

SŁOWNIK JĘZYKA POLSKIEGO

ułożony pod redakcją

JANA KARŁOWICZA, ADAMA KRYŃSKIEGO

WŁADYSŁAWA NIEDŹWIEDZKIEGO

Zeszyt 1

WARSZAWA

Nakładem prenumeratorów

W Drukarni E. Lubowskiego i S-ki

Szpitałna Nr. 10

1898

SŁOWNIK JĘZYKA POLSKIEGO

SŁOWNNIK JĘZYKA POLSKIEGO

ułożony pod redakcją

JANA KARŁOWICZA, ADAMA KRYŃSKIEGO
i
WŁADYSŁAWA NIEDŹWIEDZKIEGO

TOM I

A—G

Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

1000449612

WARSZAWA

Nakładem prenumeratorów

W drukarni E. Lubowskiego i S-ki

Szpitalna, 10

1900

ALMAE MATRI CRACOVIENSI

MCCCC—MDCCCC.

Spis skr6ce6

a) Wyrazy:

- u. = albo.
Ags. = anglosaski.
Ameryk. = amerykański.
an. = analogia, analogiczna, analogiczny.
anat. = anatomiczny.
Ang. = angielski.
antr. = antropologiczny.
apt. = aptekarski.
Ar. = aryjski, indoeuropejski.
Arab. = arabski.
arch. = archeologiczny.
astr. = astronomiczny.
Azjat. = azjatycki.
bakt. = bakterjologiczny.
bart. = bartniczy.
bed. = bednarski.
Belg. = belgijski.
bil. = bilardowy.
biol. = biologiczny.
blach. = blacharski.
Blg. = bułgarski.
blm. = bez liczby mnogiej.
blp. = bez liczby pojedynczej.
bl. = błędnie.
bot. = botaniczny.
Brs. = białoruski.
bud. = budowniczy.
bur. = bursztyniarski.
chem. = chemiczny.
Chi6. = chi6ski.
Chor. = chorwacki.
cie6. = ciesielski.
Clt. = celtycki.
cukier. = cukierniczy.
cukr. = cukrowniczy.
Cyg. = cyga6ski.
cyk. = cyklistrzowski.
cz. = czasownik, s6owo.
czcion. = czcionkarski.
Czes. = czeski.
cz6stot. = s6owo cz6stotliwe.
cz66. = cz66ciej.
daw. = dawny, dawniej.
dent. = dentystyczny.
D6. = dolnoł6zyczny.
Dnm. = dolnoniemiecki.
dok. = s6owo dokonane.
dom. = domy6la si6.
dos6. = dosk6wnie.
druc. = drucarski.
druk. = drukarski.
Du6. = du6ski.
dziec. = dzieci6cy.
D6wn. = d6wi6kona6adowezy, onomatopeiczny.
D6agatajs. = d6agatajski.
ekon. = ekonomiczny.
elektrot. = elektrotechniczny.
embr. = embrjologiczny.
farb. = farbarski.
fecht. = fechtunkowy.
fl. = filozoficzny.
fiz. = fizyczny.
fizj. = fizjologiczny.
fl. = flisacki.
fortep. = fortepjanistowski.
fot. = fotograficzny.
Fr. = francuski.
garb. = garbarski.
garn. = garncarski.
gie. = geograficzny.
gieol. = geologiczny.
gim. = gimnastyczny.
G6. = g6rnoł6zyczny.
gm. = gminny.
Gnm. = g6rnoniemiecki.
gorz. = gorzelniczy.
Got. = gocki, gotycki.
g6r. = g6rniczy.
Gr. = grecki.
gram. = gramatyczny.
haf. = hafciarski.
han. = handlowy.
Hb. = hebrajski.
her. = heraldyczny.
hist. = histologiczny.
Hl. = holenderski.
Hp. = hiszpa6ski.
hut. = hutniczy.
im. = imies66w.
in. = inaczej.
intr. = intruzatorski.
in6. = in6yniarski.
ir. = ironiczny.
Japo6. = japo6ski.
j6z. = j6zykoznawczy.
jub. = jubilerski.
kam. = kamieniarski.
karc. = karcarski.
kip. = kiperski.
kol. = kolejowy.
ko6. = ko6larski.
ko6c. = ko6cielny, teologiczny.
kuch. = kucharski.
ku6n. = ku6nierski.
lek. = lekarski.
lekc. = lekcwozacy.
lep. = lepiej.
le6n. = le6niczy.

licz. = liczebnik.
 Lit. = litewski.
 lm. = liczba mnoga.
 lp. = liczba pojedyncza.
 lpd. = liczba podwójna.
 Łć. = łaciński.
 Łt. = łotewski.
 m. = rodzaj męski.
 Mal. = malajski.
 malar. = malarzski.
 mat. = matematyczny.
 mech. = mechaniczny.
 Meksyk. = meksykański.
 men. = menniczny.
 mier. = mierniczy.
 min. = mineralogiczny (i krystalograficzny, petrograficzny).
 mł. = młynarski.
 Mongol. = mongolski.
 mor. = morski, marynarski.
 Moraw. = morawski.
 mul. = mularski.
 maz. = muzyczny.
 myd. = mydlarski.
 myśl. = myśliwski.
 Ngr. = nowogrecki.
 ni. = rodzaj nijaki.
 nied. = niedokony.
 niek. = niekiedy.
 nieod. = nieodmienny.
 nieos. = nieosobowy.
 Nm. = niemiecki.
 Now. = w nowszych czasach dowolnie utworzony.
 noż. = nożowniczy.
 ogr. = ogrodniczy.
 okrzyk. = okrzykowy, wykrzyknikowy.
 org. = organmistrzowski.
 Orm. = ormiański.
 os. = osoba.
 osn. = osnowa (temat, źródłosłów)
 p. = patrz.
 pal. = paleontologiczny.
 Pg. = portugalski.
 piecz. = pieczętarski.
 piek. = piekarski.
 piern. = piernikarski.
 piesz. = pieszczotliwy.
 piw. = piwowarski.
 pn. = pień (pierwiastek).
 poch. = pochodny, pochodzi.
 poet. = poetycki.
 pog. = pogardliwy.
 Pol. = polski.
 por. = porównaj.
 posp. = pospolity, nieliteracki.
 pouf. = poufaly.
 pow. = powoźniczy.
 powr. = powroźniczy.
 późn. = późniejszy.
 pp. = przypadek.
 praw. = prawniczy.
 prow. = prowincjonalny.
 Prs. = perski.
 Prz. = przysłowie.
 przec. = pojęcie przeciwne.
 przen. = przenośnia.
 przyl. = przyimek.
 przym. = przymiotnik.
 przyrod. = przyrodniczy.
 przys. = przysłówek.
 Pśn. = pieśń.

pusz. = puszkarski.
 ret. = retoryczny.
 ręk. = rękawicznicy.
 rodz. = rodzaj (gramatyczny).
 rol. = rolniczy.
 Ros. = rosyjski.
 rozk. = rozkazujący.
 rub. = rubaszny.
 Rum. = rumuński.
 ryb. = rybacki.
 rz. = rzeczownik.
 rzem. = rzemieślniczy.
 rzeź. = rzeźniczy.
 rzeźb. = rzeźbiarski.
 s. = staro-
 S. Irl. = staro-irlandzki.
 Skd. = skandynawski.
 Skr. = sanskrycki.
 Sł. = słowiański.
 Słc. = słowacki.
 sld. = słowód.
 sł. lud. = słowód ludowy (nowotwór, analogizm).
 Słn. = słowieński.
 sp. = spójnik.
 Srb. = serbski.
 st. n. = stopień najwyższy.
 stol. = stolarski.
 st. r. = stopień równy.
 st. w. = stopień wyższy.
 szczeg. = szczegółnie.
 szczt. = szcztokarski.
 szew. = szewcki.
 Szwed. = szwedzki.
 ś. = się.
 ślus. = ślusarski.
 Śr. = średniowieczny.
 Śr. Grn. = średniowieczno-górnoniemiecki.
 Śr. Łć. = średniowieczno-łaciński.
 tap. = tapicerski.
 Tat. = tatarski.
 teatr. = teatralny.
 tech. = technologiczny.
 tel. = telegraficzny.
 tkac. = tkacki.
 tok. = tokarski.
 Tur. = turecki.
 ucz. = uczniowski.
 Ukr. = ukraiński.
 Ur. = uralsko-altajski.
 w. = wykrzyknik.
 wet. = weterynarski.
 Węg. = węgierski.
 węgl. = węglarski.
 wiośl. = wiosłarski.
 wł. = imię własne.
 Włos. = włoski.
 wog. = wogóle.
 woj. = wojskowy.
 wym. = wymawia się.
 z. = zaimek.
 zag. = zagadka.
 zam. = zamiast.
 zap. = zapewne.
 zb. = zbiorowy.
 Zd. = zendzki.
 zdń. = zduński.
 zdr. = zdrobniący.
 zeg. = zegarmistrzowski.
 zgr. = zgrubiący.
 zł. = złodziejski.
 zn. = znaczenie, w znaczeniu.

zool. = zoologiczny.
 z. = rodzaj żeński.
 zart. = żartobliwy.
 Żyd. = żydowski.
 † staropolski.
 ! wyraz, którego unikać należy.
 < > mało używany.
 [] gwarowy.
 < > uwaga o pochodzeniu wyrazu
 * domniemana postać wyrazu.

b) Autorowie i źródła.

Abg. = Abgar Sołtan (Michał Abgarowicz).
 Abr. = Władysław Abraham.
 Ad. = Samuel Adalberg.
 Alb. = Albertus z wojny.
 Alber. = Jan Albertrandi.
 An. = Władysław Ludwik Anceyc.
 And. = Antoni Andrzejowski.
 And. z I obyl. = Andrzej z Kobylina.
 Ant. = Karol Antoniewicz.
 Ask. = Szymon Askenazy.
 Asn. = Adam Asnyk.
 Auszp. = Kazimierz Auszpurcier.
 Bach. = Feliks Bachowski.
 Balc. = Oswald Balcer.
 Bals. = Kacper Balsam.
 Bał. = Michał Bałucki.
 Ban. = Jerzy Samuel Bandtke.
 Ban. W. = Wincenty Bandtke.
 Bar. = Sadok Barącz.
 Bardz. = Jan Alan Bardziński.
 Bart. = Juljan Bartoszewicz.
 Baz. = Cyprian Bazylik.
 Bądz. = Antoni Bądzkiwicz.
 B. B. = Biblia Brzeska.
 Bel. = Stanisław Bełza.
 Belc. = Adam Belcikowski.
 Bent. = Feliks Bentkowski.
 Bern. = Feliks Bernatowicz.
 Berw. = Ryszard Borwicz.
 B. G. = Biblia Gdańska.
 Biał. = Marcin Białobocki.
 Białob. = Marcin Białobrzski.
 Biel. = Tomasz Bielawski.
 Biel. J. = Joachim Bielski.
 Biel. M. = Marcin Bielski.
 Biel. P. = Piotr Bieliński.
 Bies. = Biesiady Baltyzera.
 Big. = Henryk Biegeleisen.
 Birk. = Fabjan Birkowski.
 Bliż. = Józef Bliżński.
 Błaż. = Marcin Błażowski.
 Bob. = Michał Bobrzyński.
 Bobr. = Florjan Bobrowski.
 Bodz. = Bodzantowicz (Kajetan Sufczyński).
 Bog. = Józef Jerzy Boguski.
 Bogar. = Bogarodzica.
 Bog. W. = Władysław Bogusławski.
 Bog. Woj. = Wojciech Bogusławski.
 Boh. = Franciszek Bohomolec.
 Boh. J. = Jan Bohomolec.
 Boh. K. = Ksawery Bohusz.
 Bost. = F. Bostel.
 Boz. = Bożydar (Edmund Bogdanowicz).
 Bratk. = Daniel Bratkowski.
 Brk. = Aleksander Brückner.
 Brodz. = Kazimierz Brodziński.
 Bron. = Marcin Broniowski.
 Brud. = Zygmunt Brudecki.
 B. Sz. = Biblia Szarospatacka.

Bud. = Szymon Budny.
 Bud. B. = Bieniasz Budny.
 Buk. = Zofja Bukowiecka.
 Bukar. = Pamiętniki Bukara.
 Byk. = Piotr Jaksa Bykowski.
 Bz. = Abraham Bzowski.
 Cham. = Ksawery Chamiec.
 Chełch. = Henryk Chełchowski.
 Chełm. = Zygmunt Chełmicki.
 Chęć. = Jan Chęciński.
 Chleb. = Bronisław Chlebowski.
 Chł. = Kazimierz Chłędowski.
 Chm. = Piotr Chmielowski.
 Chm. B. = Benedykt Chmielowski.
 Choc. = Józef Chociszewski.
 Chodk. = Karol Chodkiewicz.
 Chodk. A. = Aleksander Chodkiewicz.
 Chodź. = Ignacy Chodźko.
 Choin. = Teodor Jeske Choiński.
 Chr. = Wojciech Chrościński.
 Chrzasz. = Pamiętniki Chrzaszczewskiego.
 Chwał. = Stanisław Chwałczewski.
 Ciek. = Piotr Ciekliński.
 Cieszk. = August Cieszkowski.
 Cyg. = Mateusz Cygański.
 Cz. = Tadeusz Czacki.
 Czahr. = Adam Czahrowski.
 Czajk. = Michał Czajkowski.
 Czart. A. = Adam Czartoryski G. Z. P.
 Czer. = Rafał Józef Czerwiakowski.
 Czem. = Czemak Wiktor.
 Czern. = Gustaw Czernicki.
 Cziach. = Piotr Cziachowski.
 Czoł. = Aleksander Czołowski.
 Cwik. = Ludwik Cwikliński.
 Damb. = Samuel Dambrowski.
 Dar. = Adam Darowski.
 Darow. = Aleksander Weryha Darowski.
 Das. = Wacław Dasypodius.
 Dąb. = Ignacy Dąbrowski.
 Dek. = Jan Dekan.
 Deo. = Deotyma (Jadwiga Łuszczewska).
 Derd. = Hieronim Derdowski.
 Dęb. L. = Ludwik hr. Dębicki.
 Dęboł. = Wojciech Dębołęcki.
 Djar. gr. = Djarjusz sejm grodzieńskiego 1784
 Dm. = Franciszek Ksawery Dmochowski.
 Dmusz. = Ludwik Adam Dmuszewski.
 Dobrz. = Stanisław Dobrzański.
 Donim. = Antoni Donimirski.
 Dor. = Krzysztof Dorohostajski.
 Dow. = Dowód jasnej szkody cudzoziemskich
 pieniędzy, 1645 r.
 Druzb. = Elżbieta Drużbacka.
 Drz. = Pamiętniki Drzewieckiego.
 Dub. = Piotr Dubiński.
 Dub. M. = Marjan Dubiecki.
 Dudz. = Michał Dudziński.
 Dyak. = Mikołaj Dyakowski.
 Dyg. = Adolf Dygasiński.
 Dział. = Tytus Działyński.
 Dzierz. = Józef Dzierzkowski.
 Dzw. = Jan Dzwonowski.
 Ejs. = Marcin Ejssymont.
 Es. = Esteja.
 Est. = Ewaryst Estkowski.
 Ew. s. Mat. = Ewangelia św. Mateusza.
 Ext. = Exterus (Godlewska).
 Fal. = Krzysztof Falissowski.
 Faleń. = Felicjan Faleński.
 Falib. = Krzysztof Franciszek Falibogowski.
 Fel. = Alojzy Feliński.

Fil. = Filozof bez religii (Ksawery Bobusz).
 Fin. = Ludwik Finkiel.
 Fort. = Fortuny i cnoty różność.
 Fred. A. = Aleksander Fredro.
 Fred. J. = Jan Aleksander Fredro.
 Fred. M. = Maksymilian Fredro.
 Fur. = Stefan Furman.
 Gac. = Józef Gacki.
 Gał. = Jędrzej Gałka z Dobczyną.
 Gam. = Gamaston (Gustaw Kamiński).
 Garcz. = Stefan Garczyński.
 Gasz. = Konstanty Gąszyński.
 Gaw. = Marjan Gawalewicz.
 Gawar. = Wincenty Hipolit Gawarecki.
 Gawiń. = Jan Gawiński.
 Gers. = Wojciech Gerson.
 Gill. = Agaton Giller.
 Gil. = Paweł Gilowski.
 Gl. = Zygmunt Gloger.
 Glicz. = Erazm Gliczner.
 Gliń. = Kazimierz Gliński.
 Gliń. J. = Józef Gliński.
 Gocz. = Wojciech Goczalkowski.
 Gcd. = Cyprjan Godebski.
 Gol. = Filip Golański.
 Golj. = Krzysztof Goljan.
 Goł. = Łukasz Gołębiowski.
 Gom. = Wiktor Gomułicki.
 Gor. = Antoni Gorecki.
 Gosł. = Stanisław Gosławski.
 Gost. = Anzelm Gostowski.
 Gostk. = Wojciech Gostkowski.
 Gosz. = Seweryn Goszczyński.
 Górń. = Łukasz Górnicki.
 Górs. = Konstanty Górski.
 Górs. J. = Jakób Górski.
 Grab. = Ambroży Grabowski.
 Grab. B. = Bronisław Grabowski.
 Grabow. = Sebastjan Grabowiecki.
 Greg. = Jan Kanty Gregorowicz.
 Greg. K. = Kazimierz Gregorowicz.
 Groch. = Stanisław Grochowski.
 Grod. = Jan Grodwagner.
 Groic. = Bartłomiej Groicki.
 Grudz. = Stanisław Grudziński.
 Grusz. = Artur Gruszecki.
 Grz. = Stanisław Grzech.
 Haj. = Hajota (Helena Janina z Boguskich Szolc-Rogozzińska).
 Haur. = Jakób Kazimierz Haur.
 Hel. = Zygmunt Antoni Helcel.
 Henr. = Henrichman.
 Herb. = Jan Herburt.
 Hil. = Ojciec Hilarjon (Falecki).
 Hist. Aleks. = Historia o żywocie i znamienitych sprawach Aleksandra W.
 Hist. w Lan. = Historia w Landzio.
 Hist. rzym. = Historje rzymskie.
 Hist. uc. = Historia ucieszna.
 H. Jana. = Historia prawdziwa księcia fińskiego Jana.
 Hof. = Klementyna z Tańskich Hoffmanowa.
 Holow. = Władysław Holowiński.
 Hoł. = Hołowiński Ignacy.
 H. Pol. = Herbarz rodzin szlacheckich Królestwa Polskiego.
 Hrb. = Benedykt Herbst.
 H. Tr. = Historia Trojańska (z r. 1563).
 Hube. = Michał Jan Hube.
 Hube R. = Romuald Hube.
 Hul. = Benedykt Hulewicz.
 Hylz. = Jan Augustyn Hylzen.

Ins. c. 1. = Instruktarz celny Htewski.
 Iz. = Izycy.
 Jabcz. = Jan Napomucen Jabczyński.
 Jabł. = Jan Jabłonowski.
 Jag. = Stanisław Serafin Jagodyński.
 Jak. J. = Józef Jakubowski.
 Jak. W. = Wojciech Jakubowski.
 Jan. = Jan Januszowski.
 Jan Kaz. = Jan Kazimierz król.
 Jancz. = Pamiętniki Janczara Polaka.
 Jar. = Feliks Paweł Jarocki.
 Jaroeh. = Kazimierz Jaroehowski.
 Jaś. = Jan Nepomucen Jaśkowski.
 Jent. -- Jentys.
 Jez. = Franciszek Jezierski.
 Jez = Teodor Tomasz Jez (Zygmunt Milkowski).
 Jezow. = Władysław Stanisław Jezowski.
 Jord. = Jordan (Juljan Wieniawski).
 Jun. = Klemens Junosza (Szaniawski).
 Jund. = Bonifacy Jundziłł.
 Kaczk. = Zygmunt Kaczkowski.
 Kal. = Walerjan Kalinka.
 Kalic. = Bernard Kalicki.
 Kam. = Jan Nepomucen Kamiński.
 Kant. = Kantyczki.
 Karl. = Jan Karłowicz.
 Karnk. = Stanisław Karnkowski.
 Karp. = Franciszek Karpiński.
 Kasp. = Jan Kasproicz.
 Kasz. = Kazimierz Kaszewski.
 Kat. G. = Katechizm Gdański.
 Kawcz. = Maksymilian Kawczyński.
 Kaz. Gnieź. = Kazania Gnieźnieńskie.
 Kaz. Święt. = Kazania Święto-krzyskie.
 Kaz. 1555. = Kazania niedzielne i świąteczne nieznanego autora, spisane około r. 1555. wydał B. Erzepki, Poznań 1899 r.
 Kaç. = Walerj Kaçki.
 Kęt. = Wojciech Kętrzyński.
 K. G. = Kancjonał Gdański.
 Kir. = Adam Honory Kirkor.
 Kirch. = Henryk Kircheim.
 Kis. = Aleksander Kisielowski.
 Kisz. = Leon Kiszka.
 Klecz. = Stanisław Kleczewski.
 Kln. = Antoni Kalina.
 Klon. = Sebastjan Fabjan Klonowicz.
 Kluk. = Krzysztof Kluk.
 Kl. = Tomasz Klos.
 Kłok. = Hieronim Kłokocki.
 Klos. = Tomasz Klos.
 Km. = Achacy Kmita.
 Kn. = Grzegorz Knapski.
 Książ. = Franciszek Djonizy Książnin.
 Koch. W. = Wespazjan Kochowski.
 Koch. J. = Jędrzej Kochanowski.
 Kochan. = Jan Kochanowski.
 Kolb. = Oskar Kolberg.
 Kołak. = Stanisław Kołakowski.
 Kołł. = Hugo Kołłataj.
 Kon. = Marja Konopnicka.
 Kon. St. = Stanisław Konarski.
 Koń. = Michał Kończa.
 Kop. = Izidor Kopernicki.
 Kopez. = Onufry Kopezynski.
 Kor. = Wincenty Korotyński.
 Korcz. = Wit Korczewski.
 Koron. = Koronowicz (Walerjan Wróblewski).
 Koryt. = Onufry Korytyński.
 Korz. = Józef Korzeniowski.
 Kos. = Wincenty Kosiakiewicz.

Koss. = Józef Kossakowski.
 Koss. A. = Antoni Kossakowski.
 Kosz. = Stanisław Koszutski.
 Kość. = Tadeusz Kościuszko.
 Kot. = Józef Kotarbiński.
 Kow. = Zofja Kowerska.
 Kozł. = Stanisław Kozłowski.
 Koź. = Kajetan Koźmian.
 Koź. A. = Andrzej Edward Koźmian.
 Kraj. = Jan Krajewski.
 Kraj. M. = Michał Krajewski.
 Kram. = Stanisław Kramsztyk.
 Kras. = Ignacy Krasiecki.
 Kras. A. = Adam Stanisław Krasinśki.
 Krasinś. = Zygmunt Krasinśki.
 Krasz. = Józef Ignacy Kraszewski.
 Krasz. K. = Kajetan Kraszewski.
 Kraus. = Aleksander Kraushar.
 Krech. = Adam Krechowicki.
 Krem. = Józef Kremer.
 Krow. = Marcin Krowiecki.
 Krum. = J. Krumłowski.
 Krup. = Jędrzej Krupinśki.
 Krup. F. = Franciszek Krupinśki.
 Kryń. = Adam Antoni Kryński.
 Krzem. = Stanisław Krzemianśki.
 Krzyw. = Ludwik Krzywicki.
 Kub. = Ludwik Kubala.
 Kucz. = Walenty Kuczborski.
 Kul. = Jan Alojzy Kulesza.
 Kulicz. = Adam Kuliczkowski.
 Kulig. = Mateusz Ignacy Kuligowski.
 Kurp. = Karol Kurpiński.
 Kzm. = Kajetan Kozmian.
 L. = Słownik Lindego.
 Lach. = Sebastjan Lachowski.
 Lachn. = Ignacy Lachnicki.
 Lam. = Jan Lam.
 Lange. = Antoni Lange.
 Lat. = Jan Latos.
 Leg. Al. = Legiōna o św. Aleksym.
 Lekar. = Lekarstwo na uzdrowienie Rzpłtej.
 Leł. = Joachim Lelewel.
 Lon. = Teofil Lonartowicz.
 Leon. = Leonard z Urzędowa.
 Leop. = Jan Leopolda.
 Les. = Józef Franciszek Leski.
 Leszcz. = Stanisław Leszczyński.
 Leszcz. S. = Samuel Leszczyński.
 Li. = Jan Libicki.
 Lib. = Karol Libelt.
 Lied. = Waclaw Lieder.
 Lip. = Pamiętnik Lipskich.
 Lis. = Ksawery Liske.
 Lis. II. = Henryk Lisicki.
 Lub. = Edward Lubowski.
 Lubien. = Stanisław Lubientecki.
 Lubom. = Stanisław Heraklijusz Lubomirski.
 Łab. = Hieronim Łabęcki.
 Ład. = Remigjusz Ładowski.
 Łag. = Stosław Łaguna.
 Łączn. = Jakób Łącznowski.
 Łepk. = Józef Łepkowski.
 Łęcz. = Paweł Łęczycki.
 Łoś. = Wincenty Łoś.
 Łoź. = Walery Łoziński.
 Łs. = Józef Franciszek Łęski.
 Mac. S. = Samuel Maciejowski.
 Mac. z Róż. = Maciej z Różana.
 Mag. = Antoni Magier.
 Mahr. = Adam Mahrburg.
 Maj. = Erazm Majewski.

Mal. = Mikołaj Malinowski.
 Malcz. = Antoni Malczewski.
 Malin. = Lucjan Malinowski.
 Mał. = Antoni Małecki.
 Mańk. = Aleksander Mańkowski.
 March. = Marchoń.
 Mas. = Tomasz Masalski.
 Mask. = Samuel Maskiewicz.
 Mat. = Marcin Matuszewicz.
 Matejko. = Jan Matejko.
 Mat. I. = Ignacy Matuszewski.
 Matł. = Władysław Matlakowski.
 Maćz. = Jan Maćzynski.
 Mell. = Zofja Mellierowa.
 Meniń. = Franciszek Meniński.
 Mer. = Henryk Merczyng.
 Mias. = Kacper Miaskowski.
 Mick. = Adam Mickiewicz.
 Mik. = Kacper Mikosza.
 Mikł. = Franciszek Miklosicz.
 Mik. z Wilk. = Mikołaj z Wilkowiecka.
 Min. = Józef Epifani Minasowicz.
 Minisz. = Józef Aleksander Miniszewski.
 Mir. = Mirjam (Zanon Przesmycki).
 Ml. = Stanisław Mleczko.
 Ml. duch. = Mleko duchowne.
 Mochn. = Maurycy Mochnacki.
 Modl. Wac. = Modlitwy Wacława.
 Mor. = Hieronim Morsztyn.
 Mor. A. = Andrzej Morsztyn.
 Moracz. = Jędrzej Moraczewski.
 Moraw. = Franciszek Morawski.
 Mor. K. = Kazimierz Morawski.
 Mor. T. = Teodor Morawski.
 Morz. = Walerja Morzkowska.
 Moź. = Możdżęski.
 Mrong. = Krzysztof Celestyn Mrongowjusz.
 Mrow. = Jan Mrowiński.
 Mur. = Murmelius.
 Murin. = Marcin Murinius.
 Myc. = Jerzy Mycielski.
 Mym. = Franciszek Mymor.
 Nagan. = Edmund Naganowski.
 Nagł. = Antoni Nagłowski.
 Nagur. = Ignacy Nagurczewski.
 Nałk. = Waclaw Nałkowski.
 Napom. = Napomnienie ku zgodzie (w. XVI).
 Nar. = Adam Naruszewicz.
 Naw. = Książeczka Nawojki.
 Nen. = Marcol Nencki.
 Niem. = Juljan Niemcewicz.
 Niem. A. = Andrzej Niemojewski.
 Niemoj. = Ludwik Niemojewski.
 Nies. = Kacper Niesiecki.
 Now. = Maksymilian Nowicki.
 Nowiń. = Józefat Nowiński.
 Nr. = Władysław Nohring.
 Ochoc. = Pamiętniki Jana Dukłana Ochockiego.
 Ochor. = Juljan Ochorowicz.
 Ocz. = Wojciech Oczko.
 Oczap. = Józef Bogdan Oczapowski.
 Od. = Antoni Edward Odynieć.
 Okol. = Szymon Okolski.
 Ol. = Władysław Olendzki.
 Oliz. = Tomasz Olizarowski.
 Olsz. = Jakób Olszewski.
 Op. = Baltazar Opec.
 Opal. = Krzysztof Opaliński.
 Opal. Ł. = Łukasz Opaliński.
 Ork. = Władysław Orkan.
 Orn. = Jan Ornowski.
 Or-Ot. = Artur Oppman.

Ort. = Ortyłe prawa Magdeburskiego.
 Orzech. = Stanisław Orzechowski.
 Orzesz. = Eliza Orzeszkowa.
 Os. = Ludwik Osinski.
 Os. J. = Józef Osinski.
 Oss. = Józef Ossoliński.
 Ossol. = Jerzy Ossoliński.
 Ost. = Ostoja (Józefa Sawicka).
 Ostr. = Teodor Ostrowski.
 Ostror. = Jan Ostroróg (Myśliwstwo z ogary).
 Ostr. S. = Stanisław Ostrowski.
 Ośw. = Stanisław Oświęcim.
 Otw. = Walerjan Otwinowski.
 Papr. = Bartosz Paprocki.
 Papr. F. = Franciszek Paprocki.
 Park. = Jakób Parkosz z Żorawicy.
 Pas. = Jan Chryzostom Pasek.
 Paszk. = Marcin Paszkowski.
 Paszk. F. = F. Paszkiewicz.
 Pat. = Jan z Szamotuł Paterek.
 Paw. = Adolf Pawiński.
 Pawl. = Stefan Pawliński.
 P. cheł. = Prawo chełmińskie.
 Perz. = Ludwik Perzyna.
 Petr. = Sebastjan Petrycy.
 Piek. = Franciszek Piekosiński.
 Piel. = Eljasz Pielgrzymowski.
 Pienk. = Karol Pienkowski.
 Piet. = Antoni Pietkiewicz (Adam Pług).
 Pilch. = Dawid Pilchowski.
 Pim. = Euzebjusz Pimin (Piotr Mohyla).
 Piotr. = J. Piotrowski (1581).
 Pir. = Grzegorz Piramowicz.
 Pis. = Szymon Pisulowski.
 P. Koch. = Piotr Kochanowski.
 Pleb. = Józef Kazimierz Plebański.
 Poc. = Hipacjusz Pocięty.
 Podcz. = Karol Podczaszyński.
 Połuj. = Aleksander Połujanski.
 Popł. = Seweryn Popławski.
 Poręb. = Edward Porębowicz.
 Pot. = Wacław Potocki.
 Pot. A. = Antoni Potocki.
 Pot. L. = Leon Potocki.
 Pot. S. = Stanisław Potocki.
 Pow. o pap. Urb. = Powieść o papieżu Urbanie.
 Proch. = Antoni Prochaska.
 Prot. = Jan Protasiewicz.
 Prus = Prus (Aleksander Głowacki).
 Prusz. = Seweryna Pruszkowa.
 Przędz. = Przędziwa, lnu, konopi przyprawa.
 Przyb. = Jacek Przybylski.
 Przybor. = Walery Przyborowski.
 Przybysz. = Stanisław Przybyszewski.
 P. Sand. = Pieśni Sandomierzantina.
 Ps. flor. = Psalterz florjański.
 Ps. puł. = Psalterz puławski.
 Ps. 1540. = Psalterz z r. 1540.
 Pulp. = Pulpit zyjący, 1781.
 Puł. = Kazimierz Puławski.
 Radz. = Michał Radziwiłł.
 Radz. K. = Krzysztof Radziwiłł.
 Rak. = W. Rakowski.
 Rej. = Mikołaj Rej.
 Remb. = Aleksander Rembowski.
 Reym. = Władysław Stanisław Reymont.
 Rod. = Rodoc (Mikołaj Biernacki).
 Rodz. = Marja Rodziewiczówna.
 Rog. = Józef Rogosz.
 Rogal. = Józef Rogaliński.
 Rogoż. = Stefan Szolc-Rogozński.
 Rog. St. = Stanisław Roguski.

Rol. = Antoni Rolle.
 Rom. = Mieczysław Romanowski.
 Rost. = Józef Rostaliński.
 Rozb. = Soter Rozmiar Rozbiecki.
 Rozm. = „Rozmowa Polaka z Litwinem” 1594.
 Rul. = Józef Rullkowski.
 Rut. = Wacław Józef Rutski.
 Ryb. = Maciej Rybiński.
 Ryb. J. = Jan Rybiński.
 Rys. = Salomon Rysiński.
 Rzew. = Henryk Rzewuski.
 Rzew. W. = Wacław Rzewuski.
 Rzet. = Stanisław Rzetkowski.
 Sak. = Kasjan Sakowicz.
 Salin. = Wojciech Salinarjusz.
 Sar. = Stanisław Sarnicki.
 Sarn. = Zygmunt Sarnecki.
 Schot. = Herman Schotien.
 Sekl. = Jan Seklucjan.
 Sew. = Sewer (Ignacy Maciejowski).
 Sep. = Mikołaj Sep Szarzyński.
 S. Grodz. = Sejm Grodzieński 1793.
 Siem. = Lucjan Siemiński.
 Siem. J. = Julian Siemaszko.
 Sienn. = Marcin Siennik.
 Sienk. = Henryk Siemkiewicz.
 Sier. = Wacław Sieroszewski.
 Sir. = Bernard Maciej Siruc.
 S. K. = Słownik łacińsko-polski wyrazów le-
 karskich F. K. Skobla i A. Kremora.
 Skal. = Pamiętnik Cefasa Skalskiego 1585.
 Skar. = Piotr Skarga.
 Skarb. = Fryderyk Skarbek.
 Skr. = Stanisław Skrodzki.
 Skrzet. = Wincenty Skrzetuski.
 Sk. umier. = Skarga umierającego.
 Słow. = Adam Słowiański.
 Słow. = Juliusz Słowacki.
 Sk. wil. = Słownik wileński (wydanie Orgel-
 branda).
 Sm. = Stanisław Smolka.
 Smol. = Władysław Smoleński.
 Smotr. = Melecjusz Smotrycki.
 Sob. = Franciszek Maksymilian Sobieszczański.
 Sol. = Stanisław Solski.
 Sow. = Leonard Sowiński.
 Sp. = Wł. Spausta.
 S. Par. = Sąd Parysa.
 Spas. = Włodzimierz Spasowicz.
 Spicz. = Hieronim Spiczynski.
 Stadn. = Kazimierz Stadnicki.
 Star. = Szymon Starowolski.
 Stasz. = Stanisław Staszyc.
 St. Aug. = Stanisław August Poniatowski.
 Staw. = Sebastjan Stawicki.
 Steb. = Ignacy Stebelski.
 Stęcz. = Bohusz Zygmunt Stęczyński.
 St. lit. = Statut litewski.
 Str. = Henryk Struve.
 Stroj. = Stanisław Strojnowski.
 Strum. = Olbrycht Strumiński.
 Stryk. = Maciej Strykowski.
 St. wiśl. = Statut Wiślicki.
 Sul. = Sulima (Walery Przyborowski).
 Susz. = Remigjusz Suszycki.
 Syk. = Erazm Sykst.
 Syn. = Michał Synoradzki.
 Syr. = Szymon Syreński.
 Syrok. = Władysław Syrokomla.
 Sz. = Paweł Szczerbicz.
 Szaj. = Karol Szajnocha.
 Szaj. W. = Władysław Szajnocha.

Szawl. = Teodor Szawłowski.
 Szt. = Jan Sztoleman.
 Szuj. = Józef Szujski.
 Szuk. = Wandalin Szukiewicz.
 Szym. = Józef Szymanowski.
 Szym. A. = Adam Szymański.
 Szym. W. = Wacław Szymanow.
 Szymon. = Szymon Szymonowicz.
 Szym. z Ł. = Szymon z Łowicza.
 Ślesz. = Sebestjan Śleszkowski.
 Ślus. = Antoni Ślusarski.
 Śniad. = Jan Śniadecki.
 Święt. = Aleksander Świętochowski.
 Świt. = Piotr Świkowski.
 Św. z Woc. = Świętosław z Wocieszyn.
 Tacz. = Władysław Taczanowski.
 Tarn. = Stanisław Tarnowski.
 Tarn. J. = Jan Tarnowski.
 Tat. = Lucjan Tatomir.
 Teof. = ks. Szymon Teofil.
 Tet. = Kazimierz Tetmajer.
 T. K. = Tadeusz Korzon.
 Toł. = Adam Tołoczko.
 Tomk. = Stanisław Tomkiewicz.
 Torz. = Józef Torzewski.
 Trejd. = Jan Trejdosiawicz.
 Tremb. = Stanisław Trembecki.
 Tren. = Bronisław Trentowski.
 Trep. = Nekanda Trepka.
 Troc. = Michał Abraham Troc.
 Troj. = Feliks Trojański.
 Trzyc. = Jędrzej Trzycki.
 Tuch. = Jan Tucholezyk.
 Turcz. = Juliusz Turczyński.
 Tw. = Samuel Twardowski.
 Tworz. = Marcin Tworzydło (Marcin Łaszcz).
 Tym. = Kantorbery Tymowski.
 Tyt. pr. magd. = Tytuły prawa magdoburskiego.
 Uj. = Kornel Ujejski.
 Urs. = Jan Ursynus.
 Urzęd. = Marcin z Urzędowa.
 Ust. = O ustanowieniu i upadku konstytucji.
 Ustrz. = Andrzej Ustrzycki.
 Vol. = Volumina legum.
 W. = Jakób Waga.
 W. A. = Antoni Waga.
 Wad. = Józef Wadowski.
 Wag. = Stanisław Wagner.
 Wal. = Aleksander Walicki.
 Warg. = Andrzej Wargocki.
 Was. = Edmund Wasilewski.
 Wej. = Aleksander Wejnert.
 Wejs. = Józef Wejsenhof.
 Wen. = Poeemat Wenecja w. XVI.
 Wer. = Józef Woreszczyński.
 Wern. = Henryk Wernic.
 Wessl. = Marja Wesslówna.

Węg. = Kajetan Węgierski.
 Węgrz. = Antoni Węgrzynowicz.
 Wiel. = Aleksander Wielopolski.
 Wielis. = Wielisław (Eugienjusz Skrodzki).
 Wil. = Paulina Wilkońska.
 Wilcz. = Albert Wilczyński.
 Wilk. = August Wilkoński.
 Wiszn. = Michał Wiszniewski.
 Wiśl. = Adam Wiślicki.
 Wiśn. = Michał Serwacy Wiśniowiacki.
 Wit. = Stefan Witwicki.
 Wiod. = Ignacy Włodek.
 Wol. = Konstanty Wolski.
 Wol. W. = Włodzimierz Wolski.
 Wor. = Jan Paweł Woroncz.
 Wójc. = Kazimierz Władysław Wójcicki.
 Wr. = Walenty Wróbel.
 Wuj. = Jakób Wujek.
 Wyb. = Józef Wybicki.
 Wybr. = Pamiętniki Wybranowskiego.
 Wypr. = Wyprawa plebańska Albertusa.
 Wyrw. = Karol Wyrwicz.
 Wys. = Szymon Wysocki.
 Wysz. = Walerjan Wyszyński.
 Zab. = Ignacy Zaborowski.
 Zabl. = Franciszek Zabłocki.
 Zach. = Jan Zacharjasiewicz.
 Zachar. = Grzegorz Zacharjasiewicz.
 Zag. = Włodzimierz Zagórski.
 Zaj. = Szymon Zajączkowski.
 Zakrz. = Walenty Zakrzewski.
 Zał. = Bohdan Załeski.
 Zał. K. = Kazimierz Załewski.
 Zał. = Andrzej Załuski.
 Zam. = Andrzej Zamojcki.
 Zan. = Tomasz Zan.
 Zap. = Gabryela Zapolska.
 Zaw. = Teodor Zawacki.
 Zaw. I. = Ignacy Zawadzki.
 Zawil. = Roman Zawiliński.
 Zabk. = Stanisław Zabkowiec.
 Zbył. = Piotr Zbylitowski.
 Zbył. A. = Andrzej Zbylitowski.
 Ziem. = Eleonora Ziemięcka.
 Zim. = Bartłomiej Zimorowicz.
 Zm. = Roman Zmorski.
 Zwr. M. = Zwroćenie Mathyasa z Podola.
 Zigr. = Jan Zigrovius.
 Żarn. = Grzegorz z Żarnowca.
 Ż. B. = Żywot św. Błażeja.
 Ż. E. = Żywot Eufraksji.
 Żebr. = Jakób Żebrowski.
 Żegl. = Arnolf Żeglicki.
 Żel. = Władysław Żeleński.
 Żm. = Narcyza Żmichowska.
 Żółk. = Stanisław Żółkiewski.
 Żółkow. = Alojzy Gonzaga Żółkowski.

1. **A i. brzmienie samogłoskowe:** A jasne, otwarte, pochylone (á), długie, krótkie. 2. *pierwsza głoska w abecadle; w dawnych drukach oznaczano to, co dzisiaj wyrażamy przez á.* Przen.: *początek:* Nie umie ani a, ani b (=nie zgola). Wszystko od a do z (= w rumel, co do joly, od początku do końca, od deski do deski).

2. **A w. i. ach!** A ty zbój! A, co za okropny widok! 2. *of ach! ha! no-no! no! och!* A, to cud! A, jak tu pięknie! A toś mada! A co tak, to pozwól! A pókiż tego, do djabła! A niechże cię nie znam! 3. *el ech!* A, koby o tym myślał! 4. *jakże tedy? no! ha! he?* A co, nie mówięm?! 5. *no:* „Koncerty! tu! w moim domu!”—„A tak!”

3. **A sp. i. ale, ależ właśnie:** A nie tak jest! 2. *czy, czyż:* A długoż będziesz nadużywał mojej cierpliwości? 3. *zaś, bo, więc:* A tobie co do tego? (= *Tobie zaś...*). A za kogo ty mnie masz? (= *Za kogoż bo...*) 4. *i, nadto, a nadto, przytym, prócz tego:* Pracuj a oszczędzaj. Oszczędność a rozrzućność nie idą w parze. †Kof a muł. †W eklebie a wodzie. †Silny a stateczny. †Trzydzieści a piąty. †Pięćdziesiąt a dziewięć. †Sto a dwadzieścia a siedm. †Trzysta a pięćdziesiąt. 5. Łącząc dwa te same przypadki jednego rzeczownika, wyraża podobieństwo: To Hiszpan a Hiszpan (= *wykopany Hiszpan*). 6. Łącząc dwa razy powtórzoną formę czasownika, wyraża ciągłość działania: Bije a bije (= *bije i bije; jak bił, tak bije*). 7. Przy powtórzeniu tego samego rzeczownika = *sam, tylko i tylko i wciąż:* Nam chleb a chleb jeść każę. 8. *wcale, zgola, ale to, zupełnie, słowem, jednym słowem:* Nikomu a nikomu nie mów. Nie a nie nie dam. Wszystko a wszystko mi zabrał. Wszysey a wszysyey zgodzili ś. 9. Przy rzeczowniku z powtórzonym zaimekiem *ten = i:* W tym a w tym miejscu. Ten a ten pan (= *wiadomy pan*). 10. *zaś, przecież, lecz, jednak, pomimo to, wszelako, wszakże:* Przyszli do nich, a oni śpią. Nie wie, a gada. Przestrzegam, a ty swoje. Cierpi, a nie płacze. 11. *to:* Wytłumacz jasniej, a zrozumieć. 12. *więc, zatym, tedy:* Nie wyszedł a gdzież jest? 13. A tak = *tak tedy, i tak, tak więc:* A tak, czego prośbą nie wskórał, przemocą dokazał. 14. [A] *ale, lecz:* Oknom, a nie dźwierzami. W jednym grobie, a nie w jednej trumnie. 15. [A *ha!*] = *ejże? czyżby?* 16. †A no = *kiedy, jeśli:* Jako chłop ma być zdrow, a no we łbie kisa. Rej.

4. **A i. jęz.:** Szerog a, a. Szerog A, rząd a, a. rząd A., lep. niż A-szerog, A-rząd. 2. *muz. = a) szósty stopień tonacji c major (podług niego stroją ś. narzędzia muzyczne); A leży między g a h. Dawać A (= zagrać A do stroju). A francuskie niższe jest od niemieckiego. b) A dur a. major, A moll a. minor = nazwy tonacji a. gam majorowej (twardziej) i minorowej (miękkiej): Zagraj gamę a ma-*

jor a. a dur. Z jakiego tonu a. tonacji jest ten kwartet?—Z a minor a. z a moll. Koncert a minor a. z a minor.

5. [A on] = *który:* Ojciec prosi na tego jelenia, a go z obory wyprowadzemy.

Abacysta, y, lm. ści mat. rachmistrz, posługujący ś. metodami rachowania na abaku.

Abak, u, lm. i, Abakus mat. deszczulka a. tablica, którą posługiwano ś. w dawnych czasach do wykonywania rachunków arytmetycznych. <Gr. *ábax*>

Abakować, uje, ował fl. wytykać drogę splawną na wodzie. <Nm. *abbaken*, p. *Balka*>

Abakowanie, a, blm., czynność cz. Abakować.

Abakus, a, lm. y p. Abak.

Abalienacja, i, lm. e i. odstąpienie własności obywatela rzymskiego, drogą sprzedaży a. innym sposobem. 2. *wyłączenie.* <Łć. *abalienatio*>

Abas, a, lm. owie p. Opat. <Łć. późn. *abbas*>

Abatysa, y, lm. y, Abesa księni, opatka, przełożona klasztoru żeńskiego. <Łć. późn. *abbatissa*; Fr. *abbesse*>

Abazur u, lm. y, Abazura ciemnik, osłonka, umbrella, daszek na lampę. <Fr. *abat-jour*>

Abazura, y, lm. y p. Abazur.

ABC p. Abecadlo: Wiedę ich od ABC sztuki.

2. *apt. balsam, nazwa maści z żywicy elemi.*

Abcas, a, lm. y gm. p. Obcas.

[**Abceng, u, blm.**] *zł. baczność, czujność, waga.* <Może przekręcenie wyrazu *obcegi*>

Abcug u, lm. i i. Xpotrącenie: Na naprawę broni przeznaczają ś. abcugi z lenungów oficerskich. Górs. 2. *potęgnięcie, wyjście:* Dama pikowa w drugim abcugu przyniosła mi przyzwolitą sumkę. 3. *odstęp:* Idą marszałki, damy, urzędniki w równych abcugach; pierwszy, drugi, czwarty. Miek. W krótkich abcugach = *w krótkim czasie, prędko, napędce, nie czekając, nie namyślając ś., szach-mach:* Załatwić co w krótkich abcugach. Niemasz czasu do stracenia, raz, dwa, trzy i żęćie ś. w krótkich abcugach. Krasz. 4. *blm., powr. resztki konopi, zostające na szczotce po obciąganiu (p. Obciągacé).* <Nm. *Abzug*>

Abcugować, uje, ował potrącić z wypłaty: Forszus nie jest im abcugowany.

Abcugowanie, a, blm., czynność cz. Abcugować.

Abcup, u, lm. y szczot. p. Obciąg. <Z Nm. *Abzupfen* = *odszerpnięcie, oskubanie*>

Abdankować, uje, ował i. komu, czemu = zostawić w spokoju, dawać pokój: Chciwość hamować i rzeczom cudzym A. 2. *odprawić, uwalniać, rozpuszczać, abszytować:* A. wojsko. <Nm. *abdanken*>

Abdankowanie, a, blm., czynność cz. Abdankować.

Abderyta, y, lm. ci prostak, głupiec. <Gr. *Abderites* = *mieszkaniec miasta Abdery; głupiec*>

Abdruk, u, lm. i i. nadbika. 2. przedruk, wy-

kanie, przedrukowanie dzieła bez żadnej odmiany.
3. odbicie z rysunku na stali a. miedzi, odbitka.
<Nm. Abdruck>

Abdrukowy przym. od **Abdruk**: Wykonane co sposobem abdrukowym.

[**Abdukat**, a, lm. y] p. **Adwokat**.

Abdykacja, i, lm. e **zrzeczenie** s. tronu, **złożenie korony**, **rezygnacja**. Przen.: **ustąpienie**, **usunięcie** s., **wyrzeczenie** s., **zrzeczenie** s., **rezygnacja**: To było abdykacja z dotychczasowego stanowiska. Bał. <Łć. abdicatio>

Abdykacyjny przym. od **Abdykacja**: Akt A.

†**Abdykacz**, a, lm. e ir. ten, co **abdykuje**: Jan Kazimierz, zwany przez niechętnych abdykaczem.

Abdykować, uje, **ował** dok. 1. **złożyć urząd**, **godność**, **koronę**, **zrezygnować**, **zrzec** s. **korony**. Przen.: **duć** za **wygraną**, **skwitować**: Nie abdykowali ze swych praw. 2. †**kogo**, **praw**. **wyprzeć** s., **wyrzec** s. **go**, **nie** **chcieć** **go** **znać** **za** **kogo**: A. syna, zięcia.

Abdykowanie, a, blm., **czynność** cz. **Abdykować**.

×**Abe**, ego, blm. p. **Labuś**. <Fr. abb>

Abecadlarka, i, lm. i forma ż. od **Abecadlarz**.

Abecadlarski przym. od **Abecadlarz**.

Abecadlarz, a, lm. e, ×**Abecadlarz**, ×**Abecadlarz** 1. ten, co s. **uczy** **dopiero** **abecadla**. 2. przen. **początkujący** w jakiej **nauce**, w **zrzemiośle**. 3. spis **abecadlowy**, **skorowidz**.

Abecadnik, a, lm. i **elementarz**, **książka** **początkowa**.

×**Abecadny** p. **Abecadlowy**.

Abecadło, a, lm. a, †**Abiecadło**, †**Obiecadło**, [**Abeceda**] i. **alfabet**. 2. a. **ABC** przen. **pierwsze** **początki** jakiej **nauki**, **elementarne** jej **zasady**. Nie zna abecadła filozofji, a wyrokuje o niej. 3. **ważna** **gra** **towarzyska**. Goł. <Z nazw głosek abc>

Abecadłowy, ×**Abecadny**, †**Obiecadłowy** i. **idący** **porządkiem** **głosek** w **abecadlu**, **alfabetyczny**: Spis A. Układ, porządek A. 2. **Pismo** **abecadłowe** = **fonetyczne**, **głoskowe**.

[**Abeceda**, y, lm. y] p. **Abecadło**. <Czes. abeceda>

×**Abecedarzusz**, a, lm. e p. **Abecadlarz**. <Z abed z dodaniem zakończenia Łć.-arius>

×**Abelagja**, i, blm. **prawo** **tyczące** s. **pszczół**, a **mianowicie** **nabywania** **samopas** **latających** **rojów**. <Sr. Łć. abellagium a. abollagium, od abella, z Fr. abeille = pszczoła>

Abelek, lka, lm. lki, ×**Habelek**, ×**Chabelek** **skóra** **wyprawna** z **cięcia** **podrostego**. <Sr. Łć. abellus = jagnię nowonarodzone>

Abelkowy przym. od **Abelek**: **Oprawa** **abelkowa**.

†**Abentajer**, u, lm. y i. **awantura**, **zatarg**: **Mieć** z **kim** A. 2. **ryzyko**, **hazard**: Sobole idą na jego własny nakład. A. i **pożytek** aż do **Antwerpji**. <Nm. Abenteuer, z Fr. aventure = awantura>

Aberacja, i, lm. e i. astr.: A. **gwiazd** = **złudzenie** **wzrokowe**, **wskutek** **którego** **nie** **widzimy** **gwiazd** w **miejscach**, **gdzie** s. **ścisłe** **znajdują**. 2. fiz.: A. **chromatyczna** = **zjawisko**, **polegające** **na** **tym**, że **przedmioty**, **widziane** **przez** **soczewkę**, **otoczone** **są** **barwną** **obwódką**. A. **kulistości** = **nieskupianie** w **swym** **ognisku** **przez** **zwierciadła** **wklęsłe** a. **soczewki** **promieni** **światła**. 3. lek. **zoboczenie**, **zwichnięcie** ze **stanu** **prawidłowego**, **mianowicie** w **sferze** **umysłowej**, **obłęd**: A. **umysłowa**. <Łć. aberratio>

×**Abesa**, y, lm y p. **Abatysa**. <Fr. abbesse>

Abfal, u, blm., i. garb. p. **Kawałek**. 2. zeg. **puls** **zegarka**, **cykanie**, **kolatanie**, **spadki** **wychwytowe**. <Nm. Abfall = odpadek, spad i in.>

Abfalisty garb. p. **Przepadźsty**.

Abgang, u, blm., men. **ubitek** **metal** **przy** **topieniu**, **robocie**. <Nm. Abgang>

×**Abiecadlarz**, a, lm., e p. **Abecadlarz**.

Abisologiczny przym. od **Abisologja**. <Now. z Gr. abyssos ż. = bezdnie, otchłań †logia = nauka>

Abisologja, i, blm., **gieol.** **nauka** o **wnętrzu** **ziemi**.

Abjetyna, y, blm., apt. **destylat** z **żywicy**, **u** **cho** **dzącej** z **drzewa** **sosna** **sabina** (pinus sabiniana).

<Now. z Łć. abies = jodła>

Abjetynowy przym. od **Abjetyna**: **Kwas** A., chem. = **otrzymywany** z **kolofonii**.

×**Abis**, u, blm. p. **Abys**.

×**Abiturja**, i, lm. e **szkolne** **świadcstwo** **doprz** **kości**, **matura**. <Now. z Łć. abiturus = mający odejść, oddalić s.>

Abiturjent, a, lm. ci **uczeń**, **przystępujący** do **egzaminu** **doprzkości**.

†**Abjudykacja**, i, blm. **odsądzenie**, **usunięcie** od **czego**, **pozbawienie** **praw** **własności**, **których** s. **ktos** **domaga**. <Now. z Łć. abjudico = odsądzić, odmówić>

†**Abjudykować**, uje, **ował** **odsądzić**, **wyrokiem** **sądowym** **zaprzeczyć** **komu** **praw** **do** **czego**, **usunąć** od **czego**.

†**Abjudykowanie**, a, blm., **czynność** cz. **Abjudykować**.

Abjuracja, i, lm. e **odprzysiężenie** s., **wyparcie** s. **wroczyście**, **wyrzeczenie** s. np. **błędów** **kaceerskich**, **wiary** (= **odwołanie**, **rewokacja**) i t. p. <Łć. abjuratio>

†**Abjurata**, y, lm., y **zaprzysiężenie** **przez** **właściciela** **ilości** **lanów** **kmiecich**, **od** **której** **ściągnano** **podatki**.

†**Abjuratowy** przym. od **Abjurata**: **Księga** **abjuratowa** **podymnego**

Abjurować, uje, **ował** **odprzysięć** s., **wyrzec** s., **wyprzeć** s. **czego** **wroczyście**; **odwołać**, **rewokować** co.

Abjurowanie, a, blm., **czynność** cz. **Abjurować**.

Abkiebryt nieod. powr. **lina** **jednobrutowa**, tj. **kręcona** **pojedynczo**, **wprost** z **nitki**. <Może Nm. Abkettbritt>

Ablacja, i, lm. e **gie.** **znięsenie** **warstw** **gruntu** z **pewnej** **obszernej** **powierzchni** **przez** **wodę** **plynącą**, **przez** **lodowce** a. **wiatry**. <Łć. ablatio>

Ablaktować, uje, **ował** ogr. p. **Spowinowacić**. <Łć. ablactatio = odstawienie, odłączenie (dziecka od piersi)>

Ablaktowanie, a, blm., **czynność** cz. **Ablaktować**.

×**Ablatyw**, u, lm. y **szósty** **przypadek** w **dekl** **nacji** **łacińskiej**, **narzędnik**. <Łć. ablativus, dom. casus = przypadek>

Ablegacja, i, lm. e u **dawnych** **Rzymian**, **honorowe** **wydalenie** **obywateli** **przez** **dawanie** **im** **urzędów** **za** **granicą**. <Łć. ablegatio>

×**Ablegat**, a, lm. ci i. **zastępca** **legata** **papie** **skiego**. 2. **legat** **drugiego** **rzędu** od **stolicy** **aposto** **lskiej**, **posel** **nadzwoyższy**, **wysłanec** **papie** **ski**: A. **miął** **misję** **specjalną** i **tylko** **czasową**. **Kaczk**. 3. **delegat**, **deputat**: **Dziękowali** **mieszczanie** **przez** **pośrednictwo** **swych** **ablegatów**. **Rol**. <Now. z Łć. ablego = wysyłam>

Ablegier, gra, lm. gry, **Aplegier** i. ogr. p. **Odkład**. 2. ×**przen.** **nowy** **osobnik**, **wydany** **przez** **jakikolwiek** **organizm**; **żart**. **potomek**, **latorośl**, **dziecię**: **Najstar** **szy** **organ** **panslawistyczny**, **pierwszy** **A.** **komite** **tu** **panslawistycznego**. **Dzieci** **te** **są** **ablegrami** **na** **literatów**. **Moje** **ablegry** (= **moja** **dziatwa**). 3. gm. **guz**, **siniać**, **rana**: **Dał** **mu** **ablegra**. **Zdr**. **Ablegier**. <Nm. Ableger>

Ablegier, rka, lm. rki p. **Ablegier**. Przen.: A. **demokratyczny** w **obozie** **konserwatywnym**.

Ablegrować, uje, ował ogr. p. **Odkładać.**
Ablegrowanie, a, blm., czynność cz. **Ablegrować.**

[**Ableucha, y, lm. y, ×Apleucha, Opleucha**] policzek (soufflet). <Rs. opleucha>

Ablucja, i, lm. e **obmycie, umycie; obrządek, polegający na umygnięciu; obmycie rąk przez księdza przed komunią:** Wstał rażno i zabrał ś. do ablucji i ubrania. Krasz. <Łć. ablutio>

Abluczyny przym. od **Ablucja:** Operacja abluczyna. Jez.

×**Abluz, u, lm. y p. Obluz.**

Abluzować, uje, ował **zwalniać z warty sztyldwachla, zastępując go innym.** <Nm. ablösen>

Abluzowanie, a, blm., Abluzunek czynność cz. **Abluzować.**

Abluzunek, nku, lm. nki p. **Abluzowanie,** [**Ablaucha, y, lm. y**] czapka zimowa z uszami futrzanymi. <Brs. ablauch>

×**Abmaszerowanie, a, blm., ×Abmaszerunek** odwrót marszem.

×**Abmaszerunek, nku, blm., p. Abmaszerowanie:** Przed znacznym przełożonym A. odbywał ś. półdywizjami. <Z Nm. Abmarschieren = wy-maszerować>

Abnegacja, i, blm. zaparcie ś., wyrzeczenie ś. czego dla dobra innych, poświęcenie ś., niedbanie o siebie wobec wyższych celów: Z poświęceniem wszystkiego, z abnegacją jutra i przyszłości. Krasz. Kolumna ruszyła do ataku z abnegacją, pomimo celnych strzałów, które rażyły. <Łć. abnegatio>

Abnegat, a, lm. ei **człowiek nie dbający o siebie, o swoją powierczliwość, żart. filozof; człowiek, który ś. zaparł własnych interesów dla celów wyższych.**

Abnegatka, i, lm. i forma ż. od **Abnegat.**

Abo p. **Albo.**

†**Abociem** sp. = **albowiem:** Biada narodu grzesz-nemu a synom złośliwym, A. oddalili ś. od Boga. <A+Bo+Ci, z podprowadzeniem pod albowiem>

[**Aboc**] p. **Albo.**

[**Abo jakó**] p. **Albo.** <p. **Albo** i **Jako**>

[**Aboli**] p. **Albo.** <Abo+Li>

Abolicja, i, blm. p. Ułaskawienie. <Łć. abo-litio>

Abolicjonista, y, lm. ści **zwolennik obalenia ja-kiegoś prawa, instytucji, a szczeg. zniesienia nie-wolnictwa.**

Abominacja, i, blm., gm. Obominacja **obrzydze-nie, obrzydliwość, wstręt, odraza, ohyda, antypatja:** Zawsze miałem abominację do wody. Sienk. Nienawidzę go tak, że bez abominacji wspom-nieć jego djabełskiego nazwiska nie mogę. Sienk. <Łć. abominatio>

Abominacyjny przym. od **Abominacja.**

Abonament, u, lm. y, gm. Ambonament **przed-plata, oplata z góry za otrzymywanie a. użytkowa-nie z czego:** A. książek, pism (=prenumerata). A. kąpielowy, teatralny. Dziś w teatrze A. za-wieszony. Bilety na A. sprzedają ś. z ustę-pstwem. Kupić A. na operę. A. na obiady. <Fr. abonnement>

Abonamentowy przym. od **Abonament:** Bilet A. Przedstawienie abonamentowe.

Abonent, a, lm. ci **korzystający z czego sposobem abonamentu, abonujący:** A. na ogłoszenia w kio-skach. A. pisma periodycznego = **prenumerator, przedpłaticiel.** Abonenci na telefony. Z fabryki zegarów pneumatycznych odbywa ś. bezustannie rozsyłanie godzinny abonentom.

Abonentka, i, lm. i forma ż. od **Abonent.**

Abonować, uje, ował, gm. Ambonować **korzy-snąć z czego drogą abonamentu:** A. pismo = **prenu-merować.** <Fr. abonner>

Abonowanie, a, blm., czynność cz. **Abonować.**

Aborygieni, ów, blp. ludność pierwotna, krajow-cy, tubylcy, autochtoni, indygeni. <Łć. aborigi-nes lm.>

†**Abos** przys. p. **Albo:** Spodziewam ś., że A. swoje nieszczęście przerobi. <Abo+Si>

†**Abowiem** p. **Albowiem.**

[**Aboż**] p. **Albo.** <Abo+Że>

Abrakadabra, Abrdagora **nicod. 1. wyrazy ka-balistyczne, bez znaczenia, używane przez znachor-ów przy zaklęciach i odczynianiu chorób. 2. A. z krokodylowymi kropkami, żart. = wódka tę-ga, wyborna, skuteczna, kordjał.** <Gr. (w na-pisach) abrasadabra, Sr. Łć. abraeadabra, mo-że w związku z abraxas = symbol istoty naj-wyższej u Gnostyków>

Abrakować, uje, ował **mor. uwolnić ś. z nie-bezpiecznego miejsca, z łowy piaszczystej.** <Fr. abraquer>

Abrakowanie, a, blm., czynność cz. **Abrakować.**

Abrazja, i, blm., **gic. zestrzycowanie, zużycie brzo-gów przez fale morskie.** <Fr. abrasion>

Abrdagora, nieod. p. Abrakadabra.

Abrenuncjacja, i, lm. e **praw. 1. zrzeczenie ś. przez wyposażoną córkę prawo do spadku przysze-lęgo. 2. zrzeczenie ś. własnego forum, a przyjęcie innego.** <Now. ze Sr. Łć. abrenuntiare>

†**Abrest, u, blm. dzikie wino.** <Sr. Łć. abresta>

Abrewjacja, i, lm. e **skrócenie wyrazu w piśmie** (jak: Rplta, t. j.). <Fr. abréviation>

Abrewjator, a, lm. owie, a. rzy 1. piszący przez skrócenia. 2. sekretarz a. referent kancelarii pa-pieskiej, nazwany tak od abrewjacji, używanych w listach i brewach Stolicy apostołskiej. 3. autor krótkiego wyciągu z obszerniejszego dzieła.

Abrewjatura, y, lm. y **używanie abrewjacji.** <Sr. Łć. abbreviatura>

Abrogacja, i, lm. e **praw. 1. odwołanie, uchyle-nie, zniesienie prawa. 2. uchylene uprzednio wy-danego wyroku:** A. wyraźna, domyślna, całkowi-ta, częściowa. <Łć. abrogatio>

Abrogować, uje, ował **znosić, uchylać, odwoły-wać, kasować:** A. libertację kupieckie.

Abrogowanie, a, blm., czynność cz. **Abrogo-wać.**

Abrotyna, y, blm. apt. substancja **otrzymywana z rośliny: bylica, boże drzewko** (artemisia abrota-num). <Łć. abrotonum a. abrotanum = boże drzewko>

Abrykotyn, u, blm. likier brzoskwininowy. <Fr. abricotine, od abricot = brzoskwinia>

Abryna, y, blm., chem. substancja **otrzymywana z nastion rośliny: paciorkowiec modliszozek** (abrus precatorius). <Z Now. nazwy naukowej rośliny powyższej>

Abrys, u, lm. y i. narys, zarys, plan, rysunek, szkic, projekt, kontury: Zrobić A. budynku. 2. × **przen. zarys = rzut oka, szkic, rys:** Krótki A. hi-storji. 3. × **przen. wzór, pójcie, wyobrażenie, pro-jekt:** Mieć w głowie A. szczęścia i puste kie-szenie. <Nm. Abriss>

†**Absces, u, lm. y** **wrząd.** <Łć. abscessus>

×**Abscysa, y, lm. y** **mat. p. Odcięta.** <Łć. abscissa = odcięta, od abscindo>

×**Absencja, i, lm. e, Absentacja** **absentowanie ś., nieobecność, wydalanie ś., niezajdowanie ś. w miejscu, w którym ś. być powinno:** O tych ab-sencjach jego wieczornych chodziły różne wie-

ści. Krasz. Po długoletniej absencji zawitał Kaczk. Zażądać na mocy absencji matrymonialnej rozwiązania węzła małżeńskiego. Jeż. Uczniów, którzy w ciągu roku mieli wiele absencji, nie promowano. <Łć. absentia>

×**Absentacja**, i, lm. e p. **Absencja**: A bodaj-cież z temi absentacjami! Krasz. <Now. z Łć. absens = nieobecny>

×**Absenteista**, y, lm. **ści ten**, co s. **ustawicznie absentuje**, który jest ciągle nieobecny.

×**Absenteizm**, u, bfm. **rozmyślna, systematyczna nieobecność na miejscu a. na stanowisku, w celu uchylecia s. od obowiązków**: A. obywateli, czyli przemierzanie ludzi możniejszych za granicą i w miastach, zdala od swych majątków. Glog. A. nie znaczy nie innego, jak nieobecność; jest to każenie języka ze swawoli. Skarb. Bohaterstwem jest dotrwanie na stanowisku; A. dobrowolny jest tehrzostwem. Święt.

Absentować się, uje s., ował s. i. **być nieobecny, wydaleć s., spędzać czas gdzieś indziej**: Absentował s. po całych tygodniach. Krasz. Uczeń absentujący s. Żeby s. na jutro nikt A. nie śmiał. Krasz. 2. × od czego = **wiekszać, oddalać s., stronić, usuwać s.**: Pod pozorem ekskursji mogłem s. absentować od codziennego sposobu życia. <Fr. s'absenter>

Absentowanie się, a s., bfm., czynność cz. Absentować s.: A. s. w towarzystwach (=nie pokazywanie s., nie bywanie).

Absolucja, i, lm. e i. **rozgrzeszenie spowiadającego s. 2. zdjęcie klątwy kościelnej. 3. wszelkie uwolnienie, odpuszczenie**: A. obwinionego, oskarżonego. <Łć. absolutio>

Absolut, i, u, lm. y = a) **był bezwzględny, zasada bezwzględna, w sobie bez względu na cośkolwiek rozważana; b) był a. zasada bezwarunkowe, przez nie niewarunkowane, przec. przypadłość; c) coś pewnego, doskonałego, w sobie skończonego. 2. a, lm. ci = a) samowładca, monarcha nieograniczony; b) człowiek rządzący s. tylko własną wolą, nie cierpiący, aby mu s. sprzeciwiano. <Łć. absolutum = zwolnione>**

Absolutnie przys. od **Absolutny**: Rządzić, postępować A. Dowieść czegoś, uzasadnić coś A. Człowiek A. głupi (= **zupełnie, kompletnie, ze wszystkichim**). A. nie (= **nie zgola, zupełnie nie**). A. zrozumieć nie mogę, do czego to zmierza. Rzeczy A. niemożliwe. Jeż. (= **stanowczo**).

Absolutność, i, bfm., rz. od **Absolutny, Absolutyzm**.

Absolutny i. fil. **bezwzględny, w sobie rozważany; przec. względny. 2. bezwarunkowy, niewarunkowany, niezależny, nieograniczony**: Władza absolutna. Monarcha A. = **samowładny**;—nie poddający s. wpływowi, samowolny, arbitralny, arogancki, krnąbrny: Dzieciak A. 3. **całkowity, skończony, doskonały, pewny, stanowczy, nie ograniczony, nie względny, nie warunkowy**: Prawda absolutna. Dobro absolutne. Wyroki krytyki absolutnemi nie są. Jeż. (= **nieomylnemi**);—**zupełny, dokładny, ścisły, kompletny**.

Absolutorium w lp. nieod., w lm. ja, ów **zaakceptowanie z góry czynności, rachunków, jako dowód zaufania**: Prezes udzielił mu A. z zarządu kasy. Zgromadzenie uchwaliło udzielić dyrektorowi A. Zart.: Prawdopodobnie za każdym razem bierze A. od ciotki. <Łć. absolutorium>

Absolutysta, y, lm. **ści zwolennik absolutyzmu (despotyzmu)**.

×**Absolutystycznie** przys. od **Absolutystyczny**.

×**Absolutystyczny** przym. od **Absolutysta, Absolutyzm**.

Absolutyzm, u, bfm. **i. p. Absolutność. 2. samowola, arbitralność, narzucanie innym swej woli. 3. samowładztwo, despotyzm, władza nieograniczona, autokracja. <Now. z Łć. absolutus = zwolniony>**

Absolwować, uje, ował i. kogo = **rozgrzeszyć. 2. i ukoić** (szkoły). <Łć. absolvere>

Absolwowanie, a, bfm., **czynność cz. Absolwować**.

Absorbacja, i, bfm, **Absorpcja, Absorbowanie chłonięcie**: A. fizyczna, chemiczna, gruntowa, fizjologiczna. A. u roślin. A. płynów, gazów, światła. Współczynnik absorbcji. A. który, praw. = **pochłonięcie, czyli wyłączenie jednej z kur przy zbiegu przestępstw. <Łć. absorptio>**

Absorbjometr, u, lm. y, **Absorbjometr przyrząd do mierzenia ilości gazów pochłanianych przez ciecz. <Absorpcja + Gr. métron = miara>**

Absorbcyjny i. przym. od **Absorbja. 2. chem. i fiz.**: Widmo absorbcyjno = **przeciąte linjami czarnymi, pochodzącymi z pochłaniania promieni światła w substancjach, przez które przebiegają. Prążki absorbcyjne**.

Absorbować, uje, ował. i. chem. **wciągać, wsiącać, pochłaniać, wchłaniać, chłoniąc**. Przen.: **wciełać w siebie**: Mówią, że Ameryka absorbuje ludzi, że wszystkich, czy prędzej, czy później, równa strychulem kosmopolityzmu. 2. **przen. zajmować wyłącznie, zaprzęcać, pochłaniać, wyczerpywać**: Wszystkie myśli i czyny jego są absorbowane na rzecz spraw publicznych. Wilez. Te plany absorbowały go całego. Bał. A. s. **niszczyć, niknąć, ginać przez absorbcję; być trawionym, zużywać s.**: Nieraz moene nawet parcie zewnątrz absorbuje s. bez śladu przez środek. <Łć. absorbere>

Absorbowanie, a, bfm., p. **Absorbja.**

Absorbowanie się, a s., bfm., czynność cz. Absorbować s.

Absorpcja, i, bfm., p. **Absorbja.**

Absorbjometr, u, lm. y p. **Absorbjometr.**

Absorbcyjny przym od **Absorbja.**

×**Abstencja**, i, bfm. **powstrzymanie s. od udziału w czym: A., chociaż przez ten wyraz wypowiedzieć umyślną nieobecność delegatów sejmowych w parlamencie. <Now. z Łć. abstineo = powstrzymuję>**

Abstrahować, uje, ował i. × **co od czego = pomijać coś w rozumowaniu, nie uwzględniać czegoś świadomie, ignorować coś, odkładać na bok**: Abstrahuję wszelkie sztuczne podziały na epoki, zastanowimy się nad całością faktów. 2. **fil. odosobniać w myśli cechy powiązane z sobą w rzeczywistości, uszczuplać treść pojęcia i przez to rozszerzać jego zakres, tworzyć pojęcia oderwane**: A. reguły ze studjów. A. cechy, przymioty. A. wyniki nauk. <Now. z Łć. abstraho = odciągam, odrywam, oddalam>

Abstrahowanie, a, bfm., **Abstrakcja czynność cz. Abstrahować**.

Abstrakcja, i i. lm. e **pojęcie dalekie od rzeczywistości, nie mające związku z rzeczywistością**: To A. Rodzina istniała dla niego tylko w abstrakcji. Strzeżmy s. nauki jako abstrakcji, uczmy s. wplatać ją w życie. 2. [A.] bfm. **dystrakcja, roztargnienie. 3. fil. (w logice) = a) bfm., czynność cz. Abstrahować, abstrahowanie. b) akt abstrahowania. c) lm. e bfm., p. Abstrakt.**

Abstrakcyjnie przys. od **Abstrakcyjny**: Brać, rozważać coś A. Niektórzy każą tak A., że

niełatwoby ś. domyślić, w jakich wiekach lub wśród jakich ludów żyli.

Abstrakcyjność, i, blm., rz. od Abstrakcyjny: Zasady w gruncie rzeczy prawdziwe, z powodu swej abstrakcyjności okazały ś. nieraz szkodliwymi.

Abstrakcyjny i. przym. od Abstrakcja: Pojęcie abstrakcyjne. Prawda abstrakcyjna. Upadłe moralności niepodobna jakąś abstrakcyjną etyką zastąpić. Nauki abstrakcyjne = oderwane, czyste (jak filozofja, matematyka), nie stosowane, nie doświadczalne. 2. mat. p. Oderwany.

Abstrakt i. [A., a, lm. y] dystrakt, roztargniony. 2. u, lm. y apt. wyciąg z ziół w postaci proszku, z dodatkiem cukru mlecznego. 3. u, lm. y p. Oderwanie. 4. u. lm. y org. cienka listewka drewniana, łącząca klawisz z walcem a, walec z kłapką w wiatrownicy.

[**Abstryfikować się, uje ś., ował ś.**] p. Apsztyfikować ś.

[**Abstryfikowanie się, a ś., blm.**] czynność cz. Abstryfikować ś.

Abstynencja, i, blm. powściągliwość, wstrzemięźliwość: Długą abstynencją umartwiony, już ś. brał do anyżówki. Krasz. Żywił niemiecki do abstynencji w sejmie czeskim zmuszony. <Łć. abstinencia>

×**Abstynent, a, lm. ci człowiek wstrzemięźliwy, powściągliwy.**

Absurd, u, lm. y, Absurdum niedorzeczność, nonsens, głupstwo, duby smalone, brednie, niestworzone rzeczy: Sprowadzić co do absurdu = okazać fałszywość twierdzenia przez wysnuć z niego niemożliwych wniosków. <Łć. absurdum = niedorzeczne; coś niedorzecznego>

×**Absurdum w lp. nieod., lm. a, ów p. Absurd:** Fałszywe kierunki doprowadzają do A. Krasz. Ruszył ramionami... absurdal ot baśnie sobie potworzyli. Krasz.

Absurdyczny przym. od Absurd: Twierdzenie absurdyczne.

Absyda, y, lm. y p. Apsyda. <Gr. (h)apsís = wiązanie, łuk, sklepienie>

Absynt, u, lm. y piołunówka, wódka piołunkowa rancuska. <Gr. apsinthion, Łć. absinthium>

Absyntol, u, lm. e apt. część składowa lotnego olejku piołunowego.

Absyntowy przym. od Absynt: Likier A., czyli tak zwany poprostu absynt.

Absyntyna, y blm., p. Piołunin.

×**Abszach, u, lm. y, Szach zaszachowanie:** Dać A. Przen.: Stawić komu A. = stawić opór, czoło; stawić mu ś. <Nm. Abschach>

[**Abszaur, a, lm. y, Habszaur**] urzędnik celny akcyznik. <Nm. gw. Abschauer>

†**Abszejt, u, lm. y p. Abszyt. Pot.**

×**Abszleg, u, lm. i p. Pbszlega.**

×**Abszlus, u, lm. y hand. zamknięcie, zawarcie zakończenie:** A. ksiąg, bieżącego rachunku. <Nm, Abschluss>

×**Abszlusować, uje, ował hand. zamykać, zakończyć:** A. rachunek bieżący, księgi

×**Abszlusowanie, a, blm., czynność c. Abszlusować.**

Abszmak, u, blm. i. zepsuty smak napoju: To wino ma A. 2. ×**nieśmak, niechęć, wstręt, odraz:** A. do stanu małżeńskiego. <Nm. Abschmack>

Absznit, u, lm. y hand. welksel dopelniający; kaźdy z welksli, na które łącznie dług zaciągnięto. <Nm. Abschnitt>

Absznyeel, cia, lm. cie piern. okrawek od piernika, odcięty w czasie jego robienia. <Nm. Abschnitzel>

Abszpicować, uje, ował powr. czesać konopie na bokhehelu z grubsza, po kołcach. <Nm. abspitzten>

Abszpicowanie, a, blm., czynność cz. Abszpicować.

Abszrot, u, lm. y p. Przecinak. <Nm. Abschrot>

Absztykowany powr. Lina absztykowana, p. Lina. <Zap. Nm. abstecken>

Abszyd, u, lm. y p. Abszyt: Byłabym Romulkowi A. dała. Orzesz. <Nm. Abschied>

×**Abszyt, u, blm., Abszyd, †Abszejt i. odprawa, uwolnienie, dymisja szereg. z wojska:** Dać żołnierzowi A. A. wzięwszy, do Paryża odjechał. Przen.: Dać A. = dać odkosza, odprawić; odprawić z niczym, z kwitkiem: Staraj ś. o pannę, ale dostał A. 2. [A.] wyrok sądowy.

×**Absztywować, uje, ował dać abszyt, uwolnić, oddalić ze służby, odprawić, usunąć, relegować:** A. żołnierz. Górs. ×**A. ś. uwolnić ś., usunąć ś. ze służby.**

×**Absztywowanie, a, blm., czynność cz. Absztywować.**

×**Absztywowanie się, a ś., blm., czynność cz. Absztywować ś.**

×**Absztywowany dymisjonowany, odprawiony ze służby.**

×**Absztytowy przym. od Abszyt:** List A.

[**Abtryt, u, lm. y] ustęp, wychodek.** <Nm. Abtritt>

×**Abtuleo, lca, lm. lca gór. wiązanie z drzewa krokwiowego w oprawie szybu, cembrowina.** <Nm. Hauptholz>

Abucht, a, lm. y i. salceson, mortadela. 2. [A.] koźlina wędzona. <Orm. apücht = mięso solone i suszone>

×**Abulja, i, blm., fil. p. Bezwoła.** <Now. z Gr. aboulia = niezaradność, bezradność>

×**Abundanceja, i, blm. obfitość.** <Łć. abundantia>

×**Abus, a, lm. e p. Labus.** <Fr. abbé>

Abysp. i. azeby, zeby, izby, by: Aby pozyskać przyjaźń, trzeba... Abyś o tym wiedział! †A. = abys: Pomni, aby święcił. †Abych = abym: Prosił mię, abych to zeznał. †Abychemy, †Abychom = abysmy: Pójdziemy, abychom uczynili. †Abychowa, abychwa = abysmy dwaj, dwie, dwoje: Chcesz, abychowa odpoczygnęła. †Abychą = aby oni, one: Abychą ś. nie radowali nade mną. 2. choć, chociaż, choćby, byle, byleby, przyjmajmy: Daj mu aby z czego żyć. Aby ten raz nie kłam. Jestem w obawie, czy aby wszystko przygotowane. Miał jeszcze cierpliwość aby do roku. 3. skoro, gdy, jak: Aby tylko ś. odwrócić, już nie uważa. 4. oby, bodajby: Aby ś. też Bóg nad nim ulitował! Abyś ty mi wygodziła, żebym ja mógł zdrowo wstać. Pśń. Aby było, bo ś. spóźnił! Kon. 5. Aby aby = aby tylko, byle tylko, tylko tylko: Idzie to tak powoli, jakby aby aby zadość uczynić rozporządzeniom. 6. [A.] = a) chybaly: Aby ja był blażen do tej wody skakać. Pśń.; b) tylko, jedynie: Tam była aby stara baba. Tylko aby pies i kura widzą śmierć. Nikogo nie było, aby jedna zbojeczyna. Jabym ci powiedział, aby ś. nie lękał; c) Aby jak = byle jak, byle zbyć. <A+By>

†**Abych p. Aby:** Chcesz, A. ci kości połomił? Sienk. <A+By>

†**Abychą p. Aby.** <A+By>

†Abychmy p. **Aby.** <A+By>
 †Abychom p. **Aby.** <A+By>
 †Abychowa, †Abychwa p. **Aby.** <A+By>
 ×Abys, u, blm., **Abis** miejsce bezdenne, bezdno, przepaść, otchłań, czeluść. <Gr. ábyssos = bezdenny, a jako rz. = bezdnie, otchłań>
Abzas, u, lm. e i. druk., miejsce na leglu, poza oczkiem, gdzie ś. mieszczą akcenta i ogonki litery.
 2. myd. nadsztukowanie naprędce formy do odlewu. <Nm. Absatz>
 ×Abzas, u, lm. y p. **Obcas.** <Nm. Absatz>
 ×Abzasowy przym. od **Abzas**, *obcasowy*.
 ×Abzaśnik, a, lm. ey ten, co robi obcasy.
Acan, a, lm. owie p. **Waćpan.** <Wasz + Mił + Pan>
Acani, i, lm. e p. **Waćpani.**
Acanka, i, lm. i p. **Waćpanna.**
Acanna, y, lm. y p. **Waćpanna.**
Acąństwo, a, blm. p. **Waćpaństwo.**
Acetaf, a, lm. owie p. **Autocetaf.** <Gr. akéfalos = bezgłowy>
Acetal, u, lm. e chem. *ekstrakt, powstający przy częściowym utlenianiu alkoholu pierwszorzędowego.*
 <Now. z Łé. acetum = kwas, oet>
Acetamid, u, lm. y chem. *amid kwasu octowego.*
Acetanilid, u, blm. p. **Antyfebryna.** <Now., p. Acetal + Anilina>
Acetfenetydyna, y, blm. apt. i chem. p. **Fenacetyna.** <Now., p. Acetal + Fenacetyna>
Acetometr, u, lm. y p. **Octomierz.** <Now. z Łé. acetum = oet + Gr. métron = miara>
Aceton, u, lm. y i **Keton**, chem. *związek organiczny dwu rodników węglowodorowych, złączonych za pomocą grupy CO: A. dwumetylowy.*
Acetyl, u, lm. e chem. *rodnik, złożony z węgla, wodoru i tlenu, występujący w związkach, pochodzących od kw. octowego.*
Acetylen, u, lm. y chem. *węglowodór, złożony z dwu atomów węgla i dwu atomów wodoru.*
Acetylenowy przym. od **Acetylen.**
 1. **Achl**, **Ahl** w. i. *podziwienia = o! oho! fil! fu-fu! no! no-no! A.! co ja widzę! 2. przestrochu = och! aj! A.! co zrobiłeś! 3. radości = ha! a! o! A.! jak ś. masz! A.! co za miłe spotkanie! 4. smutku = o! och! A.! jak to bolesne! A.! jak całe życie jest obrazem nędzy! 5. życzenia = o!: A.! gdyby co prędzej wrócił! 6. † komu, czemu = *biada! nieszty!*: †A. cię mnie niedznej, toć mnie zwiódł!
 2. **Ach** w lp. nieod., lm. y, ów rz. *westchnienie, okrzyk, wybuch uczuć, wykrzyknik:* Peine achów poezje. Krasz. Deklamacje bez znaczenia, oklepanki, ogólniki, achy...
 †Achandja, i, blm. p. **Archandria.**
 †Achańcza, y, lm. y *moloch.* <Węg. akancsa>
 †Achat, u, lm. y p. **Agat.** Zdr. **Achatek.**
 †Achatek, tka, lm. tki p. **Achat.**
 ×Achatas, a, lm. y i. *przyjaciel, stronnik, zwolennik, popleczenik, adherent:* Popleczeniki, rębacze, achatesy wyprawne na wysokie nogi. Pol. Stronnictwo, złożone z magnatów i ich achatesów. Kaczk. 2. † p. **Agat.** <Od im. Achatesa, przyjaciela Eneasza, w Eneidzie Wergilego>
Achileina, y, blm., apt. *gorzka substancja, otrzymywana z rośliny: krwawnik pospolity.* <Od Now. nazwy rośliny achillea>
[Achnąć, nie, ał] zł. *uderzyć pięścią.* <ACH>
Achroit, u, lm. y min. p. **Turmalin.** <Now. z Gr. achroos = bezbarwny>
Achromatopsja, i, blm. *niezdolność rozznawiania barw, nieczułość na barwy, daltonizm.* <Now.*

z Gr. a = bez, nie + chróma = barwa + OPT = WID ->

Achromatyczny fiz. *bezbarwny, a raczej nie dający rozszczepienia barwnego:* Pryzmaty, soczewki achromatyczne. <Gr. achromatos = bezbarwny>

Achromatyzm, u, blm., fiz. *bezbarwność, usuwanie objawów barwnych, połączonych z załamaniem światła w pryzmatach i soczewkach.*

[Acht, u, lm. y] p. **Akt.**

Achtel [Jachtel, Aftel] a, lm. ele a. tle. 1. = a) × *ósma część miary, wagi, ósemka; ósma część okseftu, beczki, antalek:* A. piwa. b) druc., zwój drutu wagi 15 funtów, t. j. ósmej części centnara druciarzkiego. 2. [A.] *starek dębowy na masło, u dołu szerszy, z dwoma uszami.* 3. [A.] *ceber, szafel.* 4. [A.] *siąg, szeń (drzewa).* 5. *† udział w 1/8 kopalni olkuskiej.* Zdr. **Achtelek**, [Aktelik], × **Achtylik.** <Nm. Achtel = ósma część>

Achtelek, lka, lm. lki p. **Achtel.**

× **Achtylik**, a, lm. i p. **Achtel.**

Achyl myśl. w., *nasładowy odgłos rogu myśliwskiego:* Forszpan z forysem trąbią: A.! A.!

[Aci wracaj] p. **Ać!** <A+Ci>

Acimut, u, lm. y p. **Azymut.**

Acindziej, a, lm. e p. **Waćpan:** Cóż A. porabiasz? Krasz. <Wasz + Mił + Pan + Dobr + Dzie>

[Aciul] dziec. 1. *djał (= dziękuję).* 2. p. **Clu.**

[Aco] *niech:* Otwierajcie wrota, aco konik nie otrze złota. Pśń. Pościel łóżko, aco ja się położę. Pśń. <A+Co>

Acydymetr, u, lm. y *przyrząd do mierzenia kwasno w zacierach, kwasomierz* <Now. z Łé. acidum = kwaśno + Gr. métron = miara>

Acydymetrja, i, blm., **Kwasomierstwo** chem. *część analizy chemicznej, podająca sposoby ilościowego oznaczania kwasów.*

Acz, **Aczkolwiek**, † **Aczkoli** sp. 1. a. † **Aczkole**, † **Acz kakole**, † **Aczkolwie**, † **Aczy** *choć, chociaż, lubo, jakkolwiek:* A. ich było stu, nie śmieli na nas uderzyć. 2. † **A. nic = a) przynajmniej, chociaż:** Mocz to w wodzie A. nie przez dzień. b) *choć cokolwiek, byle trochę, byleby coś:* Odkryli twarz Zuzanny, aby A. nie, ale wzdry tak nasycili ś. pięknosci jej. 3. † **Acz = czy, czyż:** Aczli nie mam być wolen? Wszystko jedno, A. ten, A. ów. 4. † **a. + Aczli = jeżeli:** A. jeśm uczynił to, ach jest liehota w moju ręku. 5. [A.] = a co: A to? (= a co to?). <A+Co + Koli a. Kolwiek>

† **Aczci** sp. *czyliż.* <A+Co+Ci>

† **Acze** sp. *gdyż, ponieważ, bo, bowiem, albowiem:* Tedy strona uciążona odzwie się ku wyższemu stolku, A. jest obyczaj w sądach polskich, iżę sądzia... <A+Co>

† **Aczkole** p. **Acz.**

† **Aczkoli** p. **Acz.**

† **Aczkolwie** p. **Acz.**

Aczkolwiek sp. 1. p. **Acz.** 2. × *choć cokolwiek, jako tako, przynajmniej coś:* Umiej jeszcze korzystać A. z tej straty.

† **Aczli** 1. p. **Acz.** 2. *jeżeli zaś, i jeżeli.* <A+Co+Li>

† **Aczy** 1. p. **Acz.** 2. *czy czasem nie...* <A+Oczy>

1. [Ać] 1. *niech:* Pożeń niewiasteczkę, ać doi krowy. Pśń. 2. *acz, choć:* Acym postać dziewczkę, to wiem, że mi ją odżęną. Pśń. 3. *a toć, a oto, aż tu:* Ac przysyła pani młoda ruciany wieniec. Pśń. <Czes. at' w I, A+Ci w 2 i 3>

2. [Ać! ać! a. *Aci wracaj!*] *wolanie na woły przy oraniu, gdy mają isć na prawo: Orze, pokrzykując: se! ać! Smol.* <A+Ci>

1. **Adadżjo a. Adagio**, <a, lm. > a muz. 1. *ruch (tempo) wolny, lento*. 2. *część większego utworu a. oddzielna kompozycja muz., mająca na czele ten ruch wskazany: Po alegro zagrano A., a potem finał. Słyszałem śliczne A. Bacha.* <Wł. adagio=powolny>

2. **Adadżjo, Adagio** przys. muz. *wolny, lento: Trzeba to grać nie andante, ale A.*

Adagio p. 1, 2 **Adadżjo**.

Adam, a, lm. owie: *Ziołyć starego Adama = porzucić dawny tryb życia, stare grzeckie. Wyprowadzać eo od Adama i Ewy = od stworzenia świata. Na św. A. = nigdy. Żart.: Zakon św. Adama = małżeństwo. W stroju Adama a. adamowym = nago.*

†**Adamant, u, lm. y, † Adamantyn** *rodz. kamienia twardego; djament.* <Gr. adamas=djament>

†**Adamantowy djamentowy:** *Kamień A.* <Z Gr. adamas=stal; brylant, przez Łć. adamanteus=stalowy>

†**Adamantyn, u, lm. y p. Adamant:** *Wyrzył zaostrozonym adamantynem.*

Adamaszek, szku, lm szki 1. gruba, wzorzysta tkanina jedwabna. 2. [A.] *bot. athanasia annua.* <Od Damaskós, zgrecozonej nazwy miasta, po Arab. Dimaszki; przymiotnik Arab. ad-dimiszki>

Adamaszka, i, lm. i ogr. p. Damascena.

Adamaszkowy f. a. †Damaszkowy, †Damaszkowny przym. od **Adamaszek:** *Obrus A. 2. [Adamaszkowe ziele] p. Ziele.*

[**Adamaszny**] *w adamaszek ubrany: Chodzili jadamaśni sładzy. Pśh.*

Adamowy 1. przym. od **Adam;** *przen.: Dzieci adamowe = ludzie. Jabłko adamowe, p. Jabłko. Strój A. a. Adama = nagość, golizna. Drzewo Adamowe = rodz. czarnego, kopalnego, twardego drzewa, zastępującego heban. Żart.: Korzeń A. = penis. 2. bot. Szpilka Adamowa, p. Krępla.*

[**Adamówka, i, blm. a. Celina**] *ziemia pod próchnicą, glina. Por. Calina.* <Od imienia Adama którego ciało z gliny powstało>

Adansonja, i, lm. e bot. p. Baobab. <Od nazwiska botanika Fr. Adanson † 1806>

Adaptacja, i, lm. e 1. przyswojenie, przywłaszczenie: *Adaptacje i pośrednie przez przeróbki przywłaszczenie innych utworów. Spas. 2. blm., prow. przerobienie, użycie na co: A. folwarku na koszary. 3. fil. przystosowanie, dopasowanie: A. uwagi do czuń. <Now. z Łć. adapto = przystosowywam, dopasowywam>*

Adaptować, uje, ował 1. *do czego = przystosować, dopasować, zastosować: Przyprawić i A. eo do smaku czyjego. 2. prow. przerobić, użyć na co: Rząd adaptował dworzec na urząd górniczy. A. ś. do czego = stosować ś., odnosić ś., ściągąć ś.: Do kogóżby ś. to A, mogło? Krasz.*

×**Adeytacja, i, lm. e cytlacja, przypozew, zawezwanie do sądu.** <Now. z Łć. ad- = przy- † cito = przywoływam>

×**Adeytować, uje, ował kogo = przyzwoać, zapozwać.**

×**Adeytowanie, a, blm., czynność cz. Adeyto- wać.**

×**Addycja, i, lm. e 1. mat. p. Dodawanie.** 2. *chem. sposób łączenia ś bez wydzielenia czegokolwiek (jak np. łączenie ś. chlorowodoru z amonjakiem).* <Łć. additio>

×**Addykacja, i, blm. oddanie ś., wylanie:** *Z adykcacji gorącej oświadczyłem serdeczną życzliwość.* <Now. z Łć. addictus = oddany, przychylny>

†**Addykaja, i, blm. przysądzenie.** <Łć. addicatio>

×**Addytament, u, lm. y dodatek, przydatek.** <Łć. additamentum>

×**Adefagja, i, blm. obżarstwo, żarłoczność.** <Gr. adēfagia>

1 **Adekwatny** *fil. lep. wyrównany, dostateczny, zgodny: Pojęcie adekwatne. Sąd A.* <Łć. adequatus = zrównany, zrównoważony>

Adempcja, i, lm. e objęcie, odwołanie zapisu a. donacji. <Łć. ademptio a. ademptio>

Adept, a, lm. oi 1. fil. zwolennik pewnej doktryny, szkoły filozoficznej; wtajemniczony w pewną doktrynę filozoficzną. 2. *alchemik, filozof przyrody, złototwórca, posiadający tajemnicę robienia złota; wynalazca środka uniwersalnego na wszelkie choroby.* 3. *człowiek wtajemniczony w jakąś sztukę, specjalność, uczący ś., oddający ś. jej, nie profan, praktykant, kapłan = specjalista, fuchowiec: Młody A. sztuki. A. nauki. Każda reforma znajdowała w nim żarliwego adepta. Krasz. Narada ograniczyła ś. do małego kółka adeptów. Krasz. 4. teatr. kształcący ś. na aktora, aktor początkujący, nowicjusz.* <Łć. adeptus = który osiągnął, zdobył>

Adeptka, i, lm. i forma ż. od Adept.

Aderka, i, lm. i p. Adra.

[**Adest, u, lm. y] p. Atest.** <p. Atestat>

×**Adherencja, i, blm. do kogo, do czego = zwolennictwo, przychylność, trzymanie ś. kogoś, czegoś, należenie do czego.** <Ten i pięć następnych wyrazów Now. z Łć. adhaereo = przylegam, należę>

Adherent, a, lm. oi stronnik, wyznawca, zwolennik, przyjaciel, poplecznik.

Adherentka, i, lm. i forma ż. od Adherent.

Adhezia, i, lm. e 1. przystąpienie, przyłączenie ś. do czego. 2. a. × **Przyczepność** chem., fiz. *przyleganie cząsteczek danego ciała do powierzchni innego; lek. zlepianie ś., przyczepienie, zlepienie, przyklepianie.*

Adhezyjny: Proces A. praw. = postępowanie przed sądami karnymi z udziałem powoda cywilnego, t. j. uszkodzonego.

Adjabatyczna krzywa rz., fiz. linja krzywa, wskazująca zależność prężności gazu od objętości przy zmianie aljabatycznej. <Now. z Gr. a = nie † diabaticós = przechodni>

Adjabatyczny fiz.: *Adjabatyczna zmiana objętości gazu = taka, przy której gaz ani traci, ani otrzymuje ciepła od swego otoczenia.*

Adjatermiczny fiz. p. Atermiczny. <Now. z Gr. a = nie † diathermaínó = ogrzewam>

Adje, gm. Adju = zostań z Bogiem, bądź zdrow, żegnaj. <Fr. adieu (à Dieu = do Boga, z Bogiem) = żegnaj>

Adju gm. p. Adje: *A. Tatuniu. Fred. A. A., panie Janie. Korz. Przen. rub.: A. Fruziu! = bądź zdrow = już przepadło, już kłanika zapadła, już po wszystkich, już po niewczasie. Jak zwąchają, co ś. święci, to A. Fruziu!*

Adjudykacja, i, lm. e praw. przysądzenie nieruchomości na publicznej licytacji sądowej najwięcej dającymu. <Łć. adjudicatio>

Adjudykacyjny przym. od **Adjudykacja:** *Wyrok A.*

Adjudykata, ów, blp., p. Przysady.

[**Adjukant, a, lm. y] p. Adjunkt.**

Adjunkt, a, lm. ci. [Adjutant, Jadyjont, Jadyjan, Adyjonk, Adukant, Adyjon, Adyjont, Hodyjent]. *pomocnik przy urzędniku: A. policyjny. A. profesor (=profesor trzeciego rzędu). A. wykłada ten przedmiot. A. przy katedrze uniwersyteckiej. A. sądowy. <Now. z Łé. adjunctus= przyłączoney, przydany>*

Adjunktowa, ej, lm. e *żona adjunkta.*

Adjuracja, i, lm. e *zaklinanie celem skłonienia kogoś do czynienia tego, czego żądamy. <Łé. adjuratio>*

Adjustunek, nku, lm. nki *strój, ubiór. Łoż. <Now. złączenie Fr. ajustement (z Łé. ad = ku + justum = słuszne, sprawiedliwe)>*

Adjutantcik, a, lm. i p. **Adjutant.**

Adjutancki przym. od **Adjutant: Urząd A.**

Adjutant, a, lm. ci *pomocnik w służbie wojskowej, oficer pod ręką starszego do komunikowania jego rozkazów. A. bataljonu a. bataljonowy, pułku a. pułkowy, dywizji a. dywizyjny; osobisty. A. generała, naczelnego wodza. A. biurowy. Przen.: człowiek nadskakujący, asystent, towarzyszy. galant, gach: A. nie tyle pana Erazma, ile pani Erazmowej. Dzierz. Przen.: Odprawivszy tych niepotrzebnych adjutantów (lokał), dalej ciągnęliśmy nasze opowiadania. Krasz. Zdr **Adjutantcik.** <Now. z Łé. adjutor = pomocnik, przez Hp. ayudante i Fr. adjudant>*

Adjutantowa, ej, lm. e *żona adjutanta.*

Adjutantować, uje, ował *być adjutantem, pełni służbę, obowiązki adjutanta: Adjutantując przy głównym sztabie, znany i ceniony był powszechnie. Kaczk. Zart.: asystować, nadskakiwać, zalecać ś. dostrzymywać placu, towarzyszyć: Został pułkownikiem z łaski kochanek jeneralskich, którym walecznie adjutantował. Dzierz. Będziesz mi adjutantował, pójdziemy po obiedzie. Krasz. **Adjutantowanie, a, blm.,** *czynność cz. Adjutantować.**

Adjutantowstwo, a blm., Adjutantura *godność, obowiązki adjutanta: Nie chciałem wrócić do pułku, gdzie mnie czekało A. Fredro A.*

Adjutantura, y, blm. p. **Adjutantowstwo: Uwolnić ś. od adjutantury u generała. Kaczk.**

Adjutor, a, lm. owie *pomocnik, doradca: Bronił swojej kieszeni i z nieufnością spoglądał na nowych adjutorów. Krasz. <Łé. adjutor>*

Adjutum *nieod. zapomoga, zasilek, djety, placu, wyznaczona pocztukującym urzędnikom w Galicji, przyjętym warunkowo: Zamałe do życia, a zawielkie do głodowej śmierci A. <Now. z Łé. adjutus m. = zapomoga>*

[**Adjuwant, a, lm. ci**] *pomocnik bakałarza. <Now. z Łé. adjuvans = pomagający>*

Adlatus, a, lm. owie. *1. urzędnik dodany komu do pomocy w urzędzie: Zalecił biskup swemu adlatusowi. 2. w Austrii = generał dodany do ciągłej obecności przy głównowodzącym a. namiestniku prowincji. 3. tytuł wysokiego dyplomaty, znajdującego ś. przy boku ambasadora. <Now. z Łé. ad = do, ku + latus = bok>*

Admanuacja, i, blm. *doręczenie.*

Admanuować, uje, ował *praw. doręczać, wręczać komu co. <Now. z Łé. ad = do + manus = ręka>*

Administracja, i, blm. i. *zarząd, zawiadywanie dobrem cudzym, gospodarcka: A. kraju, funduszu małopolskich, interesów gminnych, gminna, linja sądowej, kolejowa, dóbr, poręczająca. A. rządowa dochodu tabacznego. Sprawować administrację. Dobra te są w administracji (w zarządzie niewłaściciela). 2. zbiór władz i osób, składających zarząd: Najniepoczciwsza A. majątek gno-*

ta. Krasz. 3. nauka o sztuce rządzenia krajem, prawo administracyjne: Uczyć ś. administracji. Wykładać administrację. Kurs administracji. Magister prawa i administracji. <Łé. administratio>

Administracyjnie przym. od **Administracyjny.**

Administracyjny przym. od **Administracja: Pra-**
wo administracyjne. Rada administracyjna. Urząd, urzędnik A. Zajmował ważny posterunek A. Człowiek niezwykłych zdolności administracyjnych. Dom A. (= mieszczący biuro administracji). Kara administracyjna (= nie sądowa). Władza administracyjna. Rozporządzenie administracyjne. Decyzja administracyjna. Urządzenie administracyjne. Wydatek A. Droga administracyjna. Środki administracyjne (= rządowe). To rzecz administracyjna (= należąca do administracji). Policja administracyjna. Wydział A. (= ekonomiczny, gospodarczy). Budować eo sposobem administracyjnym (= nie konkursowym, nie przez licytację). Spory administracyjne (= między obywatelami a administracją).

Administrator, a, lm. owie a. rzy i. *rzędca, zarządca, zawiadowca: A. kraju, dóbr, domu. 2. czasowo zarządzający, pełniący obowiązki rzeczywistego urzędnika. A. djeczaji, parafji. <Łé. administrator>*

Administratorka, i, lm. i *forma ż. od Administrator.*

Administratorski przym. od **Administrator: Po-**
wóz A.

Administratorswo, a, blm. i. *urząd, obowiązki administratora. 2. okres czasu czyjego administrowania: Zubożył kraj w czasie swego administratorswa.*

Administrować, uje, ował i. *zarządzać, rządzić, zawiadywać, gospodarować: Teutonja (statek), administrowana przez Niemców, odznaczała ś. porządkiem. Beł. 2. eo = udzielać komu czego, wykonywać co na kim: A. sakramenta. 3. dawać, wymierzać, aplikować: A. komu różgi. 4. zadawać, aplikować, przepisować, zapisywać, zalecać: Na niestrawnosć administrują emetyk. <Łé. administrare>*

Administrowanie, a, blm., *czynność cz. Administrować.*

Admiracja, i, blm. *admiration, uwielbienie, podziwianie. <Łé. admiratio>*

Admiralieja, i, blm. i. *w Rosji i Francji, ogół wydziałów marynarki i zakłady budowy, naprawy i opatrzenia statków; w Anglii, kolegium tak zwanych lordów admiralicji, będące władzą administracyjną i sądową w sprawach marynarki. 2. dom, gdzie ś. takowe biuro mieści, oraz zapasy i przedmioty, należące do marynarki: A. zgorzała.*

Admiralicjny przym. od **Admiralieja: Fabryka**
admiralicyjna.

Admiralność, i, blm. *sądy admirałskie.*

Admirałski przym. od **Admirał: Mundur A**
Okręg A (= na którym znajduje ś. admirał).

Admirałstwo, a, blm., *× Amirałstwo* *urząd, godność admirała.*

Admirał, a, lm. owie i. *naczelnny wódz floty, dowódca marynarki. 2. zool. (vanessa atalanta) motyl dzienny z rodziny poludnic. <Arab. amir = dowódca (emir); wyrzaz podprowadzono pod Łé. admirare = admuować>*

Admiratowa, ej, lm. e *żona admirała.*

Admirator, a, lm. owie *ten co admuuje, wielbić, czcić, adorator. <Łé. admirator>*

Admiratorka, i, lm. i *forma ż. od Admirator.*

Admirować, uje, ował *podziwiać; wielbić, uwielbiać, adorować; zachwycić się, unosić się nad kim, nad czym*: Wszyscy admirowali jej ubranie, jej grację, jej dowcip, jej zgrabność w tańcu. Korz. Admirując pańską zimną krew. Korz. <Łé. admirari>

Admirowanie, a, blm., czynność cz. **Admirować**.
†**Admisja, i, lm. e** *względny, fiwior*: Malkontenci u króla większej się spodziewali admisji. Generał, postrzegszy Patkula admisję u żony swojej, oskarżył go przed Karolem XII. <Now. z Łé. admissio = dostęp i t. d.>

Admonicja, i, lm. e *ostrzeżenie, napomnienie, przestroga, monita*: Dał mu porządną admonicję. <Łé. admonitio>

Adnotacja, i, lm. e, **×Annotacja dopisek, przypisek, uwaga, notulka**. <Łé. adnotatio a. annotatio>

×Adnotować, uje, ował, ×Annotować zrobić adnotację, zanotować, zaznaczyć, zapisać: Kościuszko kazał robić mapę, adnotując, gdzie i ile żołnierza stało. <Łé. adnotare a. annotare>

×Adnotowanie, a, blm., czynność cz. **Adnotować**.

×Adolescent, a, lm. ci *żart. i pouf. młodzieniec, młodzieniaszek, mlókos, golowas, wyrostek*: Zguba wygląda zdra kamizelki adolescenta. Fred. A. <Łé. adolescens, skąd Fr. adolescent>

Adoniczny wiersz = składający się z daktyla i spondeja a. trocheja. <Łé. adoneus, od Adonisa>

Adonidyna, y, blm. apt. *trująca substancja glikozydowa, otrzymywana z rośliny: młęk wiosenny (adonis vernalis)*. <Od nazwy rośliny adonis>

Adonis, a, i. lm. owie wielbiciel, adorator, kawaler, galant, gach, zalotnik: Szpakowaci i nieszpakowaci adonisowie chodzili pomiędzy kobiety i koperczaki stroili. Kaezk. Słucha tajemniczego szepotu jakiegoś ugalonowanego adonisa. 2, lm. y bot. p. Młęk. <Gr. Adōnis>

Adopeja, i, lm. e p. Adoptacja. <Łé. adoptio>

Adopcyjny przym. od Adopeja.

Adoptacja, i, lm. e, Adopeja, Afiljacja akt adoptowania.
Adoptować, uje, ował *i. dziecko = przyjmując, wziąć za swoje, przysposobić, przybrać, усыnowić*. 2. *przyjmując nieszlachcica do własnego herbu*. 3. *pasować na rycerza, przyjmując do stanu rycerskiego*: Książę pasujący czyli adoptujący. Szajn. 4. *przen. przyswoić sobie*: A. cudze idee, cudze pomysły. <Łé. adoptare>

Adoptowanie, a, blm., czynność cz. **Adoptować**.

Adoracja, i, blm. i. *część najwyższa, najgłębsza, oddawana Bogu, najświę. sakramentowi i t. d.; pokłon, wyrażający to uczucie, hold*. 2. *wielbienie, cześć, ubóstwianie, admiraacja, zachwyty*: Posuwa swą miłość do adoracji. <Łé. adoratio>

Adorator, a, lm. owie ten, co adoruje, czciciel wielbiciel, admirator: A. jej wdzięków. <Łé. adorator>

Adoratorka, i, lm. i forma ż. od **Adorator**.

×Adornować, uje, ował *przyozdobić, ozdobić, upiększyć, ulekarować*: Ratusz adornowany portretem króla. <Łé. adornare>

Adorować, uje, ował. *i. składając adorację, hold, cześć, czciciel, wielbić, upadać na kolana, oddawać pokłon, bić czołem przed kim, przed czym*: A. najsw. Sakrament. 2. *admirować, uwielbiać, ubóstwiać*: U drzwi swej adorowanej odprawiasz straż. Krasz. <Łé. adorare>

Adorowanie, a, blm., czynność cz. **Adorować, adoracja**.

×Adpozycja, i, lm, e p. Apozycja, <Łé. appositio>

Adra, y, lm. y *i. druc. oddzielne kółko drutu w banku*. 2. *stolar. inkrustacja z forniru a. z metalu*. 3. *×w lm. żyły jaśniejsze a. ciemniejsze na kamieniu a. drzewie, naturalne a. sztuczne*: A. na drzewie (= mazer, słoje). Zdr. **Aderka**. <Nm. Ader = żyła>

Adragantyna, y, blm, apt. *substancja z gumy tragakantu in. banoryna*. <Now. z przekręcenia Gr. nazwy rośliny tragakantha>

[Adrasować się] uje, ówał *ś. z kim = borykać się, wodzić się, pasować się*. <p. Adres>

Adres, u, lm. y, prow. Adresa. *i. notulka omieszczenia zamieszkania, wskazanie jego*: Wskazać, podać, dać, zakomunikować, zostawić, podyktować, wypisać, umieścić na czym. A. Przen.: Mówić coś pod ezymis adresem = *stosując, odnosząc, pisząc do kogo; mając go na myśli*: Rzucali słówka ciężte; było to na jej intencję i pod jej adresem. Jeż. Jako reżyser, pożykał nieraz przesyłane pod jego adresem gorzkie pigułki. Kasz. Anegdotekę tę przytaczaliśmy pod adresem teatru warszawskiego. Malesz. 2. *pismo zbiorowe z wyrażeniem uczuć, przekonań, wystosowane do monarchy a. osób znakomych*: Postanowiono odpowiedzieć na mowę tronową adresem. A. dziękczynny, powitalny, jubileuszowy. A. do Żółkowskiego z prośbą, aby zaszczylić raczył swemi występami scenę lwowską. Malkontenci wyłożyli swe krzywdy w adresie, podanym ministrowi. Zdr. **Adresik**. <Fr. adresse>

Adresa, y, lm. y *prow. p. Adres*.

Adresant, a, lm. ci *i. ten, co list zaadresował*. 2. *bi. zam. Adresat*.
Adresantka, i, lm. i *forma ż. od Adresant*.
Adresat, a, lm. ci *i. ten, do kogo list jest adresowany, odbiorca listu (bi. adresant)*. 2. *osoba zarekomendowana, polecana komuś*. 3. *praw. osoba wskazana na wekslu, mająca go przyjmując a. zapłacić w razie niezapłacenia przez tego, na kogo weksel wystawiony*.

Adresik, u, lm. i p. Adres.

Adresomanja, i, blm. *manja składania adresów*. <Adres + Gr. mania = manja>

Adresować, uje, ował *i. co = wypisywać adres na czym*: A. list, kopertę, pakiet. 2. *kogo = odsyłać kogo do kogo*: Adresuj go do mnie. 3. *kierować, zwracać, stosować, odnosić do kogo*: Przemowa. adresowana do tego, w czyje ręce przejsz miał kieliszek. A. *ś. i. ułać się, zwrócić się do kogo, uciekać się, odwoływać się do kogo*: Do kogo mam się w tej sprawie? 2. *zalecać się, mieć zamiary (względem panny)*, *stroić koperczaki, smalić cholewki*: Smiał się. A. do mojej córki.

Adresowanie, a, blm., czynność cz. **Adresować**.

Adresowanie się, a, ś., blm., czynność cz. **Adresować się**.

Adresowy przym. od Adres: Biuro adresowe. Wniosek A.

†**Adrjan, u, lm. y** *kaftanik kobiecy*. <Fr. andrienne, od tytułu komedji Fr. Barona „Andrienne“, w której aktorka suknię nowego kroju miała na sobie (1703)>

Adrogacja, i, lm. e p. Arrogacja.

Adrować, uje, ował *stolar. inkrustować wyrobki stolarskie drzewem a. metalem*. <Nm. adern>

Adrowanie, a, blm., czynność cz. **Adrować**.

Adrytura, y, blm, han. *i. odebranie wprost od dłużnika należności z weksłu*. 2. *bezpośrednie zapłacenie towaru*.

[Adukacja] p. Adwokat.

[Adukacja, i, blm.] p. Edukacja.
 [Adukant, a, lm. ci] i. p. Adjunkt. 2. p. Adwokat.
 [Adukat, a, lm. ci] p. Adwokat.
 ×Adulacja, i, blm. i. *schlebianie, pochlebstwo, czolganie ś. przed kim, czolobitność, podlizywanie ś.:* Atmosfera, adulacjami, jak kadzidłem niezdrowym przesiąkla. Krasz. 2. *część bawochowalca, adoracja:* Był przedmiotem adulacji. <Łé. adulatio>
 Adular, u, lm. y min. p. Ortoklas. <Od Adular, jednego z wierzchołków góry ś. Gotarda>
 †Adumbrować, uje, ował i. *przycieniać, przyciemniać.* 2. *przen. szklicować, zarysowywać:* Co krasomówskie słowa dyktują, to też malarskie pedzle farbami adumbrują. <Łé. adumbrare>
 ×Advena, y, lm. y m. *przychodzić, przybyć, przybłąda:* A. z Litwy. Rol. <Łé. advena m.>
 Adwent, u, lm. y [Agwańt, Agwént, Agwent, Jadwent, Jadwint, Jadwént, Jadwient, Jagwińt, Jagwient, Janwent, Jardwént, Janwient, Janwieta ż., Jendwient, Jadwant, Jadwient, Jagwient] i. *post czterotygodniowy przed Bożym Narodzeniem.* 2. [A.] <Łé. adventus = przybycie>
 [Adwentnik, a, lm. i, Adwentowy, Jadwiętnik, Jagwiętnik, Jadwent] grudzień.
 Adwentowy i. *przym. od Adwent:* Post, czas A. 2. [A.] rz., p. Adwentnik.
 †Adwersant, a, lm. ci p. Adwersarz: A. duszny (szatan). <Now. z Łé. adversor = sprzeciwiam się>
 Adwersarja, ów blp. i. *han. księgi kupieckie, w których tymczasowo, naprędce zapisują ś. wszystkie czynności, bruljon, strasa, prima nota.* 2. †działo, zawierające różne wiadomości z różnych dziedzin wiedzy. <Łé. adversaria, lm. = rzeczy z przeciwniej strony karty pisane, z Łé. adversarius = przeciwny>
 Adwersarz, a, lm. e, †Adwersant, a, lm. ci *przeciwnik, nieprzyjaciel:* Waleczyć z adwersarzem. Krasz. <Łé. adversarius>
 Adwokacik, a, lm. i (z przekąsem) p. Adwokat.
 Adwokacina, y, lm. y *lichy adwokat:* Młody A. Stenk.
 †Adwokacja, i, lm. e i. *wójtostwo.* 2. *wójtostwo, wójtówka, posiadłość wójta miejskiego:* Role adwokacji dolskiej wcielił do gruntów kościola. 3. *opieką:* Prawo adwokacji.
 Adwokacki i. *przym. od Adwokat:* Wymowa adwokacka. Stan A. 2. *Język A., eukier = ciastko francuskie, cienko rozwałkowane na cukrze, formy wielkiego języka. Po adwokacku przys. jak adwokat, zwyczajem adwokatów:* Postąpił po adwokacku.
 Adwokactwo, a, blm. p. Adwokatura.
 Adwokat, a, lm. ci [Adukat, Adukat, Abdukat, Adwókat, Hadukát, Hajdukát, Awókat, Dukát, Hadukant, Agwikwat; w lm. Adukacja] i. *broniący spraw w sądzie a. prowadzący sprawy cudze; obrońca, patron, mecenas, rzecznik:* A. przy sądzie apelacyjnym Królestwa Polskiego. A. konsystorski, prywatny, przysięgły, skarbowy, z urzędu. 2. *Prasał A. kurji rzymskiej = teolog, prawnik, orzekający w kwestjach prawnych.* 3. *obrońca wogóle, stronnik, faktor:* Proszę cię, bądź moim adwokatem. Pozwól pani, abym był jej adwokatem. Siedź cicho! obejź się bez adwokatów. Tej teorii zawsze byłem adwokatem. 4. †wójt miejski; *sędzia, sądczy z ławnikami.* Zdr. Adwokacik. <Łé. advocatus>

Adwokatka, i, lm. i *forma ż. od Adwokat.*
 Adwokatowa, ej, lm. e *żona adwokata.*
 Adwokatować, uje, ował *komu = bronić go, wstawiać ś., umować ś. za nim, bronić czyją stronę:* Gwardjan adwokatował za prawami klasztoru. Słow.
 Adwokatowanie, a, blm., *czynność cz. Adwokatować.*
 Adwokatówna, y, lm. y *córka adwokata.*
 Adwokatura, y, blm. i. a. *Adwokactwo stanowisko, obowiązki adwokata.* 2. *adwokaci, palestra, ława obrończa:* Grono sędowników i adwokatury.
 [Ady] p. [Dy]. <A+Dy>
 [Adyc] p. [Dy]. <A+Dy+Ci>
 [Adyjon, a, lm. y] p. Adjunkt.
 [Adyjonk, a, lm. i] p. Adjunkt.
 [Adyjonł, a, lm. y] p. Adjunkt.
 Adynol, u, blm., *gór. gatunek feldspatu z zasada soli.* <Now. z Gr. adinos = gęsty, zwarty>
 †Adziamiński perski: A. kobierzec. Siedło adziamińskie. Goł. <Tur. adzam(e), adżémo (z Arab.) = obcy; nie arabski; perski; niedoświadczony; głupi>
 Aeroby, ów blp., *lek. bakterje, żyjące w atmosferze tlenu.* <Now. z Gr. aér = powietrze>
 Aerodynamika, i, blm., *fiz. dynamika ciał lotnych, nauka o ruchu gazów.* <Now. z Gr. aér = powietrze + dýnamis = siła>
 Aerofon, u, lm. y *fiz. przyrząd do wzmacniania głosu.* <Now. z Gr. aér = powietrze + fóné = dźwięk>
 Aerofor, u, lm. y *fiz. przyrząd, dostarczający powietrza nurkowi pod wodą.* <Now. z Gr. aér = powietrze + férō = niosę>
 Aeroklinoskop, u, lm. y *fiz. przyrząd do sygnalizowania burz i wichrów.* <Now. z Gr. aér = powietrze + klíno = chył, gnę + skopōs = badam, patrzeć>
 Aerolit, u, lm. y *meteoryt, wanolit, głaz meteoryczny, spadający z przestrzeni na ziemię:* A. kamienisty, żelazisty. <Now. z Gr. aér = powietrze + líthos = kamień>
 ×Aerologja, i, blm. *nauka o powietrzu.* <Now. z Gr. aér = powietrze + -logia = nauka>
 Aeromaneja, i, blm. *wrózenie z powietrza:* Jest mnóstwo sposobów dojścia do prawdy: A., pyromaneja. Krasz. <Now. z Gr. aér = powietrze + manteía = wróżbiarstwo>
 Aeromechanika, i, blm., *fiz. mechanika ciał lotnych, nauka o równowadze i ruchu gazów.* <Now. z Gr. aér = powietrze + mēchanikē = mechanika>
 Aerometr, u, lm. y *narzędzie, wskazujące gęstość powietrza; gazomierz.* <Now. z Gr. aér = powietrze + métron = mierz>
 Aeronauta, y, lm. ci *żeglarz napowietrzny; puszczający ś. balonem.* <Now. z Gr. aér = powietrze + náytēs = żeglarz>
 Aeronautyczny *przym. od Aeronautyka:* Popis A.
 Aeronautyka, i, blm. *żegluga powietrza:* A. statyczna p. Aerostatyka. A. dynamiczna p. Awjacja.
 Aeronof, u, lm. y *statek powietrzny, złożony z balonów, śrub i skrzydeł.* <Now. z Gr. aér = powietrze + fēr. nef (Łé. navis) = statek>
 Aeroplan, u, lm. y *maszyna do latania, urządzona na zasadzie latawca.* <Now. z Gr. aér = powietrze + planōs = bujam, błąkam się>
 Aerostat, u, lm. y *balon (do latania).* <Now. z Gr. aér = powietrze + statōs = stojący>
 Aerostatyeczny *przym. od Aerostatyka:* Kula aerostatyeczna (= balon). Prasa aerostatyeczna

p. Prasa. Lampa aerostatyeczna p. Lampa. Poczta aerostatyeczna p. Poczta.

Aerostatyka, i, blm. fiz. *statyka gazów, nauka o równowadze gazów.*

Aerotermiczny: A. stopień gie. = *ilość jednostek liniowych (zwykle metrów), na którą trzeba s. wznieść pionowo, aby temperatura powietrza spadła o 1°.* <Now. z Gr. aer = powietrze | thermón = ciepło>

[Af! a. Afù!] *naśladowanie zdmuchywania świecy.*

Afanezyt, u, lm. y p. **Miedniak.** <p. Afanit>

Afanit, u, lm. y min. *skala skrytokrystaliczna zbita, wybuchowa dawniejsza: A. djabasowy p. Djabas A. djorytowy p. Djoryt.* <Now. z Gr. atánēs = niewidzialny>

Afanitowy przym. od **Afanit**: **Łupek A.**

Afazja, i, blm., lek. *bezowność, niemyślność, chorobliwa niemożność należytego wymawiania.* <Gr. afasia>

[Afè!] *siol (odganiając ptaki).* <A + Fe>

Afekcik, u, lm. i p. **Afekt.**

×**Afekcja**, i, blm. 1. *afekt, skłonność ku komu, ku czemu.* 2. *fil. wrazenie, podrażnienie, pobudzenie.* 3. *lek. chorobliwe zaatakowanie, zajęcie, rozdrażnienie chorobliwe: A. nerwowe. A. serca.* <Łé. affectio>

×**Afekcjonalny** *pełen afektu, uczucia: Oczęta afekcjonalne.* Słow.

Afekonować, uje, *owal obdarzać afektem: Szedłem do dolnego kościoła św. Krzyża, aby tam, medytując o znikomościach tego świata, ani go nadto A., ani s. nazbyt jego i przyszłości obawiać.* Od.

Afekonowanie, a, blm., *czynność cz. Afekcjonować.*

Afekt, u, lm. y l. *uczucie, wzruszenie, namiętność: Afekty albo namiętności. Baz. Krasomówca wzrusza afekty w słuchaczach. Rozum mężczyzna, kobieta A. rzadzi. Afekty, chociaż będą święte, zawsze mają być rozumem ujęte. Pot. Bardziej s. afektem, niż słuszością uniosł.* 2. *skłonność, sympatja, przychylność, przynajmniej miłość: Powziąę do kogo a. do czego A. Ojeowski A. Chciałem s. jej oświadczyć z afektem. † Pozostają dla WP. ze szerym afektem. Zdr. Afekcik.* <Łé. affectus>

Afektacja, i, blm. 1. *przesada, wymuszoność, nie naturalność, egzaltacja: A. w ubiorze, w ruchach, w stylu. Chcąc być grzecznym, wpada w afektację.* 2. *ulwanie afektu, nie szczerość, obłuda.* 3. *żądanie, życzenie, pragnienie: Wiele rzeczy, według afektacji i instrukcji sejmików, na sejmie do skutku nie przyszło.* <Łé. affectatio>

×**Afektować**, uje, *owal. i. a. ×A. s. okazować ulwać afekt, przesadzać w okazywaniu wzruszeń.* 2. *udawać, egzaltować s., przesadzać: A. skromność, uczoność.* 3. *† pożądać, żądać usilnie, pragnąć: Afektował wziąć cię w małżeństwo. Aleksander afektował tytułów boskich. Afektował po nim, aby... (=wymagał). Afektuje ode mnie otrzymać zamek.* <Łé. affectare>

Afektowanie, a, blm., *czynność cz. Afektować.*

×**Afektowanie się**, a s. blm., *czynność cz. Afektować s.*

×**Afektowany**, ×**Afektowny** *wymuszony, egzaltowany, przesadny: Mowa afektowana. Ubiór A. (=pretensjonalny).*

Afektowny p. **Afektowny**: **Afektowne** *świągotanie. Fred. A.*

×**Afektowny** przym. od **Afekt**, *uczuciowy, wzruszeniowy.*

Afeljum *nieod., astr. p. Punkt.* <Now. z Gr. apó = od + hélíos = słońce>

Afemik, a, lm. *oy człowieka dotknięty afemją.*

Afemja, i, blm. *uraza mowy.*

Afer *nieod. (w grze bilardowej): Biorę A. = podejmuję s. zrobić bilę.* <p. Afera>

Afera, y, lm. y. 1. *sztuczka, figiel, sprawa, sprawka, gieszeft: Czy niema tutaj na dnie jakiej, sprytnie obmyślanej afery, mającej obejść nowe przepisy? 2. zajście, scena, awantura: Zrobił mi aferę w moim własnym domu! Z całej tej afery wychodził zwycięsko.*

Aferaz, u, blm. *gatunek fosforanu miedzi* <p. Afereza>

×**Aferaza**, y, lm. y *odrzućcie głoski a. zgłoszka na początku wyrazu* <Gr. afairesis>

×**Aferować**, uje, *owal kogo = ambarasować, frasaować, kłopotać, turbować, niepokoić.* <Fr. affaïrer>

×**Aferowanie**, a, blm., *czynność cz. Aferować.*

Aferowicz, a, lm. e *człowiek, który bywał w wielu afarach: Nadto jesteście aferowiczem dobrym, abys s. dał podejść i zjeść w kaszy. Krasz.*

Aferzysta, y, lm. *ści spekulant, gieszeftiarz: Li-ezył s. do owych aferzystów kupejących majątkami, którzy umyślnie szukają interesów potrzebujących wyrobienia. Wilez. Chłop siał s. materjałem do wyzyskiwania przez miasteczkowych aferzystów, pokątnych doradców.*

Aferzystka, i, lm. i *forma ż. od Aferzysty.*

×**Afidacja**, i, blm. *wydawanie komu listu żelaznego.* <Sr. Łé. affidare, z Łé. ad = do + fide-re = zawierzyć>

Afidowany *poufny, poufaly, konfidencjonalny, zaufany.*

Afik, u, lm. y jez. p. **Rostek.**

Afiljacja, i, lm. e. 1. p. **Adopcja.** 2. *stowarzyszenie, korporacja.* 3. *przyjęcie mniejszej loży masonskiej do loży głównej.* <Fr. affiliation>

Afiljować, uje, *owal przyłączyć, przygarnąć do siebie: A. zakon mniej liczny do główniejszego. Wolno damskiej Dobroczyńności A. masonów krajowych. Smol.* <Fr. affilier>

Afiljowany *przypuszczony do związku, wtajemniczony: Dano mu przez jednego z afiljowanych schadzki.* Krasz.

Afinacja, i, blm., *hut. p. Wydzielanie.* <Z Fr. affiner = rafinować itd.>

Afinowanie, a, blm., p. **Wydzielanie.**

Afirmacja, i, lm. e *potwierdzenie.* <Łé. affirmatio>

Afirmatywa, y, lm. y *zdanie twierdzące, głos twierdzący, potakujący; wolun przychylny: Otrzymał 10 afirmatyw a 3 negatywy przy wyborach.* <Łé. affirmativus = potwierdzający>

×**Afirmatywny** *fil. twierdzący.*

×**Afirmować**, uje, *owal i. potwierdzić, potakować, przysięgać: Jedni afirmowali, drudzy negowali. Dyak. 2. potwierdzić, stwierdzić, zaakcentować, zaznaczyć: Swoje krzywdy tym mocniej mógł A. Sienk.* <Łé. affirmare>

×**Afirmowanie**, a, blm., *czynność cz. Afirmować.*

Afisz, a, lm. e *doniesienie, ogłoszenie drukowane o zabawie, koncercie, przedstawieniu, widowisku.* Zgr. **Afiszsko.** <Fr. affiche>

Afisz, a, lm. rzy *roznosiciel a. rozlepiacz afiszów: Powinszowanie afiszera wileńskiego. Syrok.*

Afiszować, uje, *owal co = okazywać jawnie, zdradzić; popisywać s., prezentować s. z czym: Mężczyźni afiszowali wolnomyślność, kobiety zosta-*

wały przy starej wierze. Krasz. Trzeba być naiwną i A. wielkie sentymanta. A. s. publikować s., pospolitować s.: Afiszuje s. z nim i to nawet publicznie. Kaczek. Wyjechała o zmirku sama jedna z tym trzpiotem; czyż można tak A. s. i jeszcze dla kogo? Korz. 2. z czym = popisywać s.; ujawnić co (umyślnie): Afiszując s. ze swoją gorliwością religijną i kwestą dla biednych... Bał. Zbyt wyraźnie afiszował s. ze swoją sympatją. Bał.

Afiszowanie, a, blm., czynność cz. Afiszować.

Afiszowanie się, a s., blm., czynność cz. Afiszować s.: Takiemu dobrze urodzonemu człowiekowi uwłacza A. s. w pogoni za szwaczką. Dyg.

Afiszowy przym. od **Afisz:** Czeiionki afiszowe.

Afiszysko, a, blm. a m. a. ni. p. Afisz: Jak człowiek tyle tych afiszysków przeczyta, to s. tak zmęczy, że...

[A fik!] myśl. *wolanie, gdy s. ujrzy sarnę.*

†**Aflikcja, i, lm. e utrapienie, udrczenie, doległość:** Aflikcje niedostatku. Łoz. <Łć. aflitio>

×**Afluencja, i, blm. napływ, tłumne przybycie:** Dla ks. Brzeskiego ta A. obywatelska stała s. ciężarem niemalym. Krasz. <Łć. affluentia>

†**Afonja, i, blm., lek. brak zdolności głośnego mówienia, utrata głosu, bezgłos.** <Gr. afonia>

Aforystycznie przys. od **Aforystyczny.**

Aforystyczny, Aforyzmowy *wyrażony w formie aforyzmu, ucinkowy, lakoniczny, urywkowy, zwięzły:* Styl A. Nie możemy szczegółów rozwijać i chyba tylko w aforystycznej formie podamy niektóre.

Aforyzm, u, lm. y zdanie krótkie oderwane, sentencja, maksyma. <Now. z Gr. afórisma = coś ograniczonego, wskazanego>

Aforyzmowy p. Aforystyczny: Aforyzmowe ujmowanie myśli w zwięzłą formę urywkową.

†**Afranszować, uje, ował** (w grze w wista) *oswobodzić kolor, wygrawszy najstarsze karty i czyniąwszy młodki fortami:* A. piki <Fr. afranchir>

†**Afranszowanie, a blm., czynność cz. Afranszować.**

Afrodyt, u, lm. y min. krzemian wodny magnezu, podobny do pianki morskiej. <Od bogini Gr. Afroditę, zrodzonej z białej piany morskiej>

×**Afrodyzja, i, blm. szal miłosny, cierpienie miłosne.** <Gr. Afrodísia>

Afront, u, lm. y ubliżenie, obelga, zniewaga, konfuzja: Zrobić komu A. Spotkał go wielki A. Brać sobie, poczytywać eo za A. <Fr. affront>

×**Afrontować, uje, ował** *robić komu afront, ubliżać, uchylać mu, znieważać go.*

Afrontowanie, a, blm., czynność cz. Afrontować.

×**Afryk, u, lm. i wiatr, wiejący od Afryki:** Po morzu s. puścił, lekkim afrykiem żeglując. Warg. <Łć. afrius = afrykański WSW., dom. ventus = wiatr>

Afrykański i. przym. od **Afryka:** Upał A. Przen. Małpa afrykańska, gm. = *czudak, dzwolak, raróg:* Ty małpo afrykańska! 2. bot.: Karczoch A. p. **Karczoch.** Lilja afrykańska, p. **Agapant.** 3. zool.: Nosorożec A. p. **Nosorożec.** Osieł A. p. **Osieł.** Pszczoła afrykańska p. **Pszczoła.**

†**Aftarz, a, lm. e p. Haftarz.**

†**Aftel, a, lm. e] p. Achteł.**

Afteleder, a, lm. y szew. lata przy butach z cholewami. <Nm. Afterleder>

†**Aftować, uje, ował p. Haftować.**

†**Aftowanie, a, blm., czynność cz. Aftować.**

Afty, aft, blp. i. lek. p. Pleśniawki. 2. wet. *male owróżdzenia z obwódką czerniową, zjawiające s. zwykle na błonie śluzowej w pysku bydła a. pszczoł.*

[Afu!] p. **Af.**

[A full] myśl. *wolanie, gdy s. ujrzy lasa.*

[**Afyna, y, lm. y] borówka czernica** (vaccinium myrtillus). <Ukr. jafyna, przez Rum. afin, z Nm. Affenbeere dosł. = małpia jagoda>

Aga, i, lm. i naczelnik, dowódca, dozorca turecki. <Tur. aga = starszy brat; pan; naczelnik Janeczarów>

Agalmatolit, u, lm. y, Pagodyt, ×Obrazkowiec min. *wodny krzemian gliny i potasu, używany do wyrobienia posażków.* <Now. z Gr. ágalmata = ozdoba, klejnot, posąg + líthos = kamień>

Agalmatolitowy przym. od **Agalmatolit:** Posążek A.

Agama, y, lm. y (agama) zool. *jaszczurka z rodziny tej nazwy.* <Now. z Gr. ágamos = nieżonaty>

×**Agamja, i, blm. bezżeństwo, stan wolny.** <Gr. agamia>

Agamowaty podobny do **agamy.** Zool.: Jaszczurki agamowate (agamidae).

Agapa, y, lm. y uczta pierwotnych chrześcijan na pamięć wieczery Pańskiej. <Z Gr. agápē = miłość; dowód miłości>

Agapant, u, blm. a. Zielpian, Lilja afrykańska, Baldasznik bot. (agapanthus) *ros. z rodziny liliowatych.* <Now. z Gr. agápē = miłość + ánthos = kwiat>

Agar, u, blm. a. Agar-Agar apt. *wodorost morski:* A. cejloński (sphaerococcus lichnoides). <Now. niby Łć. agarum>

Agarycyna, y, blm., apt. substancja, otrzymywana z gąbki modrzewiowej (polyporus officinalis). <Gr. agarikón = rodzaj gąbki>

Agaryk, u, lm. i gąbka drzewna; hubka do tamowania krwi.

×**Agasować, uje, ował** gm. *zaczepiać, nagabywać kobiety na ulicy.* <Z Fr. agacer>

×**Agasowanie, a, blm., czynność cz. Agasować.**

Agat, u, lm. y, †Achat, †Achatos min. *kamień półszlachetny, złożony z mieszaniny krzemionki bezpostaciowej z krzemionką krystaliczną, a. z samej krzemionki krystalicznej.* Zdr. **Agatek.** <Gr. achátēs>

Agatek, tka, lm. tkł p. Agat.

×**Agatologia, i, blm., fil. część etyki, traktująca o dobru, nauka o dobru moralnym.** <Now. z Gr. agathós = dobry + -logía = nauka>

Agatowy przym. od **Agat:** Moździerz A. Różaniec z agatowych paciorków. Orzesz.

Agawa, y, lm. y a. Teża, Strzelna, bot. (agave) *ros. z rodziny amarylkowatych.* Gatunek: A. amerykańska a. aloes amerykański a. stoletni (a. americana). <Now. z Gr. agawé = szanowna; świetna>

†**Agazant, a, lm. y, †Angażant** *rekwawek, duża mankieta kobieca; daw. strój kobiecy na głowę.* <Fr. engageant (dosł. = wabiący) = kokarda na pierściach; engageante = rodzaj mankietu>

Agencja, i, lm. e, Ajencja, Agluntura, Ajuntura i. *biuro rządowe a. prywatne do zaktualizowania interesów określonych; biuro agencja, dom zlecch, dom handlowy, spedycyjny, kantor komisowy, biuro pośredniczące:* A. dyplomatyczna, skarbowa, handlowa, komisowa, spedycyjna, telegraficzna. A. podjęła s. rozlokowania ludzi i uwładowiła obywateli, by s. zgłaszali w celu ich rozebrania.

Projekt zorganizowania agencji płodów rolnych zmierza do otwarcia szerokiego zbytu w Cesarstwie. **2. filja handlowa, reprezentacja przedsiębiorstwa:** Browary jego posiadają agencje w Kijowie, Moskwie i Petersburgu. **3. a. Agentostwo, Agentostwo czynność, obowiązki agenta.** <Fr. agence, z Łé. agens = działający >

Agencyjny przym. od Aglencja, Ajencyjny: Depesza agencyjna.

Agenda, X Aje:da, y, lm. y 1. książka do wpi-sywania spraw, wymagających załatwienia. 2. nota-tnik terminowy. 3. rytuał, księga obrzędów ko-scielnych: Książka wiersz przospiewał z agendy. Zabł. Zdr. **Agjendka.** <Now. z Łé. agenda lm. = eo się ma zdziałać, załatwić. Śr. Łé. agenda = msza, nabożeństwo itd. >

Agjendka, 1, lm. 1 p. Agenda: książeczka kie-szonkowa do notowania, notyśka, notatnik, notes, notesik: Anglik coś notował w swej agendce po-dróżnej. Krasz.

Agent, Ajent, a, lm. ol 1. sprawujący cudze in-teresa, wyrzęzićiel, mekler, pośrednik handlowy, negocjant, reprezentant, przedstawiciel, urzędnik: A. towarzystwa, przedsiębiorstwa. A. ubezpieczeń. A. handlowy. A. giełdowy. A. policyjny. A. policji śledczej (= gm. łapacz). 2. A. dyploma-tyczny = niższy przedstawiciel dworu monarchego za granicą. 3. X aplikant w palestrze przy są-dach, kształcący ś. na adwokata, sekretarz patrona. 4. fil. p. Czynniki. <Fr. agent >

Agentka, 1, lm. 1 forma ż. od Agent, Ajentka. Agentostwa, a, lm. a p. Agencja.

Agentura, y, lm. y p. Agencja.
Agenturowy przym. od Agentura: Przedsię-wzięcie agenturowe. Dom agenturowo-komi-syjny.

[† **Agier, gru, lm. gry] p. Ajer.**

Agitacja, 1, lm. e 1. ruch (ciężka): Zażywać agi-tacji, eholdzać, przejeżdżające ś. **2. fil. porusze-nie, podniecenie, podniecony stan psychiczny, czyn-ność:** Umysł jego jest w ciągłej agitacji. **3. za-bieg, krzątanie ś. celem zjedwania zwolenników projektu, sprawy:** A. przedwyborcza, polityczna. Urządzący przytułek rozwinięli szeroką agita-cję. Wśród agitacji wyborczej pewne stronnictwo nie waha ś. używać najdrastyczniejszych środków. Zdr. **Agitacyjka.** <Łé. agitatio >

Agitacyjka, 1, lm. 1 p. Agitacja.

Agitacyjny przym. od Agitacja: Środek A.

Agitator, a 1. lm. rzy, a. owie ten, co agituje. 2. lm. y przyrząd mechaniczny do poruszania cze-goś, używany w laboratorjach chemicznych, papier-niach itd. <Łé. agitator >

Agitatorka, 1, lm. 1 forma ż. od Agitator.

Agitatorski przym. od Agitator: Zapal A. Kno-wania agitatorskiego.

Agitatorstwo, a, lm. a. rola, działalność agitatora; agitowanie.

Agitować, uje, owal 1. zabiegać, krzątać ś. w ce-lu zyskania zwolenników projektu, sprawy, popie-rać je swym wpływem: Zwlókił ś. z łózka i o kiju agituje za sprawą kraju. Agitują tam zaciekle pomiędzy ludem. A. na rzecz czyją. Agituje ś. projekt... **2. apt. mieszać, kłócić:** A. masę, tyn-kturę. **3. praw.: A. sprawę = popierać, bronić, prowadzić, posunąć:** Sprawa ś. agituje w sądzie (= odbywa ś., toczy ś.). Sądy agitują ś. (= odhy-wają ś., odpowiadają ś., są czynne). <Łé. agita-ro = poruszać, pędzić itd. >

Agitowanie, a, blm., czynność cz. Agitować.

Agitowanie się, a ś., blm., czynność cz. Agito-wać ś.

X Aglomeracja, 1, lm. e p. Aglomerat: Zastępy te zdają ś. olbrzymią aglomeracją wieńców, cho-ragwi i ludzi. <Łé. agglomerato >

X Aglomeracyjny przym. od Aglomeracja.

Aglomerat, u, lm. y, Aglomeracja zlepek, kon-glomerat: Z zaborów powstają aglomeraty.

Agglomerator, a, lm. y elektrot. mieszawina wę-gla koksowego sproszkowanego, manganu i masy plastycznej, używana w stosach gawawicznych jako depolaryzator.

Aglutynacja, 1, lm. e 1. fil. w psychologii, ze-stawienie, zespolenie: A. wyobrażeń = połączenie ś. dwóch wyobrażeń w jedno z zachowaniem świadomo-sci o obu składowkach. 2. jęz. zlepianie, skle-janie, przyczepianie, mechaniczne łączenie przi-rostkow. <Łé. agglutinare = przyklejać, przykła-dać >

Aglutynacyjny przym. od Aglutynacja, przy-czepkowy, zlepkowy: Języki aglutynacyjne.

Agnacja, 1, blm., Agnatyzm, pokrewieństwo po mieczu. <Łé. agnatio >

Agnacki przym. od Agnat, Agnacyjny: Kobieta przez zamążpójście traci prawo agnackie.

Agnacyjny p. Agnacki: Pokrewieństwo agna-cyjne.

X Agnat, a, lm. ol krewny z linii męskiej, po-chodzący po mieczu od wspólnego przodka: Prawo spadkobrania rozciągało ś. na wszystkich agna-tów zmarłego. Spas. <Łé. agnatus >

X Agnatka, 1, lm. 1 forma ż. od Agnat.

Agnatyzm, u, blm., p. Agnacja.

Agnicja, 1, blm. przyznanie autentyczności doku-mentów prywatnych, tożsamości osób, rzeczywistości dżugu itp. <Łé. agnitio >

Agnieszki rola teat. rola naiwnej. <Fr. Agnès = (dost. Agnieszka) dziewczę naiwne >

X Agnoskować, uje, owal poznać, rozpoznać. Gosz. <Łé. agnoscere >

X Agnoskowanie, a, blm., czynność cz. Agno-skować.

Agnostycyzm, u, blm. fil. kierunek a. stanowi-sko fil., przyznające ś. do niewiedzy o Bogu. <Now. z Gr. agnostos = nieznan; niepojęty; niewiedzą-cy >

Agnostyk, a, lm. cy fil. 1. niewiedzący, nieświad-omy czegoś. 2. zwolennik agnostycyzmu, filozof, który nie nie twierdzi o Bogu a. przyznaje ś. do niewiedzy; przedstawiciel agnocy.

Agnoza, y, blm., fil. niewiedza, niezdolność do twierdzenia czegośkolwiek o pierwszych podstawach bytu a. o Bogu. <Gr. agnosia = nieświadomość, nieznanie >

Agnus, a, lm. y 1. baranek z wosku jarzącego, poświęcony przez papieża, mający chronić od złych przygód. 2. wszelki wizerunek baranka (bożego). 3. nieod. baranek boży = część mszy. Spóźnił ś., przyszedł dopiero na A. Zdr. † **Agnusek, † Agnu-szek. <Łé. agnus = jagnię >**

† **Agnusek, ska, lm. ski 1. p. Agnus. 2. bara-nek, jagnię:** Przy tej okazji zażyjemy wielkopo-lskich agnusków i tłustych gomulek. Pas. **3. [A. a. Jagnusek] medalik.**

† **Agnuskowy przym. od Agnusek.**

† **Agnuszek, szka, lm. szki p. Agnus.**

† **Agnuszkowy przym. od Agnusek.**

Agometr, u, lm. y elektrot. przyrząd do prze-prowadzania porównawczych obliczeń oporów prze-wodów elektrycznych. <Now. z Gr. ágō = poru-szam, prowadzę, gnam itd. † métron = -mierz >

Agona, y, lm. y, Linja agoniczna fiz. linja, zie-mię przebiegająca, na której niema zboczenia ma-gnetycznego. <Gr. ágōnos = bezkątowy >

Agoniczny: Linja agoniczna, fiz., p. **Agona**.
Agonistyka, i, blm. nauka zapasnicza, zapasniczość. <Z Gr. agōnistikós = zapasniczy>
Agonja, i, blm. konanie, pasowanie ś. z śmiercią: Znalaziono go w ostatniej już agonji. Przen.: ostatnie podrygi, wysiłki; upadanie, chylenie ś. ku upadkowi, dogorywanie: A. towarzystwa, przedłużana przez dyrektorów aż do chwili skandalicznego upadku. <Gr. agōnia = walka; trud; prze-strach>
 × **Agracja**, i, lm. e p. **Ułaskawienie**. <Śr. Łć. aggratiatio, z Łć. gratia = łaska>
 † **Agracjować**, uje, al p. **Gracjować**.
 † **Agracjowanie**, a, blm., czynność cz. **Agracjować**.
Agraf, a, lm. y fortep. jedna z szeregu śrubek z dziurkami, przez które są przewleczone struny. <Fr. agrafe ż.>
Agrafa, y, lm. y zapinka, kłamra, sprzączka. Zdr. **Agrafka**.
 × **Agrafik**, a, lm. ey człowiek dotknięty agrafią.
 × **Agrafja**, i, blm., lek. niemożność pisania, bezpismienność. <Now. z Gr. ágrafos = niepisany>
Agrafka, i, lm. i p. **Agrafa**.
 × **Agrarja**, ów, bli. przedmioty potrzebne w rolnictwie. <Łć. agrarius = polny, do pola należący>
Agrarjusz, a, lm. e, **Agrarysta**, y, lm. śel człowiek stronnictwa politycznego rolników, domagających ś. uwzględnienia przedewszystkim interesów właścicieli ziemskich.
Agrarny, **Agraryjny** tyżący ś. rolnictwa, ludności rolniczej i jej interesów: Ruch A. w Irlandji. Ruchy agrarne. Sprawa agrarna. Ustawa, reforma agrarna. Przesilenie agrarne. Bil A. Agrarno-przemysłowy. Agrarno-socjalny.
Agraryjne, ego, blm., rz. opłata z roli, łanowe, grundowe.
Agraryjny p. **Agrarny**.
Agrarysta, y, lm. śel p. **Agrarjusz**: Grupa agrarystów w Pruszech.
Agrawacja, i, lm. e i. × ucisk, uciemiężenie, uciążliwość: Co chcieli z faworem dla przyjaciół, a z agrawacją dla nieprzyjaciół czynili. Matusz. 2. fil. w spirytyzmie i medjumizmie, zwiększenie ś. ciężkości przedmiotu, dzięki wdaniu ś. duchów a. siły medjumicznej. <Now. z Łć. aggravare = obciążać>
 × **Agrawować**, uje, owal, i. obciążać, pogarszać: A. sprawę. Goszez. 2. uciskać, uciemiężać, ciemiężyć: Awantazów swoich nie omieszkaj, wybierając kontrybucje i bogatszych agrawując.
 × **Agrawowanie**, a, blm., czynność cz. **Agrawować**: Wójtostwo kupił dla agrawowania starosty.
Agregacja, i blm. i. × przyjęcie, przyłączenie do kongregacji, towarzystwa, kółka. 2. fil. = a) skupienie ś., gromadzenie ś.; b) skupienie, nagromadzenie: A. atomów, p. **Agregat**. 3. min. tworzenie ś. agregatów. <Now. z Łć. aggregare = do-dać, dołączyć>
Aregat, u, lm. y i. fil. skupienie, nagromadzenie, zbiór rzeczy bez względu na ich wzajemny stosunek. 2. fiz. p. **Skupienie**. 3. mat. zbiór a. suma pewnej liczby wyrazów a. liczb, czyniących za-dosć pewnym warunkom, a. podległych pewnemu prawu. 4. min. nagromadzenie ś. na jednym miej-scu množství mineralów krystalicznych jednego a. kilku gatunków: A. kryształów. A. jawnokrysta-liczny, skrytokryształiczny.
 † **Aregować**, uje, owal przykomenderować, za-liczyć tymczasowo do czego: A. oficera do pułku, zanim ś. gdzieś stały wakans nie otworzy.
 † **Aregowanie**, a blm., czynność cz. **Aregować**.

[**Agren**, u, blm.] p. **Agrest**.
 [**Agrés**, u, lm. y] p. **Agrest**.
 × **Agresja**, i, lm. e napad, uciążcie. <Łć. aggressio>
Agrest, u, lm. y [**Agrest**, **Agrést**, **Agrés**, **Agréz**, **Angrés**, **Angrys**, **Angrysz**, **Angrést**, **Égrést**, **Han-gres**, **Hangrést**, **Jagrést**, **Jangrés**, **Jangrést**] i. bot. p. **Porzeczka**. 2. a. † [**Agren**] kwaśne, niedojrzałe jagody a. sok z nich: Czekaj, by ziemia zrodziła winne jagody, alié zrodziła A. Zdr. **Agrescik** [**Angréstek**].
Agrestnik, a, lm. i gór. zielonawa odmiana gramin.
Agrestowy przym. od **Agrest**: Sok A. Krzak A.
 × **Agresyjny** przym. od **Agresja**, zaczepny, napastczy: Strona, polityka agresyjna.
Agresciak, a, lm. i zool. (zorene grossulariata) owoc luskastrzygły z rodziny miernicowatych.
Agrescik, u, lm. i p. **Agrest**.
 [**Agréz**, u, lm. y] p. **Agrest**.
 [**Agrést**, u, lm. y] p. **Agrest**.
Agronom, a, lm. owle i. uczonej, wykwalifikowa-ny rolnik. 2. rolnik, ziemianin. <Now. z Gr. agronomos = wieśniak; dozorca pól miasta Aten>
Agronomicznie przym. od **Agronomiczny**: Prasa, wyrażając ś. A., została zdrenowana.
Agronomiczny przym. od **Agronomja**: Insty-tut A.
Agronomja, i, blm. nauka o rolnictwie.
Agrykultura, y, blm. p. **Rolnictwo**. <Łć. agri-cultura>
 [**Agwańt**, u, lm. y] p. **Adwent**.
 [**Agwent**, u, lm. y] p. **Adwent**.
 [**Agwent**, u, lm. y] p. **Adwent**.
 [**Agwikwat**, a, lm. y] p. **Adwokat**.
 [**Agzorta**, y, lm. y] p. **Egzorta**.
 ! **Ah!** p. **Ach!**
Aha! w. i. przypomnienia, a!: A! już wiem. 2. potwierdzenia: A. tak, tak jest! 3. zadowolenia, ho! o!o!: A! mam cię przecież! ho! ho-ho!, o!: A., wina co nie miara w piwnicy!
 [**A he!**] p. **He!**
 [**A heruś ha!** a. **A haruś ha!**] p. **Heruś**.
 [**A he!** a. **A ho!**] wołanie na konie, aby szły w lewo.
 [**A hila!**] p. **Hila!**
 [**A ho!**] wykrzyk poganiającego konie a. woły: Co chłop naprzód powie, jak do lasa przyje-dzie?—A ho! Zagadka.
 [**A ho!**] p. **A he!**
 [**Ahu!**] bicie, niestety!
 [**A hula ha!**] p. **Hila!**
Ahuźha! p. **Wyczał!**
 [**A hy!**] wykrzyk przy odpędzaniu psów, pój-dzies!
Ahyźha! p. **Wyczał!**
Aidelczny p. **Bezwyobrażenny**. <Now. z Gr. a=bez, nie + idéa = idea>
Aidelzm, u, blm., fil. p. **Bezwyobrażenność**.
 [**A ino!**] w. a tylko a tylko cał a jakżeś a ju-ści! a nie inaczej! a tak! tak! naturalnie, a natu-ralnie, ma ś. rozumieć, spodziewać ś! a to dobre!: Toś ty tu jeszcze?—A ino! Gwał! Przecie to twój pan.—A ino! Kaezk.
 [**A inoć!**] p. **Jedno**.
Ais nieod., muz. nuta a z krzyżykiem, czyli pod-wyższona o pół tonu, równająca się b (na narzę-dziach ntemperowanych). <A muz. + -is, echa krzyżyków>
Aisis nieod., muz. nuta a z krzyżem (a. z po-dwójnym krzyżykiem), czyli podwyższona o ton, rów-

najęca ś. h (na narzędziach utemperowanych).
<Ais + is powtórzoną cechę krzyżów>

Aiści p. Ajuści.

Aj! w zadziwieniu, boleści, *och! ojl! o jej! o joj!*
och!: Aj balil! Aj co tu ludzi!

[A ja] p. Jak.

[A jak] p. Jak.

Ajaks, a, lm. y bot. (ajax) *ros.* z rodziny *amar-rylkowatych*. Gatunek: A. leśny a. Nareiszek leśny, Nareyz żółty a. większy, Nibynareiszek, Rozsiad (a. pseudonareisus). <Od imienia bohatera Gr. Aias>

×Ajduk, a, lm. cy p. Hajduk.

[Aję!] *wykrzyk zachwyty, biadania itp.* (= o Boże! o Jezule). <A+Ję=Nm. Je!, zam. Jesus>

Ajenc- p. Aglenc-

[A jeno] p. Jedno.

Ajent- p. Agjent-

[Ajer, u, lm. y] † Agler, a. Tatarskie złoło, Tatarski korzeń, Kalmus, Tatarak, Szuwar, † Gałga bot. (acorus calamus) *ros.* z rodziny *obrazkowatych*: Dziewięć dromaderów chodziło karmić ś. ehwastem nadmorskich ajerów. Słow. Powiewny liść ajeru. Słow. <Przez Ukr. air, ajer, z Gr. aira = rodzaj trawy>

[Ajerowy] przym. od Ajer: Korzeń A.

[Ajerówka, i, lm. i] *wódka, przez alembik przepuszczona z ajerem, kalmusielka, kalmus.*

Ajngus, u, lm. y *włosek, forma do odlewania z metalów.* <Nm. Einguss>

Ajnaga, i, lm. i *szczot. włosy środkowe w pędzlu.* <Nm. Einlage>

[Ajno] i. p. Jedno. 2. p. Hajno.

[Ajnok] p. Jedno.

Ajnszlak, a, lm. i *powr. nitka poprzeczna, wątek w taśmie.* <Nm. Einschlak>

[Ajnszpenier, a, lm. y] *jednokonna, dorożka jednokonna.* <Nm. Einspäner>

[Ajnu] p. Hajno.

[Ajskleler, a, lm. y] *lodowia.* <Nm. Eiskeller>

Ajta p. Hajta.

×Ajtlologiczny p. Etjologiczny.

×Ajtlologia, i, blm. p. Etjologia. <Gr. aitiologia>

[Ajtować, uje, ował] p. Hajtować.

[Ajtowanie, a, blm.] *czynność cz. Ajtować.*

Ajtu p. Hajta.

†Ajtuś] *połajanka: Szelma Węgrzyn, A. pajtuś!*

Ajty p. Hajta.

†Ajul! ajul! *wolanie woźnicy na konie. Goł.*

[A jüksz!] p. A juś!

×Ajusterunek, nku, lm. nki *woj. umundurowanie: W brygadach A. nierówny i munsztki niejednostajne. Koźm.* <Nm. Ajüstierung, z Fr. ajuster = urządzić, ajustement = ubranie, strój>

[A juś!, A jüksz!] *wolanie na świnie przy odpędzaniu a. wyganianiu ze szkoły.*

Ajuści, Ajuściak, Ajuścił, Aiścił *posp. przys. 1. tak, tak właśnie, a jakże, naturalnie, spodziewać ś., ma ś. rozumieć: Co to jest? jakaś muzyka? — A., grają. Kaezk. Rozumiesz? — A., rzecz zresztą jasna i łatwa do pojęcia. Krasz. 2. (zaprzeczenie, odmowa, wątpliwość) zapewne! a jakże! niby też to! nie wierzę! jeszcze czego! a zaraz! i zaraz! Kaskal pocałuj minio. — Ajuścił <A+już+ei>*

[A juściak] p. Ajuścił.

Ajuścił p. Ajuścił.

[A juścił!] p. Ajuścił.

[A jużeć] p. Już.

[Ajw, Ajwo, Ajwok, Ajwu, Ajwu] *tu (ku mnie): Pójdz! ajwo! Ajwo sal! (okrzyk kierującego woły na lewo). Por. Ha(j)w.*

[Ajwa, y, lm. y] p. Płgwa. <Tur. ajwa, przez Ukr. ajwa>

Aj-waj! w. żydowski i. *aj! o joj! o jej! ach! och! eh! ju-ful fil fi-fil no-no! gwaltul niestetyl! biadul!*: A! co to za rozumny człowiek! Twoje dalibóg, a żydowskie A., to jedno. A!, krzyknął Abramko, co mnie z tego za pożytek? Korz. 2. rz. nieod. *poploch, przerażenie, panika, trwoga, rweles, gwalt!*: Cady ten adles, to wielkie A. na myśl o wojnie. <Aj + Nm. wehl = biadul!>

[Ajwela!] *wolanie na świnie.*

[Ajwo] p. Ajw.

[Ajwok] p. Ajw.

[Ajwu] p. Ajw.

[Ajwuj] p. Ajw.

†Ajza sp. czyż: A. ś. będzie gniewać. <A+I+za>

[Ajzybon, u, lm. y, Hajzybon, E(j)zybona, Izybon] *kolej żelazna.* <Nm. Eisenbahn>

Akacja, i, lm. e, [Wakacyja] i. a. Czulek, Czudrzew, Ostostręczyzna, Ostrostręczyzna bot. (acacia) *ros.* z rodziny *czulkowatych*. 2. a. Grochow-nik, Grochowlec, Grochodrzew, Grochowe drzewo (robinia) *ros.* z rodziny *motylkowatych*. Gatunki: A. biała (r. pseud-acacia); A. żółta a. Groszek syberyjski a. Robinia groszek syberyjski (r. caragana a. caragana arboreseens). 3. p. Czulek. Zdr. Akacyjka. <Gr. akakia>

Akacyjny przym. od Akacja: Kwiat A.

Akacyjka, i, lm. i p. Akacja.

Akademicki i. a. ×Akademiczny przym. od Akademia, *uniwersytecki*: Profesor A. Wykłał A. Nauczycieli uważano w komisji edukacyjnej za stan tak zwany A. 2. od *akademika, studentki*: Senat A. Stopień A. Dyplom A. Mundur A. 3. *czysto naukowy, teoretyczny*, (o sztukach pięknych) *wzorowy, poprawny, stylowy, klasyczny*: Spór A. Pozy akademickie. Spiew poprawny, A. Ani twarz jej, ani kształty nie przedstawiają tej klasycznej prawidłowości i tej akademickiej harmonji, która... Wł. Bog. Po akademiku, Akademicko przys. *jak akademicy; sposobem akademickim.*

Akademicko p. Akademicki: Te rzeczy traktowane są A.

×Akademiczny p. Akademicki: Gmach A.

Akademik, a, lm. cy i. *uczeń akademji a. uniwersytetu, student.* 2. *członek akademji umiejętności a. sztuk pięknych.* 3. ir. A. smorgoński = *niedźwiedź*; przem. *człowiek niezgrabny, źle wychowany, rubaszny.*

†Akademika, i, lm. i i. p. Akademia. 2. *posiedzenie akademji, rozprawa akademicka*: Odprawiła ś. A. o celu edukacji. Smol.

×Akademista, y, lm. ści *uczeń szkoły wojskowej.*

Akademizm, u, blm. *stosowanie ś. do reguł szkolnych w sztukach pięknych.*

Akademizować, uje, ał *rozprawić po akademicku.*

Akademizowanie, a, blm. *czynność cz. Akademizować.*

Akademia, i, lm. e i. *uniwersytet, szkoła główna, wszechniwa, wyższy zakład naukowy*: A. Krakowska, Jagiellońska, Wileńska, Zamojska. Żart. A. Smorgońska = *szkoła niedźwiedzi*, przem. *szkoła niegrzecznych i źle wychowanych*. 2. *wyższy zakład naukowy specjalny*: A. wojskowa, duchowna,

medyczna, szlak pięknych. 3. a † **Akademika**, instytucja, pielęgnująca nauki; A. umiejętności. <Gr. akadēmia a. akademeia, od imienia mitycznego Akadēmos>

Akalifa, y, Im. y bot., p. Ostka. <Gr. akalifē>

Akant, u, Im. y bot. p. Rozdzieniec. <Gr. akantos>

Akantowy przym. od **Akant**: Liść A. Olej A.

× **Akaparacja**, I, bIm. I. spekulacja, polegająca na wykupywaniu w danym miejscu a. czasie jak największej ilości towarów, celem następnej odsprzedaży za dowolną cenę. 2. Inagromadzenie poszukiwanego towaru w ilości przechodzącej potrzeby.

× **Akaporować**, uje, ował **zabrać**, **zagarnąć** dla siebie. <Fr. accaparer>

Akapit, u, Im. y druk. **wiersz od ustępu**. <Z Łć. a capite = od ustępu, od rozdziału>

× **Akatalektyczny** wiersz = nieskrócony, zupełny, w którym nie brak ostatniej stopy. <Gr. akatalēktos>

Akatalępsja, I, bIm., fil. niezrozumiałość, niemożność pojęcia czegośkolwiek; dogmat stoików. <Gr. akatalēpsia = stan niedokładnego pojmowania>

Akatolicki niekatolicki, heretycki, kacerski: Księgi akatolickie. Szkoły akatolickie. <Now. z Gr. a = nie + katolicki>

Akatoliczka, I, Im. I forma ż. od **Akatolik**.

Akatolik, a, Im. cy niekatolicki; kacarz, heretyk.

Akazu nieod. apt. I. guma A. = pochodząca z drzewa: cedrówka wonna (cedrela odorata). 2. rzęchy A. = owoce rośliny nakarp zachodni (anacardium occidentale). <Fr. acajou>

† **Akcedować**, uje, ował **przystąpić**: A. do konfederacji. Mich. <Łć. accedere>

† **Akcedowanie**, a, bIm., czynność cz. **Akcedować**.

× **Akceleracja**, I, bIm. przyspieszenie: Dokuczal o akcelerację interesu. Krasz. <Łć. acceleratio>

Akcelerometr, u, Im. y przyrząd do mierzenia szybkości wystrzelonego pocisku. <Now. z Łć. accelerare = przyspieszać + Gr. mētron = -mierz>

Akcentik, u, Im. I p. **Akcent**.

× **Akcentista**, y, Im. śel. × **Akcentysta** żartowniś, dowcipniś. <Now. na wzór Łć. accentor = śpiewak, chórzysta, a później przodownik chóru>

Akcent, u, Im. y a. a I. jęz. = a) przycisk, nacisk przy wymawianiu zgłosek a. wyrazów: A. gramatyczny, logiczny; b) znaczek, znamię nad literą dla oznaczenia takiego przycisku: Położyć A. nad... A. lekki, ciężki (w Gr.). 2. zaakcentowanie, wyrazistość, dosadność, nacisk: Wymówić co z akcentem. 3. wyraz, ton, odcień: Takich rozdzierających akcentów niema w żadnej poezji świata, jak w poezji hebrajskiej, w prorokach. Tarn. A. prawdy wydobywał ś. z jej dykcji. Bog. Wł. Mówił z akcentem prostoty i skruchy. Sienk. Grała z dramatycznym akcentem, jak ś. godziło na pierwszą artystkę. 4. wymowa, sposób wymawiania, ton mowy, intonacja, modulacja głosu: Mały A. francuski. Każde prosiga mają swoje akcenta. Prz. 5. A. kościelny = rodz. recytacyjny. 6. † werwa, fantazja, awinusz: Szlachcie z akcentem. Żera. 7. muz. nacisk, przycisk na jakiejś nucie, wyrażany znakami > v. Zdr. **Akcentik**.

<Now. z Łć. accentus = granie; brzmienie; wzrost, wzmożenie się>

Akcentacja, I, bIm. p. **Akcentowanie**: Śpiewał z doskonałą akcentacją.

Akcentować, uje, ował I. **wymawiać według akcentów**. 2. **klasę akcenty nad głóskami**. 3. **za-**

znaczać z naciskiem, podnosić, wyolatniać co, dać czemu wyraz: Głową przykrył czapeczką, przeznaczoną na to jedynie, ażeby miń gęstą akcentowała. Jeż. Wygłosił zwołna, akcentując każde słowo. Pewne zmiany coraz bardziej ś. akcentowały. 4. muz. = **dawać, klasę nacisk na pewnych miłach**.

Akcentowanie, a, bIm., czynność cz. **Akcentować**, **Akcentacja**: Prozodja oparta na akcentowaniu. Bog. Wł.

Akcentowany mający nad sobą akcent: Zgłoska akcentowana.

Akcentowy przym. od **Akcent**: Utwór pisany wierszem, polegającym na zasadzie akcentowej. Znak A.

× **Akcentysta**, y, Im. śel p. **Akcentista**.

Akcept, u, Im. y I. **zobowiązanie ś. do zapłacenia weksłu w terminie**. 2. **weksel w stosunku do akceptanta**. <Now. z Łć. acceptus = przyjęty>

Akceptacja, I, bIm. I. **zaakceptowanie, przyjęcie, uznanie za swoje, przyjęcie na siebie**: A. weksłu określona, warunkowa, wyręczna. A. darowizny, zapadłego wyroku. 2. **wszęłość, wzięcie, poważanie, zachowanie**: Był on u dam w wielkiej akceptacji. 3. **zdanie, mniemanie, opinia, sąd, pogląd, zapatrywanie**: Bogaetwa roli są prawdziwe, od akceptacji ludzi szacunku nie biorą.

Akceptant, a, Im. ci han. ten, co akceptuje: A. weksłu.

Akceptować, uje, ował I. **przyjmować, uznawać za swoje, przyjmować na siebie, przyznawać, potwierdzać**: A. umowę, weksel, darowiznę. 2. **podzielać, pochwałać; godzić ś., pisać ś. na co; aprobować co, sympatyzować z czym, uznawać za słuszne**: Zdania twego nie akceptuję. 3. **× kogo = miłe wzięcie, być rad komu**: Wyośmy ś. stąd, bo nas tu jakos nie akceptują. <Łć. accipere = przyjmąc>

Akceptowanie, a, bIm., czynność cz. **Akceptować**, **Akceptacja**.

Akceptylacja, I, bIm. I. w prawie rzym. **uwolnienie ś. od zobowiązania przy użyciu pewnej formuły**. 2. **pokwitowanie wierzyciela, dane dłużnikowi co do długu faktycznie niezapłaconego**. 3. **zwrócenie tytułu przez wierzyciela dłużnikowi**. 4. w prawie pol. **przepuszczenie długu**. <Łć. acceptilatio>

Akses, u, bIm. I. **dostęp, wzięcie, zachowanie**: Ma wielki A. do dworu. 2. **przystąpienie do aktu, przystanie, przyłączenie ś. do konfederacji itp.** <Łć. accessus>

Aksesja, I, bIm. **prawo przybycia do własności**. <Łć. accessio>

Aksesorja, ów, bIm. I. **dotatki, przydatki, uzupełnienia, przybory**: Przyłbica, pancierz, kopja i inne A. ryszunku. Rany, draperje i inne A. potęgowały wrazenie obrazu. A. teatralno (=rekwizyta, przedmioty potrzebne na scenie podczas przedstawienia). 2. **× praw. = a) wyroki niestanowcze, rozstrzygające spory, a nie rozsądzące głównego przedmiotu sprawy; b) wstępne rozprawy stron, punkta incydentalne**. <Now. z Łć. accedero = przystąpić; być dodanym itd.>

Aksesoryczny przym. od **Aksesorja**: Odmiany aksesoryczne, przypadkowe.

Akelk, u, Im. I p. **Akt**: Na jutro będziemy mieli A., a za tydzień kamienie. Prus.

Akcja, I, Im. e I. **działanie, działalność, czynność, ruch, wystąpienie, kampanja; fil. działanie na coś, zachowanie ś. czynne**: Akcję ratunkową wprowadzono energicznie. W akcji antyrządowej główną rolę odgrywa stronnictwo republikańskie.

A. i reakcja. 2. *kampanja, utarczka, bitwa, polityczka, starcie, bój*: W niejednej akcji okazał odwagę. 3. *ruchy, gości, gęstota, gęstokulacja, ożywienie, mimika; gra aktora*: Nasz kaznodzieja mówi bez akcji. Przypatrywał ś. w zwierciadle swej akcji. 4. w dramacie, w poemacie = a) *ruch, ruchliwość, ożywienie*: A. słaba, jałowa, leniwa. A. toczy ś., odbywa ś., postępuje, ożywia ś.; b) *działanie*: Jedność akcji. 5. *fiz. działanie, działanie siły jakiejś*: A. i reakcja. 6. *han. dowód włożonego w przedsiębiorstwo wkładu; udział*: Założyć, zbudować eo na akcjach. Akcje spadają, idą w górę, podnoszą ś., źle a. dobrze stoją. A. imienna, bezimienna. Akcje gwarantowane (przez rząd). A. pożyczkowa (= dokument wydawany po umorzeniu akcji i zapewniający prawo do superdywidendy). Akcje drogi żelaznej. Akcje fabryki żelaznej. Bank, towarzystwo, spółka na akcjach. A. pierwszeństwa a. oblig pierwszeństwa (= dająca prawo do przywilejów przed innymi akcjonariuszami). Przen.: Widząc, że jego akcje idą w górę, gładził brodę (= że zaczyna mu się powodzić). 7. *praw. powództwo, proces, sprawa, postępowanie sądowe*: Wystąpił z akcją przed trybunał. Mieć z kim akcję. A. cywilna została przez sąd oddalona. A. incydentalna, handlowa, wzajemna, regresowa, rekonwencyjna, interwencyjna, jednostronna, posesoryjna, petytoryjna, główna, o rozwiązanie umowy, o wynagrodzenie szkód i strat. <Łć. actio>

†Akcjonalista, y, lm. ści p. Akcjonariusz. Wej.

Akcjonariusz, a, lm. e, × Akcjonator, †Akcjonalista uczestnik, posiadacz akcji, współwłaściciel przedsiębiorstwa założonego na akcjach: Zebranie ogólne akcjonariuszów kolei żelaznej. <Now. z Łć. actio = działanie; działalność; proces itd.>

Akcjonariuszka, i, lm. l forma ż. od Akcjonariusz.

Akcjonariuszowski przym. od Akcjonariusz.

Akcydens, u, lm. y a. a, × Akcydencja. 1. *dochód postronny, często nieprawy*. 2. *dochód księdza, dodatek do stałego uposażenia, przychód niestały z opłat*. 3. A. leśny = *tantjema służby leśnej*. 4. *fil. przypadłość, przymiot przypadkowy, cecha nieistotna*. 5. *druk. robota zecerka drobna wykwiłtna (rachunek, adres, blankiet, zaproszenie itp.)*. Zdr. Akcydensik. <Łć. accidens = coś przypadkowego, przygodnego; wypadek>

Akcydensik, u, lm. l p. Akcydens.

Akcydensowy przym. od Akcydens: Dopłata akcydensowa. Robota akcydensowa. Zecer A.

×Akcydentalnie przys. od Akcydentalny.

×Akcydentalny przypadkowy, przygodny, trafunkowy.

Akcyjny przym. od Akcja, udziałowy: Towarzystwo akcyjne. Bank A. Łazienki akcyjne.

Akcypte rz. nieod., żart. *łapówka, łapawe*: Ekonom ehejwy na A. <Łć. Accipe = przyjm, weź>

Akcyza, y, blm. †Cyza, †Ciza, †Czyża. 1. *podatek skarbowy od niektórych towarów produkcji wewnętrznej krajowej*: A. od spirytusu, cukru, piwa, tytoniu, zapadek. 2. *urząd zbierający ten podatek*: Brat służy w akcyzie. 3. *daw. konsumpcja*. <Śr. Łć. accisa, skąd Nm. Zieso = cło>

Akcyznik, a, lm. cy poborca akcyzy, dozorca celny, celnik, strażnik poborowy.

†Akcyzny p. Akcyzowy.

Akcyzowy, Akcyzny przym. od Akcyza: Strażnik A. Urząd A. (= urząd akcyzy).

[A-kięć] okrzyk odpędzania ciętq.

×Aklurgja, i, blm. lek. *nauka w operacjach chirurgicznych*. <Now. z Gr. akis = ostrze + -ourgja = działanie, operowanie>

Aklamacja, i, lm. e l. *okrzyk, oznaka uwielbienia, pochwały*. 2. *okrzyknięcie, uznanie jednogłośne*: Wybrany został przez akklamację (bez głosowania). 3. † *krzyk, narzekanie, skarha*: Różne na mnie były akklamacje i instygowania. Mich. <Łć. acclamatio>

Aklamacyjnie przys. od Aklamacyjny: A. wezwano dawne przydyjmy do pełnienia nadal obowiązków.

Aklamacyjny przym. od Aklamacja: Wybór A.

Aklamować, uje, ował. l. kogo = *wybrać przez akklamację*. 2. † na kogo = *krzyżać, powstawać*: Zaczął na mnie A., że szlachtę więzę. Mich. <Łć. acclamare>

Aklimatyzacja, i, blm. p. Aklimatyzowanie. <Now. z Łć. ad = do, przy + Gr. klima = okolicie>

Aklimatyzacyjny przym. od Aklimatyzacja: Ogród A. Emigranci nasi przechodzą w Brazylii chorobę aklimatyzacyjną.

Aklimatyzować, uje, ował *przyswajając do danego klimatu istoty, zrodzone w innym klimacie*: A. rośliny, zwierzęta. Przen.: *przyjmować, przyswajać, zaszcześcić, u siebie, nadawać prawa obywatelstwa, przybierać za swoje*: Herb angielski u nas aklimatyzowany. A. ś. *przyjmować ś. w obcym klimacie, żywać ś. z nim, przyswajając ś. dotr;* przen. *przywykać do otoczenia, oswajać ś. z miejscowymi warunkami; przyjmować ś. gdzie*: Mieszkając już drugą zimę pod italskim niebem, aklimatyzuję ś. tam coraz bardziej. U nas z trudnością aklimatyzują ś. nawet najjaśniejsze korzystne innowacje. Krasz.

Aklimatyzowanie, a, blm., Aklimatyzacja czynność cz. Aklimatyzować.

Aklimatyzowanie się, a ś., blm. czynność cz. Aklimatyzować ś.: Wszystko to świadczy o aklimatyzowaniu ś. naszych pobratymców w Hiszpanii. Szaj.

Aklina, y, lm. y a. Linja akliniczna = *równik magnetyczny ziemi*. <Gr. aklinés = niewzruszony, stały>

Akliniczny: Linja akliniczna, p. Aklina.

[Ako] p. Jak.

×Akoladować, uje, ował kogo klappsem itp. = *obdarzyć, uderzyć*: Wiem z pewnością, że mnie obudził, akoladując klappsem po ramieniu. Od. <z Fr. accolade = uścisk>

×Akoladowanie, a, blm., czynność cz. Akoladować.

Akoliktyna, y, blm., apt. *substancja roślinna otrzymywana z łajdu wilezego (aconitum lycocotum)*. <Now. z dwóch początków nazwy Łć. rośliny powyższej>

†Akolit, a, lm. ci p. Akollta: A. a. *pirwego święcenia* żak. Mur.

Akolita, y, lm. ci, Akollt. 1. *niższy stopień duchownego w kościele katolickim*. 2. *służący do mszy ze świecą w lichtarzu*. 3. *dozorca, ochmistrz, służący*: Często pochlebstwo i podłość akolitów, przydanych do pilnowania panicza, wszystko psuje. <Gr. akolouthos = towarzyszy, jednomyślny>

Akomodacja, i, blm. 1. *stosowanie ś., przystosowanie ś., zastosowanie ś.* 2. † *dalek dla zaspokojenia, złagodzenia kogo*: Wziąwszy od podstolego znaczną akomodację, z uami ś. złączył. Mich. 3. lek. A. oka = *nastawienie oka, zdolność jego do nastawiania ś., nastawiania ś. do widzenia w różnych odległościach, stosowanie wzroku do odległości*: Si-

ła akomodacji. Obszerność akomodacji a. prze-
strzeń akomodacyjna = odległość między najbli-
ższym a najdalszym punktem, na jaki oko do wyra-
źnego widzenia nastawia możemy. 4. zool. zdolność
przystosowywania ś. do zmienionych warunków ży-
cia, do aklimatyzowania ś. <Łć. accommodatio>

Akomodacyjny przym. od **Akomodacja**: Prze-
strzeń akomodacyjna, p. **Akomodacja**. Zakres A.,
siła akomodacyjna = *nastawiczny, nastawicza*. Mię-
sień A. (musculus tensor chorioideae) = *nastawczy*.

× **Akomodować, uje, ował** I. *stosować, naginać,*
do kogo, do czego, *nalamywać do czego*. 2. † *ła-*
godzić, zaspakajać, zadowalać: W pretensjach
moich akomodowany nie będę. Jan Kazim. A. ś. a.
A. ś. komu, czemu = *stosować ś., naginać ś. do*
kogo, do czego, nalamywać ś. do czego, godzić ś.
z kim, z czym: Człowiek dobry, umiał A. ś. ka-
żdemu. Biel. M. Umiała świeckim zwyczajom A.
ś. Skar. Strojowi włoskiemu A. ś. 3. *przyrzą-*
dzić, przyprawić: Znalazł dla niego karpia, akomo-
dowanego po polsku. Krasz. <Łć. accommodare>

× **Akomodowanie, a**, blm., czynność cz. **Akomo-**
dować.

× **Akomodowanie się, a** ś., blm., czynność cz.
Akomodować ś.: Akomodowaniem ś. zyskałem
serce użnia i łaskę hrabiny. Krasz.

Akompanjament, u, lm. y I. *towarzyszenie, wó-*
rowanie na instrumencie muzycznym: Konkurs na
kompozycję głosów mieszanych bez akompanja-
mentu. Śpiew z akompanjamentem fortepianu.
Przen.: Począł się modlić przy akompanjamen-
cie chrapania swego sługi. Krasz. Małenka wojna
z akompanjamentem huku, pukankiny i krzyków.
Krasz. Kichał jak koń, a zawsze z akompanja-
mentem kaszlu. Fred. A. 2. × *przydatek, dodatek,*
garnitur: Kiedy, co i po czym i z jakim po-
dać akompanjamentem. Krasz. <Fr. accompagnement>

Akompanjamentowy przym. od **Akompanjament**:
Figura akompanjamentowa.

Akompanjator, a, lm. owie ten, co *akompanjuje,*
towarzyszący, przygrywający.

Akompanjatorka, i, lm. i forma ż. od **Akompa-**
njator.

Akompanjować, uje, ował *towarzyszyć grą a.*
śpiewem, wórować, przygrywać a. przyśpiewywać:
Akompanjowałem jej do śpiewu. Czyżki krzy-
czą radośnie, piesek akompanjuje im wesółym
szekaniem. <Fr. accompagner>

Akompanjowanie, a, blm., czynność cz. **Akom-**
panjować.

Akonitowy kwas, apt. = *znajdujący ś. w roślinie*
tojad (aconitum). <Gr. akóniton = tojad>

Akonityna, y, blm., apt. *substancja z rośliny: to-*
jad mordownik (aconitum napellus).

Akord, u, lm. y a. × a I. *współczesne brzmienie*
dwóch a. więcej tonów, oparte na prawach harmonji
muzycznej, dwudźwięk, trójdźwięk, czwórdźwięk itd.:
A. zgodny, niezgodny; majorowy, minorowy; to-
niezny, dominantowy itd. A. e major, e minor itd.
A. nuszek i półton komarów. Miek. 2. *przen.*
zgodność, harmonja: Czuli, że ich głosy, choć
w najzwyczajniejszej rozmowie, brzmia czarow-
nym akordem miłości i szczyścia. Korz. × A. barw.
3. × *układ, zgoda, umowa*: Miasto wzięte
zostało przez A. Wszedł w akorda ślubne
z Krystyną. Rol. 4. a. [Akord] rzem. *zapłata*
rzemieślniku od sztuki: Robić na A. (= na sztukę).
<Fr. accord>

Akordant, a, lm. ci ten, co *podejmuje ś. na*
akord części większobiorstwa.

Akordeon, u, lm. y p. **Akordjon**.

Akordejon, u, lm. y, **Akordeon** *rodzaj harmo-*
nijki.

Akordować, uje, ował I. × *zgadzać ś., paso-*
wać, kwadrować: Co z jego nie akordowało po-
glądami, uważał za niegodne. 2. *umawiać ś.*
z rzemieślnikiem o zapłatę od sztuki. 3. † *udzie-*
lać, przyznawać: To mu książkę akordował. Mich.

Akordowanie, a, blm., czynność cz. **Akordować**.

Akordowy przym. od **Akord**: Uderz w struny,
w akordowe graj pioruny. Krasin.

Akoretyna, y, blm., ehem. *związek chemiczny,*
powstający przy rozkładzie akoryny. <Now. z Gr.
ákoros = tatarak>

Akosmizm, u, blm., fil. *kierunek filozoficzny zaprze-*
czający pozapodmiotowego istnienia świata. <Now.
z Gr. a = nie, bez-+kósmos = wszechświat>

× **Akownica, y**, lm. e p. **Hakownica**.

Akr, u, lm. y *angielska miara powierzchni* (= 0,722 morga nowopolskiego). <Ang. acre>

Akredytować, uje, ował I. *wiarytelnić, upel-*
nomocnić: A. posła na obym dworze. 2. *han.*
wyrobić komu kredyt, poręczyć, zareczyć za kim.
<Fr. accrédiiter, z Łć. accredo = ufam, wierzę>

Akredytowanie, a, blm., czynność cz. **Akredy-**
tować.

Akredytowany, ego, lm. I. *rz. osoba, na której*
imię akredytywne wydano.

Akredytywa, y, lm. y han. I. *przekaz, czek*.
2. *dowód otwierający okazicielowi kredyt*.

Akroamat, u, lm. y fil. I. *nauka, wykład dla*
sluchaczy a. wajemniczonych w doktryne. 2. *nau-*
ka tajemnicza, dla profanów niedostępna, niezrozu-
miała. 3. *podstawa rozumowa a. racjonalna obja-*
szenia. <Gr. akróama ni. = rozrywka, zabawa>

Akroamatyczny I. przym. od **Akroamat**: *Meto-*
da akroamatyczna = metoda wykładu ustnego, bez
książki, a. w ciągu którego sluchacz nie bywa za-
pytywany. 2. *fachowy, specjalnie fil., czysto nau-*
kowy.

Akrobata, y, lm. ci *linochód, skoczek, linoskok,*
gimnastyk, hecarz, pajac. <Gr. akróbatos = chodzą-
cy na końcach palców>

Akrobatka, i, lm. i forma ż. od **Akrobata**.

Akrobatyczny przym. od **Akrobata**: *Sztuki akro-*
batyczne (= łamane, karkolonne, łamache). Przed-
stawienia akrobatyczne. Skok A.

Akrobatyka, i, blm. *sztuka akrobatyczna, jej*
produkcje: Ciekawe widowisko przedstawia polityka
i dyplomacja... widowisko akrobatyki, usiłu-
jącej pozostać w równowadze wśród najsprze-
czniejszych z sobą żywiołów. Jaroch.

Akroleina, y, blm., ehem. *aldehid alilowy*. <Now.
z Łć. acer = kwaśny + oleum = olej>

Akrolit, u, lm. y I. *bud. rzeźba drewniana*
z powłoką, nadającą jej powierzchniowość kamiennej.
2. *posąg drewniany z kończynami kamiennymi*. <Gr.
akrólithos>

Akronogram, u, lm. y *poemat, w którym każdy*
wiersz zaczyna ś. od litery kończącej wiersz poprzed-
ni. <Now. z Gr. akron = szczyt, brzeg, koniec
+ monogrammatos = jednogłoskowy>

Akromogramatyczny przym. od **Akromono-**
gram.

Akronicznie przys. od **Akroniczny**: *Gwiazda*
wschodzi A. (= o zachodzie słońca). Gwiazda za-
chodzi A. (= o wschodzie słońca).

Akroniczny as. *będący w przeciętej stronie nie-*
ba: Gwiazda, planeta akroniczna. <Gr. akró-
nychos = wieczorny>

Akroniktyczny *wschód gwiazd stałych (u staro-*
żytnych) = przypadający o zachodzie słońca. <Gr.
akronýkt(i)os = zmierzchowy, wieczorny>

Akrostych, u, lm. **y** utworzany, którego początkowe litery poszczególnych wierszy składają wyrazy. <Gr. akróstichon>

Akroterjum, w lp. nieod., lm. **a**, ów bud. p. **Naszcytek**. <Gr. akrótérion = kończyna>

Akrydyna, y, blm., chem. *zasada pochodząca od antracenu* C₁₃H₉N. <Now. z Łć. acer = kwaśny>

†**Akrymonja, i**, blm. *cierpkość, gorycz, zgryźliwość*. <Łć. acrimonia>

×**Aksamienie, a**, blm., *czynność cz. Aksamicie*.

×**Aksamicie, i, ii**, *pokrywać aksamitem, ubierać w aksamit*.

†**Aksamint, a**, lm. **y**, p. **Aksamit**.

Aksamit, u, lm. **y**, †**Aksamint**, †**Haksamint** [Jaksamit, Eksamit] *tkanina jedwabna kosmata: A. gładki, strzyżony, wzorzysty. Chodźcie w aksamitach.* †**Aksamitu** *a złotu* każdy pokton daje. Papr. Przen.: Dziedziniec usłany aksamitem murawy. Przen.: Wyjść, stanąć na aksamicie = *gładko, na czysto: Sędzia przegrał do mnie 34 srebrniki w wiska, a landrat wyszedł na aksamicie. Wilk. Dźwignie nasze interesa, i stanieny znouwu na aksamicie. Krasz.* <Gr. późn. hexámiton dosł. = sześciornit>

Aksamitek, tka, lm. **tki. i.** bot. p. **Aksamitka**. 2. zool. (clubiona) *pająk osiadły z rodziny drasididae*.

Aksamitka, i, lm. **i. i** *wstążeczka, opaska z aksamitu*. 2. bot. a). a. **Szarąńca** (tagetes) *roś. z rodziny złożonych. Gatunek A. rozpostarta a. Aksamitek, niek. goździk a. mi zwana (t. patula). b) a. Kąkol ogrodowy* (agrostemma coronaria) *roś. z rodziny lepnicowatych*.

Aksamitny, [Aksamitowy]. i. przym. od **Aksamit**: Kaftan A. Zart: *Ciołka aksamitna*. Prus. (= *ubrana w aksamity*). Przen.: Gazon A. Korz. 2. przeni. *miły, przyjemny, jedwabny, delikatny, miękkie, rozkoszny: Głaszcze aksamitną ręką. Wilez. Róża aksamitnego dotknęła ś. łona. Słow. Głos A., przejęty pieszczotą. Orzesz. Aksamitne spojrzenie. Krasz. Spoglądał na te oczy aksamitue. Sienk.*

Aksamitowaty podobny do aksamitu; lek.: *Przeistoczenie aksamitowate chrząstek stawowych*.

Aksamitowiec, wca, lm. **wce** bot. p. **Maranta**.

[**Aksamitowy**] p. **Aksamitny**.

×**Akselband, u**, lm. **y** p. **Akselbant**. <Nm. Aehselband>

Akselbant, u część. w lm. **y**, ×**Akselband** *sznur zawieszony na prawym ramieniu jako ozdoba u mundurów niektórych wojskowych*.

×**Aksjoma**, nieod. ni. p. **Aksjomat**: *Jak ludzie mogli upowszechnić fałszywe A., że szczęście nie ma na całym świecie? Fred. A.* <Gr. axiōma>

Aksjomat, u, lm. **y** a. a. **Aksjoma i.** fil. (= a) *pewnik, prawda bez dowodów oczywista; prawda powszechnie przyjęta, niewątpliwa; prawda, której dowodzić a. uzasadniać nie trzeba i niepodobna. b) pierwsza zasada jakiejś nauki. 2. mat. pewnik, prawda oczywista, postulat a. hipoteza przyjęta za podstawę badania: A. geometrii. A. Euklidesa.*

Aksjomatyczny przym. od **Aksjomat**.

Aksjometr, u, lm. **y** w zegłudze, *narzędzie do mierzenia kątów pomiędzy linią rudda a średnicą podłużną okrętu*. <Now. z Łć. axis = oś + Gr. —métron = —mierz>

Aksolotł, a, lm. **e** p. **Wyrybnik**. <Z języka Meksyk.>

Aksonometria, i, blm. mat. *dział geometrii wykreślnej podająca metody kreślenia rzutów figur na płaszczyźnie pochylej, względem ich kierunków głów-*

nych. <Now. z Gr. áxōn = oś + —metria = mierzenie>

Aksonometrycznie mat. przys. od **Aksonometryczny**.

Aksonometryczny przym. od **Aksonometria**: Rzut A. *Perspektywa aksonometryczna*.

[**Aksula!**] *wokanie na świnię*.

[**A ksy!**] p. **Ksy!**

[**A ksycha!**] p. **Ksyl**

[**A ksyki!**] p. **Ksy!**

Aksymit, u, lm. **y** min. p. **Kliniastek**. <Now. z Gr. axinē = topór, siekiera>

Aksys, a, lm. **y** zool. (cervus axis) *zwierzę racicowe, przeżuwające, pełnorożce*. <Łć. axis = nazwa jakiegoś zwierzęcia indyjskiego u Plinjusza>

Akt, u, lm. **y**, [**Acht**] **i.** *obchód uroczysty, obrzęd, ceremonia, ceremonjal, uroczystość: A. weselny (= gody), pogrzebowy, koronacyjny. A. stracenia winowajcy. A. uroczysty, publiczny w instytucji. 2. czyn, objaw: A. miłosierdzia, pokory. Czynnem tym dokonałeś aktu sprawiedliwości. 3. rodzaj modlitwy: A. wiary, miłości. Akty strzeliste. 4. dział w sztuce teatralnej: Komedja w pięciu aktach. 5. w malarstwie i rzeźbiarstwie, nagi model ludzki: Rysować A. Malować do pół aktu. 6. fil. objaw działania a. czynności; pojedynczy moment działania. W psychologii: A. woli, wyobraźni. W etyce: A. sprawiedliwości, skrupelchy. 7. spisanie czynności prawnej, prywatnej, urzędowej, sądowej, rejentalnej: A. alewja-cyjny, aljenacyjny, apelacyjny, darowizny, dobrej woli, donacyjny, działowy, handlowy, hipoteczny, intronjsji, konfederacji obojga narodów, kupna, między żyjącymi, nadawczy, najmu, oblatowany, oskarżenia, podawczy, podziału, pokwitowania, przez testament, przysposobienia, przyznania, rejentalny a. notarialny, rozdziału, składu, spółki, sprzedaży, stanu cywilnego, tj. A. urodzenia (= metryka), chrztu, ślubny, zejścia, zgonu (= sepultura); udziału, ugody, uposażenia, urzędowy, ustanowienia Rzeszy niemieckiej, uszanowania, wie-czysty, zajęcia, zapowiedzenia, zastawu, zezna-nia, znania, z podpisem prywatnym. 8. w lm. Akta (= a), ów księgi dziejów, pomniki: Czytamy w aktach apostołskich (= w historii działalności apostołów). b), akt zbiór ksiąg publicznych a. papierów urzędowych, dotyczących czynności urzędowych a. umów prywatnych: Akta stanu cywilnego (urodzeń, małżeństw, śmierci). Akta notarialne, śledcze, sądowe, sprawy procesowe. Podać, wnieść, złożyć do akt. Wymazać, wyeliminować z akt. Przejrzeć, zakomunikować akta. Złożyć akta na stole sądowym. Wypis, wyciąg z akt. Archiwum akt dawnych. Akta grodzkie, miejskie, ziemskie, kancelarskie czyli metryki. 9. [Acht] weselnicy, gromada weselnia: Cały A. weselny idzie do organisty. Zdr. Akcik. <Łć. actus = działanie, postępowanie; akcja sądowa; gra aktora itd.>*

[**Aktatorka, i**, lm. **i**] p. **Aktorka**.

[**Aktefik, a**, lm. **i**] p. **Achteil**.

Aktor, a, lm. **owle** a. rzy **i.** *działacz, sprawa, biorący udział w działaniu: Być aktorem w jakim zdarzeniu. 2. grający rolę w sztuce teatralnej, artysta dramatyczny: Wszyscy odeszli, widze i aktorzy. Mick. 3. [A] dziedzie, właściciel. 4. praw. strona pozywająca do sądu, występująca z powództwem, strona powodowa, powód, pierca, is-cieć, powódca, oskarżyciel. <Łć. actor = wykonawca; powód (sądowy); obrońca (sądowy); rządcza urzędnik; aktor (teatralny)>*

Aktorat, u, lm. y praw. 1. treść sprawy, wpi-sana do rejestru spraw sądowych. 2. wnoszenie aktu czyli sprawy przed sądy.

Aktoreczka, i, lm. i p. **Aktorka**.

Aktorka, i, lm. i forma ż. od **Aktor**, [Aktatórka]. Zdr. **Aktoreczka**.

× **Aktorować**, uje, ował być aktorem: Chodzą po teatrach, a potem sami aktorują w życiu. Grusz. (=odgrywając komedję).

× **Aktorowanie**, a, blm., czynność cz. **Aktorować**.

Aktorski przym. od **Aktor**: Postawa aktorska, ruchy przesadne. Krasz. Strona aktorska w procesie (=powodowa, pozywająca).

Aktorstwo, a, blm. i. stan, powołanie aktora. 2. przen. udawanie, komedjantwo, komedja: Te wszystkie przymioty są aktorstwem, nie są jej naturą, nie są nią samą. Korz. 3. prawo skarżenia u sądu, powództwo.

Aktorzyca, y, lm. e pog. od **Aktorka**: Pijana i płytka A. eleganckiego świata.

Aktorzyna, y, lm. y m. lichy aktor: A. grywający samych lokai.

Aktowy przym. od **Akt**, od **Akta**: Sala aktowa. Oryginał A. Papier A. Rysunki aktowe = zlemonowane z aktów (p. Akt pod 5). × **Pisarz** A. Królestwa Polskiego.

Aktualnie przys. od **Aktualny**. <Łé. actualis = czynny; skuteczny; praktyczny >

Aktualność, i, blm., rz. od **Aktualny**: Charakterystyka ostra ale silna aktualnością, tym, że chwyciła rysy na gorąco. Chm.

Aktualny i. czynny, faktyczny, prawdziwy, rzeczywisty, istotny: Urzędnik A., nie tytułarny. 2. ! z życia wzięty, żywcem pochwycony. 3. fil. (=a) w czym uprowadzony, urzeczywistniony, rzeczywisty, faktyczny. b) pozytywny, rzetelnej wartości: Materiał ilustracyjny bardzo A.

Aktuarjusz, a, lm. e i. pisarz sądowy, sekretarz, rejestrator, protokolant, urzędnik zawiadujący aktami, archiwista. 2. daw. wójt w kilku połączonej gminach.

Aktuarjuszowski przym. od **Aktuarjusz**.

Aktykacja, i, blm. i. przepisanie aktu z ksiąg grodzkich do właściwego ziemstwa. 2. daw. przedstawienie aktu prywatnego do wpisania w akta czyli księgi sądowe.

Aktykować, uje, ował umieścić, podać, wpisać do akt, do protokołu (np. umowę, kontrakt, itd.).

Aktykowanie, a, blm., czynność cz. **Aktykować**.

Aktywność i. chem.: Działanie aktywnie = działanie chemiczne promieni światła. 2. fiz.: Promień A., właściwie: działanie aktywnie promienia, p. wyż. 3. Kolor A., fot. = ważliwy na jasne światło. <Now. z Gr. aktis = promień >

Aktywność, u, lm. y fiz. aktynometr, który sam notuje swoje wskazania. <Now. z Gr. aktis = promień + grafo = notuje, zapisuje >

Aktywność, u, lm. y, **Aktynot**, **Promieniee** min. amfibal porowy, ciemnozielony. <Now. z Gr. aktis = promień + lithos = kamień >

Aktywność przym. od **Aktywność**: Łupek A.

Aktywność, u, lm. y fiz. i. przyrząd do mierzenia energii promienistej, w szczególności zaś energii promieni słonecznych. 2. przyrząd do oceny działalności chemicznej promieni. <Now. z Gr. aktis = promień + métron = -mier >

Aktywność, i, blm., fiz. mierzenie energii promienistej.

Aktynot, u, lm. y p. **Aktywność**.

Aktynotowy przym. od **Aktynot**: Łupek A.

Aktywa, ów, blp. stan czynny majątku, nie pasywa: A. przedsiębiorcy, przemysłowca. Przen.: Wystawa nie przeszła bez śladu, a i to powinniśmy zapisać do aktywów naszego rachunku. <Now. z Łé. activus = czynny; praktyczny >

× **Aktywnie** przys. od **Aktywny**, **czynnie**: Stanowczo i A. oświadczyła ś. za reformami. Spas. × **Aktywność**, i, blm., rz. od **Aktywny**, **czynność**. × **Aktywny** fil. p. **Czynny**.

Akumetr, u lm. y przyrząd do oceny szybkości słuchu. <Now. z Gr. akoué = słyszę + métron = -mier >

× **Akumulacja**, i, blm. nagromadzenie, napływ, nadmiar: A. złota, srebra (np. w banku). <Łé. accumulatio >

Akumulator, a, lm. y fiz. przyrząd do gromadzenia zapasu energii: A. mechaniczny jak sprężyna, waga w zegarzo. A. hydrauliczny. A. elektryczny a. stos wtórny.

× **Akumulować**, uje, ował gromadzić (na zapas): Małe parcie z zewnątrz wystarczy do sprawienia wybuchu akumulowanej energii. Spas. <Łé. accumulare >

× **Akumulowanie**, a, blm., czynność cz. **Akumulować**.

× **Akupunktura**, y, blm., lek. nakłówanie, szpilowanie ciała w celu leczniczym. <Now. z Łé. acus = igła + punctura = kłucie >

[A kur!] p. **Kur**.

× **Akuracik** p. 2. **Akurat**: Co to pan myśli, że to niby nie? A! Haj.

1. **Akurat**, **Akuratnie**, [Rekurat, Rekuratnie, Jakurat, Jekurat, Jakuratnie] przys. 1. zupełnie tak, punktualnie, właśnie, w sam raz, dokładnie: Musiał obierać kartofle, A. jak kobieta. Jun. Te buty na ciebie A. (=prawie). Jest teraz A. piąta (=punkt). On A. tyle dba o nią, co pies o piętą nogę. Wypisałem A. wszystko co potrzeba. Sienk. Nazywa ś. A. tak, jak ja. Korz. 2. właśnie, jak na to: Matka A. wtedy naleśniki smażyła. Orzesz. A. tak szczęśliwie zdarzyło ś., że to była wiosna. Jun. W głowie mi ś. pomieścić nie może, żeby to było A. prawda. Haj. <Łé. accurate >

2. **Akurat**, × **Akuracik** w. = jeszcze czegoś a jak-żeł a zaraz! zapewne!: Dajmy mu buzi! A. buzi! Lub.

Akuratnie i. przys. od **Akuratny**. Wypłacają ś. A. Korz. 2. p. i. **Akurat**.

Akuratność, i, blm., rz. od **Akuratny**.

Akuratny ścisły, dokładny, wykonczony, punktualny, skrupulatny, rzetelny, pedantyczny: Robota, miara akuratna. Wylczenie akuratne. Ozłowiek, nauczyciel, płatnik A. <Łé. accuratus >

Akustycznie przys. od **Akustyczny**: Sala A. zbudowana.

Akustyczność, i, blm., rz. od **Akustyczny**, **Akustyka**: A. sali teatralnej.

Akustyczny przym. od **Akustyka**: Przyrządy akustyczne. Tuba akustyczna. (= rura ułatwiająca słyszenie). Sala akustyczna (= z dobrym rezonansem, odgłosem). Złudzenie akustyczne. <Gr. akoustikós >

Akustyka, i, blm. i. dział fizyki nauczający o głosie. 2. a. **Akustyczność** warunki sprzyjające należytemu rozchodzeniu ś. głosu: A. tego audytorjum wiele pozostawia do życzenia.

[A kusz!] p. **Kysz!**

Akuszer, a, lm. owie a. rzy lekarz położniczy, położnik. <Fr. accoucheur >

Akuszerza, y, lm. y pog. od **Akuszerka**.

Akuszerja, i, blm., Akuszerstwo *położnictwo, sztuka położnicza.*

Akuszerka, i, lm. i [Ankusiérka, Arkuslerka, Kuslerka, Kuśmierka] *kobieta zajmująca ś. akuszerstwem, babka położnicza.*

Akuszerować, uje, owal *występować w roli akuszera, przyjmować rodzące ś. dzieci.*

Akuszerowanie, a, blm., czynność cz. Akuszerować.

Akuszerski *przym. od Akuszer, położniczy.*

Akuszerstwo, a, blm. i. p. Akuszerja. 2. zatrudnienie, zawód akuszerki: Wzięła ś. do akuszerstwa.

Akuta, y, lm. y org. jeden z rejestrow, strojów, nastrojów głosów organowych, brzmiący wysoko tj. cienko. <Now. z Łé. acuta = ostrza, donośna, głośna >

Akuzacja, i, lm. e p. Oskarżenie. <Łé. accusatio >

Akuzacyjny *przym. od Akuzacja: System A. w procesie karnym.*

×Akuzator, a, lm. owie oskarżyciel: Akuzatora postawił im w oczy. Słow.

Akwaforcista, y, lm. ści ten, co wykonywa akwaforty.

Akwaforta, y, lm. y rysunek wytrawiony chemicznie na miedzi. <Włos. acqua forte = scelwasser, sztychwaser >

Akwamaryn, u, lm. y p. Beryl. <Now. z Łé. aqua marina = woda morska >

Akwamaryna, y, lm. y p. Beryl.

Akwarela, i, lm. e i. malowidło farbami wodnymi na papierze. 2. sposób wykonywania takich malowideł: A. nie jest mu obca. Gers. Malowanie akwarelą na białej materji. Zdr. Akwarelka. <Włos. acquerello >

Akwarelista, y, lm. ści malujący akwarelą.

Akwarelistka, i, lm. i forma ż. od Akwarelista.

Akwarełka, i, lm. i p. Akwarela.

Akwarelowy *przym. od Akwarela: Studium akwarelowe. Farby akwarelowe.*

Akwarjum, w lp. nieob., lm. a, ów naczynie, skrzynia, basen, grota sztuczna itp., napełnione wodą, do przechowywania zwierząt i roślin wodnych: W oknach stały akwarja ze złotymi rybkami, żółwiami, salamandrami. Bał. A. kielichowe, pokojowe. <Now. z Łé. aquarium = wodny >

Akwatynta, y, lm. y i. u sztycharzy rodzaj tuszu, którym naskatują rysunki tuszowane. 2. malowidło, robione tuszem. 3. rycina, następująca malowaniem tuszem. <Włos. acqua tinta dosł. = woda zabarwiona >

×Akwawita, y, blm. okowita: Jak gościea przywita, zaraz na stole A. <Now. z Łé. aqua vitae dosł. = woda życia, żywiająca >

Akwedukt, u, lm. y wodociąg, kanał prowadzący wodę zdaleka. <Łé. aquaeductus >

×Akwilon, u, lm. y wiatr północny, boreasz: Im akwilony zbrzydzą prędko obłączenie. Sienk. <Łé. aquilo >

Akwirować, uje, owal nabywać, kupować, wcielać, przyłączać. <Łé. adquirirere >

Akwirowanie, a, blm., czynność cz. Akwirować.

×Akwizycja, i, lm. o i. kupno, kupowanie, nabycie, nabycie. 2. rzecz nabyta; przen. nabytek. <Łé. adquisitio >

Akwizycyjny *przym. od Akwizycja.*

Akwizytor, a, lm. owie ten, co akwizuje: A. towarzystwa ubezpieczeń = ten, co zjedynou ubezpieczających ś., agent.

[Ala, Alaże, Ala sa, Alala ha] w. i. wyrażające zdziwienie: Ala Bogu = dla Bogal Ala złemu =

do licha. 2. nuże, ejże! 3. przywołujące gości, szcując świnie itd. 4. ala sa! = pójdz tu! Por. hala, ola.

†Alabard, u, lm. y p. Halabarda.

†Alabarda, y, lm. y p. Halabarda.

†Alabart, u, lm. y p. Halabarda.

Alabaster, tru, lm. try, †Alabastr i. min., p. Gips: Harda, jako alabastry twarda. Słow. 2. ×stóik, flakon, flakonik, bakka, naczynie alabastrowe: Miała A. olejku i wylała go na głowę jego. 3. w lm. wyrobny z alabastru; przen. cialo alabastrowej białosci: Ręce skrzyżowane kładła na alabastry widne, choć zakryte. Słow. <Łé. Gr. alabastrum >

†Alabastr, tru, lm. try p. Alabaster.

Alabastrowy i. z alabastru składający ś.: Pokład A. 2. z alabastru zrobiony: Wazon A. 3. do alabastru podobny: Cera, białosc alabastrowa. Alabastrowa miłosci bogini. Słow. Ręce alabastrowo-białe.

Alabastryt, u, lm. y alabaster gipsowy.

†Alaborować, uje, owal pracować, usiłować, starać ś.: Alaborował, żeby ś. w uwadze bolesnego Jezusa serdecznie ogzereyował. Hil. <Łé. alaboro >

×Alabrys, u, blm., kuch. buljon świeży. Goł. <Z Fr. à la braise = na żarze >

[Alagant, a, lm. y] p. Elegant.

Alagier, a, blm. rodz. gry w bilard we dwóch: A. pula = taż gra w kilku. <Fr. à la guerre = w wojnę >

Alagrek, a, lm. i i. p. Węglownik. 2. †taniec, którym dawniej u nas kończono bale. <Fr. à la grecque = z grecka, po grecku >

†Alakant, u, lm. y p. Alkant.

[Alala ha] p. Ala.

Alamanda, y, lm. y bot. p. Dzierzbian. <Od nazwiska profesora Allamand † 1797 >

†Alambik, u, lm. i p. Alembik.

†Alamoda, y, lm. y i. modność, nowosc w ubiorze. 2. rodz. sukni koliczej: A. aksamitna, czaruna, rysiami podszyta. <Fr. à la mode dosł. = podług mody >

†Alamodzki *przym. od Alamoda: Alamodzka, nowoswiecka suknia.*

[Alamuczny] p. [Alamuśny].

[Alamuśny, Alamuczny, Halamuśny] *sprzeczny, dokuczliwy; dziwac, uparty, kapryśny; niegodziwy.* <Przekreślenie Animsuzny, patrz ten wyraz >

Alanina, y, lm. y chem. związek amidowy, pochodzący od kwasu mlecznego, CH₂. CH NH₂. CO₂H. <Now., Nm. Alanin, niby Łé. allaninum >

[Alap, a, lm. y, Halap] *policzek (soufflet).* <Łé. alapa >

×Alaputra, y, lm. y ciasto zaparzone, suche. <Może Hp. olla podrida a. pudrida (dosł. = garnek zgnily) = Hp. potrawa ludowa ze skrawków mięsa, jarzyn i korzeni >

×Alaputrynowy *przym. od Alaputra: Pasztet A.*

Alarm, u, lm. y i. larun, gwałt, trwoga, panika, popłoch: Dzwonić na A. Bić w bęben na A. Trąbić na A. Uderzyć na A. Powstał A. 2. znak dany trąbą, bębmem, dzwonami, na gwałt; podobka, zaalarmowanie: Fałszywy A. <Wł. alarme, z all'arme! = do bronii >

Alarmista, y, lm. ści ten, co alarmuje, trwoży, cieli: A. giełdowy.

Alarmistyczny *przym. od Alarmista: Kampanja alarmistyczna (zmowa celem wywołania paniki na giełdzie).*

Alarmować, uje, ował 1. *uderzać w trąby, bębny, dzwony na alarm, dawać hasło, pobudkę, grywać na nogi: Przerazona, alarmuje dzwonkiem stróża. A. straż ogniową. 2. robić alarm, trwożyć, przerażać, niepokoić: Przerazające wieści alarmują spokojnych mieszkańców.*

Alarmowanie, a, blm., czynność cz. **Alarmować.**

Alarmowy przym. od **Alarm:** Strzały alarmowe. Sygnał A.

Alarmująco przys. od **Alarmujący:** Zadzźwięknie A. dzwonek startera.

Alarmujący im. od **Alarmować:** Przyrządy alarmujące = sygnalizujące; ostrzegające o niebezpieczeństwie. Wieści alarmujące = zatrważające, przerażające.

[Alarus!] w. w tańcu.

[Ala sa] p. Ala.

Alasz, u, lm. e a. **Alasz kimmel** słodka kminówka, likier kminkowy, słodki kimmel. <Podobno od nazwy wsi pod Rygą, po Nm. Allasch>

[Alaże] p. Ala.

Alba, y, lm. y biała, długa szata, którą księża katolicy pod ornat wdziewają. <Łć. alba = biała>

Albanka, i, lm. l rodz. tabaki: Doskonała tabaczka, prawdziwa A. Dzierż. Zażył albanki. Bał. <Od krainy Albanji>

†**Albarda, y**, lm. y p. Halabarda.

Albatros, a, lm. y zool. (diomedea) ptak płetwonogi, długoskrzydły, z rodziny petreli. <Podobno przekręcenie Hp. alcatraz = pelikan (onocrotalus)>

Albert, a, część w lm. y cukier., ciastko w rodzaju angielskiego. Zdr. **Albertki.** <Od imienia Albert>

Albertki, ów, blp. p. **Albert:** Ciastka dąsorowe, A.

Albertotypja, i, blm., tech. udoskonalona metoda sporządzania płyt do odbijania tuszem drukarskim. <Od nazwiska wynalazcy Józefa Alberti'ego, ur. 1825 + typja, p. Typ>

Albinizm, u, blm. p. Bielactwo.

Albinos, a, lm. y l. p. **Bielak. 2. pszczoła ślepa, z jajeczka matki wadliwej wylęzona.** <Hp. albino = bielak; s jest cechą Hp. lm.>

Albinoska, i, lm. l forma ż. od **Albinos.**

Albit, u, lm. y a. **Feldspat sodowy** min. bezwodny trzeźnian glinu i sodu. <Now. z Łć. albus = biały>

Albitowy przym. od **Albit.**

Albo, gm., † [Abo †Albo] sp. l. jeżeli nie—to: A. wszystko, A. nie. 2. *był—był, o tyle o ile, czyto—czyto, jużto—jużto, to—to, tak—jak również, częścią—częścią:* Ludzie grzeszą A. myślą, A. mową, A. uczynkiem. Obłężenie to tysiąc pięknych czynów A. w obronie, A. w dobywaniu, tam dokazanych, pamiętnym uczyniło. 3. sp. przys. = a) *czyli, to jest, inaczej:* Geografia A. opisanie ziemi; b) i z naciskiem **Alboż**, skrócone **Bo, Boż [Alboć, Aboli]** czy, czyż: A. ja wiem? A. ty nie wiesz? (=to). A. ja głupi?! A. co? A. to twój syn jaki wojewodzin? Psń. Aboli to eheiał?; e) a) **†Alboś, †Aboś** *czyby, czy, czyż, czy może, może:* Pociście tu przyszli, A. dla przejrzania wojaska? Spodziewam ś., że A. swoje nieszczęście przerobi; d) **[Abo jak]** i *bardzo, i jak jeszcze:* Czy ta krowa bodzie?—A. jakół; e) **[Aboż]** a tak! a *juści!* Czyś chorey?—A. ! <A+Li+Bo>

[Alboć] p. Albo.

†**Albom, u**, lm. y p. **Album.**

†**Alboś p. Albo.**

Alboż p. Albo.

Albowiem, †Abowiem sp. *gdyż, bowiem, bo, ponieważ, dla tego iż:* Spocznij, A. spracowałeś ś.

Błogosławieni ubodzy duchem, A. ich jest królestwo niebieskie. <A+Li+Bo+Wiem>

Album, u, lm. y m., **†Album I. pamiętnik, imiennik, sztambuch:** Wpisać ś. komu do albumu. 2. *księga z fotografjami. 3. zbiór rysunków, widoków, obrazów, galerja:* A. malarzy polskich, Matejki, Warszawy, Wilanowa, Tatrzzańskie. 4. † nieod. *księga obywateli miasta:* Nikt pierwiej do A. obywateli krakowskich przyjętym nie był. Zdr. **Albumik.** <Łć. album (dosł. = białe)>

Albumik, u, lm. l p. **Album.**

Albumin, u, lm. y chem. *biało białkowane zwierzęce.* <Łć. albumen = białko>

Albuminoid, u, blm., chem. *cielo, z własności chemicznych podobne do białka.* <Now. Łć. albumen = białko + Gr. -eidēs = kształtny>

Albumowy przym. od **Album:** Dwanaście szkiców albumowych Grotgera.

†**Alcbant, u**, lm. y p. **Halsbant.**

Alecejski wiersz, p. Wiersz. <Gr. alkaikós, od poety Gr. Alkaios = Aleusz>

†**Alcembra, y**, lm. y gór. p. **Podwłazka.**

†**Alcemra, y**, lm. y gór. p. **Podwłazka.**

Alchemicznie przys. od **Alchemiczny.**

Alchemiczny przym. od **Alchemja.**

Alchemik, a, lm. cy, **×Alchimik, ×Alchemista, †Alchymik, †Alchymista** *uczony, oddający ś. alchemji:* Patrzyłem w czaszki, jak A. w stojce. Mick.

×Alchemista, y, lm. śól p. **Alchemik.**

Alchemja, i, blm., **×Alchimja, †Alchymja** *chemja średniowieczna.* <Arab. al-kimīā, z Gr. późniejszego chymosā, chēmeīa = chemja>

×Alchimijka, i, blm. p. **Alchimja:** A. enotliwa, początek mądrości. Klon.

×Alchimik, a, lm. cy p. **Alchemik.** Ohodź.

×Alchimja, i, blm. p. **Alchemja.** Zdr. **×Alchimijka.**

†**Alchym-, p. Alchem-.**

Alcista, y, lm. śól, **Altysta I. śpiewający altem. 2. grający na altówce. 3. †** *przen. człowiek wynoszący ś., pyszałek, zarozumiałe:* Alcistowie w honorach ziemscy, mówicie: jam pan... Hil. <p. Alt>

Alcistka, i, lm. l forma ż. od **Alcista.**

†**Alcymbra, y**, lm. y gór. p. **Podwłazka.** <Zap. Nm. Haltzimmer, p. Halt i Cembrować, więć dosł. = cembrunek podtrzymujący>

†**Alcymra, y**, lm. y gór. p. **Podwłazka.**

Aldehyd, u, lm. y chem. *alkohol pozbawiony czterech atomów tlenu.* <Now., utworzony przez Liebiga z pierwszych zgłosek wyrazów: alkohol dehydrogenatus = wyskok odtloniony>

Aldehidoamonjak, u, lm. l chem. *związek amonjaku z aldehydem octowym;* CH₃. OH (OH). NH₂; wogóle związek amonjaku z jakimkolwiek aldehydem. <Aldehyd+Amonjak>

Aldehydowy przym. od **Aldehyd:** Rodnik A.

Aldol, u, lm. e chem. *produkt kondensacji aldehydu octowego,* CH₃. OH (OH). CH₂. CHD. <Now. z Aldehyd>

Aldrowanda, y, lm. y bot. p. **Szumotlin.** <Od nazwiska botanika Aldrovandi'ego † 1605>

Aldyny, yn, blp. *książki wyszłe z drukarni Manucjusów.* <Od nazwiska Włos. Aldo>

Aldyńskie *czcionki zwane tak od Alda Manucjusza, drukarza.*

†**Aldzbant, u**, lm. y p. **Halsbant.**

l. Ale sp. = *lecz; wszakże, a, jednak, wszelako, atoli:* Nie chciałbym, A. muszę. Powiem ci, A. nie rozgłasza (=tylko). A. że jegomości dotąd nie widać! A. nie należy kłaść w środku zdania, z niemiecka: ! Jakież A. skutki? <A+Le>

2. Ale w. i. *aha! a jakże! a zaraz!* A! właśnie! **2.** *to co innego! to rozumie! to nie mówię!* A co tak, to A! Fred. A. Z naszym kochanym R. to mi to A! **3.** *tak! no tak! a tak! właśnie!* *zapamię! nie inaczej!* O co mię pytałeś, czy pojadę?—A! Ordynarja?—A! Orzesz. **4.** (z akcentem na e) = a) *a jakże! czy podobna! gadać zdrów! gdzie tam! co znowu! nie dokażesz tego!* Wróć jeszcze na południe. — A! Ani ś. spodziewał. A! nie spodziewał ś.? mógł ś. spodziewać, bo... Jeż; b) *czyż tak? naprawdę? do prawdy? serjo? e!?* czy być może? czy podobna? W jeden wieczór zjedliby.—A! **5.** [A.? A.?] = *czy tak?* **6.** a. (z naciskiem) **Ależ** = *otóż, no! użę!* A. tak! A. nie! Ależ bo, mospaneńku, wypijcie! Jeż. Nawet mnie?—A. nikomu a nikomu. Krasz. **7.** *ah! aha!* A! A! miałem ci coś powiedzieć. **8.** *a to! o to!* Aleś ci mu dał! **9.** [A.] *a to! otóż! więc!*

3. Ale rz. nieod. **1.** *wada, brak, przypoara, strona wjemna, skaza, plama:* Nikt bez A. Ma i on swoje A. **2.** *przyczyna, powód, kozera:* Widząc, że podjeżdża do karczmy, pomyślałem sobie, że to nie bez A.!

× **Alea**, i, lm. je p. **Aleja**.

Alef nieod., mat. *nazwa pewnych funkcji symetrycznych.* (u Wrońskiego). <Z nazwy głoski Hb. alef>

× **Alegacja**, i, lm. e czynność cz. **Alegować:** Alegacje a. obrony ku spomożeniu rzeczy swojej pisał.

[**Alegant**, a, lm. y] p. **Elegant**.

[**Alegantka**, i, lm. i] forma ż. od **Alegant**.

Alegat, u, lm. ta a. **ty** *przytoczenie, cytata, dowód, ilustracja:* Złożył alegaty do swojej sprawy. Wóz więc W. Moś do siebie one pisma, jako najwyborniejsze alegata do listu Pani Stołnikowej. <p. Alegować>

Alegorja, i, lm. e **1.** *przenośnia, podobieństwo:* Mówić pod alegorj. **2.** *uosobienie, upostaciowanie;* A. enoty, męstwa. **3.** *symbol, godło, oznaka, emblemat:* Kotwica jest alegorją nadziei. <Gr. allegoria>

Alegorycznie przys. od **Alegoryczny**.

Alegoryczność, i, blm., rz. od **Alegoryczny**.

Alegoryczny przym. od **Alegorja:** Wykład, obraz A.

Alegorysta, y, lm. ści **1.** *posługujący ś. alegorją.* **2.** *objasniający coś przez alegorje, symbolik.*

Alegorystycznie przys. od **Alegorystyczny:** Pojmować, objaśniać A.

Alegorystyczny przym. od **Alegoryzm**.

Alegoryzm, u, lm. y **1.** *objasnianie czegoś jako alegorji.* **2.** *kierunek posługiwania ś. alegorjami.*

Alegoryzować, uje, owal **1.** *wyrażać coś pod alegorją.* **2.** *wpatrywać w czymś alegorje, pojmować a. objaśniać coś jako alegorje.*

Alegoryzowanie, a, blm., czynność cz. **Alegoryzować.**

† **Alegować**, uje, owal *czym składać dowód; składać jako dowód; dowodzić, powoływać, cytować, przytaczać, powoływać ś. na co:* Dawnością alegując a. dowodząc, tak pisze. Czasem apostołowie kilkimi słów tylko alegują. Sekl. Na udowodnienie, że tam nie był, alegował świadectwo władzy. Wszystkie alegowane aneksy znajdują ś. w aktach. Alegowano artykuł pierwszy na poparcie wniosków. <Łć. allegare między in. = przytaczać, opowiadać>

† **Alegowanie**, a, blm., czynność cz. **Alegować.**

1. Alegreto, Allegretto ni., prawie nieod. muz. **1.** *ruch (tempo) dość żywy.* **2.** *część większego*

utworu a. oddzielna kompozycja muz., mająca na czele ruch ten wskazany: Serenada ta składa się z alegro, A. (a. alegreta) i andante. Mozart napisał A. na klarnet. <Włos. allegretto = wesołutki; prędutki>

2. Alegreto, Allegretto przys. *dość żywo:* Kompozytor chciał, abyśmy grali to nie alegro, ale A.

1. Alegro, Allegro ni., prawie nieod. muz. **1.** *ruch (tempo) żywy, żywawy, prędki.* **2.** *część większego utworu, a. oddzielna kompozycja muz., mająca na czele ruch ten wskazany:* Haydn celuje w A. (a. w alegrach). W symfonji musi być choć jedno A. Elwiro, uszy moje! Daruj im to A! Fred. A. Przen.: Chodziło o to, aby w zbyt poważną symfonję polityczną wpleść jakieś wesołe A. <Włos. allegro = wesoły; żywawy>

2. Alegro, Allegro przys., *żywo, żywawo, prędko:* Graj A., ale nie lento.

Aleja, i, lm. e, × **Alea droga, ulica wysadzona drzewami, szpaler:** Ukazała ś. zrana u kapucynów, potem wieczorem w alejach. Krasz. (= w alejach Ujazdowskich w Warszawie). Wjechali w aleję, starami lipami sadzoną. Krasz. Przez bramę widać było szeroką, wspaniałą aleję. Bał. Zdr. **Alejka.** <Fr. allée>

Alejka, i, lm. i p. **Aleja:** Pośrodku wązkiej alejki. Orzesz.

Alejowy przym. od **Aleja:** Ulica alejowa.

† **Alekan**, u, lm. y p. **Alkant:** Zagraniczne napoje, alekanty. Rej.

Aleksandryn, u, lm. y *wiersz dwunasto- a. trzy-nastozgłoskowy.* <Od Aleksandra Paris'a, dawnego poety Fr., albo od średniowiecznego romanisu o Aleksandrze W.>

[**A lela ha!**] w. *odpędzając gęsi.*

[**Alellj**] p. **Aleluja.**

Aleluja! [**Leluj**, **Alelu lelu**, **Alellj**] w. **1.** *okrzyk radosny w pieśniach kościelnych wielkanocnych:* Tego dnia Chrystus zmartwychwstał, A! A! Pśń. **2.** *przen. święta wielkanocne:* Życzę wesołego A! W domu A. Prz. (= *niema nikogo*). <Hb. halelu-iah dosł. = chwalcie boga!>

[**Alelu lelu**] p. **Aleluja.**

× **Alemand**, u, lm. y p. **Alemanda.**

× **Alemanda**, y, lm. y, × **Alemand**, × **Almand** *rodzaj tańca:* Tańcować alemandę. Rol. <Fr. allemande dosł. = niemiecka, dom. danse = taniec>

Alembiczek, czka, lm. czki p. **Alembik.**

Alembik, † **Alambik**, u, lm. i **1.** *przyrząd, aparat do destylacji a. do rozkładania i przetwarzania kruszców:* Pędzić gorzałkę przez A. Żyd, co łyż chłopskie przez A. na złoto zamienia... Krasz. Żart.: Przepędzić pismo jakie przez A. = *poddać krytyce, cenzurze.* **2.** *Przen.: wązki korytarz, szyja:* Przez długie alembiki dostać ś. za ledwie mogli wyborey do małego pokoiku. **3.** a. **Alembikowa wódka** a. **Alembikówka**, *wódka czysta, przepalanka.* Zdr. **Alembiczek.** <Arab. al-anbik (z Gr. ámbix = rodzaj naczynia)>

Alembikować, uje, al *przepędzać przez alembik, destylować; przen. spijać wódkę, oddawać ś. pijuch-stwu:* Powszechna ich wada zrana A.

Alembikowanie, a, blm., czynność cz. **Alembikować;** przen.: A. druków na esencję myśli. Słow.

Alembikowy przym. od **Alembik:** Wódka alembikowa (= *alembikówka, alembik*).

Alembikówka, i, lm. i p. **Alembik.**

Alemontyt, u, lm. y *gór. arsenek antymonu.* <Od miejsc. Almont w Francji>

1 Aleopata, y, lm. ci p. **Alopata.**

1 Aleopatja, i, blm. p. **Alopatja.**

1 Aleopatycznie p. **Alopatycznie.**

I Aleopatyczny p. Alopateczny.
Alepin, u, lm. y tkanina z jedwabiu i wełny, podobna do kamlotu. <Od miasta Alep(po), przez Fr. alépine>

Alepinowy przym. od **Alepin**: Żydzi w atlasowych i alepinowych żupanach. Krasz.

†**Alerz, a, lm. e p. Halerz.**

Aleurometr, u, lm. y p. Mąkomierz. <Gr. áleura lm. = mąka + métron = miara>

[**Alewja, i, lm. e**] p. **Aloes.**

×**Alewjacja, i, lm. e** ulżenie ciężaru, ulga; ulga w podatkach gruntowych mieszkańcom, uległym kłeskom zrywiolowym: Włóś podana do alewjacji. Otrzymali alewjację w podatkach. Płacić alewjację (np. połowę podatków). <Łć. allevatio, Sr. Łć. alleviatio>

Alewjacyjny przym. od **Alewjacja**: Sprawa alewjacyjna (= o alewjacji). Akt. A.

Alewjować, uje, ował czynić ulgę w płaceniu podatków.

Alewjowanie, a, blm., czynność cz. **Alewjować.**

Ależ w. i. p. Ale. 2. ale też, otóż: A. grał o toż grał bodaj go liho porwał! Jeż. <A+Le+Że>

†**Ależ sp. aż, dopóki nie:** Rogami żelaznemi będziesz przemiałał ziemię, A. ją nie skazisz.

Alfa, y, lm. y przen. początek: Ja jestem alfa i omega. <Gr. álfa = a, nazwa pierwszej głoski abecadła (z Hb. alef)>

Alfabetik, u, lm. i p. Alfabet.

Alfabet, u, lm. y abecadło, ABC; przen. początki jakiegokolwiek nauki: Zapragnąłem teorji i przkonałem ś., że wypadło zacząć od alfabetu. Krasz. Zdr. **Alfabecek.** <Łć. alfabetum, z Gr. nazw dwóch pierwszych głosek abecadła: álfa + bēta>

Alfabetnik, a, lm. i abecadlnik, tablica z abecadłem: Pudle wybierały z alfabetnika zażądane litery.

Alfabetowy przym. od **Alfabet, Alfabetyczny, abecadlowy.**

Alfabetycznie przys. od **Alfabetyczny.**

Alfabetyczny, Alfabetowy przym. od **Alfabet, abecadlowy.**

Alfenid, u, lm. y, chem. mieszanina miedzi, cynku i niklu, argintan, pakfong. <Od nazwiska wynalazcy: Halphen>

Alfons, a, lm. y, a. Loczek, a, lm. i cukier, ciasteczko krokantowe w formie lączka, in. w lm. wiórki. <Od imienia Alfons>

Alfresko nieod., rz., p. **Fresco.**

Algarobilla, i, blm. garb. garbnik ze strączków akacji amerykańskiej. <Now. algarobilla, z Hp. algarroba = bób świętojański (glycine)>

Algebra, y, blm., mat. nauka, której zadaniem jest badanie form, zbudowanych za pomocą skończonej liczby działań zasadniczych, równań z takimi form utworzonych, liczb oraz funkcji przez takie równania określonych: A. niższa a. elementarna. A. wyższa. A. nowa a. teorja form. <Arab. al-džabr a. al-gebr dosł. = spojenie; integracja>

Algebraicznie przys. od **Algebraiczny.**

Algebraiczny i. przym. od **Algebra**: Rachunek A. Dzieło algebraiczne. 2. nazwa określonych klas liczb i funkcji: Liczba, funkcja algebraiczna. Równanie algebraiczne. Krzywa algebraiczna.

Algebraik, a, lm. cy, Algebraista, Algierzysta matematyk zajmujący ś. algebrą, znawca algebry.

Algebraista, y, lm. śel p. Algebraik.

Algibrzysta, y, lm. śel p. Algibralk.

Algiera, y, lm. y rodzaj długiego, sutego palta męskiego. Zdr. **Algierka, Algiereczka.** <Od nazwy krajiny Algieru>

Algiereczka, i, lm. i p. Algiera.

Algierka, i, lm. i p. Algiera.

Algierkowy przym. od **Algierka**: Krój A.

! **Algierować, uje, ował** p. **Algierować.**

Algologja, i, blm. nauka o wodorostach. <Łć. alga = wodorost + Gr. -logia = nauka>

Algorytm, u, lm. y i. fil. w logice system symbolicznego oznaczania form i działań logicznych; symboliczne wyrażenie działań nad pojęciami; system znaków a. symbolika logiczna. 2. mat. = a) rachunek przy pomocy cyfr i metod arabskich; b) pewna ściśle określona metoda a. schemat postępowania rachunkowego: A. największego wspólnego dzielnika. <Od nazwiska matematyka Arab. Al-Chowāresmī (= Chowarezmijszyk)>

Algorytmicznie przys. od **Algorytmiczny.**

Algorytmiczny mat. przym. od **Algorytm a.** od **Algorytmja**: Geometria algorytmiczna.

Algorytmik, a, lm. cy i. rachmistrz używający metody arabskiej w przeciwstawieniu do abacysty. 2. analityk.

Algorytmja, i, blm., mat. ogólna nauka o ilościach, obejmująca algebrę i rachunek wyższy.

†**Alherunt, u, blm. nędza, tkanina z szychu:** Od sztuki alheruntu, alias ngdzy bogatej, szerokiej, złoty jeden. <Arab.>

†**All p. Alic.**

Alli nieod., praw. bytność na innym miejscu w czasie spełnionego przestępstwa, jako dowód obrony: Obwiniony wykazał swoje A.

†**Allbo, Allboż** sp. i. p. **Albo:** A... lubo; A... lub; lubo... A. Przyjadę jutro, A. pojutrze poklonię ś. wam. Sienk. 2. **lubo.** <A+Li+Bo>

†**Allboż** p. **Albo.**

Alic, Alicel, ×Allż, †Allżel, †All sp., przys. i. gdy naraz, aż oto, aż tu, właśnie: Chodzę, szukam go, A. nadehodzi. Patrzę zasię po chwili, A. z sobą piją. A. o to idzie. 2. † **chyba:** Nikt kromie wolej czyjej żadnej rzeczy nie ma wziąć, alieby jego uprosił. 3. † **jednak, lecz.** <A+Li+Ci>

Alldada, y, lm. y fiz. część składowa kątomiernia. <Arab. al-idada>

Alifatyczny: Gromada alifatyczna, chem. = gromada związków tłuszczowych. <Now. z Gr. áleifa(r) = tłuszcz>

Aligacja, i, lm. e mieszanie kruszców przez topienie. <Łć. alligare = związać, połączyć>

×**Aligacyjny** rachunek, mat. = reguła mieszaniny.

Alligator, a, lm. y, Kajman zool. (alligator) wielki gad czworonogi, opancerzony, ze skupieniu krokodyli. <Hp. el lagarto = jaszczurka (Łć. laeertus), doprowadzone pod Łć. alligator = przywiązywacz>

†**Allgierować, uje, ował, i Algierować** przymieszać, przytopić jednego kruszcu do drugiego: Srebro domowej roboty allgierują na 7 łutów fajnyzlbru, 8 łutów miedzi. <Nm. allgieren, p. Allgacja>

Allgierowanie, a, blm., czynność cz. **Allgierować.**

Allkant, u, lm. y, †Alakant, †Alekant, †Alkant wino hiszpańskie, alkońskie. Alkantem pić za szczęśliwą podróż. Słow. por. Alkoński. <Od miasta Hp. Alicante (Łć. Lucentum)>

Allkwot, u, częśc. w lm. y fiz., muz., p. **Allkwota.**

Alkwota, y, część. w lm. **y**, Alkwot, fiz., muz., przytóny, toną harmoniczne, górne, dodatkowe, akustyczne, flażolety: Narzędzia smyczkowe najbogatsze są w alkwoty. <Now. z Łć. aliquot = kilka>

Alkwotowy przym. od Alkwota: Fortepjan A. ma po cztery struny na każdy klawisz.

Allen, u, lm. **y** chem. węglowodór homologiczny z acetylenem.

Aliment, u, lm. **a** **1**. † posiłek, pożywienie, żywność: Żalowi i gniewnym moim afektem nowego tylko przydawali alimentu. **2**. w lm., sądownie przyznana suma do wypłacania na czujność utrzymanie. **3**. płaca, którą wnosi wierzyciel na utrzymanie dłużnika, osadzonego w areszcie za długi. <Łć. alimentum>

Alimentacja, i, btm. zapatrywianie, zasilanie: Kwestja alimentacji wodą jest dla Ciechocinka palącą. A. całego dworu. Krasz.

Alimentacyjny przym. od Alimentacja: Kapitał A. Woda alimentacyjna (=woda w kottach parowych). Pompa alimentacyjna a. karmiąca (=dostarczająca wody do kotła parowego).

Alimentarny, Alimentacyjny przym. od Alimenta:

Alimentacyjny p. Alimentarny.

Alimentator, a, lm. **y** przyrząd do zasilania wody kotła parowego.

Alimentować, uje, ować. i. kogo = dawać mu alimentu. **2**. † podsycać: Sejm, wyznaczając kolosalne pensje dygnitarzom, alimentował butę pańską.

Alimentowanie, a, btm., czynność cz. Alimentować.

Alisól p. Alić. <A + Li + Że + Ci>

Aliteracja, i, btm. w poezji rym spółgłoskowy, powtórzenie najczęściej trzykrotnie tego samego dźwięku w nagłosie ważniejszych w zdaniu wyrazów (np. Zdala mu wtórzą z bagien basem bąki. Mick.). <Now. z Łć. ad literam dosł. = do głoski>

Alizaryna, y, btm. **1**. barwnik z korzenia rośliny: marzanna farbierska (rubia tinctorum). **2**. chem. diuksyjantrachinon, ciało macierzyste barwników alizarynowych. <Arab. al-asāra = sok wy ciśnięty z rośliny>

Alizarynowy przym. od Alizaryna: Barwnik A. Atrament A.

Alizejski wiatr, p. Wiatr. <Fr. alizé, Hp. alisios, może z Hp. alisar = wygładzić>

† **Aliz przys. aż:** Nie wnet i owszem A. na drugie roki. A. do obłoków. Nie będę jeść drzewiej, A. poselstwo zjednam.

† **Alizści p. Alić.**

Aljancki przym. od Aljant: Wojsko aljanckie.

Aljans, u, † **Aljansa, i**. sojusz, przymierze, sprzymierzenie, związek, traktat między rządami państw: A. zaczepny, odporny. Zawrzoć A. **2**. † **związek, węzeł małżeński.** **3**. cukier, tort, w którym każda warstwa jest innego koloru i składu. <Fr. alliance>

† **Aljansa, y**, lm. **y** p. Aljans: Z Rosją mające aljansę. Mich.

Aljansowy przym. od Aljans: Kombinacje aljansowe.

Aljant, a, lm. **ci** sprzymierzeniec, sojusznik.

Aljantka, i, lm. **i** forma ż. od Aljant.

Aljaż, u, lm. **e** stop, spluw, kompozycja, mieszanina dwu a. więcej metali: A. Wooda, Rosógo, d'Arca. A., w którym przeważa miedź = spiż, bronz. <Fr. alliage>

Aljenacja, i, lm. **e** przeniesienie praw przez jedną osobę na korzyść drugiej, w formie sprzedaży, darowizny a. testamentu. <Łć. alienatio>

Aljenacyjny przym. od Aljenacja: Akt A. Opłata aljenacyjna.

Aljenista, y, lm. **ści** psychjatra: Towarzystwo aljenistów. Rol. <Fr. aliéniste>

Aljenistyka, i, btm. psychjatria.

Aljenować, uje, ować przenieść tytuł własności na inną osobę: Ważył ś. ordynację dzielić i A. Mich.

Aljenowanie, a, btm., czynność cz. **Aljenować:** Nietylko mu poruczył administrację schedy, ale mu nawet przyznał prawo aljenowania jej. Rzew.

Alka, i, lm. **i** zool. (alca) bezłot, ptak pletwonolę, krótkoskrzydły, morski. <Now. niby Łć. alea, zap. ze Szwed. alk>

Alkaest, u, btm. **Alkahest, u** alchemików, płyn mający rozpuszczać wszelkie ciała. <Now., podobno przez Paracelsa utworzony wyraz>

Alkahest, u, btm. p. Alkaest.

Alkalczny wiersz p. Wiersz.

Alkali, w lp. nieod. lm. **ija**, lm. **ów** chem. związek metalu z gromady potasowców z wodorem i tlenem, zasada: A. gryzące, żrące, kaustyczne = woda potasowca. A. lotne = roztwór amoniaku w wodzie. Alkalja organiczne = alkaloidy. <Arab. alkali = popiół sodowy; roślina soda>

Alkaliczny chem. przym. od Alkali, zasadowy: Odczyn A. Działanie alkaliczne. Barwniki alkaliczne. Woda alkaliczno-jodowa.

Alkalimetr, u, lm. **y** narzędzie do wymierzania ilości węglanu potażowego w danym handlowym alkali, czyli do badania dobroci potażu, sody itd.

Alkalimetryja, i, btm. tech. nauka oznaczania zawartości ługowców w potażach handlowych. <p. Alkali + Gr. -metria = mierzenie>

Alkaloid, u, lm. **y** chem., zasada roślinna, związek organiczny z charakterem zasadowym, w organizmach zwłaszcza roślinnych. <Alkali + Gr. -oidés = kształtny>

Alkanina, y, lm. **y** tech. barwnik z rośliny: czerwień barwierska. <p. Alkana>

Alkana, y, lm. **y** bot. p. Turecznia. <Wł. alcanna, z Arab. Tur. hinnā, heuā>

† **Alkant, u**, lm. **y** p. Alkant.

Alkaraza, y, lm. **y**. **1**. naczynie z cedzenia do napojów, dla utrzymania ich w stanie chłodnym. <Hp. alcarraza (z Arab.)>

Alkarazas, u, lm. **y** p. Cedzeniec.

Alkarsyn, u, lm. **y** chem. produkt destylacji trójtlenku arsenu z octanem potasu. <Now. z alkali + arsenik : alk + arsin>

Alkermes, n, lm. **y** a. **Kermes i**. gatunek robaczków, do których należy czerwiec polski. **2**. syrop z tych robaczków: Nie poraduje już siebie żaden A. **3**. = a) barwnik z tych robaczków. b) a. prow. **Alkermes** (phytolacca) bot. roś. z rodziny szkarlatkowatych. Jak A. splonął Nowina, usłyszawszy tę niespodziewaną uwagę. Rol. <Arab. al-kirmiz, z Skr. kr(i)mi = robak, czerwiec>

Alkermesowy przym. od Alkermes: Wódka alkermesowa (= alkermesówka).

Alkermesówka, i, lm. **i** wódka alkermesowa.

Alkermus, u, lm. **y** prow., p. Alkermes.

Alkierz, a, lm. **e** [Alkierz, Anklirz, Walkier].

1. pokoić boczny, bokówka, przegrodzenie w izbie: Odnajmować A. Zdr. **Alkierzyk.** **2**. † wypustek, narożnik, wyskok, część bulwoli, naprzód wysunięta: Zbudował w ścianie kościelnej alkierzyki,

czyli ganki w koło. <Nm. Erker (Sr. Łć. arcora = balkon, z Łć. arcus = łuk, sklepienie)>

× **Alkierzany** p. **Alkierzowy**: W alkierzowych cieniach. Słow.

Alkierzowy, **Alkierzany** przym. od **Alkierz**.

Alkierzak, a, lm. i p. **Alkierz**: Karczemka miała tylko jedną dużą izbę szynkowną i A. Dar.

Alkil, u, lm. e chem. rodnik jednowartościowy, powstający przez stratę jednego atomu wodoru z węglowodoru szeregu metanowego <Now., z Alkohol>

Alkilen, u, lm. y chem. rodnik dwuwartościowy, powstający przez stratę dwóch atomów wodoru z węglowodoru szeregu metanowego; węglowodór szeregu etylenowego.

† **Alkoba**, y, lm. y p. **Alkowa**.

Alkohol, u, lm. e i. wyskok, spirytus bardzo mocny. 2. chem. związek organiczny, złożony z węgla, wodoru i tleniu. A. absolutny (= bezwodny). A. kwartyłowy, butylowy. <Ar. alkohol = proszek; sublimat; wyskok>

Alkoholian, u, lm. y chem. p. **Alkoholat**.

Alkoholiat, u, lm. y, **Alkoholian** chem. związek solny, powstający z alkoholu przez zastąpienie metalem wodoru hidroksoylowego.

Alkoholatura, y, lm. y apt. tynktura wyskokowa nastawiona na świeżym ziele.

Alkoholiczka, i, lm. i forma ż. od **Alkoholik**.

Alkoholiczny i. przym. od **Alkohol**. 2. zabruty alkoholem, a. oddający ś. pijalstwu: Szpitala, mające do czynienia z indywiduami alkoholicznymi.

Alkoholik, a lm. oy, **Alkoholista** człowiek zatruty alkoholem; pijak: U alkoholików każda choroba występuje z większym natężeniem.

Alkoholista, y, lm. sol p. **Alkoholik**.

Alkoholistka, i, lm. i forma ż. od **Alkoholista**.

Alkoholistyczny przym. od **Alkoholista**: Rady anty-alkoholistycznych tyrad parafjalnego agitatora.

Alkoholizm, u, blm., lek. zatrucie ustroju wyskokiem: A. ostry = upicie ś. A. przewlekły = obłąd opilczy.

Alkoholokwas, u, lm. y chem. oksykwas, ciało, łączące w sobie własności alkoholu i kwasu (np. kw. mleczny) <Alkohol + Kwas>

Alkoholometr, u, lm. y chem. wyskokomierz, areometr, za pomocą którego oznacza się ilość alkoholu etylowego w płynach spirytusowych, alkoholometri. <Alkohol + Gr. métron = miara>

Alkoholometrja, i, blm. zbiór metod służących do oznaczania ilości alkoholu etylowego w płynach spirytusowych.

Alkoholomierz, a, lm. e p. **Alkoholometr**.

Alkoholowany zaprawiony alkoholem: Napój A.

Alkoholowy przym. od **Alkohol**: Fermentacja alkoholowa.

Alkoński: Wino alkońskie = gatunek wina hiszpańskiego słodkiego a. cierpkiego. Goł. <p. Alkant>

Alkowa, y, lm. y, † **Alkoba** sypialnia bez z okna. Zdr. **Alkówka**. <Arab. al-kobba = pokoik, przez Hp. alcoba>

Alkowlany przym. od **Alkowa**: Idealizowanie salonowych a. alkowlanych intryg. Jeż.

Alkówka, i, lm. i p. **Alkowa**.

Allodoksja, i, lm. e p. **Allodoksja**.

† **Almakować**, uje, ował ucztować, balować: W Rydze almakowałem parę dni, a to z powodu, że w gospodzie, gdzie zajechałem, zastałem pana G., dobrego mojego przyjaciela. Mich. <Almacks = bale modne londyńskie podczas sezonu a. u wód, od 1765 r.>

† **Almakowanie**, a, blm., czynność cz. **Almakować**.

Almanach, u lm. y, dawniej **Almanak** i. kalendarz, osobliwie z uwagami astrologicznymi: W gorące zbytniej, nie patrzaj w A., krew puszcza mi. 2. astronomia praktyczna kalendarzowa: Profesor wykłada A. 3. album, zbiorok utworów beletrystycznych, noworocznik. <Zap. Gr. - Egips. almenichaká = kalendarz>

Almanachowy przym. od **Almanach**: Wyelegantowana poezja almanachowa.

Almanak, a, lm. i p. **Almanach**.

† **Almand**, u, lm. y p. **Alemanda**: Od menneta nogi drętwieją, od almandu ręce ś. łamają. Rol. <p. Alemanda>

Almandyn, u, lm. y min. p. **Granat**. <Zepsute z alabandyn, od miasta Alabanda w Karji>

† **Almarja**, i, lm. e, † **Olmarja**, † **Almarka** schowanie, szafa, skrzynia, schowanko, szkatulka: Klejnoty w cudownych almarjach rozłożone. <Łć. armarium = szafa (na oręż)>

† **Almarka**, i, lm. i p. **Almarja**.

Almawiwa, y, lm. y płaszcz hiszpański kolisty bez rękawów. Rozwiana szeroko A. lekarza. Jun. <Od osoby w komedji Cyrulik Sewilski Beaumarchais'go: hr. Almaviva>

Almeja, i, lm. e tancerka indyjska, bajadera: Almeje tańczą przy fontan lazurowych chłodzie. Słow. <Arab. almet = uczona (śpiewu, tańca itd.)>

Almomor, u lm. y u Żydów, stół przed ołtarzem. <Hb. almomor>

† **Almucja**, i, lm. e kożuszek a. futerko popielicowe z kapturkiem. <Sr. Łć. almucia (Arab. al + Nm. Mütze = czapka)>

Almukantaraf, u, lm. y astr. 1. koło sfery niebieskiej, równoległe do poziomu, równoleżnik poziomowy a. równoleżnik wysokości. 2. przyrząd do oznaczania wysokości gwiazd. <Arab. al-mukantaraf>

[Aln] p. **Aün**.

Alod, u, lm. y wszystkie dobra czyjąś wyłączną własność stanowiące.

Alodjalnie przys. od **Alodjalny**: Wygórowało A. możnowładztwo w podzielonej na księstwa Polsce Szajna. <Sr. Łć. alodium = własność (z Gierm. all = wszystko + ot = własność)>

Alodjalność, i, blm. rz. od **Alodjalny**: W Niemczech szerzył ś. system feudalny, w Polsce wzmagala ś. A. Szajna.

Alodjalny dziedziczny, rodowy, nie lenny: A. majątek. Dobra alodjalne.

Alodjum, w lp. nieod., lm. a, ów, **Alodjalny** majątek = majątek dziedziczny, nie lenny.

Alodoksja, i, lm. e błędne, fałszywe mniemanie religijne w przeciwstawieniu do ortodoksji. <Gr. alodoxia>

Alodyzować się, uje ś., ował ś. stawac ś. alodjalnym: Posiadłości spółklejnotników ś. alodyzowały i przechodziły na nieograniczoną własność posiadaczy.

Aloes u, lm. y bot. (aloe) [**Aleweja**, **Elijasz**, **Elijos**, **Helijos**, **Alona**, **Halena**] i. roś. z rodziny liljowatych. Gatunki: A. pospolity (a. vulgaris); A. sokotrjański a. sokotryjski (a. socotrina). 2. p. **Agawa**. <Gr. alôe (Wschodniego pochodzenia)>

Aloesowy przym. od **Aloes**: Zapach A. Krople aloesowe.

Alofan, u, lm. y gór. krzemian glinki z wodniakiem glinki. <Now. z Gr. allos = inny + faíno-mai = zdając się>

×Alogiczny p. Nielogiczny. <Gr. a = nie + Logiczny>

Aloina, y, blm., chem. i apt. *substancja o własnościach silnie przeczyszczających, otrzymywana z aloesu.*

Alokacja, i, lm. e l. *lokacja, ulokowanie, umieszczenie: Alokacja sumy posagowej 2. przyznawie jakiej pozycji w rachunku a. w budżecie.* <Śr. Łć. allocatio>

Alokucja, i, lm. e *uroczysta przemowa, odezwa szczeg. papieża: A. papieska. A. do wojska, do uczniów.* <Łć. allocutio>

[Alona, y, lm. y] bot. p. Aloes. <p. Aloes>

Alonż, u, lm. e l. chem. *przedłużalnik, rurka nasuwana na szyję retorty, żeby ją przedłużyć. 2. han. kawalek papieru, który s. przykleja do weksłu, dla wypisania dalszych przekazów.* <Fr. allonge>

Alopatja, y, lm. ci, [Aleopata] *lekarz stosujący zasady alopatji, nie homeopata: Gdybym alopatę wzywał, nie wyglądałbym tak. Jez.*

Alopatja, i, blm., [Aleopatia] *leczenie przeciwnicze, powszechnie używane, nie homeopatia: Zaraz wziął s. do homeopatii, umiał zawiązać powoli przymierze z alopatją i dorobił s. majątku. Krasz. <Gr. allopatheia dosł. = ulegający cudzemu wpływowi; w naszych czasach nadano wyrazowi inne znaczenie, przeciwstawiając go wyrazowi homeopatia>*

Alopatycznie przys. od Alopatyczny, [Aleopatycznie].

Alopatyczny przym. od Alopatja, [Aleopatyczny]: Srodek A. Leczenie alopatyczne. Dawki alopatyczne.

Alotrja, ów, blp. *rzeczy uboczne, postronne: Poza obrębem swego zawodu nie znał żadnych alotrjów.* <Gr. allótrios = cudzy; ta allótria lm. = cudza własność>

Alotropja, i, lm. e chem. *właściwość niektórych pierwiastków chemicznych przyjmowania różnych własności i postaci, in. polimorfja.* <Now. z Gr. alotropós = inaczej>

Alotropijny przym. od Alotropja: Forma alotropijna azotu.

Aloza, y, lm. y zool. (alausa vulgaris) [Fiuta] *ryba członkopromienna, otwartopęcherzowa, brzuchopłetwa, śledziowata.* <Łć. alausa a. alosa>

Alpaga, i, lm. i, [Alpaka] *tkanina wełniano-bawełniana, rzadka, polyskująca.* <p. Alpaka>

Alpagowy przym. od Alpaga: Marynarka, podszewka alpagowa.

Alpaka, i, lm. i l. p. Alpaga. 2. min. *mieszanka miedzi, cynku i niklu; p. Pakfong. 3. zool. (anchenia paeos) zwierzę rariwowe, bezrogię, z rodziny wielbłądów.* <Hp. alpaca>

Alpakowy przym. od Alpaka.

Alpejski l. bot. = a) Fijolek A., p. Gdufa; b) Róża alpejska, p. Róża. 2. zool. Płochacz A., p. Płochacz.

Alpinista, y, lm. ści *miłośnik, badacz, znawca Alp: Klub alpinistów.*

Alpinistka, i, lm. i forma ż. od Alpinista.

Alpinja, i, lm. e bot. (alpinia) *ros. z rodziny imbirowatych. Gatunek: A. galgant a. gal-gan (a. galanga).*

×Alpy, alp a. pów blp. *wysokie góry wogóle.*

†Alsbancik, a, lm. i p. Alsbant.

†Alsbaniczek, czka, lm. czki p. Alsbant.

†Alsbant, a, lm. y p. Halsbant: A. z przepysznych kamieni. Krasz. Zdr. †Alsbancik, †Alsbaniczek.

†Alsikieca, y, lm. e *rodz. sukna.* <Węg. al-só = spodni + kecsce = płaszcz>

[Alskleta, y, lm. y] *naszyjnik.* <Nm. Halskette>
Alstonina, y, blm. a. **Chloroglenia** apt. *substancja z kory drzewa: dwuczub zwężony (astonia constricta).* <Od Alstona, botanika szkockiego + 1760>

†Alszbancik, a, lm. i p. Alsbant.

†Alszbaniczek, czka, lm. czki p. Alsbant: Łańcuszek z alszbaniczkiem, a serduszko na nim. Rej.

†Alszbant, u, lm. y p. Halsbant. Zdr. †Alszban-cik, †Alszbaniczek.

×Alsztach, u, lm. y p. Halsztuk.

×Alsztuk, a, lm. i p. Halsztuk.

×Alsztukowy przym. od Alsztuk, *krwawoty: Szpilka alsztukowa.*

[Alszybel, bla, lm. ble] *trzewik wysoki, bucik.* <Nm. Halbstiebel>

†Alsztyń, u, lm. y *kamienie drogic, noszone przez kobiety na szyi; naszyjnik z drogich kamieni.* <Nm. Hals = szyja + Stein = kamień>

Alt, u, lm. y a. **Kontrałt** l. muz. = a) *niższy głos kobiety, grubszy od dyszkanu czyli sopranu: Spie-wać altem. Głos u chłopców przechodzi z altu na tenor, a. na bas. b) partja altowa w chó-rze: Rekwjem to napisane jest na dyszkan i dwa alty. 2. myśl. rodzaj głosu psa.* <Łć. altus = wysoki>

[Alt!] w. halt, stój! <Nm. halt!>

Altana, y, lm. y *lekki budyniec, przewiewny, ocieniony roślinami a. oszklony, chłodnik, ciennik, kiosk, ludka: A. z wodą sodową. Zdr. Altanka, [Antalka], Altaneczka.* <Włos. altana, z Łć. altus = wysoki>

Altaneczka, i, lm. i p. Altana.

Altanka, i, lm. i l. p. Altana. 2. p. **Węgielnik.**

Altarja, i, lm. e *fundusz na ołtarz, zapis na utrzymanie ołtarza.* <Łć. altaria lm. = ofiara na ołtarzu; ołtarz>

Altarysta, y, lm. ści, **Altarzysta**, †**Ółtarzysta** l. ksiądz, *pomocnik plebana; wikaryusz; ksiądz, opłacany z altarji: W imię Ojca... niech biega... altarystę zbudzi. Mick. 2. służący do mszy, ministrant.*

Altarzysta, y, lm. ści p. Altarysta.

Altazymut, u, lm. y astr. *kątomiar ogólny, przy-rząd astr., służący do mierzenia wysokości gwiazd i ich azymutu.* <Łć. altus = wysoki + Azymut>

†**Alteca, y**, blm. l. *pańskość, wyniosłość, wystaw-ność, pompa, parada, przepych, blask: Przypa-trywał s. wszystkiej dwornej altecy i armatom. 2. arystokracja, magnaterja: Sama A. jedzie.* <Włos. altezza>

Altembas, u, lm. y, †**Altembas** *tkanina o osno-wie jedwabnej a wółku złotym.* <Tur. alten a. altun = złoto + bazz = tkanina>

Altembasowy przym. od Altembas.

Alteracja, i, blm. l. †*wzruszenie, pomieszczenie: Doznać na sobie alteracji. 2. zmartwienie, strap-lenie, zgrzyzota, smutek, frasunek. 3. muz. zmia-nu jednej nuty w akordzie przez podwyższenie jej a. niżenie o pół tonu. 4. praw. podrobienie, sfał-szowanie aktu prywatnego a. urzędowego.* <Śr. Łć. alteratio, z Łć. alter = inny (zmieniony dom. w usposobieniu)>

†Alterkacja, i, blm. spór, *spzeczka, rozprawa, nieporozumienie, zatarg: Za Ludwika o poradnym długa była A.* <Łć. alteratio>

Alternacja, i, lm. e l. *zmiana, odmiana: Alter-nacje atmosfery. Sienk. 2. jęz. p. Obcoznacz.* <Łć. alternatio>

Alternacyjny przym. od Alternacja.

×**Alternata**, y, lm. y l. kolej, zmiana kolejna, odmiana, przemiana: W klasztorach powinna być A., żeby raz Polacy, a drugą razą Niemcy byli opatami. A. sejmów = odbywanie ich na przemian: to w Koronie, to w Litwie. Wymyśla różnych igrysk alternaty. Kras. 2. × p. **Alternatywa**. 3. w daw. Polsce, prawo określające władzę przy sporze dwu równych dostojników a. urzędników, oraz czas, miejsce i sposób wykonywania ich atrybucji.

Alternator, a, lm. y elektrot. maszyna dynamo-elektryczna, wytwarzająca prądy elektryczne zmieniających kierunków.

Alternatywa, y, lm. y wybór pomiędzy dwoma postanowieniami; rzecz do wyboru; jedno z dwojga; albo... albo; dylemat: Dwa bataljony piechoty zastąpiły mu drogę, pozostawiając mu alternatywy: poddać ś. a. przebić ś. przez zaporę. Jeż. A. w logice = sąd rozjemczy.

Alternatywnie przys. od **Alternatywny**: Zdawna zbierały ś. sejmy A. to na Litwie, to w Koronie.

Alternatywny przym. od **Alternatywa**.

×**Alternować**, uje, ował iść naprzemian, przeplatać ś. z kim, z czym.

×**Alternujący** mat. p. Znakozmienny.

×**Alterować**, uje, ał l. odmieniać, zmieniać, robić różnicę: Są to szczegóły, które ogólnego typu nie alterują. Bliz. 2. martwić, gryść, trapić, smucić, frasować: Każde takie zajście alterowało ją niepomału. Dzierzk. A. ś., martwić (itd., p. wyż. pod 2) ś.: Chociaż wiedział o potwarzy, nie alterował ś. 3. muz. zmieniać jedną nutę akordu, podwyższając ją a. zniżając o pół tonu.

Alterowanie, a, blm. czynność cz. **Alterować**. **Alterowanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Alterować** ś.

Alterowany akord muz. = ulegający alteracji.

Altowy przym. od **Alt**: Głos, śpiew, utwór, klarynet, puzon, kluczyk A.

Altówka, l, lm. i instrument rżnięty, tej samej budowy, co skrzypce, ale większy i niższy o kwintę.

Altruista, y, lm. ści człowiek przejęty życzliwością i społecznym uszechłudzkiem, nie samolub, nie egoista. <Now. z Łć. alter = inny; bliźni; wyraz utworzony w przeciwieństwie do egoista >

Altruistka, l, lm. l forma ż. od **Altruista**.

Altruistycznie przys. od **Altruistyczny**: Wychowanie wiekowe usposobiło nas A. Kasz.

Altruistyczny przym. od **Altruizm**: Uczucia altruistyczne. Bódcze altruistyczne mniej silne, często zaniedbywane, potrzebują podniety etycznej. Karł.

Altruizm, u, blm. życzliwość i społecznie dla ludzi, niesamolubstwo, nieegoizm.

†**Altymetria**, i, blm. mat. część geometrii praktycznej, podająca sposoby mierzenia wysokości. <Now. z Łć. altus = wysoki + Gr. -metria = mierzenie >

Altysta, y, lm. ści p. **Aleista**.

Altystka, l, lm. i forma ż. od **Altysta**.

[**Alu alusio!**] w. wabiąc świnię. Por. **Lusia**.

†**Aludel**, u, lm. e chem. naczynie gruszkowate, z obu końców otwarte, używane niegdyś do sublimacji rozmaitych przetworów. <Może z Łć. lutum = glina >

×**Aludować**, uje, ował na kogo, na co = robić aluzję, napomykać, dawać przytyk, potraćać o co, zmierzając, dawać do zrozumienia. <Łć. alludere >

×**Aludowanie**, a, blm., czynność cz. **Aludować**.

Aluminit, u, lm. y min. wodny krzemian glinu. <Łć. alumen = alun >

Aluminiowy przym. od **Aluminijum**: Płyta aluminiowa.

Aluminijum chem. p. **Glin**.

Alumn, a, lm. owie a. i l. × uczeń, wychowaniec, utrzymywany cudzym kosztem. 2. kleryk. <Łć. alumnus >

Alumnat, u, lm. y zakład naukowy, w którym uczniowie otrzymują darmo naukę i utrzymanie.

Alumokalcyt, u, lm. y gór. odmiana opalu z domieszczeniem glinki i wapna. <Now. z Łć. alumen = alun + calx = wapno >

Alunit, u, lm. y min. siarczan potasu z siarczanem i wodanem glinu. <Now. z Łć. alumen = alun >

[**Alusia!**] w., odganiając owce.

Aluwjalny przym. od **Aluwjum**: Okres A. Kamień, utwór, osad A. Formacja aluwjalna, p. **Formacja**. <Now. z Łć. alluvies = napływ; namul >

Aluwjum nieod., geol. napływy czyli osady czwartorzędowe najmłodsze, podyluwjalne, polodowcowe.

Aluzja, i, lm. e przymówka, przytyk, napomknięcie, potrącenie o co, danie do zrozumienia: Wysztychać kogo nie wręcz, ale aluzją. Była to widocznie A. do jego słabostki. <Łć. allusio >

[**Alwa**, y, lm. y, a. **Kołacz**] narzędzie skrocone z wici w kształcie obwarzanka, do łączenia części trawny. <? >

Alwarowy przym. od **Alwar**: Ukończył alwarową naukę. Kaczk. Alwarowa edukacja. Rol. <Od nazwiska Alvarus, autora gramatyki Łć. + 1583 >

Alwarzysta, y, lm. ści znawca gramatyki *Alwara*.

†**Alzbant**, u, lm. y p. **Halsbant**.

†**Alzaryn**, u, blm. abrament ulizarynowy.

[**Akierz**, a, lm. e] p. **Akierz**. Zdr. [**Akierzeczek**].

[**Akierzeczek**, czka, lm. czki] p. **Akierz**.

Ałachować, uje, ował, **Ałakować**, **Ałlakować**, **Ałlachować**: *Ałach* l: Tatarzy, ałlachując coraz coraz przeraźliwiej, zachęcali ś. wzajemnie. **Sienk.** <Arab. allah = bóg >

Ałachowanie, a, blm., czynność cz. **Ałachować**.

Ałakować, uje, ował p. **Ałachować**: Tatarzy, ałlakując przeraźliwie, poczęli ś. zbierać w czambuł. **Sienk.**

Ałakowanie, a, blm., czynność cz. **Ałakować**.

†**Altarz**, a, lm. e p. **Oftarz**.

†**Altembas**, u, lm. y p. **Altembas**.

Altyn, a, lm. y, **Altynnik**, daw. drobna moneta rosyj. <Tur. alten, altun = złoty >

Altynnik, a, lm. i p. **Altyn**.

Alun, u, lm. y, †**Alun** chem. l. sól podwójna, powstała z połączenia siarczanu glinu z siarczanem potasu, sodu a. amonu. 2. podobny związek, w którym miejsce siarczanu glinu zajmują: siarczan tlenika żelaza, siarczan tlenika manganu a. tlenika chromu. A. amonjakowy, magnezjowy, palony, potasowy, prażony, sodowy, surowy, żelazny. <Łć. alumen >

Aluniarnia, i, lm. e fabryka alumu. <Łć. alumen = alun >

Aluniarz, a, lm. e wyrabiający alun.

Alunisty, ×**Alunisty** zawierający w sobie znaczny procent alumu.

Alunit, u, lm. y chem. siarczan glinu i potasu.

Alunować, uje, ował, ×**Alunować** zaprawiać, napuszczać alunem: A. wódkę. A. kliszę fotograficzną.

Alunowanie, a, blm., † Hałunowanie, czynność cz. Alunować.

Alunowy przym. od **Alun**: Kamień, smak **A.** Garbowanie alunowe (= białoskórnicwo).

[**Alus, u, blm.**] **piwo.** <Litewsk. alūs>

Alwa, y, blm. p. Halwa.

×**Amalgam, u, lm. y p. Amalgamat**: Społeczność wyższa jest kosmopolitycznym amalgamem prawie wszędzie i zawsze. **Krasz.** <Zap. Gr. málagma = plaster miękcejący, z dodaniem przedimka Arab. al >

†**Amalgama** nieod. p. **Amalgamat.**

Amalgamacja, i, blm., Amalgamowanie czynność cz. **Amalgamować**; hut.: *odciąganie za pomocą rżęci znajdującego ś. w rudach złota.*

Amalgamat, u, lm. y, × Amalgam, † Amalgama 1. chem. *ortęć, rżęciak, związek jakiegobądź metalu z rżęcią*; **A.** miedzi. 2. elektrot.: **A.** Berjota = mieszanina kwasów i rżęci do powlekania elektrodów ujemnych w stosach galwanicznych. 3. przen. *polączenie, mieszanina, zlepki.*

Amalgamować, uje, ował, † Amalgować 1. *powlekać amalgamatem*: **A.** elementy cynkowe. 2. chem. *łączyć metal z miedzią, ortęcać, wrtęcać.* 3. przen. *łączyć, jednaczyć, zspalać*: Ruś z Polską amalgamował. **A. ś. złewać ś., spływać ś.**: Nawet nadbrzeżne śmiećiska Warszawy, kiedy patrzeć z wieży, amalgamują ś. w ogólnej harmonii krajobrazu.

Amalgamowanie, a, blm. p. Amalgamacja: Owo **A.** ludów społczo na niezym, z powodu różnic wyznaniowych.

Amalgamowanie się, a ś., blm., czynność cz. Amalgamować ś.

†**Amalgować, uje, ował p. Amalgamować**: Strój dawny polski amalgamował ś. za Sasów z niemieckim ubraniem. **Korz.**

†**Amalgowanie, a, blm., czynność cz. Amalgować.**

†**Amalgowanie się, a ś., blm., czynność cz. Amalgować ś.**

×**Amalja, i, lm. e p. Emalja.**

×**Amaljować, uje, ował p. Emaljować.**

×**Amaljowanie, a, blm., czynność cz. Amaljować, emaljowanie.**

Amanat, a, lm. ci *zakładnik, wzięty przez nieprzyjaciela na pewność wiernego dotrzymania umowy międzynarodowej.* <Now. z Arab. aman = pewność, obrona >

Amancik, i, lm. i p. Amant: Sprytna aktoreczka, zgrabny **A.** mają więcej powodzenia, niż poważny tragic.

Amant, a, lm. ci 1. *kochanek, ulubieniec, gach, faworyt.* 2. *aktor, grywający rolę kochanków*: W jednym dniu stracił trzech amantów, komika i niwina, to ciós dla teatru. **Zdr. Amancik.** <Fr. amant >

Amantka, i, lm. i forma ż. od **Amant.**

×**Amanuens, a, lm. owie, × Amanuent** *pomocnik, sekretarz*: Przy kancelarji hetmana był amanuensem do pisania listów i rozkazów. **Krasz.** <Łć. amanuensis (a manu = do, od ręki) >

×**Amanuent, a, lm. ci p. Amanuens.**

Amarant, u, lm. y 1. **a. Szarłat, Szarłatek, Szkarłat, Kwiat miłości, bot. (amarantus)** rośl. z rodziny amarantowatych. Gatunki: **A.** botwinkowy **a.** pospolity (**a.** blitum) **a.** Żminda; **A.** zwisły (**a.** caudatus) **a.** Samit, Lisi ogon. 2. **a.** [**Aramant**] *barwa amarantowa*: Chorągiewki u lane mieli białe z żółtym, **a.** my z amarantem. <Gr. amarantos (dosł. = niewiędzący) >

Amarantowate a. Szarłatowate, Szkarłatowate rośliny bot. (amarantaceae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.

Amarantowiec, eje, ował *stawać ś. amarantowym*; *czerwienieć, czerwienić ś., ponsowieć, oblewać ś. ponssem*: Już na nosie siedział gil, uszy amarantowiały. **Jeż.**

Amarantowo przys. od **Amarantowy.**

Amarantowy [**Aramantowy**] *mający barwę amarantu.*

†**Amarykować, uje, ował** *gorzko narzekać, uskarżać ś. z goryczą, ptyksić, ubolewać*: **A.** na ogólne zepsucie. <Śr. Łć. amaricare, z Łć. amarus = gorzki >

†**Amarykowanie, a, blm., czynność cz. Amarykować.**

Amarylek, a, lm. i, Amarylka, a. Nadobnia, Nadobnica, Narcyzowa lilja, bot. (amaryllis) rośl. z rodziny amaryllkowatych. Gatunek: **A.** ozdobny **a.** Lilja meksykańska (**a.** belladonna). <Gr. Amaryllis, imię dziewczyny w Sialance Teokryta >

Amarylka, i, lm. i bot. p. **Amarylek.**

Amarylkowate rośliny, bot. (amaryllideae, amaryllidaceae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych jednoliściennych.

Amaryna, y, blm. in. Benzolina, Pikramina chem. *związek organiczny, tworzący ś. przy działaniu amonyaku na olejek lotny migdałów gorzkich.* <Now. z Łć. amarus = gorzki >

Amator, a, lm. owie a. rzy 1. *hubownik, zwolennik, miłośnik*: **A.** psów, koni, polowania. Rzecz ta, jak na amatora, wiele warta. Znajdzie i ona swego amatora. 2. *zajmujący ś. sztuką, dyletant*: Chcąc osądzić artystę lub amatora, słyszeć go potrzeba, gdy fantazjuje. **Krasz.** 3. *ir. człowiek występujący z dzwaną pretensją do czegoś*: **A.**! onby chciał przewodzić tutaj. **Żart.**: **A.** kwaśnych jabłek. 4. *wiośl. biorący udział w regatach nie dla nagrody.* <Łć. amator >

Amatorka, i, lm. i forma ż. od **Amator.**

Amatorski przym. od **Amator**: Teatr **A.** Ceny amatorskie. Zwolennicy jazdy amatorskiej (**a.** kawalerskiej) byli nieraz przyczyną przejechań. Sztukamię amatorska (= tylko przez amatorów lubiana). **Po amatorsku** przys. = *jak amator*: Płacić po amatorsku.

Amatorstwo, a, blm. 1. *zamilowanie, upodobanie w czym, hubownictwo, przejęcie ś., predylekcja*: My przecież jadamy kapitalnie, znakomicie, z amatorstwa. **Zajmuje ś. muzyką z amatorstwa.** 2. *dyletantyzm.*

†**Amauroza, y, blm., lek.** *porażenie nerwu wzrokowego, zupełna utrata wzroku, jasna ślepotą.* <Gr. amaúrosis = osłabienie (szczeg. wzroku) >

Amazonka, i, lm. i 1. *kobieta jeżdżąca konno.* 2. *suknia kobieca do konnej jazdy.* <Gr. Amazonka >

Amazoński 1. przym. od **Amazonka**: **Amazońska, wojownicza a pełna wdzięku.** **Krasz.** 2. *min. Kamień* **A.** p. **Mikroklín.**

[**Aman**] p. **Amen.**

×**Ambaje, ów, blp. 1. p. Androny.** 2. *urzoni, wrojenia, przymilczenia, majuczenie*: Śmieszno sobie w głowie uprządkoś **A.** Zabł. <Łć. ambages lm. = zakrety, zawroty >

Ambalaż, u, blm. 1. *umiejętne pakowanie wysyłanych towarów.* 2. *opakowanie, opakunek*: Waga towaru bez ambalażu. <Fr. emballage >

×**Ambalować, uje, ował** *pakować, zapakowywać*: **A.** towary. <Fr. emballer >

×**Ambalowanie**, a, bfm., czynność cz. **Ambalować**.

[**Ambąlek**, lka, lm. lki, **Ambólek**, **Hymbąlek**] *bant, spojenie krokwi u wierzchołka dachu.* <Nm. Hahn(en)balken (dosł. = kurza belka) beleczka górna w krokwi, gdzie kury nocują>

[**Ambar**, u, lm. y] *spichrz, komora, lamus.* <Tur. (z Pers.) ambar, (h)ambar = stodoła, spichrz>

Ambaras, u, lm. y *kłopot, tarapaty, trudności; niepokój, troska, niepewność; niezdecydowanie, wahanie, trudne położenie; fatyga, różnica, zachód, trud, skrepowanie = ceremonia, ceregiele:* Narobił komu ambarasu. Uwolnić kogo z ambarasu. Jestem w ambarasie o niego. Tyle tu pięknych rzeczy, że jestem w ambarasie, co wybrać. Nie rób sobie ze mną ambarasu. <Fr. embarras>

Ambarasować, uje, ował *robić ambaras, kłopotać, niepokoić, turbować; trudzić, zaprzętać, fatygować, krepować; wprawiać w kłopot, żenować, onieśmielać:* Ambarasują mnie wasze niepowodzenia. Nie będę pana ambarasował swemi interesami. Tak jest skromną, że ją ambarasuje towarzystwo młodzieży. **A. ś. kłopotać** (itd., p. wyż.) ś., *robić sobie ambaras, ceremonizować* ś.: Nie ambarasuj ś. o mnie. Nie ambarasuj ś., sam to załatwię.

Ambarasowanie, a, bfm., czynność cz. **Ambarasować**.

Ambarasowany *zambarasowany, zmieszany, zakłopotany, zaniepokojony, żenowany, skrepowany, niezdecydowany:* Na tej wizycie będziemy głodni i ambarasowani. Krasz.

Ambarasowny *ambarasujący, kłopotliwy, niewygodny, utrudzający, przysparzający wiele zachodu.*

Ambarasujący *uprawiający w ambaras, kłopotliwy, drażliwy:* Ukontentowana, że od ambarasującej odpowiedzi uwolnioną została. Korz. Obywał ś. bez tej ambarasującej ozdoby (rękawiczek). Jord.

Ambargo *nieod. Embargo* *areszt, sekwestr na okręt, nałożony przy jego odejściu:* Nałożył, znieść A. <Fr. Hp. embargo, od Hp. embargar = przeszkadzać, od Hp. barra = rygiel>

Ambarkader, u, lm. y *magazyn, z którego wywożą towary koleją a. statkiem; peron kolei żelaznej dla wyjeżdżających.* <Fr. embarcadère>

Ambarkować się, uje ś., ował ś. *wsiadać na okręt, na statek.* Słow. <Fr. s'embarquer>

Ambarkowanie się, a ś., bfm., czynność cz. **Ambarkować** ś.

Ambasada, y, lm. y **1.** *biuro ambasadora, poselstwo:* Służyć w ambasadzie. **2.** *orszak ambasadora, personel jego biura:* A. franenska wyjechała z Londynu. **3.** *dom, gdzie mieszka i urzęduje ambasador:* Chodził do ambasady angielskiej. <Fr. ambassade, z Śr. Łć. ambaectia = polecenie (z Łć. ambaectus = posługacz)>

Ambasador, a, lm. owie a. *rzy poseł pierwszorzędny, przedstawiciel swego monarchy na dworze zagranicznym:* Uwierzytelnić ambasadora.

Ambasadorowa, ej, lm. e *żona ambasadora.*
Ambadorski *przym. od Ambasador:* Służba ambasadorska.

Ambasadorstwo, a **1.** *a. godność, urząd ambasadora, poselstwo.* **2.** *blm. ambasador z żoną:* A. będą na balu.

†**Amber**, bra, lm. bry *rodz. drogiego kamienia.*
! **Ambetować**, uje, ował *doluczać, niecierpliwie.* <Fr. embêter>

! **Ambetowanie**, a, bfm., czynność cz. **Ambetować**.

Ambieja, i, lm. e **1.** *duma szlachetna, cześć, honor, miłość własna, godność osobista, poczucie godności osobistej:* To człowiek bez ambieji. A. mi na to nie pozwala. Obrażona A. Z młodzieńcem prędzej dojdiesz do celu ambieją, niż surowością. Szlachetna A. Odwołał ś. do czyjej ambieji. **2.** *duma, pycha, buta, zarozumiałość, chępliwość, żądza sławy, zaszczytów i panowania:* Uniesiony ambieją, chciał Litwę zagarnąć. **3.** *wspaniałomyślność:* Uniósł ś. ambieją. <Łć. ambitio>

Ambiejant, a, lm. ci, × **Ambitnik**, żart. **Ambiejusz** *człowiek ambitny, zarozumialec, pyszałek:* Przez wojny pną ś. ambiejanci do tronu.

×**Ambiejonować**, uje, ował *mieć, rościć do czego pretensję, ubiegać ś. o co, dobijać ś. czego, piąć ś., pretendować, aspirować do czego:* Wyborny komik, ale ambiejonuje do ról charakterystycznych. Ambiejonują o sławę wzorowych organizatorów.

Ambiejusz, a, lm. e p. **Ambiejant:** Przyjął mandat i wystąpił do walki z antynarodowym ambiejuszem.

Ambiejyka, i, lm. i *ambieja w blachostkach:* Służył ideałom, a nie swoim interesom osobistym i ambiejkom pisarskim. Złożyli na ołtarzu zagrożonej ojczyzny swe ambiejki.

1. Ambit, u, lm. y *krużganek, obejście, galerja, miejsce przechadzki.* <Łć. ambitus>

2. Ambit ambieja, tylko w wyrażeniu: *Wziął na A. = unieść ś. ambieją.*

Ambitnie *przys. od Ambitny.*
Ambitniec, eje, ał *stawać ś. ambitnym, dumniec.*
×**Ambitnik**, a, lm. ey p. **Ambiejant:** Kogo nie zrobiły dzienniki podłym ambitnikiem. Tarn.

Ambitność, i, bfm. żart. rz. od **Ambitny:** Znie nawidzili go za A. Prus.

Ambitny *pełen ambiej, ceniący godność własną; dumny, pyszny, zarozumiały, bulny; żądny sławy, zaszczytów, panowania.*

×**Amblemat**, u, lm. y p. **Emblemat.**

Ambo, a, lm. a *mat. kombinacja a. zestawienie dwóch elementów, np. dwóch liczb a. numerów:* A. w loterii liczbowej. A. w loteryjce = dwie liczby rzędem nakryte: Grać do amba. Byłbym za tym, żeby prócz głównego terna, stawiać coś na A. Wilez. <Łć. ambo = oba>

[**Ambołek**, lka, lm. lki] p. **Ambąlek.**

Ambona, y, lm. y **1.** *kanonica, mównica kościelna.* Przen.: Spaść z ambony = mieć ogłoszone swoje zapowiedzi przed ślubem. **2.** *przen. nauczanie z ambon, kaznodziejstwo:* Wybornym środkiem rozpowszechnienia tego mogłaby być A. Zdr. **Ambonka.** <Gr. ambōn = trybuna>

! **Ambonament**, u, lm. y p. **Abonament.**

! **Ambonamentowy** *przym. od Ambonament, abonamentowy.*

Ambonka, i, lm. i p. **Ambona:** Zewnątrz, z przystawionej do kościoła ambonki opowiadać musiał słowo boże. Krasz.

! **Ambonować**, uje, ował p. **Abonować.**

! **Ambonowanie**, a, bfm., czynność cz. **Ambonować**, *abonowanie.*

Ambos, a, lm. y *szew. p. Ambus.*

Ambra, y, lm. y **1.** *chem. materja pachnąca, wydzielana z kiszek przez niektóre zwierzęta wielorybowate:* A. szara. **2.** *pachnidło, woda z tej materji pedzona:* Ekspensowali ś. dla niej na pomady i ambry. Jeż. **3.** *bot. p. Styracznik.* <Arab. amber>

Ambraina, y, bfm. apt. *tuszczyk, stanowiący składową część ambry szarej.*

†**Ambran, a**, lm. y duża bulka z szafranem, polewana miodem, którą Ormianie rozsyłali po stypach królowym, przyjaciółom i ubogim. <Orm.>

Ambrasy, ów, blp. pasy z materji a. sznury jako przepaski do franeli a. portjer. <Fr. embrasse>

Ambrazura, y, lm. y l. strzelnica w murze: To obwarowanie opatrzone było w ostrokół i ambrazury. Tu i owdzie rozpadlina przybierała kształt ambrazury lub niszy. Jeż. 2. framuga obna. 3. skośność muru w framudze. <Fr. embrasure>

Ambrotyp, u, lm. y fot. odbitka dodatnia, otrzymywana na kolodjum. <Now., może z Ambra + Typ>

Ambrowiec, wca, lm. wce bot. p. Styracznik. **Ambrowy** przym. od **Ambra**, bot.: Drzewo ambrowe, p. Styracznik. Ziele ambrowe, p. Ziele.

Ambrozja, i l. blm. pokarm nieśmiertelność dający: El gdyby to była wódka! przerwał nagle, spluwając w wspomnienie ambrozji. Krasz. 2. przem. pokarm a. napój idealny najprzełtniejszego smaku, nektar; słodycz, rozkosz, delicje: Chęć skosztować wszystkiego, spróbować, co nieznanne, umoczyć usta w ambrozji. Krasz. Uśmiech, pioluny i ambrozje. <Gr. ambrosia>

Ambrozyjski przym. od **Ambrozja**, rozkoszny, cudny: Piękne noce zwał Homer ambrozyjskimi. Sienk. Zapach A. rozchodził ś. po całej przestrzeni.

Ambulans, u, lm. e ruchomy szpital wojskowy, szpital polowy, furgon kryty dla żołnierzy rannych, chorych: Wszystkie ambulanse i szpitale polowe zapełniły ś. konającymi. <Fr. ambulance, z Łć. ambulare = ehadzić, przehadzać ś.>

Ambulansowy przym. od **Ambulans**: Chory A. Wóz A. Służba ambulansowa.

Ambulatorjum, w lp. nieod., lm. a, ów miejsce porad lekarskich dla przychodzących chorych, klinika ruchoma.

Ambulatoryjny przym. od **Ambulatorjum**: Leczenie ambulatoryjne.

Ambus, a, lm. y l. blach. rodz. kowadła do prostowania blachy. 2. a. **Ambos**, Krajec szew. rozpalone żelazo, na którym szewcy topią czarny wosk do czernienia obcasów. <Nm. Amboss = kowadło>

Ameiwa, y, lm. y zool. (ameiwa) duży gad czworonogi Ameryki południowej, spokrewniony z naszymi jaszczurkami. <Now. ameiva>

Ameilka, i, lm. l p. **Amelja**.

Amelja, i, lm. e l. puszka, puźderko toaletowe; torbka kobieca, kaleta. 2. †rodz. ludomnicy: A. mu wisi aż na brzuchu. Koch. Zdr. **Ameilka**, **Ameilka**. <Arab. hamulat = co ś. nosi, tegoż pochodzenia, co Amulet>

Ameljoracja, i, lm. e, **Meljoracja** ulepszenie, przyprowadzenie do lepszego stanu, podniesienie: A. rolna. <Fr. amelioration, z Łć. melior = lepszy>

Ameljoracyjny przym. od **Ameljoracja**, meljoracyjny: Fundusz A. Spekulacje ameljoracyjne stawiają go na granicy bankrutwa.

Ameilka, i, lm. l p. **Amelja**.

Amen nieod. [**Aman**, **Hamān**, **Jamen**] l. wyraz, kończący modlitwy: Nie minie cię to, jak A. w pacierzu. To tak pewna, jak A. w pacierzu (= jak dwa razy dwa, cztery). 2. przem. koniec: Jeszcze nie A. Już A. (= po wszystkim, już kłancka zapadła, stało ś.). Powiedz A. (= powiedz: zgodzi się). [Na A. = do szczytu, do cna]: Owea na A. stratowana. 3. fecht. rodzaj cięcia, sekunda ze

zgięciem ręki w łokciu. <Ilb. amen = zaprawdę; niech tak będzie>

×**Amernia, i**, lm. e p. **Kuźnica**. <Nm. Hammer = młot; kuźnica>

Amerszlag, u, blm. p. **Młotowlny**. <Nm. Hammerschlag>

Amerikan, a, lm. y l. a. **Amerykanka** powozik odkryty, bez koźła a. z koźlem z tyłu. 2. blp. a. [**Ameryki**] gatunek kartofli. 3. rodz. gry w bilard.

Amerikanista, y lm. ści badacz rzeczy amerykańskich: Kongres amerykanistów.

Amerikanizm, u l. blm. to, co cechuje Amerykanów a. Amerykę. 2. lm. y właściwość mowy angielskiej w Ameryce.

Amerikanizować, uje, ował przerabiał na sposób amerykański. A. ś. nabierał cech, właściwych Amerykanom a. Ameryce.

Amerykanka, i, lm. i l. p. **Amerikan**: Obaczył go ubranego z szykiem, rozposcierającego ś. w amerykanece. Zach. 2. rodz. łyżwy. 3. druk. maszyna drukarska, obsługiwana przez jednego robotnika.

Amerykański l. blach. Futro amerykańskie, p. **Futro**. 2. eukier. Napój A., p. **Napój**. Po amerykańsku przys. = jak Amerykanie, jak w Ameryce. Patrzyć po amerykańsku = z ukosa, z pod oka: Spojrzała z ukosa, oślił tak po amerykańsku, aż ś. serec do niej rwało. Bś.

[**Ameryki, ów**, blp.] p. **Amerikan**.

Ametyst, u, lm. y min. p. **Kwarc**. <Gr. amethystos>

Ametystowy przym. od **Ametyst**: Tabakierka ametystowa. Piersień, kolor A.

! **Amfatycznie** przys. od **Amfatyczny**, emfatycznie.

! **Amfatyczny** p. **Emfatyczny**.

! **Amfaza, y**, blm. p. **Emfaza**.

Amfibjum, w lp. nieod., lm. a, ów zwierzę ziemnowodne. <Gr. amfibios (dosł. = dwunżyciowy)>

Amfibol, u, lm. e min. krzemian magnezu wapnia i żelaza: A. glinkowy = krzemian wapnia, magnezu, żelaza i glinu. <Now. z Gr. amfibolos, p. Amfiboliczny>

× **Amfibolicznie** przys. od **Amfiboliczny**.

× **Amfiboliczny** przym. od **Amfibolja**: Zdanie amfiboliczne. Sąd A. <Gr. amfibolos = dwunżyczny>

Amfibolit, u, lm. y a. **Skala hornblendowa** min. masa ziarnista, złożona z hornblendy z małą domieszką feldspatu, kwarcu i biotytu, a. masa łupkowa, nazywana łupkiem amfibolitowym a. hornblendowym.

Amfibolitowy przym. od **Amfibolit**: Łupek A. p. **Amfibolit**.

Amfibolja, i, lm. e fil. dwuznaczność; dwuznaczne rozumienie czegoś: A. transcendentalna = pomieszanie pojęć a. przedmiotem rzeczywistym temi pojęćmi odpowiadającym.

Amfibrach, u lm. y stopa wierszowa, złożona z trzech zgłosek, z których środkowa długa a. akcentowana. <Gr. amfibrachys>

Amfibrachiczny przym. od **Amfibrach**: Stopa amfibrachiczna. Wiersz A.

× **Amfigien, u**, lm. y chem. pierwiastek z grupy tlenuowców. <Now. z Gr. amfi = między, dwójako + genéz = rodny>

Amfilada, y, blm., **Anfilada** rząd, szereg rzeczy, po sobie idących, np. pokojów, budynków, kolumn: Są tam 3 pokoje w amfiladzie. (= na przestrzał). <Fr. enfilade>

× **Amflogja, i**, lm. e fil. sprzeczność; niezgodność logiczna. <Gr. amflogia>

Amfimacer, a, lm. y stopa wierszowa, składająca ś. z trzech zgłosek, z których środkowa krótka. <Gr. amfimakros>

Amfiteatr, u, lm. y I. siedzenia spiętrzone jedno nad drugim, okalające widownię; teatr pod gołym niebem w ten sposób urządzony. A. anatomiczny. = sala amfiteatralna do wykładu anatomji na okazach. 2. miejsce dla widzów w teatrze uprosti sceny. <Gr. amfithéatron>

Amfiteatralnie przys. od **Amfiteatralny**: Pasmogór, piętrzących ś. A. Galerja pałacowa, A. ku głębi podniesiona. Szaj.

Amfiteatralny przym. od **Amfiteatr**: Amfiteatralne podwyższenie galerji. Szaj.

Amfitrjon, a, lm. owie gospodarz uczt, fundator = podejmujący gości: Kolaćjal Cymbuś! ruszaj po kotlety! zawołal A. Krasz. <Od bohatera komedji Plauta i Molièra Gr. Amfitrjon>

Amfora, y, lm. y u starożytnych, rodzaj dzban z dwoma uszkiem. <Łć. amphora, z Gr. amforeys>

Amfrysz, u, blm., piek. podmtoda do chleba żytniego. <Z Nm. anfrischen = odświeżyć>

Amiant, u, lm. y min. giętkie i cienkie włókna gramatytu i aktynotu. <Gr. amiantos dosł. = niesplamiony>

Amid, u, lm. y chem. związek organiczny, w którym rodnik, z węgla, wodoru i tlenu złożony, łączy się z grupą NH_2 - amidową. <Now.; ten i następne dziesięć wyrazów utworzono z Fr. amidon = krochmal i z Gr. ámylon = mąka (dosł. niemielona), skąd Fr. amidon>

† **Amidam**, u, lm. y rodzaj przyprawy korzennej, w daw. kuchni polskiej.

Amidobenzol, u, lm. e chem. p. Anilina. <Amid + Benzol>

Amidol, u, blm., fot. preparat chemiczny do wywołania obrazu na płytach emulsyjnych.

Amidowy przym. od **Amid**: Grupa amidowa.

Amidyna, y, blm. substancja roślinna z przegniłego krochmalu.

Amil, u, lm. e chem. pentyl, rodnik jednowartościowy, C_5H_{11} , pochodzący od pentanu.

Amilen, u, lm. y chem. pentylen, węglowodór ze składem C_5H_{10} .

Amilowy przym. od **Amil**: Alkohol A., chem. = alkohol pentylowy, $C_5H_{11}OH$.

Amin, u, lm. y chem. związek organiczny, w którym rodnik, z węgla i wodoru złożony, łączy ś. z grupą NH_2 — amidową; amonjak organiczny, amonjak złożony.

Aminek, nku, lm. nki bot. I. a. Marchewek, (ammi) roś. z rodziny baldaszkowych. 2. p. Przewiercień. <Gr. ámmi>

[Amiol.] a, lm. y p. Aniol.

× **Amiralstwo**, a, blm. p. Admiralstwo.

Amisja, i, lm. e w daw. procesie litewskim, orzeczenie sądu eksdywizorskiego, mocą którego niestawiający a wzwany pozwem wierzyciel tracił możliwość poszukiwania swej należności <Łć. amissio>

Amnestja, i, lm. e, † **Amnistja** ulaskawienie, uwolnienie od kary, udzielone przez panującego. <Gr. amnēstia dosł. = zapomnienie>

Amnestjonować, uje, ował kogo = udzielić mu amnestji, ulaskawić go.

Amnestyjny przym od **Amnestja**.

× **Amnestyka**, i, blm. fil. umiejętność a. sztuka sprawdzania niepamięci, zapomnienia; przepisy na znoszenie a. usuwanie pamięci. <Now. z Gr. amnēstēō = zapominam>

Amnezja, i, blm. p. Bezpamięć. <Now. z Gr. amnēstēō = zapominam>

† **Amnistja**, i, lm. e p. Amnestja.

Amomek, mka, lm. mki a. Ormusz, Kardamom bot. (amomum) roś. z rodziny imbirowatych plemienia amomkowych. <Gr. ámōmon>

Amomkowe rośliny bot. (amomeae) plemię rodziny imbirowatych.

Amon, u, blm., chem. rodnik jednowartościowy z charakterem metalu, powstający przez przyłączenie ś. atomu wodoru do cząsteczki amonjaku. <p. Amonjak>

Amonek, nka, lm. nki a. Śnitka bot. (sison) roś. z rodziny baldaszkowych <p. Amomek>

× **Amonica**, y blm. (ammoniaemia) lek. zakażenie amonowe, zakażenie krwi amonem. <p. Amonjak>

Amomit, u, lm. y pal skorupa skręcona, znajdująca w utworach osadowych drugorzędowych, należąca do zaginionych mięczaków gromady głowonogów. <Od nazwy bóstwa Ammona>

Amonitowy przym. od **Amonit**: Skorupa amonitowa. Pokład A.

× **Amonja**, i, lm. e chem. woda amonu, roztwór amonjaku w wodzie.

Amonjak, u, lm. i chem. związek azo u z wodorem: A. złożony. A. organiczny, p. Amin. <Łć. ammoniacum = ciecz z drzewa przy świątyni Jowisza Ammona>

× **Amorantyczny** żart. od amorów, romansowy, romantyczny: Amorantyczne konfidencje.

Amorek, rka, blp. rodz. gry w karty, nerwówka. <Fr. amour>

Amoretki, ek blp., Lamoretki kuch. potrawa ze szpiku cielęcego. <Fr. amourettes>

Amorficzność, i, blm. rz. od **Amorficzny**, bezpostaciowość. <Gr. amorfia>

Amorficzny chem. p. Bezpostaciowy.

Amorfizm, u, blm. min. p. Bezpostaciowość.

Amortyzacja, i, blm. I. amortyzowanie, umarzanie, umorzenie, amortyzowanie ś. splatu kapitału zakładowego lub pożyczonego częściami: Odliczyć z zysków procent na amortyzację. 2. nagromadzenie ś. dóbr i kapitałów w tak zwanej „martwej ręce“ (manus mortua), czyli w rękach duchowieństwa. <Fr. amortisation, z Sr. Łć. admortizatio>

Amortyzacyjny przym. od **Amortyzacja**: Kapitał A. Prawa A. = prawa średniowieczne przeciwko amortyzacji w znaczeniu 2.

Amortyzować, uje, ował umarzać, spłacać częściowo: A. dług, akcje, weksle, papiery publiczne. A. ś. być umarzanym, być spłacanym: Listy te amortyzują ś. w przeciągu dwudziestu lat.

Amortyzowanie, a blm., czynność cz. **Amortyzować**, amortyzacja.

Amortyzowany zamortyzowany, umorzony, spłacany, pokryty: Nakład A.

Amory, ów, blm. [Jamory] kochanie, miłość, romans: Z nią miał rózne A. Fred. A. Wybił ja ei z głowy te A! Wdał ś. w A. Praktyk w amarach znakomity. Sienk. <Łć. amor>

Amoryczny przym. od **Amory**: Nie czytała komedjalnych błazeństw, ani amorycznych romanów. Ohm.

Ampelit, u, lm. y gór. łupelk lojkowy gliniany. <Now. z Gr. ámpelos = winorośl>

[Ampel, a, lm. y] p. Hampel.

Amper, a, lm. y fiz. praktyczna jednostka natężenia prądu elektrycznego: Machina dynamo-elektryczna o sile pięćset amperów. <Od nazwiska Fr. Ampère † 1836>

Amperometr, u, lm, y fiz. p. Amperometr.
Ampero-godzina, y, lm, y elektrot. *sila strumienia elektrycznego działająca w ciągu jednej godziny.* < p. Amper >

Amperometr, u, lm, y, Amperometr fiz. *rodzaj galvanometru, wskazujący natężenie prądu elektrycznego bezpośrednio w ilości amperów.* < Amper + Gr. métron = miara >

Ampljacja, l, m, e l. w prawie rzym., *odroczenie sprawy dla bliższego jej rozpoznania.* 2. *dziś: kopia urzędowa aktu administracyjnego.* < Łé. ampliatio >

Ampla, l, m, e *lampa wisząca z białą szklaną; Błokitna A. rzuciła księżycowe blaski.* Ext. < Łé. ampulla >

† **Ampleks, u, lm, y, Amplekt** *uścisk, uściśnienie, objęcie:* Idzie do duszy mojej, oblubiennicy swojej, z serdecznym ampleksem. Hil. < Łé. amplexus >

† **Amplekt, u, lm, y p. Ampleks.**
 × **Amplety, ów, bhp.** *sprawunki:* Przyjechał do miasta robić A. < Fr. emplette >

Amplifikacja, l, bhm., czynność cz. Amplifikować. < Łé. amplificatio >

Amplifikator, a, lm, owie ten, co aplifikuje.
Amplifikatorka, l, lm, l forma ż. od **Amplifikator.**

Amplifikować, uje, ował *rozszerzać, rozszerzać, rozwozić ś. nad czym, dodawać, opowiadając; rozwijać, wyświetlać drobniaczko:* A. temat.

Amplifikowanie, a, bhm., czynność cz. Amplifikować.

× **Amplikowany, × Ampljowany, × Amplojowany** *przydany, dodany, przykomenderowany:* Generał przy boku J. K. Mości A. < Fr. employé >

Amplituda, y, lm, y l. fiz. p. Obszerność. 2. *mat. jeden z czynników w wyrażeniu trygonometrycznym liczby zespolonej.* < Łé. amplitudo >

× **Ampljowany p. Amplikowany:** *Generał do dywizji A.*

× **Amplojowany p. Amplikowany:** *Wstąpił w służbę z rangą podpułkownika, A. od świty książęcej. Ochoe.*

Ampoma, y, lm, y ręk. *część rękawiczki od obsady palca wskazującego do obsady wielkiego palca.* < Fr. empaume >

× **Ampuła, y, lm, y l. † p. Ampulka.** 2. *niezdara, sufardula.*

Ampulka, l, lm, l l. † dzban, bania do oleju. 2. *baniczka do wina a. woty, używana przy mszy.* Zgr. † **Ampuła.** < Łé. ampulla >

Amputacja, l, m, e lek. *odjęcie, odcięcie członka ciała ludzkiego:* A. samowolna = odcięcie członka w życiu płodowym, śródmacicznym przez pętle pepowiny a. nitki wypracowane (amputatio spontanea). < Łé. amputatio >

Amputacyjny *przym. od Amputacja:* Nóż A.

Amputować, uje, ował *dokonywać amputacji;* *przen.: obcinać, przyszywać, przycinać.* Droga wysadzona wierzbami amputowanemi niemilosiernie. Krasz.

Amputowanie, a, bhm., czynność cz. Amputować.

× **Amt, u, lm, y** w części Polski, *dawniej pod panowaniem pruskim pozostającej, ekonomja, klucz w dobrach rządowych.* < Nm. Amt >

× **Amtman, a, lm, owie** *dzierżawca amtu.* < Nm. Amtmann >

Amulecik, u, lm, i p. Amulet.

Amulet, u, lm, y *talizman, przedmiot jakiś, np. drogi kamień noszony szczególnie na szyi, jako środek sympatyczny, któremu przypisywano wpływ na*

zdrowie i szczęście człowieka, oraz siłę broniącą od czarów i nieszczęść. Zdr. Amulecik. < p. Amelka >

Amunicja, l, bhm. *materiały do strzelania.* (np. proch, kule itp.). < Fr. ammunition, Śr. Łé. admunitio >

Amunicyjny *przym. od Amunicja:* Wóz A.
 × **Amuretki, i, lm, l** *miłostka, romansik:* Mieli z sobą jakąś amuretkę, gdy byli jeszcze bardzo młodzi. Krasz. < Fr. amourette >

Amilometr, u, lm, y p. Mączkomierz. < Gr. amydon = mąka + métron = miara >

Amilodekstryna, y, lm, y *modyfikacja przejściowa między skrobią a cukrem.* < Gr. amydon = mąka + Dekstryna >

† **An = a on.**

† **Ana = a ona.**

× **Anachorecki p. Anachoretyczny:** *Ubranie anachoreckie.* Krasz.

Anachoreta, y, lm, ei *puszczyk, samotnik, eremita;* *przen. adhibek, dzikus:* To A.! < Gr. anachōrētēs >

Anachoretka, i, lm, i forma ż. od **Anachoreta.**
Anachoretyczny, × Anachorecki *przym. od Anachoreta.*

Anachoretyzm, u, bhm. *sposób życia anachorety.*
Anachronicznie *przys. od Anachroniczny.*

Anachroniczny, Anachronistyczny l. mylny *pod względem chronologicznym:* A. koloryt obrazu dziejowego. 2. *przen. przestarzały, przedawionowy, nie na dobre będący, niewczesny.*

Anachronistyczny p. Anachroniczny.

Anachronizm, u, lm, y, × Antychronizm *bląd chronologiczny:* Nasza scena popełnia anachronizmy w kostjumach. 2. *rzecz bez znaczenia, rzecz nie na czasie:* Znaczenie twierdzy podupałdo, a więc zabronienie wznoszenia murów w mieście stało ś. prosto anachronizmem. Baba ze swoim słodkim uśmiechem piętnastoletnim... to A. Krasz. < Now. z Gr. anachronizō = przenoszę w czas niewłaściwy >

Anaeroby, ów, bhp. *bakterie żyjące w atmosferze beztlenowej.* < Now. z Gr. an = nie, bez + aēr = powietrze >

Anafora, y, lm, y *powtórzenie wyrazu na początku kilku zdań kolejnych.* < Gr. anaforá >

Anagiryna, y, bhm., apt. *substancja należąca do rzędu alkaloidów, otrzymana z rośliny: wyżygni cuchnącej (anagiris foetida).* < Gr. anagiris >

Anaglify, ów, bhp., p. Anaglypty.

Anaglypty, ów, bhp. *Anaglyf płaskorzeźby na dzbankach, pułkawy itp.* < Gr. anaglyptos = wypukło rzeźbiony >

Anaglyptyka, l, bhm. *sztuka robienia płaskorzeźb, anaglyptom.*

Anagnosta, y, lm, ścł *lektor, niższe świecenie duchowne.* < Gr. anagnōstōs >

× **Anagogiczny** *wzrostły, wspaniały, majestatyczny, podniosły, zachwycający.*

× **Anagogja, l, bhm.** *wznesienie duszy do Boga, zachwycenie, zachwyty, ekstaza.* < Gr. anagōgē >

Anagraf, u, lm, y *narzędzie sztuczarskie do wywołanego rycia.* < Now. z Gr. anagrāfō = nadpisuję >

Anagram, u, lm, y, Anagramat, † Anagrama *lunigłówka polegająca na przedstawieniu głosek a. zgłosek, np. Adam — dama. Pseudonim budził ciekawość: podejrzewali w nim A. Jeź. Zapamiętał zupełnie koncept, A., akrostych, gra wyrazów.* < Gr. anagramma ni. >

† **Anagrama** *nieod. ni., p. Anagram.*

Anagramat, u, lm, y p. Anagram.

× **Anakamptyka**, i, blm. p. **Katoptryka**. <Now. z Gr. anakamptō = zwracam, skręcam >

× **Anaklastyka**, i, blm. p. **Djoptryka**. <Now. z Gr. anaklastō = odbijam (promień, dźwięk) >

Anakonda, y, lm. y (eunectes) zool. *wielki wąż niejadłowy Ameryki południowej*. <Now. anaconda, zap. z języków Amer. >

Anakreontyczny przym. od **Anakreontyk**: **Wiersz A.** = złożony z krótkich wierszy trochaicznych, poprzedzanych przez anakruzę. <Łć. anaereonticus, od imienia poety Gr. Anakreón >

Anakreontyk, a, lm. i *lekki wiersz żartobliwy a. miłosny*.

Anakruza, y, lm. y *pierwsza zgłoska w wierszu, przedmiarowa*. <Gr. anakrousis >

Analcytm, u, lm. y min. *wodny krzemian glinu z krzemianem sodu*. <Now. z Gr. anaklis = bezsilny >

Analekta, ów, blp. *wyбір ustępów z pisarza a. pisarzy*: A. do dziejów. A. gramatyczne <Gr. anakleta lm. = zebrane dom. rzeczy >

Analgezia, i, blm., p. **Bezbolesność**. <Gr. analgēsia >

Analgezyna, y, blm., apt. p. **Antypiryna**.

Analgia, i, blm. p. **Bezbolesność**. <Now. z Gr. analgēs = bezbolesny >

Analfabeta, y, lm. ci *człowiek niepiśmienny, nie umiejący czytać i pisać*. <Gr. an- = nie, bez + Alfabeta >

Analfabetka, i, lm. i forma ż. od **Analfabeta**.

Analfabetyczny przym. od **Analfabeta**: **Człowiek A. p. Analfabeta**.

Analini, u, blm. *gips sztuczny, używany w papiermach, biel mleczna*. <Now. z Gr. analos = niesolony, bezsolny >

Analista, y, lm. ści p. **Analityk**. <p. Analiza >

Analitycznie przys. od **Analityczny**.

Analityczny i. przym. od **Analiza** = a) *analizę stosujący, rozkładający, rozbiierający*: Metoda analityczna. b) *osiągnięty przez analizę*: Sąd A. c) *biegły w analizie, skłonny do niej*: Umysł A. 2. jęz. *Języki analityczne = fleksyjnie zubożałe, niesyntetyczne*. 3. mat = a) *rozbiorowy, rachunkowy, ilościowy, algorytmiczny*: Geometria analityczna. *Mechanika analityczna*. *Dowodzenie analityczne* (= algebricznie). b) *nazwa pewnej obszernej klasy funkcji*.

Analityk, a, lm. cy i. fil. = a) *kierujący s. a. postępujący metodą analityczną; stosujący analizę; analizujący*. b) *w analizie biegły*. c) *analitkę uprawiający; w analityce biegły*. 2. a. **Analista** mat. *matematykę uprawiający algebrę i rachunek wyższy*.

Analityka, i, blm. i. fil. = a) *dział logiki o analizie*: A. pojęć, sądów i wniosków. b) *dział teorii poznania a. metodologii*. 2. mat. *ogół metod rozwiązywania pewnego szeregu zagadnień metodą analityczną*: A. nieoznaczona = metody rozwiązywania równań nieoznaczonych.

Analiza, y, blm. i. *rozkładanie, rozbiór na części składowe, na składniki*: Przedsięwzięto sądową obdukcję dla analizy chemicznej. Poddać analizie. Zrobić, przeprowadzić analizę. Dokonać analizy. A. wykazała taki rezultat... Zbytek zaufania i brak głębszej analizy. Zastąpił krytykę i analizę intuicją poetyczną. Jęz. A. chemiczna: *jakościowa, ilościowa, elementarna*. 2. fil. = a) *rozwijanie treści pojęcia przez wyszczególnienie jej składników*. b) *metoda rozbioru, rozkładania*. c) *metoda przechodzenia od ogółu do szczegółów w nim zawartych*. 3. fiz. A. spektralna = *rozbiór widmowy, rozbiór chem. ciał na podstawie*

ich światła rozszczepionego w widmo. 4. mat. = a) *rozbiór, roztrząsanie zagadnień*. b) *jedna z gałęzi matematyki*: A. niższa, algebriczna. A. wyższa = *rachunek wyższy a. nieskończonościowy*. <Gr. analysis >

Analizator, a i lm. *owie ten co analizuje*: Nawet najzimniejszy A. estetyczny nie mógłby nie uchylić czoła przed obliczem Zbawiciela. 2. lm. y gorz. p. **Skraplacz**.

Analizować, uje, **ował** *dokonywać analizy, rozbiierać, rozkładać*: A. wodę. Przen.: A. głębi serc ludzkich. Przeszedł s. nawet A. i dziennika nie pisał.

Analizowanie, a, blm., *czynność cz. Analizować*.

Analóg, u, lm. i elektrot. *biegun dodatni w stacjach termo-elektrycznych*.

Analogicznie przys. od **Analogiczny**.

Analogiczność, i, blm. rz. od **Analogiczny**.

Analogiczny przym. od **Analogja**: **Wypadek A.** **Wniosek A.** **Prawdopodobieństwo analogiczne**. **Objasnić to na przykładzie analogicznym**. <Gr. analogos >

× **Analogizm**, u, blm. fil. p. lep. **Analogia**.

Analogizować, uje, **ował** i. *przyporównywać; upodabniać*. 2. fil. *przez analogję wnioskować; na podstawie analogji dowodzić; postępować według metody analogji*.

Analogizowanie, a, blm., *czynność cz. Analogizować*.

Analogia, i, lm. e i. *podobieństwo, odpowiedniość, zgodność, paralela, paralelizm*: A. zachodząca między pokarmem matki a konstytucją ciała dziecięcego. 2. *rzecz podobna, odpowiednia, zgodna*. 3. a. × **Analogizm** *wniosek prawdopodobny z podobieństwa częściowego o podobieństwie zgodności wogóle*: **Wniosek przez analogję**. **Opierać dowodzenie na analogji**. **Objasniać co przez analogję**. A. a. *wykładnia analogiczna, praw. = wyrokowanie w duchu przepisów prawnych o wypadkach przez prawo nieprzewidzianych*. 4. *jedna z metod logicznych*. **Kość**: **Wykład według analogji wiary** = według zgodności wiary z Pismem św. 5. jęz. *przeniesienie form do innej kategorii, doprowadzanie, słoworód ludowy*. <Gr. analogia >

Anamezyt, u, lm. y min. *skała wulkaniczna, kryształiczna, złożona z labradoru, augitu i magnetytu*. <Now. z Gr. anámesos = środkowy, wewnętrzny >

Anamneza, y, blm. lek. *dochodzenie szczegółów poprzedzających chorobę, wyniały*. <Gr. anámnesis = wspomnienie >

Anamorfoza, y, blm. *karykatura przedmiotu umyślnie tak sporządzona, ażeby za pomocą pewnych środków wydał s. on w naturalnej postaci*: A. twarzy w zwierciadle wklęsłym. A. optyczna, katoptryczna, djoptryczna. <Gr. anamórfosis >

Ananas, u, lm. y i. bot. (ananassa) *roślina z rodziną zapyłcowatych*. **Gatunek**: A. j a d a l n y a. z w y e z a j n y (a. sativa a. bromelia ananas): 2. *owoc tej rośliny*. 3. w lm. *przen. = przysmaczki, frytkasy, delicyje, specjalje*. 4. *przen. rzecz pożądana, delicyje, specjal, cukierek*: **Natalcia to A. dzieweczyna**. Ir.: *ciekawy okaz, wesoly pasażer*: **Uważa te akwarele za lichotę**. **Al 5. przen. płaszek, ziółko, sztuczka**: **To Al mam ja od niego za swoje**. **Dobrali s. dwa ananasy!** **Dyg. Zdr. Ananask**. <Peruwjań. nanas, Hp. ananas >

Ananasarnia, i, lm. e *cieplarnia, w której hodują ananasy*.

Ananasik, a, lm. i p. **Ananas**.

Ananasowate rośliny, bot. p. **Zapyłcowate**.

Ananasowy przym. od **Ananas**: Sok A. Przen. żart.: *wyborczy, kapitalny, znakomity, dobry, złoty*: Kopalnie te przedstawiają bardzo dobry interes, „A.”, jak mówią w Warszawie. Prus.

Ananasówka, f, lm. 1 rodz. drzewa gruszkowego i jego owoc.

Anapest, u, lm. y stopa wierszowa z trzech zgłoszek, z których ostatnia długa a. akcentowana. <Gr. anapaistos>

Anapestyczny przym. od **Anapest**: Rytm A.

Anapiktograficzny: Druk A. = druk odbity z jednej strony papieru na pierwotnym przyrządzie do drukowania. <Now. z Gr. aná = na + píctum = wymalowane + Gr. gráfō = pisać, rysując>

Anarchicznie przys. od **Anarchiczny**.

Anarchiczny przym. od **Anarchja**: Zaczęły się wkładać żywioły anarchiczne, niepokojące państwo.

Anarchista, y, lm. ści zwolennik anarchji: Ustawa przeciw socjalistom i anarchistom.

Anarchistka, f, lm. i forma ż. od **Anarchista**.

Anarchistowski p. **Anarchistyczny**.

Anarchistyczny, **Anarchistowski** przym. od **Anarchista**.

Anarchizm, u, bhm. p. **Anarchja**.

Anarchja, f, bhm., **Anarchizm** *nieład, bezład, rozkład, chaos, zamęt, dezorganizacja, rozprzężenie, nieswoistość*: W państwie, w stowarzyszeniu zapanała zupełna A. <Gr. anarchia>

Anastazyjczy: **Drukarstwo** anastazyjne = pewien sposób kopiowania sztychów i druków. <Now. z Gr. anástasis = powstanie i in.>

Anastatyka, f, lm. i bot. p. **Zmartwychwstanka**.

Anastomoza, y, bhm., lek. połączenie, zespolenie gałęzi naczyń krwionośnych pomiędzy sobą. <Gr. anastómōsis = otwarcie; ujście>

Anastrofa, y, lm. y *umieszczenie wyrazu zależnego przed głównym*, np.: Kwiatów zapachy. <Gr. anastrofé>

Anastygmat, u, lm. y fot. rodzaj obiektywu fotograficznego <Now. z Gr. aná = na + stígma = znak>

Anatas, u, lm. y min. *bezwodnik kwasu tytanowego*. <Now., np. Nm. Anatas>

Anatema, y, lm. y, × **Anatemat** *kłątwa kościelna, wyklęcie, ekskomunika*; przen. *przekleństwo, gromy, pioruny = zlorzeczenie*: Nie rzuca anatema, ani ś. unosi. <Gr. anáthēma ni.>

× **Anatemat**, u, lm. y p. **Anatema**.

Anatematyzować, uje, *owal* *rzucić anatema*, wyklinać, ekskomunikować: A. kacerza.

Anatematyzowanie, a, bhm., czynność cz. **Anatematyzować**.

Anaterynowy: Woda anaterynowa = woda do płókania ust. <Now. anatherin, niby z Gr.>

× **Anatocyzm**, u, lm. y *procent od procentu*, <Gr. anatokisimōs>

Anatom, a, lm. owie, × **Anatomista**, × **Anatomik** *ten, co ś. zajmuje anatomią, biegły w niej*.

Anatomicznie przys. od **Anatomiczny**.

Anatomiczny przym. od **Anatomja**: Preparat, nóż, stół, teatr, atlas A. Postać Chrystusa na krzyżu odznaczała ś. dokładną anatomiczną prawdą.

× **Anatomik**, a, lm. ey p. **Anatom**.

× **Anatomista**, y, lm. ści p. **Anatom**.

× **Anatomizować**, uje, *owal* f. lek. *rozbiierać ciało, rozczłonkować*. 2. przen. *rozbiierać, analizować*: A. rzeź, myśli, dzieło.

Anatomja, f, bhm., × **Członkownictwo**, × **Rozczłonkownictwo** 1. *umiejętne rozbiieranie i badanie ciała, w celu poznania ich budowy i ustroju*. 2. nau-

ka o budowie i składzie ciała ludzkiego, zwierzęcego i roślinnego: A. ogólna, praktyczna. A. powierzchnowa (dla malarzy i rzeźbiarzy), fizjologiczna a. opisowa, patologiczna, porównawcza, topograficzna a. × chirurgiczna. A. drobnowidzowa, p. **Histologia**. <Now. z Gr. anatome>

Anaty, at, bhp. p. **Annaty**.

Ancugmajsel, śla, lm. śie *blach narzędzie do przyciągania nitów*. <Nm. Anzugmeissel>

[**Ancychryst**, a, lm. owie] p. **Antychryst**.

[**Ancykryst**, a, lm. owie] p. **Antychryst**.

Ancyz, a, lm. y *dawna nazwa (tańca) angielska*: Ancyzami zwano je przedtem, w których tak wartkim być potrzeba, wedle przyszłości, aby ś. na ostrzu szpilki wykreślić. Gół. <?>

† **Anczosity**, ów, bhp. (engraulis enerasicholus) *rybki podobne do sardeli i czasem sardelami nazywane*. <Hłp. anchoa, Fr. anchois, może z Gr. alýē = sardynka>

Andaluzyt, u, lm. y min. *bezwodny krzemian glinu*. <Od nazwy krajiny Andaluzja>

1. **Andante** rz. nieod. muz. 1. *ruch (tempo) dość wolny*. 2. *część większego utworu, a. oddzielna kompozycja muz., mająca na czele ruch ten wskazywany*: W drugiej symfonji Beethovena jest piękne A. Zdr. **Andantino**. <Włos. andante dość = idę (y), dom. wolno>

2. **Andante** przys., muz. *dość wolno*: Śpiewaj tę pieśń A., ale nie presto. Zdr. **Andantino**.

Andantino, nieod., muz. p. 1, 2 **Andante**.

[**Andaraczek**, czka, lm. czki] 1. p. **Andarak**. 2. przen. *kobieta*: Podejrzanych andaraczków snulo ś. mnóstwo, które podówczas zwano, nie wiem skąd, „fraucymerem św. Marka”. Krasz.

[**Andarak**, a, lm. i, † **Anderak**] *spółnica*. Zdr. **Andaraczek**. <Nm. Unterroak>

Andazyn, u, lm. y a. **Feldspat wapienno-sodowy bezwodny krzemian glinu, sodu i wapienia**. <Ten i następny wyraz od **Andów**, gór amerykańskich>

Andezyt, u, lm. y min. *skala, złożona z oligoklazu, hornblendy a. augitu*.

Andezytowy przym. od **Andezyt**.

Andraszek, szka, lm. szki bot. (andraehne) *rośl. z rodziny wilczomleczowatych*. <Waga tak przekreślił Gr. andraehne na pamiątkę botanika Ks. Andraszka † 1837>

Andreea, y, lm. y bot. p. **Należlina**. <Now. z Gr. andreios = męski>

Andreeowe rośliny bot. (andreaeaceae) *rodzina mchów liściastych*.

Androgyniczny *hermafrodytyczny, dwupłciowy*: A. ideał Platona. Morzk. <Gr. andrōgynos>

× **Android**, u, lm. y *automat mający postać człowieka*. <Now. z Gr. anēr = mąż, człowiek + -eids = kształtny>

Androfag, a, lm. 1 p. **Antropofag**. <Gr. androfagos>

Andromanja, f, bhm. p. **Nimfomanja**. <Gr. andromania>

Andromeda, y, lm. y bot. p. **Modrzewnica**. <Od Gr. mitycznej Andromedy>

Androny, ów, bhp., † **Andrykuły** *bradnie, baniałki, duby smalone, głupstwa, niestworzone rzeczy, koszałki-cpulki, bzburstwa*: Prawić, pleść A. <Śr. Łć. androna = zbieg ulic; uliczka, wige może przen. zawile, kręte gadanie, jak **Ambaje**>

† **Androtnik**, a f. lm. ey *piekarz andrótów*. 2. lm. i, *forma do ich pieczenia*. <Może Nm. Handbrot>

Andrót, u, lm. y, **Andrut** *rodz. ciastka opłatkowego*.

Andrus, a, Im. y gm. [Andrut, Andrys, Angrez, Jędrus] *łobuz wytrawny, złodziej*: Przyszło trzech andrusów do kopalni (=karczmy). Kolb. A. od potoku (=kradnący z wozów). Estr. A. od parkanu a. z doliny, (=złodziej kieszonkowy). Estr. <Zap. z Gr. anēr, 2 pp. andrós>

Andrusowski przym. od **Andrus**: Mina andrusowska.

Andruszek, szka, Im. szki bot. p. **Naradka**. <Przekręcenie Gr. androsakes>

Andrut, u, Im. y l. p. **Andrót**. 2. [A.] p. **Andrus**.

†**Andrykuły, ów**, blp. p. **Androny**. <Zap. w związku z **Androny**>

[**Andrys, a**, Im. y] p. **Andrus**.

[**Andryska, i**, Im. i] *rodz. gruszeki, dojrzewającej około św. Andrzeja*.

Andrzejostka, i, Im. i bot. (andrzejowska) *rośl. z rodziny krzyżowych*. <Od botanika Andrzejowskiego † 1868>

Andrzejówka, i, Im. i bot. (andrevsia) *rośl. z rodziny muchrowcowatych*. <Przekręcenie nazwy Now. andrevsia, od nazwiska Andrews>

†**Andziar, u**, Im. y, †**Andżar**, †**Chandziar**, †**Chandżar**, †**Gandziar**, †**Handziar**, †**Handżar** *nóż turecki, kindżał, pugiuał*: Dobył andziaru. Z andziarem za pasem. <Arab. chandżar, przez Tur. chanezer>

†**Andżar, u**, Im. y p. **Andziar**.

Anegdociarz, a, Im. e ten, *co lubi prawić anegdoty, bajarz, gawędziarz*.

Anegdota, y, Im. y *krótkie dowcipne opowiadanie, dykteryjka*: A. historyczna. Zdr. **Anegdotka**. <Gr. anekdota Im. = niewydane, nieogłoszone, dom. rzeczy>

Anegdotka, i, Im. i p. **Anegdota**.

Anegdotycznie przym. od **Anegdotyczny**.

Anegdotyczny przym. od **Anegdota**: Opowiada nie anegdotycznie.

Aneglistwa, y, Im. y fortep. *listwa, służąca za podkład pod rezonans i pod blat metalowy fortepjanu*. <Może Nm. Anhangleiste = listwa do zawieszania, a. Annagelleiste = listwa do przybijania>

Aneks, u, Im. y a. a. **Aneks** *dodatek do czegoś, uzupełnienie, załącznik, dowód załączony*: Pan zechcesz przejrzeć rachunki, feniga nie brakuje, a na każdy ekspens są aneksa. Krasz. Przen.: Polska zostaje teraz aneksem Węgier. <Łć. annexus>

Aneksacja, i, Im. e p. **Aneksja**.

Aneksja, i, Im. e, **Aneksja**, **Aneksacja**, **Aneksacja** *zabór, przyłączenie, przypłaszczenie, wcielenie, przyswojenie sobie*: Sułtan zaprotestował przeciw aneksjom Niemiec. Musiał na rzecz swą ją dokonać przyzwolonych z jego majątku aneksji.

Aneksjonista, y, Im. ści, **Aneksjonista** *ten, co anektuje*: Wszyscy aneksjonisci twierdzą, że nowe nabytki kłopotów im przysparzają.

Aneksyjny przym. od **Aneksja**, **Aneksyjny**, **zaborczy**: Projekt A. Aneksyjnie pretensje Niemiec są groźne dla Zanzylaru.

Anektować, uje, ował, **Anektować** *przyłączać, wcielać; przywłaszczać, przyswajając sobie, zabierać, zagrabiać*: A. endze prowincje. Wypowiadają zachwale mówki, anektując wszystko, co polskie.

Anektowanie, a, blm., *czynność cz. Anektować.*

Anelektryczny fiz.: Ciało anelektrycznie = *ciało, będące przewodnikami elektryczności*. <Now. z Gr. a(n) = bez, nie + Elektryczny>

Anemicznie przym. od **Anemiczny**.

Anemiczny p. Niedokrwiły.

Anemja, i, blm. p. **Niedokrwiłość**. <Gr. anaimia>

Anemograf, u, Im. y **anemometr**, *wołający swoje wskazania, samopiszący*. <Now. z Gr. anemos = wiatr + grafō = piszę>

×**Anemologia, i**, blm. *nauka o wiatrach*. <Now. z Gr. anemos = wiatr + -logia = nauka>

Anemometr, u, Im. y l. p. **Wiatromierz**: A. sprężynowy, obrotowy. A. samopiszący, p. **Anemograf**. 2. *przyrząd do mierzenia szybkości przepływu gazów przez rury kominowe*. <Now. z Gr. anemos = wiatr + métron = miara>

Anemon, u, Im. y l. apt. p. **Zawilecznik**. 2. a. **Anemona** bot. a) *przyłuszczka*; b) p. **Sasanka**;

e) p. **Pelnik**. <Gr. anemōnē>

Anemonina, y, blm. apt. p. **Zawilecznik**.

Anemoskop, u, Im. y p. **Wiatroskaz**. <Now. z Gr. anemos = wiatr + skopēō = badam>

×**Anempiryczny** fil. przym. od **Anempiryzm**: Pogląd A. Prawda, doktryna anempiryczna. <Now. z Gr. a(n) = nie + Empiryczny>

×**Anempiryk, a**, Im. ey fil. *zwolennik anempiryzmu*.

×**Anempiryzm, u**, blm. fil. l. *kierunek a. doktryna fil. pomijająca a. lekceważąca doświadczenie; kierunek fil. obypacający ś. bez doświadczenia, nie oparty na doświadczeniu*. 2. *metoda poszukiwania prawdy niezależnie od doświadczenia*.

Aneroid, u, Im. y **barometr metaliczny**. <Now. z Gr. a = nie, bez + nērōs = wilgotny>

Anestetyczny l. *znieczulający, czucia pozbawiający*: Środek, wpływ A. 2. *znieczulony, nieczuły*: Część ciała anestetyczna. <Now. z Gr. an = nie, bez + Estetyczny>

Anestezja, i, blm. p. **Bezczulość**: A. zupełna, ogólna, częściowa, stateczna, przemijająca, sztuczna, bolesna. <Gr. anæsthesia>

! **Anestezjować, uje, ował** *znieczulać*.

! **Anestezjowanie, a**, blm., *czynność cz. Anestezjować, znieczulanie*.

Anewira, y, Im. y ręk. *wycięcie na wściecie wielkiego palca w rękawicze*. <Zap. Nm., od annihen = przyszyć>

Anewryzm, u, Im. y lek. *miejscowe rozszerzenie tętnicy, tętniak*. <Gr. aneurysma>

Anflada, y, Im. y p. **Anflada**. <Fr. enflade>

†**Anfrakt, u**, Im. y *skraj, załam*: Wiszą żagle: skąd tylko Zofir kołowrotem kinie, czyniąc anfrakty, odmie i kobiele. Pot. <Łć. anfractus>

†**Angarja, i**, Im. e l. *podnoda; obowiązek przewożenia rzeczy, listów państwowych; ciężary*: Ludwik jał angarje niemałe na poddanych wnosić. Biel. M. A. *poprzeczna (=powinność, przewożenie główną drogą)*. 2. a. ×**Angaryzacja** *ucisk, uciążenie*. 3. w daw. Polsce, *wzięcie prywatne dla poddanych i dżelników*. <Gr. angarēta = służba pocztowa, może z Skr. angiras = posłaniec>

Angarjacja, i, Im. e *zabór stłoków prywatnych w czasie wojny na cele rządowe*.

×**Angaryzacja, i**, Im. e p. **Angarja**: Każdy neisk chłopu w języku prawnym zowie ś. A. Oz.

×**Angaż, u**, Im. e *angażowanie ś., konkursy, zloty*: Jeździć do panny w angażu.

†**Angażant, a**, Im. y p. **Agazant**.

Angażować, uje, ował l. *werbować, umawiać, godzić*: A. aktorów, śpiowaków do teatru, na scenę. 2. *zamawiać, zapraszać*: A. damę do tańca. 3. *wciągać, wplątywać, wlekać, narzucać, mieszać w co, wciągać w grę*: W sprawie angażującej fundusze należałoby zasięgnąć rady znawcy.

W podłej zabawie nie angażuj serea. Prus. A. *ś. zobowiązywać ś., zaciągać zobowiązanie, wchodzić w grę, wplątywać ś., wkladać ś., mieszać ś. w co; zapędzać ś., awanturować ś.:* Franeja, przystępując do rezolucji berlińskich, nie angażuje ś. bardziej od Anglii. Alfonsa odpałta chęć robienia prezentów pannie Michalinie; po co A. ś., gdy jeszcze niema koniecznej potrzeby. Wilcz. Zapowiedział mi, ażebym nigdzie ś. na wieczór nie angażował. <Fr. engager>

Angażowanie, a, blm., czynność cz. **Angażować. Angażowanie się, a ś., blm.,** czynność cz. **Angażować ś.**

Angiel, a, lm. e noż. przedłużenie klingi noża, wchodzące w trzonek; złożony z dwóch połówek. <Nm. Angel = trzpień>

[**Angielak, a, lm. i]** sierp angielski.

Angielczyk, a, lm. i p. Anglik.

[**Angielca, y, lm. e]** p. **Angielka.**

Angielika, i, lm. i 1. starożytny instrument muz. ręczny w Polsce. Got. 2. bot. p. **Arceydzięgiel.** 3. muz. org. jeden z regiestrów czyli strojów organowych. <Now. z Łć. angelica dosł. = anielska>

Angielkowy przym. od **Angielka, symbolowy:** Kwas A. (= substancja, otrzymywana z *angieliki*)

Angielka, i, lm. i 1. [A., **Angielca**] kuchnia angielska. 2. w lm. rodzaj łyżew sportowych. 3. bot. odmiana pszenicy z wyjątkowej.

†**Angielski anielski:** Czekające korony niebieskiej, teszni sobie bez towarzystwa angielskiego.

Angielski f. Porter, ser, ogród A. Piwo angielskie. Metal A., p. **Metal.** Kuchnia angielska, p. **Kuchnia.** Wyżeł A., p. **Wyżeł.** Plasterek A. Pismo angielskie. To broń angielska! (= *wyborna, doskonała*). Wygląda, jak śmierć angielska (= *blady, chudy*). 2. bot. Pieprz a. korzeń A., p. **Pieprz.** Korzenie angielskie, p. **Korzeń.** Frank A. (zam. anielski), p. **Pomórnik le-karski.** Angielskie ziele. Trawa angielska, p. **Ostrzyca trzcinowata.** 3. lek. × Pot A., p. **Potnica.** Choroba angielska, p. **Krzywica.** Po angielsku przys. Belszyk po angielsku = *na pół surowy.* Wynieść ś. po angielsku = *bez pożegnania.* Jeść obiad po angielsku = *zaczęwszy od mięsa.*

Angielszozenie, a, blm., czynność cz. **Angielszczyć.**

Angielszczyć, y, ył robić angielskim, angliczować. A. ś. stawać ś. angielskim, nabierać cech angielskich.

Angielszczyzna, y, blm. wszystko, co angielskie: język, moda, obyczaje itd.: A. rozpanoszyła ś. u nas. Mówi kiepską angielszczyzną.

†**Angiel, a, lm. owie, † Angiel anioł.**

×**Angina, y, blm., lek.** zapalenie gardła, † ślinogórz, † czopek w gardle. <Łć. angina>

†**Angiel, a, lm. owie** p. **Angiel.**

†**Angisterka, i, lm. i** flaszczyka; naczynko.

<Włos. gw. anguistara a. inguistara, ze Śr. Łć. angustum (Łć. angustus = wązki)>

Angiologia, i, blm., lek. nauka o naczyniach, część anatomji. <Now. z Gr. aggeion = naczynie + -logia = nauka>

Angjomat, u, lm. y lek. p. **Naczyniak.** <Now. z Gr. aggeion = naczynie>

Angjonewroza, y, blm., lek. p. Nerwica. <Now. z Gr. aggeion = naczynie + neyron = żyła, nerw>

Anglaryt, u, lm. y min. p. **Wiwjanit.** <Od miejscowości Anglier we Franeji>

Anglez, a, lm. y 1. *taniec angielski, kontredans, kadryl:* Taniec, dziś zwany A., był tańcem sentymentalnym, każdy stawał do angleza z panią

swego serea. Fred. A. 2. a. **Angielczyk, Anglik** koń angielski a. angliczowany: Kupił cztery gniade, przesłeczne angley. Korz. 3. **lok długi.** 4. druk. *czcionki, pismo angielskie.* <Fr. anglaise = angielska, dom. taniec i in.>

Anglezyt, u, lm. y min. *siarczan ołowiu, przeta-piany z innymi rudami ołowianemi na ołów meta-liczny.* <Od wyspy ang. Anglesea>

Angliczka, i, lm. i *kotowka, kotwiczka, półapka.* <Nm. Angel = wędka>

Anglik, a, × Angielczyk f. lm. *cy człowiek zim-ny, obojętny, slegnatyk, wypracowany:* Nie go nie zajmuje, to A.! 2. p. **Anglez.**

Angliczować, uje, ował 1. *angliczować, przerabiać na sposób angielski.* 2. A. konia = *podciąć mu ogon u nasady, ażeby odstawał.* 3. *obcinać, obrzywać, przycinać, przyszywać:* Wąsik angliczowany. Wyliczył osiemset rubli angliczowanym złotem. Wilk.

Angliczowanie, a, blm., czynność cz. **Angliczować. Angloman, a, lm. i** a. *owie zwolennik anglicz-szczyzny, naśladowający wszystko, co angielskie.*

Anglomanja, i, blm. *zaniłowanie, naśladowanie angielszczyzny, brytanomanja.*

[**Anglowy]** p. **Handlowy.**

[**Angluz, a, lm. y]** p. **Inkluz.**

Angora, y, lm. y 1. odmiana psów, kotów, króli-ków, z długim, delikatnym włosem: Kot A. 2. blm. *welna z kozy angorskiej.* 3. *futro z angor.* 4. *tkanina z wełny kóz angorskich.* <Od miasta azjatyckiego Angora>

Angorowy przym. od **Angora:** W jasnej rotun-dzie z angorowym futerkiem. Bał.

Angorski przym. od **Angora:** Koza angorska, p. **Angora.**

[**Angrés, u, lm. y]** p. **Agrest.**

[**Angrést, u, lm. y]** p. **Agrest.**

[**Angrez, a, lm. y]** p. **Andrus.**

[**Angréstek, stka, lm. stki]** p. **Agrest.**

Angrosista, y, lm. ści *kupiec hurtowy, hurtow-nik.* <Fr. en gros = hurtowo>

[**Angrys, u, lm. y]** p. **Agrest.**

[**Angryz, u, lm. y]** p. **Agrest.**

†**Angul, u, lm. y** mat. p. **Kąt.** <Łć. angulus>

Angurek, rka, lm. rki, Drzewiwęsta, bot. (an-graeum) *roś. z rodziny storczykowatych.* <Now. niby Łć. angraeum, z Jawańs. angrek>

Angustura, y, lm. y bot.: Drzewo angustury, p. **Fehrzystręt.**

Anharmonicznie przys. od **Anharmoniczny:** Podzielić odeinek A. = *według stosunku podwójnego podziału.* <Now. z Gr. a(n) = nie + Harmonicz-nie>

Anharmoniczny mat.: Podział a. stosunek A. = *stosunek podwójnego podziału.*

×**Anhelica, y, lm. e** *anielska:* Podobna białej anhelicy - sławio. Słow. <Wyraz utworzony przez Słowackiego, może na wzór Ukr. anhelý-cia = anielska>

×**Anheliczny anielski:** Słyszac głos taki, sny mię anhelicznie brały całego. Słow. Zbliża ś. Prometeusz, postać anheliczna. Kon. <Wyraz utworzony przez Słowackiego, może z Ukr. anhel = anioł>

Anhidryt, u, lm. y, † Murjaeyt, chem. i min. *bezwodny siarczan wapnia, bezwodnik.* <Now. z Gr. a(n) = nie, bez + hýdōr>

Ani sp. i. *nawet nie, nawet i nie, wcale nie:* A. wspomni o tym. A. o tym gadaj! Żaden z naszych ani raniony. A. o tym wątpić. Ani mi ś. waź! Dobry, A. słowa, ale mógłby być lepszy (= A. słowa nie można przeciw temu powie-

dzieć; co prawda). A. rusz, A. weź = w żaden sposób, żadną miarą: Terpsychorze służyć już A. weź nie może. Kaczk. Apetytu nie ma, łyżka sama z rąk wypada i A. weź. Jun. A. na Jotę, A. krzy, A. trochę, A. na lekarstwo, A. żdźbła [A. zdry] = nic zgola, wcale nie. Nie znalazłem ś. A. weź na gospodarstwie. Kaczk. (= A. w ząb). [A. jak] = *njak*, A. weź, A. rusz, A. sposobu. [A. weź] = A. rusz.: A. ja weź do roboty. A. go weź do rozgadki. A. dudę [Ni dudę, A. dujdę] = A. słówka, A. piśnię, A. wspomni: Prawi grzecności, ale o długu A. dudę. A. mru-mru: = A. słowa! A. piśnij!: Tylko o tym A. mru-mru! 2. A. — A. = *ni—ni, i nie—i nie*: A. zimno, A. gorąco. Żył jeszcze, ale A. ś. ruszyć, A. mówić nie mógł. A. tu, A. tam. A. stąd, A. zowąd (= *nie wiadzieć skąd*). A. stąd, A. zowąd chwycili ś. za łyby (= *ni stąd, ni zowąd, zniecka, nie wiadomo z jakiej przyczyny*). A. be, A. me = A. w ząb, A. rusz: On po polsku A. be, A. me. [A. co] = A. *nie innego*: A. za co pochować, A. co. A. біem, A. co. A. dymu, A. popiołu [A. widu, A. słychu, A. dychu] = A. śladu, A. znaku, kamień i woda: Przepadł i A. dymu, A. popiołu po nim! 3. [A. prochu, A. dymu] = A. *tabaki nie zażywa, A. nie pali*. 4. [A.] = *ile, tyle co*: Ma majątek, A. żyd świni. <A + Ni>

† Ani = a oni.

[A nie już] a jużci, ma ś. rozumieć.

Anielec, eje, ał stawać ś. aniołem, anielskim: Anieleła mi dusza i byłem w niebie. Dąb. <p. Anioł>

Anielica, y, lm. e forma ż. od **Anioł**: Napisa-no jest o anielicy tej, jak zgrzeszyła. Słow. Zwierzęta, anielice i tygrysy! Krasin. Bogdanki anielice, gachowie anieli. Chęć. Po ziemiance—A., po niej szła bogini. Kor.

Anielić, i, II robić aniołem, anielskim, nadawać cechy anielska: Świat szatana anieli, aniola szatani. Krasin. A. ś. robić wrażenie aniola, wdzierać ś. jak anioł: Gwiazdy ś. do serec anieli. Pol. Jak ś. matki oko świeci i nad dzieckiem swym anieli. Krasin.

× **Anielik, a, lm. l p. Anioł:** A. mały, jak różyczka młody. Słow.

Anielski i. przym. od **Anioł**, † **Angielski**: Pozdrowienie anielskie = *zdrowaś Marja*. M. Boska Anielska. 2. przen. *święty, niebiański, cudny, doskonały, idealny, czarowny, zachwycający, podobny aniołom*: Dobroć, sładycz, piękność anielska. Św. Tomasz był nazwanym doktorem anielskim. 3. bot.: Trank A. (bł.: angielski) p. **Zablniec**.

Anielsko przys. od **Anielski**: W grubej żalobie wydawała ś. A. piękną. Krasz. Coś A. słodkiego uśmiechało ś. w jej twarzy. Krasz. Kto pomni twarz tę A. łagodną. Mick. Miłość A. wesola. Krasz.

Anielskość, i, bm. i. rz. od **Anielski**; × **Anielstwo**: Znamię anielskości. Jaka tu A., jaki tu spokój niebieski. Kaczk. Najpiękniejszy stan duszy to jest jej A. Słow. 2. *społeczństwo aniołów*: Ludzkość w on dzień stanie ś. anielskością. Krasin.

× **Anielstwo, a, bhm. p.** **Anielskość**: Pierwszy to krok ku anielswu. Krasin. Lesy tej ziemi w dzień sądu rozwiąże i z nich A. ludziom wypromieni. Krasin.

[**Anieluch, a, lm. y**] i. p. **Jemiola**. 2. p. **Jemiolucha**.

Anihilacja, Annihilacja, i, bhm. czynność cz. **Anihilować**. <Now. z Łé. anihilatio = niweczyć, niszczyć>

Anihilować, uje, ował, Annihilować, Annulować, unieważniać, znosić, niweczyć, unarzać, odwoływać: Małżeństwo moje zostało anihilowane. Fred. A. Jak ojea uwikłali, jak starośćię anihilowali! Krasz. (= *obezwładnili*).

Anilid, u, lm. y chem. *związek, pochodzący od aniliny przez zastąpienie wodoru w grupie amidowej rodnikiem kwasowym*. <p. Anilina>

Anilina, y, bhm. i. a! **Amidobenzol, Feniljak, Cjanol, Krystalina** chem. *jedna z materji, których dalszemi produktami są barwniki anilinowe*. 2. *farba z tych barwników*. <Now. z Fr. Pg. anil = indygo, to zaś ostatecznie z Skr. nīla = ciemny błękit>

Anilinowy przym. od **Anilina**: Cukierki zaprawne farbami anilinowemi.

× **Animacja, i, bhm.** czynność cz. **Animować a. Animować ś.:** A. serdeczna. <Łé. animatio>

× **Animadwersja, i, bhm. i.** *sposrzczenie, zmierzkanie, uwaga, zwrócenie uwagi*: Stał ś. taki zamęt, że nie byłoby to animadwersji wzbudziło. Krasz. 2. *przestraga, zwrócenie komu uwagi, wywołanie, przypomnienie, nagana, strofowanie*: Nakaz strzeżenia granicy pod animadwersją artykułów wojskowych. <Łé. animadversio>

× **Animallizm, u, bhm. fil.** *zwierzęcość, ogół znamion życia zwierzęcego*. <Now. z Łé. animal = zwierzę>

Animela, i, i. † bhm., kneh. *mleczko cielęce, mózdzek, używane do ubierania potaw*. 2. *lm. e, klapka w pompie*. <Włos. animella, z Łé. anima = dusza>

Animista, y, lm. śoi fil. *zwolennik, wyznawca animizmu*. <Now. z Łé. animus = duch>

Animistyczny fil. przym. od **Animizm**: Pogląd A. Teorja animistyczna.

Animizm, u, bhm. i. *fil. teoria fil., według której dusza jest początkiem i przyczyną czynności żywotnych w ustrojach żywych*. 2. *używanie, przypisywanie czemuś cech duchowych*.

× **Animować, uje, ował** *ożywiać, zachęcać, pobudzać, poduszcząć, zagrzewać, dodawać animuszu, odważy, zapalać*: A. kogo na bój. Był w dobrym humorze i animował towarzystwo. Krasz. A. ś., *ożywiać ś., rozgrzewać ś., zapalać ś., nabierać animuszu*: Pędząc (konno) animowała ś. prawie do szatu. Krasz. <Łé. animare>

× **Animowanie, a, bhm.** czynność cz. **Animować a.**

× **Animowanie się, a ś., bhm.** czynność cz. **Animować ś.**

× **Animozja, i, bhm.** *zawziętość, zapalczywość, rozjątrzenie, wzburzenie, zapamiętałość, rozdrażnienie, roznamietwienie*: A. przeciw komu. <Now. z Łé. animosus = odważny; dumny itd.>

Animusz, u, bhm. i. × *duch, serce, umysł; dusza, charakter, usposobienie*: Nie była animuszu niewieściego. Lech był serec wielkiego, animuszu wspaniałego. Wielki A. w neiskach nie ustaje. 2. *odwaga, męstwo, duch, fantazja, junakierza, zachowatość, anielskość; buta, wesolość; wercia, brawura*: Mały wzrostem, wielki animuszem. Bolesław od wielkiego animuszu śmiałym nazwany. Wielki A., a intrata mała. Nabrać, dodać animuszu. 3. × *gniew, złość, chrapka na kogo, zawziętość*: Mieć A. na kogo. <Łé. animus = duch itd.>

† **Animuszny** przym. od **Animusz**: Despota swe postulazne a ubogie poddane, niżli animuszne widzieć wolał. Tw. *Złożyli z serec dumy animuszne*. Por. [**Alamuszny**].

Animuszowaty pełen animuszu, zachowaty, dumny, chełpliwy: Animuszowata starożytności, szyćć ś. przodków przysługą. Koehan.

Anioł, a, lm. owie, a. eli, a. oły, [Amioł, Janioł, Hanioł] † **Angiel, † Angioł** 1. *duch niebiański*: Ach, nie wiem, co mi ś. stało! czy mnie anieli do nieba zabiorą. Słow. Masz taką postać, jakbyś ś. do aniołów myślała już dostać. Malez. 2. *istota niepokalana, doskonała*: Nie wszyscy i tu aniołowie, ale przynajmniej grzechy wstydzą ś. siebie. Krasz. 3. *A. czego = ideał, uosobienie czego*: A. dobroci kobieta. Krasz. A. pocieszyciel. A. piękności. Krasz. 4. *dobroć uosobiona, ideał łagodności*: Obwiniaj mię, zem nie był zupełnym aniołem. Słow. Tu i A. by zaklął. Ir.: A. z pazurkami = szatanek. 5. *A. stróż = duch, gienjusz opiekunicy, patron*: Niech cię aniołowie stróżowie prowadzą. Krasz. To głos twojego anioła stróża. Chęć. Ir.: A. stróż = *szpieg, nieudstępny a. niepożądany towarzyszy*: Gdzieś k. obrócił, zawsze widział około siebie tego anioła stróża. 6. *duch, gienjusz, posłaniec, gońiec, zwiastwi, demon*: A. ciehego smutku, A. rzewności i A. łez uleciały ode mnie. Sienk. A. burzy rozwićci twarz. Mick. Posłannictwo swe anioła pokoju, pociechy i miłosierdzia przyjęła z zapamiętaniem. Krasz. Czy A. śmierci powiał zabójczym technieniem? Jakby A. przeleciał. Prz. (= jakby miałem posiał). Ciszka, jakby A. przeleciał. 7. *nieod. A. Pański = Pozdrowienie anielskie, Zbrowaś Marja*: Odmówić, zmówić A. Pański. Dzwonią na A. Pański. Lud na klęczkach A. Pański mówi. Mick. Przen.: *pora, w której dzwonią na tę modlitwę*: Już było po A. Pański. Krasz. 8. *lm. y, posąg anioła*: Robiąc anioły na urząd, jednak woli djabły na eodzień. 9. *spi jak A. = łagodnie, spokojnie*. Żart.: Pije jak A. = *aż miło patrzeć, gładko, uprannie, jak z nut*. 10. [A. i djabel] *gra wiejska*. Zdr. **Aniołek, Anioleczek, ×Anielik**. <Gr. áγγελος = posel, posłaniec>

Anioleczek, czka, lm. czki p. **Anioł**: A. jasny i święty. Sow.

Aniołek, lka, lm. lki p. **Anioł**: Powitają przyjaciele mię, wiośny młodej aniołka (= zwiastwna). Mick.

Aniółkowaty podobny do aniołka: Myślał o aniółkowej Paulisi. Zach. Aniółkowata, jasnowłosa główka. Zach.

Aniółkowy przym. od **Aniołek, anielski**: Twarz aniółkowa. Słow.

Aniołowy przym. od **Anioł, anielski**: I zdawało ś. jakies śpiewanie aniołowe nad chałą. Słow. Po tych tęczaach aniołowe konie będą latały. Słow.

† **Aniwersarz, a, lm. e, Aniwersarz** 1. *rocznica jakiegoś wypadku, pamiątka*: Dzień aniwersarza Koronacji J. K. Mości. 2. *nabożeństwo, egzekwje doroczne za zmarłego, nabożeństwo żałobne*: A. coroczny, mający ś. odprawiać w dniu jego zgonu. <Z Łć. anniversarius = coroczny, doroczny, na wzór Fr. anniversaire>

Anizetka, i, lm. i *anyżówka, likier anyżowy*. <Fr. anisette>

[**Anizil**] p. **Anizel**.

† **Aniz** p. **Niz**: Lepiejby świnia była, A. białogłowa. Papr. <A + Ni + Zo>

Anizel 1. p. **Niz**. 2. [A., **Anizil**] = a) *jeżeli. b) zanim, nim*. <A + Ni + Zo — Li>

Anjon, a, lm. y chem. *część składowa związku, zbierająca ś. przy elektrolizie na wodzie*. <Wyraz wymyślony przez Faradaya, niły Gr. a(n) = nie + Ion, p. Ion>

Ankier, kra 1. *lm. kry* 1. *kotwica*. 2. *mechanizm w zegarku do regulowania go, wychwył*. 3. *zegarek z takim mechanizmem*. 4. *fiz. pręt z żelaza miękkiego przykładany do magnesów dla ich ochrony; induktor, armatura w maszynach dynamoelektrycznych*. 5. *bud. p. Ankra*. Zdr. **Ankierok**. <p. Ankra>

Ankierok, rka, lm. rki 1. p. **Ankier**. 2. *bezcena dębowa do płynów, 6—9-garnkowa*.

Ankierhak, a, lm. i zeg. *kotwica poruszająca wahadło w zegarze*. <Nm. Ankerhaken>

Ankleta, y, lm. y 1. *komisja śledcza, grono rzeczoznawców*: Minister włożył ankietę cukrowniczą dla wystuchania żywoń fabrykantów. A. ehmielarzy dla obmyślenia... 2. *sprawozdanie, memoriał, przedstawienie stanu rzeczy*: Komisja do opracowania ankiety cukrowniczej. <Fr. enquête>

Ankietowy przym. od **Ankleta**.

! **Ankiłotyczny** przym. od **Ankiłoz**: Staw A.

! **Ankiłoz, y, lm. y** lek. *zrost stawowy, stężenie stawu*. <Gr. agklýsís>

[**Ankin, u, lm. y**] p. **Nankin**.

[**Ankierz, a, lm. e**] p. **Akierz**.

[**Ankor, u, lm. y**] p. **Ankur**.

[**Ankord, u, lm. y**] p. **Akord**.

[**Ankorny**] p. **Ankorny**.

[**Ankorzyć się, y ś., ył ś.**] *gniewać ś.* <p. Rankor>

Ankra, y, lm. y 1. *a. Ankier* bud. i *cies. ściągacz, klanra żelazna do spajania, wiązania ze sobą części budowli, belek lub muru*: Spoić, ściągnąć aukrami. 2. *klanra, spinka haczyk, spięcie u pasów*. 3. *† pas ze spięciem do ubioru kobiecego*. <Nm. Anker m., Fr. ancre f., z Łć. ancora = kotwica (z Gr. áγκυρα)>

Ankrować, uje, ował 1. *spajać, ściągac aukrami, klanrować*: A. mury. 2. *fl.*: A. tratwy, statki = *nakierowywać, spuszczać na dno rzeki kotwicę*.

Ankrowanie, a, btm., czynność cz. **Ankrować**.

Ankrownik, a, lm. cy fl. p. **Kotwiarz**.

Ankrowy przym. od **Ankra**: Żelazo ankrowe. Sztaba ankrowa. Kółko ankrowe (w zegarku).

[**Anksel, śla, lm. śli**] *wieszadło przy sukniach, wieszak, hycel*. <Nm. Hängsel>

[**Ankur, u, lm. y**] 1. p. **Rankor**. 2. *a.* [**Ankur, Ankurka, Jankur, Jankor, Lankur** = a) *popęd, ochota, animusz*. b) *żał, smutek*. <p. Rankor>

[**Ankurka, i, lm. i**] p. **Rankor**.

[**Ankurliwy**] p. **Ankurny**.

[**Ankurność, i, btm**] rz. od **Ankurny**.

[**Ankurny, Ankorny, Hankorny, Ankurliwy**] przym. od **Ankur**.

[**Ankuslerka, i, lm. i**] p. **Akuszerka**.

Anlaga, i, lm. i *ezeion, część bestocajgu, w której ś. szpanuje litery*. <Nm. Anlage>

Anlaufrad, u, lm. y zeg. *kółko zabiegowe, wywołujące cyklicznie przed biciem zegara, kółko sygnałowe*. <Nm. Anlaufrad>

Annale, ów, btp., Annały, Annuarjusz *roczniki*. <Łć. annales lm. (dom. libri = księgi) = roczne, kronika>

Annalista, y, lm. ści *ten, co pisze annale, rocznikarz*.

Annalistowski przym. od **Annalista**: Ton A. Lel. × **Annalistowstwo, a, btm.** *zawód annalisty; sztuka pisanja annalów, rocznikarstwo*: Dzierżwa kronikarstwo spaja niejako z annalistowstwem. Lel.

Annały, ów, btp., p. Annale.

Annaty, at a. atów btp. *piętnastoroczne intraty z beneficjów dawane stolicy apostołskiej, a potym obracane na obronę Rzeczypospolitej*. <Śr. Łć. annata, z Łć. annus = rok>

Annek —, p. **Anek**.

Annih —, p. **Anih** —.

Anniwersarz, a, lm. e p. Anlwersarz.
 ×Annotacja, i, lm. e p. Adnotacja.
 ×Annotować, uje, ować p. Adnotować.
Annuarjusz, a, lm. e rocznik, w lm. *annale, annaly.* <Now. z Łć. annus = rok >

Annuata, y, lm. y praw. dochód roczny za kapitał złożony bezzwrotnie. <Śr. z Łć. annuata, z Łć. annus = rok >

Annulty, ów, blp. obliczenie matematyczne opłaty i sama opłata wnosząca w stałych terminach, celem umorzenia długu, a utworzenia oznaczonego kapitału. <Śr. Łć. annuitas, Łć. annus = rok >

Annulować, uje, ować p. Annullować.

Annullowanie, a, blm., czynność cz. Annullować.
Ano sp. i. † a to, aż to, aż tu, o! *tynczusen:* Usłyszał, A. grają. Mniema, że dobrze, A. źle będzie. **2. tak, tak jest.** **3. † że, iż, jako:** Dobrotliwy, gdy widzi, A. ty ś. starsz, A. biegaś dla niego, wnet rzecze: nie frasuj ś. **4. no dobrze! ha!** Pójdź, a nie pożalujesz. — A.! Opowiedz! — A., dobrze, kiedy chcecie koniecznie. **5. [A.] otóż tedy, więc, z tym:** A. więc posed ten leśny pod te jodły i brał se stamtąd pieniądze. **6. [A., Hano, Anu, Hanu, Anoli, Anok no, to, otóż.** **7. [A. jako] a tak, nie inaczej, albo co?** <A † No.>

† **Ano = a no.**

Anod, a, lm. y, ×Anoda elektrot. elektrod bieguną dodatniego w stosie galwanicznym. <Now. z Gr. ánō = na, w górę >

×**Anoda, y, lm. y p. Anod.**

Anodynista, y, lm. ści człowiek zażywający nalogowo anodiny.

Anodynistka, i, lm. i forma ż. od Anodynista.

Anodynowy przym. od **Anodiny:** Krople anodynowe.

Anodiny, dyn blp. apt. mieszanina eteru siarczanego z wyskokiem (liquor anodynus Hoffmanni). <Now. z Gr. anōdēs = bezwony >

[**Anok, Anoli**] i. p. **Ano 2. tak, tak jest.**

[**Anoli**] p. **Anok.**

×**Anomaliczny p. Anomalny.** <Now. z Łć. anomalía >

! **Anomalistyczny i. p. Anomalny. 2. astr.** Rok A., p. Rok.

Anomalja, i, lm. e i. fil. = a) nieprawidłowość, nieregularność, nieforemność, zboczenie: A. psychiczna. b) **zboczenie a. uchylenie ś. od pewnej reguły, normy prawa. 2. wogóle nienormalność. 3. rzecz niebywała, wyjątek, rzadkość, fenomen:** Taka solidarność jest dziś anomalją. **4. astr. kąt, jaki w danej chwili promień wodzący planety tworzy z osią wielką jej drogi:** A. prawdziwa. A. średnia. A. mimośrodowa a. ekscentryczna. W meteorologii: A. termiczna a. ciepłkowa = różnica między temperaturą normalną danego miejsca a temperaturą średnią równoleżnika, na którym miejsce to przypada. <Łć. anomalía, z Gr. anomía = bezprawie >

Anomalny przym. od **Anomalja;** ×**Anomaliczny, ! Anomalistyczny:** Anomalne rozszczepienie światła, p. **Rozszczepienie.**

Anonim i. a, lm. owie autor bezimienny, bezimiennik, nie podpisujący ś.: Kronika Anonima. **2. u, lm. y list bez podpisu, list bezimienny, przez anonimna pisany.** <Gr. anōnymos = bezimienny >

Anonimowy przym. od **Anonim, bezimienny:** List A.

Anons, u, lm. y i. anonowanie, meldowanie przy wejściu do mieszkania: Mam osobne pomieszkanie, nie trza żadnych anonsów. Kaezk. **2. ogło-**

szenie, doniesienie, obwieszczenie, zawiadomienie w pismach, inserat: Przyznać, że mnie ten A. mógł oszukać. Fred. A. **3. teatr. zawiadomienie ze sceny o zmianie widowiska a. o zastępstwie w roli.** <Fr. annonce >

Anonsować, uje, ować i. kogo = ogłaszać, wymieniać nazwisko wchodzącego, meldować: Wybacz pani, że wchodzę nie anonowany. Fred. A. Kazał ś. A. Kaezk. Wizyty jego nie anonowały ś. (= nie anonowano ich). **2. donosić, dawać znać, zawiadamiać, oznajmiać:** A., że do stołu podano. **3. teatr. zawiadamiać publiczność ze sceny o zmianie widowiska a. o zastępstwie w której z ról.**

Anonsowy przym. od **Anons:** Gazeta anon-sowa.

Anorganiczność, i, blm. rz. od Anorganiczny.

Anorganiczny nieorganiczny, martwy, bez życia, niezżywozny. <Now. z Gr. anórganos = beznarzędny, bezorganowy >

Anorganizm, u, blm. nieorganiczność, niezżywo-ność, martwość przyrody, martwa natura.

Anormalnie przys. od **Anormalny.** <Now. z Gr. a = bez, nie + Łć. norma = norma >

Anormalność, i, blm., rz. od Anormalny, anomalja: A. fizyczna a. umysłowa.

Anormalny i. nienormalny, nieprawidłowy, nienaturalny, wyjątkowy, niezwykły: A. stan umysłu. Uczułem jakiegoś anormalno bicie serca. Krasz. Chłop, mówiący po francusku, to coś anormalnego! Krasz. **2. fil. niezgodny z normą, prawem a. regułą; zbaczający od normy.**

Anortoskop, u, lm. y przyrząd optyczny do ukazywania we właściwej postaci pewnych anamorfóz. <Now. z Gr. anorthós = przyrządzam; przywracam + skopéo = badam, patrzę >

Anortyt, u, lm. y min. a. feldspat wapienny, spat polny, wapienny, bezwodny krzemian glinu i wapnia, znajdujący ś. w djorytach, lawach i niektórych meteorytach. <Now., może z Gr. an = nie, bez + orthós = prosty >

Anortytowy przym. od **Anortyt, anortyt zawierający:** Skąły anortytowe.

Ansa, y, blm. [Ansja] i. uraza, niechęć, pretensja, złość, chęć zemsty: Mieć do kogo ansę (=mieć z nim na piekku). **2. ×powód, okoliczność, sposobność, okazja, pocho:** Nie dawaj mu ansy do tego. <Łć. ansa = sposobność, powód >

Ansambli, u, lm. e i. zgodność i harmonia całości z punktu artystycznego: Do obrazu trzeba punktów widzenia, grupy, ansambu i nieba. Mick. Spektakl odznaczał ś. rzadkim u amatorów ansamblem. Gra artystów, tworząca A. dobry, nie odznaczała ś. wyższym połetem. **2. scena zbiorowa w operze a. w sztuce teatralnej; muzyka zbiorowa, pokojowa, kameralna:** Zarówno A., jak też i role poszczególne wypadły zadawalająco. Dyryktor towarzystwa muzycznego winien urządzać ansamble, np. tria, kwartety itp. <Fr. ensemble >

Ansamblowy przym. od **Ansabl, zbiorowy:** Utwór skrzy ś. dowcipem w ansamblowych scenach.

[**Ansja, i, blm.] p. Ansa.**

† **Anstrycha, y, lm. y górna. p. Rozpora.** <Nm. Anstreich >

Anszeł, a, lm. owie, na czele stojący, naczelnik: Gienerał A. (tytuł dowodzącego całą siłą zbrojną a. pełnego tintera piechoty, jazdy, artylerji). Inżynier A. (= zawiadujący częścią drogi a. całą drogą). <Fr. en chef dosk. = jako wódz = główny >

† **Anszkot, u, lm. y rodzaj materji.** <Możo od Szkoeci >

Anszlaczek, czka zwykle w lm. czki szew. *kawalki skóry, któremi s. szustaje podszew.*

Anszlag, u, lm. l. *kosztorys, wykaz kosztów, obliczenie wydatków* np. na przedsięwziętą budowę: *Tłukła s. za nim chmara faktorów i stręczy-cieli z anszlagami na majątki ziemskie.* Jord. 2. *fortep. miejsce struny, w które młotek uderza.* 3. *kip. beczka wyładzona siarką.* 4. *stol. anzac, fela, li-stewka wystająca naokoło drzwi a. obna i zacho-dząca na ramę.* <Nm. Ansellag>

Anszlagować, uje, ował robić anszlag, obliczać koszty przyszłej budowy.

Anszlagowanie, a, blm., czynność cz. Anszlago-wać.

Anszlagowy przym. od Anszlag, *kosztorysowy.*

Antaba, y, lm. y l. *× rekojęść, rączka, ucho, rekojmia, ujęcie jakiej rzeczy* np. garnka, statku. 2. *ucho, kółko ozdobne zwieszające s.:* Szufłada, trumna z antabami. 3. *klawia do zczepienia uchyl-onych skrzydeł okna, sztaba:* Założyć okno na antabę. 4. [A] *klamka ślusarska u drzwi.* 5. *pow. żelazne wiązanie pudła powozu z resorem w tyle.* 6. *pusz. obwódka osłaniająca cyngle, obłak.* Zdr. **Antabka.** <Nm. Handhabe>

Antabka, i, lm. i p. **Antaba:** Drzwi oboje zam-knięte na antabki i kłódki. Krasz,

Antagonista, y, lm. śól l. *przeciwnik, ubwer-sarz, rywal, współubiegający s.:* Uciekał s. do za-jętych skoków: aby zbić z drogi antagonistę. Krasz. 2. *fizj. mięsień przeciwnie działający:* Mięśnie wyprostne są antagonistami zginają-cych. <Gr. antagonistēs>

Antagonistka, i, lm. i forma ż. od Antagonista.

Antagonistyczny przym. od Antagonizm: Dąż-ności antagonistyczne.

Antagonizm, u, lm. y l. *posp. rywalizacja, prze-ciwnictwo, duch przeciwnictwa; nieprzyjaźń, współ-ubieganie s. wzajemne; walka; zawistna chęć zakasa-sonania:* Pomiędzy Żydami z południowych gu-berni a Żydami litowskimi istnieje dziwny A. W łonie gabinetu nad antagonistami religijne-mi wzmnie przewagę roztrąpność polityczna. 2. *fil. = a) przeciwnictwo; przeciwność; opór wzajemny, walka:* A. charakterów, usposobień, poglądów. b) *przeciwdziałanie:* A. w dziedzinie materialnej i duchowej. *× Prawo antagonizmu.* 3. *blm. lek., przeciwnictwo; czynność przeciwni-cza, przeciwnictwo pomiędzy dwiema czynnościami ograniczonymi.* <Gr. antagonizma>

[Antalka, i, lm. i] p. Altana.

Antał, a, a. u, lm. y p. **Antałek.** <Węg. á(n)talag, altalag>

Antałeczek, czka, lm. czki p. **Antałek:** Wina A. na mój żołądcezek. Krasz.

Antałek, lka, lm. lkl, **Antał i.** *achtel, ósemka (1/8 oksefta).* 2. *bezcalka, barylka pwa, dawwid-ówka.* Zdr. **Antałeczek.**

Antałkowy przym. od Antałek: Piwo antałko-we (= niehutelkowe).

Antałowicz, a, lm. e *piłujący antałow = pijak, piosz, bibosz, wybitny kufel, dusikufel.*

Antarktyczny gio. *położony w pobliżu bieguna po-łudniowego:* *Ląd, ocean A.* <Gr. antarktikós dosł. = przeciwpółnocny>

Antecedencje, i, blp. p. **Antecedensa:** Wnoszą-cie antecedencji, przyszłość zapowiada s. nie bar-dzo świetnie. <Łć. antecedentia lm. ni. od ante-ceedens = poprzedzający>

Antecedensa, a, y, ów, blp. **Antecedencje** prze-szłość, poprzednie zachowanie się człowieka, *anter-jora; poprzednie wypadki, dzieje; to, co poprzedziło stan obecny:* Nie dopuszczono go, i nie dziwi:

usunięcie jest logicznym i naturalnym anteceden-sów następstwem. Jeż. Jeżeli będziemy szli na odwrót, trafimy na dwa antecedenasy. Spas.

× Antecesor, a, lm. owie *praw. przodek, poprze-dnik.* <Łć. antecessor = poprzednik>

Antedata, y, lm. y *data wcześniejsza, wsteczna.*

Antedatować, uje, ował, !Antydatować *wcześniejszą, niż współczesna, wsteczną datę zapisywać:* A. *weksel.* Przen.: *cofać, cofnąć:* Julia sypała wejrzzeniami, któreby mogły spalić nieszczęśli-wego, gdyby o lat 20 mogła je A. Krasz. <Now. z Łć. ante = przed + p. Data>

Antedatowanie, a, blm., **!Antydatowanie**, czyn-ność cz. **Antedatować.**

Antedyluwalny, !Antydyluwalny *przedpotopowy.* <Now. z Łć. ante = przed + diluvium = po-wódź>

Antek, tka, lm. tkl *zł. łobuz, terminujący na złodzieja.*

Antekonwokacyjny *który miał miejsce przed kon-wokacją:* Korz. Sejmik A. <Now. z Łć. ante = przed + p. Konwokacja>

Antenat, a, lm. ty a. ci *poprzednik w rodzinie, przodek, dziad, pradziad (nie żyjący już).* <Now. z Łć. ante = przed + natus = urodzony>

Antependjum w lp. nieod., lm. a, ów, **!Antype-djum, × Antependjum** *ścianka frontowa, od stołu ołtarza do jego stopy.* <Właściwie antependjum, z Łć. antependium a. antependium = co wisi z przodu, zasłona przednia>

× Antependjum, w lp. nieod., lm. a, ów p. **Antependjum.**

Anterjora, ów, blp. l. p. **Antecedensa.** 2. *ak-ta poprzednie, poprzednie korespondencje.*

† Antfas, u, lm. y p. **Antwas.**

Anti — p. **Anty** —.

Antkowski *zł. przym. od Antek, łobuzowski, an-drusowski, złodziejski.*

× Antloch, a, lm. y, **Hantloch** *górz. szyb, w któ-rym pompy stoja, szyb wodny.* <Nilzy Nm. Hand-loeh; hant- pojmwano jako pompa (hant-werk); Nm. Loch = dziura, szyb>

† Antolarz, a, lm. e, **† Antulaż, † Antularz, † Antu-larz** *rodz. koronek nitczanych.* <Fr. entoilage>

Antolog, a, lm. owie, **Antologista** *autor anto-logji.*

Antologiczny przym. od Antologja.

Antologja, i, lm. e *wyбір najpiękniejszych miejsc z pisarzów.* <Gr. anthologia dosł. = zbiór, wy-bór kwiatów = zbiorek wierszyków>

Antonomazja, i, lm. e *rodz. metonimji, polegają-cej na użyciu określenia a. imienia własnego, wsku-zującego rodzaj, kategorię — zam. imienia osoby,* np. Syn Afrodyty, zam. Amor; prawdziwy Cyce-ro, zam. mówca. <Gr. antonomasia>

Antonówka, i, lm. l *rodz. jabłek.* <Rs. anto-novka>

× Antozon, u, blm., *chem. rzekoma część składo-wa tlenu, a. jego odmiana alotropijna.* <Now. z Gr. anti = przeciw + p. Ozon>

Antracen, u, blm., *chem. węglowodór otrzymany ze smoly węgla kamiennego.* <Now. z Gr. anthrax = węgiel kamienny>

Antrachlon, u, blm., *chem. chinon antraceno-woy, O₁₄H₆O₂.* <Now. z Gr. anthrax = węgiel kamienny + p. Chinon>

Antracyt, u, lm. y, *chem., min. jedna z odmian węgla kopalnego.*

Antrakonit, u, lm. y *min. kalcyt zabarwiony przez węgiel na czarno.* <Now. z Gr. anthrax = węgiel kamienny>

Antraks, u, lm. y lek. p. **Czyrak**. <Gr. *ánthrax* = węgiel kamienny >

Anrakt, u, lm. y l. *paauza, przerwa, czas między aktami; międzylakt*. 2. żart: „W antrakcie“ = tymczasem, w przerwie między dwoma zajęciami: No i dalej nie masz-że nam co powiedzieć? spytał Longin — a załym, Cymbasiu, w antrakcie dawaj wieszczę. Krasz. <Fr. *entracte* >

Antraktowy przym. od **Anrakt**: Czas A.

Antre nieod. *opłata za wejście, wstępne; wstęp, wejście; wchód, przedpokój, przedsionek*: Tu ś. nie płaoi A. Ma piękne A. do mieszkania. <Fr. *entrée* ż. >

Antreprener, gm. **Antreprener**, a lm. rzy *przedsiębiorca; dostawca, liwerant*. <Fr. *entrepreneur* >

Antreprenerka, l, lm. l forma ż. od **Antreprener**.

Antreprenerski przym. od **Antreprener**: Komisja odkupiła od spółki antreprenerskiej założone przez nią fabryki. Korz.

Antreprenyer, a, lm. rzy gm., p. **Antreprener**.

Antreprenyerka, l, lm. l gm. forma ż. od **Antreprenyer**.

Antreprenyerski gm., przym. od **Antreprenyer**.

Antreprzyza, y, lm. y l. *przedsiębiorstwo; dostawa, liwerunek*: Podjął ś. antreprzyzy. Mieć co w antreprzyzie. 2. *towarzystwo przedsiębiorcze*: Zbliżał ś. termin kontraktu zawartego z antreprzyzą tabaczną. Korz. 3. *przedsięwzięcie, zamiar, projekt*. <Fr. *entreprise* >

Antresola, l, lm. e l. *półpiętro między parterem i pierwszym piętrem, z ostatnimizszemi mieszkaniami, międzypiętrze, półpiętrze*. 2. *paucłacz, górka*: Kuchnia z antresolą. 3. *ucz. tylek*. Zdr. **Antresolka**. <Fr. *entresol* >

Antresolka, i, lm. l p. **Antresola**.

Antropocentryczność, l, bhm., p. **Antropocentryzm**.

Antropocentryczny przym. od **Antropocentryzm**. <Now. z Gr. *ánthrōpos* = człowiek + łd. *centrum* (z Gr. *kénatron*) = środek >

Antropocentryzm, u, bhm., **Antropocentryczność** fil. *doktryna, kierunek fil. uważający człowieka za punkt środkowy, za cel wszechświata*.

× **Antropoetyzm**, u, bhm., fil. l. *odmiana antropomorfizmu; pojmowanie a. objaśnianie świata jako całości urzadzanej według zasad i celów moralnych człowieka*. 2. *doktryna porządku moralnego w świecie, zgodnego z etyką ludzką*. <Z Gr. *ánthrōpos* = człowiek + *ethismos* = zwyczaj >

Antropofag a, lm. l, **Antropofag** *ludożerca, kaniibal*. <Gr. *ánthrōpofágos* >

× **Antropofagizm**, u, bhm. *nieprzeparty popęd do ludożerstwa*; przén.: Ten A. jenujalny, który ją zmusza pożerać każdego, co wniędzie w zacząrowane koło jej życia, zachowała w całej potędze. Krasz.

Antropofagja, l, bhm. *ludożerstwo, kaniibalizm*.

Antropogleografja, l, bhm. *gie. gieografja antropologiczna, traktująca człowieka już to w jego zależności od ziemi, już to w jego wpływie na ziemię*. <Now. z Gr. *ánthrōpos* = człowiek + p. *Gieografja* >

Antropolog, a, lm. owle, a. *odzy znawca antropologii; badacz w dziedzinie antropologii*. <Gr. *ánthrōpologos* >

Antropologicznie przys. od **Antropologiczny**.

Antropologiczny przym. od **Antropologia**: Badania antropologiczne.

Antropologia, l, bhm. l. *nauka o człowieku ze stanowiska przyrodniczego, zajmująca ś. badaniem rozwoju człowieka pierwotnego, cechami ras, sta-*

nem ich kultury, obyczajami, zwyczajami itp. 2. *fil. dział filozofji traktujący o człowieku; nauka o naturze ludzkiej a przede wszystkim o duchowej jej stronie*.

Antropometria, l, bhm. *nauka o wymiarach części ciała ludzkiego*. <Now. z Gr. *ánthrōpos* = człowiek + *-metria* = mierzenie >

Antropometryczny przym. od **Antropometria**: Badania antropometryczne. Biuro antropometryczne.

Antropomorficznie przys. od **Antropomorficzny**. **Antropomorficzny** przym. od **Antropomorfizm**, **lCzłekokształtny**. <Now. z Gr. *ánthrōpōmorfos* = człekokształtny >

Antropomorfizacja, l, bhm. *nadawanie czemikolwiek cech ludzkich*: A. Bóstwa.

Antropomorfizm, u, bhm., **lCzłekokształtność** fil. l. *pojnowanie natury boskiej na podobieństwo ludzkiej; przypisywanie Bogu, światu, wogóle rzeczom własności i pobudek człowieka*. 2. *kierunek, doktryna fil., objaśniająca wszechświat za pomocą własności i pobudek czynnych w życiu a. postępowaniu człowieka*.

Antropomorfizować, uje, owal fil. *pojnować coś w duchu antropomorfizmu; objaśniać coś przez podobieństwo do człowieka; przypisywać czemuś własności natury ludzkiej*.

Antropomorfizowanie, a, bhm., *czynność cz. Antropomorfizować. A. natury. Chm.*

Antropomorfny *mający kształt ludzki, o postaci ludzkiej*: Antropomorfne mały budują na drzewach platformy.

Antropomorfoza, y, lm. y *wytwór antropomorfizacji, coś upostaciowanego po ludzku*: Mit o Achillesie przedstawia antropomorfozę dzikiego potoku górskiego.

× **Antroponoetyzm**, u, bhm., fil. l. *odmiana antropomorfizmu; pojmowanie a. objaśnianie świata jako całości urzadzanej według zasad rozumu ludzkiego*. 2. *doktryna świata stworzonego i rządzonego przez rozum do ludzkiego podobny*. <Now. z Gr. *ánthrōpōnoos* = myśleniem ludzkim obdarzony >

× **Antropopatyzm**, u, bhm. fil. l. *odmiana antropomorfizmu; przypisywanie Bogu a. przyrodzie ludzkich uczuć, afektów*. 2. *doktryna objaśniająca świat pobudkami uczuciozemi przypisywanemi Stwórcy a. przyrodzie*. <Now. z Gr. *ánthrōpopátheia* = uczucie ludzkie >

× **Antropoteletyzm**, u, bhm., fil. l. *odmiana antropomorfizmu; pojmowanie a. objaśnianie świata zgodnie z celowością ludzką*. 2. *doktryna przyczyn celowych podobnych do pobudek celowych w postępowaniu ludzkim*. <Now. z Gr. *ánthrōpos* = człowiek + *thélō* = chce >

Antropozof, a, lm. owle fil. *znawca a. badacz antropozofji*.

Antropozoficzny przym. od **Antropozofja**.

Antropozofja, l, bhm., fil. *filozoficzna część antropologii; wykład zasad filozoficznych nauki o naturze człowieka*. <Now. z Gr. *ánthrōpos* = człowiek + *sofia* = umiejętność >

× **Antrsza**, nieod., w taiecu: *peune przebiekanie nogami w powietrzu; krok niepewietrzny*. <Fr. *entreehat* >

† **Antrycharz**, a, lm. e, † **Handrycharz** *gór. pomocnik ręczny kopacza*. <Z Nm. *handreichchen* = pomagać >

Antrykoelk, a, lm. i p. **Antrykot**.

Antrykot, a, lm. y kuch. *potrawa z mięsa wołowego*. Zdr. **Antrykoelk**. <Fr. *entreeôte* (dosł. = międzyżebrze) >

†**Antualarz**, a, lm. e p. **Antolarz**.
 ×**Antuka**, l, lm. l *półdeszczówka, parasolka od słońca i od deszczu*. <Fr. en-tout-cas (dosk. = na wszelki wypadek)>
 †**Antularz**, a, lm. e p. **Antolarz**.
 †**Antulaż**, a, lm. e, p. **Antolarz**.
 †**Anturaż**, u, blm. *otoczenie*: Jej przeznaczeniem jest żyć i kwitnąć w anturażu wyższym i inteligentnym. Orzesz. <Fr. entourage>
 †**Antwas**, u, lm. y, †**Antfas** *miednica z dzbanem, umywalnia*. <Nm. Handfass>
 †**Antwerk**, u, lm. i, †**Hantwerk** *gór. pompa ręczna do wyciągania wód szybem*. <Nm. Handwerk>
Antyalkoholizka, l, lm. l forma ż. od **Antyalkoholik**, *antyalkoholista*.
Antyalkoholik, a, lm. cy, **Antyalkoholista** *przeciwnik pijaństwa, członek towarzystwa wstrzemięźliwości*. <Now. z Gr. anti = przeciw + p. Alkohol>
Antyalkoholista, y, lm. ści p. **Antyalkoholik**.
Antyalkoholista, l, lm. l forma ż. od **Antyalkoholista**, *antyalkoholizka*.
Antyalkoholowy przym. *przeciw pijaństwu wymierzony*: Kuracja antyalkoholowa.
Antybachiczny wiersz a. **Antybachjusz** *wiersz składający się ze słów trzygłoskowych, z których ostatnia krótką (przeciwny bachieczemu)*. <Łé. antibacchius>
Antybachjusz, a, lm. y p. **Antybachiczny**: W dwóch lub trzech miejscach daktyle zastąpione są przez A. Miek.
Antybjajronowski *przeciwny bajronowskiemu, paraliżujący bajronizm*: Wpływy antybjajronowskie Mickiewicza. Chm. <Now. z Gr. anti = przeciw + Byron>
Antybiblijny przym. *przeciwny biblij.* <Now. z Gr. anti = przeciw + p. Biblia>
Antybka, l, lm. l p. **Antypka**: Skłonił się z dwuszną iową ku panu antybku. Miek.
Antychlor, u, blm., chem. *jakakolwiek materia, używana do zniweczenia szkodliwych skutków nadmiaru chloru*. <Now. z Gr. anti = przeciw + p. Chlor>
Antyholeryczny *przeciwny choleryczny, zapobiegający cholercie*: Srodek, kongres A. <Now. z Gr. anti = przeciw + p. Cholera>
 ×**Antychronizm**, u, lm. y p. **Anachronizm**. <Now. z Gr. anti = przeciw + chrónos = czas; Gr. antichronismós ma znaczenie tylko grammatyczne>
Antychryst, a, lm. owie, [**Ancyhryst**, **Ancykryst**, **Antychrysta**, **Jancykryst**], †**Antykryst** l. *przeciwnik, antagonistą Chrystusa, fałszywy Chrystus, czarł.* 2. *złośnik, furjał, pasjonat, potępieniec, z piekła rodem, piekielnik*. Zdr. **Antychrystek**. <Gr. późn. Antichristos>
 [**Antychrysta**, y, lm. y] p. **Antychryst**.
Antychrystek, tka, lm. tkl p. **Antychryst**: Przemawiał do pana zamku, jak do antychrystka. Słow.
Antychrystka, tkl, lm. tkl forma ż. od **Antychryst**, *kobieta-antychryst*: Nie wiesz nie, to A! niegodna zwodnica! Krasz.
 †**Antychrystować**, uje, ował *nazwać kogo antychrystem, wynająć komu od antychrystów*: Kacerze papieża znieważają, łają, sromocą, antychrystują. Smotr.
 †**Antychrystowanie**, a, blm., czynność cz. **Antychrystować**.
Antychrystowy, **Antychrystyczny** przym. od **Antychryst**: Wstała na ziemi moc antychrystowa.

Słow. Druga część Żywota człowieka pocziwego czasy antychrystowe głosi. Krasz.

×**Antychrystycznie** przys. od **Antychrystyczny**: Idea Chrystusowa gwałcona A. Krasin.

×**Antychrystyczny** przym. od **Antychryst**.

Antychrześcijański *nieprzyjazny chrześcijaństwu*. <Now. z Gr. anti = przeciw + p. Chrześcijański>

Antycyklon, u, lm. y gie. *ruch powietrza dookoła największości barometrycznej, wiatr, pędzący od miejsca największości barometrycznej po drogach skrzywionych*.

Antycypacja, l, blm. l. *przypuszczenie czego z góry, uprzedzenie faktów, przewidywanie*. 2. fil. a) *przypuszczenie, sąd a. twierdzenie, wyprzedzające dowodzenie a. uzasadnienie; założenie wyprzedzające doświadczenie a. dowody*. b) *co dane jest przed doświadczeniem i dzięki czemu jedynie doświadczenie jest możebne*. 3. *muż. użycie w akordzie nuty, należącej do akordu następnego*. 4. *praw. pobór a. wypłata przed terminem, np. dzierżawy, płacy urzędników, podatków w razie potrzeby*. 5. *ret. zwrot: odpowiedź na zarzuty jeszcze nie uczynione*.

Antycypacyjnie przys. od **Antycypacyjny**: Sądzić, twierdzić A.

Antycypacyjny przym. od **Antycypacja**: Sąd, twierdzenie antycypacyjne.

Antycypować, uje, ował l. *uprzedzać, robić co wpiery, niż z porządku rzeczy wypadła*: Nim będzie drukować, chce antycypowanej owacji. Krasz. Uczuciem już antycypowanym mężowskim domyślił się, że stosunki owe młodości mogły być czulsze... Krasz. 2. *podsuwać co komu, domyślać się czego bez podstawy*: Ci pisarze antycypowali nasze myśli i uczucia. Spas. 3. fil. = a) *z góry a. naprzód przypuszczać; coś zakładać przed dowodzeniem; twierdzić przed doświadczeniem a. dowodzeniem*. b) *sądzić zbyt pośpieszenie*. 4. *praw. wybierać przed czasem a. płacić naprzód, z góry*: Zapłata antycypowana. <Łé. anticipare>

Antycywilizacyjny *przeciwny cywilizacji, niezgodny z duchem postępu, zacofany, wsteczny*: Zwyczaje antycywilizacyjne. <Now. z Gr. anti = przeciw + p. Cywilizacyjny>

Antycylnie przys. od **Antycylny**.

Antycylny przym. od **Antyk**, ×**Antykowy**, l. *starożytny*: Antyczne dramaty Szekspira. 2. *starożytny, odwieczny*: Ubiór, strój A. <Now. z Łé. antiquus = starodawny>

! **Antydatować**, uje, ował p. **Antedatować**.

! **Antydatowanie**, a, blm., czynność cz. **Antedatować**.

Antydemokrata, y, lm. ci *przeciwnik demokracji*. <Now. z Gr. anti = przeciw + p. Demokracja>

Antydemokratyczny przym. od **Antydemokrata**: W duchu antydemokratycznym.

Antydot, u, blm., **Antydotum** l. *lekarstwo przeciw zatrzymaniu, otruciu, odtrutka*. 2. *przen. srodek zapobiegawczy, zaradczy, lekarstwo*: Antydotem na nudy jest praca. <Gr. antidoton ni.>

Antydotum, w lp. nieod., lm. a, ów p. **Antydot**.
 ! **Antydyluwalny** p. **Antedyluwalny**: Do naszej sfery należała, pomimo idyllicznego warkocza i antydyluwalnej sukni. Orzesz.

Antydynastyczny *przeciwny interesom dynastji, nieprzyjazny jej*. <Now. z Gr. anti = przeciw + p. Dynastia>

Antyfebryna, y, blm., chem. *farmaceutyczna nazwa acetanilidu, srodek lekarski przeciwgorączko-*

wy. < Now. z Gr. anti = przeciw + Łć. febris = gorączka >

Antyfeminista, y, lm. **ści** przeciwnik feminizmu; nieprzyjaciół kobiet. < Now. z Gr. anti = przeciw + Łć. femina = kobieta >

Antyfeminizm, u, blm. nienawiść do kobiet; nieznanawanie emancypacji kobiet.

Antyfilozoficzny fil. 1. przeciwny zasadom a. wymaganiom filozofji. 2. wrogii a. nieprzyjaźnie usposobiony dla filozofji. < Now. z Gr. anti = przeciw + p. Filozoficzny >

Antyfona, y, lm. **y** śpiew chóralny, kończący litanię a. wogóle śpiew podobny. < Now. z Gr. antifonos (dosł. = przeciwbierzący) = odpowiadający; towarzyszący (akompaniujący) >

Antyfonarjusz, a, lm. **e**. **Antyfonarz** księga z antyfonami i nutami do nich.

Antyfonarz, a, lm. **e** p. **Antyfonarjusz**.

Antyfraza, y, lm. **y** figura retoryczna: wyrażenie, pod którym zupełnie co innego ś. rozumie. < Gr. antifrasis >

Antygraf, a, lm. **owle** piszący odwrotnie, na wspak. < Now. z Gr. anti = przeciw + gráfō = pisać >

Antygrafja, i, blm. pismo odwrotne, pisanie na wspak.

Antyk, a, lm. **i** 1. zabytek starożytny, jak posąg, obraz, zegar itp. 2. przedmiot przestarzały, staroświecki, niemodny: Kredens, w czasach pono pradziadka już antykiem zwany. Moraw. 3. przen. człowiek staroświecki, starej daty. < Now. z Łć. antiquus = starożytny >

† **Antykamera, y**, lm. **y** przedpokój, sień, przedsiónek: Z pokojów królowej przyszedł do antykamery. Krasz. < Now. z Łć. ante = przed + camera dosł. = sklepienie, sufit >

Antykatołicki przym. od **Antykatołk**. < Now. z Gr. anti = przeciw + p. Katołicki >

Antykatołczka, i, lm. **i** forma ż. od **Antykatołk**.

Antykatołk, a, lm. **cy** nieprzyjaciół kościoła katołickiego.

Antyklerykalny przym. nieprzyj. zny klerowi, wrogii duchowieństwu, występujący przeciw niemu: Polityka antyklerykalna. < Now. z Gr. anti = przeciw + p. Klerykalny >

Antykonstytucjonista, y, lm. **ści** członek stronnictwa politycznego, przeciwnego rządowi reprezentacyjnemu. < Now. z Gr. anti = przeciw + p. Konstytucjonista >

Antykościelny występujący przeciw kościołowi, przeciw kościołowi zwrócony, nieprzyj. zny, wrogii kościołowi. < Now. z Gr. anti = przeciw + p. Kościół >

× **Antykowy** p. **Antyozny**.

† **Antykryst, a**, lm. **owle** p. **Antychryst**.

Antykrytyka, i, lm. **i** krytyka krytyki, odpowiedź na krytykę, replika. < Now. z Gr. anti = przeciw + p. Krytyka >

Antykwa, y, blm., druk. rodzaj czcionek: pismo o oczku prostopadłym, składające ś. z zwyczajnego małego alfabetu. < Now. z Łć. antiqua = starożytna >

× **Antykwarja, i**, blp. starożytności, antyki, rzeczy stare: Miłośnik antykwarii.

Antykwarjat, u, lm. **y** p. **Antykwarnia**.

Antykwarjusz, a, lm. **e** × **Antykwarz** 1. starożytnik, znający ś. na starożytnych przedmiotach sztuki. 2. handlujący starymi książkami a. dziełami sztuki.

Antykwarjuszowski p. **Antykwarski**.

Antykwarjuszowstwo, a, blm., **Antykwarstwo** zamierzanie a. manja do zbierania starożytnych

przedmiotów sztuki a. starych książek: Nieznacznie wpadł w A., w bibliomanję. Krasz.

Antykwarnia, i, lm. **e**, **Antykwarjat** 1. skład a. sklep sprzedaży i kupna starożytnych dzieł sztuki, monet itp. 2. księgarnia handlująca książkami dawnymi, wyczerpanymi a. używanymi.

Antykwarski przym. od **Antykwarz**, **Antykwarjuszowski**, × **Antykwaryczny**: Sprzęty stare, użyte, jakby z antykwarskich składów zbierane. Bał. Zakład A. Firma antykwarska.

Antykwarstwo, a, blm. p. **Antykwarjuszowstwo**. Krasz.

× **Antykwaryczny** p. **Antykwarski**.

× **Antykwarz, a**, lm. **e** p. **Antykwarjusz**.

Antyliberalizm, u, blm. niechęć do liberalizmu, nieznanawanie go. < Now. z Gr. anti = przeciw + p. Liberalizm >

Antyliberalny przeciwny liberalizmowi, nieznanający go.

Antylog, a, lm. **i** elektrot. biegun ujemny w stosach elektrycznych, wytwarzających prąd przez działanie ognia. < Z Gr. antilogos = przeciwny >

Antylogarytm, u, lm. **y** mat 1. logarytm, stojący w szeregu obok odpowiadającej mu liczby. 2. daw. logarytm dostawy. < Now. z Gr. anti = przeciw + p. Logarytm >

Antylogja, i, lm. **e** 1. sprzeczność w dziele a. dziełach jednego pisarza. 2. fil. sprzeczność podstaw a. zasad (u sceptyków starożytnych). < Gr. antilogia >

Antylopa, y, lm. **y** zool. (antilope) zwierzę racicowe, przeżuwające, pochworogie. Gatunek: Gazela (a. dorcas). Zdr. **Antylopka**. < Now. z Fr. antilope, Włos. antilopa itd. Pochodzenie wyrazu ciemne >

Antylopi przym. od **Antylopa**: Skok A. Mięso, stado antylopie.

Antylopka, i, lm. **i** p. **Antylopa**.

Antymaterjalista, y, lm. **ści** przeciwnik materjalizmu. < Now. z Gr. anti = przeciw + p. Materjalista >

Antymilitarny przym. przeciw militarystom wywierzonny, skierowany. < Now. z Gr. anti = przeciw + p. Militarny >

Antyministerjalny nieprzyjaźnie usposobiony dla gabinetu, dla rządu. < Now. z Gr. anti = przeciw + p. Ministerjalny >

Antymis, u, lm. **y** p. **Antymis**.

Antymis, u, lm. **y**, **Antymis** obrus poświęcony, pokrywający ołtarz w cerkwi. < Gr. późn. antimision, Łć. późn. antimensium >

Antymon, u, blm., × **Antymonium**, × **Surmik** chem. i min. metal rodzący, kruchy i czasem z szarą na powierzchni naleciałością, zawierający małą domieszkę srebra, żelaza i arsenu. < Śr. Łć. antimonium, może z Arab. athmud, ithmid, to zaś z Gr. stímmi(s) >

Antymonarchiczny przym. przeciwny, wrogii monarchystom. < Now. z Gr. anti = przeciw + p. Monarchiczny >

Antymonarchista, y, lm. **ści** przeciwnik monarchizmu.

× **Antymonlea, y**, blm., × **Surmlea** lek. otrucie przeziętkie antymonem (morbus antimonalis).

Antymoni, u, blm., chem. rodnik, złożony z jednego atomu antymonu i jednego atomu tlenu.

Antymonit, u, lm. **y** min. siarek antymonu, często mający na powierzchni czarną a. pstrą naleciałość, używany do otrzymywania antymonu.

Antymonjak, u, blm. chem. związek antymonu z wodorem, Sb H₃, antymonowódor.

Antymonjalny przym. od **Antymonjum**, **Antymonowy**.

× **Antymonjum** nieod. p. **Antymon**.

Antymonowodór, oru, blm. chem. p. **Antymonjak**.

Antymonowy przym. od **Antymon**: Kwiat A., chem. = *sublimowany w postaci jedwabistych igielek trójjlenek antymonu*. Masło antymonowe (butyrum antimonii) = *trójjchlorek antymonu*. Szkło antymonowe (vitrum antimonii) = *stopiona i szklista mieszanina tlenków i siarczków antymonu*.

× **Antymoralizm**, u, blm. fil. *kierunek fil. moralności przeciwny; system fil. w konsekwencyjnych swoich burzący podstawy moralności*, np. fatalizm, materializm. <Now. z Gr. anti = przeciw + p. Moralizm>

Antymoralny niemoralny.

Antynacjonalista, y, lm. **ści** człowiek, nie uznający wyłączności narodowej, nie przekładający swej narodowości nad inne, kosmopolita. <Now. z Gr. anti = przeciw + p. Nacjonalista>

Antynacjonalistyczny p. **Antynacjonalny**.

Antynacjonalizm, u, blm. *nieuznawanie wyłączności narodowej; zasada, według której wszystkie narodowości stawiać należy na równi, kosmopolityzm*.

Antynacjonalny przym. od **Antynacjonalizm**, **Antynacjonalistyczny**, **antynarodowościowy**: Przekonania antynacjonalne.

Antynarodowościowy p. **Antynacjonalny**: Wpływ A. <Now. z Gr. anti = przeciw + p. Narodowościowy>

Antynarodowy przeciwny, nieprzyjazny, wrogi interesom narodu: Agitacja, tendencja antynarodowa.

Antynaturalny przym. *przeciwny naturze, nienaturalny*. <Now. z Gr. anti = przeciw + p. Naturalny>

Antynomiczny przym. od **Antynomja**.

Antynomja, i, blm. l. fil. = a) niezgodność a. sprzeczność z prawem. b) sprzeczność pomiędzy dwoma prawami, pomiędzy tezą i antytezą. c) sprzeczność wynikająca z zastosowania praw czystego rozumu do zmysłowości; sprzeczne twierdzenia o tym samym przedmiocie, udowodnione z różnych stanowisk, np. świat jest skończony i świat jest nieskończony. 2. praw. *sprzeczność ustaw*. <Gr. antinomia>

Antynous, a, blm. *typ piękności męskiej*. <Gr. Antinous a. Antinous = cudnej piękności zalotnik Penelopy>

× **Antynousostwo**, a, blm. *dorównywanie Antynousowi w piękności, piękność idealna*: Pełen ufności w niezwykłą swę A., był pewny, że kontessa pójdzie za niego. Krasz.

× **Antynousowski** przym. od **Antynous**: Przybierał antynousowskie pozy. Krasz.

Antypaństwowy przym. *przeciwny, wrogi państwu*. <Now. z Gr. anti = przeciw + p. Państwowy>

Antypapa, y, lm. y m. p. **Antypapież**. <Now. z Gr. anti = przeciw + Łć. późn. papa = papież>

Antypapieski przym. *nieprzyjuczny, wrogi papieżowi*.

Antypapież, a, lm. e, **Antypapa** *nieprawy papież; przeciwnik i współzawodnik prawowitego papieża*: Pod tenże czas zjawił się Pseudo-Prorok A., wierny towarzysz Antyehrysta. <Now. z Gr. anti = przeciw + p. Papież>

Antypapieżniczka, i, lm. i p. **Antypapieżka**.

Antypapieżnik, a, lm. cy p. **Antypapieżnik**.

Antypapista, y, lm. **ści**, **Antypapieżnik** *przeciwnik papieżstwa*.

Antypapieżka, i, lm. i forma ż. od **Antypapista**, **Antypapieżniczka**.

Antypapizm, u, blm. *wstręt, niechęć, nienawiść ku papieżstwu*.

Antyparalogizm, u, blm. fil. *dowodzenie obalające paralogizm a. błędnik; dowód wymierzony przeciw paralogizmowi*. <Now. z Gr. anti = przeciw + p. Paralogizm>

† **Antypast**, u, lm. y *przekąska, przegrzka a. napój przed obiadem dla zaostrożenia apetytu, przysmaczek*; przen. *rozkosz, uciecha, szczęście, przyjemność*: **Antypasty** małżeńskie. Mor. <Włos. antipasto>

Antypatja, i, blm. l. *odraza, wstręt, obrzydzenie, niechęć*: Mieć do kogo antypatję. 2. *przedmiot antypatyczny, osoba antypatyczna*: Ten człowiek to moja A. <Gr. antipatheia>

Antypatycznie przys. od **Antypatyczny**: A. usposobiony = *żyjący antypatję*.

Antypatyczność, i, blm. rz. od **Antypatyczny**. **Antypatyczny** przym. od **Antypatja** l. *odrazę, niechęć, wstręt sprawiający*: Jest to człowiek A. = *wstrętny, odrażający, obrzydliwy, odpychający, niesympatyczny*. 2. *antypatję nacechowany*: Stosunek A.

† **Antypecik**, a, lm. i *staropolska legumina: pasztecik z mięsa i owoców, w formie wypiekany*. <Może z Sr. Gr. antipéssō a. antipéttō = piekę po wtórnie>

† **Antypedjum**, w lp. nieod., lm. a, ów p. **Antypedjum**.

Antypiryna, y, blm., **Analgiezyna** *chem. nazwa farmaceutyczna pirazolonu fenilochwumetylowanego, środek lekarski przeciwgorączkowy*. <Now. z Gr. anti = przeciw + pyr = ogień; gorączka>

Antypka, i, lm. i, **Antybka** l. *wisnia, czereśnia turecka*. 2. *cybuch z czereśni tureckiej*: Pociągnął z długiej antypki. Zach. <A. od Tur. antep = wisnia, a. od miasta Fr. Antibes>

[**Antypko**, a, blm.] *djabel*. <Ukr. Antypka>

Antypkowy przym. od **Antypka**: Cybuch A.

Antyplanat, u, lm. y fot. *rodz. obiektu fotograficznego*. <Now. z Gr. anti = przeciw + Łć. plannus = równy>

× **Antypoda**, a, lm. y p. **Antypoda**.

Antypoda, y, lm. y, × **Antypod**, × **Przeciwnóg**, × **Przeciwnożnik**, × **Przeciwkstop**, w lm. **Mieszkańcy przeciwni, przeciwnożni, przeciwkstopni, przeciwstopi, przeciwkstopni mieszkańcy drugiej półkuli, mieszkający na przeciwnych końcach tej samej średnicy ziemskiej**; przen. **przeciwnictwo**: Polak z Prusakim są sobie antypodami. <Gr. antipodes lm.>

† **Antypodyjski** przym. od **Antypoda** *przeciwnożny*: Strój A. Jeżów.

Antypolityczny *wrogi państwu*: Odkrywamy przyczynę długotrwałości tych instytucji: ich antyspołeczną i antypolityczną wygodę. Szuj.

Antypostępowy *wrogi dla postępu, wsteczny*: Krytyka oskarżała tę dobrą komedijkę o dążności antypostępowe. <Now. z Gr. anti = przeciw + p. Postęp>

Antyreligijny *wrogo względem religii usposobiony, niereligijny*: Usposobienie antyreligijne. Tendencja antyreligijna. Wiek XVIII — wiek A. <Now. z Gr. anti = przeciw + p. Religijny>

Antyrepublikański *przeciwny a. wrogi rzeczywistopolitej, pojęciom a. zasadom republikańskim*: Agitacja antyrepublikańska. <Now. z Gr. anti = przeciw + p. Republikański>

Antyrewolucyjny przeciwny rewolucji. <Now. z Gr. anti=przeciw + p. Rewolucyjny>

Antyrządowy przeciwny a. wrogi rządowi: W akcji antyrządowej główną rolę odgrywa stronnictwo republikańskie. <Now. z Gr. anti = przeciw + p. Rządowy>

Antysemicki przym. od **Antysemita**, *antyżydowski*.

Antysemita, y, lm. ci *przeciwnik, wróg Żydów.* <Now. z Gr. anti=przeciw + p. Semita>

Antysemityzm, u, blm. *wienawiść do Żydów głównie z pobudek politycznych i społecznych, dążność do usunięcia przewagi Żydów w życiu społecznym i towarzyskim.*

Antyseptyczny lek. przym. od **Antyseptyka**, *przeciwugubny.* <Now. z Gr. anti = przeciw + septikós = gnojący>

Antyseptyka, i, blm., chir. *stosowanie środków przeciugubnych, postępowanie przeciugubne.*

Antysocjalistyczny przeciwny socjalizmowi, wymierzony przeciw niemu: Stronnictwo antysocjalistyczne.

Antysocjalizm, u, blm. 1. *usposobienie wrogie dla społeczeństw ludzkich:* Byrona oskarżano o bezbożność i A. Mick. 2. *usposobienie wrogie socjalizmowi.*

Antysocjalny, Antyspołeczny wrogi porządkowi społecznemu, przeciwny społeczeństwu. <Now. z Gr. anti=przeciw + p. Socjalny>

Antysofizm, u, lm. y fil. *dowód wymierzony przeciw sofizmatowi.* <Now. z Gr. antisofizmai = używam sofizmu przeciw sofizmatowi>

Antytopas, u, lm. y *stopa wierszowa z czterech zgłosek, z których druga i trzecia są długie.* <Gr. antispastos>

Antyspirytysta, y, lm. ści *przeciwnik spirytysty.* <Now. z Gr. anti = przeciw + p. Spirytysta>

Antyspołeczny p. Antysocjalny. <Now. z Gr. anti=przeciw + p. Społeczny>

Antyszambrować, uje, ował czekać, wyczekiwać w przedpokoju długo: U pana senatora potrzeba A., a ja jestem bardzo zajęty. Krasz. <Now. z Fr. antichambre = przedpokój>

Antyszambrowanie, a, blm., *czynność cz. Antyszambrować.*

Antyślachecki przeciwny, wrogi szlachcie. Szaj. <Now. z Gr. anti=przeciw + p. Szlachecki>

Antytermia, y, blm., chem. *nazwa farmaceutyczna hydratu kwasu lewulinowego.* <Now. z Gr. anti=przeciw + thermós = gorący>

Antytetycznie fil. przys. od **Antytetyczny.**

Antytetyczny fil. 1. *przeciwny; przeciwstawny, będący antytezą.* 2. *obalający to, co teza orzeka.* 3. *wyrażający stosunek antytezy do tezy.*

Antytetyka, i, lm. i fil. *nie dająca ś. usunąć sprzeczności dwóch twierdzeń a. antynomji:* A. transcendentalna = traktat o antynomjach czystego rozumu.

Antyteza, y, lm. y 1. fil. *sprzeczność dwóch sądów; przeciwieństwo do tezy.* 2. *ret. przeciwstawienie, zestawienie ze sobą pojęć wprost przeciwnych (np. Rozwoją z nowym towarem stare oszukaństwa. Mick.).* 3. *przen. coś wprost przeciwnego, kontrast, przeciwieństwo, sprzeczność:* Hrabia dla Lucji przedstawiał antytezę tego, co było jej ideałem. Krasz. 4. *muz. drugi, występujący po pierwszym, motywu.* <Gr. antithesis>

Antytrynitarz, a, lm. e, **Antytrynitarz** członek sekty, zaprzeczającej bóstwa Chrystusa, unitarjusz, socynjanin, arjanin, w lm. = bracia polscy.

<Now. z Gr. anti = przeciw + Łć. trinitas = trójca>

Antytrynitarz, a, lm. e p. **Antytrynitarz**. **Antyżydowski wrogi dla Żydów, antysemicki.** <Now. z Gr. anti = przeciw + p. Żydowski>

[Anu, Anuż, Anuże] sp. 1. *nuże, no, no dalej:* A. zaraz gadaj, bo cię rozsiekamy. 2. *tak jest.* 3. *no, to, oioż.* <A+Nu+Ze>

[Anucza, y, lm. e] p. **Onucza.** Zdr. [Anuczka].

[Anuczka, i, lm. i] p. **Anucza.**

[Anuż] sp. 1. p. **Anu.** 2. *a jeśli:* A. on przyjdzie?

[Anuże] sp. p. **Anu.**

Anuż, u, blm. [Hanyż] bot. 1. *pospolita nazwa rośliny biedrzyńca anuż (pimpinella anisum) i jej owoców.* 2. *A. gwiazdkowy (ilicium anisatum) roś. z rodziny bobrownikowatych z rodzaju bodzianu.* 3. *A. polny p. Karolek.* Zdr. **Anużek.** <Gr. anison>

Anużek, żku blm. [Hanyżek] 1. p. **Anuż.** 2. *nasienie anużu:* Chleb, sliwki z anużkiem. 3. *wódka anużowa, anużówka:* Kolo apteczki przeszedłem niechęący, A. mię zalceciał. Krasz. 4. *eukier.* p. **Anużkuchen.**

Anużkowy przym. od **Anużek** [Hanyżkowy]: Ulepek A.

Anużkuchen, a, lm. y, **Anużek** *eukier masa w rodzaju biszkopty, bita na ogniu z dodatkiem anużu.* <Now. z Anuż + Nm. Kuchen = ciasto>

Anużowy przym. od **Anuż:** Ulepek, olejek, kwas A.

Anużówka, i, lm. i *wódka destylowana z anużem, wódka anużowa, anużek.*

Anużynki, nek, blp. kuch. *ciasteczka z anużem.*

Anzac, u, lm. e 1. stol. *felc:* Drzwi z anzacem (= z felcem, pasującym do felcu ramy). Przen.: *zapał, przejęcie ś., pilność:* Patrz! z jakim anzacem tańczy. 2. *zeg. oparcie osi na płaszczynie.* <Nm. Ansatz>

Anzacfajla, i, lm. e noż. *pilnik owalny, ze wszystkich stron naciany, do pilowania w częściach wewnętrznych, np. w środku kółek.* <Nm. Ansatzfeile ž.>

Anzeli, i, lm. i *eukier. roślina wodna, używana do konfitur, dziegiel.* <Fr. angélique = dziegiel>

Aoryst, u, lm. y *czas przeszły chwiloowy.*

× **Aorystja**, i, blm. fil. 1. *nieokreśloność sądu, niemożność zdecydowania ś. na sąd pewny.* 2. *niemożność rozstrzygnięcia wobec sprzeczności zasad poznania (u starożytnych sceptyków).* <Gr. aoristia>

Aorta, y, lm. y, × **Arteria początkowa** anat. *tętnica główna, z lewej komórki serca wychodząca:* A. wstępująca, wstępna, górna, zstępująca, × dolna, × niższa, × zstępna, piersiowa, brzuszna. Łuk aorty. † **Oblak aorty.** <Gr. aorté>

[Aò] w. oto, a oto, ot tu.

Apagogeniczny fil. i mat. *oparty na ulowodnionej fałszywości twierdzenia sprzecznego:* Dowód A. = dowód pośredni twierdzenia przez okazanie niemożności twierdzenia przeciwnego. <Gr. apagōgós dost. = odwołający>

Apaksel, kslu, blm. *szczot. odpadki włosa.* <Nm. Abfechsel>

Apanaż, ów a. y, blp. *pensja, dobra, dochody, zabezpieczające był członkom rodziny panującego; osobista własność nieruchoma panującego.* 2. *zarząd majątkami panującego:* Departament apanaży. <Fr. apanage>

Aparacik, u, lm. i p. **Aparat.**

†**Aparament, u, lm. y p. Aparat:** Wojsko wyprawione z słusznym aparamentem. Pas. <Now. z Łé. apparare = przygotować, przysposobić>

Aparat, u, lm. y i. przyrząd, maszyna: A. fizyczny, telegraficzny, fotograficzny. A. Berge-ra. 2. przen. *maszynerja, machina, gmach, bułowa, ruszowanie, system:* Czarownice, rusalki, upiory itp. zastąpiły u romantyków cały A. mitologiczny poezji greckiej. Runął cały A. sztucznie zestawionych dowodów. Kosztowność powyższego aparatu (koszta utrzymania prefektur i podprefektur) dawała ś. eznie krajowi. 3. *przybory, przynależności, akcesoria, rekwizyty:* a) teatr: A. teatralny = urządzenie sceniczne. A. komedjalny. Kk.; b) woj. a. †**Aparament:** Działa, kule, prochy, wozy i inne aparaty wojenne. Biel. 4. kość. a. †**Aparament ubiór kościelny.** Zdr. **Aparacik.** <Łé. apparatus = przygotowanie, przyrząd>

Aparatowy przym. od **Aparat:** Części, przyrządy aparatu. Urządzenie aparatu.

†**Aparencja, i, lm. e pozor, blask, okazałość:** Oczy na błyszczące aparenceje i znaki panowania patrzył przeczłone.

†**Apart** przys. I. *oddzielnie, osobno, na swoją rękę:* A. sobie zawsze chodził, a gdzie mógł, to urywał Turków. Dyak. 2. [A.] *niezależnie od, poza rachunkiem, prócz tego, nadto:* Otrzymał tantjeme A. pensji. <Fr. à part (dosł. = na stronie) = oprócz, okrom>

Apartamentik, u, lm. i p. Apartament: Miał A. bardzo przyzwoity. Krasz.

Apartament, u, lm. a a. y mieszkanie wygodne, mniej więcej wykwiłtne, pokoje, salony: A. gościnny dla dostojnego pana. Krasz. Publiczność napelniła salę i pobożne apartamenta. Zdr. **Apartamentik.** <Fr. appartement>

†**Apartnie** na stronie, tajemnie.

†**Apatekarz, a, lm. e aptekarz.**

Apatja, i, blm. fil. I. niezdołność do odczuwania wzruszeń, obojętność, zobojętnienie, nieczułość, odbrętnienie umysłowe, gwałtowność moralna: Jest to gorzej niż rozpacz, bo zimny sen, zdrętwiałość jakas. A. Krasz. 2. *wolność od afektów i napiętności, równowaga ducha, który rozumem pokonał napiętności; spokój ducha.* <Gr. apátheia>

Apatycznie przys. od **Apatyczny:** Spełniał swe obowiązki powoli. A.

Apatycznieć, eje, ał stawać ś. apatycznym.

Apatycznienie, a, blm., czynność cz. Apatyczny-nieć.

Apatyczność, i, blm. fil. rz. od Apatyczny: Najpiękniejszy egzemplarz flegmy i apatyczności. Orzesz.

Apatyczny fil. *dotknięty a. nawechowany apatją, obojętny, nieczuły, nieskorzy a. niezdołny do wzruszeń:* Była w usposobieniu apatycznym, znażona, tęskniująca prawie do śmierci. Krasz.

Apatyk, a, lm. cy członek dotknięty apatją: Słowem swoim wycisnął łzy egoistom, budził z letargu apatyków.

[**Apatyk, u, blm.] p. Apetyt.**

Apatyt, u, lm. y, x Mylnik min. fosforan wapnia z chłorkiem wapnia = Chloroapatyt; a. fosforan wapnia z fluorkiem wapnia = Fluoroapatyt; w postaci kul i mas ziarnistych, włóknistych i zbitych nazyma ś. Fosforytem. <Now. z Gr. apatátō = myśl, oszukują>

Apel, u, blm. i. woj. a. y sprawdzanie osobistej obecności żołnierzy; b) zwoływanie jazdy do skupienia ś. po ataku: Stanąć do apelu. Trąbić na A. Przen.: Na wystawie żadna firma warszaw-

ska nie stanęła do apelu. Do apelu stanęli wszyscy ci, którym dobro ogółu leży na sercu. 2. przen. *znak zwoływania, sygnał, hasło:* Ozwały ś. bębny; na ten A. rozkazał oficer dzikiejów z hrabią zamknąć. Mick. Rozmowa nasza i moje rozważa przerwane zostały ogólnym apelem do odjazdu. Orzesz. 3. *odwołanie ś., zapelowanie:* Gotowi byli odstąpić od swych uprzedzeń, gdy ktoś logicznie zrobił A. do ich serca. Es. <Fr. appel>

Apelacja, i, lm. e praw. I. wywołanie sprawy od niższego do wyższego sądu, odwołanie ś. do wyższego sądu, nie poprzestając na wyroku niższej instancji: Apelację założył, poprzec, odwołać. Zaskarżył wyrok w drodze apelacji. Miesięczny termin do apelacji. Słuzży ci, przysługuje A. Przen.: Każesz-li im ś. nagrody z nieba spodziwać, mówią: daleka A. Palib. 2. *sąd wyższy, sąd apelacyjny, sądzący sprawy w apelacji:* Przegrać w apelacji. <Łé. appellatio>

Apelacyjny praw. przym. od **Apelacja:** Sąd A. (= do którego można ś. udać w razie niezadowolenia z wyroku sądu niższej instancji). Sędzia A. Winny a. koszta apelacyjnej (kary za niestuszenie założoną apelację). Wyrok A. Termin A. (czas do założenia apelacji).

Apelant, a, lm. ci prow. p. Apelator.

Apelat, a, lm. ci praw. pociągnięty do apelacji, pozwany w sprawie apelacyjnej, t. j. do sądu wyższego.

Apelatka, i, lm. i forma ż. od Apelat.

Apelator, a, lm. rzy, prow. Apelant ten, co apeluje.

Apelatorka, i, lm. i forma ż. od Apelator.

×**Apelcyzna, y, lm. y I. gatunek pomarańczy:** Jedne pomarańcze są kwaśne, drugie słodkie, odmianą tylko są apelcyzny. Kluk. 2. a. [**Apelcyzna**] pomarańcza. <Nm. Apfelsine (na wzór Fr. pomme de Sine = jabłko chińskie)>

Apelować, uje, ował praw. *odwołać ś. do sądu wyższego, nie poprzestając na wyroku sądu niższego:* A. od wyroku. Nie zgadzam ś., apeluję. †**Wolno** każdemu A. na sejm koronny. †**Sąd,** ku któremu apelowano. Może A., kędy chce. <Łé. appello>

Apelowanie, a, blm., czynność cz. Apelować.

[**Apelcyzna, y, lm. y p. Apelcyzna:** Zaopatrzy ś. w apelcyzny i karmelki. Wilk.

[**Apem**] przys. *otworem, bez zamknięcia:* Drzwi zostawił A. <Dnm. apem = otwarty>

[**Apen**] *otwarty, niezamknięty.* <Dnm. apem>

×**Apandyks, u, lm. y dołączek do dzieła a. pisma, suplement.** <Łé. appendix>

Apercepcja, i, blm. fil. I. jasne uświadomienie; świadome zastanawianie ś. nad własnymi postrzeżeniami a. wyobrażeniami. 2. akt samowiedzy, syntetyzujący dane świadomości w jedno ś. podmiotem. A. empiryczna, transcendentalna. 3. *przystawianie nowych postrzeżeń przez dawniej nabyte wyobrażenia; proces asymilacji nowej treści przez stary obraz pamięciowy.* 4. *akt uwagi biernej a. czynnej; wyraźne uświadomienie sobie wyobrażenia a. pewnej dowolnej części jego; akt woli w zakresie myśli:* A. bierna, czynna, doraźna, kolejna. <Now. np. Fr. aperception (właściwie apperception), z Łé. ad = do, ku + pereipio = dostrzegam, pojmuję>

Apercepcyjny fil., przym. od **Apercepcja:** Przebieg myśli, proces, akt A.

Apercepować, uje, ował fil. p. **Apercepować.**

Apercepowanie, a, blm. fil. czynność cz. Apercepować.

Apercypować, uje, owa! **Apercepować** fil. do-
konywać czynności *apercepcji*.

Apercypowanie, a, blm. fil. czynność cz. **Aper-
cypować**.

† **Apertura, y**, lm. y I. lek. *sztucznie wywołane
gnojenie, ourzodzenie w celu leczniczym, źródło-
ko, jędrznica*. 2. żart. *dziura w sukni*. <Now.
z Łć. apertura = otwór, dziura>

Apetycik, u, blm. p. **Apetyf**.

Apetycznie przys. od **Apetyczny**.

Apetyczny, × Apetytny I. przym. od **Apetyt**,
wzbudzający apetyt, smaczny, łakomy: Obiad A.
2. przm. *wzbudzający pożyłność, pomętny, nęcący,
pociągający, powabny*: Apetyczna dziew-
czyna.

[**Apetyk, u**, blm.] p. **Apetyf**.

Apetyt, u, [**Apetyk, Japetyk, Hapetyk, Apatyk**]
I. blm. *popęd do jedzenia, chęć do jada, łaknie-
nie*: Mieć, stracić, zaostryć, ostrzyć sobie na
co, podniecić, pobudzić A. Smacznego apetytu!
Przen.: Smacznego apetytu! = *dzimny gust! jak
można jeść coś podobnego a. w podobnych warun-
kach! wątpię, żeby smakowało!* Kluski i flaki!
smacznego apetytu! Kicha przy jedzeniu! smacz-
nego apetytu! 2. lm. y, *żądanie, żądza, chęć, po-
żyłność, łakność, pragnienie, chęć, zapęd, osko-
na, ślinka na co*: Na Marysię z wielkim ape-
tytem spoglądał. Pohamuj swoje apetyty. Pał-
szywy A. = *darenny*: Zapalając ś., mniemam, że
już trafił na drogę właściwą, ale to był fałszywy
A. człowieka, co czuje pragnienie strawy,
a jeść nie może. Krasz. 3. *chrapka na kogo,
szczęg. chęć bicia*: Ma A. na niego = *ostrzy na
niego zęby*. Zdr. **Apetycik**. <Łć. appetitus>

× **Apetytnik, a**, lm. cy *chciviec, łakomec*.

× **Apetytny** p. **Apetyczny**.

[**Apf**] w. *gdzie tam, nie!*

Apriyt, u lm. y min. p. **Turmalin**. <Now.
z Gr. a = bez, nie + pyr = ogień>

Aplanat, u, lm. y fot. *objektów aplanatyczny*.
<Now. z Fr. aplanir = wyrównać, wyprostować,
ze Sr. Łć. aplanare>

Aplanatyczny fiz.: *Soczewki aplanatyczne =
soczewki a. układy soczewek wolne od aberacji ku-
listości*. *Objektów A. Luneta aplanatyczna*.

× **Aplaudować, uje, owa!** *kluskać, okłaskiwać; bić
okłaski, bravo*: Odśpiewawszy piosnkę, której
głośno i z zapamiętaniem aplaudowano dokoła, panna
Leonja padła na krzesło. Krasz. Przen.: *pochwalać;
przyklaskiwać czemu, wyrażać uznanie*. <Łć.
applaudere>

Aplaudowanie, a, blm., *czynność cz. Aplau-
dować*.

× **Aplauz, u**, lm. y *oklask, bravo, okrzyk a. znak
prawdziwego zadowolenia, uznania*. <Łć. applausus>

Aplegler, gra, lm. gry p. **Ablegler**. Zdr. **Aple-
glerek**.

Aplegierek, rka, lm. rki p. **Aplegler**.

Aplegować, uje, owa! p. **Odkładać**.

Aplogowanie, a, blm., *czynność cz. Aple-
gować*.

[**Aplendować, uje, owa!**] p. **Aprendować**.

[**Aplendowanie, a**, blm.] *czynność cz. Aplen-
dować*.

[**Apleucha, y**, lm. y] p. **Ableucha**.

Aplikacja, i, blm. I. *× pilność, usilne przykła-
danie ś. do czego*: Gdyby A. do talentów była
dodana, ledwoby ś. mógł który naród z naszym
mierzyć w naukach. Leszcz. 2. *uczenie ś. prak-
tyczne, sposobienie ś. do urzędu a. do stanu praw-
niczego*: Był trzy lata na aplikacji u sławnego

mecenasa. Przypuścić do aplikacji. Odbyć pię-
cioletnią aplikację. A. szła mu niesporo, akta
go nudziły, ziewał przy pracy. Korz. 3. *zastoso-
wanie, przystosowanie, praktyka*: Zasada, prawo
bez aplikacji nie nie znaczy. 4. *nakładanie róż-
nokolorowych list i kwiatów, wykraszanych z plu-
szu a. aksamitu i naszywanie ich na tle odpowied-
nim; rodz. haftu, w którym wzory, wycięte z jednej
materji, wszywają ś. w drugą*: Figury aplikacji
wyciąć i umocować je na tle.

Aplikacyjny przym. od **Aplikacja, przygotowaw-
czy, przysposobiaczy**: Szkoła aplikacyjna.

Aplikancik, a, lm. I p. **Aplikant**: **Biedny A.**

Aplikant, a, lm. ci I. *praktykami, sposobiący ś.
do urzędu sądowego a. administracyjnego*: A. są-
dowy. Aplikanci notariuszów. Być wykreśl-
onym z listy aplikantów. 2. *człowiek praktykują-
cy, uprawiający co, oddany czemu*: Niemal wło-
czyło ś. ludzi podejrzanym, cyganów, urwiszów
i innych podobnych aplikantów. Kaczk. Zdr. **Apli-
kancik**.

Aplikatura, y, blm. muz. *palcowanie*.

Aplikowanie, a, blm., *czynność cz. Aplikować.*

Aplikować, uje, owa! I. a. × **A. ś.** *wpracować ś.
w czynności urzędowe, sposobić ś. do urzędu*: A.
u adwokata, w biurze. Wiele tu jest mece-
nów, prokuratorów, patronów, wszystko to apli-
kowało przy mnie. Krasz. 2. *co a. kogo do czego =
stosować, sposobić, układać, ćwiczyć*: Ojciec
ten córkę do świata aplikował. Skar. A. lekar-
stwo w chorobie = *zastosowywać, przepisywać, zale-
cać do użycia*: Z półkopy baniek na brzuch A.
Fred. A. Żart.: W owej epoce po kilka tysie-
cy kijów aplikowano w wojsku na pojedyncze
grzbiety żołnierskie. Rol. A. ś. I. *przykładać ś.
do czego, pilnie około czego chodzić, pilnować czego*:
Aplikował ś. w szkołach, na dobre mu wy-
szło. Krasz. Młodzieńce nie aplikował ś. w ra-
chunkowości, a więcej pociągu do rolnego
gospodarstwa. Rol. 2. × p. **Aplikować**. 3. ko-
mu = *przypodobać ś., nadskakiwać, zasługować ś.*:
Aplikowałem mu ś., ale jednakże więcej pamięć.
Kaczk. <Łć. applicare>

Aplikowanie, a, blm., *czynność cz. Aplikować.*

Aplikowanie się, a ś., blm., *czynność cz. Apli-
kować ś.*

Aplon, u, lm. y min. p. **Granat**. <Now. np.
Nm. Aplom>

! **Aplomb, u**, blm. *pewność siebie w zachowaniu ś.*:
Mowa była wypowiedziana z taką elegancją,
aplombem, wyrazistością, iż słuchać jej miło by-
ło. Krasz. Podobne stosunekki dają młodym li-
dziom, że tak nazwę, pewien A. w towarzystwie.
Byk. <Fr. aplomb>

Apodyktyczne przys. od **Apodyktyczny**. <Gr.
apodiktikós>

Apodyktyczność, i, blm. fil. rz. od **Apodyk-
tyczny**.

Apodyktyczny fil. I. *przekonywający, oczywisty,
jasny, dowodny*. 2. *pewny, niezbity, niezaprzezo-
ny*. 3. *konieczny, stanowczy*. 4. *wyrażający ko-
nieczność, twierdzący coś jako konieczność*: Sąd A.
Zdanie apodyktyczne. 5. *bezwzględny, bezwarunkowy,
nie obowiązujący*: Nakaz A. (= *nakaz kategoryczny,
zasada moralności*).

Apodżatura, y, lm. y muz. *królka nuta przed
dłuższą, rodzaj forsztaku*. <Włos. appoggiatura>

Apoфіллit, u, lm. y min. *wodny krzemian wapnia
i fluorok potasu, tworzący kryształy w różnych
przestrzeniach skał wulkanowych*. <Now. z Gr.
apofyllō = pozbawiam liści, skubię>

Apoftegmata, ów, bhp. *rodz. epigramatów, przy- powiści moralnych, fraszek*: A. to jest krótkie a rozropne powieści. Rej. <apóftegma ni.>

Apogium, nieod. l. a. **Punkt odziemny** astr. *punkt drogi księżycyca najbardziej oddalony od ziemi*. 2. przen. szczyt: Mógłbym w A. oburzenia zabić tę kobietę. Bał. <Gr. apógiuos dosł. = odziemny>

Apokalipsa, y, bhm., † **Apokalipsys** *Objawienie św. Jana, ostatnia księga Nowego Testamentu*: A wiesz w apokalipsie co znaczy bestja? Mick. <Gr. późn. apokálypsis>

† **Apokalipsys** nieod. p. **Apokalipsa**.

Apokaliptyczny l. *znajdujący ś.*, *wspomniany w apokalipsie*: Ryczą bestje apokaliptyczne. Krasz. 2. *przen. fantastyczny, potworny, pełen grozy, straszny, okropny, monstrualny*: Nad miastem chmurą apokaliptyczne. Krasin. Machiny, jak apokaliptyczne potwory, pracują dzień i noc. 3. *tajemniczy, ciemny, zagadkowy*: Twój list A. Słow.

Apokryf, u, lm. y *księga, pismo mylnie a. fałszywie przypisywane jakiemuś autorowi*. <Gr. apókrifos>

Apokryficzny × **Apokryfowy** przym. od **Apokryf** *stanowiący apokryf, mylny, wątpliwy, fałszywy, zmyślony, nieautentyczny*: Pisma apokryficzne. Wiersze A.

Apokryfowy p. **Apokryficzny**: Sama księżna dowiedziała ś. niektórych apokryfowych, ale dobrze doszatkowanych szczegółów od swojej garderobianej. Krasz.

Apollnarysta, y, lm. ści p. **Czterdziestnik**.

Apoll, p. **Apol**.

Apolo, la, lm. lony, **Apollo** zool. (parnassius apollo) *motyl dzienny z rodziny witeziów*. <Od imienia bóstwa Gr. Apóllon>

Apolonikon, u, lm. y, **Apollonikon** *wielkie organy z cylindrem*.

Apolonjon, u, lm. y, **Apollonjon** *instrument muz. o dwóch klawiaturach*.

Apoloństwo, a, bhm., **Apolloństwo** *podobieństwo z piękności do Apolina*: Ufny w swe A. belwiderskie, był pewny, że kontessa pójdzie za niego. Krasz.

Apolog, u, lm. l bajka, w której występują i rozmawiają zwierzęta i drzewa. <Gr. apólogos>

Apologiczny, przym. od **Apologja**. <Now. z Gr. apológomai = bronię>

Apologjema, u, lm. y fil. *punkt obrony, fil. argument obronczy, szczegół apologjetyki filozoficznie-rozważony*.

Apologjeta, y, lm. ci, **Apologjista** fil. l. *obronca, chwaleca w celu obrony*. 2. *filozof, teolog, broniący chrześcijaństwa, pisarz apologjetyczny*.

Apologjetycznie fil. przys. od **Apologjetyczny**.

Apologjetyczny przym. od **Apologjetyka**: Pisarz A. Pismo apologjetyczne.

† **Apologjetyk**, u, lm. l *list obronny, mowa usprawiedliwiająca*: A. św. Hieronima za małżeństwem. Skar.

Apologjetyka, i, bhm., **Apologjetyzm** fil. l. *kie- runek fil. broniący chrześcijaństwa przeciw upat- ciom filozofów pogańskich, fil. system obrony chrześ- cijaństwa*. 2. *piśmiennictwo, broniące chrześcijaństwa*.

Apologjetyzm, u bhm. fil. p. **Apologjetyka**.

Apologjista, y, lm. ści fil. p. **Apologjeta**: A. szla- checki (=chwaleca szlachty).

Apologjistyczny przym. od **Apologjista**.

Apologizować, uje, ował *wychwalać, bronić*.

Apologizowanie, a, bhm., *czynność cz. Apologizo- wać*.

Apologja, i, lm. e fil. l. *obrona, usprawiedliwie- nie, pochwała w celu obrony*: A. doktryny, poglądu. 2. *mowa a. pismo broniące czegoś a. kogoś*: A. chrześcijaństwa. A. Sokratesa. <Gr. apolo- gia>

Apomorfin, y, bhm. apt. *związek chemiczny, otrzymywany z morfiny i używany jako środek wy- miotowy*. <Now. z Gr. apó = od + p. Morfina>

Apopleksja, i, bhm., **Udar**, † **Nagła śmierć**, [Szlak] lek. *porażenie władzy ruchu i przytomności w następstwie wylania krwi w mózgu*. Zdr. **Apopleksyjka**. <Gr. apoplēxia>

Apopleksyjka, i, bhm. żart. p. **Apopleksja**: Śmiertelni jesteśmy, wódkę pijemy, jednego wie- czoru palnie A. Krasz.

Apoplektyczny przym. od **Apopleksja**: Atak A. Środek A. (=przeciw apopleksji). 2. (o człowie- ku) *skłonny, usposobiony do apopleksji*: Mając usposobienie apoplektyczne, dawał gwarancję, że niedługo będzie zaważał. Bał. Kępny, apoplek- tycznej budowy jegomości.

Apoplektyk, a, lm. cy *człowiek skłonny do apo- pleksji*. <Gr. apoplēktikós>

× **Aporetik**, a, lm. cy fil. *filozof powątpiewają- cy, nie mogący zdobyć ś. na sąd stanowczy, sceptyk*. <Now. z Gr. aporetikós = wątpiący, wątpie- ciel>

Aporja, i, bhm. fil. *powątpiewanie, zwątpienie, niemożność powzięcia stanowczego sądu o rzeczach z powodu zasadniczych wątpliwości a. sprzeczności (u starożytnych septyków)*. <Gr. aporia = wąt- pienie>

Aport! w. *wołanie na psa, aby rzecz rzuconą przyniósł nazad, przynieś!* *dać tu!*: Pies stoi jak mur... biegniesz... pójdź dalej, py! fruru! puf! A.! Fred. A. <Fr. apporte = przynieś>

Aportować, uje, ował (o psie) l. *przynosić rzecz rzuconą*: W podartej czapce, którą uczył psy A. Fred. A. 2. *myśl. przynosić i podawać zabitą a. zbarczoną zwierzęcą*.

Aportowanie, a, bhm., *czynność cz. Aportować*: Rzuciła mu jak psu do aportowania. Gaw.

Apostata, y, lm. ci ten, co dopuścił ś. *apostazji, odstępcą, odszczepieniem, zaprzaniem, renegat*: Julian A. <Gr. apostátēs>

Apostatować, uje, ował *dopuścić ś. apostazji, odstąpić od wiary chrześcijańskiej, odpaść od ko- ściola*: Wrócił do kościoła, od którego przodko- wie ich apostatowali.

Apostatowanie, a, bhm., *czynność cz. Apostata- wać*.

Apostazja, i, bhm. l. *jawne wystąpienie ze spo- łeczności chrześcijańskiej, zaparcie ś. wiary, odstę- pstwo, odszczepienie*. 2. *wyrzeczenie ś. swego po- przedniego zdania, przejście do innego obozu, par- tji; odstąpienie od pewnych zasad*. <Gr. apostasia>

Aposterjorycznie przys. od **Aposterjoryczny**. <Now. z łac. a posteriori dosł. = z następnego, z ostatniego>

Aposterjoryczność, i, bhm. rz. od **Aposterjo- ryczny**.

Aposterjoryczny fil. *pewny zależnie od dowodów a. przesłanek; pewny zależnie od doświadczenia, empiryczny, doświadczalny*.

Apostolski przym. od **Apostol**: Skład A. Dzie- je apostolskie. Stolica apostolska. Jego Apo- stolska Mość (tytuł cesarza austriackiego). List A. = *papiecki*. Błogosławieństwo apostolskie = *papieckie*. Bracia apostolscy (sekt). Ojciec A. = *pisarz teologiczno-filozoficzny, będący pod bezpośred- nym wpływem apostołów; Ojciec kościoła. Po apo-*

stolsku przys. = jak apostoł, gorliwie, z namaszczeniem: Uczyć, mówić po apostołsku.

Apostolstwo, a, blm. *rola, działalność apostoła, apostołowanie; posłannictwo, misja, propagowanie, propaganda, krzewienie.*

Apostol, a, lm. *owie* [Apostól, Japostól, Postol] 1. *uczeń Chrystusa, krzewiciel nauki Chrystusa*: Dwunastu apostołów. Książę apostołów (= św. Piotr). 2. *przen. zwolennik i krzewiciel jakich zasad, propagator, szerzyciel.* 3. *doradca, opiekun, mentor*: Mam swój rozum, obejść ś. bez apostoła. 4. *wysłannik, szpieg, podsłuchiwacz.* 5. *w lm. ciężkie, niezgrabne buciska, postoly.* Zdr. **Apostolek**. <Gr. apóstolos = poseł>

Apostolek, lka, lm. *ikowie* żart. p. **Apostol**.

Apostolka, l, lm. l i. forma ż. od **Apostol**: Oda mniszka, A. w Polsee. Lel. Zemsta, jako pierwsza, A. klęciła mię z ludźmi i z losem. Słow. 2. **apostołowanie, apostołstwo**: Wojciech św. puścił ś. na niebezpieczną apostołkę. Lel. 3. [A.] *książka z ewangieljami, ewangeliczka.*

Apostolować, uje, ował *pełnić posłannictwo apostoła, być apostołem; ogłaszać, propagować, szerzyć, krzewić, szczeplić, rozprzestrzeniać zasady, naukę*: Dąbrówka w Polsce, Jadwiga w Litwie apostołowały. A. nad kim a. kogo = *nawracać kogo, wpaść w naukę, zasady, pracować nad kim, celem ich uszczepienia*: Aaron dopuszczał dni dziesięć Mojżeszowi nad sobą. A. Zach. Nie będe cię długo apostołował. Chodź.

Apostolowanie, a, blm., *czynność cz. Apostolować.*

Apostrof, u, lm. *y*, **Odcinek znać pisarski w kształcie przecinka nad werszem** a) w miejscu samogłoski zanikłej w pewnych językach: L'ami (Fr. = le ami); b) dla oddzielenia końcówki od wyrazu, np. Nm.: Sprachen Europa's; w Pol.: La-placc'e'a; c) *† skrócenie = e, ie: Tob' (= tobie), ka-ż'd'go* (= każdego). <Fr. apostrophe, z Gr.>

Apostrofa, y, lm. *y* 1. *ret., przemówienie, zwrócenie mowy do osób a. rzeczy martwych, do samego siebie, do Boga dla podniesienia wrażenia.* 2. *odezwanie ś., przemówienie, zabranie głosu*: Ostra A., z jaką zwraca ś. organ kanclerza przeciw gazecie. <Gr. apostrofē>

Apostrofować, uje, ował *zagadywać kogo z naciśkiem, wybadywać z rodzajem nagany*: Gdy Wanda wyszła na chwilę, starosta mię apostrofował: cóż hrabio, robisz? czym ś. zajmujesz? Krasz. Hulewicz i inși z tego niekontenci apostrofowali drugich biskupów. Kal.

Apostrofowanie, a, blm., *czynność cz. Apostrofować.*

[Apostól, oła, lm. *ołowie*] p. **Apostol**.

† **Apotekarski** p. **Aptekarski**.

† **Apotekarzów** p. **Aptekarzy**.

× **Apotema**, y, lm. *y* mat. *promień koła wpisane go w wielokąt foremny.* <Now. z Gr. apothēmi = odłożyć; usunąć>

Apoteoza, y, lm. *y* 1. *obraz, przedstawiający coś w całej świętości, w całej glori; podniesienie do ideału, zidealizowanie, ubóstwienie*: W górze nie siona przez aniołów matka-dziewica w apoteozie. Krasz. A. Kopornika. A. na zakończenie sztuki w teatrze. 2. *przen. wyniesienie, wynieszenie nad zasługi, nad wartość*: A. bydlęcia strąca mnie z piedestału, na którym stałem bliżej aniołów. Krasz. Robił niejako apoteozę zbrodni. Mick. <Gr. apothēsis>

Apoteozować, uje, ował *podnosić do apoteozy, przedstawiać w apoteozie*: Poeci nasi nadto apoteozują tę przeszłość, stawiają w obłokach, a ona tylko stąpała po ziemi. Bał.

Apoteozowanie, a, blm., *czynność cz. Apoteozować.*

Apozycja, i, lm. *o* × **Adpozycja** gram. *dopowiedzenie, określenie rzeczowne.* <Łć. appositio>

Aprak, u, lm. l p. **Tytuł**. <?>

† **Apreadować, uje, ował** p. **Apreadować**: Nie apreendował on tego. Kn. <Łć. apprehendere>

† **Apreadowanie**, a, blm., *czynność cz. Apreadować.*

× **Apreadować, uje, ował**, † **Apreadować, zważać, zwracać uwagę na co, dbać o co, brać co do serca.**

† **Apreadowanie**, a, blm., *czynność cz. Apreadować.*

[Aprens, u, lm. *y*] *pretensja, żądanie.*

† **Aprensja**, i, blm., † **Aprensja** 1. *baczność, uwaga, dbanie o co.* 2. *smutek, rozpacz.* <Łć. apprehensio>

[Aprendować, uje, ował, Aplendować] 1. *zważać na co, poważać, obwijać ś.* 2. *wahać ś., namyślać ś.*

[Aprendowanie, a, blm.] *czynność cz. Aprendować.*

† **Aprensja**, i, blm. l. p. **Aprensja**: Umarł z samej aprensji. 2. [A.] *poważanie*: W aprensji być.

Apréter, a, lm. *rzy robotnik, nadający fason kapeluszm słomkowym i prasujący je.* <Fr. apprêteur>

Aprétować, uje, ował, Apréturować tkac. *podawać tkaninę apreturze*: A. płótno. <Fr. apprêteur>

Aprétowanie, a, blm., *czynność cz. Aprétować.*

Aprétownia, l, lm. *e* *warsztat, pracownia, gdzie ś. dokonywa apretura wyrobów tkackich.*

Aprétura, y, lm. *y* l. garb. p. **Krasa**. 2. *tkac.* a) *przyrząd do ostatecznego wykonczenia wyrobów w tkalniach*: Maszyna parowa porusza apreturę i folusze. b) *czynność, przez którą tkaninie nadaje ś. pozór i wygląd wymagany w handlu, tj. połysk, czystość, gładkość itd.* <Nm. Appretur, z Fr. appréter>

Apréturować, uje, ował l. garb. p. **Krasić**. 2. *tkac. p. Aprétować.*

Apréturowanie, a, blm., *czynność cz. Apréturować.*

Apréturowy przym. od **Aprétura**: Masa apréturowa.

Aprjorycznie przys. od **Aprjoryczny**. <Now. z Łć. a priori dosł. = z pierwszego, z najpiewszego, z góry>

Aprjoryczność, i, blm. rz. od **Aprjoryczny**.

Aprjoryczny fil. *pewny niezależnie od dowodów a. przesłanek, oczywisty bez dowodów; pewny przed doświadczeniem; pomijający a. lekceważący dowody doświadczenia*: Sąd A.

Aprobacja, l, lm. *e*, **Aprobata** *pochwala, uznanie, przyzwolenie moralne, podzielenie zdania, dobre przyjęcie*: Zyskał powszechną aprobację. <Łć. approbatio>

Aprobata, y, lm. *y* l. fil. p. **Aprobacja**. 2. *potwierdzenie, pozwolenie, zezwolenie, upoważnienie, zgoda na co, sankcja*: Zyskał aprobatę cenzury. A. władzy duchownej na książkę do nabożeństwa. <Now. z Łć. approbatus = przyjęty, zatwierdzony, stwierdzony>

Aprobować, uje, ował l. *zatwierdzać, potwierdzać, pozwalać, uznawać za dobre, sankcjonować*. 2. *pochwalać, podzielać; godzić ś., pisać ś. na co, protegować = lubić, potakiwać czemuś*: Poehlebstwa nie aprobuję. <Łć. approbare>

Aprobowanie, a, blm., czynność cz. **Aprobować**. **Aproprijacja, i**, blm. *przywłaszczenie*. <Łé. *appropriatio*>

Aprosza, y, lm. **e** woj. *przykop, podchód, rów kopany dla dojścia do wałów fortecy*: *Zbliżyć ś.*, *pojechać aproszami do twierdzy*. <Fr. *approche*>

Aprykoza, y, lm. **y** *większy gatunek moreli*. Kluk. 2. [A.] *morela*. <Nm. *Abricose, Apricose*, zap. z Łé. *praecox* = *wczesnie dojrzewający*, przez Arab. *al-barkuk*>

Aprykozowy przym. od **Aprykoza**.

× **Apryl, a**, lm. **e** *kwiecień*: *Chwała Bogu, że przeciw stoję o swej sile na brzegu, kędy mają widzę i apryle*. Słow. <Łé. *aprilis*>

× **Aprylowy** przym. od **Apryl**: *Chłód A. Słow.*

[**Aprymować się, uje ś., ował ś.**] *kształcić ś., uczyć ś., edukować ś.* <Z Fr. *apprendre* (im. *appris*) = *uczyć, uczyć ś.*>

Apsik, w. i. *głos, naśladujący kichanie*: *Gdybym ja miał taką córkę, wyróżnabym jej różgą... A. i na zdrowie!* 2. **a.** **Psik** *głos, odpędzający kota*. <A + **Pies**>

Apsyda, y, lm. **y**, **Absyda, i.** *sklepiona, półkolistą część kościoła, mieszcząca wielki ołtarz*. 2. **Ap-sydy, yd**, blp. astr. *dwa punkty eliptycznej drogi planety, w których planeta ta najbliżej i najdalej znajduje się od słońca*. <Gr. (h) *apsis* = *wiązanie, łuk, sklepienie*>

Apszlag, u, lm. **i**, † **Abszleg** *wyłoga na stroju, obszlega*. <Nm. *Aufschlag*>

[**Apsztyfikant, a**, lm. **ci**] *zalotnik, konkurent, kawaler, starający się*.

Apsztyfikować się, uje ś., ował ś. [**Apstryfikować ś.**] *żart. zalecać ś., przypochlebiać ś., wdzięczyć ś., mizdrzyć ś., nadszkakiwać, tańcować około kogo*: *Dla czegoż to on ś. tak absztyfikuje, pewno nie z czułości*. *Bliz. Jakoś wczoraj bardzo ś. absztyfikowałeś do królowej balu*. <Może na wzór *amplifikować, a. może do gw. *sztylelkować ś.**>

Apsztyfikowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Apsztyfikować ś.**

Apteczka, i, lm. **i** *izdebka a. schowanko w domach gospodarskich na korzenie kuchenne, spirytualja, lekarstwa domowe i różne przysmaczki*: *Domowa A. żony mojej nie tylko od wódek i przysmaczków, ale i od lekarstw*. *Kras. Koło apteczki przeszedłem niechętny, anyżek mnie zaleciał*. *Kras. 2. A. domowa* = *lekarstwie środki domowe*.

Apteczny przym. od **Apteka**: *Skład A. Rośliny apteczne. Materiały apteczne (= do lekarstwo używane)*.

Apteka, i, lm. **i** [**Aptyka, Haptyka, Japtyka**] † **Apo-teka** *miejsce, gdzie sprzedają a. tylko przechowują lekarstwa*: *Waży, jak w aptece (= skąpo, skrupulatnie)*. 2. *żart. wychodek*. Zdr. **Apteczka**. <Now. z Gr. *apothékē* = *skład, magazyn*>

Aptekarczyk, a, lm. **i** *uczeń, praktykant, pomocnik aptekarza*.

Aptekarka, i, lm. **i** *forma ż. od Aptekarz: Zakonnica A. 2. żona aptekarza, aptekarzowa*.

Aptekarski przym. od **Aptekarz**, † **Aptekarski**: *Uczeń A. Cena aptekarska (= za wysoka, wygórowana, słona)*. *Wagi aptekarskie*.

Aptekarstwo, a, blm. *zajęcie aptekarza, sztuka aptekarska, farmacja*.

Aptekarszczyzna, y, blm. *środki a. materiały aptekarskie*.

Aptekarz, a, lm. **e**, † **Aptekarz** [**Japtycárz**] **i.** *przyrządzający i sprzedający lekarstwa, właściciel*

apteki, zarządzający apteką, farmaceuta. *Przen.: To A. (skąpo wydziela, daje)*.

Aptekarzătko, a, lm. **a** *i. m. a. ni. lichy aptekarz, aptekarzyna*. 2. *ni. dziecko aptekarza*.

Aptekarzêta, at, blp. *żart. dzieci aptekarza*.

Aptekarzowa, ej, lm. **e** *żona aptekarza*.

Aptekarzowy, Aptekarzów przym. od **Aptekarz**,

† **Aptekarzów**: *Dom A.*

Aptekarzów p. Aptekarzowy.

Aptekarzówna, y, lm. **y** *córka aptekarza*.

Aptekarzyna, y, lm. **y** *m. biedny a. kiepski, lichy aptekarz*.

[**Aptyka, i**, lm. **i**] **i. p.** **Apteka**. 2. **p.** **Hipo-teka**.

Ar, a, lm. **y** *francuska miara powierzchni, dzie-sięć metrów w kwadrat*.

Ara, y, lm. **y** *zool. (sittace) długoogonowa pa-puga Ameryki południowej*. *Gatunki: A. czer-wona (s. macao). A. żółta (s. ararauna)*. <*Nazwa z naśladowania krzyku papugi*>

Arab, a, lm. **y** **p. Arabczyk**.

Arabczyk, a, lm. **i**, **Arab** *koń arabski*: *Pod nim smukły A. Zabł. Przyprzewodził ślizego konia, arabyzka czystej krwi*. *Przyb.*

Arabesk, u, *część w lm. Arabesk, ów*, × **Ara-beska, rodz. ornamentu: malowidło, złożone z linji i figur fantastycznie powikłanych, z esów i flore-sów. <Przez Fr. *arabesque*, z wł. *Arab*>**

× **Arabeska, i**, lm. **i** **p. Arabesk**: *Wdzięczny snop wschodnich arabesek*. *Orzesz.*

Arabeskowy przym. od **Arabesk**: *Skała roślinie złota z arabeskowym rysunkiem Callota*. *Słow.*

Arabski *fantastyczny, niemożliwy, nieprawdopodobny, zmyślny*: *Historje arabskie. Awantury arabskie (z „Tysięca nocy“)*. *Gada po arabsku*. *Oss. (= językiem niezrozumiałym)*.

Arabszczyzna, y, blm. *wszystko, co arabskie: je-zyk, styl, moda ąd, świat arabski*: *A. wywarła wpływ na budownictwo chrześcijańskie*. *Pol.*

Arachnolog, a, lm. **dzy** *zajmujący ś. arachnolo-gię, badacz pająków*.

Arachnologiczny przym. od **Arachnologia**: *Zbiór A.*

Arachnologia, i, blm., **Araneologia** *część zoo-logji, traktująca o pająkach*. <Now. z Gr. *ará-chnē* = *pająk* + *-logia* = *nauka*>

Araczek, ozku, blm. **p. Arak**: *Chyba z aracz-kiem zmieszany, bo likier za słaby*. *Wilk. Mo-że herbatki z araczkiem?*

Aragonit, u, lm. **y** *min. węglan wapnia z małą czasem domieszką węglańki strontu, tworzący krysz-tały rombowe*. *Odmiany: a) Grochowice a. kamień karlsbadzki, złożony z niezliczo-nej liczby kulek i osadzający ś. ciągle ze Sprudla, źródła gorącego w Karlsbadzie. b) Kamień sprudlowy, utworz naciekowy z tegoż źródła*. <Od wł. *Aragonia*>

Arak, u, lm. **i** [**Harak**] *napój wyskokowy z ryżu a. trzciny cukrowej, rum*. Zdr. **Araczek**. <Tur. (e) *rako, arak* (z *Arab*)>

Araka, i, blm. *napój wyskokowy z kumysu*.

Arakacznik, a, lm. **i** **a.** **Ziemniara** bot. (*arra-cacha*) *ros. z rodziny baldaszkowych*. <Hp. *arra-cacha*, zap. z języków Ameryk.>

Arakowy przym. od **Arak**, z *arakiem* *przyrzę-dzony, ponczowy*: *Poncz A. Karnelek A.*

† **Arald, a**, lm. **owie** **p. Herold**: *Już ś. obadwa rycerze byli zmordowali, w tym araldowie dwaj na płac wjechali, którzy je rozwieś i rozwa-dzić eheieli*. *P. K.*

Araljowaty: Rośliny araljowate, bot. p. **Dzię-gławowaty.** <Now., niby Łć. aralia zap. od nazwy morza Aralskiego >

[**Aramant, u, lm. y**] p. **Amarant.**

[**Aramantowy**] przym. od **Aramant:** Krople aramantowe = *tinctura coccinellae*.

Araneologia, i, blm. p. Arachnologja. <Now. z Łć. aranea = pająk + Gr. -logia = nauka >

Aranżer, a, lm. owie a. rzy ten, co aranżuje, prowadzi tańce, wodzirej: Młodzieniec z wielkim szykiem i nieporównany A. tańców. <Fr. arrangeur >

Aranżować, uje ował i. porządkować, szykować, zaprowadzać ład, organizować, urządzić, przewodniczyć, wodzić rej, dowodzić, prowadzić tańce: Do kadryla stanęło 120 par, aranżował doświadczony na tym polu strategik. Oprócz ogrodowych muzyk i koncertów, aranżujemy wycieczki. <Fr. arranger >

Aranżowanie, a, blm., czynność cz. Aranżować.

Arap, u, lm. y p. Harap.

†**Aras, u, lm. y p. Rasa.**

Araukarja, i, lm. e bot. p. Iglawa. <Zap. w związku z nazwą krajiny Araukanji >

Araukarjowy przym. od **Araukarja:** Lasy araukarjowe.

[**Arba, y, lm. y**] *prosty wóz tatarski.* <Tur. arabâ >

Arbata, y, lm. y prow. p. Herbata: Siedząc przy herbacie, rozpowiadałem Zefiryńcy o mojej podróży. Zag.

Arbiter, tra, lm. trowie i. sędzia polubowny w sprawach prywatnych, a. powołany do rozstrzygnięcia sporu międzyrodowego, rozjemca, pojedyncuca stron, pośrednik. 2. świadek przy rozprawach publicznych, jako strona interesowana, a. przez ciekawość przybyły. Arbitrowie = publiczność obecna na posiedzeniach sejmowych. 3. wiośl. ten, co na regatach przyznaje nagrody. <Łć. arbiter >

Arbitralnie fil. przys. od **Arbitralny.**

Arbitralność, i, blm. rz. od Arbitralny: A. sądu, postępowania, działania w sądach i postępkach.

Arbitralny fil. **i. dowolny, samowolny. 2. niezawasadniony, niemożliwy.**

Arbitraż, u, lm. e i. a. Rachunek przebieństwa porównywanie cen jednego i tego samego towaru, papieru publicznego, waluty zagranicznej itd. na różnych rynkach, w celu dokonania wspólnie najkorzystniejszego kupna w jednym miejscu i zbytu najdroższego na innym rynku: A. bankierski, wekslowy, bezpośredni, papierów publicznych, złota, srebra. **2. sąd polubowny między handlującymi.** <Fr. arbitrage >

Arbitrażowy przym. od **Arbitraż:** Prowadził interesa wekslowe i arbitrażowe. Tablice arbitrażowe. Rachunek A. Komisje arbitrażowe (= sądy rozjemcze).

Arbuz, a, lm. y, Harbuz, × Karbuz, † Garbuz bot. p. Dynia. Przen.: Dostał arbuza (= ołko-sza). <Prs. i Tur. karpuz >

Arbuzowy przym. od **Arbuz:** Kasza arbuzowa.

Areab, u, lm. y i. p. Warcab. 2. [Areaby] ramy, futryny, w które ustawiają ś. okna.

Aracabnica, y, lm. e p. Warcabnica.

Arcap, a, lm. y p. Harcap: Stangret z długim arcapem. Rzew.

†**Arcerz, a, lm. e p. Harcerz.**

Arcowiza, y, blm., Arcywiza zł. prow. woda. <Zap. Łć. cerevisia = piwo >

[**Arch, u, lm. y**] **i. arkusz papieru. 2. arkusz katastralny.** <Czes. arch >

†**Archa, y, lm. y arka:** Skakał i śpiewał z arką przed archą Pańską.

[**Archada, y, lm. y**] p. **Arkada.**

Archaicznie przys. od **Archaiczny.**

Archaiczność, i, blm. rz. od Archaiczny.

Archaiczny, Archaistyczny mający cechy starożytności, starożytny, starodawny, antyczny, staroświecki, przestarzały (szczeg. o języku i utworach sztuki plastycznej): Zwróciłem oko na kształty dziewięćcia... była w nich archaiczna jakaś suchość. Krasz. Pismo jego miało cechę i formę archaiczną. <Gr. archaikós >

Archaistycznie przys. od **Archaistyczny.**

Archaistyczny p. Archaiczny: Styl A. Wyraz A.

Archalzm, u, lm. y wyraz a. wyrażenie przestarzałe; staroświeckość, starożytność, antyk, rzecz odwieczna, wyszła z użycia: Popularyzuje archaizmy muzyczne przed nowoczesną publicznością. <Gr. archaizmós >

Archaizować, uje, ował naśladować starożytność, podziwiać ś. pod nią, robić coś na sposób starodawny, archaiczny, naśladować język i styl starodawny: Powieściopisarze, tę obierający drogę, archaizują, co nie jest bez wdzięku. Jeż.

Archaizowanie, a, blm., czynność cz. Archai-zować.

†**Archandrja, i, blm., † Archandza, † Achandja † Akandja, † Okindja, orszak, tłum, rzesza, gawiedź, rój, poczet, kupa:** A. krewnych, sług dworskich. <Tur. akyndży = żołnierz do rabunku, przez różne śl. lud. >

†**Archandza, y, blm. p. Archandrja:** Króla A. dworska noszą na pałac. Pot.

Archangiellka, i, lm. i bot. p. Arcydziałiel. <Now. z Łć. nazwy rośliny >

[**Archangielski**] p. **Archaniełski.**

Archaniełca, y, lm. e forma ż. od **Archanieł:** Ty wart jesteś archaniełcy, ale bez złotych skrzydeł. Krasz.

†**Archaniełka, i, lm. i p. Arcydziałiel.** Syr. **Archaniełski, Archaniołowy, [Archaniełski] i.** przym. od **Archanieł:** Z archaniełskimi skrzydłami i głosem ty czasem miewasz i broń archaniełca. Mick. Dzieje nie brzmią już hymnem wiary archaniełskim. Sow. Trąba archaniełska. Chóry archaniełskie. **2. bot.:** Korzeń A., p. **Arcydziałiel.**

Archaniełsko przys. od **Archaniełski:** Widmem A. wielkim, białym. Krasin.

Archaniełstwo, a, blm. natura, doskonałość archaniełca: Przeznaczeni jesteśmy do archaniełstwa. Krasin.

Archanioł, a, lm. owie anioł wyższego rzędu: Michał A. Trąba archaniełca wezwie na sąd ostateczny. <Now. z Gr. archi- = arcy- + p. Anioł >

Archaniołowy p. Archaniełski: W archaniełowym on jeden obozie latarnią zła ś. Słow. Pan swą prawdę nie zawsze na mieczach archaniełowych niesie. Kon.

Archeograf, a, lm. owie badacz archeografji. <Now. z Gr. archaios = starożytny + grafō = pisać >

Archeograficzny przym. od **Archeografja.**

Archeografja, i, blm. opisanie starożytności, antyków, zabytków, pomników, rzadkości starożytnych.

Archeolog, a, lm. owie a. odzy badacz archeologii, starożytnik.

Archeologicznie przys. od **Archeologiczny:** A. wyglądać.

Archeologiczny przym. od **Archeologia**: Zabytek A. Zart.: stary: Rękawiczki archeologiczno. Krasz.

Archeologista, y, lm. **śoi** miłośnik archeologii; pog. *speracz w starożytnościach, manjak w zakresie archeologii*.

Archeologistka, l, lm. i forma ż. od **Archeologista**: Uczona A.

Archeologizm, u, blm. *Kierunek archeologiczny, archaistyczny; skłonność ku archeologii*: Zniechęcony do archeologizmu Kollara, zapalił ś. on do bohaterkich dusz, które tworzył Byron.

Archeologia, l, blm. *nauka o starodawnych zabytkach i zwyczajach, o zamierchłej przeszłości, starożytności*. <Gr. archaiologia>

Archeoteka, l, blm. *muzeum, galerja starożytności*: To moje muzeum i A. Krasz. <Now. z Gr. archaios = starożytny + thékē = (teka) skład>

Archotyp, u, lm. **y** 1. *pierwowzór, wzór, prototyp, model*. 2. *men. miara normalna, służąca za prawo*.

Archidjakon, a, lm. **l**, † **Arcejdjakon**, † **Arcejdjakon**, † **Arzdjakon**, **l**. × *najstarszy z diakonów przy kościele katedralnym*. 2. *kapłan prałat, członek kapituły, zastępca biskupa, mający osobny okrąg jurysdykcji, zarządzający nadto majątkiem kapituły*. 3. *dziś urząd kapitułarny honorowy*. <Now. z Gr. archi = arey- + p. Djakon>

Archidjakonat, u, lm. **y**, × **Archidjakonja**, † **Arcejdjakonat** **l**. *stopień, godność archidjakona*. 2. *daw., część diecezji, podległa władzy archidjakona*.

× **Archidjakonja**, l, lm. **e** **l**. p. **Archidjakonat**. 2. *mieszkanie archidjakona*: Przystąpić próg archidjakonji. Jeż.

Archidiecezja, l, lm. **e** *diecezja, prowincja kościelna pod zarządem arcybiskupa, arcybiskupstwo*. <Now. z Gr. archi- = arey- + p. Diecezja>

× **Archiduk**, a, lm. **owie** *arcyksążę*: Jam nie prince, alem archiduków więziami miewał. Sienk.

Archierej, a, lm. **owie**, **Archjerej**, **Archirej**, **archybiskup** w kościele wschodnim. <Now. z Gr. archi- = arey- + hierous = kapłan>

Archierejski przym. od **Archierej**: Płaszcz A. **Archjerej**, a, lm. **owie** p. **Archierej**: Biskup lub A. jest generałem. Mick.

Archikatedra, y, lm. **y** *katedra arcybiskupia, kościół główny w archidiecezji, w którym odprawia nabożeństwo arcybiskup*. <Now. z Gr. archi- = arey- + p. Katedra>

Archikatedralny przym. od **Archikatedra**: Kościół A.

Archikonfraternia, l, lm. **e** *arcybractwo*: A. literacka przy kościele św. Jana w Warszawie. <Now. z Gr. archi- = arey- + p. Konfraternia>

Archilutnia, l, lm. **e** *instrument muz. podobny do lutni*. <Now. z Gr. archi- = arey- + p. Lutnia>

× **Archimandrycki** przym. od **Archimandryta**. × **Archimandrytwo**, a, lm. a *godność archimandryty, opactwo w kościele wschodnim*.

Archimandryta, y, lm. **ci** *przełożony w klasztorze obrządku wschodniego*. <Gr. późn. archimandritēs, z Gr. archi- = arey- mántra = zagroda, później klasztor>

Archipelag, u, lm. **l** *grupa, gromada wielu wysp, wielowysp, wyspozbiór*. <Now. z Gr. archi- = arey- + pélagos = morze>

Archiprezbiter, a, lm. **rzy** *ksiądz prałat członek kapituły biskupiej, kierujący nabożeństwem w kościele katedralnym i mający ze zlecenia biskupa nadzór nad pewną ilością parafji*. <Now. z Gr.

archipresbutēs = pierwszy, najstarszy poseł; presbýteros jest stopniem wyższym od prósbyś = stary, zasłużony>

Archiprezbiterjalny przym. od **Archiprezbiter**: Kościół Panny Marii A. Plebanja ta była archiprezbiterjalną nad piętnastu innymi kościołami parafjalnymi.

Archirej, a, lm. **owie** p. **Archierej**.

Archirejski przym. od **Archirej**.

Architekt, a, lm. **ci**, × **Architekta**, *budowniczy*. <Gr. architéktōn>

× **Architekta**, y, lm. **ci** p. **Architekt**: Andrij zostałby znakomitym architekta. Jeż.

Architektonicznie przys. od **Architektoniczny**. **Architektoniczny** przym. od **Architektonika**, × **Architektoński budowniczy**: Ozdoba architektoniczna. Malarstwo architektoniczne. Nomenklatura architektoniczna.

Architektonika, l, blm. **l**. *bud. nauka budownictwa, technika budowania, zasady, przepisy architektury, rzeczywistość w dziele sztuki*. 2. *przen. ład, układ według zasad architektny; architektura*: Przepisy architektониki artystycznej. Jeż. W tej budowie piękna jest A.

× **Architektoński** p. **Architektoniczny**: Nauka architektońska = architektura.

Architektura, y, blm. **l**. *budownictwo, sztuka budowania, architektonika, jeha ze sztuk pięknych; styl, struktura*: Prawidła architektury. A. gotycka. 2. *przen. budowa, układ, plan*: A. dramatu, powieści. <Łé. architectura, z Gr., p. Architekt>

Architekturalny przym. od **Architektura**: Andrij myślał, że jedni przed drugimi na wysegi będą udzielali mu architekturalnych wiadomości. Jeż. Porządku architekturne greckie. Sienk.

Architraw, u, lm. **y**, **Nadslupie** *bud. najniższa część belkowania, łącząca bezpośrednio słupy wolno stojące*: Szereg złotych kolumn, połączonych wyszezerbionemi architrawami. Sienk. <Fr. architrave, z Gr. archi- = arey- + Łé. trabs = belka>

† **Architryklin**, a **l**. lm. **y** *główny pokój bawialny w domach staropolskich, sala, salon*. 2. *przełożony gospodarstwa domowego, gospodarz, rzadca; starosta wesełny*: Skosztował A. wody i zowie obłubieńca. Bud. <Łé. architriclinium = główna jadalnia i z architriclinus (z Gr. architricliniárchēs) = stolnik, podstoli>

Archiwalia, ów, blp. *materiały archiwalne, dokumenty rękopiśmienne, wyjęte z archiwum*.

Archiwalnie przys. od **Archiwalny**: Da ś. to stwierdzić A. (= *na mocy dokumentów archiwalnych*).

Archiwalny przym. od **Archiwum**, *w archiwach przechowywany, z archiwum wydobyty, źródłowy*: Zarząd A. Źródła, zabytki archiwalne. Poszukiwania archiwalne (= *w archiwach robione*). Materiał A.

× **Archiwarjusz**, a, lm. **e** p. **Archiwista**.

Archiwista, y, lm. **śoi**, × **Archiwarjusz** *urzędnik, zawiadujący archiwum, kustosz archiwum*.

Archiwiścina, y, lm. **y** *żona archiwisty*.

Archiwola, l, lm. **e** mul. p. **Archiwolta**.

Archiwolta, y, lm. **y** *bud., Archiwola* *mul. ozdoba architektoniczna lukowa, umieszczona nad otworem krzywoliniowym*.

Archiwum, w lp. nieod., lm. a, ów **l**. *zbiór pism publicznych i dokumentów*. 2. *miejsce przechowywania ważnych papierów i dokumentów*: A. sądowe. A. akt dawnych. A. jeneralne krajowe, koronne, domowe. Złożyć do A. (= *do akt*).

3. *wydawnictwo periodyczne, przeznaczone do ogłaszania dokumentów archiwalnych*: A. do dziejów literatury i oświaty w Polsce. <Łé. archivum>

Archont, a, lm. **owle** nazwa najwyższych urzędników ateńskich.

Arclloch, a, lm. **y** bot. p. **Karczoch**. <p. Karczoch>

Arcllok, a, lm. **I** bot. p. **Karczoch**.

Arcy przys. **I**. w połączeniu z innymi wyrazami = *bardzo, wiele, nadzwyczaj, nadzwyczajnie, nader, w wysokim stopniu*: A. -zaczny człowiek.

2. *wybornie, doskonale, pięknie, chwalebnie, znakomicie, słicznie*: Była chwała, bo też było A. ! Pol. <Gr. archi->

Arcybibosz, a, lm. **e** *zawołany, znany, znakomity, dzielny, tegi bibosz, bibosz nad bibosze a. nad biboszanami*: A. w całej Rzeczypospolitej. <p. Arcy- + Bibosz>

Arcybiskup, a, lm. **I** *najwyższy biskup w kraju a. w pewnej prowincji, arcybiskup*: A. gnieźnieński. <p. Arcy- + Biskup>

Arcybiskup przym. od **Arcybiskup**: Pałac A. Sąd A. archidiecezji warszawskiej.

Arcybiskupstwo, a, lm. **a** **I**. *urząd, godność, dostojęstwo arcybiskupa*. 2. *diecezja arcybiskupa, archidiecezja*.

Arcy-boleść, **I**, lm. **I** *boleść nadzwyczajna*: Powałam duch niewieści do arcy-boleści. Krasin. <p. Arcy- + BOL>

+ **Arcybożniczy** przym. od **Arcybożnik**.

+ **Arcybożnik**, a, lm. **y**, + **Arcybożnik** *przełożony bożnicy żydowskiej*. <Arcy + BOG>

Arcybractwo, a, lm. **a** *bractwo uprzywilejowane przy kościele, archikonfraternia*. <Arcy + BRAT>

+ **Arcycelnik**, a, lm. **cy** *przełożony nad celnikami, najstarszy celnik*: Zachęsz A. Skar. <Arcy + CŁO>

Arcychrześcijański tytuł królów francuskich: **Arcychrześcijańska Mość**. <Arcy + Chrześcijański>

Arcyseudo, a, lm. **a** *wielkie, nadzwyczajne cudo, cud nad cudami*: Arcydziała mistrzów, arcyuda natury. Krasz. <Arcy + CUD>

+ **Arcyczesnik**, a, lm. **cy** *wielki czesnik, wielki podczasz*: Król czeski był arcyczesnikiem państwa rzymskiego. <Arcy + CZ(S)T>

+ **Arcydjakon**, a, lm. **I** p. **Archidjakon**.

+ **Arcydjakonat**, u lm. **y** p. **Archidjakonat**. <Arcy + Djakoniat>

Arcydoskonały *najdoskonalszy, bardzo dobry, wysmienity*. <Arcy + DO + Z + KON>

Arcydyplomatyczny *wielce dyplomatyczny*: Uśmiechnął ś. uśmiechem arcydyplomatycznym. Dzierz. <Arcy + Dyplomatyczny>

+ **Arcydzjakon**, a, lm. **I** p. **Archidjakon**. Wuj.

Arcydziałny *bardzo dzielny, przewyborny*: Srodek A. <Arcy + DZIAŁ>

Arcydziało, a, lm. **a**, **Arcytwór**, **×Arcyszuka** **I**. fil. a) *działło sztuki celujące, wzorowe, do ideału zbliżone a. idealowi odpowiadające*: Arcydziało Rafała. Wysłuchawszy rogowej A. sztuki, potwarzały je dęby dębom. Mick. b) *twór przyrody doskonały, w swoim rodzaju jedyny, okaz, podziw budzący*: A. natury. 2. *najdoskonalsze czyjeś dzieło*: Arcydziałem Mickiewiczza i poezji polskiej jest Pan Tadeusz.

Arcydzięgieł, **gła**, lm. **głe**, **Anielika**, **Archanglelika**, + **Archaniellika**, + **Korzeń archanielski** bot. (angelica archangelica) *ros. z rodziny baldaszkowatych*. <Arcy + Dzięgieł>

Arcygłęboki *bardzo, nadzwyczaj głęboki*: Uwaga damy o chrześcijaństwie Konrada jest arcygłęboka. Mick. <Arcy + GŁĘB>

Arcyglębokość, **i**, blm., rz. od **Arcyglęboki**: Uznają A. uwagi pańskiej.

Arcyglup *bardzo głupi*. <Arcy + GŁUP>

Arcyglupstwo, a, lm. **a** *szczyt gupoty*: Byłoby to A. Ost.

Arcygrzesznik, a, lm. **cy** *wielki grzesznik, grzesznik nad grzesznikami*. <Arcy + GRZECH>

Arcyheretyk, a, lm. **cy**, **Arcykacierz** *zagorzały heretyk, wielki heretyk*. <Arcy + Heretyk>

+ **Arcykacermistrz**, a, lm. **e** *naczelnik, głowa kacerzy, herezjarcha*. <Arcy + Kacierz + Mistrz>

+ **Arcykacierz**, a, lm. **e** p. **Arcyheretyk**: Niektórzy arcykacerce przekładają s. nad ojce święte. Wuj. <Arcy + Kacierz>

Arcykanclerski przys. od **Arcykanclerz**. <Arcy + Kanclerz>

Arcykanclerstwo, a, lm. **a** *urząd, godność arcykanclerza*.

Arcykanclerz, a, lm. **e** *wielki kanclerz, tytuł, dawany kanclerzom dla odróżnienia od podkanclerskich, noszących tytuł Cancellarius alter*.

Arcykapłan, a, lm. **I** *najwyższy kapłan, wielki kapłan*. 2. + **archiprezbiter**: Arcybiskupom, opatom, przeorom, arcykapłanom i innym kościoła prałatom. Birk. <Arcy + Kapłan>

Arcykapłanka, **I**, lm. **I** forma ż. od **Arcykapłan**.

Arcykapłanować, **uje**, **owal** *pełnić urząd arcykapłana*: Aleksy arcykapłanował sekcje. Bart.

Arcykapłanowanie, a, blm., *czynność cz. Arcykapłanować*.

Arcykapłański przym. od **Arcykapłan**: Godność arcykapłańska. Ubiór A.

Arcykapłaństwo, a, lm. **a** *urząd, godność arcykapłana*.

Arcykłopotliwy *bardzo, wielce kłopotliwy*: Sprawa to arcykłopotliwa. <Arcy + KŁEP>

Arcykomtur, a, lm. **owle** *najstarszy, naczelny komtur, najwyższy po wielkim mistrzu dostojnik w Krzyżaków*: A. chwil darmo nie traci. Mick. <Arcy + Komtur>

Arcykrawiec, **wca**, lm. **wcy** *znakomity krawiec, mistrz w swoim fachu*: Sukienne arcydziałło arcykrawca Chabou. Orzesz. <Arcy + KROI>

+ **Arcykról**, a, lm. **owle** *król królów*: Arcykrólu wszechmocny, racz wejrzeć na nas. Leop.

Arcyksiążewko, a, lm. **a** p. **Arcyksięstwo**.

Arcyksiążatko, a, lm. **a**, m. a. ni. **I**. *dziecię arcyksięcia*. 2. *lichy, biedny arcyksiążę*.

Arcyksiążę, **żęcia** a. **księcia**, lm. **żęta** *wielki książę, tytuł książąt domu austrijskiego*. <Arcy + Książę>

Arcyksiążęcy, **×Arcyksięski**, przym. od **Arcyksiążę**.

×Arcyksięski p. **Arcyksiążęcy** **Kancelarz arcyksięsko-austrijski**,

Arcyksięstwo, a, lm. **a** **I**. *państwo arcyksięcia*. 2. *arcyksiążę z żoną*. Zdr. **Arcyksiążewko**.

Arcyksiężna, **y** a. **ej**, lm. **y** a. **e** **I**. *panująca w arcyksięstwie, wielka księżna*. 2. *żona arcyksięcia*.

Arcyksiężniczka, **I**, lm. **I** *córka arcyksięcia*.

+ **Arcylichwiarka**, **I**, lm. **I** forma ż. od **Arcylichwiarz**. <Arcy + Lichwa>

+ **Arcylichwiarz**, a, lm. **e** *niełobowity lichwiarz, lichwiarz nad lichwiarzami*. Wuj.

Arcyłgarka, **I**, lm. **I** forma ż. od **Arcyłgarz**. <Arcy + ŁG>

Arcyłgarz, a, lm. **e** *kłameca bezczelny, łgarz zawołany, łgarz nad łgarze*.

Arcyłotr, a, lm. **owle** *wielki łotr, łotr nad łotrami, herszt*: Był ich łotrstwa wodzem, a jednym

słowem mówiąc, arcyotrem. Groch. <Arey + Łotr>

×**Arcymalarz, a**, lm. e mistrz w malarstwie, malarz nad malarzami: Malarz mię głową trafił, lecz rozumu w głowie A nie trafił. Groch. <Arey + Malarz>

Arcymarszałek, lka, lm. lkwie wielki marszałek: Elektor Saski, A. Niemiec. <Arey + Marszałek>

Arcymarszałkowa, ej, lm. e żona arcy-marszałka.

Arcymarszałkowski przym. od **Arcymarszałek**.
Arcymarszałkowsstwo, a, lm. a l. dostojęstwo, urząd arcy-marszałka. 2. blm. arcy-marszałek z żoną.

Arcymarszałkówna, y, lm. y córka arcy-marszałka.

Arcymeżny bardzo meżny: A. odpór daje. <Arey + MAŻ>

Arcymiljoner, a, lm. rzy milioner nad miljonierami. <Arey + Miljoner>

Arcymistrz, a, lm. e wielki mistrz, wielki artysta: Areydzieło arcy-mistrza. Krasz. Arey-mistrze w tym rodzaju — Szekspir, Bajron Spas. <Arey + Mistrz>

Arcymożebny wielce możebny. Spas. <Arey + MOG>

Arcynadobny bardzo, wielce nadobny: Arey-nadobna niewiasta. Mick.

†**Arcynauka i**, lm. i nauka główna, zasadnicza, podstawowa, najważniejsza: Polityka jest naj-przedniejszą i arcynauką między wszystkimi. Petr. <Arey + NA + UK>

Arcyniemili wielce niemili: Znaleźć ś. w arcyniemilej sytuacji. <Arey + Nie + MIL>

Arcynudny nadzwyczaj nudny: Rzecz arcynudna. <Arey + NUD>

†**Arcyociec, oca**, lm. ćowie p. Patriarcha. <Arey + Ojciec>

†**Areyodszczeniec, ńca**, lm. ńcy głowa odszczeniec, główny apóstata: Sprośnym areyodszczeniecem i fałszerzem brzydkim. Skar.

†**Areyofiarownicz, Arcyofiarownikowy** przym. od **Areyofiarownik**. Bud.

†**Areyofiarownik, a**, lm. cy areykapłan. Bud.

†**Areyofiarownikowy p. Arcyofiarownicz**. Bud.
Areyopactwo, a, lm. a opactwo mające zwierzchność nadzorczą nad innymi: Opactwo to (ty-nieckie) było niekiedy nazywane areyopactwem. Mał. <Arey + Opactwo>

Areyoszust, a, lm. śel wielki, wyrafinowany oszust, oszust nad oszustami. <Arey + O + SZUK>

Areypasterski przym. od **Areyopasterz**: List A. <Arey + PAS>

Areypasterstwo, a, lm. a urząd a. godność arey-pasterza.

Areypasterz, a, lm. e i. papież: Papieżu, areypasterzu kościoła, wspomóż. Skar. 2. arey-biskup.

Areypasterzenie, a, blm., czynność cz. **Arey-pasterzyć**.

Areypasterzyć, y, ył być areypasterzem.
Areyplekielnik, a, lm. cy członek z piekła ro-dem, szatan: O zdrajcy! O areyplekielnicy! Sienk. <Arey + PIEK>

Areypies, psa lm. psy areylotr, skończony nie-godziniec, wyrafinowany łajdak, areyszelma: Jesteś szelma, zdrajca, łotr, rakarz i A. Sienk. Jeśli łże, jestem A., nie szlachcie. Sienk. A. byłbym, gdybym do Warszawy nie pojechał. Krech. <Arey + Pies>

Areyplywacz, a, lm. e doskonały pływacz, pływak nad pływakami: Można go liczyć za arey-plywacza. Mick.

Areypodkomorzostwo, a, lm. a godność arey-podkomorzego.

Areypodkomorzy, ego, lm. owie wielki podkomorzy: Elektor Brandenburski, A. państwa rzymskiego. <Arey + Podkomorzy>

Areypodskarbi, ego, lm. owie wielki podskarbi: Elektor Palatyński, A. państwa rzymskiego. <Arey + POD + SKARB>

Areypodskarbstwo, a, lm. a urząd, godność areypodskarbiego.

Areyponętny wielce ponętny. <Arey + Po + NET>

Areypopularny bardzo, nadzwyczaj, wielce popularny. <Arey + Popularny>

[**Areyposada, y**, blm.] p. **Arkiposada**.

Areypotęga, i, lm. i największa potęga: Toć są okręgi areyzywiegstwa i areypotęgi. Krasin. <Arey + Potęga>

Areypożyteczny wielce, bardzo pożyteczny. <Arey + PO + ŻY>

Areyprzedni bardzo przedni, doskonały: Jest to areyprzednia myśl. Sienk. <Arey + PRZED>

Areypusada, y, blm. p. **Arkiposada**.

†**Areyrozbojnik, a**, lm. ey zboj nad zboje, herszt rozbojników: <Arey + ROZ + BI>

Areyserwis, u, lm. y serwis nad serwisy, słowny serwis. <Arey + Serwis>

Areystolnik, a, lm. cy wielki podstoli: Elektor Bawarski, A. państwa rzymskiego. <Arey + Stolnik>

Areyszczęśliwy bardzo, nadzwyczaj, nad wyraz szczęśliwy: Myśl areyszczęśliwa. Fred. A. (nader trafna). <Arey + Szczęśliwy>

Areyszelma, y, lm. owie wielki szelma, arey-lotr, oszust, zdrajca głowny: Bogusław, wzięwszy mnie za areyszelmę, całą duszę mi odkrył. Sienk. <Arey + Szelma>

†**Areyszkolnik, a**, lm. cy p. **Areybożnik**.

×**Areyszuka, i**, m. i p. **Areydzieło**: Zatarły ś. rysy, któremi twórcą tej areyszuki chciał swą pobożność wslawić. Mick. <Arey + Sztuka>

Areymieszny bardzo, nader śmieszny: Arey-śmieszna komedyjka. Fred. A. <Arey + Śmieszny>

Areyświetny nadzwyczaj świetny, prześwietny: Miało to być coś areyświetnego. <Arey + Świetny>

Areytajemniczy bardzo, wielce tajemniczy: To światło rzucało jakiś A. odbłask na wszystko. Przyb. <Arey + Tajemniczy>

Areytrud, u, lm. y trud nadzwyczajny: Powo-łam duch niewieści do arey-trudu. Krasin. <Arey + Trud>

Areytwór, oru, lm. ory p. **Areydzieło**: Stań ś. jej (ludzkości) plecioną jednym ducha arey-tworem. Krasin. <Arey + Twór>

Areytyp, u, lm. y wzorowy, doskonały typ: Wspaniale czasy Peryklesa i Augusta dostar-czyły pewnej sumy areytypów literackich. <Arey + Typ>

Areywielki nader, niezwykle wielki: Chcesz z arey-wielkiej łaski mego syna dzielić łże. Fred. A. <Arey + Wielki>

Areywiza, y, blm. p. **Arcewiza**.

Areywróg, oga, lm. owie a. l. zacięty wróg, wróg nad wrogi; czart, herszt czartów: Czart A., któ-ry był nazwany w niebie od przywołania ro-koszan szatanem. J. Przyb. <Arey + WRÓG>

Arcyz, a, Im. y bot. p. lep. **Narcyz**. **Arcyzbawienny** *bardzo, nadzwyczaj, wielce zba-wienny*. <Arcy + Zbawienny>

† **Arcyzdrajca, y**, Im. y *pierwszy zdrajca*. Wuj. <Arcy + Zdrajca>

Arcyzemsta, y, Im. y *najlepsza, największa zemsta*: W arcyzemstę czyni swe zapłodzi. Krasin. <Arcy + Zemsta>

Arcyzłodziej, a, Im. e *wytrawny złodziej; mistrz, herszt złodziejów*. <Arcy + Złodziej>

Arcyzwycięstwo, a, Im. a *największe zwycięstwo*: Toć są okręgi arcyzwycięstwa i arcypotęgi. Krasin. <Arcy + Zwycięstwo>

† **Ardość, i**, blm. p. **Hardość**.

† **Ardziakon, a**, Im. i p. **Archidjakon**. Herb.

× **Arealny** przym. od **Areal**. <Now. z Łć. arealis dosł. = klepiskowy (area = klepisko)>

× **Areal, u**, blm. *obszar powierzonej roli, rozległość, płaszczyna, grunta, rola*.

Areka, i, Im. i a. **Zuwna, Zuwipalma** bot. (areca) *ros. z rodziny palm.* Gatunki: A. guwaka (a. guvaca); A. katechu (a. catechu). <Now., zap. z języków Ameryk.>

Arena, y, Im. y i. *środek cyrku, przeznaczony do popisów, pole zapasów*. 2. *wszelkie pole popisu, szranki, teren, wiołownia, scena, tor wycięgowy*: Upadek twój dla ludzi A. do popisów z dowcipem. Mell. A. życia parlamentarnego. A. działania. <Łć. arena>

Arenda, y, Im. y × **Aređa, × Arenta**, [**Harenda**] i. *dzierżawienie, dzierżawa*: Trzymać eo w arendzie. Puścić w arendę. A. mleczywa = pachl. 2. *dzierżawienie prawa szynkowania, propinacja*: Sucha A. = czynsz dodatkowy od sprzedaży wiktualiów w karczmie: Płacę 400 złp. suchej arendy. Wilk. 3. *szynk, szynkownia, karczma, propinacja*: Ciągłe przesiaduje w arendzie. Obrany do arendy. Fred. A. 4. *pieniądze, płacone za dzierżawienie, dzierżawa, czynsz*. <Śr. Łć. renda, renta (z Łć. reddero = oddawać)>

Arendarka, i, Im. i i. forma ż. od **Arendarz**;

× **Areďarka**. 2. *żona arendarza*.

Arendarski przym. od **Arendarz**; × **Areďarski**.

Arendarz, a, Im. e, **Areďarz, Arendator, × Arendowiec** i. *ten co trzyma coś w arendzie, dzierżawca, szczeg. karczem a. młynów*: A. mleczywa = pachciarz. A. prawa szynkownia = propinator. 2. *karczmarz*.

Arendarzować, uje, ował *być arendarzem*: Już blisko 40 lat arendarzował i faktorował.

Arendarzowanie, a, blm., *czynność cz. Arendarzować*.

Arendator, a, Im. rzy p. **Arendarz**.

Arendatorka, i, Im. i i. forma ż. od **Arendator**. 2. *żona arendatora*.

Arendatorski przym. od **Arendator**.

Arendować, uje, ował, × Areďować i. *oddawać w arendę, wdzierżawiać, muszczać w arendę, w dzierżawę*. 2. *trzymać, mieć w arendzie, dzierżawić, chłodzić dzierżawę*: A. od kogo = brać w arendę.

Arendowanie, a, blm., *czynność cz. Arendować*; × **Areďowanie**.

× **Arendowlec, wca**, Im. wcy p. **Arendarz**: Już u arendowców na kwitki biorg. Krasz.

Arendowny, Arendowy przym. od **Arenda**; × **Areďowny**: Kontrakt. A. Posesja arendowa.

Arendowy p. Arendowny: Oddawał wielkiemu panu na posesję zastawną lub arendową. Korz.

× **Arenta, y**, Im. y p. **Arenda**.

Areometr, u, Im. y, **Gęstościomierz** × **Gęsto-mierz, Densymetr, Denzymetr** przyrząd do oznaczania ciężarów właściwych, czyli gęstości ciał sta-

łych i ciekłych, oraz do oznaczania względnej gęstości ciał ciekłych. <Now. z Gr. araiós = cienki, wazki, luźny + métron = mierz>

Areopag, u, Im. i i. *trybunał kryminalny w Atenach, mający pieczę nad skarbem publicznym i najwyższą władzę podczas wojny*. 2. *wszelki sąd, wszelkie zebranie, grono, koleo decydujące, wyrokujące*: Anglja zajmowała decydujące miejsce w areopagu europejskim. Cały A. intrygantek obsiada zamek drezdeński. Krasz. <Gr. Areiópagos dosł. = wzgórek Aresa>

Aresowy bojowy, wojowniczy: Męstwo aresowe. <Od wł. Gr. Arés = Mars>

Areszcik, u, Im. i p. **Areszt**.

Areszt, u, Im. y [**Hareszt, Harešt**] i. *przytrzymanie, uwięzienie, urzędowe zatrzymanie osoby w miejscu zamkniętym, czasowe pozbawienie swobody*: Położyć A. na kogo. Kładę A. na Waszei. Mick. A. cywilny = przymus osobisty. A. dotencyjny, sądowy, policyjny, domowy, śledczy, inkwizycyjny. 2. *zajęcie rzeczy a. nieruchomości z mocy wyroku sądowego*. 3. a. **Zapowledzenie** *pozbawienie dłużnika możności korzystania z dochodów*: Położyć komu aresta na pensji. A. na dochodach z majątku = *sekwestr*. 4. *kara*: A. położyć w marjaszu = *doliczywszy ś. oznaczonej ilości oczek, zakończyć tak zwaną dogronę*. 5. *miejsce areztu, kosa, wieża*: Wziąć wsadzić, zapakować, wpakować, zasadzić kogo do areztu. Osa-dzić kogo w areście. Odsiadywać A. Wypuścić, uwolnić z areztu. !W A. brano. Mick. Zdr. **Areszcik**. <Śr. Łć. aresta a. arestum = wyrok sądowy; arestare = uwięzić (Z Łć. ad + restare)>

× **Aresztacja, i**, Im. e. *aresztowanie, arezt*: Aresztacje ciągle nie ustawały. Rol.

× **Aresztagracki** przym. od **Aresztagrata**: A. świat. Krasz.

× **Aresztagrata, y**, Im. y ir. *arystokrata*: Pan całą gębą i A. okrutny! Krasz. <Umyslny si. lud. do arystokrata>

× **Aresztanek, a**, Im. i p. **Aresztant**.

Aresztancki przym. od **Aresztant**: Ubiór A. Wagon A. Sprawa aresztancka (= *przeciwko odpowiadającym z więzienia*). Aresztanckie roty = *kara poprawcza w Rosji, polegająca na przymusowych robotach w twierdzach, obostrzona rygorem wojskowym*.

Aresztant, a, Im. ol. [**Haresztant**] *człowiek aresztowany, osadzony w areście, więzień*. Zdr. **Aresztanek**.

Aresztantka, i, Im. i forma ż. od **Aresztant**.

Aresztować, uje, ował, [Haresztować] i. *przytrzymać kogo urzędowo, osadzić w areście, pozbawić wolności*. 2. *zajmować rzeczy, kłaść arezt na nie*. 3. *kłaść arezt na dochodach dłużnika, zabierać właścicielowi z mocy wyroku sądowego użytkowania z dochodów*.

Aresztowanie, a, Im. a *czynność cz. Aresztować*.

× **Aresztowny p. Aresztowy**: Pozew A. Ostr. (= *na mocy krórego oskarżonego stawiają przed sądem a. na mocy którego na jego rzeczy kładzie ś. arezt*).

Aresztowy przym. od **Areszt**, × **Aresztowny**.

× **Aretologia, i**, blm. fil. *część etyki, nauka o cnocie*. <Now. z Gr. areté = *zaczność, cnota* + -logia = *nauka*>

Aręd —, p. **Arend —**.

Arfa, y, Im. y i. a. **Harfa** *narzędzie muzyczne ze strunami*: A. eolska. 2. a. **Harfa** *rama z przeciągniętymi drutami, rodzaj siła do przesiewania zbo-*

ła, żwiru itp. 3. [A] *młynec do wiania zboża, do odłączania ziarn od plewy*. 4. zool. (harpa) *ślizgacz morski z okazałą skorupą*. < Gr. hárpē = sierp; narzędzie do kierowania słonia itd.; stąd Sr. Łć. harpa = sierp; harfa i Nm. Harfo = wialnia >

Arfiary przym. od **Arfa**: Struny arfiانو. Gosz. Arfiarym śpiewem wtórował. Gliń.

Arfiarka, **I**, lm. **I** forma ż. od **Arfiarz**.

Arfiarski przym. od **Arfiarz**: Sztuka arfiarska. Gra arfiarska.

Arfiarz, **a**, lm. **e**, **Harfiarz** **I**. a. **Arfista**, **Harfista** *ten, co z rzemiosła grywa na arfie*. 2. *fabrykant arf*.

† **Arfista**, **y**, lm. **ści** p. **Arfiarz**: A. ten był chłop jak dąb, ale grał ładajako, Bud.

Arfować, **uje**, **ował**, **Harfować** *przepuszczać, przesiewać przez arfę, czyścić za pomocą arfy, rafować*: A. zboże, żwir.

Arfowanie, **a**, btm., czynność cz. **Arfować**.

[**Arfrung**, **u**, lm. **I**] *jakas roślina*. < Może z Nm. Alpranko >

Argientan, **u**, btm. chem. p. **Alfenid**. < Now. z Łć. argentum = srebro >

† **Argienterja**, **I**, lm. **e** *srebro kościelne; srebra*: Kapliczną argienterję wywieziono do Krakowa. Rol. < Fr. argenterie >

Argientyt, **u**, lm. **y** min. *siarek srebra, często mający na powierzchni czarną a. brązową naleciałość, należący do najbogatszych i najważniejszych rud srebra*. < Now. z Łć. argentum = srebro >

Argosy, **ów**, btp. *szelki na bloczkach, nie tłumiące swobodnych ruchów figury*. < Od Węg. wł. Arkossy >

† **Argować** **się**, **uje** **ś.**, **ował** **ś.** *ulowadniać, argumentami wyprowadzić* **ś.** < Łć. arguere >

† **Argowanie** **się**, **a** **ś.**, btm., czynność cz. **Argować** **ś.**

Argumentcik, **u**, lm. **I** p. **Argument**.

Argument, **u**, lm. **y** a. a. **I**. fil. a) *dowód, racja, motyw*: Mieć co postawić przeciw argumentom przeciwnika. Krasz. Dyplomacja i królowie zwracają **ś.** ze złotemi argumentami do wojewodziny łęczyckiej. Jaroch. b) *bł. rozumowanie*. c) *bł. syllogizm, wniosek*. d) *przesłanki a. zasady, na których* **ś.** *wypuk syllogizmu a. rozumowania opiera*. e) *pojęcie, służące za dowód pewnej rzeczy, średni termin syllogizmu*. f) *w estetyce: treść sztuki, wiązany ciąg zdarzeń*: A. komedji. 2. *astr. wielkość, od której zależy pewne równanie a. jakokolwiek okoliczność, dotycząca* **ś.** *biegu planety*: A. szerokości. A. roczny. A. paralaksy. 3. *mat. ilość zmienia niezależnie, od której zależy innu*. Zdr. **Argumentcik**. < Łć. argumentum >

Argumentacja, **I**, lm. **e** **I**. fil. a) *dowodzenie, popieranie argumentami, uzasadnianie, rozumowanie, motywowanie*. b) *sposób a. metoda dowodzenia*. c) *ciąg rozumowania, zmierzający do uzasadnienia czegoś*.

× **Argumentalny** *poparty argumentami, uzasadniony*: Zapytanie to wydało **ś.** racjonalnym i argumentalnym. Jez.

Argumentator, **a**, lm. **owie** a. **rzy** *dialektyk, ten, co argumentuje*.

Argumentować, **uje**, **ował** **fil.** *podawać dowody, przytaczać argumenty, dowodzić czego, popierać argumentami, przekonywać, motywować, rozumować*: Starali **ś.** najgorliwiej tego dokonać i argumentowali silnie.

Argumentowanie, **a**, btm., czynność cz. **Argumentować**.

Argumentowicz, **a**, lm. **e** *ten, co lubi argumentować, umiejący popierać co argumentami*: Oto łeb-ski z waszeci A. Chodź.

Argumentowy przym. od **Argument**: Prawie bezbronną pomyłkę musieliśmy brać szturmem ogromnych zastępów argumentowych. Szaj.

† **Argumentulak**, **a**, lm. **cy** *człowiek drobiazgowy, pedant, subtelny w dowodzeniu*: O mili dialektykowie, naprzeciw jasnemu piśmu argumentulacy! Herb.

Argus, **a**, lm. **owie** **I**. *stróż czujny i niedowierzający*: Jej szczerą miłość, dobre wychowanie za stu argusów stanie. Fredl. A. Otoczyli ją argusami, strzegącami wszelkich stosunków z Turczyńcem. And. Żart.: *stróż domu*: A. domowy w postaci stróża. 2. zool. (argus giganteus) *okazały ptak kurawaty, z rodziny buszantów*. < Od Gr. wł. Argos, skąd Łć. Argus >

Argusować, **uje**, **ował** *występować w roli argusa, strzec, pilnować, czuwać, stróżować*: A. musi, a Różia nie łatwa do upilnowania. Krasz.

Argusowanie, **a**, btm., czynność cz. **Argusować**. **Argusowy** przym. od **Argus**, *czujny, baczny, pilnujący, zawistny, zazłobny*: Spojrzenie Antosi przygniatało go więcej, niż argusowe oczy całego niegdys areopagu profesorów. Grudz. Czujność argusowa. A. wzrok żony.

× **Arhara**, **y**, lm. **y** m. *lichy koł, szkapca, chabeta, wywłoka*. Chodź.

Arja, **i**, lm. **e** **muz.** **I**. *utwór solowy z towarzyszeniem, oddzielny a. wchodzący w skład większej całości (np. oratorium, opery itd.)*: A. brawurowa, koncertowa, kościelna. Wagner wyrzucił arję z dramatu lirycznego. 2. *melodja, pieśń*. Zdr. **Aryjka**, **Arjetka**. < Włos. aria, z Łć. aer (z Gr. aer) = powietrze; blask; wyżyna; obłok; zapach; przejście znaczenia niewyjaśnione >

† **Arjaniec**, **eje**, **ał** *stawać* **ś.** *arjaninem*.

† **Arjanienie**, **a**, btm., czynność cz. **Arjaniec**.

Arjanin, **a**, lm. **anie** **I**. *złomnik nauki Arjusza*. 2. *socypjanin, antytrynitariusz*. 3. *niek. anabaptysta, nowochrześcianiec*. < Od założyciela sekty Arjusza † 336 po Chr. >

Arjanizm, **u**, btm., **Arjanstwo** *nauka arjanów*.

Arjański przym. od **Arjanin**: Groby, mogiłki arjańskie, gm. = *ementarzyska słowiańskie z czasów przedhistorycznych*. Sekta arjańska a., jak ją niektórzy zowią, nowochrześciana. Vol.

Arjanstwo, **a**, btm. **I**. p. **Arjanizm**: A. **ś.** było w ten zaeny dom wplątało. Nies. Namawiali go do arjanstwa. Skar. 2. *zbior. wyznawcy arjanizmu*.

Arjergarda, **y**, lm. **y**, † **Arjergwardja** *woj. straż tylna*. < Fr. arrieregarde >

† **Arjergwardja**, **i**, lm. **e** p. **Arjergarda**.

Arjetka, **i**, lm. **I** **muz.** p. **Arja**: *Nucą sobie arjetkę*.

Arjostyczny **I**. *w rodzaju, w duchu Arjosta*: Oktawy arjostyczne. Na spotkanie twojej czarnej, piorunowej, dantajskiej chmury prowadzą lekkie, tęczowe, arjostyczne obłoki. Słow. 2. *złotka ironiczny, żartobliwy*: Wychodzi na świat Balladyna z arjostycznym uśmiechem na twarzy. Słow. < Od wł. Włos. Ariosto >

× **Ark**, **u**, lm. **I** **I**. **uk**, *arkada w budowie*: Przech połamane arki i okna świeciły promienie słońca. Korz. 2. *brama tryumfalna*: A tam to A. nasz zwycięski. Krasz. < Łć. arcus >

Arka, **i**, lm. **i**, † **Archa** **I**. *skrzynia*: A. przy mierza. W starym zakonie A., skrzynia, w której było przykazanie Boże. Rej. 2. *wielka łódź, okręt Noego, korab*. Żart. = *wielki, ciężki powóz*,

landara, niezgrabny wehikul: Nareszcie i A. owa wstrząsła ś., konie ruszyły, zabrzącały dzwonki, bryka, kołysząc ś., posunęła po bruku. Krasz. Opuszciliśmy wnętrza arki płóciennej z rozkoszą. Rol. 3. zool. (area) *małż morski*. <Łé. area>

†Arkabuz, a, lm. y, †Arklebuz, †Harkabuz woj. 1. a. †Berdebuska *hakownica, broń ręczna, bez bagneta, o zapale lontowym, używana w drugiej połowie XV wieku*: Tam dziwne arkabuzy zawždy we łbie huczeć muszą. Rej. Arkabuzy donośne. Zim. 2. lm. owie p. Arkabuzer. Zdr. †Arkabuzik. <Dnm. haakbus (niby Nm. Haackenbüchse), skąd Fr. arquebuse>

†Arkabuzer, a, lm. owie, †Arkabuzyr, †Arkabuzjer, †Arklebuzjer, †Arkabuz, †Harkabuzjer, †Berdebusz *złotwierz, uzbrojony arkabuzem, husarz*: Jazdę pod tytułem arkabuzerów, jako milicję, mniej potrzebną, zwijamy. Vol.

†Arkabuzik, a, lm. i p. Arkabuz: Dla synaczka kazał narobić arkabuzików. Wys. To A. porwie na ścianie, to siekiereczkę, to czapeczkę. Rej.

†Arkabuzjer, a, lm. owie p. Arkabuzer.

†Arkabuzjerski przym. od Arkabuzjer: Trzy chorągwie husarskie czyli arkabuzjerskie. Paw.

†Arkabuzer, a, lm. owie p. Arkabuzer: Wszysey z ruśnicami arkabuzerowie. Star. Do jazdy ciężkiej należą arkabuzerowie, którzy arkabuzów czyli muszkietów do boju używają. Papr.

Arkada, y, lm. y [Archada] bud. *sklepienie łukowe, wsparte na filarach*. <Śr. Łé. arcata, z Łé. arcus = łuk>

Arkadja, i, blm. *krajina wszelkiej szczęśliwości, raj ziemski*: I mnie w arkadji pierwszy dzień zabłysnął. Fred. A. I ja byłem w arkadji i wiem, jaką ś. drogą z krainy czarów wychodzi. Krasz. <Od nazwy krainy Gr. Arkadia>

Arkadowanie, a, lm. a bud. *szereg arkad, przdzielonych kolumnami, filarami a. pilastrami*.

Arkadowy przym. od Arkada: Fryz A.

Arkadyjny p. Arkadyjski: Dwa głosy spotkały ś. w arkadyjnym jakimś duecie. Orzesz.

Arkadyjski, Arkadyjny przym. od Arkadja, *rozkoszny, błogi, szczęśliwy, czarowny, sielankowy*: Rozkoszne arkadyjskie uniesienia ustępują chłodnej rozwadze. Rzęt. Prostota arkadyjska. Idyla arkadyjska.

1. × Arkan, u, lm. y p. Arkanum: Wynałazł wielką tajemnicę, ale tego arkanu nikomu powierzyć nie chciał. Krasz. Odsłonięcie wielkiego arkanu. Krasz. <Łé. arcanum ni. = tajemnica>

2. Arkan, a, lm. y 1. *postronek z włosia, używany do łowienia dzikich koni w tabunie, lasso*. 2. *wędziło, uzdeczka, pęto*: Rumaki cheiwe biegu arkany mocno targają. Bardz. 3. *przen. więzy, hamulec, pęta, niewola, jarzmo*: Kmieć i szlachcic w A. idzie spodem. J. Jabł. 4. [A.] *rodzaj tańca Huculskiego*. <Tur. i Tat. argan, organ, arkan = sznur>

Arkanum, w lp. nieod., zwykle w lm. a, ów, × Arkan 1. *tajemnica, sekret, skrytość, tajnik, zagadka; środek a. sposób sekretny, tajemniczy*: Zna myśliwskie arkana. Pol. W tajemniczał w arkana polityczne. Krasz. Tak zaenemu kawalerowi wszystkie arkana duszy otworzy. Sienk. 2. *środek lekarski tajemniczy, niby niezawodny*: Na pokrzepienie rezonu A. spirytusowe. Łoz.

Arkas, u, blm., kuch. 1. *potrawa na zimno z mleka, smietany i żółtek*: Te półmiski kontuzów, arkasów, blemasów. Miek. 2. *galareta z mleka przegotowanego i ściętego cytryną*. <Może

z Hp. arcas = skrzynia, jak Włos. formaggio = ser z Łé. forma>

†Arklebuz, a, lm. y p. Arkabuz: Pukanie z dział, dubeltówek, z flinty, z arkiebuza. Słow.

†Arklebuzjer, a, lm. owie p. Arkabuzer: Pod dowództwem pułkownika arklebuzjerów. Rol.

Arkiposada, y, blm., Arcypusada lek. (mixture vulneraria acida) *lek płynny, do gojenia ran służący mający*. <Fr. (eau d')arquebusade dosł. = (woda) arkabuzowa, tj. dla arkabuzerów, śl. lud. do Arcy + Posada>

[Arkoczenie, a, blm.] czynność cz. Arkoczyć. [Arkoczyć, y, ył] *naradzać ś., umawiać ś.* <HARK(OT)>

Arktyeczny gie. *północny; położony w okolicach bieguna północnego, właściwy okolicom bieguna północnego*: Biegun, ład, ocean A. Flora arktyczna. <Gr. arktikós = północny>

Arkuńkacja, i, lm. e mat. *zamiana prostej na łuk kolowy tejże długości*. <Now. z Łé. arcus = łuk + -ficatio = robienie>

Arkul, a, lm. e fl. p. Hartful.

†Arkus, a, lm. y brama w kształcie łuku na końcu ulicy ogrodowej: Arkusy po ogrodach, tryumfalne bramy, mogą być na końcu ulic dawane. Kluk. Arkusy czyli łuki w ogrodach na końcach ulic. Goł. <Łé. arcus>

[Arkusierka, i, lm. i] p. Akuszerka.

Arkusik, a, lm. i p. Arkusz: A. papieru listowego.

Arkusz, a, lm. e 1. *wszelka masa, wzdłuż i wszerz rozpostarta; jednostka wielkości, określona pewną długością i szerokością*: A. papieru, tektury, waty, blachy. 2. *druk. 16 stronik druku (bez względu na wielkość stronice)*: A. druku. 3. *kolej. A. osobowy = stan służby. A. płacy = lista płacy*. Zdr. Arkusik, × Arkuszek, × Arkuszyk. Zgr. Arkuszysko. <Łé. arcus = łuk; przejście znaczenia, jak w Nm. Bogen, od wyglądu wiszącego w czasie suszenia arkusza>

× Arkuszek, szka, lm. szkl p. Arkusz.

Arkuszowy przym. od Arkusz *wielkości, formatu arkusza*: Książka w formie arkuszowej (= in folio; foljał). Przen. *zbyt wielki, szumisty, lokciowy*: Nabasował mu A. rachunek.

× Arkuszyk, a, lm. i p. Arkusz.

Arkuszysko, a, lm. a m. a. ni. p. Arkusz.

Arlekin, a, lm. owie 1. *blazen w stroju pstrym, szachowanym, pajac, smieszek, trefniś*: Któż ma powagę w stroju arlekina? Wygląda jak A. (= cudak). 2. *kar. as w dawnych kartach francuskich*. Zdr. Arlekiniek. <Włos. arlecchino, Fr. arlequin (źródło niewiadome)>

Arlekinada, y, lm. y *blazenstwa, blaznowanie, figle, sztuki arlekina*.

Arlekiniek, nka, lm. nkl p. Arlekin.

Arlekiński przym. od Arlekin: Strój A. (= dziwaczny, pstry). Po arlekińsku przys. jak arlekin: Ubrany po arlekińsku.

× Armacie, ęcia, lm. ęta żart. *licha armata*: Już im teraz i armaciega musiały od ciągłego kichania pochrzynać. Sienk.

Armacyzna, y, lm. y licha, *nędna armata*.

Armacko, a, lm. a p. Armata.

[Armactwienie, a, blm.] czynność cz. Armactwić. [Armactwić, y, ył] *jarmarczyc, głośno i gromadnie ś. naradzać*. <Od Jarmark>

Armada, y, lm. y *wielka flota wojenna*.

Armadył, a, lm. e zool. p. Pancernik. <Now. z Hp. armadilla = fregata>

Armarynta, y, lm. y bot. p. Zmiłód.

Armata, y, lm. y, Harmata woj. 1. działo: Walić z armat. **2. † wszelkie broń zaczepna i odporna, oręż, uzbrojenie:** Kupidzie wydziera łuk, poehodnię i strzały — całą jego armatę. Gawin. **3. † a. † Strzelba amunicja, artylerja:** Starszy nad armatą koronna. Vol. Przełożony nad strzelbą lub armatą. Dok. **4. † a. † A. wodna = flota, wojsko morskie, marynarka:** Wojsko z portu w armacie przeprowi. P. Koch. A. strudzona weszła na brzegi. Zebr. Hetmana z armatą wodną wyprowi. Skar. Zdr. Armatka. Zgr. Armacisko. <Now. z Łć. armata dosł. = uzbrojona >

Armatka, i, lm. i p. Armatka.

Armatni, † Armatny [Armatowy] przym. od Armata: Kula armatnia. Oddalił s. na strzał A.

Armatnica, y, lm. e a. Rurnica, Drażnia, Trzcina dudkowata bot. (cecropia) roś. z rodziny chlebowcowatych. Gatunek: A. tarczowata (c. poltata).

† Armatno przys. od Armatny: Mieszczanie na ten luk A. wypadli. Zim.

† Armatny i. p. Armatni: Narzędzia armatnie szufle, szeczotki, stemple. J. Jak. (= działowe). **2. zbrojni:** Flota armatna. Pot. Mieszczanie wysypni armatną gromadą z miasta w pole wychodzą. Tw. Szwedom cztery okręty armatne wziął. Tw. (= wojenne). **A., ego, lm. i rz. przełożony nad artylerją, generał artylerji:** Kozacy pod władzą samego starszego armatnego zostawać mają. Vol.

Armatör, a, lm. rzy a. owle dostawca okrętowy a. przedsiębiorca, zaopatrujący okręt we wszelkie zapasy na czas żeglugi.

[Armatowy] p. Armatni.

Armatura, y, lm. y i. zbroja, rynsztunek, przybór wojenny: Wojsko zmieszczo s. na kępie z armaturami. Dyak. Zamiatł kunsztownej z stali armatury, broń stron obudwuch: zęby i pazury. Kras. **2. zbroja, malowniczo ugrupowana, jako ozdoba architektoniczna; ozdoby, otaczające tarczę herbowa:** Ałyk z armaturą, jako ozdoba architektoniczna, — na tarczy nie było żadnego herbu. Korz. Dwuch spizowych rycerzy dzierżył w żelaznych dłoniach armatury, w których miasto lane i chorągwi haczyki i szczypec utkwiono. Jord. **3. elektrot. = a) zewnętrzna powłoka lin telegraficznych podwodnych, b) system zwojów w maschinie elektrycznej, wytwarzający prąd.** **4. fiz. p. Induktor.** **5. mech. wszelkie przybory do kotłów parowych, lokomobil, jak: krany, wentyle, świstawki itp.** <Łć. armatura = uzbrojenie itd. >

Armelina, y, lm. y pow. rodzaj wyszczki w powożie pod Jokcie, oparcie dla ramion w siedzeniu. Zdr. Armelinka. <Fr. armeline >

Armellnka, i, lm. i p. Armellna.

† Armider, u a. dru, y a. dry p. Harmider.

[Armikuł, u, lm. y] korpus, armja. <Nm. (z Fr.) Armeecorps >

Armilarny astr.: Sfera armilarna, p. Sfera. <Now. z Łć. armilla = obrączka, naramiennik, bransoleta >

Armistycjum, w lp. nieod., lm. a, ów rozejm, zawieszenie broni. <Now., np. Fr. armistice, z Łć. arma lm. = broń, oręż † sistere = wstrzymać, por. solstitium dosł. = wstrzymanie słońca = przesilenie >

Armja, i, lm. e woj. 1. wojsko ogółem wzięte: A. potężna, wielka Napoleona, nieprzyjacielska, zdeorganizowana, upadła na duchu, zwyciężona, niezwyčajzona, pobita, waleczna, zwycięska. **2. wyższa jednostka w organizacji wojskowej, z kilku korpusów złożona.** **3. przen. mnostwo, tłum, chmara,**

ciżba, kupa, duszcza, zgraja: A. ludu zbiegła s. <Now. z Łć. arma lm. = oręż, skąd Fr. armée >

[Armljã, i, lm. e] dużo ludzi razem idących.

× Armonijka, i, lm. i p. Armonja.

× Armonika, i, lm. i p. Harmonja.

× Armonja, i, lm. e p. Harmonja. Zdr. × Armonijka.

[Armoryty, ów, blp.] pewna potrawa mączna.

<Nm. arme Ritter (dosł. = ubogi szlachciec) = polewka z chleba i mąki >

† Armować, uje, ował, † Harmować uzbrajać, przygotowywać do wojny. × A. s., † Harmować s. uzbrajać s., przygotowywać s., szykować s. do wojny: Jęli s. A. przeciw Bolesławowi. Biel. M. Krzyże osikowe poświęcone zakopywali, a to armując s. od upiórów cudzych. Smol.

† Armowanie, a, blm., czynność cz. Armować.

× Armowanie się, a. s., blm., czynność cz. Armować s.: A. s. znaczy zaciąganie ludzi i przygotowanie sprzętów wojennych. Papr.

[Armunijã, i, lm. e] p. Harmonja.

× Armuszal, u, blm. p. Arumszal.

[Arnatel, fia, lm. fie] szpilka podwojna do włosów. <Nm. Haarnadel >

Arnautka, i, lm. i bot. (triticeum sativum) nazwa odmiany pszenicy zwyczajnej. <Od nazwy ludu Arnauci >

Arni, nieod., zool. p. Bawół. <Now., zap. ze Wschodu >

Arnika, i, lm. i i. bot. p. Pomórnik. 2. preparat aptekarski, lekarstwo przeciw skaleczeniu i potłuczeniom: Rany płatami obwila, zmeczawszy w arnice. Pol. <Now., jakoby z Gr. ptarmiké = roślina pobudzająca do kichania (ptarmik = kicham) >

Arnota, y, lm. y bot. p. Orlean. <Z Hp. arnotto = woreczek nasenny drzewa orleanu >

Arnotowaty bot.: Rośliny arnotowate, p. Orleanowaty.

Arogacja, i, blm., Arrogacja, Adrogacja publiczne przyjęcie, przybranie, adaptacja, adopcja, usynowienie. <Łć. arrogare >

Arogancja, i, blm. zarozumiałość, buta, impertynencja zarozumienie, zarozumiała, bezczelna pewność siebie, połączone z pomiataniem innych, zachwalstwo, zachwalność: A. nieuctwa. Nie ma on sympatji między kolegami dla swojej dumy i arogancji. Bał. <Łć. arrogantia >

Arrogancki przym. od Arogant: Zachowanie s. aroganckie. Mowa arogancka. Z podniesionym czołem i aroganką miną przeprowadzał metrosę swoją po sali. Bał.

Arroganko przys. od Arogancki: Mówiła zimno, obojętnie, prawie A. traktując archiwistę.

Arogant, a, lm. el człowiek występujący z arogancją, zachwalec, impertynent, zarozumialec: Jeszcze żęby A. zdjął kapelus z głowy, ale nie. Gaw.

Arogantka, i, lm. i forma ż. od Arogant.

× Arogować, uje, ował przywłaszczając, przypisywać sobie; przyznawać s. zachwale, rościć pretensje do czego: A. sobie wyjątkowe jakieś w państwie i społeczeństwie stanowisko. Ol. <Łć. arrogare >

× Arogowanie, a, blm., czynność cz. Arogować.

† Aroma, atu, lm. ata ni. p. Aromat. <Gr. árōma ni. >

Aromat, u, lm. y, † Aroma i. silny, przyjemny zapach, woń roślinna, wonność: A. siana. Powietrze dokoła zionie aromatem. Mick. A. wina a. piwa = bukiet. **2. ogr. korzenność smaku u gruszek.** **3. † ziola i korzenie z silnym zapachem.**

Aromatyczny 1. pełen aromatu, pachnący, wonny, woniejący: Ziola aromatyczne. 2. chem.: Związki aromatyczne = pochodzące od benzolu i jego homologów.

Aron, a, lm. y, **Aronek, Obrazkowiec, Obrazki**, bot. (arum) roś. z rodziny obrazkowatych. Gatunki: A. plamisty a. pospolity (a. maculatum), daw. Obrazki wielkie, Djablik, Głowa św. Jana, Wężownik większy a. biały, Kozia a. Aronowa broda, Wiele złęgo; A. włoski (a. italicum) daw. Obrazki włoskie, Wężownik mniejszy, Djablik wielki, Zmijowiec, Ziejec wielki. <Gr. aron = jakaś roślina>

Arondować, uje, ował zeg. zaokrąglać kołce. <Fr. arrondir>

Arondowanie, a, blm., czynność cz. **Arondować**.

Aronek, nka, lm. nkl bot. p. Aron.

Aronowy: Aronowa broda, bot. p. Aron.

[**Arować, uje, ował**] p. Harować.

1. **Arpedżjo** prawie nieod., rz. ni., muz. akord rozerwany, zagrany niejednocześnie, nie razem. <Włos. arpeggio, od arpa = harfa>

2. **Arpedżjo** przys. nie razem, sposobem harfy: Trzeba akord ten grać nie razem, ale A.

Arpedżjować, uje, ował muz. grać akord nie razem, niejednocześnie.

Arpedżjowanie, a, blm., czynność cz. **Arpedżjować**.

Arrogacja, i, lm. e p. **Arogacja**.

Arsen, u, blm. min. metal rodziny, kruchy, zawierający nieco antymonu, także ślady srebra, żelaza i złota. <p. Arsenik>

Arsenalk, u, lm. i p. **Arsenal**: A. weale piękny, bo obok szabel, pistoletów, krucieczek, spory ich zapas jeszcze w lamusiku spoczywał. Rol. **Arsenalnik, a**, lm. cy wiezień, kajdaniarz, zbrodzień, zbrodniarz, prochownik.

Arsenalski p. Arsenalowy: Biblioteka arsenalska w Paryżu.

Arsenal, u, lm. y 1. gmach przeznaczony na skład wszelkiej broni, zbrojownia, cekausz. 2. wojskowa fabryka broni; pułkarnia, ludwisarnia rządowa 3. muzeum broni. 4. główny dom kary w Warszawie, kryminal, prochownia: Siedzi w arsenale. 5. przyn. zapas, zasób, skarbiec, skład: Trzeba było przetransportować paczki, pudełka, pudełeczka, koszyeczki, w których mieścił się cały A. toaletowy. Bał. Rozwinięto cały A. przynęty. A. wiadomości. Uzbrojona w cały A. niewieścień środków i sposobów. Dyg. 6. warsztat okrętowy. Zdr. **Arsenalik**. <Arab. darsana = dom fabryczny; warsztat okrętowy; Prs. tarsanah>

Arsenalowy, Arsenalski przym. od **Arsenal**.

Arsenka, y, blm., × **Arsenizm** lek. (morbus arsenicalis) choroba powstała z przewlekłego otrucia ś. arsenikiem. <p. Arsenik>

× **Arseniny, nin**, blp., apt. (remedia arsenicalia) przetwoory, do których składu wchodzi arsenik.

Arsenit, u, lm. y, **Arsenolit, Arsenik** min. rodzimy trójtlenek arsenu.

× **Arsenizm, u**, blm., lek. p. **Arsenica**.

Arsenjak, u, blm., chem. związek arsenu i wodoru, arsenowodor.

× **Arsenojad, a**, lm. y lek. (arsenicophagus) człowiek przyzwyczajony do spożywania codziennie pewnej ilości arseniku. <p. Arsenik + JAD>

Arsenolit, u, lm. y min. p. **Arsenit**. <Now., p. Arsenik + Gr. lithos = kamień>

Arsenopiryt, u, lm. y min. dwusiarek żelaza z dwuarsenkiem żelaza, zawierający czasem nie-

wiele srebra a. ślady złota, używany do otrzymywania arsenu. <Now., p. Arsenik + Piryt>

Arsenowy przym. od **Arsen**: Kwas A.

[**Arszenica, y**, lm. e] zła baba, jędza, wiedźma <p. Arsenik>

Arszenik, u, blm. min. p. **Arsenit**. <Now. z Gr. arsenikós (= dosł. męski), skąd Łć. arsenicum>

Arszenikalny p. Arsenikowy. Kluk.

Arszenikowy, × Arsenikalny przym. od **Arszenik**.

Arszyn, a, lm. y 1. rosyjska miara długości. 2. † miara długości, używana we Lwowie: A. lwowski ma w sobie Jokeia krakowskiego ówierci pięć. Sol. <Tur. arszyn = łokieć, przez Ros. aršin>

Arszynowy przym. od **Arszyn** długości arszyna: Arszynowe gonty. Kącki.

× **Arte** przys. artystycznie, ze znajomością sztuki, wybornie, doskonale, znałomicie, biegle, mistrzowsko, pysznie, umiejętnie: A. grał, A. podglądał. Prosię pieczone A. Józ. <Z Łć. arte dosł. = sztuka, umiejętność>

Artemizja, i, lm. e bot. p. **Bylica**. <Gr. artemisia>

Arterja, i, lm. e 1. a. Tętnica anat. naczynie krwionośne, prowadzące krew utlenioną z serca do wszystkich części ciała. 2. przyn. droga a. ulica ożywiona, ruchliwa: A. komunikacyjna. Ważna A. komunikacyjna. <Gr. arteria>

! **Arterjalny** przym. od **Arterja**, lep. tętniczny.

! **Arterjotomia, i**, lm. e otwarcie, nacięcie tętnicy.

† **Arterkacja, i**, lm. e sprzeczka.

† **Artytyka, i**, blm. niemoc, ból w stawach.

Artezyjski: Studnia artezyjska = wytrysk wody, wybiegającej z otworów sztucznie wywierconych; wogóle studnia głęboko wywiercona. <Śr. Łć. artesianus, przym. od nazwy prowincji Fr. Artois>

Artful, a, lm. e fl. p. **Hartful**.

Artfulnik, a, lm. cy p. **Hartfulnik**.

[**Artos, a**, lm. y] p. **Artus**.

Artretyczny p. Artrytyczny.

Artretyzm, u, lm. y p. **Artrytyzm**.

Artrytyczny przym. od **Artrytyzm, Artretyczny, Artretyczny, drnawy**.

Artrytyzm, u, lm. y, **Artrytyzm, Artretyzm** lek. (arthrytis) 1. choroba stawów, połączona z zapaleniem. 2. szczególne długotrwałe cierpienie stawów z zakażenia krwi moczami pochodzące, dna. <Gr. arthritis przym. (dom. nósos = choroba) dosł. członkowa>

Artul, a, lm. e fl. p. **Hartful**.

[**Artus, a**, lm. y] p. **Artuz**.

[**Artuz, a**, lm. y, **Artus, Artos**] święcony chleb wielkanocny. <Przez Ukr., z Gr. artos = chleb>

[**Artycha, y**, lm. y, **Artyka**] zł. wódka, gorzalka.

<?>

! **Artyfiojalny** sztuczny. <Łć. artificialis>

[**Artyka, i**, lm. i] p. **Artycha**.

Artykulacja, i, lm. e 1. dent. sposób schodzenia ś. zębów przy zamknięciu szczęk, z g r y z. 2. jęz. członkowanie. <Now. z Łć. articulatio = pączkowanie, kolankowanie>

Artykularz, a, lm. e żart. pisarz artykułów: Najlepiejby ś. przydał na dziennikarza i artykularza. Krasz.

Artykulk, u, lm. i p. **Artykuł**: Pisarz drobnych artykulików. Krasz. Pisanie artykulików gaziarskich.

Artykulować, uje, ował 1. jęz. członkować, wymawiać (mową ludzką). 2. wymawiać dobitnie, zgłoskę po zgłosce. <Łć. articulare>

Artykulowanie, a, blm., czynność cz. **Artykulować**.

Artykułowany przym. członkowany: Mowa artykułowana = *bulżka* (w przeciwieństwie do nieczłonkowej), *zwierzęcej*.

Artykuł, u, lm. **y** 1. część pisma, rozdział, ustęp, paragraf, dział, punkt. 2. rozprawka o pojedynczej kwestji w dzienniku a. piśmie zbiorowym: W gazecie pojawił ś. A. Pomieścić, wydrukować A. Wystąpił z artykułem. Wyciął mu A. w Kurjerze. W dzisiejszym numerze rozpoczęto szereg artykułów o Łodzi. A. polityczny, literacki, gazeciarski. 3. oddzielny przepis, oddzielna część pewnej ustawy: A. prawa. A. kodeksu. Artykuły tajemne (=punkta tylko stronom umawiającym ś. wiadome). Artykuły dowodowe (=punkta, pozycje sporne, które strony i świadkowie objąć muszą). Kość: A. wiary = dogmat: Skład Apostolski składa ś. z 12 artykułów. Przen.: On ma to za A. wiary. 4. † w lm. = przepisy a. instrukcje: a) Artykuły hetmańskie = przepisy hetmanów wielkich koronnych w przedmówie regulaminu obowozowego i dyscypliny wojskowej. b) Artykuły marszałkowskie = przepisy policyjne marszałków nadwornych w Polsce, dotyczące porządku publicznego. c) Artykuły sejmikowe = polecenia, dawane posłom, na sejm obrany. 5. † Artykuły grodzkie = występki, których dochodzili z urzędu starostwie grodowi. 6. przedmiot handlu, towar: A. żywności. Artykuły spożywcze, kolonialne. Artykuły pierwszorzędnych potrzeb. Artykuły mody, konfekcji. Zdr. Artykulkik. <Łć. artienlus>

Artykułować, uje, owal układać artykułami: Przedstawiać monarsze artykułowane prośby. Remb.

Artykułowanie, a, lm. **a**, czynność cz. **Artykułowac**.

Artykułowy przym. od **Artykuł**.

Artylerja, i, lm. **e** woj. 1. a. † **Wielka strzelba działa wraz z taborem**: A. połowa, ciężka, lekka, wielkiego a. małego wagoniaru (kalibru), forteczna a. wałowa, obciążnica. Przen.: zapas, zasób, arsenal: Strzelala na starego wojaka całą artylerją zatolnych spojrzeń. Dzierz. 2. nauka traktująca o artylerji, kanonierstwo. 3. zbior. rodzaj broni, artylerzyści, kanonierzy: A. piesza, konna. Przen.: A. niebieska rozpoczęła teraz kanonadę. Sienk. Żart: Ciężka A. = starzy, ciężali, nieruchawci, leniwi, kawalerowie. <Fr. artillerie, ze Sr. Łć. artillator = armatnik, od Sr. Łć. ars = machina >

Artylerski p. **Artyleryjski**: W artylerskim służywał gdzieś pułku. Kon.

Artyleryczny p. **Artyleryjski**: Umiejętność artyleryczna. Łęski.

Artyleryjny p. **Artyleryjski**.

Artyleryjski, **Artyleryjny**, **Artyleryczny**, **Artylerski**, **Artyleryczki** przym. od **Artylerja**: Arsenal A. Parki, pociągi, wozy, konie artyleryjskie.

Artylerzycki prow. p. **Artyleryjski**: Arsenal A. Sztuka artylerzycka.

Artylerzysta, y, lm. **ści** żołnierz a. oficer, służący w artylerji.

Artyll-, p. **Artyl-**.

Artysta, y, lm. **ści** 1. fil. sztukmistrz, mistrz w pewnej sztuce, posiadający a. uprawiający pewną sztukę; twórca w zakresie jakiejś sztuki pięknej; przedstawiciel sztuki scenicznej, aktor: A. dramatyczny. 2. przen. majster, mistrz, człowiek rzeczny, jedyny do czego, zach: Na to to on A.! <Sr. Łć. artista, z Łć. ars = sztuka >

Artysteczka, i, lm. 1. p. **Artystka**, aktoreczka: Ulubiona A. wyjechała na urlop.

Artystka, i, lm. 1 forma ż. od **Artysta**: Ty jestes artystką we wszystkim, masz duszę płomiennistą. Krasz. Albo była wielką artystką, albo białą bez pomocy sztuki. Krasz. Zdr. **Artysteczka**.

Artystowski fil. p. **Artystyczny**: Konrad Wallenrod jako twór sztukmistrza i we względnie artystowskim całością organiczną, poetyką nie jest. Moch. Zech. Zapewne odetchną powietrzem twojej artystowskiej dziedziny. Słow. Podsunie my jedną tylko jej stronę, podniesioną do piękności artystowskiej. Gosz. Szczegół, dowodzący głębokiego rozmysłu artystowskiego. Gosz.

Artystostwo, a, blm. p. **Artyzm**: Piótno na obraz robione większym ś. artystostwem odznacza. Słow.

Artystycznie fil. przys. od **Artystyczny**: Był człowiekiem A. wyrobionym. Krasz. Rzecz A. wykonana. Piękny pular srebrny, A. rzeźbiony i emaljowany.

Artystyczność, i, blm. 1. fil. a) biegłość artystowi właściwa, artyzm, cechy, własności artystyczne, piękno sztuki, mistrzostwo, kunsztowność: Prawdziwa A. wieje z tego obrazu. b) zgodność z przepisami sztuki a. wymaganiami piękna. c) przynależność do zakresu sztuk pięknych. 2. poczucie artystyczne, poczucie piękna (estetyczność), smak artystyczny, porówny artystyczne: Jaki w nim brak artystyczności. Słow.

Artystyczny, **Artystowski** fil. 1. **artyzmem** nacechowany, kunsztowny. 2. z przepisami sztuki zgodny, wymaganiom piękna odpowiadający, estetyczny: Wykształcenie, wykonanie artystyczne. Smak A. Usposobienie, zamiłowanie artystyczne. Zdolność artystyczna. Salon artystyczny. Pracownia artystyczna. Zapaf A. 3. **artyście** właściwy do artysty należący, od artysty a. artystów pochodzący: Dzieło artystyczne. Z artystycznych i literackich kieszeni wytrząsiono paręset rubli na otarcie łez sieroctwa. Majówka artystyczna.

Artyzm, u, blm., **Artystowstwo** fil. 1. **biegłość** w pewnej sztuce, w tworzeniu i odtworzeniu dzieł sztuki. 2. rodzaj a. kierunek twórczości artystycznej.

Artyścielna, y, lm. **y** 1. ż. żona artysty. 2. m. pog. lichy a. niewielkiego talentu artysta.

Arumszmalc, u, blm., **Arumszmal** pobrawa staropolska z jaj sadzonych. <Nm. Bier im Sehmalz = jaja w szmalcu >

Arus, a, lm. **y**, † **Harus** rodzaj tkaniny: A. wązki, A. szeroki. Ins. e. l. A. vel harus, materia ta wązka bywała i szeroka. Goł.

Arwan przekleństwo, oznaczające „porwane katu!” (bodać cię kat porwał): Arwanaś katu! <A. † RW >

Aryjka, i, lm. 1 p. **Arja**: Zaśpiewaj nam jaką aryjkę.

Arynga, i, lm. 1 1. praw. **formuła** pisania wyrazu z przepisu władzy a. ze zwyczajni; przepis, formuła pisania, mówienia, witania, modła; schemat, wzór przy sporządzaniu wykazów, rachunków, aktów rozmaitych: Proszę mi udzielić aryngi dla napisania prośby do króla. 2. a. **Harynga** przemowa: Do każdej z rot aryngę krótką miął. Łoz. <Włos. aringa = mowa (publiczna), ze Sr. gum. hring (Nm. Ring) = koło, plac, rynek; szranki, miejsce sądu >

Arystarch, a, lm. owle, **Arystarcha**, **Arystarchus** surowy sędzia utworów literatury a. sztuki: Uciął satyrę przeciwko arystarehom wileńskim. Krasz. Powieściopisarstwo polskie trakto-

wane po macoszynemu przez arystarchów literatury naszej. Jeż. <Od wł. Gr. Aristarchos, krytyka pieśni Homerycznych>

×**Arystarcha, y**, lm. owie p. **Arystarch**: Nigdy nie miałem powołania do tego, anim chciał za arystarchę uchodzić. Krasz.

×**Arystarchus, a**, lm. owie p. **Arystarch**: Poczta tego rodzaju nie na dobie, rzekł pedancko A. Krasz.

Arystokracenie, a, blm., czynność cz. **Arystokracieć**.

Arystokracieć, eje, ał, Arystokratnieć, Arystokratyzować ś., stawac ś. *arystokrata*, w *arystokratę ś. zamieniać, przesiąkać zasadami a. formami arystokratycznymi; do arystokracji ś. zbliżać; nabierać cech arystokracji, dumnieć*.

Arystokracja, i, blm. 1. *rzeczy uprzywilejowanej klasy narodu, możnowładztwo*: Podług Arystotelesa są trzy formy państwowe: monarchja, A. i demokracja. 2. *wyższa sfera społeczeństwa, magnaterja*: A. rodowa, A. pieniężna a. finansowa (= *plutokracja*). A. urzędnicza (= *biurokracja*). Choruje na arystokrację (= *pańskość*). Przen.: A. um, słowa (= *klasa ludzi odznaczająca ś. nauką*) <Gr. aristokratia dosł. = panowanie najlepszych>

×**Arystokracki p. Arystokratyczny**: Czy A., czy plebejowski (obiady), to wszystko jedno dla mnie, hyleby był dobry. Skarb.

×**Arystokracyjny p. Arystokratyczny**: z powagą prawie arystokracyjną. Krasz.

×**Arystokrata, a**, lm. ci p. **Arystokrata**. Sarn. **Arystokrata, y**, lm. ci, ×**Arystokrat** 1. *członek arystokracji, magnat, członek znakomitego rodu, pan możny*. 2. *zwolennik zasad a. form arystokratycznych, stronnik arystokracji, człowiek, chorujący na arystokrację; dumny, wyniosły; pyszałek, zarozumiałec*.

Arystokratka, i, lm. i forma ż. od **Arystokrata**. **Arystokratnieć, eje, ał p. Arystokracieć**.

Arystokratnienie, a, blm., czynność cz. **Arystokratnieć**.

Arystokratycznie przys. od Arystokratyczny.

Arystokratyczność, i, blm. 1. a. **Arystokratyzm zasady a. cechy arystokratyczne, upodobanie w zasadach arystokratycznych**: Towarzystwo nie pozbyło ś. ani odrobiny swojej arystokratyczności. 2. *pochođenje arystokratyczne*: A. jego rodu podejrzana.

Arystokratyczny i. możnowładczy, oligarchiczny: Ustrój A. Rzeczpospolita arystokratyczna. 2. a. ×**Arystokracki**, ×**Arystokracyjny magnacki, wielkopanski, znakomity**: Tradycje, zaskorupione w formie arystokratycznej. Spas. 3. *dumny, wyniosły, pyszałkowaty, zarozumiały, hulny*: Przemawiać tonem arystokratycznym. <Gr. aristokratikós>

Arystokratyzm, u, blm. p. **Arystokratyczność**: A. daje wdzięk, polor, zamiłowanie w estetyce i artyzmie, miłą płochość. Orzesz. Społeczeństwo upadłe skutkiem nadmiaru arystokratyzmu. Spas.

Arystokratyzować, uje, ował *naśladować arystokrację, pozować na arystokrację*: Arystokratyzująca szlachta. Prus. A. ś. p. **Arystokracieć**: Wyrzucają pieniądze, hyle A. ś. Dzierz.

Arystokratyzowanie, a, blm., czynność cz. **Arystokratyzować**.

Arystokratyzowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Arystokratyzować ś.**

Aryston, u, lm. y *instrument muzyczny w rodzaju pozytywki*. <Now. z Gr. ariston przym. ni. = najlepsze>

Arystotelesowski, × Arystotelesowy, × Arystoteliczny fil. z arystotelizmem zgodny, w duchu arystotelizmu pojęty.

×**Arystotelesowy fil. p. Arystotelesowski**. ×**Arystoteliczny fil. i. przym. od Arystotelik. 2. p. Arystotelesowski**.

Arystotelik, a, lm. cy fil. *uczeń Arystotelesa; zwolennik arystotelizmu*. <Z Gr. wł. Aristotélēs>

Arystotelizm, u, blm., fil. 1. *filozofja Arystotelesa; kierunek filozofji Arystotelesa, perypateizm*. 2. *bl. scholastycyzm*.

Arytmetycznie i. mat., przys. od Arytmetyczny, sposobem arytmetycznym, metodą arytmetyczną. 2. przen. z wyrachowaniem, skrupulatnie, licząc ś., ekonomicznie, z kredką: Żyć, robić co A.

Arytmetyczny i. przym. od Arytmetyka: Działania arytmetyczne. Zadanie arytmetyczne. 2. *różnicowy*: Proporcja arytmetyczna. Postęp A. Szereg A.

Arytmetyk, a, lm. cy 1. *zajmujący ś. arytmetyką, szczeg. badaniami teorii liczb*. 2. *przen. człowiek liczący ś., wyrachowany, ogledny, oszczędny, skrupulat*.

Arytmetyka, i, blm., *mat. nauka o liczbach i działaniach z nimi*: A. liczb całkowitych, ułamków, niższa a. elementarna, wyższa a. teoria liczb, praktyczna, handlowa. <Gr. arithmetiké przym. ż. (dom. téchnē = sztuka)>

Arytmograf, u, lm. y *łamiągłowska arytmetyczna a. liczbowa*: A. kryształowy. <Now. z Gr. arithmós = liczba + gráfō = piszę>

Arytmologia, i, blm. *nauka o własnościach liczb*. <Now. z Gr. arithmós = liczba + logia = nauka>

Arytmometr, u, lm. y *machina rachunkowa do wykonywania działań arytmetycznych*: A. Thomasa. <Now. z Gr. arithmós = liczba + métron = -mierz>

×**Arytmiczny przym. od Arytmja**.

×**Arytmja, i**, blm., lek. (arythmia pulsus) *nieporządkowy bieg tętna*. <Now. z Gr. a = bez, nie + rythmós = rytm, takt>

†**Arzekac, † Arzkac, † Arzka mówiąc**.

Arzenagiel, gla, lm. gle powr. *drag żelazny, używany do różnych czynności przy wyrabianiu lin grubych*. <Zap. Nm. Eisenagel>

†**Arzka p. Arzekac**: Tedy on odpowiedział, A.

†**Arzka p. Arzekac**: Zawołał Pan Bóg na Adama, A. k niemu.

1. **As, a**, lm. y 1. *kar. tuz*: A.—bank trzask. Prz. A. na warcie, djabeł w karcie. Prz. (= A. *wyświęcił ś., a do ręki przyszył młódki*). Gdzie cztery pasy, tam w kupnie asy. Prz. Przen.: Ma zawsze asa i króla w renonsie = *zawsze szczęśliwy, los mu sprzyja, znajduje pomoc*. 2. (w grze kostkowej) *oko*. Zdr. **Asik**. <Łc. as = jednostka; miedziak; waga>

2. **As nieod**, muz. *nuta a z bemolem, czyli obniżona o pół tonu, równająca ś. gis (na narzędziach utemperowanych)*: Ton a. tonacja as major, minor. Kwartet z (tonu) as. Symfonia as minor. Gama (z) as major. <A muz. + s, cecha bemolów>

[As] sp. a, i, tedy. <Może z Nm. als>

Asafetyda, y, blm., **Smrodzeniec, Czarcie łajno, × Czartowskie łajno, † Czartowe łajno, Tajfeldrek, [Dajweldrek, Deweldrek, Dejweldrek, Dyweldrek, Dywelsdrek]**, × **Djabelskie gówno, × Djabelskie łajno, × Czarczyniec**, apt. *skrzepły sok z rośliny ferula asa foetida, nader przykryj woni*: Przybierał mię artysty, dla którego świat stał ś. pieprzem i asafetydą. Krasz.

Asamble, ów, blp. *zebrania towarzyskie, bale, wieczory, rauty*: Bywać na asambalach. Biegać po asambalach. <Fr. assemblée = zgromadzenie itd.>

Asan, a, lm. owie p. **Waćpan**: Wie A. dobrodziej? Mick. A. balamut i trzpiot. A. głupstwa gadał! Mick. <Wasz + MIŁ + PAN>

Asanacja, i, blm. p. **Asenizacja**.

Asani, i, lm. e p. **Waćpani**: Takiej kminkówki nigdzie nie znajdzie A. Krasz. <Wasz + MIŁ + PAN>

Asanizacja, i, blm. p. **Asenizacja**.

[**Asanka, i**, lm. i] p. **Asanna**.

Asanna, y, lm. y p. **Waćpanna**: Co ś. A. mieszasz! Jeż. Zdr. [**Asanka**]. <Wasz + MIŁ + PAN>

Asaństwo, a, blm. p. **Waćpaństwo**: Przypominacie sobie A., com mówił. Kaczk.

Asaul, a, lm. owie p. **Asawuła**.

Asaula, y, lm. y p. **Asawuła**.

Asawulstwo, a, lm. a *godność asawuły*: Z asawulstwa i poddaństwa kontent jestem. Słow.

Asawul, a, lm. owie p. **Asawuła**.

Asawuła, y, lm. owie a. y, **Asaula, Asawul, Asaul, Esaul** 1. *oficer kozacki, adiutant atamana*.

2. [**A.**] *strażnik, dozorca polowy*. 3. *przen. czlowiek niezgrabny, ograniczony, safandula, fafuła*. <Tur. jesa(w)ul = pomocnik, adiutant wodza.>

Ascendent, a, lm. ci, **Ascendent** *krewny w linii wstępnej (ojciec — dziad — pradziad itd.)*. <Właściwie Ascendent, z Łć. ascendens>

Ascendent, a, lm. ci p. **Ascendent**.

Asceta, y, lm. ci, × **Askietka** 1. *ćwiczący ś. w pobożności i cnotach przez rozmyślanie religijne, modlitwy i posty*. 2. *odmawiający sobie wygod i przyjemności w celu stłumienia w sobie złych popędów i namiętności; umartwiający ciało w celu wyzwolenia i podniesienia ducha*. 3. *wstrzemięśliwy*. 4. *pokutnik*. 5. *samotnik*. <Now. z Gr. askētós = sztuczny; wyćwiczony>

Ascetycznie przys. od **Ascetyczny**.

Ascetyczny przym. od **Asceta**, × **Askietyczny** 1. *z pobożnymi ćwiczeniami i umartwieniami połączony, z wymaganiami ascetyzmu zgodny*: Żywot A. Usposobienie ascetyczne. 2. *ascetyce poświęcony*: Pisma ascetyczne. <Now. z Gr. askētikós = pracowity>

Ascetyk, a, lm. cy, × **Askietyk** *autor pism pobożnych, ascetyce poświęconych, religijnie i moralnie budujących, pisarz kierownika ascetycznego*.

Asetyka, i, blm., × **Askietyka** *praktyczna część etyki chrześcijańskiej, zbiór przepisów o ćwiczeniu ś. w cnotach i pobożności*.

Ascetyzm, u, blm., × **Askietyzm** 1. *ćwiczenie ś. w pobożności i cnotach*. 2. *umartwienie ciała w celu stłumienia złych popędów i namiętności a. w celu wyzwolenia i podniesienia ducha*. 3. *kierunek etyczny, krzewiący surowy tryb życia i surowe zasady moralne*. 4. *wstrzemięśliwość pod względem przyjemności i użyć*.

Asceza, y, blm., × **Askieza** fil. *oddanie ś. ascetyzmowi, praktyki ascetyczne*. <Gr. askēsis = ćwiczenie; profesja>

Asekuracja, i, lm. o 1. *zabezpieczenie, ubezpieczenie*: A. od ognia, od nieszczęśliwych wypadków, na przeżycie. A. pożyczki premjowej. Rządowa A. domu = składka ogniowa, fajerkasa: Zapłacić asekurację. Kolej: A. dostawy terminowej = należność opłacona za zapewnienie kwoty pieniężnej, którą towarzystwo drogi żelaznej mu wypłaci odbiorcy w razie spóźnienia ś. przesyłki. 2. × *komwój*: Napadł na asekurację, która działa

przeprowadzała. Rzew. <Now. z Łć. ad = do + securus = pewny>

Asekuracyjny przym. od **Asekuracja, ubezpieczenie**: Składka asekuracyjna. Towarzystwo asekuracyjne (= ubezpieczeń, podejmujące ś. ubezpieczanie od nieprzewidzianych wypadków).

Asekurant, a, lm. ci a. **Asekurator** *obowiązujący ś. za pewne wynagrodzenie w ciągu oznaczonego czasu wynagrodzić wszelką stratę, poniesioną bez winy tego, który swą własność asekuruje*. 2. [**A. a.** **Asekuranty, ów**, blp.] *asekuracja, ubezpieczenie od pożaru*: Wziąć, spłacić A.

Asekurator, a, lm. owie a. **orzy** p. **Asekurant**.

Asekurorka, i, lm. i forma ż. od **Asekurator**.

Asekurować, uje, ował 1. *warować co, zapewniać, poręczać*. 2. *ubezpieczać, podawać do ubezpieczenia*: A. dom, pożyczkę prembową, bydło od pomorku. A. ś. = ubezpieczać siebie a. swoje mienie: A. ś. na życie, od gradobicia.

Asekurowanie, a, blm., *czynność cz. Asekurować*.

Asemita, y, lm. el *zwolennik asenityzmu*. <Gr. a = nie + Semita>

Asenityzm, u, blm. *dążenie do takiego zorganizowania i wzmocnienia społeczeństwa chrześcijańskiego, aby ś. mogło obyć bez Żydów*.

Asenizacja, i, blm., **Asanizacja, Asanacja** lek. *ulepszenie, poprawa warunków zdrowotnych, uzdrowotnienie*. <Now. z Fr. assainir = uzdrawiać, uzdrowotniać, z Łć. ad = do + sanus = zdrowy>

Asenizacyjny przym. od **Asenizacja**: Kompanja asenizacyjna.

Asenizować, uje, ował *poprawiać warunki zdrowotne*.

Asenizowanie, a, blm., *czynność cz. Asenizować*.

[**Asenterować, uje, ował**] *zarządzać pobór wojskowy; brać do wojska, werbować żołnierzy*. <Z Nm. assentiren = przyjąć do wojska, z Łć. assentire = zgadzać się>

[**Asenterowanie, a**, blm.], *czynność cz. Asenterować*.

Asenterunek, nku, lm. nki *prow. spis i pobór wojskowy, konskrypcja, rekrutacja, branka*: Stawać mający do asenterunku piją przez dni parę z próżniactwa. Kolb. <Nm. Assentring>

Asenterunkowy *prow. przym. od Asenterunek, poborowy, konskrypcyjny*: Komisja asenterunkowa. Izba asenterunkowa.

Aseptol, u, blm. ehem. *kwaz sozolowy, kwas ortofenolo-sulfonowy* (środek antyseptyczny). <Now. z Gr. a = bez, nie + septós = gnójący>

Aseptyczny lek. 1. *pozbawiony wszelkich pierwiastków zakazających a. gnicie wywołujących*: Opatrunek A. Rana aseptyczna. 2. *baczący ni usuwanie a. niedopuszczanie pierwiastków zakazających*: Postępowanie aseptyczne = aseptyka. Środek A.

Aseptyka, i, blm. *postępowanie aseptyczne*.

× **Asercja, i**, blm. fil. 1. *zapewnienie; umawianie czego*. 2. *proste bez dowodów twierdzenie, że coś jest a. że czegoś niema*. <Łć. assertio>

Asertorycznie przys. od **Asertoryczny**. <Now. z Łć. assertum = twierdzenie, dowód>

Asertoryczny fil. 1. *zapewniający; twierdzący*. 2. *bez dowodzenia twierdzący istnienie a. nieistnienie czegoś*: Sął A.

Aserwować, uje, ował *strzec co a. kogo, pilnować, czuwać, zachowywać*: Archiwum aserwowało dowody (= zachowało je u siebie). <Łć. asservo>

Aserwowanie, a, blm., *czynność cz. Aserwować*.

Aseesor, a, lm. owie a. **orzy** 1. *urzędnik delegowany przez magistrat dla spisania protokołu posiedzeń urzędu starszych, tj. majstrów i pilnowania*

ustawy cechowej. 2. A. kolegjalny = ranga urzędni-
nika cywilnego. 3. praw. = a) współsędzia, współ-
ławnik, młodszy sędzia, zasiadający dawniej z głów-
nym sędzią na sądach: A. sądu poprawczego. A. trybunału. A. sądu kryminalnego. A. honoro-
wy. b) A. skrzyntkowy = daw. woźny, ściągający
po skończonym trybunale grzywny od skazanych na
nie, oraz dozorujący nad porządkiem, sprzętami
i materiałami piśmiennymi w trybunale. c) (na Li-
twie) urzędnik policji ziemskiej, mający pod swym
dozorem część powiatu. <Łć. assessor>

Asesorok, rka, lm. rki lekc. asesor.

Asesorja, i, lm. e i. in. sąd asesorski,
czyli kancelerski w daw. Polsce = sąd złożo-
ny z dygnitarzy królewskich i rejentów, w którym
rozpatrywano sprawy o dobra królewskie oraz o przy-
wileje: A. koronna, litewska. 2. posada, urząd
asesora.

Asesorowa, ej, lm. e żona asesora.

Asesorowicz, a, lm. e syn asesora.

Asesorówna, y, lm. e córka asesora.

Asesorski przym. od **Asesor**: Sąd A. p. **Ase-
sorja.**

Asesorzyna, y, lm. y lekc. asesor.

**Asfalt, u, lm. y i. min. smolowica, smola ziem-
na, smola kopalna, masa smolista, złożona z węgla,
wodora, wleju i azotu w następującym stosunku i za-
nieczyszczona nieco krzemionką, gliną i ilenikiem
żelaza. 2. mieszanina asfaltu ze żywirem i wap-
nem, używana do wykładania chodników i ulic. 3.
przen. przestrzeń wylanu asfaltu: Isé po asfal-
cie. 4. farba malarska ciemnobrunatna. <Gr.
ásfaltos>**

**Asfaltować, uje, owal wylewać, pokrywać asfal-
tem:** A. chodnik, ulicę. Tor asfaltowany.

Asfaltowanie, a, blm., czynność cz. Asfaltować.

Asfaltowy przym. od **Asfalt**: Tektura asfalto-
wa (= smolowcowa). Warstwa asfaltowa (= z as-
faltu). Chodnik A. (= wylany asfaltem). Roboty
asfaltowe.

**Asfiksjja, i, blm. lek. głębokie omłlenie, śmierć
pozorna, martwota, zamartwota. <Gr. asfyksia>**

Asfiksyjny przym. od **Asfiksjja**: Kamera asfik-
syjna (= do duszenia psów kwasem węglanym).

**Asfodyla, i, lm. e bot. p. Złotogłów. <Gr. as-
fódelos m.>**

Asik, a, lm. i p. As.

× **Asindzi, ego, lm. eje p. Asindziej:** A pali A.
lulke? Kaezk.

× **Asindziej, a, lm. e, × Asyndziej, × Asindzi,**
× **Asyndzi** pouf. skrót. z: *asan* dobrodziej: Cału-
ję nóżki asindzieja i wynos mi ś. pókiś cały.
Krasz. Pozwól A. Słow. <Wasz + MIE +
PAN + DOBR + DZIE>

+ **Asindzka, i, lm. i, × Asynicka** forma ż. od
Asindzi: Dałabyś A. pokój ceremonjom. Krasz.
Zastępują szlachcicowi dwie asindzki: klucznica
i służebna jejności. Kaezk. (*jejnoście, imoś-
ciańki*).

× **Askarydy, ów, blp. zool. (oxyuris vermi-
cularis) [Rupie, Owsik] glistnica robaczkowa (mia-
no niewłaściwe).**

Askle - p. Asce.

Asklepijadyczny: Wiersz A. = złożony ze spon-
deja, dwu chorjambów i jednego jambu: Oda askle-
pijadyczna. <Łć. Asclepiadeum (metrum = miara) =
od poety Asklepiadesa>

Askulfacja, i, lm. e p. Auskulfacja.

Askultant, a, lm. ci p. Auskultant.

**Asmanit, u, lm. y min. krzemionka krystaliczna
pochodzenia kosmicznego, znajdująca ś. w meteory-**

tach. <Now. z Skr. aćma(n) = kamień; nazwę tę
dał Store Maskelyne>

**Asmodeusz, a, blm. zły duch, djabeł, jako wróg
stanu małżeńskiego. Zdr. Asmodeuszek. <Ilb. wł.
Asmodi, po Gr. Asmodaios>**

**Asmodeuszek, szka, blm. p. Asmodeusz. Spa-
dła jak A. z obłoków. Byk.**

**Asocjacja, i, lm. e i. stowarzyszenie, spółka,
kompanja, konsorcjum. 2. fil. a) kojarzenie, sko-
jarzenie, akt kojarzenia: A. wyobrażeń. b) wy-
nik kojarzenia. <Now. z Łć. associare = łączyć,
kojarzyć>**

Asocjacionistyczny przym. od **Asocjacionizm.**
**Asocjacionizm, u, blm. fil. kierunek psycholo-
giczny na prawie asocjacji oparty, przyjmujący pra-
wo kojarzenia za podstawę wszelkich objaśnień; an-
gielska psychologia doświadczalna.**

Asocjacyjny przym. od **Asocjacja**: Proces A.
Synteza asocjacyjna.

× **Asocjować, uje, owal fil. p. lep. kojarzyć.**
<Łć. associare = łączyć, kojarzyć>

Asocjowanie, a, blm., czynność cz. Asocjować.

**Asonancja, i, blm. podobno-brzmienne zakończe-
nie wyrazów, powtarzanie ś. samogłosek, nie tworz-
zące jednak rymu zupełnego. <Now. z Łć. as-
sonare = współbrzmieć>**

**Asortyment, u, lm. y p. Sortyment. <Fr. assor-
timent>**

Asortymentowy przym. od **Asortyment**; **Sorty-
mentowy.**

Aspan, a, lm. owie p. Waćpan: Co bo A. takie
rzeczy mnie gadasz. Krasz. At! proszę aspana,
młokos jesteś i kwita. Syrok. <Wasz + MIE +
PAN>

Aspani, i, lm. e p. Waćpani.

Aspanna, y, lm. y p. Waćpanna: Co ś. A. mie-
szasz w to? Jeż. Powiedz nam A. Krasz. Głu-
pias A.! Rog.

Aspaństwo, a, blm., zbior. p. Waćpaństwo.

**Asparaglna, y, blm. chem. amid kwasny kwasu
amidofablkowego. <Now. z Gr. aspáragos = szpa-
rag>**

**Aspekt, u, lm. a a. y, ów i. × widok, wygląd,
spojrzenie, wejrzanie:** Za jedno na ukrzyżowane-
go Jezusa spojrzenie mieć widzenie Boga, a prze-
cie i tego żałujemy aspektu. Ilb. Ludzi z as-
pektu, z przyborów, ze stroju, z miny nauczył ś.
poznawać. Krasz. Przybył, aby sobie coś wy-
wróżyć z aspektu elekta. Krasz. 2. astr. różne
położenia słońca, księżyca i planet, jakie ciała te
na niebie względem siebie zajmują. W astrologji,
położenie gwiazd i planet, zwłaszcza w czasie uro-
dzenia czyjego: Dobre a. złe aspekty. 3. zły,
a. dobry znak, którego ś. astrologowie w pewnym
położeniu względem siebie ciał niebieskich dopatry-
wali; horoskop, widok, prognostyk, wróżba, prze-
powiednia, wszelkie oznaki na przyszłość: Złe dla
mnie aspekta. U panny żalnych aspektów nie
miał. <Łć. aspectus>

× **Aspektować, uje, owal oglądać co, rozpatry-
wać co, przyglądać ś. czemu:** Strzelczykiem go
nazywał, z różnych stron aspektując jego figu-
rę. Chodź.

× **Aspersja, i, lm. e pokropienie obecnych w koś-
ciele wodą święconą przez księdza przed sumą. <Łć.
aspersio>**

**Aspiracja, i, lm. e i. pożądanie, zachcianka,
pretensja do czegoś, pragnienie czegoś, dążenie do
osiągnięcia czegoś; wzdychanie do czegoś, marzenie
o czymś: Aspiracje polityczne. Mieć wyższe aspi-
racje. Cudzoziemskie aspiracje ustępują silnie
rozbudzonemu uczuciu narodowemu. 2. fil. dąże-**

nie do Boga; wzmieszenie ś. myślą do Boga; wzniesienie duszy do Boga; stan mistykon właściwy: Westchnienie do Boga. 3. gram. przydech, przygłos. 4. lek. a) wysysanie, wyciąganie płynów chorobnych z jam ciała za pomocą przyrządów właściwych. b) wdychanie. c) wyciąganie zepsutego powietrza z mieszkania przy odwietrzaniu. <Now. z Łań. aspiratio = powiew; wyziew; przydech>

Aspiracyjny przym. od **Aspiracja**: Przyrząd A. System A.

Aspirant, a, lm. ci f. a. **Aspirator** ten, co aspiruje, ubiegający ś., kandydat, konkurent, starający ś., pretendent: A. do posady. A. do stanu małżeńskiego a. duchownego. Deklamowanie wierszy przez młodszych aspirantów do parnasu. (Im. 2. (w klasztorach) ten, co ukończywszy nowicjat, pragnie być przyjętym do zakonu.

Aspirantka, l, lm. i forma ż. od **Aspirant**: Debiut aspirantki do sceny.

Aspirator, a. l. im. owie a. orzy p. **Aspirant**: Aspiratorowie do serec panny Karoliny. Jeż. 2. lm. y = a) chem. przyrząd wciągający powietrze lub inne gazy, wziewnik. b) lek. przyrząd do wykonywania aspiracji.

Aspirować, uje, ował starać ś., ubiegać ś., pretendować, kandydować, konkurować, mieć pretensje do czego, marzyć o czym: A. do posady, do sławy artystycznej. Robiono mi propozycje, abym... aspirował do tej panny. Słow. <Łć. aspirare>

Aspirowanie, a, blm., czynność cz. **Aspirować**.

[**Aspoń**] przys. przynajmniej. <Czes. aspoń>

Astenja, l, blm. lek. bezsilność, słabość, niemoc. <Gr. asthénia>

Asteniczny lek. przym. od **Astenja**.

Aster, stra, lm. stry, **Jaster**, × **Astr**, × **Astra** **Gwiazdosz**, **Gwiazdokwiat**, **Dymieniczne ziele**, **Jesłonki** bot. (aster) roś. z rodziny złożonych. (Gantuki: A. zalesny a **Gwiazdosz** trzynerwowy a. **Gawęda**, **Wólwe oko** (a. amellus); A. ogrodowy a. **Kompostela** (a. chinensis); A. nadmorski (a. tripolium). Zdr. **Asterek**. <Gr. astér = gwiazda>

Asterek, rka, lm. rki p. **Aster**: Astry i asterki schylały głowy. Krasz.

Asterja, l, lm. e jub. szafir, chryzoberyl a. granat z odcieniem gwiazdowym. <Now. z Gr. astér = gwiazda>

[**Asterlog**, a, lm. l] p. **Astrolog**.
Asteroida, y, zwykle w lm. y a. **Planetoidy** drobne planety krążące między Marsem a Jowiszem. <Now. z Gr. astér = gwiazda + eídés = kształtny>

Asterysk, a, lm. l i. × **gwiazdka**, używana, jako odsyłacz a. jakaś szczególna odznaka. 2. kość. w obrządku greckim: gwiazda złota, kładąca ś. na pudenę dla pokrycia hostji. <Gr. asteriskos>

Asteryzm, u, blm. min. własność szafiru, chryzoberylów i granatów, świecenia promienistego czyli gwiazdzistego. <Now. z Gr. asterismós = rysunek gwiazd na globusie niebieskim.>

Astma, y, blm. lek. duszność, brak tchu, w napadach występujący, dychawica. <Gr. ásthma>

Astmatyczka, i, lm. i forma ż. od **Astmatyk**.

Astmatyczny przym. od **Astma**, **dychawiczny**: Kaszel A. Miał nadzieję mnogich sukcesji na astmatycznej babce. Krasz. Była silnie astmatyczna. Orzesz.

Astmatyk, a, lm. cy cierpiący na astmę, dychawiczny, dychawicznik.

× **Astr**, a, lm. y p. **Aster**.

× **Astra**, y, lm. y p. **Aster**: A., świadek twych jesiennych przechadzek. Krasz.

Astralny l. astr. **gwiazdzisty**: Światło astralne = miejsca jaśniejsze na niebie między gwiazdami drogi mlecznej, pochodzące ze skupienia drobnych gwiazd, nie dających ś. oddzielnie rozróżnić. 2. fil.: Ciało astralne p. **Ciało**. 3. fiz. Lampa astralna p. **Lampa**. <Łć. astralis = gwiazdowy>

Astrofizyczny przym. od **Astrofizyk**.

Astrofizyk, a, lm. cy astronom, zajmujący ś. astrofizyką.

Astrofizyka, l, blm. część astronomji, zajmująca ś. budaniem budowy fizycznej ciał niebieskich. <Now. z Gr. astér = gwiazda + fysiké = fizyka>

Astrofotografia, l, blm. **fotografia** ciał niebieskich, zastosowanie fotografii do badań astronomicznych. <Now. z Gr. astér = gwiazda + p. Fotografia>

Astrofotometr, u, lm. y **fotometr** zastosowany do mierzenia siły czyli natężenia światła ciał niebieskich. <Now. z Gr. astér = gwiazda + p. Fotometr>

Astrofotometrja i, blm. ogół metod służących do oceny natężenia światła ciał niebieskich.

Astrofotometryczny przym. od **Astrofotometrja**: Przyrząd A. Badania astrofotometryczne.

Astrognozja, l, blm. część astronomji, zajmująca ś. położeniem na niebie gwiazd i gwiazdozbiorów. <Now. z Gr. astér = gwiazda + gnósis = wiedza>

Astrograf, u, lm. y przyrząd do szybkiego i mechanicznego rysowania mapy nieba. <Now. z Gr. astér = gwiazda + grafó = pisać, rysuj>

× **Astrolab**, u, lm. y p. **Astrolabja**.

× **Astrolabja**, l, lm. e, × **Astrolabjum**, × **Astrolab** najprostsze narzędzie w miernictwie do mierzenia kątów, a w żeglarsztwie do mierzenia wysokości ciał niebieskich.

× **Astrolabjum**, nieod. p. **Astrolabja**.

Astrolog, a, lm. owie, a. odzy [**Asterlog**] fil. l. budacz wpływu gwiazd na sprawy ludzkie; w astrologji biegły; filozof-astronom średniowieczny. 2. wieszczbiurz wyprawdzający horoskopy, wróżący z gwiazd. <Gr. astrológos>

Astrologicznie przys. od **Astrologiczny**.

Astrologiczny przym. od **Astrologja**, † **Astrologski**. Przepowiednia astrologiczna.

Astrologja i, blm. fil. część filozofji średniowiecznej: umiejętność, sztuka przepowiadania z gwiazd, sztuka czytania z gwiazd horoskopów, przepowiedni o losach jednostek, wypadkach historycznych; nauka o wpływach ciał niebieskich na człowieka i losy jego. <Gr. astrología>

Astrologować, uje, ował bawić ś. w astrologa, naśladować astrologa, zajmować ś. astrologją, prognostykować, wróżyć, roić: Nieustannie wzdychając, tylko astrologuję.

Astrologowanie, a, blm., czynność cz. **Astrologować**.

† **Astrologski** p. **Astrologiczny**.

× **Astrologarz**, a, lm. o gwiazdziarz kłamliwy. Żelbr.

Astrometeorologiczny przym. od **Astrometeorologia**.

Astrometeorologia, i, blm. sztuka przepowiadania pogody z położenia ciał niebieskich. <Now. z Gr. astér = gwiazda + p. Meteorologiczny>

Astrometr, u, lm. y p. **Heljometr**. <Now. z Gr. astér = gwiazda + métron = -mierz>

Astronom, a, lm. owie zajmujący ś. astronomją, budacz ciał niebieskich, obserwator nieba, gwiazdziarz: Zaszło słońce, wołają astronomy z wiedzy. Miek. <Gr. astronómos>

Astronomicznie przys. od **Astronomiczny**.

Astronomiczny przym. od **Astronomja**: Narzędzia astronomiczne. Tablice astronomiczne. Roczniki astronomiczne = *efemerydy*. Zegar A. Przepowiednie astronomiczne. Obserwatorium astronomiczne. Czas, dzień A. Godzina astronomiczna (= ściśle według wyrachowania astronomów, słoneczne).

Astronomja, i, blm. nauka o ciałach niebieskich, *gwiazdźstwo*: A. sferyczna. A. teoretyczna. A. fizyczna (= *mechanika niebieska*). A. praktyczna. <Gr. astronomía>

Astronomka, i, lm. i forma ż. od **Astronom**: Szukała na niebie tych gwiazd... które ty niedgdyś, A. złota, pokazałaś mi. Słow.

†**Astrych**, u, lm. y, †**Iastrych**, i. zaprawa z potłuczonych kamieni, cegły i wapna: Podłoga z astrychu. 2. [A.] = a) podłoga z cegły. b) strych, poddasze. <Nm. Estrich, zap. z Gr. émplastron, skąd Śr. Łć. astrius = podłoga, bruk>

Astrychowy przym. od **Astrych**: Zaprawa astrychowa.

[**Astyczny**] skłonny do gniewu, gniewliwy, kłótlivy.

Astygmazm, u, blm. wada wzroku. <Now. z Gr. a = nie, bez + p. Stygma(t)>

Asumpt, u, blm. pretekst, pochop, pobudka, zachęta, okazja, powód: Wziąć z czegoś A. do mówienia. <Łć. assumptus, im. od assumere>

Asydent, a, lm. ci p. **Asyistent**. <Z Łć. assidens, im. od assidere = zasiadać itd.>

Asydyryt, u, lm. y aerolit, nie zawierający żelaza w stanie metalicznym. <Now. z Gr. a = bez, nie + sidēros = żelazo>

Asygnacja, i, lm. e, × **Asygnata**, y, [**Asygnówka**, **Sygnacyja**] i. polecenie piśmienne wypłucenia okazycielowi pieniędzy z kasy wydającego polecenie, a. oznaczonej ilości pewnych przedmiotów; przekaz, czek: A. na 100 rs. 2. Asygnacje kasowe = papiery procentowane, wydawane na czas krótki przez kasę rządową. <Łć. assignatio>

Asygnacyjny przym. od **Asygnacja**: Rubel A. = rubel asygnaty. Papier A.

Asygnariusz, a, lm. e księga, złożona z druków podwójnych asygnacji, dla zachowania w kopji wydanych przekazów.

×**Asygnat**, u, lm. y p. **Asygnata**. **Asygnata**, y, lm. y, × **Asygnat** i. pieniądz papierowy, papierek, asygnacja, bankocetel, banknot, bilet kredytowy. 2. p. **Asygnacja**.

Asygnatariusz, a, lm. e praw. dający asygnację. **Asygnować**, uje, ować i. eo komu = wydać asygnację na co, przekazać, kazać wypłacić za asygnacją. 2. [A.] sygnować, dzwonić za sygnaturkę. <Łć. assignare>

Asygnowanie, a, blm., czynność cz. **Asygnować**.

[**Asygnówka**, i, lm. i] p. **Asygnacja**.

Asymetria, i, blm. brak symetrii, niesymetryczność, nierównomierność. <Gr. asymmetria>

Asymetryczny i. przym. od **Asymetria**. 2. gie. Góry asymetryczne p. **Góra**.

Asymilacja, i, blm. i. upodobnienie, przyswajanie, wcielenie: Opór ten utrudni asymilację nowo zdobytych prowincji. 2. fil. w psychologii = a) upodobnianie, przyswajanie: A. czuć a. wyobrażeń. b) zlewanie ś. wyobrażeń świeżych z dawniej nabytymi. 3. jęz. upodobnienie: A. fonetyczna, morfologiczna. 4. przyrod. czynność fizjologiczna przyswajania pokarmów i napojów. <Now. z Łć. assimilatio>

Asymilacyjny przym. od **Asymilacja**: Proces A. Kierunek A. Szlachta i arystokracja pochła-

niała i przyswajała sobie, bogaciła ś. wszelkimi żywiołami, a póty była żywą, dopóki miała tę siłę asymilacyjną. Krasz.

Asymilować, uje, ować i. upodabniać, przyswajać, przystosowywać jedno do drugiego, zespalać, wcielać do siebie, równywać, wyrównywać, zlewać w jedno, łagodzić odrębności dwóch rzeczy: A. kraj podbity. 2. fil. upodabniać; przyswajać: Wyobrażenia asymilujące, asymilowane. 3. przyrod. przyswajając, przerabiając na swe soki: A. pokarmy. A. ś. upodabniać ś., przystosowywać ś., zlewać ś.: Zwykle już dzieci tych przybyszów asymilują ś. z miejscowym społeczeństwem. <Łć. assimilo>

Asymilowanie, a, blm., czynność cz. **Asymilować**, *asymlacja*.

Asymilowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Asymilować** ś.

Asymptota, y, lm. y mat. linja blizkostyczna, linja prosta a. krzywa, styczna do linji krzywej w punkcie nieskończenie odległym tej ostatniej: Asymptoty hiperboli. <Gr. asymptōtos = niezbieżny, niespotykający ś.>

[**Asyn**, u, blm.] krew (w pieśni o męce P. Jezusa). <Może zamiast azym, p. Azyma>

×**Asyndzi**, ego, lm. owie p. **Waszmość**. <Wasz + MIŁ + PAN + DOBR + DZIA>

×**Asyndziej**, a, lm. e p. **Waszmość**.

×**Asyndzka**, i, lm. i forma ż. od **Asyndzi**.

Asysta, y, blm. i. orszak, poczet, świta, dwór, drużyna, otoczenie, towarzysztwo: Odprawiać nabożeństwo z asystą (= z klerykami, diakonem i subdiakonem w dalmatyckich). A. biskupia. 2. p. **Asystencja**: Nie dla asysty on był nam przydany, jeno dla bezpieczeństwa. Sienk. <Now. z Łć. assisto>

Asystentek, a, lm. i p. **Asyistent**.

Asystencina, y, lm. y p. **Asyistentowa**.

Asystencja, i, blm. i. a. **Asysta** asystowanie, towarzyszenie, obecność przy kim a. przy czym dla parady, świetności a. podniesienia powagi: A. biskupa przy mszy św. A. proboszcza przy ślubie. Cesarz wystąpił w asystencji dworu. Zeszła komisja w asystencji policji. 2. praw. obecność konieczna pewnych osób postronnych przy czynnościach urzędowych: Prawo asystencji męża przy aktach prawnych żony. A. rodziców przy akcie małżeństwa małoletniej córki.

Asyistentki przym. od **Asyistent**.

Asyistent, a, lm. ci i. ten, co asystuje, co jest dodany dla asystencji: A. przy egzaminie. 2. członek asysty, orszaku, świty, dworzani, pomocnik. 3. kapłan, posługujący biskupowi przy obrzędach św. a. kleryk służący do asysty celebrującemu. 4. pomocnik profesora, adiunkt: A. przy katedrze. A. kliniki. 5. pomocnik a. zastępca przełożonego zakonu. 6. wolny słuchacz: Do zapisania ś. na asystenta w Gienewie nie wymaga ś. żadnych świadectw, ani egzaminów. 7. asystujący kobietom, nadskakującej, galant, towarzyszy, adiutant: Gdzie ś. obróciła, pełno miała asyistentów. 8. a. **Asyident** praw. obecny przy protokole w procedurze kryminalnej. Zdr. **Asyistentek**.

Asyistentka, i, lm. i forma ż. od **Asyistent**.

Asyistentowa, ej, lm. e, **Asyistentina** żona asyistentki.

Asyistentówna, y, lm. y córka asyistentki.

Asystować, uje, ować komu i. być asyistentem, towarzyszyć, być przy boku, nie odstępować, służyć a. pomagać komu w urzędzie, czynności, obrzędzie; atentować: A. przy egzaminatorze, do mszy. 2. być obecnym: Biskup asystuje przy mszy św. 3. nadskakiwać; kręcić ś., wiwajać ś. około kogo a.

czego, świadczyć komu godność: A. damom. Pies asystuje przy stole. <Łé. assistere>

Asystowanie, a, blm., czynność cz. **Asystować**.

[Aszka] w. *wolanie na świnie*.

× **Aszleder, dra**, lm. dry gór. p. **Natylnik**. <Nm. Arschleder = fartuch tylny u górników>

[As] = *ales*. <A + LE + S>

× **Asć, nieod. p. Waszmość**. <Wasz + MIŁ>

× **Asci, ego, lm. owie p. Waszmość**: Musiałoś A. przeziębnięć. Skarb.

[A ścio ha] w. *odpędzając bydło od szkody*.

Asóka, i, lm. i forma ż. od **Asć**; **Aska**: Widzi A., od czasu, jak tu u nas gości Tadenszek, nie ma do mam niespokojności. Miek.

Aska, i, lm. i p. **Asóka**: Co też A., pani siostru, mówisz? Skarb.

[A što ha] w. *odpędzając Łrebięta*.

[Aszych] *prędko, żywo*. <Nm. hastig>

[Asyczny] *prędko, porzywcozy*. <Nm. hastig>

[A swe ha] w. *odpędzając nierogaciznę*.

At! w. i. *ot! eh! el! t!* I rzekł, ziewając: At sobie kobieta! Miek. Powiedzą, że nasza miłość at sobie... fraszka! Syrok. At zacheiałeś! Korz. A. staremu ś. ubrało! Krasz. At! mówcie, co chcecie, ja tędy nie pojedę. Zach. 3. [A. a. **Atenka**] *wolanie na woły, kierując je na prawo*.

Atagan, u, lm. y p. **Jatagan**: Każdy z janczarką, żukiem, ataganem. Miek. Wydobył noże, szable, atagany. Słow. <Tur. jatagan>

Atak, u, lm. i I. woj. *napad, uderzenie, natarcie, szturm*: A. gwałtowny, słaby, udany, fałszywy, niespodziany, jednoczesny z czoła i ze skrzydeł, od prawego a. lewego skrzydła, równoległy częścią sił a. całymi siłami. Rozpocząć, odeprzeć, odbić, wstrzymać, wytrzymać mężnie, ciągnąć A. Isć, gotować ś. do ataku. Pierzelnąć za pierwszym atakiem. Dać znak do ataku. Poprowadzić żołnierzy do ataku. Takt marszu, wojna, A., szturm. Miek. 2. lek. *wystąpienie nagle, napad choroby, paroksyzm*: A. apoplektyczny, ziemniczy, sercowy. Nazajutrz powtórzył ś. A. i z niego rozwinął ś. tyfus. Krasz. <Fr. attaque>

Atakować, uje, ował I. woj. *napadać, nacierać, uderzać, dobywać, szturmować*: A. sposobem udanym, z czoła, z boku, od prawego, lewego skrzydła, stopniowo linjami a. jednocześnie z czoła i z boków: A. wroga, miasto. Pułki napadały na siebie, atakowały ś., nacieraly. Krasz. 2. kogo o co: *nagabywać, napierać na kogo, niepokoić, naprzykrzać ś. komu, molestować*. 3. *oddziaływać, działać, wywierać wpływ*: Kwas fluowodorowy silnie atakuje szkło. <Fr. attaquer>

Atakowy przym. od **Atak**: Ruch A.

Ataksja, i, blm. lek. *forma choroby, objawiająca ś. nieprawidłowością porządkowych ruchów przy stanie i chodzeniu, bezład, nielad*. <Gr. ataxia>

Atakyczny przym. od **Ataksja** lek. *bezlubny*. <Now. z Gr. ataktos = nieporządkowy; niespokojny>

Atalja, i, lm. e u. **Miągłina** bot. (attalen) *ros. z rodziny palm*. <Może od miasta w Pamfilji, Gr. Attaleia>

Ataman, a, lm. i I. *hetman, naczelnik dowódca kozaków*: Jesteś ich wodzem? hasz? atamanem? Słow. 2. *dowódca bandy zbójczej, herszt*. 3. [A.] na Ukrainie, *karbowy, pomocnik ekonomia; wójt po wsiach i miasteczkach*. <Ukr. ataman, z Nm. Hauptmann = naczelnik, przez Pols. hetman>

Atamanió, i, II, Atamanować *być atamanem, pełnić urząd atamana, dowodzić w roli atamana*: Atamanió kozakom.

Atamanka, i, lm. i forma ż. od **Ataman**: Klekał przed tą, która tytuł żony jego i atamaniki nosiła. Jeż.

Atamanować, uje, ował p. **Atamanió**.

Atamański przym. od **Ataman**: Władza atamańska.

Atamaństwo, a, blm. *urząd, godność atamana*.

Ataraksja, i, blm. fil. 1. *spokój, równowaga ducha; niezakłócony spokój duszy*. 2. *wolność od wszelkich przesądów, zwątpień i sprzeczności*. <Gr. ataraxia>

Atawistycznie przys. od **Atawistyczny**: Pokutował w nim A. duch któregoś z jego przodków. <Now. z Łé. atavus = pradziad, przodek>

Atawistyczny przym. od **Atawizm**: Objaw A.

Atawizm, u, blm. *dziedziczność pokrewna, pokazywanie ś., występowanie w potomstwie cech familijnych dalszych przodków*: Skąd ta ohoła wykształcenia ś. wzięła ś. w dziecku opuszczonego, poniewieranym; chyba cudem jakiegoś atawizmu. Krasz.

Ateista, y, lm. ścł, **Ateusz** fil. 1. *nie wierzący w istnienie Boga; nie uznający Boga*. 2. *filozof odrzucający pojęcie Boga a. pierwiastek boski przy objaśnianiu świata; zwolennik, wyznawca ateizmu*. 3. *bezbożnik, niedowiarnek*. <Now. z Gr. átheos = bezbożny>

Ateistka, i, lm. i forma ż. od **Ateista**.

Ateistyczny przym. od **Ateizm**: **Ateuszowski**.

Ateizm, u, blm., **Ateuszostwo** fil. 1. *nieuznanie, zaprzeczanie istnienia Boga a. bogów*. 2. *kierunek fil., odrzucający pierwiastek boski a. pojęcie Boga przy objaśnianiu świata*. 3. *bł. agnostycyzm*. 4. *bezbożność, niedowiarstwo*.

! Atelektaza, y, blm. lek. a) *stan bezpowietrzny pęcherzyków płucnych u płotu, nierozwiał płuc*; b) *takiż stan za życia choroby wywołany, niedodna*. <Now. z Gr. ateleios = niedokończony + éktasis = rozwój, rozciągnięcie>

Ateleologiczny przym. od **Ateleologia**. <Now. z Gr. a = nie, bez + p. Teleologiczny>

Ateleologia, i, blm. fil. 1. *bezcelowość, nicelowość*. 2. *pogląd fil., nie uznający istnienia przyczyn celowych, odrzucający przyczynny celowe*.

Atencja, i, blm. I. *uwaga, uważanie, bacność, baczenie, nateżenie uwagi, wyteżenie słuchu*: Słuchał z wielką atencją (= z namaszczaniem). 2. *poważanie, szacunek, uszanowanie, wzgląd na kogo, respekt, poszanowanie*: Jest dla niego z wielką atencją. <Łé. attentio>

†Atendent, a, lm. ci *strażnik celny*. <Now. z Łé. attendens, im. od attendere = pilnować>

Ateneum, w lp. nieod., lm. ea, eów *tytuł pisma zbiorowego, poświęconego naukom*. <Now. z Gr. Athénaión = świątynia Ateny (Minerwy)>

1. [**Atenka**] p. **At**. <AT + zakończenie, wzięte z [Beu], [Buten], [Ruten]>

2. [**Atenka, i**, lm. i] *rola po prawej ręce, po prawej stronie*.

!Atentat, u, lm. y *zamach, napad zbrodniczy, pogwałcenie prawa*. <Fr. attentat, z Łé. attentare>

Atentować, uje, ował I. *naruszać cudze prawa, napustować, nagabywać, napadać*. 2. *pilnować, doglądać, być obecnym, asystować, być na czyjeś usługi, słuchać z atencją, uszanowaniem*: Sprawy sejmikowe swego pana atentował. Byk. Aitentował w drobnych sprawach na ratuszu. Krasz.

Gawędził z ekonomem u drzwi z założeniami rękoma atentującym. Krasz. 3. praw. być obecnym przy sprawie lub czynności urzędowej: A. przy licytacji. Urzędnik atentował przy śledztwie. A. s. komu = zasługiwać s., godność świadczyć, okazywać grzeczność, szacunek, asystować = nadskakiwać: Atentuj s. Wasze kasztelanowej i baw. Słow. <Łé. attentare>

Atentowanie, a, bhm., czynność cz. **Atentować**. **Atenuacja**, i, bhm. chem. zmniejszenie s. ciężaru właściwego brzożki piwnej podczas fermentacji. <Łé. attenuatio>

Ateńczyk, a, lm. cy należący do stronnictwa t. z. *ateńczyków*, partji podolaków, uczonych konserwatystów w sejmie galicyjskim. <Od nazwy miastkańców miasta Gr. Athenai = Ateny>

Atermiczny, **Adjatermiczny** fiz. nieprzepuszczający ciemnych promieni ciepłokochy. <Gr. áthermos = nieciepły; adjatermiczny Now. z Gr. a = bez, nie + dia = przez + thérme = ciepło>

Ateromat, u, lm. y lek. p. Kaszak.

Ateromatyczny przym. od **Ateromat**: Sprawa ateromatyczna, p. **Miażdżycza**.

Aterozja, y, lm. y lek. p. **Miażdżycza**.

Atest, u, lm. y [Adest], **Atestat** *atestacja*, *świadcstwo*, *poświadczenie*, *zaświadczenie*: Wydali mu A. ubóstwa dla otrzymania wsparcia. Wyrobił sobie A. ubóstwa. <Now. z Łé. attestari = świadczyć, stwierdzać>

Atestacja, i, lm. e i. *zaświadczenie*, *świadcstwo*, *atest*. 2. *atestowanie*.

Atestat, u, lm. y i. p. **Atest**. 2. bł. zam. *świadcstwo z ukończenia szkół*, *patent*, *matura*.

Atestować, uje, *ował* *wydać atest*, *zaświadczyć*.

Atestowanie, a, bhm., czynność cz. **Atestować** *atestacja*.

Ateusz, a, lm. e fil. p. **Atelsta**.

Ateuszostwo, a, bhm. fil. p. **Ateizm**.

Ateuszowski przym. od **Ateusz**; **Ateistyczny**.

[Atk, a, lm. i] *pies (w mowie dziecięcej)*.

† **Atlant**, a, lm. y p. **Obrotnik**.

Atlant, a, lm. y bud. *podpora w postaci olbrzymiej figury, dzwigająca belkowanie, karjatyda*. <Now. z Gr. atlas = mityczny olbrzym, podtrzymujący słupy niebieskie>

Atlas, u, lm. y i. *komplet map geograficznych kuli ziemskiej a. części świata lub kraju*. 2. *zbiór tablic z figurami objaśniającymi jakiś wykład*: A. anatomiczny. A. do historii powszechnej konia. 3. × A. lek. p. **Obrotnik**. Zdr. **Atlasik**.

Atlasik, a, lm. i p. **Atlas**.

Atlasowy przym. od **Atlas**.

Atleta, y, lm. el i. *szermiercz, zapasnik, bojownik, człowiek potykający s., borykający s., mocujący s.*: Byłem bezsilny, jak A. ze związanymi rękoma. Sienk. 2. a. **Atletyk** *człowiek silnej budowy ciała, silacz*: Rzekłbyś, A., co drze s. z dzikim zwierzęciem. Krasz. Przen. *tytan, mocarz*: Świat w potomkach owych olbrzymów widzi atletów sławy. Byk. Wydał mi s. istnym atletą ducha. <Gr. athlētēs>

Atletka, i, lm. i forma ż. od **Atleta**: To prawdziwa A., gotowa na swoje barki wziąć całą sztukę i podnieść ją.

Atletyczny przym. od **Atletyk** *barczysty, korpulentny, olbrzymi, muskularny, tegi, silny, mocny, krzepki*: Mężczyzna atletycznej budowy. Krasz. Zwierzę zdawał s. być zdziwiony nagłym widokiem człowieka atletycznej postawy. Mick. Małego wzrostu, ale atletycznej budowy ciała. Jord.

Atletyka, a, lm. cy p. **Atleta**

Atletyka, i, bhm., **Atletyzm** i. *sztuka zapasnicza, zapasnictwo, szermierstwo* (jako gałąź gimnastyki). 2. *popisywanie s. z siłą atlety*.

× **Atletykować się**, *uje s., ował s.* i. *ćwiczyć s. na atletę*. 2. *podnosić znaczne ciężary, popisywać s. z siłą wobec publiczności*.

× **Atletykowanie się**, *a s., bhm.*, czynność cz. **Atletykować s.**

Atletyzm, u, bhm. p. **Atletyka**.

Atlas, u, lm. y, × **Haftas** i. *gatunek materji jedwabnej*: A. hiszpański p. **Zanola**. Szkoda czasu i atlasu. Prz. 2. w lm. *sulenie atlasowe*: Aksamiły, atlasy sławy nie czynią. <Arab. Prs. Tur. atlas = gładki; atlas>

Atlasek, sku, bhm. *haft wynikły*: Haftować atlaskiem.

Atlaskowy *wyhaftowany atlaskiem*: Haft A.

Atlasowo przys. od **Atlasowy**; przes.: *delikatnie, łatwo, gładko, jak po masle*: Nauceza sposobów, jakimi łagodnie, nieznacznie, A. dojść można do jak największej potęgi wpływów. Orzesz.

Atlasowy przym. od **Atlas**: *Suknia atlasowa*. Koń atlasowej maści. Przen.: *gładki, miękki, delikatny, aksamiły, jedwabny, słodki, pełen słodyczy*: Wejrzenia ich były atlasowe, słowa cukrowane. Krasz. Atlasowo-cukrowy Pabbé. Orzesz. Spieczaste wąsiki przyeiskali do jej rąk atlasowych. Sienk.

× **Atlasny** *podobny do atlasu, gładki jako atlas*: Papier A.

Atmidometr, u, lm. y, **Atmometr**, **Atmidoskop**, **Evaporyometr** chem. *przyrząd, służący do oznaczenia ilości wody, jaka w ciągu oznaczonego czasu przechodzi w stan pary*. <Now. z Gr. atmis, 2 pp. atmidos = para + métron = -mierz, a. skopéu = badam, patrzę>

Atmidoskop, u, lm. y chem. p. **Atmidometr**.

Atmoliza, y, bhm., chem. *rozkładanie powietrza na tlen i azot za pomocą przeciągania przez błonę kauczukową*. <Now. z Gr. atmé = para + lýsis = uwolnienie, wydzielenie>

Atmometr, u, lm. y p. **Atmidometr**.

Atmosfera, y i. bhm. *powietrzniwa, powietrzokrag, powietrze, otaczające kulę ziemską*. 2. *przen. sfera, otoczenie, towarzystwo*: Byli ludźmi tej samej atmosfery i zasad podobnych. Krasz. Wzrósł w dusznej atmosferze intrzyg. W donu egoizmu i zimna, napelnionym atmosferą złota. Słow. A. *imaginacji*. Słow. Z listu zdała s. wiać jakaś upajająca A. poezji. Łoz. 3. chem. *powłoka gazowa, otaczająca pewne ciało a. zawartość gazowa pewnej przestrzeni*. 4. lm. y mech. *jednostka siły przy obliczaniu ciśnienia powietrza*: Ciśnienie dwóch, trzech atmosfer. <Now. z Gr. atmé = para + sphaera = kula; ciało niebieskie>

Atmosferologia, i, bhm. *nauka o atmosferze, o powietrzu*. <Now., p. **Atmosfera** + Gr. -logia = nauka>

Atmosferyczny przym. od **Atmosfera**, *tyczący s. atmosfery, klimatyczny, barometryczny*: Roślina rozwija s. przy sprzyjających warunkach atmosferycznych. Kataklizmy atmosferyczne. Zmiany, opady atmosferyczne. Ciśnienie atmosferyczne.

[A to] i † *a oto, oto, ot!*; to: Czogo chcecie? — A. list przynoszę. † Toć jest Bóg rzekł k Noomu: A. też ustawię ślub mój między wami.

Atol, u, lm. e gie. *pewna forma rafy koralowej, mianowicie wyspa pierścieniowa z jeziorem we środku*. <Z języków Malajskich>

Atoli, × **Otoll**, [Toli(é)] sp. i. *jednak, jednakże, wszakże, wszelako, mimoto, pomimoto*: Z tego

A. oznaczenia wyrazu nie można przypuścić, ażeby to, co romantyczne sprawia wrażenie, jedynie do średnich wieków należało. Brodzi. **A.** wnętrze tych domów dopiero poetyczne jest. Słów. Lubo nie wychodzi, lepiej ś. ma **A.** 2. [A.] *ot! oto! ano!*: Gdzież on jest?—**A.** tu! Któż?—**A.** (a toli) te! <A + To + Li>

Atom, **u**, **lm. y** 1. chem. *najmniejsza ilość pierwiastku, wchodząca do składu związków chemicznych, niedzialka.* 2. fil.=a) *najprostszy i niepodzielny pierwiastek wszechrzeczy; cząstka materji niepodzielna pod względem fizycznym a. chemicznym; nieskończenie mała cząstka materji pod względem geometrycznym.* b) *pierwsza zasada bytu u Demokrytu.* <Gr. atomos ż.>

! **Atomiczny** fil. bł. zam. **Atomistyczny.**

Atomista, **y**, **lm. ści** fil. *zwolennik atomizmu a. atomistyki; wyznawca filozofji, teorji atomistycznej.*

Atomistyczny przym. od **Atomistyka**, **bł. Atomiczny**: Teorja atomistyczna.

Atomistyka, **l**, **blm. fil.** 1. *nauka o atomach, jako pierwiastkach bytu.* 2. *kierunek fil., przyjmujący atomy za pierwsze zasady bytu; odmiana materializmu a. mechanizmu filozoficznego.*

Atomizm, **u**, **blm. fil.** *filozofja atomistyczna.*

Atomowy przym. od **Atom**: *Cieźzar A.* Objętość atomowa. *Ciepło atomowe = iloczyn z właściwego ciepła danego ciała i jego cieźzaru atomowego.*

! **Atoniczny** przym. od **Atonja**.

Atonja, **l**, **blm. lek.** *wąłość, zwąlenie, zwiotczenie tkanek, narządów: A. kiszek.* <Gr. atonia>

Atrakcja, **i**, **blm. f. chem.** *A. chemiczna = przyciągnięcie chemiczne, przypuszczalny rodzaj energii, od którego zależy zjawiska chemiczne.* 2. **fiz. p.** **Przyciąganie**; przen. *mimowolne przyciągnięcie, ciągnięcie, dążenie, pociąg, sympatja: Co w tym złego, że my żeniemy ś. z kobietami posażnemi? To jest naturalne prawo atrakcji dwóch sprzeczności.* Wilez. 3. **jęz. a)** w głosowni **p. Upodobnienie** (asymilacja). **b)** w składni: *niewłaściwe nadanie formy wyrazowi, pod wpływem poprzedzającej.* <Łé. attractio>

Atrakcyjny przym. od **Atrakcja** *spajający; pociągający, nęcący, wabiący, interesujący: Wyścigi wczorajsze nie miały w sobie siły atrakcyjnej.*

Atramencik, **u**, **lm. i p.** **Atrament.**

Atramencina, **y**, **blm.** *lilczy atrament.*

Atramencisko, **a**, **lm. a m. a. ni. p.** **Atrament.**

Atrament, **u**, **blm.** *plyn do pisania, + inkaust: A. czarny, kancelaryjny, alizarynowy, anilinowy, kolorowy, karminowy, kopjowy, sympatyczny. Zdr. Atramencik. Zgr. Atramencisko.* <Łé. atramentum>

Atramentnica, **y**, **lm. e** **zool. p.** **Kalamarnica.**

× **Atramentnik**, **a**, **lm. i** **zool. p.** **Kalamarnica**: *O! Boże! oto w polpie, oto w atramentniku widzę zjawienie ś. mózgu i słuchu.* Słów.

Atramentowy przym. od **Atrament**: *Plama atramentowa.* Przen.: *pisany, pismem wyrażony, mianowany, pisarski: Literaci mają ś. obywatel bez atramentowych bójek i nienawiści. Nie puszczajmy ś. na atramentową drogę.* 2. × *czarny jak atrament: Panowała atramentowa ciemność.*

! **Atretyczny** **p. Artrytyczny.**

! **Atretyzm**, **u**, **lm. y p.** **Artrytyzm.**

Atrofja, **l**, **blm. lek.** *uszczerplenie, zmarnienie, pomniejszenie, zanikanie tworów ustrojowych a. całych narządów, zanik.* <Gr. atrofia>

Atropina, **y**, **blm. chem.** *alkaloid wilczej jagody (atropa belladonna) C₁₇ H₂₃ NO₃.* <Z nazwy roś-

liny atropa, z Gr. a = nie, bez + trépō = obracam>

Atrybuca, **i**, **lm. e** *kompetencja, prawo czyje, specjalność, zakres działania właściwy; władza, rzecz czyja: Wdzierać ś. w czyje atrybucae.* Praw. = *przymiot władzy, wpływający z obowiązków ustawami wskazanymi: A. władzy sądowej.* Atrybucae i podział sądów administracyjnych. Sprawa należy do atrybucej sądu gminnego (= do kompetencji).

× **Atrybucyjny** fil. bł. zam. **Atrybutywny.**

Atrybut, **u**, **lm. y** 1. *przymiot, własność, przyroda, właściwość czego.* 2. *godło, oznaka, symbol: Orzeł, A. Jowisza.* 3. **fil. = a)** *przymiot, cecha, właściwość: A. pewnej rzeczy.* b) *przymiot istotny, zasadniczy, nieodjemny substancji: Myśl i rozciągłość są atrybutami Boga i podstawami zjawisk.* <Łé. attributum>

Atrybutywny, **bł. Atrybucyjny** przym. od **Atrybut**.

Atu nieod., **Atut** w kartach, *kolor świętny, bijący inne, kozera, tromf: Widziałem go u stolika, wywołującego osiem bez A. Krasz.* <Fr. atout, czyli à tout = na wszystko (tj. wszystko bijący)>

[**A tu ha**] *w. odpędzając pawie.*

Atut, **u**, **lm. y p.** **Atu**: *Bić atutem.* Przen.: *Do kampanji wyborczej mógł stanąć w czasie właściwym, mając wszystkie atuty w ręku (= szanse, dane).*

Atutnąć, **nie**, **ął**, nieod. **Atutować** *karc. zagrać w atu, wyjść w kolor świętny.*

Atutować, **uje**, **ował** **p. Atutnąć.**

Atutowanie, **a**, **blm.**, *czynność cz. Atutować.*

Atutowy przym. od **Atut**, **świętny**: **Kolor A.**

[**Atwor**, **a**, **lm. y**] *latawiec mityczny, noszący pieńki.* <Lit. atjvaras, może z Pols. [oćwiar]>

Atyk, **u**, **blm. bud. p.** **Atyka**: *Środkowa wystawa o trzech oknach, wysunięta cokolwiek naprzód, miała na sobie odpowiedni A. z bogatą armaturą.* Korz. <Now. z Gr. Attikós = atycki>

Atyka, **i**, **blm.**, **Atyk** *bud. upiększenie w kształcie ścianki, zakończającej wyższą część fasady i zakrywającej dach.*

Atycki: *Sól atycka = sposób wyrażenia ś. lekki, powabny a dowcipny i gryzący: Gdy chodziło o rozkosz bydlęcą, przyprawioną solą atycką, dowcipkiem, gracją, szli do dworak. Krasz.*

Atycezm, **u**, **blm. f.** *dowcip wykwintny: Jej dowcip, byle chciała, był czysty A. Spas.* 2. *zgodność, jednolitość formy z treścią, wytworność okresów w prozie a. w rytmie w poezji, klasycyzm.*

Atyla, **i**, **lm. e** *kaftan węgierski, rodzaj kaftanu z wylotami, doberman, huzarka.* <Od historycznego Attyli>

Atynencja, **i**, **lm. e** **praw.** *przyległość, przynależność: Dobra kupione na rzecz skarbu ze wszystkimi do nich należąciami atynencjami.* <Now. z Łé. attinere = trzymać przy.; należeć itd.>

× **Atypiczny** *nietypowy, nieregularny, niewyrazisty: Cechy nienormalne atypiczne, pochodzące z okrusu, kiedy osoba była jeszcze w stanie zarodkowym.* Spas. <Now. z Gr. a = nie, bez + tytikós = typowy>

[**Au, Awu, Ou**] **w. f.** *naśladowanie głosu wilka (w piosnkach).* 2. **Au** = *wołanie na konie, aby ruszyły lub szły w prawo.*

! **Aucug**, **u**, **lm. i p.** **Auscug.** **Zdr. Aucużek.**

! **Aucuk**, **u**, **lm. i p.** **Auscug.**

! **Aucużek**, **żka**, **lm. żkl p.** **Aucug.**

Audjencja, i, blm. **i**. *posłuchanie, widzenie ś. z osobą wysoko położoną, przyjęcie przez nią w celu rozmówienia ś.*: Zyskać, udzielić, wyjednać komu audjencję. Starac ś. o audjencję. **2**. praw. **A**. sądowa = *posiedzenie sądowe, rozpatrywanie sprawy w sądzie*: Wezwać, stawić ś. na audjencji trybunału. Sprawa wniesiona będzie na audjencję sądu. <Łć. audientia>

Audjencjonalny przym. od **Audjencja** *posłuchalny, recepcyjny*: Sala audjencjonalna. Praw.: Izba audjencjonalna. Sesja audjencjonalna. Protokół **A**.

Audycja, i, blm. **i**. *jęz. słyszenie*. <Łć. auditio>

Audyfon, u lm. **y** *przysrząd, ułatwiający rozmowę z głuchymi, ułatwiający słyszenie głuchym*. <Now. z Łć. audio = słyszę + Gr. fōnē = dźwięk>

Audytor, a, lm. **rzy, a**. **owie i**. *sluchacz, słuchający*. **2**. **A**. wojskowy = *rzecznik rządowy przy sądzie wojennym, sędzia wojenny, członek sądu wojennego, utrzymujący korespondencję komendanta, sporządzający protokoły*: **A**. wojska polskiego. **A**. pułkowy. **A**. dywizyj. **A**. gienearalny. **3**. biskupi = *zastępca, surrogat, sędziu-surrogat, oficjal; namiestnik biskupa*. **4**. *szkolny = uczeń, wysłuchujący kolegów lekcji przed przyjściem nauczyciela, z jego polecenia i zdający mu z tego sprawę*. <Łć. auditor>

Audytorjat, u, lm. **y i**. *wyższy sąd wojenny*: **A**. połowy **a**. polny = *sąd wojskowy, sąd wojenno-polityczny*. Wejście Janka do audytorjatu półkowego dało staremu wysokie o jego rozumie wyobrażenie. **Jeż. 2**. *urząd audytora*. **3**. zam. **Audytorjum**. Wobec całego audytorjatu, t. j. głównych aktorów sztuki.

Audytorjum i. w lp. nieod., lm. **a, ów sala** *wykładów profesorów, prelegentów*: Na wykładach panowały w **A**. pustki. **Jeż. 2**. blm. *publiczność słuchająca, słuchacze*: **A**. hucznymi okłaskami przyjęło artystkę. <Łć. auditorium>

Audytorowa, ej, lm. **e** *żona audytora*.

Audytorówna, ej, lm. **e** *córka audytora*.

Audytorski przym. od. **Audytor**: Sąd, urząd, wyrok **A**.

Aufborać, a, ał *szeszot. rozwierzać wierzech dziurki w desce u szczytli*. <Nm. aufbahren>

Aufboranie, a, blm., *czynność cz. Aufborać*.

Auflega, i, lm. **i**, **Oflega i**. rzem. *składka miesięczna do kasy cechowej 2. sesja cechowa, na której zbierają stałe składki od rzemieślników*: Odbyć auflegg. <Nm. Auflage>

Auflegowy przym. od **Auflega**: Zapisani do książek towarzyskich auflegowych. Korz.

Auflezy, ów, blp. *piek. rozczynić z miewa przernicy*. <Z Nm. auflösen = rozwiązać; rozczynić; rozpuścić itd.>

Aufszlag, u, lm. **i** *garb. p. Pomost*. <Nm. Aufschlag>

Aufzac, u, lm. **e** *zidn. część ornamentacji pieca, stojąca na gzymsie, górne zakończenie pieca*. <Nm. Aufsatz>

Augit, u, lm. **y** *min. p. Piroksen*. <Now. z Gr. augē = blask>

Augjaszowy: **Augjaszowe** *stajnie czyścić = wykonywać ciężką, mozolną, syzyfową pracę*: Stajnie augjaszowe czyścić, a niema zjadliwszej rzeczy, jak brud. Krasz. <Od mitologicznego Gr. wł. Augias>

Augmentacja, i, blm. *powiększenie*: Zrzekam ś. części mej fortunki i przeznaczam na augmentację Haninej oprawy. Łoz. <Now. z Łć. augmentum = przyrost, zwiększenie>

†**Augmentować uje, ował** *pomazać, powiększać*: **A**. fortunę. **Hil. A**. dobra. **Vol.** <Łć. augmen-tare>

Augur, a, lm. **owle ir.** *mający pretensję do decydującego głosu, do wyrokowania, przypisujący sobie prawo przewodniczenia społeczeństwu*: Ukazują ś. na wszystkich obiadach bez różnicy przekonani, byleby posiadały pieczęć uznania augurów naszej opinji. <Łć. augur>

Augurowy przym. od **Augur**.

×**August, a**, blm. *sierpień*. <Łć. Augustus, dom. mensis = miesiąc>

Augustjanin, a, lm. **anle, ów**, ×**Augustynjanin**, ×**Augustnik i**. *zakonnik reguły św. Augustyna*. **2**. w lm. *klasztor, kościół a. zakon augustyjanów*. <Od św. Augustyna>

Augustjański przym. od **Augustjanin**: Kościół, klasztor **A**.

×**Augustnik, a** lm. **cy p. Augustjanin**.

Augustówka, i, lm. **i** *rodzaj szabli*: Przypasaniem szabłą augustówką. Chodź.

×**Augustynjanin, a**, lm. **owle, ów p. Augustjanin**. Pol.

×**Aukcja, i i**. blm. *powiększenie, pomnożenie, przyczynienie*: **A**. wojska spowoduje aukcję podatków. **2**. lm. **e** *han. przetarg, licytacja*: Kupić na aukcji. Sprzedać przez aukcję. <Łć. auctio>

×**Aukejonator, a**, lm. **rzy a**. **owle licytujący, licytant**.

×**Aukejonować, uje, ował i**. *podwyższać, powiększać*: **A**. opłatę dzierżawną. Zamiast **A**. do stu tysięcy, przymusi niedostatek zwinąć i to, co ś. zwerbowało. **Kal. 2**. *licytować*.

×**Aukejonowanie, blm.,** *czynność cz. Aukejonować*.

×**Aukcyjny** przym. od **Aukcja, licytacyjny**.

Auksanometr, a, lm. **y p. Wzrostomierz**. <Now. z Gr. auxáno = rosnę + métron = -mierz>

Auksometr, u, lm. **y, Auzometr, a**. **Dynametr** *przysrząd do oceny stopnia powiększenia lunet*. <Now. z Gr. auxē = wzrost + métron = -mierz>

×**Auktorament, u**, lm. **y p. Autorament**.

Aula, i, lm. **e i**. *wielka sala szczeg. w uniwersytetach, do uroczystych aktów i posiedzeń, sala aktowa; przen. ciasto naukowe uniwersyteckie, areopag akademicki*: Wpływ auli akademickiej. **2**. † *pałac, siedziba, rezydencja królewska*. <Gr. aulé = podwórze; dwór>

[**Ain, Ain**] *hen tam, ot tam!* <**A + ON**>

Aura, y, blm., ×**Aerja i**. *pogoda, wolno, świeże powietrze*: **A**. nie sprzyja. **2**. *lek.*: **A**. epileptyczna (padaezkowa) = *powiew, mrowie padaczkowe, jako zapowiedź napadu padaczkowego* <Łć. aura>

Auramina, y blm. *chem. materja pierwotna gramulki barwników żółtych, pochodząca od dwuamido-benzofenonu czterometylowanego*. <Now. z Łć. aurum = złoto>

Aureola, i, blm. **i**. *świetlany krąg, promienna obwódka, otaczająca głowę świętego na obrazku, nimb, gloria*. **2**. *przen. chwala, wrok, blask, świetność, gloria*: Otoezony aureolą chwaly. **3**. *fiz. powłoka świetlna, staczająca w pewnych przypadkach silną iskrę elektryczną*. <Now. z Łć. aureola = złota, złocista>

Aurora, y, blm. **i**. *poet. jutrzienka, zorza*: Ogniem płonąca **A**. Słow. **2**. *kość. czas środkujący pomiędzy dniem a nocą*: Przed aurorą wolno odprawić tylko pasterkę. <Łć. aurora>

Aurykiel, kla, lm. kle *bot. p. Pierwiosnek*.

Aurykla, i, lm. **e** *bot. p. Pierwiosnek*.

Aurykuł, a, lm. y bot. p. **Pierwiosnek**. <Now. z Łć. auricula dosł. = uszko >

Auryna, y, blm. chem. *kwaz rozolowy, barwnik czerwony*. <Now. z Łć. aurum = złoto >

Aurypigment, u, blm., **Orpiment**, † **Operment** min. *złotokost, złotolust, trójsiarczek arsenu, blenda arsenowa żółta, barwnik żółtawy*. <Łć. auripigmentum >

Auryskop, u, lm. y lek. p. **Otoskop**. <Now. z Łć. auris = ucho + Gr. skopéo = badam, patrzę >

! **Aus** przys. 1. *koniec, po wszystkim, dosyć, przypadło, kłamka zapadła, basta*: No, teraz już wszystko A., Madziary ławię swoje ucho, niż Szegiedyn zobaczają. Jeż. 2. *gór. = hasło wyjścia z kopalni po ukończeniu dziennej pracy*. 3. *przy grze w loteryjkę = oznajmienie, że dostało ś. kwinterno*. <Nm. aus! >

Ausbruch, u, lm. y kip. *wino tuste, fabrykowane z rodzyneków; przednie wina z najlepszych winogron*. <Nm. Ausbruch >

! **Auscug, u**, lm. i, ! **Aucug, i** **Aucuk, i** **Aussztuk, i** **Ausztuk, i** **Ausztuch** *wyciąg, wypis z rachunku, wykaz, rejestr, specyfikacja, faktura*: Spiża ważyła centn. 80, podług auscugu ważnika krakowskiego. Grab. <Nm. Auszug >

Auserarbajter, tra, lm. try fortep. *ten, co wykończy zewnątrz części mechanizmu*. <Now. z Nm. ausser = zewnątrz + Arbeiter = robotnik >

[**Ausknecht, a**, lm. owie] p. **Hausknecht**.

Auskultacja, i, lm. e, **Askultacja** 1. lek. = *badanie chorób przez wysłuchiwanie szmerów w organizmie ludzkim; wysłuchiwanie, przysłuch, nastuchiwanie, obsłuchiwanie, opukiwanie chorego, auskultowanie*. 2. *praw. praktykowanie na prawnika*. <Now. z Łć. auscultatio = słuchanie >

Auskultacyjny przym. od **Auskultacja**.

Auskultant, a, lm. ci, **Auskultant** 1. *niższy urzędnik sądowy, pomocnik sędziego, aplikant, dependent*. 2. *kandydat na profesora, aspirant do katedry*. <Now. z Łć. auscultans im = słuchający >

Auskultantyzm, u, blm. *praw. wstępne czynności sędziowskie*.

Auskultator, a, lm. owie 1. lek. = *ten, co auskultuje chorego*. 2. *praw. = praktykant sądowy; sędzia śledczy, audytor*: Dopiero ich auskultatory, młotki, podniesione brwi i katowska delikatność przypominają mi, że nieodwołalnie jestem skazany. Prus.

Auskultować, uje, ował 1. *badać, wyrozumieć*: A. zdanie radnych. 2. lek. *badać chorego za pomocą auskultacji, opukiwać, obsłuchiwać go*. A. ś. *badać samego siebie*. <Łć. auscultare = słuchać, wysłuchiwać >

Auskultowanie, a, blm., *czynność cz. Auskultować*.

Auslezer, u, lm. y fortep. *część mechanizmu, podzracająca młotek do góry*. <Nm. Auslöser >

Auslezerlistwa, y, lm. y fortep. *spadnia listwa, do której są przyklejone auslezerzy*. <Auslezer + Listwa >

Auspicja, ów, blp. *wróźby (z ptaków); opieka, kierunek, zwierzchnictwo*: Doktoryzacja pod auspicjami cesarza. Wesołe w obecności i pod auspicjami młodego pana odprawiać. Jeż. (= w obecności, pod okiem). <Łć. auspicia lm. >

Ausstecher, a, lm. y cukier. *foremka do wyćminania ciastek*. <Nm. Ausstecher >

! **Aussztuk, u**, lm. i p. **Auscug**: Odesłałem sprawunki, przyłączywszy rejestra i aussztuki z listem. Oehoe.

! **Ausszus, u**, lm. y p. **Auszus**.

† **Auster, tru**, lm. try *wiatr południowy*. <Łć. auster >

Austerja, i, lm. e *karczma, zajazd, gospoda, oberża* (szczeg. w mieście): Serce jak A. Przen. (= łatwo je posiąść). Zdr. **Austeryjka**. <Włos. osteria, z Łć. hospes = gość >

Austernica, y, lm. e p. **Austerniczka**.

Austernictwo, a, blm. *zawód austernika, karczmarstwo*.

Austerniczenie, a, blm., *czynność cz. Austerniczyć*.

Austerniczka, i, lm. i, **Austernica** 1. *forma ż. od Austernik*. 2. *żona austernika*.

Austerniczny przym. od **Austernik**.

Austerniczyć, y, ył *karczmarzyć, gospodarować w austerji*.

Austernik, a, lm. cy *utrzymujący austerję, karczmarz, oberżysta*.

Austeryjka, i, lm. i p. **Austerja**.

Australny: Len A. p. Len. <p. **Auster** >

† **Austryga, i**, lm. i p. **Ostryga**.

× **Ausus, u**, lm. y p. **Aususz**: Papier podły do owijania, alias A. Vol. <Nm. Ausschuss >

! **Aususz, u**, lm. e p. **Auszus**: *Płótna aususzu sztuka*. Ins. c. l.

! **Aususzowy** przym. od **Aususz**: *Koszula aususzowa*. Goł.

Auszpant, u, lm. y tap. *tył mebla, do oparcia* (od ściany) *obity materjałem*. <Zap. z Nm. aufspannen = naciągając, napiąć >

Auszpik, u, lm. i kuch. *galareta z ryb a. mięsa*: Patrz, jak żarliwie polyka A. Bał. <Fr. aspique >

! **Ausztuch, u**, lm. y p. **Auscug**.

! **Ausztuk, u**, lm. i p. **Aucug**.

! **Auszus, u**, lm. y, × **Ausus, i** **Ausszus, i** **Aususz** *brak, rzecz wybrakowana, towar wybrakowany, brakowy, wybiurki*; szczeg. *płótno poprzedniejszego gatunku*. Goł. <Nm. Ausschuss >

× **Autencja, i**, blm. lep. **Autentyczność**. <Gr. authentia >

Autentycznie przys. od **Autentyczny**.

Autentyczność, i, lm. i rz. od **Autentyczny**;

× **Autencja**: Zestawiając autentyczności owe razem, otrzymał w rezultacie zero. Jeż. A. ksiąg świętych, Wulgaty.

Autentyczny 1. *prawdziwy, rzeczywisty, wiarogodny, niewątpliwy, oryginalny, faktyczny, dowodami stwierdzony, niepodrobiony*: List, dokument, przywilej dowód, fakt A. *Wieżę, interpretacja autentyczna*. Pismo autentyczne. 2. *muz.: Tonacje a. melodie autentyczne (kościelne) = zaczynające ś. od nut d, e, f, g, autentyki, melodie ambrożyjskie*. <Now. z Gr. authéntos >

Autentyk, u, lm. i 1. *dzieło, pismo autentyczne, rzecz niepodrobiona, oryginalna, nie falsyfikat; oryginał, nie kopia; pismo własnoręczne, autograf*: A. *Libri beneficiorum* znajduję ś. w kapitule krakowskiej. 2. *pismo urzędowe z pieczęcią i podpisami; pełnomocnictwo, plenipowencja, upoważnienie*: Mój A. tak daleko nie rozciąga ś. 3. *muz. melodie autentyczne, ambrożyjskie*. <Gr. authentikós >

× **Autentykować, uje, ował** 1. *pismo jakie = wierzytelniać, stwierdzać podpisem i pieczęcią; wciągać w księgi, do akt*. 2. *dowodzić autentykami*.

× **Autentykowanie, a**, blm., *czynność cz. Autentykować*.

Autoanaliza, y, blm. *rozbiór a. rozbrząsanie własnej istoty a. własnych czynów*. <Now. z Gr. autós = sam + p. Analiza >

Autoapoteoza, y, blm. *ubóstwienie a. wynoszenie samego siebie*. <Now. z Gr. autós=sam + p. Apoteoza>

Autobiograf (autobi-ograf), a, lm. *owle autor własnego życiorysu, autor autobiografji*. <Now. z Gr. autós=sam + Biograf>

Autobiograficzny (autobi-ograficzny) przym. od Autobiografja.

Autobiografja (autobi-ografja), i, lm. *e opis własnego życia, żywot, życiorys samego autora, który go pisze*.

Autocefal, a, lm. *owie, Acefal kośce. biskup, nie uznający supremacji pewnych kościołów a. patriarchów, którym inni podlegali*. <Now. z Gr. autós=sam + kefaló=głowa>

Autocefalny przym. od Autocefal.
Autocefalja, i, blm. *kośce. niezależność od innego kościoła a. patriarchy*.

Autochton, a, lm. *l a. owie tubylec, nie przybysz, nie najeźdźca, pierwotny, najdawniejszy mieszkaniec kraju*. <Gr. autóchthón przym.>

Autochtoniczny przym. od Autochton lep. tubylczy.

Autodafe nieod. *akt wiary; egzekucja wyroku inkwizycji; spalenie żywcem na stosie*: Z płaczem mówiła, jakie tam miało być z niej A. Słow. <Hp. auto de fé dosł.=akt wiary>

Autodydaksja, i, blm. *p. Autodydaktyka*: W miarę rozwoju wychowawca pomagać należy jego autodydaksji. Ohm.

Autodydakt, a, lm. *ci p. Autodydakta.*

Autodydakta, y, lm. *y a. ci, Autodydakt, Autodydaktyk m. samouk, samouczek.*

Autodydaktyczny przym. od Autodydaktyk: System A. Metoda autodydaktyczna.

Autodydaktyk, a, lm. *cy p. Autodydakta.*

Autodydaktyka, i, blm., **Autodydaksja, Autodydaktyzm samouczko, samokształcenie ś.** <Gr. auto-didaktos>

Autodydaktyzm, u, blm. *p. Autodydaktyka*: W wykształceniu ks. generała znać było A. wielkiego pana. L. Dęb.

Autofagja, i, blm. *utrzymywanie życia kosztem własnego ciała*. <Now. z Gr. autós=sam + fagein=jeść, żreć>

Autofonja, i, blm. *odrębny sposób auskultowania, przysłuchw.* <Now. z Gr. autós=sam + foné=dźwięk>

Autogienetycznie przys. od Autogienetyczny.

Autogienetyczny fil. 1. *powstały drogą autogienety; samorodny, pierwotny*: Objaw A. Zjawisko autogienetyczne. **2.** *dotyczący autogienety*: Autogienetyczna teoria życia, woli. <Now. z Gr. autós=sam + p. Gienetyczny>

Autogieneza, y, blm. *fil. samoistne powstanie, niepochoďność, samorodność*: A. woli, uczuć, życia. <Now. z Gr. autós=sam + p. Gieneza>

Autognoza, y, blm. *fil. 1. poznanie samego siebie; badanie siebie samego. 2. metoda psychologiczna, polegająca na badaniu własnej świadomości*. <Now. z Gr. autós=sam + gnósis=poznanie>

Autograf, u, lm. *y l. pismo własnoręczne, dzieło, utwór własną ręką autora napisany, oryginał. 2. zool. (bostrychus autographus) rodzaj chrząszcza*. <Gr. autógrafos przym.>

Autograficzny 1. *własną ręką autora napisany. 2. fiz.=samopiszący*: Przyrządy autograficzne.

Autografja, i, blm. *1. kopywanie pisma i rysunków, robienie ich podobizn, fałszywyljów. 2. z-klad, odbijający (listy, okólniki, podobizny) spo-*

sobem autograficznym. 3. kopyje autograficzne, podobizny, fałszywylja.

Autografować, uje, owal *kopywać pismo a. rysunki*: Tablice, okólniki autografowane.

Autografowanie, a, blm., *czynność cz. Autografować.*

Autohipnotyzm, u, blm. *wprawianie samego siebie w stan hipnotyczny*. <Now. z Gr. autós=sam + p. Hipnotyzm>

Autoinfekcja, i, lm. *e lek. p. Samozakaźenie*. <Now. z Gr. autós=sam + p. Infekcja>

! Autointoksykacja, i, lm. *e lek. p. Samozatrucie*. <Now. z Gr. autós=sam + p. Intoksykacja>

Autoklinika, i, blm. *sposrzeganie objawów chorobowych na samym sobie*. <Now. z Gr. autós=sam + p. Klinika>

Autokliza, y, lm. *y przyrząd do dawania samemu sobie lewatyw*. <Now. z Gr. autós=sam + klýzō=próczę>

Autokracja, i, blm., **Autokratyzm samowładztwo, absolutyzm; rząd jednego, nieograniczony; zasada rządów samowładnych; sposób myśli i działań samowładcy**. <Gr. autokratía>

Autokrata, y, lm. *ci m. samowładca, samodzierca*: Moim pierwszym autokratą umysłowym był H., nie tego uczył, ale tego ciągnął za uszy. Fred. A. <Gr. autokratés przym.>

Autokratka, i, lm. *l forma ż. od Autokrata.
Autokratycznie przys. od Autokratyczny: Rządzić A.*

Autokratyczny przym. od Autokracja: Rząd, system A.

Autokratyzm, u, blm. *p. Autokracja.*

Autokrytycyzm, u, blm., **Autokrytyka krytyka, krytykowanie samego siebie, swoich dzieł**: Chorobliwy A. <Now. z Gr. autós=sam + p. Krytycyzm>

Autokrytyk, a, lm. *cy ten, co krytykuje samego siebie, swoje dzieła.*

Autokrytyka, i, lm. *l i. p. Autokrytycyzm. 2. artykuł, krytykujący stosunki okolicy i otoczenia autora*: Autokrytyki, datowane z Szawel, Taurogień, często gęsto ukazują ś. w gazetach. Krasz.

Autolatryja, i, blm. *ubóstwienie siebie*: Z tą autolatryją bezmierną, która żądzom nie zna granic, nieczym ś. nie dając pohamować.. Krasz. <Now. z Gr. autós=sam + latréō=służyć, czczę>

Automat, u, lm. *y fiz. 1. przyrząd z ukrytym mechanizmem, wprowadzającym go w ruch. 2. figura istoty żyjącej a. manekin, naśladowający jej ruchy; android. 3. fil. mechanizm, działający niezależnie od świadomości, woli a. zamiaru; przypadek (u Arystotelesa). 4. muz.=instrument w postaci człowieka, grający za pomocą ukrytego mechanizmu*. Przen.: człowiek niesamodzielny, manekin, lala, kolek, bakwan. <Gr. autómatos przym.>

Automatycznie przys. od Automatyczny.

Automatyczność, i, blm. *rz. od Automatyczny.*

Automatyczny 1. a) samodzielający, mechaniczny. b) machinalny, bezmyślny, nierozumny. 2. lek. odbywający ś. bez wpływu woli i wiedzy, bezwielny: Ruch A. serea, kiszek, płuc. Ruch A. bywa rytmiczny, ciągły a czasowy.

Automatyzm, u, blm. *1. właściwość automatu; samoistne, samorzutne, niezależne od zewnętrznych pobudek poruszanie ś. a. działanie. 2. bezmyślność mimowolność.*

Automedon, a, lm. *y a. owie żart. woźnica; do- rożkarz*: Nieszczęśliwy ten A. wjechał naprzód

na pieniek i mało nie wyrzucił. Korz. <Z Gr. wł. Automólón>

Automolit, u, lm. y min. *galmit, spinel cynkowy, glinakan cynku*. <Now. może z Gr. automólós = przebiegać, przechodzić, uciekać + líthos = kamień>

Automorficzny przym. od **Automorfizm**. Mat.: Funkcje automorficzne = nie zmieniające ś. przez podstawięcie linjowe.

Automorfizm, u, blm. wcielanie w dzieło sztuki własnej postaci. <Now. z Gr. autós = sam + morfós = postać>

Autonomicznie przys. od **Autonomiczny**: Rządzić ś. A.

Autonomiczny przym. od **Autonomia**: Władze autonomiczne.

Autonomista, y, lm. śel *stronnik a. zwolennik autonomji, samorządu* (w parlamencie, rządzie), broniący praw swej narodowości i szanujący także prawa innych: Czesi, Słowianie, Polacy stanowią w radzie państwa zastęp autonomistów.

Autonomistyczny przym. od **Autonomista**: Stronnictwo autonomistyczne.

Autonomizm, u, blm. *system polityczny, polegający na obronie praw każdej narodowości*. A. w Austrii opiera ś. centralizmowi.

Autonomia, i, blm. 1. *samorząd, nie centralizacja, wolność rządzenia ś. u siebie własnymi prawami, nadana prowincji*: Walka o centralizm lub autonomję. 2. *inicyjatywa osobista, pole do działalności indywidualnej*: Dowódcom oddziałów nadano szeroką autonomję. 3. fil. *dyktowanie praw samemu sobie*: A. woli = wolność a. niepochochność woli. <Gr. autonoma>

Autoplastyka, i, blm. 1. *fizjotypja, druk autoplastyczny, samodruk, otrzymywanie form drukarskich, bezpośrednio z samego przedmiotu*. 2. lek., *operacja plastyczna, zastępowanie brakującej części ciała (nosa, ust, powiek) skórą z innego miejsca*. <Now. z Gr. autós = sam + p. Plastyka>

Autopsja, i, lm. e i. *oglądanie naoczne, własnymi oczyma*: Tylko na podstawie autopsji można wzmiankować o filjacji rękopisów. 2. *ogłędziny pośmiertne, rozbiór zwłok, sekcja*. <Gr. autopsia>

Autor, a, owie a. rzy i. *×sprawca, twórca, wynalazca, założyciel, fundator*: Zdrada na autora zawsze spada. A. mego szczęścia. A. zakonu. 2. *pisarz, układacz*: Powadził ś. kalamarz z piórem, kto księgi był autorem. Krasz. 3. *przen. sam utwór pisarski, dzieło*: Objasniać starożytnych autorów. 4. *↑oskarżyciel, powód*. 5. *poprzedni właściciel*: Prawa od autora przechodzą na sukcesora. 6. zool. (linea cinella) = *rodzaj motyla*. Kluk. Zdr. **Autorek**. <Łé. auctor a. aut(h)or>

Autorament, u, lm. y, *×Auktorament*. 1. *rodzaj, gatunek, styl, pokrój, moda*: Ekonom starego autoramentu. Krasz. Piosnki starego autoramentu. Bał. 2. *↑woj. = a) urzędzenie, uzbrojenie, wyćwiczenie i cały byt wojsku według pewnego wzoru, regulamin*. b) *zaciąg wojska, pobór wojskowy, rekrutacja*: Regimenty eudzoziemskiego i narodowego autoramentu. c) *obowiązek służby wojskowej*. <Łé. auctoramentum>

Autorek, rka, lm. rkowie p. **Autor**.

Autorka, i, lm. i forma ż. od **Autor**.

×Autorów p. Autorski.

Autorski, *×Autorów* przym. od **Autor**: Sława autorska. Autorsko-obywatelskie sumienie straszliwyby uczyniło zarzut. Jeż. Prawa autorskie (=

ustawy zabezpieczające autorom i artystom korzyści z owoców ich pracy).

Autorstwo, a, blm. *rola, charakter autora, jego zatrudnienie, pisanstwo*: Zaprzeczają mu autorstwa tego dzieła.

Autorytet, u, lm. y i. *powaga, przewaga, znaczenie, wyrocznia*: Chęć wyswobodzenia ś. z pod autorytetu kościoła. Krasz. Znajomość służby była autorytetem w całym pułku. Jeż. 2. *człowiek, mający powagę, znaczenie, głos przeważny, specjalista, znawca, biegły*: Pewnym autorytetem zdaje ś., że stanowiska publiczne wynajęli w pacht wiecysty. <Łé. auctoritas>

Autoryzacja, i, lm. e p. **Autoryzowanie**.

Autoryzować, uje, ować *potwierdzać, sankcjonować, konfirmować, weryfikować; upoważniać, umocowywać, dawać pełnomocnictwo*: A. wyrok. A. pisma przy dworze zagranicznym. <Fr. autoriser, z Łé. auctor>

Autoryzowanie, a, blm. *czynność cz. Autoryzować; Autoryzacja*.

Autorzyna, y, lm. y m. *pog. lichy, marny autor*.

×Autoskopja, i, blm. lek. *oglądanie za pomocą stosownych przyrządów organów własnego ciała*; *przen. przyglądanie ś. sobie* (np. w zwierciadle): Zabierał ś. do długiej autoskopji, gdy przerwały mu to zajmujące badanie nadeięgające z hałasem furmanki. Krasz. <Now. z Gr. autós = sam + skopéō = badam, patrzę>

Autosomnambulizm, u, blm. *wprowadzanie siebie samego w stan somnambulizmu*. <Now. z Gr. autós + p. Somnambulizm>

Autosugiestja, i, blm. *wprowadzanie w siebie*: Ta A. namiętności to najgłębszy rys psychologiczny. Chm. <Now. z Gr. autós = sam + Łé. suggestio>

Autoterapja, i, blm. *uleczenie choroby własnymi siłami ustroju*. <Now. z Gr. autós = sam + p. Terapja>

Autotransfuzja, i, lm. e lek. *napędzanie krwi z kończyn i żył brzusznych do serca, płuc i mózgu*. <Now. z Gr. autós = sam + p. Transfuzja>

Autotyp, u, lm. y *cyfrotyp, światłotrak*. <Now. z Gr. autótypos przym. dosł. = samobitny, p. Typ>

Autotypja, i, lm. e i. *cyfrotypja*. 2. *autotyp*.

Autunit, u, blm. min. p. **Uranit**. <Od miasta Fr. Autun>

Auzometr, u, lm. y p. **Auksometr**.

†**Awa** przys. *oto*.

[**Awa**] sp. *czyż*: A. nie przyjedzie? <A + Wa>

Awa, y, lm. y bot. *roś. piper methysticum*. <Z języka tahityjskiego>

!Awalansza, y, lm. e *lodowiec, lodowal, głeczer; lawina śniegu*. Garez. <Fr. avalanche>

Awanfosa, y, lm. y woj. p. **Przekop**. <Fr. avant — fossé>

Awangarda, y, lm. y, *×Awangardja straż przednia*. <Fr. avant-garde>

!Awanja, i, lm. e i. *ucisk, krzywdza, obelga*: Wyrządzano jej rozmaite awanja. Byk. 2. *nieprawny podatek celny*. <Fr. avanie, z Ngr. abania>

×Awanpost, u, lm. y p. **Forpoczta**.

! Awans, u, lm. e i. *podniesienie do wyższej godności, promocja, posunięcie a. posunięcie ś. na wyższe stanowisko*: A. szybki, łatwy, powolny, trudny. Starac ś. o A. Przeszkoda do awansu. 2. w lm. *Robić komu awanse = grzeźności, honory; obchodzić ś. z uprzedzającymi względami*;

Jak może żądać, aby ś. wdawała z taką kobietą i robiła jej jakieś awanse? Korz. 3. *zaliczka, zaliczenie, wypłata pieniędzy z góry, przed terminem, na poczet zarobku.* Zdr. **Awansik.** <Fr. avance>

2. **Awans** w. myśl. *pójść dalej! postać!* (do wyzła). <Fr. avance!= idź naprzód!>

Awanscena, y, lm. y *przestrzeń w teatrze między kurtyną a orkiestrą.* <Fr. avant-scène>

Awansik, u, lm. i p. **Awans.**

[**Awansirować, uje, ował**] *awansować.*

Awansować, uje, ował i. cz. ni=a) *posiadać ś. naprzód, pomyślać, zbliżyć ś., podchodzić, następować:* Nieprzyjacieli awansuje. b) a. A. ś., *otrzymywać awans, posiadać ś. wyższej na urzędzie, w randze:* A. na pułkownika. Prędko ś. awansowali, a jeszcze prędzej na dół zstąpili. Szaj. b) *robić postępy, iść naprzód w nauce, doskonalić ś.:* A. w muzyce. 2. *kogo = podnosić do wyższej rangi, posiadać na wyższy urząd:* Z lirnika na królewicza awansowany, kołhanek wyznał pannie swą miłość. Krasz. 4. *dać zaliczkę.* <Fr. avancer>

Awansowanie, a, btm., *czynność cz. Awansować.*

†**Awantazja**, i, lm. e, p. **Awantaż:** *Cieszyłem ś. awantazją, którą i chłudi pachoty miewają.* Arc. <Fr. avantage, Włos. avvantagio>

Awantaż, u, lm., e †**Awantazja** *położenie dobra materialnego a. moralnego, zysk, korzyść, zarobek, pożytek, przewaga, pierwszeństwo, zaleta:* Piękność ma pewnych zwycięstw awantaże. Być w awantażu, mieć A. nad kim. Wyglądać, zmienić ś. na A.=dobrze, doskonale, lepiej niż dotychczas, korzystnie, pochlebnie, pięknie. <Fr. avantage>

×**Awantażownie** przys. od **Awantażowny.**

×**Awantażowny** *korzystny, zyskowny, pożyteczny:* Posesja awantażowna.

Awantura, y, lm. y i. *przygoda, osobliwe zdarzenie, przypadek, historia:* Sowizdrzał i jego awantury. Opowiada pięć dziwów, sześć awantur. Prz. 2. *burda, kłótnia, scena, heca, chryja, skandal, afera, zajście, brewerja:* Pijatyki częste, awantur dużo. Krasz. Przyjść mogło do burdy, do awantury, do bitwy woźne. Kaczk. 3. †*praw.= ostrzeżenie, zawiadomienie.* Zdr. **Awanturka.** <Fr. aventure, z Śr. Łć. aventura>

Awanturka, i, lm. i p. **Awantura.**

Awanturnica, y, lm. e, ×**Awanturniczka** i. forma ż. od **Awanturnik.** 2. *kobieta złych obyczajów, dziwnych a. podejrzanych przygód, intrygantka.*

Awanturnictwo, a, btm. *usposobienie awanturnicze, zawaljawstwo.*

×**Awanturniczek, czka**, lm. czki p. **Awanturnik.**

×**Awanturniczka**, i, lm. i p. **Awanturnica.**

Awanturniczo przys. od **Awanturniczy:** A. usposobiony. A. rzucają ś. na rzeczy nowe, nie wypróbowane. Krasz.

Awanturniczość, i, btm. rz. od **Awanturniczy:** Młodzieńczy entuzjazm nie ohywa ś. bez szalu i awanturniczości. Bał.

Awanturniczy i. *awanturujący ś., hazardujący, ryzykowny, zbyt śmiały, narażający ś., rzutki lekomyślnie, zdający ś. na przypadek:* Polityka awanturnicza. 2. *narażony na przygody, wystawiony na osobliwe zdarzenia, pełen awantur, zajęcie:* Życie awanturnicze. 3. *cechujący awanturnika, awanturnikiem właściwy; burzliwy, niespokojny, zawaljawcki, kłótniwy; z awanturników złożony:* Jaz-

da, która ś. z dwóch pułków zbieraniny awanturniczej składała. Krasz.

Awanturnik, a, lm. cy, ×**Awanturzysta.** i. *człowiek szukający awantur, lubiący przygody, prowadzący życie awanturnicze; błędny rycearz.* 2. *klótnik, zawaljawka; skłonny do wszczynania awantur, zaczepk; burda, halaburda, człowiek niespokojnego charakteru, burzliwy.* Zdr. ×**Awanturniczek.**

Awanturować, uje, ował, ×**Awanturzyć** *wyprowadzić awantury, heca; robić sceny, brewerje; hałasować, wszczynać burdy, kłótnie; rzucać ś., rozbijać ś., szarpać ś., ciskać ś.:* Zrobił ś. wykradzenie; co to ś. hałasu narobi, a stara dopiero będzie A. A. ś. i. *puszczać ś. awanturczo na przygodę, szukać przygód, nuczycielskich przypadek:* Nie wolno A. ś. w takich dalekich imprezach. Kaczk. 2. *decydować ś. lekomyślnie, odważać ś., narażać ś., hazardować ś., ryzykować, brnąć w co, zapędzać ś.:* A. ś. w midostki. Handlujący, mając szczupłe środki, nie powinien A. ś. (*puszczać ś. na spekulacje*). 3. = *awanturować.*

Awanturowanie, a, btm., *czynność cz. Awanturować.*

Awanturowanie się, a ś., btm., *czynność cz. Awanturować ś.*

Awanturyn, u, lm. y min. *odmiana kwarcu.* <Now. z Fr. aventure=przygoda, traf itd>

×**Awanturzenie**, a, btm., *czynność cz. Awanturzyć.*

×**Awanturzyć**, y, ył p. **Awanturować.**

×**Awanturzysta**, y, lm. ści p. **Awanturnik.**

Awarja, i, lm. e, ×**Hawarja** *uszkodzenie okrętu w podróży; straty w towarach na okręcie; wydatki okrętowe.* <Śr. Łć. (h)awaria, skąd Fr. avario>

[A wej] p. [Wej].

†**Awerny**, ów, btp. *piekło.*

×**Awers**, u, btm. *główna, czolowa strona monety (z wizerunkiem paującego a. herbem).* <Łć. adversus = przodem obrócony>

Awersja, i, lm. e i. *wstręt:* Dziwną jakąś awersję czuł do tego podstarośłego. Sienk. 2.

†*praw.= wynagrodzenie za pozbawienie korzyści ze służebności:* A. za pańszczyznę, za prawo polowania. 3. †*przeszkoda, odwrócenie a. odwrócenie uwagi i usiłowań od czego, dywersja:* Wenetowie czynili awersję wojny, bo trzymali na sobie wielką część tego wojska. Pas. <Łć. aversio>

Awiceptologia, i, btm. *nauka, sztuka łowienia ptaków.* <Now. z Łć. auceps (zam. avi + cept) = ptaszniak + Gr. -logia = nauka>

Awizaż, u, btm. farb. p. **Ożywianie.** <Fr. avivage>

Awiz, u, lm. y i. *zawiadomienie, zaświadczenie.* 2. *han. zawiadomienie o wysłaniu towaru a. przekazu:* A. wekslowy. <Fr. avis>

×**Awiza**, y, lm. y *doniesienie, wiadomość, depesza, nowina, wieść, pogłoska:* Komendant stał awizy o niebezpieczeństwie. Rol. Były między temi awizami kłęski i śmierci nieprawdziwe i przesadzone. Sienk.

Awizacja, i, lm. e *praw. zawiadomienie, doniesienie, oznajmienie; pismo urzędowe, wzywające osobę prywatną:* A. celna, magistrata, pocztowa, sądowa. Wręczyć, doręczyć, otrzymać awizację.

Awizacyjny przym. od **Awizacja:** Blankiet A. = zawiadomienie, awizacja.

Awizo, nieod. **Awizowiec** i. *mały, lekki statek morski do posyłek a. szybkiego rozwożenia rozkazów a. depesz między okrętami a. punktami wybrzeża.* 2. *doniesienie, zawiadomienie.* <Hp. aviso>

Awizować, uje, ował i. *wiać, donosić, oznajmiać, opowiadać, przestrzegać, uprzedzać, da-*

wał znać, meldować. 2. zam. **Wizować**: A. pasport. A. s. przedstawiać s., meldować s., stawiać s. przed kim: Dostali s. do Kamieńca, nie awizując s. gubernatorowi. Rol. <Fr. aviser, Włos. avisare>

Awizowanie, a, blm., czynność cz. **Awizować**. **Awizowanie się**, a s., blm., czynność cz. **Awizować** s.

Awizowiec, wca, lm. wca p. **Awizo**.

Awjacja, i, blm. aeronautyka dynamiczna, sztuka latania po powietrzu zapomocą skrzydeł, latawców, śrub. <Now. z Łć. avis = ptak, stąd Fr. aviation>

Awjacyjny przym. od **Awjacja**: Przyrząd A. Lillienthala.

†**Awo**, †**Awoż** przys. 1. nuż, może, przecież: A. nam Bóg da pokój. Warg. Awo dostaniemy takich przyjaciół, za których radę... Orzech. 2. owo, owóz, owo, ot: Awom ja jest. Koch. 3. Awo zgoła, awo krótko = jedynym słowem, krótko mówiąc, słowem: Awo krótko, wojował Demosten z naturą i otrzymał zwycięstwo. Warg. Awo zgoła, wszystkie postępy Kazimierza są chwaly godne. Błaż. <A + Wo + Ze>

Awoceta, y, lm. y zool. ptak recurvirostra. Jun. <Hp. avoceta>

Awoira, y, lm. y bot. roś. elaeis guinensis <Z języków Gujany>

†**Awoż** przys. p. **Awo**: Zbytnie s. objadwszy, odszedł od pamięci: A tobie, braciszku, nie wstrzymywał chęci! Pot. <A + Wo + Ze>

[**Awu**] p. [**Au**].

×**Awuls**, u, lm. y i. folwark zwykle bez włościan, należący do większej majątności. 2. geol. oderwisko zrosle. 3. †praw. grunt, nieprawie oderwany od majątku; oderwanie części kraju. <Łć. avulsus = oderwany>

×**Awulsja**, i, lm. e oderwanie nieprawie gruntu od majątku: Król wziął na siebie obowiązek uspokojenia dóbr tych od wszelkich pretensji, impetyji i awulsji. Bart. <Łć. avulsio>

†**Aza**, †**Azaż**, †**Azall**, †**Azallwiem**, †**Aża**, †**Ażall**, †**Za**, †**Zaż**, [**Azaż**, **Azaż**, **Ażll**] sp. 1. czy? czyż? czyli? alboż?: Aza Bóg wywraca sąd? a Wszelchmocy aza nieuje sprawiedliwość? Bud. Aza-by s. nie mogła znaleźć insza krotchwila, niż też te ustawiczne karty? Górn. 2. może, a nuż: Będę pościł, aza jaką pociechę odniosę. Skar. Oczy łzami zamoczę, aza napłakawszy s. pociechę odniosę. Groch. <A + ZA>

Aza, y, blm. apt. i. A. siódka, p. **Benzoes** 2. A. śmierzcząca, p. **Smrodzieniec**. <Now. as(s)a, aza niewiadomego pochodzenia; może od nazwiska J. Asso y del Rio, botanika Hp. XVIII w.>

[**Azaś**] p. †**Aza**.

Azala, i, blm., **Pinkofina** żółty proszek po zlugowaniu trawu alkoholem metylowym. <Now. z Gr. azalós = suchy>

Azalea, i, lm. e p. **Azalia**.

Azaleina, y, blm. chem. azotan rozawiliny, barwnik czerwony uwilnowy.

†**Azall** p. †**Aza**: Spodziewać s. trzeba odpisu, który azaliby (= jeśli by, gdy by) był pomyślny, dogodziłoby s. woli stanów. St. Aug. Połączone już rzeki, a w czasie A. nieodległym, połączone będą i morza. St. Aug. <A + ZA + LI>

†**Azallwiem** sp. p. †**Aza**. <A + ZA + LI + WIEM>

Azalia, i, lm. e, **Azalea**, **Polanka**, **Bahun**, **Bagienko**, **Kwłacieniec** bot. (azalea) roś. z rodziny wrzosowatych. <Now. z Gr. azalós = suchy>

×**Azará**, u, lm. y p. **Hazard**.

×**Azardować**, uje, ował p. **Hazardować**: Przy wolnej Stanisława elekcji na wszystko byli azardowani. Mat. A. s. p. **Hazardować** s.

×**Azardownie** przys. od **Azardownik**.

×**Azardownik**, a, lm. cy p. **Hazardownik**.

×**Azardowny** p. **Hazardowny**.

×**Azardzista**, y, lm. sei p. **Hazardownik**.

Azaryna, y, blm. apt. kamfora kopytnikowa. <Od rośliny azara, tak nazwanej od botanika Hp. Azara †1804>

[**A zatem**] a **zresztą**. <A + Za + Ten>

†[**Azaż**] p. †**Aza**: Azażeś ty sam od Greków niemado lekkości nie użył? H. Tr. A. i w święto jeść nie potrzeba? Paszk. A. mi źle było nie mając praey? Skar. <A + ZA + ZE>

Azbest, u, lm. y min. p. **Amfibol**. <Gr. ásbestos (dosł. = niegasnący)>

Azbestowy przym. od **Azbest**: **Knot A.**

×**Azłmut**, u, lm. y p. **Azymut**.

×**Azłmutalny** p. **Azymutowy**.

×**Azymutowy** p. **Azymutowy**.

Azjanka, i, lm. i zool. (clops) rodzaj ryby. Kn. <Od Azji>

Azjatyzm, u, blm. ogół przymiotów, cech właściwych Azji, dzikość, pierwotność: Piękności greckie i rzymskie jakoby foremne i postrzyżone ogrody, nie tak przypadają do jej (romantyczności) smaku, jak bujne stepy i zarośle azjatyizmu. Śniad.

Azobarwnik, a, blm. **zółcień anilinowa**. <Now. z azo- = może z Gr. a = nie, bez + zōs = żywy + Barwnik>

[**Azoch**, u, lm. y] **zaduch**, **fetor**. <Może z **Azot**?>

Azoleczny geol. martwy, nieżywy (o pokładach ziemi nieznanych, które są może pierwotnymi skałami): Skały azoleczne (pochodzenia ogniowego). <Gr. ázōos = nieżywy>

Azorka, i, lm. i bot. roś. **azorella**. Czer. <Now. azorella, zap. z języków Ameryk.>

Azoryt, u, lm. y min. **tantalan wapna** <Od wysp Azorskich>

Azot, u, blm. gaz, **pierwiastek chemiczny**, **naczelny w gromadzie azotowców**, część składowa powietrza, **saletroród**: Tlenek azotu = gaz rozweselający. <Gr. a = bez, nie + zōs = żyję>

Azotan, u, lm. y chem. **saletrzan**, **połączenie kwasu azotnego z tlenkiem metalu**: A. potasu = **saletra zwyczajna**. A. sodu = **saletra chilijska**. A. srebra = **lapis**. A. bizmutu.

Azotek, **tku**, lm. **tki** chem. **związek jakiegokolwiek pierwiastku z azotem**. **Azotek boru**.

Azotny, **Azotowy** przym. od **Azot**: **Kwas A.** = **kwas saletrzan**.

Azotometr, u lm. y chem. **przyrząd do oznaczania ilości azotu w związku**. <Now. Azot + Gr. métron = mierz>

Azotowodorny przym. od **Azotowodór**. <Now. Azot + Wodór>

Azotowodór, **oru**, lm. **ory** chem. **kwas azotowodorny**, **azotmid**.

Azotowy p. **Azotny**: **Nawozy azotowe**.

Azoturja, i, blm. lek. **moczenie azotne**, **moczówka prosta**. <Now. Azot + Gr. ouréō = moczę s.>

†**Azuka**, i, lm. i p. **Hazuka**.

Azulina, y, blm., **Azuryna barwnik błękitny**. <Od **Lazur**>

Azur, u, blm. p. **Lazur**.

Azurowy przym. od **Azur**.

Azuryna, y, blm. p. **Azulina**.

Azuryt, u, lm. y min. *węglań miedzi zasadowy, ruda miedziana.*

Azyl, u, lm. e *schronienie w ucieczce, przytulisko, przytułek, zwłasczka dla ściganych przez prawo.* <Gr. ásylos>

Azyna, y, lm. y, Azymus, Azymum *kość. chleb prażony, prażnik, oplutek, maca.* <Gr. ázymos = niekwaszony>

Azymum nieod. p. **Azyna.**

Azymus, u, lm. y p. Azyna.

Azymut, u, lm. y, Azimut, Acimut *l. astr. łuk poziomy, poziomoluk, kąt między południem danego miejsca a kołem wysokości gwiazdy.* 2. *mier.: A. boku = kąt między linią południkową a bokiem trójkąta trygonologicznego.* <Now. z Arab. as-sent = poziomoluk>

Azymutalny p. Azymutowy: Koło azymutalne. **Azymutowy** przym. od **Azymut**; **Azimuthowy, Azymutalny, Azimuthalny:** Stopień, łuk A.

Azyna, y, lm. y chem. *związek azotu z wodorem:* Azyny złożone, np. fenazylna. <Now. może od Azot, a. od Gr. asinés = nieszkodliwy>

[Ażil] p. **Aza.**

1. Aż, †Aże, [Aże, Jaż, Jaże] przys. **1.** *wyraża odległą granicę czasu, miejsca, kres oddalony, znaczny stopień natężenia, mocy:* Aż do Mazowsza biegł. Biel. Mór był wielki, przed którym aż król ustąpił. Biel. Podbródek aż do ust skancerowany. Skar. Zabawił aż do rana (= do samego rana). Bił aż do krwi. Robił miny, że aż (= nawet) ojciec śmiał ś. Piękny, patrzeć na niego aż miło. Kras. Szczęśliwy to był wiek, aż miło wspomnieć. Kniaź. Aż (= dopiero) za wtórą wyprawą nieprzyjaciół zhołdował. Stryjk. Pokazał, aż dokąd rozpusta zapędzić ś. może. Oss. Czechowie porażeni aż uciekli do Pragi. Biel. **2.** *otóż, naraz, wnet, a oto:* Aż o północy zorza rozciągnęła ś. Słow. Aż raz, a było to już w trzecim roku... Kaezk. Prz. <A + ŻE>

2. Aż, †Aże, [Aże, Jaż, Jaże, Ażno, Auż] sp. **1.** *nim, póki, dopóki nie, aż dopiero, chyba:* Mądry nie mówi, aż głupi przestanie. Prz. Złemu, aż jest, nie wierzymy. W. Jak. **2.** *gdy już, gdy wnet, aż oto, a oto:* Niema pana w domu, aż u służ gody. Min. Jak tylko rzekł, aż czeladź swych panów morduje. Bardz. Ledwie ś. ucieczył z wdzięcznej swojej córy, aż jej płacze. Tw. Nie wyjdzie strumyk dziesiątego kroku od swego źródła, aż go drugi wspiera, aż dalej trzeci przybywa mu z boku. Pot. **3.** *tylko, skoro tylko:* Aż im to odmówił, żądali powtórę. Warg. **4.** *chyba, chyba gdy:* Statua tu stać przez ś., aż żelazem przybita, nie może. Skar. Ażby proszon, to uczyni. Włod. **5.** [Aż, Aże] *niech, aby:* Zagrajcie, aż potanieżę! **6.** [Aż] *nie, jak:* Nie więcej nie uświadom, aż jednego szczupaka.

!Aza sp. p. **Aza.**

!Ażał sp. p. **Aza:** Na ganek kroczy, A. książkę wodać nie rozkaże. Mick.

†Ażard, u, lm. y l. p. Hazard: Szlachta ostatnim potykała ś. ażardem. Mat. **2.** *karc. renons, karty zostawione na ćwika a. pomoc.*

Ażardować, uje, ował p. Hazardować: Oświadczamy ś. życie A. i krew wylewać.

Ażardowanie, a, lm. a, *czyność cz. Ażardować.*

1. †[Aże] p. 1. Aż: Duszycki aż pachną Panu Jezusowi. Kon. <A + ŻE>

2. †[Aże] p. 2. Aż: Nie przyjdę, A. za roczek. Jechali, A. zza krzaka ujrzą wilkołaka. Poślizie po doktora, A. mię uzdrowi. <A + Że>

Ażeby sp. p. **Aby.** <A + ŻE + BY>

Ażjo nieod. han. *miemie, wymienne, nadpłata, przewyżka ceny targowej, pieniądze a. papierów wartościowych nad ich nominalną wartość, zwyczajka, laża.* <Włos. aggio, z agio = wygoda; Laža z Fr. Pagio>

Ażjotaż, u, bhm., Ażjoterstwo *gra giełdowa, spekulacja na zwyczaj i zwyczaj papierów publicznych, zboża, towarów itp., zyskowe obroty wekslowe (w zn. ujemnym):* A. i lichwa są ich głównym zajęciem. Popyt na bilety (na koncert) niebywały, ale, dzięki wczesnym zamówieniom, A. wykłezony.

Ażjoter, a, lm. owie *zajmujący ś. ażjotażem.*

Ażjoterski przym. od **Ażjoter.**

Ażjoterstwo, a, bhm. p. Ażjotaż.

Ażkłos, u, lm. y lut. *szkło, zmieszane z popiołem.* <Nm. Aschglass>

[Ażno] *aż tu, aż oto:* Patrzę, A. idzie niedźwiedź.

†Ażucka, i, lm. i p. Hazuka.

†Ażuka, i, lm. i p. Hazuka.

1. Ażur, u, lm. y l. *rzecz ażurowa, filigran:* A. na lampę = abażur, ciemnik. **2.** *jub. = oprawa drogich kamieni, bez okrycia ich strony spodniej:* Oprawić djament w A. <Fr. à jour dosł. = światłem, ze światłem>

2. Ażur nieod. przym. *ażurowy, przejrzysty, dziurkowaty:* Ściany, materja A.

3. Ażur przys. *ażurowo, przejrzysto, dziurkowato.*

Ażurek, rku, lm. rki haf. *dziureczki, wyrabiane w szerszych miejscach haftowanych liter a. deseni.*

Ażurowo przys. od **Ażurowy:** Osadzać turkusy A.

Ażurowy przym. od **Ażur, przezroczysty, przejrzysty, przechijający, filigranowy, dziurkowaty, rzadko tkan, gęstosialkowy:** Zosia kładzie pończoszki białe, ażurowe. Mick. Przen. żart.: *mytarty, dziurawy, podziurawiony, świecący dziurami:* Rozstałem ś. raz przecie z moim arey już ażurowym fraezkiem.

†Ażusta, y, lm. y rodzaj ubrania. <Z Fr. ajustée dosł. = przystrojona, ozdobiona>

[Ağrest, u, lm. y] p. Ağrest.

B

B i. spółgłoska wargowa twarda, głośna czyli dźwięczna, wybuchowa (doraźna). Przed spółgłoskami cichymi oraz na końcu wyrazów ma brzmienie *p* (babka, chleb). Miękkie *b* na końcu wyrazów traci obecnie w wymawianiu swoją miękkość (jedwab), dawniej zaś oznaczało ś. tu przez *u'* (jedwab'); przed samogłoskami (oprócz przed *i*) wyraża ś. przez *bi* (bieda). **2.** w skröceniach = a) przed rzeczownikami *były*, a *bieżący*, np. b. urzędnik (= *były urzędnik*). b. m. i r. (= *bieżącego miesiąca i roku*, a w bibliografjach = *bez miejsca i roku*). b) przed przymiotnikami i przysłówkami = *bardzo*, np. b. dobry, b. dobrze. c) b. p. = *błogosławionej pamięci*. **3.** muz. a) b. = *bas*; *benol*. b) stanowi nazwę obniżonego o pół tonu siódmego stopnia skali muz. (tonu *h*). c) jest znakiem obniżenia każdego tonu o pół tonu; dwa *bb* obniżają o dwa półtony. Tonacje B major (dur) i B minor (moll).

Ba w. **1.** *zaiste, tak, doprawdy*: Jak nie oszaleć, na tym cała sztuka, ba! Fred. A. **2.** *już ci!*, *o!*, *tak!*, *a tak!*, *no tak!*, *jeszczeby też!* Ba, łatwo to mówić! Ba, jemu w to graj! **3.** *nawet, owszem, ale co, co więcej*: Nie wie, ba i wiedzieć nie chce! W Europie, ba i w całym świecie! **4.** *przeciwnie, owszem, właśnie, otóż*: Nie nam do tego, ba i bardzo do tego! **5.** *no!*, *nuż!*, *nuż!*: Ba, toć ś. nie godzi! Ba, obacz, jak jest piękny! **6.** *masz sobie!*, *dobryś!*, *a do licha!*, *ot masz!*: Ba, powiedział, co wiedział! **7.** *aha!*, *to tak!*, *to co innego!*, *to rzecz inna!*, *a!*: Ba, tak mi mówcie, teraz rozumie! **8.** a ba! = *to co innego!*, *to rzecz inna!*: „Dam ci reńskiego, a zrób, co każe.“ „I za dziesięć nie zrobię.“ „Dam ci dwa.“ „A ba!“ Fred. A. **9.** *ba!*, *e!*, *no!*: Ba, i na co to ś. zdako! **10.** *ale!*, *aha!*, *oho!*: „To próżne słowa.“ „A ba! słowa, nie słowa.“ Fred. A. **11.** *ir. ba, ba!*; ba i bardzo a. [bajbardzo; ba i prawie a. bajprawie; ba i eo to!] *jeszcze jak!*; *tak, tak!*; *oho!*, *aha!*, *ehe!*, *a jakże!*, *a zaraz!*, *a nawet!*, *pewnie!*, *zapewnie!*, *ale!*: Ba, ba, interesa! chyba cię jaka dziewczyna zatrzymała. Ba! ba! klasztor ubogii!, wy we wszystko opływacie! Mówi, żem zalotna, ba i bardzo! **12.** [Ba] = a) *tak, nie inaczej, no przecie, a jakże, naturalnie, ma ś. rozumieć, spodziewać ś.*, *właśnie* (tylko w odpowiedziach): „Z domu idziesz?“ „Ba!“ „Więć to on ma płacić?“ „Ba, ba!“ b) *lecz, ale, tylko*. **13.** *ba!* *ba!* = *no-no!*, *pi-pi!*, *ho-ho!*, *oho!*: Ba, ba, ba! kogo ja to widzę! **14.** [ba, ale ba, bajduże] *to i cóż?*, *no i cóż?*, *ha!*, *mniejśca o to!*, *cóż robić!*, *nie nie szkodzi!*, *cóż z tego?*, *wielkie rzeczy!*, *wielka rzecz!*, *więć cóż?*: Ba! alboż to konie świata, alboż nie ma on przed sobą czasu? „Pijcie, tylko patrzcie, aby...“ „Ale ba! albo wszyscy nie pomieramy?“ **15.** [ba, ba i eo to!] *ba i eo to* (warto): Trafiłem zajęcia, ale mi uciekł, ba i eo to! **16.** [ba, no, ale] *a jakże*.

Baba, y, lm. y **1.** *stara kobieta, starucha*: B o siedmiu krzyżkach, bez zębów, ślepa. B.-by go pęcherzem wystraszyła. Prz. **2.** *żebraczka, uboga, biedna*: B. z pod kościółka. Przyszła B. po prośbie a. po prozonym. **3.** część. **Babka** = *matka ojca a. matki*. **4.** *rub. męzka*: Skoro dzieweczce czepiec włożą, już ona B. **5.** [B.] i rub.

= *żona, stara, jejność, polowica, magnifika*: Moja B. Babę brać. Sienk. (= *żenie ś.*). **6.** [B., **Babka**, *babia mać, Babuńcia, Babica, Bablarka, B. położna*], † B. *pomoćna* = *kobieta czuwająca przy położnicy, odlierająca dziecko, akuszerka*. **7.** *kobieta sprawująca kłopot, krepująca, kamoszka*: Tylko kłopot z babami. B. z wozu, koniom łeż. Prz. **8.** *pog. kobieta*: Gdzie djabeł nie może, tam babę pośle. Prz. **9.** *kobieta, posługaczka, najemnica, wyrobница, robotnica*: B. do posług, do mycia podłóg. B. a. **Babka** *kościelna*. **10.** *przelepkca, krumpa* B.: Kłocą ś. baby na rynku; *włoscianka, kobieta wiejska, wieśniaczka, chłopka, przybyła z produktami na rynek*: Kupować u bab korzystniej, niż u przekupiek. **11.** B. *jętza* = *czarownica, wiedźma, ciota*; *przen. złoźnica, sekutnica, kłótnica, święgot, kobieta swarbowa, furja, heród* B.: B. swoje, czar swoje. Prz. Gdzie doktor nie może, tam B. pomoże. Prz. **12.** *strężycielka niezrędu*. **13.** *przen. o mężczyźnie* = *baburcz, niewieściuch, piecuch, niedołęga, ichórz, papla, plotkarz*. **14.** [Psie baby] p. **Przebaby**. **15.** † w szachach = *królowa, pani, marszałek*. **16.** *kłoc w kształcie głowy ludzkiej, który na komorach wodnych daje frycom do całowania*: Jak to tam będzie na komorze, kiedy ci ś. B. nadstawi! **17.** *babwan ze śniegu, który chłopcy lepia*. **18.** † [B.] = *posąg kamienny męski a. żeński, znajdujący w kurhanach*. **19.** *ciężar do wbijania pali, do wytłaczania oleju itp., baran, odhajak, bitnia, część składowa kafaru, uderzająca o pal*. **20.** *kloda dębowa z rekojęścią do wbijania, ubijania, tarawek*. **21.** *czop, pęk ze szmat do zatykania czeluści pieca, komina, zatykadło*. **22.** *smarek zatykający nos, babok*. **23.** *wiecha zatykana w miejscach niebezpiecznych dla przejazdu, przejścia*. **24.** *szczotka, miotła, galgan na długim kijku do omiatania sufitów, ścian*. **25.** B. a. **Babka** [Babica] = *ciasto pieczone w donicach*: B. wielkanoena. **26.** B. a. **Babka** = *legumina upieczona w okrągłej forence*. **27.** [B.] = *duży ostatni snop podczas żniwa*. **28.** [B.] = *beczka do nawijania liny podczas łowienia ryb na łodzi*. **29.** *forma drewniana, na której prasują i fasomiją kapelusze*. **30.** [B.] = *żelazko, na którym klepią kosy i sierpy*. **31.** *na okrętach* = *hak, bosak*. **32.** [B.] *prawna część kołowrotka do przedzenia*. **33.** a. **Pikieta** = *koktek, od którego zaczyna ś. gra w krokietu*. **34.** † *koza, arezst. Tw*. **35.** *Baby a. Babki astr. plejad, dżdżownice, kwoka z kurczętami (gwiazdozbiór)*. **36.** *bot. = a) p. Babka. b) rodzaj gruszek banastych*. **37.** *fl. = a) syjel na skrajce sztabowej, kiedy oryle, zwijując ją, dobrze jej nie wyciągną. b) wiecha, którą stawia w miejscach niebezpiecznych na rzekach, aby nie wprowadzić tratwy na mieliznę*. **38.** *gór. p. Posuń*. **39.** *leśn. p. 2. Chluba*. **40.** *myśl. = a) sójka. b) rodzaj kaczki dzikiej*. **41.** *ucz. pilka do grania nie gumowa, obszyta w skórę*. **42.** *zool. = a) p. Pelikan. b) [B., Babka] sójka; p. Głowacz. c) p. Babka. d) p. Tuńczyk. Zdr. Babka, Babcia, Babelutka, Babeczka, Babusia, Babuś, Babuchna, Babunia, [Babuńcia], Babunieczka, Babuła, Babulka, Babuleńka, [Babulenka], Babulinka, [Babulińka]*. Zgr. *pog. Babsko, Babisko, Babizna, Babsztyl, Babszfel, Babsztrych, Babus, [Babsztur, Babiono, Babiszozel]*. <Pń. Bab>

[**Babà** a. **Babàch**] w. = *buch, bach, buš* (o upadnięciu, w mowie dziecięcej): *Lala B.* <Dźwn.>

[**Babàch**] p. **Babà.**

× **Babak**, a, lm. I *staruszek, dziad*: I *babaki* i *kobiety* i *dzieci*. *Jeż.* <Rum. *babac*, z Tur. *babà* = ojciec >

Babaszka, i, lm. I *druk. sztabik (justunek) z obu boków długich wydrążony dla lekkości i taniości.* <?>

Babcia, i, lm. e p. **Baba.**

Babcin należący do *babci.*

Babc lutka, i lm. I p. **Baba.**

Babczany korzeń I. p. **Korzeń.** 2. p. **Żabiniec.**

Babczenie, a, bhm., czynność ez. **Babczyć.**

[**Babczur**, a, lm. y] p. **Glówacz.**

Babczy czosnek p. **Czosnek.**

[**Babczyć**, y, y] *być babką = akuszerką, babcie.*

Babczyn przym. od **Babka**, † **Babisty**; przzen: **Babezyna** wychowanie (= *pieszczone*).

Babeczka, i, lm. I p. **Babka.**

Babeczny żart. przym. od **Babka**: *Był koligatem cioteczno-stryječno-wujeczno-babeczno i baječno, a nie rodzonym.* *Krasz.*

† **Babejski** p. **Babi.** Tw.

Babi, **Babski**, × **Babliński**, † **Babisty**, † **Babejski** I. *tyczący s. baby, babom właściwy, do nich należący*: *Babie plotki, zabobony.* *Dośe mnie nudzi ta cała historia babia.* *Miek. B. kołacz = baba, babka (ciasto).* *Babia góra (= Łysa góra).* [*Babia mać*] p. **Mać.** [*Babia żyta*] p. **Łyda.** 2. *kobiety, żeński, niewieści, białogłowski*: *B. naród chytry!* 3. *Babi gnój* p. **Gnój.** *Babia jagoda* a) p. **Jagoda.** b) p. **Myszopłoch podlistny.**

c) [*Babi korzeń*] p. **Korzeń.** d) [*B. pies*] *rodzaj gąsienicy.* e) *Babia sól* p. **Sól.** f) [*Babie uszy*] p. **Ucho.** g) *Babie zęby* p. **Zęb.** 4. *Babie a. Babskie lato* p. **Lato.**

Babiarka, i, lm. I p. **Baba** pod 6.

Babiarnia, i, lm. e p. **Babinec.**

Babiski przym. od **Babiarz** *babski, plotkarski*: *Babiarskie wieści.* *Rol.*

Babiarstwo, a, bhm. *charakter babiarza.*

Babiarz, a, lm. e I. p. **Baba** pod 13. 2. *człowiek oddany kobietom, zniewieściał, kobieciarz, bałamat, gamrat.*

Babiasty, **Babkowaty** *zakrawający na babę, do babki podobny, babi, babski, zniewieściał, papinkowaty.*

[**Babica**, y, lm. e] I. *część pieca* 2. p. **Baba** pod 6.

[**Babiczka**, i, lm. I] *krzew róży polnej.*

Babić, i, il [a. *Babkować, uje, ował*] I. *czuwać przy położnicy; przyjmować, odbierać dzieci; trudnić s. akuszerstwem.* 2. [*babić*] *czepić, oczepić, wkładać czepkę podczas oczepin.*

× **Babiec**, bca, lm. boy *lekarz akuszer, położnik.*

Babiec, eje, ał *stawać s. babę, stawać s. podobnym do baby, starzeć s.*: *Grzbiet zgarbaciał, twarz babieje.*

Bablenie, a, bhm., *czynność ez. Babić.*

[**Bableniec**, nca, lm. nce] p. **Babinec.**

Babikęs, u, lm. y bot. p. **Pantofelnik.** <Baba † **Kęs**>

Babikrówka, i, lm. i bot. I. p. **Kokoryczka.** 2. p. **Ziarnopłon.** <Baba † **Krowa**>

Babimór, oru, lm. ory bot. p. **Widłak.** <Baba † **Mór**; błędnie piszą **Babimur**, gdyż jest rośliną *Morzybab*>

Babimórowy przym. od **Babimór**; † **Babimurowy**: *Proszek B. (semen lycopodii).*

† **Bablmur**, u, lm. y bot. p. **Babimór.**

† **Babimurowy** p. **Babimórowy.**

[**Babin**] *przym. od Baba; należący do baby; jej właściwy, babski*: [*B. mróz*] p. **Mróz.**

Babina, y, lm. y, [**Babowina**, **Babiono**] *biedna, poczciwa staruszka, stara kobiecina.* *Zdr. Babinka.*

[**Babiniak**, a, lm. I] *krzew, używany do żywoptłowo.*

Babinec, nca, lm. nce I. a. [**Babnica**] *kruchta, przedsionek, przysionek kościelny, gdzie baby siedują.* 2. [**Babinec**] *miejsce pod daszkiem, opasującym wiejską cerkiewkę.* 3. a. **Babiarnia**,

[**Bableniec**] *mieszkanie kobiet, francuzmer, gynecjum.*

4. [**Babieniec**] *izba dla służby kobiecej.*

Babinka, i, lm. I I. p. **Babina.** 2. a) p. **Grzyb.**

b) p. **Kończatek.**

Babinos, a, lm. y *eukier. ciastko półfrancuskie w kształcie nosa.* <Baba † **Nos**>

× **Babliński** p. **Babi**: *Bablińskie plotki, zbytki, zabobony.*

[**Babiono**, a, lm. a] I. p. **Babina.** 2. p. **Baba.**

Babirusa, y, lm. y *zool. (porens babirusa) zwierzę parzystokopytne z rodziny świni.* <Mal. *babirusa* = *świnia-jeleni*>

Babisko, a, lm. a ni. p. **Baba.**

† **Babisty** p. **Babi**: *Posąg B.*

[**Babiszcze**, a, lm. a] p. **Baba.**

Babit, u, lm. y p. **Metaplanekowy.** <?>

Babiząb, u, lm. y bot. *budowa nazwa rośliny: trzmielina (evonymus).* <Baba † **Ząb**>

Babizna, y, lm. y I. *spadek po babce*: *Wnuki z ciotkami babizną a. dziadowinę równo biorą.* 2. † *mienie babki.* 3. [*B.*] a) *spadek po matce*:

Po matce grunt zwal s. babizną. b) *spadek po żonie.* c) *własność żony.* 4. *stan żebraczkii pod kościołem.* 5. † *życie starej kobiety w przytulku*:

Poszła na babizną do szpitala. 6. p. **Baba.**

Babka, i, lm. I I. p. **Baba.** 2. *zdr. od Baba* pod 1: *Na dwoje B. wróżyła.* *Prz. (= rzecz jeszcze wątpliwa, szeroko o tym Dawid pisał);*

pod 2: Babko, dajem ci grosz? Prz. (gdy kto wymawia bagatelną łaskę); *pod 3, żart.: Szlachcie po babce = nieprawdzywy;* *pod 6: a. Babeczka;* *pod 25: B. śmietankowa, poncezowa. B. hiszpańska (z masy biszkoptowej i eseneji poncezowej).*

B. kartoflana, piaskowa a. Zandbabka (biszkoptowa z mąką kartoflaną). *Gry: Słepa a. × ciemna B. a. zmrówek a. ciucinababka: Grać w ślepą babkę.*

Fortuna w ślepą babkę grać z ludźmi lubi. *W ciemną babkę grać. Krasz.*

3. *nazwa kostki, używanej w grze dziecięcej, zwanej Babką.* 4. *gatunek strzelby.* 5. *rodzaj kowadła*

do zaginania pałaków u kłódek zwyczajnych. 6. *młotek grubły, z obu stron jednakowy.* 7. † *moneta drobna, halercz: Złamana B. = nie zgola, złamany grosz, fenig, szeląg: Nie dam ani złamanej babki.*

8. [*B.*] a) *ława piecowa i sam piec (nalepa).* b) *garnek pekuty do mleka.* c) *menudel (zbożowy).* d) *kowadłko, na którym klepią kosy.*

e) *astr. p. Baba* pod 33. 9. bot. a) (*plantago*) a. **Baśl** *roś. z rodziny babkowatych (plantaginaceae);*

gatunki: B. lancetówka (p. lanceolata) a. Pehlo ziele, Języczki; B. piaskowa (p. arenaria) a. Pehlo ziele piaskowe; B. płesznik (p. psyllium); B. średnia (p. media); B. wielka a. gładka (p. major) a. Skołojrza. b) *B. wodna a. Żabiniec babka, p. Żabiniec*

babezany. c) p. **Grzyb chropawy.** d) p. **Bagniatko.** e) *w lm. ogólna nazwa drobnych ziarn spłaszczonej, np. w strączkach abacji.* 10. fl. *kłoc sosnowy trzysządnowy, ociosany z kory do spławu.*

11. *gór. kamień, którym zamykają wejście do ko-*

pabni. 12. *hut. kamień, zamykający skrzywie zaprawy wielkopieczowej, zawora otworu pieca hutniczego, zalepa*. 13. *zool. a) B. pępówka a. [Baba, Babec, Czopyk, Cwiocek, Kostrysa] (gobius) ryba cierniopromienna, gardłopłetwa, z rodziny pępówek. Gatunki: B. barczysta (g. metanostonus); B. łysa, nągowieka (g. gymnotrachelus); B. mała (g. marmoratus); B. szczypta (g. fluviatilis); B. wielkogłowa (g. Kessleri). b) [B.] owad biedronka: Choćby nadwodnej babki, choć muszki. Gosz. e) [B.] p. Głowacz.*

[Bąbkować, uje, ował] p. Babić.

Bąbkowanie, a, bhm., czynność cz. **Bąbkować**.

Bąbkowaty 1. p. **Bąbłasty**: Twarz bąbkowata, jak grzybek. Kaezk. 2. bot.: Bąbkowate rośliny (plantaginaceae) rodzina roślin kwiatowych dwuliściennych. 3. zool.: Bąbkowate = rodzina ryb cierniopromiennych.

Bąblach, u, bhm., **Bąbolach**, in. dębianki indyjskie, galasówki indyjskie a. wschodnie, garbnik wschodni = owoc drzewa ostrostreczyna arabska (acacia arabica). <Wschod. bąblach>

[Bąblać, a, ał] = *plókać, moczyć w wodzie*. <Pń. Babr/Babł>

Bąblać, a a. ble, biał p. **Babrać**.

[Bąbnica, y, lm. ce] p. **Babinec**.

[Bąbok, a, lm. i a. Bąbuk] 1. p. **Bobo**: Nie płacz, bo cię B. zje. 2. p. **Smark**. <Pń. Boj>

†**Bąbol**, a, lm. e p. **Bąbel**. <Pń. Bąbl>

Bąbolach, u, bhm. p. **Bąblach**.

Bąbosze, ów, bhp., **Bąbusze**, [Bąbosze] *trzewiki tureckie, papucze, pantofle*. <Tur. (z Prs.) papusz, papudź, papucze, papuk>

[Bąbowina, y, lm. y] p. **Bąbina**.

×**Bąbożeń**, a, lm. owie *ten, co ś. ze starą babą ożenił*. <Baba + Żon>

[Bąbracz, a, lm. e], **Bąbrała**, **Bąbręga** *który ś. babrze*. <Pń. Babr/Babł>

Bąbrać, brze, ał, **Bebrać**, **Bąblać**, **Beblać**, [Beblać] 1. *bąbrać ś., paprać, gmerać, grzebać, pluskać, mącić, bełtać, brzechtać ś., walać ś., paćkać, pluskać ś., chlapać ś.*: Dziecko babrze w cieście. 2. *licho malować, gwizdać, paćkać, bągrać*. 3. *gmerać, grzebać, szperać w czym, wertować co*: Już byłeś żołnierzem, kiedy ja jeszcze bąbrałem w Alwarze. 4. [B.] = a) *krącić na szalusi*. b) *robić szkodę*. c) *czarować (mleko)*. d) *kwasić mleko*. e) *brudno a. bezładnie coś robić*. **B. ś. I.** p. wyż. pod 1., *narzać ś., peckać ś.*: Poniewieraj ś. w błocie, w którym bąbrałi ś. pisarezyki, stolarezyki, szewczyki. Jeż. 2. [B. ś.] (o dziecku) *mazać ś., być mazgajowatym*. 3. *marudzić, wybierać ś. niesporo, gmerać ś., grzebać ś., guzdrać ś., mądzić, balanucić*.

[Bąbrák, a, lm. I] *ten, co brzydtko pisze, gryzmoła, gwazdlacz*.

Bąbrała, y, lm. y *ten, co babrze, paprała, gwazdlacz, flejtuch; guzdrała, guzdrałski, maruda, mądziarz, grzebala*.

Bąbranie, a, bhm., czynność cz. **Bąbrać**.

Bąbrania, y 1. bhm. p. **Bąbranie**. 2. lm. y przedmiot, powstały wskutek bąbrania: *licke piśmo, malowidło, gwazdlowna, gryzmoła*.

[Bąbręga, i, lm. i] p. **Bąbracz**.

[Bąbroń, a, lm. e] *szkolnik*.

[Bąbrotać, ocze, iał] *mówić pod nosem, manwotać, bąkać*. <Dźwn.>

Bąbski p. **Bahi** pod 1. i 2.: *Bąbska rzecz narzekać. Miek. Urok B. Bąbska koszula. Bąbskie boże drzewko. [B., ego] rz. rodzaj tańca.*

Po bąbsku, †**Bąbski**, †**Bąbskie** przys. = *jak baba, po kobiecemu*: Przebrany po bąbsku = *za babę*.

†**Bąbskie** przys. *po bąbsku*.

Bąbsko, a, lm. a p. **Baba**.

Bąbsztel, a, lm. e m. p. **Baba**.

Bąbsztrych, a, lm. y m. p. **Baba**.

[Bąbsztur, a, lm. y] m. p. **Baba**.

×**Bąbsztych**, a, lm. y m. p. **Baba**.

Bąbsztyl, a, lm. e m. p. **Baba**.

Bąbuchna, y, lm. y p. **Baba**.

[Bąbuk, a, lm. i] p. **Bąbok**.

Bąbula, i, lm. e 1. p. **Baba**: *Kiedy jest zboże, to hula B!* (= *kiedy jest, to szaleje*). 2. [B.] *rodzaj kominka przy piecu*.

[Bąbulenka, i, lm. i] p. **Baba**.

Bąbuleńka, i, lm. i p. **Baba**: *Miała B. kozła rogatego. Pśń.*

Bąbulin przym. od **Bąbula**: *Pokój B. Kol.*

Bąbulinka, i, lm. i p. **Baba**.

[Bąbulińka, i, lm. i] p. **Baba**.

Bąbulka, i, lm. i p. **Baba**.

Bąbunia, i, lm. e p. **Baba**.

Bąbunieczka, i, lm. i p. **Baba**.

Bąbulin należący do babuni: *Miljony babunino spać nie dawają. Krasz.*

[Bąbuńcia, i, lm. e] p. **Baba**.

Bąbus, a, lm. y m., pogr. od **Baba**.

Bąbusia, i, lm. e p. **Baba**.

Bąbusin należący do babusi: *Bąbusina wnuczka, młynarska suzka, obiedwie dobrze ś. mają. Prz.*

Bąbusz, a, lm. e p. **Bąbosze**: *Zdejmuje z nóżki B. Słow.*

[**Bąbuszerja**, i, bhm.] *plotkarstwo, plotki*: *Bawi ś. bąbuszerja. Kaezk. <Por. poczta a. wiadomość pantoflowa>*

Bąbuś, a, lm. e m. p. **Baba**; ir. *bąbsko*: *Śmiesznie, gdy ś. B. wymuszcze.*

1. Bąc, a, lm. e p. **1. Pąc**.

2. Bąc! p. **2. Pąc**! <Pń. Bąc>

[Bąca, y, lm. owie a. Bącza] m. *stary pasterz, dozoryjący nad juchami, pasącymi owce w Tatrach*. <Węg. baes, baesa, baesó = pasterz>

1. Bąch! w. **1. bąch! łup! bąf! paf! beć! pac!** *brzdęk! fajt! rym! łomot! chlap! chrost! chlast!*: *Ja go harapnikiem, a on B. o ziemię. 2. rym! łup! bąch! akurat, raptem, jak na złość, właśnie, na nieszczęście, naraz*: *Aż tu jednego wieczora B! pan Wit wszedł znięcka do alkierzyka. Kaezk. <Dźwn.>*

2. [Bąch, a, lm. y, Bech] *bachur, bęben, berbec, fąfel*. <p. Bąchur>

3. Bąch, a, bhm. p. **Bachus**.

Bąchanalja, i, lm. e, **Bąchanalja**, **Bąchandrja** *lutanka, biesiada, biba, libacja, pijatyka, orgja*: *Po bąchanaljach nastąpił post wielki. Kaezk. <Łć. baechanalia lm. = święta Bachusowe>*

Bąchancki przym. od **Bąchant**; **Bąchliczny**, **Bąchliczny**.

Bąchandrja, i, lm. e 1. p. **Bąchanalja**. 2. [Bąchandrja] *zabawa taneczna; przen. ir.*: *Sprawig ja ci bąchandrje! (= bal, tańcie)*. <Słd. mieszany z bąchanalja + niby z Gr. -andrja>

[Bąchandrja, i, lm. e] p. **Bąchandrja**.

×**Bąchant**, a, lm. ci, ×**Bąchant** *lutacz, lutarka, bibosz, bąbant*. <Łć. baechant = im. od baechari = obchodzić święta Bachusowe>

Bąchantka, i, lm. i 1. forma ż. od **Bąchant**. 2. bot. p. **Komarnik**.

[**Bącharzyna**, y, lm. y] **1. pęcherz**. 2. *woreczek (z pęcherza), kapciuch*. Por. **Mącharzyna**. <?>

Bacherka, i, lm. i garn. narzędzie używane przy wyrabianiu misiek. <Może Słc. bahra, p. Bachro>
Bachliczny p. **Bachancki**: lście bachiczna scena.

Bachmacik, a, lm. i p. **Bachmat**.

Bachmat, a, lm. y koń tatarski grubo-plastki na niskich nogach; wogóle koń tej postaci: B. perski.
 2. przen. człowiek otyły, opasły, otylec, opas, obelkacz, brzuchacz, brzuchal. Zdr. **Bachmacik**. Zgr. **Bachmacisko**. <Tat. (z Prs.) bachu = szeroki + Tur. at = koń>

Bachmato przys. od **Bachmaty**.

Bachmatowaty (o człowieku) niski, krepny, przyśadzisty, okrągły, otyły, opasły, brzuchaty.

[**Bachmaty**] *bachmatowaty, niezgrabny, obwisły, lachasty, za szeroki, za suty, obszerny*. Rękaw B.

[**Bachmeta**, y, lm. y] m. niezgrabny człowiek, przedmiot. <p. **Bachmat**>

Bachmistrz, a, lm. e p. **Barkmistrz**.

Bachmistrzostwo, a, lm. a gór. p. **Barkmistrzostwo**.

Bachmistrzowski przym. od **Bachmistrz**: Urząd B.

[**Bachnąć, nie, nął**] *buchnąć, walnąć, palnąć, pacnąć, łomotnąć, grzomotnąć, dzbeknąć, chrosnąć, wyciąć, łupnąć, łunąć, machnąć = uderzyć*. <Dźwn.>

[**Bachniatki**, ów, bhm.] *dziki agrest*. Por. **Bagniatko** pod 2. <Słc. bahňatko, a. Ukr. bahnitka = kotka, bazia>

Bachor, a, lm. y i. p. **Bachur** pod 1 i 2.: Żeby ciebie razem z twoim bachorem pioruny...
 Bał. 2. laska z hakiem żelaznym, używana na stółkach wodnych, zwanych bajdakami. Zdr. **Bachorek**. <p. **Bachur**>

[**Bachora**, y, lm. y] p. **Bachórz**.

Bachorek, rka, lm. rki p. **Bachor**.

[**Bachorza**, y, lm. e, **Bachorze**] *blotna nizina, błota, mokradlina, trzęsawisko, mokradło*. <?>

[**Bachorze**, a, lm. e] p. **Bachorza**.

Bachorzę, ęcia, lm. ęta *mały bachur*: **Bachorzęta**, jakby gradem rzucił. Wilk.

Bachorzy przym. od **Bachor**.

Bachować, uje, ował, **Bachusować** *hulać, raczyć ś., pić, kusztikować, bankietować, birtantować, używać, bajramować*. < **Bachus** >

Bachowanie, a, bhm., czynność cz. **Bachować**.

Bachowy p. **Bachusowy**: Napój B. (= wino).

[**Bachórz**, orza, lm. orze, **Bachora**] i. pog. *brzech, kaidum, maciek, wachuch*. 2. p. **Bachur**. <Może do Pęcherz? Por. Czes. bachor = brzuch>

[**Bachro**, a, lm. a, **Bahro**] *dzwono u kola* <Słc. bahra = toż zn.>

Bachur, a, lm. y, **Bachor** i. a. [**Bachor**, **Bęchor**, **Bachórz**] *nieśfome, nieznośne dziecko, szereg. żydowski, dzieciak, bech, bęben*. 2. zwykły uczestnik gry w palanta. 3. [B.] *bękart*. Zdr. **Bachurek**. <Hb. bāchur = młodzian>

2. **Bachur**, a, lm. y *młody kiernoz, stadnik*. Zdr. **Bachurek**. <Nm. myśl. **Bacher** = dzik>

Bachurek, rka, lm. rki p. **Bachur**: Rozkoszne, uciężne, figlarnie bachurki.

Bachuruwaty *brzuchaty, pękaty, baniasty, odęty*: Ogórek B.

Bachus, a, lm. y i. a. **Bach** *wino, winko*. 2. *czciiciel Bachusa, pijak, opój, pijus, opilec, wydmikufel, moczymorda*. 3. *grubas, otylec, opas, brzuchal, brzuchacz*. 4. [B.] *laska wystrojona, obnoszona podczas zabawy we śróde popielcową w Radomskim*. 5. [**Bachusy** czynne a. skoczne] *ostatnie*

dni zapust. Por. [**Bekusy**]. Zdr. **Bachusek**. <Gr. Bākehos, Łc. Bacchus = bożek **Bachus**>

Bachusek, ska, lm. ski i. p. **Bachus**. 2. [**Bachuski**, **Bekusy**, ów, bhp.] a) *osoby przebrane dziewczynie, obchodzące wieś w zapusty*. b) *sam zwyczaj obchodzenia*: Chodzić na bachuski.

Bachusować, uje, ował, p. **Bachować**.

Bachusowanie, a, bhm., czynność cz. **Bachusować**.

[**Baciák**, a, lm. i] *bacik, biczyk, batożek*. <p. **Bat**>

[**Baciarka**, i, lm. i] forma ż. od **Baciárz**.

[**Baciárz**, a, lm. e, **Batlar**, **Byclár**] i. *chłopak dojrzewający, podrostek, wyrostek*. 2. *włóczęga, łobuz, urwis, ulicznik, oberwaniec*: Ten stróż to B. jest..., wody nie daje nosić po schodach. Wilcz. 3. *człowiek nieokrzesany; przewrotny; głupi*. <Węgr. betyár = grubjanin, zuchwalec>

Bacik, a, lm. i i. p. **Bat**. 2. [B.] *plecionka z prętów wierzbowych, którą ś. uderza w pierwsze święto wielkanocy (na Śląsku)*. <p. **Bat**>

Bacisko, a, lm. a, m. a. ni. p. i, 2 **Bat**.

i. [**Backa**, i, lm. i] *reka (w mowie dzieci)* <Pń. **Bac**>

2. [**Backa**, i, lm. i] *wielki placek z mąki żytniej, płach*. <Nm. **Batze** = ciasto>

Bacnąć, nie, nął p. **Pacnąć**.

[**Bacować**, uje, ował] *być bacą*. <p. **Baća**>

[**Bacowanie**, a, bhm.] *czynność cz. **Bacować***.

[**Bacówka**, i, lm. i] *szalas pasterski w Tatrach*.

Bacylus, **Bacyllus**, a, lm. y lek. p. **Lasecznik**. <Łc. bacillus = laseczka>

Bacyllus, a, lm. y p. **Bacylus**.

Bacylowy, przym. od **Bacylus**: **Gruźlica bacylowa**.

[**Bacza**, y, lm. owie] p. **Baća**.

Baczek, czka, bhm. in. macek p. **Bakaraf**.

Baczenie, a, bhm. i. *dogład, dozór, bacznosc, zwracanie bacznosci na kogo, na co, mienie kogo a. czego na oko, uważanie na kogo, na co: Daj B., aby... Dać, mieć B. na kogo, na co*. 2. *uwaga, atencja, poszanowanie, zachowanie, troskliwość, piecza*: Cudzoziemców miał na większym baczeniu, niż swoich. 3. *rozważa, roztropność, pojęcie, objęcie, poznanie, świadomość, rozgarnięcie, rozum*: **Baczeniem** różniły ś. od zwierząt. Dziecko w siódmym roku zaczyna mieć B. Jeszeze jest przy baczeniu (przy zmysłach, przytomności). 4. *zastanowienie, rozsądek, refleksja, rozum, pamięć, rozważa; rozmyśl, namysł, bacznosc, przezorność, roztropność*: Uciszcicie ś! miejcie też B. Miek. Owa już mam stracić i pociechę, i B. swoje. Koehan. B. dobre ma ci być wodzem do wszystkiego. <Pń. **Bak**>

Baczka, i, lm. i fortep. *kawałek drzewa bukoweego, w który wstrzykany jest kapsel na wierzchu każdego z tylnych kołców klawiszy*. <?>

Baczki, ów, bhm. p. **Baki**.

× **Baczliwie** p. **Baczenie**.

× **Baczliwość**, i, bhm. p. **Bacznosc**.

× **Baczliwy** p. **Bacznosc**. <Pń. **Bak**>

† **Baczmag**, a, lm. i, † **Baćmag**, † **Baczмага**, [**Baszmagi**] *gabunek obuwia, but, trzewik*. Przen.: **Wdział z pychy szyte baczmagi**. <Tur. **baszmag**, **paszmag** = sandał, trzewik>

† **Baczмага**, i, lm. i p. **Baczmag**.

Baczenie przys. od **Bacznosc**, × **Baczliwie**. <Pń. **Bak**>

Bacznosc, i, bhm., × **Baczliwość** i. *uwaga, wzgląd, baczenie na co, dogład, dozór, oko; ostroznosc*.

ogłębność, przezorność: Dać B. na co. Mieć ś. na baczności. B. (=mieję ś., mieście ś. na baczności! uważaj! uważajcie!). Przysięście ś. do mnie, przygotować broń... a teraz B. (=uwaga! uważać!). Woj.: B. w! prezentuj broń! (komenda).

Baczny, × **Bacziwy** 1. × *uwważający, uważny, przeczorny, przewidujący, ostrożny, świadomy, ogłębny*: Niech B. uczy błędnego. Mądry a B. sędzia. 2. *czujny, pilny*: Zwróć baczność uwagę na... 3. × *ważący, uważny, delikatny*: Nie był tyle B., ażeby gościa prosić siedzieć. 4. *roztropny, rozsądny, rozumny, logiczny, poważny, obmyślany*: Ganię zdróżności i zdania mniej baczne. Por. Niebaczny.

Baczyć, y, ył 1. † *widzieć, spostrzegać*: Który stworzył ucho, zaś nie usłyszy? Który sprawił oko, nie będzie baczył? Bacznie wielkie zbiegowisko, pytała... Jeden dzień, jedna chwila stojące i poległe baczyla (ogłębila). 2. × *dostrzegać, uważać, obserwować*: Jeden nie wszystkiego baczy. Baczylem, że jej czegoś nie dostawało. Przez palec patrzeć, widzieć, jakoby nie baczę. Wielkiemu panu nie wszystkiego trzeba B. (=wiele ś. wybacza). 3. *mieć, oglądać, zważać, uważać, brać w rachubę, liczyć ś. z czym, powadzać ś. czym, pamiętać na co*: B. na czyje zasługi. 4. † *uwagać, rozbić, rozważać, zważać, rozbrząsać, brać na uwagę, zastanawiać ś.*: Będziemy B. jedno wielkie pytanie. Gospodnie, bacz na głos mój. B. głos prośby = *wysłuchuj go*. Pilnie bacz moje słowa. B. przyszłość. 5. † *co do siebie = poczuwać ś. do czego, uznawać, przyznawać, czuć, odczuwać, być świadomym, wietzić do siebie*: Zaden swej wady do siebie nie baczy. Baczmy to do siebie, żeśmy grzesznicy. 6. *o czym = troszczyć ś. o co, opiekować ś. czym, pamiętać o czym*: Boże bacz o jego duszy. Rej. 7. [Baczyć] a) *pamiętać, ponuć, przypominać sobie* (tylko w cz. teraźn.). Nie baczę, którego to roku było. b) *myśleć*. B. ś. 1. × *opamiętywać ś., reflektować ś., wkić w siebie, stąkować, mitygować ś., niarkować ś.*: Bacz ś. narodzie i obacz ś. w Bogu. Pol. 2. † *w czym = starać ś. pilnie o co*.

[Bać, ol, ja!] p. Bać ś.: Nie bój!

[Bać to] ale prawda, ależ to. <Ba + Ci>

Bać się bój ś., bać ś., lbojać ś., [Bajać ś.] 1. B. ś., B. ś. kogo, czego = *doznawać bojaźni, lękać ś., strachać ś., obawiać ś., tchórzyc, niepokoić ś., żart. mieć pietra = stracha, boja, tchórze, być tchórzem podszitym*: Niech nienawidzą, byleby ś. wali. Bój ś. Boga! co robisz. (na Boga, prze-bóg). B. ś. piorunów, śmierci; nie śmieć, nie odważać ś.: Bać ś. ust roztworzyć. 2. B. ś., B. ś. o kogo, o co = *lękać ś., niepokoić ś., obawiać ś., drzeć, troszczyć ś., turhować ś., frasaować ś., być niespokojnym, kłopotać ś. o kogo, o co*: B. ś. o syna, o przyszłość. Nie bój ś. I pókim żyw, nie pozwolę na to. „Nie bój ś.“ (=a) *tak tak, nie inaczej, bądź pewnym, zobaczysz, będziesz widział, przekonasz ś.*: Ja cię nauczę rozumu! nie bój ś. I b) = *no no! widział patrz-no! patrzcie-no! patrzaj go! patrzcie go!*: Nie bój ś., jaki siłacz! <Pń. Bój>

[Baćkać się, a ś., al ś.] p. Paćkać ś. <Dźwn.>

[Baćkor, a, lm. y] 1. a. [Boczkor] *przezwiśko 12-letniego dziecka*. por. **Boczkor**. 2. w lm. *herbacze, berlecie, habosze, habusze, papucie, puntofle; obszerne a niekształtne obuwie*. <Śle. (z Węg. boeskor) baćkor>

† **Baćmag, a, lm. i p. Baczmag.**

Badacz, a, lm. e ten, co bada 1. B. starożytności, języka, serea ludzkiego. Towarzystwo badaczy przyrody. 2. † *inkwizytor*: B. a. do-

zorea wiary. 3. † *wieszczek, wróżbita*. <Pń. Bod>

Badaczka, i, lm. i forma ż. od Badacz.

Badac, a, † aje, al 1. co a. † *czego = rozbić, rozbrząsać, szperać, studjować, zgłębiać, śledzić, trutynować co, dochodzić, dociekać, szukać czego, zaciekać ś. w co*: B. pismo św. B. chorego = *egzaminować*. W głosie bada tonu. Mick. (= *dosłuchuje ś., dopatruje ś.*) † *Będę B. kaźni Boga*. 2. kogo o co a. o czym = *egzaminować, inkwizować, przesłuchiwać, macać = inćagować, sondować, dopatrywać ś., wypyttywać, śledzić*: Służącego bada o owych w kołchaniu przygodach. Mick. B. oskarżonego, świadków. 3. *przenikać, zgłębiać, odgadnąć*: Ztajnemi rozkazy biegłać po różnych stronach ducha ludzi B. Mick. Zdawła ś. go B., ciekawością zdjęta. Mick. Bóg wzrokiem swoim myśli bada. × B. ś. *dobadzać ś., dopatrywać ś., wypyttywać ś., przepyttywać ś., dowiadywać ś., wywiadywać ś., dochodzić, zgłębiać ś.*: Rozum ludzki, badając ś., coraz dalej przychodzi. B. ś. o stały wątek waszych jestestw. Wor. B. ś. od mędrów. B. ś. czego.

Badanie, a, lm. a, czynność cz. Badać; poszukiwanie, studia: Życie duszy czyż nie jest wartość badań? Mick. Badania naukowe. B. chorego przez lekarza = *auskultacja, wysłuchiwanie, egzaminowanie*. Praw. = *inkwizycja, inćagacja, śledztwo, dochodzenie*: B. sądowe. B. oskarżonego, świadków. B. ustne, piśmiennie protokolarne, przedwstępne, artykułowane. B. biegłych.

† **Badatliwy p. Badliwy.**

Badawczo przys. od Badawczy: Spoglądał B. z pod oka.

Badawczość, i, bfm. rz. od Badawczy: Wpatruje ś. z badawczością.

Badawczy 1. *przenikliwy, ciekawy*: Rzuciła nań badawcze spojrzenie. 2. *lubiący badać, śledzący, śledczy*: Konrad badawczym i szyderezym okiem Witolda liedów i poruszeń śledzi. Mick. Morze badawczego zapachu w tobie nie wyziębi. Mick. 3. *przym. od Badanie*: B. protokół sądowy.

Badawja, i, lm. e ż. 1. a. Bedew m. koń dzielny, biegun, rumak, wierzchowiec. 2. † *koń rasy tureckiej*. <Tur. bedewi (dom. at = koń) = pustyniowy>

× **Badel, a, lm. e p. Badył.**

[Badelak, a, lm. i] *łstak na badylu*.

Bademajster, stra, lm. strowie dozorca kąpielowy, łaźniennik. <Nm. Bademeister>

Baderka, rki, lm. rki kąpielowa, posługaczka w kąpielach, zakładach wodolecznicznych, łaźnienniczka, łaźnienna. <Nm. Bader = łaźniennik>

† **Badetuch, u, lm. y, † Botuch, † Botloch przescieradło kąpielowe**. <Nm. Badetuch>

Badiaga, i, lm. i zool p. Nadeecznik. Por. Badiok. <Ukr. badiaha>

[Badiok, a, lm. i] p. Bodziak. <p. Bodziak>

Badja, i, lm. e a. Kibel gór. miara objętości do mierzenia rud (= 35 garncy). <Ros. badja (z Tur. badia = dzban)>

Badjan, u, lm. y bot. p. Bodzian. <Włos. Hp. badiana (z Prs. badiān = anyz)>

Badjanek, nku, część w lm. nkl 1. a. [Badzianek] *bot. owoc rośliny illicium anisatum, w kształcie gwiazdeczek*. 2. 2 pp. *a rodzaj ciasteczek kruchych takiejże a. innej formy, używanych do kawy a. herbaty*.

† **Badliwy, † Badatliwy, † Bedliwy, † Botliwy, lubiący badać, badawczy, ciekawy, szperający**. <Pń. Bod>

Badniak, u, lm. i *surowa kłoda dębowa, kładzona do ognia w Serbów w wilgę Bożego Narodzenia.* <Srb. badniak>

[**Badunia, i**, lm. e] *bagienko, kałuża na drodze.* <Ukr. badōnia>

×**Badurzyć, y, ył** p. **Bajać.**

Bady, ów, bhp. żart. *kąpiele, miejsca kąpielowe: Włóczyć ś. po badach.* <Nm. Bad = kąpiel>

Badył, a, lm. e, × **Badel** i. *łodyga, źdźbło, pieńek roślinny: (Jeleń), widząc swoje nogi cienkie jak badyle, narzekał.* Tremb. 2. *trawa sucha, chwast, chwaścisko, zielsko.* 3. [Badył] myśl. *nogi jelenia.* 4. bot. p. **Poziewnik.** Zdr. **Badyłek, Badyłak, Badyłka.** <Pń. Bod>

Badyłak, a, lm. i p. **Badył.**

Badyłarka, i, lm. i i. forma ż. od **Badyłarz** *zieleniarzka.* 2. *żona badyłarza.*

Badyłarz, a, lm. e pog. 1. *ogrodnik podmiejski, uprawiający warzywa i handlujący niemi, warzywnik.* 2. *przekupień, handlujący na rynku zieloniną.*

Badyłek, lka, lm. lki p. **Badył. Mick.**

[**Badyłka, i**, lm. i] p. **Badył.**

×**Badynka, i**, lm. i *laseczka.* Nieme. <Fr. badine>

[**Badziac się, a ś., ał ś., Bodziac ś.**] 1. *włóczyć ś. a) po ziemi, b) = walać ś.* 2. *walać ś., wycierać ś.* 3. *dyndać ś.* <Brs. badziac sa>

[**Badzianek, nka**, lm. nk] p. **Badjanek.**

[**Badziewie, a**, bhm.] zbiór. *kawałki słomy, chróstu, traw.* <Pń. Będ>

Baf! p. **Bach.** <Dźwn.>

[**Bag, a**, lm. i] p. **Bocian.** <?>

[**Bag, i**, bhm. a. **Bago**] *tytuł do żucia, prymka; tytuł przesyły; sok tylniowy.* <Węg. bagó>

[**Baganciarz, a**, lm. e] *niezgrabiasz; niezdarca; żebrak.*

[**Bagancze, ów**, bhp.] p. **Bagańć.**

[**Bagańć, a**, lm. e a. **Bagańcze**] i. *trzewik.* 2. *duży, stary but.* 3. *niezgrabne a obszerne obuwie.* <Ślc. bagańće = stary trzewik>

×**Bagatel, i**, lm. e p. **Bagatela:** Nie mówny o tym, to B.! Krasz. <Fr. bagatelle>

Bagatela, i, lm. e, × **Bagatel** i. a. [Bagatelnosć] *fraszcza, drobnotka, drobiazg, małosotka, bajka, wlahostka, głupstwo, maleństwo; fatalaszek:* Poszło im o bagatela. Sumienie jest u złych ludzi bagatela. Ir.: Dwa tysiące talarów, B.! Trwoni pieniądze na bagatele. 2. muz. *krótka, lekka kompozycja.* Zdr. **Bagatelka.**

! **Bagatelizować, uje, ował** cz. czyn. a. ni. *lekceważyć, mieć za nic:* Bagatelizują rozporządzenia rządowe. Lekarz bagatelizował, uspakał, dziecku było coraz gorzej.

! **Bagatelizowanie, a**, bhm., czynność cz. **Bagatelizować.**

Bagatelka, i, lm. i p. **Bagatela.**

[**Bagatelnosć, i**, lm. i] p. **Bagatela.**

Bagatelny przym. od **Bagazja:** *Kaftan Bagny, mały: Bagatelną rzecz, suma.*

×**Bagazik, a**, lm. i p. **Bagaż:** *Odesłałem swój B. Mich.*

† [**Bagazja, i**, lm. e] *tkanina bawełniana.* <Tur. bagazija (z Ar.) = tkanina jedwabna>

Bagazjowy przym. od **Bagazja:** *Kaftan B.*

Bagaż, u, lm. e i. *towar, wszelki ciężar, wyprawiony w drogę; rzeczy spalowane do przewozu, tłumok, pakunek, juk, toboł, tobolek; waliza, torba, napełniona rzeczami: Oddać B. do wagi na kole. Oddać rzeczy na B. (do wagonu towarowego). Mieć za wiele bagażu. 2. woj. *ruchomość, prowiant, amunicja armji w czasie pochodu, ju-**

ki; koń, wóz bagażowy. Zdr. **Bagażyk, × Bagazik.** <Fr. bagage>

Bagażowe, ego bhm., rz. *opłata za przewóz bagażu, przewoźne.*

Bagażowy przym. od **Bagaż** *juczny, przewoźny, transportowy.*

Bagażyk, a, lm. i p. **Bagaż.**

Bagdał, a, lm. y zool. p. **Gołąb.** <Od miasta Bagdał>

†**Bagienka, i**, lm. i *trawa na bagnach.* <Pń. Bagn>

Bagienko, a, lm. a i. p. **Bagno.** 2. [B.] *wielkanocna gałązka wierzbowa.* 3. bot. a) p. **Azajla.** b) p. **Modrzewnica.**

Bagiennica, y, lm. e lek. *malarya.*

Bagiennicy przym. od **Bagiennica:** *Choroba bagiennicza.*

Baglenny przym. od **Bagno:** *Wyziew, gaz B. Choroba, gorączka bagienna = pochotząca z działania powietrza bagnistego, malaryczna: Zapach, smak B.*

Bagler, gra, lm. gry a. *Szuflica przyrząd a. machina do pogłębiania dna w kanałach, przystaniach itd.* <Nm. (z Ill.) Bagger>

Bagierować, uje, ował *oczyszczać, pogłębiać bagrem.*

Bagierowanie, a, bhm., czynność cz. **Bagierować.**

Bagieta, y, częśc. w lm. y *listwy do ram, sztabiki.* <Fr. baguette>

Bagietka, i, lm. i i. *pręcik, laseczka, paleczka:* Nie położyła rąk zmęczonych na bagietki pulpitu. 2. *pręcik szklany do kłócenia płynów w laboratorjach.*

Bagniecik, a, lm. i p. **Bagnet.**

Bagniecina, y, lm. y m. *lichy, nędzny bagnet.*

Bagniecisko, a, lm. a. m. a. ni **Bagnet.**

Bagnet, u, lm. y *rodzaj pułnahu, osadzanego na broni ręcznej: Kłóć ś. bagnetami. Już przyszło do bagnetów. Zdobyć pozycję z bagnetem w ręku. Bić ś., isć, fechtować ś. na bagnety. Raniomy bagnetem a. raunny od bagnetu. Przy nim dwa! z gołemi bagnetami stoją drabi. Mick. Komenda: Bagnety na broń! Na bagnety! Zdr. **Bagnecik.** Zgr. **Bagnecisko.** <Fr. balonette>*

Bagnetowy i. przym. od **Bagnet:** *Rana bagnetowa.* 2. elektrot.: *Nasada bagnetowa w lampkach żarowych = w której zamknięcie prądu dokonuje ś. za pomocą klucza, podobnego do bagnetu.*

Bagnetówka, i, lm. i *strzelba, opatrzona bagnetem.*

Bagnetsztanga, i, lm. i ślus. p. **Paszkwil.** <Bagnet + Nm. Stange = pręt>

Bagniak, a, lm. i bot. *nazwa ludowa rośliny: grzyb psiry (boletus variegatus).* <Pń. Bagn>

[**Bagniąć, i**, lm. e] p. **Bagniątko.**

Bagniątko, a, lm. a i. † *baranek, jagnię.* 2.

[B.] a. [Bagniąć, Bagnięć, Bagnić, Bagnić, Bagnięć] *paczek kosmaty niektórych roślin, bazia, baśka, kołka, baranek, babka:* W kwietnią niedzielę kto bagniątko nie połknął, to już zbawienia nie otrzymał. W palmową niedzielę lykają B., jako pierwsze święcone. <Pń. Jagn>

Bagnica, y, lm. e a. **Blotnica, Grzęznica** bot. (scheuchzeria) *ros. z rodziny blotnicowatych. Gatunek: B. torfowa (s. palustris).* <Pń. Bagn>

[**Bagnić, i**, lm. e] p. **Bagniątko.** <p. **Obagnić ś.**>

[**Bagnić się, i ś., il ś.**] (o owcach) *kocić ś.* Por. **Obagnić ś.**

[**Bagnięć, i**, lm. e] p. **Bagniątko.**

[**Bagnienie, a**, bhm.] czynność cz. **Bagnić ś.**

[Bagnięć, i, lm. e] 1. p. Bagniątko. 2. *palmy, wierzby wielkanocne.*

†Bagnik, a, lm. i i p. Tuńczyk. 2. [B.] *piskorz.* <Pń. Bagn>

Bagniówka, i, lm. i i. [B.] *rodzaj gruszeki.* 2. a. Bagnisko, Bazyna, bot. (empetrum) *roś. z rodziny bazyliowatych (empetraceae).* Gatunek: B. czarna a. mała *pija jagoda (e. nigrum).*

Bagnisko, a, lm. a i. p. Bagno: *Wyziewy bagnisk. Orzesz.* 2. p. Bagniówka. <Bagno>

Bagnisty *obfity w bagna, błotnisty, grzązki, kałużysty:* Okolica bagnista. Ruda łączna a. bagnista.

Bagno, a, lm. a i. *gąszcz z wody i ziemi, błoto, trzęsawisko, trzęsawica, grzęzawica:* Ugrzęznąć, utonąć, uwieźnąć w bagnie. B. słone = z którego *sól warzą.* 2. a. Bagnisko, Bagnienko, bot. (ledum) *roś. z rodziny wrzosowatych (ericaceae).* (gatunek: B. pospolite a. zwyczajne, a. świnię a. rozmaryn dziki a. czeski, bahun (l. palustris)). Zdr. Bagnienko. Zgr. Bagnisko. <Pń. Bagn>

[Bagnowina, y, lm. y] *torf.* <Czes. bahnovina>

[Bagnowisko, a, lm. a] *torfowisko.*

[Bago nieod.] p. Baga.

[Bahro, a, lm. a] p. Bachro.

[Bahun, a, lm. y] bot. i. p. Azalja. 2. *pospolita nazwa rośliny bagno pospolite (ledum palustre).* <Brs. bahun>

[Bał, i, i] *mówić.* <Pń. Ba>

[Bałkować, uje, ował] *gór. p. Bankować.*

Baj, a, lm. e, Baja, × Bajobaśń, [Bajbuga, Bajuga, Bajda, Bajdała, Bajtała, Bakula, Bałaka, Bajduła, Bajdura, Bajduś, Bajduśnik, Bajdyga, Bajdzierz] i. *bajwarz, bajwaz, plotkarz, pleciuch, pleciuga, gaduła, papla:* Baj, bajni, będziesz w raju. Prz. (= *gadaj zdrów*). Biegaj, a nie myśl, bajni, o perorzo. Chodzi Baj po ścianie w czerwonym żupanie. <Pń. Ba>

[Baj, u, lm. e] p. 2. Baja.

1. Baja, i, lm. e i. p. Bajka: *To już nie bajka, ale całą gębą B.* 2. p. Baj. <Pń. Ba>

2. Baja, i, lm. e i. a. Beja [Baj] *sukno grube, niekłkie, kosmate:* Burka z bai. 2. [B.] = a) *spółnica zimowa.* b) *gruby surdut wełniany.* c) *włos na tkaninie, kutner, barwa.* d) *barchał.* Zdr. Bajka. <Dnm. baje (z Hl. baai, to zaś z Fr. boie)>

Bajacz, a, lm. e p. Bajarz. <Pń. Ba>

Bajaczka, i, lm. i forma ż. od Bajacz.

Bajać, je, jał, [Bajdać] i. *mówić bajki, opowiadać baśnie, gawędzić, rozprawiać, prawić, improwizować:* Czy to prawda, czy tylko tak bają? Bają od wieków poeci. O roku ów, dotąd lubią starzy o tobie B. Mick. 2. a. Bajdurzyć, [Bajdzurzyć, Bałahać, Bałakać, Bałotać, Bołbotać] *pleść, paplać, gładzić, majaczyć, gadać nie wiedząc co, zawracać głowę, balamucić:* Nie wiesz, co bajesz. Upiwszyś, baję ni to, ni owo. 3. *łgać, kłamać, zmyślać:* Co ty mi tam bajesz! <Pń. Ba>

†Bajader, a, lm. y *rodzaj woreczka jedwabnego.* <Fr. bayadère>

Bajadera, y, lm. y, × Balladera i. a. Bajaderka *indyjska śpiewaczka i tancerka publiczna.* 2. *dawna tkanina indyjska.* <Fr. bayadère (z Pg. bailadera = tancerka)>

Bajaderka, i, lm. i p. Bajadera.

[Baják, a, lm. i] *bajarz, gawędziarz; błazen.* <Pń. Ba>

Bajanie, a i. bzm., *czynność cz. Bajać.* 2. lm. a p. Bajka; *dlugie, nudne opowiadanie:* Skończ już raz swoje B.

Bajarka, i, lm. i forma ż. od Bajarz.

Bajarski przym. od Bajarz: *Nie jest to rzecz bajarska zapuszczać ś. w dziedzinę historii.* Byk.

Bajarstwo, a, bzm. i. *prawięcie bajek.* 2. *plotkarstwo, świegotliwość.* 3. *bajkopisarstwo.*

Bajarz, a, lm. e, Bajacz i. p. Baj. 2. *żart. pisarz, autor bajek, bajkopis, bajkopisarz.*

[Bajbak, a, lm. i] *bobak (o leniuchu):* Leży, wylega ś. jak B. <Ukr. Brs. bajbák = bobak>

[Bajbarak, a, lm. i] *serdak bez klinów.* <Patr. Bajborak>

Bajbardzo rz. *nieod. byleco, ladaco, hetka pętelka, zic:* Łękają ś., aby ich za B. nie wzięto. Za B. miała serce Sydorowe. <Ba + I + Bardzo>

Bajbas, a, lm. y *prow. dragal, dryblas.* <p. Bobak>

× Bajborak, u, bzm. *rodzaj tkaniny jedwabnej.* <Ukr. bajbarák = 1) suknia zwierzchnia kobiet; 2) serdak huculski. Ros. bajbarák = 1) rodzaj tkaniny; 2) szuba żeńska. Zap. z języków wschodnich>

[Bajbór, a, lm. y] i. *o pęcherzach z puchliny:* Ręce spuchły, jak bajbory. 2. *człowiek pękaty, opasty, otylec, opas, brzuchal.* <p. Bimbry>

[Bajbuczyć, y, y] *robić plotki.* <Pń. Ba>

[Bajbuga, i, lm. i] i. *plotkarz, plotkarka, baj, papla.* 2. *bajda, baja:* *Opowiadać bajbugi (= nie stworzone rzeczy).*

Bajoować, uje, ował i. *gm. żart. błagować, durzyć, okłamywać, zawracać głowę.* 2. p. Bejcować: *Trumna prosta, sosnowa, czarno bajcowana.* Kon. <p. Bejcować>

Bajcowanie, a, bzm., *czynność cz. Bajcować.*

× Bajczany *bajeczny, plotkarski.*

Bajczarka, i, lm. i forma ż. od Bajczarz, × Bajeczniczka. <Pń. Ba>

Bajczarstwo, a, bzm. *postępowanie bajczarzy.* Bał.

Bajczarz, a, lm. e, × Bajkarz, [Bajecznik] i. *ten, co prawi baję, gaduła, gadulski, żartowisł, nowiniarz, gawęda = gawędziarz, gwałtowny; umiejący wiele bajek; lubiący ich słuchać.* 2. [Bajczarz] *plotkarz.* Bał.

[Bajczyk, y, y] *gnarzyć, gawędzić.*

1. Bajda, y, lm. y i. p. Baj. 2. p. Bajka.

3. [B.] *pleciuga, bajczarz.* <Pń. Ba>

2. [Bajda, y, lm. y] p. Pajda. Zdr. Bajdeczka.

3. Bajda, y, lm. y p. Koryto. <Nm. Beute>

[Bajdać a. Bejdać, a, a] *bajać, prawić, gadać.* <Pń. Ba>

1. [Bajdak, a a. u, lm. i, Bejdek, Bajdas] *rodzaj statku wodnego bez dachu:* Jak maszt bajdaku, gdy żagiel rozdepty. Gosz. <Ukr. Br. bajdiak = rodzaj statku; zap. z języków wschodnich>

2. [Bajdak, a, lm. i] p. Bajtała. <Pń. Ba>

[Bajdałanka, i, lm. i] forma ż. od Bajdała: *Czemużes ś. nie ożenił, bajdała?—Czemużes mię bajdałanko nie cheiła?* Pńi. <p. Bajtała>

[Bajdała, y, lm. y] p. Bajtała.

[Bajdezarka, i, lm. i] *bajczarka, bajarka.* <Pń. Ba>

[Bajdeczka, i, lm. i] p. 2. Bajda.

× Bajdek, dka, lm. dki *bajarz, kłamacz, łgarz:* O sprośny bajdku!

[Bajdka, i, lm. i] p. 1. Bajda.

[Bajdrak, u, lm. i] *oset (carduus).* <Ukr. bajdrak>

[Bajduła, y, lm. y] p. Baj: Baj, B., kiej ci ciepło. Prz. <Pń. Ba>

[Bajdura, y, lm. y] p. Baj. <Pń. Ba>

Bajdurzenie, a, blm., czynność cz. Bajdurzyć. Bajdurzyć, y, ył i. p. Bajaan: Mnie to tak nie wiedzieć skąd przyszło, ot, aby ś. bajdurzyło. Krasz. 2. lek. *bredzić, majaczyć w gorączce.*

Bajduś, a, lm. e p. Baj: Klituś, B., módl ś. za nami. Prz. (*tere-fere*).

[Bajduśnica, y, lm. e] forma ż. od Bajduśnik.

[Bajduśnik, a, lm. i] p. Baj.

[Bajduże nieod.] rz. *bajbardzo, niewielkie rzeczy*; p. Ba pod 13. <Ukr. bajduże>

[Bajdyga, i, lm. i] p. Baj. <Pń. Ba>

Bajdykować, uje, ował *wałęsać ś., próżniaczyć*: Co ty tu robisz? — Bajdykuję... albo co? Jeż. <Ukr. bajdykuwały>

[Bajdykowanie, a, blm.] czynność cz. Bajdykować.

Bajdziarka, i, lm. i forma ż. od Bajdzlarz. <Pń. Ba>

Bajdzlarstwo, a, blm. *nałóg bajania, roznoszenia bajek*; *rozsiwanie plotek, gadulstwo, plotkarstwo.*

Bajdzlarz, a, lm. e p. Baj.

[Bajdzlurzyć, y, ył] p. Bajaan.

Bajeczka, i, lm. i p. Bajka. <Pń. Ba>

[Bajeczniczka, i, lm. i] forma ż. od Bajecznik, Bajczarka.

Bajecznie przys. od Bajeczny: To B. tanio!

[Bajecznik, a, lm. ey] p. Bajeczarz.

Bajeczność, i, blm. rz. od Bajeczny.

Bajeczny i. od bajek, baśni, niepewny, zmyślny, nieprawdziwy, kłamliwy, fałszywy: Czasy bajeczne. Podanie bajeczne. Wiadomość bajeczna. 2. przen. *nieszlachany, znakomity, kapitalny, wyjątkowy, wyborny, ogromny; niezwykły, nieprawdopodobnie wielki*: Gdyby ś. niemi zajęć, mogłyby dać intratę bajeczną. Krasz. Owies B., bo widziałem i po trzyście kóp z morgi.

†Bajeran, u, lm. y p. Bajram.

[Bajerować, uje, ował] *dzwonić „za poległych“*. <Nm. gw. beiern>

Bajeryn, u, blm. chem. *tantalan żelaza i manganu*. <Może od nazwiska Bayer, Beyer?>

Bajęda, y, lm. y p. Bajka pod 1. Fred. A. <Pń. Ba>

Bajgiele nieod. *obwarzanek kręcony żydowski* p. Begiel, Bygiel. <p. Bygiel>

1. Bajka i. *baśń, bajda, gadka, gadanina, plotka, bajka, kaczka, bajanie, brednia; fałsz, zmyślenie, kłamstwo, wymysł*: Rozsiwać, roznosić, zmyślać bajki. Wszystko to bajki wierutne. W noey musiano mu gwarzyć pacierze różańcowe a. gadać bajki. Mick. 2. p. Bagatela: Już to tam B. o skórce. Kaezk. To nie bajki (=nie żarty, nie przelewki). 3. *rodzaj poezji dydaktycznej, powiastka pouczająca*: Bajki Ezopowe Krasieckiego. 4. p. Fabuła. 5. × lm. owile m. *bajarz, bajkarz, wykładacz bajek*. 6. p. [Bajki]. <Pń. Ba>

2. Bajka, i, lm. i p. 2. Bajka.

Bajkalit, u, lm. y, *Bajkalsztajn, talk zielony, dwukrzemian magnezji, wapna i żelaza*. <Od nazwy jeziora Bajkał; -sztaju Nm. Stein = kamień>

Bajkalsztajn, u, lm. y p. Bajkalit.

×Bajkarz, a, lm. e i. p. Bajeczarz. 2. p. Bajka pod 5. <Pń. Ba>

[Bajki] przys. *bardzo, doskonale, i jak jeszcze!*

Bajkopis, a, lm. owile p. Bajkopisarz. <Bajka + pń. Pis>

Bajkopisarstwo, a, blm. 1. *sztuka pisania bajek*: Krasiecki celował w bajkopisarstwie. 2. *dział literatury, obejmujący bajki*: Trembecki wzbogacił B. polskie. <Bajka + pń. Pis>

Bajkopisarz, a, lm. e, *Bajkopis pisarz, autor bajek, żart. bajarz, bajacz.*

×Bajobaśń, i, lm. e m. p. Baj. <Baja + Baśń>

Bajok, a, lm. i, *Bajoko drobna moneta włoska*. <Włos. bajocco>

†Bajołap, a, lm. y *człowiek, uganiający ś. za nowinkami, plotkarz*. <Baja + Łap>

Bajonet, u, lm. y dent. *kleszcze do zębów, mające kształt bagnetu*.

[Bajoń, a, lm. e] *plotkarz*.

Bajoiński: Sumy bajoińskie. Kaezk. p. Suma. <Od nazwy miasta Bayonne>

Bajopis, a, lm. owile pog. 1. *bajkopisarz*. 2. *plotkarz dziennikarski*. <Baja + pń. Pis>

Bajor, a, lm. y, *Bajoro, Bajorzysko, [Bajura, Bejoro] bagno, trzęsawisko, błoto, kałuża*. Zdr. *Bajorek*. <Łap. Nm. Weiher = staw, z Łć. vivarium = staw>

Bajorek, rka, lm. rkl i. p. Bajor. 2. *nitka a. drucik metalowy do haftów i ozdób szmuklerskich*. 3. *struna zwoyczejna, okręcona drucikiem metalowym*. <Może z Włos. bagliore = blask>

Bajorko, a, lm. a p. Bajoro.

Bajoro, a, lm. a p. Bajor. Zdr. Bajorko. Zgr. Bajorzysko.

×Bajoras, a, lm. y p. Bojar: Na króla oczekiwali bajorasy i kniaziowie. Krasz. <Lit. bajoras, z Brs.>

Bajorzysko, a, lm. a p. Bajoro: Buch razem na łeb w B. Oss.

1. Bajowy przym. od 1. Bajka *bajeczny*.

2. Bajowy przym. od 2. Bajka: Paltot B.

[Bajówka, i, lm. i] *ciepła spódnica wełniana, wełniak, wełnianka*.

Bajprawie w. p. Ba pod 11. <Ba + I + prawie>

Bajraczek, czka, lm. czkl p. Bajrak.

[Bajrak, a, lm. i] 1. *osna karłowata*. 2. p. Czahar. 3. *oddział hordy tatarskiej*. Rol. Zdr. Bajraczek. <Ukr. bajrak, zap. z Tur. bajrak = chorągiew>

[Bajrakowaty] (o drzewie) *wyglądający jak bajrak, karłowaty*: Sosny pięknego wzrostu i bajrakowate. Krasz. Dąb B.

Bajram, u, lm. y, *Bejram, †Bajeran i. jedno ze świąt mahometanckich*. 2. [B.] *czas wolny od zajęć*. <Tur. (z Prs.) bajram = święto po ramazanie>

Bajramować, uje, ował 1. *obchodzić święto bajramu*. 2. przen. *kułać, dawić ś., raczyć ś., używać*. 3. [B.] *nie nie robić, próżnować*.

Bajramowanie, a, blm., czynność cz. Bajramować: Patrzcie, aby B. nie skończyło ś. śmiercią. Krasz.

Bajramowy przym. od Bajram: O cudach bajramowych. Jeż.

Bajronicznie przys. od Bajroniczny. <Od nazwiska poety Ang. Byron>

Bajroniczność, i, blm. rz. od Bajroniczny: B. Wallenroda. Spas.

Bajroniczny, Bajronowski, Bajroiński przym. od Byron; przen. *sceptyczny, melancholizny*: Znakiem, że nie czytał pani Sand! że ś. bajronicznym cieniem nie okrył. Słow.

Bajronista, y, lm. ści 1. *zwolennik, naśladowca Bajrona*: O melancholjo! za twoim przewodem

ja sam wędrowkę już odbyłem... jestem istny B. Słow. 2. przen. *człowiek rozczarowany, pesymista, melancholik.*

Bajronistka, i, lm. i forma ż. od **Bajronistą**.

Bajronistycznie przys. od **Bajronistyczny**.

Bajrouistyyczny przym. od **Bajronista**: Poezje bajronistyczne.

Bajronizm, u, blm. *duch, kierunek, charakter utworów Byrona; zamiłowanie, naśladowictwo Byrona, jako poety.*

Bajronizować, uje, ował *tworzyć poezje w duchu Byrona*: Mogę wieczorem lampę zapalić i B. Słow. Nie jest to urojona liberja przesyty i pysznego nieszczęścia, nadziewana dobrowolnie przez bajronizujących młodych marzycieli. Siem.

Bajronizowanie, a, blm., czynność cz. **Bajronizować**: Od czaju pojawienia ś. pieśni Janusza, Nieboskiej Komedji i Pana Tadeusza B. należało już do zjawisk wyjątkowych. Mał.

Bajronowski p. **Bajroniczny**: Dopatrywać ś. posępnych barw bajronowskich. Mał. **Po bajronowsku**, przys. *jak Byron*: Był fantastycznie, po bajronowsku wesołym, dowcipnym, złośliwym. Krasz.

Bajroński p. **Bajroniczny**: Forma bajrońska. Wiersze bajrońskie. Krasin. Desperacje bajrońskie. Mał. Wierzaj mi, mój ty poeto, poderwał z zimnym bajrońskim uśmiechem, ubóstwo ma swoje korzyści. Zachar.

Bajscęgl, ów, blp. *rodzaj obcęgów do ucinania gwoździ, sztyftów itp.* <Nm. Beisszange>

[**Bajstroń**, a, lm. ej p. **Bękart**.

[**Bajstruczka**, i, lm. i] forma ż. od **Bajstruk**.

[**Bajstruk**, a, lm. i] i. p. **Bękart**. 2. *zły duch, siedzący pod korzeniem bzu.* <p. Bastard>

Bajta, y, lm. y p. **Koryto**. <Nm. Beute>

[**Bajtałanka**, i, lm. i] forma ż. od **Bajtała**. <BA>

[**Bajtałina**, y, lm. y] forma ż. od **Bajtała**: Czemużes ś. nie ożenił bajtała? — Czemużes mnie B. nie cheiała? Pśń.

[**Bajtała**, y, lm. y, **Bajdała**] m. i. a. [**Bambuła**, **Bajdak**, **Bajanda**, **Bajaban**] *nieodjada, niezgrabiasz, niedzara, niedolega.* 2. p. Baj.

[**Bajtałachy**, ów, blp.] p. **Bajtałaszk**.

[**Bajtałaszk**, i, lm. i] p. **Bajtałaszk**.

[**Bajtałaszk**, ek, blp., **Bajtałachy**, ów, **Bajtałaszk**] *głupstwa, fraszki, androny, gadanina, duży smalone, koszałki-opalki, bajki, bamiatki, balmuctwa*: Pisać, prawie B.

× **Bajtko**, a, lm. owie p. **Batko**.

[**Bajtilk**, a, lm. i] *torba ze śrutem i lofikami.* <Nm. Beutel>

Bajtłował, uje, ował i. B. p. **Bajcować**. 2. [B] = **Bajać** pod 2). [B] komuś głowę = *zawracać, durzyć głowę*. 3. szczot. = *mieszać odpadki włosów celem użycia ich jeszcze.* <Nm. beuteln=dost. pyłtłować>

[**Bajtłowanie**, a, blm.] czynność cz. **Bajtłować**.

[**Bajuga**, i, lm. i] p. **Baj**. <BA>

× **Bajuk** p. **Bałyk**.

× **Bajunk** p. **Bałyk**.

[**Bajura**, y, lm. y] p. **Bajor**.

[**Bajusy**, ów, blp., **Bausy**] = *favoryty*. <Węg. baj(u)sz = wasy>

† **Bajuta**, y, lm. y *kołnierz, kapison u domina*: Widział go Niemeewicz uróżowanego, w bajucie i złotej siatec. Kntaż. <Hp. bayutta>

[**Bajwól**, ólu, lm. óly] p. **Bawól**.

Bajzycmajster, tra, lm. *trowie delegowany z urzędu starszych na gospodę cechową*. Korz. <Z Nm. Beisitzmeister>

† **Bak**, u, blm., † **Bakanie** *szmer, chrobot, hałas, gwar, zgiełk*: Z bakiem a z gwałtownym gielkiem przydaje do sądu.

Bak, a, blm., p. **Bakarat**.

[**Bak**] sp. zaś. <p. Ba>

1. **Baka**, i, lm. i p. **Baki**.

2. **Baka**, i, lm. i i. w wyrażeniu: **Bakę a**.

baki komu świecić = *nadskakiwać, pochlebiać*.

2. *fortep. kwadrat drewniany z gwintem do wkręcania nogi u fortepianu; jeden z dwóch klawisków drewnianych, wypełniających miejsce między końcami klawiatury a ścianami instrumentu.* 3. *org. jedna z dwóch podkladek drewnianych, na których przybita jest blaszka, przysłaniająca warzę, dla przytłumienia głosu piszczałki.* <Ukr. baky = oczy>

3. **Baka**, i, lm. i *wieża wysoka w przystani.* <Nm. Bake (z Hl.)>

† **Bakać**, a, al i. *wykrzykiwać z wesołości, hukac.* 2. *wołać, nawoływać*: Bakalem, a nie było, ktoby słyszał. 3. *łajać, strofować, upominać, zaklinać*: Bakali na mię. Bakaję a karząc. Bakaję go z jego śmiałości (= *za jego śmiałość*). <BA>

Bakalarka, i, lm. i i. *uczennica z bakalarni.* 2.

nauczycielka elementarna, ir. każda nauczycielka.

3. p. **Bakalarzowa**. 4. blm. a. **Bakalarstwo**, *stan, zajęcie bakalarza, bakalarzenie, nauczycielstwo, belferka, belferstwo.* <Sr. Łć. baccalarius, baccalarius = właściciel ziemski; młody szlachcic; posiadający niższy od doktorskiego stopień naukowy>

Bakalarnia, i, lm. e pog. *szkoła elementarna, początkowa; sztaba; licha, ładajaka szkoła*: Maltręował go, jak dziedzica z bakalarni.

Bakalarski, przym. od **Bakalarz belfronski**, *nauczycielski*. **Po bakalarsku** przys. *po pedancku, po szkolarsku.*

Bakalarstwo, a, blm., × **Bakalarstwo** i. a. **Bakalaurja**, **Bakalaureat** *daw. pierwszy stopień akademicki*. 2. pog. p. **Bakalarka**. 3. *pedanterja, szkolarstwo.*

Bakalarz, a, lm. e i. *uczeń z bakalarni, sztukak, żak.* 2. [B] p. **Bakalarz**.

Bakalaureat, p. **Bakalarstwo**.

Bakalaurja, i, lm. e p. **Bakalarstwo**.

Bakalijka, i, lm. i p. **Bakalja**: *Bakalijki turckie*. Sienk.

Bakalja, i, część. zb. w lm. e, i *owoce południowe suszone, jak rodzynki, migdały itp., oraz słodkie owocowe*: Ten piękny rycerz w bakaljach chowany. Malez. Zdr. **Bakalijka**. <Tur. (z Arab.) bakkał = handlarz korzeni>

× **Bakalarstwo**, a, blm. p. **Bakalarstwo**: *Bakalarstwa dobijać ś. nie spieszą*. Krasz.

Bakalarz, a, lm. e i. *ten, co otrzymał bakalaurat*. 2. a. [**Bakalarz**] *nauczyciel elementarny, pedagog, belfer*. 3. *pedant, szkolarz*: To mi B. i nawet kicha nauką. 4. *doświadczony myślny*. 5. *myśl najstarszy z dojeżdżaczy*. Zdr. **Bakalarzyk**.

Bakalarzenie, a, blm. p. **Bakalarka**: *Sprzykrzyło jej ś. B. Orzesz.*

Bakalarzowa, ej, lm. e, **Bakalarka** *żona bakalarza*

Bakalarzować, uje, ował p. **Bakalarzyć**.

Bakalarzowanie, a, blm., czynność cz. **Bakalarzować**.

Bakalarzowy przym. od **Bakalarz**: *Zawód B.*

Bakalarzówna, y, lm. y *córka bakalarza.*

Bakalarzyć, y, ył, **Bakalarzować** *trudnić ś. bakalarstwem, uczyć dzieci*: Ze też panu chee ś. tak

B. z dziećmiakami. Orzesz. Uproszę księdza definitywa, niech B. nad tobą pocznie. Syrok.

Bakalarzyk, a, lm. i, p. Bakalarz. Krasz.

†**Bakanie, a, blm. i.** czynność cz. **Bakać. 2.** p. †**Bak:** O bakaniu w sądzie.

†**Bakar, u, lm. y** miara = 4 beczki. <Tur. baker = miedź; kociet>

Bakar, a, blm. p. Bakarát.

Bakara, y, blm. p. Bakarát.

Bakarát, a blm., Bakar, Bakara, Bak pewna gra w karty. <Od miasta Fr. Baccarat>

Bakarátowy przym. od Bakarát.

Bakbord, u, lm. y p. Bakort.

Bakchant, a, lm. el. p. Bachant: Że nie wszyscy trzeźwo żyli, bakchantami ich szydersko mianowano. Krasz. <p. Bachus>

Bakchiczny p. Bachiczny: Uśmiech B. Spas.

Bakchjus, a, lm. y stopa rytmiczna trzygłoskowa. <Łć. bacchius, dom. pes = miara (wiersza) bachiczna, p. Bachus>

Bakoukier, kru, blm., cukier. miał cukrowy średniej grubości. <Nm. Backzucker = dosł. cukier do pieczywa>

Bakfong, u, lm. i. l. p. Alpaka. 2 [B. a. Bakwan] najżyłber, nowe srebro. <Nm. Pakfong (z Chiń.)>

Baki, Baklembardy, Bakiembrody, Bokobrody, ów, blp. i. faworyty: Mężczyzna z bakami. 2. Baki p. Policzki. <Nm. Backe = policzek; Backenbart = faworyty>

Bakiembardy, ów p. Baki: B., jak dwie wiechy. Krasz.

Bakiembardzista, y, lm. ści mężczyzna z wielkimi bakiembardami.

Bakiembardzisty mający okazałe bakiembardy: Wysoki B. mężczyzna. Krasz.

Bakiembrody, ów, blp. p. Baki.

Bakier, tylko w wyraż.: Na B. = i. na bok, na ukos, przekrzywiony: Junak, nosi czapkę na B. 2. przen. naopak, krzywo, źle, niepomysłnie, nie po myśli: Wszystko idzie na B. 3. przen.: Być z kim na B. = w złych stosunkach, w niezgodzie. <Zap. Nm. baek = w tył + kehr(e) = kieruj, okrzyk żeglarski>

[**Bakiera, y, lm. y**] koszyk. <Może Nm. bak(e)-beren = manatki, dosł. co ś. niesie na plecach>

×**Bakierować, uje, ował** rub. i. co = krzywić, przekrzywiać na bakier, kierować, sprowadzać na bok: Przy tym ruchu bakieruje czapkę na jedną stronę. Wilez. Jakoś bakieruje konie ku karczynie (zbacza). 2. naprowadzać, kierować, zdążać, zmierzać ku czemu: Rozmawiając, ciągle bakieruje ku temu, co mu dolega.

×**Bakierowanie, a, blm.,** czynność cz. **Bakierować.**

[**Bakiesisty**] okazały (o owcy); kędzierzawy (o człowieku, owcy). <Ukr. bakesystyj>

[**Bakieszka, i, lm. i**] nazwa owcy białej, o policzkach ciemnych a, czarnych. <Może Węg. bak keske = cap>

†**Bakliwość, i, blm.** krzykliwość, hałaśliwość: Do sądów przyszedłszy, przez B. wyciężstwo obykli odnosić

[**Bakombardy, ów, blp.] p. Baki. Bał.**

Bakonista, y, lm. ści zwolennik filozofji Bakona. <Od nazwiska filozofa Ang. Bacon>

Bakonizm, u, blm. filozofja Bakona.

Bakord, u, lm. y p. Bakort.

Bakort, u, lm. y, Bakord i. a. **Bakbord** lewy brzeg okrętu, lewa burtka, uważana od rudla. 2. fi. lewy brzeg rzeki. <Nm. gw. bakbord>

×**Bakón, u, blm. p. Bakun.**

Baksztyn, u, lm. y p. Baksztyna.

Baksztyna, y, lm. y, Baksztyn, Buksztyna, Baksztyn gór. bocznica, kamień a. ściana boczna w zaprawie wielkopieczowej. <Nm. Backstein = cegła>

Bakszysz, a, lm. e napiwek, dar na Wschodzie. <Tur. (z Prs.) bagszesz>

Bakterja, i, lm. e p. Lasecznik. <Gr. baktēria = kij, laska>

Bakterjalny przym. od **Bakterja:** Natura bakterjalna choroby.

Bakterjobójczy niszczący bakterje, prątkobójczy: <Bakterja + BI>

Bakterjolog, a, lm. owie a. odzy uczonej, zajmujący ś. badaniem bakterji.

Bakterjologicznie przym. od **Bakterjologiczny:** Trzeba B. stwierdzić, czy to cholera.

Bakterjologiczny przym. od **Bakterjologia:** Stacja bakterjologiczna. Badania bakterjologiczne.

Bakterjologia, i, blm. nauka o bakterjach. <Bakterja + Gr. -logia = nauka>

Bakterjometr, u, lm. y przyrząd do wyszukiwania bakterji w powietrzu. <Bakterja + Gr. métron = -mierz>

Bakterjoskop, u, lm. y przyrząd kieszonkowy do rozpoznawania ilości bakterji w powietrzu. <Bakterja + Gr. -skop = -skaz>

Bakulit, u, lm. y pal. zaginiony rodzaj głownogów, zwyrodniałych amonitów, którego skorupy, rozwinięte w linję prostą, znajdują ś. obficie w postaci odcisków a. odlewów w skalach piętra senońskiego formacji kredowej. <Now. z Łć. baculum = laska, kijek>

×**Bakulometrja, i, blm.** najprostszy sposób mierzenia wysokości gruntu za pomocą prętów i ławicuchów. <Now. z Łć. baculum = laska, kijek + Gr. -metria = -mierstwo>

Bakulometryczny przym. od **Bakulometrja.**

×**Bakuła, y, lm. y m. i. = Baj. 2.** [Bakuly blp.] pog. oczy. <BAK>

Bakun, u, blm., × **Bakón, Bakuń** bot. lichy tytuł; p. Tytuń. <Ukr. bakun>

[**Bakuniarski**] przym. od **Bakuniarz:** Manowiec B.

[**Bakuniarz, a, lm. e**] przemytnik bakunu z Węgier.

Bakunowy przym. od **Bakun:** Liść B. Łoz.

Bakuń, u, blm. p. Bakun.

Bakwan, u, lm. y p. Bakfong.

1. **Bał, a, lm. e** dyl od trzeci do sześciu cali grubości: Cembrowanie, pomost z bali. Zdr. **Balik, Baliczek.** <Nm. gw. bale>

2. × **Bał, u, lm. e** paka towarów pewnej objętości. <Nm. Balle>

3. **Bał, u, lm. e i.** zabawa taneczna, wieczór, biestiada z tańcami: B. przyjacielski, składkowy, kostiumowy, maskowy, publiczny. Dawać, wyprowadzić, urządzać B. Być na balu. Włóczyć ś. po balach. Królowa balu. Brylować na balu. Przen.: uciecha, rozkosz: Mieliśmy prawdziwy B., czytając te poezje, słuchając mistrzowskiej gry. 2. przen. uciecha, poczęstunek, stypa, wyżerka, feta, uczta: Sprawił nam B., składający ś. z palonego krupniku i zrazów w obfitości. 3. skweres, bieda, awantura, nieprzyjemność: To ci B., będziemy mieli pogrzeb (= los). A już niech mamina noga u nas nie postanie, bo miałbym B. (= miałbym ś. z pyszna). 4. łaźnia, wala, cęgi: Sprawię ja ci B. (= dam ja ci!). Zdr. **Balik, Baliczek.** <Fr. bal>

4. **Bal, a**, lm. e szew. szerokość buta pod palcami: B. wązki, szeroki. <Nm. Ballen = część nogi koło wielkiego palca>

× **Bala, i**, lm. e p. Befa.

[**Balabajda, y**, lm. y] m. *zawadjaka*. <Por. Bałabajda>

Balada, Ballada, y, lm. y i. *rodzaj poezji opiewanej*: Balladę ułożyłem podług pioski. Mick. B. ludowa czyli dumka. 2. muz. *rodzaj utworu muzycznego*. <Włos. ballata, Fr. ballade>

× **Baladera, y**, lm. y p. Bajadera.

Baladomanja, i, bfm., **Balladomanja** *manja tworzenia balad*. <Now. z Balada + Gr. mania = manja>

Baladować, uje, ować, Balladować *tworzyć balady*: Odynieć baladować bez końca. Chm.

Baladowanie, a, bfm., **Balladowanie** *czynność cz. Baladować*.

Baladowy przym. od **Balada, Balladowy**: *Baladowe* przedstawienie postaci. Tarn.

Baladzista, y, lm. ścł, **Balladzista** *autor balad*. **Baladzistka, i**, lm. i forma ż. od **Baladzista; Balladzistka**.

Balam, u, lm. y *gospoda, zajazd na Wschodzie*. <Wschod. balam>

Balanid, a, lm. y pal. *rodzaj skorupiaków, znajdujących się w formacji eocenńskiej i poliocenńskiej*. <Now. z Gr. balanitēs = żółędziowaty>

Balans, u, lm. y i. bfm. *równowaga p. Balansjer*. 2. *drążek, trzymany przez linoskoka dla równowagi*. 3. han. p. **Bilans**. 4. *noż. wypukłość klingi noża przy zerknięciu ś. jej z trzonkiem*. <Fr. balancee>

Balans-maszyna, y, lm. y *maszyna parowa z balansem*. <Balans + Maszyna>

Balansjer, a, lm. y mech. 1. *wahacz, balans, część maszyny wahająca się i nadająca innej części ruch w obie strony*: B. w motorze parowym, w siłkowie. B. w zegarze sprężynowym = *równoważnik wychwytowy, kółko wahające się, ze sprężyną czyli włosem*. 2. *belka w środku podparta*. 3. *kibic u wagi*. 4. *gór. wahacz, dźwignia*.

Balansoar, u, lm. y p. **Zwierciadło**. <Fr. balançoire>

Balansować, uje, ować i. *ważyć się na obie strony, chwiać się; robić balanse w tańcu*: Trzymaj się na jednym pałcu, czyli balansuj. Zabł. Zóraw od studni z balansującym na żerdzi wiaderkiem. Wilez. 2. *nożow. = przeważać*: Nóż balansuje (= waży się w stronę trzonka, nie dotyka ostrzem serwety). 3. *przen. hulać sobie, bawić się, hulać, włóczyć się*: Nie każe freykować, po kuligach B. Fród. A. 4. *han. zobojeżniać rachunki w wielkiej księdze, robić bilans*. B. *ś. równoważyć się*. <Fr. balancer>

Balansowanie, a, bfm., *czynność cz. Balansować*.

Balansowy przym. od **Balans**: *Prasa balansowa, p. Prasa*.

Balanus, a, lm. y *gieol. pajtła, żółtyż morską, tulipaniec, mułca kilkokożkowa wąsoplawa*. <Gr. bálanos, Łć. balanus = żółtyż>

1. **Balas, a**, lm. y, [**Balasa**] i. *wał, ship okrągły, filar*. 2. *zart. kal walkowaty*: Sądzi komplement, jak B. Zdr. **Balasek, Balasik**. <Przekręcenie Łć. balaustum (z Gr. baláustion) = kwiat dzikiego granatu, przez Włos. balaustro, Fr. balustre = słupek balustrady. Por. Balustrada>

2. **Balas, u**, lm. y i. *rubin blade-czerwony a różowo-czerwony*. 2. a. **Ballas** *rubin winny*. <Nm.

Ballas, z Arab. balaksz, to zaś od Prs. nazwy krainy **Balakszán**

[**Balasa, y**, lm. y] p. i. **Balas**.

Balasek, ska, lm. skl p. i. **Balas**: *Na balaskach, słupach, sznurach czepiasty ś. stroje, fachmany*. Krasz.

Balasić, a, lm. i p. i. **Balas**: *Ławki z toczonymi balasikami*. Szaj.

[**Balaszowanie, a**, lm. a] *przestrzeń ogrodzona sztachetami*.

Balast, u, lm. y i. *ciężar dla równowagi na dnie okrętu, balonu itd.*; przen.: *Krytyka była tam niejako dodatkiem, jako konieczny w piśmie B. literacki*. 2. *wszelki nieużyteczny ciężar, obciążenie*: Niepotrzebny B. 3. *żwir a piasek, sypany pod podkładą na placie kolejowym*. <Nm. Ballast zam. daw. barlast = czysty, sam ciężar>

Balastować, uje, ować *tor kolejowy = podsypywać na nim żwir pod podkładą*.

Balastowanie, a, bfm., *czynność cz. Balastować*.

[**Balasy, ów**, bfp.] p. **Balustrada**.

[**Baląg, część**. lm. **Baląg, ów**] *banialuki, niedorzeczności*: Puszczając, pieśń B. <?>

Balbierz, a, lm. e p. **Balwierz**.

× **Balbot, a**, lm. y *belkot, jękota*. <Dźwn.>

× **Balezany p. Belkowy**: **Bant B.** (= drzewo, które spaja dwie belki). <p. i. **Bal**>

Baldach, u, lm. y i. p. **Baldachim**. 2. bot. (umbella) *powierzchnia wypukła, którą tworzą kwiaty, osadzone na szypułkach, wyrastających z końca głównej szypułki*. Zdr. **Baldaszek**.

Baldachim, u, lm. y, **Baldachin, Baldakin, × Baldakin, gm. Baldach** i. *daszek rozpięty na drążkach nad krzesłami a. do noszenia, tron*: Nad ołtarzem wisiał B. złotogłowy. W czasie procesji noszą nad celebransem B. 2. × **parasol**. Zdr. **Baldachimik, Baldachinik**. <Śr. Łć. baldakinus, od miasta Baldak = Bagdad>

Baldachimik, u, lm. i p. **Baldachim**.

Baldachimowy przym. od **Baldachim**: *Dekoracja baldachimowa*.

Baldachin, u, lm. y p. **Baldachim**.

Baldachinik, u, lm. i p. **Baldachim**.

Baldachogron, u, lm. y, **Baldaszkogron** bot. (corymbus) *grono kwiatów, które wyrastają z gałązki na szypułkach różnej długości i dochodzą do tej samej prawie wysokości*. <Baldachim + GRON>

Baldakin, u, lm. y p. **Baldachim**.

Baldaszek, szka, lm. szki p. **Baldach**.

Baldaszkogron, u, lm. y p. **Baldachogron**.

Baldaszkogronowe rośliny bot. (corymbiferae) *dział roślin rodziny złożonych*.

Baldaszkowate rośliny bot. p. **Baldaszkowe rośliny**.

Baldaszkowe a. Baldaszkowate a. Okółkowe rośliny bot. (umbelliferae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwulicziennych*.

Baldasznik, a, lm. i bot. p. **Agapanć**.

× **Baldekín, u**, lm. y p. **Baldachim**.

Balderdasz, u, bfm. *wino sfalszowane*. <Ang. baldordash>

Baldrjan, u, lm. y bot. p. **Kozłek**. <Nm. Baldrian, ze Śr. Łć. valeriana>

† **Bale** sp. = *bal ale!* <Ba + A + Le>

Baleck, u, lm. i p. **Balet**.

× **Baleczka, i**, lm. i p. **Balka**.

Baleder, dru, lm. dry szew. *karulek skóry na branzhu dla wyrównania*. <Nm. Ballenleder>

[**Baleja, i**, lm. e] p. **Balja**.

Balejza, y, lm. **y** *falbanika podszyta pod dołny brzeg sukni, wystająca brzegiem na zewnątrz*. <Fr. balayouse = dosł. zamiataczka>

[**Balejka, i**, lm. **i** p. **Balja**.]

Balejzen, a, lm. **y** *dlugo ukośne*. <Nm. Ballencisen>

†**Balena, y**, lm. **y** *wieloryb*.

Balenologia, i, bhm. *nauka o wielorybach*. <Łć. balacna (z Gr. fálaina) = wieloryb + p. Logos>

Baleron, u, lm. **y** *rzeź. szynka w pecherzu*. <Fr. paleron = żopatka (zwierza)>

Baleryna, y, lm. **y** *tancerka teatralna solistka*. <Włos. ballerina>

Balet, u, lm. **y** **i**. *utwór sceniczny, wyrażony tańcami*. **2.** *ogół tanecznicy i tancerek teatru*: Panna z baletu. Zdr. **Balecik**. <Fr. ballet>

Baletmistrz, a, lm. **e** *dyrektor baletu, tanecznik*. <Balet + Mistrz>

Baletmistrzostwo, a, bhm. *zajęcie, stan, godność baletmistrza, tanecznictwo*.

Baletmistrzowski przym. od **Baletmistrz tanecznictwa**.

Baletnica, y, lm. **e**, **Baletniczka, i**, lm. **i** *tancerka teatralna*.

Baletnicki, tylko w wyraż.: **Po baletnicku** = sposobem baletników, *baletniczo*.

Baletniczka, i, lm. **i** p. **Baletnica**.

Baletniczo przys. od **Baletniczy**, *po baletnicku*: Tańczono sztucznie, B. Fred. A.

Baletniczy przym. od **Baletnik**: *Kostjum B.*

Baletnik, a, lm. **cy** *tancerz teatralny, członek baletu*.

[**Bali**] *a także, owszem, nawet, ba*: Przed sianią, bali i w komórze. <Ba + Li>

×**Balica, y**, lm. **e** p. **Bela**.

Baliczek, czka, lm. **czki** p. **i**, **3** **Bal**.

[**Balja, i**, lm. **e**] p. **Balja**. <p. Balja>

[**Baljer, a**, lm. **y**] p. **Barjera**.

Baljka, i, lm. **i** p. **Balja**.

Balik, i, lm. **i** p. **3**. **Bal** pod **i**; *zabawa na mniejszą skalę*. B. dziecinny. **2.** **a**, lm. **i** p. **i**. **Bal**.

Balista, y, lm. **y** **ż**. *woj. wielka kusza, maszyna wojenna do wyrzucania pocisków*: Kamień wyrzucony z balisty. <Łć. ballista (z Gr. ballō = rzucam)>

Balistarz, a, lm. **e** *żołnierz obsługujący balistę*. Krasz.

Balistyczny przym. od **Balistyka**: *Linja balistyczna (= droga, którą przebiega pocisk)*. Wahadło balistyczne. Galwanometr B.

Balistyka, i, bhm. *część mechaniki, traktująca o biegu ciał rzuconych*.

Balja, i, lm. **e**, [**Balja, Baleja**] **i**. *plynkie naczynie bebnarskie do prania bielizny* Zdr. **Baljka**, [**Balejka**]. **2.** *łub obejmujący spodni kamień myśli*. <Nm. gw. balje (z Fr.)>

×**Balk, u**, lm. **i** p. **Belka**.

×**Balka, i**, lm. **i** p. **Belka**. Zdr. ×**Baleczka**.

Balkon, u, lm. **y** **i**. *ganek, galerijka na piętrze*. **2.** *miejsce dla widzów w teatrze, wprost sceny nad lożami*. Zdr. **Balkonik**. <Fr. balcon>

Balkonik, u, lm. **i** p. **Balkon**.

Balkonowy przym. od **Balkon**: *Drzwi balkonowe*. Balustrada, publiczność balkonowa.

×**Balkować, uje, ował** p. **Belkować**.

×**Balkowanie, a**, lm. **a** **i**. p. **Belkowanie**. **2.** *oranie na zimę z opuszczeniem dwóch skib co dwie skiby*.

×**Balkowany** p. **Belkowany**.

×**Balkowy** p. **Belkowy**.

Ballad-, p. Baład-.

[**Balmosz, u**, bhm.] *kasza kukurydzowa, gotowana na śmietanie*. <Węg. bálmos>

Balneator, a, lm. **rzy** *posługacz kąpielowy, łaźniennik*: Dwa ogromni balneatorzy złożyli go. Sienk. <Łć. balneator>

Balneograficzny przym. od **Balneografia**. <Łć. bal(i)neum = kąpiel + Gr. gráfo = piszę, opisuję>

Balneografia, i, bhm. *lek. opis zdrojów mineralnych leczniczych, opis miejsc kąpielowych*.

Balneologiczny przym. od **Balneologia**: *Komisja balneologiczna*.

Balneologia, i, bhm. *lek. nauka o działaniu i sposobach użycia wód i kąpielach leczniczych*. <Now. z Łć. bal(i)neum = kąpiel + Gr. -logia = -znawstwo>

Balneotechniczny przym. od **Balneotechnika**. <Now. z Łć. bal(i)neum = kąpiel + Techniczny>

Balneotechnika, i, bhm. *lek. nauka o urzuczeniu zakładów kąpielowych*.

Balneoterapeutyczny przym. od **Balneoterapja**. <Now. z Łć. bal(i)neum = kąpiel + Terapeutyczny>

Balneoterapja, i, bhm. *lek. nauka o leczeniu wodami i kąpielami mineralnymi*.

Balon, u, lm. **y** **i**. *powłoka wydęta gazem do wzbijania ś. w powietrze, aerostat*: Puszczac B. Puszczac ś. balonem. **2.** **a)** *wielka butla pekalu, bania, gąsior do przechowywania przetworów chemicznych i gazów*. **b)** *ilość zawierająca ś. w takim naczyniu*: B. kwasu siarzanego, esencji octowej. B. wody sodowej = *sifon miadziany*. **3.** *astr. = drobny gwiazdozbiór wydzielony z konstelacji koziorożca*. Zdr. **Balonik**. <Fr. ballon (z Gr. ballō = rzucam)>

Balonik, a, lm. **i** p. **Balon**.

Balonowy przym. od **Balon**.

Balotować, uje, ował *głosować za pomocą gulek a. kulek*: B. nowych członków (= *wybierać przez balotowanie*). <Fr. ballotter>

Balotowanie, a, bhm. **i**. *czynność cz. Balotować*: Nie przeszedł przy balotowaniu na członka. **2.** *lek. bujanie ś. płodu, jego główki, uczuwanie przez lekarza za przyłożeniem ręki do żywota ciężarnej*.

Balować, uje, ował **i**. *dawać rękę, chodzić po balach*; *przen. hulac, ucztować, używać*: Nie widac go już drugi dzień: wciąż baluje. **2.** *rub. paradować*: B. w nowym ubraniu.

Balowanie, a, bhm., *czynność cz. Balować*.

Balowicz, a, lm. **e** *człowiek chętnie i często bywający na balach*.

[**Balownik, ka**, lm. **cy**] *balujący, hulaka*.

Balowy przym. od **Bal**: *Strój B. Sala balowa*.

[**Balsada, y**, lm. **y**] *plot wysoki (z pulisada, z przystosowaniem do: balasy, bal)* <p. Palsada>

Balsam, u, lm. **y** **i**. *apt. istota żywiczna z domieszką olejków lotnych pochodzenia roślinnego*: B. gileadecki, prawy, żydowski (balsamum gileadense s. b. de Mecca). B. gurjuński (b. gurium). B. indyjski a. biały (b. indicum album s. opobalsamum siccum). B. kanadyjski a. terpentyna kanadzka (b. canadense). B. karpaci (b. carpathicum). Kinderbalsam (b. embrium). B. kopaiwiany (b. Copaivae). B. muszkatołowy, a. łój muszkatołowy (b. nucistae). B. peruwjański a. indyjski czarny (b. peruvianum). B. Rulanda (oleum terebinthinae sulfuratum). B. tołutański (b. toltanum). B. żywotny Hoff-

manna (mixture oleoso-balsamica). 2. przen. ulga, ukojenie, pociecha, lekarstwo, środek uspakajający: To B. na moje cierpienia (moralne). 3. bot. B. polski, p. Bożyja. 4. B. ryski = *gatunek wódki*. <Gr. balsamon>

Balsama, y, lm. y bot. p. Omirnia.

Balsamica, y, lm. e *ciężko zabalsamowane, mumia*: W trumniey wiekiby spał nakształt egipskiej wonnej balsamicy. Słow.

Balsamicznie przys. od **Balsamiczny**: Jakże pisze ślicznie Lenartowicz! tak jakoś miодно, B. Uj.

Balsamiczny *pełen balsamu, pachnący, wonny, aromatyczny*: Powietrze balsamiczne.

Balsamić, i, II *nasycić balsamem, robić balsamicznym*: Wiatr zapachy ich balsami. Lange.

Balsamiec, mca, lm. mce bot. p. Mirnik.

Balsamina, y, lm. y bot. (impatiens balsamina) *ros. z rodzaju niecierpka*.

Balsaminka, i, lm. I bot. (impatiens balsamina) *ros. z rodzaju niecierpka*.

Balsaminowate rośliny bot. p. **Balsaminowate** rośliny.

Balsaminowate a. **Balsaminowate** rośliny bot. (balsaminaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych*.

Balsamka, i, lm. i 1. *puszka, bańka, naczynie, jabłuszko na balsamy i wonie; flakonik*: Na łańcuszku B. z agatu, w złoto oprawna. Krasz. Jedna z wonną balsamką, a druga z różyczką. Moraw. 2. a. **Balsamowe** jabłko, **Przepiękła, Tryskacz, Żydowskie jagody** bot. (momordica) *ros. z rodziny dyniowatych. Gatunek. B. niecierpek (m. elaterium)*.

Balsamodajne rośliny bot. (balsamifluae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych*. <Balsam + DA>

Balsamodrzew, u, lm. y bot. 1. p. **Okrętnica**. 2. p. **Mirnik**. <Balsam + DRZEW>

Balsamokrzew, u, lm. y bot. p. **Omirnia**. <Balsam + KRZEW>

Balsamorodny *wylający balsam*: Arabja balsamorodna. <Balsam + ROD>

Balsamować, uje, ował *zabezpieczyć zwłoki od gnicia za pomocą odpowiednich wytworów*. Przen.: Jutrzenka rosami świeżemi balsamowała ziemię.

Balsamowanie, a, blm. czynność cz. **Balsamować**. **Balsamowiec, wca, lm. wce** bot. 1. p. **Omirnia**. 2. p. **Mirnik**.

Balsamowy 1. *od balsamu*: Zapach B. Topola balsamowa. 2. *od drzewa balsamowego*: Olejek B. 3. bot. **Balsamowe** drzewo p. **Drzewo**. **Balsamowe** jabłko p. **Balsamka**. **Balsamowe** ziele p. **Omirnia**.

Balsamówka, i, lm. I bot. p. **Omirnia**.

Balustrada, y, lm. y, **Balustrata** (**Balasy, Balaski**) *szereg słupków związanych poręczą*: B. przy prezbiterjum, przy schodach. Ganek z balustradą. B. przejrzysta, ślepa. <Fr. balustrade, z Gr. balustrion = kwiat graunatu; przejście znaczenia na słupek przez podobieństwo postaci jego do kwiatu; stąd. zap. Balas>

Balustrata, y, lm. y p. **Balustrada**.

Balustrowany *otoczony balustradą*: Fasady balustrowane. Jeż.

Balwierka, i, lm. I forma ż. od **Balwierz** pod 1) **Barwierka, golarka**. <Fr. barbier>

Balwiernia, i, lm. e, **Barwiernia** *golarnia, razura, salon do golenia i strzyżenia włosów, izba felczerska*.

Balwierski przym. od **Balwierz**, **Barwierski** *cyrulicki, golarski*: Sztuciec B.

Balwierstwo, a, blm., **Barwierstwo** *sztuka, rzemiosło balwierza, cyrulictwo*.

Balwierz, a, lm. e, **Balbierz**, **Barbierz**, **Barwierz**, **Balwierz**, **Barwirz** 1. *golbroda, golarz*. 2. *cyrulik, felczar*.

Balwierzowa, ej, lm. e, **Barwierzowa** *żona balwierza*.

Balwierzowy, **Barwierzowy** *należący do balwierza*.

[**Balwinek, nka, lm. nki**] p. **Barwinek**.

Balzak, a, lm. I *rodzaj niskiego szeslongu o wygiętym materacu*: Książka leżała na balzaku. Lam. <Od nazwiska pisarza Fr. Balzac>

[**Bała, y, lm. y, Gała**] *imię głupca w bajkach ludowych*: Głupi B. a. Gała. <? Por. Ukr. bała = głupiec>

[**Bałałaja, I, lm. e**] m. 1. *imię człowieka w wesołych pieśniach ludowych*. Por. Szalamaja, Bała, Gała. 2. p. **Bałałan**. <?>

Bałałajka, I, lm. I, Bałałajka 1. *ruskie narzędzie muz. ludowe, rodzaj małej gitary*: Watażka swemu śpiewaniu na bałałajce przygrywał będzie. Sienk. 2. p. **Bałałan**. <Ukr. bałałajka, Ros. bałałajka>

Bałałan, a, lm. y 1. = **Bajłała**. 2. [**Bałałan, Bałałon, Bałałun, Bałałaja, Bałałajka**] *ziemniak, kartofel*. 3. [B] *dzwonek kulisty u zaprzęgu*: Dwa orezykowe konie w szlejach dzwoniły bałałanami. 4. bot. *nazwa odmiany rośliny: psianka kartofel (solanum tuberosum) i jej bulwy*. <Tur. bałałan = gruby, grubas>

Bałałanekl p. **Bałałanski**: Wąs B. Rol.

Bałałanski, Bałałanekl, Barabanekl *junacki, zuchowaty, tegi, dziarski, siarczysty*: Mina bałałanska. Wąs B. a. **Bałałas, Barabałas** = *zawieszisty, sumiasty*.

Bałałas p. **Bałałanski**: Wąs B.; *czupryna czerkieska*. Prz.

[**Bałałon, a, lm. y**] p. **Bałałan**.

[**Bałałoste, nieod.**] m. i. ż. *zart. nazwa gospodarza a. gospodyni (karczmy)*. <Ilb. baal ha baith = pan domu>

[**Bałałuch, a, lm. y**] 1. *rodz. pierogów żytnich a. gryczanych*. 2. *buleczka do wórob przed św. Andrzejem*. Zdr. [**Bałałuszek, Bałałuszka**]. <Ukr. bałałuch>

[**Bałałun, a, lm. y**] p. **Bałałan**.

[**Bałałurka, i, lm. I**] *rodzaj ziemniaków*. <Ukr. bałałurka>

[**Bałałuszek, szka, lm. szki**] p. **Bałałuch**.

[**Bałałuszka, I, lm. I**] p. **Bałałuch**.

[**Bałałachan, a, lm. y, Bałałachon**] *chalał, kitel*. <Ukr. bałałachan>

[**Bałałachon, a, lm. y**] p. **Bałałachan**.

[**Bałałchwasty, ów, blp.**] *niedorzeczności, bajki*: Bałałchwastów patrzeć = spędzać czas na pogadankach, pijatyce. <?>

[**Bałałacyk, a, lm. I**] *dziecko wypieszczone, pieszczoszek, gajatek*. <?>

[**Bałałaczka, I, lm. I**] *gwóźda, rozmowa*. <Ukr. bałałaczka>

[**Bałaładać się, a ś., al ś.**] *plutać ś., dyniać*. <Brs. bałaładać sa>

[**Bałałagan, u, lm. y**] 1. *szopa, barak, tas, buda kramarska a. teatrarna*: Pomogłszy bałałaganami było ś. gapić na co. Jeż. 2. *dół i buda do paleniu węgla*. <Ukr. bałałahan, Ros. bałałagan>

Bałałaganowy przym. od **Bałałagan**: Skoczek B. Prus.

[**Bałałagolski**] p. **Bałałagulski**.

[**Bałałagulizm, u, blm.**] p. **Bałałagulstwo**: *Żle wychowani, bez zasad, bez wykształcenia, muszą*

trochę przechorował na B. Krasz. <Ukr. bałagula (z Hb. baal agalath=pan wozu)=furman żydowski; bałahür=śmieszek, bajarz>

[Bałagulja, l, blm.] p. Bałagulstwo.

[Bałagulski] przym. od Bałagula; [Bałagolski, Baragulski, Baragolski]: Chód teatralny, postawa rycersko-bałagulska i zadarcie głowy, mające należeć do dobrego tonu. Krasz.

[Bałagulstwo, a, blm., Baragulstwo, Baragolstwo, Bałagulizm, Bałagulja, Bałagulszczyzna] l. zawód bałaguly. 2. sposób postępowania bałaguly w znaczu. 4: Epoka bałagulstwa i wybryków młodzieży. Korz.

Bałagulszczyzna, y, blm. p. Bałagulstwo: Karty i sport w postaci trywjalnej bałagulszczyzny. Rol.

[Bałagula, y, lm. y, m., Bałagura, Baragula, Baragola] l. bryka frachtowa; wóz pocztowy lądowy. 2. furman najęty. 3. w lm. duże dzwonki dla koni. 4. junał, zawadjała, lekceważący przyjęte zwyczaje, koniarz; rodzaj postępowca około r. 1840 na Ukrainie: Jest to eks-B., członek tego koniarsko-hulackiego stowarzyszenia. Krasz.

[Bałagura, y, lm. y] p. Bałagula: Był to B. pierwszego rzędu. Korz.

[Bałahać, a, af] p. Bajać: Ale... my tu bałahamy, bałahamy, a czas nie stoi. Jeż. <Ukr. bałahaty, bałakaty=bajdurzyć, gadać>

Bała, tylko w wyraż.: Na B.=na marne: Pójdzie wszystko na B. Krasz. <Ukr. na hałaj na bałaj=wniwiecz, na marne>

[Bałaka, l, lm. l m.] p. Baj. <Ukr. bałaky blp.=gawęda>

[Bałakać, a, af]=Bajać. <Ukr. bałakaty>

[Bałaja] przys. = *cwałem, galopem*: Pędził B. <Dźwn. Por. Patataj>

[Bałajajka, l, lm. l] p. Bałabajka.

[Bałamacić, l, ll] p. Bałamucić.

[Bałamąt, a, lm. cl] p. Bałamut.

[Bałamątny] p. Bałamutny.

[Bałambas, a, lm. y] *taniec ludowy weselny*. <?>

[Bałamęć, i, ll] p. Bałamucić.

Bałamucenie, a, blm., czynność cz. Bałamucić. Bałamucić, l, ll, [Bałamuć, Bałamacić, Bałamęć] l. co = *mącić, wikłać, gmatwać, motać, zaciemniać, plątać, krzyżować, zbijać z tropu*: B. interesu. 2. *kręcić, mącić, tumanić, mydlić oczy, mydłkować, mataczyć, obelgiwać, plątać, zagadywać, odchodzić, odstępować od rzeczy; wikłać, mamić, łudzić, blagować, wprowadzać w błąd słowy, postępkami*: Inny będzie mydlił, bałamucił tędy, owędy..., a on prosto z mostu. Wilcz. Odnosi fakta dawne do świeżych zeznań, bałamuci. 3. kogo = *przewracać mu w głowie, uzuchwalać, rozpieszczać, narowić go, uczyć go kapryśów, grymasów; psuć*: B. kogo pochlebstwami. B. dzieci powolnością. B. konia. 4. kogo = *zawracać mu głowę, wodzić, zwodzić, psuć moralnie, oszukiwać, sprawdzać z prawej drogi, durzyć*: B. pannę. Ta kokiotka bałamuci mi syna. 5. *pędzić czas na bałamuctwie, bałamucić ś., urwisować ś., łobuzować ś., pozwalać sobie, puszczać ś., lullać ś., birbantować, trwonić czas na hulankach*: Gdzieś całą noc bałamucił? 6. *mitrężyć, trwonić czas, opóźniać ś., guzdrać ś., marudzić, grzebać ś.*: Chodźże, nie bałamuci! Bałamuciliśny prawie do noce, koniska ś. wygłodziły. 7. *marnować czas na gadaniu, bajac, paplać*. 8. *próżnować*. B. ś. l. *mieszać ś., tracić głowę, łudzić ś., popadać w błąd, plątać ś., wikłać ś., gmatwać ś.*: Bałamuci ś., biorąc jedno za drugie. 2. p. wyż. pod 5. <? Por. Czes.

bałamutiti = *pleść, gadać*; Ukr. bałamutyty i kałamutyty; Brs. Ros. bałamut; Rum. balamut = *głupiec, balamuc=dom obłąkanych*>

× Bałamucki p. Bałamutny.

× Bałamucko przys. od Bałamucki.

Bałamuctwo, a, lm. a, × Bałamutnia czynność cz. Bałamucić: Bałamuctwa astrologiczne. Wigiej u nas bałamuctwa ważą, niż najpożyteczniejsze dzieła. Pędzi czas na bałamuctwie (*miłostkach*).

[Bałamuć, l, ll] p. Bałamucić.

Bałamut, a l. lm. oi a. [Bałamąt, Bałamutnik, Bałamuta] *ten, co bałamuci, co bałamuci ś., filut, fines, kobieciarz*. 2. lm. y: Pies B.=a) *nie pilnujący ś. pana, domu, latawiec*. b) *myśl. = pies goniący za głosem*. 3. × lm. y *zawrół, odurzenie*: Taki nam B. wziął głowy, jakbyśmy byli pijani. 4. × *rodzaj gry w karty*. 5. [B.] *pugilares; worek płócienny do karmienia koni w zaprzęgu*. 6. [B.] *próżniak*.

[Bałamuta, y, lm. y] m. p. Bałamut.

Bałamutka, l, lm. i l. forma ż. od Bałamut, *kokiетка*. 2. bot. p. Kokorycz.

× Bałamutnia, l, lm. e p. Bałamuctwo.

Bałamutnie przys. od Bałamutny.

[Bałamutnik, a, lm. cy] p. Bałamut. Orzesz.

Bałamutność, l, blm. rz. od Bałamutny: *Starała ś. ostrzegać o bałamutności mężczyzn*. Krasz.

Bałamutny, × Bałamucki, [Bałamątny] l. *zwoźniczy, złudny, filuterny, wymyślający, dwuznaczny, niejasny, odstępujący od rzeczy*: Bałamutnie dowodzenie. Odpowiedź bałamutna. 2. *lubiący bałamucić, zawadły*: Dziewczyna znała, ale bałamutna. Sienk.

[Bałan, a, lm. y] (wól) *maści jasno-żółtawej a. biały*. <Rum. balań = *jasnowłosy*>

× Bałanda, y, lm. y m. p. Bajtała. <Ukr. bałanda = *cymbał, niedoługa*>

[Bałasury, ów, blp.] *pacierki i kolczyki szklane*. <Ukr. bałasury>

[Bałak] p. Bałuk.

[Bałbotać, ocze, tał, Belbotać, Bołbotać] *belkotać, belgotać, jękać ś.; pleść nie do rzeczy*. P. Bajać. <Dźwn.>

× Bałchan, u, lm. y *bałwan morski, wał, fala*: Trytony pienią morskie bałchany. Przen.: *strumień, potok, snop, słup, kłęb*: Piekła miotają siarczyste bałchany. Czarny słup dymu wznosi ś. bałchanem. <? Może pod wpływem dawnej nazwy gór: Bałchany = Bałkany>

× Bałchanisty *bałwanisty, bałwanujący ś., wrzący, cwałujący, kipiący, wzburzony, rozhułkany*: Bałchaniste siarki gorącej roztopy (= *piekło*).

[Bałda, y, lm. y] l. *zatyczka komina, baba*. 2. w lm. Bałdy a. *Bołdy nazwa nagięć skal w Czorsztynskim*. <?>

[Bałdasz, a, lm. e] *Żyd, szereg. w wojsku*. <?> [Bałdyga, l, lm. i] l. *niezgrabny, duży kciż a. łodyga*. 2. *niezgrabny, dragul*. <?>

[Bałek, Bałk] p. Belka.

[Bałękać, a, af] *mówić nieplynnje*. <Dźwn.>

× Bałgiemusa, y, lm. y *działo, armata*: Ciężkie działa obłężnicze, owe bałgiemusy. Rol. <Tur. bal-jemez-topu (= *dostł nie jedzący miodu; dla czego tak nazwano, nie wiadomo*), stąd Srb. bal-jemez-topu = *wielkie działo*>

[Bałgochwalca, y, lm. y] p. Bałwochwalca.

[Bałgochwalczy] p. Bałwochwalczy.

[Bałgochwalstwo, a, blm.] p. Bałwochwalstwo.

[Bałk, u, lm. l] p. Belka.

[Bałka, l, lm. l] l. *male jezioro w wądole*: Wpada do Dniestru B. Koluder. Pol. 2. *sucke jary*,

język stepowe: Nocą w bałkę i gaszeo ś. wszyli, a czatowali. Krasz. <Ukr. bałka = nizina, dół na stepie >

[Bałonie, ów, blp.] *duże, wytrzeszczone oczy, in. bały, bałuchy, gały.* <?>

[Bałować, uje, ował] **1.** *jeść wiele.* **2.** *dźwigać.* **3.** *zł. iść; wyglądać.* <?>

Bałt, u, lm. y *wielki, święty bęben tatarski.* Sienk. <?>

† Bałta, y, lm. y, [Bałta], Bełta *siekiera na obuch osadzona, rodzaj broni dwuonej.* <Tur. bałtā >

[Bału-Bału] *nieod. gadu-gadu:* B.-B., a czas plynie. <Dżwn. >

1. [Bałuch, u, blm.], † Gałuch *wrzawa, zgiełk, tumult, harmider, hałas, hargot:* Od przebiegającego ludu dochodził B. <?>

2. [Bałuch, a, lm. y] *zając.* <Zwierzę z bałami, wytrzeszczak >

Bałuchować, uje, ował *zł. podstuchiwać:* B. klawo. <?>

Bałuchowanie, a, blm., *czynność cz. Bałuchować.*

Bałuchy, ów, blp. pog. i zł. p. Bałonie.

† Bałuczek p. Bałuk.

Bałuk p. Bałyk.

Bałukować, uje, ował p. Bałykować.

Bałukowanie, a, blm., *czynność cz. Bałukować, bałukowanie.*

[Bałun, a, lm. y] *nogietek.* <?>

× Bałuszenie, a, blm., *czynność cz. Bałuszyć.*

[Bałusznik, a, lm. cy] *kielbik.*

× Bałuszyć, y, ył **1.** *robić bałuch, wrzawę; wrzeszczeć, hałasować, galszyć, ogłuszać:* Jeden drugiego bałuszył. **2.** [B.] *wyrzucić, wytrzeszczać, wypalać, rozdziewać oczy:* Jechał i bałuszył na różne przedmioty (= gawronić ś., gapić ś.).

Bałwan, a, lm. y **1.** *wielka bryła, duży kawał, blok, szup, wał:* B. soli. B. kruszeu = grano. Puszczają bałwany tytuinowego dymu. Fred. A. (= kłęby). **2.** *wał morski, fala:* Bałwany miotają okrętem. **3.** *posąg, szereg, bożka pogańskiego, bożyszcze, bożek:* Kłaniać ś., oddawać cześć bałwanom. Cześć bałwany. B. rznięty, malowany, strugany. **4.** *stulepek, na którym zawieszają ś. kapelusze, czapki na wystawie, podstawa, chłopiec;* u kuśnierza: *forma, na której rozpinają czapki, kapelusze.* **5.** (o etłowieku) = a) *niezgrabiasz, nieruchawy, stół, drągół, kłoc, pień, grządal, słup, głaz:* Leżał już jak B., nie ruszając ś. Nieczuły dla bliźnich, jak B. b) *cymbał, jolop.* Zdr. **Bałwanek, Bałwanik.** Zgr. **Bałwanisko.** <?> Wszystkie języki Sł. mają ten wyraz; por. Węg. *bálvány*, Lit. *bałwonas* >

Bałwanek, nka, lm. nkl p. Bałwan; *przen. bóstwo, bożyszcze, ideał:* Zadnej w lubym bałwanku przywary nie znają.

Bałwanisty, † Bałwanisty, † Bałwanowy *podobny do bałwana, brylisty, brylowaty:* Sól bałwanista.

Bałwanica, y, lm. e l. × p. Bałwochwalnia. **2.** *bot. (eymooceca) roś. z rodziny jezierzowatych.*

Bałwanić, i, il **1.** *okrywać bałwanami, falować, nadawać ruch bałwanom, kłębić, wzdymać, przewalać, przeworować, kółkować:* Burza morze bałwani. Wiatr ehmury bałwani. **2.** [B.] *mówić nieczysto po polsku.* B. ś. **1.** *poruszać ś. w kształt bałwanów, falować, kłębić ś., wzdymać ś., burzyć ś., kółkować ś., cwałować = gotować ś. w cwał, przelewać ś., przewalać ś., wrzeć, bółkować ś.:* Morze bałwani ś. Woda w garnku bałwani ś. Płonienie bałwanicy ś. z dymami. Kaczk. Mgła ś. bałwani po świecie. Pol. (= tłucze ś.). Kurz ś. drogą bałwani. Pol. **2.** × (o niebie) *chmurzyć ś.* **3.** *stać jak bał-*

wan, nieruchomie, bezmyślnie przypatrywać ś.; gapić ś., gawronić ś.: Dość już nabałwanioneś ś. i przeszłością napiościłeś, to jedź prędzej.

Bałwanieć, eje, al *stawać ś. bałwanem, głupieć = stawać ś. osłupiałym.*

Bałwanienie, a, blm., *czynność cz. Bałwanieć.*

Bałwanienie się, a ś., blm., *czynność cz. Bałwanieć ś.:* B. morza. Kon.

Bałwanik, a l. lm. i p. Bałwan. **2.** † lm. cy *bałwochwalca:* Biada czarownikom i bałwanikom!

Bałwanisko, a, lm. a, m. i n. p. Bałwan.

† Bałwanisty p. Bałwanisty: Sól bałwanista.

Bałwanizm, u, blm. *życie materjalne, bałwanowate; apatja, zobojetwienie, nieczułość:* W moim bałwanizmie zapomniałem o Bogu, o ludziach, o wszystkim, nie miałem przekonania nie mogło o moim byciu i jestostwie.

[Bałwanka, I, lm. I] *ciężki kłoc drzewa, nieco u dołu ociosany.*

× Bałwanodziej, a, lm. e *snycerz, rzeźbiarz a, malarz bałwanów.* <Bałwan + DZIE >

× Bałwanoszaleństwo, a, blm. *szalone, fanatyczne bałwochwalstwo.* <Bałwan + Szaleństwo >

× Bałwanotwórstwo, a, blm. *tworzenie bałwanów.* <Bałwan + TWOR >

Bałwanowacieć, eje, al *stawać ś. bałwanowatym, bałwanieć, robić ś. niedołężnym, ociężałym, apatycznym, do niczego (niezdadnym).*

Bałwanowatość, I, blm. rz. od Bałwanowaty.

Bałwanowaty *podobny do bałwana, ociężały, niedołężniaty, apatyczny, rozlazły, niemrawny, basułowaty, nieruchawy.*

† Bałwanowy p. Bałwanisty.

† Bałwański **1.** *od bałwana (bożka).* **2.** † *bałwochwalczy, poganski:* Kościół B. Służba, modła bałwańska. Zbór B.

† Bałwaństwo, a, blm. p. Bałwochwalstwo: *Kazał im ku bałwaństwu przystać.*

Bałowian, a, lm. y *bot. p. Chiwian.* <?>

× Bałowierz, a, lm. e p. Bałowierz.

Bałowalca, y, lm. y, † Bałowalca, [Bałgochwalca], × Bałwochwalnik *człowiek, oddający cześć bożką bałwanom, rzeczom stworzonym, pogańskim.* <Bałwan + CHWAŁ >

Bałowalczo *przys. od Bałwochwalczy, bałwochwalcko.*

Bałowalczycy *przym. od Bałwochwalca, Bałwochwalski, [Bałgochwalczy] poganski:* Naród, zabobon B. *Przen. ubóstwiający, zastępnony:* Miłość bałwochwalca. Krasz.

Bałowalczyna, y, lm. y p. Bałwochwalczyni.

Bałowalczyni, I, lm. e, × Bałowalczyna *forma ż. od Bałwochwalca.*

× Bałowallic, I, il *oddawać ś. bałwochwalstwu, cześć bałwanom, pędzić życie w pogaństwie:* Żydz bałwochwalili na pustyni.

× Bałowalnia, I, lm. e, × Bałowalnica,

× Bałwanica *świętynia pogańska.*

× Bałowalnica, y, lm. e p. Bałowalnia.

× Bałowalnik, a, lm. cy p. Bałowalca.

Bałowalny *skłonny do bałwochwalstwa:* *Kobiety są bałwochwalne.*

Bałowalski p. Bałowalczycy.

Bałowalsko *przys. od Bałowalski:* Do panieza przywiązany B. Krasz.

Bałowalstwo, a, blm., † Bałwaństwo *czczenie bałwanów, pogaizm, pogaństwo:* Życie, trwać w bałwochwalstwie. *Topić, wykorzeniać B. Przen. ubóstwiać, niewolnicze uwielbienie:* Nauczyl bałwochwalstwa dla Zachodu. Krasz.

† Bałowalca, y, lm. y p. Bałowalca.

[Bały, ów, blp.] *duże, wytrzeszczone oczy, gąły*, in. białonie, białuchy. <?>

[Bałygować, uje, ował] p. Bałykować.

[Bałygowanie, a, blm.], czynność cz. Bałygować.

Bałyk i. a. Bałuk, † Bałuczek, [Bałak], × Bajuk, × Bajunk, tylko w wyraż.: Na bałuku, na bałyku, na bałaku, na bajuku, na bajunku, na bałuczku = na czworakach, rączkiem: *Czołgać s. na bałuku*. Na bałyku chodząc, rękoma około tego miejsca a macać. Wyżet idzie na bałuku. 2. [B. a, lm. I] *grzbiet wędzony jesiotra a. wyża*. <Tur. bałyk a. bałuk = ryba; mówi s. i po Tur. przenośnie chodzić nakształt ryby = na czworakach>

Bałykować, uje, ował, Bałukować, [Bałygować] *śt, skradac s., pelzać na bałuku, rączkować, chodzić na czworakach*: Wyżet bałukuje. Przen.: Teatr bałykował dotąd na czworakach, wypadało podnieść go. B. s. i. tarzać s., kulać s., przewalać s., przewracać s., koziołkować s.: Dzieciak bałykuje s. 2. *próżniaczyć s., wólczyć s. bez zajęcia, waleśać s.*

Bałykowanie, a, blm., czynność cz. Bałykować. Bałykowanie się, a s., blm., czynność cz. Bałykować s.

Bam! Bom! Bum! w., *naśladujący odgłos: i. dzwonu = bambalam, a niek. 2. dzwonka, zegara itp. = dzyń-dzyń! dzyń-dzyń! den-deń! dendeń! dende!*: Naraz słyszę B. B. uderzenie dzwonkiem w sieni. Wilcz. <Dżwn.>

Bambałam p. Bam: Bije z wieży dzwon ów sławny Zygmunowski: B! B! Pol. <Dżwn.>

[Bambałamkać, a, ał] i. *poruszać dzwonem dla wywołania dźwięku: bam-ba-łam, bimbać*. 2. *przen. kwać, wahać, kołysać, machać*: Nie dostawała nogami do ziemi, więc bambalamkała niemi w powietrzu Lam.

Bambalamkanie, a, blm., czynność cz. Bambalamkać.

[Bamber, bra, lm. bry] i. *pog. Niemiec, Szwab*. 2. *mieszkaniec pochodzenia niemieckiego pod Poznaniem*. 3. *rodzaj ziemniaka*. 4. w lm., a. [Pampry] *nazwy wołów*. <Od miasta Nm. Bamberg>

[Bamberka, i, lm. I] forma ż. od Bamber pod 1 i 2.

[Bambiza, y, lm. y] p. [Bombiza].

[Bambizina, y, lm. y] p. [Bombizina].

× Bamboejada, y, lm. y *żart. wybrłyk fantazji, utworz dzwaczno-fantastyczny*: Podobają mu s. bambocjady niderlandzkie (malowidła scen gminnych). Niek. *żart rubaszny, figiel, gburowata facecja, wybrłyk humoru*. <Włos. bambocciata = bomomaz>

[Bambosze, ów, blp.] i. p. *Babosze*: Bamboszami odziane stopy. 2. *rodzaj sukiennych kaloszy do dróg i w zimie*. <p. Babosze>

[Bambuch, a, lm. y p.] *człowiek niezgrabny, grubo*. <?>

[Bambuła, y, lm. y] m. p. *Bajtała*. <?>

[Bambury, ów, blp.] *rodzaj jabłek*. <Może jak Bandurki (ziemniaki), z Czes. brambor, to zaś z nazwy Nm. Brandenburg>

Bambus, u, lm. y i. a. *Łaskotnica (bambusa) bot. ros. z rodziny traw*. Gatunek: B. indyjski a Trzcina bambusowa (b. arundinacea). 2. *trzcina bambusowa, łaska bambusowa*. <Mal. mambu a. bambu>

Bambuska, i, lm. i. a. *Karlitrzoin (beesha) bot. ros. z rodziny traw*.

Bambusowy przym. od Bambus: Kij B. Trzcina bambusowa, bot. p. Bambus.

Bambusówka, i, lm. i *łaska bambusowa*.

Bamel, mla, lm. mle *druc. zwój drutu*. <Nm. Bammel>

Ban, a i. lm. *owle wielkorządca Sławonji, Kroczi, Dalmacji*. 2. † lm. y *szeląg, halerz*: Nie ma ani bana. <Chorwac. ban>

Bana, y, lm. y i. *plaszczyna kowadła, młota*. 2. [B.] *kolej żelazna*. Por. Ajzybon. <Nm. Bahn>

[Banach, a, lm. y] i. (o chłopcu) *niezgrabiasz, będzwał, basatyk, grubas*. 2. *przewisko dziecka niegrzecznego*. 3. w lm. *rodzaj gruszek*. <Z imienia Benedykt>

[Banadek, a, lm. I] (u Lindego Banagdyk, w Słown. Wileńs. Benedykt) *rosł. geum montanum (herba benedicta)*. <Ze zmieszania Łć. nazwy benedicta z imieniem Benedykt>

× Banagdyk, a, lm. I p. Banadek.

Banalizować, uje, ował *robić banalnym, pospolitować*: Tysiące piśmiennych podróbników banalizują Rzym, Wenecję, Florencję. <p. Banalny>

Banalizowanie, a, blm., czynność cz. Banalizować.

Banalnie przys. od Banalny: Mówi s. o obowiązkach zanadto ogólnie i B.

Banalnieć, eje, ał *stawiać s. banalnym*: Filantrop i poeta gubią ślady swych ideałów i banalnieją.

Banalność, i, blm. rz. od Banalny.

Banalny *bezbawny, ogólnikowy, spowszedniały, pospolity, oklepany, szablonowy*: Wyrazy banalne, wyszły z ust ubóstwanej kobiety, jakże pełne czarów. Pieśni banalne w pomysłach. <Fr. banal>

× Banaluka, i, lm. i p. Banialuka.

Banan, u, lm. y a. *Błogostawa, Pizang, Muza, Figa rajska bot. (musa) ros. z rodziny bananowatych*. Gatunek: B. rajski a. z wyczejny a. Palma cypryjska, Figa rajska (m. paradisiaca). <Hp. Pg. banana, zap. ze Wschodu>

Bananlarnia, i, lm. e *miejsce, budynek, gdzie hodują banany*.

Bananowate rośliny bot. (mnsaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych jednoliściennych*.

Banatka, i, blm. *rodzaj pszenicy*. <Od nazwy krajny Banat>

Banczek, czku, lm. czki p. Bank.

Banda, y, lm. y i. *kupa, zgraja, czereda, gromada*: Chodzić bandą, bandami. Pędzono jeńców bandami. B. złodziejów, fałszerzy. Krzyknie starszy zbójca i spędza bandę precz z drogi. Mick. B. wilków, psów (= stado). 2. *teatr. orkiestra (najczęściej dęta), biorąca udział w widowisku teatralnym na scenie a. za sceną; [B.] orkiestra wojskowa*. 3. *poręcz bilardu*: Grać na bandę. Sztoś z pod bandę. 4. *ogrodzenie hipodromu wyścigowego*: Brać bandę (= przysuwać s. z koniem do bandy). 5. [B.] = a) *wstęga, wstążka, kokurda*. b) *belka sufitowa*. <W znaczeniu 1 i 2 z Włos. banda, 3 i 4 z Fr. bande, w 5 z Nm. Band>

[Bandałocha, y, lm. y] *obelżywa nazwa kobiety opusłej, zamiedbanej*. <?>

Bandaż, a, lm. e i. *pasek z tkaniny, taśma do wiązania, szarfa*: B. u czepek, u fartucha. 2. *obrzec stalowa na kole wozu kolei żelaznej*. 3. *lok. opaska, taśma, wazki płat miłkini, flaneli, płótna do opatrunku chorego*: Nałożyć, założyć B. Zerwę te bandaże i rozdrapaj rane. Sienk. B. rupturowy = pasek rupturowy. Zdr. Bandażyk. <Fr. bandage>

Bandażować, uje, ował *owijać bandażem*.

Bandażowanie, a, blm., czynność cz. Bandażować.

Bandażowy przym. od **Bandaż**.
Bandażyk, a, lm. i p. **Bandaż**.
Bandażysta, y, lm. *ści fabrykant bandaży*.
Bandela, i, lm. e *przepaska kobieca, wstęga*, *binda*. <Włos. bandella>
Bandera, y, lm. y, [**Bandura**] i. *chorągiew z herbem miasta a. państwa, o barwach państwowych, flaga państwowa*: B. francuska, niemiecka, okrętowa, handlowa. *Zaciągnąć, wywiesić, zwinąć banderę*. *Płynąć pod banderą neutralną*. 2. † *chorągiew, proporzec, sztandar* *pospolitego ruszenia*; *przen. hufiec, oznaczony takim sztandarem*. 3. × B. na dachu = *chorągiewka, wietrznik*. Zdr. **Banderka**. <Włos. bandiera, Hp. bandera, Fr. bannière>
Banderja, i, lm. e i. × *sztandar, chorągiew*: *Cechy stojące pod swemi banderjami*. *Sienk. Z węgierską banderją w ręku*. *Sienk. 2. oddział jazdy, utrzymywany i dowodzony dawniej przez magnata węgierskiego*. 3. *orszak konny, świta konna*.
Banderka, i, lm. i p. **Bandera**.
Banderoła, i, lm. e i. *opaska papierowa, przypięta do towaru, wyrobu, na znak opłaconej akcyzy*. 2. × *chorągiewka, proporzeczek u łancy*. 3. × *chorągiewka, mała bandera, flaga okrętowa*. <Włos. banderola, Fr. banderolle>
Banderołować, uje, ował *oklejać banderolą*: B. *herbatę, papierosy, naczynie z wódką*.
Banderołowanie, a, blm., *czynność cz. Banderołować*.
[Bandie, ów, blp.] wstążki. Zdr. **Bandliczki**. <Nm. Bändel>
[Bandliczki, ów, blp.] p. Bandie.
Bandlok, a, część. w lm. i jub. *kolczyk z podłużnym, wiszącym kamieniem*. <Fr. pendeloque>
Bando, a, lm. a i. † *obwołanie, obwieszczenie, ogłoszenie*: *Obwoływał królewskie bando na jarmarku*. *Bóg wydał B. przekleństwa swego na Adama*. B. na Arjany sejmem warszawskim z Korony Polskiej wywołane. *Koch. 2. † p. Banda*; *orszak, grono, drużyna*: B. *godowników*. *Wygnął go z całym bandem*. 3. [B.] *kompanja*: *Trzymać B. z kim = mieć z kim konszachty, trzymać z kim, być w spółce, w porozumieniu*. <Śr. Łć. bandum, bannum = 1) chorągiew; 2) obwieszczenie; 3) kara (banieja), stąd Włos. bando, Nm. Bann itd.>
Bandoch, a, lm. y, [**Bandos a. Bandosek, Bandosnik**] i. *żniwiarz najemny z dalszej okolicy*. 2. w lm. a. **Bandoska** *zarobki podczas żniw; zajęcie bandochów, ich wycieczki na żniwa*: *Chodzić na bandochy*. *Trudno go powstrzymać od corocznych bandochów*. <Banda>
Bandochy, y, lm. y *kobieta suto, buchasto ubrana; tłuszciocha*.
Bandolecik, a, lm. i p. **Bandolec**.
[Bandolery, ów, blp.] bandolety, pasy do palasza, ładownicy. <Nm. Bandelier, z Fr.>
Bandolec, u, lm. y i. a. × **Bandoljer** *pas do palasza*. 2. *daw. krótki karabinek, zawieszany na bandolecie*. Zdr. **Bandolecik**. <Fr. bandelette>
× **Bandoljer**, a, lm. y p. **Bandolec**. **Bukar**.
[Bandos a, lm. y] i. p. Bandoch: *Musiłaś ty po bandosach bywać*. *Kolb. 2. robota w polu, wykonywana przez najemników z odległych okolic*: *Przyjechała z robotnikami na B., do kopania kartofli*.
[Bandosek, ska, lm. ski] p. Bandoch.
Bandoska, i, lm. i i. forma ż. od **Bandos**. 2. p. **Bandoch** pod 2.
[Bandoski] przym. od Bandos. *Po bandosku przys. = jak bandos*: *Śpiewać po bandosku*.

[Bandoska, i, lm. i] i. u Cyganów litewskich i poleskich najstarsza w szatrze kobieta, rozdająca hersztom starszeństwo, przechowująca tradycje i tajemnice szatry úd. Pol. 2. starsza kobieta, przewodnicząca w bandzie górali-kosarzy. Pol.
[Bandosnik, a, lm. i] p. Bandoch.
Bandować, uje, ował gm. (o członku męskim) *wyprzezać ś.* <Fr. bander>
Bandowanie, a, blm., *czynność cz. Bandować*.
Bandrat, u, lm. y *druc. drut gruby*. <Nm. Banddraht>
Bandura, y, lm. y, **Bańdura, Pandura** i. *trzystrunowy instrument muz., rodzaj lutni*: *Brzdąkać na bandurze*. 2. [B. a. Bańdura] *cymbał, bakwan, głupec, niedolega*. 3. [**Bandura**] p. **Bandera**. Zdr. **Bandurka, Bańdurka**. <Gr. pandoura, stąd Łć. pandura>
Bandurka, i, lm. i p. **Bandura**: [B.] *na statku wodnym (=chorągiewka)*.
[Bandurki, ów, blp.] ziemniaki, kartofle. <Od nazwy krainy Nm. Brandenburg, przez Ozes. bandora, bandürka>
Bandurowiec, wca, lm. wca a. **Gigawa, Skrzypocdrzew, Skrzypcowe drzewo** (eitharexylon) *bot. ros. z rodziny witolukowatych*. <p. **Bandura**>
[Bandurzyć się, y ś., ył ś.] chmurzyć ś. <?>
Bandurzysta, y, lm. *ści grający na bandurze*.
†Bandycja, i, lm. i p. **Banieja**.
Bandycki przym. od **Bandyta**: *Życie bandyckie*. *Ubrany był w jakiś płaszcz B. fantastycznego kroju*. *Kazek. Po bandycku przys. = jak bandyta*: *Żyć po bandycku*.
†Bandysowanie, uje, ował p. **Banitować**.
†Bandysowanie, a, blm., *czynność cz. Bandyzować.
×Bandyt, a, lm. ci i. p. **Bandyta**. 2. p. **Banita**.
Bandyta, y, lm. ci, × **Bandyt**, × **Banit**, × **Banit** *członek bandy zbójczej, opryszek, zbój, rozbójnik, rabus*. <Włos. bandito = dost. banita>
Bandytyzm, u, blm. *zajęcie, sposób życia bandyty*.
×Bandyzować, uje, ował p. **Banitować**.
×Bandyzowanie, a, blm., *czynność cz. Bandyzować.
[Bandz, a, lm. e, Bundz] ziemniak. <Ukr. bandz>
Bandzega, i, lm. i *pila taśmowa*. <Nm. Bandsäge>
[Bandzioch, a, lm. y] pog. i. brzuch, kłdun. 2. obżartuch. 3. dzieciak, beben, bachur. 4. Bandyziochy, ów, blp. książki, wnetrznosci, bebeczy*. Zdr. **Bandyzioszek**. Zgr. **Bandyzioszko**. <?>
[Bandzior, a, lm. y] brzuchacz.
Bandyzioszek, szka, lm. szki p. Bandzioch.
Bandyzioszko, a, lm. a m. i ni. p. **Bandzioch**.
†Baner, u, lm. y *ganki, altanka*: *Stawił djaból Jezusa na ganku, abo banerze*. *Sekl. <Może Nm. Banner = chorągiew>*
†Banhof, u, lm. y, [**Banof**] *dworzec kolejowy, stacja kolejowa*.
†Banhofowy przym. od **Banhof**.
i. Bania, i, lm. e i. × *rzecz wypukła, pękata, nadęta*: *Pszczoly w bani (=w ubu)*. *Djogenes w bani (=w beczce)*. B. *od kwiatów (=donica, wazon)*. B. *lotna = balon, aerostat*. 2. *naczynie wydęte, pękate, balon, gąsior*: B. *do oleju*. B. *zakrzywiona = ogrzewalnik, retorta, kolba*. B. *do pędzenia wódki = alembik*. 3. *tykwa, flaszka z tykwy wysuszonej*. 4. *kopuła; galka na kopule, kula*: *Głowa jak B. a. jak karmelicka* B. *Prz. 5. kłosa w kształcie kuli na lampę*. 6. *głowa, szczeg. łysa*.*

7. przen. człowiek otyły. 8. a) *kojec na ptaki w grze „w gołębie“*. b) *pole kształtu kopuły*. 9. bot. p. *Dynia*. 10. ryb. *kosz pekaty do przechowywania ryb żywych*. Zdr. *Bańka, Banieczka, Banluczka, Banluszka*. <Zap. Śr. Łć. bagnum (z Łć. balneum), skąd Włos. bagno, Fr. baia itd. Przejście znaczenia: kąpiel—naczynie kąpielowe pekate—wszelka rzecz pekata >

2. *Bania, i, lm. e kopalnia rudy żelaznej: warzelnia soli*. <Węg. banya >

[*Baniacz, a, lm. e*] *Baniak*.

[*Baniaczek, czka, lm. czki*] p. *Baniak*: Stał B. kuty z miedzi i z lat następnych leżał tu grosz. Pol.

[*Baniak, a, lm. i, Baniacz*] 1. *garnek wypukły, sagan*. 2. *kociół duży, szczeg. do bielizny*. 3. *brzuchoł*. Zdr. *Baniaczek*.

Banaluka, i, część w lm. I, × *Banaluka*, † *Banieluka* I. † *książka, pismo bez sensu*. 2. *brędnie, niedorzeczności, bzdurstwa, głupstwa, androny*: Prawie banialuki. To nie banialuki! (=nie bagietla). <Albo od królowy Banialuki w piśmie Morsztyna 1650, a. od miasta Srb. Banja Luka (ląka bańska) >

[*Banias, a, lm. e*] *siekiera huculska*. <? >

Baniasto przys. od *Baniasty*: Dach B. zakończony.

Baniasty, [Baniaty] podobny z kształtu do *bani, bantki*; *brzechawy, pekaty, wypukły, wydęty, kopulasty, kopulowaty*: Wielka, baniasta lampa. Wilcz. Dach B. Kościół z trzema wieżami banias:emi w zlocie. Słow.

[*Baniaty*] I. p. *Baniasty*. 2. *najedzony*.

Banicia, i, lm. e, Bannicia, † *Bandycja* *wypolanie obywatela z kraju, wygnanie, wieczne wygnanie, ekspatriacja, eksterminacja, rugi*: Skazać n. a banicję. † B. większa = B. z granic państwa a. B. wieczna. † B. mniejsza = B. z danej miejscowości. B. doczesna. B. z miasta = *wyświecenie*. <Śr. Łć. bannire, skąd Fr. bannir itd. >

Banicyjny przym. od *Banicia*: Wyrok B.

Banieczka, i, lm. i p. Bańka: B. na perfumy = *balsamka, flakonik*. Mała lampka o zielonej szklanej banieczce. Kon. Puszka czyli jabłuszko na rozmaite wonie, tak mała, iż ją za gorsem noszono; za Jagiellonów zwano je banieczką. Moraw.

× *Baniecznik, a, lm. cy I. a. Bańkarz ten, co robi banki*. 2. *maszynka do przecinania skóry przy stawianiu baniek ciętych*.

× *Banieczny* przym. od *Bańka*.

† *Banleluka, i, lm. i p. Banialuka*: Morał z banieluki czy z kancjonadu. Zabł.

[*Banlor, u, lm. y*] *głębina, wyrywa wodna, wir*: Topielec siedzi w baniorze. <p. Bania >

Baniorąb, ębu, lm. ęby bot. (couroupita) *rośl. z rodziny mirtowatych*. <Bania + RJB >

Baniorodne: *Baniorodne a. Baniowe drzewo* bot. p. *Dzbaniwo*. <Bania + ROD >

† *Baniowe, ego rz. opłata na korzyść miasta od banu (alembiku) wadki*.

Banlowy przym. od *Bania*: Drzewo baniowe, bot. p. *Dzbaniwo*.

× *Banit, a, lm. ci p. Banita*.

Banita, y, lm. ci, Bannita, × *Bandyta*, × *Banit, Bannit* *wygnaniec, wywołaniec; wyswiecony*.

Banitować, uje, ował, × *Bandyzować*, † *Bandyzować*, × *Banizować*, × *Bannizować*, × *Banjować* *skazywać na wygnanie; wygnać, wywoływać, rugować z kraju, odsądzać od, wyłączać ze społeczności; ekspatriować, eksterminować*: Uniwersałami

ich banizował (od czci odsądzał). B. z miasta = *wyświecać*.

Banitowanie, a, blm., *czynność cz. Banitować*.

× *Banluczka, i, lm. i p. Bańka*.

× *Banluszka, i, lm. i p. Bania*.

× *Banizować, uje, ował p. Banitować*.

× *Banjować, uje, ował p. Banitować*. Miasteczka banjowano po grodach o nieoddanie poborów. Kto nie stanie, tego poborca ma B. i publikować.

Bank, u, lm. i *instytucja otrzymująca kredyty i udzielająca go innym, zajmująca ś. obrotami pieniężnymi*: B. skupowy, dyskontowy, lombardowy, depozytowy, emisyjny, hipoteczny, handlowy, handlowo-przemysłowy, komisowy, krajowy. B. państwa, włosciański, ziemiański. B. pobożny (mons pietatis). Oddać pieniądze do banku, złożyć, umieścić je w banku, × na banku. Podnieść pieniądze z banku. Trzymać B. = *trudnić ś. operacjami pieniężnymi*. † *Puścić B.* = *zbankrutować*. U niego jak w banku (= ma zawsze gotówkę). 2. w grze karcianej, *złiór stawek graczy, pula*: Trzymać B. Rozbić B. (= *wygrać B., zbankrutować graczy*). Przen.: B. komu trzymać (= *mieć go zawisłym od swojej woli*). Zdr. *Banček*. <Śr. Łć. bank(h)a, banc(h)us = stół do pieniędzy, wekslarski, ze Sgm. banch = ławka, stół >

[*Banka, i, lm. i*] *papierek guldenowy*. <Z.Nm. Bank (note) >

Bankajz, y, lm. y ż. p. Bankajza.

Bankajza, y, lm. y, Bankajz rzem. *ankra, żelazo, w jednym końcu zastrzone a w drugim płaskie, za pośrednictwem którego coś ś. przybija*: B. przy ryunie. Półka na bankajzach. <Nm. Bankeisen >

Bankakeja, i, lm. e *akcja bankowa, bilet, świadczący o uczestnictwie w banku*. <Bank + Akeja >

× *Bank-akcjonariusz, a, lm. e, Bank-akcjoner*,

× *Bank-akcjonista* *akcjonariusz banku, współwłaściciel banku przez swój udział*.

× *Bank-akcjoner, a, lm. rzy p. Bank-akcjonariusz*.

× *Bankakojonista, y, lm. ści p. Bank-akcjonariusz*.

† *Bankarz, a, lm. e p. Bankler*.

Bank-azjo nieod. *naddatek za zmieniony bilet bankowy, azjo*. <Bank + Azjo >

Bankhamer, mra, lm. mry *nożow. młotek jedno-ręczny*. <Bankhammer >

Bankieci, u, lm. i, p. Bankiet.

Bankier, a, lm. owie a. rzy I. a. Bankowiec,

† *Bankierz* *właściciel domu bankowego = banku prywatnego, wekslarz*. 2. *przen. bogacz, krezus*: Na to trzeba być ehyba bankierem. 3. (w grze karcianej) *gracz, trzymający bank, pula*. <Włos. banchiere a. banchiero, Fr. banquier >

Bankierczyk, a, lm. i I. niezamożny bankier.

2. *komisarz, pomocnik bankiera, żart. kantorowicz*.

Bankierka, i, lm. i *forma ż. od Bankler*.

× *Banklerstwo, a, blm. p. Banklerstwo*.

Bankierowa, ej, lm. e *zona bankiera*.

Bankierować, uje, ował I. trudnić ś. bankierstwem, być bankierem: Robili fortunę, bankierując. Krasz. 2. *trzymać bank w grze karcianej*: Za pozwoleniem, ja bankieruję! Krasz.

Bankierowicz, a, lm. e *syn bankiera*. Joż.

Bankierówna, y, lm. y *córka bankiera*.

Bankierski przym. od *Bankler*: Dom, kantor B. Operacja bankierska. Firma bankiersko-przemysłowa. Zwywół bankiersko-senielski.

Banklerstwo, a, blm., × *Bankierstwo I. nauka o czynnościach bankierskich, stan, zatrudnienie bankiera*. 2. *bankier z żoną*.

†**Bankierz**, a, lm. e p. **Bankler**.
Bankiet, u, lm. y uczta, *biesiada*: Dawać, wyprawiać dla kogo B. Przen.: Sprawić komu B. = zle ś. z kim obejść, uczęstować go czym złym, dogodzić mu, dać mu ś. we znaki; wybić go, sprawić mu *łaźnię*, bał. Zdr. **Bankieciok**. <Włos. *banchetto*, Fr. *banquet*>

Bankieta, y, lm. y l. *brzeg drogi bitej, po której jeździć nie wolno*. 2. mul. pierwszy pokład cegieł przy wznoszeniu ścian murowanych. <Fr. *banquette* = dosł. ławeczka>

†**Bankietniczek**, czka, lm. czkowie p. **Bankietnik**.
Bankietnik, a, lm. cy ten, co lubi bankietować, uczestnik bankietu, *godownik, biesiadnik; wydający bankiet*. Zdr. †**Bankietniczek**.

Bankietny p. **Bankietowy**.
Bankietować, uje, ował i. *biesiadować, uczęstować, godować, chodzić po bankietach*; przen. a. B. ś. *kułać, używać, raczyć ś., birbantować, bonować*: Lud głód cierpi, a on bankietuje. 2. × kogo = *podjąćować bankietem, częstować, ugaszczać, raczyć*: Naprosiwszy gości, bankietował mię. B ś. p. wyż.

Bankietowanie, a, blm., czynność cz. **Bankietować**.

Bankietowy, **Bankietny** przym. od **Bankiet biesiadny, godowy, ucztowy**: *Hałas B. Sala bankietowa*.

Banknocik, a, lm. i p. **Banknot**.
Banknot, u, lm. y, **Bankocetel** *bilet bankowy, pieniążek papierowy, papiererek, asygnata*: Zapłacił samemi banknotami. Zdr. **Banknocik**. <Nm. *Banknote*>

Banko nieod. l. *bank*: Bić B. (w grze karcianej). Przen.: Grać B. = *stawić na kartę, robić krok stanowczy i ryzykowny*: Tego dnia miał ś. jego los rozwiązać, grał B. *Krasz.* 2. *waluta bankowa*. 3. *waluta konwencyjna banku hamburskiego* = 47 kopiejkom. <Włos. *banco*>

Bankocetel, fła, lm. tle p. **Banknot**. <Nm. daw. *Bancozettel*>

Bankokracja, i, blm. *arystokracja sfer bankowych*. <Now. z *Bank* + Gr. -kratía = -władztwo>

Bankowlec, wca, lm. wcy p. **Bankier**: Klika burżuazji, składająca ś. z bankowców, redaktorów pism przewrotnych.

Bankowy przym. od **Bank**: *Bilet, gmach B.*

Bankructwo, a, lm. a l. *niewypłacalność, upadłość kupca, przemysłowca a firmy kredytowej, żart. playta*: Ogłosić B. B. *podstępne*. Przen.: *ruina majątkowa*: Zawody w życiu przywiodły go do bankructwa, a przyparowały go o B. Przen.: *upadek*: B. moralne, umysłowe. <Ze Śr. Łć. *banca rotta*, Fr. *banqueroute*, Nm. *Bankerott* itd.>

Bankrut, a, lm. ci ten co bankrutuje, co *zbankrutował*.

Bankrutka, i, lm. i f. forma ż. od **Bankrut**. 2. *papieras, zwinieły w ręku*.

Bankrutować, uje, ował i. *chwiać ś., upadać w interesach, tracić; ogłaszać bankructwo, stawać ś. niewypłacalnym, zawieszac wypłaty*. 2. przen. *tracić na majątku, ubożeć, podupadać*.

Bankrutowanie, a, blm., czynność cz. **Bankrutować**.

Bannioja, i, blm. p. **Banioja**.

Bannit, a, lm. ci p. **Banita**.

Bannita, y, lm. ci p. **Banita**.

[**Bano**] *żał, tęskno*: Tak mi jej B.! <Węg. *bán* = żądać>

Banoryna, y, blm. apt. p. **Adragantyna**. <?>

[**Banować**, uje, ował] *żałować, tęsknić*: B. do kogo, po kim.

[**Banowanie**, a, blm.] *czynność cz. Banować*.

Bant, u, lm. y l. *opaska, obręcz, wstęga żelazna, flachajza*. 2. B. a. **Banta** [**Bánt**] bud. p. **Rozpora**: *Krokiew związana bantami*. <Nm. *Band*>

Banta, y, lm. y bud. p. **Rozpora**.

[**Banka**, i, lm. i, **Bankta**,] *fląderka*. <Zap. zdr.

od *Bania* = rodzaj ryby>

Bantować, uje, ował i. [B] *hałasować, stukać; trzaskać z bicza*. 2. *obrażać, bić*: Ci pobereźnicy prawych ludzi ani mają, ani B. nie mają. <Węg. *bánt* = *dokeczuć*>

Bantowanie, a, blm., *czynność cz. Bantować*.

[**Bańczak**, a, lm. i] *duży dzban*. <*Bania*>

Bańczasty, **Bańczysty** *podobny do bańki; pełen bańki, bąbelisty*: *Piana bańczasta*.

[**Bańczyć**, y, ył] *męczyć*: *Bańcy mi łeb (zawraca głowę)*. Por. [**Bantować**]. <Węg. *bánt* = *dokeczuć*>

Bańczysty p. **Bańczasty**.

[**Bańdos**, u, lm. y, **Bańduch**] *potrawa z liści roślin i maki*. <?>

[**Bańduch**, a, lm. y] p. **Bańdos**.

Bańdura, y, lm. y p. **Bandura**. Zdr. **Bańdurka**.

Bańdurka, i, lm. i l. p. **Bańdura**. 2. *naczynie do wódkii, wody*.

Bańdurzenie, a, blm. f. *czynność cz. Bańdurzyć*. 2. *paplanina, koszałki-opalki, bamiulki, brednie*. <BA>

Bańdurzyć, y, ył = **Bajać** pod 2 i 3.

Bańka, i, lm. i l. p. **Bańka**; *flakonik, ampułka, puszcza*: B. blaszana = *blaszanka*. B. kamienna = *kamionka*. B. destylacyjna. B. do nafty. Nalał oliwy z bańki na głowę jego. Bud. B. do furby. Z jednej bańki dwie ścienie malować. Prz. = *przy jednym ogniu dwie pieczenie upiec*. 2. *naczyńko szklane cyrulkicze do naciągania krwi lub wysysania jadu z rany*: Postawić, przepisać, zaaplikować bańki. Bańki suche, ciężte. Przen.: Sadzić bańki jeden drugiemu = *zlorzezczyć, wymyślać*. 3. B. na płynie = *bąbel, puchel, bulka*: Człowiek jest jak B. na wodzie. Pryśko szczęście, jak B. na wodzie. Puszcząć bańki mydlane. Przen.: Bańki nosem puszczać = *być smarkaczem*. Mechanik, co bańki nosem puszcza (o zarozumiałym przy robocie). Bańki gazowe = *pecherzyki gazowe, drobne ilości gazu w cieczach*. 4. B. soli = *balwanek, sztuka, kawał, gruda*: Sól przywożą w bańkach i w okruszynach. 5. ×przen. = *kufel, butelka z napojem wyskokowym*: Widzę, że nieźle ciągnie bańkę. 6. [B.] a) *rodzaj futerału drewnianego na osłkę do ostrzenia kosy*. b) *koszyk pleciony, kształtu flaszki pękatej, na gnieźdo gołębie*. 7. anat. = *wydelce w ciągłości przewodu błoniastego (ampulla)*. 8. bot. p. **Kolokwint**.

×**Bańkarz**, a, lm. e p. **Banlecznik**.

Bańkotka, i, lm. i bot. p. **Szumotlina**.

Bańkowy przym. od **Bańka**; przen. *nieotrwały, mdły, efemeryczny*: Ileż to stworzono bańkowych nadziei? *Krasz.*

[**Bańkowy**] *dzwonekowy, karowy* (o kartach). Por. **Bunkowy**.

Bański przym. od **Ban**.

[**Bańtka**, i, lm. i] p. **Bantka**.

Baobab, u, lm. y a. **Światogłed**, **Małpi chleb** a. **owoc**, **Adansonja**, **Małpodrzew**, **Palczara** bot. (*Adansonia*) *roś. z rodziny słazowatych* *Gatunek*: B. *palczaasty*. a. **B a o b a b**, **Drzewo małpie** (*a. digitata*) <Etjops. *baobab*>

Baptyska, I, Im. I, Bratwa bot. (baptisia) roś. z rodziny strąkowych. <Now. niby Gr.- Łć. baptisia>

Baptysterjum neod. p. **Chrzcielnica.** <Gr. baptisterion = łazienka, później chrzcielnica>

Baptyzyna, y, blm. apt. substancja żywiczna z korzenia dzikiego indyga (sophora tinctoria). <Od Łć. nazwy rośliny baptisia>

Bar, u, lm. y p. Baryt.

Bara, y, lm. y zł. *pieniądz, moneta zdawkowa.* <?>

[**Baraban, a, lm. y**] *bęben, taraban.* <Ukr. baraban>

Barabancki p. Bałabański: Podkręca wąsów barabanekich. Jez.

[**Barabanić, I, II**] i gm. **I. bębnić:** Gdy go do grobu spuszczają, brzęczą, barabania. **2. bająć, pleść, paplać, trąkotać, klekotać, gderać:** Co ty tam barabanisz!

Barabański p. Bałabański: Wąs B. Kaczek. [**Barabas, u, lm. y, Barwas**] *krzyk, halas, wrzawa.* <?>

Barabaş p. Bałabański. [**Barabola, i, lm. e**] *ziemiaki, kartofle.* <Ukr. barabola, może od Nm. nazwy prowincji Brandenburg>

†**Barać, a, al odrzucać, opierać ś.** <BOR>

[**Baragolski p. Bałagalski.** <p. Bałagulizm>

[**Baragolstwo, a, blm.**] p. **Bałagulstwo.**

[**Baragoła, y, lm. y**] p. **Bałagula.**

[**Baragulski p. Bałagalski.**

[**Baragulstwo, a, blm.**] p. **Bałagulstwo.**

[**Baragula, y, lm. y**] p. **Bałagula.**

Barak, u, lm. i, X Baraka I. *lekki budyniek drewniany, buda; namiot, szalas płócienny:* B. do pomieszczenia chorych, szczeg. zaraźliwych. Przy szpitalu założono B. imienia cesarzowej. Na Bielanach ustawiono już wiele baraków (na barwarje czasowe). <Fr. baraque>

X **Baraka, i, lm. i p. Barak:** Biwakować trudno było, bo nie było komu spać jaką taką barakę. Fred. A.

Barakan, u, lm. y *gatunek tkaniny wełnianej.* <p. Barchan>

Barakanowy przym. od **Barakan.** [**Barakonda, y, lm. y**] *spódnica barchanowa, barchanka.* <p. Barchan>

Barakowy przym. od **Barak:** Szpital B. Leczenie barakowe.

Baran, a, lm. y I. zool. *zwierzę rącicowe pachworogie, tryk:* B. pokładany = *skop.* Młody B. = *jagnię.* Zwiążali go jak barana. Bezy jak B. (= *śpiewa silnie, ale nieprzyjemnie*). B. B. tryk! (bawinę dziecko). Wziąć kogo na barana (= *na plecy*). Nosić kogo na barana (= *na plecach*). Przen. (o człowieku): *osieł, głupiec, tępa głowa, jalopa:* Oj, ty baranie, baranie! Przen.: *in. skórcia barania = list zastawny:* Ostrzy zęby na jego barany. Korz. Strzyje barany = *odcinać kupony.* **2. skóra barania, baranica;** *szagryn:* Oprawa książki z barana. **3. a. w lm. = futro baranie, kożuch: Skropił go po baranach (= *po kożuchu; dociął mu do żywego*). **4. kożuch na płynie, deka drożdżowa, pływająca po wierzchu brzezki w czasie fermentacji.** **5. B. murołomny = daw. machina wojenna do rozbijania murów, taran.** **6. baba, odbijak, kafar do wbijania palów.** **7. [B.] a) owad jelonek (lucanus cervus).** **b) piasta a. piastda u wozu.** **c) gra „w barana.“** **d) długi zwój słomy, siodło na dachu słomą poszytym:** Grzbiet kopea pokryć baranem. **8. astr. = jeden z gwiaz-****

dozbiorów zwierzęcych (zodjakalnych): Znak barana = *miejscę, gdzie jest słońce na niebie w początku wiosny.* **9. bed. wielki hebel, poruszany przez dwóch ludzi.** **10. fiz.: B. hydrauliczny = machina do podnoszenia na pewną wysokość wody płynącej.** Zdr. **Baranek, Baraneczek, [Barany-szek], † Baraniec, † Baraneczek.** Zgr. **Baranisko.** <? Jakkolwiek wszyscy Słowianie mają ten wyraz, zdaje ś. jednak obcym, może Arab. barrān = dziki, obey>

†**Barancuk, a, lm. I** *baran, baranek:* Jako pasterz baranucki zgromadzając wszędzie.

†**Baraneczek, czka, lm. czki p. Baran.** **Baraneczek, czka, lm. czki p. Baran.**

Baranek, nka, lm. nki I. p. Baran *doroślejsze jagnię samiec:* Cielcy, łagodny, potulny jak B. Ir.: Jaki mi B.! (= *trusia, niewinność*). Zart.: Baranki egipskie = *wszy.* **2. przen.: B. boży = a) Chrystus: Baranku boży, który gładzisz grzechy świata. B. wielkanocny = *agnuszek (= figurka jęgo z chorągiewką a. B. pieczony — przy święconym).* B. wielkanocny u Żydów = *pascha.* **b) = hostja.** **c) część mszy:** Spóżniliśmy ś., przyszliśmy na B. boży. **3. a. w lm. = futerko z baranków:** Baranki krymskie. Baranki węgierskie = *karakulę.* **4. obłóżka, opuszka barankowa; lampas barankowy u czapki; bajorek wełniany, okalający kapelusze, czapkę: Czapka z siwym barankiem. **5. w lm. białe chmurki pierzaste.** **6. [B.] = a) barometr.** **b) bekas, kszylk.** **c) stonóg.** **d) roś. krwiściąg.** **e) rodzaj sera.** **f) a. Trażz skrzypczka na kołach, obwożona na Wielkanoc, z wyobrażeniem baranka i trawca pilującego.** **7. wałek drewniany, przytwierdzony do burt promu.** **8. bot. = a) a. B. niewinny p. Niepokalanek.** **b) B. seytyski p. Paprotka.** **c) p. Bagniątko.** **9. myśl. p. Dubelt, Kszyk.******

Barani I. przym. od **Baran;** † **Barańczy:** Łój B. Skóra barania (wyprawna = *baranica, szagryn*). Mięso baranie = *baranina.* Kotlety baranie. Przen.: Głowa barania = *a) kędzierzawa;* *b) tępa, zakuta, głupia, cieleca.* Przen.: Baranie oczy = *głupie, osłupiałe, bezmyślne, błędne, kołowe, osowiałe, wykłupiaste:* Zrobił baranie oczy. Nos B. = *garbaty, żydowski.* Spiewać baranim głosem = *cienko; śpiewać Tadeusza; płakać, becząć.* Zart.: Skórka barania = *list zastawny (do strzyżenia kuponów).* Pog.: B. język = *niemiecki.* Zart.: Baranie jaja = *cyfra 88.* **2. z futra baraniego, z baranów zrobiony:** Czapką baranią dumnie potrzasa. Len. **3. bot.: Barania trawa p. Pomórnik.**

[**Baraniarka, I, lm. I**] *zagroda, w której owce zamykają.*

[**Baraniarz, a, lm. e**] *owczarz, pasterz owiec.*

[**Baranica, y, lm. e**] **I. skóra barania wyprawna.** **2. [B.] kożuch barani, barany; skóra barania do przykrycia nóg w podróży.** **3. czapka barania.** **4. struna skrzypcowa.**

†**Baranie, a, blm., czynność cz. Barać.**

Baraniec, ńca, lm. ńce *bajeczna roślina stepów tatarskich:* Bajeczna roślina, zwana baranem, która dokoła objadała, co żyło, nim sama uschła brakiem pokarmu. Krasz. <Ukr. baranéc>

†**Baraniec, ńca, lm. ńce, [Baranlec] baran.** <Śr. Łć. baranee>

Baraniec, eje, al głupiec: Żydkowi baranieją oczy. Prus.

Baraniec, ęcia, lm. ęta *młody baranek, jagnię.*

Baranina, y, blm. I. *mięso baranie.* **2. [B.] plagi:** Brać baraninę. Zdr. **Baraninka.**

Baraninka, i, blm. p. Baranina.

Baranisko, a, lm. a m. i ni. p. Baran.
Barankowy 1. przym. od **Baranek**. Przen.: *łagodny, łaskawy, niewinny*: Obróci Chrystus twarz swą barankową. Przen.: *techórzliwy, bojaźliwy, lekliwy*: Budził w ludziach barankowe dusze. Słow. 2. *z futra baranków zrobiony*: Czapka barankowa.

Baraniuoha, y, lm. y bot. p. Mącznica.
 × **Baranokszałty** podobny z kształtu do barana.
 <Baran + Kształt>

† **Barańczy** p. **Barani**.
Baraństwo, a, blm. zb. barany, stado baranów: B. tudzież stan osli pierwsi sejmikować pošli. Mick.

× **Baraszeństwo, a, blm. p. Baraśnictwo.** <p. Borysz>

[**Baraszek, szka, lm. szki**] *dykteryjka*.
Baraszki, ów, blp. żarty, żarciki, dokazywanie, figle, figielki, swawola, gzy, zbytki: Stroić B. <p. Borysz>

Baraszkować, uje, ował 1. *stroić bawuszeki, żarciki; żartować, dokazywać, gzić s., bawić s., swawolić, figlować, dowcipkować, dworować*: Przydybał baraszkującego. 2. *pedzić czas bez troski, nie uważać na nic; próżnować, nie troszczyć s.; zbijać baki*: Baraszkuje sobie po całych dniach, a robić niema komu.

Baraszkanie, a, lm. a czynność cz. Baraszkować: Łzy stawały w oczach od ciągłego śmiechu z conceptów i baraszkowań starego kowala. Bał.

× **Barasznia, i, blm. faktorstwo**: Aby Żydzi baraszną s. nie bawili. Księgi zgom. kupeców w Lublinie. <p. Borysz>

× **Barasne, ego, blm. rz. zapłata za nastreczenie, faktorne.** <p. Borysz>

× **Baraśnictwo, a, blm., × Baraszeństwo** *rzemiosło baraśników, stręczycielstwo, faktorstwo, pośrednictwo*.

× **Baraśniczy** przym. od **Baraśnik**; × **Barasny**.
 × **Baraśnik, a, lm. cy, × Baraśnik, × Barysz-nik** *stręczyciel, faktor, melker, pośrednik*: Baraśniczy, faktorowie i inni Żydzi.

× **Barasny** p. **Baraśniczy**.
Baraterja, i, lm. e i. facjenda, szwindel, szacherka, gieszefi. 2. *czyn nieprawy kapitana a. szłogi okrętu kupieckiego w szkody właściciela statku a. ładunku*. <Włos. baratteria = szacherka>
Barato *nieod. zamiana towarów, handel, handel zamienny*.

Barbaloina, y, blm. apt. substancja przeczyszczająca z aloesu barbadoskiego. <Z początkowych głosek Barbados (wyspa) + Aloes>

× **Barbar, a, lm. owie** p. **Barbarzyniec**: Plugawemi wyrazy barbara do niewoli wzywają nas s. ważył. Uj. <Gr. barbaros>

[**Bárbar, a, blm., Barbara**] *bawar, piwo bawarskie*. <Z nazwy kraju Bawaryja>

Barbara, y, lm. y i. gruba, długa lina, używana przy przewozach na rzekach. 2. [B.] p. [Bárbar]. 3. bot. = a) p. **Kolcowój.** b) p. **Gorczycznik**. <Z imienia ż. Barbara>

Barbarja, i i. × blm. p. **Barbarzyństwo**. 2. *lm. e kraj dziki, barbarzyński, nieucywilizowany, pierwotny*: Wywiózł mnie na wieś i osadził w tej Proszowskiej barbarji. Wilez.

Barbarka, i, lm. i i. × forma ż. od × **Barbar**. 2. bot. p. **Gorczycznik**. 3. [B.] *wyobrażenie św. Barbary, patronki żeglarzy, na statku*.

[**Barbarski**] *bawarski*.

× **Barbaryjski** p. **Barbarzyński**.

Barbaryzm, u, lm. y *usterka przeciw czystości języka, makaronizm*.

Barbaryzmować, uje, ował *używać barbaryzmów w mowie*.

Barbaryzmowanie, a, blm., czynność cz. Barbaryzmować.

Barbarzyniec, ńca, lm. ńcy, Barbarzyńca, × Barbar 1. u Greków i Rzymian *cudzoziemiec, obcy, obcokrajowiec*. 2. *człowiek dziki, nieucywilizowany, nieokrzesany, pierwotny*. 3. *tyran, okrutnik; gwałcący objawy, zdobycze cywilizacji; wandal, świętokradca*.

Barbarzynka, i, lm. i forma ż. od **Barbarzyniec**.

Barbarzyńca, y, lm. y p. **Barbarzyniec**.

Barbarzyński, × Barbaryjski 1. (u daw. Greków i Rzymian) *obcy, cudzoziemski*. 2. *dziki, nieucywilizowany, nieokrzesany, pierwotny, surowy*. 3. *tyrański, srogi, niehumaniczny, okrutny, dziki, zagnębiający s., wandalcki*: Zwyczaj B. 3. **Po barbarzyńsku, Barbarzyńsko, † Barbarzyńskie** przys. = *jak barbarzyńc*: Obchodzić s. z kim po barbarzyńsku.

† **Barbarzyńskie** p. **Barbarzyński**.

Barbarzyńsko p. **Barbarzyński**: Wydawali s. niemal B. Krasz.

Barbarzyństwo, a, blm., × Barbarja 1. × *zb. barbarzyńcy*: Nieukrócone B. wiele szkód narobiło. 2. *dzikość, nieokrzesanie, surowość, brak cywilizacji*: Umiejętności reguluje B. 3. *dzikość, srogość, okrucieństwo, tyranja, zwierzęcość, srogość, wandalizm, świętokradztwo*.

Barbet, u, lm. y *część ubioru głowy zakonicy*: Przewiązano jej czoło bindelem, dano około twarzy biały B. <Fr. barbette>

Barbierz, a, lm. e p. Balwierz.

[**Barbinek, nku, lm. nki**] *roślina barwinek mniejszy*. <p. Barwinek>

Barbiton, u, lm. y, Barbitona *grecki instrument muz.* <Gr. bárbiton>

Barbitona, y, lm. y p. **Barbiton**.

Barbora, y, lm. y bot. p. **Gorczycznik**. <Słow. niby Łć. barbarea>

[**Barch, u, lm. y**] *kolowacizna; obłąd, głupota* (o ludziach i owcach). <?>

Barchan, u, lm. y, Barakan, † Barchwa *tkawina luiano-bawelnicowa*. Zdr. **Barchanik**. <Śr. Łć. barrac(h)anus, barcanus, z Arab. barrakān, barakān, skąd Nm. Barchant, dawniej barchant, barchāt, barchet>

Barchaniasty *podobny z powierzchni do barchanu, kosmaty, mszysty, zemszony*: Korcił B. Flanela barchaniasta.

Barchanik, u, lm. i p. **Barchan**.

Barchanka, i, lm. i [**Barchaniak**] *spódnica barchanowa*.

Barchannik, a, lm. cy *fabrykant barchanu*.

Barchanowy przym. od **Barchan**: Kaftan B.

Barchatki *prow. tylko w wyraz. Wziąć s. za B. = za bary; mocować s., stanąć do ryzolizacji*: „Czas“ s. z „Reformą“ biorą za B., bo coraz większe dodają dodatki. <BAR>

[**Barchniec, eje, ał**] *dostawać kolowacizny, głupiec, durniec* (o ludziach i owcach).

† **Barchwa, y, lm. y** p. **Barchan**. Goł.

× **Barci p. Barciowy**: O barcim lesiwie. Pol. <BARC>

Barciak, a, lm. i *zool. (galleria mellionella) čma z rodziny omacnicówek*.

Barciel, a, lm. e *zool. (trichodes) chrząszcz pięciocłonkowy z rodziny przekraskowatych, w ulach szkollowy*.

Barciowy, × Barci przym. od **Barć**: Miód B.

Barozany przym. od **Barka, statkowy**: Powróz B. <p. Barka>

Barczatka, i, lm. i zool. (gastropacha) *owad luskoskrzydły ze skupienia prządkówek*. <Łap. od Baré>

†**Barceć**, y, ał (o wietrze) *szumieć, szeleścić*. <Dźwn., por. Cz. brčeti, brkati=powiewać, szeleścić>

Barczenie, a, blm. i. czynność cz. **Barczyć**. 2. †czynność cz. **Barceć**.

Barczki, ów, blp. p. **Bark**. Wor. <BAR>

[**Barczál**, a, lm. e] *staw u ręki*. <BAR>

Barczyć, y, ył *obciążać barki, obarczać, obciążać, obladowywać*: Łabędzie barezą, ażeby nie ulatywały. Przen.: Choć jeszcze żyje, już fortunę (=majątek) barezą (obciążają długami, szarżują). Pol.

[**Barczyk**, a, lm. i] p. **Orozyk**.

Barczysto przys. od **Barczysty**.

Barczystość, i, blm. rz. od **Barczysty**.

Barczysty, × **Barkowaty** *mający wydane barki, szeroki w barkach, pleczysty*.

Barć, i, lm. e i. *siedlisko pszczół w drzewie w lesie*. 2. otwór w ulu. 3. część lasu z barćkami.

4 †*bartnictwo*: Dzieńcie a. barci. <BARĆ>

Bard, a, lm. *owie śpiewak, pieśniarz*; przen. *poeta, wieszcz*. <Śr. Łć. bardus, z Olt. bard>

[**Barda**, y, lm. y] p. **Barta**.

Bardanek, nka, lm. nki bot. p. **Lepnik**. <Now. niby Łć. bardana>

[**Bardawka**, i, lm. i] *brodawka*.

Bardela, i, lm. e *siodło ze słomy uplecione, płótnem grubym okryte, do objeżdżania źrebców*. <Przew. Fr. bardelle, Śr. Łć. bardella z Arab. barda'a = siodło wypehane>

[**Bardjówka**, i, lm. i] *flaszka oil wody mineralnej Bardjowskiej, użyta do czego innego*. <Od miasta Węg. Bardjów>

[**Bardlić**, i, ił] *śmiecić, brudzić*. <? Może w związku z barzożyć?>

Bardo, a, lm. a, [**Berdo**] p. **Przybijaczka**. <Wyraz powszechny w Sł. w znaczeniu l. wzgórze i 2 przybijaczki; może z Got. baurd = deska, Nm. Bort, Brett>

Bardon, u, lm. y *lutnia, lira*: Porzucić, zawiesić B. <Przez Czes. bardún, ze Śr. Grn. pardün = szalamaja>

[**Bardunka**, i, lm. i] *chustka różnokolorowa na głowę*. <?>

Bardysz, a, lm. e p. **Berdysz**: Wśród żądań mieczów, strzał i bardyszy. Syrok.

Bardyzan, u, lm. y p. **Bardyzana**.

Bardyżan, y, lm. y, **Bardyżan** *spisa z bartą, na długim drzewcu osadzona, halabarda*: Szwajcarzy bardyżani razem dźwigną do góry. Przen.: Neptun wziął B. swój trójzęby (trójząb, widły). <Przez. Nm. Partisane, dawniej Bartesan, ze Śr. Łć. partesana, to zaś jakoby z Hp.>

[**Bardzecko**] p. **Bardzo**.

[**Bardzeńce**] p. **Bardzo**.

[**Bardzeńko**] p. **Bardzo**.

[**Bardziak**, a, lm. i] *naczymie na pływ, najczęściej skórzane; bardziuk*. <Tur. bardak = dzban>

Bardzo, † [Barz, Barzo, Bardzoj, Bardzok, Barzyko, Barzyk, Baś, Bardzecko, Bardzeńce, Bardzeńko, Bardzuczno], st. w. Bardziej [Barze, Barzej, Barzy, Barży, Bardży (r i z, ż. wymawiają s. tu rozdzielnie) st. n. Najbardziej *wielce, arcy, do wysokiego stopnia, nader, prze-; mocno, ciężko, gorąco, usilnie, serdecznie, o wiele, znacznie*: B. piękna. B. zaeny. Płakać, prosić, pragnąć B. Mylisz s. B. Jedno od drugiego różni s. B. B. być może. Wierzę B. Zdrow jesteś? Nie B. (=nie zupełnie, nieszczególnie). Za B. =

zbyt, zanadto, za wiele. Za B. śmiały. Za B. zadowolony. Kocham ją bardziej, niż siebie. Tylko mającą bardziej jasności dokoła. Mick. (=więcej, sućiej, obficiej). Im bardziej ją poznaję, tem bardziej ją kocham (=im bliżej, lepiej — tym więcej). Tym bardziej, że... Coraz bardziej s. zapalał. Teraz jeszcze bardziej wymagający. 2. [B.], rychło, natychmiast, niezwłocznie. B. wnet. <BAR(D)Z>

[**Bardzoj**] p. **Bardzo**.

[**Bardzok**] p. **Bardzo**.

[**Bardzuczno**] p. **Bardzo**.

[**Bardży**] p. **Bardzo**.

Bareczka, czka, lm. czki p. **Barka**.

Barelief, u, lm. y *plastkorzeźba, wypuklorzeźba*. <Fr. bas-relief>

× **Bareśnik**, a, lm. oy p. **Baraśnik**.

Baręż, u, lm. e *lekką tkanina wełniana, bawełniana jedwabna a. mieszana z tych materiałów*. <Fr. barège>

Barężowy przym. od **Baręż**: Sukienka barężowa.

× **Baręła**, y, lm. y p. **Baryła**.

× **Baręłka**, i, lm. i p. **Baryła**.

[**Baręczenie**, a, blm.] *czynność cz. Baręczyć*.

[**Baręczyć**, y, ył] p. **Baręczyć**.

Bargamuta, y, lm. y p. **Bergamota**. Zdr. **Bargamutka**.

Bargamutka, i, lm. i p. **Bargamuta**.

[**Bargiel**, a, lm. e] p. **Sikora**. <? Por. Czes. brhel, Sł. brglez., Ros. berglezn. Może w związku z Włos. bar(i)gello = dowódca zbiorów>

[**Bargiel**, a, lm. y] p. **Kowalik**.

[**Bargować**, uje, ował] *zbierać, szczególnie szczytki rozbitych okrętów*. <Nm. gw. bargaen>

[**Bargowanie**, a, blm.] *czynność cz. Bargować*.

[**Bargownik**, a, lm. cy] *ten, co bargeje*.

Barhidrometr, u, lm. y fiz. *rodzaj manometru, przyrząd do mierzenia gęstości wody*. <Now. z Gr. báros = ciężar + Hidrometr>

Barjera, y, lm. y [**Barjer**] *poręcz, zagroda, zastawa, balustrada, zapora*: Publiczność stała za barjerą. Barjery s. łamią, mostki trzeszczą. Krasz. Zdr. **Barjerka**. <Włos. barriera, Fr. barrière>

Barjerka, i, lm. i p. **Barjera**.

Bark, u, lm. i f. u ludzi, *część ręki od stawu przy łopacie do łokcia*; u zwierząt, *część przedniej nogi od kolana do łopatki*: Koń na B. bije = wierzga. Przen.: Bije na B. = zły, narowisty, krnąbrny. 2 w lm. *część wyższa grzbietu, porażę karku od jednego stawu ramiennego do drugiego, plecy, ramiona*: Poniesli trumnę na własnych barkach. Barki na dół pochylił Mick. Zwleczołą z mych barków okryłbym cię szatą. Mick. Przen.: Wszystko spoczywa na jego barkach (=na jego głowie). Pochwyć kogo za barki (=za bary). Silnem barki dźwignęli budowę rządu (=ramiona, rękoma). Przen.: *powierzchnia*: Wisła na swych barkach niesie ładowne skutny. Przen.: Zamek na barkach nowogrodzkiej góry. Mick. 3. cyrkiła = noga. 4. [B. a. Barczyk] *wozowy p. Orozyk*. 5. *obłak, palak*: Pół pierścienia barkiem do góry stojące (=na sztorc). B. podkowy (=łuk). 6. woj. *Barki = odcinki walu naroznika, łączące czoła z zastonami*. Zdr. w lm. **Barczki**. Zgr. (pod 1, 2) **Bary** <BAR>

Barka, i, lm. i f. *statek żaglowy bezpokładowy: Barkami do okrętów podjeżdżają*. Przełożę część ładunku z okrętu na barkę. 2. *górz. stok góry*. Zdr. **Bareczka**. <Włos. Hp. barca, Fr. barque, ze Śr. Łć. barca, jakoby ze Skd.>

[Barkać się, a ś., ał ś.] (*parukać ś.*), *parzyć ś.*, *latować ś.*, *gzić ś.*

†Barkafft, u, lm. y gór. p. Barkrachft.

Barkan, u, lm. y woj. *rodzaj szarica*. <?>

Barkarola, i, lm. e I. *łódka ozdolna bez masztu*. 2. *pieśń gondoljerów w Wenecji*. <Włos. barkherolla = łódka>

Barkarz, a, lm. e *właściciel barki, przewoźnik*.

Barkas, u, lm. y *łódź największa przy okręcie*. <Hp. bareazo a. bareaza>

Barkmistrz, a, lm. e, *Bachmistrz dozorujący nad robotami w kopalni soli, gór m. mistrz*. <Nm. Bergmeister>

Barkmistrzostwo, a, blm., *Bachmistrzostwo urząd barkmistrza*.

×Barkowaty p. Barczysty.

I. Barkowy przym. od Barka: *Wyrostek B.*

2. Barkowy przym. od Barka, *barczany*.

[Barkół, u, lm. y] *miara sążniowa na wsłazkę (plecionkę), z której sporządza ś. kapelusze słoniawy*. <p. Bark>

Barkówki, ek, blp. zool. *tegje pióra osadzone na ramieniu ptaka*.

†Barkrachft, u, lm. y, *Barkafft gór. dochód z żup solnych pobierany przez obdarowanego*. <Nm. Bergrecht>

Barktrometer, tra, lm. try garb. p. *Garbnikomierz*. <?>

Barlerka, i, lm. I bot. p. *Borzeliłka*. <Od nazwiska bot. Fr. Barreller'a †1673>

Barłoga, i, lm. i rub. *ten, co barłóży = baje, plecionkę, plotkarz, bajarz*.

Barłożenie, a, blm., *czynność cz. Barłóżyć*.

Barłóżyć, y, ył I. *wyścielać barłogiem, robić podściółkę*. 2. *śmiecić*. 3. *przen. rub. bajac, pleść, bzdużyć, bajkurzyć, głądzić: Co ty tam barłóżyś! znasz ś. na polityce, jak kogut na ewangelii*. Prus.

Barłóg, ogu, lm. ogł [Berłóg] I. *postanie z mierzwy, podściółka: Podostał krowom barłogu*. *Przen. nędzna, brudna pościel, postanie: Leżał w nędzy na barłogu*. *Słońce w proggu, leniweże, powstań z barłogu!* 2. *legowisko grubego zwierza, szczeg. niedźwiedzia*. 3. *śmiecie; słoma starta, wyrzucona z siennika*. *Przen.: Zostawię na ziemi te kości, których B. wrota mi zawałał wieczności*. 4. *przen. stan nędzy, ubóstwo, błoto, kał, gnój, nicotć: Piękna wolności! w barłogu ś. tarzać! Podnieść kogo z barłogu do honorów*. <Patrz Barłóg w pniach>

[Barma, y, lm. y] p. *Brzana*. <Nm. Barmo>

[Barna, y, lm.] y p. *Brona*.

Barnabita, y, lm. cl *zakonnik św. Pawła*. <Od imienia Barnaba>

×Baro, na, lm. nowie p. *Baron*.

[Baro] *bardzo*.

Barocentryczny fiz. *tyczący ś. środka ciężkości: Linja barocentryczna*. <Now. z Gr. báros = ciężar + Lé. centrum = środek>

Barodrom, u, lm. y p. *Samochód*. <Now. z Gr. báros = ciężar, waga + drómos = bieg>

Barograf, u, lm. y, *Barometrograf barometr samopiszący, notujący automatycznie swoje wskazania*. <Now. z Gr. báros = ciężar + -graf = -pis; p. Barometr>

Barok, u, blm., *Baroko rodzaj stylu w sztukach plastycznych, szczeg. w budownictwie, wyrodniły styl odrodzenia: Ma i literatura swój B.* <Fr. baroque = dość dziwaczny>

Baroko nieod. p. *Barok*.

Barokowo przys. od *Barokowy*.

Barokowy przym. od *Barok*: *Zakończenie barokowe. Ornamentacja barokowa*.

Baromakrometr, u, lm. y *narzędzie do mierzenia ciężkości i długości*. <Now. z Gr. báros = ciężar + makrós = duży + métron = -mierz>

Barometr, u, lm. y I. fiz. *przyrząd do mierzenia ciśnienia powietrza: B. rtęciowy, naczynkowy, syfonowy a. lewarowy (o rurce zgiętej i otwartej w jednym końcu), naczynkowo-syfonowy, morski, zegarowy (ze wskazówką), normalny, metaliczny (= aneroid), holosteryczny (z płytką puszką zamiast rury)*. B. spada, podnosi ś. *Piekły mię dzisiaj nagniotki, a to mój najlepszy B.* 2. *przen. miara, wykładnik, tłumacz, wskazówka, symptom: „Mościzdieu“ przechodziło przy egzaltacji na „Mościzdu“ i „Meiu“ i służyło żonie za B. stanu duszy małżonka*. *Krasz.* <Now. z Gr. báros = ciężar + métron = -mierz>

Barometrograf, u, lm. y p. **Barograf**. <Barometr + Gr. -graf = -pis>

Barometrografia, i, blm. *opisanie barometru*.

Barometryczny przym. od *Barometr*: *Wysockość, niwelacja, figurka barometryczna. Pomiar barometryczne. Stopień, kwiat B.*

Baromotor, u, lm. y fiz. *przyrząd do zużytkowania ciężaru ciała ludzkiego, jako siły poruszającej*. <Now. z Gr. báros = ciężar + Lé. motor = co porusza, motor>

Baron, a, lm. owie, ×Baro I. *tytuł wyższej szlachty*. 2. *†wyższy urzędnik, dygnitarz, senator*. 3. *żart. Liber B. = sobie pan, od nikogo nie zależny, nie oglądający ś. na nikogo*. *Zdr. Baronek*. <Śr. Lé. baro, skąd Fr. baron itd.>

Baronek, nka, lm. nkowie p. *Baron*: *Wystrychnąć na dudka jakiegoś dumnego baronka*. *Ba!*

×**Baronesa**, y, lm. y p. *Baronowa*. <Włos. baronessa>

Baronet, a, lm. ci *tytuł niższy od tytułu barona, stopień szlachecki w Anglii*. <Ang. baronet>

Baroniątko, a, lm. a *młody baron: Zaczął próbować swoich sił na hrabiątkach i baroniątkach*. Prus.

Baronijka, i, lm. I p. *Baronja*.

Baronisko, a, lm. a m. a. ni. *baron godzien pożywiania*.

Baroniunio, a, lm. owie *piesz. od Baron*.

Baronja, i, lm. e, *Baronowstwo majątek baronowski; majątek, do którego przywiązany jest tytuł barona*. *Zdr. Baronijka*.

[**Baronka**, i, lm. I] p. *Baronowa i Baronówna*: *Obok grałek i baronek. Jeż*.

Baronowa, ej, lm. e, ×**Baronesa**, [**Baronka**] *żona barona*.

Baronowski, [**Baroński**] przym. od *Baron*: *Tytuł, majątek B.*

Baronowstwo, a I. lm. a p. *Baronja*. 2. lm. a *godność barona*. 3. blm. *baron z żoną; Państwo B. przybyli*.

Baronówna, y, lm. y, [**Baronka**] *córka barona*.

[**Baroński**] p. *Baronowski*.

†**Baroróg**, oga, lm. ogł *baran rogaty*. *Km.* <Sztucznie z baran + Róg>

Baroskop, u, lm. y, **Dazymetr** fiz. I. *przyrząd do okazania, że ciała, zamurzone w powietrzu, tracą na swym ciężarze*. 2. *przyrząd wskazujący stopień wilgotności powietrza*. <Now. z Gr. báros = ciężar + -skop = -skaz>

Barotermometr, u, lm. y, **Termobarometr**, **Termohipsometr** *przyrząd do mierzenia ciśnienia powietrza, a stąd i do mierzenia wysokości gór*. <Now. z Gr. báros = ciężar + Termometr>

Barotrop, u, lm. y odmiana baromotoru. <Now. z Gr. báros = ciężar + -trop = -wrot>

[**Barować się, uje ś., ował ś.**] *ciągnąć ś. za barry, mocować ś., pasować ś.* <BAR>

[**Barowanie się, a ś., blm.**] czynność cz. **Barować ś.**

Barowy chem. p. Barytowy: Wodnik, wodorotlenek B. (= *wodan barytu*) <p. Baryt>

Bars, a, lm. y zool. (felis irbis) wielki kot centkowany. <?>

Barszcz, u, lm. e i. [Bárzc] *zupa kwaskowa, zakwaszona burakami, chlebem a. octem:* B. burakowy, biały. B. żurawy = *żur.* B. z grzybami, ze śmietaną, z uszkami. Nagotować barszczu. Zaprosić kogo na B. B. suszony, B. z rurą (kością wołową ze szpikiem). Przen.: Rura do barszczu = *człowiek bez charakteru, ciura, jolop, safandula.* On jest jako B. (*ani zimny, ani gorący; ani pomoże, ani zaszkodzi; cięłą, niewyraźny*). Przen.: Wleźć w B., znaleźć ś. w barszczu = *narobić sobie bigosu, kłopotu, a. doznać nieprzyjemności.* Gdybym synów nie miała, tobym cię zostawiła w tym barszczu królewskim; dla twoich synów cię zeń wydobędę. Kaczk. 2. przen. *złe wino, lura; kis, kwaśne wino.* 3. przen. *zły, błąd, abrament.* 4. bot. (= a) a. **Barszczownik** (heracleum) *roś. z rodziny baldaszkowych.* Gatunek: B. pospolity a. **Niedźwiedzia łapa** (h. sphondylium). b) p. **Rozdzieniec.** Zdr. **Barszczyk.** <?> Wszyscy Słowianie wyraz ten mają, jednakże zdaje się, że jest obcy, może z Nm. Bor(r)etsch = *roślina wołowa język*

Barszczowiny, ln, blp. gąszcz, osiadły na dnie naczyń, w którym barszcz zakwaszono.

Barszczownik, a, lm. i bot. p. Barszcz.

Barszczowy przym. od Barszcz.

Barszczyk, u, lm. i l. p. Barszcz; lekki barszcz. 2. bot. p. Oseł.

Barszczyzna, y, blm. p. Bojarszczyzna.

Barszewnik, u, lm. i] herba genistae Spartii. <?>

[**Barszy**] 1. *gorszy.* 2. *lepszy.* <St. w. od S. Pol. barzy; przejście znaczenia przez większy, silniejszy>

Bart, a, lm. y *ślus. bródka, ząb, piórkó u klucza.* <Nm. Bart = broda>

Bart, u, lm. y *zasłona, rąbek, który starożytni Rzymianki nosiły (flaminium).* <Nm. Borte>

Barta, y, lm. y, [Barda], gatunek siekiery szerokiej, topór. <Nm. Barte>

Bartek, tka, lm. tkl i. prostak, rura, gbur, ordynus, cham, parobas: B. za piecem wychowany. B. z niego. 2. [B.] *wicher, wiatr wirujący.* <Z imienia Bartłomiej>

[**Bartki, ów, blp.] (barki) zapasy, borykanie ś.: W B. isć.** <BAR>

[**Bartkować się, uje ś., ował ś.**] *barować ś., borykać ś., mocować ś.*

[**Bartłomiejski**] (dom. miesiąc) = *wrzesień:* Na bartłomiejskie. <Od imienia Bartłomiej>

Bartne, ego, blm. rz. i. prawo dla bartników. 2. *danina z miodu a. oplata pieniężna od barci do dworu.* <BARC>

Bartni p. Bartny: Sąd B.

Bartnica, y, lm. o i. narzędzie w kształcie dłota do wyrabiania barci. 2. *belka, leżąca na szpuntalack.*

Bartniki p. Bartniczy.

Bartnictwo, a, blm. i. hodowanie pszczół w lasach. 2. *nauczka o pszczelnictwie leśnym.*

Bartniczek, ozka, lm. czkowie p. Bartnik.

Bartniczy, Bartniki przym. od Bartnik: **Nóż B.** [Maść bartnicza] *unguentum basilicum.*

Bartnik, a, lm. cy i. pszczelarz, chodzący około barci leśnych: Piast, B. kruszwicki. 2. *motyl, pszczolom szkodliwy, zanocnica.* 3. *zool. p. Niedźwiedź.* Zdr. **Bartniczek.**

Bartny, Bartni *tyczący ś. bartnictwa, barci:* Drzewo bartne (= *z barcią*). Prawo bartne. Urząd, pisarz B. B., ego, lm. i rz. *dozorca barci, bartnik.*

Bartodziej, a, lm. e i. pracujący bartą, toporem: Mnogość bartników, bartodziejów, organizowała ś. w osobne towarzystwa. Szaj. † Wy ji (św. Bartłomieja) bartodziejem nazywacie. Kazania Gnieźn. 2. *bartnik, zarządzający barciami.* <Zdaje ś., że raczej Barta, niżeli Baré † DZIE>

[**Bartosz, a, lm. e] niedźwiedź.** <Od imienia Bartłomiej>

[**Bartoszek, szka, lm. szki]** *chłopczyk, siedzący konno na karaku drugiego, przebranego za osła, podczas zabaw zapustnych.*

Bartramja, i, lm. e bot. p. Szamoloch. <Od nazwiska botanika pensylwańskiego Bartramja † 1777>

[**Baruch! Barusz! Barus!**] u oweczarzy *nawoływanie na owce, a szczeg. na barany.* <Zdr. od Baran>

[**Barusz!**] p. Baruch.

[**Barus!**] p. Baruch.

Barwa, y, lm. y i. kolor, farba, cera, maść, krasa, koloryt, zabarwienie: B. biała, żółta, jasna, ciemna, metaliczna, żywa. Barwy tęcze, przedmiotowe i podmiotowe, jednorodne, złożone, dopełniające a. dopómicze. Skala barw. Harmonja barw. Jakie kwiatki, takie też barwy. Lasy zmieniają swą barwę. † Twarz i B. zmieniona okazowała wnętrzną bolesć. Leop. Barwy narodowe. × Pod barwą = *jelnej, jednostajnej barwy, nie pstry:* Suknia pod barwą. B. a. *cera kościelna (= kolor aparatów kościelnych, przepisany na dany dzień).* 2. *przen. wygląd, fizjognomja, charakter zewnętrzny:* B. miejscowości. 3. *przen. odcień, cecha, znanie, piętno, charakter:* B. polityczna, poetyczna. Zmieniać barwę przekonau. 4. *skala, miara, upodobanie, gust:* Nie możemy ś. zgodzić, szukajcież więc sobie położonego według swej barwy (= *sobie podobnego*). 5. *przen. puszczek, skóra, polar, pokrywka, pretekst, powierzchowność, pozór, osłona:* Wszystko to grzech, choćbyście temu nie wiem jaką barwę wyuajdowali. Często pod oweczą barwą tają ś. wilki. 6. *liberja, mundur, umundrowanie, uniform:* I barwę i czelka poznałem, choć jeszcze zdalaka. Piechota w barwie rzędem stoi. Przen.: *służba (w liborji).* 7. *biały osad na śliwkach (szczeg. suszonych), farba.* 8. *barwica, włos, meszek, puszek, kutner na suknie, filcu itp.* 9. † *runo owcze.* 10. *mysł. krew zwierząt, farba.* Zdr. **Barwka.** <Nm. Farba, przez Cz. barwa>

Barwana, y, lm. y zool. p. Brzana. <p. Barwana>

[**Barwanka, i, lm. i] p. Brzana.**

[**Barwas, u, lm. y] p. Barabas.**

Barwana, y, lm. y zool. i. (mullus) ryba ciernioprzemienna, piersioplutwa, zmieniająca barwę skóry podczas konania. 2. [B.] p. **Brzana.** <Nazwa nie od barwa, lecz z łć. barbus, skąd Fr. barbeau itd.>

[**Barwenna, y, lm. y] p. Brzana.**

× **Barwiano** *czeladno, dworno, bogato w liberję, z licznemi lokajami:* Zajężdza B. <p. Barwa>

Barwiany *l. kolorowy, barwiony, farbowany, barwny*: Kaftan B. 2. *w barwę = liberję ubrany; liberjny*: Ciżba barwiana. Suknia barwiana. Skarb. 3. *× przen. pozorny, mogący służyć za pretekst, za zamówienie ś.*: Rozmyślał, jak ma stanąć przed królem, żadnej nie mając noty, ani listu barwianego.

Barwlasty *p. Barwlisty.*

Barwłóżka, *l, lm. l p. Barwica*: Na jagodach pomalowany barwłóżką. Stenk.

Barwica, *y, lm. e, Barwłóżka l. a. Barwiczka kosmetyk do malowania twarzy, bielidło, blansz, a. ruż, rumienidło. 2. Barwica, barwiczka = barwa, włos, kutner sukna. 3. Barwica, barwiczka = to wszystko, czym wyścielają meble (siano, sierść, włos, słoma, pakuty). 4. a. Marzanka bot. (asnerula) roś. z rodziny marzanowatych. Gatunki: B. farbierska (a. tinctoria); B. ostrzyca (a. rivalis); B. wązkoliściowa a. czerwona a. cynanchica); B. wouna a. Majorownik, u ludu Skoroda (a. odorata). 5. lek. (chromatosis) choroba skóry z nieprawidłowym jej zabarwieniem.*

Barwlcowy *przym. od Barwica.*

Barwłoczka, *l, lm. l p. Barwica.*

Barwłoczować, *uje, ował barwłoczka pokrywać, czerwienić, rużować a. blanszować.*

Barwłoczowanie, *a, blm., czynność cz. Barwłoczować.*

Barwłoczowy *przym. od Barwłoczka.*

Barwłó, *l, ll l. zabarwiać, farbować, malować, kolorować*: Rzymianki barwły swe włosy popiołem. B. twarz. *Przen.*: Słońce ezerwonym blaskiem szare barwłó obłoki. Malez. (*oblewato czerwonością, rumienilo, wyzłacało*). Znany ś. na barwionej sierści (= na farbowanych lisach). 2. *myśl. farbować = broczyć krwią*: Kozica postrzelona barwł, jak inna zwierzyzna. 3. *w barwę = liberję ubierać. 4. piekszyć, upiekszać, krasić, zdobić, pozorować*: Nie wierzę barwionym obietnicom (= jedwabnym słówkom). *Próżno B. rzecz złą z natury. 5. B. sukno = kosmacić, kutnerować, podnosić barwę, targać na nim włos, mszyć.*

Barwidło, *a, lm. a p. Barwnik*: Jej mowa nieuczona głosem sereca była, nie znająca barwidła, ni sztucznej ogłady. Gasz.

Barwidztwo, *a, blm., lek. widzenie barw (chromatopsia). <Barwa + WID>*

Barwienie, *a, blm., czynność cz. Barwłó.*

†Barwierczyk, *a, lm. owie balwierz, cyrulik, chirurg*: Wprawdzie barwierzykowie o to ś. spirają. Ocz.

×Barwierka, *l, lm. l p. Balwierka.*

×Barwiernia, *l, lm. e p. Balwiernia.*

×Barwierski *p. Balwierski*: † Dom B. (= gołarnia).

×Barwierstwo, *a, blm. p. Balwierstwo.*

l. Barwlerz, *a, lm. e l. p. Balwlerz. 2. p. Postrzygaocz.*

2. × Barwlerz, *a, lm. e farbiarz.*

×Barwlerzowa, *ej, lm. e p. Balwlerzowa.*

×Barwlerzowy *p. Balwlerzowy.*

Barwik, *a, lm. l l. p. Barwnik. 2. bot. = a) p. Barwinek. b) † p. Paprotka.*

Barwikowy *przym. od Barwik*: Guz, nowotwór, rak B. Komórka barwikowa. Ziareczka barwikowe.

[Barwln, u, lm. y] p. Barwinek. <p. Barwinek>

[Barwlna, y, lm. y] *nazwa krwi z białą plamką na czole.* <p. Barwa>

Barwineczek, *czka, lm. czki p. Barwinek*: A mój wianeczku z barwineczku. Kolb.

Barwinek, *nka, lm. nki a. Lubistek bot. (vinca) roś. z rodziny winowatych. Gatunek: B. mniejszy a. Barwik, Barbinek, [Barwin, Balwinek] (v. minor). Zdr. Barwineczek. <Z Łć. pervinea, przez Czes. barvinek, a to z Nm. slđ. Bärwinkel>*

Barwinkowy *przym. od Barwinek*: Wieniec B. **Barwiony** *barwny, kolorowy*: Oto jest zgraja królewska barwiona, szaty ma cudne, ćorobione twarze. Słow.

†Barwirz, *a, lm. e p. Balwierz.*

Barwisto *przym. od Barwlisty*: B. wyszywany. Krasz. <p. Barwa>

Barwistość, *l, blm. rz. od Barwlisty*: B. iświeżość purpury. Mick.

Barwlisty *l. a. Barwlasty, Barwny mający żywy kolor, o świetnych barwach, pełen żywego koloru, pełen żywych barw. 2. = a) farbowany, kolorowany, pomalowany. b) (o suknie, fileu itp.) wehlisty, kosmaty, niewytarty.*

×Barwka, *l, lm. i p. Barwa*: Kramarczyk łutki, barwki, obrazki sprzedaje.

×Barwnica, *y, lm. e druk. część składowa maszyny drukarskiej.*

Barwnie *przys. od Barwny*: B. rzecz przedstawił. **Barwnik**, *a, lm. l, Barwik, Barwidło materia, ciało nadające barwę innym ciałom, farba, pigment*: B. skóry. B. anilinowy = a) *ciało, mające wysoką zdolność barwienia, otrzymywane z oleju anilinowego. b) niek. wszelki B., pochodzący ze smoly gazowej. Fizj.*: B. a. Barwik krwi in. l. farbnik krwi.

Barwnikowy *przym. od Barwnik*: Komórka barwnikowa.

Barwnoskrzydły *mający barwne skrzydła*: B. motyl. Byk. <Barwa + (S)KRZY(DŁ)>

Barwność, *l, blm. rz. od Barwny.*

Barwny *l. p. Barwlisty. 2. przen. malowniczy, obrazowy, żywy, wymowny; kwiecisty, ozdobny*: Opis, styl B. 3. *przym. od Barwa*: Ślepotą barwna p. Barwoślepotą.

Barwognja, *l, lm. e bot. (butea) roś. z rodziny motylkowatych. <Sztucznie z Barwa + Ogień>*

Barwoluba, *y, lm. y (brunswigia) roś. z rodziny amarylkowatych. <Sztucznie z Barwa + LUB>*

Barwomierz, *a, lm. e kolorometr, przyrząd do mierzenia stopnia zabarwienia płynów. <Barwa + MIAR>*

×Barwoślep, *pla, blm. lek. p. Barwoślepotą. <Barwa + ŚLEP>*

×Barwoślepiec, *pca, lm. poy lek. człowiek niezdolny rozróżniać barw, ślepy na barwy.*

Barwoślepotą, *y, blm., × Barwoślep lek. choroba oczna, nie pozwalająca rozróżniać barw, in. ślepotą barwna.*

Barwotilna, *y, lm. y bot. (phyceella) roś.*

Bary, *ów, blp. l. p. Barkł*: Bierze ojca na B. Łoz. Było ś. tam z kim za B. wodnic. Pol. Wychyłali przed ogień szerokie B. i swe tłuste, czerwone twarze. Orzesz. Brać ś. z kim za B. Orzesz. *Przen.*: Zamek silnemi ziemię objął B. Len. Wyzywano na B. Krasz. 2. Bary, bar, in. poręcze = przyrząd gimnastyczny z dwóch poręczy równoległych na słupkach. 3. [B.] stoki gór. <BAR>

Barybał, *a, lm. e zool. p. Niedźwiedź. <Z języków Wschod.>*

Barycentryczny *rachunek = pewna metoda badania analitycznego figur geometrycznych. <Now.*

z Gr. bary- = ciężko - + Łć. centrum = środek >

Barycz, y, lm. e l. † targowisko do wymiany towarów, do handlu zamiennego. 2. koźły łączone belką, zastawa, banjera, zagroda. <? Może od zagrodzenia (barjerami) >

Barykada, y, lm. y zatarasowanie, zawalenie ulicy, drogi, wejścia, dostępu: Stawiać, wznosić barykady. Przy drzwiach leżała wywrócona młotła i szaflik z pomyjami; minawszy tę barykadę, zapukał. Krasz. Wóz ś. wywrócił i sfornował na środku grobli barykadę. Jeż. Przen.: Krytyka stawiała barykady i pomagała do obalenia ciasnych szranków. Krasz. <Fr. barricade >

Barykadować, uje, ował, × **Barykadzić** zawałać, tarasować, zamylać, zapierać: B. wejście, przejście, ulicę. B. ś. zawałać (itd., p. wyż.) ś.: Przemykał ś. do swej furtki i barykadował w pustym domku. Krasz.

Barykadowanie, a, blm. rz. od **Barykadować**.

× **Barykadzić, i, ii** p. **Barykadować**: Pójdzim Wiednie i Berliny B. Krasz.

Baryła, y, lm. y, × **Baręła** l. okseft, fasa, beczka pękata. 2. miara płynów, obejmująca 24 garnce: B. do spirytusu. 3. przen. człowiek opasły, fasa, brzuchacz, brzuchal, grubas, tłusciuch: B! ledwie ś. toczy. Zdr. **Baryłka**, × **Baręłka**, **Baryleczka**. <Fr. baril >

Barylczyzna, y, lm. y licha baryłka: Dajże i swoim wisielcom jaką barylczyzną gorzałki. Sienk.

Baryleczka, czki, lm. czki p. **Baryła**.

Baryłka, i, lm. i l. p. **Baryła** sądek: B. śliwka (= solówka = wążka beczka bez den, zalkana w kołcach). B. śledzi, kawioru. B. sera (= krężek kształtu baryłki). [W baryłkę] malować na pisankach. 2. fortep. szczegół w figurze, o który zatrzymuje ś. podnoszący ś. młotek, a następnie opada. 3. kosz. koszyk kąpielowy formy cylindra, z gryfem.

Baryłkowaty podobny do baryłki: B., przysadzisty człeczyna. Krasz.

Barysfera, y, blm. gie. wewnątrz ziemi, złożone z materjałów cięższych, niż skorupa ziemi. <Now. z Gr. barys = ciężki + sfera = kula, sfera >

× **Barysznik, a**, lm. cy p. **Barasznik**.

Baryt, u, blm., **Bar** chem. min. pierwiastek metaliczny z gromady wapińców. <Now. z Gr. barytēs = ciężar, waga >

Baryta, y, lm. y chem.: B. bezwodna = tlenek barytu. B. gryząca a. kaustyczna = woda barytu, prow. wodnik barowy a. wodotlenek barowy.

Baryton, u, lm. y l. głos męski, średni między tenorem a basem. 2. daw. narzędzie smyczkowe do niskich tonów. 3. a. owile a. **Barytonista** śpiewający barytonem. Zdr. **Barytonik**. <Now. z Gr. barytonos = dosł. głośny >

Barytonik, u, lm. l p. **Baryton**.

Barytonista, y, lm. śel p. **Baryton**.

Barytonowy przym. od **Baryton**: Głos B. Klucz B.

Barytować, uje, ował bud. nasycać kamienie roztworem gryzącego barytu.

Barytowanie, a, blm., czynność cz. **Barytować**.

Barytowy przym. od **Baryt**, **Barowy**: Związek B.

Barytn, u, lm. y min. in. spat ciężki, × brzemiospat siarczan barytu.

[**Barz**] (Bar-z) p. **Bardzo**.

[**Barzo**, u, lm. e] p. **Barszcz**.

[**Barze**] (Bar-ze) p. **Bardzo**.

[**Barzej**] (Bar-zej) p. **Bardzo**.

[**Barzęczeń, y, al**, × **Baręczeń, Baręczy, Bawęczy**] mamrotać, brzęczeć pod nosem a. komu nad uchem, bęczyć, bękać, szczebić, nudzić, marudzić, suszyć komu głowę. <Dźwn. >

[**Barzęczenie, a**, blm.] czynność cz. **Barzęczeń**.

† **Barzo**, [**Barzo**] (Bar-zo) p. **Bardzo**: Najbardziej mnie chłopczyńska poniewierały. Kon.

† **Barzoś, i**, blm. (bar-zoś) rz. od **Barzy**.

[**Barzówka, i**, lm. i] p. **Barzyna**.

× **Barzy** (bar-zy) porzywczy, gwałtowny, przedki, ognisty, popędliwy, krewki, bystry, żywy: Koń B. Przen.: Wsadzić kogo na barzega = do hardości pobudzać, poduszcząć: Złożył mocarzów z barzega (= poniżył, upokorzył). Przyjdzie tam z barzega zsiadać. <BAR(D)Z >

[**Barzy**] (Bar-zy) p. **Bardzo**.

[**Barzyk**] (Bar-zyk) p. **Bardzo**.

[**Barzyłko**] (Bar-zyłko) p. **Bardzo**.

[**Barzyna, y**, lm. y, **Barzówka**] bagno, moczar. <Cz. bażyna a. bażina >

Barza, y, lm. e rodzaj wiciny (statku). <Ros. barża, z Fr. berge >

[**Barży**] p. **Bardzo**.

Bas, u, lm. y l. muz. a) najniższy głos męski: Śpiewać, trzymać B., śpiewać basem (= mieć głos basowy). Mieć dobry, silny B. b) najniższa nuta w akordzie. c) B. cyfrowany = generałbas, bas z liczbami, oznaczającymi harmonje. d) niższa partja w grze czterogłosnej na fortepjan: Grać B. 2. przen. mowa zachwiała, fułkliwa, dumna, ton wymosły: Basem gadać, odpowiadać z basu. Spuścić z basu na kwintę. Trzeba by zsadzić tego zucha z basu (= upokorzyć). 3. a. lm. owile a. **Basista** śpiewający basem, grający na basach: Do chórów opery powołują czterech basów. Jest basem w orkiestrze. Mick. 4. [**Basy, Basetnia**,] † **Basica, Basetla** kwartujola, skrzypce, basowe, rub. maryna: Hej! tożbym zagrał, jak [na czterech basach! Fred. A. Wrzawę powiększały głosy klarnetu i dudniące basy. Bał. [Chodzą taki kieć basy] = z próżnym, czczym żółdkiem. 5. w lm. ciężki, wmyli, baty, wały, plagi, bizuny, kije: Dał mu 200 basów. 6. znaki na ciele od plag, pregi, kielbasy, smugi. 7. a. **Basok**, [**Basa**] najgrubsza struna na skrzypcach (g), altówce (e) i wjolonczeli (c): Cała sztuka gra ś. na basku. Zdr. **Basik**. <Śr. Łć. bassus = niski; w znaczeniu zaś batów może z Basarunek >

[**Basa, y**, lm. y] p. 7. **Bas**.

[**Basalista, y**, lm. śoi] p. **Basettlista**.

[**Basalyga, i**, lm. i] (basalyk) l. bat z lyka. 2. próżniak, rozlazły.

Basalyk, a, lm. i l. bicz z kulą ołowianą na końcu: Bić ołowianami basalykami. 2. przen. (o człowieku) bizun, dryblas, gidja, dragul; człek niezgrabny, rozlazły, gnuśny, próżniak, do niczego, balwan. 3. dzieciak tłusty, będzwał: Basalyki mnie czasem obrywają, ale mi za nimi tęskno. Sienk. <Tur. basalyk, basalyk = 1) kiscieli, knut; 2) niezgrabjasz >

Basalykowato przys. od **Basalykowaty**.

Basalykowatość, i, blm. rz. od **Basalykowaty**, **Basalykowaty** (o człowieku) zakrawający na basalyka.

Basam m. nieod. = *Węgrzyn*: Gdyby jaki B. posiedział tu na moim miejscu jaki ruski miśiąc, toć go licho nie weźmie. Krasz. <Z początku kłatwy, przypisywanej Węgrcom: „basanteremtetek”; stąd też Ozes. basantiti = kłąć >

[**Basamuny, ów, bjp.**] *pasmanterja, lamówka, galon*. <p. Pasaman >

[Basanista, y, lm. ścł] p. Basetllsta.
Basarunek, nku, blm., × **Basarunk**, × **Baserunek**, × **Beserunek**, × **Basarynek** I. †wymagrodzenie kogo za pobicie, nawiązka: Gdy tego skrzywdzony żąda, płacz mu przywoity B. 2. ×wogóle zaspokojenie krzywdy, wynagrodzenie za zło, odszkodowanie, indemnizacja, załagodzenie skrzywdzonego: Na B. dał mu beczkę wina. Przen.: balsam, ulga, pociecha: Przyjdź żalowi memu w basarunku. 3. przen. Basarunek = baty, ciężki, łaźnia, waly, basy: Sprawić komu B. 4. [B.] podarek, lapowe. <Nm. Besserung>
 × **Basarunk**, nku, lm. nkl p. **Basarunek**.
 × **Basarynek**, nku, blm. p. **Basarunek**.
Basek, ska, lm. skl p. 6. **Bas**.
Basen, u, lm. y, × **Basyn** kolumna, zbiornik wody, wielka misa kamienna: B. przy fontannie. Po ogrodach robią baseny i sadzawki. Ryby w czasie podróży znajdują ś. w wielkich basenach z wodą. B. morza = zlewisko (= pochylność ku morzu, kolumna morza). Zdr. **Basenk**. <Fr. bassin>
Basena, y, lm. y, **Basyna** cukier, kocieł płaski do wieszania nad ogniem i przygotowywania w nim rzeczy suchych, np. cukierków.
Basenik, a, lm. i p. **Basen**.
Basenowy przym. od **Basen**: Łódź basenowa do nafty.
 × **Baserunek**, nku, lm. nkl p. **Basarunek**: Daj złoty baserunku dla hołoty. Fred. A.
Baseta, y, blm. rodzaj gry w karty. <Fr. basette>
Basethorn, u, lm. y, **Baseton** I. rodzaj klarнету. 2. org. jedna z piszczałek o tubie osmiostopowej cylindrowej. <Nm. Bassethorn>
Basethornista, y, lm. ścł grający na basethornie.
Basetla, I, lm. e, I. p. **Bas**. 2. przen. (o kobiecie) tłuszciocha, bandocha, fasa, kafar. 3. [B.] m. p. **Basista**. Zgr. **Basetllsko**. <Włos. bassetto = kontrabas mniejszy>
Basetllna, y, lm. y licha, nędzna basetlla.
Basetllsko, a, lm. a p. **Basetlla**.
Basetllsta, y, lm. ścł, **Basllsta**, [Basanista, Basallsta] ten, co gra na basetll, na basach: B. ś. zbudził — zagrano mazura. Fred. A.
 [Basetlla, I, lm. e] p. **Basetlla**.
Basetorn, u, lm. y p. **Basethorn**.
 [Baslak, u, lm. I] gatunek tytanu węgierskiego. <Śte. baślak>
 †**Basica**, y, lm. e p. **Basetlla**: Ryczy, jako na basicy. Kantyczki.
Basłą, ćcia, lm. ćta żart. nędzny, lichy bas, słaby basista: Opera nasza przehandlowała basa dużego na dwa nieletnie młode basięta.
Baslk, u, lm. I p. **Bas**.
Baslor, a, lm. y, **Baslur**. myśl. wilk: Poczne grać na wabia, może jak i B. wyjdzie. Stenk. <?>
 I. [Baslor, a, lm. y] p. **Kotka**. <p. Bazia>
 2. [Baslor, a, lm. y] p. **batog**; w lm. sińce po polacu. <od Basy = batogi>
Baslora, y, lm. y forma ż. od I. **Baslor**.
Basista, y, lm. ścł I. p. **Bas**. 2. p. **Basetllsta**: Skrzypielu, będziesz w niebie, a B. wedle ciebie. Pśń. 3. a. **Basownik**, [Basetlla] żart. ten, co basuje każdemu = pochlebca, łuz.
Baslulek, lka, lm. lkl piesz. baranek. <Zdrob. od Baran>
Baslur, a, lm. y myśl. p. **Baslor**.
 [Baslurka, I, lm. I] p. **Bazla**.
 [Basiuszka, I, lm. I] p. **Bazla**. <Od baś! baś!>
Baskak, a, lm. I I. przelożony, starosta, wielkorządca tatarski: Tatarzy, opanowawszy Podole,

stawili tam swoje baskaki czyli starosty. 2. pełnomocnik hana, którego wysyłano do Rosji dla wybierania dochodów i kontrolowania ksiąg rosyjskich. <Przez Ukr. z Tur. basgak = podatek>
Baskil, a, lm. e rodzaj zasawy. <Fr. bascule>
Basklla, I, lm. e pusz. główne połączenie lufy z obsadą.
Baskllować, uje, owal pusz. łączyć lufę z obsadą.
Baskllowanie, a, blm., czynność cz. **Baskllować**.
Basllna, y, lm. y I. szeroka suknia zwierzchnia Hiszpanek. 2. część stanika damskiego od pasa ku dołowi. <Hp. basquina, skąd Fr. basquine>
 [Basłonic, I, I] gadać basnie, pleść. <BA>
Bason, u, lm. y org. jedna z piszczałek pedałowych organu, o tubie cylindrowej. <Fr. basson = fagot>
Bason, u, lm. y (bł. zam. Basen) lek. rodzaj naczynia do oddawania stolca. <Fr. bassin>
Basoryna, y, blm. chem. słuz roślinny, część składowa gumy tragantkiej. <Od miasta Małozajatyckiego Bassora>
Basować, uje, owal I. śpiewać basem; przygrywać, akompanjować na basetll, wtórować na basach. 2. przen. komu = pochlebiać, podlizywać ś., umizgać ś., przytakiwać, świecić bakę, świadczyć godność: Basuj ogniotrwalej kasie, basuj byle komu za kawał pieczeni.
Basowanie, a, blm., czynność cz. **Basować**.
Basownik, a, lm. cy p. **Basista**: Basowników licznej czeredzie dobrze ś. u nas wielzie.
Basowy I. od basu: Głos, klucz, puzon B. Przen.: głęboki, pomury, nizki: Groźne, tłumione, basowe tony żalu. Tarn. 2. od basów, basetll: Struna basowa.
 [Bast I] p. **Basta**. Nie pojedę i B! Prus.
 I. **Basta!** [Bast I] w. dosyć! koniec! kwiła! skończono! aus!: B! nie gram więcej. Okradł mię i B. Głupiec i B. Teraz między nami B! <Włos. basta>
 2. **Basta**, y, lm. y tuz treflowy w grze karcianej, zwanej lombrem.
Bastard, a, lm. y I. p. **Bękart**: B. wino a. bastartowe wino. 2. potomstwo bezplodne pochodzące ze zmieszania różnych zwierząt, np. konia i osła. <Sr. Łć. bastardus, skąd Włos. bastardo, Fr. bâtard itd.>
Bastarda, y, lm. y, **Basztarda** I. †rodzaj pojazdu. 2. a. **Bátarda** rodzaj łodzi. Zdr. **Bastardka**.
Bastardka, I, lm. I p. **Bastarda**
Bastardowy przym. od **Bastard**; **Bastartowy**: Wino bastardowe.
Bastardzlec, eje, ał p. **Bękarcioc**.
Bastartowy p. **Bastardowy**.
 †**Bastek**, fka, lm. fkl p. **Bękart**.
 †**Baster**, tra, lm. try I. p. **Bękart**. Klon. 2. [B.] p. **Bastrak**. 3. [Bastry] jagnięta marowe.
 × **Bastert**, a, lm. y p. **Bękart**.
 × **Bastertowy** przym. od **Bastert**: Lagier winny B. Got.
Bastjon, u, lm. y woj. p. **Naroznik**. Zdr. **Bastjonik**. <Włos. bastione>
Bastjonik, u, lm. I p. **Bastjon**: Dominjum z młotami bastjonikami po rogach. Krasz.
Bastjonowy przym. od **Bastjon**: Fortyfikacje systemu bastjonowego.
Bastonada, y, blm. bicie kijami, bicie kijami w pięty. <Włos. bastonata>
Bastować, uje, owal I. przestawać, kończyć, zwiąć chorągiewkę, dawać za wygraną. 2. w grach pomiedzieć: basta I, nie brać karty, przestać grać.
Bastowanie, a, blm., czynność cz. **Bastować**.

[Bastrak, a, lm. i, Bastér, Pastrak] *chłopak lat 8—12.* <p. Bastard>

×Bastram, u, lm. y *rodzaj salcesomu, mięso bez kości, solone i suszone na powietrzu:* W niewoli tatarskiej tylko bastramy i suchary miał sobie pozwolone. Tw. <Tur. bastermá a. pastermá>

[Bastrągi, ów, blp.] *grube a kosmate rzeczy: włosy potargane, kudły, powrozy, postronki.* <?>

[Bastrom, a, lm. y] p. Bękart.

†Bastruk, a, lm. i] p. Bękart.
†Bastrzę, ecia, lm. eta *dziecie, niemowlę nieprawego łoża. Błaż.* <p. Bastard>

Bastylja, i, lm. e *fortyfikacja obrotowa a. obleżnica.* <Fr. bastille>

[Basurenk, nka, lm. nki] (*basarunek*) *kara pieńżna.* <p. Basarunek>

×Basurman, a, lm. ie p. Bisurman.

×Basyn, u, lm. y p. Basen.

Basyňa, y, lm. y *cukier.* p. Basena.

Basza, y, lm. owie, Pasza m. *wielkorządca turecki:* B. o dwóch, o trzech buńczukach a. dwutulny, trzytulny. Kapudan B. a. kapitan pasza = *główny dowódca siły morskiej.* Jestże ich wodzem, baszą, atamanem? Słow. *Człowiek butny:* Podparł ś. w bok, jak B. Mick. Przen.: *Piekielny B. = djabeł, szatan, czart,* <Tur. paszà>

[Baszk, a, lm. i] bot. p. Kotka.

[Baszka basz!] p. Baś!

[Baszki, ek, blp.] (*bażki*) i. roś. *typha.* 2. *szyszki sosnowe, świerkowe.* <p. Bazia>

Baszkir, a, lm. owie rub. *człowiek jednooki, cyklop:* Znany pod imieniem Baszkira, miał bowiem z urodzenia jedno oko zamknięte. Kaczk. <Od nazwy narodu Baszkirów>

Baszyk, a, lm. i, ×Szłyk *kaptur na głowę z długiemi końcami do wiązania, kapiszon, kopicia.* <Przez Ros. bażytk z Tur.>

[Baszmagi, ów, blp.] p. Baczmag.

Baszostwo, a, Baszostwo, Paszostwo, Paszostwo, †Paszeństwo i. blm. *godność paszy, wielkorządztwo.* 2. ×lm. a p. Paszalk.

Baszowski przym. od Basza, Baszyński.

Baszowstwo, a, lm. a p. Baszostwo.

Basza, y, lm. y i. *szeroła wieża, nasypana ziemią i przyściernająca zewnętrznie do murów twierdzy, zamku:* B. półokrągła = *rondel.* B. kańczasta = *bolwerk, †bolwark, †błofarek, beluarda.* Szesciokątna B. Ojeowskiego zamku. 2. †*wieża wojenna ruchoma, machina do rozbijania murów.* 3. przen. *przedmurze, strażnica:* Polska była basztą chrześcijaństwa. 4. *zbiornik wody kształtu baszty na stacji kolei żelaznej.* 5. *ryb. skrzynia drewniana a. komora kamienna przy dopływie wody do stawu, brzońca wstępu rybom drapieżnym:* Krala, nie dopuszczająca ryb do upustu. 6. [B.] *tama.* <Przez Czes. bašta, ze Sr. Łé. bastia>

Basztań, u, lm. y *kawał ziemi, wyorany z nowiny na wypalonym stepie, na którym ś. zasiewają kawyony, melony, kukurydza, fasola, ogórki.* <Przez Ukr. basztan, z Prs. hostan>

[Basztangi, ów, blp.] *podarunek, upominek:* Lubić robić B. <?>

×Basztard, a, lm. y p. Bękart.

Baszarda, y, lm. y p. Bastarda: *Kłęcząc w basztardzie, całował rączki swej młodej małżonki.* Krasz.

Baszka, i, lm. i i. *wieżyczka na piętze, wysunięta ze ściany dla widoku na okolice.* 2. *małża skamieniła.*

†Baszyk, a, lm. i *kij, laska:* Jedni mają kosztury, a drudzy baszyki. P. Koch. <Może w związku z Włos. bastone = kij>

Baszybuzuk, a, lm. i *żołnierz turecki nieregularny:* Widzimy doróżkarzy, podążących jak baszybuzuki, wśród ulic rojących ś. ludnością. <Tur. baszbeozuk (dosł. szalona głowa) = ochotnik>

Baszyński p. Baszowski: *Zostałem w usługach baszyńskich.* Rol.

1. Baś! p. Baż!

2. [Baś, baśni, lm. baśnie] p. Baśń.

3. [Baś] p. Bardzo.

Baska, i, lm. i *fl. narzędzie drewniane postaci młota, którym szytki w ziemię wbijają.*

[Baška!] p. Baś.

Baški, ek, blp. p. Babka. <Zdrobn. imienia Barbara>

×Baśliwy p. Baśniwy. <BA>

[Baśnia, i, lm. e] p. Baśń.

[Baśniaki, ów, blp.] *hajki, plotki, bzdurstwa, gadanina, bawiałości.*

Baśniarz, a, lm. e *autor bajek, bajarz, bajkarz:* Hezjod, stary B.

×Baśnló, i, il *opowiadać baśnie, bajad.*

×Baśniomówca, y, lm. y *opowiadacz baśni, bajarz, bajkarz, bajacz.* <Baśń + MOW>

×Baśniopis, a, lm. owie *piszący baśnie, bajkopis, bajkopisarz, autor bajek.* <Baśń + PIS>

Baśnior, a, lm. y *myśl.* p. Ples <?>

Baśniwy, ×Baśliwy *pełen baśni, bajeczny, zmyślny:* Za baśniwie uważanych powieści. Lel.

Baśń, i, lm. e, [Baś, Baśnia] i. p. Bajka 2. *opowieść, kłechda, gawęda, podanie, tradycja:* Stara B. 3. ×*przedmiot gadania, plotek:* Jesteś baśnią w całym Rzymie. Zdr. ×Baśńka. <BA>

×Baśńka, i, lm. i p. Baśń.

1. Baś, a, lm. y i. *kij z nawiazanym postronkiem do bicia, bec, bizun, knut, korbacz, kańczuk, dyscyplina:* Leniwa niech ksiądz smaga batem. Syrok. *Ściągnąć, lunąć, zdzielić, wytrzepać kogo batem.* Ej, ustatkuj ś., bo baty! Zastużyć, skazać kogo na baty. Dostać, dać, sypnąć, wymierzyć, żart. zaaplikować komu baty. Odliczyć, wyliczyć, wspanąć komu dziesięć batów, odlewanym batów. Kazałbym sobie dać sto batów, gdybym tak postąpił. 4. przen. *karność, kara, dyscyplina:* Bieda, gdzie niema bata. Boi ś. bata. Zdr. *Bacik* [Baciak]. Zgr. *Bacisko.* <Zdaje ś., że wyraz jest zapożyczony>

2. Baś, u, lm. y, †Bata *łódź żaglowa większa.* Zdr. *Bacik.* <Sr. Łé. bat(t)us, Wł. batto, Fr. bateau itd.>

†Bata, y, lm. y p. 2. Baś. Zdr. †Batka.

Batalijny przym. od Batalja, *batalistyczny:* Malarz B.

Batalista, y, lm. ści *malarz bitew:* Obrazy batalistów. Sienk.

Batalistyczny przym. od Batalista, *batalijny:* Malarstwo batalistyczne.

Batalja, i, lm. e p. Bitwa <Włos. battaglia, Fr. bataille>

Bataljon i. u, lm. y *oddział piechoty od 800 do 1000 ludzi zawierający:* Czasem, do kroć sto tysięcy bataljonów (dom. djabłów) — wylatywało przekleństwo z zamachem ręki, co o stół waliła. Krasz. Przen.: *zstęp, tłum, gromada, kupa:* Pokój napełnił ś. całym bataljonem kupców, rękawiczników, szewców, szwaczek i magazynierów. Orzesz. 2. a, lm. y zool. p. Bojownik. Zdr. *Bataljonik.* <Włos. battaglione, Fr. bataillon>

Bataljonik, a, lm. i p. Bataljon.

Bataljonowy przym. od **Bataljon**: Armaty bataljonowe.

† **Batalnia**, i, lm. e p. **Patelnia**.

× **Batalaszka**, i, lm. i p. **Bajtalaszki**.

Batard, a, lm. y cukr. *wielka forma, w której s. krystalizuje cukier*. <p. **Bastard**>

Batarda, y, lm. y p. **Bastarda**.

Bataf, u, lm. y bot. p. **Patat**. <Hp. patata, batata, z języków Ameryk.>

Batawski: Łzy batawskie = krople szkła stopionego. <Od miasta Batawja>

Baterja, i, lm. e i. fiz. B. elektryczna = połączenie butelek lejdejskich. B. elektryczna a. B. galwaniczna = stos galwaniczny. B. wtórna = stos wtórny, akumulator. Przen.: Po pijatyce pozostała na stole cała B. butelek. 2. garb. szeregi kadzi do ekstraktowania a. garbowania. 3. piw. B. filtracyjna = przyrząd rurowy do klarowania brzożki. 4. woj. = a) jednostka organizacyjna w artylerji: 6—8 dział. b) pewna dowolna liczba dział połączonych na polu bitwy dla wspólnego działania. Żart.: Jadąc na bal, wystawiła całą baterję swoich wdzięków. Bał. c) pewna liczba dział osłoniętych przedpiersieniem. <Włos batteria, Fr. batterie>

Baterjyny przym. od **Baterja**: Materjały bateryjne.

[**Batiar**, a, lm. y] *oberwus, lapserdak*. <p. **Baciarcz**>

† **Batka**, i, lm. i p. **Bata**.

Batko, a, lm. owie, × **Bajtko** gm. pap. ojciec duchowny: U Rusi co pap, to B. Żałował na ruskiego batka. <Ukr. batko>

[**Batkowszczyzna**, y, lm. y] *ojcowizna*.

[**Batlejki**, ów, bhp.] p. **Betlejek**.

[**Batlewisko**, a, lm. a] *biczysko*. <Bat>

[**Batla**, y, lm. y] *Batlina szczapa do oświetlenia, luczyno*. <?>

Batog, a, lm. i, † **Patog**, † **Patok** *bat potężny, kańczuk, korbacz, kmut*. Zdr. **Batożek**. <Może Tur. budak, botag=gadź>

Batogować, uje, ował p. **Batożyć**.

Batogowanie, a, bhm., czynność cz. **Batogować**, *batożenie*.

Batolit, u, lm. y *gie. skała wybuchowa, która wlała s. do szczelin podziemnych i tam zastygła*. <Now. z Gr. bathos = głębia + lithos = kamień>

× **Batologja**, i, bhm. *brednie, bzdurstwa, głupstwa, androny, bamiakidi*. <Gr. późn. battologia = gadania>

Batometr, u, lm. y, **Batymetr** *przyrząd do mierzenia głębokości wód*: Najprostszym batometrem jest ołowianka. <Now. z Gr. bathos=głębia+metr=-mierz>

Batometrja, i, bhm. *mierzenie głębokości wód*.

Batorówka, i, lm. i l. *czapka kształtu czapki Batorowego*. 2. *szabla z czasów Batorogo*: Batorówką dwa portugali nawpół przecinał. Krasz. <Od nazwiska Batory>

Batory, ego, lm. owie *zł. ojciec*.

[**Batownia**, i, lm. e] *karawana powiązanych z sobą koni, obladowanych zuboczą*. <Ukr. bativnia>

Batożek, żka, lm. żkl p. **Batog**.

Batożenie, a, bhm., czynność cz. **Batożyć**, *batożowanie*: Występował przeciw metodzie batożenia. Prus.

× **Batożkować**, uje, ował *bić batożkami*.

× **Batożkowanie**, a, bhm., czynność cz. **Batożkować**.

Batożnik, a, lm. cy *ten, co batoży*.

Batożyć, y, ył, **Batogować** *bić batem, batogami*.

[**Batożysko**, a, lm. a] p. **Batożyszcze**.

[**Batożyszcze**, a, lm. a] **Batożysko**, *biczysko*.

Batrachograf, a, lm. owie *trudniący s. opisującym żab*. <Now. z Gr. batrachos + -graf=pis>

Batryk, a, lm. owie *nazwa patriarchy chrześcijańskiego na Wschodzie*. <Arab. batrik, zap. przerobione z Gr. patriarchēs=patryarcha>

Battuta, y, lm. y p. **Batuta**.

Batuta, y, lm. y, **Battuta** *paleczka dyrygującego chórem a orkiestrą*; przen. *posada, stanowisko dyrektora chóru a orkiestry*: Objął batutę dyrektorską. <Włos. battuta>

Batymetrja, i, bhm. *mierzenie głębokości, sondowanie, gruntowanie*. <Now. z Gr. bathys=głęboki + -metria=-mierstwo>

Batyst, u, lm. y *rodzaj płótna bardzo cienkiego*: Koszulka z batystu gors kryta śnieżny. Sow. <Fr. batiste>

Batystowy przym. od **Batyst**: Chustka batystowa.

Batya, y, lm. y a. **Zięblawa** bot. (batis) *roś*. <Gr. batis>

[**Bauda**, y, lm. y] (niewłaściwie pisana: **Bała**) = (buda) *dom*: Miejscowość. Charcia -B. <Nm. Baude=buda, chata>

Bauhina, y, lm. y *wet. zastawka, falda błoniasta między jelitami biodrowym a kętnicą*. <Od nazwiska uczonego Nm. Bauhina †1624.>

Baum, a, lm. y *garb*. p. **Krągłak**. <Nm. Baum=drzewo>

Baumkuch, u, lm. y, **Baumkuchen** *rodzaj ciasta pieczonego na rożnie, piramida z sterczącymi sopłami*. <Nm. Baumkuchen>

Baumkuchen, a, lm. y p. **Baumkuch**.

Baumować, uje, ował *garb*. p. **Nakładować**.

Baumowanie, a, bhm., czynność cz. **Baumować**, × **Baunszajtyzm**, u, bhm. *sposób leczenia, polegający na licznych, jednoczesnych nakłóczeniach skóry*. <Od nazwiska lekarza Baunscheida †1860>

[**Bausy**, ów, bhp.] p. **Bajusy**.

× **Bawa**, y, lm. y i. *bawienie s., zabawa, zatrudnienie, robota, zajęcie, troska*: Ta jego B. była, by Bogarodziey chwałę wzniość. 2. *mitrega, opóźnienie, ociąganie s., zwłoka, zwleknięcie*: Jutro bez bawy ruszymy w drogę. Pol. (niebawem, bezzwłocznie niezwłocznie). <BY>

[**Bawant**, u, lm. y] *urząd budowniczy*. <Nm. Bauamt>

Bawar, a, bhm. *piwo bawarskie*, żart. *gambrymus*: W ogródku zapach bawara rozehodził s. Krasz. <Od nazwy kraju Bawarja>

! **Bawarda**, y, lm. y *gawędzenie, paplanina*. Zdr. ! **Bawardka**. <Fr. bavarder=gadać, gwarzyć>

! **Bawardka**, i, lm. i p. **Bawarda**: *Całe dni utyskują na nawał roboty, jak to mówią, bawit s. bawardką*. Krasz.

Bawareczka, i, lm. i p. **Bawarka**.

Bawarja, i, lm. e *piwiarnia, knyupa*. Zdr. **Bawaryjka**.

× **Bawarje**, i, bhp. p. **Brewerja**.

Bawarka, i, lm. i l. *dziereżyna, kiełberka, ustugująca gościom w bawarji*. 2. *woda z mlekiem ocukrzona*. Zdr. **Bawareczka**.

[**Bawarkowy**] *bawarski* (o piwie).

Bawarski i. *Piwo bawarskie p. Piwo*. 2. *kosz*: Robota bawarska = robota z szerokich wici pluskich wszelkiś karbowanych.

Bawaryjka, i, lm. i p. **Bawarja**.

Bawaryjny przym. od **Bawarja**: *Doweip B.*

Bawarzysta, y, lm. ści *ten, co utrzymuje bawaryje*.

Bawecik, u, lm. I p. Bawet.
 †**Bawej!** [Bawej!] w. = *patrzaj! patrzcie! widzisz go! hola!*: B. a więc ty chcesz więcej rozumieć, niż cały zbór! <Ba + Wej, p. WID>

Bawelne drzewo bot. (gossypium arboreum) ros. z rodzaju *bawelny*.

Bawelna, y, blm. I. bot. = a) a. Bawelnica, Drzewo bawelne (gossypium) ros. z rodziny *ślazowatych* (malvaceae). b) p. **Serecznik**. 2. *nici z puchu nasiennego tej rośliny*. Przen.: Obwijając co w bawelnę = *mówić nie wręcz, mówić z ogródką*: Co tu obwijają w bawelnę! 3. chem.: B. strzelnicza = wata strzelnicza, *piroksyliną, nitroceluloza, produkt działania kwasu azotowego na drzewnik*. <Naśladowanie Nm. Baumwolle = dosł. wlna drzewna>

Bawelniak, a, lm. I p. Bawelnianka.
Bawelnianka, I, lm. I, Bawelnica I. a. × Bawelniczka, Bawelniak, × Bawelnik tkanina z bawełny: Alboż to kort? — B. I. 2. wyrób z bawełny, *spółnica bawelniana*. 3. bot. p. **Mleczał**.

[**Bawelnianny**] p. **Bawelnianny**.
Bawelnianny, [Bawelnianny, Bawelnianny] I. a. Bawelniczny od bawełny: Krzak B. Zart.: Król B. = *najważniejszy pomiędzy bawelniankami*. Przemysł B. Gród B. (= Łódź). 2. z bawełny *zrobiony*: Pończochy bawelniane.

Bawelniarz, a, lm. e fabrykant wyrobów bawelnianych: Jakże parawanowe figury ten B. i ten aptekarz!

Bawelniasty, Bawelnisty podobny do bawełny: Grube bawelniaste cimy.

Bawelnica, y, lm. e I. p. Bawelnianka. 2. [B.] spółnica welniana. 3. [B.] chustka. 4. bot. = a) p. Bawelna. b) p. Mleczał.

Bawelnicowy, Bawelniczny przym. od **Bawelnica**; **Bawelniany, [Bawelnicowy]**: Koszuła bawelnicowa. Gol.

× **Bawelniozka, I, lm. I I. p. Bawelnianka. 2. bot. p. Pomora.**

Bawelniczny p. Bawelnicowy.
Bawelniec, eje, al zamieniać ś. w bawełnę, stawiać ś. bawelnianym. Korz.

Bawelnienie, a, blm., czynność cz. Bawelniec.
 × **Bawelnik, a, lm. I p. Bawelnianka.**

Bawet, u, lm. y I. ubranie przy staniek damskim od szyi do pasa: Stanik z bawetem. 2. *przedłużenie fartucha od pasa ku górze, jako klapka na piersi*: Fartuch z bawetem. Zdr. **Bawecik**. <Fr. bavette = dosł. śliniak>

[**Bawęczyć, y, al**] p. **Barzęczuć**.
 × **Bawiać się, a ś., al ś. p. Bawić**: I jam ś. bawiał z damami i zawszem dogodził. Fred. A. <BY>

Bawialnia, I, lm. e pokój do bawienia gości, pokój bawialny, sala, salon: Wprowadził gości do bawialni. Krasz. Pomyślał o oświetleniu na czesć gości skromnej bawialni. Orzesz. B. kąpielowa, zdrojowa = *kursal, kursalon*.

Bawialny: Pokój B. p. **Bawialnia**.
 × **Bawialel, a, lm. e I. ten, co bawi = przebywa, rezydent**: Dwa były rodzaje bawieleli tych u hrabiego: jedni dziedzielni, jak ich nazywał, drudzy czasowi. Krasz. 2. *ten, co zabawia kogo*: Oprócz tego bawielela z urzędu, jest jeszcze jeden gość bardzo wesoly. Jun.

Bawić, I, II I. gdzie = zostawać, gościć, przebywać, mieszkać, siedzieć, rezydować, przesiedlwać, spędzać chwile, przepędzać czas: B. na wsi, w Pa-ryżu. Bawi przy ciotce. B. z kim = *obcować*: Dobranoc! już dziś więcej nie będziem bawili.

Mick. Najprzyjemniejsze są dla mnie te chwile, które z nią bawię. 2. × a) kogo = zatrzymy-wać, trzymać przy sobie; zabawić, zaprzętać, zajmować komu czas; przetrzymywać: Nie będę cię dłużej bawił, bo nie masz czasu. Uczonych przy sobie bawiąc, uczył ś. × Nie bawiąc czasu = *nie tracąc czasu*. Nie bawiąc p. **Niebawem**. b) co = *podsycać, utrzymywać*: Siarka, klej i inne materje, ogień sobą bawiące. 3. kogo = *mile zaprzętać, zabawiać, rozrywać, pobudzać do wesolości, rozśmieszać*: Nie dość nauczyć, trzeba, żebyś bawił. Rusz doweip z kopyta, baw mi zaraz gości. J. N. K. 4. ir. = *rozśmieszać, śmieszyć, pociesznym ś. wydawać*: Bawi mię to. B. ś. I. *zatrzymywać ś. przydłużać, nie śpieszyć ś., ociągac ś., marnudzić, guzdrać ś., tracić czas, zwlekać, zwłóczyć, grzebać ś., mitrzyć, balansować*: Nie baw ś., ale idź. Idź, a nie baw ś. 2. *czym, z czym, nad czym = nie śpieszyć ś., robić jak dla zabawki, ociągac ś., guzdrać ś., grzebać ś.; tracić, marnować, zabijać czas*: Nie baw ś. ze sprzątaniem, trzeba wyjść. Bawi ś. gawędkę, a tu czas schodzi. Dobry robotnik, ale ś. bawi nad robotą. 3. *czym = zajmować ś., zaprzętać ś., porać ś., trudnić ś., zatrudniać ś.; odławać ś., poświęcać ś. czemu; uprawiać co, chodzić około czego, trawić czas nad czym, pilnować czego*: Jak ś. nazywasz? czym ś. bawisz? B. ś. pijaństwem, plotkami, rozmyślaniem. B. ś. rzemiosłem. *Wdawać ś. w co.* = Nie bawię ja ś. takimi rzeczami. 4. i × **Bawiać ś. zabawić ś., mile czas spędzać, si-glować, baraszkowac, zbytkowac, doczytywać, igrać, swawolić, żartować**: Dzieci bawia ś. Kotek bawi ś. ogonkiem, dzwyczynka — lalką. B. ś. cudzym kosztem. *Obcować, przestawać, wdawać ś., zadawać ś.*: Stary bawi ś. ze starym, młody z młodym. (U dzieci:) Nie bawię ś. z tobą! *Pieścić ś., rozkoszować ś.*: Bawiąc ś. z mnóstwem drobnych, lecz miłych pamiątek. Mick. 5. *hulać, balować, birbantować, szaleć, używać*: Niech ś. bawi, póki młody. 6. w co = *grać*: B. ś. w piłkę, w ciuciubabkę. 7. w kogo = *grać rolę, udawać, pozować na...*, *chorować na...*, *matpować kogo*: Napchał kieszenie i bawi ś. w radykała. Fred. A. 8. [B. ś.] *zwlekać*. <BY>

[**Bawidama, y, lm. y**] p. **Bawidamek**.
Bawidamek, mka, lm. mkowie a. [Bawidama] nadskakujący damom, salonowiec. <Bawie + Dama>

Bawidelko, a, lm. a p. Bawidło: Nie uważasz ich (kobiet) za same tylko cačka i bawidółka świata. Śniad.

Bawidło, a, lm. a zabawka, cacko, fraszka do zabawy: Bawidła dziecinne. Zdr. **Bawidółko**.

Bawlenie, a, blm., czynność cz. Bawić.
Bawlenie się, a ś., blm., czynność cz. Bawić ś.
Bawluchnać się, a ś., al ś. dziec. bawic ś., zabawić ś.: B. ś. cackiem.

× **Bawnie** przys. od **Bawny**: Ten nudzi, a ów B. plecie. **Niebawnie p. Niebawem**.

× **Bawny I. zabawny, bawący, zabawiający, wesoly, zajmujący, interesujący, nie nudny; pocieszny, uciechny**: Nie tak ładna, ale żywa i bawna. 2. *zabawiony, zajęty, oddany, wylany na co, zatrudniony, pogrążony, zatopiony w czym, przejęty czym*: B. w krotoczwilach miłosnych.

† **Bawolet, u, lm. y ubiór kobiety na głowę**. <Fr. bavolet>

Bawołą, ęcia, lm. ęta plód bawoli, młody bawół. <p. Bawół>

Bawoli I. a. Bawolowy przym. od **Bawół**: Róg B. 2. *ucz. doskonały, wyborowy*. 3. *woj.*: B. ozór

= blacha postaci ozora, osadzona na rękojeści, do wydobycia kuli, używanej w armacie.

Bawolca, y, lm. e samica bawół.

Bawolik, a, lm. i l. p. **Bawół**. 2. † gatunek pasa: Bywały pasy z Chin, zwane bawoliki.

Bawolna, y, lm. y l. m. nędzny bawół. 2. ż. mięso bawole.

Bawolo przys. od **Bawół** pod 2.

Bawolek, lka, lm. lki p. **Bawół**.

[**Bawolniany**] p. **Bawolniany**.

[**Bawolnowy**] p. **Bawolnicowy**.

[**Bawół**] przys. l. przeciw: Bawolżeś mówił = przeciwieństwo mówiłeś. 2. [B.] oł jeszcze czego! <Ba + Ot>

[**Bawół**], i, lm. e] nazwa krowy wielkiej z rozłożystymi rogami.

Bawół, ołu, lm. oły, [**Bajwół**, **Bujwół**] l. zool. (bubalus) zwierzę raziowe, przeżuwające, pochworogię. Gatunki: B. afrykański (b. caffer); Arni (b. arni); B. z wyczejny (b. buffelus). 2. garb. skóra bawola. Zdr. **Bawolik**, **Bawolek**. <Gr. boúbalos, z wprowadzeniem drugiej części wyrazu pod **Wół**>

Bawulec, lca, lm. lce leśn. belka towarowa. <Nm. Bauholz>

Baza, y, lm. y l. bud. podstawa kolumny, nogi filaru, susada, podskupie. 2. † mat. podstawa. <Gr. bāsis>

× **Bazak**, u, bfm. delikatna materia bawełniana z Jerozolimy <Fr. bazac, z języków Wschodnich>

Bazalt, u, lm. y min. skała krystaliczna, wulkaniczna, złożona z labradoru, augitu, magnetytu, a często i z oliwitu. <Nm. Basalt, Fr. basalte itd. może z Etyjops.>

Bazaltowy przym. od **Bazalt**: Bruk B. Skała bazaltowa. Grota bazaltowa.

Bazanka, i, lm. i bot. p. **Szozyr**. <Może w związku z **Bazant**>

Bazanowiec, wca, lm. wce bot. p. **Tojeś**.

Bazar, u, lm. y l. targ, targowica, targowisko, rynek, szereg. obozowy, majdan. 2. transport towarów: Osaczono Jazłowiec komunikiem dla konwojowania przechodzących bazarów. Rol. <Prs. bāzār>

Bazarka, i, lm. i, **Bazarnia** przekupka, marketanka.

Bazarnia, y, lm. e p. **Bazarka**.

Bazarnik, a, lm. oy przekupieś, przekupnik, marketan.

Bazarny, ego, lm. l rz. prow. komisarz targowy.

Bazarowy przym. od **Bazar**.

Bazologja, i, bfm. nauka o bazach. <Now. z Gr. bāsis = 1) chód; 2) podstawa + -logia = -znawstwo>

× **Bazerja**, i, lm. e p. **Boazerja**.

[**Bazler**, a, lm. rze] p. **Jazgarz**. <Może zmieszanie Nm. Barseh (gw. bars, bors, bōrs itd.) z Pols. Jazgarz>

Bazgracz, a, lm. e, **Bazgrała** ten, co bazgrze, gryzmoła, babrała, gwazdacz; (o malarzu) bohomasz, (o pisarzu-autorze) pisarek. <BAZGR>

Bazgrać, rze, rał l. źle, ludajako pisać, gryzmołić, gwazdać: Bazgrze, jak kura patykciem. 2. licho malować, gwazdać, babrać, puścić, mazać. 3. byle co, byle jak pisać, pisać banaluki: Bazgrajcie już, jak chcecie, ale wszystkich bez wyjątku nie chwalcie.

Bazgrała, y, lm. y m. i ż. p. **Bazgraocz**.

Bazgranie, a, i. bfm., czynność cz. **Bazgrać**. 2. lm. a p. **Bazgranina**.

Bazgranina, y, lm. y, **Bazgrota** gwazdanina, gryzmoły, kulfony, kulasy; byle jakie pismo, ba-

naluki, ramota; byle jakie malowidło, mazanina, babranina, mazanka, gwazdanina, gryzmoły, bohomasz.

Bazgrota, y, lm. y p. **Bazgranina**. Zdr. **Bazgrota**.

Bazgrootka, i, lm. i p. **Bazgrota**.

Bazi p. **Baż**.

Bazla, i, lm. e l. piesz. owieczka. 2. bot. p. **Kotka**. Zdr. **Bażka**, [**Baż**, **Baszk**], **Baziuchna**,

Bazlulka, **Bazieczka**, [**Basiurka**, **Basiuszka**]. Zgr **Bazisko**. <Zdrobn. Baran>

Bazieczka, i, lm. i p. **Bazia**.

Baziokwiatowe bot. (luliflorae) nazwa skupienia roślin przeważnie o kwiatach kotkowych. <Bazia + Kwiat>

Baziowy przym. od **Bazla**: Kwiat B. = *kotkowy*.

Bazisko, a, lm. a p. **Bazia**.

Baziuchna, y, lm. y p. **Bazia**.

Bazilka, i, lm. i p. **Bazla**.

† **Bazon**, a, lm. y p. **Puzon**.

Bazona, y, lm. y l. † p. **Puzon**. 2. [B. a. **Bazuna**] *ligawka*, *tręba pasterska*. <p. **Puzon**>

Bazoplnakoid, u, lm. y min. para płaszczyzn równoległych od dwóch krystalicznych osi poziomych. <Now. z Gr. bāsis = podstawa + pinax = tabliczka, mapa, spis; talerz. + -oidēs = kształtny>

[**Bazuna**, y, lm. y] p. **Bazona**.

× **Bazyomajster**, tra, lm. trowle p. **Bozymajster**.

Bazydjalne grzyby bot. p. **Podstawczaki**.

Bazytek, lka, lm. lki bot. p. **Ożywnia**. <Now. z Gr. basilikón = dośł. królewskie>

Bazylika, i, lm. i bot. p. **Bazylija**.

Bazylik, u, lm. l bot. p. **Bazylija**.

Bazylika, i, lm. i l. (w Grecji, u Rzymian) gmach publiczny filarowy o kilku nawach: Pretor odprawiał sądy w bazylice. 2. kościół w kształcie prostokąta: Starożytna B. Laterańska w Rzymie. 3. bot. p. **Bazylija**. <Gr. basiliké (dom. oikía) = dośł. królewska (siedziba)>

Bazyliki, ów, bfp. zbiory praw rzymskich, wydane po grecku przez cesarza Bazylego i jego syna Leona w IX w. <Od imienia Bazyli>

Bazylikowaty: Tymian a. Rojownik B., Macierzanka bazylikowata, bot. p. **Tymian**.

Bazylikowy przym. od **Bazylika**: Świątynia w stylu bazylikowym. System B. w budownictwie.

× **Bazyllsk**, a, lm. l zool. p. **Bazyllszek**.

Bazyllszek, szka, lm. szki l. a. × **Bazyllsk** zool. (basiliscus mitratus) jaszczurka z rodziny legwanów. 2. przen. człowiek złośliwy, jaszczurka, żmija. <Gr. basiliskos>

Bazyllszkowy przym. od **Bazyllszek**; przen. zjadliwy, zjadły, nienawistny, złośliwy, jaszczurczy: Wzrok B.

Bazylija, i, lm. e, **Bazylik**, **Bazylika**, **Bazylljka**, **Wasilek**, **Balsam polski** bot. (ocinum) roś. z rodziny wargowatych. Gatunek: B. pospolita a. o g r o d o w a (o. basilicum). <p. **Bazylek**>

Bazylijan, a, lm. le p. **Bazylijanin**.

Bazylijanin, a, lm. anie, **Bazylijan** i. zakonnik zgromadzenia św. Bazylego. 2. w lm. = zakon, klasztor Bazylijanów. <Od imienia św. Bazylego>

Bazylijanica, i, lm. i l. zakonnica zgromadzenia św. Bazylego. 2. w lm. = zakon a. klasztor Bazylijanek.

Bazylijański przym. od **Bazylijanin** a. od **Bazylijanica**: Kościół, zakon B.

Bazyna, y, lm. y p. **Łoplan**. <p. **Bażyna**>

[**Baż**, i, lm. e] p. **Bazia**.

Baź! Baś! Bazi! [**Baśka! Baszka hasz!**] *wolanie pasterzy na owce.* <Zdr. Baran>

Baźka, f, lm. l p. **Baźia**.

† **Baźnienie**, a, bfm, *bojaźń*.

[**Baźnik**, u, lm, i] *bez hebł.* <Bazia>

† **Bažan**, a, lm, y *puzon*: Niechajże bażany nadymają. <p. Puzon>

× **Bažancica**, y, lm, e *samica bažant*.

Bažanóik, a, lm, i p. **Bažant**.

Bažancisko, a, lm, a m. i ni. p. **Bažant**.

Bažanka, f, lm, l bot. f. a. **Łaciec**, (theligonum) *roś. z rodziny komosowatych*. 2. p. **Szczyr**. <Może w związku z Bažant>

Bažanowiec, wca, lm, wce p. **Tojeś**. <Może w związku z Bažant>

Bažant, a, lm, y f. a. × **Fazan**, † **Fazjan** zool. (phasianus) *ptak kurowaty z rodziny tej samej nazwy*. Gatunki: B. pospolity (ph. colchicus). B. srebrny (gallophasias nycthemerus). B. złoty (ph. pietus). 2. [B] *pieczony kogut a. kapłon na uciecie weselnej*. 3. *przysmak, specjal: Bažantami kogo karmić*. Prz. Zdr. **Bažanóik**. Zgr. **Bažancisko**. <Gr. faszjanós (od rzeki Fazys, w Kolchidzie), przez Śr. Grn. vasant>

Bažantarńia, i, lm, e *zakład hodowli bažantów*.

Bažantnik, a, lm, cy *człowiek, mający staranie o bažantach; hodowca bažantów*.

Bažantowy przym. od **Bažant**: Ogród B. (= z bažantami).

[**Bażyć się**, y ś., ył ś.] f. *puszyć ś., nadymać ś., stawiać ś. hardo, stawiać ś.*: Baży ś., jak wół, ale łepo ma rogi. Prz. 2. *zachciewać ś.; jurzyć ś.* <Zap. Ukr. bażyty, bażaty>

Bażyna, y, lm, y bot. p. **Bażyłowa**. <Zap. w związku z pń. BAGN>

Bażynowate rośliny bot. (empetraceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych*.

[**Bażyć**, a, ał] *klepać, uderzać* (po twarzy, tydkach).

[**Bażyć się**, a ś., ał ś.] *dyndać, chwierutać ś.* <Nm. bummeln, bumbeln>

Bažel, bla, a. × a lm. ble, × **Bebel**, † **Bombel**, × **Pepel**, [**Babol**], † **Babol**. f. *pecherzyk, bańka*: Bąble na wodzie, mydlane. 2. *hut. wzdęcie a. próżnia w odlewie*. 3. lek. *pecherz pod naskórkciem, purchel, pryszczy*: Bąble po oparzeniu, po odmrożeniu, z pokąsania. Tak mnie komar ugryzł, że mi aż B. wyskoczył. Kantarydy naciągają bąble. 4. żart. *dziecko, smarkacz, fufel*. 5. [B.] *jabłko u naci kartoflowej*. Zdr. **Bąbelek**, × **Bąbelik**, × **Bąblik**. Zgr. **Bąbłisko**.

[**Bąbelać się**, a ś., ał ś.] *kolysać ś.* <Nm. bummeln>

Bąbelek, lka, lm, lki f. p. **Bąbel**. 2. *kulka wiążąca, dzyndzyk, wiśiorek kulisty*: Grzechotka z bąbelkami.

× **Bąbelik**, a, lm, i p. **Bąbel**.

† **Bąbelistość**, i, bfm, p. **Bąbelistość**.

† **Bąbelisty** p. **Bąbelisty**.

× **Bąbelowaty** p. **Bąbelowaty**.

Bąbłak, a, lm, i zool. p. **Węgler**.

Bąbłasto przys. od **Bąbłasty**: Plechy B. rozdeptę.

Bąbłasty p. **Bąbłowaty**.

Bąbłoa, y, bfm, lek. (pemphigus) *rodzaj choroby skórnej*. Gatunek: B. zjadliwa (p. foliaceus).

× **Bąblik**, a, lm, i p. **Bąbel**.

Bąbłisko, a, lm, a m. i ni. p. **Bąbel**.

Bąbłistość, i, bfm, rz. od **Bąblisty**, † **Bąblistość**.

Bąblisty, † **Bąbelisty** z *bąblami, pełen bąbli, bąbczasty*: Odlew B. Surowiec B. Lek.: Róża bąblista a. pecherzowa (erysipelas bullosum).

Bąbłowato przys. od **Bąbłowaty**.

Bąbłowaty, × **Bombłowaty**, × **Bąbelowaty**,

× **Bombelowaty**, **Bąbłasty** *podobny do bąbla*.

Bąbłowiec, wca, lm, wce zool. (hydatis) *pecherzowata forma młodociana tasiemca kilkoczkotkowego*.

[**Bąbol**, a, lm, e] p. **Bąbel**.

Bąbollć, i, il p. **Bęblić**. [B. ś.] *łazić po wodzie, po kałuży*.

× **Bąbon**, u, lm, y, × **Bombon** *cukierek*. <Fr. bonbon>

[**Bąbon**, u, część. w lm, y] lek. p. **Dymienica**. <Gr. baubōn>

[**Bąbony**, ów, bfp.] *plotki, bajdy*. <?>

[**Bąch!**] w. *buch! bach!* <Dźwn.>

Bąchor, a, lm, y f. [B.] p. **Bachur**. 2. † [**Bąchory**, ów] *przedłużenie krokwi*. 3. bfp., bot. p. **Zimowit**. <Zap. zmieszanie Bachur + Bękart>

[**Bączal**, a, część. w lm. **Bączale**] *łodygi brukwi, ziemniaków, marchwi, obrane z liści*. <BAK>

Bączek, ozka, lm, czkl f. p. **Bąk**. Przen.: *Puścić bączka = a) puścić fałszywą wieść, plotkę, kaczkę; b) palić głupstwo, splatać figla*: Wyprowadzę ś., ale pierwej bączka puszczyć: kuzynka zabiję. Fred. A. 2. *gwiazdka na czapce wrzędniczej*. 3. [B.] *dawna moneta miedziana czterofenigowa*. 4. *wój obrączka u osady strzelby na stempel*: Stempel wsuwa ś. w bączki. <BAK>

Bączenie, a, lm, a czynność cz. **Bączący**.

Bączewie, a, lm, a bot. p. **Grażel**.

[**Bączka**, f, lm, l] f. *potrawa z kaszy jaglanej z serwatki*. 2. *dziewczynka nieprawego łoża*. <Bękart>

[**Bączkać**, a, ał] *bić pięścią po plecach, dzbękać*. <BEŁO>

[**Bączkanie**, a, bfm.] *czynność cz. Bączkać*.

[**Bączycia**, y, lm, e] *samica bąk*.

Bączyció, y, ył p. **Bąknąć**.

Bądz sp. f. *choćby, chociażby, nawet, bodajby*: Wszelkie B. najmniejsze, towarzystwa ludzkie utrzymują ś. dobrym rzędem. Wor. 2. *albo*: B. ja, B. ty pójdziem. B.—B. = *albo—albo, lub—lub, czy to—czy to, już to—już to*: B. to, bądź owo. B. pogoda, B. ślota. [B. eo, B. gdzie, B. jak, B. kto itp.] *co bądź, gdziebądź, jakbądź, ktobądź* itp. <BEŁ>

Bądźcobądz przys. *cokolwiekbądź, jakkolwiekbądź, w każdym razie, niech będzie co chce*: Wpływ myśli trzeźwiejszych już ś. B. objawił i tutaj. Ohm. <Bądz + Co + Bądz>

Bąk, a, lm, l f. zool. = a) (botaurus stellaris) i B. bączek a. B. mały (botaurus minutus) *ptak podkasały z rodziny czapli*. b) (tabanus) *owad dwuskrzydły, krótkorogi*: Opil ś., jak B. (= *jak bela, jak smok*). Wy szlachta ciągniecie, cie, jak bąki. Mick. Przen.: *truteń pasorzyt*. 2. przen.: *Strzelać a. zbijać bąki = próżnować, włóczyć ś., wałęsać ś.* 3. przen. *człowiek nadyty, odęty, nadąsany*. † *Dolewać bąka = podniecać dumę*. 4. przen. *bęben, dzieciak, bech, bachur*: Odezwęcie ś. baszłyki, bąki uprzykrzone. Sienk. 5. *dudy, kobza*: B. z krzywym rogim. W bąki przygrywać. 6. *cyga, fryga, wartalka, warkotka*: Puszczanie bąka. 7. przen. *wieść fałszywa, kaczka, plotka, bajka, puf*: B. dziennikarski. Pusić bąka. 8. przen.: *Pusić bąka = wypuścić wiatry*. 9. przen. *błąd, pomyłka, omyłka, głupstwo, byk*: Strzelić bąka (= *zrobić błąd*). 10. [B] = a) *bękart*. b) *pierzyna*.

c) urządzenie w kuchni, zastępujące miech. II. tymf fałszywy za Augusta III. 12. mech. przyrząd do wzbudzenia ciągu w kominie: B. ssący a. eks-haustor (do wypuszczenia pary zużytej). B. tłoczący a. wentylator (do tłoczenia powietrza pod ruszty). 13. część w lm. a. **Bąkowie** zb. ogr. *Łodyga cebuli z torebką nasienną, pozostawiona w gruncie jako nasieniak*. 14. a. **Gig** wiosł. rodzaj łódki, odmiana pacierzówki: Wyścig bąków czterowiosłowych. B. ramienny. 15. zł. = a) więzienie, kryminał. b) lichwiarz. <BAK>

Bąkać, a, ał p. Bąkańć.
[Bąkałista, y, lm. ści] *mówiący niezrozumiale.* <BAK>

Bąkanie, a, blm., czynność cz. Bąkać.
Bąkanina, y, lm. y *ciągłe bąkanie, t. j. a) niewyraźne a. ciche mówienie, b) słabe a. niewprawnie czytanie: Nie słyszę wcale twojej bąkaniny.*

[Bąkart, a, lm. y] p. **Bękart.**

Bąkiel, kła, lm. kle gór. (w kopalniach wielkich) *miejsce, gdzie ś. zbiera woda i robić przeszkadza.* <Może Nm. Bänkel = dost. ławica>

Bąkańć, nie, ał, X Bękańć, nied. Bąkać, Bączyć, Bęczeć I. *wydać głos właściwy bąkowi: (gdy bąk bączy, będzie deszcz. 2. zabrzęczeć jak owad bąk, zabuczeć: Komary, pszczoły bączą. 3. zamruczeć, wyrzec co a. odezwać ś. półgębkiem a. pod nosem, zamamrotać, burknąć, pisnąć: Coś bąkańć, ale trudno było zrozumieć. Ani bąkańć, ani jąkańć. B. pod nosem. Psy zrzadka i niepewnie bąkały. Chodź. Zaczyna dopiero bąkać na elementarzu = słabo czytać. 4. X zabrzękać, zagrać niewprawnie: Lada kto na dudach może bąkać.* <BAK>

Bąknięcie, a, blm., czynność cz. Bąkańć.
Bąkojad, a, lm. y zool. (buphaga) *ptak: wróblowaty żebodzioby z rodziny szpaków.* <Bak + JAD>

Bąkowaty zool. *podobny do bąka: Owad B.*

Bąkowie, a, blm. p. Bąk.

Bąkowy przym. od Bąk.

Bąkreta, y, lm. y, Bonkreta bot. *nazwa odmiany gruszy zwyczajnej i jej owocu. Por. Chrześcijanka.* <Fr. bon-chretien = dost. dobry chrześcijanin>

[Bąks, a, lm. y, Bęks] I. *bękart. 2. ostatni snop dożęty.* <Zdr. Bękart>

[Basio, a, lm. owie] p. **Bękart.**

Bdła, y, lm. y p. Bedłka. <p. Bedłka>

Bdły, bdeł, blp. bot. grzyby z zarodnikami na wyrostkach.

Be w. f. a. Bee *głos owczy, beczenie. Przen.: Ani be, ani me = a) człowiek milczący, zamknięty w sobie, którego nie można ś. o nic dopytać; b) głupiec, gawron, gamoń, nie umiejący trzech zliczyć; c) nie, ani słowa: Zapytywaliśmy go, ale on ani be, ani me. 2. ba! e! a! pi!:* Wdzięczność potomnych...—Be! jabyim wołał współczesnych. Be! tak mi mówicie, to teraz wiem. 3. (do dzieci) *hwe! bla! pfe! nie caca: Nie bierz tego, bo to be!* <Dżwn.>

X Bean, a, lm. y, X Bejan, X Beanus I. *nienk, nieokrzesaniec, cham, ordynus, grubianin, rura, balwan: Sprośnych i niewdzięcznych beanów łaski nie proszę. Lada B. przywłaszcza sobie szlachectwo. 2. nowy uczeń, nowoprzybyły do szkoły; wogóle nowicjusz, fryc: Ponieważescie beany, przystąpił tedy do otrząśnięcia was z beanji waszej. Krasz. Przyprowadzam nowego ucznia, beana. Krasz. <Śr. Łć. be(j)anus, z Fr. béjaune = bee jaune = żółtodziób>*

X Beanja, l, blm. stan beana: Otrzyjcie ś. z beanji waszej. Krasz.

X Beanus, a, lm. y p. Bean.

Beatrycza, y, lm. e, Beatrycze *kochanka, pani serca, ideal, Dulcinea: Namówił kasjerównę, Beatrycę pana Ludwika. Sienk. <Imię Włos. Beatrice z „Komedii Boskiej“ Dantego>*

Beatrycze nieod. p. **Beatrycza.**

Beatyfikacja, l, lm. e, Beatyfikowanie *czynność cz. Beatyfikować: Proces beatyfikacji. Przeprowadzić beatyfikację. <Now. z Łć. beatifico = dost. uszczęśliwiam>*

Beatyfikować, uje, ował *zaliczać w poczet błogostwionych.*

Beatyfikowanie, a, blm. p. Beatyfikacja.

Bebech, a, część. w lm. **Bebechy, ów** I. *wnętrznosci, flaki, kiszki, patrochy: We mnie wszystkie bebechy ś. gotują (z gniewu). Wilez. Aż mnie bebechy zabolaty, kiedyś to usłyszał. Kiedy słyszycie o opryszkach, to ś. wam trzęsą bebechy. Kaezk. Poczciwy z bebechami = poczciwy do gruntu, z flakami. 2. X flaki (potrawa): Poreja bebechów. 3. wielki brzuch. 4. pościel nędzna, bely; wogóle graty, manatki, rupiecie = mienie, dobytek: Alkierzek zastawiony łożkami i bebechami żydowskimi. Krasz. Nowy rzadca chciał nas wyrzucić, jak mówił, z bebechami. Krasz. 5. [B. a. Bech] = dziecko tłuste. <?>*

Bebeszenie, a, blm., czynność cz. Bebeszyć.
Bebeszyć, y, ył I. p. **Patroszyć. 2. przen. męczyć = gniesć kogo.**

X Bebiec, hca, lm. boe *ucz. chleb.* <?>

[Beblać, a, ał] *bełtać, pluskać.* <BABR>

Beblić, l, il p. **Bęblić.** <BAŁL>

Beblać, bla a. **blę, ał** p. **Babrać.** <BABR>

Beblanie, a, blm., czynność cz. Beblać.

Beblanina, y, lm. y *plyn rozbełtany, nabeltany z kilku innych, mieszanina plynów, miksztwa, zupa = breja: B. z wódki i miodu.*

Beblek, blka, lm. biki p. **Rozślad.** <Zap. sztucznie z Łć. pepiis>

Bebrać, brze, brał p. **Babrać; przen. mieć do czynienia z wodą: Od dzieciennych lat bebrząc ś. w wodzie, zapalonym był rybolowem. Krasz. <BABR>**

Bebranie, a, blm., czynność cz. Bebrać.

Behy *nieod. materja wełniana z Alepo.* <Z języków Wschod.>

[**Bec, a, lm. e**] *tluste, rozkoszne, dobrze wyglądające dziecko.* <Ukr. bee, becok>

Becak, a, lm. l *garb. skóra na wyroby rymarskie.* <?>

Bech, a, lm. y I. *pog. dzieciak, bachor, beben, berbec, fafel, smar kaczk: Wiktorika to taki B. nieusłuchany. 2. [B.] p. Bebech dziecko tłuste.* <Zdr. Bękart>

Becha, y, lm. y p. Beczka *przon. (o człowieku) grubas, tłuszcioch: Prawdziwa B. z niego.*

X Becher, u, lm. y, [Bekler] *kubek, pułkar, kielich: Bechery, kubki, pułhary. Krasz. Zdr. Becherek, [Bacherek, Bacherka]. <Nm. Becher>*

X Becherek, rka, lm. rkl, p. Becher.

[**Bechnąć, nie, nał**] *walnąć, palnąć; rzucić: Baran bechnął rogami.*

X Bechtać, cze, tał, X Bektać I. *podbechtywać, poduszczuć, jutrzyć, drażnić, źle usposobić, buntować, uzbrajać przeciw komu, nasulzać kogo na kogo a. na co: B. przeciw komu. B. kogo a. czyje serce. 2. komu głowę = nabijać gwałtowną, pompować, klektać, kotłować, zawracać, durzyć.* <BECHT>

Bechter, a, lm. y l. † a. **Bechterz**, † **Bechtyr** *zbroja, pancierz, kiryś*: Rycerz wszystek w B. do nóg obleczony. Km. 2. [B.] *rodzaj kaftana alksamitnego*. <Skr. bechter = kołczuga, zap. z Tat. bahtā = tkanina>

† **Bechterz, a**, lm. e p. **Bechter**.

† **Bechtyr, a**, lm. y p. **Bechter**.

Becić, i, II karc. *powodować czyją przegrana. B. ś. wpadać; robić a. stawiać bety, być w becie, remizie ś.; przegrywać*. <p. Bet>

Becik, a, lm. l p. l. **Bet**.

Becisko, a, lm. a m. i ni. p. l. **Bet**.

Becować, uje, ował p. **Besować**.

[**Becyrk, u**, lm. l] *powiat; urząd powiatowy*. <Nm. Bezirk>

[**Becza, y**, lm. e] p. **Beczka**.

× **Beczczysko, a**, lm. a p. **Beczka**.

Beczeć, y, ał p. **Beknąć**.

[**Beczek, czka**, lm. czki] *plaksza, beksa*. <BE(K)>

Beczenie, a, blm. l. *czynność cz. Beczeć, bek*.

2. × (w głowie, w uszach) *szum, huczenie*: Górczyca B. główne usmierza. Trzyce. 3. lek. (aegophonia) *kozi bek, objaw przysłuchowy w płucach podczas mówienia chorego*.

Beczka, i, lm. l. *naczynie bednarskie o dwóch dnach; fasa, kufa, okseft; sądek, baryłka, antał*: B. z prochem, z winem, na wodę. Wypić beczkę wina. Wypotrzebować beczkę cementu. Przen.: Próżną beczkę obracać = *daremnie czas tracić*. Brzmi głośno próżna B. Prz. Przen.: Zacząć z innej beczki = *przejsć do innego przedmiotu, zacząć z innego tonu, próbować inaczej*: Wszystko napróżno, zaczniemy z innej beczki. 2. przen.: B. bez dna = *dziurawy worek, otchładi = a) marnotrawnik, utracjusz; b) pijak, opój, smok, buk, bibuła*. 3. przen. *człowiek otyły, tłuszcioch, grubas, baryła, fasa*. 4. *miara rzeczy sypkich i płynnych*: B. nowopolska obejmuje 25 garney. B. okrętowa p. Tonna. 5. (na szachownicy) *koniec t. zw. linii głównej*: Z lewej strony głaz (= czarne pole) jeden w koniec szranków bodzie, miejsce to zowią beczką. Miek. 6. zł. *ambona*. Zdr. **Beczuszka**. Zgr. × **Beczczysko, Becha, Beka, [Becza]**. <Może Nm. Bottich = kadź, to zaś może z Gr. apothékē>

Beczkowy przym. od **Beczka**: *Kleпка beczkowa. Piwo beczkowe = nieciągane, niebutelkowane*. **B., ego**, lm. l rz. = a) *pakujący sól w beczki, bijacz*; b) *ważący sól przy pakowaniu w beczki*.

[**Beczkarz, a**, lm. e] *bednarz, szczeg. wyrabiający beczki*.

Beczkować, uje, ował l. *rozlewać w beczki*. 2. *pakować w beczki*: Sól beczkowana.

Beczkowanie, a, blm., *czynność cz. Beczkować*.

Beczkowaty *podobny do beczki, pekawy, wyjęty*.

Beczuleczka, l, lm. l p. **Beczulka**.

Beczulka, l, lm. l. *nieduża beczka, baryłka, antałek*: B. kawioru. B. śliwek = *baryłka, solówka*. [W beczulkę] *malować na pisanec*. Zdr. **Beczuleczka**.

Beczulkowy przym. od **Beczulka**.

Beczuszka, l, lm. l p. **Beczka**.

Bedel, a, lm. e, **Pedel**, × **Betel**, † **Bedelus**, † **Bedelus l**. × *szwajcar a. sługa kościelny, dziać kościelny, kościelny*. 2. *woźny, pilnujący porzątku w zakładzie naukowym*: B. w gimnazjum. B. uniwersytecki in. × *sapjent, × sługa rektora*: Bedele noszą przed rektorem berła. <Sr. Łć. bedellus, bidel(l)us (z Nm. bieten) = woźny, skąd Fr. bedeau, Nm. Pedell>

† **Bedelus, a**, lm. y p. **Bedel**.

† **Bedelus, a**, lm. e p. **Bedel**.

† **Bedew, dwa**, lm. dwie, † **Badawja** *koń arabski; wogóle rumak, biegun*. <Arab. bedewij = beduin, bedui = pustyniowy, stąd Tur. bedewi at = koń arabski>

Bedliszka, i, lm. i zool. (mycetophila) *owad dwuskrzydły, długorogi, bedliskowaty*. <Od Bedła>

Bedliskowaty *podobny do bedliszki*: Owad B.

Bedliwie przys. od **Bedliwy**. <BOD>

Bedliwy l. † p. **Badliwy**: *Kto ma dar wiary, nie jest B. Karnk*. 2. [B.] *troskliwy*.

† **Bedła, y**, lm. y p. **Bedlka**.

Bedłczysko, a, lm. a p. **Bedlka**.

Bedłeczka, l, lm. l p. **Bedlka**.

× **Bedlek, lka**, lm. lki p. **Bedlka**.

Bedlka, l, lm. l f. a. † **Bdła**, † **Bedła**, × **Bedlek** bot. (agaricus) ! **Bedka** = a) *grzyb z rodziny bedlkowatych*. Gatunki: B. pieczarka (a. campestris); B. rydz (a. deliciosus); B. wysoka a. wyniosła a. Deszczochron, Parasol a. [Drup, Kania, Czubajka] (a. procerus); B. zielonka a. Żółta gąska (a. equestris). b) B. kubkowa p. **Kustrzebka**. c) B. kulkowa p. **Purchawka**. d) B. miodowa p. **Opleńka**. e) [B. psia] (armillaria luteo-virens) *grzyb z rodzaju oplekii*. Przen. żart.: Przyjaciół B. = *człowiek narzucający ś. z zawiścią*. 2. [B., **Belek, Bełk, Bedka**] *grzyb wogóle*. 3. [B.] *krusta na wargach dzieci*. 4. [Bedki, Betki] p. **Plesniawki**. Zdr. **Bedłeczka**. Zgr. **Bedłczysko**. <?Może w związku z Łć. boletus, Gr. bolifēs, Sr. Grn. buliz, Nm. Pilz, Dnm. bülte>

Bedłkowate rośliny bot. (agaricacei) *rodzina grzybów właściwych z rzędu podstawczaków*.

Bedłówka, i, lm. l zool. (caenosia) *owad dwuskrzydły, krótkorogi*.

Bednarczyk, a, lm. l l. *terminator bednarski*. 2. *sym bednarza*.

Bednareczka, i, lm. l p. **Bednarka**.

Bednarka, i, lm. l, [**Bednarka**] l. *kobieta, trudniąca ś. bednarstwem*. 2. *bednarzowa, żona bednarza*. 3. a. [Daga] *mała kleпка (na kubły, szkopki, balijki itp.)*. 4. *obrzęcz żelazna do statków gospodarskich*. Zdr. **Bednareczka**.

Bednarski przym. od **Bednarz**: *Warsztat B. Naczynia, wyroby bednarskie. Czeladnik B.*

Bednarstwo, a, blm. *rzemiosło bednarza*.

Bednarz, a, lm. e, [**Bednarz, Bębnarz, Bębniarz, Bondar**] *rzemieślnik, wyrabiający naczynia klepkowe*. Zgr. **Bednarzysko**. <Albo Nm. Bender, Binder = bednarz, albo od Bednia, (B)дно>

Bednarzowa, ej, lm. e *żona bednarza, bednarka*.

× **Bednarzować, uje, ował**, [**Bednarzyć**] *zajmować ś. bednarstwem*.

× **Bednarzowanie, a**, blm., *czynność cz. Bednarzować*.

[**Bednarzowy**] przym. od **Bednarz**.

Bednarzówna, y a. ej, lm. y a. e *córka bednarza*.

[**Bednarzyć, y, ył**] p. **Bednarzować**.

Bednarzyna, y, lm. y m. l. p. **Bednarzysko**. 2. *liczy bednarz*.

Bednarzysko, a, lm. a m. i ni. l. p. **Bednarz**.

2. a. *Bednarzyna bednarz godzin poliwocania*.

[**Bednia, i**, lm. e, **Bodnia, Będnia, Putnia, Bodewka**] *kubel drewniany, duża dzieża drewniana, beczka z zamkniętym wlekiem, spiżarnia*: Rzuciła ś. do bedni po bieliznę i odzież. Jeź. <Bednia, może w związku z (B)дно i Bednarz; Bodnia z Ukr.>

Beduina, y, lm. y *rodzaj płaszcz kobiecego*. <Od Beduin = mieszkaniec pustyni Arab.>

× **Beduinizm**, u, blm. *tryb życia Beduinów, wódcęstwo*: Służebni księcia zarażeni byli trochę beduinizmem. Rol.

[**Bedus**, a, lm. y] *człowiek niezgrabny, do niczego*. <Zap. ze Ślc.>

! **Befel**, u, lm. e woj. *rozkaz*. <Nm. Befehl>
Befsztyczek, czka a. czku, lm. czki p. Befsztyk.

Befsztyczysko, a, lm. a m. i ni. p. **Befsztyk**.
Befsztyk, u, lm. i, **Bifsztyk**, **Byfsztyk** *rodzaj smażonego mięsa*: B. z mięsa wołowego. B. po tatarsku. Zdr. **Befsztyczek**. Zgr. **Befsztyczysko**. <Ang. beefsteaks lm. = dosł. zraziki wołowe>

Beg, a, lm. owie, **Bej**, × **Bek**, × **Beh** i. *pan* (nazwa dystynkcyjna u Turków). 2. *tytuł panującego w Turcji*. <Tur. beg = książę, pan>

Begajza, y, lm. y stol. *duży hak do zawieszania firanki lub portjery*. <Nm. Biegeisen>

Begiel, gla, lm. gle, **Bygiel** *praceł, preceł, obwarzanek*. <Nm. Bügel, Biegel, gw. bögel = obręcz, obwarzanek>

Begina, y, lm. y *gatunek czepca kobiecego*. <Fr. béguine = dosł. mniszka>

Beglerbeg, a, lm. owie a. **Beglerbej**, **Bejlerbej** *namiestnik, rządcą a. wewzjr prowincji w Turcji*. <Tur. begler - begi = dosł. bej bejów = wielkorządcą>

Beglerbej, a, lm. owie p. **Beglerbeg**.

Beglik, u, blm. *skarb sułtański*. <Tur. beglik>

Begonja, i, lm. e bot. p. **Ukośnica**. <Od nazwiska Fr. uczonego Bégon †1710>

× **Beh**, a, lm. owie p. **Beg**.

Behemot, a, lm. y *słot a. koń rzeczny, nilowy, hipopotam*. <Hb. behemoth lm. = koń rzeczny>

Bej, a, lm. owie p. **Beg**; w Turcji *naczelnik strazy*: Niechże tę żmiję B. na pastwę czerni przywiedzie. Miek. *szlachcic*: Podniesiony do godności beja, tj. szlachcica. Rol. <Toż co Beg>

Beja, i, lm. e p. 2. **Baja**.

× **Bejan**, a, lm. y p. **Bean**.

! **Bejo** i. a, lm. e, **Bejca** kam. *dłutko wązkie i płaskie do drobniejszych robót* (np. do wykończania figur). 2. u, lm. e p. **Bejca**.

2. [Beje, y, lm. e, Bajc] *zł. kłamstwo, błąd*.

Bejca, y, lm. e, **Bajca** i. a. **Bejo**, **Łącznik**, chem. i farb. *przetwórcy (= ciecz) usposabiający do przyjęcia farby (barwników), grunt pod farbę a. politurę*: B. czarna, czerwoną, dopełniająca, odbarwiająca, upiększająca, żelazna, żrąca. 2. garb. p. **Wytrawa**. 3. kam. p. i. **Bejc**. <Nm. Beize>

Bejcować, uje, ował, **Bajcować** i. chem. *oczyszczać (metal) z rdzy za pomocą kwasu*: B. drut. 2. garb. p. **Wytrawić**. 3. kam. *odcinać (kamień) do oznaczonej rysy*. 4. piern. *zaprzącać chemicznie (knot do świecy woskowej)*. 5. stol. *malować ordynarną farbą*: Stół niepoliturowany, tylko bejcowany. Szafa czerwoną bejcowana. Jun.

Bejcowanie, a, blm., **Bejoówka**, *czynność cz. Bejcować*.

Bejoówka, i, lm. i p. **Bejcowanie**.

[**Bejersz**, u, blm., **Bejrsz**] *piwo bawarskie*. <Nm. bairisch>

Bejglele nieod. p. **Bajglele**.

Bejlerbej, a, lm., *owie* p. **Beglerbeg**: *Konak komendanta placu, bejlerbeja*, tj. naczelnika strazy pogranicznej. Jez.

[**Bejoro**, a, lm. a] **bajoro**.

Bejostwo, a, lm. a *godność beja*.

× **Bejrak**, a, lm. i *oddział*: Każda rodzina ze swemi poddanemi stanowiła bejraki czyli oddziały. Bart. <Tur. bajrak = chorągiew>

Bejram, u, lm. y p. **Bajram**.

[**Bejrsz** u, blm.] p. **Bejersz**.

Bejt, u, lm. y (w liter. perskiej) *dwuwiersz*.

! **Bek**, u, lm. i *czynność cz. Beknąć, beczenie*: B. barana. B. jelenia. *głośny płacz, płacz z rykiem, ryk*: Ja ś. zwracam do niej, a ona w B. Przystań płakać! dosyć tych beków! *Kozi B. lek*. p. **Becenle** pod 3. <BE(K)>

2. **Bek**, a, lm. i *palnik gazowy*. <Fr. bec>

3. × **Bek**, a, lm. owie p. **Beg**.

Beka, i, lm. i p. **Beczka**.

Bekac, a, ał p. **Beknąć**. **B. ś. myśl**. (o jeleniu) *biegać ś., parzyć ś.* <BE(K)>

[**Bekalarz**, a, lm. e] *plaksa, beksa*.

Bekanie, a, blm., *czynność cz. Bekac i Bekac ś.*; *myśl. = a*) (o jeleniu) *bekowisko, zaspakajanie popędu płciowego, ruj, ryja*. b) (o niedźwiedziu) *ryk*.

! **Bekas**, a, lm. y i. zool. p. **Kszyk**. B. funtowy a właściwy p. **Dubeft**. B. koziołek p. **Kszyk**. [B. kurka] p. **Ficlaus**. [B. mały] p. **Ficlaus**. 2. [B.] *piszczałka dziecinna*. Zdr. **Bekasik**. Zgr. **Bekasisko**. <Fr. bécasse>

2. **Bekas**, a, lm. y żart. p. **Beksa**. Zgr. **Bekasisko**. <BE(K)>

Bekasi, **Bekasowy** *przym. od Bekas*: *Rodzaj B.*

× **Bekasia** *główka, lek. p. Wzgórek*.

Bekasiatko, a, lm. a p. **Bekasię**.

Bekasica, y, lm. e *samica bekas*.

Bekasię, ćcia, lm. ćta, **Bekasiatko** *piszkle bekasię*.

Bekasik, a, lm. i p. i. **Bekas**.

Bekasisko, a, lm. a m. i ni. p. **Bekas**.

Bekasowy p. **Bekasi**.

Bekawisko, a, lm. a, *myśl. p. Bekowisko*.

[**Bekier**, a, lm. y] p. **Becher**.

× **Bekiesza**, y, lm. y p. **Bekiesza**.

Bekiesza, y, lm. e. × **Bekiesza** *furtro długie węgierskim krojem*. <Węg. bakes>

Bekieszowy *przym. od Bekiesza*: *Krój B.*

Bekliwy *skłonny do beczenia*: *Owece beklliwe*. Ml. <BE(K)>

Beknąć, ie, ał *nied. Beczeć* i. i *nied. Bekac* *wydać głos he! be!*, *zabeczec*: *Cielec, owca, koza beczy a. beka*. (o kozie) *zamektać*. 2. *przen. nieladnie zaśpiewać; wrzasnąć, ryknąć*: *Wrzeszczą i miasto śpiewania beczą*. 3. *myśl. (o jeleniu, żubrze) ryknąć*. 4. *zabeczec = głośno zapłakać, ryknąć płaczem, wybuchnąć głośnym płaczem, uderzyć w bek. zawyczeć*. 5. *przen. Beczeć = plakać, narzekać, wyrzekać, biadować, utyskiwać, ubolewać, żalować*: *Zrobisz głupstwo, a potem będziesz beczął*. B. na eo. 6. *przen. odpokutować = paść ofiarę, przyplacić, przypieczetować, odpowiedzieć*: *Zuów przeszkobali, a jam za to beknął*. *Ja ei za to zapłace!* *bekniecie wszyscy*. *Krasz*. *Stary beknie grubo*. *Jord. (= zapłaci grubą sumę)*. 7. *przen. stracić, przegrać*: *A że pił dobre wino, beknął trzydzieści rubli*. B. w karty sto rubli. 8. i *nied.*

Bekac *wypuścić głośno gaz żołądkowy gardłem*: *Po obiedzie często beka*. 9. *gór. (o bursztynie) skrzypnąć (pod szpadlem itp.)* <BEK>

Beknięcie, a, blm., *czynność cz. Beknąć*.

Bekowisko, a, lm. a i. a. **Bekawisko** *myśl. rykowisko, miejsce zaspakajania popędu płciowego przez jelenia*. 2. [B.] *miejsce, gdzie bydlę zarznięto*.

Beksa, y, lm. y m. i ż., **Bekas** *ten, co często beczy = plaksa, placzek; mazgaj, mazepa*: *Hartowny żołnierz jął przerażać ś. w beksę*. *Sienk.*

[**Beksać**, a, ał] *bić pięścią*.

[Beksanie, a, blm.] czynność cz. Beksać. Beksilwo przys. od Beksilwy: Na B.=w usposobieniu beksilowym, becząc: Trzeba było to robić na wesolo, nie na B. Krasz.

Beksilwy płacziwy, łatwo zalewający s. Izami, mazgajowaty, skory do placzu.

×Bektać, ta a. cze, tał p. Bechtać.

Bekula, y, lm. y pog. grajek, muzykant. Mał.

Bela, l, lm. e l. a. ×Bal, [Bellja] han. paka towaru, wielki wór, wielkipek: B. chmielu, wełny. B. sukna = 20 a. 27 postawów. B. nankinu = 10 sztuk. B. papieru = 10 ryz. 2. przén. (o czło-wieku) kłoc, kłoda, pień; sztok: Zwalił s. na łóżko, jak B. Pijany, jak B. Zdr. Belka, ×Belcia. Zgr. ×Belica, ×Balica, Belisko. <Nm. Balle >

[Belaczyć, y, ył] p. Bylaczyć.

[Belatać się, a s., al. s.] p. Belędać s.

[Belbas, a, lm. y] rosły i niezgrabny chłopiec, gilbas, dryblas. <Może w związku z Belmes >

×Belcia, l, lm. e p. Bela.

Belczysko, a, lm. a p. Belka.

[Beldonek, nka, lm. nki, Buldonek, Boldon] niedolega, idjota. <Por. Bałda i Czes. baldoñ=bawian, niezgrabiasz >

1. †Belec, lca, lm. lce p. Belt: Strzelić belecm.

2. †Belec, lcu, lca. lce pień, kłoda=ul: Składać w dani B. miodu rokrocznie. Rol. <Zap. w związku z Belka >

[Belechotać, cze, tał] belkotać; śpiewać niewyraźnie. <Dżwn. >

Belecza, i, lm. i l. p. Belka. 2. lek.=a): Beleczi mięśniowe (trabeculae carneae) krokiewki sercowe, walczki mięsne na ścianach komór sercowych. b): Beleczi śledziony (trabeculae lienis) krokiewki a. ×tramiki śledziony, liczne wypustki powłoki wewnątrz w jej mięszu. c) w lm. (trabeculae corpor. cavern. penis) krokiewki wałków jamistych pręcia. d) a. Belka wędzidelko, ×próg, ×prożek; zrost bliźnowaty, podobny do powrózka a. do taśmy napiętej.

[Belofoty, ów, blp.] chwasty, zielsko a. trawa rozmaita, zarastająca inne jarzyny. <Por. Ros. balahowstr= wytrykąt, pasorzyt i Ukr. bałafut= rzeźnik >

[Belek, lka, lm. lki] p. Belka: Pająk rozstawia sieci pod belkiem. Zaeh.

Belelak, u, blm. materja bławatna wschodnio-indyjska. <Przez Fr. belelaes lm., ze Wschodu >

Belemnit, u, lm. y, [Strzałka piorunowa] pal-skamieniala skorupa zaginionego mięczaka z gromady głowonogów. <Gr. belemnites >

×Beletaż, u, lm. e l. pierwsze piętro domu: Mieszkać na beletażu. 2. loże pierwszego piętra w teatrze. <Fr. bel étage=dost. piękne piętro >

Beletrysta, y, lm. ści, Belletrysta piszący utwo-ry beletrystyczne, autor a. pisarz rzeczy beletrystycznych: Wdział mundur, lecz i w wojsku B., wiersze rabiął Mick. Nie utrzymał s. Zacharjasiewicz długo na wyżynach beletrysty szerszych rozmiarów. <Z Fr. belles lettres=dost. piśmien-ictwo nadobne >

Beletrystka, i, lm. i, Belletrystka forma ż. od Beletrysta.

Beletrystyczny, Belletrystyczny przym. od Beletrystyka: Literatura beletrystyczna. Dział B. w gazecie. Styl jego odznacza s. lekką i powabną formą i nadaje wielu ściśle filozoficznym rozprawom pozór beletrystycznej gawędy.

Beletrystyka, l, blm., Belletrystyka literatura piękna, nadobna, lekka = dział poezji i powieści: Dział beletrystyki w czasopiśmie.

1 [Belędać się, a s., al s., Belatać s.] włóczyć s., azić, walać s.

Belfer, fra, lm. frowle l. pomocnik maledema w chederze, nauczyciel żydowski. 2. ir. a. żart. nauczyciel, pedagog, bakałarz: Nudny, stary B. Zdr. Belferek. Zgr. Belfrzysko, Belferzysko. <Nm. Żydows. Behelfer=dost. pomocnik >

Belferek, rka, lm. rkowie p. Belfer.

Belferja, l, blm. żart. l. zb. belfrowie: B. s. zebrała. 2. a. Belferstwo, Belferka nauczycielstwo, belfrowanie, bakałarka, bakałarstwo: Mówimy tu o nauczycielstwie prywatnym, o tej ze smutną ironją nazwanej belferji. 3. a. Belferstwo mentorswo = pretensja do nauczania, robienia uwag: Skąd ci przyszło do głowy na rozum chorować, na tę przeklętą belferję?

Belferka, i żart. l. lm. l forma ż. od Belfer, nauczycielka, bakałarka. 2. blm. p. Belferja: Zjadła go B. na pańskich dworach.

Belferować, uje, ował, Belfrować żart. truhnię s. nauczycielstwem, belferką, być nauczycielem a. nauczycielką, bakałarzyć: N. od wielu już lat belferuje w tej szkole. Całe życie belferował.

Belferowanie, a, blm., czynność cz. Belferować, belfrowanie.

Belferski, Belfrowski przym. od Belfer: Zwyczaj B. Zajęcie belferskie.

Belferstwo, a, blm. p. Belferja.

Belferzyna, y, lm. y, Belfrzyna m. l. licky belfer. 2. a. Belfrzysko, Belferzysko belfer godzin politowania.

Belferzysko, a, lm. a, m. i ni p. Belfer i Belferzyna.

Belfrowa, ej, lm. e żart. żona belfra.

Belfrować, uje, ował p. Belferować.

Belfrowanie, a, blm., czynność cz. Belfrować.

Belfrowski p. Belferski.

Belfrzyna, y, lm. y m. p. Belferzyna.

Belfrzysko, a, lm. a m. i ni. p. Belfer i Belferzyna.

1. Belica, y, lm. e p. Bela.

2. ×Belica, y, lm. e bot. p. Bylica.

[Bellja, l, lm. e] p. Bela.

Belisko, a, lm. a p. Bela.

Beljal, a blm. wszystko, co jest złe, szkodliwe; zły duch, szatan, czart, djabeł, duch ciemności: Krew za krew! wrzasnął rabin — Beljala płodzie! Mick. Co za zgoda Chrystusowi z Beljalem? <Hb. belial=dost. zły człowiek; niszczyciel >

Beljalski przym. od Beljal: Prawdziwie, jak mawiał Skarga, beljalska to wolność.

1. Belka, l, lm. l, [Belek], ×Balka, ×Balk, [Balek, Bałk] l. bierwiono obrobione, tran, bierzmo, szlemię, tragarz: B. poprzeczna. B. główna (=wsparta końcami na przeciwległych ścianach). B. weksłowa (=poprzeczna do innych i końcami wczopowana w nie). Belki wiązarusowe (=w wiązaniu dachu znajdujące s.). Zdźbło widzi w oku bliźniego, a w swoim nie widzi belki. Prz. 2. Belki=gniazd na belkach, belkowanie: Pokój ładny, ale nie ma sufitu, tylko belki. Gdy kto kłął s., zachłystnęła i głupstwo powiedział, zawsze s. pokazało, że pod belką siedział. Moraw. Tak kłamie, że aż belki trzeszczą. Prz. 3. fiz.: B. wagi=drążek dwuramienny, na którym wiszą szalki. 4. lek. p. Belecza. 5. zdń. kawał głiny wyrobionej, formy osmookąta. Zdr. Belecza. Zgr. Belezysko, <Nm. Balke(n) >

2. Belka, l, lm. l p. Bela.

Belkarz, a, lm. e l. ten, co obiera drzewo na belki i obrabia je. 2. handlujący belkami.

Belkować, uje, ował, ×Balkować l. kłaść belki, podbijać belkami: Sufit belkowany. 2. (o polu) zaorywać bródzy, pozostawiając niezłknięte grzbie-

ty zagonów; dwie skiby orać, a dwie zostawić w calcu.

Belkowanie, a l. bfm., a. **× Balkowanie**, czynność cz. **Belkować**: Mury już są gotowe, teraz trzeba zacząć B. 2. Im. a = a) bud. *poziomy układ belek między piętrem a. piętrzem i strychem, system belek, wiązanie z belek*: B. w kamienicy, na okęcie. W tym domu jest mocne B., z grubych belek dębowych. Belkowania (okrętu) skrzyplia, okręt drga od energicznego ruchu śruby. Sienk. b) mal. p. **Kaseton**.

Belkowa, y, Im. y drzewo szatne na belki.

Belkowy przym. od **Belka**; **× Balkowy**, **× Balczany**: Wiązanie belkowe. Sufit B. Mostek B. = *dylowy*.

Bella, i, Im. e l. *piękność = piękna kobieta*. 2. *kochanka, faworyta, gamrułka, metresa*: Poszliśmy do jego belli, która go mniej kosztuje, niż... Krasz. <Włos. bella = piękna>

Belladona, y, Im. y bot. p. **Pokrzyk**. <Now. niby Łé. belladonna, z Włos. bella donna = piękna pani>

Bellet-, p. **Belet-**.

Bellewajla, i, Im. e, **Czubica** bot. (bellevallia) ros. z rodziny liljowatych. Gatunek: B. czubata a. **† osłochy a. † śniedek cudzoziemski a. afrycki a. nagi, szafirek miękkołociści (b. comosa)**. <Od nazwiska botanika Fr. Belleval † 1623>

Bellona, y bfm., przen. *wojna*: Owe związki wojskowe do reszty mi Bellonę zbrzydliły. Sienk. Syn Bellony = *żołnierz, wojak*. <Łé. Bellona = bogini wojny>

[**Belmes, Belmez, Bilmez** nieod.]: Ani B. = *ani trochę, nic zgoła, ani w ząb, ani rusz*: Wy, mazgaje, szablę nie lubicie i krzyżowej sztuki ani B. Korz. Nie wiedząc ani B. o treści jądra, dam pokój takowemu wywodowi słowa. Dzierz. Tymko jeden tylko umiał wyraz „B.“ Wyraz ten oznacza „nie umiem.“ Jeż. <Tur. bilmez = nie wie, od bilmek = wiedzieć>

[**Belmez** nieod.] p. **Belmes**.

[**Belny**] p. [Bylny].

Belonjon, u, Im. y *rodzaj trąby do grania*. <Now. z Łé. Bellona = bogini wojny>

× Belwarda, y, Im. y p. **Beluarda**.

Beluarda, y, Im. y, **× Belwarda**, **× Belwarda** l. *baszta*: Murów tych 4 beluardy pilnują. 2. *wieża ruchoma*. <Hp. baluarte, Włos. baluardo, Śr. Łé. belewardus, Fr. boulevard, wszystkie z Nm. Bollwerk. Por. Bulwar>

Beluardowy przym. od **Beluarda**, *bastjonowy*: Fortyfikacje z ziemi w systemie francuskim, zwany bastjonowym a. beluardowym.

× Belwarda, y, Im. y p. **Beluarda**.

Belweder, u, Im. y l. bud. *budowla na wzniesieniu z pięknym widokiem; część budynku nad dachem z dużemi oknami*: Pałac z belwederem. 2. bot. p. **Lnica**. <Włos. belvedere = dost. piękny widok>

Belwederczyk, a, Im. cy *uczestnik napadu na Belweder w Warszawie w roku 1830*.

Belwederowy przym. od **Belweder**.

Belzebub, a, Im. y l. *hies, djabeł, szatan, czart*. 2. zool. (pithecia) *malpa szerokonosą*. <Hb. baal-zebub = dost. władca much = obrońca od much, jak Gr. Zeus Apómymios>

Belzebubski przym. od **Belzebub**, *djabelski, czartowski*: A, duszo belzebubska! czy ty myślisz, że mnie kusić można?

[**Belch**, u, Im. y, **Belk**] l. *bloto*. 2. i **† Belch** *wór wodny, murt, głębia*: B. morski. 3. p. l. **Belk**. **† Belchliwość**, i, bfm. *porywczność, zapalczywość*: B. i burzliwość rozumków. <BEŁCH>

× Belchliwy p. **Belkotliwy**.

Belchtać, a, ał gm. p. **Beltać**.

Belchtanie, a, bfm., *czynność cz.* **Belchtać**.

Belcik, u, Im. l p. **Bełt**.

Belcisko, a, Im. a m. i ni. p. **Bełt**.

[**Belcun**, a, Im. y] p. l. **Bełk**.

[**Belczak**, a, Im. l] *Kabuza*.

[**Belczeć**, y, ał] *buzować, płonąć (o płomieniu)*.

[**Beldować**, uje, ował] *kopcić, filować*: Lampa belduje. <?>

[**Belech**, u, Im. y] p. l. **Bełk**.

[**Belek**, fka, Im. fki] p. **Bedka**.

[**Bełg**, u, Im. l] p. l. **Bełk**.

Bełgot, u, Im. y p. **Bełkot**.

Bełgotać, oczę, tał p. **Bełkotać**.

Bełgotanie, a, bfm., *czynność cz.* **Bełgotać**.

l. [**Bełk**, u, Im. l, **Bełg**, **Belech**, **Bełch**, **Bełcun**] *brzech, kaldun*: Choruje na bełku. <Nm. Balg = miech, kaldun, wór skórzany>

2. [**Bełk**, u, Im. l] p. **Bełch**.

† Bełk, u, Im. l *wybuch (ognia)*. <BEŁK>

[**Bełka**, i, Im. l] *polewka z barszczu z mąką kukurydzową*.

× Bełkać, łeze, kał p. **Bełtać**: B. płyn. Wiatr bełcze morze. <BEŁK>

[**Bełkotać**, a, ał] p. **Bełkotać**.

× Bełknać, ie, ał p. **Bełkotać**: Ode dna faszki bełknął głuchym tykiem. Gosz. **Bełknąć**: „moje chłopczyki.“ Słow. **Bełknął** tylko, zawróciwszy białka w oczach: „il allah!“ Słow.

× Bełknienie, a, bfm., *czynność cz.* **Bełknać**.

[**Bełkocina**, y, Im. y] m. p. **Bełkot**.

Bełkot, **Bełgot** l. u, Im. y = a) p. **Bełkotanie**: Z łtmy słychać wrzące bełkoty. b) myśl. *głos cietrzenia w czasie gry*. 2. a, Im. y a. **× Bełkotacz**, [**Bełbotun**, **Bełkocina**] *ten, co bełkocze*; szczeg. lek. (blaesus) *człowiek niewyraźnie mówiący, szepłun, szepielak, momot, blekot*. 3. [B. a, Im. y a. **Bełkotowski**] *żart. język*. 4. [B.] *nie-szwarna wódka z wodą*. 5. zł. *indyk*. <BEŁK>

× Bełkotacz, a, Im. e p. **Bełkot**.

Bełkotać, oczę, tał, **Bełgotać**, **× Bulkotać**, **× Bełknać** l. a. **Bulgotać** *blekotać, gluknąć, chlebotać, chłupotać, chłupać, przelewać* s.: Flaszka niedolana bełkocze. Fale bełkoczą. Gosz. Samowar bełkotał. Gliń. Gdy już wrzód, dotykany, bełkocze, przeciąg go. Wszędy krew ludzka pod nogami bełkocze. 2. a. [**Bełhotać**, **Bełkatać**] *jąkać* s., *momotać, glegotać, lelekotać, niewyraźnie mówić*: Zdrętwiały jej język bełkocze, nie wymówię nie mogąc. Drga oczami, bełkocze niepojęte słowa. Malec. Przen. *szwargotać, pypluć*: Bełkocze obcym językiem. 3. *zrzędzić z gniewem, niedomawiać z gniewem*.

Bełkotanie, a, bfm., **Bełkot**, **Bełgot** *czynność cz.* **Bełkotać**; lek. (balbuties) = *niewyraźne mówienie, jąkanie* s., *zajętkowanie* s., *momotanie*.

Bełkotka, i, Im. l l. forma ż. od **Bełkot** pod 2. 2. p. **Rakleta**.

Bełkotliwość, i, bfm. rz. od **Bełkotliwy**.

Bełkotliwy l. a. **× Belchliwy** *bulgoczący, blekoczący, glukający, chlebotający s., chłupiący, przelewający s.*: Brnie przez Flegieton warem B. 2. *zajątkliwy, bełgoczący, mamoczący, glegoczący*.

[**Bełkotowski**, ego, bfm.] p. **Bełkot**.

[**Bełwować**, uje, ował] *nie wymawiać należycie* ł, in. [p o d w a ł e z y ć]. <Dżwn.>

1. Belt, u, lm. y i. a. † *Belec strzala 3 łokcie długo*; B. z cienkiej wypchniony ciężki. P. Koch. Zdr. **Belcik**. Zgr. **Belcisko**. <Nm. gw. Bolte>

2. Belt, u, lm. y i. × *przesmyk morski, cieśnina morska*; B. Wielki. B. Mały. **2. gór.** rozpora pozioma w szybie a. w oprawie chodników. Zdr. **Belcik**. Zgr. **Belcisko**. <Skd. belt>

† **Belta, y**, lm. y p. **Bałta**.

Beltacz, a, lm. e i. *człowiek beltający*. **2. garb. mieszało**, krylca. Zdr. **Beltaczek**. <BELT>

Beltaczek, czka, lm. czki p. **Beltacz**.

Beltać, a, a. **ozea**, gm. **Belochać**, × **Belkać**; **[Boltać, Bółtać]** i. *mieszać, mącić, kłócić*; B. plyn, mleko zsiadłe. **2. garb. mieszać, krylkować**. B. *ś. belkotać, bulgotać, chlupać, chlupotać, przewalać ś.*, *glukać*; Głuszaj ś. zdały B. Dniepru szumy. Gosz.

[Beltak, a], lm. i, **Bołtak, Bółtak** i. *dołek wody napełniony, stawek*. **2. [a. Bołt]** *drążek rybaczki do naganiania ryb do sieci*. <BELT>

Beltanie, a, blm., *czynność cz. Beltać*; garb. *krylkowanie*.

Beltanina, y, lm. y, **[Beltucha, Beltuga]** *plyn zbeltany, zmącony, męty*.

[Beltk, a], lm. i] p. **Bedlka**.

[Beltować, uje, ował] *śle rządzić, leśkomyślnie gospodarować*. <?>

[Beltucha, y], lm. y] p. **Beltanina**.

[Beltuga, i], lm. i] p. **Beltanina**.

[Beltun, a], lm. y] p. **Zaparstek**.

Beltwa, y, lm. y (alsodeja) *roś. z rodziny fijołkowatych*. <Nazwa sztuczna>

[Beltý, ów], blp.] *plyny zbeltane, beltanina, męty*; lwa.

Belżyna, y, lm. y bot. p. **Zeniszek**. <Nazwa sztuczna>

[Bembekl], a, lm. e] i. *ciężko niezżywe, wydobyte z krwi*. **2. pog. rzeźnik**. <?>

Bemol, a, lm. e muz. *znak zmniejszenia nuty o pół tonu*. <Fr. bémol>

Bemolowy przym. od **Bemol**.

Ben, u, lm. y bot. (valeriana rubra) *roś. z rodzaju kozłka*. <Now. niby Łć. been, z Arab. bān>

[Ben, Bene] przyi. *wewnątrz, w, do*: Ben ie = isé do środka. <Nm. gw. bin (be + in)>

Benwał, a, lm. y p. **Bęwał**. <Może z Bucywał>

Bendak, u, lm. i *wysoki kaptur perskich derwiszów*. <Prs. bendak>

[Bene] p. **[Ben]**: Bene e buten = wewnątrz i zewnątrz.

Benedyk, u, lm. i bot. p. **Kukilk**. <Now. z Łć. (herba) benedicta>

Benedykacja, i, lm. e *wroczyście błogosławieństwo*; B. papieska. B. Najśw. Sakramentu = *konsekracja, wyrazy sakramentalne*. <Łć. benedictio>

Benedykt, u, lm. y bot. p. **Kukilk**. <p. Benedyk>

Benedykta, y, lm. y bot. p. **Kukilk**.

Benedyktyn i, a, lm. i *zakonnik reguły św. Benedykta*; w lm. zakon, klasztor, kościół Benedyktynów. **2. u**, lm. y a. × **Benedyktyna** *garniec lécieru*. Zdr. **Benus**. <Od imien. św. Benedykta>

× **Benedyktyna, y**, lm. y p. **Benedyktyn** pod **2.**: *Zapijać benedyktynę*. Krasz. <Od zakonników Benedyktynów, którzy napój ten wyrabiają>

Benedyktynka, i, lm. i i. *zakonnica reguły św. Benedykta*. **2.** w lm. = *zakon a. klasztor a. kościół Benedyktynek*. **3. butelka benedyktynu a. oil benedyktynu.**

Benedyktynski i. przym. od **Benedyktyn** i **Benedyktynka**: **Zakon B.** **2.** przen. *mrówczy = wytrwały, mozolny, cierpliwy, żelazny*; **Benedyktynska** *praca, pracowitość, akuratanść, cierpliwość, wytrwałość*.

Benefaktor, a, lm. owie a. **rzy dobrodziej, dobroczyńca**: Niech Bóg benefaktorowi za nasz klasztor płaci. Krasz. <Łć. benefactor>

Beneficjalny i. *nalezący do beneficjum*: **Dobra beneficjalne**. **2. praw.**: **Spadkobierca B.** = *odpowiadający za długi spadkodawcy do wysokości majątku spadkowego*. **Sprzedaż beneficjalna** = *z uwolnieniem od pewnych form*. <Now. z Łć. beneficium, p. Beneficjum>

Beneficjant, a, lm. ol i. a. **Beneficjarzusz, Beneficjant** *mający beneficjum, posiadacz beneficjum*. **2. ten, co doznaje laski**; *odbierający dobrodziejstwa*. **3. × p. Benefisant**. <Łć. beneficiarius; Beneficjant i Beneficjant ze Śr. Łć.>

× **Beneficjantka, i**, lm. i forma ż. od **Beneficjant**.

Beneficjarzusz, a, lm. e p. **Beneficjant**.

Beneficjarzuszka, i, lm. i forma ż. od **Beneficjarzusz**.

× **Beneficjarz, a**, lm. e p. **Kapelan**.

Beneficjat i. u. lm. y p. **Beneficjum**. **2.** lm ol p. **Beneficjant**.

Beneficjum w lp. nieod., lm. a, ów, **Beneficjat** i. † *dobrodziejstwo, łaska*. **2. lenno, feudum**: B. jest trzymanie i posiadanie czasowe cudzej ziemi prawem niedziedzicznym. **Lel.** Z tego B. winien był auxilium. **Lel.** **3.** *szezeg. lenno duchowne; godność kościelna z przywiązaniem do niej dobrami a. z dochodem; prebenda*: **Cesarz** rozdawał beneficja duchowne. B. daje ś. księdzu dożywotnio. **4. dochód, zysk**; *prowijza*: **Agjent** preza zastrzegł sobie na wszystkich działaniach znaczne beneficja. **Korz.** <Łć. beneficium>

Benefis, u, lm. y i. *przedstawienie (koncert itp.), dane na rzecz jednego z artystów*: **Bilet** na B. **Wybrać** sztukę na B. **Dawać B.** **Zastrzec** sobie B. **2. zysk, korzyść dodatkowa**: **Wyjeżdżając** teraz mam jeszcze ten B., że za kolej nie zaplać <Fr. bénéfice>

Benefisant, a, lm. ci, × **Beneficjant** *ten, na którego rzecz dają benefis*: **Publiczność** przyjęła benefisanta oklaskami.

Benefisantka, i, lm. i forma ż. od **Benefisant**. **Benefisowy** przym. od **Benefis**: **Koncert B.** **Przedstawienie benefisowe**.

× **Benenat, a**, lm. ci *urodzony = dobrze urodzony = szlachcic*: **Magistratura** z samych posesjonatów i benenatów. <Łć. bene natus>

Bengal, u, lm. e i. *rodzaj lekkiej tkaniny, rodzaj muslinu*. **2. rodzaj kociotka (u bulów Kaukazu)**: **Rozdmuchiwać węgle** w bengalu. <Od nazwy krainy Bengal>

Bengalina, y, lm. y *rodzaj lekkiej tkaniny bawełnianej*: **Suknia letnia** z bengaliny.

Bengallnowy przym. od **Bengalina**: **Suknia bengalinowa**.

Bengalski: **Ogień B.** = *sztucznie zabarwiony*: **Promienie**, tworzące pewien rodzaj bengalskiego niby oświetlenia. **Jeż.** **Przen.**: **Chciała** efektu, **kostjumu** teatralnego i ogni bengalskich, któreby całą parafję olsnić mogły. **Zach.** (= *blaszka, świetność*).

× **Bengiel, gla**, lm. gle i. *kij, pałka, palica*: **Chłopska broń B.** **Mącz.** **2. druk.** p. **Drążnik** <Nm. Bengel>

× **Benjamin, a**, lm. owie p. **Benjaminek**. <Od imienia Hb. Benjamin>

Benjamin, nka, lm. nkewie, × **Benjamin** przem. ostatnie dziecko u rodziców; ulubieniec, faworyt, pieszczoł, gagatek rodziców a. rodziny; [b e t l e j e k]

Benoni, ów, blp. p. **Benonita**.

Benonista, y, lm. ści p. **Benonita**.

Benonita, y, lm. ci, **Benonista**, w lm. **Benoni** członek zakonu redemptorystów, którzy zajęli kościół św. *Benona* i dom przy nim w Warszawie. <Od imienia św. *Benona*>

Benuar, u, lm. y łoża dolna. <Fr. baignoir>

Benuś, a, lm. e p. **Benedyktyn**.

Benzamid, u, lm. y chem. (C₆H₅. CO NH₂) amid kwasu benzoowego. <Sztucznie z benz- od *Benzyna* + *Amid*>

Benzofenon, u, lm. y chem. fenon dwufenilowy [(C₆H₅)₂ CO]. <Benz p. *Będźwin* + *Fenon*>

Benzol, u, lm. e chem. rodnik kwasu benzoowego, C₆H₆ CO. <p. *Będźwin*>

Benzol, u, lm. e, × **Fenilwodór** chem. węglowodór, złożony z 6 atomów węgla i 6 atomów wodoru, niek. × *benzyna*. <p. *Będźwin*>

Benzyl, u, lm. e chem. 1. rodnik (C₆H₅. CH₂), który jest fenilometylem, a pochodzi od tobiolu. 2. dwuaceton (dwufenilowy, C₆H₅. CO. CO. C₆H₅, pochodzący od *hidrobenzoiny*. <p. *Będźwin*>

Benzyna, y, blm. chem. 1. *ligroina* a. eter naftowy. 2. × niek. = *benzol*: B. smołowa = *benzol* handlowy. <p. *Będźwin*>

Benzynowy przym. od *Benzyna*: Motor B. = ogrzewany benzyną. Kuchenka a. maszynka benzynowa.

1. **Ber**, bru, a. beru, lm. bry a. bery, [Bor] bot. 1. (*panicum* i *panicum italicum*) roś. z rodzaju prosa: [Dzisiaj tego jako B., jutro tego jako źber (ceber)]. Prz. (= jako ziarno bru; dziś mało, jutro wiele). 2. B. indyjski a. o l b r z y m i p. **Gryza**. 3. B. modry indyjski p. **Ławica**. 4. B. mysi p. **Ostrzyca**. <Wszyscy Słowianie mają ten wyraz; może z Got. *baris* = jęczmień>

2. **Ber** myśl., tylko w wyraż.: Czarnym szlakiem a. *berem* iść = chyłkiem czając ś. podchodzić pod łoną zwierzęcą. <Ukr. *ber* = 1) kładka; 2) ścieżka>

Bera, y, lm. y bot. nazwa odmiany gruszeki (drzewa i owoc). <Fr. *beurré* = dosł. maślany, namaślony>

Berajter, a, lm. rzy, **Berejter**, × **Brejter** ujeżdżacz, trener, × *przejeżdżacz*; nauczyciel konnej jazdy. <Nm. *Bereiter*>

Berajterka, i, lm. i forma ż. od *Berajter*; **Berajterka**.

Berajternia, i, lm. e *ujeżdżalnia*, *manez*, *rajtszala*.

Berajterowa, ej, lm. e *żona berajtera*.

Berajterówna, y, lm. y, **Berejterówna** córka *berajtera*.

Berajterski przym. od *Berajter*, **Berejterski**: Sztuka *berajterska*. Strój B.

Berajterstwo, a, blm., **Berejterstwo**, × **Brejterstwo** zajęcie, sztuka, obowiązki *berajtera*: Trudnie ś. *berajterstwem*.

Beran, u, blm. gruba materja indyjska *hawełniana*. <Przez Fr. *berane*, ze Wschodu>

Berarek, rka, lm. rki *świdler*, *bor*: Przewiercił drzewo *berarkiem*. <Nm. *Bohrer*>

Berat, u, lm. y patent instalacyjny tureckich pa-szów; odzież urzędowa. <Tur. *berat*>

! **Berażerka**, i, lm. i p. **Berzerka**.

Berbeć, a, lm. e *malec*, *smarkacz*, *buchur*: Byłem wtedy dopiero pięcioletnim *berbeciem*. Nieznośny B. z niego! <Może Rum. *bărbet* = mąż, człowiek>

[**Berbenica**, y, lm. e] rodzaj *dzieży*, *bednia* (wysoka, u góry węższa): B. sera, *bryndzy*. Ser

w *berbenicach* i masło wielkimi *faskami*. Kaczk. <Węg. *berbence* = puszka, *faseczka*, przez Ukr. *berbenyca*>

Berberyna, y, blm. apt. *alkaloid*, *otrzymywany z korzeni berberysu i innych roślin*. <p. *Berberys*>

Berberys, u, lm. y, **Piwnik**, **Kwaśnica** bot. (*berberis*) roś. z rodziny *berberysowatych*. Gatunek: B. z wyczałajny a. pospolity a. *Kalina włoska*, *Kwaśnica*, *Omar*, *Omor* (b. *vulgaris*). <Now. niby Łć. *berberis*, skąd Fr., Nm. *berberis*>

Berberysowate a. **Kwaśnicowate** rośliny bot. (*berberidaceae*) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.

Berberysowy przym. od *Berberys*: Sok B.

[**Berda**, y, lm. y] i. a. [**Berdo**, **Bardo**] *grzebień tkacki*, *plocha*, *przybijaczka*. 2. *szczutek*. <p. *Bardo*>

× **Berdanka**, i, lm. i p. **Berdanówka**. <Od nazwiska wynalazcy, generała amerykańskiego: *Berdan*>

Berdanówka, i, lm. i, × **Berdanka** *karabin systemu Berdani*.

† **Berdebuscha**, y, lm. y p. **Berdebuska**.

† **Berdebuska**, i, lm. i, **Berdebuscha** *rodzaj strzelby a. arkałuz, pułkownika*. <Pierwsza część wyrazu może w związku z *Bardysz*, *Berdysz*, a druga zap. Nm. *Büchse* = strzelba>

† **Berdebusz**, a, lm. owie *arkałuzer*, *strzelec*.

[**Berdo**, a, lm. a] i. *kamienisty wierzchołek góry a. wzgórza*. 2. p. *Bardo*.

Berdyczowski: Obywatel B. = *Żyd*. *Poczta berdyczowska* = *poczta pantoflowa* = *przesyłanie listów prywatnych przez Żydów*. <Od miasta *Berdyczów*>

Berdyczów: Pisz na B. = *nie spodziewaj ś. odpowiedzi!*; *trzymaj ś. ciepła; adju, Pruzim!* *nie usłyszysz o mnie*. *Bywaj zdrow i pisuj do nas na B.* *Po włosku: addio!* *po polsku: pisuj do mnie na B.* *Słow.* <Miasto *Berdyczów*>

Berdysz, a, lm. e, **Bardysz** *kij z siekierką nakształt halabardy*; *Piechota ś. berdyszem siekła*. <Śr. Łć. *barducium*, od Śr. Łć. *barda* = *barta*>

Berecik, a, lm. i p. **Beret**.

Bereckisko, a, lm. a p. **Beret**.

Berejt-, p. **Berajt-**.

1. **Berek**, rka, blm. *nazwa gry dziecięcej*: *Grać, bawić ś. w berka*. <Od imienia *Żydów*. *Berek*>

2. **Berek**, rka, lm. rkowie *prov. żart. biorący datki* = *biorący kubany*, *łapownik*: *Tego czynić nie mogę i takowym berkiem być nie chcę*. <Słoworód żart. od *Brać*, z podprowadzeniem pod imię *Żyd. Berek*>

3. **Berek**, a, lm. i bot. 1. (*crataegus azarolus*) roś. z rodzaju *głogu*. 2. p. **Grusza**. <p. *Bereka*>

Bereka, i, lm. i bot. 1. p. **Niesplik**. 2. p. **Grusza**. <Ukr. *bereka*>

Berelko, a, lm. a p. **Berło**: Jest *przechowywane w celu złotniczym w Krakowie tak zwane B.*, w które po wybraniu starszego (cechu) dyplom wkładano.

[**Beresić**, i, II] *dokazywać, psocić*. <Zap. w związku z [*Berezyje*], [*Bereżnik*] itp.>

Bereśka, i, lm. i bot. p. **Grusza**. <Zap. w związku z *Bereka*>

Beret, u, lm. y i p. **Biret**. 2. teatr. *czapka hiszpańska okrągła bez daszka*. Zdr. **Berecik**. Zgr. **Bereckisko**. <Śr. Łć. *birretum* a. *bereta*, może z Łć. *birrus* = rodzaj *plaszcz*>

[**Berezyje**, yj, blp.] p. **Zbereżństwo**.

[**Bereżnik**, a, lm. cy] p. **Zbereżnik**.

[Bergajst, a, lm. y] *duch kopalni, skarbnik*. <Nm. Berggeist>
Bergamot, u, blm. *olejek bergamotowy*: Kawaler, technicy bergamotem. Fred. A. <Włos. bergamotto = rodzaj cytryny: citrus bergamium, od miasta Włos. Bergamo>
Bergamota, y, lm. y bot. 1. a. **Bergamuta, Barga-muta, Pergamota, Pergamuta, Pargamuta** nazwa odmiany gruszy zwyczajnej (drzewa i owocu). 2. (citrus bergamium) rośl. z rodzaju cytryny. Zdr. **Bergamotka**. <Tur. beg armödi = dosł. pańska gruszka, przez Włos. bergamotta>
Bergamotka, i, lm. i p. **Bergamota**.
Bergamotowy przym. od **Bergamota**; **Bergamutowy, Pergamotowy, Pargamutowy, Pargamutowy**: Olejek B. Smak B.
Bergamuta, y, lm. y p. **Bergamota**. Zdr. **Bergamotka**.
Bergamutka, i, lm. i p. **Bergamuta**.
Bergamutowy p. Bergamotowy.
Berghauptman, a, lm. i gór. *naczelnik wydziału w górnictwie*. <Nm. Berghauptmann>
Bergierówka, i, lm. i rub. *bezcza aparatu Bergera (do wywożenia zawartości kłocznych)*. <Od nazwiska Berger>
Bergkolegium w lp. nieod., lm. a, ów *szkoła górnicza; departament górnictwa*: Profesorował w Petersburgu w B. przy kadetach górniczej sztuki. <Nm. Bergeollegium>
Bergleder, a, lm. y] *pas górniczy*. <Nm. Bergleder>
Bergryn, u, blm., × **Górozielon** *rodzaj farby zielonej*. <Nm. Berggrün>
Berkowiec, wca, lm. wee, × **Bierkowiec, † Birkowiec, † Bierkowisko** *waga = 10 pudów*. <Ros. bérkovec, podobno ze Skd.>
Berkuć, a, lm. y zool. p. **Orzeł**. <Tat. birküt>
× **Berlaćik, a**, lm. i p. **Berlać**: Chorążyna i córka porzuciły szuby i berlaćiki. Korz.
Berlać, a, lm. e, **Berleć, † Berlocie** lm. zimowy *trzewik a. but zwierniczy*: Stary Olszak w ogromnych berlaćach na nogach. Krasz. Zdr. **Berlaćyż, × Berlaćik**. Zgr. **Berlaćyżsko**. <Nm. Bärlatsche = dosł. łapeć niedźwiedzi>
Berlaćyż, a, lm. i p. **Berlać**.
Berlaćyżsko, a, lm. a m. i ni. p. **Berlać**.
Berlajm, u, blm. *klej z nóżek ciętych, używany przez szewców*. <Zap. z Nm. Bäirme = drożdże (Pechbärme = kłajster szewcki) + Leim = klej>
× **Berlećik, a**, lm. i p. **Berleć**.
Berleć, a, lm. e p. **Berlać**. Zdr. **Berlećik**.
× **Berlica, y**, lm. e *laska, berło*: Jedną ręką w bok ś. podpierał, w drugiej B. godna. Krasz.
Berlica, y, lm. e] p. **Bermycia**.
Berlik, a, lm. i *młot ręczny kowalski*.
× **Berlina, y**, lm. y p. **Berlinka**.
× **Berlink, nka**, lm. nki *rodzaj monety polskiej z podlegszego Kraszcza, bąk*. <Od miasta Berlin>
Berliniarz, i, lm. i 1. *właścicielka berlinki*. 2. *żona berliniarza; jedna z kobiet, przebywających na berlince*.
Berliniarz, a, lm. e, **Berlinkarz i** *właściciel berlinki*. 2. *mieszkaniec berlinki, przebywający na berlince*.
Berlinka, i, lm. i 1. a. × **Berlina** *rodzaj statku rzeczynego z masztem, szkuta*. 2. × *rodzaj pojazdu*: Trzy stare berlinki dobyto z wozowni, w nich jako tako pomieszczono królowę z damami. Krasz. 3. *srebrna moneta pruska = 12—15 gr*. 4. [B. a. **Berlina**] *gatunek ziemniaka*. <Od miasta Berlin>

Berlinkarz, a, lm. e p. **Berliniarz**.
Berlisko, a, lm. a p. **Berło**.
Berlitek, tka, lm. iki] p. **Bermycia**
† **Berlocie, i**, blp. p. **Berlać**.
Berło, a, lm. a 1. *laseczka monarsza, scepter, znak władzy monarszej*: B. cesarskie, królewskie. Przen.: Neptun berłem trójzębnym o ziemię uderzył. Ekonom ze skórzanym berłem w prawicy = z bizunem, z batogiem. 2. *przen. panowanie, władza monarsza, rządy monarsze*: Otrzymał B. królewskie. Sięgał po B. Rościć sobie prawo do berła. Podlegał czyjemu berłu. Utracił B. Pod berłem tego monarchy państwo zakwitło. 3. *zboże, zostające jeszcze po omłóceniu w plewach*. 4. a. **Berla** blp. [Biéria lp.] *kule, któremi ś. posługują kulawi*. 5. astr.: B. brandenburskie = jeden z gwiazdozbiorów. 6. bot. = a) p. **Gnidosz**. b) p. **Złotogłów**. 7. *myśl. drązek pod ptaką*: Oswojony jastrząb siada na berle. Wabił ptak na B. Zdr. **Berleko**. Zgr. **Berlisko**. <? Czes. berla>
× **Berłowładca, y**, lm. y *monarcha, panujący*.
<Berło + WŁOD>
× **Berłowładny** *władający berłem, panujący, monarszy*.
× **Berłowładztwo, a**, blm. *władanie berłem, panowanie, monarchizm*.
Berłowy i przym. od **Berło**. 2. *Chleb B. = wyrobiony ze zboża z plewaniami*.
Berłóg, ogu, lm. ogi] p. **Barłóg**.
Berma, y, lm. y woj. *ścieżka w skarpie przedpiersienia, ława, ławeczka, burtka*. W szanicach polowych B. = *miejsce między brzegiem rowu a jego przedpiersieniem*. <Fr. berme>
× **Bermica, y**, lm. e p. **Bermycia**.
Bermycia, y, lm. e, × **Berlica**, [Berlica, Berlitek] *wysoka niedźwiedzia czapka wojskowa*: B. grenadjerska. Skarb. <Nm. Bärenmütze>
Bernach, a, lm. y żart. *bernardyn rubaszny*: Dla tłumu był to sobie at, prosty B. opasły. Krasz. Zgr. **Bernaszyzsko**.
! **Bernadyn, a**, lm. i p. **Bernardyn**.
! **Bernadyńka, i**, lm. i p. **Bernadyńka**.
! **Bernadyński i** p. **Bernadyński**. 2. [Bernadyńska sosna] *podójna, z jednego pnia wyrosła*.
Bernardyn, a, lm. i, ! **Bernadyn i** *zakonnik ściślejszej reguły św. Franciszka; Franciszkanin Obserwant*: O polska krwił zawołał B. wzruszony. Mick. W lm. = *zakon, kościół, klasztor Bernardynów*. 2. bot. a) p. **Tojad**. b) p. **Drapacz**. 3. *żk. indyk*. Zdr. **Bernardynek i Bernaś**. <Od imienia św. Bernarda>
Bernardynek, nka i lm. nkowie p. **Bernardyn**. 2. lm. nki bot. a) p. **Tojad**. b) p. **Drapacz**.
Bernardynit, u, blm. min. *rodzaj żywicy kopalnej*.
Bernadyńka, i, lm. i, ! **Bernadyńka i** *zakonnica ściślejszej reguły św. Franciszka*. W lm. = *zakon, klasztor, kościół Bernardynek*. 2. *gatunek tabaki*: Takiej nie zażywałem; prawdziwa B. pownie z Kowna rodem. Mick.
Bernadyński przym. od **Bernadyn**, ! **Bernadyński**; *przen. a) skromny, pokorny*: Bernardyńska postawa, ale wileje serce. Prz. b) *opasły, grubo*: B. Kark. Mick. c) *duży, potężny*: Palnął B. kieliszek starki. Wilcz. *Zaczął zajaadać z bernadyńskim apetytem*. Krasz.
Bernaszyzsko, a, lm. a m. i ni. p. **Bernach**.
Bernaś, a, lm. e p. **Bernadyn**.

†Bernienie, a, blm. *zbroja, pancerz, kołczuga*. <Czes. brnění>

[Bernikla, i, lm. e] p. **Ġęś**. <Śr. Łć. bernacula i inaczej, skąd Nm. Bernikel>

×Berować, uje, ował p. Borować.

×Berowanie, a, blm., czynność cz. Berować.

Bersaljer, a, lm. owie a. rzy *żołnierz z pułku strzelców celnych we Włoszech*. <Włos. bersagliere>

Bersana, y, lm. y p. Brzana. <Łć. perca, Gr. pérké, przez Fr. perche, persègue, Nm. Barsch>

Berserkier, a, lm. owie a. rzy *wojownik odważny aż do szalu*: Oddziały berserkierów normandzkich pod dowództwem królów morskich. <Skd. berserkr = dost. odzież niedźwiedzia, potym rębacz zapamiętały, skąd Nm. Berserker>

[Bersztyn, nlu, blm.] p. **Bursztyn**.

Berszyk, a, lm. i zool. p. **Podsandaczyk**. <Nm. Barsch>

Berta, y, lm. y *obramowanie a. garnirunek stannika dekolowanego*. <Z imienia Nm. Bertha>

Bertjeryn, u, lm. y, Bertjeryt min. *glinokrzemian żelaza*. <Od nazwiska uczonogo Fr. Berthiera † 1861>

Bertjeryt, u, lm. y min. p. Bertjeryn.

Bertlajz, y, lm. y ż. p. Bertlajza.

Bertlajza, y, lm. y, Bertlajz *blach. żelazo, na którym zawijają ś. brzegi blachy*. <Nm. Bärtel-eisen>

Bertlować, uje, ował *blach. zawijać brzegi blachy*: B. na bertlajzie. <Nm. bärten>

Bertlowanie, a, blm., czynność cz. Bertlować.

Bertoletja, i, lm. e bot. p. **Skórzyn**. <Od nazwiska uczonogo Fr. Berthollet † 1822>

Bertram, a, lm. y, [Pieletruna] bot. i. a. **Bertramowiec** (pyrethrum) *ros. z rodziny złożonych, in. maruna, marona*. Gatunki: B. baldaszkogronowy (p. corymbosum). B. bezwonny (p. inodorum). B. marunka (p. parthenium). 2. a. **Pierścionkowe ziele** (anaelycus i a. pyrethrum) *ros. z rodziny złożonych*. <Z Gr. późn. pyrethron, przez Nm. sł. lud. Ber(eth)tram>

Bertramowiec, wca, lm. wce bot. p. Bertram.

[Berwana, y, lm. y] p. Brzana. <Łć. barbus, skąd Fr. barbeau, Nm. Barbe, Barme itd.>

×Berwiono, a, lm. a p. Bierwiono. <BIERW'>

Bery, ów, blp.] *gadająca, głupie mowy*. <?>

[Beryl, u i. blm. a. × Glucyn chem. (Be) *pierwiastek metaliczny z gromady wapieniowców*, 2. lm. e min. *bezwodny krzemian berylu i glinu*. Odmiany: Szmaragd. B. szlachetny a. akwamaryn a. akwamaryna. B. zwyyczajny. <Gr. beryllos>

Berylistyka, i, blm. *sztuka przepowiadania ze zwierciatła*. <Now. z Gr. beryllos, p. Beryl>

Berylowy przym. od Beryl: *Ziemia berylowa = tlenik berylu*.

[Brzana, y, lm. y] p. Brzana.

Berzelin (Ber-zelin), u, blm. *gór. selenek miedzi*. <Ten i następny wyraz od nazwiska uczonogo Szwed. Berzeliusa † 1848>

Berzellit (Ber-zellit), u, blm. *gór. arsenian węgla i magnezy petalit*.

×Berżera, y, lm. y p. Berżerka.

Berżerak, u, blm. *gatunek wina francuskiego*. <Od miejscowości Fr. Bergerac>

Berżerka, i, lm. i f. a. ×Berżera, i *Berżerka rodzaj kapłki*, 2. *rodzaj kapelusza damskiego*. <Fr. bergère>

Bes nicod. muz. *podwójny bemol na h, więc = a*. <B = nuta 7-go stopnia gamy + s, oznaczające obniżenie o pół tonu>

[Bes, u, lm. y] p. 2. **Bez**.

[Besa, y, lm. y] han. *zniżka; gra a. spekulacja na zniżkę*. <Fr. baisse>

[Besaga, i, lm. i] p. **Biesaga**.

Besanmaszt, u, lm. y *tylny maszt okrętowy*. <Nm. Besanmast, z Hl.>

Besanzagiel, gla, lm. gle *żagiel na tylnym maszcie okrętowym*. <Nm. Besansegel, z Hl.>

[Besaty, at, blp.] p. **Biesaga**.

Besdin, u, blm. *sąd żydowski*. <Hb. właściwie beith + din = dost. dom sądu>

Besemerować, uje, ował *stal = wyrabiać ją sposobem Besemera*. <Od nazwiska współczesnego inżyniera Ang. Bessemera>

Besemerowanie, a, blm., czynność cz. **Besemerować**.

Beseraj, u, lm. e zł. *sąd powiatowy*.

×Beserman, a, lm. ie p. **Bisurman**.

×Besermaniec, ńca, lm. ńcy p. **Bisurman**.

×Besermański przym. od Beserman.

×Besermian, a, lm. ie p. **Bisurman**.

×Besermiański przym. od Besermian.

×Beserunek, nku, lm. nkl p. **Basarunek**.

Besjer, a, lm. owie a. rzy han. p. **Zniżkowiec**. <p. Besa>

[Beskid, u, lm. y] 1. *grzbiet górski, przez który przejść można*. 2. *bór na górze*. <?>

[Beskura, y, lm. y] p. **Beskuryja**.

[Beskurcyja, i, lm. e] p. **Beskuryja**.

[Beskurdyja, i, lm. e] p. **Beskuryja**.

[Beskuryja, i, lm. e, Beskurejja, Beskurdyja, Beskura a. Beskuryja itd.] *niedzara, niegodziwiec, łotr, łajdak, lewiuch*. <Zap. Węg. bbsz = wściekły + kurja = krzyk, wrzask>

Besować, uje, ował *napuszczać farbą drzewo, kość, kamień*: Stolarze olszynę farbują a. besują czarno i udają za heban. <Nm. beitzen>

Besowanie, a, blm., czynność cz. **Besować**.

[Besowy] przym. od Bes, *bzowy*.

[Bespek, u, blm.] *despekt, ubliżenie*. <Przekręcenie despektu>

[Besperak, a, lm. i] *desperat*. <Przekręcenie desperata>

×Besserman, a, lm. ie p. **Bisurman**.

×Bessermański przym. od Besserman.

×Bessermian, a, lm. ie p. **Bisurman**.

×Bessermiański przym. od Bessermian.

[Best, u, lm. y] p. 2. **Bez**. Zdr. [Bestek].

[Bestek,tku, lm. tkli] p. **Best**.

Bestja, i, lm. e i. × *nieme stworzenie, żyjtko, zwierzę*: Bestje ziemne. Leop. *Małe bestje, komory, wojsko rozpedziły*. Skar. 2. *zwierz, dzikie, srogie zwierzę, potwór*: Cielec morski, B. ogromna i straszna. Otw. *Kaligula żył i zginął, jak B.* 3. m. a. ż. o człowieku = *kanalja, bydlę, bydlak, niepoń, łotr, bestyjnik, hullaj, szelma*: A to głupia B.! Pokażę ja temu bestji! O rzeczach = *bestyjnik bestyjstwo, szelma, szelmstwo*: Mogę ś. pochwalić, z moim piwem, tylko, że mi go dużo pęka, tak B. robi w butelkach. Krasz. *Chodź-no tu, ty kusa B.!* Zdr. **Bestyjka, Bestyjezka**. <Łć. bestia>

Bestjallizm, u, lm. y *zwierzęcość, zezwierzęcenie*: Cała galerja tej koronkowej pornografji i B. Kasz.

Bestjalnie, ×Bestjalno przys. od Bestjalny.

Bestjalnik, a, lm. cy, Bestjarjusz *ten, co potykał ś. w cyrku z bestjami*.

×Bestjalno p. **Bestjalnie**.

Bestjalność, i, blm., Bestjalstwo, ×Bestliwość 1. rz. od Bestjalny. 2. *chuć zwierzęca łączenia ś. ze zwierzętami*.

Bestjalny, Bestjalski, × Bestyjny, × Bestliwy przym. od **Bestja**, *zwierzęcy, bydłocy*; przen.: *srogi, dziki, sprośny, wszeteczny, rozbestwiony*: Widoki szermierskie i bestjalne. Minotaur bestjalnego przyrodzenia. Plugawe i bestjalne obyczaje. Po bestjalnemu przys. *jak bestja, bestjalnie*.

Bestjalski p. Bestjalny. Po bestjalsku przys. = jak bestja, bestjalsko: Z poddaniami obchodzą ś. nie po ludzku, ale prawie po bestjalsku.

Bestjalsko przys. od Bestjalski.

Bestjalstwo, a l. btm. p. **Bestjalność. 2.** l. m. a b e s t y j s t w o, *bestja = bydło = niepoń, łotr, szelma, hulaj, bestyjnik*: Z niego straszne B. 3. zb. = *bestje, bydło = szelństwo, hulajstwo, psiarstwo, bestyjstwo*: B. to poczęło spać, tylko niektórzy stróżowali. Krasz.

Bestjarjusz, a, lm. e p. Bestjalnik.

Bestjograficzny poświęcony opisowi zwierząt: W pamiętnikach bestjograficznych Ezopa jest wzmianka o uczynku miłośniwym chłopca. Mick. <Now. żart. Łć. bestia + Gr. gráfō = opisuję>

× Bestliwość, i, btm. rz. od **Bestliwy, p. Bestjalność.**

× Bestliwy p. Bestjalny.

Bestocaj, u, lm. l. czeion. *przyrzęd do wykończania czionek, do doprowadzania ich do jednokowej wysokości*. <Nm. Bestosszeug>

[**Bestrula, i**, lm. e] p. **Pstrula.**

[**Bestry, Bstry**] pstry.

[**Bestrzyć się, y** ś., **yl** ś.] *ptrzyć ś.*: Ciało ś. od siniaków bestrzyło. Kon.

Bestwłó, i, II l. p. *połudzać do srogości zwierzęcej, rozbestwiać, rozpuszczać, jatrzyć, doprowadzać do wściekłości, jurzyć, szczuć*: Szczując, bestwi jeszcze psy łakome. 2. *podniecać lubieżność, roznamiętać, rozpalać*: Pożądliwość bestwi do rozkoszy sprośnej. B. ś. p. **Bestwieć.**

Bestwlec, eje, ał, Bestwłó ś. 1. *dzieczeń, szczech, wściekać ś., rozbestwiać ś., bydłować ś.*: Co masz, od Bogaś wziął, czemu ś. bestwisz? 2. *oddawać ś. rozpucie, stawac ś. rozwiązywać, lubieżnym, pożądliwym*. 3. (o zwierzętach) *uczynwać popęd pćio-wy; (o krowach i psach) biegać ś., pobiegać ś.; (o krowach) parzyć ś., grzać ś., latować ś., bydłować; (o swniach) kiennozić, krzekać, lochać ś.; (o psach i wilkach) ciekać ś., grzać ś.*

× Bestyfikacja, i, btm. *rozbestwienie, wściekłość, oburzenie, rozwścieczenie, rozjatrzenie*: Ku większej mej bestyfikacji jejmność dała mu 9 dukatów. Ochoc. <Now. z Łć. bestia + facio = robię>

Bestyjeiczka, i, lm. i p. **Bestja.**

Bestyjka, i, lm. II. p. **Bestja**; *zwierzętko, stworzonko*: Zwinną suzka, wszędzie musi wleźć B. 2. m. a. ż., żart. (o człowieku) *szelmucha, szelmutka*: Bardzo mi ś. chciało ucadować tę bestyjkę.

[**Bestyjnlca, y**, lm. e] forma ż. od **Bestyjnik.**

[**Bestyjnlckl**] przym. od **Bestyjnik.**

[**Bestyjnlctwo, a**, btm.] *niegodziwość, łajdactwo.*

[**Bestyjnlk, a**, lm. I a. cy p. **Bestja.**

× Bestyjny p. Bestjalny: Dała ducha obrazowi bestji, żeby i on obraz B. mówił. Loop.

[**Bestyjnlk**] *przeklęty, niegodziwy.*

Bestyjstwo, a, btm. I. p. **Bestjalstwo**: Nastrelaź tego i nasiękał bestyjstwa (Tatarów). 2. p. **Bestja. 3.** *łicho = zła sprawa, djabła sprawa*: Jest w tym wszystkim jakieś B.

× Besurman, a, lm. Ie p. **Blsurman.**

Beszamel, u, lm. e, **× Blszamel** *kuch. gęsty sos z masła, maki, śmietanki i żółtek*. <Od nazwiska Fr. wynalazcy Béchamel>

Beszores, a, btm. *zysk podstępny, szwindel, gieszef*. <Żydows. pszoures, pszores, z Hb. bāsar = ukłamać, wyszczerbić>

× Beszta, y, lm. y p. **Besztanle**. <Łć. bestia>

Besztać, a, ał rub. *łżyć, wymyślać komu, bruzować, mieszać z błotem, kpać, łajać*: Służących nie należy ustawicznie B.

Besztanie, a, lm. a, **× Beszta** czynność cz. **Besztać.**

Besztanlna, y, lm. y *ciągłe besztanie.*

[**Besztefrant, u**, część. w lm. y, **Bestefrant; Bestefranty, Bistefranty, Bjestefrant**] *drowiny, kpiwy, żarty*: Mówić na B. Stroisz ze mnie besztefranty. Powiedziadeś, jak na besztefranty. <Nm. bester Freund = najlepszy przyjacielu! Przejście znaczenia: łudzenie kogoś, mówiąc: przyjacielu!>

Besztować, uje, ował noż. *poterować części wewnętrzne za pomocą szczotki*. <Dnm. berschten = Gm. bürsten>

Besztowanie, a, btm., czynność cz. **Besztować.**

[**Beszycha, y**, btm., **Beszycja**] *roza (choroba) (erysipelas)*. <Ukr. beszycha, z łum. bešikā = pęcherz; krosta>

[**Beszycja, i**, btm.] p. **Beszycha.**

[**Bestefrant, u**, część. w lm. y] p. **Besztefrant**: *Bestefrantów patrzeć = spędzać czas na figlach.*

I. Bet, u, część. w lm. y *pierzyna, piernak, poduszka miękka z pierza*, w lm. = *pościel*: B. z miękkiego usypany puch. Rozkoszować ś. w betach. Jemu tylko legać w betach! Zdr. **Beck**. Zgr. **Beclsko**. <Nm. Bett>

2. Bet, a, lm. y. **Labet** *karc. I. wpadnięcie = zrobienie placki*: Zrobić, dać beta. Robić bety. Jestem w becia. 2. *stawka za przegraną, placka*: Postawić, wygrać beta. <Fr. bête, la bête>

Betaina, y, btm. chem. *oksyeureyna, związek organiczny azotowy, znajdujący ś. w burakach, trójmetylo-glikokol*. <Now. z Łć. beta = ćwikła>

Betel, u, btm. bot. (piper betle) *roś. z rodzaju pieprzu*. <Fr. betel, ze Wschodu>

× Betel, a, lm. e p. **Bedel.**

× Betemund, u, lm. y *zapłata dziedzicowi za zgwałcenie chłopki, wdaw. Polsc*. <Nm. daw. bedemunte = dość podatkowy pieniądz (Grimm mylnie pisze i objaśnia Bettmund)>

[**Betka, i**, lm. I p. **Bedka.**

[**Betlej, a**, lm. e] *dzieciak.*

[**Betlejek, jka**, lm. jki I. *dziecko nowonarodzone.* 2. p. **Benjaminiek. 3.** [**Betlejkł, ów, Batlejkł** blp.] *szopka, jasełka*. <Od Betleem>

Betol, u, btm. apt. *naftalol, naftosalol; związek chemiczny, otrzymywany z kwasu salicylowego*. <Fr. betole>

Beton, u, lm. y *zaprawa z wapna, piasku i żwiru, szybko twardniejąca; kamień sztuczny*: Fundamenta domu na betonie. Chodniki z betonu. <Fr. béton>

+**Betonika, i**, lm. I bot. p. **Bukwica**. <Łć. betonica a. vettonica>

Betonować, uje, ował *wylewać betonem; cementować.*

Betonowanie, a, btm., czynność cz. **Betonować**: B. fundamentów.

Betonowy przym. od **Beton**: Chodnik B. Scho-dy betonowe.

Betowy przym. od **2. Bet**: *Karta betowa (= zła, grożąca przegraną).*

Betulina, y, btm. *biały barwnik, zawarty w kórkach kory brzozonej.*

Betyl, a, lm. **e** aerotit czczony w starożytności na Wschodzie jako bóstwo. <Gr. baitylos, Łc. baetylus>

[**Beweryja, l, lm. e**] p. **Brewerja**.

1. Bez przyi. **l.** oznaczający brak, niebytność, wyłączenie = a) nie mając, nie mający, pozbawiony, ogolony, stracony, krom: Okręt B. sternika. B. grosza nie nie zrobisz. Sierota bez ojea i matki. Oboje biegli gromem tkniei i B. nadziei już! i B. pamięci! Słow. Wybiegi B. czapki (=z gołą głową). Mat.: od, minus, po odjęciu: Dwa B. dwóch zero. b) krom, oprócz, prócz, okrom, nie licząc, wyłączony, nie włączając: Sprzedał dom B. pola; mimo, pomimo, pominięty, w nieobecności: B. nas nie nie stanowił. c) Nie bez tego=nie może być, trudno przypuścić: Nie B. tego, abyś jego liścików nie czytała. **2. [Bez]** gm. **Bez = a)** przez: B. góry. B. plecy. Beze drzwi. Bez Boga żywego! B. zdradę. B. pół. B. migi (= na migi). Sam bez ś. doświadczysz ś. B. rok (= po roku, za rok). B. kilka czasów (= po jakimś czasie). B. życie nie był (= nigdy za życia). b) około: B. dwasta (= około dwóchset). c) z powodu, dla: B. matki ni mogę twoją być. B. złą bacością. B. co jest smutny? A bez co? (= dlaczego?) <BEZ>

2. Bez, hzu, a. × bezu, lm. hzy a. × bezy bot. [**Bes, Best, Bestek**] **l.** (sambucus) roś. z rodziny przewierceniowatych. Gatunki: B. hebd a. Chabzina, Chebd, Chept (s. ebulus); B. koronowy a. czerwony, górny, gronowy (s. racemosa); B. pospolity a. czarny (s. nigra). **2.** B. pospolity a. turecki a. włoski p. **Llak**. Kwitły bezy, kwitły róże. Berw. **3.** B. indyjski (melia azedarach) roś. z rodzaju cedrała. Zdr. **×Bzik. Zgr. Bzisko.** <p. Hebd>

3. Bez, a, blm. p. **Bezik**.

1. Beza, y, lm. **y** ogr. gruszcza siewka jałowa. <Fr. besi>

2. Beza, y, lm. **y** garb. miotła. <Nm. Besen>

3. Beza, y, lm. **y** cukier. ciasteczko z białka, ubitego na pianę, i cukru mialkiego. <Fr. baiser = dost. calus>

Bezakcentowość, l, blm. gram. rz. od **Bezakcentowy**.

Bezakcentowy gram. nie mający akcentu, nieakcentowany.

Bezakcyjny bez opłaty akcyjny, wolny od akcyjny: Wywóz B. spirytusu. <Bez + Akcyjza>

Bezambitny wolny od ambicji, nie dla ambicji podjęty a. zrobiony, bezpretensjonalny: Bezambitna gorliwość. Ozart. **A.** <Bez + Ambicja>

Bezapelacyjnie przys. od Bezapelacyjny: Przograć sprawę B. <Bez + Apelaaja>

Bezapelacyjny niedopuszczający apelacji, nieodwołalny; bezwzględny, stanowczy, ostateczny: Wyrok B. Takie bezapelacyjne sądownie panowało długo w naszej historii.

Bezazotowy chem. nie zawierający w sobie azotu: Substancja bezazotowa. <Bez + Azot>

Bezbarwnie przys. od Bezbarwny. <Bez + Barwa>

Bezbarwność, l, blm. **l.** rz. od **Bezbarwny**; przen. brak życia, koloru, wyraźnych cech: Utwory tego pisarza odznaczają ś. bezbarwnością. **2.** fiz. p. **Achromatyzm**.

Bezbarwny l. nie posiadający żadnej barwy, bezkolorowy, × bezfarny; Płyn B. Szkło bezbarwne. **2.** przen. bład, bez życia, miły, nieożywiony; bez charakteru, bez wyraźnych cech: Styl B. Autor ten kreśli bezbarwne postacie. **Bezbarwna po-**

lityka. **3.** fiz. **achromatyczny, × bezczerny**: Światło bezbarwne. Soczewki bezbarwne.

×Bezbarwnie p. Niebawem. <Bez + BY>

×Bezbarwny niezwolczony, natychmiastowy.

×Bezbedny p. Bezbedny.

×Bezbedny, × Bezbedny ten, którego ś. nie pozbedziesz, przylety = naprzykrzony: Narzekał na szukanie braterskie bezbedne. <Bez + BED>

Bezbiałkowy bot. p. Bezbielmowy.

×Bezbielny niepodległy biedzie, wolny od trosk, trudów: Bóg mię przyjmie k swej bezbielnej chwale. Ryb. J. <Bez + BIED>

Bezbielmowy, Bezbiałkowy bot. nie zawierający bielna: Nasienie bezbielmowe. <Bez + Bielmo>

Bezbledność, i, blm. rz. od **Bezbledny**: B. mapy. <Bez + BLED>

Bezbledny niepodległy bledom, nieomylny, poprawny: Odpis B.

×Bezbojaźliwość, i, blm. rz. od **Bezbojaźliwy**. <Bez + BOJ>

×Bezbojaźliwy, ×Bezbojaźny daleki od bojaźni a. bojaźliwości, nieustraszony, nieulekniomy, śmiały.

×Bezbojaźny p. Bezbojaźliwy.

×Bezbokl nie mający boków, niewypukły. <Bez + BOK>

Bezbolesność, i, blm. rz. od **Bezbolesny**, † bezbolesność, analgiezja: B.—to piekło boleści! Krasin. <Bez + BOL>

Bezbolesny, † Bezbolny bólowi, boleści niepodległy, nie bolejący: Koniec życia B. daj nam, Panie. **Bezbolesnie przys. od Bezbolesny**: Żył B. Krasin.

†**Bezbolesność, l**, blm. p. **Bezbolesność**.

†**Bezbolny p. Bezbolesny**.

†**Bezbożenczyk, a**, lm. **l** p. **Bezbożnik**. <Bez + BOG>

†**Bezbożencki p. Bezbożny**.

†**Bezbożenckość, i**, blm. p. **Bezbożność**.

†**Bezbożenstwo, a**, blm. p. **Bezbożność**.

Bezbożnica, y, lm. e forma ż. od **Bezbożnik**.

×Bezbożnictwo, a, blm. p. **Bezbożność**.

×Bezbożniczość, i, blm. p. **Bezbożność**.

×Bezbożniczy p. Bezbożny.

Bezbożnie przys. od Bezbożny.

Bezbożnik, a, lm. **cy**, †**Bezbożenczyk człowiek, nie wierzący w Boga, ateusz, ateista; żyjący bez religii**.

Bezbożność, i, blm. rz. od **Bezbożny**; **× Bezbożniczość, × Bezbożnictwo, † Bezbożenstwo, † Bezbożenckość, † Bezbożenstwo, ateizm**.

Bezbożny l a. × Bezbożniczy, † Bezbożencki nie wierzący w Boga, ateistyczny, ateuszowski, antyreligijny, urągający Bogu: Książki bezbożne. **2.** żyjący bez religii, nie po Bogu, złośliwy, zbrodnicy, nieczny: Czyn B. B. świadek krzywoprzysięstwem fałsz potwierdza.

†**Bezbożstwo, a**, blm. p. **Bezbożność**.

Bezbramny nie mający bram a. bramy: Miasto bezbramne. <Bez + BOR>

1. Bezbrodny nie mający brodu, niezgłębiony: Bezbrodno Dunaju głębokości. Pas. Przen.: W tej niezmierzonej, bezbrodnej pustyni. Kon. <Bez + BROD>

2. Bezbrodny, Bezbrody nie mający zarostu na brodzie: Mędrzec B. (= mlókos).

Bezbrody p. 2. Bezbrodny.

Bezbronnie przys. od Bezbronny. <Bez + BOR>

Bezbronność, i, blm. rz. od **Bezbronny**: Tak był pewien bezkarności i bezbronności dwóch kobiet, że mu nigdy na myśl nie przyszło, aby

ś. one bronić mogły. Krasz. Przy zupełnej bezbronności kraju mógł nieprzyjaciel grasować. Szaj.

Bezbronny, × **Bezobronny** nie mający broni, oręża, niezbrojny, nieuzbrojony; nie mający środków, sposobów bronięcia ś., bezsilny, słaby: Wielu ich bezbronnych legło. Wobec tych argumentów jestem B. Bezbronne zwierzątko.

Bezbrzeż, y, lm. e p. **Bezbrzeże**: W B. sfer zapatrzony spokój. Tet. <Bez + BRZEG>

Bezbrzeże, a, lm. a, **Bezbrzeż** przestrzeń, nie mająca brzegów = granic, obszar nieskończony: Ciąła niebieskie kotują w bezbrzeżu.

Bezbrzeżny i. nie mający brzegów, nie zawarty w brzegach, nieograniczony. Przen.: Wieczność bezbrzeżna (=nieskończona). B. smutek (=bezgraniczny). Miotan rozpaczą bezbrzeżną. Krasin. 2. przen. przestrzenny, niezmierny, niezmierny, rozległy, nieprzejrzany: Ocean B. Puszca w prawo, w lewo bezbrzeżna. Rom.

Bezbrzuchy nie mający brzucha, nie brzuchaty, o zapadłym brzuchu, szczupły. <Bez + BRZUCH>

× **Bezburze**, a, blm. cisza, spokojność w powietrzu, na morzu. <Bez + BUR>

Bezburzny wolny od burzy, pogodny, cichy, spokojny: Morze bezburzne.

Bezcarski nie mający cara. <Bez + CAR>

Bezcarstwo, a, lm. a stan, rząd bez cara, bezkrólowie.

× **Bezcelny** p. **Bezcelowy**. <Bez + CEL>

Bezcelny p. **Bezmyślny**. <Bez + CŁO>

Bezcelowo przys. od **Bezcelowy**.

Bezcelowość, i, blm. rz. od **Bezcelowy**.

Bezcelowy, × **Bezcelny** pozbawiony celu; do niczego nie prowadzący, nie zmierzający; bezużyteczny, próżny, daremny; bez zamiaru podjęty: Unikać będziemy bezcelowej polemiki. Maskować swoje plany bezcelową podróży. Zach. Oddawał ś. bezcelowym marzeniom. Dzierż.

Bezcen, × **Bezcenek**, tylko w wyraż.: za B. = na pół darmo, nadzwyczaj tanio, za psie pieniądze: Dobra za B. przedano. <Bez + CEN>

× **Bezcenek** p. **Bezcen**.

Bezcenność, i, blm. rz. od **Bezcentny**.

Bezcentny i. nie mający ceny, wartości; nie płacący = nieopłatny, tani; przen. nie mający wagi, wartości, uznania: Dziś enotę, wiarcę chcą mieć za bezcenne. Jag. 2. nieoceniony, nieoszacowany, nieopłacony, bajecznie drogi, kosztowny: Djamenty, bezcenne kamyki.

Bezceremonjalnie przys. od **Bezceremonjalny**. <Bez + Ceremonja>

Bezceremonjalność, i, blm. rz. od **Bezceremonjalny**: Na jego włosach i obliczu widniały ślady bezceremonjalności. Prus.

Bezceremonjalny nie robiący ceremonji, rubaszny: Pragnął w sposób B. pożyć ś. tanim kosztem koehanki.

× **Bezchołwy** niechciwy, nie powodujący ś. chciwością, bezinteresowny, niewynajmowany: Bezchołwa gorliwość. <Bez + CHOT>

Bezchlebny nie mający chleba: Kraj B. Kłos B. Kon. (= bez ziarna, czczy, pusty). <Bez + Chleb>

Bezchlorofilowy bot. nie posiadający zielonego barwnika, chlorofilu: Rośliny bezchlorofilowe.

Bezchmurnie przys. od **Bezchmurny**: B. wesoły. Orzesz. <Bez + CHMUR>

Bezchmurny nie zamurzony, bezobłoczny, pogodny, jasny, czysty: Niebo bezchmurne.

× **Bezchrzesny** p. **Bezchrzestny**.

Bezchrzesny, × **Bezchrzesny** nie chrzczony: Niewiernym i bezchrzestnym potępienie. <Bez + Chrzeszt>

Bezchuć, i, blm. lek. (anaphrodisia) utrata, brak popędu płciowego. <Bez + CHOT>

× **Bezchwalny** niechwalebny, naganny. <Bez + CHWAŁ>

× **Bezchytrosłowność**, i, blm. rz. od **Bezchytrosłowny**. <Bez + CHYT(R) + SŁOW>

× **Bezchytrosłowny** szczeromówny, otwarty, prostoduszny w mowie.

× **Bezchytrosć**, i, blm. rz. od **Bezchyttry**.

× **Bezchyttry** niechyttry, nieobłudny, szczerzy, otwarty, prostoduszny.

Bezcieleśność, i, blm. rz. od **Bezcieleśny**, † **Bezcieleśność**. <Bez + CIAŁ>

Bezcieleśny, × **Bezcieleśny**; † **Bezcieleśny** nie mający ciała, niecielesny, nienuiterjalny, niefizyczny, duchowy, oderwany, niezemski, nadziemski: Duch B. Anieli nie cieleśnemi oczyma, lecz bezcieleśnym widzeniem wszystkie rzeczy widzą.

Bezcieleśnie przys. od **Bezcieleśny**; † **Bezcieleśnie**.

× **Bezcieleśisty** p. **Bezcieleśny**: Postać jego wiotka, powietrzna, prawie bezcieleśista.

† **Bezcieleśnie** p. **Bezcieleśnie**.

† **Bezcieleśność**, i, blm. p. **Bezcieleśność**.

† **Bezcieleśny** p. **Bezcieleśny**.

Bezcienność, i, blm. rz. od **Bezcienny**. <Bez + CIEN'>

Bezcienny (o ludziach, znajdujących ś. między zwrotnikami) nie mający własnego cienia, nie rzucający cienia.

× **Bezcieplny** pozbawiony ciepła, niecieplny, zimny. <Bez + CIEP(L)>

Bezcieniowy i. wolny od cierni: Róża bezcieniowa. Słow. 2. zool.: Ryby bezcieniowe (anacanthini) rząd ryb kościstych. <Bez + CIERŃ>

× **Bezcieżarny** niecieżki, nie obciążony, nie obladowany, nie obciążony, lekki. <Bez + CIEG>

Bezczasownikowy w którym niema czasownika: Rozległ ś. rozkaz B.: „A do książki!“. <Bez + CZAS>

× **Bezczelnica**, y, lm. e forma ż. od **Bezczelnik**. <Bez + CZOŁ>

Bezczelnie przys. od **Bezczelny**; żart.: B. tani = niesłychanie, zdumiewająco, śmieśniewnie, nadzwyczaj tani.

× **Bezczelnik**, a, lm. cy człowiek bezczelny.

Bezczelność, i, blm. rz. od **Bezczelny**.

Bezczelny bez czoła, z wytartym czołem, bezwstydnym, cynicznym, zułwały: B. klamea, zdrajca.

× **Bezczesność**, i, blm. rz. od i. **Bezczesny**. <Bez + CZAS>

1. × **Bezczesny** i. nie zależący od czasu, bezterminowy. 2. nie mający wolnego czasu, nieczasowy, wielce zatrudniony. 3. p. **Niewczesny**.

2. × **Bezczesny**, × **Bezczesny** bez czci, bezcenny, haniebny. <Bez + CZ(S)T>

× **Bezczesny** p. 2. **Bezczesny**: Bezczesne męki. Słow.

Bezcześcić, i, ii, **Bezcześć** pozbawiać czci, zmiesławiać, sromocić, profanować, hańbić: Krzywoprzysięstwo imię Boga bezcześci. B. kościoły. Neron kazał B. dziewice. Brodz.

Bezcześć, i, blm. brak czci, niesława, infamja, dyshonor, użma: B. wynika z niecnoty.

Bezcześnik, a, lm. cy ten, co bezcześci, profanator.

× **Bezczłoneczny** p. **Bezczłonkowy**. <Bez + CZŁON>

Bezczłonkowy, × **Bezczłoneczny** *nie mający członków, bezczłonkowy*: Trzcina bezczłonkowa.

Bezczucie, a, blm. p. **Bezczulość**. <Bez + CZU>

Bezczule przys. od **Bezczuły**.

Bezczulość, i, blm. i. rz. od **Bezczuły**, **Bezczucie**. 2. lek. *utrata czucia, brak czucia, znieczulenie, nieczulość, anestezja*: B. zupełna, ogólna, częściowa, stateczna, przemijająca. B. sztuczna (= znieczulenie). B. bolesna (= stan, w którym część ciała, utraciłszy wrażliwość na dotyk, jest siedliskiem bólu).

Bezczuły *pozbawiony czucia, niewrażliwy; pozbawiony uczucia, nieczuły, zimny, obojętny, nieporuszony, kamienny = niewzruszony*: Insza z wielkości umysłu rzeczy przeciwne pogardzić, insza być nieczemnie bezczułym. Troe.

Bezczyn, u, blm. *stan bezczynności, nieczynność*: Sto lat przesnieć w bezczynie. Kaczk. <Bez + CZYN>

Bezczynnie przys. od **Bezczynny**.

Bezczynność, i, blm. rz. od **Bezczynny**.

Bezczynny *nieczynny, próżnujący, nieczuły, niezabudowany, w zastój będący*: Machina bezczynna. Żywosć jego dowcipu nie mogła być ani na chwilę bezczynną. Umysł B. (= niedołężny, obrętwiały). W bezczynnym zachwyceniu patrzę, co ś. zdarzy. Malez.

× **Bezdannicz** *wolny od dani, nie płacący dani*. <Bez + DA>

Bezdarnie przys. od **Bezdarny**.

Bezdarny i. × *nie obdarzony; który nie otrzymał daru = talentu, sprytu, a. nie wykazujący go; nieutalentowany, nieudolny, niezgrabny, niedołężny, nieczęsty*: Człowiek B. Bezdarna elokubracja.

× **Bezdasze**, a, blm. *brak dachu nad głową, przytułku*.

× **Bezdasz** *nie mający dachu, nie zakryty, odkryty*. <Bez + Dach>

Bezdech, tchu, blm. lek. (apnoea) *brak tchu, ciężkie, utrudnione oddychanie, duszność*. <Bez + DUCH>

Bezdechowy, × **Bezdechy** *przym. od Bezdech, nie mogący złapać tchu*.

× **Bezdechy** p. **Bezdechowy**.

[**Bezdenek**, nka, lm. nki, **Bezdennik**] bart. *ul bez dna*. <Bez + DN>

Bezdenko, a, lm. a *naczynie bez dna; kieliszek od spodu kulisty (= kulawka)*.

Bezdenkowy *nie mający dna*. Bart.: Ul B. = *nie mający dna i stojący na gołej ziemi*.

× **Bezdenia**, i, lm. e p. **Bezdeni**: B. piekielna. Wor. **Bezdennie** przys. od **Bezdeni**; przén.: Jakże przenikająco, głębokie i B. smutne są twoje zreniee. Orzesz. Szumi B. smutno. Tet.

[**Bezdennik**, a, lm. i] p. **Bezdenek**.

Bezdenność, i, blm. rz. od **Bezdenek**, p. **Bezdeni**. **Bezdenny**, × **Bezdnny**, × **Bezodny** i. *nie mający dna, dziurawy*: Głarniec B. 2. przén. *niezmiernie głęboki, przepaścisty, niezgłębiony, niezgruntowany*: O jakże smutny fali szum B. Słow. W głębinach bezdennych. Tet. *Nie mający granic, niepomiarowany, nienasycony, niezbadany, niedocięzony*: Skąpiec B. Bezdenne wyroki Opatrzności. W bezdennej nienawisici. Sienk.

Bezden, dni, × **deni**, lm. dni, **Bezodno**, **Bezdnia**, **Bezdnia**, **Bezdnia**, **Bezdnia**, × **Bezdenia**, **Bezdenność** *to, co nie ma dna, bezgranic, oichłań, przepaść*: Rzucalem w B. waszej ehgi dary, pieśni. Mick. Widział B. przed sobą, pełną nicości. Kaczk. Duch ze swej bez-

deni woła, Bóg ze swej bezdeni odpowiada. Mick.

× **Bezdeszcze**, a, lm. a *brak deszczu, susza, posucha*. <Bez + DZDZ>

Bezdeszczowy, × **Bezdeszczy**, **Bezdzdzysty**, × **Bezdzdzowny** *pozbawiony deszczu*: Dzień B. Egipt B.

× **Bezdeszczy** p. **Bezdeszczowy**.

× **Bezdlużny** *nie mający długów, niezadłużony, nieobdłużony*. <Bez + DŁUG>

Bezdnia, y, lm. y p. **Bezden**: Najzabawniejsze ojezyźnie sprawy w bezdnę namysłów pograżą. Szaj. <Bez + DN>

Bezdnia, i, lm. e p. **Bezden**: Minął już kozak bezdnę i głębokie jary. Malez. Czarna, niezgłębiona B. Jez.

Bezdnie, a, lm. a p. **Bezden**.

Bezdnno, a, lm. a p. **Bezden**: Ów straszny, wielki ducha przytułek, B. Słow.

× **Bezdnny** p. **Bezdenny**.

Bezdołnik, a, lm. i *geol. korał skamieniały*. <Bez + DÓŁ>

Bezdołny *bez dołi, nieszczęsny, nieszczęśliwy, biedny*: Rzuce ś. bezdołna, szuka, próżna pracal. Sow. (*nieboga, nieboracza*). <Bez + Dola>

Bezdomie, a, blm. *stan tego, który nie ma domu, brak domu*: Ostatni to już stopień nędzy, B. Krasz. <Bez + DOM>

Bezdomnie przys. od **Bezdomny**: Wszyscy żyli prawie B. Krasz.

Bezdomny, × **Bezdomowy**, × **Bezdomy** *nie mający domu, przytułku, dachu nad głową; nieosiadły, tułaczy*: Było to dziecie Cyganów, wygnańców bezdomnych. Krasz. Izby ogrzewane przy cyrkulach dla indywiduów bezdomnych. Pies B. (= bez pana). B. włóczęga. Kon.

× **Bezdomowy** p. **Bezdomny**.

× **Bezdomy** p. **Bezdomny**.

Bezdownny *pozbawiony dowodu, nie mogący być udowodnionym*. <Bez + Do + WIOD>

× **Bezdrapieżny** *niedrapieżny*: Przodków w bezdrapieżnym życiu naśladować. <Bez + DRAP>

Bezdroż, y, lm. e *ciężkie, krwawe drogi, czas, w którym drogi są nie do przebycia*: A dokądże wasan w taką B. pojedziesz? Korz. <Bez + DROG>

Bezdroże, a, lm. a i. *brak drogi, miejsce, gdzie niema drogi, manowiec*: Przebędę puszczy tej B. dom. Przez puste bezdroża król pustyni rusza. Malez. 2. przén. *zła droga, obłąd, manowiec, zdroże*. 3. przén. *nieprawa, fałszywa droga życia, życie nierządne, nieuczciwe; zdrożność, przewrotność, manowce*: Zabrnawszy na bezdroża, na wszystko ś. odważają. Pędząc wirum, lecimy z bezdroża w B. Fred. A.

Bezdrożnie przys. od **Bezdrożny**.

Bezdrożność, i, blm. rz. od **Bezdrożny**.

Bezdrożny i. *nie mający drogi, nieprzebyty, nieprzechođny*: Puszcza bezdrożna. Stop B. 2. *zdrożny, występny, przewrotny*: Niema nic w jego nauce bezdrożnego. 3. lek.: Przewód B. = *którego światło zalkane a. zarosłe, ugnięzione*.

Bezdrzewie, a, lm. a *miejsce bez drzew, niezadrzewione*: Na bezdrzewiu trawistym stawał puszczak budę. Pol. <Bez + DRZEW>

Bezdrzewność, i, blm. rz. od **Bezdrzewny**.

Bezdrzewny (o kraju, okolicy) *nieporosły drzewami, niezadrzewiony, nagi, goły*.

Bezduch, a, lm. y *istota bez ducha*: W grobach leżą kości, B. szaleje. Słow. <Bez + DUCH>

Bezduchy *nie mający w sobie ducha, bezduszny, nie ożywiony, nieżywy, martwy*: Członków roz-

szarpanego bezdechych szukała. Wyzuty z sił, mdły, B.

Bezdużnie przys. od **Bezdużny**.

×**Bezdużnik**, a, lm. cy *człowiek postępujący bez względu na duszę, bezbożnik*: B. i bezwstydný człowiek. Mat.

Bezdużność, i, blm. rz. od **Bezdużny**.

Bezdużny i. *nie mający duszy, bezdechý, niezżywy, martwy*: Padł B. × **Majątność bezdużnych** rzeczy, jako pieniędzy, zboża; także i majątność duszę mających, jako bydła, koni. Petr. 2. przén. *bezbożny, zły, niesumienny*: Judasz B. wydał mistrza.

Bezdużność, i, blm. rz. od **Bezdużny**.

Bezdużny *nie wydający dymu*: Proch B. <Bez + DYM>

Bezdziedzicznie przys. od **Bezdziedziczny**. <Bez + DZIAŁ>

Bezdziedziczność, i, blm. rz. od **Bezdziedziczny**. **Bezdziedziczny** i. *nie mający dziedzica = potomka, bezpotomny, bezdzietny*. 2. *nie dziedziczący, wydziedziczony*.

Bezdzielnie przys. od **Bezdzzielny**. <Bez + DZIAŁ>

Bezdzzielność, i, blm. rz. od **Bezdzzielny**.

Bezdzzielny *nie działający, nie produkujący, nieskuteczny, nieczynny, bierny; nieprodukujący, bezowocny, daremny, czczy, próżny, marny*: Granie jest bezdzzielne, że żadnego dzieła po sobie trwającego nie płodzi; kompozycja zaś jest dzielna, bo z niej nuty muzyczne. Oss. Utyskują; nie naśladowuj ich w tym bezdzzielnym dziele.

2. **Bezdzzielny** *niepodzielny, niepodzielony*.

Bezdzienny *dnia nie mający, pozbawiony jasności dziennej, ciemny*: Spuścili ś. w te cieśni bezdzienne. <Bez + DZIEN>

Bezdzietnie przys. od **Bezdzietny**: Umarł B. (= *bezpotomnie*). <Bez + DZIA(T)>

Bezdzietność, i, blm. rz. od **Bezdzietny**.

Bezdzietny *nie mający dzieci*: Znam was, synów przeszłości po ojcach bezdzietnych. Berw.

†**Bezdzięcznie** przys. od **Bezdzięczny**.

†**Bezdzięczność**, i, blm. *konieczność, przymus*. <p. **Bezdzięczny**>

†**Bezdzięczny** *niedobrowolny, przymusowy, wymuszony, musowy*: Oóż ma król czynić w takowym przyniewoleniu i bezdzięcznym pozwoleniu? Wer. <Bez + Dziek, naśladowane z Nm. O h n e D a n k = niechętnie, wbrew woli>

×**Bezdzwonny** i. *pozbawiony dzwonu*: Kościół B. 2. *nie dzwoniący, nie wydający tonu, bezdzwięczny*. <Bez + DZWON>

Bezdzwierny, **Bezdzwierni** *nie mający drzwi, bezbramny*. <Bez + DZWIERN>

Bezdzwięcznie przys. od **Bezdzwięczny**: Odezwał ś. B. <Bez + DZWIĘK>

Bezdzwięczny, × **Bezdzwięczy** *nie wydający dźwięku, niedzwięczny*: Spółgłoska bezdzwięczna (= *cicha, mocna*).

×**Bezdzwięczy** p. **Bezdzwięczny**.

×**Bezdzwowny** p. **Bezdeszczowy**.

Bezdzwisty p. **Bezdeszczowy**: Dzień B. Krasz. **Bezdech**, u, lm. y *czcion. linja, którą ś. przykłada do ustawiomych czcionek, ażeby sprawdzić, czy wszystkie są jednakowej wielkości*. <Nm. **Be-sehblech**>

Bezebwi *nie mający brwi*. <Bez + BRW>

Bezec, u, lm. e *kraw. pas wierzchniego materiału, podbity pod przód sukni męskiej, od kłap do dołu*. <Nm. **Besatz**>

[**Bezeca**, y, blm., **Bezeka**, **Bezernik**, **Bezera**] *bezecni, niegodziwiec*.

×**Bezeczny** p. **Bezechowy**. <Bez + Echo> **Bezechowy**, **Bezechy**, × **Bezeczny** *nie wydający echa*: I całą przeszłość niostem bezechową na barkach swoich. Asn.

Bezeczy p. **Bezechowy**.

†**Bezeczmaster**, tra, lm. **trowie** p. **Bezeczmaster**. **Bezecnica**, y, lm. e *forma ż. od **Bezecnik***. <Bez + CZ(S)T>

Bezecnóć, i, il i. p. **Bezeczność**. 2. × *szpecić, szkaradzić, defigurować*: Ospa twarz bezecni.

Bezecznie przys. od **Bezeczny**.

Bezecnik, a, lm. cy *człowiek bezeczny, infamias*.

Bezeczność, i, blm. rz. od **Bezeczny**, *infamja*.

Bezeczny i. *wyzuty ze czci, nieczny, hańbiący, naganny, bezwstydný, niegodziwy, sprośny*: B. Tatarzyn. Kacierz B. chłopcy podwiółł. Birk. 2. *szpetny, szkaradny, potworny, obrzydliwy, monstrualny, sprośny*: Bezeena postać. 3. † *praw. osądzony od czci, wyjęty z pod prawa, banita, infamias*.

Bezecznia, i, lm. e p. **Bezecz**: Uścielić sobie gniazdo nad bezecznią. Szaj. W bezeczni tego błota. Krasin. <Bez + DN>

Bezeczno, a, lm. a i. p. **Bezecz**: I tak nas dwoje objęło B. Kon. Czarna pierś burzy, jak burzy B., zajęła cały obszar ziemi stropu. Gosz. Piekielne B. Gosz. 2. *gie. rodzaj głębokiej krynicy, oko morskie*. Pol.

×**Bezeczny** p. **Bezeczny**.

Bezeczdrwi p. **Bezeczwierny**.

[**Bezeka**, i, blm.] p. **Bezeca**.

Bezeczkrwi, **Bezeczkrawy** *nie mający krwi, którego krew uszła, martwy, niekwiśty*. <Bez + KRW>

Bezecznergiczny *nieenergiczny, słaby, słamaczarny*: Módlcie ś. o wy istoty bezecznergiczne, niedożęne. Rog. <Bez + Energja>

[**Bezera**, y, lm. y] p. **Bezeca**.

×**Bezerman**, a, lm. ie p. **Bisurman**.

×**Bezermaniec**, *ńca*, lm. *ńcy* p. **Bisurman**.

[**Bezernik**, a, lm. i] p. **Bezeca**. <Zap. z bezwiernik.

×**Bezetchu** = *bez tchu*. <Bez + DUCH>

Bezeczfarbny p. **Bezeczfarwny**. <Bez + Farba>

Bezeczformnie przys. od **Bezeczformny**. <Bez + Forma>

Bezeczformność, i, blm. rz. od **Bezeczformny**.

Bezeczformny *nieformny, bezkształtny, niezgrabny*. **Bezeczfortelny** *nieszczęsny, naturalny, nieudany, prosty*. <Bez + Fortel>

Bezeczfrasobliwy *niefrasobliwy, bezkłopotliwy, wolny od trosk, swobodny, spokojny*: Śpiew B. Kon. <Bez + Frasośliwy>

Bezeczfunduszowy *nie mający funduszów*. Mich. <Bez + Fundusz>

Bezeczgałęzi *nie mający gałęzi, nierozgałęziony*: Pień B. <Bez + GAŁĘZ>

Bezeczgęby *nie mający gęby*. <Bez + GĘB>

Bezeczgłębny *niezgłębiony, niezgrunowany*: Ciemność pod spodem bezeczgłębny wybrzeża. Krasin. <Bez + GŁĘB>

Bezeczgłos, u, blm., **Bezeczgłosie**, **Bezeczgłosność** i. *brak głosu, dźwięku*. 2. lek. (aphonia) *utrata głosu, niemota*. <Bez + GŁOS>

Bezeczgłosie, a, blm. p. **Bezeczgłos**.

Bezeczgłosowy p. **Bezeczgłosy**.

Bezeczgłosy, **Bezeczgłosowy** *nie mający głosu, nie wydający go, niemy, bezdzwięczny*.

Bezeczgłosność, i, blm. p. **Bezeczgłos**.

Bezeczgłowie, a, blm. i. *brak głowy u płodu*. 2. × a. [**Bezeczgłowie**] *pozbawienie głowy, zagłada, zgnuba, zabrata, śmierć*: Wiąże ś. klika na B. sędziemu. Pol. Gdy ptak z wojskiem, wrogom na B. Pol. Na B. = *na zbity żeb, na złamanie karku, na mar-*

ne, na miszczęście, na biedę: Gdzie jest Zazula? mów mi na B. l. Pol. (= do licha). Na B. tobie! Jeż. <Bez + GŁOW>

Bezglówny p. Bezglówny.

Bezglówny, Bezglówny 1. nie mający głowy: Potwór B. 2. przen. nie mający głowy = przewodnika, przelozonego, pasterza, osierocony: Djecezia bezglówna. 3. przen. głupi, ograniczony, niezaradny; słaba, kapuściana, słoniąca głowa. 4. zool.: Ryby bezglowne p. Ryba.

×**Bezgniewliwość**, i, blm. rz. od **Bezgniewliwy**. <Bez + GNIEW>

×**Bezgniewliwy**, × **Bezgniewny** niezdołny do gniewu, nie umiejący ś. gniewać.

×**Bezgniewny p. Bezgniewliwy.**

×**Bezgniły** niepodległy gniciu, wolny od zgnilizny. <Bez + GNI>

Bezgorączkowie, a, blm. lek. (apyrexia) stan, okres choroby, wolny od gorączki, opust gorączki. <Bez + Gorączka>

Bezgorączkowy wolny od gorączki: Cierpienie bezgorączkowe.

×**Bezgoślowy** bez gości: Dom w stanie bezgościowym. Byk. <Bez + GOSÓ>

Bezgranicze, a, blm. przestrzeń bez granic: Tu wiecznym pochód jest przez B. Mir. Mgławie bezgranicza. Mir. <Bez + GRAN>

Bezgranicznie przys. od **Bezgraniczny**.

Bezgraniczność, i, blm. rz. od **Bezgraniczny**.

Bezgraniczny nie mający granic, nieograniczony.

×**Bezgroszny**, × **Bezgroszy** nie mający ani grosza, ubogi, goły. <Bez + Grosz>

×**Bezgroszy p. Bezgroszny.**

Bezgrotny nie mający grotu: Strzała bezgrotna. <Bez + Grot>

2. Bezgrotny nie mający groty. <Bez + Grota>

Bezgruncie, a, lm. a = **Bezdeń**. <Bez + Grunt>

×**Bezgruntny** niezgruntowany, bezdenny, niezgłębiony, przepaścisty.

Bezgruntownie przys. od **Bezgruntowny**: Anarchia nasza B. rządem politycznym nazwana.

Bezgruntowność, i, blm. rz. od **Bezgruntowny**.

Bezgruntowny nie oparty na pewnym gruncie, niefundamentalny, bezczasowy, niegłęboki, niezgruntowany, płytki, powierzchowny: Cnota bezgruntowna.

Bezgrzesznie przys. od **Bezgrzeszny**. <Bez + GRZECH>

Bezgrzeszność, i, blm. rz. od **Bezgrzeszny**.

Bezgrzeszny wolny od grzechów, niegrzeszny, niepodległy grzeszeniu, niedolny, doskonały, bez zmaczy: Żywot B. Tylko Bóg jest B.

Bezgrzywy nie mający grzywy: Koń, lew B. <Bez + GRZYW>

†**Bezgwaltownie** przys. od **Bezgwaltowny**, †**Niegwalcie**: B. wiesznie chować.

†**Bezgwaltowny**, †**Niegwalcisty**, **nienaruszalny**. <Bez + Gwałt>

Bezgwiazdny, Bezgwiazdowy, Bezgwiazdy, Bezgwiazdzisty, Bezgwiazdzisty pozbawiony gwiazd, niegwiazdzisty: Po zimnej, bezgwiazdnej drodze śmiereci. Kasp. <Bez + GWIAZD>

Bezgwiazdowy p. Bezgwiazdny.

Bezgwiazdy p. Bezgwiazdny.

Bezgwiazdzistość, i, blm. rz. od **Bezgwiazdzisty**.

Bezgwiazdzisty p. Bezgwiazdny.

Bezgwieżdzisty p. Bezgwiazdny: W ciemności nieba bezgwieżdzistej. Tet.

[**Bezhamulny**] niepohamowany, nie znający hamulca. <Bez + Hamulec>

[**Bezhar** nieod.] **nadmciar, zbytek** (ceny, wagi, wzrostu itp.). <Ukr. bezhar>

Bezhełmny nie mający hełmu. <Bez + Hełm>
Bezhełmowiec, wca, lm. **wcy** człowiek bez hełmu. Deo.

Bezherbowny nie mający herbu, nieszlachcic: Ludzie bezherbowni. Krasz. <Bez + Herb>

[**Bezholowie**, a, lm. a] **p. Bezglównie**: Na B. jemul bodajby ś. on był nie rodził. Jeż. <Ukr. bezholowie, bezholowlo>

†**Bezhumny p. Bezumny**: Nie lękam ś. sprośnych a bezlumnych łapaczów. Stryjk. <Ukr. bezumnyj>

Bezigi, a, blm. p. **Bezlk**.

Bezik, a, blm., **Bezigi**, **Bez** 1. rodzaj gry w karty: B. z mianowaaą kurą, różnomastny, z korespondencją. 2. *grupa kart w tej grze: dama pik i walet karo*: B. podwójny, potrójny itd. (= złożony z dwóch, trzech itd. dam i tyłaż waletów). <Fr. bésiqne a. bésy>

Bezimlenc, **ńca**, lm. **ńcy p. Bezimlennik**: Cóż to za B.? Słow. <Bez + I(M)>

Bezimiennie przys. od **Bezimienny**.

Bezimiennik, a, lm. **cy**, **Bezimlenc** pisarz, autor *bezimienny*, nie podpisany, anonim: Wydał ją po polsku jakiś B. Zał.

Bezimlennosc, i, blm. rz. od **Bezimlenny**.

Bezimienny 1. *zatajonego a. niewiadomego nazwiska, anonimowy, nie podpisany, bez podpisu*: List B. Spółka akcyjna bezimienna. 2. × *niewypowiedziany, niewysłowiony, nieopisany, niemy, mowny*: Co za ból B.! 3. lek.: Kości *bezimiennic*, × *niemiannowane*, † *kląbowe*, † *szero kie* (ossa innominata) = tworzące miednicę. Tętnica i żyła *bezimienna* (arteria et vena innominata). Linja *bezimienna* a. *kręcową miednicy* (linea innominata s. terminalis) = *okalająca wejście do miednicy mniejszej*.

Bezinteresownie przys. od **Bezinteresowny**. <Bez + Interes>

Bezinteresowność, i, blm. rz. od **Bezinteresowny**.

Bezinteresowny, × **Bezzyskowny** 1. *nie mający widoków osobistych na celu, nieinteresowny, nieinteresowany, niechciwy, niewyrachowany, wspaniałomyślny*: Lekarz B. 2. *bezpłatny, daremny, gratysowy*: Porada bezinteresowna.

×**Bezistny** fil. *nie mający istnienia, nie istniejący, któremu nie w rzeczywistości nie odpowiada, fikcyjny, wrojony*. <Bez + IST>

×**Bezistotny** *nie mający istoty, jestestwa, treści*: Brnąłem przez bezistotną szereż okropnej gmatwy. Przyb.

×**Bezjarzemny** *nie noszący jarzma, nie znający go*. <Bez + JARZM>

×**Bezjadrak**, **drka**, lm. **drki**, ×**Skrytojadrak**, ×**Skrytomadek**, ×**Bezmadek** *człowiek a. zwierzę, którego jądra nie zstąpiły do moszen, lecz pozostały w jamie brzusznej, in. wnęter, wnętr* (eryptorchis). <Bez + JEDR>

Bezjadrzec, **drca**, lm. **drcy**, **Busanlec** *człowiek bez jąder, któremu wycięto jądra, rzezaniec, kastrol, trzebieniec, emulch*.

Bezjęzyczność, i, blm. rz. od **Bezjęzyczny**. <Bez + JĘZ(YK)>

Bezjęzyczny *nie mający języka, nie władający nim*.

Bezkalny *wolny od kału, niemętny, czysty, klarowny, nie zamęszyszczony*: Perła, w bezkalnym znaleziona morzu. <Bez + KAŁ>

Bezkaplański *nie mający kapłanów, bezksięży*: Sekta bezkaplańska. <Bez + Kapłan>

Bezarmny nie mający karmi, bez pokarmu zostający, czczy, głodny. <Bez + KARM>

Bezkarne przys. od **Bezkarny**. <Bez + KAR>

Bezkarność, i, blm. rz. od **Bezkarne**.

Bezkarny 1. nie karany, nie karcony, pozostawiony bez kary: Bezkarne występkę rodzą nowe, gorsze. 2. przen. nie sprowadzający złych następstw, przechodzący bez śladu, szczęśliwie: Obżarstwo bezkarne nie bywa. 3. niekarany, nie znajdujący kary, subordynacji, dyscypliny, rygoru; rozpuszczony, rozuzdany, rozuchwalony, rozpasany, kradźbrny. 4.

× nie podlegający karze, nienaganny, bez zarzutu

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

× **Bezkielny** nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

Bezkielny nie mający kłóć. <Bez + KŁ>

× **Bezkości** p. **Bezkośtny**.

Bezkości p. **Bezkośtny**.

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkośtny nie mający kołwicy: Okręt B. <Bez + Kotwica>

Bezkrzyteczny *niekrzyteczny*: Bezkrzyteczna kompilacja. Ohm.

Bezksięży = **Bezkapłański**. <Bez + Książd>
Bezksiężycowy, × **Bezksiężycowy** *pozbawiony światła księżycy, bezmiesięczny*: W noc bezksiężycową. Słow. <Bez + Księżyc>
 × **Bezksiężycowy** p. **Bezksiężycowy**.
Bezkształt, u, blm. = **Bezkształtność**. <Bez + Kształt>

Bezkształtnie przys. od **Bezkształtny**.
Bezkształtność, i, blm. rz. od **Bezkształtny**; lek. (amorphia) *brak określonego kształtu*.

Bezkształtny i, nie mający kształtu, *niekształtny, nieforemny, bezforemny, nieociosany, nieokrzyszany, niezgrabny, potworny, monstrualny*: Kamień, tułów B. 2. lek. (amorphus) *nie posiadający budowy, kształtu określonego, bezpostaci*.

× **Bezkształtnie** p. **Bezkształtnie**. <Bez + Kunszt>

× **Bezkształtność**, i, blm. p. **Bezkształtność**.
 × **Bezkształtny** p. **Bezkształtny**.

Bezkształtnie przys. od **Bezkształtny**;
 × **Bezkształtnie**.

Bezkształtność, i, blm. rz. od **Bezkształtny**;
 × **Bezkształtność**.

Bezkształtny, × **Bezkształtny** i. *niekształtny, niesztuczny, nieudany, niewymuszony, szczyry, prosty, niewykwintny, prostoduszny*. 2. *stateczny, nieczarobliwy, serjo, poważny, sensat*.

[Bezkur-] p. **Bezkur-**.

× **Bezkwasy**, u, lm. y p. **Bezkwasność**. <Bez + KWAS>

× **Bezkwasię** przys. od **Bezkwasy**.

× **Bezkwasię**, i, blm. rz. od **Bezkwasy**;
 × **Bezkwasy**.

× **Bezkwasy** *nie mający w sobie kwasu, niekwasny, przalny*: Chleb B.

Bezkwiat, u, lm. y bot. (epimedium) *rośl. z rodziny berberysowatych*. <Bez + KWIT>

Bezkwiatowy bot. *nie posiadający a. nie wydający kwiatu*: Rośliny bezkwiatowe p. **Zarodnikowe**.

× **Bezkwiatliwy** p. **Bezkwiatliwy**: Zima bezkwiatliwna.

Bezkwiatliwy, × **Bezkwiatliwy** *nie mający kwiatu, nie kwitający*: Bezkwiatliwym badylem grób jego zarastał. Uj. Bezkwiatnie paprocie. Gosz.

[Bezla] *wedle, podle*. <Przekręć wyrazu podle>

† **Bezlepica**, y, lm. e *niedorzeczność, głupstwo, absurd*: Najtrudniejsza w jedno absurdum wpaść, za którym tysiąc bezlepicy idzie. <Przez Ukr. ze S. Sł. bezlepica>

Bezlesie, a, lm. a, **Bezlesność** *brak lasu, drzew; miejsce bez lasu*. <Bez + LAS>

Bezlesność, i, blm., rz. od **Bezlesny**, p. **Bezlesie**.
Bezlesny *nielesisty, оголоzony z lasu, nie mający drzewo, nie zatrudniony*: Okolice bezlesna.

× **Bezlesnie** przys. od **Bezlesny**, *bez lasu, wielce, bardzo często*: Mą duszę zapala B. <Bez + LIK>

× **Bezlesność**, i, blm. p. **Bezlesność**.

× **Bezlesny** p. **Bezlesny**.

† **Bezleski** przys. *bez liczenia, nie licząc*: Przeodał był B.

Bezlik, u, blm. *niezliczone mnóstwo, nieprzeliczona moc, ilość nieprzebrana*: Śród bezliku trudów.

Bezlist, u, lm. y bot. (buxbaumia) *rośl. z gromady mchów liściastych, z rodziny bezliściowatych*. <Bez + LIST>

Bezlistnik, a, lm. i bot. p. **Gnieźnik**.

Bezlistność, i, blm. rz. od **Bezlistny**: B. flory północnej.

Bezlistny i. (o drzewach) *оголоzony z liści nagi, goly*: Stoja bezlistne drzewa w szronu szacie. Słow. B. las. Słow. Gaje bezlistne. Asn. Bezlistne gałęzie. Sienk. Pokażny las na oko, ale bezlistne drzewa. Zal. 2. bot.: Rośliny bezlistne (aphylles) *dział roślin, obejmujący grzyby i wodorosty*.

† **Bezlistz** p. **Przezlistz**.

Bezliścieniowy bot. p. **Bezliścienny**.

Bezliścienny, **Bezliścieniowy** bot.: Rośliny bezliścienne (acotyledoneae) *gromada roślin, nie posiadających nasion i zarodka, dziś zwanych z ar od n i k o w e m i (sporophyta)*. <Bez + LIST>

Bezliściowaty bot.: Rośliny bezliściowate (buxbaumiaceae) *rodzina roślin z gromady mchów liściastych*.

Bezlitosny *niełitośny, niełitościwy, nieubłagany, niemilostny, zawzięty, nieludzki, nieporuszony, nieugięty, okrutny, surowy, srog*: Jest bezlitosnym sądzią dla nowiejuszych literackich. Król zimny, B. Krasz. Wystawiony na bezlitosne wzroki. Słow. <Bez + LIT>

Bezlitosność, i, blm. *brak litości, niełitościwość*: Uzbrojony niewiarą i bezlitosnością. Krasz.

Bezlitosnie przys. od **Bezlitosny**: Myśl jak pijawka wpiła mu ś. koło serca, koło głowy i targła nim B. Krasz. B. ją zdradził. Krasz.

Bezlosy *bez losu, nie mający losu*. <Bez + LOS>

Bezlotek, tka, lm. tki zool. (aptenodytes patagonica) *ptak pletwonogi, bezlotny*. <Bez + LOT>

Bezlotność, i, blm. rz. od **Bezlotny**. Przen.: *brak wyższego polotu, wyższych dążeń, poziomość*.

Bezlotny i. *niezdolny do latania, nie mający lotu*. 2. zool.: Ptaki bezlotne.

Bezłudnie przys. od **Bezłudny**. <Bez + LUD>

Bezłudność, i, blm. rz. od **Bezłudny**.

Bezłudny i. *niełudny, niezaludniony, odludny, niezamieszkały, pusty, samotny, wyłudniony*: Bezłudna wyspa. Bezłudne gmachy głośniejszym odgłos odbijają echem. Słow. 2. × *odludny, osamotniony, samotny, odosobniony, pustelniczy, nietowarzystki, klasztorny, zamknięty*: Pędził bezłudne życie.

Bezłudzie, a, lm. a *okolica bezłudna, odludna; miejsce niezaludnione, pustkowie, pustynia*: W bezczynności na tym bezłudziu wyżycie niepodobna. Krasz. I nie przykryj ś. waszmości siedzieć na takim bezłudziu? Sienk.

× **Bezłudzi** = **Nieludzki**.

× **Bezłudźność**, i, blm. = **Nieludzkość**.

Bezład, u, blm., **Bezładzie** i. *nieład, chaos, zamieszanie, zamęt, nieporządek, popłoch, rozgardusz*: W największym bezładzie uchodzi do Prus. Mick. Bogactwa natury, spiętrzone w uroczym bezładzie. Dzierż. Myśli poczęły wpaść w zwykły B. senny. Sienk. 2. lek. *brak zdolności wykonywania ruchów prawidłowych, bezładność, la taksja*. <Bez + ŁAD>

Bezładek, dka, lm. dki bot. (ataccia) *rośl. z rodziny kwapielowatych*. <Naśladowano z Gr. ataktos = bezładny>

Bezładnie, i, II *doprowadzać do bezładu*: Na stany, na wiary nas bezładnie! Uj.

Bezładnie przys. od **Bezładny**: Domki, rozrzucione B. Jez. Włos B. ś. wije. Mick. Tłoczy ś. hufiec, miesza ś. B. Mick.

Bezładność, i, blm. rz. od **Bezładny**; p. **Bezład**.

Bezładny i. *bez ładu, nieporządkowy, chaotyczny, niesystematyczny*: Wykład B. 2. lek.: Ruch B. przy stanie, chodzeniu = *latactyczny*.

Bezładzie, a, blm. p. **Bezład**: Niepowodzenie wskutek bezładnia. Spas.

Bezłakność, i, blm. i. × rz. od **Bezłakny**. 2. lek. (inappentia) *brak apetytu, niechęć do jedzenia*. <Bez + ŁAK(N)>

× **Bezłakny** nie łaknący, nie mający chęci do jedzenia, nie mający apetytu.

Bezłodygowy bot. (acaulis): Roślina bezłodygowa = *mająca łodygę skręconą i liście umieszczone na jednej wysokości*. <Bez + ŁOD>

× **Bezłożeniec**, nka, lm. ncy *beżżeniec, niezona-ty*. <Bez + ŁĘG>

× **Bezłożenstwo**, a, blm. *beżżenstwo, celibat*.

× **Bezłożyskowy**: Zwierzęta bezłożyskowe zool., p. **Zwierzę**.

Bezłuski, **Bezłustny**, **Bezszczępny** zool. *pozbawiony łusk*. <Bez + ŁUSK>

Bezłustny p. **Bezłuski**: Karp B.

Bezłuzowy *nie mający luzu*: Bilard B. <Bez + ŁUZA>

Bezłujny *nie mający majątku, niemajątny, niezamożny*. <Bez + ŁUJNY>

[**Bezmała**] p. **Bezmała**.

Bezmała, [**Bezmała**] przys. i. *ledwie nie, tylko co nie; o włos, o mały włos, mało co nie, żart. o mały fujtel, omal; niewiele mniej, niż.; blisko, prawie*: Było B. trzystu. B. wszyscy nie zginęli. 2. [B.] *darmo, daremnie, na próżno, bez potrzeby, niepotrzebnie*: Oszczędny, B. grosza nie wyda. 3. [B.] *podobno, zdaje ś.* <Bez + MAŁ>

Bezmałżeński *beżżony, nie żyjący w małżeństwie, wolny*: Stan B. <Bez + MAŁ(ZON)>

Bezmałżeństwo, a, blm. *stan wolny, bezmałżeński, beżżenstwo*.

× **Bezmartwy** *nie umierający, niepodległy śmierci, nieśmiertelny*. <Bez + MOR>

Bezmaskowy *nie mający maski, nie zamaskowany*. <Bez + MASKA>

× **Bezmatczaly** p. **Bezmatczy**. <Bez + MA(T)>

× **Bezmatczy**, × **Bezmatczaly** *nie mający matki, pozbawiony matki*: Rój B.

× **Bezmańdek**, dka, lm. dki p. **Bezmańdek**. <Bez + MAŃD>

× **Bezmański**, × **Bezmański** *niezależny*: Stan B. (= wolny). Masz córki bezmańskie. <Bez + MAŃSKI>

Bezmańny *niemętny, bez mgłów, bez kału, nie zmaczony, klarowny, czysty*. <Bez + MAŃNY>

× **Bezmańska**, ej, lm. e rz. p. **Bezmańska**. <Bez + MAŃSKA>

× **Bezmańność**, i, blm. rz. od **Bezmańny**.

× **Bezmańska** p. **Bezmańska**: Matka bezmańska, mól ś. za nami (= *któraś męża nie poznała, przeczysta*). **Bezmańska**, ej, lm. e rz. *kobieta niezamężna, wolna; niemężatka*.

Bezmańca, u, lm. y i. a. **Przezmian**, × **Przezmian** *rodzaj wagi bez szal*. 2. bot. p. **Postrzan**. <S. skd. besman, bisman, Dufis, bismen, Szwed. besman, stąd Nm. Besmer, Desam i in. Źródło wyrazu niewiadome>

Bezmańca, nka, lm. nki i. *ciężar, balans, używany przy gimnastykowaniu ś.* 2. w lm. zool. (halteres) *skrzydła zmniejszone drugiej pary u owadów dwuskrzydłych*.

Bezmańcowy, **Bezmańny** przym. od **Bezmańca**; **Przezmianowy**: Gwieht B.

Bezmiar, u, lm. y, × **Bezmiar** *niezmierzoność, nieograniczoność, nieskończoność, przestrzeń niezamierzona, obszar nieograniczony; przen. przepaść, otchłań, bezdech, odmet*: Przyjaźń rzuciła go w B. <Bez + MIAR>

† **Bezmiar** p. **Bezmiar**.

i. **Bezmiar**, **Bez** *nazwy bez miana, bezmiar*. <Bez + I(M)>

2. **Bezmiar** p. **Bezmiar**.

Bezmiar przys. od **Bezmiar**. <Bez + MIAR>

× **Bezmiar** *niezmierzoność, nieograniczoność*. <Bez + MIAR + Majętny>

Bezmiar, † **Bezmiar**, † **Bezmiar** i. *niezmierzony, nieskończony, nieograniczony*: Bóg jest B. 2. *wielki, obszerny, bezbrzeżny, nieprzejrany, rozległy, szeroki*: Ocean B. 3. *nadmierzony, zbyt, nieumiarowany, niepokamowany*: Bezmiarne wydawanie dna nie ma. Złość bezmiar.

× **Bezmiar**, a, lm. a p. **Bezmiar**: B. świata. Grzmot z rykiem ś. przewalał przez ciche bezmiarza. Tet.

Bezmiar = **Bezmiar**. <Bez + MIĘSIEC>

Bezmiar *ogolony z mięsa*: Bezmiarne kości. Krasin. <Bez + MIĘS>

Bezmiar, a, blm. *brak miłosierdzia, niełitościwość*.

Bezmiar przys. od **Bezmiar**. <Bez + MIŁ + SROD>

Bezmiar = **Bezmiar**: Każden w dniu zwycięstwa B. Krasin.

Bezmiar *nie kochający, nie znający miłości*: Mnie bezmiar wydano, czy sprzedano za mąż. Krasin. <Bez + MIŁ>

† **Bezmiar**, i, blm. *beżżość, beżżość*.

† **Bezmiar** p. **Bezmiar**.

× **Bezmiar**, y, blm., × **Bezmiar** *niemoc, bezsilność, słabość*: W bezmiar wśród nocy wiek po wieku stęka. Krasin. <Bez + MOO>

× **Bezmiar** przys. od **Bezmiar**: Stara głowa trzęsie ś. B. Kon.

× **Bezmiar**, i, blm. p. **Bezmiar**.

× **Bezmiar** *niemocny, beżżny, słaby*.

Bezmiar, u, blm. lek. (anuria) *zatrzymanie ś. moczu, niemożność oddawania go*. <Bez + MOK>

× **Bezmiar**, y, blm. *nieśmiertelność*: Utęsknienie wieków było za nieskalaniami i za bezmiar. Słow. <Bez + Mogiła>

[**Bezmiar**] nieod. *chwilka, momencie*: Wyjdę choć na B. <Bez zamiast przez + Moment>

Bezmiar przys. od **Bezmiar**: Patrzył B. na obumarlą twarz matki. <Bez + MOW>

Bezmiar, i, blm. lek. (aphasia) *utrata mowy, wymawiania, zaniemienie, niewysłowność*.

Bezmiar *nie mówiący, niemny, milczący, nie mający daru mowy, dotknięty bezmiarnością*: Będzie jak szmer fontanny B., lecz smutny. Słow.

Bezmiar, i, blm. lek. (idiotia) *nieświadomość, głupota*. <Bez + MÓZG>

× **Bezmiar**, y, lm. e *kobieta bezmiar, głupia*. **Bezmiar**, wca, lm. wca lek. (anecephalus) *plód potworny, wrodzony bez mózgu*.

Bezmiar p. **Bezmiar**.

× **Bezmiar** *nieświadomy, nie zamierzony, jasny, widny*. <Bez + MROK>

× **Bezmiar** przys. od **Bezmiar**. <Bez + MYŁ>

× **Bezmiar**, i, blm. rz. od **Bezmiar**.

× **Bezmiar** *nieświadomy, niemny, beżżny*.

Bezmiar, u, blm. lek. (amontia) *zupelne niedołęstwo umysłowe, idjotyzm*. <Bez + MY(SŁ)>

Bezmiar, i, blm. p. **Bezmiar**: Pomawiany niesłusznie o B. polityczną Jan Sobieski. Jaroch.

Bezmiar przys. od **Bezmiar**.

Bezmiar, i, blm. rz. od **Bezmiar**; **Bezmiar**.

Bezmiar *nie myślący, bez myśli, bez zamiaru, machinalny*: Człowiek, postępok B.

×**Bezmytny**, ×**Bezcelny** *nie placący a. nie biorący myta, wolny od cla.* <Bez + Myto>

Beznadzieja, l, blm. *brak, utrata nadziei; beznadziejność, zwątpienie:* Nie zwiastuj nigdy nie przez beznadzieję. Krasiń. <Bez + Na + DZIE>
Beznadziejnie przys. od **Beznadziejny**: Kochał B. Jez.

Beznadziejność, l, blm. rz. od **Beznadziejny**, **Beznadzieja**: Była to tylko B. Orzesz.

Beznadziejny, **Beznadziejowy** *nie mający nadziei, zwątpiały, zdesperowany, desperacki, bez wszelkich widoków:* Od pustych wieje ponura, beznadziejna tęsknota do naszej ziemi. Bał. Żal bezbrzeżny, B. Tet. Jam potępiona już i beznadziejna na wieki wieków. Krasiń.

Beznadziejowy p. **Beznadziejny**: Są to życzenia, ale beznadziejowe. Kżm.

×**Beznagannie** przys. od **Beznaganny**. <Bez + Na + GON>

×**Beznagannność**, l, blm. rz. od **Beznaganny**.

×**Beznaganny** *nieaganny, poprawny.*

×**Beznagrodnie** przys. od **Beznagrodny**. <Bez + Na + GRÓD>

×**Beznagrodny** *nie mogący być wynagrodzonym, zastąpionym; niepowetowany, nieoceniony:* Strata, zasługa beznagrodna.

Beznamiętnie przys. od **Beznamiętny**: W moich dłoniach trzyma rączkę B. Kon. <Bez + Na + MIĘT>

Beznamiętność, l, blm. rz. od **Beznamiętny**.

Beznamiętny *bez namiętności, wolny od niej, spokojny, nie unoszący ś., nie zapalający ś., bezstronny, niezjadliwy:* Krytyk B. Beznamiętno wyżyny. Kon.

×**Beznamowny** *nie mogący być namówionym.* <Bez + Na + MOW>

×**Beznamysłowość**, l, blm. rz. od **Beznamysłowy**: Doktryna o beznamysłowości. Jez. <Bez + Na + MYŚL>

×**Beznamysłowy** p. **Beznamysłny**.

×**Beznamysłny**, ×**Beznamysłowy** *robiący bez namysłu, nie namysłujący ś., nierozmyślny, nierozważny.*

Beznapisowy *nie mający napisu:* Denar B. <Bez + Na + PIS>

×**Beznarodowy** *nie przyznający ś. do żadnej narodowości, kosmopolityczny:* B. Bukowińczyk.

<Bez + Na + ROD>

Beznarzędny *nie mający narzędzi, organów, nieorganiczny.* <Bez + Narzędny>

Beznasiennie przys. od **Beznasienny**. <Bez + Na + SIA>

Beznasienny *nie mający nasienia.*

×**Beznaśladowny**, ×**Beznaśledny** *nie do naśladowania, nienaśladowniczy = nie mogący być naśladowanym.* <Bez + Na + ŚLAD>

×**Beznaśledny** p. **Beznaśladowny**.

Beznazwy p. **Beznienny**. <Bez + Na + ZW>

Beznarwowy *bez udziału nerwów:* Oddanie ś. pokorne i beznarwowe, coś z uległości odaliski. <Bez + Nerw>

×**Beznędznie** przys. od **Beznędzny**. <Bez + NĘDZ>

×**Beznędzny** *wolny od nędzy.*

×**Bezniewolniczy**, ×**Bezniewolny** *niepodległy niewoli, niewolniczy, wolny.* <Bez + Nie + WOL>

×**Bezniewolny** p. **Bezniewolniczy**.

Beznogi, **Beznożny** *nie mający nóg.* <Bez + NOG>

Beznos, a, lm. y *człowiek bez nosa, beznosy.* Zdr. **Beznosek**. <Bez + NOS>

Beznosek, ska, lm. ski p. **Beznos**.

Beznosowy p. **Beznosy**.

Beznosy, **Beznosowy** *nie mający nosa.*

Beznożny p. **Beznogi**.

×**Bezoar**, u, lm. y l. *nieumiane lekarstwo przeciw truciznie, antydot.* 2. *lekarstwo, leki, środek lekarski:* Po czasie próżne bezoary (w chorobie). Pot. <Arab. bādīzahīr, bāzahīr, z Pers. pādīzehr = dośł. antydot, przez Fr. bezoard, Włos. bel-zuar>

×**Bezobacznie** przys. od **Bezobaczny**. <Bez + O + BAK>

×**Bezobaczność**, l, blm. rz. od **Bezobaczny**.

×**Bezobaczny** *nieobaczny, nieuwważny.*

×**Bezobchodnie** przys. od **Bezobchodny**. <Bez + Ob + CHOD>

×**Bezobchodny** *nie do obejścia, którego nie można obejść, nieobeszły.*

Bezobladowy, ×**Bezobiedny**, *pozbawiony obiadu, nieobiadowy:* W dniach bezobladowych zadawalniał ś. bułką. Orzesz. <Bez + Ob + JAD>

×**Bezobiednie** przys. od **Bezobiedni**.

×**Bezobiedny** l. p. **Bezobladowy**. 2. *który obiadu nie jadł.*

×**Bezobłązny**, ×**Przezobłązny** *którego nic nie obłazi = nie obchodzi, nie oglądający ś. na nic, nie krępujący ś., nie mający nic na względzie, zuchwały:* Szalona, bezobłązna śmiałość. Mącz. Bezobłązne wszetęczeństwo. <Bez + Ob + ŁAZ>

×**Bezobłąźnie** przys. od **Bezobłązny**.

Bezobłocznie przys. od **Bezobłoczny**. <Bez + Ob + WLEK>

Bezobłoczny *bez obłoków, nie pokryty obłokami, czysty:* Niebo bezobłoczne.

Bezobłudnie przys. od **Bezobłudny**. <Bez + Ob + ŁUD>

Bezobłudność, i, blm. rz. od **Bezobłudny**.

Bezobłudny *wolny od obłudy, szczery, prosto duszny, wylany, niewdany, otwarty, prawdziwy, rzetelny:* Bezobłudna przyjaźń, pochwała.

Bezobowiązkowy *nie mający obowiązków, zobowiązań, wolny:* Kawaler B. <Bez + Ob + WIĘZ>

×**Bezobraźliwie** przys. od **Bezobraźliwy**. <Bez + Ob + BRZEZ>

×**Bezobraźliwość**, l, blm. rz. od **Bezobraźliwy**.

×**Bezobraźliwy** *nieobraźliwy, nie obrażający ś., niewrażliwy, nie uważający nazbyt, niedrażliwy.*

Bezobrzeczny, **Bezobrzeczy** *nie mający obrzęczy.* <Bez + Ob + REK>

Bezobrzeczy p. **Bezobrzeczny**.

Bezobronny l. × p. **Bezbronny**. 2. *nieobronny, nie mający obrony, niewarowny:* Zamek B. Twierdza bezobronna. Miasto bezobronne. <Bez + O + BOR>

Bezobrotny *nieobrotny, nie mający obrotu, nie obracający ś., nie krążący, stały:* Gwiazdy bezobrotne. <Bez + Ob + WRZOT>

×**Bezochoczo** przys. od **Bezochoczy**. <Bez + O + CHOT>

×**Bezochoczy** *nie mający ochoty, nieochoczy, niechętny, nieskłony, niepochozny.*

×**Bezochybnie** przys. od **Bezochybny**: Smutnym dla was teraz być musi B. ojezyzna widokiem (= chęba, zapewne). <Bez + O + CHYB>

×**Bezochybny** *nie chybiący, niechętny, pewny, nieomylny, niewątpliwy.*

Bezoczny p. **Bezoczy**. <Bez + OK>

Bezoczy, **Bezoczny**, **Bezoki** *nie mający oczu, ślepy, ciemny, ociemniały, niewidomy.*

Bezodbytowy *zool. nie mający odhytu, tj. odchodka.* <Bez + Od + BY>

×**Bezoddzielność**, I, blm. rz. od **Bezoddzielny**. <Bez + Od + DZIA(L)>

×**Bezoddzielny** nie dający ś. oddzielić, nieoddzielny, nierozdzielny, nieodłączny, nierozłączny.

×**Bezodłączność**, I, blm. rz. od **Bezodłączny**. <Bez + Od + ŁFK>

×**Bezodłączny** nieodłączny, nierozłączny, nieodstępny: Towarzysz B.

×**Bezodłożność**, I, blm. rz. od **Bezodłożny**. <Bez + Od + LEG>

×**Bezodłożny** nie dający ś. odłożyć, bezwłoczny, bezodwłoczny, nieodwłoczny, niewłoczny, pilny, nagły, terminowy, niecierpiący zwłoki.

Bezodmlennie przys. od **Bezodmlenny**. <Bez + Od + MIAN>

Bezodmlenność, I, blm. rz. od **Bezodmlenny**.

Bezodmlenny niepodległy odmianie, nieodmienny, niezmienny.

Bezodpływowy nie mający odpływu: Jezioro bezodpływowe. <Bez + Od + PŁY>

Bezodpornie przys. od **Bezodporny**. <Bez + Od + POR>

Bezodporność, I, blm. rz. od **Bezodporny**; ×**Bezodpór**.

Bezodporny któremu trudno dać odpór, sprzeciwiać ś., którego trudno odeprzeć.

×**Bezodpowiednie** przys. od **Bezodpowiedny**. <Bez + Od + Po + WID>

×**Bezodpowiedność**, I, blm. rz. od **Bezodpowiedny**.

×**Bezodpowiedny** I. nie otrzymujący odpowiedzi, pozostawiony bez niej, niewart jej. 2. nieodpowiedzialny, nie mogący odpowiadać za co.

×**Bezodpór**, oru, blm. p. **Bezodporność**. <Bez + Od + POR>

×**Bezodstępnie** przys. od **Bezodstępny**. <Bez + Od + STEP>

×**Bezodstępność**, I, blm. rz. od **Bezodstępny**.

×**Bezodstępny** nieodstępny, nie opuszczający na krok, nieodłączny, nierozłączny, nierozdzielny, wierny: Towarzysz B.

×**Bezodwleżły** niepodobny do odwiązania. <Bez + Od + WIEŻ>

Bezodwłocznie przys. od **Bezodwłoczny**. <Bez + Od + WLEK>

Bezodwłoczność, I, blm. rz. od **Bezodwłoczny**.

Bezodwłoczny nie cierpiący a. nie czyniący zwłoki, bezwłoczny, nieocholoczny, niewłoczny.

Bezodwołalny nieodwołalny, stanowczy. <Bez + Od + WOŁ>

Bezodwrotnie przys. od **Bezodwrotny**: Czas B. zniknął. <Bez + Od + WRZOT>

Bezodwrotny bezpowrotny, niezwrrotny, niepowetowany.

Bezogniłość, I, blm. rz. od **Bezognisty**. <Bez + OGN>

Bezognisty bez ognia, bez zapalu, chłodny, spokojny.

Bezogniasty, **Bezognowy**, **Bezognony** zool. nie mający ogona: Małpy bezogniaste. <Bez + O + GON>

Bezognkowy bot.: Liść B., in. siedzący = posiadający samą tylko blaszkę, bezpośrednio wyrastający z gałązki.

Bezognny p. **Bezogniasty**: Koń B. = angliżowany.

Bezognowy p. **Bezogniasty**: Zwierzęta bezognowe ziemnowodne, zool., p. **Zwierzę**.

Bezogrodny nie mający ogrodu. <Bez + O + ROD>

Bezogródkowo przys. od **Bezogródkowy**: Oświadczenie uceziwie i B. dotrzymane. Jaroch.

Bezogródkowy bez ogródki wypowiedziany: Beznamigłny i B. sąd historyj. Kor.

Bezójczy nie mający ojca. <Bez + OJ(C)>

Bezokl p. **Bezoczy**. <Bez + OK>

Bezokolicznie przys. od **Bezokoliczny**. <Bez + O + KOŁ>

Bezokolicznik, a, lm. I wyraz, tryb bezokoliczny czasownika. Mał.

Bezokoliczny nie wyrażający żadnej okoliczności: Wyraz (tryb) B.

×**Bezopalny** nie dający ś. opalić, ogrzać; którego nie można dopalić. <Bez + O + PAŁ>

Bezopatrznościowy bez opatrności, bez opieki: Wioski bezpańskie, ale nie bezopatrznościowe. Byk. <Bez + O + PATR>

†**Bezopatrzny** przym. nieopatrzny, nieprzezorny, niebaczny.

Bezopornie przys. od **Bezoporny**. Szaj. <Bez + O + POR>

Bezoporny nie stawiający oporu.

Bezoreźny nieoreźny, bez oręża, bezzbrojny: W spokoju bezoreźne życie prowadził. Krasz. Jako upiórów hulce bezoreźne. Asn. Jagiełło, pierwszy na północie apostoł B. Brodz. <Bez + Oręż>

[**Bezorny**] nieorny (o ziemi). <Bez + Or>

×**Bezosađny** niepodobny do osądzenia, nierozstrzygnięty nie do rozsądzenia. <Bez + O + SED>

×**Bezosośbistość**, I, blm. rz. od **Bezosośbisty**: B. poezji Krasinśkiego. <Bez + O + SIEB>

×**Bezosośbisty** bez wyrażenia osoby, nieosobisty, bezosobowy, nieosobowy; nie dotyczący ś. osoby, bez względu na osobę.

×**Bezosośbiste** przys. od **Bezosośbisty**.

Bezostny nie mający ości: Pszenica bezostna. <Bez + OST>

×**Bezoszczędnie** przys. od **Bezoszczędny**. <Bez + O + SZCZED>

×**Bezoszczędność**, I, blm. rz. od **Bezoszczędny**.

×**Bezoszczędny** nieoszczędny, nie oszczędzający, rozrzutny, niegospodarny.

×**Bezosienny** nie mający ościenia. <Bez + OST>

Bezowocnie przys. od **Bezowocny**. <Bez + OWOC>

Bezowocność, I, blm. rz. od **Bezowocny**: B. czynów. Słow. B. zabiegów.

Bezowocny, **Bezowocowy** I. płonny, jałowy, nierodząjny, bezpłodny: Drzewo bezowocne. 2. przen. nieskuteczny, bezskuteczny, próżny, płonny, czczy, daremny, niepożyteczny, nieprzystatny, bezcelowy: Starania bezowocne.

Bezowocowy p. **Bezowocny**: Poszukiwania bezowocowe. Słow.

Bezowy przym. od **Beza**.

Bezpalcy nie mający palców. <Bez + PAŁ>

Bezamięd, I, blm., **Amnezja** fil. i lek. utrata pamięci całkowita, częściowa a. systematyczna, chorobliwy a. patologiczny stan czynności pamięciowej: Znajdowała ś. w stanie bezprzytomności i bezpamięci. Jez. <Bez + Pa + MIĘT>

Bezamiętnie przys. od **Bezamiętny**: Zakochała ś. B.

Bezamiętność, I, blm. rz. od **Bezamiętny**.

Bezamiętny bez pamięci, nierozważny, nieprzytomny, bez upamiętniania, zasłепiony: Bezamiętna chęć mię w lasy bierze. Chr.

Bezpański nie mający pana, właściciela: Oboje byli sierotami bezpańskimi. Krasz. Powóz jakiś przechodzący, B. zatrzymano. Krasz. Bierze soli każdy, ile mu ś. podoba, ho to bezpańska jest rzecz. Krasz. <Bez + Pan>

Bezparcjalnie przys. od **Bezparcjalny**. <Bez + Parejalny>

Bezparcjalność, i, blm. rz. od **Bezparcjalny**.

Bezparcjalny nie trzymający ś. żadnej partji, bezstronny, neutralny.

Bezpardony p. **Bezpardonowy**. <Bez + Pardon>

Bezpardonowy, **Bezpardony** nie dający a. nie przyjmujący pardonu, nie pardonujący, nieublagany, zawzięty, zacięty, morderczy, zjadły: Zaplanowała walka bezpardonowa. Sienk.

Bezpaszportowy bez paszportu; żart.: Ułatwił sławetnemu N. bezpaszportową podróż do państwa Plutona. <Bez + Paszport>

Bezpaszy nie mający paszy, pustwiska. <Bez + PAS>

Bezpatentowy bez patentu: Handel B. <Bez + Patent>

Bezpestkówka, f, lm. i rodzaj gruszeki. <Bez + PEST>

×**Bezpiecza**, y, blm. p. **Bezpieczeństwo**. <Bez + PIEK>

×**Bezpiecze**, w wyraż.: W bezpieczu = *bezpiecznie*: Niech leżą u JW. Pana moje towary w bezpieczu. Słow.

Bezpieczen p. **Bezpieczny**: B. lud na łodzi. Pol.

Bezpieczeństwo, a, blm., †**Bezpieczność**, [**Bezpieczność**], †**Przebieczność**, ×**Bezpiecza** i. *stan rzeczy, uwalnijający od wszelkiej obawy*: B. publiczne. 2. † *wolność od pieczy, od troski, nietroszczenie ś.*, *spokojność, opuszczanie ś.*, *gnusność, spoczywanie na laurach*: Herman wołał B., niż wojnę. Zawsze chodzi B. z nierządem. 3. † *śmiałość, poufalość, familjarność, pozwalanie sobie*: B. z pany. Górń. 4. fiz.: *Lampa bezpieczeństwa (= chroniąca od wybuchu gazów w kopalni)*. *Kłapa bezpieczeństwa (= zabezpieczająca kociel parowy od pęknięcia)*. 5. lek. (immunitas) *odporność wobec chorób zaraźliwych, niepodległość*.

Bezpiecznie, **Bezpieczno** przys. od **Bezpieczny**.

†**Bezpiecznieć**, eje, af, †**Bezpieczyć** ś. *mieć ś. za bezpiecznego, zbjąć obawy, opuszczać ręce, spuścić z ostrożności, z usilności, nie czuwać, gnusnieć, spoczywać na laurach, zasypiać sprawę, fanfaronować*: W zarażonym powietrzu nie bezpieczniejem, ale wszelką ostrożność czynim. Skar. Z tym lotrem nigdy nie bezpieczniejmy, nigdy broni nie składajmy. Skar.

Bezpiecznik, a i. × lm. cy *człowiek ubezpieczający ś.*, *ufny w bezpieczeństwo, pewny bezpieczeństwa, nie troszczący ś.*: **Bezpiecznika**, który powiadasz, że Bóg nie wszystko widzi. Refj. 2. lm. i przyrząd bezpieczeństwa.

†**Bezpieczniś**, a, lm. e *poufalec, człowiek familjarny*.

Bezpieczno p. **Bezpiecznie**: Jeżeli go B. masz trzymać w jasyrze, to mu z szyje oberwij te blaszki i krzyże. Syrok.

†**Bezpiecznobuczny**, †**Przebiecznobuczny** rz. *zuchwalec, budy, hardy z tego, że swego dlapnie, że mu nikt nic nie zrobi*. <Bez + PIEK + BUK>

†**Bezpieczność**, i, blm. i [**Bezpieczność**] p. **Bezpieczeństwo**.

Bezpieczny, **Bezpieczen**, †**Przebieczny** i. *nie narazony na niebezpieczeństwo, niezagrażony, pewny*: Mój grzbiet tu niebardzo B. 2. *nie przedstawiający niebezpieczeństwa, wart zaufania, spokojny, pewny*: To człowiek B. Już kupcy drogi i handle będą mieć bezpieczne. Tw. 3. od czego = *zabezpieczony*: Od wszelkiej krzywdy B. Mick. 4. × *czego = pewny czego, przekonany, przeświadczony, upewniony o czym, zapewniony co do czego, spo-*

kojny o co: Publicznego szacunku B. Niem. 5. × *swobodnej myśli, pewny siebie, nie troszczący ś.*, *spokojny, wolny od obawy*: Był spokojnego i bezpiecznego sumnienia. Skar. Rzadki człowiek B., który ma pieniądze. Zabł. 6. † *pewny siebie, nielekliwy, odważny, śmiały, nie krepujący ś.*: Niema bezpieczniejszego pisarza nad Orzechowskiego: na rzecz tylko samą okiem mierząc, nie ś. na żadnego stanu człowieka nie ogląda. Orzech. *Zuchwały, lekkomyślny*: Wywrócili namiot przedni; komendant kazał imać, ktokolwiek był tak B. Ossol. 7. † z kim = *poufaly, spoufalony, zażyły, familjarny*. 8. lek. (immunis) = *odporny na choroby zaraźliwe, niepodległy*. † **Na bezpieczną** przys. = *jak gdyby nie było ś. czego obawiać, jakby nigdy nie, w najlepsze*: My na bezpieczną sobie podpisamy. Wad.

×**Bezpieczyć**, y, ył *zabezpieczać, ubezpieczać, zastaniać od niebezpieczeństwa, bronić, upewniać, umacniać*. × B. ś. f. *zabezpieczać* (itd., p. wyż.) ś.: *Obroną ś. wojsk kraj bezpieczy*. Kras. 2. p. **Bezpiecznieć**. 3. *czym = polegać na czym; spuszczać ś.*, *liczyć, rachować, ubezpieczać ś. na co, zausfuć czemu*: Biada temu, który ś. bogactwami ubezpieczy.

[**Bezpiek**, u, blm.] *bezpieczeństwo, spokój*.

Bezpienężnie przys. od **Bezpienężny**. <Bez + Pieniądz>

Bezpienężność, i, blm. rz. od **Bezpienężny**.

Bezpienężny nie mający pieniędzy, niepienężny.

Bezpierysty p. **Bezpióry**. <Bez + PIOR>

Bezpięty, ego, lm. ci rz. gm. *djabel na kociach nogach*: W ciało niebogi wsadził ś. B. Gosz. <Bez + PIET>

Bezpiórny p. **Bezpióry**: Sęp B. Słow. **Bezpiórne** skrzydła. Krasin. <Bez + PIOR>

Bezpióry, **Bezpiórny**, **Bezpierysty** nie mający piór, nieopierzony: Pisklęta bezpióre. Kon.

Bezpiśmienność, i, blm. rz. od **Bezpiśmienny**; a. × **Agrafja** lek. *utrata zdolności pisanja*. <Bez + PIS>

×**Bezpiśmienny** *niepiśmienny, nie znający pisma*. **Bezplamka**, i, lm. i bot. (amiantanthus) *ros. z rodziny liljowatych*. *Gatunek: B. muchotrutka* (a. muscaetonicum). <Bez + PLAM>

Bezplamy nie mający plamy, nie splamiony; przen. *nieśkalany, niepokalany, bez smazy, bez zarzutu*.

Bezplanowy nie wykazujący planu w swym układzie. <Bez + PLAN>

†**Bezplemiennie** przys. od **Bezplemienny**. <Bez + PLE(M)>

†**Bezplemienny** nie mający rodziny, bezdzietny, bezpotomny, samotny, sam jeden na świecie: Trup człowieka bezplemiennego czyli nieznanego. Cz.

Bezplusowy przy grach preferansowych: *Gra bezplusowa = bez zgrywania niedogranych punktów przeciwnika*. <Bez + Plus>

Bezpłatkowy bot. p. **Bezkoronowy**. <Bez + PŁAT>

Bezplatnie przys. od **Bezplatny**. <Bez + PŁAT>

Bezplatność, i, blm. rz. od **Bezplatny**.

Bezplatny nie opłacany, niezaplatny, daremny, gratisowy, wolny; honorowy, bezinteresowny: Urząd, bilet B. Porada bezplatna. Wejście, widowisko bezplatne.

Bezplcówlec, wea, lm. wee lek. (anaedous) *piól potworny, bezplcowy*. <Bez + PŁT>

Bezplciowość, i, blm. lek. *brak anatomicznej, wyraźnej płci*.

Bezplciowy, ×**Bezplctny** i. lek. *nie mający wyraźnej płci, nijaki*. 2. *odbywający ś. bez udzia-*

zu płci: Rozmnażanie s. bezpłciowe. 3. bot. *bezliscienny, bezzarodkowy, skrytoplciowy*.

× **Bezpletny p. Bezplciowy**: Mrówki samice i bezpletne.

Bezpletwiec, wca, lm. *wce* zool. (apterichthys) ryba koścista z rzędu węzowatych. <Bez + PŁY>

Bezpletwobrzucho nie mający pletw brzuchowych: Ryby bezpletwobrzucho. <Bez + PŁY + BRZUCH>

Bezplodnie przys. od **Bezplodny**. <Bez + PŁOD>

Bezplodność, i, blm. rz. od **Bezplodny**; lek. brak zdolności płodzenia; nieplodność: Zdjęta jest z niej hańba bezplodności. Sienk.

Bezplodny i. plonny, jałowy, bezowocny: Drzewo bezplodne. Oto jest moja tajemna potęga, co ma odnawiać bezplodne ugory. Asn. 2. *nieplodny, bezdzietny, bezpotomny*: Kobieta bezplodna.

† **Bezpochybnie** przys. od **Bezpochybny**: Który (strach) cię B. nie ominie. Rej. <Bez + Po + CHYB>

× **Bezpochybność, i**, blm. rz. od **Bezpochybny**.

× **Bezpochybny p. Niechybny**.

× **Bezpoceszalnie** przys. od **Bezpoceszalny**. <Bez + Po + CICH>

× **Bezpoceszalność, i**, blm. rz. od **Bezpoceszalny**.

Bezpoceszalny niepokieszony, nieutulony w żalu, nie mogący odżałować, niepodobny do pocieszenia.

Bezpozatkowość, i, blm. rz. od **Bezpozatkowy**. <Bez + Po + CZN>

Bezpozatkowy nie mający początku, odwieczny, wieczny.

Bezpodmiotowo przys. od **Bezpodmiotowy**. <Bez + Pod + MIOT>

Bezpodmiotowy bez podmiotu, nieosobliwy, nieosobisty: Zdanie bezpodmiotowe.

Bezpodstawnie przys. od **Bezpodstawny**. <Bez + POD + ST(O)>

Bezpodstawność, i, blm. rz. od **Bezpodstawny**: B. motywu, wieści.

Bezpodstawny bezzasadny, nieuzasadniony, nieusprawiedliwiony, na niczym nie oparty, czczy, głośłowny, mylny, niesłuszny: Zarzut B. Wiadomość bezpodstawna.

Bezpodzielnie przys. od **Bezpodzielny**. <Bez + Po + DZIAŁ(L)>

Bezpodzielny wyłącznie i w całości do kogoś należący, wyłączny, niepodzielny: Oklaski pozostawały własnością ich bezpodzielną. Jeż.

! **Bezpokoić, i, II p. Niepokoić**.

Bezpokutnie przys. od **Bezpokutny**. <Bez + Po + KU(T)>

Bezpokutny nie czyniący pokuty, nie pokutujący, zatwardziały, niepoprawny: Grzesznik B. Będę zbawiony! dumny, B. Słow.

Bezpomocny nie dający a. nie otrzymujący pomocy. <Bez + Po + MOC>

Bezpopł, Bezpopowski nie mający popów. <Bez + Pop>

Bezpopowiec, wca, lm. *wcy* ten, co należy do sekty, nie uznającej hierarchii kościelnej.

Bezpopowski p. Bezpopł: Bezpopowskie sekty.

Bezpopstwo, a, blm. *sekiarstwo*, nie uznające popów, duchowieństwa.

× **Bezporównannie** przys. od **Bezporównanny**. <Bez + Po + RÓWN>

× **Bezporównannność, i**, blm. rz. od **Bezporównanny**.

× **Bezporównanny p. Nieporównany**.

† **Bezportny p. Bezportowy**: Bezportne żeglowanie. Sgp. <Bez + Port>

Bezportowy, † Bezportny nie mający portu, nieportowy: Miasto bezportowe.

Bezporządkowy lek. p. **Beztorny**. <Bez + Po + RZĄD>

× **Bezporządnie** przys. od **Bezporządny**.

× **Bezporządność, i**, blm. p. **Nieporządność**.

× **Bezporządny p. Nieporządny**.

Bezposażnie przys. od **Bezposażny**. <Bez + Po + SĄG>

Bezposażny nie mający posagu, nieposażny, niewyposażony, bez wiama: Panna bezposażna. Matkoństwo bezposażne. Błaż.

× **Bezpostać** lek. p. **Bezkształtny**. <Bez + Po + ST(O)>

Bezpostaciec, ćca, lm. *ćce* lek. (amorphus) *plód* bezkształtny.

Bezpostaciowość, i, blm. min. *niezdolność tworzenia kryształów*, amorfizm: B. opalu.

Bezpostaciowy chem. i min. *nie posiadający budowy kryształowej*, amorficzny: Minerał B. Krzemionka bezpostaciowa.

Bezpośredni, × Bezpośredni, × Bezpośredniczy, × Bezpośredniczo, × Bezpośrednie, × Bezpośredni, × Bezpośredni *niczym nie oddzielony, następujący tuż, wprost za czym; odbywający s. bez pośrednictwa, pomocy*: Stosunki bezpośrednie. Komunikacja bezpośrednia. Podatki bezpośrednie = stałe. Wniosek B. = wysnuty bez pomocy drugiej przesłanki. <Bez + Po + ŚROD>

× **Bezpośredniczo** przys. od **Bezpośredniczy**.

× **Bezpośredniczy p. Bezpośrednie**.

× **Bezpośrednie p. Bezpośrednie**.

Bezpośrednio, × Bezpośrednie przys. od **Bezpośredni**. Porozumiewać s. B. B. po obiedzie nastąpił spacer.

Bezpośredność, i, blm. rz. od **Bezpośredni**; × **Bezpośredność**.

× **Bezpośredni p. Bezpośredni**.

× **Bezpośredniczo** przys. od **Bezpośredniczy**.

× **Bezpośredniczy p. Bezpośrednie**.

× **Bezpośrednie** przys. od **Bezpośredni**.

× **Bezpośredność, i**, blm. p. **Bezpośredność**.

× **Bezpośredni p. Bezpośredni**.

Bezpotomnie przys. od **Bezpotomny**: Maż twój ojciec sędziwy B., samotnie rzuceć świat ten na wieki? Asn. <Zap. Bez + Czes. potomn>

Bezpotomny nie mający potomstwa, bezdzietny: Bóg znosi z bezpotomnego sromotę nieplodności. Koch. <Zap. Bez + Czes. potomn>

Bezpotrzebnie przys. od **Bezpotrzebny**: Pan, który poddane B. łupi. Kosz.

Bezpotrzebny niepotrzebny, nie mający potrzeby, nie zmaglony potrzebą, nie zmuszony. <Bez + Po + TRZEB>

Bezpowietrzny i. bez powietrza, nie zapchniony powietrzem: Przestrzeń bezpowietrzna. 2. bot. (anaëroblus) *żyjący bez powietrza, osobliwie bez tlenu*. <Bez + Po + WIA>

× **Bezpowodowy** nie mający powodu, podstawy, bezzasadny: Bezpowodowa zaduma. <Bez + Po + WIOD>

Bezpowrotnie przys. od **Bezpowrotny**: Ręce jej były pozbawione najbezpieczniej tej miękkości aksamitnej. Jeż. Czas ubiega B. Chwila upoję B. mija. Asn. <Bez + Po + WRZOT>

Bezpowrotność, i, blm. rz. od **Bezpowrotny**.

Bezpowrotny i. który już nie powróci. 2. niepowrócony, niepowrotny, niezwrótny, niezwrócony, niezagrodzony, niezastąpiony, który s. nie odstanie, niepowietwowany: Szkoda bezpowrotna. I całą

przeszłość niosłem bezehową na barkach swoich w kraje bezpowrotne. Asn.

Bezpożytecznie przys. od **Bezpożyteczny**. <Bez + Po + ŻY(T)>

Bezpożyteczność, I, blm. rz. od **Bezpożyteczny**. **Bezpożyteczny p. Niepożyteczny**.

× **Bezpracowicie** przys. od **Bezpracowity**. <Bez + PR(AC)>

× **Bezpracowity wolny od pracy, bezroboczy, próżnujący, nieczynny, bezczynny**.

× **Bezprawidłowość**, I, lm. I rz. od **Bezprawidłowy**. <Bez + PRA W>

× **Bezprawidłowy p. Nieprawidłowy**.

Bezprawie, a, lm. a, † **Przeprawie** I. × **czas, gdy prawa niema a. gdy ono nie ma mocy; brak prawa, nierząd, anarchja**: Dwie przeciwno sobie władze czynią B. 2. **wyrokowanie przeciw prawu, pogwałcenie przepisów prawa a. moralności, występki, gwałt, nadużycie, samowola, czyn karygodny, wybryk, niesprawiedliwość, krzywda**: Nie czyń bezprawia ubogiemu, iż ubogi jest. Wuj. B. s. dzieje. Drzemią starych bezpraw czasy. Kon.

× **Bezprawie p. Bezprawie**.

Bezprawie przys. od **Bezprawni**; × **Bezprawie**: Z jurystą tym wielkim śmierć obeszła s. B., bez procesu, bez pozwu, nawet i bez sądu. Pot.

× **Bezprawnik**, a, lm. **cy gwałciciel prawa, człowiek postępujący wbrew prawu, gwałtownik, ekscesant**: Człowiek to z urodzenia znaczny, ale B., wydziera. Błaż.

Bezprawność, I, lm. I rz. od **Bezprawni**.

Bezprawni, Bezprawy I. × **niepodległy prawu, nie mający prawa, nie skrepowany prawami, wolny, niezależny**: Nawet morza, bezprawne dotąd, obstrzacie. Książ. 2. **przeciwny prawu, nieprawny, nielegalny, niesłuszny, niesprawiedliwy, występny, karygodny, gwałtowny**. 3. × **wyjęty z pod opieki prawa, pozbawiony praw, umarli cywilnie**: Myżośny jedni tylko w tym państwie bezprawni? Smotr. Bój zaczyna Cezar B. Bardz.

Bezprawy p. Bezprawni: Był to B. zamach na swobody. Krasz.

Bezpretensjonalnie przys. od **Bezpretensjonalny**: Idylę swą napisał B. Kasz. <Bez + Pretensja>

Bezpretensjonalność, I, blm. rz. od **Bezpretensjonalny**: B. i prostota w kompozycji obrazu podnosi jego wartość. B. w ubiorze.

Bezpretensjonalny daleki od pretensji, niepretensjonalny, nie pretendujący do wielkości, znaczenia a. piękności; niezarozumiały, skromny, niewymuszony, naturalny, prosty: Bezpretensjonalna powiastka.

Bezprocentowo przys. od **Bezprocentowy**. <Bez + Procent>

Bezprocentowość, I, blm. rz. od **Bezprocentowy**.

Bezprocentowy nie dający procentu; niezyskowy, nieprodukcyjny, dany bez procentu: Pożyczka bezprocentowa.

Bezprocesowy bez procesu, bez postępowania sądowego. <Bez + Proces>

Bezpromienny pozbawiony promieni, nie promieniący, niepromienisty: Tarcza słoneczna purpurowa, bezpromienna. Krasz. Rumienice tonął w bezpromienną białość. Słow. Bezpromienna głowa słońca. Kon. Sznat nieba głęboki a B. Orzesz. Słońce bezpromienne. Mir. <Bez + PRO(MIEN)>

× **Bezproporcjonalny p. Nieproporcjonalny**. <Bez + Proporcja>

× **Bezprostowity nieprosty, niepionowy, nieprostowadły**. <Bez + PROST>

Bezpróchniczny nie zawierający próchnicy: Ziemia bezpróchniczna. <Bez + PROCH>

Bezpryskawkowy zool. nie posiadający pryskawek: Ryby bezpryskawkowe. <Bez + PRYSK>

Bezprzedmiotowo przys. od **Bezprzedmiotowy**. <Bez + Przed + MIOT>

Bezprzedmiotowy nie mający określonego, wyrażonego przedmiotu, celu: Miłość bezprzedmiotowa. <Bez + Przed + MIOT>

× **Bezprzemienliwy** przys. od **Bezprzemienliwy**. <Bez + Prze + MIAN>

× **Bezprzemienność**, I, blm. rz. od **Bezprzemienliwy**.

× **Bezprzemienliwy niepodległy przemianie, niezmienny, zawsze jednaki, stały**.

× **Bezprzerwanie** przys. od **Bezprzerwany**: B. cierpieć. Krasin. <Bez + Prze + RW>

× **Bezprzerwanność**, I, blm. rz. od **Bezprzerwany**.

× **Bezprzerwany p. Bezprzerwany**.

× **Bezprzerwany, Bezprzerwany nie przerywający s., nieprzerwany, nieustanny, ciągły**: Szereg B. Ruch B. Krasin. Płynący, B. czas rozstał s. Krasin.

Bezprzesądny nie mający przesądów. <Bez + Prze + SŁD>

× **Bezprzesądnie** przys. od **Bezprzesądny**. <Bez + Prze + ST(0)>

× **Bezprzesądny nie przestający, nieustanny, bezustanny, ustawiczny, ciągły**: Kości spróchniały w bezprzesądnej pladze. Chr.

Bezprzeszczenny nie mający granic, bezgraniczny: Bezprzeszczenna kraina. <Bez + Prze + STRZE(N)>

Bezprzeszkodnie przys. od **Bezprzeszkodny**: Gdańsk, Elbląg i Toruń B. odtąd były swą monetę. Lel. <Bez + Prze + Szkod>

Bezprzeszkodny wolny od przeszkód, nietamowany, swobodny.

Bezprzyczynnie przys. od **Bezprzyczynny**. <Bez + Przy + CZYN>

Bezprzyczynny p. Bezprzyczynowy: Kara bezprzyczynna.

Bezprzyczynowość, I, blm. rz. od **Bezprzyczynowy**: B. psychiczna. Spas.

Bezprzyczynowy, Bezprzyczynny nie mający wiadomej przyczyny, bez związku przyczynowego; nieuzasadniony, niesłuszny.

Bezprzygodnie przys. od **Bezprzygodny**: Okrążywszy ów cypel groźny B. Przyb. J. <Bez + Przy + GOD>

Bezprzygodny wolny od przygód, bez przypadków, nieawanturniczy, spokojny, szczęśliwy.

× **Bezprzyjemnie** przys. od **Bezprzyjemny**. <Bez + Przy + JM>

× **Bezprzyjemność**, I, blm. rz. od **Bezprzyjemny**.

× **Bezprzyjemny p. Nieprzyjemny**.

Bezprzykładnie przys. od **Bezprzykładny**. <Bez + Przy + KLAD>

Bezprzykładność, I, blm. rz. od **Bezprzykładny**.

Bezprzykładny nie mający sobie podobnego, równego; jedyny w swoim rodzaju, nieporównany, niezrównany, wyjątkowy, niezwykły, niesłychany, nadzwyczajny, rzadki, niebywały, zdumiewający, zastanawiający: Bezprzykładną w dziejach polowania sztuką uszedłem sześć zajęcy pojedynczą suką. Mick. W bezprzykładnym gniewie. Mick. Wiecznie te same kłęski bezprzykładne. Asn.

× **Bezprzymiotny nie mający żadnych przymiotów**. <Bez + Przy + MIOT>

Bezprzymusowy bez przymusu, nieprzymuszony, dobrowolny: Ofiarność bezprzymusowa. Kasz. <Bez + Przy + Mus>

Bezprzyszłościowy bez przyszłości, bez widoków na przyszłość: Zajęcie bezprzyszłościowe. Kasz. <Bez + Przy + CHOD>

Bezprytomnie przys. od **Bezprytomny**. <Zap. Bez + Czes. přitomně>

Bezprytomność, i, blm. rz. od **Bezprytomny**: W dzikie zapały, w B. wpada. Mick. Matka jego leżała w bezprytomności. Kaczk.

Bezprytomny p. Nieprytomny: B. niewolnik. Świąt.

Bezprytulny nie mający przytulku: Bezprytulna główka. Byk. <Bez + Przy + TUŁ>

Bezprytułek, łku, blm. brak przytulku, pustka: Ów straszny, wielki B. ducha. Słow.

[**Bezpsota, y**, lm. y] psota, szkoda. <Bez zamiast przez + PS>

Bezpuszy nie odkryty puchem, nieopierzony, goły, nagi (o ptakach): Ich dzieci bezpusze oddał wężom w opiekę. Uj. <Bez + PUCH>

Bezrachunkowy żyjący bez rachunku, bez kredki; nie rachujący ś., nie liczący ś., nierządnym, niegospodarnym, nieoszczędny. <Bez + Rachunek>

Bezradnie przys. od **Bezradny**. <Bez + Ra-da>

Bezradny 1. pozbawiony rady, nie odbywający obrad: Widzieliśmy po kilkudziesięciu latach bezradnych, dwa wielkie sejmy. Skrzet. **2. niezadowolony, nieradny, nie umiejący sobie poradzić, niedołężny, bezsilny**.

×**Bezradosny** próżen radości, nieradosny, niewesoły, smutny.

×**Bezradośnie** przys. od **Bezradosny**. <Bez + RAD>

Bezramienny wiośl. 1. nie mający ramion: Pacierzówka bezramienna. **2. nie umieszczony na ramionach**: Dulka bezramienna. <Bez + RA-MIEN>

Bezrangowy nie posiadający rangi: Do bezrangowych przemawiała—do starszych: „Dobrodziej,“ do młodszych: „Kochanie.“ Jeż. <Bez + Ranga>

×**Bezranny** wolny od ran, cały, nieporaniony: Czerstwi, cali, bezranni z placu powracali. Przyb. <Bez + RAN>

Bezratunkowy bez ratunku, bez możności ocalenia: Pożar B. <Bez + Ratunek>

Bezrdzenny nie mający rdzenia; hist.: Włókna bezrdzienne nerwów. <Bez + RDZ>

Bezreligijność, i, blm. rz. od **Bezreligijny**. <Bez + Religja>

Bezreligijny bez religji żyjący, bezbożny, niewierzący.

×**Bezręcznie** przys. od **Bezręczny**. <Bez + RĘK>

×**Bezręczny p. Bezręki**: Obroń bezręcznego! Leop.

Bezrękawy nie mający rękawa a. rękawów.

Bezręki, ×**Bezręczny** pozbawiony ręki a. rąk: **Bezrękojmia, i**, blm. brak rękoi, poręczenia, poręki, gwarancji, zabezpieczenia. <Bez + RĘK + JM>

Bezrobocie, a, lm. a 1. brak zajęcia, roboty; stagnacja w robocie; W perspektywie długi czas kuracji i B. Krasz. **2. wskazywanie ś. od roboty, zmowa robotników, strejk, świętkowanie, świętowanie, próżnowanie**: B. doróżkarzy, domagających ś. podwyższenia płacy. Bezrobocia we Franeji ustają. <Bez + RÓB>

Bezroboczy wolny od roboty, bezczynny, próżnujący, próżniący: Prowadzi życie bezrobocze.

×**Bezroczny 1. bez roków, bez oznaczonego terminu, bezterminowy, nie odroczony, zostawiony na**

czas nieograniczony. **2. zam. †Przezroczny** przyszłoroczny. <Bez + RZEK>

×**Bezrodnie** przys. od **Bezrodny**. <Bez + ROD>

×**Bezrodnosc, i**, blm. rz. od **Bezrodny**.

×**Bezrodny** bez rodziny, samotny, bez krewnych. **Bezrodzielski** nie mający rodziców, bez udziału rodziców: B. zapłód osobnika ustrojowego.

[**Bezroga, i**, lm. i] świnią.

1. Bezrogi, Bezroźny, [Siuty] nie mający rogów, nierogaty: Trzoda bezroga. Szaj. (= nierogacizna). <Bez + ROG>

2. Bezrogi, ów, blp. świnię, trzoda chlewna, nierogacizna.

×**Bezrok**, [Bezrok], ×**Przezrok**, ×**Przerok**, tylko w wyrażeniu: Na B., na przezrok, na przerok = na przyszły rok, po roku, od dziś za rok: Kiedy wybrańców serjo skarżą, tedy ś. pewnie poprawi na B. każdy. Star. Amonitowie na B. wojsko liczniejsze skupiali. Leszcz. Oj, przylecisz ty tu i na B. jeszcze. Kon. <Bez zamiast Przez + RZEK>

Bezrolnie przys. od **Bezrolny**: Siedzą, po wsiach B.

Bezrolny nie posiadający roli, nie właszczoney, siedzący na komornym: Chłop B. Rozdanie gruntów ludności bezrolnej. <Bez + ROL>

×**Bezrost, u**, blm., ×**Bezroście** nierośnięcie, niewzrastanie, pozostawanie przy pierwotnym wzroście. <Bez + ROST>

×**Bezroście, a**, blm. p. **Bezrost**.

Bezroślinny pozbawiony roślinności: Góry bezroślinne.

×**Bezrozdzielnie** przys. od **Bezrozdzielny**. <Bez + Roz + DZIA(L)>

×**Bezrozdzielność, i**, blm. rz. od **Bezrozdzielny**. ×**Bezrozdzielny** nie mogący być rozdzielonym, niepodzielny, niedzielny.

×**Bezrozmyślnie** przys. od **Bezrozmyślny**: Jako tamten B. daje, tak ten bezuważnie bierze. Górn. <Bez + Roz + MYŚL>

×**Bezrozmyślny p. Nierozmyślny**: Gniew B. Wer.

×**Bezrozsądnie** przys. od **Bezrozsądny**. <Bez + Roz + SED>

×**Bezrozsądnosc, i**, blm. rz. od **Bezrozsądny**.

×**Bezrozsądny** pozbawiony rozsądku, nierozsądny, nierozważny, nieroztropny, nieprzezorny, niepraktyczny.

×**Bezrozum, u**, blm. p. **Bezrozumność**: <Bez + Roz + UM>

×**Bezrozumnica, y**, lm. e kobieta bezrozumna.

Bezrozumnie przys. od **Bezrozumny**: Wiersz mój lotny B. Słow.

Bezrozumność, i, blm. rz. od **Bezrozumny**; ×**Bezrozum**: Niech cię Bóg skarże bezrozumnością! Leop.

Bezrozumny obrany z rozumu, nierozumny, przeciwny rozumowi, bezmózgi: Mąż głupi nie zna, a B. nie rozumie tego. Bud. Sobkowstwo bezrozumne. Skar. Tym nieśmiertelnej talizmanem duszy (= wzrokiem) moe bezrozumną na uwięzi trzyma. Mick.

Bezroźny p. Bezrogi. <Bez + ROG>

×**Bezrówny** nierównany, nieporównany, niedorównany: Panno bezrówna, stanu człowieczego wtóra ozdobo! Sęp. <Bez + RÓW(N)>

×**Bezróznica, y**, blm. brak różnic, odrębności, upodobnienie ś., zlanie ś.: Narodowość, która ś. już wyrobiła, nie zgodzi ś. pograżyć w rasowej nieokreśloności i bezróznicy. Spas. <Bez + RÓ(ŻN)>

×**Bezróżnicowy** *nie odróżniający ś., zgodny, jednaki, wspólny*: Nastanie Kościół powszechny, B. Krasin.

×**Bezróżnie** przys. od **Bezróżny**: A jeśli zdarzeń ślepych dokucza mu wady, B. je przyjmuje, jak wichry i grady. Tremb.

×**Bezróżność**, i, blm. rz. od **Bezróżny**.

×**Bezróżny** *nie robiący różnicy, nie przebiegający, obojętny, bezstronny*.

Bezruch, u, blm. *brak ruchu, nieruchomość, obojętność*: Serca skrzeple bezruchem. Kon. Wszystkie uczucia w bezruchu skostnieją. Kasz. Zastygnać w bezruchu. <Bez + RUCH>

Bezrybie, a, blm. *brak ryb*: Na bezrybiu i rak ryba. Prz. (= lepszy rydz, niż nie). <Bez + RYB>

Bezrybność, i, blm. rz. od **Bezrybny**.

Bezrybny *ubogi w ryby, nie mający ryb*: Rzeka bezrybna.

×**Bezrymny** p. **Bezrymowy**: W tych hymnach trzeci wiersz B. Groch. <Bez + RYM>

Bezrymowy, ×**Bezrymny** (o wierszu) *nierymowany, niaromy, biały, bez rymu*: Opaliński wierszem bezrymowym pisał. Dm.

Bezryśowy *nie mający wyrazu*: Twarz bezryśowa. <Bez + RYS>

Bezrząd, u, blm., **Bezrządność**, ×**Bezrządztwo** *nie rząd, nieład, niesformość, brak rzędu, anarchia*. <Bez + RZĄD>

Bezrządnie przys. od **Bezrządny**.

Bezrządność, i, blm., rz. od **Bezrządny**, p. **Bezrząd**.

Bezrządny, ×**Bezrządny** *beładny, niesformy, nieporządny, chaotyczny, anarchiczny; nierządny, wszeteiczny*.

×**Bezrządztwo**, a, blm. p. **Bezrząd**.

×**Bezrzemieślny** *nie mający w ręku żadnego rzemiosła, nie znający go*. <Bez + RZEMIOSŁO>

×**Bezrzędnie** przys. od **Bezrzędny**: Uciekające wojsko poraża B. goniących. Papr. <Bez + RZĘD>

×**Bezrzędny** p. **Bezrzędny**.

Bezrzęsny *nie mający rzęs, z małymi niewidocznymi rzęsami*: Bezrzęsne powieki. Gliń. <Bez + RZĘS>

×**Bezsamowładnie** przys. od **Bezsamowładny**.

×**Bezsamowładny** *niesamowładny*. <Bez + SAM + WŁAD>

Bezśadnie przys. od **Bezśadny**: Nie mamy B. drugim odbierać życia. <Bez + ŚĘD>

Bezśadny *niesądowy, mimo sądu, bez sądu*.

Bezsen, **Bezsen** a. **Bezsen**, blm. p. **Bezsenność**: Czy to nie szatan igra z nią w beżeśnie? Gosz. Może to była gorączka bezsensu. Gosz. <Bez + SEN>

†**Bezsenliwość**, i, blm. p. **Bezsenność**.

†**Bezsenliwy** p. **Bezsen**.

Bezsenne przys. od **Bezsen**.

Bezsenność, i, blm., **Bezsen**, ×**Bezsen**, †**Bezsenliwość** *chorobliwa niemożność spania, brak snu*: B. jest jednym z największych cierpień. Kras. A. B. go trapi.

Bezsen, †**Bezsenliwy** *nie śpiący, spać nie mogący, nie śpiąc przepędzony*: Noe bezsenna. Starszy nad mnichami bezsennemi (= nie sypiającemu). Skar.

Bezsens, u, lm. y p. **Bezsensowność** (*nonsens*). <Bez + SENS>

×**Bezsensnie** przys. od **Bezsensny**.

×**Bezsensny** p. **Bezsensowny**: Przerwana, niepojęta i bezsensna mowa. Jabł.

Bezsensownie przys. od **Bezsensowny**.

Bezsensowność, i, blm. rz. od **Bezsensowny**; **Bezsens**.

×**Bezsensowny**, **Bezsensowny**, ×**Bezsensny** *nie mający sensu, beznysny, niedorzeczny, nielogiczny, bez związku, głupi*: Bezsensowna paplanina.

Bezsensowny p. **Bezsensowny**: Bezsensowe zachwyty dla róż, lilji i chabrów. Ohm.

×**Bezsen**, i, blm. p. **Bezsenność**: A trzy godziny to niemało, gdy człek głodny po bezseni. Pol. <Bez + SEN>

Bezsercowy p. **Bezsercy**: Syn marnotrawny, mój lud B., krnąbrnie wystąpił z domu. Deo. <Bez + ŚRÓD>

Bezsercy, **Bezsercowy**, **Bezserdeczny** *nie mający serca, niesercowy, bez uczuć, nieczuły, obojętny, niekłiwy, nieładzi, zimny, okrutny, nieporuszony, niewzruszony, nieublagany, niełitościwy; małoduszny, chórźliwy, nieodważny, lekki, bojaźliwy*: Człowiek, żołnierz B.

×**Bezserdecznie** przys. od **Bezserdeczny**.

Bezserdeczny p. **Bezsercy**: (Rodowa tradycja) wychowuje typy oschle, bezserdeczne. Asn.

Bezseryjność, i, blm. rz. od **Bezseryjny**. <Bez + SERJA>

Bezseryjny *nie dzielący ś. na serje*: Listy zastawne bezseryjne.

Bezsesyjny *odbywający ś. bez sesji, bez obrad*. <Bez + SESJA>

×**Bezseki** *nie mający seków, niesekaty, gładki*. <Bez + SEK>

×**Bezsiemienność**, i, blm. lek. (aspermia) *brak nasienia*. <Bez + SIA>

×**Bezsiemienny** *beznasienny, nie mający siemienia = nasienia*.

Bezsilnie przys. od **Bezsilny**. <Bez + SI(L)>

Bezsilność, i, blm. rz. od **Bezsilny**; **Bezsiła**;

lek. *niemoc, brak sił, bezmoc*.

Bezsilny i. *nie mający siły, niemocny, słaby, warty, opadły z sił, miły, wyczerpany, nie mający środków obrony, bezbronny*: Gniew B. Moich bezsilnych głosów nie usłyszysz jęku. Słow. 2. lek. *dotknięty bezsilnością*.

Bezsiła, y, blm. p. **Bezsilność**: Nie mogę pobiec do was w mej bezsile. Krasin.

×**Bezskazitelnie** przys. od **Bezskazitelny**. <Bez + SKAZITELNY>

×**Bezskazitelność**, i, blm. rz. od **Bezskazitelny**.

×**Bezskazitelny** p. **Nieskazitelny**.

×**Bezskazny** p. **Nieskazitelny**: Fidyjasz nadawał marnurom wdzięki bezskazne. <Bez + S + KAZ>

×**Bezskładnie** przys. od **Bezskładny**. <Bez + S + KLAD>

×**Bezskładny** *nie składany, nie do składania*: Wiersze B. (= bezrymowy).

Bezskorupi *nie mający skorupy*. <Bez + (S)KOR(UP)>

Bezskór, ora, lm. ory zool. (amia) *ryba koścista z rzędu szczupakowatych*. <Bez + (S)KOR>

Bezskrupulatność, i, blm. rz. od **Bezskrupulatny**. <Bez + SKRUPUL>

Bezskrupulatny *postępujący bez skrupułów, bezwzględny*.

Bezskrzcel, a, lm. e zool. (stomias) *ryba z rzędu bezskrzcelnych*. <Bez + SKRZEL>

Bezskrzeln zool. *pozbawiony skrzeli*.

Bezskrzydły zool. *nie mający skrzydeł*: Owady bezskrzydłe (aptera). <Bez + (S)KRZY(DŁ)>

Bezskutecznie przys. od **Bezskuteczny**. <Bez + S + KU(T)>

Bezskuteczność, i, blm. rz. od **Bezskuteczny**.

Bezskuteczny *nie sprowadzający skutku, nieskuteczny, nie skutkujący, nie działający, chybny, chy-*

biony, daremny, próżny, bezowocny, niepożyteczny, płonny, nie ziszczony: Szturm to był ciężki, lecz B. Bezskuteczne lekarstwo. B. żal. Asn.

Bezślawnie przys. od **Bezślawny**: B. z tej wojny przyszło nam ś. wrócić. Leszcz. S. <Bez + SŁÓW>

Bezślawność, I, blm. rz. od **Bezślawny**.

Bezślawny I. *bez sławy, nie odkryty sławą, nie-slawny, nie sławiony*. 2. *obeźławiony, infamis*.

Bezśłoneczny *pozbawiony słońca, nie mający światła słonecznego, nie oświetlony od słońca*: Kraina bezśłoneczna. Błądzą w cieniu bezśłonecznych krain. Asn. <Bez + SŁON>

Bezśłownie przys. od **Bezśłowny**. <Bez + SŁÓW>

Bezśłowny *nie w słowach zawarty, mierzący, niemy*: Gość B. Bezśłowne zezwolenie. Ich dusze wiodły czułe rozmowy w bezśłownym języku. Gasz. A. dusza moja w bezśłownej zadumie. Tet.

Bezśłużby *nie mający służby, nie służący, luźny*. <Bez + SŁUG>

Bezśmaczność, I, blm. rz. od **Bezśmaczny**; **Bezśmak** <Bez + Śmak>

Bezśmaczny I. *nie mający smaku, niesmaczny, niesmakowity, niedobry*. 2. *nie odczuwający smaku, nie posiadający zdolności smakowania*.

Bezśmak p. **Bezśmaczność**; lek. *brak zdolności smakowania*.

Bezśoczny p. **Bezśokowy**.

Bezśokowy, **Bezśoczny** *nie mający w sobie soku, niesoczysty, suchy*: To mech islandzki, bezwonny. B. Gosz. <Bez + SOK>

Bezśpawkowy *na nikogo nie przechodzący w drodze spadku; nie mający spadkobierców*. <Bez + S + PAD>

Bezśpokojnie przys. od **Bezśpokojny**. <Bez + S + Po + KOJ>

Bezśpokojność, I, blm. rz. od **Bezśpokojny**.

Bezśpokojny p. **Niespokojny**.

Bezśpornie przys. od **Bezśporny**. <Bez + POR>

Bezśporność, I, blm. rz. od **Bezśporny**.

Bezśporny, **Bezśprzeczny** I. *nie następczący sporu, niezaprzeczony, nie ulegający wątpliwości, niewątpliwy, oczywisty*: Władanie bezśporne. 2. *zgodny, jednomyślny*.

Bezśpójkowy gram. *bez pomocy spółki*: Konjugacja bezśpójkowa. Mał. <Bez + S + POJ>

Bezśpójnikowy gram. *bez użycia spółnika*: Bezśpójnikowe połączenie zdań.

Bezśpójny *pozbawiony spółni*: Ruch materji przechodzi z nieokreślonej bezśpójnej jednorodności w nieokreśloną spójną różnorodność. Karł.

Bezśprzecznie przys. od **Bezśprzeczny**. <Bez + S + PRZE(K)>

Bezśprzecznosc, I, blm. rz. od **Bezśprzeczny**.

Bezśprzeczny p. **Bezśporny**.

Bezśrom, u, blm. p. **Bezśromość**. <Bez + SROM>

Bezśromnie przys. od **Bezśromny**.

Bezśromnik, a, lm. cy *bezwstydnik, bezecnik, człowiek bezczelny*.

Bezśromny p. **Bezśromy**.

Bezśromość, I, blm. rz. od **Bezśromy**; **Bezśrom**.

Bezśromy, **Bezśromny** *bezwstydnny, niewstydlivy, bez sromu, ambićji, bezecny, bezczelny*.

Bezśtanowy *nie dzielący ś. na stany, kasty; przeznaczony dla wszystkich stanów*: Instytucje bezśtanowe. <Bez + ST(O)>

Bezstarannie przys. od **Bezstaranny**. <Bez + STAR>

Bezstarannosc, I, blm. rz. od **Bezstaranny**.

Bezstaranny *niestaranny, nie starający ś., niestarowny, niezapobiegliwy, niezabiegliwy, niezaradny, niedbały*.

Bezstosunkowo przys. od **Bezstosunkowy**. <Bez + Stosunek>

Bezstosunkowy *nieproporcjonalny, niestosowny, nieodpowiedni, źle zastosowany*: Brzegi płaskie, koryto dowolne, szerokość bezstosunkowa. Pol.

Bezstrachliwie przys. od **Bezstrachliwy**. <Bez + STRACH>

Bezstrachliwość, I, blm. rz. od **Bezstrachliwy**.

Bezstrachliwy *niestrachliwy, nie strachający ś., nielekliwy, niebojaźliwy, niepłochy, niechórzliwy, odważny, śmiały*.

Bezstronnie przys. od **Bezstronny**.

Bezstronnk, a, lm. cy *człowiek bezstronny*.

Bezstronność, I, blm. rz. od **Bezstronny**.

Bezstronny *niestronny, niestronniczy, bezpartejalny; słuszny, sprawiedliwy*: Jestem sędzią B. i naczynny świadek. Słow. <Bez + STRON>

Bezstrunny *strun nie mający*: Lutnia bezstrunna. <Bez + STRUN>

Bezstworzenny *nie mający stworzeń, nie zapelniony stworzeniami*: Ciemne królestwo bezstworzonej nocy. Przyb. <Bez + S + TWOR>

Bezstylowy bud. *bez stylu, nie posiadający stylu, zbudowany bez zachowania stylu*. <Bez + Styl>

Bezsumiennie przys. od **Bezsumienny**. <Bez + S + U(M)>

Bezsumiennosc, I, blm. rz. od **Bezsumienny**.

Bezsumienny *niesumienny, niezgodny z sumieniem, nie mający sumienia*.

Bezswobodnie przys. od **Bezswobodny**. <Bez + Swoboda>

Bezswobodność, I, blm. rz. od **Bezswobodny**.

Bezswobodny *nie mający swobody, skrzepowany, nieswobodny, niewolniczy*.

Bezswornie przys. od **Bezsworny**. <Bez + (S)WOR>

Bezswornosc, I, blm. rz. od **Bezsworny**.

Bezsworny p. **Niesforny**.

Bezsytnie przys. od **Bezsytny**. <Bez + SYT>

Bezsytny *nie mogący ś. nasycić, nienasycony, nienasycony*: Człowiek B. = *nienasytek, wołoduch*.

Bezszatnie przys. od **Bezszatny**. <Bez + SZAT>

Bezszatny *bez szat, nie odziany, nie ubrany*.

Bezszczęźny p. **Bezluski**. <Bez + Szczęźna>

Bezszczęki, I **Bezszczękowy** lek. i zool. *pozbawiony szczeki*: Płód B. (agnathus) = *potwór bez szczeki dolnej*, bez z u e h w i e c. <Bez + SZCZĘK>

Bezszczękowy p. **Bezszczęki**.

Bezszczęśny p. **Nieszczęśny**. <Bez + (SZ)CZĘŚN>

Bezszczęście, a, lm. a p. **Nieszczęście** <Bez + (SZ)CZĘŚC>

Bezszczęśnie przys. od **Bezszczęśny**.

Bezszczędry *nieszczędry, nieszczędrobliwy, niehojny, skąpy*. <Bez + SZCZODR>

Bezszczędrze przys. od **Bezszczędry**.

Bezszczęstny *nie robiący szczęścia, nie wydający szmeru, nie szczęszający, cichy*. <Bez + Szczęst>

Bezszkodnie przys. od **Bezszkodny**. <Bez + Szkodna>

× **Bezszkodność**, i, blm. 1. rz. od **Bezszkodny**, odszkodowanie: Upominać s. o B. = o wynagrodzenie strat. 2. nieuszkodzenie, całość.

× **Bezszkodny** nie ponoszący szkody, niestratny: Uczynić kogo bezszkodnym = wynagrodzić szkodę.

Bezszkolny 1. nie mający szkół. 2. odłączony od szkół. Bud. 3. który nie był w szkołach. <Bez + Szkoła>

Bezszpon, a, lm. y zool. (eryptonyx) ptak z rzędu kwr: B. czubaty. <Bez + SZPON>

Bezsztandarowy nie mający sztandaru; nie mający stałych przekonań, ideałów. Jeż. <Bez + Sztandar>

× **Bezsztucznie** przys. od **Bezsztuczny**. <Bez + Sztuka>

× **Bezsztuczny** niesztuczny, naturalny, niekunsztowny, nieudany.

Bezszybny nie mający szyb, z powybijanymi szybami: Bezszybne okienne dziury. Orzesz. <Bez + Szyba>

Bezszyjkowy bot.: Bezszyjkowe znamię w słupku rośliny = umieszczone wprost na zawiązku.

Bezszypułkowy bot. pozbawiony szypułki: Kwiat B. (= siedzący). <Bez + SZYP(UŁ)>

Bezsłabienny nie mający słab. <Bez + ŚCIAN>

× **Bezsładnie** przys. od **Bezsładny**. <Bez + ŚLAD>

× **Bezsładny** nie pozostawiający śladu, po którym nie zostało śladu.

× **Bezsłubnie** przys. od **Bezsłubny**. <Bez + (S)ŁUB>

× **Bezsłubny** p. Nieślubny.

× **Bezśmiertelnie** przys. od **Bezśmiertelny**.

† **Bezśmiertelnik**, a, blm. ambrozja: Wenus bezśmiertelnikiem ze słodyczą pomieszanym dotknęła Eneasa i bogiem go uczyniła. Otw.

× **Bezśmiertelność**, i, blm. rz. od **Bezśmiertelny**.

Bezśmiertelny, × **Bezśmiertny** niepodległy śmierci, nieśmiertelny, nie umierający, wieczny, wieczyisty. <Bez + Ś + MOR>

× **Bezśmiertnie** przys. od **Bezśmiertny**.

× **Bezśmiertność**, i, blm. rz. od **Bezśmiertny**.

× **Bezśmiertny** p. **Bezśmiertelny**: Z tak ogromną bezśmiertnych powagą. Słow.

× **Bezśmieszenie** przys. od **Bezśmieszny**. <Bez + ŚMIA>

× **Bezśmieszność**, i, blm. rz. od **Bezśmieszny**.

× **Bezśmieszny** nie śmiejący s., serjo, poważny; niegodzien śmiechu, nieśmieszny, niezabawny.

× **Bezśniedność**, i, blm. rz. od **Bezśniedny**. <Bez + Ś + JAD>

× **Bezśniedny** niejadławy, nie do jedzenia.

× **Bezśnieźność**, i, blm. rz. od **Bezśnieźny**.

Bezśnieźny nieśnieźny, bez śniegu: W porę jesienną bezśnieźną. Jeż. Zima bezśnieźna. <Bez + ŚNIEG>

× **Bezśpiesznie** przys. od **Bezśpieszny**.

× **Bezśpieszność**, i, blm. rz. od **Bezśpieszny**.

Bezśpieszny nieśpieszny, nie śpieszący s., bez pośpiechu, niepośpieszny. <Bez + ŚPIECH>

× **Bezpośredny** p. **Bezpośredni**. <Bez + ŚROD>

× **Bezpośredni** p. **Bezpośredni**.

Bezświadckowy odhykający s. bez świadków: Bezświadckowa audjencja. Rzew. <Bez + Ś + WID>

Bezświadomy, **Bezświadomo** przys. od **Bezświadomy**: Wznawiamy B. pamięć odwiecznych zdarzeń. Szaj. Pracuję B. Kon.

Bezświadomo p. **Bezświadomy**.

Bezświadomość, i, blm. 1. fil. (w psychologii): a) stan, w którym brak świadomości; b) bł. bezprzytomność, nieprzytomność, nieświadomość; c) bł.

bezwiadność. 2. lek. *bezprzytomność*, utrata świadomości.

Bezświadomy 1. nie mający świadomości, nieświadomy, nie wiedzący, bezwiedny; fil. *bezświadomością nacechowany*. 2. lek. *bezświadomością dotknięty*.

Bezświatły nie mający światła, ciemny. <Bez + ŚWIT>

Bezświatlny nie oświetlony, ciemny, ponury: Czyś na to z długiej, bezświatlnej omroczy ogniem pamięci otworzył mi oczy? Kaczk.

Bezśtakt, u, blm. brak taktu, niewłaściwe postąpienie a. zachowanie s. <Bez + Takt>

Bezśtaktownie przys. od **Bezśtaktowny**.

Bezśtaktowny przym. od **Bezśtakt**, *nietałkowny*. × **Bezśtanecznie** przys. od **Bezśtanechny**. <Bez + Taniec>

× **Bezśtanechny** nie tańczący, bez tańca, tańców; bez reju.

× **Bezśtargowność**, i, blm. brak targu, brak pokupu, odbytu; zastój w handlu, stagnacja. <Bez + Targ>

Bezśtendencyjny nie mający tendencji: Utwór B. <Bez + Tendencja>

Bezśterminowo przys. od **Bezśterminowy**. <Bez + Termin>

Bezśterminowość, i, blm. rz. od **Bezśterminowy**. **Bezśterminowy** nie mający oznaczonego terminu, bez określonego czasu a. daty: Więzienie bezśterminowe. Wexsel B.

Bezśtestamentownie przys. bez testamentu, nie na mocy testamentu: Dziedziczyć B. <Bez + Testament>

Bezśtestamentowy bez testamentu, nie oparty na testamentie: Spadek B.

Bezśtezewy bez tezy, bez myśli przewodniej. <Bez + Teza>

× **Bezśteżczowość**, i, blm. fiz. (achromatismus) *achromatyczność*.

× **Bezśteżczowy** fiz. p. **Bezśbarwny**. <Bez + TEŻCZ>

× **Bezśtorny**, **Bezśporządkowy** lek. *nie biegnący torrem utartym, nietypowy*: Zapalenie płuc bezśtorne = nie przbiegające w sposób zwykły. <Bez + TOR>

† **Bezśtowłosy** p. **Prośtowłosy**: We dnie, w nocy, przy ziemi pod niebem kuczała, naguzeko, bezśtowłosa. Zebr. <Bezto zamiast Prosto, jak Bez zamiast Przez + WŁOS>

Bezśtrafny bil. bez trafienia, nietrafny, chybny: Feler B. <Bez + Traf>

Bezśtrawny bez trawy: Wyseła i bezśtrawna łąka. Krasz. <Bez + TRU>

Bezśtrąbik, a, lm. i zool. (astomella) owad z rzędu *bezsłrzydłych*: B. pęgowany. <Bez + TRĄBA>

× **Bezśtrefnie** przys. od **Bezśtrefny**. <Bez + Trefny>

× **Bezśtrefny** nie trefiony, nie czesany, nie zwijany, nie zawijany, nie fryzowany, rozpuszczony.

Bezśtreściowy p. **Bezśtreściowy**.

Bezśtreściowy, **Bezśtreściowy** nie mający w sobie treści, jądra, znaczenia, ducha, istoty; czczy, pusty, jałowy, próżny, biały: (Bigoci) wierzą w łupinę wiary bezśtreściwą. Bał. <Bez + TREŚC>

Bezśtroska, i, lm. i brak trosk, gnuśność, bezczynność: Nie porównać s. nie da z bezśtroską, w jakiej s. życie pędzi na Wschodzie. Jeż.

Bezśtroski wolny od trosk, zryzot; swobodny, wesoły, bezpieczny. <Bez + TROSK>

× **Bezśtroskliwość** przys. od **Bezśtroskliwość**.

× **Bezśtroskliwość**, i, blm. rz. od **Bezśtroskliwość**.

× **Bezśtroskliwość** nietroskliwość, nie troszczący s., nie zaprzatający sobie głowy, lekkomyślny.

Beztrud, u, blm. *bezczytność, swoboda, próżnowanie*: Każdy twór jakąś wypracował enotę, a Chrystus wszystko ma w jasnym beztrudzie. Słow. Rozmowy toczone w beztrudzie. Słow. <Bez + TRUD>

×**Beztrudny** przychodzący bez trudu, nietrudny, niemożliwy, nieuciążliwy, nieciężki.

×**Bezłowiec**, wca, lm. wce lek. (acornus) plód potworny bez łowia. <Bez + TUŁ>

Bezłwarzowiec, wca, lm. wce lek. (aprosopus) plód bezłwarzowy. <Bez + TWOR>

Bezłwarzowy lek. twarzy nie mający: plód B. bezłwarzowiec.

Bezłwazy nie mający twarzy, zamaskowany: Postać bezłwaza, straszna, katowska. Krasz.

†**Bezłworno** przys. od **Bezłworny**. <Bez zamiast Przez + STRZE(N)>

×**Bezłworny** p. **Przełworny**.

Bezłworyk, a, lm. l zool. (camarota) owad zrzędu bezskrzydłych: B. żółtonogi. <Nazwa sztuczna, niby Bez + TWOR>

×**Bezłchronnie** przys. od **Bezłchronny**. <Bez + U + CHRON>

×**Bezłchronność**, i, blm. rz. od **Bezłchronny**.

×**Bezłchronny** p. **Niełchronny**.

Bezłchy, **Bezłszy**, **Bezłszny** nie mający ucha a. uszu: Człowiek, garnek B. <Bez + UCH>

×**Bezłchybnie** przys. od **Bezłchybny**. <Bez + U + CHYB>

×**Bezłchybność**, i, blm. rz. od **Bezłchybny**.

×**Bezłchybny** p. **Niełchybny**.

×**Bezłczesnie** przys. od **Bezłczesny**. <Bez + U + CICH>

×**Bezłczesność**, i, blm. rz. od **Bezłczesny**.

×**Bezłczesny** bez uciech, pozbawiony uciech, smutny, nudny.

Bezłzuciowy nie mający uczucia, nie odczuwający, nie czujący, zimny, chłodny, obojętny, apatyczny, nietknięty, niewrażliwy: I tak ś. potocznie, bezłzuciowa, trupia, bezrozumna. Krasin. <Bez + U + CZU>

×**Bezłki** nie mający nauki, nie uczoney, nieuk. <Bez + UK>

†**Bezłmnie** przys. od **Bezłmny**. <Bez + U(M)>

†**Bezłmność**, i, blm. rz. od **Bezłmny**, †**Bezłmstwo**: Faryzeusze napelnili ś. bezłmności. Bud.

†**Bezłmny**, †**Bezłmny obrany** z rozumu, nierozumny, szalony, głupi.

†**Bezłmstwo**, a, lm. a p. **Bezłmność**.

×**Bezłpadły** nie zagrożony upadkiem, nie upadający, niechwiejny, nieupadły. <Bez + U + PAD>

×**Bezłpornie** przys. od **Bezłporny**: Kobięcie wszystko B. pójdzie. <Bez + U + POR>

×**Bezłporny** nieupornie idący, nie doznający przeszkód, łatwy, gładki; idący jak z płatką, jak po masle.

×**Bezłprawnie** przys. od **Bezłprawny**. <Bez + U + PRAW>

×**Bezłprawny** p. **Niełprawny**.

Bezłstanku p. **Bezłstannie**: Głos jej rozlegał ś. B. Orzesz. <Bez + U + ST(O)>

Bezłstannie przys. od **Bezłstanny**; **Bezłstanku**: Siła czyniąca B. Wuj.

Bezłstanność, i, blm. rz. od **Bezłstanny**.

Bezłstanny nie ustający, niestanny, ciągły, ustawiczny, nieprzerwany, bezprzerwany: Prośby moje bezłstanne. Przyb.

Bezłstny, **Bezłstny** nie mający ust. <Bez + UST>

×**Bezłstrojny** p. **Bezłstrojowy**.

×**Bezłstrojowy**, × **Bezłstrojny** (anorganicus) nieorganiczny. <Bez + U + STROJ>

Bezłsty p. **Bezłstny**.

×**Bezłszczerbnie** przys. od **Bezłszczerbny**. <Bez + U + SZCZERB>

×**Bezłszczerbny** nie ponoszący uszczerbku, niewyczerpany, nie uhywający.

Bezłszek, szka, lm. szki zool. p. Śmierdziele.

<Bez + UCH>

Bezłszny p. **Bezłszy**.

Bezłszy p. **Bezłszy**.

×**Bezłtratnie** przys. od **Bezłtratny**. <Bez + U + TOR>

×**Bezłtratność**, i, blm. rz. od **Bezłtratny**.

×**Bezłtratny** nie mogący być utraconym, nieustrasny.

×**Bezłtrudnie** przys. od **Bezłtrudny**. <Bez + U + TRUD>

×**Bezłtrudny** nieustrudzony, niezmardowany, wytrwały.

×**Bezłważnie** przys. od **Bezłważny**: Wszystkiele językiem B. raz. <Bez + U + WAGA>

×**Bezłważność**, i, blm. rz. od **Bezłważny**.

×**Bezłważny** nieważny, nie uważający, nie baczący, bez zastanowienia, nieogledny, nierozważny.

Bezłzdny, **Bezłzdy** rozszadzany, wypudzany, rozpuszczony, rozcieleny, niesformny, rozhułkany: Bezłzdne i ślepe chłuci. Nag. <Bez + UZD>

Bezłzdy p. **Bezłzdny**: Bezłzda swawola. Zabł.

×**Bezłżytecznie** przys. od **Bezłżyteczny**. <Bez + U + ŻY(T)>

Bezłżyteczność, i, blm. rz. od **Bezłżyteczny**.

Bezłżyteczny nieużyteczny, niepożyteczny, nie przynoszący użytku, nieprzydatny, niezdalny, niepotrzebny, bezowocny, daremny, próżny.

×**Bezłwartościowość**, i, blm. rz. od **Bezłwartościowy**. <Bez + WART>

Bezłwartościowy nie mający wartości, niecenny; nie niewart: Kupon B. Bezłwartościowe utwory literackie.

×**Bezłwarunkowie** p. **Bezłwarunkowo**: On twój na wieki B. Syrok. <Bez + WARUNEK>

×**Bezłwarunkowo**, ×**Bezłwarunkowie** przys. od **Bezłwarunkowy**; *sumowco, niewątpliwie, bądź co bądź, w każdym razie, koniecznie, nieodwołalnie, napewno*: W szczerości jego wierzył B. (=ślepo). Orzesz. Należy ś. B. odpoczynek mózgowi. Przyjeżdżam B.

Bezłwarunkowość, i, blm. rz. od **Bezłwarunkowy**.

Bezłwarunkowy nie ograniczony żadnym warunkiem, nieograniczony, bezwzględny, całkowity, zupełny, niepodzielny: Czuję ś. w prawie bezłwarunkowego rozporządzenia moim majątkiem. Kaczk. Jeszcze jedna święta kierować będzie moim przełgłdem polskiej poezji: bezłwarunkowa bezłstronność. Gosz.

×**Bezłważnie** przys. od **Bezłważny**. <Bez + WAGA>

×**Bezłważność**, i, blm. rz. od **Bezłważny**.

×**Bezłważny** nieważny, małoważny, bez wagi, bałgactwy.

Bezłwasy nie mający wąsów, niewąsaty, gołowąs. <Bez + WAŚ>

Bezłwąpienia przys. *niewątpliwie*: Miłota jest piękną B. rzecz. Asn. Legiend „Wawrzyniec z Powoda,” B. najlepsza ze wszystkiego, co dotąd u nas w podobnym rodzaju napisano. Gosz. <Bez + (WA)TP>

×**Bezłwąpienie** przys. od **Bezłwąpiły**.

× **Bezwątpliwość, i**, blm. rz. od **Bezwątpliwy**.
 × **Bezwątpliwy** nie ulegający wątpliwości, niewątpliwy, pewny, stanowczy.
 × **Bezwczesność, i**, blm. rz. od **Bezwczesny**. <Bez + W + CZAS>
 × **Bezwczesny** nie w czas zdarzony, nie na dobie, nie w porę, niewczesny, przedwczesny, za przedki.
 × **Bezwczesnie** przys. od **Bezwczesny**.
 × **Bezwzięczen p. Bezwzięczny**. <Bez + W + Dzięk>
 × **Bezwzięcznie** przys. od **Bezwzięczny**.
 × **Bezwzięczność, i**, blm. rz. od **Bezwzięczny**.
Bezwzięczny, Bezwzięczen i. pozbawiony wdzięku, nieprzyjemny, niesympatyczny, nieefektywny, bez gracji, uroku. 2. niewdzięczny, niepomny, niebaczny na otrzymane dobro.
 × **Bezwęch, u**, blm. lek. (anosmia) brak powonienia.
 × **Bezwęchowy** przym. od **Bezwęch**. <Bez + WĘCH>
Bezwęzły nie mający węzłów, niewęzłowaty, niespyłkowy. <Bez + WIĘZ>
 × **Bezwiadom** przym. nie mający wiadomości, nieświadomy, bezwiedny. <Bez + WID>
 × **Bezwiadomie** przys. od **Bezwiadom**.
 × **Bezwiadomość, i**, blm. rz. od **Bezwiadom**.
Bezwiara, y, blm. p. **Niewiara**: Na mnie za bezwiarę słusznie i święcie zasyłają karę. Krasień. <Bez + WIAR>
 × **Bezwiadomie** przys. od **Bezwidomy**, × **bezwidzialnie**. <Bez + WID>
 × **Bezwidomość, i**, blm. rz. od **Bezwidomy**, × **bezwidzialność**.
 × **Bezwidomy**, × **Bezwidzialny** niemożliwy do widzenia, niewidomy = niewidzialny: W niewoli bezwidomych kajdan. Krasień.
 × **Bezwidzialnie** przys. od **Bezwidzialny**.
 × **Bezwidzialność, i**, blm. rz. od **Bezwidzialny**.
 × **Bezwidzialny p. Bezwidomy**.
Bezwieczorny nie mający wieczorów. <Bez + WIECZ(OR)>
Bezwiednie przys. od **Bezwiedny**: Wdzięk niewieści i śmiałość w obejściu podziłały nań B. Krasz. <Bez + WID>
Bezwiedność, i, blm. rz. od **Bezwiedny**.
Bezwiedny i. a. × **Bezwiestny** bezświadomy, nieświadomy, machinalny, bierny, nie zdający sobie sprawy, instynktowy, nieumysłny, niechący: Lgnęli do siebie bezwiednym ciężeniem. Haj. Jakaś bezwiedna siła ciągnie go w tę stronę. Kaczk. Patrzył bezwiednie oczyma na klasztor. Kaczk. Są oni bezwiednym narzędziem w jego ręku. Proch. Bezwiednych potęg, co w ciemnościach drzemią. Asn. Tam, gdzie ś. boleść zaczyna, bezwiednej martwości kres. Asn. 2. fil. a) **sano-wiedzy** pozbawiony: Umysł B. b) **nieusamowiednio-ny**: Stan psychiczny, postępek B. 3. lek. nieprzytomny.
Bezwiedza, y, blm. niewiedzenie, brak wiadomości, nieświadomość, bezwiedność, nieprzytomność: Najniższym szczeblem jest B. o samym sobie. Krasień.
 × **Bezwienna** nie mająca wiara, bezposazna, nieposazna, niewypożazona. <Bez + WIAN>
 × **Bezwierca, y**, lm. y p. **Niewiernik**: Gorszy jest od bezwiercy, który o domownikach swoich starunku nie ma. Wor. <Bez + WIAR>
 × **Bezwiernie** przys. od **Bezwierny**.
 × **Bezwiernik, a**, lm. oy p. **Niewiernik**.
 × **Bezwierność, i**, blm. p. **Niewierność**.
 × **Bezwierny p. Niewierny**: Bezwierna Litwa. Stryjk.
 × **Bezwierstwo, a**, blm. p. **Niewierność**.

× **Bezwiestny i**, o którym *nie ma wieści, śladu; niewiadomy. 2. p. Bezwiedny: Mimowolne to zapewne, bezwiestne świadectwo prawdzie. Gosz. <Bez + WID>
Bezwietrze, a, blm. brak wiatru, cisza w powietrzu. <Bez + WIA>
Bezwietrzny bez wiatru, cichy, spokojny: Powietrze bezwietrzne. Przybor.
Bezwieżny nie mający wież. <Bez + Wieża>
Bezwiedły nie wiedzający, świeży: B. wianek. Uj. <Bez + WIĘD>
 × **Bezwieżność, i**, blm. rz. od **Bezwieżny**. <Bez + WIĘZ>
 × **Bezwieżny** nie mający wieżów, nie skrepowany.
 × **Bezwieżnie** przys. od **Bezwieżny**.
 × **Bezwilgi wolny** od wilgoci, niewilgotny, suchy. <Bez + WILG>
 × **Bezwilgość, i**, blm. brak wilgoci, suchość.
 × **Bezwiniac, hea**, lm. hecy ten, co nie pija wina. Żebr. <Bez + Wino>
 × **Bezwinnie** przys. od. × **Bezwinnie**: Może B. usługując. Słow. <Bez + WI(N)>
Bezwinnność, i, blm. rz. od **Bezwinnie**.
Bezwinnny (o kraju, okolicy) nie mający wina.
 × **Bezwinnie p. Niewinne**.
 × **Bezwinnstwo, a**, blm., × **Przezwinność** niewinnność.
Bezwiosennność, i, blm. brak wiosny; przen.: Straszne uczucie bezwiosenności na ziemi. Krasień. <Bez + WIOSN>
Bezwład, u, blm., × **Bezwładnica** lek. (acinesis) niezdolność władania członkami, porażenie ruchu, paraliż, utrata ruchu. <Bez + WŁOD>
 × **Bezwładnica, y**, blm. p. **Bezwład**.
Bezwładnie przys. od **Bezwładny**.
Bezwładnieć, eja, ał stawać ś. bezwładnym, tracić władzę, siły; mdleć.
Bezwładność, i, blm. rz. od **Bezwładny**.
Bezwładny i. nie mający władzy w członkach, nieruchawy, nieruchomy, omalaty, bezsilny, opadły z sił: Padł B. na łożo. 2. nie nie mogący poradzić, bezsilny, niedzielny, niedołężny, niezaradny: Prawo jest bezwładne w tym wypadku. 3. fiz. inercja, własność ciała niezmienną swego stanu samo przez ś.
 × **Bezwładza, y**, lm. e bezkrólewie, brak rządu: Czas bezwładny. Bart.
Bezwłasnowolnie przys. od **Bezwłasnowolny**. <Bez + WŁOD + WOL>
Bezwłasnowolność, i, blm. rz. od **Bezwłasnowolny**: B. prawna (wskutek wyroku sądów karnych). B. sądowa (z wyroków cywilnych).
Bezwłasnowolny zostający pod opieką, trzymany w kurateli, wzięty w kuratelę; praw. = pozbawiony własnej woli w czynnościach prawnych.
Bezwłosy nie mający włosów, goły, łysy, niewłosy, niekosmaty. <Bez + WŁOS>
Bezwodnie przys. od **Bezwodny**. <Bez + WOD>
Bezwodnik, a, lm. i chem. związek, utworzony z innego za pomocą odjęcia 2 atomów wodoru i 1 atomu tlenu: B. kwasu. B. siarczanu = B. kwasu siarczanego. B. węglany.
Bezwodność, i, blm. rz. od **Bezwodny**, bezwodzie.
Bezwodny pozbawiony wody: Alkohol B. = czysty. Na ziemi bezwodnej. Leop.
Bezwodzie, a, blm., × **Przezwodzie i.** bezwodność, brak wody, susza, posucha: Hoł B. a bezchlebie. Zal. 2. miejsce pozbawione wody.
 × **Bezwojennie** przys. od **Bezwojenny**. <Bez + WOJ>
 × **Bezwojenny** stroniący od wojny, niewojowniczy*

Bezwola, **I**, blm., *×Abulja brak woli, nieposiada nie woli*: Na powierzehowną beżmyślność i bezwolę narodu rachuje. Słow. <Bez + WOL>

×Bezwolnie przys. od **Bezwolny**: Idą bezwoli nie ciało i ducha oddać. Krasin.

×Bezwolność, **I**, blm. rz. od **Bezwolny**.

×Bezwolny I. nie używający wolności, niewolny, niewolniczy: Ludzie bezwolni zrównani ze zwierzętami. **2. pozbawiony woli**: Nie wierzę, że prochem bezwolnym są w życiu. Mir.

Bezwonne przys. od **Bezwonny**: Coraz jest ciżej, ciemniej i bezwonniej. Tet. <Bez + WON>

Bezwonność, **I**, blm. rz. od **Bezwonny**.

Bezwonny, *×Bezzapachny nie wydający woni, nie woniejący, nie pachnący*.

Beżwoskówkowy zool. *bez woskówki*: Dziób B. <Bez + WO(SK)>

Beżwrażliwość, **I**, blm. rz. od **Beżwrażliwy**.

Beżwrażliwy *niewrażliwy, nieczuły*.

×Beżwspółecznie przys. od **Beżwspółeczny**. <Bez + Wz + POL>

×Beżwspółeczny od żadnego społeczeństwa nie należący, kosmopolityczny: Dziejopis niech będzie bezkrajnym, beżwspółecznym, gdy pisze. Kras.

×Beżwstrzemięźliwie przys. od **Beżwstrzemięźliwy**.

×Beżwstrzemięźliwość, **I**, blm. rz. od **Beżwstrzemięźliwy**; *×Beżwstrzemięźliwość*.

×Beżwstrzemięźliwy, *×Beżwstrzemięźliwy* *nie wstrzymujący ś.*, *niewstrzemięźliwy*, *niewstrzemięźliwy*, *niewstrzemięźliwy*. <Bez + Wz + TRZEM>

×Beżwstrzemięźliwość, **I**, blm. rz. od **Beżwstrzemięźliwy**, p. **Beżwstrzemięźliwość**. <Bez + Wz + TRZYM>

×Beżwstrzemięźliwy. **Beżwstyd**, **u**, blm. *brak wstydu, beżwstydność*. <Bez + Wz + STUD>

Beżwstydliwy p. **Beżwstydny**.

Beżwstydnicza, **y**, lm. *e* *kobieta beżwstydna*: Beżwstydniczo, ty tylko mordami oddychasz. Dm.

Beżwstydnie przys. od **Beżwstydny**.

Beżwstydnik, **a**, lm. *cy* *człowiek beżwstydny*.

Beżwstydność, **I**, blm. rz. od **Beżwstydny**.

Beżwstydny, **Beżwstydliwy** *bez wstydu, niewstydliwy, nie wstydzący ś.*, *nie mający wstydu, beżczelny, cyniczny*: Rozpusta beżwstydna. Beżwstydne czoło (= wytarcie). Głowa, z której włos przemog odarta beżwstydna. Mick.

Beżwyborowy *nieodznaczający się należyty m wyborem*: Brudny plon z beżwyborowego czytania romansów. Wilk. <Bez + Wy + BIOR>

×Beżwychodnie przys. od **Beżwychodny**. <Bez + Wy + CHOD>

×Beżwychodny *nie mający wyjścia, bez wyjścia*; przes. *trudny, kłopotliwy*: Położenie beżwychodne.

Beżwyjątkowo przys. od **Beżwyjątkowy**: Poinformowali mnie o każdym B. autorze. Wilk. <Bez + Wy + JM>

Beżwyjątkowy *bez wyjątku, powszechny, ogólny, całkowity*.

×Beżwyjściowość, **I**, blm. rz. od **Beżwyjściowy**.

Beżwyjściowy *będący bez wyjścia, bez ratunku, w krytycznym położeniu*. <Bez + Wy + ID>

×Beżwyobrażeniowość, **I**, blm. p. **Beżwyobrażenność**. <Bez + Wy + Ob + RZEZ>

Beżwyobrażenność, **I**, blm. rz. od **Beżwyobrażenny**; *×Beżwyobrażenność*, *aideizm*.

Beżwyobrażenny fil. *bez wyobrażeń, z zawieszonymi czynnościami wyobrażenia, aideiczny*: Stan B.

Beżwyznanowiec, **wca**, lm. *wcy* *człowiek beżwyznaniowy, nie wyznający żadnej religji*: Wy-

rzekszy ś. wszelkiej religji, stał ś. zawziętym beżwyznaniowcem. <Bez + Wy + ZNA>

Beżwyznanliowo przys. od **Beżwyznaniowy**: Wychował dzieci B.

Beżwyznanliowość, **I**, blm. rz. od **Beżwyznaniowy**: B. szkoły.

Beżwyznaniowy *nie trzymający ś. żadnego wyznania, nie mający żadnej religji*: Człowiek B. zrywa z kościołem, na którego łonie ś. zrodził. Krem. Kosmopolityzm B. Bał. Szkoły beżwyznaniowe.

Beżwyznanliówka, **I**, lm. i forma ż. od **Beżwyznanliowiec**: Z beżwyznaniowcem potrafiła być beżwyznanliówką. Jeż.

Beżwzajemnie przys. od **Beżwzajemny**. <Bez + W + Za + JM>

Beżwzajemność, **I**, blm. rz. od **Beżwzajemny**. **Beżwzajemny** *nie odpowiadający wzajemności, niewzajemny, nie wzajemniujący ś.*

Beżwzględnie przys. od **Beżwzględny**: Wyrok B. surowy. Asn. <Bez + Wz + GŁŁD>

Beżwzględność, **I**, blm. rz. od **Beżwzględny**.

Beżwzględny **I**. *niewarunkowy, beżwarunkowy, niestosunkowy, absolutny, nieograniczony, od wszelkich względów niezależny, idealny*: Prawda, dobroć beżwzględna. **2. nie mający względów, beżstronny, skrupulatny**: B. sędzia swoją i cudzą pracę jednakowo sądzi. **3. ×nie ściągający na siebie względów, obajętny, nie zwracający uwagi, nie uznany, nie oceniony, nie ceniony**: Kochołem ją, ale teraz jest już ona dla mnie beżwzględna. Pracował mozolnie, a jednak praca jego pozostała dla ogółu beżwzględna. **4. fil.=rozważany sam w sobie, bez względu na co innego; od niczego niezależny, sam przez ś. doskonały, skończony w sobie, absolutny**. **5. fiz. istotny, samostny**: Beżwzględne zero temperatury. Ciężar B. Spoczynek, ruch B. Układ miar B. (= *niezależny od przyciągania ziemskiego*).

×Beżycer, **a**, lm. *owie* p. **Beżycemajster**.

×Beżycemajster, **tra**, lm. *trowie*, *×Bazyomajster*, *Bajzycemajster*, *†Beżecmajster*, *×Beżycer mistrz*, *majster* *†przysadzi*, t. j. *wybirany razem z kilku innymi do asystowania starszemu mistrzom, cechmistrzom podczas posiedzeń cechowych* (wiek XVII i XVIII). <Nm. Beisitzmeister, Beisitzer>

Beżzagonowy *nie posiadający gruntu, beżrolny*: Szlachta beżzagonowa, uboga. <Bez + Za + GON>

†Beżzakonnica, **y**, lm. *e* forma ż. od **Beżzakonnik**. <Bez + Za + KON>

†Beżzakonnice przys. od **Beżzakonny**: Którzy B. sobie poczynali, wyklinani byli. Skar.

†Beżzakonnik, **a**, lm. *cy* *człowiek nieprawy, beżbożnik*.

†Beżzakonność, **I**, blm. rz. od **Beżzakonny**; *†Beżzakonstwo*: Gdzież tu są oni, którzy B. królestwu zadają? Orzech.

†Beżzakonny *bez zakonu, bez prawa bożego żyjący; żyjący nie po Bogu, nie po bożemu; beżbożny, ateuszowski, nieprawy, bez religji, niereligijny*: B. Judasz. Pim. Ewangielja przeciw żywotowi beżzakonnemu. Rej.

†Beżzakonstwo, **a**, lm. *a* p. **Beżzakonność**: Grzechów i beżzakonstw ich nie wspomnę więcej. Bud.

Beżzaległościowy *nie zalegający, wypłacony, wniesiony*: B. wpływ akcyzy od cukru. <Bez + Za + LEG>

×Beżzależny p. **Niezależny**: Prymas omal nie B. zwierzchnik kościoła polskiego. Rzew.

×**Bezzapachny** p. **Bezwonny**. <Bez + Za + PACH>

Bezzaradnie przys. od **Bezzaradny**: **Bezdennie** i **B. nieszczęśliwy**. <Bez + Za + Rada>

Bezzaradność, i, blm. rz. od **Bezzaradny**.

Bezzaradny 1. *nie umiejący zaradzić, niezaradny, niedołężny, niezapobiegliwy, nieprzemysłny, niesprytny*. 2. *któremu zaradzić, zapobiec nie można; którego zażegnać niepodobna*: **Przeświadczenie** o bezzaradnym, rozpaczliwym niecstwie własnym. **Orzesz**.

Bezzarobkowy bez zarobku, bezroboczy, bez zajęcia, bez posady: **B. czas**. **Orzesz**. <Bez + Za + ROB>

Bezzarodkowy bot. = **Bezplciowy**. <Bez + Za + ROD>

Bezzasadnie przys. od **Bezzasadny**. <Bez + Za + SIOD>

Bezzasadność, i, blm. rz. od **Bezzasadny**.

Bezzasadny 1. = **Bezpodstawny**. 2. *nie mający zasad, przewrotny, bez charakteru*: **Głowa bezzasadna**. **Garecz**.

×**Bezzasługa**, i, blm. *brak zasług*. <Bez + Za + SŁUG>

×**Bezzasłużnie** przys. od **Bezzasłużny**.

×**Bezzasłużny** *który nie położył zasług, niezasłużony*.

Bezzasobny bez zasobów, niezasobny, ułogi. <Bez + Za + SIEB>

×**Bezzastępnie** przys. od **Bezzastępny**. <Bez + Za + STĘP>

×**Bezzastępny** *niezastąpiony, którego nikt zastąpić nie może, niewyręczony*.

×**Bezzaszczynie** przys. od **Bezzaszczytny**.

<Bez + Za + SZCZYT>

×**Bezzaszczytny** *nie zaszczycony, nie odznaczony; nie przynoszący zaszczytu, niezaszczytny*.

×**Bezzawistnie** przys. od **Bezzawistny**. <Bez + Za + WID>

×**Bezzawistność**, i, blm. rz. od **Bezzawistny**.

×**Bezzawistny** *wolny od zawисти, niezawistny, niezadrośny*.

×**Bezzawodnie** przys. od **Bezzawodny**. <Bez + Za + WIOD>

×**Bezzawodność**, i, blm. rz. od **Bezzawodny**.

×**Bezzawodny** p. **Niezawodny**.

Bezząb, **ębu**, lm. **ęby** bot. 1. p. **Gajowiec**. 2. p. **Mierznica**. 3. p. **Krzecina**. <Bez + ZĘB>

Bezzbrojnie przys. od **Bezzbrojny**. <Bez + S + BROJ>

Bezzbrojność, i, blm. rz. od **Bezzbrojny**.

Bezzbrojny *niezbrojny, nie uzbrojony, bez zbroi, bezbrójny*.

Bezzębie, a, blm. p. **Bezzębność**. <Bez + ZĘB>

Bezzębność, i, blm. rz. od **Bezzębny**; **Bezzębie**.

Bezzębny, **Bezzęby** *nie mający zębów, szczerbaty*: **Bezzębnych** **prababek** **počet** **niezliczony**. **Fred. A.** **Dziad B.** **Wieloryb B. p. Wieloryb.**

Bezzępa p. **Bezzębny**: **Wilk B. Biel**.

×**Bezzgodnie** przys. od **Bezzgodny**. <Bez + Ż + GOD>

×**Bezzgodny** p. **Niezzgodny**.

×**Bezzgubny** *niepodległy zgubię*. <Bez + Z + GUB>

×**Bezzlarnisty** *niezawierający ziarna*. **Rost.** <Bez + ZIARN>

Bezzleńlowy *nie zawierający barwonika zielonego*: **Rośliny bezzleńlowe**, **zamieszkujące próchnicze ziemie**. <Bez + ZIOL>

×**Bezzleńnie** przys. od **Bezzleńny**.

×**Bezzleńny** *nie mający ziela, pozbawiony roślinności, nieurodzajny*.

Bezzlemny *bez ziemi, nie posiadający ziemi, nie mający posiadłości*: **Jan B.**, **król angielski**. **Wyrw.** <Bez + ZIEM>

×**Bezzjawiskowy** *nie wywołujący sam przez się zjawisk, bierny*: **Bezzjawiskowe atomy**. <Bez + Z + JAW>

×**Bezzlicznie** przys. od **Bezzliczny**. <Bez + Z + LIK>

×**Bezzliczność**, i, blm. rz. od **Bezzliczny**; ×**Bezzlicznosc**.

×**Bezzliczny**, ×**Bezzliczny** *nienależny do zliczenia, niezliczony, nieprzeliczony, niepoliczony, nieobliczony, nieprzebrany, bez błę*.

×**Bezzłośliwy** p. **Bezzłośny**. <Bez + ZŁ>

×**Bezzłośnie** przys. od **Bezzłośny**.

×**Bezzłośność**, i, blm. rz. od **Bezzłośny**.

×**Bezzłośny**, ×**Bezzłośliwy** *nie mający w sobie złości, nie umiejący ś. złościć, niezłośliwy, bezgwieńny, niezdolny do gniewu, nieporęczny, niepopędliwy, nie uroszący ś., powolny, nie mający złości, niezjadliwy*.

×**Bezzmiennie** przys. od **Bezzmienny**, <Bez + Z + MIAN>

×**Bezzmiennosc**, i, blm. rz. od **Bezzmienny**.

×**Bezzmienny** *nie ulegający zmianom, nie zmieniający ś., niezmienny, stały*.

×**Bezzmysłowy** 1. p. **Bezzmysłny**. 2. *niezmysłowy, nie nadużywający zmysłów, nie dogadujący zmysłem, nienamiętny*. <Bez + Z + MY(SŁ)>

×**Bezzmysłnie**, ×**Bezzmysłno** przys. od **Bezzmysłny**.

×**Bezzmysłno** p. **Bezzmysłnie**.

×**Bezzmysłny**, ×**Bezzmysłowy** *nie uciekający ś. do zmysłów; niezmysłowy, przechodzący zmysły, nadzmysłowy, duchowy, niezemski*: **Zachwyty bezzmysłne**.

Bezznamlenny *nie opatrzony znamięm, nie naczynny, nie nacechowany*. <Bez + ZNA>

×**Bezznanny** *bez rozeznania, nierozgarnięty, nieroztropny*.

×**Bezznaność**, i, blm. p. **Nieznajomość**.

Bezzwłocznie przys. od **Bezzwłoczny**; ×**Bezzwłocznie**. <Bez + Z + WŁEK>

×**Bezzwłoczność**, i, blm. rz. od **Bezzwłoczny**; ×**Bezzwłoczność**.

Bezzwłoczny, ×**Bezzwłoczny** *nieodwłoczny, niewłoczny, natychmiastowy, nie cierpiący zwłoki*.

×**Bezzwłocz-** p. **Bezzwłocz-**.

Bezzwrotny *niewymagający zwrotu, oddania, spłaty*: **Pożyczka**, **zapomoga bezzwrotna**. **Wydatki bezzwrotne**. <Bez + Z + WRZOT>

×**Bezzwykłość**, i, blm. rz. od **Bezzwykły**. <Bez + S + UK>

×**Bezzwykły** p. **Niezwykajny**.

Bezzyskownie przys. od **Bezzyskowy**. <Bez + Z + ISK>

Bezzyskownosc, i, blm. rz. od **Bezzyskowy**.

Bezzyskowy 1. *bez zysku, nie przynoszący zysku, niekorzystny, nieubratny, nie oplacający ś., nie procentujący*: **Przy nas bezzyskowej pracy zostają mozoły**. **Przyb.** 2. × p. **Bezzinteresowny**: **Rady moje są bezzyskowe**. **Niem**.

Bezzałoba, y, blm. *brak żaloby, smutku, obojętnosc*: **Witaj tych gości cieho, spokojnie, błogo, w bezzałobie**. **Krasin**. <Bez + ŻAL>

×**Bezzałobnie** przys. od **Bezzałobny**.

×**Bezzałobny** *nieżalobny, niesmutny, obojętny*.

×**Bezzartownie** przys. od **Bezzartowny**. <Bez + ŻART>

×**Bezzartowny** *nie żartujący, nie lubiący żartować, serio, poważny*.

Bezządly *nie mający żądła*. <Bez + ŻADŁ>

†Beżżenia, l, lm. e m. i ż. *męzczyzna nieżonaty; kobieta niezamężna*. Tuch. <Bez + ŻON>

Beżżeniec, nca, lm. ncy, × Beżżennik, †Beżżonek l. *człowiek beżżenny, nieżonaty, kawaler*. Biel. M. 2. *nie chcący s. żenić*.

Beżżennie przys. od Beżżenny.

×Beżżennik, a, lm. cy p. Beżżeniec.

Beżżenny, × Beżżęński *nie mający żony, bez żony żyjący, nieżonaty, nie ożeniony, wolny, kawalerski*: Zostawać w beżżennym stanie.

×Beżżęński p. Beżżenny: B. i czysty żywot wiódł. Skar.

Beżżęństwo, a, blm. *życie bez żony, stan beżżenny, kawalerstwo, celibat*: Zostawać, żyć w beżżęństwie. B. stan jest jako beżżęcznego. Gil. B. spokojne. Kn.

Beżżęldny służący bez żołdu, niepłatny. <Bez + Żold>

†Beżżonek, nka, lm. nki p. Beżżeniec. Tuch. <Bez + ŻON>

Beżżółci, Beżżółciowy *nie mający żółci*; przen. *niegniewliwy, nieżłośliwy, niezgrzybliwy, niepopedliwy, niezjadliwy, nie wnoszący s., niezapalczywy, łagodny*. <Bez + ŻÓLT>

Beżżółciowość, i, blm. rz. od Beżżółciowy.

Beżżółciowy p. Beżżółci: Satyra beżżółciowa.

Beżżuchwiec, wca, lm. wce lek. (agnathus) *ptak potworowy bez szczęki dolnej, bezszczęki*. <Bez + ŻU>

×Beżżyciowy p. Beżżywotny. <Bez + ŻY(T)> Beżżylny *nie mający żył, niezylasty*. <Bez + ŻY(L)>

×Beżżywotny, × Beżżywy, × Beżżyciowy *nieżywotny, nieżywy, martwy, nie mający życia*. <Bez + ŻY(W)>

×Beżżywy p. Beżżywotny.

Bez, u, blm. *tania, lekka tkanina wełniana*. <Fr. beige a. bège>

[Bezka, l, lm. l] *poduszka bez pierzu*. <Może od Bez>

Beżżowy przym. od Bez.

×Bębel, bla, lm. bie p. Babel. Tuch. <BABL> [Bębeluch, a, lm. y] *dzieciak, bęben*. Zdr. [Bębeluszek, Bębenuszek]. <BĘBN>

[Bębeluszek, szka, lm. szki] p. Bębeluch.

Bęben, bna, lm. bny l. *instrument muzyczny, perkusyjny, kociel, taraban, tołumbas*: B. wielki. B. zwyczajny. B. wojskowy = werbel. Bić, uderzyć w bęben. B. do ataku, na trwogę. Siedzi jak groch na bębnie. Prz. (= niespokojnie).

Brzech, jak B. Goły, jak B. Odął s., jako B. Rej. Wysmukły, jak B. (= niski a pękaty).

2. *bębnienie, odgłos bębnów*: Z bębniem go ehowali. Głośny B. za górą. Prz. Pilny, by zając bębna.

Prz. 3. *prow. a) licytacja, sprzedaż przymusowa*: Wystawiono majątek na B. b) *werbelnek, pobór do wojska*.

4. *brzech wydeży, kaldun*. 5. *brzechal, opój, opas*. 6. *żart. tylek*: Weźmiesz w B.!

7. *dzieciak, herbec, bachor*: Cicho, bębnij! 8. *bania, dzban, buła, gąsior, sakwa na płyn*: Nosić wodę w bębnaeh. B. rzemienny na wino.

9. *częśćiej Bębenek krosienka okrągła, tamborek do robót kobiecych*. 10. × *anat. p. Bębenek*: Błona bębna.

11. *apt. = sitko o dwóch przykrywach, u dołu i u góry*. 12. *bud. wypukłość*: B. kopyty. Tomk.

13. *elektrot. zbroja, armatura, induktor w maszynach dynamo - elektrycznych, w kształcie bębna lub cylindra, w którym przez obrót w polu elektrycznym wytwarza s. prąd*. 14. *garb. p. Wałka*.

15. *mech. = a) walec do przesłania ruchu, do nawijania liny. b) odkrycie wierzchniej części kula w statku parowym. c) kołowrotek do oddzielania*

nasion z szyszek. d) część młocarni. 16. *mł. rodzaj sita, pytel*: B. odczyszczaający, szesotkowy. 17. *piern. = walec do nawijania szuczka*. 18. *trak. część warsztatu do przekładania giserów (ram drewnianych)*. 19. *zcg. cylinder, nieszczący sprzężynę*. Zdr. Bębenek, [Bębeneczek]. Zgr. Bębnisko, Bębenisko. <BĘBN>

[Bębeneczek, czka, lm. czki] p. Bęben: Na ryneczku pili piwo w bębeneczku. Kolb.

Bębenek, nka, lm. nki l. p. Bęben: Tu brzmią piszczałki, biją bębenki. Mick. 2. *tamburyno, mały, płaski bęben z jednym dnem i brzeżdcalami*:

B. maurytański. 3. *przen.*: Podbijać bębenka komu = *podlegać, poduszczać, podniecać, podburzać, podbechtować, zachęcać do zlego*. Przen.: Podbił jej bębenka = *zapłodnił ją*.

4. p. Bęben pod 9: *Wziąwszy B., poczęła na nim wyszywać złoisty wierzeh do czapki*. Sienk. 5. [B.] *cylinder w młocarni, młynku itp.*

6. [B.] *przystawka u drzwi z drugiemu drzwiom*.

7. [B.] *roślina tychnis*. 8. a. × Bęben, † Tulumbas *anat. = błona, oddzielająca wewnętrzne ucho od zewnętrzne, błona bębenkowa*.

9. *druk. część składowa tłoczni*. 10. *mech. tłok w pompie, stempel*.

11. *myśl. a) wyjście dla gołębia z gołębnika, zamyskane i otwierane za pomocą sznurka. b) część ładunku, w którą wkłada s. duszka. c) wabik na kuropatwy, zrobiony z naparstka*.

12. [B.] *ryb. wiersza, wigierz, bucz*. 13. *zł. sadło*. 14. *zool. rodzaj gołębia*.

Bębenisko, a, lm. a m. a ni. p. Bęben: Jak żyw nie widziałem takiej okrutnej kobiety i jeszcze z bębeniskiem. Krasz.

×Bębenista, y, lm. ści m. p. Bębnista: *Kazał bębeniście werbel uderzyć. Kaczk. Nie kpj surmacz z bębenisty. Prz.*

Bębenkować, uje, ował *podbijać komu bębenka*. Bębenkowanie, a, blm., *czynność cz. Bębenkować*.

Bębenkowy przym. od Bębenek; lek. a): Błona, jama bębenkowa w uszach. b) p. Bębnowy.

†Bębennica, y, lm. y l. m. p. Bębnista: *Jaki B., taka i biesiada*. Prz. 2. *forma ż. od Bębennik*. Zdr. †Bębeniczka.

†Bębeniczka, i, lm. i p. Bębennica. †Bębennik, a, lm. cy p. Bębnista.

Bębenny przym. od Bęben: *Skóra bębenna*. [Bębenuszek, szka, lm. szki] p. Bębeluch.

Bębenie, a, blm., *czynność cz. Bęblić*. <BABL> Bęblić, i, ii, Bęblić, Bębolic *robić bęble na pianie*.

Bęblik, a, lm. i *zool. maleńki chrząszczyle zielony, pospolity na kwiatkach*. <BABL>

×Bębnać, a, ai, p. Bębnic. <BĘBN> ×Bębnanie, a, lm. a, *czynność cz. Bębnać*.

[Bębnarz, a, lm. e] p. Bednarz. <Sid. z podprowadzeniem pod BĘBN>

×Bębniacz, a, lm. e p. Bębnista: *Lieżyło s. w puktu czterech bębniaaczy. Górs.*

×Bębniarz, a, lm. e p. Bębnista: *Grata muzyka, złożona ze skrzypka i bębniarza, który był pastuchem przy dworskim bydło*. Krasz.

[Bębniarz, a, lm. e] p. Bednarz. Bębniaasty p. Bębnowy.

Bębnica, y, lm. e l. lek. (meteorismus, tympanites) *nagromadzenie gazów w kiszczach, odna brzuszna*. 2. *woj. armata z XVI wieku, strzelająca kulami 11-funtowemi*.

Bębnic, i, ii, × Bębnać l. *bić w bęben*: Ani grali, ani bębnili, a Marysię oczepili. Prz. 2. *stukać, uderzać, dzwonić*: B. palcami po szybie, po stole, w spróchniałe drzewo (dla wystrasze-

nia kudy). Deszcz bębni. Prus. 3. *Źle grać na fortepianie, tłuc w klawisze*: Grałem, jak u nas bębnią wszysej. Krasz. Bębni na fortepianie galopadę. Wilcz. 4. *szeroko rozgłaszać, rozgadywać, trąbić*: Już bębnią w sąsiedztwie, że ś. żeni. Krasz. 5. *brzęczeć, bęczeć, bzykać, buczeć, luźać, brzmieć*: Bębnią bąki z zielonej łąki. Len. 6. przen.: komu w ucho a. nad uchem = *powtarzać jedno w kółko, klektać; suszyć, nabijać głowę, kłaść w głowę, bęczeć, brzechtać, brzęczeć*: Lubili gaduły... przywykli, żeby mu zawsze coś bębniło w ucho. Mick. 7. (o gołębiach) *gruchać*. 8. [B.] *bić, tłuc, batożyć*. 9. bart.: B. pszczoły = *wypędzać je z ula do koszyka uderzeniem palek*. 10. myśl. (o wilku) = *paść zaraz po strzale*. [B. ś.] *bić ś.*

Bębnienie, a, lm. a i. czynność cz. **Bębnić**. 2. *odgłos bębna*: Słychać B.

†**Bębnik**, a, lm. cy p. **Bębniści**.

Bębniści, a, lm. a m. i ni. p. **Bęben**.

Bębniści, y, lm. ści, × **Bębenista**, †**Bębenica**, †**Bębennik**, †**Bębniak**, × **Bębniacz**, × **Bębniarz** *dobosz*.

Bębnogardłowy anat.: † Myszka bębno-gardłowa (musculus salpingopharyngeus) = *mięsień trąbko-gardłowy*. <BĘBN + GAR(DŁ)>

[**Bębnować**, **uje**, **ował**] *bębnić*.

[**Bębnowanie**, a, blm.] *czynność cz. Bębnować*.

Bębnowy i. przym. od **Bęben**; fiz. i elektrot.: Induktor B. Zbroja bębnowa a. *bęben w machinach dynamo-elektrycznych*. 2. lek.: Odgłos B. = (sonus tympanicus) *głos charakterystyczny przy opukiwaniu*, bębenkowy, bębniasty.

[**Bębrotać**, a, ał] *pluskać ś. w wodzie*. <BABB>

[**Bębrotanie**, a, blm.] *czynność cz. Bębrotać*.

Bęc! w. = **Bach!** pod I: Ja do niego i B. mu do nóg. Grudz. *Że tu wystrzał B! mi koło ucha*. <BEC>

[**Bęchor**, a, lm. y] i. p. **Bachur**. 2. p. **Bękart**.

Bęcnać, ie, ał *bacnąć, brzdęknać, buchnąć, gruchnąć, kłapać, uderzyć; dzbęknać, rymnąć, wpaść, spaść, wpaść*: Bęcnał w Czartowską debrę i rozleciał ś. Łoz. *Bęcnała ją w plecy pięścią*. Bał. <BEC>

[**Bęcoty**, ów, blp.] *kluski kartoflane*. <Może od Bucefał>

Bęcwał, a, lm. y, **Bencwał**, **Będzwał**, [Bandzwał] *grubas, tłoc, batwan, piech, człowiek ociężały, niezgrabny*: Dwuch jarmarkowiczów bęcwałów. Krzem. <Może od Bucefał>

Bęczeć, y, ał p. **Bąknąć**. <BAK>

Bęczenie, a, lm. a i. czynność cz. **Bęczeć**. 2. *bek*.

Będący i. †*przyszły*: Co jest przytomnego, to przytomnym, a co przyszedłego, będącym. Leop. 2. [B.] *obecny*. <BED>

Będę i. czas przyszły od **Być**. 2. †*będąc*.

[**Będka**, i, lm. i] p. **Bedlka**.

[**Będnarka**, i, lm. i] p. **Bednarka**.

× **Będnarz**, a, lm. o p. **Bednarz**.

[**Będnia**, i, lm. e] p. **Bednia**.

Będzwał, a, lm. y p. **Bęcwał**.

Będzwin, u, lm. y *bot. (benzoïn) roś. z rodziny wawrzynowatych*. <Fr. benjoin, Włos. belzoino, benzoïno itd. z Arab. luban dżawi = dosł. kadzidło jawańskie>

Będzwinowy przym. od **Będzwin**.

Bęk, u, lm. i *głos bąka (ptaka i owadu), bęczenie*. <BAK>

Bękarci i. przym. od **Bękart**: Płód B. Przen.: Bękarcie szczęście = *dziwne, szalone, uderzające, niezwykłe, nadzwyczajne*. 2. przen. *nieczysty, fałszywy, niesmaczny, nieprawy, niewłaściwy, nierze-*

telny: Niema już w sercu, w obyczajach, w podaniach poezji; jest jakiś B. polysk nieprawej oświatki. Krasz. B., niedowarzony doweip. Krasz. <p. Bękart>

× **Bękarciatko**, a, lm. a p. **Bękarcią**.

Bękarćca, y, lm. e p. **Bękartka**.

Bękarćci, i, il *znieprawiać, podlić, psuć*: System ten dusze bękarci i psuje masę narodu. Kal.

Bękarćcieć, eje, ał, **Bastardzieć** *odstępować od swego rodu, wyrzucać ś.; wykoszlawiać ś., psuć ś., przestaczać ś., przekrecać ś.*: Bękarćcieje owo plemie.

× **Bękarćcie**, ęcia, lm. ęta, × **Bękarćciatko** *niewolę nieprawego łoża, bękarćcik*.

Bękarćcik, a, lm. i p. **Bękart**.

Bękarćciuch, a, lm. y p. **Bękart**.

Bękartwo, a, blm., **Bękarstwo** *stan bękartia*: Wytknął mu B.

Bękarstwo, a, blm. p. **Bękarstwo**.

Bękart, a, lm. ty, × **Bastard**, × **Basztard**,

× **Basztart**, † **Baster**, × **Bastert**, [Bakart, Bęchor, Bęks, Bąks, Bąk] i. *dzieci nieprawego łoża, poboczne, nieślubne*: Szczęśliwy, sprytny jak B. Prz. *Szczęście pospolicie chodzi za bękartia*. Pot. 2. (o zwierzętach) *mieszaniec*. 3.

przen. *rzecz, oddalająca ś. od swego rodzaju, odrodek, wyrodek, odmianiec, potworek*: B. u drzewa = *wilk, niepotrzebny wyrostek*. B. jedwab = *pierszy, którym ś. jedwabniki obwijają*. B. w jedwabnych materjach = *półjedwab*. B. a. **Bękarćcik** kuśn. = *futro sobolowe gorsze, z sobolów mieszanećców*. 4. *cukier, ciastko nieforemne, nieudane*. 5. *druk, wiersz, kończący ustęp, a przeniesiony na następną szpaltę a. kolumnę*. Zdr. **Bękarćcik**, † **Bęś** [Bęsio, Bęś, Bąsio, Bęczeć, Bęczk]. Zgr. **Bękarćciuch**. <Nm. Bank(h)art, Bankert, niby imię wł. (na wzór Gebhart, Reinhart) od Bank = ławka, więc Bankhart = niby Ławczak, na ławce, na † trycie (nie na łożu) spłodzony>

† **Bękartia**, y, lm. y p. **Bękartka**.

Bękartka, i, lm. i, **Bękarćca**, † **Bękartia** *forma ż. od Bękart; [Bęcka]*.

× **Bęknąć**, ie, ał p. **Bąknąć**.

i. [Bęks, a, lm. y] i. p. **Bękart**. 2. p. **Bąks**.

2. [Bęks, a, lm. y] *kuks, uderzenie, szturchaniec*. <BEC>

[**Bęcica**, y, lm. e] *forma ż. od Bęś*.

Bęsie, ów, blp. gór. *szybki płytkie*. <p. Bękart>

[**Bęsio**, a, lm. owie] p. **Bękart**.

Bęś, a, lm. e i. p. **Bękart**. 2. [B.] *brzech*.

[**Bęoj!**] p. **Biec**.

Bhu! w.: — „B! B!“ — „Co tak parszcasz, dziadu?“ Słow. <Dżwn>

Biada! **Biada!** × **Biadaszku!** w. *niestety! nie-szczęście! źle!*: B. ziemi, gdzie król jako dziecię. Skar. B. zwyciężonym. B. mnie na cię! Koch. B. tej kokoszy, na której jastrzębia zaprawują. Prz. <BIED>

× **Biada**, y, lm. y *biada*: B. bez dzieci, B. i z dziećmi. Boh.

Biadać, a, ał, **Biadować** *wołać: biada!* *wyrzekać, narzekać, utyskiwać, wżalać ś., skarżyć ś., uskarżać ś.*: B. na kogo. *Placze, narzeka i biada*. Pot. *Gdy tak biadają, schyliwszy czoła, słyszą zdaleka skrzypki anioła*. Len.

Biadak, a, lm. cy ten, *co biada, biadak*: Miłosierne czyny kwestarek utonęłyby w wiecznej pamięci kilku biadaków. Bał.

Biadanie, a, lm. a *czynność cz. Biadać*.

× **Biadaszku!** w. p. **Biada!**

Biada! w. p. **Biada!**

[Bładki, ów, bhp.] p. **Biady**.
 [Bładkować się, uje ś., ał ś.] p. **Biadować**.
 [Biadkowanie się, a ś., bhm.] czynność cz. **Biadkować** ś.
Biadować, uje, ował p. Biadać. [B. ś., Biedzać ś., Biadkować ś., Biátkować ś.] *biedzić* ś., *pasować* ś., *mocować* ś., *isć w zapasy, brać* ś. *za bary, borykać* ś. <BIED>
Biadowanie, a, lm. a czynność cz. **Biadować**.
 [Biadowanie się, a ś., bhm.] = **Biady**.
 [Biady, ów, bhp., Bładki, Biátki] *zapasy, borykanie* ś., *mocowanie* ś.: *Bawiono* ś. w B. a. kostki. Wyzwanie do zapasów: *Pójdź w biady, czorcie gniady!* <BIED>
Białca, y, bhm., Białopłenica lek. (leucoderma) *plamy białe na skórze, bezbarwność skóry*. <BIAŁ>
[Białiczka, i, lm. i] p. Białka.
 × **Białnik, a, bhm.** *białko zwierzęce* (albuminum).
Białuchno przys. od **Białuchny; Białuchno**.
Białuchny p. Białuchny.
Białusieńki p. Białuchny: Orzeł B. spuścił ś. ponad głowę królewską. *Kaczk.*
Białusienko przys. od **Białusienki**.
Białutki p. Białuchny: *Wieniec z białutkich róż nad czołem miała wysokim. Sow.*
Białutko przys. od **Białutki**.
 † **Biał p. Biały**.
 [Białach, a, lm. y, Białoch] *siwek, koń biały*. <BIAŁ>
Białozka, i, bhm., × Białica lek. (leucemia) *choroba od pomnożenia we krwi ciałek białych*.
Białaczkowy przym. od **Białaczka**.
 † **Białogłowa, Białejgłowy, lm. Białogłowy p. Białogłowa**: *Kogo kiedy wino a Białogłowy do upaiku nie wiodły? Białob.* <BIAŁ + GŁOW>
Białak, a, lm. i bot. (cystopus) *roś. z gromady grzybów, z rzędu wrośli*.
Białas, a, lm. y i *zawierzę z białą sierścią, bielak*. 2. [B. a. Białis] *chłopiec z białymi włosami*. Zdr. **Białaszek**.
 † **Białasy, [B.] p. Białawy**: *Wino białe, gdy rok przetrwa, mięwa barwę nie prawie białą, ale, jako pospolicie zowią, białasą. Trzye.*
Białaszek, szka, lm. szki p. Białas: *Koń B.*
[Białato] przys. Białawo.
 × **Białawek, wka** lm. wkl (danaus nippe) *rodzaj motyla Białego*.
 × **Białawie p. Białawo**.
Białawiec, wca, lm. wce i. bot. (= a) (potentilla monspeliensis) *roś. z rodzaju srebrnika*. b) p. **Gładyszek**. 2. zool. *motyl dzienny biały glogowiec, glogowiec*.
Białawo, × Białawie przys. od **Białawy**.
Białawość, i, bhm. rz. od Białawy.
Białawy, [Białasy], † Białasy *podobny do Białego, niezupelnie biały, z odcieniem białym, wpadający w biały, przebiegający biało*: *Flegma biaława*.
Białczysty *zmieszany z białkiem, zawierający białko*; lek.: × *Mocz B. = Białkomocz*.
[Białeczka, i, lm. i] p. Białka.
Białek, lka, lm. lki i. p. **Białko**. 2. anat. (= a) p. **Białkówka**: *Okrąg jakby powieka szeroka, rozsłwa ś. i w środku widać B. oka. Miek.* b) B. paznogi p. **Łąkotka**. 3. lek. p. **Bielmo**: *Okło zasłło mu białkiem*. 4. zool. (= a) *motyl dzienny, glogowiec, Białawiec*. b) a. **Bielenna** *motyl dzienny, kapustnik*.
Białka, i, lm. ii. × i [B.] *kobieta, niewiasta, Białogłowa*; szceg. *żona, zamężna*: *Nie chciał by dia pasać, lepiej mu za białkami po ulicach hasać. Nar.* *Chłop w spódnicy, a B. w buksach*

(= spodniach). Prz. 2. † a. [Białka] *bulka*. B. Sz. *Białki ukęsują, idzie*. Rej. 3. [B.] = a) *sowa*. b) *samica lososia*. 4. zool. a) = (leucosia) *owad żyłkoskrzydły ze słajnienia prządcłówek*. b) † *wiewiórka*. Zdr. [Białozka, Białeczka]. Zgr. [Białyszczę].
Białkan, u, lm. y chem. *osad, tworzący ś. z połączenia soli metalowych z białkiem*.
Białko, a, lm. a i. a. [Białek], † **Białek, [Białtko]** *część zawartości jaja, olaczająca żółtko*. 2. [Białka a. Białówki lm.] *gatunek jabłek*. 3. bot. p. **Bielmo**. 4. chem. *związek organiczny węgla, azotu, wodoru, siarki i tlenu*: B. *wchodzi do składu protoplazmy wszystkich komórek żyjących*. 5. B. *oka p. Białkówka*.
Białkomocz, u, bhm. lek. (albuminuria) *wydziałanie białka z moczem, moczenie białkowe, × mocz białczysty*. <BIAŁ + MOC>
Białkopędny *pędzący z moczem białko, wyprowadzający białko z ciała, spędzający białko*. <BIAŁ + PĘD>
Białkować, uje, ował *zaprawiać białkiem*: *Winiarze wina, białkując, alunując, siarkując, psują. Syr.*
Białkowatość, i, bhm. 1. rz. od **Białkowaty**. 2. p. **Zylistość**.
Białkowaty chem. (albuminosus) *do białka podobny, zbliżony, z białkiem powinowaty*: *Ciała białkowate*.
Białkowiec, wca, szceg. w lm. *wce* chem. *proteinowy, związki chemiczne białka*.
Białkowy i. przym. od **Białko**: *Pokarmy, ciała białkowe*. *Błonka białkowa anat.* = a) × p. **Białkówka**. b) (conjunctiva bulbi) *łącznica gałki ocznej*. 2. bot. p. **Bielmowy**.
Białkówka, i, lm. i bot. (scelera) *blona twarda, nadająca postać gałce ocznej, in. × białek w oku, białko oka, × twardówka, białkowa błonka w oku, × błona gruba, biała oka, bielmo, błona grubostyczna*.
[Białły] p. Biały.
[Białny] p. Biały: *Będę ścisłał i całował do białnego dnia. Pśń.*
Biało przys. od **Biały**: *A B.? B. A czarno? czarno*. Prz. (gdy kto wstyskiem potakuje).
 × **Białoboczka, i, lm. i** *swołka*. <BIAŁ + BOK>
[Białobok, a, lm. i, Świstun] *gatunek kaczkę dzikiej nad Narwią*. <BIAŁ + BOK>
Białoboki *mający białe boki*: *Sroka białoboka*.
Białobrewy, Białobrwi *mający brwi białe*. <BIAŁ + BRW>
Białobrody *mający białą brodę*. <BIAŁ + BROD>
Białobród, odu, lm. ody bot. (geropogon) *roś. z rodziny złożonych*.
Białobrwi p. Białobrewy.
[Białoch, a, lm. y] p. Białach. Zdr. [Białoszek]
[Białocha, y, lm. y, Białucha, Białula, Bielawa, Białcha] *krówka jasno-płowa*. Zdr. [Białoszka].
Białociały *mający ciało białe, biały na ciele*. <BIAŁ + CIAŁ>
Białoczelnny i. o *białym czole*. 2. zool.: *Gęś, rybitwa a. rybolówka białoczelnna p. Gęś, Rybitwa*. <BIAŁ + CZOŁ>
 × **Białodanie, a, bhm. kuch.** *potrawa z mleka migdałowego, cukru i kleju*. Por. **Biamanż**. <BIAŁ + DA>
Białodrzew, a, lm. y p. Topola. <BIAŁ + DRZEW>
 × **Białogardl, a, lm. y** *ptak z rodzaju ptaszek*. <BIAŁ + GARDL>
 × **Białogęby** *mający twarz białą*. <BIAŁ + GĘB>
 × **Białoglinaty** *zielenawy*. <BIAŁ + GLIN>

Białogłowa, y, lm. **y**, † **Białogłowa** *kobieta, niewiasta*, szczeg. zamężna: Nowina na świecie B. dobra. Bud. Kto ma za sobą panny i białogłowy, ten daleko zajdzie. Rzew. Pieniądze i białogłowy zwracają ludziom głowy. Prz. Zdr. **Białogłówka**. <BIAŁ + GŁÓW>

Białogłowiec, wca, lm. **wcy** ten, co ma włosy białe.

Białogłowski 1. † *kobięcy, niewieści, żeński*: Strój B. Ogół B. = *pleć piękna*. **2.** × gram: Rodzaj B. = *żeński*. Artykuł B. „la” (w jęz. franc.). **3.** bot.: Róża białogłowska p. **Prawosław**. **4.** † lek.: a) Jądra białogłowskie p. **lajnik**. b) Choroba białogłowska a. kwiaty, rzeczy białogłowskie p. **Miesiącza**.

Białogłowy mający włosy na głowie białe, swy.

Białogłów, owa, lm. **owy**: Orzeł B., zool. p. **Bielik**.

Białogłówka, i, lm. **i** p. **Białogłowa**.

Białogon, a, lm. **y** zool.: a) Orzeł B. p. **Bielik**. b) p. **Białorzotka**. <BIAŁ + O + GON>

× **Białogonny** p. **Białogonny**.

[**Białogrzebietka, i**, lm. **i**] *krowa o białym grzbiecie*. <BIAŁ + GRZBIET>

Białogrzebietny mający grzbiet biały: Dzieciół B., zool. p. **Dzięciół**.

Białogrzywy mający białą grzywę: Koń B. Żebr. Przen.: Na lodowym szczyście zamiecie, białogrzywe mgły u jego stóp. Spas. <BIAŁ + GRZYW>

Białokienny, Białokływy mający kły białe: Świnie białokiennie. Ml. <BIAŁ + KŁ>

Białokływy p. Białokienny: Białokływe odyńce Sienk.

Białokonne mający białe konie: Hufce swe białokonne przeprowadził. Groch. <BIAŁ + KON>

[**Białokorowaty**] p. **Białokurowaty**.

Białokory mający korę białą: Nad mogiłami szuwają białokore brzozy. Prus. <BIAŁ + KOR>

† **Białokurowaty**, [**Białokorowaty**] *blond, blondyn, jasnowłosy, płowy, jasny*: Plegmista człowiek bywa włosów białych a. białokurowatych. Ocz. Dziesięć lisowatych do jednego białokurowatego na poradę chodzą. Prz. (= ślepy ślepego prowadzi). <Ukr. biłokuryj>

[**Białokury**] *biado-różowy*.

Białolicy i. białe lica mający, białego oblicza biały na twarzy. **2.** zool.: Gęś białolica p. **Gęś**. <BIAŁ + LIK>

Białolistny mający liście białe. <BIAŁ + LIST>

Białomleczny biały, jak mleko; mleczny: Białomleczna droga na niebie. Kochan. Szkło białomleczne. <BIAŁ + MLE(K)>

Białomorówka, i, lm. **i** *woda z liściem białej morwy gotowana*. <BIAŁ + Morwa>

Białonakrapiany, Białopstry upstrzony centkami białymi a. siwymi: Perliczki białonakrapiane. <BIAŁ + NA + KROP>

[**Białonoga, i**, lm. **i**] *koń a. klacz o białych nogach*. Zdr. **Białonózka**. <BIAŁ + NOG>

Białonogi mający białe nogi: Koń B. Pędź, latawce B. Mick.

× **Białonoszy p. Białoszaty**. <BIAŁ + NIOS>

Białonózka, i, lm. **i** p. **Białonoga**: Siadał na białonózkę. Korz.

Białogonny, × Białogonny mający ogon biały. <BIAŁ + O + GON>

Białooki mający białe oczy. <BIAŁ + OK>

Białopiętnica, y, btm. lek. p. **Bialica**. <BIAŁ + PIĘT>

Białopióry mający białe pióra, biało opierzony: Łabędź B. <BIAŁ + PIÓR>

Białopiszący: B. aparat telegraficzny = *wyciskający sztyflem znaki na taśmie*. <BIAŁ + PIS>

Białopłaszczowy chodzący w białym płaszczu: Białopłaszczowi panowie. Krasz. (= *Krzyżacy*). <BIAŁ + PŁASK>

× **Białopłynienie, a**, btm. lek. (leucorrhoea) *białe upławy*. <BIAŁ + PŁY>

Białopstry p. Białonakrapiany: Ryś B. <BIAŁ + PIS>

Białopuchy mający puch biały, a. delikatny włos biały: Królików trzodka białopucha. Mick. <BIAŁ + PUCH>

Białoramienny mający ramię białe: Białoramienna dziewico. Len. <BIAŁ + RA(MIEN)>

Białoręki mający białe ręce, a. biały rękę. <BIAŁ + RĘK>

Białorunny, Białowetnisty mający białe runo: Stada białorunnych owieczek. Sienk. <BIAŁ + RUN>

Białoruszczyzna, y, btm. *język i literatura białoruska*. <Od nazwy kraju Białoruś>

Białoryb, a, lm. **y** **1.** *nazwa, stosowana do rozmaitych ryb, jak oto: do rajpca, jelca, jazzia, płoci*. **2.** *geol. ryba skamieniała*. <BIAŁ + RYB>

Białorzęsy mający białe rzęsy. <BIAŁ + RZĘS>

Białorzotka, i, lm. **i**, **Białogon** zool. (saxicola oenanthe) *ptak wróblowaty, zębobzioby z rodziny drozdów*. <BIAŁ + RZYT>

Białoskórnia, i, lm. **e** *zakład białoskórniczy: Garbarnie i białoskórnie*. <BIAŁ + (S)KOR>

Białoskórnicstwo, a, btm. *rzemiosło białoskórnicze*.

Białoskórniczka, i, lm. **i** *żona białoskórnicza*.

Białoskórniczy przym. od **Białoskórnik**: Cech B.

× **Białoskórniczyk, a**, lm. **i** *czeladnik białoskórniczy*.

Białoskórnik a, i lm. **cy** *garbarz, wyprawiający skóry alumem (na kozuchy, rękawiczki itp.)*. **2.** † lm. **i** *laufer, giermek w grze szachowej, dający mata po wybitciu figur przeciwnika*.

Białoskrzydlny p. Białoskrzydły: Orle mój B.! Krasin. <BIAŁ + (S)KRZY(DŁ)>

Białoskrzydły, Białoskrzydlny mający białe skrzydła: poet. o *białych żaglach*: O, białoskrzydła łodzi bukowa! Kochan. Rybitwa białoskrzydła, zool. p. **Rybitwa**.

Białosz, a, lm. **e** **1.** *koń biały*. **2.** *kamień biały*: Rudnicy, rudę kopiąc, kamienie te białe wyrzucają i nazywają je białoszami. Torz.

Białoszaty, × Białonoszy mający białe szaty, noszący ś. białe, chodzący w białe. <BIAŁ + SZAT>

[**Białoszek, szka**, lm. **szki**] p. **Białoch**.

[**Białoszka, i**, lm. **i**] p. **Białocha**.

Białoszył mający białą szycę: Bydło, jaskółki białoszyje. Mucholówka białoszyja, zool. p. **Mucholówka**. <BIAŁ + SZY(J)>

Białoszyjka, i, lm. **i** *krowa białoszyja*. **2.** *koń białoszyi, klacz białoszyja*. **3.** *białogłowa, niewiasta, kobieta*: Białoszyjki oczarują, w końcu zwiódą. Siem. **4.** zool.: Mucholówka B. p. **Mucholówka**.

Białość, i, btm. rz. od **Biały**; B. zęba, lek. = *szkliwo, emalja zęba*.

× **Białoświatny biało lśniący, połyskujący**. <BIAŁ + ŚWIT>

Białowąs, a, lm. **y** *człowiek białowąsy*. <BIAŁ + WĄS>

Białowąsy mający wąsy białe: Człowiek B. = *białowąs*.

Białowenisty p. **Białorunny**: Owce białoweniste. Ml. <BIAŁO + WEN(N)>

Białowłosy mający białe włosy, *bielas* <BIAŁ + WŁOS>

Białoząb, *ęba*, lm. *ęby* I. człowiek białozęby. 2. bot. (*leucodon*) roślina z gromady mchów liściastych, z rodziny rokitowatych. <BIAŁ + ZĘB>

Białozębny p. **Białozęby**.
Białozęby, **Białozębny** mający białe zęby: Człowiek B. = *białoząb*. Psy *białozębe*. Ml.

Białozłocisty biały ze złotym połyskiem: Pszenica o białozłocistym ziarnie. <BIAŁ + ZŁOT>
× **Białozłotawy** p. **Białozłoty**.

× **Białozłoty**, **Białozłotawy** *bladozłoty*, *plowy*, *blond*: Włosy białozłote.

Białozornik, a, lm. cy myśl. *hodujący*, *piłujący* *białozora*. Goł.

× **Białozory** przym. od **Białozór**.
† **Białozorzec**, *ra*, lm. *rce* p. **Białozór**.

Białozór, *ora*, lm. *ory*, × † **Białozorzec** zool. (faleo gyrofaleo) *wielki sokół głębokiej Północy*. <BIAŁ + ZÓR>

Białozółtawy biały z odcieniem żółtym. <BIAŁ + ŻÓŁT>

[**Białówki**, ek, blp.] p. **Białko**.
[**Białski**] *żeński*. Apt.: Kamień od poruszenia (*lapis haematites*) *chłopski* i B. <BIAŁ>

[**Białucha**, y, lm. y] I. p. **Białocha**; *biała krowa*. 2. p. **Białucha**. 3. w lm. p. **Biały**.

Białuda, y, lm. y bot. (*grangeria*) roś. z rodziny różowatych.

[**Białuga**, i, lm. i] *gleje*, *grunt iłowaty*.
[**Białuła**, i, lm. o] p. **Białocha**.

Białun, u, lm. y bot. (*senecio cineraria*) roś. z rodzaju *marzymłodka*.

× **Białunka**, i, lm. i lek. (*hienteria*) *biegunka biała*, *biegunka pokarmowa*.

Biały, † **Biał**, [**Białły**, **Białny**, **Biały**] I. barwy najjaśniejszej ze wszystkich, poet. *śnieżny*, *alabastrowy*: B. jak śnieg, jak mleko, jak alabaster. Szkło białe (= *mleczne*). B. mróz = *szron*, *zamróz*. Rano był dzisiaj na dachach B. mróz. Białe wino. Chleb B. = *pszeniczny*, *bułka*. Mąka biała = *światła*, *jasna*. × Przen.: B. chleb, żart. B. zwierz, † Biała Ruś = *kobietki*, *panienki*, *pleć piękna*, *dziewczęta*: *Lubić B. chleb*, szukać białego chleba, *bawić* ś. białym chlebem. Po izbie z Białą Rusią *gonią* (ś.). Mias. Uganiał ś. za białym zwierzem. Krasz. Biała pleć = *żeńska*. × B. gmin = *kobiety z gminu*: Przyszły matrony, panny i B. gmin. Pot. × Rozmówki między białymi osobami. × Potomstwo z białego rejestru = *z linii żeńskiej*, *po matce*, *po kądzieli*. Człowiek B. = *nie murzyn*. Białe wody Wisły. Mięso białe (= *ciężce a. z drobiu*). B. kruk = *rzadkość*, *zjawisko*, *fenomen*, *rarytas*, *unikat*. Księga ta należy już dzisiaj do białych kruków. Siedziała schylona nad białym szyciem. Bał (= *nad szyciem bielizny*). Choroba biała a. panieńska = *bladaczka*, *blednica*, *niedokrwistość*. Białe upławy p. **Upław**. Czarne (a. czarno) na białym = *piśmo*, *dowód oczywisty*, *dotykający*: Nie uwierzę, dopóki nie będę miał w ręku czarne na białym. Dać komu czarne na białym. Dowiódł czarno na białym = *nieszczęście*, *dokumentnie*. Biała moneta, B. metal = *srebrne*. Trzydzieści tysięcy białych i żółtych. Glin. Biała kawa (= *ze śmietanką*, *mleczną*). Biała dama = *postać mityczna*, *wskazująca* ś. *jakoś na zamkach i dworach niemieckich*. 2. *czysty*, *niebrudny*: Wziąć, wdziać białą koszulę. Biała karta = *czysta*, *nie zapisana*, *wolna*;

przen.: Dusza jego to jeszcze biała karta (*nie podlegała wrażeniom*, *wpływowi*; *surowy materiał*).

3. *przen. czysty*, *niepokalany*, *niekalany*, *niewinny*, *niekaszalny*, *nepodlejrzany*, *niesplamiony*, *nieszakowany*, *nie notowany*: Czarne za białe udawać, sprzedawać a. czarne w białe obracać (*złe w dobre*). Świat białe czarnym nazywa. Biała sukienka niewinności. 4. (o włosach) *światy*, *srebrzysty*, *śiwowłosy*; *blond*: Starzec z białą głową (= *ubieloną*). B., jak gołąb. Z białą do pasa brodą. Loszek B. (= *jasnowłosy*). Koń B. = *białaszek*, *światy*, *śiwosz*, *śiwek*. Jedynastego listopada przyjeżdża Marein na białym koniu (*pierwszy śnieg*). Aż do białej skroni (*do późnej starości*, *śiwizny*). 5. (o dniu) *widny*, *jasny*: Leży w łóżku do białego dnia. Wśród białego dnia. † Wśród białego dnia. W B. dzień. Tańczono do białego dnia. B. mazur (*tańczony o świecie*). Zabawa zakończyła ś. białym mazurem. Biała izba = *świełlica*: Ledwie u bojarzyna a. kupca znajdziesz białą izbę z okienkami i piecem. [Biała obata] = *nie dymna*, *nie kurna*. 6. *przen. spokojny*, *umiarłowany*: Jak dawniej jaszkrawo był czerwony, tak ś. teraz stał skrajnie białym. Krasz. 7. Białe drzewo = *o różnieniu białym*, *lekkim i rzadkim* (*lipa*, *topola*, *wierzba*, *olszyna* itd.) 8. Białe futro = *popielice*. 9. Broń biała a. zimna, sieczna = *nie palna*, *do kłócia a. cigcia*. 10. Wiersz B. = *miarowy*, *nierymowany*, *bezrymowy*. 11. B. mnich = *białoskórnik*. 12. Biała niedziela = *piąta wielkiego postu*. 13. [B.]: Białe świętki = *Boże Narodzenie*. Biała droga = *droga mleczna*. Biała ryba = *ryby z jasną łuską*, *jak np. jaź*, *plotka itd.* Biała rybka = *osa saepiae*. Biała trzeina apt. = *zincum sulfur ven.* Białe raki = *jaja*. Białe śliwy a. **Białuchy** = *gatunek śliwek*. Białe ziele = *czasnek ogrodowy*. B. świat = *zima*: Poznawszy Tatry po białym świecie, jak górale mówić zwykli (= *w zimie*, *pod śniegiem*), pragnąłem je poznać po świecie zielonym. Pol. B. towar = *drzewo*, *wyrabiane na spław do portów*. B. wieniec = *podarunek dla panny młodej*: Składka na B. wieniec. 14. bot. = a) B. korzeń p. **Trzebucha**. b) Biała lebidka p. **Mięta**. c) Biała macieja p. **Przestęp**. d) Biała gąska (*armillaria robusta*) *nazwa ludowa grzyba z rodzaju opieńki*. e) B. muchar (*armillaria luteovirens*) *nazwa ludowa grzyba z rodzaju opieńki*. 15. pow.: Biała robota = *wybiecie powozu wewnątrz*. 16. rzeź: B. towar = *ślonina*, *sadło*. 17. wet.: Biała szczęć p. **Szczec**. 18. zool. = a) *Niedźwiedź B. p. Niedźwiedź*. b) *Orzeł B. gm. p. Ścierwnik*. c) *Płoc biała p. Płoc*. d) *[Plotka biała] p. Płoc*. e) *Ryba biała p. Brzana*. f) *Sowa biała p. Sowa*.

[**Białydnia**] tylko w wyraz.: Wśród B. = *wśród białego dnia*, *w biały dzień*. Por. **Bielednia**.

[**Białyszczę**, a, lm. a] p. **Białka**.

× **Biamka**, i, lm. i p. **Bijanka**.

× **Blanka**, i, lm. i p. **Bijanka**.

[**Białki**, ów, blp.] p. **Biady**.

[**Białkować** się, uje ś., owal ś.] p. **Biadować**.

[**Bław**] p. **Blec**.

Biba, y, lm. y rub. ł. *z. piątyka*, *libacja*: Wyprawić bibę. Zdrzemnął ś., póki go przyjaciele gwałtem do nowej biby nie pociągali. Krasz. 2. m. p. **Bibosz**: Jako najpierwszy B. na całą ziemię Sanońską, siedział w winiarni. Kaczk. B., jak wór dziurawy. Kaczk. Zdr. **Bibka**. <Now. z Łć. *bibere* = *pić*>

[**Bibernela**, i, lm. e] apt. *radix pimpinellae*. <p. **Biedrzeniec**>

[Bibi] w. przy usypianiu dzieci: B., zabinko, B. żużół!.

[Bibic, u, blm.] rzepik. <?>

[Bibik, a, lm. i] duża płiszka. <Zap. dżwn. Por. Ste. bibic, Węg. bibież = czajka >

Bibka, i, lm. i p. Biba.

× Bibliczny p. Biblijny: Wyrażenie bibliczne. Lel.

Biblijny, × Bibliozny i. przym. od Biblia: Powieść biblijna. Towarzystwo biblijne. Wyglądał wcale, jak rycerze biblijni, co smoków traktują. Kaezk. W formy biblijnego stylu odziany traktat polityczny. Bełc.

Bibliſta, y, lm. ścł. sekciarz, uznający tylko Biblię.

Bibliſtyka, i, blm. znajomość tego, co dotyczy Biblii.

Biblia, i i. blm. Pismo św., księgi Starego i Nowego Zakonu a. Testamentu: Siedzi, jak Zyd nad Bibliją (= ślepczy nad czym). 2. lm. e. przen. księga wielka. <Gr. lm. od biblion = księga >

Biblijatrika, i blm. umiejętność odświeżania książek. <Now. z Gr. biblion = księga + iatrikē (dom. téchnē) = sztuka lekarska >

Biblijog, a i. lm. i. pożeracz książek: Mysz i mól są to biblijogaci. Krasz. 2. lm. owie. przen. człowiek zbyt łapczywie i bez wyboru czytający książki. <Now. z Gr. biblion = księga + późn. fágos = -żerca >

Biblijofil, a, lm. e. miłośnik szacownych i rzadkich książek. <Now. z Gr. biblion = księga + filós = przyjaciel >

Biblijofilstwo, a, blm. zamiłowanie rzadkich i szacownych książek: Z tych zarobków trzeba było jeszcze nabyć jakąś starą książkę, bo B. rosło. Clm.

Biblijognoſta, y, lm. ścł. znawca książek. <Now. z Gr. biblion = księga + gnóſtēs = znawca >

Biblijognoſtyczny przym. od Biblijognoſtyka.

Biblijognoſtyka, i, blm., Biblijognozja znawstwo książek.

Biblijognozja, i, blm. p. Biblijognoſtyka. <Now. z Gr. biblion = księga + gnóſis = znawstwo >

Biblijograf, a, lm. owie. ten, co ś. zajmuje biblijografią, biegły w niej. <Now. z Gr. bibliográfos = dosł. księgowpis, przający księgi >

Biblijograficzny przym. od Biblijografja: Biblijograficznych ksiąg dwoje. Lel.

Biblijografja, i, blm. nauka o wydawnictwach i drukach.

Biblijolatryja, i, blm. oddawanie zbytecznej czci Biblii. <Biblia + Gr. latreía = służba, cześć >

Biblijolit, u, lm. y. rękopis, skamieniały pod szczątkami, pozostałemu po wybuchu wulkani. <Now. z Gr. biblion = księga + líthos = kamień >

Biblijoman, a, lm. i. miłośnik zbierania książek i gromadzenia ich w swej bibliotece.

Biblijomanja, i, blm. manja zbierania książek. <Now. z Gr. biblion = księga + manía = szaleństwo; zapad >

× Biblijopota, i, lm. e. księgarz. <Gr. bibliopótes >

Biblijotaf, a, lm. owie. dziwak, zbierający książki, aby je utrzymać przed wszystkimi. <Now. z Gr. biblion = księga + táfos = grób; pogrzeb >

Biblijoteczka, i, lm. i. p. Biblijoteka. 2. żart. apteczka, szafka domowa do trunków.

Biblijoteczny przym. od Biblijoteka: Fundusz, gmach B.

Biblijoteka, i, lm. i. księgozbiór, księżnica, zbiór ksiąg a. gmach, który je mieści: B. Załuski. 2. szafa na księgozbiór. 3. zbiór, wybór

dział jednego rodzaju, jednego wydania: B. najcenniejszych utworów literatury europ. B. „Wiśły.“ Zdr. Biblijoteczka. <Gr. bibliothékē >

Biblijotekarka, i, lm. i. ta, co zawiaduje biblijoteką. 2. żona biblijotekarza, biblijotekarzowa.

Biblijotekarski przym. od Biblijotekarz: Urząd B. Biblijotekarstwo, a, blm. urząd, zajęcie biblijotekarza.

Biblijotekarz, a, lm. e. zawiadowca, kustosz biblijoteki.

Biblijotekarzowa, ej, lm. e. żona biblijotekarza, biblijotekarka.

Biblijotekarzówna, y, lm. y. córka biblijotekarza.

Bihosz, a, lm. e, Bība, Bībuła pijanica, pijak, opilec, opój. <Now. z Łć. bibere = pić >

[Bibrać, a, ai] rzęzić. <?>

Bibułany przym. od Bibuła: Ohtarz pełen stokrotek, rozkładających swe bibułane korony. Zap.

Bibułarnia, i, lm. o. fabryka bibuły.

Bibułasty i. podobny do bibuły: List na bibułastym papierze. Krasz. 2. przen. taki, jaki można spotkać w lichych książkach: Tonęli w bibułastym świecie romansów. Prus.

Bibuła, y, lm. y. i. rodzaj papieru grubego, rzadkiego, wciągającego w siebie wilgoć: Cedzie przez bibułę. 2. przen. książka: Wrażenia całości nie wydobędziesz z bibuły. Kaezk. 3. przen. p. Bibosz: Ład, jak w studni, i z zawołaniem bibułami chodził o lepsze. Kaezk. 4. przen. wódka: Daje mi trochę bibuły. Prus. Zdr. Bibułka. <Łć. bibula = dosł. wsiąkająca, pijąca >

Bibułka, i, lm. i p. Bibuła: B. Angielska B. do papierosów.

Bibułkowy przym. od Bibułka: Wieńce bibułkowe. Haj.

Bibułomanja, i, blm. zamiłowanie do starych rękopisów, szpagulów. <Bibuła + Gr. manía = szaleństwo; zapad >

Bibułowy przym. od Bibuła.

Bicha, y, lm. y. zł. książka. <Może Nm. Buch >

Bichtęgi, ów, blp. piec. cęgi ze szczękami okręgleni. <Może Nm. Bieckange >

Bicie, a, blm. i. czynność cz. Bić: B. z dział = kanonada, salwa. B. bydła, drobiu = rzeź, szlachunek. B. serea = kolatanie, palpacja. B. tętna = tętno, puls. B. monety. 2. † bój, bitwa: potyczka; uderzenie: Ku bicu a. na wojnę. W szrankach B. = monomachja. Wału B. = burza. <BI >

[Biomacher, a, lm. owie] rusznikarz, puszkarz. <Nm. Büchsenmacher >

Bicykl, a, lm. e. i. velocyped o dwu kołach. 2. velocyped o wielkim kole poruszającym i kierującym, oraz o małym w tyle, służącym za podpórę tyłko. <Now. z Łć. bi- = dwa- + kýklos = koło >

Bicyklista, y, lm. ścł. ten, co jeździ na bicyklu.

Bicyklistka, i, lm. i. forma ż. od Bicyklista.

Bicyklowy przym. od Bicykl: Sport B.

Bicz, a, lm. e. i. pręt z nawiązką do smagania, bat, batog, biczur: B. furmański. Trzaskać z bicza. Poganiać biczem. Rozpuścić ś., jak dziadowski B. Prz. Puścić kogo z biczem. Prz. (= z niezym; ogolwić go). Goły, jak B. Prz. (= jak biczur, jak palec, jak święty turecki). Jak z bicza trzasł (a. trzasnął) a. Jak z bicza = jak z rekawa, z kopyta, odrazu, natychmiast, na poczekaniu, jak ręką machnął: Minęło mi tych dni kilka, jak z bicza trzasł. Kaezk. Tego z bicza nie wytrząśnie (= niełatwo dokazać). Z piasku B. kręcić (= z niczego chcieć coś zrobić). Prz. B. na kogo kręcić

(= *knować coś nań*). Dać komu B. na siebie (= *spóśób przeciw sobie*). A. biczem, a. niezym = a. *zabić wy-soką kartą, a. dać pokój*. [Biczem sianować] = *starac s. zimą o siano, jeździć po siano*. 2. *bicie, bat, chłosta, plaga*: Pod biczem s. przyznał. 3. *przen. plaga, klęska, narzędzie kary, krzyż pański, dopust boży*; (o człowieku) *pogromca, mściciel, postrach, groza*: B. złego sumienia. Grad, najstraszniejszy B. pola. Był biczem na pogany. Atyła, B. boży. 4. [B. a. **Biczownik**] *powróśło a. żerdź, na której umięzany jest orczyk konia przyprzeżonego do dwóch dyszlowych koni*. 5. *†rodzaj gry karcianej prostych ludzi*. 6. [B.] *bijak u cepa*. 7. [B. koral] = *sznur koral*. 8. [B.] *żart. kieliszek*. 9. [B.] *młot w foluszu, bijący w stębach sukno*. Zdr. **Biczek**. Zgr. **Biczysko**. <BI>

× **Biczak**, a, lm. i f. *gatunek noża*. <Tur. *biczak* a. [byczak = nóż]>

2. [Biczaki, ów] lm. *gatunek jabłek*.

Biczka, f, lm. i p. **Bika**.

Biczować, uje, owal f. *bić biczem, chłostać, dyscyplinować, postronkować, smagać*. 2. [B.] *kogo = wspierać go, podawać mu rękę (właściwie doprzac konia a. wodu do czyjogoś wozu)*. B. s. *bić s. biczem, chłostać s., smagać s., postronkować s., dyscyplinować s.*: Klęczał i Mohort tam, gdzie s. kapnicy w skrusze biczowali. Pol. <BI>

Biczowanie, a, blm., czynność cz. **Biczować**.

Biczowanie się, a s., blm., czynność cz. **Biczować** s.

[**Biczowe**, ego, blm.] *napiwek dawany woźnicy przez pannę młodą, gdy ją podwozi do kościoła*. <BI>

[**Biczowia**, i, blm.] *tylko w wyraż.*: Koń na biczowie = *przyprzeżony, boczny, nie dyszlowy, nie ohłobowy*.

Biczowisko, a, lm. a p. **Biczysko**.

Biczowladny *władający, posługujący s. biczem*: B. plantator. Spas. <Bicz + WŁOD>

Biczownica, y, lm. e bot. f. a. **Biczycia** (flagellaria) *roś. z rodziny biczownicowatych*. 2. p. **Kościk**.

Biczownicowate *rośliny bot. (flagellarioae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych jednoliściennych*.

Biczownicy: **Kościk** B., bot. p. **Kościk**.

Biczownik, a f. lm. cy a) *ten, co biczuje*. b) *członek sekty umartwiających s. biczowaniem*. c) *ten, co w posty w kościele, ubrany w kapę, biczował s., kapnik*. 2. lm. f *narzędzie do biczowania*: Biczownikiem smagał go. Krech. 3. [B. lm. i] = a) *trzeci koń zaprzężony obok dwóch dyszlowych*. b) p. **Bicz**.

Biczowy *przym. od Bicz*: Pokuta, plaga, rana biczowa. [Koń B.] = *doprzeżony do dwóch dyszlowych*.

Biczówka, i, lm. i f. *wiś brzoźowa skręcona, służąca do umocowania tratwy u brzegu*. 2. [B.] *napiwek dawany poganiciom (koni, wołów itd.)*.

Biczycia, y, lm. e bot. p. **Biczownica**.

× **Biczycie**, y, yf *za czym = pędzić, gnać, sunąć*: Dziki ptak biczycy za gołębiem. Brańk. <?>

Biozyk, a, lm. i f. p. **Bicz**. 2. *sznurek, nitka koral*, *perł*, *paciorków*. <BI>

Biczokowaty *podobny do biczka*. Hist.: *Komórki biczokowate*.

Biczowski, a, lm. a f. p. **Bicz**. 2. a. **Biczowski**, [Biczyszczę] *brzonek bicza*.

[Biczyszczę, a, lm. a] p. **Biczysko**.

Bić, ije, il, **Bijać**. f. *kogo = zadawać mu razy, ćwiczyć, chłostać, siec, smagać, tuc, walić, uderzać, palantować, okładać, łomocić, grzmocić*: B. okrutnie = *katować*. Bitemu psu dość kij pokazać. Prz. (*wymustrowany to człowiek*). Nie w ciemnię bity

(= *domyślny, przezorny, sprytny, przeczorny, wytrawny*). † *Bitą winą = przestępstwo pobicia, grzywna*. Oznaczyć, być sądzonym o winę *bić*. Biję na bark = *krnąbrny, zły, narowisty* (przenosiąca z konia, bijącego tylnymi nogami w orczyk). Tu bij, tu nie wyleź. Prz. (położenie bez wyjścia). Bij zabij = a) rz. = *lotr, porywacz do bitki, zbójca*: Istny to lotr, bij zabij. b) *przym. = zawzięty, zjadły, śmiertelny, zagorzały*: Bij zabij nieprzyjaciel. c) *przys. gwałtownie, do upadłego, zjadle, zaciekle, na śmierć*: On bij zabij na niego. Bij zabij na kogo powstawać. [B. o eo, o kogo] = *za co, za kogo*. [B. na zabicie] = *na śmierć*. [B. dostać] = *dostać bicie*. B. po twarzy = *policzekować*. Przen. *przesła-dować, gnębić, dręczyć, trapić, zaluwać cioty*: Jestem na wszystkie strony bity. 2. eo, czym B. o eo a. w eo *uderzać, tuc, trącać, dzębiać, walić; łomotać, kołatać, grzmocić, stukac, bębnić*: B. pięścią w piersi, czołem o podłogę. Przen.: B. komu czołom a. × *kolanem = kłaniać s. B. w kotły, w bębny (= bębnić)*. B. w dzwony (= *dzwonić*). B. w bramę, we drzwi. B. nogami, kopytami = *tupać*. B. w kieliszki = *trącać s. niemi, szczękać*. Przen. B. głową o ścianę = *rozpaczać*. B. nogą o nogę. B. w dłonie = *klaskać, B. oklaski*. Dzwonić, *odzywać s., dzwiczęcać, brznieć, huczeć*: Godzina bije. Biją dzwony, pieją kury. Miek. *Wydzwaniac, wygłaszać*: Zegar godziny bije. Zegar bijący. Przen. B. w eo = *zmierzać do czego, godzić, dążyć, usiłować, pro-wadzić do czego, kierować na co*: Biję w to, aby na swoim postawić. 3. *kogo gromić, znosić, zwyciężać, pokonywać, razić*: Król bije wrogów. AS bije waleta (w kartach). 4. *zabijac, rznac, rzezać, szlach-tować, zarzynac, kłóć*: B. bydło, wieprze, drób. B. pchły. B. pchły na sobie = *wiskać s., pchlić s.*, *żart. wrządzać polowanie na pchły*. B. zwierzyne = *wybi-jac, trzebić*. 5. eo = *rozbijac, tuc, rabać*: B. kamienie na szosie, eukier, jaję. 6. *ubijac, wybijać, miesić, mieszać, bijac*: Bij ciasto, póki od łyki nie odsta-nie. B. piankę, krem. B. gling. 7. *strzelac, walić, prażyć, grzmieć, razić, palić, szturmować*: B. z dział. Ta strzelba bije o sto kroków. Pistolety tak da-leko nie biją, jak rusznice (= *nie noszą*). B. do miasta, do murów, w mury. Piurony biją (= *uderzają*). Grad bije = *tnie, tluče*. × *Deszcz bije = leje*. B. będą stoty. Karp. Światło bije w oczy = *razi, świeci*. Przen. B. w oczy = *rzucac s., upadac w oczy, być widocznym, jasnym, oczywistym, zwracać uwagę, być krzyżącym, razić*: Każdego to bije w oczy. Prawda tu bije w oczy. Woń bi-je w nos (= *razi, daje s. czuć, zalatuje*). 8. *buchać, wybuchac, żgać, wypływać, tryskać, wy-dobywać s., wytryskać, palać, rozchodzić s.*: Łuna bije. Źródło, fontanna bije. 9. *uderzac, napły-wać, strzelac do...*, *buchać, występować na...*: Hu-mory, krew biją do głowy. Ognie biją na mnie ze strachu. Aż pot zimny na nim bije. Miek. × *Sily na jejność biją, ze słabości te rumieńce*. [Młodości na nią były] = *napadły*. Trunek bije do głowy = *uźmie*. 10. na kogo, †w kogo, na eo; prze-ciw komu, przeciw czemu = *godzić, czyhać, uderzac, dybać, nastawać, nacierać, napadać, powstawać, obru-szac s., krakać, występować przeciw...*: Orzeł bije na zajęca z wierzchu. Gdy sowa z gniazda wyleci, wszystkie ptaki na nią biją. Orzechowski bił prze-ciw celibatowi. Tyś chciał B. w Liechtensteina? Sienk. [Bije na mnie gromada] = *napada*. 11. *uderzac, kołatać, drgać, tętnić, pulsować, poruszać s.*: Serce, puls bije. Dla ciebie me serce bije. † *Żyły bijące = tętnice, arterje*. 12. *wbiac*: B. gwoździe, pale w rzekę. *Ubiac, utykać, wlatczac, pakować, ładować, wpychać, napychać*: B. mięso do faski,

węgnę do worka. 13. *wybijać, wyciskać, wygniatać, prasować, wyluczać*: B. olej. B. holubce = *wybijac*. 14. *odbić, odciskać, tłoczyć, prasować, drukować*: B. dzieło, gazetę. B. cegłę (maszyną w formie). 15. *kuc*: B. monetę. Zapłaciłem za to 10 bitych talarów. B. herby na groszu. Jag. (= *odbić, wybić*). Cherubiny ze złota bitego. Wuj. 16. B. doły, rowy = *kopać, wykopywać, przeprowadzać*. B. drogę = *budować, ubijać, torować*: Gościeńce bity, B. szyb = *przebijac*. 17. (o koniu): B. bokami = *robić, dyszeć, tchnąć, zipać*. 18. B. górą = *unosić s.*, *mówić górnice, bić pod obłokami*. 19. [B.] = a) *gnębić*: Bieda bije. Psota (słota) bije. Zimnica biła. b) *dusić*: Wilk bije owce. c) [B. klina] *żart.* = *tłoczyć s.* *siedząc rzędem*. d) *przyszywać*: Łata na łate bije, ale gorzałecze pije. Prz. e) [B. kopy] *rzucić na wróżbę słonę w powale*. 20. *prow.* B. cukier = *rabac cukier*. 21. *myśl.* i [B.] (o przepiórce) *głos wydawać, nawoływać*: Ile razy przepiórka na wiosnę pierwszy raz bije, tyle złotych będzie kosztował korzec zboża. B. s. I. *bić samego siebie, walić s.*, *grzmocić s.*: B. s. w pierś. Przen.: B. s. w pierś = *przynuwać s. do win, wyznawać je*. 2. z kim *walczyć, wojować, toczyć wojnę*: Sobieski bił s. pod Wiedniem. Pojedynkować s., *strzelać s.* 3. o eo = *uderzać, tuc, grzmocić, dzębać a. rzucać sobą, obijać s.*, *motać s.*: B. s. głową o mur. Woda bije s. o brzeg. 4. \times *zam. bić, kołatać, tętnić, drgać, tuc s.*: Choć i serec s. biło. Pol. 5. [B. s.] *parzyć s.*

Bida, y, lm. y, Biga, Bieda wózek o dwóch kołach: Żydokwie latali tam i nazad bidkami. Krasz. Zdr. **Bidka, Biedka**. <Łć. biga, częściej bigae lm.>

[Bida, y, lm. y, Podczos] *kawalek kija, zastępujący złamaną sprychę*. <BIED>

Bidet, u, lm. y stoleczek z niedźwicą podłużną do objęcia pośladka i części pleciowych, in. konik, osiołek. <Fr. bidet>

Bideusz, a, lm. e człowiek biedny, biedota, chudeusz. <BIED>

Bidka, i, lm. i p. Bida.

Bidla, y, lm. y p. Bidło.

Bidło, a, lm. a a. y I. [B. a. Bylce] *belczka z zębami u brzozy*. 2. a. **Bijadło, Bidła, Bijaczka** tkac. rama, w której umieszczona jest płochka do przybijania wątku, in. lada; w lm. *nabilki, nabilki, zbijaczka*. <BI>

\times **Bidybidyhom** w odgłos bębna: *taratan, taratan-taratan*: W bębny B. bić zaczęto. Km. <Dżwn.>

[Bidzić, i, ii] *synac ciągle powoli*. <?>

1. [Bie, Bieże, Biedyć] *przys. a tak, a dyć, ano: Wież to ku kościółu! — Bie to ta i powięz. <?Bie + Że, Bie + Dyć>*

2. [Bie!] p. **Biec**.

Biec, !Biedz, biegnę a. \times **biegę, bieży a.** **biegnie, biegł, Biegnąć, \times Bieżeć, częstot. Biegnąć, \times Biegnąć, [Bie!] Bie! Biał! Bjoj! Bgoj! Biegá! bież, idź, ruszaj!** I. *isć szybko, lecieć, pędzić, gnać*: Pierwej niżeli biegnąć, naucezie s. chodzić. Krasz. Bieży, jak szewe z butami na targ. Prz. B. naprzód, dokąd. Biegłem tuż za niedźwiedziem. Mick. B. po wodę, po doktora. Biegnąć na wyścigi, w zawody, † na zawodzie, † B. zawód = *ścigać s.* B. za kim = *gonić go*. Przen.: Biegł lunetą po polu. Kaezk. 2. *śpieszyć s.*, *kwapić s.*, *dążyć, podążać*: B. na ratunek, na pomoc, z pomocą. Wierni bieżeli do męczeńskiej śmierci. Skar. (= *sził chętnie na nią*). Zegar bieży = *idzie*

za prędko, śpieszy s. Drzewo to bieży w górę. Birk. (= *wzrasta szybko*). † Biegać siłą na dom, na dziedzinę = *napsać*. B. na wozie, na koniu, łodzią = *jechać prędko*. Posły i gońce bieżeli nieustannie to do Nowogródka, to do Krakowa. Krasz. 3. *ciec, płynąć*: Strumień bieży po dolinie. *Prow.*: Woda, śmietanka z naczynia bieży = *kipi, leci, żart. ucieka*. † O biegunce, gdy przez dzieci bieży. Sien. 4. *ciągnąć s.*, *isć, prowadzić, wic s.*: Ścieżka bieglą po skalistych stopniach. Krasz. B. w górę = *piętrzyć s.*, *wzbiąć s.*, *wznosić s.*, *strzelać*: Skala bieglą prostopadłe w górę. Krasz. 5. *mijać, uciekać, schodzić, przemijać, uplywać*: Czas bieży. Roku i miesiąca bieżącego (= *tego*). 6. \times *kursować, krążyć, być w biegu*: Moneta bieży. Moneta bieżąca. 7. koło czego = *krzątać s.*, *chodzić, wojać s.*, *uganiać s.*, *latać, starać s.* *na wszystkie strony, zabiegać*: Nie biegasz, nie masz, nie szukasz, nie znajdziesz. Prz. 8. *szybko s.* *poruszać, latać, obracać s.*, *krążyć*: Biegać tu i owdzie. Reumatyzm biegnący (= *przenoszący s. z jednego miejsca w drugie*). Łódź bieży po jeziorze = *mknie, sunie, szybkuje, pomyka*. Ręce same po strunach biegnąć zaczęły. Krasz. (= *przebiegać, przesuwac s.*). Koło bieży na osi. Ziemia bieży koło słońca. Oko biegną z jednego przedmiotu na drugi. Oczy biegnące = *lutające, ruchliwe*. 9. † *udawać s.*, *odwoływać s.*: Jeśli dłużnicy ludzie cudzy, tedy aktor nie powinien tam biegać, gdzie oni do sądu należą. Musiał sam Orygenes do Rzymu biegać. Skar. <BIEG>

1. **Bieda, y, lm. y I. nędza, ubóstwo, niedostatek, brak, potrzeba**: B. rozumu uczy. Prz. Kiedy B., to do Żyda. Prz. Cierpieć, kłapać, pchać biedę (= *żyć w niedostatku, ubóstwie*). Wydobyc kogo z biedy. Dopuscił s. tego z biedy. B. dała mu s. we znaki, zabrała mu w oczy. Łata biedę jak może. B. nas łupi. W roku tysiąc osiemset ósmym urosła B. z kosmem. Prz. Ujdzie to od biedy = *w braku, w niedostatku czegoś lepszego, z potrzeby, z musu*. 2. *niedola, nieszczęście, przeciwnieństwo, zmartwienie, utrapienie, udrczenie, szkoda, klęska, plaga*: Mała B., krótki żal. Prz. Biednemu wszędzie B. Kupił sobie biedę. Narobił sobie biedy. Zwaliły s. na niego zewsząd biedy. Przyszędł tu na moją biedę. Pół biedy = *jako tako, ujdzie, dobrze, że nie gorzej*: Nam starym jeszcze pół biedy, ale temu dziecku. Krasz. 3. [B.] *postać nadprzyrodzona uosabiająca niedolę*: B. z Nędzą. B. śpi razem z Niedolą. Wypędzanie Biedy. 4. *biedak, niebożę, biedactwo, nieborak, mizerak, chudźcina; człowiek zbiedzony, chuchrak, wynędzniały, mizerak*: Taka to B., że litosć bierze patrzeć. 5. *zb. biedacy, nędza = nędzarze, mizeractwo, hołota*: Tam sama B. mieszka. 6. *terapaty, kłopot, ambaras, zmartwienie, kawał = skoweres, galamacja, bigos = kram*: Narobić komu biedy. Z nim tylko B.! (*niewiadomo co robić, położenie bez wyjścia*). Ona śpiewa, jak na biedę, tę piosenkę, co ja lubię. Syrok. (= *jak na złość, jak na nieszczęście*). 7. [B.] *chudoba, mienie*. 8. [B.] *kosz ruszany na dwie strony otwierający s.* 9. [B.] p. **Miesiączka**. 10. [B.] *potrawa z ziemniaków z wodą*. Zdr. [Biedka, Biedeczka]. Zgr. **Biedzki**. <BIED>

2. **Bieda, y, lm. y p. Bida.**

[Bieda] *przys. trudno*: B. to w trzeci dzień za wilkiem strzelać. Prz.

Biedactwo, a, blm., \times Biedastwo I. biedny stan życia, bieda, nędza. 2. *biedny, biedota, nieborak, nieszczęśliwy człowiek*: B. trzęsło s. od zima. 3. *zb. biedni ludzie, bieda, nędza, mize-*

ractwo: Tę część miasta zamieszkuje samo B. Hojnie dawał jałmużnę biedactwu. Jak poeznie B. to na mnie narzekać: „A czy wam zginąć pilno! czy my wam nie radzi?” Rom.

Biedaczek, czka, lm. czki p. Biedak: † Zagrać o biedaczku = *zagrać na nutę żalostną, zaśpiewać Tadeusza*.

Biedaczę, ęcia, lm. ęta *biedactwo, biedaczek*: Dzieci na mnie czekają... mam tych biedaczęć czworo. Krasz.

Biedaczka, l, lm. l forma ż. od Biedak; Biedniaczka.

[Biedaczkować się, uje ś., ował ś.] *biedzić ś.* <BIED>

[Biedaczkowanie się, a ś., blm.], czynność cz. Biedaczkować ś.

Biedaczy przym. od Biedak: Człowiek z zapasem ambicji, tej dumy biedaczey. Rol.

[Biedaczyć, y, y] *biedować, karować.*

Biedaczyna, y, lm. y m. p. Biedaczysko.

Biedaczysko, a, lm. a m. i ni., Biedaszyna *biedak wzbudzający litość*: B. na starość z zarostłą brodą chodził za jałmużną. Krasz.

Biedak, a, lm. kl, a. cy, † Biednik; × Biedniaka l. *człowiek biedny, ubogi, cierpiący biedę, mizerak*: Wspomagać proszących biedaków. 2. *człowiek nieszczęśliwy, gwałtowny, nieborak, niebożę*: Nastękali ś. biedacy nad zadaniem. Krasz. Zdr. **Biedaczek**, × Biedniaszek, † Biedaszek.

× Biedastwo, a, blm. p. Biedactwo

† Biedaszek, szka, lm. szki p. Biedak.

[Biedoczka, i, lm. i] p. Bieda.

Bieden p. Biedny: Drżeniem od trwogi w sercu bardzo B. Pol. Opuszczen i B. Kaczk.

[Biederka, i, lm. i] *kość ze zbitą a. zgniecioną kością biodrową.* <BIODR>

[Biedka, i, lm. i] p. Bieda.

Biedka, i, lm. i p. Bida.

[Biedkać, a, a], Biedkać] *narzekać*: Nie nie robi, tylko chodzi taj bídka. <BIED>

[Biedneńki] p. Biedniuchny: O Jaśku moim najmilszym, o sokoliku moim biedneńkim. Orzesz.

× Biedniaczka, i, lm. i p. Biedoczka: Jej niema, umarła i ta B. Krasz.

× Biedniaka, i, lm. i m. p. Biedak: Co tu mówić o wdowie i sierocie! On też B. jest. Krasz. Jakiś B. przyszedł gościńcem. Krasz.

Biedniaszek, szka, lm. szki p. Biedak.

Biedniątko, a, lm. a *biedactwo, biedak, nieborak, niebożę*: Przyszło na świat, zakwiliło i umarło, jakby wiedziało B., co je spotkało. Jeż.

† Biednica, y, lm. e forma ż. od Biednik.

Biednie, Bledno przys. od Bledny: B. ubrany.

Biednieć, eje, a] l. *biednym ś. stawiać, ubożać, podupadać*. 2. *mizernieć, słabnąć, nętliznić, podupadać na zdrowiu*: B. z nadmiaru pracy. 3. *marnieć, niszczyć*: Drzewa biednieją na piasku. Bydło biednieje na mokrej paszy.

[Biednieńki] p. Biedniuchny: Zaszłam zobaczyć, co z nim biednieńkim dzieje ś. Orzesz.

[Biednie, ęcia, lm. ęta, Biedzie] *biedak*: Charaktery biednięta, biedzięta. Psń.

† Biednik, a, lm. i p. Biedak. Ps. flor.

Biedniuchno przys. od Biedniuchny.

Biedniuchny, Biedniusi, Biedniuski, Biedniutki l. a. Biedniusięki, Biedniuteńki *bardzo, zupełnie biedny*. 2. a. [Biedneńki, Biednieńki] z *politowaniem, pieszczołtówie*: Alic z dziny wyleciała myszka, niedawno ś. biedniuchna ukazała światu. Biedniuchna moja stokrotko!

Biedniusi p. Biedniuchny.

Biedniusięki p. Biedniuchny.

Biedniusięno przys. od Biedniusięki.

Biedniusio przys. od Biedniusi.

Biedniuski p. Biedniuchny.

Biedniusko przys. od Biedniuski.

Biedniuteńki p. Biedniuchny.

Biedniuteńno przys. od Biedniuteńki.

Biedniutki p. Biedniuchny.

Biedniutko przys. od Biedniutki.

Biedność, i, blm. rz. od Biedny.

× Biedno p. Biednie.

Biedny, Bieden l. *niebogaty, niezamożny, ubogi, skromny*: Biednym stołem podzielić ś. z kim. Krasz. Biedno na nim ubranie. 2. *lichy, nędzny, głupi, mizerny, marny, niezmaczny*: I biedna mucha ś. broni. Biednego sukna na okrycie ciała nie zostawili. Ustrz. 3. *przen. politowania godny, nieszczęśliwy*: Biedna dziewczyna zapłonęła cała. Ciężko żyć biednej sierocie. Biedny naród, który proroków swoich kamieniuje. Biedna ofiara. Biedne człowieczysko. 4. [B.] *chory*.

Biedoklep, a, lm. y ten, co *biedę klepie, biedak, biledusz, nętlarz*: Bajka o chłopie biedoklepie. Gliń. J. <BIED + KLEP>

[Biedolić się, i ś., ii ś.] *biedzić ś., biedować.*

[Biedolach, a, lm. y, Biedolacha] *biedak*, <Ukr. bidolacha>

[Biedolacha, y, lm. y] p. Biedolach.

Biedota, y, blm. l. *biedność, biedactwo, bieda, ubóstwo, nędza*: Lepianka przy całej swej biedocie jeszcze była eudem przemysłu i pracy. Krasz. 2. *biedne mianie, chudoba, ubóstwo*: Trochę sukien i biedoty leżało bezładnie. Krasz. 3. *zb. biedacy, biedactwo, bieda, nędza, mizeractwo = ludzie biedni*. 4. *lichota, miernota, marnota, nędzota*: Na wystawie obrazów znajduje ś. sama B.! 5. *istota godna uzalenia, biedactwo, nieborak, niebożę*: Co ś. stanie z tą biedotą po śmierci rodziców? Co mi twóżyć bylinę biedotę. Pol. Zdr. Biedotka.

Biedotka, i, lm. i p. Biedota.

Biedować, uje, ował l. *klepać biedę, cierpieć niedostatek, żyć w ubóstwie*. 2. a. × B. ś. z kim, z czym = *męczyć ś., mordować ś., mozolić ś.* 3. *nad czym = biedzić ś., ślepczyć, kawęczyć, dukwić*: B. nad zadaniem. 4. × *biedać, narzekać, utyskiwać*: Biedują na matki, które ich porodziły. Górń.

Biedowanie, a, blm., czynność cz. Biedować.

[Biedra, y, lm. y] p. Biedro.

[Biedrawa, y, lm. y] *krowa z plamami na biodrach.* <Raczej od Biedronka, niżeli od Biedro>

[Biedrażka, i, lm. i] p. Biedronka.

[Biedro, a, lm. a] p. Biedro.

Biedronka, i, lm. i, Biedrzonka, [Krówka Matki Boskiej] *Boża krowka, [Biedrażka, Trusła, Mateczka, Babinka, Babka, Patronka, Katanka, Jedronka, Jedrzonka]* zool. (coccinella) *drobny chrząszcz trójczłonkowy.* <Zap. na wzór Czoa. bedruńka, zamiast berunka = baranek, bo inaczej owad nazywa się Panny Marie boruśka.>

[Biedrony] *gwiady, czerwony* (o bydło).

[Biedroń, ia, lm. ie a. Biedrun] *pszy wół*.

[Biedruła, i, lm. e] *psza krowa.*

[Biedrun, a, lm. y] p. Biedroń.

[Biedrzasty] *plamisty, laciasty* (o bydło, ziemniakach itp.). <Może od pstrej Bied(z)onki>

Biedrzeniec, ńca, lm. ńce bot. l. (pimpinella) *roś. z rodziny baldaszkowatych.* Gatunki: B. a n y ż (p. anisum). B. pospolity (p. saxifraga). B. wielki (p. magna). 2. [B.] *roś. coccis poloni-*

cus. < Śr. Łć. pi(m)pinella, Fr. pimprenelle, stąd Nm. Bibernel; przetłumaczono Nm. Biber = bóbry i zrobiono bieberzeniec, a potem, ze sl. do biodro, biedrzeniec >

†Biedrzny p. Biodrowy.

Biedrzonka, i, lm. i zool. p. Biedronka.

Biedrzycznik, a, lm. i a. Selernica bot. (enidium) roś. z rodziny baldaszkowych. Gatunek: B. żyłkowany (e. venosum). <? >

Biedrzyga, i, lm. i a. B. tarczowata, Kacza stopa, Kacza noga, Stopkowiec tarczowaty bot. (podophyllum) roś. z rodziny berberysowatych. <? >

Biedrzynek, nka, lm. nki a. Ostrogowiec bot. (centranthus) roś. z rodziny kozłkowatych. <? >

×Biedrzyznik, a, bhm. apt. żywoica silnie przeczyszczająca z biedrzygi tarczowatej, podofilin, podofilina. <? >

[Biedyć, Biedyć ta] p. [Bie]: Byłeś w domu? — B. to (=tak). <Bie + Dy + Ci >

!Biedz p. Biec.

[Biedza się, a ś., ał ś.] p. Bładować.

Biedzenie się, a ś. bhm., czynność cz. Biedzić ś. < BIED >

×Biedziciel, a, lm. e ten, który ś. biedzi.

×Biedzicielka, i, lm. i forma ż. od Biedzicielel.

[Biedzić, i, II] 1. *licho co robić, partolić, partaczyc, fuszerować: Coby ta gra! — ot biedzi.* 2. *biedę cierpieć: Biedził biedę wielgą.*

Biedzić się, i ś., II ś. *mordować ś., męczyć ś., walczyć, porać ś., trudzić ś., mozolić ś.:* Biedził ś. całe życie i niczego nie dopiął. B. ś. z kim, z czym = *pasować ś., borykać ś., walczyć:* B. ś. z uporem, ze wstydem, ze śmiercią. Lgnących i biedzących ś. z błockiem pobili. B. ś. z myślami (= *bić ś.*).

[Biedzię, ęcia, lm. ęta] p. Biednię.

Biedzisko, a, bhm. p. Bieda: A cóż tam u was bieda? O! srogie B. Krasz.

Bieg, u, lm. i f. *bieżenie, prędkci chód, pęd:* B. konia, sarny, człowieka. Szybki w biegu, dobry do biegu. B. gwałtowny, bystry. Konie ś. w biegu pieniały. B. wyścigowy = *rodzaj galopu, in. p. z c e w a ł.* B. strumienia, rzeki, okrętu, lokomotywy. 2. *przebieżenie toru wyścigowego:* W pierwszym biegu wygrał nasz koń. 3. *obrot, ruch, krażenie:* B. koła, ziemi, słońca, gwiazd, ciał niebieskich. 4. *ciąg, przeciąg, przebieg:* B. czasu. B. życia (= *droga, pasmo*). B. choroby (= *postęp, proces*). 5. *postęp, przebieg; kurs:* B. sprawy, nauki, literatury. × *Odhyć B. nauk szkolnych.* 6. *porządek, tryb:* † Krystus narodzon jest z żywota bez nasienia męskiego, przeciw biegu przyrodzonemu. † Narodzon jest nad obyczaj ludzki, krom biegu cielesnego. Zwykły B. rzeczy. B. świata, przyrodzenia, spraw państwowych. 7. × *obieg, kurs:* B. pieniądzy, papierów procentowych. Według biegu pieniądże brać mają. Herb. Puszczają w B. bilety bankowe. 8. [Biegi] lm. *biegawy:* Kolyska na biegiach. 9. *gicól = kąt, pod którym ś. przecina linja rozpościerania ś. warstwy z południkiem ziemskim.* 10. *myśl = noga jelenia, losia, danielca (u jelenia, in. badyl).* × *Biegi zajęcze = skoki.* × *Biegiem przys. = prędko, skoro, ochoczo, w skole, w lot:* Biegiem popędziła. Krasz. < BIEG >

[Biega, i, lm. I] *przyrząd u szezkarzni ręcznej, poruszający nogą i wprawiający w ruch szezkarznie.* < BIEG >

[Biegá!] p. Biec.

Biegacz, a, lm. e f. *ten, co szybko biega, szybkochód, szybkolbiegacz, bieg un, bieg a s, bieg u s, laufer:* B. biegający za zapłatą = *goniec,*

posłaniec, kursor. B., biorący udział w wyścigach = *zawodnik.* 2. *włóczęga, powsinoga, obieżyświat, łazęga, włóczykij, uszędobylski, łatawiec.* 3. [B. a. Biegun] = *wierzchni kamień w młynie a. w żarnach.* 4. p. Bieganec.

Biegaczka, i, lm. i forma ż. od Biegacz.

Biegać, a, ał p. Biec. B. ś. *myśl. (o zwierzętach) ubiegać ś. za samiecami, zaspakajaj popęd płciowy.*

Biegający: Ptaki biegające, zool. p. Ptak.

Biegalitas żart.: *Mieć biegalitem w czym = mieć biegłość, zręczność, wprawę.* Dobrz. < Niby Łć. z BIEG >

Biegalnia, i, lm. e *miejsce biegania, gdzie biegają w zawody, na wyścigi, do mety, tor wyścigowy.*

[Biegan, a, lm. y] *drzątek w izbie, za który trzymają ś. dzieci, uczące ś. chodzić.*

Bieganie, a, bhm. f. *czynność cz. Biegają.* 2. † *lek. p. Biegunka.* 3. *myśl. lot kuropatawy, drobia.* 4. *wet. czas popędu płciowego u zwierząt, gonienie, palenie ś., grzanie ś.:* B. u koni = *biecie ś. klaczy do ogierów.* B. u krów = *latowanie ś.* B. u owiec i zwierzyny płowej = *bekanie.* B. u wilków = *ruj, ruja.* B. u świń = *lochanie ś., knrowanie, hukanie.* B. u psów, wilków, kotów = *ciekanie ś.* B. u lwów = *rykanie, rykowisko.* B. u ptaków = *tokowanie.* B. u ryb = *tarło.*

[Bieganiec, ńca, lm. ńce, piec biegany, Biegacz] *duży staroświecki piec góralski.*

Biegania, y, bhm. *dlugie, ciągle powtarzające ś. bieganie, kłopot z powodu biegania, krzątania, latania:* Miałem dosyć około tego biegania.

Bieganka, i, bhm. *zabawa dziecięca = bieganie do mety.*

[Biegany] f. *rz. prędkci, drobny polonez.* 2. *przym.:* [Piec B.] p. Bieganiec.

Biegas, a, lm. y p. Biegacz. < Niby Łć. z BIEG >

Biegasowy *myśl.:* Myśliwiec B. = *pieszo polujący.*

Biegaczka, i, lm. i lek. p. Biegunka.

×Biegiwać, a, ał p. Biec.

Biegle przys. od Biegly.

×Biegliwy, ×Biegly, ×Bieźny *prędkci, szybki, szybkonogi, umiejący dobrze biegać:* Prędkie a biegliwe kartagińskie galery. Fal.

Biegłość, i, bhm. rz. od Biegly: × *Ma B., a ma biegalitem = zręczny do wszelkich sztuk, spraw, interesów.*

Biegly f. × p. Biegliwy: *Biegle nogi.* [Kołń B.] = *szybki.* Czas uciekł B. Kulig. 2. *doświadczony, uzdolniony, zdolny, ćwiczony, wprawny, znający ś., zręczny:* B. robotnik. B. w prawie, w naukach. Każdy w swym rzemiośle biegly. Prz. † B. czego = B. w czym, *świadomy czego:* Spuść ś. na zeglarza, mylnych dróg morskich bieglego. 3. × *zbiegly:* B. żołnierz, sluga, więzień. B., ego, lm. II rz. = *znawca, rzeczoznawca, ekspert:* Sąd wezwał bieglych dla zaopinowania w tej kwestji. Biegli zeszli na grunt dla ocenienia szkód.

Biegnąć, nie, biegnę p. Biec.

Biegowy *przym. od Bieg:* Karta biegowa = *dziennik pociągu, raport z jazdy na koleji żelaznej.*

Biegun, a, lm. y f. p. Biegacz. 2. *rumak bystry.* 3. × *mekler, faktor, stręczyciel, pośrednik, jednucz.* 4. *agent policji śledczej, rub. łapacz.* 5. *czop, czopek, wałek, na którym ś. co obraca:* B. u wrót. B. młynarski = *poprzęca.* 6. a. w lm. *Biegl płoza łukowata do bujania, kołysania:* B. u kołyski, fotela, konika drewnianego. 7. B. u śrub = *macica, nitra, niterka.* 8. [B.] p. Biegacz. 9. *astr. Biegun świata, kuli ziemskiej = krawce osi ziemskiej: Bie-*

guny świata a. bieguny równika. B. północny i południowy. Bieguny ekliptyki. Przen. w lm. = *pojęcia krańcowe przeciętne sobie*: Ciało i dusza są biegunami w istocie ludzkiej. 10. fiz.: Bieguny magnesu = *punkty na jego końcach, najwięcej przyciągające*: B. (magnesu) północny, południowy. Bieguny ognia galwanicznego = *końce obu metali, w skład tego ogniwka wchodzące*. Bieguny stosu galwanicznego = *końce dwu metali krańcowych, nie połączonych z metalami ogniw sąsiednich*. B. galwaniczny dodatni i ujemny. Bieguny maszyn magneto- i dynamo-elektrycznych. W meteorologii: Bieguny zimna = *ośrodku a. wyspy zimna = miejsca zimniejsze od miejsc otaczających*. II. fl. p. **Chlubownica**. 12. lek. † *drugi krąg szyjowy*. 13. mat. = a) Bieguny koła, na kuli = *końce średnicy prostopadłej do płaszczyzny tego koła*. b) w geometrii analitycznej *punkt stały na linii stałej kierunku*. c) B. prostej względem krzywej danej drugiego rzędu, np. koła, elipsy. d) w teorii funkcji *wartość zmiennej, dla której funkcja staje się nieskończoną*.

Biegunciecznik, a, lm. i bot. (simaruba) [**Bieguniec**] ros. z rodziny *biegunciecznikowatych*. Gatunek: B. gorzki a. Symaruba (s. amara).

Biegunciecznikowaty, bot.: Rośliny biegunciecznikowate (simarubaceae) = *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych*.

[**Bieguniec**, *ńca*, lm. *ńce*] I. p. **Bieguniecznik**. 2. *koń*. Pśń.

Biegunka, i, lm. i I. † *biegaczka, niespokojny duch, kobieta latawiec; wszędobylska*. 2. [B.] *cielica półtoraroczna*. 3. [B.] *łolka, łofika w naboju*. 4. a. † **Bieganie**, **Biegaczka**, † **Bieżączka**, † **Ciekączka**, [**Bieżenie**] lek. (diarrhoea) = *częsty odchód płynnych, rzadkich stolców, rozwołnienie, laska, djarja*: B. biała, pokarmowa. Krwawa a. czerwna B. = *dyzenterja*. Przen.: Biegunkę cierpi, B. go napadła = *nigdzie miejsca nie zagrzeje, niespokojny duch, biegus, latawiec, wszędobylski*.

Biegunkowaty podobny do *biegunki*: Stolce lipkie, ślegmiste, niby biegunkowate.

Biegunkowy przym. od **Biegunka**.

Biegunowanie, a, blm., **Polaryzacja światła**, fiz. *zmiana zasadniczych własności promieni światła, wywołana przez odbicie, załamanie a. inne przyczyny*: B. prostolinijne = *przy którym eter drga po liniach prostych*. B. obrotowe, kołowe a. eliptyczne (*gdy cząsteczki eteru obiegają po liniach krzywych*). B. zupełne, częściowe. Płaszczyzna polaryzacji = *płaszczyzna prostopadła do płaszczyzny drgań*. B. chromatyczne (= *połączone z objawami barwnymi*). B. elektryczne a. galwaniczne = *pokrywanie się elektrodów produktami rozkładu elektrolitów, osłabiające prąd*.

Biegunowo przys. od **Biegunowy**: Własności B. odrębne (= *wręcz, uprost*). Pojęcia B. odmienne.

Biegunowość, i, blm. I. *własność pojęć jednorodnych, a jednak uprost przeciwnych, polarność*. 2. *fiz. własność posiadania biegunów*: B. magnetyczna. B. elektryczna. 3. *mat. związek a. własność geometryczna, wiążąca dwie figury wzajemnie biegunowe*.

Biegunowy przym. od **Biegun**: Krzesło biegunowe. Wysokość biegunowa = *szerokość geograficzna*. Biegunowa odległość gwiazdy = *odległość jej kątowa od bieguna świata*. Koła biegunowe. Wiatry, prądy biegunowe (= *od strony bieguna*). Zorza biegunowa = *północna a. południowa*. Łądy, morza, podróże biegunowe = *podbiegunowe*.

Oś biegunowa. Trójkąt B. Krzywa, prosta biegunowa. Działanie biegunowe. Figury geometryczne wzajemnie biegunowe. Anat.: † **Stawoskład B.** = *staw zawiasowy* (ginglymus).

Biegus, a, lm. y I. p. **Biegacz**: Twardowski dosiadł biegusa. Miek. Twardokopytne biegusy. Ml. 2. × w lm. *bieganie tu i owdzie bez celu, włóczęga, tulactwo, wałęsanie* ś.: Już to rok tych biegusów trzeci i dziesiąty; próżnom ś. jak Żyd włóczył. Tremb. 3. **Dragan**, **Draganek** zool. a. (tringa) *ptak podkasalę*. Gatunki: B. krzywodzioby, [Kuliczek] (t. subarquata); B. płaskodzioby [Biegusek]; B. rdzawy, [Kanutek] (t. cinerea); B. zdrobniały, [Biegusek] (t. minuta); B. zmienny (t. variabilis). < Niby z Łć. BLEG >

[**Biegusek**, ska, lm. skł] p. **Biegus**.

Biegusy, ów, blp. (tringinae) *rodzina ptaków brodzących*.

Biel, i, blm. ż., × **Bil** I. a. [**Biała**] *rzecz biała, szata biała*: Postać cała w bieli. Malcz. 2. † *jednwab biały*: Dziesięć opon z bieli kręconej. 3. † B., [B.] *zb. nici najcięższe, bardzo białe*: Przędź B. Szyć bielą. 4. † a. † **Bil** *myła pszenica; bulka*. 5. B. mleczna p. **Analin**. 6. [B., **Biała**, **Bielica**] *mokrudło, mizina, bagno; mokra, podmokła łąka; polana w lesie; niżki las bagnisty; sucha łąka, wygon*. 7. [B.] m. p. **Biała**. 8. [B., **Biél**, **Bielik**] *przen.: słonina podsłonna*. 9. [B.] *bielmo*. Patrzeć ś. *biélem = niechętnie, z pode lba*. 10. bot. = a) u, lm. e m. *biaława warstwa drzewa niedojrzałego tuż pod korą*. b) p. **Mleczaj**. 11. chem. *barwnik biały*: B. ołowiana = *blewas*. B. cynkowa = *cynkows*. B. indygowa. 12. † lek.: B. pancerzowa p. **Rdzeń**. 13. B. talkowa a. **Federwajs** *talk w proszku, wysypywany do rękawiczek i obuwia, aby łatwiej wchodziły*. < **BIAŁ** >

Biała, i I. [B., blm.] p. **Biel**. 2. bot. [**Biel**] (agaricus gleditschii) *grzyb z rodzaju bedliki*. 3. lm. e a. **Bielka**, × **Bielka**, × **Bila** *myśl = popielica, wiewiórka*; w lm. = *futro popielicze*.

Bielactwo, a, blm. lek. (leucoderma adnatum) *wrodzony brak barwnika skóry, albinizm*.

[**Bielaczek**, *ozka*, lm. *czki*] p. **Szlacharek**. [**Bielac**, a, ał] I. często *bielić*. 2. a. B. ś. *bielić ś., bielić*.

Bielak, a, lm. i I. bot. p. **Mleczaj**. 2. × lm. **oy**, **Bielac** lek. *człowiek dotknięty bielactwem, albinos*. 3. zool. = a) p. **Warzywnik**. b) p. **Zajgo**.

× **Bielanin**, a, lm. *anie Kamedula*. < Od nazwy miejsce. Bielany >

[**Bielany**, **Bielasy**] *białawy*.

Bielarka, i, lm. i forma ż. od **Bielarz**.

Bielarnia, i, lm. e, † **Bielnica**, **Bielnia**, **Bielnik**, **Blech**, **Blich**, **Bielawa** *miejsce, gdzie białę płótno*. **Bielarz**, a, lm. e I. *który białę, pobiera*. 2. *blecharz, który płótno białę, blechuje*. 3. *pobielacz, który czyni pobiera*.

Bielas, a, lm. y I. *zwierzę białego koloru, biały, białuszek*. 2. żart. *jasny blondyn*. 3. [Bielasy lm.] *rodzaj ziemniaków*.

[**Bielasy**] p. **Bielany**.

Bielawa, y, lm. y I. p. **Bielarnia**. 2. [B.] *państwo*; *łąka błotna*. 3. [B.] p. **Białocha**.

Bielcowaty podobny do *bielca*; zool.: Owady bielcowate (termitidae).

Bielczany p. **Bielczy**.

[**Bielczuk**, a, lm. i] *czerpak, czerpullo*. <? Może w związku ze Sł. béltcougъ = pierścień, Srb. bičug = kółko żelazne >

Bielczy, Bielczany przym. od **Bielka**, *popielico-
wy, popielaczy, wieściowczy*: Skórka bielcza. Goł.
Bieldrzan, a, lm. y bot. p. **Kozłek**. <Śr. Łć.
valeriana, przez. Nm. sld. Baldrian>

Bielec, lea l. [B.] lm. **Ice** p. **Boleń**. 2. [B.]
lm. **Ice biel** (w drzewie). 3. lm. **Icy** p. **×Bielak**.
4. lm. **Ice**, zool. (termes) *termit, prasiatnica towa-
rzyska z rodziny bielcowatych*.

Bieleć, eje, at l. *stawać s. białym*: Płótno od
wody i słońca bieleje. Głowa bieleje = *siwieje*.
Dzień bieleje (= *świata*). 2. a. **Biellé s.** *ukazywać s.*
w kolorze białym: W dali coś bieleje. Piersi
jej, alabastrem co niegdyś bieleły.

[**Bieleńnia**] przys. w *biały dzień*: Djabeł bie-
leńnia s. pokazuje. <BIAŁ + DN>

[**Bieleńniowy**] *odbywający s. w biały dzień*: To
jesz oszukajstwo bieleńniowe.

Bielej st. w. od **Biało**.

[**Bielejaki**] p. **Bylejaki**. <By + L(e) + Jak>

Bielenie, a, blm., czynność cz. **Biellé**: B. do-
mu, płótna, drzew, wosku, sałat.

Bieleń i, i, blm. ż.: B. ołowiana = *barwnik uży-
wany w farbiarstwie*. 2. a, lm. e m., zool. p.
Rap.

[**Bieleńki**] *bieluchny*: Zima zimeńka bardzo
bieleńka. Pśń. Koń, jak łabędź bieleńki. Pśń.
Idzie dusza bieleńka (mara).

[**Bieleń, u**, lm. y] p. **Bilet**.

Bielezna, y, lm. y zool. p. **Rap.**

Bielica, y, lm. e l. *rodzaj gleby: ziemia glinco-
wata, gлина w piaskiem*. 2. † = *wieniorka*. 3. [B.]
biała owca. 4. bot. p. **Bylica**. 5. × *lek*. p. **Bia-
łozka**. Zdr. **Blellecza**.

[**Bielicha, y**, lm. y p. **Białocha**. <BIAŁ>
Bieliczany przym. od **Bielica**, **Byllezany**:
Proch B.

[**Bieliczek, czka**, lm. czki] p. **Blellk**.

Bieliczka, i, lm. l i. p. **Bielica**. 2. † p. **Bie-
lidło**. 3. [B.] *koza biała*.

† **Bielczkować, uje, ował** *farbować bielczką,*
bielić twarz, blanszować.

† **Bielczkowanie, a**, blm., czynność cz. **Bielcz-
kować**.

Bielcznik, a, lm. i a. **Welnasta główka** bot.
(*eriocephalus*) *ros.*

Biellé, i, H l. *robić białym, malować na białe*:
Któż będzie umiał śnieg B. a. iljg zdobyć? Birk.
B. izbę wapnem = B. × *Przen.*: Czarne B. = *robić*
z czarnego białe, podawać fałsz za prawdę. Księ-
żyze bieli szczyty gór = *wysrebrza*. 2. B. twarz =
*blechować, powlekać bielidłem, blanszować, pudro-
wać*. 3. *blechować, wybielać*: B. płótno na słoń-
cu. 4. B. naczynia metalowe cyną = *polnelać, da-
wać pobiałe*. B. srebrzem = *posrebrzać*. B. srebro =
odświeżać, warząc je. 5. *zaprawiać śmietanką,*
śmietanką, mlekiem, zabielać: B. zupę. 6. B. za-
jaca, królika itp. = *zdejmnować z niego skórę, opraw-
niać*. 7. × *wyjaśniać, wypogadzać*: Zaseppia nie-
bo i znouy je bieli. Nar. 8. ogr. *wybielać, ble-
chować = pozdawać salate goryczy przez obsypanie*
ziemią a. obwiązanie łosci stomy. B. s. l. p. **Bieleć**:
Gdy pannie młodej włoża czepiec na głowę, wy-
krzykują: Oj, bieli śl × *Przen.*: Bieli s. z wierz-
chu, wewnątrz czarny = *człowiek pozornie tylko do-
bry*. 2. *bielić sobie twarz, blanszować s., pudrować*
s. 3. × *wyjaśniać s., wypogadzać s.*: Niebo s.
bieli.

Bielidło, a, lm. a l. a. † **Biellecza** *farba bia-
ła do bielania twarzy, blansz; puder*. 2. *węglan*
ołowiu: B. ku bielaniu starych sreber.

Bielidy, ów, blp. astr. *meteory czyli gwiazdy spa-
dające, powstałe z rozsypania s. komety Bieli*.

Bielik, a, lm. l i. [B., **Biéliczek**] *słoninka podskór-
na, szpanderek*. 2. a. **Orzeł B., Orzeł białogłów,**
Łomignat, Orzeł białogon (*haliaëtos albicilla*)
wielki ptak drapieżny z rodziny orłów.

Bielikrasa, y, lm. y bot. (zantedeschia) *ros. z ro-
dziny obrazkowatych* <BIAŁ + KRAS>

× **Bielina, y**, lm. y *futro z białych zajęcy*. Goł.

Bielinek, nka, lm. nkl zool. p. **Białek**.

† **Bielinka, i**, lm. i *rodzaj wozu, bryczki*. Goł.

× **Bielinkowy p. Bielistkowy**.

× **Bielinki, ek**, blp. p. **Bielistki**.

[**Bielis, a**, lm. y] p. **Białas**.

[**Bieliska, i**, lm. i] *dziwczynna z białemi wło-
sami*.

Bielistki, ek, blp., × **Bielinki** *futro z brzusków*
wiewiórek popielic.

Bielistkowy przym. od **Bielistki; Bielinkowy**,
† **Bieliznowy**: Szuby bielistkowe. Goł.

Bielistrza, y, lm. e bot. (bartonia) *ros. z ro-
dziny oźwiowatych*. <?>

Bielizna, y, blm. l. *białość, kolor biały*: Od
owej wspaniałej, wśród powszechniej bielizny
i szarzyzny świeżej stodoły. Orzesz. Odjąć
trzeba od gorzałki bieliznę. 2. × *włos biały, si-
woizna*. 3. *chusty, rzeczy do prania, jak koszule,*
majtki, spódnice, chustki, prześcieradła itp.: Powleć,
wziąć czystą bieliznę. Prac, suszyć, maglować,
prasować, znaczyć bielizną. Pralnia bielizny.
B. stołowa = *serwetki, obrusy*. Niewiasty święte
w śnieżnej bieliznie. Len. (= *w białym ubraniu*).
4. *rzeczy białe, stos czego białego*: B. w drzewie
(pod wierzchnią skórą aż do rdzenia—albumum).
5. *zbiorowa nazwa drobnych rybek różnego gatun-
ku*. 6. † *skórka wieniorka*. 7. zool. p. **Rap.**

† **Bieliznowy p. Bielistkowy**. Hel.

Bielizniany przym. od **Bielizna**: Szwalnia bie-
lizniana. Zakład B.

Bielizniarka, i, lm. i *szwaczka bielizny*.

Bielizniarski przym. od **Bielizniarz**: Prze-
mysł B.

Bielizniarstwo, a, blm. *przemysł bielizniarski*.

Bielizniarz, a, lm. e *właściciel szwalni a. skle-
du bielizny*.

Bielka, i, lm. l p. **Bieła**.

Bielmo, a, lm. a l. a. **Białko** bot. (albumen)
*pokarm dla zarodka roślinki, nagromadzony w na-
sionach większości roślin*. 2. a. † **Bilmo** lek. (=
a) (*leucoma*) *plamka biaława na rogówce oka,*
skalka na oku, blonka, zaćmienie rogówki. b) † **Sza-
re B. p. Zaćma**. × B. *perłowe* (*macula mar-
garitacea*). c) p. **Białkówka**. 3. *przen. zaćmie-
nie unysłu, zaślepienie, stramność*: Wypolero-
wał jego rozum, a zdjął z unysłu jego B. Górn.
Podarunki wzrokowi sędziogo B. na oczy przy-
wodzą. Koch. Zaćmęło mu B. z oczu schodzić =
przejrział; rozjaśnił s. jego pogląd.

Bielmok, a, lm. l bot. (*argemone*) *ros. z rodzi-
ny makowatych*,

† **Bielmooki bielmem dotknięty**. <Bielmo + OK>

Bielmować, uje, ował *bielić, robić mglistobia-
łym*: Bładość smętna pędziem bielmowana.
Kraśin.

Bielmowaty zawierający bielmo: Nasienie biel-
mowate. Rost.

Bielmowy przym. od **Bielmo**. Bot.: Nasiona
bielmowe a. **Białkowe** = *posiadające bielmo*.

[**Bielmy, ów**, blp.] *rodzaj grzybów*.

Bielnia, i, lm. e l. p. **Bielarnia**. 2. *warsztat*
memiczny, na którym srebrzy monety.

† **Bielnica, y**, lm. e p. **Bielarnia**.

Bielnik, a, lm. i f. p. **Bielarnia**. 2. *pęzel do bielenia*.

[Bielny] (o sianie) z [bieli], *blotny*.

Bielojad, a, lm. y zool. (hylesinus) *chrząszcz czterocłonkowy z rodziny drwalnikowatych*. <Biel+JAD>

Bielony przym. 1. *wapnem, białą farbą pociągnięty*: Dom, pokój B. 2. *pobiałą metaliczną powleczony, pobielany*: Rondel B. 3. *zaprawiony śmietaną a. mlekiem, zabieleny*: Buraczki bielone. Kawa bielona (=biała).

Bielotocz, a, lm. e zool. (apate) *chrząszcz czterocłonkowy z rodziny drwalnikowatych*, in. kapturnik. <BIAŁ+OIEK>

Bielowaty, × **Bilowaty** *podobny do bielu*.

Bielszy st. w. od **Biały**.

Bielucha, y, lm. y] f. p. **Płoc**. 2. [Bieluchy lm.] *gatunek ziemniaków*.

Bielucho przys. od **Bieluchny**.

Bieluchny, **Białuchny**, × **Bieluczki**, [Bieluczki], **Bielusi**, **Bieluski**, [Białuski], **Bielusienki**, **Białusienki**, **Bielusieneczki**, **Bielutki**, **Białutki**, **Bielutenki**, **Bieluteneczki**, [Bieleńki] *zupelnie biały, bardzo biały; miłuchny przez swoją białosć*: Bieluchna wędna, płoc.

× **Bieluczki** p. **Bieluchny**.

× **Bieluczko** przys. od **Bieluczki**.

Bieluga, i, lm. i p. **Rap**.

Bielun, a, lm. y bot. p. **Bieluń**.

Bielunin, u, blm. apt. p. **Daturyna**.

Bieluniowy przym. od **Bieluń**.

Bieluń, a, lm. e, **Bielun**, [Bielun], **Datura** bot. f. (datura) *rośl. z rodziny psiankowatych*. Gatunek: B. pospolity a. Dziędzierzawa, Dziędzierzawa, Denderewa, Dendera, Dziędziera, Pindyrynda (d. stramonium). 2. p. **Łulek**. <?>

Bielusi p. **Bieluchny**.

Bielusieneczki p. **Bieluchny**.

Bielusieneczko przys. od **Bielusieneczki**.

Bielusienki p. **Bieluchny**.

Bielusienko przys. od **Bielusienki**.

Bielusło przys. od **Bielusi**.

Bieluski p. **Bieluchny**.

Bielusko przys. od **Bieluski**.

Bieluteneczki p. **Bieluchny**.

Bieluteneczko przys. od **Bieluteneczki**.

Bielutenki p. **Bieluchny**: Firanki jak śnieg bielutenkie. Kaczk.

Bielutenko przys. od **Bielutenki**.

Bielutki p. **Bieluchny**.

Bielutko przys. od **Bielutki**.

Bieldrzan, a, lm. y bot. p. **Kozłek**. <p. **Bieldrzan**>

× **Bielka**, i, lm. i f. p. **Bieła**. 2. *pieniądz wyrównujący wartość skórcie bieli*. 3. [B.] p. **Białka**. 4. [Bielka] *grunt jasny, gliniasty*.

Bielucha, y, lm. y, [Białucha] *gatunek ryby*,

Bieluga, i, lm. i zool. f. (delphinus leucas) *zwierzę ssące z rzędu wielorybów*. 2. p. **Wiz**. <Ros. bėluga>

[Bielun, a, lm. y] p. **Bieluń**.

[Bieły] p. **Biały**.

[Bieluduga, i, lm. i p. **Binduga**.

× **Biera**, y, lm. y p. **Bierka**.

× **Bieracz**, a, lm. e, × **Bierca** *ten, co biera, poborca*: B. podatków. <BIOR>

× **Bieraczka**, i, lm. i forma ż. od **Bieracz**.

Bierać, a, af p. **Brać**: Tabaki nigdy nie bierali. Miek.

Bieranie, a, blm., *czynność cz. Bierać*.

× **Bierca**, y, lm. y p. **Bieracz**.

[**Bierce**, a, lm. a, **Bierce**] f. *orzyczk*. 2. *drązek do dźwigania konewek, szondy*. <p. **Barczyk**>

† **Bierozak**, a, lm. i *księga, kontrola do zapisywania danin, opłat od włościan*: B., gdzie zapisują podatki i biernie. Pot.

Bierczy myśl: Chart B. = *odrązu biorący kota, chwytny*.

† **Bieret**, u, lm. y p. **Biret**: *Czapka za B. Prz.* (= *piękne za nadobne*). Zdr. † **Bieretek**.

† **Bieretek**, tka, lm. tki p. **Bieret**: B. miała na głowie z feretkami. Raj. Odejmuje Pan córkom sjońskim manele i bieretki. Wuj. Mówi o bieretkach kobiecych Rej i Górnieki. Goł. <p. **Beret**>

† **Bieretka**, i, lm. i p. **Biret**.

f. **Bierka**, i, lm. i, [Birka], × **Biera** f. × *krążek, kamień warcabowy*. 2. × w lm. *gra w warcabach a. szachy*. 3. [Bierki, Birki] *łupane przeliki do gry*, in. pliszki: Gra dzieci w B. 4. *lewa, bitka w grze karciowej*. 5. × *galka wyborcza, kreska*. 6. × *przen. dola, los; wyrok, dekret*: Bić ś. cheez koniecznie! a nuż opak B. padnie? Pot. Padła nań sądów boskich B. Pot. 7. [B.] *znaczek a. marka, jako dowód na wręczony przedmiot*. 8. [B.] *walczek, na którym kleszczek (iglica) robi ś. sieć rybacka*. <Chociaż na pozór wyraz ten zdaje się należeć do brać, zdaje się jednak, że jest pochodzenia Azjat.; por. Tat. bermək = brać, Węg. bér = żołąd, czynsz itd.>

2. **Bierka**, i, lm. i p. **Birka**.

× **Bierkowiec**, wca, lm. wce p. **Berkowiec**: *Nie-jeden lmu B. Pol.*

† **Bierkowsko**, a, lm. a p. **Berkowiec**.

[**Bieria**, i, lm. e] p. **Berio**. <Zap. BIOR>

Bierma, y, lm. y bot. (bridelia) *rośl. z rodziny wilczomleczowatych*. <?>

[**Biermac**, a, af] p. **Bierznować**.

[**Biermanie**, a, lm. a] p. **Bierznowanie**.

[**Bierznować**, uje, owa] p. **Bierznować**.

[**Bierznowanie**, a, lm. a] p. **Bierznowanie**.

† **Biermuszka**, i, lm. i *polewka piwna, gramatka*. <Nm. Biermus>

[**Bierna**, y, lm. y] ż. p. **Bierwiono**.

† **Biernat**, a, lm. owie *głytas, prostak, nącik*: Prostak ci ja; prosty ja B. Prz. <Od imienia Bernard>

Biernatek, tka, lm. tki, *Pustelnik mały skorupiak morski, mieszkający w pustych skorupkach mięczaków*.

† **Biernia**, i, lm. e, † **Birnia** *pobór, danina, dań, podatek*. <BIOR>

[**Bierniak**, a, lm. i] *sznurek*. <Zap. BIOR>

Biernie przys. od **Bierny**: *Zachować ś. B.*

Biernik, a, lm. i gram. *przyrostek czwarty*.

[**Bierno**, a, lm. a] p. **Bierwiono**.

Bierność, i, blm. rz. od **Bierny**; p. **Recepcyjność**: B. i posłuszeństwo było własnością jego charakteru.

Bierny f. × *lubiący brać, chciwy, łakomy, łapczywy*: Biernie wilka charty. Koch. (= *chciwa na wilka*). 2. × *na który ś. łatwo bierać, chwytają, łapczywy, pojętny*: Nazywał zaręczyny najbierniejszą wędką na dziewczęta. 3. × *obszerny, biorący w ś., mogący wiele objąć, pojemny, ładowny*: Bierna szkuta. Oss. 4. [B.] *żywny, wydajny*: Ziemia bierna. 5. [B., **Biorny**] (o koniu) *działania czujegoś, obagły wpływom zzewnątrz*. b) *zachowujący ś. obojętnie, bez oddziaływań wobec działań; nieodporny, podatny, pasywny*: B. wykonawca rozkazów. 7. han.:

Bieżny 1. × p. **Biegliwy**. 2. † *zwyczajny, przyjęty, potoczny, przeważnie używany*: Wyraz B. Forma językowa bieżna.

Bifilarny fiz. dwumilkowy: Bifilarne zawieszenie igły magnesowej. Magnetometr, elektroskop B. Cewa indukcyjna bifilarna. <Now. z Łé. bi- = dwu- † filum = nié>

Bifsztzyk, czka, lm. czki p. **Bifsztzyk**. <p. Befsztzyk>

Bifsztzycko, a, lm. a m. a. ni. p. **Bifsztzyk**.

Bifsztzyk, u, lm. i p. **Befsztzyk**. Zdr. **Bifsztzyczek**. Zgr. **Bifsztzyczko**.

Bifurkacja, i, lm. e 1. *rozdzielenie ś., rozwidlenie, rozszczępienie ś. widłowe*: B. kolei, galęzi. 2. *gł. rozszczępienie ś. rzeki, jeziora, łączące dwa systematy wodne*. <Now. z Łé. bifureus = widłowaty>

Bifurkacyjny przym. od **Bifurkacja**: Tor B.

1. **Biga**, i, lm. i p. **Bida**: Koła naszych big prawie ś. o siebie otarły. Krasz.

2. **Biga**, i, lm. i p. **Bika**.

Bigajza, y, lm. y *żelazko do prasowania peruk*. <Nm. Biegeisen>

Bigam, a, lm. owie p. **Bigamista**. <p. Bigamja>

Bigamicznie przys. od **Bigamiczny**: B. ożeniony. Szuj.

Bigamiczny przym. od **Bigamja**.

Bigamista, y, lm. ści, **Bigam** 1. *mający dwie żony naraz*. 2. *zwolennik bigamji*.

Bigamista, i, lm. i 1. *mająca dwóch mężów*. 2. *zwolenniczka bigamji*.

Bigamja, i, lm. e *związek małżeński z dwiema żonami jednocześnie, (= dwużęństwo), a. z dwoma mężami*. <Now. z Łé. bi- = dwu- † Gr. gámos = małżeństwo>

1. **Bigiel**, gla, lm. *gł. odmiana psa*: Bigle i cetero to temat niewyczerpany. Es. Zdr. **Bigielek**. <Ang. beagle>

2. **Bigiel**, gla, lm. *gł. okucie do portmonetki*. 2. [**Bigle**, blm.] *strzemię*. 3. *czelom. szczegół w maszynie do odlewania czcionek*. 4. *kosz. pręt w wyrobie koszykarskim, podtrzymujący jego formę i nadający mu moc*. 5. *pusz. ozdoba rogowa u broni*. 6. *zdń. górna część ramy zdumskiej roboty, zwykle owalna, u otworu kominka pokojowego*. Zdr. **Bigielek**. <Nm. Bügel>

Bigielek, lka, lm. lki p. 1., 2. **Bigiel**.

Bigonjowaty bot.: Rośliny bigonjowate, p. **Surmiowate**. <Od nazwiska Fr. Bignon † 1656>

Bigocki przym. od **Bigot**.

Bigofon, u, lm. y *narzędzie tekturowe formy tego instrumentu muzycznego, przypominające muzykę na grzebieniu*. <Now. z nazwy wynalazcy Fr. Bigot † Gr. foné = brzmienie, dźwięk, mowa>

Bigofonista, y, lm. ści *grający na bigofonie*: Na popisie bigofonistów wykonane będą najulubieńsze utwory muzyczne.

Bigoraj, a, lm. e gm. *dragal, niezgrabjasz*. <Zam. Bitgoraj = chłopisko z okolic miasta Biłgoraja>

Bigorajka, i, lm. i forma ż. od **Bigoraj**.

Bigos, u, lm. y 1. *potrawa z mięsa pokrajane-go*: B. hultajski z różnych mięsów z kapustą. B. to wezorasza potrawa. Prz. (= rzecz nieswieża, odgrzewana). 2. *przen. rzeź, siekawina*: Nawet starce zgrzybiałe, baby, śpitalne kaleki, rąbali Tatarzy na bigosy drobne. Zim. 3. *przen. zamieszanie, mieszanina, zamęt*: Będzie B. jaki nowy z odszczepieństwa tego. Birk. Narobić bigosu =

nabawić siebie i drugich kłopotu, nawarczyć pwa. Zdr. **Bigosik**. <Nm. Beiguss = sos, podlewa>

Bigosik, u, lm. i p. **Bigos**.

Bigosować, uje, ował kogo = *robić z niego bigos, ćwiertować go*: Podajcie go nam, zaraz go tu będziemy bigosowali. Pas.

Bigosowanie, a, blm., *czynność cz. Bigosować*: Gdy ś. sto tysięcy braterskich szabel zbierze, łatwo ś. jakoweś B. może uczynić. Sienk.

Bigosowy przym. od **Bigos**: Sztuka mięsa bigosowa.

Bigot, a, lm. ci *człowiek zabobonnie przesadny w wierze i nabożeństwie, nabobnisz*. <Fr. bigot, Nm. Bigott itd. z Dnm. bi goto = dalibóg; przeważano świętoszków wyrazami, które ciągle mieli na ustach>

Bigoterja, i, blm., *Bigotyzm zabobonna przesada w wierze i nabożeństwie*.

Bigoteryjny przym. od **Bigoterja**: Należał do wszystkich stowarzyszeń bigoteryjnych. Bał.

Bigotka, i, lm. i forma ż. od **Bigot**

Bigotyzm, u, blm. p. **Bigoterja**: Bigotyzmowi zdawało ś. to nie do zniesienia. Tarn.

† **Bigwanty**, ów, blp. *jakas broń*. Hol. <Zap. Śr. Grn. wiegwaeto = ryszstunek>

Bijacz, a, lm. e gór. *robotnik, ubijający sól w beczki*, in. *be cz k o w y*. <BI>

[**Bijaczek**, czka, lm. czki] p. **Bijak**.

[**Bijaczuszek**, szka, lm. szki] p. **Bijak**.

Bijaczka, i, lm. i p. **Bido**.

Bijać, a, at p. **Bić**: Żebyś było dobre, nie bijaliby cię. Pśń. [Koryto, co swinie na nim bijają].

Bijadło, a, lm. a p. **Bido**.

Bijak, a, lm. i 1. *co ś. bija, co ś. rad bija, rębacz, zawadzajka, awanturnik*: Dostała męża pijaka i bijaka. 2. *krótszy kij u cepa*. 3. *w młyńnie prochowym spód stepora zaokrąglony*. Zdr. [**Bijaczek**, **Bijaczuszek**].

Bijanie, a, blm. *czynność cz. Bijać*: Nie do bajania, a do bijania stworzony. Krasz.

× **Bijanka**, i, lm. i, **Biamka**, × **Bianka** 1. *potrawa z mleka, migdałów, galarety i rosolu a. z ryżu suszonego, gotowanego w formach*: B. z marecyanem. 2. p. **Szodon**.

Bijatyka, i, lm. i *zabijatyka, bitwa na kije, pięści*. <Niby Łé. z BI>

Bijaco przys. od **bijać**: Ubierał ś. skromnie i niebijaco w oczy. Krasz. (= niekrzyżąco, nierażąco).

[**Bijony**, ów, blp.] p. **Piwonja**. <p. **Piwonja**>

× **Bik**, a, lm. i *żbik = dragal, próżniak, piecuch, ospalec*: Rodzice niektóre już wyszłego bika ze szkół trzymają za piecem, nie wiedzieć na jaki koniec. <Zap. od Bika>

Bika, i, lm. i, **Biga** 1. *buk koła mniejszy niż półokrąg*. 2. *gór. oskard do kopania w gruncie kamiennym*. 3. a. **Biczka** mul. *deska ścięta łukowato, zastępująca buksztele*. 4. [B.] *rodzaj motyki*. Zdr. [**Biczka**]. <Nm. Bieko>

[**Bikać**, a, at] p. **Bikować**.

[**Bikanie**, a, blm.] *czynność cz. Bikać*.

Bikolateralny, bot.: Wiązka bikolateralna włókniisto-naczyniowa = *wiązka włókien i naczynek w łodygach roślin, składająca ś. z trzech części anatomicznych*. <Now. Łé. bi = dwu- † col (cum) = z † lateralis = boczny>

Bikora, y, lm. y *zł. laska*. <?>

† **Bikować**, uje, ował, [**Bikać**] *rąbać, rozbijać bika*.

× **Bikować się**, uje ś., ował ś. *próżnować*.

† **Bikowanie**, a, blm., *czynność cz. Bikować*.

× **Bikowanie się, a s.**, blm., czynność cz. **Bikować s.**

Bikus, a, lm. y dent. p. **Bikuspidat.**

Bikuspidat, a, lm. y, **Bikus** dent. *ząb dwuguzikowy, dwuguzikowiec, ząb policzkowy, ząb mały trzonowy.* <Now. z Łé. bi= dwu- + euspis= grot, koniec>

Bikwadrat, u, lm. y mat. *czwarta potęga.* <Now. z Łé. bi= dwu- + quadratum = czworobok>

Bikwadratowy przym. od **Bikwadrat**: *Równanie bikwadratowe = równanie stopnia czwartego.*

Bikwarc, u, lm. e p. **Dwukwarc.**

× **Bil, u**, blm. p. **Biel.**

Bil, u, lm. e l. *projekt do prawa w parlamencie angielskim.* 2. *każde zobowiązanie piśmienne w Anglii.* <Ang. bill>

× **Bila, i**, lm. e p. **Biola.**

Bila, i, lm. e bil. l. *kula do gry w bilard, kula bilardowa:* B. swoja. B. grana. W partii polskiej gra s. piciu bilami. 2. *sztos, uderzenie:* B. zrobiona (= *trafiona, wpędzona do luzu*). B. zamówiona. B. czysta = *zrobiona bez potrącenia innej.* Robić bile jedną po drugiej. Zdr. **Bilka.** <Fr. bille>

Bilans, u, lm. y *zestawienie dochodów i wydatków osoby a. firmy, dokonanych w ciągu pewnego okresu czasu; zamknięcie rachunku:* B. handlowy. B. brutto. <Fr. bilan, Włos. bilancia, Nm. Bilanz, Now. z Łé. bilanx = dost. dwuszalowy>

Bilansować, uje, owa! *sporządzać bilans.*

Bilansowanie, a, blm., czynność cz. **Bilansować.**

Bilansowy przym. od **Bilans**: *Rachunek B.*

× **Bilar, u**, lm. y p. **Bilard.**

Bilard, u, lm. y, × **Bilar** l. *stół do gry bilami:* B. łuzowy, bezłuzowy, francuski. 2. blm. *gru bilami:* Pójźmy na B. Zagrac w B. 3. *miejsce, gdzie s. znajduje bilard.* Zdr. **Billardzik.** <Fr. billard>

Bilardowanie, a, blm. l. *bil. posuwanie bili kijem po uderzeniu, połowjme sztosowanie.* 2. *wet. walkowy chód konia.*

Bilardowy przym. od **Bilard**, × **Bilarowy**: *Sala bilardowa.*

Bilardzik, a, lm. l p. **Bilard.**

Bilardzista, y, lm. sćl *wytrawny gracz w bilard.*

× **Bilarowy** p. **Bilardowy.**

Bilbas, a, lm. y *człowiek rostry i niezgrabny, gilbas, dryblas, dragal.* <Może w związku z Belmes>

Bilboklet, u, lm. y *zabawka: łapanie kulki, przywiązanej do czweczki z rękojeścią, w też czarcezkę, a obrączki na paleczkę.* Goł. <Fr. bilboquet>

[**Bildować, uje, owa!**] *kształcić, oświecać.* <Nm. bilden>

[**Bildowanie, a**, blm.] *czynność cz. Bildować.*

Bilecik, u, lm. l p. **Bilet:** B. miłosny. × **Ku-**pony od bilecików odcina. Orzesz. (= *od listów zastawnych*).

Bilecikowy przym. od **Bilecik**: *Manewr B. Krasz.*

Bilet, u, lm. y, [**Biolet**] l. *karta:* B. wizytowy. B. z powinszowaniem. 2. *kartka, znak papierowy, dający do czegoś prawo:* B. do teatru, na bal, na kwatery, na loteryję. B. loteryjny. Wpuszczają tu tylko za biletami. 3. B. bankowy = *banknot, bankocetel, papier, papierek = pieniądz papierowy.* Zdr. **Bilecik.** <Fr. billet>

Bileter, a, lm. rzy a. *owie odbierający bilety od wchodzących do teatru, na widowiska.*

Biletowy przym. od **Bilet**: *Papier B.*

Bilifuscyna, y, blm. chem. *barwnik, znajdujący s. w żółci.* <Now. z Łé. bilis = żółć + fuscus = brunatny>

Bilinearny p. **Dwulinjowy.** <Now. z Łé. bi= dwu- + linea = linja>

Biliprazyna, y, blm. chem. *barwnik, znajdujący s. w żółci.* <Now. z Łé. bilis = żółć + Gr. prason = ezosnek>

Bilirubina, y, blm. chem. *barwnik, znajdujący s. w żółci.* <Now. z Łé. bilis = żółć + Rubin>

Bilwerdyna, y, blm. chem. *barwnik, znajdujący s. w żółci.* <Now. z Łé. bilis = żółć + Włos. verde = zielony>

Biljon, u, lm. y *tysiąc milionów a. miliard, według sposobu liczenia francuskiego; milion milionów—według niemieckiego.* <Fr. billion>

Biljoner, a, lm. rzy a. *owie bogacz, mający biljony:* Era biljonerów zbliża s. w Ameryce północnej.

Biljonowy przym. od **Biljon.**

Bilka, i, lm. l bil. p. **Bila** *mała bila* (szczeg. do gry w piramidkę).

[**Bilmez** nieod.] p. **Belmes.**

† **Bilmo, a**, lm. a p. **Bielmo.**

Bilon, u, lm. y *drobna moneta zdankowa.* <Fr. billon>

Bilonowy przym. od **Bilon**: *Moneta bilonowa.*

× **Bilowaty** p. **Bielowaty.**

Bilowe, ego, blm. rz. *opłata za używanie bil, bilardu.*

× **Bilowy** przym. od **Bil**; *łusty, tłuszczony.* † **Błona** bilowa, anat. = *pokład tłuszczowy podskórny* (panniculus adiposus).

Bilowy bil. l. przym. od **Bila**. 2. *bilardowy:* Partja bilowa.

Bim w. *odgłos dzwonu, zegara itp.* <Dźwn.>

Bimbać, a, ał *wydwagać głos:* bim, ham, bum, dzwonić: Dzwonek już nie bimba, ale zgrzyta, chrapie. Wilez.

Bimbanie, a, blm., czynność cz. **Bimbać**; *odgłos dzwonu.*

× **Bimbas, a**, lm. y *dryblas, gilbas, nieuk, dragal.* <Może w związku z Belmes, a. z Bimbasa>

Bimbasa, y, lm. owie *dowódca tysiąca żołnierzy w Turcji.* <Tur. bin (tysiąc) baszy>

Bimetal, u, lm. e *splaw dwu metali:* Monety wybite ze splawu, który nazwiemy bimetalem, zawierają będą w sobie oba metale. <Now. z Łé. bi= dwu- + Metal>

Bimetalista, y, lm. sćl *zwolennik bimetalizmu.*

Bimetalistyczny przym. od **Bimetalista**: *System B.*

Bimetalizm, u, blm. *system monetarny, mający za podstawę podwójną jednostkę pieniężną: złotą i srebrną.*

Bimorfizm, u, blm. *dwupostaciowość, dwukształtność:* Przykłady bimorfizmu przedstawiają minerały, krystalizujące s. niekiedy dwójako. <Now. z Łé. bi= dwu- + Gr. morfo = forma>

Bina, y, lm. y *eukier. l. strucelka, z której robią s. sucharki.* 2. [B.] *przepaska płócienna na warkoczach, in. s p o d n ó ż e k.* <1-e znaczenie?; 2-e może zamiast Binda>

Binarny mat. p. **Dwójkowy.** <Łé. binarius>

Binda, y, lm. y, × **Bindał**, × **Bindal**, × **Bindas** l. *przepaska, opaska, taśma:* B. do zawiązania rany = *bandaż.* Nosić rękę na bindzie = *na temblaku.* B. koło głowy. Pałasz przez s. zawiesił na bindzie. P. Koeh. (= *na pasku, na bandolecie*). × B. królewska = *djałem.* B. rycerska = *szarfa, wstęga, pas; wstęga orderowa.* B. u kapelusza = *wstążka.* × B. u wianka = *welon.* B. do podwiązywania wąsów, aby s. dobrze na mokro ułożyły. 2. *szpagat, którym introligator zszywa książ-*

kę; *prążki poprzeczne na grzbiecie książki, dla ozdoby*. 3. × w lm. *pęta, więzy, tyka*; przen. *nie-wola*: Czternaście lat w bindach tatarskich spędził. Rol. 4. bud. *feston malowany, rzeźbiony, pełen kwiecica, owoc*; p. **Nadokle**. 5. † *rodzaj ryby*. 6. [B.] = a) *długa górnicza (sulmana)*. b) [Bindę zwiesić] = *gniewać ś., dąsać ś., płakać*. Zdr. **Bindka**.

<Nm. Binde, a w znaczeniu ryby Nm. Bündel>
× **Bindal, a**, lm. e p. **Binda**: Przewiązano jej (zakonniecy) czoło bindalem. Krasz. <Nm. Bündel i Śr. Łć. bendellum>

× **Bindalik, a**, lm. i p. **Bindal**.

× **Bindal, u**, lm. y p. **Binda**. Zdr. × **Bindalik**.

× **Bindarz, a**, lm. e i. *aleja kryta ogrodowa, szpaler*. 2. *ogród, wirydarz*. Zdr. × **Bindarzyk**. <Zap. z Nm. Bindwerk = szpaler>

× **Bindarzyk, a**, lm. i p. **Bindarz**.

Bindas, a, lm. y i. × p. **Binda**. 2. † *zart. penis*: Miał B. tak dostały, żeby był nie włożył w żadne famuraty. Koelan. 3. p. **Cieślca**. 4. w lm. bot. *dawniejsza nazwa rośliny: paprotka paprotnica (aspidium a. polypodium lonchitis)*. <Nm. Bindaxf, Dnm. bindex>

Bindiuh, y, lm. y *wózek niski, czasami dwukółowy*: B. drzewa. Krasz. <Ukr. byndiuh a. bendiuhy blp.>

Bindka, i, lm. i p. **Binda**.

[**Bindla, i**, lm. e] *krawat*. <Nm. Bindel>

Bindować uje, owal fl. wiosłować, opierając wiosło o burtę statku. <Zap. od Binda>

Bindowanle, a, blm., *czynność cz. Bindować*.

Bindowy przym. od **Binda**; anat.: † **Muskuł B.** = *mięsień krawiecki (musculus sartorius)*.

† **Binducha, y**, lm. y *pozwara*? Umyśliłem tę binduchę ze świata zgładzić (wiek XVIII). <Może Ukr. byndiuh a. byndiuk = szerszeń>

Binduga, i, lm. i, [**Bienduga**], **Winduga fl. i.** *miejsce przy rzece, gdzie składały drzewo, na spluw przeznaczane*. 2. *spław drzewa*: B., drzewo, zurobek wlewały tu trochę zamożności i życia. Krasz. 3. *zbijanie drzewa w tratwy*. <p. Winduga>

[**Bindufa, y**, lm. y] *kańczuk*. <Może Nm. Bündel = wiązka, pęczek>

Binia, i, lm. e *zł. dziewczyna, kobieta*. <?>

Biniać się, a ś., ał ś. *zł. żenić ś.*

Binlawka, i, lm. i *zł. kochanka*.

[**Biniocha, y**, lm. y] *kobieta lekkich obyczajów*. <?>

Binokle, i, blp. *okulary zasadzane na nos, naosniki*. <Fr. binocle>

Binom, u, lm. y mat. p. **Dwumian**. <Now. z Łć. bi = dwu- + Gr. nómos = prawo, sposób itd.>

Binomialny mat. przym. od **Binom**, **dwumienny**, **dwumianowy**, **dwuwyrazowy**: Spółczynnik B. Równanie binomialne.

Binos, a, lm. y *zł. pan*.

Biochemiczny (bi-ochemiczny) przym. od **Biochemja**.

Biochemja (bi-ochemja), i, blm. *chemia zastosowana do zjawisk życiowych*. <Now. Gr. bios = życie + Chemja>

† **Biodra, y**, lm. y p. **Biodro**.

Biodro, a, lm. a, i. a. [**Biedro, Biedra, Błodra**] *wydatna, mięsista część ciała ludzkiego przed udem, poniżej łabian; część kości miednicowych zwierząt, tworząca wyniosłość po obu stronach zadu; pierwszy członek nogi owadziej*: Przepasuj biodra, biodra twoje białe. Krasz. 2. [B.] *bok furcy, wystający poza drabinę*. <BIODR>

Biodrobrzuchowy anat. p. **Biodrobrzusny** <BIODR + BRZUCH>

Biodrobrzusny, Biodrobrzuchowy, × Biodropodpępkowy anat.: Nerw B. = *nervus ileo-hypogastricus*.

Biodroguziczny anat. i. † p. **Kulszoogonowy**.

2. p. **Biodropodogonowy**. <BIODR + GUZ>

† **Biodrojamisty** anat. p. **Kulszojamisty**. <BIODR + JAM>

× **Biodrokątnicowy, × Biodrokątnicy**: × *Zastawka biodro-kątnicowa, biodro-kątnicza, anat. = zastawka kątnicy (valvula ileo-coecalis)*. <BIODR + KAT>

× **Biodrokątnicy** p. **Biodrokątnicowy**.

× **Biodrokuprowy, × Kuprobłodowy**: × *Więzy biodro-kuprowe, kupro-błodowe, anat. = więzy krzyżobłodowe (ligamenta sacro-iliaca)*. <BIODR + KUPER>

Biodrolędźwiowy, × Biodropolędźwiowy anat.:

× **Mięsień B.** = *łędźwioludowy (musculus psoas)*. *Więzy biodro-łędźwiowe (ligamenta ileo-lumbalia)*. *Tętnica biodro-łędźwiowa (arteria ileo-lumbalis)*. <BIODR + ŁĘDŹ>

Biodrofonowy anat.: *Guz, wydatność, wyniosłość biodro-fonowa = eminentia ileo-pectinea*. <BIODR + ŁON>

Biodrookrażnicowy anat.: *Tętnica biodro-okrażnicowa = arteria ileo-coeca*. <BIODR + O + KRĘG>

Biodropachwinowy anat.: *Nerw B. = pachwinowy zewnętrzny (nervus ileo-inguinalis)*. <BIODR + PACH>

Biodropodogonowy *mięsień = mięsień w ogonie ssaków, in. biodro-guziczny (musculus ileo-subcaudalis)*. <BIODR + Pod + O + GON>

× **Biodropodpępkowy** anat. p. **Biodrobrzusny**. <BIODR + Pod + PĘP>

× **Biodropolędźwiowy** anat. p. **Biodrolędźwiowy**.

Biodrowopolędźwiowy anat.: *Mięsień B. = musculus ileo-psoas*.

× **Biodroskrętowy** anat.: *Mięsień B. (u orangutanga) = mięsień wspiny (musculus scansorius)*. <BIODR + S + KRĘT>

Biodrowy, † Bledrzny przym. od **Biodro**: *Kość biodrowa. Staw B. Choroba biodrowa p. Rwa. Biodrzysty mający wydatne biodra*.

Biodynamika (bi-odynamika), i, blm. *nauka o siłach działających w ustrojach żywych*. <Now. z Gr. bios = życie + dynamikos = silny>

Biogienetyczny (bi-ogienetyczny) przym. od **Biogieneza**: *Prawo biogienetyczne*.

Biogieneza (bi-ogieneza), y, blm. *teoria o pochodzeniu zwierząt, geneza życia zwierzęcego*. <Now. z Gr. bios = życie + génesis = początek>

Biogeograficzny (bi-ogio geograficzny) przym. od **Biogeografia**.

Biogeografia (bi-ogio grafja), i, blm. *nauka o rozmieszczeniu na ziemi istot żywoinych*. <Now. z (Gr. bios = życie + ge = ziemia + gráfo = pisać>

Biograf (bi-ograf), a, lm. *owle ten, co opisuje czyjś żywot, autor życiorysu, żywotopisarz, żywotciarz*. <Now. z (Gr. bios = życie + gráfo = pisać, opisuje>

Biograficznie (bi-ograficznie) przys. od **Biograficzny**.

Biograficzny (bi-ograficzny) przym. od **Biografja**.

Biografja (bi-ografja), i, lm. e *opis życia, życiorys, żywot*.

[Bioj!] p. **Blec**.

Biolog, a, lm. owie p. **Biologista**.

Biologiczny (bi-ologiczny) przym. od **Biologja**: *Teoria biologiczna*. <Now. z Gr. bios = życie

+ -logia = -znawstwo; Gr. *biológos* = aktor, miko-

Biologista (bi-ologista), **y**, lm. **ści**, **Biolog** *znawca biologii*.

Biologja (bi-ologja), **i**, blm. *nauka o zjawiskach w materji żywej*: B. roślin = *botanika*. B. zwierząt = *zoologja*. B. człowieka = *antropologja*.

Biolki, ek, bhp. leśn. *narosty częścią na ziemi w lasach, częścią na próchniejących piach*. <Zdr. od Biel>

Biomagnetyzm (bi-omagnetyzm), **u**, blm. *magnetyzm zwierzęcy*. <Now. z Gr. *bíos* = życie + *magnetyzm*>

Biometria (bi-ometria), **i**, blm. *nauka o długości życia*. <Now. z Gr. *bíos* = życie + *-metria* = mierzenie>

Bionomja (bi-onomja), **i**, blm. *nauka o prawach kierujących życiem w przyrodzie*. <Now. z Gr. *bíos* = życie + *nómos* = prawo>

Bioplast (bi-oplast), **u**, lm. **y** *ziwienko życiowo-twórcze*. <Now. z Gr. *bíos* = życie + *plássō* = czynię, tworzę>

[**Biorny**] p. **Bierny**.

Biosfera (bi-osfera), **y**, lm. **y** *gie. sfera, w której przebywają istoty żyjące na ziemi (powierzchnia kuli ziemskiej i najbliższa jej warstwa powietrza)*. <Now. z Gr. *bíos* = życie + *sphaíra* = (sfera), kula, krąg>

Bioskopja (bi-oskopja), **i**, blm. *nauka o znakach życia i o odróżnieniu życia od śmierci*. <Now. z Gr. *bíos* = życie + *-skopéō* = badam, patrzę>

× **Biostatyczny** (bi-ostateczny) przym. od **Bio-** **statyka**.

× **Biostatyka** (bi-ostatyka), **i**, blm. *nauka o stanie zdrowotnym i długowieczności życia*. <Now. z Gr. *bíos* = życie + *statiké* = nauka o równowadze>

× **Bipolarny** przym. *dwubiegunowy, o dwu biegunach*. <Now. z Łé. *bi-* = dwu- + *polus* = biegun>

× **Birba**, **y**, lm. **y** m. *znacznego stanu żebrak*. <Włos. *birba*>

Birbancki przym. od **Birbant**: Bankiet B. Birbanekie życie prowadzi. Mieć miąg birbaneką. Piosnka birbaneka. Po birbaneku przys. *jak birbant, birbancko*: Żyć po birbaneku.

Birbancko przys. od **Birbancki**, po **birbancku**.

Birbant, **a**, lm. **ci** a. **ty** *próżniak, hulaka, rozpustnik, hultaj, włóczęga, balamut*: W towarzystwie birbantów najczęściej go ujrysz. <Włos. *birbante* = oszust, powsinoga>

Birbanterja, **i**, blm. *próżniackie, hultajskie życie*.

Birbantka, **i**, lm. **i** *hulatyka, hulanka, rozpustka, włóczęgostwo*: Noe spędzić na birbantce. Wrócić z całonocnej birbantki.

Birbantować, **uje**, **ował**, **Birbantować** **ś**. w *próżnowaniu, hulaszco czas przepędzać, hulać*: Już od lat kilku birbantuje sobie w Warszawie i ani pomyśli o obowiązkach.

Birbantowanie, **a**, blm., *czynność cz. Birbantować*: Życie pędzić na birbantowaniu.

Birbantowanie się, **a** **ś**, blm., *czynność cz. Birbantować **ś**.*

Birbus, **a**, lm. **i** *żart. birbant, hulaka*: A jak nie ma nie przy duszy, B. tydzień suszy. Pśń. <Niby Łé. z **Birbant**>

Birbuski przym. od **Birbus**: Kochać panny i kobiety są to birbuskie zalety.

Birecik, **u**, lm. **i** p. **Biret**.

Biret, **u**, lm. **y** l. **a**) a. × **Beret**, †**Bieret**, †**Bieretka**, †**Bieryt** *czapka rogata bez daszka, używana przez duchownych i uczonych*: Czapka za B.

Prz. (= *wet za wet*). Do żony żaka, baby i biretu nie puszczej. Prz. b) × *myłka, jarmułka, piuska, krymka*. Wrzucił hajduk Żydowi B. w błoto. Pot. c) × *strój głowy u kobiet*. 2. woj. szaniec, złożony z dwu duwaników. Zdr. **Birecki**, × **Biretek**. <p. **Beret**>

Bireta, **y**, lm. **y**, *gorz. szklana rurka kalibro-wana w kwasomierzu z szklanikiem*. <Fr. *burette* przez Nm. *Burette*>

× **Biretek**, **tka**, lm. **tki** p. **Biret**: Żydzi biretki albo myeki, a. inne czapki żółte nosić mają. **Biretowy** przym. od **Biret**: Biretowa zapo-na. Gół.

Birka, **i**, lm. **i** **Bierka**, **Berka**, [**Byrka**] **i**. *owca turecka, włoska a. egipska z tustym okrągłym ogonem*. 2. *futro z tego zwierzęcia*: Birek biam. 3. [B.] *czapka z tego futra*. 4. *bazia a. kotka leszczyny*. <Węg. *birka* = owca>

[**Birka**, **i**, lm. **i**], p. **Bierka**.

†**Birkowiec**, **wca**, lm. **wce**, [**Birkowiec**] p. **Ber-** **kowiec**.

Birkut, **a**, lm. **y** l. **zool. p. Orzeł**. 2. × *gatunek strzał z orlemi piórami*: Rzuciwszy łuki, ciężkiwy, birkuty, uderzą w tabor. Chr. <Tat. *birkut*>

Birkutowy przym. od **Birkut**: Birkutowe strza-ły. Lubom.

Birlet, **a**, lm. **y** *kapelusz żydowski*. Zdr. **Birle-** **tek**. <Zap. z **Biret**, p. **Beret**>

Birletek, **tka**, lm. **tki** p. **Birlet**.

Birmuszka, **i**, blm. p. **Biermuszka**.

†**Birnia**, **i**, lm. **e** p. **Biernia**.

†**Birzmo**, **a**, lm. **a** p. **Bierwiono**.

†**Birzwno**, **a**, lm. **a** p. **Bierwiono**: Kiedym birzwna rambit.

[**Birzwowanie**, **a**, lm. **a**] p. **Bierzowanie**.

[**Birza**, **y**, lm. **e**] *stanowisko, stacja fjakrów*. <Ros. *birża*, z Nm. *Birse* = giełda (bursa)>

[**Birzak**, **a**, lm. **i**] *dorożkarz, fiakr*.

i. Bis, **a**, lm. **y** p. **Bies**: Cyrograf na byczej skórze podpisałeś ty i bisy. Mick. No, wygra-łeś, panie bisie. Mick. <p. **Bies**>

2. Bis! w. *foral* (okrzyk, żądający powtórzenia jakiegoś ustępu w czasie koncertu a. widowiska scenicznego). <Łé. *bis* = dwakroć>

[**Bisagi**, **sag**, bhp.] **i**. p. **Biesaga**. 2. *kościotrup, szkielet*.

Bisam, **a**, blm. p. **Pizmo**. <p. **Pizmo**>

× **Bisin**, **u**, lm. **y** p. **Bisior**.

× **Bisinowy** przym. od **Bisin**: Szaty bisinowe. Bud. **Bisior**, **u**, lm. **y** l. **a**. × **Bisson**, × **Bison**, × **Bislin**

droga kamna ze Wschodu, rodzaj cienkiego płótna: B. toż jest, co po hebrajsku „szesz”, płótno cienkie białe, co teraz kmentem zowią. Mącz. B. a. len biały. Leop. 2. *wisior, feston, girlanda*: I tylko tam jodła swojemi bisioru ocienia uroczu obadwa tabory. Pol. 3. [B.] *łsnące, dęte paciorki*: W B. jeszcze przyozdobiszycje. Kor. 4. a. **Pomcha** bot. (*byssus*) *nieistniejący dziś rodzaj roślin skrytokwiatowych*.

5. zool. = a) *ciecz z gruczołu niektórych małżów*. b) *włki zarodków niektórych grzybów*. Zdr. **Bisio-** **rek**. <Gr. *býssos*, Łé. *byssus* = płótno z lnu cienkiego, skąd Sr. Grn. *bissin*, Włos. *bisso* itd. Przejście bisinu na bisior może pod wpływem Ukr. *byser* = perła, dętka; zdaje ś., że bisior

zmieszano z **WIS** i stąd [Wisior] itp.>

Bisiorek, **rka**, lm. **rki** **i**. p. **Bisior**. 2. bot. (*chroolepus*) *roś. z gromady wodorostów*. Gatunek: B. fijołkowy (ch. *iolithus*), u ludu zwany kamieniem fijołkowy.

Bisiorka, **i**, lm. **i**, [**Bisiorka**] **i**. *paciorka, perełka*. 2. w lm., bud. *ozdoba architektoniczna*

o kształcie sznurka pereł.

Bisiorowy przym. od **Bisior**: Oblókł go w szatę bisiorową. Leop. Co z najprzedniejszej bisiorowej wełny darując koszulczkę. Groch.

[Bisiórka, i, częś. i, lm. Wisiórki], p. **Bisiorka**; wogóle *wieszadłoko do noszenia na szyi i głowie*.

†**Biskokcik**, a, lm. i p. **Biskokt**.

†**Biskokt**, u, lm. y p. **Biszokkt**: Z hanyżem pieką chleb żołnierski, który biskoktem, tj. dwa razy pieczonym zowią. Syr. Zdr. †**Biskokcik**. <p. **Biszokkt**>

†**Biskoktowy** przym. od **Biskokt**.

[**Biskont**, a, lm. y] p. **Biskup**.

Biskup, a, lm. i a. †**ia** a. [†**Biskont**, **Bliskup**, **Wiskup**] *dostojnik kościelny, zarządzający faktycznie a. nominalnie diecezją, ordynariusz, pasterz*: Paweł zlecił Tytusowi stanowić kapłany a. prezbiterzy, których także biskupami nazywa. Skar. Z księdza bywa E. Górni. Podobny, jak zajęcie do biskupa. Prz. Co Giedroyć, to B. Prz. Kardynał nie B., kasztelan nie wojewoda. Prz. Książd B. B. diecezjalny. B. wikary. B. koadjutor. B. sufragan. Zgr. **Biskupisko**. <Z Gr. episkopos = dosł. dozorca, przez Nm. daw. biscof; stąd Czes. biskup>

2. Biskup, a, lm. y mul. *święty kant muru*. <?>

Biskupi przym. od **Biskup**: Nie chodzę na biskupich nogach. Prz. (=nie jestem wpływowy).

Biskupisko, a, lm. a m. a. ni. p. **Biskup**: Wtenczas już B. stare byłyby dał krzyże już i gwiazdne znaki. Słow.

†**Biskupizna**, y, lm. y *danina roczna, składana biskupowi przez duchowieństwo diecezji jego; dochody, dobra biskupie*.

[**Biskupki**, ek, blp.] *gwiazdy Kastor i Poluks*. Por. [**Blizniaczki**].

Biskupować, uje, ował *spełniać obowiązki biskupie, być biskupem*: Biskupa poznańskiego, od nie-małego czasu biskupującego, nadaniami dochodów obdarzył. Lel.

Biskupowanie, a, blm., *czynność cz. Biskupować*: Za biskupowania św. Wojciecha. Lel.

Biskupstwo, a, lm. a i. *godność, urząd, władza biskupia*: B. czyli najwyższe kapłaństwo. Pileh.

2. diecezja: Mieczysław I założył siedm biskupstw. **3. pałac biskupa**: Na biskupstwie milczenie było. Krasz. **4. czas, okres urzędowania biskupa**.

Biskupszczyzna, y, lm. y *dobra biskupie*: Biała-Puszcza była biskupszczyzną, bo była własnością biskupów płockich. Pol.

Biskwit, a, lm. y i. *suchar, sucharek, biszkokt*. **2. p. Biszkokt**. <Fr. biscuit = dosł. dwakroć gotowany>

Biskwitowy przym. od **Biskwit**.

[**Bismark**, u, blm.] *spirytus z Prus w pęcherzach przemycany*. <Od nazwiska Nm. Bismarek>

Bismark przym. nieod.; p. **Bismarkowski**: Rękawiczki tego odcienia orzechowej barwy, która nosi nazwę koloru B. Orzesz. <Od nazwiska Bismarek>

Bismarkowski, **Bismark** *koloru brudno-żółtego, orzechowy*: Nakładak rękawiczki bismarkowskiego koloru. Krasz.

×**Bismut**, u, blm. chem. p. **Bizmut**.

[**Bisnowaty**] *opętany, narwany; głupkowaty*. <Ukr. bisnowaty>

Bison, u, lm. y p. **Bisior**.

Bisować, uje, ował i. *zdać powtórzenia jakiegos ustępu koncertu a. widowiska*: Polonez Chorążego Moniuszki rozentuzjasmowana publiczność bisowała. **2. powtarzać utwór muzyczny, śpiew a. taniec na żądanie publiczności: Na ostat-**

nim koncercie chór szkieleków był bisowany. Niektóre numery koncertu na ogólne żądanie bisowano. <Now. z Łé. bis = dwakroć>

Bisowanie, a, lm. a *czynność cz. Bisować*.

×**Bisson**, u, lm. y p. **Bisior**.

†**Bissunić**, i, il i †**B. ś. p. Bisurmanić**.

Bister, tra, blm. p. **Bistr**.

×**Bistor**, u, lm. y p. **Bistor**: Zamiast B. kładę słowo kozik. Perz.

Bistr, a, blm., **Bister** *farba brązowa, ciemnobronzowa, otrzymywana z sadzy niektórych drzew*. <Fr. bistre, stąd Nm. bi(e)ster>

Bistrowy przym. od **Bistr**: Miała tę barwę bistrową, ludowi włoskiemu właściwą, jakby rozgraną słońcem. Krasz.

Bistor, u, lm. y, × **Bistor** *nożyk chirurgiczny składany, lancet*: Nie wiem, czy ty piórem, czy ja więcej potrafię mym zabić bistere. Zabł. <Fr. bistouri, od miasta Włos. pistoja, po Łé. Pistorium>

[**Bisty**, ów, blp.] *rodzaj grzybów, zap. puchawka*.

<Nm. Bofist, gw. fist>

†**Bisunić**, i, il i †**B. ś. p. Bisurmanić**.

Bisurman, a, lm. y, **Bisurmanin**, ×**Bisurmaniec**, ×**Beserman**, ×**Besserman**, ×**Besserman**, ×**Besermaniec**, ×**Bezerman**, ×**Bezermaniec**, ×**Besurman**, ×**Basurman**, ×**Bosurman mahometanin, muzułmanin, pohaniec**: Bezceny B. Birk. Nadęte i buczne bisurmany. Birk. Rad, że mu ś. zdarza z bisurmany czynić. Leszcz. S. Pzen.: *człowiek rozwiązłych obyczajów; niedowiarek; renegat; lotr, urwis*. <Przekształcenia Arab. Tur. müsülman = wyznawca islamu, czyli mahometaństwa; stąd też nasze muzułmanin, m. oslem in i islam>

Bisurmanić, i, il, †**Bisunić**, †**Bissunić turczyć**, na *bisurmana nawracać*. **B. ś.**, †**Bisunić ś.**, †**Bissunić ś.** *stawać ś. bisurmanem, przyjmować religję mahometańską; przen. wiesć życie rozwiązać, psuć ś., tajdaczyć ś., rozpuszczać ś., waleśać ś.*: Tak ś. z tym światem bisurmanim śmieje. Wad. Gdzie ty ś. bisurmanię? hę? Bał.

×**Bisurmaniec**, **ńca**, lm. **ńcy** a. **ńce** p. **Bisurman**: Gromił brzydkie bisurmance. Paszk. Przeciwno bisurmancom w oczy z buławą skooczy. Petr. Nowotny B. w mienionym zawoju. Paszk. (=renegat).

Bisurmaniec, **eje**, ał *stawać ś. bisurmanem*.

Bisurmanin, a, lm. **anle** p. **Bisurman**: Czyniono go bisurmaninem. Paszk.

×**Bisurmaniny**, in, blp. *obchód bisurmanienia, obrządek przechodzenia na wiarę mahometańską*: Już się niedziela cztery przybliżały, kiedy bisurmaniny tam jego być miały. Paszk.

Bisurmański przym. od **Bisurman**, *muzułmański, mahometański, niewierny*: Religja bisurmańska. Birk. **Po bisurmańsku** przys. jak *bisurman*.

Bisurmanstwo, a, blm. i. *religja bisurmańska, czyli mahometańska, islamizm*. **2.** × *zb. bisurmanay, mahometanie, muzułmanie, Turcy, niewierni*. **3.** *przen. rozwiązłość, rozpusta*.

[**Bisygoń**, a, lm. e] *szubrawiec, rozpustnik*.

<Właściwie bisygoń, Bies + GON>

×**Biszamel**, u, blm. kuch. p. **Beszamel**.

Biszkokcik, a, lm. i p. **Biszokkt**.

Biszokkt, a, lm. y, †**Biskokt**, **Biszokpt** i. a) B., †**Biskokt** *chleb przypiekany, dwa razy pieczony, suchar, biskwit*: Niewolnicy u Turków więcej biszkoktów miewają na dzień, niżli na galarech weneckich. Kłok. b) *eukier. ciastko bardzo lekkie, z mąki, cukru i jaj*. **2. a.** **Biskwit fajans** i *porcelana bez glazury*. Zdr. **Biszkokcik**. <Now. z Łé. bis = dwakroć + coctus = gotowany>

Biszkoktowy przym. od **Biszkokt.**
 †**Biszkont, a**, lm. y p. **Biszkont**: Ona ś. już z młodu psich biszkoktów uczy. Wiersz o fortelach białoł. <?>

Biszkopciarz, a, lm. e **pieczeniarcz**: Nie był pasorzytem arystokratycznych domów, ani biszkopciarzem, jak mówił ś. p. Henryk Rzewuski. Krasz.

Biszkopeik, a, lm. i p. **Biszkopt**: Biszkopeiki rzymskie.

Biszkopt, u, lm. y f. p. **Biszkokt**: B. szampański. 2. fiz. *ciénka igła glinowa w elektrometrze kwadransowym, w kształcie biszkoktu*. Zdr. **Biszkopik**.

Biszkoptowy przym. od **Biszkopt**: Babka biszkoptowa.

†**Biszkont, u**, lm. y, †**Biszkont psi figiel, sztuka, psota**: Psich pefen biszkuntów, kradzieżą nie wskórawszy, udał ś. do buntów. Pot.

Biszof, u, bhm. *napij z wina czerwonego, araku, cukru i korzeni; poncz; esencja pomarańczowa*: Esencja pomarańczowa, czyli B. butelka 9 złp. Goł. <Nm. Bisehof = dosł. biskup>

[**Bisťefrany, ów**, bhp.] p. **Beszťefrant**.
 [**Biśterować, uje, ował**] *zmawiać ś., sprzysięgać ś.* <Może w związku z Biśťefrany, p. Bezťefrant>

†**Bitarnia, i**, bhm. *zbiornik wody słodkiej, oddzielonej od morskiej, przy warzeniu soli*: Mijasz winniki i smaczne bitarnie. Koeh. <Fr. bittern>

†**Bite, ego**, bhm. *kara za pobicie, wynagrodzenie za bicie; zapłata, którą ściągali panowie za pobicie ich chłopów*: Płać bitego. <BI>

Biteń, tnia, bhm. *miód z woskiem zmieszany*: Puścić B. na przetaki dla oodeczenia patoki.

Bitewka, i, lm. i p. **Bitwa**: Być naoczny świadkiem weale małej bitewki. Kaezk.

Bitewny przym. od **Bitwa, bojowy**: W igrach bitewnych nigdy zwyciężonymi nie byli. Górń.

Bitka, i, lm. i l. *bojka, bijatyka, walka, bój, utarczka*: Nie żył dnia bez bitki. Miek. Począł opisywać bitkę. Sionk. Mieć chęć do bitki. 1 do pitki, i do bitki. Prz. Rwać ś. do bitki. 2. w grze: *przysta, lewa*: Ma już dwie bitki, a ja żadnej. Wziąć, dostać bitkę. 3. *jaje wielkanocne w grze*: Taczać bitki. Dał mi za jedno całe jaje dwie bitki. 4. l bhp. *kueh. zrazy, zraziki, kotlety siekane*. 5. [B.] *lepianka, chata z gliny*.

Bitlna, i, lm. e *kafar, baran, baba* (do wbijania palów): B. ręczna = szłaga.

×**Bitniarz, a**, lm. e *robotnik przy bitni pracujący, kafarnik*.

[**Bitnictwo, a**, bhm.] *wzajemny stosunek bitników* (pszczelarzy).

Bitnie przys. od **Bitny zdanie do boju**: I staniesz w kole orężno i B. Pol.

Bitnik, a, lm. cy *ten, co gotów zawsze do bitki, co rad ś. bije*: Józiek był zawadlak, B. Bał. <BI>

[**Bitnik, a**, lm. cy, **Siaber**] *matjący u siebie cudze pszczoły na przechowanie, jako współnik, należący do polowy miodu i rojów*. <Z Lit. bitnikas = dosł. pszczelarz>

[**Bitnikować, uje, ował**] z kim = być z kims w stosunku bitnika.

[**Bitnikowanie, a**, bhm.] *czynność cz. Bitnikować*.
Bitność, i, bhm. rz. od **Bitny**: Nie sama B. żołnierza jest zaletą. Kolł. <BI>

Bitny i. zdany do bicia ś., waleczny: Zaene plenię dziadów bitnych. Koehan. Na wojnie lepszy nie kto jest mówniejszy, lecz kto bitniejszy. Koeh. Bitne huŕce. Malecz. B., jak kogut. Prz. B. i mądry a. uczoney i B. Prz. (= i do zwady, i do rady). 2. B. ptak zool. = *bataljon, bojownik*.

Bitum, u, bhm. chem. *smoła a. żywica kopalna* (np. asfalt, idrjolit) *rodzaj farby czarnej*. <Łé. bitumen>

Bitumín, u, bhm. *ciało organiczne z rozkładu przedwielkowej roślinności*.

Bituminiczny przym. od **Bitumín**: Ciała bituminiczne = bitumín.

†**Bitunek, nku**, lm. nkl, †**Bitunk**, †**Butynek i. łup, zdobywcz wojenna**: Spiesz ś. do łupu, a kwap ś. do bitunku. B. B. Nieprzyjaciel swój będzie dzielić B. i korzystać swoją. Bud. Gdyby ś. bitwa wygrała, jako bitunki dzielić? Tarn. J. 2. *rabunek, grabież, plundrowanie*. 3. *znak zwycięstwa, trofeum*. <Śr. Gnm. bitunge = podział zdobyczy>

†**Bitunk, u**, lm. i p. **Bitunek**. Tuch.

†**Bitunkarz, a**, lm. e *ten, co zdobywcz dzieli, sędzia dzielczy*: Obierają na to bitunkarze, którzy dzielą per centurias. Tarn. J.

Bitwa, y, lm. y l. *bicie ś., walka, bojka, bijatyka*: Od słów przyszło do bitwy. × B. słowna = *zwada, kłótnia*. Kwita z Sokalskiej bitwy. Prz. (= wet za wet). 2. *bicie ś., walka, starcie ś. dwóch wojsk, batalja*: B. krwawa, zacięta, stanowcza, walna. B. wygrana. Gdzie wielu dowódców, tam B. przegrana. Prz. Nie czas modlitwie po przegranej bitwie. Prz. Pole, plac bitwy. Biliśmy bitwę walną. Kaezk. Bitwę wydać, stoczyć, zwiesić. Polec w bitwie. Cezar trzysta bitew wstępny bojem z Gallami wygrał. Warg. Kto sam bitw nie wygrywał jeszcze... Zal. Bój może być jednym z epizodów bitwy. Kras. A. Mała i krótka B. = *potyczka, utarczka*. B. ś. nie zaczęła, a utarczki tylko były. Skar. Zdr. **Bitewka**. <BI>

Bity i. im. od **Bić**: **Zrazy bite**. Nie w ciemnie B. Prz. 2. *przen. karany, surowo, karnie wychowywany; wyćwiczony, wykształcony, wyuczony, biegły*: Jeden B. za stu niebitych stanie. Prz. Dobry karany, jeszcze lepszy B. Prz. Co bite, to lepsze. Prz. Mąż niepospolicie B. w rzeczach duchownych. Kaezk. 3. *gesty, ścisły, drobny*: Pisać bitym charakterem. Druk B. 4. *cały, całkowity, z okładem*: Trzy bite godziny. B. talar a. **Bity, ego**, lm. e rz. *talare całkowity, w jednej sztuce*: Sto bitych w garnku. Pół bitego.

Buletyn, u, lm. y p. **Buletyn**: B. o stanie finansów. <Fr. bulletin>

Biuralista, y, lm. ścl *ten, co ś. przejął porządkiem i zasadami biurowymi; pedant*. <Fr. buraliste>

Biureczko, a, lm. a p. **Biuro**.

Biurel, u, bhm. *gruba wełniana materja*. <S. Fr. burel>

Biuret (bi-uret), u, bhm. p. **Dwumocznik**. <Now. z Łé. bi- = dwu + Gr. ourōō>

Biureta, y, lm. y chem. *rurka szklana do odmierzenia małych objętości płynów i gazów*. <Fr. burette>

Buurko, a, lm. a p. **Biuro**: W biurku jego nie było szufladki, która by nie zawierała jakowej osobliwości. Kras.

Biuro, a, lm. a l. *szezeg. Biurko stół, stolik do pisania, kantorek*: Biura w pokojach bywają z włoskiego orzechka. Kluk. 2. *kantor, kancelaryja, miejsce, gdzie urzędnicy pracują*: B. pasportowe, adresowe, telegraficzne, wydawcze, naukowe, techniczne. B. długości p. **Długość**. Zdr. **Blurko, Biureczko**. <Fr. bureau = dosł. ciemne sukno (którym stół pokrywano)>

Biurokracja, i, lm. e i. *władza a. wpływ urzędników na sprawy państwowe. 2. rząd urzędniczy, formalistyczny, pedantyczny. 3. zb. ogół urzędników.* <Now. z Biuro + Gr. -kratía = -władztwo>

Biurokracyjny przym. od **Biurokracja**: Rząd B. **Biurokrata, y**, lm. ci *zwoleńnik biurokracji, rzędu biurokracyjnego; ten, co ś. trzyma litery przepisów*: Wszyscy ministrowie byli biurokratami. Spas.

Biurokratycznie przys. od **Biurokratyczny**: Świadek B. wysnuwany. Krasz.

Biurokratyczny przym. od **Biurokratyzm**.

Biurokratyzm, u, blm. *system urzędniczy, formalistyczny.*

Biurokratyzować, uje, ował *naginać do trybu biurokratycznego, robić biurokratycznym*: Zasada interwencji państwowej wywołuje silną centralizację i biurokratyzuje wszystkie stosunki.

Biuromanja, i, blm. *pociąg do pracy biurowej; chęć urzędzenia wszystkiego kancelaryjnie*: Nie lubił on bez potrzeby biuromanji i za pomocą dwóch tylko pisarzy podręcznych cały obrot ekonomiki ogromnej najprzezorniej urządził. Chrząsz. <Now. z Biuro + Gr. manía>

Biurowy przym. od **Biuro**: Praca biurowa.

Biuruar, u, lm. y *pryżąd do pisania*: B. na srebrnej podstawie, z herbem jubilata i napisem łacińskim. <Niby Fr. buroire>

Biust, u, lm. y *popiersie; część tułowiu od ramion do pasa*: Utożone ramiona i śliczny B., który wycięta suknią balowa podziwiał pozwałała. Bał. <Fr. buste>

Biusthalter, a, lm. y *gorset*. <Now. z Fr. buste + Nm. -halter = trzymający>

Biuwet, u, lm. y *miejsce do picia trunków*: Kioski owe i szaloty niezym są innym, jeno biuwetami i bufetami. Jeż. <Fr. buvette, skąd Nm. Büffet>

Biwak, u, lm. i, **Biwuk i**, *obozowanie pod gołym niebem w ubraniu i z bronią. 2. miejsce obozowania, obozowisko.* <Fr. bivouac>

Biwakować, uje, ował *szezeg. o wojsku: obozować pod gołym niebem.*

Biwakowanie, a, blm., *czynność cz. Biwakować.* **Biwakowy** przym. od **Biwak**: Ogródzisko biwakowe. **Biwuaczny** przym. od **Biwuk**: Ognie biwuaczne. Straż biwuaczna.

Biwuak, u, lm. i p. **Biwak**.

Bizam, a, blm. p. **Pismo**.

Bizant, u, lm. y, **Byzant** *złota moneta bizantyjska.* <Od miasta Bizancjum>

Bizantyjozyk, a, lm. cy, **Byzantyjozyk** *zwolennik cywilizacji bizantyjskiej*: Jaka różnica pomiędzy małym człowieczkiem z czasów królowej Anny i nami, bizantyjozykami! Spas.

Bizantyjski, Byzantyjski, Bizantyński, Byzantyński *jaszkawy, kopulasty, dziwny.*

Bizantyzm, u, blm., **Byzantyzm** *holdowanie ideom bizantyjskim*: B. tolerujący złe lub mianujący je dobrym. Krzem.

Bizantyński p. Bizantyjski.

Bizmut, u, blm., × **Bismut**, × **Wizmut**, × **Wismut** *chem. pierwiastek metaliczny z gromady azotowców, Bi.* <Fr. bismuth, Nm. Wismuth a. Bismuth, ciemnego pochodzenia>

Bizmutowy przym. od **Bizmut**: Błyszcz B. = połączenie bizmutu z siarką. Szpat B. = węglan bizmutu. Blanda bizmutowa = krzemian bizmutu. Ochra bizmutowa = tlenek bizmutu, kwiaty bizmutu.

Bizmutyn, u, lm. y *min. trojsiarek bizmutu, błyszcz bizmutowy.*

Bizmutyt, u, blm. *min. mieszanina węglanu i siarczynu bizmutu.*

1. Bizon, a, lm. y i. × p. **Bizun**: Ekonom z bizunem nad chłopami stoi. Bentk. **2. [B.] awanturnik, warchol.**

2. Bizon, a, lm. y *zool. p. Żubr.* <Gr. bisōn, Łć. bison>

[**Bizoń, ia**, lm. lej] *chłop wielki a niezgrabny* <Może od 2. Bizon>

Bizon, a, lm. y, × **Bizon kałczuk, balog, bat**: Goły jak B. Prz. „Oda do bizuna“ przez Adama Naruszewicza. Boją ś. nie ciwuna, lecz jego bizuna. Prz. b) *raz kałczugowy, plaga, uderzenie*: Nie łacniej, niż wymówić: Dajcie mu sto bizunów. Oss. <Może od nazwy zwierzęcia bizona (żubra) przez takie przejście znaczenia, jak Łć. taurea, nasz bykowiec itp.>

Bizunować, uje, ował *okładać bizunami, bić batogiem, wymierzać plagi*: Wszystkich bizunował i rozpedzał. Krasz.

Bizunowanie, a, lm. a *czynność cz. Bizunować.*

Bizunowy przym. od **Bizun**: Nauczka bizunowa.

Bizuterja, i *część w lm. e przedmiot galanteryjny, zbytkowy, klejnot.* <Fr. bijouterie>

Bizuteryjny przym. od **Bizuterja**: Pudełko bizuteryjne. Przen.: Bizuteryjna i ślazowo-ekliwa poezja salonów.

[**Bjestefrant, u**, lm. y] p. **Besztefrant**.

Bjoty, u, lm. y *min. p. Mika.* <Od nazwiska uzonego Fr. Biot + 1862>

Bla! *dziec. fe, pfe!*: Nie jedz tego, bo to B. Wrona w lecie na mendlu pszenicy siedząc krzyczy: bla! a w zimie na końskie łajno wrzeszczy: kołacz!

1. × Blach, u, lm. y, × **Blacha**, × **Blecha**, × **Flak**, × **Flek** *plama.* <Nm. [blacke] = Nm. Fleek(e)>

2. × Blach, u, lm. y p. **Blacha**: Kaganek jaśniejszy przy blachu. Pot. Rwie pancerza wzięły, ostrożnie zdziera B. zafarbowany. Miek. B. u szpady. <p. Blacha>

1. Blacha, y, lm. y, × **Blach** *1. cienki płat metalu*: Każdy kruszec na blachę wybity być może. Kluk. Blachy srebra a złota. Birk. Srebro w blachach. B. złota, srebrna, cynkowa, miedziana, ołowiana. B. cynkowna, platerowana. B. żelazna czarna. B. żelazna, pobielana cyną = *biała*. B. mosiężna = *złta*. Blachy równoważące a dwumetalowe. B. falista. B. dachowa, kotłowa, ślusarska. B. herbowa. B. do koperstychu. Figury na blasze rżnięte. B. do mleka, nafty. [Wyrzec blachę] = *wypić miarkę (zwykle blaszaną) wódki.* **3.** *zwykle w lm. a) + zbroja*: Blachy zbrojowe. Przywdziewać blachy. B. na piersi = *pancerz*. B. na ręce = *naramienniki*. Przez pigę roków nie zdejmowałem z siebie blach. Sienk. b) *znaczkę blaszaną, wydawane robotnikom, marki.* **4. a. Deska** = *tylnie przedłużenie słupicy u ptury.* **5.** *górz. = część wielkiego pieca*: B. babkowa, kopytowa, krzyżakowa, podporowa, gielkowa, zaogniowa. Blachy czeluściowe. **6. a. Kapliczka, Ołtarzyk** *łód. wycięcie przy odzieniku stojącej sosny*

dla pozyskania łuczycia. 8. puszc. = ławka, do której są przytwierdzone wszystkie części zamku w strzelbie. 9. płyta na kuchni angielskiej: Piec co pod blachą. Zdr. **Blaszka, Blaszcza, Blachetka.** <Nm. Blech>

× **Blacha, y, lm. y p. 1. Blach. 2. lek. p. Ostuda. Blacharczyk, a, lm. 1 uczeń, czeladnik blacharski.**

Blacharka, 1, lm. 1, Blacharzowa żona blacharza. **Blacharnia, 1, lm. e 1. a. Blachownia** pracownia, w której robią blachy i przedmioty z blachy, walcownia blachy. 2. magazyn, skład blachy.

Blacharski przym. od **Blacharz:** Blacharska robota. Blacharskie rzemiosło. Zakład blacharsko-galanteryjny.

Blacharstwo, a, blm. rzemiosło blacharskie.

Blacharz, a, lm. e, × Biecharz, × Biechownik, × Blachownik, [Blachmistrz, Blachnierz] 1. rzemieślnik, robiący blachę i przedmioty blaszane; plachnerz. 2. handlujący blachami a. wyrobami blacharskimi. 3. [B.] pog. szypkarz.

Blacharzowa, ej, lm. e p. Blacharka.

Blacharzowy przym. od **Blacharz.**

Blacharzówna, y, lm. y córka blacharza.

Blachetka, 1, lm. 1 p. Blacha.

Blachmal, u, lm. e, × Blakmal, Blachman 1. szumowiny na rozpuszczonym kruszcu, szczyg, srebrze. 2. a. Blekman bielmo (na oczach): Od wódki mu oczy blachmalem zachodzą (=mgła). 3. nakładanie blaszkami złotem a. srebrnem, robota demeszkwana, emulja. <Nm. Blachmal>

Blachmalowy przym. od **Blachmal.**

Blachman, u, lm. y 1. p. Blachmal. 2. mdły wyraz oczu po przepięciu ś., niewyspaniu, zmęczeniu; powłoka mglistu: Oczy mu blachmanem (=mgła) zasłzy. Jeż. I wie, że na te źrenicy blachmany bije świat duchów tęczę malowany. Słow. 3. **plytka metalowa, blaszka:** Cienkie blachmany, które senator Stroneczyński nazywa półbrakteatami. <Zap. toż, co Blachmal>

[**Blachmistrz, a, lm. e] p. Blacharz.**

[**Blachnierz, a, lm. e] p. Blacharz.**

× **Blachowany** *plamami polbrityj, centkowany, plamisty:* Między owcy cokolwiek płowego, blachowanego i pstrego będzie, to twoje. Wuj.

Blachownia, 1, lm. e p. Blacharnia.

Blachownica, y, lm. e 1. a. † Bluzbrach blacha na pierś, kiers. 2. machina do ciągnięcia blach.

× **Blachownik, a, lm. cy p. Blacharz.**

Blacik, a, 1m. 1 f. p. Blaf. 2. miara targowa nowalji, grzybów itd.: B. szpinaku, szezawiu, rydzów. <p. Blat>

[**Blaczeć, e, ał, Blakać, Bleczeć, Błekać**] *załobliwie ś. odzywać* (o kocie, cielęciu, jaguńcuin). <Dżwn.>

[**Blaczenie, a, blm.] czynność cz. Blaczeć.**

Bladaczka, 1, blm. lek. p. Blednica. <BLAD>

Bladaczkowy przym. od **Bladaczka.**

Bladawiec, wea, lm. wea, † Blednik *człowiek blady, wyblady:* A ja tych bladawców, zbrodniami bladych, otoczony wieńcem. Słow.

Bladowy przym. od **Bladowy:** Wyglądać B.

Bladowość, 1, blm. rz. od Bladowy.

Bladowy nieco blady: Księżyc B. Karp. Bladawe lica.

[**Bladki, ów, blp.] ziemniaki daberskie.** <Zap. BLAD>

Bladnąć, ie, ał a. bladł, Blednąć, Blednieć 1. stawać ś. bladym: B. od złości, gniewu. Bladły twarz na widok tego straszliwego obrazu. Żeglarze bladną. Ryb. 2. *blaknąć, płowieć, peltnąć* (o kolorze); Niebo środkiem czoła bladnie. Mick.

Blado przys. od **Blady:** Gdzie serce w strachu, tam na twarzy B. Pot. Wyglądała B.-melancholijnie. Krasz.

[**Bladocha, y, lm. y, Bladunia, Bladusia**] *blada dziewczyna.*

× **Bladokrusz, u, blm. kruszec blado-żółty, mający w sobie miedź, żelazo, siarkę i arsenik.** Kluk. <BLAD + KRUCH>

Bladolicy *mający blade lica, o bladej twarzy, z bladą cerą.* <BLAD + LIK>

Bladolistny *mający blade liście:* Smutna, bladolistna brzoza. Rol. <BLAD + LIST>

Bladooki *mający blade oczy.* Orzesz. <BLAD + OK>

[**Bladoróżga, 1, lm. 1, Latoróżga**] *latorośl, różga.* <BLAD + Różga; może sld., zamiast latoróżga?>

Bladość, 1, blm. rz. od Blady: B. pada na lekających ś. Petr. Trupia B. <BLAD>

[**Bladunia, 1, lm. e] p. Bladocha.** <BLAD>

[**Bladusia, 1, lm. e] p. Bladocha.**

Blady, st. w. Bładszy a. Bledszy 1. biały, cery a. barwy zbliżającej ś. do białej: B. jak trup, jak ściana, jak chusta, jak płótno, jak Piotrowin (=trupio B.). B. jak śmierć angielska. Prz. Cienie blade. Otw. Blada jakaś mara we śnie ś. pokazała. Tw. Żaden ś. nie trwóź, żaden nie bądź B. Koch. P. Blade usta. Krwi utratą B. Kon. Noc ludu przestrachem blada. Kon. Twarz blada może być piękną. Brodz. Blade astry, kwiaty. 2. *przen. słaby, niedokładny pod względem barwy a. wykończenia, niewyraźny, niejasny, niedobitny:* Blade światło dnia. Dni jesienne blade, ale pogodne. Blade odbicie obrazu = *słaba kopja.* Blade odbicie rzeczywistości. Cerg miał blado-żółtawą. Jeż. Para blado-żółtych oczu. Orzesz. Oczy blado-błękitne. Orzesz. Chmurki blado-liljowe. Stenk. Blado-złota kula dziennej gwiazdy. Orzesz. Wybucha ogień blado-czarny (=czarnawy). Kulig.

† **Bladysyn, a, lm. y p. Bledynieć.**

[**Bladzienki**] p. **Bledziutki:** Bładzieńkie to było od urodzenia. Orzesz. B. był i szcupleńki, jak robaczek. Orzesz.

[**Bladzienko**] przys. od **Bladzienki.**

Bladzuchno przys. od **Bladziuchny.**

Bladziuchny p. **Bledziutki.**

Bladzusiętki p. **Bledziutki.**

Bladzusiętko przys. od **Bladzusiętki.**

Bladziuski p. **Bledziutki.**

Bladziusko przys. od **Bladziuski.**

Bladziuteńki p. **Bledziutki:** Kolor rubinu wystąpił z ust bladziuteńkich. Słow.

Bladziuteńko przys. od **Bladziuteńki.**

Bladziutki p. **Bledziutki:** Tuściutkie to, lysintkie, bladziutkie stworzenie jest sławnym literatem. Krasz. Złożyła bladziutką twarz na jego szerokiej piersi. Orzesz.

Bladziutko przys. od **Bladziutki.**

Blaga, 1, blm., Blagierja, Blagierstwo *okłamywanie, mydlenie oczu, ulawanie znajomości rzeczy, wiedza powierzczona; żart, kłamstwo; pyszałkowatość.* <Fr. blague>

Blagier, a, lm. rzy ten, co blaguje. <Fr. blagueur>

Blagierja, 1, blm. p. Blaga.

Blagierka, 1, lm. 1 forma ź. od Blagier.

Blagierski przym. od **Blagier:** Usposobienie blagierskie.

Blagierstwo, a, lm. a p. Blaga.

Blagować, uje, owal *posługiwać ś. blagą, okłamywać, ulawać znajomość rzeczy, mydlić oczy.*

Blagowanie, a, bhm., czynność cz. **Blagować**.
Blajdrat, u, lm. y druc. *drut cienki*. <Nm. Bleidraht = dosł. drut ołowiany>
 × **Blajer**, a, lm. y, × **Blejer** *forma, modła, model, wzór, krój, manier*: Maski nie na jeden B. formowane były. Czart. A. Książki na jeden B. pisane (= na jedno kopyto). <Zap. z Nm. Bleiwage, Bleiloth = gruntwaga, blejezyk>
 × **Blajgiel**, u, bhm., × **Blajgielb**, × **Blejgiel**, × **Blejgielb** *farba żółta ołowiana*. <Nm. Bleigel(b)>
 × **Blajgielb**, u, bhm. p. **Blajgiel**.
Blajwajs, u, bhm. p. **Blejwas**.
Blajwas, u, bhm. p. **Blejwas**.
 × **Blak**, u, bhm. *blaknięcie, blednienie, bladeś*: Żyły blakiem zachodzą, krwi pozbywszy marnie. Żebr. <Dnm. bleek (= Gnm. bleich) = bladeś>
Blak, u, lm. i f. fl. *mielizna, miejsce, gdzie woda płytko*. 2. *łośn. halizna, polana w lesie*. <Nm. blach (= flich) = płaski>
[Blakać, a, a] p. **Blaczeć**.
[Blakanie, a, lm. a] f. *głosy zwierząt, podobne do placzu*. 2. p. **Blek**. <Dżwn.>
Blakmal, u, lm. e p. **Blachmal**.
Blaknąć, ie, a], × **Blakować** (o kolorach) *pełznąć, płowić, puszczać, niszczyć*: Materja blaknie na słońcu.
Blaknięcie, a, bhm., czynność cz. **Blaknąć**.
 × **Blakować, uje, owal p. Blaknąć**: Blakują lica, oczy i usta sinieją. Toł. Ta panna blakuje = *wiednie, starzeje*. By zmażą niesławy jakiej imię Polaków, teraz nadpluskane, potym nie blakowało. Błaż.
Blakowanie, a, bhm. f. × *czynność cz. Blakować*. 2. *łośn. choroba drzew, objawiająca się białym kolorem liści*.
Blakowy (o kolorach) *latwo płowięjący, pękający, blakący*; myśl. o zmienionej barwie włosów: Lis w lecie B.
[Blakówka, f, lm. i] p. **Świnka**. <?>
Blamanż, u, bhm., Blamanże, × Blamas, × Blamasz, × Blemas, † Blomuz *kuch. galareta migdałowa*. <Fr. blanc-manger>
Blamanże nieod. p. **Blamanż**.
 × **Blamas, u, bhm. f. p. Blamanż**. 2. *galareta z ryb rozgotowanych*.
Blamasz, u, bhm. kuch. p. Blamanż.
Blamiza, y, lm. y *łośn. rodzaj klepki dębowej*. <Zap. w jakimś związku z Fr. blamuse a. plamuse = 1. uderzenie ręką. 2. daw. moneta w Leodjum i w Westfalji, Nm. Blamüser>
Blamować się, uje ś., owal ś. dać się łapać na kłamstwie, plątać się w kłamstwach; blaźnić ś., narażać ś. na śmiech, osmieszać ś. <Fr. blâmer = ganić, przez Nm. sich blamiren>
Blamowanie się, a ś., bhm., czynność cz. Blamować ś.
Blanbek, a, lm. i *młokos, wyrostek, żółto w dzióbku nujący*. <Fr. blanc-bec = dosł. białodzióbek>
[Blandyn, a, lm. i] p. **Blondyn**.
 × **Blank, [Blank, Blenk]** nieod. = *czysty, jasny, błyszczący*: Często gęsto figimigi w jego głowie, lecz serce B., B., panowie. Fred. A. <Nm. blank>
Blank, u, część. w lm. f, **Blanek f, dyle, deski, belki drewniane grube do ogradzania, palisada**. 2. a. **Blanka** *mur ostry dokoła czego, rodzaj gzymsu, kramczans; żelazne wycięcie murów i wież; strzelnice w murze; rusztowanie dla strzelców*: Nasi na blanki po drabinach leżli. Biel. M. Gdy zbudujesz dom nowy, uczynisz B. po kraju daehu, żeby kto nie spadł z niego. Bud 3. blp. bud. p. **Sobo-**

ty. 4. garb. gruba skóra na podszewy i wyroby rymarskie; część podszewy między zelówką a obcasem. 5. *mor. poręcz galerii okrętowej, wierzchnie bramowanie okrętowe*: B. okrętu. 6. [B.] p. **Bląg**. <Łé. planca = dyl, deska, przez Nm. daw. blanke; stąd też i [Bląg]>
[Blank, u, lm. i p. Blankiet.
Blanka, i, lm. i p. Blank: Widziałem go z blanka, jak pierwszy zaczął bitwę. Min. Po chwili przybyła do nas na wieżę, przyniosła z sobą miseczkę i postawiła ją na blance. Pol.
Blankiecik, u, lm. i p. Blankiet.
Blankier, u, lm. y *najlepsza odmiana bursztynu bursztynu ze wszystkich stron błyszczący*. <Nm. blank = błyszczący, świecący ś.>
Blankiet, u, lm. y, f. a. **[Blank druk przygotowany do wypełnienia wezwoń, protokółów, wyroków sądowych; papier z wydrukowaną datą i nazwiskiem osoby a. firmy**. 2. B. *weksłowy, Blanko, in Blanko = papier weksłowy z podpisem, a. z pozostawieniem miejsca na wypełnienie sumy i treści weksłu*. Zdr. **Blankieck**. <Nm. Blankett>
 × **Blankietownie** przys. od **Blankietowny**: Kupcy podpisywać muszą na komoraeh protokoły B. (in blanko), a później dopiero ofejalista wpisuje dowolną sumę nad podpisem optacającego.
Blankietowny p. Blankietowy.
Blankietowy przym. od **Blankiet; Blankietowny**
Blankista, y, lm. sei *spekulanci giełdowy, sprzedający papiery, których nie posiada* (in blanko), w przeciwstawieniu tuiśczego odkupu. <Now., ni-by Łé. in blanco = bez podpisu, dosł. na biało>
Blanko nieod., in B. *han. p. Blankiet*: B. kredyt = *kredyt otwarty, bez oznaczenia sumy*. <p. Blankista>
Blankować, uje, owal f. blanki czynić, blankami obwodzić, palisadować. 2. *gzymsy na murze robić, murem z gzymsami obwodzić*. 3. *mor. poręczami, galerijką okręt opatrzyć*. <p. Blank>
Blankowanie, a, lm. a *czynność cz. Blankować.
Blankowy przym. od **Blank**: Przykrycie blankowe. Sienk.
 † **Blanksz, u, bhm. p. Blansz**. <Z Fr. blanche = biała, dom. couleur = barwa, przez Nm. wymawianie>
 † **Blanszować, uje, owal p. Blanszować**.
Blansz, u, bhm., † Blansz *bieliło*: Nie pomoże B. i ruż, kiedy panna stara już. Prz.
Blanszować, uje, owal, † Blanszować *powlekać blanszem*.
Blanżerajz, y, lm. y *garb. p. Wiórownik*. <Nm. Blanchireisen>
Blanżerować, uje, owal f. cukier i kuch. gotować do pewnej miękkości, lekko obgotowywać. 2. *garb. p. Wiórować*. <Nm. blanchiren, z Fr. blanchir = dosł. bielić.>
Blanżerowanie, a, bhm., czynność cz. Blanżerować.
Blanżerowny, in, blp., garb. p. Wiórowny.
[Blandać, a, a] p. **Bładzić**.
[Blasfemja, f, lm. e *blaźnierstwo*. <Gr. blasfēmia>
Blask, u, lm. i f. mocne światło, pewien czas trwające; jasność: B. słońca. B. księżyc. Mało nie jednaki B. od miaszda, jako i od złota; a tak radzę ci, nie spuszczać ś. na B. Rej. Od którego szyje malowanej to srebrny, to złoty B. bije. Koehan. Bije B. często od szychowych niei. Kras. Bije B. z karabeli. Mick. Przen: *Złoty B. łąki*. Kto nieuważnie na B. idzie, ilo*

z cienia, znieść słonecznego często nie może promienia. Pot. Okna mają być na północ, aby nie był B. patrzeć z pałacem na drzewa. Trzye. Przen. † B. mi = razi mnie w oczy (człowiek a. rzecz jaka). † B. mi do niego = nie lubię nań patrzeć, miły mi jak sół w oku. † Do ludzi mu B. Glicz. (=stroni od ludzi, odludek). Młodzieńcom na białe głowy żaden B. nie jest. Glicz. (= lubią na nie patrzeć). Przekrowie dzielnoscią swą każdemu nieprzyjacielowi koronnemu blaskiem w oczach byli. Wer. (= zdumiewali, imponowali). 2. świetność, wspaniałość, wystawność: B. mitry. B. pozorny. Wystąpić w całym blasku. B. mnie nie ludzi bogacza. Karp. Oczym blaskiem odyma pycha. Nar. Przed znikomym blaskiem niejedną olśniał śmiertelnik. Wor. Polskę otaczał blaskiem potęgii chwały. Fel. Wielu nieraz królów otaczało s. blaskiem nauk lub sztuk pięknych. Pawl. 3. widok, jaw, światło dzienne: Wychodzić na B. = na jaw, na świat, na popis: Bóg poznaje zasługi nieznanome, jak te, które na B. wychodzą. Lach. 4. fiz. sposób odbijania ś. promieni słonecznych od powierzchni ciał, szczeg. minerałów: B. silny, mieniący ś., metaliczny, djamentowy, tłusty, szklisty, perłowo-macieczny, jedwabisty. <BLASK>

† Blaskaty p. Blaski.

† Blaskawy p. Blaski.

† Blaski, Blaskaty, Blaskawy błękitnawy, modrawy: Blaskie albo białe oczy. Macz.

× Blaski wy blasku pełen, lśniący, błyszczący: Słońca osada blaskliwa. Przyb.

† Blaskooki, † Blaskooki jedno oko często zmrużający; zezowaty: B. jestem, mrugam często oczyma nad wołę. Kn. <BLASK + OK>

× Blaskorodny wydający blask, błyszczący, lśniący, świecący: Blaskorodne zbroje. Petr. <BLASK + ROD>

Blaskoslejny rzucający blaski, błyszczący: B. marmur. Krasin. <BLASK + SIE>

× Blaskot, u, lm. y, rzecz błyszcząca ś., blichtr: Znikome skarby i ezcze dostojenstw blaskoty są darami losu, nie nagrodą enoty. Przyb. <BLASK>

† Blaskofny błyszczący ś.: Przen.: Błędy blaskotne, które w pismach ich czytamy. Przyb.

† Blaskowaty biały, jasny: Był krasny, urodziwy, oczu blaskowatych. H. Tr.

× Blaskowy przym. od Blask.

Blastema, y, blm. fizj. płyn zarodkowy, w którym tworzą ś. komórki. <Gr. blastēma ni. = kiełek, zarodek>

[Blaszak, a, lm. i] garnek blaszany. <Blacha>

Blaszanka, i, lm. i l. a. Blaszka naczynie blaszane do płynów; miarka do wódki, półkwaterek: Przytknął blaszankę z czystą wodą do jego warg. Sienk. Blaszanki przed niemi raz się napełniały, znów wypróżniały. Jez. Kazać dać sobie blaszankę wódki. Nie zagładnij do blaszanki. Fred. A. 2. kol. naczynie blaszane z wodą gorącą do ogrzewania wagonów. <p. Blacha>

Blaszany z blachy zwobony: Blaszana konewka, wiaderko, dach, miska, wanna, łyżka. Blaszane dęte instrumenty (waltornie, trąby, puzony, tuba).

Blaszeczka, i, lm. i p. Blacha: Ile dziewcząt z blaszeczkami w ręku przejdzie do fabryki. Kon. (= naczyniami blaszanymi).

Blaszecznica, y, lm. e, Blaszeciec, Listownica bot. (laminaria) roś. z gromady wodorostów, z rzędu ciemnic. Gatunek: B. cukrowa a. Kapusta morsk a. (l. saccharina)

Blaszeciec, ńca, lm. ńce bot. p. Blaszecznica.

Blaszka, i, lm. i l. p. Blacha, mała, cienka blacha: B. złota, srebra, miedzi, stalowa. Przen.: drobny pieniądz. 2. p. Blaszanka. 3. cacko świecące ś., błyskotka: Miała na sobie pełno blaszek świecących. Ir.: order, medalik. 4. łuszczyka: Głina biała bez blaszek, na gęste sito przesiana. 5. anat. (lamina) wóór ustroju cienki, płaski, listek, †szycha, †warszta: B. szklista kości czaszki, †krucha, †twarda, †szklana (l. vitrea). B. sitowa, †sitowata, pozioma kości sitowej, in. †kostka sitowata (l. cribrosa). B. wężykowata kości ślimakowej a. ślimaka (l. spiralis cochleae). Blaszki dziurawe na podstawie mózgu (l. perforatae). B. zarodkowa = listek zarodkowy. Blaszki kostne (l. ossium), główne międzykanalikowe a. międzyponikowe (l. interstitiales). 6. bart.: B. wosku = wosk na odwołoku pszczoły. 7. bot. (lamina) rozszerzona, płaska część liścia. 8. jub. folga, warstwa metalu pod drogim kamieniem; cienka powłoka metalowa na innym metalu, plater: Dzban miedziany pod srebrną blaszką. Oss. 9. kol.: B. rozstępowa, p. Rozstępka. 10. min. (l. fundamentales), postać niektórych minerałów: B. miki. 11. ślus.: B. zasuwkowa = B., w którą wchodzi rygiel a. zasuwka. <p. Blacha>

Blaszkozioły zool. mający dziób spłaszczony jak blaszka: Ptaki blaszkoziołobe p. Ptak. <Blaszka + DZIOB>

Blaszkorogi zool. mający spłaszczone rogi, wachlarzowogi: Chrząszcze blaszkorogie (lamellicornia). <Blaszka + ROG>

Blaszkoskrzelny zool. mający skrzela w kształcie blaszek: Małże blaszkoskrzelne. <Blaszka + SKRZEL>

Blaszkowatość, i, blm. min. łupliwość, własność łupania ś.: B. oktaedryczna, romboedryczna. B. niedoskonała, doskonała, bardzo doskonała. <p. Blacha>

Blaszkowaty i. mający kształt blaszki. 2. blaszka obłożony. 3. bot. w blaszki ułożony, płatkowy. 4. lek.: Utkanie blaszkowate (formatio lamellosa). Nabłonek a. przybłonek B. = płaski (epithelium lamellosum).

Blaszkowy przym. od Blaszka, w blaszkach: Złoto blaszkowe biją.

Błat, u, lm. y i. wogóle rzecz płaska i cienka, płyta: B. stołu, rajsbretu, bilardu, warsztatu. B. złota. Leop. (= blacha złota, złoto na blachę bite). 2. półmisek płaski, podłużny, brytuanna: Błaty kuchenne. 3. płaszczyna narzędzi, plaz, głównia, klinga: B. u piły, siekiery. U czekana obuch na chłopa, B. na przyjaciela, ostrze na nieprzyjaciela. Prz. Błatem = plazem, na płask: Miecz, nieostroźnie błatem uderzony, popadał ś. Otw. 4. tarcica: B. dębowy. 5. fl. bal długi od rulla za stakiem w wodzie. 6. hut. blacha zwęgniona pieca, ostawa: B. posadzkowy = surowiznowy. 7. leśn., część dłuższa węgłu. 8. mech.: B. spodni = na którym machina jest ubierazona. Błaty przesuwne = blachy, na których suwacz machiny parowej ś. posuwa. 9. mier. deska do naklejania papieru na plany. 10. powr., część werksztuła, odgrywająca rolę szlagi. 11. ślus. zęb klucza, bródka, pióro. 12. tkac. fundament w warsztacie; w lm. = blaszki metalowe w kształcie grzebienu. 13. zdń.: B. kafla = płaszczyna frontowa kafla. B. z fazami. 14. zł. przechowywacz rzeczy skradzionych. 15. a) [B.] złoty reński: Miałem nadzieję, że dostanę tysiąc błatów za obraz. Sew. b) × zart. rubel (papiererek). Zdr. Blacik. <Nm. Blatt>

Blaterszток, a, lm. i zdń. p. **Klepka**. <Nm. Blatterstock>

Blatka, i, lm. i zł. *przechowywaczka rzeczy skradzionych*. <?>

Blatność, i, blm. zł. *świadomość tajników rzemiosła złodziejskiego*. <?>

× **Blauaż, u**, blm., × **Bluaż** *potaż korytowy, raz tylko prażony w piecu*: B. jest alkaliczna sól, którą robią z popiołów dębowych. <Nm. Blauasche>

Blaumontag, u, lm. i *poniedziałek świętowany przez rzemieślników; poniedziałkowanie, świętowanie w poniedziałek*. <Nm. blauer Montag = dosł. błękitny poniedziałek>

Blaz, u, lm. y *bed. pęcherzyk na klepce wskutek działania ognia*. <Nm. Blase>

[**Blazgać się, a ś., ał ś.**] *mazać ś., być śliskim* (o błocie).

× **Blazgon, a**, lm. y, × **Blazgon ten, co głupio, plugawo, sprośnie mówi.**

× **Blazgonić, i, ii**, × **Blazgonić mówić, co ślina przyniesie, głupio a sprośnie gadać**: Grozą ś. surowie i szkaradnie blazgonią. Zebr. <BLAZG>

× **Blazgonienie, a**, lm. a *czynność cz. Blazgonić*: Kto w sztuce blazgonienia mistrz, najprędzej podoba ś. babom.

Blazonować, uje, ował w heraldyce: B. herb = *opisywać, objaśniać herb*: Heraldyka wymagała takiego ukształtowania herbu, aby go można było wygłosić (blazonować), t. j. opisać, co on wyobraża. Łag. <Fr blasonner = rysować, objaśniać herby>

Blazonowanie, a, blm., *czynność cz. Blazonować*: Rozważanie całego składu herbu, takie rozpoznawanie i opisanie stanowi B. Lel.

Blazus, a, lm. e *młodzieniec zblazonowany, zniszczony, zużyty, zmiechczony do życia, bez życia*. <Fr. blasé>

[**Blądzać się, a ś., ał ś., Błańdrać ś.**] *włóczyć ś. po nocach, walać ś.*

[**Bląg, u**, lm. i, **Blank, Łąg**] *zapalnica, bal aścianka między sąsiedkiem a klepieniem, pacha, sąsiednica, zapole, zastronek*: W naszej stadole są wysokie błągi. Płon składamy płon w jegomości B. <p. Blank>

Blech, u, lm. y, **Blich** i p. **Bielarnia, miejsce, gdzie ś. bieleć wosk, płótno**: Gdzie właściwie płóciem są blechy, rynnami od rzeki wodę wpuszczają. Kluk. Wybielał, jak na blechu. Oss. Jak płótno jestem na blechu, pokrławiona ducha dłońią. Słow. 2. *blechowanie*. <Nm. Bleiche>

† **Blecha, y**, lm. y, [**Blecha**] *pchła*: Piołyn blechy w gmachach i komorach wytraca. Syr. <p. Pchła>

× **Blecha, y**, lm. y p. i. **Blach**.

Blecharka, i, lm. i *ta, co koło blechu chodzi, blechaje*. <p. Blech>

Blecharnia, i, lm. e, **Blcharnia oddział fabryki, w którym blechują tkaniny, przędzę, nici**.

Blecharski, Blecharzowy przym. od **Blecharz**: Młyn B. = *folusz*.

Blecharz, a, lm. e, **Blcharz i. wybielacz** (płótna, wosku). 2. *piłśniarz, walcarz*.

× **Blecharz, a**, lm. e p. **Blacharz**.

Blecharzowy p. Blecharski: Stanęli na polu blecharzowym. B. G.

Blechować, uje, ował, Blichować i. na blechu bieleć, wybielać: Nici, płótna, dla dania im należytej białości, blechują. B. ś. a. **Blichować ś. i. być bielonym na blechu**: Wosk ś. blechuje. Kluk. 2 × *bieleć ś., blanszować ś., używać bieleńca*: Lu-

dzie, blechując ś., zdrowiu szkodzą. Zamknęła ś., bo ś. blechuje i różuje.

Blechowanie, a, blm., *czynność cz. Blechować. Blechowanie się, a ś., blm., czynność cz. Blechować ś.*

× **Blechownik, a**, lm. cy p. **Blacharz**.

Blechow przym. od **Blech**: Podlegały podatkowi koła stępne, zakupne, doroczne, blechowe. Paw.

† **Blecić, i, ii** p. **Bledzić**: Z gromu tego strach ciężki pany te bleci. Tw. <BLAD>

[**Bleczeć, y, ał**] p. **Blaczeć**.

Blednać, ie, ał p. **Bładnać**: Blednie na grzbiecie lichym ona purpura. Wad. Bledną zielone gałęzie. Otw.

Blednica, y, lm. e i. a. **Bładaczka lek.** (ehlorosis) *choroba krwi z pomniejszeniem ś. ilości ciałek czerwonych, przeważnie u panien; choroba panińska*. 2. *ogr. żółknięcie liści drzew w mokrym gruncie*.

× **Blednicowy** przym. od **Blednica**.

× **Bledniczka, i**, lm. i *ta, co na blednicę choruje*.

Blednieć, eje, ał p. **Bładnać**: Blednieją, którzy ś. boją. Petr. B. pod srogimi plagami pańskiem. Rej.

† **Blednik, a**, lm. cy p. **Bładawiec**: Wpadli do więzienia, kędy ei blednicy siedzieli. Paszk.

Bledszy p. Błady.

† **Bledyniec, nca**, lm. nce, † **Bledysyn, † Bładysyn meretricis filius**: Niech cię płacz ruszy żon i dziątek małych, przez te bledynce tu osierociątych. Paszk. <Ros. блядѣ = meretrix, więc toż, co sku . . . syn>

† **Bledysyn a**, lm. y p. **Bledyniec**. <Ros. блядѣ = meretrix † Syn>

× **Bledzić, i, ii**, † **Blecić bładym czynić**: Starości bledząca zgnilizna. Przyb. <BLAD>

Bledziuchno przys. od **Bledziuchny**.

Bledziuchny p. Bledziutki: Księżyc bledziuchną półobraczą migotać zaczyna. Orzesz.

Bledziusienki p. Bledziutki.

Bledziusienko przys. od **Bledziusienki**.

Bledziuski p. Bledziutki: Moja miluska, trzewiczek ei połyskuje, samaś bledziuska. Pśń.

Bledziusko przys. od **Bledziuski**.

Bledziuteńki p. Bledziutki.

Bledziuteńko przys. od **Bledziuteńki**.

Bledziutki, Bledziuchny, Bledziusienki, Bledziuski, Bledziuteńki, Bładziuchny, Bładziusienki, Bładziuski, Bładziuteńki, Bładziutki, [Bładzienki] *bardzo bładny, zupełnie bładny*: Bledziutką twarz jej oświecała lampa. Bał.

Bledziutko przys. od **Bledziutki**.

† **Blegot, a**, lm. y p. **Blekoł. Tuch**.

† **Blegotać, ce, tał** p. **Blekotać**: Blegoce motowym przykładem, co owo rzadko między tysiącem całe rzezeć słowo. <BLEG>

† **Blegotanie, a**, lm. a *czynność cz. Blegotać*: Bluznierskie jest tych ust B. Ryb.

† **Blegotliwy p. Blegotliwy**.

Bleja, i, lm. e *zool. p. Śniec*. <Nm. Blei(h)e>

† **Blejczyk, a**, lm. i *galka otowiana, zawieszona na sznurku w środku grundwagi*. Strum. <Z Nm. Blei(wage)>

† **Blejczykowy** przym. od **Blejczyk**: Sznurek B. Stroji.

Blejden, a, lm. y *machina wojenna*: Widać było w podwórcach ogromne blejdeny. Krasz. <Nm. Bleide, ze Śr. Łć. blida>

× **Blejer, u**, lm. y p. **Blajer**.

× **Blejgiel, u**, blm. p. **Blajgiel**.

× **Blejgielb, u**, blm. p. **Blajgielb**.

×**Blejglanc**, u, blm. p. Galena. <Nm. Blejglanz>

Blejtram, u, lm. y, ×**Biltram** i. rama, na którą naciąga ś. płótno do obrazu. 2. ×**Kulisa**: Berwelej zagłada za plejtramy. 3. [B.] rama drewniana, jako podstawa piecra. Źdr. Blejtramik. <Nm. Blendrahmen>

Blejtramik, u, lm. i p. **Blejtram**.

Blejtramowy przym. od **Blejtram**: Płótno blejtramowe = malarstwie.

Blejwajs, u, blm. p. **Blejwas**.

Blejwajswy przym. od **Blejwajs**.

Blejwas, u, blm., **Blejwajs**, **Blejwejs**, **Blejwajs**, **Blejwas** i. chem. biel ołowiana, węgiel ołowiu, kremserwejs, farba biela ołowiana, ×**bielen** ołowiana: Biel ołówną blejwasem drudzy zowią. Syr. B. czyli bielony ołów. Torz. Gładzenie lica blejwasem. Urzęd. Biały, jak B. 2. [B.] dzika cykorja. <Nm. Bleiweiss>

Blejwasowy przym. od **Blejwas**: Plaster B. Masé blejwasowa.

[**Blejwaśnik**, a, lm. cy] *kontrabandzista, przemytnik* (bo przemyca okowitę w pęcherzach, zalewanych blejwasem).

Blejwejs, u, blm. p. **Blejwas**.

Blejwejsowy przym. od **Blejwejs**.

[**Blejza**, y, lm. y] *mierządnica*. <?>

[**Blek**, u, lm. i, **Blakanie**] *bek, beczenie*. <Nm. blöken>

[**Blekać**, a, ai] p. **Blaczeć**.

[**Blekanie**, a, blm.] *czynność* cz. **Blekać**.

[**Blekiecna**, y, lm. y] p. **Blekit**.

[**Blekit**, u, lm. y, **Blekita**, **Blekocina**, **Blekiecna**] *wierzba rozmazynowa*. <? Ukr. błekit znaczy aethusa cynapium, a blekot po Ukr. brzumi błekotą>

[**Blekita**, y, lm. y] p. **Blekit**.

Blekman, u, lm. y p. **Blachmal**.

[**Blokocina**, y, lm. y] p. [**Blekit**].

1. †**Blekot**, a, lm. y, †**Blegot** i. *jąkala, belkot, momot*. 2. *hujarz, gaduła*. 3. *głos zwierzęcia, szereg. szczekanie* i sa <BLEG>

2. **Blekot**, u a. a, lm. y i. bot a) a. **Mordownik**, **Szaleń** (aethusa) roś. z rodziny baldaszkowych. Gatunek: B. pospolity a. Szaleń, Trzebula leśna, Weszka ogrodna [Oman, Szczwól] (a. cynapium). b) p. **Lulek**. 2. wogóle: *roślina odurzająca*: Bredzi jak blekota zjadczy. Prz. Plecie, jakby ś. blekotu objadk. Prz. <?Por. **Blen**. Głz. blek. Ros. blekotā a. blēkots, Ukr. blēkotā>

×**Blekoć**, cze, tał, †**Blegoć** i. *belkociać, chlebotać*: Tak bywa w garcu, kiedy woda wrząca wewnątrz blekoce u zawartej dziury. P. Koch. 2. *momotać, jąkać ś., niewyraźnie wymawiać*. 3. *ni to ni owo pleść, bająć, paplać*: Obyczajem papugi B. Baz. 4. *fukać, łajać, wymyślać*: Jak była niewiasta cheiwa, grubo dosyć blekotała. Żółk. 5. *szczekać*: Pies blekotął na podwórzu. <Dźwn.>

Blekoket, tka, lm. tkl bot. p. **Świerząbek**.

×**Blekotka**, i, lm. i *kobieta zajakława; papla, plotkarka*

†**Blekotliwie** przys. od **Blekotliwy**.

†**Blekotliwy**, †**Blegotliwy**, †**Blekotny** i. *zajakławy*: **Blekotliwie** dziecię. 2. *plotliwy, świegotliwy, gadatliwy*: **Blekotliwa** Grecja sama ś. zdobyła szerokim pisaniem. Warg. *Niewiasta blekotliwa*.

Blekotnik, a, lm. cy *plotkarz, papla*: Nie szpieg, lecz nowiniarz, zemsty nowiniarz, B. nowiniarz, człowiek ognistej mowy, krwawych zębów i czerwonego iczwka. Słow.

†**Blekotny** p. **Blekotliwy**: Rwie od piersi matek blekotnego syna. Chod.

Blekotowy przym. od 2. **Blekot**.

×**Blemas**, u, lm. y p. **Blamanz**: Półmiski konuzów, arkasów, blemasów. Mick.

Blen, u, lm. y bot. p. **Lulek**. <?Por. **Bielun**, **Blekot**, oraz Srb. bun(ika) = Chor. blen, Czes. blén, blín, Głz. blín itd.>

Blenda, y, lm. y i. fot. p. **Djafragma**. 2. *min. każdy minerał, będący siarkometalem niekruchym z półmetalicznym wejrzaniem*: B. arsenowa czerwona p. **Realgar**. B. arsenowa żółta = *awrypigment*. B. cynkowa p. **Sfaleryt**. B. rtęciowa p. **Cynabaryt**. B. węglowa = *antracyt*. 3. woj. p. **Blinda**. <Nm. Blende>

Blendówka, i, lm. i zł. *wystawa sklepowa*. <Nm. Blende = okno fałszywe, wystawka itd.>

[**Blenk** nieod.] p. ×**Blank**: Bene (= *zemałtr*) B., a westrzód sztek mięsa męk (= *rudło, do tego*) (kaszubska zagadka o pierścionku).

[**Blerwa**, y, lm. y] pog. i. *owca*. 2. *twarz szeroka a brzydka*. <Dnm. blarren, blärren = beczec>

[**Bles**, a, lm. y] *koń z białą łysiną*. <Nm. Bles = łysina na łbie końskim>

Blesa, y, lm. y garb. p. **Surówka**. <Nm. Blösse>

×**Blesejrowany** p. **Plejerowany**: Wojsko przagnął rozumieścić, blesejrowanych wysyłał w głąb kraju. Rol. <Nm. blessieren, z Fr. blessier = ranić>

[**Blesk**, u, lm. i, **Bleskot**] i. *blask* np. słońca. 2. p. **Blysk**.

Bleska, i, lm. i] *klacz z białą łysiną*.

[**Bleskać się**, a ś., ai ś.] p. **Blysnąć**.

Bleskot, u, lm. y i. †B., [B.] p. **Blysk**: B. ognia. 2. ×p. **Blyskotka**. 3. [B.] p. **Blesk**.

Bleskotka, i, lm. i zool. (chalcis) *owad błonkoskrzydły ze skupienia owadziarek*.

†**Bleskotnik**, a, lm. cy *człowiek gadatliwy, plotkarz, obmowca*. <Dźwn.>

[**Blesność**, i blm.] *obłąkanie, szaleństwo*.

†**Blesny**, [Blesny] *szalony, obłąkany*. <?Srb. blesast = grupi. Por. Srb. buncati = majaczyć, oraz Bielun, Blekot i Blen>

[**Bleszcz**, a, lm. ej] i. *bielmo*. 2. *ten, co ś. bleszczy*.

[**Bleszczaty**] *mający bielmo na oku*.

×**Bleszocęć**, y, ai, ×**Bleszocęć ś.**, [Bleszocęć, Bleszocęć ś.] *z pode lba patrzeć, zerkać, blyszocęć okiem, rzucac spojrzanie niespokojne*: Wól, który bodzie, bleszczy ś. Bleszczą oczyma i zęboma. Źarn. Bleszczy, jak sroka w gnat. Prz. <BLASK>

Bleszczenie, a, blm., [Bleszczenie] *czynność* cz. **Bleszocęć** i **Bleszocęć ś.**

Bleter, a, lm. y garb. p. **Półprzyszew**. <Nm. Blatt, lm. Blätter>

Bletersztreg, a, lm. powr. *krótki postronek do łączenia rzemienia z orczykiem przy zaprzęgu*. <Może Bleter + Nm. Strang = powróż>

[**Blewłazeczka**, i, lm. i] p. **Blewłazka**.

[**Blewłazka**, i, lm. i] i. *tasiemka*. 2. *smuga* (pola, lasu). Źdr. [Blewłazeczka]. <?Por. Śc. blawúz = wazka niwa>

[**Bléza**, y, lm. y] p. **Bliza**.

[**Blędzić**, i, ai, **Blądcać**] *mówić nie do rzeczy, pleść*. <?>

Blich, u, lm. y p. **Blech** i **Bielarnia**: **Blichu** czas, gdy drzewa kwitną. <p. **Blech**>

Blicharnia, i, lm. e p. **Blecharnia**.

Blicharski, **Blicharzowy** przym. od **Blicharz**.

Blicharstwo, a, blm. *zajęcie blicharza*.

Blicharz, a, lm. **o** p. **Blecharz**.
Blicharzowy p. Blicharski.
Blichować, uje, ował p. **Blechować**: B. szezecię, wosk, płótno, tynki. **B. s.** p. **Blechować s.**
Blichowanie, a, blm., czynność cz. **Blichować**.
Blichowanie się, a s., blm., czynność cz. **Blichować się**.
Blichówka, i, lm. i mul. *narzędzie do powlekania gzymsów i t. p. ozdób mieszaniną wapna i gipsu*.
Blichtr, u, lm. **y**, **× Bliktry**, **× Blyktry** i. *blyskotka, świecidełko*. **2.** *pozór, ułuda, omamienie, udanie, pozorna świetność*: Puszcząc blichtry (= *tumanieć, mydlić oczy*). Proszę mi mówić bez tych blichtrów. <Zap. Nm. Bliet = połysk, blask>
Blichtrowy przym. od **Blichtr**: Dla błyskotek blichtrowych honor szarżali i poniewierali. Lib.
Blik i. **×**, **u**, blm. hut. p. **Blysk**. **2.** Bliki, blp. mal. *światła rysunkowi nadane jasną farbą*. **3.** **a**, lm. i **× p. Śiniec**. <Nm. Bliet>
† Blikawy jednooki, zewowaty. B. Sz. <Czes. blika vj, może z Nm. blieken = spojierać>
Blikować, uje, ował, mal. *naduwać rysunkowi światła*: B. złotem.
Blikowanie, a i. blm. czynność cz. **Blikować**.
2. **×** lm. **a** hut. p. **Blysk**.
× Bliktry, ów, blp. p. **Blichtr**.
× Blikzyber, hru, blm. hut. *srebro czyste, które przed zastęgnięciem okazywało żywą grę barw, in. srebro błyskowe*. Por **Blysk**. <Nm. Bliet-silber>
[Blin, a, lm. y] *rodzaj naleśnika z maki gryczanej a. pszennej*: Łże, jak bliny piecze. Prz. Płaski, jak B. <Brs. blin>
Blinda, y, lm. **y**, **Blenda** woj. *rama przy urządzaniu wejścia do rowu forttecznego; zasłona przed okiem nieprzyjaciół*. <Fr. blindes blp.>
Blindaż, u, lm. **e** i. bud. *poltrycie ścian, futrowanie; zrab*. **2.** woj. *osłona robót fortyfikacyjnych, ambulansu, amunicji itd.; pancierz na okręt*.
Blindować, uje, ował *okrywać pancierzem, zasłaniać blindy*. <Fr. blinder>
Blindowanie, a, blm., czynność cz. **Blindować**: B. pokładu.
[Blindzia, i, lm. e] *wierzba iva*. <Lit. blinde = wierzba>
[Bliki, rek, blp.] p. i. **Bierka**.
Bliśkawica, y, lm. **e** i. p. **Blyskawica**. **2. ros.:** *rzep, srebrnik (agrimonia vulgaris)*.
[Bliśkup, a, lm. i] p. i. **Biskup**.
Blistr, u, blm. wet. *maść żrąca do leczenia nóg koni wysięgowych*. <Ang. blaster = dośł. niszczy-ciel>
Blistrować, uje, ował wet. *wcierać blistr*.
Blistrowanie, a, lm. **a** czynność cz. **Blistrować**.
[Bliszczec, y, al] p. **Blyśnąc**.
[Bliszczka, i, lm. i] p. **Blyszczka**.
Blita, y, lm. **y** **zł.** *złodziej kosztowności*. <?>
Blitny zł. złoty, świecący s. **Blitne** lm. rz. = *przedmioty ze złota*.
× Blitram, u, lm. **y** p. **Blejtram**: Chór żniwaczów, śpiewających za blitramem (podczas widowiska teatralnego).
† Bliz przys. blisko: Gdyż był B. Egipta. B. ku = *prawie, niespełna*: Sebraw proroków B. ku czciąrzem stom. <BLIZ>
[Bliza, y, lm. y, Bléza] *latarnia morska*. <Nm. Blüse, z Duńs.>
† Blizoe p. Blizko: Ojca B. stoi. Żebr.
† Blizek p. Blizki: Ten, który naśladowa zło-ści, B. jest śmierci. B. B.

Blizenka, i, lm. i i. p. **Blizna**. **2.** embr. (cica-trioula) *plamka na śluzku jaja zapłodnionego, znamię zarodkowe* <BLIZN>
Blizuchno przys. od Blizuchny: B. dobrego zte posadzone jest. Górn. <BLIZ>
Blizuchny p. Blizutki.
× Blizuczki p. Blizutki.
× Blizuczko przys. od Blizuczki.
Blizusieńki p. Blizutki.
Blizusieńko przys. od Blizusieńki: Przysuńcie s. bliżej... ot tak B. Orzesz.
Blizuteńki p. Blizutki.
Blizuteńko przys. od Blizuteńki.
Blizutki, Blizuchny, × Blizuczki, Blizusieńki, Blizuteńki *bardzo blizki*.
Blizutko przys. od Blizutki.
Blizki, † Blizek, st. w. Blizszy i. znajdujący s. niedaleko, niedaleki, nieodległy: B. dom (= *po-blizki*). B. sąsiad (= *niedaleko mieszkający*). Lep-szy jest sąsiad B., niż brat daleki. Wuj. Rzeczka im źródła bliższa, tym jaśniejszą ma wodę. Skar. Bliższa koszula ciała, niż kaftan. Prz. **2.** o czasie: a) *mający rychło nastąpić, rychły*: Blizka noc, śmierć. B. wyjazd, upadek. Blizkie niebezpieczeństwo. Jako zórawie, gdy blizką zimę czują... Koehan. **† Na blizkie** przys. = *wkrótce*: Zgodę jego na blizkie uzyska. Sienk. b) *niedawno ubiegły*: Najbliższa przyczyna (= *bezpośrednia*). **3.** przen.: B. krewny, stosunek. Blizkie pokrewieństwo. Blizka znajomość. B. czego a. czemu czym: Prymas najbliższy tronu krzesłem. Oss. B. władzy urodzeniem. B. komu duchem. Sercu memu najbliższy = *najdroższy, najukochańszy*. B. do czego = *mający do czego prawo, pierwszeństwo*: Naj-bliższym do korony p. Kazimierzu W. był Lud-wik, król węgierski. **4.** *dokładny, staranny*: Za-stęgiwać na bliższą uwagę, bliższe poznanie. **5.** **† a) krewny, powinowaty**: A myśmy tako blizy, jako i nasz stryj. Od ubogiego i jego blizy uciekają. Kulig. b) *mający prawo odziedziczenia a. odkupienia majątku na zasadzie pokrewieństwa*: Mikołaj jest bliższy k. dziedzicze swym rodza-jem, niż Jakób. Mieczko bliższy po swe babie ku te dziedzicze. K. murowanemu domu ta nie-wiasta bliższa.
Blizko, † Blizek, st. w. Bliziej przys. od Blizki: Lepiej sąsiad B., niż brat daleko. Leop. Tedy bliżej a dalej, gorszy dalej a bliżej. Prz. (= *dro-ga krótsza, ale gorzka, i przeciwnie*). Tak B., jak św. Marcin Płocka. Prz. Mieszkać B. Warszawy (= *pod Warszawą*). B. spokrewniony duchem. Ni-żli młodzi bliżej grobu starsi. Pot. Lato już B. Mieć B. do szkoły. Poznać kogo bliżej = *dobrze, do-kładnie*. Ma B. 50 lat (= *około, prawie, mniej więcej, w przybliżeniu*).
Blizkobiegunowy znajdujący s. blisko biegunów, podbiegunowy. <BLIZ + BIEG>
Blizkobrzmiały podobnie brzmiący, podobnie naz-ywający s.: Nazwiska blizkobrzmiające przemie-nia. Wilk. <BLIZ + BRZM>
× Blizkociągły anat.: Błona blizkociągła p. **Otrzewna**. <BLIZ + CIĘG>
Blizkoczesny zbliżony pod względem czasu, praw-ie współczesny: Dalsze dowody zawierają s. we współczesnych lub blizkoczesnych zapiskach. Szaj. <BLIZ + CZAS>
Blizkocześnie przys. od Blizkoczesny: Donoszą o nich pisarze arabscy, opowiadający współ-cześnie a. B. dzieje Maurów w Hiszpanji. Szaj.
Blizkoległy nieodległy, niedaleko leżący, w bliz-kości s. znajdujący: Blizkoległe wsie, miasta, wzgórze, przyczyny. <BLIZ + LEG>

Blizkoplemienny pokrewony, *blizki pochodzeniem*. <BLIZ + PLE(M)>

Blizkopokrewny pozostajacy z kim w blizkim pokrewienstwie; *zblizniony duchem, przekonaniem*. <BLIZ + Po + KRW>

×**Blizkoprzeszly** dopiero co przeszly, ubiegly: W wieku blizkoprzeszly ludzie wiecej nabyli swiatla, niz w poprzedzajacych wiekach. <BLIZ + Prze + CHOD>

×**Blizkoprzyszly** majacy wkrótce nastapic, najblizszy w przyszosci: Amnestja na blizkoprzyszlym sejmie w zbiór praw wpisana byc ma. Pas. <BLIZ + Przy + CHOD>

Blizkostyczny mat.: Linja blizkostyczna = Asymptota. <BLIZ + S + TK>

Blizkosć, i, blm. i. rz. od **Blizki**, *niedalokosc, nieodleglosc*: W blizkosci Warszawy = *niedaloko od...*, *w poblizu...*, *pod* (Warszawy). Przen.: Blizkosć krwi. Otw. (= pokrewienstwo). 2. † a) *pokrewienstwo*. b) *prawo z pokrewienstwa wyplywajace; prawo odkupienia w pewnym czasie dobr po krewnym*: Do Krakowa B. s. miec ksiązka szlasy ozywaja. Biel. M. Ferdynand blizkoscia dochodził Królestwa Węgierskiego. Stryk. Przyjsć do kogo blizkoscia = *zglosic s. do kogo z prawem odkupienia majtku*. B. ku imieniu. 3. † *krój, dobra, rzecz z prawa blizkosci do kogo nalezace*: Posiadles i dzierzysz B. jego. Herb. Do swej blizkosci przyjsć. Stryk. <BLIZ>

†**Blizkować się**, uje s., ował s. *dochodzić prawem blizkosci*: Jesli syn umarł, nie zostawisz po sobie dziatek, tedy rodzice do sukcesji s. jego blizkuja. P. Chel.

†**Blizkowanie**, a, blm., czynnosć cz. **Blizkować s.**: Uczyni wiarę blizkowaniu. P. Chel.

†**Blizkowid**, a, lm. owie p. **Blizkowidz**. <BLIZ + WID>

Blizkowidz, a, lm. e, †**Blizkowid ten**, *co ma wzrok krótki*.

×**Blizkowzrokli**, ego, lm. *ocy* lek. (myops) *majacy oczy niedomiarowe, krótkowidzacy*. <BLIZ + W + ZOR>

×**Blizkozlemy** *nieoddalony od ziemi*: Mgliste blizkoziemne powietrze. Błaz. <BLIZ + ZIEM>

Blizkoznaicznie przys. od **Blizkoznaiczny**.

Blizkoznaicznik, a, lm. i *wyraz blizkoznaiczny, synonim*.

Blizkoznaiczny *majacy podobne znaczenie*: Wyraz B. (= *synonim*), który z drugim niezupelnie jedna, ale blizka bardzo rzecz znaczy, np. lubić, kochać. Kocz. <BLIZ + ZN(A)>

†**Blizku** przys. i przyi. *blizko*: W sasiedztwie a B. mego domu. B. podle wód. B. jego. <BLIZ>

Blizna, y, lm. y i. lek. = a) *znak po ranie a, wrzodzie*: I po zrojonej ranie B. s. zostanie. Prz. Chwalebne blizny. Kras. Nie szpetna to jest B., co z męstwa pochodzi. Min. Blizny znou mych dawnych ran s. odnowily. Kochan. Płacząca postać wasza odświeża me blizny. Koll. B. wyściegłej skóry na szerokosć dłoni. Mick. B. szelmowska = *cecha piegowania*. b) *znamię przyrodzone (naevus)*. 2. anat. (corpus luteum) *cielo żółte w jajniku*. 3. a. *Znamię bot. znak wklęslty na drzewie po zarosłej ranie, cicciu; znak po opadłym liściu*. 4. pusz. *rowek na bycie przy tylnej śrubie*. Zdr. Blizenka, Blizieczka. <BLIZN>

×**Bliznak**, a, lm. i lek. p. **Bliznowlec**. <BLIZN>

Blizieczka, i, lm. i p. **Blizniara**.

†**Bliznek**, nka, lm. nkl p. **Blizniak**. Żarn.

Bliznowaty do blizny podobny.

Bliznowlec, wea, lm. wee, ×**Bliznak**, i **Klelold** lek. *nowotwór z tkanki bliznowej*.

Bliznowy przym. od **Blizna**; lek.: *Tkanka bliznowa*.

[**Blizo**] przys. i przyi. p. **Blizu**: B. styry dni temu.

†**Blizu**, [**Blizu**], †**Blizu**, [**Blizo**] przys. i przyi *blizko* (o miejscu i czasie): Miejsce to B. miasta bylo. Wuj. Choć nie B. bylo od Nazaret do Jeruzalem. Wuj. Blizus jest, ty miły Panie. Wr. Juz temu nie B. (= *dawno temu*). Leop. B. przystapic. B. jest tym (= *blizko tych jest*). <BLIZ>

Blizni, †**Blizny** i. *blizniacy, tyzacy s. blizniat*: Męze i żony sluzbami pilnemi czeza bliznie bóstwo (Djanę i Apollina). Bardz. 2. † *blizki*: Zmaza wstydu bialogłowskiemu u Turków s. obraca na jej ojca, na jej bracie i bliznich krewnych. Klok. B., ego, lm. i, †**Blizny**, [**Blizny**] rz. *každy czlowiek, uwazany ze stanowiska moralnosci chrestyjarskiej, powinowaty przez ogólny zwiazek ludzkosci; brat po pierwszych rodzicach*: Naszym bliznim jest kazdy, który pomocy naszej potrzebuje. Skar. Kochaj blizniego, jak siebie samego. Krew nie woda, krewny blizszy, niz B. Oss. Blizniemi nas czyni pojecie ludzkosci. Brodz. <BLIZ>

Blizniła, ej, lm. e rz. i. forma ż. od **Blizni**: Tak zwane podstawienie stolka blizniemu jest rozkosza wyzszych towarzystw, a tym wiksza, im ten blizni lub ta B. w czymkolwiek przoduja przed innymi. Byk. 2. [B.] *sasiedka*. <BLIZ>

Blizniaczek, ozka, lm. ozki i. p. **Blizniak**. 2. [**Blizniaczki**] blp. *gwiazdy Kastor i Poluks*. Por. [Biskupki].

Blizniaczka, i, lm. i forma ż. od **Blizniak**. **Blizniaczo** przys. od **Blizniaczy**.

Blizniaczy i. przym. od **Blizniak**: Tyś przecie znalazła wisnie blizniaczę. Jez. 2. anat. *podwójny, zdwojony*: a) *Mięsień B. a. brzuchaty łydki, dwugłowy łydki a. przegubu, ikrowy, †muskul blizniący, †muskul blizniak, †brzuszek-łydkowy, †myszka wielka ikier (musculus gemellus surae)*. b) *Mięsień B. górny i dolny uda, in. †blizniak wyższy i niższy, †muskul podwójny górny i dolny, †myszka bliznięca a. dwiosta wyższa i niższa, †myszka blizniakowa (musculus geminus femoris superior et inferior)*. 3. lek.: *Tętno blizniacze (pulsus bigeminus) = dwójkowe, gdy po dwóch uderzeniach tętna następuje przerwa*.

Blizniak, a, lm. i i. a. †**Bliznek**, †**Bliznlec**, [lm. **Blizniuki**] *ten, co był razem z kim na świat wydany*: Tomasz blizniak. Białob. 2. w lm. a. **Dwojaki**, [**Blizniuki**] *dwa garnki lub inne przedmioty zlepiene a. zrosle razem*: Leżał wywrocony dzbanuszek i potluczone małe blizniaki. 3. † anat. p. **Blizniaczy**. 4. a. **Dwojak** min. *dwa kryształy zrosle z sobą prawidłowo*. 5. w lm. a. **Para** wiosł. *dwa wiosła w ręku jednego wioslarza*. Zdr. **Blizniaczek**.

Blizniakowy przym. od **Blizniak**: Min.: *Płaszczyczna blizniakowa = ta, którą s. zrastają dwa kryształy, tworzące blizniak*. Anat.: *Myszka blizniakowa p. Blizniaczy*.

Blizniara, y, lm. y bot. (diplazium) *ros. z gromady paprotników, z rzędu paproci*.

Blizniatko, a, lm. a p. **Bliznię**. [**Bliznięca**, y, lm. e] i. *nazwa pewnego gatunku kartofli*. 2. w lm. *bliznięta*.

Blizieczka, i, lm. i bot. i a. **Narduszek**, **Szozeć** (nar us) *ros. z rodziny trawoatunek*: B.

wyprostowana Szarżyna (n. stricta). 2. w lm. roś. z rodzaju kozłka (valeriana tuberosa).

[Bliznić, l, m] mieć bliźnięta.

† Bliznić przys. blisko: We dnoch B. naśladowujących (= blizkich, blisko po sobie idących).

† Blizniec, nca, lm. nce p. Blizniak: Tomasz, rzeżony B. Leop. Romulus i Remus rzymskiej wileżycy bliźńcówie.

Bliznię, ecia, zwykle w lm. eta 1. dziecię razem z innymi urodzone, bliźniak: Dwoje bliźniąt, a. para bliźniąt = dwojacy. Troje bliźniąt = trojaczki, trojacy. Czworobliźniąt = czworaczki, czworacy. Bliźnięta, Kastor i Poluks, jednym razem urodzeni. Otw. Przen. piersi niewieście: I pierś wzburzona szeleści w suknię—dziewczę ś. dąsa, serce ofuknie, krnąbrne bliźnięta ścisnęła w łoni. Gosz. 2. w lm. astr. jeden z gwiazdozbiorów zwierzęcycowych, Kastor i Poluks. Zdr. Blizniatko.

Bliznięco przys. od Bliznięcy: Jest li dwóch ludzi tak dziwnie B. do siebie podobnych? Krasz.

Bliznięcość, l, bfm. uderzające podobieństwo.

Bliznięcy przym. od Bliznię; anat.: †Muskul B., †myszka bliźnięca, p. Blizniaczy.

† Blizniętorodny rodzący bliźnięta: Blizniętorodna Latona. Otw. <BLIZ + ROD>

† Blizniopłodny płodzący bliźnięta: Blizniopłodna bogini. Zebr. <BLIZ + PŁOD>

[Blizniukl, ów, blp.] p. Blizniak.

† Blizny, ego, lm. l, [Blizny] p. Blizni: Człowiek niejako sam sobie bliźnym jest, nie godzi mu ś. więc przeciw sobie czynić. Karnk.

† Bliz, a, bfm., †Bliza bliskość, poblizkość: Albo z bliza (= zbliżka) gromili, albo z dala pociskami ranili. Warg.

[Bliz] przyi. blisko, ku: Samoby ś. niebo B. ziemi nakłoniło. Kon.

× Bliza, y, bfm. p. †Bliz: Lew, przyskoczywszy w blizę, łasi ś. przed nim i nogi mu liże. Jabł.

Blizęj p. Blizko.

Blizszość, l, bfm. większa blizkość, bliższe pokrewieństwo, bliższe krwi prawo: Trwożyła ludzi mogąca nastąpić wojna, dla bliższości krwi innych książąt. Nar.

Blizszy 1. p. Blizkl. 2. † bliżni: I podwysszy jego między jego bliższymi. † Blizszy, ych, lm. rz. = krewni.

† Blizu przys. i przyi. p. Blizu.

× Blizyć, y, ył zbliżać, przybliżać, bliżej przysuwać, blizkim a. bliższym czynić. × B. ś. zbliżać (itd. jak wyżej) ś.: Iturjel i Zefon bliżę ś. piechotę. Przyb.

× Bloch, u, lm. y, [Bloch] p. Blok: Składają blochy. Mias. Blochy a. kotki, na których ś. co winduje, bywają wiązowe. Kluk. Zdr. × Bloszek, [Bloszek].

† Blochać, a, al wyrzucać, wylewać. <?>

Blocze, a, lm. a bud. członek architektoniczny: B. wspięte a. nadwieszane. <p. Blok>

Bloczek, czka, lm. ozkl 1. p. Blok. 2. anat. = a) (trochlea) twór na powierzchni oczodołowej kości czołowej, in. †krążek, ×kluba, ×klubka, ×kolec bloczkowy, ×rolka. b) p. Blok.

Bloczkowy 1. przym. od Bloczek. 2. anat.: a) Mięsień B., in. skośny oka górny, ukośny gałki oka górny, †muskul okośny górny oka, †myszka kosa oka wyższa (musculus obliquus oculi superior). b) ×Kolec B. p. Bloczek, q) Nerw B. in. †cierpięśliwy,

†nerw czułości, †klubkowy, †nerw oczyma obracający, rzucający, †nerw poruszający w krążku oczu, ×nerw okowrotny, †nerw przymiotowy (nervus patheticus a. trochlearis).

† Błofarek, rka, lm. rkl p. Bulwark: Uczynił około domu błofarki, żeby tramy nie leżały na murze kościelnym. B. B. <p. Bulwar>

Blok, u, lm. l, × Bloch, [Bloch] 1. drzewo grube, nieociosane, kloc; odłam kamienia: B. marmuru. B. granitowy. 2. a. Bloczek anat. część wyrostka łokciowego kości ramieniowej, in. (trochlea)

†kluba rury ramieniowej, ×rolka, †wyniosłość, jak w trąbkę zwinięta.

3. druk. znak, odbitą odwrótnym kołosem czcionki.

4. elektrot. część miasta, zaopatrywana w energję elektryczną z odrębnej stacji, wytwarzającej prąd elektryczny. 5. a. ×Bloknotes intr. papier w kształcie księżki przykrajany, z jednej strony zlepiony, do oddzielenia. 6. a. Krążek, Kluba mech. machina prosta do windowania, złożona z krążku z wydrążeniem rowkowym na obwodzie dla sznurka a. łańcucha: B. bywa nieruchomy (stuby) a. ruchomy. B. pojedynczy. B. złożony (= wielokrążek, wieloklub). B. różnicowy, różniczkowy, epicykloidalny, kierunkowy, potęgowy. B. z hakiem do podejmowania kotwicy. Majtki silną ręką B. obracali; liny, na których kotwa była, wyciągali. Przyb. Zdr. Bloczek. <Nm. Blok, daw. bloch>

Blokada, y, lm. y, × Blokuz woj. opasanie, oblężenie, osaczenie fortecy a. portu: B. kontynentalna = system kontynentalny. <Włos. bloccata, stąd Nm. Blokade>

Blokauz, u, lm. y p. Blokhauz: Groblę osadzili blokauzami. Tw. Blokauzów żadnych nie czekając, działa narychtował. Birk.

Blokauz, u, lm. y, Blokauz, × Blokuz woj. budynek z drzewa dla obrony, fortyfikacja, twierdza z bloków; strażnica. <Nm. Blockhaus, Ang. blockhouse>

× Bloknotes, u, lm. y intr. p. Blok. <Ang. Blocknotes>

Blokować, uje, owal 1. kol. = a) sygnalizować nadejście pociągu. b) zatamować, zająć, zatarasować: B. część toru pociągami. 2. woj. zagrażać dostęp do miasta a. portu, otaczać, oblegać, opasywać, nie dopuszczać dowozu i wywozu z miasta a. portu. <Fr. bloquer>

Blokowanie, a, lm. a czynność ez. Blokować: B. pociągów = odgradzanie. B. swobodne, warunkowe, bezwzględne.

Blokowy przym. od Blok: Papier B. Hak B. Winda blokowa. Posterunek B. = dla okazywania sygnalów (na stacji kolejowej). System B. na kolei żelaznej = polegający na podziale całego toru na części odrębne pod względem sygnalizacji. System B. zaopatrywania miasta w elektryczność (p. Blok pod 4).

1. × Blokuz, u, lm. y p. Blokhauz: Latarnię pod Gdańskiem Niemcy blokuzem zowią. Klon. <p. Blokhauz>

2. × Blokuz, u, lm. y p. Blokada. Papr. F. <Fr. blocus>

Błond przym. nieod, o włosach: złotawy, płowy, jasny: Miał pigłke, kręzące ś. B. kudełki. Korz. Główka z włosami B. <Fr. blond>

[Blondowy, Blondynowy] blonul, jasnowłosy: Wąsiki blondowe.

Blondyn, a, lm. l, [Blandyn] mężczyzna z włosami jasnymi, złotawymi. Zdr. Blondynek, Blondyneczek.

1. **Blondyna, y**, lm. y, **Blondynka** forma ż. od **Blodyn**. <p. Blond>

2. **Blondyna, y**, częś. w lm. y, × **Blondynka cienka koronkacz jedwabiu surowego**. <Fr. blonde>

Blondyneczek, czka, lm. czki p. **Blondyn**.

Blondyneczka, i, lm. i p. **Blondynka**: Ładna B. Haj. B. odwróciła ś. ode mnie. Zach.

Blondynek, nka, lm. nki p. **Blondyn**.

Blondynka, i, lm. i p. **Blondyna**. 2. gm. żart. wesz. 3. żart. *dziesiątka srebrna*. Zdr. **Blondyneczka**.

× **Blondynka, i**, lm. i p. 2. **Blondyna**.

Blondynowy przym. od 2. **Blondyna**: Ubrała ś. w blondynową wielką moją kryzę. Słow.

[**Blondynowy**] p. **Blondyny**: Włosy blondynowe.

[**Blondrać się, a ś., ał ś.**] p. **Blądrać ś.**

× **Bloszek, szka**, lm. szki, [**Bloszek**] p. **Bloch**: Na szkiecie bloszki, kółka drewniane, dwa na każdym karnacie. Mag. Stodoły stawiane w bloszki (nie w [fachówkę]).

Blotka, i lm. i *drobna karta w grze, młódka*.

† **Blozbak, u**, lm. i *miech kowalski*: Oba policzki odął, jakoby blozbaki. <Nm. Blasebałg>

× **Bluaz, u**, btm. p. **Blauaz**.

Blu-blu w. p. **Bul-bul**: Baba się winkiem co-raz B. z pudzera posilała. Haur. <Dźwn.>

× **Blucie, a**, btm., czynność cz. **Bluć**. <BLU>

× **Blucina, y**, częś. w lm. y, † **Blwociny a**.

† **Blwocina** lm. *wymioty ludzkie a. zwierzęce*, gm. *rzęgowiny*.

† **Bluć, uje, uł**, † **Blwać i**. *wymiotować, zrzucić, rzygać*: Blucje a padajcie! Bud. Tylko blują, aby pili, a piją zasie, aby znou blwali. Rej. B. ropą, krwią. Otw. 2. przen.: B. potwarz = *niegodznie gadać, spotwarzać, szkalować, żyć*.

† **Bluda, y**, lu. y *miska drewniana*: Z jednej bludy z goncem moskiewskm jeść będziesz. Papr. <Ros. bljudo ni., z Got. biuds>

Bluetka, i, lm. i *drobnościca sceniczna, sztuczka jednoaktowa*. <Fr. blquette>

† **Bluj, a**, lm. e i. *ten, co wymiotuje często, rzygacz*: Najdowali się i ranni bluje, co naczeto womitowali, zalewając ś. przed pokarmem. Pileh. 2. bot.: Psi B. (dactylis) *ros.*: Psi tej trawy do swego czyszczenia używają, zaczem womity miewają, i stąd nazwano ją psim blujem. Syr. <BLU>

† **Blujka, i**, lm. i forma ż. od **Bluj**.

Bluskier, u, lm. y p. **Bluzgier**.

[**Blusnąć, nie, ną!**] p. **Blysnąć**.

Bluszcz, u, lm. e i. bot. = a) (*hedera*) *ros. z rodziny dzięglawowatych*: Gatunek B. z wyezajny a. pospolity (h. helix): Tu B. zwija ś. naokoło pniaków i gałęzi. Karp. b) p. **Wyklina**. c) B. ziemny p. **Bluszczyk**. 2. bud. *ozdoba architektoniczna*. 3. [B., **Bluszczyk**] *fasola*. <Zap. Nm. Blust = kwiat>

Bluszczany p. **Bluszczowy**: Bluszczane wieńce. Krasin.

× **Bluszczed, y**, ał *chlustać, bić, wytryskać, płynąć*: Na rozkaz Mojżesza, zamiast wody, krew ze źródeł egipskich B. poczęła. Wuj. Bluszczęce kropie dźlżystego zlewu. Hul. Krew bluszczę na czoło i na twarz. Bardz. <BLU>

× **Bluszczokręt, u**, lm. y, × **Bluszczopręt kij obwinęty bluszczem**. <Bluszcz + KRĘT a. PRĘT>

× **Bluszczokręty obwinęty bluszczem**: B. kołtur. **Bluszczoliściasty mający liście podobne do liści bluszczu**: Pelargonje bluszczoliściaste. <Bluszcz + LIST>

Bluszczoperz, a, lm. e bot. 1. (*arundinaria*) *ros. z rodziny traw*. 2. p. **Dziwięclornk**. 3. (*gramen parnasi*) *ros.* <Bluszcz + Perz>

× **Bluszczopręt, u**, lm. y p. **Bluszczokręt**: Bachantki z giętkim w ręku bluszczoprętem. Szym. <p. Bluszczokręt>

Bluszczowaty podobny do bluszczu, z rodziny bluszczów: Rośliny bluszczowate bot. p. **Dzięglawowate**.

Bluszczownik, a, lm. i bot. p. **Dzięglawa**.

Bluszczowy, Bluszczany przym. od **Bluszcz**: Liście bluszczowe. Syr. Wieniec B. Bluszczowe rycie na kubkach (= w kształcie liści bluszczu). Kn. Bot.: Obłóżnik B. p. **Bluszczyk**.

× **Bluszczyc, y**, ył *bluszczem obwinąć*.

Bluszczyk, a, lm. i bot. 1. (*glechoma*) *ros. z rodziny wargowych*. Gatunek: B. pospolity a. ziemny a. Obłóżnik bluszczowy, Kurdybanek, Kurdyban, Kurdwan, Kurdwanek, Konrad, Bluszcz ziemny, Brzestan (g. hederacea). 2. [B.] p. **Bluszcz**.

Bluszczał, u, lm. y wet. p. **Żylak**. <Nm. Bluszczał>

Bluszczałaj, u, btm. min. *odmiana włóknista rodzimego bezwodnego tleniku żelaza, hematyt, żelaziak czerwony*. <Nm. Bluststein>

Blutwurst, u, lm. y *kielbaska z krwi wieprzowej i słoniny*. <Nm. Blutwurst>

Bluza, y, lm. y i. *zwierzchnia lekka suknia, kroju koszulowego, przeznaczone robotnicza*. 2. p. **Łuza**: Zapędzają żółtą błę do średniej bluzy. Korz. Zdr. **Bluzka**. <Fr. blouse>

† **Bluzbrach, a**, lm. y p. **Blachownica**. <Nm. Brustblech = dosł. blacha piersiowa>

Bluzg, u, lm. i *pluśnięcie, chlapinięcie, bryzgać*: B. roztopionej cyny. Słow.

Bluzgacz, a, lm. e *bluznierca, potwarzca, naigracz, szkalownik*: Telamończyku, bluzgacz, py-szałku, cożś powiedział? Ml.

Bluzgać, a, ał p. **Bluzgnąć**: Wolno każdemu, co tylko ślina do gęby przyniesie, B. Boh. J. Bluzga, co ślina nieście, nie ma w gębie tany. Nar. Krew bluzgała pod stopami. Sienk. B. ś. *pluskać ś., chlapać ś., brodzić*: Bluzgali ś. we krwi. Sienk.

Bluzganie, a, lm. a czynność cz. **Bluzgać**: Chcę do mogilnego błota, w robaków i krwi B. zaciągnąć ciebie za włosy. Słow.

Bluzgier, u, lm. y, **Bluskier** *rodzaj dawnego stroju kobiecego na szyję, paluch; rodzaj przykrycia przodu żupana*. Got. Zaczął dyskurs o bluzgierach, które już z mody zaczynały wychodzić. Kras. <Pierwsza część wyrazu zap. Nm. Brust = pierś>

Bluzgnąć, Bluznąć, nied. **Bluzgać**, × **Bluzgotać** i. *wyrzucić z siebie*: B. krew, jad, wymioty. 2. *obrzucić, chlapać, bryzgnąć, obryzgać, chlusnąć, obmoczyć, z pluskiem wypuścić ciecz*: B. błotem, krwią, wodą. 3. przen. *nawygadywać, napłesć*: B. słowy, przekleństwem.

× **Bluzgotać, cze, a**. × **ce, ta!** p. **Bluzgnąć**: Usta głupich bluzgoczą sprośność. Bud.

Bluzgotanie, a, btm., czynność cz. **Bluzgotać**.

[**Bluzgotstwo, a**, lm. a] p. **Bluznierstwo**.

Bluzka, i, lm. i i. p. **Bluza**. 2. *domowe, zwierzchnie ubranie kobiece, szereg, młodych panienek; szlafroczek, rozpasańka*.

Bluznąć, znie, zna! p. **Bluzgnąć**: O! tak jak gdyby krwie na wiatr bluznięte. Słow. Plugawym bluznął żarcikiem. Krasz.

Bluzowiec, wca, lm. wcy *ten, co chodzi w bluzie, robotnik, tragarz, posługacz* itd.: Oko z przyjemnością spotyka francuskich bluzowców. Chl,

Bluzowy przym. od **Bluza**, w *bluzie chodzący*: Publiczność bluzowa. Robotnik B.

[**Bluźniawy**] *nieprzyzwoity, bezwstydy*: Bluźniawe śpiewki. <BLU>

Bluźniciel, a, lm. e p. **Bluźnierca**: B. przeciw wierze. Sienk.

Bluźnić, i, ił **1. gadać złośliwie, nie do rzeczy, przeciw zdrowemu rozumowi**; szczeg. *gadać przeciwko Bogu i rzeczom świętym, urgać, szydzić*: W utrapieniach ludzie niech nie rozpaczają, ani bluźnią. Haur. † B. kogo? Dlaczego bluźni bezbożni? Boga? Bud. Bluźnisz świętych, bluźnisz też w świętych Boga swego. Paszk. B. komu, czemu: B. rozumowi, nauce, prawdzie, prawu. B. przeciwko komu, czemu: B. przeciwko religji. **2. [B.] prowadzić rozwiązanie rozmowy. 3. [B.] marnować czas; żyć bezładnie.**

Bluźnienie, a, lm. a czynność cz. **Bluźnić**, *bluźnierstwo*: Słuchając tego bluźnienia okrutnego imienia Boskiego, rozgniewał ś. Wuj. Arjańskie fałszywe i bluźnienia. Skar.

Bluźnierca, y, lm. y a. e, **Bluźniciel**, † **Bluźnierz** *ten, co bluźni, łyciel, szczeg. Boga a. rzeczy świętych.*

Bluźnierczo przys. od **Bluźnierczy**.

Bluźnierczość, i, btm. rz. od **Bluźnierczy**.

Bluźnierczy przym. od **Bluźnierca**; † **Bluźnierski**: Język B. Mowa bluźniercza.

† **Bluźnierka**, i, lm. i forma ż. od **Bluźnierz**: B. to wielka była, o Bogu i nieśmiertelności nie nie trzymała. Birk. Machlerową należono być bluźnierką przeciwko Bogu. Górń. B. na Boga. Skar.

† **Bluźnierski** p. **Bluźnierczy**: Ten człowiek nie przestawa mówić słów bluźnierskich przeciw zakonowi. Białob.

† **Bluźnierskie** p. **Bluźniersko**: B. mówili. B. B. (= *bluźnił*. B. G.). B. odpowiedział. Wuj.

† **Bluźniersko**, † **Bluźnierskie** przys. od **Bluźnierski**: Słowa B. mówione. Susz.

Bluźnierstwo, a, lm. a i. a. [**Bluźnieństwo**] *lżenie, szczeg. Boga i rzeczy świętych; obraza religji słowem a. czynem*: Arjusz, przodek i ojciec bluźnierstwa na jedynego Syna Bożego. Skar. **2.** [**Bluźnierstwa** bhp.] *nieprzyzwoite rzeczy, nieprzyzwoitości.*

† **Bluźniwy**, a, lm. e p. **Bluźnierca**: Teodotus B. nauczał, że Chrystus nie był prawym Bogiem. Skar. Bluźnierze a matacze a zwodnicy słowa bożego. Rej.

† **Bluźniwy**, † **Bluźny bluźnierczy, obelżny**: Co bluźniwsze na Syna Bożego od Arjanów mówić ś. mogło? Smotr.

† **Bluźny** p. **Bluźniwy**.

× **Blwać**, a, ał p. **Bluć**: Krwią poczęł B. karmazynową. Otw.

Blwanie, a, lm. a czynność cz. **Blwać**, *wymioty*: Pijany ze blwaniem swym. Bud.

† **Blwocina**, ln, bhp. p. **Blwocina**: Otrąci rękę o B. swoje. Wuj.

† **Blwocinowy** przym. od **Blwocina**.

† **Blwocny**, ln, bhp. p. **Blwocina**: Pies wraca ś. ku blwocinom swoim. Leop. Pijany wala ś. w blwocinach swoich. B. B.

Blabicha, y, lm. y bot. p. **Głóg**. <?>

† **Blachosć**, i, btm. p. **Blachosć**.

† **Blachoważny** p. **Blachoważny**: Blachoważna i fałszywa moneta. Błaż.

† **Blachy** p. **Blahy**: Piwo z otrąb smaku blachego. Syr. Od blachego pospółstwa zawołany Augustem. Skar. Murów nie miało miasto, jedno

blache przekopy. Skar. Pod blachym drzewkiem, które bardzo mały cień dawalo. Górń.

Blagacz, a, lm. e i. × *ten, który błaga. 2. bot. p. Wierzbówka.*

Blagać, a, ał, † **Blagać 1. gorąco, pokornie prosić, modlić ś.**: Błagamy-ć, królu, niech nas dłoń twa wspiera. Niem. Ja będę Majestat Boski za ciebie błagał. Oss. Za nas kapłani niech Pana Boga błagają. Skar. B. za swoje i ludzkie grzechy. Skar. B. kogo za kim = *wstawiać ś.*: Modły gorącemi błagała Boga za dziećmi swojemi. Karp. B. o litość. Słow. O dobrą tylko błagamy Cię wolę. Krasiń. I tylko błaga o życie. Miek. B. litości, przebaczania. Czasem Boga błagamy każdą ubogim. Kochan. Błagając Boga pieniem, modlitwami. Kras. **2. † kotć, uśmierzać, łagodzić prośbę**: Bogu ś. korzyli i gniew Jego błagali. Skar. Trunek ten bestje okrutne srogie błaga. Syr. Wszystko to błaga okrutne serea. Górń. <BŁOG>

Blagajaco przys. od **Blagający**, *blagalnie*: Wyjąknął B. Krasz.

Blagający p. **Blagalny**: B. wyraz twarzy. Zwrócić blagające spojrzenie, B. wzrok ku... Głos B.

× **Blagalnia**, i, lm. e, × **Blagalnica 1. rzecz blagająca, ofiara blagalna**: Obiera blagalnią pokuty. Kisz. W tym przybytku teraz młody, stary blagalnie czyni. Wad. (= *modły blagalne*). **2. tablica złota na skrzyni przymierza starego zakonu**: W blagalni Bóg opowiadał wolę swoją Izraelitom. Zał. **3. wyroczenia** (u starożytnych). Kn. **4. świątynia, dom modlitwy, modlitewnia.**

Blagalnica, y, lm. e i. forma ż. od **Blagalnik**: Są blagalnice, boginie, córki u Zeusa. Ml. Blagalnice—hiketidy. Morz. **2. × p. Blagalnia.**

Blagalnie przys. od **Blagalny**: B. ś. wstawiała do niego. Kaczł.

Blagalnik, a, lm. cy *ten, co błaga*. Morz.

Blagalność, i, btm. rz. od **Blagalny**: B. spojrzenia.

Blagalny 1. a. Blagający służący do blagania, wyrażający blaganie: Ofiara blagalna. Postawa blagalna. Śpiew, głos B. Ręce blagalne wznosi ku niebu. Pileh. Sterczy ku Tobie blagalna dłoń. Uj. **2. † dający ś. ubłagać, miłosierny**: Bóg jest B., nie rozpaczaj cale. **3. [B.] żebrzący**: Babka blagalna.

Blaganie, a, lm. a czynność cz. **Blagać**: Przed Twe ołtarze zanosim B. Fel. Wznosić blaganie ku Bogu. Wysłuchać blaganie. Pokornie, gorące B.

[**Blagl**] p. **Blahy**.

Blaho przys. od **Blahy**: B. teraz około niego. Sekl. (= *kiepsko*). <p. Blahy>

Blahostka, i, lm. i *rzecz blaha, bez znaczenia, drobnotka, fraszka*: Taki chaos próżności, blahostek. Orzesz.

Blahostkowość, i, btm. rz. od **Blahostkowy**.

Blahostkowy przym. od **Blahostka**, *drobnotskowy, małostkowy, poświęcający ś. a. poświęcony rzeczom blahym, blahostkom.*

Blahosć, i, btm. rz. od **Blahy**; **† Blachosć**: B. rozumowania, umysłu, rzeczy, przedmiotu, zarzutu, dowodu. O! B. ludzkich zamiarów. Słow.

× **Blahoważny**, **† Blachoważny** *nie mający przepiętej wagi*. <Blahy + Waga>

Blahy, **† Blachy**, [**Blagl**] **1. nie wie wart, lichy, niegodny uwagi, bezbarwny, nijaki**: Blaha praca. Star. B. rym. Koch. B. strzelec. Miek. Blaha zdanie. Przyczyny słabe i blaho. Śniad. Blaho pytania. Słow. Blaho powieści. Kras. **2. niepewny, wątpliwy, fałszywy**:

Błaha wieść, przyjaźń, nadzieja. <Brs. bła-hij>

Błam, u, lm. y, † Błan i. sztuka futra pewnej miary: Kupować futro nie sztukami, lecz błamami. B. lisów, tumaków. Futro w błamach. Vol. Rysi B. przedni. Vol. 2. przén: Słońce, wschodzące przez burzanów fale, lało ś. w gro-tę ognistemi błamy (=płatami, strumieniami). Słow. Płomieniste błamy światła. Słow. <Nm. Flamm(e), [flähme]=kawał skóry; poleć; pas>

Błamować, uje, ował błam robić z futerek w sztukach, zszyćć futerka w błam.

Błamowanie, a, blm., czynność cz. **Błamować.**

† **Błan, u, lm. y p. Błam.**

[Błana, y, lm. y] p. **Błona.**

Błanek, nka, lm. nki p. Błank: Ujrzyś na gó-rze Skądce B. załamany. Stęcz. <p. Blank>

[Błanykać się, a ś., al ś.] *błanykać ś., włożyć się, tulać ś.* <? Ukr. ?>

† **Błaskooki p. Błaskooki.**

× **Błazki p. Błazki:** Przebaczam ci tę bła-zkę próżność. <p. Błahy>

[Bławał, u, blm.] *bawelna.* <Nm. blau=błękitny, niebieski; niei bawelnianie barwiono po-czątkowo na błękitno>

Bławał, u, lm. y i. tkanina jedwabna, osobi-wie błękitna, niebieska: Teraz co żywo ś. w bo-gate bławate stroi. Bardz. W bławatach chodzić. Od bławatu ś. stroić. Bardz. Nie każdy pan, co w bławacie. Prz. (=nie wszystko złoto, co ś. świeci). 2. [B.] *bawelna.* 3. bot. p. **Chaber:** Psze-nica w bławacie, gospodarz w szkarfście. Prz. <Nm. blau = błękitny, niebieski, przez S. Czes. plavaty>

Bławatek, тка, lm. tki p. Chaber: Komu (na polu) rośnie B., będzie chodził bez gatek. Prz.

Bławatowy przym. od Bławatek: Wez swoją płócienną spodnicę i wianek B. Słow. (=z bła-watków). Bławatowych (=błękitnych) oczu jas-ność. Kon.

Bławatlin, u, lm. y bot. (aristea) roś. z rodzi-ny kosacowcnych.

Bławatni p. Bławatny: Sztandar B. Słow.

Bławatnica, y, lm. e i. materja bławatna; wszystko, co z bławatu uszyte. 2. *ta, co bławaty przedaje.* 3. bot. p. **Modrzenniec.** 4. zool. (attacus) *owad łuskoskrzydły nocny z rodziny prządki.*

Bławatnik, a i. lm. cy tkacz wyrobów jedwab-nych; robotnik w fabryce materji jedwabnych. 2. *lm. cy ten, co ma sklep jedwabny, czyli bławatny.* 3. *lm. i zool. (ampelis) ptak owadożerny.*

Bławatno przys. od Bławatny: B. ehodził (=w bławatach). Star.

Bławatny, Bławatni i. modry, błękitny, niebie-ski. 2. *jedwabny:* Płótno nam potrzebniejsze, niż wszelkie bławatne materje. Iaur. Sklep B. (=z bławatami). Wyroby bławatne.

[Bławo] *blado, młło:* Świece bławo świecą. <Nm. blau=niebieski, błękitny>

Bławy i. † *blado-modry, modrawy:* Bława albo oboczna maść, błękitna farba. Mącz. 2. [B.] *blady, młly.*

Błazen, zna, lm. zny, † Błazno, † Błazeniec, † **Błazen i.** trefniś, żartowniś, krotocławownik: B. nadworny a. na dworze. Błaznowie prawdę często żartem rzeką; jakoż u Zygmunta Stań-czyk B. był osobliwy. Biel. M. B. dworski, pański, domowy. B. szachowany (=w ubra-niu w kraty, arlekin). Klon. B. cyrkowy (=klon). 2. z przyganą: *ten, co błaznuje, żartuje nie w po-rę:* Dać z siebie błazna robić. Udawać bła-za. Wyjść na błazna. Nie czyn z siebie

błazna; lecz, gdy co śmiesznego możesz po-czeiwić wtoczyć, nie wstyduj ś. tego. Rej. 3. *glupiec, człowiek bez rozsądku, bez mózgu; szczeg. o młodych:* Jeden B. tysiąc błaźnów urobi. Pot. Wystrychnąć kogo na błazna (=na dudka). Błaznów wszędzie pełno. Prz. Nauceż ja tego błazna! Nauceż ciebie mores, błaźnie! Mick. Nie wtręcaj się tu, błaźnie! Każdy B. swoim strojem (=każdy w swoim rodzaju). Prz. Trud-no z błaźny na zajęce. Prz. (=trudno ich użyć do czego). 4. [B.] *dzieciak, smarkacz.* 5. [Błaźny, blp.] = a) *glupstwa, brednie:* Po co pisać ta-kie błaźny? b) *drwiny:* Robi z niego błaźny. 6. × w szachach = *giermek, lanfer.* Zdr. **Błazenek.** Zgr. **Błaźnisko.** <Czes. blázen=glupiec; tref-niś>

Błazenada, y, lm. y Błazęństwo, błaźnowanie: Zamiast iść w ślady prawdziwej sztuki, poprze-stajesz na błaźnadcie. <Niby Włos.-Hr. z Bła-zen>

Błazenek, nka, lm. nki a. nkwie p. Błazen: U Bogaśmy tu wszysej jako błażenkowie, a za-równo ubodzy, jako i królowie. Rej. B. w ku-kle z cepami. Rej. Pozdrwiam błaźny stare i błażenki młode. Dzw.

† **Błazeniec, ńca, lm. ńcy a. ńce p. Błazen.**

Błazenkować, uje, ował dowcipkować, figlować niewinnie: Mać dzieci błażenkują.

† **Błazennica, y, lm. e p. Błaźnica:** Walenty-njan napisał prawo, aby błaźnowie pospolici i błażennice nie byli chrzczeni. Skar.

× **Błazenterja, i, lm. e** niesmaczny figiel, głupi żart, błażęństwo. <Niby Włos.>

Błazeński przym. od Błazen, błaźnowi (=trefni-siowi) właściwy; przén. *glupi, niedorzeczny:* Bła-żeńska czapka, suknia. B. kaptur, concept, fi-giel. Błazeńskie rzeczy najprędzej pojmujemy, najdłużej pomniny. Prz. Błazeńska rzecz nie ma odpowiedzi. Prz. Błazeńska innym rozkazo-wać, a siebie samego nie umieć sprawować. Bud. Błazeńska rzeja. Zwr. M. Błazeńska sek-ta. Skar. **Po błażensku przys. = jak błażen, bła-żeńsko, głupio:** Łby teraz po błażensku gołą, je-no czuprynę zostawiwszy. Wuj.

† **Błazeńskie p. Błazeńsko.**

Błazeńsko, † Błazeńskie przys. od Błazeński: Zamiast muru, dośyć B. parkan lepiony. Star. B. sobie poczynąć.

Błazeństwo, a, lm. a i. rz. od Błazeński, bła-zenowanie, figiel; przén. *glupstwo, niedorzeczność:* Jednemu przeciw wszystkim zmyślać jest B. Bud. Patrzeć na błażęństwa arlekinów. Na takie błażęństwa nie warto odpowiadać. Błazęństwa i żarty czynili. Skar. 2. *rzecz licha, nie niewarta, niedorzeczna, błaha:* Gniewa ś. o lada B. Pol-ski most, niemiecki post, włoskie nabożeństwo, wszystko to B. Prz.

× **Błazgon, a, lm. y p. Błazgon.**

× **Błazgonić, i, il p. Błazgonić.**

× **Błazgonienie, a, lm. a** czynność cz. **Błazgonić.** † **Błazno, a, blm. m. p. Błazen:** Stał ś. jako B. jaki. Op.

Błaznota, y, lm. y ż. lekc. Błazenek: Janek zdol-na B. do książek, jak Żyd do biblii! Orzesz. Patrzcie-no, jak ta B. strzelać umie! Orzesz.

Błaznować, uje, ował i. *błazęństwo wyrabiać, figle stroić:* Są śludy u panów tacy, co trąbią, co błaźnują, a nie inszego nie robią. Petr. 2. z kogo, z czego: *żartować, drwić, przedrwiwać:* Bezpieczny na równie, szyper z morza błaźnuje. Brud. Z naszych zwykli B.

Błaznowanie, a. lm. a czynność cz. **Błaznować**: Błaznowaniem bronił siebie bezsilnym. Krasz.

Błazy, ów, blp. cukier. *rodzaj ciastek kruchych.*

<Nm. Blase = dost. pęcherz >

Błaźnica, y, lm. e, † **Błażennica** i. *kobieta, pełniąca obowiązki błażnia: Potkali błażnice cesarzowej. Kłok. 2. kobieta błażniąca, figlarna a. głupia: Miły Boże, jak wiele na świecie żon jest błażnic. Petr. 3. niedorostek, smarkula: Więcej tu jest złota, niż ty warta, błażnico. Słow. Błażnico jedna, przyganiaasz ty matce?! Słow.*

† **Błaźnić**, i, ii i. *oszukiwać, durzyć, na błażna wystrychać: Jako Wenus błażniła prostaki na świecie. Rej. Boga i ludzi tu na świecie B. Rej. Obracam na wstecz mędrki i ich umiejętność błażnię. B. B. 2. mieć kogo za błażna, za głupca: Cóż mię błażnisz, że cię niema w domu? 3. drwić, kpić, naszmiewać ś. z kogo: Lada kto błażni z niego. Mącz. 4. postępować po błażesku, błażnować: Szalejecie i błażnicie. B. ś. postępować jak błażen, błażnem ś. stawać: Upominali go, żeby ś. nie błażnił, a nie wydawał ś. za tego, czym nie jest. Górń. Zatracił Pan wszystkich, którzy ś. błażnią od niego. Wuj. (= którzy ś. dali zwięść błażesko, żeby go porzucić. L.). Błażnisz ś. takim postępowaniem (= osmiezasz ś., kompromitujesz ś.).*

Błażnieć, eje, ał *stawać ś. błażnem.*

† **Błażnienie**, a, blm., czynność cz. **Błażnić**.

Błażnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Błażnić** ś.

Błażnisko, a, lm. a m. i ni. p. **Błażen**.

† **Błażniwy** na błażna *zakrawający, błażeski, głupi, nierozumny: Błażniwa (żona) pięknego (męża) żąda. Bud. Śmieję ś. z tych błażniwych wymysłów świata tego. Rej. Dziecię błażniwe. Biel. M.*

† **Błażejek**, jka, lm. jkl p. **Błażek**: Nuż co gromnic, błażejków owych świętych! Rej. <Od imienia św. Błażeja >

Błażek, żka, lm. żkl, † **Błażejek** i. † *krążek woskowy. 2. × gasiło kościelne (do gaszenia świec). 3. [B.] w olejarni belka do przyciskania makucha. <Od imienia św. Błażeja >*

† **Błażen**, zna, lm. zny p. **Błażen**: Jachałem jakby B., by jakie straszdyło. Zwr. M.

Błąd, błędu, lm. błędy i. *mylne o rzeczy pojęcie, omyłka, pomyłka, usterka, krok fałszywy: Być w błędzie. Popęlnić B. Popaść w błędy. Strzec ś. błędu. Poprawić B. Podlegać błędom. Przyznać ś. do błędu. Wprowadzać w B. Wyprowadzić z błędu. Zbijać, wytykać B. Przebaczać błędom. B. uznać — krok do enoty. Prz. Błędy młodości. Rej. (= grzechy). Widzę swój B. na oko. Kochan. Jest w wielkim błędzie. Górń. Odwołał B. swój. Skar. Rozsiewać błędy. Każd.: B. ma swoją wymówkę. Prz. Póki ludzie, póty będą błędy. Pot. Nasi umieli używać błędu, abo złej sprawy nieprzyjaciół. Baz. Jeden B. prowadzi do wielu pomyłek, jedna pomyłka do wielu błędów, obiedwie zaś do uchybień. Brodz. Poprawić ś. w błędzie. Kras. Wytrwałość w błędach. Jeż. Gruby B. B. gramatyczny, drukarski, historyczny. B. przeciw językowi. B. w pisowni (= ortograficzny). 2. × *błędzenie, błąkanie ś.: Trojanie wszędy morza wiele zwiędzali rozlicznymi błędami. Koch. J. W nogach B., kiedy w głowie nierząd (o pijanym). Kto wie, jeśli to pismo przez błędy ciebie nie znajdzie. Chr. (= przypudkiem). W różne poszli błędy. Pot. (= wertepy, manowce). W warkecz włosy powiązała: ich pieszczone**

*powściągnęła błędy. P. Koch. Młodość swoją puścił na błędy i zmienne losy. Krasin. 3. † ten, co błądzi: Heretykiem go uczynią i rzeką mu: Ten B. nie wie, co czyni. Sekl. 4. [B.] = a) *łatwość błądzenia: Ktoby ś. puścił w noc świętojańską w las, tego zaraz bierze ś. B. b) obłąd: B. jej ś. cepił. B. mieć. Błądu dostać. Cierpieć na B. 5. fil. = a) *poczytanie za prawdę tego, co prawdą nie jest. b) sąd a. wniosek, mylnie poczytywany za wyraz prawdy: B. formalny a. logiczny. B. materialny a. rzeczowy. B. ontologiczny. 6. mat. różnica między wartością prawdziwą a przybliżoną pewnej wielkości: B. względny, względny. B. spostrzeżenia, mierzenia. B. stały, przypadkowy, prawdopodobny, najprawdopodobniejszy. 7. praw.: B. co do prawa, co do tożsamości osoby, co do czynu (= faktyczny), co do przedmiotu (= co do tożsamości, istoty, rzeczywistości a. przyniotu danej rzeczy). Zidr. × *Błądek, Błądzik. <BŁĘD >****

Błądać, a, ał *myśli. p. Błąkać.*

† **Błądny** p. **Błądny**: Błądne gwiazdy. Pot. (= planety).

Błądzenie, a lm. a czynność cz. **Błądzić**.

Błądzić, i, ii, × **Błądzić** i. *mijać ś. z prawą drogą, zbaczac z drogi prostej, chybiać celu, błąkać ś.: B. jest to źle iść do zamierzonego celu. Brodz. Musi B., kto nie wie drogi. Lubom. B. po morzu, po lesie, po mieście. Po co wokóło Świętezi wody błądzisz przy świetle księżycy? Miek. B. bezmyślnie palcami po klawiszach. Rycerze błądzący po świecie. P. Koch. Błądzące gwiazdy (= planety). Pot. 2. *mylić ś., z prawdą ś. mijać, mieć fałszywe pojęcie o rzeczy: Błądzimy przez niewiadomość. Brodz. Który od prawdy zbaczają, wszyscy jednako błądzą. Pilch. Sam błądzisz, a drugich rządysz. Prz. Najprędzej błądzi, kto prędko sądzi. Górń. Gdzie ogon rządzi, tam głowa błądzi. Prz. (o wdawaniu ś. kobiet w nieswoje rzeczy). Kto ś. pyta, ten nie błądzi. Prz. Język, błądząc (= po pijanemu), podczas prawdę mówi. Żebr. Ludzka rzecz B. 3. [B., Błąsieć] *bredzić, majaczyć goryczkowo.***

× **Błąkacz**, a, lm. e, † **Błąkacz** ten, *który ś. błąka, tułacz: Uciekał Dawid, jako jeden B., z góry na górę. Zał. B. z domu wykłęty. Tremb. B. nie zna terminu, ani mety. Pilch. <BŁAK >*

Błąkać, a, ał i. × *kogo = w błąd wprowadzać. 2. a. Błądać* myśl. *o ptakach = przenosić ś. z miejsca na miejsce. B. ś., † Błąkać ś. i. błądzić po różnych miejscach, tułać ś., wałęsać ś., włóczyć ś.: B. ś. po nocy. Błąkali ś. ślepi po ulicach. Leop. Po nieświadomych puszczach ś. błąkali. Kochan. Kto z drogi zbłądzi, musi ś. B. Błąka ś., jak błądna owca. Gwiazdy błąkające ś. = planety. Przen.: W twoich pismach błąkał ś., jak w lesie. Kras. 2. *chodzić, poruszać ś. bez celu: Wzrok błąkający ś. = błądny. Oczy Numy błąkają ś. naprzemian na królowny na Romula. Stasz. Tak długo błąkali ś. w obcych stronach świata. Miek. Myśl ś. jego na innych rzeczach błąkała. Skar. 3. *błądzić, być w błędzie: Narody różnity ś. i błąkały względem istności Boga. Wor. 4. † anat.: Nerw błąkający ś. = błądny.***

Błąkanie się, a ś., blm., czynność cz. **Błąkać** ś.

Błąkanina, y, lm. y *ciągle po różnych miejscach błąkanie ś., błączenie, tułanie ś.: Towarzystwo ustało i prosi strudzone, by z tych błąkanin morskich było uwolnione. Otw. Prózna B.*

† **Błąkliwy** i. *do błąkania ś. skłonny, błądny: Dusza błąkliwa, spoczynku nie cierpiąca, wielce ra-*

da nowości. Oss. Wymowa pijanego zawikłana, błąkliwa, zbujała. Pilch. 2. anat.: Nerw B. = *błędny*.

[**Bląsiec**, I, II] p. **Bładzić**. <? Por. Mikl. belniü >
† **Błcha**, y, lm. y p. **Pchła**.

[**Błecha**, y, lm. y] p. **Pchła**: Czyż mniejsza B., tym bardziej gryzie. Prz. Pies psu błechy wybiera. Prz.

[**Błętać**, a, a] *bełtać, klócić*. <Dżwn.>

[**Błeszczownik**, a, lm. i] *ros. plesznik (pulicaria)*.
<Może Ukr. błoszczynnyk, błoszczycznyk >

× **Błędek**, dku, lm. dki p. **Bład**: Sama ś. chwalić lubiła, a to jest B. niemały. Moraw. <BŁĘD >

× **Błędliwe**, † **Błędliwo** przys. od **Błędliwy**: B. wodzić oczyma.

† **Błędliwo** p. **Błędliwie**: Niepewnym skokiem B. biegają po miękkiej trawie rozpustne kozłęta. Bardz.

× **Błędliwość**, I, blm. rz. od **Błędliwy**.

Błędliwy I. × *błędny podległy, błędzący, nie-stały, błędny*: Nasze myśli są błędliwe, kiedy albo źle widzimy, albo nie dosyć widzimy. Stasz. Przypatrzmy ś. planetom błędliwym (= *błędny*). Bardz. Długo był B. dzień Wielkanocnego święta. Skar. (= *niepewny*). Błędliwe drogi. Biel. M. 2. † anat.: Nerw B. = *błędny*.

Błędawy jakby *błędny, obłąkany*: Błędawe spojrzanie.

† **Błędne**, ego, blm. *opłata za przybrzyczne by-dło cudze*.

× **Błędnoica**, y, lm. e, **Błędnik** *światło błąkające ś., ognik błędny, wertepnik, duch, uwolzący podróżnych, zjawisko mamające, mamidło*: Małomądr k tejsze cofnął ś. błędnicę. Zehr.

Błędnie przys. od **Błędny**: B. wymawiać. B. napisane ćwiczenie. Poszliśmy B. drogą na prawo. Zapatrywać ś. B. na eo. Sądzić B. o kim, o czym. B. postępować.

Błędnieć, eje, ał *błędny ś. stawać*.

Błędnik, a I. lm. cy ten, który *bładzi*: O wielcy są błędnicy ei to heretykowie. Skar. Błędnicę! wróćcie ś. do drogi. Bals. 2. × lm. i, a. × **Błędokręt** *labirynt*. 3. lm. i anat.: B. w uchu (labiryntus). B. kości sitowej. 4. [B., lm. i] p. **Błędnica**: Dusze pokutują w postaci ogników, błędników, świetlików. Por. [Lataniec, Nocnica, Świecznik].

Błędnikowy: Ryby błędnikowe zool. (labyrinthici) = *ryby cierniopromienne, piersioplewe*.

Błędność, I, lm. † I rz. od **Błędny**: B. dowodzenia. Dziwne błędności (= *przygoły*). Jag. Coby też z sobą czynić w tej świeckiej błędności? Rej.

Błędny, † **Błędny** I. *mylny, fałszywy, obłąkny, w bład wprowadzający*: Droga błędna wiedzie do śmierci. Leop. Błędne rozwiązanie. 2. *pełen błędów, omyłek, niepoprawny*: Błędna pisownia. Błędne wymawianie, ćwiczenie. 3. *błąkający ś., błędzący*: Gwiazdy błędne = *planety*. Błędne ogniki. B. krok niesie, błędnomi rzuca oczyma. Miek. Chodzić jak owca błędna. Prz. (= *bez celu, nie wiedzieć po co*). Na szablę i drzewa go pozywa rycerz B. P. Koch. Po różnych krajach byłem B. Jabł. 4. × *występny, zdrożny*: Gdzie błędni pasterze, tam błędne trzody. Nar. Wieść żywot B. Błędno dzieci = *nieprawo*. 5. × *obłąkany, pomieszany*: Umysł B. Głowa błędna. 6. † *zabłąkany*: Koń B. St. lit. 7. fl. *na błędzie oparty, bład zawierający*: Błędne koło (circulus vitiosus). Metoda prawdziwych i błędnych przypadeków. 8. gie.: Głazy błędne = *polne, erratyeczne (umiesione przez łowców i osadzone w innym miejscu)*. 9. anat.:

Nerw B., płuco-żołądkowy † *błąkający ś., † błąkliwy (nervus vagus seu pneumo-gastricus)*.

× **Błędokręt**, a, lm. y p. **Błędnik**. <BŁĘD + KRĘT >

Błędoplewa, y, lm. y bot. p. **Palczatka**. <Nazwa sztuczna, niby BŁĄD + Plewa >

× **Błędowica**, y, lm. e *bład, zabłądzenie*: Za swym ś. rozumem nie puszcza, bo tak snadnie do błędowic, a potem nie wiem, kędy trafiisz. Leop.

× **Błędowie**, a, blm. I. *błędne rozdroża; mylne manowce; niejsce pełne róg błędnych*. 2. *idealne miasto błędów, stolica błędu*: Pojechać a. trafić do błędowia (= *błądzić, wpadać w bład, pokpić sprawę*).

× **Błędzić**, I, II p. **Bładzić**.

Błędzik, a, lm. I p. **Bład**.

† **Błękacz**, a, lm. e p. **Błakacz**. <BŁAK >

† **Błękać się**, a ś., ał ś. p. **Błakać**: Rozpędzeni jęli ś. B. między pogany. Klon.

Błękielec, ćca, lm. ćce I. a. **Błękितne drzewo**, **Kampeszyn** bot. (haematoxyton) *ros. z rodziny brezyliowatych*. 2. min. p. **Cyjanit**. <p. Błękit >

Błękit, u, lm. y I. *kolor błękitny, niebieski, lazur*: Wenus, gdy wdzięcznym oczu zabłyśnie błękitem. Nar. Moim jest tylko ten B. nieba. Syrok. Powietrze przesycione błękitem. Sienk. 2. *przedmiot błękitny, szczeg. niebo, morze*: Ciekące błękity. Nar. (= *morze*). Gwiazdy B. rozjaśnia. Miek. (= *niebo*). Z za obsion błękitu, o Panie, przegładnij nas okiem! Uj. Błękitu nocnego kawał. Krasin. Czy pamiętasz nad Alp śniegiem rozwieszono Włoch błękity? Krasin. Pętkły błękity i perły z nieba upadły. Pol. Pociemniał głęboki B. niebieski. Sienk. Dwie wieże w B. jasny wybiegły. Len. Kapać ś. w błękitach (= *w jasnym powietrzu*). 3. *farb. barwnik błękitny, niebieski*: B. alizarynowy, anilinowy, antracenenowy, modrzewiowy, pruski, wodny, paryski, indygowy, berliński, saski, alkaliczny. <Nm. blank = *jasno-biały, stalowo-błęszący, przez Czes. blankyt*>

Błękitnawo przys. od **Błękitnawy**.

Błękitnawy *niezupelnie błękitny, niebieskawy*: Na dnie błękitnawym żarzą ś. lśniące gwiazdy. Kras. Ton popielaty z odcieniem nieco błękitnawym. Sienk.

† **Błękitnia**, I, lm. e *suknia niebieska, bławatna*: Chodził w błękitni z frandzlą srebrną. Jabł.

Błękitnić się, I ś., II ś. *ukazywać ś. w kolorze błękitnym*: Coraz bliżej w moich oczach błękitnił ś. płaszcz. Słow.

× **Błękitnidło**, a, lm. a *barwiczka błękitna do farbowania twarzy*: Błękitnidłem damy sobie bieg delikatnych żyłek oznaczają. Kras.

Błękitnie, **Błękitno** przys. od **Błękitny**.

Błękitnieć, eje, ał *błękitnym ś. stawać, błękitnym ś. wydawać*: Dymy ojęzstego siola błękitniały w głębi. Olbrzymka Łomnica, co błękitnieje w południa przezroczu. Tam błękitniała spokojność wieczności. Krasin. Rzeki gdzieś dalej błękitnieją. Słow. Na ciemnej szybie dziewczę to memu błękitnieje oku. Słow. Oczy mętnie błękitniały z za czerwonych powiek. Orzesz. Czy świt, błękitniejąc, jak prawda przedwieczna, w pokoju wszędzie nam? Kon. Mgły błękitnieją nad wodami. Kon. Przen.: Dusza błękitnieje (= *staje się niebiańską, idealnieje*). Kon.

Błękitnik, a, I. lm. I p. **Niebiesznik**. 2. blm. *barwnik niebieski, lakmus*.

Błękitno p. Błękitnie: Kupują je (błękitne drzewo) strugane do farbowania fioletowo, B. Kluk.

Błękitnogrzbiet, a, lm. y ptak kamienniczek. <Błękit + GRZB(LET)>

× **Błękitnokrusz, u, blm. mineral złożony z węglanu miedzi i wodoru tegoż kruszcu, in. błękit miedzi.** Kluk. <Błękit + KRUCH>

Błękitnogi mający nogi błękitne: Zmykały niezliczone stada wielkich błękitnogich przepiórek. Sienk. <Błękit + NOG>

Błękitnooki mający oczy błękitne, o błękitnych oczach: Serce nie chciało wierzyć w zdradę błękitnookiej Sylfidy. Zach. Błękitnookie oblicze Emilji. Orzesz. <Błękit + OK>

Błękitnopers, a, lm. e zool. (motacilla suecica) ptak wróblowaty. <Błękit + PIERS>

Błękitnopióry mający pióra błękitne: Ptak B. <Błękit + PIOR>

Błękitność, i, blm. rz. od Błękitny; błękit, lazur, niebiosca: Gdy tą gromadą poranny zachwiał wiatr i pędził dalej, jakby girlandę dusz, w B. błada. Słow. Gdzieś w B. podniesione wieczną. Słow. Tylko oczy na onej błękitności trzyma. Kon. Cielą B. daj wkoło. Kon.

Błękitny i. niebieski, modry, bławatny, lazurowy: Kolor modry, mający więcej jasności, a białawego koloru, zwiemy błękitnym; stąd: niebo błękitne, oczy błękitne, zbliżające ś. więcej do białego, tak jak modre do czarnego. Brodz. Błękitne niezapominajki. Mgła błękitna. Błękitne roztocze morskie. Sienk. Księga błękitna rządu angielskiego (t. j. w oprawie błękitnej). Pomalować na błękitno. Błękitno-złota chmurka na niebie. Słow. Chmura błękitno-błada. Słow. Błękitno-kruczawe warkocze. Słow. Błękitno-różowe aniołki. Kon. Doliny uczyniły ś. błękitno-mgławę. Rodz. 2. bot.: Drzewo błękitne p. **Błękitolec.** 3. wet.: Mleko błękitne choroba krówa.

Błociany z błota uklecony: Błociana chata = lepianka. <BŁOT>

Błoclarz, a, lm. e myśl. 1. odpyniec, mieszkający w miejscach błotnistych. 2. pies ochoczy do polowania na piastwo błotne.

Błocić, i, II walać błotem: B. odzienie = szargać. B. ś. walać ś. błotem, szargać ś.

Błociśko, a, lm. a p. Błoto.

Błocisto przys. od Błocisty: Wyglądać B.

Błocisty p. Błotnisty.

Błocisz, a, lm. e myśl. nazwa ogara: B, pogrom zajęcy. Fred A.

[**Błociszcze, a, lm. a] p. Błoto.**

Błocko, a, lm. a i. wielkie, uprzykrzone błoto, błoto po pas, po szyję, po uszy; błocisko, ziemia dżdżem przesiąknięta. 2. bagnisko, trzęsawica, trzęsawisko.

† **Błogać, a, a] p. Błagać.**

† **Błodziej st. w. od Błogo.**

Błogi i. × szczęśliwy, zbawiony, błogosławiony: Przed śmiercią nie powiadał nikogo być błogim. Duszo przekłeta, czy błoga! Mick. 2. **szczęśliwy, szczęśny, słodki, miły, luby, przyjemny, rozkoszny:** B. żywot. Błogie myśli, wspomnienia, chwile, dni. Snu błogiego nie spłoszy. Len. Pomnik błogiej przeszłości. 3. **dobroczynny, zbawienny:** B. wpływ. Praca sumienna wy-daje błogie owoce. 4. × **laskawy, litościwy, miłościwy:** Boże! bądź nam błogim. 5. [B.] **lichy:** Zdrowie błogie. Owies B. (= **blahy**). 6. [B. oset] = **carduus Mariae.** <BŁOG>

† **Błogo, a, blm. rz. dobro, szczęście:** Nędza a B. stoją przeciw sobie.

Błogo przys. od Błogi: Zrobiło mi ś. B. B. mi na sercu. Poznasz Boga prawego, a B. tobie będzie. Skar. Co mi do kogo, gdy mnie B. Prz. Żyć B. Zabł. B. będzie, co choć i strzygą ś. nie ostanie. Sienk. (= **dobrze**).

× **Błogobytność, i, blm. rz. od Błogobytny, byt błogi, dobrobyt.** <BŁOG + BY>

× **Błogobytny szczęśny, szczęśliwy.**

× **Błogoczynny dobroczynny.** <BŁOG + CZYN>

× **Błogodajny p. Błogodawczy.** <BŁOG + DA>

× **Błogodarzyć, y, y] dawać jałmużnę.**

× **Błogodawczy, × Błogodajny pebny łaski, dobroci, miłosierdzia, dobroczynny; pokój przynoszący:** Słuszność jest ową błogodawczą panią. Mał. Sen B.

× **Błogoduszy dobrej duszy, dobrej myśli.** <BŁOG + DUCH>

× **Błogodziejstwo, a, lm. a dobrodziejstwo.** <BŁOG + DZIE>

× **Błogodzieitny mający dobre dzieci.** <BŁOG + DZIA(T)>

× **Błogojestny obdarzony dobrą naturą.** <BŁOG + IST>

× **Błogokłosy bogaty w kłosy, plewy.** <BŁOG + KŁO(S)>

× **Błogolubnik, a, lm. cy miłośnik dobra.** <BŁOG + LUB>

× **Błogomyślny dobrze myślący.** <BŁOG + MY(SŁ)>

× **Błogoradnik, a, lm. cy który dobrze radzi.** <BŁOG + Rada>

× **Błogorodny dobrze urodzony, familjant.** <BŁOG + ROD>

× **Błogoród, od, lm. ody dobre urodzenie.**

× **Błogorządny dobrze ś. rządzący.** <BŁOG + RZĘD>

× **Błogoskon, u, lm. y lek. (euthanasia) skon spokojny, śmierć lekka.** <BŁOG + S + KON>

Błogosława, y, lm. y bot. p. Banan. <BŁOG + SŁOW>

Błogosławiąco przys. od błogosławiący: Ręce rodziców rozciągną ś. B. nad głowę naszą.

[**Błogosławiączka, i, blm., a. Soczewica królowej] drobna soczewica (w okolicy Suwałk).**

Błogosławiciel, a, lm. e ten, co błogosławi.

Błogosławicielka, i, lm. i forma ż. od Błogosławicielel.

Błogosławić, i, II, † Bogosławić i. komu, kogo = wiewielbiać, wystawiać, wielbić, sławić, chwalić, wychwalać, wynosić pod niebiosca: Błogosław, duszo moja, Panu Kochan. Błogosławić będą Pana wszystkie narody. Błogosławię godzinę, w której cię po raz pierwszy ujrzałem. Usty swemi błogosławią, a w sobie przeklinają. Bud. B. czyjej pamięci (= **wspominac** ze **czcią, z wdzięcznością**). 2. kogo, komu = **udzielać błogosławieństwa, zegnać:** B. lud a. ludowi. Błogosławił dzieciom swoim. Ir. **przeklinać, wymyślać, zlorzeczyć.** 3. kogo, eo = **święcić, poświęcać, kropić wodą święconą:** B. chorągwie, ehlleb, sól, obrazy. Ir.: B. kogo = **kropić = okładać kijem.** 4. kogo na eo = **wyświęcać, święcić, prekomizować:** B. kogo na metropolite. 5. komu, kogo = **szczęścić, zdarzać, darzyć, pomagać, uszczęśliwiać:** Boże! błogosław ich orężowi, pracy a. w pracy, ziemi naszej, nowożeńcom. Błogosławił mu P. Bóg licznym potomstwem. Niech cię Bóg błogosławi z twoją radą! (= **niech cię Bóg ma w swej opiece, niech cię nie znam, niechże cię z twoją radą!**) 6. [B.] **życzyć:** Niech mi matusia szczęścia błogosławi.

Błogosławienie, a, blm. 1. czynność cz. **Błogosław. 2.** [B.] *błogosławieństwo*: Z wolą i z tytułowym błogosławieniem.

† **Błogosławienie** przys. *sposobem błogosławionym*: *Żył B. Petr.*

Błogosławieństwo, a, lm. a 1. *błogosławienie, uwielbianie, wychwalanie, dobre życzenie*: Osmioro błogosławieństw ewangelicznych. 2. obrząd błogosławienia, *benedykcja, przeżeganie*: B. rodziców, ojcowskie, kapłańskie. Dać, otrzymać B. B. na drogę żywota. Jaki ksiądz, takie B. Prz. Ir.: Dać maczuga B. 3. B. *boże = szczęście, pomysłność od Boga, pomoc boska*: Gdzie niema błogosławieństwa boskiego, tam wszystko idzie na marne. Skarb ojezysty, żona enotliwa, potomek godny, B. Pańskie. *Żart. konsolacja, dzieci*: W jego domu aż nadto tego błogosławieństwa. 4. × *stan błogi, błogość; królestwo boże, niebieskie, szczęśliwość wieczna*: Świętych w chwale niebieskiej B. Karnk. 5. † *relikwie świętych.*

× **Błogosławieński** st. w. od **Błogosławiony**.

Błogosławionóść, l, blm. rz. od **Błogosławiony**: Był to jeden z tych pasterzy, których moda podnosi do szczytu świętości, a przynajmniej błogosławioności. Bał.

Błogosławiony, † **Bogostawiony**, † **Bogustawion**, † **Bogustawiona** 1. im. od **Błogosławic**: B. Bóg Izraelów. Skar. **Błogosławionaś** Ty między niewiastami. **Błogosławieni** pokój czyniący. *Żart.*: B. między niewiastami (o mężczyźnie, który usiadł między kobietami). W plemienu twoim będą błogosławione wszystkie narody. 2. *zbawiony po śmierci*: Dusze błogosławione. B. męczennik. B. Wincenty Kaulhubek (= *zaliczony w poczet błogosławionych*, p. niżej). 3. *zbawieniny, nicoceniony*: Błogosławionasza rzecz jest dawać, niżli brać. Leop. **Błogosławiona** mowa. **Błogosławione** tysiąc złotych. Krasz. *Żart.*: Błogosławiona głupota, naiwność. 4. Stan B. (kobiety) = *brzemienny, ciężarny, odmienny, cięża, brzemienność*: Być w stanie błogosławionym. B., ego, lm. i rz. *niższy stopień świętego, świętością zmarły*: Zaliczono go w poczet błogosławionych. B., ale jeszcze nie święty. Prz. (= *panek dopiero, ale jeszcze nie pan*).

× **Błogosławny** pełen *błogosławieństwa*: Błogosławne śluby małżeństwa.

× **Błogosłów**, owa, lm. owy *blago mówiący, błogosławieństwa obwieszczający*: Strzeżmyż ś., abyśmy tych pseudologów za swoich błogosłówów nie mieli. Smotr. (= *ewangelistów*).

× **Błogostan**, u, blm. *stan Błogości, szczęśliwość*: Śniada jego twarz wyrażała B. człowieka, zaniłowanego w swoim powołaniu, którego ważność odczuwa. Haj. <BŁOG + ST(O)>

Błogość, l, blm. rz. od **Błogi**: Czuję w sobie jakąś B. B. duszy, umysłu (= *pagoda*).

× **Błogousty** p. **Złousty**. <BŁOG + US(T)>

× **Błogowieki** *ciężący ś. szczęśliwą starością*. <BŁOG + WIEK>

× **Błogowieści**, l, il *blogie rzeczy zwiastować; opowiadać Ewangelię*. <BŁOG + WID>

× **Błogowodny** *ohfitujący w dobrą wodę*. <BŁOG + WOD>

× **Błogowolenie**, a, lm. a *aprobata, pochwała*.

× **Błogowoni**, i, il p. **Perfumować**. <BŁOG + WON>

× **Błogożywny** *szczęśliwie, blago żyjący*. <BŁOG + ŻY(W)>

[Błojec,]ca, lm. joo] p. **Błonec**.

[Blon, a, lm. y] *oblok*. <?BŁON>

Błon, u, lm. y anat. *blony płodowe świni*. <p. Błona>

† **Błomuz**, u, blm. p. **Blamanż**.

Błona, y, lm. y, [Błana] 1. anat. (membrana, tunica) *tkanka cienka, szeroko rozpostarta, opona, osłona, otoczka, powłoka, powłoczka*: B. bębniowa p. **Bębenek**. B. dziewicza, panińska, paniństwo, zastawka pochwy, hymen, łprawieczka, jagoda paniństwa, wianek, wianuszek (m. hymen). B. maziowa (m. synovialis). † B. myszasta, myszasta (m. musciosa). B. naczyniowa, jagodowa, winogronowa p. **Naczyniówka**. B. okostna p. **Okostna**. B. piersiowa, płucna p. **Oplucna**. B. rogowa p. **Rogówka**. B. sadiłowa = *pokład tłuszczowy podskórny*. B. sercowa p. **Osierdzie**. B. śsiatkowa, × kiszczkowa p. **Siatkówka** i **Sieć**. B. smarczasta, sznajderowa (m. Schneideri) = B. *śluzowa nosa*. B. surowicza, † wodna (m. serosa). B. szpikowa (m. medullaris) = *wysięcająca jamy kostne*. B. śluzowa, † kosmata (m. mucosa). B. tęczowa p. **Tęczówka**. † B. tłusta (panniculus adiposus). † B. tułumbasu = **Bębenek**. B. twarda, białąka = **Bialkówka**. B. twarda mózgu p. **Opona**. B. włóknista, † nerwowa, † żylista (m. fibrosa). † B. wewnętrzna, poprzeczna p. **Przepona**. B. złączająca oka p. **Łącznica**. 2. bot. (membrana cellularis) *powłoczka pokrywająca komórki roślinne*. 3. fiz. = *cienka warstwa jakiegokolwiek substancji*: Drganie błon (w akustyce). B. powierzchniowa cieczy = *cieniuchna warstwa wierzchnia cieczy, pozostająca w stanie szczególniejszego naprężenia*. 4. lek.: † B. druga wewnętrzna p. **Owodnia**. Błony płodowe (membranae foetus). B. wrzekoma p. **Nlhyblona**. B. ziarnista p. **cherzyka jajnikowego** (m. granulosa folliculi ovarii). B. żółtkowa p. **Otoczka**. 5. zool.: B. lotna nie † B. żyłasta p. **Kosmówka**. toperna = *rozpostarta między palcami jego nóg przednich, służących w ten sposób za skrzydła*. 6. † B. w oknie = *szkła*: B. szklana. *Przen. okno.*: Błony (z okien) były powyjmowane, albowiem noc zapadła ciepła i pogodna. Sienk Zdr **Błonka**, **Błoneczka**. <BŁON>

Błoncezka, l, lm. l bot. (hymenocallis) *rośl. z rodziny amarylkowatych*.

Błoneczka, czkl, lm. czkl p. **Błona**.

Błonia, l, lm. e p. **Błonie**: Ty, jako sokół nad piękną błonią, ujrzałeś orła w polocie. Mick.

[**Błonianka**, l, lm. l] *kosz z luczynca (blonek) do noszenia plew, sieczki itp.* <BŁON>

Błoniany 1. *złożony z błony*: Błoniane skrzydło nietoperza. Dudz. 2. [B.] = *luczynca zrobiony*.

[**Błoniarz**, a, lm. e] *szklarz*.

Błoniasto w postaci *błony*: Pochwa (liści) B. obrzeżona. Rost.

Błoniastoskrzydły, **Błonoskrzydły**, **Błonolotny** *niący skrzydła błoniaste*: Nietoperz B. <Błoniasty + (S)KRZY(DL)>

Błoniasty 1. *opatrzony błoną, błonami*: Były w pobliżu błoniastych okien stoły. Sienk. 2. a.

× **Błonowaty** *podobny do błony; tkany tak jak błony, błoniasty*: Liść B. Wąż B. 3. [B.] *dający luczynco, zdolny na luczynco*. 4. [Drzewo błoniaste] *leśn. drzewo sosnowe, wzrosłe na mokrym miejscu*. <BŁON>

Błoniawa, y, lm. y 1. † *plaszczyna, równina*. 2. × lek. p. **Błonica**.

Błonica, y, lm. e 1. bot. (ulva) *roślina z gromady wodorostów, z rodziny błonicowatych*. 2. a.

× **Błoniawa** lek. (diphtheritis) choroba zaraźliwa połączona z tworzeniem ś. błon wrzeczonych na błonach śluzowych, (dyfterja i dyfteryt: B. krupowa, gnilna, przyranna, zgorzelowa, szkarlatynowa. <BŁON>

Błonicowaty: Rośliny błonicowate, bot. (ulvaeae) rodzina wodorostów.

Błonicowy, Błoniczy [przym. od Błonica: Bakterie błonicowe.

Błoniczy p. Błonicowy.

Błonie, a, Im. a, Błonia, Błóń I. rozległa równina, trawą pokryta, obszerna, otwarta płaszczyna: Za szumnym Dniestrem na Cецorskim błoni. Niem. Tam na błoniu błyszczą kwiecie. Przen.: Na błonia pamięci hej jadę i hasam. Uj. 2. obszerne pastwisko, smug gruntu na pastwisko gromadzkie zostawiony. <BŁON>

[**Błonic, ńca, Im. ńce, Błojec**] łączka przy gósińcu.

[**Błonic, a, Im. I**] polano sosnowe, z którego szczepią błonki (= łuczywo): Narąbać błoników. Rzucić za pseem błonikiem. <BŁON>

× **Błonistogardłowy** anat.: Mięsień. B. = gardziel podnoszący, rogogardzielowy, rogopolnykowy (m. cerato-pharyngeus). <BŁON + GAR(DŁ)>

Błonka, I, Im. I I. p. Błonia; anat.: † B. bratkowa a. przyrosła (tunica albuginea s. adnata). × B. czarna p. **Naczyniówka.** † B. czerwona, mięsień dźwigający jądro, † myszka podnosząca jądro (musculus cremaster). B. graniczna w oku (membrana limitans). B. kiszki wata p. **Omoczna**. B. mięsista (panniculus cornosus). B. naszkliwna zęba. B. serdeczna p. **Osierdzie.** B. szklista, pokrywająca nabłonki, × oskórka, powłoczka (cuticula). × B. zęboreczna, × zębazarodkowa, nazębna. 2. lek. p. **Blelmo.** 3. cieniułka listewka drewniana, darta z pręta i używana do wyrobów koszykarskich i wogóle, łecionych. 4. [B.] łuczywo, szczepka, drzazga. <BŁON>

Błonkoskrzydły zool. p. Owad. <BŁON + (S)KRZY(DŁ)>

Błonkowaty podobny do błonki: Skrzydełka owadu błonkowane. Okrywają koszyczków błonkowato-suche. Rost. <BŁON>

Błonkówka, I, Im. I zool. p. Owad.

Błonnik, a, blm. drzewnik, komorceń, ! celuloza.

Błony: Grunt B. = bogaty w pożywność, powstały z namulów i ustoin.

Błonogryb, a, Im. y bot. (mycoderma) roś. z gromady grzybów z rzędu drożdżaków. <BŁON + GRZYB>

Błonioloty p. Błoniastoskrzydły. <BŁON + LOT>

Błonoskrzydły p. Błoniastoskrzydły. <BŁON + (S)KRZY(DŁ)>

× **Błonowaty p. Błoniasty.**

Błonowy przym. od Błona: Nerwy błonowe (= znajdujące ś. na błonie).

× **Błonzrost** u. Im. y I. anat. (synmenesis). spajanie kości czaszki u noworodków. 2. lek. (adhaesia) zlepianie ś. błon surowicznych skutkiem zapaleniu zlepnego. <BŁON + S + ROS(T)>

Błóń, I, Im. e p. Błonie: Pszczołka zabrzęczy na kwietnej na błoni. Len.

[**Błoszczyca, y, Im. e**] p. Płoszczyca.

Błotko, a, Im. a p. Błoto. <BŁÓT>

† **Błotliwy p. Błotnisty.**

Błotniak, a, Im. I zool. (eircus) ptak drapieżny z rodziny sokolów.

Błotniarka, I, Im. I I. eukr. prasa do oddzielania sol. u od błota. 2. a. **Nieruch** zool. (lymnea) ślimak płucodyszny wód słodkich.

Błotnica, y, Im. e I. ziemia łatwo rozmięknąca w błoto. 2. bot. = a) a. **Świtka, Żabia trawa** (triglochin) roś. z rodziny błotnicowatych. Gatunki: B. pospolita (t. palustris): B. większa (t. maritimum), u ludu Szezcypioorkiem zwana. b) p. **Bagnica.** c) a. **Nakwielca** (marica) roś.

Błotnicowaty: Rośliny błotnicowate, bot. (juncagineae, juncaginaceae) rodzina roślin kwiatowych jednoliściennych.

Błotniczka, I, Im. I zool. p. Sikora.

Błotnieć, eje, ał stawoć ś. błotnym, przechodzić w błoto.

Błotnienie, a, blm., czynność cz. Błotnieć.

Błotnik, a, Im. I I. zbiornik błota, dół z błotem, kałuża: B. mieć trzeba przy oweznarni, aby ś. nim owece krzepiły i posilały. **Gost.** 2. przyrzędzik do podtrzymywania nogawki, aby ś. nie szarżała. 3. blacha a. pas skórzany u welocypedu, ochraniający jeźdźca od zabłozenia. 4. [B.] łon z klapą żelazną, zakrywającą os wozową. 5. gór. sól zielona zużycywszczona.

Błotnisko, a, Im. a p. Błoto: Widok naszej męczarni, błotnisk, pławy poruszył nawet Żydów i chłopów. Słow.

Błotnisto przys. od **Błotnisty; Błotno:** Wiosna B. ś. rozpoczynała. And.

Błotnistosć, I, blm. rz. od Błotnisty: B. ulicznia. Orzesz.

Błotnisty, Błocisty, Błotny I. a. † Błotliwy z błotem pomieszany, pełen błota, bagnisty: Błotnista ziemia, droga, ulica, okolica. Płaszczczyzna błotnisto-leśna. 2. w błotach ś. znajdujący, na błotach rosnący: Lin B. Jabł. Błotniste rogoże. Chr. 3. koloru błota: Płamy błotniste. Orzesz. 4. przen. **plugawy, podejrzany:** Jakies błotniste figury spotkaliśmy w tym błocie jarmarecznym. Kaez.

Błotno p. Błotnisto: Na ziemi było jeszcze czarno, B. i nago. Bał.

Błotny I. p. Błotnisty: Ziemia, droga, woda błotna (= mętna). Błotna woda na trzęsawicach, w kałużach. Kluk. Zródko błotne (= nieczyste, mętno). Nogi błotne = zblacone, zabłoczone. Bąk B. Rośliny błotne. Wieprz B. (= w błocie legający). Kąpiele błotne, = które ś. biorą w błotach wód mineralnych, szlamowe. Gaz B. = bagienny. 2. bot.: Pazury błotne = nazwa ludowa rośliny: Widłak bezzypułkowy (lycopodium annotinum). 3. myśl.: Polowanie błotne = po błotach. Ptastwo błotne = na błotach przebywające. 4. zool.: Sowa błotna p. **Sowa.** Zółw B. p. **Zółw.**

Błoto, a, Im. a I. ziemia, brudy zmieszane z cieczą, rozmokłe na deszczu: Dziś błoto po pas, po uszy. Brnąć po błocie. Ugrzęznąć w błocie. Wybrnąć z błota. Jakżeś ś. umył? B. ci siedzi kolo uszu. Nie nanos błota do stancji. Na wiosnę ceber wody, łyżka błota; na jesień łyżka wody, ceber błota. Prz. Jak w B. wrzucił (np. pieniądze, = przepadły, poszły na marne; utopił). Zachłapać ś. błotem. B. uliczne. Nie uczepnąć z błota czystej wody. Fred. M. Kto w B. idzie, ten ś. nim ukala. Prz. Na B. siekierę ostrzyżę (= głupim ś. okazać). Prz. Odpowiedź jak kijem w B. (= niedorzeczna). B. solne. B. gliniane = glina odleżała, przerobiona na B. przy wyrobie cegieł. Przen.: Zmieszać kogo z błotem = sponiewierać, zwymysłać. Przen. Obrzucić kogo błotem = słowami obelżyci. 2. kałuża, bagno, bajoro: Ominąć B. W Im.: okolica pełna błot = bagien: Błota pińskie. 3. przen. brudy, zło, nieczysta spr-

wa, zgnilizna moralna: Lezie człowiek jak świnia w B. Rej. Występnym miał karać, a sam w tym błocie leżał. Sz. B. życia (= *metry, szumowiny*). Po tym koneyljum Arjusz i inni do swego błota ś. wrócili (= *wstrętnej, gorszącej nauki*). Skar. 4. przen. *nić, upadek, poniżenie, upokorzenie, nędza:* Wiele dał i wyjął mię z błota, z nędzy. Górn. 5. przen. *położenie bez wyjścia, kłopot, tarapaty:* Wprowadzić kogo w B. 6. [Cygańskie B.] *piasek.* 7. cukr. *pozostałość z oczyszczonego soku.* 8. gór.: B. rudne a. *szlam = najuboższa ruda błotna.* Zdr. **Błotko.** Zgr. **Błocisko, Błotnisko, [Błociszcz].**

× **Błotoluby** *błota, bagna lubiący:* Trzeina błotluba. Zebr. <BŁOT + LUB>

× **Błotolóżny** w *błocie legający:* Błotolóżne świnie. Klón. <BŁOT + LEG>

× **Błotośląp**, a, lm, y *włóczący ś. po bruku, szlifbruk.* <BŁOT + ŚLAP>

[**Błozno**, a, lm. a] *nasad u sań, leżący wpoprzek płozów.* <? może od Płoz>

† **Błozienie**, a, lm. a *błogosławienie, błogosławieństwo.* <BŁOG>

† **Błozyc**, y, ył *sprzyjać, pobłażać.*

Błusza, y, lm. e bot. (catinga) *roś. z rodziny mirtowatych.* <?>

[**Blycha**, y, lm. y] p. **Pehła.** <p. **Pehła**>

× **Blyktryk**, ów bli p. **Blichtr.**

× **Blyktryk**, u, lm. i *rzecz błyszcząca ś., blichtr.*

Blysk, u, lm. i, **Łysk** i. a. × **Blyskot**, † **Bleskot**, † **Blyskota**, [**Bleskot**, **Blesk**] *błyśnięcie, blask, połysk gwałtowny; błyskawica:* Bełty w przykrye polerowne blyski. Blyski mieczów. Gosz. Szabla migdała jak B. piorunny. Brodz. B. piorunu. B. gromu. Słow. Przen.: Pilno jej było z ostatniego blysku młodości korzystać. Krasz. 2. a. × **Blik**, × **Bilkowanie**, **Mgnienie** hut. *żywa gra barw, ujawniająca ś. na powierzchni roztopionego srebra, podczas wydzielania ś. z niego ostatniej powłoki tlenku ołowiu (glejty).* 3. w lm. lek. (photopsia) *chorobliwe widzenie światła nie istniejącego, iskrzenie ś. w oczach.* <BLASK>

× **Blyskaoz**, a, lm. e *blyskający, błyskawicę rzucający, piorunujący.*

Blyskać, a, ał p. **Blyснаć.**

Blyskanie, a, lm. a *czynność cz. Blyskać.*

Blyskanie się, a ś., blm., *czynność cz. Blyskać ś.*

Blyskawica, y, lm. e, **Łyskawica**, [**Blyskawica**], † **Blyskota** i. *blysk poprzedzający grzmot, iskra elektryczna przebiegająca między dwiema chmurami, a. między chmurą a ziemią:* B. zygzakowata płaska, kulista. B. przeleciała po niebie. [B. sucha] = *bez grzmotu i deszczu.* Szybki, rączy jak B. (= *jak piorun*). Przelecieć, przemknąć, zniknąć jak B. Uczenie przychodzi błyskawicą i ginie. Krasz. Pędzi lotem błyskawicy (= *strzały*). 2. *blask, błysnięcie ś.:* Z dział błyskawice. Tw. Przen.: **Blyskawice** otuchy, nadziei (= *iskierki, przeblyski*).

× **Blyskawiconośny** *sprrowadzający błyskawicę, piorunonośny.*

Blyskawicować się, uje ś., ał ś. i. *pojawiać ś. jak błyskawica:* Wiele innych myśli snuło ś. i błyskawicowało ś. w zamysleniu. Słow. 2. *miałać, cisłać błyskawicę:* Blyskawicuje Pan.

Blyskawicowanie się, a ś., blm., *czynność cz. Blyskawicować ś.*

Blyskawicowo przys. od **Blyskawicowy**, *blyskawicznie:* Reakcja następuje w blidzie B. Bog.

Blyskawicowy p. **Blyskawiczny:** W błyskawicowych ogniach. Kon. Blyskawicowe zygzaki szabli

Sienk. Przen.: *Utwory ich mają blaski olśniewające i przeudowne wdzięki, lecz blaski to błyskawicowe, wdzięki nadzwyczaj zmienne.* *Widzenia snom twym dam błyskawicowe. Kon. (= świetne).* Blyskawicowe miecze. Kon. *Jakby mię wicher gnał B. Słow. (= szybki jak błyskawica).* Dusze dziłe, smętne, błyskawicowe trochę, trochę mętne. Słow. (= *gwałtowne, raptowne*). **Blyskawicznie** przys. od **Blyskawiczny**, **Łyskawicznie:** B. szybka armja. Szaj. (= *szybka jak błyskawica*).

Blyskawicznik, a, lm. cy *ten, co ciska błyskawicę:* B. Kronida. Ml.

Blyskawiczny, **Blyskawicowy** i. przym. od **Blyskawica**, **Łyskawiczny:** Noc błyskawiczna. 2. *przen. prędki jak błyskawica, nagły, raptowny, momentalny:* Tury błyskawicznym wiehrem oślepił. Słow. *Straszny był przez te ruchy małe a błyskawiczne, prawie nieczłowiecze.* Sienk. (= *nagłe*). Aparat fotograficzny B. Szybkość błyskawiczna. Pociąg błyskawiczny. 3. *przen. jasny jak błyskawica:* Lampa błyskawiczna.

Blyskawka, i, lm. i i. *rzecz błyszcząca ś.:* Dobył błyskawki (= *szpadły, szabli błyszczącej*). 2. p. **Blyskotka.** 3. w lm. *blaszki błyszczące, które mi naszywają suknie.* 4. lek. p. **Łysk.** 5. min. p. **Mika.** Kluk. 6. zł. *strzelba.* 7. zool. [B.] p. **Słonecznica.**

† **Blyskawy** p. **Blyskliwy:** Wzrok B. Leop.

Blyskliwy, **Łyskliwy**, † **Blyskawy** i. *wydający blysk, błyszczący, polyskujący.* 2. *światny, pełen blasku piękności:* Róża blyskliwa. Przyb.

× **Blyskot**, u, lm. y i. p. **Blysk:** Ucierpiała od blyskotów, przelętkła ś. huku grzmotów. Tremb. 2. p. **Blyskotka:** Od męskich ozdób zwodne odłączy blyskoty. Dm. Zdr. × **Blyskotek.**

† **Blyskota**, y, lm. y i. p. **Blyskawica.** 2. p. **Blysk. Mor.**

Blyskotać, cze a. *ta, tał polyskiwać czym, błyskać czym, migotać, migać blaskiem:* Kto ma ciemno w głowie, rad blyskota gwiazdzistą piersią. Oss.

Blyskotanie, a, blm., *czynność cz. Blyskotać.*

× **Blyskotek**, tka, lm. tkł p. **Blyskot.**

Blyskotka, i, lm. i, **Blyskawka**, × **Blyskot**, × **Bleskot**, × **Blyszozadło**, [**Blyszczydło**] *cacko błyszczące, świecidełko:* Ubiegać ś. za blyskotkami. Przen.: Blyskotki stylowe.

Blyskotliwie przys. od **Blyskotliwy.**

Blyskotliwość, i, blm. rz. od **Blyskotliwy:** *Żywość i blyskotliwość umysłu.* Dąb.

Blyskotliwy, **Blyskotny**, **Łyskotny** *polyskujący, błyszczący, lśniący, mieniący ś., świecący ś., migający:* Kirys B. Przybytek od znanych blyskotliwszy i świetniej urządzony. Krasz.

× **Blyskotnik**, a, lm. cy i. *ten, co robi blyskotki.* 2. *człowiek mieniący ś., błyszczący kolorami:* B. jakiś w ciemnościach zielony. Słow.

Blyskotność, i, blm. rz. od **Blyskotny**, *blyskotliwość:* B. w stroju. Szaj.

Blyskotny p. **Blyskotliwy.**

Blyskowy przym. od **Blysk**; hut.: *Srebro blyskowe = czyste;* p. **Blykzlyber.**

† **Blyснаący** *polyskujący, lśniący:* B. marmor. Rej.

Blyснаć, śnie, **снаł** a. **blyśł**, **Łysnać**, [**Blyснаć**] *nied. Blyskać, Blyszczeć, † Bleszczeć, [Blyszczeć, Błeskać ś.] i. a. B. ś. wydać blask, zablyszczeć, zająśnieć, zaświecić ś., załsnąć ś., mignąć, zamigotać:* Krew ś. toczy, a żelaza blyskają. Tw. Ogień, grom blyснаł. Morze blyszczało. Blyskają okienka chaty. Ciemne oczy blyszczały mu

Złoto błyszczy i w popiele. Prz. Nie wszystko złoto, co ś. błyszczy (co ś. świeci). Prz. Błyska ś., nieos. = błyskawice przelatują. Gwiazdy błyszczą. Oczy błyszczą ś., jak dwie gwiazdeczki. Mick. (= iskrzą ś., żarzą ś.). Step oaty w iskry błyszczy. Słow. Oczy błyszczą ś. lżą. Twarz błyszczy ś. ogniem zemsty (= pala). Nędza błyszcząca. Bał. (= świeżąca). Przen.: Błyska myśl w oku (= tryska z niego). Przen.: Szczęście błysnęło na chwilę (= uśmiechnęło ś.). Błysło kilka drogich mu chwil. Przen.: Błysło mu światło rozumu. Przen.: Błyska w jego głowie = rozjaśnia ś., świta a. ir. = pstro mu w głowie. Przen.: Błyszczy honorami, bogactwem (= dominuje, bryluje). 2. Przen. pokazać ś., zjawić ś., ukazać ś., zarysować ś.; mignąć ś., przemknąć ś., ukazać ś. w przelocie a. na chwilę: W dali błyskały niewidziane horyzonty. Kilka grzbietów sarn błysnęło przed krzakami. Sienk. Niech mu czasem w noc lazurową Twoje oblicze błysnie, Królowo! Len. 3. czym = wywołać blask, poruszysz czym: B. mieczem. B. oczyma = zypnąć, zerknąć. B. zębami = pokazać je. B. białymi pióry. Przen.: zaimponować; pokazać ś., wysadzić ś. z czym: B. do wcipem.

Blyszcz, u, a. × y, lm. e m. i × ż. 1. połysk, blask: B. żelaza. Gdzie pastelnicy i B. niby nocna próchen — i Wodan siedział niemy. Słow. 2. szuwaks. 3. garb. masa do nadania skórce połysku, glansa. 4. min. i chem. nazwa ogólna mineralów z wejrzemieniem metalicznym, będących związkiem metalów z siarką, selenem a. tellurem: B. antymonowy a. antymonit, galenoid. B. bezwodny p. Hematyt. B. bizmutowy p. Bizmutyn. B. miedziany a. chalkozyn. B. ołowiany a. galena, galenit. B. srebrny a. argientyt. B. żelazny = tlenik żelaza ziarnisty i ziarnisto-luszczkowaty.

× Blyszczadło, a, lm. a p. Blyskotka.

× Blyszczak, a, lm. i min. p. Mika.

× Blyscze, a, lm. a min. p. Mika.

Blysczeć, y, ał p. Blysnąć.

Blysczenie, a, blm., czynność cz. Blysczeć.

Blyszczka, l, lm. l i bot. a. [Bliszczka] p. Kąkol. 2. w lm. bud. plamki błyszczące w drzewie. 3. zool. (plusia) owad łuskoskrzydły ze skupienia nocnicówek.

[Blysczydło, a, lm. a] p. Blyskotka.

Blyśnienie, a, blm. p. Blyśnięcie: B. szczęścia, com winien pani, wraca mi świat. Kor.

Blyśnięcie, a, blm., Blyśnienie czynność cz. Blyśnąć.

Blytki: B. proch, myśl. = prędko zapalający ś. <?>

Bnać, a, ał zt. iść. <?>

Bo sp. l. **bowiem, albowiem; gdyż, skoro, ponieważ:** Nie powracam, bom nigdzie nie był. Było ś. na co gapić, czegoż bo tam nie było! Dwa bo są kobiet rodzaje. 2. **doprawdy:** Ależ bo to warjat! — 3. **ależ:** Było bo to okropne. Nie lubię bo siostrzyzko, żeby mię tak szpiegowano. Bo też z tego nie będzie. 4. **tam:** On bo dał za wygraną. Mnie bo już brak cierpliwości. 5. (co, że) — to: Oj! będzie weseliśko sute, bo sute. Głupi, bo głupi, ale zdrow. 6. **albo, czy:** Bo ja wiem? Szpis? — A bo co? Bośty mnie na gościeńcu naláz? Pśn. Bo to my nie chłopey? Pśn. Bom jom to rozbił? Tylko samą padła. Pśn. 7. [Bo] że, iż, jako: Kuma ś. zabożyła, bo płachtę sięgnie. Kon. <BO>

[Bo boga] wykrzyk podziwienia a. niechęci.

Boa nieod. k. zool. (boa) wielki węz niejadowity Ameryki północnej. 2. długi szalik walkowaty, szmuklerski, z piór a. najczystszej z futra. <Z języków Ameryk.>

Boazerja, l, lm. e, Buazerja, × Bazerja bud. rzeźbione wykładanie ścian: B. z drzewa, z gipsu. Ściany ozdobione gobelinami, ujętymi w boazerje rzeźbione. <Fr. boiserie>

Bobak, a, lm. l zool. (aretomys bobac) zwierzę szczurowate z rodziny wieńcówek: Spać jak B. = na zabój, twardo. Ubrany padszy, w łóżku spał jak B. w norze. Mick. <Przez Ukr. bobák, zo Wschodu>

Bobak, a, lm. l, [Bobak] p. Bobo.

Bobas, a, lm. y p. Bobo.

Bobozenie, a, blm., czynność cz. Boboczyć. <BOB>

Boboczyć, y, ył (o owcach, kozach, jeleniach) wypróżniać ś. bobkami.

Bobek, bka, lm. bkl 1. p. Bób. 2. jagoda drzewa wawrzynowego. 3. bhp. ląjna owca, kozie, myśie, jelenie, podobne do drabnego bobu: Owiecki im (owczarzom) bobki prósy, owczarecki zbierać musą. Pśn. 4. [Bobki od bydłowania] bobekus cervinus. 5. [B. czarny] rodzaj owsa. 6. [Bobki] placki wielkanocne, posypane bobkiem (liściami bobkowymi). 7. B. a w lm. **Bobki** bot. p. **Wawrzyn:** Wieniec z lauru a. z bobku żołnierom kładziono. Skar. 8. × Bobki = wawrzyn, laury, wieńce laurowe. 9. zb. liście bobkowe. 10. bhp., lek. (scy-bala) twarde grudki spieczonego lajna.

1. Bober, bra, lm. bry l. [B.] p. Bóbr. 2. fl. splewek u kotwicy, zwykle okrągły. <BOBR>

2. Bober, bru, lm. bry bot. p. Bób. <BOB>

Bobezajdy, ów, bhp. l. dziadostwo, dziad i baba. 2. bł. dzieci żydowskie, bachury: Bobezajdom przyszło do głowy wziąć ś. za ręce i śpiewać chórem. Sienk. <Żydowskie bobezajde (bob = babka i zajde = dziad)>

Bobiastry, Bobowaty, podobny do bobu. <BOB>

Bobie, ęcia, lm. ęta p. Bobo: Śliczne bobięta. <Dziec.>

Bobik, a, lm. l, [Bowik] p. Bób; bób o ziarnkach mniejszych od zwykłego bobu, in. bób k oński. <BOB>

Bobln, u, lm. y bot. (pongamia) roś. z rodziny motylkowatych.

Boblna, y, lm. y fiz. p. Cewka. <Fr. bobine>

Boblacja, l, blm., Beblacja solmizacja a. solfjowanie (czytanie nut głosem) z wymawianiem zgłosek la, be, ce, de, me, fe, ge (dzisiaj do, re, mi, fa, sol, la, si). <Od zgłosek bo, bi, bo...>

Bobkowy przym. od **Bobek:** Liście bobkowe. Wieniec bobkowe. Drzewo bobkowe p. **Wawrzyn.** Róża bobkowa p. **Oleander.** <BOB>

Bobo, nieod., Buha, [Bobák, Bubak, Babok, Babuk, Bubuk, Bubacz] l. straszyllo, struch, straszak: Kto ubóstwo, śmierć, wiczny ma za próbnę B. 2. a. **Bobak, Bobas, Bobie** piesz. dziecko, mały tłuszcioszek: Rodzice biorą za cud świata, że B. jakto powie: mama a. tata. Niem. <Dziec.>

Bobodrzew, a, lm. y a. Bobowe drzewo, Igloznia bot. (gleditschia) roś. z rodziny brzyzjolowatych. <BOB + DRZEWO>

[Boboluszek, szka, lm. szkl] jakaś roślina o listkach owalnych, kwiatach niebieskich, rosnąca na bagnach. <Zap. BABL>

Bobowaty p. Boblasty.

Bobowlec, wea, lm. wee bot. p. **Nurzybób.**

Bobowiny, in. bhp., Bobownik, [Bobowiny] bądyle bobu.

Bobowisko, a, lm. a *pole bobowe; ściernisko bobowe*.

Bobownica, y, lm. e bot. p. Żyleniec.

Bobowniozek, ozka, lm. czki bot. p. Przetacznik.

Bobownik, a, lm. l i. p. **Bobowiny**. 2. bot. a) p. **Bobrek**. b) p. **Przetacznik**. c) [B. a. **Bobrownik**] *trifolium fibrinum*.

Bobowy przym. od **Bób**: Ziarno bobowe. **Bobowa** polewka = *bobówka*. Drzewo bobowe p. **Bobodrzew**.

Bobówka, l, lm. l i. *zupa, polewka z bobowej mąki, a. z bobu rozgotowanego i rozartego miłko, zupa bobowa*. 2. zool. (pupa coarctata) szczególnego rodzaju poczwarka owadu dwuskrzydłego krótkorogiego.

Bobrek, brka, lm. brki bot. (menyanthes) *rośl. z rodziny goryczkowatych*. Gatunek: B. trójlistny a. Trójliśń, Trojan, Trzylistek, pospolicie **Bobownik**, niek. *Kaczychyńce* zwany (m. trifoliata). <BOB, przez [Bober]>

Bobroszczur, a, lm. y *zwierzę z rzędu gryzoniów*.

Bobrować, uje, ował 1. *brodzić jak bóbr w wodzie, w błocie*: I polskie bobrowały konie po Propontydzie i złotym Strymonie. Tw. 2. *przen. brnąć, tonąć, być zatopionym*: W rozkoszach poszły bobrujesz. Wad. 3. *gmerać, szperać, grzebać, przewracać, plondrować*: B. w spiżarni, w komorze. B. w książkach. **Bobrował** mi z gońcami po lesie (= *dokazywał, grasował*). 4. *myśl, o psie, szczeg. o wyśle, warować*. <BOBR>

Bobrowe, ego, blm. *opłata, podatek za prawo łowienia bobrów*.

[**Bobrowiny**, ln, blp.] p. **Bobowiny**.

Bobrowisko, a, lm. a *las na bagnach, w którym łośie lubią przebywać latem*.

Bobrownia, l, lm. e *gniazdo bobrowe, gon bobrowy, osada bobrów*.

Bobrowniczy, ego, lm. owie rz. 1. a. **Bobrowy**, **Bobrownik** dawny urzędnik nadworny, który ś. *opiekował gonami bobrowemi*. 2. *poborca bobrowego*.

Bobrownik, a 1. lm. cy *łowiec bobrów*. 2. lm. cy p. **Bobrowniczy**. 3. lm. l a. **Bobrowe ziele** a. **Drzewo bobrowe**, **Rozwoń**, [**Bobuśsek**] bot. (magnolia) *rośl. z rodziny bobrownikowatych*. 3. [B.] p. **Bobownik**.

Bobrownikowate rośliny a. **Magnoljowate** bot. (magnoliaceae) *rodzina roślin kwiatowych dwulicziennych*.

Bobrowy, **Bohrzy**, [**Bóbrwy**, **Bombrowy**] l. przym. od **Bóbr**: **Gon B.** **Ogon B.** 2. *z futra bobrowego*: **Bobrowa czapka**. **Kołnierz B.** 3. bot.: **Drzewo bobrowe** p. **Bobrownik**. 4. lek.: **Strój bobrowe**, **krople bobrowe** p. **Strój**. 5. [**Krople bobrowe** a. **Krople macieczne bobrowe** a. **Esencja bobrowa**] *tinctura valer. comp. B., ego*, lm. l rz. p. **Bobrowniczy**.

Bohrzę, ocla, lm. eta *młode bobra*: **Dziecinny** jak **bobrzęta** płaczą. **Moraw**.

Bohrzy p. **Bobrowy**.

[**Bobuśsek**, ska, lm. skli] p. **Bobrownik**.

[**Bobyl**, a, lm. e, **Bobył**] *wieśniak bezrolny, siedzący na komornym, komurnik*. <Brs. babył>

[**Bobylski**] przym. od **Bobył**.

[**Bobył**, a, lm. owie] p. **Bobył**.

[**Bobyłka**, l, lm. l] forma ź. od **Bobył**.

[**Bobyr**, a, lm. y, **Jersz**, **Sirotka**] zool. (acerina tanaicensis) *ryba koścista cierniopromienna okunio-wata*. <Ukr. bobyr>

[**Bocán** a, lm. y] p. **Boclan**. <BOC>

Bocedyzacja, i blm. *solmizacja a. solfjowanie* (czytanie nut glosem) z wyznaczaniem zgłosek: *bo, ce, di, ga, lo, ma, ni, dzisiuj: do, re, mi, fa, sol, la, si*). Por. **Bobizacja**, **Damenizacja**, **Solfjowanie**, **Solmizacja**. <Od zgłosek bo, ce, di>

[**Bocek**, cka, lm. oki] p. **Bocian**. <BOC>

Boch, u, lm. y l. × *tułów obłupionego bydłecia, tułów wolu*. 2. anat. p. **Kadlub**. <Nm. Bahe = poleć i in.>

Bochen, chna, lm. chny, × **Bochon**, l. a. [**Bochna**, **Bochenka** ż.] 1. *wielki bochenek*: B. chleba. **Jaki B.**, *taka skórka*. Prz. 2. *gór. = bryła zlana, krąg, lupa, kłab*: B. ołowiu i srebra. <Zap. Nm. Bahe, p. Boch>

Bocheneczek, czka, lm. czki p. **Bochenek**.

Bochenek, nka, lm. nki l. a. × **Bochonek**, † **Bocheniec**, † **Bochniec** *bryła gruba okrągława, szczeg. chleba*: B. chleba. **Krajać chleb z bochenka**. **Napocząć B.** *Pomoże bochenkowi kukielka*. Prz. (*i najmniejszy może ś. przydać na co*). 2. w grze „w żydka”, *podbicie piłki pięścią i złapanie jej*. **Goł. Zdr.** **Bocheneczek**, × **Bochnaczek**, † **Bochniaczek**.

† **Bocheniec**, nca, lm. nce p. **Bochenek**.

[**Bochenka**, l, lm. l] p. **Bochen**.

Bochenkowaty *podobny do bochenka*: **Gardła narastają**, mając grzyby bochenkowate. **Haur**.

Bochenkowy przym. od **Bochenek**: **Towarzysz B.** = *darmozjad, pieczeniak*.

Bocheński: **Blota bocheńskie** = *szkaradne, niezglebione*. <Od nazwy miasta Bochnia>

[**Bochna**, y, lm. y] p. **Bochen**.

× **Bochnaczek**, czka, lm. czki p. **Bochenek**. **Goł.**

† **Bochnar**, a, lm. y *gatunek monety*: **Ociec worków** potrzebna, **przebióra bochnary**, bo podobno *płatniejsze tam będą talary*. **Rej**.

[**Bochnery**, ów, blp., **Buchnery**] *rodzaj ziemniaków*. <Jakoby od **Bochnera** Sasa, z czasów **Augusta III**>

† **Bochniaczek**, czka, lm. czki p. **Bochenek**.

† **Bochniec**, nca, lm. nce p. **Bochenek**.

× **Bochon**, chna, lm. chny p. **Bochen**.

× **Bochonek**, nka, lm. nki p. **Bochenek**.

Bocian, a, lm. y l. a. [**Bocán**, **Bociun**, **Bocni**, **Bocek**, **Bocelek**, **Bocąg**, **Bocoi**, **Bosiek**, **Baci**, **ń**, **Boczoń**, **Wojtek**] zool. (ciconia) *ptak podkaszul*. **Gatunki**: B. biały (c. alba). B. czarny a. [**Hajstra**, **Tajstra**, **Szast**, **Bag**] (c. nigra): **Klek-cze** jak B. **Wreszcze**, *nie mnie na cudze wady być bocianem*. **Zabł.** (= *nie poprawię świata*). **Chodzi**, jak B. (= *poważnie*). **Mieć nogi**, jak u **bociana** (= *długie*). **Gdzie B.**, *tam pokój*. Prz. **Stoi jak B.** *na gnieździe (= na jednej nodze)*. **Oczekiwali bociana**, *co miał im przynieść malonkie dzieciatko*. **Kaczk.** **Na Zwiastowanie zlatują ś. bocianie**. Prz. 2. [B.] *chłopak przebrany za bociana w zabawie noworocznej*. 3. B. i *żaby gra dziecięca* **Goł.** 4. [**Boclany**, **Boclanie nosy**] bot. *erodium cicutarium*. 5. hut. p. **Cep**. **Zdr.** **Boclanek**, **Bocluś**. **Zgr.** **Boclanisko**. <BOC>

Boclanek, nka, lm. nki l. p. **Boclan**. 2. [W bocianki] *rodzaj wzoru na pisankach*. 3. [B.] *wódka*.

Bociani, **Boclanowy** l. przym. od **Boclan**: **Skrzydło bocianie**. **Len**. **Bocianie gniazdo** = *kosz majtkowski na masztach okrętowych*. **Przen.**: **Nogi bocianie** (= *długie, wysokie*). 2. bot. a) **Bociani nos**, **bocianie noski** p. **Bodziszek**. b) [**Bocianie nosy**] p. **Bocian**.

Bocianica, y, lm. e *samica bocian*: **Klekot bocianicy**. **Orzesz**.

Bocianiec, *ńca*, lm. *ńce* pomieszczenie dla bocianów: Będzie także zbudowany gołębnik, B.

Bocianleń, *ęcia*, lm. *ęta* piskle bocianie: B. z nosa znać, żorawię z szyi. Wad. Do gniazdaś ty leciał, gdzieś bocianięta swe hodował. Kon.

Bocianisko, a, lm. a m. i ni. 1. p. **Boclan**. 2. *bocian* wzbudzający litość: Bocianiska doświadczają głodu. 3. ni. *bagno, kałuża, gdzie żerują bociany*.

Bocianka, 1, lm. 1 *butelka od wina, z długą szyjką, dziobanka*: Spotkał w handelku radcę, który już piątej bocianee szyję ukręcał.

Bocianowaty kształt bocianiego: Bocianowata szyja.

Boclanowy p. Boclan.

[**Bocłag**, a, lm. i] p. **Boclan**.

[**Boclek**, *ćka*, lm. *ćki*] p. **Boclan**.

†**Boclem** sp. *bowiem, albowskiem, bo, gdyż*: Chwalcie Boga, B. on rzekł, a na jego słowo wszystko ś. stało. Wr. <BO + CI>

Boclo, a, lm. *o* zł. *Żyd dający pieniądze na zastaw, fiancierz*. <?>

[**Bocłun**, a, lm. y] p. **Boclan**. <BOŪ>

Bocluś, a, lm. *e*, **Boclan**: B. na niebotycznym depto dopiero co klekotać poczęł. Wilk.

[**Bocoń**, a, lm. *e*] p. **Boclan**.

[**Bocuń**, a, lm. *e*] p. **Boclan**.

Boczasty 1. *wielkoboiki*. 2. *nadęty, dęszący ś., gniewny*: Twarz, mina boczasta. 3. [B., **Boczaty**] *pstrokaty, plamisty*: Krowa boczasta (= *graniasta*), [boczula]. Groch B. <BOK>

[**Boczaty**] 1. *mający oko podbite*. 2. (o bydłciu) *mając białą centkę pod okiem*. 3. p. **Boczasty**: Wół B. = [boczek]. 4. *ponury, nachmurzony* (o zło-wieku). Por. [**Boczasty, Boczek**]. <BOK>

[**Boczek**, *czka*, lm. *czki, Boczun*] *wół pstrokaty*. Por. [**Bocza(s)ty, Boczka**].

Boczek, *czka* a. *czku*, lm. *czki*. 1. p. **Bok**: Połóż dziecię na boczku. Miłośnie coś na siebie z boczku poglądują. Wielkie domy boczkiem objeżdża (= *mija*). [Boczkiem patrzeć] *patrzeć niechętnie, zżymać ś.* 2. *bok wieprzowy razem ze słoniną i żebrami*: B. wędzony, pieczony, przerastały. 3. *boczna część stánika*: Skrajac B. Zszywał boczki. 4. *tap. poręcz u fotela a. kanapy*.

Boczenie, a, blm., czynność cz. **Boczyć**.

[**Boczka**, 1, lm. i] p. **Boczula**. Por. [**Boczek, Bocz(s)ty**].

[**Boczkor**, a, lm. y] p. **Bańkor**.

Boczkorosz, a, lm. *e* *rodzaj szlachcica chodackowego na Węgrzech*: On w rzeczy szlachcie był, węgierski B., niby nasz chodackowy. Kaczk. <p. **Bańkor**>

[**Boczkować**, *uje, owa*] *tańczyć naokoło kogós, bokiem do niego ś. zwracając*.

[**Boczniła**, 1, lm. *e*] *pośój boczny, boczówka*.

Boczniła, y, lm. *o* 1. *boczna strona, bok*: Pomacaj wołu po zadnich bocznicach. Trzye. B. baszty. 2. w lm. a. **Pobocznicie** *bud. bok, skrzydło, pawilon*: Bocznicie zamku, dworca, kościoła (= *mniejsze budowle pod kątem prostym z niemi połączone*). 3. B. drogi żelaznej = *odnoga*. 4. *kamień, ściana boczna w zaprawie wielkopiecowej*. 5. [B.] *swachna*. Dwie bocznicie odprowadzają młodą od ołtarza. <BOK>

Boczność, 1, blm. rz. od **Boczny**; fiz.: Światło zwykłe, niespolaryzowane, boczności żadnej nie okazuje, czyli zmian żadnych przy obrocie nie doznaje. Kram.

Boczny 1. a. **Bokowy** przym. od **Bok**: Rana boczna. † B. ból. Ulica boczna. Drzwi boczne. Ściana boczna. Powierzchnia boczna

graniastosłupa, ostrosłupa, waleca. Wejść bocz-nemi drzwiami (przen. = *dotrzeć ś. gdzie drogą niewłaściwą*). 2. Potomek B. = *nie z prostej linii, a nieprawej, poboczny*. 3. Xanat.: Kości boczne = *ciemieniowe*. 4. astr.: Słońca, księżyc boczne (antheia) = *zjawiska optyczne, powstające przez odbicie i załamanie promieni światła w kryształkach lodowych, tworzących najwyższe chmury*.

1. [**Boczón**, a, lm. *e*] p. **Boclan**. <BOŪ>

2. [**Boczón**, a, lm. *e*] *patrzący z ukosa, nadąsany*. <BOK>

[**Boczula**, 1, lm. *e*] 1. a. [**Boczka**] *nazwa krowy pstrej, [bocza(s)tej]*: Przedziałam krasule, kupi-łam bocule. Psń. 2. *dziewka krzywoboka*. Por. **Boczun**. <BOK>

[**Boczun**, a, lm. y] p. [**Boczek**]. Por. **Boczula**. <BOK>

Boczyć, y, ył 1. *zbierać, na bok występować, iść na stronę*: B. z drogi, w prawo, w prawo, k sobie. 2. Xod kogo = *stronić, odhorcać ś., unikać go*: Panna z dziką niechęcią od młodzieży boczy. Hul. B. ś. 1. Xboki *nadymać, nadytać ś.*: Boczył ś. paw, ukazując swe cudne pierze. Jabł. 2. *stronić od siebie wzajemnie, unikać siebie nawzajem*: Choć ś. zrazu boczą, prędko ś. z sobą zgodzą. Pot. 3. *na kogo = krzywić ś. na kogo, krzywo patrzeć, marszczyć ś., dęsać ś.*: Prawdę mu powiadają, a król ś. na nich boczy. Pot. Co ś. tak boeys, jak złá krowa? 4. *wykrzywiać ś. na bok, krzywić ś., pacyć ś.*: Szew, kreska boczy ś. 5. † B. ś. *przeciw komu = buntować ś.*

Boćkowiec, wca, lm. wce p. **Boćkowski**. <Od nazwy miasta Boćki>

Boćkowski a. **monitor**, rzemień, bizun, B., narządzie boćkowskie a. **Boćkowski** = *dyscyplina, kańczuk, bizun*: Jeszcześ mi nie wyrósł z pod władzy ojeowskiej, mam jeszcze ów samy monitor B. Pol. Boćkowskim batogiem wypędzić z głowy te ideały. Krasz. Prawo boćkowskie = *prawo bizuna, rygor, karność, surowość*: Boćkowskiego prawa artykuły niejedną enotę wykują. Prz.

Boćkowy przym. od **Bociek, bociani**.

Boćwiak, a, lm. 1 p. **Boćwina**.

Boćwina, y, blm., **Botwina** 1. *bot. p. Burak*. 2. *nac buraków, liście od nich*: Krajać boćwinę dla świń. Łamać boćwinę (= *oblamywać liście buraków w ogrodzie*). B. młdeje (= *sparzona, opada*). Kwasić boćwinę. Zdrów, jak B. w deszcz. Prz. 3. *nac buraków zakwaszona na zimę*: Sta-wić boćwinę (= *robić jej zapas na zimę*). Chłodnik z boćwiny. 4. *potrawa gotowana z kwaszonej boćwiny*: Wychował ś. na boćwinie. Prz. (= *za piecem*). 5. lm. y a. **Boćwinlarz, Boćwin-karz, Boćwlnek, Boćwiniak, Boćwlnak** *hreckosiej litewski; przewisko Litwina*: Znajdę cię! — Znaj-dziesz, znajdziesz, boćwino! Sienk. Zdr. **Boćwln-ka**. <Brs. baćwina, Ukr. botwyna>

Boćwlnek, nka, lm. *nkowie* p. **Boćwina**: I temu boćwinkowi wasy podetną. Sienk. Boćwin-kowie mowy ludzkiej dobrze jeszcze nie umieją. Sienk.

Boćwlnak, a, lm. 1 p. **Boćwina**.

Boćwiniarz, a, lm. *o* p. **Boćwina**.

Boćwinka, 1, blm. p. **Boćwina**.

Boćwinkarz, a, lm. *o* p. **Boćwina**: Żle ten D traftł. Sienk.

Boćwinkowy przym. od **Boćwinka**: Barszcz B. **Boćwinowy** 1. przym. od **Boćwina**. 2. *pro-w. zaświatkowy, parafajski, prostaczy, rubaszny*: Świat B. nad estetycznym przemaga. Od.

[**Bodacz**, a, lm. *e*] *żart. róg*. <BOD>

Bodaj, Bogdaj, Bodajże, Bogdajże, [Bodej, Bdaj, Daj] 1. = *daj Boże, aby..., dajby Bóg, aby..., oby, żeby to, żeby, niechby, o gdyby*: B. ta cnota dzisiaj w wielu sercach była! B. ś. tacy na bruku rodzili! B. tak nam ś. zawsze działa! B. to w ojczyźnie! (=niema, jak w ojczyźnie!). Bodaj to z matką! Bodajś ś. nagadał! (dom.: i co prędzej przestał gadać). Bodajś z twoim krzykiem! (dom.: przepadł, pękł). W przysięgach, przekleństwach = *niech, niechby*: Bodajem skonał, jeżeli kłamię! Bodajbym ś. nigdy był nie rodził! Bodajś zdechł, pękł! Bodajś z piekła nie wyrwał! Bodajś światłości niebieskiej nie oglądał! Bodajś ś. udawił! B. cię lieho, B. cię djabli! (dom.: wzięli). B. cię piorun trząsk! B. cię (=niechże cię też). B. pana z pańską nowiną! (dom.: P. Bóg miał w swej opiece). A B. że, a B. cię, jakim ś. skaleczył! (=a niech cię lieho! a żeby cię! masz sobie!). [Bodajście wy!] 2. †B. zdrów! (przy toaście a. przy kichaniu czym): = *zdrowie (twoje, wasze)! za zdrowie! na zdrowie! daj Boże zdrowie! wawat!*: Jakie „pomaga Bóg,” taki „B. zdrów.” Prz. (=jakie życie, takie podziękowanie; jakie pytanie, taka odpowiedź). Do pracujących w polu np. mówi ś.: Pomaga Bóg! — ci zaś odpowiadają: B. zdrów! 3. *choć, chociażby, przynajmniej*: Zbierali ś. do któregoś z kolegów na poncz. na herbatę jakąś, na ogórki B. Krasz. 4. przys. *kto wie, czy nie; może, podobno, jeśli ś. nie myłę*: B. czy nie przyjdzie. Wiekui są B. nie równego. B. żaden pisarz przed Kraszewskim nie podał tyłu rysów drobnych o Kaprerze. T. K. Rozsiano wieści, a nawet B. czy nie zyskały u kogo wiary. 5. [Ze B.] = *że nic nad to*: Tak doskonale, że B.! 6. [Bodajś] *słuchaj, ejże!*: Bodajś, żołmirzu, stój! Mąż powiada: bodajś, kiedy on na takiego pryncy wyszed... 7. [B.] = *powątpiewanie*: Czy jutro będzie pogoda? — Bodaj tam będzie! Jakby mu (dziecku) Bóg zezwolił żyć, ale bodaj ponoś... <BOG†DA, właściwie: Bóg daj>

[Bodajkać, a, a] *kład*.

[Bodajkanie, a, blm.] czynność cz. Bodajkać.

[Bodajś] p. Bodaj.

Bodajże p. Bodaj.

Bodak, a, lm. i p. Bodłak. <BOD>

[Bodárz, a, lm. e] *ościłch, ośłka widłowata do zabijania węgory*. <BOD>

[Bodaś] przys. *byle*: B. co. Nie odda tego za B. co. B. jaki. Por. [Bodejaki]. <Bogdaj †Si>

[Bodej] i. p. Bodaj. 2. [Bodej to bodej!] mówi ś. pocieszając chore a. płaczące dziecko.

[Bodejāk] przys. *byle jak*.

[Bodejaki] *bylejaki*. <Bodaj jaki, p. Bogdaj>

Boden, dna, lm. dny tap. część *pokrycia na mebli, stanowiąca boczne ścianę wysłania od sznurka na jego kancie do ramy*. <Nm. Boden>

[Bodanka, i, lm. i] p. Bednia.

Bodlaczek, czka, lm. czkl p. Bodlak: Drobne bodlaczki przyczepiają ś. do sukni. Korz.

Bodlak, a, lm. i p. Bodlak: Poselstwa ptaków lecą przez krwawe doliny bodlaków. Słow. B. w zawoju ezerwonym. Jeż. Zdr. Bodlaczek. <Ukr. bodiāk>

×Bodjum nieod. p. Podjum: Była postawiona galerja, a za nią z desek zrobione B., na którym siadywała kapela. Kacz. <p. Podjum>

[Bodławy] p. Bodliwy: Dziwa się (=patrzy), jak bodława krowa. Prz. <BOD>

Bodliwość, i, blm. rz. od Bodliwy. <BOD>

Bodliwy, ×Bodny, [Bodławy, Bodzłacy] *bodący, kolący, bość lubiący*: Byk, baran, kozieł, głóg B. ×Bodlooh, u, lm. y = *Badetuch*. <Nm. Badelaken = dosk. prześc. radło kąpielowe>

Bodlak, a, lm. i f. a. Bodak, Bodlak, [Badiok], Bodziak, Bodzieniec *kolec w roślin; roślina koląca, pełna kolców*. 2. bot. a) p. Głóg. b) p. Rokitnik. Bodlakowy przym. od Bodlak: Ości bodlakowe. Syr.

×Bodło, a, lm. a *bobo, straszdyło, potwór, diawotwór*: Trudno dać wiary, by to przeście B. podnieść cały wóz jedną ręką mogło. Opal. Okrutnym przerażona bodłem. Pot. <? Może BOD>

Bodmerja, i, lm. e *pożyczka na ładunek okrętu, pod przepadkiem, gdy okręt utonie*. <Nm. Bodmerci, z Hl. bodmerie>

Bodnąć, nie, ał, nied. Bość, [Bóść, Bodzleć] i. *ubość, uchruc, uderzyć czym spiczastym, żgnąć, kolnąć, trącić*: B. rogami a. B. (=tryknąć). B. konia ostrogami. B. łokciem, czołem, głową (=trącić). Bodli rapierami. Sienk. Prawda w oczy bodzie. Prz. (=kole). Przen.: Klasztor z wiezami bodącemi spokojnie błękit. Sienk. 2. przen. *zgrzyść, zmartwić, udęczyć, zaniepokoić*: To go bodło, to podsycalo nienawisć jego. Bał. Bodło go sumienie o grzech. Birk. 3. przen. *pobudzić, zachęcić, popchnąć do czego*: Słowo u ludzi tyle tylko warto, jeśli drugich do naśladowania cnoty bodzie. Krasz. <BOD>

[Bodnia, i, lm. e] p. Bednia: Wyniósszy resztki mąki, załamała ręce nad bodnią próżną. Krasz. Wyjęła z bodni wielki nóż święcony. Gosz. <Ukr. bodnia>

[Bodniarz, a, lm. e] *ten, co robi bodnie, bodnarz*: Polańskich zdunów i bodniarzy robota zajmowała półki. Krasz. <Ukr. bodn(i)ar>

Bodno, a, lm. a zeg. *ściana, do której przytwierdzone są szczegóły werku*. <Zap. z Nm. Boden = dno>

×Bodny p. Bodliwy. <BOD>

!Bodro przys. od Bodry. <Ukr. bodryj>

!Bodrość, i, blm. rz. od Bodry.

!Bodry *rączny, rzeźki, żywawy, rażny, rzeźwy, bystry*: B. na duszy, a chory na ciele.

[Bodula, i, lm. e, Bódula] *krowa bodliwa, długoroga*. <BOD>

[Bodura, y, lm. y] m. *przezwisko człowieka nie dołężnego, zebrzącego próżniaka*. <?>

[Bodziac się, a ś., ał ś.] p. Badzlać ś.

Bodzłak, a, lm. i, [Badiok] i. p. Bodłak. 2. w lm. bot. p. Bodzlan. <BOD>

Bodzian, a, lm. y, Badjan, Bodzłaki lm., bot. (illium) *roślina z rodziny bobrownikowatych*. <p. Badjan>

Bodziaszek, szka, lm. szkl a. Ostlik bot. (erythrolaena) *ros.*

[Bodzłacy] p. Bodliwy: Wót B.

Bodziec, dźca, lm. dźce, †Bojec i. *rzecz bodąca, koląca, bodak, kolec, ościłch*: Cierniową koronę na głowę Jezusowi wcisnęli i wbili aż do końca ostre one przenikające bodźce. Skar. 2. u ostrogi = *kolec*; w lm. przen. = *ostrogi*: Dać koniowi bodźcem. Zewrzeć konia bodźcami. 3. *narzędzie chirurgiczne do przebijania, trójgraniec, trokar*. 4. *ościeł wolowy, kij z ostrzem na końcu do papedzania bydła*. 5. fizj. (stimulus) *wpływ, od którego zależy przejście nerwu do stanu czynnego*. 6. przen.: *pobudka, zachęta, pochop, podnieta*: Być komu bodźcem do czego. Dodać komu bodźca. Co to za B. dla uczonych widzieć, jak mądrych król ceni. <BOD>

[Bodzieć. e. a] p. Bodnąć.
Bodzie. w. c. nca, lm. nce l. p. Bodlak. 2. bot.
p. Szaklak. <Może z Budjan>

[odzież, ečia. lm. eta] p. Bożę: Będą ci słu-
ży panięta, a i różne bodzięta. Pśń. <BOG>
[Bodzięga, i, lm. i] zwierzę jamochłonne spongia
fium arlis. <?>

Bodziszek, szka, lm. szki a. Bociani nos, Bo-
ciańskie noski, Gieranja, Gieranjum bot.: (geranium)
rośl. z rodziny bodziszkowatych. Gatunki: B. czer-
wony a. Dziebrenosek, Nosek, Bociani
nos, Bocianie a. Żórawie noski, Kosiecz-
ki (g. sanguineum); B. kosmaty a. Ognica
(g. molle); B. krągłoliści, Nosek ziębi,
Ziębie noski (g. rotundifolium); B. łąkowy
a. Hrebalki (g. pratense); B. śmierdzący,
Nosek chróściełowy, Pychawiec (g. ro-
bertianum). <Zap. BOD>

Bodziszkowaty a. Gieranjowy, Gieranjowaty:
Rośliny bodziszkowate = rodzina roślin kwiatowych
dwiulściennek.

Bodzisznik, a, blm. apt. p. Gieranina.
†Boga, i, lm. i p. Bogini: Słowa tam nie by-
ło słychać o bodzie Palladzie. Pot. <BOG>

[Bogajny] p. Bogohojny. <BOG + BOJ>
Bogacenie, a, blm., czynność cz. Bogacić.
<BOG>

Bogacenie się, a ś., blm., czynność cz. Boga-
cieć s.

Bogaciciel, a, lm. e ten, co bogaci: B. ję-
yka.

Bogacielekka, i, lm. i forma ż. od Bogaciciel.

Bogacić, i, il czynić bogatym, wzbogacać: Han-
del kupców bogaci. Wojna jednym bogaci, a dru-
gim uboży. Prz. W rozum bogać głowę. B. ję-
zyk nowymi słowami. B. ś. bogatym ś. stawać,
wzbogacać ś., dorabiać ś., bogacieć: Kto ś. prędko
bogaci, czasem dobrze przyplaci. Prz.

×Bogacie p. Bogato.
Bogacieć, eje, ał stawać ś. bogatym, bogacieć ś.,
wzbogacać ś., dorabiać ś.: Przemysłem ludzie
bogacieją. B. w pieniądzu, w dostatkach, nauki, ma-
drości, enoty.

Bogactwo, a, †Bogaćstwo l. blm. zamożność,
dobrobyt, dostatek, majętność: B. narodowe, kra-
jowe. Dłużęj mego ubóstwa, niż twego bogac-
stwa. 2. lm. a skąpy: Bogactw przybywa, enoty
ubywa. Wszelkie dla ludzi bogactwa znaj-
dują ś. w ziemi. Bogactwa wiele mogą. 3. blm.
przymiot tego, co jest bogatym, obfitość, zasobność:
B. materiału, języka, form, myśli, kolorytu. B.
kruszcem w rudzie. 4. †blm. mnó wo, dostatek, wielka
ilość: Wszystko złoto i srebro, którego tam
wielkie B. było, wybrał Skar.

Bogacz, a, lm. e, [Bogater, Bogatur] l. człowiek
bogaty, pan: B. i Łazarz. W karczmie, w łaźni,
w młynie i w kościele nie znać bogacza Prz. Ską-
py, nieużyty B. 2. [B.] ogień.

Bogaczka, i, lm. i forma ż. od Bogacz; †Bo-
gajka, [Bogaterka].

×Bogaczowski p. Bogaczowy.
Bogaczowy, ×Bogaczowski przym. od Bogacz:
Łazarz pragnął odrobin, które padały ze stołu
bogaczowego. Sekl. Majętność bogaczowa. Leop.

[Bogac, Bogac ta(m)] w. gdzieś tam! a jakże
nie! nie inaczej! B. ta nie! (= dlaczegożby nie!
i owszem!). Czego płaciecie? — Bogac nie mam
płakać, kiedy... Cy ty más, oblubieniec, chęć
do niego? — A juczil! (swachny dogadują:) Bo-
gac ta nie! (= ba i bardzo!). Możesz ty na mnie
zły woli? — Bogacem, dobry! (= owszem, dobrej
dom. woli jestem). A pocóżes tam chodzić? —

Bogac chodził, zagnali! (gdzie tam u licha cho-
dziłem = wcale nie chodziłem). A B. co? = tylko co?
Bliż. B. ich ś. tam pozbędzie! Sienk. <BOG +
Ci. Zdaje się, że zastąpiono tu djabała wyrazem
bóg>

†Bogaćstwo, a, lm. a p. Bogactwo.
†Bogaja, i, lm. e p. Bogaczka. Pot.

[Bogalny] żebrzący: Bogalna baba. Por. [Bła-
galny, Proszalny]. <Właściwie błagalny, Słd.
do BOG>

†Bogaprzedstwo, a, blm. p. Bogoprzedstwo.
<BOG + PRZED(K)>

Bogarodzica, y, blm. i. a. †Bogorodzica, †Bo-
gurodzica, Bogarodzicielka, †Bogorodzicielka, [Bo-
horodyca] Boża rodzicielka, Matka Boska. 2.
piesz starożytna: B. dziewica, Bogiem sławiona
Marja. <BOG + ROD>

Bogarodzicielka, i, lm. i p. Bogarodzica.
Bogatek, tka, lm. tkł zool. (buprestis) chrząszcz
pięciocłonkowy z rodziny tejże nazwy.

[Bogater, a, lm. y] p. Bogacz. <Słd. do beha-
tera>

[Bogaterka, i, lm. i] p. Bogaczka.

Bogatka, i, lm. i zool. p. Sikora.

Bogatnica, y, lm. e bot. (oreocallis) rośl.

Bogato, ×Bogacie l. przys. od Bogaty: Oże-
nił ś. B. (= z bogatą). B. ubrany. Choć nie
B., ale nie obdarto. Prz. Suknia B. haftowana.
Ramy B. rzeźbione, złoczone. 2. × czego = duży,
podostalkiem, obficie: Mleka mam B. Szymon. × Po-
strzelony i krwią B. zarumieniony. Birk. 3. † wiel-
ce, dzielnie, znakomicie.

Bogatokonny bogaty w konie: Imbrjos, syn
Mentora bogatokonnego. Ml., Stasz. <BOG +
KON>

×Bogatomleczny zasobny w mleko, pełen mleka:
Wymię bogatomleczne. <BOG + MLE(K)>

Bogatowiniolny bogaty w winnice: Histeon B.
Ml. <BOG + Wino>

[Bogatur, a, lm. y] p. Bogacz: Jadą do cię bo-
gatury; ja biedny sierota! Pśń.

Bogaty, †[Bohaty] l. posiadający bogactwa, za-
możny, mający, pieniężny, dostatni: Kupiec B. Bogata
panna (= posażna). Bogata dzielnica. Przen: Bo-
gata nędza (= błyszcząca, świecąca). 2. świadczący
o bogactwie, świetny, suły, wspaniały, kosztowny, wy-
stawny: Strój, ślub, pogrzeb B. Bogate wesele.
Bogata suknia, wystawa. Wieźli łupy bogate.
Mick. (= wielkie, znaczne). Bogata rzeźba, rama.
Bogate złocenia. 3. obfity, zasobny: Język B.
Bogata literatura, biblioteka. Pan B. w złoto.
B. w enoty, w doświadczenie, w pieniądzu,
w chleb, w zaenych przodków. Pełna miłości,
sercem bogata, patrzyła w dziecię. Len. Góry
bogate w minerały, lasy, pastwiska. Bogata ru-
da = wydajna, obfitująca w kruszec. Ozym ehata
bogata, tym rada. Prz. 4. † wielki, znaczny: Bo-
gate pieniądze. 5. † Nędza bogata = tkanina z szy-
chu, in. † alherunt. 6. [B. wieczór] przed-
noworoczny. Bogaty, ego, lm. ci rz. człowiek boga-
ty, bogacz: Bogatego pokuta, ubogiego biesiada.
Prz.

Bogda] p. Boda].

Bogdajże p. Boda].

Bogdan, a, lm. owie, Bohdan najdroższy, kawa-
ler, ideał czuj, oblubieniec. <BOG + DA>

Bogdanka, i, lm. i forma ż. od Bogdan; Boh-
danka: W górę szklanki, każdy zdrowie swej
bogdanki! Darów żadnych przed ślubem nie
zwykł czynić narzeczonej swej bogdancie, oprócz
pierscionka. Kolb.

[Bogleniak, a, lm. i] p. Bogliniak.

Bogieńka, I, Im. I] p. **Boginka**. <BOG>
[Bogina, y, Im. y] p. **Boginka**.
Bogini, I, Im. e, X Boginla, X Boża, † Boga *niebianka, nimfa*: B. lasów, wód, zboża, wesela, mądrości. Piękna jak B. To jego B. = *bóstwo, bogulanka*.
X Boginia, I, Im. e p. **Bogini**.
[Boginiak, a, Im. i, Bogleniak] *podrzuczone przez boginki dziecko*: To nie mój, to odmieniak, B.
[Boginiarz, a, Im. e] *mąż (raczej samiec) boginki*.
[Boginka, I, Im. I, Bogunka, Bogieńka, Bogina, Mamuna, Mamona, Płaczk] *istota nadziemna, nimfa*: Koło nas skakały leśne boginki. Nar. Czy cię boginki odmieniły? Prz. = *dlaczegoś tak ś. zmienił?* Zgryzota i żal zasiadły na krawędzi łózka jej, jakby jakieś dwie boginki. Sienk. Tu górecka, tu krząceł, tańcował tu Straląceł z tą boginką, z tą ładną. Pśń. Za stodołą za naszą boginki ś. kramasą (*klóca ś.*). Pśń.
X Bogińczyk, a, Im. I *człowiek doskonały, półbog*: Toć B. już gotowy, kogo mądrość wychowała. Orn.
† Bogobojca, y, Im. y *człowiek bogobojny*. Km. <BOG + BOJ>
Bogobojnie przys. od **Bogobojny**: Życ B. Młodzieniec B. wzrosły pod strzechą domową. Kasz.
Bogobojność, I, blm. rz. od **Bogobojny**.
Bogobojny, † Bogobowny, [Bogobujny] *żyjący w bojaźni Bożej, pobożny, światobliwy, religijny*: Modlitwa, jałmużna i inne bogobojne sprawy. Skar. Bogobojna niewiasta. Żywot B.
† Bogobowny p. **Bogobojny**.
X Bogobójca, y, Im. y, † Bogobójca *zabójca Boga*. <BOG + BI>
Bogobójczy przym. od **Bogobójca**: Dla znikomej garści złota bogobójcze knuł zamiary. Syrok.
X Bogobójstwo, a, Im. a *zabójstwo Boga* (Chrystusa).
Bogobórca, y, Im. y *powstający przeciw Bogu*. <BOG + BOR>
X Bogobórstwo, a, Im. a *wojna bogów*.
† Bogobytny *bytnością Boga zaszczycony*: Ty dziś już odpoczywasz w bogobytnym niebie. Km. <BOG + BY>
X Bogochodny *przez Boga nawiedzany*. <BOG + CHOD>
X Bogochronny *strzeżony przez Boga*. <BOG + CHRON>
Bogochwalca, y, Im. y *ten, co Boga chwali, czciciel Boga*. <BOG + CHWAŁ>
X Bogochwalenie, a, Im. a *1. czczenie, wielbienie, wystawianie Boga. 2. hymn, śpiew na cześć Boga*.
X Bogochwalny, X Bogoczciwy *chwalący, czczący Boga*.
X Bogoczciwy p. **Bogochwalny**. <BOG + CZ(S)T>
X Bogoczłowieczy, X Bogomeski *dotyczący Chrystusa*: Osoba bogoczłowiecza Chrystusa. <BOG + CZŁ-O-WIEK>
X Bogoczłowiek, a, blm. Bóg-człowiek, Chrystus.
X Bogodajny *przez Boga dany*. <BOG + DA>
X Bogodar, u, Im. u *dar boży*.
X Bogodarny *przez Boga darowany*.
X Bogodogoda, y, Im. y *staranie, by ś. Bogu po-dobać*. <BOG + DO + GOD>
X Bogodopustny *z dopuszczenia Bożego zdarzyny*. <BOG + DO + PUST>
X Bogoduchy *natchnione przez Boga*. <BOG + DUCH>
X Bogodzielny *przez Boga działający*. <BOG + DZIE>

X Bogodzietność, I, blm. potomstwo Boże. <BOG + DZIA(T)>
X Bogogród, odu, Im. ody *miasto Boże*. <BOG + GROD>
X Bogoienny *bożym imieniem nazwany; przez Boga zwany*. <BOG + I(M)>
X Bogojawiciel, a, Im. e *objawiacz Boga*. <BOG + JAW>
X Bogojęzyczny, X Bogomówny *bożym językiem mówiący; o Bogu mówiący, teologiczny*. <BOG + JEZ(YK)>
X Bogokradca, y, Im. y *świętokradca*. <BOG + KRAD>
X Bogokształny, X Bogokształty *podobny do Boga*. <BOG + Kształt>
X Bogokształty p. **Bogokształny**.
X Bogolubiec, bca, Im. bey *lubiący, kochający Boga*. <BOG + LUB>
† Bogolubiony *Bogu miły, przez Boga lubiony*: B. Daniel.
X Bogolubnie *przys. od Bogolubny*.
X Bogolubny *kochający Boga*.
X Bogomądrość, I, blm. znajomość rzeczy bożych. <BOG + MĘ(DR)>
X Bogomądry *znający rzeczy boże, teolog*.
X Bogomeski p. **Bogoczłowieczy**: Jak ś. nie mamy zadziwić bogomeskiemu Twemu porodzeniu! Pim. <BOG + MĘZ>
X Bogomle *przys. od Bogomily*. <BOG + MIL>
X Bogomily p. **Bogumily**.
X Bogomodca, y, Im. y *1. m. a. X Bogomódca, [Bohomolec] modlący ś. do Boga. 2. ż. modląca ś. do Boga*: Mego miłościwego pana B. ustawiczna. Wybr. <BOG + MODŁ>
† Bogomodctwo, a, blm. pobożność, nabożność.
X Bogomodny, [Bohomolny] *modlący ś. do Boga, nabożny*.
X Bogomódca, y, Im. y p. **Bogomodca**.
X Bogomódlstwo, a, Im. a, X [Bohomódlstwo] *modlenie ś. do Boga, nabożeństwo, służba Boża, modły*: Kapłańskie B. Jan. O ceremoniach i bogomódlstwie starożytnego kościoła. Białob. B. za mnie i za inne dusze. Skar.
X Bogomówca, y, Im. y, † Bogoslów, mówiący o Bogu, teolog. <BOG + MOW>
X Bogomówny p. **Bogojęzyczny**.
† Bogomyślnie *przys. od Bogomyślny*. <BOG + MYŚL>
† Bogomyślność, I, blm. rz. od **Bogomyślny**; **† Bogomyślność**.
† Bogomyślny, † Bogomyśny *zatoniony w Bogu, kontemplacyjny*: Żywot B.
† Bogomyśny p. **Bogomyślny**.
X Bogonaśladowanie, a, Im. a *staranie być podobnym Bogu*. <BOG + Na + ŚLAD>
X Bogonaśladowca, y, Im. y *ten, który ś. stara być podobnym Bogu*.
† Bogonienawidnik, a, Im. oy *nienawidzący Boga*.
† Bogoniewlasta, y, blm. Bogu oddana panna; Najświętsza Panna. <BOG + Nie + WŁAS(T)>
X Bogonośny *Boga (w sercu) noszący*: Ś-go Ignacego dla wielkiej jego miłości ku Panu bogonośnym zwano. <BOG + NIOS>
X Bogobraz, u, Im. y, † Bogobrazie *wizerunek, obraz Boga*. <BOG + Ob + RZEZ>
† Bogobrazie, a, Im. a p. **Bogobraz**.
X Bogoodstępca, y, Im. y *ten, który od Boga odstąpił, odpadł*. <BOG + Od + STEP>
X Bogopodobność, I, blm. podobieństwo do Boga <BOG + Po + DOB>

× **Bogopodobny** *podobny do Boga*.
 × **Bogopojętny** *przez Boga tylko mogący być pojętym*. <BOG + Po + JM>
 × **Bogoposłany** *przez Boga zesłany*. <BOG + Po + SŁ>
 × **Bogoposłusznie** przys. od **Bogoposłuszny**.
 × **Bogoposłuszność**, i, blm. *posłuszeństwo Bogu*. <BOG + Po + SŁU(CH)>
 × **Bogoposłuszny** *posłuszny Bogu*.
 × **Bogopoznanie**, a, blm., × **Bogoznanie** *poznanie Boga*. <BOG + Po + ZN(A)>
 × **Bogoprzeciwnie** przys. od **Bogoprzeciwny**.
 × **Bogoprzeciwny** *Bogu ś. sprzeciwiający*. <BOG + PRZE>
 † **Bogoprzectwo**, a, blm., † **Bogaprzectwo** *wyparcie ś. Boga, atawizm*. <BOG + PRZE(K)>
 × **Bogoprzejrzenie**, a, lm. a *zrządzenie boskie*. <BOG + Prze + ZOR>
 × **Bogoprzewodnik**, a, lm. cy *przeprowadz. Boga*. <BOG + Prze + Po + WID>
 × **Bogoprzyjemnie** przys. od **Bogoprzyjemny**.
 × **Bogoprzyjemny** p. **Bogumiły**. <BOG + Przy + JM>
 × **Bogoprzyjmiciel**, a, lm. e *przyjmujący Boga*.
 × **Bogorodzenie**, a, blm. *rodzenie ś. Boże, Boże narodzenie*. <BOG + ROD>
 † **Bogorodzica**, y, blm. p. **Bogarodzica**.
 † **Bogorodzicielka**, i, blm. p. **Bogarodzica**.
Bogorodzony *pochodzący z boskiego rodu: B. Achilles*. Ml.
Bogorośl, i, lm. e bot. p. **Nurzybób**.
 × **Bogorozum**, u, blm. *rozum Boży*. <BOG + Roz + U(M)>
 [**Bogorób**, oba, lm. oby] *rzeźbiarz wiejski, wyrabiający figury Świętych*. <BOG + ROB>
 × **Bogorówny** *równy Bogu*. <BOG + RÓW(N)>
 × **Bogoruchy** *poruszony przez Boga*. <BOG + Ruch>
 × **Bogorządny**, × **Bogowładny** *przez Boga rządzony, teokratyczny*. <BOG + RZĘD>
 × **Bogorządztwo**, a, lm. a, × **Bogowładztwo** *rząd Boży, teokracja*.
 × **Bogosądnie** przys. od **Bogosądny**.
 × **Bogosądny** *przez Boga sądzony*. <BOG + SĄD>
 † **Bogosławić**, i, il p. **Błogosławić**. <Zamiast błogosławić>
Bogosławienie, a, blm., *czynność cz. Bogosławić, błogosławieństwo*.
 † **Bogosławiony** p. **Błogosławiony**.
 † **Bogosławić**, i, II I. **Błogosławić**. 2. o *Bogu i bożych rzeczach mówić, teologja ś. bawid: Dziwna rzecz Pisma Św. nie być wiadomym, a B. ważny ś. Smotr*.
 † **Bogosłowie**, a, blm. p. **Bogosłowstwo**.
 † **Bogosłowny** i. *który opowiada słowo Boże*. 2. *zawierający w sobie naukę rzeczy boskich, teologiczny*. Smotr. <BOG + SŁOW>
 † **Bogosłowstwo**, a, blm., **Bogosłowie** *nauka o Bogu i rzeczach boskich, teologja*.
 † **Bogosłów**, owa, lm. owy p. **Bogomówca**.
 × **Bogosłużenie**, a, lm. a *służenie Bogu*. <BOG + SŁUG>
 × **Bogostworzony** *stworzony przez Loga*. <BOG + S + TWOR>
 × **Bogotoczny** *wypływający od Boga*. <BOG + CIEK>
 † **Bogoubijca**, y, lm. y p. **Bogobójca**: *Żydom bogubijcom biada! Sak.* <BOG + U + BI>
 × **Bogowidca**, y, lm. y p. **Bogowidz**.

× **Bogowidz**, a, lm. e, × **Bogowidzca** *ten, który ma widzenie Boże, objawienie wewnętrzne*. <BOG + WID>
 × **Bogowładnie** przys. od **Bogowładny**. <BOG + WŁOD>
 × **Bogowładny** p. **Bogorządny**.
 × **Bogowładztwo**, a, lm. a p. **Bogorządztwo**.
 × **Bogowodzenie**, a, lm. a *wodzostwo, rządzenie boskie*. <BOG + WIOD>
 × **Bogowy** p. **Boży**: *Imię bogowe*.
 × **Bogozłączenie** przys. od **Bogozłączny**.
 × **Bogozłączny** z *Bogiem polączny*. <BOG + S + ŁĘK>
 × **Bogoznanie**, a, blm. p. **Bogopoznanie**. <BOG + ZN(A)>
 × **Bogoznawca**, y, lm. y *znający Boga*.
 † **Bogozryw** *dla Boga żyjący, pobożny*. <BOG + ŻY(W)>
 [**Bogulchnie**] *slabo, lichy*. <BOG + LICH>
 [**Bogulchny**] *wynędzniały, mizerny*.
 † **Bogutaład**, e, at *bluźnić*. <BOG + ŁA>
Bogumiła, y, lm. y zool. p. **Trznadel**. <BOG + MIL>
Bogumiły, × **Bogomily**, × **Bogoprzyjemny** *miły Bogu, przyjemny dla Boga a. dla bogów: Bogumili Ajaksowie*. Ml.
Bogomyślność, i, blm., p. **Bogomyślność**.
 [**Bogunka**, i, lm. I] p. **Boginka**. <BOG>
 † **Bogurodzica**, y, blm. p. **Bogarodzica**. <BOG + ROD>
 † **Bogosławlena** p. **Błogosławiony**.
 † **Bogosławion** p. **Błogosławiony**.
Boguwola, i, lm. e zool. p. **Wilga**. <BOG + WOL>
 † [**Bohacle**] przys. od **Bohaty**. <Czes. bohatě>
Bohater, a, lm. owie, × **Bohatyr**, † **Bohaterz** i. *rycerz, mąż sławny z wielkości duszy, męstwa, poświęcenia: Zg n godny bohatera. B. naszego wieku. B., co bił Turki. Kras. Niewiasta z wdzięków, a B. z ducha. Mick. Herkules, B. grecki. Krew jego dawne bohaterzy. Mick. 2. główna osoba, główna postać w utworze literackim: B. epopei, poematu, powieści, romanu. Ludzie są innymi na świecie, niż bohaterowie z romansów. Wilez. B. opowiadania. 3. osoba, którą ś. ogół zainteresował: B. dnia, chwili. Żart: Nasze wyścigowce mogą iść o lepsze z bohaterami czworonogimi w Paryżu. Ir.: Nasz Ksawery, znany B. kawiańniany. B. salonów. 4. [B.] *bohacz*: Ja z ubogiej chały, a on B. Krasz. 5. teatr. aktor, grywający rolę bohatera. <Prs. bohuldr = siłacz, atleta, stąd Mongol. baghatdr, batdr = odważny, a dalej Ukr. bohatyr>
Bohatereczka, i, lm. I p. **Bohaterka**: *Rozmowa pomiędzy panią Zenoliją a ochmistrzynią bohatereczki naszej. Jeż*.
Bohaterka, i, lm. I forma ż. od **Bohater**, × **Bohaterzyca** *heroina: B. biblijna. Krasz. Całe miasto mówiło o nich, rozehwytywano ich fotografie, stały ś. bohaterkami dnia. Gaw. Zdr. Bohatereczka*.
Bohaterny p. **Bohaterski**: *Serce bohaterne*. Słow.
Bohaterować, uje, ował *okazywać bohaterstwo, jawnąć, zachować, brnąćczyć ś. Użucie nas samo popycha, i póki je mamy, bohaterujemy. Krasz. Grał cingie, bohaterując na zielonych stolikach. Krasz.*
Bohaterowanie, a, blm., *czynność cz. Bohaterować*.
Bohaterowy p. **Bohaterski**.*

Bohater **1. a.** Bohaterowy, Bohaterny, przym. od Bohater; × Bohatyrski *heroiczny, rycerski, mężny*: Cnota bohatera. Bohaterskie życie żołnierza. Czynny bohaterskie. Wielki, czasy bohaterskie. Przeszłość bohaterska. **2.** Wiersz B. = *trzynastogłoskowy* (heksametr), *a. opiewający bohaterów, epiczny*: Homer bohaterskiego wiersza jest autorem. Dm. **3.** Tenor B. = *nadający ś. do śpiewania oper o charakterze epicznym, wieliryczny*. **Po bohaterku** przys. *bohaterko, jak bohater, heroicznie*: Znosić cierpienia po bohaterku.

Bohaterko przys. od Bohaterski: B! ale jacybym ś. na to zdobyć nie potrafiła. Krasz.

Bohaterstwo, **1.** bhm. rz. od Bohaterski, *bohaterstwo*: Przyjaźń, troskliwość i pełne uszanowanie względy miały w sobie pewną B. nicle-dwie. Orzesz.

Bohaterstwo, **a.** bhm., × Bohatyrstwo *umysł i postępowanie bohaterskie, heroizm*.

× Bohaterzyca, **y.** lm. e p. Bohaterka.

† Bohaty, [Bohaty] p. Bogaty.

× Bohatyr, **a.** lm. owie p. Bohater.

× Bohatyrski p. Bohaterski.

× Bohatyrstwo, **a.** bhm. p. Bohaterstwo.

× Bohatyrściec, **eje, al** *stawac ś. bohaterskim*: Każden rys twarzy twej bohaterściecie. Krasin.

Bohdan, **a.** lm. owie p. Bogdan: Wiedziałem, że Jurga bohdanem był twoim. Krasz.

Bohdanka, **1.** lm. i p. Bogdanka.

Bohem, **a.** lm. owie p. Cygan: Zapadł do pracy zabijał sposób życia zbyt lekki, i choć na wzór francuskich artystycznych bohemów wyrobiony, nieprzywoity. Krasz. <Fr. bohème>

Bohemja, **1.** bhm. *cyganeria, ogół artystów i literatów, wiodących życie burszawskie*: Gienjalnie rozpustne życie istnej bohemji literackiej.

Bohomaz **1. a.** lm. **y** *wędnym malarz*. **2.** u, lm. **y** *liche malowidło*. <Ukr. bohomáz>

[Bohomolec, **1ca**, lm. **1cy**] p. Bogomólcia. <Ukr. bohomolec>

[Bohomolnie] przys. od Bohomolny: I czekał śmierci w Panu B. Pol.

[Bohomolny] p. Bogomolny: Bo u bohomolnych prędzej ś. goi rana. Pol.

[Bohomółka, **1.** lm. **1**] forma ż. od Bohomolec. Sow.

† [Bohomódlstwo, **a.** bhm.] p. Bogomódlstwo. Wer.

[Bohorodyca, **y.** bhm.] p. Bogarodzica: B., daj nam czasa zbożne. Słow. <Ukr. bohorodycia>

Boimka, **1.** lm. i bot. p. Seslerja. <?>

Boisko, **a.** lm. **a** **1.** × **a.** × **Bojsko**, × **Bojowisko**, × **Bojewisko** : **a)** *miejscę, gdzie ś. biją, plac boju; pobojowisko*: Nazajutrz bitwy król, po boisku onym jeżdżący, ujrzał rycerza leżącego. Papr. **b)** [B.] **a.** [Bojewica, **Boiszcze**, **Bojowiszcze**] *miejscę młocki, klepisko, gumienczyjsko*. **2.** gim. *miejscę ćwiczeń gimnastycznych*. **3.** myśl. *polka ptasznicze, gank, do którego ptasznik zwabia ptaki*. <BI>

[Boiszcze, **a.** lm. **a**] p. Boisko. <BI>

Boj, **a.** bhm. żart. *bojażń, strach, trema*: Ma boja (= ma Pietra, tchorza). Pozbyła ś. wreszcie niepotrzebnego „boja“ i namyśliła ś. Zap. <BI>

[Bojahur, **a.** lm. **y**] *tchorz, lekliwy*. <Ukr. bojahur, bojahúz>

× **Bojak**, **a.** lm. **cy** *wojak, rycerz*: Egle i Lutas, postaci imaginacyjne, miały być odbiciem dziowie i bojaków starej Litwy. Syrok.

Bojar, **a.** lm. **y**, Bojaryn, Bojaryzn, × **Bojarz**, × **Bajoras** **1.** † *bohater, wojownik, rycerz*. **2.**

w daw. państwie Moskiewskim *wielki pan, znakomity szlachcic, magnat*. **3.** w daw. Litwie *człowiek stanu pośredniego między szlachtą a chłopami*: Za wolą panów, szlachty, przelożonych i bojarów ziemi litewskiej... Herb. Bojaryn putna, którzy z listami starostów jeżdżą. Vol. **4.** × *przen. gwałciciel, ciemiężca*. **5.** *czyszownik, chłop niepańszczyźniany*. **6.** [B.] *bogaty wołścianin*. **7.** [B.] *družba weselny*. **8.** [B.] *konny parobek, dawany dworowi przez gromadę*. Zdr. **Bojarzyk**. <Ssk. boljarin, Srb. boljar, Ros. b(o)jarin, Ukr. bojarin itd.; może Mongol. bajar = być bogatym>

Bojarczyk, **a.** lm. **i** *syn bojara*: Spojrzał na wyblądłego bojarczyka i znów głową pokręcił. Sienk.

[Bojareńka, **1.** lm. **1**] p. Bojarka.

Bojarka, **1.** lm. **1** **1.** p. Bojarowa. **2.** [B.] **a.** [Bojareńka] *drużna weselna*.

Bojarowa, **ej**, lm. **e**, Bojarka *żona bojara*.

Bojarówna, **y.** lm. **y** *córka bojara*: Pełno świecidełek i brzękadef, jak u wołoskich bojarówien. Rol.

Bojarski, **Bojarzy** przym. od Bojar: Bóg oczy wysokie i niewstydlivo bojarskie poniżył. Birk. Czynn B. [B. a. Brański starosta] = *biorący żonę dla pana młodego*. Por. Dański.

Bojarstwo, **a.** bhm. **1.** *godność bojarska*. **2.** *stan do niej szlachty ruskiej i litewskiej*. **3.** *zb. bojarowie*.

Bojarszczyzna, **y.** bhm., *Barszczyzna pańszczyzna*: Poddany chłop barszczyznę czyli bojar-szczyznę, t. j. pańszczyznę, odrabiać winien. Lel.

Bojary, **ów**, bhp. *moczadła, trzaskawiska*: Wraciał z bojarów i kęp wilgotnych. Sienk. <Zamiast bajory>

Bojaryn, **a.** lm. owie p. Bojar: Dwie družki, starszy B., dwie swachy i świętyka. Zap.

Bojaryzm, **u.** bhm. *instytucja bojarów*: Ziemiański B. znalazł pole w sąsiedztwie Lachów, u stóp Karpatów. Lel.

× **Bojarz**, **a.** lm. **e** p. Bojar.

Bojarzătko, **a.** lm. **a** p. Bojarzyna.

Bojarzy p. **Bojarski**: Lud B., prócz zniewieszciałości, wszystko przepuszcza młodzieży. Stasz. (= *wojowniczy, bitny, waleczny, rycerski*).

[Bojarzyc, **y.** **y**] *gospodarować, panoszyć ś.*

Bojarzyk, **a.** lm. **i** p. Bojar.

Bojarzyn, **a.** lm. owie **1.** p. Bojar: Kalebę srebrną przez księży i bojarzynów w darze przysłał. Sienk. **2.** † **i** [B.] *szermierz, zapusznik, walecznik*: Ojciec miałci pięci synów, a syćkich takich kieby bojarzynów. Pśń. Zdr. **Bojarzynek**.

Bojarzyna, **y.** lm. **y**, m., **Bojarzătko** *bojar wędnym, godnym polimowania*.

Bojarzynek, **nka**, lm. **nkwie** p. Bojarzyn: Sama to drobna szlachita i bojarzynkowie putni w tej broni służą. Sienk.

† **Bojażność**, **1.** bhm. p. **Bojażń**. <BOJ>

[Bojaż, **u.** lm. **e**] p. **Wojaż**. <Slid. do BOJ>

Bojażliwie, **Bojażliwo** przys. od **Bojażliwy**: Odpowiadać, oglądać ś. B.

Bojażliwiec, **wca**, lm. **wco** *człowiek bojażliwy, tchorz*: Jak B. ostatni od walki oddalił ś. Karp.

Bojażliwo p. **Bojażliwie**.

Bojażliwość, **1.** bhm. rz. od **Bojażliwy**; † **Bojeżliwość**, [Bojażność].

Bojażliwy, × **Bojażny** *skłonny do bojażni, lekliwy, tchorzliwy*: Co po bojażliwym starcu, który codzienn uniera? Skar. B. uciekającego goni. Prz.

[Bojażniła, **1.** bhm.] p. **Bojażń**.

×Bojaźniec, eje, al stawac ś. *bojaźliwym, drzeć* = *bojaźni*.

[Bojaźność, i, b]m. p. **Bojaźliwość**.

×Bojaźny p. **Bojaźliwy**.

Bojaźń, i, b]m., †**Bojaźność**, [Bojaźniá, Baźń] *banie ś., bojaźliwość, obawa, strach, tchórzliwość*: B. kobieca, dziecinna. Wolny od bojaźni. Przewyciężył B. Nie bez bojaźni odezwał ś. w testowa. B. do kupy pędzi. Prz. B. Boża a. Pańska = *bogobojność*: B. Pańska jest początkiem mądrości. B. czego = *obawa*. × w lm. Bojaźni = *obawy, niepokoje*: Tłumacz mi twoje zamysły, twoje bojaźni, twoje nadzieje. Stasz.

Bojaczka, i, i. b]m. rub. *bojaźń, obawa, strach, drżączka, trema*. 2. [B.] lm. i *tchórz, lekliwy*.

Bojdek, dka, lm. dkl *żł. strych*.

Boje, ów, b]p. *beczki na kotwoicy, pływające w niebezpiecznych miejscach na morzu dla przestrogi okrętów*.

Bojeo, jea, lm. jee i. † p. **Bodziec**. 2. [B.] *jajko wielkanocone, którym wiele jaj wybito*. <BI>

†**Bojeć się**, i ś., al ś., bać ś.: *Bojać ś. jest*. B. Sz. *Bojałem ś. Sąć ś. byli bojeli*. <BOJ>

Bojer, a, lm. y, **Bujer** *rodzaj statku o jednym maszcie*. <Nm. Boier, z Hb. boeijer, to zaś przez Fr. boué, z Lé. boja = *uwieź, kancuch*>

[Bojewica, y, lm. e] p. **Boisko**.

×**Bojewisko**, a, lm. a i [B.] p. **Boisko**. <BI>

†**Bojeźliwość**, i, b]m. p. **Bojaźliwość**.

[Bojk, a, lm. i, Bójk] *wół podolski*. <Zap. od nazwy plemienia Bojków>

Bojka, i, lm. i *rodzaj tkaniny wełnianej a. bawełnianej*. <Toż, co Baja, Ang. boy, Fr. boie itd.>

Bojkot, u, b]m. p. **Bojkotowanie**.

Bojkotować, uje, ował kogo = *wywierać nań nacisk fizyczny a. moralny, czynny a. bierny w celach politycznych a. ekonomicznych*. <Ang. to boycott, od nazwiska Jakuba Boycott, przeciwko któremu liga irlandzka od 1880 urządziła zmwogę nakazując bezrobocia>

Bojkotowanie, a, b]m., **Bojkot**, **Bojkotyzm** *czynność cz. Bojkotować*.

Bojkotyzm, u, b]m. p. **Bojkotowanie**.

×**Bojnia**, i, lm. e *bydlóbójnia, rzeźnia, rzeźnica, szlachuz*. <BI>

[Bojno] przys. *straszno*: *Strachów mi B.*

Bojny przym. od **Bój**, *wojenny*: *W ćwiczeniu rycerskim i bojnych posługach jako ś. każdy zabawić może*. <BI>

[Bojny] *bojaźliwy*. <BOJ>

×**Bojogromny** *w boju straszny*. <BI + GROM>

Bojować, uje, ował i. *toczyć bój, wojować, prowadzić wojnę, walczyć, bić ś.*: *Kościeł bojujący*. *Białob.* (= *wojujący*). 2. † na kogo = *walczyć przeciw komu, nacierać, bić nań*. 3. × *służyć w wojsku*. <BI>

Bojowanie, a, b]m. i. *czynność cz. Bojować*. 2. a. **Bojownictwo** *wojowanie, wojna, walka; służba wojenna*: *Zywoť nasz niniejszy bojowaniem jest na świecie*. Hrb.

×**Bojowlec**, wea, lm. wey p. **Bojownik**. *Wor.*

×**Bojowisko**, a, lm. a i [B.] p. **Boisko**.

[Bojowiszcze, a, lm. a] p. **Boisko**.

Bojownica, y, lm. e, **Bojownicza** *forma ż. od Bojownik*: *Do ręki, koso, ty bojownico!* Kon.

Bojownictwo, a, b]m. p. **Bojowanie**.

Bojownicza, i, lm. i p. **Bojownica**.

Bojowniczność, i, b]m. rz. od **Bojownicz**.

Bojowniozy przym. od **Bojownik**, *wojowniczy*: *Duch B.*

† **Bojownle** przys. od **Bojowny**.

Bojownik, a, lm. cy i. a. ×**Bojowlec** *wojownik, wojak, rycerz, żołnierz, bohater*: *Wielki B. był Cezar*. Birk. Przen.: *Święty B. enoty i miłości*. *Przeciwko heretykom B. okrutny*. Birk. 2. a. **Bataljon**, **Bitny ptak**, **Kapłonek** *zool.* (*machetes pugnax*) *ptak podkasaly z rodziny łęgusów*.

† **Bojowność**, i, b]m. rz. od **Bojowny**.

† **Bojowny**, ×**Bojowy** *zdatny do boju, bitny, waleczny, rycerski*: *Lud B. Sto tysięcy mężów bojownych*. Bud. *Odzienie bojowne*. *Prawem bojownym*.

Bojowy i. przym. od **Bój**, *wojenny*: *Ryszturnek, szyk, plać, rumak B.* × *Kościeł B.* (= *wojujący*). Jan. *O pieśni „Bogarodzica”, która jest hymnem narodowym i bojowo-rycerskim marszem*. Bądz. 2. × p. **Bojowny**: *Najbojowszy pan to strażnik*. *Słow.*

×**Bojsko**, a, lm. a i [B.] p. **Boisko**. <BI>

[Bojtár, a, lm. rzy] *pastuch jagniąt*. <Czes. bujtár, bojtár, z Węg. bojtár>

i. **Bok**, u, lm. i i. anat. (*latus*) *lewa a. prawa strona ciała człowieka a. zwierzęcia od pachy do biodra*. *Boki nosa = skrzydła jego* (*alae nasi*): B. prawy, lewy. *Leżeć na B. a. bokiem a. na boku*. *Przewracać ś. z boku na B., nie mogąc usnąć*. *Łwa z boku męża wyjęta*. Karnk. (*z żelwa*). *Miecz u boku błyska*. *Mieć*. *Trącić kogo w B.* *Kolki, ból w boku*. *Ból wlaźł mu w boki*. *Ująć ś., wziąć ś., chwycić ś., trzymać ś. za boki, † podejmować boki*. *Wziąć, dostać po boku, po bokach = oberwać kije*. *Dać komu po bokach, wysmarować komu boki = obić go*. Przen.: *Czuły nieprzyjacielskie boki szablę jego*. *Bies*. *Odleżeć sobie boki*. *Wyspałem ś. na wszystkie boki* (= *za wszystkie czasy*). *Wleźć komu pod B.* (= *otworzyć sklep, kram obok jego sklepu, kramu — w celach konkurencyj*). *Świecić bokami* (= *być nędznym, obdartym*). B. *boku sięga*. Prz. (*o głodnym a. chudym*). *Podprzeć boków* (= *opatrzyć ś. przeciw głodowi*). *On mu jak przyrósł do boku*. *Krasz.* (= *na krok go nie odstepuje*). † *Tymokrat był pod Troją boku mego pilny*. *Jabł.* (= *nie odstepował mię na krok*). *Wziąć, chwycić kogo za boki = a) macać go = wziąć go na ścisły egzamin*. b) *wziąć w klubcy, powstrzymać kogo*. c) *w grze karcianej ograć kogo, wziąć go w kartach na pewnika*. *Zrywać boki, brać ś. za boki, [boka zrywać] od śmiechu = pękać od śmiechu, śmiać ś. do rozryku, pokładać ś. od śmiechu*. *Patrzac na jej swawole, trzeba było zrywać boki*. *Mas. Bić, robić bokami* (*o koniach, bydło*) = *dyszcć od zmęczenia*. Przen.: *Robić bokami = le-dwie dyszcć, ostatkami gonić, śpiewać cienko, być w upadku*. *Siedzieć bokiem* (= *odwróconym, nie prosto*). Przen.: *Wyjść, wyleźć komu bokiem = stanąć mu kościwą gardle*: *Cudza krzywda zawsze bokiem wylezie*. *Patrzeć na kogo bokiem = z ukosa, zezem, z podelha; boczyc ś. nań*. O B. = *obok, tuż, podłe*: *Siedział szlachciec o B. rze-mieślnika*. *Pod bokiem = obok, tuż, blisko, pod ręką, podłe*: *Stąd wszędzie blisko; masz targ i kościół pod bokiem*. *Niebezpieczeństwo prawo pod bokiem nam było*. *Pileh*. *Mam tu pod bokiem niespokojnego sąsiada*. *Wziąć kogo do boku swojego* (= *za powiernika, pomocnika*). *Zawsze przy boku męża swojego*. *Prosimy na kapłona bez boka, na indyka bez oka*. [*Boki wyłożył najesć ś.*] [B. *podpierać*] = *próżnować*: *Gdy ta uboga trawkę zbiera, to ta bogata B. podpiera*. *Pśń*. [B. o B., *kiele boku*] *obok*: B. o B. *na sto-luszkach siadywały*. *Te bracia pojeehali kiele*

boku sobi. 2. *brzeg, krawędź, kraj, skraj, strona*: Złożyć B. z bokiem. Przyłożyć B. do boku. Z boku domu przymurował jeszcze część mieszkań. B. okrętu, galery = *burta*. B. klina = *jedna z jego podłużnych płaszczyzn*. Na prawym boku będąc, bitwę zaczął. Skar. (= *skrzydło*). Artylerję pomieścić po bokach. B. pałacu. B. góry = *pochyłość, spadistość jej*. Boki szybu = *poboki*. B. zaprawy wielkiego pieca (= *strona*). Na prawym, na lewym boku (= *po prawej, po lewej stronie, ręce*). † Na boce, † w boce. † Boki północy. † Legat z boku (a latere). † Na obu boku. † W bocech domu twego. 3. *strona, ubocze, ustronie*: Stać na boku. Zejść na B. Być to może, jeśli co z boku nie przeszkodzi. Słuchać, podsłuchiwać z boku. Podejść kogo z boku. Zająć komu drogę z boku. Żebyś s. mąż o tym nie dowiedział z boku (= *ubocznie, śród-kolwiek*). [Ka na boku] = *gdzieś na stronie*. Pe-dział do ni słówko na boku. W B., na B. = *na stronę*. Skręcić w B. W B. dyszlem mierzą. Brać kogo na B. = *na stronę, odprowadzać od drugich*. Pójść na B. = *pójść precz, w ką, pod ławę*. Skoro ś. Aleybiades u niej pokazał, inni poszli na B. Węg. Gdzie idzie o uszczęśliwienie twoje, tam wszystko na B. odrzucam. Odłożyć robotę na B. (= *złożyć ją na pewien czas*). Na B. = *z drogi! ustąp s.!* usuń s.!

Po B. = *bokiem, wzdłuż boku, obok*: Siadł przy ołtarzu i z onym tak wiele stało prałatów po B. i na czele. Chętel. X Na wszystkie boki = *na wszystkie strony, sposoby*: Mocno na wszystkie boki s. umizga. [Słychno na wszystkie B.]. Co skok, to na B. Prz. (= *wszystko s. nie udaje*). 4. *gór. ściana szybu*. 5. *mat. linja ograniczająca figurę*: B. trójkąta, czworokąta, wielokąta. Boki równe, prostopadłe. Zdr. **Boczek**. <BOK>

2. **Bok**, a, lm. i l. garb. p. **Koziołek**. 2. *powr. rodzaj kobyłki z kołkami sterzącymi w belce poprzecznej, między które wkładła s. sznurki jednocześnie robione, aby s. nie poplątały z sobą*. <Nm. Bock>

[**Bokadość**, i, blm.] *obfitość, dostatek*: U nas wszystkiego B. Żyli se w bokadości. <? Może bogatość>

X **Bokał**, u, lm. y, † **Pokał**, X **Bukał**, X **Bukaj pułkar**. <Gr. baukálion = rodzaj naczynia, przez Śr. Łć. baucalis, bocalus, Nm. Pokal>

Bokhechel, a, lm. e *powr. szczotka* (p. Szczotka) *do czesania konopi grubych*. <Nm. Boekhechel>

[**Boklak**, a, lm. i] p. **Buklak**.

† **Bokłaszek**, szka, lm. szki p. **Bukłaczek**: Trochę oleju w bokłaszku. Leop. <p. Buklak>

[**Bokłazka**, i, lm. i] *mały bukłak*: Dajże bokłazkę gorzalki. Byk.

Bokobrody, ów, blp. p. **Baki**. <Slđ. do Nm. Baekenbart>

Bokopływy, ów, lm. zool. (pleuronectidae) *ryby bezcierniowe, niesymetryczne*. <BOK + PŁY>

Bokować, uje, ował i. [B.] *odlądzać s.* (od gromady): Kura bokuje. 2. [B.] *nieść w bok*: Strzelba dotuje, góruje, bokuje. 3. *kraw. robić kant, zwiijając w środek brzeg podwójnie wziętego materjału i przesywając go*. <BOK>

Bokowanie, a, blm., czynność cz. **Bokować**.

Bokowiec, wca, lm. wce zł. *zewnątrzna kieszeń na piersiach, w pałcie*.

Bokowisko, a, lm. a *boczny brzeg łądy*: Łódź weszła w przesmyk tak wązki, że wiosła opierały s. o twarde bokowiska. Joź.

Bokowy p. **Boczny**: Skóra bokowa na obeasy Woj.: Marsz B. Kolumna bokowa. Ogień B. = *flankowy*.

Bokówka, i, lm. i l. a. [Bocznia] *izba z boku położona, alkierz, połołek przyboczny*: Izba z bokówką. 2. [B.] *boczek wieprzowy*: B. smażona [Boks, u, lm. y] *chleb świętojański*. <Nm. Boecksbohne>

Boks, a, lm. y i l. rub. *kulak, uderzenie kulakiem*: Dał mu boksa. 2. w lm. p. **Boksowanie** s.: *Wyzwać kogo na boksy*. <Ang. box>

Bokser, a, lm. owle, rzy *ten, co s. boksuje*. <Ang. boxer>

Boksować, uje, ował kogo = *bić go pięściami, kulakować*. B. s. *walczyć na pięście, kulakować s.*; przen. *walczyć, występować przeciw, borykać s.*: Boksuje s. z towarzyskim obyczajem. Spas.

Boksowanie, a, blm., czynność cz. **Boksować**. **Boksowanie** słą, a s., blm., **Boksy** czynność cz. **Boksować** s.

Bokszemel, mla, lm. mle pow. *żelazo pod przodkiem powozu, przez którego środek przechodzi sznurki*: B. dolny, górny. <Nm. Boekschemel>

[**Bokura**, y, lm. y] *rodzaj tratwy*. <? Ukr. bokury blp. pas rzemieenny>

Bol, u, lm. e min. *wodny krzemian glinu i żelaza*. <Gr. bólos = dosł. grudka, gruzek>

[**Bołaćtwo**, a, lm. a] *miejsce bolące*.

† **Bołać**, a, al p. **Boleć**.

† **Bolak**, a, lm. i lek. 1. p. **Ropień**. 2. p. **Wrzód**. <POL>

† **Bołante**, a i l. blm., czynność cz. **Bołać**. 2. lm. a *jęk*.

Bolas nieod. *rodzaj arkanu z dwiema kulami na końcu, do chwytania upatrzonego zwierza*. <Hp. bola = kula, s jest cechą lm.>

[**Boławy**] *bolący, dolegający*: Uraziła cie w boławy noge. Pśń.

Bołaco przys. i. *boleśnie, dotkliwie*: B. uderzyły te słowa o jedną z strun mego ducha. Orzesz. 2. [Do boląca] *do bólu, aż zabolalo*: Ugryz go do boląca. Zdr. [Do bolączka]: Uderzył go gałęzią do bolączka. <POL>

Bołący, st. w. † **Bołąszy** i. *który boli, bolesny; chory, cierpiący*: Noga boląca. Trafie kogo w bolące miejsce (= *w sedno*). 2. a. † **Bolejący** *ukrzywdzony, obrażony, pozujący*: Stronie bolącej wolno tego doglądać, jako i gdzie więzien siedzi.

Bołączka, i, lm. i l. † **ból**, *cierpienie*. 2. [B., Bołęga] = a) *choroba, szczer. dysenterja i gorączka*. b) *gruczolę*. c) *ból, miejsce bolące*. d) *suchoty*. e) *kamyk wółprzeświecający, okrągły, kwarcytowy; wzięcie jego do ręki, według mniemania ludu, wywołuje bolesne wrzody*. f) *macica*. 3. lek. a) p. **Ropień**. b) p. **Wrzód**. Przen.: Jakowaś B. wyrosła mi na sumieniu. Sienk. c) B. morowa p. **Morówka**.

[**Bołączkowy**] przym. od **Bołączka**: **Ból** kołtu nowy a. B.

† **Bołąszy** p. **Bołący**.

[**Bolec**, lca, lm. lca] *ból uosobiony*: Matka Boska spotkała B.—Gdzie ty idziesz, boleu? Idź, B. do morza! (zażegnwanie).

Bolecha, y, lm. y rub. i. *grubas, tłuszcz, obelczala*. 2. *leniuch*. Por. [**Bolesty**]. <Zap. zdr. imię Bolesław>

I. Boleć, i, al, † **Bołać**, częstot. X **Bolewać**, † **Bołwać** *boleśnie s. dawać uczyć, ból sprawić, dokonywać*: Na to biją, żeby bolało. Bardziej nas boli, gdy boleści naszej nikt nie wie. Skar. Bardziej boli od języka, niż od miecza. Prz. Choć

boli, piszczy a goli. Prz. (=co komu po woli, to jest mu mile). Co kogo boli, o tym mówić woli. Prz. Kogo boli, ten płacze. Prz. Słowa ich bolą mię (=dotykają boleśnie). Pójdę z tobą, nie bolą mię nogi. Zabł. To mię ani boli, ani świerzbi. Prz. (=ani grzeje, ani ziębi). Niech cię o to głowa nie boli (=nie twoja w tym rzecz, nie troszcz się o to). †Mózg go boli (=zwarjował, szaleje). Serce boli (=kraje się). Wasza i boża niech was krzywda boli. Paszk. Los nie-szczęśliwego boli mię. †Kaleta go boli (=skąpy). [B.] z 3 pp.: Dziecięciu boli głowa. [B. w sobie]: Dziewczęta przewiązują się bylicą, żeby przez cały rok ich nie bolało w sobie. [B.] w rozkaźniku: Nie ból mnie, moja głowie! Nie ból, bólu! (w żałobnymwianach). <BOL>

2. Boleć, eję, ał I. × *cierpieć bóle, chorować*: B. na boki, na nogi, na oczy, na serce. B. dzieci-mi=*rodzić z bólem*. 2. przen.: na co, nad kim, nad czym, †czego = *ubolewać*: B. na krzywdy ludzkie, na złe języki. B. sercem a. w sercu = *cierpieć, gryźć się, martwić się, trapić się, frasować się, narzekać*: Gdy cię opuszczam, serce me boleje. Wszystko przeszło, ty darmo nie bolej. P. Koch. Serdecznie bolała, dziatki na myśli mając, które postradała. Groch. B. nad strata. Nad śmiercią Mickiewicza bolał cały naród. Niemcy śmierci Arjowista boleją. Warg. [Boleję za niewinność moją]. Pśń. 3. [B.] *gnieć, psuć się* (o ziemniakach): Grule boleją. 4. [B.] *boleć, dokuczać*: Zimno nim tłuce (febra) i głowa boleje.

†**Boleństw, owu**, bilm *ból głowy*. <BOL + GŁÓW>

Bolejący I. im. od **2. Boleć**. 2. przym. *chory, skarżący się na boleść, okazujący boleść, zbolaty, skrzywiony, nieszczęśliwy, boleściwy*: Zawsze bolejąca. Mina bolejąca. Głos B. 3. †p. **Bołący**. <BOL>

Bolenie, a, lm. a *ból, boleść, dolegliwość, cierpienie dłuższej trwające*: † B. główne = *ból głowy* (cephalea). † B. oczne = *zapalenie oczu* (ophthal-mia). † B. półgłowne = *ból głowy połowiczny, migrena* (hemierantia). † B. w stawiech = *zapalenie stawów, artrytyzm*. † W boleniu zszedł żywot mój. B. zębów. [B. brzucha] = *nieżyt kiszek*. B. nad czym = *ubolewanie* Doktor od bolenia zębów (=zły, nieskutecznie leczący, nieumiejętny). Lekarstwo od bolenia zębów (=nieskuteczne). [Bzie, bzie, weź moje B. pod swoje korzenie] (zamawianie).

Boleń, a, lm. e zool. p. Rap: Pstrągi, bolenie, karpie. Zbyl. A. <? Czes. bolen >

Bolero nieod. *taniec hiszpański z towarzyszeniem kastaniet; rodz. stawika bez rękawów*. <Hp. bolero >

Bolesno, [Bolestno] I. B. mi (jest) = *przykro mi, boli mię*: B. mi dowiedzieć się o tym. B. mi to, że... 2. p. **Bolesnie**. <BOL>

Bolesność, I, bilm rz. od **Bolesny**.

Bolesny, Bolesny, Bolesciwy, [Bolestny] I. *sprawyjący ból, bolący, zbolaty*: Rana bolesna. 2. przen. *dotkliwy, ciężki, przykry*: Bolesna strata. B. zawód. Żarty, słowa bolesne (=dokuczliwe). Krzywda bolesna. *Smutny*: Bolesne wspomnienie, rozmyślanie (=gorzkie, żalose). B. widok. 3. *cierpiący ból, cierpiący, bolejący, pełen boleści, żalony*: M. Boska Bolesna. Jęk B.

Bolestka, I, lm. I bot. (eutoca) roś. miododaj-na. <? >

[Bolestno] p. **Bolesno** i **Bolesnie**.

[Bolesty] *tlusty, otyły*. Por. **Bolecha**. <Może od imienia Bolesław >

Boleściwie przys. od **Bolesciwy**: B. się począł uskarżać. Krasz. Matce serce B. puka. Syrok. <BOL>

Bolesciwość, I, bilm rz. od **Bolesciwy**.

Bolesciwy p. **Bolesny**: Serce boleściwie.

Boleść, I, lm. I I. *ból, cierpienie*; przen. *żałość, smutek*: Ciężka, śmiertelna, fizyczna, moralna, trawiąca, wewnętrzna, niema, niewysłowiona B. Mam boleści (=boli mię żołądek). Łoże boleści. Przykuty do łoża boleści. Zawsze milcząca B. cięższe daje sztychy. Mor. B. duszy, serca a. w sercu. O, niewiadoma ta B. nikomu, jaka się dzisiaj w sercu mym zamyka! Słow. Jęk, krzyk boleści. Ciężką boleścią dręczony. Tłumić B. B. zlamala go, tamowała mu mowę. Słowa pełne boleści. Serce ścisnione boleścią. Siedem boleści N. Panny. Od siedmiu boleści = *łachy, Boże się polituj*: Człowiek, robotnik, książka od siedmiu boleści. 2. [B.] *choroba*. 3. † Denna B. lek. p. **Dna**.

†**Boleściwie** przys. *boleśnie*.

[**Bolesnica**, y, lm. e] *ból żołądka, kurcze*: Siepa kuźdego, kiedy się w nim B. zruszy.

Bolesnie, Bolesno przys. od **Bolesny, Bolesno, [Bolestno]**: Poparzył się B. Gorzko i B. płakał. Skar. B. było patrzeć. B. się zawiódł. Krzyknął B. Narzekać, użalać się B.

†**Bolet**, u, lm. y p. **Palet**: <p. **Boleta**>

×**Boleta**, y, lm. y p. **Palet**: Poślesz żołnierza z boletą egzekucyjną. Rog. <Włos. bolletta >

†**Boletyn**, u, lm. y *galka, używana przy głosowaniu*.

×**Bolewać, a, ał** I [B.] p. **Boleć**: Głowa często go bolewa. †Oczy bolewią, albo płyną. [Pocięrać czosnkiem zęby, żeby nie bolowały]. <BOL>

[**Bołęga**, I, lm. I] p. **Bołączka**.

Bolid, a, lm. y astr. *kula ognista, meteor większy i świetniejszy od zwykłych gwiazd spadających*. <Gr. bolis, 2 pp. bolidos = poisek >

Boligłówa, I, lm. I bot. p. **Szczwól**. <BOL + GŁÓW >

Bolimuszka, I, lm. I in. n a t r e t zool. (stomoxys) *owad dwuskrzydły, krótkorogi*. <BOL + MUCH >

[**Boliwać, a, ał** p. I. **Boleć**.

†**Bolno** = *bolesno, boleśnie*: B. Junonie, że z Jowisza Semele poczęła. Żebr. <BOL >

†**Bolny** = *bolesny*: Użrał bolne serce moje. Żebr.

Bolometr, u, lm. y *rodzaj termometru elektrycznego o nadzwyczajnej czułości, opartego na zmianie przewodnictwa, pod wpływem temperatury*. <Now. z Gr. bólós = dosł. rzut + métron = miara >

Bolperelka, I, lm. I piecz. p. **Perelka**. <Nm. Bolle = miseczka + Perelka >

Bolpuncyn, a, lm. y piecz. p. **Perelka**. <Nm. Bolle = miseczka + Punejn >

[**Bolszować, uje, ował**] *udawać pana, żyć rozrzutnie*. <Może Ukr. bilszyj = większy, bilszaty = zwiększać się >

Bolsztychel, chla, lm. chle piecz. rylec w końcu półokrągły do graberowania półokrągłych wgłębień. <Nm. Bolzstichel >

†**Bolum**, u, bilm. *napój usmierzający, orzeźwiający*. Biel. M. <? >

Bolus, a, lm. y I. *kredka w kształcie palca, do zapisywania na zielonym stoliku do kart*. 2. *lekarstwo w postaci tej kredki*. 3. chem. *gatunek gliny*: Proszą glinkę miasto bolusów sprzedaje. Krasz. <Gr. bólós = grudka, gruzek, kawałek >

† **Bolwark**, u, lm. i f. p. **Baszta**. 2. p. **Bulwar**. <p. Bulwar>

Bolwerk, u, lm. i p. **Baszta**. <p. Bulwar>
[**Bolbotać**, cze, ta] i. *macić, mieszać płynny*. 2. p. **Belkotać**. <Dżwn.>

[**Bolbotanie**, a, blm.] czynność cz. **Bolbotać**.

[**Bolbotun**, a, lm. y] *przedko, niewyraźnie a. nie dorzecznie mówiący, belgot, belkot*.

[**Bołd**, u, lm. y, **Bołda**] *skala naga, odosobniona, bałwaniaszego kształtu*. <? Por. [Bałda], [Bowdur], Czes. Moraw. bałda = 1. bałwan. 2. laga. 3. bryła. Może Wschoł. pochodzenia>

[**Bołda**, y, lm. y] p. **Bołd**.

[**Bołdon**, a, lm. y] p. **Beldonek**.

[**Bołdur**, a, lm. y, **Bowdur**] i. a. [**Bondur**, **Kapalus**] *kapa nad paleniskiem pieca*. 2. *przystawiony do pieca kominek, na którym palą s. luczyna a. smolaki dla oświetlenia izby*. <Por. Bałd>

[**Bołdynle**, ów, blp.] *badyle ziemniaków*. <Por. Bołd>

[**Bołt**, a, lm. y] p. **Beltak**.

[**Bołtać**, a, al] p. **Beltak**.

[**Bołtak**, a, lm. i] p. **Beltak**.

[**Bołtun**, a, lm. y] p. **Zaparstek**. <BELT>

i. [**Bołtusznik**, a, lm. cy] *garbarz*. <może z Lit. baltas = biały, więc białoskórnik>

2. [**Bołtusznik**, a, lm. i] p. **Klerzanka**. <BELT>

[**Bołty**, ów, blp.] *luczyna, szczepki*. <?>

[**Bołuszka**, i, lm.] *roś. astr.* <?>

Bom w. *odgłos dzwonów, zegarów, armatnich strzałów*: Słyszę, że biją zegary, stanąłem i słucham: bom! Tu znowu armaty: bom! bom! Fred. A. <Dżwn.>

Bomba, y, lm. y i. *kula napelniona materją wybuchową*: B. torpedowa. Wpadł, jak B. (=nagle, niespodzianie). 2. *przen. niespodzianka, nowina sensacyjna*: Nagle puszczono bombę z banku państwa; na giełdzie popłoch. 3. *sztuka teatralna, polegająca na efektach, wystawie i dodatkach, nie mających nic wspólnego ze sztuką*: Dyrektor trupy, celem zwrócenia publiczności, ucieka s. do tak zwanych bomb scenicznych i dramidek. 4. *żart*: et caetera B., ecetera B. = i tym podobne facecje: Grają „Karpackich Górali“ — rzecz arcy piękna — są zbójcy, pukania et caetera B. Sow. 5. *rodzaj ciężkiej karety*: W żółtej na skrzypiących resorach bombie odwiedzali sąsiedztwo. Wilec. 6. [B.] *wielka szklanka piva*. 7. *cukier*. = a) *forma kształtu bomby, do lodów*. b) *lody a. cukierek formy bomby*: B. czekoladowa. B. imperjal. <Fr. bombe, Włos. bomba>

Bombak, a, lm. i *rodzaj płótna*. <Fr. bomba-kin, Włos. bombagino>

Bombarda, y, lm. y *pierwotne działo burzące, nabijane kulami kamiennymi*. <Fr. bombarde, ze Śr. Łć. bombardata>

Bombardjer, a i. lm. rzy woj. *starszy kanonjer*. 2. *lm. y a. Strzel* zool. (brachinus) *chrząszcz z rodziny szczyprawek, wyrzucający przez odbył ostry płyn lotny w razie niebezpieczeństwa*.

Bombardjerski przym. od **Bombardjer**.

Bombardon, u, lm. y i. *przryząd blaszany do wzmożenia basu, używany w orkiestrach wojskowych*. 2. *org. jeden z głosów pedałowych organu*.

Bombardować, uje, ował i. *woj. ostrzeliwać ciężkimi pociskami, napelnionymi materjami palnymi a. wybuchowymi, burzyć bombami*. 2. *przen. rzucac, cisnąć, strzelać*: Bombardowali kamieniami do okiennic. Oczyma swemi poczył B. w okno sąsiadek. Dyg. Panie i panowie bombardowali s. wzajem cukierkami. Ks.

Bombardowanie, a, blm., *czynność cz. Bombardować*.

Bombast, u, blm. p. **Bombastyczność**: W ostatnich utworach znajdował dużo bombastu i balastu. Spas. <Nm. Bombast>

Bombastycznie przys. od **Bombastyczny**.

Bombastyczność, i, blm. rz. od **Bombastyczny**; **Bombast**.

Bombastyczny *napuszony, przesadny, pompatyczny, wyniosły, emfaticzny*: Nie nie wiecie, a przecież jesteście bombastyczni, nienaturalni, tendencyjni frazesowicze. Bombastyczna odezwa. Frazes B.

Bombaz, u, lm. y, **Bombazyn**, **Bomzyn** *skawina wełniana a. jedwabna*: Nabrać bombazu na szlafrok. <Przez Włos. bombasino, ze Śr. Łć. bombacinum, a to z Łć. bombycinus = jedwabny>

Bombazowy przym. od **Bombaz**: Szlafroczek B.

Bombazyn, u, lm. y p. **Bombaz**: Bombazynu sztuka przedniejszego.

Bombazynowy przym. od **Bombazyn**.

† **Bombel**, bla a. a, lm. ble a. e p. **Bąbel**. <BĄBL>

Bombel, bla, lm. ble p. **Bombelug**.

Bombelug, u, lm. i, **Bombel** *powolny pociąg kolejowy*. <Nm. Bummelzug>

Bombelek, lka, lm. lki = **Bąbelek**: Były to kolczyki, dwa listki z bombelkami. Zap. <BĄBL>

× **Bombelowały** p. **Bąblowały**.

Bombiasty *podobny do bomby, buchasty*: Bombiaste zawoje. Sienk. Dziewczynki w bombiastych sukienkach. Orzesz. <p. Bomba>

Bombiza, y, lm. y i. *niezgrabny, otyły, brzuchacz*. 2. a. [**Bambiza**] *pog. ksiądz protestancki*. <Śr. Łć. bombizare być nadętym, gadać górnio>

Bombizina, y, lm. y, [**Bambizina**] *pastorowa*.

Bomblować, uje, ował, **Bomblować** *żart. hulac, puszczac s., używac, lusztycowac, pedzić życie wesołe, a. bez troski, putac, bujac sobie, włóczyc s. po knajpach*. <Nm. bummeln>

Bomblowanie, a, blm., *czynność cz. Bomblować*.

× **Bomblowaty** p. **Bąblowały**. <BĄBL>

× **Bombon**, u, lm. y i [B.] p. × **Bąbon**. Zdr.

× **Bombonek**. <Fr. bonbon>

[**Bombon**, u, częś. w lm. y] lek. p. **Dymienica**.

<Gr. boubon>

× **Bombonek**, nka, lm. nki p. **Bombon**: Konfity, cukry lodowate, bombonków obficie. Goł.

Bombonjerka, i, lm. i *puddelko ozdobne na cukierki*.

× **Bombowany** *wypukły, okrągławy, wyduły* *na kształt bomby*: Powóz B. Goł. Kareta bombowana. Goł. <p. Bomba>

[**Bombrowy**] p. **Bobrowy**: Bombrowa esancyja a. Bobrowy olejek = *tinctura castorei canadensis*.

× **Bomol**, u, lm. e *gatunek wina zagranicznego*. Vol. <Może ma związek z nazwą miasta Ill. Bommel>

Bomstryk, a, lm. i **Bomsztryk**, fl. *lina, umocowana u spodu masztu, z okiem, w którym oparty jest dolny koniec rei (sztangi)*. <Nm. Baumstrick>

Bomstryk, a, lm. i fl. p. **Bomstryk**.

Bomzyn, u, lm. y p. **Bombaz**.

Bon, u, lm. y *krótkoterminowy kwitek skarbu a. stowarzyszenia na należność, wzięcie s. mającą okazielowi w pieniądzach a. w naturze*: Rząd w czasie wojny płaci bonami. Bonę na węgiel, na posiłki dla biednych. <Fr. bon>

[**Bon**, u, lm. y] i. *bób*. 2. a. [**Bón**] *fasola*. Zdr. [**Bonik**]. <Nm. Bohne>

Bona, y, lm. y dozorczyńni dzieci z konwersacją cudzoziemską.

Bonapartka, l, lm. l bot. (bonapartea) roślina z rodziny zapyłcowatych. <Od nazwiska Bonaparte >

Bonapartysta, y, lm. ści zwolennik bonapartyzmu.

Bonapartyzm, u, blm. francuskie stronnictwo polityczne zwolenników dynastji Napoleona I i III.

1. [Bonda, y, lm. y] bochenek chleba. Zdr. [Bondeczka]. <Br. bonda, bondaczka >

2. [Bonda, y, lm. y] l. grunt cudzy, na którym pozwalają zasiać: Siał zboże na bondzie. To len z bondy. 2. pieniądze, zarobione sobie przez niewolnika: Niewolnik za swój wyrobek miał w służbie bondę, czyli zapłatę, która była jego własnością. Lel. <Br. bonda = wystużony kawał ziemi; może w związku ze Śr. Łć. bondagium = poddaństwo, czynszownictwo >

3. Bonda, y, lm. y] p. Bunda.

[Bondar, a] l. lm. owle bednarz umiejący wyrobić łyżki, grabie, wozy itp.: Bondarowie i kowalicha wprowadzili młodego Dymitra do komory. Sienk. 2. lm. y rodzaj kupy, daszka z szagącym pod nim rusztem: B. słomiany, omazany gliną, służył do oświecenia łuczywem w długie wieczory i ranki zimowe. Krasz. <Ukr. bondar >

[Bondarowa, ej, lm. e] żona bondara, bednarzowa.

[Bondarówna, y, lm. y] córka bondara.

[Bondeczka, l, lm. l] p. l. Bonda.

[Bondz, u, lm. e] p. Bundz.

× **Bonét, u, lm. y** strój koronkowy kobiecy na głowę.

Bonia, l, lm. e l. część. w lm. a. Bonlowanie mł. taflowanie ściany z wydatnych kamieni; tynek pokrajany w tafle rowkami, rustyke. 2. a. Faza zdń. brzeg blatu kafla, ścięty pochylło. <Może w związku z Bono, albo też z bonié = okraszanie >

Bonlarz, a, lm. e żart. guwerner: Przybywa do Polski jako B. Kow. <p. Bona >

[Bonlé, l, il] krasieć, obrasać, omastać zaprawiać: Sądło masłem bonié (ir.). <Nm. bohnen >

[Bontenie, a blm.] czynność cz. Bonié.

Bonifikacja, l, lm. e p. Bonifikowanie. <Ze Śr. Łć. bonificare >

Bonifikować, uje, owal wynagradzać, odszkodowywać: B. komu stratę. B. komu pewną sumę (= wypłacać komu należną sumę).

Bonifikowanie, a, blm., Bonifikacja czynność cz. Bonifikować.

Bonifratel, a, lm. e p. Bonifratel: Bonifratelów do kresowej nie sprowadzono warowni. Rol. <Włos. buoni fratelli lm. = dosł. dobrzy bracia-kowie >

Bonifratel, tra, lm. trzy, try, [Bronifratel, Gonifratel] l. a. Bonifratel zakonnik św. Jana Bożego. 2. w lm. = a) kościół, klasztor zakonników św. Jana Bożego. b) dom warjantów: Dostać ś. do Bonifratelów. Oddać kogo do Bonifratelów. 3. przen. warjat. Cóżes tak gały wytrzeszczył, bonifratrze? Prus. <Now. z Łć. boni fratres = dosł. dobrzy bracia >

Bonifratelski przym. od Bonifratel: przen. Krata bonifraterska = bonifratry = dom warjantów: Może potrzebujesz kraty bonifraterskiej? (= czyś warjat?)

[Bonik, u, lm. l] p. Bon; *bób pastewny*.

Boniować, uje, owal mł. robić bonie na tyńku.

Boniowanie, a l. blm., czynność cz. Boniować. 2. lm. a p. Bonia.

Bonitacja, l, lm. e l. ocenienie wartości roli, oznaczenie klasy, do której należy. 2. wet. opis przymiotów zwierzęcia, stanowiący kwalifikację jego użyteczności i zdolności reprodukcyjnych. <Now. ze Śr. Łć. bonitas = wartość, cena >

Bonkreta, y, lm. y p. Bąkreta.

Bono, a, lm. y, [Bóno] gór. pomościł w szbach zjazdowych, spoczniak, przestanek, lawka. <Nm. Bühne >

Bonończyk, a, lm. l gatunek pieska pokojowego. Zdr. Bonończyś. <Od Bononia, nazwy Łć. miasta Włos. Bologna >

Bonończyś, a, lm. e p. Bonończyk.

1. **Bonować, uje, owal** żyć dobrze, hojnie, używać, labować, bujać; [B.] gospodarować (w cudzym domu), rozpościerać ś.; szperać, szukać: B. sobie a. B. po świecie. Bonuje, jak gwinią w ogrodzie. Prz. (= hula, używa). <Łap. Now. z Łć. bonus = dobry >

2. **Bonować, uje, owal** gór. zakładać rusztowanie w cembrunku szybu a. zamylać szyb z wierzchu. <p. Bono >

Bonowanie, a, blm., czynność cz. Bonować: Biedrzeniec daje ś. od bonowania macicy (= bonenia, dokuczania, dawania ś. we znaki).

[Bonowie, a, lm. a] roś. grzybiak (nenufar). <? >

Bont, u, lm. y bud. p. Rozpora. <p. Bant >

Bonz, a, lm. y, a. owle p. Bonza.

Bonza, y, lm. y m., Bonz kapłan japoński. <Japońs. bo(n)-si, z Chińs. >

Bonźurka, l, lm. l suknia męska krótka w rodzaju rajtroka, stanowiąca ranne ubranie negliżowe: Sprzedał oba fraki i dwie eleganckie bonźurki. Orzesz. <Fr. bonjour = dosł. dzień dobry >

× **Bonźurstwo, a, blm. wesołe** życie cudzym kosztem, pieczęciarstwo.

× **Bonźurzysta, y, lm. ści** amator bonźurstwa, hulaka, pieczęciarz, darmozjad.

Bonczuk, a, lm. l gm. p. Buńczuk.

1. **Bor, a, lm. y** p. Wiertak. <z Nm. Bohrer = świder >

2. **Bor, u, blm. chem. pierwiastek niemetaliczny,** zbliżony w klasyfikacji z glinem. <Z początku wyrazu boraks >

Bora, y, blm. gie. wiatr zimny i gwałtowny, spadający na cieplejsze równiny. <Włos. bora, z Gr. boréas, przez Łć. boreas >

Boracik, u, lm. l p. Boradek.

Boracyt, u, lm. y min. boran magnezu z chlorkiem magnezu, tworzący kryształy równosiłowe. <p. Boraks >

[Boraczek, czka, lm. czki] p. [Borak]: Działki boraczki pomierzały. <p. Nieborak >

[Boraczka, l, lm. l] forma ż. od Boraczek.

Boradek, dku, lm. dki, Boratek, Boracik, Burat rodzaj materji wełnianej a. jedwabno-wełnianej. <Fr. burat, Włos. buratto >

Borag, u, lm. l bot. l. p. Ogórecznik. 2. p. Burak. <Śr. Łć. borrago >

Borak, u, lm. l bot. p. Ogórecznik. <Toż, co Borag >

[Borak, a, lm. l] nieborak. Zdr. [Boraczek] <Ślđ. z nieborak >

[Borakowe ziele] p. Ogórecznik.

Boraks, u, lm. y l. bot. p. Ogórecznik. 2. a.

× **Boras, [Burasz]** chem. i min. wodny boran sodu: B. palony = boran sodu bezwodny. <Śr. Łć. borax, z Pers. būrah, przez Arab. baurak, būrak >

Boraksowy I. bot. Rośliny boraksowe: p. Ogórecznikowate. 2. chem. a) i min. przym. od Boraks; × Borasowy. b) × p. Borny.

Boran, u. lm. y sól pochodząca od kwasu borowego.

× Boras, u, lm. y p. Boraks.

× Borasowy p. Boraksowy.

Boratek, tku, lm. tkl p. Boradek.

Boratynek, nka, lm. nkl I. dawny szelągzek polski miedziany = $\frac{1}{3}$ grosza. 2. zły tymf: Więcej nad tyńfa nie dam, i to boratynka. Krasz. <Od nazwiska mincearza Pol. XVII w. Boratini>

[Borba, y, lm. y] walka, agitacja polityczna: B. wyboreza. <Ukr. borba>

[Borbifaks, a, lm. y a. owie] agitator polityczny, urzędujący [borby]. <Wytwór żart. z Borba + Łć. facio = robię>

[Borciuch, a, lm. y] p. Borsuk.

[Borcuch, a, lm. y] p. Borsuk.

[Borezuch, a, lm. y] p. Borsuk.

[Bordej, a, lm. e] ziemianka: Pomiędzy futurami znajdowały ś. i tak zwane bordeje, rodzaj nór w ziemi. Jeż. Por. Burdel. <Rum. bordeiu>

× Bordel, u, lm. e p. Burdel. Zdr. × Bordelk. <p. Burdel>

× Bordelik, u, lm. i p. Bordel.

× B. rdelowy p. Burdelowy.

× Bordelówka, l, lm. i p. Burdelówka.

Border, a, lm. y, Bordero wykaz, registr: Opłaty stosunkowe od borderów, kolokacji, przysądzenia. <Fr. bordereau>

Bordero nieod. p. Border.

Bordiura, y, lm. y I. brzeżek papierowy ozdobny do upiękaszania ramek, pudełek itp.: Oklejać, objąć bordiurami. 2. płyta granitowa, obsadzona prostopadłe, stanowiąca brzeg chodnika. Zdr. Bordlurka. <Fr. bordure>

Bordlurka, l, lm. i p. Bordlura.

Bordlurkowy przym. od Bordlurka.

Bordlurować, uje, ował okładać bordiurą, bordiurami.

Bordlurowanie, a, blm., czynność cz. Bordlurować.

Bordlurowy przym. od Bordlura.

Bordo nieod. I. rodzaj wina francuskiego. 2. barwa brunatno-wisniowa: Suknia B. <Od nazwy miasta Fr. Bordeaux>

Bordun, u, lm. y org. jeden z fletowych maturalnych głosów organu, wydławanych przez piszczałki kryte. <Włos. bordone>

× Borea, y, blm. m. p. Boreasz. <p. Bora>

Borealny północny: Gdybym był zwiedził Sybir, gdybym żył, jak ci ludzie borealni. Słow. Zorza borealna. Słow.

Boreasz, a, blm., × Borea wiatr północny. <p. Bora>

Boreczek, czka, lm. czkl p. Bór. <BOR>

Borecznik, a, lm. I zool. (lophyrus pini) roślinniarka z rodziny pílarczy.

Borek, rka, lm. rkl I. p. Bór. 2. [Borkl, ów, blp.] pole między lasami a. wśród lasów.

Borenszyk, u, lm. I czcion. część składowa instrumentu. (p. Instrument). <? Nm. bohren = świdrować + Sztuka>

Borg, u, blm., [Bórg] I. kredyt: Wziąć, dać eo na B. B. umarł, a kredyt nie żyje. Prz 2. × zaległość, dług: Zeby wojsko w boru nie zostawało, następujące uchwalamy podatki Vol. <Nm. Borg>

Borgować, uje, ował I. od kogo, u kogo = brać na borg, na kredyt. 2. co komu = dawać na borg,

kredytować. 3. ×przen. czekać, namyślać ś., zwlekać, puszczać w odwołkę: On nie borguje, kto go zaczepi. Oss. 4. ×przen. darować, przepuszczać, pobliżać, oszczędzać, szczędzić, pardonować, folgować: Nie borgował zwyciężca i niewiastom. Nar. Żołnierz, rozjątrzywszy ś., nikomu B. nie chciał. Błaż.

Borgowanie, a, blm., czynność cz. **Borgować.** **Borgownik, a, lm. cy** ten, co borguje, i. j. bierzcie a. łaje na borg.

Borgowy przym. od **Borg, kredytowy, dłużny, czekający zapłaty:** Trzeba płać wojsku, w długą borgową służbę zaciągniętemu. Vol.

Borka, l, blm. garb. p. Sptawkl. <Nm. Borke = kora>

Borkan, u, lm. y p. Borkarnia.

Borkarnia, l, lm. e, Borkan fundusz, przeznaczony na wsparcia dla studentów akademii krakowskiej, pochodzący z zapisów. <Od nazwiska fundatora Borek>

[Borkun, a, lm. y] roś. nostrzyk, melilot lekarski. <?>

[Borkut, u, blm.] p. Burkut.

Borloch, u, lm. y gór. dziura, zrobiona świdrem przy poszukiwaniu rudy. <Nm. Bohrloch>

Bormaszyna, y, lm. y p. Wiertarnia. Zdr. **Bormaszynka.** <Nm. Bohrmashine>

Bormaszynka, i, lm. I I. p. Bormaszyna. 2. a. Borwelka noż. maszynka do borowania małych dziurek przy pomocy smyka, paska od maszyny itp.

† Bormistrz, a, lm. e p. Burmistrz.

[Borna, y, lm. y] p. Brona.

Borneol, u, blm. chem. kamfora, pochodząca z Borneo. <Od nazwy wyspy Borneo>

Bornit, u, blm. min. siarek miedzi z siarkiem żelaza, używany do otrzymywania miedzi. <Nm. Bornit, Fr. bornite>

[Bornus, a, lm. y] p. Burnus.

Borny, × Boraksowy, Borowy kwas, chem. związek boru z tlenem. <p. Bor>

† Boroczno, a, lm. a, † Boroszno obrok: Nie cięży swe B. koniowi. Prz. <Ukr. boroszno = mąka>

Borodka, l, lm. I bot. p. Pomórnik. <?>

Borogliceryna, y, blm. apt. związek chemiczny, powstający przy ogrzewaniu kwasu bornego z gliceryną. <Bor + Gliceryna>

† Boroszno, a, lm. a p. Boroczno.

[Borowacizna, y, lm. y] bagno górskie, mchem i krzewami porosłe. <BOR>

Borować, uje, ował świdrować borem, wiercić, drylować, szczeg. metale. <Nm. bohren>

Borowanie, a, blm., czynność cz. **Borować.**

× **Borowato** przys. nakształt boru: Zamknęły dostępy borowato i dziko krzewiemi kępy. Przyb. <BOR>

Borowica, y, lm. e I. nalewka z jagód borowicy: Borowice i dereniaki na jagody nalane. (Goł. 2. a. Szurzyna bot. (myrsine) roś. z rodziny borowicowatych.

Borowicowate rośliny bot. (myrsinaceae) rodzina roślin kwiatowych dwuliściennych.

[Borowicze, a, lm. a, Borowlec] borówka (sama roślina, nie jagoda).

Borowiczka, l, lm. I wódka jałowcowa, jałowcówka.

Borowiec, wca, lm. wcy I. mieszkaniac borów, puszc. 2. a. × Borys przen. człowiek dziki. dzikus, gbur, prostak, cham. 3. [B. a. Borowy, Boruta, Borownik] djabel, przebywający w lesie i tumaniący podróżnych. 4. [B, lm. wce] p. Borowicze.

Borowik, a, Im. I I. [B.] *nieświdź, mieszkarnie borow.* 2. [Borowiki, ów, bhp.] *borowiki* (jagody) 3. bot. a) p. Grzyb: Panienci za wysmakłym gonią borowikiem, którego pieśń nazywa grzybów pułkownikiem. Mick. b) B. polny a. zajęczy p. Siniak.

Borowina, y, Im. y I. [B.] = a) p. **Borowisko** Lud nazywa borowiną i pole po wykarczowanych borach. Pol. b) a. **Bór torf**: Pokłady torfu, nazywanego przez górali borowiną. Tat. 2. bot. p. **Borówka**. 3. lek. *muł, zawierający związki mineralne, używany do kąpień błotnych.* 4. min. *zwietrzalny margiel wapienny, kredowy, tworzący często głębę urodzajną: B. lubelska.*

Borowinowy przym. od **Borowina**: Kąpiele, okłady borowinowe.

Borowisko, a, Im. a. I. [Borowina] *grunt po wykarczowanych borach.* 2. [B.] *bór*: (Szutan) porwał i niesie po borowisku, po lesie. Pśń.

Borowizna, y, Im. y I. *rosła sosnowe, bór gesty.* 2. *rodzaj ziemi czarniawej nieżywej, leśnica.*

Borownia, i, Im. e *oddział fabryki, gdzie borują.* <p. Borować>

Borownik, a, Im. I I. [B.] p. **Borowiec**. 2. bot. p. Grzyb. 3. [B.] *roś. mącznica, baraniucha, borówka ścieląca ś., świnińska borówka.* <BOR>

I. Borowy I. przym. od **Bór**: Grunt B. Jagody borowe. Ciemne głębie borowe. Borowa a. sosnowa szyszka, przen. = *nic, helka-petelka, fraszka*: Mieć kogo za borową szyszkę. [Hej, chłopie B., szyszkami nadziaty!] (wyzwanie w zapasy). 2. przen. *dziki, odludny, nieokrzesany*: Straszdyło borowe = *brudas, niechłyj, rozczochraniec*. 3. † *Robota borowa = robota około barci w boru.* 4. [Pies B., suka borowa] = *wilk i wilczyca*: Św. Mikołaju, weź klucze od raję, zamknij borowemu psu i borowej suce pascekel **Borowy, ego**, Im. i rz. I. *dozorca boru, leśniczy.* 2. [B.] **Borowiec**.

2. **Borowy** przym. p. **Borny**. <p. Bor>

Borówczany przym. od **Borówka**: Przypomniała drewnianego dziadka do orzechów, pomalowanego borówczanym sokiem. Bał. <BOR>

Boróweczka, i, Im. Ip. **Borówka**; [Moróweczka]: Po boru chodziła, da boróweczki jada. Pśń.

Borówka, i, Im. I I. *bezcika z drzewa borowego czyli sosnowego.* 2. *część w Im. jagoda borówki bruszniczy.* 3. [B.] = a) o biedronce: Króweko, borówko, gdzie twoje wesele? b) *rodzaj trąbki myśliwskiej.* c) *pewna choroba letnia bydła.* 4. bhp. a. *Pszczoły zielone bart. = pszczoły w barciach, mniejsze i czarniejsze od pasiecznych.* 5. bot. = a) (vaccinium) *roś. z rodziny borówkowatych.* Gatunki: B. brusznicza a. Kamioneczka, Czerwienica, Borówka (v. vitis idaea); [Borusznica, Brusznicza], B. czernica a. Borowina, Czarno jagody (v. myrtillus); B. łochynia a. [Szalotka], Pijanica, Łochacze, Włochynia (v. uliginosum); B. żorawina a. Żorachwina (v. oxycoccus). b) *nazwa, dawana niekiedy mącznicy garbarskiej* Zdr. **Boróweczka**.

Borówkowaty bot.: Rośliny borówkowate (vacciniaceae) *rodzina roślin kwiatowych dwuliścianych a. plemię rodziny wrzosowatych.*

Borsuczy, Borsukowy I. przym. od **Borsuk**: Saddle borsucze. 2. *ze skóry borsuka*: Futro borsucze. Torba borsuca. Mick. 3. *przen. groźny, srog, nasrożony, marsowy*: Fukuę i zrobić borsuczają minę. Korz.

Borsuczyn, a, Im. y bot. (nonatelia) *roś.*

Borsuk, a, Im. I I. a. [Borczuch, Boreuch, Borciuch], **Jaźwlec** zool. (meles taxus) *zwierzę drapieżne z rodziny kun*: Głupi jak B. Prz. 2. *przen. człowiek wydatnych szcęk, splaszczonego nosa, małych oczu.* <Zap. Tur. porsuk>

Borsukowy p. Borsuczy: Torba borsukowa Syrok.

[Borszduk, a, Im. i] *kawał czerwonej baci, noszony na piersiach* <Nm. Brusttuch>

Borsztówka, i, Im. i **Bursztówka**

1. **Borf, u**, Im. y *część pokładu okrętu, statku wzdłuż jego brzegów, burta.* <Nm. Bord>

2. **Bort, u**, Im. y *kraw. przód munduru galowego.* <Nm. Borte>

Borta, y, Im. y *pow. tasma wełniana a. jedwabna, jako ozdoba przy robocie tapicerskiej u powozu.* <Nm. Borte>

Bortnica, y, Im. e I. † p. **Burtnica**. 2. [B.] *burta, ścianu rowu a. przykopu.* 3. [B.] *wózka drewniana listwa u śniigi wiatrakowej.* <Nm. Borte>

[Boruch, a, Im. y] *fartuch wełniany.* <Może Ukr. boruchatyj = kosmaty>

Boruchać się, a ś., ał ś. *kiwać ś., jak Żyd nad Talmudem.* <Od imienia Żydows. Boruch>

Boruchanie się, a ś., bhm., czynność cz. Boruchać ś.; Boruchy.

Boruchy, ów, bhp. p. Boruchanie ś.: Odprawić B. (= kiwać ś.).

[Boruczeć, y, ał] *nruczeć, ryczeć*: W lesie stało, liście miało; przysło do wsi, borucalo. (Zagadka o basach). <Dżwn.>

Borukać się, a ś., ał ś. p. Borykać ś.: Biedak borukał ś. ze swoją starością. Krasz. Była to zemsta za arendarza, co ś. z nim procesem borukał. Drz. <BOR>

Borukanie się, a ś., bhm. p. Borykanie ś.

Borukowaty wół = zadniemi nogami trącający ś. w czasie chodu. <?>

[Borusznica, y, Im. e] p. **Borówka**.

Boruta, y, Im. y I. [B.] m. a. ż. p. **Borowiec**; *djabel, djablica*; *przen. pokusa, bieda, nieznośnik, utrapienie, nieznośnica*: Żeby ś. jako można pozbyć tej boruty. 2. zool. = a) *drobny skorupiak polziemny.* b) (erebia). <BOR>

Borwelka, i, Im. I noż. p. **Bormaszynka**. <Nm. Bohrwell>

[Borykać, a, ał] *plondrować, szukać. przewracając do góry nogami.*

Borykać się, a ś., ał ś., Borukać ś. *wodzić ś. za bary, mocować ś., pasować ś., iść w zapasy walczyć*: Nagle wichry zwarty ś., porwały ś. w połę, borykają ś., kręcą. Mick. Borykał ś. z ciężkimi czasami i interesami. Orzesz.

Borykanie, a, olm. p. **Borykanie ś.:** Chociaż go na krok nie odstąpił na łowach, przecież tego borykania nie widział. Kacz. <BOR>

Borykanie się, a ś., bhm. a. Borykanie, Borukanie ś. *czynność cz. Borykać ś.*

[Boryki, ów, bhp.] *borykanie ś., zapasy*: Pastuch nuż w B. z kudłatym. <BOR>

Borys, a, Im. y I. × p. **Borowiec**: Tałałajstwa pełno u dworu, ale to same borysy, chłopiska ze wsi, ustrojone w barwę. Oss. 2. × *chleb grubny, razowy*: Kole go B. w zęby (= *zniewiesciał, nie chce już być chłopem*). Teraz i borysowi rad (= *szumiał, a teraz schował dudę w miech*) 3. [B.] *leśnik, borowy.* 4. [B.] *rodzaj grzyba.* 5. bot. p. **Goździeniec**. <BOR, ze slđ. do imienia Borys>

Borysz, u, lm. e p. Litkup: Pić B. = *częstować ś.*, *zapijać*. Mój B. (= do mnie należy dać litkupy). Czy zrobimy B.? (= czy dobijemy targu?). <Tat. barysz>

[**Boryszka, i**, lm. i, **Borzyszka, Buryszka, Burączka**] *rodzaj ziemniaków*. <Może właściwie Buraszka, od burej barwy>

Boryszkować, uje, ował *zapijać borysz*; *traktować kogo z powodu kupna a. sprzedaży*.

Boryszkowanie, a, blm., *czynność cz. Boryszkować*.

Boryszówka, i, lm. i *cylinder w aparacie gorzelniczym*.

Borzelička, i, lm. i a. **Barlerka** bot. (barleria) *ros. z rodziny rozdzielnokwiatowych*. <Dowolne przekreślenie nazwy niby Łć. barleria>

† **Borzenie, a**, blm., *czynność cz. Borzyć*. <p. Burzyć>

Borześląd, a, lm. y bot. (pohlia) *ros. z gromady mchów liściastych, z rodziny prątnikowatych*. <?>

† **Borzobohaty** (bor-zobohaty) *który ś. przedko zbagucil*: Kto chce być skorym i borzobohatym, wnet straci na tym. Klon. <Zap. z nazwiska Ukr. Borzobohaty>

† **Borzyć, y, ył** p. **Burzyć**: *Działa, miecze boryszące*.

Borzyn, u, lm. y bot. (fernelia) *ros.* <?>
[**Borzyszka, i**, lm. i] 1. p. **Boryszka**. 2. *osna kartowata*.

1. **Bosak, a**, lm. i 1. *człowiek bosy; zakonnik bosy*: Klasztor zakonników bosych a. Bosaków. **Na bosaka, Bosaka, Bosakiem, † Boskiem, [Bosą, Boską, Boskie, Boskiem, Bosonóz, W bosu]** przys. *boso, z golemi nogami*: Chodzić na bosaka. 2. w lm. *wozy, sanie, konie boso, niekute; łopaty niekute*. 3. w lm. p. **Bosiny**.

2. **Bosak, a**, lm. i *drąg z ostrzem żelaznym i z hakiem na końcu, oszka*: B. do przyciągania i odpychania łodzi, do rozrywania żagwi. <Nm. Bootshacken>

Bosakiem przys. p. 1. **Bosak**.

[**Bosakler, a**, lm. y] *ros. doronicum austriacum*. <Może Czes. bosakýr>

Bosański zł. *złodziejski*: B. szwargot. <Od krainy Bośni>

[**Bosą**] p. 1. **Bosak**.

[**Bosiek, ska**, lm. ski] p. **Bocian**. <BOĆ>

Bosiny, in, blp. a. **Bosaki** 1. *chodzenie boso*: Miał Bolesław cesarza boso przeprosić, lecz nie wspominają o tych bosinach pierwsi historycy. Nar. 2. *obrzędek u Żydów po śmierci blizkich krewnych, żydowskie święto zaduszne*. <BOS>

[**Boską**] p. 1. **Bosak**.

Boski 1. *pochodzący od Boga, Jemu właściwy, boży*: Rzeczy przyszłe wiedzieć jest rzecz boska. Lat. Boskim zrzędzeniem to ś. stało. Niezbądane są wyroki boskie. Zostawić kogo a. eo na boskiej Opalrności, na łasec boskiej, na opiece boskiej (= bez dozoru, opieki). Wola boska! (= *hal niech ś. co chce dzieje*). Dziwno są sprawy boskie! Skaranie boskie z tym utrapiońcem! Przykazania boskie. Stworzenie boskie. Umorusał ś., jak nieboskie stworzenie. Moc boska! (podziwiająco). Boska Dziecina. 2. *należący do Boga, tyżący ś. Jego*: Głos B. Potęga boska. Na rany boskie! uciekajmy eo kół wyskoczy! Gm.: Rany boskie, eo ja tu wzię! (= *na Boga! rety! gwałtu!*). Na zapytanie:

czyje to? Sandomierzanin odpowiada: naprzód boskie, potem moje. [Boskie słowo] = *wyrazy: Niech będzie pochwalony*. Imienia Boskiego nie chwali. Słow. (= *nie mówi pochwalonego*). Matka Boska. W naukach boskich i ludzkich biegły. Boskie, święte rzeczy przystojnie odprawuj. Obraza boska. 3. *podobny do Boga*: Nie człowiek tak boskiego nie ma, jako gdy drugim dobrze czyni. Skar. B. Platon = *bogom podobny, przez bogów natchniony*. 4. *przen. cudny, cudowny, przedziwny, zachwycający, wspaniały*: Wymowa, harmonja boska. Ir.: I miał na twarzy taki wyraz B., jak ten, co wiersze pisząc, liczy zgłoski. Słow. 5. [B. kamyk] *cuprum alumin.* 6. [Boska obraza] *wódka*. **Po bosku** przys. = *jak Bóg, bosko, po bożemu*: [Po bosku pozdrowić] = *pozdrowić wyrazami: Niech będzie pochwalony*. <BOG>

[**Boskie**] p. 1. **Bosak**.

† **Boskiem** i [B.] przys. p. 1. **Bosak**. <BOS>

× **Boskiet, u**, lm. y *galk*: Pomiędzy klombami kwiatów, boskietami krzewów i kępami starodrzewia. Pol. <Fr. bosquet>

Bosko przys. od **Boski**. <BOG>

Boskość, i, blm. rz. od **Boski, bóstwo**: B. w sobie czuje, już jej ziemia zbrzydła. Przyb.

Bosman, a, lm. owie fl. *pomocnik, zastępca szypa, czeladnik zeglarski*. <Nm. Bootsmann>

Bosmanka, i, blm. fl. *zawód basmana*.

Boso przys. od **Bosy**: Kto B. chodzi, nikomu nie szkodzi. Prz. (*na bosaka*). <BOS>

Bosonogi p. **Bosy**: *Zaledwie poznać ją mogłem w bosonogiej istocie, sukienką zszarzaną okrytej*. Krasz. <BOS + NOG>

[**Bosonóz**] p. 1. **Bosak**.

Bosonózka, i, lm. i *dziewczyzna boso chodząca*: Zręczniejsz skaczą bosonózki. Od. „B.“ = *tytuł powiastki*.

[**Bosorka, i**, lm. i] *przewisko na kobietę*. <Węg. boszorka = czarownica, jedza>

Boston, a, lm. y 1. *rodzaj gry w karty*: B. prosty. B. z wistem. Soia B. = (w grze w bostona) = *gram sam, bez pomocy*. 2. *rodzaj tańca*: Bostona, tylko, że ja bardzo źle tańczę. Es. <Od nazwy miasta Ameryk. Boston>

[**Bosula, i**, lm. e] *nazwisko krowy*.

× **Bosurman, a**, lm. ie p. **Bisurman**. <p. Bisurman>

Boswelja, i, lm. e bot. p. **Wonilan**. <Od nazwiska pisarza Ang. Boswell † 1795>

Bosy 1. a. **Bosonogi** *nieobuty*: Karmelita B. Bosa noga = *gola*. B. elegant. Prz. To ci elegant, boso ślady robi. 2. *niekuty*: Koń, wóz B. Sanie boso. Koto boso. Łopata bosą (*bosaki*). 3. żart.: Ilerbata bosą = *bez rumu*. 4. zł. *goby, ubogi*. [**Bosą, W bosu**] p. 1. **Bosak**. <BOS>

Boś, bodzle, bódł p. **Bodnąc**. <BOD>

Bośnia, i, lm. e zł. *szpital*.

[**Bośniak, a**, lm. cy, **Boźniak**] *ulam, lekki kawalerzysta*. <Od nazwiska krainy Bośnia>

† **Bot, a**, lm. y p. **But**. Zdr. † **Botek**. <p. But>

Botaniczny przym. od **Botanika**: Ogród B. Muzeum botaniczne. Geografja botaniczna. <Gr. botaniké przym. (dom. téchné = nauka)>

Botanik, a, lm. cy, **Botanista** *oddający ś. botanice, biegły w niej*.

Botanika, i, blm. 1. *nauka o roślinach, roślinoznawstwo, zielnictwo*. 2. *ogród botaniczny*.

Botanista, y, lm. ści p. **Botanik**.

Botanistka, i, lm. i *forma ż. od Botanista*.

Botanizować, uje, ował zajmować *ś. botanikę, zbierać rośliny, herboryzować*: W turystę *ś. ba-wię...* botanizuje. Fred. A. Niekiedy polował lub ryby łowił, botanizował, kamienie zbierał. Jeż.

Botanizowanie, a, bfm., czynność cz. Botani-zować.

Botanologja, i, bfm. akademickie, ściśle nauko-we studia nad własnościami ziół. <Gr. botánē = roślina + -logia = -znawstwo>

†**Botek, tka, lm. tkl p. Bot.**

†**Botforty, ów, blp. i. długie buty do jazdy. 2. długie cholewy skórzane a. ceratowe, wdziewane na kamaszki a. trzewiki, używane w mniejszych tea-trach, zamiast prawdziwych botfortów.** <Fr. bot-tes-fortes>

†**Botliwy p. Badliwy.** <BOD>

†**Botloch, u, lm. y p. Badetuch.** <Nm. Badla-ken>

†**Boton, u, lm. y p. Buton:** Dwadzieścia gu-zów czyli botonów. Gół. <p. Buton>

[**Botoryć, y, ył**] *szczebiotać* (o dziecku, poczy-najęcy mówić). <?>

†**Botrjogen, u, bfm., gór. siarczan żelaza.** <Now. z Gr. bōtrys = winne grono + -genēs = -rodny>

†**Botuch, u, lm. y p. Badetuch.** <Nm. Bade-tuch>

Botwina, y, lm. y p. Boćwina. Zdr. Botwinka. <p. Boćwina>

Botwinia, i, lm. e p. Burak: Ten aksamit traw będzież to mak i botwinie? Miek.

Botwinka, i, lm. i p. Botwina.

Botwinko, a, lm. a, Zmlnda bot. (blitum) *roś. z rodziny komosowatych.*

Botwinkowy bot.: Amarant B. p. **Amarant.**

[**Bouhar, a, lm. y**] *pastuch*: Dochodziły głosy bouharów, pasących na tej oddalonej poloninie. Turcz. <Rum. bouar = pasterz wołów, od bou = wół>

[**Bowdur, a, lm. y p. Böldur.** <p. Böldur>

[**Bowe sa!**] *w. na woły, kierując z miejsca na lewo* [na kśóbkę]. <Może Dnm. boben = w górę + Sa>

Bowlm sp. *bo, albowiem, dlatego że, ponieważ*: W mieście było niezwykle ludno, przybyliśmy B. w piątek, a to jest dzień targowy. Sienk. <Bo + Wiem>

[**Bowik, a, lm. i**] p. **Bób i Bobik.** <BOB>

Bozła, i, bfm. dziec. a. piesz. i. Bóg: Jak Bo-zię kocham, będziemy skompromitowane. Prus. 2. *obrazek, figura święta, obraz święty*: Pocałuj bożię! Zdr. **Boziuchna.** <BOG>

[**Bozlać, a, a!**] p. **Bozkać:** Boziuj me hań, ka mi skóry nie dostaje.

[**Bozlanie, a, bfm.**] *czynność cz. Bozlać.*

Boziuchna, y, bfm. p. Bozla: Zrobię żłobek i Boziuchną w nim złożę.

[**Bozkać, a, a!**] p. **Bozkać.**

[**Bozkanie, a, bfm.**] *czynność cz. Bozkać.*

[**Bozym, a, lm. y**] *modrzew.* <p. Brzém>

[**Bozkać, a, a!**, **Bozkać, Bozlać**] *dziec. całować* <p. Buzia>

[**Bozkanie, a, bfm.**] *czynność cz. Bozkać.*

[**Boźniak, a, lm. i**] p. **Boźniak.**

†**Bożny p. Wożny.** <Może pierwotnie ob(w)oz-ny>

†**Boż, a, o p. Boży.** B. Sz.

×**Boża, y, lm. e p. Bogini:** Wiadomo ci wszyst-ko wiedzącej boży, Olimpu królownie. Słow.

[**Bożak, a, lm. i**] *świętojańskie, zadatek, dawany służącym przy umowie, in. [boży pieniądz].*

[**Bożatko, a, lm. a**] *nieboraczek, niebożatko.* <Czes. božátko>

×**Bożatko, a, lm. a, p. Bożę.**

×**Bożec, żca, lm. żce p. Bożek:** Miłość, ten okrutny B. Stasz. Godzinę walki B. zapowiadał krwawy. God. (= Mars).

Bożeczek, czka, lm. czki i. × p. Bożek: Koło nas leśne skaczące boginki, bożeczki, powtarzały cichucho wieśniackie piosneczki. Nar. Kwiliły powypędzane ze świątyni litewskie bożeczki. Sienk. 2. [B.] p. **Bóg.**

Bożek, żka, lm. żki i. a. × Bożec bóg pogański, bożyszcze; balwan: Złoto jest B., któremu *ś.* wszyscy kłaniają. Boh. B. miłości. Bożki do-mowe (= penaty). 2. † *nabożniś. Mącz. Zdr.*

× **Bożeczek.** Zgr. **Bożysko.**

×**Bożenarodzeniowy** przym. od **Boże Narode-nie:** Zabawy bożenarodzeniowe. Karł. <BOG + Na + ROD>

Bożeniek, nka, lm. nki] p. **Bóg.**

×**Bożę, ęcia, lm. ęta, × Bożatko, † Bożyszcę,** [Bodzlę] *i. mały, młoty bożek:* Wiosna razem przywidzie bożąt poczet słodki, i żarecki ucieszno i wdzięczne chychotki. Nar. 2. przen. *szczęśliwiec, pieszczoszek fortuny, gagatek, opływający we wszystko:* Rozpieszczone B. za lada powiewem niewdzięcz-nym midleje. Oss.

×**Bożkować się, uje ś., ował ś. udawać poboż-ność, być świętoszkiem.**

†**Bożkowanie, a, bfm., czynność cz. Bożkować ś.:** Chytrek prośba, bożkowaniem i pochlebstwem narabia. Klon.

Bożnica, y, lm. o p. Bóżnica. Zdr. × **Boż-niczka.**

Bożniczka, i, lm. i p. Bożnica.

Bożniczy p. Bóżniczny. Bożniczy, ego, lm. owie rz. dozorca, przelożony bóżnicy.

×**Bożnik, a, lm. cy deista, w Boga samego wie-rzący.**

†**Bożny pobożny.** <BOG>

†**Bożocielski** przym. od **Boże Ciało:** Dzień B. Baz. <BOG + CIAŁ>

×**Bożoczłowieczy w połowie boski, w połowie człowieczy:** Bożoczłowieczym tu czynem duch tylko zwycięża. Krasin. <BOG + Człowiek>

Bożodajnia, i, lm. e a. Ciernian bot. (alhari) *roś. z rodziny motylkowatych.* <BOG + DA>

Bożogroba, y, lm. y, Bożogrobiec kanonik Grobu Bożego, Templariusz: Bożogrobecy w Mie-chowie = *Miechowici.* <BOG + GRZEB>

Bożogrobiec, bca, lm. hey p. Bożogroba.

Bożogrobski *tyczący ś. zakonu Bożogrobców:* Kanonik B. Przen.: Żołnierz B., częstochowski a. papieski, odpustowy = *niedołężny, niebitny, malowa-ny, od paruby.*

Bożorodny i. × z Boga rodzący ś. 2. × przen. obfity z łuski bożej: Plon B. 3. × **Bożorodna** (dom.: matka) = *Boża rodzicielka, Bogarodzica.* 4. bot.: Latorośl bożorodna p. **Bylca.** <BOG + ROD>

Bożorożec, żca, lm. żce bot. p. Kozleradka. <BOG + ROG>

Bożowonlowate a. Wonnokrzewowe rośliny bot. (diosmaceae) *rodzina roślin kwiatowych dwuliśc-kiemnych.* <BOG + WON>

Bożowoniowe rośliny bot. (diosmeae) *plemię rodziny marzanowatych.*

Bożowoń, a, lm. e a. Bożywoń, Załotnia, Won-ny krzew, Smrodliwiec bot. (diosma) *roś. z ro-dziny bożowoniowatych.*

†**Bożstwo, a, lm. a p. Bóstwo.** <BOG>

Boży, †**Boż**, × **Bogowy** l. przym. od **Bóg**, *bo-ski, Pański*: Syn B. Kościół B. Wątpi o tym Kościół B. Prz. (= *nie chce mi ś. wierzyć temu*). Świat ś. na wierne boże oburzył. Skar. Sługa B. = *ksiądz, zakonnik; człowiek z pokorą Bogu oddany*. Dom B. = *kościół, świątynia*. Służba boża = *msza, nabożeństwo*: Grosz zanieś na służby Boże. Syrok. Synowie boży = *wierni, wybrańcy boscy*. Śpiewak B. = *od Boga zesłany* (o słowiku). Adamie, ty B. kmieciu. Bogar. Stworzenia boże (= *istoty żyjące*). Baranek B. × **Nadzieja boża** (= *w Bogu*): W nadzieję bożą żołnierzy zachęca, budzi: Chr. [Nie mieć kogo za bożą podszewkę]. Prz. (= *za hetkę-petkę*). Słowa boże = *jakby od Boga pochodzące, złote*. Opatrzność, moc, chwała, łaska boża. Za łaską bożą. Za pomocą a. z pomocą bożą. Czekać zmiłowania bożego (= *opuściwszy ręce, zdać ś. na los szczęścia*). Duchu, Światło Boże! gołąbko Syonu! Miek. Sprawy boże. My z bożej łaski Król Polski. Wieszcz z bożej łaski (= *z natury*). Oddajcie, co jest cesarskiego, cesarzowi, a co jest bożego, Bogu. Niech ś. dzieje wola boża! (= *niech ś. dzieje, co chce*). Dalej, w imię boże! Zrządzenie, miłosierdzie, błogosławieństwo boże. Że go tam wilki nie zjadły — zmiłowanie boże! Sienk. Kara boża. Kara boża a. skaranie boże a. skaranie z kim, z czym = *kłopot nieznośny, utrapienie, krzyż Pański*: Kara boża z tym człowiekiem. × Kara boża na mnie ten człowiek, a. × Kara boża mi z tym człowiekiem. Oss. Bojaźń boża jest początkiem mądrości (= *bogobojność*). Atyla, bicz B. Palec B. = *dowód sprawiedliwości Boga, dopuszczenie boskie*: Widać w tym wypadku palec B. Żart.: Boże poszycie = *czupryna*: Wziąć kogo za boże poszycie. Żart.: Wola boża = *porządki*: Poczuli do niej bożą wolę. Dar B., dary boże = *dostatek, a szereg. pożywienie, żywność*: Spożywać dary boże. [B. dar a. dar B.] = *chleb*. Słowo boże = *ewangelia, kazanie*: Głosić słowo boże. Dziś żal pod strzechę nosę w bożym słowie! Słow. Nie samym chlebem człowiek żyje, ale i słowem bożym. Żona nierządna, gdy jej zewsząd niosą, mniema, by jej to padło z nieba bożą rosą (= *z nieba spadło, darmo przyszło*). Sądy boże = *ordalja*. 2. *jakim go Bóg stworzył*: Cały świat B. Nie wiedzieć o bożym świecie (= *nie a nic*). Piękna Franusia o bożym świecie tego nie rozumie. Chodź. (= *zupelnie*). × Boże stworzenie = *człowiek nie człowiek; ni to, ni owo*. Boże ciele = *człowiek ograniczony, do niczego*. Osiołek B. = *niewuk, leniuch*. Cały boży rok, cała boża noc itp. = *calu-teńki, jak długi*: Kot cały B. dzionek leży za piecem. Cały B. rok czekał. Całą bożą noc grano. Każdy B. dzień, rok itd. = *codzień, dzień w dzień, co rok itd.*: Każdy B. dzień deszcz. Żadna boża noc nie minęła, żeby... 3. *Chrystusowy, Jezusowy, Pański*: Matka Boża. Święta Boża rodzicielko! Boże Narodzenie (= *gody*). Wigiłja Bożego Narodzenia. Sw. Barbara po lodzie, Boże Narodzenie po wodzie. Prz. Zielone Boże Narodzenie, biała Wielkanoc. Prz. Przen. [Boże Narodzenie] = *wczta, bankiet*. Mróz a. zimno, jak na Boże Narodzenie (= *bardzo zimno*). Boża Męka = a) a. [Boże męki, zdr. *Boza męka*] krzyż przytrożony, figura: Już jemu isę pod bożą męką (= *z torbami, po proszonym, zszudzić*). Przyjdzie gdzieś pod bożą męką żyćie zakon-czyż (= *w nędzy, bez własnego kąta*). Pogrzeb pod bożą męką (= *na rozstajnych drogach*). On nie wart, aby go nawet pod bożą męką pogrze-

biono. Prosto w okienka będzie boża męka, że-by Bóg łaskawy patrzył w nasze sprawy. Len. Samo ś. zło o bożą męką rozbije. Prz. (= *mocą zasług Chrystusa*). b) ryb. = *rodzaj sieci, podobnej do saka*. Grób B. Jak bożego grobu bro-ni, strzeże (= *jak oka w głowie*). [Boże wstą-pienie a. stąpienie] = *Wniebowstąpienie Pańskie* Boże Ciało. Uroczyść Bożego Ciała. Na Bo-że Ciało żytko zakwitało. Prz. Leć jak szewe na Boże Ciało. Prz. Wystroń ś., jak na Boże Ciało. Prz. [Boza rodzicka] = *Bogarodzica, Matka Boska*. 4. *oddany Bogu, pobożny, bogobojny, świątobliwy*: Krzyżak ś. wznosił na facjacie, i człowiek B. mieszkał w tej chacie. Syrok. 5. *poczujący, przykła-dny, podobający ś. Bogu*: Boża czeladka. 6. † *szczęśliwy, dobry*: W B. czas! a. w bożą godzinę! = *szczęść Boże!* Idź tam w B. czas, w bożą godzinę. Krzyknie na żołnierzy, żeby ś. w B. czas potykali. Biel. M. 7. *Pokój B.* = *prawo kościelne średniowieczne, zabraniające po-jedynków w pewne dni*. 8. [B. pieniądz] p. **Bo-zak**. 9. [Boża rola] *cmętarz*. 10. [Boża wola] = a) *wielka choroba* (epilepsja). b) *roś. cynanchum vincetoxicum*. 11. [Boże drzewko] = a) *choinka, jod-lka na Boże Narodzenie*. b) [Chłopskie (= męskie) boże drzewko] = *roś. artemisia abrotanum*. c) [Babskie (= żeńskie) boże drzewko = *białe* (artemisia pontica). 12. [Boże liźko] *folia farfa-rae*. 13. [Boże obiady, obiady] *dawane w rocznicę czyjejs śmierci a. w dzień pogrzebu* (stypa). 14. [Bo-że ptaki] = *bocian, skowronek, jaskółka i słowik*. 15. [Boże rany] = a) *zwycaj bicia różgą dziewcząt przez chłopców w wielki piątek*. b) *biczowanie ś. w piątce po klasztorach*. c) *uderzenie dzieci różgą w wielki piątek*. Por. [Płacobóg]. 16. [Boże robaki] *pszczo-ły*. 17. [B. prątek] *pirom, strzałka piorunowa* (belemnit). 18. bot.: a) *Boża trawa a. Boża trawka p. Trawka*. b) *Boże drzewko p. Bylica*: [Wianeczek z bożydrzewka]. c) *Len Bożej Matki p. Lnica*. d) *Włoski Bożej Matki p. Włosek*. 19. lek.: † *Każń boża p. Padaczka*. 20. zł.: B. grobek = *kościół*. 21. zool.: *Boża krówka p. Eledronka*. Po bożemu przys. = a) *jak Bóg przy-kazał, bogobojnie, poczcivie*: Żyć po bożemu. b) *jak Bóg przykazał, szczerze, nieobłudnie, szumienne, otwarcie*: Powiedzmy sobie po bożemu, trzyma-cie rzecz cudzą.

Bożybyt, u, lm. y bot. (ambrosia) *roś. z rodzi-ny złożonych*. <BOG + BY>

†**Bożyc**, a, blm. *Syn Boży*. Bogar.

†**Bożyca**, y, blm. *Bogarodzica*.

†**Bożyciolkowie**, ów, blp. *kanonicy regularni la-teraneński w Krakowie*. <Od Boże Ciało>

[**Bożyczek**, czka, lm. *czkowie*] p. **Bóg**: O mój Boże, Bożycu!

†**Bożyczka**, l, lm. l *boska, ubóstwiona*. <BOG>

Bożyć się, y ś., ył ś. l. *staować ś. boskim*: Sam to czułem, że ś. praca boży. Pol. 2. × *świad-czyć ś. Bogiem, wyznawć imienia boskiego, przysię-gać Bogu, zaklinać ś.*: Bożyć ś., że nie winien. Sienk. 3. × *oddawać część Bogu, korzyć ś. przed Bogiem*: Bóg, zdarszy z grzbietu hardzego pur-pura, temu ja, co ś. nisko przed nim boży, nad spodziewanie wszystkich ludzi włoży. Pot. 4. × *upokarzać ś. jak przed Bogiem, bić czołem, płasz-czyć ś., prosić na Boga*: Przed śmiercią darmo B. ś., płakać, prosić, klękać. Pot. Cezar widzi, że ś. ów nie boży, lecz śmierci życzy. Chr.

Bożydar, u, lm. y bot. l. (gundelia) *roś*. 2. p. **Włetrznik**. <BOG + DA>

Bożyględ, u, lm. y bot. p. **Bożykwiat**. <BOG GLEND>

[Bożykać, a, ał] lamentować. <Mówić: Boże! labodzić>

Bożykwiat, u, lm. y a. Bożyględ bot. (dodeca-theon) ros. z rodziny pierwiosnkowatych. <BOG+K WIT>

Bożyllst, u, lm. y bot. (phyllis) ros. <BOG+LIST>

†Bożymię = w Imię Boże. <BOG+I(M)>

Bożysko, a, lm. a l. p. Bożek. 2. † p. Bożyszcz. <BOG>

[Bożysty] boży: Co B. dzień = codzień, dzień w dzień, każdy boży dzień.

Bożyszcz, a, lm. a l. a. †Bożysko bałwan, posąg fałszywego boga, bożek: Tego dziwoląga jak B. jakie szanowali. Przen.: bóstwo, ideał: Ona jest bożyszczem moim. 2. † świętynia pogotowska.

†Bożyszczę, ęcia, lm. ęta p. Bożę: Latona z oczu Junonie zejść musiała, ze dwójgiem bożyszcząt na łonie. Zehr.

Bożywoń, a, lm, e bot. p. Bożowoń. <BOG+WON>

Bożyżył, ów, blp. bot. nazwa dawana roślinie: kozieradka boża trawka (trigonella foenum graecum). <?>

Bób, obu, lm. oby l. bot. = a) (faba) ros. z rodziny motylkowatych i jej nasiona. Gatunek: B. zwyczajny a. Bóber, Bober, [Bóbr, Bobr] (f. vulgaris); odmiana jego: B. koński (f. vulgaris equina). b) B. św. Ignacego p. Ignacja. c) B. drzewny a. Wiślibób (connarus) ros. d) B. kamienny a. Tyczna wyka (anagris foetida) ros. z rodzaju wyżyżenu. e) B. kartagieński p. Drzewlibób. f) B. słodki a. Słodlin, Słodziszek, Słodki korzeń, B. świętojański, Strączki świętojańskie (glycine) ros. g) B. turecki p. Fasola. h) B. wodny a. egipski p. Nurzybób. Przen.: Dać komu bobu = a) szturchnąć go knykciem wielkiego palca, b) dopiec mu, nawarzyć mu piwa, dać mu ś. we znaki: A jak nas tu przydybią? daliżby nam bobu! 2. kreska, galka wyborcza: Los mi przejrzał czarnego bobu. Pot. (= oszczędził mi nieszczęścia). 3. jak bobu = bardzo wiele, jak piasku: A było tam tych dzieciaków jak bobu. Kacz. 4. dółek a. plama czarna na zębach końskich: Końskie zęby są brudne, niegładkie, mając dołki bobem końskim zwane. Kluk. Zdr. Bobek, Bobik, [Bowik]. <BOB>

Bóber, bru, lm. bry l. bot. p. Bób; żart.: Z bóbrzem po Pocięjowie chodzi. Prz. 2. in. zuber, żaba (o dziecku) = malec, malchstwo: Taki B. i już ś. stawiał

[Bóberek, rku, lm. rki] bób mały.

Bóbr, bobra, lm. bohry, [Bober] l. zool. (castor fiber) duże zwierzę szczirowate z rodziny tego samego nazwiska: Płakać jak B. (= rzewnie). Okupić ś. jak B. strojami (= okupić ś. bardzo drogo). 2. [W bobra] gra dziecica. 3. kuśn. = a) B. morski p. Wydra. b) skórka z bobra: Jak masz bobra, to sprawa dobra. Prz. (= jeśliś bogaty). c) Bobry rzeczne = futro z bobrów włościwych (castor). Bobry morskie = futro z wydry morskiej. <BOBR>

[Bóbr, u, lm. y] p. Bób.

[Bóbrowy] p. Bobrowy: B. olejek a. Bombrowa esancyja = tinctura castorei canadensis.

×Bócleczek, ozka, lm, czki p. But.

×Bóclka, a, lm. l p. But.

×Bóclna, y, lm. y p. Buclna.

×Bóclsko, a, lm. a m. i ni. p. But.

[Bóduła, l, lm. e] p. Boduła.

Bóg, Boga, Boże, w Bogu l. blm. = a) istota najwyższa, twórca i rządcą uszech rzeczy, Najwyższy, Wszechmocny, Stwórca, Pan, Pan zastępów, Król królów: Wszechmocny Panie, wiekiusty Boże, kto ś. Twym sprawom wydziwować może! Kochan. B. Ojciec, Syn Boży, Duch św. Spocząć w Bogu, oddać Bogu duszę. Stanąć przed Bogiem a. pójść do Boga = umrzeć. On już dawno w Bogu spoczywa (= już dawno umarł). Nieboszczyk, niech tam z Bogiem spoczywa, zawsze mawiał... (= Panie, świeć nad duszą jego). Święty Boże, święty moczny, święty a nieśmiertelny. Pśń. Święty Boże, rz.: Przejdzie wół, chociażby i jednej trawki nie uszkodził, właściciel wołu, święty Boże nie pomoże, musi morgę roli zorać. Wilk. Bogiem a prawdą, to ja wcale ochoty nie mam (= jeśli mam prawdę powiedz). Bogu ducha winien = a) w rzeczy nie zawinił. b) niewiniątko, obłudnik. Żyje tam, ma tam jak u Pana Boga za piecem (= bezpiecznie, szczęśliwie). Pojednać ś. z Bogiem (= wypowiedzieć ś.). Czy ty masz Boga w sercu, tak ś. ze mną obchodzić? (= sumienie). Co u Pana Boga! a. co u Boga Ojca! (= co to takiego! co u licha! co u diabła!): Peham—co u Pana Boga?—drzwi ś. nie otwierają! Nie ujdiesz kary, jak B. na niebie a. w niebie! (= jak amen w pacierzu). Jak B. w niebie, tak koniecznie B. nas wcieli w drugie ciało. Krasin. Przysięgam Bogu a. B. świadkiem a. Bogiem ś. świadczyć a. B. widzi a. jak mi Bóg miły a. jak Boga kocham a. klnę ś. Bogiem, żem niewinny! (= dalebóg). Widzi B., dalibóg, żem cię nie poznała. Pśń. Niech mię B. ciężko skarże, jeżeli to prawda, żem winny! Dopełnić wszystkiego, tak mi Panie Boże dopomóż! Żeby cię B. skarzał za moją krzywdę! Boże mych przodków, o wielki Jehowo! Syrok. Boże Abrahamów, Izaaków, Jakubów. B. wie a. Pan B. a. B. to racy wiedzieć a. Pan B. racy wiedzieć = niewiadomo: B. wie, kiedy to będzie. Złazą ś. B. wie skąd. B. wie odkąd (= od świętej pamięci). ×Na św. B. wie. Prz. (= nigdy). Co daj Boże zdrowie, przys. = wysmieniecie, co ś. nazywa, jak niemożna lepiej: Wypałem ś, ubawiłem ś. co daj Boże zdrowie. Panie Boże dopomóż! a. Boże dopomóż! a. Szczęść Boże! Żegnaj, Boże! Pomaga B., księżę plebanie. Korez. Pomaga B., rz.: I pomaga B. nie dałbym za to (= niczym nie dał). Dzięki Bogu! a. Bogu dzięki! a. chwala Bogu! a. Bogu chwala! Dzięki Bogu, nie mam ś. na co uskarżać. Bogu dzięki, uratowaliśmy go przecie! Byłeś w gorączce, ale dzięki Bogu, dziś ś. choroba stanowezo przesila! Syrok. B. zapłać! a. Panie Boże zapłać! B. wam zapłać za wasze dobre serce! Za two serce niech ci B. zapłaci. Rom. B. zapłać, rz. = a) podziękowanie: Szkapata nie stoi za B. zapłać. Jaki pomaga B., taki B. zapłać. Prz. Za B. zapłać niewiele kupisz. Prz. b) [B. zapłać a. szczęść Boże] = kapitał u burki, kapiszon. Co daj Boże, a. co daj Boże, amen. Dałby to B.! Niech mu B. da niebo! B. go powołał do siebie a. zabrał go ze świata (= umarł on z woli boskiej). Idź z Bogiem. Z Panem Bogiem! Niech Pan B. opatrzy, dziadku, samiśmy nie bogaci. Niech cię B. ma w swej opiece. A toś ś. spisał, niech cię Bóg ma w swej opiece! (= niech cię Pan B. sekunduje, niech cię nie znam). A B. z tobą! nie zawracaj mi głowy. Już pojechali... niech ich B. prowadzi. Słow. B. was żegnaj, krwawe boje, nie cierpią was struny moje. Gdyby tak, czego Bo-

że broń a. uchowaj, chowaj Boże, a. nie daj Boże, zachorował! Uchowaj Boże, a. broń Boże! = *wcale nie, bynajmniej, gdzie tam!*: Czyś to ty zrobił mu tego figła? — Uchowaj Boże! A niech mię B. broni a. zachowa, zechym miał ojca obrazić! Niech cię B. broni a. zachowa, żebyś nas miał zdradzić! (= *pamiętaj, żebyś nas nie zdradził*). Bój ś. Boga a. na Boga, dla Boga, cożes ty narobił! (= *zastanów ś.*). A jak ty ś. Boga nie boisz, znęcać ś. tak nad bliźnim! Zaklinać ś. na Boga. Zaklinam cię na Boga, powiedz! Nie daruję, jak B. żywy! †Prze Bóg p. Przebóg. O dla Boga! a. przebóg a. przez B. żywy. Poczujcie ś. prze B. żywy, jakoście daleko od enoty odstąpili. Skar. Wdzięczy ś., Boże odpuść a. Panie odpuść, jak młoda panienka! Daj go Bogu, dajże go Bogu = *no no!*: Daj go Bogu, jak WPan czerstwy! Żal ś. Boże a. pożał ś. Boże dać mu co do roboty, bo wszystko zepsuje. Staję, patrzę: wielki Boże! przede mną szczere pole. Rom. × Na Boga Ojca = *bez miłosierdzia*: Zdzierają nas na Boga Ojca. × Z Bogiem sądz, przedawaj, czyni (= *jak B. przykazał, sumiennie*). To nie po Bogu (= *niepoczczenie*). × Do Boga, przys. = *podostałem, do zbytku*: × Do Boga tam doktorów. Mojżesz był Faraonowi bogiem, ze strony dobrodziejstwa. Gil. U niego szkatuła, pieniądze, brzuch są bogiem (= *bożyszczem; wierzy w nie, holduje im*). Gość w dom, B. w dom. Prz. Jak Kuba Bogu, tak B. Kubie. Prz. Kto z Bogiem, B. z nim. Prz. Na kogo B., na tego i wszyscy święci. Prz. Kiedy trwoga, to do Boga. Prz. Jakby z Bogiem trzeciego dnia gadał (= *chce uchodzić za świętego*). B. nie opuści, kto ś. nań spuści. Prz. Lepiej później z Bogiem, niż prądzę z diabłem. Prz. Więcej B. ma, niż rozdał. B. dał, B. wziął. Kogo Pan B. chce ukarać, to mu rozum odejmie. Prz. Człowiek strzela, Pan B. kule nosi. Prz. Lekarz leczy, B. uzdrawia. Prz. Boga wzywaj, a ręki przykładaj (= *módl ś. a pracuj*). „Ostanice z bogu“, odpowiadają: „Z bózenkę“. „Panu Bogu“ (powitanie). [Ani daj Boże a. nie daj Boże] = *ani sposobu, ani weź*. [Boga chwalić a. chwalić Boga] = *bogu dziękci*. b) *Najświętszy Sakrament, Pan Jezus, wziętyk*: Ksiądz idzie do chorego z Panem Bogiem. 2. Im. *hogi a. bogowie bóstwo poganiście; bożek, bożyszczce*: B. słońca. Bogowie opiekunicy, podziemni. Przen.: Szukać cudzych bogów (= *udawać ś. do osób dalszych z pominięciem bliższych*). [Na te bogi] = *na szczęście*: Na te bogi, żem miał kij w ręku. Bogowie, przen. = *przypadek, los, traf*: Porwałem ś. i pytam, kierując ś. ku drzwiom: kogo mi bogowie przyprowadzili? Skąd bogowie prowadzą? Bogowie (a. djabli) go widzą, skąd bierzcie pieniądze. Zdr. [Bożeczek, Bożenek, Bożyzek]. <BOG>

1. Bój, oju, Im. oje 1. *bitwa, walka, potyczka*: B. zacięty, krwawy, zażarty, gwałtowny, zwycięski. Wygrać bitwę wstępny bojem. Zdątny do boju i do pokoju. Prz. Wszczęć, toczyć B × B. wewnątrzny = *wojna domowa*. 2. † *po-bicie kogo, razy, uderzenia*: Gdyby kto komu czynił gwałt, B., rany... St. Lit. <BI>

2. Bój, oja żart. tylko w wyraż.: Mieć boja = *mieć stracha, bać ś.*: Już to wszystkie niewiasty mają boja. Dowiedziawszy ś. o powrocie rywalki, zachorowała na małego boja. <BOJ>

[Bójaczka, i, Im. i] p. Klerzanka.

×Bójczy zabójczy, srog: Miecz B. <BI>

×Bójk, a, Im. i p. Bojk.

Bójka, i, Im. i 1. *walka, bitwa na kije, pięście*: B. uliczna. Staczać bójki. 2. p. Klerzanka.

<BI>

[Bójnia, i, Im. e] *bydlóbójnia, szlachtuz*.

[Bójny] *bojaźliwy, lekliwy, tchórzliwy*. <BOJ>

Ból, u a. ×olu, Im. e a. ×ole 1. lek. *pobudzenie nerwu czulnego, połączone z uczuciem cierpienia, boleńie*: B. głowy, zębów. Lekarstwo od bólu zębów a. na B. zębów. B. ostry, kłujący, przeszywający, strzykający, tępy, gniotący, łamiący, srogi, nieznosny, nie do wytrzymania. B. łapie, chwytła, nie ustaje. Mieć, czuć B. Doświadczać bólu. Cierpieć na B. głowy. Powiedziała co w bólach? Słow. (na torturach). Kiedy ją bóle targaly zabójcze, wołała: ratuj mię, mój ojczel! Słow. B. milczec nie umie. Prz. Uśmierzyć, ukoić B. Jęczeć z bólu. Bóle między zymiesięczkowe (dysmenorrhoea paradoxo). B. ogoźny. Bóle parte, dęte, prawdziwe (dolores expellentes) = *wydymaniem, wytłaczające płód* (coecygodynia). Bóle porodowe (dolores post partum) = *kurcząc macicy dla wyprowadzenia łożyska*. Bóle porodowe (d. parturientium) = *pochodzące od skurczów macicy, celem wyparcia płodu*. Bóle przepowiadające, przepowiednie, pierwiastkowe, †fałszywe, †poselskie (d. praesagientes) = *odczuwane przed rozpoczęciem ś. porodu właściwego*. Bóle przygotowawcze (d. praeparantes) = *skurcząc macicy, rozpoczynające poród*. Więcej krzyku, niż bólu = *przen. wiele hałasu o nic*. 2. *bolesć, cierpienie moralne*: Uczynić co, rozstawać ś. z czym z bólem serca. Dzielić z kim B. 3. [B.] *choroba*. 4. [B., bola] *uosobiony zły duch*: Zegnam cię, Bólu, bożą mocą (zamawianie). Idź do bóla a. do bólów ciężkich! (przekleństwo). Beze mnie dawnobyście byli u bóla. Mor. <BOŁ>

[Bóla, y, Im. e] p. Bólec.

[Bólec, Ica, Im. Ica, Bóleca, Bólt] *dusza w prawni*. <Nm. Bolzen>

[Bólny] *bolący, chory*: Ogień móg sie wdać w tę bólóm nogę. Pśu.

[Bólt, a, Im. y] p. Bólec. <Dnm. Bolten, Bul-

ten = Nm. Bolzen>
†Bóla, y, Im. y p. Bóla: Ból, listów, przywilejów dosyć. Rej. <p. Bula>

[Bółtać, a, ał] p. Bełtać.

[Bółtak, a, Im. i] p. Bełtak.

[Bón, bonu, Im, bony] p. [Bon].

[Bóno, a, Im. y] p. Bono.

†Bónt, u, Im. y p. Bunt: Sieci trzeba pod dachami u bóntów środkowych pozawieszać, aby wyschły. Haur. <Nm. Band>

Bór, oru, w boru, Im. ory 1. *las sosnowy; las drzew żywicznych i iglastych; las gęsty, ciemny*: B. ginący, gęsty. Szumi B. stary, odwieczny. O żołnierzu tułaczem, który borem, lasem idzie, z biedy i z głodu przymierając czasem. Miek. Już nieszczęście odłociało na bory, na lasy. Za borami, za lasami tańcowała Małgorzatka z huzarami. Pśu. Zbierać grzyby w boru. Trzoda, zbłąkana w boru. Len. Chyłkiem, borem, czarunym szlakiem. Prz. (= *ukradkiem, zniemacka, po złodziejsku*). Do boru szyski wozie. Prz. 2. bart.: B. a. B. bartny = *przeszreś lasu z szesdziesięciu barcami, ostrów*. 3. [B.] a. Borowina *torfowisko, torf*. Zdr. Borek, Boreczek. <BOR>

Bóracz- p. Buracz-. <p. Burak>

Bórak- p. Burak-.

Bórd- p. Burd-.

[Börg, borgu, blm.] p. Borg: Kredyk umar, B. nie żyje. Prz.

† Bórta, y, lm. y p. Burta. <p. Burta>

× Bóstwó, i, il robić bóstwem, ubóstwiać. × B. ś. stawać ś. bóstwem: Kto sam ś. bóstwi w świecie, ten odczłowiecza ś. pomału. Krasin. <BOG>

Bóstwo, a, † Bożstwo l. blm. = a) Bóg w ogólności, istota najwyższa; pierwiastek, był bezwzględnie doskonały we wszechświecie. b) boskość, natura boża: W Chrystusie B. z człowieczeństwem związane było. 2. lm. a bóg, bożek pogański: B. morza a. B. morskie. Złe, dobre B. Bóstwa Olimpu. 3. przen. przedmiot czci, uwielbienia, ideał, marzenie: Tyś moje B. Ojczyzna dla poezji jest bóstwem.

[Bóśc, hodzie, bódl] p. Bodnąć.

Bót- p. But-

Bóznica, y, lm. e, Boznica l. † miejsce Bogu poświęcone, świątynia. 2. świątynia niechrześcijańska, szczeg. żydowska, dom modlitwy, synagoga: B. turecka = meczet. Krzyczy, jak w bóznicy. Hałas, jak w bóznicy. Alboż to B.? To kościół, nie B. (= w kościele należy zachować ś. skromnie, spokojnie). Zdr. Bózniczka. <BOG>

Bózniczka, i, lm. l p. Bóznica.

Bózniczny, Bózniczny przym. od Bóznica; Bożliczy: Dozór B.

Bózniczny p. Bózniczny.

Br. (skrótowiec) = bracia, braci itd.: Magazyn br. Lesserów. Br. Polakiewiczowie.

× Brabancki = Bałabański. <Żart. niby od krainy Brabant>

Brabanty, ów, blp. koronki brabantkie. Goł. <Od nazwy krainy Brabant>

† Bracelet, u, lm. y p. Bransoleta. <Fr. bracelet>

† Braceletka, i, lm. l p. Bransoleta.

Brach rub. tylko w 5 pp. lp.: Brachu, † Brach, a, lm. y brat: Tom ci ś., brachu, uśmieł! Pijmy, brachy! Toby mniejsza, miły brachu, jeśli to przyszło z przestracu. Rej.

Bracha, y, lm. y piern. stolnica a. tarcica do wgniatacia ciasta za pomocą draga, in. gniotownik. <Początek nazwy Nm. Brechbank>

× Bracha, y, lm. y p. Braha.

Brachicefal, a, lm. e p. Krótkogłowiec. <Gr. brachykéfalos = nazwa pewnej ryby, dosł. krótkogłów>

Brachicefallizm, u, blm. p. Krótkogłowość.

Brachicefalja, i, blm. p. Krótkogłowość.

Brachidjagonalny: Oś brachidjagonalna w kryształach, min. = pozioma krótsza. <Now. z Gr. brachýs = krótki + diagónios = przekątni>

Brachidoma, y, lm. y min. postać krytalograficzna, graniastosłup poziomy, układu romboidalnego, którego ścianę są równoległe do osi poziomej krótszej (brachidjagonalnej). <Now. z Gr. brachýs = krótki + domé = budowa>

Brachigrafja, i, blm. szulca krótkiego, zwężłego pisanie. <Now. z Gr. brachýs = krótki + graffia = pis>

Brachipinakoid, u, lm. y min. para płaszczyzn równoległych do osi krytalicznej brachidjagonalnej i osi pionowej czyli głównej. <Now. z Gr. brachýs = krótki + pinax = deska, stół, talerz itd. + eidés = kształtny>

Brachistochrona, y, lm. y fiz. linja najkrótszego spadku. <Now. z Gr. bráchistos = najkrótszy + chrónos = czas>

Brachit, u, lm. y fiz. p. Brachiteleskop. <p. Brachiteleskop>

Brachiteleskop, u, lm. y, Brachit fiz. teleskop skrócony z dodatkowym zwierciadłem. <Now. z Gr. brachýs = krótki + Teleskop>

[Brachtać się, a ś., ał ś. a. Braktać ś.] przychodzić do siebie po chorobie, zdrowieć. <?>

Bracia, i, blp. ż. zb. = lm. od Brat, † Brac: Spór między bracią. B. miła. Białob. <BRAT>

[Braciaszek, szka, lm. szki] p. Brat: Toż i ja ś. na coś przydam, braciaszki? Sienk.

[Bracicha, y, lm. y] bratowa.

× Bracić, i, il p. Bratać: Zbracili ś. między sobą i bracili narody. Brodz. [B. ś.] bratać ś.

† Bracieniec, ńca, lm. ńcy brat.

Braciszek, szka, lm. szkowie l. p. Brat. 2. niższy stopień zakonnika, który nie jest wyświęcony na księdza. 3. p. Bratrzyk. 4. w lm. bot. p. Fiolek.

[Braciszko, a, lm. i] p. Brat.

[Braciszkowy] przym. od Braciszek: Oj przysłał ś. przypatrzeć da braciskowej zonie. Pśń. Moja bratowa, moja braciskowa, nie bije mi brata! Pśń.

[Braciś, a, lm. owie] braciszek: B. pije, z konia leci. Pśń.

Bracki l. a. posp. Bractewny należący do bractwa: Kasa bracka. 2. × p. Braterski: O bracką duszę ma staranie. Groch. Czemu nas krew bracka nie wzbudza do zemścić narodu! Groch. Napomnienie brackie. Żarn. Wojna bracka. Krasz. Drugich boska krzywda i bracka nie boli. Bracki, ego lm. ccy, rz. członek bractwa, brat.

Bractewny p. Bracki: Szkaplerz, ubiór B. [B., ego, lm. i] rz. starszy w bractwie.

Bractwo, a, lm. a l. † blm. braterstwo: Raczej nieprzyjaźń, aniż B. między niemi powstało. Birk. 2. stowarzyszenie, korporacja: B. szkaplerne, różańcowe a. różańca św. Zapisać ś. do bractwa. Wystąpić z bractwa. Bractwa wystąpiły ze świecami i chorągiewami. Bractwo strzeleckie (= towarzystwo kurkowe). × B. rzemieślnicze = cech. 3. wieś połączone w pewnych okolicach Mazowsza. 4. [B.] towarzystwo, kompanja.

[Bracz!] w. bach! buch! <Nm. bratsch!>

[Braczka, i, lm. i] kobieta len wybierająca. <BIOR>

[Braczo] przys. potrzeba, trzeba: Nie braćno było. <p. Brak>

[Braczyna, y, lm. y] mięso z braków, t. j. owiec zbrakowanych. <p. Braka>

Brac, bierze, [ja bierę a. bierzę, ty bieres, oni bierzą], brał, [rozk. bier, biercie, im. bierzac] p. Wziąć.

† Brać, i, blm. ż. p. Braćla.

Braha, y, blm., × Bracha, Braja, Breja, Bryja l. wywar, gąszcz pozostały po odpędzeniu wólki a. pawa. 2. × napój, kwas z mąki jęczmiennej, żytniej itd. 3. przen. nędzne piwo, nędzna wólka, lura; wszelki napój zanieczyszczony a. zepsuty. 4. [Braha] smut, war jeden. Goł. 5. [B.] gęste błoto. Zdr. Brażka. <Ukr. i Brs. braha, zap. z Nm.>

Brahowar, u, lm. y naczynie, w którym po odpędzeniu wólki pozostaje braha. Por. [Braźnik]. <Braha + WAR>

× Braidyzm, u, blm. lek. sen sztucznie wywołany; p. Hipnotyzm. <Od nazwiska lekarza Ang. Braid + 1860>

Braja, i, blm. l. p. Broja. 2. p. Braha. <Nm. Brei>

Brajcarki, ów, blp. *kolce, haczyki, na których wisi binda a. pas od szabli.* <Zap. toż, co Braj-tary>

[**Brajdyga, i**, lm. l] p. **Breja.** <Wytwór żart. z Breja>

[**Brajka, i**, lm. l, **Bryjka**] *potrawa z mąki, prażucha, lemiieszka.* <Nm. Brei>

× **Brajn, u**, blm. *choroba ust u niemowląt: Zgorzałość ust i popadanie języka, co szkołą abo braim drudzy zowią.* Syr. <Nm. Bräune>

Brajta, y, lm. y rzem. *plaska powierzchnia młota, zwana głową.* <Nm. Breite>

Brajtry, ów, blp. *podstawka żelazna pod drewna na kuchni, in. wilki.* <Nm. Bräter>

Brajtować, uje, ował myd. *rozłączać knoty na prątku, do zamocowania ich w łoju.* <Nm. breiten>

Brajtowanie, a, blm., *czynność cz. Brajtować.*

Brak, u, lm. l i. kogo, czego = *nieobecność, niedostatek, potrzeba; zbywanie na czym:* Użala ś. na B. czasu. Uczuwać B. pieniędzy. Dawał ś. czu dotkliwy B. zdolnych dowódców. Dla braku, z braku czego. B. temu. B. sił (= *upadek sił*). B. wprawy, delikatności. × B. na czym: Wszak nam na drogę B. na zwierzyne. Słow. 2. *zbywanie na funduszach, niedostatek, potrzeba:* U nich zawsze B. w domu. 3. B. kogo, czego = *brakuje, braknie, niema:* Kogo dziś B. w klasie? W tej książce B. dwóch kartek. Człowiek, któremu B. życia (= *nicożywny, flegmatyk*). Czego ci B.? Ubóstwu mało co B., łakomstwu wszystkiego. Prz. B. mu czegoś w głowie = *B. mu piątę klepek, półgłówek*. 4. *rzecz wybrakowana, wybierki, odpadki:* B. a. odrzutki w bydle. Kn. × *Pójść w braki = pójść w łąt, pod lawę, w zapomnienie:* Poehwał: człek to zaeny! i z tym pójdziesz w braki. Zabł. 5. *len wybrakowany, gorszy, niekorona*. 6. *słaba strona, strona ujemna, błąd, niedokładność:* W dziele tym są i braki. 7. † *san wybór:* W wojsku twoim na wybór męża, B. rycerskiej młodzieży. Koch. (= *kwiat*). 8. † *brakowanie w kim, w czym, przebieranie, wybieranie, rozróżnianie:* Odprawiwszy B. i popis, trzy zastępy wyrównał. Warg. Z brakiem brakować = *z wielką rozważą.* 9. † *różność, różnica, względ nierówny:* Mały tam B. szlachcica od chłopca prostego. Paszk. Niema u Boga braku w ludzicach. Gór. 10. † *rodzaj, gatunek:* Jeden B. pieniędzy miedziany, drugi srebrny. [Brakiem] przys. *oprócz. Bez braku = bez wyboru, bez różnicy, zarówno:* Tłumem gardziłem bez braku. Mick. Budowniczy kładł bez braku głazy. Mick. Śmierć we wszystkie domy bez braku kołace. Książ. 11. [B.] przys. *potrzeba, trzeba:* Jemu nie nie B. Nie B., gospodarzu, chodź. Por. [Braczo]. 12. mł. *poślad, trop.* <Nm. Brack = wyrzutki, auszu>

Braka, i, lm. l, [Draka] *owca niezdatna do rozplodu, wybrakowana:* Zabili tu braki... Nie pójdzimy, aż je zjemy! Pśń. <Z pierwszej części wyrazu Nm. Brackselaf>

[**Braka, i**, lm. l] *stalwega.*

Brakarozyk, a, lm. cy a. kl. *chłopiec posługujący brakarzowi, terminujący u niego.*

Brakarnia, i, lm. e *sortownia, miejsce, gdzie towary gatunkują.*

Brakarstwo, a, blm. *stan, rzemiosło brakarza.*

Brakarz, a, lm. e, **Brakownik i. człowiek gatunkujący towar: Udałiśmy ś. ze Inem do brakarza. Bóg nie jest brakarzem osób; ale każdy taki Bogu jest przyjemny, który sprawiedliwość miłuje. Żarn. 2. † *zmiennicz pieniędzy, welskarz.***

Braknąć, nie, nął a. kl, Brakować czego a. na czym = *nie stawać, nie wystarczać, nie dostawać; schodzić, zbywać na czym:* Gdy mu na liczbie żołnierzy brakło, w nocy nadzieję położył. Nar. Nie brakło jej nigdy na mocy, na wymowie. Krasz. Brakło mu temu, sił. Mało do śmierci brakło. Kon. Braknie, brakuje czego = *brak czego:* Braknie wątku, myśli, słów. Do stu braknie mi dziesięciu.

Brakować, uje, ował i. kogo, co = przebierać, wybierać, sortować: Telamon lud do boju brakował. Otw. B. ryby = *sortować podług wielkości.* 2. † *czym a. w czym = przebierać, wybierać, grymasić, wynajdywać różnicę:* Bóg ludzi nie brakuje. Kn. Nie wszystko jednym smakuje, ten w owym brakuje. Bies. 3. † *kim, czym = odrzucać, pomijać, pogardzać, lekceważyć:* Czym panowie brakują, w tym ubodzy smakują. Prz. Z hardem nie wytrwam, ani z temi, którzy brakują podłej szumi. Kochan. 4. p. **Braknąć:** Ilu uczniów brakuje? (= *brak*). Komu czego brakuje, drogo to szacuje. Prz.

Brakowanie, a, blm., *czynność cz. Brakować:* U Boga niemasz brakowania osób. Skar.

Brakownia, i, lm. e ryb. *stół z blatem podziurawionym a. siatkowym do przebierania ryb stawowych według wielkości.*

Brakownicza, i, lm. l forma ż. od **Brakownik;** przen.: *Mądrość nauczycielką jest wiadomości bożej i brakowniczą spraw jego.* Leop.

Brakownik, a, lm. cy p. **Brakarz.**

Brakowny i. p. Brakowy: Moneta brakowna (= *nie mająca kursu*). 2. [B.] *tegi, przedni, przystojny, doskonały.* <Przejście znaczenia 2-go przez pojęcie wyboru: wybrany, więc wyborny>

Brakowy, Brakowny i. wybrakowany, wysortowany, pośledni, lichy. 2. † *wyborowy, wyborny, celny, wysmienity.*

Brakówka, i, lm. l *owca wybrakowana.*

Brakstus, u, lm. y zdń. *pierwszy rząd kaflak brakowych za sztandarem, ustawiony stale, aby ś. kofie wypalane nie przepalały.* <Nm. Brackstoss>

[**Braktać się, a ś., al ś.] p. Bractać ś.**

Brakteat, a, lm. y *połdenar średniowieczny z cienkiej srebrnej a. złotej blaszki, z odbiciem z jednej strony.* <Łć. bracteatus = dosł. pokryty blaszką złotą>

Brakteatowy przym. od **Brakteat:** Okres B. (= *w którym krążyły brakteaty*). Wykopaliszko brakteatowe.

† **Brala, i**, lm. e *broda:* To go łechcą w podszwy, to mu skubą brale. Pot. <Nm. Bralle = wełna niemęta>

Bralesik, a, lm. l *pręcik w sztucznych kwiatach z nitką mocno gumowaną.* <Może Fr. bralle>

Bram, u, lm. y, **Brama i. bramowanie, listwa u szaty, obłoga, szlak, galon, lamówka, haftowanie, pasmanterja:** U dołu szaty B. szeroki z pereł nasadony. Zbył. 2. † *strój głowy niewieściej, × czółko.* 3. † *przen.: Bramy bramowanie = krytyki, cenzury, obmowy.* <Nm. Brama a. Bräme>

i. Brama, y, lm. y, † **Brana, † Brona, † Broma**, [Bräma, Wräma, Bräna, Brän] *i. wjazd, wejście w budowlę, wielkie podwoje, wrota:* B. zamku, pałacu, domu, kościoła. B. miejska. Mieszczanie wojsku bramy otworzyli. B. tryumfalna (= *łuk tryumfalny*). Złota B. w Kijowie. B. Florjańska w Krakowie. Ostra B. w Wilnie a. Ostrobrama. B. gotycka. Bramy zatarasowane, otwarte nacięte. Przed kłm bramę zamkną, niech.

do furtki puka. Prz. Bramo rajska! Przen. otwór: Pokazać czasem wolno trochę tona przez rozciągniętego wskroś gorsetu bramę. Słow. Bramy piekielne nie przemogą kościoła. × B. Otomańska = *Porta*. Bramy kaspijskie = *ciasne skały nad morzem Kaspijskim*. Żelazna B. a. żelazne wrota = *wązkie, skaliste koryto Dunaju*. 2. przen. przedmurze, klucz: Kamieniec Podolski jest bramą i ubezpieczeniem krajów polskich. Troc. 3. przen. droga, przystęp: B. do szczęścia i sławy. Twarda wieczności B. Mick. 4. [B.] Przechodzić pod żelazną bramę w grze w „przerywanego króla” = *pomiędzy dwoma szeregami osób*. Zdr. **Bramka, Brameczka**. Zgr. Bramisko. <BOR>

2. **Brama, y, lm. y p. Bram**. Zdr. † **Bramka, † Brameczka**.

Bramazm, u, blm., Bramanizm, Braminizm religja bramińska, część Bramy w Indjach. <Od nazwiska bóstwa indyjs. Brahma>

Bramanizm, u, blm. p. Bramazm. <Od Skr. brahmā>

Bramaputra, y, lm. y gatunek kur. <Od nazwy Skr. rzeki indyjskiej Brahmaputra>

[**Brambor, a, lm. y**] **ziemiak**. <Czes. bram-bor>

[**Brambrót, u, lm. y**] **p. Bramrot**. <Nm. Braunroth>

Brameczka, i, lm. i p. i. Brama.

† **Brameczka, i, lm. i p. 2. Brama: Panna z brameczką pięknie ustrzeżoną**. Rej.

Bramin, a, lm. owle członek naczelniej kasty indyjskiej; kapłan indyjski: Zadumany, jak B. <Skr. brahmā, a dalsze pp. od osn. brahman->

Braminiczny p. Bramiński: Podania bramini-czne.

Braminista, y, lm. śel wyznawca bramaizmu.

Braministyczny przym. od **Bramista**.

Braminizm, u, blm. p. Bramazm.

Bramiński przym. od **Bramin, Braminiczny**.

Bramisko, a, lm. a p. Brama: I otworzyły ś. bramiska złote. Słow. <p. Brama>

Bramka, i, lm. i i. p. Brama. 2. w grze w krokietu *łuk z drutu, osadzony końcami w ziemi*. 3. [B.] w czepecu = *tylna część czepekta starego kroju, w kształcie bramy*.

† **Bramka, i, lm. i p. Brama: Oblubieniec w bramkę perłową przybierają**. Paszk.

× **Bramna, ej, lm. e** forma ż. od rz. **Bramny; † Bronna**.

× **Bramne, ego, blm., † Bronne i. oplata za przejazd a. przewóz czego przez bramę miejską. 2. urząd bramnego, odzwierniectwo: B. zamku krakowskiego**.

Bramny, Bramowy i. przym. od **Brama; † Bronny: Próg, pisarz. B.** Wrota bramne. 2. anat.: Żyła bramna p. Żyła. × **Bramny, ego, lm. i, † Bronny** rz. *stróż bramy, wrotny, odzwierny, szwajcar*.

Bramować, uje, ował i. obszywać, okładać, wykladać czym po brzegach, lamować: Chorągiew biała, złotem bramowana. Baz. B. płaszcz gronostajami. Przen.: Drzewa jęły ś. B. srebrem. Sienk. 2. † przen. *upiększać, zdobić, ozdabiać, krasić, zaszczycić*: Tym ś. najpiękniej każdy bramuje, gdy wszetecznego na ś. nie nie czuje. Rej. 3. kogo = *obmawiać, szamerować, nicować, cenzurować, krytykować*: Chwalono umarłych, a bramowano sławę żyjących. Węg. 4. [B.] komu = *dopiekać, docinać*. <p. Bram>

Bramowanie, a i. blm., czynność cz. Bramować. 2. lm. a bram, obłoga, odszywka, lamówka, szlak.

Bramowany i. im. od **Bramować. 2.** przym. *ze szlakiem, z obłożeniem*. 3. anat.: Ciało bramowane w mózgu (*fimbria cornu Ammonis*) *strzep, × rąbek*.

Bramowy p. Bramny: Krata bramowa. Kapitan B. = rodzaj urzędu wojskowego w twierdzy. <p. Brama>

Bramrot, u, lm. y, [Bramrot] rodzaj furby czerwonej. <Nm. Braunroth>

† **Brana, y, lm. y, [Brána] p. i. Brama**.

× **Brana, y, lm. y** *branka, niezolnica*. <BIOR>

[**Brandebula, i, lm. e, Brandzlucha, Brantucha**] żart. *gorzałka*. <Sld. żart. od Nm. Brantwein do nazwy krainy Brandenburg>

† **Brandebura, y, lm. y, † Brandenburga, † Brandybura** *rodzaj wierzchniej sukni męskiej*. <Od nazwy krainy Brandenburg>

[**Brandeburek, rka, lm. rki**] *drogoszka*.

Brandebury, ów, blp. i. hafty, galony około dzierwek do guzików, szamerunek. 2. [B.] rodzaj ziemniaków.

Brandeburyzacja, i, lm. s ogr. rodzaj łączenia drzewek.

† **Brandebura, y, lm. y p. Brandebura**.

Brandka, i, lm. i, Branika *pusz. przepalniczek, świeczka, ruweczka przy zamku u fuzji, na którą nakłada ś. kapiszon*. <Początek wyrazu Nm. Brandruthe a. Brandröhre>

Brandkugiel, gła, lm. gie *woj. pocisk, napeludony zaprawą palną*. <Nm. Brandkugel>

Brandmajster, tra, lm. trowie naczelnik, kapitan straży ognowej. <Nm. Brandmeister>

Brandmajstrostwo, a, lm. a, Brandmajstrowstwo i. urząd, stan brandmajstra. 2. blm. brandmajster z brandmajstrową.

Brandmajstrowa, ej, lm. e *żona brandmajstra*.

Brandmajstrowski, Brandmajstrowy, Brandmajstrów przym. od **Brandmajster: Urząd B.**

Brandmajstrowstwo, a, lm. a p. Brandmajstrowstwo.

Brandmajstrowy p. Brandmajstrowski.

Brandmajstrów p. Brandmajstrowski.

Brandmajstrówna, y, lm. y *córka brandmajstra*.

Brandmur, u, lm. y *ściana murwana, odgradzająca budowlę a. jej część od sąsiedniego zabudowania na wypadek pożaru*. <Nm. Brandmauer>

× **Brandnar, u, lm. y** *głównia szabli, szabla nieoprawna, brzeszczot*. <Skł. brandnar>

Brandsztych, u, lm. y *smuga piasku sinawego, pod którą szukają pasów bursztynowych*. <Nm. Brandstich>

Brandwacht, u, lm. y *statek strażniczy: Statki strażnicze Dunaju, t. zw. brandwachty*. <Nm. Brandwacht>

† **Brandybura, y, lm. y p. Brandebura: Krawcy szyją brandybury**. Koehan.

Brandzel, dzła, lm. dzle, Bronzel *szew. skóra na podszewie, weonatrz obuwiu*. <Nm. Brandsohle>

[**Brandzellje, i, blp.**] **p. Brezylja**.

[**Brandzlucha, y, lm. y**] **p. Brandebula**.

Brandzła, i, lm. e *garb. skóra na brandzle*. <p. Brandzel>

Brandzłowac, uje, ował, Brandzłowac rub. onanizować. B. ś., Brandzłowac ś. oddawać ś. samogwałtowi, onanizować ś. <Fr. branler>

Brandzlowanie, a, blm., czynność cz. Brandzłowac.

Brandzlowanie się, a ś., blm., czynność cz. Brandzłowac ś.

Branica, y, lm. e i. [B.] plot ruchomy, zastępujący wrota, in. l a s a. 2. a. Branica, [Drań]

oud. *deszczulka szczepana do krycia dachów*. <Moze sld., zam. Dranica>

Branie, a i. bhm., czynność cz. **Brać**. 2. †*lm. a pobór, egzekucja podatków*. <BIOR>

Branie się, a s., bhm., czynność cz. **Brać** s.
Braniec, nca, lm. ncy i. *jeniec, niewolnik*. 2. † *rekrut*.

[**Branina, y, lm. y**] *ostatni duży przerebel do wyciągnięcia całego niewodu*. <BIOR>

Branka, i, lm. i i. forma ż. od **Braniec** pod 1: Branki milsze Laszki kochanki. Mick. 2. *pobór, zaciąg do wojska, spis wojskowy, rekrutacja*. 3. bot. p. **Konopie**.

[**Branka, i, lm. i**] *wystająca część klepki z otworem na szpint w obojce*.

Brankard, u, lm. y, Brankart *wagon towarowy w pociągu kolei żelaznej*. <Fr. brancard>

Brankart, u, lm. y p. **Brankard**.
× **Bransoletka, i, lm. i** p. **Bransoleta**.

Bransoleta, y, lm. y, [Bransoleta, † Braselet, † Bracelet, × Brazoleta, [Bryndzioleta] ozłoba kołistu na rękę, maneta. Zdr. **Bransoletka, × Bransoletka, † Braseletka, † Braseletka, † Braszletka**. <Fr. braselet>

Bransoletka, i, lm. i i. p. **Bransoleta**; żart.: Skuli mu ręce żelazną bransoletką i zaprowadzili do kryminatu. Bał. 2. w *lm. zł. kajdany*.
] **Bransza, y, lm. e** p. **Bransza**: Taką branszę sobie wybiorę, na której s. zaam. Krasz. <Fr. branche = dosł. gałąź>

Brant, u, lm. y i. *srebro a. złoto wytopione, szczerze, czyste złoto a. srebro*: W ogniu próbuje złotnik, gdzie B. prawy. Rej. Manelo w szczerzonym braniec. Pot. Boskie słowa B. szczerzy, siedemkroć przelewany. Koehlan. (= *klejnot*). Przen.: B. na enocie = *cnota dowiedziwna, wypróbowana, prawdziwa*. 2. *próba na złocie a. srebrze*. 3. *woda zaszkorna, przepływająca przez pas bursztynowy i zmieszana z wiorzyskiem od niego*. <Nm. Brand>

Brantka, i, lm. i p. **Brandka**.
[**Brantnał, a, lm. e**] p. **Bretnał**.

Brantować, uje, ował złoto a. srebro = *oczyszczać ogniem, plawić*: Ogień srebro brantuje.

Brantowanie, a, bhm., czynność cz. Brantować.
Brantowany p. **Brantowny**.

Brantownicza, i, lm. i forma ż. od **Brantownik**.

Brantownik, a, lm. cy *ten, co brantuje złoto a. srebro*.

Brantowny, Brantowany *czysty wskutek brantowania*: Korona z złota brantownego. Pot.

Brantowy przym. od **Brant**: B. piec. Troc.

Brantówka, i, lm. i p. **Breńtówka**.
[**Brantsosy, ów, bhp.**] *podatek ogniowy, ubezpieczeniowy*. <Nm. × Brandschoss>

[**Brantuha, y, lm. y**] p. **Brandebula**.
[**Brantuz, a, lm. y** a. **Brañtuz**] *gorzelnia*. <Zmieszanie Nm. Brantutwein = gorzałka + Brønhaus = browar>

[**Brantuzowy**] przym. od **Brantuz**.
[**Brany**] przym. *kupny, nie domowy*: Spódnica brana. <BIOR>

[**Branzolina, y, lm. y**] p. **Brezylja**.
Branzłować, uje, ował i B. s. p. **Brandzłować**.

Branzłowanie, a, bhm., czynność cz. Branżłować.
Branzłowanie się, a s., bhm., czynność cz. **Branżłować** s.

] **Branzioleta, y, lm. y** p. **Bransoleta**. Zdr.
† **Branzioletka**.

] **Branzioletka, i, lm. i** p. **Branzioleta**.

] **Branża, y, lm. e, i Branża gałąź, specjalność, sfera**: B. kupiecka, adwokatów. Z tej branży przerzucił s. do galanterji. Prus. Pracować w jakiej branży.

[**Bran, i, lm. e**] p. **Brama**: Na Orawskiej braniu gawroni krakali. Psfi.

[**Brański**] p. **Bojarski**. <Sld. do branie>

× **Braństwo, a, bhm. i. stan brańców, niewola, jeństwo**. 2. *zb. brańcy, niewolnicy*. <BIOR>

[**Brañtuz, a, lm. y**] p. **Brantuz**.
† **Braselet, u, lm. y** p. **Bransoleta**.

† **Braseletka, i, lm. i** p. **Bransoleta**.
[**Brasiok, ska, lm. skowie**] p. **Brať**.

† **Braszletka, i, lm. i** p. **Bransoleta**. Goł.
Brat, a, lm. braćia, [5 pp. lp. bratu!; lm.: 1 pp. braty, bratowie; 2 pp. bratów, braćich; 3 pp. bratom; 6 pp. bratami, braćiami; 7 pp. w bratach], † Braťr i. *zrodzony z tychże rodziców, co i ktoś drugi*: B. starszy, młodszy. B. rodzony a.: rodzony. Koehajny s. jak braćia, rachujmy s. jak Żydzi. Prz. Żył z nią, jak B. z siostrą. Braćia jednoję matki różne niewają przyładki. Prz. Dłatego s. braćia dzielę, że jeden rad słodko jada, a drugi gorzko; jeden słono, a drugi kwaśno. Prz. Ani mi on B., ani swat (= *zupełnie dla mnie obcy, obojętny*). Nie folgowali bratu, ani swatu. Biel. M. (= *nikomu*). B. męza a. żony czyjej = *szwagier*. Przen.: Te konie B. bratu warte tysiąc rubli (= *jeden w drugiego*). [B. brata] = *drugie tyle, tyleż*: Czy przyniesie zaśiówek brat brata? Owies ledwo B. brata dawał. Kaczk. (= *drugie ziarno*). Szlachta zaczęła ganić, że to wyjałowiona ziemia, że i wilgotna i B. brata ledwo urodzi. Wilcz. Żelazo mi utopił, aby dobyć oko; a! gdyby mi jedno był zostawił; drugie poszło za bratem. Krasz. 2. B. nierodzony = a) B. przyrodni = *syn macochy a. ojczyma*. b) B. wujeczny = *syn wuja*. c) B. cioteczny = *syn ciotki*. d) B. stryjeczny = *syn stryja czyjego*. 3. B. mleczny = *wykarmiony piersiani tejsze kobiety, co i drugi*. 4. Braćia ślubni = *przyjaciele, którzy sobie ślubowali w kościele dozonną przyjaźń*. 5. [B.] *drużba panny młodej*. 6. B. duchowny a. B. w Chrystusie = *takież chrześcijanin, jak i ktoś drugi*: Braćia! a. Braćia w Chrystusie! (kaznodzieja mówi do słuchaczy). 7. Braćia = a) *zakonnicy*: Braćia mniejsi = *Franciszkanie*. b) *szereg zakonnicy nie wyswigan na księżę, jak: Braćia miłosierdzia (= Bonifratrzy), Krzyżacy*: Czyż jest B. rycerz chrześcijańskiej wiary. Słow. 8. *członek bractwa, bractki*: Braćia różnecowi, szkaplerni. 9. [B. a. Bratozyk] *towarzysz u flisów, kosiarzy itd.*, 10. Braćia Czesey a. Morawsey p. **Bratryk**. Braćia Polsey = *socynjanci, antytrypitariusze, arjanie*. 11. B. cechowy = a) *rzem. towarzysz, czeladnik, który s. wkuł na austryje*. b) *uczestnik gry w palantu, który otrzymał w niej guza a. przegę*. Goł. 12. *pobratymiec*: Słowiańskie narody, braćia nasi. 13. *równy drugiemu co do dostojęstwa, urzędu, stanu, kolega, towarzysz, współtowarzysz*: Braćie, Panie braćie, Mości Panie braćie! Braćia = *szlachta* (w jej wzajemnych stosunkach między braty rzucają czapki, usta otwarli — wiwat). Mick. W daw. Polsce: Starsi braćia (na obradach publicznych) = *senatorowie*. Młodszy braćia = *stan rycerski*. 14. *równy drugiemu*: Nie cheładem, aby mi kto w sławie równym miał być bratem. Rub.: Takiemu to dobrze, a nasz B. morduje s. całe życie i nie nie ma (= *człowiek w tym położeniu, co my*). 15. *blizni*. 16. *przyjaciel od serca*: Póki świat światem, nie będzie Niemiec

Polakowi bratem. Prz. Być z kim za pan B. a. × za panie bracie (= *poufale*). × Niepyszny, z każdym za B. Pot. × Cokolwiek jest łotrów w Europie B. a B. Birk. × Postępować sobie B. za B. (= *najpoufalej*). Bracia sjamscy (= *nieodstępni towarzysze*). 17. B. i siostra a. B. z siostrą bot. p. Fijolek. Zdr. Bratek, Braciszek, † Bracieńce, [Braciaszek, Brataniec, Braciś, Bralslek, Bratul, Bratuleniek, Bratenko, Brateniek, Bratrzyk, Bratuńko, Bratuszek, Braciszko], † Bratozyk, × Bratenko, [Bratenko], × Bratuleńko, [Bratuleńko], Bratunio, × Bratun, × Bratunienko. <BRAT>

Bratać, a, ał, × Bratować, × Bracić, × Bratnie łącząc bratersko; prz.: B. cnotę z wdziękami (= *łączyć w sobie*). B. ś. l. × spokrewniać ś. 2. *przyjaźnić ś.*, *obcować*, *przestawać z kim za pan brat*, *kumać ś.*: Nie brataj ś. z dworem, bo przypłacisz worem. Prz. Ludzki i grzeczny, lecz ś. nie rad brata. Zabł. (= *nie pospolituje ś.*). Przen.: *łączyć ś.*, *mieszać ś.*: Złe ś. z dobrym łączy, dobre ze złym brata. Kras. × Oliwa nie brata ś. z wodą.

Bratanek, nka, lm. nki, Brataniec, × Bratunek, [Brataszek] *syn brata, synowiec*.

Bratanica, y, lm. e p. Bratanka.

Bratanie, a, blm., czynność cz. Bratać.

Brataniec, ńca, lm. ńcy 1. p. Bratanek. Pol. 2. [B.] p. Brat.

Bratanie się, a ś., blm., czynność cz. Bratać ś.

Bratanka, l, lm. l, Bratanica, × Bratunka *córka brata, synowica*.

Bratankowy należący do bratanka: Dział B.

[Brataszek, szka, lm. szkowie] p. Bratanek.

Bratczyk, a, lm. l i, † B. i [B.] p. Brat. 2. [B.] *członek bractwa (kościelnego)*. 3. [B.] *roś. szelężnik*.

Bratek, tka lm. fkl a. tkowie 1. p. Brat: Poczeka, bratku! [B. ś. dowiedział, rybakom powiedział. Pśń. B. pije, z konia leci. Pśń. Teraz mnie, bratkiwie, zabijcie kołem! Pśń.] 2. *część. Bratki* bhp., p. Fijolek.

[Brataniek, ńka, lm. ńkowie] p. Brat.

× **Bratenko**, a, lm. owie] i [Bratenko] p. Brat: A! mój bratenku drogii niech ci Bóg płaci za pocziwość twoją dla mnie. Krasz. Pijesz, bratenku, jak żoraw studzienny. Sienk.

Braterski, Bratni, × Bracki, [Bratny] przym. od Brat: Uścisk, pocałunek B. Posłać komu pozdrowienie braterskie. Po bratersku, Bratersko, † Braterskie przys. *jak brat, jak bracia*: Żyć z kim, przyjmując kogo po bratersku.

† Braterskie p. Braterski: B. wszystkich prosimy, aby... Vol.

Bratersko p. Braterski.

Braterskość, l, blm. rz. od Braterski: Znana mi B. waszych uczuć.

Braterswo, a, blm. l. *bratni związek krwi*: Nie oglądając ś. na B., rodzzonego swego na śmierć skazał. 2. *braterskość, miłość braterska*: Najwięcej teraz braci bez braterswa. L. 3. † *związek ścisły, bractwo*: Kolo rycerskie podniosło święte B., aby żaden żadnego nie odstępował, żaden nie uciekał z bitwy. Birk. 4. *zb. brat z żoną*: B. byli u nas na obiedzie. B. z wami obiadować będzie. Fred. A.

[Bratfana, y, lm. y] p. Brytfanna.

[Bratka, l, lm. l] p. Brutka. <Sid. do Brat>

[Bratkan, a, lm. owie] p. Brutkam. <Sid. do Brat>

† **Bratkowy** anat.: Błonka bratkowa, p. Błonka. **Bratnal**, a, lm. e p. **Bretnal**: W każde z malkowych ziareczek wbij mi takie trzy bratnale. Mick. Zdr. **Bratnalik**. <p. Bretnal>

Bratnalik, a, lm. l p. Bratnal.

Bratni, [Bratny] 1. p. Braterski: Uścisk B. 2. a. † Bratów, [Bratów], × Bratowy, [Bratowy] *należący do brata*: O swoje i o bratnie zbawienie nie dbały. Smotr. <BRAT>

× Bratnić, l, l p. Bratać. L.

× Bratnie, ego, blm. rz. p. Bratowizna.

Bratnio przys. od Bratni.

[Bratno] przys. od Bratny; *bratnio*.

[Bratny] p. Bratni.

Bratobójca, y, lm. y, Bratobójca, × Bratobijca *zabójca brata*: Kain B. <BRAT + BI>

Bratobójczo przys. od Bratobójcy.

Bratobójczy, × **Bratobójski** przym. od Bratobójca: Nóż B. Dłoń bratobójcza. By potem z gruzów bratobójczej bitwy bez trudu zgarnąę wszystkie ziemie Litwy. Asn.

Bratobójczyni, l, lm. e forma ż. od Bratobójca.

× **Bratobójski** p. Bratobójczy.

Bratobójstwo, a, lm. a *zabójstwo brata*.

× **Bratodzielecy** *dzieliący, różniący, waśniący braci*. Wor. <BRAT + DZIA(L)>

† **Bratogłowca**, y, lm. y *bratobójca*. <BRAT + GŁOW>

† **Bratogłowstwo**, a, lm. a *bratobójstwo*.

× **Bratogryzca**, y, lm. y *dokuczający, dogryzający brata*. <BRAT + GRYZ>

× **Bratogubca**, y, lm. y *ten, co zgubił brata; nstawiający na zgubę bliźniego*. <BRAT + GUB>

× **Bratolubiec**, hca, lm. hey *kochający brata*. <BRAT + LUB>

× **Bratolubnie** przys. od Bratolubny.

× **Bratolubny** *kochający brata*.

× **Bratolubstwo**, a, blm. *miłość braterska*.

× **Bratonienawistnie** przys. od **Bratonienawistny**. <BRAT + Nie + Na + WID>

× **Bratonienawistny** *nienawidzący brata*.

× **Bratonienawisć**, l, blm. *nienawisć ku bratu*.

× **Bratoubijca**, y, lm. y p. Bratobójca. <BRAT + U + BI>

Bratowa, ej, lm. e l. a. [Braccha] *żona brata*. 2. † *siostra męża, szwagierka*: Mężowa siostra a. B., żółwica. Sar. <BRAT>

× **Bratować**, uje, owa! i × B. ś. p. Bratać.

× **Bratowanie**, a, blm., czynność cz. **Bratować**.

× **Bratowanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Bratować** ś.

× **Bratowe**, ego, blm. rz. p. Bratowizna.

Bratowizna, y, lm. y, × **Bratnie**, × **Bratowe** *puścizna po bracie*: Osiadłem na bratowiznie.

× **Bratowy**, [Bratowy] p. Bratni.

Bratozabójca, y, lm. y p. Bratobójca: B. jakiś, pan narodu. Słow. <BRAT + Za + BI>

† **Bratów**, [Bratów] p. Bratni: B. dom. <BRAT>

† **Bratr**, a, lm. owie p. Brat.

[Bratranlec, ńca, lm. ńcy] *brat stryjeczny*. <Czes. bratranec>

Bratrzyk, a, lm. l i. [B.] p. Brat. 2. a. **Braciszek**, w lm. **Bracia** *Czescy a. Morawscy = a) członek sekty Waldensów w Czechach: Waldensów w Czechach zowią Pikartami a. bratrzyskami. Baz. b) zwolennik Ihusa, husyta*. <Czes. bratřík>

× **Bratrzpie**, a, lm. e p. Rożen. <Now. Bratrzpiss>

Bratszpił, a, lm. e leśn. szłuka dębowa, służąca za winę do kotwicy. <Bretzspiel>

[Bratul, a, lm. e] p. Brat.

[Bratulenek, nka, lm. nkowie] p. Brat.

× **Bratulenko, a, lm. owie** i [Bratulenko] p. Brat: Jedyna życia mego słodyczy, mój bracie, mój bratulenku! Troe. <BRAT>

× **Bratunek, nka, lm. owie** p. Bratanek. L. × **Bratunienko, a, lm. owie** p. Brat: Wielmożny, sereu najukochońszy Ince. bratunienku i osoblwszy dobrodzieju Wybr.

Bratunio, a, lm. owie p. Brat.

× **Bratunka, i, lm. i** p. Bratanka. L.

× **Bratuń, a, lm. owie** p. Brat.

[Bratuńko, a, lm. owie] p. Brat.

[Bratuszek, szka, lm. szkowie] p. Brat.

Bratwa, y, lm. y bot. p. Baptyaska. <?>

Braunsztajn, u, lm. y, × **Braunsztyn**, × **Brausztyn**, × **Bronszttyn** chem. i min. dwutlenek manganu, × **nadtlenek manganu**, **piroluzyt**, MnO₂. <Nm. Braunstein>

× **Brausztyn, u, lm. y** p. Braunsztajn.

× **Brausztyn, u, lm. y** p. Braunsztajn.

[Bráv, a, lm. y, a. Brawek] **wieprz.** <Ślę. brav; por. Mikl. 19 borv>

Brawada, y, blm. **brawura**, **junakierja**, **przechwałka**, **zuchowatość**: Generał patrzył zimno i bez brawady, ale weale nieulekniomy. Krasz. <Fr. bravade, Włos. bravata>

[**Brawarencyja, i, lm. e**] p. **Brewerja**. <Wytwór żart. z brewerja>

[Brávek, wka, lm. wki] p. Bráv.

× **Brewerja, i, lm. e** p. **Brewerja**. <Fr. braverie, Włos. braveria>

[**Brawęda, y, lm. y**] **i. brednia**, **gadanie od rzeczy**. **2. człowiek**, **gadający nie do rzeczy**. <Por. Ślę. vrayet = mówić>

[**Brawędzić, i, ii**] **bredzić**, **mówić od rzeczy**.

Brawko, a, lm. a p. **Brawo**. Dobrz.

Brawo, a, lm. a **aplauz**, **okrzyk pochwalny** = **wybornie!** **pięknie!** **wyśmienicie!**: Dawać komu B. B. pan Józef, B. B. panie Józefie, B. B. Okrzyki entuzjastyczne i brawa całej sali zmusiły artystę do ukazania ś. Zidr. **Brawko**. <Włos. bravo = dość, dzielny, wybory>

Brawować, uje, ował i. nadrabiać miną, **zuchować**, **udawać śmiałość**; **narażać ś.**, **awanturować ś.**: Niema co z tym B. (= **grać**, **wojować**, **żartować**). **2. kogo, co = lekceważyc**: Nie wiem, czy chciała zbadać, jak ją przyjmą, czy B. opinję. Krasz. Ta familja nas brawuje, na moey nihy jakiegos prawa. Krasz. <Fr. braver, Włos. bravare>

Brawowanie, a, blm., **czynność** cz. **Brawować**: Czud potrzebę brawowania tych wrażeń i ostrzeżenia ś. Krasz.

Brawura, y, lm. y i. × p. **Brewerja**: Pijaństwa, szulerstwa, brawury. Wyb. **2. weroa**, **życie**, **zacięgie**, **zamaszystość**, **zuchowatość**: Artysta odegrał sztukę z brawurą. Obraz malowany z brawurą. Przybrawszy w płaszczyk męstwa łotrówką brawurę. Zabł. **3. junak**, **halaburda**, **zawaljak**, **burda**, **warchol**, **kłótnik**. <Fr. bravoure, Włos. bravura>

× **Brawurować, uje, ował** **okazywać brawurę**: Brawurowała tym na każdym kroku. Kos.

× **Brawurowanie, a, blm.**, **czynność** cz. **Brawurować**.

Brawurowy przym. od **Brawura**, **dający pole do popisu**, **obciążeniu brawury**: Rola, arja brawurowa. W grze artysty uderzyła nas pewna powściągliwość szlachetna, która często dla ogółu charakteru poświęcała szczegóły brawurowe. Kot.

× **Brawurstwo, a, lm. a** **brawurowanie**, **junakierja**, **junactwo**: Na rozprawach i brawurstwie gotowi cały dzień strawić.

× **Brawurzenie, a, blm.**, **czynność** cz. **Brawurzyć**.

× **Brawurzyć, y, yi** **stroić brewerję**, **robić burdy**.

× **Brazele, ów, blp. kuch. p. Brezole**. <Fr. brezole>

Brazg, u, lm. i i. × **dźwięk tępy od uderzenia o siebie przedmiotów metalowych a. glinianych**, **szczęk**, **brzęk**. **2. † p. Brzask** <Dźwn.>

× **Brazgacz, a, lm. e** **ten**, **co brazga**.

× **Brazgać, a, ai p. Braźnąć**.

× **Brazgadło, a, lm. a** **to**, **czym ś. brazga**.

× **Brazganie, a, blm.**, **czynność** cz. **Brazgać**.

× **Brazganina, y, blm.** **ciągłe brazganie**.

× **Braznać, nie, ał, nied. Braźnąć i. wydać brazg**, **szczęknać**, **brzęknąć**: B. talerzami, szklanekami, nożami. **2. nied. przem. wiele a nie do rzeczy mówić**, **paplać**, **barłozżyć**.

× **Brazoleta, y, lm. y** p. **Bransoleta**.

Brazylina, y, blm. chem. **substancja krystaliczna z drzewa brazylijskiego**. <Od Brazylja, p. Brazylja>

Brazylja, i, blm., p. **Brazylja**.

Brazyjka, i, blm. p. **Brazylja**.

Brażnica, y, lm. e **kadź w gorzelni**, **gdzie ś. znajduje braha**: W braźnicy oparzona syka. Fred. A. <p. Braha>

× **Brażnięcie, a, blm.**, **czynność** cz. **Brażnać**. <p. Brazgać>

Brażka, i, lm. i i. p. Braha. **2. [B.] piwo domowe**. <p. Braha>

[**Brażnaczyć, y, yi**] **gadać napróżno**. <?>

[**Brażnik, a, lm. i**] **naczymie na brahę**. Por. [Brahowar].

Brażny przym. od **Braha**: Drożdże brażno. Wól B. Goł. (= **karmiony brahę**).

! **Braż, u, lm. y** p. **Bronz**.

× **Brażka, i, lm. i** p. **Brega**. <PRĘG>

[**Brdajka, i, lm. i**] p. **Burdajka**.

× **Brdąkać, a, ai p. Brzdąknąć**: W Treiekie i ja brdąkam nieuk skrzyпки. Koch. <BRZDĘK>

× **Brdąkanie, a, blm.**, **czynność** cz. **Brdąkać**.

[**Brduc!**] w. **heć**, **brdele**. <Czes. brdouce!>

[**Brdusić, i, ii**] **dusić**, **dręczyć**. <?>

[**Brdysać, a, ai a. Bródysać, Brzdysać**] **brykać**, **skakać**: Cielę sobie brdysa, zadarszy ogona. Tobie nie z krawczykiem po pokoju brdysać! Pół. <Dźwn.>

Bre bre nieod. **hola!** **hejże!**: Obóz wszystkim pijany. Oj bre bre, lej, rozlej. Opal. <Tur., a z Tur. Śrb. Blg. Rum. bre!>

[**Brech, u, lm. y**] **bloto**.

Brechacz, a, lm. e] **szczekacz**, **oszczerca**. <Ukr. brechaty>

[**Brechaczka, i, lm. i**] forma ż. od **Brechacz**.

[**Brechać, a, ai Brechtać, Brzechać, Breszczyć, Brzechtać, Brzechotać, dok. Brzechnąć**] **i.** (o psach) **szczekać**, **ujadać**. **2. klamać**, **szczekać jak pies**: Ilżcie pogadać o tym, co hadwokaty brechali. Orzesz. [Cyje zres, temu bres] (= **pochlebaj temu, co cię karmi**). Prz. **3. wymyślać**, **łajać**, **złorzeczyć**: B. na kogo. **4. paplać**, **gadać**: Szpak, sroka brecha. **5. B. koinu głowę = naprzykrzać mi ś. gadaniem**, **zawracać**, **kołować mi głowę**. <BRZECH>

[**Brechajło, y, lm. y**] m. p. **Brechacz**.

[**Brechanie, a, blm.**] **czynność** cz. **Brechać**.

[**Brechliwy, i.** (o psach) **szczekający**, **zły**. **2. przywykły do brechania**, **lubiący łajać**, **gulerliwy**.

[Breohnia, i, blm.] szeczekanie, kłamstwo; łajanie; paplanina: Brechnią ty ludziom w oczy skakać, pod nogi ś. rzućać umiesz. Jeż.

[Brechać, a, ał] i. p. Brechać. 2. łwakać jak kaczątka. 3. marudzić, zrzedzić, klektać, uprzykrzać ś.: B. komu nad głową. <BRZECH>

Brechtanina, y, blm. 1. brodzenie po błocie, przeprawa przez błoto. 2. blocko, chlapanina, breva, szaruga.

[Brechun, a, lm. y] p. Brzechun.

[Breda, y, lm. y, Bréda] f. bredzieli, igrz.

2. [B. a. lm. Bredy, ów] brednie. 3. [Bredy, bjp.] elementarz. <BRÓD>

Brednia, i, lm. e, † Brzednia, † Brzednia f. głupstwo, niedoręczność, duby smalone, kozalci-opalki, bantaluiki, androny: Pleś, prawić brednie. Astrolog ten drogo sprzedawał swe brednie. Pot. Sycylijskie plotki, kozackie brednie. Prz. 2. drobnotka, głupstwo, fraszka, bzdurstwo, bagatela. <BRÓD>

† Brednica, y, lm. e średnica w kole, djamet, linja djametralna.

× Bredny i [Bredny] niedorzeczny, nieprzytomny, mylny, marny, obłąkany: Bredne marzenia, myśli, słowa.

Bredzenie, a, lm. a, † Brydzenie, czynność cz. Bredzić.

Bredziol, a, lm. e brednie prawiący, bałamut. Bredziolka, i, lm. i forma ż. od Bredziol.

Bredziół, i, il, † Brydziół, † Brzedziół i. lek. mówić od rzeczy w gorączce, majaczyć. 2. prawić brednie, gadać głupstwa, bzdurzyć, pleść, paplać, bałamuć: Bredzić jak na mękach. Boh. Co mu do ust padnie, wszystko płoczo bredzi. Dm. Kto bredzi, nie ma odpowiedzi. Prz. 3. [B.] mówić żelźwica. 4. † chybić, błędzić, robić głupstwa: Jeśli nas dziecię urazić, przebaczyć wiekowi; jeśli niewiasta, bredzi. Pileh. 5. [B.] świtać, migotać.

Breglet, a, lm. y a. Kluczyk bregletowski kluczyk do zegarka z rączką obracającą ś. <Od nazwiska mechanika Fr. Breguet † 1823>

Bregletowski p. Breglet.

[Bréj, u, lm. e] p. Breja.

Bréja, i, blm., Braja, [Bryja, Bryjka, Bréj] i. ciasto jakie, np. glina, rozrobione na ciasto, paplka, mada, gąszcz, błoto. 2. kwas gęsty, rozczyń, utworzony z zakiszenia mąki, zarobionej wodą a. mlekiem. 3. p. Braha. 4. [B.] mięso z rosolem. 5. [B.] zacierka z mąki owsianej. 6. [B. a. Brajdyga, Bréjtuga] kaluża na drodze, błoto. Zdr. Brejka. <Nm. Brei>

† Brejhan, u, blm. piwo w połowie z jęczmienia, w połowie z pszenicy. <Nm. Breuhahn>

Brejka, i, lm. i p. Breja: Jadłam brejkę i szczawizek. Pśń.

× Brejter, a, lm. rzy p. Berajter.

× Brejterstwo, a, blm. p. Berajterstwo.

[Brejtling, a, lm. i a. Bretling, Bretlink] zool. (clupea sprottus) sterłż rzeczny, koza. <Nm. Brejtling>

Brejtować, uje, ował i. rozszerzać, rozklepywać: Cherubiny ze złota brejtowanego (= ciągniętego). B. B. 2. garb. p. Rozłożyc. <Nm. breiton>

Brejtownie, a, blm., czynność cz. Brejtować. Brejtownik, a, lm. cy kowal, który rozklepuje metale.

× Brejtowy: Młot B. = młot do brejtowania.

[Brejtuga, i, lm. i] p. Breja. <p. Brajdyga> Brek, u, lm. i f. p. Hamulec. 2. siedzenie na wagonie kolejowym dla hamulcowego: B. łysy = bez

budki. 3. powóz z dwoma siedzeniami wzdłuż. <Ang break>

Brekoja, i, lm. e min. p. Okruchowiec. <Włos. breccia = dosł. gruz>

Brekozja, i, lm. e min. p. Okruchowiec.

Brekiel, kla, lm. kle p. Brykła.

Brekinia, i, lm. e bot. p. Grusza. <p. Brzeckinia>

Breklia, i, lm. e p. Brykła.

† Breklast, u, lm. y p. Brekleszt.

† Breklast, u, lm. y p. Brekleszt.

† Breklest, u, lm. y p. Brekleszt.

† Brekleszt, u, lm. y, † Breklest, † Breklast,

† Breklast rodzaj podlejszego sukna. <Może Nm, Braek = brak, auszus + last = ciężar, ładunek>

Brekować, uje, ował hamować pociąg kolejowy w biegu za pomocą breku. <Ang. to break>

Brekowanie, a, blm., czynność cz. Brekować.

Brekowy, ego, lm. i rz. p. Hamulcowy.

× Breilisty p. Brylasty.

Brefoczek, czka, lm. e czki p. Brelok.

Brelok, a, lm. i, × Brylok ozdóbka wisząca u dziewczki przy zegarku. Zdr. Brefoczek. <Fr. breloque>

× Breła, y, lm. y p. Bryła.

[Brembolce, ów, bjp., Brembolki] kulki mosiężne, jako ozdoby na szyję. <Dżwn., por. Fr. brimborion = eacko>

[Brembolki, ek bjp.] p. Brembolce.

Brenauz, u, lm. y zdń. dół przed czeluszciami pieca do wypalania kafi, murowanego w ziemi. <Nm. Brennhaus>

Brener, a, lm. y p. Palnik. <Nm. Brenner>

[Brenzela, i, blm.] p. Brzyzja.

Bresza, y, lm. e woj. p. Wylom. <Fr. brèche>

× Bret, u, lm. y p. Bryt.

× Bréta, y, lm. y p. Bryt.

× Breterstwo, a, blm. pojedynkomanja: Tak zwane B., czyli pojedynkomanja. Byk. <Z Fr. bretteur = pojedynkowiec>

× Bretfan, a, lm. y p. Brytfanna.

[Bretling, a, lm. i] p. Brejtling.

[Bretlink, a, lm. i] p. Brejtling. <Nm. Breitling>

Bretmajster, tra, lm. czwile szew. p. Krajozy. <Nm. Brettmeister = dosł. starszy czeladnik szewski>

Bretnal, a, lm. e, Bratnal [Brantnal] gwóźdź z dużym żełkiem do przybijania desek. Zdr. Bretnalik. <Nm. Brettnagel>

Bretnalik, a, lm. i p. Bretnal.

Bretnalowy przym. od Bretnal.

Bretnalówka, i, lm. i wódka, do której wrzucono gwóźdź a. wogóle kawałek zelaza dla nadania jej własności wzmacniającej: Oczy jej zapalały niezwykłym blaskiem na widok kieliszka bretnalówki. Bał.

Breton, a, lm. y rodzaj wołu francuskiego. <Od przym. Fr. breton, od Bretagne>

× Bretowy p. Brytowy.

Brew, brwi, lm. brwi, [Brwa] f. wązki pasek włosów na górnej krawędzi oczodołu: Brwi gęste, nawiste, krzaczaste. Ruszać brwiami. Marszczyć, ściągać brwi. Oczy z pod brwi strzelają, patrzają. × W B. przys. p. Wbrew: W B. prawu. Wgg. W B. ustanowionym zwyczajom. Kras. 2. [Spodnie brwie] rzęsy. Zdr. Brewka, × Brwiczką. Zgr. Brwisko. <BRW>

Brewe nieod. postanowienie, dekret papieża w sprawach mniejszej wagi: B. papieskie. <Śr. Łć. breve = dosł. krótkie [dom. pisanie]>

Brewerja, *l*, *lm. e*, × **Brawerja**, × **Brawura** *l*. × *junakierja*, *zuchowanie*, *śmiałość* *dziewczynie*, *awanturowanie* *ś*. **2. a.** × w *lm. Bawarje*, [**Browaryja**, **Beweryja**, **Brawarencyja**] *burda*, *hulas*, *awantura*, *klótnia*: Robić, wyprawiać brewerje. Znawu przybył, brewerji narobił! Tremb. <Włos. braveria, Fr. braverie>

Brewerjować, *uje*, *ował* *wyprawiać brewerje*.

Brewerjowanie, *a*, *blm.*, *czynność* *cz. Brewerjować*.

× **Brewet**, *u*, *lm. y* *l. patent*, *dypłom*, *przywilej* *zabezpieczający* *od naśladowania*. **2. nominacja**, *dokumen*, *upoważnienie*: Nalegał, aby mu doręczono brewety na opactwo. Czerm. <Śr. Łć. brevettum, zdr. od breve, p. Brewe>

[**Brewider**] *p. Brewiter*.

Brewiter, [**Brewider**, **Brewiternie**] *przys. krótko mówiąc*, *krótko-węzłowato*, *wbrow*, *wręcz*, *wprost*, *zaraz*; *bez ceremonji*, *wyrażnie*, *naturczynie*: Sytuacja? — zapytał B. stryj. Krasz. <Łć. breviter = krótko>

[**Brewiternie**] *p. Brewiter*: Im trza B. powiedzieć ze już nie chcą ani domu, ani gruntu, nieca mi ino dadzą dwie krowy. An.

Brewjarz, *a*, *lm. e* *zbiór codziennych modlitw księży*, *z którego odprowadzają oni godziny kapłańskie*: Do brewjarza księdzu. Prz. (= patrz *swęgo nosa*). Klepie swój B. Oss. t = *zawsze jedno*). Czytając hymny z kart brewjarza, bronuje zagon lub sięje zboże. Syrok. Zdr. **Brewjarzyk**. <Łć. breviarium>

Brewjarzyk, *a*, *lm. l* *p. Brewjarz*.

Brewka, *l*, *lm. l* *p. Brew*: Dziewczyna z czarną brewką. B. czarna nad okiem i wąsik na twarzy. Syrok. <BRW>

× **Brewny** *p. Brwiowy*: Włosy brewne.

Brezent, *u*, *lm. y* *plótno nieprzemakalne do okrywania towarów*. <Może Ang. to braze>

Brezentowy *przym. od Brezent*: Opona brezentowa.

[**Brezicha**, *y*, *lm. y*] *p. Brzezula*.

× **Brezole**, *ów*, *blp.*, × **Brazele** *kuch. wołowina od zeber*; *górnica cielęca a. barania drobno posiekane*. <Fr. brezole>

[**Brezyla**, *l*, *blm.*] *p. Brazylja*.

Brezyljskie drzewo bot. p. Brazylja.

Brezylja, *l*, *lm. e*, **Brezylka** *l*. *bot. (caesalpinia) ros. z rodziny brezyljowatych*. Gatunek: B. bezbronna *a.* Drzewo brazylijskie (*e. brasiliensis*). **2. a.** **Brazylja**, **Bryzelja**, **Bryzylja**, **Brazylka**, **Bruzelja** [**Bryzula**, **Brenzelja**, **Brandzelije**, **Brezyla**, **Branzellina**] *wiórki brazylijskie*. <Od nazwy kraju Brazylja *a.* Brazylja>

Brezyljowate *rośliny bot. (caesalpiniaeeae) rodzina roślin kwiatowych dwulicziennych a. plemię rodziny strąkowatych*.

Brezyljowy *przym. od Brezylja*.

Brezylka, *l*, *blm. l*. *gatunek tabaki*. *Goł. 2. lm. e* *bot. p. Brazylja*.

[**Brędzia**, *y*, *blm.*] *p. Bryndza*.

[**Brędzicha**, *y*, *lm. y*] *p. Brzlecha*.

[**Brędziucha**, *y*, *lm. y*] *p. Brzlecha*.

× **Bręga**, *l*, *lm. l* *p. Pręga*. Zdr. × **Brązka**.

× **Bręgować**, *uje*, *ował* *p. Pręgować*.

× **Bręgowany** *p. Pręgowany*.

× **Bręta**, *y*, *lm. y* *wstęga*, *przepaska*. <?>

Brętówka, *l*, *lm. l*, **Brantówka** *gatunek klepki*.

<Nm. Brente (z Włos. brenta) = kufa na wino>
[**Brzędzicha**, *y*, *lm. y*, **Brędzicha**, **Brędziucha**] *sukienka wełniana domowej roboty w pręgi białe z ciemno-granatowemi*. <Od Bręga>

Brjosz, *a*, *lm. e* *eukier. ciastko drożdżowe w lepszym gatunku*. <Fr. brioche>

Brlok, *a*, *lm. l* *l. zez*, *zeczowaty*, *kosooki*. **2. ten**, *co ma jedno oko mniejsze*. <Może z Fr. berlou(que), Włos. berlusco, przez Czes. brlok>

† **Brlokowaty zeczowaty**: Oczy brlokowate.

Brnąć, *nie*, *nał* *l. iść z trudem przez co a. w czym, brodzić*: B. przez wodę. B. w błocie. Brnęli w wodzie po pas. B. po śniegu, po piasku = *kopać* *ś*. **2. przen. iść na oślep: Latopisce litewscy liczby lat nie kładą, ale zgola prosto brną. Stryjk. **3. przen. w co = zagłębiać *ś*, *zapuszczać* *ś*, *zapędzać* *ś*: B. w grzechy, w uciechy światowe, w długi. B. w rozpacz. Malez. Brnie w zadradliwej ufnosci. Malez. <BR0D>****

[**Brnlawy**] *mruklawy*. <Dźwn.>

[**Brnieć**, *l*, *a*] *l. brznąć*; *brzeczec*: Bąk brni. **2. mruzczać**, *munrotać*: Cóż zaś tam brnieśz pod nosem? **3. uprzykrzać *ś*. *ciągnąć prośbę*.**

[**Brobiażać**, *a*, *a*] *powalać* *ś*. *czynić gęstym*. <?>

[**Brochać się**, *a* *ś*, *a* *ś*.] *tarzać* *ś*. *w błocie*. <?>

Brocz, *y*, *lm. e* *l. płyn*, *ciecz*, *sok*: Śliczniejszym nad tyrską B. wyrasta kwiatem. Otw. (= *nad sok purpurowy*). **2. f barwa**, *farba*. **3. bot. p. Marzana**. **4. lek.**: B. krwi (eruo sanguinis) *krw. skrzepła*. <BR0CZ>

Broczek, *czka*, *lm. czki* *bot. (haematococcus) ros. z gromady wodorostów z klasy zielenic*.

Broczenie, *a*, *blm.*, *czynność* *cz. Broczyć*.

× **Broczniawik**, *a*, *blm. fizj.* (*haematoidinum*). *jeden ze składników krwi*.

Brocznik, *a*, *blm. fizj.* *ciało barwiące krew, barwik krwi*.

Broczyć, *y*, *yl* *l. oblewać*, *zalewać*: Stok jasnym mokrym szkłem równię broczy. Nar. **2. zalewać**, *walać krewią*, *krwawić*: Broczą ziemię kwią nieprzyjacielską. Stasz. Broczą dłoń w krwi twych dziątek... Przyb. Przen.: Czy twe lata wo łzach broczysz... **L. 3.** (o krwi) *łać* *ś*, *plynąć*, *ciec*: Stal błyska, krwi broczy. Malez.

Broda, *y*, *lm. y*, [**Brzoda**] *l. część twarzy pod dolną wargą*: B. spieczasta, okrągła, gładka. Druga B. = *podbródek*, *podgardle wiszące*. Młodzieńczyk on, a jeszcze ostremi włosami nie okrywał brody. P. Koch. Przen.: † Brodą ziemię ryć, t. j. *tworząc do ziemi leżec*; *ginać*, *polec*, *umierać*: Ci co grozili, kwią oszpeconą ziemię brodą ryli.

2. włosy na brodzie: B. długa po pas, ogromna, gęsta, rzadka, kozia, ciemna, jasna, biała, spieczasta, rozdwojona. Dopiero mu *ś*. puszczać ją. B. Otw. Zapuszczać, nosić, golić, strzyć, przystrzygać brodę. B. spada, spływa na piers. Potrzasać brodą = *gniewać* *ś*. Zygmunta August ostatni był nasz monarcha z długą brodą. Kras. Rzucić *ś*. komu do brody = *zuchwać na kogo narzuc*, *skoczyć mu do oczu*. B. mędrceem nie czyni, a Mędrzec brodą nie uczynkiem. Prz. B. jak u proroka, a enota jak u draba. Prz. Jeszcze B. nie urosła. Prz. (= *jeszcześ mlekos*). **3. Przen. zarost**, *włosy gęźbądz* *wyrastające*: Uroda, jak u d... B. Prz. **4. × starzec**: Spytał dziadziyny miło: „Moja śliczna brodo, znać, żeś *ś*. utrudził.“ Nar. **5. × p. Brodacz**. **6. [B.] niedożęta garść zboża**; *snopki po jej zżęciu*; *ceremonja wiejska, odbywana koło tego snopka*: A kto brody nie piełi, nie doceka niedzieli; A kto brody plół, będzie wódka piul. Pśń. **7. ostrze**, *kończystość*: Bardysz z dwiema brodami. [B.] siekierą. **8. B. wesp** = *przyłdelek*. **9. B. u ostrygi**: Zielona B. jest oznaką doskonałości ostryg ostendzkich. **10. bart**.

wyleganie gromadnie pszczoł z ula. II. bot. = a) B. aronowa a. kozia, p. Aron. b) B. Jowisza (anthyllis barba Jovis) roś. z rodzaju przelotu. c) B. kozia = aa) p. Szozofleha. bb) p. Tawula. cc) (glavaria fastigiata) grzyb z rodzaju goździenca. d) B. lisia p. Traganeł. Zdr. Bródka, Bródeczka, Brodeczka. Zgr. Brodziłko, × Brodziłszcze. <BROD>
Brodacielec, eje, ał brodatym ś. stawac, brody dostawac.

Brodacz, a, lm. e I. a. **Brodal, × Broda, × Brodofjasz, × Brodatjasz, × Brodjasz, [Brodziarz, Brodzijsz]** człowiek z wielką brodą: Chwyć! ś. za długą rudą brode, która tak istotną cechą Krzyżaka stanowiła, że ich zwano brodacami o czarnym krzyżu. Szaj. 2. bot. p. Wąsatka.

Brodaczek, czka, lm. ozki bot. p. Wąsatka.

Brodaczka, l, lm. I a. Pakoś, Włóknorość bot. (usnea) roś. z gromady porostów z rodziny brodaczkowatych. Gatunek: B. właściwa (u. barbata).

Brodaczkowate rośliny, bot. (usneaceae).

Brodal, a, lm. e p. Brodacz.

× **Brodarnia, l, lm. e** galarnia, balwiernia.

× **Brodatjasz, a, lm. e** p. Brodacz: Aż tu z boku drugi B. pędzi do mnie. Pas. <Wytwór żart. z Broda>

Brodaty I. brodę mający: Książę szlaski Henryk, Brodatym nazwany. Błaż. Mądrość przychodzi z laty; acz nie każdy jest mądrym B. Prz. B. jak koziele. 2. porosty mchem a. narostami: Pnie brzydkiem i grzybami brodate. Mick. 3. bot.: Mech B. p. 2. Brodek.

Brodawczak, a, lm. l, × Brodawkwielec lek. (papilloma) nowotwór ulkania brodawkowego, rak brodawkowy.

Brodawczany p. Brodawkowy.

Brodawczasty, Brodawczaty, Brodawkowy pełen brodawek: Brodawczastygo a. parchowatego albo krostawego nie przyniesiecie Jehowie. Bud. Brodawczaty p. Brodawczasty.

Brodaweczka, l, lm. l p. Brodawka: Brodaweczki dotykowe a. czuciowe skóry, anat. (papillae tactus).

Brodawiec, wca, lm. wce bot. p. Brodawnik.

Brodawka, l, lm. l, [Bardawka] I. anat. drobny na ciele guziczek. Brodawki dotykowe (papillae tactus) tworzące warstwę brodawkową skóry.

Brodawki nerwowe (p. nerveae) zakończenia kłębkowate nerwów czuciowych. Brodawki nerkowe (p. renales). Brodawki smakowe (p. gustatoriae) dzielą ś. na: Brodawki grzybkowate, ↑ gębezaste, maczugowate (p. clavatae v. fungiformes); Brodawki nitkowate, ↑ kliniaste (p. filiformes) i Bropienkowate, główkowate, koliste, lejcowate, otoczone wałem (p. vallatae s. truncatae). B. sutkowa, ↑ cyekowa, piersiowa, sutek (mamilla). B. włosowa (p. pilii). 2. embr.: Brodawki zębowe = zarodki zębowe, zawiązki zębów (p. dentis). 3. lek. = a) twarde drobny guziczek na skórze, p. Kurzajka b) B. wisząca, szypułkowata, rakowata (acerochordon). c) ↑ Brodawki w stolec, p. Krwawnica. d) × Brodawki mięsne, p. Ziarnina. 4. Brodawki = dwa wyrostki na szyi kóz, ↑ eyeki, dzwonki, ↑ pągwie, pueki (barbulae s. palaeae). B. żrebica (hippomanes), używana do czarów i napojów miłosnych. 5. blm. choroba kartofli. 6. × przen. przypara, wada: Wszyscy z brodawkami na świat ś. rodziny. Zdr. Brodaweczka.

↑ Brodawkaty mający brodawki.

× **Brodawkowac, uje, ował** tworzyć ś. w postaci brodawczek, powstawać jako nowa tkanka w postaci brodawczek, np. w ranie.

× **Brodawkowanie, a, blm., czynność** cz. Brodawkować.

Brodawkowato przys. od Brodawkowaty.

Brodawkowaty lek. I. podobny do brodawki. 2. złożony z brodawek: Warstwa brodawkowata skóry. 3. p. Brodawczasty: Wyrost B., p. Wyrostek.

× **Brodawkowiec, wca, lm. wce** lek., p. Brodawczak.

Brodawkowy, Brodawczany przym. od Brodawka: Rak B., p. Brodawczak.

Brodawnica, y, lm. e bot. (verruca) roś. z gromady porostów, z rodziny brodawnicowatych. Gatunek: B. wapieniowa a. Obiał (v. calcisida).

Brodawnicowate rośliny bot. (verrucae) rodzina roślin z gromady porostów.

× **Brodawniczka, l, lm. l** lek. pokrywka sutkowa, kapelusik.

Brodawnik, a, lm. l a. Podróznik bot. (leontodon) roś. z rodziny złożonych. Gatunek: B. mleczowaty a. pospolity a. Dmuchawiec, Mniszek, Świnimlecz, Pąpawa, Podróznik pospolity (l. taraxacum). 2. a. Brodawiec (heliotropium) roś. z rodziny ogórecznikowatych. Gatunek: B. europejski (h. europaeum).

Brodawnikowy przym. od Brodawnik.

Brodeczek, czka, lm. czki p. Bród. <BROD>

Brodeczka, l, lm. l p. Broda.

I. Brodek, dka, lm. dki p. Bród.

2. Brodek, dka, lm. dki a. Płonwo, Mech brodaty bot. (phaseum) roś. z gromady mchów liściastych, z rodziny brodkowatych.

× **Brodekln, a, lm. y** but hiszpański, półbucik. <Fr. brodequin>

Broderja, l, lm. e hafty, rzeczy haftowane, zdobne haftami. <Fr. broderie>

× **Broderować, uje, ował** bordirować, lamować: Kontusze ponsowe z zielonemi kołnierzami, złotem broderowane. Ochoc. <Zam. borderować z Fr. border, Nm. bordieren>

× **Broderowanie, a, blm., czynność** cz. Broderować.

↑ **Brodgolec, a, lm. e, † Brodogol** galibroda, golarz, balwierz, cyrulik. <BROD + GOŁ>

× **Brodjasz, a, lm. e** p. Brodacz: Kupy jakichś brodjaszów z berdyszami na ramionach. Chodź.

Brodkowaty bot.: Rośliny brodkowate (phascaceae) rodzina mchów liściastych.

[**Brodło, a, lm. a, Bródło**] I. bróg, stóg (siana, słomy, zboża). 2. deski a. żerdzie na helkach nad klepiskiem. <BIOR, por. u Mikl. 18 pod bor-, Sśw. zabrało, Czoz. zabrałło>

Brodnia, l, lm. e, [Brodnik, Brodzięń, Brodniak, Brodzianka] gatunek sieci rybackiej, którą dwóch bulzi włóczy, brodząc: Łyczana B. Łowić ryby brodnią. Przen.: Czapia, kiedy swą brodnię na brzegu rozszerzy, wyciąga mnóstwo ryb. Klon. <BROD>

[**Brodniak, a, lm. l**] p. Brodnia.

Brodnik, a, lm. l I. [B.] p. Brodnia. 2. a. Brzeżyca, Brzeżyna bot. (litorella) roś. z rodziny bakowatych. Gatunek: B. nadbrzeżny (l. laeustris).

Brodnisto przys. od Brodnisty.

Brodniśty, Brodzisty 1. *pełny brodów*: Rzeka brodnista. 2. *miálki, płytki, dający ś. w bród przejść*: Miejsce brodniste.

Brodobrzanka, l, lm. l bot. (catabrosa) *roś. z rodziny traw.* Gatunek: B. rozpięzehl'a a. Wodne proso (c. aquatica).

× **Brodofjasz**, a, lm. e p. **Brodacz**. <Wytwór żart. z Broda>

Brodognykowy lek. p. **Bródkognykowy**. <BROD + Gnyk>

† **Brodogol**, a, lm. e p. **Brodgolacz**. <BROD + GÓŁ>

† **Brodoszedny** *mający siwą brodę*. Przen.: Brodoszedna zima. Gosł. <BROD + SZED>

[**Brodować, uje, ował**] p. **Brodzić**: B. po śniegu. [**Brodowanie**, a, blm.] czynność cz. **Brodować**.

Brodowina, y, lm. y *mielizna; piaszczysta wyniosłość na rzec.*

† **Brodowojęzykowy** anat.: Kość brodowojęzykowa p. **Gnyk**. Muszkuł brodowojęzykowej kości p. **Bródkognykowy**. <BROD + JĘZ(YK)>

× **Brodowy** *do brody a. do potbrodka należący*. Anat.: † **Myszka brodowa** kości językowej p. **Bródkognykowy**. Okolice brodowa (regio mentalis).

Brodzące ptaki, zool. (grallatores) *rząd ptaków o nogach wysokich, podkasalnych, brodzące*.

Brodzenie, a, blm., czynność cz. **Brodzić**.

[**Brodzianka**, l, lm. l] p. **Brodnia**.

[**Brodziarz**, a, lm. e] p. **Brodacz**.

× **Brodzieliel**, a, lm. e p. **Brodźca**.

Brodzić, i, il, [**Brodować**] 1. *w bród przebywać, brnąć po wodzie, po błocie itd.*: † **Rzeka** była latem wyschła, że ją każdy B. mógł. Skar. Brodzili we krwi po same kolana. Auszp. Zakon Krzyżowy we krwi pogaństwa północnego brodził. Mick. Ten ś. zmacza, kto brodzi. Prz. Brodzi, jak bóbr po błocie. Prz. Witaj mi, kaczkko, nie brodząc. Prz. (=bez pracy, bez zachodu zysk gotowy). Przen.: Jeszcze wówczas w morzu odważne nawy nie brodziły. Bardz. (=nie żeglowały). 2. *przen. w czym=tonąc, zapuszczać ś., zagłębiać ś., brnąć, nurtować*: B. w grzechach, w rozpucie, w rozkoszach, w występkach. Wóz nurza ś. w zieloność i jak łódka brodzi. Mick. × **W** ojezyźnie według fantazji swojej chce B., rady nie słucha niezujej. Star. 3. × **w** czym: *brnąć w czym, opływać, obfitować*: B. w dostatkach, w honorach. Oss. 4. *myśl. połować po błotach na lotną zwierzynę*.

Brodzic, dźca, lm. dźce 1. bot. (pogostemon) *roś. z rodziny wargowyc.* 2. zool.=a) (totanus) *ptak podkasaly, brodzący, z rodziny bekasów*. Gatunki: B. samotny (t. ochropus). B. śniady (t. fuscus). Kwokacz (t. glottis). b) w lm. p. **Brodzący**.

[**Brodzień, dnia**, lm. dnle] p. **Brodnia**.

[**Brodziasz**, a, lm. e] p. **Brodacz**. <BROD>

Brodzina, y, lm. y *licha broda*.

Brodzisko, a, lm. a p. **Broda**: Starzec swoim brodziskiem twarz mi szorował. Boh.

Brodzisty p. **Brodniśty**.

× **Brodziszczę**, a, lm. a 1. *część twarzy, na której broda wyrasta*. 2. p. **Broda**: Gęste B. kryło mu twarz połowę. Stasz.

× **Brodzca**, y, lm. y, × **Brodzieliel** *brodzący, świadom brodzenia i brodów*: B. doświadczony. Żebr.

× **Broga**, l, lm. l p. **Bróg**. <BROG>

Brogować, uje, ował *składać zboże w brogi*: B. żyto, owies.

Brogowanie, a, blm., czynność cz. **Brogować**. **Brogowato** przys. od **Brogowaty**.

Brogowaty *mający kształt brogu, stożkowaty*.

Brogowisko, a, lm. a *miejsce obrane na bróg; miejsce, gdzie bróg stał a. stoi*.

Brogowy przym. od **Bróg**: Daszek B.

[**Brohuz**, u, lm. y] *brouar*. <Nm. Brauhaus>

× **Broiciel**, a, lm. e *ten, co broi*: Nie uitaicie ś., broiciele nieprawości. Bud. <BRÓJ>

Broić, i, il 1. *coś złego czynić, dopuszczać ś., swawolić*: B. wiele złego. × **B.** niecnotę. Królowie broją, a poddani pokutują. Baz. 2. *przen. srożyć ś., dokazywać, szaleć*: Miecz broi, sieczka morduje. Rej. Patrz, jak broi srogie morze. Bardz. [Wyjawszy miecz brojący, ciął Jasieczka]. Psń. Nieprzyjaciel broi po całym kraju.

× **B.** z kobietą = *niecnotę popełniać*. 3. † **B.** nad kim a. z kim = *dokazywać z nim, znęcać ś. nad nim, pastwić ś. nad nim*: Gotowie we Włoszech z Rzymianymi broili. Stryjk. 4. † *czynić, wykonywać; toczyć, prowadzić*: Męka ma być brojona. Walkę broił. Fałszywego świadectwa nie broj. Pan wielki pokój ten to broi. Brojający żywot = *czynny*. 5. [B.] *wyrzekać*. † **B. ś. l. szaleć, wściekać ś.**: Gdy ś. broją panowie, a ludzi mordują, to największe korzyści wtenczas djabli czują. Rej. 2. *wyprawiać ś., wyrabiać ś., dźbiać ś.*: W państwie tym dziwnie wszystko ś. broi. Rej.

Brojenie, a, lm. a 1. *czynność cz. Broić. 2. † *roboty, sprawa, czyn, czynność*: Wiarujemy ś. wielkiego świeckiego brojenia i dwornych rzezy sprawiania.*

1. **Brok**, u, blm. *drobny śrut na ptastwo*: Z fuzji ptaka brokiem ubić. Pot. <Nm. Brocke(n) = okruszyna, kawałeczek>

2. **Brok**, u, lm. l *stalowa panewka, w której ś. obraca wrz ciono*. <Ang. broach>

× **Brokadja**, i, lm. e *rodzaj złotogłowiu*. <p. Brokatela>

× **Brokadjowy** przym. od **Brokadja**.

× **Brokanter**, a, lm. rzy a *owle tandeciarz, handlujący starzyzną, antykwariusz*: B. ze Lwowa rozwiesił obrazy stare. Krasz. <Fr. brocanteur>

× **Brokat**, u, lm. y p. **Brokatela**.

Brokatela, l, lm. e, × **Brukateła**, × **Burkatela**, **Burgatela**, × **Brokat** *rodzaj ciężkiej tkaniny, przetykanej jedwabiem*. <Śr. Lc. brocat(um), od brocare = Fr. brocher = wyszywać, haftować>

Brokatelowy przym. od **Brokatela**.

Brokdaun, u, lm. y *wet. zgrubienie ścięgna, zginającego kończynę u konia*. <Ang. broken down = okulawiony, skaleczony>

× **Brokoll** *nieod. p. Kalafjor*. <Włos. broccoli lm.>

× **Brokoli** *nieod. p. Kalafjor*.

Brokuły, ów, blp. bot. p. **Kalafjor**.

Brom, u, blm. chem. *pierwiastek niemetaliczny z grupy chlorowców*, Br. <Now. z Gr. bromos = smród>

† **Broma**, y, lm. y p. **Brama**.

Bromargryt, u, lm. y *min. p. Bromit*. <Now. Brom + Gr. argyros = srebro>

[**Brombas**, u, blm.] *mocny podpiwek*. <Możo Nm. Brumbass = dosł. dudy>

[**Brombelce**, ów, blp.] *łańcuszek przy fajce*. <p. Brombelee>

[**Bromble**, ów, blp.] *drumla*. <p. Drumla>

[**Bromblować, uje, ował**] *krzyżać, halasować*.

[**Bromboże!**] = *broń Boże!*

Bromek, mku, lm. mkl chem. *związek bromu z pierwiastkiem metalicznym*: B. wodoru, HBr. B. srebra, AgBr.

Bromica, y, blm. lek. (bromismus) *zatrucie przewlekłe bromem, choroba bromowa*.

Bromit, u, lm. y, Bromargryt min. rodzimy *bromek srebra, krystalizujący w układzie równosiowym.*

Bromny, prow. Bromowy przym. od **Brom**; chem.: Kwas B., HBrO₃.

×**Bromowodny p. Bromowodorny.** <Brom + WOD>

Bromowodorny przym. od **Bromowodór**; ×**Bromowodny** chem.: Kwas B. <Brom + Wodór>

Bromowodór, oru, blm., chem. bromek wodoru, bromek wodu, kwas bromowodorny, HBr.

Bromowy chem. p. **Bromny**; lek.: Choroba bromowa = *bromica*.

Brona, y, lm. y, [Borna, Barna, Bróna] **I. narzędzie rolnicze do ulócenia roli:** Broną ś. przewrócone grudy z bryły ziemi rozbijają, perz i inne dziczyny z ziemi wyciągają, posiane nasiona ziemią ś. zasypują. Żelazna B., t. j. z żelaznemi zębami. Drewniana B. — z drewnianemi. Broną rolę włóczyć = *bronować*. Kiedy ś. za broną kurzy, to ś. żyto burzy (a. będzie urodzaj duży). Prz. Nakryj ś. broną, to ś. zagrzejesz. Prz. 2. [B.] *placenta u krowy.* <BOR>

†**Brona, y, lm. y p. Brama:** Niewiasty zawarły bronę. Rej. Rycerze zbrojni czekają przed broną. Słow. Zdr. †**Bronka.** <p. Brama>

[**Bronaczek, czka, lm. czki]** p. **Bronak.**

[**Bronak, a, lm. i, Brynek, Brunak]** *gniadosz, koń gniady, [Brony].* Zdr. [Bronaczek]. <p. Brony>

×**Bronc, u, lm. e p. Bronz.**

×**Broncowy** przym. od **Bronc, bronzowy.**

!**Bronchit, u, lm. y lek. zapalenie oskrzeli.** <Now. z Gr. brónchos = krtań, gardło>

†**Bronla, i, lm. e p. Broń.**

Bronlak, a, lm. i i. a. [Bronik] *gwóźdz stanowiący ząb bronny.* 2. *koń od bronny.* <Brona>

×**Bronlelel, a, lm. e bronujący, obrońca.** <BOR>

×**Bronleleika, i, lm. i** forma ż. od **Bronlelel.**

Bronlę, i, ii, [Bronlę] **I. bronią zastłaniać, obraniać, ochraniać, zastłaniać:** B. ojczyznę od nieprzyjaciela. B. mężnie, odważnie murów miasta, stanowiska. Ód tej strony trzy twierdze bronią granicy. Król niebieski broni ludu swego. B. ukrzywdzonych, słabych od gwałtu i bezprawia. B. oskarżonego (= *wnosić obronę*). B. praw swoich w sądzie, honoru swego. B. kogo od pocisków potwarzy. B. kogo, co, i przed czym (zam. od czego). 2. (o Bogu) *zachowywał od czego, chował, nie dopuszczać, nie dać, uchwalać:* Niech mię Bóg broni od tego, bym... Broń Boże, by nam przyszło na to. Gdyby tak, broń Boże a. czego Boże broń, choroby, nieszczęścia jakiego, ognia, to co byśmy robili? Niech cię Bóg broni, a. niech cię ręka boska broni, że byś miał to zrobić. Niech Bóg broni, a. niech ręka boska broni = a) *strach, straszne rzeczy:* Niech Bóg broni, co to za czasy! b) przys. *bynajmniej, jako żywo nie, ale gdzie tam:* Tyś to zrobił? — Niech Bóg broni! [Syn był bardzo silny, ale do roboty broń Boże] = *ani z daleka, ani rusz.* 3. komu czego = *zabraniać, wzbraniać, nie dopuszczać, nie dawać:* B. przepawy przez rzekę. Najężone okopy bronily przystępu nieprzyjacielowi. Idź! nikt ci nie broni. B. komu wstępu do swojego domu. Ucha twojego żebrzącemu bronisz. B. komu schronienia pod dachem swoim. Ubóstwo nie broni być enotliwym (= *nie przeszkadza*). B. ś. **I. bronią, orężem lub czym inszym składać ś., ostłaniać ś., odpierać napaść, napad; ochraniać ś.:** B. ś. nieprzyjacielowi a. od nieprzyjaciela, przeciw nieprzyjacielowi. B. ś. odważnie, mężnie, zaciekłe, słabo. Broni

ś., jak od napaści. Prz. B. ś. do upadłego. Oskarżony chciał ś. sam B. Teś są dowody, któremi ś. bronią. Petr. (= *zastawiają*). Bronić ś. słowami, piśmiennie. Bronili ś. tym, że nie mieli rozkazu (= *usprawiedliwiali ś., tłumaczyli ś., wymawiali ś.*). B. ś. przed prawem. 2. B. ś. komu, czemu, od kogo, od czego, i przed czym, przeciwko komu, czemu = *stawić ś. konu, stawić czoło; opierać ś., nie dawać ś.:* Rzym bronit ś. długo przeciwko wpływowi Grecji; wreszcie uległ mu zupełnie. B. ś. biedzie, niedostatkowi, namowom złych ludzi, pokusie, własnym żądzą. Długo bronit ś. wierzytelom, wreszcie dostał ś. w ich szpony (= *opędzał ś. od nich*). 3. od czego = *zastłaniać ś.; strzec ś. czego, chronić ś. przed czym:* Od zima ś. odzioniem wedle czasu bronim. Skar. B. ś. od wiatru, od deszczu, od gorąca, od złych języków.

Bronlec, hea, lm. hey **I. żart. obrońca:** Ja nie twój Ratuj, ani twój pan B. Miek. 2. † *giermek:* Z tyfu trzymali ś. dwaj brońcy z toporami na ramionach, którzy mieli jeszcze gotowe napięte kusze dla podania kłociu w razie potrzeby. Sienk.

†**Bronieczka, i, lm. i p. Broń:** Rany bronieczką zadali. Falib.

Bronienie, a, blm., czynność cz. Bronić.

Bronienie się, a ś., blm., czynność cz. Bronić ś.

Broniermaszynka, i, lm. i noż. maszynka do polerowania, z przyrządem ułatwiającym je. <Nm. brunieren (z Fr. brunir = polerować) + Maszynka>

[**Bronifratr, tra, lm. try]** p. **Bonifratr.**

[**Bronik, a, lm. i]** p. **Broniak.**

×**Bronionośny** *noszący broń, orężny, zbrojny:* Bronionośna Minerwa. Otw. <BOR + NIOS>

†**Bronka, i, lm. i i. krata, rószt.** 2. p. †**Brona.** <Brama>

[**Bronkt, u, lm. y]** *drewno ze sznurami do uwiązywania bydła.* <Lit. brántas>

†**Bronna, ej, lm. e p. Bramna.**

†**Bronne, ego, blm. p. Bramne.**

†**Bronnie** przys. od **Bronny.** <BOR>

×**Bronno** przys. od **Bronny, nie godzi ś., nie wolno, zabroniono:** Nam mówić wolno, wam zaś B. Pileh. Dobrze myśleć nikomu nie B. Pileh.

×**Bronny p. Bronowv.**

Bronny **I. × zabroniony, zakazany.** 2. † przym. od **Bron, zbrojny:** Bronną ręką. Broane odzienie (= *zbroja*). Mężowie bronni.

†**Bronny p. Bramny.**

[**Bronny**] p. **Brony:** B. szymliczek = *koń jabłkowity.*

Bronować, uje, ował rolę = *równać broną pooraną ziemię, włóczyć:* B. wpodłuż, poprzek, naukos.

Bronowanie, a, blm., czynność cz. Bronować.

Bronowłok, a, lm. i, Bronowłók **I. × a. Bronownik** *bronujący, włóczek.* 2. a. **Bronowłoka** = a) *koń od bronny:* Z dwóch koni jeden jest wielki, kościasty, wojskowego pochodzenia, a drugi nasz domorosły B. o krótkiej szyi. Wilez. b) *wogóle koń bichy formalski, koń pospolity, brzydki i wychudły, szkapa, kłyś, marcha, szawlucha, hetka, szkapina.* <Brona + WLEK>

Bronowłoka, i, lm. i p. Bronowłok.

Bronowłók, oka, lm. oki p. Bronowłok.

Bronownik, a, lm. cy p. Bronowłok.

Bronowy, × Bronny przym. od **Brona:** Kołek B. Chęć.

×**Brons, u, lm. y p. Bronz.**

×**Bronsztyn, u, lm. y chem. i min. p. Braunschztajn.**

[**Brony, Branny, Bróny, Bruny, Brunny**] *gniady* (o koniu): Po czymżeś ich poznała? — Po konieczkach po bronnych. Por. [Brunatny]. <Nm. bruna>

Bronz, u, Brąz, × Bronc, × Brons 1. blm. chem. *spiż, aljajz, w którego składzie znajduje ś. miedz i cyna, a niekiedy glin*: B. na działą, na dzwony. B. rzeźbiarski. B. glinowy. Przen.: Z bronzu = *silny, potężny, spiżowy*: Człowiek z bronzu, albo z bronzu ulany (= *wielkiego hartu, ducha*). Dziecię to jakby z bronzu całe, na Niemce patrzy raz zuchwale, to ku Pomorzcu skrzy oczyma. Len. 2. w lm. y *sprzęty, ozdoby z bronzu*: Meble rzeźbione z bronzami. Koeha ś. w bronzach. 3. lm. y chem. *barwnik mineralny z metalicznym połyskiem*: Bronzy wolframowe. 4. blm. *kolor bronzowy*: Światły, ciemny B. < Włos. bronzio, Fr. bronze, zap. z Prs. burindź a. purindź >

Bronzel, zła, lm. zle szew. p. Brandzel.

×Bronznictwo, a, blm. p. Bronzownictwo.

×Bronzniczka, i, lm. i p. Bronzowniczka.

×Bronznicy, ×Bronznikowski przym. od **Bronznik; Bronznicy.**

×Bronznik, a, lm. ey p. Bronzownik.

×Bronznikostwo, a, blm. p. Bronzownictwo.

×Bronznikowski p. Bronzowniczka.

×Bronznikowstwo, a, blm. p. Bronzownictwo.

Bronzownictwo, a, blm., ×Bronznictwo, ×Bronznikostwo, ×Bronznikowstwo 1. *rzemiosło a. stan bronzownika, mosiężnictwo*. 2. *sztuka powlekania wyrobów z drzewa, gipsu a. metalu bronzami*.

Bronzowniczka, i, lm. i, ×Bronzniczka 1. forma ż. od **Bronznik**. 2. *żona bronzownika*.

Bronzownicy przym. od **Bronznik**; **×Bronznicy, ×Bronznikowski** p. **Bronzownik**; **×Bronznicy, ×Bronznikowski** p. **Warsztat B.**

Bronzownik, a, lm. ey, ×Bronznik *rzemieślnik, robiący wyroby z bronzu, mosiężnik*.

Bronzować, uje, ował 1. *na bronzowo malować, kolor bronzowy nadawać*: B. drzwi, B. lampy, B. figury gipsowe. Piec bronzowany. Przen.: Ta powłoka bronzowana, którą na twarz naszych wieśniaków nakłada praca ciężka. Dzierz. 2. *bronzami okładać, objąć, zdobić*: B. uprząż. Stół dokoła bronzowany.

Bronzowanie, a 1. blm., *czynność cz. Bronzować*. 2. lm. *a okucia, ozdoby bronzowe*: Wspinał antyki z kosztownymi ozdobami i bronzowaniem. Bał.

Bronzowiec, eje, ał *przybierać kolor bronzowy, rudzić, brunatnieć*: Jesienią liście bronzowieją.

Bronzowo przys. od **Bronzowy**: Zabarwie B.

Bronzowy przym. od **Bronz**: a) z *bronzu*: Posąg B. Bronzowe ozdoby. Zegar B. b) *koloru bronzu, brunatny*: Płec bronzowa. Przyskoczył do mnie w bronzowym fraku. Kaczk. Wsparł bronzowo-śniadą twarz na dłoni. Orzesz. Bronzowo-zółty. Pomalować na bronzowo = *na kolor B.*

Bronzyt, u, lm. y min. *mieszamina jednopostaciowa krzemianu magnezu z krzemianem żelaza, używana jako kamień półszlachetny na drobne sprzęty*.

Broń, i, ×lm. e, †Bronia, [Bróń] 1. *to, co służy do obrony, oręż*: Szpony B. lwa, łzy B. niewieścia. B. palna, ognista, sieczna a. biała a. zimna. B. zaczepna, odporna. B. ręczna. Szezęk, chrzęst broni. Bronią zręcznie władać, robić. Wziąć ś. a. porwać ś. do broni. Wzieli bronię, wypadli. Mick. Chwycić za B. Miecć ś. do broni. Złożyć B. (= *poddać ś.*). Z bronią w rękę. Potykać ś. bronią z nieprzyjacielem. Waleczyć z kim na B. białą (= *bić ś. na palusze*). Do broni! 2. przym. *to, w czym ktoś*

siłę swoją upatruje; środek zwalczenia kogo, czego, sposób na kogo, na co: Pobić kogo własną jego bronią. Dajesz mi B. na siebie. Post i modlitwa—B. przeciw pożądlivościom. 3. *karabin*: Stać pod bronią. B. perkusyjna, odyłcowa, skałkowa. Prezentować B. B. do góry! B. na ramię! Do nogi B.! B. w prawe ramię! B. w płask! B. przed deszczem! B. za umarłym! 4. przym. *rodzaj wojska, wojsko*: Wszystkie trzy rodzaje broni. W jakiej broni służy? Gienierałowie broni. Towarzysz broni. B. pomocnicza: sapery, pontonjery, telegrafisci. Zaciągnąć ś. pod B. 5. † *broja, uzbrojenie, rynsztunek*: Koń, tarcz, drzewo a szabla, to wszystka B. jego. Paszk. 6. bot.: B. łania p. **Pasternak**. Zdr. **×Brońka, †Bronieczka**. <Got. brunjo, Sr.Grn. brunja>

† **Brońca, y, lm. y p. Obrońca**. <BOR>

Brońka, i, lm. i 1. **×p. Broń**. 2. [B.] bot. *kotka samcza u leszczyny*. <Broń>

Broskiew, kwi, lm. kwie 1. p. **Brzoskwinia**. 2. **×p. Brzoskiew**.

† **Broskwinia, i, lm. e p. Brzoskwinia**.

Brosza, y, lm. e duża, okazala broszka. <Fr. broche>

† **Broszcz, u, lm. e** *obszycie na spodzie sukien kobiecych, plisa, listwa*: Spodnica z broszcem. <Zap. toż, co Brocz>

Broszotka, i, lm. i jub. *małeńka broszka*.

Broszka, i, lm. i *duża szpilka ozdobna, z haczykiem do zapinania od spodu w stroju kobiecym pod szyją i na pierściach*: B. złota, z pereł. <p. Brosza>

Broszura, y, lm. y 1. *książka niezbyt gruba, nieoprawna, zeszyt*. 2. *niewielka rozprawa, omawiająca jaką kwestję historyczną, o dobie będącą, odbita w osobnej książeczce*. Zdr. **Broszurka**. <Fr. brochure>

Broszurka, i, lm. i p. **Broszura**.

Broszurować, uje, ował intr. *lekkio oprawiać, sklejać, zszywać bez szpagatów i okładki*.

Broszurowanie, a, blm., czynność cz. Broszurować.

[**Broś, i, lm. e**] *jesienny zawiązek liścia na gałęziach bukowych*. <Zap. dla barwy czerwonej nazwany, por. Brocz i Broszcz>

[**Brośniały**] *pleśniwy*. <Brs. brośń = pleśń>

[**Brośnieć, eje, ał**] *pleśnieć*.

[**Brośń, i, blm.**] *pleśń*.

[**Brot, a, lm. y**] *bochenek chleba*. <Nm. Brot>

† **Brotfanna, y, lm. y p. Brytfanna**.

† **Brotfas, u, lm. y** *rodzaj kredensu*: Talerze, półmiski, pokrywy spoczywają w wielkim brot-fasie, który stoi zawsze tuż przy stole jadalnym. <Nm. Brot = chleb † Fass = beczka (faska)>

[**Brotoid się, i ś., II ś.**] *roid ś., mrowić ś., ruszać ś. gromadnie*. <?>

Browar, u, lm. y, ×Browarnia, [Browary] 1. *piwowarnia*: We łbie mu ś. miesza, jakie w browarze. Rej. W głowie jak w browarze. Pot. W browarze ś. urodził, w karczynie go ochrzczono. Gawin. Kto w karczynie służy, w browarze mu płacą. Prz. 2. **×a. B.** *piwny prow. = gorzelnia*. 3. **×szynk, szynkownia, karczma**: W browarze przesiaduje (= *pijak*). 4. karc. p. **Browarek**. 5. [B.] *duży imbryk blaszany*. 6. [B.] w grze „w swinię“ = *dolek na samym środku kota*. <Nm. Brauerer>

[**Browarczyk, a, lm. cy**] *pomocnik, praktykant piwowarski*.

Browareczek, czka, lm. ozki p. Browar.

Browarek, rka, lm. rki I. p. **Browar**. 2. a. **Browar** kare. w kłksie = 4 kreski; na zmaczanie jednej z nich należy zgrać 12 innych: Zmazać kreskę w browarku.

Browarka, i, lm. I I. fl.: B. calista = kłoc w obu końcach jednakowo a. prawie jednakowo szeroki. B. szydłowata = w jednym końcu cieńsza. 2. leśn. drzewo z kory odarte w kłocach na sprzedaż hurtową. <?>

[**Browarka**, i, lm. I] *piwowarowa, piwowarka.*

† **Browarne**, ego, blm. rz. p. **Browarowe**.

× **Browarnia**, i, lm. e p. **Browar**.

Browarnictwo, a, blm., [**Browarstwo**] *piwowarstwo*.

Browarniczy przym. od **Browarnik**, *piwowarski*. **Browarnik**, a, lm. cy I. stróż browaru. 2. posługujący w browarze. 3. pog. właściciel browaru.

Browarny I. przym. od **Browar**: Kociel B. Jęczmień B. 2. zool.: [Wróbel B.] p. **Wróbel**.

† **Browarowe**, ego, blm., † **Browarne** *podatek od robienia i sprzedaży trunków*.

[**Browarski**] przym. od **Browarz**.

[**Browarstwo**, a, blm.] p. **Browarnictwo**.

[**Browaryja**, i, lm. e] I. p. **Browerja**. 2. p.

Browar. Zdr. [**Browaryjka**]. <Sid. do **Browar**>

[**Browaryjka**, i, lm. i] p. **Browaryja**.

[**Browarz**, a, lm. e] *piwowar*.

[**Browarzyć**, y, ył] *trudnić ś. piwowarstwem*.

Browy, Brzany przym. od I. **Ber**: Słoma browa.

[**Brozdzół**, i, II] p. **Brózdować**.

[**Brozoń**, a, lm. e] *nazwa wołu [mrozowatego]*.

< Zap. zamiast m r o z o Ń >

[**Broźnic**, i, II] p. **Brózdować**.

† **Brozcem** a. † **Brzodzcem** przys. *na bakier, na bok, bokiem*: Znać, że drogo pszenicę sprzedał, bo czapkę B. na łeb wdział. Rys. Ona jedną tylko spodnicę B. na ś. wdziaje. Pot. <?>

Brożek, żka, lm. zkl I. p. **Bróg**: Niech mi B. do nowego doda zboża i żywności. Kochan. 2. † *kreglasty kosz do kurcząt*. 3. † *rodzaj powozu*: W B. wprzągać konie. Zbył. 4. [B.] *parasol*.

5. † *mat. p. Bróg*. <BRÓG>

Brożkowy przym. od **Brożek**: Koń B.

Brożyna, y, lm. y I. *bróg niewielki, nędzny*. 2. † *daszek i drąg brogowe*: Brożyny, aby nie gnily, niech na ziemi nie leżą, gdy są próżne. Haur. 3. [B.] *drąg w środku stogu*. 4. [B.] *kąt, róg*: Rama kominowa była dawniej w cztery brożyny.

Brożysko, a, lm. a m. i ni. p. **Bróg**: Wielkie kopy, brożyskami zwane, okrągło-śpiczastą postać mające. Goł.

[**Bróc się**, óje ś., ół ś.] *pasować ś., walczyć*.

< Ukr. boroty sia >

Bród, odu, lm. ody I. *mielizna wpoprzek rzeki do przebycia bez przewozu*: Szukać, macać brodu. W B. przejść, przebyć rzekę. Puścić ś. w B. Isé w B. Hetman kazał szukać brodów w onej rzece. Papr. Na złej szkapie brodu próbować. Prz. (= *ważyć ś. na co bez sposobności*). Nim przebedziesz wody, pierwej zwiędz jej brody. Prz. (= *każde przedsięwzięcie pierwej rozważ*). 2. † w lm. *surty, prądy, fale, wały*: Głębokie oceaniczne brody. Zbył. Nieprzebrnione brody. Zbył. 3. *przen. prawdziwa droga postępowania, prawdziwy sposób czynienia, tor*: Chybić brodu. Uczysz nas drogi, a sam chybiasz brodu. Kochan. 4. W B., *przen. = a)* † *najkrótszą drogą, proprostą, najprościej, niedługo myśląc, obces, odrzuć, wręczyć, bez ogródki*: Powiem ci to w B. i krótko. Opal. b) *obficie, po pas, po uszy*: Dzień po dzień goście; wina w B. dla każdego. Grzybów

było w B. Mick. c) *całkiem, ze szczętem, ze wszystkim, zupełnie*: W nas ochota do służby w B. wywie trzała. Troc. 5. [B.] *struga leśna z dnem twardym*: Jezeli ś. wody leśne na twardszym dnie zbierają i cieką węższymi pasmami wzdłuż puszczy, wówczas powstają t. zw. brody. Pol. Zdr. **Brodek**, **Brodeczek**. <BROD>

Bródeczka, i, lm. I p. **Broda**. <BROD>

Bródka, i, lm. I I. p. **Broda**. 2. u klucza: *pióro, ząb, blat*. 3. u podkowy: *hacel, ocel, cel*: Cele na podkowach a. bródki zimą ostrzejsze być mają. 4. [B.] *ostatnia garść zboża, pozostała na pniu*. Por. [**Broda**, **Bróg**]. 5. [B.] *ostry języczek wewnątrz zągięcia haczyka wędki*. 6. [B.] W bródkę pluć = *daszać ś., zżymać ś.* 7. bot.: *Kozia B. p. Goździeniec*. 8. ml. *włoskowata część ziarna zbożowego na ostrym jego końcu*.

Bródkognykowy anat.: **Mięsień B.**, **brodognykowy**, **żuchwo-gnykowy**, × **podbródko-podjęzyczny**, × **podbródkowidełkowy**, † **muskul brodowo-języcznej kości**, × **podjęzyczny** **szczęki**, † **myszka brodowa a. działowa a. czelusciowa kości językowej**, † **myszka szczęko-języcznej kości**, **wewnętrzna szczęko-języczna**, ! × **muskul szczęko-hoidny (museulus genio-hyoideus)**. <BROD + GNYK>

Bródkowaty I. *do bródki podobny*. 2. *mający bródkę*.

[**Bródló**, a, lm. a] p. **Brodło**.

[**Bródyśać**, a, al] p. **Erdyśać**.

[**Bróź**, i, blm.] *puszek włosów na wardze*.

<? BROD>

Bróg, ogu, lm. ogł, × **Broga** I. *daszek poszty na czterech dragach, na skłud zboża, siana; sterta, stóg*: Stawiać brogi. Układać a. kłasić zboże w brogi. Lepiej mieć więcej brogów, niżli złoty łanuchów. Petr. *Przen.*: Ma pełne brogi a. ma wiele brogów (= *bogaty*). Prz. Na brogu leżeć (= *próżnować, gnuśnieć*). Z broga dopiero wylazł (= *ocucił ś., wstał przeciw*). 2. *stos zboża a. siana daszkiem przykryty*: Lepszy B., niżli snop. Prz. 3. *jakągdz kupa, stos, gromada, np. kamieni, broni itp.* 4. † a. † **Brożek**, *mat. stółek*. 5. *kupka kłosów niezjętych*, por. [**Broda**, **Bródka**]. 6. [B.] w wyrażeniu: *Stogi brogi = złote góry*: Naobiecowała mu stogi brogi. 7. *sieć na ptastwo*: Nuż wrony brogiem łowić. Trzye. 8. † *dom zboru luterskiego, szczeg. w Krakowie*: Jakośmy sobie nowych ministrów, nowych zborów, brogów, bożnie naczynili. Jan. Zdr. **Brożek**. Zgr. **Brożysko**.

[**Bróna**, y, lm. y] p. **Brona**.

× **Brónatek**, tka, lm. tki p. **Brunatek**.

† **Brónatnia**, i, lm. e p. **Brunatnia**: Senat niechaj w brónatni, posłowie w zieleni, a sądzia niech chodzi w czerwieni, aby znano po szacie, jakiej kto godności. Star..

× **Brónatny** p. **Brunatny**

[**Brónic**, i, II] p. **Bronic**.

[**Bróny**] p. **Brony**.

[**Brón**, i, lm. e] p. **Bron**.

[**Brósniec**, eje, al] *czerwień ś.* <Por. **Brocz**, **Broszcz** i **Broś**>

Brózda, y, lm. y, **Bruzda**, [**Brózna**, **Brozorna**] I. *łódek między skłami roli*: Robić, prowadzić brózdy. B. poprzeczna, podłużna. 2. *rowek między żugunami do ściągania wody*. 3. *przen. zmarszczka, faldra, rysa, kresa*: Wiek mu czło brózdami (a. w brózdzie) porał. 4. anat. *suleus* *zagłębienie podłużne, szczeg. na kościach, r. du, rowek*. 5. astr.

bródzy = smugi na księżycu, rozbiegające ś. promienisto z różnych jego kraterów. 6. leśn.: Bródzy zagajne = rowy w lesie dla ochrony niektórych miejsc jego od bydła. 7. myśl. bródzy = sidła na skowronki, stawiane między zagonami. Zdr. Brózdka, Brózdeczka. <BRÓZD>

Brózdeczka, i, lm. i p. Brózdka.

Brózdka, i, lm. i p. Brózdka.

Brózdowanie, a, btm. embr. dzielenie ś. zwierzęcego jajka zapłodnionego, przez wężanie.

Brózdogłowiec, wca, lm. wce zool. (bothriocephalus) wnętrzał, w jelitach ludzkich a. psich żyjący: B. sercowaty (b. cordatus). B. szerokoczołki a. Tasiemiec szeroki a. Brózdogłów, Jamkogłów (b. latus) największy tasiemiec pasorzytny człowieka i psa. <BRÓZD + GŁÓW>

Brózdogłów, owa, lm. owy p. Brózdogłowiec.

Brózdować, uje, ował, Bruzdować, Brózdzić, Bruździć, [Brozdzić, Broźnić] i. kopiąc a. orząc rolę, robić bródzy. 2. Brózdzić, Bruździć przen. wicherzyć, bałamuć, przeszkadzać, zawadzać: B. komu w czym. Nie bródził mi tu! Bródzi jak kozieł w kapuście. Prz. Do pokoju przyjsz nie mogli, ponieważ cesarz w kondyjach pokoju bródził. Błaż.

Brózdowanie, a, btm., Bruzdowanie czynność cz. Brózdować.

Brózdownik, a, lm. i, Bruzdownik narzędzie rolnicze do robienia brózd.

[Bróżna, y, lm. y] p. Brózdka.

× Brózdzielnik, a, lm. e, × Bruździelnik i. brózdzy robiący. 2. ten, co bródzi = przeszkadza.

× Brózdzielnka, i, lm. i forma ż. od Brózdzielnik; Bruździelnka.

Brózdzić, i, ii p. Brózdować.

Brózdzielnik, a, lm. e bot. (polysiphonia) roś. z gromady wodorostów, z klasy krasnorostów, z rodziny rhodomeleace.

Brózdzielnik, Bruździelnik brózdowany, pełen brózd: Rola brózdzielnika. Bot. Łodyga brózdzielnika.

Brózdzenie, a, btm., czynność cz. Brózdzić.

Brr! i. a. Bru! Bru! Dbrum! głos uczuwającego dreszcz, zimno, wstręt, przykre uczucie: Brr, jak tu zimno! Brr, aż mi zimno! cóż to są za mary? Słow. 2. naśladowanie odgłosu rotowego ognia w bitwie: Przybywa komendant... Tentuj! cel! pal! Brr! Fred. A. 3. [B.] wołanie na owce. <Dźwn.>

Bru! p. Brr; odgłos przykre uczucia, niechęci, żalu: Ej, ej, ej! umieram! bru, bru! włosy mi wstają na głowie. Bru na bru, fu na fu. Prz. (= jakie pytanie, taka odpowiedź). Fru! B! p. Fru! <Dźwn.>

[Bruczek, a, lm. i] p. Brzuszek.

Brucyna, y, btm. chem. alkaloid silnie trujący, towarzyszy zwykle strychninie. <Now. z Gr. brükō = zgryźć, strawić>

[Bruczak, a, lm. i] p. Burcak.

[Bruzka, i, lm. i] p. Kapusta.

Brud, u, lm. y i. nieczystość, plugastwo, gnój: B. na ciele, na rękach, na sukniach. Myj lepiej, bo B. jeszcze siedzi. Włos pełen brudu. Z rąk twych B. zmywasz, omyj wprzód sumienie. Groch. Każdy wie, że pod brudem biało. Prz. Tyle w tym prawdy, co brudu za paznokciem. Prz. 2. btp. bielizna brudna, chusty brudne: Dać brudy do prania. Kufer, kosz z brudami. Odłożyć koszulę do brudów. Przen.: Brudy pierz w domu. Prz. (= hańbiących sprawek nie wynoś za próg). 3. × brudy = nieczystości, odchoły zwierzęce, kał, łajno. 4. × B. i [B.] w głowie =

plugastwo = wszy. 5. plama, skaza, zarzut: Nie winnyś? — obmyj ś. z brudu. Oss. (= oczyść ś. z zarzutu). Brudy życia. 6. przen., częś. w lm. = nieczyste sprawy; podejrzane, bezczesne postęпки, świństwa: Wywlekać brudy domowe. Domyślił ś. jakiegoś brudu, może nawet zbrodni, i dlatego badać nie chciał. Bał. Nie wdawaj ś. w brudy. 7. [B. połogowy] = odchód połogowy. 8. [Brudy] miesięczka: Ma brudy. Zdr. [Bruźdik] <BRUD>

Brudas, a, lm. y i. człowiek brudny, brudne dziecko, niechluj, morus, flejch: Pfe, B. jesteś! Przebrzydły B. 2. przen. człowiek kałający ś., wdający ś. w brudy, nieuczciwy. Zdr. Brudasek. Zgr. Brudasisko. <Niby Łć., z BRUD>

Brudasek, ska, lm. ski p. Brudas (o dziecku) smoluszek, moruszek, kopciszek.

Brudasisko, a, lm. a m. i ni. p. Brudas.

Bruderszaft, u, btm. szczeg. rzem. braterstwo, przyjaźń serdeczna, solidarność: Pić B. (= oblewać serdeczny stosunek). Dostrzega Marynkę, pijącą B. z jakimś dobrze wypomadowanym elegantem. Zap. <Nm. Bruderschaft>

Brudnawo przys. od Brudnawy. <BRUD>

Brudnawy trochę brudny: B. kaftan. Orzesz.

† Brudnia, i, lm. e rzecz brudna.

Brudnica, y, lm. e, Welnica zool. (liparis) owad łuskoskrzydły ze skupienia prządkówek.

Brudnieć, eje, ał brudnym ś. stawać, brukać ś.: Coraz B. = stawać ś. coraz brudniejszym.

[Brudnik, a, btm.] żółty pulvis persicus (proszek perski). [B.] czarny = pulvis pedicularum.

Brudniuteńki zupełnie brudny.

Brudniuteńko przys. od Brudniuteńki.

Brudno i. przys. od Brudny: B. tam u nich. Przen.: B. żyć = niehonorowo, po świńsku. 2. brudne: Co ma być biało, niechajże będzie biało, a co ma być B., niechaj będzie B. (= z tego nigdy nie chwalić, a dobrego nie ganić). Pisać na B. = przygotowywać bruljon czego, z zamiarem przepisania na czysto.

† Brudnomowny nieprzyzwoitych słów używający. <BRUD + MOW>

Brudność, i, btm. rz. od Brudny.

Brudnota, y, lm. y bot. (stapelia) roś. z rodziny trojeściowatych.

† Brudnowełny brudna wełnę mający: Ofiary czyniła z owiec brudnowełnych. Otw. <BRUD + WEŁ(N)>

Brudny i. nieczysty, zabrudzony, zbrukany, posmolony, plugawy: Brudne ręce. Brudne mieszkanie. Brudna bielizna. B. dom, stolik, rękaw. Brudna woda. Kolor nosa wpadał w brudno-amarantowy. Jeź. (= buro-amarantowy). Brudno-błękitnemi nakreślony literami napis. Orzesz. Brudno-cieliste plamy twarzy. Zap. Plamy brudno-czerwone. Koń brudno-kasztanowaty. Skrzydła srebrne w dół ś. spuściły i brudno-popielatej nabrały barwy. Orzesz. Koń brudno-siwy. Szalik barwy brudno-szafrowej. Dzierz. / Zraziła nas może brudno-szara barwa napoju. Sienk. Liść brudno-zielony. Jaśniał na brudno-żółtej tarczy napis. Orzesz. 2. przen. czarny, szpetny, sprośny, niski, nieczny, niehonorowy: B. charakter, interes, postępek, wyraz, czyn. Brudna sprawa, dusza. Brudne uczucie (= nieporządne, niemoralne). Brudne skąpstwo (= obrzydliwe). Tonąć w brudnych uczuć steku.

Brudota, y, btm. czyn brudny, nieczny, postępek hańbiący: Voltaire był cheiwy aż do bezczelności i brudoty. Tarn.

Brudzenie, a, btm., czynność cz. Bruździć.

Brudzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Brudzić ś.**

Brudzić, i, II i. *brudnym czynić, brukać, smolić, zanieczyszczać*: B. sobie ręce. Pył brudzi suknie. Przen. *kalać, walać, plamić*: B. myśli, duszę, serce. 2. *śmiecić, barłozżyć*: B. pokój, mieszkanie. 3. *psukudzić, smrodzić*: Co noc brudzi w łóżko, w spodnie, w koszulę. 4. *puszczać farbę; puszczać, smolić*: Rękawiczka brudzi. Ta materia brudzi. **B. ś.** *brudnym ś. stawać, brukać ś., smolić ś., kalać ś.*: Niektóre materje łatwo ś. brudzą. Przen. *hańbić ś.*: B. ś. występkiem, kradzieżą.

Brudziec, dźca, lm. *dźce lek.* (rupia) *wysypka, pokrywająca ciało strupami*, bł. strupien.

[**Brudzik, u, blm.**] p. **Brud**: Nózkiwym umyła, brudzikwym wypila. Pśń.

[**Brudć, i, II**] *moczyć ś. pod siebie*. <Brs. brudć> [**Bruij, u, lm. e, Brui, Bruka**] *mocz.* <Brs. brui bjp.>

Bruk, u, lm. i, † Burk, [Burk, Burg] i. *powierzchnia ulicy, drogi, placu, wyłożona kamieniami, kostkami drewnianymi, taflami żelaznymi a. asfaltem*: Układać, naprawiać B. B. kamienny, drewniany, asfaltowy, żelazny. B. zrujnowany. Fatalne bruki. Przen.: Mieszkać na bruku = *nie mieć swojego mieszkania, gospodarstwa*. Żyć z bruku (= z grosza, z dnia na dzień). Na bruku zostać, być (= bez miejsca, bez zajęcia). Wyrzucić kogo na B. = *wypchnąć na ulicę, pozabawić mieszkania*. Krzesać po bruku a. krzesać szablą po bruku = *junaczyć ś., meżnym ś. okazywać, burdy nocne wyprawiać*. Meżny na bruku a. śmiały na bruku = *udający zucha, wiechowy rycerz*. Leżeć, bawić ś. na bruku a. bruk szlifować, krzesać, tłuć, zbijać = *walać ś., próżnować, zbijać baki*. Miał ś. niegdyś dobrze; utracił wszystko na bruku. 2. [**B.**] *plot z kamieni polnych, przesypanych ziemią*. <Nm. Brücke = dosł. most>

[**Bruk, u, lm. i**] p. **Kapusta**.

i. Brukać, a, × cze, × czy, kał *kalać, walać, brudzić, smolić*: B. twarz, ręce, suknie. Przen.: B. serce występkami. **B. ś.** *brudzić ś., walać ś., kalać ś., smolić ś.*: B. ś. grzechem, występkami. <BRUK>

2. Brukać, a, ai, [**Brukować**] myśl. (o gołębiach) *gruchać*.

[**Brukan, a, lm. y, Brukanica**] *kupa kamieni, porośnięty chwastem*. <p. Bruk>

[**Brukanica, y, lm. e**] p. **Brukan**.

Brukanie, a, blm., czynność cz. **Brukać**.

Brukanie się, a ś., blm., czynność cz. **Brukać ś.**

Brukarczyk, a, lm. i *terminator brukarski*. <Bruk>

Brukarka, i, lm. i *żona brukarza*.

Brukarski przym. od **Brukarz**: Czeladnik B. Robota brukarska.

Brukarstwo, a, blm. *rzemiosło brukarza*.

Brukarz, a, lm. e i. a. × **Brukownik, [Burkownik]** *rzemieślnik, zajmujący ś. brukowaniem ulic*. 2. *ten, co kamienie ociesuje, kamieniarz*.

× **Brukatela, i, lm. e** p. **Brokatela**.

× **Brukatelowy** przym. od **Brukatela**.

Brukiew, kwi, lm. kwie bot. p. **Kapusta**. <Może z Łé. eruca = rodzaj kapusty>

Brukif, u, lm. y min. *bezwodnik kwasu tytanowego, tworzący kryształy rombowe*. <Od nazwiska mineraloga Ang. Brooke>

Brukotluk, a, lm. i przen. *ten, co zbija bruki, włoścący ś. po ulicach, szlifobruk*. <Bruk + TLUK>

Brukować, uje, ował, [Burkować], † Burkować i. *brukiem wykladać, bruk robić, mościć*: B. drogę, ulicę, podwórze. B. kamieniem, cegłą, mozaiką. 2. *† dokazywać po ulicach, robić burdy*. <p. Bruk>

i. [**Brukować, uje, ował**] p. 2. **Brukać**.

2. [**Brukować, uje, ował**] i. *potrzebować, mieć obowiązek, musieć*: Biedy cierpieć nie brukuje. 2. *używać*: On za siłka (= za wiele) wódki brukuje. <Nm. brauchen>

Brukowanie, a, blm., czynność cz. **Brukować**.

Brukowaty *z wejżenia do bruku podobny*; hist.: Nabłonek a. przybłonek B.

Brukowe, ego, blm. rz. *podatek na utrzymanie bruków miejskich*.

[**Brukwianka, i, blm.**] *nać brukwi*.

Brukowiec, wca, lm. wce i. *kamień polny, używany do brukowania ulic*. 2. lm. **wcy, † Brukownik, [Brukownik]** *włóczęga brukowy, junak uliczny, ulicznik*. 3. × a. [**Brukownik**] *pog. gazeta brukowa, dziennik brukowy, gazeta informująca czytelników głównie o wypadkach ulicznych*. 4. *piernik lukrowany, z powierzchnią w kształcie bruku*.

[**Brukownik, a, lm. i**] p. **Brukowiec**.

Brukownik, a, lm. ey i. × p. **Brukarz**. 2. † p. **Brukowiec**.

Brukowy i. *od bruku, do bruku należący*: Kamień B. Komisja brukowa. 2. *po bruku ś. walęsający; hałasujący, dokazyjący, junacki*: Wyrzutki zgraj brukowych. Sow. † B. żołnierz, rycerz. 3. *uliczny, pospolity, na ulicy usłyszany, z ulicy wzięty*: Brukowa nowina, wiadomość. Gazeta brukowa. Dziennik B. **Brukowy, ego, lm. i** rz. *dozorca bruków*.

Brukselka, i, lm. i *kuch. kęnpusta brukselska*. <Od miasta Belg. Bruksela>

× **Bruksola, i, lm. e** p. **Busola**.

[**Brukwa, y, lm. y**] p. **Kapusta**.

[**Bruj, u, lm. e**] p. **Bruj**.

Brujlon, u, lm. y i. *zeszyt do pisania na brudno*: Mieć robotę w brujlonie = *na brudno*. 2. *pierwszy szkic jakiego utworu z poprawkami i zakreśleniami, concept, minuta, han, klada*. Zdr. **Brujlonik**. <Fr. brouillon>

Brujlonik, u, lm. i p. **Brujlon**.

Brujlonowy przym. od **Brujlon**: Rękopis, papier B.

[**Bruka, i, lm. i**] p. **Bruj**.

Brułot, u, lm. y *łódź z materiałami do podpalania okrętów*: On, co żył niegdyś jako salamandra w ogniu brułotów. Słow. <Fr. brûlot>

Brum! i. p. **Brr!** 2. **B! B!** *odgłos brąkania na narzędziach muzycznych strunowych*: Stepowa gęśli, B! B! Zal. <Dźwn.>

[**Bruma, y, blm.**] *najkrótszy dzień w roku*: Jak ś. B. zaczyna, taka ma być cała zima. Prz. <Łé. bruma>

Brumla, i, lm. e p. **Drumla**. <p. Drumla>

× **Brunać, i, II** p. **Brunatnić**. <Fr. brun, Włos. bruno, z Nm. braun>

[**Brunak, a, lm. i**] p. **Bronak**.

Brunat, u i. † blm. *color brunatny*: Purpura róża, czarnym borówki bławatam, śniegiem zdołbi lilije, fijołki brunatam. Ustrz. 2. lm. y bot. p. **Ostróżka**.

Brunatek, tka, lm. tki, × Brónatek bot. p. **Ostróżka**.

Brunatnawo przys. od **Brunatnawy**.

Brunatnawy *niewco brunatny*: Mika brunatnawo-czarna.

† **Brunatnia, i, lm. e, † Brónatnia** *brunatność, color brunatny, suknia brunatna*.

Brunatnice, lc, lm. bot. (phaeophyceae) *wodorosty zawierające barwnik brunatny.*

Brunatniec, i, H, × **Brunacić brunatnym** czynić: Już słonec góry brunatniło. Troc. B. cukier = rumienić, przyrumienić.

Brunatniec, eje, ał brunatnym ś. stawać: Włosy zaczynają mu brunatnieć. Twarz mu brunatnieje od słońca.

Brunatno przys. od **Brunatny**: Wygląda B. **Brunatnokrusz**, u, blm. *kruszec brunatny, zawierający miedź, siarkę i żelazo.* Kluk.

Brunatność, i, blm. rz. od **Brunatny**.

Brunatny, × **Brónatny f. niebiesko-ceglasty**: Lubyka brunatno-czerwona. Szlak z brunatno-sinej gliny. Jeż. Brunatno-zielony. Lasek w brunatno-żółtym stroju zwiedłych liści. Haj. Farbować na brunatno (=na kolor B.) 2. [Koł B.] = gniały. 3. † Brunatne świętki = *Zielone Świętki u Żydów.* 4. zool.: Niedźwiedz B. p. Niedźwiedz.

Brunecik, a, lm. i p. **Brunet**: Rumiiany B. z czarnymi oczyma. Wilcz. <Fr. brunet = dosł. brunatnawy>

Brunela, i, lm. e, **Prunela** *rodz. śliwki.* <p. Prunela>

Brunelka, i, lm. i bot. [Brunelka] p. **Główienka.** <Nm. Braunelle>

Brunet, a, lm. ci *męzczyzna o włosach ciemnobrunatnych a. czarnych.* Zdr. **Brunecik.** <Fr. brunet = dosł. brunatnawy>

Bruneta, y, lm. y p. **Brunetka.**

Bruneteczka, i, lm. i p. **Brunetka.**

Brunetka, i, lm. i f. a. **Bruneta** forma ż. od **Brunet.** 2. żart. *pchła*: Oblazły go brunetki. 3. zool. p. **Pokrzywnica.** Zdr. **Bruneteczka.**

[Bruny] p. **Brony**: Na brunym konisiu. Pśń.

[Bruny] p. **Brony**: Brunych para. Bruná (dom. klacz).

[Brunka, i, lm. i] 1. *kotki, bałki brzożowe.* 2. *szybkie pociągnięcie komu palcem po nosie i wargach.* <Ukr. bruńka>

Brus, a, lm. y 1. *kamień do ostrzenia, wycownia, oselka*: Kowal lemieście ostrzy na brusie. Pot. Jak miecz archaniola kręty już na brusie połączony. Słow. Na krwawym brusie połączony strzały. Tremb. 2. *kłoc drzewa budulcowego, do pilowania, belka, pilowiec, tram*: Cerkiewka z ogromnych nawpół ociesianych brusów. Dzierz. 3. *drzewo jadalne na maszt.* 4. *przen. człowiek niezgrabny, nieokrzesany, dragal.* 5. [B.] *rodzaj sera wyrabianego w kształcie oselki.* Zdr. **Brusek**, **Brusik.** <BRUS>

Brusbet, a, lm. y *noż. kawalek blachy, którą ś. opiera na pierśsiach, a o nią opiera ś. bormaszynkę, zasadzając koniec pręta borującego w odpowiedni dołek w tej blasze.* <Nm. Brusthrett>

Brusek, ska, lm. ski 1. p. **Brus**. 2. *krążek 3—5 funtowy sera.*

Brusiś, i, H *ostrzyć, szlifować, wycownić, toczyć na brusie*: B. żelazo. B. kowadło.

× **Brusiec**, sca, lm. sce p. **Bruszcze.**

Brusik, a, lm. i p. **Brus**: Na brusiku (Amor) toczy strzały. Kon.

[Brusłac, a, lm. e] p. **Bruszłak.**

Brusonecja, i, lm. e bot. p. **Papierotka.** <Od nazwiska przyrodnika Fr. Broussonet †1807>

Brusowanie, a, lm. a, **Bierznowanie** bud. *utwierdzenie i powiązanie wierzchnie słupów rzędem stojących a. wierzch ścianę kończący, tramowanie, belkowanie.*

Brusowatość, i, blm. rz. od **Brusowaty**: Ileby to było krzyku, ile utyskiwania na B. tych

gburawatyh i Bóg wie jeszcze jakich uliczniaków. Dzierz. <BRUS>

Brusowaty *nieokrzesany, nieotarty, nieociosany*: Nie powiem, żeby był złym człowiekiem, tylko niesmacznym i brusowatym, jak każdy dorobkiewicz, czujący siłę swą w kieszeni. Wilcz.

Brusowica, y, lm. e bud. p. **Wspornik.**

Brustasz, a, lm. e, gm. **Brustas** *kraw. kieszeń boczna w tużurku od strony zewnętrznej.* <Nm. Brusttasehe>

Brustas, a, lm. e gm. p. **Brustasz.**

× **Brustbart**, a, lm. y *gatunek wyżła myśliwskiego.* <Może Nm. brustbreit = szerokopierśisty>

Brustwer, u, lm. y *przedpiersień, wał ziemny dla ochrony walczących.* <Nm. Brustwehr>

× **Bruszeż**, a, lm. e p. **Bruszcze.**

× **Bruszcze**, scea, lm. sce p. **Bruszcze.**

[Bruszenie, a, blm.] *ostrzenie bruskiem a. na brusie.* <BRUS>

Brusznica, y, lm. e bot. p. **Borówka.** <Brusznica zam. Bruśnica, a. może zam. Bróśnica, jeżeli w związku z bróśnieć = czerwienieć, por. Mikl. 23 Brusina>

Brusznico, **Brusznico** przym. od **Brusznica**: Konfitury brusznico.

Brusznicznik, a, blm. *zielsko, lodygi brusznicy.*

Bruszniczny p. **Brusznico**: Listek B.

[Bruszony] *ostry, wyostrzony*: Szabliczka bruszona. Pśń. <BRUS>

[Brusćik, a, lm. i] *mostek, dyszek cięlicy.* <Nm. Brust = pierś>

[Brusłak, a, lm. i] p. **Bruszłak.**

[Brusłik, a, lm. i] p. **Bruszłak.**

[Brusłac, a, lm. e] p. **Bruszłak.**

[Brusłacek, oka, lm. cki] p. **Bruszłak.**

Bruśnik, a, lm. cy *szlifierz, wycownik.* <BRUS>

Brutał, a, lm. e *grubjemin, prostak, cham, ordynus.* Zgr. **Brutałsko.** <Fr. brutal>

Brutałisko, a, lm. a m. a. ni. p. **Brutał.**

Brutałizm, u, blm. p. **Brutałność.**

! **Brutałizować**, uje, *awał kogo, co = obchodzić ś. po brutałsku*: Oszłomić swych czytelników, brutalizując ich estetyczne i etyczne pojęcia. Zag. W sposób brutalizujący wykwinniejsze poczucie. Zag.

! **Brutałizowanie**, a, blm., *czynność cz. Brutałizować.*

Brutałka, i, lm. i forma ż. od **Brutał.**

Brutałnie przys. od **Brutałny**: Wytyka błędy i wady B. Jeż.

Brutałność, i, blm. rz. od **Brutałny**; **Brutałstwo**, **Brutałizm**, **Brutałskość.**

Brutałny, **Brutałski** przym. od **Brutał grubjaminski, nieokrzesany, szorstki w obejściu, postępujący względem kogoś z wyzyskaniem swej siły, przewagi: Siła brutałna. Postępowanie brutałne.**

Brutałski p. **Brutałny**: Unikali jej cudzoziemcy, pewni brutałskich napaści. Brodz. **Po brutałsku p. Brutałsko.**

Brutałsko przys. od **Brutałski**, *po brutałsku*: B. sobie postąpić.

Brutałskość, i, blm. p. **Brutałność.**

Brutałstwo, a, blm. p. **Brutałność**: Musi znośić B. męża.

[Brutka, i, lm. i, **Bratka**] *narzeczona, panna młoda; Kochanka.* <Nm. Braut>

[Brutkam, a, lm. owie a. Brutkan, **Brutman**, **Bratkan**] *kawaler, narzeczony, pan młody.* <Nm. Bräutigam>

[Brutkan, a, lm. owie] p. **Brutkan.**

[Brutman, a, lm. owie] p. **Brutkan.**

Brutto nieod. 1. waga towaru z opakowaniem. 2. cena przed potrąceniem rabatu. 3. dochód bez wyłączenia kosztów.

Bruzda, y, lm. y p. Brózda.

Bruzdować, uje, owal p. Brózdować.

Bruzdowanie, a, blm. p. Brózdowanie.

Bruzdownik, a, lm. cy p. Brózdownik.

[Bruzdział, a, lm. e] p. Hruzdziel.

Bruzelja, i, blm. p. Brezylja.

×**Bruzdziół**, a, lm. e p. Brózdziół.

×**Bruzdziółka**, i, lm. i p. Brózdziółka.

Bruzdziół, i, ll p. Brózdować.

Bruzdziół p. Brózdziół.

[Bruzmiel, u, blm.] roś. suchodrzew (*lonicera xylosteum*). <Brs. bruźmiel>

×**Bruzyna**, y, lm. y mały brzus, oselka.

[Brwa, y, lm. y] p. Brew. <BRW>

×**Brwicza**, i, lm. i p. Brew.

Brwowy, ×**Brewny** przym. od **Brew**; anat.: Żuk B., ×**brewny** (*arcus superciliaris*). Tętnica brwiowa. †**Myszka brwiowa** marszcząca = **mięsień brew marszczący**.

Brwisko, a, lm. a p. Brew.

Brwisty mający wielkie, gęste brwi: Człowiek B. [Brycaśka, i, lm. i] **brytfanna**. <Przekręcenie Nm. Bratpianne>

Brycik, u, lm. i p. Bryt.

Brycz, u, blm., **Brycz** leśn. **pączki leszczyny, brzozy a. osiny**. <Zap. Ukr. bricz.>

Brycza, y, lm. y hut. p. Ogniomost. <Nm. Pritsche>

Bryczozyna, y, lm. y p. Bryczyna. Jun. <Może przez Nm. [Barutsche, Birutsche] ze Śr. Łé. birotum, to zaś z Łé. birota = dość dwukółka>

Bryczeczka, i, lm. i p. **Bryczka**: Tą samą bryczeczką jadę. Krasz. Najął sobie u mieszczanina bryczeczkę i parę koników. Korz.

Bryczka, i, lm. i wóz mniejszy podrózny, czasem z półnakryciem: B. na resorach. B. pocztowa, parokonna. Zdr. **Bryczuszka**, **Bryczozka**, **Bryczuchna**, **Bryczulka**. Zgr. **Bryczysko**.

Bryczkowy przym. od **Bryczka**: Konie bryczkowe. Jeź. Pozbyliśmy się owych bryczkowych sąsiadów. Jord. (= **jadących bryczką**). Pędzą konni, bryczkowi. Moraw. Zaczął kapitan życie koczujące, bryczkowe. Korz.

[**Bryczny**] (o koniu) **powozowy; piękny, żywawy**. <p. Bryka>

Bryczuchna, y, lm. y p. **Bryczka**.

Bryczulka, i, lm. i p. **Bryczka**: Uboga B. okolicznego szlachetki. Orzesz.

Bryczuszka, i, lm. i p. **Bryczka**: Maleńka B. nasza, zaprzężona w cztery bachmaty, podskakiwała na bruku. Sienk. Podróżował bryczuszką, zaprzęgniętą w jednego konia. Prus.

Bryczyna, y, lm. y, **Bryczozyna** **licha bryczka**: Bryczyną naszą do patacu zajędział nie wypadło. Krasz. Skromna B. jego stanęła obok wytwornego powozu. Krasz. Zdr. **Bryczynka**.

Bryczynka, i, lm. i p. **Bryczyna**: Już byli oba na pocztowej bryczyńce. Krasz.

Bryczysko, a, lm. a p. **Bryczka**.

[**Brycki**] p. Brzydki.

†**Brydnia**, i, lm. e p. **Brednia**. <BROD>

†**Brydzenie**, a, lm. a p. **Bredzenie**: Nie daj się bawić czartu caeki świeckich brydzeń. Pot.

†**Brydzić**, i, ll p. **Bredzić**: Wszysey ludzie wadą tą brydzą. Pot.

[**Brydzić**, i, blm.] i. a. [**Brzyda**, **Brzydź**] **brzydca**, coś obrzydliwego. 2. **brzydca!** Psia B. ! (okrzyk

odrazy a. podziwienia, oraz przekleństwo). <Ukr. bryd'>

Bryffregler, a, lm. owie roznosiciel listów, listonosz. <Nm. Briefträger>

Bryg, u, lm. i mały okręt dwumasztowy. <Ang. brig>

Brygada, y, lm. y i. woj. **oddział wojska z dwóch pułków piechoty a. jazdy; pewna liczba bataljonów wojsk specjalnych; pewna liczba baterji artylerji**: Generał brygady. 2. kol. **oddział ludzi**: B. inżynierska = **oddział inżynierów przy robotach w polu**. B. konduktorska a. pociągowa = **oddział ludzi obsługujących pociąg**. B. parowozowa. B. robotnicza. <Fr. brigade>

Brygadjer, a, lm. owie woj. **dowódca brygady**.

Brygadjerowa, ej, lm. e **żona brygadjera**.

Brygadjerski przym. od **Brygadjer**: Mundur,

stopień B.

Brygadjerstwo, a, blm. i. **stopień brygadjera**.

2. **brygadjer z żoną**: Oboje B. byli na obiedzie u Bukarów. Ochoc.

Brygadny p. **Brygadowy**.

Brygadowy, **Brygadny** przym. od **Brygada**:

Zbývające pieniądze były odkładane do kas pułkowych a. brygadowych. Korz.

Brygant, a, lm. ci **rozbójnik, bandyta, zbójca**. <Fr. brigand, Włos. brigante>

[**Brygantować**, uje, owal] **wymyślać, krzyżać**.

Brygantyzm, u, blm. **rozbójnictwo, bandytyzm**.

Brygidka, i, lm. i **zakonnica zakonu św. Brygidy**. <Od imienia św. Brygidy>

Bryja, i lm. e i. p. **Braha**. 2. [B.] p. **Breja**. Rozgotować co na bryję. Przen.: Wpaść w bryję. Narobić komu bryi (= **nieprzyjemności**). Z bryje pońcochy kiełzajom (= **osuwają się**), a z mięsa to i kierepcie nie kom. Prz. Z kapusty brzuch tłusty, a z bryje rzyć wyje. Prz. 2. **śos duszony, podlewa do pieczeni**. 3. **śl. wódtka**. Zdr. **Bryjka**. <Nm. Brei>

Bryjka, i, lm. i p. **Bryja**.

Bryk, u, lm. i i. × **brykanie, wierzganie**. 2. †przen. **zuchwałstwo**: Coś za nie miał przedtem szturm, bryki, teraz cię lada potrwożą wietrzyki. Chr. 3. ucz. <Bryki toczyć a. brykać = **uciekać**. <BRYK>

Bryka, i, lm. i **wielka bryczka**: B. ciężka, kryta, parokonna, wyładowana. Ale cóż bab do djabła! ładuj niemi bryki. Zabł. <p. Bryczozyna>

Brykacz, a, lm. e i. **krnąbrny zuchwalec**. 2. p. **Brykała**: Jak ten B. żołnierski smakuje! Wilk. <BRYK>

Brykać, a, al p. **Bryknąć**.

Brykała, y, blm., **Brykacz** żart. **chleb czarny, razowy, razowiec**: A wiesz ty, co ś. u nas w Polsce nazywa brykałą? Chleb razowiec, co go sobie chłop tego podje, to potym bryka! Dyg.

Brykanie, a, lm. a, **czynność cz. Brykać**.

Brykiel, kła, lm. kle p. **Brykła**.

Brykielka, i, lm. i p. **Brykła**.

Brykief, u, blm. **węgiel sztuczny w cegiełkach**. <Fr. briquette>

Brykła, i, lm. e, **Brykiel**, **Brekła**, **Brekiel** i. **listewka stalowa, trzciniowa a. rogowa do gorsetów damskich**: B. rogowa. 2. zdń. **wązki i długi kawalek blachy stalowej, służący do gładzenia blatów z gliny**. Zdr. **Brykiłka**. <Nm. [Prickel, Präckel] = dosł. tyczka, zatyczka, przetyczka>

Brykliwość, i, blm. rz. od **Brykliwy**. <BRYK>

Brykliwy i. **wierzgający**. 2. przen. **krnąbrnie zuchwały**.

Bryknać, nie, nał nied. **Brykać** i. *wierzgnąć, podsłoczyć*: Zrębiec bryknać. 2. nied. *hulać, dokazywać*: Musi mieć pieniądze, bo bardzo bryka (= *pozwała sobie*). W zbyt nich nie brykał dostatkach. Koch. Morze bryka (= *igra*). Chr. 3. × nied. nad kim = *dokazywać, pastwić s., znecać s., wydziwiać*: Jak cheesz nad Jobem brykaj, jednakże duszy jego nie tykaj. Chr. 4. × nied. przeciw komu, na kogo = *powstawać, uczuwać s., buntować s.*: W szczęściu zuchwały, zadarszy karku, przeciw niebu bryka. Węgrowie niektórzy na króla swego brykali. Biel. M. 5. rub. *ucieć bezkarnie, dać dęba*. 6. rub. *umrzeć, klapnąć, kipnąć*: Gdyby ta sekutnica stara bryknęła, niezłoby było Erazmkowi s. z tą Ludwisłą ożenić. Krasz. 7. [B.] na kogoś = *ofuknąć, zburzyć go*. 8. [B.] (o ptakach nietrafionych) *ułatwiać*. Por. [Bryzgać].

[Bryl, a, lm. e] *kapelusz słomiany*. <Zap. w związku z Włos. ombrella = parasol, kapeluszik>

Brylancik, a, lm. i p. Brylant.

Brylant, u, lm. y, † Brylant i. djament oszlifowany: Kapłańskie w brylantach ornaty. Mick. Sypała łzami, jako brylantami. Mick. Przen. (o kimś): To brylant! (= *to człowiek wielkiej wartości, to złoto*). Ta pieśń to B. czystej wody w lirycznej poezji naszej. 2. *wogóle drogi kamień oszlifowany w postaci dwóch świętych piramid o wspólnej podstawie*. 3. w lm. *biżuterje brylantowe*: Ma mnóstwo brylantów. 4. blm. *cukier, guma suszona w kryształki do brylantowania*. 5. *karc. trzy jednakowej wartości karty, np. 3 króle, 3 dziesiątki; 4 figury atutowe w grze zwanej „im-perjal”, dawna towarzyska gra w karty*. Zdr. **Brylancik**. <Fr. † brillant>

Brylantować, uje, ował i. szlifować djament na brylant: Kryształ brylantowany wielu oczy zwodził. Kras. 2. *obsypywać, wysadzać brylantami*; przen.: Na okna kwiaty zaszyły śnieżyste, na które miesiąc promienie czyste rzuca z wysoka i brylantuje. Len. I brylantują myśl blaskiem księżycy. Słow. 3. *cukier. obsypywać cukierki brylantem*.

Brylantowanie, a, blm., czynność cz. Brylantować.

Brylantowo przys. od Brylantowy: B. iskrzące s. bryły. Orzesz.

Brylantowy i. *tyczący się brylantu, złożony z brylantów*: Matka królowa z brylantowego zamku wychodzi. Len. Boga piorunu szczerozłote lica patrzają s. jasnym, brylantowym wzrokiem. Słow. Przen.: Wesele brylantowe p. **Wesele**. 2. *wysadzany brylantami*: Pierścień B. Wyroby brylantowe. 3. *cenny jak brylant, nieoceniony, drogi*: Znam ja jego, znam, to brylantowe serce! Orzesz. Mój mileńki, złoty, B! Orzesz. 4. *świętny jak brylant, mający kolor, połysk brylantu*: Ognie brylantowe = *rodzaj fajerwerków*. Przen.: Z całej brylantowej sieczki słów przyjaciółki to jedno najdłuższe zostało w jej pamięci. Bał. Łzy brylantowe. Słow. (= *podobne do brylantów*). 5. *przen. świętny, wesoły, jasny, śniący*: Humor B. Styl B. Może w sercu nadzieje karmisz brylantowe? Słow. 6. *nteres B. = świętny, wielce korzystny, doskonały, złoty, wyborny*. 7. *bud.*: Sklepienie brylantowe = *z wglębiciami o prawidłowych formach geometrycznych*.

Brylantyna, y, blm. i. rodzaj tkaniny bawełnianej w desek. 2. proszek do czyszczenia szkła i metalów. 3. rodzaj kosmetyku, nadającego włosom połysk i miękkość.

Brylasto przys. od Brylasty. <BRYŁ>

Brylastość, i, blm. rz. od Brylasty.

Brylasty, Brylisty, × Brelisty i. *grudziasty, pełen brył, grud.* 2. p. **Bryłowaty**: Siarka brylasta.

Bryiik, a, lm. i prow. daszek u czapki. <Może w związku z Nm. Brille = okulary.>

Brylisty p. Brylasty.

† **Bryljancik, a, lm. i p. Bryljant.**

† **Bryljant, u, lm. y p. Bryljant.** Zdr. † **Bryljancik.**

× **Bryłok, u, lm. i p. Brelok.**

Brylować, uje, ował *błyszczeć, dominować, paradować, imponować, królować*: Brylowała na balu. <Fr. briller>

Brylowanie, a, blm., czynność cz. Brylować.

Bryłówka, i, lm. i moneta bita za czasów ministra Brühla: Znalazły s. typy różnych nazwisk: wrocławskie, bąki, bryłówki. Rzew.

Bryła, y, lm. y, × Breta, [Baryła] i. kawał czego grubo, okrągławy, badwan, bochen, kula, pecyna, nac: B. miedzi, ołowiu, soli, marmuru, lodu, ciasta. Złoto w bryłach. B. ziemi zeszcłej po deszczu = *gruda*. Rozbijać, roztrącać bryły w polu. Bryły murów starego zamczyska (= *kawaty, odtamy*). 2. *coś miękkiego, w jedną kupę zbitego, zlepionego*: Wziąwszy bryłę fig, uczynili plastr. Leop. B. krochmalu. 3. *mat. figura trójwymiarowa, ciało; ograniczona trójwymiarowa część przestrzeni*. 4. *ogr.*: B. korzeniowa = *korzenie wraz z ziemią objętą niemi*: Sadzić z bryłą = *z niekniętami korzeniami*. Zdr. **Bryłka, Bryłeczka.**

Bryłeczka, i, lm. i p. Bryła.

Bryłka, i, lm. i i. p. Bryła: B. śniegu. 2. *lek.*: B. krwi = *skrzep krwi* (coagulum).

Bryłkowatość, i, blm. rz. od Bryłkowaty.

Bryłkowaty w bryłki zbity, bryłki w sobie zawierający, grudkowaty.

× **Bryłomlerstwo, a, blm. p. Solidometria.**

<BRYŁ + MIAR>

Bryłowatość, i, blm. rz. od Bryłowaty; *mat. rozciągłość bryły trójwymiarowej, jej objętość.*

Bryłowaty, Brylasty *podobny do bryły, bryłę składający, masywny.*

Bryłowy przym. od Bryła, masywny, pełny: Kąt B.

Brymborjony, ów, blp. fraszki, cacka: Pełno sprzącików do niczego, co noszą nazwę brymborjonów. Jeż. <Fr. brimborion>

† **Brynda, y, lm. y igraszka, cacko dziecinne, fraszka**: Czasem cała majątność białogłowska w bryndach kosztownych zależy. Groie. <p. Bryndować s.>

[**Bryndować się, uje s., ował s.**] p. **Bryndzić s.**: Baba s. stroi, brynduje. <Ukr. brynduwaty sia>

[**Bryndowanie, a, blm., czynność cz. Bryndować s.**

Bryndza, y, lm. e, [Brędza] i. masa z ostrego sera owczego, stosownie przyrządzona: B. węgierska. 2. blm. gm. *nędza, bieda*. <Rum. brinze>

Bryndzić się, i s., II s., [Bryndować s.] stroić s., muskać s., elegantować s. <p. Bryndować s.>

[**Bryndzoleta, y, lm. y**] p. **Bransoleta.**

[**Brynek, nka, lm. nk]** p. **Bronak.**

[**Brys!**] w. *hop!, skik!*: B. z krzeselka i uciek. <Dźwn.>

Bryśio, a, lm. e p. Bryś.

Brysiowaty *podobny do bryśia, przypominający bryśia*: Było w nim coś brysiowatego, co wszyscy widzieli. Jeż. <p. Brytan>

[Brysk, u, Mm.] brzask poranny, świt, jutrzienka: Skoro B.=skoro świt, ze świtem. <BRZASK>
[Bryskac, a, al] pozwalać sobie żartów: Se mnom nie bryskaj! <PRYSK>

[Brysnąc, śnie, snaj] 1. machnąć, palnąć: Sabelecką bryśta. Pśń. 2. a. [Bryznąc] przeskożyć: Brysnót bez piot. <PRYSK>

Brystol, u, blm. 1. gatunek papieru grubego do rysunków kredkowych i akwarel. 2. gatunek sukna. <Od miasta Ang. Bristol>

Brystolowy przym. od Brystol.

Brys, a, lm. e, Brysio 1. mały brytan. 2. przen. (o człowieku) gbur, cham, grubjanin, prostak, ordynus. <p. Brytan>

Bryt, u, lm. y, × Bret, × Bryta, × Breta 1. szerokość materji a. postawu sukna: Spódnica we trzy bryty. 2. × przen. obszar, przestrzeń, szmat: Szklą ś. i pachnącą łak kwiecieistych bryty. Zdr. Brycik. <Nm. Breite=dost. szerokość>

Brytan, a, lm. y gatunek dużego psa. Zdr. Brytanek, Brytaneczek. Zgr. Brytanisko. <Od nazwy mieszkająca Brytanji>

Brytaneczek, czka, lm. czki p. Brytan.

Brytanek, nka, lm. nki p. Brytan.

×Brytaniec, eje, al Brytanczykiem, t. j. Anglikiem ś. stawac.

Brytanik, a, blm. metal brytaniski, aljaż z cyny, antymonu i miedzi.

Brytanikowy przym. od Brytanik: Imbryk B.

Brytanisko, a, lm. a m. a. ni. 1. p. Brytan. 2. brytan wart polutowania.

Brytanomanja, i, blm. zamilowanie do wszystkiego, co brytaniskie czyli angielskie, angromanja: Po giermanomanji nastąpiła B. Mick. <Now. z Brytan + Gr. mania=manja>

×Brytfan, a, lm. y p. Brytfanna.

Brytfana, y, lm. y p. Brytfanna.

Brytfanka, i, lm. i p. Brytfanna.

Brytfanna, y, lm. y, Brytfana, Brytwana, + Brotfanna, × Brytfan, × Brytwan, × Bretfan, [Brattana] naczynie metalowe płaskie do pieczenia. Zdr. Brytfanka. Por. [Brycaska]. <Nm. Bratpfanne>

×Brytfanny p. Brytfanowy.

Brytfanowy przym. od Brytfan; Brytwanowy,

×Brytfanny.

Brytowy przym. od Bryt; ×Bretowy.

×Brytwan, a, lm. y p. Brytfanna.

Brytwana, y, lm. y p. Brytfanna.

Brytwanowy p. Brytfanowy.

Bryz, a, lm. y 1. †p. Bryż. 2. grzebień koguci. 3. zool. p. Gołąb. <p. Fryz>

Bryzelja, i, blm. p. Brezylja.

Bryzg, u, lm. i 1. prysk, promień wody lub jakiegokolwiek cieczy, rozpryskującej ś. a. którą ś. bryzga: Pierś skalana bryzgami krwi skrzepłej. Krasz. Ruszył środkiem drogi, po błocie, przez kałuże, nie pomagac ani na nowe buty, ani na świte, którą bryzgi opadały. Jez. Bryzgi morskie leca. Kon. Amor wiąże srebrne sieci z jasnych bryzgów modrej fali. Kon. Przen.: Brzaski zachodzącego słońca jeszcze gdzieniegdzie po niebie rozprysnięte złotemi bryzgami. Krasz. 2. odlatujący kawałek roztrzaskiwane przedmiotu, trzaska, drzazga: Niejeden w bryzgi poszedł miecz stalowy. Gosz. <BRYZG>

Bryzgacz, a, lm. e 1. ten, który bryzga. 2. zool. (cymbex variabilis) duża rośliniarzka z rodziny pilarzy, z rzędu błonkoskrzydłych.

Bryzgać, a a. żdze, gał 1. p. Bryznąć: Idąc, bryzgasz wszystkich błotem. Miodu ś. napił, począł słowy B. Krasz. Siedzi przy lampie

bryżdżącej. Tw. (=o ogniu trzeszczącym). 2. [B.] brykac (np. o koniu).

Bryzganie, a, lm. a czynność cz. Bryzgać: B. parowozu = wyrzucanie wody przez komin, płucie. [Bryzgiel, a, częś. w lm. e] krosła, przyszcz, wyspyka.

Bryzgnąć, nie, nął p. Bryznąć: Z każdej w zmerzlu tkniętej móż twych fali bryzgnięta piana, jak djament ś. pali. Krasin. Ōburzył ś. czasem na starego, bryzgnął słowem na dziewczynę lub częściej zmlezał. Krasz. Bryzgnął tak nagle z altany, jak gdyby ś. ziemia pod nim zapadła. Kacz. <?>

[Bryzgulina, y, lm. y] p. Trzmielina. <?> Por. Mikl. II bersklets>

Bryzka, i, lm. i karc. tuz a. dziesiątka w bezliku. <Fr. brisque=pewna gra kartowa>

Bryznąć, nie, nął, nęła, nęto a. zła, zło, Bryzgnąć, nied. Bryzgać 1. prysnąć, trysnąć, chlapnąć: B. błotem. Łzy bryzgnęły jej z oczu. Jez. Stał błysła i krew dziecka z życiem bryzła. Fred. A. Ōceł, kiedy nim bryzgnął na żelazo rozpalone, zbiega w bulki. Fred. A. Przen. chlasnąć: Jak ci też Marysia szabelką bryzła... Kolb. 2. przen. bluznąć, cisnąć, wyrzucić: B. słowami. Bryzniecie jej w oczy, żeście nią związali świat przed sobą. Jez. 3. [B.] przen. prysnąć, ułotnić ś., umknąć; uciekszy, zniknąć. 4. [B.] p. Brysnąć. 5. [B.] zaświatać: Skoro zaświatało i na dzień bryzgnęło... <BRYZG>

[Bryzole, ów, blp.] 1. gruzły ziemi w zaoranym gruncie. 2. p. Brezole. <Fr. brezole>

Bryzować, uje, ował wyrzynać na szkle. <?> p. Fryz->

†Bryzować, uje, ował p. Bryżować. <p. Fryz-> Bryzowanie, a, blm., czynność cz. Bryzować. Bryzowany 1. †p. Bryżowany. 2. [B.] pas=wybijany blaszkami, centkami i gwoździakaną.

[Bryzula, i, blm.] p. Brezylja.

Bryzylja, i, blm. p. Brezylja.

[Bryzdziery, ów, blp.] p. Trzmielina.

†Bryż, a, Bryz, częś. w lm. Bryże, Bryzy 1. karbowane, fryzowane, haftowane, pstre ozdoby, garniowania w stroju kobiecym, kryzy; suknie kobiece bryżami ozdobione: Już nie wiedzą żony, jak chodzić w tych to bryżach swoich. Zbyl. 2. haft, obszycie, bramowanie: Pochwy z złotym bryżem. Stryjk. 3. grzebień koguci. 4. różnobarwne obicia. 5. wypustki, wyrostki drzew, wilki: Winiarz siekaczem obeina łozie niepotrzebne bryże. Zim. 6. [B.] p. Fryza. Zdr. †Bryzyk, †Bryżyczek. <p. Fryz->

[Bryżdzelina, y, lm. y] p. Trzmielina.

[Bryżdżyć, y, yi] lichy gotować, partolić, paskudzić. [B. ś.] błyszczeć. <?>

†Bryżować, uje, ował, †Bryżować 1. bryżami ozdabiać: Gdybyś ś. ty nie wiem jak stroił i bryżował, nigdy nie będziesz Salomonem. Wuj. 2. [B.] p. Fryżować. <p. Fryz->

†Bryżowanie, a, blm., czynność cz. Bryżować. †Bryżowany a. †Bryżowany haftowany, wyszywany bryżem: Bryżowana suknia. Panna bryżowana bez enoty—kamienica słomą przyodziana.

†Bryżyczek, czka, lm. czki p. Bryż: Biega po kramikach, kupując zwierciadłka, tkaneczki, brameczki, bryżyczki. Rej.

†Bryżyk, a, lm. i p. Bryż: Kocha ś. pani matka, kiedy więc knafików nawiesza u panięcia, na szyi bryżyków. Rej.

[Brzad, u, blm., Brzad, Brzód, Obrzad, Obrzód, Owrzad, Owrzód] 1. owoc sadowe. 2. [Brzad] suchy owoc. <?> Sst. abréda, obréda = szarańcza;

Lit. (a) bredelis = rodzaj grzyba; por. Mikl. brêda >

[Brzadownictwo, a, blm.] sadownictwo; owocarstwo.

[Brzadownicza, i, lm. i] sadownicza; owocarka.

[Brzadowniczy] przym. od Brzadownik.

[Brzadownik, a, lm. ey] sadownik; owocarz.

[Brzadowy] przym. od Brzad.

[Brzadza, y, lm. e] drzewo owocowe.

Brzana, y, lm. y, Bersana, Barwana, [Barwena, Barwenna, Berwana, Berzana, Brzona, Barwanka, Barma, Słizień], Słiż, Mrzana, Marena, Miron zool. (barbus fluviatilis) ryba członkopromienna, otwartopęcherzowa, brzuchopłetwa, karpłowata. <Gr. mýraina, Łé. muraena >

1. Brzanka, i, lm. i zool. (barbus Petenyi) ryba członkopromienna, otwartopęcherzowa, brzuchopłetwa, karpłowata.

2. Brzanka, i, lm. i bot. (phleum) roś. z rodziny traw. Gatunki: B. łąkowa a. pastewna a. Trawa św. Tymoteusza a. Tyszka (p. pratense); B. mniejsza a. Kociogon (p. phalaroides a. Boehmeri).

Brzankowiec, wca, lm. wce bot. (erypsis) roś. z rodziny traw.

Brzany p. Browy: Brzana kasza.

Brzask, u, blm., †Brzazg, †Brazg, [Brysk] 1. rozwidnienie ś., świt poprzedzające; przedświt, przedzrze: Skoro brzask. O pierwszym brzasku, a. z pierwszym brzaskiem. Jutro na B. oblawa. Mick. Nazajutrz, gdy ledwie błysnie brzask na niebie. Moraw. Oświecony pierwszym dnia brzaskiem. Statki pocztowe, wychodzące wieczorem ze Stambułu, stają o brzasku w Dardanelach. Sienk. 2. <blask, błyszczenie, błysk: Piorun wzrok przykrym tyka brzaskiem. Chr. <BRZASK >

†Brzazg, u, blm. p. Brzask.

Brzazg, u, blm. p. Obrzazg. <BRZAZG >

†Brząk, u, lm. i p. Brząk. <BRZĄK >

× Brząkacz, a, część. w lm. e, × Brząkacz, × Pobrząkacz pieniądz, moneta, złoto brzęczące: Kto ma brząkacze, ma i skakacze, a. jak kto ma brząkacze, to ma i pomagacze. Prz.

Brząkać, a, ał 1. p. Brząkać. 2. [B.] dzwonić nie w kościelne dzwony: Już brząkali na bumlówkę.

Brząkadetko, a, lm. a p. Brząkadło.

Brząkadło, a, lm. a p. Brząkadło. Zdr. Brząkadetko.

Brząkała, y, lm. y p. Brząkałski.

× Brząkało, a, lm. y m. p. Brząkacz.

Brząkliwie przys. od Brząkliwy.

Brząkliwy p. Brząkliwy.

Brząkanie, a, blm., czynność cz. Brząkać.

Brząknać, nie, nął, nęła, nęło a. kła, kło p. Brząknać: Brząknać w tabakierę złotą podkomorzy. Mick. Usty dźwięcznymi tak brząknać. Mick.

Brząknięcie, a, blm., Brząknięcie, czynność cz. Brząknać.

[Brzątwić, i, il] sobie co = uroić sobie co. <? >

[Brzągotać, cze, tał] bulkotać, chlebotać ś. <BRZDEK >

Brząkacz, a, lm. e ten, co brząka. <BRZDEK >

Brząkać, a, ał 1. p. Brząknać. 2. [B.] mruczeć złośliwie pod nosem. 3. [B.] mówić o czymś niepewnym.

Brząkałska, lej, lm. le forma ż. od Brząkałski: Panna B.

Brząkałski, ego, lm. soy, Brząkała niewprawny, ale niezmięcony grzejek fortepianowy.

Brząkanie, a, lm. a, czynność cz. Brząkać.

Brząkanina, y, lm. y 1. niewprawna, nieumiejętna gra na fortepianie. 2. ir. granie na fortepianie.

Brząknać, nie, nął, nied. Brząkać, × Brząkać 1. uderzyć w klawisz, w strunę, zabrząkać. 2. nied. grać nieumiejętnie na instrumencie strunowym, na fortepianie.

Brząknięcie, a, blm., czynność cz. Brząknać. [Brzączyć, y, ył] 1. brzączyć: Brzącący podkówek. Pśń. 2. cienko prząść. <BRZDEK >

1. Brządek, u, lm. i zool. p. Kumka.

2. Brządek!, [Brduc!] w. odgłos uderzenia nagłego, upadnięcia gwałtownego, buch! plask! rym! bec! łomot! chrost! chlap!: Szklanka naturalnie B! Orzesz.

Brząkacz, a, lm. e zł. oficer.

Brząknać, nie, nął a. × kl gruchnąć o ziemię z hukiem, halasem, rymnąć, chrosnąć, łomotnąć, klapnąć, buchnąć: Brząknać junak w kałużę. Już ś. utrzymać dłużej nie mógł, brząknać jak długi. Oss. (= padł, upadł). Podskooczył, aż mało nie brząkć. Oss. Wierzba pękła, Kasia brząkćta. Pśń.

[Brzdysać, a, ał] p. Brdysać.

[Brzechacz, a, lm. e, Brzechajło, Brechajło] ten, który brzecha, szczekacz, obmawiacz: Brzechacz! wrzasnął klucznik, ja cię wnet nauczę! Mick. <BRZECH >

[Brzechać, a, ał] p. Brechać.

[Brzechajło, y, lm. y] m. p. Brzechacz.

[Brzechanie, a, blm.] czynność cz. Brzechać.

[Brzechnąć, nie, nął] p. Brechać.

[Brzechotać, cze, tał] p. Brechać: Sroka brzechocze.

[Brzechotać, cze, tał] 1. p. Brechać: Głowę komu B. 2. mieszać, mącić.

[Brzechotanie, a, blm.] czynność cz. Brzechotać.

[Brzechtun, a, lm. y] 1. p. Brzechun. 2. ten, co ciągle je.

Brzechun, a, lm. y, [Brechun, Brzechtun] kundle, szczekacz; przen. plotkarz, oszczerca.

†Brzechwa, y, lm. y strzała bez żelezca, bez grutu: Stał z zakrawawioną twarzą, ze strzałą utkwioną aż po brzechwę w lewym ramieniu. Sienk. <? >

[Brzeciasty] (o bydło) czerwony, płowy, z przęgą białą na grzbiecie: Krowa brzeciasta p. Brzezuła. Por. [Brzezia(s)ty]. <? BRZEZ >

Brzeozka, i, blm., × Brzęozka 1. ekstrakt słodowy, dający po odgotowaniu z chmielem, ostudzeniu i odfermentowaniu piwo: B. robi a. fermentuje, zarabia, zasiewa. Woda mętna, jakby pivena B. Z brzezki piwo poznać. Prz. 2. †B. winna = moszcz. 3. †B. miodowa = syta. 4. przen. napój: Wiersz mój nie będzie prostej miał ceny, nie piwszy brzezki nie z Hipokreny. Koch. <Nm. Brei >

†Brzednia, i, lm. e p. Brednia.

†Brzedziół, i, il 1. p. Bredziół. 2. ryczeń, beczed.

Brzeg, u, a, a, lm. i 1. skraj lądu stykający ś. z wodą, pobrzeże, wybrzeże: B. rzeki, jeziora, morza, strugi, strumienia, zatoki. B. wysoki, stromy, niski, skalisty, piaszczysty, morski, azjatycki, grecki. Wynieść na B. Przybić do brzegu. Dopłynąć do brzegu. Odbić od brzegu, a. odpłynąć a. odpychać od brzegu. Stać na brzegu. Podrywać brzegi. Mieć ś. ku brzegowi. Kierować ku brzegowi, przyprzeć do brzegu. Pływałś dotąd, czas ś. mieć do brzegu. P. Koch. B. prawy, B. lewy. Przyłatwym i otworzystym brzegu na kotwicach stali. Warg. Cicha woda brzegirwie. Prz. Pływał, pływał, aż przy brze-

gu utonął (= po długim powodzeniu źle skończył). Na brzegu był; przecież go lekarze do zdrowia wrócili. Oss. (= o wlos nie umarł). Nie chodź brzegiem, a. nie chodź po brzegu (=nie narażaj ś. na niebezpieczeństwo). †Z brzegów wylewać = z ryzy wychodzić, z granic występować. Rozum niedojrzały z brzegów rad wylewa. Birk. †W brzegi brać = brać w ryzy, w karby, ukrócać, określać, ograniczać, miarkować: W brzegi bierz ciasne płochych n adziei wybiegi. 2. krawędź, obwódka, szlak, kraj, skraj, kant: B. lasu, boru, polanki, gościńca, naczynia: Filiżanka ze złotemi brzegami. Przen.: Teatr zapełniony był po brzegi. Łódź zanurzyć do brzegów. [Przysed na brzyg piekła]. B. przepaści. Przen.: Stać nad brzegiem przepaści. B. wsi. B. między polami = miedza. B. stronicy, karty, książki. Książka ze złocionemi brzegami. Brzegi arkusza. B. u szaty, u kapelusza. Obwisłe brzegi kapelusza. Położ ś. od ściany, a ja położę ś. od brzegu a. z brzegu. Pierwszy z brzegu = pierwszy z kolei: Kamienica pierwsza z brzegu. Wszedł do pierwszej z brzegu cukierni. Krasz. (= pierwszej lepszej). Nie wiadomo, kto z brzegu (=nie wiadzieć, kto pierwiej umrze). 3. [B.] = a) urwisło, bok wąwozu. b) koniec np. galezi. c) wzgórze, wyniosłość. 4. kraw. wązki pasek płótna, dawany wewnątrz kantu sukni. Zdr. Brzeżek, Brzeżeczek. <BRZEG>

×Brzegaty p. Brzeżysty: Gorące piaski brzegatej Afryki. Przyb.

Brzegolomny burzący brzegi: B. ziemiotrzęca. Ml. <BRZEG + ŁOM>

Brzegować, uje, ował 1. regulować brzegi. 2. wybijać napisy a. karbować brzegi na monetach.

Brzegowanie, a, blm., czynność cz. Brzegować. Brzegowaty podobny do brzegu.

Brzegowe, ego, blm. rz. 1. fi. oplata za złożenie drzewu, już splawionego, przy brzegu rzeki. 2. † a. † łączne oplata za pastwisko.

Brzegowiec, wca, lm. wca 1. lm. woy a. Brzeżanin mieszkaniec nadbrzeżny. 2. szew narzędzie do robienia brzegów, kantów. 3. a. Manat zool. (manatus) zwierzę z rodzaju wielorybów roślinożer-nych.

Brzegowisko, a, lm. a wybrzeże, pobrzeże, ład przy morzu a. przy rzece: Dubiecko jest to małe miasteczko, położone na wysokim brzegowisku nad Sanem. Pol. Najkorzystniej przedstawia ś. ta okolica z wysokiego brzegowiska zamkowego dziedzińca. Pol.

Brzegowy p. Brzeżny: Piasek B. Prawo brzegowe. Liczba brzegowa (=marinesowa). Drzewo brzegowe. Z brzegowej Hajnowszczyzny do Białowieży. Sienk.

Brzegówka, l, lm. l zool. p. Jaskółka. Brzekinia, l, lm. e, bot. p. Grusza. <Ślę. brek, Czes. brek, Srb. brekinja itd.; p. Mikl. 415 berkynja>

[Brzēm, u, lm. y] ros. larix decidua. <Czes. bīm>

×Brzemeczko, a, lm. a p. Brzemlę. <BIOR>

Brzemlączo, a, lm. a l. × p. Brzemlę: Jarzmo moje jest wdzięczne, i B. a obciążenie moje lekkie. Leop. 2. [B.] naręcze, wiązka, tlumok: B. drzewa. Pozawiała trzewiki i rzezy do brzemlącza. B. siana (w płachcie). B. mechu (mchu). Postawiła B. z ceglami na kamieniu. Bał.

Brzemlennosc, l, blm., Ciężarnosc stan zapłodnienia kobiety, noszenie plodu w łonie, ciąża.

Brzemlenny przym. od Brzemlę, brzemieniem obładowany: Brzemienna (kobieta) = ciężarna, w ciąży: Brzemienna, gdy ś. przybliża ku ro-

zeniu, boleje. Bud. Brzemienną być, a. zostać z kogo, a. z kim. Brzemienną być pierwszym synem. Przen.: Obietnice w nadzieje brzemienne. Przyszłość brzemienna klęskami. Każda chmura inna; naprzykład jesienna peźnie jak żółw leniwa, ulewa brzemienna. Mick. O wiosno, obfita we zdarzenia, nadzieją brzemienna. Mick.

Brzemlę, enia, lm. ona l. × ciężar, jaki dwiema rękoma, albo na plecach człowiek unieść może, naręcze: B. siana, drzewa, trawy. Ponięś B. Niósł w gorący dzień B. drew z lasu na sobie. Rej. Nakładszy chłop brzemiona na osła, wezbrał ś. w drogę (=jukiów). 2. w ogólności: ciężar, cokolwiek cięży, ciemięzy, uciemieźa, uciska (dosł. i przen.): Dźwigał B. Podolał brzemieniu. B. to na mnie włożyłeś, rzucić go z siebie nie mogę. Górń. Kto zbywa urzęd, ciężkie B. z siebie składa. Bud. Sam w ręce kata od da swą głowę, jak nieznosno B. Krasin. Życie ciężyło nad nim wielkim brzemieniem. Krasz. Troska o chleb powszedni ciężkim była mu brzemieniem. Krasz. 3. † w lm. ciężary wojskowe, bagaże: Równy będzie dział łupu i temu, który był w bitwie, i onemu, który pozostał przy brzemionach. Leop. 4. † w starym zakonie = przepowiednia kłęski: B. pustyni morskiej. Wuj. (= przeciw Babilonowi, który spustoszoniy i wydłubniony, wyglądać będzie jak pustynia lub morze piaszczyste). 5. poszycie duchu paździorami, perzem itp. 6. a. Spadek bart. miodunka, padź miodowa = wilgoc miodowa na liściach roślin, którą pszczoły zbierają. 7. lek. a) B. niewieście = noszenie kobiet, plód w żywocie matczynym, brzemienność, ciąża, ciężarnosc. † Brzemieniem chodzić = być w ciąży. † Zastąpić brzemieniem. † Postąpić w B. a. † Wstąpić w B. = ciężarną zostać, zajść w ciążę. † Brzemieniem obciążyć niewiastę = zapłodnić ją. Przen.: Tajne B. lat wydało plód. Mick. b) p. łożysko. Zdr. ×Brzemlączo, ×Brzemko, ×Brzemczko, [Brzemionko].

†Brzemlę, enia, lm. ona, [Wrzemlę] czas. Ps. flor. <Zamiast wrzemlę, por. Sslw. vrēmę, Srb. vrijeme itd.>

[Brzemionko, a, lm. a] p. Brzemlę.

†Brzemlononosz, a, lm. e tragarz. ×Brzemiononosny brzemiona noszący. <BIOR + NIOS>

×Brzemiospał, u, lm. y = Baryt, spał ciężki. <Brzemlę wzięte tu w znaczeniu ciężkości; wyraz odpowiada Nm. Schwerspath>

×Brzemko, a, lm. a p. Brzemlę.

Brzestan, u, lm. y, Brzesztan bot. f. p. Bluszczyk. 2. (ampelopsis) ros. z rodziny winowiciowatych. <? Czes. bręctan, Węg. borostyán itd. Por. Mikl. 21 Brešljan>

Brzestanowy przym. od Brzestan. [Brzeszczeć, y, ał] p. [Wrzeszość].

Brzeszczot, u, lm. y głownia, klinga u noża, szabl. <Może do BRZASK>

†Brzeszczyć ślę, y ś., ylo ś., † Brzeźdzyć ś. tylko nieos.: Brzeszczy ś. = na brzask ś. zanosi, świta: Dopiero ś. brzeszczy. Ledwie ś. brzeszczyło. <BRZASK>

×Brzesznik, a, lm. l, † Brzeźnik pies myśliwski, gończy, naszczekujący, farbotrop. <BRZECH>

Brzesztan, u, lm. y p. Brzestan.

[Brześclan, a, lm. y] stary garnek, opleciony tykiem. <Brs. biaraścięń, od biaręsta = kora brzo-

zowa>

[Brześclany] brzostowy. <BRZOST>

Brześclna, y, blm. stol. drzewo jesionowe pod kolor mahoniu podprowadzone.

Brześciłnowy przym. od **Brześciłna**: **Stolik B.** [**Brześć**, a, lm. e] *koniec palca*. <Por. Czes. brístec, zam. bríšec=bruszec (u palca)>

†**Brześciłnik**, a, lm. l p. **Brzesznik**.

[**Brzewik**, u, lm. l, **Kadyk**] *jalowiec*. <?>

[**Brzezawa**, y, lm. y] p. **Brzezula**.

[**Brzezawy**] p. **Brzeziaty**.

[**Brzeździelina**, y, lm. y] l. p. **Trzmielina**. 2. *drzewo suche, brzożowe, porożane na szczapki*. <p. Bryzgulina>

[**Brzeziasty**] p. **Brzeziaty**: **Krowa brzeziasta** p. **Brzezula**. Da ci matka cielicze brzeziastom. Pśń. **Kobyła brzeziasta**.

[**Brzeziaty**, **Brzeziasty**, **Brzezawy**] *gniały, psiry, czerwono-biały*: **Krowa brzeziata** p. **Brzezula**. <? BRZEŻ>

[**Brzeźlca**, y, lm. e] p. **Brzoza**: **Pławina brzeżicy**=*gałązka brzożowa*. <BRZEŻ>

†**Brzeźleń**, żnia, blm. *marzec*: **Miesiąca brzeźnia**. <Czes. březien>

Brzeźna, y, lm. y l. *lasek brzożowy, brzeźniak*. 2. *brzoza*: **Kora młodej brzeziny jest gładka, biała i śnięca** ś. **Kluk**. 3. *drzewo, drewno brzożowe*.

4. *różgi na chłostę, wić brzożowa, kij brzożowy*: **Najlepsze na upór lekarstwo B. B. napędza rozum do głowy**. **Zerznął**, a. **ściął** go **brzeźnią** 5. [B.] *kora brzożowa*: **Baby farbują przędzę na zielono w brzeżynie**. **Zdr. Brzeżinka**, [Brzeżineczka]. <BRZEŻ>

[**Brzeżineczka**, l, lm. l] p. **Brzeżina**: **Mamec** ja brzeżineczkę, toć ona cię nauczy roboty. Pśń. **Brzeżineką** bić. Pśń.

Brzeżinka, l, lm. l p. **Brzeżina**.

Brzeżinowy przym. od **Brzeżina**: **Droga do wsi schodziła nieco z góry, wśród brzeżinowego lasku**. **Sienk**. **Sok B. Miotła**, różga, gałąź brzeżinowa. **Żart.**: **Brzeżinowe pastylki** (= różgi). × **B. wójt**. **Rej.** (= różga).

Brzeżiński żart.: **Pan B.** = *różgi*: **Przyszędł do niego z panem Brzeżińskim**. Miał spotkanie z panem Brzeżińskim.

[**Brzezula**, l, lm. e, **Brzezawa**, **Brzeziasta**, **Brzeziata**, **Brzeziasta**, **Breziacha**] *krowa psira*.

[**Brzeździelina**, y, lm. y] p. **Trzmielina**.

Brzeźnia, l, blm. *brzeż krzyżowej a. zrazowej części wołu*.

Brzeźniaczek, czka, lm. czkl p. **Brzeźniak**.

Brzeźniak, a, lm. l l. *las brzożowy, brzeżina*.

2. *młoda brzoza, brzożka*: **Dziewczę chwytalo za głogi, za dębczaki, za B.**, żeby nie upaść. **Krasz**.

3. [B.] *rodzaj grzyba*. **Zdr. Brzeźniaczek**. <BRZEŻ>

Brzeźnica, y, lm. e bot. (notochlaena) *ros. z gromady paprotników, z rzędu paproci*. <BRZEŻ>

Brzeżanin, a, lm. anie p. **Brzegowiec**. <BRZEŻ>

†**Brzeżdzenie**, a, blm. *świt, świtanie, brzask*. <BRZASK>

†**Brzeżdżyć się**, y ś., **yło** ś. p. **Brzeszczyć** ś.: **Raniuchno, ledwo brzeżdżyć** ś. **poczęło**. **Km**.

Brzeżeczek, czka, lm. czkl p. **Brzeg**.

Brzeżek, żka, lm. żki l. p. **Brzeg**: **Usiadł na samym brzeżku**. 2. w lm. *listewki, koronki wązkie do garniowania strojów niewieścich*. 3. [B., **Brzyzek**] *wszelka wyniosłość gruntu*. <BRZEŻ>

Brzeżny, **Brzegowy** przym. od **Brzeg**: **Żegluga brzeżna**. **Rak B.**=*po brzegach żyjący*. **Brzeżna ściana**. **B. napis na talarze**. **Cz.** **Wiatr powiewa brzeżną trzeźnią**. **Uj.** **Łąka brzeżna** (bart.)=*znajdująca się przy brzegu lasu*.

Brzeżycza, y, lm. e bot. p. **Brodnik**.

Brzeżyć, y, ył l. *bramować, brzeży wyszywać, brzeżiem obszywać*: **Zielona czamarka srebrnym**

haftem brzeżona. **Bern.** **Żagle brzeżone purpurą**. **Kon. Przen.**: **Jasność złotem brzeży jedną z kart księgi**. **Kon.** 2. *brzeży tworzyć, zakwiczuć, ograniczać, zamykać z brzegu*: **Brzeżę** je murki z kamienia. **Goł**.

Brzeżyna, y, lm. y bot. p. **Brodnik**.

×**Brzeżysty**, ×**Brzegaty** l. *brzeję mający, o szerokim wysokim brzegu*: **Mirty najpięiej** ś. **rodzają** na miejscach brzeżystych. **Otw.** **Brzeżyste** łozę rzeki. 2. *bramowany*.

×**Brzeżozadło**, a, lm. a p. **Brzękadło**. <BRZEŻ>

Brzęczący l. im. od **Brzęczec**: **Głos brzęczącego fortepianiku**. **Krasz.** **Moneta brzęcząca** (= *metalowa, nie papierowa*). 2. bot.: **Drzewo brzęczące**, p. **Cebrzyca**.

×**Brzęczączka**, i, blm. *moneta brzęcząca, pieniądź*: **Nie może** ś. **oprócz** **widokowi brzęczączki**, **na stole rozsypanej**. **Rzew**.

Brzęczec, y, ał l. p. **Brzęknąć**: **Po chwili zabrzęczał dzwonek i jął B.** **zrazu głośno, wreszcie ustał**. **Sienk.** (= *dźwięczec*). **Właśnie** **dwunasta brzęczała** na **starym, rozklekotanym zegarze**.

2. o **owadzie bęczeć**: **Brzęczy mucha**, **kiędy w miodzie tonie**. **Nar.** **Brzęczące** na **kwiecie** **zbięrały miód pszczołki**. **Biel. M. Przen.**: **B. komu nad uchem**=*klektać*. **Brzęczy**, **jak komar koło nosa**. **Prz.** [**Brzęczy**, **jak stara baba a. krowa**]. 3. *szemrać, szelęścić, mruzczyć*: **Strumyk brzęczy**. **Kras.**

Brzęczenie, a, lm. a czynność cz. **Brzęczec**: **B. pszczoł**. **chrząszczy**.

1. **Brzęczka**, i, lm. l l. *gatunek jabłoni*. 2. [B.] *ros. cephalanthera grandiflora*. 3. zool. (locustella luscinioides) *ptak wróblowaty, zębodzioby, z rodziny gajówek*. <BRZEŻ>

2. **Brzęczka**, i, lm. l l. × p. **Brzeżczka**: **B. piwna**. **Syr.** **Miodowa B. Mącz**. 2. **bart. pognieciony plaster miodu**. <p. **Brzeżczka**>

×**Brzęczny brzęk wydający, brzękający, brzęczący**: **Uderzył w tarczę brzeżną**. **Kras.** <BRZEŻ>

Brzęczownik, a, lm. l bot., p. **Cebrzyca**.

×**Brzęczyć**, y, ył p. **Brzęknąć**.

×**Brzęczydło**, a, lm. a p. **Brzękadło**.

Brzęczyszabla, l, blm. *ten, co pobrękuje szablą*: **Wielka** **mnie** **przez brzęczyszablę** **tego** **konfuzja** **spotkała**. **Mał.** <BRZEŻ + Szabla>

Brzęk, u, im. l, l. a. †**Brzęk brzęczenie, dźwięk, pochodzący od uderzonego a. wstrząśniętego metalu; dźwięk, wydawany w locie przez niektóre owady**: **B. kajdan, łańcuchów, kluczów, rozbitego dzwonu, pieniędzy**. **B. strun, fortepjanu**. **B. głuchy**. **B. miedziany**. **Rej.** **Po brzęku** **poznawają garniec**. **Prz.** **Biją w tarczę**, **B. głośny** **daje** **ś. sły-szeć**. **Kras.** **Notę miłosnych piosnek z brzękiem** **harf** **jednoczą**. **Przyb.** **Rozlegał** **ś. tu i ow-dzie** **B. pszczoł**. **Prus.** **Brzękiem, parskaniem, rżeniem, tętenty, huczała** **ziemia**, **powietrze** **brzmiało**. **Zal. Przen.**: **Czyż** **słów** **brzękiem** **posiedzenia** **bawią**. **Pilch. B.** **z węg.** **Prz.** (= *jąką miarką mierzysz, taką tobie odmierzają*). 2. ×*pieniądze brzęczące*: **Nie szedź** **zaj** **najmniej** **sowitego** **brzęku**. **Chr.** 3. *człowiek rozwlekle a. nudnie mówiący*: **Stary B.** 4. bot. a) p. **Niesplik**. b) p. **Grusza**. 5. zool.=a) (syrphida) *owad dwuskrzydły, krótkorogi*. b) [B.] *mucha syrphus*. <BRZEŻ>

Brzęk-brzęku w. *nasładowanie brzęku* **Kos i sier-pów**: **B.-b.**, **B.-b.**, **pośpiesznie** **a** **chyłkiem**, **śmiech** **słychać**: **sposzyli** **zajęca**. **Len.**

Brzękacz, a, lm. e l. a. ×**Brzakało** *ten, co brząka*: **Apjona**, **chętliwego** **literata**, **nazywał** **Ty-berjusz** **brzękaczem** **świata**. **Pilch.** 2. p. **Brzeka-**

dło. 3. × p. **Brząkacz**. 4. [B.] żart. *taniec*: Zagraje mi kowala, sećkała, brząkacza. Psń.

Brząkać, a, ał p. **Brząkać**.

Brząkaćko, a, lm. a p. **Brząkaćko**: Brząkaćka do wybijania taktu w kapeli janczarskiej.

Brząkaćko, a, lm. a, **Brząkaćko**, × **Brzącaćko**, × **Brzącaćko**, **Brząkać**, **Brząkaćka** I. instrument muz. metalowy, który brząkać wyduje; instrument muz. ze strunami. 2. wydrążona kulka z kołaczącym wewnątrz kawałkiem metalu: Chciały myszy włożyć na kota obręcz z brząkaćkiem. 3. pręcik metalowy, którym uderzają w struny niektórych instrumentów muzycznych. Zdr. **Brząkaćko**.

Brząkaćka, I, lm. i p. **Brząkaćka**: Kije, przybrane na górnych końcach w mosiężne brząkaćki. Sienk.

Brząkaćka, a, btm., czynność cz. **Brząkać**.

Brząkaćka, I, lm. i przyrządek brzącający (przy zabawkach dla dzieci): Popychali obręcze, zaopatrzone w dzwonki i brząkaćki. Orzesz.

Brząkaćka przys. od **Brząkaćka**.

Brząkaćka, i, btm., rz. od **Brząkaćka**: Powieść kronikarska zatrzymała ś. jedynie w zwikłaności i zwykłej sobie brząkaćkości. Lel.

Brząkaćka, **Brząkaćka** brząkać wydujący, brzącający: Obudzony brząkaćka dzwonów przykrym dźwiękiem B. Komar B.

Brząkaćka, nie, nał, nęła, nęło a. kła, kło, **Brząkaćka**, nied. **Brząkać**, **Brzącać**, × **Brzącać**, **Brząkać** I. zabrzęcać, zadzwonić, szczęknąć: Ooś brząkaćko. B. czym, w co. Brząkać ostrogami po ulicy, kluczami, łańcuchem, kajdanami. Brząkaćki kielichy. Przen.: B. pieniądźmi = dobyć, użyć pieniądzy: [Talarami brząca]. Darmo nie, trzeba tu B. Co przedtym tysiącami brząkaćka, dzisiaj w liberji chodzi musze. Czart. A. 2. *nabrzmiwać*, *puchnąć*.

Brząkaćka, a, btm., czynność cz. **Brząkaćka**.

Brząkaćka, u, lm. y **brząkać**, *brzącać*: Była chwila ciszy, że ś. B. polnego konika posłyszysz. Syrok. Nie czuł ani orczyka brząkaćka, ani kopyt uderzenia. Derd. Kazał zwońkami brząkaćka i z takimi brząkaćkami przyszedł.

Brzącać, u, lm. y bot. (brucea) roś. z rodziny *biegunecznikowatych*. <?>

× **Brzącaćka**, i, lm. i *brzmienie*, *puchlina*: B. hemora i lalina. <BRZM?>

Brzącaćka przys. od **Brzącaćka**: Górnie, płynnie, B. rozlegać ś. zaczęły strofy. Orzesz.

† **Brzącaćka** czopkowy anat.: Mięsień B. = *nateżający podniebienie* (musculus salpingo-staphylinus). <BRZM? + Czop>

Brzącaćka *głośno rozlegający ś.*, *grzmiący*, *dźwięczny*: Głos B. Uciehły brzącaćka trąby. Pot. Brzącaćka wdzięcznie lira. Hul. Wspaniały B., płynny rytm Odysei. Orzesz. Brzącaćka dowody osobliwą moc mają ku namówieniu. Kosz. (= *brzącaćka*, *brząkiem pieniężnym poparte*).

× **Brzącaćka**, I, lm. i *brzmienie*, *gwar*: Zawsze w domu B. = *huczno*.

1. **Brzącaćka**, **brzmi**, **brzmiął**, † **Brzącaćka** I. *wydawać dźwięk*, *dźwięcząć*, *brzącać*, *do uszu spadać*: Uderzona brzmi tarcza. Kras. Brzącaćka wdzięcznie lira. Hul. Muzyka brzmi. Brzmi chrząszcz w trzcinie. Brzmi dzwonek (ptak). Mor. Wyrojone pszezoły brzmią koło ula. Jabł. 2. *wymawiać ś.*: „J“ francuskie brzmi jak „ż“ polskie. Nie wiem, jak to w polskim języku B. będzie. Kochan. 3. *rozlegać ś.*, *grzmieć*, *huczeć*, *dawać ś.*, *słychać*: Chwała boska brzmi na wieczne lata wielki krąg świata. Groch. Niewątpliwe wieści brzmiały. Tw. Niech brzmi głos wojny na twier-

dzach i murach. Kras. Wieże psalmami brzmiały. Skar. Składby brzmiała tak rzetelna mowa. Otw. Lasy brzmią rozkosznym pieniem. Kołak. Brzmiało powietrze okrzykami radości. Ustawicznie brzmią mu w uszach słowa Pańskie. Rej. Sława i zła i dobra jest bardzo głośny dzwon, a brzmi na wszystkie strony. Rej. Zło brzmi pochwałą we własnych uszciech. Kras. Brzmiały Alpy szczękiem naszego oręza. Mick. Brzmią na wszystkie echa strony. Żal. A na niej (skrzypce) będzie pod niebem brzmiała wierne ludu cicha pochwała. Len. Ostępy brzmiały wyciem wilków. Sienk. W domu brzmi (= *huczno*), a w mieszkaniu głucho (= *pusto*). Oss. 4. *opiewać*, *głosić*, *wyrażać*: Dokument brzmi jak następuje. To oni tak zgoła wykładają, jak same słowa brzmią. Baz. 5. × kogo, co = *głosić*, *ślać*, *wynosić*: B. czyje pochwały. Nieśmiertelnej chwale ja szukam, żeby mię świat brzmiał i głośił cały. Min. 6. † a) *dobrze w ucho spadać*: Brzmi to słowo, owo zaś nie brzmi. Oss. b) *zgaźniać ś.*, *kwadrować*, *harmonizować*: Postępkami jego nie brzmią z jego mową. Oss. 7. [B.] *brzącać* *czymś*: Brzmią skorupami w miechu, jakoby pieniądźmi. 8. [B.] *śnić ś.*: Suknia na niej od złota brzmi. Psń.

2. **Brzmiąc**, **brzmię**, a. **brzmi**, **brzmiął** *puchnąć*, *nabiegać*, *peczęnieć*: Brzmią z razów piersi mu i kości. Bardz.

1. **Brzmienie**, a, lm. a I. czynność cz. I.

Brzmiąc: B. instrumentów pochodzi z wzruszenia powietrza. Boh. J. Ryk składa ś. z krótkich, urwanych, gardłowych brzmień. Sienk. Na B. gitary płaśały kupidyńy. Węg. Już trąb w powietrzu rozlega ś. B. Malecz. B. głoski. Cudne brzmienie poezji Goethego. Krasz. B. aktu, dokumentu. 2. lek.: B. rozkurczowe = *szmer podczas rozkurczu serca* (sonus diastolicus). B. skurczowe (sonus systolicus).

2. **Brzmienie**, a, btm., czynność cz. 2. **Brzmiąc**.

× **Brzmięność**, I, btm. I. *treść pisma*, *osnowa*, *brzmienie*: Protokołu tego takowa jest B. 2. *zdolność głosu do dokładnego wydawania brzmień*: Śpiewak powinien ś. starać o wyraźne wymawianie słów podczas śpiewu i nadanie im pewnej brzmienności. Kurp.

Brzmić, a, lm. i zool. (psithyrus) *owad błonkoskrzydły z rodziny pszczoł*.

† **Brzmiąc**, I, ał p. I. **Brzmiąc**: Brzmiął zwięk wiesiela. By zwady przykrość nie brzmiąła. B. Sz. Na zwoneczkach, w trąby brzmieli.

† **Brzmienie**, a, lm. a, czynność cz. **Brzmiąc**.

[Brzoda, y, lm. y] p. Broda.

† **Brzodźcem** p. Broźcem.

[Brzona, y, lm. y] p. Brzana: Karasie, brzozy, kielbie, liny. Tet.

× **Brzosić**, kwi, lm. kwie, × **Brościć** bot. I. a. × **Brzosić**, × **Brzosić** a) *dawna nazwa kapusty*. Gatunki: B. morska = *kapusta morska* (brassica marina, soldanella). B. ogrodna = *kapusta czarna* (brassica nigra). b) B. polna p. **Gorczyca i koczuga**. c) [B.] *rodzaj rzepaku*. 2. p. **Brzosić**: W kwiat różany B. pęka. Kon. < Łć. brassica, skąd Włos. brassica; zmieszano z Brzosić, a Wrzosić podprowadzono pod Wrzosić >

† **Brzosić**, I, lm. e p. **Brzosić**.

× **Brzosić**, I, lm. e bot. p. **Brzosić**.

Brzosić, I, lm. e, **Brzosić**, † **Brzosić**, † **Brzosić**, **Brzosić**, [Brzosić] I. bot. (amygdalus persica a. persica vulgaris) *roś. z rodzaju migdału*. 2. *owoc tej rośliny*. Zdr. **Brzosićka**. < Źródłem jest Gr. (mélon = jabłko, owoc wogóle)

persikón = perskie, skąd Łć. persicum; zmieszano z Brzoskiew >

Brzoskwińowy przym. od **Brzoskwinia**: a) Brzoskwińowa gałązka. Kwiat B. Gładki, jak brzoskwińowa pestka. Prz. B. kolor. Puszek B. Wino zielonawe, tego szacownego gatunku, który to brzoskwińowy zowią. Kras. b) *mający barwę brzoskwiń, żółto-czerwonawy, różowo-żółty, blade-karmazynowy*: Szata brzoskwińowa. Goł. c) *młodzieńczym puszkim nakształt brzoskwińowego pokryty*: Dziewica z ustami jak jagody, pięć brzoskwińowa. Czarne lezki trzęsły ś. kóło jej brzoskwińowej twarzyczki. Bał.

[Brzoskwiń, i, lm. e] p. **Brzoskwinia**.

Brzoskwińka, i, lm. i p. **Brzoskwinia**.

Brzost, u, lm. y, [Brzóst] bot. p. **Wiąz**: B. wiennem odziany. Otw. <BRZOST>

Brzosta, y, blm., [Brzóstwo] kora brzostu.

Brzostowina, y, lm. y drzewo brzostowe, las brzostowy.

Brzostownica, y, lm. e bot. p. **Trzast**.

Brzostowiany, Brzostociany przym. od **Brzost**: Drzewo brzostowe.

[Brzostówka, i, lm. i] zool. p. **Zięba**.

Brzostociany p. **Brzostowy**: Tabakierka brzostociana (= z brzosty, z kory brzostowej).

Brzoza, y, lm. y bot. [Brzezieca] (betula) roś. z rodziny brzoziowatych. Gatunki: B. karłowata (b. nana). B. krzewiasta a. krzewowata (b. fruticosa). B. ojeowska, karpacka. B. omszona (b. pubescens). B. pospolita a. Poczółta (b. alba). B. z pośród muru ś. ryje, aż wierzch ku górze wybije. Dar. J. Dobra kozie B. Prz. Jaka B., taka korka; jaka matka, taka córka. Prz. Na pochyłej brzezie, to i kozieł ś. zwiecie. Prz. B. płacząca. Płacze jak B. Prz. Co dąb, to nie B. Prz. Zdr. **Brzózka**. <BRZEŻ>

[Brzozna, y, lm. y] p. **Brózda**: Stary wół brzozny nie psuje. Prz. <Z Brózda, pod wpływem Brs. barazna>

[Brzoznować, uje, ował] robić plugiem brzódy.

Brzozowaty i. podobny do brzozy. 2. bot.: Rośliny brzoziowate (betulaceae). <BRZEŻ>

Brzozowiec, wca, lm. wce i. bot. p. **Zbuczyn**. 2. zool. (rhynchites betulefi) chrząszcz czterocłonkowy z rodziny słoniów.

Brzozownik, a, blm. sok brzoziowy, oskoła.

Brzozowska,iej, lm. ie: Panna a. pani B. = żart. różga: Ożenisz ś. z panną Brzozowską. Powąchasz ś., poznasz ś., zobaczysz ś. z panią Brzozowską = dostaniesz różgi: Mam ja tu na różniactwo i swawolę lekarstwo... patrz, jakie to piękne panny Brzozowskie kąpią ś. w cebrzyku. Wilcz.

Brzozowy przym. od **Brzoza**: Różgi brzoziowe. Kora brzoziowa. Chróst B. Sok B. Gaj, lasek B. = brzezina. Tabakierka brzoziowa (= z kory brzoziowej). Przen.: B. sok, a. brzoziowa wiec, a. kasza brzoziowa = chłosta różgą brzoziową: Matka łąje, gromi, a podczas brzoziowym zmywa sokiem pstrocinę bez ługu. Łączna. Dębowa wiec nezy robić, a brzoziowa rozum dawa. Prz. X Skóra (=kora) brzoziowa. Wygląda jakby brzoziową skórą powleczone (o pokrytym ospą). Perz.

Brzozówka, i, lm. i bot. i. p. **Syrojeszka**. 2. [B.] male jabłko jesienne.

[Brzód. odu, blm.] p. **Br ad**.

[Brzóst, u, lm. y] p. **Wiąz**.

[Brzóstwo, a, blm.] p. **Brzosta**. <BRZOST>

Brzózka, i, lm. i i. p. **Brzoza**. 2. [B.] kora brzoziowa, żub. <BRZEŻ>

Brzuch, a, lm. y, † Brzuch, [Brzuch, Czerewo, Czerew] i. część tułowiu poniżej piersi, żywot: B. go boli. W brzuchu wareszy, kruczy. Na B. zachorować. B. i główka studencka wymówka. Prz. (t. j. ból brzucha i głowy). † Gryzienie brzucha (= ból brzucha). Brzuchem mówić = być brzuchomówcą. Na brzuchu ś. położyć. Brzuchem do góry leżeć = próżnować. B. jak waliza. B. jak pudło. Rej. Za brzuchem nosa nie widać (= otyły). 2. *żołądek, kalhun, ze względu na jedzenie a. żarłotwo*: Bezdenne żarłoków brzuchy. Kochan. Brzuchowi dogadzać, służyć. Głodny B. uszu nie ma. Klon. O brzuchu myśleć, zapomnieć (= o jedzeniu). Bez głowy żyć można, bez brzucha nie. Prz. Brzuchem ciało stoi. Kn. B. nie słyszy. Kn. Z jednym brzuchem na dwoje gody (o nienasyconym). Kn. B., wór dziurawy. Kn. Ma wilezą kość w brzuchu = jest żarłokiem. B. ma w trzy poły zszyty. Prz. (= jest żarłoczny). † Przen. *obżartuch, żarłok*: B., bęben, pijanica, utratny żarłok. Mącz. Brzuchowie leniwi. Bud. Brzuchowie gnuśni. Leop. 3. *brzemienność, cięża*: Kobieta z brzuchem = ciężarna. Dostać brzucha = zająć w ciąży. Chodzić z brzuchem, mieć B. = być w ciąży. Zrobić B. a. brzucha kobiecie = zrobić ją ciężarną. 4. *pekatość, wypukłość naczyni, np. dżbana, flaszey*: Przepijać z butla, co miał B. obszyty sitowiem. Słow. 5. anat. = a) (venter) jama tułowiu pomiędzy klatką piersiową a jamą miednicą. b) B. mózgowy (ventriculus cerebri) = jama w mózgu. 6. ogr. *część jabłka a. gruszki z największą średnicą*. Zdr. **Brzuszek**, [Brzusiek], **Brzuszecek**, **Brzusio**, **Brzus**. Zgr. **Brzuszysko**, [Brzuszyszcz]. <BRZUCH>

Brzuchacieć, eje, al stawać ś. brzuchatym, brzucha nabierać, grubieć.

Brzuchacz, a, lm. e, **Brzuchal** człowiek z potężnym brzuchem, grubas, tłusciuch: I ee lata i eo pływa, tkaliście w się, brzuchacze. Brud.

Brzuchaczka, i, lm. i forma ż. cd **Brzuchacz**.

Brzuchal, a, lm. e p. **Brzuchacz**.

Brzuchaty przys. od **Brzuchaty**: B. wyglądać.

X **Brzuchatość**, i, blm., rz. od **Brzuchaty**, wypukłość.

Brzuchaty i. mający brzuch duży, wystający; gruby, opasty, otyły; pekaty: Człowiek B. B. jak kadź, jak dzban, jak podsedek. Prz. Brzuchata żaba (= ropucha). P. Koch. Brzuchata klacz (= źrebna). Karaś B. p. Karaś. Przen.: Kotlety brzuchate. Korz. 2. anat.: B. mięsień łydki (musculus gastrocnemius) p. **Biłźniaczy**.

† **Brzuch**, a, lm. a, [Brzuch] i. p. **Brzuch**: Mięsną strawą cheiwe B. nafasował. Zebr. † Czyścić brzucha zwierząt. Poświęć mi wszelkie pirworodzone, które odwiera brzuch synów izraelskich. B. Sz. Kapusta B. wyłoży (obje ś. kapusty). Pán dostał złego brzucha (= rozwolnienia). 2. [B.] dno u kubelka. Zdr. [Brzuszko, **Brzusecko**].

† **Brzuchobolenie**, a, blm. ból w brzuchu. <BRZUCH + BOL>

X **Brzuchochodny** chodzący, posuwający ś., pelzający na brzuchu: Zwierzęta brzuchochodne. Herb. <BRZUCH + CHOD>

X **Brzuchodogadanie**, a, blm. dogadzanie brzuchowi, służba brzuchowi. <BRZUCH + DO + GOD>
X **Brzuchogadacz**, a, lm. e p. **Brzuchomówca**. <BRZUCH + GAD>

X **Brzuchogryzienie**, a, blm. ból rznący w brzuchu, rznienie w brzuchu. <BRZUCH + GRYZ>

× **Brzucholubny** *lubiący brzuch, dogadzający brzuchowi.* <BRZUCH + LUB>

Brzuchomówca, y, lm. y a. e, × **Brzuchogadacz** *człowiek, mogący tak mówić, że głos jego jakby z innej strony daje ś. słyszeć.* <BRZUCH + MOW>

Brzuchonóg, oga, lm. ogł, **Brzuchopetł**, **Płaskonóg** zool. (w lm. gastropoda) *mięczak z płaską nogą na brzusznej stronie ciała.* <BRZUCH + NOG>

× **Brzuchopas**, a, lm. y *pasibrzuch, obżartuch, żarłok: Goś B.*, bez rozmowy, z brzuchem tylko i zębami. Kn. Goś B. za beczkę stoi. Kn. <BRZUCH + PAS>

× **Brzuchopaska**, i, lm. i forma ż. od **Brzuchopas**.

× **Brzuchopastwo**, a, bfm. *żarłocstwo, obżarstwo.*

× **Brzuchopasny** *pasący tylko brzuch, żarłoczny, obżarty.*

Brzuchopetł, a, lm. y zool. p. **Brzuchonóg**. <BRZUCH + PŁOZ>

Brzuchopletwy zool. *mający pletwy na stronie brzusznej ciała: Ryby brzuchopletwe p. Ryby.* <BRZUCH + PŁY>

× **Brzuchopłożny** *na brzuchu ś. czolągający: Wąż B. Otw.* <BRZUCH + PŁOZ>

Brzuchoskrzeleć, loa, lm. lca zool. (gastrobranchus) *rodzaj ryby.* <BRZUCH + SKRZEL>

× **Brzuchosiłina**, y, bfm. *wydzielina gruczołu podżołądkowego (succus pancreaticus).* <BRZUCH + ŚLIN>

× **Brzuchosiłniak**, a, lm. i *człowiek, u którego oficie wydzielu ś. brzuchosiłina.*

Brzuchowaty, × **Brzuszaty** *postać brzucha mający.*

Brzuchowiec, wca, lm. wca bot., p. **Widława.**

Brzuchowy p. **Brzuszny**: × **Skóra brzuchowa.** Pokarm gębny, zębny, B. Żarn. Przen.: × **Dobra brzuchowe** (= *materjalne*). Kosz. × **Stużba brzuchowa**: Kochają ś. w nieczystości i stużbie brzuchowej. Skar. Trzewa, mięśnie, naczyńia brzuchowe. Słabizna brzuchowa, p. **Otrzewna.**

[**Brzusecko**, a, lm. a] p. **Brzuch.**

[**Brzusie**, a, lm. a] *środek grądzeli, gdzie krój jest osadzony.* <BRZUCH>

× **Brzusiec**, śca, lm. śce p. **Brzuszc.**

[**Brzusiek**, śka, lm. śki] p. **Brzuch.**

Brzusi, a, bfm. m. i ni. p. **Brzuch**: B. mu rośnie. Jaka rulada z prosiaka!... cóż, brzusiu? czy dasz ty radę? Jak ś. masz, brzusiu?... Prz.

[**Brzuslek**, a, lm. i] p. **Brzuszlak.**

× **Brzuszaty** p. **Brzuchowaty.**

Brzuszc, u, lm. e, × **Brzuscz**, × **Brzusiec**, × **Brusiec**, **Brzuszec**, **Brzuśce**, × **Brzuszcze** *wydatna, najgrubsza część jakiej rzeczy, wypukłość: B. u dłoni (= mięsiśca, wypuklejsza jej część). B. noża, miecza (= ostrze wypukłe). Anat.: B. mięśnia (venter musculi). B. dłoniowy keiuka (thenar). B. palca (uva digiti). Bud.: B. balaśy (= grubsza część słupka nad podstawkiem).* <BRZUCH>

× **Brzuszcze**, a, lm. a p. **Brzuszc**: Brzuszcza a. palców i nóg w kąpieniu ś. marszczą. Petr. Miecz tak wyhartowany, iż od jego brzuszcza pękać musiały ostrza i pancerna tłuścza. Przyb.

Brzuszec, szca, lm. szce p. **Brzuszc.**

Brzuszeczek, czka, lm. czki p. **Brzuch**: Wiesz co, brzuszeczek? prezes sprowadził szynkę z niedźwiedzia: trzeba skorzystać!

Brzuszek, szka, lm. szki p. **Brzuch**: Pankowie z tustym brzuskiem. Brud. B. u litery, np. B.: To kreska, gdzież dwa brzuszki?

Jeden w spodzie, drugi w górze. Fred. A. B. *cielęcy = gutunek podpuszczki. B. wilczy = skóra z podbrzuscia wilczego: Spodnie na łowy, podszywane brzuszkami wilczemi. Goł.*

[**Brzusko**, a, lm. a] p. **Brzucho.**

× **Brzuszkolitykowy** anat.: **Mięsień B. = mięsień bliźniaczy. <BRZUCH + ŁYD>**

Brzuszkowy z *brzuszków zrobiony: Kozuch popieliczy brzuszkowy. Futro brzuszkowe.*

[**Brzuszlak**, a, lm. i, **Brzuślak**, **Bruślik**, **Bruslek**, **Brućlek**, **Bruslek**, **Bruślac**, **Bruślac**, **Prućlik**] *sukmanka bez rękawów, z potrzebami; stanik; kamizelka ze stojącym kołnierzem, zapinana na dwa rzędy guzików. Zdr. [Brzuślaczek, Bruślaczek]. <Nm. Brustfleek i Brustlatz>*

× **Brzuszlina**, u, lm. y bot. (befaria) *roś. z rodziny wrzosoowatych.*

[**Brzusznica**, y, lm. e] p. **Borówka.**

Brzusznomaciczny lek.: **Brzusznomacieczne** *rozcięgie = cięcie cesarskie.* <BRZUCH + MA(T)>

× **Brzusznosiłny** przym. od **Brzuchosiłna.** <BRZUCH + ŚLIN>

Brzuszny, **Brzuchowy** przym. od **Brzuch**, w *brzuchu a. w okolicy brzucha położony: Tyfus B. Jama brzuszna.*

[**Brzusztynki**, ów, bfp.] p. **Buksztynki.** <p. **Buksztynki**>

Brzuszyzna, y, lm. y *brzuch nędzny, biedny, godny politowania: Dzieciak, zwiesiwszy konopiastą główkę, na sterczącej z pod chustki brzuszynie, zasnął.*

Brzuszysko, a, lm. a m. i ni., p. **Brzuch.**

Brzuszyszcze, a, lm. a] p. **Brzuch.**

Brzuś, a, lm. e i. p. **Brzuch**. 2. [B.] *obżartuch; nicpoń.*

Brzuśce, a, lm. a p. **Brzuszc**: Północne B. tej ósemki przytyka do granicy pruskiej. Krzyw.

[**Brzuślaczek**, oka, lm. cki] p. **Brzuszlak.**

1. [**Brzuślak**, a, lm. i] p. **Brzuszlak.**

2. [**Brzuślak**, a, lm. i] *wał w krosnach przy piersiach tkacza.* <Nm. Brustschlag>

Brzyoz 1. [B.], y, lm. e *kwiat brzeziny, rzęsa, kołka brzożowa. 2. u, bfm. leśn. p. Brycz. <?Por. Brzye i Czes. brče = sok z drzewa, więc może właściwie Brzcz?>*

Brzye, i, bfm. myśl. *ziarno, sypane na półku ptaszniczym dla zwabienia ptactwa pod sieć.* <Por. [Brzyez]>

× **Brzyd**, u a. a, lm. y 1. *obrzydliwość, brzydota, sromota: Ofiarując Chrystusa, krzyżuje Go z Żydy, łakomstwem, wsteczceństwem i innymi brzydymi. Pot. 2. brzydł: Każda paskuda znajdzie swego brzydca. Prz. <BRZYD>*

[**Brzyda**, y, bfm.] p. **Brydł.**

Brzydaństwo, a, lm. a, [**Brzydaństwo**, **Brzydaństwo**] 1. *brzydota, brzydkość. 2. bfm. zb. rzecz a. rzeczy brzydkie, paskudstwo.*

[**Brzydaczek**, czka, lm. czki] p. **Brzydak.**

[**Brzydak**, a, lm. cy] p. **Brzydał.** Zdr. [**Brzydaczek**].

Brzydał, a, lm. e, [**Brzydak**] *człowiek brzydki: Ten B., gdyby snop grochowiń.*

[**Brzydałstwo**, a, lm. a] p. **Brzydaństwo.**

[**Brzydaństwo**, a, lm. a] p. **Brzydaństwo.**

Brzydki, × **Brzydliwy**, × **Brzydny**, [**Brzydki**, **Brzydki**, **Bryćki**] 1. *niepiękny, uładny, szpetny, szkaradny, potworny: Wszystko fizyczne, co przez naturalny postępek czasu być pięknym przestało, zowieśmy brzydkim. Brodz. Brzydkie, postawione obok piękności, jest szkaradne. Brodz. Brzydka twarz. B. dzień, czas, zapach. Brzydkie lekarstwo. B. aż strach. B. jak djabeł, jak*

siedm grzechów głównych, jak grzech śmiertelny, jak ropucha, jak noc, jak półtora nieszczęścia. Prz. Jestem w ich oczu na podziw B. Kochan. B. może być miły ludziom, ale zły nigdy. Prz. Z onego rozkosznika staje ś. sprośny i B. trup. Skar. 2. pod względem moralnym: *szpetny, sprośny, obrzydliwy, ohydny, nieczny*: B. postępek. Brzydka sprawa. Po tej zbrodni król mężobójca wszystkim poddanym stał ś. przemierzłym i brzydkim. Groch. Precz stąd, wszeteczna zgraja brzydkich ludzi onych! Nar. 3. *nieskromny, nieprzywoity*: Przenośnie brzydkimi zwiemy wady przeciwne przywoitości. Brodz. Brzydkie słowo. Brzydkimi wyrazami łajać kogo. Brzydka mowa.

Brzydko przys. od **Brzydki**: Brzydkoś ś. w tym znalazł. Brzydkoś zrobił, żeś nie dotrzymał słowa. Brzydkom ś. zawiódł, oszukał. B. mówię o kim.

Brzydkość, i, lm. i rz. od **Brzydki**; **Brzydota** *obrzędliwość*: B. występku, okrucieństwa. Wspomnienia niegodne brzydkości (= *niecznych postępku*) Nerona. Skar. × *Słodkość* tych roślin czyni B. żółądkowi. Spicz. B. spustoszenia. Wuj.

† **Brzydliwie** przys. od **Brzydliwy**.

† **Brzydliwość**, i, lm. i rz. od **Brzydliwy**: Niepojęta inienia chrześcijańskiego u Turków B. Kłok. W brzydliwosciach dusza ich kochała ś. (= *w brzydkich postępkach*). Bud. Brzydliwośći egipskie będziemy ońarować Panu? Wuj.

Brzydliwy i. † p. **Brzydki**: Wrzody i choroby brzydliwe. Glicz. Pyszny każdemu ś. przykrzy i Bogu jest B. Białob. Nie nie jest człowiekowi brzydliwszego, ani szkodliwszego, jako ciemności. Wuj. Języki brzydliwe. Otw. 2. [B.] *brzydzący ś., łatwo wstręt uczuwający*.

Brzydłorzechnia, i, lm. e bot. p. **Obrzydlec**. <?>

Brzydnać, nie, na! i. *szpetnym, brzydkim ś. stawać*: Ta kobieta co dzień brzydnie. B. w ospalstwie. Nar. 2. komu = *mierznać, wstręt, odrazę w kim budzić*: Pobożnemu niebieskie dobra smakują, a ziemskie brzydą. Skar. Życie mu brzydnie.

Brzydnlca, y, lm. e i. × forma ź. od **Brzydnik**: Wiem, że tej brzydniczy kochać nie będzie mógł. Ty mała brzydniczo! 2. [B. a. **Niezbędnicia**] *padaczką, epilepsją*.

† **Brzydnie** przys. od **Brzydny**.

× **Brzydnik**, a, lm. cy *człowiek brzydki, brzydka, obmierzły*: Uczmy ś. gardzić temi brzydnikami. Ty koźle, brzydniku!

† **Brzydność**, i, lm. i rz. od **Brzydny**.

† **Brzydny** p. **Brzydki**: Nie była brzydniejsza porażka nad tę tam. Fal.

[**Brzydość**, i, bfm.] *obrzydlliwość (o rzeczach i ludziach obu płci)*: To dziewczyna B.

Brzydota, y, lm. y i. p. **Brzydkość**: Na cóż wadpan tych brzydot czynisz obraz żywy? Tremb. Nie chcąc on oczu zrazić pozorem brzydoty, bierze na ś. obłudnej zwierzętną barwę cnoty. Nar. Zamykaj gębę, Wojtku, bo teraz brzydota po świecie lata. 2. *osoba, rzecz brzydka*: B. i zgrzybiałość niech złotkiem najmuje sobie przychylność.

[**Brzydula**, i, lm. e] *kobieta brzydka, nieporządka; niemoralna*.

Brzydzie, a, bfm. i. czynność cz. **Brzydzić**: B. mu tej kobiety byłoż rzeczą uczciwą. 2. × *nudności*.

Brzydzie się, a ś., bfm., czynność cz. **Brzydzić** ś.

Brzydzić, i, II i. *obrzydzać, wstręt czynić do czego, obrzydłym co czynić*: B. komu jadło, picie B. sobie = *czuć wstręt do czego*: B. sobie życie. Niepodobnie go sobie brzydzi. Otw. B. ś. kim, czym = *czuć wstręt do czego, mierzić sobie* co: Brzydzi ś. nim, jak węzeł. P. Koch. Święta ta rozkoszami ś., jako zgniłym psem, brzydziła. Skar. Książd ci ś., ani doktor, nie ma B. nikiem. Pot. I ci nawet brzydzą ś. krzywdą, co ją czynią. Min. Ir.: Paniez ten bardzo ś. brzydzi pieniądze. Boh. (= *trwoni je*). Brzydzi ś., jak kot sadłem, jak pies flakiem, jak Żydzi słonią, jak bystre oko solą. Prz. [B. ś.] nieos.: Kawa, jak woda, że aż ś. brzydzi pić. [B. ś.] z 2-m pp.: Żydz, każdy ś. was brzydzi. 2. [B.] *paskudzić*: Ptaczyska z drzewa na nas brzydzą.

[**Brzydźki**] p. **Brzydki**.

[**Brzydź**, i, bfm.] i. **Brzydka**. 2. p. **Brydź**.

[**Brzydźki**] p. **Brzydki**.

Brzytew, twy, lm. twy p. **Brzytwa**: Weź lepiej B. sobie. Fred. A. B. szlufowaną odsyłam. Karp. <BRZY>

Brzytewka, i, lm. i p. **Brzytwa**: B. im szablę w gardzielach utopił. Mick.

Brzytewnia, i, lm. e i. *sztuciec balwierski, pokrowiec, puźdro na brzytwy*. 2. *szlifiernia brzytew*.

Brzytewnik, a, lm. i garb. *narzędzie do obróbki skóry z wapna, szrajchajz*.

† **Brzytkość**, bfm. *nudności, mdlenie, zbieranie ś. na wymioty (nansea)*. Szym. z Ł. <Toż, co Brzytkość>

Brzytwa, y, lm. y. † **Brzytew** i. *nóż do golenia brody*: Weź brzytwę barwierską. B. B. B. wyostrzona, tępa. × **Brzytwa** bierna (= *co dobrze bierze*). B. drapiąca a. × *szelężna (= którą chłopstwo na wsi za szeląg goli)*. Brzytwę wecować, przeciągać, a. naciągać. Krajać jak B. Cóż po brzytwie bez ostry? Pot. Jeszcze brzytwy nie wiele uszkodził (= *jeszcze młody*). Tonący i brzytwy ś. chwytą. Prz. (= *odwacza ś. na wszystko*). Jednemu szydła goli, a drugiemu brzytwy nie chcą. Prz. Bez brzytwy golić = *oszoabić, odcwyczyć, mydlić oczy*: Wierz mi, iż z panien tych każda bez brzytwy ogoli. Rej. Jak po brzytwach stąpać (= *ostroźnie, żelę ś. nie obrazić*). Stać a. siedzieć jak na brzytwach = *być troskliwym, niespokojnym, lękać ś. o co*. 2. *czynność golenia, golenie ś.*: Po brzytwie włosy odrastają. Skar. 3. † *przen. szereg. w lm. trudności, przeszkody, niebezpieczeństwa*: Gotowiśmy iść na brzytwy, na noże. Jabł. Musi ś. Roderyk nie przez jedną dobijać mnie brzytwę. Mor. 4. *ryba morska (nawacula)*. 5. w lm. zł. *karty do grania*. Zdr. **Brzytewka**. <BRZY>

† **Brzytwiany** przym. od **Brzytwa**: Ostrze brzytwiane. Petr.

[**Brzyzek**, zka, lm. zkl] i. p. **Brzeżek**. 2. w lm *sople u dachu*. <BRZEG>

[**Brzyźdyć**, y, ył] *deptać*. <?>

Bu! bu! i. *odgłos bicia, uderzenia*: Skoro jeno bu bu bu w bęben głośno trąci. Biel. 2. *naśladowanie głosu wołu*. 3. [B.] *dziec. zimno, ziuziu*. <Dźwn.>

Bazerja, i, lm. e p. **Boazerja**. <Fr. boiserie> **Buba**, y, bfm. *dziec. i. p. Bobo*: Małe dzieci straszą bubą. 2. *ból, cierpienie, dolegliwość*. 3. = a) *wszelka jagoda*; b) *wesz*; c) *głupiec wielomówny*. <Dziec.>

[**Bubacz**, a, lm. e] p. **Bobo**.

[**Bubak**, a, lm. i] p. **Bobo**.

[**Bubek**, bka, lm. bki] *niżnik, walet*. <Nm. Bube dost. = chłopiec>

Bubelajna, y, lm. y powr. rodzaj liny szyperskiej.

Buberta, y, lm. y leśn. skrzynia w suszarni słonecznej na szyszki drzew iglastych. <?>

Bublik, a, lm. l rodzaj obwarzanka: Bubliki są to obwarzanki żydowskie. Jeż. Miód popijała i bublikiem zagryzała. Jeż. <Ukr. bublyk>

Bubija, i, lm. e gm. zam. Biblja; przen. księga: Nie tak on (Mesjasz) przychodzi, jak w Bublji chodzi. Kant. Jak rabin jaki, całe życie w bubljach tylko siadywał. Zag. <Zart. zam. Biblja>

× **Bubo, a, blm. = Bobo.**

Bubon, a, lm. y p. Dymienica. <Gr. boubōn>

Buhu nieod. dziec. *boli.*

[**Bubuk, a, lm. i**] p. **Bobo.**

Buc w. dziec. = buch: Zrobić B. = *upaść.*

<Dźwn.>

[**Bucać, a, ał**] *trącać, trykać.* <Dźwn.>

[**Bucarka, i, lm. i**] *cedzidło* (przy robieniu ma-

sla). <p. Buciaraka>

Bucefał, a, lm. y, [Bucyfał] *i. koń duży, rosły, okazały, ciężki, kandyba.* 2. przen. *niegrabny głupiec, tłusciuch, safandula.* 3. [B.] *zuchwalec, krzykacz; kobiecian.* Por. **Bęwał.** <Gr. boukēfalos = dosł. wotogłowy, nazwa rumaka Aleksandra Macedońskiego>

[**Bucek, aka, lm. okl**] *penis.*

[**Bucerz, a, lm. e**] *zarozumialec, pyszny.* <?>

Buch, w. odgłos a) przy upadku, brzdęk, łomot, rym: B. razem z drabiny zleciałem na łeb. Książ. b) *przy biciu:* B. mąż kijem po żonie, B. żona krzesłem po mężu. Oss. c) *przy upadnięciu do wody:* Buch kasztan do wody. d) *przy strzelaniu:* Co błysnie, to B., a wszystko do nas, jak do celu. Jeż. e) przen. *nuż, dalejże:* B. w płacz = *nagle zapłakać.* <Dźwn.>

[**Buch**] w., p. **Buchla.**

[**Bucha, y, lm. y**] *i. a. Dęty płaszcz, kiereja o kołnierzu odwiniełym, bez worka nu plecach i wypustek.* 2. *pycha.* <BUCH>

Buchacz, a, lm. e zł. złodziej: B. z doliny, od parkanu = *złodziej kieszonkowy.* B. od potoku = *kradnący z wozów.* B. pająkowy = *kradnący łomoki.* <BUCH>

Buchać, a, ał i. p. Buchnąć: Z oczu rumaka i nozdrza ogień zdaje s. B. Stasz. Krew bucha z tej rany i sruży szeroko. Przyb. Przen.: Gorzałka z niego a. od niego bucha. Oss. Gęsty dym czarny buchał zaraz z Tatarą. Jabł. Buchał go, buchał i porządnie wybuchał (= *zbił*). Oss. Zwierzęta żarłoczniej pokarm w się buchają. Pileh. Wulkan bucha ogniem, lawą. Lampa bucha światłem. Kłęby dymu z iskrami buchają. Malcz. Buchały niekiedy wrzawliwe śmiechy stłumione. Krasz. Sto buchających w górę płomyków. Sow. 2. nied., kogo, rub. = *wymyślać komu.* 3. [B.] = a) (o psie) *zapadać w śnieg;* (o człowieku) *chodzić po kolana w śniegu, brnąć.* b) *niepokój czynić.* c) *pysznic ś, nadymać ś.* [B. ś.]. **i. p. Buchnąć.** 2. *zamieniać ś. z kimś na coś, handlować:* Buchejmy ś. na godzinki! = *zamienmy ś. na zegarki.*

Buchaler, u, blm. rodzaj tkaniny tureckiej. <?>

Buchalter, a, lm. owie, Buchhalter rachmistrz, księgowy, ten, co prowadzi księgi rachunkowe a. korespondencyjne handlowe: B. korespondent. <Nm. Buchhalter = dosł. trzymający księgi>

Buchalterja, i, lm. e, Buchhalterja *prowadzenie książek rachunkowych, rachunkowość, księgownictwo:* B. podwójna.

Buchalterka, i, lm. i, Buchhalterka *forma ż. od Buchalter.*

Buchalterowa, ej, lm. e, Buchhalterowa *żona buchaltera.*

Buchalterówna, y, lm. y, Buchalterówna *córka buchaltera.*

Buchalterski *przym. od Buchalter; Buchalterski, buchalterski.*

Buchalterstwo, a, blm., Buchalterstwo *zajęcie, stan buchaltera.*

Buchalteryjny *przym. od Buchalterja; Buchalteryjny:* Wydział B. Księga buchalteryjna.

Buchaniec, ńca, lm. ńce *uderzenie pięścią, szturchaniec.* <BUCH>

[**Buchaniec, ńca, lm. ńce**] *bochenek:* Piekła bałabuszki i gotowała buchaniec. Jeż. <Ukr. buchaneć>

Buchanka, i, lm. i, Buchawka *zł. kradzież.*

Buchasto *przys. od Buchasty:* Towarzysz pancerny, opasany pod brzuch kuso, B., dźwigał miecz u kolana. Krasz. <BUCH>

Buchastość, i, blm. rz. od Buchasty.

Buchasty otoczysty, szeroki, przestronny, worowaty: Suki nie miał kuse, buchasto.

Buchawka, i, lm. i p. Buchanka.

× **Buchać, i, ll buchać, gwałtownie ś. wydobywać:** Buchających żarów para. Hul. Buchające miłości zapędy. Hul.

[**Buchciory, ów, blp.**] p. 2. **Buciory.** <p. Bucior>

Buchhalter, a, lm. owie p. Buchalter. <p. Buchalter>

Buchhalterja, i, lm. e p. Buchalterja.

Buchhalterka, i, lm. i p. Buchalterka.

Buchhalterowa, ej, lm. e p. Buchalterowa.

Buchhalterówna, y, lm. y p. Buchalterówna.

Buchalterski p. Buchalterski.

Buchalterstwo, a, blm. p. Buchalterstwo.

Buchalteryjny p. Buchalteryjny.

[**Buchla, i, lm. e**] *świńa:* B., buch! = *wabienie świń* <Dnm. pochel, pochla>

[**Buchnałe, i, blp.**] = **Bochnery.**

Buchnąć, nie, nął, nęła, nęło a. chła, chło, nied. **Buchać** *i. łunąć, chlusnąć, rzucić ś., gwałtownie ś. wydobyć:* Buchnęła krew ustami. Buchnęła od niego wódka (= *zaleciała*). Nareszcie buchło to ze zgorzeniem wszystkich na jaw. Krasz. 2. co, czym = *wybuchnąć:* Ogień buchnął płomieniem. Przen.: B. płaczem = *uderzył w płacz.* B. łajaniem. Krasz. 3. gm. *pożreć żarłocznie, pochłonać:* Buchnął kopę kokłunów, kieliszek gorzałki. 4. *uderzył mocno kogo a. w co:* B. w plecy. 5. [B.] *wskoczyć z rozpędem, skoczyć, rzucić ś.:* Dziewczyna buchnęła w dunaj. Psú. Jak Kergolaj zechce B. w krzaki, pal do niego z muszkietu. Kacz. Djaból jak buchnie oknem na dwór, uciek. B. do wody. 6. rub. *pocałować:* B. w mankieta starego (*pocałować ojca a. majstra w rękę*). 7. zł. *skraćć.* B. ś. **i. uderzyć ś. mocno:** Mrażak ś. pięścią buchnął w pierś. Krasz. 2. *tryknąć ś., bodnąć ś.* <BUCH>

[**Buchnery, ów, blp.**] p. **Bochnery.**

Buchta, y, lm. y i. niewielka zatoka, w kształcie jeziora, wązka szczył łączącego ś. z morzem: Jest w krzywy łuk Aemońska B. zawiniona. Żebr. Buchta bywa za cypłem. Mag. B. sewastopolska. 2. = a) *kadłub, główna pod względem objętości część okrętu, bryki; wydłostość żagla.* b) *bryka krakowska, przykryta przez całą długość.* Byk. 3. *duży kawał chleba a. ciasta na chleb:* Wieśniacy buchty rozdęte drożdżami, t. j. ciasto, w wielkie sztuki toczą, i w ukropie warzą. Syr. 4. [B.] = a)

przegroda w ławach owiec; b) pokój, izba; c) łożko; d) koza: Wsadzić do buchy. 5. bot. = okrągławe wycięcie boczne w liściu podługowatym. Kluk. 6. fl. pienia a. wyla w płycie a. pasie. 7. myśl. = miejsce poryte przez dzika. <Nm. Bucht>

×Buchtorzyć, y, ył 1. durzyć, balaucić, kołować, zawracać: B. komu głowę. Nie buchtorz mi głowy (= nie durz). 2. balaucić, namawiać: Dopoty ją buchtorzyl, aż ś. zbalamuciła.

Buchtować, uje, ował 1. fl. przewodzić statek koło buchy, zatoki; kołować. 2. myśl. = ryć (o dziku): Nie wszędzie dzik jednakowo buchtuje. [B. ś.] zbijać ś. w kupę (o owcach). <p. Buchta>

×Buchtowanie, a, blm., czynność cz. Buchtować.

×Buchtowany, ×Buchtowaty bot. z wycięciami po brzegach płytkiem i zankraglonemi, zatokowy: Liś B.

×Buchtowaty p. Buchtowany.

[Buoiak, a, lm. i] p. But.

[Buclarka, i, lm. i] onucza. <But>

Buczek, czka, lm. czki p. But.

†Bucić się, i ś., ii ś. butą ś. unosić, chępić ś., pysznic ś., kokoszyc ś.: Lepszy kto pracuje a ma dostatek na wszystkim, niżli on, który ś. buci a potrzebuje chleba. Leop. Bucila ś. liszka przed kotem, iż miała wiele rozumów. Jabł. B. ś. bogactwy, mądrością. Ktokolwiek ś. z tego buci, że białogłową zwiódł, srogie karanie zasłużył. Górń. <? Por. Słń. butiti = trącić, Blg. butam = dotykać>

Bucieniowaty przym od Bucień; bot.: Rośliny bucieńiowate, p. Rozświetowaty.

Bucień, a, lm. e 1. [B.] p. Bocian. 2. bot. = a) p. Okrzyn. b) p. Rozświeta. <Zap. toż, eo Bocian>

Bucęta, ąt, blp, liche buty: I B. nie bez dziur. Fr. A. Mógłby przecie dla ciebie zrobić jakie B., choćby ze starego. Wilez. Malec, szastnąwszy bucietami przed zegarmistrzem, do dziada ś. przytulił. Kon. <p. But>

Bucik, a, lm. i 1. p. But; trzewik, półbucik. 2. arg. otwór w kiszczalce organowej.

[Bucim] przys. jakoby, niby: Była pańska wola, by Cywa listy wziął do Tarnopola i B. mego rodzica odwiedził. Pol. <Ukr. bucim = jakoby, niby>

Bucina, y, lm. y, ×Bóćina but stary, znoszony. <p. But>

[Bucior, a, lm. y] 1. a. [Putyra] naczynie na mleko. 2. pieróg z nadzieniem. <Ślc. putera, putyra = naczynie do robienia sera>

1. [Buclory, ów, blp.] duże buty, buciska. <But>

2. [Buclory, ów, Buclory] blp. sprzęty domowe, szmaty; starzyzna. <Ukr. butora, butra, butorynje, butyrynje>

Bucisko, a, lm. a, m. a. ni., p. But.

[Buciszczce, a, lm. a m. a. ni., p. Bucisko. <But>

[Buciuł, a, lm. i] kłoda do rznienia. <Ukr. bo-tiuk>

[Bucyfał, a, lm. y] p. Bucefał.

1. [Bucz, a, lm. e] kosz stożkowaty, siecią ociąg-nięty, do łowienia ryb mniejszych, golomacz, bębenek, wiersza, więcierz; Stawie B. na ryby. Wpadł jak szczupak do bucza. Prz. (= wlaź tak, że ani wtył, ani wprzód; wpał w samolówkę). Zdr. [Buczek, Buczyk]. <Lit. bukis a. bucius, od Lit. bukus = tępy>

2. [Bucz, bucz] w.: Buczka, B. B! wabienie świt. <Zap. Dnm. pusht>

Buczak, a, lm. i młody buk; kłoda a. kij bu-kowy: Poszedł dziadek na buczaki. Pśń. <BUK>

[Bucze, a, blm.] p. Buczyna: Leśny mu pro-went pokazał z dąbrowia i bucza. Pot. Droga zarosła drobnym buczem. Pśń.

Buczed, y, ał 1. ryczeć; bęczeć, bręczeć: By-dło buczy. Jakie takie cztery woły, byle bu-czące baki. Dyg. 2. a. [Buczyć] plakać, szlochać, beczed: Płakał i ksiądz, a Rzędzian buczał tak, jakby jego państwo pomarli. Sienk. Trzymając pięści przy oczach, buczał jak żak szkolny. Sienk. A wy czego tak buczycie wszystkie? Bał. 3. [B.] huczeć, dudnić: Woda buczy. Basy buczą. Bucz y kominie. 4. [B.] p. Bucznieć. <BUCZ>

Buczek, czka, lm. czki 1. p. Buk: Śmignęła po buczku kuna. Sienk. Bieda buczka na starość ogibać. Prz. 2. kij, pałka: Jeszcze kie-dy buczkiem skropię. Fred. A. Jeden (kij) krótki, pozór laski zwycięzajnej, buczkiem zwa-nej, mający. Jeż. [Do sto buczkowi!] wykryżyk zdzwienia. [Za buczki iść] iść na zboj, na zbo-jectwo. Por. Buczak. <BUK>

1. [Buczek, czka, lm. czki] p. Bucz.

2. [Buczek, czka, lm. czki] płaczek, plaksa. <Dźwn.>

Buczenie, a, lm. a 1. czynność cz. Buczeć: B. ust otwartych lekko. Dyg. B. bąków. Żalosz-ne jęki klarнету na wesotą nutę i B. basów. Sew. 2. lek. = szmer w żyłach szjowych u osób bezkrwistych, koci mruk. <BUCZ>

[Buczka, i, lm. i Buszka] świnka: B. bucz, bucz! a. Buszka buch, buch! p. 2. [Bucz.] <p. 2. Bucz>

†Bucznieć, eje, ał 1. a. [Butrznieć, Butnieć, Buczeć] próchnieć, butwieć, murszeć: Drzewa świe-że od rdzenia poczynają B. Trzyc. Pospolicie rzeczy skrycie włożone bucznieją. Kosz. 2. bu-ty nabywać, butnym ś. stawać, pysznic: Biada to-bie, o hardy, który buczniejesz od zwycięstw gę-stych. Niegdyś buczniał tu pałac. <BUK>

†Buczno przys. od Buczny: Dlaczego tak B. Turcy, i dlaczego bać ś. mają Polacy! Birk. Sulla z taką zgrają i tak B. chodzi. Pilch. B. każe (= nos zadziera). Prz. B. sobie poczynają, a potem do nędzy przychodzą. Bud. Wjechało ich pięćdziesiąt w miasto B. Stryjk. B. żyć nie-bezpiecznie. Petr. Głupi komu B. w czuprynie, chociaż zimno w pięty. Nar. Huczno, B., a w pię-ty zimno. Prz. B., a w mieszku pusto (=fantazja pańska, a chudy pacholek). Prz. Ja was zachowam, jeś B. (=oficje) przyniosę. Jabł.

†Bucznoszumny butą odęty, buńczuczny: Upad-kiem niech Bóg skarze bucznoszumne głowy. Groch. <BUK + SZUM>

†Buczność, i, lm. i rz. od Buczny, butność, bu-ta: Aby wam Bóg serce miłosne sprawował, a buczności ciała powściągał. Gil. <BUK>

†Buczny 1. buty pełen, nadęty, chęplawy, buń-cuczny, hardy: B. i niemądry, umieć ś. w szcze-ściu uniać. Skar. Nadęte i buczne bisurmany. Birk. 2. pyszny, szumny, zbytkowy, wystawny, szykowany: Podczas gdzie suknia podlejsza, tai ś. szata buczniejsza (= miana nieszczególna, ser-ce mężne). Prz. Prawo broni zhytnich ubiorów bucznych. Petr. Żaden tam nie chodzi w sukni buczniejszej, jeno wszysey jednako. Star. 3. [B.] grzechny.

[Buczyć, y, ył] p. Buczeć. <BUCZ>

Buczyć się, y ś., ył ś. nadywać ś., dąsać ś.: Buczyński buczył ś. ciągle, nogą tupnął. Krasz.

[Buczok, a, lm. l.] p. l. Bucz.

Buczyna, y, lm. y l. a. Bukowina, [Bucze] drzewo bukowe; las bukowy: Z buczyny, byle była jedrna, najprzedniejszą robią materiały. Haur. 2. **owoc drzewa bukowego, bukiew:** Wieprze karmią ś. buczyną, żółędzią. Kluk. 3. bot. = a) p. Buk. b) p. Jagoda. <BUK>

[Buczwo, a, blm.] las bukowy: Pójdźwa teraz do buczywa, przywieziewa drew, łuczywa Pśń. <BUK>

Buda, y, lm. y l. jakakolwiek klecianka z desek, słomy, gliny i t. p. na schronienie: Pasterskie budy. Nar. Buda wiejska. W dymnej budzie chodzą w brudzie. Prz. W domu wygodnym któżby plakał do bud leśnych? Śniad. B. w sadzie, w której jabłek pilnują. Koch. Nocował w lada budzie przy gęstwinie. Groch. B. dla psa. A do budy, psie rudy! Prz. Psu na budę ś. zdało = *nie nie warto*. Ludziom i sobie psu na budę ś. nie zdasz. Grudz. B. na szkucie = *mieszkanie dla szypra*. B. ptasznicza, w ziemi wykopana, płótnem a. gąźlami przykryta (*w której ś. ptasznic chowa*). B. cietrzewia = *kryjówka dla polującego na cietrzewie*. B. niedźwiedzia = *barłóg, w którym niedźwiedź zimę przesyipa*. B. suflerska w teatrze. 2. *kram czasowy z desek na czas jarmarku*: [Budy, lm.] = *szereg bud podczas jarmarku dorocznego w Wilnie*. 3. *zart. miejsce stałego zajęcia a. przebywania* (np. sklep, kantor, redakcja, teatr): Musiał dyrektor budę zamknąć. Wracam z budy. 4. a) *przykrycie karety, bryki, pudło*: Zdjął z budy bież potężny. Korz. b) *powóz kryty, kareta*: Jeździć budą. Zaprzę do budy. B. żydowska, brodzka, pocztowa. 5. *rodzaj kapelusza*: Były tam płaskie i wysokie kapelusze, ścięte i spiczaste, jakies grzybki i łopuchy, i budy, i cylindry. Rodz. Zdr. Budka, Budeczka. Zgr. Budzisko. <Zap. Nm. Bude>

Budałsta, y, lm. śel p. Budysta. <Od imienia założyciela buddyzmu, Skr. Buddha>

Budałstyczny przym. od Budaizm: Teozofja budaistyczna.

Budałzm, u, blm., Buddaizm, Budyzm, Buddyzm *wyznanie religijne hinduskie.*

Budarz, a, lm. e l. X p. Budnik. 2. † gwarek, kopacz kruszcu: Górny B. 3. [B.] *cieśla*. 4. [B.] *budowniczy*. <Od paia bud, wziętego z Buda, którym wyraża ś. u nas Nm. bau->

Budałsta, y, lm. śel p. Budysta. <p. Buda-ista>

Budałstyczny przym. od Budałzm.

Budałzm, u, blm. p. Budaizm.

Buddysta, y, lm. śel p. Budysta.

Buddystyczny przym. od Buddyzm.

Buddyzm, u, blm. p. Budałzm.

Budeczka, l, lm. l p. Buda. <p. Buda>

[Budel, dla, lm. dle] p. Butla. <p. Butel>

[Budelka, l lm. l] p. Butelka.

Budka, l, lm. l p. Buda: B. dróżnicza, kolejowa. B. parowozowa (*dla maszynisty*). B. do wagi = *ważnia*. Dochód z kramów ruchomych, czyli tak zwanych budek. Rol. B. suflerska w teatrze. Nie chodź po słońcu bez budki (= *kapelusza od słońca, używanego przez dziewczynki*).

X Budkarz, a, lm. e p. Budnik.

[Budla, l, lm. e] p. Butla. <p. Butel>

Budlejnka, a, lm. l, Omżyn, Kutowiec bot. (buddleia) roś. z rodziny polatowatych. <?>

† Budne, ego, blm. oplata od bud, np. jarmarcznych. <p. Buda>

Budniczy przym. od Budnik: Budka budnicza. <p. Buda>

Budnik, a, lm. cy, X Budarz, X Budkarz l. ten, *który w budzie mieszka, mieszkaniec ludy; stróż przy sadzie, lesie, kolei; policjant:* Najwięcej u kozaków było ochotników z skomorosów, leśniczych, powozan, budników. Zim. „Budnik,” tytuł powieści Kraszewskiego. Był budnikiem przy kolei. Bał. 2. [B.] a) *kupiec, handlarz miejski*. b) *włościanin z Królestwa osiadły na Polesiu, na prawie czynszowym*. c) *właściciel domu bez roli, komornik*.

Budnik, a, lm. l p. Budzik.

Budnikowa, ej, lm. e *żona budnika.*

Budnikować, uje, ował *pełnić obowiązek budnika, tj. stróża policyjnego, kolejowego, leśnego itd.; wartować jak budnik.*

[Budny, Budzień] powszedni: Dzień B. Pol. <Ukr. budnyj = powszedni, buddeń = dzień powszedni>

Budoar, u, lm. y p. Buduar. <Fr. bou-doir>

Budoarowy przym. od Budoar, *buduarowy:* Cykl marzeń, wysnutych w atmosferze balowej lub budoarowej. Orzesz.

† Budomirca, y, lm. e p. Budowniczy: Urząd około budowania miejskiego sprawują budomirce. Petr. <Zap. budomierca, p. Budarz † MIAR>

Budowa, y, lm. y l. to, co ś. buduje, budowla: B. rozmaita między najpierwszymi naszymi jest potrzebami. Kluk. 2. **budowanie:** Jeszcze ta B. nieprędko ś. zakończy. Oss. B. drogę bitych. B. machin. B. faszynowa. Nadzorca budowy = *przewodniczący rzemieślnikom, pracującym przy budowie*. 3. *rodzaj zbudowania, struktura:* W tym domu zła B. Oss. Przen.: B. ucha ludzkiego bardzo sztuczna. Człowiek mocnej a. pięknej budowy ciała. B. gór. B. poematu. B. z lodu. B. wierszy. Krasz. B. pszczoł (= *plasty wosku z miodem*). 4. *budynec, gmach:* Budowę tę zdaleka widać. Oss. 5. chem. *układ atomów w związku chemicznym*. 6. lek.: B. ciała (fabryca corporis) = *skład, układ, ustrój anatomiczny*.

Budować, uje, ował l. stawiać budynec: B. dom, pałac, świątynię, most, miasto, okręt. Cieśla, gdy ma B. dom, pierwej go sobie w głowie ubuduje. Petr. Eudoksja kościół budowała, a cudze wydzierala. Skar. Był jeden szlachcic w Polsce, co wszystko budował, zbudował, rozwał. Opał. Nie każdy dobry budownik, kto buduje. Ludzie dla nas budowali, a my dla ludzi. Prz. Budują ludzie, chociaż nie dziedziczą. Pot. Z piasku zamki B. = *na niepewnych rzeczach polegać*. Domy budują ś. z cegły a. drzewa. 2. *przen. robić, tworzyć, sprawić, gotować:* B. sobie przyszłość. Każdy zwykł sobie swe szczęście B. B. zdrady. B. system. Jeden buduje, drugi psuje. Prz. Pokój budują temi kondycjami. Błaż. 3. *przen.:* B. na czym = *zasadzać, gruntować, opierać:* Upada, co ś. na mocnej skale nie buduje. Skar. Żałuje, gdy na niepewnym gruncie nowinek budował. Warg. To gruntownie stoi i na tym wszystko ś. buduje. Górna. B. na przyjaźni, prawdzie, uczciwości. B. na lodzie = *na niepewnych podstavach*. 4. *przen.:* B. kogo = *polepszać, umoralniać, poprawiać przykładem, napomnieniem:* Zywotem dobrym ludzi budują. Skar. 5. *zł.:* B. wystawkę = *uciekać*. B. ś. l. *budynki dla siebie stawiać, zabudowywać ś.:* Kto ś. jeno chciał B., mógł bezpiecznie w lasach jego rąbać drzewo do budynku. Star. Kosztownie ś. budowali. Bud. 2. *przen.:* B. ś. na czym = *zasadzać ś., gruntować*

ś.: To ś. na niczym nie buduje. 3. *brać dobry przykład*: Z roztopności jego ś. budują. Leszcz. 4. [B. ś.] *tworzyć ś., formować ś., robić ś., powstać*: Bolák buduje ś. na ciebie. Nie ból, bolák, bo ci N. Panna kazała, zebysź ś. nie budował.

× **Budowalnia**, i, lm. e *fabryka, warsztat, miejsce z odpowiednimi przyrządami, do budowania przeznaczone*.

× **Budowalność**, i, blm. rz. od **Budowalny**: B. w tym mieście jest znakomita (t. j. w nim często i wiele budują).

× **Budowalny** i. p. **Budowalny**: Wielom naszym obywatelom budowalnego drzewa wcale brakuje. 2. *ołfity wo uznoszące ś. budynki*.

Budowanie, a, lm. a i. *czynność cz. Budować*: Wszystkich do budowania potrzeb nazbierał i starszego nad budowaniem posłał Skar. Na modlitwy te przychodzili z wielkim budowaniem Korony wszystkiej. Birk. Ćwiczeni w budowań rzemieśle. Mick. Nauka, prawo, B., zaloty, leki—pilności i dostatku potrzebują. Prz. 2. *sposób budowlę, struktura*: Pogańskie kościoły wspaniałością budowania swego okraszy miastom dodawały. Skar. Przen.: Każdy język ma, że tak rzekę, swoje B. Pir. (= *budowę, układ*). 3. *budynki, budowla, budowa*: Trzęsieniem ziemi wielkie budowania upadły. Skar. Wiele budowania pospołitego postawił. Skar. Widzisz te wielkie budowania. Bud. Przen.: Bóg to tak piękne świata B., niebo i ziemię dla nas stworzył. Wuj.

Budowanie się, a ś., blm., *czynność cz. Budować się*.

× **Budowca**, y, lm. y p **Budowniczy**; *który co buduje a. wybudował; wiele i chętnie budujący*: Wieczny B. = *Bóg*. B. niebodajnych cnót. Chodk.

Budowelka, i, lm. i p. **Budowla**: Z dwóch stron uliczki wiszą jakby w powietrzu dwa rzędy trójkątnych budowelek, a okna ich zbliżone ku sobie na wyciągnięcie ręki. Orzesz. Dom przyzodobiono imponującemi budowelkami. Krasz.

[**Budowle**, a, lm. a, **Budowla**] *zabudowania drewniane*: Drzewo, zdatne do budowia.

[**Budowia**, i, lm. e] p. **Budowle**.

Budowisko, a, lm. a i. *budynki wielkie, gmach obszerny*: Z wielkiego niegdys budowiska leży podziw wędrowcom i wiatrom igrzyska. 2. *miejsce a. plac budowy, gdzie ś. co buduje*. 3. *myśl*. = zimowe legowisko niedźwiedzia, łom.

Budowla, i, lm. e, [**Budownia**] i. *to, co wybudowano, budynek*: Osobliwie pan mój budowlę strasznie lubi stawić, buduje, muruje, rozwała. Domy, magazyny lub jakiegokolwiek inne budowle. Jak. J. B. mogłaby stać dłużej, gdyby ją umiejętnie poprawiono. Wyrzucicie z ogrodów cały ten tłum budowli różnych, te obeliski, pagody, gmachy chińskie. Karp. 2. × *budowa, struktura*: Anatomja daje nam poznać budowlę prawdziwą ciała ludzkiego. Perz. Zdr. **Budowelka**.

Budowiany, × **Budowny**, × **Budowli**, × **Budowalny**, × **Budowlowy** *budowli dotyczący, na budowlę zdatny, a. do niej służący*: Materiały budowlane. Drzewo budowlane (= *budulcowe*). Sprawy budowlano-techniczne miasta Warszawy.

× **Budowli** p. **Budowlany**: Drzewo budowlę.

× **Budowlowy** p. **Budowlany**: Kupy materiału budowlowego. Krasz.

Budownia, i, lm. e i. × *układ, system*: Gwałtem cię z tej budowni dźwignę omamionego. 2.

[B.] p. **Budowla**. 3. [B.] *miejsce, gdzie stawiają nowe budynki*.

× **Budownica**, y, lm. e *ta, która buduje*.

Budownictwo, a, blm. i. *sztuka budowania, architektura*: B. gospodarskie, wiejskie, ekonomiczne, lądowe, drogowe, komunikacyjne, wodne. B. podziemne = *nauka rozkopywania gór i utrzymywania kopalni*. B. piękne, stylowe, klasyczne. B. małownicze, romantyczne. B. cywilne, wojenne, fortyfikacyjne. 2. *urząd budowniczego*: Rozporządzenie budownictwa.

Budowniczy przym. od **Budownik**, *dotyczący budownictwa*: Narzędzia, plany budownicze. Luncheński urząd po polsku B. Gostk. Dzieło budownicze. Woj.: Arsenał B. Adjutant B. B., ego, lm. owie a. y, a. † e, × **Budownik**, [**Budownik**], † **Budomirca**, × **Budowca** i, *ten, co buduje a. robi plany budynków, kierujący budowaniem, architekt*: Obelisk z wielkim misterstwem budowniczych podniósł. Skar. Zastawszy zgotowane nawy, budowniczych pochwalił. Warg. Kazimierz był wielki B., grodów i miasteczek osadzieciel. B. dróg i mostów = *inżynier komunikacji lądowych i wodnych*. B. wojskowy. Przen.: Przedwieczny, Najwyższy B., B. świata = *Bóg*. B. krzesłowy = *urzędnik w Rzymie starożytnym, zwany aedilis curulis*. Na igrzyskach w Rzymie sprawcami bywali B. krzesłowi. Min. Ruskiej cerkwi fundatorowie budownicze. Smotr.

× **Budownie** przys. od **Budowny**: W Gdańsku dosyć jest kościołów i klasztorów B. murowanych. Paszka.

× **Budownik**, a, lm. cy, [**Budownik**] p. **Budowniczy**; *lubiący budować, zabudowywać*: Fundamenta, które B. dobry założył, nie mogą być wzruszone. Skar. Nie każdy dobry B., kto buduje. Prz. Kazimierz Wielki był dobry B. Biel. M. Przen.: Budownicy i naprawy kościoła chrześcijańskiego. Wuj. Błada budownikowi kłamstwa! Skar. Staćcie ś. budownikami woli Bożej! Krasin. Budownicy na kościele kopułę wieńczyli. Kor.

Budowność, i, blm. rz. od **Budowny**, *zabudowanie dobre, kształtność zewnętrzna*.

× **Budowny** i. p. **Budowlany**: Drzewo budowne. 2. *budowany*: Komisarze zamki te armatę, żywnością i też budownemi warunkami obmoenili. Błaz. 3. *lubiący budować, budować zwykły*: Kazimierz Jagiellończyk był niepyszny, trzeźwy, nie B. Stryjk. Kraju tego ludzie są nie budowni. Biel. M. 4. *dobrze budowany a. zabudowany*: Miasteczka nasze budowniejsze były. Star. Kletki nie budowne. Błaz. Miasta i zamki budowne położyli z ziemią równo. Kochan. Kościół pokoju w Rzymie był najbudowniejszy. Skar. Grody budowne. Nar. 5. *kształtny, ozdobny*: Mięcze budownej gładkości. P. Koch.

Budrys, a, lm. owie *Litwin*: Patrzył na dwóch budrysów, stojących pode drzwiami. Sienk. <Z imienia, użytego przez Mickiewicza w utworze „Trzech Budrysów,” z Lit. budris = *czujny*>

Buduar, u, lm. y, **Budoar** i. *ozdobny pokój kobiety, gotowalnia*: B. nomodny makaronizm... Starzy Polacy na to mieli alkierze, komory. L. B. szklni ś. złotem, pełno porcelany. Kras. 2. *przystawka wejściowa przy mieszkaniu*. 3. *foto. = zdjęcie fotograficzne, zajmujące całą płytę 18×24 cm.* <Fr. boudoir>

Buduarowy przym. od **Buduar**: Ocet B. Umoblowanie buduarowe.

Budująco przys. od **Budujący**: Tak B. przepędzasz czas nad Boską księgą. Orzesz. <p. Budarz>

Budujący przym. *taki, który buduje, polepsza, umoralnia; godny naśladowania, wzorowy, przykładowy*. Przykład, żywot B. Życie, kazanie budujące.

Budulcowy przym. od **Budulec**, *szlący do budowy, budowlany*: Drzewo budulcowe.

Budulec, **lcu**, blm. leśn. *drzewo zdatne do budowl:* Wyróbka budulecu na potrzeby dworów. Obrobić gładko B. B. rznęty a. tarty = z czterech boków piłą obrznięty. B. z grubego wióra = z czterech boków siekierą tylko obrobiony. B. okorowany a. do kory obrobiony = z którego tylko korę zjęto, kłoc. <Naśladowanie Nm. Bauholz, z niży przetłumaczeniem pierwszej części wyrazu>

[**Budunek**, **nku**, lm. **nkl**] p. **Budynek**.

[**Budykać**, **a**, **af**] *trącać głową, trykać, jala koziel*. <?>

×**Budyn**, **a**, lm. **y** p. **Budyń**. Zdr. ×**Budynek**. <p. Budyń>

[**Budynczysko**, **a**, lm. **a**] p. **Budynek**.

Budyneczek, **czku**, lm. **czkl** p. **Budynek**.

Budynek, **nku**, lm. **nkl**, [**Budunek**] **i. budowanie, wystawianie domu**: Mógł w lasach jego rąbać drzewo do budynku przez trzy lata. Star. 2. †*budowanie moralne, poprawianie*: Na każdym miejscu uczeiwie stójcie i budynkowi bliźnich wiernie służcie. Birk. 3. ×*sposób budowania*: Dobrego budynku dom = *cały, dobrze budowany*. 4. *to, co wystawiono, budowla, zabudowanie*: B. stacyjny, wiejski, gospodarski, starożytny, wspinały. Od jednej iskry cały B. ś. pali. Prz. Zdr. **Budyneczek**. Zgr. [**Budynczysko**]. <p. Budarz; zakończenie z Nm. końcówki -ung>

×**Budynek**, **nku**, lm. **nkl** p. **Budyn**. <p. Budyń>

Budynkowe, **ego**, blm., rz. *podatek od budynków*: Płacić B. <p. Budynek>

Budynkowy przym. od **Budynek**, *łululcowy, budowlany*: Drzewo budynkowe.

Budyń, **u**, lm. **e**, ×**Budyn** *rodzaj leguminy*. <Fr. boudin>

Budysta, **y**, lm. **ści**, **Buddysta**, **Budaista**, **Budaista** *wyznawca budyzmu*. <p. Budaista>

Budystyczny przym. od **Budyzm**: Pojęcia budystyczne.

Budyzm, **u**, blm. **p. Budaizm**.

[**Budz**, **u**, lm. **e**] p. **Bundza**. <p. Bundz>

[**Budzlarz**, **a**, lm. **e**] *komornik, zagrodnik*. <p. Buda>

Budzlasty *mający kształt budy, przypominający budy, z wielką budą*: Zawiązała czarne wstążki swego budziastego kapelusza. Haj. <p. Buda>

Budziciel, **a**, lm. **e** **i. ten, co budzi**: B. co budzi, urzędnik, budzący drugich. Kn. 2. p. **Budzik**. <BUD>

Budzicielka, **i**, lm. **i** *ta, która budzi*: Filozofja B.

Budziło, **i**, **ii** **i. ocucać ze smu**: Niektórych śpiących nie trzeba uderzeniem budzić. Górn. Już słońce ludzi do zwykłych budziło robót. P. Koeh. Nie budź biedy, kiedy śpi. Prz. Ciska budzi wszystkich na okręcie. Sienk. „Budzę cię!” — *nazwa gry towarzyskiej*. 2. *wzbudzać, zachęcać, zagrzewać, pobudzać*: Złeniałe budzik. Skar. B. wojnę. Paszk. Gdy nie nie odpisywał, musiał go innym listem B. Skar. B. w kim litość, zażdrość, uszanowanie, powątpiewanie, niesmak, podejrzenie. B. w pamięci echa i wspomnienia

historyczne. Sienk. Ludzkie serca okiem budzą. Wad. B. ś. *ocucać ś.*, *ocykać ś.*: B. ś. ze smu. B. ś. ze świtem. Przen.: Budzi ś. dusza do życia.

Budzidło, **a**, lm. **a** p. **Budzik**.

[**Budzień**, **dnia**, lm. **dnle**] p. **Budny**.

Budzik, **a**, lm. **i**, **Budzidło**, **Budziciel**, **Budnik** *zegar budzący, zegar z ekscytaczem, ekscytacz*: B. bronzowy.

Budzina, **y**, lm. **y** *nędna buda, lepianka*: Mieszka w lichej budzinie. <p. Buda>

Budzisko, **a**, lm. **a** p. **Buda**.

[**Budzisuka**, **i**, lm. **i**] **i. a) karbowy. b) stróż nocny. c) pomocnik sołtysa. 2. człowiek kłótlivy i kłócający**. <BUD + Suka>

[**Budziń**, **a**, lm. **e**] *gorzej za budowana część wsi*. <? Może do bud-, p. Budarz>

Budżet, **u**, lm. **y** *ekon. wykaz dochodów i wydatków państwa a. instytucji (niek. osoby) w pewnym okresie czasu; preliminarz*: B. normalny = *ulożony na cały szereg lat*. B. roczny, półroczny. B. państwa, ministerjum wojny, wyznań i oświecenia. B. miejski. B. prywatny, familijny. B. pomyślny, szczupły, oszczędny. B. wypadł bardzo pomyślnie, smutnie. Ujmować po parę reńskich ze swojego szczupłego budżetu. Zreformować B. Obrachować a. obliczyć B. Ograniczyć B. Suma ta stanowi znaczną pozycję w jego budżecie. Deficyt w budżecie. <Ang. budget = dosł. kieszeń, torebka, woreczek, teeczka; kapitał>

Budżetowy przym. od **Budżet**, *objęty budżetem*: Zmiany budżetowe. Komisja budżetowa. Kwestja budżetowa.

Buf! *w. odgłos strzelania a. mocnego uderzenia, buch! bęc!* Kn. <Dźwn.>

Bufa, **y**, lm. **y** *miejsce wzdęte u sukni, jako ozdoba*. Zdr. **Bufka**. <Fr. bouffer = nadymać>

[**Bufclasty**] p. **Bufiasty**.

Bufeciarka, **i**, lm. **i** *forma ż. od Bufeciarz*. <p. Bufet>

Bufeciarz, **a**, lm. **e** *żart. ten, co utrzymuje bufet, stoi za bufetem, restaurator*.

Bufecik, **a**, lm. **i** p. **Bufet**: Trzyma B. na statku.

Bufet, **u**, lm. **y** **i. kredens, szafa na przyjęby stolowe**: W jednym końcu stał ogromny, wspinały B., pełen sreber, ze szklanami drzewczkami. Krasz. 2. *stół zastawiony przekąskami i trunkami; pokój, gdzie rozdają a. sprzedają jadło i napoje (na balach, w teatrze, restauracji)*: Zaglądał zbył często do bufetu, już nie mógł rozpoznać swej żony. Wilcz. 3. *stół sklepowy, kontuar*. Zdr. **Bufecik**. <Fr. buvette, przez Nm. Büffet>

Bufetowa, **ej**, lm. **e** *rz. służąca a. kasjerka przy bufecie*.

Bufetowy przym. od **Bufet**; *przen. knajpowy, szynkowy*: Pokój B. Rywalizacja teatru z bufetowemi śpiewakami. **Bufetowy**, **ego**, lm. **i** *rz. służący, kelner a. kasjer przy bufecie*: B. płacić będzie po trzy ruble kary za każdą urzniętą persone.

Bufalo *nieod., zool., p. Żubr*. <Śr. Łć. bufalus, Włos. bufalo, Ang. buffalo>

Buffo przym. *nieod. komiczny, krotocwilny*: Opera B. = *operetka, opera komiczna*. <Włos. buffo>

Bufiasto przys. od **Bufiasty**. <p. Bufa>

Bufiasty, [**Bufclasty**] *pelen buf, buchasty*: Rękawcy, spodnie bufiaste = *szerokie, obszerne*.

Bufka, **i**, lm. **i** **i** p. **Bufa**. 2. *rękaw u sukni kobiecej, szeroki u góry, a przy dłoni obcisły*.

[**Bufka**, **i**, lm. **i**] p. **Buwka**.

[Bufle, I, bhp.] *ziemniaki, kartofle*. <Może przestawka, zam. bulwy>

1. Bufo nieod., zool. p. 2. Bufon.

2. Bufo, ona, lm. ony a. oni I. × p. I. Bufon.

2. *śpiewak w operze w roli komicznej*; przen. *śmieszek, błazen*. <Włos. buffone, Fr. bouffon>

1. Bufon, a, lm. y a. I. × Bufo *chepliwiec, pyszałek, zarozumialec, fanfaron*. <p. wyraz poprzedni>

2. Bufon, a, lm. y, Bufo zool. *żaba ziemna, ropucha*: Śmiertelna wina jadowitsza nad hydry i bufony. Kulig. <Łć. bufo>

Bufonada, y, lm. y, Bufonerja *strojenie śmieszków, śmieszkowanie; pyszałkowatość, chepliwość, zarozumiałość, nadymanie ś., nadętość, zadzieranie nosa, lekceważenie towarzysztwa, niegrzeczność*: Rozpustne i grubzajskie bufonady.

Bufonerja, I, lm. e p. Bufonada.

Bufonja, I, lm. e bot. p. Płon. <Od nazwiska botanika Fr. Buffon'a † 1788>

Bufonować, uje, ował *śmieszki stroić, śmieszkować; nadymać ś., zadzierać nosa, lekcewiać innych*: Jak ojciec, tak i on bufonuje. Krasz. <p. 2. Bufo>

Bufor, a, lm. y I. kol. *przyczepny sprężysty dla miarkowania siły uderzenia wagonów o siebie, zde-rzak*. Przen.: Pas neutralny, mający służyć za B. między Birmanją a Sjamem. 2. *resor gumowy*. <Ang. buffer>

Buforowy przym. od Bufor.

Bufować, uje, ował *robić bufy* (w sukniach kobiecyh). <p. Bufa>

Bufowanie, a I. bhm., czynność cz. Bufować.

2. lm. a bufa: Suknie pełne rozporków, z których różnych barw B. i wstążki wyglądały. Krasz.

Bugaj, a, lm. e p. Byk. <Tur. buga=byk>

[Bugańce, ów, bhp.] *kajdany*. <Tur. bokagy>

[Bugar, a, lm. y] *byk i wszelka mucha, która wie bydło, konie itd.* <Zap. Węg. bűg = brzęczeć, bugacs = rodzaj muchy>

Bugl, ów, bhp. *rodzaj gruszek berganotek*. <Może od miasteczka Fr. Bugue, którego okolice słyną z uprawy owoców>

× Bugle, I, bhp. muz. p. Hornbugle. <Nm. Hornbügel>

Bugsztel, u, lm. e p. Buksztel. <p. Buksztel>

Bugzować, uje, ował p. Buksować. <p. Buksować>

Bugzowanie, a, bhm., czynność cz. Bugzować.

† Buhać, a, ał *ryczeć*: Przemienił ś. w wołu, buha z bydłem. Żebr. <Dźwn.>

Buhaj, a, lm. e I. p. Byk: Cielę po buhaju holenderskim. Chodzi, jak B. Prz. (o opasłym przóznaku). 2. [B.] *gra dziecienna*. 3. [B.] *byk* (ptak). Zdr. Buhajek. <p. Bugaj>

Buhajek, jka, lm. jkl p. Buhaj.

[Bulć słą, I ś., II ś.] *bujac, bujno i gęsto rość*. <BUJ>

Bujaczek, czka, lm. czki p. Bujak. <BUJ>

[Bujaczka, I, lm. I] *huścianka*.

Bujać, a, ał I. *dawać wolny lot skrzydłom, latać swobodnie, wzbiąć ś. w powietrze*: Gęś zazdrości, orzeł buja. Pot. Buja pszczołka po łące. Gawiń. Przen.: B. po krainie marzeń. Dusza buja po obłokach. Kras. Po świetle myślą B. Orzech. Mogąc B. wysoko, tuż nad ziemią niezuczko ś. wleczę. Rej. A jego sława buja nad gwiazdami. Kochan. Bujałem p. zmyślonym od poetów niebie. Mick. 2. *biegać tam i sam, walczyć ś.*: Wół buja wpośród ziola. Żebr. Przen.:

Oko jej, lubo żywe, nie bujało przecie na wszystkie strony. Buja sobie, by orzeł, by sokół, jako jeleń w puszczy. Rej. Buja sobie, jako ptak po powietrzu. Star. Buja sobie, jako żubr. Papr. 3. a) *hasać, dokazywać, broić, hulać, bomblować, próżniaczyć*: Buja, jako byk w oborze. Prz. Bogacz stroił ś., bujał sobie, skakał, płażał. Wuj. Śpićcie na łóżach słońowych i bujacie w poście-lach waszych. Leop. b) *nadużywać swobody, wykraczać poza granice umiarkowania*: Nie dosyć im jest latać, będą chcieli B. Pot. Tatarowie w Węgrzech trzy lata bujając mieszkali. Stryjk. Winny buja po świecie, a ten cierpieć musi, kto ukrzywdzon jest. Gór. 4. *szybko, bujnie wyrastać*: Od zbytnich pokarmów ciało buja. Petr. Przen.: Kolumny bujały jak drzewa. Sienk. 5. *kogo=kolysać, huścić*: B. dziecko na ręku, w kolebce. 6. † *być dumnym, pysznić ś.*: Kto hardziej buja, nizko główkę schylił. Rej. B. ś. *huścić ś., kolysać ś.*: Bujał ś., jakby w fotelu na biegunach. Jord. <BUJ>

Bujak, a, lm. I I. p. Byk: Europa usadziła śnieżne nóżki na barki bujaka lubieżne. Nar. 2. *fotel na biegunach*: Rzuciłem ś. na B. przed kominkiem. Zdr. Bujaczek. Zgr. [Bujarą].

Bujał, a, lm. y p. Byk.

× Bujan, a, lm. y *człowiek skory do bójki, do bitwy; kłótnik, zawadziaka*.

[Bujan, a, lm. y] p. Piwonja.

Bujanie, a, lm. a I. czynność cz. Bujać: B. w powietrzu, po błoniach. B. myśli. 2. *gimn.= podrzucanie ciała kolejno do przodu i tyłu*: B. w zawieszaniu, w podporze, na poręczach. 3. *lek.= szybkie, zwykle nieprawidłowe wyrastanie tkanek, ziarniny; wybujałość, dziwe mięso*. <BUJ>

Bujanie słą, a ś., bhm., czynność cz. Bujać ś.: B. ś. dzieci na krześle, na huścawce.

Bujanka, I, lm. I zool. (bombylius) *owad dwuskrzydły, krótkorogi*.

× Bujany *przeznaczony do bujania, huściania, bujający ś.*: Naprzeciw kominka kilka bujanych foteli. Es.

[Bujara, y, lm. y] m. p. Bujak.

[Buje, ów, bhp.] *skrzydła*.

Bujer, a, lm. y p. Bojer. <p. Bojer>

[Bujnawy] przym. *przygruby* (np. o suknie).

Bujnie, Bujno przys. od Bujny: B. porastały bluszcze. Im bujniej wschodzi żdźbło, tym większą czyni nadzieję. Pot. Na dobrej paszy bydło rośnie B. <BUJ>

[Bujniska, sk, bhp.] *wybujałe trawy, chwasty*.

Bujno p. Bujnie: B. rośnie, odludnie kwiat stepowy ginie. Malez.

Bujnoczupurny *mający długie włosy*: Bujnoczupurni Achejanie. Ml. <BUJ+ Czupurny>

Bujnogrzywiasty, Bujnogrzywy *mający bujną grzywę, pióropusz, kłę: Helm B. Ml. Przyłbica bujnogrzywiasta*. Ml. <BUJ+Grzyw>

Bujnogrzywy p. Bujnogrzywiasty: Lew B. Ml. Bujnokędziorny *mający obfite kędziory*: Bohaterskiej Hellady lud B. Mir. <BUJ+KĘDZIOR>

× Bujnomysłnie przys. od Bujnomysłny. <BUJ+MY(SŁ)>

× Bujnomysłność, I, bhm. rz. od Bujnomysłny.

× Bujnomysłny *bujającej myśli, płodny w myśli*: Bujnomysłna kształtność wymowy.

× Bujnorodnie przys. od Bujnorodny. <BUJ+ROD>

×**Bujnorodny** *bardzo żywny; bardzo dorodny*: Bujnorodne niwy. Bujnorodne ch. opy. Zebr.

×**Bujnorosły** *obficie rosnący*: Bujnorosłej leszczyzny krzak. Nar. <BUJ + ROS(T)>

Bujność, i, lm. i rz. od **Bujny**: Ziemi naszej B. Star. B. zagonów. Tremb. Skoro nastąpiły pracowite żniwa, gdy bujności (= *plonów*) pozbyła ogolona niwa. Żim. B. wyobraźni. † Ziele gorczyczne, na krzyż przyłożone, czyni B. cielesną. Sien. (= *jednosc*). Młodzieńcza B. Pir. Ona B., która ś. z młodej a gorącej krwi rodzi. Gór. Młodość B., a B. to durność. Prz. Gdy Bóg godności da, prosieć Go trzeba, aby pychę i B. w nich odjął. Białob. Panu we łbie roją ś. bujności. Rej. Fizj.: B. żywotna (*turgor vitalis*). <BUJ>

Bujnowłosy *mający bujne włosy*: Bujnowłosi synowie achejscy. Ml. <BUJ + WŁOS>

Bujny i. *silnie rosnący, wyrastający, wznoszący ś. ku górze*: Bujne zboże. Robak ś. legnie i w bujnym kwiecie. Malcz. Leżę wśród bujnej i wonnej trawy. Mick. Nie dam ja urosić tej bujnej krzewinie. Słow. B. zarost. B. włos. Na winnicy bujne (= *zbyt wybujałe*) różgi odcinają, aby te, co zostały, lepiej rosły. Skar. Przen.: Początki nazbyt bujne nie trwają. Kn. Bujna fantazja. A z bujną myślą nie lata po niebie. Rej. 2. *żywny, płodny, pełny, urodzajny*: Zawsze rola u sąsiada bujniejsza. Pot. Na bujnej ziemi wiele ś. chwastu rodzi. Skar. 3. *żywy, jumiaki, jurny*: Biesiady i próznowanie rado czyni z statecznych bardzo bujne panie. Papr. Bujna rzecz jest wino. Leop. Bujna młodzi. nie wdawaj ś. w rozpustę. Paszk. Dostę jest B. ten osieć nasz, a gdy mu nad miarkę dosypiesz, będzie bujniejszy. Żarn. 4. † *hardy, zuchwały*: Owego bujnego króla djabła. Kazania Świętokrz. 5. [B.] *silny, zdrow; bystry; gruby*. <BUJ>

×**Bujurdan**, a, lm. y, ×**Bujurdun** *ceduła śmierci, wyrok*. Nar. <Tur. bujurdu a. bujurdu = dosł. rozkaz>

×**Bujurdun**, a, lm. y p. **Bujurdan**.

[**Bujwór**, ołu, lm. oły] zool. p. **Bawól**. <p. Bawól>

Buk, a a. u, lm. i l. a. **Buklew** bot. (*fagus*) drzewo z rodziny *misczekowych*. Gatunek: B. pospolity a. *Bukowina*, *Buczyna* (*f. silvatica*): Choć chłop z buka spadnie, to sobie odpocznie. Prz. Na Wszech Świętych sztuka, utnij gałąź z buka: gdy już soku nie ma, będzie tęga zima. Prz. Pośród lasu z buku woła dziewczę: kuku! 2. *drzewo bukowe, buczyna*: B. jest dobry na wyroby tokańskie. 3. [B.] *palka, maczuga*. Zdr. **Buczek**. <BUK>

[**Bukacik**, a, lm. i] *naczynie drewniane do plynów*. <p. **Bukat**>

Bukacina, y, blm. *mięso z bukata*. <p. **Bukat**>

Bukaj, u, lm. e p. **Bokał**. <p. **Bokał**>

Bukałny: *Bukałna powierzchnia zęba, dent. = zwrócona do policzka*. <Now. z Łé. bucca = policzek>

Bukał, a, lm. y p. **Bokał**. <p. **Bokał**>

Bukardja, i, lm. e, **Bukardy** *rodzaj muszli*. <Now. z Gr. boús = wół + kardía = serec>

Bukardy, u, lm. y p. **Bukardja**.

Bukat, a, lm. y i. *byczek, ciolok, duże cielo*. 2. *skóra z bukata, karmionego mlekiem*: Fabryka słygnięta z najprzedniejszych skór, zwanych bukaty, używanych na buty woskowane. T. K. <?>

† **Bukat**, u, lm. y *kawał, kęs, sztuka*: Obłążeni, siekając mięso w bukaty, w wojsko nieprzy-

jaciejskie mitali. Papr. Skoro od nich wyszedł na pole nędzniczek, rozstargan na bukaty małe. Papr. <Ukr. bukata, z Rum. bucată>

Bukatowy przym. od **Bukat**: Mięso bukatawo.

Bukfajl, a, lm. e p. **Bukfel**.

Bukfel, u, lm. e, **Bukfajl** *noż. pilnik do metalów, nacięty tylko na kancie*. <Nm. Bogenfeile>

[**Bukl**, ów, bip.] *chłosta, bicie*: Szumile wyspali może z jakie pigęset buków a. i wigęj... Zaden grad tak gęsto nie padał, jak te B. padały. Kaczk. <Może Nm. Bock>

Bukieciarka, i, lm. i forma ż. od **Bukieciarz**. <p. **Bukiet**>

Bukieciarski przym. od **Bukieciarz**: Sztuka bukieciarska

Bukieciarstwo, a, blm. *sztuka układania bukietów, zajęcie bukieciarza*.

Bukieciarz, a, lm. e *ten, co układa bukiety i ozdoby z kwiatów*.

Bukieciasty *mający kształt bukietu, przypominający bukiet*: Bukieciaste wino. Jeż.

Bukiecik, a, lm. i p. **Bukiet**.

Bukiecina, y, lm. y *mały, skromny bukiet*.

Bukiecisko, a, lm. a p. **Bukiet**.

Bukiel, kla, lm. kle *część stroju*: Koń książęcy miał kosztowny B. u czoła, a u bukła bardzo piękny pierścionek. Szaj. <Nm. Buckel>

Buklet, u, lm. y i. *wiązka, równianka kwiatów naturalnych a. sztucznych; kępcza, pęk*: Ogródek pełen bukietów trawy angielskiej i mięty. Mick. B. kucharski (= *warzywo, wloszczyzny*). Przypiął B. do kożucha. Prz. Przen.: Bukiety ogromnych drzew. Korz. B. drzew, rosnących na pochyłości. Jeż. B. towarzystwa (= *wyбір*). Prus. 2. *zapach, aromat, właściwy różnym trunkom*: Nabył wprawy w rozpoznawaniu dobroci trufli, bukietu wina i ocenianiu nosów. Krasz. B. piwa. 3. a) *rodzaj tańca*: Nie wyszły jeszcze z użycia menuet, gawot, matlot, tamburyno, B. i wiele innych. Byk. b) *zabawa towarzyska dorosłej młodzieży, podobna do gotowalni*. Goł. 4. bot. (*thyrsus*) *grupa kwiatów, grono złożone*. 5. *myśl. = ogonek sarny a. jelenia*. Zdr. **Bukiecik**, [**Bukietek**]. Zgr. **Bukiecisko**. <Fr. bouquet>

[**Bukietek**, tka, lm. tkii] p. **Buklet**.

Bukietnica, y, lm. e bot. p. **Przekwiał**.

Bukietnicowaty bot. p. **Przekwiałowaty**.

Bukietowy przym. od **Bukiet**: Kwiaty bukietowe (= *odpowiednie do bukietu*). Groch B., bot. = *odmiana grochu zwyciężnego*.

Bukiew, kwi, lm. kwie i. bot. = a) (*guilandina moringa*) *roś. z rodzaju zaczepni*. b) p. **Buk**. c) (*hyperanthera*) *roś. 2. owoc buku, żołędź bukowa*: B. turecka. Syr. Z dębów żołędź, z buków B. zbierać. Jeżow.

Bukinista, y, lm. ści, **Bukinjer** *antykwarz, antykwariusz, handlujący a. zbierający stare książki; biblijoman*. <Fr. bouquiniste, z Nm. Buch = księga>

Bukinjer, a, lm. owle p. **Bukinista**.

[**Bukisz**] nieod., *dziec. naskładowanie palcami pchnięcia rogami, uderzenie rogami*: Chłopy zabiegli im (baranom) drogę, ale dostawszy tęgie B., wywrócili koziołka. Chodź. <Dźwn.>

Buklandyt, u, lm. y min. *czarna odmiana epidotu, zawierająca wiele żelaza*. <Od nazwiska geologa Ang. Buckland + 1856>

† **Buklerz**, a, lm. e p. **Puklerz**. <p. **Puklerz**>

Bukłaczek, czka, lm. czki p. **Bukłak**; † **Bukłaszek**, **Bukłaszek**: Prosty B. Rej. <p. **Bukłak**>

Bukład, a, lm. y p. Bukłak. Zdr. **Bukładek.** <p. Bukłak>
Bukładek, dka, lm. dkl p. Bukład.
Bukłaha, y, lm. y p. Bukłak. <p. Bukłak>
Bukłak, a, lm. i, [Bokłak], Bukład, Bukłata,
Bukłasza szawłok, skórzane naczynie do wo-
dy i innych płynów: B. wody. Wuj. (=la-
 giew. B. G.). Nie ubędzie ci oleju w bukłaku.
 Leop. (=we dzbanie. Bud.; w bańce. B. G.). B.
 wina. Skar. Niech ś. napiją z bukłaka wody
 czystej. Paszk. Zdr. **Bukłaczek.** <Północno-

Bukłaszek, saka, lm. szki p. Bukłaczek: Trochę
 oleju w bukłaszkę. Leop. Wody morskiej na-
 ezerpawszy w bukłaszkach. Błaż. Do dna je-
 den B. wychylił. Sienk.

Bukłasza, i, lm. i p. Bukłak.
Bukolika, i, lm. i p. Sielanka: Trzódki wra-
 cały z pola i dzwoniły z daleka, fletnia ś. od-
 zywała z za lasu, powietrze pełne woni cudow-
 nej rozścielało ś. dokoła, a słońce, chowając
 ś. za góry, ostatnie promienie swoje posyłało
 na lipy, na dwór i dziedziniec. Cha, cha, cha!
 jak to pięknie było! istna B.! Kaczk. <Gr. tā
 boukolikā lm. (dom. poiēmata)=sielanki>

† **Bukon, u, lm. y kęs, kąsek:** Nie możesz tego
 i zgrzyć i połknąć bukonu; tyłkoby smaczne ką-
 ki. Opal. <Włos. boccone=kęs>

1. Bukować, uje, ował, [Pukować] objąć ziarno:
 B. jęczmień a. konieczyne=objąć omłócone ziarno
 konieczyzny dla oddzielenia go od plewy, a jęczmie-
 nia dla otarcia go z wąsów czyli kolców. <Nm.
 buchen, bochen, pochen>

2. Bukować, uje, ował i. owce=łączyć je z ba-
ranami. 2. myśl. o łosiu i B. ś. o owcach=za-
 spokajac popęd płciowy. <Nm. bocken>

Bukowanie, a, btm., czynność cz. Bukować.
1. [Bukowiec, wca, lm. wce] opalony, gruby kój
owczarski. <BUK>

2. [Bukowiec, wca, lm. wce] p. 2. Bukownik.
 <p. 2. Bukować>

3. [Bukowiec, wca, lm. wce] daw. moneta czte-
rocentowa. <?>

Bukowina, y, lm. y i. p. Buczyna. 2. bot. p.
Buk. <BUK>

1. Bukownik, a, lm. i rol.=przyrząd do buko-
wania: B. do konieczyzny. <p. 1. Bukować>

2. Bukownik, a, lm. i, [Bukowiec] baran, tryk.
 <p. 2. Bukować>

Bukowy przym. od **Buk:** Drzewo bukowe.
 Łódź bukowa. Kochan. Żołądz bukowa=bukiew.
 <BUK>

[Bukówka, i, lm. i] zool. p. Jer. <BUK>

Buks, a, lm. y, Buksa, [Bukso] łubek a. rura
 żelazna dopasowana do końca osi i wbita w pia-
 stę; nasada, okucie rur pompowych, obręcz, refa.
 Zdr. [Buksik]. <Nm. Büchse, z Gr. pyxis>

Buksa, y, lm. y p. Buks.
[Buksa, y, lm. y] krowa bezroga, [gomola, siu-
ta]. <?>

× **Buksbam, u, lm. y p. Bukszan.**
[Buksik, a, lm. i] p. Buks.
[Buksikl, ik, btp.] p. Buksy.
 × **Buksrować, uje, ował p. 1. Buksować.**
Bukskin, u, lm. y tkanina wełniana. <Ang.
 buekskin=dosł. skóra kozłowa>

Buksnąć, ie, ał uderzyć rogami, bodnąć, tryknąć:
 Kogut puścił ś. zaraz, zniżywszy głowę, jak ba-
 ran, kiedy chce B. barana. Krasz. <Nm. boe-
 ken>

[Bukso, a, lm. a] p. Buks.
 × **Buksola, i, lm. e p. Busola.**

1. Buksować, uje, ował, Bugzować, × Buksi-
rować holować, ciągnąć statek. <Nm. bugsieren>

2. Buksować, uje, ował buksami wykładać: Kofa
 powinny być dobrym żelazem należyście buksow-
 wane. Torz. <Nm. büchsen>

Buksowanie, a, btm. i. czynność cz. Buksować.
2. ślizganie ś.: B. kół.
 × **Bukspan, u, lm. y p. Bukszan.**
[Buksy, ks, btp.] spodnie: Madry, jak Salo-
 mona B. Jego białka (=żona) B. nosi (=jest on
 pod żony pantoflem). Kto z łaski żyje, ten bez
 buks chodzi. Prz. Zdr. [Bukski] <Śr. Łé. bu-
 xae=ubranie nogi, Dnm. Büxen lm.>

Bukszdorn, u, lm. y, Licznik, [Bukszan ości-
sty bot. (rhamnus lycioides) roś. z rodzaju sza-
klaku. <Nm. Buehsdorn>

Bukszdornowy przym. od **Bukszdorn.**
Bukszan, u, lm. y, × Buksan, × Buksbam,
[Busztyn, Grynszan, Gryozpan] i. bot. a) (buxus)
roś. z rodziny bukszanowatych. Gatunek: B. zwy-
czajny (b. sempervirens): B. bywa w różne
kształty strzyżony. Karp. b) !B. ościsty p. Buksz-
dorn. 2. kuch.=raki nakształt bukszanu uło-
żone. 3. † flet bukszanowy: Bąk (=kobza) roz-
dymany wielodziurych bukszanów. Otw. <Nm.
Buehsbaum>

Bukszanowaty podobny do bukszanu: Rośliny
 bukszanowate, bot. (buxaceae) rodzina roślin
 kwiatowych dwuliściennych.

Bukszanowy przym. od **Bukszan:** Tablice
 bukszanowe. Leop. Barwa bukszanowa. Birk.
 Flety bukszanowe. Kluk.

Bukszpir, u, lm. y maszt przedni, masztowina
8-10 sżni długości. <Hl. boegspiere>

Bukszpryt, u, lm. y rodzaj masztu pochylego,
reja. <Dnm. bugspriet>

× **Buksztab, u, lm. y litera, czcionka:** Chry-
 stus nie chce, aby i kreska i najmniejszy B.
 z zakonu miał zginąć. Bud. <Nm. Buehstab>

Buksztel, a, zwykle w lm. e, ów, Bugsztel i.
 bud. podstawa z drzewa do murowania sklepień,
 krążyna. 2. † woj.=wieża na walcach a. kółach,
 którą dawniej podsuwano pod mury. Nar. <Nm.
 Bogengestell>

Buksztelowy przym. od **Buksztel.**
Buksztelunek, nku, lm. nkl złączenie dwóch buk-
sztelów.

Buksztyn, a, lm. y gór. p. Baksztyna: Bukszty-
 nów dwa do pieców. Os. J. <Nm. Backstein>

Buksztyna, y, lm. y gór. p. Baksztyna.
[Buksztynki, nek, btp., Busztynki, Brzusztynki,
Burstynki, Bursztynki] kółka żelazne, refy, obrączki
nabijane na piastę. <Nm. Büchsring>

Bukunek, nku, btm. czas puszczania tryków do
owiec. <p. 2. Bukować>

1 Bukwa, y, lm. y i. buk. 2. abecadło, alfabet:
 B. głągoliczka. <Ssł. bouky, 2. pp. boukve>

Bukwiany przym. od **Buklow:** Olej B. Goł.
 <BUK>

Bukwica, y, lm. e a. i. bot.=a) Bukwika, Grzę-
dziarz, † Betonika (betonica), roś. z rodziny
wargowych. Gatunek: B. lekarska a. † Betonida
(b. officinalis): Ty masz więcej cnot, niż B. Syr-
b) B. biała p. Pierwiosnek. c) B. wodna p. Trę-
downik. 2. × abecadło cyrylickie a. głągoliczkie.
 Zdr. **Bukwiczka.** <BUK>

Bukwiczany przym. od **Bukwica:** B. proch pa-
 dającą niemoc uzdrawia. Urzęd. Bukwiczana
 wódka. Sien.

Bukwiozka, i, lm. i p. Bukwica: Pani sposo-
 biła bukwiczkę, kopytaiczek gwoli choroby.
 Mor. T.

Bukwika, i, lm. i, bot. p. **Bukwica**.

[**Bukwita**, y, lm. y] *gryka*: Lepsza B., niż owies, lepszy kawaler, niż gdwiec (*wdowiec*). Pśń. <Nm. Buchweizen>

[**Bul**, a, lm. e] p. [**Bula**]. <p. [**Bula**]>

Bul! **bul!** a. **Blu!** **blu!** w. *odgłos tegoż łkania, bulkotania; cecha pyaństwa*: Oj dewotki! od wódki nie zaczynajcie modlitwy z wzdychaniem na gorzki **bul!** **bul!** **bul!** <Dźwn.>

1. **Bula**, i, lm. e, × **Bulla**, **Buła**, † **Bóla** i. *pieczęć wypukła przy dawnych dokumentach*. 2. *postanowienie a. dekret papieski (niek. królewski) w sprawach ważniejszych*. 3. [B.] p. **Bulaja**. 4. [B.] *pryszcz, krostka, gruczoł, narosł, guz*. 5. [B.] *okrągły występ skóry*. 6. [B.] p. **Kartofel**. Zdr. **Bulka**, **Buleczka**. Por. [**Bulaja**, **Bulaika**, **Bulajwa**]. <Śr. Łć. *bulla* = 1, *pieczęć wisząca orzy dokumencie*; 2, *sam dokument, z Łć. *bulla* = pęcherzyk; garb; guz; torbka*>

2. **Bula**, i, lm. e, **Bulu** dziec. *bulka*.

[**Bula**, i, lm. e, **Bul**] m. *byk*: B. *bisz!* *wołanie na bydło*. Kto wiele gada, ten *buli* nie kupi. Prz. Lata za nią, jak B. za krową. Prz. Zdr. [**Bulak**, **Bulaszek**]. <Nm. *Bull(e)*>

[**Bulać**, a, ai] *obać* <?>

[**Bulaja**, i, lm. e, **Bulajwa**, **Buła**] *kula, kulka, gula*. Zdr. [**Bulajka**].

[**Bulajka**, i, lm. i] p. **Bulaja**.

[**Bulajwa**, y, lm. y] i. p. **Bulaja**. 2. *guzik kulisty*.

[**Bulak**, a, lm. i] p. [**Bula**].

Bularjum nieod. p. **Bularjusz**.

Bularjusz, a, blm., **Bularjum** *zbiór bul papieskich*.

Bulasty p. **Bułożasty**: Ruda żelazna ilasta *bulasta*. <p. 1 **Bula**>

[**Bulaszek**, *szka*, lm. *szki*] p. [**Bula**].

[**Bulaty**] przym. od [1. **Bula**. 4.]: B. *Kuba* (*przezwiśko*).

[**Bulawy**] *tlusty, pełny, nadęty*.

† **Bulb**, u, lm. y anat. p. **Galka**. <Łć. *bulbus*> **Bulba**, y, lm. y bot. i. p. **Kartofel**. 2. p. **Słonecznik**. Zdr. [**Bulbeczka**]. <Łć. *bulbus*>

[**Bulbaczek**, *czka*, lm. *czki*] *jakas roślina wodna*. [**Bulbeczka**, i, lm. i] a) p. **Bulba**; b) *zwykle w lm. *jabłuszka, a. nasiona kartoflowe**.

[**Bulbega**, i, lm. i] bot. p. **Kartofel**.

[**Bulbianka**, i, blm.] *wódka z ziemniaków, śmierdziuszka, siwucha*.

[**Bulbiany**] przym. od **Bulba**, *kartoflany*: Kasza, mąka *bulbiana*. Krupy *bulbiane*.

[**Bulbiasty**] *mający kształt bulwy, a. kartofli*: *Korzeń B.*

Bulbila, i, lm. e bot. *pączek podobny do cebulki, wyrastający w kątach liści*.

[**Bulhogryza**, y, lm. y] *frant, facet*. <**Bulba**+GRYZ>

[**Bulbot**, a, lm. *owie a. y*] *mówiący niewyraźnie a przedko, belgot, belkot*. Por. [**Burgoł**]. <Dźwn.>

[**Bulbotać**, *ce, tał*] i. *mówić przedko a niewyraźnie, belgotać, belkotać*. 2. *mieszać płyny*. Por. [**Burgotać**].

[**Bulbotanie**, a, blm.] *czynność cz. *Bulbotać**.

[**Bulbowiny**, ln, blp.] p. **Bulbownik**. <p. **Bulba**>

[**Bulbowisko**, a, lm. a, **Bulwisko**, **Bulwiszeze**] *miejsce, gdzie kartofle czyli bulby rosły, kartoflisko*: *Zabronować B. Puścić trzodę na B.*

[**Bulbownik**, a, blm., **Bulwicze**, **Bulwiny**, **Bulbowiny**] *zielone bulbowe łodygi z liśćmi, nac. kartoflowa*: *Żać, łamać B. Bulbownikiem karmić trzodę. Wiązać B. w pęczki*.

[**Bulbowy**] przym. od [**Bulba**]: *Kwiat B. Jabłuszka bulbowa* = [*bulbeczki*].

[**Bulbrot**, a, hn. y] *babrała, lubiący pluskać, pluskać ś.* <Dźwn.>

[**Bulbrotać**, a, ai] *babrać ś., chlapać ś., bulkotać*. **Buldegon**, u, lm. y, **Buldygon** *cukier, cukierek w formie kulki z karmelu i guszy arabskiej*. <Fr. *boule de gomme* = dosł. *gałeczka gumowa*>

Buldenez, u, lm. e bot. *odmiana kaliny zwyczajnej*: *Zbite masy bżów, jaśminów, buldenezów tworzą kępy i kępkę. Haj.* <Fr. *boule de neige* = dosł. *gałeczka śniegowa*>

Buldog, a, lm. i, **Buldok** i. zool. *odmiana psów angielskich, zwanych pjiawkami*. 2. *pusz. = rodzaj rewolweru z krótką lufą*. <Ang. *bulldog* = dosł. *pies bydlęcy*>

Buldogowaty *podobny do buldoga*: *Dostrzegł buldogowatą twarz Anglika. Bał.*

Buldok, a, lm. i p. **Buldog**.

[**Buldonek**, *nka*, lm. *nki*] p. **Beldonek**. <p. **Beldonek**>

Buldygon, u, lm. y *cukier*. p. **Buldegon**.

[**Buldyszon**, u, blm.] *rodzaj tytmuru*. <Przekreślenie Weg. *pursiesau*>

[**Bule**, **bul**, blp.] wet. *zawalnice, zawalcki*. <p. 1. **Bula**>

Buleczka, i, lm. i p. 1. **Bula**.

Buletyn, u, lm. y, **Buletyn** *sprawozdanie, doniesienie, zwykle codzienne*: B. *wojenny = o wypadkach na placu boju*. B. *o stanie zdrowia chorego*. B. *akademij*. B. *gieldowy*. B. *pogody = treść telegramów o stanie pogody w różnych stronach*. <Fr. *bulletin*>

[**Bulewka**, i, lm. i] p. **Bulwa**. <p. **Bulwa**>

† **Bulga**, i, lm. i, † **Bulga**, † **Bul**, † **Byk** *wór skórzany na płyny, szawłok, bulłaga; wór ze skóry wołowej do wyciągania wody z kopalń*. <Nm. *Bulge* z Łć. *bulga*>

Bulgot, u, blm., **Bulgot** *bulgotanie*. <Dźwn.>

Bulgotać, *eze, tał*, **Bulkotać** p. **Belkotać**; *wydawać odgłos, właściwy przelewanej a gotującej ś. wodzie, gulgotać*: *Strumień szemrad po kamynkach i wesolo bulgotał. Sew. Indor bulgocze*.

Bulgotanie, a, lm. a *czynność cz. *Bulgotać**: B. *gotującej ś. wody*. B. *w brzuchu*.

Buljer, a, lm. y *kociel maszyny parowej*. <Fr. *bouilleur*>

Buljon, u, lm. y, † **Bulon** i. a) *wywar z mięsa zastudzony*: *Kawałek buljonu*. b) *zupa z tego wywaru*. 2. blp., *frendzle złote a. srebrne, sznureczki metalowe a. ze wstążek, zdobiące szlify i t. p.*: *Szlify ma już z buljonami = jest już oficerem sztabu*. *Suknia z klapami i buljonami*. B. *od portjeru zaplątał ś. w szerokiej frendzli*. *Orzesz. 3.* [B.] *rosół, zupa*. <Fr. *bouillon*>

Buljonowy przym. od **Buljon**: *Sos B. Zupa buljonowa*. *Złote buljonowe kutasy*. *Korz.*

Bulka i, lm. i p. i. **Bula**, *bryłka okrągła, szereg pęcherzyk, bańka*: *Bulki na wodzie*. *Bulki z piany*. Chm. B. *Dziece bulki nadymają przez słomkę z mydła z wodą roztorzonego*. *Rogal. B. mydlana*. *Podczas deszczu tworzą ś. bulki na powierzchni wody*. *Oeet, kiedy nim bryzną na żelazo rozpalone, zbiega ś. w bulki*. *Fred. A. 2. rodzaj gruski zimowej*. 3. [B.] *gwiazdka na czapce wrzędniczej*. 4. [**Bulki**] *kartofle*. <1. **Bula**>

[**Bulkawka**, i, lm. i] *bańka, guzik (na ciele, roślinie itp.)*. <p. 1. **Bula**>

Bulknać, *nie, nał* *wydać odgłos jak przy wpadaniu do wody; wpaść do wody z bulgotaniem, chlupnąć*: *Ręka razem z szablą bulknęła do Sanu. Pol. Aż bulknęło, jak go urznął w krzyże. Fred. A.*

Bulkot, u, blm. p. Bulgot.
Bulkotać, cze, tal p. Bulgotać.
Bulkotanie, a, lm. a czynność cz. **Bulkotać**: B. wody. Lek. = *szmer w przewodzie pokarmowym wskutek przelewania ś. cieczy, bulgotanie, szmer bulkoczący.*

Bulla, i, lm. e p. i. **Bula**: Złota B.

Bulon, u, lm. y p. **Buljon**.

[**Bułać**, a, al] *mącić, bełać.* <BELT>

Bulu nieod. p. 2. **Buła**.

Bulwa, y, lm. y [2. pp. lm. **bulew** a. **bulwów**],
 × **Bulwa** i. bot. a) (tuber) *nabrzmiata część łodygi podziemnej, wypełniona zwykle mączką a. krochmal-
 em; b) ziemniak; c) p. Wiesiołek; d) B. a B. włoska = słonecznik bulwowy. 2. min. p. Buła. 3. [B.] bąbel na wodzie. Zdr. Bulwka, [Bulewka].*
 <Łć. bulbus>

Bulwar, u, lm. y, × **Bulwark** i. *budowa w kształcie ściany nad morzem a. rzeką, służąca do przechadzki i zarazem chroniąca wybrzeże. 2. szczeg. w lm. szerokie, wysadzone drzewami ulice w wielkich miastach: Bulwary paryskie. Planty, rodzaj bulwarów, otaczających właściwe miasto Kraków i oddzielających je od przedmieść. <Fr. boulevard, z Nm. Bohlwerk; por. Beluarda>*

× **Bulwark**, u, lm. i. l. p. **Bulwar**. 2. a. † **Bulwerk**, † **Belwerk**, † **Bolwarek**, † **Blofarek** *baszta, narożnik; twierdza, warownia.*

Bulwarowy przym. od **Bulwar**: Publiczność bulwarowa. Życie bulwarowe.

† **Bulwerk**, u, lm. i p. **Bulwar**: Donosi o wzięciu bulwerku pod Elblągiem. Kalie.

Bulwiak, a, lm. i bot. *gałązka podziemna, nabrzmiata na końcu.*

[**Bulwianka**, i, lm. i] i. *łeciny, nac. ziemniaków. 2. polewka z ziemniaków, kartoflanka.*

Bulwiasty *mający postać bulwy; obfitujący w bulwy: Korzeń B. <p. Bulwa>*

[**Bulwłecz**, a, lm. a] p. **Bulbownik**.

Bulwłeczka, i, lm. i bot. (bulbine) *rośl. z rodziny lilijowatych.*

[**Bulwiny**, in, blp.] p. **Bulbownik**.

[**Bulwisko**, a, lm. a] p. **Bulbowisko**.

[**Bulwszcze**, a, lm. a] p. **Bulbowisko**.

Bulwka, i, lm. i p. **Bulwa**: Rośliny te mogły na swych korzeniach wytwarzać małe narosłe, zwane bulwkami lub brodawkami.

Bulwnica, y, blm.: B. jadalna = *rodzaj porostu, wytwarzającego drobne bulwki, zwane „manną.“*

Bulwotka, i, lm. i bot. (ullucus) *rośl. z rodziny komosowatych.*

Bulwowy przym. od **Bulwa**.

† **Bul**, a, lm. y p. **Bulga**: Pięć bulów wina. Rol.

Buła, y, lm. y i. *duża bulka. 2. chleb okrągły, duży bochen: Masz, dziadzie, bułg! Prz. (=masz, djable, kofian). Jest kromka chleba, a na cóż mi buły? Koch. (=kiedy dosyć, po cóż nadto?) 3. × *ordynarja duchownych, chleb obroczy: Kanonik musi robić, jeśli chce jeść bułę. Stryjk. Których przedtem zdobyły pompy i infuły, dyszą w pętlach tureckich, nie idą im buły. Paszk. 4. człowiek nieokrzesany, niezgrabny, grubas. 5. [Buły, buł, blp.] siódemka dzwonicowa (w kartach). 6. [B.] gula, guz; bryła (np. galmanu). 7. [B.] przepuklina, ruptura. 8. a. **Buła** min. bryła okrągła rudy, gniazdo rudy. <p. i. Buła>**

× **Buła**, y, lm. y p. i. **Buła**: Buły papieżów o Krwi Pańskiej. Skar. <p. i. Buła>

× **Buła**, a, lm. y p. **Bulańek**. <Tat. bułań = łos>

Bulańek, nka, lm. nkl, **Bulańczyk**, × **Buła** *ko-
 maści bułanej, izabelowatej: B. kroku nie przy-
 śpieszał. Gill.*

[**Bulańó**, i, il] *nie wymawiać porządnie głoski l.*
 Por. [Bałwanó, Bełaczyó, Bełowó, Podwałczyó].
 <Dźwn.>

Bułany o koniach: *maści płowej, żółtawej: Maść bułana. Koń B. = bułanek. Koń bułano-srokaty (=bułany z plamami białymi). Niech będzie B., byle w domu chowany. Prz. Por. [Bułaś].*

Bulańczyk, a, lm. i p. **Bulańek**: Konno na bułanicyku.

Bulasty p. **Bulczasty**. <p. i. Buła>

[**Bulaś**, a, lm. e] *pieśń. koń bułany.* <p. Bu-
 łan>

Bułat, u i. blm. *stal, szczeg. damasceńska, do-
 skonałe wypolerowana: Puklerze ze szczego bu-
 łatu. Pot. 2. lm. y szabla szeroka, perska a. tu-
 recka; wogóle: miecz: Oddaję dług ojczyźnie,
 przytępił bułatu. Pot. Dzielnym bułatem podbił
 wszystkie narody. Dm. <Tur. (z Prs.) pulad =
 stal>*

Bułatny, **Bułatowy** przym. od **Bułat**, *stalowy:*
Bułatne zwierciadła. B. B. (= metalowe; Bud.:
niedziane).

Bułatny p. **Bułatny**: Nie nasiecze sam pałasz,
 ani bułatowe miecze. Chr. Bułatowa tarcz.
 Leszcz. S. Szabla bułatowa hetmańska.

Bulawa, y, lm. y i. *krótka laska, na końcu
 pękata, kij z grubszym końcem, palka, maczuga:*
 Ziele palecznik ma paleczki jako buławy. Syr.
 W ręku ogromna B. Mick. 2. woj. a) *znak
 urzędu, władzy hetmańskiej: Nikomu nie wolno
 było używać buławy, okrom samym hetma-
 nom. Czart. A. Żołnierz pragnie buławy, B.
 korony. Prz. b) urząd, komenda hetmańska:*
 Są tacy, co nad wszystko szcześnie poczy-
 tają dopiąć buławy. Opal. Zazdrość ku tej
 buławie albo pieczęci mirzy. Birk. B. wielka
 polna, koronna, litewska. Wojsko, regimenty,
 chorągwie buławy wielkiej, polnej. Dosłużył się
 buławy. Służył pod czują buławą. 3. myśl. *wiel-
 ka laska z gałką, którą ludzie rozstawieni wokół
 ostepu, gdzie znajdują ś. spędzone zwierzęta, poda-
 ją jedni drugim bez ustanku dla przekonania ś.,
 czy czuwają. 4. [B.] wałek od makotry. Zdr.*
Bulawka, **Bulaweczka**. < Tat. buław(a) = ma-
 czuga >

Bulaweczka, i, lm. i l. p. **Bulawa**. 2. bot. p.
Bulawnik.

× **Bulawó**, i, il *hetmanic, przywoźcic, dowodzić
 wojskiem: Buławił na miejsce Sahajdaczego
 Borodawko. Nar.*

Bulawka, i, lm. i l. p. **Bulawa**: Dałem chłopię-
 ciu od kapłuna kolanko, a on po stole kołatał
 tą buławką. Pot. Rurka szklana z gałką na
 wierzchu zamknięta na kształt buławki. Sol. 2.
 [B.] szpilka. 3. [B.] *bijak u cepa. 4. anat: Bu-
 ławki końcowe = zakończenia nerwów czucia, ciu-
 lka końcowe. 5. bot. a) (spadix) kolba, kłos o gru-
 bej osadzie kwiatowej; b) p. Bulawnik.*

Bulawkowaty i. *podobny do bulawki; anat:*
 Brodawki bulawkowate a. grzybkowate języka
 (papillae clavatae). 2. *mający buławki.*

Bulawnik, a i. lm. cy a. × **Bulawonośca**, × **Bu-
 ławowładca**, *hetman: Nie mógł znieść B. tako-
 wego poniżenia. Kołł. 2. lm. i a. Bulawka, Bu-
 ławeczka bot. (cephalanthera) rośl. z rodziny stor-
 czykowatych. Gatunek: B. ezerwony (c. rubra).
 B., że paleczki jego są jak buławy. Syr.*

[**Bulawny**] *posiadający buławę, jako oznakę urzę-
 du: Sołtys B. Pol.*

×**Bulawonośca**, y, lm. y p. **Bulawnik**. Otw. <Buława+NIOS>

×**Bulawowładca**, y, lm. y p. **Bulawnik**: B. Tezeusz, że zawsze z buławą chodził. Otw. <Buława+WŁOD>

Bulczak, a, lm. f bot. (polyporus confluens a. boletus artemidorus) *grzyb z rodzaju huby*. <p. 1. Bula>

Bulczany, **Bułkowy** przym. od **Bulka**, *przeznaczony na bułki*: Mąka bułczana. Wypiek B.

Bulczarka, f, lm. f forma ż. od **Bulczarz**.

Bulczarz, a, lm. e, **Bulkarz** 1. *ten, co piecze bułki, piekarz*. 2. *ten, co nosi i sprzedaje bułki*.

Bulczasty, **Bułasty**, **Bułasty** *kształt bułki, buły, bochna mający*.

Buleczka, f, lm. f p. **Bułka**: *Buleczki hamburskie, montowe*. B. poznańska = *podłużna, z przedziałem przez środek*. Okrągła buzia, jak B. Prz. Cukier.: B. berlińska = *rodzaj ciastka kruchego*.

†**Bulga**, i, lm. f p. **Bulga**. <p. Bulga>

Bulka, i, lm. f 1. *sztuka pieczywa okrągła a. podłużna*: B. chleba. Okrągły, jak B. Prz. 2. *pieczywo pszeniczne, chleb biały*: B. czerstwa, sucha. Bułki zwyczajne, hamburskie, karlsbadzkie, wiedeńskie, poznańskie, montowe. Dobra i B. przy chlebie. Prz. *Lepszy własny chleb, niż pożyczona B. Prz. Każdy woli za bułki, niż za stołki*. Prz. (= *lepszy chleb, niż tytuł*). To jak B. za grosz. Prz. (*stała cena*). B. z masłem = *ława sprawa, lekka praca*. Kto ma chleb, szuka bułki. Prz. 3. [Najstarsza B.] = *bochenek w kształcie krzyża, wypiekany przed innymi w przeddzień Trzech Króli*. 4. *to, co posiada kształt bułki*: Smołą przedają w bułkach. W sztukach żelaznych dla wilgoi robią ś. bułki. Os. J. 5. [Bułki lm.] *dzwonki (karo)*. Por. [Buły]. <p. 1. Bula>

Bulkarz, a, lm. e p. **Bulczarz**.

×**Bułkotąć**, oze, tał p. **Bełkotąć**.

Bułkowy p. **Bulczany**: Mąka bułkowa = *pszeniczna*. <p. 1. Bula>

[**Bułmistrz**, a, lm. owie] p. **Burmistrz**.

[**Bułoń**, a, lm. e] 1. *mający narost nad okiem*. 2. *mający przepuklinę*. <p. Buła>

[**Bułowaty**] 1. *mający przepuklinę*. 2. *mający twarz brodawkowatą, z naroślami*. 3. *głupowaty*.

×**Bułwa**, y, lm. y p. **Bułwa**. <p. Bułwa>

†**Bułza**, y, lm. y *torba skórzana*: Gdy na Moskwę jedziecie, miejcie w bułzach sery, chleby. Biel. M. <Tegoż pochodzenia, co **Bulga**>

†**Bumbak**, a, lm. cy *opój, pijak*: Nasi bumbacy boją ś., aby im nie skłąsł brzuch, i opuszczają kazanie. <Włos. bomba, bombanza = hulanka>

Bumbłować, uje, ował p. **Bombłować**. <Nm. bummeln>

Bumbłowanie, a, lm. a *czynność cz. Bumbłować: Widocznie to B. było niezmiernie miłym wspomnieniem. Zap.*

[**Bumbum**, u, lm. y] = [**Bombon**]. <Fr. bonbon>

Bumelug, u, lm. f, [**Bumłówka**] *powolny, wolowy pociąg drogi żelaznej*. <Nm. Bummelzug>

[**Bumistrz**, a, lm. owie] p. **Burmistrz**.

[**Bumłówka**, f, lm. f] p. **Bumelug**.

[**Bumwaks**, u, blm.] apt. *cera arborea, plaster na drzewa*. <Nm. Baumwachs>

Buncik, a, lm. i p. **Bunt**, *peczęk, wiązka, sznurtek*: B. koral, paciorków, piór, traw itp. <p. Bunt>

[**Buncwał**, a, lm. y] *człowiek gruby, ciężki, nie-ruchawy*. Por. **Bęwał**.

[**Bunda**, y, lm. y, **Bonda**] 1. *burka, opończa, burnus*. 2. *rodzaj serdaka, krótki kołuszek bez rękawów*. <Węg. bunda = dosł. futro>

Bundiuczny p. **Buńczuczny**: *Kilkunastu dworzan, suto wystrojonych i z bundiuczną miną*. Przybor. <Ukr. bundiuczny>

Bundiuczyć się, y ś., ył ś., **Buñdiuczyć ś.**, **Buñdziuczyć ś.**, **Buñdziuczyć ś.**, **Burdziuczyć ś.**, **Burdluczyć ś.** *junaczyć ś., naczupurzać ś., srożyć ś.*: *Gap ten, co ś. tak bundiuczy i kroci na junaka*. Zabł. *Bundiuczył ś. i nadstawił*. Krasz. *Słuchaj-no, nie bundiuczając ś.* Krasz. *Czogo ten szlachcic tak ś. na mnie bundiuczy? Kaczk.*

×**Bundy**, ów, blp., ×**Bunty** muz. *kolki w narzędziach muzycznych do nawiązywania strun*. <Nm. Bund>

[**Bundz**, u, lm. e, **Bądz**, **Bondz**, **Budz**] 1. *ser owczy, zbiły w płaskie formy*. 2. *ziemiak*. <Ukr. bundz>

Bundziuczenie się, a ś., blm., *czynność cz. Bundziuczyć ś.*

Bundziuczenie przys. od **Bundziuczny**: *Jechał sobie B., otoczony strażą z dobytymi pałaszami*. Rol.

Bundzluczny p. **Buńczuczny**: *Wszystko młode, wyświeżone, bundluczne, niedawne zdradzające państwo*. Rol. <p. Bundiuczny>

Bundzluczyć się, y ś., ył ś. p. **Bundluczyć ś.**: *Nie bundlucz ś. ze mną, gadajmy po ludzku*. Krasz.

[**Buñla**, f, lm. e, **Buñka**] *pekłate naczynko gliniane a. kamionkowe z szyjką na olej, ocet, wodkę itd., bańka*. <Zap. = bania, bańka; dzwonki (w kartach) tak nazwane dla podobieństwa kształtu (na starych kartach)>

†**Bunkowy** p. **Buńkowy**.

†**Bunowy**, ego, lm. f *zrażacz, robotnik w warzelni soli, który nasypuje czyli nakłada*. <Właściwie bónowy, p. Bono>

Bunsen, a, lm. y *w skróceniu zamiast ogniwo Bunsena*: Jeden bunsen, dwa bunseny itd. <Od nazwiska chemika Nm. Bunsen, ur. 1811>

Bunsenowski przym. od **Bunsen**: *Ogniwo bunsenowskie = Bunsena = ogniwo cynk-węgiel*. Bateria bunsenowska.

Buń, u, lm. y, [**Bąf**, **Buńf**], †**Bónt** 1. *wiązka, pęczek, węzeł, zwój, spłot, szereg z 15-tu sztuk, mendel*: B. futer. *Zobaczmy ś. u kuśnierza na buńcie*. Prz. (= *po śmierci*). B. *bisiorów*. B. *koral* (= *sznur*). B. *piór gęsie*. B. *mendel*, *pospolicie liczba 15 czego*. Chm. B. 2. = a) *cies. p. Rozpora*. b) *fl. = drzewo zakrzywione w poprzek idące, szpaga okrętowa*. 3. w lm. muz. p. **Bundy**: Na dziewięć buńców nawiązane strony. *Zim. 4. = a) † przymierze, sojusz*: Jonatan z domem Dawidowym uczynił B. B. B. b) *spisek, spiskanie, rozruch, rokosz, powstanie, zmowa w celu gwałtownego oporu*: B. *podnieść przeciwko komu*. Zdr. **Bunck**. <Nm. Bund>

†**Bunfliwie** przys. od **Bunfliwy**.

†**Bunfliwy** p. **Buntownicy**: *Rozmowy bluźnierskie, bunfliwe*. Baz.

Buntować, uje, ował *do buntu poduszcząć; naprowadzać kogo na złe, podbecktywać, podburzać, klócić*: Fryjersz w domu buntuje zazwyczaj żonę na męża. Oss. B. *poddanych, mieszkańców miast, sługi*. Buntuje mi dzieci. B. ś. 1. † *sprzymierzać ś. z kim, wiązać ś. z kim, zawierać sojusz*. 2. *burzyć ś. przeciwko komu, bunt podnosić*: B. ś. *przeciw panującemu*. Wojsko buntuje ś. 3. [B ś. na kogo] = *zmawiać ś. na kogo*.

Buntowanie, a, lm. a czynność cz. **Buntować**: Zawsze do buntowania (= *buntu*) rzeczy wiódł. Warg. B. żołnierzy było jego celem.

Buntowanie się, a s., lm. a s. czynność cz. **Buntować się**.

† **Buntowliwie** przys. od **Buntowliwy**.

† **Buntowliwy** p. **Buntowniwo**: Miasto to z dawna buntowliwie, a królom szkodliwie. Bud.

Buntownica, y, lm. e, **Buntowniczka** forma ż. od

Buntownik: Dusza wieczną buntownicą. Krasiń.

† **Buntowniczek**, czka, lm. czkl a. czkowie p.

Buntownik.

Buntownicza, i, lm. i p. **Buntownica**.

Buntowniwo przys. od **Buntowniwo**.

Buntowniczy, † **Buntliwy**, † **Buntowliwy**, **Buntowny** i. do *buntu* skłonny, *bunt* podnoszący, do *buntu* namawiający, *burzliwy*, *oporny*, *należący do buntu*: Buntownicza i niezgodna liga. Birk. Buntowniwo: Powstawałi w Atenach wymowy źli i buntowni. Petr. B. lud. Bardz. Buntowną chorągiew rozwinę. Słow.

Buntownie przys. od **Buntowny**.

Buntownik, a, lm. cy, † **Buntowniczek** *człowiek buntujący, a. buntujący s., rokoszanin, wicherzyciel*.

Buntowny p. **Buntowniwo**: Powstawałi w Atenach wymowy źli i buntowni. Petr. B. lud. Bardz. Buntowną chorągiew rozwinę. Słow.

Buntowy przys. od **Bunt**.

Bunzen, a, lm. y zam. *ogniwo Bunzena*: Jeden B., dwa bunzeny itd. <Od nazwiska chemika Nm. Bunsen, ur. 1811>

Bunzenit, u, blm. min. *flenek niklu*. <p. Bunzen>

Buńczucnie, **Buńczuczno** przys. od **Buńczuczny**: Wystąpić B. <p. Buńczuk>

Buńczucznik, a, lm. cy p. **Buńczuczny**: Przyszło zażalenie Somki i żądanie, aby mu zwłoki buńczuczніка a szwagra jego wydano. Moracz.

Buńczuczno p. **Buńczucznie**: Huczno, B. wpada. Czart. A. Przyjechał huczno, B. i dworno. Kacz. Choć nie huczno (= *bogato*), ale buńczuczno. Prz.

Buńczuczny, **Buńdiuczny**, **Buńdiuczny** i. *posiadający buńczuk, jako oznakę władzy*: Basza B. 2. przes. *strojny, pokusny, okazały, zawadziaki, sierszisty, nadstawiający s.*: Strój B. Mina buńczuczna. Co to za buńczuczna sztuka? Wilcz. **Buńczuczny**, ego, lm. i, **Buńczucznik** rz. *chorąży u kozaków zaporożskich*: Byli nadto królewscy i hetmańscy buńczuczni. Kal.

Buńczuczyc się, y s., ył s. p. **Buńdiuczyc s.**

Buńczuk, a, lm. i, gm. **Bończuk** i. *proporzec turcki, drzewce z ogonem końskim*: Przed wezyrem noszą B. o trzech ogonach. Kłok. 2. *sama kiść włosiana przyprawiona do szyszaka, piersi a. uszu końskich*: Szyszak białym buńczukiem lśnił na głowie jego. Jabł. Z piersi koniom złote buńczuki wisiały. Koch. J. Przen.: Bizozy gęste wieszaly buńczuki (= *kiście liściaste*). Pot. 3. *tap. = suty chwast, wychodzący z rozety w meblach*. <Dżagatajs. buńczuk = znamię>

Buńdiuczyc się, y s., ył s. p. **Buńdiuczyc s.**

Buńdiuczyc się, y s., ył s. p. **Buńdiuczyc s.** [Buńka, i, lm. i] i. p. **Bunia**. 2. w kartach, *dzwonka, karo*. <p. Bunia>

[Buńkoś, a, lm. e] i, *gruby kij juhaski*. 2. *prostak*. <Węg. bunkó>

[**Buńkowy**] przym. od **Buńka**; † **Bunkowy**: Tuz B. = *dzwonkowy, karowy*. Por. Buła i Bułka.

[**Buńt**, u, lm. y] p. **Buńt**.

† **Bupki**, ów, blp. p. † **Pupki**: Bywały kiedyś rysie pod tobą i bupki; teraz liszki. Pot.

Bur, u, blm. *rodzaj jedwabiu perskiego*. <Fr. bour, z Prs. bür>

[**Bur**, a, lm. y] p. **Gbur**. <Nm. Bauer>

× **Bura**, y, lm. y p. **Burka**. <p. Bury>

Bura, y, lm. y *zburczenie, wyłajanie, wyrzut, wymówka*: Oberwać burę. Zabł. Zdr. **Burka**. <?>

Buracik, u, lm. i p. **Burat**. <p. Burat>

[**Buraczak**, a, lm. i] *potrawa z kiszonych buraków*.

Buraczany, **Burakowy** przym. od **Burak**; × **Bóraczany**, × **Bórakowy**: Liście, nasiona buraczane. Ziemia buraczana. Plantacje buraczane. Fabryka buraczano-cukrowa. Grusz. <p. Burak>

Buraczarnia, i, lm. e, **Burakownia** *skład buraków w cukrowni*.

Buraczek, ozka, lm. czki i. p. **Burak**. 2. w lm. *potrawa z buraków słodkich, a. zupa z kwaszonych*: Czaber zajęczy podany na stół z buraczkami. Jez. Buraczki tuszone. Bielić buraczki = *zaprawiać je śmietaną*. 3. [B. a. Rzepa] *gradziec*. 4. bot.: B. morski p. **Smaglozka**.

[**Buraczka**, i, lm. i] p. **Boryszka**.

Buraczkowy przym. od **Buraczek**: Zupa buraczkowa.

Buraczysko, a, lm. a i. p. **Burak**. 2. *pole buraczane*: Popatrzał na drogę, wiodącą z buraczyska za tokiem. Grusz.

Burak, a, lm. i, × **Bórak**, † **Borag** i. a. **Boćwina**, **ćwika**, **Botwina**, **Botwinia** bot. (beta), *rośl. z rodziny komosowatych*. Gatunki: B. pospolity, a. *ćwika burak*, *Runkla*, *Włóczęga* (b. vulgaris); B. *boćwina* (b. ciela): Czerwony jak B. 2. *rodzaj racy fajerwerkowej*: Puszczają buraki. B. *wzleciał w powietrze*. Zdr. **Buraczek**. Zgr. **Buraczysko**. <Sr. Łód. borrago>

[**Burak**, a, lm. i] i. *kapelus z bury*. 2. *spódnica wełniana, wełniak*. 3. [Buraki]=a) *rodzaj jabłek*; b) *rodzaj ziemniaków*. <p. Bury>

Burakownia, i, lm. e p. **Buraczarnia**.

Burakowy, × **Bórakowy** i. p. **Buraczany**: Rosł B. = *sos a. sok z buraków kwaszonych*. Burakowa polewka. Burakowa nać i liście = *botwina, boćwina*. Smak B. Cukier B. Nasiona burakowe. 2. *mający kolor buraka, sino-czerwony*: Nagie części jego ciała z burakowych zmieniły się w sine. Przybor. Burakowa od zimna rączka.

[**Buranka**, i, lm. i] *derka*. <p. Bury>

Buras, a, lm. y p. **Burek**. Zdr. **Burasek**. <p. Bury>

Burasek, ska, lm. ski p. **Buras**.

Buraska, i, lm. i *kotka bura*.

[**Burasy**] p. **Burawy**: Kot B.

[**Burasz**, u, blm.] p. **Boraks**.

Burat, u, lm. y p. **Boradek** i **Buret**. Zdr. **Buracik**. <Fr. burat, Włos. buratto>

Burawy, [Burasy] *w bury kolor wpadający*: Katarakta zrenicę bielmem białawym, potem burawym, żółtawym lub niebieskawym pokrywa. Perz. Kociczek B. Pśń. Kot B. <p. Bury>

[**Burboł**, u, lm. y] *burczenie (w brzuchu)*. <Dźwn.>

[**Burbotać**, ce, tał] *burczeć (w brzuchu)*.

[**Burbulka**, i, lm. i, **Burbulka**] *bańka wodna, bulka, bąbel*. <Lit. búrbulas>

[**Burbulka**, i, lm. i] p. **Burbulka**.

i. [Buroak, a, lm. i, **Burcák**, **Brucák**] *wór na żywność, torba, worek na chleb*. <Nm. Brotsack>

2. [Buroak, a, lm. i] p. **Burczak**.

[**Burchel**, chla, lm. chle, **Burchla**, **Purchel**, **Purchla**] i. *bąbel na ciecie*. 2. *miękką skórka na jajach*. 3. *jaje, zmieszane bez twardej lupiny*: Kokosz bur.

ehle leje = kura znosi jaja bez skorupy. <Por. Purchawka >

[Burchla, i, lm. e] p. Burohel.

Burcik, a, lm. i p. Burt.

[Burcować, uje, owa] budzić szarpaniem. <Czes. burcovati >

Burczak, a, lm. i f. [B., Burcak, a. Burek, Burka] *fartuch z grubej tkaniny*. 2. bot. odmiana rośliny groch zwyczajny in. groch bury. <p. Bury >

Burczakowy przym. od Burczak: Burczakowe ziarna. <p. Bury >

[Burczałka, i, lm. i p. Burdajka].

Burczeń, y, ał, × Burczyć i. kogo = lajać, fukać, strofować: Burczeń mię, niewiadomo za co. 2. [B.] warczeń (o psie). 3. p. Burknąć. <BURK >

Burczenie, a, blm., czynność cz. Burczeń.

× Burczyć, y, ał p. Burczeń.

Burzymucha, y, lm. y ten, co na wszystko mruzczy, wrzeda. <BURK+MUCH >

†Burd, a, lm. y a. †owie muł, zrodzony z osłicy i źrebca: Mułowie i burdowie małą różnicą od koni mają. Trzye. <Śr. Łć. burdo = muł, zrodzony z osłicy i źrebca >

Burda, y, lm. y i. *zwada, kłótnia, awantura, brewerja*: Między stronami do niemałej burdy i waśni przyszło. Biel. M. Kilka godzin ona B. trwała. Zbyl. Czy burdy ludu nie widzicie? Burdz. Była ustawiczna B. między Roboamem i Jeroboamem (= wojna). Leop. Wiedziałam znaczną burdę z siostrą i otrzymałam plac. B. B. (= biedziłam ś. z siostrą. Bud.). Żeby ś. stąd poswarki, nienawiści i burdy w ojezynie nie działały. Star. Burdę z sobą stoczyli. Star. Dosyć krwawych burd Polacy z Krzyżakami niewali. Stryjk. Cnota z niecnotą zawždy ma burdę. Rej. Po wszystkiej Franej burdy czyniła. Birk. Burdy stroiła. Kn. B. ruska. Zim. (= bunt, rozruch). 2. *człowiek niespokojny, kłótnik, warchol*. Tremb. 3. † zb. = *halastra*. 4. *prosta przegrana w karty, nie dupla, nie sucha, nie podwójna*. Oss. 5. [B.] *rodzaj gry w karty*: Hajducy grali w przedpokoju w burdy. Oss. Kto wygrywa, ten jest „burda”. Grać w burdę. <Sfr. bourd = zabawa; junakierja, Śr. Łć. burdare >

†Burda, y, lm. y ciężar, pakunek, brzemień: Rozbierać ciężary, burdy, z muła, z ośa. Kn. B., nieco ku noszeniu. Mącz. Żórawiem ciężkie burdy a brzemiona wzgórze wciągają. Mącz. <Nm. Bürde, daw. burde >

[Burdać, a, ał a. Burtać] przewracać, rozrzucać, burzyć. <Ukr. burtity, burtuwaty >

†Burdać się, a ś., ał ś. guzdrać ś., leniwie ś. do czego brać. <? >

[Burdajka, i, lm. i, Burczałka, Brdajka] *bąk, wartalka, fryga, wicek (zabawka dzieci)*. <Dźwn. >

1. [Burdak, a, lm. i] *kociel do warzenia potażu*. <Tur. bardak = dzban >

2. [Burdak, a, lm. i] *młynek do czyszczenia zboża*. <? Śle. burdák, Czes. burdach; może z Nm. Wurfdach >

Burdalon, u, lm. y, Burdon *bramowanie złote, galon*. <Fr. bourdaloue, bordé >

[Burdasić się, i ś., ił ś.] *chmurzyć ś., gniewać ś., dąsać ś.*

[Burdeja, i, lm. e] *jama, służąca za mieszkanie czasowe dla straży leśnej*: Przybywa kilka nowych nazwisk, jakby wytworzonych ze stosunków ówczesnych: Burlak (włóczęga), Burdejny od burdejów, Pryjmak. Rol. <Ukr. burděj = namiot cygański; ziemianka, jama mieszkalna, z Rum. bordeiu, p. Bordej i Burdel >

†Burdeja, i, lm. e p. Burdel.

Burdel, u, lm. e, × Bordel, † Burdeja, Bórdeł, [Bordej] *i. zamiesz, dom publiczny, dom nierządu, schadzek*: Znaleziono go we wssetcznym burdelu. Pot. 2. [B.] *stary, walący ś. budymek*. Zdr. Burdelik. <Śr. Łć. borda a. bordelum = chatka, z Got. baúrd (Nm. Bort, Brett) = deska >

Burdelik, a, lm. i p. Burdel.

Burdelniczka, i, lm. i forma ż. od Burdelnik.

Burdelnik, a, lm. cy, × Bordeinik, Bórdeinik ten, co utrzymuje dom publiczny.

Burdelowy przym. od Burdel; × Bordelowy: Taniec B.

Burdelówka, i, lm. i, × Bordelówka, Bórdełówka *dziewczyną z burdelu, nierządnica*.

Burdiuczyć się, y ś., ył ś. p. Bundluczyć się.

<Nadymać ś., jak burdziuk >

Burdiuh, a, lm. y p. Burdziuk: Przynieśli mu od hana w upominku dwa burdiuhy wonnej oliwy. Rol. <p. Burdziuk >

1. Burdon, u, lm. y p. Burdalon: Już pióra były brudne, złoty B. śniady. <p. Burdalon >

2. Burdon, u, lm. y, Burdumbas *gruba rura organowa; głos wydobywający ś. z organów przez otwór, zwany „światłem”*. <Fr. bourdon >

!Burdonet, u, lm. y p. Czop. <Fr. bourdonnet >

Burdowaty na burdę zakrawający, gotów do burdy, zawadziak: Chłop sprytny i B. Kaczek. Zamasztyłość burdowatego junactwa. Kaczek. <p. Burda >

Burdumbas, u, lm. y p. 2. Burdon. <Burdon +Bas >

[Burdus, a, lm. y] p. Burnus. <p. Burnus >

Burdynek, nku, lm. nkl, †Burdynk *pojedynek, walka*. <Zap. w związku ze Śr. Grn. būhurt = rodzaj turnieju, Sfr. bohord, Śr. Łć. burda = spisa >

Burdziuczyć się, y ś., ył ś. p. Bundluczyć się. <p. Burdziuczyć ś. >

× Burdziuk, a, lm. i, Burdiuh, [Bardziak] *nacznynie na płynny, zwykle skórzane, bukłak*: Gotując się w drogę, burdziuk swój winem napełnił. Stasz. <Ukr. burdiuh a, bordiuh = bukłak, szawłok >

Bureczek, czka, lm. czki p. Burek. <p. Bury >

Bureczka, i, lm. i p. i. Burka.

Burek, rka, lm. rki i. a. Buras, *pies a. kot bury*. 2. [B.] p. [Bureczak]. Zdr. Bureczek.

Bureł, u, lm. y, Burat *materia bawełniana wozrzysta, na portjery a. pokrycie mebli używana*. <Toż, co Burat >

Buretowy przym. od Bureł.

Burg, u, lm. i, [Burk] *zamek warowny szlachecki w Niemczech*.

[Burg, u, lm. i] p. Bruk.

× Burgatela, i, lm. e p. Brokatela. <p. Brokatela >

× Burgatelowy przym. od Burgatela: Ornat czerwonny jedwabny B. Wej.

Burgiela, gła, lm. gle p. Wałek. Zdr. Burgielek. <? >

Burgielek, lka, lm. lki p. Burgiel.

†Burgmistrz, a, lm. owie a. e p. Burmistrz.

†Burgomistrz, a, lm. owie a. e p. Burmistrz.

Burgos, u, blm., Borgis druk. *pismo wielkości pośredniej pomiędzy petitem a garmentem*. <Fr. bourgeois >

[Burgot, a, lm. y a. owie] *mówiący niewyraźnie a przedko, belgot*. Por. [Bulbot]. <Dźwn. >

[Burgotać, ce, ta] *przedko a niewyraźnie mówić, belgotać, szwargotać*.

Burgrabia, i a. ego, lm. owie i. a. **Burgraf** = dozorca, strażnik zamku. 2. a. **Murgrabia** = dozorca pałacu. 3. dozorca gmachu gimnazjalnego w dawnych szkołach. 4. tytuł namiestnika królewskiego w miastach pruskich, będących pod panowaniem polskim. 5. w Polsce urzędnik grodzki, który tradował dobra z mocy wyroków sądowych. 6. za Księstwa Warszawskiego nazwa komornika. <Nm. Burggraf>

Burgrabianka, i, lm. i córka burgrabiego.

Burgrabiątko, a, lm. a p. Burgrabie.

Burgrabie, a, lm. owie, **Burgrabicz** syn burgrabiego.

Burgrabicz, a, lm. e p. Burgrabie.

Burgrabie, ęcia, lm. ęta, **Burgrabiątko** żart. dziecię burgrabiego.

Burgrabina, y lm. y żona burgrabiego.

Burgrabiostwo, a, lm. a, **Burgrabiowstwo**, **Burgrabstwo**, **Burgrafstwo** i. urząd burgrabiego. 2. mieszkanie, lokal burgrabiego. 3. blm. burgrabia z żoną.

Burgrabiowski, **Burgrabski** przym. od Burgrabia: Urząd B.

Burgrabiowstwo, a, lm. a p. Burgrabiostwo.

Burgrabski p. Burgrabiowski.

Burgrabstwo, a, lm. a p. Burgrabiostwo.

Burgraf, a, lm. owie p. Burgrabia. <Nm. Burggraf>

Burgrafstwo, a, lm. a p. Burgrabiostwo.

Burgund, a, blm., żart. **Burgunder** wino burgundzkie. <Od nazwy prowincji Fr. Burgundja>

Burgunder, a, blm., p. Burgund: Kilka flaszek burgundera. Rog.

1. **[Burk, u, lm. i]** i. i † B. p. **Bruk**. 2. grunt kamienisty. <p. Bruk>

2. **[Burk, u, lm. i]** p. **Burg**.

1. **Burka**, i, lm. i, × **Bura** i. opończa wełniana, piśniowa, bunda: Pod burką wielkiego coś chowa. Miek. B. sławicka. 2. **[B.]** p. **Burozak**. 3. **[B.]** szal kobiety domowej roboty, wełną przerabianą. 4. **[B.]** spódnica z samodziału. 5. **[Burki]** rodzaj ziemniaków. 6. **[B.]** zool. p. **Krzyżówka**. Zdr. **Bureczka**. <p. Bury>

2. **Burka**, i, lm. i p. **Bura**. <?>

[Burka, i, lm. i] bika, utarczka. <Stc. búrka>

[Burkanina, y, lm. y] burka licha, podszarzana.

† **Burkarz**, a, lm. e = **Brukarz**.

† **Burkał**, u, lm. y jakieś naczynie miedziane. <?>

× **Burkatela**, i, lm. e p. **Brokatela**. <p. Brokatela>

† **Burkatelowy** przym. od **Burkatela**: Ornat B.

Burkliwy obrukliwy, opryskliwy, gniewliwy, sierdzisty: Burkliwe słowa szlachty. Sienk.

Burknąć, nie, nał, nied. **Burczeć** i. wydać odgłos mrukliwy, mruknąć: Basetla leżała, czekając na ławie, aż jej B. każą. Krasz. B. pod nosem. Czasem burknie cietrzew. Pol. 2. **furknąć**, zaszeleścić: Kamyk burczy w powietrzu. Burezą rozpięte znaki (= chorągwie). Malecz. Bureząc, płynął strumień. B. w brzuchu = zaburzczać, zakruczać, zabulgotać, zaburkotać.

[Burkot, u, blm.] i. dzień wyboru nowego cechmistrza. 2. sam wybór ze wszystkimi ceremoniami (w Żywcu). <? Może Nm. Burghut, czy Burgvogt>

Burkotać, cze, tal burczeć, kruczeć, bulgotać: B. w brzuchu.

Burkotanie, a, blm., czynność cz. **Burkotać**.

1. † **Burkować**, uje, ował i **[Burkować]** p. **Burkować**: Jan Olbracht w nocy na ulicy na pijaną młodź burkującą napadł. Błaż. <p. Bruk>

2. † **Burkować**, uje, ował p. **Burować**.

† **Burkowanie**, a, blm., czynność cz. **Burkować**.

Burkowały myśl. kosmaty (o charcie).

† **Burkownik**, a, lm. cy i. na bruku siedzący, włóczęga brukowy, brukotłuk. 2. i **[B.]** p. **Burkarz**. <p. Bruk>

× **Burkowy** przym. od **Burk**.

Burkowy przym. od **I. Burka**: Podęszwę piśniową, kuczajową, burkową. Goł. (= zrobiona z materiału na burki używanego).

[Burkut, u, lm. y, Borkut] źródło szczawicy, czyli wody kwaśnej. B. żelazisty. <Ukr. burkut, od burkutaty = bełkotać>

[Burkutowy] przym. od **Burkut**: Kuracja burkutowa.

× **Burlecik**, a, lm. i p. **Burlet**. <p. Burlet>

Burleska, i, lm. i i. rodzaj tańca. 2. teatr. farśa ilustrowana muzyką ze śpiewami i tańcami. <Włos. burlesco = wesoty, komiczny, Fr. burlesque>

× **Burlet**, u, lm. y poduszeczka mała, wypchana kłakami. Zdr. × **Burlecik**. <Fr. bourrelet>

× **Burla**, y, lm. y rodzaj tkaniny grubej. <Fr. burail, Włos. burello>

Burlacki, **Burlaczy** przym. od **Burlak**: Osady burlackie. <p. Burlak>

[Burlaczek, czka, lm. ozki] p. **Burlak**.

[Burlaczka, i lm. i] i. forma ż. od **Burlak**. 2. żona burlaka.

Burlaczy p. **Burlacki**.

[Burlak, a, lm. ki a. cy] i. a) **Wielkorusin** starowierca (filipon), osiadły w prowincjach zachodnich Cesarstwa; b) włóczęga. Rol. 2. chłop tegi, czerwony. 3. gbur, nieokrzesany. Zdr. **[Burlaczek]** Por. Filipon, Kacap. <Ukr. Brs. burlak>

[Burlaka, i, lm. i] niestatek, rozpusta.

Burlakować, uje, ował i. być burlakiem. 2. włożyć ś., walęsać ś., hulac.

Burlakowanie, a, blm., czynność cz. **Burlakować**.

[Burmister, tra, lm. trowie] p. **Burmistrz**.

Burmistrz, a, lm. owie, **[Bulmistrz, Bumistrz, Burmister]** i. cywilny rzadca miasta, najwyższy urzędnik miejski administracyjno-policyjny, prezydent. 2. a. † **Burgmistrz**, † **Burgomistrz**, † **Bormistrz** niegdyś w miastach polskich, obdarzonych prawem niemieckim, urzędnik najwyższy, sprawujący władzę administracyjną i sądową. 3. † B. rzymski = konsul. Zgr. **Burmistrzysko**. <Nm. Bürgermeister, daw. Burgemeister>

[Burmistrzanka, i, lm. i] p. **Burmistrzówna**.

Burmistrzostwo, a, blm., **Burmistrzowstwo** i. urząd burmistrza. 2. burmistrz z żoną.

Burmistrzowa, ej, lm. e żona burmistrza.

Burmistrzować, uje, ował i. urząd burmistrza sprawować. 2. przen. = rozbijać ś., rządzić samowolnie, dokazywać, gospodarować nieprawnie: Po spólstwo burmistrzuje w stolicy. 3. przen. = przypisywać sobie jakieś znaczenie, rządzić, przewodzić, imponować: Ci Ichmość na każdym posiedzeniu checieliby B. Ja nie pozwolę nad sobą B.

Burmistrzowanie, a, blm., czynność cz. **Burmistrzować**: Choroba na jasnowidzenie miała dowodzić burmistrzowania ducha nad wątłą pajęczyną materji. Kor.

Burmistrzowski, **Burmistrzowy** przym. od **Burmistrz**. Po burmistrzowsku przys. jak burmistrz.

† **Burmistrzowskie** przys. od **Burmistrzowski**.

Burmistrzowstwo, a, blm. p. **Burmistrzostwo**.
Burmistrzowy p. **Burmistrzowski**: Zginęła burmistrzowa świnią.

Burmistrzówna, y, lm. y, [**Burmistrzanka**] córka burmistrza.

Burmistrzyni, i, lm. e *kobieta burmistrzująca, chcąca przewodzić nad drugimi*.

Burmistrzysko, a, lm. a, m. i ni. i. p. **Burmistrz**. 2. *burmistrz, wzbudzający litość, biedny, niedołężny burmistrz*.

[**Burmosić się**, i ś., II ś., **Burmusić ś.**] *krzywić ś., grymasić*. <Ukr. burmōsyty sia>

[**Burmus**, a, lm. y] p. **Burnus**.

[**Burmosić się**, i ś., II ś.] p. **Burmosić ś.**

[**Burnelka**, i, lm. i] p. **Głównienka**.

[**Burniawa**, y, blm.] *hałas*. <BUR>

Burno, a, lm. a p. **Burnus**.

[**Burnos**, a, lm. y] p. **Burnus**.

Burnus, a, lm. y, **Burno**, [**Burdus**, **Bornus**, **Burnos**, **Burnus**] *plaszcz mawrytański, rodzaj rotundy z kapturem*: W przedpokoju zdjął B. Zdr. **Burnusik**. Zgr. **Burnusisko**. <Arab. burnus, przez Fr. bournous>

Burnusik, a, lm. i p. **Burnus**.

Burnusina, y, lm. y, *lichy, tani burnus*.

Burnusisko, a, lm. a m. i ni. p. **Burnus**.

Burnusowy przym. od **Burnus**: B. szal. Słow.

[**Burocha**, y, lm. y] 1. *burza krowa*. 2. *burza sukmana wełniana*. 3. *fartuch bury*. <p. **Bury**>

Buroczka, i, lm. i bot. *nazwa ludowa rośliny: psianka kartofel*. <p. **Bury**>

× **Burospat**, u, lm. y min. p. **Dołomł**. <**Bury** + **Spat**>

Buroś, i, blm., rz. od **Bury**. Perz. <p. **Bury**>

× **Burować**, uje, ował, † **Burkować** *burczać, łajać, fukać*: Regient jał swego ekonoma B. Krasz.

× **Burowanie**, a, blm., czynność cz. **Burować**.

Bursa, y, lm. y i *konwikt, stancja uczniów z fundacji rządu a. magnata*: Jadwiga w Pradze bursę litewską założyła. 2. B. kupiecka = *giełda*.

3. † *worek, torba*. 4. [B.] *dawna zapustna zabawa składkowa*. Zdr. [**Burska**, **Bursiczka**], † **Burszyczka**. <Przen. Sr. Łé. bursa = *worek, skarbiec* i in., z Gr. býrsa = *skóra cała; bułga, szawłok, bukłak*>

Bursak, a, lm. i i p. **Bursarz**. 2. × *współmieszkaniec, współtowarzysz z pod jednej strzechy*.

Bursarz, a, lm. e, **Bursak**, **Bursista** *uczeń, mieszczący w bursie, w konwikcie*.

[**Bursianin**, a, lm. anie] *należący do bursy (zabawy zapustnej)*, p. **Bursa** 4.

[**Bursiczka**, i, lm. i] p. **Bursa** i **Burska**.

Bursista, y, lm. ścl p. **Bursarz**.

[**Burska**, i, lm. i, **Bursiczka**], † **Burszyczka**; p. **Bursa** *woreczek, sakiewka na pieniądze*.

† **Bursować**, uje, ował *mieszkać w bursie, być bursarzem*: Człowiek młody nie do samej śmierci ma studować, albo B. Glicz.

† **Bursowanie**, a, blm., czynność cz. **Bursować**.

Bursowy przym. od **Bursa**: Gra na papiery, zapasy bursowe. Krasz. (= *gieldowe*).

[**Burstynki**, nék, blp.] p. **Buksztynki**.

Bursz, a, lm. e i. *student w uniwersytecie niemieckim*. 2. *młodzieniec, szczeg. student, wiódący życie wesole*: Studenci lubią pozować na burszów. Wilcz. 3. *elegant*: B. nowy, zegarek cynowy. Prz. *Bursza grać* = *pozować na wielkość*.

<Nm. Bursche = *dość chłopiec*>

Burszenszaft, u, lm. y *stowarzyszenie burszów*: Wpływ burszenszaftów niemieckich. <Nm. Burschenschaft>

Burszerja, i, lm. e p. **Burszostwo**.

Burszostwo, a, blm., **Burszowstwo**, **Burszerja**. 1. zb. *burszowie*: Rozbestwione B. wiedeńskie całemi bandami włóczy ś. nocą po mieście. 2. *stan, życie burszowskie, stowarzyszenie burszów*: B. zastałem tu jeszcze w całej pełni życia.

Burszować, uje, ał i. *należać do burszów, być burszem*. 2. *przen. wieść życie burszowskie, wlać, birbantować*: Tymek w uniwersytecie burszował, paląc fajkę, chodząc z pałką ogromną i długimi włosami. Krasz. 3. *paradować, spacerować jak bursz, zadawać szyku*.

Burszowanie, a, blm., czynność cz. **Burszować**

Burszowski przym. od **Bursz**: Życie burszowskie. Mina burszowska.

Burszowstwo, a, blm. p. **Burszostwo**.

[**Bursztag**, u, lm. i] *dzień pokuty, dzień Opieki ś. Józefa*. <Nm. Busstag>

Burszówka, i, lm. i, **Borsztówka**, [**Gustoforka**] bot. *nazwa odmiany drzewa i owoców jabłoni*.

<Od miejscowości Borsdorf w Saksonji>

Bursztyn, u, blm., [**Bursztyn**, **Bersztyn**] i. *żywica kopalna z drzewa bursztynowego, prażywica*: Przejrzystość bursztynu. Mick. 2. lm. y *rzecz z bursztynu wyrobiona*: Do ust kładzie B. = *mundszuk, obsadkę z bursztynu przy cybuchu*. 3. *przen. fajka*: Baron hawańskich dymów z bursztynu snuł smugi. Mick. Daje mi B., i różę, i wino. Słow. 4. [**Bursztyn**] *paciorci bursztynowe*. 5. *przen. barwa, kolor bursztynu*: Włosem bladego bursztynu okryta. Zdr. **Bursztynek**.

<Nm. Bernstein, zam. Brenstein>

Bursztynek, nka, lm. nki i. p. **Bursztyn**. 2. *pow. p. Tradynek*. 3. *zool. (succinea) ślimak płucodyszny, lądowy*.

Bursztyniarnia, i, lm. e i. *miejsce, gdzie bursztyn kopią, kopalnia bursztynu*. 2. *zakład, w którym wyrabiają ś. wyroby z bursztynu*.

Bursztyniarski przym. od **Bursztyniarz**.

Bursztyniarz, a, lm. e i. ten, co kopie, zbiera bursztyn. 2. ten, co wyrabia z bursztynu rzeczy różne.

Bursztyniec, nca, lm. nce bot., p. **Styracznik**. [**Bursztynk**, nek, blp.] p. **Buksztynk**.

× **Bursztynować**, uje, ował *elektryzować, nasycać elektrycznością*.

× **Bursztynnny** p. **Bursztynowy**.

× **Bursztynowanie**, a, blm., czynność cz. **Bursztynować**.

Bursztynowiec, wca, lm. wce bot., p. **Styracznik**.

× **Bursztynowość**, i, blm. *elektryczność*.

Bursztynowy, × **Bursztynnny** przym. od **Bursztyn**: Spinka bursztynowa. Słoneczka główki wschodnich lulek, bursztynowe. Mick. Włosy bursztynowe = *barwy bursztynu*. Fale bursztynowe. Słow. Ziemia bursztynowa (= *gdzie bursztyn ś. znajduje*). W bursztynowej ziemi mieszkać teraz musisz. Tremb. B. trakt = *trakt, po którym bursztyn wożono*. B. płyn = *wino węgierskie*. Bursztynowe drzewo, bot. p. **Styracznik**. B. kwas, chem. = *kwas etyleno-dwukarbo-nowy a. B. zwyciężajny*.

† **Burszyczka**, i, lm. i p. **Bursa** i **Burska**: Bra-ciszek mieszczeck, B. siostrzyczka. Prz.

Bursznica, y, lm. e bot. p. **Miechunek**. <p. **Bursa**>

Burt, u, lm. y i. *bramowanie, listwa, galon*: Liberja z burtami. Skarb. 2. p. **Burta**. 3. [B., eżeś. w lm.] *wyspy ziemi żużytej do ługowania saletry*. 4. gór. = *nierówność w stropie, w spagu*. Zdr. **Burcik**. <Nm. Bord i Bort>

Burta, y, lm. y, † **Bórta** i. *pobocze nasypu a. grobli, bankiet, lawa*. 2. p. **Przybruce**. 3. p. **Burtnica**. 4. [B., Gara, Loch] *wyżłobienie w słup-*

ku narożnym chaty, w które wpuszczają ś. bale. 5. a. **Burt** fl. = a) *krawędź stałku*. b) *podłużny brzeg łódki*: Prawa i lewa B. = *leżąca z prawej a. lewej strony stojącego twarzą do przodu łodzi*. c) *ława podwodna*. d) *podłoga z desek*. 6. *garn. brzeg naczyńa glinianego wywinięty na zewnątrz, wrąb*. 7. a. **Burtak** *gorz. kociel, w którym ś. odbywa ostatni proces warzenia piwa*. <Nm. Bord i Bort>

× **Burta**, y, lm. y *wróźba, wrózenie* <p. **Burtnik**>
[**Burtać**, a, ał] p. **Burdać**.

Burtak, a, lm. i *gorz., p. Burta*.

Burtnica, y, lm. e, † **Bortnica** i. a. **Burta** *bal trzczałowy do objęcia ścian stałków wodnych*. 2. *wiośl. ławka dla wioslarzy, siadanka*. 3. [B.] *burda, nakrywająca koło młyńskie*. <p. **Burta**>

Burtnik, a, lm. i i. *ten, co robi burty, a. galony, rzemieślnik od burty*. 2. *ten, co siadaje na burcie, wioslarz*.

× **burtnik**, a, lm. cy *wróźek, wieszczek, wieszczbiarz*. <Lit. **burtninkas**>

Burtować, uje, owal i. *szamerować, bramować*: **Burka**, złotemi sznurami burtowana. 2. *fugować grube sztuki drzewa*. 3. × p. **Hurtować**: *Owezarzów powinność, aby pola ortowali albo burtowali*. Gost. <p. **Burta**>

Burtowanie, a, blm., *czynność cz. Burtować*. **Burtowiec**, wea, lm, wea *kamieli burty brukowej*.

Burtowy przym. od **Burta**.

Burtyl, u, lm. e *leśn. drzewo edatne na biał. do objęcia okrętu*.

× **Burunczak**, a, lm. i × **Buruńczuk**, *tatarskie płótno przeczoczyste, na zastony do okien, a niedłysz i na suknie kobiece używane*. <Tur. **burundżuk** a. **burundżyk**>

× **Buruńczuk**, a, lm. i p. **Buruńczak**.

Bury ciemnoszary z plamami: **B.** jak **wilk**. **Wróbel B.** *W nocy wszystkie koty bure*. Prz. (=szare). Jeśli nie szary, to **B.** (=jeśli nie taki, to coś podobnego). **Świat B.** (=pochmurny, pogępny). **B. groch** p. **Buroczak**. **Bury**, ego, lm. rzy rz. *zł. policjant, stojkowy*. <Łć. **burrus**=lisiej barwy; **birrus** a. **birrum**=piasecz, **burka**; **Sr. Łć. bur(r)a**= 1) *piłśé*. 2) *ubranie z sukna birrus a. burrus; burrus=ciemno-rudy*>

[**Buryszka**, i, lm. i] p. **Buryszka**. <p. **Bury**>

Burza, y, lm. e i. *nawalnica letnia, deszcz z piorunami, nawalnica; zamieć śnieżna z wichrem*: **B.** wiosenna, letnia, jesienna, **B.** morska. **B. wirowa**=*cyklon*. **B. elektryczna** a. **piorunowa**. **B. magnetyczna**=*silne zakłócenie magnetyzmu ziemskiego*. *Zanosi się na burzę*. *Przeżucie zbliżającej się burzy*. *Schronić ś. przed burzą*. *Okręty kołatane burzą*. **B.** *zapędziła mnie pod ten dach*. **B.** *rozlała ś.*, a. *rozdarła ś.*, a. *pekła nad dolinę*. **B.** *szaleje, wzmagą ś.* *Wszystko B. zniszczyła w sadzie*. **B.** *ustała, umilkła, uśmierzyła ś.*, *minęła*. *Bez burzy nie będzie deszczu*. *Prz. Z małej burzy wielki deszcz, a. z wielkiej burzy mały deszcz*. *Prz. Po burzy następuje pogoda*. *Prz. 2. przen. niepokój, zamieszanie, zamęt, zatarg, awantura, zamieszka, chryja*: *Burze młodości, namiętności sereca*. *Nie ustaniemy nigdy w żadnych burzach świata tego*. *Rej. Powstała na chrześcijany wielka B.* *B. wojenna*. *Wywołać burzę*. *Burze wstrząsnęły r. 1848 monarchją habsburską*. *Kto burzę sieje, pioruny zbiera*. *Prz. Burzą oklasków powitano ustęp końcowy (grzmotem, uraganem)*. *Łdr. ×Burzka*. <BUR>

Burzan, u, lm. y i. *chwoast, zielsko*: *Bujne chwasty i burzany, okiem nie objęte zalegały obszary*. *Jeż. Cieleta szukają zielonej trawy w burzanach dzikiego bzu*. *Krasz. 2. bot. p. Ostrożeń*. <Ukr. **burian**>

[**Burzan**, a, lm. y] *łajdak, hultaj; gbur, grubjanin*. <?>

× **Burzanin**, u, blm. lek. *mniemany alkaloid z owoców burzanki*. <p. **Burzanka**>

Burzanka, i, lm. i i. bot. (*colocynthinum*) *roś.* [**Burzanka**, i, lm. i] *kobieta nieokrzesa, źle wychowana*.

Burzanny p. **Burzanowy**: *Step bujny, B. Zal. (=zarosły burzanem)*. <p. **Burzan**>

Burzanowy, **Burzanny** przym. od **Burzan**.

[**Burzaństwo**, a, blm.] *dzikość, nieokrzesa*. <BUR>

[**Burzawa**, y, lm. y] *zawierucha*. <BUR>

† **Burzea**, y, lm. y p. **Burzyciel**. <BUR>

Burzeć, eje, ał *tracić swój kolor, płowieć, puszczać farbę, blaknąć*: *Ta materja od słońca i w praniu burzeje*. <p. **Bury**>

Burzenie, a, lm. a i. *czynność cz. Burzyć*. 2. [B.] *zapasy, borykanie ś.*: *Jakie to na weselu bitwy, gniewania, burzenia*. <BUR>

Burzenie się, a ś., blm., *czynność cz. Burzyć* ś
× **Burzka**, i, lm. i i. p. **Burza**. 2. *bunt, rozterk, rozruch*.

Burzliwie przys. od **Burzliwy**.

Burzliwiec, wea, lm. wey *człowiek burzliwy, niespokojny, awanturnik*.

Burzliwość, i, blm. rz. od **Burzliwy**.

Burzliwy i. *nawalny, wichrowaty, pełny nawalności, burzy*: *Noc burzliwa*. 2. *burzący ś.*, *wzburzony, niespokojny*: *Morze burzliwe*. 3. *przen. awanturniczny, niespokojny, gwałtowny, pełen zamętu*: *Posiedzenie burzliwe*. *Umysł B.* *Człowiek B. B.* *byłem w młodości mojej—jeno przy czarce, jeno we zbroi*. *Syrok*.

† **Burznik**, a, lm. cy p. **Burzyciel**: *Burznicy i zabijacze dusz ludzkich*. *Wuj*.

† **Burzy** przym. od **Burza**: *Burza nawalność*.

× **Burztwórca**, y, lm. y *sprawca burzy*: *Gwiazda Koział B.* <BUR+TWOR>

Burzowiny, in, blp. p. **Burzyny**.

Burzowy przym. od **Burza**: *Kanał B.*

† **Burzyc**, a, lm. owie *burzyciel, wichrzyciel, demagog*: *Burzyceowie złośliwi, które Grekowie demagogous, a Latyni populares, to jest ludomile zowią*. *Orzech*.

Burzyciel, a, lm. e, † **Burznik**, † **Burza** i. *awanturnik, wichrzyciel, człowiek burzący wszystko, wzniecający burzę*: *Wziął tych pijaków pod straż, jako burzycieli pokoju*. *B. kościoła i rzezcypospolitej*. 2. *zdobywca, wojownik burzący kraje*: *Ma serce przodków, burzycieli świata*. 3. *woj. działło burzące*.

Burzycielka, i, lm. i forma ż. od **Burzyciel**.

Burzycielski *awanturniczny, wywrotowy, dążący do burzenia*: *Głosił poglądy burzycielskie*.

Burzycielstwo, a, blm. *awanturniczość, skłonność do burzenia*.

Burzyć, y, ył i. *wichrzyć, niepokoić, mącić*: *Wiatr wodę burzy*. *Wichrami burzone piaski*. *Słow. 2. przen. poduszczać, podburzać, jatrzyć, buntować*: *Ludzie swawolni poddanych na panów burzyli*. *Skar. 3. a. † Burzyć niszczyć, niweczyć, pustoszyć, obalać, wyracać, rujnować*: *B. kraj, miasto, gmach, dom, zamek, mury, fortyfikacje*. *Działa burzące*. *B. spokojność publiczną (=zakłócać)*. 4. *przen.*: *B. kogo a. czyje zdanie, pismo = walczyć z kim, zbijać, obalać jego zdanie*:

×Nie mieczem, nie ogniem, nie działem będziesz burzył niewierniki, ale mocą boską. Rej. B. system filozoficzny, dowód matematyczny. 5. *tarzać, czochrać*: Na głowie burząc gestwinę twardej włosów, wnet znowu w ferwor wpadał. Orzesz. 6. B. w żywocie = *sprawić zaburzenie*: Sądło burzy mu w żywocie. Sienk. 7. [B.] *stuknąć, kołatać (do drzwi)*: Cosik burzyło. 8. [B.] *halasować, kotłować* §. 9. *nieos. straszyc, przeszkadzać*: Burzy w tym domu. Troc. 10. [B.] *powodować bujny wzrost*: Święty Jurzy trawom burzy. Prz. (*każe wyrastać*). B. §. 1. *burzliwym, niespokojnym* §. *stawać, wzburzać* §., *wichrzyć* §., *niepokoić* §.: Woda §. burzy. Przen. Krew §. we mnie burzy (= *kipi, gotuje* §.): Burzy §. w sercu, w duszy. 2. *burzować* §., *powstawać przeciw komu*: Lud zaczął §. B. B. §. *przeciw władzy*. 3. o co = *gniewać* §.: O lada rzecz §. burzy. Burzy §. serce, umysł. 4. *pieńić* §., *musować, fermentować, robić*: Burzy §. piwo, wino. Młode piwko §. burzy. Prz. = *młodość dokazuje, buja sobie, bryka*. Proszki burzące (§.). 5. *rozpadać* §., *niszcząc, upadać*: Niezgodą burzą się całe państwo. 6. [B. §.] *bujno rość*: Kiedy §. za broną kurzy, to §. żyto burzy. Prz.

Burzyk, a, lm. i zool. (thalassidroma pelagica) *ptak pletwonogi, długoskrzydły, z rodziny petreli*.

Burzyny, yn, bhp., [Burzowiny] *szumowiny, piana, mias, płyn wzburzony*.

×**Burzysty pełen burzy, nawalny, burzliwy**: Czarnowicy przyzywają wiatrów i obłoków burzystych. Łęcz.

×**Burzyświat, a**, lm. y *człowiek niespokojny, awanturnik, warchol, wichrzyciel*. <BUR+ŚWIT>

Burżoazja, i, bhm., p. **Burżuazja**.

Burżoazyjny przym. od **Burżoazja**.

Burżuazja, i, bhm., **Burżoazja** *obywatelstwo miejskie, mieszczaństwo, stan miejski; stronicstwo polityczne stanu trzeciego w znaczeniu ujemnym*. <Fr. bourgeoisie>

Burżuazyjny przym. od **Burżuazja**.

[Busa, y, lm. y] *kopuła*. <?>

[Busek, ska, lm. ski] p. **Busiek**.

[Buseł, sła, lm. sły] p. **Busiek**.

[Busł nieod.] p. **Buzia**: Dać B. = *dać całusa*. Zrobić B. = *przesłać ręką całusa*. Zdr. [Buški].

[Busia, i, lm. e] *babusia*.

[Busiaczek, czka, lm. czki] p. **Busiak**.

[Busiać, a, ał] *całować*.

[Busiak, a, lm. i] p. **Buziak**. Zdr. [Busiaczek].

[Busianie, a, bhm.] *czynność cz. Busiać*.

[Busiek, ska, lm. ski, Buško, Buś, Busek, Busiel, Buseł] *młody bocian*. <Ukr. busel, zdr. buško, Brs. busiel>

[Busiel, sła, lm. sły] p. **Busiek**.

×**Business, u**, lm. y (czyta się zwykle u nas biznes, a po Ang. wymawia się biznes) *gieszefi, interes, handel*. <Ang. business>

Busman, a, lm. owie = **Bosman**.

Busola, i, lm. e, ×**Buksola**, ×**Bruksola** 1. *narzędzie miernicze w kształcie pudełka okrągłego z igłą magnesową do mierzenia wielkości kątów na gruncie*: B. z boczem a. **Deklinator** (declinatorium) i B. *nachyleń* (inclinatorium) (służą do pomiarów, dotyczących §. magnetyzmu ziemskiego). B. *stycznych i B. wstaw* (do pomiarów elektrycznych). B. *morska* = *kompas*. 2. *przyrząd pomocniczy przy zdjęciach fotograficznych*. Zdr. **Busolka**. <Włos. bussola, Fr. boussole, ze Sr. Łć. buxula, to zaś z Gr. pyxis = puszką; por. Buks, Puszka>

Busolka, i, lm. i p. **Busola**: *Busolkę zawiesił na dewizee*.

Busolować, uje, ował *mierzyc za pomocą busoli*. **Busolowanie, a**, bhm., *czynność cz. Busolować*.

×**Bussa, y**, lm. y p. **I. Buza**.

×**Bust, u**, lm. y = **Biust**.

†**Bustard, u**, bhm. *gatunek wina fałszowanego, podrabianego francuskiego*. <p. **Bastard**>

Bustrofedon, u, bhm. *pisanie wierszami w rygzak, jak oracz na polu, t. j. w ten sposób, że pierwszy wiersz idzie od lewej strony ku prawej, drugi od prawej ku lewej, trzeci od lewej ku prawej i t. d.* <Gr. boustrofedon, przys. = dosł. niby wołobrotnie, jak wół zawraca>

1. [Buszka, i, lm. i, Kolca] *półwozie u pługa koleśnego*. <? Por. **Buszta**>

2. [Buszka, i, lm. i] p. **Buczka**.

[Busznie] przys. od **Buszny**. <Węg. büszke = pyszny>

[Buszny] *dumny, pyszny*.

[Buszować, uje, ował] *rozbijać §., awanturować §., rozrzucac §., dokazywać, bonować, grasować*: Po zameczku począł B. zuchwale. Pol. Buszowali na sejmikach magnaci. Stado dzików buszuje między chatami. Pol. <Ukr. buszowaty>

[Buszowanie, a, bhm.] *czynność cz. Buszować*.

[Buszownik, a, lm. cy] *plondrownik, przeszukiwacz*.

[Buszta, y, lm. y] *deska na przodzie pługa*. <? Por. **Buszka**>

1. [Busztyń, u, bhm.] p. **Bukszpan**.

2. [Busztyń, u, bhm.] p. **Bursztyń**.

[Busztyńki, nek, bhp.] p. **Buksztyńki**.

Buszyć, y, ył *zi. jeść*.

1. **Bus** w dziec. *buch, upać, przewrócić §.* <Dźwn.>

2. **Buś, a**, lm. e p. **Byk**.

[Buś, a, lm. e] p. **Busiek**.

[Buški nieod.] p. **Busi**.

[Buško, a, lm. a] p. **Busiek**.

But, a, lm. y, †**Bot**, ×**Bót**, [Bof, Bót] 1. *obuwie z cholewą*: Dobre buty wołowe, piękne i ciepłe. Jeżow. B. dziurawy, cały. Buty zabłoczone, podarte, wykrzywione, eieple, palone, polskie, węgierskie. W butach = *obuty*. Bez butów = *boso*. Buty zzuć, zdjąć, ściagnąć. Chłopiec do butów (= *przyrząd do zdejmowania butów*). Żart.: Buty pić chęć, a. chce im się jeść = *sa dziurawe*. Kuty, kowany B. (= *z podkówką*). ×Buty spalić, a. zjadł (= *uciekl*). Isć jak szewe z butami na jarmark (= *isć śpiesznie*). Nogi drze, a buty na kiju nosi (= *skąpiec*). Skórka na buty (= *nie nie wart*). Skórka na buty, język na podszwy. Prz. Na buty, a. za buty służyć. Dam ja ci na buty! Ir.: Buty zelazno = *kajdany, okowy*. ×Buty czernone = *plagi, ciężki, smaganie nóg*. Już jest na ostatnich butach (= *już źle z nim*). Każdy sobie na buty okrawa (= *każdy myśli o sobie*). Obuć kogo w swe buty (= *na swoje kopyto przerobić, przekabacić go*). Buty komu szyć (= *dolki pod kim kopać*). Buty drzeć napróżno (= *darmo, bezużytecznie chodzić, zabiegać*). Bez butów chodzić (= *być w nędzy, w biedzie*). W butach chodzi, a boso go znać (= *mina szumna, a w kieszeni pusto*). Pyta luty, czy masz ciepłe buty. Prz. Szeweze! patrzaj butów (= *piłuj kopyta*). Pśu na buty §. nie zda (= *na nic, do niczego*). Nazwać kogo butem a. mieć, uważać, ważyć kogo za B. (= *nazwać głupim, mieć go za głupca*). Istny to B. Wielki B.

z niego. Głupi jak B. Pije jak B. dziurawy (=jak smok, jak gąbka). Gm.: Takie buty?! (=to tak się rzecz ma, taki to interes). 2. okucie pala, wbijanego w ziemię. 3. [B.] stopa (jako miara długości). 4. Buty, żart. numer 77 w grze w loteryjkę. 5. gór. okucie u steporów w tuczce. 6. mech. mała, krótka rurka w pompie. Zdr. **Bucik**, **×Bóciak**, **Buciozek**, **×Bócioczek**, [**Buciak**, **Butek**], Zgr. **Bucisko**, **×Bóciisko**, [**Buciszczę**] <Sr. Łé. bot(t)a, skąd Fr. botte itd.>

Buta, y, lm. y *pycha, duma, hardość, chępliwość, wyniosłość, zarozumiałość, próżność, nadętość*: Witolda B. na koniu wiecznie trzyma Litwę całą. Mick. <? Może z Ukr. butà>

Butan, u, bhm. chem. k w a r t a n, *wodorek butylu, czwarty węglowodór z szeregu parafinów, C₄H₁₀* <Now. z Gr. butyron=dośł. masło>

[**Butej**, a, lm. e a. owie] *młodszy pasterz u Huculów, pomocnik bacy a. watahy*. <Ukr. butěj, zap. przez Rum., z Gr. butēs>

[**Butek**, tka, lm. tki] p. **But**: A kajsi ten poleciał, co mi butki obiecał? Pśń. <p. But>

†**Butel**, tła, lm. tle, †**Butyr** *pacholek, oprawca, sluga miejski, podwojski*: B. złoczyńce imuje i traci. Mącz. <Nm. Büttel>

×**Butel**, tła, lm. tle p. **Butla**. Zdr. [**Butelk**].

×**Butelbier**, a, lm. y *piwo butelkowe ściągane*. Mor. <Fr. bouteille—Nm. Bier=piwo>

Butelczany p. **Butelkowy**. <p. Butelka>

Butelczyzna, y, lm. y *wędzna, licha, mała butelka*: Wypijemy jeszcze z jedną butelczyzną. Zdr. **Butelczyznka**.

Butelczyznka, i, lm. i p. **Butelczyzna**.

Butelczyisko, a, lm. a p. **Butelka**.

Butelczka, i, lm. i p. **Butelka**.

[**Butelek**, lka, lm. lki] p. **Butel**.

Butelka, i, lm. i, [**Budelka**] i. *naczynie szklane do piwa, wina, flaszka*: B. od wina a. do wina. B. wina. Wypić butelkę wina. Butelkami, a. na butelki wino sprzedawać. Wino ściągac w butelki. 2. przen. *wino, napój wysokowy, trunk*: Lubić butelkę. Dobry do butelki. Butelką zniewolić kogo. Przy butelee się powadzili. 3. fiz.: B. lejderska a. elektryczna = *najpospolitszy kondensator, przyrząd do zagęszczania elektryczności*. Zdr. **Butelczka**. Zgr. **Butelczysko**. <Fr. bouteille, Śr. Łé. buticula>

Butelkować, uje, ował, **Butlować** *ściągać płyn w butelki*: B. wino, piwo.

Butelkowanie, a, bhm., *czynność cz. Butelkować*.

Butelkowy, **Butelczany** przym. od **Butelka**: Piwo butelkowe=ściągane. Przyjacieł B.

[**Buten**] i. przys. *na dworze, na dwór*: Wynukaj psa B. (=wypędź). 2. przyi. z 2-m pp. *poza, ponad*: B. domu. B. szyku = *nad miarę, zanadto*. Por. [**Ruten**]. <Dnm. buten>

Buterbrod, u, lm. y *kromka chleba z masłem*. <Nm. Butterbrod>

×**Butersznitka**, i, lm. i p. **Butersznyt**.

Butersznycik, u, lm. i p. **Butersznyt**.

Butersznyt, u, lm. y, **Putersznyt**, ×**Butersznitka** *kromka chleba z masłem i plasterkiem mięsa a. sera*. Zdr. **Butersznycik**. <Nm. Buttersehnitt>

Buteryna, y, lm. y *masło sztuczne*. <Now. z Gr. butyron=masło>

Butla, i, lm. e, [**Budla**], ×**Butel**, [**Budel**] *duża butelka, flaszka*. <p. Butelka>

×**Butliwie** przys. od **Butliwy**. <p. Buta>

×**Butliwość**, i, bhm. rz. od **Butliwy**.

×**Butliwy** p. **Butny**.

Butlować, uje, ował p. **Butelkować**. <p. Butelka>

Butlowanie, a, bhm., *czynność cz. Butlować*.

Butlowy przym. od **Butla**.

[**Butnia**, i, lm. e] *rodzaj skrzynki, używanej w browarze do noszenia siodu*. <Nm. Bottich kadz, stągiew>

Butnie, **Butno** przys. od **Butny**. <p. Buta>

Butnieć, eje, ał *stawać s. butnym, nabierać buty, pysznieć, hardzieć*: Im więcej praw szlachta nabywa, tym mocniej butnieje. Kaczk.

[**Butnieć**, eje, ał] p. **Butwieć**.

Butno p. **Butnie**.

Butność, i, bhm., rz. od **Butny**.

Butny, ×**Butliwy** *butą woszący s., pyszny, hardy, dumny, nadęty*: Bóg poniża umysły butne. Przen.: Butne gór wierzeholki (=wyniosłe). Styl B. (=napuszczony).

Buton, a, lm. y, †**Boion** i. †*guzik, guz*: Butony robota hiszpańska, złote z szmelcem niebieskim i białym. Goł. 2. jub. *gatunek kolczyka o jednym tylko kamieniu*. <Fr. bouton>

Butonjera, y, lm. y p. **Butonjerka**.

Butonjerka, i, lm. i, **Butonjera** i. *dziura guzikowa u surduta a. sukni*: Wpinał zawsze świeży kwiatek w butonjerkę surduta. Gaw. 2. *mały flakonik z wodą i kwiatkiem do przypinania na piersiach*. 3. *ręk. małe dultko do wybijania dziurek do guzików w rektawicze*. <Fr. boutonniere>

[**Butować**, uje, ował] p. [**Bytować**].

Butowy przym. od **But**; ×**Bótowy**: Sak B. <p. But>

[**Butrym**, a, lm. y] p. **Butryn**.

Butryn, a, lm. y, [**Butrym**] rub. *tegi dzieciak, tłusciuch, puca*. Zdr. **Butrynek**. <?>

Butrynek, nka, lm. nki p. **Butryn**: Okragły, jak B. [Maluski, kieby B.]

[**Butrznieć**, eje, ał] p. **Bucznieć**. <?>

[**Butwiałka**, i, lm. i] *odpadek zbutwiałego ąrzewu*.

×**Butwiałość**, i, bhm., *zbutwialość, spróchniałość, zgnięłość, zgnilizna*: Ziemia B. Paszk.

Butwieć, eje, ał, [**Butnieć**] i. *próchnieć, murszeć, w proch s. rozpadać, gnąć*: Łodzi, morskie okręty butwieją na brzegu. Kulig. Koś, drzewo, słoma butwieje. 2. przen. *gnuśnieć, apatycznąć, tracić wszelką energję*: W tej gnuśności butwiejąc, do zgrzybiałej przychodzi starości. Kulig. <?>

Butwienie, a, bhm., *czynność cz. Butwieć*.

Butwik, a, lm. i zool. (hylurgus) *owad tegopokrywcy czterocłonkowy z rodziny korników*.

×**Butyka**, i, lm. i *buda kramarska*. <Fr. boutique>

Butyl, u, bhm., **Kwartył** chem. *rodnik organiczny, pochodzący od butanu, C₄H₈*, <Now. z Gr. butyron=masło>

Butylen, u, bhm. chem. *kwartylen, trzeci węglowodór w szeregu etylenowym, C₃H₆*. <Now. z Gr. butyron=masło>

Butylowy przym. od **Butyl**: Alkohol B.

Butynek, nka, lm. nki *kamasz*. <Fr. bottine>

†**Butynek**, nku, lm. nki p. **Bitunek**.

†**Butynk**, u, lm. i = **Bitunek**.

†**Butynkować** się, uje s., ował s. *dzielić s. zdobyc i wojenną*. <p. Bitunek>

†**Butyr**, a, lm. owie p. †**Butel**.

[**Buwka**, i, lm. i, **Bufka**] m. *rabuś, hultaj, rzezimieszek*. <Dnm. bowke=1) złodziej, 2) włóczęga, niepoń, zap. = zdr. Nm. Bube, por. Spitzbube=łotrzyk>

1. Buza, y, lm. y, × *Bussa kaszka mączna rzadkawa, rozmieszana i rozgotowana; breja, szumowina*: Zamiast zupy zgotował buzę. Zdr. **Buzeczka.** <Tur. buza = rodzaj napoju roślinnego>

2. Buza, y, lm. y wymówka, reprimanda: Dał mu tęgą buzę.

Buzdygan, a, lm. y gatunek buławy wojskowej, gałka osadzona na krótkim drzewcu, jako znak władzy wojskowej: Nikomu z wojskowych nie godziło ś. używać buzdygana, oprócz rotmistrzów, poruczników i chorążych. Czart. A. <Tur. bozdogan>

Buzdyganek, nka, lm. nki a. Wrzęciołek, Orzech wodny bot. (tribulus) roś. z rodziny parolistnikowatych.

Buzeczka, i, lm. i p. 1. Buza. <p. 1. Buza>

[**Buzela, i, lm. e**] *m. tuścioch, mający twarz tustą a rozlazłą.* <p. Buzia>

Buzerować, uje, ował kogo popelniać z kim pedestaje. <?>

[**Buzerować, uje, ował**] p. **Buzować.** <Zap. Włos. busare = dziurawić>

Buzerowanie, a, blm., czynność cz. Buzerować.

[**Buzgar, a, lm. y**] *woreczek siatkowy na ryby do ich ważenia.* <? Węg. buzgar = wir>

Buzia, i, lm. e, [Busia], Buziak, [Busiak] i. piesz. i dziec. gębusia, usteczka: Brać, nieść co do buzi. Nie kładź paluszka do buzi. **2. a. [Busi] calus, poculunek dziecięcy a. miłosny:** Dać, dostać buzi. Wart buzi a. dać buzi = *wyborny, smaczny*: Trafia mi ś. wierzehowiec, ale jaki... buzi dać Wilcz. Dobre wino, warto buzi (a. warto mu dać buzi). **3. ir. gęba, pysk:** Zawsze wyjeżdża ze swą buzią (= *pyskuje*). Zamknij buzię! (= *milcz!*). Masz buzię wyprawną. **4. twarzyczka:** Co za ładna B., oczki wcale żywe, miluchne. **5. przen. ładna osobka; figurka, laleczka.** Zdr. **Buzka, Buzieczka, Buziunia, Buziunia, Buziuchna, Buziulka, Buziulka, [Buzinka, Buzieczka, Buziuleńka].**

Buziaczek, czka, lm. czkl p. Buziak: Śpij, buziaczku z róż. Pśń.

[**Buziać, a, ał**] *dziec. lulać, spać:* Buziaj, buziaj, o mój synku!

Buziak, a, lm. i p. Buzia: Witaj, Reginko, najmilszy buziaku! Zdr. **Buziaczek.**

Buzieczka, i, lm. i p. Buzia.

[**Buzieczka, i, lm. i**] p. **Buzia.**

[**Buzinka, i, lm. i**] p. **Buzia.**

Buziuchna, y, lm. y p. Buzia.

Buziulka, i, lm. e p. Buzia.

[**Buziuleńka, i, lm. i**] p. **Buzia.**

Buziulka, i, lm. i p. Buzia.

Buziunia, i, lm. e p. Buzia.

Buziulka, i, lm. i p. Buzia.

Buzować, uje, ował, [Buzerować] i. kogo = gromić; burczeć, fukać na kogo; maltretować, lajać. **2. bić, gromić, tłuc:** Turckie buzował wojska. Leszcz. S. **3. [B.] jeść chciwie.** **B. ś. palić ś. gwałtownie, buchać, pałać:** Buzuje ś. w piecu. Ogień buzuje ś. <Zap. Węg., od pnia buz-, wyrażającego kipienie, wrzenie>

Buzowanie, a, blm. i. czynność cz. Buzować.

2. [B.] oczyszczanie ziarn koniczyzny z plew.

Buzowanie się, a ś., blm., czynność cz. Buzować ś.

Buzka, i, lm. i p. Buzia.

† **Buzno, ego, blm. oplata za wolne łowienie ryb.** <Od nazwy rzeki Bug>

Bużywał, a, blm. rodzaj gliny białej, in. biały kolor hiszpański, do malowania. <Od miejscowości Fr. Bougival>

Bwe w. dziec. bla! pfe! fel! brzydko! <Dźwn.>

1. By sp. i. aby, ażeby, żeby, iżby: Rozkazano mu, by przyszedł. **2. aby, oby, bodaj, gdyby, gdybyż tylko:** O młodzieńcze! byś poznał, jakim skarbem jest praca! Bym ja o tym wiedziała, komum wianek oddała! Pśń. **3. choćby, chociażby, gdyby nawet:** By najlepsze prawo, gdy odłogiem leży, pożytku nie czyni. Vol. **4. jakby, jak gdyby:** Ubierał ś. tak nędznie, by był najbiedniejszy z ludzi. **5. jako, jakoby, jak gdyby, niby:** Swarzą ś., by doktorowie o ciako. 1 rz. **6. × jeśliby, jeżeliby, gdyby, kiedyby:** Bym nie był Aleksandrem, chciałbym być Djogienesem. Zeniulbym ś. z koza, by pieniądze miała. Pśń. Szłabym za cie, byś dobry był. Pśń. **7. × choć, chociaż, chociażby, choćby, byleby, aby tylko:** By dziesięć złotych mi daj. **8. × niż, niżeli, niżli, aniżeli:** Na Mazowszu Biąłogłowy pracowitsze, by w którym kącie Królestwa. **9. [By] czy, czyby:** Nie pytaj ś., bym pieniądze miała, jeno ś. mnie pytaj, czy czy będe chciała. Pśń. **10. [By] przed „by“ domyśla ś.:** trzeba, pamiętać, chcę, bogdaj i t. p.: Córko, byś za męża nie szła, bo... Pśń. Przebierze ś. w stawie woda, byś o tym wiedziała. Pśń.

<BY>

2. By dawny aoryst słowa być, który ś. odmieniał: lp. bych, by, by; lpd. bychwa, bysta, bysta; lm. bychom, byście, bychą. Dziś, łącząc ś. z końcówkami osobowemi (bym, byś, by; byśwa, bysta, bysta); byśmy, byście, by), stanowi już tylko przyrostek, służący do urabiania trybu warunkowego (mówiłbym, mówiłbyś i t. d.).

[**Bybka, i, lm. i**] *dziec. kołyska, kolebka.*

Byby nieod. *dziec. mięso.*

[**Byciár, a, lm. y**] p. **Baciárz.** <Węg. betyár = zuchwalec, grubjanin>

Bycie, a, blm. i. czynność cz. Być. **2. byt, egzystencja:** Nasze życie jest światowe B. Pśń. A jak ś. B. a jak ś. życie nasze już skończy... Pśń. **3. × pobyt, bytność:** Z uroczystością chcieliby dzień bycia królewskiego obchodzić. **4. † obecność.** <BY>

Bycio, a, lm. e p. Byk: Byciu nę kś kś! (przywoływanie cieląt). <BYK>

Byczak, a, lm. i i. byczek. **2. a. Bykowiec byczy penis wysuszony:** Osieł, zacinany byczakiem, wdzycha.

× **Byczec i. eje, ał = a) dziczeć, bydlęcieć:** Wyście rozrosli, by cielcowie na trawie, a byczeliście, by bycy. Leop. b) a. × **Byczyć ś. stawać ś. rozwiązywać, rozpustnym, bestwić ś. 2. y, ał = a) wydawać głos byczy, myczeć, ryczeć.** b) *przen. mówić, śpiewać niemiłym, grubym głosem, ryczeć, jak byk.*

Byczek, czka, lm. czkl i. p. Byk. **2. taniec rosyjski.** **3. × marka w grze, licznym.** **4. [B.] = a) kieliszek, miarka wółki. b) = kupała galezi sosnowych stalej miary. c) kubieltka domowa, wypiekana na weselu. d) pisanka, kraszanka. e) piwien wzór na pisankach: W byczki. f) ramię, do którego ś. przytwierdza skrzydło sieci. g) flaszka. h) żółty, drobny kwiatek. 5. zool. p. **Głowacz.****

Byczenie, a, blm., czynność cz. Byczec a. Byczyć.

Byczenie się, a ś., blm., czynność cz. Byczyć ś.

Byczo przys. od **Byczy.**

Byczy i. a. × Bykowy przym. od **Byk.** *Przen.:* Mina bycza = *nadęta, tęga, gęsta, nasrożona.* **2. przen. rub. doskonały, wyborny, znakomity:** B. interes. **3. [Bycze oczy] bot. caltha palustris, roś.**

[Byczyca, y, lm. e, Byczycha] *kobieta rozrosta, przytym leniwa, któraby tylko leżała, rozwalala ś., klepa, waltornia.*

[Byczyca, y, lm. y] p. Byczyca.

×Byczyć, y, ył l. *bić bykowcem.* 2. *spółkować.* 3. *przen. zdziwiać, oszukiwać, oszukać.* ×B. ś. l. p. *Bycząć.* 2. *rozwalac ś., wyciągać ś., labować ś.:* B. ś. na trawie, na łożku. 3. [B. ś.] *dokazywać, hulać.* 4. [B. ś. a. Bzyczyć ś.] *nadymać ś., puszyć ś., chwalić ś. kim a. czym.*

Byczyca, y, blm., × Bykowina *mięso bycze.*

Byczyśko, a, lm. a m. i ni. p. Byk.

Być, [Byś, Baś, Bać, Bać, Baś]; jestem [jezdem, jezdek, eżdem, (j) jest, (j) jes, jeśdem, jezdech, jestech, (j)ach] je, jem, jek], †jesm; jesteś, [jezdeś, jeześ, jeseś, jes, jo, jeś (Teraześ jes), †jest; jest [jes, je, jestu], jesta, jestaj]; lpd. [jesma, jezdeswa, jeśwa], †jesteśwa; [jesta, jezdesta], †jesteśta; jesteśmy, [jezdeśmy, jestemy, jeześmy; someśmy, sumeśmy, sąśmy, sąmy, somechmy a. (mychmy) som, (my) som, jeśmy, jema, jechmy], †jeśmy; jesteście, [jezdecie, jezeście, jescie, sąście, someście, (i z lpd.:) sąmešta, sumešta], †jeście; są, [som, sóm, jeśa, jest, je, jes]; byłem, byłam, byłom, [bułem, bujlem, bylek, bolech, (ja) był, (ja) buł—byłak, byłok]; byłeś, byłaś, byłoś, [buleś, (ty) był]; był, była, było, [buł, beł—bula, beła, bła—buło, beło, bło]; lpd. [byliśwa, byliśma, (ma) była, (ma) jeśma była, maśma była—byliśta, (wa) była, (wa) jeśta była, waśta była]; byliśmy, byliśmy, [bylimy, bylymy, bylim, (my) byli, bylichmy]; byliście, byliście [(wy) byli, (wy) były, (wy) jeście byli, (wy) jeście były], byli, tryli, [byli są, bull]; czas przeszły trwał (imperfectum) †biech, †biesze, †biesze—†biechwa, †biesta, †biesta—†biechom, †biescie, †biechą; aoryst †bych a. †bym, †by a. †byś, †by—†bycwa, †byśta, †byśta, —†bychom a. †byśmy, †byście, †bychą a. †by; szczątki aorystu zachowują ś. dziś w trybie warunkowym: -bym, [-bych, -byk], -byś [-by, -byjeś]; -by, [lpd. -byśwa, -byśma, -byśta, -byjeśta], -byśmy, [-bychmy, -bychom, -bykmy, -bym], -by. [Czasami -by skraca ś. na -h: Nie radeb był. Pśń. Miałab Zośia kawalira, kieby matka nie bronila. Pśń. Bobmy pozostali. Formy warunkowe łączą ś. z zaprzeczeniem: Jabyam tu był nie był, żebyś Maryś nie ty. Pśń. Zebyś była uciekała, uciekabyś była.]; będą, [będę, będą, bedem, bedem, bydę, kede, bande, bane, bynę, bdan, mdan (an nosowe), bom, bee], będziesz, [bedziesz, bydziesz, bandziesz, beesz, besz, bdzesz, bosz, mdziesz], będzie, [bedzie, będzie, bydzie, bandzie, bee, be, beje, bde, mdze, bo], lpd. [bedziema, bedziema, bandzema, bedziema, boma, mdzema—bedzieta, bedzieta, bota], będziemy, [bedziemy, bedemy, bedemy, bedemy, bandziemy bedamy, bdzemy, bdemv, mdzemy, bemy, bomy], będziecie, [bedziecie, becicie, bejcie, boce], będą, [bedą, bedom, bedam, bedom, bandą, bena, bado, bydą, bana]; tryb rozk. bądź, [bydź, bądź, bandzi] bądźmy, [bandzima], bądźcie, [bandzita, bédzie]; im. będący, nieod. będąc a. [będący: Dobrze wam, w wianeczkach B. Pśń. Widziałam ciebie w miasteczku B.] a. †będący; *bywszy.* l. łączy podmiot z orzeczeniem: B. ojcem, żołnierzem. Bóg jest przedwieczny. To jest król pruski. Był to hrabia z Górki. Jestem człowiek poczciwy. Jak było, tak było. zawsze było lepiej, niż teraz. Jestem sobie parobeczek. Pśń B. dobrej myśli, nadziei (=nie tracić jej, żywić ją). B. komu na przeszkodzie, na zdradzie (=stać.

A imię jego będzie czterdzieści i cztery. Miek. Bądź zdrow! (=bywać, zostań zdrow). Przen.: Bądź zdrow=*adju Fruziu! już po wszystkim!* †Nikt ś. B. nędznm, choć jest, nie wierzy. Bardz. (=ić. accusativus cum infinitivo). 2. cz. posiłkowy służący do tworzenia czasów przeszłych i przyszłych złożonych, oraz odmiany biernej: Mówiłem był. Pisałby był. Przyszłabym była. Będziemy chwalili. †Umarł jest. †Uczynili są. B. poważanym. Tatulu, bo będęm płakać. Sienk. (zam. będę). 3. *był mieć, istnieć, egzystować, trwać, trzymać ś.:* Bóg jest, był i będzie. Co było a nie jest, nie pisze ś. w rejestr. Prz. Jeszcze nie byłś na świecie, a jeszcze cię nie było na świecie (=nie żyłeś jeszcze). Co jest, tym gardzi; czego nie masz, woli. Mor. Był niegdys ono sławne miasto trojańskie. Był sobie jeden król... Michał Samor cesarz nie był roku, aż go wypędzono (=nie był). Pomnik ten jest do dziśdnia (=stoi). Cichy, jakby go nie było. Będzież tu hałasu. Nikt nie pamięta, aby na wiosnę kiedy B. nie było malin. Słow. (=miało nie B.). 4. *nie brakować:* Odzywa ś. żołnierz, którego czytają: jestem! Są pieniądze. Nie szukaj, kapeluszu już jest! (=znalazł ś.). Jest na chleb (=starczy, wystarcza, stać). Męstwo twe poznają, kiedy cię nie będzie (=nie stanie, zabraknie). 5. *gdzie=znajdować ś., przebywać:* Gdziekolwiek jest, jeśliś jest. Kochan. B. na urządzie, w służbie, przy kim =zostawać, pozostawać. B. z kim=znajdować ś. przy nim, nie opuszczać go, opiekować ś. nim, towarzyszyć mu: By był Jehowa nie był z nami, tedyby żywo nas pożarli. Bud. Bóg (jest) z nami! A, P. Bóg z tobą. Bóg jest z Napoleonem, Napoleon z nami! Mick. [B. pod ludźmi]=nie mieć swego domu. B. na swoim garnuszku. 6. *stać ś., zostać, zwoić ś.:* Nie bój ś., nie ci nie będzie. Zeszli ś. cieho patrzeć, go też z tego będzie. Jabł. (=wyniknie). Wiedział Jezus, co z Judasza być miało, gdy go sobie obiecał. Skar. Powiedz, co z ciebie będzie?! (=na co wyrośniesz?). ×Co bądź, to bądź, muszę zerwać to nieszczęśliwe małżeństwo. Boh. (=niech ś. dzieje co chce). 7. *względem kogo, względem czego, komu czym=mieć ś. do kogo, zostawać z kim w stosunku:* Siedem jest do dziewięciu, jak dwa-nastcie do czterestu. B. z kim na bakier (=mieć ś.). B. z kim dobrze, źle (=żyć). Dawniej to ś. ścierpieć nie mogli; nie wiem, jak są teraz. B. komu ojcem, przyjacielem, obrońcą (=występować w roli obrońcy). B. sobie panem i oraz pastuchem. Jabł. On mnie miał B. małżonkiem, a ja jemu żoną (=zostać). 8. *To jest=to znaczy, czyli, albo, inaczej mówiąc, innymi słowy:* Wolność Tomku w swoim domku, to jest każdy panem u siebie. Gieografja, to jest opisanie ziemi. 9. B. czym dla kogo, B. do czego=służyć za co, służyć: Puszcze te leżyskami i przechowaniem zwierzowi były. Stryk. Do czego jest to narzędzie? ×Służyć, należeć, być potrzebnym do: Wszystko już wybrano, co ma B. do drogi. Kras. Tej winy połowica stronie, a druga połowica do skarbu B. ma. St. lit. (=pójść). 10. u kogo=przybyć, przyjść, wstąpić, wpaść do kogo: Bądź u mnie dzisiaj. Będę wkrótce u was (=odwiedzę was). †B. w świadki, w świadkach, w świadectwie=być za świadka, swiauczyć. 11. w cenie=mieć cenę, popłacać, płacić. 12. przy czym=mieć co: Jestem przy pieniądzech, przy zdrowych zmysłach. Był przy zegarku. 13. z czym dla kogo=mieć, żywić dla kogo co: B. dla kogo z przyjaźnią, z uszanowaniem, z uwielbieniem. 14. B. za kogo=słu-

żyć, być czym: B. za lokaja. [Za księdza nie będę]. B. za co, B. czym u kogo = *uchodzić, wystarczać, stać, ważyć za co*: Czym ś. ojcowie brzydzili, to teraz za osobliwą przystojność B. sobie rozumieją. Star. Czym ja jestem u ciebie? = *za co ty mnie masz, uważasz?* 15. nieos.: Jest komu tyle a tyle lat, jest komu na imię = *ma*: Było już wtenczas Bolesławowi dziewięć lat. Biel. M. (= *skończyło ś.*). Jest, będzie temu dwa lata i t. p. = *upłynęło potym dwa lata, było to przed dwoma laty*. 16. nieos., z bezokolicznikiem = *mieć*: Nie było komu bronić = *nie miał kto bronić*. Jest czego żałować = *warto tego żałować; masz, macie czego żałować*. Jest na co patrzeć. Kn. (= *warto na to patrzeć*). Nie było co robić, Gawędł ani pisać, poszedł na górę i czapkę naciśnął (= *nie zostawało nic do zrobienia*). Jezusowi nie było ś. czego uczyć. Skar. (= *Jezus nie miał ś. czego uczyć*). b) *być* powinności, *potrzeba, należeć, wypadać*: Zażyłeś rozkoszy, gdy (dom.: trzeba) było robić. Skar. Nie było grać. Kn. Było powiedzieć. Tobie było lokajem być, a nie posłem. Tobie świnie paść, a nie dzieci uczyć (= *tobie dobrze...*) Było nie chodzić. Nie dawać mnie za mał bytło. Pśń. e) było z bezokolicznikiem = *można było*: Jakoż ś. było do takiego mistrza nie cisnąć! Skar. 17. Było = *bywało, trafiło ś., zdarzyło ś., wypadło*: Uchowaj Boże, co przemówić było, co ś. nie godzi, wnet ś. gniewała. Auszp. 18. w czym = *dopilnować czego, postarać ś. o co*: Nie bój ś., ja będę w tym, aby cię nie pominięto (= *moja w tym głowa*). 19. † na czym = a) = B. za czym, *starać ś. usilnie o co, zająć ś. czym gorliwie*: Dominik św. na tym był wszystek, aby zakon rozmnożył. Birk. b) *zależeć, zawiśnąć od czego*: Uważam jest na tym nieco iścić obietnicę, jest też zasię wiele na tym niegodnemu nie dawać przyrzeczonego dobrodziejstwa. Górń. 20. † Jest mię z to = *sprostam temu, mogę to, stać mię na to*. 21. Bądź = a) *ty bądź*. b) *niech będzie*: Bądź wola Twoja. Bądź co bądź (= *bądź cobądź*). × Bądź że bogaty, co z tego (= *niech sobie będzie bogaty, przypuścmy że...*, *dajmy na to, że...*). e) Bądź — bądź = *już to — już to, czy to — czy to, albo — albo*: Bądź to, bądź owo. Kn. d) (niebądź) — *kolwiek*: Cobądź. Ktobądź. Gdziebądź. 22. Będący = a) *który jest*. b) † *mający być, przyszły*: Co jest przytomnego, to przytomnym, a co przyszłego, będącym. Leop. 23. [a] Jest mi Zosia (dom. na imię). Jak wam to jest? Pies, co mu było Zefir. b) A to nie jest wiela po tym = *niewiele z tego pociechy, zysku*. e) *dotadek pleonastyczny że, ż*: Do towarzystważeśmy go przyjęli. Wołałemżem. Ręczę, żeżem jemu wszystkie pozłozował zęby. Derd. d) jest, było i t. d. u mnie = *mam*: U mnie jest dwóch synów. I u mojej żony jest taki synek maleńki. Mick. U niego febra. U ciebie posagu niema. Pśń. e) Bida mu była = *dokuczala*. f) Koń był połową do stajni od wody (= *na pół drogi*). Dopir na pół goleniem był (= *był w połowie golenia ś.*). g) B. komus = *mieć na myśli*: Nikomu było o tym, kieby ogień niecić. h) B. suchotami = *suszyć, pościć*. i) Będzie = *dosyć, wystarczy*. j) Będzie a. jest, dom. tyle a tyle miesięcy, lat: Kiela Wojciecha będzie musi jużę pięćdziesiąt na czwartym. Tomusiowi będzie dziewięć po drugim roku. k) (szyk odmienny): Pływała nie bede. Bielit będzie. Teraz cie ubił nie bede. Pasał nie bedziesz. Płakały bedom. Ja go nosił nie bede]. <BY>

Bydelnik, a, lm. i bot. p. Tasznik.

[Bydelny] p. Bydli: Drogi bydelne (= *dla przepędu bydła*). Jarmark B. (= *na bydło*). <BY>

[Bydeleczo, a, blm.] p. Bydło: Gnała dziewula bez wieś B. Pśń.

Bydelko, a, lm. a p. Bydło.

Bydlaczek, czka, lm. czki p. Bydlak.

Bydlaczyna, y, lm. y *bydlak wzbudzający li-*
tość.

Bydlaczysko, a, lm. a ni. p. Bydlak.

Bydlak, a, lm. i l. *młodeg bydłę; bydłę wogó-*
le. 2. a. Bydłę przen. *balwan, osieł, głupiec,*
prostak; człowiek bez ambicji, brudas: Ach, ty,
bydlaku przemierz! 3. [Bydlaki] lm. *ziem-*
niaki pastwne. Zdr. Bydlaczek. Zgr. Bydlaczy-

sko. × Bydlanie, a, blm. p. Bydlanie ś.

Bydlarz, a, lm. e l. *pastuch bydła*. 2. *pies,*
plukający bydła przy pastuchu.

Bydłateczko, a, lm. a p. Bydłę.

Bydłatko, a, lm. a l. p. Bydłę. 2. [B.] p. Turon.

† Bydlenie, a, blm., *czynność cz. Bydlić*: B.
niebieskie.

Bydlenie się, a ś., blm., × *Bydlanie czynność*
cz. Bydlić ś.

Bydlen, a, lm. e zool. (hypoderma bovis) *owad*
dwuskrzydły, krótkorogi, z rodziny gzów, składają-
cy jajka pod skórą bydła.

Bydłę, ęcia, lm. ęta i. *zwierzę domowe w go-*
spodarstwie rolnym: Bydłęta są duszą rolnictwa.
Kluk. Kozieł, pomówiwszy z lisem, już otdąd
nie chciał przystawać z bydłętą, ale z Ichmością
zwierzętą. Kniaź. Najlepsze B. z obory dja-
beł bierze. Prz. Ostatnie B. z obory. Prz.
(= *ostatni zasób*). Życ jak B. = *rozpustnie, zmy-*
słowo. Niema co na niego liczyć, bo to B.
skończone. Ach, ty, B. nierozumne. 2. przen.
p. Bydlak: Stać się bydłęcim = *rozłajdaczny ś.*
Zdr. Bydłatko, Bydłateczko, [Bydłęcina, Bydłina].
† Bydłęcę p. Bydłęcę: Szkoda zwać człowiekiem,
kto B. żyje. Jan.

Bydłęcic, i, ii *upadłać, w bydłę zamieniać*: Ża-
łował, że dla rozrywki nie mógł ludu B. Krasz.
B. ś. p. Bydłęcic.

Bydłęcic, eje, ai, Bydłęcic ś. *bydłęcim ś. sta-*
wał, upadłać ś., wyzuwać ś. z godności człowie-
czej.

[Bydłęcina, y, blm.] p. Bydłę.

× Bydłęcio p. Bydłęcę.

Bydłęcę, † Bydłęcę, × Bydłęcio przys. od *By-*
dłęcę, po bydłęcemu: Szkoda zwać człowiekiem,
kto B. żyje.

Bydłęcność, i, blm. i. rz. od *Bydłęcę*: B. prze-
ciwna jest bohaterkiej enocie. Petr. 2. *sodomja*.

Bydłęcę i. przym. od *Bydłę, dotyczący bydła,*
pochoźący od bydła, należący do bydła: Chlew,
gnój B. × Lekarz B. = *konował, weterynarz*. × Bydłę-
ca nauka lekarska = *konowalstwo, weterynarja*.
Młyny bydłęcę, które albo konie albo woły por-
ruszają. Os. J. Zęby bydłęcę. 2. *podobny do*
bydła: Poddanych swoich cheż mieć w stanie
bydłęcym. Kras. Człowiek B. nie pojmuje tego,
co jest z ducha. Lach. Robić z uczucia bydłę-
cę narzędzie, sztyderstwo. Krasz. Oburzał ś. na
dłoń, co wiodła go w nieość bydłęcą. Sow. 3.
[B.] *wołowy, z wołowiny*: Rosół B. 4. bot.: Drja-
kiew bydłęcę p. Drjakiew. Po bydłęcemu przys.
jak bydłę, bydłęcę: Życ po bydłęcemu.

× Bydłęczyżna, y, blm. *męso bydłęcę*: Ilekroć
bydłęczyżnę tkacie w gęby swoje, wiedźcie, że
swych rolniezków trawicie. Zebr.

Bydlł, [Bydełny, Bydlowy] przym. od **Bydło**: Z obywatelstwa drapieżnego, tudzież stanu bydłego, wybrać poselstwa. Mick.

† **Bydlciel**, a, lm. e *mieszkaniec*.

† **Bydlcielka**, i, lm. i forma ż. od **Bydlciel**.

1. † **Bydlie**, i, ii *mieszkać, przebywać*: Bydlili zbiegiem = *mieszkał jako zbieg*. Panna Danuta Jurandówna najurodzawsza jest i najenotliwsza między pannami, które we wszystkich królestwach bydłą. Sienk. Poddani, w królestwie naszym bydłacy. † **Bydłacy**, ego, lm. y *mieszkaniec, krajowiec*. <Zap. Czes. bydli.>

2. † **Bydlie**, i, ii *obcować*. B. ś., i ś., ii ś. *byka do siebie przypuszczac*: Krowy, które ś. tak bardzo rađe bydłą, do płodu nie są już pewne. Haur. <Bydło>

[**Bydlina**, y, blm.] p. **Bydłę**.

† **Bydlinek**, nka, lm. nkl *śledź wędzony*. <Nm. Piekling>

† **Bydlnik**, a, lm. i *byk, przewodnik stada, stadnik*: Do bydła bydlnika przypuszczac. Zaw.

× **Bydliny** 1. *należący do bydła, bydłocy*: B. lekarz. 2. o kraju, okolicy: *mający wiele bydła, obfitujący w bydło*. 3. *z użyciem bydłat*: Za dni bydłne po 2 złp. od pary wółw. T. K.

Bydło, a, lm. † a, [a] i. zb. a) *woły, krowy i cielęta*: Koni, owie i nierogacizny bydlęm nie nazywamy. Kras. A. B. rogacie, ryczące, domowe, swojskie, robocze. Strawa obfita bydlu ku pożywieniu. Kochan. Zająć bydło w szkodzię. Pastuch, dziewczka od bydła. Psisko stare, niezdatne oddano do bydła. Kras. Cudze bydło dojnieszje. Prz. Cztery lata z bydlęm chodził, a jęszje cielak. Prz. Ludzi, jak B. traktować. Życ, jak B. Paszk. (= *po bydlęcemu, niemoralnie*). Zgonione B. bodzie ś. w oborze. Prz. (= *w niedobranym towarzystwie zawsze kłótnia*). [Zjednał ś. bydła paść] (= *umówił ś.*). b) × *wogóle zwierzęta domowe, inwentarz*: B. owezarne, stadne, chlewne. Haur. † **Bydła**, to jest dobytki. 2. przen. *zgraja, motloch, czerk, ludzie bezrozumni, niemoralni; człowiek bezrozumny, niemoralny*: B. było, B. będzie. Prz. B. jado, a potem ś. pokładło. Prz. 3. † *stworzenie, istota; zwierzę*: Boże, dałeś w moe ludzimu wszystkie bydła polne, dałeś i lesne zwierzęta swawolne. Kochan. B. morskie zawiera konie morskie i cielęta morskie. I wy, piekielne bydła, przepadnijcie zaraz w piekło. Jag. 4. † blm. *przebywanie, byt, stan*: Tyś rozkosz bydła rajskiego. Ma pracować pilno, kto myśli mieć niegdę dobre bydło (= *dobrobyt*). Pśń. z w. XVI. 5. † *posiadanie, rzecz posiadana, dobytek*. Zdr. **Bydełko**, [Bydełeczko]. <BY>

Bydłobójnia, i, lm. e *miejsce, gdzie bydło biją, szlachut, rzeźnia, jatki*: Szli, jak idą woły na rzeź do bydłobójni. Sienk. <Bydło+BI>

× **Bydłokradytwa**, a, blm. *kradzież dobytku*.

<Bydło+KRAD>

× **Bydłokradyca**, y, lm. y *złodziej bydła, dobytku*.

× **Bydłopas**, a, lm. y *pastuch bydła*. <Bydło+PAS>

× **Bydłoszody** *bydłu szkodliwy*: Wilk B. Biel. <Bydło+Szkod>

[**Bydłować**, uje, ował i B. ś.] (o krowie) *objawiać popyd pćciowy, latować ś., biegać ś., bydlieć ś.*

[**Bydłowanie**, a, blm.] *latowanie ś., bydlenie ś.*: Bobki od bydłowania = *boletus cervinus, dawane krowom, aby ś. latowały*.

[**Bydłowy**] p. **Bydlł**: Pies B.

[**Bydłozenie**, a, blm.] *część dnia przed samym południem*. <? BYDŁO+GON>

[**Bydować**, uje, ował] p. [Bytować].

Byfsztyczek, czka, lm. ocki p. **Byfsztyk**.

Byfsztyczysko, a, lm. a m. a. ni. p. **Byfsztyk**. **Byfsztyk**, u, lm. i p. **Befszyk**. Zdr. **Byfsztyczek**. Zgr. **Byfsztyczysko**.

Byfsztykowy przym. od **Byfsztyk**: Mięso byfsztykowe (= *na befsztyk używane*).

Bygiel, gła, głe p. **Begiel**. <p. **Begiel**>

Bygielnik, a, lm. i bot. p. **Tasznik**.

[**Bygla**, i, lm. e] *żelazo krawieckie do prasowania*. <Pierwsza część wyrazu Nm. Bügeleisen>

[**Byjon**, u, lm. y] p. **Piwonja**.

[**Byjór**, a, lm. y] i. byk. 2. *zuchwalec, okrutnik*.

3. *lubieżnik*. <Śld. od **Byk**>

Byk, a, lm. i I. a. **Bugaj**, **Bógaj**, **Buhaj**, **Bujak**, [**Byjór**], **Bujał**, **Buczak**, [**Bula**, **Bul**, *samiec krowy, stadnik*: B. jest samiec cały; pokładany zowie ś. wół. Kluk. Przypuszczac krowy do byków. Zdrów, tegi, jak B. Prz. Goły, jak B. Prz. (= *jak bizun; ubogi*). Nagi, jak B. Tremb. Tłusty, jak B. Jabl. Wziąć byka za rogi (= *odrazu przystąpić do rzeczy*). Handel byka na indyka. Prz. (= *o niekorzystnym interesie a. zamianie*). Tyle pożytku, co z byka: ani łożu, ani mleka. Prz. B. w oborze, deszcz na dworze. Prz. Czyj B. to B., byle w domu ryk. Prz. Do czego B. przywykł, z tym zginie. Prz. Zrobił z byka barana. Prz. Chłop bogaty, jak B. rogaty. Prz. (= *zuchwały, wyzywający*). Nie boi ś. byka jałowica. P. Koch. Z tyka wasty powróz na byka. Prz. Ani na szczupaku do nieba, ani na byku do piekła nie wjedzie. Prz. Rozgniewał ś., jak B. Otw. Twój ryk, a mój B. Prz. Postronkami go, jak byka, każe obić. Boh. Chapaj byki, póki czas. Prz. (= *korzystaj ze sposobności*). 2. przen. a) *ogromny chłopiec, dryblas*: A ty, byku, do tej pory leżysz w łożku! b) *Jak B. = wyraźnie*: Rachunek, jak B., pokazuje czarno na białym. Wilez. 3. *pro w lm. wysokie numery loteryjne*: Postawił same byki. Ród. 4. *szczetek, kukis, kulksamiec, prztyk*: Dać komu byka = *tytu llem uderzając podsudzić*. Chwałaż Bogu, że jęszje byka w nos nie dali. Kaczk. 5. *baran, taran do rozbijania murów*: Ci w baszty biją bykami, ci palą, inni zaś wieże i okopy walą. Chr. 6. *ślup, zabezpieczający most od kryj*. 7. *błąd, omyłka, błąk, szczególnie w pisaniu*: Przepisując, narobił byków co niemłara. B. gramatyczny. Palnąć byka. Przy ćwiku same byki strzela. Ile razy ś. do niej z czym odezwał, byka strzelił. Krasz. 8.

[**B.**] *wół*: Jechać, orać bykami. 9. [**B.**] *hak o dwóch rogach do kopania ziemniaków*. 10. [**B.**] *duży plug do robienia przegonów, bródz*. 11. [**B.**] *belczka poprzeczna u przodu sań*. 12. [**B.**] *zabawa dziecięca*. 13. [Byki, lm.] *jaja malowane na jedną barwę, nie pisanki*. 14. † *lm. owie rodzaj dworzan*: Jest inny jęszje rodzaj dworzan, którzy ś. zowią bykowie. Paw. 15. † p. **Bułga**.

16. *apt. naczynie niedziane, zbierające wodę przy odprowadzaniu gazu z balonu do zbiornika*. 17. *astr. jeden z gwiazdozbiorów zwierzyńcowych (zodjakalnych)*: W kwietniu słońce wstępuje w znak byka. 18. fl. = a) *kilkanaście tafi z drzewa, związanym z sobą w szereg traw*: B. gatunek statku wodnego, do którego potrzeba ludzi kilkuna-

stu, bierze zaś łasztów 40. Mag. Po tej wodzie lecą byki, szkuty, trafty. Pot. b) B. na szkucie jest drzewo przy końcu trarefy, u którego jest kółko, na którym przewlezione są kularyfy.

Mag. 19. a. **Buhaj** garb. *skóra z byka, mendak*. 20. *myśl i zool. samiec większych zwierząt rucio-*

wych pelmorogich (jeleń, daniel,łoś), oraz słonia.

21. *stol. duży hebel*. Zdr. **Byczek**, **Bycio**, **By-**

sło, Bysiek, × Bysię, Buś, Byś, [Bysieczek]. Zgr. Byczysko. <BYK>

×Bykas, a, lm. y żart. *chłopak już dorosły, chłop jak dąb*. <BYK z końcówką niby Gr-Łé.>

×Bykogłowy głowę byczą mający. <BYK + GŁÓW>

×Bykkształty kształtu byczego będący: Aufid B. Kniaź. <BYK+Kształt>

†Bykować, uje, ował bykowe płacić: Z ciebie staroście, gdy mu co rok bykujesz, dobry procent roście. Gawiń. <BYK>

Bykowcowy przym. od Bykowiec, rzemienny.

Bykowe, ego, blm. 1. †opłata dworowi za nabawienie płodu poddanki: Bywają z bykowym we dworze. Szymon. B. płacić. Zim. Przed prawem B. odbyć. Pot. 2. [B.] datek pasterzowi za odchowanie krowy. 3. [B.] оплата muzykantom na weselu, uiszczana przez tego, kto chce tańczyć z panną młodą.

Bykowiec, wca, lm. wce 1. *bicz rzemienny, korbaż*: Spracowane boki kropiteś nam bykowcem. Tremb. 2. p. Byczak. 3. myśl. *kwiecień*.

×Bykowina, y, blm. 1. p. Byczyna. 2. skóra bycza: Bili je puhami i biczmi z bykowiny. Leop.

×Bykowy p. Byczy: Krwią koźłą abo bykową grzechy zgładzić. Leop. Bili ich biczmi bykowemi. B. B. (=ze skóry byczej).

[Był, u, lm. e] *łodyga kwiatowa*. <BY>

[Bylaczego, y, yt, Belaczego] *mówić i zamiast i, jak Bylający, np. bela zamiast była*. Por. [Bałwanic, Belować, Bułanić, Podwałczyć].

[Bylak, a, lm. i, Bylina] *łodyga, nac ziemniaków*.

[Bylice, a, lm. a] p. Bıldı. <Ukr. bylčë a. bilčë>

†Byle, a, lm. a 1. *krzak, podkrzewie, bylina, chwast, zielsko*: Wskoczył koń na B., które na skale rości; tam został rycerz i siódło na bylu. Papr. Ciernie, osty i B. miasto pszenicy rodzim. Skar. 2. *łodyga*: Czartowe ziela pręt, a. B., ma na łokieć wzywyż. Syr. <BY>

Byle 1. a. Byleby sp. *bylesz tylko, aby tylko*: Przyjdź kiedy chcesz, bylesz przyszedł a. bylebyś przyszedł. Piję, jem, B. przeżyć, a co po nas potem tam będzie, nigdy moim nie było kłopotem. Zabł. B. bez szkody. Głupia, stara, szpetna, byleby pieniądze. B. dziś. Znajdzie ś. czas na wszystko, B. bąków nie zbijać. Krasz. B. tylko nic przeciwnego nie zaszło. B. pocziwie, choć mało. Per fas, per nefas, B. było u nas. Prz. Nie dba Jan św., B. jego Pan sławny był. Skar. B. zbyć, odbyć = *zrobić niedbale, od ręki*: Niekłórzy te nauki B. zbyć odprawują. Pir. Gadać B. gadać. Wiersze piszą, byleby czyje imieniny (= *jak tylko ś. przytrafi*); wiersze znowu, byleby czyje urodziny; jeszcze wiersze, B. kto, sprzykrzyszy sam w domu, ślubował przy ołtarzu kaci wiedzą komu. Węg. 2. przyrosteć oznaczający wybór dowolny: — *kolwiek, — bądź, (jak) chcesz*: „B.“ używa ś. dla oznaczenia tego, na co mało zważamy; „lada“ zaś oznacza, jeżeli nie pogardzi, to przynajmniej lekceważenie. Kras. A. B. gdzie = *gdziekolwiek, gdzie bądź, gdzie chcesz*. Położy B. gdzie, a potem szuka całemi godzinami. B. skąd. Przyjdź B. kiedy. B. jak, B. jako. Choć jak B., aby było! Kou. B. jaki p. *Bylejaki*. Daj mi B. jaką książkę (= *jaką chcesz, jaką ci ś. dać spodoba, wszystko jedno jaką*): Kto mówi B. eo, mówi

bez wyboru, bez względu. Brodz. B. kto nadejdzie, wpadnie w siódła. Brodz. B. co zrobić, aby czasu nie tracić. Brodz. Nie B. kto, nie B. jaki = *nie każdy, nie pierwszy lepszy*. [B. dnia] = *B. kiedy, kiedykolwiek*. [B. eo] = *ladaco* (o człowieku). [B. jako] = *mierosądnie*. 3. [B.] i, *czy to*: Wszystko sprzedał, B. szaty, B. ryby. <BY+L(B)>

Byleby p. Byle.

[Bylejaństwo, a, blm.] *ladaco*.

Bylejaki, Byle jaki 1. *jakikolwiek, jaki bądź, wszystko jedno jaki*: Ustępstwo bylejakie. Jeż. 2. [B. a. Bielejaki, Bodejaki] a) *lichy*; b) *schorzwały*. <BY+L(B)+Jaki>

[Byll] przys. *niby, jak*: Działki leżą byli barankowie. Pśń. <By+Li>

Bylica, y, lm. e 1. a. × Bielica, × Belica, × Bilica [Belica, Bielica, Bylina] 1. bot. (= a) (*artemisia*) *ros. z rodziny złożonych*. Gatunki: B. boże drzewko, niek. Bożorodna latorośl, Dypont (a. abrotanum); B. cytwar (a. contra); B. czarnomorska a. Artemizja, Cyprysek, Cyprycki, Piołunek a. Piołynek pontycki (a. pontica); B. draganek, Estragon, Torun (a. dracunculus); B. gliśnik, a. gliśnik (a. santonica); B. piołun, Piołyn, Poleń (a. absinthium); B. polna, Matka zielna, Dzikie boże drzewko (a. campestris); B. pospolita, Bylnik, [Czarnoból, Czarnobyl] (a. vulgaris). b) B. złota a. żółta, p. *Złotokwiat*. 2. [B.] a) *podkrzewie, chwast, bylina, łodyga pośrednia między zielem a krzewem*: Cwicyłaś mnie bylicą, nie tak to panny ówica; kiebyś była różgami, byłibyśmy pannami. (Pauli.) b) *rzecz była; to, co było istotnie; prawda, rzeczywistość*: Bylice i niebylice opowiadać. Zdr. *Byliczka*.

[Bylicowy] p. *Byliczany*: Ogień B. = *sobólki, ogień świętojański*. Bylicowa krew a. B. sok apt. = *sanguis draconis*.

Byliczany, [Bylicowy, Byliczny] przym. od *Bylica*: Proch B.

Byliczka, i, lm. i p. *Bylica*: Drzewiczki z byliczki miała, a słomką się zapierała. Pani sposobiła byliczkę gwoli choroby. Mor. T.

[Byliczny] p. *Byliczany*: Ognie byliczne = *sobólki, ognie świętojańskie*.

Bylina, y, lm. y 1. bot. *roślina zielna, trwała; ziele, chwast*. 2. *łodyga, źdźbło*. 3. × *kloda, ciemnica, więzienie*. Rej. 4. *russki ludowy utwór epicki*: Cykl bylin ruskich śpiewany jest dotąd w eieniu oloneckich borów. Łąg. 5. [B.] p. *Bylak*. 6. [B.] p. *Bylica*. Zdr. *Bylinka*.

Bylinka, i, lm. i p. *Bylina*: Ze środka tego ziela wyrasta B., na której wierzchu jako kłoseczek błądy. Syr.

[Bylnie] przys. od *Bylny*.

Bylnik, a, lm. i bot. p. *Bylica*.

[Bylność, i, blm.] rz. od *Bylny, [Bylnota]*.

[Bylnota, y, blm.] p. *Bylność*.

[Bylny, Belny] *duży, spory; silny, dzielny, zdolny; śliczny; cnotliwy, doskonały*. <Może od BY>

[Bylwa, y, lm. y] p. *Kartofel*. <p. *Bulwa*>

Byłość, i, blm. rz. od *Były*: Którym miastom przywileje lokacyjne zaginęły, za dowodzeniem ich byłości nowe wydamy (t. j. *że były, że je rzeczywistość miasta niegdyś miały*). <BY>

Były który był, co już przeminął; niegdyś będący: Rzeczy niebyłe, ale być mające, udają za byłe i stałe. Smotr. B. pułkownik gwardji. Zamiast „były“ pisze się często tylko: b. B. właściciel dóbr ziemskich (= *który je przedtym miał*,

a teraz nie ma). Zamiast B. zalecają niektórzy w takich razach używać wyrazów: niegdyś, dawniej.

Bynajmniej, † **Bynamniej** przys. I. *zupełnie* (nie), *ucale* (nie), *ani trochę*, *nie zgoda*: Człowiek łagodnego charakteru, B. nie podejrzliwy. Nie wypada z tego B., abym miał uważać na głos ludzi. B. nie o tym mowa. Dasz mi to? — B. Myślisz może, że przeprosił? B. 2. [B.]: Być komu B. = *być obojętnym*, *nie dbać*: O uprawianie ziemi było im B. Orzesz. <By†Naj+Mniej>

† **Bynamniej** p. **Bynajmniej**.

[Bynda, y, lm. y] *wstążka do włosów*. < Nm. Binde >

[Byrdzić, I, II] *mieszać płyn, dolewać wody*.

< Por. Ukr. burda = lura, buza >

[Byrka, i, lm. I] p. Birka.

Byroniczny = **Bajroniczny**.

Byronista, y, lm. ści = **Bajronista**: Chcesz ze mnie mieć jakiegoś byronistę. Słow.

Byronistka, i, lm. I forma ż. od **Byronista**.

Byronistyczny = **Bajronistyczny**.

Byronizm, u, blm. = **Bajronizm**: Mickiewicz potępił byronizmem przejęte utwory. Chm.

Byronizować, uje, ował = **Bajronizować**.

Byronizowanie, a, blm., czynność cz. **Byronizować**.

Byronowski = **Bajronowski**.

Byronowstwo, a, blm. *naśladowanie Byrona*, *nastroj bajroniczny*: Zarzucali mu płaczący egotyzm, B. Krasz.

Byroński = **Bajroński**.

[Bysleczek, czka, lm. czki] p. Byk. <BYK>

Byslek, ska, lm. śki I. p. **Byk**: Na rzeź cię, bysku, chowają, przetoć dobry obrok dają. Prz. Otóż tobie, bysku, mazia! Prz. (= *dobrze ci tak! masz za swoje!*). Świętego Józwa patrz, bysku, gdzie brzośda. Prz. Hola, bysku, koło płota! 2. [B.] *chłopak zuchwały*. <BYK>

× **Bysię**, ęcia, lm. ęta p. **Byk**.

Bysio, a, lm. e p. **Byk**.

Bystro, × **Bystrze** przys. od **Bystry**: I. B. patrzeć na kogo = *przenikliwie*. B. pojmować. Rzeka B. płynąca. Nie tak mię B. kochaj. Jabł. (= *nie tak gorąco*). 2. [B.] *pogodnie, słoneczno*: Robi ś. bystrzej = *wypogadza ś.* <BYSTR>

× **Bystrochody** *szybko biegnący, płynący*: B. Nar. Otw. <BYSTR+CHOD>

Bystroka, I, lm. I, **Pawica** bot. (gazania) *roś.*

Bystrokony *mający bystre konie a. niemi powozący*: B. Hades. Ml. <BYSTR+KON>

× **Bystrokrety** *szybko kręcący ś.*: Potok B. Dm. (= *wirowaty*). <BYSTR+KRET>

Bystrolotnie przys. od **Bystrolotny**. <BYSTR+LOT>

Bystrolotny, × **Bystroloty** *pędem, szybko lecący*: Bystrolotne skrzydła. Książ. Bystrolotna kula. Nar. Wozy bystrolotne. Zim. B. Pegaz. Węg. Przen.: Bystrolotna sława. Chr.

× **Bystroloty** p. **Bystrolotny**: Łaeno ś. przedziera przez tysiąc zapór, komu bystrolotym drogę fortuna utworuje złotem. Książ.

× **Bystromyślność**, i, blm. rz. od. **Bystromyślny**. <BYSTR+MYŚL>

× **Bystromyślny** *obdarzony dowcipem bystrym, zgłębiający, przenikliwy*.

× **Bystronogi** *szybkonogi, chyży*: Bystronoga liszka. Km. <BYSTR+NOG>

Bystroń, i, lm. e bot. (sansevera) *roś. z rodziny liljowatych*.

× **Bystrooczność**, I, blm. rz. od **Bystrooczny**. <BYSTR+OK>

× **Bystrooczny** p. **Bystrooki**.

Bystrooki, × **Bystrooczny** *posiadający wzrok bystry, oczy przenikliwe*: Chart B. Otw. Czek B. Pot. Przen.: Bystrooki filozof Seneka. Pileh.

× **Bystropadły** *pędem padający*. L. <BYSTR+PAD>

× **Bystropadący** *pędem walący ś.*: Gwałtowność bystropadącego pędu morskiego. Fal.

Bystropióły *bystrolotny, lotu szybkiego*: Sokół B. Książ. Zefir B. <BYSTR+PIOR>

× **Bystropławny**, × **Bystropłynny** *szybko płynący*: Ismen B. Zebr. <BYSTR+PLY>

× **Bystropłynny** p. **Bystropławny**: B. Ister.

× **Bystropojętność**, I, blm. rz. od **Bystropojętny**. <BYSTR+Po+JM>

× **Bystropojętny** *szybko pojmujący*.

Bystropolotny *szybko biegnący*: Rumaki bystropolotne. Ml. <BYSTR+Po+LOT>

× **Bystropromienny** *wydający, rozsyłający bystre promienie*. Nar. <BYSTR+PRO(MIEN)>

Bystroskrzydlny p. **Bystroskrzydły**: Pogonia z jednej strony na groszu harecju, na drugiej B. orzeł polatuje. Jag. <BYSTR+(S)KRZY(DŁ)>

Bystroskrzydły, **Bystroskrzydlny** *bystrolotny, szybko latający*.

× **Bystrosłuch**, u, blm. lek. (hyperacusis) *nadczułość słuchowa*. <BYSTR+SŁU(CH)>

† **Bystrosłuchny** *słuchowy*; anat.: † Dziura bystrosłuchna = *przewód słuchowy* (meatus acusticus).

Bystrość, I, × lm. i rz. od **Bystry**: B. lotu, wody, potoku, rzeki. B. wzroku, rozumu, pojęcia, pamięci. B. dowcipu. Boh. Woda wyrwane krzaki niesie przez bystrości. Kołak. (= *bystre nurty*). Nasi jako bystrości rozumu, tak też i zdrad nie mają. Skar. <BYSTR>

× **Bystrowaty** *nico bystry, trochę szybki*.

× **Bystrowidziwo**, a, blm. lek. (oxyopia) *wzrok bystry, przekraczający granice zwykłego widzenia* <BYSTR+WID>

× **Bystrowody** *wody bystre mający, im właściwy*: Łosoś B. Biel. = *przewijający w wodach bystrych*. <BYSTR+WOD>

Bystry, st. w. **Bystrzejszy** i × **Bystrzszy** I. z wielkim pędem biegnący, rączny, szybki, przedki, porwany z sobą: „B.“ mówi się o tym, co z wielkim pędem i siłą bieży, płynie lub leci. Kras. A. Rzeka bystra. Lot, bieg, strumień, potok B. Przez bystre dunaje i burzliwe morza pływał Orzech. Czas bieży, a jako woda w bystrej rzece ucieka. Skar. Które rzecze białogłowa, pisz na bystrej wodzie słowa. Prz. Na spokojnego wiatr nawieje, a B. sam nabieży. Prz. Ir.: B., jak Tyśmienica. Prz. (rzeka wolno płynąca). Bystra woda p. **Bystrz**. 2. przen. o zmysłach i umyśle: *ostrzy, przenikliwy, domyślny*: Słuch, wzrok B. Wyraz bystrych oczu swych złagodził Mick. Niemasz bystrzejszych oczu nad owe, które mi zazdrośna miłość patrzy. Oss. Umyśł B. Bystre pojęcie. B. człowiek = a) *szybko orjentujący ś., przedko kombinujący*; b) *×przebiegły, oszust*. Bystre ręce = *skore do złapania czego, złodziejskie*.

3. † *nieutrócony, niepohamowany*: Panowanie wysokie bystre jest i dobre zamysły odpędza. Skar.

4. [B., **Bystrzuchny**]: a) *zuchowaty, zamaszysty*.

b) *stromy, spadzisty*: B. pagorecek, brzeg rzeki, dach. c) *wielki*: B. mroź. d) *łamliwy, kruchy* (o drzewie w robocie stelaacha, bednarza, stolarza). e) *dzielny* (o człowieku). f) *duży, sporny*: Bystre miasto. 5. kam.: *Kamień B.* = *ku*

piący ś. z latwością pod dłutem. 6. myśl.: *Ptak*

B. = wlatujący zdaleka przed myśliwym, nie wytrzymujący przed wyżłem: Bystra kuropatwa. <BYSTR>

[Bystry] p. [Pstry].

Bystrz, u, blm., [Bystrzec, Bystrzynia] pęd wody, prąd, in. bys tra woda.

Bystrzanka, i, lm. i zool. p. Uklej.

1. × Bystrze, a, blm. *bystrość, ostryść*: Powiedz mi, bo nie niebo, ni przepaść głęboka piekła, przed bystrzem twego nie ukrywa oka.

2. × Bystrze p. Bystro: Zatykać B. dziurki palcami. Słow.

Bystrzec, rzca, lm. rzce 1. × *koń bystry, popędliwy; człowiek pojętny, przenikliwy, popędliwy, nieukrócony*. Oss. 2. [B.] p. Bystrz.

× Bystrzeć, eje, ał, × Bystrzyć ś. 1. *bystrym, nieukróconym stawać ś. Kn. 2. o koniach: rzeć do klaczy, szukać zaspokojenia popędu płciowego*. Mącz.

× Bystrzszy p. Bystry.

[Bystrzuchny] p. Bystry, *miluchny przez swoją bystrość*: Popłyne ja bystrzuchno wodecko. Pśń.

<BYSTR>

Bystrzyć, y, ył 1. × *ostrym czynić, ostrzyć*: Sameś godzien pala, bystrząc jawnie miecz domowy i na tumalt trąbiąc nowy. Mias. 2. fl. *wiosło prostopadle w wodzie trzymać, żeby wolniej płynąć*. × B. ś. p. Bystrzeć.

Bystrzyk, a, lm. i zool. p. Strzebeka.

[Bystrzyk, u, blm.] *dziesięć z brzosty brzozowej*.

Bystrzyna, y, lm. y *wir*: Z powodu nadwyzczaj silnego prądu i licznych bystrzyn, dla prawdziwej żeglugi niedostępna.

[Bystrzynia, i, lm. e] p. Bystrz.

Byś, a, lm e 1. p. Byk: Bezezny B. Czemuś ś., bysiu, zasmucił? — Bo mi ś. żenić każą. Prz. 2. [Byś, byś] *wołanie na woły, chcąc je zatrzymać*. <BYK>

[Byś] p. Być.

Byt, u a. †a, lm. y 1. a. *Bytność istnienie, bycie*: B. daje wyobrażenie przeciwne nicości i oznacza, że co rzeczywiście jest, nie jako abstrakcja. Kras. A. Czego niemasz, to bytu sobie dać nie może. Skar. B. dał temu, czego nie było. Skar. Rząd bez bytu pewnych pośredniczych władz utrzymać ś. nie może. Kołł. Ostatnie lata bytu uniwersytetu wileńskiego. Krasz. Nikt nie znał jego bytu, nie zna jego zguby. Mick. 2. *stan bycia, miemie ś., sposób bytności, istnienia*: B. polityczny, niezależny, materialny. Często za lepszego idziemy bytu do bytu gorszego. Jabł. Dobry B. = *dobrobyt*. W dobrym bycie wszystko idzie z mydłem. Pot. B. ma dobry. Kn. (= *ma ś. dobrze*). W najlepszym bycie są też i swoje kłopoty. Szymon. Wiejski B. Nagur. B. żołnierski. Skosztować lepszego bytu. Walka o B. Warunki bytu. I najlepszy w dobrym bycie ś. zepsuje. Prz. Dobry B. — piękny malarz. Prz. Wolność za dobry B. stoi. Prz. 3. *życie wygodne, dobrobyt*: Zapewnić komu B. Póki żyta, póty byta. Prz. Co on dba? byle jeno swych bytów zażywał, babkę gaskał, a od niej pieniążki odrywał. Szymon. Praca do bytu tór ścięła. Karp. 4. *śiedlisko, mieszkanie, pobyt*: Siedzi w mieszkam prawie i tam bytem żywie. Bytem być. Mącz. (= *mieszkać*). Tu jest mój B. Mącz. (= *tu mieszkam*). Nie tu twego bytu. Biel. M. B. swój we Włoszech mieć. Falib. 5. fl.: a) *wszystko, co było, jest a. będzie*; b) *ogół rzeczy istniejących*; c) *stała podstawa przemijających zjawisk, stałe ich źródło i przyczyna*. Zdr. × Bytek. <BY>

[Byta, y, lm. y] *złobycz, łup (o szczątkach okrętów rozbitych, wyrzucanych na brzegi)*. <Nm Beute>

× Bytek, tku, blm. p. Byt: Trzeba poznać obcy kraj, a dopiero ś. w nim jakkolwiek może człowiek w nędznym bytku pomieścić. Krasz.

× Bytni p. Bytny: Po śmierci miasto wiary, nastąpi rzeecz już bytnia (= *rzeczywista*), skuteczne nasze wyswobodzenie od grzechu. Gil.

× Bytnia, i, lm. e *jestestwo, kształt przyrodzony*: Tam Aretusz pod morze ś. wkręca, do Aretuzy ciągnąc w swojej bytni. Chr.

Bytność, i, blm. 1. p. Byt: B. Boga. Bóg dał mi ku swej chwale mą B. Kulig. B. szlachty z bytności chłopów powstała. Dowód bytności powietrza. 2. a) *pobyt*: Podczas bytności w Warszawie. Prawdziwie bytnością swą była dusza Chrystusowa w otchłani. Karnk. b) *obecność, przytomność*: B. gospodarza w domu istotnie jest potrzebna. B. jego jest pożądana. Przyobiecał mi B. swoją. Koss. (= *odwiedziny, wizytę*). Za czyjej bytności. 3. † *jestestwo, istota, istność*: Duch święty ma od Syna B. abo, jak starzy Słowacy przełożyli, jestestwo. Skar. Dusza jest B. rozumna. Sak.

× Bytny, × Bytni *obecny, będący, przytomny*: Choć żywot, choć śmierć, choć bytne, choć przyszłe rzeeczy. Bud. (= *bądź przytomne, bądź przyszłe*). B. G.).

† Byto rodz. ni. im. od Być: B. bez sędziogo. Żebr.

Bytomka, i, lm. 1 bot. (brassica napus pygmaea) *ros. z rodzaju kapusty*: (Rzepa) podługowata, słodka, miernej wielkości, którą my tu bytomką, drudzy kolnikiem, zowiemy. Syr. <Od miasta Bytom>

Bytomkowiec, wca, lm. wce zool. (pontia napi) *motyl dzienny z białemi skrzydłami, szkodliwy dla rzepy i brukwi*.

[Bytonie, ów, blp.] *rodzaj ziemniaków*. <Od miasteczka Bytoń>

Bytować, uje, ował 1. *istnieć; przebywać, żyć gdzie, mieszkać*. 2. fl. = *trwać w charakterze bytu*. <BY>

[Bytować, uje, ował, Butować, Bydować, i B. ś.] *ofiarować, dawać (cenę)*: Pozycycy sami sie bytowali. <Nm. bieten>

Bytowanie, a, lm. a *czynność cz. Bytować*: Zamieszkując w Szwajcjarji, jestem mimowolnym spostrzegaczem we względzie życia i bytowania tutejszego. Jeż.

[Bytownictwo, a, blm.] *chodzenie za bytą, zbieranie jej*. <p. Byta>

[Bytownik, a, lm. ey] *chodzący po brzegu morskim za bytą, zbierający ją*.

Bytowy przym. od Byt: Powydawał córki z zapewnieniem im pewnej niepodległości osobistej i bytowej. Jeż.

† Byty *który już był, praktykowany*: Nie wzmiankują i najmujejszej bytej na soborze Florenekim tyranji. Smotr. <BY>

Bywać, a, ał 1. *być często, zwykle*: Pospolicie łotrowie bywają wierutni ci ich filozofowie. Star. Dobry strzeley bywają zarazem dobrimi gracjami na bilardzie. 2. *zdarzać ś., trafiać ś.*: Bywają i takie wypadki. Bywa i to. Bywa pod wozem, kto bywa na wozie. Prz. (= *szczęście jest odmienne*). Różnie bywa. Jak to bywa. Bywało jeszcze gorzej. Leszcz. Bywa, że ręką ruszyć nie mogą. Nie tak in illo tempore bywało. Bywało, skoro jutrznia błysnie na lazurze, stary ksiądz już w kościele, ja mu do mszy służę.

Syrok. Bywało, pan wojewoda przyjeżdża do Nieswieża. Przychodzi bywało i siada na ławce. 3. *znajdować* *ś.* często w jakim miejscu; *odwiedzać, uczęszczać; zwiedzać w częstych podróżach*: B. między ludźmi, w świecie. Nigdzie nie B. Bywam u nich. Gdzie cię radzi widzą, tam rzadko bywaj, a gdzie nie radzi, tam nigdy. Prz. Kto na morzu nie bywał, ten dziwów nie widział. Prz. Kto nigdzie nie bywał, swoją chałupkę najpiękniejszą byle rozumie. Prz. Na tych biesiadach i świętach ich jam często bywał. Stryjk. Filon, co w młodych latach tędy bywał. Karp. Domy, kędyś waćpan bywał. Niemc. Cóż stąd, że wszędzie bywasz, kiedyś zawsze wrona? Gor. Słyszałem ja o nim, że bywał po świecie. Pol. 4. w pożegnaniach=*być, zostawać*: Bywaj zdrów! Bywaj mi zdrowy, kraju kochany! Mick. Bywajcie zdrowe, miłe marzenia! [Bywaj z Bogiem!]. 5. *× być, znajdować ś., przebywać*: Mów prędko, gdzie (Zosia) bywał Pol. [Dobrze ci, siostrzyczko, przy mamulicze B. Pśń. Bez męża B. Pśń. W jednej wsi bywało dwok braci]. † Gdzieś dziś, sprawiedliwości ludzka, kędy bywasz? Groch. † Zaena Sparta bywała, Micyeny kwitnęły. Otw. † Spytał Witold przyjaciół swoich, czemu by (Dawmunt) przy nim nie bywał. Stryjk. 6. *przybywać, stawać, zjawiać ś.*: A bywaj tu! (wołając o pomoc). [Bywaj, bywaj, mój najmilszy! Pśń.]. † B. na roki=*przybywać do sądu na termin*. † B. na roku a. na rokach. † Co z Kairu wychodzą, za miesiąc B. zwykli w Meke. Star. 7. † przy powitaniu: Bywaj sam! (=witaj!). 8. myśl, zwołując towarzyszy: Bywaj, hop! hop!

Bywalec, lea, lm. lcy a. lce, *× Bywalka* człowiek bywały, nie domator, nie piecuch, wersat; człowiek doświadczony, co z niejednego pieca chleb jadł; *ćwik, szeszwany*: Już też i ja B. i świadom hałasu. Tremb. B.—był dwa razy na wiatraku, a raz w kościele. Prz. O! to B.: był w Krakowie na Skałce. Prz. W gospodzie siedzieli kilku ludzi, słuchając opowiadania wojaka bywalca. Sienk.

Bywalice, ic, blp.: Być a. bywać w bywalicach=*być bywalcem, doświadczonym, znawcą*: Przyznam ś. panu, że w tych bywalicach nie bywał. Krasz.

× Bywalka, i, lm. i l. forma ż. od **Bywalec**. 2. rzecz bywała, nie nowa, zdarzająca ś. 3. m. p. **Bywalec**: Jaki mi B.! Oss.

Bywalska, lej, lm. le forma ż. od **Bywalski**.

Bywalski, ego, lm. sey *bywalec*, człowiek bywały, doświadczony: Ona się z tym ukrywa, alem ja B., i wiem, że za nim wzdycha, niby miech kowalski. Kam.

× Bywałość, i, blm. l. częste przedtym gdzie bywanie, przeszłe uczęszczanie: B. twoją w postronnych krajach z doskonałości języków obcych każdy obaczy. Petr. 2. *biegłość, doświadczenie, praktyka, obycie ś.*: Była (w nich) biegłość, sprawa, B., była nauka wielka. Górn. Mąż rodzaju znacności, dowcipem, bywałością i wielką dzielnością sławny. Stryjk. Do rządzenia trzeba bywałości i doświadczenia w rzeczach. Petr.

Bywały przym. l. *który często bywał*: Gliński, człowiek w cudzych stronach B. Stryjk. Bywałemu igać, bogatemu kraść. Prz. (dom.: wolno). Pompejusz, hetmanem ludu rzymskiego B. Górn. Mężowie na najwyższych urzędach bywali. Fal. On w naszym domu bywały. 2. *biegły, doświadczony, otarty między ludźmi*: Słuchaj mędrszego a. bywalszego. Bud. Nie pytaj starego, pytaj bywałego. Prz. Staremu, bywałemu i wielkiemu panu musi człowiek wierzyć. Prz. B.: był trzy-

króć na Beskidzie, a czwartą raz na Kępaku zbijał. Prz. (= *lotr, opryszek*). 3. *!w którym bywają, uczęszczany*: Dokąd cię po głuchym tym lesie, ludziom rzadko bywałym, zabłąd ślepy niesie? Tw.

Bywanie, a, lm. a czynność cz. **Bywać**.

[Bywat!] w. p. **Wlwać**. <Sld. do BY. p. **Wlwać**>

× Bywszy przym. *który był, ale już nie jest, były*: B. piwniczym, a teraz niczym. Prz. (= *niegdys miał ś. dobrze*). Bywsze W. Ks. Toskańskie. <BY>

Byzanmaszt, u, lm. y *spir, szpir, swaja, szwaja, trzeci maszt na tyle okrętu*. <Nm. Besan, Hl. bezaan, Ang. mizen, Fr. mizaine, może z Łé. medianus = *środkowy* † **Maszt**>

Byzant, u, lm. y p. **Bizant**: Na całym Zachodzie wielkiej były wziętości bizanty złote. Lel. B. był pieniądzy wzorem dla mahometanów. Lel. <Od nazwy miasta Gr. Byzantion>

Byzantyjozyk, a, lm. cy p. **Bizantyjozyk**.

Byzantyjski p. Bizantyjski.

Byzantyzm, u, blm. p. **Bizantyzm**: Andrzej Paleolog został błędnym rycerzem bizantyzmu. Dar.

Byzantyński p. Bizantyjski: Był to gmach starożytny, struktury bizantyjskiej. Szaj.

[Byzia, i, lm. e] *piesz, owca, bazia*.

[Byziówka, i, lm. i] *nierządnica najniższej klasy, oddająca ś. w [byziach], szychtówka*.

[Byziu] p. **Bzi**.

[Byz, i, lm. e] *zarosła*. <?>

Bzda, y, lm. y p. **Bździna**. <BZD>

[**Bzder**] w wyrażeniu: **Na B., a. Na bzdury a. Na wzder** = *na złość, na przekorę, na psotę*. <Por. Czes. na vzdor = *na przekorę*; zap. sld. do BZD>

Bzdere nieod.: **Tere B. = tere fere, głupie gadanie, nonsens**.

[**Bzderka, i**, lm. i] p. **Strzebla**. <? może = **Bzdrega** = **Pstrąg**>

[**Bzdęceć, y, a!**] *mówić nudnie, monotennie, napytykzać się, brzęczeć*.

Bzdęga, i, lm. i fl. *galar z młynem*. Pot. Por.

[**Bzdziel**]. <?>

[**Bzdęga, i**, lm. i] *lura, zły napój, zle jedzenie*.

[**Bzdęgolic, i**, ll] p. **Bzdurzyć**.

Bzdnać, ie, a!, *× Bznać*, nieod. **Bzdnieć, Bździeć**, *× Bzdzić, × Bździc* l. *wiatr tyłem cicho puścić, zesmrodzić ś.* 2. [**Bzdnieć**] *gadać głupstwa*. 3. [B.] *powiać (o wietrze)*. <BZD>

Bzdnięcie, a, blm., *czynność cz. Bzdnać*.

Bzdo, a, blm. *bźdzenie, bźdnięcie*: **Bzdem g.** *na nie zbędzie*. Prz. (= *nie zbędzie rzeczy jej pororem*).

[**Bzdrąg, ega**, lm. egi] p. **Pstrąg**.

Bzdręga, i, lm. i p. **Pstrąg**.

[**Bzdrygać, a, a!**] *brząkać*: B. na gitarze. Chódz. <Dźwn.>

[**Bzdryganie, a**, blm.] *czynność cz. Bzdrygać*.

[**Bzducha, y**, lm. y] bot. l. p. **Szczwól**. 2. a. [**Bzdziucha, Bzdziuch, Bźdzlich**] *purchawka olbrzymia (Lycoperdon bovista)*. 3. p. **Szalej**. 4. [B.] *bylica*: Mám poduchy dlań ze bzdachy. Pśń.

[**Bzduceć, y, a!**] l. *prosić natrętnie*. 2. *komu = dokuczać, nudzić, narzucać ś., gderać*. <Dźwn.>

[**Bzdun, a**, lm. owle a. y] p. **Zdun**.

× Bzdur, a, lm. y p. **Bzdura**.

Bzdura, y, lm. y l. p. **Bzdurstwo**: *Onby ś. o takie bzdury pojedynkować miał?* [Na bzdury] p. **Bzdur**. 2. m. i ż. a *× Bzdur półgłówek, małego rozumu, rura*: O jaki z ciebie B.! Zabł

Stary B. Miał on go za bzdurę. Jabł. 3. o dziecku: *trziptolek, gluptasek*. Zdr. Bzdurka. <BZD>

[Bzdurać, a, ał] p. Bzdurzyć.

[Bzdurak, a, lm. l a. cy] *gawędziarz, gaduła*.

Bzdurka, i, lm. l p. Bzdura: Miłe-é będą te bzdurki, dlatego, że moje.

Bzdurny *lichy, niewiele wart, niedorzeczny, bezsensowny*: Dla kilku bzdurnych dukatów upadła się mam? Plecie jakieś bzdurne rzeczy (= *bzdurstwa*).

[Bzduro, a, lm. a] *przedmiot brzydki*.

Bzdurstwo, a, lm. a l. a. Bzdura *bagatelka, fraszka, niedorzeczność, drobiazg, głupstwo, dzieciństwo*: O lada B. ś. gniewa. Robić bzdurstwa. 2. *niedorzeczne gadanie, głupstwo, brednie*: Pleść bzdurstwa.

Bzdurzenie, a, lm. a czynność cz. Bzdurzyć.

Bzdurzyć, y, ył. [Bzdurzyć, Bzdurać, Bzdegoilló] *lada co gadać, pleść ni w pięć ni w dziewięć, ba-jać*: Zdaje ś., że sam nie wiesz, co bzdurzysz. Lada co bzdurzy. Jabł. Trzy po trzy bzdurzy. Zabł. Ja stary będę wam źle czy dobrze bzdurzył. Tremb. Bzdurzy, jak Karski na mękach. Prz.

[Bzdy, blp. i bez 2 pp.] 1. *bagatele*. 2. *pogardliwa nazwa ludzi*.

[Bzdyzoć, y, ał] *brzęczeć, dźwięczeć*. <Dźwn.>

Bzdyczek, czka, lm. czkl p. Bzdyk: Żonka młoda pewnie nie dla ciebie, starońki bzdyczku. Opal.

Bzdyczyć się, y ś., ył ś. 1. *sierdzić ś., oburzać ś., wyrażać niezadowolenie*: Nie bzdycz ś., panie Michale, bo prawdę powiada. Sienk. 2. [B. ś.] *chmurzyć ś. (o niebie)*: Jakoś ś. bzdyczy, będzie deszcz. 3. [B. ś.] p. Byczyć.

Bzdyk, a, lm. i l. *dziać, starzec, starowina*: I tobie ś. też, bzdychu, chce żony! Opal. 2. [B.] *stary kawaler*. 3. *człowiek nadęty, bąk*. Zdr. Bzdyczek, Bzdyś.

Bzdykać, a, ał l. p. Bzykać: Kule, jak osy, bzdycakły wokoło. Przybor. Co ty tu bzdyciesz bzdycakł? Przybor. <Dźwn.>

[Bzdyknać, nie, nał] *skoczyć*. <Dźwn.>

[Bzdurzyć, y, ył] p. Bzdurzyć. <BZD>

Bzdyś, a, lm. e p. Bzdyk: Gdy ś. B. smuci, że jego chuei próżne i zawody. Koch. Tu pewny B. wdaje się w rzecz do panny. Czart. A. <BZD>

×Bzdzić, i, il p. Bzdnąć.

Bzdzieć i, ał p. Bzdnąć.

Bzdziel, a, lm. e p. Bździał i Bździna.

Bzdżina, y, lm. y p. Bździna.

[Bzdżinki, nek, blp.] p. Bździnki.

Bzdżloch, a, lm. y l. p. Bźdzloch. 2. [B.] *plotkarz; głupiec*. 3. [Bzdżochy] *rodzaj słówek*. Zdr. Bzdżioszek.

Bzdżiocha, y, lm. y l. forma ż. od Bzdżioch. 2. p. Bździocha. Zdr. Bzdżioszka.

[Bzdżion, a, lm. y] *otwór stolcowy*.

Bzdżoszek, szka, lm. szki p. Bzdżloch.

Bzdżoszka, l, lm. l p. Bzdżiocha.

Bzdżiu w. p. Bzliu: Jemu w głowie fiu bzdżiu.

[Bzdżiuch, a, lm. y] p. Bźdzliuch.

[Bzdżluha, y, lm. y] p. Bzducha.

[Bzdżluszka, l, lm. l] bot. (*tagetes patula*) *jędyka, jędzucha, aksamiłka*.

Bzi! bzi! [Byziu byziu] *dziec. spać, lulu*: Pójdiesz bzi bzi? A, a, bzi bzi, porwał wileczek barana, a owieczkę psi psi, a ty, Józiu, śpij, śpij! Pśń.

[Bziak, a, lm. l] *krzak bzu*: Dziewcy w wigilię Bozego Narodzenia obchodzą krzak bzowy

i mówią: „A ty, bziaku, daj mi męża tego roku.“

[Bzibli nieod.] *dziec. rzepa*.

Bzianka, l, lm. l l. a. Bzionka *jagoda bzowa*. 2. [B.] *zupa z bzu białego u drobnej szlachty podolskiej*. <BZ>

Bzica, y, lm. e bot. *bez koralowy a. czerwony*.

[Bzicha, y, lm. y] bot. p. Szalej.

Bziozek, czka, lm. czkl p. Bzik.

Bzik, a, lm, i l. *szus, zajęczek, ćwiek w głowie, fiksjacja*: Mieć, dostać bzika. 2. *dziwak, oryginał, narwaniec, warjat*. Zdr. Bziczek. <BZ> 1. ×Bzik, u, lm. i p. Bez: Bziki, złamane od śniegu. Krasz. <BZ>

2. ×Bzik nieod. p. Bzyk. <Dźwn.>

[Bzik, a, lm. l] *rodzaj owadu kąsającego konie*. ×Bzikaczka, l, lm. l *grymasiwa*: Bzikaczko przekłeta, wstań! ściągaj dyscyplinę. Zap.

×Bzikać, a, ał l. *śpiewać dziecku do smu*: Mamka dziecku bzika. 2. p. Bzyknać: Proch zamokły na panewce bzikał. <Dźwn.>

×Bziknąć, le, ał p. Bzyknać: Bziknęło mu na panewce. Mucha bziknęła, niby trąbiąc ku potrzebie. Tremb.

Bzikostwo, a, lm. a, Bzikowstwo *postępowanie niedorzeczne, usposobienie warjackie*: Przy całym swoim bzikostwie i próżniactwie jest to człowiek uczciwy. Prus.

Bzikować, uje, ował z *bzikiem wyjeżdżać, niedorzeczność popełniać, być niespełna rozumu*: Patrzal mu w oczy, jakby bzikował. <p. Bzik>

Bzikowanie, a, lm. a czynność cz. Bzikować.

Bzikowato przys. od Bzikowaty.

Bzikowaty *mający bzika, postrzelony*: Miewał tak nierozumne wybryki, iż to dało ludziom powód do okrzyczenia go bzikowatym szlachcicem, a nawet zajęczki posiadającym. Kaczek.

Bzikowstwo, a, lm. a p. Bzikostwo.

[Bzina, y, lm. y] p. Bzowina. <BZ>

Bzionka, l, lm. l p. Bzianka.

Bzisko, a, lm. a p. Bez: Kiedy ś. pan Szeze-pan rzucił w stare bziska, chwycił djabła. Pol. Zanurzył ś. w gęste bziska. Jeż. <BZ>

Bzliu a. Bzdziu w. szereg. w połączeniu z Fiu: Fiu bzdziu! a. Fiu bziu! = *głupstwo, bzdurstwo*. Krasz. Klecz.

[Bzluczyć, y, ał] p. Bzyknać.

[Bziuknać, nie, nał] l. p. Bzyknać. 2. *spalić się, splonąć w jednej chwili*.

×Bznać, le, ał p. Bzdnąć. <BZD>

Bzowiczkowaty bot.: *Rośliny bzowiczkowate = rodzina roślin kwiatowych dwuliściennych*.

Bzowina, y, lm. y, [Bzina] *drzewo bzowe, krzak bzowy*: Dziką bzowinę na osobnym miejscu zasadzić.

[Bzowski, ego, blm.]: Pan B. = *djabel*: Rusin, przemówiwszy ś. z Mazurem, odsyła go do wszystkich djabłów, mianując ich wtedy: Pan Łoziński, pan B. itd. <BZ>

Bzowy przym. od Bez: Kwiat, sok B. Powi- dła bzowe. Kolor B. = *liłjowy*. Bzowa jagoda = *bzianka*. Bzowe krzaki = *bzowina*.

[Bzówka, l, lm. l] l. *jagoda bzu czarnego*. 2. a. [Fafuła] *potewka z jagód bzu czarnego, czyli bżówek*. Por. Gzica. <BZ>

[Bzubbzyna, y, lm. y] *suknia bez rękawów z płó- na o żywych barwach*. <p. Bombaz>

[Bzurzyć, y, ył] *myśleć o głupstwach*. <? Por. BZD>

[Bzy l] w. *figal*: Daj mi to! — Bzy, dosta- niesz!

Bzyceć, y, ał p. Bzyknąć: W krzaku wirginji bzycały osy. Krasz. Muchy bzycały. Krasz. <BZ>

[Bzyczka, i, lm. i] *skwarek.*

Bzyk, nieod., ×Bzik *naśladowanie syczenia rozpalonego metalu a. węgla w wodzie, a pstrykania prochu na panewce.*

Bzykać, a, ał p. Bzyknąć: Jeśli która (mucha) wpadnie, trzy dni będzie B. Miek. Inne (strzały) poczęły mu B., i świstać, i śpiewać, jakoby bąki i pszczoły. Sienk.

Bzyknąć, ie, ał, Bzdyknąć, ×Bziknąć, [Bziuknąć], nieod. Bzykać, ×Bzikać, Bzyceć, [Bzuczeć] syknąć, zasyczeć (o rozpalonym metalu a. węgla, pograżanym w wodzie); *myśl., o prochu: pstryknąć* (gdy nie wybuchnął od razu i nie zapalił naboju); o strzałach = *świsnąć, zaszeleścić, furknąć*: Pierwsza strzała bzyknęła mu koło ucha. Sienk.; o owadach = *zabrzędzić*: Zaledwie mucha bzyknie, już długimi nogi obejmuje ją wkoło i dusi mistrz srogi. Miek.

[Bzdziać, a, ał, B. s.] p. Bzdziać.

[Bzdziać, y, lm. y] *pluskwa.*

Bzdziać, a, ał, Bzdziać, Bzdziać s., Bzdziać s., waleśać s., wloczyć s.; lazić po domu, ciągle drzwi otwierając; próżnować.

[Bzdziać się, a s., ał s.] p. Bzdziać.

×Bzdzioć, i, il p. Bzdnąć. <BZD>

Bzdzioć, i, ał p. Bzdnąć.

Bzdzioć, a, lm. e, Bzdzioć i. p. Bzdzioć. 2. smrodziuch. 3. ichórz; *człowiek bez charakteru.*

[Bzdzioć, a, lm. e] *młyn na wybrzeżu rzeki: Bzdzioćem zowią flisy młyn pobrażny na Wiśle. Klon. Por. Bzdega.*

Bzdzina, y, lm. y, Bzdzina, Bzda i. a. Bzdzioć, Bzdzioć gaz, wiatr żółdkowy, odchodzący tyłem: Wziął za pierdel bzdzinę. Prz. (= *jaką pracę, taką płacą*) **2. człowiek bez charakteru. 3. [B.] głupstwo, bajka; coś bardzo niemocnego:** Mocny, jak bzdziń. **4. [Bzdziny, blp.] bzdurstwa, fraszki, bagatele, drobnostki.**

[Bzdzinki, ek, blp., Bzdzinki] *krzew z czarnymi jagodami, podobnymi do czarnej porzeczki.*

Bzdzioch, a, lm. y, Bzdzioch i. ten, kto bzdzi-ny puszcza, smrodziuch. 2. ichórz. 3. człowiek wstrętnych obyczajów, paszkodnik. Zdr. Bzdzioszek.

Bzdziocha, y, lm. y i. forma ż. od. Bzdzioch. 2. a. Bzdziocha tyłek, zadek. Zdr. Bzdzioszka.

Bzdzioszek, szka, lm. szki p. Bzdzioch.

Bzdzioszka, i, lm. i p. Bzdziocha.

[Bzdzioch, a, lm. y, Bzdzioch] **1. a. [Pankacina] czarna porzeczka. 2. p. Bzducha. 3. smar-kacz, dzieciuch. 4. pluskwa drzewna.**

Bzdzienie, a, blm., czynność cz. Bzdzioć.

C. i. spółgłoska zębowo-językowa niedźwięczna a. cicha; stanowi brzmienie złożone z t i łącznie z nim wymówionego s (brat+ski = bracki). Miękkie a. podniebienne c na końcu wyrazów, jako też w środku przed spółgłoskami wyraża się w piśmie polskim przez c (chęć, wróćmy); przed samogłoskami zaś (oprócz przed i) wyraża się przez ci (ciało = ciało, ciągły = ciągły); przed samogłoską i — przez samo c (eichy = eichy). Zmiękczone a. upodniebienne cz oznacza się stale dwiema literami cz (zeć, czysty, zrzeczny). **2. muz. = a) pierwszy stopień tonacji c major** (in. ut, do); C leży między h a d. b) C dur a. major, C moll a. minor = nazwy tonacji a. gam majorowej (twardej) i minorowej (miękkiej); Gram gamę c minor. Symfonia e dur Mozarta.

[Cabała] w cwał.

Caban, a, lm. y, Czaban i. gatunek większego barana, a. owcy, cap: Pasterz chodzi z fletnią za trzodą cabanów. Węg. **2. posp. człowiek niezgrabny, niezgrabiasz, basalyk, cap. 3. [C.] mieszczuch, łyk. 4. [C.] przekupień miejski. 5. [C.] grzebień. Zdr. Cabanek.** <Zmazurzenie Ukr. czabàn, czobàn>

Cabanek, nka, lm. nki p. Caban: Są u nas dwojakie owoce, pospolite i cabanki; ostatnie nieco są większe, i dłuższą i lepszą winę mają. Kluk.

[Cabanic, i, il] kogo = *lajać, besztać.*

Cabański przym. od Caban: Owca cabańska. Stryjk.

[Cabe] p. Cza.

Caca, Cacy, Ciaciu **dziec. i. przys. pięknie, ślicznie:** Dziecię cieszy się i woła: C. C. **2. przym. nieod. p. Cacany.** Lala C.!

Cacać, a, ał i C. s. p. Ceckać.

Cacaniek, nka, lm. nki *pieszczoch, wychuchany, gagatek.*

× **Cacania, y, lm. e p. Cacanka:** Obietnica C., a głupiemu radość. Prz.

Cacanie, a, blm., czynność cz. Cacać.

Cacanka, i, lm. i i. a. × Cacania *przymilenie, pieszczota, głaskanie:* Obiecanka C., a głupiemu radość. Prz. **2. × w lm. pieszczoty, zaloty, umizgi:** Niewinne cacanki.

Cacany, Ciaciany, Cacy, Caca, Ciaciu **dziec. piękny, wdzięczny, śliczny, dobry, grzeczny:** Chłopiec C. Słowo cacane.

Caceczko, a, lm. a p. Cacko.

[Cacha, y, lm. y] *stado gęsi, owiec i t.p.* <Nm. Zeche>

† **Cacha, y, lm. y, † Czacha** *gór. chodnik* (w kopalniach olkuskich). <Nm. Zeche>

Cacka, i, lm. i prow. p. Cacko.

Cackać, a, ał i C. s. p. Ceckać.

Cackanie, a, blm., czynność cz. Cackać.

Cackanie się, a s., blm., czynność cz. Cackać s.

Cacko, a, lm. a, × Caco, × Czaczko, × Czacko, prow. Cacka, † Czaczka, † Czaczek, † Czaczko i. zabawka dziecienna, piścidelko, bawidelko: Świat jest dzieckiem, co s. cackami bawi. Kras. Kupiec cacek. Nie z każdego drzewa można C. wystrugać. Prz. × *Ma cacka w głowie (= mało ma*

rozumu). 2. przen. rzecz słiczna, pięknie zrobiona, klejnocik, świecidelko: Domek, jak C. 3. (o osobach) cacany, wypieszczony, gagatek, pieszczoch, delikatniś. 4. burzszym w małych kawałkach. Zdr. **Caceczko, Cacunio, Cacuchno, Cacuszko.**

Cacao, a, lm. a p. Caoko: Panna Eliza, miłutkie C. Zabł.

Cacuchno, a, lm. a p. Caeko.

Cacunio, a, lm. a p. Caeko: Bo też i jest co kochać, albo nie C.? Zabł.

[Cacustany] ładny, słiczny, piękny: C. dzidzius = piękne dziecko.

Cacuszko, a, lm. a p. Caeko.

Cacus, a, lm. e lalus, utrzymanek.

Cacy i. p. Caca: C.! C.! baw ś. 2. p. Cacany: Niania C.! C., C., a potem do kieszeni.

Cadyk, a, lm. owie przewodnik duchowny żydowskiej sekty chasydów. <Hb. zaddik = prawy, po-bożny>

[Cadenle, a, blm.], czynność cz. Cadzic, ce dzenie.

[Cadenlec, nca, lm. nce] p. Cedzeniec.

[Cadzic, i, il] p. Cedzić.

[Cadzka, i, lm. i] i. p. Cedzido. 2. p. Cedziłka.

3. naczynie blaszane do odcieźniania mleka.

[Cadzka, i, lm. i] p. Cedziłka.

× Caf, a, lm. y oprawca, zbier. <Włos. zaffo>

[Caf -] p. Cof -.

Cafra, y, lm. y i. laticuch u pluga. 2. [Cafra] p. Cafiial.

[Cafalnik, a, lm. i] klin, sworzech w plugu.

[Cafiial, a, lm. e, Cafra] gwoździ u pluga.

Cajcel, cla, lm. ele hut. munsztuk do pieszczeli hutniczej. <Cz. cejlik: 1. eycek, 2. smoczek>

[Cajchoz, u, lm. e] p. Zbrojownia.

Cajg, u, lm. i i. †narzędzie, siatki rzemieślnicze.

2. †materiał na monety i wyroby jubilerskie. 3. [C., Cejj, Cejoh], †C. tkanina, szereg. wełniana. C. ostry = tkanina wełniana. 4. fl. potrzeby statkowe, porządki (jak zagle, kotwice i t. p., szereg. zaś liny). 5. szczot. szczecina odcieła w masie od grubszego końca pęczka. <Nm. Zeug = narzędzie; materiał i t. d.>

Cajghauz, u, lm. y p. Zbrojownia. <p.Cekhauz>

Cajkauz, u, lm. y p. Zbrojownia.

†Cajniarnia, i, lm. e kuznica żelaza. <Nm.

Zain a. Zein = pręt, sztaba>

†Cajniarski kuty: Żelazo cajniarskie, czyli fryzowane = wykute w cienkie sztabki karbowane.

[Cajownik, a, lm. cy] terminator rzemieślniczy, czasowo praktykujący. <Nm. Zeit = czas>

1. Cal, a, lm. e i. a. †Cala miara długości = 1/12 stopy. Przen.: na C. = o włos, bardzo blisko: Być na C. od zguby. Ani na C. nie urósł. 2. astr. dwunasta część średnicy słońca a. księżyc. <Nm. Zoll>

2. Cal, a, lm. e fl. ostatnia plenica w pasie, spięta z przedcalem; tylny koniec stłuku wodnego: Calem od lądu! (woła retman, gdy wioślarze zbyt przysuną ś. do mielizny piaszczystej).

†Cal, i, blm. calość. <CAL>

[Calaki, ów, blp.] calę, nie oczyszczone z łupiny ziarna gryki w kaszy gryczanej. Zdr. [Calaczki].

[Calaiczki, ów, blp.] p. Calaki.

[Cale, u, blm.] p. Calęc.

Cale, †Cala, i, lm. e p. i. Cal przys. = wcale, całkiem, zupełnie, zgola: C. inny w duchu. Przyznawać jej inne (cechy), tamtym C. przeciwne. Śniad. Cuda prawdziwe, nie odgadnę C., jakim dziś wszystko idzie u nas torem. Miek. Taki zapis ma być za nie i C. zły. (= w calości).

Calęc, lca, a. lcu, lm. lce, a. [Calc, Celc, Calina, Celina], Calizna, prow. Calik i. ziemia twarda, nie ruszana jeszcze; warstwa ziemi nie tykana sochą, pługiem: Głęboko orzeź, ziemię przerzucacie, rydłem, motyką calu dosięgajcie. Jak. W. 2. przen. zasada, podstawa, grunt, treść: Dziesięciorga przykazań gruntem i calcem jest sprawiedliwość. 3. gór. ziemia twarda, nie kopana jeszcze.

× Calęc, eje, a! wychodźcie calo, unikajcie niebezpieczeństwa.

Calęńki prow. p. Caluchny: Calęńka ziemia do chłopów należeć będzie. Orzesz.

[Calczek, czklego] przym. cały, calusietki.

× Calic, i, il ocalać, zachowywać w calości, ochraniać: Gniew jego zapewne na to nas calił żebyśmy nieskończone kary odbierali. Przyb.

Calik, a, blm. prow. p. Calęc.

[Calina, y, blm.] p. Calęc.

Calisty i. z jednej sztuki zrobiony, jednolity: C. laticuch. Pol. fl.: Browarka calista p. Browarka.

Calizna, y, lm. y 2. [C.] cząstka ziemi cada, opuszczona przy oraniu, gruda: Skiby równo składać mają tak, żeby calizny nie zostawić w zagonie. Haur. 3. p. Calęc: Fundamentem pod domy trzeba głęboko ziemię wykopać aż do calizny. Trzye. 3. [C.] pasza pozostała po skoszeniu owsa a. ugoru. 4. a. Flar gór. masa ciała kopalnego w pokładzie do wydobywania; część pokładu między chodni kami, przeznaczona do wybrania: C. solna. Rozpocząć kopanie w caliznie, założyć szyb w caliznie (= w nietkniętym miejscu).

Caliznowy przym. od Calizna.

Calizólt, u, lm., y, bot. (sogalgina) roś. z rodziny złożonych. <CAL+Zólt>

1. Calowy przym. od Cal.

2. Calowy, ego, lm. i fl. oryl kierujący calem czyli ostatnią plenią.

Calówka, i, lm. i i. lina na cal gruba. 2. deska na cal gruba. 3. lokieć na cale podzielony. 4. a.

Calosztok ręk. linijka używana przy krajaniu skór na rękawiczki, o specjalnych podziałkach. <Nm. Zoll = cal>

Calosztok, a, lm. i ręk. p. Calówka.

[Caluchniezki] p. Caluchny.

Caluchny, Calusieńki, Calusienieczi, Caluśki, Caluteńki, Calutenieczi, Calutki, prow. Calęńki, †Caluczki, ×Calusieńki, ×Caluśki, [Calučki, Caluchniezki, Caluchny, Caluszki] zupełnie cały: Caluchną drogę milezał. <CAL>

[Calučki] p. Caluchny.

Calusienieczi p. Caluchny.

Calusieńki p. Caluchny: C. dzień pracowałem.

[Caluszki] p. Caluchny.

Caluśki p. Caluchny: C. świat. Kon. Będziesz miał talarów na caluśkim stole. Kon. Na caluśkiej ziemi siali i kosili. Orzesz.

Calutenieczi p. Caluchny.

Caluteńki p. Caluchny.

Calutki p. Caluchny: Calutką noc nie spałem.

†Cal, a, o p. Cały: Na C. przedać = hurtem. Z cała = całkiem, ze wszystkim. Cnoty zachowuj, w całe Rzeczpospolitą (= w calości). Górn. Prowent króla w całe oddawać (= całkowicie, w calości). Puścić jej cała i zdrowa. Aby budowania cała ostała. <CAL>

[Calecka, i, lm. i] p. Calka.

[Calen] p. Cały.

Calka, i, lm. i i. [C.] rzepa całkiem mała a. w krajanych plastrach suszona a. wędzona. 2.

× rub. niewinna dziewczyna. 3. gór. ostawa, siano z blatu surowiznowego, lanego w ognisku fryzjer-

skim: C. podformowa. C. zaogniowa. C. gichtowa a. przeciwwiatrowa. C. przodkowa a. spustowa. 4. mat. algorytm wyższego rachunku, suma nieskończonej liczby elementów nieskończonej masy, funkcja pierwotna względem funkcji pochodnej a. różniczkowej; rozwiązywanie równania różniczkowego itd., in. liczba cała: C. nieokreślona, określona, ogólna, zupełna, szczególna itp. Zdr. [Całocka].

Całki 1. \times i [C.] *cały, całkowity*. 2. mat.: Liczba cała p. **Całka**.

Całkiem przys. 1. *całkowicie, zupełnie, ze szczętem, wcale, zgoła, ze wszystkim*: Trzeba to C. przerobić. C. niepotrzebny. Dom C. zgorzał. 2. \dagger w *całości, cało, całkowicie, nierozdzielnie*. Weź C. pieprzu. Troc. (= *mieluczonego*). Materja traktowana być może już w szczególności, już C. (= *ogółem*). 3. [C.] *wogóle, w sobie*: C. dobrą była, jęny nogi kiepskie miała.

\times **Całko** przys. od **Całki**.

[**Całkość**, i, blm.] *cała liczba, ogół*.

Całkować, uje, ował 1. *dopełniać; do całości uzupełniać*. 2. !fil. p. **Zcałać**. 3. mat. *szukać całki dla danej różniczkowej a. rozwiązania danego równania różniczkowego*.

Całkowalność, i, blm. rz. od **Całkowalny**.

Całkowalny mat. *dający s. całkować, mogący s. całkować*: Różniczkowa całkowalna. Równanie całkowne.

Całkowanie, a, lm. a *czynność cz. całkować*: C. różniczek, równań różniczkowych, układów równań.

\dagger **Całkowaty** p. **Całkowity**. Kn.

Całkowicie przys. od **Całkowity**, *zupełnie, całkiem*: Mazurzy zamieszkują niektóre wsie C., w innych pomieszani są z Litwą i Rusinami. Sienk.

\times **Całkowitka**, i, lm. i 1. *liczba całkowita*. 2. *suma w dodawaniu*.

Całkowitość, i, blm. 1. rz. od **Całkowity**. 2. min. *ujawnienie s. w kryształach pełnej liczby płaszczyzn*.

Całkowity 1. a. \times **Całowity**, [Całki], \dagger **Całkowaty** *we wszystkich swoich częściach cały, niepodzielny; zupełny*: C. obraz przeszłości. Krasz. Mat.: Liczba całkowita, funkcja całkowita = *nie ułamkowa*. Funkcja całkowita wymierna. Powierzchnia całkowita figury. 2. fil.: *Indukcja całkowita a. formalna p. Indukcja*. \times Sąd C. p. Sąd. 3. fiz.: *Całkowite odbicie światła a. całkowite odbicie wewnętrzne (=gdy promień światła przejść nie może ze środka optycznie gęstszego do rzadszego)*. 4. min. *ściągnięty s. do postaci krystalicznych, posiadających pełną liczbę płaszczyzn*: Postać całkowita, kształt C. Forma całkowita.

Całkowy 1. przym. od **Całki**: Rachunek C. Równanie całkowe. Układ równań całkowych. 2. [C.] *dojrzały*: Krowa całkowa. C., ego, lm. i rz. 1. [C. a. Wozak] *robotnik, używany do odwożenia, nakładania, nabijania soli do beczek i innych robót*. 2. gór. *robotnik kopalniany, całkowitą pracę odrabiający*.

Cało przys. od **Cały**, *w całości, bez naruszenia, bez szkody, szczęśliwie*: Budowa ta dotąd stoi C. Powrócił C. Ujęć C. z niebezpieczeństwa. C. wyszedł z bitwy. Wody w rzeszoto nabrała i do kościoła C. zaniosła. Min. *Gdzie jeszcze było C., plondrowali*. Stryjk (= *gdzie jeszcze było nieknięte*).

\dagger **Cało**, a, blm. *całość, zupełność, nienaruszoność*: Z cała = *całkiem, ze wszystkim*. W całe = *w całości, nienaruszenie, całkowicie*: Cnoty zachowują w całe Rzeczpospolitą i one szczęśliwą czynią.

Górn. *Nie ma utracić, ale w całe chować*. Prowent króla w całe oddawać.

Całobrzęgi, **Całobrzeżny** bot.: Liść C. = *mający brzegi bez ząbków, niekarbowane*. Rost.

Całobrzeżny p. **Całobrzęgi**: Blaszką (liściami) całobrzeżna. Rost.

Całodniowo przys. od **Całodniowy**.

Całodniowy p. **Całodzienny**.

Całodrzewie, a, lm. a. a. *Szroń gór. wiązanie całkowite w obudowie szybów*. <CAŁ+DRZEW>
Całodziany *całkowity, jednolity, cały*: Aż mię ubrano w srebrne szaty całodziane. Słow. Biała szata, całodziana. <CAŁ+DZIE>

Całodziennie przys. od **Całodzienny**: Białogłowy te C. w zwierciadle stawały (= *po całych dniach*). <CAŁ+DZŃ>

Całodzienny, **Całodniowy** 1. *cały dzień trwający*: Całodzienna praca, służba. C. dyzur. 2. *na cały dzień wyznaczony, dzienny*: Całodzienne utrzymanie.

Całogodzinny *całą godzinę trwający, godzinny*: Wojewoda szedł do siebie na C. spoczynek. And. Można być zmęczonym po całogodzinym przyjęciu w pałacu posłów i różnych deputacji. Asn. <CAŁ+GOD>

Całogruntowy *na całym gruncie osiadły, cały grunt posiadający*: Wieś polska ma całogruntowych, półgruntowych kmiotków i zagrodników. Gół. <CAŁ+GRUNT>

Całokrajowy *dotyczący całego kraju*: Dziennik handlowy krzątał s. około ułożenia tabeli targów całokrajowej. T. K. <CAŁ+KROJ>

\times **Całoksiejęczny** *całkiem oświecony księżycem*: Całoksiejęczna noc. <CAŁ+KSIĘŻYC>

\times **Całokształcenie**, a, blm., *czynność cz. całokształcić*. <CAŁ+Kształt>

\times **Całokształcić**, i, ii p. **Całokształtować**.

Całokształt, u, blm. 1. *całość*: Tworzyć C. Postać ludzka, kształty zwierzęce i linje proporea tworzyły C. dziwny, naturze nieznaną. Orzesz. Cechy temperamentu, wytworzone przez C. jej życia. Orzesz. 2. fil. *całość w pewien sposób ukształtowana, ułożona, zorganizowana; system, a. układ rozważany w całości*. 3. lm. y gór. *system*: C. wzniesień. C. gór. Całokształty odbudów = *sposoby prowadzenia robót kopalnianych w pewnym porządku*. C. chodnikowy. C. filarowy. C. przecznikowy. C. szerokobieny. C. spągowy. C. stropowy.

Całokształtny przym. od **Całokształt**, *systematyczny*.

\times **Całokształtować**, uje, ował, \times **Całokształcić** *systematycznie coś układać, systematyzować*.

\times **Całokształtowanie**, a, blm., *czynność cz. całokształtować*.

Całoletni *całe lato trwający*: Trud C. <CAŁ+LAT>

Całomiesięcznie przys. od **Całomiesięczny**. <CAŁ+MIESIĄC>

Całomiesięczny *cały miesiąc trwający, miesięczny*: C. post, zarobek.

\dagger **Całon**, a, lm. y p. **Całon**: Spadł on z krzesta na C., do grobu z całonu. Pot.

Całonocnie przys. od **Całonocny**. <CAŁ+NOC>

Całonocny *przez całą noc trwający*: Bankiety całonocne. Całonocne czuwanie.

Całopalenie, a, lm. a 1. *ofiarowanie ofiary całopalnej*. 2. *ofiara całopalna*. <CAŁ+PAŁ>

Całopalić, i, ii (w St. Test.) *ofiarę całopalną ofiarować*.

Całopalny 1. *całkiem na ołtarzu palony*: Ofiara całopalna. 2. *przeznaczony do całopaleń*: Ołtarz C.

× **Całopanek**, nka, lm. nkwie żart. *nie półpanek*: Goli nasi półpankowie wyścigami konnymi malpują angielskich całopanków. Dzierz. <CAŁ+PAN>

Całorocznie przys. od **Całoroczny**.

Całoroczny przez *cały rok trwający, roczny, z całego roku wynikły*: Służba całoroczna. Wydatki C. [Pości Zosia, pości całoroczne piątki, żeby ułan wrócił]. <CAŁ+RZEK>

× **Całoruchny** *cały w ruchu*: Pacholę całoruchnym ciężarem kręte z wód bałwany wyrzuca. <CAŁ+RUCH>

Całośćka, i, lm. i p. **Całość** 1. *coś, stanowiącego pewną wykończoną całość*. 2. *fil. całość rozważana w stosunku do innej całości, której część stanowi*.

Całostkowy przym. od **Całośćka**, *stanowiący pewną całośćkę*: Dramat ten składa ś. ze trzech części całostkowych, stanowiących całość integralną. Kasz.

Całościowy przym. od **Całość**: Szekspir jest najświetniejszą i wyjątkową gwiazdą, należącą do całościowego organizmu umysłowego swojej epoki. Trep.

Całość, i, lm. i 1. *połączenie w jedno składowych części, rzecz cała, ogół, ogólność*: Część całości. C. większa od swoich części. Świat, jakkolwiek bądź wielki, częścią jednak tylko najmniejszą jest całości. 2. *odpowiedniość części, zgodność, całokształt*: Harmonijna C. Jednolita C. Ułożyc w porządną C. Układać ś. w artystyczną C. Ujęty w C. logiczną. W tym dziele części są piękne, ale niema żadnej całości. 3. *blm. rz. od Cały*; × **Całowitość**: Zwrócić depozyt w całości. Bronić całości swych praw. Waleczyć za C. ojczyzny. 4. *fil. (totalitas) ogół części razem wziętych; jedna z kategorii w dyalektyce*. 5. *mat. liczba całkowita w przeciwstawieniu do części*: C. z ułamkiem. Zdr. **Całośćka**. <CAŁ>

Całotygodniowy *cały tydzień trwający; w ciągu całego tygodnia powstały, tygodniowy*: Po całotygodniowej podróży stanęliśmy w Kunie. And. Całotygodniowy zarobek w szynku zostawia. <CAŁ+Tygodniowy>

Całować, uje, ował, † **Całować** *dotknąwszy ustami, cmoknąć*: C. kogo w twarz, w usta, w rękę. Całował ją w rękę, a. całował jej rękę. C. kraj szaty. Całuję cię serdecznie. Namiętnie C. Żart.: C. z dubeltówki = w oba policzki. Gm.: Całuj psa w nos. Całuj psa w ucho. Sienk. Przen.: Ogarnęła spojrzeniem całującym jego twarz. Reym. Całuj, nie całuj, a podkomorzym, a. deputatem nie bądźiesz. Prz. (=rób, co chcesz, a nie nie wskórasz). Nie daj Boże C., dopędzając. Prz. (=życzliwość, przyjaźń, miłość bez wzajemności przykre są). 2. *przen. z lekska ś. dotykać, muskać po wierzchu*: Wiatr ciepły całował jej skronie. Sienk. Tak nasza rybka podskokiem mokre całuje powierzchnie. Mick. C. ś. *całować jeden drugiego*. <CAŁ>

Całowanie, a, lm. a 1. *czynność cz. Całować*: Posła do całowania szaty sułtana przyprowadzono. Birk. 2. *calus, pocałunek*: Daj mi, najmiłsza, ust twych jedno C. Szymon.

Całowanie się, a ś., blm., *czynność cz. Całować ś.*

[Całowany, ego, blm.] *rodzaj tańca*.

Całowieczny *cały wiek trwający, wieczny*: Niebytność kilkumiesięczna i całowieczna są to rzeczy całe różne. St. Aug. <CAŁ+WIEK>

Całowieczorny, **Całowieczorowy** *cały wieczór trwający*: Po całodziennym i całowieczornym granii i poziewaniu goście rozeszli ś. Orzesz. <CAŁ+Wieczór>

Całowieczorowy p. **Całowieczorny**.

× **Całowitość**, i, blm. *rz. od Całowity* p. **Całość**: Nawet i zdrowie dla pożytku i całowitości Rzeczypospolitej odważają. Błaż. <CAŁ>

× **Całowity** p. **Całowity**.

× **Całowładnie** przys. od **Całowładny**.

× **Całowładność**, i, blm. *cała władza, pełna moc, najwyższa zwierzchność, wszechwładztwo*: C. narodowa w Polsce, we trzech stanach zamknięta, na sejmie okazuje ś. Skrzet. <CAŁ+WŁAD>

× **Całowładny** *nieograniczenie władający, samowładny, wszechwładny*.

× **Całowy** *w całości, w całkowitości, hurtowy*: Handel C. (= † na cał).

× **Całowzupelny** *z jednej sztuki złożony*. <CAŁ+Zupelny>

× **Całowzyciowy** *całe życie trwający, z całego życia*: C. dorobek. Całowzyciowe doświadczenie. <CAŁ+Życie>

[Całowchny] p. **Całowchny**.

† **Całowczki** p. **Całowchny**.

Całun, a, lm. y, † **Całon** 1. *wielka delta, zszyta z całych bretów sukna a. materji, prześcieradło; nakrycie żałobne trumny i mar, kór*: Czarny C. C. śmieri. Przen.: Komu ślubny wieniec, a mnie C. (=śmierć). Śnieżny C. zimny (= śnieżna powłoka). 2. × **paktak**, *gruba odzież mnisza, pustelnicza*: Występkli żyją, chociaż pod całunem. Nagł. <Sezes. całun, ze Śr. Grn. schalune = droga tkanina, od nazwy miasta Fr. Châlons, gdzie tkaninę tę początko wyrabiał>

× **Całunek**, nka, lm. nki *pocałunek, calus, całowanie*: Umiej czuć szczęście matki, kiedy śród objęcia po raz pierwszy odbiera C. dziecięcia. Brodz. Bałam ś. dać mu całunka. Gosz. Waleria od ezola po ramiona tym całunkiem zakraśniała. Żm. Przen.: Woda dniewprowa poważnie ś. toczy, częstym całunkiem o pierś łódki pluska. Gosz.

Calus, a, lm. y *pocałunek*: Dać, dostać, odebrać, otrzymać, ukraść calusa. Nie utyjesz samemi calusami. Prz. Zdr. **Całusek**. <CAŁ>

Całusek, ska, lm. ski 1. p. **Calus**, *miły pocałunek, buzia*: Choć stopniej w całusku. Żal. 2. *część w lm. rodzaj pierniczków okrągłych, naraz do ust branych*.

× **Całusienki** p. **Całowchny**.

× **Całuska**, i, lm. i *mniszka, plasterczek z czarnej kitajki, przyklepany na wardze*.

[**Całuszka**, i, lm. i] *kawałek chleba ukrójony od brzoza bochenka z całą skórką, lebek w chlebie, przylepka, piętka*: Ukróił cztery kromki chleba, pozostawiając dla siebie całuszkę. Jez.

Całus, a, lm. e, **Całusnik** *który a. która lubi całować, a. być całowaną*: Dziewczyna ta wielki C., coraz a. posuwa usta, a. nadaje lica. Oss.

× **Całuski** p. **Całowchny**.

Całusnik, a, lm. cy *rub. p. Całus*.

† **Całować**, a, al p. **Całowac**.

† **Całowanie**, a, blm., *czynność cz. Całowac*.

Cały, † **Cał**, × **Całki**, [Całki, Całen] 1. *zupelny, w całkowitej objętości, wszystkie*: C. świat. C. ród ludzki. C. dzień. C. życie. C. boży rok czekać Czekać całą godzinę. Cały noc oka nie zmręży

Sienk. Zjeść C. chleb. Wypić całą butelkę. Przeczytać całą książkę. Błąkać ś. po całych dniach Całe szereg drzew. Całą falę listków zwiał wiatr. Sienk. C. rój gołębi. C. we łzach, w potach, zadyszany. C. drżący z przestachu. C. ciężar domu, życia dźwigać. Całą duszą modlić ś. Cała w ruchu, jak na igle. Mas. Krosty na całym a. po całym stole. Całym sercem lgnąć do świata. Całym sercem żyć, kochać, a. z całego serca. Być C. w oku, C. w uchu (=zebrać ducha swego w oko, w ucho). Pójdzie za niego i cała rzecz (=i po wszystkim, i basta). Za całą nagrodę chce wdzięczności. Leć na całego =na złamanie karku, na oślep. 2. istny, czysty, prawdziwy, skończony, kompletny, wierutny: Całą jego pociechą religja (=jedyna). Tyś C. lotr. C. oszust. To jest C. djabeł. C. szelma. Całą gębą =kompletnie, zupełnie, całkowicie: To całą gębą przyjaciel. To głupiec całą gębą =wierutny głupiec. 3. mienaruszony, mienuszkodzony, mienadwerezony, mienapoczety, mienuszczerbiony: Pomnik ten został ś. prawie C. Talerz, stół C. Suknia cała. I w całym dniu re znajduje, jeżeli kto zechce. Prz. C. bochenek. Wyszęd, wrócić C. Milcz, umykaj, pókiś C. Przen.: Należy na tym Rzpłtej, żeby pokój popolity był C. Górn. To, to grunt wesela prawego, kiedy człowiek sumnienia całego. Kochan. Być całym od szkody, od przesładowania. Dziewczyna jeszcze cała (=nienaruszonego dziewictwa). 4. nie czczy, nie dęty, lany, bity, masywny, jednolity: Krzyż C. złoty, C. srebrny, a. C. ze złota, C. ze srebra. Stół C. mahoniowy. 5. (o pieniądzach) nie w monecie zdawkowej, w całości: Dał mi rubla całego. 6. [Cała dziewczyna] =niezręczna w ruchach. <CAŁ>

Camaryszek, szka, lm. szki bot. p. **Tamaryszek**. <Łć. tamarisus>

[Camer, u, lm. y] 1. a. [Chójka] sztuka drzewa sosnowego. 2. kloc, blok, drzewo grube, przeznaczone na deski. <Czes. cimr = listwa kręgową, ze Śr. Grn. zimber = budulec>

Ganga, i, lm. i garb. p. **Chwytaćz**. <Nm. Zang>

Cank, u a. a, lm. i prow. członko (narzędzie przy tkaniu płótna używane). <Zap. = [czalnk = członek]>

[Canturyja, i, lm. e] p. **Tysiącnik**.

Canubel, bla, lm. ble stol. i rzeźb. hebel ząbkowaty. <Nm. Zahnhobel, złoż. z Zahn + Hobel>

1. **Cap! a.** × **Czap!** chap! lap! laps! labas!: C! lap! i porwali go. Zjedliśmy lap C., a potem w nogi (= lapucapu). [Cap, trap, klap, klepie ś. kosa]. <Dźwn.>

2. **Cap, a**, lm. y 1. gatunek barana z długim, grubym ogonem, caban. 2. stary kozieł: Głupi a. uparty jak C. Siedzieć, śmierdzieć, jak C. 3. samiec kozicy. 4. [C. brodaty] = straszycie łesne. 5. myśl. samiec surny, sarniec. 6. przen. głupiec, niezgrabny, człowiek do niczego, basalyk, pień, balwan, cymbał, gap. <Czes. i Śle. cáp = baran, z Węg. cáp = kozieł>

3. **Cap, a**, lm. y 1. a. **Ocap** cieś. kolek wbity kołkami w dwa sąsiednie bale i spajający je tym sposobem. 2. stol. czop. 3. ślus. zaokrąglone zakończenie kłuczka. <Nm. Zapfen = czop>

† **Capa, y**, lm. y 1. skóra wielbłądzia, ośla a. końska, chropawa wyprawna, jaszczur, szagryn: Buława w capę wybijana, złocista. 2. przen. oprawa pochew od szabel. <Czes. cápa, Węg. capabőr (bőr = skóra)>

Capac, le a. × a, ał i [C. ś.] p. **Capnac**. **Capagi, ów**, blp. niezgrabne, ordynarne obuwie, buciska rozchlapane, człapak. <Ros. sapogi, ze sl. do cap->

Capanie, a, blm., czynność cz. **Capać**.

Capanka, i, lm. i p. **Chapanka**.

× **Capieć, i**, il p. **Capnac**.

Capieć, eje, ał capem ś. stawac, głupiec, baraniec. <p. 2. Cap>

Capieć, ecia, lm. eta baranek; koziołek.

[Capiga, i, lm. i, Czaplga, Cepiga, Cepiha, Czepiga, Czepyhy] 1. część pluga, na której ś. osadza lemiesz; część sochy a. pluga służąca do podnoszenia plużycy: Od św. Jadwigi włóz na górę capigi. Prz. 2. rzemyk do przywiązywania bijaka do cepowiska.

[Capior, a, lm. y] myśl. młody cap, capieć kozicy. Zdr. [Capiorek]. <p. 2. Cap>

[Capiorek, rka, lm. rki] p. **Capior**.

[Capkać, a, ał] klepać po ramieniu.

[Capkiem stawac] opierać ś., stawac okoniem.

Capnac, le, ał, [Czapnac], nied. **Capac**, [Czapac],

× **Capieć**, × **Czapić** 1. zcapieć, chapnac, chwytac, grypsnac, schwytać, porwać, złapać, wyrwać, wydrzeć: Dobrze będzie co i capnac. W tym małżeństwie capnie z parę milionów. C. kogo do kozy. 2. skraść, ściągnąć, grypsnac, zwędzić: W natłoku ktoś mi kiesę capnał. Ten obdartus włóczy ś. wszędzie, byle coś C. 3. nied. a. [Capac ś.] wlec ś. po błocie: Capa powoli na koniu (= człapie). 4. [Capac, Czapać] = a) macać. b) pukać. <Dźwn.>

Capniecie, a, blm., czynność cz. **Capnac**.

[Caprac się, a ś., ał ś.] pluskać ś., bryzgać. <?>

[Capręga, i, lm. i] ten, co ś. pluska, kapiąc ś. a. myjąc ś.

× **Capstryk, u**, lm. i p. **Capstryk**.

Capstryk, u, lm. i, × **Capstryk**, × **Czapstrych**,

× **Czapstryk** woj. znak na bębnie a. trąbce na spoczynek (nocny): Biją, grają C. Przen.: Już po capstryku (= już za późno). Nie chodź po capstryku (= dobrze ci tak). <Nm. Zapfenstreich>

[Capy, ów, blp.] słunki bez pestek, in. parchy, ogórki. <?>

Car, a, lm. owle, † **Carz**, † **Czarz**, † **Czar** 1. monarcha rosyjski. 2. panujący tatarski, chan. 3. † C. turecki = sultan. 4. lm. y a. C. ziele bot., p. **Car-ziele**: Pozostał sam odgłos kary, dotąd w swych baśniach prostota go święci, i kwiaty nazywa cary. Mick. <Śśl. césarь, cьsarь, z Łć. Caesar>

Carat, u i. lm. y, a. **Carstwo**, † **Czarstwo** państwo cara. 2. blm. godność, władza nieograniczona cara.

[Cárek, rka, lm. rki, Corek, Córek] 1. zagroda w chlewie. 2. miejsce, zagroda pod piecem dla kur, kojec. 3. przegroda na kartofle. <p. Caryna>

Carewicz, a, lm. e, × **Carowioz**, × **Carzewio** sym cara.

Carewiczowy, Carewiczowski przym. od **Carewicz**.

Carewiczowski p. **Carewiczowy**.

Carga, i, lm. i 1. [C.] deska poprzeczna w łózku. 2. jub. w wyrobie złotym a. srebrnym podkładka z tego samego metalu. 3. stol. rama stołu pod blatem <Nm. Zarge = krawędź, boki>

[Carnik, a, lm. i] kąć izby w chacie, nisko ogrodzony do składania nabiału. <Ukr. cárook = przestrzeń ogrodzona pod piecem lub łóżkiem w chacie dla kur, cieląt itd., p. Caryna>

×Caropapizm, u, blm. *władza cara jako zwierzchnika kościoła*. <Car+Papizm>

Carowa, ej, lm. e, Carzowa, Caryca, ×Caryna żona cara.

Carować, uje, ował *być carem, panować jako car*.

Carowanie, a, blm., czynność cz. Carować.

×Carowicz, a, lm. e p. Carewicz.

Carówna, y, lm. y córka cara.

Carski przym. od Car: Jego Carska Mość. Stolica carska. Carskie drzwi, a. Carskie wrota = *w kościele wschodnim, średnie drzwi ołtarza, którymi wnoszą Najśw. Sakrament*.

Carstwo, a, lm. a, †Czarstwo i. p. Carat. 2. *wogóle państwo, panowanie*: Ja to przekładam nad wszystkie tego świata carstwa. Groch. 3. blm. *car z carową*.

Caryca, y, lm. e p. Carowa.

[Caryczka, i, lm. i] *ros. pokrzyk lekarski (atropa belladonna)*.

Caryk, a, lm. i i. p. Carzyk. 2. [C.] p. Jazgarz.

×Caryna, y, lm. y i. p. Carowa. 2. *królowa, monarchini*: Jak królowa rusalek, kwiatów podolskich C. Słow.

[Caryna, y, lm. y] i. *pola urodzajne*: Chór żniwiarek pośpiesza w caryny. Pol. Wzdłuż krainy drzemią tegi i caryny. Pol. 2. *kołowrot, wrota usi*. Zdr. [Carynka]. <Ukr. caryna, carynka: 1) pole, pastwisko ogrodzone; 2) wrota na pole; z Rum. tsearină, pole, grunt, od tseară (=Łé. terra)=ziemia, kraj>

[Carynka, i, lm. i] p. [Caryna].

Caryzm, u, blm. *system carskich rządów, ich duch, zasady*: C. usunął ś. na wschód na lasy ku Azji. Lel.

†Carz, a, lm. e p. Car: Najpotężniejszy carzu! to książę Jarema ucztuje. Sienk.

Carzątko, a, lm. a i. żart. *dziecię cara*. 2. *pog. drobny władca wschodni*: C. mongolskie.

×Carzewic, a, lm. e p. Carewicz.

Car-ziele, a, lm. oia, Car a. Car ziele bot. p. Leplężnik i Ostróżka: Kuma stara umie wiele, ma kwiat paproć i car-ziele. Mick. <por. Ukr. car zilje>

Carzowa, ej, lm. e p. Carowa: Sama C. nawet do lasów uciekała. Krasz.

Carzyk, a, lm. i, Caryk *pog. mały car, królik*: C. tatarski. Birk. A taka sława jest i carzyka Don Miguela i carzyka Modeny, i wielu królów i ministrów. Mick.

[Catwió, i, ii] *jednać sobie; ugaszczać, podejmować*. <?>

i. Cąber, bra, lm. bry, ×Cąbr, ×Cząber, ×Cząbr, Comber, ×Combr, ×Czomber, ×Czombr *krzyżowa, lędźwiowa część mięsa z wołu, jelenia, sarny, skopa, z ćwierci tylnej odcięta; grzbiet barani*. Zdr. Cąberok. <Śr. Grn. zimbere>

2. Cąber, bra, lm. bry bot. p. Cząberok.

[Cąber, bra, lm. bry, Cząbr, Comber, Cumper, Cumber] i. *thusty czwartek*. 2. *uczta i zabawy w zapusty; hulanka przelupiek w thusty czwartek*. <Nm. zampern=obechodzić zabawą zapusty>

Cąberok, rka, lm. rki p. i. Cąber. <Gr. thymbros>

[Cąbló się, i ś., ii ś., Cubrzyć ś.] (o ptakach) *coire*. <?>

[Cąbiony]: Jaja cąbione = *zapłodnione, zdadne do zalegu*.

Cąbr, a a. u, lm. y bot. p. Cząberok.

×Cąbr, u, lm. y p. i. Cąber.

†Cąbrzyca, y, lm. e p. Kanfanka. Syr.

[Cąbrzyć, y, yi] p. Combrzyć.

†Cąbrzysty *podobny do cąbra* (p. 2. Cąber): Łamikamię cąbrzystym mianujemy, od kształtu do cąbru podobnego. Syr.

[Cąder, dra, lm. dry] p. Zędra.

[Cądra, y, lm. y] *dziewoczymna publiczna*. <?>

[Cądrać się, a ś., ai ś., Cądrzyć ś.] *zaszargać ś., zmoczyć ś., zrosić ś.*

[Cądrzyć się, y ś., yi ś.] p. Cądrać ś.

Cąga, i, lm. i intr. *nożyk w maszynie do obrzucania książek, papieru*. <?>

Cągiel, gla, lm. gle *górz. kłoc drzewa wewnątrz kasztu (rusztowania) leżący*. <?>

Cążki, żek, blp. p. Cągli: C. główkowe, płaskie, śpiczaste, okrągłe.

[Cehnić, i, ii] p. Cknić.

†Ceió, ceie a. teie, ceii p. Czytaó: Cei wiele, a eo ceiesz, pamiętaj, a ceione często przeczytaj. Jak napisano jest w zakonie, jak ceiesz? Sekl. Tam ś. ceie. Leop. Mszy ceione. Biel. M. <CZT>

†Ceionka, i, lm. i p. Czeionka.

[Cey do pola!] *odpędzanie cieląt*.

[Cey mi ś.] *przykrocy mi ś.*

Ce nieod. *nazwa litery C*. Przen.: Ni be, ni ce = *ani be, ani ce*.

Ceber, bra, lm. bry, †Cebr, †Dźber, [Cober, Cebrata, Czeber, Czebrotek, Czebrotka, Zber] *wielkie naczynie drewniane z uszami do noszenia wody, a. trunków*: C. wody. Deszcz leje, jak z cebra, a. Leje, jak z cebra. Przen.: Dziewka od cebra (= *prosta, niezgrabna*). Kto ma umrzeć, i w cebrze wody utonie. Prz. Zdr. Ceberek, Cebrzyk, [Cebzruk, Cembrzyk], Cebrzyczek. Zgr. [Cebrzycko.] <Nm. Zober, Zuber>

Ceberek, rka, lm. rki p. Ceber.

†Cebr, a, lm. y p. Ceber.

[Cebrata, y, lm. y] p. Ceber.

[Cebratka, i, lm. i] *szaflik*. <por. Ceber>

Cebrowy przym. od Ceberek; *wielkości, objętości cebra*.

×Cebrówka, wki, blm., ×Stochmalka, ×Jarka gór. *sól kamienna drobna, ziarnista, znajdująca ś. obok soli spiżowej w Wieliczce, zbierana w cebrzy*.

[Cebzucha, y, lm. y] *miejsce wyższe w lesie*. <?>

[Cebzruk, a, lm. i] p. Ceber.

[Cebzyc, a, lm. e] p. Szecebrzyce.

Cebrzyca, y, lm. e a. Brzęczownik, Brzęczące drzewo, Kozdrubia bot. (ceberera) *rosł z rodziny toinowatych*. <Umysłne przekręcenie niby Łé. ceberera>

[Cebzycysko, a, lm. a] m. i ni. p. Ceber.

Cebzyczek, czka, lm. czki p. Ceber: Szedł obok konika, obladowanego cebzyczkami. Bał.

Cebrzyk, a, lm. i p. Ceber.

[Cebzyna, y, lm. y] p. Cembrowanie.

×Cebuch, a, lm. y p. Cybuch. Zdr. ×Cebuszek.

Cebula, i, lm. e, ×Cybula i. bot. = a) p. Cebulka. b) p. Czosnek, c) C. morska p. Scylla. 2. *korzeń czosnku cebuli używany do potraw*: Wiązka cebuli. Wianek cebuli. Przen.: Oczy cebulą natrzeć, a. z cebuli plakać, t. j. przymuszać ś. do płaczu. Oczy jak C. (= *wyłupiate, wypukłe*). To traci cebulą (= *to jest oszukanie, zydostwo*). Ja o cebuli, ty o czosnku. Prz. (= *ja o Pawle, ty o Gawle*). Głupi jak C. Prz. 3. *zegarek kształtem przypominający cebulę, nie ankiek*. 4. *prow. przen.*

głupiec. 5. [C.] w lm. pog. *oczy, zaly*: Czegoś wytrzeszczył na mnie te cebule? Zdr. **Cebulka, Cebuleczka**. <Śr. Grn. z(w)ibolle, z Łć. caepulla, zdr. od caepa = cebula>

[**Cebulak**, a, lm. i, **Cybulak**] 1. *łuska zewnętrzna i sucha z cebuli*. 2. *bulka żydowska, posypana solą i cebulą siekaną*. 3. [Cebulaki, blp.] rodzaj kartofi.

Cebularka, l, lm. i, **Cebulnica** 1. *kobieta przedająca cebule*. 2. *żona cebularza*. 3. [C., **Cybularka**] *bryka pleciana; duża bryczka bez resorów*.

Cebularz, a, lm. e, **Cebulnik** pog. 1. *sprzedający cebule*. 2. *× skapiec*. 3. [C.] = a) *człowiek mający wielkie oczy*. b) a. **Cybulus**, [Cybula] *niedołęga, dureń*.

Cebulasty, Cebulowaty, × Cebulaty, × Cybulasty mający kształt cebuli: *Oczy cebulaste*. Lilja ma korzeń C.

× **Cebulaty** p. **Cebulasty**.

Cebuleczka, i, lm. i p. **Cebula**.

Cebulica, y, lm. e bot. p. **Scylla**.

[**Cebulina**, y, lm. y] *łupina cebuli*.

Cebulka, i lm. i, f. p. **Cebula**: Ni cebulki, ni w co wkrajając. Prz. (=wielki niedostatek). 2. a. **Cebula**, × **Cybulka** bot. (bulbus) *skrótowa łodyga podziemna, zwykle kulista, nieco spleśzczona*: C. łuskowata, C. powłoczysta a. słojuwata. 3. [Cebulki] *rodzaj ziemniaków*. 4. [Cebulki] *rodzaj gruszek*. 5. hist.: C. włosowa (bulbus pili) = *małeńka torbka skórną u spodu włosa, z której wytwarza ś. włos*.

Cebulkowaty l. a. × **Cybulkowaty** *mający kształt cebulki*. 2. bot. p. **Cebulkowy**.

Cebulkowy przym. od **Cebulka** l. a. × **Cybulkowy** z *cebulki zrobiony*: Sos C. 2. a. **Cebulkowaty** bot.: *Rośliny cebulkowe a. cebulkowate = posiadające cebulkę czyli łodygę podziemną*, np. liljowate.

Cebulnica, y, lm. e p. **Cebularka**. Zdr. **Cebulniczka**.

Cebulniczka, i, lm. i p. **Cebulnica**.

Cebulnik, a, lm. cy p. **Cebularz**.

× **Cebulny** p. **Cebulowy**: Ogród C.

Cebulowaty p. **Cebulasty**: *Cebulowate oczy*. C. zegarek. Dzierz.

Cebulowy, × **Cebulny** przym. od **Cebula**: Sos C. *Cebulowa polewka*. Smak C. Zapach C. *Roślina cebulowa (=mająca korzeń cebulkowaty)*.

Cebulówka, i, lm. i *gatunek gruszeki, kształtem i kolorem przypominającej cebulę*.

× **Cebuszek**, szka, lm. szki p. **Cebuch**.

[Ce ce!] p. **Cesiu**.

[Ceca, y, lm. e, Tpr] *dziec. koń*.

[Cecewia, i, lm. e] *drabina*. <?>

Cech, u, lm. y f. *zgrupowanie rzemieślnicze*: C. stolarski, szewski. C. mydlarzy. Być w cechu. Być zapisanym do cechu. Najmłodszy w cechu świeżki gasi. Pot. (=na młodszych zawsze bieda). 2. *↑ towarzystwo, bractwo, kompania*: W jakim cechu siedziesz, takim sam będziesz. Rej. To kacerstwo w jednym cechu było z sektą Manicheuszów. Birk. (=jednego rodzaju, jednej kategorii). *Cechy indyjskie (=kasty)*. Jednego cechu ludzie. 3. *miejscę, gdzie ś. cech schodzi, gospoda cechu*. 4. *↑ gór. kopalnia, szyb*. <Nm. Zeche>

[**Cech**, u, lm. y] l. a. [**Cych**] *znaczek*. 2. a. w lm. [**Cechy**] p. l. **Cecha**. <p. **Cecha**>

↑ **Cech**, u, lm. y, ↑ **Cecha**, [**Cecha**], [**Cycha**] *poszewka na poduszkę, powłoczka*: C. na pierzynie = *powłoka*. <Nm. Zeche = poszewka, kapa>

l. **Cecha**, y, lm. y f. a. × **Cefa** *znak, znamię, oznaka*: *Włożył na nie cechę Chrystusową, bierz-*

mając je. Skar. C. domu szlacheckiego = *herb*. 2. *znak fabryczny, wybijany, wyciskany a. wypalany na materiale, wyrobie a. skrzyni*. 3. *piętno*: C. na złoczyńcy, na bydłęciu. Przen.: *Kacerską cechę włożyłeś na nie*. Zigr. 4. *stempel*: C. na monecie. 5. *narzędzie do cechowania*. 6. *jakosć odrębna; znamię; rys*: C. istotna, nieistotna: *główna, podrzędna; pierwotna, wtórna; wyróżniająca, wspólna, przypadkowa, stała; rodzajowa, gatunkowa, osobnicza a. indywidualna*. C. charakteru. *Cechy stylu*. 7. [C., **Cech**, **Cechy** lm.] *kula, wić (znak obsyłany)*. 8. *leśn. znak odbity na drzewie; młotek do odbijania znaków na drzewie*, *cechó wka*. Zdr. × **Ceska**. <Nm. Zeichen = znak>

2. **Cecha**, y, lm. y f. i [C.] p. ↑ **Cech**. 2. [C.] *wielki wór parciany, in. wań u ch*. 3. [C., **Piekło**] *gra dziecięca*. <Nm. Zeche>

× **Cechenhauz**, u, lm. y *gór. dom zgromadzenia górników, in. ja ma*. <Nm. Zeehaus, złoż. z Zeche = *cech, kopalnia* + Haus = *dom*>

× **Cechmistrzstwo**, a, blm. p. **Cechmistrzostwo**.

Cechmistrz, a, lm. e, [**Cechmistrzajster**] l. *starszy zgromadzenia rzemieślniczego*. 2. *przen. naczelnik, przewodca*: C. pijaków. 3. *przen. gospodarz biesiady, amfifurj*. <Nm. Zechmeister, złoż. z Zeche = *cech* i Meister = *mistrz*>

[**Cechmistrzajster**, tra, lm. *trowie*] p. **Cechmistrz**.

Cechmistrzostwo, a, blm., × **Cechmistrzostwo** *urząd cechmistrza*.

Cechmistrzowski przym. od **Cechmistrz**.

Cechować, uje, owa! l. cechę *oznaczac, znaczyć, piętnować*: *Cechować drzewa, barany, konie*. *Cechowana owca*. *Cechowanymi się strzeż*. Prz. 2. *być oznaką czego, znamionować*: *Fizjognomję mędrca cechuje spokój*. <Nm. zeichnen>

[**Cachować, uje, owa!**] *hulać, pić*. <Nm. zeehen = *hulać*>

Cechowanie, a, blm., *czynność cz. Cechować*.

Cechownik, a, lm. cy l. *ten, co kładzie cechę*. 2. × *należący do cechu, cechowy*.

Cechowy l. przym. od **Cech** *należący do cechu*: *Starsi cechowi*. *Cechowa chorągiew*. *Cechowe świece*. *Majster C*. 2. *przen. arcy-, pieruszy, zawołany, wierutny*: *Pijak C. (= arcy-pijak)*. Żart.: *Cechowi bracia (=wierutni pijacy)*. Ej, czegoż tak o pijaństwo strofujesz, alboż to nie cechowa rzecz? Oss. (=nie pospolita, nie zwyczajna?)

Cechówka, i, lm. i f. *leśn. siekiera, młot do cechowania drzewa, in. cecha*. 2. *noż. cęgi do cechowania owiec*.

[**Cechtać, a, al, Cychtać**] (o zających, ewcach. świniach, myszach) *dreptać, zostawiając drobne i geste ślady*. <?>

[**Cecilko**, a, lm. a] p. **Cedzilka**.

[**Ceka**, i lm. i] p. **Cedzilka**.

Cekać, a, al, Cackać, Cacać, × Cieckać *pieścić kogo a. co*: *Ustawicznie swe dzieci ceka*. a *jakże ma być z nich co dobrego?* C. ś., **Cackać ś., Cacać ś., × Cieckać ś., z kim, z czym**. 1. *pieścić ś., pieścić ś. z kim, karesować ś., delektować ś.*: *Nie mogę ś. cały dzień z tobą C*. 2. *stroić ś., ubierać ś., muskać ś., umizgać ś.*: *Ceka ś. z sobą = pieścić ś. swoją osobą*. Piękne to stworzenie ceka ś. u gotowalni. 3. *przen. starannie, z zamilowaniem co obrabiać, opracowywać, pieścić ś. z czym*: *Ceka ś. ze swoją robotą*. <Dziec. Caca>

Cekanie, a, blm. *czynność cz. Cekać*.

Cekanie się, a ś., blm., *czynność cz. Cekać ś., pieścić, karesy*.

[Ceconić się, I ś., II ś., Cecorać ś.] robić coś bardzo powoli, niezgrabnie. <?>

[Cecorać się, a ś., ał ś.] p. Ceconić ś.

[Cecowiczka, I, Im. I] soczewica.

[Cecurać się, a ś., ał ś.] zbierać ś. powoli, gładzić ś. <?>

[Cecyna, y, Im. y] p. Cetyna.

[Ceć, Cedz, Cej] = a) C. co = Bóg wie co, nie wiem co: Choćbyś mi C. co nawet dawał, to cię nie chcę.

b) C. jaki = Bóg wie jaki. C. jako = ni to, ni owo: Chłopiec mówi C. jako, aby dzieci roznieszyć.

C. nie jaki = rozmaity. Ceć nie jak = nie wiedzieć jak. c) z cećkąd = zewsząd. d) C. kaj = gdziekolwiek, Bóg wie gdzie. e) C. kej = dokądkolwiek, w dalekie strony; w różnych stronach. f) C. nie kej = wszędzie, w różnych stronach. g) C. póke = ongi, bardzo dawno. <p. Co>

[Ced, u, blm.] mąka owsiana z wodą na kisiel: Kwasić, cedzić, gotować C. <CAD>

[Cedel, dla, Im. dla] karteczka. <Śr. Grn. züdele, Nm. Zettel>

Cedent, a, Im. ci praw. prawozbnywa, ten, co praw swoich drugiemu ustąpił lub ustępuje: C. rękodajny. <Łé. cedens = ustępujący>

Cedka, I, blm. cukr. sok cedzony. <CAD>

[Cedi, a, Im. e] p. Kiteł.

Cednik, a, Im. I p. Cedziłto.

Cedny do cedzenia służący, filtracyjny: Dno cedne.

Cedować, uje, ował dok. i nied. praw. przekazywać, przelewać, ustępować prawo swe komu drugiemu: Matka cedowała starostwo Opinogórskie. Rol. C. sumę, wyrok, należność, weksel. <Łé. cedo = ustępuję>

Cedowanie, a, blm., czynność cz. Cedować.

[Cedowy] przym. od Ced: Gąszcz C. (po przecedzeniu cedu). <CAD>

Cedr, u, Im. y bot. I. a. Drzewo cedrowe (pinus cedrus a. cedrus Libani) drzewo iglaste z rodziny szyszkowych: C. libański. 2. C. czerwony (juniperus virginiana) roś. z rodzaju jałowca. <Gr. kédros, Łé. cedrus>

Cedrak, a, Im. I a. Miedlin, Miodek, Jesonek bot. (mela) roś. z rodziny miedlinowatych. Gatunek: C. właściwy a. Bez indyjski (m. azedarach). <Arab. azād-diracht>

Cedrat, u, Im. y rodz. cytryny. <Włos. cedrato>

Cedraja, I, blm. żywica cedrowa.

Cedrować, uje, ował nacierać olejem cedrowym.

Cedrowanie, a, blm., czynność cz. Cedrować.

Cedrowina, y, blm., × Cedrzyna drzewo cedrowe: Ściany z cedrowiny dyszały mocną wonią. Słow.

Cedrowy przym. od Cedr: Drzewo cedrowe p. Cedr. Olejek, balsam C. Żywica, szyszka cedrowa. Stół C.

Cedrówka, I, Im. I a. Cedrzyk bot. (cedrela) roś. z rodziny miedlinowatych.

Cedryt, u, blm. wino cedrowe.

Cedrzyk, a, Im. I bot. p. Cedrówka.

× Cedrzyna, y, blm. p. Cedrowina.

Ceduła, y, Im. y I. kwitek, kartka ze zleceniem wykonania czegoś, na znak pozwolenia a. uwolnienia od czegoś (szczeg. od kary): Hetmanowa przysłała ci cedułę na konie pocztowe i na podwoły. Kacz. 2. ↑frachunek. 3. spis podróżnych jadących pocztą a. przesyłanych pocztą przedmiotów. 4. a. Kursocetel han. wykaz wartości papierów publicznych, państwowych, akcji, weksli i monet w danym czasie na giełdzie. 5. kol.: C. przewoźna a. frachtowa = spis pojedynczych listów

i przesyłek z obliczeniem należności za przewóz. C. ładunkowa a. nakładna. C. pociągowa = raport z jazdy. 6. × przypisek do listu (postscriptum).

7. [C.] pismo podawane urzędowi wykonawczemu dla utrzymania wprowadzenia wierzyciela do dóbr.

8. ↑karta, arkusz papieru; pismo: W tej wyrażonej cedule. Zdr. Cedulka. <Śr. Grn. Züdele, z Śr. Łé. cedula = kartka, z daw. seedula, schedula, z Gr. schédē deszczka, kartka>

Cedulka, I, Im. I I. p. Ceduła. 2. kol. notatka. kurteczka, zawierająca wskazówki dla maszynisty manewrowego a. dla służby pociągowej.

× Cedzatka, I, Im. I p. Cedziłto. <CAD>

Cedzawka, I, Im. I p. Cedziłto.

Cedzenie, a, blm., czynność cz. Cedzić.

Cedzeniec, ica, Im. ica [Cadzzenie] kamień filtracyjny, piaskowiec gruboziarnisty dziurkowany, in. alkarazas. <CAD>

Cedzeniecowy przym. od Cedzeniec: W dzbanku cedzeniecowym woda dość długo zachowuje swój chłód.

Cedzić, I, II, [Cadzic] płyn = przepuszczać przez co, dla oddzielenia części stałych, odcedzać, przecedzać; filtrować: C. serwatkę. Przen.: ↑Miłośność lzy cedzi (= wyciska, wysącza). Jag. Przen.: ↑Znajomość bożą w nie (= w dzieci) z nienagła C. Baz. (= wpajając, wszczepiać). Przen.: C. słowa, słówka przez zęby (= mówić półgębkiem, pretensjonalnie). Przen.: × C. pieniądze, wypłatę, należność = oddawać ją kapanią. <OAD>

Cedziłko, a, Im. a p. Cedziłto.

[Cedziłko, a, Im. a] p. Cedziłto.

Cedziłto, a, Im. a I. a. Cednik, Cedzik, Cedzawka, × Cedzina, × Cedzatka, [Cadzka, Cedziłko] przyrząd a. materia dziurkowata do cedzenia, jak bibuła, siłko, durszlak, lejki i t. p.; ehem. sączek, filtr. 2. a. Cedzisz, Cedzik piw. sierzynka blaszana z bardzo małym dziurkami do cedzenia.

3. kol.: C. a. sito tendrowe = przyrząd, przez który tender wupłnia ś. wodą. Zdr. Cedziłko.

[Cedzieć] Bóg wie, niewiadomo: C. jak dawno. <Ce+(G)dzieć+Ci>

Cedzik, a, Im. I p. Cedziłto.

[Cedziłka, I, Im. I a. Cedziłko, Cecitko, Cecka, Cadzka, Gadzka, Cedzka, Przegadzka] płótno do cedzenia mleka, powązka.

[Cedziłko, a, Im. a] p. Cedziłka.

Cedzina, y, Im. y I. × p. Cedziłto. 2. w Im. męty po przecedzeniu na cedziłce pozostałe, osad z cedzenia.

Cedzisz, a, Im. e p. Cedziłto.

Cedziworek, rka, Im. rki I. worek płócienny a. sukieny do cedzenia. 2. przen. skąpiec. <CAD+ Worek>

Cedzonka, I, Im. I apt. ciecz przecedzona.

[Cedz] p. Ceć.

[Cedzka, I, Im. I] p. Cedziłka.

× Cefa, y, Im. y p. I. Cecha; znak: Pancerna C.

I Cefalometr, u, Im. y antr. narzędzie do mierzenia głowy, głowomierz. <Now. z Gr. kefalé = głowa + métron = miara>

! Cefalometrja, I, blm. antr. I. branie wymiarów głowy, mierzenie jej. 2. zasady i umiejętność czynienia tego.

Cegauz, u, Im. y p. Zbrojownia. <Nm. Zeughaus, złoż. z Zeug = oręż + Haus = dom>

Ceghauz, u, Im. y p. Zbrojownia.

Cegielnia, I, Im. e, ↑ Cegielnica I. fabryka cegieł. 2. szopa do składania wyrobów cegielnianych. <Nm. Ziegel = cegła, z Łé. tegula = dachówka>

Cegielniany przym. od Cegielnia: Grunt, piec C. Zabudowania cegielniane.

† Cegielnica, y, lm. e p. Cegielnia.
Cegielnictwo, a, blm., Ceglarnstwo *rzemiosło ceglarskie, strycharstwo.*

Cegielniczy przym. od Cegielnik, strycharski, ceglarski: Rzemiosło cegielnicze. Cegielniczy, ego, lm. y rz. *rządca, zawiadowca cegielni.*

Cegielnik, a, lm. cy, a. Ceglarnz i. robotnik, wyrabiający cegły, strycharz. 2. właściciel cegielni.

× Cegielny przym. od Cegła: Robotnik C.

Cegielka, i, lm. i l. p. Cegła. Przen.: Niech każdy przyłoży cegielkę do budowy dobra publicznego. 2. *tafelka formy cegły*: C. cynku, ołowiu, herbaty. <Nm. Ziegel=cegła>

Cegielkowy przym. od Cegielka, mający postać cegielki: Herbata cegielkowa.

Ceglany przym. od Cegła i. z cegły, murowany: Dom C. 2. p. Ceglasy: Okropny C. rumienieć. Słow.

Ceglarka, i, lm. i l. robotnica przy wyrobie cegiel. 2. robotnica nosząca cegły przy budowie. 3. żona ceglarnia. 4. rośl. *firolekka plomieniczyk* (lychnis chalcidonica).

Ceglarski przym. od Ceglarnz, cegielniczy, strycharski.

Ceglarnstwo, a, blm. p. Cegielnictwo.

Ceglarnz, a, lm. e p. Cegielnik.

Ceglasto przym. od Ceglasty: Zabarwić co C.

Ceglasy, Ceglany, [Ceglasy] *koloru cegły; tek.:* Mocz C. Osad C. mocz (sedimentum urinae lateritium). Malować co na ceglasy (= na kolor ceglasty).

[Ceglasy] p. Ceglasy.

Ceglisty *podobny do cegły.*

Ceglować, uje, ował p. Ceklować: Ktoby w noyey po ulicach krzesał a. ceglował, tego sładzy marszałkowscey pojmać mają. Vol.

† Ceglowanie, a, blm., czynność cz. Ceglować.

Cegła, y, lm. y l. *kamień sztuczny z wypaloney gliny*: Dom z cegły (= kamienica). C. suszona (nie palona) = surowa, *surowka*. C. ogniotrwała, działkowana a. gąbczasta, polewana, dęta a. pusta (= z otworami wzdłuż). C. wodotrwała = *zendrówka, klinier*. Czerwony, jak toruńska C. Prz. Zbladł, jak toruńska C. Prz. (= zarumienił ś.). Cegły nie wymyjesz ani nie wybielisz. Prz. Mur na cegłę, na dwie cegły gruby. 2. zb. = cegły: Dom z cegły. 3. *tafla w kształcie cegły*: Zerznąć rydlem darń na dwie cegły. 4. † przen. *budynek z cegły*: Przyszliśmy do tej pusty cegły na grób twój patrzeć. Mor. A. Zdr. Cegielka. <Nm. Ziegel, z Łé. tegula = dachówka>

Ceglówka, i, lm. i *gatunek gruszeki.*

Cek, a, lm. i *rodzaj motyla.* <Od imienia Gr. Kéyx>

[Cej] p. Ceć.

[Cejch, u, lm. y] p. Cajg.

Cejchram, u, lm. y rzem. *szafka wisząca na ścianie do chowania narzędzi.* Zdr. Cejchramik. <Nm. Zeugrahme = rama na narzędzia>

Cejchramik, a, lm. i p. Cejchram.

[Cejco] *nico, Bóg wie co, co bądź*: Mám C. co do roboty.

[Cejg, u, lm. i] p. Cajg.

Cejghauz, u, lm. y p. Zbrojownia. <Nm. Zeughaus, złoż. z Zeug = oręż i Haus = dom>

† Cejgwart, a, lm. ci p. Cekwart.

† Cejgwarter, a, lm. owie a. rzy, p. Cekwart. <Nm. Zeugwart = stróż zbrojowni, złoż. z Zeug = narzędzie i Wart = stróż>

† Cejgwarterowa, ej, lm. e *żona cejgwartera.*

Cejkautz, u, lm. y p. Zbrojownia.

Cejkhauz, u, lm. y p. Zbrojownia.

† Cejkwarstwo, a, blm. *urząd cejkwarta.*

† Cejkwart, a, lm. ci p. Cekwart. <p. Cejgwarter>

Cejlonit, u, lm. y min. p. Spinel. <od nazwy Cejlonu, gdzie się minerał ten znajduje>

[Cejtak, a, lm. i] *jagnię dwuletnie.* <Nm. zeitig = dojrzaly>

[Cejtówka, i, lm. i, Cytówka] *owca dwuletnia.* <Nm. zeitig = dojrzaly>

† Cejtuchowy królik = *rodzaj królika.* Futro cejtuchowe = *z królików cejtuchowych.* <Nm. zeitig = dojrzaly>

Cekauz, u, lm. y woj. p. Zbrojownia. <p. Cejghauz>

Cekauzowy przym. od Cekauz, *arsenalowy.*

Cekhauz, u, lm. y p. Zbrojownia.

Cekhauzowy przym. od Cekhauz.

Cekin, a a. u, lm. y l. *blaszka świecidełko do ubioru, trzęsido*: Cekiny do kształcie półksiężycu. <Włos. zecchino, dawna moneta złota, pochodzenia weneckiego>

† Seklacja, i, lm. e *włóczęga nocna.*

× Ceklarski przym. od Ceklarnz: Głowa twoja pójdzie pod C. topór. Stasz. Ceklarska różga.

× Ceklarnstwo, a, blm. i. *urząd ceklarnia.* 2. zb. = *ceklarze.*

× Ceklarnz, a, lm. e *pachołek miejski do łapania a. bicia winnych, zbir, kat, oprawca, siepacz*: Wolno zbirom a. ceklarnzom mieć złoczyńców i w pałacach kardynalskich. Warg. <przez Nm. Zirkler = stróż nocny miejski, ze Sr. Łé. circator = stróż (circare = krążyć)>

† Ceklarnz chodzieć = *włóczyć ś. po nocy.*

Ceklinga, i, lm. i stol. p. Cyklina.

† Ceklarnz, a, lm. e p. Ceklarnz.

† Ceklować, uje, ował, † Ceglować *po nocach ś. włóczyć*: Jan Albrecht raz w noyey po Krakowie ceklował, a pijany trafił na pijanów. Stryjk.

† Ceklowanie, a, blm., czynność cz. Ceklować.

† Ceklownik, a, lm. cy *włóczęga nocny.*

† Ceklarnz, a, lm. e. † Ceklarnz *przełożony nad ceklarniami.* <p. Ceklarnz + Mistrz>

Cekropja, i, lm. e bot. (cecropia) *rośl. z rodziny chlebowcowatych.*

† Cekać się, a ś., ał ś., † Cektować ś. z kim *sprzeczać ś., spierać ś., przemawiać ś., certować ś. z kim.* <?>

† Cektanie się, a ś., blm., czynność cz. Cekać ś.

† Cektować się, uje ś., ował ś. p. Cekać ś.

† Cektowanie się, a ś., blm., czynność cz. Cektować ś.

† Cektownik, a, lm. cy *ten, co ś. z kim cektuje.*

† Cekwart, a, lm. ci, † Cejkwart, † Cejgwart,

† Cejgwarter woj. *oficer dozorujący w zbrojowni,* × *rynsztunkowy.* <Nm. Zeugwart>

† Cekwartwy przym. od Cekwart.

i. Cel, u, lm. e, † Cyl i. *punkt, do którego ś. dąży, meta, koniec, zadanie, kres*; fil. *przedmiot dążenia rzeczywisty a. wyobrażony, pożądany, przewidziany; zamierzony a. pożądany skutek działań, usiłowań, środków stosowanych*: Dążyć do pewnego celu. Zmierzać wprost do celu. C. uświęca środki. Wszedłem bez celu. Obrąć sobie, osiągnąć C. C. moich życzeń, dążeń. Jesteś celem jego wdychań, miłości (= przedmiotem). W tym celu a. na ten C., a. tym celem (= tym

końcem, na ten koniec). Celem czego = w celu czego: Zebrali ś. celem wspólnych narad. C. podróży. Staną u celu swych marzeń a. osiągnąć C. swych marzeń. Urzeczywistnić, ziścić C. C. czynności świata, istnienia czegoś. C. Xwsobny, immanentny; lodnośny, transcendentalny; bezwzględny, względny. 2. [Na C.] p. **Celnikiem**. 3. mier. p. **Celownica**. 4. woj. = a) punkt na tarczy, do którego strzelają: Mierzyć, strzelać, trafić do celu a. w C. b) p. **Celik**: Brać na C. Linja celu. Przen.: Coś miał na celu? (= na względzie). C., pall (komenda). <Nm. Ziel>

2. **Cel**, u a. a, lm. e p. **Ocel**.

† **Cel**, u, lm. e i. **czolo**, **wybor**, **kwiat**: Sam C. stada. Oss. C. u kuśnierzy = najlepsze części futra. 2. **lice**, **prawa strona**: Z celu na niece przewrócić. Oss. 3. **poważanie**, **waga**, **szacunek**, **wartość**: Którzy ś. z nieuczeziwego łona rodzą, nie są w takim celu, abo w takiej wadze, jak te, co według prawego małżeństwa rodzą ś. Glicz. <p. 2. Celować>

Cela, i, lm. e **izdebka w klasztorze, mieszkanie zakonnika**. Zdr. **Celka**, **Celeczka**. Zgr. **Celica**. <Łć. cella>

× **Celadon**, a, lm. i **rycerz salonowy, wdychający do kobiet, czuły na ich wdzięki**: Głowę jej zawrócił ten C. Krasz. <Od imienia osoby z romansu Fr. „Astrée”>

Celarz, a, lm. e, † **Cylarz ten**, co ustawia i utrzymuje cel do strzelania.

Celbant, a, lm. y bud. **gzyms pod oknem**. <Zap. Nm. Zeilband>

† **Celbrat**, a, lm. y **tablica do rachowania pieniędzy**. <Nm. Zählbrett>

Celbuda, y, lm. y i. **dom strażniczy na granicy a. przy rogatkach miejskich, gdzie odbywa ś. rewizja rzeczy przejeżdżających**. 2. a. **Celbudka** **domek poborcy kopytkowego**. 3. **izba a. budka szwajcara, odźwiernia, szwajcarnia przy fabryce, przy robotach**. <Nm. Zollbude>

Celbudka, i, lm. i p. **Celbuda**.

[**Cele**, u, blm.] p. **Calec**.

Celbra, y, lm. y **celebrowanie, odprawianie przez kapłana uroczystego nabożeństwa**: Wypada mi jutro C. <p. Celebrować>

× **Celebracja**, i, blm. p. **Celebrowanie**.

Celebrans, a, lm. owle p. **Celebrant**.

Celebrant, a, lm. ci, **Celebrans** i. **kapłan celebrujący**. 2. **żart. anfitrijon**: Skoro któremu nadeszły pieniądze, sprawiał nam bał, składający się z palonego krupniku i zrazów, co odbywało się na kwaterze celebranta.

Celebrować, uje, ował i. **odprawiać nabożeństwo uroczyste**. 2. × **obchodzić uroczyste, święcić**: C. święto. 3. × **przen. hojnie kogo raczyć, podejmować, ugasać**: Podśedek obchodził tak solennie swoje święto, że wszystkich suto celebrował. <Łć. celebrare>

Celebrowanie, a, blm., × **Celebracja** **czynność cz. Celebrować, celebra**.

Celeczka, i, lm. i p. **Cela**: U mniszek mam celeczkę. Krasz.

[**Celegraf**, u, lm. y] p. **Telegraf**.

[**Celegrat**, u, lm. y] p. **Cyrograf**.

† **Celestat**, a, lm. y, † **Celstat**, † **Celsztat** **strzelnica**. <Nm. Zielstatt>

Celestyn i. a, lm. i **zakonnik reguły bernardyńskiej, zreformowanej przez papieża Celestyna V**. 2. u, lm. y **min. szarżan strontu, tworzący kryształy różnościowe i bryły kryształiczne, ziarniste i zbite**. <1. od imienia papieża Celestyna. 2. Now.

niby Łć. coelestinus = niebieski, z powodu barwy>

Celestyna, y, lm. y **rodzaj instrumentu muzycznego**.

Celibat i. u, blm. **stan bezżenny, bezżeństwo**. 2. † a, lm. y **człowiek bezżenny**. <Łć. caelibatus>

Celibatowy przym. od **Celibat**.

Celica, y, lm. e p. **Cela**: Zimno w celicach. Słow.

[**Celió**, i, ii] **cucić, trzeźwić omdlałego**. <CAŁ>

Celidonja, i, lm. e bot. p. **Gilstewnik**.

[**Celigraf**, u, lm. y] p. **Telegraf**.

Celik, a, lm. i, **Cel**, † **Cylik** **przrządzik, znak na tyfie broń palnej, ułatwiający celownicze, wize-rek, muszka**: Podnieść, opuścić C.

[**Celikiem**] p. **Celnikiem**.

[**Celina**, y, blm.] i. p. **Adamówka**. 2. p. **Ca-tec**. 3. **głina do wyrobu cegły**. 4. **owisko i wogóle całe pole po jarzynie, ugor**. 5. **oranie ugoru odrazu w zagon, bez poprzedniej podrzutki i radlenia**. <CAŁ>

Celka, i, lm. i p. **Cela**.

Celkowy przym. od **Celka**: System C. (= system więzienny, polegający na umieszczeniu więźniów w odosobnionych celkach). Więzienie celkowe.

Celnica, y, lm. e **komora celna**. <p. Cło>

× **Celnicki** p. **Celnicy**.

Celnictwo, a, blm. i. **urząd celniczy**. 2. **zb-celnicy, urzędnicy komory celnej**.

Celnicy, × **Celnicki** przym. od **Celnik**; **celny**.

Celnie przys. od **Celny**: Strzelać C. Ta fuzja C. strzela. † **Pisze C.** (= **celująco**). <p. Cel>

Celnik, a, lm. cy i. **wybierający cło, mytnik**: Celnicy, mytnicy abo wyborcy. Sekl. Przypowieść o faryzeuszu i celniku. 2. **urzędnik komory celnej**. 3. **dzierżawca cel**. <p. Cło>

× **Celnik**, a, lm. cy **posługujący w celi**. <p. Cela>

[**Celnikiem, Celikiem, Na cel**] przys. **na przelaj, nie po drodze**: Iść, jechać C. <p. Cel>

Celniuteńki p. **Celniutki**.

Celniuteńko przys. od **Celniuteńki**.

Celniutki, Celniuteńki **zupelnie celny**: C. strzał. <p. Cel>

Celniutko przys. od **Celniutki**.

Celność, i, blm. rz. od i. **Celny, trafność**: C. strzałów.

× **Celność**, i, blm. rz. od 2. **Celny**: Celnością swych przymiotów zadziwiał wszystkich. Niem.

1. **Celny** przym. od i. **Cel, trafny, nie chybiający celu**: Strzał C. Ręka celna. <p. 1. Cel>

2. **Celny, † Celowny** i. × **przedni, wyborny, wysmienity**: Jest to dzieło celne. Zboże celne (= najlepsze, wyborowe). 2. **znaczny, wybitny, wydatny, główny, przedni**: Celniejsze osoby. Celniejsze wypadki. 3. [C. orzech] **pełny, zdrowy, dobry**. <p. 2. Celować>

3. **Celny** przym. od Cło: **Urząd C.** **Urzędnik C.** **Dom C.** **Komora celna**. **Taryfa celna**. <p. Cło>

4. **Celny** przym. od **Cela**. <p. Cela>

× **Celotrafny celny**: C. samopał. Wor. <Cel+ Traf>

1. **Celować**, uje, ował, † **Cylować** i. **do celu mierzyć**: C. w eo a. do czego. C. komu w serce. C. do kogo z pistoletu. Przen.: Tak, czy owak, jedziemy, bośmy sobie poprzysięgli C. bardzo wysoko. Dąb. (= **zmierzać, dążyć**). 2. **mier. nadawać a. sprawdzać kierunek od oka tyłka, celownicą itp.** <p. Cel>

2. **Celować, uje, ował I.** w czym a. czym = oznaczać ś., *górować*: C. w nauce a. nauką, zdolnościami. 2. × kogo = *przechodzić, przewyższać, przodkować, przym, mieć*: Celował wszvstkich pilnością, przezornością. Głosem wszytkich celował. Nar. 3. kuśn. *układać, sztukować futro, dobierając lepsze kawalki, tak zwany „cel.“* <Z Łć. (ex)cellere>

Celowanie, a, blm. I. czynność cz. **Celować.** 2. × fil. *przystosowanie postępków do celów.* <p. Cel>

Celownica, y, lm. e, **Cel** mier. djoptra, przyrząd do oznaczania kierunku na stole mierniczym.

Celowniczy przym. od **Celownik**; *służący do celowania*: Silnie celownicze przy działach.

Celownik, a, lm. I. I. *pręt u mety, wskazujący kres wyścigów*: Koń nasz stanął pierwszy u celownika. 2. gram. trzeci przypadek w deklinacji. 3. mier. blaszka ze szczelinką prostopadłą na każdym z dwóch końców djoptry. 4. woj. narzędzie do celowania, umieszczone na broni palnej ręcznej a. na armacie.

† **Celowny** p. 2. **Celny**: Było w tym wojsku 4000 celownych bojowników. Błaż. <p. 2. Celować> **Celowo** przys. od **Celowy** <p. 1. Cel>

Celowość, i, blm. fil. I. *odpowiedniość do celu*: C. postępowania, narządu. 2. *stosunek środka do celu*: C. × wsobna, immanentna; ! odnośna, transcendentna; bezwzględna, względna. 3. *urządzenie, organizacja polegająca na odpowiedniości środków użytych do celów zamierzonych*: C. organizmu, świata. 4. bł. zam. **Teleologia**.

Celowy przym. od I. **Cel**; fil. = a) *do celu przystosowany a. odpowiedni*; *skuteczny ze względu na cel*: Przyczyna celowa. C. plan stworzenia. b) *celowości nacechowany*. c) bł. zam. **Teleologiczny**.

Celozja, i, lm. e bot. p. **Grzebionatka**. <Now., niby Łć. celosia>

† **Celpy, ów,** blp. *rodzaj ubrania kobiecego*: C. z knafkami, strój białogłowski. Vol. <?>

† **Celstat, a,** lm. y p. **Celestat**.

† **Celsztat, a,** lm. y p. **Celestat**.

I. Celt, u, lm. y *topór a. siekiera z czasów przedhistorycznych*: C. bronzowy. <Śr. Łć. celtis>

2. Celt, u, lm. y fil. *opona płócienna nad pokładem statku parowego*. <Nm. Zelt = namiot>

[**Celta, y,** lm. y] *namiot (żołnierski)*.

Celujący przym. *trzymający prym, pierwszy przed innymi, wzorowy*: Uczeń, stopień C. <p. 2. Celować>

Celularny I. *dotyczący komórek w ciele zwierzęcia a. rośliny, komórkowy*. 2. fil. p. **Psychologia**. <Now. z Łć. cellula = komórka>

Celuloid, u, blm. *nasa twarda, przezroczysta, otrzymywana z mieszaniny kamfory i bawełny strzelniczej, używana do wyrobu przedmiotów galanteryjnych*. <Now. z Łć. cellula = komórka + Gr. -eidos = kształtny>

Celuloidowy przym. od **Celuloid**: Pióro celuloidowe. Grzebień C.

Celuloza, y, blm. chem. *blonnik, drzewnik materia, z której są utworzone ścianki komórek i włókien roślinnych (wodan węgla, C₆ H₁₀ O₅)*.

[**Celenezka, i,** lm. i] p. **Celnecka**.

[**Celnecka, i,** lm. i, **Celenezka**] *każde do przechowywania żelczy*. <Zap. Węg. szelence>

× **Cembał, a,** lm. y p. **Cymbał**.

Cembra, y, lm. y, **Cębra I. a.** **Cymbr, Cymbra,** × **Cemra, × Czemra, × Czambr, × Czamr pal,**

dłł do cembrowania, cembrowina. 2. p. **Cembrowanie**. <Nm. Zimmer, Śr. Grn. zimbar>

Cen brować, uje, ował, Cębrować I. a. [**Cęrować**], † **cemrowa**: *studni a. dół ścianami drewnianymi po bokach opatrywać, oprawiać, obudowywać*: Dudni woda, dudni, w cembrowanej studni. Psń. Studnie cembrują dębina, sośnina, olszyną. 2. u łobuzów *gmerać, babrać, grzebać, beblać ś.*: Ulicznicy cembrują w rynsztokach, poszukując w nich drobnej monety, odpadków żelaza, kości itp.

Cemtrowanie, a, blm., **Cębrowanie I.** *czynność cz. Cembrować*. 2. a. **Cembra, Cębra, Cembrzyna, [Cębrzyna], Cembrowina, Cębrowina = a)** a. [**Cębrzyna**] *ściany drewniane studni, dołu; ściany studni wystające nad powierzchnią ziemi, oprawa studni, zrab.* b) a. **Cembrunek gór.** *oprawa drzewna szybu, waza nie z krokień drzewnych w oprawie szybu; nieprzepuszczalna drzewna a. żelazna obudowa szybu, in. × a b t u l e c.* <p. Cembra>

Cembrowina, y, lm. y, **Cębrowina I. a.** × **Czambrowina drzewo na cembrowanie zlatne, do cembrowania służące**. 2. p. **Cembrowanie**.

Cembrownik, a, lm. cy u łobuzów *ulicznik, zajmujący ś. odszukiwaniem zgubionych drobnostek i odpadków w blocie rynsztokowym i sprzedający je*.

Cembrunek, nku, lm. nki *gór. p. Cembrowanie*. [**Cembrzucha, y,** lm. y] p. **Cembrzyna**.

[**Cembrzyć, y, ył, Cembrzyć**] (o babach) *tańcząc po rynku i ulicach, chwytając ludzi w tłusty czwartek*. <p. Comber>

[**Cembrzyk, a,** lm. i] p. **Ceber**. <p. Ceber>

Cembrzyna, y, lm. y I. p. **Cembrowanie**. 2. *łoki zagłębienia krynicy, ocembrowanie naturalne*. Pol. 3. [C. a. **Cembrzucha**] *wyższe miejsce w lesie*. <p. Cembra>

Cement, u, lm. y, × **Cyment chem. spoiwo, zaprawa mularska**: *mieszanka wodanu wapnia z krzemionką*: C. hydrauliczny, rzymski, portlandzki. Przen.: *spójnia, łączność*: C. w szeregach topił ś. coraz to bardziej: wojsko sejmikować zaczęło. Fred. A. <Łć. caementum, stąd Fr. ciment>

Cementacja, i, blm. chem. *cementowanie, zmiana kruszców w sproszkowanych ciałach mineralnych, przez żarzenie*: C. miedzi = osadzanie na żelazie cząstek miedzi. C. złota = oczyszczanie złota z miedzi. C. żelaza = palenie żelaza z węglem, dla otrzymania z niego stali, nastu nie żelaza.

Cementacyjny przym. od **Cementacja**: Proszki cementacyjne. Piec C.

Cementarnia, i, lm. e *fabryka cementu*. **Cementować, uje, ował I.** *spajać, zaprawiać, zalewać, wykladać cementem; murować przy użyciu cementu*. Przen.: *Ustawicznie groźne niebezpieczeństwo cementowały skazy na przymierzu*. 2. *przen. spajać, zespałać, łączyć, jednoczyć*: Cementujący wpływ religii. 3. *przen. utwierdzać, wzmacniać, ustalać, gruntować*: Stefan podbiega, cementując zgodę uściskami dla obu obfitami. Krasz. Przy kieliszku zawiązywały ś. przyjaźnie, cementowały związki. Oehoe. 4. *hut. poddawać metale cementacji; osadzać miedz na żelazie; oczyszczać złoto z miedzi; otrzymywać stal z żelaza*.

Cementowanie, a, blm., *czynność cz. Cementować, cementacja*.

Cementowany p. Cementowy. **Cementownia, i,** lm. e *hut. kuta z piecami cementacyjnymi*.

Cementowy przym. od **Cement**: Mur C. 2. a. **Cementowany** *poddany cementacji, drogą cementacji otrzymany*: Stal cementowa.

Cementówka, i, lm. i mul. 1. *podkład cementowy*. 2. *robotą z cementem*.

[**Cemir**, u, bfm.] *duszność, dychawica*. <Węg. esömör>

×**Cemra**, y, lm. y p. **Cembra**.

[**Cemrować**, uje, ował] i †**Cemrować** p. **Cembrować**.

Cena, y, lm. y i. *wartość wymienna przedmiotu, wyrażona w pieniądzech, szacunek*: C. zboża, pracy ludzkiej. C. wysoka, umiarkowana, nominalna, katalogowa, niska, stała, wygórowana, niepraktykowana, fabryczna, targowa. Podać, naznaczyć cenę, ustąpić a. opuścić coś z ceny. Podbijać cenę. Podnieść, zniżyć cenę. Ceny idą w górę a. podnoszą ś. Ceny podskoczyły, spadły. Zboże podniosło ś. w cenie a. poszło w górę. Zboże spadło z ceny a. w cenie a. ceny zboża spadły. Tak piękny diament nie ma ceny, a. na tak piękny diament nie ma ceny. Kol.: C. jednostkowa, prawidłowa a. normalna, przeciętna a. średnia, zasadnicza. 2. *wysoka cena, wartość*: Dobre książki zawsze są w swej cenie. Papiery stoją w cenie, trzymają ś. w cenie. 3. *przen. waga, poważanie, szacunek, więźność*: Pójść w cenę u ludzi. Mieć kogo w cenie. ×Spasć z ceny a. stracić cenę. 4. ×*podanie ceny kupującemu, zacenienie*: C. w mieszek nie idzie. Prz. (= nie tak ci zaraz płacę, jak zacenisz). 5. †*liczba, norma*: Najmniejszą ceną licząc, było ich tysiąc. Troc. <CEN>

†**Cena**, y, bfm. chem. p. **Cyna**.

Cenale *zn. banknoty wyższe od dziesięcioreńskowych*. <?>

†**Cenar**, a, lm. y, †**Cynar** *rodzaj tańca*: Tam trefne pląsy z ukłony, tam C., tam i goniony. Kochan. <Śr. Łé. cinara, z Hb. kinnor=cytra>

Cencelja, i, lm. e, **Cęcelja** bot. i. p. **Orlik**. 2. bł. zam. **Gilstewnik** jaskółcze zieleni (chelidonium majus). <?>

[**Cencerować**, uje, ował] p. **Cenzurować** i **Cenzorować**.

Cencik, a, lm. i p. **Cent**: Zapłaciłem i zostałem bez cencika przy duszy. <p. Cent>

[**Cencki**, cek, bfp.] p. **Cętka**.

[**Cencyljá**, i, bfm.] *úncztura costorei*: Bąbrowá esancyjá a. C. <?>

[**Cendalja**, i, bfm.] *herba chelidonii*. <p. Sanda>

Cendruta, y, lm. y gór. *slupina, rurka podpalowa, zapalnik*.

Cenesetyczny przym. od **Cenestezja**.

Cenestezja, i, bfm. fil. w psychologii = *czucie powszechne (sensus communis); poczucie ogólne; poczucie swego ciała; ogół czuć organicznych w danej chwili doznawanych*: C. steniczna = *ogólne poczucie siły w organizmie*. C. hipersteniczna a. przemożna = *poczucie nadmiernej, niezwykłej siły*. C. asteniczna a. niedomożna = *poczucie upadku sił, przygnębienia*. <Now. z Gr. koinós=powszechny+alsthésis=czucie, wrażenie>

Cenciel, a, lm. e *ten, co cení*: C. zasług. Trafny C. dzieł dowcipu (= *krytyk*). <CEN>

Cencielka, i, lm. i forma ż. od **Cenciel**.

Cenić, i, ii, [**Cynić**, **Czynić**] i. *wymieniać wartość czego, cenę czego podawać*: Ile cenisz za tę materję? C. drogo, a. za drogo, a. za wiele. Drożej cení, a w miarę-é zaplacę. Prz. Ten cení, który sprzedaje, ten targuje, który kupuje. Za konia cení tysiąc złotych. Konia mało nie

cení, pana o mało nie proś. Ceni drogo, a *Kra-kowski* targiem za półowę przeda. Prz. 2. *ocen-iać, oznaczać cenę, taksować, szacować*. 3. *poważać, szanować, szacować*: C. cnotę, zasługę, talent, naukę, przyjaźń. C. wysoko, lekko, mało. C. kogo na równi z kim. C. ludzi podług ich osobistej wartości. C. co jako arcydzieło. Bar-dzo tego człowieka cenię. Ceniony = *poważany, szanowany wysoce*.

Cenienie, a, bfm., *czynność cz. Cenić*.

×**Cenk**, u, zwykle w lm. i p. i. **Cynk**.

[**Cenkać**, a, ał] p. **Cynkać**.

Cennik, a, lm. i i. *wykaz cen*: C. win, towarów, nasion. 2. *kol. taryfa*: C. jazdy = *taryfa osobowa*. C. przewozu towarów = *taryfa towarowa*.

Cennikowy przym. od **Cennik**, *cennikiem objęty*: Potrawy, ceny cennikowe.

Cenność, i, bfm. rz. od **Cenny**.

Cenny i. *mający cenę, wartościowy, drogi, kosztowny*: Cenne korale. 2. *szacowny, ważny, drogi, nieoceniony*: Cenne zasługi. C. dokument. Okazywania dobrego serca waszego tym stały ś. cenniejsze, że wzorem były dla całego kraju. St. Aug. Cenne pismo, cenna pamiątka.

Cenobit, a, lm. ci p. **Cenobita**.

Cenobita, y, lm. ci, **Cenobit** *żyjący w cenobjum, zakonnik, mnich*: Czemużbyś ty, dobrowolny cenobito, nie miał zeń wyjrzeć? Krasz. <Łé. późn. coenobita, z Gr. koinós=wspólny+bios=życie>

Cenobjum w lp. nieod., lm. a, ów *klasztor*: Można łatwo z protestantami razem szydzić z mnichów i cenobjów, ale ilu to ludzi pokój w nich, którego napróžno gdzieś indziej szukali, znalazło! Krasz. <Łé. późn. coenobium, p. Cenobita>

Cenozoiczny geol.: *Formacje cenozoiczne p. Formacja*. <Now. z Gr. koinós = wspólny, powszechny+zőikós=zwierzęcy>

[**Censerować**, uje, ował] p. **Cenzurować**.

Cent, a, lm. y i. *krajcar, setna część reńskiego*. 2. [C.] p. **Centnar**. Zdr. **Cencik**. <Now. z Łé. centum=sto>

[**Centel**, tła, lm. tle] i. *dziesiąta część sążnia*: Stryry centle. 2. a. [Centla] *pół centa, półcent*. <Nm. Zehntel>

[**Centerzyja**, i, lm. e] p. **Tysiącznik**. <p. Centurja>

Centezymalny setny, *na sto części, stopni podzielony*: Rachunek C. Termometr C. Alkoholometr C. Waga centezymalna, p. Waga. <Now. z Łé. centesimus=setny>

Centka, i, lm. i p. **Cętka**.

[**Centki**, ek, bfp.] p. **Cętka**.

Centkować, uje, ował p. **Cętковать**. <p. Cętka>

Centkowanie, a, bfm., *czynność cz. Centkować*.

Centkowany p. **Cętkowany**.

[**Centla**, i, lm. e] p. **Centel**.

Centnabor, a, lm. y stol. p. **Centrumbor**.

Centnar, a, lm. y, **Cętnar**, **Cetnar**, [Cent] *waga = 100 funtom*: Lepszy łut szczęścia, niż C. rozumu. Prz. <Łé. centenarius=setny, sto zawierający>

Centnarka, i, lm. i prow. gór. w Wieliczce *sól centnarowa, sól w kruchach czyli kawałach centnarowych*.

Centnarowy przym. od **Centnar**, **C** *arowy* **Cetnarowy** *centnar ważący*: Waga cetnarowa *Była centnarowa*.

Centnarówka, i, lm. i, **Cetnarówka** *beczulka, mieszcząca w sobie centnar*: C. ołowiu, prochu.

Centobor, a, lm. y **bed. p. Centrombor.**

Centowy przym. od **Cent**, wartości centa: Skład ki centowe.

Centr, u, lm. y **p. Centrum:** Za rządów pruskich Warszawa przestała być głównym centrem ruchu naukowego i literackiego. <Łć. centrum, z Gr. kéntron >

Centralista, y, lm. ścl, prow. Central stronnik a. zwolennik centralizmu.

Centralistyczny przym. od **Centralizm.**

Centralizacja, i, lm. e **zśrodkowanie, zogniskowanie, skupienie w jednym punkcie centralnym:** C. administracyjna = zśrodkowanie władz naczelnych w stolicy, przy zniwelowaniu różnic plemiennych, prowincjonalnych (w przeciwstawieniu do federacji i decentralizacji).

Centralizacyjny przym. od **Centralizacja:** System C.

Centralizator, a, lm. owle a. orzy **zaprowadzający centralizację, dążący do niej.**

Centralizatorski przym. od **Centralizator.**

Centralizm, u, blm. system centralizacji zarządu: W parlamencie austriackim walka o C. lub autonomję zawsze pozostanie na pierwszym planie.

Centralizować, uje, owal i. **Łączyć w jeden środkowy punkt; zśrodkowywać, zogniskowywać, spromieniać. 2. skupiać** władzę w ognisku centralnym.

Centralizowanie, a, blm., czynność cz. **Centralizować.**

Centralny i. a. **Centryczny** w środkowym punkcie skupiony, znajdujący ś. w centrum, do środka skierowany, środkowy; główny: Komisja centralna. Biuro centralne. Komitet C. Punkt C. 2. astr. dośrodkowy, środkowy: Siły centralne = do jednego punktu zmierzające. Słońce centralne p. Słońce. 3. fil. w psychologii w środkowej części układu nerwowego, w ośrodkach mózgu umiejscowiony, siedlisko mający; lep. środkowy, ośrodkowy: Bodziec, impuls, proces C. Czucie centralne = pochodzenia centralnego. 4. mat.: Kąt C. = mający wierzchołek w środku koła. Linja centralna = łącząca środki dwu kół. Rzut C.

Central, a, lm. y **prow. p. Centralista.**

[Centro nieod.] p. **Centrum.**

Centrować, uje, owal i. **koncentrować, zśrodkowywać, sprowadzać do środka, skupiać.**

Centrowanie, a, blm., czynność cz. **Centrować.**

Centrówka, i, lm. i **p. Centrombor.**

Centrum nieod. i. a. **Centr, [Centro]** **środek:** Wpadam do Sopliewa—jak w C. polszczyzny. Mick. 2. stronnictwo w parlamencie trzymające ś. środka, czyli umiarkowane w obu kierunkach: zachowawczym i postępowym; stronnictwo katolickie w parlamencie niemieckim.

Centrombor, a, lm. y, Centnabor, Cetnabor, Cyntnabor, Centobor, Centrówka rzem. świder ośrodkowy, osadzony w korbie do wiercenia gładkich dziur w drzewie. <Nm. Centromborer >

Centrycznie przys. od **Centryczny.**

Centryczny p. **Centralny.**

Centryfuga, i, lm. i **p. Wirówka.** <Now. z Łć. centrum = środek + fugere = uciekać, umykać >

Centryfugalny i. przym. od **Centryfuga, poddany działaniu centryfugi:** Mleko centryfugalne = odświeżone, odśmietankowane. 2. fiz. ośrodkowy; Siła centryfugalna.

Centrypetalny fiz. dośrodkowy: Siła centrypetalna. <Now. z Łć. centrum = środek + petere = dążyć >

Centurja, i, lm. e **bot. p. Tysiącznik.** <Łć. centaureum a, centaurea, z Gr. kentaúron a. kentaúriē >

Centurjon, a, lm. y **setnik.** <Łć. centurio >

Centurcja, i, lm. e **bot. p. Tysiącznik.** <p. Centurja >

Centurjowy przym. od **Centurcja:** Wódka centurjowa. Syr.

[Centurcja, i, lm. e] p. **Tysiącznik.**

Centyfolja, i, lm. e **bot. i. posp. zam. Róża stullistna** (rosa centifolia). 2. [C.] centaurea benedicta, in. tysiącznica. <Łć. centifolia = stullistna, dom. rosa = róża >

Centygram, a, lm. y **setna część grama.** <Now. z Łć. centum = sto + gramma = pewna waga Gr. >

Centylitr, a, lm. y **setna część litra.** <Now. z Łć. centum = sto + Gr. litra = funt >

Centym, a, lm. y **moneta francuska** = $\frac{1}{100}$ franka.

Centymetr, a, lm. y **i. setna część metra. 2. pasek** ceratowy, podzielony na centymetry, używany przez krawcowe do mierzenia sukien. <Now. z Łć. centum = sto + Gr. métron = miara >

Centymetrowy przym. od **Centymetr.**

[Centyrz, a, lm. e] p. **Centarż.**

Cenzor, a, lm. owie i. **urzędnik rzymski, który** czuwał nad moralnością obywateli. 2. **wglądający** w sprawy innych i krytykujący je. 3. **uczeń** w szkołach, pilnujący sprawowania kolegów. 4. **krytyk, recenzent. 5. urzędnik cenzury, rozpatrujący** książki, pisma i rękopisy. <Łć. censor >

Cenzorka, i, lm. i **forma ż. od Cenzor.**

Cenzorować, uje, owal, [Cencerować] i. **spełniać** obowiązki cenzora. 2. **× p. Cenzurować:** Są ludzie, których jedyną zabawą C. czynności innych.

Cenzorowane, ego, blm. rz. p. Cenzurowane.

Cenzorowanie, a, blm., czynność cz. **Cenzurować.**

Cenzorski przym. od **Cenzor:** Urząd C.

Cenzorstwo, a, blm. i. **urząd, obowiązek cenzora. 2. zb. cenzor z żoną.**

Cenzura, y, lm. y **i. rozpatrzenie utworu literackiego** przez cenzora państwowego: Surowa, łagodna C. C. duchowna. C. prewencyjna = rozpatrująca utwory literackie przed ich wydaniem. C. represyjna = rozpatrująca je po wydaniu. Oddać dzieło do cenzury. Książka ta przeszła przez cenzurę. 2. **biuro cenzorów, komitet cenzury:** Złożył dzieło w cenzurze. Za pozwoleniem cenzury. 3. **świadcstwo** sprawowania ś. i postępów ucznia, wydawane przez szkołę periodycznie: Dobra, zła C. Dostał na cenzurę piątkę ze sprawowania. 4. **napomnienie** kościelne, rodzaj klątwy: Cenzury papieskie. 5. **ogadywanie, ganienie, krytykowanie:** Cenzury nie uchodzą poczciwej obyczaj. Bardz. 6.

× p. Cenzurowane: Siedzi na cenzurze, jak mysz na wołowej skórze. Prz. Zdr. **Cenzurka.** <Łć. censura >

Cenzuralność, i, blm. rz. od Cenzuralny.

Cenzuralny przym. od **Cenzura:** Warunki cenzuralne = odpowiadające warunkom cenzury. Niecenzuralny, żart. nieprzyzwoity; Wyrażenie niecenzuralne.

× Cenzuraneki przym. od **Cenzurant.**

× Cenzuranę, a, lm. ci **ten, co gani, nięca** wszystko.

× Cenzurantka, i, lm. i **forma ż. od Cenzurant.**

× Cenzurka, i, lm. i **p. Cenzura.**

× Cenzurny p. **Cenzurowy.**

Cenzurować, uje, ował, × Cenzorować, [Cencerować, Censerować, Cymserować] 1. rozpatrywać utwory, przeznaczone do druku. 2. krytykować, nicować, wytykać zle strony, zbierać wzorki; ogadywać, ganić, łaski przypinać.

Cenzurowane, ego, blm. rz., Cenzorowane, Cenzurowany, Cenzura zabawa towarzyska: Siedzi, jak na cenzurowanym (= na miejscu widocznym, narażającym na obserwacje innych).

Cenzurowanie, a, blm., czynność cz. Cenzurować: Wziął urząd cenzurowania niejako wszystkich postępów króla. Szaj.

Cenzurowany, ego, blm. rz. p. Cenzurowane: Grać cenzurowanego. Oss.

Cenzurowy, × Cenzurny przym. od Cenzura: Stopień C.

Census, u, blm. kwalifikacja, znaczenie obywatela kraju wobec opłat podatkowych i prawa wyborczego: C. majątkowy, umysłowy. <Łé. census>

Cenzusowy przym. od Cenzus: Komisje były wybierane według zasady cenzusowej.

Cep, a, część, w lm. y l. a. [Cepa, Cepy blp.] narzędzie do młócenia: Młócić, bić, wywijać cepami. Idą od cepów, do cepów = od młócki, do młócki. Cstabił jak cepy (= jak cięciwa odjęta z łuku). Chłop od cepów (= prostak, ordymus). 2. [Cepy] części warsztatu tkackiego, znajdujące się pod krosnami i naciskane nogami. 3. ↑ kij; rodzaj broni: Błazen z cepami. Biel. M. Do białna śrzuciła (pani) i skłóła on cepy. Biel. M. Szwajcar rad żelaznym cepem hełmy tłuźce. Sienk. 4. ↑ narzędzie do przedkiego nabijania armat polowych. 5. a. Bocian hut. narzędzie służące gichciarzowi do przekonania ś., jak daleko zaszedł nabój w piecu wielkim. 6. zł. chłop. Zgr. Cepisko. <CEP>

[Cepa, y, lm. y] p. Cep.

Cepak, a, lm. i l. a. Cepisko, Cepowisko, [Cepilek] dzierżak cepowy. 2. część cepów, którą ś. zboże uderza przy młóceniu, krótszy kij u cepa, in. bijak. 3. młóczarz: Zdrowy jak C. Śpiewak do partesów, a gnojek do gnoju, C. do stodoły, a żołnierz do boju. Prz. 4. gbur, cham, człowiek niezgrabny, prostak, głupiec.

[Cepiasty] rozwarty, rozszerzony; głowiasty.

[Cepieć, l, II] siedzieć smutnym; drzemać, siedząc. <CEP>

[Cepiga, i, lm. I] 1. p. Capiga. 2. nóż zepsuty, tępy, chwiejący ś. w trzonku.

[Cepiha, y, lm. y] p. Capiga.

[Cepilek, lka, lm. lki] p. Cepak.

[Cepina, y, lm. y, Cypina] rodzaj haka, motyki. Cepisko, a, lm. a l. p. Cep. 2. p. Cepak.

↑ Cepilk, a, lm. l warkoczyk. <Nm. Lopf, zdr. Züpfel>

[Cepnąć się, nie ś., nął ś.] kogo = czepić ś. kogo, przyczepić ś. do kogo.

Cepowisko, a, lm. a p. Cepak. <p. Cep>

Cepowy przym. od Cep: Rzemień C.

[Cepuch, a, lm. y] l. a. [Czopuch] otwór z tyłu pieca dla łufy, rura kominowa: Jakby z cepucha, pędząc czarny przed sobą dym, pożar wybucha. Min. 2. grunt, w którym jest mało piasku, dużo wody higroskopijnej i materji organicznych. <p. Cybueh>

[Cepuchowaty] grunt = sapowaty, wylugowany, jałowcy.

[Cepuchowy] przym. od Cepuch: Cepuchowa baba (= czop do zatykania cepucha).

Cer, u, blm. chem. pierwiastek metaliczny, przedstawiciel gromady metalów cerowych, Ce. <Now. z Łé. cerium, Gr. kërion = plastr miodu; wosk itd. >

[Cer, u, blm.] trucizna na psy z hubki.

1. Cera, y, lm. y l. kolor, barwa twarzy, pleć: C. rumiana, blade, żółta, woskowa. Zdrową ma cerę. 2. ↑ mina, ułożenie twarzy: Szczera, rozgniewana C. Zdr. × Cerka. <Łé. cera = figura, maska woskowa, skąd Włos. c(i)era = barwa twarzy >

2. Cera, y, lm. y, × Cyra miejsce zaczerowaw; przen. szrama, blizna, paragraf. Zdr. Cerka, Cereczka. <Podobno zamiast cyfra = coś wyszytego >

[Cera, y, lm. y] córka. Zdr. [Cerusia, Ceryczka]. <Czes. dcera >

Ceramiczny przym. od Ceramika: Wyroby ceramiczne. <Gr. keramikós = gliniany >

Ceramika, i, blm. garncarstwo artystyczne, obejmujące wyroby z gliny, fajansu, majoliki, porcelany.

Cerat, a, lm. y, × Cerot plaster woskowy na ranę. <Łé. ceratum >

Cerata, y, lm. y l. płótno nawoskowane. 2. płótno pokryte lakierem. 3. tkanina werniksowana: C. opatrunkowa = tufta. Zdr. Ceratka. <Łé. cerata = dość woskowa >

Ceratka, i, lm. i l. p. Cerata: C. kauczukowa. 2. rodzaj półwełnianej tkaniny na odzieniu damskie. 3. lek: C. ochronna = kitajka ochronna, !protektywa.

Ceratkowy przym. od Ceratka.

Ceratowy przym. od Cerata: Wyroby ceratowe. Pokrowiec C.

Cerazyna, y, blm. l. część składowa gumy drzew pestkowych; oczyszczona guma wiśniowa. 2. p. Cerezyzna. <Now. z Łé. cerasinus = wiśniowy >

Cerber, a, lm. y l. pies lańcuchowy, pies podwórzowy. 2. stróż czujny, surowy i groźny; dozorca pilnie czegoś strzegący: Na głowie plenipotentą całą wagą interesów; jego obowiązek łagodzić cerberów kapitalistów. Krasz. Gdzieś w głębi wyjrzała brodata fizjognomja liberyjnego cerbera. Rodz. (= szwajcara). <Gr. Kërberos = pies strzegący piekła >

Cerebracja, i, blm. l. fil. w psychologii: działalność mózgu; ogół procesów psychofizjologicznych mózgu: C. bezwiedna, podświadoma = nie ujawniona w świadomości a. samowiedzy działalności mózgu o charakterze psychicznym. 2. jęz. myślenie językowe. Kln. <Now. z Łé. cerebrum = mózg >

Cerebralny mózgowy.

Cerebryna, y, blm. substancja otrzymana z mózgu.

Cerebrynowy przym. od Cerebryna: Kwas C. = cerebryna.

Cereczka, i, lm. i p. 2. Cera.

Ceregiela, i, część, w lm. e, 2 pp. l a. × ów l. ceremonia, korowody, zdrużanie ś.: Żądam i proszę: bez najuniejszej ceregieli, by go wszyscy djabli wzięli. Rod. Bez tych ceregieli. Tylko bez ceregielów żadnych. Po wielu ceregielach, zgodził ś. na żądanie. Robić ceregiele. 2. ↑ w lm. a. ↑ Cregiele ozdoby stroju kobiecego: Ujrawszy lada Monkę przed karczmą w niedzielę, zaraz jej posię pierścień a. C. Zim. <Nm. Ziererei = ozdobki; minki, krygowanie się >

Ceregielant, a, lm. el. człowiek robiący ceregiele, ceremonijant.

Ceregielantka, i, lm. i forma ż. od Ceregielant.

× Ceregielnie przys. od Ceregielny.

Ceregielny przym. od Ceregiela.

Ceregielować się, uje ś., ował ś. robić ceregiele, ceremonijować ś., wzdrużać ś., wymawiać ś. od czegoś ceremonijalnie, certować ś., etykielalnie zachowywać ś.

Ceregielowanie się, a s., blm., czynność cz. **Ceregielować s.**

†Cerekiew, kiew, lm. kwie p. Cerkiew. <p. Cerkiew>

[Ceremno] *smutno.*

Ceremonja, i, lm. e, †Cerymonja i. *obrzęd uroczysty*: C. kościelna. Wielki mistrz ceremonji. Żart.: Wziął z nią ślub bez ceremonji (=żyje z nią na słowo). 2. *ceremonjalność, ostentacja, pompa, parada*: Prowadzono go z wielką ceremonją. 3. *zwykle w lm., przesadnie etykietałne zachowanie s., ceregiele*: Wziął go bez ceremonji za kark (=poprostu). Mów bez ceremonji (=bez ogródk). Nie rób ceremonji, bądź jak w domu. C. sieczka, satysfakcja owies. Prz. Ceremonje chińskie. × Ceremonje z ociem = *przesadna grzeszność*. Gdzie siła ceremonji, tam szczerości mało. Pol. <Łé. caerimonia, caeremonia>

Ceremonjalnie przys. od **Ceremonjalny**: Odprowadzić, przyjąć kogo C.

Ceremonjalność, i, blm. rz. od **Ceremonjalny**: Pierwsza audjencja odbyta s.-z rzadką ceremonjalnością i wystawą. Szaj. (=ceremonja).

Ceremonjalny i. *tyczący s. ceremonji, obrządkowy*: Chrześcijanie nie podpadają prawom żydowskim, które są ceremonjalne i sądowe. Birk. 2. *ostentacyjny, uroczysty, paradny*: Marsz C. Ubiór C. 3. *pełen ceremonji, etykietałny*: Wizyta ceremonjalna.

Ceremonjał, u, lm. y *zbiór form składających ceremonje*: Mistrz ceremonjału. C. pogrzebowy. C. koronacji.

Ceremonjancik, a, lm. i p. **Ceremonjant.**

Ceremonjant, a, lm. ci *ceregielał, lubiący robić wiele ceremonji*: Dobry człowiek, ale wielki C. Zdr. **Ceremonjancik.**

Ceremonjantka, i, lm. i forma ż. od **Ceremonjant.**

Ceremonjarka, i, lm. i forma ż. od **Ceremonjarz.**

Ceremonjarski przym. od **Ceremonjarz**: Urząd C.

Ceremonjarstwo, a, blm. *urząd ceremonjarza.*

Ceremonjarz, a, lm. e i. *mistrz ceremonji, dozorca publicznych ceremonji.* 2. *ksiądz, czuwający nad wykonaniem według planu danej ceremonji.*

× **Ceremonjować, uje, owal** p. **Ceremonjować się.**

Ceremonjować się, uje s., owal s., × **Ceremonjować z kim** = *robić ceremonje, ceregielować s., certować s.*: Ceremonjują s. jak Opacy do wzięty. Prz. (=na niepotrzebnych ceremonjach i komplementach drogi czasu tracę).

Ceremonjowanie się, a s., blm., czynność cz. **Ceremonjować s.**

†**Cerewizna, y**, lm. y p. **Podpępcze.** <Właściwie czerewizna, od Ukr. czerewo = brzuch>

Cerezyna, y, blm., **Cerazyna chem.** *przetwór z wosku ziemnego czyli ozokierytu, służący do imitacji wosku.* <p. Cerazyna>

[**Cergiel, gla**, lm. gle] *tasiemka, obszywka.* <Nm. Zarge, zdr. Zärgel>

×1. **Cerka, i**, lm. i p. 1. **Cera.**

2. **Cerka, i**, lm. i p. 2. **Cera.**

[**Cerka, i**, lm. i] p. **Cyrka.**

Cerkać, a, al p. **Cyrkać.**

Cerkanie, a, blm., czynność cz. **Cerkać.**

Cerkiel, kla, lm. kle i. × p. **Cyrkiel.** 2. [**Cer- kle**, lm.] *łęki w lasach.*

× **Cerkielnictwo, a**, blm., p. **Cyrkielnictwo.**

× **Cerkielniozy** p. **Cyrkielniozy.**

× **Cerkielnik, a**, lm. cy p. **Cyrkielnik.**

Cerkiew, kwí, lm. kwie, × **Cerkwia**, × **Cerkwa**, × **Cerkwica**, † **Cerekiew**, † **Cyrekiew**, † **Cyrkiew i.** *kościół wschodniego obrządku*: Była to C., z mo-

drzewiu jej ściany. Słow. 2. † wogóle *kościół*: C. święta katolicka. Birk. Oblubienica Pana Chrystusa C. jego święta. Wuj. Abym Cię, Boże, mógł sławić w cerkwi Twojej wybranej. Kochan. Zdr. **Cerkiewka.** <Przez Czes. daw. cerekev (dziś cirkev), ze Śr. Grn. chirihha (dziś Kirche), to zaś z Gr. późn. kyriaké (dom. oikia = dom) = pańska, boska>

Cerkiewka, i, lm. i p. **Cerkiew**: Hej! tam na górze stała C. Len.

× **Cerkiewnik, a**, lm. cy i. *z cerkwią trzymający, greckiego obrządku.* 2. *kościelny, duchowny.*

Cerkiewny przym. od **Cerkiew**: Doktorowie cerkiewni. Prawidła cerkiewne a. kanony. Język C. Język cerkiewno-słowiański. C. gmach. Słow.

× **Cerklasty** p. **Cyrklasty.**

× **Cerklina, y**, lm. y p. **Cyrklina.**

× **Cerkłować, uje, owal** p. **Cyrkłować.**

× **Cerkłowy** p. **Cyrkłowy.**

× **Cerkwa, y**, lm. y p. **Cerkiew.**

× **Cerkwia, i**, lm. e p. **Cerkiew.**

× **Cerkwica, y**, lm. e p. **Cerkiew**: Ostatni blask wieczora złości potrójny krzyż cerkwi. Pol.

[**Cerkwiszeze, a**, lm. a] i. *miejsce puste, gdzie niegdyś stała cerkiew, kościeliszczce.* 2. *cmentarzyśko, cmentarz, szereg. protestancki.*

[**Cerkwy**] p. **Czerstwy.**

† **Cernoresa, y**, lm. y p. **Czarnoresza**: Romunt zrzucił z siebie cernoresę czarniecką. Stryjk. <Ze Sst. ęrtnorizb = (dosł. czarnoszaty) mnich>

× **Cerograf, u**, lm. y p. **Cyrograf.**

× **Cerografowy** p. **Cyrografowy.**

Ceroplastyka, i, blm. *sztuka lepienia z wosku figur wypukłych.* <Now. z Łé. cera = wosk + Plastyka>

× **Cerof, a**, lm. y p. **Cerat.**

Cerować, uje, owal, × **Cyrować**, [**Czerować**] *zarabiac ućmi miejsce dzurawe*: C. pończochy, bieliznę. <Zap. = cyfrować>

Cerowanie, a, lm. a, × **Cyrowanie** czynność cz. **Cerować.**

Cerownia, i, lm. e *pracownia, w której trudnią s. cerowaniem*: Sztuczna C.

Cerowniczy przym. od **Cerownia**: Zakład C. (=cerownia).

Cerowy chem.: Metale cerowe = *których przedstawicielem jest cer.* <p. Cer>

[**Cerówka, i**, lm. i] *igła do cerowania.*

[**Cerpać, a**, al] p. **Cérpnąć.**

[**Cérpać, a**, al] p. **Cérpnąć.**

[**Cérpnąć, nie, nał, nied. Cerpać, Cérpać**] *puścić kroplę płynu.* <Dźwn.>

Certa, y, lm. y, **Cyrta, Rybiec**, [**Cytra, Czarownica, Kobyla, Synohuba**] zool. (abramis vimba) *ryba członkoproniema, otwartopęcherzowa, brzuchopłetwa, karpiniowata.* <Nm. [zärt(he), zehrte, zarten]>

Certacja, i, lm. e, × **Certament**, × **Certamen** *certowanie s., korowady, spór, sprzeczka, wzdraganie s.*: Po długich certacjach zawarto pokój. Po co te niepotrzebne certacje? <Łé. certatio>

× **Certamen, u**, lm. y p. **Certaaja**: C. nasz stawał s. coraz żywszym. Od. <Łé. certamen>

× **Certament, u**, lm. y p. **Certacja**: Był-ci tam jeszcze C. o szable. Kaczk. <Sid. do Łé. certamen>

[**Certolic, i, II**] *mówić zwolna, rozwozić s., cędzić przez zęby.* [C. s.] *gramolić s., guzdrać s., nie-sporo s. wybierać.* <?>

×**Certować**, uje, ował *l. walczyć, wyścigać ś., emulować*: Najlepszy pojedynek C. ludzkością. Min. 2. p. C. ś. C. ś. I. a. ×**C. spierać** ś. o co, sprzeczać ś., walczyć, dysputować, polemizować: Długo ś. z sobą certowali, komu ś. pierwszeństwo należy. 2. *wzdragać ś., ceremonjować ś., ceregielować ś., krepować ś., nie śmiać, wstydzic ś.*: Bądź otwartym, nie certuj ś. <Łć. certare>

†**Certowanie**, a, blm., czynność cz. **Certowań**. **Certowanie się**, a ś., lm. a ś. czynność cz. **Certować** ś., *certacja*.

×**Certownik**, a, lm. cy ten, co ś. certuje.
×**Certyfikacja**, i, lm. e p. **Certyfikat**. <Śr. Łć. certificatio>

Certyfikat, u, lm. y, **Certyfikacja** *l. świadectwo, zaświadczenie piśmienne. 2. wyciąg z księgi długów państwa. 3. han. zaświadczenie miejscowej władzy o miejscu pochodzenia towaru wysyłanego za granicę.* <Śr. Łć. certificatum>

Certyfikować, uje, ował *stwierdzać, poświadczać, zaświadczać*.

Certyfikowanie, a, blm., czynność cz. **Certyfikować**.

×**Cerulitwo**, a, blm. p. **Cyrulitwo**.
Cerulik, a, lm. cy I. ×**p. Cyrulik**. 2. †*lekarz aluzszer*: C., co do połogu służy.

[**Cerun**, a, lm. y, **Czeren**, **Czerun**, **Czeryn**, **Czeryn**, **Czehryn**, **Czran**] *l. płaska panew a. kociet do warzenia soli. 2. ilość soli, zawarta w takim kotle, czop, war.* <Ukr. czerin, czeren=Pols. trzon, daw. czran>

Cerusa, y, blm. chem. *węgiel ołowiu zasadowy, blej was.* <Łć. cerussa>

[**Cerusia**, i, lm. e] p. [**Cera**].

×**Cerwelada**, y, lm. y *kiszka, kielbasa*.

[**Cerwień**, wnia, blm.] *miesiąc czerwiec.* [**Cerwiony**] *czerwony*.
†**Cerymonja**, i, lm. e p. **Ceremonja**.
Ceryt, u, lm. y min. *wodny krzemian ceru z domieszką tleniku lantanu i dydyumu, tworzący kryształy heksagonalne barwy gwoździkowo-brunatnej a. wiśniowej.* <p. Cer>

[**Cerzyczka**, i, lm. i] p. [**Cera**].
[**Ces**] p. [**Cez**].

Cesarczyk, a, lm. cy p. **Cesarszczyk**. <p. **Cesarz**>

Cesarek, rka, lm. rki *rodzaj motyla*.
Cesarka, i, lm. i I. [C.] a. [**Cisarka**, **Cysarka**] *droga bita. 2. zool. p. Perlica*.

†**Cesarkini**, i, lm. e p. **Cesarzowa**.

Cesarski *l. przym. od Cesarz*: Korona cesarska. Jego Cesarska Mość. Wojska cesarskie. Oddajcie cesarzowi, co jest cesarskiego. 2. [C.]: Gościniec C. = *droga rządowa, szosa pierwszego rzędu, krajowa*. Cesarska strona = *Austrja*. 3. lek.: Cięcio cesarskie, p. **Cięcie**. 4. myśl.: Strzał C. a. królewski, p. **Strzał**. 5. praw.: Prawo cesarskie = *prawo rzymskie*. Po Cesarzku przys. = *sposobem cesarskim, jak na cesarza przystoi*: Kazał posła tego po cesarsku szanować. Przen. = *silnie*: Daj mu pięć batów po cesarsku. C., ego, lm. sey rz. = *Austrjak*.

†**Cesarskie** przys. od **Cesarski**, *po cesarsku*.
Cesarskość, i, blm. rz. od **Cesarski**: Wielkie, olśniewające przepychem i blaskiem świeżo zyskałej cesarskości, miasto Berlin.

Cesarstwo, a, lm. a I. *państwo i kraje cesarskie*: C. austryjackie. Stolica cesarstwa. Wyjechać do Cesarstwa (= *do gubernji rosyjskich*). 2. *godność i władza cesarska, panowanie cesarskie*: Nie liczy ł. jeg o C. jeno od koronacji. Skar. Był ministrem

za pierwszego Cesarstwa (= *za panowania Napoleona I*). 3. zb. *cesarz z cesarzową*.

Cesarszczyk, a, lm. cy, **Cesarszczyk** *stromiłek cesarza, oddany cesarzowi*.

Cesarz, a, lm. e I. a. [**Cesarz**] *najwyższy tytuł monarchy, imperator*: C. niemiecki. Cesarze rzymscy. 2. zool.: C. mucha (musca Caesar) *niewielka, zielona mucha*. <Z Łć. imienia własnego Caesar>

Cesarzewicz, a, lm. e, †**Cesarzowie** *syn cesarza*: C. następca tronu.

Cesarzewiczostwo, a, blm., **Cesarzewiczostwo** *cesarzewicz z żoną*.

Cesarzewiczowa, ej, lm. e *żona cesarzewicza*.
Cesarzewiczowski *przym. od Cesarzewicz*: Jego Cesarzewiczowska Mość.

Cesarzewiczowstwo, a, blm. p. **Cesarzewiczostwo**.

Cesarzowa, ej, lm. e, [**Cysarka**], †**Cesarkini**, †**Cesarzowna** *l. żona cesarza. 2. monarchini, panująca w cesarstwie*.

Cesarzować, uje, ował *być cesarzem, panować nad cesarstwem*: Konstanty Porfirogenita, z bratem starszym Bazylim II wspólnie cesarzujący. Lel.

†**Cesarzowie**, a, lm. e p. **Cesarzewicz**.
[**Cesarzówka**, i, lm. i] *tak nazywano około r. 1850 w Wilnie książeczkę „O czci Cesarza,” używaną w szkołach tamecznych*.

Cesarzówna, y, lm. y *córka cesarza*.

Cesarzuk, a, lm. i myśl. p. **Mysikrólik**.
[**Cesi!**] p. **Cesiu**.

Cesla, i, lm. e, **Cysia** *dziec. i piesz. koń, konik, źrebę*: Z bata trzaskną na kare cesie. Pśń. Zdr. **Ceska**.

[**Ceslu!** **Ceś!** **Ceś ceś!** **Cieś, cieś, cieś!** **Cieś, cieś, cieśki!** **Ciesz, ciesz, ciesz!** **Cieslu, cieslu, cieś!** **Ciesi!** **Ciesiecek!** **Cioś, cioś!** **Coś!** **Cioś oiou!** **Cesi!** **Ce ce!** **Ce ce cieś cieś!** **Cieś c.!** **Cieś, ścieś ścieś!** **Ceś ceś ceska!** **Cyś!** *wolanie na konie a. na źrebęta*.

Cesja, i, lm. e I. *praw. cedowanie, zcedowanie, akt, mocą którego ktoś ustępuje komuś swoich praw do czegoś; ustępstwo wierzytelności za pewną cenę, transfuzja, wlewek, zlewek, indos*: C. dziedzictwa, sumy, należności, tytułu egzekucyjnego. C. dóbr (na rzecz wierzycieli). 2. [C.] p. **Sesja**. <Łć. cessione>

Cesjał, a, lm. y *han. książka weksli cedowanych*.

Cesjonarjusz, a, lm. e, ×**Cesjonarz** *ten, co ceduje na rzecz czyją*.

×**Cesjonarz**, a, lm. e p. **Cesjonarjusz**.
[**Cesta**, y, lm. y, **Czesta**] *droga*: I nowym świntłem świeci niebios C. Pol. Zdr. **Cesteczka**. <**Czes. cesta**; por. [**Czesta**] i †**Pocestny**>

[**Cesteczka**, i, lm. i] p. **Cesta**.

1. [**Cestować**, uje, ował *częstować*.
2. [**Cestować**, uje, ował] *podróżować*.

[**Cestowanie**, a, blm.] *czynność cz. Cestować*.
Cesyjka, i, lm. i p. **Cesja**: Napisz mi pan cesyjkę, ja płacę pieniądze. Syrok.

Cesyjny *przym. od Cesja*: Stempel C.

×**Ceszka**, i, lm. i p. I. **Cesha**.
[**Ceś**] p. **Cesiu**: Jakże konia utrzymać, kiedy on ucieka, a zawołaj: cesiu, C.!

to on cię poczeki. Pśń.

[**Ceś**, i, lm. e] p. **Teśłowa**.
Ceska, i, lm. i p. **Cesia**.

[**Ceska!**] p. **Cesiu**.

×**Cet**, u, lm. y p. **Cetno**.
[**Cet-cet**] *w. uspokajanie dziecka płaczącego*.

[Ceta, y, lm. y] p. Tęcza. <Właściwie częta, przestawka wyrazu tęcza >

†Cetać się, a s., ał s. sprzeczać s., kłócić s.: Kania z krogulcem długo z sobą s. cetali. Błaż. †Cetanie, a, blm. sprzeczcza, spór, kłótnia, swar. <Może w związku z Weg. csetepatéz = kłócić s. >

[Cetana, y, lm. y] p. Cetyna.

[Cetena, y, lm. y] p. Cetyna.

†Ceter w. niestety! <Nm. w. zeter=biada >

†Ceter, tra, lm. try p. Seter.

Cetnabor, a, lm. y p. Centrumbor.

Cetnar, a, lm. y p. Centnar.

Cetnarowy p. Centnarowy.

Cetnarówka, l, lm. i p. Centnarówka.

Cetno, a, lm. a, ×Cet l. a. [Cot, Coika, Clotka] liczba parzysta: Liczby, które są w cetnie. Kł. C. i licho (rodzaj gry). Grać w C. i licho. C., czy licho? Przen.: Jutro pokaże C. a. licho. Pot. (= wygrana lub przegrana). 2. bud. para: Słupy cetnem postawione. <CZT >

[Cetno] przys. gotówka, co do grosza.

Cetografia, l, blm., Cetologia opisanie wielorybów. <Now. z Gr. kétos = wieloryb + grafó = piśmę, opisuję >

Cetologia, l, blm. p. Cetografia. <Now. z Gr. kétos = wieloryb + logia = -znawstwo >

[Cetyna, y, lm. y i l. a. Cetena, Cetana, Cęcyna, Czacina, Czetyna, Kiclna] igliwie świerkowe. 2. gałęzie rabane. Zdr. [Cetynecka]. <Stc. Cetina, zam. štetina = szczeciina >

[Cetynecka, l, lm. i] p. Cetyna.

×Cew, l, lm. e ż. i. p. Cewa. 2. p. Cewka.

Cewa, y, lm. y, ×Cew, ×Cyw, ×Cewie, ×Cywie l. drewnianko okrągłe okryte skórą, w podłuż przewiercone, aby s. na szmirku posuwać mogło. 2. †małe kolo. Sol. 3. p. ×Cewka. 4. elektrot. szpula, walec owinięty drutem izolowanym, w maszynie elektrycznej. 5. mł. kolo palczaste; narzędzie złożone ze szczebelków okrągłych, osadzonych końcami prostopadłe w brzegach dwóch krążków i obracane przez kolo zębate: Co u młynarzów cewy, to u zegarmistrzów tryby. Sol. 6. myśl. = a) pętlica na kołku drzewka uwiazana do łapania jarząbków. b) w lm. siadła do łapania wilków, lisów itp. <CEW >

Cewać, a, ał l. × (o ptastwie) zdychać. 2. [C.] drzemać. Por. Cywać. <Czes. civěti = wisieć, kisańć, sterczeć; zwlekać, czekać >

Ceweczka, l, lm. i f. p. Cewka. 2. anat.: Ceweczki a. cewki nasienne (tubuli v. canaliculi seminiferi) = drobnitki przewody, w których gromadzi s. nasienie, poniki, rurki nasienne, †naczyńka oddzielające a. prowadzące nasienie. Ceweczki sokowe w tkance łącznej. <CEW >

×Cewie, a, lm. a p. Cewa.

[Cewieć, eje, ał] p. Cywać.

Cewka, l, lm. i, ×Cywa, ×Cewa, ×Cywa,

×Cew l. rura, rurka: C. z miedzi, z żelaza. 2. rurka, przez którą woda wypływa, kurek, kran: C. u pompy, beczki. C. u sikawki = kanka. ×Przen.: Cewka a. cewkami = strumieniem, potokiem, strugą: Wiele swych cewkami też Wenus cedziła. Min. 3. przen. cye, cyceł, wymię krowy. 4. szpula, szpula do zwijania nici; †przen. gmatwanina, silla: Trudno s. im z tej ma wykreść cewki. Pot. 5. [C.] kłoc drzewa, miészczący s. na wozie zwyczajnej długości. 6. [C.] kawalek trzciny, wewnątrz pusty, służący tkaczowi do nawijania przędzy. 7. [C.] koniec pióra, zdolny do za-

temperowania. 8. [C.] panewka u strzelby. 9. anat. kanalik: C. moczowa. C. żwowa (fistula lacrimalis) Cewki nasienne p. Ceweczka. 10. bot. naczynie kanalikowate, przeprowadzające wodę z ziemi do pączków roślinnych. 11. a. Bohlna fiz. rura, szpula, walec, otoczony zwojami drutu w przyrządach elektrycznych: C. Rumkorfa. 12. lek. fistula. 13. mł. szczebelek u cewy. 14. myśl. = a) samolówka na zwierzęta, wnęk. b) noga sarnia. 15. tkac. szpula, szpuka do nawijania nici; rurka w czółenku tkackim. Zdr. Ceweczka. <CEW >

Cewkarka, l, lm. i forma ż. od Cewkarz.

Cewkarz, a, lm. e nawijający przędę na cewkę.

×Cewkować, uje, ował lek. p. Cewnikować.

Cewkował, a, lm. y (w młynach i suknowalniach) walek cewkami (=palcami) osadzony, wał palczasty. <Cewka+Wał >

×Cewkowanie, a, blm. lek. p. Cewnikowanie.

Cewkowato przys. od Cewkowaty.

Cewkowaty podobny do cewki; fistularny.

Cewkorrhód, odu, lm. ody lek. wrzód głęboko leżący, a mający kanał na powierzchni odkrywający s., którym materja wrzodu wypływa. <p. Cewka+Wrzód >

Cewkowy przym. od Cewka: Kolo cewkowe = palczaste. Bot.: Układ C.

Cewkówka, i, lm. i bot. p. Rzęsa.

Cewnica, y, lm. e bot. (siphonia) roś. z rodziny wilczomleczowatych. Gatunek: C. sprężysta a. Drzewo sprężne, Spręża (s. elastica).

Cewniczka, l, lm. i anat. (siphonium) kostka trąbkowa u niektórych ptaków.

Cewnik, a, lm. i f. [C., Cywnik] narzędzie do owijania przędzy na cewie, in. konik, spularz, spulstak. 2. a. ×Moczopust, †Moczociąg lek. (catheter) narzędzie do wypuszczania moczu z pęcherza: C. zalogowy, trwale pozostający. C. ochładzający.

×Cewnikować, uje, ował, ×Cewkować lek. wprowadzać cewnik do pęcherza moczowego.

×Cewnikowanie, a, blm., ×Cewkowanie czynność cz. Cewnikować: C. usilne, gwałtowne (=wprowadzanie cewnika przemocą).

Cez, u, blm. chem. pierwiastek metaliczny z gromady potasowców, Cs. <Z Łć. caesius = błękitno-szary >

[Cez, Ces, Czez] przyi. przez. <TRZOS = Skroś, Sstiv. črěsb, Slń. č(r)ez, Srb. črez itd. >

[Ceza, y, lm. y] l. sieć na flądry. 2. mały niewód z macicą po gruncie (=po dnie) chodzący. 3. łowienie ryb „ceza.“ <Nm. ze(h)se, zeise, zeisse >

Cezarjanin, a, lm. anie stronnik Cezara.

Cezura, y, lm. y p. Średniówka. <Łć. caesura >

[Cęber, bra, lm. bry] = [Cąber].

Cębra, y, lm. y p. Cembra i Cembrowanie.

Cębrować, uje, ował p. Cembrować.

Cębrowanie, a, blm. p. Cembrowanie.

Cębrowina, y, lm. y l. p. Cembrowina. 2. p. Cembrowanie.

[Cębrzyna, y, lm. y] p. Cembrowanie.

Cęcelja, l, lm. e bot. p. Cencelja.]

Cęgli, ów, blp. obcegi proste, niezaokrąglone; kleszcze. Zdr. Cąkli. <Nm. Zange >

[Cępieć, i, ia] l. klepać biedę, cierpieć niedostatek. 2. czekać; siedzieć, oczekując. 3. ślezczyć. <CZĘP >

[Cępnąć, nie, na] ugryźć, uszczypnąć. <? >

[Cępný] dzień = posępny, mglisty.

[Cęta, y, lm. y] p. Tęcza. <p. Ceta>

Cęteczka, i, lm. i p. Cętka.

Cętka, i, lm. i, Centka, † Czentka, † Czantka i. kropka na tle innego koloru, plamka, latka, platek; Cietrzew białymi cętkami upstrzony. Ład. Cętki na skórze lamparcei. Motyl z cętkami. Pies biały z czarnymi cętkami. Cętki goździka. Atlas w cętki. C. na twarzy, na skórze=znak. Z cętkami a. w cętki (=cętkowany). 2. † blaszka odmiennego koloru: Blaszki u pasa lub na szorach wypukłe, cętki. Ozdobiony cętką złotą. Lada cętki nam za pieniądze dają. Gostk. 3. [Cętki, Cencki lm.] guzy mosiężne, nabijane na rzemieniach (ozdoba do kapelusza). Zdr. Cęteczka. <? Sstlv. cęta, Czes. ceta, Ros. cata = pieniądz; może z Got. kintus = grosz >

Cętkować, uje, ował, Centkować cętkami pstrzyć, nakrapiać kolorem innym: C. atlas, kitajkę, twarz, skórę.

Cętkowanie, a i. blm., czynność cz. Cętkować. 2. lm. a cętki, wzór w cętki, pstrokaczna: C. tej materji mile wpada w oko.

Cętkowany, Centkowany, Cętkowaty cętkami upstrzony, nakrapiany: Rys, tygrys C. Róg bawoli, długi, C., kręty. Mick.

Cętkowaty p. Cętkowany.

Cętnar, a, lm. y p. Cętnar.

Cętnarowy p. Cętnarowy.

Cha, cha, cha! odgłos głośnego śmiechu. <Dźwn.>

Chaba, y, lm. y i. † p. Haba. 2. [C.] p. Chabeta.

[Chabakuła, y, blm., Chabatula] igły z drzew iglastych opadłe w lesie. <? Por. Czes. chabašti = krzaki, Ukr. chabacze = chróst >

[Chabal, a, lm. e] i. pog. Żyd. 2. kawaler, zalotnik; gach. 3. zł. kochanek. <Może Hb. ha baal = pan; mąż >

[Chaban, a, lm. y] i. p. Chabanina. 2. padlina.

[Chabanina, y, lm. y, Kabanina, Chaban, Chahas] zle, chude mięso. <p. Kaban >

[Chabar, a, lm. y, Chabor] Japówka. <Przez Ros. i Tat. chabarā, z Arab. chabēr = wiadomość, wieść; przejście znaczenia odbyło ś. w Ros. >

[Chabas, a, lm. y] i. p. Chabanina. 2. p. Chabeta.

× Chabas! p. Chaps.

[Chabatula, y, blm.] p. Chabakuła.

[Chabaty] czubaty: Wóz C.

× Chabaż, a, blm., † Chabuż, † Chabuzie zb. zrosłe zielsko, chwast. <p. Hebd >

× Chabelek, lka, lm. lki p. Abetek.

Chaber, bru, lm. bry i. bot. (centaurea) roś. z rodziny złożonych. Gatunki: Ch. łąkowy (c. jacea). Ch. wielokwiatowy a. Świerzb-nica, Żelaznica (c. scabiosa). Bławatek a. Bławat, Chaber, Chabrek, Modrak, Wasilek, Wołoszek, [Fabrek, Haber, Wawer] (c. cyanus). Ch. lekarski a. kleisty, a. Karda (bł. Karna) benedykta a. Kardobenedykta a. Czubek turecki (c. benedicta). 2. [C.] chwast, bulyle. Zdr. Chaberek, Chabereczek, Chabrek. <Może Nm. [haber] = owies >

[Chaberdzie, a, blm., Haberdzie] gałęzie lamane, łom: Nazwoził chaberdzia. <p. Hebd >

Chabereczek, ozku, lm. czki p. Chaber: Stój, poczekaj, Pawełeczku, dam ci wianek z chabereczku. Pśń.

Chaberek, rku, lm. rki p. Chaber.

Chaberkowy przym. od Chaberek.

Chabet, a, lm. y p. Chabeta.

Chabeta, y, lm. y, Chabet, [Chaba, Chabas, Hadra, Chadra] chuda szkapca, z wystającym żebremi (chabami), kość lichy: Czterema chabetami jakby karetą poszóstnie zajechał. Krasz. <p. Kaban >

× Chabias p. Chaps.

[Chabie, i, blp.] chwasty różne, gałęzie a. korzenie powiślane. <p. Hebd >

† Chabina, y, lm. y, [Chabina, Habina] i. różga, pret: Dziecko swawolne bojąc się chabiny, gniewnemu ojcu czyni przeprosiny. Koch. 2. różdzka czarnoksięska, wskazująca pod ziemią skarb. Zdr. † Chabinka, [Chabinka, Chabineczka]. <p. Hebd >

[Chabineczka, i, lm. i] p. Chabina.

† Chabinka, i, lm. i, [Chabinka] p. Chabina.

[Chabki, ów, blp.] rodzaj ziemniaków. <? >

[Chabluza, y, lm. y] galaz, różga. <p. Hebd >

[Chabor, a, częś. w lm. y] i. p. Chabar. 2. kość, gnac; w lm. chud:ina.

[Chabora, y, lm. y] łoputka u świni.

[Chabraki, ów, blp.] patyki. <? >

Chabrek, brku, lm. brki bot. p. Chaber.

Chabrkowy przym. od Chabrek: Kwiat C.

Chabrowy przym. od Chaber i. z chabru wzięty: Wianek C. 2. niebieski, modry: Oczy chabrowe.

[Chabrusa, y, lm. y Chawrus] kłička, zмова. <Hb. heber = związek, stowarzyszenie >

† Chabry p. Chrobry: Zwyczaj miasto chrobry chabrym Bolesława zuezyl ś. mianować. Biał. <p. Chrobry >

[Chabryczar, a, lm. e] p. Fabryczar.

[Chabryka, i, lm. i] p. Fabryka.

[Chabun, a, lm. y] pog. Żyd.

† Chabuzie, a, blm. p. Chabaż.

† Chabuż, i, blm. p. Chabaż.

Chaby, ów, blp. kości, gnaly sterczące z pod skóry. <? >

Chabzina, y, lm. y bot. p. 2. Bez. <p. Hebd >

[Chachalca, y, lm. e, Mahalca] zamiec śnieżna, śnieżyc. <Dźwn. Por. fujawa, fujawica, kujawica; fujać = dąć >

[Chachar, a, lm. y] i. włóczęga, powsinoga. 2. człowiek niższego pochodzenia. <Zap. z Czes. chaehar >

[Chachel, chla, lm. chle, Chachla, Chochia] żerdź, przeprowadzająca pod lodem sznurzy sieci od jednego przerebła do drugiego. <? >

[Chachmęcił, i, ii] i. pływac, wikłac. 2. szachrować, kręcić, tumnić, oszukiwać. 3. ukrywać; łasować. <? >

× Chachmęć, i, lm. e [Chachmęć], × Chachmęć, [Chachmęć] i. manowiec, obłąd, wertep: Noc mię w tej strasznej zastawie chachmęci. Tw. 2. przen. pływania, chaos, zamęt: Czyny to w głuchej zagrzebala zawisność chachmęci. Kniaż.

× Chachmęć, u, lm. y, [Chachmęć] p. Chachmęć.

[Chachol, a, lm. y] p. Chochol.

[Chachól, oła, lm. oły] p. Chochol.

[Chachulił, i, ii] ukrywać coś. <? >

[Chachuł, a, lm. y] p. Chochol.

[Chachuła, y, lm. y] pysk, mord: Dostać w chachułę. <? >

Chacina, y, lm. y, Chatyna, Chacisko licha, nędzna, uboga chata: W okamgnienu chacieg rozdarli, drudzy też jęli wodę nosić i zlewać. Kaczk. Biedna moja C. Krasz. <p. Chata >

Chacisko, a, lm. a i. p. Chata. 2. p. Chacina.

[Chaczkory, ów, bhp.] p. Czechozer.

[Chac, i, lm. e] p. Chata.

[Chadać] cz. ułomny, używany tylko w rozkażniku: chadaj a. chadej = chodź, chadajta, chadajcie. <CHOD>

[Chadera, y, lm. y] i. p. Hadra: Kozuch tak połatany miejsce w miejsce, że dziadaby nawet tą chaderą nie uraczył. Bał. 2. w lm. spodnie, hajdawery. <p. Hadra>

[Chadra, y, lm. y] i. p. Hadra. 2. p. Chabeta.

Chadzać, a, ał p. Chodzić. <CHOD>

×Chadzanie, a, bhm., czynność cz. Chadzać.

×Chadzawa, y, lm. y, ×Chadzawka miejsce do przechadzki.

×Chadzawka, i, lmn. i p. Chadzawa.

†Chadzka, i, lm. i wyprawa, wycieczka, napad: Król nakazał rozwiązać ś. pułkom, zalecając, by do państw ościennych chadzek nie uskuteczniiali. Rol.

[Chadzować, uje, ował] chadzać.

[Chaimek, mka, lm. mki] lampka. <Żart. z imienia Żyd. Chaim = Kaim>

1. [Chaj], Chajże] w. radości: Pokłon Mu oddajcie, i wesole chajże chajże przed Nim wykrzykajcie. Kat.

2. [Chaj, a, lm. e] p. [Chaja].

[Chaja, i, lm. e, Chajda, Chaj] m. pog. Żyd: Chytry C. <Może od imion Żyd. Chaim, Chaja>

†Chaja, i, lm. e, [Chaja], †Haja i. zawierucha, burza: Jak nas po morzu rozegnała C.... Pot. 2. przen. wir wojny, szturm, walka, burza wojenna. 3. a. [Chajawica, Chujawa, Chujawica, Kujawica, Fujawica] słota, flaga z wiatrem. <Dźwn.>

[Chajać, a, ał] i. szukać, łączyć z kątką w kątk. 2. głaszać.

[Chajawica, y, lm. e] p. †Chaja.

[Chajcu bajcu] aby, aby; byle zbyć. <?>

[Chajda, y, lm. y] p. [Chaja].

Chajder, u, lm. y p. Cheder.

[Chajże] p. i. Chaj.

Chaja! Haja! wołanie na woły. <Ha+La!>

†Chalag, a, lm. owle wolarz, gbur, cham. Opal. <Może w związku z Tur. chalk=motloch, a. od okrzyku na woły: ehal!>

[Chalamuśny, Halamuśny] = Alamuśny.

Chalastra, y, bhm. p. Chalastra.

[Chalawa, y, lm. y] p. Halawa.

Chalcedon, u, lm. y min. mieszanina krzemionki bezpostaciowej z krzemionką krystaliczną. Odmiany: chryzopras, heljotrop, karnjól a. krwawnik, oniks, plasma i sardoniks. <Od miasta Gr. w Azji Mn. Chalkēdōn>

Chalcedonowy przym. od Chalcedon: Czara chalcedonowa. Krasz.

†Chalibski stalowy: Bułat chalibskim ustalony hartem. Koeh. <Gr. chalybs, Łć. chalybs>

†Chalić, i, il p. Chwalić.

Chalkograf, a, lm. owie miedziorytnik. <Now. z Gr. chalkós = miedź+gráfo = ryłę, pisać>

Chalkografja, i, bhm. miedziorytnictwo.

Chalkolit, u, lm. y a. Torbernit min. fosforan uranu i miedzi wodę zawierający, krystalizujący w układzie kwadratowym, zielony. <Now. z Gr. chalkós = miedź+lithos = kamień>

Chalkopiryt, u, lm. y min. siarek miedzi z siarkiem żelaza, mający na powierzchni pstrą naleciałość. <Now. z Gr. chalkós+pyritēs = ogniowy>

Chalkozyn, u, lm. y min. siarek miedzi, zawierający żelazo, mający czasem na powierzchni nale-

ciałość i należący do bogatych rud miedzianych, błyszcz miedziany. <Now. z Gr. chalkós +ōzō = pachnę>

Chala, y, lm. y i. bułka żydowska, strucla szabasowa, kugiel. 2. [C.] chałat płócienny od kurzu w drodze. 3. [C.] lice ubranie. Zdr. Chałka. <Hb. chaláh>

[Chalabuda, y, lm. y] bryka krakowska. <Chala a. Hała=coś lichego+Buda>

[Chalabuz, a, bhm.] zbierawina, siano pomieszane ze słomą, zielsko. <p. Hebd>

Chalaciarski przym. od Chałaciarz. <p. Chałat>

Chalaciarstwo, a, bhm. pospólstwo żydowskie, motloch żydowski.

Chałaciarz, a, lm. e, ×Chałatowiec Żyd chodzący w chalacie: Małomiasteczkowy C. opłatuje w swoje sieci lichwiarskie poczciwego Bartka wiejskiego.

[Chalać, a, ał] hałasować, narzekać.

Chalastra, y, bhm., Chalastra, Halastra, prow.

Halajstra pospólstwo, motloch, gawiedź, talałajstwo: C. obozowa (=ciury). C. uliczna, miejska, wiejska. Przen.: Nie dba na żądza brzmiącej chałastry chłop, podcinając z kanaru plastry. Nar. (=rój pszczoł). <? Moraw. chalastra, Ukr. chała(j)stra>

Chalał, u, lm. y, Halał długa kapota przez pospólstwo żydowskie noszona; długie szerokie ubranie zwierzchnie, kitel. <Z Arab. ehalat, ehalat a. ehalat = suknia honorowa, przez Tur. i Ukr.>

[Chalałajstwo, a, bhm.] zielsko, głuszące pożyteczne rośliny. <p. Chalabuda>

×Chalałowiec, wca, lm. wcy p. Chałaciarz. <p. Chałat>

Chalałowy przym. od Chałat, żydowski: Chalałowi spekulanci. Rol.

Chalda, y, bhm. p. Hałda.

Chalka, i, lm. i p. Chała.

[Chalpa, y, lm. y] p. Chalupa.

[Chalury, ów, bhp., Chautury] zaduski, dziady. Zdr. [Chapturki]. <Sr. Gr. chartoularion, Sr. Łć. chartularium = spis, register, przez Brs. chałtura Ukr. chałtura>

[Chalup, y, lm. y] ż. p. Chalupa.

Chalupa, y, lm. y i. a. [Chalpa, Chalup], †Chyża dom włościański we wsi, chata: Nie tylko do chałupy kmiecej, lecz i do pysznych pałaców królewskich śmierć kołace. Tak mi rzeżwo, wesole, jak u matki w chałupie. Len. Wychował ś. w chałupie (=za piecem). 2. rub. dom: Wracam do chałupy. Mieć swoją chałupę (=mieć swój kąk, mieć ś. gdzie podzić). 3. [C.] izba, mieszkanie. 4. × żart. tylek: Dał mu w chałupę. 5. myśl. wielka kotlina, którą robią zające, mroz przezwajac. Zdr. Chalupka, Chalupczka. Zgr Chalupisko, Chalupsko. <Zap. Gr. kalýbē = chata namiot, może przez Tur. kaliba, kalivē>

[Chalupeczko, a, lm. a] licha chałupina.

Chalupeczka, i, lm. i p. Chalupa: C. nizka, ojciec matkę ścisła. Pśń.

Chalupina, y, lm. y, Chalupisko, Chalupsko licha chałupa.

Chalupisko, a, lm. a i. p. Chalupa. 2. p. Chalupina. 3. [C.] miejsce, gdzie stała chałupa.

Chalupka, i, lm. i p. Chalupa.

Chalupnica, y, lm. e forma ż. od Chalupnik.

[Chalupnictwo, a, bhm.] stan chałupnika.

Chalupniczek, czka, lm. czkowie p. Chalupnik.

Chalupniczy przym. od Chalupnik: Mieszkanie chałupnicze.

Chałupnik, a, lm. cy, Chatnik chłop bezrolny, posiadający na własność samą tylko chałupę, z małym kawałkiem gruntu a. bez niego, zagrodnik: Rolnicy nasi jedni mają znaczne gospodarstwo, jako kmieście, drudzy potowają mniejsze, jako zagrodnicy; trzeci ledwie mają jakie, jako chałupnicy, komornicy. Zdr. **Chałupniczek**.

Chałupny przym. od **Chałupa**: Podatek pługowy, C. Vol.

†**Chałupować, uje, ował łupić, grabić, nakładać kontrybucje**. <Czes. chalupovati=nakładać okup, dyngus>

Chałupsko, a, lm. a i. p. Chałupa. 2. p. Chałupina.

Chałwa, y, lm. y p. Hałwa.

Cham, a, lm. y, × Chama pog. *prostak, chłop; gbur, ordynus, grubijanin*: Po śmierci nie znać, co są szlachta, a co chamy. Nar. Z chama stworzyć chce człowieka. Dar. Zdr. **Chamek, Chameczek, Chamcio, Chamuś, × Chamezyk**. Zgr. **Chamisko, [Chamudro]**. <Od imienia syna Noego Hb. Chäm>

†**Cham, a, lm. owie p. Chan**: Król wielki tatarski, którego chameu zowią. Birk.

× **Chama, y, lm. y p. Cham**. Wyb.

[**Chamchacz, a, lm. e, Chamchaty**] *mówiący niewyraźnie, przez nos*. <Dźwn.>

[**Chamchaty, ego, lm. ci**] p. **Chamchacz**.

Chamcio, a, lm. owie p. Cham.

× **Chamezyk, a, lm. i p. Cham**.

Chameczek, czka, lm. czki p. Cham.

Chamek, mka, lm. mki p. Cham.

× **Chameleon, a, lm. y zool. p. Kameleon**.

[**Chamelka, i, lm. i**] p. **Chomelka**.

[**Chamera, y, lm. y**] *ślota, flaga mocna*. <?>

[**Chamerdzie, a, blm.**] *chrósti, gałązki drobne*.

<Por. Chaberdzie>

[**Chameć się, i ś., ilo ś.**] *nieos. cłmurzyć ś.*

[**Chamić się, i ś., il ś.**] *tokować*.

Chamisko, a, lm. a i. m. i ni. p. Cham: Jaktol więc po to urodziła ś., aby każde C. śmiało na jej plecy pięści swe opuszczać! Orzesz. 2. [C.] *tokowisko*. <p. Cham>

Chamka, i, lm. i forma ż. od **Cham**: Chamką zrobiłam ś. Orzesz.

[**Chamkaty**] *przez nos mówiący, × gęglawy*. <Dźwn.>

[**Chamotanie, a, blm.**] *opór (szamotanie ś.)*: Dawał cego ś. im zakiełało bez sprzeczki i chamotania. <p. Szamotać>

[**Chamrać, a, ał**] 1. *gadać, obmawiać; wykrzywiać gębę*. 2. *targać, tarmosić, szarpać, miąć*. 3. *gryźć*. 4. *grzebać, skubać*. <? Por. Czes. chamrati, Ukr. chamárkaty>

Chamski przym. od **Cham**: Piękny mi szlachcie z województwa chłopskiego, a z ziemi chamskiej. Prz. **Po chamsku** przys. = *jak cham*: Po chamsku mówi. Orzesz.

† **Chamski** p. **Chański**.

Chamstwo, a, blm. i. stan chamów, prostactwo, grubijanstwo; pochodzenie chamskie: Jakie ty masz prawo chamstwem oczy wypiekać? Orzesz. 2 zb. = *chamy, chłopstwo*.

Chamsyn, u, lm. y *suchy i gorący wiatr południowo-wschodni, wiejący w Egypcie*. <Arab. chamsin=dosł. pigędziesiąt; wiatr tak nazwany jakby dlatego, że wieje zwykle 50 dni>

[**Chamudro, a, lm. a**] m. i ni. p. **Cham**.

[**Chamujfo, a, lm. a**] m. i ni. *cham, prostak, grubijanin*.

[**Chamuła, i, lm. e a. Chamuła**] 1. *kartofle tarte z krupami, zapiekane*. 2. a. [Famuła, Pamuła] *gesta zupa owocowa*. <Ukr. chamuła, chamuz>

1. [**Chamuła, y, lm. y**] p. **Chemuła**.

2. [**Chamuła, y, lm. y**] p. **Chamuła; zupa jabłkowa**.

Chamuś, a, lm. e p. Cham.

Chan, a, lm. owie, †Cham, Han *pamięjący u Tatarów*: C. tatarski. <Tur. i Mong. chakan, chan, z Chiń.>

†**Chanaja, i, blm. gawiedz, motloch**. <Może z Fr. canaille, a. z Włos. canaglia>

[**Chanajka, i, lm. i**] p. **Nahajka**.

Chanat, u, lm. y p. Chanstwo. <p. Chan>

[**Chandara, y, lm. y**] *maruła, wrzęda, grymasnik, hipochondryk*: Ej, ty stary chandaro, co ty dziś na węs namotał? Krasz. <Zap. do Chandra>

[**Chandra, y, blm.**] *hipochondrja, melancholja; zły, kwaśny humor; kapryś*: Gdy go C. napadła, był miłujący. Krasz. Siedziałem z Łukaszem w jego norze, bo mię C. była napadła. Orzesz. Przyszła a. nasza na nią C. <Przez. Ukr. chandra, z Gr. hypochondria>

†**Chandziar, u, lm. y p. Andziar**.

[**Chandza, y, lm. e**] m. i ż. *bigot, dewotka, bigotka*. <Przez Ros. hanż = świętoszek, z Arab. hadżdży = pielgrzym (do Meki), przez Tur. a. Tat.>

†**Chandzar, u, lm. y p. Andziar**.

Chanowy p. Chański: Nie pozwolił ś. pułkom Chmielnickiego a. chanowym czambułom ogarnąć Sienk. <p. Chan>

†**Chanśba, y, lm. y p. Chaśba**.

[**Chantaly, ów, blp.**] *obuwie rozdeptane, wielkie, najordynarniejsze*.

Chański, Chanowy przym. od **Chan; Hański, †Chamski**. <p. Chan>

Chanstwo, Haństwo, Chanat, Hanat 1. blm. *godność, władza chana*. 2. lm. a *państwo chana*.

Chaos, u, lm. y i. fil. w kosmologii greckiej: *pierwotna masa zmieszanych żywiołów, z której kosmos powstał; masa kosmiczna nieokreślona pod względem kształtów, składu i budowy; bezład, odmet, skąd ś. pierwiastki, żywioły nie wydzieliły jeszcze*. 2. *przen. zamęt, zamieszanie, odmet, nieład, bezład*: W głowie jego prawdziwy C. <Gr. chaos>

Chaotycznie przys. od **Chaotyczny**.

Chaotyczność, i, blm. rz. od **Chaotyczny**: Największą organiczną wadą wystawy jest C., wśród której niczego odszukać, niczego porównać z sobą niepodobna. C. myśli.

Chaotyczny przym. od **Chaos, nieporządkny, niesystematyczny, zagmatwany, bezładny**: Głowa chaotyczna. Wszystkie uczucia nie formułowały ś. w nim wyraźnie, ale raczej tworzyły jakieś chaotyczne obrazy, budzące nieokreślone trwogi i nadzieje. Morz.

1. **Chap! i. glos** *wyrażający szczekanie psów, ham! ham!* 2. p. **Chaps**. <Dźwn.>

2. **Chap, u, lm. y p. Chapanka**.

Chapacz, a, lm. e ten, co chapie, chwytacz.

[**Chapaczka, i, blm.**] *łapczywość*.

Chapać, pie, pał p. Chapnąć.

Chapaneczka, i, lm. i p. Chapanka.

Chapanie, a, blm., czynność cz. Chapać.

Chapanina, y, lm. y ciągle chapanie, porywanie czego: Żyć chapaniną.

Chapanka, i, lm. i. a. Capanka, Chap chapanie, porywanie. 2. a) *rodzaj gry w karty*: Zgrał się szuler w chapankę. Krasz. b) *gra w pieniądze a. stalki, polegająca na narzucaniu monety, a. stalki jednej na drugą*. 3. *karc.* (w grze tejże nazwy) *zabranie wszystkich lew*: Grać na chapankę = *stawać ś. wziąć wszystkie lewy*. Zdr. **Chapaneczka**.

[Chapciś, a, lm. e] kot.
 [Chapciwy] łapczywy, lakomny.
 [Chapcydens, u, lm. y] dochód nieprawdy, obrywka, akcydens. Zdr. [Chapcydensik]. <Sld. do Akcydens>

[Chapcydensik, u, lm. i] p. Chapcydens.
 [Chaperny] pożądlivy na cudze.
 [Chapka, i, blm.] chętką: Mieć chapkę na co.
 Chapnąć, nie, nął, nied. Chapać i. capnąć, chwytnąć, porwać, grypsnąć, zlapać, ukrasć: Bank założony, i zobaczysz, że jaki tysiąc dukacików chapniem. 2. [C.] uderzyć: C. kogo w twarz. 3. [C.] uciec. <Dźwn.>
 [Chapoknysz, a, lm. e, Knysz] pog. syn popa. <Ukr. chapoknysz>

1. Chaps! Chap! Hap! × Chabias! × Chabas! [Chapt!] cap! łap! łaps! łabas! (przy chapnięciu, kradzieży). <Dźwn.>

2. [Chaps, u, lm. y] łgs.
 [Chapsoydensować, uje, ował] miewać chapcydensy. <Sld. do Akcydens>

[Chapsoydensowanie, a, blm.] czynność cz. Chapsoydensować.

[Chapt!] p. Chaps. <Dźwn.>
 [Chapturki, ów, blp.] p. Chałtury. <p. Chałtury>

[Chapun, a, lm. y] 1. trudniący s. u Żydów wytrywaniem i łowieniem zbiegów. 2. biorący obce rzeczy potajemnie; złodziej. <Dźwn.>

× Characz, u, lm. e p. Haracz.

[Charać, a, a] chorować, niedomagać. <CHOR>

[Charanie, a, blm.] czynność cz. Charać.

Charakter, u, lm. y, †Karakter 1. †kształt pisma, liczby; litera: Charaktery egipskie, greckie, łacińskie, runiczne. †Charaktery = czarodziejskie kreski, znaki, kulasy: Inkluzy, charakter przy sobie noszą. Birk. 2. C. pisma czyjego a. C. = właściwy komuś sposób pisania, ręką: Mieć piękny C. Poznałem autora listu po charakterze. C. pisma rękopisu wskazuje wiek XV. 3. †kalligrafja: Wprawiać s. w charakterze. 4. cecha, piętno, ślad; rys, znamię; godność, tytuł; rola: Muszę ci niektóre przetożdy charaktery, po których mię poznasz. Kołł. Serce czułe i umysł szczerzy są dwa wieczne poczciwych ludzi charaktery. Zabł. C. kapłański. Jeździły w charakterze posia. 5. natura, właściwość istotna: C. wyobrażeń, nauk biologicznych, twórczości poetyckiej. Posępny i jednostajny C. puszczy. Sienk. (=fyzjognomja, koloryt, wygląd). C. gazety. Charaktery rozumów ludzkich. Wiszn. C. przemówienia. 6. stały sposób świadomego, dowolnego oddziaływania, postępowania, zachowania s.; ogół skłonności i popędów osobnika a. gatunku; temperament: C. wyrobiony, niewyrobiony, słaby, chwiejny, wielki, dzielny, wzniosły, surowy, brzydki, szczerzy, niepewny, gwałtowny, mściwy, czarny, niski. C. ludzki, narodowy. To leży w jego charakterze. Prawość, moc, stałość charakteru. Dobrały s. ich charaktery. Dobrze uchwycić, oddać, narysować, wystawić, rozwinąć czyj C. 7. przen. typ, postać, kreacja: Autor celuje w przedstawianiu charakterów niewieściach. 8. stały sposób kierowania s. pewnemi zasadami, normami; stały kierunek woli: Człowiek z charakterem, bez charakteru. Brak charakteru. Wyrobić w sobie C. 9. ×prawy charakter, poczciwość, honor, rzetelność, sumienie: Na mój C. Ręczyć charakterem. 10. wytrwałość, dzielność, siła. Zart.: Ma C. w nogach (=dobry do dania drapak). [Charakteru nie ma w rękach] = próżniak. <Gr. charakter>

×Charakternie przys. od Charakterny.

[Charakternik, a, lm. cy] 1. człowiek z charakterem, słowny, uczciwy. 2. czarodziej, planetnik, znacchor.

×Charakterność, i, blm. rz. od Charakterny.

×Charakterny 1. mający prawy charakter, uczciwy, honorowy, solidny, rzetelny, stały. 2. [C.] do bry. 3. [C.] odważny. 5. [C.] ambity.

Charakterologia, i, blm. fil. w psychologii teoryju charakteru; nauka o charakterze. <Now. z Gr. charakter + -logia = -znanstwo>

Charakterowy przym. od Charakter, mający pewien charakter, pełen charakteru, charakterystyczny; leżący w charakterze: Grupa malownicza! głowy charakterowe! z kontrastem oblicza! Mick. Charakterowa wolność Słowian. Słow.

Charakterystycznie przys. od Charakterystyczny.

Charakterystyczność, i, blm. rz. od Charakterystyczny.

Charakterystyczny 1. mający swoją osobną cechę, charakter wyróżniający s.: W języku Cyganów, o ile mi wiadomo, nie ma wyrazów „mąż“ i „żona;“ jest to bardzo charakterystyczny niedostatek. Kl. Charakterystyczna głowa na obrazie. 2. fil. i posp. znamienny, wyodrębniający, wyróżniający: Rys C. Cecha charakterystyczna. Zjawisko charakterystyczne. 3. teatr. przedstawiający pewien typ z uwydatnieniem jego strony szmiesznej, wad, oryginalności i t. p.: Artysta ze zwykłą sobie werwą, komizmem i talentem przedstawiał typy charakterystyczne.

Charakterystyka, i, lm. i. zbiór cech, uwydatniających wszystkie właściwości chwili, osoby a. przedmiotu: Powtórzyć to godzi s., jako charakterystykę chwili i epoki. C. ówczesnego społeczeństwa. 2. fil. i posp. opisanie charakteru; opisanie a. określenie (kogo, czego) za pomocą rysów znamiennych, wyróżniających, charakterystycznych; odmalowanie cech stanowiących charakter czegoś: Przynosił im wieści z salonów, anegdoty balowe i charakterystykę domów, do których inni uczęszczać nie mieli czasu. Krasz. C. wyczerpująca, trafna, ścisła, naukowa, ogólna, szczegółowa. 3. teatr. charakteryzacja, ucharakteryzowanie s.: Jej repertuar nie pozwala uciekać się do zewnętrznej charakterystyki.

Charakteryzacja, i, blm. p. Charakteryzowanie s.

Charakteryzować, uje, ował 1. wyrażać czyj charakter, cechować, znamionować: W przyjmowaniu gości ludzkość charakteryzuje naród polski. 2. kogo = pomagać mu przy charakteryzacji, malować go szminkami. C. s. teatr. = nalać sobie wszystkie cechy zewnętrzne osoby przedstawianej na scenie, przybierać właściwą, odpowiednio do roli, powierzchowność i fizjognomję; malować sobie twarz farbami tłustymi czyli szminkami w tymże celu.

Charakteryzowanie, a, blm., czynność cz. Charakteryzować.

Charakteryzowanie się, a s., blm., Charakteryzacja czynność cz. Charakteryzować s.: Słynął ze swoich karykatur, z daru charakteryzowania s.

[Charany, ów, blp. a. Charony] rodzaj ziemniaków.

[Charap, u, lm. y] bitwa, wybicie. <p. Harap>

[Charasina, y, lm. y] galezie. <?>

[Charasz -] p. Harasz -.

[Charascina, y, lm. y] p. Chróst.

[Charcaby, ów, blm.] pog. nogi. <?>

[Charciu, ciu!] *przywoływanie chartów.*
Charchać, a, ał p. Charknąć: Owee, kiedy robaki w gardle mają, zbyt charchają. Gost. <CHARCH, CHARK Dźwn.>
†Charchać, y, lm. y p. Flegmatyk.
Charchanie, a, lm. a czynność cz. **Charchać:** W charchaniu, kichaniu i pluwaniu skromności potrzeba przestrzegać. Schot.
Charchocina, y, lm. y zł. słonina. <CHARCH>
Charchotać, cze a. ×ce, tał i. p. Charcheć. 2. ×p. **Chargotać:** Na kozłach Żydzi poświstywali długimi biczami, raz krzyżąc na konie, to znowu charchocząc z oskakującymi ich zewsząd faktorami. Korz. <Dźwn. CHARCH, CHARK>
Charchotanie, a, blm. i. p. Charchenie. 2. ×p. **Chargotanie:** O. Żydów, którzy jak powietrze obejmowali wszystko i byli wszędzie. Korz.
Charci, ×Chartowy przym. od **Chart:** Myśliwcy charchią gębę zowią trąbą. Otw. Szezeniu charchie.
Charciarz, a, lm. e i. hodujący charty. 2. *polujący z chartami, lubownik polowania z chartami:* Wali ku mnie kłusem jakiś panicz i za nim dojeżdżacz z dwiema smyczami: „A to C!” pomyślałem sobie. Skarb.
[Charciaty] *cienki, wychudły.*
Charciaćko, a, lm. a p. Charcieć.
Charcica, y, lm. e sukca charcia. Zdr. **Charciczka, ×Charcieczka.**
Charciczka, i, lm. i p. Charcica.
Charcieć, ecia, lm. eta, Charciaćko *szczenie charcie.*
**Charcik, a, lm. i i. p. Chareluk. 2. p. Chart. 3. *odmiana charta: C. angielski = chart pokojowy. Przen.: C. angielski = człowiek chudy, szczupły. To prawdziwy C. angielski.*
Charcina, y, lm. y m., Charcisko *biedny, nędzny chart.* Zdr. **Charcinka.**
Charcinka, i, lm. i p. Charelna.
Charciówka, i, lm. i myśl. p. Chróstówka.
Charcisko, a, lm. a m. a. ni. i. p. Chart. 2. p. Charcina.
Chareluk, a, lm. i, Charcik *młody chart:* Staroگو kundla opady szczeniaki, muce, mopsy i charciuki. Niem.
[Charcz, u, blm., Charcza] *strawa, życie, stół, wikt:* Dawać komu C. miesięczny. Pieniądze na C. <Arab. chardż = wydatek, przez Ukr. charez = strawa>
[Charoz, y, blm.] p. Charcz.
Charczeć, e a. [y], ał i. a. Charkotać, Charchotać, ×Churkotać, ×Chraozęć, [Harczeć] *chrapać, chrzypieć, glegotać:* Charcze a. charkoce mu w gardle. Gardzielę sameów turów charczą. Sienk. 2. *grać, rzeźbić przy niemożności wyrzucenia śluzu, szczeg. przy konaniu:* Oddech charczący. <CHARCH, CHARK Dźwn.>
Charchenie, a, lm. a, Charkotanie, Charkot, Charchotanie, ×Churkotanie, ×Chraczenie *czynność cz. Charczeć:* Słychać było łoskot ciał szamoczących ś. po podłodze i ciche syczące charchenia. Bał.
[Charczewne, ego, blm.] rz. strawne, pieniądze *dawane na charcz:* Płaci ś. człowiekowi charczewnego po rublu na tydzień. <p. Charcz>
[Charczewnia, i, lm. e] *garliczka i szynkownia zaradem.*
[Charczować, uje, owal] *dawać charcz, żywić:* C. konie i ludzi.
[Charczowanie, a, blm.] *czynność cz. Charczować.*
[Charczydło, a, lm. a] *m. i ni. człowiek charchący, mijający ciężki oddech.* <CHARCH, CHARK Dźwn.>**

[Chargęzie, i, blp.] *krzaki a. korzenie bardzo powiklane. <?>*
Chargot, u, blm. p. Chargotanie.
Chargotać, cze, tał, Hargotać, × Charchotać, × Harkotać *szwargotać:* Żydzi chargoczą. <CHARCH, CHARK Dźwn.>
Chargotanie, a, blm., Hargotanie, × Charchotanie, × Harkotanie, Chargot, Hargot, × Harkot *czynność cz. Chargotać, szwargot.*
[Charkacz, a, lm. e] p. Flegmatyk.
Charkać, a, ał i. p. Charknąć: Wieprzak, charkając i szukając pożywienia, związał ś. pod stołem i ławami. Orzesz. 2. [C.] *pić lakomic.* 3. [C.] *pluć.* 4. [C.] *chwytac chciwie.* 5. [C.] *jeść przedko.* [C. ś., Harkać ś.] 1. *kłopotac ś.* 2. *klócić ś.* 3. *trącać ś. o siebie nawzajem.* 4. *rozbić ś.* 5. *gryźć ś.* 6. *o psie warczec.* <CHARCH, CHARK Dźwn.>
× Charkała, y, lm. y m. p. Flegmatyk.
Charkanie, a, blm. i. [C.] *czynność cz. Charkać.*
2. płókanie ust, garilla, gurgaryzacja; plyn służący do tego.
Charkanina, y, blm. ciągle charkanie, kaszel ze spluwaniem połączoney.
× Charkawo przys. od **Charkawy.**
× Charkawy p. **Charkotliwy.**
[Charki, ów, blp.] i. p. Charkocina. 2. [C. mako- **honiki]** *koszałki opalki.*
Charknąć, nie, nał, × Chrachnąć, nied. Charkać, [Harkać], Charchać, × Chrachać *i. odchrzaknąć, odkaslnąć dla zrzucenia flegmy.* 2. ×(o trzodzie) *krzaknąć.*
Charkocina, y, zwykle w lm. Charkociny, [Chark-ki], × Charkoty *plwociny odchodzące przy charkaniu, flegma wypluta.*
× Charkociny: lek. Środek C. = *ulatuwający wydzielnice charkocin, wykrztuśny, plwociny* (medicamentum sputatorium).
[Charkoczyć, y, yl, Arkoczyć] *naradzać ś., umawiać ś.* <p. Arkoczyć>
Charkot, u i. blm. p. Charchenie. 2. × lm. y blp. p. Charkociny. 3. [C.] *gwar, halas; ujadanie psów.*
Charkotać, cze, tał p. Charcheć: Żyły mu w gardle charkocą. Słow. Przen.: Kule ogniste podskakiwały po stepie, charkocząc i warcząc, jak psy rozłoszone. Sienk.
Charkotanie, a, lm. a *czynność cz. Charkotać, charkot.*
Charkotliwie przys. od **Charkotliwy.**
Charkotliwy, × Chrakotliwy, × Charkawy, [Harkawy], † Chorkawy *chrapliwy, rzeźący, grający:* Oddech C.
[Charlak, a, lm. i, Charłak, Chárłak] p. **Charłak.**
× Charleć, eje, ał p. Cherlać: Tamże ś. rozniomógł, tak, żeć charlać, charlać, aż ci poszedł. Rej.
[Charłęga, i, lm. i] p. Charłak.
Charłacki, Charłaczy *i. przym. od Charłak;*
× Cherlaczy. 2. a. × Cherylac *lek. (cachecticus) z charlactwa wypływający, jemu właściwy:* Stan C.
Charlactwo, a, blm. i. a. Cherlanie, Cherlaetwo, × Chera, × Cher, × Chyra, × Chyr, Kacheksja, [Sietnica] *lek. (cachexia) stan charłaku:* C. rakowe, gruźlicze, zimnicze, przymiotowe. 2. *zb. charłacy.*
Charłaczek, czka, lm. ezki p. Charłak.
Charłaczy p. **Charłacki.**
[Charłaczyć, y, yl] p. Charłęzić.
Charłak, a, lm. ey, Cherłak, × Chorłak, × Chyrlak, × Chera, × Cher, × Chyra, × Chyr, [Charłak, Chárkál, Charłak, Cherehula, Charłęga, Chyrlęga,

Chyrlawy **l.** *biedota, nędzarz, biedak, mizerek*: C. ubogi może z lichej nędzy przyjść do pieniędzy. Książ. Ty myślisz, że nam Bóg jest niepotrzebny, charłakom jęczącym w nędzy? Słow. 2. a. [**Sie-tnik**] *człowiek chlerający, schorzał, chuchrak, zdech-łak*. Zdr. **Charłaczek** <CHOR>

[**Charłęczyc się, y ś., ył ś.**] *biedzić ś.*
[**Charłęstwo, a, blm.**] *czynność cz. Charłęzić.*
[**Charłęzić, i, il, Charłaczyć**] *kraść po polach, ogrodach, w lesie.*

[**Charłężnik, a, lm. cy**] *ten, co charłęzi.*
[**Charłostwo, a, blm.**] *nędzota, starzyzna; stary budynek.*

[**Charmeż, a, blm.**] *gałęzie*. <? Por. **Chargeż**, **Charpę** i t. p.>

[**Charna, y, blm., Chárna**] *karm, pasza.*
<CHRON>

[**Charony, ów, blp.**] p. **Charany.**
[**Charować, uje, ował**] p. **Harować.**

†**Charp, u, lm. y p. Chrap**: Po charpach, gó-
rach, lasach, skałach nie eknie sobie. Żebr.
<CHROP>

×**Charpa, y, lm. y p. Chrap.**
[**Charpaty**] *chropowaty.*

×**Charpęcina, y, lm. y p. Chrap.** <? Por.
Charmęz>

Charpęc, i, lm. e p. Chrap.
×**Charpięcina, y, lm. y p. Chrap.** Jabł.

×**Charpina, y, lm. y p. Chrap.** Haur.
[**Charski**] przym. od **Chart.**

[**Charst, u, lm. y p. Chróst.** <CHROST>
Chart, a, lm. y gatunek, rasa psa. Myśl.: C.

bierczy, chwytny; gonny, lotny, cięty. Prowa-
dzić charty na smyczy. Smycz chartów (=dwa
charty na smyczy). Biega jak C. Kota na myszy,
na zające charta. Często inszy C. porwie kota,
nie ten co dogoni (=inszy sieje, inszy żnie). Zdr.
Charcik. Zgr. **Charcisko**. <? Por. Nm. Rude, Sr.
Grn. rüde=duży pies myśliwski, Sr. Grn. rudo,
brudło>

†**Charta, y, lm. y p. Karta.**
[**Chartanka, i, lm. i**] *krtań, gardło*: Na szubie-
nicy zakończył swój żywot, poderżnięwszy wprzód
chartankę Iekowi. Zaeh. <Ukr. hortanka>

×**Charteczka, i, lm. i p. Chareica.**
[**Chartofie, i, blp.**] *kartofle.*

Chartowaty, ×**Chartowity** *podobny do charta*:
Koń C. (=długi, cienki).

×**Chartowity p. Chartowaty.**
×**Chartowy p. Charci.**

†**Chartuz, a, lm. i p. Kartuz.** Skar.
[**Charwaniec, ńca, lm. ńce, Charwańc**] *snop,*

w którym więcej trawy, zielska, niż zboża. <?>
[**Charwańc, a, lm. e**] p. **Charwaniec.**

[**Charwatynia, i, lm. e**] *budowla opuszczona.*
<Zap. Sr. Nm. karwan=ofieyna, lamus krzy-
żacki>

[**Charzt, u, lm. y p. Chróst.** <CHROST>
Chasa, y, lm. y l. † a. †**Chasza chalastra, zgra-**

ja, motłoch, tłuścza: Do tchaz rzeczy i C. ma
przystęp wolny. Gór. 2. [C. Hasa] *dużo, miłośwo,*
masa: Wióz chasę piniyndzy. <Czes. chasa>

[**Chasterek, rka, lm. rki**] *kupek, kość ogono-
wa*: C. dziecku ś. nagion.

Chasyd, a, lm. dzi, Chusył *członek fanatycznej
sekty żydowskiej.*

†**Chasza, y, lm. e p. Chasa**: C. nikczemna.
Kochan.

**Chaszcz, u, lm. e l. gaszcz, zarośla, krzaki,
gęstwa, gęstwina**: Gościńcem wolnym z chaszczów
ich wyprowadził. Zim. 2. [C.] p. **Chróst.** <Ukr.
chaszcz bhp.>

[**Chasznać, nie, ną**] (o bydle) *biednieć, marnieć.*
<?>

[**Chasnik, a, lm. cy**] **l. czeladnik; chłopiec. 2.**
kochanek, zalotnik. <Czes. chasnik>

Chata, y, lm. y, [Chać] **l. dom wieśniaczy, cha-
łupa**: Kurna C. C. słoma kryta. Przen.: Ma
sto, dwieście chat (=poddanych). Sto lat i sto
chat (życzenie). **2. dom, domostwo, mieszkanie**:
Jedna jaskółka nie czyni lata, nie czyni mia-
sta jedna C. Prz. Czym C. bogata, tym rada.
Prz. Bez gospodarza C. płacze. Przen.: **Chatą
żyć** (=mieć osobne domostwo). Jakaż święta moja
C., gdy natchnienie nad nią lata! Syrok. Zdr.
Chatka, Chateczka, Chateńka. Zgr. **Chacisko.**
<Zap. Sprs. kata, Prs. kad(ah), przez Ukr.>
Chateczka, i, lm. i p. Chata: C. moja stąd
niedaleka. Miek.

[**Chateczkowy**] przym. od **Chateczka**. **Chate-
czkowi** =pewna klasa ludzi na Polesiu.

Chateńka, i, lm. i p. Chata: Jak ś. skończy
wojowanie, powrócisz tu, mój hułanie, do cha-
teńki tej. Len.

[**Chaterny**] *biedny, słaby.* <Czes. chatrný>

Chatka, i, lm. i p. Chata: W głuchej puszczy,
przed chatką leśnika. Miek. Małe dziecię z chatki
małej. Len. Gdy do chatki zła wieść zakochała,
to na łonie miłej matki żal nad ludźmi spłaczę.
Len. O! zatrzymaj w swym oku ciemne chatki
twojej ściany. Len.

Chatni p. Chatny: Strażniczy oszczep i chatnie
nadzieje złożył na ręce gospodarne Janka. Syrok.

Chatnik, a, lm. cy p. Chatupnik.
Chatny, Chatni przym. od **Chata**: Chatni miesz-
kańce cofnęli ś. w stronę. Syrok.

[**Chatrać, a, ał zł. kraść.** <?>

[**Chatrak, a, lm. cy zł. agent policyjny.** <Zap.
ze Śtc. chatra=mołoch>

[**Chatranie, a, blm., czynność cz. Chatrać.**
Chatranina, y, lm. y zł. p. Chatranka.

**Chatranka, i, lm. i zł. l. a. Chatranina kra-
dziez. 2. patrol policyjny.**

Chatyna, y, lm. y p. Chacina: Sam ulepiłem
chatynę, wyciosałem sprzęty. Krasz. Tu miał
w stepie chatynę, a w chatynie żonkę. Jez. Zdr.
Chatynka.

Chatynka, i, lm. i p. Chatyna: Gdyby obiecał
choćby chatynkę z nią. Krasz. Nad ścieżką sta-
ła C. uboga. Krasz.

[**Chautury, ów, blm.**] p. **Chautury**: Gdzie C.,
to ja dziad, gdzie wesele, to ja swat. Psń. <p.
Chautury>

[**Chawa, y, lm. y**] *sucha gałąź; młodsze drzewko
nampół suche.* Zdr. [**Chawka**]. <p. Hebd>

**Chawira, y, lm. y zł. kryjówka do schowania
a. duża kieszeń.** <Może CHÓW>

[**Chawka, i, lm. i**] p. **Chawa.**
[**Chawocić, i, il**] *piszczeć jak kuna.* <Dźwn.>

[**Chawres, a, lm. y zł. współnik.** <p. Chawrus>
[**Chawrus, a, lm. y p. Chabrusa.** <Hb. heber

=związek, stowarzyszenie>
[**Chawruśnik, a, lm. cy**] *uczestnik zmowy.*

[**Chawturnik, a, lm. cy**] *dział, żebrał.* <p.
Chautury>

**Chazer, u, blm. l. wieprzowina, słonina, jako
rzecz trefna**: Niech będzie C., byle ś. człek na-
żer. Prz. 2. przen. *świnia*: Jak C. żyje. Sow.

<Hb. chazir>
Chaze, a, lm. a zł. wnętrze. <?>

†**Chądziebnie, †Chudziebnie tajennie, ukradkiem**:
Brać eo C.

†**Chądziebny p. Chąsiebny.**

†Chąsiebny przym. od Chąsba; †Chąziebny, †Chądziebny, †Chudziebny *kradzieży dotyczący, złodziejski; kradziony* Chąsiebną a. chąziebną rzecz = *kradzionym sposobem, ukradkiem*. <?>

†Chąsba, y, lm. y, †Chązba, †Chansba *l. kradzież szereg. dobytku a. zboża z pola*. 2. przen. *kara pieniężna za kradzież*.

†Chąziebny p. Chąsiebny.

†Chązba, y, lm. y p. Chąsba: Chązbą winowat = *sądzony jako złodziej*.

×Chęcacka, l, lm. l *chęcka, zachcianka, zachcenie, pożądanie niezwykłych rzeczy do jedzenia, picia i t. p. w blednicy, ciuży, hysterji: U panien, cierpiących bladaczkę, bywają chęcacki do węgla, gliny, piasku i t. p.* <CHOT>

Chcenie, a, blm., czynność cz. Chcieć, chęć, wola, ochota: Nie przynosi pożytku C., lecz dobre uczynienie.

†Chęcay p. Chefeld.

[Chcieć, i, II] p. Chrzciół.

Chcieć, chce, chciał, [Fcieć], nied. ×Chciewać *l. mieć chęć, wolę*: Nie tak jak chcemy, lecz jak możemy. Mów ty, co chcesz, a ja uczynię, jak chęć. Niech kto chce, co chce gada, ja tak sobie myślę... Niech co chce będzie, zawsze to dobry człowiek (= *bądźcobądź, pomimo wszystkiego*). Sam nie wie, czego chce. Chciej mię tylko zrozumieć. Kto chce psa uderzyć, to kij znajdzie. Prz. Ogień, drzewo nie chce ś. palić. Niech sobie radzi, jak chce. Starał ś. o nią, ale ona go nie chciała (dom: za małżonka). [Z trybem bezokolicznym innego czasownika tworzy czas przyszły a. tryb rozk.] 2. *raczyć, zechcieć, być łaskawym; być tak grzecznym, dobrym*: Chciej ś. do mnie pofatygować. 3. kogo, czego a. co = *pragnąć, żądać, życzyć sobie, wymagać*: Ten grosza, tamten zboża, ów chce, byś dał koni. Chęć jego zdrowia, szczęścia (= *chęć, aby był zdrow, szczęśliwy*). Chęć wypoczynku, spokoju. Czego chcesz a. co chcesz a. coś chciał? (= *po coś przyszł?*). Co (a. czego) chcesz ode mnie? (= *czego mię niepokoisz?*). Chęć po nas ślepego posłuszeństwa.

†Chciał jej (dom.: w małżeństwo), ale ona go nie chciała. Prawo, prawodawca chce, aby... (= *stanowi*). 4. †kogo = *chcieć kogo widzieć, chcieć zobaczyć ś. z nim, pytać ś. o niego*: Kto mię chce? kto mię woła? Mącz. 5. †do czego = *dążyć; chcieć, pragnąć czego*: Chęć w rzeczy do dobrego, a rękę nie przyłożą. Skar. C. ś. nieos.: Chce mi ś. = *mam chęć, bierze mię ochota, chęcika a. potrzeba, żąda mi ś., zachciewa ś.*: Chce mi ś. jeść = *jestem głodny*. Chce mu ś. pić = *jest spragniony*. Chce ś. nam spać = *jestemny senni*. Nie chce ś. wam pracować. Gdy mu ś. nie chce, nie zaśpiewa (= *gdy nie ma ochoty*). Możeby ś. chciało spacerów? Nie mi ś. nie chce = *jestem do niczego*. Chce mi ś. na dwór. Chce mi ś. płakać, śmiać = *zbiera mi ś. na płacz, na śmiech*. Nie chce mi ś. wierzyć. Chęć, †Chęcay = a) †dobrowolnie, rozmyślnie, umyślnie: Sam chęć w pokusy idzie. Skar. Nie chęć = *niechcący, mimowolnie, nieumyślnie*: Podczas nie chęć, nie myśląc, lepiej ś. co sprawi, niż kiedyś ś. umyślnie kto nad tym zabawi. Kn. Chce, nie chęć (= *i chciałby i nie chce*). Chęć nie chęć, musiał (= *z konieczności*).

b) †jako chęć, co chęć = *jak chce, co chce, wedle upodobania, jak ś. spodoba*: Tylko oni sami jako chęć przedawali. Baz. U nas wolno każdemu co chęć czynić. Star. †Chciany, †Chęcay, a) = *dobrowolny, rozmyślny, premedytowany*: Cudna rzecz jest pokuta, abowiem tak wyjdzie grzechu chcianego. B. B. Uczynki z bojaźni uczynione

nie są chęć i dobrowolne. Petr. b) *zamierzony, umyślny*: Rzeczy chcianej a nie uczynionej sąd ludzki nie sędzi. Skar. 6. †komu a. z kim = *życzyć, sprzyjać*: Lepiej chciej ojezyźnić, aniżeli dotąd. Oss. Kiedy fortuna nie chce z nim, zginiemy. Oss. 7. *mieć, zamierzać*: Chciałem coś powiedzieć i zapomniałem. 8. *sprawić, zrządzić*: Przypadek chciał, że... 9. *utrzymywać, twierdzić, mówić, sądzić, podawać*: Przedmiot ten, jak chce autor, nie jest jeszcze wyczerpany. <CHOT>

×Chciewać, a, ał p. Chcieć: Na modlitwach trwał, że mu ś. i jeść nie chciewało. Sekl.

×Chciwić się, i ś., II ś. *łakomić ś.* <CHOT>

Chciwie przys. od Chciwy: Żądać, pragnąć, pić, jeść, łapać C. Stuchać C. rozmów dwuznacznych. Spoglądać C. na co (= *chciwym okiem*).

Chciwiec, wca, lm. wcy, Chciwosz *chciwie pragnący, łakomiec*: Nikezemny C. sławy i pieniądzy. Stasz.

Chciwostka, l, lm. i *chciwość w drobnostkach*: C. pieniądzy nikezemny umysł do podłości, chciwość zuchwalsze aż do zbrodni prowadzi. Oss.

Chciwosz, a, lm. e p. Chciwlec.

Chciwość, i, blm., ×Chciwstwo *silne chcenie czego, żądza, pożądanie, łapczywość, pragnienie, łakomstwo*: C. nauki, pieniądzy, bogactw, zaszczytów, panowania, zemsty, krwi. Nienasycona C. ×C. cielesna (= *łubieżność, chuć, pożądliwość*). C. im więcej ma, tym jeszcze więcej chce. Kochan. Kto C. zahamuje, niewiele potrzebuje. Prz. Pożerać z chciwością.

×Chciwstwo, a, lm. a p. Chciwość.

Chciwy *pożądliwy, łakomy, chytry na co, łapczywy*: Chciwemu nigdy dosyć. Chciwemi patrzeć oczyma. C. czego a. †C. do czego = *pragnący, pożądający*: C. pieniądzy, panowania, zemsty, krwi, sławy. Umysł C. nauki (= *żądny*). C. do wojennych spraw. Warg. Przen.: Miecz wojny C. Kochan.

Che *l. wołanie popędzającego bydła na pastwisko*. 2. *dziec. gorąco*.

Chebd, u, lm. y bot. p. 2. Bez. <p. Hebd> [Chebda, y, lm. y, Hebda] *trawa; ziele, używane do kąpieli*. <p. Hebd>

Chebdowy przym. od Chebd.

[Chebdziak, a, lm. l, Hebdziak, Hebdziak, Hebdziak, Habzniak, Habziniak, Habziniak, Hebdziak] *ros. bez koralonny (sambucus racemosa)*. <p. Hebd>

[Chebeta, y, lm. y] *szczególność zdolność do czego*. <Ukr. chybeta, zap. od Ukr. chybaty sia = śpieszyć; krzątać ś.>

†Chebula, i, lm. e *owoc drzewa balsamowego*.

[Chebz, u, lm. y] *bez (roślina)*. <p. Hebd>

[Chechlać, a, ał] p. Chechlać. <? Dźwn.>

[Chechlanie, a, blm.] *czynność cz. Chechlać*.

[Chechlać, a, lm. e] p. Chechlać.

[Chechlaczyisko, a, lm. a] m. i ni. p. Chechlać.

[Chechlać, a, ał] *l. a. [Chechlać] rzucę tym narzędziem; ocierać coś. 2. moczyc, prać bieliznę; płókać, prać byle jako*.

[Chechlać, a, lm. i, Chechlać] *tepy nóż, tepla siekiera i t. p.* Zgr. [Chechlaczyisko].

[Chechlanie, a, blm.] *czynność cz. Chechlać*.

†Chechot, u, lm. y p. Chichot. <CHYCH, CHICH Dźwn.>

†Chechotacz, a, lm. e *ten, co chichocze*.

†Chechotać, ce, tał p. Chichotać: Jeszcze ś. głosem do pani chechoczą. Wad.

†Chechotanie, a, blm., *czynność cz. Chechotać*: Śmiech wielki z chechotaniem uczynił i uciekł. Birk.

† **Chechoteczka**, i, lm. i p. **Chechotka**.
† **Chechotka**, i, lm. i p. **Chichotka**. Zdr. † **Chechoteczka**.

Cheder, u, lm. y, **Chejder**, **Chajder**, **Heder** *szkółka żydowska*: Chedery żydowskie są twierdzą obrukrantyzmu i separatyzmu. <Hb. cheder = izba>

Chederowy przym. od **Cheder**: Przychodził belfer, to jest pomocnik nauczyciela chederowego. Jun.

Chejder, u, lm. y p. **Cheder**.

Chelich, u, lm. y, **Hejlig** zł. *pieniądz*. <?>

Chelidonja f, lm. e bot. p. **Glistewnik**. <Łc. chelidonia>

Chelonit, u, lm. y, **Chelonia** *szyldekret skamieniały, należący do drogich kamieni*. <Now. z Gr. chelôn = żółw, szyldekret>

Chelonia, f, lm. e p. **Chelonit**.

[**Chel! chel!**] w., *wyrażający pomykanie*: Lis C., C. ku kniei.

× **Chelbać**, a a. ie, ał i × **C. ś.** p. **Chelbnać**: Morze, kódz ś. chelba.

× **Chelbanie**, a, lm. a i. czynność cz. **Chelbać**. 2. lek.: C. żołądka = *zbieranie ś. na wymioty, nudności*.

× **Chelbanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Chelbać** ś.

Chelbia, i, lm. e zool. (*aurelia aurita*) *zwierzę jamochłonne, należące do stulbiobelbiów krążkopławów*.

× **Chelbnać**, nie, nął, nied. × **Chelbać**, × **Chelbotać** i. a. nied. † **Chelpać** *zakolysać naczyniem z płynem, zachybotać, chybnąć*. 2. lek. i wet. o płynie w ropniu a. nagromadzonej wewnątrz cieczy *zaruszać ś., zakolysać ś., nied. przelewać ś.* × **C. ś.** *zakolysać ś., zabijać ś., zachybotać ś.*: Na to burzliwe morze rzuceni, wisimy, chelbamy ś., jedni o drugich uderzamy. Oss. <CHELB>

Chelbocący *przelewający ś.*: Lek.: Guz C. (fluctuans).

× **Chelbotać**, cze, tał p. **Chelbnać**.

× **Chelbotanie**, a, blm., czynność cz. **Chelbotać**.

[**Chelchun**, a, lm. y] f. *klamca*. 2. *pleciuch, gadała*. <?>

[**Chelczenie**, a, lm. a] czynność cz. **Chelczyć**.

[**Chelczyk**, y, ył] p. **Chelkać**.

Chelkać, a, ał, [**Chelczyk**] *łkać, rzewnie i głośno płakać, zanosić ś. od płaczu, szlochać*. <? Dźwn. z przystosowaniem do łkać>

Chelkanie, a, lm. a czynność cz. **Chelkać**.

[**Chelknać**, nie, kł] *zakrzuszyć ś.*

Chelm, u, lm. y p. **Helm**. Zdr. **Chelmek**. Zgr. **Chelmisko**. <p. Helm>

Chelmek, mka, lm. mki p. **Chelm**.

Chelmik, a, lm. i bot. p. **Tarczyca**.

Chelmisko, a, lm. a m. a. ni. p. **Chelm**.

Chelmisto przys. od **Chelmisty**: (Listki) *stulone C. Rost.*

Chelmisty *podobny do helmu*.

[**Chelotki**, tek, b[p.] *część składowa warsztatu tkackiego*.

Chelpa, y, lm. y f. † *chelpliwość, chłuba, przechwałki, bufonada*: Chwała niezbożnego nie jest prawdziwą chwałą, raczej wyniosłością i chelpą. Birk. Bez chelpy rzec mogę, iż... Skar. 2. a. **Pigulecznik** bot. (eleome) *roś. z rodziny kaparowatych*. <CHELP>

† **Chelpać**, a, ał p. **Chelbnać**.

Chelpan, u, lm. y a. **Karolina** bot. (carolina) *roś. z rodziny słazowatych*. <?>

× **Chelpiciel**, a, lm. e p. **Chelpliwiec**.

× **Chelpicielka**, i, lm. i forma ż. od **Chelpiciel**.
Chelpić się, i ś., il ś. i. *wynosić ś., chlubić ś., pysznić ś., przechwalać ś., nadymać ś. z czego*: Nie chelp ś. szczęściem. 2. [C. ś.] *łakomić ś.; kusić ś. o co*: Nie warto ś. C. o to.

Chelpienie się, a ś., blm., czynność cz. **Chelpić** ś.

Chelpliwie przys. od **Chelpliwy**.

× **Chelpliwiec**, wea, lm. wcy, × **Chelpiciel** *człowiek chelpliwy, samochwał, pyszałek, bufon, zarozumialec*.

Chelpliwość, i, blm. rz. od **Chelpliwy**: Nie dobrym postępkim przyczynisz sobie sławy, tyle chelpliwością ujmiesz.

Chelpliwy, *łubiący ś. chelpić*.

[**Chelst**, u, blm.] *szum trzciny*. <Dźwn.>

† **Chelszeczec**, e, ał, † **Chelszczyć**, † **Cheltać**, † **Chelścić**, † **Chelsćić** ś. (o wodzie) *szemrać, szumić, szeleścić*: Chelszcze woda, szumi, mruczy po kamkach. Dudz. <Dźwn.>

† **Chelszczyć**, y, ył p. **Chelszeczec**.

† **Chelścić**, i, il i † **C. ś.** p. **Chelszeczec**.

Cheltać, a, ał f. *przew. przez użycie niszczyć*. Fred. A. 2. [C.] *opieszałe pracować*. <?>

† **Cheltać**, ce, tał p. **Chelszczyć**: Pijanemu po głowie chelec. Pot. (= *czmera*).

† **Chelznać**, a, ał p. **Kielznać**.

† **Chelznanie**, a, blm., czynność cz. **Chelznać**.

[**Chemelka**, i, lm. i] p. **Chomelka**.

[**Chemernik**, a, lm. cy] *człowiek gwałtowny, rap-tus, pasjonat*. <p. Chimera>

Chemicznie przys. od **Chemiczny**. <p. Chemja>

Chemiczny przym. od **Chemja**, † **Chimiczny**: Doświadczenie, laboratorium chemiczne. Własności chemiczne ciał. Terminologia chemiczna.

Chemik, a, lm. cy, † **Chimik**, † **Chimista** *ten, co ś. chemję zajmuje; specjalista, uczonec w chemji*.

Chemikalja, ów, b[p.] *przetwory chemiczne*.

Chemikier, a, lm. rzy gm. *chemik*.

Chemja, i, blm., † **Chimja**, † **Chymja** *nauka o pierwiastkach ciał i ich związkach*: C. teoretyczna, stosowana czyli techniczna, nieorganiczna, organiczna czyli związków węgla, farmaceutyczna, lekarska, sądowa, rolnicza. Zart.: Zna chemję, ma gust, kto pierwiastek słodyczy z lubyeh wyciągnął ust. Mick. <p. Alchemja>

[**Chemlać**, a, ał] *siępać, strzępić*.

Chept, u, lm. y bot. p. 2. **Bez**. <p. Hebd>

[**Chepta**, y, lm. y, **Chopta**] *chwast, burzan*. <p. Hebd>

[**Cher-**] p. **Chyr-**.

× **Cher**, u, lm. y p. × **Chera**, **Charłak** i **Charlactwo**.

× **Chera**, y, blm. ż., × **Cher**, × **Chyra**, × **Chyr** i. m. p. **Charłak**. 2. [C.] p. **Chyra**. 3. lek. p. **Charlactwo**. 4. wet. *przewlekła choroba, prowadząca do ogólnego osłabienia*. <CHOR>

† **Chera**, y, lm. y *zawierucha, szaruga, zamięć, zadymka*. Przen.: Żołnierze hetmana z owej swojej chery bez okrzyków cicho wita ją. Chr.

× **Cherać**, a, ał gm. p. **Cherlać**.

× **Cherchała**, y, lm. y *człowiek chytry, obłudny*. <?>

× **Cherchel**, a, lm. e, × **Chyrczel** *wykret, podstęp, wybieg, fortel, szwindel, obłuda*: Jakim cherchelem i w czym cię podszedł? Pot. <?>

[**Cherchotać**, ce, tał] *charchać*: W gardle mu cherchoce.

[**Cherchula**, y, lm. y] m. p. **Charłak**.

Cherlactwo, a, blm. p. **Charłactwo**.

Cherlaczek, czka, lm. ozki p. Cheriak: Wszedł do salonu jakis C. Bał.

[Cherlaczka, i, lm. i] forma ż. od Cherlak.

×Cherlaczny p. Charlaacki.

Cherlać, a, ał, ×Cherlać, ×Charlać, ×Chyrlać, ×Chyrlać, ×Cherać chorować, chorzeć, kwękać, kawęczeć, niszczyć, nędzić, podupać na zdrowiu; lek. ulegać wyniszczeniu przez długą, ciężką chorobę: Długo cherlać i umarł. <CHOR>

Cherlak, a, lm. cy, ×Chyrlak i. p. Charlak. 2. delikacik, niewieściuch, kawaler z morskiej piany. Zdr. Cherlaczek.

Cherlanie, a, lm. a czynność cz. Cherlać, p. Charlaactwo.

Cherlawy chorowity, schorzały, zniechęceni, chuderlawy: Stary jest i C., to lada chwila klapnąć może. Bał.

×Cherleć, eje, ał p. Cherlać.

×Cheroik, a, lm. cy p. Heroik.

†Cherscić p. Chelszczec.

Cherub, a, lm. y p. Cherubin.

×Cherubiczny przym. od Cherub.

Cherubin, a, lm. y i. a. Cherub, [Cherumin] anioł wyższego rzędu. 2. w lm. bud. głowy dziecinne skrzydlate, w rzeźbach a. w malowaniu. Zdr. Cherubinek. <Hb. kerub, lm. kerubim>

Cherubinek, nka, lm. nki p. Cherubin.

[Cherumin, a, lm. y] p. Cherubin: Cheruminy, serafiny śpiwają.

Cheska, i, lm. i szew. kawałek skóry przybity do kopyta dla podwyższenia podbicia w obuwiu. <Nm. Hesse, Häckse>

Chetka, i, lm. i p. Hetka.

Chę, Hę, He głos pytający, potwierdzający pytanie: Co ty sobie myślisz, chę?

Chęch, u, lm. y i. mech zrosły a. zielsko na brzegach wody rosnące. 2. [Chęchy, blp.] kąty, dziury, skrytki w izbie: Szukać czego po chęchach w izbie. 3. [Chęchy, blp.] zarosła mokre, moczary, mokradła, nieużytki. <?>

[Chęchać się, a ś., ał ś.] chęchotać ś.

Chęcian, u, lm. y bot. (hamelia) roś. z rodziny marzanowatych. <?>

×Chęcić, i, il zachęcać, pobudzać, dōdawać chęci: Wyszukują wszystkich sposobów, któreby chęciły i ludziły ludzi do ustawicznej pracy. Stasz. Wszystkimi sposobami lud do siebie chęcił. Oss. (=nęcił, przyciągał do siebie, wjmował sobie). <CHĘT, CHOT>

Chęc, i, lm. i i. wola do czego, życzenie, pociąg, ochota; fil. (w psychologii) pożądanie: Mieć, czuć C. do czego. C. do pracy, do nauk. C. popisu. Jest to przeciwko mej chęci. Nie mam chęci szkolenia ci. C. podobania ś. 2. zamiar, intencja: Mieć C. a. być w chęci zrobienia czego. Zrobiłem to w dobrej chęci. Zrobiłem to mimo chęci, bez chęci. C. za uczynek stoi, a. dobra C. za uczynek stoi. Prz. Dobremi chęciami piekło jest brukowane. Prz. Ożywiony najlepszymi chęciami. Pełen dobrych chęci. [Robić po chęci] = chętnie. 3. życzliwość, gotowość, sprzyjanie, przychylność, afekt: Pełen jest chęci dla ciebie. Znane mi są twoje chęci dla mnie. Słowa pełne dobrej, szczerzej chęci. Dobre chęci dla kraju. Z miłą chęcią. Z największą chęcią. 4. ×pragnienie, pożądanie, chęćka, zachcianka: Chęci rozwiązałe. Potrzebę od zbytku i chęci zlej łącno rozoznać. Dogodzić miernym chęciom, na to zawsze stanie. Kras. Codzień inne nadzieje, oodzień inne chęci. Szymon Zdr. Chęćka.

Chędogi i. † piękny, ładny, ozdobny. 2. † okrzęsany, obyczajny, polerowany. 3. ochędożny, porządny, schludny, czysty: Dom mieszkalny, niewielki, lecz zewsząd C. Mick. 4. [C.] bogaty. <Got. handugs=dost. mądry>

Chędogo, st. w. † Chędożej przys. od Chędogi: Choć ubogo, byle C. Prz.

†Chędogosó, i, blm. ochędóstwo, ochędóżność, czystość.

†Chędożej p. Chędogo.

Chędózenie, a, lm. a czynność cz. Chędóżyć.

×Chędóżka, i, blm. chędóżenie, czyszczenie.

[Chędóźnie] i ×C. przys. od Chędóżny.

[Chędóżny] chędogi, czysty.

×Chędóżyciel, a, lm. e ten, co chędóży, czysci.

×Chędóżycielka, i, lm. i forma ż. od Chędóżyciel.

Chędóżyć, y, ył i. czyścić, szorować, oczyszczać: C. obuwie, konia, zboże. 2. ×przen.: C. kogo=łowić, bić, trzepać: C. komu grzbiet, a. plecy. Kijem, pałaszem C. 3. ×w grze ogrywać. 4. gm.: C. kogo a. C. ś. (z kim)=coire. 5. zł. oszukiwać, okpiwać. <p. Chędogi>

[Chędziówki, wek, blp.] rodzaj gruszek.

[Chęmuła, y, lm. y, Chamuła] m. chłopisko nieokrzęsane.

Chęćka, i, lm. i p. Chęć: Bierze mię C. (=koci mię). Mam na to chęćkę. Przyszła mu nagie C. Przywiózł niemalą chęćkę do swawoli. Mick. (=pokusę). <CHĘT, CHOT>

†Chęćkość, i, blm. ochota, ochoczość.

†Chęćliw p. Chęćny: Bolesław źle C., potomki Piotrowina naprawił na Stanisława. Groch.

×Chęćliwie przys. od Chęćliwy: Chęćliw cierpieć dobrowolnie i umarł C. Groch.

×Chęćliwość, i, blm. rz. od Chęćliwy.

×Chęćliwy i. p. Chęćny: Mąż do wszelakich spraw poczeiwych C. Papr. 2. †wzbudzać chęć, ponętny, łakomy, apetyczny: Chleb C. Syr.

Chęćnie przys. od Chęćny: Bardzo C. C. dawać. Myśl C. wraca do czasów szczęśliwie minionych (=z chęcią).

Chęćność, i, blm. rz. od Chęćny, ochota, chęć: Babska C. do plotek. Orzesz. C. do nauk.

Chęćny, ×Chęćliwy, †Chęćliw i. pełen dobrych chęci, ochoczy, skory do czego, pilny: C. do nauki, do pracy. C. do usług (=gotów). †C. ku czemu: Młodzieniec C. ku naukom. 2. ×komu, do czego, ku czemu=dobrze usposobiony, życzliwy, skłonny: Każdy jej C., każdy ją chęćną mieć żąda. Dm. ×Zle C. Niechęćny

Chil chil chi! odgłos przytłumionego śmiechu. <Dźwn.>

[Chic-] p. Hyc-.

Chich, u, lm. y, Chych rozśmianie ś. przytłumione, cichy śmiech: Chichy, szepty i wykradanie ś. do przyległego pokoiku panienek nie ustawały do późna. Krasz. <Dźwn.>

Chicha, y, blm. rodzaj napoju z soku ananaso-wego. <Hp. chicha (wym. czycza)=napój odurzający z rośliny tejże nazwy>

Chichi, Chichy, Chychy nieod. śmiech, żarty, bagatela, fraszka: To nie C. Rachunek sumienia nie C.! Pol. <Dźwn. CHYCH>

[Chichot, a, lm. y] wierzchołek, czub. <Por. Chochot>

Chichot, Chychot, †Chechot i. u, lm. y chichotanie ś., śmiech: C. cichy, tajemniczy, straszny. 2. a, lm. y przen. śmieczek, rozśmieszający drugich, żartowniś. <Dźwn. CHYCH>

Chichotać, cze, tal, a. × **C. ś.**, **Chychotać, Chychotać ś.**, † **Chechotać śmiać ś.** przytłumionym śmiechem: Zebrały ś. w kącie i chichoczą. Chichotała ś., szczebiotała i rozweselała nas wszystkich. Kaczk. Chichoce ś., jak djabeł w rokiecinie. Prz.

Chichotanie, a, lm. a czynność cz. **Chichotać.** × **Chichotanie się, a ś.,** blm., czynność cz. **Chichotać ś.**

Chichoteczka, l, lm. i p. **Chichotka:** Uśmiechnęła ś., słysząc chichoteczki od najmilszej matki dziecineczki.

Chichotka, l, lm. i, Chychotka, † Chechotka l. *lubiąca chichotać, śmieszka:* Cady dwór tę chichotkę pożerał oczyma. Krasz. **2.** w lm. *ciągle chichotanie ś., śmieszki:* Przy niej tańce, plaśy i chichotki. Słow. Zdr. **Chichoteczka.**

Chichotliwy, Chychotliwy skłonny do chichotania: Ludzi rzadko widuje i dlatego taka chichotliwa. Prus.

[**Chichrać, a, al**] *śmiać ś. ustawicznie.* <Dźwn., por. Nm. kichern>

[**Chichrak, a, lm. i, Chichrąk**] *ten, co ś. ustawicznie śmieje.*

[**Chichrąk, a, lm. i**] p. **Chichrak.**

Chichy nieod. p. **Chiehl.**

× **Chil, u, lm. e p. 2. Chyl.**

Chilany, ów, blp. zł. *małe dzieci.* <?>

Chimera, y, lm. y, × Chimera l. *urojone straszylło, potwór, przywidzenie, widmo:* Latającym smokom, chimeroom, antołom groził. Słow. **2.** *urojenie, mrzonka, wymysł, fantazja, widzimisie.* **3.** *dziwactwo, kaprys, grymas:* Zależać od czyjejs chimery. Chimery ma w głowie, muchy ma w nosie; chimery stroi. Oss. **4.** [C.] m. *dziwak:* Książd był bardzo C. Zdr. **Chimerka.** <Gr. Chimaira—nazwa potwora bajecznego>

Chimerka, i, lm. i p. Chimera. L.

[**Chimery**] p. **Chimeryczny:** Chimerna kobyła.

Chimerować, uje, ował, [**Chumerować**] *stroić chimery, kaprysić, dziwaczyć, grymasić;* (o koniu) *pokazywać narowy, wierząc.*

Chimerowanie, a, blm., czynność cz. **Chimerować**

× **Chimeryctwo, a, lm. a p. Chimeryczność.**

† **Chimeryczek, ozka, lm. ozki p. Chimeryk.**

Chimeryczka, l, lm. i forma ż. od **Chimeryk;** [**Chumeryczka**].

Chimerycznie przys. od **Chimeryczny.**

Chimeryczność, l, blm. rz. od **Chimeryczny;**

× **Chimeryctwo.**

Chimeryczny, [Chimerny] l. *urojony, przywidziany, wymyślony, dziwaczny.* **2.** *grymasny, kapryśny, wymyślny, dziwaczny.* **3.** [*Ziele chimeryczne*] *ros. herba sideritidis.*

Chimeryk, a, lm. cy l. roiciel, fantasta. **2.** *dziwak, kapryśnik, grymasnik.* Zdr. † **Chimeryczek.**

[**Chimeryki, ów, blp.**] *rodzaj kartajli, ameryki, amerykany.* <Sld. do Chimera; p. Ameryki>

† **Chimiecznie** przys. od **Chimieczny.**

† **Chimieczny p. Chemieczny.**

† **Chimik, a, lm. cy p. Chemik.**

[**Chimioly, ów, blp.**] *otręby.* <?>

† **Chimista, y, lm. sei p. Chemik.**

† **Chimja, i, blm. p. Chemja.**

China, y l. lm. y, Chinowiec, Cynchona, Drzewo chinowe, Kina, Chinina bot. (cinchona) *ros. z rodziny marzanowatych plemienia chinowych.* **2.** blm. *posp. zam. Chinina.* <Z Peruwjańs. quina quina = dosł. kora, przez Fr. quinquine, china, Hp. china itd.>

[**Chinać, nie, nać**] *skinąć, kłunąć, wskazać palcem; wogóle ukazać.* <? CHYB>

Chinchila, i, lm. e zool. (chinchilla lanigera) *zwierzę szczerowate.* <Hp. chinchilla, z języków Ameryk.>

Chinina, y, blm. chem. alkaloid z kory chinowej. <p. China>

Chinka, l, blm. choroba racie u świń. <Może w związku z Nm. hinken = kuleć>

Chinolog, a, lm. owie, Sinolog *uczony badacz a. znawca rzeczy chińskich.* <Chiny + Gr. -lógos = -znawca>

Chinowiec, wca, lm. wee bot. p. **China.**

Chinowy l. *przym. od China:* Kora chinowa. Wino chinowe. **2.** bot.: a) Chinowe rośliny (cinchoneae) *plemię a. podrodzina marzanowatych.* b) Drzewo chinowe p. **China.** <p. China>

Chinczyk, a, lm. cy *przen. upornie ś. trzymający przestarzałych form:* Wielki z ciebie C. <Od nazwy krajowca Chin>

× **Chinieczyna, y, lm. y p. Chińszczyzna:** *Modne chińczyszny. Kuiaż.*

Chiński: [**Chińskie krople**] = *tinctura chinae.* <Sld. do Chiny, zam. do china = chinina>

Chińszczyzna, y, lm. y, × Chińczyszna l. *to, co z Chin pochodzi, a jest w guście chińskim; język chiński.* **2.** *przen. brak gustu; uporczywie zamilowanie w jakichś dziwactwach wskutek przyszwyczenia.* **3.** *przen. język i pojęcia niezrozumiałe:* Głębokość myślenia i uczucia jest dla nich chińszczyzną.

Chiragra, y, lm. y lek. *dna ręczna, artrytyzm w rękach.* <Gr. cheiragra>

† **Chiragryczek, czka, lm. czki p. Chiragryk.**

Chiragryczny *przym. od Chiragra.*

† **Chiragryk, a, lm. cy** *człowiek chiragrą dotknięty.* Zdr. † **Chiragryczek.**

Chirny zł. *pijany.* <? CHOR>

Chiromancista, y, lm. sei p. Chiromanta. <Now. z Gr. cheirōmantis = wróżący z ręki>

Chiromancistka, l, lm. i forma ż. od **Chiromancista.**

Chiromancja, l, blm. wróżenie z rysów na dłoni.

Chiromanta, y, lm. oi, Chiromancista, Chiromantyk, × **Chironomancista** *zajmujący ś. chiromancję.*

Chiromantka, i, lm. i forma ż. od **Chiromanta.**

Chiromantyk, a, lm. cy p. Chiromanta.

× **Chironomancista, y, lm. sei p. Chiromanta.**

Chiroplasty, u, lm. y *muzyk. przyrząd do prawidłowego trzymania rąk przy grze na fortepianie:* C. Logiera. <Now. z Gr. cheir = ręka + plastyōs = uformowany>

Chirurg, a, lm. owie *lekarz, zajmujący ś. chirurgią, operator.* <p. Chirurgja>

Chirurgicznie przys. od **Chirurgiczny:** *Leczyć C.*

Chirurgiczny *przym. od Chirurgja:* Narzędzie chirurgiczne. Operacja chirurgiczna. Klinika chirurgiczna.

Chirurgja, l, blm. nauka leczenia chorób za pomocą operacji. <Gr. cheirurgia>

† **Chirurgowy** *przym. od Chirurg:* Aby to przez żalu a ostawienia chirurgowego było. Ocz

Chirus, a, lm. y zł. pijak. <? CHOR>

Chirzyć, y, yl *Kirzyć zł. pić.* <?>

× **Chistać, a a. szcze, tal p. Chystać.**

× **Chistanie, a, blm.,** czynność cz. **Chistać.**

Chityn, u, blm. chem. główna część składowa twardych części organizmów zwierzęcych niższych,

niezująca do albuminoidów. <Now. z Gr. chitón = odzież, pokrywa>

Chitynowy przym. od Chityn: Powłoka chitynowa raków.

Chiwian, u, lm. y a. Bałwian, Przetrwiał bot. (ailanthus) roś. z rodziny bieguncznikowatych. <Zap. od miasta Chiwa>

[Chize, y, blp.] *ohora.* <p. Chyż>

Chiznąć, nie, nał, nied. Chizzyć zł. wypić. <?>

Chizyc, y, ył zł. p. Chiznać.

[Chizyna, y, lm. y] *chalupa, chatka:* Dymiło ś. w chizynach. Krasz. <Ukr. chyzyna, p. Chyż>

Chjasma, y, blm. anat. *skrzyżowanie:* C. nerwów wzrokowych. <Gr. chiasma>

Chjastolit, u, lm. y min. *szczególna odmiana andaluzytu, mająca taki sam jak on skład chemiczny, a postać wydłużonych graniastospów układu różnoosiowego.* <Now. z Gr. chlastós = skrzyżowanie — lithos = kamień>

[Chlabera, y, lm. y] p. Flabera.

[Chlabać, a, al i C. ś.] p. Chlebotać.

Chlać, a, al gm. *pić chwicie, złapać, chleptać, chlapać, chlapać.* <CHL(E)>

Chlap chlap, Klap klap 1. *odgłos uderzenia po błocie, po wodzie.* 2. p. Chlapu. 3. Chlap = chlast, klap, buch, chrost, rym, łomot, bęc (odgłos czegoś upadającego). 4. Chlap, chlap = *odgłos chleptania, ehliip, ehliip.* <Dźwn. CHLAP, CHŁAP>

[Chlapa, y, blm.] 1. *pomyje do picia dla bydła.* 2. *zart. wódka.* 3. *kobieta niedbała, nieporządna.*

Chlapacz, a, lm. e i. ten, co chlapie. 2. *nadużywający trunków, pijak.* 3. [C.] *mówiący nieoglednie.* 4. *myśl. młoda dzika kaczką.*

Chlapać, pie, pał p. Chlapnąć: Deszcz chlapie.

Chlapanie, a, blm., czynność cz. Chlapać: C. szkap po błocie. Jord.

Chlapanina, y, blm., × Kłapanina, [Chlapawka] *ślota, szaruga, plusk, pluchota, blocko:* Kiedy Gody mróz zaczyna, na Wielkanoc C. Prz.

[Chlapawka, i, lm. i] p. Chlapanina,

[Chlapera, y, blm.] *gorzałczyisko.*

[Chlapka, i, lm. i] *pokrywka; zasuwka; płatek.*

Chlapnąć, nie, nał, × Kłapnąć, nied. Chlapać, × Kłapać 1. *plusnąć, bluznąć, prysnąć:* Deszcz chlapie. C. kogo, co wodą, błotem = *ochlapać, chlapaną nań wodą, błotem.* 2. *wypić, tyknąć, palnąć:* C. kielich gorzałki. 3. *językiem, ozorem = chlasnąć, bluznąć językiem, powiedzieć coś niewłaściwego.* 4. *kogo = uderzyć, łunąć, chlasnąć, rąbnąć, buchnąć, palnąć:* Chlapnął go w pysk. 5. *upaść, paść, kłapsnąć, kłapnąć, chlasnąć:* C. na ziemię. Chlapać się 1. *chlapać jeden drugiego.* 2. *pluskać ś., babrać ś., beblać ś., peplać ś.; walać ś., szargać ś.:* Chlapię ś. w wodzie jak kaczką. C. ś. po błocie. Jun. (= *łazić, brnąć, szlapać ś., szargać ś. po błocie.*) <Dźwn. CHLAP>

Chlapanięcie, a, blm. czynność cz. Chlapnąć.

Chlappa, y, lm. y bur. p. Gniazdo.

[Chlaptać, gze, tał] p. Chleptać: Kotek mleko chlapeze.

[Chlapták, a, lm. i] *ten, co bryzga błotem.*

Chlapu chlapu, Chlap chlap, Klapu klapu, Klap klap *odgłos uderzania ś. czegoś wiszącego:* Podskoczyła do pułapu, a piersi jej chlapu chlapu. Pśń. <Dźwn.>

× Chlask! p. Chlast!

× Chlaskać, szcze, skał p. Chlasnąć i Chlastać.

Chlasnąć, śnie, szał, Chlastnąć, nied. Chlastać 1. *chrostnąć, chlapanąć, łunąć = uderzyć:* Karabele

w niżonej ręce trzymał, jakby ś. zamierzał nią C. Krasz. Ja go bywało po macierzyńsku w mordę chlasną. Krasz. 2. *ciąć, rąbnąć, odciąć, uciąć, odrąbać:* C. kawał mięsa. 3. *rub. wypić gracko, chlapanąć, tyknąć, machnąć:* Zrazu jakoś wahał ś. nad trzecim kieliszkiem, ale gdy go zapach zaszedł, obejrzał ś. i chlasnął żywo. Krasz. 4. *machnąć, zrobić za jednym zamachem:* Z jakie sto wierszy chlasną do jutra, będzie i sława, będą rubelki. 5. × a. nied. × Chlaskać *chlasnąć, bryznąć, prysnąć:* Koła chlastają błotem. Oss. 6. [C.] = a) *powiedzieć coś złego przez niewagę.* b) *skoczyć:* Chlasnął z pieca. c) [C. z siły] = *spaść z sił.* C. ś. 1. *uderzyć ś., chrostnąć ś., wyciąć ś.:* W konfederatkę ś. chlasnął i ciemię. Słow. 2. [C. ś.] *zurócić ś.:* Chlasnął ś. na prawo. <CHLAST, ? Dźwn.>

Chlast! × Chlast! w. i. *odgłos uderzenia a. padnięcia, chlap, bęc, buch, chrost, łup:* [C. go i ucion mu głowę]. Nagło ją zakręci i C. na stolek posadzi. C. go w twarz. C. prast! a. chlastu prastu! = *szach mach, łap cap.* 2. × *odgłos klaskawia, np. błota.* <Dźwn.>

Chlastać, a a. szcze, tał i. p. Chlasnąć. 2. C. ozorem = *obmawiać, szkalować.* 3. × a. × Chlaskać *co = szargać, bloć.* 4. [C.] = a) *trząść siebie.* b) *chlotać.* c) *rzucić, miotać.* d) *rodzić dużo dzieci.* C. ś. 1. × *pluskać ś.* 2. [C. ś.] *rzucić ś., miotać ś.*

[Chlastak, a, lm. i, Chlastusia] *dziewczyzna roztrzepana, lekkomyślna.*

Chlastanie, a, blm., czynność cz. Chlastać.

[Chlastanina, y, blm.] *brzydka pogoda, niepogoda.*

Chlastawa, y, lm. y i. [C.] *ślota, szaruga, chlapanina, błoto.* 2. bot. p. Szlachtawa.

[Chlastawica, y, lm. e] *wielka błyskawica.*

Chlastnąć, nie, nał p. Chlasnąć: Chłopak chlastnął chorążego szabłą przez gębę. Sienk.

[Chlastocha, y, lm. y] *włóczęga, powsinoga.*

[Chlastusia, i, lm. e] p. Chlastak.

[Chlastyga, i, lm. i] *pog. o zacierze.*

[Chlaście, a, lm. e] *szlachcie.* <Umysłny śld. do CHLAST>

Chlaśnieć, a, lm. a czynność cz. Chlasnąć.

[Chład, u, lm. y] *młoda sosna, wyniosła a cienka, do gradzenia plotów zdana.* <CHŁĘD>

Chłaza, y, lm. e bot. (geonoma) *roś. z rodziny palm.* <?>

Chleb, a, lm. y i. *wieprzyna bryła mąki zaczynionej:* C. biały, pszenny, pyłowy, żytni, sityny, podsitkowy, czarny, razowy (= *razowiec*), berłowy (= *z plewami*), świeży, czerstwy, wypieczony, niedopieczony, pulchny, domowy, wiejski. Skiba, kęs, gleń, bohenek, kromka, kawałek, pajda chleba. Skórka od chleba. Osródek z chleba. Zaczynić na C. Wsadzić C. do pieca. Wysadzić C. z pieca. Krajać, jeść, spożywać C. Nie z jednego pieca C. jadął (= *bywałec*). Suchy C. a. C. z solą (= *bez masła*). C. przasny (= *bez kwasu*). C. komysny a. komysniak = *chleb żołnierski:* Siga po mały garnuszek, w którym moczy ś. trochę komysnego chleba. Zap. Kto na ciebie kamieniem, ty na niego chlebem (= *plac dobrym za złe*). Dobry C., gdy kołacza niemasz. Prz. (= *na bezrybiu i rak ryba*). Dobry C. z solą, kiedy z dobrą wolą. Prz. (= *dobry dar skromny, ale z serca pochodzący*). Areszt o chlebie i wodzie. Skazali go na C. i wodę. Głodnemu C. na myśli. Prz. Jak C. z masłem = *gładko, łatwo, jak po maśle*. Z nikim ś. chlebem nie przełamał (= *nieogócinny*).

Przyjąć kogo chlebem i solą. Przen.: C. żywota = *N. Sakrament*. †C. żałobny p. *Stypa*. Zart.: C. biały = *kobiety, płec piękna*. 2. *życie, żywność, posiłek, strawa, pożywienie, jedzenie, stół, pokarm, poczęstunek*: Chleba naszego powszedniego daj nam dzisiaj. Książ prawie wszystkich szlachty chlebem był złołdował, iż ś. przy nim, jedząc i pijąc, wszyscy bawili. Stryjk. Żyć, podróżować o przoszonym, o żebranym chlebie. Prosić, żebrać chleba a. o C. Przen.: †Dać komu chleba = *nawarzyć piwa, narobić bigosu = narobić biedy*. Czapką, chlebem (a. papką) i solą ludzie ludzi niewolą. Prz. Chlebem komu gębę zatkać (= *datkiem*). Przen.: C. powszedni = *rzecz zwyyczajna*: Dla wytrawnego żołnierza walka była chlebem powszednim. Krasz. 3. *dobrobyt, majątek, zamożność, bogactwo*: C. ma rogi, a.: C. go bodzie (= *robi go dumnym*). 4. *utrzymanie, życie; był, mienie*: Pracować na C., na kawałek chleba. Zarabiać na C. w pocie czoła. Ciężki kawałek chleba. Ledwie mu starczy na suchy kawałek chleba (= *na pierwsze potrzeby życia*). Ma C. zapewniony. Pójść na swój C. Kuppey skarżą ś. na Żydów, że im C. odbierają. Pozbawić kogo chleba. Piluj tego, z czego masz C. U wdowy C. gotowy. Prz. Snadnie do promocji i do chleba przychodzą. Falib. 5. *sposób do życia, rzemiosło, profesja; służba, obowiązek, kondycja, posada*: Być na czym chlebio a. jeść czyj C. Już i żołnierskiego i dworskiego i gospodarskiego i kupieckiego kosztowałem chleba. Boh. Z młodości na ryerskim chlebie w cudzych ziemiach żył. Papr. Podziękować za C. (= *za służbę*). Puściła ś. na lekką C. (= *oddala ś. nierządowi*). Ty widzę cheeszy plaicy o leżanym chlebie. Kam. C. nauczycielski. C. łaskawy = *utrzymanie do śmierci za wysługę lat*: Być u kogo na łaskawym chlebie. †C. zasłużony a. wysłużony = *donacja w ziemi, dawana dobrze zasłużonym krajowi*. 6. †Próżny C. = *darmozjad, pasorzył, próżniak, truteń*: Nie zaenego nie pomyśli pan młody, próżny C. i ciężar ziemi. Birk. 7. †C. zimowy a. †chleby zimowe, †Hiberna, †Hyberna = a) *danina od poddanych dóbr królewskich i duchownych na opłacenie żołdu wojsku w zimie*. b) *Chleby zimowe a. chleby = leże zimowe, kwatery zimowe*: Na chlebach niech ś. sprawują cicho. Jabł. Pójdą na zimowe chleby. Jabł. 8. [C.] = a) *zboże*. b) *dożywocie*. c) „C. piec“ *nazwa gry*. 9. C. pszczelny a. *Obnoże bart.* = *masa mączna w komórkach plastrów miodowych, służąca za pierwszy pokarm dla liszek pszczelnych*. 10. bot. a) C. małpi, p. *Baobab*. b) C. św. *Jana* a. *świętojański* p. *Szarańczy*. c) C. wieprzny a. *wieprzowy* a. *świni*, p. *Gdula*. d) C. zajęczy, p. *Kosmatek*. Zdr. *Chlebek*, *Chlebiak*, *Chlebieczek*, [*Chlebieczek*], *Chlebuszek*, *Chlebus*. < Got. hlaifs, 2 pp. hlaibis, Sr. Grn. hleib, Nm. Lab >

Chlebek, hka, lm. bki p. **Chleb**: Trzeba ś. dorobić, a dopiero obejrzeć, czy kto razowy mój powszedni C. zechce za mną podzielić. Krasz. Pocięzcie ś. dzieci, chleb będzie, chleb nowy, nasz C. koehany, dar boży. Len.

†**Chlebica**, y, lm. e, [C.] *bochen chleba*: Niosła trzy chlebice chleba. Leop.

×**Chlebieczek**, czka, lm. czki i [C.] p. **Chleb**.

†**Chlebić**, i, ii p. **Pochlebiać**: Gdzie ś. to encmu nie chlebi złemu. Papr. [C. ś.] *darzyć ś., powodzić ś.*: Aby ś. pannie młodej chlebiło. < p. **Chleb**, **Pochlebiać** >

†**Chlebie**, a, bfm. zb. *kupa chlebow.*

×**Chlebiak**, a, lm. i p. **Chleb**.

×**Chlebić**, ica, lm. ice bot. p. **Chlebowiec**. < Naśladowanie nazwy niby Gr.-Łé. artocarpus; Gr. artos = chleb >

[**Chlebiotać**, ce, ta] p. **Chlebotać**.

Chlebnica, y, lm. e i. *dzieża od chleba*. 2. *szafa do chleba*. 3. [C.] *łopata do chleba*, in. [wiosło].

Chlebnik, a, lm. cy i. a. ×**Chleboplek piekarz**. 2. [C.] *człowiek*: Wy chlebniki, siadajta na ow-sianiki. (na konie. Zag.)

×**Chlebny** i. p. **Chlebowy**: Mąka chlebna. 2. *wydający zboże, w chleb bogaty, żyzny*: Ziemia chlebna głodnym ludom jest potrzebna. Pol.

×**Chlebochwalstwo**, a, bfm. *czczenie chleba*. < Chleb + CHWAŁ >

Chlebotajność, i, bfm. rz. od **Chlebotajny**. < Chleb + DA >

Chlebotajny i. *dający chleb, chleborodny, urodzajny, żyzny*: Ziemia chlebotajna. 2. *dający utrzymanie, dochodny*: Chlebotajne zajęcie. Chlebotajna praca.

Chlebotawca, y, lm. y i. *chleba dający*: Chłopi, nasi chlebotawcy. Leszcz. 2. *dobroczyńca, dobrodziej*: Pilecki był człowiekiem zacnego rodu, ktemu C. wielki. Biel. M. Uczonych i artystów wielki C. 3. *dający zarobek i utrzymanie, pracodawca*.

×**Chlebotawczy** przym. od **Chlebotawca**: Chlebotawcza Ceres.

Chlebotawczyni, i, lm. e forma ż. od **Chlebotawca**.

×**Chlebotrzew**, u, lm. y bot. p. **Chlebowiec**. < Chleb + DRZEW >

Chlebojad, a, lm. y i. a. †**Chlebojedzca**, †**Chlebojejeja** *chleb czyj jedzący; robotnik, najemnik*. 2. *chleba dużo jedzący*. 3. a. ×**Chlebostraw darmozjad**, *pasibrzech*. 4. zool. (anobium paniceum) *owad łęgopokrywuy, pięcioczonkowy, z rodziny czerwotoków*. < Chleb + JAD >

†**Chlebojedzca**, y, lm. y p. **Chlebojad**: Czeladkaśmy boska i chlebojedzey domowi i dzieci jego. Skar.

†**Chlebojejeja**, y, lm. y p. **Chlebojad**: Jesteśmy tu gośćmi naszego pana i chlebojejejami jego. Żarn.

×**Chlebokradzca**, y, lm. y *złodziej chleba*. < Chleb + KRAD >

×**Chlebokradzki** przym. od **Chlebokradzca**.

×**Chlebołamanie**, a, lm. a *obrzędek łamania chleba, t. j. dzielenia ś. chlebem w starym zakonie*. < Chleb + ŁOM >

×**Chlebopiek**, a, lm. i p. **Chlebnik**. < Chleb + PIEK >

×**Chlebopprzedawca**, y, lm. y *sprzedający chleb*. < Chleb + Prze + DA >

×**Chleborobny** *robiący chleb, a. na chleb*: Chleborobne chłopstwo. Nar. < Chleb + ROB >

Chleborodny *rodzący chleb, czyli zboże, chlebotajny*: Chleborodne lato. Ryb. J. Pola chleborodne. Dm. < Chleb + ROD >

×**Chleborób**, oba, lm. oby *robiący chleb a. na chleb dla kogo*: Najemnik moeny został panem i dziedzicem; tubylec poddanym i chleborobem, to jest chłopem. Nar.

×**Chlebostraw**, a, lm. y p. **Chlebojad**. < Chleb + S + TRU >

[**Chlebotać**, cze, ta], **Chlebiotać**, **Chrebotać**, **Chrebościć**, **Chrobotać**] i. *chrzęścić piłą, wydawać chrzęst*. 2. *chwiać*. 3. *mącić, bełtać coś w naczyniu*. C. ś., [**Chlabotać**, **Chlabotać** ś.] *chybotać ś., ruszać ś., nie być dobrze przymocowanym, oblużować ś., chlebotać ś.*: But za wielki chleboceze ś. na nogach (= *lata*). < Dźwn. >

[Chlebotanie, a, blm.] czynność cz. Chlebotać. Chlebotanie się, a s., blm., czynność cz. Chlebotać s.

×Chlebotworny, ×Chlebotwórcozy stwarzający chleb: Chlebotworna Ceres. Nar. < Chleb + TWOR >

×Chlebotwórcozy p. Chlebotworny.

[Chlebowa, ej, lm. e] rz. kobieta na dożywociu, dożywołniczka. < Chleb >

Chlebowcowaty bot.: Chlebowcowate rośliny (artocarpeae) rodzina roślin kwiatowych dwulicziennych.

Chlebowe, ego, blm. pieniądze, które s. dają na chleb, strawne.

Chlebowiec, wca, lm. wce, ×Chlebilec, ×Chlebobdrzew, Chlebowe drzewo bot. (artocarpus) roś. z rodziny chlebowcowatych. < p. Chlebilec >

Chlebowy I. a. ×Chlebowy przym. od Chleb: Piec, kosz C. †Żołnierz C. = służący dla chleba, dla żołdu. †C. stół = obiadowy. 2. bot.: Chlebowe drzewo, p. Chlebowiec. 3. garb.: Skóra chlebowa, p. Skóra. [C., ego, lm. i] rz. dożywołnik.

Chlebowka, i, lm. i wódka, nalewka na chlebie przypalonym.

×Chleburad przym. chciwy na chleb, dla chleba wszystko czyniący, pasibrzuch. < Chleb + RAD >

Chlebuszek, szka, lm. szki p. Chleb: Święty C. Kon.

Chlebuś, a, lm. e p. Chleb: Ja postarałem s. o pracę i C. Sew.

[Chlechać, a, a] jęczeć, stękać. < Dźwn. >

[Chlepiąć się, a s., a] s. dzwierzami = ustawicznie przetrwierać s. < Dźwn. >

[Chleptać, ce, ta] p. Chleptać. < Dźwn. >

[Chleptak, a, lm. i] ten, co chlepcze.

Chlew, a a. u, lm. y I. komórka dla trzody: Świński C. Zapędzić świnię do chlewu. Zająć cudze świnię do chlewu. A do chlewa! 2. dołek w grze zwanej świnką. Zdr. Chlewik, Chlewiek, Chlewiczek, Chlewuszek. Zgr. Chlewisko. < Zap. Got. hlija = namiot, Śr. Grn. liewe = altana >

Chlewiek, wka, lm. wki p. Chlew.

Chlewiarka, i, lm. i dozorczyni chlewów.

Chlewiarnia, i, lm. e chlewy, miejsce chlewów i ich zawartość: Upadek inwentarza, oweźarni, chlewiarni, ciągnie za sobą zgbę rolnictwa.

Chlewiarz, a, lm. e dozorc. chlewów.

Chlewiczek, czka, lm. czki p. Chlew.

Chlewlk, a, lm. i p. Chlew.

Chlewisko, a, lm. a m. a. ni. p. Chlew.

Chlewnia, i, blm. trzoda chlewna, świnię, nierogacizna: Dziedziczyk ożywiony był w ciągu dnia drobiem, chlewnią, bydłem i końmi. Krasz. Pasąc s. chlewnię kazał swoim ludziom za międę przepędzić. Byk.

Chlewny, ×Chlewowy przym. od Chlew: Trzoda chlewna a. ×bydło chlewnie = nierogacizna. Nawóz C.

×Chlewowy p. Chlewny.

Chlewuszek, szka, lm. szki p. Chlew.

[Chlib, a, lm. y] karo, dzwunki w kartach. < = Chleb >

[Chlibać, a, a] I. p. Chlibotać. 2. a. [Chlipać] klepać.

[Chlibotać, ce, ta], Chlibać] poruszać naczynię z cieczą tak, że wydaje głos: chlip, < CHLIP, CHLIB >

Chlip! chlip! wyraz nasładowy a) odgłos koni po mokrzej idących drodze; b) głośny płacz, łkanie; c) głośne chleptanie wody a. jakiego innego płynu, chlap, chlap. < Dźwn. CHLIP >

[Chlipaczka, i, lm. i] wszelka polewka.

Chlipać, ple, pał I. p. Chlipnąć. 2. [C.] p. Chlipać. 3. [C. drzwiami] trzaskać; przetrwierać s

Chlipanie, a, lm. a czynność cz. Chlipać.

[Chlipek, pku, blm.] łkanie, chlipanie: Dziadus

spytali jakby z chlipkiem.

×Chlipić, i, il p. Chlipnąć.

Chlipnąć, nie, nał, nied. Chlipać, ×Chlipić, [Chlipać] I. zacząć napoju ustami, chlapnąć, nied. chlepać, leptać. 2. zalkać, zaszczoać, zachlipać. 3. lek.: Chlipający szmer oddechowy = odciśnięcie pęcherzykowego.

Chlipnięcie, a, blm., czynność cz. Chlipnąć.

×Chliptać, ce, ta] p. Chleptać.

×Chliptanie, a, lm. a p. Chleptanie.

×Chlisnąć, śnie, szał] p. Chlypnąć.

[Chlistacz, a, lm. e] człowiek chciwy na napitek.

[Chlistać, a, a] chciwie pić, jeść. < CHLIST, CHLYST >

[Chlistwa, y, lm. y] p. Glista. < p. Glista >

[Chlopy, ów, blp.] pomysł. < ? CHŁAP >

Chlor, u, blm., ×Chloryna chem. pierwiastek z gromady chlorowców, ×soliród, Cl. < Gr. chlōrōs = zielonawy >

Chloral, u, blm. chem. trójchloroaldehyd octowy, C₂Cl₃HO, znany głównie w związku z wodą jako t. zw. woda chlorowa, C₂Cl₃H₂O₂.

Chloran, u, blm. chem. sól pochodząca od kwasu chlornego: C. potasu.

Chlorek, rku chem. I. lm. rki związek chloru z jakimkolwiek pierwiastkiem, gdzie chlor jest częścią związku elektrojenną. 2. blm. a. [Florek] związek chloru z wapnem, używany do dezynfekcji i jako środek bielący.

Chloroapatyt, u, lm. y min. p. Apatyt. < Chlor + Apatyt >

Chlorofan, u, lm. y min. p. Fluoryt. < Chlor + Gr. fanós = świecący >

Chlorofil, u, blm. pierwiastek roślinny zielony natury żywicznej. < Chlor + Gr. fyllon = liść >

Chloroflowy przym. od Chlorofil: Ciąłka chloroflowe.

Chloroform, u, blm. chem. trójchlorometan, środek lekarski, znieczulający i usypiający, CCl₃H. < Now. z Chlor + Łc. forma >

Chloroformować, uje, ował zadawać chloroform w celu znieczulenia i uspienia chorego; usypiać i znieczulać za pomocą chloroformu.

Chloroformowanie, a, lm. a czynność cz. Chloroformować: Chloroformowanie przy bolesnych operacjach stały s. rzeczą codziennego niemal użytku.

Chlorohidryna, y, blm. chem. wogóle produkt zastąpienia hydroksylu przez chlor w alkoholu wielohydroksylowym; szczeg. chlorohidryna glicerynowa CH₂(OH). CH(OH). CH₂Cl. < Chlor + Gr. hýdōr = woda >

Chlorometrja, i, blm. chem. część analizy chemicznej, obejmująca metody oznaczania ilościowego chloru. < Chlor + Gr. -metria = -mierstwo >

Chloron, u, blm., ×Chloryn chem. sól kwasu chlornawego.

Chloroplast, u, lm. y bot. p. Ciątko.

Chlorospinel, u, lm. e min. p. Spinel. < Chlor + Spinel >

Chlorować, uje, ował farb. zamurzać włókno w chlorku.

Chlorowanie, a, blm., Chloryzacja czynność cz. Chlorować.

Chlorowiec, wca, lm. wce, ×Chlorzec jakikolwiek pierwiastek, należący do tejsze gromady, co i chlor (np. brom, jod), haloid, halogien.

Chlorownia, i, lm. e farb. izba służąca do chlorowania.

Chlorowodan, u, blm. chem. produkt przyłączenia chlorowodoru do jakiejś zasady: C. amonjaku (=chlorok amonu). <Chlor+Wodan>

Chlorowódor, oru, blm. chem. chlorok wodoru, kwas chlorowodorowy, kwas solny, związek wodoru z chlorem, HCl. <Chlor+Wodór>

Chlorowy przym. od Chlor.

×**Chloryn**, u, blm. p. Chloron.

×**Chloryna**, y, blm. chem. p. Chlor.

Chloryt, u, lm. y min. mineral złożony z krzemionki, tlenku glinu, tlenku żelaza, tlenku magnezu i wody, tworzący tablicowate kryształy heksagonalne, w najrozmaitsze grupy złączone, a także bryły kryształiczne, blaszkowate i ziemiste barwy zielonej, a też skały, nazwane łupkiem chlorytowym.

Chlorytowy przym. od Chloryt: Łupek C. p. Chloryt.

Chloryzacja, i, blm. p. Chlorowanie.

×**Chlorzec**, rea, blm. chem. Chlorowiec.

Chłuba, y, blm., †**Chłuba** i. *chępliwość, chlubienie* ś. z czego, a. czym; *szczylenie* ś. czym, *popisywanie* ś.: Niechaj tej ze mnie nie ma nieprzyjacieli chłuby, aby miał rzec: „Jam go starał i przywiódł do zguby.“ Kochan. C. poziomych umysłów jest właściwym przymiotem. **2.** *duma, pochwała*: Mogę to z chlubą sobie powiedzieć, zem ś. nigdy nie ominął z prawdą. **3.** *zaszczyt, chwala, ozdoba*: Rozumna żona jest chlubą swego męża. Tyś była chlubą narodu naszego. Skar. <CHLUB>

2. Chłuba, y, im. y a. **Baba** leśn. *różga, wić, wiecha*. <p. Kluba>

[Chłubać, a, ał i C. ś.] p. Chłupnąć: Gorzałeczko, nie chłubaj ś.

×**Chlubca**, y, lm. y, ×**Chlubiciel**, ×**Chlubnik**, ×**Chłubiś**, ×**Chlubski** *chłubiący* ś., *chłupiący* ś., *samochwiał, pyszałek*.

Chlubia, i, lm. e bot. (gordonia) *roś. z rodziny cistronkowatych*. <?>

×**Chlubiciel**, a, lm. e p. Chlubca.

Chlubić się, i ś., II ś., †**Chłubić** ś. z czego a. czym = *chępnąć ś., szczylić ś., wynosić ś.* <CHLUB>

Chlubienie się, a ś., blm., *czynność* cz. Chłubić ś.

×**Chłubiś**, a, lm. e p. Chlubca.

†**Chlubliwie** przys. od Chlubliwy: Żem przyszedł w tych leciech do doskonałości, mówiłbym C. Skar.

†**Chlubliwość**, i, blm. rz. od Chlubliwy.

†**Chlubliwy** p. Chlubny: Człowiek lekki i sprośnie C. Górń.

×**Chlubnik**, a, lm. cy p. Chlubca.

Chlubnie, **Chlubno** przys. od Chlubny: Ukroczył szkoły C. (=z odznaczeniem).

Chlubno p. Chlubnie. Wor.

Chlubność, i, blm. rz. od Chlubny.

Chlubny i. *zaszczytny, chwalebny*: Zawarł pokój C. Zgon C. **2.** ×a. †**Chłuby**, †**Chlubliwy** *chłubiący* ś. *chłubić, chłupiwy, pyszałkowaty*.

Chlubotać, **cze**, **tał** p. Chłupnąć: Krew chlubotała, jak woda, pod uderzeniem kopyt końskich. Sienk. <Dźwn. CHLUB, CHLUP>

Chlubotanie, a, blm., *czynność* cz. Chlubotać.

Chlubownica, y, lm. e a. **Biegun** II. *kół wbity w ziemię, służący do robienia z wici wiązadeł*. <p. Kluba>

×**Chlubski**, ego, lm. scy p. Chlubca.

†**Chłuby** p. Chlubny.

[Chłudny] *schłudny, porządnny, czysty, ogarnięty*. <CHLUD>

[Chłudzić, i, II] *czyścić; robić porządek*: Konie C. [C. ś.] i. *ubierać* ś. *schłudnie*; *czyścić* ś.: Czeładki nie budzisz, sama ś. nie chłudzisz. Kolb. **2.** *przebrać, wybredzać w czym*. <CHLUD>

[Chłunąć, nie, nał] i. *dmuchnąć*. **2.** *łunąć, chlusnąć*: Ja jak jego tej nie chłunę mocno pięścią w gębę! Derd. <CHLU>

Chłupać, **pie** a. ×**pa**, **pał** p. Chłupnąć: Z tułupa krew do góry chłupa. Malcz. Chłupa po błoecie. <Dźwn. CHLUP, CHLUB>

Chłupanie, a, blm., *czynność* cz. Chłupać.

Chłupnąć, **nie**, **nał**, **nied**. **Chłupać**, [Chłubać, Chłubać ś.], **Chłupotać**, **Chłubotać** i. *chłupnąć naczyniem z płynem*. **2.** (o płynie, błoecie) *wydać odgłos, padając, klapnąć*. **3.** *stapając po wodzie a. błoecie, sprawić, że plusną*. **4.** Chłupnąć, Chłupać = *chlusnąć, buchnąć, łunąć trysnąć*: Rozplątał Szwedę, aż krew zeń chłupnęła. Przybor. Ręką chłupnął trochę wody w oczy. <p. Chłupać>

Chłupnięcie, a, blm., *czynność* cz. Chłupnąć.

Chłupotać, **cze**, **tał** p. Chłupnąć.

Chłupotanie, a, blm., *czynność* cz. Chłupotać.

Chlusnąć, **śnie**, **snął**, ×**Chlusnąć**, **nied**. **Chłustać** i. *czym=łunąć, chłupnąć, prysnąć, bryznąć*: C. na kogo wodą. Przen.: Fireyk ów coraz w oczy swoją mitrą chłusnie i wyjeżdża na popis. Nar. (=mydli drugim oczy). **2.** *przen. nabredzić, napleść, bluznąć, rzucić słowo obelżywe*: C. językiem (= chlusnąć, chłupnąć). **3.** (o płynie) *chłupnąć, łunąć, buchnąć, trysnąć, rzucić* ś.: Krew z rany chlusnęła. **4.** w wodę = *plusnąć, skoczyć, rzucić* ś., *buchnąć*. **5.** *chlusnąć, łunąć, wyciąć, pałnąć*: Jak chłusnął jednego z nich. Birk. Kiedy cię mizerna śmierć tak chlusnęła kosą... Rej. <CHLUST>

1. Chlust! w. i. *odgłos padającego płynu, chlap!* przen. *odgłos uderzenia, chłast!*: C. na niego z okna pomyjami. Oss. Zaraz go C. w łeb. Boh. C.! urznął zbójcy język. **2.** *odgłos padnięcia w płyn, chlap! pluski buchl!*: O. w wodę! Przemienił się w rybę i C. do sadzawki. **3.** [C.! C.!] *odgłos chrustania, gryzienia*: Ząbcezkami chłusta: C.! C.! C.!

2. Chlust, a, lm. y i. [C.] *kilkoletnia brzoza, ścięta razem z gałęzmi i liśćmi, do wycierania sadzy w kominach i t. p., wiecha*. **2.** [C.] *cienki drzątek, do którego przywiązuje ś. słoma, kryjąc nią dach w sposób, zwany „pod C.“, t. j. nie kulikami*. **3.** [C.] blm. *pewna gra w karty u gminu*: Grywał z ekonomem w chłusta. Bał. **4.** ogr. rub. *bardzo bujny pęd*. **5.** ryb. *kij do wędki*. **6.** zł. *rubel*. <p. Chłusta>

×**Chlustem** przys. = *strumieniem, fontanną*: Czarna posoka chlustem z brzucha pluszczy. Pot. <Dźwn.>

[Chłusta, y, lm. y] *pręt, różga, wić do smagania*. <? Por. Ros. hlyst>

Chłustacz, a, lm. e i. [C.] *ten, co chłusta*. **2.** [C.] *ogon* (w zagadkach). **3.** ×**gadula**, *prawiący niedorzeczności*.

Chłustać, a, ał i. p. Chlusnąć. **2.** [C.] *chrustać, gryźć*: Ząbcezkami chłusta. **C. ś.** (o płynie) *motać* ś., *rzucić* ś., *bałwanic* ś., *kolysać* ś., *bujac* ś.: Morze po omacku w ciemnościach ś. chłusta. Kon. <CHLUST>

Chłustanie, a, blm., *czynność* cz. Chłustać.

Chłustawa, y, lm. y bot. p. Szlachtawa.

! **Chłustawka**, i, lm. i chem. p. Tryskawka.

Chlustek, stka, lm. stki *szufelka do wychlustywania wody*.

× **Chlustnąć, nie, nął** p. **Chlustnąć**.

[Chluszczenie, a, blm.] czynność cz. **Chluszcic**.

[Chluscić, i, ii] *przyłożyć chlustami strop strzechy, grzbiot stery, czub stogu, zabezpieczając od wiatru*. <CHLUST>

Chlusnięcie, a, blm., czynność cz. **Chlustnąć**.

[Chlustyk, a, lm. i] *chlustek, pędziwiatr, leśkiewicz: Młodzik, C., obieżyświat. Jun.* <CHLUST, CHŁYST>

† **Chłanać, nie, nął** p. **Chłonać**: Wy, obłudnicy, chłaniacie domy wdów. Sekl. <p. Chłonać>

[Chłand, a, lm. y] *ożóg*.

Chłapać, pie, pał i. p. **Chłapnąć**: Pies chce wie chłapie (= *chlepacze*). 2. [C.] *być chciwym, łakomy, łapać*. <CHŁAP>

Chłapanie, a, blm, czynność cz. **Chłapać**.

[Chłapozárka, i, lm. i] *dziewczyzna, co za chłopcami zerka*. <p. Chłapiec>

Chłapeć, pcia, lm. pcie *splacheć, szmat, kawał: Ostatni C. ziemi dałem za dwa sokoly. Krasz.*

[Chłapiec, pca, lm. pcy] p. **Chłopiec**. <Czes. chłapec>

Chłapnąć, nie, nął, nied. **Chłapać** i. *chwycić w usta, chłapać płynu, chłapnąć, złomyć, chłymać*. 2. rub. *zjeść co naprędce, przetrząść, przekąsić, przegryźć*. 3. [C.] *uderzyć*. <CHŁAP>

[Chłapowski] *łakomy*.

[Chład, edu, lm. edy] *nać brukwi, kartofli, obrana z liści*. <CHŁED>

[Chłątek, tka, lm. tki] *część warsztat tkackiego*.

[Chleptać, a, ał] *prąd*.

Chleptać, oze a. ×ce, tał, ×Chliptać, [Chleptać, Chłaptać] *chłapać, chłapać, sarkać, złopać, lepotać*: Pies chlepeze wodę. Udaając, że pije, cmoka mocno, głośno chlepece. Mick. Tuczny, bo pruską krew codziennie chlepece. Mick. <CHŁEPT Dźwn.>

Chleptanie, a, blm., × **Chliptanie** czynność cz. **Chleptać**.

[Chłęd, u, lm. y, Chłędak] *łodyga, a. giętki bałaj*.

[Chłędak, a, lm. i] p. **Chłęd**.

† **Chłob, a**, lm. y p. **Kłoba**.

Chłodek, dku, lm. dki i. p. **Chłód**. 2. a. **Piaszownicica** bot. (*arnoseris*) *roś. z rodziny złożonych*. <CHŁOD>

[Chłodna, y, blm.] *zimnica, febra*.

Chłodnawo przys. od **Chłodnawy**: Dziś na dworzec C.

Chłodnawy, × **Chłodowity** *trochę chłodny, zimnawy*: Wiatr C. powiewał ze wschodu. Krasz.

Chłodnąć, nie, nął a. **chłódić**, **Chłodnieć**, † **Chłodzić**, † **Chłodzić** *ś. stawac ś. chłodnym, oziębicać ś., stygnąć*: Powietrze chłodnie. Przen.: Przyjaźń, uczucie, zapal chłodnie. Chłodnie dla niej (= *obojętniejsze*).

† **Chłodne, ego**, blm. i [C.] *rz. okład, przyparka*: Niezawsze plastry, a robieć C. Pot.

Chłodnica, y, lm. e i. a. **Chłodnik, Chłodziarka** *część przyrządu destylacyjnego, w której ś. oziębia i skrapla para, oziębiać, oziębiałnik*.

2. a. **Chłodnik** *część przyrządu piwowarskiego, w którym ś. oziębia wywarzona brzezka, kilsztok*.

3. *izba do chłodzenia ś. przy łaźni*. 4. w młynie amerykańskim *miejsce, gdzie ostyga mlewo, rozgrzane tarciami kamieni młynskich*. 5. × p. **Chłodnik**: Chłodnice z wina a. przechadzki jakoby

zasklepione. Trzyc.

Chłodniczek, czka, lm. czki p. **Chłodnik**.

Chłodniczy przym. od **Chłodnica**, *chłodnikowy*: Rura, flaszka chłodnicza.

Chłodnieć, eje, ał p. **Chłodnąć**.

Chłodnik, a, lm. i i. a. × **Chłodnica** *miejsce chłodne, zacienione, t. j. a) altana, werenda: C. pleciony z ziół, róższerek, drzewek. Kn. Wejście w on wdzięczny C. zasadzone krzywo kryły drzewa. Pot. b) ulica ocieniona, aleja, szpaler*:

Gdybyś wokoło równiny C. podobny owemu zasadził. Mick. 2. *sklepek, piwnica*. 3. † *szopa, szalas, namiot*: Prowadzony był mistrz ku wielkiemu chłodnikowi, który był na jego hodowanie nagotowany. Biel. M. Ufco ś. ku chłodnikowi ściągał. Górń. † C. żydowski = *kuczka, szalas, namiot*: Święto chłodników. 4. *naczyńie do utrzymywania w chłodzie produktu spożywczego: C. do masła*. 5. *napój chłodzący, lody itp.* 6. 2 pp. u *zupa, barszczyk na zimno*. 7. lut. *piec, gdzie ś. szkło ochładza, oszow, usuw*. 8. p. **Chłodnica**. 9. × w lm. lek. *leki chłodzące*. Zdr. **Chłodniczek**. <CHŁOD>

Chłodnikarz, a, lm. e ten, *co robi chłodniki*.

Chłodnikowy przym. od **Chłodnik**: Dwa były bufety: jeden C., drugi z jadem. Kżm. Węzownica chłodnikowa (= *chłodnicza*).

Chłodniuchno przys. od **Chłodniuchny**.

Chłodniuchny p. **Chłodniuteńki**.

Chłodniuteńki, Chłodniutki, Chłodniuchny, Chłodziuchny, Chłodziuteńki, Chłodziutki *zupelnie chłodny; przyjemnie chłodny*.

Chłodniuteńko przys. od **Chłodniuteńki**.

Chłodniutki p. **Chłodniuteńki**.

Chłodniutko przys. od **Chłodniutki**.

Chłodno przys. od **Chłodny**: C., głodno i do domu daleko. Prz. Przen.: Przyjść kogo C. Krytykować C. (= *nie unosząc ś., bezstronnie, obiektywnie*).

Chłodnorosty, ów, blp. bot. (*microthermae*) *rośliny znoszące przerwę w rośnięciu, jaką spracica zima, znoszące znaczne zimno i wymagające przez cały rok opadów atmosferycznych*. <CHŁOD + ROS(T)>

Chłodność, i, blm. rz. od **Chłodny**, *chłód*: C. powietrza, napoju. Przen.: C. umysłu.

× **Chłodnowietrzny** *z wiatrem chłodnym połączony*: Chłodnowietrzna mokoś. Fur. <CHŁOD + WIA>

Chłodny i. *nieco zimny, zimnawy*: Napój, wiatr, poranek C. Chłodna rosa. C. maj. Chłodne miejsce. Chłodne szpalery. Korz. Ani to chłodne strumienie grają. Len. 2. *przen. oziębły, zimny, obojętny*: C. w przedsięwzięciu, w miłości, w rozmowie. Odpowiedź chłodna. Chłodna twarz. Chłodne oko przyjaciela jest bolesnym. Krasz. Chłodne pożeganie. Chłodna rozswaga. <CHŁOD>

× **Chłodnośny** *przynoszący chłód, chłodzący*. <CHŁOD + NIOS>

× **Chłodowity** p. **Chłodnawy**.

Chłodownia, i, lm. e *pomieszczenie, w którym odłupca ś. studzenie brzezki*.

Chłodzenie, a, blm., czynność cz. **Chłodzić**.

Chłodziarka, i, lm. i p. **Chłodnica**.

× **Chłodzieciel, a**, lm. e ten, *co chłodzi*.

× **Chłodziecielka, i**, lm. i forma ż. od **Chłodzieciel**.

Chłodzić, i, ii i. *sprawić chłód, robić chłodnym, ochładzać, studzić, oziębiać*: Napój zimny chłodzi. Deszcz chłodzi powietrze. C. kogo wachlarzem, gałązką (= *wachlować*). Leki chłodzące, lek. (re-

media refrigerantia). **2.** † *orzeźwiać, oświeżać, uspakajać, dodawać otuchy, koić, łagodzić*: Kato myśl ufrasowaną winem zwykł C. Kosz. Pan Bóg one złe czasy eudami świętych chłodził. Skar. Nie bardziej nie chłodzi, jedno pieniądże mieć. Głiez. **3.** † *cieszyć, rozkoszować, radować, uceselać*: Jeśli na ptakach, na zwierzętach rozmaitych oko twoje chłodzisz, a jako ś. patrząc na święte boże nie ochłodziś? Skar. **C. ś. 1.** *sprowadzać chłód na siebie, ochładzać ś., studzić ś., ziębić ś.*: C. ś. wodą. C. ś. wachlarzem, gałązką (= wachlować ś.). **2.** † p. **Chłodnąć.** **3.** † *cieszyć ś., radować ś., weselić ś., rozkoszować ś.*: Nienawisć złym cudzym ś. chłodzi. Kn.

× **Chłodzidło, a**, lm. a narzędzie do chłodzenia. † **Chłodziec, eje, ał p. Chłodnać**: Pasterz śród dnia liściem dębu chłodził. L. (= chłodził ś.).

Chłodziuchno przys. od **Chłodziuchny.**

Chłodziuchny p. **Chłodniuteńki.**

Chłodziuteńki p. **Chłodniuteńki.**

Chłodziuteńko przys. od **Chłodziuteńki.**

Chłodziutki p. **Chłodniuteńki.**

Chłodziutko przys. od **Chłodziutki.**

Chłonać, nie, nał, † Chłanać I. *wciągać, wsiącać, garnąć w siebie, pochłaniać, absorbować; pożerać, polykać, chłać*: Czas wszystko chłonie. Pijak, obzartuch chłonie w siebie bez miary. Naczynia chłonna, anat. p. Naczynie. Środki chłonna, lek. (remedia resorbentia). Przen.: Namiętne chłonał westelunia. Sow. Przen.: Sciskając jego dłoń na pożegnanie i chłonać go spojrzaniem, szepnęła: „O dziewiętej.“ Bał. **2.** × *plonać, palać*: C. płomieniem zemsty. L. <CHŁO(N)>

× **Chłoniak, a**, lm. i lek. (lymphoma) nowotwór łagodny w gruczołach chłonnych, gruczołak limfatyczny.

Chłonica, y, lm. e anat. naczynie chłonne, naczynie ustroju zbierające płyn międzycelankowy i odprowadzające go napowrót do krwi.

× **Chłonicowaty** fizj.: Komórki chłonicowate = podobne do białych ciałek krwi.

Chłoniczy anat. (lymphaticus) przym. od **Chłonica, Chłonny** przeznaczony do chłonięcia, chłonący, limfatyczny: Układ C. Gruczoł C.

Chłonienie, a, blm. p. **Chłonicie.**

Chłonicie, a, blm., **Chłonienie** czynność cz. **Chłonać**; chem. = absorbcja.

Chłonność ciepła p. **Ciepłojemność.**

Chłonny p. **Chłoniczy**: Gruczoł C. Choroba chłonna. Naczynie chłonne p. **Chłonica.**

Chłop, a, lm. I a. y I. *rolnik, wieśniak, włosićianin, kmięć, poddany*: Prosty C. Nie byłbyś szlachcicem, gdyby C. nie był chłopem. Leszcz. Kupić na targu u chłopca korzystniej, niż u przekupnia. Chłopy-śmy i parobki przed Bożym obliczem. Syrok. Chłopi koronni. **2.** *cham, gbur, grubijanin, prostak, ordynus.* **3.** *mężczyzna dorosły; mąż*: Chłopa w korzec nie mierzą. Prz. Wojsko w pole wyprowadzić, ażeby ś. C z chłopem w oko potykał. † Koń w koń okazał noszą na sobie C. w C. jeździe śmiało. Groch. (= jeden w drugiego, chłop w chłopa, drab w draba). Przybyło w rzece wody na chłopa. Oss. (= na wysokość chłopa). † Jest go z C. (= chłop całą gębą, nie utamek). C. jak dąb. **4.** *pog. mężczyzna co do płci, kochanek, guch, kawaler*: Złazą ś. do niej chłopcy. Chłopy jej w głowie. Aż drzy za chłopami. **5.** *gm. mąż, małżonek*: C. pracuje jak wół, a babie pstro w głowie. **6.** *rub. człowiek*: C. strzela, a Bóg kule

nosi. Prz. C. swoje, czart swoje. Prz. Tęgi, walny, setny, lepski C. Dobry z niego C. (= facet). **7.** [Dobry C. a. chłopiec] = *zboj.* **8.** [C.] *chwatać, zuch, junak*: A toście C! **9.** [C. a. Chłopek] *rodzaj tańca.* **10.** *eukier*: C. a. C. miljonowy = *rodzaj papatacza okrągłego.* **11.** × *górz.*: C. a. stary C. = *dawne wyrobisko.* Zdr. **Chłopek, Chłopcezek.** Zgr. **Chłopisko, † Chłopsko, † Chłopiszcze, † Chłopowsko, [Chłoposko, Chłopiosko].** <? Może toż co Knap, a. może w związku z Got. hilpan, Nm. helfen = pomagać>

Chłopacek, czka, lm. czki I. p. **Chłopak, chłopczyk**: C. mały z blond włosami. Krasz. Czynność tę wykonywają małe chłopaczki. **2.** w lm. bot. (lagoëcia euminoïdes) *roś. z rodziny dzielmim.*

Chłopaczyna, y, lm. y m., **Chłopaczysko** *chłopak godny polowania, chłopczyzna, chłopczysko.* Zdr. **Chłopaczynka.**

Chłopaczynka, i, lm. i m. p. **Chłopaczyna.**

Chłopaczysko, a, lm. a, ów m. a. ni. I. p. **Chłopak, chłopczysko.** **2.** p. **Chłopaczyna.**

Chłopać, a, ał I. † *komu = chłopem kogo przezywać*: Gdy Ewa kądziel przędła, Adam ziemię kopał, kto tam był szlachcic wtenczas, i kto komu chłopał? Prz. **2.** [C.] *służyć, być chłopem.*

Chłopak, a, lm. i I. *pog. chłopiec, wyrostek*: Chłopaki rzucają kamieniami po ulicy (= ulicznicy). **2.** p. **Chłopiec**: C. szewcki. **3.** *bud. słup stawiany na pal, którego kafar sięgnąć nie może.* **4.** [C. a. Chłopiec] *drzątek do podważania sztuk drzewa przy zbijaniu ich w plenicę.* **5.** [C.] *walec z wcięciem, podobnym do szyi, na który nawija ś. lina na kołowrocie.* Zdr. **Chłopacek.** Zgr. **Chłopaczysko.**

[**Chłopał, a**, lm. e] p. **Chłopiec.**

[**Chłopalek, lka**, lm. ikij] p. **Chłopiec.**

[**Chłopasek, ska**, lm. skij] *zagięcie kości ogonowej*: C. dziecku ś. zawinon a. odwinon (= wskutek wychudnięcia zagięcie kości ogonowej stało ś. widocznym).

[**Chłopasio, a**, lm. e] m. p. **Chłopiec.**

[**Chłopaszek, szka**, lm. szkij] p. **Chłopiec.**

[**Chłopaś, a**, lm. e] p. **Chłopiec.**

× **Chłopaty, × Chłupały** *włochaty, kosmaty.* <p. Chłupy>

Chłopcołożnik, a, lm. ey, × **Chłopcorubca** *samcoloznik, sodomczyk, pederasta.* < Chłopiec † LEG >

Chłopcołośćwo, a, blm., × **Chłopcorubstwo** *samcolostwo, sodomja, pederastja.*

× **Chłopcorubca, y**, lm. y p. **Chłopcołożnik.**

× **Chłopcorubstwo, a**, blm. p. **Chłopcołośćwo.**

× **Chłopcowy** *do chłopca należący.*

[**Chłopcuś, a**, lm. e] p. **Chłopiec.**

† **Chłopczak, a**, lm. i i [C.] p. **Chłopiec**: Długowłosisły C. Pileh.

[**Chłopczaszek, szka**, lm. szkij] p. **Chłopiec.**

Chłopczałko, a, lm. a ni. p. **Chłopię**: Choroba mężczyła je nielitościwie, jakby znęcając ś. nad chłopczałkiem bezsilnym. Gaw.

Chłopcze, ęcia, lm. ęta ni. p. **Chłopię. Garez.**

Chłopczyk, a, lm. i p. **Chłopiec.**

Chłopczyzna, y, lm. y m., **Chłopczyśk** *chłopiec goźdzen polowania, chłopczyzna.* Zdr. **Chłopczyznka.**

Chłopczyznka, i, lm. i m. p. **Chłopczyzna.**

[**Chłopczyński**] przym. od **Chłopiec**: Koszuła chłopczyńska. Kon.

Chłopczyśko, a, lm. a, ów m. a. ni. I. p. **Chłopiec, chłopaczysko**: Chłopczyśków ś. nazłatało. **2.** p. **Chłopczyzna.**

Chłopcezek, czka, lm. **ozkowie** i. p. **Chłop**: Mały C. 2. † *chłopak, chłopaczek*.

Chłopieczka, i, lm. i p. **Chłopka**: Ty byłaś mi zarazem chłopieczką i Djanną. Słow.

Chłopek, pka, lm. owie i. p. **Chłop**: Kazimierz, król chłopków. 2. *chłop godzien politowania*: Chłopkowie niebożęta. Biel. M. Oszuści okpili na targu naiwnego chłopka. 3. [C.] *człowieczek*: Nadszed ku niemu niewielki C. Choc. 4. [C.] *pamfil w kartach polskich*.

× **Chłopi** przym. od **Chłop** (=męczyzna), *męski*: Białogłowa chłopią chytrością zwiedziona. Górn. [Chłopiaček, czka, lm. czki] p. **Chłopiec**.

× **Chłoplanka**, i, lm. i i. p. **Chłopówna**. 2. p. **Chłopka**.

× **Chłopiański** p. **Chłopski**: Z chłopiańskiego rodu. And.

† **Chłopiaszek**, szka, lm. szki *młody mężczyzna, młodzieniec*, *pachole*: C. Samuel posługował Panu. Leop.

Chłopiateczko, a, lm. a ni. p. **Chłopiątko**: C. z łuczkiem. Zim.

Chłopiątko, a, lm. a p. **Chłopię**. Zdr. **Chłopiąteczko**.

Chłopić, i, II *robić chłopem*. [C. s.] *udawać zucha*.

Chłopiec, pca, lm. pcy, [Chłapiec] i. *dziecię męskie*: Urodziła chłopca. Bawili ś. chłopey z dziewczynkami. 2. *młodzik, młodzian, młodzieniec*: Walny C. Jakiz to C. piękny i młody, jaka to przy nim dziewica? Mick. 3. *służący, pacholek*: C. ma izbę umiatać. Star. Oddano mnie za chłopca do dworu. Kras. 4. a. **Chłopak**=a) *terminator, uczeń u majstra*: C. szewcki a. C. od szewca (=szewczyk). C. u krawca (=krawczyk). Zapisał go sobie na lat pięć za chłopca. b) w handlu=*uczeń, praktykant*. c) *syn*: Gdyby starsi chłopey moi żyli. Orzesz. d) *przyrzęd do zwanania bułw*. 5. [C.] p. **Chłopak**. 6. [Dobry C.] p. **Chłop**. 7. [C.] *slup, do którego przywiązuje ś. maszt*. 8. [C.] w kołowrotku *kommunikator, połączoney z szczułką, naciskaną nogą*. 9. † *rodzaj gry w karty u pospólstwa*. Zdr. **Chłopczyk**, † **Chłopezak**, [Chłopal, Chłopalek, Chłoputek, Chłopulecek, Chłopaś, Chłopus, Chłopasio, Chłopysio, Chłopyś, Chłopaszek, Chłopyszek, Chłopezak, Chłopezaszek, Chłopusz, Chłopies, Chłopiaček, Chłopieczek, Chłopik, Chłoptaś]. Zgr. **Chłopczyško**. <p. Chłop>

[Chłopieczek, czka, lm. czki] p. **Chłopiec**.

Chłopieć, eje, ał *chłopem ś. stawać, dziecięć*: Człowiek na wsi chłopieje.

Chłopienie, a, btm., czynność cz. a) **Chłopić**: C. wolnych kozaków. Rol. b) **Chłopieć**.

[Chłopies, a, lm. e] p. **Chłopiec**.

Chłopię, ecia, lm. eća, **Chłopiątko** ni. i. a. **Chłopiecz**, **Chłopczątko** *chłopiec, pachole, podrostek*: C. rozpieszczone. Matka C. karmiąca. Chłopięta nigdy nie urosną. Prz. (dom.: nie przestawszy być chłopiętami). Lepid jeszczę chłopięciem będąc, to jest lat 17 nie mając, stanął na czele wojska. Paszk. C. dworskie = *chłopiec w służbie u dworu, pachole, paż*: Syny swe na służbę w chłopięta dają. Głiez. 2. × *syn chłopca*.

× **Chłopięcina**, y, lm. y ż. *pacholątko, dziecięcin*, *chłopię*: Ołbrzym dał gardło małej chłopięcinie. P. Koch. Kupido, chytra owa C. Pot.

Chłopięctwo, a, btm. *wiek chłopięcy, pacholęctwo, dzieciństwo, nieletniość*.

Chłopięcy i. przym. od **Chłopię**: Dzieciństwo i wiek C. 2. lek.: Oddech C. a. *dziecięcy=jawny i powierzchniowy*.

[Chłopik, a, lm. i] p. **Chłopiec**.

Chłopina, y, lm. y m., [Chłopowina], **Chłopisko**, † **Chłopowsko**, [Chłoposko] *chłop godzien politowania*. Zdr. **Chłopinka**.

× **Chłopinil**, i, lm. e p. **Chłopka**.

[Chłopinla, i, lm. e] p. **Chłopka**.

Chłopinka, i, lm. i i. m. p. **Chłopina**. 2. [C.] ż. p. **Chłopka**.

[Chłopiosko, a, lm. a] m. i ni. p. **Chłop**.

Chłopisko, a, lm. a, ów m. i ni. i. p. **Chłop**, *dragal, drab*: Na kozłach C., chude nakształt deski. Mick. 2. p. **Chłopina**.

† **Chłopszoze**, a, lm. a m. a. ni. p. **Chłop**.

Chłopka, i, lm. i i. a. × **Chłopianka**, × **Chłopinil**, [Chłopinla, Chłopinka, Chłopówka] *kobieta wiejska, wieśniaczka, włościanka, poddanka*. 2. *czepiek negliżowy, z tyłu wiązany*. Zdr. **Chłopieczka**.

× **Chłopobyk**, a, lm. i, × **Chłopobykowiec** *minotaur, mitologiczny człowiek z łbem byka*: Zrosły C. Żebr. <Chłop+BYK>

× **Chłopobykowiec**, wca, lm. wce p. **Chłopobyk**: Miasto ateńskie posyłało ludzi na zjedzenie chłopobykowiecowi Minotaurowi. Otw.

× **Chłopodur**, u, btm. *chorobliwy nienasycony pęd płciowy u kobiet, ninfomanja*: Cierpieć C. <Chłop+DUR>

× **Chłopodurny** przym. od **Chłopodur**.

Chłopofil, a, lm. e *przyjaciel chłopów, chłopoman*. <Chłop+Gr. filios = miłośnik>

Chłopofilka, i, lm. i forma ż. od **Chłopofil**.

Chłopofilstwo, a, btm. *sprzymianie chłopom, chłopomanja*.

× **Chłopokoniec**, nca, lm. ncy p. **Chłopokoń**: Centaurowie chłopokońcy. Otw. <Chłop+Koń>

× **Chłopokoń**, a, lm. owie, × **Chłopokoniec**, × **Chłopoogier**, × **Chłoposzkapiec** *centaur*: Chłopokoniowiec byli ramiony i głową podobni ludziom, a pośladkiem i nogami koniom. Otw.

Chłopoman, a, lm. i *stronnik chłopów, ludowiec, idealizujący chłopów, demokrat, chłopofil*: Ludęk nasz wiejski ma wiele cennych przymiotów, dla których przyznania nie trzeba być chłopomanem. <Chłop+Gr. mania = manja>

Chłopomanizować, uje, ował *być chłopomanem, udawać go*: Chłopomanizuj! Bynajmniej, odparł, chłopomanja nie przebija ś. ani w odzieży jego, ani w mowie, ani w zachowaniu ś. Jeż.

Chłopomanja, i, btm., **Chłopomanstwo** *trzymanie strony chłopów, idealizowanie ich, chłopofilstwo, przesadna miłość dla chłopów*: W naszej chłopomanji większą odgrywa rolę fantazja lub moda, niż szczerze uczucie.

Chłopomanka, i, lm. i forma ż. od **Chłopoman**. **Chłopomański** przym. od **Chłopoman**.

Chłopomanstwo, a, btm. p. **Chłopomanja**: Liberalowie używają chłopomanstwa do podżegania włościan przeciw szlachcie.

× **Chłopoogier**, a, lm. y p. **Chłopokoń**. <Chłop+Ogier>

[Chłoposko, a, lm. a] m. a. ni. i. p. **Chłop**. 2. p. **Chłopina**: Zdźwigało ś. C. i położył ś. zaraz biedacysko. Kolb.

× **Chłoposzkapiec**, pca, lm. pcowie p. **Chłopokoń**: Centaurowie chłoposzkapcowie. Otw. <Chłop+Szkapa>

[Chłopot-] p. **Kłopot-**.

† **Chłopowic**, a, lm. e i. *syn chłopca*. 2. *nie-szlachcic, plebejusz*.

[Chłopowina, y, lm. y] m. p. **Chłopina**.

† Chłopowsko a, lm. a m. a. ni. 1. p. Chłop.
2. p. Chłopina. Baryka.

[Chłopówka, i, lm. i] p. Chłopka.

Chłopówna, y, lm. y, × Chłopianka córka Chłopa: Szlachcic szlachciankę niech pojmuje, chłop chłopównę. Opal.

Chłopski i, przym. od Chłop; × Chłopiński: Osada chłopska. Grunta chłopskie i dworskie. Rozum C. (= prosty, naturalny, zdrowy). Wziąć co na C. rozum. Przen.: prosty, rubaszny, ordynarny, gburowaty, chamski: Obyczaje chłopskie. Chłopska rzecz siła jeść, a siła pić szlachcicka. Prz. Ubrawszy ś. w męża szaty chłopskie... Petr. (= męskie). 2. × wiejski, sielski: Chłopsey bożkowie, faunowie, satyrowie. Otw. Po chłopsku, † Chłopskie, † Chłopsko przys. = jak chłop: Przebrać ś. po chłopsku (= za chłopa). Mówić po chłopsku (= z chłopska).

† Chłopskie przys. p. Chłopski.

1. † Chłopsko p. Chłopski: Nie C. począł sobie. Górń.

2. † Chłopsko, a, lm. a m. a. ni. p. Chłop.

Chłopstwo, a, blm. 1. stan chłopski. 2. grubiaństwo, prostactwo. 3. zb. chłopi. 4. [C.] męskość, energja.

Chłoptas, a, lm. y chłoptisko: Sproszy C. Stryjk. Zdr. Chłoptasek, Chłoptaszek.

Chłoptasek, ska, lm. ski p. Chłoptas.

Chłoptaszek, szka, lm. szki p. Chłoptas.

[Chłoptas, a, lm. e] p. Chłopiec: Śliczny C. wyszedł zakłopotany. Zap. Nie płacz, chłoptasiu drogi mój. Fred. A.

[Chłopulecek, eka, lm. eki] p. Chłopiec.

[Chłopulek, lka, lm. lki] p. Chłopiec.

[Chłopus, a, lm. e] p. Chłopiec.

[Chłopysio, a, lm. e] p. Chłopiec.

[Chłopyszek, szka, lm. szki] p. Chłopiec: Gdyby mnie Pan Bóg chłopyszka jedynego dał. Sienk. Tak i nasz żwawy C. chciał z szklanki zrobić kieliszek. Moraw.

[Chłopyś, a, lm. e] p. Chłopiec.

Chłosnąć, śnie, snął, × Chwosnąć, × Chwostnąć, nied. Chłostać, × Chwostać, † Chłościć, [Chłościć] smagnąć, uderzyć, wyciąć, nied. cwiaczyć: I syn ojca, i brat brata poświęconą rószecką chłościń. Syrok. Przen.: Deszcz chłosnął duży, przez całą odzież, po twarzą, po rękę. Syrok. A jak burza cię chłościń, to cię tylko odświeży. Len. <CHŁOST>

[Chłost, u, lm. y] p. Chróst.

Chłosta, y, lm. y, × Chwosta i. plaga, bicie, smaganie: Dać komu chłostę. Chłostę wziąć (= odebrać cięgi). 2. przen. kara, nieszczęście, plaga: Z wdzięcznością przyjmować należy chłostę od Boga. Ciężka C.! Odnieś chłostę. <CHŁOST>

Chłostać, szcze, a, a, ał, † Chłościć, [Chłościć] i. p. Chłosnąć: Biczmi siec, różgami C. 2. przen. gnębić, prześladować, nękać, trapić, dokuczać, razić: Bolał, że Turków nie chłostał. Jabł. Krytyka chłoszcząca.

Chłostanie, a, bim., czynność cz. Chłostać.

[Chłościć, i, ii] i. i † C. p. Chłosnąć i Chłostać: Język bez kości, co chce, to chłości. Ptastwo jastrząb chłości. Żebr. (= jest na nie biczem). 2. wabić, nęcić.

Chłód, odu, lm. ody i. zimno umiarkowane, powietrze oziębione: C. wieczorny, noeny, wiosenny. C. przenikliwy, dokuczliwy. Miły C. daje ś. czuć. Kto we żniwa patrzy chłodu, nacierpi ś. w zimie głodu. Prz. Wieczorne chłody. Słow. Chłodem, przys. = podczas chłodu, za chłodu,

o chłodzie. Przen.: Żyć o chłodzie i o głodzie! Prz. (= ubogo). 2. miejsce chłodne, cień: Iść w C. Siedzieć, leżeć w chłodzie. Iść chłodem a. po chłodzie. Postawić wino w chłodzie a. na chłodzie. 3. przen. oziębłość, obajętność, zimno: Olgadł przyczynę chłodu, jaki go od niego spotykał. Krasz. C. śmierci. Zdr. Chłodek. <CHŁÓD>

[Chłódki] chłodny; ochłodły.

† Chłuba, y, blm. p. Chłuba.

† Chłubić się, i ś., ii ś. p. Chłubić ś.

† Chłucha, y, blm. chwala, sława: Wszelkie ciało jest jako siano, i wszelka C. jego jako kwiatek polny. Gil.

× Chłupaty p. Chłopaty: Roślina ta jest liścia ostrego, chłupatego. Syr.

[Chłupy, ów, bíp.] włosiska, kudły. <Czes. chłup = włos na skórze>

[Chłus, a, lm. y] kłamca. <CHŁUS>

[Chłustać, a, ał] p. Chrustać.

Chłypać, pie, pał i. p. Chłypnąć. 2. [C.] p. Łypnąć: C. oczyma = mrzążyć oczy, często je przyrywać: Tak ś. spił, że tylko chłypie oczyma. <CHŁYP>

Chłypanie, a, blm., czynność cz. Chłypać.

Chłypnąć, nie, nął a. pi, × Chłysnąć, × Chłisnąć, nied. Chłypać, × Chłystać chłypnąć, chłopnąć, chłapnąć, łyknać: Co który tymczasem chłypnął, to chłypnął. Sienk. Przen.: C. świeżego powietrza (= zachwyć). C. nauki (= liźnąć).

Chłypnienie, a, blm. p. Chłypnięcie: Zabiegał na wypoczynek do B. Zaleskiego, dla chłypnięcia wiejskiego powietrza. Chm.

Chłypnięcie, a, blm., Chłypnienie czynność cz. Chłypnąć.

[Chłys, a, lm. y] drzewo z ułamanym a. świętym wierzchołkiem. <? CHŁYST>

× Chłysnąć, śnie, snął p. Chłypnąć: C. wina.

Chłyst, u, lm. y fl. silny a krótki podmuch wiatru na wodzie. <CHŁYST>

× Chłystać, a, ał p. Chłypnąć: Wolał chleba mniejszego zażywać, niż polewki dworskiej C. Petr.

× Chłystanie, a, blm., czynność cz. Chłystać.

Chłystek, stka, lm. stki, × Chłystka człowiek bez znaczenia i powagi, hełka-petelka, hołysz; szpic, smarkacz: Lada C. <CHŁYST>

× Chłystka, i, lm. i m. p. Chłystek: Każdy jest panem, paniczem i chłystką. Słow.

Chmał, u, lm. e i. [C. a. Jarug, laruga] część lasu nisko położona i gęsto drzewami zarosła, gdzie wilczyca szczenięta wywodzi. 2. bart. gwóźdź w drzewo wbity nad miejscem, obranym na barć, na którym bartnik zawieszca laziwo. 3. leśn. gąszcz, gęstwina.

[Chmalić, i, ii] i. machać. 2. pić dobrze, smolić, trąbić. <CHMAŁ>

Chmara, y, lm. y i. a. Chmura śma nieprzejrzana, masa, hurma, tłum nieprzebrany, mnóstwo: C. szarańczy. Oss. C. wilków. C. wilków uganiających ś. za wilczycą = ruja. Orda na szlaki wzd pchnie swoją chmarą. Jabł. Pełno kielichów, śklenie, kubków C. Wad. 2. [C.] rodzaj sieci rybackiej. 3. [C.] chmura, obłok. 4. myśl. lecąca gromada ptaków. Zdr. [Chmarenka]. <CHMAR, CHMUR>

[Chmarać się, a ś., ał ś., Chmurać ś.] o niebie, chmurzyć ś.

[Chmarenka, i, lm. i] p. Chmara.

[Chmarzyć, y, ył] p. Chmurzyć.
Chmiel, u, bhm. I. bot. (humulus) roś. z rodziny *konopiowatych*. Gatunek: C. zwyczajny a. pospolity (h. lupulus). Zbierać, obierać C. Pnie ś. jak C. Prz. (= *pyśni ś.*, a nie ma czego). Gorzki jak C. (= *niemiły*). Oss. 2. prz. *trunek*: Nazajutrz, gdy im C. wyszumiął, przepraszałi. Bud. 3. prz. *upicie ś.*, *pijaństwo*, *pijatyka*: Prosiłem go, aby mi dał po wezorajszym chmielu wypać ś. Rzew. 4. *taniec weselny*, *taniec chmielowy* a. *poduszkowy*; *muzyka do niego*: Kapela—chmiela! Wóje. 5. prz. × *nieporządek*, *zamęt*, *galamatjas*: Narobił chmielu (= *bigosu*; *narwarzył piva*). C. w księgarni, w archiwum (= *groch z kapustą*). C. w głowie (= *wróble*, *sięczka*). 6. × *danina z tej rośliny*, *dawana dworowi przez poddanych*. Zdr. **Chmielik**. <Prs. chimel, Orm. chmel>

Chmieliak, a, lm. I wór do chmielu.

Chmielarka, i, lm. I i. forma z. od **Chmielarz**.
 2. *żona chmielarza*.

Chmielarnia, i, lm. e i. p. **Chmielnik**. 2. *zakład parowania chmielu, w celu utwardzenia go*.

Chmielarski przym. od **Chmielarz**: *Towarzystwo chmielarskie*.

Chmielarstwo, a, bhm. *uprawa chmielu*; *handel chmielowy*.

Chmielarz, a, lm. e i. *plantator chmielu*; *handlujący chmielom*. 2. [Chmielarz] *pijak*, *włóczęga*.

Chmielenie, a, bhm. *czynność cz. Chmielić*.

Chmielić, i, ił *zaprawiać chmielom*: C. miód, piwo. Słabo, mocno C.

Chmielik, u, bhm. I. p. **Chmiel**. 2. bot. a) p. *Krwawnik*. b) [C.] roś. *trifolium agrarium*. 3. a. × **Chmielin**, **Lupulin**, **Lupulina** apt. *ciało żywiczne, otrzymywane z szyszek chmielowych*.

× **Chmielin**, u, bhm. apt. p. **Chmielik**.

Chmielina, y, lm. y I. *wąs*, *gaiuszka chmielu*, a. *winniej latorośli*: Chmiel puszcza chmieliny. Okręcające chmieliną winną tyki. Otw. 2. w lm. *zeszła nać kartofli*. Zdr. **Chmielinka**.

Chmielinka, i, lm. i p. **Chmielina**.

Chmielinowy przym. od **Chmielina**, *chmieliny mający*: *Rośliny chmielinowe*.

Chmielisko, a, lm. a p. **Chmielnik**.

[**Chmieliszczce**, a, lm. a] *roślina chmielu, uważana bez szyszek*.

Chmielniczek, *czka*, lm. czki I. p. **Chmielnik**.

2. *kotki rośliny trifolium agrarium*.

× **Chmielnie** przys. od **Chmielny**.

Chmielnik, a, lm. i. **Chmielarnia**, **Chmielisko** *plantacja chmielu*. Zdr. **Chmielniczek**.

× **Chmielny** I. *chmielom zaprawny*; prz. *gorzki, niemiły*: *Piwo chmielne*. *Trunek C. 2. mocny, tegi, do głowy bijący, upajający*. 3. prz. *pijany, podchmielony*: *Humor C. Był w stanie chmielny*.

Chmielgrab, u, lm. y bot. (ostrya) roś. z rodziny *miśczkowatych*. <Chmiel+Grab>

Chmielowe, ego, bhm. *prowijza, jaką sprzedawca chmielu udziela piwowarowi*.

Chmielowy przym. od **Chmiel**: *Ogród C. Taniec C. p. Chmiel*. Zart.: *Chmielowa robota*. *Bratk.* (= *bójka po pijanemu*).

[**Chmulenie**, a, bhm.] *czynność cz. Chmulić*.

[**Chmulenie się**, a ś., bhm.] *czynność cz. Chmulić ś.*

[**Chmulić**, i, ił] *jeść, zatykając sobie usta; pakować w usta*. [C. ś.] *zasepiać ś.*, *krzywić ś.*, *smutnieć*. <CHMUL>

[**Chmula**, y, lm. y] I. *lekkie ziarno zbożowe*. 2. *chwasty, zielsko*. <Ukr. chmuła a. chmuła>

Chmura, y, lm. y, [Chmuza, Chmara] I. *mgła unosząca ś. w górnych warstwach atmosfery*: **Chmury** *pierzaste, kłębiaste, warstwowe, pierzasto-warstwowe, pierzasto-kłębiaste czyli baranki, kłębiastowarstwowe*. C. *deszczowa, nitkowata, zasłonowa, ziarnista*. *Czarna C. C. gradowa*. C. z *gradem* jak balon szybko z wiatrem leci. *Miek. Każda C. inna, np. jesienna pełźnie jak żółw leniwa, ulewą brzemieną*. *Miek. Chmury ś. gromadzą, zbierają*. *Niebo zawlekło ś. chmurami*. *Sienk. Niebo czarne zaciągnęły chmury*. *Słow. Niebo okryte chmurami*. *Niebo niesplamione chmurą*. *Słow. C. huczy, grzmi, szumi*. **Chmury** ś. *rozchodzą, przechodzą, przeciągają po niebie*. *Wiatr rozpędza chmury*. *Księżyc wychodzi a. wygląda z za chmury*. C. *oberwała ś.* *Z wielkiej chmury mały deszcz*. *Prz. Przen.:* *Na widnokręgu Europy zbierają ś. chmury (= zanośi ś. na wojnę)*. 2. *tuman, obłok, kłęb*: C. *dymu*. C. *strzał*. *Malec*. 3. p. **Chmara**: *Mysł.:* C. *dzikich gołębi (= stado)*. 4. prz. *ciemność*: *Prawda rozpędza chmury błędu*. *Sława jego chmurą zasła*. *Oss. (= zaciemnia ś.)*. × **Chmury** w *głowie* u niego. *Oss. (= ciemno w głowie, głupi)*. *Uni mu ś. w oczach*, C. *już śmiertelna stawa*. *Bardz. (= mrok, mgła)*. 5. *chmurność*, *wyraz smutku, zasepienia*: C. *smutku*. C. *na twarzy*. C. *nad czolem wisząca*. C. *na czole*. *Zapłakana C. niedoli*. *Sienk. 6. zł. zwierzchni, każdy mający dozór, stróż*. *Czarna C. = komisarz policyjny*. Zdr. **Chmurka**, **Chmureczka**. Zgr. **Chmurzysko**, × **Chmursko**. <CHMAR, CHMUR> [Chmurać się, a ś., ał ś.] i †Chmurać ś. p. **Chmurzyć**: *Nie zawsze piorun bije, gdy ś. pocznie C. Pot.*

†Chmurawa, y, lm. y *zasepienie powietrza*.

†Chmurawy p. **Chmurny**.

Chmureczka, i, lm. i p. **Chmura**.

Chmurka, i, lm. i p. **Chmura**: *Na niebie ani jednej chmurki*. *Pogoda przejrzysta bez chmurki*. *Sienk. Nawet te codzienne, patrzcie państwo, te białe chmurki jak odmiennie! Miek. Kochanko! skądże na twym czole C. ona? Przyb.*

†Chmurliwie przys. od **Chmurliwy**.

†Chmurliwy p. **Chmuray**: *Chmurliwe obłoki*. *Przen.:* *Człowiek C. Oss.*

Chmurnawo przys. od **Chmurnawy**.

Chmurnawy *nieco chmurny*.

Chmurnie p. **Chmurno**: *Brwi miał C. zsunęto*. *Orzesz.*

[**Chmurnik**, a, lm. i] I. *ten, co umie zamawiać i sprowadzać chmury, [planetnik, charakternik]*. 2. *jakas roślina*.

Chmurno, **Chmurnie** przys. od **Chmurny**: *Nazajutrz było C. (= pochmurno)*. *Przen.:* *Ależ tu w tym powietrzu oddychać nie można, rzekł C. Krasz. Patrzeć C. (= ponuro, zpedelba)*.

× **Chmurnomglisty** *pełen chmur i mgły*: *Dzień C.* <CHMUR+MGŁ>

Chmurnooki *posepnego wzroku*: *Niedźwiedź C. Jozue C. Uj.* <CHMUR+OK>

Chmurność, i, lm. × i rz. od **Chmurny**: *Odwilżenie mrozu z chmurnościami*. *Sien. (= z chmurami)*.

Chmurny, †**Chmurawy**, †**Chmurliwy** I. *pełen chmur, zachmurzony, pochmurny*: *Dzień, horyzont C. Niebo chmurne*. 2. a. **Chmurzysły** *złożony z chmur*: *Słońce zapłyńie za chmurną ścianą*. **Syrok**. 3. prz. *nachmurzony, posepny, ponury, łwaśny*: *Stuchał opowiadań w chmurnym mlezeniu*. *Orzesz. Wrócił chmurni iak noc*. *Krasz.*

Wiesć, że tam na ziemi na chmurnym świecie powiła matka ubogie dziecię. Len.

× Chmurorodziec, *dźca*, lm. *dźcy* p. Chmuroród: Centaurów, kolibyków, chłopszkapeców zwanego też chmurorodźcami. Otw. <CHMUR+ROD>

× Chmuroród, *oda*, lm. *ody*, × Chmurorodziec *zrodzony z chmury*: Za stoły srogie chmurorody zasadzono. Zebr.

× Chmurotycznie przys. od Chmurotyczny. <CHMUR+TK>

× Chmurotyczny *tykający chmur*, *niebotyczny*: Chmurotyczna góra. Przyb.

Chmurowładca, *y*, lm. *y*, Chmurowładca *władca chmur*: C. Kronida. Ml. <CHMUR+WŁOD>

Chmurowładny *mający władzę nad chmurami*: Zeus C. Ml.

Chmurowładzca, *y*, lm. *y* p. Chmurowładca: C. Jowisz. Dm.

Chmurowziorca, *y*, lm. *y* *zbiieracz chmur*: C. Zeus. Ml. <CHMUR+Z+BIOR>

× Chmursko, *a*, lm. *a* p. Chmura: Po bładym niebios błękitcie lubią szaleć chmurska. Przybor.

Chmurzenie, *a*, btm., czynność cz. Chmurzyć.

Chmurzenie się, *a* ś., btm., czynność cz. Chmurzyć ś.

† Chmurzyca, *y*, lm. *e* *gęsta chmura*: Bóg wyciąga chmurzyce z ziemskich przepaści. Ryb.

Chmurzyć, *y*, *yi*, [Chmarzyć] *1. okrywać chmurami, zachmurzać*; przen. *nachmurzać, marszczyć, zasępiać*: C. czolo. *2. przen. plamić, zaciemniać*: Czola jasnych niebian podła chue nie chmurzy. Przyb. C. ś. a. † Chmurać ś., [Chmarać ś., Chmuracć ś.] *1. zachodzić chmurami, zachmurzać ś., zaciemniać ś. od chmur*: Niebo ś. chmurzy. Nieos.: Chmurzy ś. (= *zbiierają ś. chmury*). Przen.: Chmurzy ś. w kraju = *zanosi ś. na burzę, na rozruchy, burzy ś.* *2. × wydawać ś. chmurą, czernieć*: Chmurzy ś. z daleka wojsko. *3. × Chmurzy mu ś. w głowie = ciemno u niego w głowie, głupi.* *4. × Kurzyć ś., parować*: Kiedy ś. chmurzą góry, deszcz nie chybi. Chmurzy ś. pijakowi z głowy.

5. przen. nachmurzać ś., chmurzyć czolo, zasępiać ś.; gniewać ś., dąsać ś., krzywić ś., stawacć ś. ponurym, zżymać ś.: Stary chmurzył ś. na winszowania. Jeż. C. ś. na kogo, na co. <CHMUR, CHMAR>

Chmurzysko, *a*, lm. *a* p. Chmura: Okropne chmurzyska wkoło ś. czararny owinęły wiankiem. Słow. Nad górą ściele ś. nizko czarne C. Syrok.

Chmurzysty p. Chmurny: Masy chmurzyste. Orzesz. Chmurzystym obłokiem zakryty. Wor.

[Chmuza, *y*, lm. *y*] p. Chmura.

[Chmyz, *a*, lm. *y*] p. Chmyza.

[Chmyza, *y*, lm. *y*, Chmyz, Chmyżniak] *1. mały konik niepozorny, hetka.* *2. takiż człowieczek, chuchrak.* *3. krzew liściasty, krzaczysty; krzaki, zarosła; gałęzie drobne z igłami.* <Ukr. chmyz = chwast, krzaki; człowieczyzna; chmyza = chróst; szkapina>

[Chmyżniak, *a*, lm. *i*] p. Chmyza.

[Chnet], † Chnet p. Wnet: C. do stodoły białą. Kolb. <Czes. hnet>

[Chnędrać, *a*, *ai*] *łwękać.* <Dźwn. CHNE>

[Chnupać, *a*, *ai*] p. Chlipnąć. <Dźwn. CHLIP>

[Chol cho! cho!] *przyspiew.*

[Chobile, *i*, btp.] *chwasty.* <?>

[Chobierał, *a*, lm. *y*] p. Chobierał.

[Chobold, *a*, lm. *y*] p. Chobold.

Chobot, *a*, lm. *y* *†* *obuwie skrzydlate, z jakim Merkurego malują*: Choboty, latawcowe obuwie. Kn. *2. †* w lm. *a*. × Choboty, [Czoboty, Czobo-

ty, Czoboty, Chorboty] *buty, obuwie.* *3. †* w lm. *rodzaj spodni buchastych*: Owe choboty, co ś. w nich posiadł jako korzec widzi. Rej. *4. bart. sznur z pęlicami do uciągania na drzewo i spuszczenia z niego różnych przedmiotów.* *5. a. Gruszka wycza a. ziemna bot.* (apios) *roś. z rodziny strąkowych.* <? Czes. chobot = koniec, klin; zatoka; matnia; Ros. hobot = ogon; trąba (słonia); cypel>

× Chobotacć, *ce*, *tał* *tupacć butami, nogami.*

× Chobotanie, *a*, btm., czynność cz. Chobotacć. [Chobotnia, *i*, lm. *e*] *sieć na ryby, zastawiana tylko pr-y upustach.* <Por. Chobot>

Chobotny: Wyka chobotna, bot. p. Lędźwian. † Chobry p. Chrobry: Co przedtym mówiono C., teraz mówią pyszny. Petr. <p. Chrobry>

× Chobot, *a*, zwykle w lm. *y* p. Chobot.

Choc p. Hoc: Chociaż bieda, to C. Oss.

[Choc] p. Choć.

[Chocaz] p. Choć.

[Chocaz] p. Choć.

[Chochy] p. Choć.

[Chocha, *y*, lm. *y*] *kobieta wysoka.*

[Chochelka, *i*, lm. *i*] p. Chochla; *łyżeczka, czerpaczek.*

[Chocherlek, *u*, btm.] *rodzaj likieru.* <Przekrezenie Nm. Holzhaeckerliqueur>

[Chochla, *i*, lm. *e*, Chochła] *1. p. Chachel. 2. duża łyżka drewniana. 3. duży chłop niezgrabny a. także kobieta.* [Zdr. Chochelka]. <Może Łé. cochlea(r)>

[Chochlak, *a*, lm. *cy*] *Rusin, Ukrainiec*: Rusek do czytania, C. do śpiewania, Polak do opowiadania. Prz.

Chochlik, *a*, lm. *i* *latawiec, skrzatek, gospodarczyk, istota mityczna.* C. = nazwa postaci w *Baldyńie Słowackiego*. Przen.: Basia, którą C. szesnastu lat rozswawolił. Gom. <Zap. od Chochól = zub, bo chochlika często wyobrażano sobie w postaci ptaszka czubatego>

Chochlować, *uje*, *ował* ryb. *przeciągać tyki od sieci i niewodów pod lodem*: Z przerebła do przerebła sznury ś. chochlują. <?>

Chochlowanie, *a*, btm., czynność cz. Chochlować.

Chochła, *y*, lm. *y* *1. duch psotny*: Przypominała chochę, która nocami na wertepy ludzi wyprowadza i z frasunku ich ś. śmieje. Sienk. <p. Chochlik>

[Chochła, *y*, lm. *y*] *łyżka wazowa.* <p. Chochła>

× Chochłato przys. od Chochłaty.

× Chochłaty p. Chochłaty.

× Chocholasto przys. od Chocholasty.

× Chocholasty p. Chocholasty.

× Chocholenie, *a*, btm., czynność cz. Chochollicć.

× Chochollicć, *i*, *il* *chocholastym czynić.*

× Chocholisto przys. od Chochollicć.

× Chocholisty p. Chocholasty.

Chochól, *a*, lm. *y*, Chochól, Chochól *1. [C.] a. [Chachol, Chachól, Chachuł] = a) wierzch spiczasto okrągły, wierzchołek spiczasto wypukły; czub na głowie, kosmyk włosów, czupryna*: C. na brogu. Panienka z wymuskany czolem, z wyniosłym chochołem. Klon. C. na głowie końskiej. Widzę zdaleka wielkich gór chochoły. Pot. b) *najwyższy snop w mendlu*: W mendel idzie 14 snopków, które ś. przykrywają chochołem, snopem rozczapierzonym i opuszczoneym w okap, niby daszkiem. c) *snopki, przykrywający ul.* d) *otwór z równej słomy w kopcu, w któ-*

rym ś. przechowują ziemiaki. e) odkrycie słomiane, używane przez pasterzy w polu. f) parasol słomiany. g) zawieja, huragan. h) czub: Wziąć kogo za C. i wyrzucić za drzwi. i) dach ostro zakończony na dźwonicach. 2. myśl. wiązka zboża na przynętę. 3. zool. (myogale moschata) zwierzę ssące owadożerne z nogami plewowatymi i pachnącym ogonem kuskowatym. Zdr. [Chochołek]. <CHÓŁ, por. CHYL>

×Chochołato przys. od Chochołaty.
×Chochołaty, ×Chochołasty, ×Chochołisty,
×Chochołowaty, ×Chochołaty podobny do chochoła, z chochołem, spiczasto okrągły, czubaty: Bróg C. Chochołate ku wierzchu i spiczaste kiełki szparagów. Syr.

[Chochołek, lka, lm. lki] 1. p. Chochoł. 2. bukieł.

×Chochołowato przys. od Chochołowaty.
×Chochołowaty p. Chochołaty.

Chochól, oła, lm. oły p. Chochoł.

Chochuł, a, lm. y p. Chochoł.

†Chocla p. Choć. <CHOT>

[Chociaj] p. Choć.

Choclaż p. Choć.

†Chociaże p. Choć: C. mu roków nie dostał, nieraz już trafiało mu ś. potykać. Sienk

[Chocie] p. Choć.

[Chocki] sprytny. <CHOT>

[Choey] p. Choć.

Choć, Chociaż, [Chociaj, Chocie], Choc, Chocby, Chóć, Chócaż, Chocaz, Chocaz, Choey], †Chocla, †Chociaże sp. 1. przynajmniej: C. na chwilę przyjdę do ciebie. Daj mu C. z czego żyć. Niech C. raz jeszcze twarz swoją obaczę. 2. acz, aczkolwiek, lubo, jakkolwiek: Skwar był, C. wiosna, nieznośny. Sienk. Kapela anielska, słodka, C. ogromna. Sienk. C. goło, ale wesoło. Prz. 3. a. Choćby, Chociażby = gdyby nawet; bodajby: Chociażbyś nie chciał, będę twoim przyjacielem. Choćby przyszło zginąć. Na jakimś improwizowanym C. stanowisku Sienk. Jak ś. bywało ubrał oświecienie, to C. go na hrabiowskie salony puszczał, taki był miniasty i pokazy. 4.

†C.—C.=czy—czy, czy to—czy to, bądź—bądź: Co rozkazuję czyni, C. czuje skłonności do tego, C. też nie czuje. 5. [C.—albo nie]=czy—czy nie: Chociaj stanie pozwany, albo nie stanie, my w sprawie postępować będziemy. Herb. 6. [C.] =a) —kolwiek: Ja rad wiedzieć, co ś. C. kieł w świecie pogodzi (= zdarzy). C. co a. [Chojco, Chojco] =cokolwiek: Do dobrego miecha C. co suć można. b) jakkolwiek: C. jaki=jakikolwiek: Choćby jaki chory był, to skoczy. Tu nie wylezy w noey, C. jaki był. Choćby jacy panowie, przec mają swoich wojeów, jakby i chłopci. (=jacykolwiek). [Choćki, Choćkie, Choćki] =kiedykolwiek, kiedybądź; dawniej, niegdys. Choćby gdzie, choćby kaj=gdziekolwiek. c) Choćby ino =gdzieby tylko, gdzie tylko. d) Choćby =jakby, niby: Śpiewa choćby przepióreczka. e) mimo że: Nie okpi on ś. tam, C. i Błażej. <CHOT>

[Choćkać, a, al, Chyćkać] kołysać na ręku np. dziecie. <?>

[Choćkanie, a, blm.] czynność cz. Choćkać.

[Chocki] p. Choć.

[Chockie] p. Choć. <Choć+Kiedy>

[Chockie] p. Choć.

1. [Choda, y, lm. y] 1. świnia (w zagadce): Wisa wisi, C. chodzi; wisa spada, C. zjadła (zag. o gruszcze i świnii). 2. p. Chodza. <CHOD>

2. [Choda, Chody] przys. ciężko, trudno, niemożna.

[Chodóarcz, a, lm. e] p. Chodaczniak.

[Chodacz, a, lm. e] p. Chodak.

Chodaczek, czka, lm. czki 1. p. Chodak. 2. a. Chodak szlachetka chodaczkowy, szlachcic zagonywy, szaraczek, polewka: Bronię jej do upadłego nasze chodaczki, nazwane inaczej szaraczkami, polewkami. Szaj. Nieobecność twoją zastąpiłoby innym chodaczkiem. Bał. 3. †Chodaczki dzieciinne a. Chodulka=×łubki dzieciinne= narzędzie, które dzieciom przyprowadzono do kolan, aby ś. wzięły prosto nogi stawiać. Kn.

×Chodaczka, i, lm. i forma ż. od Chodak pod 1., ×Chodzicielka.

×Chodaczkowość, i, blm. rz. od Chodaczkowy: Mowa tu o rojności szlachty, to jest szlachty ubogiej, którą nam zresztą tysiączne inne świadectwa w tym charakterze chodaczkowości przed oczy stawiają. Szaj.

Chodaczkowy przym. od Chodaczek: Szlachcic C.=ubogi szlachcic, szlachcic na zagrodzie, szlachcic szaraczkowy, zagonywy.

[Chodaczniak, a, lm. i, Chodaczniak, Chodóarcz] chłop z pod Janowa, chodzący w chodakach. [Chodaczniak, a, lm. i] p. Chodaczniak.

[Chodaczyny, ów, blp.] lichy chodulci: C. z drzewa lipowego.

Chodaczysko, a, lm. a m. a. ni. p. Chodak. [Chodaj]i] pójdz, chodź!

[Chodaje, ów, blp.] p. Chodak.

Chodak, a, lm. i 1. a. ×Chodziciel ten, co rad chodzi, dobry piechur. 2. a. [Chodaje lm.] trzeźwik a. but nędzny; lapec, kurp: Kogo nie stać na buty, niech w chodakach chodzi. Oss. Rusin w lyczanych chodakach. 3. p. Chodaczek. 4. ×prostak, gbur. 5. ×p. Chodnik. 6. [C.] chłopek; parobek. 7. [C. a. Chodacz, Chodyr] noga. 8. zł. pugilares. Zdr. Chodaczek. Zgr. Chodaczysko.

Chodliwość, i, blm. rz. od Chodliwy.

Chodliwy, [Chodziwy, Chodny] irwały, dobrze ś. noszący, mielotwo niszczący ś. w użyciu, niezdarty: Suknia chodliwa.

[Chodnia, i, blm.] chód.

Chodnica, y, lm. e 1. kładka z boku wozu. 2. deska na dachu dla dojścia do komina.

Chodniczek, czka, lm. czki p. Chodnik: Szary, sukieny C. Zap.

Chodnik, a, lm. i 1. miejsce do chodzenia, droga, aleja, szpaler: C. kryty =miejsce spacerowe u wód w razie niepogody a. skwaru, in. deptak, wiata. 2. ścieżka, drożynna, przejście, manowiec: Chodnikami tajemni przez lasy żywność do miasta nosili. Birk. 3. †korytarz, ganek, galerja: Budował Salomon cztery chodniki między słupami cedrowemi. Wuj. 4. troliar uliczny. 5. wązki a. długi dywanik: C. kokosowy, sznurkowy, ceratowy, płócienny. 6. ×z. ×Chodak koło, po którym ś. chodzi, żęby ś. obracało, kierat. 7. a. Przebitka, Ulica, Marsza, †Cacha, †Czacha gór. droga podziemna od jednego do drugiego szybu w kopalni: C. z dnia (=zaczynający ś. od zewnątrz). C. dobywalny a. wyrobowy, przebitkowy, upadowy, poszukiwalny. 8. ×woj. przykop zasłaniający miniera. Zdr. Chodniczek. <CHOD>

Chodnikowy przym. od Chodnik: Wyrób wyrzeży chodnikowych z betonu (=trutowych)

Chodny 1. ×chód mający, chodzący: Twór C. Przyb. 2. [C.] =a) p. Chodliwy: Chodne drzewo-

Chodna koszula. Chodns kierpee. b) *dobrze chodzący, mający chód dobry*: Kobyła chodniejsza od walała.

[Chodor, a, lm. y] *ten, co chodzi*: Świat przede mną chodorem chodzi. Jez. (=kręci s. przed oczyma, kołem s. toczy, migocze). <Ukr. chódorom chodyty=1) kręcić s.; 2) szybko biec>

Chodowy przym. od Chód. <CHOD>

Chodulka, i, lm. i l. p. Chodaczek. 2. stojak, wózek, w którym dzieci uczą s. chodzić: C. dziecinna.

[Chodun, a, lm. y] 1. *ten, co wiele chodzi, co może dużo chodzić, piechur*. 2. *biegun u kolebki, konika drewnianego i t. p.*: Kolebka na chodunach.

Chody, ów, blm. 1. X *nogi u konia*. 2. [C.] *trzewiki*.

[Chody] p. 2. Choda.

[Chodyr, a, lm. y] 1. p. Chodak. 2. Pójść na chodyry=*walcsać s.* <p. Chodor>

Chodza, y, lm. e, [Choda] 1. † i [C.] *chód*: Dobrom má chódze. 2. [C.] *droga, ścieżka wydeptana*.

[Chodzą, a, lm. e] *gospodarz*. <Z Ukr. choziajn, std. do CHOD>

Chodzący i. im. od Chodzić: Mumja chodząca (= *człowiek zawiądlý, wyschły*). 2. przym. *uosobiony, wcielony, istny*: Prosty wieśniak, ale poczciwość i szlachetność chodząca. Krasz. Była to dla niego chodząca zagadka. Krasz. <CHOD>

Chodzenie, a, blm. i. czynność cz. Chodzić. 2. † *władza chodzenia, chód*: Chromi C. odbiera-li. 3. † *miejsce do chodzenia, chodnik*: C. na okręcie=*pokład*. 4. fizj. *miejscozmiennosc, lokomocja*.

X Chodziciel, a, lm. e p. Chodak.

X Chodzicielka, i, lm. i p. Chodaczka.

Chodzić, i, il, Chadzać, X Chodziwać, [Chodzywać, Chodzować, tryb rozk. chodź, chodź, chodź, chodź] 1. *przenosić s. z miejsca na miejsce za pomocą nóg, stapać*: Kto nóg nie ma, nie może C. C. prędko, wolno, lekko, ciężko, na palcach, piechotę. C. o kiju, pojedynczo, parami, bandami, boso. Przen.: *występować, zjawiać s., przychodzić, zdarzać s., trafić s.*: Niezawsze godność razem ze zdatnością chodzi. Złe chodzi z milczeniem w parze. Nauka z enotą nie chodzi w parze. Nigdy nieszczęście jedno bez drugiego nie chodzi. C. na białku, na czworakach, raczkami=*bałykować, raczkować*. C. z zadartym nosem. Tak mi łeb zawróciła, że chodzę, jak głupi. C. na przechód=*latać na przechód, mieć biegunkę*. Kto dobrze chodzi, koszt nogami nagrodzi. Ka. Konie w zaprzęgu, woły w jarzmie dobrze chodzą. C. na robotę, do roboty, na wyrobek, do prania, na usługi (= *wynajmować s.*). Zł.: Na klawisz C.=*krasć przy pomocy wtryska*. Po drewnianym bruku chodzi s. dobrze. Chodzi za nim, by cięłą za krową. Prz. C. za kim jak cień. Przen.: X C. za czym, po czym=*isć, następować; wypływać, wypływać s., wynikać z czego*: Kara za występkiem chodzi. Nie wiedzą, co po czym chodzi. Glicz. Przen.: C. za czym przykładem=*wstępować w jego ślady*. C. za trzodą, † nad trzodą, † nad stadem (= *pilnować ich, pasć je, doglądać ich*). Pasterz nad owcami chodzi. Kochan. 2. † przym. *postępować, trzymać s. czego, żyć*: † Chodź tak, jakoś począł C., prawdziwe te są i zbawienne drogi. Kochan. C. ścieżką enoty. Oss. † Będziemy C.

w posłuszeństwie jego. Rej. † C. w pokusach świata tego. Rej. C. przed Panem (= *wypełniać wolę boską*). 3. *przechadzać s., spacerować*: C. po lesie, po pokoju. Przen.: *blądzić, błąd, fruwać*: C. myślą po niebie. Mieszkało ją spojrzeńie Szczerba, nieustannie za nią chodzące. Gom. Przen.: X C. okiem po zgromadzonych=*wodzić*. 4. po śmierci=*straszyć, przeszkadzać, pokazywać s.*: Nieboszczyk mąż jej po śmierci chodzi. 5. przym. *krążyć, obiegać, kursować*: Chodzą wieści. 6. *bywać, uczęszczać*: C. do szkoły, na uniwersytet, na wykłady, na lekcje, na medycynę, na odczyty. C. do kościoła, do spowiedzi, do kąpieli, do teatru, na wizyty a. z wizytami, na wieczory, na bale, na tańce. C. po bankietach (= *włóczyć s., lazić*). 7. po znajomych, po domach i t. p.=*obchodzić, nawiedzać ich*: Chodzą z szopką po domach. C. po prośbie. Przen.: Nieszczęście po ludziach chodzi. Prz. Przen. *przebiegać po kim, przeszływać kogo*: Zimno, dreszcz, ciarki chodzą po mnie. Przen.: *zjawiać s. tu i odtąd*: Bóle po stawach chodzą. 8. w czym=*ubierać s. w co, nosić co*: C. w aksamitach, w jedwabiach, w butach, w żałobie, przy szpadzie, przy zegarku, w mundurze, z długimi włosami. Nie mieć w czym C. *Nosić s., ubierać s.*: C. po polsku, obdarto, brudno, czysto. Już pół roku chodzę w tych butach. 9. na kogo=*brać udział w wyprawie, w wojnie przeciw komu*: C. na Turki. C. na wojnę. 10. † na kogo=*porywać s., rzucać s., uderzać nań, brać s. do niego*: Nie chodź na pijanego. Bratk. 11. † kogo, co=*nachodzić, przywłaszczać sobie*: C. cudze pszczoły, cudze drzewo bartne. 12. za czym, koło czego=*krzątać s., robić starania, zabiegać, zajmować s. czym, popierać co*: C. za sprawą. † Koło tej kwestji tak z sobą chodzą, że każdy swą powiada. Glicz. Już poczęto C. koło naprawy kościoła. C. koło siebie=*pamiętać o sobie, starać s., zabiegać dla siebie*: Umie C. koło siebie. 13. *pójść*: Chodź usiąść. Chodźmy stąd. Chodźmy w taniec (= *puśćmy s.*) 14. † za łby, za pasy=*wodzić s., brać s.* 15. † z kim=*przestawać, obcować, udawać s.*: Kto z mądrym chodzi, mądrym będzie. Skar. 16. *dzierzawami*=*utrzymywać s. z dzierzaw, dzierzawić jeden majątek po drugim*. 17. † dziećmi=*być brzemienią, w ciąży*: Synem a. dziewczką chodzi. Sien. Krowa byłdem chodzi (= *cielna*). 18. *jeździć, kursować*: Pociągi, omnibusy chodzą. 19. *obracać s. w jedną i drugą stronę*: Klucz w zamku ciężko chodzi. Drzwi chodzą lekko. 20. *suwać s. tam i nazad*: Pompa, bufor lekko chodzi. 21. *isć*: Zegar chodzi (= *nie stoi, nie jest zepsuty*). 22. † w czym=*obracać s. w czym, trudnić s., zajmować s. czym, stykać s. z czym, mieć z czym do czynienia*: Zaprawują syny swe w tym z młodu, w czymby k latom przyszedzsy C. mieli. Glicz. 23. *nieos., o co=isć, rozchodzić s.*: O co wam chodzi? O co chodzi? skwitujmy jeden drugiego i basta! Tu zupełnie o co innego chodzi. Chodzi tu o sto talarów. Chodzi o jego honor i życie. Chodzi o to, ażeby nikt nie był pokrzywdzonym. † Złoczyńcę chować nie godzi s., bo w tym gardło chodzi (o gardło). Pot. 24. † z czym=*istnieć razem, być nierozdzielny z czym; przym. uchodzić, zgadzać s., być stosownym, odpowiadać sobie, kwadrować, łączyć s.*: Cytra z trąbą nie chodzi. Pot. Trzeba, żeby ekspensa z perceptą chodziła. Opal. Król nasz z przedniejszemi monarchami w jednym szeregu chodzi. Koch. 25. † C. oddzielnie, daleko od siebie=*istnieć oddzielnie, być niezależnym*

od siebie, różnić ś., nie schodzić ś.: Żmujdzkie księstwo, lubo było jednego narodu z Litwą, chodzilo dawniej oddzielnie od niej, mając swoich oddzielnych książąt. Nar. Daleko od siebie chodzą te dwie rzeczy, dobrodziejstwo a kuptectwo. Górn. Różnie od siebie i daleko chodzą zdania. 26. ×powstawać, obruszać ś., zrywać ś.: (o djable) Jak byłeś niegdyś na ziemi, toż musiałeś figle pisać, że aż pewnie chodził świat. Fred. A. 27. [C.] fermentować, robić: Piwo chodzi. 28. [Chodziło w gazetach] = stało, pisano 29. † po czemu = kosztować: Po tych pieniądzech chodzi. Kn. 30. fl. pływac, żeglowac, jeździć: C. na kryptach, na tratwach. <CHOD>

[Chodzieno] = chodz-no. <Chodz+Jeno>

[Chodziki, a, lm. i] zebrający emigrant polski.

×Chodziny, in, bhp. chodzenie: Prózne twe C. ×Chodzisty po którym chodzą: Koło chodziste = które obracają, chodząc i deptając po szczeblach, kierat. Troc.

×Chodziwać, a, al p. Chodzić: Folwark ten z polami i cegielnią chodziwał zawsze prawem emfiteutyicznym. Wej.

Chodziwy i. ×nie mordujący ś. chodzeniem, dobry do chodu, wytrzymały w chodzeniu, biegun: Koń C. Szymon. 2. ×lubiący chodzić: Człowiek C. 3. [C.] p. Chodliwy.

Chodzony po którym chodzą: Droga jeżdżona? —Gdzie tam! ani jeżdżona, ani chodzona. Jeź. [C., ego, lm. e] rz. 1. taniec polski, polonez. Goł. 2. taniec powolny: Kujawiak C. 3. ×taniec „chmiel.“

[Chodzować, uje, ował] p. Chodzić.

[Chodzywać, uje, ywał] p. Chodzić.

[Chodz-es] = choć-es: Chodz-es nie żona, ale kochanka. Pśń.

[Choi] p. Choinowy: Rozerwą gałąź choją. Pol. <CHOJ, CHWOJ>

Choica, y, lm. e bot. p. Sosna i Choina.

Choicać się, a ś., al ś. myśl. (o lisie) zbliżyć ś. ukradkiem. <?>

Cholicanie się, a ś., bhm., czynność cz. Cholicacć ś.

Choina, y, lm. y i. a. Choica, [Chwojna, Chojja, Chojak, Chojar, Chojec, Chojca, Chojna, Chojnia, Chojur, Fojna] bot. (pinus silvestris) sosna zwyczajna, jodła sosna. 2. a. [Chwojna, Chojniak, Chwojniak] młody, niewielki las sosnowy, pole młodym lasem sosnowym zarosłe; młoda sosnina. 3. gałązka choiny, wierzchołek sosny zwyczajnej. 4. zarośla sosnowe. 5. przen. wiecha, znak szynkowni wiejskiej. 6. zb. szpilki drzew iglastych, igły: Czaciną nazywa lud choinę szyszkowych lasów. Pol. 7. zb. gałęzie drzew iglastych. Zdr. Choinka, Choineczka. <CHOJ, CHWOJ>

Choineczka, i, lm. i p. Choina.

Choinka, i, lm. i i. p. Choina. 2. drzewko iglaste ubierane na B. Narodzenie. 3. bot. p. Wilczomlecz.

Choinkowy przym. od Choinka: Przybory choinkowe.

×Choinny p. Choinowy.

Choinowy, ×Choinny przym. od Choina, [Chojowy, Choi, Chojniary]: C. borek. Klon.

Choinówka, i, lm. i, Paclepnica zool. (trachea piniperda) owad łuskoskrzydły nocny ze skupienia nocnicówek.

[Choi] p. Chod.

[Chojja, i, lm. e] p. Choina. Zdr. Chojka, Chojka.

[Chojaczek, czka, lm. czki] p. Chojak.

[Chojak, a, lm. i] p. Choina. Zdr. [Chojaczek].

[Chojar] i. a, lm. y p. Choina: Promienie słońca świeciły między gałęziami chojarów. Sienk. 2. u, bhm. a. [Chojor] igły sosnowe leżące na ziemi i używane na podściółkę. Zdr. [Chojarek].

[Chojara, y, lm. y] drzewo iglaste.

[Chojarek, rka, lm. rki] p. Chojar.

[Chojca, y, lm. e] m. p. Choina: Czyś ty, chmielu, nie miał ojca? coś ty urósł, gdyby C. Goł.

Chojda! p. Hej! C., pofolguj, Bache! Petr. <Hoj+Da>

[Chojdać, a, al, Hoidać] p. Huśtać. <Ukr. hoidaty>

[Chojdanie, a, bhm.] czynność cz. Chojdać.

[Chojdawka, i, lm. i] p. Huśtawka.

[Chojce, ów, bhp.] gałęzie drzew iglastych. <CHOJ, CHWOJ>

[Chojec, jca, lm. jce] p. Choina.

[Chojeneczka, i, lm. i] p. Choina.

[Chojenka, i, lm. i] p. Choina.

[Chojka, i, lm. i] p. Chojca.

[Chojna, y, lm. y] p. Choina. Zdr. [Chojenka, Chojneczka, Chojneczka].

[Chojneczka, i, lm. i] p. Choina.

[Chojnia, i, lm. e] p. Choina.

[Chojniak, a, lm. i] p. Choina: Pójdzie Litwin do lasu, to go w chojniakach jeden i drugi za kózuch pociągnie. Sienk.

[Chojniary] p. Choinowy: Wieniec C.

Chojnica, y, lm. e] pastwisko a. ląka, oznaczone tyką na znak, że tam paść nie wolno.

[Chojor, u, bhm.] p. Chojar.

[Chojowy] p. Choinowy: Gaj C. Pol.

[Chojur, a, lm. y] p. Choina.

[Chojuszka, i, lm. i] gałązki choinowe.

[Cholastra, y, lm. y] kobieta gębata, wyprawna-go języka. <Zap. = Cholastra>

Cholawowy p. Cholowy.

[Cholatać, a, al] kołysać czym na wodzie: Nie cholataj pełtem, bo wpadniesz do wody. <?>

[Cholebać, bie, bał i C. ś.] p. Kolebać.

[Cholebanie, a, bhm.] czynność cz. Cholebać.

[Cholebanie się, a ś., bhm.] czynność cz. Cholebać ś.

Cholegrafia, i, bhm. opis źolci. <Now. z Gr. cholé = zólé + -grafia = -opis >

Cholelit, u, lm. y kamień żółciowy. <Now. z Gr. cholé = zólé + lithos = kamień >

Cholelogja, i, bhm. nauka o źolci. <Now. z Gr. cholé = zólé + -logia = -znawstwo >

Cholera, y, bhm., † Kolera, [Kolera, Kolera] i. lek. (cholera) choroba epidemiczna z wymiotami, biegunką i kurczami. C. swojska, letnia (c. nostras). C. azjatycka (c. asiatica). C. sucha (c. sicca). Gm.: A żeby cię C. wzięła! Idź do cholery (a. do choroby). 2. wet. rodzaj choroby trzody i kur. 3. † jeden z płynów zasadniczych, według pojęć dawnych, w skład ciała wchodzących. 4. † gnieźliwość, zółć, sierdzistość: Chodkiewicz często ś. wydawał za niepomiarkowaną cholera. Nar. 5. † p. Choleryk. 6. a. Cholernik gm. wyraz przekleństwa, utrapienie: To dopiero C.! Haj. <Gr. choléra>

Cholernik, a, lm. ey i. p. Cholera: C. to, a nie człowiek. Zap. 2. zmarły na cholera: Omentarz cholerników. Rodz. (in. cholerycznych).

[Cholerny] p. Cholerowy.

×Cholerodür, u, blm. lek. gorączka po przebytej cholery. <Cholera+DÜR>

Cholerowaty lek. podobny do cholery: Zastąpienie cholerowate.

×Cholerowy, [Cholerny] przym. od Cholera, choleryczny: W sprawie zaburzeń cholerycznych. Miejscowość cholerowa.

Cholerówka, i, blm. i. gorzalka z przyprawami i korzeniami, używana w czasie grasowania cholery. 2. ×lek. p. Choleryna.

Choleryczka, i, lm. i forma ż. od Choleryk.

Choleryczny, †Koleryczny 1. dotknięty cholera: Chory choleryczny. Cmentarz cholerycznych (= zmarłych na cholera). 2. przeznaczony dla chorych a. zmarłych na cholera: Szpital, barak C. 3. a) †pełen cholery: Człowiek C. = popędliwy, gniewliwy, choleryk: Człowiek jest C., gdy wszystkie znaki powierzchowne dowodzą, iż w nim żółte obficie ś. odsącza. Humory choleryczne. b) Temperament C., fil. = silnie i prędko oddziałujący; o silnej i prędkiej reakcji.

Choleryk, a, lm. cy, †Koleryk, †Cholera, †Koleśra człowiek gwałtowny, złośnik, impetyk: Cholerycy mają postanowienie ciała gorące a suche. Petr.

Choleryna, y, blm., ×Cholerówka choroba cholerycznej natury, tylko niższego stopnia.

Choleryzować, uje, ował gniewać ś., oburzać ś., wściekać ś., miotać ś., rzucac ś.: Bardzoze p. Czarniecki przeziwnie mnie choleryzował? Sienk.

Choleryzowanie, a, blm., czynność cz. Choleryzować.

Cholesteryna, y, blm. chem. alkohol jednolinkowy, spotykany często w ciele zwierzęcym, gdzie jego estry stanowią pewne tłuszcze, $C_{26}H_{43}OH$. <Now. z Gr. cholé = żółte + stéar = tłuszcz>

Cholewa, y, lm. y i. sztyja buta: Buty z długimi a. wysokimi cholewami. Szewc od cholew. Gęba u niego jak C. Prz. = a) pijak; b) człowiek z gębą wyprawną, mówiący, co mu ślina przyniesie. Znać pana po cholewach (= po hojności). 2. (o dziewczynie) tłuś, wycieruch, dziewczka, wszetecznicca. 3. hut. szkło wydane w kształt cylindra, z którego robią tafle. Zdr. Cholewka. <Może z Łé. caliga = rodzaj obuwia>

[Cholewać, a, ał] kolebać, kołysać. <? CHOLÉ>

[Cholewanie, a, blm.] czynność cz. Cholewać.

Cholewczarka, i, lm. i forma ż. od Cholewczarz.

Cholewczarz, a, lm. e ten, co robi dla szewców cholewki do kamasy a. do bucików.

[Cholewiatki, ów, blp.] rodzaj grzybów.

[Cholewina, y, lm. y] licha cholewa.

Cholewka, i, lm. i f. p. Cholewa: Cholewki u bucików, kamasy. Przen.: Smalić a. palić cholewki a. cholewy do panny = stroić koperczaki, umizgać ś. 2. [Cholewki lm.] rodzaj grzyba. 3. kraw. obłożenie płócienne u dołu nogawic od wewnątrz.

[Choliwar, u, lm. y] p. Folwark.

Cholowy, Cholawowy kwas = wchodzący w skład żółci. <Z Gr. cholé = żółte>

[Choluśnik, a, lm. i] p. Cholośnie.

[Cholc, a, lm. e, Cholcak] mały chłopiec. <Czes. holec, Głz. hólce>

[Cholcak, a, lm. i] p. Cholc.

Cholodziec, dźca, lm. dźce, Cholojec prów. chłodnik litewski, potrawa z liści burakowych i śmieci, z lodem podawana: C. litewski młoczące żywwo jedli. Mick. <Ukr. cholodéc>

[Choloj, a, lm. e] łodyga, nać, łąłowina; kapusta, która ś. nie zwinęła w głowę, która w kół wyrosła. <Ros. haluj = cham; śmiecie, zielsko>

Cholojec, jca, lm. jce prów. p. Cholodziec.

[Cholosnie, i, blp., Holośnie, Cholosznik, Choluśnik] spodnie płócienne chłopskie, portki: Miał na sobie C. z płótna zgrzebnego. Jeż. W jednej koszuli, butach i cholośniach, podpasany zielonym pasem. Krasz. <Ukr. choloszni>

[Cholosznik, a, lm. i] p. Cholosnie.

Cholota, y, lm. y zł. koń. <p. Holota>

Cholotnik, a, lm. i zł. złodziej koni, koniokrądz.

[Choluj, a, lm. e] brudas. <p. Choloj>

[Chomarzyć, y, ył] marzyć we śnie; bredzić. <?>

Chomącik, a, lm. i p. Chomąt. <p. Chomąto>

Chomęcina, y, lm. y i. liche chomąto. 2. macerac u chomąta na piersiach konia.

Chomęcisko, a, lm. a p. Chomąto.

Chomąt, a, lm. y i. p. Chomąto. 2. zł. binda z perel. Zdr. Chomącik.

×Chomątarz, a, lm. e p. Chomątnik.

Chomątnik, a, lm. cy, ×Chomątarz ten, co robi chomąta, rymarz.

Chomątny p. Chomątowy.

Chomąto, a, a. w lm. a, Chomąt, [Chomenta lm., Chomęt, Chomęto, Komento, Chomąto, Chomąt, Chomoto] i. u uprząży końskiej: obłak wkładany koniowi na szyję: C. krakowskie, angielskie, proste, składane, mechaniczne, skórzane, parciane. Dobra w chomąta sioma, a w kaftan bawelna. Prz. (= taki nie wart czego lepszego). Jak w chomącie, jak w jarzmie, w niewoli, w ciężkiej niewolniczej pracy. Oss. Chodzi jak w chomącie (= sztywny w karciu, jakby kij polknął, nienaturalny). Nie do chomąta = nie do pracy, nieprosty, a.: wart, aby go ochraniano. Kofnierz jak C. (= za obszerny). 2. w lm. cały ubiór na konia z chomątem. 3. mech.: C. mimośrodowe = pierścień mimośrodowy u maszyny. Zgr. Chomęcisko. <? Stł. Srb. ham = jarzmo, chomąt; Ślc. chám = uprząż, może w związku ze Śr. Gr. chámos, Śr. Łé. chamus = wędzido, uzda, Ang. hame, Nm. [ham(en)]. Por. Chomla>

Chomątowy, Chomątny przym. od Chomąto: Rzemień C. Koń C. (= do lepszego zaprzęgu, do zaprzęgu z chomątem).

[Chomelka, i, lm. i, Chamelka, Ktymbalka, Chemelka, Chomułka, Chymalka] obrączka twarda z przedziwca, za którą wieśniaczki zamęzne zakładają włosy. <Ukr. chomejka, chomiuka, p. Chomla>

[Chomelo, y, lm. y, Chomélo] m. prostak, grubianin. <Zap. = Cham>

[Chomenta, ent, blp.] p. Chomąto.

[Chomęt, a, lm. y] p. Chomąto.

[Chomęto, a, lm. a] p. Chomąto.

[Chomiak, a, lm. i] p. Chomik. Pol.

Chomik, a, lm. i, [Chomiak, Choméek, Chomik], Skrzeczek, Plesek ziemny zool. (cricetus frumentarius) zwierzę szczurówate z rodziny myszy. <Ukr. chomá, chomýk>

[Chomkać, a, ał] p. Komkać.

[Chomkanie, a, blm.] czynność cz. Chomkać.

†Chomla, i, lm. e obrączka na głowę do podtrzymywania włosów: (Panie nosiły) na głowie toczenie, a chomla na czoło. Biel. M. <Śr. Gnm. kommelt = chomąto, kółko na głowę. Por. Chomąto>

Chomolec, lea, lm. lce, Homolec i. a. w lm. myśl. soszki, na których zawieszają poły i sieci. 2. a. Chomulec, Hamulec, Komolec, Komulec, Kumuł ryb. drzewo w końcu skrzydeł niewodu upoprzek osadzone: Skrzydła niewodu u wierzchu

i spodu osadzają ś. na sznurze, którego końce przymocowane są do chomolewów. Kluk. <Ukr. komuleć, od Ukr. komla a. kimla = niewód = Pol. klonica >

×Chomos, a, lm. y mąka cukrowa, mączka, piasek cukrowy, faryna. <? >

Chemulec, lca, lm. lca p. Chomolec.

[Chomuleczka, l, lm. l] p. Chomułka.

[Chomułka, i, lm. i] p. Chomelka. Zdr. [Chomuleczka].

Chondrograficzny przym. od Chondrografia.

Chondrografia, i, blm. opis chrząstek. <Now. z Gr. chondros = chrząstka + -grafia = -pis >

Chondrologia, i, blm. nauka o chrząstkach. <Now. z Gr. chondros = chrząstka + -logia = -znawstwo >

Chondryn, u, blm. chem. p. Chrząstnik. <Now. z Gr. chondros = chrząstka >

Chondryna, y, blm. chem. p. Chrząstnik.

×Chonom, a, lm. y pewna farba turecka, tatarska. Vol. <Zap. Arab. chen(n)a, hinna, przez Tur. >

Chop p. Hop.

Chopać, a, ał i p. Hopnąć. 2. [C.] p. Chopnąć. [C. ś., Hopać ś.] przemienić ś., zamienić ś. na co: Chopajmy ś. na konie! <Dźwn. HOP >

Chopanie, a, blm., czynność cz. Chopać.

[Chopić, i, ii], †Chopić 1. chapać, chwycić, łapać. 2. zbierać, zgromadzać. 3. uderzać, trafić: C. orężem, strzałą. [C. ś.] i †C. ś. czego, dok. = chwycić ś., złapać ś., czepić ś.: Prawie ś. topił i tylko ogona końskiego ś. chopił. Pol. †Chopili ś. bogów eudzych. <CHOP >

Chopki, ów, blp. p. Hopki. <Dźwn. HOP >

Chopnąć, nle, nął, nied. Chopać 1. p. Hopnąć. 2. [C.] zawiąć, zalecieć, buchnąć, wionąć: Ciepło chopie od osoby bardzo zgrzanej a. chorej podczas wielkiej gorączki. <CHOP >

[Chopta, y, lm. y] p. Chepta.

[Chor, u, lm. y] i †Chor p. Chór.

†Chor p. Chory: Książ, choć był C., ludziom ś. ukazał. Piel.

Chora 1. ej, lm. e rz. kobieta dotknięta chorobą. 2. [C., y, lm. y] choroba: Zła C. = wielka choroba. <CHOR, CHWOR >

[Chora, y, lm. y] p. Mora.

†Chorab, bia, lm. bie p. Korab: Noa C.

Choralczny przym. od Chorej, trochaiczny: Wiersz C. (= składający ś. z chorejów). <p. Chorej >

×Choralista, y, lm. ści p. Chórysta. <p. Chór >

†Choralny p. Chóralny: Śpiewanie kościelne choralne. Birk.

†Chorał, u, lm. y muz. p. Chóral.

Chorągiew, gwł, lm. gwie, [Korągiew. Korun-giew, Chorągwia, Korągje blp.] 1. znak wojskowy, sztandar, proporzec: C. wojskowa, pułkowa, narodowa. Służyc pod czyjmi chorągiewami. Przy-sięgać chorągwi a. na C. Powołać pod chorągwie. Przen.: Stanąć pod chorągiewami = podnieść wojnę. Przen.: Podnieść a. rozwinąć C. buntu. Wywiesić białą C. na znak poddania ś. a. rokowań pokojowych. Cniżyć, uchylić przed kim chorągwie. Wyjść naprzeciw komu z chorągiewami. 2. C. okrętowa = flaga, bandera. 3. C. kościelna, bracka, ce-chowa = sztandar: Cechy wystąpiły z chorągiewami. Braetwo wyszło z chorągiewami i świecami. 4. na ratuszu, nad bramą, na łuku tryumfalnym, dla upięknienia = flaga. 5. przen. oddział jazdy: C. husarska, pancerna, króla J. Mości, hetmana

wielkiego koronnego. Wjechać pod C., wyjechać z pod chorągwi. Formować, uzupełniać, związać C. Przeciw nam wależyły trzy chorągwie. Opuścić C. (= dezertować). Zdr. Chorągiewka. <Got. hrunga = drzewce >

Chorągiewka, i, lm. i p. Chorągiew: C. u lan-cy. Przen.: Zwinąć chorągiewkę = wycofać ś. z czego zrzeczenie, dyplomatycznie. C. na dachu = wiatroskaz, wietrznik, anemoskop. C. miernicza a. proporzycyk. Baranek wielkanocny z chorągiewką. Nie pozostaje mi nie innego, jak chorągiewkę księciu odprowadzić. Sienk. 2. C. u pióra = część pióra, złożona z promieni, układających ś. w płaszczyznę. 3. gim. figura gimnastyczna, w której zawieszony u drabiny rękojma, wypręża ś. prostopadłe do niej.

Chorągiewkowy przym. od Chorągiewka: Chorągiewkowe kopje. Cz.

Chorągiewny, Chorągwiłany przym. od Chorągiew: Drażek C. Szlachta chorągiewna (= sta-jąca pod chorągwią swej ziemi na wspólne rusze-nie). Pan C. = lennik składający hold przez znie-żenie chorągwi. Ludzie chorągiewni = żołnierze z pod chorągwi, nie luzacy. Panowie chorągiewni ro-dów, występujący pod własną chorągwią i god-łem herbowym w wspólnym ruszeniu. Szuj.

[Chorągwia, i, lm. e] p. Chorągiew.

Chorągwiany p. Chorągiewny: Lecz orły chorągwiane. Kon.

Chorąski przym. od Chorąży: Miał rangę chorąską. Mat.

Chorąstwo, a, blm. p. Chorążostwo: Chciałem ś. państwu chorąstwu za ich łaskę poklonić. Krasz.

Chorążanka, i, lm. i 1. córka chorążego. 2. × dzie-wica niosąca chorągiew a. feretron w czasie proce-sji. Goł.

Chorążę, ecia, lm. eta dziecię a. potomek cho-rążego: Już tam chorążętom orszańskim tęskno z nieba na ziemię. Sienk.

Chorążostwo, a, blm., Chorąstwo, ×Choręstwo 1. urząd chorążego. 2. chorąży z żoną.

Chorążować, uje, owal być chorążym: Gospodarzem jest wedle ducha, chorążuje. Jeż.

Chorążowanie, a, blm., czynność cz. Chorążo-wać.

Chorąży, ego, lm. owle 1. ten, co nosi cho-rągiew: C. bracki, kościelny, cechowy. 2. a. †Propornik, †Proporcznik ten co nosi propo-rzec wojenny: C. jazdy, piceloty. C. od pospo-litego ruszenia. 3. urzędnik w dawnej Polsce: C. wielki koronny. C. nadworny (zastępca wielkie-go). 4. przen.: C. czego = wyznawca, propagator: Liberalizm, którego Byron był w całej Europie chorążym. Spas. 5. [C.] družba wesełny. Kolb. Zdr. [Chorążyk]. <p. Chorągiew >.

Chorążyć, a, lm. e syn chorążego.

Chorążycostwo, a, blm. chorążyć z żoną.

Chorążycowa, ej, lm. e żona chorążyca.

Chorążycówna, y, lm. y córka chorążyca.

[Chorążyk, a, lm. i] p. Chorąży.

Chorążyna, y, lm. y żona chorążego.

†Chorbora, y, lm. y dziesięcina płacona od wy-dobycia z ziemi kruszców a. soli. <p. Karbarja >

[Chorbot, u, lm. y] 1. p. Forbot: Zawinął chorboty i iść do roboty. Prz. 2. zwykle w lm. p. Chobot. <p. Forbot >

×Chorda, y, lm. y cięciwa.

Chordometr, u, lm. y a. Kordometr muz. przy-rząd do mierzenia grubości strun. <Now. z Gr. chorde = cięciwa + métron = -mierz >

Chorej, a, lm. e stopa wierszowa z długiej i krótkiej zgłoski, trochej.

[**Chorek**, rka, lm. rki, **Gizka**] żyłwata część nogi nad kolanem u świni. <? Może w związku z [okorek]=golonka, część szynki przy kości, Ros. okorokr.>

[**Chorem**, a, lm. y] pog. człowiek duży, dryblas, dragal. <Może Ukr. horen=duży piec>

[**Choreńki**] p. **Chorzuchny**: Może dziecko choreńkie? Orzesz. <CHOR>

Choreograficzny przym. od **Choreografja**: Talent, pomysł, ruch C. Figura choreograficzna.

Choreografja, i, blm. sztuka baletnicza: Poświęcać ś. choreografji. Robić postępy w choreografji. <Now. z Gr. chorós=taniec+grafia=-pis>

Choreomanja, i, blm. manja tańczenia. <Now. z Gr. chorós=taniec+mania=manja>

× **Chorestwo**, a, blm. p. **Chorążostwo**.

Chorjamb, u, lm. y stopa rytmiczna czterozgłoskowa w wierszach starożytnych a. miarowych. <Gr. choriambos>

† **Chorkawo** przys. od **Chorkawy**: Języki z upragnienia psy wywiesiły, tehną C. Bardz.

† **Chorkawy** p. **Charkotliwy**: W chorkawych pierśiach duch ś. odzywa zamknięty. Bardz. <Dżwn. CHARCH, CHARK>

× **Chorłak**, a, lm. i p. **Charłak**.

[**Chornęta**, y, lm. y] p. **Hornęta**.

Choro przys. od **Chory**: Wyglądać C. × **Mieć ś.** C. Włód. <CHOR>

Choroba, y, lm. y, [**Chorób**] i. lek. (morbus) proces patologiczny, wyprowadzający z równowagi funkcje życiowe, brak zdrowia, słabość, niemoc, niezdrowie, niedomaganie, cierpienie: C. ciężka, zastarzała, zaraźliwa, epidemiczna, przejściowa. Objawy choroby. Atak choroby. C. go dręczy, trzyma, przykuła go do łoża. Powstać z choroby. Być złożonym chorobą. Nabawić ś. a. kogo choroby. Wygrzebać ś. z choroby. Choroby kobiece. Odwiedzać kogo w chorobie. Zdrowy choroby, a chory ma ś. spodziewać śmierci. Prz. Pańska C. ubogiego zdrowie. Prz. C. Addisona p. **Cisawica**. C. angielska p. **Krzywica**. C. antymonowa p. **Antymonia**. C. Basedowa (tachycardia exophthalmica strumosa). C. Brighta (nephritis parenchymatosa). × C. cudzoziemska, × dżworska, × francowata, × franeuska, × galicka. × hiszpańska, × jadowita, × kiłowa, z lubieżności, × lubieżna, neapolitańska, przymiotna, przymiotnicza, × świńska, syfilityczna, × tajna, tajemna, sekretna, × warszawska, weneryczna, × wenusowa, !weroiczna—p. **Przymiół**. C. cukrowa p. **Moczówka**. C. czarna p. **Czarnica**. C. dziedziczna (m. haereditarius). C. Gravesa = C. Basedowa. C. królewska p. **Zółtaoczka**. † C. łożna=a) obłożna, zmuszająca do leżenia, ciężka. b) p. **Durzyca**. C. miejscowa (m. endemius s. localis). C. morska, × żezenie na morzu (m. nauticus). C. nabyta, niewrodzona (m. acquisitus). C. nagminna, ogólna, pospólna, powszechna, epidemiczna (m. epidemius). C. nerwowa p. **Nerwica**. C. niewieścia p. **Miesiączka**. C. ogólna, zakorzeniona (m. constitutionalis). C. ostra=szybko powstająca i przebiegająca (m. acutus). † C. pańska p. **Gościec**. C. panińska p. **Biednica**. † C. Potta p. **Prchnienie**. C. prze-

wlekła, przeciągła, × przewłoczna, † długoczesna, chroniczna (m. chronicus). C. robacza, robaki (helminthiasis). C. ręciciowa p. **Ręcica**. † C. satyryjska = obłąd lubieżny u mężczyzn (satyriasis). C. sądowa = uwalniająca od stawienia ś. w sądzie (m. legalis). C. św. Antoniego p. **Róża**. C. św. Walentego a. wielka C. p. **Padaczka**. C. udana (m. simulatus) C. ukrywana, tajona (m. dissimulatus). C. Werlhofa p. **Plamica**. C. wmuawiana (m. imputatus). C. wrodzona (m. congenitus). C. wywołana (m. provocatus). C. zmyślona (m. fictus). × **Żółta** C. = **zółtaoczka**. 2. wet. = a) C. stadna = pomór, † pomucha, epizootja. b) C. leśna = krwawe odchody u bydła rogatego, pasącego ś. po lasach iglastych. c) [Psia C.] = nosaczna. 3. przen. stan nienormalny, chorobliwość, wada, spaznienie: C. ducha, woli, wyobraźni. 4. przen. dziwactwo, wada, słabość, manja, pasja: C. wieku. Pospolita C. kochać. 5. przen. gm. *lichy, dyabeł, kaduk, kat, nieszczęście*: Niech cię C. weźmie (a. ciśnie)! Czy go tu C. nadała, przyniosła?! A cóż u choroby! Jada co dzień kielbase, bułki, serdelki, C. wie nie co. Idź do choroby! Chorobę będziesz miał z tego! (t. j. nie). Chorobę dostaniesz! (= nic nie dostaniesz). 6. kip.: C. wina = stan nienormalny, grozący zepsuciem. Zdr. **Choróbka**. Zgr. **Choróbsko**. <CHOR>

× **Chorobarnia**, i, lm. e p. **Chorowalnia**.

× **Chorobieństwo**, a, blm. **patologia** (pathologia): C. wilgotowe = **patologia humoralna**. C. tężynowe = **patologia scliiterna**.

Chorobliwie przys. od **Chorobliwy**.

Chorobliwość, i, blm. rz. od **Chorobliwy**.

Chorobliwy i. skłonny do chorób: Człowiek C. (= chorowity). 2. świadczący o chorobie, niezdrowy, nienormalny; nędzny, mizerny, schorzał: Objawy chorobliwe. Rumieńce, wypieki chorobliwe (= mienaturalne). Spojrzenie chorobliwe. Wygląd C.

[**Chorobnik**, a, lm. i] *duch choroby*: Bodać cię C. porwał! Idź do chorobnika!

× **Chorobny** p. **Chorobowy**.

Choroborodność, i, blm. rz. od **Choroborodny**. <CHOR+ROD>

Choroborodny p. **Chorobotwórczy**.

Chorobotwórczość, i, blm. rz. od **Chorobotwórczy**. <CHOR+TWOR>

Chorobotwórczy, **Choroborodny** (pathogenicus) zdolny wywołać chorobę: Grzybek C. Źródło chorobotwórcze. Bakterje chorobotwórcze.

Chorobowy, × **Chorobny** i. (morbosus) przym. od **Choroba**: Proces C. Badania nad składem chemicznym krwi w stanach chorobowych. [O ty C.! bodajś pękl!] 2. × *chorowity*.

Chorograficznie przys. od **Chorograficzny**.

Chorograficzny przym. od **Chorografja**: Mapa chorograficzna.

Chorografja, i, blm. opisanie niewielkiej części powierzchni kuli ziemskiej. <Now. z Gr. chōra = kraj + grafia = -pis>

Chorologiczny przym. od **Chorologia**: Zjawisko chorologiczne.

Chorologia, i, blm. nauka o rozmieszczeniu istot organicznych na powierzchni ziemi. <Now. z Gr. chōra = kraj + -logia = -znawstwo>

[**Choromy**, ów, blp.] *sień*. <Ukr. choromy>

[**Choropiac**, a, a] *swarzyć ś.*

† **Choroślodzeny**, *chory na śledzionę, śledzionnik*. <CHOR + Śledziona>

Chorost, u, lm. y bot. (arethusa) *ros. z rodziny storczykowatych.* <?>

Chorosz, a, lm. e bot. p. **Huba.** <?>

[Chorosz] *dobry: Każdy C. za swój grosz.* Prz. <Ukr. choroszij=dobry>

[Choroś, i, blm.], † **Choroś** 1. rz. od **Chory**, *choroba: To i Danusię C. napadła? Sienk. 2. p. Chorowitość.* <CHOR>

Chorować, uje, ował, × **Chorzeć**, [Chorząc] 1. *być chorym: C. na śledzionę, z ran, z przeziębienia, z przejedzenia a. od przejedzenia. C. ciężko, obłożnie, śmiertelnie. Żart.: C. na kieszeń (= nie mieć pieniędzy). Żart.: C. na muchy w nosie. 2. przen. na kogo, na co = udawać kogo, co, odgrywać rolę czyją: C. na pana, na wielkość.*

[Chorować, uje, ował] p. **Harować.**

× **Chorowalnia**, i, lm. e, × **Chorobarnia**, † **Chorownia szpital, lazaret.**

Chorowanie, a, blm., czynność cz. **Chorować.**

[Chorowaszyc, y, ył] *rozmawiać, gwarzyć, gawędzić.* <?>

× **Chorowicie** p. **Chorowito.** <CHOR, CHWOR>

[Chorowiek, a, lm. i] *człowiek słabowity, schorowany.* <CHOR, może z przystosowaniem do Człowiek>

Chorowito, × **Chorowicie** przys. od **Chorowity:** Wyglądać C.

Chorowitość, i, blm. rz. od **Chorowity;** [Choroś], † **Choroś.**

Chorowity często *chorujący, skłonny do chorób, słabowity.*

† **Chorownia**, i, lm. e i. p. **Chorowalnia. 2. izba chorujących, sala w szpitalu.**

× **Chorownictwo**, a, blm. (nosologia) *nauka o chorobach, nozologia.*

× **Chorowniczy szpitalny.**

† **Chorowny** z *choroby, z chorowaniem w związku* będący: Dom C.=szpital.

† **Chorowy anat. (chorioides):** † Błona chorowa p. **Naczyniówka.** <Now. z Gr. chōroin = skórka >

[Chorób, obu, lm. oby] p. **Choroba.**

Choróbka, i, lm. i p. **Choroba: Przypadła mi ta C. z przepicia. Pas. Dziwaczy w drobnostkach to już jego C.**

Choróbsko, a, lm. a p. **Choroba: To przeklęte C. mnie zgubiło. Krasz.**

[Chorszy] st. w. od **Chory: Czym C., tym gorszy. Prz. (= niższy, późniejszy).**

Chort, a, lm. y *chart: Ni czort, ni C. Prz. <Ukr. chort=chart>*

Choruchny p. **Chorzuchny.** <CHOR>

[Chorup!] *hop!:* Drużbowie C. na konia. <Dźwn.>

[Choruszek, szka, lm. szki] z *politowaniem: dziecko chore: Jakże ś. masz, biedny choruszku? <CHOR, CHWOR>*

[Choruszka, i, lm. i] forma ż. od **Choruszek.**

Chory, † **Chor** 1. *chorujący, słaby, niezdrów, cierpiący: C. ciężko, obłożnie, śmiertelnie. C. na głowę, z przejedzenia a. od przejedzenia. Człowiek C. Zwierzę chore. Narząd C., tkanka chora=będące w stanie zmienionym, nieprawidłowym. Żart. ucz.: C. na łacinę, matematykę itp.= udaje chorego z powodu nienauczenia ś. lekcji. 2. [C.] = a) czarny, ostatni: Chora mąka. Chleb C.=razowy. b) Chore ziele=kapusta czarna. 3. myśl: Zwierzę chore=ramiona, postrzelone. Chory, ego, lm. rzy rz. *człowiek dotknięty chorobą: Książdz**

idzie do chorego. Będiesz jadł? — Chorego ś. pytają, a zdrowemu dają. Prz. Ten lekarz ma wielu chorych (=pacjentów). <CHOR>

[Chorybzdą, y, lm. y] *człowiek chorowity, chrolak.*

× **Choryfej**, a, lm. e p. **Koryfeusz: Zaintonowano pod choryfejem komornikiem sławną pieśń. Krasz. <Błądnie zam. Koryfeusz>**

[Chorząc, a, ał] p. **Chorować.** <CHOR, CHWOR >

Chorzebla, i, lm. e bot. (drepanocarpus) *ros. z rodziny strąkowatych.* <?>

× **Chorzeć**, eje, ał p. **Chorować.** <CHOR> [Chorzenie, a, blm.], † **Chorzenie** czynność cz. **Chorzeć; choroba: Chorzenia i febry cięlesne modlitwą wygnął. Birk.**

× **Chorzuchno** przys. od **Chorzuchny. L.**

Chorzuchny, Choruchny, Chorutki, [Chorańki] *piesz. bardzo chory, zupełnie chory: Chorzuchne dzieciątko. Wuj.*

Chorzutki p. **Chorzuchny.**

× **Chorzutko** przys. od **Chorzutki. L.**

[Chosnik, a, lm. i, Chostnik] *zł. złodziej. <Por. Chąsba >*

[Chosno] p. **Hasen.**

† **Chost**, a, lm. y, † **Chostek**, † **Chosztek**, † **Choszyisko**, † **Chwostek nierządnik.** <?>

† **Chostek**, stka, lm. stki p. **Chost: Popiela wórego na wzgardę większą chostkiem przeżywan. Błaż. <CH(W)OST>**

[Chostka, i, lm. i] p. **Chwoszcz** i **Skrzyp.**

[Chostnik, a, lm. i] p. **Chosnik.**

[Choszcz-] p. **Chwoszcz-.**

[Choszczawy] 1. (o wole) = *złe jedzący w zimie. 2. p. Chwoszczawy.* <?>

[Choszczka, i, lm. i] p. **Chwoszcz** i **Skrzyp.**

† **Choszteki**, fka, lm. tki p. **Chost: C. a. choszyisko. Papr.**

† **Choszyisko**, a, lm. a m. a. ni. p. **Chost.**

[Chościć, i, ił] p. **Chłoseć.**

† **Chotozy**, ego, lm. y, † **Kotozy wóz do wożenia rzeczy.** <p. Kocz >

[Chotył, a, lm. e] *torba, wór.* <?>

1. [Chowa, y, blm.] *rogacizna, nierogacizna; drób; inwentarz, dobytek.* <CHOW >

2. [Chowa, y, lm. y, Chówa] *piastunka, niatka. <Czes. chůva >*

† **Chowaciel**, a, lm. e, † **Chowacz** 1. *zachowawca: C. przykazania. Leop. 2. wychowawca, wychowrywacz, opiekun.* <CHOW >

† **Chowacielka**, i, lm. i forma ż. od **Chowaciel.**

† **Chowacz**, a, lm. e i. p. **Chowaciel. 2. przechowywacz: C. łotrów.**

Chować, a, ał 1. *klasę gdzie dla ukrycia a. bezpieczstwa: C. ręce w kieszeń. C. eo przed kim (= ukrywać). 2. ukrywać, przechowywać, przetrzymywać: C. u siebie zbiega (= dawać mu u siebie przytułek). 3. umarłego = grzebić. 4. przechowywać: Korona ma być w skarbie w Krakowie chowana. Vol. W wieżach tych prochy składają i chowają. Star. W sklepach skarb swój chowa. Star. C. owoce. 5. odkładać, zostawiać, odwlekać: C. na dalszy czas. Oss. 6. przetrzymywać, nie puszczać w obieg, do handlu: C. eo na droższe przedanie. 7. trzymać: W okowach i we dnie i w nocy ich chowają. Pask. C. eo w tajemnicy (= utrzymywać). 8. † kogo u siebie = utrzymywać, mieć u siebie a. przy sobie,*

żywić, trzymać: C. dwór, ludzi, służących, czeladź. L. C. dzieciom bakalarza, mamkę dziecięci. Glicz. Pan, który muzykę chowa, niech płaci. 9. trzymać, hodować: C. bydło, ptastwo. Zwierz chowany = domowy, oswojony, obłaskawiony. Wychowywać, pielegnować; † = karmić: Niewiasta chowała syna swego, aż go odchowała od mleka. Leop. Matki własnymi piersiami dziecięcki swe chowały. Falib. 10. (o Bogu) p. Bronić. 11. trzymać przy życiu, zachowywać, konserwować: Niech cię P. Bóg chowa nam na długie lata. Groch. 12. † (o stadnikach) rozmnażać, płodzeniem utrzymywać: Stadnika do dwudziestu lat może stado C. Gdy stadnika wolno w stado puścić, jak mu możesz zabronić, aby zbyt nie chował? 13. dochowywać, zachowywać, wypełniać, pełnić, dotrzymywać: C. zakon, przyjaźń, prawo, wiarę małżeńską, tajemnicę. † C. gniew = żywić, mieć; trwać w gniewie: Niesprawiedliwa, iż człowiek człowiekowi gniew chowa, a od Boga miłosierdzia prosi. Skar. † C. miłość. † C. obyczaj: Podług obyczaju dawno chowanego. Piel. 14. † C. straż = utrzymywać: Straż potężniej wkoło nas w dzień i w noc chowano. Piel. C. s. i. kryć s., chronić s., ukrywać s.: C. s. przed kim. Złodziej chowa s. przed pogonią. Wystraszona, chowa s. za matkę. Księżyc, słońce chowa s. za chmury (= zachodzi za nie). Chowają s. z tym, co najdroższego mają. Gdzie s. chowasz, bom cię tak długo szukał, ażem ustał prawie. Kochan. (= podziewasz s., obrucasz s.). 2. × zachowywać s., oszczędzać s., ochraniać s.: Chowa s. na większe rzeczy. C. s. na pieczeń. Na trwałe rozkosze s. chował. Kochan. 3. wychowywać s.: U niegom s. chował. Chowałem s. z tobą. 4. (o dzieciach) zostawać przy życiu, żyć na szczęście, być zdrowym, dobrze s. mieć: Syn umarł, a córka s. chowa. 5. † zostawać w całości, w należytym stanie, przechowywać s., konserwować s.: Ten owoc chowa s. lat wiele. 6. † utrzymywać s., żyć, żywić s., istnieć, egzystować: Żona z dziećkami w mieście łaską ludzką C. s. musiała. Falib. 7. × zachowywać s., żyć, sprawać s., sprawować s., poczynać sobie, postępować: No, chowajcież s. trzeźwo, poczciwie i wiernie. Tremb. C. s. z kim dobrze = żyć z nim w zgodzie. 8. † zaspakajając pędę płciowy: Stadniki z kłaczami s. chowają. L. Nie było mężów doma, a żonki ich poczęły s. z pasterzami C. Biel. M. <CHOW>

× Chowalny który można chować. L. Owoce niechowalne. Troc. (= niezdatny do przechowania).

[Chowana, ej, lm. e] nazwa krowy.

[Chowanek, nka, lm. nki] duch domowy, latawiec, gospodarczyk.

[Chowanica, y, lm. e] i. i † Chowanica forma z. od Chowaniec. 2. pasierbica.

Chowanie, a i. blm., czynność cz. Chować. 2. × lm. a p. Chowanka. 3. [C.] = a) dobytek w bydło, koniach i t. d. b) żywność. c) wychowanie, chów: Swojego chowania = domowego dobrego wychowania: Chłopiec swojego chowania.

[Chowaniec, nca, lm. ncy] i † Chowaniec dziecię przybrane za własne i w domu wychowane, wychowanek, wychowaniec: Mieczem przeszył chowania swojego. Żebr.

Chowanie się, a s., blm., czynność cz. Chować s.

Chowanka, i, lm. i f. × a. × Chowanko, × Chowanie schowanko, schowanie, skrytka: W przedpokoju mieściły s. niewidocznie w ścianach szafy i chowanki. Krasz. 2. w lm. a. Chowany,

ego rz. = zabawa dziecięca: Grać a. bawić s. w chowanki. 3. w lm. kuch. rodzaj pasztecików. 4. [C.] wychowanica, wychowanica, córka przybrana.

× Chowanko, a, lm. a p. Chowanka.

Chowany i. im. od Chować: Zwierz C. = domowy, oswojony, swojski, obłaskawiony. 2. rz. p. Chowanka.

† Chowatędnica, y, lm. e schowanie, skład, magazyn: Do chowatędnicy odzienia szczytowego. B. Sz. (= do zbrojowni). < Czes. daw. chovate(d)lnice = zbrojownia >

† Chowierać, a, al, † Chowierzyć ruszać, wahać, bujać, kołysać, machać: Nie godzi s. dziecięcia bardzo C., kołysać. Sien. Gniazda dla kokoszy mają być mocno uwiązane, aby s. nie chowierały. Trzyc. (= aby s. nie chwiała). <CHOW, CHW(IE)>

[Chowlera, a, lm. y, Chowlerała, Chobierał, Kobierał] wietrznik, letkiewicz.

[Chowlerała, y, lm. y] m. p. Chowlerał.

† Chowleranie, a, blm., czynność cz. Chowlerać: Drzewo oliwne żąda częstego chowlerania od wiatrów. Trzyc.

† Chowlerzyć, y, ył p. Chowlerać: Wiatry drzewo chowlerzące. Trzyc. (= szamoczące).

[Chwior, a, im. y] p. Chwiorok.

[Chwiorok, rka, lm. rki, Chwior, Kąwior, Kawiorek, Gawiorek] snopek lichy, o pustych kłoscach, tylko na poszycie chahupy zdatny. <p. Kiwior>

[Chócaż] p. Choć.

[Chód] p. Choć.

Chód, odu, blm. f. [C.] = a) chodzenie: Długoz będzie twego chodu z kościoła do dom? b) krok: Nie daleko, tylo kila chodów stela. 2. ruch: C. maszyny regularny. C. zegarka = gang. 3. sposób chodzenia, ruchy, stapanie: C. lekki, ciężki, powolny, prędko. Poznać kogo po chodzie. Mieć C. prędko. † Mieszkał od siebie na trzy dni chodu (= drogi). C. konia, była pociągowego, lekki, trzęsący. 4. władza u nogach, możność chodzenia: Chromym C. wracał. Skar. <CHOD>

[Chódza, y, lm. e] chód; przechadzka.

[Chódzać, a, al] przechadzać s.

[Chójk, a, lm. i] choinka, sosna. <CHOJ, CHWOJ>

[Chójka, i, lm. i] i. p. Choja. 2. drzewo rosnące. 3. p. Camer.

[Chomato, a, lm. a] p. Chomato.

[Chómek, mka, lm. mki] p. Chomik.

[Chomeło, y, lm. y] p. Chomeło.

[Chómił, a, lm. i] p. Chomik.

[Chómoto, a, lm. a] p. Chomato.

[Chómunto, a, lm. a] miotła.

Chór, u a. × oru, y a. × ory, † Kor, † Chor, [Chor] 1. miejsce w kościele, gdzie stoją organy i śpiewacy. 2. prezbiterjum w kościele. 3. osoby razem śpiewające: Śpiewać chórem. Chórem = razem, jednogłośnie: Krzyżeć, odpowiedzieć, zawołać chórem. Chóry anielskie = zastępy aniołów wielbiących Boga. 4. † szereg, rząd, zastęp, gatunek: Stawia go w najpierwszych panów chórze. Jabł. Piękność niższego chóru. 5. † orkiestra, kapela: Chóry muzykantów. Troc. 6. to, co śpiewają chórem. 7. u zakonników, wspólne śpiewanie w oznaczonych godzinach pacierzy brewjarskich: Jezuiści nie byli obowiązani do chóru. Oss. 8. w sztuce dramatycznej, przedstawienie liryczne między aktami i osoby do niego wcho-

dzące: Chóry z Atalji. C. stareów. 9. † Wy-
nosić pod chóry = *pod niebios*: Szczodroliwość
królowy pod chory wynosi. Pot. 10. muz. = a)
*śpiewacy, wykonujący utwór dwu- lub więcej gło-
sowy*: C. męski, żeński, mieszany, kościelny,
nadworny. b) *śpiew, ułożony na dwa lub wię-
cej głosów, z których każdy śpiewany jest przez kil-
ku przynajmniej wykonawców*. c) *połączenie je-
dnogatunkowych narzędzi w orkiestrze*: C. smycz-
kowy, C. narzędzi dętych. Zdr. **Chórek**. <Gr.
chorós, stąd Łć. chorus>

[Chór, u, blm.] p. Kór.

× Chóralista, y, lm. ści p. Chórzysta.

Chóralnie przys. od **Chóralny**: Prym wzięła
przed C. gępczącym kościołem. Słow.

Chóralny przym. od Chór; † Choralny, † Koral-
ny: Śpiew C.

Chórał, u, lm. y, † Chorał, † Korał muz. 1.
psalm, śpiewany chórem przez lud w kościele. 2.
*utwór muzyczny, oparty na dawnej melodji do psal-
mu*: C. akordowy, figurowy, kanoniczny, lugo-
wy. <Sr. Łć. choralis, przym. od Łć. chorus =
chór>

Chórek, rku, lm. rki f. p. Chór. 2. *prow. gale-
ryja w sali balowej*.

× Chórny p. Chórowy.

Chórowód, odu, lm. ody *gromada, śpiewająca*
chórem, chór: Wstają górne chórowody. Zal.

Chórowy, × Chórny przym. od Chór: Śpiew C.
Chórzysta, y, lm. ści, × Chóralista, × Choralista
śpiewak należący do składu opery, członek chóru.

Chórzystka, i, lm. i forma ż. od Chórzysta.
<p. Chór>

Chów, owu, blm. f. *chowanie, hodowla*: C. bydła.
Znać ś. na chowie owiec, kóz. Cielę dobre do
chovu. Zostawie kłacz, cielę do chovu. Jest
to koń mego chovu. Przen.: Człowiek swego
chovu = *za piecem chowany, parafjanin, rubaszny*.
2. [C.] *strawa, żywność*: Za koszenie 12 szóstek
i C. na dzień. <CHOW>

[Chówa, y, lm. y] p. 2. Chowa.

[Chóziak, a, lm. i, Koziak, Kóziec, Koziar] *przezwi-
sko pogardliwe, dawane ubogim komornikom i budni-
kom*. <p. Kozia; przezwiśko stąd, że ubożsi do
żywienia trzymają nie krowy, lecz kozy>

Chrabaszcz, a, lm. e, bl. × Chrobaszcz, Chrzaszcz,
× Chrabaszcz, [Chrost, Chraśt, Chraszcz,
Chruszcz] f. zool. (melolontha) *owad tegopokrywaj*
pięciocłonkowy wachlarzowogi. 2. *przen. drobny*
człeczyna, chuclrak, świerszcz, mizerak. 3. [Chra-
baszcz] *jakiś kwiatek*. <?>

Chrabaszczowy f. przym. od Chrabaszcz. 2.
koloru chrabaszczu, jasno-brunatny: Chrabaszczow-
ego koloru buty. Sienk.

[Chrabeścić się, i ś., il ś.] *skrobać ś.*

[Chrabeścić, i, il] *chrabotać, szaleścić*. <?>

[Chrabęż, i, lm. e] *gestwina leśna, niska gestwi-
na w lesie*. <?>

[Chrabot, a, lm. y] *starzec; starzyzna; rudera*.
<?>

! Chrabry p. Chrobry: Naród C. Nar. <p.
Chrobry>

[Chrabury, ów, blp.] *kości, na których mało mię-
sa, kości ogryzione*. <?>

[Chrabust, u, blm.] *kapusta, która ś. nie zwinę-
ła w główki*. <Ukr. chrabust>

[Chrach, a, lm. y] *gruchot, coś walego*. <?>

[Chracha, y, lm. y] *flegma*. <Dźwn. CHARCH,
CHRACH, CHARK>

× Chrachać, a, al p. Charknąć.

× Chrachala, y, lm. y p. Flegmatyk.

× Chrachanie, a, blm., *czynność cz.* Chrachać.

× Chrachnąć, nie, nął p. Charknąć.

× Chraczeć, y, al p. Charezeć.

× Chraczenie, a, blm., *czynność cz.* Chraczeć,
p. Charezenie.

[Chrakat, a, al] *charkać*. Por. Chróchać.

× Chrakotliwie przys. od Chrakotliwy.

× Chrakotliwy p. Charkotliwy.

[Chraktać, a, al] *krząkać* (o świni).

! Chram, u, lm. y *świątynia*: Stoję w rozwali-
nach chramów. Kon. Wieki i narody to ducha
mego C. Kon. Ze świętego chramu Zeusa. Uj.
Samego pogan chramu widać było wieżyczkę.
Krasz. C. Pański. Zal. <Ssl. hramъ = dom;
świątynia; po polsku bytoby chrom; Arab. ha-
rem = ginaceum>

† Chramać, mie, mał p. Chromać: Na swej
powinności bardzo chramał. Baz. A kiedy ję
(wiarę) kto straci, barzo na to chramie. Rej.
<CHROM>

† Chramanie, a, blm., *czynność cz.* Chramać.

† Chramieć, e, al p. Chromać.

× Chramonogi p. Chromonogi.

× Chramostopy p. Chromostopy.

× Chrapać, a, al *charkać, chrząkać, krząkać,
kaszlać, krztusić ś.* <? Dźwn.>

× Chrampanie, a, blm., *czynność cz.* Chram-
pać.

! Chrap, a, lm. y f. p. Chrapała. 2. w lm.
nozdrza: Inny zwierz pewno załamałby łapy
i bił ś. w chrapy. Mick. Łosie chrapy. Pol.
3. 2 pp. *ia sen, drzenka, spile*, chrapowicki,
chrapiecki. Uciąg chrapia. Zdr. Chrapki.
<CHRAP>

2. Chrap, u, lm. y f. a. × Chrapęć, [Chra-
pięć], × Chrapęcina, [Chrapięcina], [Chrapęcina].
× Chrapowina, † Chrap, × Chrapa, × Chrapina,
× Chrapina, × Chrapięcina, × Chrapęcina, Chra-
pęć *zarośla na miejscu wilgotnym*: Jesé na tych
błotach nie dadzą im chrapy i łoży. Chr. 2. [C.]
sap, bagno, trzęsawisko, błoto. 3. *myśl. śnieg*
o skorupie zmarzłej: Na chrapie psy ś. pod-
cinają.

× Chrap, u, blm. p. Chrapka: Chowa C. prze-
ciw bliźniemu. Birk. Na kogo ona C. ma. Szy-
mon. Niechaj spuści C., niech hamuje serec
gniewliwe. Wuj.

Chrapa, y, lm. y *wet. faldy skóry, ograniczają-
ca otwór nosowy u konia*, w lm. *nozdrza*.

Chrapacz, a, lm. e p. Chrapała. <CHRAP>

Chrapaczka, i, lm. i forma ż. od Chrapacz. L.

Chrapać, pie a. × pa. pał i × C. ś. p. Chrapnąć:
Nie każdy śpi, co chrapie. Prz. (= *pozory mylą*).
A chrapali tak twardym snem. Mick.

[Chrapaki, ów, blp.] *gązdzie leśne*. Por. Chrabęż.

Chrapała, y, lm. y m., Chrapacz, Chrap ten, co
chrapie.

× Chrapalka, i, lm. i forma ż. od Chrapała. L.
Chrapanie, a, blm., *czynność cz.* Chrapać; *głos*
chrapającego: C. przedśmiertne = *rzczenie, granie*
w piersiach.

× Chrapanie się, a ś., blm., *czynność cz.* Chra-
pać ś.

Chrapcie, i, blp. fl. *kolki w kształcie zgietych*
kłębów, które ś. w środku ryklowo w odpowiednie
dziury wbijają. <p. Krapcie>

× Chrapek, pka, lm. pki f. *człowiek ochryply,*
mający chrypkę. 2. † p. Flegmatyk. 3. *przen.*
*krzykacz, szczełkacz, który np. w sądzie na wszyst-
kich utyskuje i skarży ś.*, *pieniacz*. <CHRAP>

[Chrapęcie, a, lm. a] *gęstwina leśna*. Por. Chrabęź i Harbędzie. <? Dźwn. CHRAP>
 ×Chrapęcina, y, lm. y i [Chrapęcina] p. 2. Chrap.

×Chrapęd, i, lm. e p. 2. Chrap.
 Chrapicki, ego, blm. rz. p. 1. Chrap: Tnie chrapickiego, aż głos anioła: „Wstawaj!” zawoła. Syrok.

[Chrapić, i, H] i ×Chrapić p. Chrapnąć.
 Chrapieć, e, ał i. ×p. Chrypieć. 2. [C.] *chrapać*.

[Chrapęcina, y, lm. y] p. 1. Chrap.
 [Chrapieć, i, lm. e] p. 1. Chrap.
 ×Chrapina, y, lm. y p. 1. Chrap.

Chrapka, i, lm. i i. † p. Chrypka: Mówię chrapowato, bom chrapki wielkiej dostał. L. 2. blm. a. Chrap = a) na kogo = *gniew ukryty, ansa, żądza szkodzenia komu, chętko na kogo*: Mieć na kogo chrapkę, b) na co = *chętko, żart. apetyt*: Mieć na co chrapkę = *tykać ślinkę, kasować ś.* 3. *drzemka*. 4. *plama biała na wardze konia, bydła*. 5. w lm. *żelazka przy podszwach do chodzenia po lodzie*. <p. ×Chrap>

Chrapki, ów, blp. p. 1. Chrap: Obchodziła go wokół, potrzęsając czupryną i rozdymając C. Sienk.

Chrapliwie przys. od Chrapliwy.
 Chrapliwość, i, blm. i. rz. od Chrapliwy. 2. ×p. Dychawica.

Chrapliwy, ×Chrypliwy, ×Chrzypliwy, ×Chrapotliwy, ×Chrapowaty i. głos = *chrapowaty, szorstki*: Wyjcie wydają głos przeraźliwy, chrapliwo-wyjający. Tacz. 2. *mający taki głos*: Trąby chrapliwe. Kras. Wrona chrapliwa.

×Chrapnąć, nie, nął, nied. Chrapać, ×Chrapić, ×Chrapocić, [Chrapić, Chrapieć] 1. *śpiąc, wydać głos chrapawy, zachrapać*. 2. *żart. przespać ś., zdrzemnąć ś., uciąć chrapickiego*. 3. *głos chrapawy wydać, charcznąć, sapać chrapowato, chrząknąć*: Wół, gdy ś. zapali, będzie chrapał, sapał, rogami strząsał. Wer. 4. (o koniu) *parsknąć, przyznać*. 5. *ukraść, ściągnąć, schwytać, porwać*. 6. *myśl. wydać głos właściwy słowcu*. ×C. ś. i. *przedrzeć ś., przecisnąć ś., nied. drapać ś. przez chrapy, zarosła, skały i t. p.* 2. Chrapać ś. do czego, przen. = *dobijać ś. czego, dochodzić do czego z trudnością*: C. ś. do urzędu. <CHRAP>

Chrapnięcie, a, blm., czynność cz. Chrapnąć.
 ×Chrapny *chrapiący, chrapała*.

×Chrapocić, i, H i ×C. ś. p. Chrapnąć.
 ×Chrapot, u, lm. y, † Chrepot, ×Chrapota, ×Chrypota, † Chreputa *ochrypłość, chrypka, chrapanie*: Śmiertelny C. = *granie, rzeżenie w piersiach*.

×Chrapota, y, lm. y p. Chrapot.
 ×Chrapotliwie, ×Chrapotliwo przys. od Chrapotliwy.

×Chrapotliwo p. Chrapotliwie.
 ×Chrapotliwy p. Chrapliwy.

×Chrapowato przys. od Chrapowaty.
 ×Chrapowatość, i, blm. rz. od Chrapowaty.

×Chrapowaty p. Chrapliwy.
 Chrapowicki, ego, blm. p. 1. Chrap.

×Chrapowina, y, lm. y p. 2. Chrap.
 pu [Chrasnąć, śnie, szał] p. Chrosnąć.

[Chraść, tka, lm. tkł] i. p. Chróst. 2. *kapusta liściasta*. <CHROST>

[Chraścina, y, lm. y] *gęstwina leśna; suche gałęzie*. <CHROST>

[Chraść, i, lm. e a. Smętlaki] i. chróst. 2. *gąszcz*. Por. Chraścina, Chroście.

[Chraohy, ów, blp.] *świńskie = chrząkanie, krząkanie, sapka*: Jak dziecko malutkie ma sapkę, jak ś. zaziębi, to baby mówią, że ma C. świńskie. <Dźwn. CHRZAŃCH, CHRZĄK>

[Chrać, a, ał] *chrząkać, krząkać*.
 Chraść, a, lm. y i. [C.] p. Chrabaszcz. 2. † *szarańcza*.

[Chraszoz, a, lm. e] p. Chrabaszcz.
 [Chraścieł, a, lm. e] p. Chrościeł.

[Chrebościć, i, H] p. Chlebotać.
 [Chrebotać, cze, tał] p. Chlebotać.

[Chrechtać, cze, tał] *krząkać* (o świni). <Dźwn. CHRECHT>

Chrematologia, i, blm. *nauka o skarbowości, nauka o finansach*. <Now. z Gr. chréma = mienie + -logia = -znawstwo>

Chrematomija, i, blm. *nauka o użyciu bogactw*. <Now. z Gr. chréma = mienie + -nomia = -rząd, od nómos = zwyczaj; prawo>

Chrematopeja, i, blm. *nauka o nabywaniu bogactw*. <Now. z Gr. chréma = mienie + -poia = -róbstwo>

[Chrempel, pla, lm. ple] p. Chrupel.
 † Chrepot, u, lm. y p. Chrapot.

† Chrapota, y, lm. y p. Chrapot.
 [Chrest, a, lm. y] i. pog. *krzyż grecki; order*.

2. *ciastko w formie krzyża*. <Ukr. chrest>
 ×Chrestomatja, i, lm. e *wyбір wyjątków z dzieł, wypisy*. <Gr. chrēstomátheia>

[Chrestyny, yn, blp.] *chrczyny*. <Ukr. chrestyny>

[Chrepać, a, ał, Krepać] *urzynać, rznąć, krajać, pilować ze zgrzytem ostrza*. <Dźwn. CHRĘP, por. CHRZĘST>

[Chrepanie, a, blm.] *czynność cz. Chrepać*.
 [Chrepulec, lca, lm. lce] p. Krepulec.

† Chrobactwo, a, blm. p. Robactwo.
 † Chrobaczek, czka, lm. czki p. Chrobak: Ś.

Jana chrobaczki. Syr. Przen.: Dla nas, nędznych chrobaczeków. Wuji.

† Chrobaczliwy p. Robaczywy: Nasienie do siania stare lepsze bywa, by tylko nie chrobaczliwe. Syr.

† Chrobaczywy p. Robaczywy. L.
 [Chrobák, a, lm. i] † Chrobak, p. Robak.

Człowiek próchno i syn człowieczy C. Leop. C. łążący = *plaz*. B. Sz. Zdr. † Chrobaczek.

×Chrabaszcz, a, lm. e p. lep. Chrabaszcz.
 [Chrobost, u, lm. y] p. Ostrożeń.

i. Chrobot, u, lm. y *chrobotanie, zachrobotanie, chrupot, skrzypp, chrzęst, szelest, szurgot, trzask*: C. myszy, papieru, grochu w pęcherzu, kół wozu (= *turkot*). <Dźwn. CHROB>

2. Chrobot! w. i. *odgłos rzeczy, która zachrobotala*. 2. *odgłos przedmiotu padającego, chróst!* rym! *łomot! brzdęk! łup!*: C. na ziemię!

×Chrobotacz, a, lm. e ten, co chrobotcze.

Chrobotać, cze, tał i. p. Chrobotnąć: Jęczą topory, chrobotają pił zęby. Mick. (= *zgrzytają*). Mysz chrobotcze papierem. Dom chrobotcze, nim ś. powali. Pileh. 2. [C.] p. Chlebotać.

C. ś. *thuc ś., kolatać ś.; robić śmier, kręcąc ś.*: C. ś. po izbie, na łóżku.

Chrobotanie, a, blm., czynność cz. Chrobotać; *chrobot*: C. w piersiach, w osierdziu, lek. = *chrzęszczenie, trzeszczenie, dające ś. słyszeć przy osłuchiwaniu*.

Chrobotanie się, a ś., blm., czynność cz. Chrobotać ś.

Chrobotek, tka, lm. tkł bot. (cladonia) *rośl. z grom. porostów, z rodziny chrobotkowatych,*

Chrobotkowaty bot.: Chrobotkowate rośliny (Cladoniales) rodziny gromady porostów.

× **Chrobotliwy**, × **Chrobotny** chrobotający, szleszczący.

Chrobotnąć, nie, nał, nied. Chrobotać, Chrobotać, Chrupotać, [Krobotać] zachrobotać, zachrupotać, chrupnąć, zachrzęścić, zaszeleścić, skrzypnąć, trzasnąć, zgrzytnąć: C. drzwiami.

× **Chrobotny p. Chrobotliwy.**

Chrobrosć, i, blm. rz. od **Chrobry**: Chwiejającemu ś. w dawnej swej chrobrosi narodowi przyniosł świetność i ehwałę. Kaczk.

Chrobry, i Chrabry, † Chobry, † Chabry dzielny, waleczny, mężny, odważny, śmiały, bitny, bohaterski, rycerski: Bolesław C. Naród C. <? Ssł. hrabr, Głz. khrobly itd.; por. Mikl. chorbrü >

Chrobry przys. od **Chrobry**: Gdzie krew, eo w tyłu bitwach C. ś. wylała. Syrok. Srogie to fatum, srogie! wszakże C. trza ś. z nim gościć. Uj.

Chrobust, u, blm. bot. p. **Ostrożeń**. <Ukr. chra-bust >

Chrochać, a, ał (o świniach) krząkać: Świnie i jedząc chrochają. <Dźwn. >

Chrochanie, a, blm., czynność cz. **Chrochać.**

Chrom, u, blm. chem. pierwiastek metaliczny, zbliżony do żelaza, Gr. <Gr. chrōma = barwa >

† **Chrom p. Chromy.**

Chroma nieod. mieszanina kolorów, koloryt; chromatyczne połączenie tonów. <Gr. chrōma = barwa >

Chromać, a, ał, † Chramać, Chromieć, † Chramieć 1. być chromym, kuleć, upadać na nogę, utykać: C. na nogę, na obie nogi. 2. przen. chwiać ś., wahać ś., ważyć ś., nie być pewnym siebie: Od onego czasu wszystkie postępkę króla chromiąc szły, szczęścia nikędy nie miał. Birk. (= szły kulawo). † Podobieństwo do chroma (= nie jest zupełnie, pozostawia wiele do życzenia). C. na dwie strony. Wuj. (= wahać ś., być niezdecydowanym). 3. w czym = być słabym, niedomagającym w czym: Ten uczeń chroma w matematyce. 4. † na czym = nie być pewnym pod względem czego, być wątpliwym, podejrzany co do czego: Ludzie na sławie chromiący, jako bękarci, kacikowie, nie mogą być mieszczanami. Petr. 5. [C.] i † na czym = tracić, szwankować: C. na łasce cesarskiej. Mias. Już ty tam nie będziesz chromać. Prz. (= nie stracisz przy podziale). 6. † na powinności = nie być statecznym w jej pełnieniu. <CHROM >

Chromanie, a, blm., czynność cz. **Chromać; p** Kulawizna.

Chromatofor, a, lm. y, **Chromoblask** bot. drobne zabarwione ziarnko wewnątrz protoplazmy roślinnej. <Now. z Gr. chrōma = barwa + -fōros = -nośca >

Chromatoskop, u, lm. y odmiana kalejdoskopu. <Now. z Gr. chrōma = barwa + -skōpos = -widz >

Chromatotechnika, i, blm., **Chromurgia** chemiczne przygotowanie farb, chemiczne farbowanie. <Now. z Gr. chrōma = farba + technikē = dosł. kunsztowna, umiejętna >

Chromatrop, u, lm. y przyrząd optyczny do wywoływania gry kolorów na białej przegrodzie za pomocą latarki czarnoksięskiej. <Now. z Gr. chrōma = barwa + -trōpos = -wrot >

Chromatyczność, i, blm. rz. od **Chromatyczny; Chromatyzm**: Utwory Wagnera odznaczają się wybitną chromatycznością.

Chromatyczny i. barwny: Zjawisko chromatyczne. 2. muz. = a) postępujący półtonami: Ga-

ma chromatyczna. Pasaż, biegnik C. b) znak C. = podwyższający a. zmniejszający nutę o pół tonu. c) narzędzia a. instrumenty chromatyczne = dające wszystkie tony gamy chromatycznej: Waltornia chromatyczna (= nie naturalna). <Gr. chrōmatikōs, przym. od chrōma = pewna tonacja Gr. >

× **Chromatyka, i**, blm. nauka o barwach. <Now. z Gr. chrōma = barwa >

Chromatyzm, u, blm. 1. p. **Chromatyczność. 2.** zabarwienie powstające wskutek rozszczepienia promieni światła w soczewkach.

Chromgielb, u, lm. y p. **Żółtochrom**. <Chrom + Nm. Gelb = żółtość >

Chromian, u, lm. y chem. sól, powstała z połączenia kwasu chromowego z zasadą: C. ołowiu. C. sodu. <p. Chrom >

× **Chromiec, mca**, lm. mcy człowiek chromy. <CHROM >

Chromieć, eje a. mie, ał p. Chromać: On, jeśli wierzyć, na nogę chromie. Syrok.

Chromienie, a f. blm., czynność cz. **Chromieć. 2.** lm. a przen. wahać, niezdecydowanie, wątpliwość, niepewność; potknięcie ś. = błąd, upadek: Miłość jak słońce, całą ją oblewa i broni dotąd od zwątpień i chromień. Radz.

† **Chromina, y**, lm. y i [**Chromina**] szulca, chata, szopa, буда, chalyba: Koniom snopki słomiane z chromin chłopskich dawali. Stryjk. <Ukr. choromyrna = dom; chata >

Chromit, u, lm. y min. tlenek magnezu, żelaza i chromu z tlenkiem chromu, żelaza i z tlenkiem glinu, tworzący kryształy równoosiowe. <p. Chrom >

Chromny p. Chromowy: Kwas C.

Chromo przys. od **Chromy**.

Chromoblask, u, lm. i p. **Chromatofor**.

Chromofotograficzny przym. od **Chromofotografia**. <Chrom + Fotografia >

Chromofotografja, i, blm. sztuka fotografowania przedmiotów z ich barwami.

Chromogien, u, lm. y chem. 1. materja roślinna, sama przez ś. bezbarwna, lecz przez utlenienie, fermentację i t. p. dająca barwnik. 2. grupa atomów w budowie barwników sztucznych, wspólna pewnej ich liczbie. <Now. z Gr. chrōma = barwa + -gēnos = -ród >

Chromogieniczny lasecznik = barwotwórczy lasecznik.

Chromolitograficznie przys. od **Chromolitograficzny**: Rycina wykonana C. <Chrom + Litografia >

Chromolitograficzny przym. od **Chromolitografia**: Rycina chromolitograficzna.

Chromolitografja, i, lm. e i. litografowanie kolorami. 2. rycina litografowana kolorami.

Chromonogi, × Chromonogi mający nogę chromą, chromy, kulawy: Wulkan C. <CHROM + NOG >

Chromoplast, u, lm. y bot. p. **Chłoko**.

Chromosfera, y, blm. astr. dolna warstwa atmosfery słonecznej, najgłębsza warstwa słońca, dostępnemu naszymi dalekami. <Now. z Gr. chrōma = barwa + spha = sfera >

Chromostopy, × Chromostopy mający chromy stopę. <CHROM + STOP >

Chromoś, i, blm. rz. od **Chromy**; × **Chromota**. <CHROM >

× **Chromota, y**, lm. y p. **Chromoś**: Wiele chromot a. ran. Ort.

† **Chromotny** nabawiający chromoty: Sądzele chromotne. Syr.

Chromotyp, u, lm. y kopja sporządzona za pomocą chromatypji. <Now. z Gr. chrōma = barwa + týpos = wyeisk, odbicie >

Chromotypja, i, bln. sposób sporządzania kolorowych kopji litograficznych a. drukarskich z rysunków a. obrazów wykonanych farbami.

Chromotypograficznie przys. od **Chromotypograficzny**.

Chromotypograficzny przym. od **Chromotypografja**: Odbitka chromotypograficzna.

Chromotypografja, i, lm. e I. drukowanie kolorami. 2. odbitka drukarska kolorowa. <Now. z Gr. chrōma = barwa + Typografja >

† **Chromourodzony** chromy od urodzenia. <CHROM + U + ROD >

Chromować, uje, ował tkaninę = przepuszczać ją przez roztwór chromianu. <p. Chrom >

Chromowanie, a, blm., czynność cz. **Chromować**.

† **Chromowidz, a**, lm. e człowiek chromy a widzący. <CHROM + WID >

Chromowy, Chromny przym. od **Chrom**.

Chromurgja, i, blm. p. Chromatotechnika. <Now. z Gr. chrōma = farba + -ourgia = -róbstwo >

Chromy, † Chrom i, kulawy: Człowiek, koń C. × **Chromym** krokiem = wolnym, zółwim krokiem. Mor. 2. † **skaleczony, ulomny, defektowy**: Na nogi, na ręce chromi. Sekl. Na którym członku C. jest. Sz. 3. † **Chroma** piędź = ściśniona, skrzywiona, nie wyprostowana. 4. † **przen. wątpliwy, chwiejny, słaby, niepewny**: C. dowód. Chroma perswazja (= nie przekonywająca). Człowiek na sławie C. Stryjk. W języku greckim C. Sekl. 5. [C. a. **Chrómy**] nieruchawy. **Chromy, ego**, lm. i rz. = człowiek chromy, kulawy: C. chce dalej skoczyć, a ślepy widzieć. Prz. <CHROM >

† **Chrona, y**, lm. y miejsce ochronne. B. Sz.

Chronicieł, a, lm. e ten, co chroni, zachowawca, opiekun, obrońca, protektor. <CHRON >

Chroniciełka, i, lm. I forma ż. od **Chronicieł**. **Chronicznie** przys. od **Chroniczny**. <Gr. chronikós = dost. tyczący ś. czasu >

Chroniczny zastarzały, przeciągły, nieustanny, przewlekły: Katar, kaszel C. Cierpienie chroniczne.

Chronić, i, il i, ochraniać, zasłaniać, zachowywać, zabezpieczać, strzec: Pałac czy chata równo czelka chroni. Kras. (= daje mu schronienie). Piranka chroni od słońca. Umiarkowanie chroni od wielu chorób. 2. × kogo = dawać mu u siebie schronienie, przytulek, przechowywać, ukrywać: C. w domu swoim złodzieja. Oss. 3. [C.] bronić: Chroni Boże! 4. † **przeszkadzać, bronić, chronić ś.**: Winię wkłada na drugiego, chroniąc, żeby stąd nie był miany za głupiego. Błaz. C. ś. I. od kogo, przed kim, przed czym, czego = kryć ś., chować ś., szukać schronienia, przytulku, uciekać: C. ś. pod drzewem przed skwarem. C. ś. do chaty przed deszczem. Chroni ś. przed imaczami. Oss. 2. czego, od czego = strzec ś., wystrzegać ś., unikać, uciekać, stronić: Chroni ś. tego, jak pies kija. Prz. C. ś. wad, nieszczęścia, od nieprzyjaciół, od towarzystwa. 3. [C. ś.] bronić ś. <CHRON >

× **Chronidło, a**, lm. a lek. narzędzie do ochrony opon mózgowych przy wierceniu kości czaszki, usuwado opon mózgowych.

Chronienie, a, blm., czynność cz. **Chronić**.

Chronienie się, a ś., blm., czynność cz. **Chronić ś.**

† **Chronika, i**, lm. I p. **Kronika**.

† **Chronka, i**, lm. i I. schronienie, kryjówka, skrytka: Wyspiegujcież wszystkie chronki jego, w których ś. kryje. Leop. 2. zasłona, obsłona, pokrywa, przykrycie, powłoka, koperta. Oss. 3. osłona, obrona, protekcja.

Chronofotograficzny przym. od **Chronofotografja**: Wprawiono w ruch przyrząd C.

Chronofotografja, i, blm. sztuka przedstawiania na rysunku szybkości postępu czasu: Rozpatrzenie spadku kota przy pomocy chronofotografji. <Now. z Gr. chrōnos = czas + Fotografja >

Chronograf, u, lm. y I. p. **Chronoskop**. 2. × a. × **Chronografja** rocznik, kronika. Lel. <Gr. chronografos = dost. rocznikarz >

× **Chronografja, i**, lm. e I. rocznikarstwo, kronikarstwo. 2. p. **Chronograf**. Lel. <Gr. chronografia = rocznik, latopis >

Chronogram, u, lm. y wyraz a. zwrot, którego pewne litery wyrażają liczby rzymskie, oznaczające datę wypadku, np.: Do Mine (DMI = 1501). <Now. z Gr. chrōnos = czas + gramma = głoska, pismo >

Chronolog, a, lm. owie zajmujący ś. chronologją znawca chronologii. <Gr. chronologos >

Chronologicznie przys. od **Chronologiczny**.

Chronologiczność, i, blm. rz. od **Chronologiczny**: Przekroczyłem przeciwko chronologiczności wypadków. Jeż.

Chronologiczny przym. od **Chronologia, porządkiem lat idący, trzymający ś. go**: Tablica chronologiczna. Poszukiwania chronologiczne.

Chronologja, i, blm. nauka zajmująca ś. oznaczeniem dat wypadków historycznych, rachuba lat. <Gr. chronologia >

Chronometr, u, lm. y I. a. **Czasomierz**, × **Czasomiar** najdokładniejszy zegarek sprężynowy, używany w żegludze i astronomji. 2. narzędzie do mierzenia taktu w muzyce, in. metronom. <Now. z Gr. chrōnos = czas + métron = -mierz >

Chronometrja, i, blm. I. nauka dokładnego oznaczania czasu na jakiebądź miejsce geograficzne z danego położenia. 2. dokładne oznaczenie czasu a. taktu, tempa w muzyce.

Chronometryczny przym. od **Chronometrja**: Sposób C. Narzędzie chronometryczne.

Chronoskop, u, lm. y, **Chronograf** przyrząd do mierzenia bardzo drobnych odstępów czasu a. do dokładnego oznaczenia chwili danego zjawiska, jak np. przejścia gwiazdy przez południk. <Now. z Gr. chrōnos = czas + skopéō = badam >

Chroognozja, i, blm., **Chroologja** nauka o kolorach kamieni. <Now. z Gr. chrōs = barwa + gnōsis a. -logia = -znawstwo >

Chroologja, i, blm. p. **Chroognozja**.

1. [Chrop, u, blm.] porost islandzki. <? >

2. [Chrop!] odgłos uderzenia: C. w morde, w pysk. <Dźwn. >

[Chropaty] p. **Chropowaty**: Chropatá zaba = ropucha. <CHROP >

Chropawic, i, il p. **Chropowacić**.

Chropawiec, wea, lm. wee bot. p. **Kandyżan**.

Chropawiec, eje, al p. **Chropowacieć**: Szkło w piecu zaczęło C.

Chropawo przys. od **Chropawy**.

Chropawość, i, blm. rz. od **Chropawy**.

Chropawy p. **Chropowaty**; anat.: Kresa chropawa, p. **Kresa**.

[Chropiały] p. **Chropowaty**.

† **Chropiec, eje, al p.** **Chropowacieć**.

× **Chropnać, nie, nał** kropać, palnąć, walać, trzasnąć, uderzyć: C. w twarz, po karku, po szubie. <CHROP, KROP >

Chropotać, cze, tał p. Chrobotnąć: W paszczy zębów trzy rzędy, a przytym gęstych i chropocących z przerażliwym zgrzytem. Sienk. <CHROP>

Chropotańce, a, blm., czynność. cz. Chropotać.
Chropowacieć, i, ii, Chropawieć robić chropowatym, chropowatym: Porosty gładkie role chropowacą. Przyb.

Chropowacieć, eje, ał, Chropawieć, †Chropieć stawać ś. chropowatym, chropowatym.

Chropowacina, y, lm. y i. p. Chropowacizna. 2. anat. p. Chropowatość.

Chropowacizna, y, lm. y i. p. Chropowatość. 2. a. Chropowacizna miejsce chropowate.

Chropowato przys. od Chropowaty.

Chropowatość, i, lm. i i. rz. od Chropowaty;

Chropowacizna. 2. a. Chropowacizna anat. guzowatość, guzowacizna. 3. min. mala nierówność na ścianach krystalicznych minerałów, sprowadzająca niejednostajne odbijanie ś. światła od tychże ścian.

Chropowaty, Chropawy, [Chropaty, Chropiały] 1. niegładki, szorstki: Mieć skórę chropowatą. Liś C. 2. przén.: Głos C. = chraptliwy, chrzypły, ochrzypły. 3. przén.: Mowa, pismo chropowate = niegładkie, niewymuskane. 4. † przén.: Obyczaje chropowate = nieokrzesane, szorstkie, surowe, rubaszne, niedelikatne.

[Chrosło, a, lm. a] krój u pług. <?>

Chrosnąć, śnie, Chrosnąć, [Chrasnąć, Chrosnąć], nied. † Chrostać, † Chrostać, † Chrusać i. chlaskać, rzucić, kropnąć, grzmotnąć: C. eo o ziemię. Gdzie ś. nie chrosnie, tam nie urośnie. Prz. (= gdzie ś. nie posieje). 2. uderzyć, palnąć, wyciąć, grzmotnąć, lunąć. 3. × C. miotła = pociągnąć miotłą. 4. [C.] trzasnąć, zatrzeszczać. 5. † Chrosnąć p. Chrzęsnać. C. ś. rzucić ś., kropnąć ś., grzmotnąć, lunąć ś.: C. ś. na ziemię, na ławę.

1. Chrost, u, blm. chrzest, chrobot, zgrzyt, szelst. <CHROST>

2. Chrost! w. chlast! łomot! łup! rym! chlap! Por. Chrosnąć. <Dźwn.>

1. [Chrost, a, lm. y] p. Chrabaszcz.

2. [Chrost, u, lm. y] i × Chrost p. Chrost. Zdr.

× Chrostek.

[Chrosta, y, lm. y] p. Krosta.

Chrostać, szcze, stał i. [C.] oczyszczać jęczmień.

2. † p. Chrzęsnać. 3. † p. Chrosnąć. 4. myśl.

wydawać głos właściwy chróściełowi. <CHRZEŚT>

Chrostanie, a, blm., czynność cz. Chrostać.

× Chrostek, tka, lm. tki i. p. Chrost. 2. p.

Chróstek.

Chrostnąć, nie, nął i. p. Chrosnąć. 2. † p. Chrzęs-

nać.

× Chrostowatość, i, blm. p. Chróstowatość.

× Chrostowaty p. Chróstowaty: Jeżyny pręta są chrostowatego. Syr.

× Chrostowisko i. p. Chróst. 2. p. Chróscina.

[Chrostowy, ego, lm. i] osadnik na Kurpiach,

wyparty z borów i osiedlający ś. w zaroślach.

Chroszcz, u, lm. e bot. i. a. Tysdalja (teesdalea) roś. z rodziny grzybowych. Gatunek: C. nierównopłatkowy (t. nudicaulis). 2. p. Szelężnik. <CHROST>

× Chroszczenie, a, blm., czynność cz. Chrościć:

Z drzeniem na najmniejsze C. spogląda. Stasz.

× Chrościany p. Chróściany: Chrościana ściana.

Koehan.

× Chrościasty p. Chróściasty: Krzewinki chrościaste. Syr.

Chrościć, i, ii i. [C.] gryźć. 2. † p. Chrzęsnać.

× Chrościć, i, ii p. Chróścić.

[Chroście, a, lm. a], × Chroście p. Chróście, † Chrościec, śca, lm. śce, † Chrościeńiec krzew, krzak. Sien. <CHROST>

× Chrościeć, eje, ał p. Chróścieć: Badyłe chrościecja. Oss. <CHROST>

× Chrościeł, a, lm. e p. Chróścieł.

× Chrościeleć, ica, lm. ice p. Chróścieł.

Chróscina, y, lm. y p. Chróst i Chróscina.

† Chrościeńiec, ńca, lm. ńce p. Chrościec.

× Chrościasty p. Chróściasty.

[Chroślina, y, blm.], † Chroślina p. Chróscina

i Chróst. B. Sz.

Chrośniaczek, czka, lm. czki p. Chrośniak.

Chrośniak, a, lm. i i. p. Chróst: Chłop wyszedł

zimnym rankiem po C. do lasu. Mick. 2. p.

Chróscina. Zdr. Chrośniaczek.

[Chróchać, a, ał] pluć. Por. Chrakać. <Dźwn.>

[Chróń chróń!] odgłos przedkiego zjadania, chrupania. <Dźwn.>

[Chrómowaty] kulawy, chromy. <CHROM>

[Chrómstać, a, ał] chrupać, gryźć. <Dźwn.>

[Chrómy] p. Chromy.

Chrosnąć, śnie, snął i. † p. Chrzęsnać. 2. [C.]

p. Chrosnąć.

Chróst, u, lm. y, Chrust, × Chrost, † Chroślina, [Charst, Charz, Charasina, Charasina, Chłost, Chrzost, Chrost, Chraść] i. wiklina, gąszcz, zarośla:

Nadehodge, patrzę między chrósty, modlą ś. dziatki. Mick. 2. a. Chróstnik, Chrustnik, Chrośniak, Chrośniak, Chrusniak, Chróscina, Chruscina,

Chróscina, Chróstowisko, Chrustowisko, × Chrostowisko suche gałązki, gałęzie, łom, faszyna:

Wiązka chróstu. C. suchy = susz drzewny. C. do plecienia koszów. Biel. M. A nasi w C. Prz. (= w nogi, fugas chróstas).

3. Chróst, Chrust

faworki: Posłał do sąsiadów prosić na C., t. j. na zapusty. Krasz. 4. [Chróst] liście kapusty.

5. Chróst zł. robel. Zdr. Chróstek, Chrustek,

Chróscik, Chruscik, [Chrástek]. <CHROST>

† Chróstać, a, ał p. Chrosnąć.

[Chróstak, a, lm. i] ropucha. <Może w związku z Krosta>

[Chróstawka, i, lm. i] słówka, lubaszka. <?>

Chróstek, tka, lm. tki, Chrustek i. p. Chróst.

2. a. × Chrostek chwaciśko w zbożu, zamieczyśczone mąkę. 3. [C.] bot. p. Czerniec. <CHROST>

[Chróstniak, a, lm. i] zarośla. Por. Chróstniak.

Chróstnik, a, lm. i, Chrustnik i. p. Chróscina.

2. p. Chróst. 3. × C. łąziebny = mioteczka łązienna, winnik.

Chróstosłupy, ów, blp., Chrustosłupy woj. pale

prostoadle white w długie sztuki drzewa, między

którymi kładą ś. faszynę dla zastłonięcia robotników. <CHROST+SLUP>

Chróstowatość, i, blm. rz. od Chróstowaty;

× Chrostowatość: Ziele to, póki z korzeniem w C. zdrewniają nie wyrosnie... Syr.

Chróstowaty, Chrustowaty, × Chrostowaty podobny do chróstu: Jeżyny pręta są chrostowatego.

Chróstowisko, a, lm. a i. p. Chróscina. Oss. 2. p. Chróst.

Chróstowy, Chrustowy przym. od Chróst: Las C. (= zarośły tylko krzewami). Drzewo chróstowe (= gałązkowe, drobne; chróst).

Chróstówka, i, lm. i, Chrustówka, Charciówka

myśl. rodzaj malej i bardzo domosłej trąbki myśliwskiej.

[Chrószcz, a, lm. e] roś. agaricus piperatus. Por.

Chruszcz. <Zap. CHROST>

Chróściany, Chrusciany, × Chrościany zrobiony z chróstu: Płot C.

Chróściasty, Chróściasty, Chruściasty, Chruściel-
sty, ×Chróściasty, ×Chróściasty 1. *pełen chróstu,*
zarosły, zakrzewiony: Las C. Pole chróściaste. 2.
krzaczasty, rosochaty: Krzewinki chróściaste. Syr.
Chróścić, i, ii, Chruścić, ×Chróścić *pleść, opła-*
tać chróstem: C. płot.

Chróście, a, b, m., Chruście, ×Chroście, [Chro-
ście] *zb. chrósty, chróst, chrósciny.*

Chróścieć, eje, al, Chruścieć, ×Chrościeć,
Chróśnieć, Chruśnieć 1. *w patyku, w przęt twardnąc:*
Badyle chróścieją. 2. *zarastać chróstem.*

Chróściel, a, m. e zool. 1. a. **Chruściel, ×Chro-**
ściel, ×Chrościelec, Derkacz, Kiecak, ×Dyr-
kacz, [Chruściel, Dzierkacz, Dziergacz, Kaspar]
(*erex pratensis*) *ptak podkaszal z skupienia ku-*
rodziobów. 2. [C. burego pióra] p. **Wodnik.**

Chróściełowy 1. *przym. od Chróściel; Chruście-*
łowy. 2. [C. dziób] *jakas roślina.*

Chróścić, a, m. i 1. p. **Chróst.** 2. a. **Chruścić**
bot. = a) a. **Wstępka** (*stereocaulon*) *ros. z grom-*
nady porostów, z rodziny chrobotkowatych. b) p.
Serecznik. 3. a. **Wodosówka** zool. (*phryganea*)
owad siatkoskrzydły, faldoskrzydły.

Chróścina, y, m. y, Chrościna, Chruścina,
Chróśniak, Chruśniak, Chrośniak, Chróstnik,
Chrustnik, †Chroślina 1. *krzew, krzewina, krzak.* 2.
a. **Chróstowisko, Chrustowisko, ×Chrostowisko,**
[**Chroślina**] *las krzaków, zarosła:* Tamy z faszyn
są kosztowne i chrósciny wytepiające. Świt. 3.
p. **Chróst.** 4. **Chróścina, Chruścina** bot. = a) a.
Mącznica (*arbutus*) *ros. z rodziny wrzosowatych.*
Gatunki: C. gładka a. **Przekostnica** (a.
andraehne); C. leżąca a. **Kamionka** (a.
procumbens); C. poziomkowa a. **Drzewo**
poziomkowe (a. *unedo*). b) p. **Mącznica.**
<CHROST>

×**Chróściłany** *przym. od Chrościna, chróściłany:*
Chróściłane odzianki cedrów. Wor.

Chróściasty p. **Chróściasty.**

Chróśniak, a, m. i 1. p. **Chróst.** 2. p. **Chróści-**
na. 3. *plot z chróstu, pleciak.* 4. [C.] p. **Chrzós-**
niak.

Chróśnieć, eje, al p. **Chróścieć:** Chróśnieją po-
ła. Rzew. W.

Chróśniecie, a, b, m., czynność cz. Chrośnieć.
[**Chrośnieć, a, b, m.**] *chróścieć* (ciastka).

†**Chrtunić, i, ii** *odchrząkiwać, krztusić ś.* Ocz.
<Dźwn.>

[**Chruhel, chla, m. chle, Chruchla**] *człowiek*
chorowity, kaszlący. <? Dźwn., por. Chuehro>

[**Chruchla, i, m. e**] 1. p. **Chruhel.** 2. *świnia.*
<Dźwn.>

[**Chruchlać, a, al, Chruchleć**] 1. *kaszleć.* 2. *cher-*
lać.

[**Chruchleć, e, al**] p. **Chruchlać.**
[**Chrumceć, y, al**] *chrupać.* <Dźwn.>

[**Chrunio, a, m. e**] p. **Chruń.** <Ukr. chruń =
przewisko świni>

[**Chruń, a, m. e, Chrunio**] *cham.*
Chrup *odgłos rzeczy, która chrupnęła:* Śnieg
pod nogami C. C. (= *skrzyyp, skrzyyp*). <Dźwn.

CHRUP>
[**Chrup, u, m. y**] *śnieg zmarzły.* <Dźwn.

CHRUP>

Chrupać, pie, pał 1. p. **Chrupnąć.** 2. a. **Chru-**
potać, ×Chrupcić *grzyźć co twardego a. kruche-*
go, zjadać: C. sucharki. Kot myszkę chrupie.

Chrupanie, a, b, m., czynność cz. Chrupać.
Chrupanka, i, b, m. kuch. rodzaj leguminy z ryżu.

×**Chrupaty** p. **Chrupowaty.**

×**Chrupcić, i, ii** 1. p. **Chrupać.** 2. *bić, grzmocić.*
[**Chrupel, pla, m. pie, Chrempel**] *kuiper; osada*
ogona u ptaków i zwierząt. <?>

×**Chrupiastość, i, b, m. rz. od Chrupiasty.**

×**Chrupiasty** p. **Chrupowaty.**

×**Chrupieć, e, al** p. **Chrupnąć.**

[**Chrupięga, i, m. i**] *łchy kozuch.*

Chrupkowaty *niezupełnie miękki, twarawy, chru-*
piący cokolwiek w ustach: Cielęcina niedopieczona
bywa chrupkowata.

Chrupnąć, nie, nął, nied. Chrupać, ×Chrupieć
zachrobotać, zachrzęścić, zgryznąć, zatrzeszczeć:
Złamał nogę, że aż mu w niej chrupie. Zabł.

Chrupnięcie, a, b, m., czynność cz. Chrupnąć.

Chrupot, u, b, m. p. Chrupotanie: C. zębów bo-
brzych. Pol.

Chrupotać, cze a. tał 1. p. **Chrobotnąć.** 2. p.
Chrupać: Obok konie chrupotały siano. Sienk.

Chrupotanie, a, b, m., Chrupot *czynność cz.*
Chrupotać.

×**Chrupowatość, i, b, m. rz. od Chrupowaty.**

×**Chrupowaty, ×Chrupaty, ×Chrupiasty** *kru-*
chy.

† **Chrusnąć, śnie, szał** p. **Chrzęsnać.**

<CHRZEST>

Chrust, u, m. y p. **Chróst.**

Chrustać, a, al 1. [C. a. **Chłustać**] = a) *łuc*
jęczmień. b) *szeleścić.* c) *grzyźć:* Ząbceczkami chru-
sta. 2. † = a) p. **Chrusnąć.** b) p. **Chrzęsnać.** Por.
Chróścić. <CHROST>

Chrustek, tka, m. tki 1. p. **Chróst.** 2. p. **Chró-**
stek. 3. [C.] bot. p. **Czerniec.**

Chrustnik, a, m. i 1. p. **Chróstnik.** 2. p. **Chróst**
3. p. **Chrościna:** Natrafił na krzaki, w tych
z łatwością rozpoznał C. Jeź.

Chrustosłupy, ów, b, p. woj. p. Chrościosłupy.

Chrustowatość, i, b, m. rz. od Chrustowaty.

Chrustowaty p. **Chrościosłupy.**

Chrustowisko, a, m. a 1. p. **Chróst.** 2. p. **Chró-**
ścina.

Chrustowy p. **Chrościosłupy.**

Chrustówka, i, m. i p. **Chrościosłupa.**

Chruszcz, a, m. e 1. bot. p. **Mieczaj.** 2. [C.]
p. **Chrabaszcz.** <CHRZEST>

Chruszczenie, a, b, m., czynność cz. Chruszczyć.

Chruszczyłany p. **Chrościosłupy.**

Chruściasty p. **Chróściasty.**

Chruścić, i, ii 1. p. **Chróścić.** 2. † p. **Chrzęs-**
nać.

Chruście, a, b, m. zb. p. Chroście.

Chruścieć, eje, al p. **Chrościeć.**

Chruściel, a, m. e p. **Chrościeć.**

Chruściełowy p. **Chrościełowy.**

Chruścić, a, m. i 1. p. **Chróst.** 2. p. **Chrościć.**

Chruścina, y, m. y 1. p. **Chrościna.** 2. p. **Chróst.**

Chruścieisty p. **Chrościosłupy.**

Chruśniak, a, m. i 1. p. **Chróst.** 2. p. **Chrościna.**

Chruśnieć, eje, al p. **Chrościeć.**

† **Chruśniecie, a, b, m., czynność cz. Chrusnąć.**

Chryja, i, m. e 1. *krótka rozprawa, napisana*
według pewnego wzoru. 2. *długi, nudny i zawiły*
wykład piśmienny. 3. *rodzaj wiersza elegijnego,*
szzeg. po stracie jakiej osoby, lament. 4. *zameł,*
galimatjas, historia, awantura, skandał, skweres:

A gdyby wiedziała, że ja mam z panem jakiś
stosunek, to dopiero byłaby C. I. Krasz. Powstała
z tego C. Urządź, zrobić komu chryję. 5.

[C.] *jecha.* <Gr. chreia = potrzeba; rzecz; sen-
tencja>

×**Chrypać, a, al** p. **Chrypieć.** <CHR(Z)YP>

× Chrypanie, a, blm., czynność cz. Chrypać.
Chrypiący głos = chryplawy, chropowaty, ochryply.
Chrypieć, i, ał, × Chrypać, Chrypieć, × Chrap-
pleć mówić ochryplym, chrapliwym głosem, choro-
wać na chrypkę.

Chrypienie, a, blm., czynność cz. Chrypieć.
Chryпка, i, lm. i, † Chrapka lek. ochrypłość,
głos chropawy wskutek zapalenia krtani.

Chrypki przym. od Chryпка: Głos C.

[Chryplawy] p. Chrypliwy.

Chrypliwie przys. od Chrypliwy: Krucy cią-
nęli gdzieś góra, nawołując ś. C. Krasz.

Chrypliwość, i, blm. rz. od Chrypliwy.

Chrypliwy, × Chrzypliwy i. a. [Chryplawy] ochry-
ply, zachryply. 2. p. Chrapliwy.

× Chrypota, y, lm. y p. Chrapot.

[Chrystbaum, a, lm. y] choinka, gwiazdka.

< Nm. Christbaum >

Chrystjanizacja, i, blm. p. Schrystjanizowanie:
C. katolicka Litwie.

Chrystjanizm, u, blm. p. Chrześcijanizm. < Now.
z Gr. Christós = dosł. namaszczoney, pomazany,
przekład Hb. masziah = pomazaniec >

Chrystjanizować, uje, ował robić chrześcijań-
skim: C. kraj, stosunki, myśli, uczucia.

Chrystjanizowanie, a, blm., Chrystjanizacja
czynność cz. Chrystjanizować.

† Chrystoborca, y, lm. y arjanin, socynjanin.
< Ssl. hristoborcz = dosł. walczący z Chrystu-
sem >

† Chrystobójca, y, lm. y zabójca Chrystusa.
< Chrystus + BI >

† Chrystolubnik, a, lm. cy kochający Chrystusa.
< Chrystus + LUB >

† Chrystonienawidnik, a, lm. cy ten, co niena-
widzi Chrystusa. < Chrystus + Nie + Na + WID >

† Chrystonosiciel, a, lm. e ten, co nosi Chrystu-
sa w sercu. < Chrystus + NIOS >

† Chrystonosicielka, i, lm. i forma ż. od Chry-
stonosiciel.

† Chrystonośny Chrystusa w sercu noszący:
Chrystonośni ludzie. Pim.

† Chrystorodzicielka, i, lm. i matka Chrystusa,
Matka Boska, Bogarodzica. < Chrystus + ROD >

[Chrystusek, ska, lm. ski] obłudnik, judasz, je-
zuszek.

Chrystusowy bot.: Cierń C. p. Drzewo. Dłoń
Chrystusowa p. Dłoń i Kośćciak.

Chryzanilina, y, blm., Fosfina chem. związek
otrzymywany z aniliny i służący do wyrobienia
różnych farb anilinowych. < Now. z Gr. chrysós =
złoto + Anilina >

× Chryzantem, u, lm. y bot. p. Żłocięń. < Gr.
chrysanthemon ni. >

Chryzen, u, blm. chem. węglowodór C₁₈H₁₂.
< Now. z Gr. chrysós = złoto, z powodu złocistej
barwy kryształków >

Chryzma, y, lm. y i. p. Chryzmo. 2. × namaszcze-
nie, pomazanie. Bobr. < Gr. chrisma >

Chryzmał, u, lm. y, Chryzmał, † Chryzmał,
† Krzyzmał naczyń do chowania chryzma.

Chryzmał, u, lm. y znak od chryznowania, na-
maszczenie, piętno: Wybrańcy, którym piętko
i sztuka kładą na czole C. powołania.

Chryzmo, a, lm. a, Chryzmo, Chryzma, Krzyż-
mo, † Chryzmo maść z balsamu i oliwy, poświęc-
na przez biskupa i służąca do bierzmowania.
Przen.: W tym okresie pierwsze nastąpiło na-
maszczenie sejmików chryzmem zwierzechności.
Paw.

Chryzmować, uje, ował, Chryzmować, † Chryż-
mować, † Krzyzmować namaszczać chryzmem, bierz-
mować.

Chryzmowanie, a, blm., czynność cz. Chryzmo-
wać.

Chryzokola, i, lm. e a. Malachit krzemionkowy
min. wodny krzemian miedzi, barwy grynszpanowej
a. szmaragdowo-zielonej. < Now. z Gr. chrysós =
złoto + kólla = klej >

Chryzolit, u, lm. y a. Perydot min. i. miesza-
nina jednopostaciowa bezwodnego krzemianu magne-
zu z bezwodnym krzemianem tlenku żelaza, tworzą-
ca kryształy różnookrągłe. Odmiany: C. szla-
chetny; C. zwyczajny a. Oliwin; C. żelazisty a. Hialosyderyt. 2. C. cej-
łoński p. Turmalin. < Gr. chrysolithos >

Chryzopras, u, lm. y min. p. Chalcedon. < Now.
z Gr. chrysós = złoto + prason = czosnek, z powo-
du barwy >

Chryzorammna, y, lm. y barwnik żółty, używa-
ny w farbiarstwie. < Now. z Gr. chrysós = złoto
+ rhamnos = szakiak >

Chryzotyl, u, lm. e min. mineral przeważnie zie-
lony, czasem żółtawy, mający taki sam skład che-
miczny, jak serpentyn. < Now. z Gr. chrysós =
złoto + tilos = kosmyk, włókienka >

× Chrzabaszcz, a, lm. e p. Chrabaszcz.

Chrzan, u, blm. a. Warzęcha bot. (cochlearia)
roś. z rodziny krzyżowych. Gatunek: C. z wy-
czajny a. Warzęcha chrzan (c. armor-
racia), pospolicie Chrz an: On siedzi w książ-
kach, jak robak w chrzanie. Rog. Dobry C.
z miodem, a miód sam. Prz. Przen.: Ten czło-
wiek C. Oss. (= niemily). < CHRZAN >

Chrzanowisko, a, lm. a pole chrzanowe.

Chrzanowy przym. od Chrz an: Liść, sos C.

[Chrzanówka, i, lm. i] sukmana z Chrz anowa.

[Chrzaśny] p. Chrzestny.

× Chrzachać, a, ał p. Chrząknąć. < CHRZACH,
CHRZAK >

× Chrzachnąć, nie, nął p. Chrząknąć. Niem.

Chrzakać, a, ał p. Chrząknąć.

[Chrzakała, y, lm. y] przezwiśko świni.

Chrząkanie, a, blm., czynność cz. Chrząkać.

Chrząknąć, nie, nął. Krząknąć, × Chrzachnąć,
nied. Chrzakać, Krzakać, × Chrzachać, [Chrakać]
i. charchnąć, charknąć, odcharknąć, odkaszlnąć:
Chciał coś powiedzieć, już nawet chrząknął pa-
rę razy, ale też na tym skończył. 2. (o świni)
wydać głos podobny do charknięcia.

Chrząknięcie, a, blm., czynność cz. Chrząknąć.

† Chrzap, pia, lm. pie super. < p. Rząp >

[Chrzapeć, pcia, lm. pcie, Chrzapel, Chrzapiel]
zagięcie kości ogonowej: C. sie zagion.

[Chrzapel, pia, lm. pie] p. Chrzapeć.

[Chrzapiel, pta, lm. pie] p. Chrzapeć: Dochtór
umię odwinąć C.

Chrząsnąć, śnie, szał p. Chrzęsnąć: Dłonie
opuszcł i paleami chrząsnął, jak gdyby tajemni-
cą całą z rąk wytrząsnął. Mick. Chrzęsnęły
sierpy w zbożu. Mick. < CHRZĘST >

× Chrząstać, szczy, stał p. Chrzęsnąć: Broń
chrząszczy. Stasz.

× Chrząstak, a, lm. i lek. p. Chrząstniak.

Chrząsteczka, i, lm. i p. Chrząstka.

× Chrząstek, tka, lm. tki p. Chrząstka.

Chrząstka, i, lm. i. a. × Chrzęść, × Chrzą-
stek, † Chrzęstka, † Chrzęstka, † Chrzęstka,
† Chrzęstka, † Chrzęstek anat. (cartilago) tkanki
twarda, sprzężona i giętka, powszechna w ustroju,
szczeg. w stawach: C. głosowa p. Na-

głośńa; C. kostniejąca, kościotwórcza, przemijająca; C. mieczowa, mieczykowata (c. xyphoidea); C. Mrisberga, pręcikowata (c. cuneiformis). Chrząstki nalewkowe, nalewkowate, ł czóienkoformujące (c. aryaenoidea); C. nosowa (c. nasi); C. obrączkowa, ł kabłąkowa, ł kabłąkowato - nawiasowa, ł obła, ł okrągła, ł pierścienkowa, pierścieniowa (c. cricoidea); C. sprężysta (c. elastica); C. stawowa (c. articularis); C. Santoriniego (c. corniculata); C. szklista (c. hyalina); C. tarczowa, tarczykowa, tarczykowata, grdyka, jabłko Adamowe, ogryzek Adama, ł C. przodkowa (c. thyroidea); C. uszna (c. auris); C. włóknista (c. fibrosa); C. żebrowa (c. costalis). 2. [C.] roś. skrzyp (equisetum variegatum). 3. bot. p. Mleczaj. 4. ogr. czereśnia z twardym mięsem. Zdr. Chrząsteczka.

<CHRZĘST>

Chrząstko-gardłowy p. Chrząstko-gardzielowy.
<Chrząstka+GAR(DŁ)>

Chrząstko - gardzielowy, Chrząstko - gardłowy, Chrząstko - polykowy mięsień, anat. (musculus chondro-pharyngeus).

Chrząstko - językowy, ł Rozko - językowy mięsień, ł myszka wężka pobożna języka, anat. (musculus chondro-glossus). <Chrząstka+JEZ(YK)>

ł Chrząstkoklej, u, bIm. p. Chrząstnik. <Chrząstka+Klej>

Chrząstko - polykowy p. Chrząstko - gardzielowy. <Chrząstka+Po+ŁK>

ł Chrząstkoscór, a, Im. y p. Ochrzętna. <Chrząstka+(S)KOR>

ł Chrząstkotorbial, a, Im. e lek. (enchondroma cysticum) nowotwór będący odmianą chrząstniaka, powstała przez zmigłnienie jego wnętrza. <Chrząstka+Torbial>

Chrząstkowacfcć, efcć, ał, ł Chrząstnąć, ł Chrzęstnieć stawać ś. chrząstkowatym, zamieniać ś. w chrząstkę, nabierać jej zbitości.

ł Chrząstkowacizna, y, bIm. lek. tkanka chrząstkowata.

Chrząstkowaty I. a. ł Chrzęstkowaty, ł Chrzęsłowaty podobny do chrząstki. 2. zool.: Ryby chrząstkowate, p. Ryba.

Chrząstkowiec, wea, Im. wee bot. p. Łomianka. Chrząstkowy przym. od Chrząstka; ł Klej C. p. Chrząstnik.

Chrząstkozrost, u, bIm. anat. (synchondrosis) zróżniczenie kości za pomocą chrząstki, połączenie chrząstkowe. <Chrząstka+Z+ROŚ(T)>

ł Chrząstnąć, nić, nął I. p. Chrzęsnąć. 2. p. Chrząstkowacfcć.

Chrząstniak, a, Im. I, ł Chrząstak lek. (enchondroma) nowotwór, guz budowy chrząstkowej. C. n. a. kostny (enchondrosis).

Chrząstnica, y, Im. e, Drzewilinka bot. (ceramium) roś. z gromady wodorostów, z klasy krasnorostów, z rodziny ceramiaceae.

Chrząstnik, a, bIm. I. a. ł Chrząstkoklej, ł Klej chrząstkowy, Chondryna, Chondryn anat. (chondrinum) część składowa chrząstki. 2. 2 pp. a a. u bot. p. Chrząścica.

Chrząszcz, a, Im. e I. [C.] rodzaj deseniu na piśnankach. 2. bot. p. Mleczaj. 3. zool.= a) owad łegopokrywy. b) posp. p. Chrabąszcz. Zdr. Chrząszczyk. <CHRZĘST>

ł Chrząszczenie, a, bIm., czynność cz. Chrząścić: W piersiach wyraźniej odzywało ś. C., pot występował na czoło. Krasz. (= rżczenie).

ł Chrząszczowaty zool. podobny do chrząszcza, należący do rzędu chrząszczy.

Chrząszczowaty przym. od Chrząszcz: Rząd owadu C. Kluk.

Chrząszczyk, a, Im. I p. Chrząszcz.
Chrząścica, y, Im. e a. Chrząstnik bot. (chondrus) roś. z gromady wodorostów, z klasy krasnorostów, z rodziny gigantineae. Gatunek: C. strzępiasta (c. crispus).

ł Chrząścić, I, II p. Chrzęsnąć.

[Chrząściciel, a, Im. e] p. Tchawica.

ł Chrzbiet, u, Im. y p. Grzbiet.

ł Chrzcica, y, Im. e anat. p. Kark. <Od Chrżest=Krżest=krzyż, por. Krzcica>

Chrżciiciel, a, Im. e I. ten, co chrżci: Św. Jan C. 2. przen. żart. kropiciel, smagacz: Maciek C. Mick. <p. Chrżcić>

Chrżciicielka, I, Im. I forma ż. od Chrżciiciel: Jadwiga, C. Litwy.

Chrżcić, I, II, [Krżcić, Choić, Chścić] I. udzielać chrżtu. 2. ł trzymać do chrżtu, podawać do chrżtu: Kmotr Kiejstuta, który córkę jego chrżcił mu. Błaż. 3. przen. nazynąć, mimować, przeżywać: Przewrotność cnotami chrżceili. Star. 4. żart. oblewać, skrapiać wodą. 5. rozcieńczać, rozprowadzać wodą, rozwałniać: C. mleko, wino. Jeżeli nie będziesz pił wina, to będę rozumiał, że chrżcone. Kaczk. Sam łotr nie chrżcony, a wódka chrżczona. Szym. W. 6. żart. kropić, smagać, ćwiczyc. C. ś. przyjmować chrżest, przechodzić na wiarę chrześcijańską: Wielu Żydów chrżcei ś. <Z imienia Chrystusa, przez Czes. křiti I>

[Chrżcieć, I, a] p. Krżcieć.

ł Chrżcielnia, I, Im. e kaplica do obrżdu chrżtu.

Chrżcielnica, y, Im. e, [Krżcielnica]. ł Chrżcilnica, ł Chrżestnica, ł Chrżeslnica, ł Chrżeslnica, ł Krżeslnica, Baptiststerjum naczynie z wodą święconą, przy którym odbywa ś. chrżest. Zdr. Chrżcielniczka.

Chrżcielniczka, I, Im. I I. p. Chrżcielnica. 2. naczynie z wodą święconą, wiszące na ścianie przy drzwiach, kropielniczka: Chrżcielniczki przy drzwiach. Kaczk.

Chrżcielniczny przym. od Chrżcielnica: Woda chrżcielniczna.

ł Chrżcielny p. Chrżestny.

ł Chrżcilnica, y, Im. e p. Chrżcielnica: Chrżcilnicę, w której ś. Konstantyn chrżcił, ukazują. Skar.

ł Chrżcilniczny przym. od Chrżcielnica.

ł Chrżcinny przym. od Chrżceiny; [Krżcinny]: Zapłata, uczta chrżceinna.

Chrżceiny, in, bIp., [Krżceiny] I. ł obrżdu chrżtu: Był w kościele, ale aż na swoich chrżceinaech. Prz. 2. uczta z powodu chrżtu. 3. żart. baty, łaznia, chłosta: Wyprawić komu C. 4. tkac.: Wyprawić C.=porwać osnowę tkaniny. <Z imienia Chrystus, przez Czes. křtiny>

Chrżczenie, a I. bIm., czynność cz. Chrżcić. 2. [C.] chrżest, chrżceiny.

Chrżczony I. im. od Chrżcelć. 2. ochrżczony, wychrżczony, przechrżczony, neofita: Żyd C. 3. ł p. Chrżestny: Rechwold imieniem chrżczonym Wasili. Stryjk.

ł Chrżbiet, bta, Im. bty p. Grzbiet.

[Chrzebościc, i, il] p. Chrzebościc.
 [Chrzebt, a, lm. y] i + Chrzebt p. Grzbiet.
 †Chrzepeciec, peca, lm. peca p. Grzbiet.
 †Chrzepeozna, y, lm. y p. Pochrzepeozna.
 †Chrzept, u, lm. y 1. p. Pochrzepeozna. 2. p.
Grzbiet: Chrzepem go ku slupu przywiazali. Op.
 †Chrzeptowy przym. od Chrzept, grzbietowy:
 Chrzepowe kości. Mur.
 ×Chrzeznaczk, i, lm. i p. Chrzezniaczka. <p.
 Chrzest>

Chrzeznak, a, lm. i l. ×C., [C.] p. Chrzezniak.
 2. † a. †Krzeznak *koszula, w której dziecię chrzczą*:
 Przy chrzcie obloką cię w C. Groch.

[Chrzeznomatka, i, lm. i] matka chrzestna.
 <Chrzest+MA(T)>

[Chrzeznociec, cca, lm. cca] ojciec chrzestny.
 <Chrzest+OJ(C)>

×Chrzezny p. Chrzezny.

Chrzest, chrztu, lm. chrzty, ×u, lm. ×y,
 [chrzestu], †Krzest i [Krzest, 2 pp. Krztu, Krtu]
 1. obrządek przyjęcia kogo na łono kościoła chrze-
 ścijańskiego: Sakrament chrztu. Mieczysław przy-
 jął C. święty 965 r. Trzymać a. podawać dziec-
 ko do chrztu. C. z wody. Nasi szli z dzieciątka
 chrzestem. Kon. Spisać akt chrztu. Wyrzekł ś.
 go jak djabła na chrzcie. Oss. (=wroczyćcie).
 Otrzymał na chrzcie św. imię Władysław. 2.
 nadanie imienia czemu przy poświęceniu: C. dzwo-
 nu, okrętu, kopalni, fabryki. 3. ×obłowanie=
 uczta z powodu ukończenia czego: C. domu. Hu-
 lanka maszynistów teatralnych z powodu zawiesz-
 nia nowej dekoracji. 4. przen. doświadczenie, próba,
 ciężkie przejście, dodające hartu: On was ognio-
 wym zmyje chrzestem. Uj. Choć ty mnie krwa-
 wym naznaczyłaś chrzestem. Kasp. C. ognia,
 krwi, wojenny, na wojnie, nieszczęście. 5. żart.
 baty, łaźnia, ciężki: Sprawię a. wyprawię komu
 dobry C. 6. [C.] przezwisko: Dawać chrzesty
 (=przeżywać, wymyślać). <Z imienia Chrystus,
 przez Czes. křest>

[Chrzestni] p. Chrzestny.

×Chrzestniaczka, i, lm. i p. Chrzezniaczka.

[Chrzezniak, a, lm. i] p. Chrzezniak: Przycho-
 dzi prosić o rękę ich córki Antoniny dla swego
 chrzestniaka. Bał.

×Chrzeznica, y, lm. e i. p. Chrzezniaczka:
 Szczególniejszą miłość okazywał dla swojej
 chrzestnicy. Bał. 2. p. Chrzcielnica.

[Chrzestniczka, i, lm. i, Chrzezniczka, Krze-
 niczka] i. p. Chrzezniaczka. 2. matka chrzestna.
 3. stara kobieta.

[Chrzestnię, cca, lm. cca, a. Kseśnię] dziecko
 chrzestne.

[Chrzestnik, a, lm. i] p. Chrzezniak.

Chrzezny i. przym. od Chrzest; [Chrzezny,
 Chrzestni, Chrzezny, Krzesny, Krzesny, Krzasny,
 Krzasny, Chrzaszny], ×Chrzcielnny, ×Chrzezny,
 ×Chrzotowy, †Kzesny, †Chrzozony: Ojciec, syn,
 podarunek C. Matka, córka chrzestna. Imię
 chrzestne. 2. ×chrześcijański, święty: Gotowiśmy
 pomrzeć za cara chrzestne panowanie. Krasni.
 3. †Chrzezny, †Chrzezny = *względem krzyża wy-
 konany*: Przymierze zamknęli chrzestnym cało-
 waniem. Stryjk. (=całowaniem krzyża). [Chrze-
 stny, ego, lm. i rz.] = a) ojciec chrzestny; b) w lm.
 rodzice chrzestni; c) każdy człowiek starszy.

[Chrześcijan, a, lm. y] p. Chrześcijanin. <Z imie-
 nia Chrystus, przez Czes. křest'an>

Chrześcijanie się, i ś., il ś. stawac ś. chře-
 ścijańskim: Pierwej C. ś. musiały indywiduala,
 dusze, zanim.. Krasni.

Chrześcijanin, a, lm. anie, [Chrześcijan, Krze-
 ścijanin, Krześcijan, Krzesocyjan, Kresolijan] wy-
 znawca Chrystusa: Prawy, dobry C. Prześlado-
 wanie chrześcijan.

Chrześcijanizm, u, blm., Chryścijanizm wiara
 w Chrystusa, religija chrześcijańska, chrześcijaństwo,
 chrześcijańskość.

Chrześcijanka, i, lm. i l. forma ś. od Chrześci-
 janin, [Krześcijanka]. 2. bot. pewna odmiana gru-
 szy zwyczajnej (pirus communis) a. jej owocu.

Chrześcijański i. przym. od Chrześcijanin,
 [Krześcijański]: Wiara, filozofja, sztuka, moral-
 ność, etyka, miłość chrześcijańska. Król C. Par-
 tjja chrześcijańsko-społeczna. 2. żart. przywoity,
 nalezyty, porzadzny, uczciwy, wielki: Wynosi chře-
 ścijańską flaszę anyżówki. Po chrześcijańsku,
 Chrześcijańsko, †Chrześcijański przys. = a) jak
 chrześcijanin: Żyć po chrześcijańsku; b) żart.
 przywoicie, uczciwie, porzadznie, nalezycie.

†Chrześcijański przys. p. Chrześcijański.

Chrześcijańsko p. Chrześcijański.

Chrześcijańskość, i, blm. charakter chrześcijań-
 ski: Zwyczaj i obyczaj przesiąkły chrześcijań-
 skością.

†Chrześcijańskowierny *wiarę chrześcijańską wy-
 znający*. <Chrześcijański+WIAR>

Chrześcijaństwo, a, blm. i. wiara chrześcijańska,
 chrześcijanizm: Przyjął C. (=chrzest). 2. zb.
 chrześcijanie.

†Chrześcielnica, y, lm. e p. Chrzcielnica.

Chrześniaczek, czka, lm. czki p. Chrześniak.

Chrześniaczka, i, lm. i, ×Chrzestniaczka,
 ×Chrzeznaczka, ×Chrzeznica, ×Chrzeznica,
 [Chrzestniczka, Chrzezniczka, Chrzezniczka,
 Krzestniaczka, Krzeznica, Krzezniczka] córka
 chrzestna.

Chrześniak, a, lm. i, ×Chrzeznak, [Chrzestnik,
 Chrzestniak, Chrzeznak, Chrześniak, Krześniak,
 Krzestniak] syn chrzestny. Zdr. Chrześni-
 aczek.

×Chrzeznica, y, lm. e i. p. Chrzezniaczka. 2.
 p. Chrzcielnica.

[Chrzezniczka, i, lm. i] i. p. Chrzezniaczka. 2.
 p. Chrzestniczka.

[Chrześniak, a, lm. i] p. Chrześniak.

[Chrzezny] p. Chrzestny.

[Chrzeboszczyć, y, yf] p. Chrzebościc.

[Chrzebościc, i, il, Chrzeboszczyć, Chrzebościc]
 szeleścić. Por. Chrobotac. <Zap. zmieszanie
 CHRZEJST z CHROB>

[Chrzep!] dźwięk, jaki wydaje sierp przy żęciu.
 <Dźwn.>

[Chrzepac, a, af] żać powoli.

[Chrzepanie, a, blm.] czynność cz. Chrzepac.

†Chrzestka, i, lm. i p. Chrzastka. <CHRZEJST>

Chrzestło, a, lm. a bot. p. Galecznica. <?>

†Chrzestłowaty p. Chrzastkowaty.

†Chrzestlka, i, lm. i p. Chrzastka.

Chrzestnac, śnie, snaj, ×Chrzestnac, Chrzestnac,
 ×Chrzestnac, †Chrostnac, †Chrosnac, †Chrosnac,
 †Chrusnac, nied. Chrzestcic, ×Chrzestcic, ×Chrze-
 szczec, [Chwarszczec, Chwascic], ×Chwarsnac,
 ×Chrzastac, †Chrzestac, †Chrostac, †Chrustac,
 †Chroscic, †Chruscic wydać chrzest, zachrzestcic,
 zaszeleścić, skrzyżnac, zgrzyżnac, chrobotnac, za-
 chrobotac, zachrupotac. <CHRZEJST>

Chrzest, u, lm. y chrześczenie, chrobot, zgrzyt,
 szczyk: C. bron. Malez. C. palaszów. Zbrój
 chrzesty. Miek.

†Chrzestac, a, af p. Chrzestnac.

[Chrzestanie, a, blm.] czynność cz. Chrzestac.

† Chrzęstek, tka, lm. tki p. Chrzątka: Ucho-
wy C. Mym.
† Chrzęstka, i, lm. i p. Chrzątka.
† Chrzęstkowaty p. Chrzęstkowaty: Zrost C.
Chrzęstliwie przys. od Chrzęstliwy: Hufiec wy-
jechał C. Deo.
Chrzęstliwy p. Chrzęstny. Deo.
† Chrzęstka, i, lm. i p. Chrzątka.
× Chrzęstnąć, nie, nał a. sł p. Chrzęsnąć.
× Chrzęstnieć, eje, ał p. Chrzęstkowacieć.
Chrzęstny, Chrzęstliwy *chrzesczczący, pełen chrzę-
stu*: Wśród trąb grzmotu i mieczów chrzęstne-
go hałasu. Tet.
× Chrzęszczęd, y, ał p. Chrzęsnąć: Gdy ś.
trochę przeszedł lub rozgrzał rozmową, w piersi
mu chrzęszczało. Krasz. (= *ręziło, grało*).
<CHRZĘST>
Chrzęszczenie, a, blm., † Chrzęściecie czynność
cz. Chrzęścić. Lek.: *szelest oddechowy słyszany przy
osłuchiwaniu podczas zapalenia płuc, trzeszczenie*,
in. × chrzypanie; *uczucie doznawane przy po-
cieraniu końców złamanej kości*.
Chrzęścić, i, il p. Chrzęsnąć: Ogon, co chrzę-
ści za tobą. Papr.
† Chrzęściecie, a, blm. p. Chrzęszczenie.
Chrzęść, i, lm. i l. × p. Chrzątka. 2. [C.] część
ogona końskiego, z której włosy wyrasta.
† Chrzęstliście przys. od Chrzęstliwy. L.
† Chrzęstliwy *pełen chrzęstek*. L.
† Chrzęśnienie, a, blm. p. Chrzęśnięcie. Leop.
Chrzęśnięcie, a, blm., † Chrzęśnienie czynność
cz. Chrzęsnąć.
Chrzonatkę, tek, blp. gatunek *śliwek*. <?>
[Chrzost, u, lm. y] p. Chróśt.
[Chrzosiak, a, lm. i, Chróśniak] *las sosno-
wy*. Por. Chróśniak.
× Chrzutowy p. Chrzestny: Woda chrztowa.
Kucz.
† Chrzybiet, u, lm. y p. Grzbięt.
[Chrzybt, a, lm. y] p. Grzbięt.
× Chrzykać, a, ał p. Knychać. <? Dżwn.
CHRZYK>
× Chrzypanie, a, blm. lek. p. Chrzęszczenie.
<Dżwn. CHR(Z)YP>
Chrzypieć, i, ał i l. p. Chrypieć. 2. myśl. *wyda-
wać głos właściwy słonce*.
Chrzywienie, a, blm., czynność cz. Chrzywieć:
C. leżącej słowki to już prawdziwy głos wios-
ny. Pol.
× Chrzypliwość, i, blm. rz. od Chrzypliwy.
× Chrzypliwy i. p. Chrapliwy. 2. p. Chrypliwy.
[Chrzypota, y, lm. y a. Krzypota] *kaszel*.
† Chrzypt, u, lm. y l. p. Grzbięt. 2. p. Po-
chrzypczyna.
† Chrzyptowy przym. od Chrzypt, *grzbiętowy*:
Żyła chrzyptowa.
Chrzyzmał, u, lm. y p. Chryzmał.
Chrzyzmo, a, lm. a p. Chryzmo.
Chrzyznować, uje, ował p. Chryznować.
Chrzyznowanie, a, blm., czynność cz. Chryz-
nować.
† Chrzyzmał, u, lm. y p. Chryzmał.
† Chrzyzmo, a, lm. a p. Chryzmo: C. święte
jest materją bierzmowania. Karnk.
† Chrzyznować, uje, ował p. Chryznować: Ka-
płanem C. albo bierzmować nie wolno. Skar.
† Chrzyznowanie, a, blm., czynność cz. Chryz-
nować. Pim.
[Chścić, i, il] p. Chrzcić.
Chthoniczny *ziemski*: C. kult Kronosa. Brk. Bo-
gi chthoniczne. <Gr. chthónios>

[Chubać, a, ał] *biec, lecieć*: Chubaj mi który
do komory po ostrogi i pas. Sienk. <p. Chybać>
Chuch, u, lm. y l. *chuchniecie, dech, technienie,
dmuchnięcie*: Karciane domki C. dziecięcia oba-
la. Oss. Ani chuchu, ani duchu (= *ani śladu, że
ś. paliło w piecu, zimno w mieszkaniu*). 2. *głos
puszczonego ichu*. 3. *berka, wzięta przeciwnikowi
w grze w warcaby, za opuszczoną przezeh bierkę*:
Wziąć C. <Dżwn. CHUCH>
Chuchać, a, ał p. Chuchnąć; *grzać tchem*: Lepiej
dmuchać, niż C. Prz. Mróz był potężny, w garść
gospodarz chucha. Przen.: C. w garść = *lizać ta-
pe, obliżywać ś. smakiem, doznac zawodu*: Omyliła
go nadzieja, chucha w garść. Prz. Przen.: C. na
kogo = *pieścić, ceckać, ochraniać go*: Ta matka
nazbyt chucha na swoje dzieci.
Chuchający im. od Chuchać; lek.: Oddech C. =
zasłoniony.
Chuchanie, a, blm., czynność cz. Chuchać.
Chucherko, a, lm. a p. Chuchro: Ot C. takie!
Kon. <CHUCH(R)>
[Chucherlak, a, lm. i] *chuchro, zdechlak*. <Zap.
z Chuchro+Cherlak>
Chuchnąć, nie, nał, nied. Chuchać l. *puścić dech
z pewnym przyciskiem*: C. w garść, na szybę. 2.
† na kogo = *puścić mu finję pod nos*: Drugi zjadł,
a na cię chuchnie. Prz. 3. komu co = *ściągnąć,
ukraść, grypsnąć, świeznąć, wziąć, sprzątnąć*; w grze
w warcaby = *wziąć chuch*. <CHUCH>
Chuchnięcie, a, blm., czynność cz. Chuchnąć,
chuch.
Chuchraczek, czka, lm. czki p. Chuchrak.
<CHUCHR>
Chuchrak, a, lm. i l. a. Chuchro *mizerak, char-
lak, nędza, chuderlak, papinek, człowiek wyniszczony*:
Chuchraku! zdjąłbym cię z kulbaki ostrzem
kopji i przez trzy paciery dźwierzyl w powietrzu.
Sienk. 2. *biedak, chudopacholek, chudeusz, bie-
dactwo*. Zdr. Chuchraczek.
Chuchro, a, lm. a l. a. × Huchro, † Kuchro
ksieniec, żołądek rybi. 2. × *wewnętrzności, jelita ludz-
kie*. 3. *kawalek drzewa spróchniałego*. 4. p.
Chuchrak. Zdr. Chucherko.
Chuciowy przym. od Chuć.
† Chucokop, a, lm. y p. Huokop.
[Chucuchno] p. Chutko.
Chuć, i, lm. i l. † *chęć, skłonność, intencja*: C.
moję więcej uważ, niż to, co przynoszę. Kochan.
C. ku dobremu, ku złemu. 2. † *dobra chęć, życzy-
liwość*: Prosił, abyśmy tę przyjaźń społeczną
chucią a powinowactwem poprawili. 3. *żądza,
namiętność, instynkt niżki*: Wojen początkiem są
chuci. C. *lubieżna = poządlliwość, chęć spółkowania,
jurność, popęd płciowy*. 4. † *powab, ponętność*. Leop.
Zdr. † Chutka. <Zap. z Czes. ehut'>
[Chućko] p. Chutko.
Chudactwo, a ni. l. blm. zb. *bieda, nędza, chu-
deusze = ludzie ubodzy*. 2. lm. a p. Chudeusz.
<CHUD>
[Chudaczek, czka, lm. czki] p. Chudak.
× Chudaczka, i, lm. i forma ż. od Chudak.
× Chudak, a, lm. i l. p. Chudeusz: Dobre pa-
nom lwowskie ryby, chudakom z kapustą grzy-
by. Prz. 2. p. Chudziec. Zdr. [Chudaczek].
Chudawo przys. od Chudawy.
Chudawość, i, blm. rz. od Chudawy.
Chudawy, × Chudowaty *niewco chudy a. niewco mi-
zerny, chuderlawy*.
Chuderlactwo, a, blm. l. *niedoleństwo, charłactwo,
mizeractwo, chorobliwość, wynędzniałość*. 2. zb. *lu-
dzie chuderlawi*: Litościw był na wszelkie C.
w swojej parafji. Kon.

Chuderlaczek, ozka, lm. czki p. **Chuderlak**.
Chuderlak, a, lm. i *człowiek chuderlawy, chuchral, biedota, mizerak*. Zdr. **Chuderlaczek**. <Zmieszanie CHUD i Cherlak>

Chuderlawo przys. od **Chuderlawy**: Wygląda C. **Chuderlawość**, i, blm. rz. od **Chuderlawy**.

Chuderlawy, †**Chudorlawy**, †**Chudorlowaty**, [**Sucherlawy**] *mizerny, wynędzniały, niedomagający, chorowity, cheralawy, schorzały*.

Chudeusz, a, lm. e, **Chudopacholek**, †**Chudypacholek**, ×**Chudak**, †**Chudoba**, **Chudactwo**, [**Chudzisz**] *biedak, chudzina, golec, holysz, biedota*. <Niby Łć. z CHUD>

Chudeuszostwo, a, blm., **Chudeuszowstwo** *stan chudeusza*.

Chudeuszowski przym. od **Chudeusz**: *Majątek, stan, chleb C.*

Chudeuszowstwo, a, blm. p. **Chudeuszostwo**.
Chudnąć, nie, **chudł** a. ×**chudnął**, ×**chudnieć** 1. *stawać ś. chudym a. chudszym, spadać z ciała, szczupieć, mizernieć*. 2. *przen. ubożać, biednieć, podupadać*. <CHUD>

×**Chudnieć**, eje, **chudł** p. **Chudnąć**.
Chudnienie, a, blm. p. **Chudnięcie**.
Chudnięcie, a, blm., **Chudnienie** *czynność cz. Chudnąć*.

Chudo i. przys. od **Chudy**: *Wyglądać C. 2. krucho, kuso, groźnie, niedobrze, źle*: C. z nim.

Chudoba, y, blm. i. †*chudopacholstwo, bieda, ubóstwo, niedostatek*: C. *enoty nie traci*. Prz. 2. *mienie ubogiego, skromny dobytek*. 3. †p. **Chudeusz**: *Chudobie wszędzie piskorz*. Prz. (= *biednemu zawsze wiatr w oczy*). 4. [C.] = a) *inventarz żywy, bydło*. b) *bydło*. c) *chudość*. d) *szkapa chuda*. 5. ×bud. p. **Chudość**. Zdr. [**Chudóbka**, **Chudobina**].

[**Chudobina**, y, lm. y] p. **Chudoba**.
Chudobnie, **Chudobno** przys. od **Chudobny**: *Turcy nie przyszli na tę wojnę tak C. Kaczka*.

Chudobno p. **Chudobnie**.
Chudobny *biedny, ubogi, szczupły, skąpy, mierny, mały, nieobfity; mizerny, nieszczęśliwy*.

†**Chudobrody** *mający brodę nieokazalą, rzadką*. <CHUD+BRÓD>

†**Chudobrzuchy** *mający brzuch chudy, nie mający brzucha (wydętego)*. <CHUD+BRZUCH>

†**Chudocnotliwy** *ubogi w cnotę, niezbyt cnotliwy*. Gosł. <CHUD+Cnota>

†**Chudogłosy** *mający głos słaby*. <CHUD+GŁOS>

Chudopacholę, **ęcia**, lm. **ęta** *dzieci chudopacholskie; dziecko biedne, nędzne, ubogie, biedotka*. <CHUD+Pachol>

Chudopacholski przym. od **Chudopacholek**: *Chudopacholskie fortuny*. Sienk. C. *los. Krasz. Pańskie ostatki lepsze niż chudopacholskie dostatki*. Byk. *Po chudopacholsku przys. jak chudopacholek*: *Ubrany po chudopacholsku*.

Chudopacholstwo, a, blm. *stan chudopacholski, chudeuszostwo, miernność, ubóstwo, niedostatek, mizeractwo*: C. *to nasze, nie urodzenie, w drodze nam staje*. Sienk.

Chudopacholek, **łka**, lm. **łki** p. **Chudeusz**.
†**Chudorlawy** p. **Chuderlawy**.

†**Chudorlowaty** p. **Chuderlawy**.
†**Chudorodny** *nizkiego pochodzenia, nieszlachecki*. Gosł. <CHUD+ROD>

Chudosz, a, lm. e p. **Chudziak**: *Ten C. był kiedyś księżym sługą*. Słow.

Chudoszlachecki *właściwy ubogiemu szlachecowi, należący do niego*: C. *dochód*. <CHUD+SZlacheic>

Chudość, i, blm. i. rz. od **Chudy**: *C. wszystko osiagnęła ciało*. Otw. 2. ×a. ×**Chudoba**, ×**Chudota** *bud. zbyteczna szczupłość rozmiarów budowli*.

×**Chudota**, y, blm. *bud. p. Chudość*.

×**Chudowato** przys. od **Chudowaty**.

×**Chudowaty** p. **Chudawy**.

[**Chudóbka**, i, lm. i] p. **Chudoba**: *Przypędził z sobą chudóbkę, woliki lub nawet szkapę*. Byk.

Chudy i. *mało tłuszczu zawierający, nietłusty*: *Chude mięso, mleko*. *Głina chuda* (= *mająca wiele piasku, sucha*). 2. *nieżywy, nieurodzajny, jalo-wny*: *Ziemia chuda*. Rok C. *Przen. czczy, bezbarwny, ubogi, nietreściwy*: *Dzieło Blaira wydało mi ś. co do wydarzeń miejscami chude*. Lel. 3. *wychudły, nietęgi, szczupły, suchy, cienki, mizerny*: C. *jak trzaska*. *Kaczka*. C. *jak szkapę*. Prz. *Cyprys cienki, długi, C. Miek. Koń C., że skóra tylko a kości*. 4. *przen. biedny, ubogi, niezamów-ny*: *Którzy dziś mogą być pany, jutro z chudym zrównają*. *Kochan. †C. pacholek = chudopacholek*. †*Chude* *dzieciństwo = szczupła majętność*. *Chuda fara* (= *skąpo, kuso koło niego*). 5. †*podrzędny, skromny*: *Od chudego końca rzeczy bardzo wielkie poczynasz*. *Baz. (= z dołu)*. 6. *haf.*: *Dziurka chuda = z obwódka jednakowo cienką do-koła*. 7. *zł. okradziony, obrany*. <CHUD>

†**Chudypacholek**, **chudegopacholka**, lm. **chudzi-pacholkowie** p. **Chudeusz**.

[**Chudziaczek**, **czka**, lm. czki] p. **Chudziak**. <CHUD>

Chudziaczka, i, lm. i *forma ż. od Chudziak*.

Chudziak, a, lm. i, ×**Chudziec** i. a. **Chudosz** *człowiek chudy*: *Skąd ty idziesz, chudziaku?* *Kon. 2. p. Chudzina*. Zdr. [**Chudziaczek**, **Chudziaszek**, **Chudziąszek**], †**Chudziaszek**.

[**Chudziak**, a, lm. y] p. **Chudziamski**.
[**Chudziamski**, ego, lm. sey, **Chudziak**] *człowiek dzielny, tegi*. <Zap. w związku z **Adziamski**>

Chudziara, y, lm. y gm. *człowiek chudy a. zwierzę wychudłe*. <CHUD>

[**Chudziarz**, a, lm. e] *mizerak*.

[**Chudziaszek**, **szka**, lm. szki, **Chudziąszek**], †**Chudziaszek** p. **Chudziak**: *Co jej ta już, chudziaskowi, po kartoflach?* *Kon. C. przed panem, by mu co dał, kłęczy*. Gosł. (= *biedak, nędzarz*).

Chudziątko, a, lm. a, ×**Chudzie** *człowiek chudziutki a. zwierzę chudzienne, godne politowania, chudzina, nieboraczko, niebożatko, biedaczek*: *Owieczki chudziątka*. *Żebr. Kulikowa powtarzała żalosnym głosem: „C! C! C! Sienk.*

Chudzió, i, il i. *robić chudym a. chudszym, wychudzać, suszyć*: *Post chudzi*. *Gderał na wóźnicę, że mu konie chudzi*. *Rzew. 2. †przen. ubożyć, niszczyć, marnować*: *Złym gospodarstwem sam ś. chudzi*. *Oss.*

†**Chudziebnie** p. **Chądziebnie**.
†**Chudziebny** p. **Chądziebny**: *Chudziebna żaloba = skarga a. sprawa o kradzież*.

Chudziec, **dźca** i. ×lm. **dźcy** a. **dęcy** p. **Chudziak**: *Znoście sam, chudye, wypróżniałe mieszk.* *Koch. 2. lm. dźca = a) a. ×Chudzik* *bydło chude, wynędzniałe*. b) a. **Chujec**, ×**Chudak** *wieprz chudy; wieprz chudy, przeznaczony do opasu*. <CHUD>

Chudzielec, **łca**, lm. **łcy** gm. *człowiek chudy i wysoki*: *Siedziało jakieś licha w tym chudzielcu o długich nogach*. *Sienk.*

×**Chudzie**, **ęcia**, lm. **ęta** p. **Chudziątko**: *Hetmanów pozbywszy, tył chudzięta podają*. *Błaż.*

×**Chudziak**, a, lm. i p. **Chudziec**.
Chudzina, y i. lm. y a. †*owie m. a. ż., a. Chudziak m. biedny, nieszczęśliwy człowiek, nieboraczek, niebożatko, biedota*: *Kręciła ś. chudzina, jak*

mogła. Pot. Bogaty ś. dziwi, czym ś. C. żywi. Prz. [To ci C, nieborak, kaj jemu marsirować po takiej grudziel] Gaw. 2. bīm. zb. ni. *biedny łudek, bieda, ubóstwo*. 3. †lm. y *puclendum muliebre*. Zdr. Chudzinka, Chudzineczka.

Chudzineczka, i, lm. i p. Chudzina.

Chudzinka, i, lm. i p. Chudzina.

[Chudzisz, a, lm. e] p. Chudeusz.

Chudziuchno przys. od Chudziuchny.

Chudziuchny, Chudziusieńki, Chudziuski, Chudziuteńki, Chudziutki *bardzo, zupełnie chudy; przen. bardzo, zupełnie ubogi*.

Chudziusieńki p. Chudziuchny.

Chudziusieńko przys. od Chudziusieńki.

Chudziuski p. Chudziuchny.

Chudziusko przys. od Chudziuski.

Chudziuteńki p. Chudziuchny.

Chudziuteńko przys. od Chudziuteńki.

Chudziutki p. Chudziuchny.

Chudziutko przys. od Chudziutki.

Chuj, a, lm. e gm. *penis*. <?CHU = CHOW>

[Chujawa, y, lm. y] p. †Chaja; *zadyмка*.

<Dźwn. Por. Fujawa, Fująe>

[Chujawica, y, lm. e] i. p. †Chaja. 2. a. [Dujawica, Fujawica] *deszcz z wichrem, zamieć śnieżna*.

[Chujczak, a, lm. i, Hujcák] *mały wieprzek*.

<CHUD>

Chujec, jca, lm. jce i. p. Chudziec: Na to mieć oko, aby jaki na ustroniu nie zamieszal ś. C., któryby znacznie pańskim ujmował obroku wieprzom. Gost. 2. *kiernoz, kierda, knur*.

[Chuińać, nie, ną] *skoczyć*.

[Chumąt, a, lm. y] p. Chomąt.

[Chumer-] p. Chimer-.

!Chup! w. p. Hop!: Nagle płomyczek ś. zakręcił i C! wpada w usta zmarłego chłopka. Bliz. <Dźwn.>

[Churgot, u, blm.] p. Churkot.

[Churgotać, ee, ta] p. Churkotać: To z wody po tobie churgoce.

×Churkot, u, blm., [Churgot] *churkotanie, turkot, łoskot, grzmot*. <Dźwn.>

×Churkotać, cze, ta i. p. Charczeć. 2. *wydawać churkot, turkotanie, łoskot, grzmieć, hebnic*: Powozy churkoczą. 3. a. [Churgotać] *nieos. kruczeć, bulgotać, glegotać, przelewać ś., burczeć*: Churkocze mu w brzechu.

×Churkotanie, a, blm., czynność cz. Churkotać.

Churma, y, lm. y p. Hurma: C. oficerów zbliżyła ś. zaciekawiona, widząc klęczące kobiety. Sienk. <Ukr. hurma>

×Churstak, a, lm. i p. Chwostak.

×Chust- p. Huśt-.

Chusta, y, lm. y i. *szmat płótna obrębianą do obwiniecia, do uwiązania i t. d.*: Wziąwszy Jezus lnianą chustę, przepasał ś. i począł nogi uczniom umywać. Sekl. Zbladł jak C. Chusty nożne łaźiebne. Got. (=onuce, onuczki; *prześcieradło*). 2. w lm. *bielizna brudna, brudy*: Wybierać chusty do prania. Suszyć chusty. 3. [Chusty] i †Chusty *cały ubiór, odzież, odzienie*: Porwał Żydowi chusty. Chusty kościelne = *ubranie, używane w święto, gdy ś. idzie do kościoła*. Zdr. †Chustka, †Chusteczka. <CHUST>

Chustoczyna, y, lm. y p. Chuscina: Ot tu i chustoczną nawet zostawiła. Szymon. <CHUST>

Chusteczka, i, lm. i i. p. †Chusta; *szmatka, plutek, galganek, pieluszka*: Chusteczki maczane w dekokcie na rany przykładac. Krup. Dzieciatko uwinione w chusteczki. Rej. 2. p. Chustka.

†Chustem p. Huśtem: Jako krew C. leję. Pot. <Czes. husto, huśtē>

[Chusteńka, i, lm. i] p. Chustka.

Chustka, i, lm. i i. †p. Chusta: Łazarz wyszedł z grobu, mając związane nogi i ręce chustkami grobowymi. Sekl. 2. a. [Chuscia] *płat kwadratowy, zakończony w brzegach, z tkaniny lnianej, bawełnianej, jedwabnej a. wełnianej*: C. do nosa, na szyję, do okrycia ś. (=płed, szal). 3. żart. *koszula wystająca z majtek w tyle*. 4. myśl: C. u sarny = *plama biała na pośladku, serwetka, z wierzniadło, lusterko, talerz*. Zdr. Chusteczka, × Chustynka, × Chusciątko, [Chusteńka, Chustuchna]. Zgr. Chuscisko. <CHUST>

×Chustowy p. Chusciany.

[Chustuchna, y, lm. y] p. Chustka.

×Chustynka, i, lm. i p. Chustka: C., którą trzymała w ręku, cała była zwilżoną. Krasz. C. twarz osłaniała. Krasz.

Chusyt, a, lm. oi i. p. Chasyd: Odbynał pielgrzymki do rabinów sławnych i do chusytów. Jeż. 2. *molizieniec wystydliwy*.

†Chuszcza, y, lm. e p. Huszcza: Przed wielką ludzi chuszcza. Jabł. <Ukr. huszcza>

[Chuscia, i, lm. e] p. Chustka.

[Chusciać, a, lm. i] p. Husciak.

[Chuscianki, nek, bip.] *onuczki*. <CHUST>

×Chusciany, ×Chustowy przym. od Chusta, *lniany, płócienny*: Woreczek C.

×Chusciątko, a, lm. a p. Chustka: Dopieroż gdzieś C. zaściela i dalej w kupki! Kon.

[Chuscie, a, lm. a] *chusteczka*.

Chuscina, y, lm. y, Chustoczyna *licha, biedna chustka*. Zdr. Chuscinka.

Chuscinka, i, lm. i p. Chuscina. L.

Chuscisko, a, lm. a p. Chustka.

×Chustaczka, i, lm. i p. Huśtawka.

Chustać, a, al p. Huśtańć.

Chustanie, a, blm. p. Huśtanie.

Chustawka, i, lm. i p. Huśtawka.

†Chustem p. Huśtem.

Chustnać, nie, ną p. Huśtańć.

[Chute] p. Chutko.

[Chuterlać się, a ś., al ś.] *włoczyć ś.* <?>

[Chutineczko] p. Chutko.

†Chutka, i, lm. i p. Chuć.

i. †Chutki przym., †Chutliwy, †Chutny, [Chutki, Chytki] i. *chętny, ochoczy, ochotny, skory, prędki, skwapliwy do czego, rączy*: Duch C., ale ciało mdłe. B. B. 2. *gorliwy, pilny*. 3. *szybki, prędki, chyży, rączy, żywawy*: Letkość podków czyni też konia chutkiego ku podniesieniu nóg. Trzye. Blizko już jest dzień Pański wielki, blizki jest a bardzo C. Leop. <CHOT>

2. †Chutki przys. p. Chutko: Sercem cię pocałuwam a C. obliapiam. Op. (=gorąco, silnie).

†Chutko, [Chutko], †Chutki przys. od Chutki; [Chućko, Chytko, Chute]; piesz. [Chucuchno, Chustuszko, Chutineczko]: Rzekę barzo C. płynącą.

†Chutkość, i, blm. rz. od Chutki.

†Chutliwie przys. od Chutliwy: Dasyć C. szyi swojej nastawił. Warg.

†Chutliwość, i, blm. rz. od Chutliwy: Schowajcie na inszy czas tej chutliwości. Baz. (=zapachu, gotowości, dobrej chęci).

†Chutliwy i. p. Chutki: Chutliwego a wesolego dawcę Bóg miłuje. Wuj. Z Jezusem byli uczniowie tylko na tej górze, jako chutliwsi, jako domowi przyjaciele. Białob. Głupia to rzecz psa w pole wywoździł niechutliwego. 2. a. †Chutny *miły, wdzięczny, przyjemny, słodki, smaczny*: Pokarm C. Leop.

Chutnie *i.* †przys. od **Chutny**: Do wiosen C. ś. rzucili. Zbyl. Wszysey C. nadstuchują. Wor. Tańczyły C. Dziecko kołyszę, aby spało chutniej. Zim. (= *smacznie*). 2. [C.] *bardzo, silnie*.

†**Chutny** *p.* **Chutki i **Chutliwy**.
[**Chutor**, *u*, *lm. y*] *p.* **Futor**. <Ukr. *chutor* a. *futor*, ciemnego pochodzenia; może z Węg. *határ* = *miedza, granica*>**

Chutorniczy *przym.* od **Chutornik**: Zagroda chutornicza.

Chutornik, *a*, *lm. cy* *właściciel, mieszkaniec chutortu*.

Chutranka, *i*, *lm. i* *zł.* *rewizja* = *kradzież*. <?>

[**Chutuszko**] *p.* **Chutko**.

Chuzdać, *a*, *ad* *gm. p.* **Huśnać**.

Chuzdanie, *a*, *blm. gm. p.* **Huśtanie**.

Chuzdanie się, *a* *ś.*, *blm. gm. p.* **Huśtanie ś.**

Chuzdawka, *i*, *lm. i* *gm. p.* **Huśtawka**.

Chuzdnać, *nie*, *nął* *gm. p.* **Huśnać**.

Chwaca, *y*, *lm. e* *zł.* *areszt policyjny*. <Zap. **CHWYT**>

[**Chwacić**, *i*, *li*] *i.* *p.* **Chwycić**. 2. *wystarczyć*.

†**C. ś.** *chwycić* *ś.*: Chwaciwszy *ś.* jej rękoma. B. Sz. Chwaciw *ś.* szyje. B. Sz. <**CHWYT**>

Chwacik, *a*, *lm. i* *p.* **Chwał**.

Chwacki *gracki, dzielny, zgrabny, składny, zręczny, tegi, zuchowaty, śmiały, dziarski, odważny, zamaszty*: C. chłopak.

Chwacko *przys.* od **Chwacki**.

[**Chwacko**] *p.* **Chwałko**.

[**Chwajdał**, *a*, *lm. y*, **Chwajolek**] *krzaczek kapusty*. <?>

[**Chwajolek**, *ika*, *lm. iki*] *p.* **Chwajdał**.

×**Chwałacz**, *a*, *lm. e* *p.* **Chwałca**: Jurgieltowi chwალacz, autorowie głodni. Kras. <**CHWAŁ**>

Chwałca, *y*, *lm. y* *i.* *przechwalanie* *ś.*, *przechwałka*, *szczytanie* *ś.*, *próżna chwala*. 2. *pochwała, uznanie, panegiryk*: Sypało *ś.* duchowieństwo z modłami i chwalebą pogrzebną. Byk. O majątek Zakonu więcej dbał, niż o swoją chwalebę. Sienk.

Chwałca, *y*, *lm. y* *a.* × **Chwałciele**, × **Chwałcz** *i.* *ten, co chwali*. 2. *wielbiciel, czciciel, wyznawca, adorator, admirator*: Chwałce prawego Boga. Skar.

×**Chwałczość**, *i*, *blm.* *skłonność do przechwalania* *ś.*, *samochwalcstwo*, *chępliwłość*: Grzeszy chwālcznością. Sow.

×**Chwałczy** *przym.* od **Chwałca** *p.* **Chwałny**: Mowa chwālczna.

Chwałczyni, *i*, *lm. e* *forma* *ż.* od **Chwałca**.

Chwałebnie *przys.* od **Chwałebny**.

Chwałebność, *i*, *blm. rz.* od **Chwałebny**.

Chwałebny, × **Chwałny** *i.* †*przym.* od **Chwała**, *godzien chwaly*: Pan C. (= *Pan chwaly* = *Chrystus*). Chwałebne święta = *Boże Narodzenie*. 2. *godzien pochwały, przykładowy*: Żywot, zgon C. Sprawowanie (uczni) chwālebne. 3. *chlubny, zaszczytny*: Stan rycerski jest C. Star.

Chwałenie, *a*, *blm.*, *czynność* *cz.* **Chwałić**.

Chwałenie się, *a* *ś.*, *blm.*, *czynność* *cz.* **Chwałić** *ś.*

Chwałibur, *a*, *lm. y*, **Chwałiburca**, **Chwałibur** *na samochwał*. <Na wzór imion, zakończonych na -bór>

[**Chwałiburca**, *y*, *lm. y*] *p.* **Chwałibur**: Trzeba też to z okoliczności podróży *ś.*, nie zawadzi czasem być chwāliburcą. Zabł.

[**Chwałibursa**, *y*, *lm. y*] *p.* **Chwałibur**.

×**Chwałiburstwo**, *a*, *blm.* *wada chwāliburcy*: Szczytem chwāliburstwa jest powitanie... T. K.

×**Chwałiciele**, *a*, *lm. e* *p.* **Chwałca**.

× **Chwałiciełka**, *i*, *lm. i* *forma* *ż.* od **Chwałiciele**.

Chwałić, *i*, *li*, [**Falić**, **Kwałić**] †**Falić**, †**Chwalić** *i.* *wielbić, uwielbiać, czcić, sławić, błogosławić, adorować*: Ciebie, Boże, chwālimy. Chwałicie Pana prze dobroć jego. Kochan. Ledwieby go za bogą nie chwālili. Górń. C. Boga = *Bogu dzięki*, *chwala Bogu*: Mam *ś.*, C. Boga, nieźle. 2. *zalecać* *czyje przymioty, odzywać* *ś.* *z uznaniem, wychwalać, podnosić, wysławiać*; *pochwalać, aprobować*: Każda lizka swój ogonek chwālil. Prz. Chwałi ci *ś.* to (= *dobrześ zrobił*). C. sobie u kogo = *być zadowolonym z pobytu u niego*. C. swój towar = *zachwalać*. C. *s. i.* C. *siobie*: Kto *ś.* chwālil, ten *ś.* gani. Prz. C. *ś.* wazjemnie = *C. jeden drugiego*. Tu *ś.* sam towar chwālil (= *zaleca*). 2. *z czym, z czego* = *przechwalać* *ś.*, *popisywać* *ś.*, *chłubić* *ś.*, *szczyścić* *ś.*, *chęplić* *ś.*, *wymosić* *ś.*: Nie chwālęcy *ś.*, takim jak on poradzę dwom. Sienk. 3. *graję w pikietę, licytować*. <**CHWAŁ**>

×**Chwałidupa**, *y*, *lm. y* *p.* **Chwałisz**. <**CHWAŁ** + **DUP**>

×**Chwałidupja**, *i*, *blm.*, ×**Chwałidupstwo** *samochwalcstwo, zarozumiałość, przechwalanie* *ś.*

×**Chwałidupski**, *ego*, *lm. scy* *rz. p.* **Chwałisz**.

×**Chwałidupstwo**, *a*, *blm. p.* **Chwałidupja**.

×**Chwałigóra**, *y*, *lm. y* *p.* **Chwałisz**: Każdy strzelec — C. Prz. <Zap. *sld.*, zamiast Chwałibur(a)>

[**Chwałiplujski**, *ego*, *lm. scy*] *p.* **Chwałisz**. <**CHWAŁ** + **PLU**>

×**Chwałisz**, *a*, *lm. e*, ×**Chwałidupa**, ×**Chwałidupski**, ×**Chwałigóra**, [**Chwałiplujski**, **Chwałus**, **Chwałek**, **Kwałek**] *samochwala, samochwalcza, chępliwiec*. <Skrócenie niby 'imienia Chwałisław a. Chwałibór>

× **Chwałnie** *przys.* od **Chwałny**. <**CHWAŁ**>

×**Chwałnomównie** *przys.* *chwāląc, panegirycznie*. <**CHWAŁ** + **MOW**>

×**Chwałny** *i.* *p.* **Chwałebny**: Chwałne dzieła. Koch. Chwała przyjemna od chwālonego. Prz. Nauka wielka niezawsze chwālna. Prz. Chwałna jest Wenecja z obszernych wolności. Koch. (= *sławna*). 2. *a.* ×**Chwałczy** *chwālący, pochwalny, panegiryczny*: Wiersz C. 3. *samochwalny, chęplawy, przechwałający* *ś.* <**CHWAŁ**>

[**Chwałus**, *a*, *lm. y*] *p.* **Chwałisz**. <Niby *żł.* od **CHWAŁ**>

Chwała, *y*, *blm.* †**Fała**, [**Fała**, **Kwała**] *i.* *część, uszanowanie, uwielbienie, adoracja, pokłon*: C. Ojcu i Synowi i Duchowi św. Szatan mówił Jezusowi: „Jeśli mi dasz chwālę, padszę przede mną, to wszystko będzie twoje.” Leop. C. Bogu! = *Bogu dzięki!* *Chwalić Boga!* to dobrze! C. Bogu, że *ś.* to nareszcie skończyło! Lepsze jedno C. Bogu, niż dwoje da-li Bóg. Prz. 2. × *lm. y*, *pochwała*: C. z własnych ust śmierdzi, z cudzych pachnie. Prz. Św. Jan Jezusa wielkimi chwālami wystawiał. Białob. Z chwālami wjechał (= *triumfem, z owacją*). Leop. 3. *uznanie powszechne, rozgłos, sława*: C. za cnotę idzie. Prz. Polec z chwālą. 4. *to, czym* *ś.* *chwala, zaszczyt, chluba, ozdoba, czoło*: Wy, coście chwālę kraju a rycerstwa chluba. Dm. 5. C. boża a. C. boska = *sprawy boskie; nabożeństwo*: Poświęć to na chwālę boską (= *dla Boga*). Poświęcił syna na chwālę boską (= *stanowi duchownemu*). × *Bywał na chwale bożej* (= *w kościele*). Zapisać co na chwālę bożą (= *na kościół*). 6. C. boska, niebieska = *szczęśliwość wieczna, żywot wieczny*: Niech go Bóg przyjmie do chwaly swojej. Powołał go Bóg do chwaly swojej (= *zabrał go ze świata*). 7. *majestat, świetność, okazałość*,

glorja: Rozświeca ś. ziemia od chwaty jego. Leop. Ukaże ś. Pan w całej chwale swojej. Zdr. †Chwałka. <CHWAŁ>

[Chwałek, lka, lm. lki] p. Chwalisz.

†Chwałka, i, lm. i p. Chwała; marna chwała: Ktoby przez obmowiska nauczyciela swego szukał sobie chwalki, najdzie swoją niesławę. Schot.

× Chwałochciwie przys. od Chwałochciwy.

<CHWAŁ+CHOT>

× Chwałochciwość, i, bim. rz. od Chwałochciwy.

× Chwałochciwy żądny chwały, goniący za nią. × Chwałolubnie przys. od Chwałolubny.

<CHWAŁ+LUB>

× Chwałolubny lubiący chwałę.

× Chwałopiew, u, lm. y pieśń pochwalna.

<CHWAŁ+PIE>

[Chwał, a, lm. y] ubranie. <Nm. Gewand>

[Chwara, y, lm. y] chwara.

× Chwarstać, a, ał p. Chrzęsnąć.

× Chwarstanie, a, blm., czynność cz. Chwarstać: Na konia nieobjężdżonego trzeba wsiść bez wszelkiego chwarsztania. Trzye. <CHWARSK>

[Chwarszeć, y, ał] p. Chrzęsnąć.

[Chwarszczenie, a, blm.] czynność cz. Chwarszczyć.

1. Chwast, u, lm. y i. a. †Fast zielsko: C., nie zboże. Oss. 2. †ziele, roślina. 3. [C.] liście kapuściane. Zdr. Chwaścik. Zgr. Chwaścisko. <CHWAST>

2. Chwast, a, lm. y, [Chwost] ozdoba szmuklerska kształtu kiści, kutas. Zdr. [Chwaścik]. <Nm. Quast>

Chwastowato przys. od Chwastowaty. <p. 1. Chwast>

Chwastowaty podobny do chwastu, kiściasty: Z młodego kłęcza ziela tego, póki w twarde, a chwastowate nie wyrosnie... Syr.

Chwastowy, Chwaściany przym. od Chwast.

[Chwastówka, i, lm. i, Lastówka] jaskółka. <p. Jaskółka>

[Chwaszcz, a, lm. e] i. bot. (equisetum) skrzyp.

2. zielsko. Zdr. [Chwaszczyk]. <p. 1. Chwast>

[Chwaszczyk, a, lm. i] p. Chwaszcz.

Chwaściany p. Chwastowy.

Chwaścić się, i ś., ii ś. plenić ś., krzewić ś., gnieździć ś. jako chwast: W owsach chwaści ś. śnieć, wyka, len, oset. Haur.

Chwaścieć, eje, ał i. obracać ś. w chwast, iść w chwast; zarastać chwastem. 2. [C.] p. Chrzęsnąć.

Chwaścik, a, lm. i p. 1. Chwast.

[Chwaścik, a, lm. i] p. 2. Chwast.

Chwaścisko, a, lm. a m. i in. p. 1. Chwast.

Chwaścisto przys. od Chwaścisty: Zmokła pszenica C. porośnie.

Chwaścisty pełen chwastu, zachwaszczony: Ugór C.

Chwał, a, lm. y i. człowiek chwacki, zuch, junak, śmiałek: C. chłopak. C. dziewczyna. 2. a. w lm. myśl. ruchoma półobręcz w żelazach, chwytająca zwierza. 3. [C.] = a) siła. b) ostrość: Ostry nóż ma dobry C. 4. zool. p. Rap. Zdr. Chwacik. <CHWAT>

†Chwatać, a, ał p. Chwycić: Lepiej swoje łatać, niż cudze C. Prz. <CHWAT>

†Chwatanie, a, bim., czynność cz. Chwatać.

[Chwatka, i, lm. i, Fatka] sak do łowienia ryb.

× Chwatki i. p. Chwytny: Kleszcze chwatkie. Nar. 2. [C.] = a) chwacki, rączy. b) dobrze rąbiący (o siekierze).

†Chwatkiem przys. dopadkiem, dorywczo, naprędce: Chwatkiem nabożeństwo odprawował. Pim.

[Chwatko] przys. od Chwatki; [Chwaćko] dziarsko, prędko, rączo.

× Chwatny p. Chwytny.

[Chwesta, y, lm. y] p. Kwesta.

[Chwestunek, nku, lm. nki] p. Festunek: Poślaby do chwestunku, tylko że ma rozum głupi. Kon.

Chwiać, eje, ał, × Chwiewać, †Chwiejać i. wiewać, poruszać, machać, bujać, wahać, kołysać, potrząsać, ugiąć: C. gałęzi, skrzydłami, głową. 2. [C.] p. niżej. C. ś. a. [C.] i. wiewać ś., bujać ś., wahać ś., kołysać ś., poruszać ś., giąć ś.: Trzeina chwieje ś. od wiatru. Chwieje ś. na nogach, a. chwieją ś. nogi pod nim = nie może ustać, stania ś. Chwieje ś. i pada, zemdlony. Łódź ś. chwieje = chybocze ś. Zęby mu ś. chwieją = ruszają ś. Jasio pije, z konia chwieje. 2. przen. w czym = wahać ś., być niezdecydowanym, niepewnym: C. ś. w przekonaniach, w wierze. 3. przen. słabiec, walczyć, upadać, chromać: Chwieją ś. podstawy życia, zasady, cnoty, sprawiedliwość. <CHW'>

[Chwiałow] fijołkowy: Chwiałowe krople = krople fijołkowe, lek na oczy. <p. Fijołek>

Chwianie, a, blm., czynność cz. Chwiać. <CHW'>

Chwianie się, a ś., blm., czynność cz. Chwiać ś. [Chwiać się, a ś., ał ś.] i. ruszać ramionami (przy swędzeniu skóry). 2. drapać ś.

†Chwiejać, a, ał p. Chwiać: Chwiejali głowę. Ps. flor. <CHW'>

Chwiejący i. im. od Chwiać. 2. chwiejący ś., chwiejny, walty: W chwiejącej łódce stoi żeglarz. Kon.

Chwiejba, y, blm. chwianie ś., kołysanie ś.: W południe C. powiększa ś. Sienk.

†Chwiejenie, a, blm., czynność cz. Chwiejać.

Chwiejnie przys. od Chwiejny.

Chwiejność, i, blm. rz. od Chwiejny: C. przekonani.

Chwiejny i. chwiejący ś., niepewny: Krok, ruch C. 2. przen. niezdecydowany, niepewny, słaby, wahaający ś., niestaly: Umysł C. Przekonania chwiejne. [Chwier a. Chwir] w., naśladujący ruch pomienia (np. świecy). <Dźwn.>

[Chwierut, Fierut, Firut, Firlut] naśladowanie ruchu przedmiotu, obracającego ś. (np. blaszanej chorągiewki). <Dźwn.>

[Chwierutać, a, ał, i C. ś.] p. Chwierutnąć: Beczką nie chwierutał, aby ś. napój nie zmacił. Troc. Zęby chwierucące ś. Syr. <CHW(IE)R>

[Chwierutanie, a, blm.] czynność cz. Chwierutać.

[Chwierutanie się, a ś., blm.] czynność cz. Chwierutać ś.

[Chwierutnąć, nie, nął, nied. Chwierutać, Fierutać, Kierutać] poruszyć, wzruszyć, zachwiać, wstrząsnąć, ugiąć, obruszać, obluźować, chybnąć. [C. ś.] obruszać ś., obluźować ś., chybnąć ś., zachybotać ś.

× Chwiewać, a, ał i C. ś. p. Chwiać. <CHW'>

[Chwijalek, lka, lm. lki] p. Fijołek.

Chwila, i, lm. e, [Fila, Fiła, Chwila, Kwila] i. moment, minuta, sekunda, mgnienie oka, mig: Płacz co C. Chwile życia. Jednej chwili cała ś. czeladź z domu wychyli. Mas. (= naraz). W jednej chwili wszystko przepadło. W chwili ruszenia pociągu (= w trakcie). Chwilami morze cichło. Któżby przeniósł takich kwiatów życie nad jedną chwilę rozkoszy, choć błędną? Słow. Chwile jego już są policzone (= dni; tylko parzyć, jak umrze). C. zapomnienia. Wstąpił na

chwile. Wracam za chwile. W tej chwili (= *najchwimast*). Spodziewaja s. go co C., a. lada C. Poczekaaj chwile. Po chwili, a. w chwile potym dało s. uczuć silne wstrząsienie. Chwile mlodości i szczęscia. Czego lata i wieki nie dokażą, to jedna C. dobrze i rzęzo zażyta wygra. Lek.: C. jasna = C. powrotu przytomności u chorych, C. oprzytomnienia. C. szezytu = *szczyt choroby, kryzys, przesilenie*. 2. *pora, czas, doba*: Trafić w dobrą a. w złą chwile. Odpowiednia C. 3. [C.] *pogoda*. 4. † Zła a. czarna C. = *czas zły, niepogoda, burza*: Aż razem czarna C. niebo nam zakryła. Jabł. Zdr. Chwilka, Chwileczka, [Chwilka, Chwileczka, Chwilusia, Chwiółka, Kwilka]. <Got. hweila = czas; godzina; Nm. Weile = chwila >

Chwileczka, i, lm. i p. Chwila.

Chwilka, i, lm. i p. Chwila.

[Chwilka, i, lm. i] p. Fijolek.

× Chwilowie p. Chwilowo.

Chwilowo, × Chwilowie przys. od Chwilowy: C. nieobecny.

Chwilowość, i, blm. rz. od Chwilowy: Podziękowawszy za tej chwilki C., w opisy wpadłam znów i romansowość. Słow. C. zjawiska utrudnia jego zbadanie.

Chwilowy przym. od Chwila, *chwile trwający, krótkotrwały, momentalny, czasowy*: Chwilowa rozkosz, potrzeba, nieobecność. C. pobyt, ból. Fiz.: Chwilowa oś obrotu = *uciąż zmiennująca s. w czasie wirowania ciała dokola niej w danej chwili, a właściwie dokola punktu*.

[Chwilusia, i, lm. e] p. Chwila.

[Chwila, y, lm. y] p. Chwila.

[Chwileczka, i, lm. i] p. Chwila.

[Chwilek, lka, lm. lki] p. Fijolek: Fijolki, czyli chwilki, kryjące s. w trawie. Est.

[Chwilka, i, lm. i] p. Chwila.

[Chwiołek, lka, lm. lki] p. Fijolek.

[Chwiółka, i, lm. i] p. Chwila.

[Chwir] p. Chwier.

× Chwisnąć, śnie, szał p. Świsnąć.

Chwist i. × u, blm. p. Świst. 2. † a, lm. owie *hultaj, łajdak, pustak, balamut*.

× Chwistać, a, al p. Świsnąć.

× Chwistanie, a, blm., czynność cz. Chwistać.

† Chwistek, tka, lm. tki *świsstek*. Biel. M.

× Chwisnąć, nie, nął p. Świsnąć.

† Chwisty, st, blp. *chusty, bielizna*. Rej. <? >

× Chwiszczyć, e a. y, al p. Świsnąć.

× Chwisnienie, a, blm. p. Chwisnięcie.

× Chwisnięcie, a, blm., × Chwisnienie czynność cz. Chwisnąć.

[Chwoina, y, lm. y] bot. p. Choina.

[Chwojniak, a, lm. i] p. Choina.

× Chwosnąć, śnie, szał p. Chłosnąć.

[Chwost, u, lm. y] l. a. [Kwost] *ogon*: Baran,

którego twoje utoczyły ziola, ciężary chwostu jego nosić muszą koła. Tremb. 2. p. Chwast: Do końca kaptura dla ozdoby przyszywac kazali niejeden C. Krasz. Zdr. [Chwostek, Chwościk]. Zgr. [Chwościsko]. <CHWOST>

× Chwosta, y, lm. y p. Chłosta.

[Chwostacz, a, lm. e] *snopek słomy, wiązany w środku do poszycia dachu*.

× Chwostać, szcze, stał i. † *bić ogonem*. 2. p. Chłosnąć: Winnikiem s. chwostał. Stryjk. 3. prz. *zjadać jedno po drugim*. Rej.

× Chwostak, a, lm. i, × Churstak *miotelka, gałązka, trzepaczka do chłostania ciała w łaźni*.

× Chwostanie, a, blm., czynność cz. Chwostać.

× Chwostanina, y, lm. y *ustawiczne chłostanie*.

Chwostek, tka, lm. tki l. [C.] p. Chwost. 2 † p.

Chost. Krasz.

× Chwostnąć, nie, nął p. Chłosnąć.

× Chwostowało przys. od Chwostowały.

× Chwostowały mający *kształt chwosta*.

× Chwostowy przym. od Chwost, *ogonowy*:

Nerw, krąg C.

[Chwoszcz, u, lm. e, a. Chwoszczka, Choszczka,

Kostka, Chostka, Chwoszczaj] i † Chwoszcz bot.

l. p. Skrzyp. 2. *koszczka wodna* (equisetum palustre). <? CHWOST>

[Chwoszczaj, u, lm. e] p. Chwoszcz i Skrzyp.

[Chwoszczka, i, lm. i] p. Chwoszcz i Skrzyp.

Chwoszczkowy przym. od Chwoszczka.

[Chwoszczowaty, Choszczowaty, Choszczawy]

chudy, nędzny.

Chwoszczowy przym. od Chwoszcz.

[Chwościk, a, lm. i] p. Chwost. <CHWOST>

[Chwościsko, a, lm. a.] p. Chwost.

× Chwościsto przys. od Chwościsty.

× Chwościsty mający *chwost, ogoniasty*.

Chwyć, i, ii, [Chycić, Chwacić], Chwytnąć, nieł.

Chwytać, [Chytać, Kwytac], † Chwatać, † Fatać i.

schwyć, uchwyć, pochwyć, porwać, złapać, wziąć,

ująć: C. kogo za ramię, za włosy, za kołnierz, wpół.

Wilc chwyta owce. Przan.: C. kogo za serec =

ująć kogo sobie, zniewolić go sobie. Za boki strach

chwyta. Kulig. Chwytał ją żal niezmierny nad

tym nieszczęsnikiem. Sienk. (= *przejmował, prze-*

niukał, ogarniał, napadał). Zawszą smutek chwyta.

Zbył. × Cudzoziemskich zwyczajów chwytają

(= *przejmują je*). Star. × Koń za trąby głosem

chęć do wojny chwyta. Otw. (= *nabiera jej*). Bóle

go chwycały (= *porwały, złapały, napadły*). C. kogo

za słowo. Z papieru ogień drzew chwyca do

razu. Pot. (= *złapie*). Farba ta pod pedzlem nie

chwyta (= *nie zostaje na ścianie*). Atrament na

łustym papierze nie chwyta. 2. [Chwytać ryby,

ptaki] = *łowić, łapać*. Chwytam uchem natężonym

najmniejszy szelest. Nadstawia swe uszko,

chwyta słowko. Len. 3. [Chwytać] *brać w dzier-*

żawę. 4. prz. *wyciąć, ciąć, szdzielić, palnąć*: Jak

go chwycać w karł szablikiem... Boh. C. s. l.

schwyć s., uchwyć s., pochwyć s., złapać s.,

wziąć s., porwać s.: Chwycał s. za głowę na ten

widok. Chwycał s. za boki i śmiał s. do rozpu-

ku. 2. z kim = *zwrzeć s., zczepić s.*: Chwycał s.

obaj jak lwy. Jabł. Skoro s. obaczą, zaraz s.

za łby chwytają. Jabł. Ten nie junak, kto

z śmiercią nie chwyta s. zwawie. Bardz. (= *nie*

boryka s.). 3. czego = *jąć s., czepić s.*: Tonący

brzytwy s. chwyta. Prz. Pospółstwo każdej rze-

czy s. chwyca, kiedy o wolność idzie. Kłok. Cze-

go s. C., jakiego s. jąć sposobu? (= *do czego s.*

uciec). Kto s. wielu dróg chwyta, nie idzie, lecz

błądzi. Klecz. Sekt bluźnierskich s. chwycałi.

Star. Szkło gorące do rozegrzanego żelaza jak

karuk s. chwyta (= *łgnie, przystaje, przylepia s.*).

Bardzo s. jej chwycało serec jego. B. B. Niech s.

was chwyca słowa moje. Leon. Pogardza dobrym,

a ładajakiego s. chwyta. 4. czego a. × do czego =

jąć s., czego, wziąć s., rzucić s. do czego: C. s. rzemio-

sla, pracy. Co żywo chwyta s. do zbroi. Książ.

× On s. do mnie chwyca. Fred. A. (= *porwie s.,*

skoczy, rzuci s.). 5. × rzucić s. = *wystąpić*: Gdy z zbyt-

niego picia gorzałki gangrena żołądka nagle s.

staje, mówią, że s. gorzałka chwyca i zapalila,

Krup. 6. [Chwycało s.] = *zajęło s., zapalilo s., go-*

re. <CHWYT>

Chwyć, u, lm. y i. część podłkowy, gryf. 2. *ramię polipa do chwytania*. 3. gim. *chwycenie s.*

za co.

Chwytać, a, lm. e i. ten, co *chwytą*, łapacz. 2. w lm. druk. p. Łąпки. 3. a. *Canga* garb. narzędzie do przytrzymywania skóry u stołu garbarskiego. 4. a. **Chwytką**, **Zaczepnik**, **Hak** gór. = a) narzędzie do wydobywania z otworu świdrowego pozostałych w nim części odłamanych. b) przyrząd w szybach do przytrzymywania klatek, mieszczących w sobie skrzynie dobywalne.

Chwytać, a, ał i C. s. p. **Chwyć**.

× **Chwytać**, a, lm. a lek. p. **Chwytnik**.

Chwytań, a, btm. I. czynność cz. **Chwytać**; lek.: C. płatków = skubanie pościeli u chorych w gorączce, szczyłanie (erocidismus). 2. [C.] przyjmowanie dziecka, bawienie.

Chwytań się, a s., btm., czynność cz. **Chwytać** s.

Chwytką, i, lm. i I. piłka skórzana do grania. 2. związany brzeg worka, za który bierze s. go z miejsca. 3. [C. a. **Chytka**] podejście, podstęp, fortel, przebiegłość. 4. gór. p. **Chwytać**.

Chwytki p. **Chwytny**.

Chwytiliwość, i, btm. rz. od **Chwytiliwy**.

Chwytiliwy p. **Chwytny**: Tak to u mnie fortuna, jak aś, bywa chwytiliwa i gorąca. Pas.

Chwytnąć, nie, nał p. **Chwyć**.

Chwytnik, a, lm. i I. bot. (rhizina) wydłużona włoskowata komórka, którą pewne niższe rośliny czerpią pokarm z podłoża. 2. a. × **Chwytać** lek. narzędzie do wydobywania ciał obcych, szczeg. monet, z przelyku. 3. zeg. imadélka, szczyppczyki.

Chwytnoogonowy mający ogon chwytny: Rodzaj małp chwytnoogonowych. Tacz. <CHWYT+O+GON>

Chwytność, i, btm. I. rz. od **Chwytny**. 2. lek. przejmowanie szybkie i pojmovanie wrażeń zewnętrznych, którego niema u słabych na umyśle.

Chwytny, × **Chwatny**, **Chwytki**, × **Chwatki**, **Chwytiliwy** I. **wprawny**, zręczny w chwytaniu: Chart C. (= bierczy). 2. **mogący s. chwytac obcych przedmiotów, okręcać s. kolo nich**: Ogon małpi C. Trąba słońca chwytna.

× **Chwytopis**, a, lm. **owie skoropis**, **stenograf**. <CHWYT+PIS>

Chwytna, y, lm. y bot. (pisonia) roś. z rodziny nocnicowatych.

[Chy] dziec. parzy, gorącz. <Dziec.>

[Chyb!] hop! skoki! <Dźwn.>

1. **Chyba**, y, lm. y I. [C.] = a) szkoda, niepowodzenie. b) brak, skaza. c) przeszkoda. 2. † **chybienie**, **zawód**, **błąd mimowolny**: Kto ma ryby, ma chyby. Prz. (= dochód rybny często chybia). † **Niemasz chyby, bez chyby = niechybnie, niewątpliwie, niezawodnie**. 3. † w grach, mydło, pudło. 4. † C. przyrodzona, w rodzeniu = **zboczenie; potwór, monstrum**. Zdr. [**Chybka**]. <CHYB>

2. **Chyba**, y, btm. **las wysoki z drzewem budulcowym**. <?>

3. **Chyba** sp. i przys. I. **może tylko; z wyjątkiem tego tylko wypadku, gdy, gdyby**: Nicenotliwa zażłość, C. w niebie jej niemasz. Cała moja zaśluga w tym s. C. znajduje, iż... Nie wierz, C. że s. przekonasz. Och! głupim był C. 2. a. [**Chybie**] **należy przypuszczać, że..., zdaje s., pewnie**: C. z tego nie będzie. 3. [C.] **ale, tylko**. 4. † **tylko, jeno**: Nie nie znalazł na fidge, C. liście same. Sekl.

† **Chyba** przyi. I. **prócz, oprócz, krom, okrom**: C. mnie niemasz innego boga. Leop. 2. **bez**: Wiedną i selną C. tego, iżby wodą były pokrapiane.

Chybać, a, ał i C. s. p. **Chybać**. 2. [C.] = a) **ić**. b) **skakać**. c) **machać**: Chybają temi mietłami. <CHYB>

Chybanie, a, btm., czynność cz. **Chybać**.

Chybanie się, a s., btm., czynność cz. **Chybać** s.

Chyban, a, lm. y **wielki hebel do zbierania kantów desek**. <?>

[**Chyboika**, **Na chyboika**, **Chyboikiem**] przys. **napręde**. <CHYB>

[**Chyboikiem**] p. **Chyboika**.

Chybiac, a, ał p. **Chybić**.

Chybianie, a, btm., czynność cz. **Chybiac**.

Chybiasty przym. od 2. **Chyba**: Drzewo chybiaste = **wysokie, budulcowe**.

Chybić, i, il, × **Chybnąć**, nied. **Chybiac** I. **nie trafić**: Strzelił, ale chybił (= **spudłował**). Przen.: C. celu = **nie odpowiedzieć celowi**: Argument ten chybia celu. Łacniej C., nie trafić. Prz. Nie chybi ani na włos. Chybił, trafił; na chybił, trafił; chybi, trafi = **na los szczęścia, na oślep**: Nie wiedząc adresu, poszedłem na chybił trafił. C. drogi, brodu i t. d. = **minąć s. z niemi, zgubić je**. 2. † **ominąć**: Chytry Leszek, ziemię niedźwiadkami przysypawszy, oznaczył sobie ścieżkę osobną, jakoby chybiał onych gwoździ. Biel. M. 3. × od czego = **zboczyć; minąć s. z czym**: Od prawdy C. Nar. 4. × **nie być trafnym, zawieść, zbłądzić, omylić**: Ludzkie zdanie nieraz błądziło, nieraz chybiało. P. Koch. 5. **kogo = minąć go**: Komu Bóg co obiecał, nigdy go nie chybi. Prz. 6. **nie ziszcć s., nie sprawdzić s., nie przyjść w porę, zawieść, omylić**: Boski wyrok nie chybi i włosiem. L. Co ludzie mówią a. obiecuja, to C. może. Skar. (= **nie dojść do skutku**). Ja nie chybię, nie zboruję. Kn. (= **stawię s., nie skrewię, nie daruję**).

Poczta chybiła (= **nie nadeszła w porę**). 7. (o urodzaju) **zawieść, nie dopisać, omylić nadzieje, nie udać s.**: Kartofle, zboże, łąki chybiły w tym roku. W polu chybiło. Niem. 8. Ani chybi = **niechybnie, z pewnością**: Ani chybi, musi być upiór. 9. [C.] **nie wystarczyć, braknąć**: Nieczeg mi nie chybia. Co ci chybia, czy chory? † Chybia co = **brakuje, nie dostaje czego**: Chybia do tysiąca złotych sto. Oss. 10. † **komu = uchybić, ubliżyć**: Syn źle wychowany pospolicie chybia rodzicom. Oss. Pytales, czym czei nie chybił Sienk. † C. s. I. **minąć s.**: Chybiłali s. w drodze. Oss. Przen.: C. s. z prawdą. 2. **nie ziszcć s., nie sprawdzić s.**: To jako on powiedział, nie s. nie chybiło. Rej. <CHYB>

† **Chybić**, I, lm. e p. **Kibić**.

[**Chybie**] p. 3. **Chyba**.

Chybień, a, btm., czynność cz. **Chybić**.

Chybiony **nieudatny, nieudaty, który zawiodł oczekiwania, nie odpowiedział celowi, nieudolny**: Z niechęcią dla chybionych utworów pełniabym czynność ich przerabiania. Orzesz.

† **Chybitka**, I, lm. i p. **Kibitka**.

† **Chybitność**, i, btm. p. **Kibitność**.

Chybitny I. [C.] **bystry, przytomny, szybko orjentujący s.** 2. † p. **Kibitny**: Siewacz powinien mieć rękę pomiarkowaną chybitną do rzucania nasienia rzadziej lub gęściej. Kluk. <p. Kibić>

[**Chybka**, I, lm. i] p. I. **Chyba**: A jak zrobisz chybkę? — Chybałbym zachorował. <CHYB>

Chybki, [**Chibki**, **Chebki**] I. **szybki, prędki, zwały, rączy**: Ślad w biegu chybkim był zostawiony nóżkami drobnymi. Mick. 2. [C., **Chyły**] **gibki, giętki, wiotki**. <CHYB>

Chybko przys. od **Chybk**: Za danym znakiem, ogień podłożywszy C. Mick.

× **Chybkostrzaly** **chybko strzelający**: G. Łuk. Pask. <CHYB+STRZAŁ>

Chybkość, i, btm. rz. od **Chybki**.

Chybnąć, nie, nął, [Chynać], nied. Chybać, Chybotać I. czym = *zachybotać, gibnąć, zagibotać, kiwnąć, zakolysać, poruszyć, zabijać, zawahać, zachwiać*: Byle chybnął dzbanem, rozlewa ś. woda. Oss. Wiatr chybnął łódka, wisielec. 2. [C.] = a) *pobiec, polecieć, popędzić*: Chybaj! = *ruszaj! umykaj*. Chybaj sobie, gdzie chcesz, bo tu takich nie trzeba. Sienk. b) *nie udać ś.* c) *braćnąć.* d) *skoczyć, uwinąć ś. e)* *rzucić*: Nie chybnaj gałązeczki do wody. f) *poruszyć.* 3. × Chybnąć p. **Chybić**: Czy mnie sromota chybnie Palameda wini! Zebr. (= *ominie*). C. ś. a. [Chynać ś.]. 1. *zachybotać ś., gibnąć ś., zagibotać ś., zakolysać ś., poruszyć ś., zabijać ś., zachwiać ś., zawahać ś.* 2. [C. ś.] o dzieciach, *zwichnąć ś., skrećić ś., zwichnąć krzyż.*

<CHYB>

× Chybnie przys. od Chybny. L.

Chybniecie, a, bfm. I. czynność cz. Chybnąć.

2. [C.] *zwichnięcie krzyża u dzieci.*

[Chybnięty] I. *chybiony.* 2. *mający krzyż zwichnięty.*

× Chybnosć, i, bfm. rz. od Chybny. L.

Chybny I. × *chybiający, niefortunny, niecelny*: Straż C. 2. × *przen. zuwodny, omylny, błędny, wątpliwy*: Wyroczenia chybną. 3. [C.] = a) *ze skazą, zepsuty.* b) *chory.*

Chyboca, y, lm. e p. Ogródek. <?>

× **Chybot, u, lm. y I. chybotanie ś., chybotanie ś., wahanie ś., zawahanie ś., kiwnięcie ś., kołysanie ś., zakolysanie ś., oscylacja.** 2. *łół pompy.*

Chybotą, y, lm. y (tetranthera) roś. z rodziny *wawrzynowatych.*

Chybotać, cze ta! i C. ś. p. Chybnąć.

Chybotanie, a, bfm., czynność cz. Chybotać.

Chybotanie się, a ś., bfm., czynność cz. Chybotać ś.

[Chybować, uje, ował, Chibować] *brakować*: Co ci chybuje?

[Chybzia, i, lm. e] *alkierz.* <? Może w związku z Chyż>

[Chybzie, a, bfm.] *zielenie z własnościami nadprzyrodzonymi.* Por. **Chebz, Chepta.** <p. Hebđ>

Chyc! Hyc! × **Chyt!** w., *oznuczający skok, szust!* *myki!* Małpa C. mi na łeb. Baba zaraz C. z tapczana. <Dźwn.>

Chycać, a, a! I. p. Chycać. 2. *biec z podskokami*: Zając, królik, kangur chyca.

Chycanie, a, bfm., czynność cz. Chycać.

Chych, u, lm. y p. Chich. Jeden drugiemu oczy zaleje, to potem chychu na trzy zbyty. Górn. <Dźwn. CHYCH, CHICH>

Chychot, u, lm. y p. Chichot. *Przen.*: Słychać straszliwy C. granatów. Sienk.

Chychotać, cze ta! i C. ś. p. Chichotać.

Chychotanie, a, bfm., czynność cz. Chychotać.

Chychotanie się, a ś., bfm., czynność cz. Chychotać ś.

Chychoteczka, i, lm. I p. Chychotka.

Chychotka, i, lm. I f. p. Chichotka: Co znaczą te chychotki? Oss. 2. [C.] *śmieszek.* Zdr. **Chychoteczka.**

Chychotliwy p. Chichotliwy.

Chychy nieod. p. Chichi: Będziesz ty miał C. Oss. (= *przyplacisz, zobaczysz*). To nie C.!

[Chycić, i, il] I. i † **Chycić p. Chwyć:** Czterdziestu rycerzy do Krzyżaków jadących chycić. Sienk. Chyciwszy go za głowę, wszystkie włosy mu z niej wydarł. Sienk. Chyciła ś. Czech z Wółkiem na zamkowym dworzyszczu. Sienk. Chyciwszy ś. rękama jej gardła. B. Sz. 2. [C.] *zaskoczyć*: Chyciły zbiórki (= *żniwa*) tak prędko. <CHWYT>

Chycnąć, nie, nął, nied. Chycać skoczyć, zeskokczyć, wskoczyć: C. na piec, z ławy. <Dźwn. CHYC>

[Chycza, y, lm. e p. Chycoze.

[Chycoze, chyoz, bhp., Chycoza] *chata, dom.* <Może w związku z Nm. Hütte = chata (huta)>

[Chyczowa, ej, lm. e] *położówka.*

[Chyćka, i, lm. I, Hyćka] *kiś jagód dzikiego bzu.* <?>

[Chyćkać, a, a!] p. **Choćkać.**

[Chyćko] I. *trochę*: Tyćko C. = *choć trochę.* 2. C. — tyćko = *ile — tyle.*

[Chydrum - mudrum] *sprytnie, roztropnie.* <Ukr. chytry mudro>

[Chyjać, a, a!] *uciekać, zmykać.*

Chyl, u, lm. e, × Chyl fizj. *solę mleczny, płynna część pokarmu, znajdująca ś. już w naczyniach chłonnych.* <Gr. chylós>

† **Chyl, u, lm. e I. pochylność, spadziłość, spadek, stół:** C. nadmorski, góra nadmorska. Oss. 2. *przen. cel, sztych*: Narażać ś. na C. Oss. Na chyłu wiatrom, nawałnościom. Oss. Wzięty na C. od przeciwnej fortuny. Oss. Być, stać na chyłu (= *nał przepaścią*). Narażać ś. na C. (= *na niebezpieczeństwo*). [Na chyłu] *na miejscu odslonionym.* <CHYL>

[Chyła] p. **Chylo.**

[Chylaczka, i, lm. i] p. **Chylaka.**

Chyłać, a, a! i C. ś. p. Chylić.

[Chylaka, i, lm. i] *gałąź zielona na drzewie.* Zdr. [Chylaczka]. <Ukr. lilaka>

Chylanie, a, bfm., czynność cz. Chyłać: Krzyż mię boli od ciągłego chylania. <CHYL>

Chylanie się, a ś., bfm., czynność cz. Chyłać ś.

[Chylądką] p. **Chylkiem.** <CHYL>

[Chylądzią] p. **Chylkiem.**

† **Chylcem p. Chylkiem:** C. idąc, trafił do swego namiotu. Pot.

[Chyłe] p. **Chylo.**

Chylenie, a, bfm., czynność cz. Chylić. <CHYL>

Chylenie się, a ś., bfm., czynność cz. Chylić ś.

[Chyli] *jak wielki?* <Ili z przydechem>

Chylić, i, il, Chylać schylać, przychyłać, pochylać, kłonić, skłaniać; gnać, zginać, przyginać, naginać ku dołowi: C. głowę (= *puszczać*). Ogrodnik chyli drzewa, żeby ś. ich wierzchołki ku ziemi zniżały. Oss. 2. × *przen. nakłaniać, naginać, skłaniać*: Chyli go od młodoci do dobrego. Oss. Chylił wolę jego do swego zdania. Oss. 3. † *biec chylkiem*: Chylił przez pola co tchu, żeby go nie postrzeżono. Oss. 4. † *kryć, ukrywać, chronić, chować, przechowywać*: Chylił go przed nieprzyjaciółmi. Oss. 5. [Chyłać] *trząść.* C. ś. I. *schylać* (i t. d., p. wyż. pod 1) ś.: Gałęzie chyła ś. pod owocami (= *uginają ś.*). Długo ś. drzewo chyli, w okamgnieniu spadnie. Pot. Trzcina od wiatru na wszystkie strony chyli ś. 2. *przen. przychyłać ś., ważyć ś., skłaniać ś.*: Zwycięstwo chyli ś. na jedną a. na drugą stronę. Gdzie ś. fortuna, tam ś. i ludzka chęć chyli. Min. (= *skłaniać ś.*). Jeszcze ś. na to zdanie nie naklonił, ale ś. chyli. Oss. 3. *przen. ku czemu = kłonić ś., mieć ś. ku czemu, zbliżyć ś., zniżać ś.*: C. ś. ku starości, ku ziemi. Słońce chyliło ś. ku zachodowi. Dzień chyli ś. ku kołcowi. 4. † *tulić ś., chować ś., kryć ś., ukrywać ś., chronić ś.*: Tymczasem ś. u zaufanego przyjaciela chyli, nim zła burza minie. Oss.

<CHYL>

[Chylo, Chyle, Chyla, Hyla] *ile*: Patrzcie, C. ja też waszych muszę dźwigać. C. — tyło = a) *ile* —

tyła; b) a. Chyla — tyła = *trochę, niewiele*. <Ile z przydechem>

Chylowy przym. od **Chyl**; **Chilowy**.

× **Chył**, u, blm. *wychylenie, wygięcie, krzywoizna*: C. w przodku buta. Ten but nie ma dobrego chyłu. Zdr. × **Chylek**. <CHYL>

× **Chylcem** przys. p. **Chyłkiem**: Niech Waś śpieszy do wsi C. Pol.

[**Chyłkiem**] p. **Chyłkiem**.

× **Chyłek**, **ika** a. **iku**, blm. p. **Chył**.

× **Chylem** przys. p. **Chyłkiem**: C., borem, czar-nym szlakiem. Prz. (= *ukradkiem*). Gdy szczęście tyłem, tedy przyjaciel chyłem (= *oddala ś.*).

[**Chyłka**] w *położeniu pochylonym, będąc schyłym*: Jak C. długo robić, to krew bije do łba.

Chyłkiem, × **Chylcem**, × **Chylem**, † **Chylcem**, [**Chyładzia**, **Chyłchciem**, **Chyładka**] przys. *przyczaiwszy ś. do ziemi*: Skrada ś. C. C. przyskoczywszy, wymknął mu z czapki listek. Glicz. (= *ukradkiem, zradziecko*).

× **Chyłkowy pokątny**: Oczy mądre i szanująca ś. powaga bynajmniej nie lieują z zawodem chyłkowego jurysty. Kraus.

Chyłomierz, a, lm. e mier. *narzędzie do mierzenia pochylności gruntu względem poziomu*. <CHYL + MIAR>

Chyły i. [C.] p. **Chybki**. 2. × p. **Pochyły**.

Chym, u, blm. fizj. *miazga pokarmowa, płynna część pokarmu, znajdująca ś. jeszcze w kiszka*. <Gr. *chymós*>

[**Chymalka**, i, lm. i] p. **Chomelka**.

× **Chymera**, y, lm. y p. **Chimera**.

[**Chymernik**, a, lm. i] *chimeryk*.

† **Chymicznie** przys. od **Chymiczny**.

† **Chymiczny** przym. od **Chymja**, *chemiczny*.

† **Chymja**, i, blm. p. **Chemja**.

× **Chynak**, a, lm. i i. *szyna żelazna z hakiem*. 2. *hak żelazny, na którym wisi baba do wbijaniu palów*. <Nm. *Schienenhacken*>

† **Chynać**, nie, **nał** i. *schylić, pochylić, nachylić, skłonić, zawiesić, spuścić*: Ledwie dzień z południa na dół głowę chynie, zaraz ś. cień rozciągnie. Zim. 2. *pogrążyć, zanurzyć, zatopić, zagłębić*: Niech wiatr mej kruchej łódki w topieli nie chynie. Przyb. 3. *wionąć, powiać*: Gdy wiatr chynie... Biel. M. 4. *rozproszyc, rozwiać*. 5. *wchłonać, wciągnąć*: Chynał ognia wszystkimi kośćcami. Zembr. 6. [C.] *sunąć, mknąć*: Chynie ptaszek po olszynie. Kolb. 7. [C.] p. **Chybnąć**. † C. ś. i. *schylić ś., pochylić ś., nachylić ś., skłonić ś., zwisnąć, spuścić ś., przeważyc ś.*: Ziemia swą wagą na dół ś. chynęła. Zembr. Już ś. był dzień z południa chynał. Pot. *Wiek mój już chynał ś. ku nocy*. Koehan. 2. *pogrążyć ś., zanurzyć ś., zapuścić ś., zagłębić ś.*: Nie śmiesz ś. chynać w ślepe one broły. Tw. 3. *wychylić ś., zboczyć, uskoczyć, rzucić ś.*: Konie czasem ś. kręca, w bok ś. chyną. Haur. 4. [C. ś.] p. **Chybnąć**. <CHYB>

× **Chyr**, a, lm. y i. p. **Charłactwo** i **Chera**. 2. p. **Charłak**.

[**Chyr**, u, lm. y] p. **Chyr**.

Chyra, y, lm. y i. × p. **Chera** i **Charłactwo**. 2. [C. a. **Chera**, **Chira**, **Hera**] = a) *choroba*. b) *zaraźliwa choroba, mór, cholera*; *choroba gorączkowa, tyfus*. c) *wada*. d) *peknienie warg od wiatru*. e) *mantylka*. f) i × **Chyra** *cherlak*. g) [**Chyra**] *grdyka*. h) [**Chyra**] *głowa, włosy*: Wziąć Cisa za czuprynę i wytargać mu chyre. Gaw. <CHOR>

[**Chyrać**, a, a] *cherlać*.

× **Chyrohel**, **chła**, lm. **chle** p. **Cherchel**.

[**Chyrzeć**, y, a] *nieos. charczec, rżęzec*: Chyr- czy mu w garle. <CHARCH, CHARK>

[**Chyrek**, rka, lm. rki, **Chyrka**] *mizerak*. <CHOR>

[**Chyrka**, i, lm. i] p. **Chyrek**.

[**Chyrla**, i, lm. e, **Cherla**] *cherlak*. <CHOR>

[**Chyrlacki**] *charłacki*.

[**Chyrlactwo**, a, blm.] *niedołęstwo fizyczne, charłactwo*.

× **Chyrlaczek**, **czka**, lm. **ozki** p. **Chyrlak**.

[**Chyrlaczyć**, y, y] *niedomagać, chorować*.

× **Chyrlać**, a, a] p. **Cherlać**.

× **Chyrlak**, a, lm. i p. **Charłak** i **Cherlak**. Zdr.

× **Chyrlaczek**.

× **Chyrlanie**, a, blm., *czynność cz. Chyrlać*.

[**Chyrlawy**, ego, lm. i] rz. p. **Charłak**.

× **Chyrlęc**, **eje**, a] p. **Cherlać**: Młodzian chyrlęje w przedwczesnej siwiźnie. Gac.

[**Chyrlęga**, i, lm. i] p. **Charłak**.

[**Chyrny**, **Cherly**] *chorowity*.

† **Chyrograf**, u, lm. y p. **Cyrograf**.

† **Chyrografa**, y, lm. y p. **Cyrograf**.

[**Chyrtu-pyrtu**] *prędko, pośpiesznie, bez sensu*.

<?>

[**Chyrzać się**, a ś., a] ś.] (*chyr-zać*) *śmiać ś., chichotać ś., szczyrzyć zęby*. <?>

[**Chyrzeć**, e, a] *chorować*. <CHOR>

[**Chys**, a, lm. y] p. **Hys**.

[**Chyski**] p. **Chyży**.

× **Chystać**, a a. *szcze, tał*, × **Chistać** *huścić, bujać, kołysać, chwiać, wiewać*. × C. ś. *bujać ś., kołysać ś., chwiać ś.*: Wierzba ś. chysta. Syrok. <p. *Huścić*>

× **Chystanie**, a, blm., *czynność cz. Chystać*.

× **Chystanie się**, a ś., blm., *czynność cz. Chystać ś.*

× **Chyt!** w. i. p. **Chyc**. 2. *myk! mach!*: Zakryła oczy C! i wypła. Ież. <Dźwn.>

[**Chyt-**] p. **Chwyt-**.

[**Chytać się**, a ś., a] ś.] *chlebotać ś., chybotać ś., chwiać ś., kivać ś., fajtać ś., latać, ruszać ś.*: Maszynę przysrubowano do paki, aby ś. nie chytała.

[**Chytanie się**, a ś., blm.] *czynność cz. Chytać ś.*

[**Chytnik**, a, lm. cy] p. **Chyternik**.

[**Chyternik**, a, lm. cy, **Chytnik**] *człowiek chytry, przebiegły, chciwy*. <CHYT(R)>

[**Chytki**] p. **Chutki**.

[**Chytko**] p. **Chutko**.

† **Chytrcowy** przym. od **Chytrzeo**: *Mądrość chytreowa*. Leop. <CHYT(R)>

× **Chytrek**, rka, lm. **owie**, † **Chytrzeo**, † **Chytrzelek** i. *człowiek chytry, mędrak, filut, frant*: Ilu chytrków, tyle mędrków. Prz. (= *trafił frant na franta*). 2. *człowiek roztropny, rozumny, ostrożny*.

Chytreńki prow. *chytry*.

Chytreńko przys. od **Chytreńki**: *Bolko C. kłania ś. cesarzowi i popija miód*. Krasz.

[**Chytreusz**, a, lm. e] *człowiek przebiegły*. <Od CHYT(R) niby Łe.>

Chytro, **Chytrze** przys. od **Chytry**: C. *mądro a nie z wielkim kosztem*. Oss.

† **Chytroba**, y, lm. y *chytra sztuka, wybieg*.

× **Chytrblegi** *chytrze, sztucznie bieżący, wymyślający ś.*: Lis C. Biel. <CHYT(R)+BIEG>

† **Chytrgarny** *chytrze sobie skarbujący, zdobywający*: *Zła roztropność ma pastierbicę chytrgarną*.

na, która bogactwa zbiera chytro. Stryjk.
<CHYT(R)+GART>

× Chytromównie przys. od Chytromówny.
<CHYT(R)+MOW>

× Chytromówność, i, blm. rz. od Chytromówny.
× Chytromówny mówiący chytrze, podstępnie.

× Chytromyślnie przys. od Chytromyślny.
<CHYT(R)+MY(SŁ)>

× Chytromyślność, i, blm. rz. od Chytromyślny.
× Chytromyślny myślący chytrze.

† Chytroskok, a, lm. i ten, co chytrze skacze,
wymykający ś. przez skoki. <CHYT(R)+SKOK>

† Chytroskoki skaczący chytrze, wymykający ś.
przez skoki: Chytroskoka liszka. Biel.

Chytróstka, i, blm. p. Chytróść: Z kobiecią
tylko chytróstką poczuła, że tego człowieka łat-
wo będzie wziąć. Krasz.

† Chytroszki, szek, blp. podchwytyniania, łapki.
[Chytróś, a, lm. e] chwyciec.

Chytróść, i, blm. i. rz. od Chytry: C. lisa. C.
do roboty. Kon. 2. [C.] chwycić, skąpstwo. Zdr.
Chytróstka.

† Chytrótajny tający chytrze: Karp skrycie ś.
po wodzie utuli, a głowę na dno C. wmułi. Biel.
<CHYT(R)+TA(J)>

† Chytrótajnie przys. od Chytrótajny.

× Chytrować, uje, ował być chytrym: Ten czło-
wiek otwarty i nieumiejący C., nie dostrzegł te-
go. Spas. <CHYT(R)>

× Chytrowanie, a, blm., czynność cz. Chytr-
wać.

× Chytrowało przys. od Chytrowały.

× Chytrowały nieco chytry.

Chytry, [Chitry] i. przebiegły, podstępny, zdra-
dliwy, wykrętny: Wąż, lis C. C. jak wół. Prz.
(=prosty, głupi). Twarze chytr-niewesołe. Rol.

2. † chytrze obmyślany, zdraździecki: Najchytrwsze
i najsztubtelniejsze sieci miotają. Skar. W tym
ś. tajemnie zasadził w miejscach chytrych. Papr.

3. † ostrożny, przeczorny, opatrny, mądry, roztrop-
ny. 4. chwycy, łapczywy, łakomy, skąpy: C. na
pieniądze, na robotę, na jedzenie. C. do wódki
jest i zaraz w tuzy. Kon. 5. [C.] = a) zdolny,
zgrabny, zwinny, gracki, rączy, prędki. b) chętny,
ciekomy. <CHYT(R)>

Chytrze p. Chytro.

† Chytrze, rea, lm. rey p. Chytrek: Djabeł
stary C. jest. Op.

Chytrzeć, eje, ał stawać ś. chytrym.

† Chytrzelek, lka, lm. owie p. Chytrek: Bóg
zawsze srogi chytrzelkom. Papr.

Chytryć, y, yl i. ×kogo, co = robić chytrym.
2. powołać ś. chytróścią, skąpić: Chytrył, za-
biegał, niczego nie użył na świecie.

[Chyz, a, lm. y] p. Hys.

† Chyz, u, lm. y p. Chyża. Susz. [W chyżu]
w mieszkaniu, w ciepłe (nie na dworze).

[Chyzko] p. Chyžo.

× Chyż nieod. p. Hys, niebezpieczeństwo, sztych:
Samuela chciał na C. wystawić i jego rękami
żar grzebać. Krasz.

† Chyża, y, lm. e, † Chyż, † Hyż, † Chyzi blp.,
† Chyz, [Chyża, Chyż, Chyże blp.] i. chata, cha-
łupa: Śmierć we drzwi bije nogą, to pałaców
wysokich, to w chyżę ubogą. Mias. Siedźże, jé-
żu, w swoim chyżu. Prz. Lampy po wszystkim
chyzie ogień puszczają spory. Zebr. 2. [C.]
obora; ziemianka; strzechy; dom. Zdr. † Chyżyk,
† Chyżeczek. <Sr. Grn. hūs, Nm. Haus = dom>

Chyżanka, i, lm. i z. karczma. <Zap. od Chy-
ża>

[Chyże] p. Chyžo.

† Chyżeczek, czka, lm. czkl p. † Chyża.

Chyžo, [Chyże, Chyżok] i. przys. od Chyży;
[Chyzko]. 2. [C.] zaraz, wnet, natychmiast, w tej
chwili. <CHYŻ>

Chyżogónczy szybko goniący: Psy chyżogóń-
cze. Ml. <CHYŻ+GON>

[Chyżok] p. Chyžo.

Chyżokanny mający chyże konie, jeżdżący na
nich: Chyżokanni Danaje. Ml. <CHYŻ+
KON>

Chyżolotnie przys. od Chyżolotny. <CHYŻ+
LOT>

Chyżolotny, Chyżoloty szybko latający: Ptak C.
Strzała chyżolotna.

Chyżoloty p. Chyżolotny.

Chyżonogi szybkoonogi, przedkonogi, wiatronogi:
Jeleń, zajac C. <CHYŻ+NOG>

Chyżopiory chyžo latający za pomocą skrzydeł:
Ptak C. Ml. <CHYŻ+PIOR>

Chyżość, i, blm. rz. od Chyży; † Hyżość.

Chyżuchno przys. od Chyżuchny.

Chyżuchny, Chyżutki, Chyżuteńki bardzo chyży.

Chyżuteńki p. Chyżuchny.

Chyżuteńko przys. od Chyżuteńki.

Chyżutki p. Chyżuchny.

Chyżutko przys. od Chyżutki.

Chyży, [Chiży, Chyski], † Hyży szybki, zwinny,
wartki, rączy, żywy, zwały, śpieszny, prędki, chybcé
ki: Zajac, jeleń, bieg, lot, krok C. × Wycią-
chyżego = pobiec, wziąć nogi za pas: Widząc
przegraną, wyciął chyżego nazad. Pas. <CHYŻ,
może z Czes.>

Chyżyć, y, yl zł. p. Kizyć. <?>

† Chyżyk, a, lm. i p. † Chyża.

[Chyżyna, y, lm. y] chata z ziemi, ziemianka.
<p. Chyża>

1. Ci z. i. p. Ten. 2. krótsza postać z tobie.
3. w postaci Ci, [Cié] dodaje ś. do wyrazu za-
kończonego na spółgłoskę, a w postaci C, [Cei]

—do wyrazu zakończonego na samogłoskę = a)
zaiste, co prawda, wszak: Mau-ci ja komu dać.
Kn. Nie-ci mi družbowie. Niemasz-ci, niemasz,
jak parobey nasi. b) ci—ale, jednak, lecz, tyl-
ko, atoli = uprawdźcie, co prawda: Dał-ci mi, ale
hardzie. Górn. Głos-ci Jakubów jest, ale ręce
są Ezau. Leop. c) wszak, przecież: Pan-ci jest,
niech czyni, co ś. jemu podoba. Skar. Jużełbym
namówił kamienie i wodę. Jużec ja ich prze-
prosiła. Trzy lataćci ja służyła. 4. a. [C, Cei,
Cié] tu, dopiero: A to ci historia. Jak ci za-
czął deszcz lać! Jakćci on przyjechał. Stadoś
ś. jej, jak to bywa.

2. Ci! ci! i. w. oznaczający głos niektórych pta-
ków śpiewających: Strzyżyk ci ci ś. odzywa.
2. Ci ci ci=a) a. Ci ci kizia=wabienie kota. b)
[Ci ci ci] wolanie na cielecia. <Dźwn.>

[Ciabracha, y, lm. y] szarganina. <? Por. Cia-
rach>

[Ciabrać się, a ś., ał ś.] szargać ś.

[Ciach! Czach!] w. wyrażający ciachnięcie: C.
mieczem. Dostanę egzemplarz, przewertuję, a po-
tym C.! C.! i już autor urzędzony. Zap. <Dźwn.>

Ciachać, a, ał p. Ciachnąć.

Ciachanie, a, blm., czynność cz. Ciachać.

Ciachanina, y, blm., Ciachanka rąbaminu; sma-
ganie, kara cielesna.

Ciachanka, i, blm. p. Ciachanina.

[Ciachciary, ów, blp.] p. Czechczer

Ciachnąć, nle, nął, nied. Ciachnąć, [Ciakać] 1. *rybnąć, ciąć*: Ten i ów, kosą ciachnąjąc, myślał sobie. Jez. 2. *smagnąć*: C. batem, różgą. 3. [C.] *dziobnąć* (o ptaku). 4. [C.] *skrzesać* (ognia).

Ciachnięcie, a, bfm., czynność cz. Ciachnąć.

[Ciachtąć, a, ał] *cmoknąć*. <Dźwn.>

[Ciacia, i, lm. e] *ładna dziewczyna*: Nie bierzcie pieniędzy od tej ciaci. Jez. <Dziec.>

[Ciaciac się, a ś., ał ś., Ciackować ś.] 1. *bawić ś. w czułości, pieścić ś.* 2. *bawić ś. w drobnostki.* 3. *drażnić ś. z kim.*

Ciaciany dziec. p. **Cacany**: Gdo posłucha pod ścianą, ten usłyszyci ciacianą. Prz. (= *kto podsłuchuje, ten się niemitych rzeczy czasem dowiaduje*).

Ciaciu dziec. 1. p. **Caca**. 2. p. **Cacany**.

× **Ciackać, a, ał** 1. *mlaskać*: Na to Łydzci z zachwytem ciackali. 2. *podziwiać, zachwycić ś., dolektować ś.* [C. ś.] 1. *pieścić ś.* (szczeg. o dzieciach). 2. *pluskać ś. w wodzie a. plynąć jakim*: Dzieci ciackają ś. w błocie. 3. *całować ś.*

× **Ciackanie, a, bfm., czynność cz. Ciackać.**

[Ciackować się, uje ś., ował ś.] p. **Ciaciac ś.**

[Ciadrach, a, lm. y] *obdartaś*. <? Por. Ciarach >

[Ciahy] p. **Ciągły**: Ludzie ciałhi i mieszczanie, poddani książąt, szlachty. St. Lit. <Sbrs. ciałhy(j)>

[Ciaka, i, lm. i] p. **Czako**.

[Ciakać, a, ał] p. **Ciachnąć i Cmoknąć.**

Ciałeczko, a, lm. a p. Ciało. <CIAŁO>

Ciałko, a, lm. a i. p. Ciało. 2. × *najprostsza cząsteczka świata materjalnego, atom.* 3. anat.: a) *Ciałka brodawkowe w nerkach, brodawki, × brodaweczki, † substancja brodawkowa nerek (papillae renales).* b) *Ciałka dotykowe, ciała Pacciniego a. I'utera (corpuseula tactus).* c) *Ciałka kostne, jamki kostne, komórki gwieźdzowate, kostne (corpuseula ossium).* d) *Ciałka krwi białe, × kulki krwi białe, limfatyczne.* e) *Ciałka krwi czerwone, × kulki krwi czerwone, krążki krwi (corpuseula sanguinis).* f) *C. łzowe p. Mięsko.* g) *C. mirtowe p. Mięsko.* h) *Ciałka nasienne, nitki nasienne, pleniki, × cerkarje nasienne, × zwierzątka, żyjątko nasienne, † robaczki nasienne (fila spermatica).* i) *Ciałka oliwkowate p. Oliwka.* j) *Ciałka powrózkowate, pęczki powrózkowate, piramidy boczne, olnogi mózdku dolne (corpora restiformia).* k) *C. prążkowate w mózgu, † ciało prążkowane, smugowate (corpus striatum).* l) *Ciałka pszenicowate, kości gnykowe, † rożki pszeniczne, rogi male, męjsze (cornua minora).* † † *Ciałka pszenicowate krtani, trzeszczki (corpuseula triticea).* m) *C. rzęskowe w oku, kółko rzęskowe, † białawy pierścienek w prążki (corpus ciliare).* n) *Ciałka śledzionowe, × pęcherzyki Malpighiego (corpuseula Malpighii).* o) *C. żółte w jajniku, × ciało żółte (corpus luteum).* 4. bot.: a) *Ciałka barwnikowe, chromoplasty = utwory protoplazmatyczne w komórkach roślinnych, od których zależy zabarwienie kwiatów, owoców, korzeni i t. d.* b) *Ciałka mączkotwórcze, leukoplasty = twory protoplazmatyczne, bezbarwne, wytwarzające ziarna mączki w komórkach roślinnych.* c) *Ciałka a. kulki zieleni, ciała chlorofilu, chloroplasty = twory protoplazmatyczne zielone w komórkach roślinnych, od których zależy zielony kolor roślin.* 5. [C.] *górna część koshuli kobiecej.*

× **Ciałkowaty** anat. (corpuseularis) *złożony z ciałek, zawierający ciała.*

Ciało, a, lm. a, [Ciele] i. anat. = a) (corpus) *ustrój ludzki a. zwierzęcy jako całość*: Człowiek składa ś. z duszy i ciała. Na co mi, Panie, ta suknia z ciała, co mi swobodną duszę skowała?

Syrok. C. zdrowe, kształtne. Nabierać ciała (= *tuszy*) a † *brać* C. Spadać z ciała a. na ciele a. tracić C. (= *chudnąć*). † *Koń na ś. nie mógł brać ciała (= nie dał ś. utuczyć)*. Umarwiać C. *Ozuć ból*: w całym ciele. Plany w całym a. po całym ciele. Rozstał ś. z ciałem a. † z ciała wyszedł a. † na pekój z ciała poszedł a. † z ciałem ś. rozdzielil. Skar. (= *umarł*). Przez dziury w ubraniu wygląda mu C. Świecić gołym ciałem (= *być gołym, odartym*). Nosi włosienicę na gołym ciele. Oddać ś. komu a. czemu duszą i ciałem (= *zupelnie, z zapalem*). Dziwuje ś. C., czego nie widziało. Prz. (= *dziwi ś. głupiec byle czemu*). Czystość ciała (= *nieowinność*). † *Przen. człowiek, osoba; istota, stworzenie, twór*: Białogłowy mogą mieć lenno w tym, co na swe C. kupią. Sz. Błogosław wszelkie C. imieniu Jego. Wr. *Przen. człowieczeństwo, natura ludzka*: Chrystus przyjął na ś. C. b) *części miękkie otaczające kości, u zwierząt mięso*: C. jedrne. Kazał go tak długo bić, ażeby C. jego od kości odpadło. Skar. Kazał męcerennikowi drzeć C. z kości. Skar. c) (cadaver) *trup, zwłoki, umarły, nieboszczyk*: Grzebać, chować, eksportować, pokropić, balsamować C. Zmartwychwstanie ciał. Ciała poległych walały ś. po polu. d) *część organizmu ludzkiego*: × C. *ciałka nasienne, jego główka*: C. Highmora, † *Higmorjusza, osrodek jądra (corpus Highmori)*; C. *jamiste, gębczaste, gębczaste, wálki jamiste* pręcia a. *lechtaeczki (corpora cavernosa)*; C. *macicy, † korpus macicy (c. uteri)*; C. *obce (c. alienum) każda rzecz niepołyma, przebywająca przygodnie w ustroju*; † C. *piramidalne, piramidy przednie rdzenia przedłużonego (piramides medullae oblongatae)*; † C. *prążkowate a. smugowate p. Ciało*; C. *szklane, szkliste oka, † ciecz szklanna, † humor szklany, † płyn szklany (humor vitreus)*: † C. *stwardniałe, † głąbiałe, † otrętwiałe*, spoidło wielkie, największe mózgowe (c. callosum); C. *Wolfa p. Nerka*; × C. *żółte p. Ciało*. e) *przen.: Oblec ś., przybrać ś. w C. = urzeczywistnić ś.*: Projekt ten w krótee przybrał ś. w C. Są (organizacje), dla których (muzyka jest) ciałem myśli, nie mógących ś. inaczej uprzytomnić. Krasz. 2. [C.] *mięso*: Świnie C. = *świnina, wieprzowina*. 3. C. i *krew Pańska a. × C. Pańskie*, Chrystusowe, *Boże = Eucharystja, Hostja, Komunia, Najświętszy Sakrament*. 4. *Boże C. = uroczystość religijna katolicka na cześć Najświętszego Sakramentu*: Na Boże C. Po Bożym Ciele. W Boże C. Oktawa Bożego Ciała. 5. *cielesność, zmysłowość, zmysły, krewkość, namiętność, chud*: Dogadzać ciału. Alboż to człowiek nie C.? Oss. (= *czy w naszych żyłach nie krew płynie*). Co C. lubi, to duszę gubi. Prz. 6. *przen. ogół, organizm czego; zgromadzenie, zebranie, komplet osób, korporacja, personel*: Zespolić ś. w C. polityczne. C. *nauczycielskie, uniwersyteckie*. C. *prawodawcze = sejm we Francji za Napoleona I i III*. C. *hypoteczne, tabularne*. C. *dyplomatyczne = komplet posłów zagranicznych przy danym dworze*. 7. w naukach przyrodniczych, *ograniczona część materji, materja, jestestwo, substancja*: C. stałe, płynne a. ciekłe, lotne a. gazowe. C. *organiczne, nieorganiczne*. C. *przezroczyste*. Ciała nie mogą ś. przenikać nawzajem. Przen. *istota materjalna*: Słowo ciałem ś. stało (= *człowiekiem*). A słowo ciałem ś. stało = a) *słowa modlitwy: Anioł Pański*; b) (na widok dziwnego zjawiska) *a to co! o dla Boga! Jezu Chryste! Chryste Panie!*: A słowo ciałem ś. stało! skądś

ty ś: tu wziął? 8. astr.: Ciała niebieskie = gwiazdy czyli słońca, planety, księżycy, mgławice, komety, gwiazdy spadające, aerolity: O obrocie ciał niebieskich. 9. chem.: C. proste = pierwiastek. C. złożone = związek. C. izomorficzne, izomeryczne, polimeryczne. C. aromatyczne, tłuszczowe. 10. fil.: C. astralne (u teozofów a. okultystów) = ciało subtelne, eteryczne, pośredniczące między organizmem a duszą; pierwiastek kierujący rozwojem organizmu. 11. leśn. biel pod korą drzewa: Kora łatwo ś. oddziela od ziela. 12. mat. = a) bryła, figura trójwymiarowa. b) układ liczb mających pewne własności wspólne: C. liczb wymiernych a. C. wymierne. Zdr. **Ciałko**, **Ciałeczko**. Zgr. **Cielsko**, × **Cielisko**. <CIAŁ>

× **Ciałobójca**, y, lm. y zabójca ciała, morderca. <CIAŁ+BI>

× **Ciałochronia**, y, lm. y obrońca czyjej osoby, gwardzista, drabant, drab. <CIAŁ+CHRON>

× **Ciałogrzej**, a, lm. e to, co rozgrzewa ciało. <CIAŁ+GRZ(E)>

† **Ciałokupiec**, pca, lm. pcy i. handlarz niewolników. 2. handlujący dziełkami, handlujący żywym towarem, rajfur. <CIAŁ+Kupiec>

× **Ciałolubny** oddany ciału, cielesny, lubieżny, zmysłowy. <CIAŁ+LUB>

× **Ciałonośny** mający ciało, wcielony, ucieleśniony, uczłowieczony. <CIAŁ+NIOS>

Ciałopalenie, a, lm. a palenie ciała w miejsce grzebania ich: Dozór nad ciałałpalemiami i emertarzami. <CIAŁ+PAŁ>

Ciałopalny mający związek z ciałałpalemiami: Cmentarzysko ciałałpalne. Kop. Ofiary ciałałpalne. Bern.

× **Ciałoruch**, u, lm. y i. ruch, agitacja, mocja. 2. poruszenie ciała, giesł, giesłtykulacja. <CIAŁ+Ruch>

Ciałoskład, u, lm. y, × **Ciałotwór**, × **Ciałoutwór** skład, budowa ciała; urządzenie anatomiczne ciała. <CIAŁ+Z+KŁAD>

× **Ciałotworny** lek. (constitutionalis) przym. od **Ciałotwór**. <CIAŁ+TWOR>

× **Ciałotwór**, oru, btm. p. **Ciałoskład**.

Ciałotwórca, y, lm. y i. stwórca ciała.

× **Ciałotwórczy**: Środki ciałałtwórcze lek. (× remedia organo-constituentia).

× **Ciałotwór**, oru, lm. ory p. **Ciałoskład**. Troj. <CIAŁ+U+TWOR>

† **Ciałowitość**, i, btm. rz. od **Ciałowity**. Sien.

† **Ciałowity** otyły, tłusty. Sien.

× **Ciałowny**, × **Ciałowy** mający ciało, złożony z ciała: Bóg ciałałwne istoty nadał ruchem. Przyb.

! **Ciałowodnistosć**, i, btm., ! **Wodocielność** i. wodnistosć w ciałach organicznych (leucophlegmatia). 2. lek. (oedema) puchlina, opuchlina. <CIAŁ+WOD>

× **Ciałowy** p. **Ciałowny**.

† **Ciałozerca**, y, lm. y ten, co ś. pastwi nad ciałem.

[**Ciała**, y, btm., **Dziama**] mąka, rzucana na wrzącą wodę. <p. Dziama>

[**Ciamajda**, y, lm. y] m. i. ż. p. **Ciamcia**: Juras C. Krasz. <Zap. toż, co Gamajda, z podprowadzeniem pod Ciamcia>

[**Ciamcia**, i, lm. e m. i. ż., **Ciamajda**, **Ciamciamcia**, **Ciamciarmocia**] człowiek rozlazły, flegmatyk, ciepłe-kluski, ciura, gamajda, niedojda, niemrawa. <Por. Dziama i Dziamać>

[**Ciamcialamcia**, i, lm. e] m. i. ż. p. **Ciamcia**.

[**Ciamciarmocia**, i, lm. e] p. **Ciamcia**. <?>

[**Ciamciowaty**] rozlazły, niedołężny.

[**Ciamka**, i, btm.] zacierki na gęsto

Ciamkacz, a, lm. e zł. **dziwko**. <Por. Ciamkać> [**Ciamkać**, a, al, **Cmakac**, **Cimachać**] klęskac, wydawać głos przy jedzeniu. <Dźwn.>

[**Ciamonić**, i, il] piszczeć, szczełcać cienkim głosem: Pieski ziemne ciamonią. <Dźwn.>

Cianka, i, lm. i zool. (trichoecephalus) włosogłówka. Gatunek: C. ludzka (t. dispar). <?>

† **Cianki**, [Cianki] p. **Cienki**. B. Sz.

† **Ciankosć**, i, btm. rz. od **Cianki**. B. Sz.

Ciap! **ciap!** i. głos wyrażający chód powolny ociężały, człap! człap! cłap! cłap! cłap!: Ledwie na palcach dreptał C. C. Oss. 2. głos wyrażający mowę niewyraźną, cedzoną. <Dźwn.>

[**Ciapa**, y, lm. y, **Ciapuga**, **Czapa**] i. m. i. ż. śpoch, ospalec; niezdarca, niedolega: Wielki C. Oss. 2. m. i. ż. niezgrabia. 3. błoto. 4. niechlujna dziewczka. 5. ręka.

[**Ciapać**, pie, pał i C. ś.] p. **Ciapnać**.

[**Ciapanie**, a, btm.] czynność cz. **Ciapać**.

[**Ciapcia**, i] i. lm. e powolna, niezdarca kobieta. 2. btm. a. [**Ciapciocha**] kapusta. 3. [**Ciapcie**, ów, lm.] pog. mieszczanie.

[**Ciapciary**, ów, btm.] chodaki. <p. Kapcie>

[**Ciapciocha**, y, btm.] p. **Ciapać**.

[**Ciapcioń**, a, lm. e] człowiek głupekowaty.

× **Ciapciuch**, a, lm. y **frankista**, Żyd ochrzczony, należący do sekty Frankistów: Rękopis ks. Kitowicza opisuje następujące wiary:... ciapciuchów czyli franków. Goł. <?>

[**Ciapka**, i, lm. i] cętka: Materjał w ciapki. <?>

[**Ciapkać się**, a ś., al ś.] i. biegać po rzadkim błocie. 2. zbrzygać ś. błotem. <?Dźwn.>

[**Ciaplać się**, a ś., al ś.] babrać ś., pluskać ś. <?Dźwn. Por. Taplać>

[**Ciaplák**, a, lm. i] szeroki garnek. <?>

[**Ciapnać**, nie, nał, nied. **Ciapać**, **Ciopać**, **Czapać**] i. odezwać ś. niewyraźnie, błąknąć słowko: Ciapał, jakby nie wiedział, co mówić. Oss. 2. uderzyć zlekką siekierą, szablą, dziabnąć. 3. nied. wlec ś., leżeć po błocie, człapać ś., szłapać ś. 4. jedząc, ugryźć nieobyczajnie. 5. uderzyć ręką, kijem. 6. stępnać niezgrabnie. 7. nied. pływac niemniejnie. 8. nied. a. [**Ciapać ś.**] iść po błocie. 9. strącić owoc z drzewa. 10. nied. gryźć, rwać, rozrywać: Pies ciapie trawę. <Dźwn.>

[**Ciaporek**, rka, lm. rki] koziołek; myśl. młody samiec kozicy. <p. Cap>

[**Ciaptaczka**, i, lm. i] błoto przepaściste.

[**Ciapu!**] w. naśladowanie odgłosu: a) bieżenia po błocie; b) uderzania; c) głośnego jedzenia.

[**Ciapu - ciapu** nieod.] rz. p. **Ciapugroch**.

[**Ciapuga**, i, lm. i] p. **Ciapa**.

[**Ciapugroch**, a, lm. y, **Ciapukapusta**] i. człowiek nieporządkny, leniwy. 2. a. [**Ciapu - ciapu**] człowiek powolny, niedolega. <Ciapu+GROCH>

[**Ciapukapusta**, y, lm. y] p. **Ciapugroch**. <Ciapu+Kapusta>

[**Ciarach**, a, lm. y, **Ciaras**] pog. i. szluchcie ubogi; wogóle szluchcie: Wej, ciarachy, dyć i my nie bydło. Mick. 2. swardłowiec, chłop, który już wyszedł ze swego stanu: Nazwali go ciarachem i przytgnęło to do niego. Krasz. 3. człowiek dworski, dworak. 4. mieszczanin. 5. chłop utracajusz, pijaczyna. 7. oberwaniec. Zgr. [**Ciaraszysko**]. <Zap. od Ciarac, wice = brudas>

[**Ciarachowaty**] posłudni, mawny, mizerny.

[**Ciarac**, a, al] i. a. [**Ciarochać**, **Siustac**] mieniac. 2. a. [**Ciorac**] walać, brukać. [C. ś.] i. zamieniac ś.: Ciarajmy się z kołmi. 2. a. [**Ciorac ś.**] tarzać ś., walać ś., wycierać ś., przewracać ś. po ziemi: Chłopak ciara ś. po trawie. 3. włóczyć ś. <?>

Ciarapata, y, lm. y l. × p. Szerepetka. 2. [C.] ulający szluchica. <Może Włos. (ac)ciarapatore = fuszer, partacz>

[Ciaras, a, lm. y] p. Ciarach.

[Ciarastwo, a, blm.] l. lichota. 2. mamutki.

[Ciaraszyna, y, lm. y] ciarach godny politowania.

[Ciaraszysko, a, lm. a] m. i ni. p. Ciarach.

[Ciaroha, y, lm. y, Ciarha] ciężar (na wozie).

<Śle. t'archa, z Węg. terch; por. Tara>

[Ciarochać, a, ał] p. Ciarac.

[Ciarozyna, y, lm. y] p. Śliwa.

[Ciarha, y, lm. y] p. Ciarha.

Ciarka, i, lm. l l. bot. p. Śliwa. 2. owoc śliwy tarni. 3. [C.] = a) ciernie. b) czarna jagoda. c) w lm. zaciarki. d) w lm. lekki dreszcz, zimno, mrowie, mrowki: Strach, aż mię ciarki przechodzą. Aż mi ciarki po krzyżach a. po skórce a. po plecach chodzą. <TARN>

Ciarkówka, i, lm. i, Tarkówka, Tarnkówka rozdaj wódki, nalewka na ciarki.

† Ciarlatan, a, lm. i p. Szarlatan. Zdr. † Ciarlatanek. <Włos. ciarlatano>

† Ciarlatanek, nka, lm. nkowie p. Ciarlatan.

† Ciarlatanerja, i, blm. p. Szarlataństwo.

† Ciarlatanić, i, il p. Szarlatanić: Apjan za czasów Cezara po całej ciarlatanii Grecji. Pilch.

† Ciarlatanizm, u, blm. p. Szarlataństwo.

† Ciarlatański p. Szarlatański. † Po ciarlatańsku przys. = jak szarlatan.

† Ciarlatański przys. od Ciarlatański. L.

† Ciarlataństwo, a, blm. p. Szarlataństwo.

[Ciarnać, nie, nał, Carnać] potrzeb, otrzeć. [C. ś.] otrzeć ś. <TR>

[Ciarnieć, eje, ał, Ciernieć] drzewieć, cierpnąć: Ręce mi ciarnieją. <TARN>

[Ciarnota, y, lm. y] ladaco, nic dobrego. <Zap. do Ciarac>

[Ciasek, ska, lm. ski, Ciasko] narzędzie do wygarniania węgla z pieca piekarskiego. <Może CIOS, por. Pocias(e)k>

[Ciasko, a, lm. a] p. Ciasek.

Ciasno przys. od **Ciasny**, st. w. **Ciaśniej**, × **Cieśniej**: Przybył drugi i dziesiąty i nieciasno jest nikomu. Pol. × C. tu dla tych ichnościów (= gardzą nami, stronią od nas). Oss. × Ciasnoby było Waćpanu w naszym towarzystwie. Oss. (= nie prosimy). × C. komu = jest w ambarysie, w opalach: Zewsząd C., uciekać-lj, czyli stać w kroku. Pilch. × Przelotony cieśniej ich chował, niż oni chcieli. Biel. M. (= ścisłej, więcej w karbach). Jeden ciaśniej trzyma przeciwnika, drugi stawia mu pole. Nagur. × C. co rozumieć (= w ścisłym znaczeniu). † C. przykazuje (= srogo, surowo). † Przez przysięgę naszą uczynioną tym ś. cieśniej obowiązujemy (= silniej, uroczyście). <CISK>

[Ciasnocha, y, lm. y], † Ciasnocha l. spódnica. 2. koszula. 3. dolna część koszuli kobiecej. 4. spodnia koszula. 5. † przepaska noszona przez panny na piersiach. 6. pulendum muliebre. 7. panna. 8. udająca pannę, drożąca ś. Zdr. [Ciasnoszka], † Ciasnoszka.

× Ciasnodłoni skąpy, nieużyty. <CISK+Dłoni>

× Ciasnodrogi mający wązkie drogi: Kraj C. Oss. <CISK+DROG>

Ciasnogłowy człowiek = mający ciasną głowę, tępego umysłu. <CISK+GŁÓW>

[Ciasnoszka, l, lm. l], † Ciasnoszka p. Ciasnocha: Ona ś. drapie w nożkę, podniósłszy ciasnoszkę. Koch.

Ciasnoszyl mający ciasną szyję: Ciasnoszyla flaska. Kn. <CISK+SZY(J)>

Ciasność, i, lm. i, **Ciasnota** l. rz. od **Ciasny**: C. przejścia. Przen.: C. umysłu (= tępość). 2.

× w lm. wązkie przejścia, cieśniny, wąwozy: Już swoje hufy przez ciasności przepawili. Warg. 3. † ścisłość, skrupulatność, ścisłe pilnowanie, przestrzeganie: Kto soboty u Żydów nie czcił, tego Bóg kamionować kazał; jednak C. ona święcenia na szkodę ś. ludzką nie ściagała. Skar. 4. † ucisk, bieda, ostateczna potrzeba, ostateczność, opaly: Już w tej ciasności, że nie masz nad czym myśleć, tylko uciekać. Oss.

Ciasnota, y, lm. y p. **Ciasność**; miejsce, pomieszczenie ciasne: Jak tu mieszkać w tej ciasności!

× Ciasnoustność, i, blm. anat. (microstomia) wrodzona wązkość szpary ustnej, ścieśnienie ust. <CISK+US(T)>

× Ciasnousty mający od urodzenia zbyt małe usta, małousty.

Ciasny, st. w. **Ciaśniejszy**, × **Cieśniejszy** l. nieprzestronny, za mały, za szczupły: Ciasne mieszkanie, przejście, obuwie. Przen.: Ciasna głowa (= niepojęta, tępa). Ciasne pojęcia (= ograniczone). Przen.: Zapędzić kogo w C. kąt = postawić w położeniu bez wyjścia, przyprzeć kogo do muru i napędzić mu strachu; skrępować go wywodami. 2. Ciasna dłoń = zaciśnięta, skąpa. 3. × szczupły, skromny, mały: C. majątek. Mam kawał roli dosyć C. 4. † ścisły, skrupulatny, surowy: Ciasne (sumienie), które i małego grzechu lekce sobie nie waży. Skar. Jaką wymówkę na onym ciasnym sądzie ostatecznym mieć będziemy? Skar. 5. † przen. surowy, twardy, skromny: Surowy żywot i C. na wsi wiódł Skar. Życie ciasne. 6. anat. (u zwierząt): C. staw = stawowe połączenie kości, bardzo mało ruchome. <CISK>

Ciasteczko, a, lm. a p. **Ciastko**. <CIAST>

Ciastko, a, lm. a l. przysmak z ciasta: C. cukiernicze, domowe, drożdżowe, parzone, francuskie, z kremem. 2. [C.] kluski lane. Zdr. Ciasteczko.

[Ciastkoń, a, lm. e] sprzedający ciastka po ulicy.

[Ciastnica, y, lm. e] niecka.

Ciasto, a, lm. a l. mąka rozczyniona: C. na chleb, na bułki, na kluski. C. wyrośnięte. Bić, wałkować, zagniatąć, wyrabiać C. Szynta pieczona w cieście. Jabłka zapiekane w cieście. Dałby i C. z dzielą. Prz. (= i koszulę z siebie). Młode C., piek. = które nie wyleżało swego czasu przed pieczeniem. 2. a. w lm. pieczywo wykwinne: C. wielkanocne. C. francuskie (= z mąki, wody i masła). 3. gęsta breja: Rozrobić glinę na C. 4. † p. Ciastoch. 5. apt.: C. pigułkowe = mieszanina leków, służąca do sporządzania pigulek. 6. farb. odcedzony osad barwnika a. zaprawy, nierozpuszczalny w wodzie: C. cynowe. <CIAST>

† Ciastoch, a, lm. y, † Ciastuch, † Ciasto. † Ciastuszko człowiek miękki, zniewieściał, ciepłe kluski, nie mający swego zdania.

Ciastowaty podobny do ciasta surowego, dający ś. gnieść jak ciasto: Głina ciastowata.

Ciastowy przym. od **Ciasto**: Chleb domowy wonięjący, jak tego żadne dziś naśladowania ciastowe nie potrafią. Dzierz.

† Ciastuch, a, lm. y l. p. Ciastoch. 2. w lm. kluski wiejskie obwarzane.

† Ciastuszko, a, lm. a p. Ciastoch.

Ciaścisto przym. od **Ciaścisty**.

Ciaścistość, i, blm. rz. od **Ciaścisty**.

Ciaścisty l. niewypieczony, zakalisty, gliniasty: Chleb C. 2. grzązki, gliniasty: Droga ciaścista.

† Ciaśla, l, lm. e p. Cieśla. Park.

× Ciaślina, y, lm. y p. Cieślina. <CISK>

Ciaśniuchno przys. od **Ciaśniuchny**.

Ciaśniuchny, Ciaśniutki, Ciaśniuteńki zupełnie *ciasny, bardzo ciasny*.

Ciaśniuteńki p. Ciaśniuchny.

Ciaśniuteńko przys. od Ciaśniuteńki.

Ciaśniutki p. Ciaśniuchny: Przeszedzsy C. przedpokój, znalazł ś. zaraz w saloniku. Krasz. **Ciaśniutko przys. od Ciaśniutki.**

[**Ciała, y, lm. y, Ciota**] *czarownica, wiedźma* < Ciota z niewłaściwym odchyleniem a >

Ciawniata, y, lm. y bot. (ocotea) roś. z rodziny wawrzynowatych. <? >

Ciąć, tnie, ciął, [Cić, Ctać] I. **ciąć = wyciąć, rznąć, rąbnąć, smagnąć:** Aż mózg prysnął, tak mię ciął bezbożny. Boh. Raz tniej, dwa pełnij, gdzie o gardło idzie. Prz. C. pałaszem, toporem, batem (=zaciąć). C. kogo przez łeb. 2. cz. nied. = a) *rznąć, strzyć, krajać:* C. nożem, nożyczkami. C. w kawalki a. na kawalki. C. kłami, zębami = *gryźć, kąsać:* Komary, pełły tną. Móle tną futro (=jedzą). C. różgą, batem = *siec, smagać, ćwiżyć, chłostać.* Przen.: C. kogo słówkami = *docinać, przymawiać, dogryzać mu:* Ciął go słówki, że ś. aż po czole poskrobał. Oss. Oto słowa, któremi cięli mnie, jak szpicrutą. Sienk. b) *ścinać, wycinać, rąbać:* C. drzewa, las, drogę w lesie. c) przen. *śmiało wypowiadać, rąbać:* C. komu prawdę w oczy. Ciął mu komplementa. Oss. d) przen. *grać chwacko, rznąć:* C. od ucha. C. mazura. Muzyka tnie. C. w karty. e) *rznąć = wykonywać jakąś czynność z pewną energią:* Tnie chrapackiego. Syrok. C. kieliszek po kieliszku. Oss. (= *wychylać*). f) † *dokąd = biec, rznąć, pędzić, machać.* g) [C.] *kosić.* C. ś. I. *rąbać ś., siec ś.:* Cięto ś. bez pardonu. Sienk. 2. przen. *docinać sobie, rąbać ś., dogadywać sobie ostro.* 3. w karty, *ciąć, rznąć w karty:* Czasem od święta ciął ś. w karcięta. Syrok. <ON >

† **Ciądacz, a, lm. e p. Ciązacz.**

† **Ciądza, y, lm. e p. Ciąza.**

† **Ciądzacz, a, lm. e p. Ciązacz:** Ciąza przereczona, acz C. nie ma prawa jej chować, ma być do wstępnego sędzienia doniesiona. Św. z Woc. <CIĘG >

† **Ciądzać, a, al p. Ciązać:** Byka wdów jego ciądżają. Bud. (= *zajmują, biorą w zastaw*). Tak długo ma być ciądżan, jen zabił szlachcica, kako długo ta wina nie będzie zapłacona (= *fantowany*). Ziemiannina kołmi albo bydłem C.

† **Ciądzanie, a, blm., czynność cz. Ciądzac:** Ustawiamy, aby sędzia i podsądek na C. nie wiancej niżli dwu czeladzinu z służebnikiem posyłał.

† **Ciądzenie, a, lm. a rozprawa sądowa, postępowanie sądowe:** Ciądzenia sądu = *sprawowanie sądu; pociąganie do odpowiedzialności.*

† **Ciądzic, i, il p. Ciązac:** Mieniła ś. być bardzo krzywdzoną a ciądżoną.

Ciąg, u, lm. i, [Ciąg] I. × **ciągnięcie, pociąg:** Do ciągu zażywają ś. konie a. do karet. Kluk. 2. × w piśmie, w rysunku = *pociągnięcie, rys, sztych:* × *Łacińskie litery z jednych ciągów są złożone.* Łs. × Pięknym ciągiem pisze. Pisać jednym ciągiem (= *nie przerywając*). 3. *ciągnięcie dokąd = dążenie dokąd, przeciąganie:* × C. wojska. C. ptaków = a) myśl. i [C.], *lot, przelot dzikich ptaków.* b) *przelatywanie ptaków w porze parzenia ś. C. zwierząt, myśl:* Krzyżowały ś. na polance liczne drogi zwierząt leśnych, których ciągi tędy widocznie wypadały. Dyg. 4. *przeciąg,*

pasmo, szereg: C. dni szczęśliwych ma także swoje przygody. Niem. × C. żołnierzy i t. p. = *szyc, rząd, szereg, linja:* W jednym ciągu kilkaset żołnierzy stało. Oss. C. wozów i t. p. = *szereg, poczet, łańcuch, rząd, sznur:* Rożycki dał przykład, paląc swoją bryczkę i przywodząc nas do pozbycia ś. niepotrzebnych ciągów, które mogłyby tylko marsz utrudzać. Budz. 5. W ciągu = *podczas:* W ciągu rozmowy (= *w trakcie*). W ciągu lat kilku. 6. *pasmo, watek, następstwo, kontynuacja:* C. myśli, opowiadania. Dalszy C. (artykułu, powieści) nastąpi. 7. *częśćka artykułu w jednym numerze czasopisma:* Będzie tej powiastki na pięć ciągów. 8. w oraniu = *brzoza.* 9. [C.] *cug koni.* 10. † p. **Ciąza:** Ma być posłan na C. Rzeczy na ciągi wydane. 11. † anat. p. **Przeciąg.** 12. fl. *silniejszy prąd wody w danym miejscu.* 13. gie. i gór.: C. powietrza = *przeciąg, przewiew, prąd, cug:* C. sztuczna w kopalni. C. warstw = *następstwo, w jakim ś. rozciągają.* 14. † mat. *postęp:* C. rosnący, malejący. [Ciągiem, Cięgiem] przys. *ciągle, wciąż, <CIĘG >*

[Ciąg] przys. *ciągle.* <CIĘG >

Ciąga, i, lm. i, Gasiór gór. drążek złączony ze stawidłem kola wodnego w pogródkach fryszerski.

Ciągacz, a, lm. e I. × ten, co ciąga a. ciągnie.

2. [C.] *drag z hakiem (narzędzie kowalskie).*

× **Ciągaczka, i, lm. i** forma ż. od **Ciągacz.**

Ciągać, a, al I. powolńczyć, suwać, szwarc: C. nogi a. nogami. C. kogo po ziemi. C. stołkiem. 2. *włóczyć, prowadzić, wodzić:* C. kogo po kątach, po świecie. 3. kogo po sądach = *procesować, przesładować procesami:* Zawstydził ś. tak wielkiego rycerza przed sądy C. Sienk. C. ś. I. *wodzić ś.:* Ciągają ś. za lby, za włosy. 2. × = *ciągać ś. po sądach = procesować ś., pieniać ś., prawować ś.:* Ciągają ś. ludzie między sobą i powierzają ś. kazyperdom. Jez. <CIĘG >

[Ciągadło, a, lm. a, Ciązadło, Cięgadło, Cieżadło, Cięga] I. *drag przy grządkach.* 2. *dyszal u pługa.* 3. *spójnie w jarzmie.* 4. *zerdka przy miechu w kuźni.* 5. *koło do ciągnięcia.* <CIĘG >

Ciągalnia, i, lm. e p. Ciąglica.

[Ciągalnik, a, lm. i, Cięgalnik, Ciągelnik] I. *haczyk u dyszla do zakładania barki.* 2. *lina u niewodu.*

Ciąganie, a, blm., czynność cz. Ciągać.

Ciąganie się, a ś., blm., czynność cz. Ciągać ś.

Ciąganka, i, lm. i posp. *cukierek ciągnący ś. w ustach.*

[Ciągarek, rka, lm. rki] *rodzaj śmieć w kółkach u pługa.*

Ciągarka, i, lm. i I. p. Ciąglica. 2. *część składowa pługa.*

Ciągarz, a, lm. e I. a. † Hasplarz gór. robotnik przy kołowrocie. 2. [C.] *robotnik w kopalni, ciągnący wagonik z węglem.*

[Ciągatura, y, lm. y] p. **Cygatura.**

[Ciągawica, y, lm. e] p. **Ciągota.**

× **Ciągawka, i, lm. i p. Ciągota.**

[Ciągawy] *koń = dobry do pociągu.*

[Ciągiel, gla, lm. gle] *narzędzie bednarzkie.*

[Ciągielnik, a, lm. i] p. **Ciągalnik.**

[Ciągiem] przys. p. **Ciąg.**

Ciągle, × Ciągło, [Ciągłe, Ciągłem] przys. *wciąż, bezustannie, nieustannie.*

Ciąglica, y, lm. e I. gór. p. II. 2. × min. p. Głina.

Ciągliwość, i, blm. rz. od Ciągliwy.

Ciągliwy, Rozciągliwy, × Ciąglawy, × Cięgły, bł. Ciągły dający ś. wyciągać na cienutkie nici, druty,

nie rwąc s. przy tym: Kauczuk, szkło roztopione, smoła, niektóre metale są ciągliwe.

× Ciągławy przys. od Ciągławy.

× Ciągławość, f, blm. rz. od Ciągławy.

× Ciągławy p. Ciągławy.

[Ciągłego] wciąż, ciągle.

× Ciągło p. Ciągłe: W pisaniu są głoski wielkie i małe, nieciągło lub C. pisane. Lel.

1. [Ciągło, a, lm. a] część żelazna u pluga, łącząca go z orczykiem.

2. [Ciągło, a, lm. a] sprężaj; pańszczyzniana rodzina chłopstwa, posiadająca jeden sprężaj. <Spolszczenie Ukr. tiahłò, Brs. ciahłò; por. Ciahły>

Ciągłopapkowaty mający własność ciągnącej s papki. <CIĘG+Papka>

Ciągłość, i, blm. rz. od Ciągły. <CIĘG>

[Ciągłowo] przys. od Ciągłowy.

[Ciągłowy] ciągly, staty.

Ciągły, × Ciągły i. † który s. ciągnął: Byłem na bankiecie późno w noc ciągłym. Oss.

2. bł. p. Ciągłiwy: Skóry ciągle. Warg. Złoto jest tak ciągle... Kluk. 3. × który naciągają, napinają: Łuk C. P. Koch. Struny ciągle.

Wiąz C., wkóło okręcony od płodnej macicy. P. Koch. (= smagły). 4. nieprzerwany, nieprzerwany, bez luk: Linja, proporcja ciągła. × Ziemia ciągła = stula, ład. Materja ciągła = wypełniająca przestrzeń bezwzględnie. Tłumaczenie ciągłej treści = nie z oddzielnych zdań s. składające.

5. bezustanny, nieustanny, bezprzestanny, ustawiczny: Ciągłe krzyki, hałas. Ciągła praca. Mowa ciągła (= proza). Gość C. w domu (= stały).

6. [C. a. Ciahły] byłem pańszczyzną odrabiający, pociężny. 7. fortep.: Drzewo ciągle = ze siołem równym, prostym, bez sęków. <CIĘG>

Ciągnąć, nie, nął, nęła a. gła, nęło a. gło, [Ciągnąć, Cygnąć] i. kogo, co = prowadzić na inne miejsce własną siłą, wlec: Konie ciągną wóz.

Koń mizerny, ledwie ciągnie. C. do góry = windować. C. statek, skutę innym statkiem, liną = holować. × C. kogo do sądu = pociągać, pozywać. C. kogo do aresztu = prowadzić go gwałtem, wlec. C. życie = pędzić, prowadzić, wieść je apatycznie, wegietować. C. skąd wodę (np. rurami) = prowadzić, sprowadzać. C. co gdzie, na co, do czego, ku czemu = kierować, nakręcać, zwracać: Na swoje koła wodę C. Pot. Żadne nie może być baczenie na sprawiedliwość, gdzie wszystko do pożytku ciągną. Baz. C. do siebie = przyciągać: Magnes ciągnie do siebie żelazo.

Przen. C. za sobą = pociągać za sobą, sprowadzać: Występek ciągnie za sobą zgubę. × C. na s. = ściągać, sprowadzać: C. na s. karę, klęskę, nie-szczęście. L. C. kogo, co za co = rwać, szarpać, drzeć: Ciągnąć kogo za włosy, za suknię. Ciągnąć psa za ogon. Dzwoniąc, ciągną za linę. Ciągnąć ucznia za uszy = a) targać; b) przen. pomagać mu przy promocji. Przen.: C. kogo za język = doprowadzać go do wygadania s. z czym. 2. czym po czym = sunąć, prowadzić, przeciągać: C. paleem, linją po czym. 3. co = ciągnąć, tworzyć; prowadzić, wyprowadzać: C. linję, mur, wał, rów. Pismo po papierze ciągną od ręki prawej do lewej. Paszk. C. co po czym, pisząc, rysując (= kreślić). C. szlak, malując. C. gzyms (= robić go, ciągnąc modłą po zaprawie). 4. wyciągać, wydłużać: C. metal, cukier roztopiony. × Serwety ciągnione. Vol. (= w pasy z fi-

gurami tkane). Cukierki ciągnione. C. sprawę = przeciągać, przewlekać, wlec, rozwlekać. 5. mówić, przeciągać (samogłoski), śpiewać: Podlasiacy ciągną. C. ton = wyciągać, wytrzymywać. 6. × kogo od dnia do dnia = trzymać go na słowie, odkładając; kazać mu czekać. 7. co dalej = prowadzić dalej, kontynuować: C. dalej rozmowę. Kras. × C. obłożenie. 8. † naciągać, napinać: Łuk C. Star. Ciągnie struny. Li. 9. × rozciągać, rozpinać, wyciągać, wyprzezać, szpanować: C. skórę. Tak ciągnij rzemycz, żeby s. nie zerwał. Prz. C. kogo na torturach (= męczyć, katować). C. kogo na kole. Przen.: Twa bojaźń chwalebna, ale ją daleko C. nie potrzeba. Jabł. (= rozszerzać). 10. wyciągać: C. bilet, los. C. kartę w grze. C. bank (w grze karcianej) = być bankierem; mieć, trzymać bank. Pistolety ciągnione. Jeż. (przy pojedynku). 11. naciągając; ssuć: Plaster ciągnie. Plastry pęcherze ciągnące zowią wezykatorja. Krup. Smok dobrze ciągnie. Dziecko ciągnie matkę (= ssie). Przen.: drzeć, wyszukiwać, eksploatować, żyłować: W targu ciągnie, żeby aż koszule chciał zabrać. Oss. Bodaj to z Żydem sprawa: rok w rok można go C. Oss. Przen.: C. z czego korzyści = czerpać, osiągać. Przen.: † C. z czego wnioski = wyciągać, wyprowadzać. 12. w siebie = wciągać, chłonać, wchłaniać, ssuć, pić: Pompa ciągnąca. Przen.: Wezyr dostatkii państwa w s. ciągnie. Kłok. C. wino = pociągać, lykac, doić. C. fajkę = palić, pociągać. 13. bart. (o pszczołach): C. woszczyne = lepić plastry. 14. druk.: C. solut = składać. 15. garb.: C. z przesyпки = wyciągać skóry z łodzi. 16. han.: C. weksel = przekazywać go na osobę, która nam jest dłużną a. która na to zezwoliła, trasować. 17. dz. ni. = a) dokąd = dążyć: Ciągnął z wojskiem do ruskich krań. Biel. M. Na wartę C. Gdy człowiek do miejsca, do którego ciągnie, przychodzi, cieszy s. Białob. Dzikie gęsi ciągną nad miastem (= przeciągają). Chmury ciągną z za dworu. Len. (= naddciągają). 17. C. do czego = zmierzać, mieć s. do...: Do wyższych cnót C. Falib. Do tego kresu wysysep ciągniemy. Białob. Kto podlega ciułu i we wszystkim za nim ciągnie... Pileh. b) Powietrze ciągnie = przeciąg, cug jest, wieje: Ciągnie od okna (= dmie, dmucha). 18. [C.] = a) wiosłować. b) wędrować. c) przygotowywać. d) lać świece. C. s. i. † wyciągać s., przeciągać s.: Ciągnę s. i ziewam, jako ei, którzy s. ze snu dopiero oczu-cili. Mącz. 2. za co, † po czym = ciągnąć co na sobie, szarpać s., drzeć s. za co. Przen.: † C. za nos = poczuwać s. do czego. Troc. 3. wysilać s., szczeg. w wydatkach: Pracuje i ciągnie s. do ostatniego grosza dla dźwignienia ojezyny. Ciągnie s. jak lis; większy rozchód niżli dochód. Prz. 4. a) w przestrzeni = iść długim pasmem, rozciągać s., zajmować miejsce: Białawo ciągnie s. pasmo gór Chęcińskich. Słowiańszczyzna ciągnie s. od Elby do Wołgi. b) w czasie = trwać bez przerwy, nie ustawać: Ciągnęła s. jego potomność od Piasta do Kazimierza. Ciągnęła s. nasza rozmowa o wychowaniu, gdy ksiądz pleban nadszedł. Kras. (= toczyła s., kontynuowała s.). 5. dać s. wyciągać, rozciągać; wydłużać s. w pasma, w nici: Złoto, szkło roztopione ciągnie s. 6. wlec s., przewlekać s., przedłużać s.: Sprawa ciągnie s. bez końca. Chwile s. ciągną dniami, z miesięcy mam roki. Zabł. 7. † z czego = iść za czym, wymiacać, wyciązywać s., wypływać, wypadać: Drugą tu rzecz wyraził, która z pierwszej s. ciągnie. Żarn. 8. † do czego = brać s.,

mieć ś., *rwać ś.* do czego: Pijanemu ręce ś. ciągną do mężobójstwa. Żarn. 9. † do kogo = *zurwać ś.*, *udawać ś.*: C. ś. do wyższego prawa = *zurwać ś.* do wyższego sądu. C. ś. do królewskiego stoła. Do isca ciągnę ś. o rzeczy sprzedane, których u mnie kto inny dochodzi. Sz. <CIĘG>

Ciągnia, i, lm. e i. a. *Walcownia warsztat mieniczny, na którym wyciągają płatki złota, srebra a. miedzi na monety.* 2. ×hut. *walcownia do wyciągania długich blach kruszcowych.*

Ciągnica, y, lm. e, **Ciągalnia**, **Ciągarka** *maszyna do wyrównywania wełny wyczesanej.*

Ciągnięcie, a, blm., **Ciągnięcie** czynność cz. **Ciągnąć**: C. loterji, C. do wojska = *losowanie*, C. drutu. C. dzikiego ptactwa = *przełot, przeciąganie.*

Ciągnięcie się, a ś., blm., **Ciągnięcie ś.** czynność cz. **Ciągnąć ś.**

Ciągnięcie, a, blm. p. **Ciągnięcie.**

Ciągnięcie się, a ś., blm. p. **Ciągnięcie ś.**

Ciągnięty i. (o metalach) *wydłużony w drut.* 2. piw.: *Sztuka ciągnięta = jęczmień zrosnięty do polowy w słodowni.*

[**Ciągnijochmura**, y, lm. y] m. *planetnik.* <CIĘG + CHMUR>

Ciągniołog, a, lm. y zł. (**ciągni-ogon**) *dzwon.* <CIĘG + OGON>

Ciągniskóra, y, lm. y żart. *szewc.* <CIĘG + SKÓRA>

Ciągota, y, część. w lm. y, × **Ciągawka** i. a. [**Ciągawica**] *usposobienie do przeciągania ś.*: Ciągoty mię napadły. Jak o niej pomyśle, to aż mię ciągoty biorą. Sienk. 2. *darcie w kościach, ograzka.* 3. *dreszcze.* <CIĘG>

Ciągotać, cze, tał p. **Ciągotać.**

Ciągotanie, a, blm., *czynność cz. Ciągotać.*

[**Ciągowina**, y, blm.] *kurcze.*

Ciągowy i. ×przym. od **Ciąg**, **pociagowy**: Koń C. 2. [Ptaśtwo ciałowe] = *odlatujące na zimę.*

×**Ciąpać**, a, ał *potrochu zbierać, ciuć.* <? CIAP>

×**Ciątki**, ów, blp. *szew. łutki, fleki do latania butów.* <CN>

Ciąż, y, lm. e i. † p. **Ciąża**. 2. [C.] *łańcuch, sznur, łączący pług z koleśnią,* <CIĘG>

Ciąża, y, lm. e, [**Ciąża**], † **Ciąża**, † **Ciąż** i. † *brzemie, ciężar*: Czemużby miał być służebnik twój ku próżnej ciąży panu memu? Leop. 2. *ciężkość, ciężar, waga*: To, co przykrywa, swoją ciążą zatrzymywa od wznoszenia ś. to, co przykrywa. Oss. 3. †przen. *ciężkość, dolegliwość, ucisk*: Taż to jest przyczyna mojej tej ciąży i troski dolegliwej? Tw. 4. † w lm. *ciężary, podatki.* 5. † *kara, karność, dyscyplina*: Spowiednik miasto ciąży a. kaźni kazał mu do Rzymu jechać. Wuj. Kto żołnierza w ciąży nie ma, sam ś. zwojuje bez wojny (= w karbach, w ryszach). 6. † *odpowiedzialność za wykroczenie przeciw prawu a. za niezaplacenie podatku.* Vol. 7. † **Ciąża** a. † **Ciądza**, † **Ciąg** *zastaw, fant; zajęcie, fantowanie, areszt, sekwestr*: Kto ma ciąża, tego nie wiążą. Prz. C. za podatki. Brać od kogo ciążę. C. koźmi, bydłem. *Poddać ś. pod ciążę.* Odbić komu ciążę siłą. Woły wzięte za ciążę a. w ciąży. 8. † *pociąg, zaprzęg, sprzężaj*: Ma dwoje ciąży wołów. Oss. (= dwa jarzma wołów). 9. *noszenie płodu przez samice zwierząt*: C. krów, łań, łosie = *cielnosc*. C. kotek, kóz, owiec, sarn =

kotność. C. świń = *prośność*. C. psów, lisów, wilków = *szczenność*. C. kłaczy, oslic = *żrebność*. 10. † anat. *macica*. II. lek. (*graviditas*) *noszenie płodu w żywocie, ciążarność, brzemienność, brzenie, czas brzemienności, stan odmienny, błogosławiony*: C. brzuszna, domniemana, jajnikowa, mięższowa a. śródmiąższowa, nieprawidłowa, pochwowa, prawidłowa, rzekoma a. pozorną, tajona, ukrywana, trąbko-brzuszna, trąbkowa, udawana, zdrożna, zewnątrzmaciczna. 12. [C.] *kobieta w ciąży.* 13. [C.] *zastaw.* <CIĄG>

† **Ciążacz**, a, lm. e, † **Ciążebnik**, † **Ciądzacz**, † **Ciądac** *ten, co ciąży = zajmuje komu rzeczy, sekwestrator.*

† **Ciążać**, a, ał, † **Ciążyć** i. *obciążać, obarczać, przyniatać*; przen.: *uciskać, gnębić, dręczyć, frasować*. 2. [**Ciążać**] *mieć za uciążliwe, lenić ś.* 3. a. † **Ciądzać**, † **Ciądzić** *zajmować, sekwestrować, fantować, tradować*: Niech będzie przez starostę ciążan w bydłach. Herb. Chłop drugiego chłopca nie ma w polu C. o szkody. Kto komu w łące pasie, taki ma być ciążan na sukni. Tarn. J.

[**Ciążadło**, a, lm. a] p. **Ciągadło.**

† **Ciążanie**, a, blm., *czynność cz. Ciążać.*

† **Ciążba**, y, lm. y, 2 pp. lm. **ciążeb** *rzecz dana sądziemu za fant; rzeczy zabrane, fantowane.* <CIĘG>

† **Ciążebnik**, a, lm. ey p. **Ciążacz**: Aby śmiałość a. przezurność ciążaczów abo ciążebników była wstargniona.

† **Ciążebny** *wzięty za fant, zabrany, zagrabiony, aresztowany*: Ciążebni wołowie.

Ciążek, żka, lm. żki i. *gwicht*. 2. w lm. *ciężarki używane do gimnastyki pokojowej, hantle*. 3. kol. *zgrubienie na zwerotnicy w kształcie kuli, przeważające zwrotnicę, gruszką.*

Ciążenie, a, blm., *czynność cz. Ciążyć: C. powszechne = *przyciąganie, grawitacja ciał niebieskich*: Prawo ciążenia powszechnego, czyli prawo Newtona. Stała ciążenia a. stała grawitacji. Przen.: *pociąg, skłonność, żyłka, popęd*: C. do zlego, do dobrego.*

Ciążyć, y, ył i. a. **Ciężyć**, **Ciężeć**, [**Ciężać**] *być ciężarem, przyniatać swym ciężarem, być ciężkim*: Ta belka nazbyt ciąży na murze. Głowa mi ciąży. Powieki mi ciąży. Przen.: *Wojewodzina, złożona choroba, ciążyła, jak groźny Bóg, nad wszystkimi*. Rol. Ciąży mi to na sercu, na sumieniu (= *leży mi kamieniem*). Tajemnica mu ciąży. Ciąży na nim obowiązek (= *leży*). 2. ku czemu = *przechylać ś. na czujną stronę; skłaniać ś., mieć ś. ku czemu; uczuwać pociąg do czego, ciągnąć do czego*: Ciążyły stepowiczki ku Siezy, która opasywały kordonek niewieśeim. Jez. 3. × do czego = *ściągać ś., należeć, zależeć od czego*: W powiecie wszystkich ludzi do zamku ciążących 1113 dymów. Rol. 4. † na kogo a. co = *utyskiwać, skarżyć ś., narzekać, żalić ś., użalać ś., krzywdować sobie*: Aleksander W. na Arystotelesa ciążył, iż ono, czym wszystkich przeehodzić chciał, to on drugim, pisząc, podawał. Baz. Biskup ciążył sobie wiele rzeczy na mnie, wymawiając, iż już dosyć długo łaskę okazuje. Baz. Ciążyli to sobie, że im taką nieludzkość Laomedont pokazał. H. Tr. 5. † p. **Ciążać**: Więć je łupią, więć je ciążą. 6. [C.] *męczyć.* <CIĘG>

[**Ciba**, y, lm. y] p. **Cipa**.

[**Cibić się**, i ś., il ś., **Ciwidć ś.**, **Cipnąć ś.**] *porwać ś. na silniejszego.* <?>

[Cibnąć się, nie ś., nał ś.] p. Ciblić ś.

Cibora, y, lm. y, **Cybora** bot. (cyperus) roś. z rodziny *ciborowatych*. Gatunki: C. długa a. ×Gałgan dziki, ×Gałgan polny, ×Gałgan granowity (c. longus), C. jadalna a. Kasztanki a. Migdałki ziemne (c. esculentus); C. rdzawa (c. fuscus); C. żółtawa (c. flavescens). <Gr. kýpeiros a. kýpeiron, łć. cyperos a. cyperum>

Ciborowaty bot.: Ciborowate a. Turzycowate rośliny (cyperaceae) *rodzina roślin kwiatowych jednoliściennych*.

† Cich p. Cichy.

[Cich, cich!] *cicho*: Cich, cich, kobiety! <CICH>

[Cichacz, a, lm. e] z *cicha pęk, człowiek skryty*.

×Cichacza przys. w *cichości, milczeniu*: Ty pachółkiem cichaczaś dumaj życie wiejskie, teraz wódzardem łaźnie i gry chwaliś miejskie.

Cichaczem przys. *po cichu, milczkiem, ukradkiem, pokryjomy*: Skradać ś. C. Fałszywi przyjaciele C. ś. podszezuwają.

[Cichać, tylko w 2 os. trybu rozk.] *być cicho, uciszyć ś.*: Cichaj! Cichajcie! Cichajta! Cichoj!

[Cicheński] p. Cichutki.

[Cicheńko] przys. od **Cicheński**: Żyć C. Orzesz. [Cichij!] *na lewo!* (wołanie na konie). <?>

Cichnąć, nie, nał, nęła a. **chła, nęło** a. **chło** *uciszać ś., ucichać, milknąć, umilknąć*: Wiatr, morze, burza cichnie. Słowa powoli cichły z warg łagodnych. Orzesz. (=zameraly na nich).

1. **Cicho**, †**Cisze** przys. *po cichu, niegłośno; spokojnie, bez hałasu*: C. mówić. C. wszędzie, głucho wszędzie. Mick. Usnęła, może usnęła na wieki... I C., niechaj głos pieśni stłumiony nie budzi ciszy. Słow. Przen.=*przyczaiwszy ś.*: Siedź C., niech lepiej o tobie zapomną. Przen.: Na giełdzie, w handlu C.=*zastój, stagnacja*.

2. **Cicho! Ciszej!** w. nakazujący *milezenie = bądź cicho, cyt!*: C., ktoś nadchodzi! Gm.: C! ja mu splotam figła (=czekaj, czekajcie, poczekaj, poczekajcie).

Cichobiegł, ów, blp. rub. p. **Cichostępy**. <CICH+BIEG>

†**Cichochód**, oda, lm. ody zool. p. **Leniwlec**. <CICH+CHOD>

Cicholas, a, lm. y bot. p. **Kolcowój**. <?>

Cichopióry mający ciche, nieszeleszczące pióra: Anioł otrząsnął z pyłu skrzydła cichopióra. Deo. <CICH+PIÓR>

×**Cichopławny** p. **Cichopłynny**.

×**Cichopłynny**, ×**Cichopławny cicho płynący**: Nurt C. <CICH+PŁY>

Cichostępy, ów, blp., **Cichobiegł** żart. *pantofle, berclacze, kalosze*. <CICH+STĘP>

Cichość, l, blm. rz. od **Cichy**; ×**Cichota cisza**: W cichości ducha (=skromnie). [Po cichości] przys. *skrycie*. <CICH>

×**Cichota, y**, blm. p. **Cichość**. Pol.

×**Cichuchnie**, [**Cichuchno**] przys. od **Cichuchny**: Boginki powtarzały C. wieśniackie piosneczki. Nar.

[**Cichuchno**] p. **Cichuchnie**.

×**Cichuchny** p. **Cichutki**: Widział prorok Boga w cichuchnym wietrze. Skar. Pan nasz C. i serca pokornego. Wuj.

†**Cichuczeńki** p. **Cichutki**.

†**Cichuczeńko** przys. od **Cichuczeńki**. Klon.

×**Cichuczki** p. **Cichutki**: W cichuczkie struny śpiewam. Kłok. Koń, gdy ś. zapali, z onego cichuczkiego stanie ś. wnet jako szalony. Rej.

×**Cichuczko** przys. od **Cichuczki**: Dawid odezwał C. kraj płaszcza Saulowego. Bud. C. ziemię depezeie. Groch.

[**Cichudziutki**] p. **Cichutki**.

[**Cichudziutko**] przys. od **Cichudziutki**.

Cichusienki p. **Cichutki**: Cichusienkie w uszy siówka posyła. Mor.

Cichusienko przys. od **Cichusienki**: C. wchodzić. Kłok.

Cichuski p. **Cichutki**.

Cichusko przys. od **Cichuski**.

×**Cichutezki** p. **Cichutki**.

Cichutezko przys. od **Cichutezki**: Zacząłem C. płakać. Żm.

Cichuteneczki p. **Cichutki**.

Cichuteneczko przys. od **Cichuteneczki**.

Cichuteniecki p. **Cichutki**.

Cichutenieczko przys. od **Cichuteniecki**: Będziemy ś. sprawowali C. Jez.

Cichuteński p. **Cichutki**.

Cichuteńko przys. od **Cichuteński**: Chodził sobie C. Boh.

Cichutki, ×**Cichuchny**, ×**Cichuczki**, †**Cichuczeńki**, **Cichusienki**, **Cichuski**, **Cichutezki**, **Cichuteneczki**, **Cichuteniecki**, **Cichuteński**, [**Cicheński**, **Cichudziutki**] *bardzo, nadzwyczaj, zupełnie cichy*. **Cichutko**, [**Ciutko**, **Cichutko**] przys. od **Cichutki**.

Cichy, †**Cich**, st. w. **Cichszy**, †**Ciszszy** 1. *niegłośny, nie wydający a. nie wywołujący głośnego dźwięku, hałasu*: Chód, szmer, głos C. Ir.: C., jak opałka za wozem. Prz. (=hałaśliwy). 2. *malomówny, milczący*: C. jest, który nie nie mówi, a. skromnie mówi. Petr. 3. *pełen ciszy, zaciszny, pogrążony w ciszy*: Kościół, dom C. Okolica cicha. 4. *spokajny, łagodny; potulny, uległy, pokorny*: Nie to mistrz, co na ciehej wodzie wozić umie. Rej. Cicha woda brzegi rwie. Prz. Cichszy od wody, niższy od trawy. Prz. Jako baranek C. Op. C., jak mysz pod miotłą. Prz. Błogosławieni cisi. Wuj. Usposobienie ciche. Z cicha frant=z *głupia mądry; układa ś., a zle broi*. L. Z cicha pęk=figlarz z *układną minką, cicha woda, inny w rzeczy niż na pozór*. Oss. 5. *nierozgłośny, skromny*: Cicha zasługa. 6. *ukrywany, tajony*: Cicha łąza. Cicha pensja, szkoła. Ciche nauczanie. 7. fl. i ryb.: Cicha woda in. wolna=*wolno płynąca*. 8. han.: a) *niefirmowy, ukryty*: Wspólnik C. b) *nie żądany na giełdzie*: Cicha pszenica. 9. kość.: Cicha msza=*czytana, mówiona, nieśpiewana*. Ciche nabożeństwo. **Po cichu** przys.=*cicho*: Po stole modlitwy każdy po cichu czynił. Kras. Prędzej swego po cichu dopniesz, niż z hałasem. Prz. <CICH>

[**Cieła**, i, lm. e] *dziec. kot. Zdr.* [**Cięka**].

1. [**Cię**] p. **Ci**.

2. [**Cię**] p. **Ciąć**.

[**Cięka**, i, lm. i] 1. *dziec. p. Cicia*. 2. a. [**Zaclerka**] *potrawa z mąki rozgotowanej z mlekiem*. <Dziec.>

[**Cie!**] w. 1. *widzicie, patrzcie*: Cie go! Cie, jak ś. to nadyma! Bał. 2. *odsieb, ksobie, na lewo* (wołające na woły). <Ostatnia zgłoska wyrazu *widzicie*>

Ciec, cieczka, ciekł, Cieknąć, [Cknać, Ciec ś.]

1. *płynąć, spływać, sączyć ś.*: Strumyczek, który między temi skałami ciekł, zatrzymały. Skar. Krew strumieniami wytoczona cieczka. P. Koch. Z małych zdrojów rzeka cieczka. Mias. Łza mu

hojna cieczę. Dm. Z brzozy płaczącej... krople rosy świecącej zwieszają ś. i cieką. Len. Przen.: Czas chybkiem cieczę pędem (= *upływa, mija*). Nieos.: Z oczu, z dachu cieczę. Za kołnierz cieczę. Na zboże żeby nie ciekło, boby inaczej gniło. Haur. Beczka, póki w niej nie niemasz, póty nie znać, by gdzie C. miało, a skoro ją naleją, ali ś. wnet z kilku stron sączy. Górń. Choć nie cieczę, to kapie. Prz. 2. *przepuszcząć, przeciekać, być dziurawym, lecieć, kapać*: Beczka, garnek cieczę. 3. czym = *wypuszcząć, wylewać, wysączać* co: Brzozy dżegieim cieką. Ciekące zegary (piaskiem a. wodą) = *klepsydry*: Parki ciekące noszą na głowie zegarki. Tw. 4. *biec szybko a po cichu, uciekać, umykać, przemykać ś.*: Już cieczę ze krą do Gdańska w komiedze. Klón. (= *plynie szybko*). Wilki długim sznurem cieką od lasu. Pol. Płocha ptaszka, ciekąc cichaczem, uchodzi ku przeciwniej stronie. Pol. Kuropatwa, bekas, drop cieczę. 5. lek.: Ciekąca niemoc p. Rzezązka. <CIEK>

†Ciecha, y, lm. y *pociecha, radość, uciecha*: Święty Wociesz, u Boga w ciesze. Bogar. <CICH>

Cieciorka, i, lm. i bot. (correa) *roś. z rodziny rutowatych.* <?>

[Cieciak, a, lm. i] i. *dziecko rozpieszczone.* 2. *człowiek starszy a dziecinny.* <? Por C(ie)cka>

Cieciarka, i, lm. i bot. p. i. Cieciorka.

Cieciereczka, i, lm. i bot. p. Otoczka.

†Ciecierz, y, lm. e, [Ciecierz] zool. p. 2. Cieciorka. Hel., B. Sz. <p. Cietrzew>

Ciecierzyc, y, lm. e bot. p. i. Cieciorka. <Z Łć. cicer = groch>

Ciecierzyczka, i, lm. i bot. p. i. Cieciorka.

Ciecierzyczkowy przym. od Ciecierzyczka.

[Cieciora, y, lm. y] i. *soczawica.* 2. a. [Cieciora] *jakiś chwast.* <Łć. cicer = groch>

Ciecioreczka, i, lm. i bot. p. Otoczka.

1. Cieciorka, i, lm. i f. a. Cieciorka bot. a) a. Ciecierzyc, Cieciorka (cicer) *groch włoski, roś. z rodziny motylkowatych.* Gatunki: C. dzika a. Ciecierzyczka (C. silvestris); C. polna (c. arietinum). b) p. Otoczka. 2. [C.] p. Cieciora. <Z Łć. cicer = groch>

2. Cieciorka, i, lm. i, Cieciora †Ciecierz, [Ciecierz] zool. *samica cietrzewia.* <p. Cietrzew>

[Cieciora, i, lm. i] p. Czeczotka.

×Cieciorclany przym. od Cieciora: Mąka cieciorclana. Syr.

1. Cieciorka, i, lm. i p. i. Cieciorka: Ziarna podobne cieciorce. Syr.

2. Cieciora, i, lm. i p. 2. Cieciora: Grały cietrzewie, a ich cieciorki kokały. Mor.

×Ciecka, a, al i ×C. ś. p. Cecka.

Ciecz, y, lm. e i. a. ×Cieca, [Cecza], ×Cieklizna, †Ciek, †Ciekłość, ×Wilgoć, †Wilgość, †Wilgota, †Wilkość, †Wilż, †Wilża *cielo ciekłe a plynne, plyn kropisty.* Przen. *struga, potol, strumień*: Ohydna C. krwi. Słow. 2. anat.: †C. szklanna w oku p. Ciało. C. wodna a. wodzista w oku (humor aqueus). 3. garb.: C. wyciągowa = *wyciąg z garbnika.* 4. a. Cieczka, Ciekaczka myśl. *parzenie ś. zwierząt z rodziny psów*: Głód i czas cieczy pędzi tych szkodników (wilki) w mniej stróżliwe kraje Kurlandji. Pol. C. wilków ustaje. Pol. <CIEK>

×Ciecza, y, lm. e p. Ciecz: Sok pożywny roś. In jest C. wodna. Kluk.

Cieczenie, a, blm., czynność cz. Ciec; lek.: C. krwi z nosa (epistaxis) = *krwawienie z nosa,*

krwotok nosowy. C. maciczne (hydrorrhoea gravidarum). †C. ustawne = *fistula.*

Cieczka, i, blm. myśl. p. Ciecz.

[Cieczny]: C. w mowie = *wymowny.*

Cieć, a, lm. e z. stróż. <?>

[Ciecka, a, al] *ceckać, pieścić.* [C. ś.] *ceckać ś.*

[Ciećwierz, a, lm. e] p. Cietrzew.

Ciegotać, cze, ta! myśl. p. Ciegotać.

×Ciek, u, lm. i i. *cieczenie, cieknięcie, plynienie*: Wstrzymane wody brzegi lekkim ciekim liżą. Szymon. 2. †p. Ciecz: Krew jest C. zwierzęcy wydoskonalony. 3. anat. p. Przewód. <CIEK>

Cieka, i, lm. i myśl. *noga kuropatwy.*

Ciekaczka, i, blm. myśl. p. Ciecz.

†Ciekać, a, al, [Ciekać] i. *szybko bieć, biegać, pędzić, gonić; uchodzić, uciekać*: Z domu wybieżała i szalenie tam i sam po polu ciekąła. Żebr. Bystrym lew zjęty jadem cieką po puszczy zwierzęcym śladem. Kochan. Psy ciekające śród głuchego lasu. Tw. 2. *chodźć około czego, starać ś. o co*: Mistrz krzyżacki usilnie koło tego cieką, jakby wszystkie one zawziętki rozpróć. Błaż. 3. *dochodzić czego, dociekać, poszukiwać*: Tonąć w morzu i C. po dnie pereł. Tw. Cieką wszystkie jego myśli. Oss. C. ś. *parzyć ś., grzać ś., biegać ś.* (o zwierzętach z rodziny psów). <CIEK>

Ciekaw, a, lm. y p. Czekan. <Śld. do CIEK, p. Czekan>

Ciekawie, a ś., blm., czynność cz. Ciekawie. <CIEK>

Ciekaw p. Ciekawy.

×Ciekawie, i, il *zajmować, budzić ciekawość, interesować, intrygować*: Ciekawiło mię to przez długi czas. ×C. ś. *na kogo okazywać ciekawość, być zaciekawionym*: Chłopak zreżnie sterował, siadłszy bokiem i wcale ś. nie ciekawiąc na obcych. Krasz. Każdy ś. dziwił i ciekawił, jak to będzie. Krasz. <CIEK>

Ciekawie, ×Ciekawo przys. od Ciekawy.

Ciekawiec, wca, lm. wcy a. wce a. ×wcowie a. Ciekawski i. *człowiek ciekawy, pragnący ś. czego dowiedzieć*: Muchy, psi, ciekawcowie pierwszemi do rzeczy przystępują. Prz. Posłał pan przez chłopa coś uwinionego; spotkawszy go drugi chłopec, C., pytał: Co to jest? Górń. 2. *człowiek zabiegający koło czego*: Komedja zobaczył tych cheiwych ciekawców, jako wszystek oblecą świat, żeby skrzynie żelazne natkali. Opal.

×Ciekawo p. Ciekawie.

Ciekawostka, i, lm. i i. *szczegół, drobnostka ciekawa, drobny przedmiot zaciekawienia*: C. programu. 2. *ciekawość zhyteczna, niepotrzebna*: Gospodarska ciekawość, prosta C. Syrok.

Ciekawość, i, blm. rz. od Ciekawy: Cudze wiedzieć rzeczy C. jest, a swoje potrzeba. Fred. M. Czegóż C. babia nie wysłodzi? Kras. C. pierwszy stopień do piekła. Prz. Bez ciekawości niema mądrości. Prz. Przech C. = *wiedziony ciekawością*. Poszedłem obejrzeć tę C. (= rzecz ciekawą). Prow.: C., co też on na to powie (= jest rzeczą ciekawą).

Ciekawska, kiej, lm. kie forma ż. od Ciekawski.

Ciekawski, ego, lm. sey p. Ciekawiec.

Ciekawy, Ciekaw, [Ciekawy] i. *dociekający, chciwy wiadomości, wiedzy, interesujący ś.*: Pudło ciekawej Pandory. Tremb. C. jak Cygan do pasieki, jak niewiasta, jak słowik, jak świnią na cudzy

groch. Prz. Ć. ma psi węch. Prz. Nie bądź C., bo prędko ś. zestarzejesz. Prz. I pani Ewa nie była ciekawsza. Prz. Przen. a) *rozdarły, dziurawy*: But, rękaw C. C., jak żydowski pantofel. Prz. b) Nos C. = *zadarty*. 2. *domyślny, przenikliwy*: Darmo co przed tak ciekawym umysłem ukryć. Oss. 3. *wzbudzający ciekawość, wart a. godny ciekawości, interesujący*: Ciekawe między nami będzie tu spotkanie, gotuję jegomości nie jedno pytanie. Niem. Rzecz ciekawa. 4. × C. i [C.] *pilny, ochoczy, troskliwy, zapobiegliwy, biegły*: Oszukaństwa owczarskiego nie upilnuje i ciekawym gospodarstwem. Gost. Chłopak zwany: C. do pracy. Sew. Żwawy, żywy, pracowity—C. (tak ich zowią na wsi). Krasz. 5. [C.] = a) *sprytny, dowcipny*. b) *zręczny, zgrabny*. 6. † *szybki, prędki, chyży, rączy*: Hordyniec zrażony próżno ciekawe rozpuszcza zagony. Tw. Tehórz ma nogi ciekawe. Klon. C. czas. Pot. (= *szybko uciekający*). Przen.: *prędki, porywczy, popędliwy*: W postępach swoich zawsze był C. Troc. 7. myśl., o psach: *wietrzący, tropiący węchem*. [C., ego, lm. Ź] rz. *złodziej*. <CIEK>

×Ciekąciesz p. Ciekący.

Ciekący i, lm. od **Ciec**: Zdrój mam C., lasek nieprzestronny. Li. Wyrok ten na wodzie ciekącej (= *bieżącej*) zapiszą, niechaj ś. na nim wiatry za świadków podpiszą. Zim. Ciekąca niemoc, ciekące zegary p. **Ciec**. 2. przym., st. w. × **Ciekąwszy**, × **Ciekąciesz** = a) *wypuszczający ciec*; taki, z którego coś ciecze: Ciekące oczy. b) × **Ciekły, płynny**: Ciekące części. Przez poty ciekącej się wychodzą humory. Krup. Ciekąsze i miększe części. Krup. c) × **powolny, osłabiony, przerywany**: Odezwał ś. słabym ciekącym głosem. Kaczk. <CIEK>

†**Ciekączka**, i, lm. i, [Ciekączka] lek. a) p. **Biegunka**. b) *zmaza nocna*. Perz. e) † C. *jadowita* = *rzęczączka*. Perz.

×Ciekąwszy p. Ciekący.

×Ciekieć, i, btm. *woda zaskórna*.

×Ciekliwać, a, ał *wyciekać, ciec co czas jakiś*. Oziach.

Ciekliwa, y, lm. y *odnoga, rozgałęzienie*: C. gór Skandynawskich. Ciekliny Tatrów. Pol. Jakkolwiek gniazdo gór Alpejskich jest oddzielnym światem dla siebie, ciekliny jego przechodzą w poniższe krainy górzyste. Pol.

×Ciekliżna, y, lm. y p. **Clec**. Bobr.

Ciekławka, i, lm. i bot. (tiarella) *roś. z rodziny skalnicowatych*. <?>

Ciekłość, i, btm. i. † p. **Ciecz**. 2. fiz. = *stan ciekły ciała; płynność*. 3. † fiz.: C. czł on k o w a p. **Maż**. <CIEK>

Ciekły i. *płynny, dający ś. przelewać, ciekący*: Stan C. ciał. Woda w temperaturze powyżej zera jest płynem ciekłym. Nie wszystkie płyny są ciekłe. Gazy, będące płynami rozprężliwymi, dopiero niedawno potrafiono doprowadzić do stanu ciekłego. 2. [C.] przen. *ciekawcy, żądny wiedzy*. 3. myśl. o psach: a) *oddarzony dobrym węchem*. b) *rączy, chyży*.

Cieknąć, nie, nął p. **Clec**.

Cieknięcie, a, btm., *czynność cz. Cieknąć*.

Ciekol, a, lm. y leśn. *latorośl, pęd wierzchołkowy przestworoczny na młodych sosnach*, in. *badył, pęczak, pamłódka*.

† **Ciekun**, a, lm. y i. *biegacz, szybkobieg, goniec, kurjer*: Kurjusza i innych starców do senatu ze wsi przyzywano; skąd i tych, którzy po nie chadzali, nazywali ciekunami. Bud. 2. *biegun*,

koń chyży w biegu. 3. [C.] = a) *baran, tryk*. b) *mak czarny, samosiejka*.

[Cieła, i, lm. e] p. **Cieł**.

Cielaczek, czka, lm. czki p. **Cielak**: Z owiec i jałówek rozrodzą ś. jagnięta, byczki, cielaczki. Jeż. <CIOŁ>

Cielak, a, lm. i i. p. **Cieł**: Z lysiego cielaka lysis wół będzie. Prz. Łatwiej o dzieciaka, niżli o cielaka. Prz. Głupi jako C. Prz. 2. *przen. chłopak głupi, nierozgarnięty*: Siedem lat z bydłem chodził, a jeszcze C. Prz. 3. [C. a. **Ciełca** dusza, **Ciełca** torha] *turnister*. Zdr. **Cielaczek**, [Cielaszek].

[Cielakowy] *skórzany*: Portki cielakowe = *spodnie skórzane*.

[Cielaszek, szka, lm. szki] p. **Cielak**.

Ciełateczko, a, lm. a p. **Cieł**: Sierotyńko ty biedna! C. ty opuszczone! Jeż.

Ciełatko, a, lm. a p. **Cieł**: Rośnie Jaś jak C., będzie wołek z niego. Opal. Kto ciełatką (= *człowiekiem niedoświadczonym*) pojedzie w cudze kraje, wołem wróci. Górń. Łania i sarna ma już centkowane C. Pol. Miejskie C. a wiejskie dzieciatko to jedno. Prz. Czyj byczek, tego byczek, byle nasze C. Prz. Ubogiemu dzieciatko, bogatemu C. Prz.

Ciełatkowaty *właściwy ciełatku, niezaradny, głupowaty*: Ciełatkowata nieśmiałość. Dzierz.

Ciełcowy przym. od **Cielec**: Stopa nogi ciełcowej. Leop. Roboam postanowił sobie kapłanów ciełcowych. Leop. (= *kapłany ciełcom, których był naczyni*. B. G.).

[Ciele, a, lm. a] p. **Ciało**.

Cielec, lca, lm. lce a. † **lcowie** p. **Ciołek**: Cielców młodych przy starym sprzężaju zaprawują do roboty. Haur. Niech nam tu dadzą dwu ciełcu. Bud. C. złoty = *bożek, balucan*. Jeroboam uczynił dwa ciełca złote. Bud. Przen.: C. złoty = *bogactwo, mamona*. † Cielcowie morsey. Otw. (= *foki*). <CIOŁ>

[Cielega, i, lm. i] p. **Telega**. Zdr. [Cieleżka].

×Cielemecka, kiej, lm. kie forma ż. od **Cielemecki**.

×Cielemecki, ego, lm. ccy *głupiec, głuptas, gamoń, niedolega, niedojda, niemrawa*. <? Zart. z Cieł>

×Cielenie, a, lm. a p. **Cielenie się**: Krowy, które blisko są na cieleniu, jak chować. Haur. <CIOŁ>

Cielenie się, a ś., lm. a ś., ×Cielenie *czynność cz. Cielić ś.*: Przy cieleniu ś. krów różne bywają niebezpieczeństwa. Kluk.

[Cielepać się, pie ś., pał ś. a. **Telepać ś.**] i. *dynać, beltac ś.* 2. *wlec ś., leżeć*. <Ukr. telëpaty sia, Brs. cialapać sa, por. Człapać>

Cielepajło, y, lm. y i. a. [Cielepiej], **Ciełęcina** *niewieściuch, niedolega, niemrawa, niedojda, ciemięga, ciepłe kluski, niezdera, safandula, gamoń*. 2. *chuchrak*.

[Cielepiej, a, lm. e] p. **Cielepajło**. Por. **Człapiej**.

Ciele plele rz. *nieod. tere fere, ni to ni owo, ni w pięć ni w dziewięć, nie wiedzieć co*: Ot prawisz, kumie, właśnie ciele plele, jeś, pić nie dajesz, tylko mówisz wiele. Bratk. <? Dżwn.>

† Cieliesieństwo, a, btm. p. **Cieliesność**. B. Sz.

×Cieliesno p. **Cieliesnie**.

Cieliesność, i, btm. i. rz. od **Cieliesny**; † **Cieliesieństwo**, † **Cieliesność**; fil. = *natura, istota ciał, materialność*: Duchom obcą jest C. 2. × *istota, rzecz zmysłom podpadająca*: Wykorzystanie na-

mignotności w tej cielesności być nie może. Petr. Dusza nasza jest z cielesności i z duchowieństwa spojona. Skar. C. chce wczasów, rozkoszy. Skar. 3. *× spółkowanie, cielesne złączenie ś., nierząd*: Jest u Turków sekta, w której ludzie zażywają współczesnej cielesności z najbliższymi krewnymi. Kłok. C. z samym sobą = *samo-gwałt*. C. z wolną = *porubstwo*. C. z krewną = *kazirodztwo*. C. z niemą rzeczą = *sodomja*. Oko pobudka do cielesności. Kn. (= *zmysłowości*). < CIAŁ >

Cielesny, † **Cielesny** I. przym. od **Ciało**: Bole duchowe większe niż cielesne. Kn. Kara cielesna. 2. *× ludzki, człowieczy*: Djabli wołali głosy cielesnymi a. człowieczymi. Rej. 3. *male-rybny, fizyczny*; fil. *posiadający naturę a. własności ciała*: Boga cielesnymi oczyma nie widzą. Abyśmy tu nie cielesnego nie rozumieli. Rej. 4. *zmysłowy, rozwiązły, lubieżny, rozpustny*: Religja maho-metańska zbudowała jakieś niebo grube i cielesne. Kłok. Żądza cielesna. Uczynki cielesne, jako są: nieczystość, plugawość, wszeteczność, porubstwo. Białob. Nasienie koprowe duchy cielesne (= *chuć cielesną*) ocerstwia. Syr. Sprawa cielesna, użycie cielesne = *spółkowanie*. 4. † *we własnej osobie, osobisty*: Przysięga cielesna = *składana osobiście przez pełnomocnika*.

† **Cielesnie** przys. od **Cielesny**.
† **Cielesność**, I, blm. p. **Cielesność**.
† **Cielesny** p. **Cielesny**: Lekarstwo duszne i cielesne.

× Cielesnica, y, lm. e forma ż. od **Cielesnik**.
Cielesnie, *× Cielesno* przys. od **Cielesny**: Chrystus, chociaż C. szedł do nieba... Rej. Karać C.

× Cielesnik, a, lm. cy *człowiek lubieżny*.
[**Cielezka**, I, lm. I] p. **Cielega**.

Cieleć, **ęcia**, lm. **ęta**, **Cielak**, [**Cieła**] I. *plód krowy*: C. beczy a. beka. Chodzi za nim, jak C. za krową. Prz. Głupi, jak C. Prz. C. sześciodzielne najlepsze. Rozigrał ś., jak C. Prz. Gapi ś., jak C. na nowe wrota. Prz. Cielęciem wyjechawszy, wołem do domu wrócić. Glicz. W cieleta nie orzą. Prz. Zapomniała krowa, kiedy cieleciem była. Prz. Ruszył conceptem, jak martwe C. ogonem. Prz. (o koncepcie nieudatnym). I w Gdańsku cieleta miodu nie piją. Prz. Wzięli djabli krowę, niech wezmą i C. Prz. Więcej cieleć w jatkach bywa, niż starych wołów. Prz. (= *śmierć nie zważa na wiek*). Kto ś. w dzień boi cieleć, w nocy woły kradnie. Prz. Kto wołu pragnie, niech prosi o C. Prz. Póty służą przyjaciele, póki worek jako C. Prz. Pokorne C. dwie matki ssie. Prz. Między cielećmi ś. wychował. Prz. (= *jest źle wychowany*). [**Cieleća** go liża] = *zimno mu*. 2. przen. *człowiek bez energii; głupiec, idjota; gapa*: Boże C. Jakie z ciebie C! I cieleća mają swoje akcenta. Prz. (= *i głupi bywa czasem dowcipny*). 3. intr. *skórka cieleća, oprawa w skórę cieleća*: Wydobył niewielką książeczkę, starannie w C. oprawioną. Sienk. 4. myśl. *plód łani, sarny*: Łanie z młodcami cielećmi leżały tu i owdzie. Pol. 5. zool.: C. morskie p. **Foka**. Zdr. **Cielećko**, **Cielećeczko**. Zgr. *× Cielećisko*. < CIOŁ >

[**Cielebys**, a, lm. e] *człowiek ociężały, leniwy*.
< Zap. **Cieleć**+**Byś** >
Cielećak, a, blm.] *rodzaj tańca góralskiego*.
CIOŁ >

[**Cielećlarek**, rka, lm. rki] *pastuszek cieleć*.
[**Cielećlarka**, I, lm. I] forma ż. od **Cielećlarek**.

Cielećna, y I. blm. *mięso cieleće, pieczeń cieleća*: Lepsza w domu kapuścina, niż na wojnie C. Prz. 2. lm. y p. **Cielećajto**. Zdr. **Cielećinka**. [**Cielećinieć**, **ńca**, lm. **ńce**, **Cielećnik**, **Madra krowia**] *macica u krowy*.

Cielećinka, I I. blm. p. **Cielećina**. 2. *× lm. I łomok żołnierski*: Zdjęli z siebie dwie cielećinki, to jest łomoki wojenne. Chodź.

× Cielećisko, a, lm. a p. **Cieleć**. Troc.
Cielećium **papclum** a. **C. ciapclum** nieod. *rozlazły, nie umiejący sobie radzić*.

Cielećcy, [**Cielećcy**] przym. od **Cieleć**: Więcej cielećcych skór niżli wołowych bywa na wendecie. Pot. Pieczeń cieleća. Nóżki cieleće (*potrawa*). Przen.: Rozum C. (= *głupi*). **Cieleća** **główka**, bot. p. **Wyżlin**. [Torba a. dusza cieleća] p. **Cielak**. < CIOŁ >

[**Cielećcy**] p. **Cielećcy**.

Cielećnik, a, lm. I I. *chlewek, obora, zagroda dla cieleć*. 2. *pastwisko dla cieleć*. 3. przen. żart. *skwer, ogródek publiczny spacerowy*. 4. [C.] p. **Cielećinieć**.

Cielećnikowy przym. od **Cielećnik**: Ogródenie cielećnikowe.

Cielica, y, lm. e, [**Cielucha**, **Cielucha**] *młoda jałowka*: Byście byli nie orali cielećą moją, nie trafiłbyście byli gadki mojej. B. B. (= *jałowica*. B. G.). Kto cielećcy nie uchowa, ten ś. krową nie ucieszy. Prz. Zdr. **Cieliczka**. < CIOŁ >

[**Cielicha**, y, lm. y] I. *nazwa krowy*. 2. *dziewczyna dorosła*.

Cieliczka, I, lm. I I. p. **Cielica**: I cielećki mi padły i cielećcy. Szymon. Za byczka będzie C. Prz. 2. *× wszelka młódź stadna, jagnię, owieczka*: Cieliczko ma, biegasz mi po krzaczach, po tarninie, a coraz to nie mało z ciebie wełny ginie, pełno wszędy na tarniu twójego kożucha. Gawin.

Cieleć się, I ś., **Ha ś.** *rodzić cieleća*: Łani w polu cielećka ś. i opuszczała plód, bo nie było trawy. Bud. (= *na polu porodziła*. B. G.). Myśl.: Samica zubra cieleć ś. < CIOŁ >

[**Cielisia**, I, lm. e] p. **Cielis**.

× Cielisko, a, lm. a p. **Ciało**: Tam na północy groźne poczwary, trzy ludożerców cielećska, kłębem czas mącą. Garez.

× Cielisto przys. od **Cielisty**. L.

Cielistość, I, lm. I rz. od **Cielisty**.

Cielisty I. *× mający dużo ciała, mięsisty, otyły, pełny*: Iż był człowiek C., miał nie małe w kazaniu utrudzenie. Skar. Ukazały ś. twarze ich lepsze i cielećsze nad wszystkie pacholeća, które pożywały potraw królewskich. Leop., Wuj. (= *lustsze*. B. G.). Domowe zwierzęta bywają cielećsze i sytniejsze, niż dzikie. Trzye. Cielistym ś. stawać = *tyć*. 2. *posiadający barwę cieleća, żółtawo-czerwoną, czasem z odcieniem szarym*: Trykoty cielećste. Cielisto-żółto ciałka Iran-cuskie. Zap. Min.: **Adular C.** **Anhidryt C.** < CIOŁ >

[**Cieliszek**, szka, lm. szki] *cielaczek*.

[**Cielis**, I, lm. e, **Cielisia**] I. *cieliczka*. 2. *jałowka*.

† **Cielnie** przys. od **Cielny**.

† **Cielnospój**, oju, blm. anat. (*syssarcosis*) *spojenie ciałem, zrost mięsisty, × mięsozrost*. < CIAŁ+Z+POJ >

† **Cielność**, I, blm. rz. od † **Cielny**, *zniewieściałość, rozwiązłość, niepowsięgłość*.

Cielny przym. od **Cieleć** I. zwykle w r. ż. = *z cielećciem chodząca, ciężarna, brzemienna* (o krowach, łaniach i t. p.): Nie wybiegały ś. przed

ich zapalczewością prośne maciory, cielne łanie, kotne sarny. Matki Boskiej Zielnej chodzi każdy jak C. Prz. 2. [C.] *najedzony, objedzony.* <CIOŁ>

† Cielny przym. od Ciało, *cielesny*: Cielna przysięga t. j. przez dotknięcie. A wszakoż ś. cielnego grzechu nigdy nie jest dopuściła. Kaz. Gnieźn. Nieczystota cielna. Min. Niedźwiędź, cielna krwawe brzemię waląc tuż pod hrabięgo, zbił go z nóg na ziemię. Mick. <CIAŁ>

× Cielisko, a, lm. a p. Ciało: Niechaj C. obmierzłe ziemia sobie skryje. Bardz. O duszę ś. nie stara, C. ma na pieczy. Klon. Wyjdź z mego cieliska, duszo obrzydzone! Chr. C., w śmiertelnej ulgnąwszy kałuży... Koch. Blade C. w chropawej uwzięło chudości. Min. Niedźwiędź, cieliska krwawe brzemię waląc tuż pod hrabięgo, zbił go z nóg na ziemię. Mick. <CIAŁ>

× Cielisko, a, lm. a mazerne cielę. Troc.
Cieluch, a, lm. y 1. [C.] = a) wół. b) głupiec. c) człowiek opasły, ociężały. 2. † cielak. 3. † Wodny C. = pijawka. Mur. Zdr. [Cieluszek, Ciołuszek]. <CIOŁ>

[Cielucha, y, lm. y] p. Cielca: Na starość cieluchami orać ciężko. Prz.

[Cieluszek, szka, lm. szki] p. Cieluch.

[Cielucha, y, lm. y] p. Cielica. Zdr. [Cieluszka, Cieluszeczka].

[Cieluszcza, i, lm. i] p. Cieluszka.

[Cieluszka, i, lm. i] p. Cielucha.

† Ciem, † Cim sp. *bowiem, albowiem*: Wszytocy C., którzy biorą miecz, mieczem poginą. Op. W czas C. za nas pocałuj ciępieć. Op. <?>

[Ciemak, a, lm. i] *ciemność*. <CM>

× Ciemcowy przym. od Ciemiec; × Cimcowy, × Cymcowy *zrobiony z ciemca, zamszowy*: Skóry ciemcowe. Vol. <p. Zamusz>

Ciemiączko, a, lm. a i. p. Ciemię. 2. anat. (fonticulus) = *miękkie miejsce czaszki u niemowląt, ciemię, † drżące ciemię, † źródło puk. C. przednie a. czolowe (f. anterior s. major). C. tylne a. potylicowe (f. posterior s. triangularis)*. <CIE>

Ciemiązkowy przym. od Ciemiączko.

Ciemio się, i ś., ii ś. *ciemnieć, ciemnym ś. stawać*: Co tak trumnianno ś. tam w górze ciemi? Krasia. <CM>

† Ciemiec, mca, blm. p. Zamusz.

[Ciemienica, y, lm. e] *ciemieniucha, łupież u dzieci na głowie*. <CIE>

Ciemieniowy, † Ciemienny przym. od Ciemię; anat. Kości ciemieniowe (ossa parietalia s. bregmatis) = † *ciemienne kości = kości na ciemieniu, na wierzchu głowy, kości × boczne, × ścienne, × przodu głowy. Guz C. (tuber parietale). Ciemieniowe położenie płodu.*

Ciemieniucha, y, lm. y *zaskorupiałość na ciemieniu, szczeg. u dzieci; ognipiór.*

[Ciemiennik, a, lm. i] *choroba języczka w krtani (dziecinna)*.

† Ciemienny p. Ciemienlowy: Kości ciemienne. Urs.

[Ciemier, a, blm., Ciemierz, Cemer, Cemir] *choroba z przeziębienia: silne nabrzmienie gruczołów limfatycznych*. <Węg. esömör>

Ciemiernik, a, lm. i, niek. Ciemierzycia, [Ciemięzycia] bot. (helleborus) *ros. z rodziny jaskrowatych*. Gatunek: C. czarny (h. niger). <p. Ciemierzycia>

[Ciemierwa, y, lm. y] *duża kupa ludzi a. zwierząt*. <Węg. tümer = bardzo wiele, z podprowadzeniem pod Omas>

[Ciemlerz, a, blm.] p. Ciemier.

Ciemierzycia, y, lm. e, [Ciemięzycia] bot. 1. (veratrum) *ros. z rodziny liljowatych: Pij ciemierzycę! Macz. = lecz ś. od szaleństwa, jesteś szalony*. Gatunki: C. biała (v. album); C. czarna (v. nigrum). 2. p. Trędownik. 3. p. Ciemiernik. <? CZEMIÓR>

× Ciemierzycznica, y, lm. e bot. p. Ciemierzycznik.

× Ciemierzycznik, a, lm. i, × Ciemierzycznica bot. (sesamoides magnum) *ros. C. a. ciemierzycznica kształtem podobny jest przymiotowemu zieliu abo ruecie. Syr.*

× Ciemierzycznikowy przym. od Ciemierzycznik. Syr.

[Ciemierzyc, y, yi] p. Ściemierzyc.

Ciemię, enia, lm. ona i. *wierzch czaszki*. Przen.: Nie w C. bity. Prz. (=nie głupi). 2. anat. = a) (sinciput) *najwyższa część, przód a. wierzch głowy; b) (bregma) środek szwu wieńcowego. c) † Drżące C. = ciemiączko. 3. [C.] brud, gromadzący ś. na ciemiączku niemowląt, strupy, łupież u dzieci na głowie. 4. × bud. wierzch sklepienia*. Zdr. Ciemiączko. <CIE>

Ciemięga, i, lm. i i. *niedolega, człowiek ociężały, maruda, nudziarz, mantyka*: Obyczaje brutalna, ciemięgi. Min. 2. × *mózól, suszenie mózgu, nużenie ś.*: Im co z większą ciemięgą przychodzi, tym miłsze. Pot. 3. zool. (hexatoma) *owad dwuskrzydły, palkorogi*. <CIEM>

× Ciemięgać, a, ał *mantyczyć, marudzić, zwlekać, odkładać, nudzić, głowę komu bez potrzeby suszyć*.

× Ciemięgostwo, a, blm., × Ciemięgostwo *ociężałość, niezaradność*.

× Ciemięgostwo, a, blm. p. Ciemięgostwo.

Ciemięski *uciskający, przynębiający, uciemniający, uciążliwy, twardy, okrutny*: Ciemięskie rządy Odonicza.

Ciemięstwo, a, blm. *ciemnienie*: Jedną tylko gębą więcej: C. będzie! Krasz.

Ciemięzca, y, lm. y, Ciemiężca, Ciemiężyciel, × Ciemiężnik *ten, co ciemięży*.

Ciemięzca, y, lm. y p. Ciemięzca.

Ciemiężenie, a, lm. a *czynność cz. Ciemiężyć*.

× Ciemiężnik, a, lm. cy p. Ciemięzca: Tyran jest, samowola, C. Krasz.

[Ciemięzycia, y, lm. e] p. Ciemierzycia i Ciemiernik.

Ciemiężyciel, a, lm. e p. Ciemięzca.

Ciemiężycielka, i, lm. i forma ż. od Ciemiężyciel.

Ciemiężyć, y, yi *gnębić, uciskać, nękać, trapić, gnieść, nieładzko ś. obchodzić, katować, uciemniać*: Nogi jego okowami ciemiężone, ręce związane. Birk. Dano nam sprawę, że Wasza Wierność ubogich poddanych ciemiężył. Jan Kaz. Sierot nędznych nie ciemięży. Koch. Ciemiężył poddanych robotami. Nar. Bogaty ubogiego ciemięży i gniecie. Węg. <CIEM>

Ciemiężyk, a, lm. i, Obojnik bot. (cynanchum) *ros. z rodziny trojeściowatych*. Gatunek: C. polyspity, † *Zwyciężyjad (c. vincetoxicum)*. <?>

× Ciemka w wyrażeniach: Do C. = *do ściemnienia, do wieczoru*: Rozmawiali do ciemka. Za C. = *za ciemności, pociemku*: Zajdziecie tam za C. Słow. <CM>

Ciemku w wyraz: Po C. p. Pociemku.

Ciemnawo przym. od Ciemnawy.

Ciemnawość, i, blm. ra. od Ciemnawy

Ciemnawy, [Ciemniawy] *nie całkiem ciemny, szary, niezbyt jasny; opalony, ogorzwały, smagły*: Izba, w której ma być utrzyman szalony, powinna być trochę ciemnawa. Perz. Ciemnawa cera, skrzywdzona nieco upałem. Węg.

Ciemnia, l, lm. e l. *ciemnia, miejsce ciemne*. 2. *ciemność, ciemno*: Ciebie nęca jeszcze lasów ciemnie. Uj. Nad planety ciemnie nie wzniosłaś skrzydeł twoich. Krasin. Przen.: Pocięcha błyska w ciemni duszy mojej. Przyb. 3. fiz.: C. optyczna = przyrząd do otrzymywania na płaszczyźnie wiernych obrazów danych przedmiotów, kamera obskura: C. optyczna fotograficzna = przyrząd do zdjęć fotograficznych. C. optyczna rysowników = przyrząd do rysowania widoków z natury. C. źrenicowa = zasuwka w mikroskopie, zmniejszająca otwór oświetlający. 4. fot. polcoj ciemny, gdzie s. utrwała obraz na kliszy.

Ciemniaczek, czka, lm. czk! p. **Ciemniak**: Ja stary jestem, już ledwie chodzę; a on co? C. Słów.

Ciemniaczka, l, lm. l forma ż. od **Ciemniak**.

Ciemniak, a, lm. cy *człowiek ociemniały, niewidomy, ślepy, ślepiec*. Zdr. **Ciemniaczek**.

[Ciemniawy] p. **Ciemnawy**.

Ciemnica, y, lm. e l. *ciemnica, miejsce ciemne, ciemnia*: Kazawszy okna zamknąć, został w ciemnicy. Oss. Skrzyńka, nazwana ciemnicą nositelną. Hube. (= ciemnią optyczną). 2. *więzienie, loch, podziemie*: Dano Józefa do ciemnicy, gdzie więźniów chowano. Wuj. (= do domu więzienia. B. G.). Przy apostołach w więzieniu był anioł i ciemnice im otworzyło. Wuj. 3. *ciemność*: Pochlebiam sobie, że s. powodem stanę do rozwidnienia ciemnicy. Lel. 4. kość. = *zaciemniona kaplica, do której przenoszą w Wielki Czwartek Przenajświętszy Sakrament*. < CM >

Ciemniczny przym. od **Ciemnica**: Stróż C. (= więzienny) dał kubek Sokratesowi z trucizną. Bud. Rozkazali ciemniczemu stróżowi strzec ich pilno. Bud. (= stróżowi więzienia. B. G.). Odmienił szaty ciemniczne jego (= szaty więzienia jego). Bud. † **Ciemniczny**, ego, lm. l stróż ciemnicy, więzienia, dozorca więźniów: Nie wiedział C. ni o czym. Bud. (= przełożony nad domem więzienia. B. G.).

Ciemnić, i, II *zaciemniać, przyćmiewać, przyciaszać*: Mężnych serc w grobie śmierć sama nie ciemni. Jabł. Dość ciemna zawsze przeszłość — pocóż ją kunszt ciemni? Kras. C. s. *stawać s. ciemnym, ciemnieć, przyciaszać*: Chmurzy s. i ciemni; nie damy dzisiaj rady, odłożmy do jutra. Krasz. Spojrzal — żreniczne oba ciemnią s. zwierciadła. Garez.

Ciemnieć, eje, a! l. *stawać s. ciemnym, ciemniejszym, mniej jasnym*; przen.: *brudnieć, nikczemnieć, tracić ze świetności*: Co minuta ciemnieją i niszczeją bardziej. Birk. 2. *ślepnąć, stawać s. ślepy, tracić wzrok*.

Ciemnik, a, lm. l i. *abażur, zasłonka, umbrelka*. 2. *zielony daszek na oczy, zasłonidło*. 3. × lm. cy *człowiek ciemnotę lubiący a. zalecający, wstecznik, obskurant, zacofaniec*.

× **Ciemnisto** przys. od **Ciemnisty**.

× **Ciemnisty** p. **Ciemnisty**.

Ciemniuchno przys. od **Ciemniuchny**.

Ciemniuchny p. **Ciemniutki**.

Ciemniusi p. **Ciemniutki**.

Ciemniusieczki p. **Ciemniutki**.

Ciemniusieczko przys. od **Ciemniusieczki**.

Ciemniusieński p. **Ciemniutki**.

Ciemniusieńko przys. od **Ciemniusieński**.

Ciemniusio przys. od **Ciemniusi**.

Ciemniuski p. **Ciemniutki**.

Ciemniusko przys. od **Ciemniuski**.

Ciemniuteneczki p. **Ciemniutki**.

Ciemniuteneczko przys. od **Ciemniuteneczki**.

Ciemniutenieczki p. **Ciemniutki**.

Ciemniutenieczko przys. od **Ciemniutenieczki**.

Ciemniuteński p. **Ciemniutki**.

Ciemniuteńko przys. od **Ciemniuteński**.

Ciemniutki, **Ciemniuchny**, **Ciemniusi**, **Ciemniusieczki**, **Ciemniusieński**, **Ciemniuski**, **Ciemniuteneczki**, **Ciemniutenieczki**, **Ciemniuteński**, [Ciemniuchny] *zupełnie ciemny, bardzo ciemny*.

Ciemniutko przys. od **Ciemniutki**.

1. **Ciemno**, a, blm. *ciemność, mrok, brak światła*: C. nocne, piwniczne. Ludzi rozeznacł po ciemnie. Miek. (= *pociemku, w ciemności*). < CM >

2. **Ciemno** przys. od **Ciemny**: O., choć oczy wykol, jak w miechu. C. w głowie. Oss. (= *głupio, brak rozumu a. wykształcenia*). C. w szkatule, w worku = *próżno, niema pieniędzy*. C. piśać, mówić, wykładać. Roma ciemno-sino wycinała s. długim pasmem na niebiosach. Krasz. Gabinet ciemno-zielono obity. Krasz.

Ciemnobarwny, **Ciemnobarwy** o *ciemnych barwach, ciemny i ponury*: Obraz, koloryt C. Typ, złożony przeważnie z osobników krótkogłowych i ciemnobarwnych. < CM + Barwa >

Ciemnobarwy p. **Ciemnobarwny**.

× **Ciemnochmurny** *ciemny jak chmura*: Sława książąt litewskich potąd w ciemnochmurnych jaskiniach siedziała. Stryjk. < CM + CHMUR >

† **Ciemnofałeczny** *niezrozumiałe fałsze podający*: Ciemnofałeczna „Perspektywa.“ Pim. (O dziele Sakowicza p. t.: „Perspektywa“). < CM + Fałeczny >

Ciemnoglów, owlu, lm. owle, **Wyczarnik** bot. (nigritella) *ros. z rodziny storczykowatych*. < CM + GŁÓW >

Ciemnolistny *mający liście ciemne, czarnolesny*: Ciemnolistne konary dębów złościły s. w jasnych blaskach czerwonego słońca. Gliń. < CM + LIST >

× **Ciemnomglisty** *mgłą gęstą zasłonięty*: Tyber C. Otwa. Ciemnomglista noc. Stryjk. (= *ciemna i mglista*). < CM + MGŁ >

Ciemnooki l. o *ciemnych oczach*. 2. × **ślepy, niewidomy**: Fortuna ciemnooka. Chr. < CM + OK >

† **Ciemnoród**, oda, lm. ody *ślepiec od urodzenia*. Birk. < CM + ROD >

Ciemnoskóry *mający skórę, pleć ciemną*: Wychyłała s. ku niemu ciemnoskóra twarz Sylasa. Orzesz. < CM + (S)KOR >

Ciemność, i, lm. l rz. od **Ciemny**, *brak światła, mrok*: C. nocy. Ciemności egipskie. C. nieprzejrzana. I nazwał Bóg światłość dniem a C. nocą. Wuj. Ciemności okryją ziemię. Wuj. Przen.: C. bałwochwalstwa. Książę ciemności. Lud, który chodził w ciemności, ujrzał światłość wielką. Wuj. Ciemnościami okryty rozum. Wuj. Powstał Kopernik, C. ustąpiła. Os. On prawa z tajników i z ciemności na światło wyprowadził. Pileh. C. oczu = *ślepotą*. C. mowy = *niejasność, zawilść*. < CM >

Ciemnota, y, blm. l. × *ciemność, mrok*: Rysy, śmiertelną okryte ciemnotą. Miek. 2. *brak oświaty, dzikość, głupota*: Grzechowi ciemnoty potrzeba. Górń. C. ludu. C. średniowieczna, wieków barbarzyńskich. 3. [C.] (wyraz obelżywy) *człowiek ciemny; głupiec*: Ty, ciemnoto! 4. [C.] *krowa*

maści ciemnej. 5. † lek. = brak zmysłu widzenia pomimo czystego oka. Perz.

Ciemnotwarzy mający twarz ciemną, smagłą: Poznała głos Egipcjanki, ciemnotwarzej garde-robiauy. Orzesz. <CM+TWOR>

× **Ciemnowid, a, lm. owie,** × **Ciemnowidz** t. czło-wiek niewyraźnie widzący, słabego wzroku. 2. wi-dzący pocieńku. 3. widmo, strach, straszdyło, ma-ra. <CM+WID>

× **Ciemnowidz, a, lm. e a. owie** p. Ciemnowid. Kn.

Ciemnowłosa mający włosy ciemne: Piękna ciemnowłosa dziewczica. Krasz. Czarodziejka ciemnowłosa. Uj. <CM+WŁOS>

[**Ciemnucho**] przys. od **Ciemnuchny.** <CM>
[**Ciemnuchny**] p. Ciemniutki.

Ciemny i. **niewiasny, niewidny, pozbawiony światła, blasku a. oświetlenia;** mający kolor zbliżony do czarnego: Noc ciemna. Jedne dni były jasne, a drugie ciemne, w których słońce widzieć ś. nie mogło. Skar. C. pokój. Ciemne barwy. C., jak tabaka w rogu. Prz. Pomalować na ciemno = na kolor C. W ciemno-błękitnej farby szaty ś. ubrała. Otw. Koń ciemno-cisawy, ciemno-gniady, ciemno-siwy. Ciemno-blond włosy. Korz. Kokarda koloru ciemno-krwistego. Korz. Ciemno-żółtawe plamy. Korz. Zbrucz, jak wstęga ciemno-srebrzysta. Chodź. Żupan ciemno-buraczkowy. Krasz. Długie buty ciemno-burakowe. Krasz. Włos bujny ciemno-orzechowy. Krasz. Włos ciemno-rudawy. Krasz. Policzki jednostajnej barwy ciemno-żółtej. Krasz. Ciemno-karmazynowy kontusz. Kaczk. Cera ciemno-śniada. Kaczk. Liście ciemno-amarantowe. Jeż. Ciemno-lazurowe tło nieba. Jeż. Zapaska ze szlakami ciemno-pomarańczowemi. Jeż. Włosy ciemno-kasztanowatej barwy. Bał. Ciemno-niebieska Wisła. Bał. Ciemno - piwne oczy. Rol. Ciemno - płowe włosy. Orzesz. Sklepienie jodeł ciemno-zielonych. Orzesz. Płatek ciemno-popielatej ziemi. Sew. Posadzka ciemno-wiśniowa. Prus. Ciemno-krwawa strużka światła. Zap. Ciemno - złotawy połysk skóry. Zap. Ciemno-brązowa barwa futerka. Sienk. Labrador z powiatu Radomyskiego ciemno - zielonkawy. Spas. Ciemna jutrznia = jutrznia odprawiana w Wielką Srodę, w Wielki Czwartek i w Wielki Piątek. Z pod ciemnej gwiazdy = zacofany, niefortunny, niezdarny. [Od ciemnego rana] = od przedednia. 2. niewidomy, ociemniały, ślepy: Zna ś., jako ciemny na kolorach. Prz. Przygania ślepy ciemnemu. Prz. (= kociel garmkowi). Co my tu z sobą, pomiędzy braćmi, w ciemną (= ślepa) babkę grać będziemy? Krasz. 3. nieoświecony, niewykształcony, głupi: Lud, tłum C. 4. zawily, niewiasny, niezrozumiały, niewyraźny: Styl, język C. Heraklit C. = zawile ś. wyrażający. Znalezły ś. głowy, które wzięły rzeczy ciemne za rzeczy mądre. Śniad. Mysł jest ciemną, gdy jej nie pojmujemy. Brodz. 5. podejrzany, nieczysty, nieuczciwy: Ciemnych spraw ciemna też bywa robota. Jabł. (= światła ś. chronią. L.). 6. † nieznamomity, niesłynny, z niższych warstw społeczeństwa pochodzący: Aureljan, ciemnych rodziców syn. Skar. 7. fiz. nie działający na oko, niewidzialny, niewidoczny: Promienie ciemne poza hjoletowe i poczerwone widma. Ciemne linje widma = czarne linje, linje Fraunhofera. 8. karc.: Grać na ciemno = bez odkrywania kart pomagającego. 9. leśn.: C. ręb = początkowy, polegający na wycinaniu drzew tylko starych. <CM>

Ciemn, i, lm. e ciemnia, mrok, przen. przepaść: Sejm zepchnął kozaków nazad w C. ucisku, nie-nawisci i zdrających knował. Szaj. Padł los w duchową moją C. Słow.

[**Ciemra, y, lm. y**] kobieta głupia, leniwa.

[**Ciemrak, a, lm. i**] p. Ciućmok.

[**Ciemrawy**] niezadarany. Por. **Miemrawy, Nle-mrawy.**

[**Ciemrza, y, lm. e**] 1. noc ciemna. 2. miejsce ciemne, jaskinia. 3. gąszcz leśny.

[**Ciemrzyć się, y ś., ył ś.**] ściemniać ś.

Cieniak, a, lm. i l. manekin, figura wypchana: Myślisz, że człowieka sobie dobrawszy na cie-niaka, dasz mu rady! Krasz. 2. [C.] balwan, na-śladowy ptaka: Polować z cieniakiem. <CIEN>

Cieniarńia, i, lm. e ogr. budowa z tyczek dla roślin.

Cienica, y, lm. e bot. (cinna) roś. z rodziny traw.

Cienić, i, ii oćieniać, zacięniać: Czarna czu-pryna cieni kędziorem czoło wyniosłe młodziana. Przyb. <CIEN>

× **Cienie, a, lm. a p. Cień.**

[**Cienieć, nca, lm. nce**] cienki koniec bata. <CIEN>

Cienieć, eje, ał, × Cienieć, × Cienieć 1. sta-wać ś. cięszym, subtelnieć, szczupleć, maleć, ni-knąć: Skorupa jaja coraz cienieje. Sak. My-ślabyś, że róg kształty zmieniał i że w ustach wojskiego to grubiał, to cieniał. Mick. 2. o gło-sie: stawać ś. piskliwym, wysokim. <CIEN>

× **Cieniek, nka, lm. nki p. Ciennik.**

Cienik, a, lm. i p. Cień: Umrze w swej śle-pocie, fałszywe ogniki biorąc za żywe światło i próżne cieniki. Jabł. <CIEN>

× **Cieniorys, u, lm. y sylwetka.** <CIEN+Rys>

Cieniować, uje, ował i. nadawać cienie na ry-sunku a. malowidle. 2. odznaczać, modulować, wy-kończać: C. śpiew, grę aktorską. C. myśli. 3. farb. sprawić, aby dany kolor wpadał w inny. 4. ogr. zasłaniać inspektę od słońca. <CIEN>

Cieniowanie, a, lm. a czynność cz. Cieniować: C. w malarstwie, dawanie cieniów, t. j. ćmienie, żeby światło żywiej odbijało. Oss. C. znaczeń słowa. Trzeba dobrze język swój umieć, trzeba znać w osobnych wyrazach jego acz najmniej-sze różnice i niby najcieńsze cieniowania. Pir. ¶ = odcienie).

[**Cieniowato**] przys. od **Cieniowaty:** C. robić płótno. Kolb. <p. Cynek>

[**Cieniowaty**] p. **Cynkowaty:** Tkanina cie-niowata.

Cieniowy przym. od **Cień:** Rysunek, kontur C. Cieniowej mara próżności. Dar. J. <CIEN>

Cienisto przys. od **Cienisty:** Cicho wtedy by-ło i C. Rodz.

Cienistość, i, blm. rz. od Cienisty: W staro-żytności jeziorom niektórym a. C., a. nieścęgnio-na głębina część zjednała. Pilch.

Cienisty, × Ciemnisty i. oćieniony, zacięnio-ny: Miejsce cieniste. Oj, z cienistej dąbro-wy rozlegają ś. strzały. Len. 2. oćienający: Cienista lipa. Pot.

Cieniuchno przys. od **Cieniuchny:** Srebro, C. uklepane. Sien. Spiewał jak mógł C. Skar. <CIEN>

Cieniuchny p. **Cieniutki:** Dzieweczka śpiewa-ła dalej głosem cieniuchnym. Sienk.

× **Cieniuczki** p. **Cieniutki:** Na cieniuczkiej ni-ei sprawy swe wieszają. Rej. Cieniuczkie gło-seski. Groch.

× Cieniuczko przys. od Cieniuczki.
 Cieniusi p. Cieniutki.
 Cieniusieneczki p. Cieniutki.
 Cieniusieneczko przys. od Cieniusieneczki.
 Cieniusienieczeni p. Cieniutki.
 Cieniusienieczeni przys. od Cieniusienieczeni.
 Cieniusienki p. Cieniutki. Pot.
 Cieniusienko przys. od Cieniusienki: Słód rozciągnąć C. na wietrze, aby wysechl. Gost.
 Cieniuski p. Cieniutki.
 Cieniusko przys. od Cieniuski.
 Cieniutecki p. Cieniutki.
 Cieniutecko przys. od Cieniutecki.
 Cieniuteczki p. Cieniutki.
 Cieniuteczko przys. od Cieniuteczki.
 Cieniutenieczeni p. Cieniutki.
 Cieniutenieczeni przys. od Cieniutenieczeni.
 Cieniutenki p. Cieniutki.

Cienutenko przys. od Cienutenki.
 Cienutki, Cienluchny, × Cieniuczki, Cieniusi, Cieniusieneczki, Cieniusienieczeni, Cieniusienki, Cieniuski, Cieniutecki, Cieniutenieczeni, Cieniutenieczeni, [Cieniuski] *bardzo cienki, nadzwyczaj cienki*: Z cieniotkich deszczek skrzynekca mała. Trzye. < CIEN >

Cieniutko przys. od Cieniutki.
 Cienizna, y, blm. *coś bardzo cienkiego, lichego przez swoją cienkość.*

Cienka, i, blm. fl. *woda płytka.*

[Cienkawy] *dość cienki.*

Cienki, [Cienki, Cienki], † Cienki i. *niegruby, szczupły, chudy, smukły, delikatny*: C., jak nitka, jak tyczka, jak szparag. Jelen ma nogi cienkie, jak badyle. Tremb. Tkanina cienka = *delikatna, przednia a. też: licha, rzadka, niemocna, słaba*. Cienkie miejsce skóry = *wyarte*. Przen.: Zaczynać od cienkiego końca = *powoli, stopniami, od rzeczy łatwiejszych, mniej ważnych*: Jezus w dzieciństwie swoim żadnego dziwu bóstwa swego nie okazał, bo nie chciał tego od cienkiego końca począć. Rej. 2. a) o napojach = *niegęsty, rzadki, niegęsty, niemocny, słaby, rozwodniony*: Cienka kawa. Cienkie piwo, wino = *cienkusz, lura*. b) o jedzeniu = *skąpy, skromny, lichy, nieposilny, niepożywny*: C. rosół, obiadek. 3. o głosie = *wysoki, piskliwy*. 4. × o myślach = *bystry, ostry, subtelny, delikatny*: C. węch, słuch. 5. [C.] *delikatny, wytworny*. 6. anat.: Jelito cienkie p. Jelito. † C. muskuł = *mięsień szczupły*. † Muskuł stopowy C. = *mięsień byłkowy szczupły*. 7. myśl. = (o zwierzyńcu) *chudy*: Cienkie zwierzę. < CIEN >

[Cienklawy] *wysmukły*.

Cienko przys. od Cienki: C. tkać. Gdzie C., tam s. rwie. Prz. Mury mają s. coraz cienie wywodzić ku górze. Haur. C. śpiewa a. przedzie = *ma s. źle, kuso z nim, robi bokami, śpiewa Tadeusza, C. koło niego*: Dam ja ci, wnet ty tu cienie będziesz śpiewał. Oss. (= *spokorniejesz, spuszcisz z tonu*). Dwa półtłoki — *cały wasz majątek*: to C. koło was, za katy. Zabł. × C. chować. Pas. (= *skapo dawać jeść*).

Cienkodzłób, oba, lm. oby zool. p. Ptak. < CIEN + DZIÓB >

× Cienkogłosy, † Cienkogłosny *mający głos cienki, sopranowy, dyskantowy, piskliwy*. < CIEN + GŁOŚ >

† Cienkogłosny p. Cienkogłosy: Cienkogłosny pisaćka miał z rogu białego. Mor.

Cienkołusk, a, lm. i zool. (fiatola) *rodzaj ryby*. < CIEN + ŁUSK >

× Cienkomówny *cienko, piskliwie mówiący*. < CIEN + MÓW >

Cienkonogi *mający nogi cienkie, laskonogi*: Pa- jak C. Klon. < CIEN + NOG >

× Cienkopłaski *mający grubość małą w stosunku do szerokości*. < CIEN + PŁASK >

Cienkorunny, Cienkowielnisty *polcyrty cienką wełną*. < CIEN + RUN >

× Cienkosz, u, lm. e p. Cienkosz.

Cienkość, i, blm. rz. od Cienki: C. tkaniny, głosu, trunku. < CIEN >

Cienkota, y, lm. y bot. (lechea) *roś. z rodziny czyszkowatych*.

Cienkowielnisty p. Cienkorunny: Owce cienkowielniste. Rasa cienkowielnista. < CIEN + WEL(N) >

Cienkosz, u, lm. e, × Cienkosz i. *osad piwny; woda słodzinowa*. 2. a) *piwo* *poślednie*: Tak będzie C., zdalny dla czeladzi. Kluk. Upijałeś s. dawniej piwem, teraz na cienkoszu przestawaj. Wuj. Dobry tobie C. Prz. (= *dobra psu mucha*). b) *wogóle; słaby trunek*. < CIEN >

× Cienkosznik, a, lm. cy *fabrykant cienkoszu; ten, co sprzedaje cienkosz*.

× Ciennica, y, lm. e *altana, utworzona z żywych drzew i krzewów, ocienione drzewami miejsce odpoczynku*. < CIEN >

Cienniczek, czka, lm. czkl p. Ciennik.

Ciennik, a, lm. i, Ciennik i. × a. × Cieniek *zasłona od światła, umbrella; parasol*. 2. *altana, miejsce cieniste*. 3. *ciemność, mrok*: Każdy gotów ze wzniesionym żelazem rzucić s. w C. śmierci. Malez. 4. † lek. = *daszek oczny, umbrella*. 5. *leśn. drzewo zachowane przez dwa koleje rabania na trzecią*. Zdr. Cienniczek. < CIEN >

† Cienny i. *cienisty*. 2. *ukryty*: Aby s. nie chronił ludzi, ani też osobliwego, a jakoby ciennego żywota wiódł. Głecz.

[Cienuski] p. Cieniutki.

Cień, a, lm. e a. † wole m., × Cienie ni.,! Cień, i, lm. e ż. i. *zaciemnienie, wskutek nieprzechodzenia światła przez przegrodę, ciemne, płaskie odbicie przedmiotu na oświetlonej powierzchni; sylwetka*: Gdzie słońce świeci, tam C. być musi. Prz. W południe C., od drzew padający, jest najkrótszy. Jaki taki pień, przecie za nim C. Prz. I włos ma swój C. Prz. Niepodobna, by kto C. przestąpił. Prot. Miasto czeladzi C. za nim chodzi. Jabł. (= *nie ma sług, chudopachołek*). Sam jeno na swój C. patrzy. Rej. Chodzi za nim, jak C. Prz. Cienia s. swego boi a. lęka. Prz. I cienia swego dziś s. strzec potrzeba. Pot. Procesuje s. o C. od gruszy. Prz. Cienie chińskie = *rzucane na ekran, ruckome*. C. własny. C. rzucony. 2. *miejsce cieniste, zaciemnione; chłód, ochłoda*: Spocząć w cieniu. Kto w słońce może patrzeć, ten nie szuka cienia. Pot. Uczynił sobie chłodnik i siedział pod nim w cieniu. Leop. 3. *ustronie, ukrycie, skromne stanowisko*: Trzymać s. w cieniu. Usunąć s. w C. † Z ostatniego cienia na najświetlejsze wylecieli urzędy. Nagur. Przyjaźń ma blasku niewiele i C. lubi. Mick. 4. *ślad, resztki człowieka zmierzającego, zbledzonego*: C. to tylko tego wielkiego bohatera. Oss. C. ledwo z niego pozostał. 5. *mara, dusza odłączona od ciała, duch, widmo, upiór*: C. abo dusza zabitego Achilleusa ukazała s. w noc. Otw. Żywot jako cieniowie przeszli. Skar. Hrabia widział w nich obraz Elizejskich cieni. Mick. Trza ustąpić mu drogę do cieniów. Krasin. (= *na tamten świat*). 6. *rzecz znikoma, wątła, marna; obraz, naśladowanie nieu-*

dołne, fałszywe, nieprawdziwe: Upędać ś. za cieniem. C. łapać, chwycić. Wszystko fraszka i cieniem. Koch. Moje wiersze są cieniem w porównaniu wierszów W. Pana. Boh. Nieszczęścia nowe, przeciw którym przeszłe cieniem były. Jabł. Iść za cieniem. Oss. (= za fałszem). C. prawdzie ustępuje. 7. *odrobina; pozór, pretekst*: Strzegę ś., abym cieniowi nawet nieukontentowania między mną a Rzplಿತą nie dał miejsca. St. Aug. C. samodzielnosci. C. prawdy. 8. *podjęzienie, niesława*: Odwdzięcza ś., rzucając na nią swym postępowaniem C. Krasz. 9. *szkieł, zarys*: Cienie to tylko obrazu, wartego biegłego i ówczesnego penszla. Oss. 10. *× w lm. odcienie, drobne odmiany, różnice*: Nie trudniejszego, jak wydać w słowniku rozlicznych słowa jakiego znaczeń cienie. L. II. [C. a. *Cenia*] *więzienie, koza, areszt*. 12. *† a*) w lm. *mroczki, punkty ciemne, migające przed osłabionymi oczyma*: Muszki, pajęczyny, a. jakiegokolwiek inne cienie przed oczyma mu ś. zdają latać. Syr. b) *obrona, ochrona, osłona, opieka, oredownictwo, protekcja*: Pod cieniem mądrego króla śmiało uczeni wykonywają swoje roboty. Oss. c) *manekin, mamidło, fałszywa postać*: Lźby ś. tym większe wojsko jego zdało, kazał ceniów co najwięcej poczynić, i poubierawszy je w szaty, na konie nawsadzać. Biel. M. Tatarzy ceniów na konie nawjadali. Falib. 13. bot.: Nocny C. p. *Podkolan*. 14. mal. *zaciemnione miejsce na obrazie*. 15. myśl. *przynęta w kształcie manekina*: Robią łowcy z chust i zgrzebi cienia, jakoby chłopa, i biorą je z sobą do lasu, gdy idą na niedźwiedzia. Trzyc. 16. *† woj.* = a) *zasłona robotników od strzałów nieprzyjacielskich*. Troc. b) *żołd martwy*: Te 48 żołdów, dodawane do istotnie znajdujących ś. żywych żołnierzy, nazywały ś. martwemi czyli cieniami. Górs. Zdr. *× Cienik*, *× Cłonek*. < CIEŃ >

× Cieńcieć, eje, al p. Cienieć.
× Cieńczenie, a, bfm., czynność cz. I. Cieńcieć,
2. Cieńczyć.

× Cieńczyć, y, ył, × Cieńszyc I. robić cieńszym, zciemniać: C. będzie ten palcat, aż ś. i złomie. Oss. (= będzie strugał, aż przestrują). 2. *zmniejszać, uszczuplać, pomniejszać, nie doceniać*: Cieńcząc swe zasługi, drugich chwalił. Pot. 3. *ubozyc, niszczyć, wyzyskiwać*: Pieniaz cieńczy pocziwego człowieka, włócząc go z trybunału na trybunał. Oss. *× C. ś. cienieć*: Jak mu ś. twarz cienioczyła, kliniasto ściagniona. Przyb. < CIEŃ >

[Cienki] p. Cienki.
 [Cienkusz, a, lm. e] *litkup, zapitek.*
 Ciennik, a, lm. I p. Ciennik: C. w domu potrzebny był od zbytniego skwaru, stąd franki. Goł.

× Cieńszec, eje, al p. Cienieć.
× Cieńszyc, y, ył p. Cieńczyć.
 Ciepaczka, I, lm. I *sieć rybacka w kształcie małego włoka*. < CIEP >

[Ciepać, pie, pał] p. Ciepać.
 [Ciepieluszka, I, lm. I, Cieplucha] *niedzarna dziewczyna*. < ? >

Ciepcio dziec. *ciepło*.
 [Ciepluch, a, lm. y] *człowiek bez zdania, ciepłe kluski*. < ? >

[Ciepielecie nieod.] p. Ciepielucha: Chłop takie C. < ? >

[Ciepló, I, H] *nalegać*: C. na kogo. < CIEP >
 [Ciepielucha, y, lm. y] I. a. [Ciepielecie, Ciepluszek] *niedojda, niewieściuch, piecuch, ciepłe kluski*. 2. a. zdr. [Ciepieluszka] *osoba powolna*,

[Ciepieluszka, I, lm. I] p. Ciepielucha.

[Ciepieryć, y, ył] *dużo mówić*. < ? >

[Ciepiesek, ska, lm. ski] p. Czepek.

Cieplarnia, I, lm. e I. ogr. *oranżeria, trebhauz. budynek do przechowywania w zimie roślin, szereg egzotycznych*. 2. piek. p. Gara. < CIEP >

Cieplarniany I. przym. od Cieplarnia: Temperatura cieplarniana. 2. a) *egzotyczny, mogący rosnać tylko w cieplarni*: Kwiat C. b) *przen.: sztuczny, ogrzany, pełen wygod i wytwornosci*: Takie osoby potrzebują cieplarnianej atmosfery dla swoich uczuć. Bał. W cieplarnianej atmosferze przywilejów. Chm.

× Cieplec, Ica, lm. Ica, × Cieplek rodzaj drogiego kamienia. < Naśladowanie Gr. nazwy apsyktos = dość nieostudzony >

Ciepleć, eje, al *stawać ś. ciepłym, ocieplać ś., grzać ś., rozgrzewać ś.*: Woda od słońca ciepłeje. < CIEP >

× Cieplek, Ika, lm. Iki p. Cieplec.

× Cieplenica, y, lm. e bańka, kamionka, skandela, ogrzewadło (do ogrzewania łózek).

Cieplęki prow. p. Cieplutki.

Cieplęko prow. przys. od Cieplęki: Tak ś. jej C. zrobiło.

Cieplica, y, lm. e I. *łaźnia, kąpiel parowa*: Ciepłe łaźnie a. cieplice. Skar. 2. w lm. a) *miejsca i źródła ciepłych wód leczniczych*: Cieplice obojętne, mineralne. b) w lm. *kraje ciepłe, południowe*: Bociani na zimę do cieplice uchodzą. Haur. Stroi ś., jak sójka do cieplice. Prz. 3. *× C. ogrodowa = cieplarnia, oranżeria, trebhauz*. 4. *× w lm. powietrze ciepłe, ciepło*: Południowi podległe granice, gdzie znój wieczny panuje i wieczne cieplice. Groch. Zdr. *× Ciepliczki*. < CIEP >

Cieplcowy, Ciepliczny, Ciepliczy przym. od Cieplica.

× Cieploczki, czek, blp. p. Ciepłoa. Mącz.

Ciepliczny p. Cieplicowy: Ciepliczne źródła są w poszanowaniu. Pilch. Tetry siła wód cieplicznych z siebie wydają. Petr. Wszystkie ziota i ciepliczne wody znał i rozumiał. P. Koch. Grupy ciepliczne. Nar. (= *budynków kąpielowych*).

Ciepliczy p. Cieplicowy.

Cieplió, I, il I. *grzać, ogrzewać, ocieplać, rozgrzewać*. 2. [C.] *palic w piecu*.

Cieplik, a, bfm., *× Cieplik, × Cieploczyn ciepło, istota ciepła*: C. oznaczał w dawnej fizyce płyn nieważki, stanowiący istotę ciepła.

× Cieplikomiar, u, lm. y p. Cieplikomierz.

Cieplikomierz, a, lm. e, *× Cieplikomiar, × Cieplikomiar* przyrząd do oznaczania ilości ciepła, kalory metr. < Cieplik + MIAR >

Cieplikowy przym. od Cieplik: Motor C. Promień C. Objaw C. Do niedawna fale, przenoszone przez eter ze słońca, dzielono na cieplikowe, świetlne i chemiczne. Bog. Zdolność cieplikowa = *ciepło gatunkowe*.

× Cieplina, y, lm. y p. Ciepłostka.

× Cieplnik, a, bfm. p. Cieplik.

× Cieplnikomiar, u, lm. y p. Ciepłkomierz.

Cieplny przym. od Ciepło: Właściwości ciepne.

Ciepluchno przys. od Ciepłuchny.

Ciepluchny p. Ciepłutki.

× Ciepłuczki p. Ciepłutki.

× Ciepłuczko przys. od Ciepłuczki.

Cieplusienczki p. Ciepłutki.

Cieplusienczko przys. od Ciepłusienczki.

Cieplusienczki p. Ciepłutki.

Cieplusienczko przys. od Ciepłusienczki.

Cieplusięki p. Ciepłutki.

Cieplusienko przys. od Cieplusienki.
[Ciepluszek, szka, lm. szkl] p. Clepleluha.
<?>

Cieplutki p. Cleplutki.
Ciepluśko przys. od Ciepluśki.
Ci plutenki p. Cieplutki.
Cieplutenko przys. od Cleplutenki.
Cieplutki, Clepluchny, × Clepluczki, Cleplusie-
neczki, Cleplusienieczki, Cleplusienki, Clepluśki,
Cieplutenki, prow. Cleplutki zupełnie ciepły, cał-
kiem ciepły, bardzo ciepły. < CIEP >
Cieplutko przys. od Cleplutki.
Cieplawość, l, btm. rz. od Cleplawy.
Cieplawy trochę ciepły, letni.

1. Ciepło, a, btm. l. a. × Ciepłota ciepłość, stan
temperatury, niższy od gorąca: C. słoneczne, letnie.
C. nie łamie kości. Prz. Tyle ciepła, co w ża-
bim pysku. Prz. Od Judy już są grudy, C. ś.
trafi. Prz. Jak po Bożym Narodzeniu wyjdzie
niezłaz dwadzieścia i dwie, to ś. C. rwie. Prz.
I C., i zimno z gęby mu idzie. Prz. C. i zimno
z jednej gęby. Jabł. (= zmienny). Świętego Marka
buchnie C. jak z garnka. Prz. Natura lubi C. Prz.
Wszystcy Święci przynoszą a. kobiałkę ciepłą,
a. kobiałkę zimną. Prz. Święta Zofija C. rozwija.
Prz. Przen.: C. uczucia. 2. fiz. = przyczyna obja-
wów ciepłikowych: C. promieniste = przenoszące
ś. od ciała cieplejszego do zimniejszego. C. utaj-
one a. ukryte = nieodczuwane, przy zmianie
stanu skupienia ciał. C. topliwości, parowa-
nia. C. właściwe a. gatunkowe p. Ciep-
łojemność. 3. fizj.: C. właściwe, żywotne a.
zwierzęce = ciepło ustroju żywego. 4. myśl. =
czapka: Daj tu C.! (do psa). < CIEP >

2. Ciepło przys. od Ciepły: C. w głowie = szumno,
pijano: Wszakże i Kato często C. miewał w głó-
wie. Min. Jowisz C. za Psychą i za synem pro-
si. Mor. (= gorliwość, gorąco). C. głowę chować.
Górn. (= pilnie jej strzec). Przyjąc kogo C. =
serdecznie. Będzie ci C.! = będzieś ś. miał z pyszna!
Zart.: Bądź zdrow i trzymaj ś. C.! C. jak w gar-
ku, jak w uchu. Prz. Matko, śpiewaj, córko,
gwizdaj — będzie cieplej w izbie. Prz.

Cieplobarwność, i, btm., Termochroza fiz. roz-
maitość różnych promieni ciepłikowych. < CIEP +
Barwa >

[Cieploch, a, lm. y] piec.

× Ciepłoczyn, u, btm. p. Ciepłik: C. jest wyraz
zły, bo i z rzeczą, i z językiem niezgodny. Śniad.
< CIEP + CZYN >

× Ciepłodajność, l, btm. własność wydawania
ciepła: C. materiału opałowego. C. zjawiska.
< CIEP + DA >

× Ciepłodom, u, lm. y oranżerja, trebhauz, cie-
plarnia. < CIEP + DOM >

Ciepłojemność, l, btm. fiz. zdolność ciepłikowa,
ciepło właściwe a. gatunkowe, chłono-
ność ciepła. < CIEP + JM >

× Ciepłoletni stygnący, ostudzający ś.: Zgliszczę
ciepłoletnie. < CIEP + LAT >

Cieplomiar, u, lm. y p. Ciepłomierz.

Cieplomierz, a, lm. e, Ciepłomiar, × Ciepłoskaz
narzędzie do mierzenia temperatury, termometr.
Krumł., Rogal., Hube. Wyraz C. słuszniej oznaczać
może kalorymetr. Kram. < CIEP + MIAR >

Ciepłonośny przynoszący ciepło. < CIEP + NIOS >

Ciepłorodny rodzący, sprawiający ciepło: Wiatr
C. < CIEP + ROD >

Cieplorosty, ów, btp. bot. (mesothermae) rośliny
zamieszkujące krainy o temperaturze 15—20°

C., gdzie deszcze padają przeważnie zimą. < CIEP
+ ROS(T) >

× Ciepłoskaz, u, lm. y p. Ciepłomierz. < CIEP
+ Z + KAZ >

× Ciepłostan, u, lm. y l. p. Ciepłota. 2. tempe-
ratura średnia, średni stan temperatury. < CIEP +
ST(O) >

Ciepłotka, i, lm. l, × Ciepłotka, × Ciepłina,
Kalorja fiz. jednostka ilościowa ciepła. < CIEP >
Ciepłostkowy przym. od Ciepłotka: Termo-
metr C. = rodzaj kalorymetru.

× Ciepłosuchy ciepły a suchy: Wietrzna waga,
a naprzeciw niej C. Baran. Fur. (= przynoszący
ciepło i suchość). < CIEP + SUCH >

Ciepłość, i, btm. rz. od Ciepły: Od ciepłości
nie bolą kości. Prz. < CIEP >

× Ciepłostłzki ciepły i ślizki: Broń swą ciepło-
stłzką z pierwszego mordu. Otw. < CIEP +
SLIZ >

Ciepłota, y, lm. y l. × p. Ciepło: Na wiosnę
ziemia rozgrzewa ś. ciepłotę. Jeżow. Okrywanie
ś. skórą listą osobliwą czyni ciepłotę. Haur. 2.
a. × Ciepłostan fiz. i lek. = temperatura, stopień
ciepła w ustroju: C. prawdziwa, obniżona. C.
podniesiona, podwyższona = gorączka. C. ciała
spadła na 37,5.

× Ciepłotka, l, lm. i p. Ciepłotka.

Ciepłotny przym. od Ciepłota; lek.: Zmysł C.
Linja ciepłotna.

× Ciepłowiewnie przys. od Ciepłowiewny. < CIEP
+ WIE >

× Ciepłowiewny ciepło powiewający, ciepło przy-
noszący: Zefiry ciepłowiewne.

× Ciepłowołno przys. od Ciepłowołny. < CIEP
+ WOL >

× Ciepłowołny letni.

[Cieplucha, y, lm. y] p. Ciepłeluska.

Ciepły i. pośredni między gorącym a chłodnym,
niechłodny i niegorący, letni: Powietrze, mieszka-
nie ciepłe. Strawa ciepła. Prz.: Dać co
ciepłą ręką = za życia. C. trup = zwłoki tylko co
zmarłego, jeszcze nieostygłe, świeże. Waść zawsze
gość na ciepłe nóżki. Zabł. (= z rana kobiety odwie-
dzaś. L.). Trafić na ciepłe nóżki = przydybać na
uczynku miłosnym. [Iść na ciepłe nogi] = coire.
Ciepłe kluski = człowiek ślamazarny, bez energii,
nieślanowczy. Zjeść co ciepłego (= potrawę ciepłą).
2. ogrzewający, grzejący: Futro ciepłe. Kafkanik
C. Koszula ciepła wełniana. Włóż na ś. co cie-
plejszego (= ubranie cieplejsze). 3. a) nieobojetny,
gorliwy: Ludzie owi bez gorącości, są ani ciepli,
ani zimni. Skar. Nie C., ani zimny, na dzień kil-
ka razy odmienia ś. Nar. b) serdeczny, przyjazny,
życzliwy: Słowo, przyjęcie ciepłe. 4. bogaty, zamoż-
ny, posażny: Ciepła wdówka, panna. Potymbym
ś. ożenił z jaką ciepłą babą. Zabł. < CIEP >

[Ciepnąć, nie, nat, Cwleknąć, nied. Ciepnąć,
Cpać, Cpać, Cipać, Cpić] 1. rzucić, cisnąć. 2. uderzyć,
walnąć, palnąć, trzasnąć. 3. machnąć, wywinąć. 4.
nied. (o deszczu) padać lekko, ale ciągle. 5. zipnąć,
odetchnąć. [C. ś.] 1. rzucić ś., porwać ś. 2. uderzyć
konia pod brzuch, podciąć go. < CIEP >

× Cierać, a, al p. Trzeć.

[Cierepa, y, lm. y] p. Czerep. Zdr. [Cierepka].

Cierepka, l, lm. i] p. Cierepa.

Cierkać, a, al l. p. Cwierknąć: Wróbel podle-
ci i pocznie C. Min. 2. myśl. o kuropatwie sam-
cu: wydawać głos. < Dźwn. >

Cierkadło, a, lm. a, Cierkło bot. (stilbe) rod.
z rodziny witułkowatych. <? >

Cierkanie, a, lm. a czynność cz. Cierkać.

[Cierki, rek blp.] p. Cierń.
Cierkło, a, lm. a bot. p. **Clerkadło**.
Cierlica, y, lm. e, **Terlica**, [Cierzlica, **Cerlica**, **Terlica**, **Perlica**] f. przyrząd do otlukiwania włóknien lnu z paździorów: Po ususzeniu len połamie ś. w drewnianej cierlicy, gdzie ś. części przędzy od nieużytecznych paździerzki oddzielają. Kluk. W cierlicy dwa razy tyle łamie ś. przędzy, ile w międlicy. Cierlice bywają dębowe, bukowe. Troc. 2. wózek do pocierania zboża (zam. młócenia): Jeszcze we Włoszech cierlicą zboża pocierają. Troc. 3. makotra; moździerz. 4. [C.] kobieta, która dużo mówi: Ma pysk, jak C. Prz. Zdr. **Cierliczka**, [Cierliczka]. <TOR>
Cierliczka, i, lm. i p. **Cierlica**.
Cierlic, i, i] pyskiem = wygadrywać, dużo mówić.

[Ciermicie, i, blp., **Termicie**] paździerz. <Ukr. termitié>

[Ciermieć, mcia, lm. mcie] łom leśny, zawałisko z galezi. <p. Ciermiecie>

[Cierniaczek, czka, lm. czki] p. **Cierniak**.
Cierniak, a, lm. i] cierz, kolec. Zdr. [Cierniaczek].

Ciernian, u, lm. y bot. p. **Bożodajnia**. <TARN>
Cierniara, y, lm. y bot. (astrocaryum) roś. z rodziny palm. Gatunek: Murumuru. <?>

×**Cierniasty** p. **Ciernisty**.
Ciernica, y, lm. e zool. (maja) krab morski. <?>

Cierniczek, czka, lm. czki, **Rogatka**, **Koluszka** zool. (gasterosteus pungitius) ryba koścista, ciernioprómienna, makrełowata. <TARN>

×**Ciernić**, i, i] cierniem grodzić, oplatać, obsadzać: C. tarniną. C. plot, ogród.

Ciernie, a, blm. i. a. †**Cierzenie**, †**Cirnie**, †**Cirzenie** zb. krzak kolące, cierniste; tarn, tarnina: I C. miłe, skąd ś. upatruje róża. Min. Czyś tak rozumiał, niebożę, iż C. inszy owoc niż tarnki dać może? Kochan. W C., bracia! Rys. (=zmykajmy). 2. [C.] p. **Cierń**. 3. bot.: a) C. wirgińskie p. **Kolców**. b) C. kozłowe p. **Kolców** i **Traganek**. c) C. białe (berberis dumetorum) roś. z rodzaju berberysu. <TARN>

Cierniec, nca, lm. nce bot. i. p. **Rozdzeniec**. 2. p. **Kaktus**.

Cierniec, eje, at i. ×zarastać cierniem, tarniną. 2. [C.] p. **Cierniec**.

×**Cierniewisko**, a, lm. a p. **Ciernisko**.
Ciernik, a, lm. i f. bot. p. **Kolców**. 2. zool. a) a. **Kolka**, **Kat**, **Siek**, [Jazwica, **Kasik**] (gastrosteus aculeatus) ryba ciernioprómienna, piersiopletna, makrełowata. b) (hispa) owad chrząszczkowaty.

Cierniogłów, owa, lm. owy zool. p. **Jezogłów**. <TARN+GŁOW>

Cierniogon, a, lm. y zool. (limulus) rodzaj skorupiak. <Cierń+OGON>

Ciernioplety zool. mający pletwy podobne do cierni: Ryby cierniopletwe p. **Ryba**. <TARN+PŁY>

Ciernioprómienny zool.: Ryby ciernioprómiennie p. **Ryba**. <Cierń+Prómięń>

Ciernioróg, oga, lm. ogi zool. (heniochus) ryba skrzelowata. <TARN+ROG>

Ciernioryb, a, lm. y zool. (scomberoides) rodzaj ryby kościstej, skrzelowatej. <TARN+RYB>

Cierniowaty podobny do cierni; opatrzony cierniami, kolczasty: Cierniowata gęstwina. Błaz. <TARN>

×**Cierniowisko**, a, lm. a p. **Ciernisko**.

Cierniowy przym. od **Cierń**; ×**Czerniowy**, [Czerniowy, **Czerzniowy**]: a) Krzak, plot C. Chrystus w cierniowej koronie. Syrok. Cierniowa korona, co kole i przykrości zadaje. Oss. b) anat.: Wyrostek C. (processus spinosus) in. ciernisty, kolezysty, ościsty, tarnisty, ×oś, ×oścień, ×kolezastość, ×spiczastość, ×tarn. c) bot.: C. ogórek p. **Kolczoch**. Cierniowa tarka p. **Sliwa**.

Cierniówka, i, lm. i f. [C.] owoc krzewu sliwa tarn. 2. bot. (ximenia) roś. 3. zool. p. **Pokrzewka**.

Cierniopląt, u, lm. y (toddalia) roś. z rodziny rutowatych. <Cierń+PŁĄT>

Ciernisko, a, lm. a f. a. ×**Cierniewisko**, ×**Cierniowisko** i. ciernie, miejsce cierniem zarosłe: Chodzili po cierniskach i ostach. Birk. 2. p. **Cierń**: Winnicę tę już opanowały były cierniska. Birk. Na leśnym ciernisku wiszących jabłek nie widać. Pilch. 3. †**ścierńsko**, **rysko**.

Ciernisto przys. od **Ciernisty**.

Ciernistość, i, blm. rz. od **Ciernisty**: W tej ciernistości, a zwłaszcza ciasnocie stosunków i warunków, można zgorzknieć, skwaśnieć i nawet żywcem zgnieć. Orzesz.

Ciernistręt, u, lm. y (pienomon) roś. <?>

Ciernisty, ×**Cierniasty**, ×**Czernisty**, [Czernisty, **Cierny**] i. kolczasty: Krzak C. Gałęzie cierniste. Birk. 2. przem. trudny, ciężki, uciążliwy, móżolny, bolesny, męczący, pełen przykrości: Ciernista droga życia. 3. anat.: Wyrostek C. p. **Cierniowy**. <TARN>

Ciernota, y, lm. y, **Cytrniówka** bot. (triphasia) roś. z rodziny rutowatych.

[Cierny] p. **Ciernisty**.

Cierń, a, lm. e m., a. i, lm. e ż., †**Cirń**, [Cierń, **Cirznia**, **Ciernie**, **Cierznie**, **Czerznie**, **Czernie**, **Cyrnie**, **Cierznie**, **Cierzenko**, **Cierki**, **Czarki**] bot. i. (spina) skrócona, stwardniała, zastrzona gałązka; kolec: Zwyczaj powszechny róży, mającej tylko kolece, ciernie przypisuje. Brodz. Gdzież jest róża bez ciernia? Pot. Dłużej ciernia niż róży. Prz. Przen.: przykrość, dolegliwość, boleść: Złote korony ciernie w sobie mają. Groch. Kto z rozjątrzonej rany wyjmie mi ciernie? Koch. Dość miał cierni w swym życiu. Mnie C. każda ziemia rodzi. Zm. Przen.: trudność, zawilność: Wyndźmy troszkę z tego ciernia i z tej gęstwy i cieśni djaletyki. Rozm. 2. a) p. **Jujuba**. b) p. **Sliwa**: Nie zbierają z ciernia fig. Prz. c) C. Chrystusa a. C. Chrystusowy p. **Drzewo**. Zgr. **Ciernisko**. <TARN>

Cierniowaty bot. p. **Opuncjowaty**.

[Cierp] naśladowanie głosu świerszcza w kołodzie. <Dźwn.>

[Cierpanie, a, lm. a] ćwierkanie.

×**Cierpczejszy** p. **Cierpki**.

[Cierpieciek, kka, lm. kki] człowiek smutnego usposobienia. <CIERP>

[Cierpiatka, i, lm. i] krzyk przydrożny, **Boża Męka**, **figura**: Możeby lepiej postawić Pana Jezusa na krzyżu, cierpiatkę, jak mówią poczciwi kmiotkowie. Kaczk.

[Cierpiatka, i, lm. i] skowronek w trzecim roku. <Zap. Dźwn.>

Cierpląco przys. od **Cierplący**: Szanowna pani wygląda C. Rodz. <CIERP>

Cierplący i. im. od **Cierpieć**. 2. słaby, chory: Czyś nie C.?

†**Cierpiec**, pou, lm. pce i. cierpkość, kwas, gorzycz, niesmak; przem. przykrość, nieprzyjemność: Bracia Władysława wola wszystkie cierpce odnosić, aniżeli brata okrutnego przywrócić. Błaz. Niechajże ciało cierpi, byle ś. tym cierpcem du-

sza jako z długu wypłacała. Koch. 2. *cierpliwość, wytrwałość, pilność*: Skureczywszy ramiona, a cierpiem przyłożywszy, mówił. Górń.

Cierpieć, i, ał, † Cierpieć, † Cierzpieć, [Cierzpieć, Cierzpieć, Cierpieć] 1. *ucznuwać ból fizyczny a. moralny, boleć*: C. z drugimi łzej. Prz. Zawždy mamy co C. Skar. Nie potrzeba cierpiącym tłumaczyć co boli. Kras. C. niewinnie. Lepiej samemu C., niż być powodem cierpienia. Krasz. 2. co a. na co = *doznawać czego, doświadczać, znosić*: Onym nie szkodzi, bo szkód samibyśmy nie radzi cierpieli. Schot. Wielką krzywdę cierpiwa (= *cierpiący we dwoje*) ja z żoną od niego. Papr. Najlepsza sprawa C., czego zwrócić i poprawić nie można. Pilch. C. na ból głowy, na serce. 3. *być cierpliwym, czekać cierpliwie; godzić ś. z losem*: Pan Bóg długo cierpi a czeka. Leop. Ja do czasu cierpię. Boh. 4. kogo, co, † komu czego = *wnysem spokojnym co przyjmować, pobłażliwie na co patrzeć, pobłażać, dozwalać, godzić ś. z kim a. czym*: Dokądże C. mam temu złośliwemu zgromadzeniu? B. B. (= *znosić*. B. G.). O rodznie niewierny, dokądże cierpię wam? Bud. (= *was C. będą*. B. G.). Bóg zbrodnie złych, którym długo milcząc cierpiał... Skar. Należy umieć znosić i C. obyczaje i nalogi niektóre towarzyskie. Schot. Łokietek, nie chcąc już dłużej C. Krzyżakom swoich krzywd... Biel. M. Cierpi religja mahometańska kościoły chrześcijańskie, gdzie zdawna zbudowane, ale nowych stawiać nie pozwala. Kłok. Jako pierwszego nie cierpi, tak ani równego mieć nie chce. Koch. 5. Ina co = *ubolewać nad czym*. <CIERP>

Cierpielnik, a, lm. l bot. (henrietta) roś. <?>

Cierpienie, a, lm. a l. czynność cz. Cierpieć. 2. *ból fizyczny a. moralny, dolegliwość, przykrość*: Byłem dobrowolną cierpiem jego przyczyną. Niem. Łagodźcie cierpienia. 3. lek. (affectio) *niedomaganie, zajęcie chorobowe; choroba*. <CIERP>

† **Cierpiędlivość, l, blm. p. Cierplivość.**

× **Cierpiędlivość** przys. od **Cierpiętlivość.**

× **Cierpiętlivość, l, lm. l rz. od Cierpiętlivość:** Wielka rozkosz przytłumia C. Stasz.

× **Cierpiętlivość, † Cierpiętlivość, † Cierzpiętlivość, † Cierzpiętlivość** 1. *podległy cierpieniu*: Ciało nasze po zmartwychwstaniu już nie będzie cierpiętlivo. Wuj. 2. *cierpliw, pobłażający, łagodny, uprzejmy*: Żaden nie może być tak pokorny i C., jak Pan nasz. Skar. 3. anat.: † *Myszka cierpiętliva = dziwigacz kąta łopatki*. † *Nerw C. = błoczkowy*.

× **Cierpiętnik, a, lm. cy ten. co cierpi, poświęca ś., męczennik**: Nazywano go to omnibusem, to cierpiętnikiem idei, to apostołem stowarzyszeń. Bał.

Cierplik, a, lm. i tech. rodzaj pasa do machin. <?>

× **Cierpka, l, blm. caś cierpkiego, kwas.**

Cierpkawość, i, blm. rz. od Cierpkawy.

Cierpkawy kwasowaty, nieco cierpki.

Cierpki, × Cierpny, † Cierpki, † Cierzpkki, st. w. × Cierpniejszy a. × Cierpszy l. gorzko-kwaśny, ściągający: Smak C. Drzewa leśne miewają owoc suszszy i cierpszy niżli owoc domowych drzew. Trzye. Przen.: Stąd najcierpszą pojmują gorycz, ze gorzko znosisz przygodę mają. Oss. 2. *niemyli, niegrzeczny, przykry, gburowaty, ostry*: Charakter C. Mowa cierpka. Przyjęcie cierpkie. Libijczycy, lud C. i nieokrzesany. Pilch. <CIERP>

[**Cierpki, pek, blp.] ciarki.** <Słd. do CIERP>

Cierpko l. przys. od Cierpki: Ma być C., niech będzie kwaśno. Oss. (= *mam za jedną nogę wisieć, lepiej za obie*. L.). Głosy, które C. w uszy wpadają. Pilch. 2. [C.] *zimno*. <CIERP>

Cierpkość, l, lm. l rz. od Cierpki; × Cierpniakość, × Cierpność: Cierpkości charakteru pozbywamy ś., więcej z ludźmi obcuując. Brodz.

Cierpliwie przys. od **Cierplivość; [Cierzpliwie], † Cierzpliwie, † Cierpliwie.**

Cierplivość, l, blm. rz. od Cierplivość; † Cierpiętlivość, † Cierpiędlivość: Palma cierplivości. Tw. Miej cierplivość nade mną. Wuj. Cierplivości przyrodeniem jest wytrwać niezmarzszoną twarzą ciosy przeciwną fortuny. Górń. Jobowa C. Leop. C. najlepsze lekarstwo, a wszystko wytrwa. Prz. Ile kto ma cierplivości, tyle ma mądrości. Prz. C. panią rzeczy. Prz. Wystawiamy Boga C. nad złemi. Skar. U końca cierplivości wyje wściekłość. Prz. C. znosi, czemu zaradzić nie może. Brodz. <CIERP>

Cierplivość, † Cierplivość, † Cierzplivość, † Cierzplivość, [Cierzplivość] 1. *wytrwały, wytrzymali*: C. w nieszczęściu. Żle być nazbyt cierpliwym. Prz. 2. *obojętny, znoszący obojętne*: Papier C. 3. a) *wytrzymujący, niepopędliwy, nieskory*: Bóg długo C. b) *łagodny*: Charakter C. 4. † *cierpki*: Gdzież ów szczęśliwy, gdy chlebem daktyle i żołądź C.? Tw.

Cierpło, a, lm. a bot. (penthorum) roś. <?>

Cierpnący l. im. od Cierpnąć. 2. † nabawiający oskomy: Jagoda cierpnąca. B. B. Wino cierpnące. Slesz. <CIERP>

Cierpnąć, nie, nał, Cierpnieć l. o zębach: z oskomy tepieć: Ojcowie jedli kwaśne jagody, a synom zęby cierpną. B. B. 2. *drętwieć, zmiezczać ś.*: Strach to niesłychany, aż na mnie ciało cierpnie. Bardz. Cierpnę z biedy. Bardz. Plastr ten pomaga onym miejscom, któreby cierpnęły a. czujności nie miały. Spicz. Z przerażeniem słuchał i cierpnął cały. Bał.

× **Cierpniakość, l, blm. p. Cierpkość:** Muszcz ma w sobie nieco cierpniakości. Urzęd.

Cierpnieć, nie, ał p. Cierpnąć.

Cierpnienie, a, lm. a, Cierpnięcie czynność cz. **Cierpnąć:** C. zębów = *drętwienie, oskoma*. C. nogi.

Cierpnięcie, a, lm. a p. Cierpnienie.

Cierpnowiec, wea, lm. wee bot.: C. brazylijski (stryphnodendron barbatinum) roś. <?>

× **Cierpność, l, blm. rz. od Cierpny, p. Cierpkość:** Nasienie to ma w sobie C. dosyć znakomitą. Spicz. <CIERP>

× **Cierpny p. Cierpki:** Orzechy laskowe są cierpniejsze, niżli włoskie. Spicz.

Cierpota, y, lm. y l. [C.] cierpienie. 2. bot. (salvadora) roś.

× **Cierpszy p. Cierpki.**

[**Cierć, a, lm. y a. ci] p. Czart.**

[**Cieruty, ut, blp.] zacierki.** <TOR>

[**Cierzenie, a, lm. a] p. Cierń.**

Cierzeniec, ńca, lm. ńce sak na ryby, podrywka, siatka, sieć. <? TOR; por. Czes. čerěn itp.>

[**Cierzenko, a, lm. a] p. Cierń.**

[**Cierzeń, a, lm. e, Czerzeń] niewód.** <p. Cierzeniec>

Cierzeńcowy przym. od **Cierzeniec.**

Cierzenie, a, lm. a l. [C.] p. Cierń. 2. † p. Ciernie: C. a. tarnie małe drzewko kolące, na płoty zdadne. Trzye. C. i osty rodzić ei będzie ziemia. Skar. Baran uwiąż w cierzniu rogami. Leop. Król cierzniem koronowany. Orzech. (= *koroną cierniową*). <TARN>

† Cierzniowy przym. od Cierznie.
 [Cierpieć, i, a] p. Cierpieć.
 † Cierzpliwość, i, blm., [Cierzpliwość] rz. od Cierzpliwy.
 † Cierzpliwy p. Cierpliwy.
 [Ciesa, y, lm. y] p. Ciesanlec.
 † Ciesać, sze, sał p. Ciosać.
 Ciesak, a, lm. i motyka ciesielska, topór motykowaty.
 † Ciesanie, a, lm. a czynność cz. Ciosać.
 Ciesanlec, nca, lm. nce, † Cies [Cies, Ciesa] wszelkie ociosane drzewo, belka, przycieś.
 [Ciesi!] p. Ciesiu.
 [Ciesiecek!] p. Cieslu.
 × Ciesielczyk, a, lm. i czeladnik a. chłopak ciesielski: Szydźi z Krystusa, zowią go ciesielczykiem. Baz. (=symem cieśli). <CIOS>
 Ciesielka, i, blm. p. Ciesielstwo: Na majstra wyszedł w ciesielec. Pir. W młodości był on u Holenderczyków i tam, jako Piotr, uczył ś. ciesielki. Słow.
 Ciesielski przym. od Ciesia; × Cieslarski, × Ciesłiczy: Robota ciesielska. Leop. Ten Jezus, którego ciesielskim synem zowieś. Skar. Czynnienie ciesielskie, t. j. ciosanie. Petr. Rubrykę ciesielską glinką nazywają, iż nią cieśle znaki swoje na drzewie wypisują. Kluk. Ciesielski, ego, lm. sey rz. podmajstrzy ciesielski.
 Ciesielstwo, a, blm., × Cieslarstwo, × Cieslar-ka, Ciesiolka, Ciesielka, Ciesielka rzemiosło cieśli, budownictwo z drzewa: Józef żywność ciesielstwem sobie obmyślający. Groch. Justyn robił C., a wszedł na cesarstwo. Stryjk. Od ciesielstwa wezwano Piasta. Brodz. <CIOS>
 Ciesielka, i blm. p. Ciesielstwo.
 [Ciesina, y, lm. y] p. Ciesina.
 Ciesiolka, i blm. i. p. Ciesielstwo. 2. [C. a. Ciosła, Czosła, Czoselka, Złobnia] narzędzie do złobienia drzewa, rodzaj hebla, strug, wyźlabiacz. [Ciesiu!] p. Ciesiu: Stój, koniku, C., czemuś głowę zwiesiał? Pśń.
 × Cieszenie, a, lm. a czynność cz. Cieszyć.
 × Cieszenie się, a, s., lm. a ś. czynność cz. Cieszyć ś. <CIOSH>
 † Cieszyciel, a, lm. e pocieszyciel: Bóg każdego cieszycielem jest w smętku. Żarn. Marni cieszyciele. Leop. Wojciech, co ś. wyklada wojski C. Chwał.
 † Cieszycielka, i, lm. i forma ż. od Cieszyciel.
 Cieszyc, y, ył i. koid, utulać, łagodzić smutek a. zmartwienie, pocieszać: Łacno C. chorego, gdyśmy zdrowi sami. Kochan. Jeden drugiego cieszy, a oba w strachu. Prz. 2. weselić, rozweselać, radować, zabawić: Co nas dziś cieszy, jutro zasmucić może. Nar. Nie ciesz, Panie, złych udzi, nie ciesz mną, proszę. Kochan. Cieszą mię ljego dowody, które tak są do rzeczy, jak pięse do oka. Oss. C. ś. czym, z czego, [na co, w czym] = doznawać radości, zadowolenia, radować ś.: Tylko ś. płacem cieszą. Paszk. Dusza ś. cieszy przyjacielskimi dobrymi radami. Leop. Cudzym ś. złym C. niedną pociecha. Kn. Cieszmy ś. w Panu! Mick. C. ś. swoim zwycięstwem. Krasz. Cieszyl ś. pocziwiee na tę wizytę (zam.: na myśl o tej wizycie). Bał. <CIOSH>
 † Cieszycielka, a, lm. owle ten, który kamienie obciosuje, kamieniarz. <CIOS+Kamień>
 Cieszynit, u, lm. y min. skala krystaliczna, wulkaniczna, z hornblendy, angitu, nefelinu i anortytu. <Od miasta Cieszyna>

Cieszynka, i, lm. i rodzaj strzelby. <Od miasta Cieszyn>
 † Cies, i, lm. e, [Cies] p. Ciesaniec: Ciesi cedrowe na słupach. Bud. (=ballki, B. G.). Ciesi nasze jodłowe. Bud. (=stropy. B. G.) <CIOS>
 [Ciesi!] p. Ciesiu!
 i. † Ciesić, a a. ćcia, lm. e i. teść, ojciec żony. B. Sz., Górn., Stryjk., Leop. C. to jest żony mojej ojciec; niektórzy świekrem zowią, ale niewłaściwie. Mącz. Annasz był C. Kaifaszów. 2. świekr, ojciec męża. Tuch. <TŚC>
 2. † Ciesić, i, lm. e synowa. L. <p. Teść>
 [Cieska, i, lm. i] piesz. żrebę.
 [Cieski!] p. Ciesiu.
 Ciesła, i, lm. e i. a. × Cieslarz, † Ciesła rzemieślnik, ciosający budulec, wykonywający roboty ciesielskie: Miał u siebie mnóstwo mularzów i ciesiel. Bud. (=cieślów. B. G.). C. górniczy. C. szybowy = studniarz. C. sztygarski a. dolny. Dziecioty cieślami nazywają, iż drzewo oprawiają. Ład. † Kamienny C. = kamieniarz. 2. × w lm. zęby siekacze: Cztery pierwsze zęby cieśle niektórzy zowią. Mącz. 3. [C.] roś. sirez gigas. 4. zool. (acanthocinus aedilis) owad tegopokrywcy, czteroczonkowy. <CIOS>
 × Cieslarka, i, lm. i i. a) forma ż. od Cieslarz. b) p. Ciesłowa. L. 2. p. Ciesielstwo.
 Cieslarnia, i, lm. e pracownia, fabryka ciesielska, warsztat ciesielski.
 × Cieslarski p. Ciesielski.
 × Cieslarstwo, a, blm. p. Ciesielstwo.
 × Cieslarz, a, lm. e p. Ciesła.
 Ciesłica, y, lm. e i. a. Ciosła siekierka ciesielska do wydrążania w drzewie fug, dziur i t. p., topór, in. deksel, bindas, pierzechnia, ćwiła, przysiek, skweres, fumel. Przen.: Któw cieślice wyszczerzają obludy. Brud. 2. [C.] motyka do wyrabiania koryt, uli i t. p. Zdr. Ciesliczka. <CIOS>
 × Cieslictwo, a, lm. a budownictwo, architektura. Mącz., Podez.
 Ciesliczka, i, lm. i i. p. Ciesłica. 2. [C.] siekiera.
 × Ciesliczy p. Ciesielski: Cieslicze polskie wyrazy. Podez. Drzewo cieślice. × Ciesliczy, ego, lm. owle rz. budowniczy, architekt. Podez.
 † Cieslin p. Ciesłowy: Żydz na Jezusa mówili: Jeźliż to nie on syn C.? Białob.
 × Cieslina, y, lm. y p. Ciesłowa.
 Ciesłowa, ej, lm. e, × Cieslina, × Cieslarka żona cieśli: Jak żyję, nie słyszałem, aby pani C. miała jeść kwiczoły. Syrok.
 Ciesłowy, Ciesłów, † Cieslin przym. od Ciesła.
 Ciesłów p. Ciesłowy.
 Ciesłowna, y, lm. y córka cieśli.
 × Ciesnia, i, lm. e p. Ciesń. <CISK>
 × Ciesnica, y, lm. e p. Ciesnina.
 Ciesnić, i, ii i. czynić ciałniejszym, zcieśniać; przen. kępować: Klatka lot cieśni. Syrok. 2. Inapierać, popychać, cisnąć. C. ś. i. ścisnąć ś., kulić ś., stawać ś. ciałniejszym, kurczyć ś., ujmować sobie: Ciesni ś. jak może, a przecież ledwo może wyżyć. Oss. Kiedy kto w niedostatku, i rozum ś. cieśni. Węg. 2. !cisnąć ś., pchać ś., tłoczyć ś., kryć ś., ukrywać ś.: Jakieś myśli cieśnią ś. do głowy. Syrok. W głębinach duszy zdradnie ś. cieśni żądza rozkoszy. Syrok. <CISK>
 × Ciesnieć, eje, ał zcieśniać ś., stawać ś. ciałnym, szcupleć; słabnąć, zanikać.

×Cieśniej p. Ciasno.

×Cieśniejczy p. Ciasny.

Cieśnina, y, lm. y, ×Ciaśnina, ×Cieśnica 1. *cieśń*; przen. *ucisk, bieda*: W tej cieśninie biedzącego ś. z sobą narodu. Karp. 2. a) na łądzie *wąwoz, parów*: C. górską. b) *przesmyk wodny*: C. Gibraltarska. 3. ×anat. p. Cieśń. 4. woj. = *otwory w stokach fortecznych do przechodzenia drogą ukrytą*.

Cieśń, i, lm. e, ×Cieśnia 1. *ciasnota, ciasne miejsce, cieśnina*: Krew wylała do grobu cieśni. Słow. Zbili potężne wojsko małą garścią, iż było w cieśni. Petr. † C. czynić komu = *ściskać*. 2. ×*ścisk, ciżba*: Wielka dziś na rynku C. była. Troc. 3. ×*ucisk, skrepowanie, niewola, opaly*: Aby, jeśli ich w cieśni będą rzeczy, król sam z hetmany przybyli w odsieczy. Jabł. Umysł ś. wzmagają zostający w cieśni. Kras. Wota te ślubili podczas cieśni. Pot. Król w cieśni był przez buntowników zdrady. Pot. Daje mym skrzydłom wybijając z tych cieśni. Krasin. 4. ×a) anat. = *zwężenie prawidłowe przewodu*: C. a. *cieśnina a. przesmyk gardła* (isthmus faucium). C. cewki moczowej (i. urethrae). b) lek. (stenosis) *miejsce zwężone, ściśnięte nieprawidłowo w przewodzie ustrojowym, ściśnienie, zwężenie*. <CISK>

[Cietka, i, lm. i] p. Ciotka.

Cietrzew, wla, lm. wie, [Ciećwierz, Cietrzewier, Krzekrzew] zool. a) (tetrao tatrix) *ptak kurowaty*: C. na wiosnę tokuje czyli gra na tokowisku. C. samiec czyli kogut ma nad oczyma korale. C. głuchy = *głuszc*. C. mądry ptak, bo wódki nie pije. Prz. C. mieszaniec = *potomek głuszcza i cieciorki*. b) w lm. *rodzina ptaków kurowaty*. 2. przen. *głupiec, gapa, gawron*: Cietrzewiu zdechły. Boh. Głupi cietrzewiu. Kn. Na wszystko byłem zdumionym cietrzewiem. Ejs. Zdr. Cietrzewek. <Zap. ze Wschodu: Skr. tittiri, Prs. tédrzry, Gr. tétrix itd.>

[Cietrzew, wlu, blm.] *drewno, drwa*. <?>

Cietrzewek, wka, lm. wkł p. Cietrzew: Na cietrzewki sieć zastawić. Rej.

Cietrzewi przym. od Cietrzew: Ktoby komu sieć cietrzewią ukradł... Ins. c. l.

Cietrzewka, i, lm. i *samica cietrzewia, cieciorka*: Na ciemny bór C. leciała. Pol.

[Cietrzewier, a, lm. e] p. Cietrzew.

[Cietyna, y, blm.] *igły smreku a. jodły*. <Słc. śetina = szczecina>

[Cię]: A cię = *popędzanie cieląt*.

Cięcie, a, lm. a i. czynność cz. Ciąg: C. lasu. 2. *raz, uderzenie*: Solenne C.: wart kord prawicy i prawica korda. Prz. Przen.: Został posłem od jednego cięcia = *od razu, jednym zamachem*. We frymarku koni dał mu kaducze C. Oss. (= *zażył go z marki*). 3. *blizna, kresa, szrama*. 4. *fecht. = raz, cios*: C. krzyżową sztuką. 5. *garb. = uszkodzenie skóry nożem rzeźniczym*. 6. lek.: C. cesarskie (sectio caesarea) = *przecięcie ścian brzusznej i macicznej w celu wydobycia płodu*. C. boczne (sectio lateralis) = *przecięcie kroczka w celu wydobycia kamienia pęcherzowego*. C. krzyżowe = *dwa nacięcia, przecinające ś. pod kątem prostym*. C. koliste, kołowe, jajowate, płątowe przy odcinaniu członków. C. wysokie, nadłonowe (sectio alta) w celu wydobycia kamienia z pęcherza. 7. ogr.: C. drzew karłowatych = *obcinanie gałęzi w celu nadania formy*. C. letnie, jesienne, zimowe, zielne, krótkie, długie. C. na owoc = *przycinanie gałęzi owocowych*. <ON>

Cięciwa, y, lm. y i. *struna a. sznurek u łuku*:

Tęgą cięciwą pęchiona strzała obu przebiła. Otw. Niewiasty warkocze swoje urzynały, a cięciwy kręciły. Biel. M. Cięciwy brzęczą. Kras. [Chudy, cienki jak C.]. 2. † *sznur, nić, linka*: Gardło mu cięciwą, zawiazali. Birk. Cięciwę na szyję zarzucił, Kłok. 3. anat. a) p. Ściegno. b) C. bębna a. tułumbasowa p. Struna. 4. bud.: C. a. otworzystość sklepienia = *największa wewnętrzna szerokość sklepienia*. 5. mat. = *linja prosta, łącząca dwa punkty łuku krzywej*. Zdr. Cięciwka. <ON>

Cięciwka, i, lm. i p. Cięciwa: Strzała Kupidyna maluchna, lecz C. tęga. Szymon.

[Cięciwko, a, lm. a] p. Cięciwo.

Cięciwiny przym. od Cięciwa: † Cięciwna żyła (varix). Mącz.

[Cięciwo, a, lm. a] *nać, łiscie*. Zdr. [Cięciwko].

[Cięg, u, lm. i] p. Ciąg: Cięciem, jednym cięciem = *bez przestanku*. <CIĘG>

Cięga, i, lm. i 1. *pręga, kresa, szrama, cięcie*. 2. szczeg. w lm. = *chlosta, plagi*: Taki język trzeba ciągnąć powściągnąć. Haur. Zasługiwać na cięgi. 3. w lm. przen. *porażka, klęska*. 4. [C.] p. Ciągadło. <CIĘG>

Cięgaczka, i, lm. i p. Cięgota: Bywa też i dzieciom C., tak, że ś. w nich kości łuskają. Sien.

[Cięgadło, a, lm. a] p. Ciągadło.

[Cięgalnik, a, lm. i] p. Ciągalniki.

† Cięgatura, y, lm. y, [Cięgatura] p. Cyngatura: Jedwabne cięgatury. Tw. Zbądź cięgatury, sukno, opłakanaj! niech będą wolne z pięścią łokeie oba! Bardz. Zdr. † Cięgaturka. <Łc. cintura = pas, ze sld. do CIĘG>

† Cięgaturka, i, lm. i p. Cięgatura.

[Cięgi-łegi, ów, blp.] *drobne towary*: Chodzi z cięgi-łegami. <?>

Cięgłel, gla, lm. gle 1. × i [C.] p. Cyngłel. 2. p. Pociągacz. 3. kol. *drażek żelazny, zwrótniczy*. <Nm. Züngel = dosł. języczek, ze sld. do CIĘG>

[Cięgiem] przys. p. Ciąg: Pan C. jeździ. Bliz. C. skubie i skubie. Roguski. <CIĘG>

[Cięgle, Cięgłem] *ciągłe*.

[Cięgłem] p. Cięgłe.

Cięgło, a, lm. a i. kol. *przewód pociągowy, przyrząd przy wozach kolejowych*. 2. × *wentyl*. <Zap. CIĘG>

×Cięgłość, i, blm. rz. od Cięgły.

×Cięgły i. p. Ciągły. 2. p. Ciągłwy: Każdy sąjdak i łuk C. niesie. P. Koch.

Cięgodajny używany a. przeznaczony do wymierzania plag: Narzędzie cięgodajne. Pacholek C. <Cięga+DA>

Cięgot, u, lm. y myśl. *krzyk przerażonej kuropatwy*. <? Dżwn.>

Cięgota, y, lm. y i. [C.] *poziwanie*. 2. bot. (condaminea) *roś. z rodziny marzanowatych*. 3. w lm. a. Cięgaczka lek. = a) *przeciąganie, wyciąganie ś. napół mimowolne*. b) × *darcie, łamanie w stawach*: Cięgoty po stawach szczypiące. Przyb. <CIĘG>

Cięgotać, cze, tał, Cięgotać myśl. 1. a. Ciągotać *wydawać głos właściwy kuropatwom, skrzyhyć*. Mor. 2. o słomkach: *gakac*.

Cięgotka, i, blm., † Cięgotki, tek, blp. lek. (priapismus) *chorobliwy wzrost prącia*. Wł.

[Ciętać się, a ś., ał ś.] *krzątać ś.* <?>

[Cięto] *ostro, prędko, żwawo*: C. uciekać. <ON>

Ciętość, i, blm. rz. od Cięty: C. i ostry dowcip broń to doskonała na wszelkie śmieszności ludzkie. Chm.

Cięty 1. im. od Ciąg, *uderzony, zraniony cięciem*: C. szabłą, toporem, batem; w głowę, w ramię, przez głowę, przez ramię, naodlew. 2. *pochodzący od cięcia, zadany cięciem*: Rana sztychem cięta. P. Cheł. Raz sztychowy lub C. P. Koch. I cięte mu i klute razy zadawają. P. Koch. 3. *Banki cięte = do których skórogę ś. nacina.* 4. *odcinający ś., z językiem obrotowym, niedłużny odpowiedzi, ostry, gryzący, zjadliwy, dowcipny, kuty*: Język C. C. w mowie, w języku. *Odpowiedź cięta.* Pismo cięte. Dowcip C. 5. *pijany, podpity.* 6. [C.] *bystry, zdolny.* 7. [C.] *obrotny, przebiegły.* 8. [C.] *zgrabny.* 9. *lecht.* Raz C. = *cięcie z pociąganiem po ciele.* 10. mł.: *Ziarno cięte, in. pólz i arno = przetrącone na młocarni.* 11. *myśl*: Zwierzę cięte = *dobrze ś. broniące, zajadle*: Lis, pies C. 12. ogr.: *Róża, cięta = obcinana.* Kwiaty cięte = *ścinane.* <ON>

† Cięża, y, lm. e, [Cięża] p. Cięża: *Użyj nam trochę tej cięży.* Leop. <CIĘG>

[Ciężać, y, a] *ciężać.*

† Ciężadło, a, lm. a i. <Dyszal: *We śrzodek kłęka wprawione bywa C., to jest dyszal.* Urs. 2. [C.] p. Ciągadło.

Ciężar, u, lm. y i. *waga jakiego ciała, ciężkość; fiz. ciśnienie, jakie ciało podparte wywiera na swą podstawę pod wpływem przyciągania ziemi*: Im więcej przedmiot waży, tym jego C. większy. Kras. A. C. jednego funta, dziesięciu kilogramów. C. właściwy, daw. g a t u n k o w y a. ciężkość g a t u n k o w a = *wyrażony liczbą stosunek ciężaru danego ciała do ciężaru takiej samej objętości wody dystylowanej*: C. właściwy żelaza jest 7. C. właściwy oznacza też C. centymetra sześciennego danego ciała. C. właściwy jest pojęciem pokrewnym gęstości. Kram. Kol.: C. bezpłatny. C. brutto = *ryczałtowy.* C. netto in. *użyteczny.* C. sprawdzony, oceniony, prawidłowy, normalny. 2. *sam przedmiot ze względu na jego wagę, szczeg. wiele ważący, ciężki; brzemie*: Dźwigać ciężary. Uginać ś. pod ciężarem. C. nad siły. Jechać z ciężarem. Kto dobrze umje i ulega, tego C. mniej dolega. Prz. *Pomóż C. biorącemu, ale nie składającemu.* Prz. *Upadek cięższy pod ciężarem.* Bardz. Ciężary wojskowe = *tabor, bagaże.* Zawady i ciężary podrózne zastępów swoich zwiózł do miasta. Warg. W mieście tym hetman plony jeńców i różne obłogi i ciężary złożył. Pileh. *Zostawiwszy obozowe ciężary, z jazdą dalej ciągnął.* Nar. *Przen.: Być komu ciężarem.* C. podległości. Kras. *Wielki jest i nieznośny człowiekowi C.* — zle i zmazane sumienie. Skar. 3. *przen., szczeg. w lm. = a) obowiązki rodzinne, zawodowe; długi, zobowiązania*: C. moralny, finansowy, społeczny. Jakże to twardy C. na moje ramiona! Karp. *Ułży ś. za czasem (= z czasem)* C. Prz. *Wielki go C. — zacość familji — gniecie.* Bardz. *Dłużnicy proces przewiedli; pokazali ś. ciężary, przewyższające wartość substancji.* Kras. b) *powinności w daninach a. usługach dla kraju a. dla państwa*: C. gruntowy. Wielość ciężarów jest nieiskiem. Brodz. *Każmierz Sprawiedliwy zniósł wszystkie ciężary, to jest podatki i danie nieznośne, które był Mieczysław wniósł.* Biel. M. 4. [C.] = a) *zmarwienie, smutek, żal.* b) *ciężkość, gniecie*: C. w ka-

nale oddechowym. Dostać ciężaru. 5. *praw.*: Ciężary hipoteczne in. *wie c z y s t e = wszystkie opłaty, daniny (np. podatki, czynsze) a. obowiązki stałe, polegające na szczególnych tytułach, umieszczonych w księdze hipotecznej (długi, służebności, daw. także pewne obowiązki państwowego charakteru).* C. dowodu = *obowiązek złożenia sądowi dowodów na poparcie swych twierdzeń.* <CIĘG>

Ciężarek, rka, lm. rkl i. *gwicht.* 2. *men. normalna waga monety, wybita w mosiądzu a. innym metalu.*

Ciężarkowy przym. od Ciężarek: *Termometr C.* [Ciężarnia, i, lm. e] *męczarnia.*

Ciężarność, i, blm. p. *Brzemienność*: Znaki ciężarności są pewne, są i wątpliwe, z których nie zawsze brzemienność prawdziwą poznać można. Krup.

Ciężarny i. † i [C.] *ciężki, ładowny*: Wóz C. Co lżejsze żywiły wnetby na dół poszły. a ciężarne w górę zażyły ś. podniosły? Susz. 2. *ciężar noszący a. dźwigający, brzemienny; szczeg. ż.* Ciężarna: *Niewiasta ciężarna = w ciąży będąca.* Zwolniono wielbłądy ciężarne. Pol. (= *objuczone*). *Przen.: Veto Oleśnickiego* ciężarne było w fatalne skutki. Proch. *Powietrze tyłą kłatwami ciężarne.* Mick. <CIĘG>

× Ciężarowaty *ciężki, ważki*: *Ucierały ś. rzeczy twarde z miękkimi, lekkie z ciężarowatymi.* Żebr. *Ciało ciężarowate.* Żebr.

× Ciężarowy przym. od Ciężar, *przeznaczony do dźwigania a. przewożenia ciężarów, pociągowy; mocy*: *Wozy furmańskie a. ciężarowe.* Dek. *Bydło robotne, ciężarowe, jako koni, mulów, osłów.* Bobr. *Drag, wół C.*

× Ciężba, y, lm. y p. Ciężba. L.

† Ciężce p. Ciężko: C. to przyjął. B. Sz. *Ona to C. przyjąwszy od slugi, jęła narzekać, płakać.* Górn. <CIĘG>

† Ciężę p. Ciężko: C. to sobie bierze.

Ciężęć, eje, ał p. Ciężyć: *Absalona raz w roku strzyżono, bo mu włosy ciężały.* Wuj. *We dnie i w nocy ciężała nade mną ręka Twoja.* Leop. *Głowa mu myśłami ciężęje.* Jabł.

† Ciężek, żka, żko p. Ciężki: *Gdyś był u was, nie byłem C. nikomu.* Leop. *Stałem ś. sam sobie C. Leop. (= sam sobie ciężarem.* B. G.). *Przymierzeniec ten był mu więcej C., niżli mu przydał pomocy.* Bud. (= *bardziej go ucisnął.* B. G.). *Pożyczysz li ubogiemu, nie będziesz mu C., lichwę z niego biorąc.* B. B. (= *nie obciążysz go.* B. G.). *Ludziom ubogim C. był.* Kosz. <CIĘG>

Ciężenie, a, blm., czynność cz. Ciężęć: C. *głowy.* C. na siebie brył jest w stosunku ich mas. Śniad.

[Ciężkawo] przys. od Ciężkawy: C. je (= *jest*) *babie wyżęć na świecie.* Dyg.

[Ciężkawy], × Ciężkawy *nico ciężki, dosyć ciężki*: *Ta siabła jest ciężkawa.* Dyg.

Ciężki, † Ciężek i. *ważki, ważący, mający wagę, szczeg. nielekki, mający znaczną wagę a. ciężar*: C. wóz, młot, metal. C. *jak kamień młyński.* Prz. *Uczuł coś na ramionach ciężkiego.* Skar. *Żelazna brona, którą ciężką zowią, ma żelazne zęby.* Kluk. C. *jak koń, a. jak mcklemburska szkapa.* Prz. *Ciężkie armaty a. murołomy.* Jak. J. *Ciężkie działo.* *Artylerję dzielą na ciężką i na polową; ciężka służy do fortecy i przeciwko fortecy.* Jak. J. *Ubranie zbyt ciężkie na lato (= zbyt ciepłe).* 2. *trudny, niełatwy*

do wykonania a. zniesienia, uciążliwy, mozolny: Ciężka praca, służba, konieczność, kara. C. obowiązek. Ciężkie zadanie. Kaczki są ciężkie do strawienia. Boh. Pokarm ciężko-strawny. C. oddech, gdy człowiek czuje ból, dolegliwość, ciężkość w oddychaniu. Krup. C. krzyż dźwigac (=wiele cierpieć). Nie podejmuj ś. brzemienia cięższego nad twą moc. Bud. 3. ociężały, nieruchawy, niezgrabny, powolny, niedołężny: Nie bądź tak C., jak ołów. Przyb. Żubry ciężkie z jadłymi idą niedźwiedziami. Mor. Koń C., spasty. Oss. Objadłszy ś. bez pamięci, wstaje nazajutrz C. i niezdrowy. Starzec C. laty. Groch. Zart: Ciężka artylerja. C. język, ciężka mowa =zająkliwa, niewyraźna; brak wymowności. Nie jestem mąż mowny, bo język C. mam. Bud. Styl C. =zawiły, niezrozumiały, niezajmujący. Cerkiew połamana w ciężkie arkady. Sow. (=nieestetyczne, niezgrabne, przygnębiające, ponure). 4. a) smutny, straszny, przerażający: † Roga Lachezis ciężkie dziwy broi. Bardz. Ciężkie rozsiano wieści. Siemiaszko. Słyszysz o tym żałosna, być przy tym cięższa rzecz jest. Petr. Na takie ciężkie moje wzdychanie zawsze zamknięte masz uszy. Karp. Dni te ciężkie były wielce Rzymianom. Skar. Ciężkie to teraz czasy. Zabł. Ciężkie przejścia. † Tam ś. dopiero zaczęła ciężka bitwa. Leop. b) groźny, niebezpieczny, śmiertelny: C. ból, poród. C. grzech. Ciężka choroba. Ciężkie skaleczenie. Każdemu swoja choroba najcięższa. Kn. † Ciężka choroba =wielka choroba, epilepsja. Krup. Rany ciężkie czyli niebezpieczne. Perz. c) przykry, dotkliwy: Przyjacielska niechęć cięższa niż obca. Błaż. 5. dokuczliwy, surowy, okrutny, niełitościwy, niemilosierny, nieładzki: Ludzie zubożeli, lata drogie, panowie ciężcy. Falib. Ciężcy poborec. Leop. Był ciężkim wtenczas Turek Persowi. Star. † Oleśniki najcięższym był na Witolda. Biel. M. † Bolesław na szlachtę i lud pospolity ciężkim był. Błaż. † Na wszystkie miłosierny, na samego siebie C. był. Skar. Staropolska niesie przepowiedź: „C. z kaleki pan, z klechy pleban.“ Fred. M. C. im ś. zdawał ten podatek. Skar. Dał mu twardą a ciężką odpowiedź (= odpowiedział mu srodze). Leop. Ciężką jego rękę uznawał nad sobą. Ustrz. 6. † a) a. [C.] w rodz. ż. ciężarna, brzemienna: Poroniwszy dziecko, bo była ciężka, zaraz umarła. Petr. Niewiastka twoja zrudzożyła i chodzi ciężka. B. B. (=brzemienna jest. B. G.). c) silny, tęgi, mocny: Zaraz mu policzek C. wyciął za to. Paszk. c) ścisły, ściśle dochodzący, ostry: Ciężkie szukania Pigmaljona były, żeby ś. obu głowy przed nim nie skryły. Jabł. 7. bot.: Ciężkie drzewo p. Złotorąb. 8. myśl. tłusty (o zwierzyńce). <CIĘG>

[Ciężkie] p. Ciężko.

Cięzko, † Ciężce, † Cięże, [Ciężkie, Ciozko] przys. od Ciężki: Ołów C. waży. Koń dobry, ale C. nosi. C. mówić =jakać ś. Pracować C. Teraz C., późm będzie ciężej. Prz. W historii nie C. o fałsz; przecież ją radzi czytamy. Oss. C. chorować. C. rantony. × C. zadrzemać. Jabł. (=mocno). Pyrrusowi przed Fabrycjuszem było bardzo C. Rej. Zewsząd mi C. Skar. Ciężej od siebie nierównego znośić. Błaż. (=przykryzej). Łódź naśrząd morza była, gdzie jej wały C. czyniły. Sekl. (=drażniona była od wałów. Sekl.). × C. sobie czynić =mus sobie zadawać. Gdym patrzył na twe błędy, jak mi C. było! Jabł. C. mi na sercu, na duszy (= smutno). † C. chodzić (o kobiecie) =być brzemienną. Mącz.

× Ciężkochodnik, a, lm. cy p. Ciężkochód.
× Ciężkochód, oda, lm. ody, × Ciężkochodnik ten, co ciężko, ociężałe chodzi. <CIĘG+CHOD>
Ciężkodrzew, a, lm. y bot. (stadmannia) roś. z rodziny zapianowatych. <CIĘG+DRZEW>
× Ciężkojęzyczny zająkliwy, jąkała, momot. <CIĘG+JĘZ(YK)>
× Ciężkomiar, u, lm. y p. Ciężkomierz.
× Ciężkomierz, a, lm. e, × Ciężkomiar, × Ciężkościomierz 1. barometr. 2. grawimetr, areometr, przyrząd do mierzenia ciężaru właściwego. <CIĘG+MIAR>
× Ciężkomówny 1. zająkliwy, jąkający ś., mówiący z trudnością. 2. nudny, niezrozumiały, zawiły, ciężki pod względem stylu. <CIĘG+MOW>
× Ciężkomyślność, l, blm. rz. od Ciężkomyślny. <CIĘG+MY(SŁ)>
× Ciężkomyślny 1. niezdołny, niebystry, niepojętny. 2. hipochondryczny.
× Ciężkonogi nieruchawy, ociężały. <CIĘG+NOG>
× Ciężkopojętny 1. z trudnością pojmujący. 2. trudny do pojęcia. <CIĘG+Po+JM>
× Ciężkoruchy z trudnością, ociężałe ś. poruszający, nieruchawy. <CIĘG+Ruch>
† Ciężkoserość, l, blm. p. Hipochondria.
× Ciężkoserecy 1. serca ciężkiego, smutny, zaspiony. 2. p. Hipochondryczny. <CIĘG+ŚROD>
Ciężkosraj, a, lm. e gm. ciemnego, człowiek powolny, ociężały, mazgaj, maruda, nudziarz. <CIĘG+SR>
× Ciężkościomierz, a, lm. e p. Ciężkomierz.
Ciężkość, l, lm. l i rz. od Ciężki; † =dolegliwość, przykrość: C. metalu (=ciężar). C. ręki karzącej. C. choroby, rany. C. oddechu, porodu. C. stylu. C. na piersiach a. † C. piersi =gniecenie, uciskanie w piersiach, trudny oddech: Utyksuje na C. piersi. Pileh. Miałem ja ciężkości. Kon. (=ciężkie przejścia, zmartwienia). Co rozum gani—z rozkoszą i weselem, a dobre uczynki z ciężkością czynią. Skar. (=z trudnością, niechętnie). † Poddanym nie czyni ciężkości (=krzywd). † Opisanie ciężkości i nieszczęścia żydowskiego. Leop. Żaden na świecie święty nie był, któryby tak wiele i z większą ciężkością cierpiał. Skar. † Urzędy powinny tak obmyślić, aby każdy swego bezpiecznie używał, a ciężkości i szkody od drugich nie miał. Skar. † W cisnęli na cię wszelkie ciężkości. Wr. Ci tylko jedną godzinę robili; myśmy cierpieli C. dnia i upalnie. Białob. † Dajcie jej pokój: przecz jej ciężkości wyrządzaacie? Sekl. † Jezus wziął na się ciężkości nasze. Wuj. † Gdyby kto na kogo fałszywie skarzył, a obwiniony za tą skargąby C. jaką a. więzienie podjął... Groic. † Własne sumienie C. największą w nim budzi. Mor. A. † Przez jaki gniew Juno wprawiła w tę C. męża tak szlachetnego i w srogi trudności? Koch. J. 2. a. × Ciężkota bud.: C. budowli =wielkie rozmiary i ciężkie kształty. 3. fiz., in. siła ciężkości, przyciąganie, jakie ziemia wywiera na wszystkie należące do niej ciała: Usiłowanie ciała zbliżenia ś. do środka ziemi nazywamy popospolicie ciężkością a. uciążaniem. Rogal. C. kieruje ciała zawsze na dół. Hube. C. a. przyciąganie, dążenie nieustanne wszystkich części materji do złączenia ś. z sobą. Śniad. (Por. Ciążenie). Środek ciężkości, ! punkt ciężkości =punkt ciała, w którym niejako wszystek jego ciężar jest skupiony: Środek ciężkości ma tę własność, że ciało pod nim podparte,

ł. nad nim zawieszona, pozostaje w równowadze. Kram. C. gatunkowa p. Ciężar. <CIEG>

× Ciężkota, y, blm. bud. p. Ciężkość.

× Ciężkuczny który ciężko ś. uczy. <CIEG+JK>

× Ciężkowatość, i, blm. rz. od Ciężkowaty.

× Ciężkowaty p. Ciężkawy.

× Ciężkowiedło, a, lm. a barometr.

× Ciężkozbrojny ciężko uzbrojony: Żołnierz C. <CIEG+Zbroja>

[Ciężobna, ej, lm. e] ciężarna. <CIEG>

Cięzuchno przys. od Ciężuchny. L.

Cięzuchny, Ciężusł, Ciężusieneczki, Ciężusienieczeni, Ciężusienki, Ciężuski, Ciężuteńki, Ciężutki losyć ciężki, zupełnie a. w miarę ciężki.

Cięzusi p. Ciężuchny.

Cięzusieneczki p. Ciężuchny.

Cięzusienieczeni p. Ciężuchny.

Cięzusienieczenko przys. od Ciężusienieczeni. L.

Cięzusienki p. Ciężuchny.

Cięzusińko przys. od Ciężusienki. L.

Cięzusi p. Ciężuchny.

Cięzuteńki p. Ciężuchny.

Cięzuteńko przys. od Ciężuteńki. L.

Cięzutki p. Ciężuchny.

Cięzutko przys. od Ciężutki. L.

Ciężyć, y, ył p. Ciążyć: Wszystkie ciała ciężą do środka ziemi. Śniad. Co takiego cięży na mnie? Skar. Cięży na sercu. Cięży mu to na sumieniu. Oss. Chleb w drodze nie cięży. Prz. Nie cięży rogi jeleniowi, ani skrzydła ptakowi, ani owies koniowi. Kn. Niech ci nie ciężą nogi. Pot. (= nie leń ś.). Głowy ciężą nam. Cięży nam urażliwe od bliźniego słowo. Pot. †Poczęła sobie C. na cesarza (= uskarżać ś.). †Niewczasem z mordowane powieki ciężą zezewniające oczy. Tw. †Ojciec twój ciężył nas a gnębił twardym jarzmem (= przyćiskał). Leop. †Koń twardousty ręce cięży. Troc. Ciężyła na nim z biskupem rozmawiać: chciał ją zapomnieć, a nie mógł. Krasz. <CIEG>

[Cigłec, i, lm. e] p. Cigłędz.

[Cigłędzia, i, lm. e] p. Cigłędz.

[Cygłędz, i, lm. e. Czygłędz, Cigłędzia, Cigłędz, Cygłędz, Cygłędz, Cigłędz, Cygłędz] i. gęstwina w krzakach, zarosła. 2. miejsce zasłonięte, cień. <? Por. Ciekłędz>

[Cigłędz, i, lm. e] p. Cigłędz.

[Cigłó, a, lm. a. Cygłó] dyszel. <CIEG>

[Cijun, a, lm. y] p. Ciwun.

[Cikawać, a, ał] dochodzić, dociekać, uważać, śledzić. <CIEK>

[Cikawy] sprytny, dowcipny, roztropny: C. a bosy. <CIEK>

[Cikuta, y, lm. y] p. Czkawka. <Dźwn.>

[Cilkkać, a, ał] ćwierkać. <Dźwn.>

† Cim p. Clem.

1. [Cima, y, lm. y] ćma, ciemność.

2. [Cima] przys. ciemno: C. je bardzo. <CM>

[Cimać, a, ał] p. Ciamać. <Dźwn>

[Cimák, a, blm.] ciemność. <CM>

× Cimcowy p. Ciemcowy: Skóry ciemcowe. Vol. <p. Zamsz>

× Cimiec, mca, blm. p. Zamsz.

Cin cin nieod. nastalowanie głosu zięby: Zięba cin cin. Mor. <Dźwn.>

[Cinać, a, ał] p. Ciąg.

Cindelín, u, lm. y bot. p. Sandał. <p. Sandał>

Cinel, a, lm. e zł. pierścioneć. <?>

[Ciobny, ego, lm. e] wół, zaręczony z lewej strony ciągnął. <Od okrzyku cie!=na lewo, toż co Ksebny>

[Cioboch, a, lm. y] duży brzech. <? Por. Czopuch>

Ciocia, i, lm. e p. Ciotka: Gdyby C. miała wasy, byłaby wujaszkiem. Prz. <CIOT>

[Ciocia-babcia, ciocie-babcie, lm. ciocie-babcie] p. Ciocio-babcia.

Ciocin przym. od Ciocia: [Ciocine dróżki]= psie, leśne, błędne dróżki.

Ciocio-babcia, i, lm. e, [Ciocia-babcia] babka nierodzona. Wil. <CIOT+BAB>

[Ciocony] p. Cioteczny, należący do ciotki. <CIOT>

[Ciognąć, nie, nał] p. Ciagnąć.

[Ciokać, a, ał i. a. × Ciokać p. Cmoknąć. 2. burczeć. <Dźwn.>

Ciokanie, i, lm. a czynność cz. Ciokać: Dał mi ś. ogłaskać, cierpiał me ciokania. Toł.

[Ciokawy] p. Ciokawy.

× Cioknąć, nie, nał, [Cioknąć] p. Cmoknąć.

× Cioknięcie, a, lm. a czynność cz. × Cioknąć.

× Ciokolata, y, blm. p. Czekolada. Krup.

× Ciokolatnik, a, lm. cy p. Czekoladnik.

[Ciolać, a, ał] robić powoli, mozolnie. <CIOŁ>

Ciołak, a, lm. i f. × p. Ciołek. Das. 2. [C.] robotnik: ociężały, niezgrabny. Zdr. [Ciołaszek]. <CIOŁ>

[Ciołaszek, szka, lm. szki] p. Ciołak.

Ciołek, lka, lm. lki, × Ciołak i. a. Cielec, × Ciołuch cieleć podrosłe, byczek, buhajek: Moja krowa i mój C. Petr. Jak ciołkowie spać. Haur. 2. [Ciołek] człowiek tłusty. 3. myśl. młody jeleń a. daniel. <CIOŁ>

× Ciołka, i, lm. i f. jałowka, krowka, młoda krowa: C. ta dwakroć do dojwa stawia. Nagur. Weź sobie tę białą ciołkę. Zebr. 2. C. morska = fok. Sien. Zdr. × Ciołuczka, × Ciołyczka.

× Ciołkowy przym. od Ciołek: Jowisz w ciołkowym ukryty ciele. Nar.

× Ciołuch, a, lm. y p. Ciołek: Gdybym też teraz dostała w ręce sprosnego ciołucha! Sak. F. Zdr. × Ciołuszek.

× Ciołucha, y, lm. y forma ż. od Ciołuch. Zdr. × Ciołuszka.

× Ciołuczka, i, lm. i p. Ciołka. L.

Ciołuszek, szka, lm. szki i. × p. Ciołuch L. 2. [C.] p. Ciołuch.

× Ciołuszka, i, lm. i p. Ciołucha.

× Ciołyczka, i, lm. i p. Ciołka. L.

× Ciołek, nka, lm. nki p. Cień: W waszym cionku, na waszych brzegach, o strumyki... Przyb. <CIEN>

× Cionka, i, lm. i p. Czcionka.

[Ciopać, a, ał] p. Ciapnąć.

[Cioparać, a, ał] dźwigać. <?>

[Ciorać, a, ał i C. ś.] p. Ciorać.

× Ciorba, y, lm. y p. Ciurba: W niewoli ziemia mu i łożo darniowe i C. były. Tw. <p. Ciurba>

[Ciorbała, y, lm. y] człowiek chodzący powoli, mazgaj. <?>

× Cioreczek, y, ał p. Ciurknąć.

× Ciorkiem p. Ciurkiem.

[Ciort, a, lm. y a. ci] p. Czart.

[Ciortoski] p. Czartowski.

Cios, u, lm. y i. uderzenie, raz, ciężcie: Jęczę dęby ciężko, od siekier C. odbierające. Bardz. Od jednego ciosu. Jednym ciosem gęba z nosem. Prz. (= jednym zanachem wroga pobije). C. dotkliwy, śmiertelny, okropny. Zadał mi C. Kochan.

Przen.: Wojska tam jego C. dobry wzięły. Jabł. W samym kwiecie młodości doznał śmierci ciosu. Kras. 2. *×kresa, blizna, szrama*: Przen.: W twarzy wyrte srogich cierpień ciosy. Niem. 3. przen. *nieścześnie wielkie, kleska*: Stracił siostrę i syna starszego; ciosy te jednak zniósł mężnie. Kras. Cios po ciosie tego roku na nas pada. Krasin. 4. *kamień ciosany, obrobiony, rzadziej tabieź drzewo*: Kościół częścią z cegieł, częścią z ciosu wystawił. Nies. <CIOS>

Ciosa, y, lm. **y**, **Koza, Kostur**, [Oseledco] zool. (pelecus cultratus) ryba członkopromienna, otwaropieczkowa, brzuchopletwa, karpłowata.

Ciosać, a a. **ciesze, ai**, † **Ciosać i** *siekiera a. młotem obrabiać drzewo a. kamień*: Jasienka kolyseckie ciese. On mu trunę cieszę. Skar. Przen.: C. komu kółki na głowie = nadużywać zryjczy powolności, pozwalać sobie dużo względem bogo. 2. *× oglądać, wychowywać, kształcić*: Ciosałem cię przez proroki. Leop. <CIOS>

Ciosanie, a, lm. **a** czynność cz. **Ciosać**. **Ciosany** przym. **ciosowy**: Drogi kamieniem ciosanym brukowane. Tw.

×Ciosarnia, i, lm. **e** *miejsce do ciosania*. Podez. 1. [Ciosek, ska, lm. skf.] *kociuba, ożóg, kosztur*.

2. [Ciosek, ska, lm. skf.] *Ciosko, Cioska* jednimiennik, imiennik. <Brs. cioska m. i ż.; por. Ssłw. тьзъ>

[Ciosia, i, lm. o] *krowa*. <?>

1. [Cioska, i, lm. i] *lekka siekiera ciesielska do wygladania drzewa; toporek, siekiera*. <CIOS>

2. [Cioska, i, lm. i] m. i ż. p. 2. **Ciosek**. [Ciosko, a, lm. i] m. p. 2. **Ciosek**.

Ciosła, y, lm. **y** i. p. **Cięslica**. 2. [C.] p. **Cięsiołka**. <CIOS>

† **Ciosn, a**, lm. **y** p. **Ciosna**: Znamię a. C. na drzewie.

Ciosna, y, lm. **y** i. a. [Ciosno], † **Ciosn znak** na drzewie, na miejscu poprzednio zciosanym; *naciecie, narznięcie, karb, zacios; znamię, startka, gmerk, herbik*: Granice narębione to jest ciosny. 2. † anat. i lek. (incisio et incisura) *naciecie, wcięcie, szczyrba*. <CIOS>

[Ciosnąć, śnie, sną] *ciąć, rąbnąć*. † **Ciosnka, i**, lm. i *narzędzie żelazne do robienia ciosn a. zawiosów, czyli zcietywania kory na drzewach dla wycisnięcia znamienia*.

[Ciosno, a, lm. a] p. **Ciosna**: U plemion germańskich ciosna występują tylko u klas społecznie niższych. Krzyw. Ciosna domowe istnieją i u nas, u bartników. Krzyw. <CIOS>

Ciosować, uje, ował fl. *cofać ś. w tył* (o szkucie). Mag. <Zap. CIOS>

Ciosowy przym. od **Cios**: Ciosowe kamienie są pospolicie piaskowe, od znacznych skał odkowane; że ś. różnemi narzędziami okraszają, stąd ś. zowią ciosowe. Kluk.

[Cios! i cios ciou!] p. **Cesiu**. [Ciot, a, lm. y] *czarodziej*. Por. **Ciota**. <Z Ciota = czarownica>

[Ciota, y, lm. y] i. p. **Ciota**: Jedzie jak C. na świni. Prz. Im bliżej czarna maciora chłopu, tym dalej od niego C. Prz. Wygląda jak C. Prz. 2. *kobieta ogromna, niezgrabna*. 3. p. **Ciotka**. <CIOT>

† **Ciotczanek, nka**, lm. **nki** *brat cioteczny, stryjeczny*. <CIOT>

×Ciotczany p. **Cioteczny**. † **Ciotczony** p. **Cioteczny**: Izaśław, brat C. Bolesława. Rej. C. brat. Baz. Przen.: Pochleba prawie dobrze wywęczoney jest panom łgarzom

C., rodzony. Rej. Zna swój swego, wujeczny ciotczonogo. Mączę.

×Ciotczyn p. **Cioteczny**; *należący do ciotki*. **Ciotczysko, a**, lm. **a** p. **Ciotka**. **Cioteczka, i**, lm. **i** p. **Ciotka**. **Ciotecznie** przys. od **Cioteczny**, *po ciotce*: Brat C. rodzony.

Cioteczny, ×Ciotczany, †Ciotczony, [Ciočony], **×Ciotczyn** przym. od **Ciotka**: Brat C. = *syn ciotki*. Siostra cioteczna = *córnka ciotki*. Dziadek C. = *brat dziadka z linii żeńskiej a. babki*. Babka cioteczna. Był jakimś koligatem cioteczno-rodzonym samego pana. Krasz.

Ciotka, i, lm. **i** i. *siostra matki, rzadziej ojca*: C. jest matczyzna siostra. Groie. Ino była C. płodu Semeli, bo była rodzona siostra Semeli. Otw. † **Stara C.** = mego dziada lub mojej baby siostra (= *babka cioteczna*); starsza C., a. prze-ciotka = mego pradziada a. prababy siostra. Groie. † **Nastarsza C.** = *siostra przyprowadzalka a. praprababki*. Bliższa koszula ciała, niż rodzona C. Prz. C. = *plotka*. Prz. C. *żonina* = *djabła danina*. Prz. C. *Ciechońska*, co w niebie tabakę sprzedaje. Prz. **Ciotki kumoszki** — ze szpilek półczoszki. Prz. Przen.: *Obieszają tu i bez prawa; będziesz miał szubieniec pewną ciotką*. Rej. (= *zaprzyjmasz ś. z szubienicą*). 2. żart. = *łombard*. 3. [C.] *tytuł każdej starszej kobiety*: Wy, ciotko. 4. [C. djabła] = *czarownica, [ciota]*: Nie ma djabła ani jego ciotki. Petr. Woził nas, jak djabel swoją ciotkę po Łysej górze. Prz. 5. [C. żydowska] = *świnia*: Prostaćtwo świnie zowie ciotką żydowską, przez uragowisko, iż ją jakoby ciotkę szanują, nie jedzą świniny. Oss. Porządny, jak żydowska C. Prz. 6. [C. a. Ciotka, Ciotucha] = a) *znachorka*. b) *matka nieślubna*. c) *stara panna*. d) *zimnica*, febra: Febrę ciotką nazwano; może kto rozumiał, że C., za czarownicę miaua, nastąpiła sistrzenicy tę chorobę. Cz. A badaj cię C. wytrzęsła! e) *świerża*. Zdr. **Ciosa, Cioteczka, Ciotucha, Ciotuchna, Ciotula, Ciotunia, Ciotuńka, Ciotunieczka, [Ciotyka, Coteszka]**. Zgr. **Ciotczy-sko, [Ciot]**. <CIOT>

[Ciotka, i, lm. i] p. **Cetno**: C. czy liszka? [Ciotastwo, a, lm. a] *czarodziejstwo, kuglarstwo*. Por. **Ciotowanie**.

[Ciotowanie, a, blm.] *czary, czarodziejstwo*. Por. **Ciotastwo**.

Ciotucha, y, lm. **y** p. **Ciotka**: [C. środkowa] = *febra wewnętrzna*.

Ciotuchna, y, lm. **y** i. p. **Ciotka**: Marja bieżała nawiedzić Elżbietę, ciotuchę swoją. Gil. Febrę pospółstwo nazywa ciotuchami. Krup. 2. [C.] *urona*: Siodlatą wroną ciotuchną flisy zowią. Klon.

Ciotula, i, lm. **e** p. **Ciotka**: Wieszże, ciotulu, że już mam kochanka? Zabł.

Ciotunia, i, lm. **e** p. **Ciotka**. **Ciotunieczka, i**, lm. **i** p. **Ciotka**: Moja droga, miła, najlepsza ciotunieczko! Orzesz.

Ciotuńka, i, lm. **i** p. **Ciotka**. [Ciotynka, i, lm. i] p. **Ciotka**. [Ciozko] p. **Cięzko**.

×Cióra, y, lm. **y** a. **owle** p. **Ciura**: Czy to hetman, czy to C. leży w tak plugawym lochu. Pot. <TOR>

×Ciórko przys. p. **Clurko**. [Cip!, Cip cipcie cipuchny!, Cip cip cipusli!, Cip cip cipeńki!, Cipusia cip!, Cipędzi!, Czyj

czypl, Czyпки czypl czypl!] *wabienie kur*: Cip! cip!
cip! tiu! tiu! tiu! — wołał kucharz na koguta.
Rog. <Dźwn.>

[Cipa, y, lm. y, Ciba] *l. kura*. 2. p. Ciupa. Zdr.
[Cipcia, Cipciuchna, Cipunchna, Cipka, Cipeczka,
Cipulka, Cipusia, Cipuś, Cipunia, Czyпка].

[Cipać, a, ał] p. Ciepnać.

[Cipcia, i, lm. e] p. Cipa.

[Cip cipcie cipuchny!] p. Cip!

[Cip cip cipehki!] p. Cip!

[Cip cip cipusi!] p. Cip!

[Cipcluchna, y, lm. y] p. Cipa.

[Cipeczka, i, lm. i] p. Cipa.

Ciperowy bot. p. Cyperowy: Ciperowe korzenie.

[Cipedzi!] p. Cip!

[Cipka, i, lm. i] p. Cipa.

[Cipnać się, nie ś., nał ś] p. Cibić ś.

[Cipuchna, y, lm. y] p. Cipa.

[Cipulka, i, lm. i] p. Cipa.

[Cipun, a, lm. y] *pypiec*: C. na język temu, kto
to mówił! <Brs. cipun>

[Cipunia, i, lm. e] p. Cipa.

[Cipusia, i, lm. e] p. Cipa.

[Cipusia cip!] p. Cip!

[Cipuś, i, lm. e] p. Cipa.

[Circzeć, ci, czat] *kukać*. Por. Czyrkać.

Cirk nieod. *nasładowanie głosu ptaków śpiewa-
jących a. owadów*: C. śwówka. Głiń. <Dźwn.>

Cirkać, a, ał *wydawać głos właściwy niektórym
ptakom a. owadom, np. wróblom, konikom polnym*.

Cirkanie, a, lm. a *czynność cz. Cirkać*: Rozle-
gało ś. w powietrzu C. polnych koników. Prus.

Cirlik nieod. *nasładowanie głosu wróbli*: Kilka
wróbli, wołających: C. C! Prus. <Dźwn.>

† Cirnie, a, lm. a p. Ciernie: Cirnim ukorono-
wan. Op.

† Cirniowy przym. od Cirń.

[Cirny] p. Czarny.

† Cirń, a, lm. e p. Cierń.

† Cierpieć, i, ał p. Cierpieć: C. prawo = *podda-
wać ś. skutkom prawa*.

† Cierpietliwość, i, blm. rz. od Cierpietliwy,
cierpietliwość. B. Sz.

† Cierpietliwy p. Cierpietliwy. B. Sz.

† Cierpienie, a, lm. a *czynność cz. Cierpieć*.

† Cierpietliwość i, blm. p. Cierpliwość.

† Cierpietliwość i, blm. p. Cierpliwość.

† Cierpki p. Cierpki: Owoce suższy i cirpezej-
szy. Trzye.

† Cierpliwie p. Cierpliwie.

† Cierpliwosć, i, blm. rz. od Cierpliw.

† Cierpliw p. Cierpliw.

[Cierznia, i, lm. e] p. Cierń.

† Cierznie, a, lm. a p. Ciernie.

[Cierzń, a, lm. e] p. Cierń.

† Cierzpieć, i, ał, [Cierzpieć] p. Cierpieć.

† Cierzpietliwość, i, blm. rz. od Cierzpietliwy.

† Cierzpietliwy p. Cierpietliwy.

† Cierzpienie, a, lm. a *czynność cz. Cierzpieć*.

† Cierzpietliwy p. Cierpietliwy. B. Sz.

† Cierzpki p. Cierpki.

† Cierzpliwie, [Cierzpliwie] p. Cierpliwie.

† Cierzpliwosć, i, blm., [Cierzpliwosć] rz. od Cierz-
pliw.

† Cierzpliw p. Cierpliw.

1. Cis, a, lm. y i. bot. (*taxus*) *roś. z rodziny
szyszkowych*. Gatunek: C. zwyczajny a. po-
spolity (*t. baecata*): Gdy człowiek pod cieniem
cisa śpi, zarazą go Urzed. Gościniec żałobny: m
cisem zacięiony. Otw. Włosy siwe śmiertelnym
cisem opasuje. Bardz. (= *wiankiem cisowym*).

2. *puendum muliebre*: Wzniósłszy głza, nakrył
dłonią cisa. Kochan. <? Słw. tisb, Słw. Czes.
Srb. tis; Rum. tisă, Węg. tiszta>

2. Cis nieod. muz. 1. *nuta c z krzyżkiem, czyli
podwyższona o pół tonu, równająca się des* (na nar-
zędziach utemperowanych). 2. *nazwa dwóch to-
nacji, majorowej (7 krzyżyków) i minorowej (4
krzyżyki)*. <C muz. + -is, cecha podwyższenia
krzyżkowego>

[Cisa, y, lm. e] p. Cisula.

Cisak, a, lm. i *koń cisawy*: O, ja zadałem
śmierć memu koniowi, poczeiwemu cisakowi.
Moraw.

[Cisarka, i, lm. i] 1. p. Cesarka. 2. *szuźba
wojskowa*.

[Cisarski] *cesarski*: C. wojak. Gaw.

Cisawica, y, blm., Cisawka, Choroba Addisona
lek. *cierpienie, polegające na bezkrwistości i ogólnym
wypiszczeniu*. <Nazwa z powodu cisawego
zabarwienia skóry>

× Cisawicowy przym. od Cisawica.

Cisawka, i, blm. lek. p. Cisawica.

× Cisawkowy przym. od Cisawka.

Cisawy, [Cisowy] *kasztanowaty, czerwony, orze-
chowcy, jasnozielony*: Farba cisawa, czerwono-
brunatna. Bobr. Koń C. Maśe cisawa. Sierśe
cisawa sama maśeią podobna ogniowi. Dor. Koń
cisawo - pleśniwy ryeczom szczęśliwy. Prz. Ci-
sawo-ognistej sierci rumak. Krasz. Krowa ci-
sawa.

[Cisia ciefisia ciś ciś!] *przywoływanie krów*.
<Dziec.>

Cisik, a, lm. i bot. p. Zatrzałin.

[Cisina, y, lm. y, Ciesina] 1. *drzewo cisowe*:
Ambjoryks ś. cisina, otruń. Warg. 2. *lasek ci-
sowy*.

× Cislon, a, lm. y *cis wielki, rozłożysty*.

Cisis nieod. muz. *nuta c z krzyżem* (*tj. z podwój-
nym krzyżkiem*), *czyli podwyższona o ton, równa-
jąca ś. d* (na narzędziach utemperowanych). <C
muz. + isis = cecha podwójnego (krzyżowego)
podwyższenia>

[Cisiu cisiu śs'u śslu!] *przywoływanie koni*.

× Cisk, u, lm. i 1. *ciśnięcie, rzucenie, rzut*. 2.
ucisk, gniecenie, przyciskanie, ciśnienie, uciskanie.

[Cisk!] w. *bęc! lup!*: Oni go C. na piekielno
bramę (= *cisnęli*). = CISK>

Ciskacz, a, lm. e 1. × ten, *co ciska, miotacz*;
procarz, procownik, włócznicarz: Patrz, co ze mną
czynią bogowie, co czyni C. gromu. Słow.
(= *Jowisz*). 2. × ten, *co przyciska, uciska*. 3.
górz. szleper; rzucający węgiel do wagoników.
Grusz.

Ciskać, a, ał 1. p. Cisnać, *rzucić gwałtownie*:
Ciskamy lub rzucamy ręką, miotamy jakowym
narzędziem. Brodz. Porwali kamienie, aby nie-
mi nań ciskali. Leop. Kamień, ku górze rzuc-
ony, wraca na głowę ciskającego. Prz. † Proca-
mi C. Więc talerze, świeczniki za nim ciskając,
potłucze. Rej. Przen.: Szczęście ludźmi ciska,
jak piłą. Stryjk. Ciska nim, jak piłką. Oss.
(= *co chce z niego robi*). C. pieniądźmi = *szafa-
wać*. Ciska, nie daje. Prz. (= *rozrzuca, trwoni*).
Po groszu zbierając, zbierzesz, po szelągu cis-
kając, rozciskasz. Prz. Piasek kopyty w przed-
kim biegu ciska. P. Koch. Niebo pioruny bez
przestanku ciska. P. Koch. Ciskając grom po
gromie w piramidy, w Tabor. Mick. Księżyc
z bladego wozu bładzie promień ciska. Tym. Ry-
ecz tak świetną miał zbroję, że blaskami ciska-
ła. P. Koch. Tu djamenty ogniami ciskają. P.

Koch. 2. × a. × **Cisnąć gnieść, rozgniatać**: C. orzechy. 3. [C.] **wiosnować**. C. s. p. **Cisnąć, rzucić** s., **gniewać** s.: C. s. z gniewu, ze złości, z niecierpliwości; na nieprzyjaciela, na + strzelbę, na ogień. Oss. Ciska s., jak rybka na wędzie. Prz. **Niestusznie na mnie gniewasz s. i ciskasz**. <CISK>

Ciskanie, a, lm. a czynność cz. **Ciskać**.

Ciskanka, i, lm. i *chapanka, rzucanka, gra pięniędzmi a. liczmanami, orzeł czy reszka*: Zaczęwszy w ciskankę z chłopcy po miesiącu, kończyć z pany wśród luster, grając po tyśiącu. Kras. (= *stopniowo na szulera s. kierować*).

× **Ciskarnia, i, lm. e** *tlocznia, drukarnia*: C. Rylla w Warszawie.

Ciskawica, y, blm. lek. (tenesmus) *parcie, dęcie, napieranie na stolec, wydymanie*.

Ciskawka, i, lm. i *kij rozszczepiony do ciskania, proca*. 2. **działek, kleszczyki do orzechów**. 3. × **lek. wyrostek mięsisty, blizna dawnego wrzodu**.

† **Ciskawy rzutny, rzutki**: Po siwej wodzie wściekają s. Trytony, do siebie wabiąc Meluzy ny ciskawami fawory. Tw.

Cisnąć, śnie, snać a. [ciśn], tryb rozk. [ciśn] l. dok., nied. **Ciskać rzucić gwałtownie, z siłą, z natężeniem**: C. kamień a. kamieniem. C. o ziemię, o ścianę, w górę, na dach, w kogo. Wyszedł i drzwiami cisnął. Koss. Przen.: Ja nie odpowiem, tylko na nią cisnę okiem. Mick. 2. nied. a.) **gnieść, tłoczyć, uciskać, przyciskać, naciskać, napierać, przywalać więzarem, ścisnąć rękoma, pchać, popychać**: But wielki skręca, mały ciśnię nogi. Szczęje psami i ostrogami ciśnię. C. za gardło = **dusić**. Przen.: Skażona natura wszystko nam głowę ciśnię, abyśmy w ziemię patrzali i szukali pożytków jej. Rej. b) × **odbić, tłoczyć, drukować**: C. książki. Przybylskiego „Batrachomiomachję“ ciśnięto w krakowskiej drukarni Szkoły Głównej. c) × a. × **Ciskać rozgniatać, kruszyć**: C. orzechy. d) × **naglić, napędzać, przynuszać, naciskać**: Lepszaby była rzecz na to nikogo nie C., na co Pan Bóg rozkazania nie dał. Gil. Gwałt cisnący nas do ich wiary. Zyr. e) **ciemnieć, gniebić, uciskać, nękać, obarczać**: Wielki głód bardzo cisnął wszystką ziemię. Leop. Nie będzie przeciwnikowi schodziło na wymowie, którą będzie rzecz naszą cisnął. Wuj. Ojciec twój cisnął nas bardzo twardym jarzmem. Wuj. Czemu ciśnięcie lud mój? Wuj. Dręczącym rządem synów Eola ciśnięto. Przyb. **Cisnąć s. i. dok., nied. Ciskać s. rzucić s., skoczyć, porwać s.**: C. s. z gniewu, ze złości, z bólu, z niecierpliwości. Ale spać tak s. chciało bez pamięci, że na murawę cisnął s. jak długi. Szym. O ziem s. cisną i płakała. Kon. 2. nied. a) **pchać s., tłoczyć s., przyciskać s., przedzierać s.**: Cisną s., jak owce. Prz. Owce przelegnione cisną s. gromadę. Dm. W bramach gdy s. cisnęli, wielu s. zatoczyło i zadusiło. Skar. b) **dążyć do czego, gnać s., dobijać s., starać s. dopiąć, osiągnąć**: C. s. do urzędów, do zaszczytów. Ciśnie s. do nieenoty, by wieprz do wychodu. Papr. Ciśnie s. do tego, bez wszego rozmysłu, jako koza do wrzosu. Rej. On s. mocą i pieniędzmi już dawno na papieństwo cisnął. Skar. Przez wszystkie te frasunki ciśnie s. do prawej ojezyny naszej. Wuj. Wszyscy ucisnieni, ciśnięcie s. do niego. K. G. Z przyrodzenia s. i z dobrej swej woli ku nauce cisną. Kosz. <CISK>

Cisowacizna, y, blm. maść cisawa: Czym (l. powiano być: im) czerwieńsza C., tym złośliwsza konie). Pol. . <p. Cis>

Cisowaty bot.: Rośliny cisowate (taxineae) *rodzina roślin kwiatowych z działu nagoziarnych a. podrodzina rodziny szyszkowych*.

Cisowy i. przym. od Cis: Drzewo cisowe. Liście, jagody cisowe. Ład. Po cisowym moście jada, jada gości. Kor. 2. [C.] p. **Cisawy**.

[Cistka, i, lm. i] p. **Cizba**.

Cistrawa, y, lm. y bot. (antheateria) *roś. z rodziny traw*. <?>

Cistronka, i, lm. i bot. (ternstroemia) *roś. z rodziny cistronkowatych*. <?>

Cistronkowaty bot.: Rośliny cistronkowe (ternstroemiaceae) *rodzina roślin dwuliściennych*.

[Cisula, i, lm. e, Cisa] **i. krowa barwy orzechowej**. 2. **nazwa krowy**. 3. **basella**. <p. Cis>

× **Cisy śniady, czarniawy**.

[Cisy, ów, blp.] *rodzaj ziemniaków*. <Od barwy cisawej>

× **Cisz, y, blm. p. Ciszca**: C. uroczysta. Syrok. O cisy nocna! Kon. <CIICH>

Cisza, y, blm. i. a. × **Cisz, [Ciszyna]** *cichość, milczenie, spokój*: C. głęboka, morska. Przed burzą C. Prz. Po spokojnej przez czas niejaki ciszy morza przypada nawalność. Pileh. O ciszę bogów prosi wpośród morza żeglarz. Koryt. 2. *spokojność, spokój, brak nadzwyczajnych wypadków*: Niedługo Rzeczpospolita używała ciszy. Oss. C. po wojnie (= *pokój*). 3. × *bezczyność w sprawach publicznych, życie prywatne*: Tyle moja C. jest pożyteczna Rzeczypospolitej, ile drugich publiczne sprawy. Oss. 4. × *przen. ustroenie, zacisze, ciche miejsce, zakątek, prztyulek*: Kontent z mojej ciszy, nie zazdroścę gmachów nikomu. Oss. (= *z mojej chatki. L.*) 5. [C.] *komórka, komnata*. 6. *gie. nieruchomość powietrza, brak wiatrów*: Pas a. strefa ciszy znajduje s. w okolicy równika, na granicy pasatów czyli wiatrów statecznych. <CIICH>

† **Ciszozba, y, lm. y p. Cizba**: Więsze gielki i wołanie i C. była w ludziach. Op. <CISK>

[Ciszczka, i, lm. i] p. **Cizba**.

† **Cisze p. i. Cicho**: Spokojnie a C. Hel. <CIICH>

× **Ciszeć, oje, at i. milknąć, uciszać s., cichnąć**. 2. *uspokajając s.*: Ciszeje morze, wnet s. uciszy. Oss.

Ciszej p. 2. Cicho.

× **Ciszkiem przys. milczkiem, chyłkiem, ukradkiem, cicho, pocichu, tajemnie, skrycie, podstępnie, zdradziecko**: Przybywał (Kupido) C. do wrót mojej chaty. Nar.

† **Ciszszy p. Cichy**.

× **Ciszyciel, a, lm. e** *uciszyciel; pocieszyciel. L.*

× **Ciszycielka, i, lm. i** forma ż. od **Ciszyciel. L.**

× **Ciszyć, y, ył** *uciszać, uśmierzać, uspokajac; koić, pocieszać*: Eolus hamuje i ciszy wiatry. Otw. Głos serca ciszyli obowiązkiem życia. Bał. × **C. s. uciszać s., uspokajac s.**: Gdy s. ciszyli nieśmiertelni, wielki Jowisz mówi. Przyb. <CIICH>

[Ciszyna, y, blm.] p. **Ciszca**.

[Cis] p. **Cisnąć**.

Ciśnienie, a, lm. a i. a. **Ciśnięcie czynność cz.** **Cisnąć**: Kiedy z muru kamieniami bito, ładne C. (= *rzut, pocisk*) darmo nie leciało: lub raniono, lub kogo zabito. P. Koch. Wywierac C. (= *ucisk, parcie, tlaczenie*). C. w piersiach = *ściskanie, ból*. 2. *fiz. działanie ciężaru a. sprężystości jednego ciała na inne*: C. hydrostatyczne, wywierane przez ciężar wody. C. atmosferyczne a. barometryczne, wywierane przez powietrze. C. pary

wodnej wskutek jej przężności. Środek ciśnienia ciała pływającego = *środek ciężkości cieczy, przez ciało to usuniętej.* <CISK>

CIśnienie się, a ś., blm. p. CIśnienie ś.

CIśnienie, a, lm. a p. CIśnienie.

CIśnienie się, a ś., blm., CIśnienie ś. czynność cz. CIśnąć ś.

CIu! w. l. wyraz zadowolenia, przy kosztowaniu czegoś smacznego: CIu! ciu! ciu! jakie wino. Rog. 2. [C. a. A ciu!, Aksu!, A sa!] wołanie na trzodę przy jej odpędzaniu. 3. [Ciu, ciu] = a) przywołanie cięt. b) wołanie na psy, szczeg. małe: Bracie, broń! ciu! ciu! na tu ratuj! Miek.

[CIuch ciuch!] l. przysypiew w tańcu. 2. szukaj, szukaj (na psy). <Dźwn.>

[CIuchnąć, a, a!] łązić: Stary ledwie ciucha. <?>

[CIuchnąć, nie, ną!] dać niewiele: CIuchnijże mi ta soli.

[CIuchtać, a, a!] szukać czego bez celu. <?>

[CIuchutko] p. CIuchutko.

CIuchy, ów, blp. zł. ubranie, garderoba. <?>

CIucia, i, lm. e, CIucio, CIućka, CIućko, CIuciak, CIucieczek, CIuciuł, CIuciułek, CIuć, Czuczka, Czuczak, Cuc, Cucka, Cucek, Cucca] piesz. piesek, szczenię. <Dziec.>

[CIuciać, a, a!] l. szczerć na kogo. 2. oczerniać.

[CIuciak, a, lm. i] p. CIucia.

[CIucieczek, czka, lm. czki] p. CIucia.

[CIucio, a, lm. e] p. CIucia.

CIuciu, [Cuciu, Cucu] nieod. dziec. cukier.

CIuciubabka, i, lm. i l. gra dziecienna, ślepa babka: Któż z nas nie grał w ciuciubabkę? bo któż z nas nie był młodym? Fred. A. Co? baron w ciuciubabkę? A to ciuciudziadek, nie C. bądź! Fred. A. 2. przen. Grać z kim w ciuciubabkę = *zwozić kogo.* <?>

[CIuciuk, a, lm. i] p. CIucia.

[CIuciułek, lka, lm. lki] p. CIucia.

×CIuciury, ur, blp. trele śmieczne; pieśni, psalmy, hymny, kantyczki: Śpiewać C. L. <Dźwn.>

[CIuć, a, lm. e] p. CIucia.

[CIućka, i, lm. i] l. p. CIucia: Nie weźmie nie C., gdy nie zrobi mrućka. Prz. Skureczył ś., jak angielski C. Prz. Wygląda, jak C. na uwięzi. Prz. 2. dziec. *świnia, prosię.* 3. *potwarca.*

[CIućko, a, lm. a] p. CIucia.

[CIućmak, a, lm. i] l. niezładowa, niedołęga. 2. człowiek ciężki, niezgrabny. 3. głupiec. 4. brzydka dziewczyna. <?>

[CIućmo, a, lm. a] strach, straszdyło, coś brzydkiego: Chłopa przebierom za C. i do dworu przydom z tym chłopem.

[CIućmok, a, lm. i, CIemrak] l. ciura, głupiec. 2. *człowiek leniwy.*

[CIućpajs, u, lm. y] jarzyna: A co tam dziś na C.? <Nm. Zuspiesze = jarzynka, leguminka>

[CIuik, a, lm. i] szczepka, wiór. <?>

CIukać, a, a! l. [C.] = a) p. CIuknąć. b) żart. *ąbać co powoli.* c) *wytykać błędy, przywary.* d) *logdywać, dokuczać.* 2. † siekać, bić. Park. <CIUK>

[CIuknąć, nie, ną!, nied. CIukać] l. uderzyć, stuknąć czym ostrym: Dziobem w głowę nieprzyjaciela ciuknął. Krasz. 2. *złapać, schwytać.*

[CIulać, a, a!] dziec. *moczyć ś.* <?>

[CIulka, i, lm. i] p. Cuika.

CIulactwo, a, blm. *ciulanie, zbieranie; skapstwo, sknerstwo.* <?>

CIulacz, a, lm. e ten, co ciula, zbiera, gromadzi; *zbieracz, człowiek oszczędny; skąpiec, sknera.*

CIulaczka, i, lm. i forma ż. od CIulacz.

CIulać, a, a! l. a. ×CIulać powoli, z trudem zbierać, gromadzić, składać: Długo ciulane rozposażył zbiory. Szym. 2. [C.] = a) *robić powoli a niedokładnie.* b) *krzątać ś.* <CIOŁ>

[CIulaki, ów, blp.] ziemniaki, opuszczone przy kopaniu. <?>

[CIuły, ów, blp.] nieczystości w omłóconym zbożu. <?>

[CIuma, y, lm. y] l. *dżuma.* 2. *połajanka* < = Dżuma >

[CIumać, a, a!] piesz. *całować.* <Dziec.>

[CIumerda, y, lm. y] *ciemiega.* <?>

[CIun, a, lm. y] (CI-un) p. CIuwun.

[CIunąć, nie, ną!] l. *usiąść.* 2. *dać coś komu bez wiedzy innych.* <?>

[CIuntak, a, lm. i] *niedołęga, niezładowa.* <?>

CIup, CIupo nieod.: *Złożyć usta w C. = ścisnąć, ściągnąć, zesnurować usta:* Ręce w mańdrzyk, buzia w C. Prz. *Złożyła ręce w mańdrzyk, a buzię w C., jak przystało na skromną i przystojnie wychowaną panienkę.* Sienk. <Dźwn.>

[CIup!] *odgłos uderzenia: łup! bęc! pęc! pac!* <Dźwn.>

CIupa, y, lm. y l. *mały, lichy pokoił, izdebka, nora, dziura:* Cienna C. 2. rub. *więzienie, koza:* Siedzieć w ciupie. 3. w lm. *gra w kamienie, uliczników warszawskich.* 4. × *głupiec, głuptyś, niedołęga, ciemiega.* Min. 5. [C.] = a) *stara Indyka.* b) p. CIupka. c) a. [Cipa] *punderum muliebre.* d) [Ciupy] *spodnie.* Zdr. CIupka, CIupenka. <Por. Cipa>

[CIupa! a. Hopa ciupa!] *przysypiew.*

CIupać, a a. ie, a! l. p. CIupnąć: Nie ma siły ciąć, ledwie ciupie szablina. Oss. Jaka trwoga na mię uderzyła, serce ciupa, a w ciało utrapione bije. Bardz. W piersiach ciupa i mowę-m całe utraciła. Bardz. 2. *ciąć blachę a sztabkę żelaza dłotem.* 3. [C.] *padać (o deszczu):* Dysc ciupie górcom. <?> Dźwn.>

[CIupaga, i, lm. i] l. *laska góralska z toporkiem, siekierka,* in. [w at s z k a]: *Wszysey górale, jak jeden mąż, zerwali ś., by bronić króla i towarzyszyć mu ze swemi ciupagami.* Sienk. 2. *pag. toporek, licha siekiera.* <?> od CIupać >

CIupanina, y, blm., czynność cz. CIupać. Krasz.

CIupas, a, blm. l. a. × *Szupas odsyłanie winowajców pod strażą, transport:* Odesłać ciupasem = *pod dozorem zbrojnym.* 2. rub. *jednocześnie wyrzucenie przez dwóch grających w karty a. w kości jednakowej liczby oczek.* 3. [C.] *odprawa, odmowa.* <Nm. Schubpass>

CIupiać, a, a! dziec. *siadać.* <Dziec.>

CIupenka, i, lm. i p. CIupa.

[CIupieć, i, a!] p. Cupnąć.

[CIupieradio, a, lm. a] p. CIupiradio.

CIupka, i, lm. i l. p. CIupa. 2. [C.] = a) p. Pokrzywa. b) a. [Cupa] *papka z bulki a. chleba.* c) w lm. *końce palców u nóg.*

CIupnąć, nie, ną!, nied. CIupać *raźnąć, uderzyć.*

[CIupnąć, nie, ną!] p. Cupnąć.

CIupo nieod. p. CIup: *Złożywszy buzię w C., poczęła śpiewać.* Sienk.

CIupy, ciup, blp. p. CIupa.

CIur w. *odgłos ciekącej ciurkiem wody:* Jak nie C., to kap. Prz. <Dźwn.>

[CIur, a, lm. y] p. CIura.

CIura, y, lm. y a. † *owie.* ×CIóra, [CIur, CIuras, CIureja, CIurak] l. *łuzak wojskowy;* w lm.

czeladź obozowa: Ciurowie obozowi. Tw. C. to, nie ten nie wie, nie bywał w potrzebie. Paszk. Przymówka na owych ciurów a. karczmarzów, co za wojskiem idą. Falib. (=markietanów). 2. × *zobierz*. 3. *niezdura, gamoń*. 4. [C.] = a) *parobczak powolny, mieraśny*. b) *chłopiec lat 4 do 12*. c) *glupiec*. d) Ciura ż. *dziewczyzna ladaco*. <p. Cióra>

[Ciurak, a, lm. i] p. Ciura.

[Ciuraz, a, lm. e] p. Ciura.

× Ciurba, y, lm. y, × Ciorba, × Czorba, × Szorba *polewka, zupa, żur; chleb rozrobiony w zimnej, posolonej wodzie*. <Tur. ezorba a. szorba, z Arab.; stąd też Sorbet>

Ciurec, y, ał p. Ciurknąć: Krew z ręki na miednicę ciureczy. Pot. <Dźwn. CIURK>

[Ciurezek, ozka, lm. czki] *świstawka*.

× Ciurczkiem p. Ciurkiem.

[Ciurozyć, y, yi] p. Ciurknąć.

[Ciureja, i, lm. e] p. Ciura.

[Ciuręga, i, lm. i, Ciuryła] *niedoja, safandula, niedolega*. <p. Cióra i Czuryło>

× Ciurgiem przys. p. Ciurkiem.

[Ciurka, i, lm. i] *sluga, fagas*. <p. Cióra>

Ciurkać, a, ał p. Ciurknąć: Ciurkał dziecięci. Mor. Ciurka wciąż włoską ruladą. Słow. <Dźwn. CIURK>

Ciurkiem, × Ciurgiem, × Ciorkiem, × Ciurczkiem, [Czurkiem, Siurkiem, Dziurgiem, Dzirgiem] *gęsiemi kropkami*: Wlewała mi ś. z gałęzi woda C. za kołnierz. Oss. C. mu ś. krew leje. Boh.

Ciurknąć, nie, nął, nied. Ciurkać i. a. nied. Ciurczec, × Ciorec, × Czurec, [Ciurozyć] *wytrysnąć strużką, nika*. 2. *wydać głos właściwy dziecięciowi, swierszczowi*.

[Ciurko] przys. i. i × Ciurko, × Ciórko *trełami, bezustannie*: Toć mi to dworzanie, za magierką piórko, pospiewują C. Bies. 2. *ile?*: C. bydląt macie? <p. Wściórko>

† Ciurma, y, bfm. *galernicy, niewolnicy na galrach*: Jeżeli Turkom ciurmy nie dostaje, jak oni zowią, wybierają parobków dużych i mocnych z niektórych prowincji. Kłok. <Włos. ciurma = komenda wojsłarska>

[Ciurność] p. Wściornastek.

[Ciurować, uje, owa] *ciec ciurkiem*. Por. Ciurkać.

[Ciurrr!] nieod. *wołanie na kury*: Poczęła wołać na kury: Ci! Ci! Jez.

[Ciuruś!] nieod. *wołanie na prosięta*.

[Ciurydło, a, lm. a] *człowiek do niczego, niezdarca*. <p. Czuryło>

[Ciuryk] p. Curyk.

[Ciuryła, y, lm. y] p. Ciuręga.

[Ciuryło, a, bfm.] *rodzaj tułca*.

[Ciutko] (ci-utko) p. Cichutko: (Matuś) dopiz C. skonałi. Kon.

[Ciwić, i, ii] p. Cywać. [C. ś.] p. Cibić ś.

Ciwun, a, lm. owie, [Ciwun, Ciun, Cijun], † Cywan, † Tywon, † Tywun, † Tywuń i. † *urzędnik ziemski w województwach Wileńskim i Trockim, oraz na Żmujdzi*: Ciwunów wileńskich i trockich, bo insze województwa litewskie tego urzędu nie mają, prerogatywa należy na przodkowniu przed urzędnikami ziemskimi i zagajeniu sejmików. Skrzet. W księstwie Żmujdzkim może C. sprawy graniczne, czyli urząd podkomorzego sprawować. Kras. Był sługą u Paea, ciwuna wileńskiego. Rol. 2. *włodarz, podstarość,*

rządca, gumieny, karbowy, dozorca robot: Boją ś. nie ciwuna, ale jego bizuna. Prz. Nie pójdzim na skargę do ciwuna. Prz. (=nie pójdzim do wójta, pogodzimy ś.). Różne wnioski tworzył C., co przyszedł zdawać sprawę o robocie, w szeptach z ekonomem. Mick. <Brs. ciwun = karbowy, ze Sskd. thjonn, Sszwed. thiun = sługa>

Ciwunowostwo, a, bfm., Ciwunowstwo, Ciwunstwo zb. i. *ciwun z żoną*. 2. *urząd ciwuna*.

Ciwunowski, Ciwuński przym, od Ciwun.

Ciwunowstwo, a, bfm. zb. p. Ciwunowstwo.

Ciwunówna, y, lm. y *córka ciwuna*: Swatasz pannę ciwunównę temu cyganowi. Krasz.

Ciwuński p. Ciwunowski.

Ciwunstwo, a zb. bfm. i. p. Ciwunowstwo. 2. Im. a *dobra, pewna liczba folwarków, klucz*: Hetman wielki litewski trzymał C. retowskie i starostwo wilkiskie. Kalie.

† Cizdza, y, lm. y p. Cizba: Niech będzie gęsta w kościele C. Ps. 1540.

× Cizjojan, a, lm. y p. Cyzjojan: Dziewka jak lania, wolałem ją, niż cizjojan. Krasz.

† Cizjojanus nieod. p. Cyzjojanus: Z Wielkiej Noey liczy C., dalekolei do św. Jana. Rej. Musisz liczyć i C. i godzinki, abyś powinności swej nie omieszkał. Rej. <p. Cyzjojanus>

† Cizza, y, bfm. p. Akcyza. <Tegoż pochodzenia, co Akcyza>

Cizba, y, lm. y, × Cizba, [Ciszozka, Cistka], † Ciszozba, † Cizdza i. *ścisk, dok, natłok*: Jest tam taka C., że jeden drugiego prawie gwałtem wypycha. Rej. Po salach C. sroga. Żebr. Jaka C. do ich progów! Kochan. Zdał ś. być przywieziony między wielką liczbę i cizbę ludzi. Skar. Ir.: Ujdzie w cizbie, gdzie ludzi niemasz. Prz. 2. *tłum, rzesza, gromada, mnóstwo, tłumacza, współstwo*: Tłoczy ś. do drzwi C. Mick. Gdzieś ty, obrzymie cizb, społecznych potęg mężu? Sow. Wspomnienia (o Kraszewskim) jednego z cizby. Sow. Przeciw żołnierskiemu obyczajowi, unikał gwarów, cizby, pijatyk. Sienk. 3. [C.] *kłopot*. <CISK>

Cizemka, i, lm. i i. p. Cizma. 2. *gladka powłoka nóg ptasich*.

† Cizemkarz, a, lm. e p. Cizmarz.

× Cizm, u, lm. y p. Cizma: Pieści ś. z lątą lub małym cizmem. Zabł.

Cizma, y, częś. w lm. y i. a. × Cizm, × Czyzma, × Czyzma, × Czyżm, × Czyżm, [Teżyżmy bfp.] *rodzaj obuwia, półbutcik, półcholewek*: Portki, cizmy, magierkę, wszystko djabli wzięli. Zwr. M. Krok mu za każdym stąpieniem ś. płała dla nieważnie wspak obutych cizem. Pot. Przen.: Serec, świętym twym utwierdzony krzyżem, cizmy co najprędzej ze światowych cizem. Pot. 2. [Cizmy] *trzewiki*. Zdr. Cizemka. <Tur. cizime, Węg. esizma>

× Cizmarz, a, lm. e, † Cizemkarz *ten, co robi cizmy, szewc*.

† Cka, i, lm. i p. Deska. B. Sz.

[Ckać, cka, ckał] p. Cknać.

× Ckawać, a, ał *myśl, szczud, szczwad psami*.

Cki, ego, lm. *coy szlachcic*: Nie janajze mi, bom ja C. (a. ski). Prz. (=nie nazwijaj mię Janem, t. j. po imieniu, bo moje nazwisko kończy ś. na cki, t. j. jestem szlachcicem). <Od ostatniej zgłoski zwykłych na wisk szlacheckich>

Cklenie, a, bfm., czynność cz. Cklic, *ckliwość*: C. morskie. Syr. (=choroba morska). Gdy ś. przebudził, czuł w gardle C. Jeż. <TSK>

CMętarzysko, a, lm. a, Cmentarzysko *cmętarz opuszczony, dawny, przedhistoryczny*: C. pogańskie.

CMok w. l. odgłos mlaskania na konie. 2. odgłos calusa: C. w rękę, w usta. **3. odgłos smakowania, lękania**: CMoknąć: C. i gdańskiej wódki wytoczył ze łała pół beczki. Mick. **4. odgłos kruczenia w pustym brzuchu**: Na brzuchu jedwab, a w brzuchu C. Prz. (= *kiszki marsza grają*). < Dźwn. CMOK >

CMokać, a, al p. CMoknąć: CMokał babę po swarzy. Bał. Gniazdo całe susłów u stóp starca emoka niestrwożone. Pol. < Dźwn. CMOK >

CMokanie, a, lm. a czynność cz. CMokać.

CMoknąć, nie, nał, × Cioknąć, [Cioknąć, Czoknąć], nied. **CMokać, CMoktać, SMoktać, [CMókać, Ciokać, Ciakać, Czokać]**, × **CMiokać, × CMiakać i. mlaskać**: C. na konia. **2. pocałować**: C. w rękę, w ramię. **3. nied. ssać, wysysać, smakować**: CMokać gruszkę, fajkę. **4. myśl. wydać głos właściwy susłom.**

CMoknienie, a, blm. p. CMoknięcie.

CMoknięcie, a, lm. a, CMoknienie czynność cz. **CMoknąć.**

CMoktać, cze, tał p. CMoknąć: C. cukier, fajkę.

CMoktanie, a, lm. a czynność cz. **CMoktać.**

[**CMołas, a, lm. y**] *kapalnia*. < Zap. od **CMię** >

CMókać, a, al i. [C.] p. CMokać. 2. myśl. wydawać głos właściwy kaczorowi.

CMókianie, a, lm. a czynność cz. **CMókać.**

[**CMulić, i, H**] i. *tulić*: C. uszy = *strzyć uszyna*. [**C. ś.**] *uśmiechać ś., wdzięczyć ś., mizdrzyć ś.* < ? >

[**CMyknąć, nie, nał**] p. **CMychnąć.**

† **CMyntarz, a, lm. e p. CMętarz.** Biel. M.

Cna tylko w wyraz.: **Do cna = do czysta, zupełnie, całkiem, z kretešem**: Wymieście, wytępić, spalić, zniszczyć do cna. < ? TSK >

× **Cnać, nie, nał, × Cnać ś. p. Cknić**: Cnie mi ś. żywą być dla córek Heth. Leop. Cnęło mi ś. z żywotem mym. Leop. Tak ś. między Egipczykami rozmnożyli Izraelici, aż cnęło ś. im przed Izraelem. Bud. Pewnie wam cnie ś. za Krakowem. Bał. < TSK >

× **Cnić, i, H, [Cnić, Cnić ś.] p. Cknić**: Serce cni, choć skaczą nogi. Jag. Tak mu ś. do ziemi cniło. Kon.

† **Cnie** przys. od **Cny.**

† **Cnienie, a, blm.,** czynność cz. **Cnić, nudność**: Zasię gdy grubsza karmia będzie na spodku (na dnie żołądka), skąd więc pochodzi zgaga, rzyganie smrodliwe, brzydkość, C., boleś głowy i żołądka. And. z Kobył. < TSK >

† **Cności, i, lm. i rz. od Cny, cnota, zacność, cześć, godność**: Maryja swą płodnością okrasila wielką cnością wszystkie inne panny. Mistrz Maciej. Pożywają podług cności. Ort. W cnościach żywiący. < CZT >

Cnota, y, † Czsnota i. blm. *zacność, szlachetność, prawość, poczciwość*; fl. *skłonność a. zdolność do stałego postępowania zgodnie z jakimś moralnym przepisem, obowiązkiem*: W dawnych pisarzach, aż przez wiek Zygmunów, C. znaczy to, co u Żydów *chodzenie w zakonie, zakon* (w Bibliach, w Reju, w Budnym, w Skardze, w Kochanowskim). Mick. Cnotę w każdej swej sprawie przestrzegał. Kochan. U pisarzy pozygmunowskich C. jest *pełnienie przykazań kościelnych*; u pisarzy współczesnych potocznych, w pamiętnikach, C. — zrealizowanie ideału ówczesnego szlachcica: *śmiałość,*

hojność, uprzejmość. Mick. Za Stanisława Augusta, u wielkich pisarzy, Trębeckiego, Krasickiego, Naruszewicza, C. — życie w systemacie politycznym króla; od konfederacji Barskiej, a mianowicie od sejmku konstytucyjnego, C. jest toż samo, co „patriotisme,“ „civisme,“ bez żadnego względu na religijność lub moralność (obacz głównie Niemcewicza). Mick. Rzymianin umrze wolnym, bo tak każe C. Chodk. A. C. skarb wieczny, C. klejnot drogi. Kochan. Nie laty, ale cnotą żywot mierzyć mamy. Kochan. Zbroja z cnoty kowana. Rej. Gdzie rozum z cnotą — do bry skład. Rej. Cnotą kłoby chciał wyłożyć, co jest w sobie. Górn. W piękności swojej C. nie blakuje. Błaż. Cnota cóż jest, jedno ucieczka przed występkami. Schot. C. serc lęklivych nie nawidzi. Schot. Nie najdziesz na świećcie ludu żadnego, u którego by to słowo C. ś. z cziłowiekim nie rodzi. Kn. C. jest słusnością rządzający ś. rozum. Pileh. C. ludzimi dobrze czyni. Węg. Nienadwergżona C. Kras. Święta cnota, tyś nie jest ponura i dzika. Kras. C. ma zawsze swoich nieprzyjaciół. Boh. C. jest to dostojna niebios posłannica. Wor. C. jest to zdrowie duszy i jej piękność. Kras. A. C. na piecu nie lega. Prz. Z łyka forboty — szlachcie bez cnoty. Prz. Broda jak u proroka, a C. jako u draba. Prz. Harcuje cnotą swą, jako siwym na Kleparzu. Prz. C. nogę złamała, z prawdy dno wypadło. Prz. Jaśnieć cnotą. Wzór, droga, nagroda cnoty. † Pod cnotą moją = *na moją poczciwość, jakim poczciw.* **2. lm. y** *przymiot dodatni, zaleta*; fl. *rys charakteru, moralne ceowny*: a) u ludzi: Cnoty domowe, towarzyskie, obywatelskie. Cnoty teologiczne i kardynalne. Cnoty starodawne. Staropolskie postępk i cnoty. Koch. Zdobią go wszelkie chrześcijańskie cnoty. Mick. Nabywać cnot. Człowiek wysokich cnot i nauki. Skar. W szkole onej Chrystusowej postępował z cnoty w cnotę. Skar. Niecnota ma czasem pozór cnoty. Prz. Jest to C. nad cnotami trzymać język za zębami. Prz. Jedna C. nie C. Prz. (= *jedna tylko zaleta nie czyni człowieka cnotliwym*). Ma tyle cnot, co stara baba zębów. Prz. Dwie cnotie (l. podw.) są nam najpotrzebniejsze... Petr. Tajemna C. (= *sila*) głos mu (szatanowi) i członki używa. Kras. † C. = *męstwo, tegość charakteru, honor*: Półki kopji i husarza staje, będzie Polak pan w polu; skoro kopja zginie, zginie i Polaka C. Prz. C. niewieścia = *wsydlivność, skromność*: Dworzanie na cnotę białychłów czuwają. Petr. C. pilnowana djabła warta. Prz. C. dziewicza, [C.] = *niewinność, czystość, niepokalaność; wianek*. Psia C. a. C. z potrzeby = *postępowanie uczciwe z nusu, z wyrachowania, nie z dobrej woli*: Przeczawszy, co ś. z nim stać miało, uczynił cnotę z potrzeby. Nar. Trzeba było zrobić z potrzeby cnotę, obiecałem tedy odmienić sposób życia. Kras. b) o koniu i psie: Nikt nie kupuje konia upodobanego z maci, ale z cnoty. Klecz. (= *przymiotów*). Myśl.: Cnoty psa. c) † o rzeczach: Cnoty różnych rzeczy, do lekarstw wchodzących. Krup. Wyraz C., według Mickiewicza, używa ś. co do roślin i ciał nieorganicznych, tylko o ciałach czarodziejskich, lekarskich, kamieniach drogich (jako talizmanach) i lekarstwach; co do sprzętów, tylko o strzelbach i ryszunku wojennym. Zdr. **Cnotka, × Cnotenka.** < CZT >

× **Cnotenka, i, lm. i p. Cnota.**

Cnotka, j, lm. I i p. **Cnota**. 2. *cnota nuiemana, pozorna, falszywa*. 3. \times *człowiek niby to cnotliwy, niecnotka, niecnota*: Chłopiątka złodziej z początku wige dla dobroci cnotkami one przezywają. Glicz. 4. *drobna krostka na twarzy młodzieńca*.

Cnotliwie przys. od **Cnotliwy**: Pierwej czynimy C. a niecnotliwie; toż potem stawamy s. abo cnotliwemi, abo niecnotliwemi. Górn. Na wojnach C. i wiernie służyć. Glicz. (= *mężnie*). **Cnotliwiec**, woa, lm. **wcy** *człowiek cnotliwy, poczciwiec* (zwykły ir. a. z polutowaniem).

Cnotliwość, i, lm. I rz. od **Cnotliwy**, *cnota*.

Cnotliwy, \times **Cnotny** I. *pełen cnot, wdrożony do cnoty, zacny, poczciwy, prawy*: Człowiek, żywot, postępek C. Serce cnotliwe. Kochan. Nie ten jest C., który pięknie dyszkuruje o enocie, ale kto cnotliwie rzezy czyni. Petr. Tego ja samego mam za filozofa, który chce być cnotliwym człowiekiem. Górn. Cnotliwym być jest tym być przeciwko drugim, czymes jest przeciwko sobie samemu. Orzech. Kto C., ten szczęśliwy. Kras. Goń go, kto C. Pot. Złakszy s. ziości swoich, w cnotliwie strzeżmy wkroczyć. Sekl. (= *poprawić s.*). 2. \dagger a) *prawdziwy, szczerzy, honorowy*: Rycerz C. P. Koch. (= *nieustraszony i bez zarzutu*). Słowo cnotliwe = *słowo honoru, szlachectwie*. Nie zmyślam, wierz cnotliwemu stowu. Pot. Obiecał cnotliwym słowem, że pokoju dotrzyma. Kłok. b) *Hetman C.* (u pisarzów pozytywistowskich) *znaczy miłośniwy, zachowujący posty, hojny dla klasztorów*; pani cnotliwa — *jabłuznica, fundatorka zakonów i bractw*. Mick. 3. \dagger *przyrządzony do czi*: Odpuszczamy zbiegom z wojska i czynimy ich cnotliwemi tą terażniejszą konstytucją. Vol. 4. \dagger *doskonaly, wyborny, znakomity*: Misiurka z cnotliwej stali. Sienk. 5. \dagger *mężny w boju, waleczny*. 6. \times *ściśle wyznaczający pewne zasady filozoficzne*: Cnotliwemu wolno być bezbożnym. Węg. (= *wyznawcy filozofji francuskiej XVIII wieku*). <CZT>

\times **Cnotnie** przys. od **Cnotny**.

\times **Cnotny** p. **Cnotliwy**: Czuli a cnotni bądźmy ochotni. Kras.

\times **Cnotolubnie** przys. od **Cnotolubny**. L. <CZT + LUB>

\times **Cnotolubny** *lubiący cnotę*. L.

\times **Cnotolomnie** przys. od **Cnotolomny**. <CZT + ŁOM>

\times **Cnotolomny** *występny*: Chuć cnotolomna.

\times **Cnotorodnie** przys. od **Cnotorodny**. <CZT + ROD>

\times **Cnotorodny** *rodzący cnotę*: Nadgroda cnotorodna. Nar. Wy, czując w sercach waszych C. płomień, szliście tam, gdzie nadziei prowadził was promień. God.

\times **Cnotowlewczy** *wpajający cnotę*: Cnotowlewca pierś. Wor. <CZT + W + LE>

Cny I. *czcigodny, szanowny, zaszczytny, sławny*: Naruszewicz w cnych przodków bogaty. Otwierają ei s. wrota do onej stawy. Jabł. 2. *zacny, cnotliwy, uczciwy, szlachetny*: Cna żona. Ort. Cne a dostojne obczyja. Op. 3. \dagger *wyborny, doskonaly, przedni*: Na cnym słońiu jechał. Jabł.

I. **Co**, \dagger **Czo**, 2 pp. **czego**, [cygo a. cigo], 3 pp. **czemu**, [cymu a. cimu a. camu a. czamu], 6 i 7 pp. **czym**, **czem**, [cim] I. z. *względny a)* *dotyczący jakiejś części a. całego zdania, w którym znajduje s. a. s. domyśla z. „to“*: Nie wszystko złoto, co s. świeci. Prz. Co s. stało, nie odstanie. Prz. Co ma wisieć, nie utonie. Prz. Nie z te-

go sędzić o bieglności grającego, co gra, ale jako gra. L. Com napisał, tom napisał. Leop. Nie każdy to zje, co sobie ukroi. Błaż. Co w sercu, to i w uściech. Błaż. Co musi, to rad czyni. Błaż. Co z gęby wyszło, tego w gębę nie wewleciesz. Pot. Czymes nie jest, tym s. nie pokazuj. Jabł. Zna każdy, co pochodnia, zna każdy, co świeczka. Kras. Co świat przezwiał snem i marą, uczyn jawem, uczyni wiarą. Krasin. Będzie (= *wystarczy*) tego, co Bóg da. Co kto lubi = *zabawa towarzyska*. Goł. b) Co — to: Co matka, to matka = a) *matka, jakakolwiek jest, jest zawsze matką*; $\betawzorowa matka, wzór matek. Co matka, to matka, a co macocha, to macocha (= *macocha matki nie zastąpi*). Co s. najadł, to s. najadł (= *ile wlażło*). Co dobrze, to dobrze (= *bardzo dobrze*). Co wziął, to wziął = a) *cokolwiek bądź s. stało, jednak wziął*; $\betadużo wziął. Oj, co pamiętam, to pamiętam! (= *doskonale pamiętam*). Co dać, to dać (= *niech kosztuje co chce*). c) zam. *który*: \dagger *My*, cośmy dniowi, bądźmy trzeźwi (= *którzysmy dniowi*). Leop. Biada tobie, co cię tak djabeł zaślepił. Skar. Po rzezewnikach, zwłaszcza żywotnych, (zamiast „co“) lepiej kładzie s. „który“. Gol. Otóż ten sam pan idzie, co wczoraj tu był; lepiej: *który wczoraj tu był*. Gol. [O wianku, co ty zielony!] (= *który jesteś*). Znaszeł miłego, co po cię jedzie. Ot, znam piosnkę o ułanie co na błoniu stał. Boż. Jakże słabych, co klną życie, rozkujecie z mąk obroży? Góm. [Co on] = *który*: Szczęśliwy ten wojak, co on do dom przyjdzie. Dał mi podarunek, co go było niecki (= *dziecko, którego było pełne niecki*). Pasik, co w nim pradziadek pasał cielęta. \dagger *Dzielnicę*, co o nią żalował (= *o którą s. prawował*). \dagger *Las*, co w niem siekiry pobrano. Tej nie kochał, co od niej był kochany. Jabł. \dagger *Co o tym = o czym*: Cebula wody zaraźliwe naprawuje, co żołnierze i żelgarze dobrze o tym wiedzą. Syr. d) w porównaniach: *Przerysowanie mapy w teje wielkości, co oryginał*. Zab. (= *w której, w jakiej, jak*). Jednegoż, co i on, wieku. e) [Co] *w którym a. na którym, w której, w których, gdzie*: Nieszczęśliwy ten ganeczek, com stracił swój wianeczek. Na wsi, co wszystko tano. f) Co s. tyce a. dotycze tej sprawy a. co do tej sprawy, nie może być dwu zdań (= *o tej sprawie, w tej sprawie, pod względem tej sprawy*). Już co na to, to nie pozwolę. Co s. nazywa a. zowie a. zowie = *odpowiedni swej nazwie, godny jej, w całym tego słowa znaczeniu*; *wysmienity, doskonaly, wyborny, bez zarzutu*: Wyprawil uczyć, co s. zowie. Pan, co s. zowie (= *całą gębą, w każdym calu*). g) \dagger *oto co, to właśnie*: Co było nieszczęście twoje. Kn. Co mam na sobie. Kn. (= *wszystko to, co... co tylko*). Co rzeksz, usiadł (= *rzeksz to, co wyżej*). 2. a. **Cóż**, [Coż], \dagger **Coze**, \times **Cóze** z. *pytający*: a) (= *jaka rzecz?*): Co robisz? Czym piszesz? Czego chcesz? O czym szepcesz? A to co? Co ci do tego? (= *to ciebie nie powinno obchodzić*). Co są potrawy? — oto trupy zwierząt! Co wonie? — dymy! Co są odzienia i szaty? — wnętrzości robaczków a. skóry zwierząt! Bals. Jeśli ja tak chcę, co tobie do tego? Białob. Nadchodzi Jan, a Piotr mówi do Jezusa: „A ten co?“ Białob. (= *co tu robi? czego chce?*). Co stąd Persjuszowi, że kradli kwestory? Kras. Co s. jej stało? Orzesz. Co mi po tym? (= *co z tego za korzyść?*). Co mi tam = *nie dbam o to*: I rzuciem drogi kram — co mi tam! Zal. Co mi tam dom, co mi księgi,$$

groby co mi tam! Żm. × Coó? = *co ci jest?* [Co jest?] = *co tam? co ś. stało?* [Co takiego, że nie widać Jasia mego?] † Czym (= *kim?*) mię powiadają, byé ludzie? Wuj. † Ale k czemu to mówię? Baz. (= *w jakim celu? po co?*) † K czemu te dygresje? Orzech. † Co wiedzieć? = *nie wiedzieć, niewiadomo, niema sposobu wiedzieć: Co wiedzieć, jak rychło mié będziecie takiego?* Groch. O co ś. założyłmy? † O co że tak? a. o co chcemy? (dom.: założyć ś.). Kn. † O co chcesz? — O dwa grosza. Glicz. b) *ile?*: Co za to dałeś a. zapłaciłeś? Po czemu? = *po ile? c)* Dla czego? p. **Dia-czego?** 3. a) *cokolwiek*: Daj mi co do roboty. Nie mam co robić (= *nie mam nic do roboty*). Trzy dni co jeśé nie mieli. Skar. Niech zawždy sługa twój ma co czynić. Górn. Człowiek nie ma co robić, cały dzień ś. nudzi. Niem. Odmówże mu co, zaraz gniewem szaleje. Pot. Przedałeś lud twój ni za co. Wuj. (= *za nic*). Rodzice ni o co więcej ś. nie starają. Skar. (= *o nic więcej*). Niema co, trzeba zapłacić (= *niema rady, niema wyboru*). b) z przymiotnikiem (= *coś, jakaś rzecz*): Opowiedz mi co nowego, wesołego, ciekawego. To zupełnie co innego. Co innego jest mówić, co innego pisać. Kras. [Cym nie urodliwa, cy mi co jakiego?] (= *czy mi czego brakuje?*). Uderzyć czym twardym. Skierować usiłowania ku czemu dobremu. [Móg obrać lepsze rzecy, abo zbawienie wiecne, abo co inne]. c) *dostateczna ilość, dosyć, wiele*: Jest tu co robić. Z tym urzędem mam co czynić, a jeszcze większe brzemię mam nosić? Skar. Jest co z sobą samym czynić, by nad sobą panem być. Skar. Było na co patrzeć, gdy w takim tłumie wjeżdżał. Skar. d) *ile, ile, jak wielu, jak wielki, w jakiej znacznej liczbie a. ilości*: Co tu kłopotu! Patrz, co ś. ich buntuje! Koch. J. e) *choć cokolwiek, choć trochę, choć najmniej, by najmniej, nieco*: Lepiej co, jak nie. Kn. Lepiej co przed czasem, niż po czasie wszystko. Warg. Ledwie im co trochę chleba na wieczór dawano. Skar. [Kázal prosić, żeby mu pani dała co pieniędzy i co okryć się]. Póki co krwi w ciele, będzimy krajów naszych bié nieprzyjaciele. Pot. † Trwogi nikt po nich nie znał co bynajmniej zgoła. Groch. f) *ile, ile tylko*: Co wojen, co szturmów i bitew na świecie było, niemal zawždy z przyczyny białychgłów rosty. Górn. Bieży, co koń ma mocy. P. Koch. Wszystką majątność moją, co jeno jej mam, tobie oddaję. Skar. Co z gardła, wszystkim okrzyk uczynić kazał. Błaż. (= *z całego gardła*). Niechaj rodzice odwodzą dzieci od złego, co najwięcej mogą. Baz. Co z mocy trzaskał. Kłok. (= *z całej mocy, ze wszystkich sił*). Ucieka, co mu sił staje. Karp. [Co duchu, Co ducha, Co duch, Co duchem, Czym duch, Gem duchu, Co do tehu] = *co tchu, prędko, śpieszenie*. [Tyle pieniędzy, co ino sam zechcesz]. [Co ty raz przyjdiesz, dyki (= *zawsze*) tak powiadasz]. † Nabrawszy co dosyć wszystkiego, uczynili odwrot od zamku. Biel. M. † Co żywo = *ihu było żywych, wszyscy*: Co żywo sobie nowe piosnki wymyślało, co żywo z płacziwych łez oczy ocierało. Mor. Biegło co żywo: chłopci, chłopięta, niewiasty i baby. Birk. [Co tylo, co tyleczko] = *ile tylko*. 4. *coś*: Znowu pewnie co ubroić, bo ś. ukrywa. [Zosiuniu, musiałaś co umieć (= *znać jakieś czary*), a co (= *że*) ja o tobie nie mogę zapomnieć]. [Ja panu co powiem]. 5. Co za = *jaki, który, kto*: Co za mina, uroda,

co za wdzięk skromności! Jabł. Ja nie wiem, co teraz za ludzie na świecie. Boh. † Co za nauczycielowi rodzice syna mają poruczać. Glicz. 6. [Co to] i † Co to = *byle co*: Czym tym ludzie was łudzą. † Rozumieją, że czym tym zbyć można święta. Lach. Za co za to przeda, gdy kto co ukradnie. Pot. 7. [Co niebądź, Co nieco, Co mało co] = *niewco, trochę, cokolwiek*: Wolę być czym niebądź odznaczonym, niż zmieszany z wszystkimi. Rzew. Przy tej niepewnej jasności, co nieco rozegnać można było. Bał. Szykarz rokitnicki był co niebądź czytelny. Dyg. 8. Lada co, † Leda co = *cokolwiek* (bez względu na wartość), *piersze lepsze, byle co*: Mówi lada co, co ślina na język przyniesie. Kn. 9. [Co bez czego] = *a jużci, a tak, ma ś. rozumieć, naturalnie*. 10. [Co] = *to*: Cóż mi po cém? (= *co mi po tym?*) II. w połączeniu z przyimkami: † **Przeci** = *przeci* (z) co: Wilk nie przeci inszego ś. między owce ciśnie, jedno aby szarpał. Wuj. **Zacz** = *za co*: † Mieć kogo zacz = *cenić, szanować*. † Mają mię zacz. Kn. Co zacz? = *co za jeden? kto to taki?* Coś zacz? = *kim jesteś?* Rotmistrz ni zacz nie stoi, gdzie niema roty. Petr. † **Nacz** = *na co*: Widzieliśmy go, i nie było nacz pojrzeć. Wuj. Nie zgodził ś. ni nacz. Bud. (= *na nic*). † **Ocz** = *o co*: Obacz, ocz ci idzie. Wuj. Ocz była proszona, obiecała. Otw. Czemu ni ocz nie prosisz? Bud. (= *o nic*). Ni ocz nie podnoszę do nieba rękę. Tw. † **Pocz** = *po co*: Gdzie idziesz abo pocz? Rej. † **Wecz** = *w co*: Ba, nie będzie po chwili, panie, wecz nalewać. Rej. <OZ>

2. Co przys. I. oznacza perjodyczność, powtarzanie ś. czego w stałych odstępach czasu: Co godzina, co dzień, co rok, co minuta, co ranek, co noc. Co kwadrans zażywał lekarstwa. Krup. Chłop radby co tydzień wójta, co miesiąc urzędnika, co rok innego pana miał. Rys. Dmochowski wytykał Mickiewiczowi użycie w „Dziadach“: co dnia, co tygodnia, co miesiąca, zamiast: co dzień, co tydzień, co miesiąc. Który co dnia pije węgierskie wino, po śmierci nie gnije. Bratk. Co poczta. Co poobiedzie wycekiwały wizyt z wielkim upragnieniem. Morz. [Co bez dzień] = *co drugi dzień*. Co raz p. **Coraz**. × Co i raz. 2. Co—to: Co Polak, to Stanisław, co Żyd, to lichwiarz. Kn. (= *każdy... jest...*). U Tertuljana co słowo, to nauka. Skar. (= *każde słowo jest...*). Co głowa, to rozum. Prz. (= *każda głowa ma swój rozum*). Co kraj, to obyczaj. Prz. 3. przy przym. i przys. szczeg. w st. n.: Co żywo do roboty, komu dusza luba. Nar. Co żywiej, co najżywiej = *jak najżywiej, jak można najżywiej*. Siał co na najlepszej ziemi. Petr. Czterech skopów co lepszych. Skar. W co urodziwszych tylko zwierząt lwy zęby utapiają. P. Koch. Ochrzej ś. co prędzej. Skar. Co chutniej wysłuchaj mnie. Leop. Niewdzięcznicy mają być znoszeni co najłaskawiej. Górn. Co najszerzej i najdłużej mógł, kraj wojował. Stryjk. Co największe drzewa podrabili. Stryjk. Posłał postów swych co zaniejszych. Biel. M. Co winniejsze rajce do więzienia wsadził. Błaż. Rozmów z nim unika i co najdalej zawsze stroni i umyka. Węg. Ubiór od stóp do głów co najwiewszej mody. Mick. 4. Tylko co a. × *co tylko = a*) a. Dopiero co, × *Co dopiero = w tej chwili, właśnie, bardzo niedawno, jak tylko*: Co tylko u drzwi stanął, pada na kolana. Stasz. Tylko co wyszedł. Tylko co go nie widać. b) *o wlos, o malo,omal, ledwie że*: Tylko co nie upadł. 5. Ledwo co a. ledwie co =

zalewicie, z trudnością: Gęstość szarańczy ledwo co słońce przetrącało. Stryjk. 6. Co niemiara a. **Coniemiara** = *wielkie mnóstwo, niezliczona ilość*: Kościołów na sto i czterdzieści spalił, a wsi co niemiara. Biel. M. 7. Co z grubsza = *tylko, zaledwie, z grubsza*. Co z mięszszego tylko kamień chce obcinać. P. Koch. 8. Co do = *aż do...*, *wszystko, wszyscy*: Stracił swój zarobek co do grosza. Wyciął co do nogi, a do jednego. Co do jednego od intereza poległ. Pilch. Zgarnął wszystko co do zdźbia. [Wybierajże sie! co do chustecki zabieraj!] 9. [Co?] i † Co? p. **Dlaczego**: Ptaszku, co ty tak śpiewasz, a moje serdeczko łzami oblewasz? Co mam ś. w to wdawać! [Co ma być (w domu)?] = *niema*. [Co mam mieć?] = *nie mam*. Ale co nosimy tu i owdzie oczy i uszy swoje po świecie? Orzech. 10. [Co] = a) *jak*: Złizwi ś., a oczy mu co nie stana słupem! Min. b) *że*; *aż*: Taki dobry, co cud! (= *niesłuchanie, natrzywczajnie*). Tak dużo, co strach. Co niepodobno = *straszliwie*. c) *jak, jakże, jak bardzo*: Miły Boże, co mnie rączki bolą! d) Co ino a. jeno a. intucho = *właśnie, tylko co*; *zaledwie, skoro tylko*. e) Co nie = *prawie że*: Jużem co nie pół miecha wytrząsał. f) Co łapie = *prędko, pośpiesznie*. H. † *ledwie, z trudnością*: Co stąpi. Kn. (= *nogę za nogą wlecze, ledwie ś. rusza*).

3. Co sp. I. Co—to = *im—tym*: Co dalej, to bardziej go do mestwa podzegał. Górn. Już ludzie co dalej, to bardziej o rzeczy zbawienne nie dbali. Biel. M. Lecząc z wschodów baba rzekła: „Co dalej, to gorzej.” Szymon. Co dalej (to) gorzej ś. na zdrowiu mając, szóstego dnia umarł. Skar. 2. Co—to (a. tym) = *ile razy—to, jak tylko—wnet, skoro tylko—to*: Cobym na cię wejrział, tobym cię całował. Robiono projekta, co jeden, to dziwaczniejszy. Ptaszka za nogę uwiązawszy, co ptaszek wlecieć chce, to ono go pacholę do siebie potargnie. Skar. Co za broń porwą, to im z ręką leci. Wad. Co pułk spadnie, to cesarz zażyje tabaki. Mick. Car, co spojrzysz na Kleopatę, tym ś. więcej pali. Bardz. 3. [Co] = a) *że, iż*: Wiedząc ludzie, coś głupi. Co mi dasz, com twoje gąski wynalaz? Urobił trugielkę (= *trumienkę*), co matka nie wiedziała (= *tak, że*). Matusz lutowali, co mnie ostawiają. Kon. b) *jak, gdy, kiedy*: Trzeci roczek temu będzie, com chodzila po żołędzie. Co godzina minęła, pani pana sponnęła. c) *żeby, aby, ażeby*: Otwórzże nam, panie, pokoje, co ci złożym wianek na stole. Nie wielkiś ty pan, co na ciebie czekać mam. d) *jeśli*: Co tak, to pozwalam. 4. [Co] i † Co = *ponieważ, bo, albowiem, bowiem*: Byłabym dla ciebie umarła, coś mi ś. tak ulubił. Zamek bez ludzi został, co z niego ponciekali Krzyżacy. Biel. M. Iśe nie mogą, co ieh tak piaski osypały. Bardz. 5. † Co = a) *zamiast tego, że; gdy—tymczasem*: Co miał rano wstać, to spał aż ku południu. Papr. Co przedtym dziewięć niedziel pościłi, to potem tylko szesć. Papr. Co inne dzieci płakały na widok książek, jam płakał, gdy mi je brano. Kras. Coby ś. miał bić, to prosił pokoju. Li. Coby alehmiści powinni być bogatemi, to ubożają. Kluk. b) Co gdyby, co jeśli = *a gdyby, gdyby zaś*: Uwarowali sobie przeszłych krzywd zapomnienie: co jeśliby która strona wojnę odnowiła, aby poddać jej wolno było panom nie dopomagać. Błaż. Stefan dowiadywał ś., jeśliby Olbracht przyjaćielskim lub nieprzyjaćielskim obyczajem ciągnął

do Wołoch; co jeśliby na Turki chciał wojnę wieść, tedy to mógł prościejszą drogą uczynić. Stryjk. Gdybym był królem, byłbym sprawiedliwym, co gdybym był biskupem lub ofiejałem, nie byłbym nigdy zgorszeniem. Węg.

[Cob] p. **Coby**: Udali mię, udali, C. ich ciarci zabrali!

Cobadź, czegobadź, blm. p. **Cokolwiek**.

[Cober, bra, lu. bry] p. **Ceber**.

[Coby, Cob] I. *aby, żeby, by, gdyby, oby*: Pezdziął mu, C. tego konia nie brat. C. ja was w całku nie znał, toby mnie najlepiej było. Śmierć dmuchała na mnie, cobych (= *cobym, ażeby*) ugasała. Kon. 2. *czemużby, gdzieżby, pocóżby*: Kiejby nās ta moze pobićli?—C. nās ta bićli! C. nie = *czemużby nie*: Czy ci ś. czełk podoba?—A C. ś. chłopisko ni miał podobać! 3. *jak, możliwie*: C. najprędzej, najwięcej. <Co+By>

[Cochać, a, ał i Cochać ś.] p. **Czochać**: Żeby cię nie lubił, tobym swoich butów za tobą nie cochał. Pśń. Świnia cocha ś. o płot. <?> [Cochanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Cochać ś.**

Cochwilnie przys. od **Cochwilny**: Wszystko C. rusza ś. i zmienia. Krasin. <Co+Chwila>

Cochwilny, Cochwilowy p. *chwila powtarzany, odbywany, dokonywany*: Wznosili doń cochwilne modlitwy. Kras.

Cochwilowy p. **Cochwilny**: Cochwilowe uciechy. Orzesz.

[Cocwić się, i ś., II ś.] *przyjaźnić ś., lubić ś.* <?>

Codosłownie przys. od **Codosłowny**.

Codosłowny dosłowny, słowo w słowo, co do słowa. <Co+Do+Słowo>

Godziennie przys. od **Codzienny, codzieln**: Rzeecz C. widziana lub używana staje ś. powszednią. Brodz. C. prawie gorzej rzeczy idą. Kras. Rządca dworu C. dla dyspozycji przychodzi do pana. Kras. <Co+DŹN>

× **Codziennosc, i, blm. rz. od Codzienny**: Wracając z wyraźnym wstrętem do codziennosci angielskiego życia.

Codzienny I. każdodzienny, zdarzający ś. a. ukazyjący ś. każdego dnia: C. gość, spacer. Gazeta codzienna (= *wychodząca codziennie, dziennik*). Febry codzienne, gdy co dzień paroksyzm chorego dręczy. Krup. 2. *zwyczajny, zwykły, powszedni*: Ubiór C. (= *używany na codzień*). Codziennym jest to, co każdego dnia jest niezawodnie. Brodz.

Codzieln codziennie, każdego dnia: C. ujeżdżam mil szesć. Brodz.

[Cof, Cofcie] p. **Cofnąć**.

Cofać, a, ał i Cofać ś. p. Cofnąć: W ciasnym wąwozie niema sposobu, tylko C. Oss. Koń, próżno spienionym cofany wędziłem. Hul. Ostatnieć sił, nie cofając kroku, dobywali. Nar. Trzy razy cofa nacierające nań hufy. Stasz. (= *odpiera*). Sztoś cofany, bil. p. **Cofaniec**. Żeby ś. koń w tył nie cofał, chodzieć będzie za nim czełk z harapnikiem. Chętnie ś. do mej cofam prostoty. Nar. (= *wracam*). Cofa ś., walczące, nieśmiała gromada. Mick. <Nm. [zaufen], Sr. Gnm. zofen>

[Cofalnica, y, lm, e] p. **Cofalnik**.

[Cofalnik, a, lm. I, Cofnik, Cofalnica, Cofalnik] I. *klm, stworzeń u pług, 2. drag, wstrzymujący tartak, wóz i t. d.*

Cofanie, a, lm. a czynność cz. **Cofać**: C. punktów równonocnych p. Poprzedzanie.

Cofaniec, *nca*, lm. *nice*, **Cofanka** bil. *rodzaj uderzenia bity, aby ta cofnęła* ś. *wstecz*, sztos cofany.

Cofanie się, a ś., lm. a ś. *czynność cz.* **Cofać** ś.: C. ś. *zbitego wojska*. Łs.

Cofanka, l, lm. i l. × *cofanie* ś., *ucieczka*. 2. bil. p. **Cofanlec**.

[**Cofany**, ego, bfm., **Cafany**, **Cabany**] *rodzaj tańca*.

Cofnąć, *nle*, *nał*, [tryb rozk. **Cof**, **Cofcie**], [**Cafnąć**, **Cownąć**, **Cawnąć**, **Copnąć**], nied. **Cofać**, [**Cafać**, **Gować**, **Copać**] l. *posunąć, popchnąć, pociągnąć wstecz; usunąć, zawrócić*: C. wóz, konie a. końmi, krok a. kroku, wojsko, nieprzyjaciela. C. skazówkę na zegarku, zegarek. C. dyszlem. Nie cofnie wody człek, która uciecze. Pot. † Puls cofnięty. Perz. (= *staby*). 2. *wstrzymać, odwołać, odebrać*: C. obietnicę, słowo, pieniądze, pożyczkę. Wolał C. wyrok, niż summienie niesprawiedliwości obciążę. Oss. Cofnął od niewdzięcznika dobrodziejstwa. Oss. C. ś. l. *pójść wstecz, wrócić* ś., *zawrócić* ś., *usunąć* ś., *ustąpić*: C. ś. przed wrogiem, przed niebezpieczeństwem. A ten ś. nazad cofnął. Kochan. Gdy Jezus rzekł: „Jamei jest“ — cofnęli ś. nazad i padli na ziemię. Sekl. Cofnie ś. władz mdłą nogą. Bardz. Tak żwawo na nich natarł, iż ś. ku miastu cofnęli. Kras. Cofnął ś. zdumiony. Miek. 2. *wyrzec* ś., *wymówić* ś., *zaniechać czego*, *porzucić*: C. ś. przed obowiązkiem, z obietnicą, ze słowem. Cofnie ś. nazad od świętej nauki. Wiśń. Ugoda ta ś. cofnęła. Troc. (= *rozchwiała* ś., *rozeszła* ś.).

† **Cofne**, ego, bfm. rz. *grzywna za wstrzymanie przesyłki*.

[**Cofniał**, a, lm. e, **Cafniał**] *gwóździł u pluga w grzędzie*

Cofnienie, a, lm. a p. **Cofnięcie**.

Cofnięcie, a, lm. a, **Cofnienie** *czynność cz.* **Cofnąć**: C. wozu a. wozem. C. słowa, obietnicy, zaliczenia.

Cofnięcie się, a ś., lm. a ś. *czynność cz.* **Cofnąć** ś.

[**Cofnik**, a, lm. f] p. **Cofanik**.

Cofny l. *cofający* ś., *wsteczny*: Uchodź zgu-by w cofnych krokach. Koź. 2. × *możliwy do cofnięcia*: Mąż ten nie C. z podjętej raz roboty. Książ. Niecofne wyroki przeznaczenia. Przyb. Myśl.: C. wyżeł = *posłuszny, dający* ś. *odwołać*.

[**Cofta**, y, lm. y, **Cafta**, **Strzyg**] *łańcuch u pluga, zapięty za grzędę*.

† **Cog**, u, lm. l p. **Cug**. Tuch.

× **Cogodzinie** przys. od **Cogodzinny**. <Co+Godzina>

Cogodzinny *każdogodzinny, zdarzający* ś. a. *wykonywany co godzina*: Cogodzina gościna. Mał.

× **Cojestwo**, a, bfm. *bycie czym*. L. <Co+Jest>

[**Cokać**, a, ał] *mówić „co?”* <Dźwn.>

† **Cokole** nieod. p. **Cokolwiek**.

[**Cokoleczek**] nieod. p. **Cokolwiek**.

[**Cokolek**] nieod. p. **Cokolwiek**.

† **Cokoli** nieod. p. **Cokolwiek**: C. *zwiążesz na ziemi, będzie związany w niebiesiech*. Op.

† **Cokolwie** nieod. p. **Cokolwiek**.

Cokolwieczek nieod. p. **Cokolwiek**.

Cokolwiek, **czegokolwiek**, bfm., **Cokolwieczek**, **Cośokolwiek**, × **Cożokolwiek**, [**Cokolek**, **Cokoleczek**,

Colek, **Collj**], † **Cokoli**, † **Cokole**, † **Cokolwie**, † **Kolwie** co, † **Coż kole**, † **Coż kolwie**, † **Coż kolwiek**, † **Coż koli**, † **Collkolwiek** l. *trochę, troszkę, nieco, coś, mało, niewiele, choć trochę*. † **Zaczkolwiek** = *za C.* † **Poczkolwiek** = *po C.* 2. a. **Cobądź** *byłoby co, to lub owo, wszystko jedno* co: † **Gdyby** człowiek miał oczkolwiek (= o C.) przysięgać. Órt. 3. *co tylko, wszystko co...*, *wszystko a wszystko bez braku*: Od tego wszystkiego C. *cia dają*, to wszystko idzie na intratę do meczetu. Star. <Co+Kol+WIEK>

Cokolwiekbądź *bądźcobądź, jakkolwiekbądź, niech będzie co chce, pomimo wszystkiego*.

× **Cokół**, u, lm. y p. **Cokół**.

Cokół, u, lm. y, × **Cokoł**, **Cokuł**, × **Cukuł** bud. *dolna część ściany budynku, poniżej fundamentami a ścianą właściwą*: Cokóły jedno a. dwublokowe. <Łc. socculus = dosł. trzewiczek, przez Włos. zoccolo>

Cokuł, u, lm. y p. **Cokół**.

[**Col**, u, lm. e] p. **Cło**.

Colbant, u, lm. y muł. *dolna część ołna od zewnątrz, zwykle pokryta blachą*. <Nm. Sohlband>

[**Colek**, **czegolek**, bfm.] p. **Cokolwiek**: Z ledwością pokórasz C. (= *ledwo wskórasz cokolwiek*). Na C. ś. zaklinie (= *byłoby co, to ś. klnię*). Kole czegolek przemówiwa się? (= *o cośmy ś. przemówili?*)

[**Collj**] p. **Cokolwiek**.

† **Collkolwiek** p. **Cokolwiek**: O lubieżna młodzi, C. świat ma gwoli człowiekowi, zażywaj roztropnie. Żim. <Co+Li+Koliwiek>

[**Coll** mało] *bez mała, prawie, niemal*.

[**Colak**, a, lm. i, **Całak**] *chwast, zielsko*. <?>

[**Colka**, i, lm. i] *rzepa suszona*. <CAŁ>

× **Colner**, a, lm. y *celnik*: C. komorny zarekomendował mi komisjonera Żydka. Rzew. <Nm. Zöllner>

[**Colta**, y, lm. y] *bułka*. <Nm. Zelte>

Comber, bra, lm. bry p. l. **Čaber**. Zdr. **Comberrek**.

[**Comber**, bra, lm. bry] p. [**Čaber**].

Comberek, rka, lm. rki p. **Comber**.

× **Combr**, a, lm. y p. l. **Čaber**.

[**Combrowy**] przym. od [**Comber**]: *Pieśni combrowe*.

[**Combrzyć**, y, ył, **Čabrzyć**] l. a. [**Czombrzyć**, **Sombrzyć**, **Cumrzyć**, **Comrzyć**] *twagać za włosy, za łeb, czubić*. 2. p. **Cembrzyć**. <?>

[**Comrzyć**, y, ył] p. **Combrzyć**.

Comiesięcznie przys. od **Comiesięczny**. <Co+Miesiąc>

Comiesięczny *zdarzający* ś. a. *wykonywany co miesiąc, każdego miesiąca, miesięczny, każdoniesięczny*.

× **Cominutnie** przys. od **Cominutny**. <Co+Minuta>

× **Cominutny** l. *zdarzający* ś. a. *wykonywany co minuta, każdej minuty*. 2. *bardzo często* ś. *powtarzający, nieustanny, ciągly*.

[**Cona**, y, lm. y] l. *uszanowanie*. 2. *ukłon*. 3. *prośba*. <?>

[**Condra**, y, lm. y] = **Čadra**.

[**Conić** się, l ś., il ś.] l. *być żądnym ukłonów*. 2. *wzbraniać* ś., *wymawiać* ś. <?>

! [**Coniebądź**] *coś, cośokolwiek, trochę, nieco*.

[**Conieco**] *coś, nieco*. <Co+Nie+Co>

Coniedzielnie przys. od **Coniedzielny**. <Co+Niedziela>

Coniedzielny *zdarzający s. a. wykonywany co niedziela, każdoniedzielny, niedzielny*: Nabożeństwo, kazanie coniedzielne.

Coniemiara *nieod., Co niemiara p. Co i Niemiara*: Dopływów bohskich (=Bohu) C., nie wysychających w skwarne lato. Rol. <Co+Nie+Miara>

Conocnie przys. od **Conocny**. <Co+Noc>
Conocny *zdarzający s. a. wykonywany po noc, każdej nocy, każdonocny*.

[**Conóg, oga, lm. ogi**] *stonoga*. <Zamiast stonóg>

[**Copac, a, al**] p. **Cofnac**.

[**Copel**] w wyraz.: Na C. = *wtył, nazad*.

† **Copel, plu, lm. ple p. Cypel**: Lodowy C. Mur. (=sopel). <Zmieszanie Cypel z Sopel>

[**Copnac, nie, nac**] p. **Cofnac**.

Copólcoczny *zdarzający s. a. wykonywany co pół roku, raz na pół roku*. <Co+Pół+RZEK>

× **Cor-** p. **Córka**: Corusia stroi mi cherehele. Wyb. Pana sędziego koehana corunia. L. Miłe moje coruchny. Biel. M.

† **Cora, y, lm. y p. Córka**: Jakie drzewo taka kora, jaka matka taka cora. Prz. <COR>

Coraz l. a. **Co raz** *raz po raz, raz w raz, raz za razem*: C. to ktoś wejdzie. 2. za każdym razem, wciąż, ciągle, zawsze: C. piękniejszy. <Co+Raz>

[**Corek, rka, lm. rki**] p. **Cárek**.

[**Coreszka, l, lm. l**] p. **Córka**.

[**Corka, l, lm. l**] p. **Córka**.

Corocznie przys. od **Coroczny**: Komisarz C. majątności ma objeżdżać. Kras. <Co+Rok>

Coroczny *co rok s. powtarzający, każdoroczny, doroczny*.

[**Coruchna, y, lm. y**] p. **Córka**.

[**Corulenska, l, lm. l**] p. **Córka**.

[**Corulinka, l, lm. l**] p. **Córka**.

[**Coruś, i, lm. e**] p. **Córka**.

† **Cosi, czegosł, blm., [Cosi]** p. l. i 2. **Coś**: Odnowię mu co, zaraz gniewem szaleje i wie na cie C. Pot. Byłem też kiedy czymśi. Kn. C. ty, dziewczyno, krzywo na mnie patrzysz. <Co+Si>

[**Cosłc, czegosłc, blm.**] p. **Coś** l. i 2.: Możem stać s. czymśic. Krasin. Uczyni prawem, czymśic pewnym i ujętym, czymśic świętym. Krasin. <Co+Si+Ci>

[**Coslk, czegosik, blm.**] p. l. i 2. **Coś**: Szwa-gierek C. zmajstrował. Prus. Nie ja ostatni będą czymśik, że uważam, skąd wiatr wieje. Fred. A. Kobita cegosik zaimogła. C. na dwie niedziele przed św. Janem.

[**Cosi kasi**] *ni stąd, ni zowąd; niby to, niby owo*: Znowu go (kościół) trzeba poprawić cosi kasi (=to i owo w nim).

[**Coslkej**] p. l. i 2. **Coś**.

[**Cosłś, czegosłś, blm.**] p. l. i 2. **Coś**.

Cosować, uje, ował fl. l. C. statek p. Napuścłc. 2. (o statku) *plynąć z biegiem wody, gdy kotwica nie trzyma*: Berlińska cosuje. <?>

Cosowanie, a, blm., czynność cz. Cosować.

l. **Coś, czegos, żart. lm. cosie, † Cosi, † Coz-toż, [Cosi, Cosłc, Cosik, Coslkej, Cosłś, Cośel, Coścłc, Coścłk, Coścłś, Cós, Cósć, Cości]** z. *jakaś rzecz*: Mam ci C. powiedzieć. C. mnie smuci, C. boli. Len. To nie jest to, ale zawsze jest C., a raczej dwa cosie: jakiś byt rzeczywisty i jakaś wieczność. Prus. [C. doniesło plewanow] (=kios). [C. wlazło na strych nad komore

i jak zanie deski z powaly odrywać] (=jakaś istota nadprzyrodzona). [Ktos i C.] = *dziewka z krótką*. <Co+Si>

2. **Coś, [Cosi, Cosłc, Cosik, Coslkej, Cosłś, Cości, Coścłc, Coścłk, Coścłś, Cós, Cósć, Cości]** przys. l. a. **Czegos** *niewiadomo dlaczego, jakoś*: C. nie przychodzi. 2. *około, z(e), blisko, prawie*: Oni tam już C. stérdzieści lat siedzieli. Nie byłem tam C. trzy lata. 3. [C.] *mało, niewiele*: C. pieniędzy.

[**Cości, czegosci, blm.**] p. l. i 2. **Coś**: C. bez pół roku. Kon. <Co+Si+Ci>

[**Coścłc, czegoscłc, blm.**] p. l. i 2. **Coś**: C. posmutniała. Orzesz.

[**Coścłk, czegoscłk, blp.**] p. l. i 2. **Coś**: C. mu s. zrobiło.

[**Cościś, czegosciś, blm.**] p. l. i 2. **Coś**: Czymściś w postaci już wyanielałem. Krasin.

[**Coścoś**] *nieco, cokolwiek*.

Cośkolwiek, czegoskolwiek, blm. p. Cokolwiek: C. gotowych pieniędzy z sobą weźmie. Skarb. <Co+Si+Kolwiek>

Cośniecoś *nieod. to i owo, nieco, cokolwiek*: C. niby przeciw temu miała. Kon.

[**Cot, u, lm. y**] p. **Cetno**: Gra w C. i lizkę. C. czy lizka? <Brs. cot=Ukr. czet>

[**Cotać się, a s., al s.**] *paść s., tłuszciec*: Dziecko s. cota. <?>

[**Coteszka, l, lm. l**] p. **Ciotka**.

[**Cotka, l, lm. l**] p. **Cetno**.

[**Cotny**] *parzysty*.

× **Cotrzedziennie** przys. od **Cotrzedzienny**. <Co+Trzeci+DŹN>

× **Cotrzedzienny** *co trzeci dzień przypadający*.

× **Cotrzedzielnik, × Cotrzedzielnik** *co trzeci rok przypadający*. <Co+Trzeci+LAT>

× **Cotrzedzielnik** przys. od **Cotrzedzielnik**.

× **Cotrzedzielnik** przys. od **Cotrzedzielnik**. <Co+Trzeci+RZEK>

× **Cotrzedzielnik** p. **Cotrzedzielnik**.

× **Cotygodniowie, × Cotygodniowo** przys. od **Cotygodniowy, co tydzień**. <Co+Ten+DŹN>

× **Cotygodniowo** p. **Cotygodniowie**.

× **Cotygodniowo** *co tydzień przypadający*.

[**Cować, a, al i C. s**] p. **Cofnac**.

[**Cowanie, a, blm.**] *czynność cz. Cować*.

[**Cowanie się, a s., blm.**] *czynność cz. Cować s.*

Cowieczorny *co wieczór wykonywany a. przypadający*: Już niedługo w zupełną niepamięć zaczęły iść cowieczorne modlitwy. Kacz. <Co+Wieczór>

[**Cownać, nie, nac i C. s.**] p. **Cofnac**.

Coż, czegoż, blm. l. [C.] p. l. i 2. **Cóz**: Cożes ty rozum stracił? Sienk. Cożbyk nie wiedział? 2. †C. kole, †C. kolwie, †C. kolwiek i †C. koli p. **Cokolwiek**: Wszystko C. koli chciał. C. by koli miał. Czymże koli. <Co+Ze>

[**Coże, czegoże, blm.**] p. **Cóz**: Da C. robić! jeden przy drugim usiedzie. Fred. A. C. se pan do mnie upatrzył? Sienk.

× **Cożkolwiek p. Cokolwiek**: C. bądź, przecie mu chwałę przyniesie. Oss.

† **Coż-toż** p. l. **Coś**.

[**Cóf! cóf! cóf!**] *wołanie na krowy i konie, żeby s. cofnęły*.

[**Cółta, y, lm. y**] p. **Czulka**.

[**Cółka, l, lm. l**] p. **Czulka**.

Córa, y, lm. y p. Córka: Jaki świder, taka dziura; jaka matka, taka C. Prz. Wesołe córki Grecji = *nierządnicze, hetery*. <COR>

×Córczy p. Córceczny.

[Córcezyn] p. Córceczny.

Córczysko, a, lm. a ni. p. Córka: Aż tu mnie jednej nocy to C. w obliczu ludzi zaparło ś. głośno. Słow.

Córeczka, i, lm. i i l. p. Córka: Pani Daradzkiej C. Prz. (=kobieta sama sobie łatwo radę dająca). 2. †dziewczynka: C. malutka, poimana z ziemi Izraelskiej, na posłudze żony Naamanowej była. Skar.

×Córceczny, ×Córczy, [Córcezyn] przym. od Córka: Wnuk C.=po córce.

[Córek, rka, lm. rki] p. Cárék.

[Córeńka, i, lm. i] p. Córka.

Córka, i, lm. i, Córa, †Cora, [Corka, Cera] i. *dziecko płci żeńskiej w stosunku do rodziców*: Trzy piękne córki było nas u matki. Mick. Jaki bochen, taka skórka; jaka matka, taka C. Prz. C. rodzona, przybrana a. adoptowana. C. chrzestna (=dziewczynka a. kobieta trzymana przez kogoś do chrztu). Przen.: C. dumy zuchwałość. Oss. (=skutek). U kozaka żona burka, a nahajka C. Prz. 2. przen. *mieszkanica jakiegoś kraju w stosunku do niego*: Córki Syonu. Korz. (=Zydówki). Jako C. Francji, czyli księżniczka krwi królewskiej, była związana z domem Kondenszów. T. K. Córki jerozolimskie. Wuj. (=mieszkanicy Jerozolimy). Zdr. Córceczka, Córuchna, Córnia, Córusia, Córús, Córuniczka, ×Corunia, ×Córusia, ×Córuchna, [Córús, Córusieńka, Córeńka, Córulenka, Coreszka, Córula, Córulinka, Córulenska, Córulinka, Córuchna, Córuchna, Córuchniczka, Córka, Córuszka, Córuczka, Córulka, Córuszka]. Zgr. Córceczysko. <COR>

Córuchna, y, lm. y p. Córka.

[Córula, i, lm. e] p. Córka.

[Córulenka, i, lm. i] p. Córka.

[Córulinka, i, lm. i] p. Córka.

Córnia, i, lm. e p. Córka.

Córuniczka, i, lm. i p. Córka.

Córusia, i, lm. e p. Córka.

[Córusieńka, i, lm. i] p. Córka.

Córús, i, lm. e p. Córka.

[Cós, czegoś, blm.] p. Coś.

[Cóśel] p. i. 2. Coś.

[Cósól] p. i. 2. Coś.

1. Cóz, [Coź, Cóze, Coze, Czóz, Cos] z. i. p. Co. 2. [C.] któż: C. ty jezdeś? — Ja jeźdem bidny sierota. <Co+Ze>

2. Cóz, [Coź, Cóze, Coze, Czóz, Cos] przys. 1. *czegoś, pocóz, czemuś*: C. mię ty tak żalujesz, gdy mi nie nie darujesz? 2. *czyż*: Cózbyłm ja ciebie cieszyć chodziła, gdybyłm ja o tobie nie myślała? C. to dużo potrzeba, żeby...? 3. [C. nie]=*jakżeby nie*: Płakała dziewczyna, C. nie miała płakać? 4. [C. tóz]=*tak zaraz*: Nie będę taki głupi, jak ty, żeby C. tóz wziąć, co zapłaca.

[Cóze, czegoże, blm.] i. p. Co. 2. p. i. i 2. Cóz

[Cpać, a, al] p. Ciepnać.

†Cregiele, i, blp. p. Ceregiele.

Cubrot, u, lm. y gór. *pokład z desek w podszymbiu*. <Nm. Zubrett>

[Cubrzyć się, y ś., ył ś.] p. Cąbić ś.

[Cuc, a, lm. e] p. Ciucia.

[Cuca, y, lm. e] p. Ciucia.

[Cucek, cka, lm. cki] p. Ciucia.

Cucenie, a, blm. czynność cz. Cucić. <CUT>

×Cucenie się, a ś., blm., czynność cz. Cucić ś.

†Cuoh, u, lm. y i. p. Czuch: Śledziłem zwierzra w boru, śledził w lesie głuchym, włóczyłem ś. cały dzień, jeżdżąc za psim cuchem. Pot. 2. *smród, odór*: Smrodliwe euchy. Susz. <CUCH>

[Cucha, y, lm. y] p. Czucha: Szaty otworzyście, by C. turecka. Goł. <p. Czucha>

Cuchnąć, nie, nął, [Cuchnieć] *wydawać przykry zapach, śmierdzić, trącić*: Ta zwierzyna już cuchnie. Mięso świszczów bardzo zwierzyną cuchnie. Nieos.: Cuchnie mu z ust (=czuć). Przen.: Ręce i usta ludzi upadłych jeszeze cuchnęły ofiarami bałwochwalskimi. Herb. Książęcia, coby Niemcem nie cuchnął, niema. Krasz. Im świeższe szlachectwo, tym więcej cuchnąca duma. Rzew. <CUCH>

[Cuchnieć, e, al] p. Cuchnąć.

Cuchnienie, a, blm. p. Cuchnięcie.

Cuchnięcie, a, blm., Cuchnienie, †Czuchnienie czynność cz. Cuchnąć.

×Cuchny *cuchnący, śmierdzący*.

×Cuchthauz, u, lm. y *dom poprawy, więzienie*: Za takie cnoty odsyłają do cuchthauzu. Oss. <Nm. Zuchtlaus>

×Cuchthauznica, y, lm. e forma ż. od Cuchthauznik.

×Cuchthauznicy przym. od Cuchthauznik.

×Cuchthauznik, a, lm. ey *ten, co odsiadyje karę w cuchthauzie*.

×Cuchthauzowy przym. od Cuchthauz: Stróż C.

Cucić, i, ii, ×Cucić, [Cudzić] *przywracać kogoś do zmysłów, ocucić, krzepić, rzeźwić*: C. kogoś z omdlenia. Środki cuczące, lek. (remedia analeptica)=*lekarstwa orzeźwiająca*. ×C. ś. *odzyskiwać zmysły, przychodzić do siebie, odzyskiwać siły*. Przen.: Wdzięki pięknej Likory zdawały ś. C. <CUT>

×Cucić, a, lm. a *narzędzie do robienia liczynek, jednoczesnych nakłuć skóry*.

[Cuciu] nieod. dziec. p. Ciuci.

[Cucka, i, lm. i] p. Ciucia.

i. [Cucu] nieod. dziec. p. Ciuci.

2. [Cucu]: A C., a C.! w. *przy odganianiu psów, a pójdziesz!*

[Cucyk, a, lm. i] i. *wyżeł*. 2. *pog.=a) pies. b) policjant*.

Cud, u, lm. a a. ×y, ×Cudo i. *zjawisko nie wynikające z praw przyrody, zrządzenie czynnika nadprzyrodzonego*: Chrystus czynił cuda. Słynące cudami. Obraz cudami wstawiony. Mick. Ciebie niebo obwieściło endem. Mick. Cudy czy moe piekła? Cudem uszedł śmierci. Mick. Przekleństwo: [Żeby na ciebie C.]. 2. *zdarzenie a. zjawisko nadzwyczajne, osobliwość, fenomen*: Siedm cudów świata. Osmi C. świata. C. piękności (=szczyt, ideal). Cuda opowiadał o meście Czarnieckiego. Oss. Zapal tworzy eudy. Mick. Cudów dokazywać (=czynność nadzwyczajnych, zdumiewających). Okrzyki podziwu: [Cudy, Cudeńki, Cudeńka, Cudeczki, Cudy pomiany, Cudy niewiady, Co za cuda]. [Co C.] = *niesłychanie, nadzwyczajnie*: Taki dobry, co C. 3. × *cudactwo, dziwactwo, ekscentryczność, chimera, szaleństwo*: Cuda wyrabiał na weselu, skakał, pisał, koziołki wywracał. Oss. [C. robić]=*dokazywać*. Zdr. [Cudeczek]. <CUD>

Cudacki p. Cudaczny: Ubranie cudackie. Po cudacku przys.=*jak cudak, cudacznie*.

Cudactwo, a, lm. a i. *postępowanie cudackie, dziwactwo, dziwaczność, śmieszność*. 2. *dziw, dziwota, niestworzone rzeczy*: Coś ty za C. ulepił?

Cudaczeć, eje, a!, ×Cudaczyć s. *stawać s. cudakiem, dziwaczka.*

Cudaczek, czka, lm. czki f. ×p. Cudak: Myśleć, czy s. ów drżący skrzywiony C. nie da zgłaskać przekazem łakoci lub cacek. Przyb. 2. bot.=a) p. Dziwaczek. b) p. Wierczelina.

Cudaczenie, a, bfm. f. czynność cz. Cudaczeć. 2. czynność cz. Cudaczyć.

×Cudaczenie się, a s., bfm., czynność cz. Cudaczyć s.

Cudaczka, f, lm. f forma ż. od Cudak.

Cudacznie przys. od Cudaczny: Wykrzywił s. do niej C. Krasz.

Cudacznik, a, lm. f bot. p. Jakota.

Cudaczność, f, bfm. rz. od Cudaczny.

Cudaczny, Cudacki *dziwaczny, ekscentryczny, chimeryczny, śmieczny*: Człowiek C. Ruch C.

Cudaczyć, y, yf f. *cudakiem być, dziwaczyć, grymasić, kaprysić*: Nie dogodzi mi nikt, zawsze cudaczy. Oss. 2. ×co = *psuć, plątać, wikłać*: C. sprawę. ×C. s. p. Cudaczeć.

Cudak, a, lm. f i f. *osoba a. rzecz, dziwnie wyglądająca*: Gdy mię za Cyganke Jejmość kazała ubrać, wszyscy s. na mnie, jak na cudaka jakiego, patrzyli. L. [C. z krzywego drzewna] = *dziwak, człowiek cudaczny*. 2. a. [Cudnik] *dziwak, oryginał, ekscentryk, chimeryk*: Cudakowi nikt nie dogodzi. Oss. ×Święty C. = *człowiek przesadnie nabożny, bigot, nabożnisz*. 3. ×*cudotwórca*: Niemasz cudaka nad mojego s. Antoniego. Oss. 4. †*kuglarz*: Nie trzeba lekko ważyć ludzi, co pod postacią błaznów i cudaków po świecie biegają. Kłok. 5. [C.] = a) *osobliwość, cudo*: C. za cudak. Prz. (= *niewielka osobliwość*). b) *balwan słomiany*. Zdr. ×Cudaczek. <CUD>

Cudał, u, lm. y szew. *spód obuwia*. <Nm. Zuthat>

[Cudeczek, czka, lm. czki] p. Cud.

[Cudeńka, ów, bfp.] p. Cud.

[Cudeńki, ów, bfp.] p. Cud.

×Cudko, a, lm. a p. Cudo: Ta dziecina prawie C. Oss.

Cudnie przys. od Cudny: Dom C. murowany. Górna. Smak lodu, a czysta C. Mick. Plany Robaka pojął i wykonał C. Tadeusz. Mick. (= *wybornie, doskonale, znakomicie*). †Tyle ci gładkości przybyło, aże mi C. Sienk. (= *dziwno*). †Niecudnie mi już z Niemcami s. potykać. Sienk. (= *nie dziwno, nie nowina*). †On ich niecudnie przyjął. Leop. (= *niegrzecznie*). †Milcząc młodemu cudniej, niżli wiele mówić. Prz. (= *przyswoiciej*). <CUD>

[Cudnik, a, lm. cy] p. Cudak.

[Cudno] *dziwno*: C. mu było.

Cudność, f, bfm. rz. od Cudny: Jadwiga była niepospolitej urody i cudności. Biel. M.

Cudny f. *dziwny, wart podziwu, zadziwiający, tajemniczy*: Kobiety mają C. talent domysłu. Opowiada dzieje tej cudnej topieli. Mick. †Nie cudna temu chłopu wojna. Sienk. (= *nie nowina*). 2. *piękny, cudowny, śliczny, przeliczny, czarowny, czarujący, zachwycający*: Piękną byłaś śpiącą, lecz teraz cudną mi s. zdajesz. Niem. Cudna mieszcza. Gom. 3. †komu *wdzięczny, miły, przyjemny*: Drzewo oczom cudne a ku wejrzeniu rozkoszne. Leop. 4. †*grzeczny, uprzejmy, przyswoity*. 5. anat.: Cudna siatka (rete mirabile) = *niektóre rozgałęzienia drobnych naczyń krwistych*. <CUD>

Cudo, a, lm. a f. ×p. Cud: C. zmartwychwstania Pańskiego. Karnk. Nadludzkie tobie C. muszę wypowiedać. Mick. Słowo cud swoich. 2.

dziwna rzecz, dziw: O O! wygrał jeszcze. 3. ×*istota dziwaczna, potwór, straszny*: Nie mała, nie pies, nie wilk, nie kozieł, ot jakies C. Oss. Święty bił s. w piersi; a oto jedną razą w końcu komina pokazało mu s. jakies C. Oss. (= *djabel*). Zdr. ×Cudko. <CUD>

×Cudodziej, a, lm. e p. Cudotwórca. <CUD+DZIE>

†Cudomówny *mówiący o cudach*. Kn. <CUD+MOW>

Cudonęta, y, lm. y bot. (mussaenda) *rośl. z rodziny marzanowatych*. <?>

×Cudopłodny *czyniący wiele cudów*: Niezwydłe kwiaty cudopłodnego umu. Bońk. <CUD+PŁOD>

†Cudoprety *pretem cuda czyniący*: Mojżesz C. <CUD+PRET>

×Cudorodny *dający początek cudom*: Cudorodne Cyrey gmachy. Otw. (= *w których cuda czyniono*). <CUD+ROD>

×Cudosławnie przys. od Cudosławny: Mąż ten po dziś dzień wielom świeci C. <CUD+SŁOW>

×Cudosławny *cudami słynący*.

[Cudostworny] *niezwykły, niesłychany*: Opowiada cudostworne rzeczy. <CUD+Z+TWOR>

[Cudośny] *cudaczny, dziwaczny, śmieczny*: Świszcz różne cudośne bierze na s. ciała ułożenia. <CUD>

×Cudotwórca, y, lm. y p. Cudotwórca: Onych fałszywych cudotworców pożarł zakręt wód. Birk. <CUD+TWOR>

†Cudotwórczyna, y, lm. y p. Cudotwórczyni: Wszystkicheś cudow ty C. Susz.

×Cudotwornie przys. od Cudotworny.

×Cudotworność, f, bfm. p. Cudotwórczość: C. zabobonna, czartowska. Kn. (= *magja czarna*).

×Cudotworny p. Cudotwórczy: Obraz C. Steb. Cudotworna wymowa. Dm. Oblicze cudotworne. Krasz. O! z wieków C. synu byczej skóry. Boh. (o bizunie).

×Cudotworstwo, a, bfm. p. Cudotwórczość.

†Cudotworzenie, a, bfm., czynność cz. Cudotworzyć.

†Cudotworzyć, y, yf *czynić cuda*.

Cudotwór, oru, lm. ory f. *cudowne zjawisko, cud*: Pilawito! cudotworze mięcia. Wor. 2. ×*potwór, monstrum*: Nieprzyjaciel, co zmysłne układa postury przajaciela, jest mi C. natury. Min. <CUD+TWOR>

Cudotwórca, y, lm. y, ×Cudotwórca, ×Cudodziej *ten, co czyni cuda*: ×C. szalbierski a. czartowski = *czarnoksiężnik*.

Cudotwórczość, f, bfm., Cudotworstwo, ×Cudotworstwo, ×Cudotworność *moc czynienia cudów*: Zachwiał s. w wierze w C. twej dłoni. Kaczk. Cudotwórczy, ×Cudotworny *czyniący cuda, cudowny*: Laska cudotwórcza. Przyb.

Cudotwórczyni, f, lm. e, †Cudotwórczyna forma ż. od Cudotwórca.

Cudotwórstwo, a, bfm. p. Cudotwórczość.

Cudować, uje, ował f. a. [C. s.] *dziwactwa wyprowadzać, dziwaczyć, cudaczyć, grymasić, kaprysić*: Cudujesz z czeladzią bez końca; jeśli będziesz tak cudował, nie utrzymasz sługi. Oss. 2. *dokazywać, zbytkować*: To mnie odpędzali, to mnie bili, to Bóg wie nie jak cudowali. Kon. (= *pastwić s., znęcać s., wydzierać*). 3. *niszczyć, psuć*. 4. *wymyślać, wyrządzać obelgę*. C. s. f. ×czemu a. *czym dziwić s., dziwować s., lubować*

ś., *zachwycać* ś.: Zastał go w kościele na modlitwie, której ś. cudował bardzo. Birk. Pierwszy raz w życiu wschód słońca zobaczywszy, cudował ś. ani ś. nacudował. Oss. Dziś to tylko stare wspomnienie, to uczucie artysty, co ś. cuduje dziełem Bożym. Krasz. 2. [C. ś.] p. **Cudować**: Zwyczajnie dziewczyna cuduje ś. Kow. Dziecko ś. cuduje. 3. [C. ś.] *dokazywać, halasować*. <CUD>

[**Cudowanie**, a, lm. a] czynność cz. **Cudować** i **Cudować** ś.: Wszystkie cudowania okazały ś. na nic. Kon.

Cudowanie się, a ś., btm., czynność cz. **Cudować** ś.

† **Cudowidz**, a, lm. owie *widujący cuda; zabobnik*. Jan. <CUD+WID>

Cudowisko, a, lm. a l. *zjawisko nadzwyczajne, nadzwyczajność, osobliwość, fenomen*: Rok po roku zbieracie tylko cudowiska i wielkie wypadki, zapominacie o pospolitym życiu. Krasz. 2. × *zdziwienie, podziw*: Słowem jednym go uleczył z wielkim ludu cudowiskiem. Leszcz. <CUD>

Cudownie przys. od **Cudowny**.

Cudownik, a, lm. cy l. × *człdek, dziwak*. 2. [C.] *czudotwórca*: Pieśń o dziadzie cudowniku.

Cudowność, l l. btm. rz. od **Cudowny**. 2. lm. l rzecz *cudowna, cud*: Antek we śnie podziwiał te wszystkie cudowności. Bał. [Dzieją ś. cudowności na świecie].

Cudowny l. *cudami słynący, cudotwórca*: Obraz C. Najświętszej Marij Panny. Bóg C. Oss. 2. *nadzwyczajny, niezwykły, osobliwy, dziwny*: Cudowne ocalenie. 3. *czudny, piękny, prześliczny, czarowny, czarujący, zachwycający; znakomity, przepyszny, wyborny, przewyborny, doskonały*: Cudowna twarz. C. głos, obiad. 4. × *dziwaczny, cudaczny, cudacki, kapryśny, grymasny*: Człowiek C. Oss. 5. astr.: Cudowna Wieloryba = *gwiazda zmienna w gwiazdozbiornie Wieloryba*. 6. chem.: † Kamień C. (lapis divinus) = *miedz alunowa*.

Cudo-ziele, cudo-ziała, lm. cudo-zioła bajeczne ziele cudowne: Najbardziej niegłó sierotkę cudoziele, rosnące za siódmą górą i siódmym dunajem. Zag. <CUD+ZIOŁ>

† **Cudz** p. **Cudzy**: Wół C. B. Sz. Pakliby kto C. chciał wnieć. B. Sz. <CUDZ>

[**Cudzać się**, a ś., ał ś.] *unikać rodziny*: Cego pan szwagier ś. nas cudza?

[**Cudzar**, a, lm. owie] *dozorujący, aby bydło, przyprowadzone na rzeź, było zdrowe*. <Czes. euda = sędzia ziemski>

[**Cudzalózec**, żoa, lm. żey] p. **Cudzolóżnik**.

Cudzenie, a, btm., czynność cz. **Cudzić**.

Cudzić, l, ll l. × *czyścić skórę u zwierząt*. 2. [C.] = a) *durzyć, mamić słowami*. b) *czyścić* (np. studnię). c) *przesiewać* (np. owies przez przetak). d) *targać za włosy*. e) *śledzić*. f) *cutić*. 3. † *bić, ćwiczyć, chłostać, smagać*: Turków częstokroć męzną ręką cudził. Wer. Kucharz, nim sztokfisu włoży do garka, wprzód go wałkiem cudzi. Pot. † C. ś. *czesać ś.*; przem. *szarpać ś.*, *targać ś.*: Potym ś. cudzą za włosy. Korcz. <CUD>

× **Cudzidło**, a, lm. a *narzędzie do czyszczenia koni, zgrzebło*.

Cudzo przys. od **Cudzy**: Mnie już w tym dworuku C. było i trudno, jak w pałacu. Krasz. <CUDZ>

Cudzoblesie, a, btm. *skłonność do obczyzny, popieranie cudzego, ksenomanja*: Wyrazy obce jedne z bogacają język rzeczywiste, inne wpływają z lewistwa umysłowego, z mody, z owej kse-

romanji, z „cudzobiesia“ słowiańskiego. <CUDZ+BIES>

× **Cudzojęzyczność**, i, btm. *skłonność do mówienia obcemi językami*: W Rosji panuje C. Spas. <CUDZ+JEZ(YK)>

† **Cudzokrain**, a, lm. owie p. **Cudzoziemiec**. B. Sz. <CUDZ+KRAJ>

† **Cudzokrajny cudzoziemski, obcokrajowy**: Żony cudzokrajne. B. Sz.

Cudzokrajowiec, wca, lm. woy a. × *woc* p. **Cudzoziemiec**: Chociaż cudzokrajowce, ale tegoż rodu. God.

Cudzołóstwo, a, lm. a p. **Cudzołóstwo**. <CUDZ+LEG>

× **Cudzołożca**, y, lm. y p. **Cudzołożnik**.

× **Cudzołożczy** p. **Cudzołożny**: Związek C.

Cudzołożenie, a, btm., czynność cz. **Cudzołożyć**. † **Cudzołożenie się**, a ś., btm., czynność cz. **Cudzołożyć** ś.

Cudzołożnica, y, lm. e l. forma ż. od **Cudzołożnik**. 2. † *nalóżnica*: Nie sprośniejszego, jeno miłować żony, jak cudzołożnice. Skar. <CUDZ+LEG>

† **Cudzołożniczy**, † **Cudzołożnikowy** przym. od **Cudzołożnik**: Pełni obrzydliwości sodomskich, cudzołożniczych. Birk.

Cudzołożnie przys. od **Cudzołożny**.

Cudzołożnik, a, lm. cy, × **Cudzołożca**, [**Cudzalózec**] *popelniający cudzołóstwo*.

† **Cudzołożnikowy** p. **Cudzołożniczy**: Oko cudzołożnikowe. Leop.

Cudzołożny, × **Cudzołożczy**, † **Cudzołóski gwałcający szóste przykazanie**: Związek C. Cudzołożne latorośli. Skar. (=z cudzołóstwa zrodzone, nieprawe).

Cudzołożyć, y, ył l. *popelniać cudzołóstwo*: Nie cudzołóż. 2. † *kogo = doprowadzać do cudzołóstwa*: Żonę czyją gdy kto jawnie cudzołożył, ten... Sz. Przen.: Dopuszcza obyczaje swe tym sposobem psować, metlować i prawie jakoby C. Wer. (=psuć, zmieniać na gorsze). † C. ś. *ściągać na siebie hańbę cudzołóstwem*. <CUDZ+LEG>

† **Cudzołóski** p. **Cudzołożny**: W mniemane a. raczej w cudzołóskie małżeństwo poszły. Skar.

Cudzołóstwo, a, lm. a, × **Cudzołóstwo stosunek cielesny z cudzą żoną a. mężem, złamanie wiary małżeńskiej**.

† **Cudzomil**, a, lm. owie *ten, co lubi cudze*: Niechby tego psi kasał, kto ś. od żony oddali. C. Petr. <CUDZ+MIŁ>

× **Cudzomyślność**, l, btm. *skłonność do posługiwania ś. cudzemi myślami*: W Rosji panuje C. Spas. <CUDZ+MY(SŁ)>

[**Cudzopaniec**, Ńca, lm. Ńcy] *włóścianin z majątku innego pana, cudzy poddany*. <CUDZ+Pan>

× **Cudzopański** *do innego pana należący*.

† **Cudzorodak**, a, lm. cy p. **Cudzoziemiec**: Od cudzorodaków kościół był splugawiony. Leop. <CUDZ+ROD>

† **Cudzorody** *do cudzego narodu należący, cudzoziemski*.

† **Cudzostronny** *z obcej strony pochodzący, obcy, cudzoziemski*: Mars w cudzostronnych oręż ręką składa. Hul. <CUDZ+STRZEN>

† **Cudzowlóściec**, ćca, lm. ćcy *włóścianin z obcego majątku*. St. Lit. <CUDZ+WŁÓD>

Cudzowola, i, btm. *uleganie cudzej woli, podległość, niewola, zależność*: Swawola do cudzowoli wiedzy. Prz. <CUDZ+WOL>

† **Cudzoziemca**, y, lm. y p. **Cudzoziemiec**. B. Sz. <CUDZ+ZIEM>

† **Cudzoziemcowy** p. **Cudzoziemczy**: Z rąk cudzoziemcowych nie będziecie ofiarować chleba Bogu waszemu. Leop.

Cudzoziemceć, eje, ał, Cudzoziemczyk *ś. stawać ś. cudzoziemcem, wynaradawiać ś.*

Cudzoziemczenie, a, blm. 1. czynność cz. **Cudzoziemceć**. 2. czynność cz. **Cudzoziemczyk**.

Cudzoziemczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Cudzoziemczyk** *ś.*: Manja cudzoziemczenia ś. Szuj.

Cudzoziemczy, † Cudzoziemcowy przym. od **Cudzoziemiec**: Reszta półpięta kroci składała ś. z zaciągów cudzoziemczych (=z cudzoziemców złożonych). Szaj.

Cudzoziemczyk, y, ył na cudzoziemca przerabiać, wynaradawiać. C. ś. p. **Cudzoziemceć**.

Cudzoziemczyzna, y, lm. y l. a. **Cudzoziemczyzna**, × **Cudzoziemstwo** *wszystko, co cudzoziemskie*: Zamknięcie cudzoziemczyzny. 2. × *należałość z języka obcego, barbarzyń. Kopez.*

† **Cudzoziemianin, a**, lm. anie p. **Cudzoziemiec**.

Cudzoziemiec, mca, lm. mej, † **Cudzoziemca**, † **Cudzoziemianin**, † **Cudzokrajowiec**, † **Cudzokrain**, † **Cudzorodak** *człowiek, pochodzący z obcego kraju, obcokrajowiec*: Jesteście między cudzoziemcami, jako rozbitowie na brzegu cudzym. Mick. × *Alboż ja tu C.? Oss. (=czyż ja ś. na tym nie znam?).* × *Cudzoziemcowi* to mówić. Oss. (=temu, co ś. na tym nie zna). × *Jaki mi C.!* Oss. (=a) *udaje, że ś. na tym nie zna; b) udaje, że odebrał odmiennie od innych wychowanie*. <CUDZ+ZIEM>

Cudzoziemka, i, lm. i forma ż. od **Cudzoziemiec**.

Cudzoziemski i, z obcego kraju pochodzący, obcy, obcokrajowy, zagraniczny, nieswojski, niekrajowy: Język C. Akcent C. Wojsko cudzoziemskiego autoramentu (=najemne). Z *cudzoziemska* a. **Po cudzoziemsku** przys.=jak *cudzoziemiec*: Z cudzoziemska ubrany. P. Koch. 2. bot.: Iwa cudzoziemska p. **Zywoтник**. 3. × *lek.*: Choroba cudzoziemska p. **Przymiot**.

† **Cudzoziemskie** przys. od **Cudzoziemski**, po cudzoziemsku, z *cudzoziemska*.

× **Cudzoziemstwo**, a, lm. a l. p. **Cudzoziemczyzna**: Sposobili do cudzoziemstwa starych i młodych umysły. Stasz. 2. zb. *cudzoziemcy*: Pełno tam cudzoziemstwa. L.

Cudzoziemczyzna, y, lm. y p. **Cudzoziemczyzna**. Korz.

Cudzy, † Cudz, [Cuzy] l. *do kogo innego należący*: Cudza własność. Bawić ś. cudzym kosztem. Cudze mu psu, cudzemu koniowi i cudzej żenie nie trzeba dowierzać. Prz. Cudzą pracą rad swego psa goni. Błaż. Z cudzego konia i w pół drogi zsiadaj. Prz. Cudze kraje (=obce, cudzoziemskie, zagraniczne). Dziewięć grzechów cudzych (=grzechy innych, za które na nas wina spada) Nie będziesz miał bogów cudzych prze demną. [Cudzych bogów szukać (=zuracać ś. w jakiegokolwiek sprawie do ludzi obcych z pominięciem bliższych)]. × C. koń = *nie własnego chowu*: Tu żadnego cudzego konia nie obaczysz, wszystkie mego chowania. Kras. **Cudze, ego**, blm. rz. *cudza własność*: Cudze zawsze lepsze. Prz. Na cudze patrzeć oczy boją. Prz. Cudzego nie ruszaj. Cudze chwalcie, swego nie znacie. Len. 2. *obcy, nietutejszy, cudzoziemski*: C. człowiek. Mick. Litwinie nudno między Litwinami, bo ukochała cudzego młodzieńca. Mick. C., ego, lm. y rz. l. × *cudzoziemiec*. 2. [C.] = *nie swój, nie krewny*. <CUDZ>

× **Cudzymów, owu**, lm. owy p. **Cudzysłów**. <CUDZ+MOW>

Cudzysłów, owu, lm. owy, × **Cudzymów** gram. 1. *znak przestankowy, oddzielający słowa, przytaczane dosłownie, od słów autora*. 2. × *wyrazy, objęte tym znakiem*. <CUDZ+SŁOW>

Cug, u, lm. i, † **Cog** l. *zaprzag sześciokonnny (niek. czterokonnny) jednej maści*: Cugiem jechać (=w poszczególnej karecie). Pierwsi nasi nie jeździli cugiem rodzice. Min. Kto trzyma cugi, ten lezie w długi. Prz. Bogatego wiozą cugi, ubogiego noszą slugi. Mick. 2. † *jedna para z trzech cugowych*: Przeprzegam konia z pierwszego cugu na ostatni. Kn. Cugu jednego konie. Kn. (=jednego zaprzegu). Cugu jednego wózek. Troc. (=do którego jedną parę koni zaprzęgają). 3. † *kurs drogi w ciągu dnia*: Miałem jeszcze dziewięć cugów do Belgradu. Kłok. 4. † *odległość, przestrzeń*: Nowogród dalekim bardzo cugiem leży od Kijowa. Błaż. 5. † *przeciąg czasu, długość, trwanie*: Długosz tylko ośmią lat C. panowania Ziemiomysłowego wymierzył. Błaż. 6. † *przebieg, bieg*: To jest pewne lekarstwo w tym cugu żywota. Gosł. 7. *ciąg, pasmo*: Pisać jednym cugiem. × *Noe przespię jednym cugiem*. Koch. × *Idąc zwycięstwa szczęśliwego cugiem, jeden posłtek posyła po drugim*. P. Koch. 8. *posunięcie figury w szachach a. w warcabach*: Partję przerwano na przedostatnim cugu. Prus. Przen.: Z góry przewidziałem wszystkie jego cugi. Prus. (=sposoby, wybiegi). 9. C. w piśmie = *sztrych, zakreś, zakreśtas, pociągnięcie pióra*. 10. † C. w oraniu = *jedna brzoza*. 11. † C. w ciągnięciu = *droga odbyta przy ciągnięciu w jednym kierunku, jedno pociągnięcie*. Kn. Przen.: Jednym cugiem poszedłem do wsi. Troc. (=nie zatrzymując ś.). 12. *prąd powietrza, przeciąg, przewiew*: W tym mieszkaniu są cugi. Komin na dobry C. 13. † C. wody = *bieg, prąd*: Nil siedmią cugów (=ujść, kanałów) wali ś. otwarty. Żebr. 14. *pociąg kolei żelaznej*. 15. *orszak, świta*. 16. † C. puścić = a) *ustępować*: Puszczam C. komu, ustępuję komu plaču. Kn. b) *praw. pozwalać przeciwnikowi na złożenie przysięgi*: W sprawach kryminalnych nie ma być C. puszczan do przysięgi. Sz. 17. gm. *smak a. zapach*: Nie złapałem jeszcze cugu tej wódki. 18. *kosz. brzeg, otaczający dokoła wieko, upleciony na końcach sztak, tworzący rodzaj płaskiego warkocza*. 19. *myśl. ciągnięcie, przelot ptaków*. 20. *praw. precedens, † sekwela, † pochop, wzór do sądenia sprawy*. Kn. 21. w lm. *pusz. rowki, w których kula przy wystrzale obraca ś.* 22. *woj. część kompanji, pluton*: Kompanja maszerować ma cugami. Łs. Niech zaciągnie ś. drugi w księdza Kiejstuta cugi. Mick. (=szeregi). Zdr. [Cuzek]. <Nm. Zug>

[**Cugant**, a, lm. y] p. **Cugowiec**. <Cug, z końcówką niby Łé.>

Cugiel, gła, częś. lm. gle, [**Cugła**] l. *pas rzeźnienny, służący do kierowania koniami, lejc, lic, woda*: Z ręką mu ś. C. wywinął. Żebr. Cugle popuszczają, skracają. Przen.: Puścić cugle namiętnościom. Każ ująć cugli tak wielkiemu mieniu. Chr. Swywola nie zna cugłów. Oss. 2. *sznury do ściągania sieci*. <Nm. Zügel>

[**Cugla**, i, lm. e] p. **Cugiel**.

Cuglenie, a, blm., czynność cz. **Cuglić**.

Cuglić, i, if, × **Cuglować** *cugle zakładać, kielznować*: Czemu ich nie siodlacie? czemu nie cuglicie? Syrok.

× Cuglować, uje, ował p. Cuglić.
 × Cuglowanie, a, blm., czynność cz. Cuglować.
 × Cuglowy przym. od Cugiel: Rzemień C.
 Cugować, uje, ował l. [C.] *chodzić w cugu*. 2. garb. p. Kratkować. <p. Cug>
 Cugowanie, a, blm., czynność cz. Cugować.
 Cugowiec, wca, lm. wce, [Cugant] *koń cugowy, chodzący w karecie poszczególnej*.
 Cugowy przym. od Cug: Koń C.=a) *chodzący w poszczególnej karecie, cugowiec*; b) *koń pociągowy*.
 [Cuha, y, lm. y] p. Czucha: Blizsa kosula ciałła, anizeli C. Prz. Zdr. [Cuźka].
 Cuhalt, a, lm. y słus., *część przyrządu zamkowe-go, nie pozwalająca ryglowi cofać ś. w tył*.
 Cuhaltszyft, a, lm. y słus., *szyft, przytwierdzający cuhali do blachy zamkowej*.
 [Cuhunder] nieod., w wyraż.: *Brac, wziąć kogo na C.=ostro zabrać ś. do kogo, brać go na pytki*. <Brs. cuhandar, może z Nm. zu Hunden = do psów; a. może zieh' unter>
 × Cukada, y, lm. y p. Cykata.
 † Cukata, y, lm. y p. Cykata: Oła płacą cukaty, słodkie rzeczy w cukier wyprawione. Vol.
 Cukier, kru, lm. kry l. bot. p. Trzcina. 2. chem. =a) *związek organiczny ze składem C₁₂H₂₂O₁₁ a. C₆H₁₂O₆: C. trzeinyowy (zwykły). C. burakowy. C. gronowy, in. dekstroza. C. mleczny, in. laktoza. C. modrzewiowy, in. melitoza. C. owocowy, in. lewuloza. C. słodowy, in. maltoza. C. inwertowany = C. krystaliczny, zmieniony na mieszaninę dekstrozy i lewulozy. C. lodowaty, owiany, jęczmienny = gatunki wyrobów z cukru. † C. różany. Trzye. † C. pity = solk trzeiny cukrowej, dopiero co wyćisnięty. Star. × C. mączka = mączka cukrowa, faryna. Głowa cukru. Rąbać, tłuć C. C. tłućzony. Przen.: *Oczy uczynił cukrem. Słow. Ma djabeł dosyć cukru, i grzech czyni słodki. Prz. b) C. odwiany = octan ołowiu normalny. 3. w lm. przysmaki z cukru, cukierki, słodczyce, konfekt. 4. [Cukry] rodzaj ziemniaków. 5. zł. głód. Zdr. Cukierek, Cukiereczek. <Skr. çarkara, przez Prs. szekier, Arab. sukkar, Nm. Zucker>
 Cukiereczek l. czku, blm. p. Cukier. 2. czka, lm. czki p. Cukierek.
 Cukierek l. rku, blm. p. Cukier: Kanareczku, chcesz cukierku? 2. rka, lm. rki *przysmak, zaprawiany cukrem, konfekt*, w lm. cukry, słodczyce: C. ananasowy, cytrynowy, pistacjowy. C. galaretowy (=złożony z cukru i jabłek). C. gumowy (=złożony z gumy i cukru, z dodaniem pewnego smaku, środek leczniczy od kaszlu). Przen.: C. dzieweczyna (=ładna, miła). Zdr. Cukiereczek.
 Cuklerenka, l, lm. i p. Cukiernia: Tabliczka czekolady, kupiona w cukierence. Zap.
 × Cuklerkandel, dlu, blm. cukier lodowaty. Troc. <Nm. Zuckerkandel>
 Cuklerkowy przym. od Cukierek. Przen.: C. Feuillet. Morz. (=czuły, czulostkowy, sentymentalny).
 × Cuklerlan, u, blm. l. polewa z cukru, lukier. Troc. 2. tort, ciasto lukrowane. Goł. <? Cukier +Lany>
 Cukiernia, l, lm. e l. zakład, gdzie wyrabiają i sprzedają słodczyce. 2. × p. Cukrownia. 3. [C.] (przy grze w bilard) *pośladek: Z cukiernią do domu!* Zdr. Cuklerenka.
 Cukierniany p. Cukierniowy: *Czuć od niego było wino i cukiernianą wesołość. Ost.*
 Cukiernica, y, lm. e *puszka od cukru*. Zdr. Cukierniczka.
 × Cukiernicki p. Cukierniczny. × Po cukiernicku przys. =według sztuki cukierniczej.**

Cukiernictwo, a, blm. *zawód cukiernika*.
 × Cukierniczek, ozka, lm. czkowie l. *czeladnik cukierniczy. 2. chłopiec, usługujący w cukierni*.
 Cukierniczka, i, lm. i l. p. Cukiernica. 2. forma ż. od Cukiernik. 3. *żona cukiernika*.
 Cukierniczy, × Cukiernicki przym. od Cukier-nik: Fach C. Wyroby cukiernicze.
 Cukiernik, a l. lm. *cy ten, co robi słodczyce, właściciel cukierni. 2. [C.] = a) lm. cy p. Cukrownik. b) blp. pastil. santon. (lekarstwo na robaki). c) lm. i ciastko, herbatnik. 3. × lm. i zool. p. Rybik. Kluk*.
 Cukierniowy, Cukierniany przym. od Cukier-nia: Cukierniowa syrena. Orzesz.
 Cukiernysy, ów, blp. cukier. *pierniczki różnokolorowe, złożone z mąki, zaparzonej mlekiem gotowanym*. <Nm. Zuckernuss = dosł. orzech cukrowy>
 Cuklersztuba, y, lm. y cukier. *pokój, w którym ś. wyrabiają cukierki*. <Nm. Zuckerstube>
 Cuklersztubowiec, wca, lm. woy cukier. *subjekt, pracujący przy cukierkach*.
 Cukierwar, a, lm. owie cukr. *majster, warzący cukier*. <Cukier+WAR>
 [Cukorja, i, blm.] p. Cykorja.
 Cukrodajny dający cukier, dostarczający cukru: Trzcina cukrodajna. <Cukier+DA>
 Cukrolek, u, lm. l apt. *środek lekarski słodzony: C. płynny = syrop cukrowy*. <Cukier+LEK>
 Cukromierz, a, lm. e, *zacharometr, Sachary-metr chem. przyrząd do oznaczania ilości cukru w roztworze*. <Cukier+MIAR>
 × Cukromocz, u, blm. lek. p. Moczówka. <Cukier+MOK>
 × Cukrosażki, żek, blp. *części roślinne smażone w cukrze, konfekt*. <Cukier+SMAG>
 × Cukrowacenie, a, blm., *czynność cz. Cukrowacenie*.
 × Cukrowacielec, eja, ał, × Cukrzeć w cukier ś. *zamieniać a. smaku cukrowego nabierać*.
 Cukrować, uje, ował l. † p. Cukrzyć: Cukrowane potrawy. Rej. 2. *cukrem powlekać, lukrować. 3. zamieniać na cukier: Wpływ cukrujący djastazy na maltodekstrynę. 4. † osładzać, umilać, uprzyjemniać: Chrystus świętym słodził i cukrował miłość Bożą. Hrb. Hetman mężnym sławę cukruje. Leszcz. S. 5. † zubić, ozdabiać: Nie chce ich nie C. ich przodki zaenemi, kiedy ś. sami zdoją. Rej. 6. † wystawiać w lepszym świetle, maskować, ukrywać: Żyd zbrodnie swe cukruje. Grod. Gniew zatajony po wierzezu zdradnie cukrujecie nieszczerań chęcią. Koch. 7. † zbyt wysoko ważyć, przecenić: Kto sobie cudze uszczęście cukruje, ten swoje bardzo gorzko uczuje. Kn. 8. myśl. (o psie) *wydawać głos przyjemny. C. ś. w cukier ś. obracać: Miód ś. cukruje*. <p. Cukier>
 Cukrowanie, a, blm., *czynność cz. Cukrować. Cukrowany l. im. od Cukrować. 2. pozornie uprzyjemny, obłudny, farbowany: Słówka cukrowane (=jedwabne)*.
 Cukrowar, a, lm. owie p. Cukrownik. <Cukier +WAR>
 Cukrownia, l, lm. e prow. p. Cukrownia: *Checiano namówić go na założenie cukrowni. Krasz. Cukrowniany przym. od Cukrownia: Mógł polegać na zawiązaniu z wierzycelem cukrownianej spółki przemysłowej. Spas.*
 Cukrowarski przym. od Cukrowar.
 Cukrowarstwo, a, blm. p. Cukrownictwo.
 × Cukrowarz, a, lm. e p. Cukrownik.*

Cukrowaty podobny do cukru, mający smak a. wygląd cukru: Melon C. Syr. Do wina używają z apteki hałunu cukrowatego. Trzye. Wapień C.

Cukrowlec, wea, lm. wee bot. p. Trzcina.

Cukrownia, i, lm. e, prow. Cukrownia, X Cukiernia fabryka cukru.

Cukrowniany przym. od Cukrownia: Robotnicy cukrowniani. Prus.

Cukrownica, y, lm. e bot. i. p. Prawka. 2. p. Trzcina.

Cukrownictwo, a, blm., Cukrowarstwo fabrykacja cukru, przemysł cukrowników.

Cukrowniczy przym. od Cukrownik: Wyrób C. Cukrownik, a i. lm. cy. a. Cukrowar, X Cukrowarz, [Cuklernik] fabrykant cukru, właściciel cukrowni. 2. lm. i bot. p. Trzcina. atkiem lu

† Cukrowny słodki, jak cukier, bardzo słodki: Po gorzkim cukrowniejsza słodycz. Fred. M. Przen.: Słówka cukrowe. Rej. (= grzechne pozornie, obudne, ułudne, jedwabne).

Cukrowość, i, blm. ilość zawartego w czymś cukru: C. buraków znaczna, nieznaczna.

Cukrowy i. przym. od Cukier: Mączka cukrowa. Fabryka cukrowo - rafinadowa. Buraki cukrowe (= cukier zawierające). Cukrowa wódka. Oss. (= cukrem zaprawna). Cukrowa wieczera a. kolacja (= złożona z cukrów, zastawiana dla gości weselnych). Papier C. = do zawijania cukru służący: Okna pozaklejane grubym, cukrowym papierem. Krech. Przen.: słodki, przyjemny, miły, rozkoszny: Pierwszy C. rok małżeństwa. Usteczka cukrowe. Pocałowania cukrowe. Groch. Słowa cukrowe = a) słodkie, przyjemne, miłe: Każdy ucinek, z ust amanta wyrzeczony, jest to cukrowe dla kobiety słowo. b) grzechne, ujmujące, ułudne, jedwabne, pochlebne: Pisze mi Wojewoda w cukrowych wyrazach, że mamy już zapomnieć o dawnych urazach. Malcz. 2. bot.: a) C. korzeń p. Wężymord. b) C. korzeń a. Cukrowe korzonki a. Marek C. p. Marek. c) Palma cukrowa p. Winosłocz. d) Trzcina cukrowa p. Trzcina. 3. lek.: Cukrowa choroba a. Moczówka cukrowa p. Moczówka.

Cukrówka, i, lm. i l. odmiana gruszy pospolitej. 2. owoc tej odmiany.

Cukru! naśladownictwo głosu synogarlicy. <Dźwn. z podprowadzeniem pod Cukier>

Cukry, ów, btp. p. Cukier.

Cukrzan, u, lm. y chem. związek cukru trzcinowego z tlenkiem metalicznym: C. wapnia.

Cukrzany i. z cukru zrobiony: Figura cukrzana. 2. przen. miły, wdzięczny, kochany: Zośka cukrzana pojedzie do was. Słow.

X Cukrzec, eje, al p. Cukrowacieć.

Cukrzeliżka, i, lm. i, Słodziczka bot. (hedypnois) roś.

Cukrzenie, a, blm. i. X czynność cz. Cukrzec. 2. czynność cz. Cukrzyć.

Cukrzyca, y, blm. i. enkr. sok, ugotowany w wanniku. 2. lek. p. Moczówka.

Cukrzyć, y, ył, † Cukrować cukrem zaprawiać, słodzić: C. herbatę.

Cukrzyk, a, lm. i zool. p. Rybik.

Cukół, u, lm. y p. Cokół.

Cul, a, lm. e mul. kawałek drzewa, służący do oznaczania różnych miar w celu równego wysadzenia cegieł. <Nm. Zoll, przez Čes. coul>

Culag, u, lm. i, Culaga i. X dodatek do pensji: Miały nierównie ozdobniejszą usługę kraj z kawalerji narodowej za małym culagu przydatkiem

Koń. 2. rzeź, kawałek mięsa poledniejszego a. kość, dołożona do wagi. <Nm. Zulage>

Culaga, i, lm. i p. Culag: Culagi albo dodatku dla gwardji. Vol.

Culagier, gra, lm. gry cies. więzienie dachowe, klatka dachu. <Z Nm. Zulage>

X Culagowy przym. od Culag, dodatkowy: Culagowe pieniądze. L.

[Culka, i, lm. i, Ciulka] penis. <Dziec.>

[Cula, y, lm. y] p. Czulka.

[Culka, i, lm. i] p. Czulka.

i. Cuma, y, lm. y i. a. Czuma fl. linka do uwiązywania statku. 2. gór. pancerny z lin, wkładany na ciało, in. kotła. Zdr. Cumka. <Nm. Zaum = dosł. uzda>

2. Cuma, y, blm. p. Dżuma.

[Cumber, bra, lm. bry] p. [Caber].

[Cumberzyna, y, lm. y] p. Czupryna.

Cumka, i, lm. i fl. p. i. Cuma.

Cumować, uje, ował fl. przywiązywać statek do hartfalu.

Cumowanie, a, blm., fl., czynność cz. Cumować.

[Cumper, pra, lm. pry] p. [Caber].

[Cumrzyć, y, ył] p. Combrzyć.

Cunga, i, lm. i f. intr. nóż obosieczny, osadzony w heblu, służący do obrzynania brzegów książki. 2. tkac. blaszana płyta przy ręcznym warszacie. <Nm. Zunge = dosł. język>

Cup! i. a. Cupu odgłos uderzenia: lup! bęc! pac! bach!: Lup C. po sobie. 2. Xw., oznaczający chwytanie: chap! lup! cap! łaps! łahas!: Dybał na niego długo, aż zawołał: C! a tuś mi! Oss. <Dźwn.>

Cupać, ple, pał i. X iść ukradkiem w czyjś ślady, dybać na kogo, śledzić kogo: Postrzegszczy z daleka idącego, cupał za nim, aż go przycupał. Oss. 2. [C.] rzucac ś. obces (o wilku). 3. szczeot. obciągać szczeotinę, występującą z pęczka. <CUP>

[Cupak, u, blm.] rodzaj grochu. <?>

Cupanie, a, blm., czynność cz. Cupać.

Cupel, pla, lm. ple i. X p. Cypel. 2. [C.] pole, ostro wchodzące między lasy a wody.

[Cuperek, rka, lm. rki] p. Kuper.

Cupić, i, il i. [C.] p. Cupnąć. 2. myśl. biec obces.

[Cupieć, i, al] p. Cupnąć.

[Cupień, pnia, lm. pnie] p. Cypel.

i. [Cupka, i, lm. i] osoba mała. <CUP>

2. [Cupka] jechać = jechać truchtem. <Dźwn.>

[Cupkać, a, al] p. Cupnąć: Owca, kozia cupka (= przebiera nogami, tupie).

[Cupkanie, a, blm.] czynność cz. Cupkać.

Cupnąć, nie, nął, i. a. Przycupnąć, [Ciupnąć, Uciupnąć], † Czupnąć, nied. † Czupić, [Ciupieć, Cupieć, Cupić] kciżyć, przysiąść, przypaść do ziemi, przyczać ś. 2. [C.] zdżemnąć ś. 3. [Cupieć a. S i e d z i e ć n a c z y m p k u] = siedzieć w kucki, siedzieć, skureczywszy ś. 4. [Cupnąć, Cupkać] = a) uderzyć, potrać. b) uderzyć nogą w ziemię, tupnąć. c) zatańczyć. d) Cupnąć na piasku = stanąć na czworakach. <CUP, por. [C(z)pieć]>

Cupnięcie, a, blm., czynność cz. Cupnąć.

Cupu! p. Cup!: Łupu C. po kozuchu.

[Cur, a, lm. y] djabeł: Niech cię C. weźmie. C. tobie, pek tobie = idź precz ode mnie. <Ukr. cur, „cur tobi, pek tobi!“>

[Curać się, a ś., al ś.] odrzekać ś., odżegnując wyrzekać ś., unikać, brzydzić ś.: Curali ś. go ludzie. <Por. Cur>

[Curanie się, a s., bhm.], czynność cz. Curać s.

[Curelik, a, lm. cy] p. Cyrulik.

[Curlik, a, lm. i] p. Cyrulik.

×Curuk! woj. *wtyl! nazad!* Troc. Por. Curyk. <Nm. zurütek>

Curychtać, a, ał szcztot. *przygotowywał szcztienę do wyrobu, dobrawszy podług wysokości.* <Nm. zurichten>

Curychtanie, a, bhm., czynność cz. Curychtać. Curychter, a, lm. rzy 1. *rzemieślnik, wyginający skórę na przyszywy.* 2. *czcion. ten, co robi formy żelazne do odlewania czcionek na maszynie.* 3. *garb. p. Kończący.* <Nm. Zurichter>

Curychternia, i, lm. e *garb. p. Wykończalnia.*

Curychtować, uje, ował *garb. p. Wykończyć.*

Curychtowanie, a, bhm., czynność cz. Curychtować.

[Curyk a. Ciuryk, Curuk] *wtyl, nazad!* (wołanie na konie, aby s. cofnęły). <Nm. zurütek>

Curykność, nie, nał fl. *cofnąć.*

[Curyk]: Masz C. = *masz babo reduty.* <?>

† Cusz p. Cusz: *Aby w tego, który miał przyjść po nim, wierzyli, to C. w Jezusa.* Leop. Córki Syon, C. *dziewki jerozolimskie.* Op. <Właściwie to ciuż (toć już), pod wpływem Czes. to tiż>

Cuszlag, u, lm. i *kosz. zakończenie górne szlak, tworzących brzeg w rodzaju warkocza.* <Nm. Zuschlag>

[Cuzać się, a s., ał s.] *kłócić s.* <Ukr. tiużty=łajać, wymyślać>

[Cużanie się, a s., bhm.], czynność cz. Cuzać s.

[Cuzo] przys. od Cuzy.

[Cuzy] p. Cudzy.

[Cużek, żku, lm. żki] p. Cug.

[Cużka, i, lm. i] p. Cuha.

[Cwajda] *wołanie na konia a. bydłę: do siebie! k sobie!* C. sa, gniada! <?>

Cwajer, a, lm. y, Cwajka *ucz. dwójka (jako stopień).* <Nm. Zweier>

Cwajka, i, lm. i *ucz. p. Cwajer.*

Cwajnos, a, lm. y, Cwejnos 1. *rodzaj wyżła z nosem rozdwojonym.* 2. *człowiek z nosem dzielącym s., garbatym, niezgrabnym.* 3. *Żyd.* <Nm. Zwei=dwa+Nos>

[Cwajnoska, i, lm. i, Cwejnoska] *nierządnic.*

[Cwałina, y, lm. y] p. Szczwół.

×Cwałnica, y, lm. e *koło rozpedowe.* <p. Cwał>

Cwał, u, bhm., Czwał, † Szczwiał *najszybszy bieg konia, rodzaj galopu, in. galop długi: Cwałem a. w cwał pędzić. Pędzą cwałem, eo stać koni. Pol. Przejść w C. z klusa. Woda gotuje s. w C. (=wre, kottuje s., cwałuje). † Cwałem przys.=naksztalt fali: Cwałem jachać albo isć, wałem. Kn. <Może z tegoż źródła, co Czambuł>*

×Cwałać, a, ał 1. p. Cwałować. 2. a. ×C. s. p. Czwałać. Kn.

×Cwałanie, a, bhm., czynność cz. Cwałać.

×Cwałanie się, a s., bhm., czynność cz. Cwałać s.

[Cwałek, lka, lm. lki] *koń racy, choć mały.*

Cwałować, uje, ował 1. a. ×Cwałować, ×Cwałać, ×Cwałać *biec (o koniu) a. jechać cwałem a. w cwał, galopować, pędzić. Przen.: Cwałuje dniem i nocą za tym interesem (=uwija s., stara s.). Poco tak cwałujesz? czytaj wolniej (=śpieszys: s.).* 2. a. C. s. (o wodzie) *gotować s. w cwał, bałwanic s., przewracać s., wrzeć, kottować s. 3.*

kol.: *Parowóz cwałuje = dryga pionowo, podskakuje.*

<p. Cwał>

Cwałowanie, a, bhm., czynność cz. Cwałować. Cwałowanie się, a s., bhm., czynność cz. Cwałować s.

Cwancygier, a, lm. y *dawna moneta austrijska = 40—42 gr. pol., in. [sorokowiec].* Zdr.

[Cwancygier]. <Nm. Zwanziger>

[Cwancygierek, rka, lm. rki] p. Cwancygier.

Cwaniak, a, lm. i *gm. człowiek przebiegły.*

<? Cwał por. Szczwany>

Cwano przys. od Cwany.

Cwany gm. 1. *szczwany, przebiegły, chytry, przemądrzały, kuty.* 2. *wyborny, wysmienity, doskonały, pyszny: C. interes.* <Szczwany>

[Cwardy] p. Twardy.

[Cwarzyć się, y s., ył s.] p. Swarzyć.

Cwejnós, a, lm. y p. Cwajnos.

[Cwejnóska, i, lm. i] p. Cwajnoska.

[Cwela, i, lm. e] p. Szwela.

Cwelich, u, lm. y, † Cwylich, † Cwylił *tkanina luźna z podwójnej osnowy.* <Nm. Zwillich>

Cwelichowy przym. od Cwelich.

[Cwentarz, a, lm. e] p. Cmętarz.

Cwik, a, lm. i *kogut niezpełnie wykapłoniony.*

[Cwikier, u a. w lm. y, Cwikier] *binokle: Panna z cwikiem na nosie. Rog.* <Nm. Zwicker>

Cwiksztos, u, bhm. *szcztot. uporządkowane do użycia odpadki włosa.* <Nm. Zwickstoss>

[Cwirkać, a, ał] *w oczy = robić komu ostre wymówki.* <Dżwn.>

[Cwirkanie, a, bhm.], czynność cz. Cwirkać.

Cwiszgold, u, bhm., † Cwizgult, † Cwizgult,

† Cwizgult *men. złoto malarzkie platkowe (w blaszkach) z podłożonym srebrem.* <Nm. Zwischgold>

† Cwykiel, kła, lm. kła p. Cwikiel. Przen.: Ar-

jusz, jak jedną kwatere fałszywie zakroił, wnet do niej kilkadziesiąt innych ewykłów przystosował. Wuj.

† Cwylich, u, lm. y p. Cwelich.

† Cwylił, u, lm. i p. Cwelich.

[Cyba, y, lm. y, Cybe, Cybele] *koza.* <Nm. [zibbe]>

×Cybancik, a, lm. i p. Cybant.

Cybank, u, lm. i 1. *czcion. maszyna do ciągnięcia, zbierania na żadaną grubość sztabików dla drukarni.* 2. *pusz. narzędzie do narzyniania gwintów podłużnych.* <Nm. Ziehbänk>

Cybant, u, lm. y, ×Cybunt, [Cymbánt] *żelazo, którym s. okrywają miejsca spajone w kole zepsutym, klamra chwytająca pękniętą obręcz, in. wyrwan t, o p a s k a.* Zdr. ×Cybancik. <Nm. Ziehbänk>

[Cybaty, Cybiasty] *mający długie nogi.* <p. Cyby>

[Cybe] nieod. p. Cyba.

† Cybeby, ów, bhp. *rodzaj największych rozynek.*

<Włos. zibibo, z Arab. zabib>

[Cybele] nieod. p. Cyba.

×Cyberneta, y, lm. el *rzódca kraju.* <Gr. kybernētēs>

×Cybernetyka, i, bhm. *sztuka rządzenia krajem.* <Gr. kybernētikē>

×Cybet 1. a, lm. y p. Łasza. 2. u, bhm. p. Zybēt.

[Cybiasty] p. Cybaty.

[Cybik, a, lm. i] *paka, w której ze Wschodu przywożą herbatę.* <Ros. cybik>

[Cybilsowy] p. Cyprysowy.

Cybora, y, lm. y bot. p. Cibora.

Cyborjum, w lp. nieod., lm. ja, jów, gm. Cymborjum, [Cymboryja] *miejsce w ołtarzu, guzie s,*

przechowuje puszka z hostjami. <Łć. eiborium, z Gr. kibōrion = kielich>

Cybuch, a, lm. y i. a. × **Cebuch**, [Cybuk] rurka, przez którą ś. ciągnie dym z fajki: C. z cze-reśni tureckiej = antyпка. 2. bud. dziwna w ścia-nie, prowadząca dym z pieca do komina. 3. hut. rura do wyłymnia przy wyrobie szkła. Zdr. **Cy-buszek**. <Tur. ezubük>

Cybucharnia, i, lm. e sprzęt do przechowywania cybuchów: Środek sali zajmował sprzęt duży, okrągły, cybucharnią zwany, najezony przeszło stu cybuchami. Byk.

Cybuchowy przym. od **Cybuch**: Munsztuk C. L.

[Cybuk, a, lm, i] p. **Cybuch**.

Cybuła, i, lm. e i. × p. **Cebula**. 2. [C.] p. **Cebularz**. 3. a. **Sikora** zł. zegarek. Zdr. × **Cybulka**.

[Cybulak, a, lm, i] p. **Cebulak**.

[Cybularka, i, lm, i] p. **Cebuiarka**.

× **Cybulasty** p. **Cebulasty**: Cybulaste oczy pra-wie na wierzch wyszły z oburzenia. Bał.

Cybulizować się, uje ś., ował ś. żart. (o Ży-dach) przyjmować cywilizację, cywilizować ś., na-śladować zwyczaje chrześcijan: Czy pan, człowiek cybulizowany, ma zawsze na leśniczostwie mieszkać i być leśnikiem? Gliń. <Żartobliwy śld. do Cybuła>

× **Cybulka**, i, lm. i p. **Cybuła**.

× **Cybulkowaty** p. **Cebulkowaty**: Kremlin w ca-łej orientalnej krasie smukłych wież, baszt po-dobnych do pagód i opasyłych cybulkowatych kopuł cerkiewnych. Spas.

× **Cybulkowy** przym. od **Cybulka**, p. **Cebulkowy**.

Cybulus, a, lm. y p. **Cebularz**.

× **Cybuń**, u, lm. y p. **Cybań**.

Cybuszek, szka, lm. szki p. **Cybuch**.

Cybuszkowy przym. od **Cybuszek**: Tulejka cybuszkowa.

× **Cybusznik**, a, lm. i bot. p. **Jaśminek**.

[**Cyby**, **cyb**, blp.] i. długie nogi. 2. baby w no-sie. <? Por. Dzyby, Dyby i Dybać>

Cyc, u, blm., [Syc] rodzaj tkaniny bawełnianej. <Nm. Zits, Zitz, z Bengals. czynt a. czyts>

[**Cyc**, a, lm. e] p. **Cycek**.

× **Cycać**, a, ał **ssać**. <CYC>

[**Cycać**, a, lm. i] p. **Sysak**.

Cycal, a, lm. e i. × p. **Cycuś**. 2. [C. a. **Cy-coń**, **Cycoch**, **Cycój**] = a) p. **Cycuś**. b) człowiek, trzymający z nalogu palec w ustach. c) dzieciuch, ślamazarnik.

× **Cycał**, a, lm. y p. **Cycuś**.

× **Cycanie**, a, blm., czynność cz. **Cycać**.

× **Cycasty**, × **Cycaty** mający wydlatne piersi, wiersisty.

† **Cycaszek**, szka, lm. szki p. **Cycek**. Mur.

× **Cyceaty** p. **Cycasty**.

[**Cyoczek**, i, lm. i] p. **Cycek**.

Cycek, cka, lm. cki i. a. [**Cyc**, **Cycka**], × **Cycoń** sutek niewieści, piers niewieścia: Dziecko jeszcze przy cycu (=jeszcze ssie). × C. dawać (=karmić piersią). 2. w lm. sutki u zwierząt, wymię. 3. buteleczka do karmienia niemowląt, mamka. 4. † w lm. p. **Brodawka**. 5. [C.] dzióbek u dzban-ka. Zdr. **Cycus**, **Cyś**, **Cysio**, **Cyź**, † **Cycaszek**, [**Cyoczek**]. Zgr. **Cycysko**. <CYC>

Cycele nieod. p. **Cycele**. Niem.

Cycele nieod., **Cycele**. **Cyces** frędzle, kutasy w ręk. młotcu u Żydów. <Hb. zizath lm.>

Cycero, a a. × ona i. !lm. onowie p. **Cyceron**. 2. lm. a a. × ony druk. rodzaj czcionek: Cyce-ronem nazywają ś. czcionki duże, te. któremi dzienniki artykuły kierujące drukują. Rog. Na C. nie mamy jeszcze ani słowa. Rog. <Od druku listów Cyceerona w połowie XVII w.>

! **Cyceron**, a, lm. owie!, ! **Cycero**, ! **Cycerone**, ! **Cyczerone** przewodnik, objaśniacz, oprowadzacz. <Od imienia Łć. Cicero, przez Włos. cicerone>

! **Cycerone** nieod. m. p. **Cyceron**.

× **Cyceronjanizm**, u, blm. sposób pisania Cyce-rona, naśladowanie **Cycerona**. <Od imienia Łć. Cicero>

! **Cyceronować**, uje, ował!, ! **Cyczeronować** prze-wodniczyć, oprowadzać, pokazywać, objaśniać.

! **Cyceronowanie**, a, blm., czynność cz. **Cyce-ronować**.

Cycerowy druk. przym. od **Cycero**: **Firet C.** (=wymiarów cycera).

Cyces nieod. i. p. **Cycele**. 2. puszka z przy-kazaniami, którą Żydzi przy modlitwach wkładają na czoło: Brzegiem wiszą gałki, coś naksztatt guzików, które Żydzi, modląc ś., na łbach za-wieszają i które po swojemu C. nazywają. Miek. <p. **Cycele**>

[**Cyeh**, u, lm. y] p. [**Cech**].

Cyeha, y, lm. y i. dzban i kubki cechowce: Cech każdy oprócz cyehy (dzbana i kubków) posiadał jeszcze flaszkę miedzianą i srebrny kieliszek do wódki. 2. [C.] p. † **Cech**. <Nm. Zeichen>

[**Cyehel**, chła, lm. chły] p. **Czechel**.

[**Cyehować**, uje, ował] rysować.

[**Cychtać**, a, ał] p. **Cechtać**.

[**Cycka**, i, lm. i] p. **Cycek**.

[**Cyckać**, a, ał] i. **ssać**, **wysysać**. 2. **popijać trunki**.

Cyckowy przym. od **Cycek**; anat.: † **Wyrostek C.** p. **Wyrostek**. † **Brodawka cyckowa** p. **Brodawka**.

[**Cycoch**, a, lm. y] i. p. **Cycal**. 2. p. **Cycuś**.

Cycoń, a, lm. e i. × p. **Cycek**. 2. [C.] = a) p. **Cycal**. b) p. **C. c. ś.**

[**Cycor**, a, lm. y, **Cycorek**] **sopel** (np. lodu). <CYC>

[**Cycorek**, rka, lm. rki] p. **Cycor**.

Cycowaty i. × podobny do **cyc**. 2. × **flakowaty**, **ochlapły**, **owisły**. 3. anat.: † C. **pociąg** p. **Wyrostek**.

Cycowy przym. od **Cyc**; [**Sycowy**]: **Ma** nowe sukienki i **cycowe** smaty. Lea.

[**Cycój**, oja, lm. oje] i. p. **Cycal**. 2. p. **Cycuś**.

Cycuś, a, lm. e i. p. **Cycek**. 2. a. × **Cycał** = a) a. × **Cycal** dziecko ssące, przy piersi, osesek. b) a. [**Cycal**, **Cycoń**, **Cycoch**, **Cycój**] **pieszczoch**, **gagalek**. <CYC>

Cycy nieod. (w języku dziecięcym) **sutek nie-wieści**: Mamko, daj dziecku C.

Cyevsko, a, lm. a p. **Cycek**.

Cyder, dru, lm. dry p. **Cydr**.

Cydr, u, lm. y, **Cydr** napój wysokowy z jabłek, in. jabłecznik. <Gr. sikera, Łć. sicera, Włos. cidro itd.>

[**Cydzia cydzia!**] wołanie na kozy. [**Cydzia!** **Cydz!**] odpędzanie kóz. <? Por. Nm. Ziege>

[**Cydz!**] p. **Cydzia**.

Cyferblat, u, lm. y i. **tarcza zegara**. 2. rub. twarz. <Nm. Zifferblatt>

× **Cyferka**, i, lm. i p. **Cyfra**.

[**Cyfr**, a, blm.] p. **Cyfrowany**.

Cyfra, y, lm. y. I. symbol służący do oznaczania liczb: Cyfry arabskie, rzymskie. Cyfry dziesiętne (= znajdujące się po przecinku w ulamku dziesiętnym). Cyfry znaczące (= różne od zera). Dowiesz czegoś na cyfrach (= za pomocą liczb). Chcemy ciebie zapytać, kaptanie cyfry i linji. Orzesz. (= matematyku). 2. † zero: Cyfry nie mają swego mianowania w liczeniu, tylko znaczą, że nie masz set a. dziesiątków a. jednostki. Sol. 3. ×przen. *nic, fraszka, bagatela, drobnostka, głupstwo*: Człowiek za cyfrę, kiedy w mieszkaniu dziura. Bratk. Jak zagram na skrzypcach, C. wszystkie orkiestry. Zabł. 4. ×znak pisma tajnego: Przejeto list cyframi pisany. Kłok. (= cyfrowany). 5. część. w lm. *litery początkowe imienia i nazwiska a. dwóch imion połączone z sobą, inicjały, monogram*: W mieszkaniu Karola widział jej cyfry. Krasz. C. Jana Kazimierza CJ. 6. ×desek: W cyfrę powiązany płotek. Mick. 7. [C.] *żelazko do odbijania deseni na żelazie*. 8. [C.] *wyszzywka na ubraniach; cętka, ozdoba*. 9. [C.] *rodzaj tańca*. Zdr. ×Cyferka. <Z Arab. sifr = dość pusty, zero, przez Sr. Łć. cifrae lm.>

Cyfrować, uje, ował I. *cyframi oznaczać, numerować*. 2. *liczyć, rachować*. 3. *pisać tajnymi znakami*. List cyfrowany. 4. [C.] = a) *wysztywać we wzory, haftować; wybijać wzory cyfrą*. b) *tańczyć „cyfrowanego“; skakać*.

Cyfrowanie, a, btm., czynność cz. **Cyfrować**. [Cyfrowany] I. *ozdobiony deseniem, wyszywany*. 2. a. [C., Podhalański] *taniec góralski*.

Cyfrowo przys. od **Cyfrowy**, za pomocą cyfr: C. poparte argumenta.

Cyfrowy przym. od **Cyfra**: Pismo cyfrowe (= cyframi a. znakami tajnymi wyrażone, cyfrowane).

Cyfus, u, lm. y, **Scyfus** *naczynie liturgiczne do wina mszalnego*. <Gr. skýfos, skąd Łć. scyphus>

Cyga, i, lm. i I. *bak, fryga, kraglica, wartalka, warkotka*: Kręci się jak C. Ozłek goni tańcem po ledzie cygę malowaną. Tw. (= *ugania się za drobnostką, narażając się*). 2. ×człowiek ruchliwy, wścibski, kręcicki. 3. [C.] = a) *studnia z żorawiem a. kołem*. b) *winda*. c) *baba do pobijania pali mostowych*. 4. *bud. żłobek, złożony z podwójnej krzywizny kołowej, in. żłobek składany, w kłesek*. <Zap. Węg. csiga>

[Cyga cyga! a. Cygu cygu! Cygo cygo!] *wołanie na gęsi*.

Cygan, a, I. lm. y *kłamca, oszust, szalbierz, krętać, matacz*: To wielki C., nie trafisz z nim do końca. Oss. Co żyd, to C. Prz. 2. lm. i a. *Bohem literat a. artysta, wiodący życie wesole, hulaszce, pełne wybryków*. 3. btm. *rodzaj gry w karty*. 4. [C.] btm. *rodzaj tańca*. 5. lm. y = a) p. **Cyganek**. b) [C.] *piec żelazny*. 6. [Cygany, btp.] = a) *rodzaj ziemniaków*. b) *potrawa z maku i ziemniaków*. Zdr. [Cys]. <? Może Ngr. athígganos, a. Prs. tsieng>

Cyganeczka, i, lm. i p. **Cyganika**: A ty, cyganeczko, wiedz białoszyje siostry, jaskółeczko. **Cyganek**, nka, lm. nkł, **Cygan** I. *nożyk składany z trzonkiem drewnianym, kozik*. 2. *piec z kuchnią angielską*: C., który stał w kącie izdebki, mało dawał ciepła, a dymił niemiłosiernie. Bał. 3. [C.] *część kółka do przedzenia*.

Cyganerja, i, lm. e, ×**Cyganja** *ogół artystów i literatów, wiodących życie burszowskie, in. bohemia*: Sceny z życia cyganerji warszawskiej mają humor knajpowy w lepszym stylu.

Cyganiec, i, II I. *oszukiwać, matać, kręcić, szachrować*: Jak zaczął C. jurysta, tak prostaczka szlachcica wykwitował. 2. *oddawać się nierządowi*: Ty wyrodna! z pierwszym szlachcicem cyganisz na jarze. Słow. ×**Cyganiec** s. p. **Cyganiec**.

Cyganieć, eje, ał, ×**Cyganic** s. *stawać się podobnym do Cygana, ulegać wpływowi Cyganów*.

Cyganienie, a, btm. I. *czynność cz. Cyganic. 2. *czynność cz. Cyganieć*.*

×**Cyganienie się**, a, s., btm., *czynność cz. Cyganic s.*

×**Cyganja**, i, lm. e p. **Cyganerja**.

Cyganka, i, lm. i I. *kobieta o twarzy opalonej a. śniadej* (przen. o zwierzętach barwy ciemnej w rodz. ż., np. o jaskółce). 2. *oszustka, oszukanica, mataczka*. 3. ×*kobieta sprytna, filuka*. 4. *rodzaj jabłka*. 5. *rodzaj gruszek*. Goł. 6. [C.] = a) *bryczka pocztowa*. b) *owca czarna*. 7. *myśl zła strzelba*. Zdr. **Cyganeczka**.

×**Cyganowaty** *podobny do Cygana, mający cechę oliwkową, czarniawy*.

[**Cygany**, ów, btp.] p. **Cygan**.

Cygański I. *tulaczy, koczowniczy*: C. żywot prowadzić. Kn. 2. *klamliwy, szalbierski, szachrajski, matacki*. Po **cygańsku**, Z **cygańska** przys. *klamliwie, po szalbiersku*. 3. C. targ a. cygańskie kupno = *kradzież*. 4. *cyganerji dotyczący*: Wpadł w atmosferę cygańsko-burszowską artystycznego kółka. Krasz. 5. *Poty cygańskie = śmiertelne, pochodzące z nieczystego sumienia*. 6. *Uzdeczka cygańska = zrobiona z włosia końskiego dla niespokojnych koni*. 7. † *Strzelba cygańska = żła, popsuta*. 8. [Cygańska a. Cygińska woda, cygańskie błoto] = *piaski głębokie*. [C. marcypan] = *śos z fajki*. [C., ego, btm.] rz. *taniec Cyganów*.

×**Cygaństwo**, a, lm. a I. zb. *Cyganie*. 2. *zwyczaj cygańskie*: Siła się ich było tym cyganstwem pozarażało. Falib. 3. [C.] *figle, oszustwo*.

[**Cygar**, u, lm. y] p. **Cygaro**: Tylko émit C. i chodził. Kon. Kieszek z ładunkiem cygarów Ochoc.

[**Cygara**, y, lm. y] p. **Cygaro**.

Cygareta, y, lm. y, **Cygareto** *papieros*: Wszyscy dworsey postąpieli, widząc ją palącą cygarety. Krasz. Zdr. **cygareta**. <Fr. cigarette>

Cygaretki, i, lm. i p. **Cygareta**: Spędzał godzinę, uprzyjemnianie cygaretkami. Krasz.

Cygaretko, a, lm. a p. **Cygareto**; ×**Sygaretko**.

Cygareto, a, lm. a p. **Cygareta**: Prosiła o pozwolenie zapalenia cygareta. Krasz. Zdr. **Cygaretko**.

Cygaretowy przym. od **Cygareta**: Papierki cygaretowe.

Cygarko, a, lm. a p. **Cygaro**: Siadajże proszę, oto masz C. Krasz.

Cyganica, y, lm. e I. *pudeleczek do noszenia cygar przy sobie*. 2. a. ×**Cygarówka** *rurka do osuszania cygar przy paleniu*. 3. *pog. sprzedająca cygara, sklepowa w dystrybucji*. Zdr. **Cyganiczka**.

Cyganiczka, i, lm. i p. **Cyganica**.

Cyganiczny *wyrob cygar dotyczący*: Ogniska przemysłu cyganicznego.

Cygaro, a, lm. a, ×**Sygaro**, ×**Sygar**, [Cygar, **Cygara**, w lm. **Cygarusy**] *liście tytoniu, zwinięte do nalenia*. Zdr. **Cygarko**. <Hp. cigarra = dość kłnik polny, dla podobieństwa kształtu>

× **Cygarować**, uje, ował *paćić, łopacić, ćmić*.
× **Cygarowanie**, a, bfm., czynność cz. **Cygaro-**
wać.

Cygarowy przym. od **Cygaro**: Zapach C.
Cygarówka, i, lm. i f. *ta, co robi cygara*. 2. × p.
Cygarnica.

[**Cygarusy**, ów, bfp.] p. **Cygaro**.
[**Cygeż**, y, lm. y] p. **Cigieźdź**.
[**Cygeż**, i, lm. e] p. **Cigieźdź**.
[**Cyglenski**]: **Cyglenska woda** p. **Cygański**.
[**Cygieźdź**, i, lm. e] p. **Cigieźdź**.
[**Cygież**, i, lm. e] = **Cigieźdź**.
[**Cygiło**, a, lm. a] p. **Cigilo**.
[**Cygo cygo!**] p. [Cyga].

† **Cygrynowy** *koloru modyro-zielonego, jak morze*.
<Zap. Nm. seegrün = morsko zielony>

[**Cygu cygu!**] p. [Cyga].
[**Cyheł**, hła, lm. hły] p. **Czecheł**.
Cyjan, u, bfm., × **Sin** chem. związek azotu z wę-
glenem, CN. <Gr. kyanos = błękit>

Cyjanek, nku, lm. nki, × **Sinek** chem. związek
cyjanu z pierwiastkiem, sól kwasu cyjanowodorne-
go: C. żółty = żelazo-cyjanek potasu, $K_4Fe(CN)_6$;
C. czerwony = nadżelazocyjanek potasu, K_6Fe_2
(CN)₁₂.

Cyjanina, y, bfm. farb. błękit chinolinowy.
Cyjanit, u, lm. y, **Błękitiec** min. kamień szlachet-
ny, odmiana dystenu.

Cyjanometr, u, lm. y fiz. przyrząd do oceny na-
teżenia błękitu nieba. <Gr. kyanos = błękit + mé-
tron = -mierz>

! **Cyjanotyczny** przym. od **Cyjanoza**.
Cyjanowodoray kwas chem. p. **Cyjanowodór**.
<Cyjan + Wodor>

Cyjanowodór, oru, bfm., × **Sinowodór** chem.
związek cyjanu z wodorem, cyjanek wodoru, kwas
cyjanowodorny, × kwas pruski, HCN.

! **Cyjanoza**, y, bfm. lek. sinica, *chorobliwe błą-*
kitnawe zabarwienie skóry. <Gr. kyanosis = błą-
kitność>

Cyk *naśladowane głosu wahadła w zegarze*.
<Dźwn.>

[**Cykacz**, a, lm. e] i. *wahadło zegaru*. 2. *zegar*,
zegarek.

Cykać, a, af i. p. **Cyknać**. 2. *pić pomalu, lu-*
bując ś, popijać, sączyć. 3. [C.] *doić* (szczeg.
kiedy krowa mało mleka daje). <Dźwn.>

Cykada, y, lm. y p. **Piewik**: Gdyby nie ówier-
kanie cykady, słyszałbyś, jak ś. koło czasu po
niebie toczy. Kon. <Łé. cicada>

× **Cykada**, y, lm. y p. **Cykata**: Do pierników
toruńskich nakładś cykady krajanej a. skórek
cytrynowych. <p. **Cykata**>

Cykanie, a, bfm., czynność cz. **Cykać**.

Cykas, a, lm. y p. **Sagowiec**: Wązkie pierza-
ste cykasy. Morz. <Now. niby Gr.-Łé. eyeas>

Cykata, y, lm. y, × **Cykada**, × **Cukada**, † **Cu-**
kata skórka z pomarańczy, cytryny, melona a. ar-
buza, osmażana w cukrze. <Włos. succada, z Łé.
succus = sok; sld. do **Cykać**>

Cykatowy przym. od **Cykata**.

[**Cykawka**, i, lm. i] *ssawka*: Pije, jak z cy-
kawki = pije wolno.

Cykl, u, lm. e i. *maszyna do jazdy służąca i si-*
łą ludzką poruszana. 2. × *koło, sfera*: Fakt do-
chodzi do wiadomości wyższych cyklów. 3. *prze-*
bieg kolowy zjawiska: C. magnetyczny, elektrycz-
ny. 4. *szereg zjawisk, pozostających między sobą*
w związku i stanowiących pewną całość: C. poezji
bohaterskiej. Większa część starych cywilizacji
ukończyła już C. swego rozwoju. Ochor. 5. a.

Okres astr. *pewien period czasu, służący do obliczeń*
kalendaryzowych. 6. † *tablica pergaminowa świąt*
ruhomych: Istniały pergaminowe tablice świąt
ruhomych; tablice takie zwały ś. cyklami. Kul-
liezk. <Gr. kýklos, skąd wyrazy Łé. od **cyel-**>

Cykla, i, lm. e stol. p. **Cyklina**.
Cyklamen, u, lm. y p. **Ğdula**. <Gr. kykláminos,
Łé. cyclaminus>

Cyklamina, y, bfm. chem. *glukozyd, otrzymywa-*
ny z głądy ziemnej.

Cykliczny i. przym. od **Cyklík**: Poezi *cykliczni*
(= *cyklicy*). 2. *mat. kolony*: Układ C. 3. *muz.*
składający ś. z kilku różnych części: Suita, so-
nata, duet i t. d. są utworami cyklicznymi.
<p. **Cykl**>

Cyklík, a, lm. *cy jeden z poetów epicznych grec-*
kich, których utwory stanowiły jedną całość.

Cyklina, y, lm. y i. org. *nurzędzie z blachy stal-*
owej do polerowania piszczałek. 2. a. **Cykla**, **Cek-**
linga, **Cyklinga**, **Cyklingstal** stol. *blacha stalowa*
do gładzenia drzewa, in. skrobaczka. <Nm.
Ziehklinge>

Cyklinga, i, lm. i p. **Cyklina**. Korz.
Cyklingstal, i, lm. e p. **Cyklina**: Staraf ś. wbił
sobie w pamięć owe stamejzy, kyppe, cykling-
stale. Korz. <Nm. Ziehklingstahl>

Cyklinować, uje, ował org. *polerować piszczałki*
cynowe cyklina.

Cyklinowanie, a, bfm., czynność cz. **Cyklinować**.
Cyklista, y, lm. *ści jeździec na cyklu*. <p.
Cykl>

Cyklistka, i, lm. i forma ż. od **Cyklista**.
Cyklistowski przym. od **Cyklista**: Wyścigi
cyklistowskie.

Cyklizm, u, bfm. *sport cyklowy*: Ma i C. swoich
przeciwników.

Cyklodrom, u, lm. y *miejsce do ćwiczeń i popi-*
sów cyklistowskich. <Now. z Gr. kýklos = koło +
drómos = bieg, bieganie>

Cyklojda, y, lm. y mat. *krzywa, którą opisuje*
punkt płaszczyzny koła, toczącego ś. bez ślizgania
po linii prostej: C. zwyczajna, wydłużona, skró-
cona. <Gr. kykloeidés = kołokształtny, kolisty>

Cyklojdałny przym. od **Cyklojda**: *Wahadło*
cyklojdałne (= mające postać cyklojdy).

Cyklometr, u, lm. y przyrząd do mierzenia
szybkości ruchu cyklów. <Now. z Gr. kýklos =
koło + métron = -mierz>

Cyklometrja, i, bfm. mat. *nauka o mierzeniu*
okręgu i powierzchni koła i ich części.

Cyklometryczny przym. od **Cyklometrja**: Funk-
cje cyklometryczne.

Cyklon, u, lm. y gie. i. *wog. ruch wirowy*
powietrza dokoła najmniejszości barometrycznej,
wiatr, biegnący po drogach kolowych. 2. *gwałtowna*
burza wirowa, przeważnie w okolicach zurotniko-
wych. <Now. z Gr. kýklos = koło>

Cyklop, a, lm. y i. *człowiek jednooki*. 2. a. **Ocz-**
lik, **Wrzectonkowiec** zool. (cyclops) *skorupiak wo-*
słonogi. <Gr. kýklops = dość okrągłooki>

Cyklorama, y, lm. y *rodzaj panoramy*. <Now.
z Gr. kýklos = koło + hórama = widowisko>

Cyklowy przym. od **Cykl**: Sport C.

Cyknać, nie, nął, nied. **Cykać** i. a. *nied. Cyko-*
tać (o zegarze) *wydac dźwięk „cyk.”* 2. × *syknać*,
psyknać: *Cyknij na niego, a obejrzy ś.* 3. [C.]
co pewien czas dać drobną ilość czegoś: Co jakiś
czas cyknie mu kilkadziesiąt rubli. <Dźwn.>

Cykniecie, a, lm. a czynność cz. **Cyknać**.

Cykorja, i, [Cukorja] i. lm. e bot. (cichorium)
ros. z rodziny złożonych. Gatunki: a) C. endy-
wja a. C. szczerbak (c. endivia). b) C.

z wycieczną a. pospolita, daw. Podrózniczką zwana (c. intybus); 2. blm. *proszek z korzeni cykorji pospolitej, dodawany do kawy.* <Gr. kichōreion a. kichōrion, Łé. cichoreum a. cichorium>

Cykorjowaty bot.: Cykorjowate a. Cykorjowe rośliny (cichoraceae) podrodzina rodziny złożonych.

Cykorjowy przym. od **Cykorja**: Kawa cykorjowa. Syrop C. Bot.: Rośliny cykorjowe p. **Cykorjowaty**.

× **Cykoryjkowy** podobny do **cykorji**: Rośliny cykoryjkowe.

Cykoł, u, lm. y głos idącego zegara. <Dźwn.>

Cykotać, a, ał p. **Cyknąć**.

Cykotanie, a, blm., czynność cz. **Cykotać**.

Cykotliwy cykający, głośny: Zegar odbywał cykotliwą wędrówkę.

× **Cykucieć**, eje, ał **wpadać w szaleństwo, szaleć**. <p. **Cykuta**>

× **Cykulata**, y, lm. y p. **Czekolada**: Wniesiono kawę, cykulat, sorbetów, wódek perfumowanych i rozmaitych wonności. Rol.

Cykuta, y, lm. y l. bot.: a) p. **Szaleć**. b) p. **Szczwół**. 2. trzcizna z soku tych roślin: Sokrates wypił cykutę. <Łé. cieuta>

[**Cykutka**, i, lm. i] p. **Czkawka**.

† **Cyl**, u, lm. e p. l. **Cel**: Jedną rzecz przedsięwzięć, C. sobie wystawił. **Mącz**.

† **Cylarz**, a, lm. e p. **Celarz**: Na potoczne wydatki celestata, a mianowicie na cylarza, pisarza. **Goł**.

† **Cylik**, u, lm. i p. **Celik**: Na potoczne wydatki celestata, a mianowicie na cylarza, pisarza, na tarcze, cyliki. **Goł**.

Cylinder, dra, lm. dry l. mat. p. **Walec**. 2. część maszyny w kształcie walca: C. gazowy w młynie. 3. kociel w maszynie parowej. 4. szkło u lampy. 5. rodzaj zegarka płaskiego. 6. muz. część narzędzia detego, otwierana pistonem a. klapką: Waltornia ma trzy cylindry. 7. rodzaj kapelusza męskiego. 8. a. **Cylindrowicz** a. **Cylinderus** człowiek, chodzący w cylindrze, elegant, strojniś, modniś, frant, dandyś: Cylindry czyli strojnise miejsey nawet zapisywani byli gwiałtem na listy żołnierskie. Zdr. **Cylinderek**. <Gr. kylin-dros, Łé. cylindrus>

Cylinderek, rka, lm. rki p. **Cylinder**: Nizki, niemodny C., przekrzywiony z fantazją na lewe ucho. **Zap**.

Cylindrojda, y, lm. y mat. nazwa rozmaitych gatunków powierzchni. <Gr. kylin-dro-eides>

Cylindrowicz, a, lm. e p. **Cylinder**: Większość cylindrowiczów przestrzega zasad oszczędności.

Cylindrowy przym. od **Cylinder**: Materiał C. (=na cylindry=kapelusze). Zegarek C. (=cylinder). C. sasiad. I ras. (=ubrany w cylinder).

Cylindryczny mający postać cylindra, walcowaty: Ciało cylindryczne.

× **Cylistyka**, i, blm. sztuka stania na głowie i chodzenia na rękach. <Now. z Gr. kylistiké>

† **Cylować**, uje, wał p. l. **Celować**.

† **Cyłowanie**, a, blm., czynność cz. **Cylować**.

† **Cymbalik**, a, lm. i p. **Cymbał**. **Leop**.

Cymbalisko, a, lm. a m. i ni. p. **Cymbał**: Ojciec poceziwy człeczyna, ale C. okrutne. **Orzesz**.

Cymbalista, y, lm. soi a. × **stowie ten, co gra na cymbalach**: Było cymbalistów wielu, ale żaden z nich nie śmiał zagrać przy Jankielu. **Miek**. Cymbalistowie i insza wiejska muzyka. **Vol**. <p. **Cymbał**>

Cymbalistka, i, lm. i forma ż. od **Cymbalista**.

Cymbalny przym. od **Cymbał**: Z brzękiem cymbalnych instrumentów. **Słow**.

Cymbalski, ego, lm. scy rz. p. **Cymbał**.

Cymbał, u, lm. y, × **Cembał** l. część. w lm. narzędzie muzyczne, złożone z czworobocznego pulla rezonansowego, na którym naciągnięte struny uderzają ś. tak zwanemi palcalkami: Grać na cymbałach. Para serbów a C. idą w taniec kołem. **Zwr**. M. Dwaj uczniowie przy cymbałach kłęczą, stroją nanowo struny i próbując brzęczą. **Miek**. Z cymbałami, narodu swego instrumentem, chadzał niegdys po dworach i graniami zdumiewał. **Miek**. Zawiesił dźwięcznostrunne na ścianie cymbały. **Miek**. Wali, jak w C. 2. × **dzwon w zegarze, bijący godziny**: Cymbały, dzwony u zegara, które godziny biją. **Zabł**. Na wieży ratusza krakowskiego były dwa cymbały zegarowe. **Sol**. 3. × **dzwonek, brzękadło**: Cymbały na konia do sanek. **Troc**. Włóżmy chomat na konia, a nawieszajmy cymbalów na niego. 4. org. jedna z odmian glosu, zwanego miksura w organie. 5. rub. pozostać: Wziął kaducznie w C. Oss. 6. a, lm. y, a. **Cymbalski** głupiec, balwan, fuszer, fujara. **Zdr**. **Cymbalek**, † **Cymbalik**. **Zgr**. **Cymbalisko**. <Gr. kymbalon = dost. zele>

Cymbalek, ika, zwykle w lm. iki p. **Cymbał**: Grać na cymbałkach.

† **Cymbalitownik**, a, lm. cy ten, co cymbały robi. **Mącz**.

[**Cymbant**, u, lm. y] p. **Cybant**.

† **Cymbel**, u, lm. e **dzwonek srebrny w starych organach**. <p. **Cymbał**>

† **Cybor**, u, lm. y p. **Cybury**: Przygnane w cymborze Tatars. **Kochan**. Ciągnać w kajdanach i cymborzach, w arkanach, nieszczęśliwe ofiary.

l **Cyborjum**, w lp. nieod., lm. ja, jów gm. p. **Cyborjum**.

[**Cymboryja**, i, lm. e] p. **Cyhorjum**.

Cymbr, u, lm. y p. **Cembra**.

Cymbra, y, lm. y p. **Cembra**.

† **Cymbulo**, u, lm. e, † **Cymbulec** rodzaj strzaly. **Mącz**. <Może Nm. Ziehbolzen>

† **Cymbulec**, iou, lm. iee p. **Cymbulc**. **Tuch**.

† **Cybury**, ów, blp., † **Cybor**, † **Cybury** więzy, kajdany: Więźnie w cymburach wiodą. **Górn**. <Tur. czénbér = obręcz, naszyjnik i t. d.>

× **Cymcowy** przym. od **Cymiec**, p. **Ciemcowy**.

× **Cyment**, u, lm. y p. **Cement**: Brak kamienia ciosowego zastąpić może C. z wapna i z dachówki utłuczonej. **Świt**.

† **Cyment**, u, lm. y **kora cynamonowa, cynamon**: U nas kora cynamonowa dawniej była C. zwana. **Vol**. <Nm. Zimmet; p. **Cynamon**>

† **Cymer**, u, lm. y **kita, pióropusz**: Przyłbiec o dwu cymerach miał na głowie. **Warg**. <Fr. cimier, przez Nm. Zimier>

Cymersznur, u, lm. y powr. p. **Sznur**. <Nm. Zimmerschnur>

Cymes, u, lm. y, [**Cynes**] l. coś najlepszego, wybór, dobór, śmietanka, kwiat: Sam C. 2. **rarytas, przysmak, smakołyk**: Roznyślały, jak ś. może nazywać po francusku C. z marchwi. **Jun**. [C.] przym. **godny, dostojny, ładny**. <Nm. Zugemüs = dost. wety, przysmaki, przez Żyd. cymes>

× **Cymiec**, mca, blm. p. **Zamsz**: Siodło ma być miękkim cymcem obszyte. **Dor**. <p. **Zamsz**>

Cymol, u, lm. e chem. węglowodór C₁₀H₁₄, znajdujący ś. w różnych olejkach eterycznych. <Now. z początku wyrazów Łé. (z Gr.): cuminum = kmin + oleum = olej>

[Cymper, pra, lm. pry] 1. przyspiew. 2. zabawy zapisane. <p. Caper>

[Cympry, ów, blp.] wieczornice.

[Cymserować, uje, ował] p. Cenzurować.

Cymstangi, ang, blp. eukier. ciastka migdałowe suche. <Nm. Zimstange = dosł. laska cynamonowa>

1. Cyn, u, lm. y 1. † kawałek drzewa, drewno, w lm. drwa: Cynów wszelakich, gdzie jest dębina, tam kołów, słupów, gdzie sosnina, tam żerdzi, dylów i drew do palenia. Zaw. Cynu w dobrą drogę nagotować. Zaw. 2. mł. wiązaniz drewniane pod wałnicą kół wodnych młynskich. <?>

2. Cyn, u, lm. y tkac. p. Czyn.

Cyna, y, blm., † Cena f. chem. pierwiastek z grupy węgłowców, stojący na pograniczu między metalami a niemetalami, o układzie kwadratowym krystalizacji sztucznie otrzymanych, Sn.: Naczynia miedziane cyną pobielają. 2. naczynia i inne wyroby cynowe: Szczęśliwsze były wieki, kiedy na cynie jadano. Oss. † Rzemieślnik od cyny (= kowal, cynkiser). C. dla dzierżawy, srebro dla dziedzica. Prz. <Nm. Zinn>

[Cynabar, u, blm.] p. Cynober.

Cynabaryt, u, lm. y min. 1. ogólna nazwa siarkometalów niekruchych, z włączeniem półmetalicznych, in. blenda. 2. a. Cynober, † Cynobr, Blenda rtęciowa siarce rtęci, tworzący rude, z której otrzymuje się rtęć i farbę czerwoną. <p. Cynober>

Cynadr, u, lm. y 1. w lm. p. Cynadra. 2. † w lm. wnętrzości jadalne z ryb. Troc. 3. † rodzaj potrawy: C. nadziewa ś. siekaniną z wnętrzości rybich i mięsa. Brk. <Może Nm. [geschnader, gschneider], a. Zieh(n)ader>

Cynadra, y, zwykle w lm. y a. Cynadry, ów 1. nerki zwierzęce. 2. potrawa z nerek.

[Cynament, u, blm.] cement. <Śld. do Cyna i Cynamon>

Cynamon, u 1. lm. y bot.: a) a. Cynamonowiec (cinnamum) roś. z rodziny wawrzynowatych. Gatunki: C. aromatyczny a. Kasja a. Kasja cynamonowa (e. aromaticum). b) C. biały C. cejlański a. Cynamonowe drzewo. daw. Skorycą zwany (e. zeylanicum); p. Korzybiel. 2. blm. a. † C. prawdziwy kora cynamonu cejlańskiego: Drwa jak C. drogie (= bardzo drogie). Poszło w przysłowie o izbie nie narzanej mówić: palono cynamonem. Oss. Cynamonem w piecu pali. Prz. (= jest bardzo bogaty). 3. C. biały = kora korzybielu, in. korzybiel. Por. Cymment. <Sr. Łé. cynamonium, z Łé. cinnamum = Gr. kinnamon, z Hb. kinnamōn, to zaś z języków Malajskich>

Cynamonek, nku, lm. nki 1. † kawałek cynamonu: DREWKA, jak cynamonki (= bardzo cienkie). 2. eukier. ciastko kruche z cynamonem.

Cynamoniki, ów, blp. kuch. ciastka z cynamonu. Cynamonka, i, lm. i 1. p. Cynamonówka. 2. rodzaj gruszeki.

Cynamonowiec, wca, lm. wee bot. p. Cynamon.

Cynamonowo przys. od Cynamonowy: Zabarwiać C.

Cynamonowy 1. przym. od Cynamon: Smak C. Kora cynamonowa. Kolor C. (= brunatny, brązowy): Odpięta woal od cynamonowego swego kapelusza. Kór. Na cynamonowo (= na kolor C.). Kwiaty cynamonowe (= niedojrzałe owoce drzew cynamonowych i wawrzynowatych). 2. bot.:

Cynamonowe drzewo i Kasja cynamonowa p. Cynamon.

Cynamonówka, i, lm. i, Cynamonka wódka przepalana z cynamonem.

† Cynar, a, lm. y p. CENAR: Pewnie w cynamrze ani w gonionym a. w tańcu szalonym nie ś. tam nie okaże. Wer. <Sr. Łé. cinara = dosł. rodzaj cytry, Gr. kinyra, z Hb. kinnor>

× Cynarz, a, lm. e p. Cyngiser.

Cynaś, a, blm. kam. tlenek cyny w proszku, używany do polerowania kamieni. <Nm. Zinnsche>

[Cynceruch, u, blm.] choroba z powodu robaków. <?>

Cyncholina, y, blm. apt. płynny lotny alkaloid, znajdujący się w korze chinowej. <Sztucznie z Chinina>

Cynchona, y, lm. y bot. p. China.

Cynchonocyna, y, blm. apt. bezkształtny alkaloid, otrzymywany z kory chinowej. <Sztucznie z Chinina>

Cynchonidyna, y, blm. apt. krystaliczny alkaloid, otrzymywany z kory chinowej. <Sztucznie z Chinina>

Cynchonina, y, blm. apt. substancja roślinna, zbliżona do chininy, otrzymywana z kory chinowej. <p. China>

× Cyndał, u, lm. e p. Sandał.

[Cyndalija, i, lm. e] p. Cyndalja.

† Cyndalinowy p. Cyndelinowy.

[Cyndalja, i, lm. e, † Cyndalija] roś. przestęp złoty (bryonia dioica). <p. Sandał>

× Cyndałowy przym. od Cyndał, sandałowy.

× Cyndał, u, lm. y p. Sandał.

× Cyndałowy przym. od Cyndał, sandałowy.

Cyndelin, u, lm. y 1. † kitajka cienka: Kołaczek ten w C. a. w tawtę cienką zawiązują. Syr. 2. bot. p. Sandał.

Cyndelinowy przym. od Cyndelin a) † = kitajkowy. b) † a. † Cyndalinowy sandałowy: Sztukwarki hebanowe i cyndelinowe. Rej.

† Cyndert, u, lm. y rodzaj tkaniny: Cło od sztuki cyndertu naznacza instruktarz celny litewski. Goł. <?>

× Cyndloch, u, lm. y zapal u strzelby. <Nm. Zündloch>

× Cyndłont, u, lm. y lont do zapalania prochu w strzelbie. <Nm. Zündlunte>

× Cyndpulwer, u, lm. y proch na panewce, podsypka. <Nm. Zündpulver>

Cynegetyczny przym. od Cynegetyka, myślowski, łowiecki. <Gr. kynēgetikōs>

Cynegetyka, i, blm. myślowstwo, łowiectwo. <Gr. kynēgetikē>

1. × Cynek, nku, lm. nki rodzaj instrumentu dętego, piszczałka, kornet. <Nm. Zinke>

2. × Cynek, nku, blm. p. Cynk. Krup.

† Cynek, nku, lm. nki 1. figura, złożona z dwóch trójkątów o wspólnym wierzchołku: Trzywęglasta figura dwojaka o jednym średnim punkcie quinunks czyni, który Polacy cynkiem zowią. Orzech. Szyk zwany „w C.” w którym pikinjerowie zajmują środek, a muszkietierowie są ustawieni na rogach. Górs. 2. pięć oczek na kostce: Lubo kość żyzem. lubo padnie cynkiem. Pot. 3. rzut w grze w kości: Zły to C. kostyrza zjadł. P. Sand. 4. plama, cętka: Cynkami upstrzone rysie. Otw. Wielka cnota milczenie: drugi, co mu ślinki niosą do gęby, gada; ma też po niej cynki. Pot. (= sińce, blizny). <Włos. cinque = pięć, przez Nm. Zink, oznacza także figurę ∴, skąd

nazwy deseni: Cyn(k)owaty, Czynowaty, Cienio-waty (sld. do Czyn i Cień); często płące s. z Cętką >

Cynetoskop, u, lm. y fiz. p. **Cynetoskop**. <Now. z Gr. kinēma = ruch + skopēō = patrzę >

Cynematyka, i, blm., Kinematyka fiz. nauka, rozpatrująca ruch jako zjawisko geometryczne, bez względu na jego przyczynę. <Now. z Gr. kinēma = ruch >

1. [**Cynes, u, lm. y**] p. **Cymes**: Dzieci wystrojone były jak cynesy. Kolb. (=niezwykle, znakomite osoby).

2. [**Cynes, u, blm.**] p. **Senes**.

Cynestetyczny fil. (w psychologii) przym. od **Cynestezja**: Zmysł C.

Cynestezja, i, blm. fil. (w psychologii) zmysł ruchu, zdolność doznawania czuć ruchowych, władza odczuwania i oceniania postaw i ruchów ciała własnego. <Now. z Gr. kinēō = poruszam + aisthēsis = odczuwanie >

Cynetoskop, u, lm. y, Cynematoskop, Kinetoskop fiz. stroboskop udoskonalony. <Now. z Gr. kinētōs = ruchomy + skopēō = patrzę >

Cynetyczny przym. od **Cynetyka**; **Kinetyczny** polegający na ruchu: Energia cynetyczna (=energia ruchu). Teoria cynetyczna gazów (=teoria, podług której cząstki gazów pozostają w ruchu postępowym).

Cynetyka, i, blm., Kinetyka nauka o ruchu, mechanika. <Now. z Gr. kinētikōs = do ruchu należący, ruchowy >

Cynfolja, i, lm. e chem. p. **Stanjola**. <Nm, Zinnfolie >

† **Cyngatura, y, lm. y, † Ciągatura, [Ciągatura Ciągatura]** przepaska, pasek: C. podwiąsało, pas sukienki, którym dzieci powięzują. Mącz. Zdr. † **Cyngaturka**. <Łć. einctura, ze sld. do CIEG >

† **Cyngaturka, i, lm. i** p. **Cyngatura**. Goł.

Cyngiel, gla, lm. gle, × Cięgiel i. języczek, wprawiający w ruch zamek broni palnej ręcznej: C. twardy, miękki. Pociągnąć za C. Gdy dotkniesz cyngla, musi wystrzelić pistolet. Krasin. 2. † języczek, za którego poruszeniem spuszcza s. cięciwa: Chęć z kuszy strzelać, poruszano C., spuszczała s. nateżona cięciwa. Papr. 3. † deszczulka u skrzy-piec do zaczepiania strun. <Nm. Zügel >

Cyngielblacha, y, lm. y pusz. blacha z dwoma otworami na cyngle. <Nm. Zügel + Blacha >

Cyngiser, a, lm. rzy, × Cynarz, × Cynolej, × Cynolejnik, × Cynlejn, × Cynownik odlewacz wyrobów cynowych, konwisarz. <Nm. Zinggiesser >

Cyngiserka, i, lm. i żona cyngisera, konwisarka. **Cyngiserski** przym. od **Cyngiser, konwisarski**: Rzemiosło cyngiserskie.

Cyngiserstwo, a, blm. rzemiosło cyngisera, stan cyngisera, konwisarstwo.

Cyngować, uje, owal, Cynkować gór. = a) kuci żelazo. b) trzymać żelazo obcęgi przy kuciu. <Nm. zängen >

Cyngowanie, a, blm., czynność cz. Cyngować.

Cynicznie przys. od **Cyniczny**.

Cyniczność, i, blm. rz. od **Cyniczny**.

Cyniczny fil. i. do szkoły cyników należący. 2. cynizmem nacechowany, bezwstydy, wyuzdany, nie-obyczajny. <Gr. kynikōs >

[**Cynić, i, il**] p. **Cenić**.

Cynik, a, lm. cy fil. i. filozof, wyznający cynizm. 2. człowiek postępujący zgodnie z zasadami cyni-zmu. <Gr. kynikōs >

Cynizm, u, blm. fil. i. kierunek filozoficzny An-tystenesa, filozofja, uznająca za jedyne kryterjum

dobry zaspokojenie potrzeb zwierzęcych. 2. sposób życia według zasad Antystenesa, niekrepowanie s. w postępowaniu wyższemi zasadami, względami a. idealami. 3. sposób myślenia a. wyrażania s. lekce-ważąco o rzeczach wzniosłych, szanowanych: C. moralny, umysłowy, obyczajowy, estetyczny. <Now. z Gr. kynikōs = cynik >

1. **Cynk, u, lm. i** i. zab u brony: Brona ta jest silną i lekką; z trzydziestu dwóch jej cynków zawsze po cztery działają samodzielnie. 2. ciesz. i stol. = a) w lm. a. × **Cenki** zębki, narzynane dla spajania dwóch kawałków drzewa. b) Spoić kant (desek, boków) na C. = na grat; spleść powyrzynane boki. <Nm. Zinke >

2. **Cynk, u, blm., a. × Cynek, × Zynk, × Zynek** chem. pierwiastek metaliczny. Zn. <Nm. Zink >

1. **Cynka, i, lm. i, Jakowinka, Zinja** bot. (zinnia) ros. z rodziny złoźowych. <Umyslnie z ni-by Łć. nazwy Zinnia >

2. **Cynka, i, lm. i** tkac. narzędzie przy robieniu płótna, na które przędza s. naujja. <Zap. OZYN >

[**Cynkać, a, al, Cenkać**] dzwonić. <Dźwn. >

× **Cynkatura, y, lm. y** rodzaj tkaniny gładkiej i świecącej, in. × wazki h a r u s: Wazki L. rus nazwany C. Ins. c. l. Arus vel harus, materja ta wazka bywała i szeroka, pierwsza nazywana jeszcze C. Goł. <p. Cyngatura >

Cynkit, u, lm. y min. tlenek cynku z domieszką tleniku manganu, tworzący kryształy heksagonalne. <Od Cynk >

Cynkmistrz, a, lm. e hutnik, prowadzący cynkownię. <Cynk + Mistrz >

Cynkograf, a, lm. owie ten, co odbija ryciny sposobem cynkograficznym. <Cynk + Gr. gráfō = piszę >

Cynkograficznie przys. od **Cynkograficzny**: Kopja medalu zdjęta C. Kraus.

Cynkograficzny przym. od **Cynkografja**: Za-kład C. Sposób C. zdjęcia rycin.

Cynkografja, i, lm. e i. blm., a. Cynkotypja sztuka otrzymywania rycin przy pomocy płyt cynkowych. 2. a. **Cynkotyp** rycina, otrzymana z płyty cynkowej. 3. zakład, w którym odbijają ryciny przy pomocy płyt cynkowych.

Cynkografować, uje, owal odbijać rysunki sposobem cynkograficznym.

Cynkografowanie, a, blm., czynność cz. Cynkografować.

Cynkolit, u, lm. y rodzaj farby malarskiej. <Cynk + Gr. lithos = kamień >

† **Cynkopstroś, i, blm. zaharwienie cętkowane, pstrokaczna**: Złych w cynkopstrości tygrysów Indja s. boi. Bardz. <Cętką + Pstroś >

Cynkotyp, u, lm. y p. **Cynkografja**. <Cynk + Gr. týpos = odeisk, druk >

Cynkotypja, i, blm. p. Cynkografja.

Cynkotypowy przym. od **Cynkotyp**. 1. **Cynkować, uje, owal** powlekać cynkiem. <p. Cynk >

2. **Cynkować, uje, owal** gór. p. **Cyngować**.

3. **Cynkować, uje, owal** stol. wyrzynać zębki w drzewie dla spojenia dwóch kawałków drzewa.

Cynkowanie, a, blm., czynność cz. Cynkować.

† **Cynkowany** p. **Cynkowaty**: Czapniczki popisywały s. kołpaczkami i kolnierkami z grono-stajów cynkowanych. Goł. Cynkowane a. centko-wane futra. Goł. <p. Cynek >

† **Cynkowato** przys. od **Cynkowaty**.

† **Cynkowatoś, i, blm. rz.** od **Cynkowaty**.

† **Cynkowaty, † Cynowaty** i. mający kształt piątki na kostce do gry; mający układ kostkowaty: Cyn-

kowate płótno. L. 2. a. † **Cynkowany**, [Cynkowa-
wany, Cynowaty, Czynowaty, Cienowaty] = a) *cełko-*
wany, cełkowaty, pstry: Skóra rysia cynkowata.
Klon. b) tkac. *ukośnie przerobiony*: Płótno cyn-
kowane = tkane w kształcie dyмки (wraz w tym
znaczeniu dziś używany). <p. Cynek>

Cynkownia, i, lm. e *huta, w której jest wyt-*
piany cynk, huta cynkowa. <p. Cynk>

Cynkownik, a, lm. *cy ten, co wykonywa wyro-*
by blacharskie z cynku.

Cynkowy przym. od **Cynk**: Biel cynkowa
(= cynkwajs).

Cynkwajs, u, blm. chem. *weglan cynku, używa-*
ny do farb olejnych i w lecznictwie, in. biel cyn-
kowa. <Nm. Zinkweiss>

Cynkwil, a, blm. *rodzaj gry w karty, lombr*
w pięciu. <Zap. Włos. cinquino = piątka, cynek>

× **Cynlejnik**, a, lm. *cy p. Cyngiser*. L. <Cyna
+LE>

Cynober, bru, blm., × **Cynobr** i. a. [Cynabar]
chem. *starek ręki, farba czerwona z cynabarytu*
otrzymywana. 2. min. p. **Cynabaryt**. <Gr. kinná-
bari, Łć. cinnabari(s), stąd Nm. Zinnober>

× **Cynobr**, u, blm. i. p. **Cynober**. 2. p. **Cyna-**
baryt. Kluk.

× **Cynobrowaty** podobny do **cynobru**.

Cynobrowy przym. od **Cynober**: Kolor C.
(= szkarłatny). Cynobrowo-czerwony. Cynobro-
wo-karminowy.

× **Cynofolja**, i, lm. e p. **Stanjola**. <Nm. Zinnfo-
lie>

× **Cynolej**, a, lm. owie p. **Cyngiser**. <Cyna+
LE>

× **Cynolejnik**, a, lm. *cy p. Cyngiser*.

[**Cynowacizna**, y, lm. y] *rodzaj tkaniny, w któ-*
rej nitki pozornie idą w ukos: (Kurpie) przędą
konopie i wełnę i wyrabiają cynowacizny, per-
kaliki farbowane. Pol. <p. Cynek>

× **Cynować**, uje, *ował powlekać cyną, pobielać*:
C. rundle. <p. Cyna>

× **Cynowanie**, a, blm., *czynność cz. Cynować*.

† **Cynowato** przys. od **Cynowaty**.

† **Cynowatość**, i, blm. rz. od **Cynowaty**.

Cynowaty i. † i [C.] p. **Cynkowaty**. 2. [Cynowate
krosna] = *mające 3, 4, 6, 8 cepów*. <p. Cynek>

× **Cynownia**, i, lm. e *pracownia wyrobów cyno-*
wych, konwisarnia. <p. Cyna>

× **Cynownik**, a, lm. *cy p. Cyngiser*.

Cynowbiały *mający barwę metaliczną, podobną*
do czystej cyny. <Cyna+BIĄŁ>

Cynowód, odu, lm. *ody bot. i. × p. Orlik*. 2. p.
Złotnica. <Zap. z Ukr. sinowód>

Cynowy przym. od **Cyna**: *Naczynia cynowe*.
Folga cynowa = *cynfolja, stanjola*.

× **Cynozura**, y, blm. i. *gwiazdozbiór malej niedź-*
wiedzicy: C. na empirejskim niebie. Karp. Tym,
co za pasem ognistym mieszkają, C. leniwo
wchodzi. Bardz. 2. przem. *wskazówka*: Elekeja
przyniesie miała zbawienną cynozurę przez obranie
pana w odmgiecie tak burzliwym. Tw. Biorę
to za cynozurę. Öss. <Gr. kynósoura = dost. psi
ogon>

[**Cynówka**, i, lm. i] *rodzaj rogoży*. <Ros. ey-
nówka, może z Pol., p. Cynek>

Cyntnabor, a, lm. y rzem. p. **Centrumbor**.

[**Cyntoryja**, i, lm. e] p. **Tysiącchnik**. <p. Cen-
turja>

[**Cyntwar**, u, blm.] p. **Cytwar**.

[**Cyntyrz**, a, lm. e] p. **Cmętarz**.

[**Cyny**, cyn, blp.] p. **Czyna**.

[**Cypek**, pka, lm. pki] *penis*. <Por. Cipka,
Cinpa>

Cypel, pla a. plu, lm. ple, × **Cupeł**, [Czupel, Czupień, Cupień], † **Copel** *koniec spiczasty jakiegokol-*
wiek rzeczy, sterczący a. w postaci klina wchodzący
w drugą: a) C. ładu = *pas ziemi, wchodzący w wodę,*
przyłądek: U fiśów C., narożnik ładu. Haur. C. dobrej
nadziei. Hube. b) C. skały, domu = *szczyt*: Siedział na
cypelu wysokiej skały. Stasz. Wszysey z zimną
krwią patrzyli, dopóki płomień cypelu dachu nie
doszedł. Kaczk. c) † *skala, nad morzem wisząca*:
Widać nad samo wyniesiony morze C., wodą daleko
od morza nie tknięty. Bardz. d) × *część klingi szabli,*
osadzona w rękojeści. e) fl.: C. u żagla = *róg*. f) garb. p.
Wyskok. g) leśn. p. **Wykiel**. <Nm. Zipfel>

Cyperowy, **Ciperowy**: **Cyperowe** a. **ciperowe**
korzenie = a) *korzenie cibory jadalnej*. b) *niek.*
sama cibora jadalna. <p. Cybora>

× **Cyperski** korzeń, bot. p. **Ostrzyż**. <p. Cy-
bora>

[**Cypina**, y, lm. y] p. **Cepina**.

[**Cypki**] w wyraż.: *W C. siedzieć = w kuczki*.
<Zap. Ukr. cypky>

† **Cyplik**, a, lm. i *dziobek u naczynia*: Kone-
weczka z cypikiem a. noseczkiem. Mącz. <p. Cypel>

Cypisko, a, lm. a *wierzchołek góry, mający for-*
me ostrokregą.

Cypłowaty *mający kształt cypła*.

Cypować, uje, *ował garb*. p. **Pępkować**. <Nm.
zupfen>

Cypowanie, a, blm., *czynność cz. Cypować*.

[**Cypr**, u, lm. y a. **Cyprowa** trawa] *ros. cype-*
rus badianus. <Łć. cyperos>

† **Cypres**, u, lm. y p. **Cyprys**. Mur.

[**Cypresek**, ska, lm. ski] *cyprysek, bylica czar-*
nomorska (artemisias pontica).

[**Cyprowy**]: **Cyprowa** trawa p. **Cypr**.

Cypryjski i. bot.: *Palma cypryjska* p. **Banan**.
2. zool.: *Gołąb C. p. Gołąb*. <Od wyspy Cypr,
Gr. Kypros>

Cyprys, u, lm. y bot. i. a. † **Cypres**, † **Kupras**,
† **Kupres**, † **Kuprys**, **Drzewo cyprysowe** (eupres-
sus) *ros. z rodziny szyszkowych*: Zachwalony
C. długi, cienki, chudy, co zdaje ś. być drzewem
nie smutku, lecz nudy. Mick. Nawet i cyprysy
mają swe kaprysy, że ś. przed zefirkiem nie
ugną. 2. p. **Zywotnik**. 3. p. **Świętolina**. <Łć. cy-
pressus, Gr. kyparisses>

Cyprysek, ska, lm. ski bot. p. **Bylica**.

Cypryski ów, blp. bot. p. **Bylica**.

Cyprysorodny, **Cyprysoworodny** *rodzący cypry-*
sy: Ziemia cyprysorodna. Bobr.

Cyprysowaty bot.: **Cyprysowate** a. **Cypry-**
sowe rośliny (eupressineae) *rodzina przyrodzo-*
na roślin kwiatowych z działu nagoziarnych a. pod-
rodzina szyszkowych.

Cyprysoworodny p. **Cyprysorodny**.

Cyprysowy i. przym. od **Cyprys**; [Cyblisowy]:
Lasek C. L. † **Cyprysowa** gałka. Kn. (= *szysz-*
ka cyprysu). 2. bot.: a) *Drzewo cyprysowe* p.
Cyprys. b) *Rośliny cyprysowe* p. **Cyprysowaty**.
[**Cyprys**, a, lm. e] *figlarz, filut*. <?>

Cyprysnik, a, lm. i, **Szubertnia** bot. (taxodium,
szubertia) *ros. z rodziny szyszkowych*.

Cyprzyk, a, lm. i, **Żywiczin** bot. (callitris) *ros.*
z rodziny szyszkowych. Gatunek: C. cztero-
kła p k o w y a. niek. Sandarak a (c. quad-
rivalvis, thuja articulata).

Cyprzyn, u, lm. y bot. (geracanthos) *ros. z ro-*
dziny kostliwcowatych.

× **Cyra**, y, lm. y p. 2. **Cera**.

[Cyrana, y lm. y] f. p. Czarnocha. 2. p. Cyranka.

Cyranezka, i, lm. i zool. (anas crecca) ptak pletwonogi z rodziny kaczek.

Cyranika, i, lm. i f. org. przyrząd w organach, nasładujący głos ptaka cyranki. 2. a. [Cyrana] zool. (anas querquedula) ptak pletwonogi z rodziny kaczek. <Zap. od dźwn. Cyrać>

[Cyrehla; i, lm. e] p. Cyrkla.

[Cyreczka, i, lm. i] p. Cyрка.

† Cyrekiew, kwi, lm. kwie p. Cerkiew.

Cyrenaik, a, lm. cy fil. p. Hedonista. <Gr. Kyrenaikós, od miasta Kyrené>

Cyrenaizm, u, blm. fil. p. Hedonizm.

Cyrenajski i. bot.: × Cyrenajskie ziele p. Okrzyń. 2. fil. p. Hedonistyczny.

[Cyrenka, i, lm. i] piesz. cera (twarzy): Dziecko blade, nie má cyrenki.

1. [Cyrgiel, gla, lm. gle] i. robak toczący drzewo pod korą: Cyrgle drzewo zwierzały. 2. próchno drzewne po robakach cyrglach. <?>

2. [Cyrgiel, gla, lm. gle] wstążka, zawiązywana pod szyją, krawat. <Zap. Nm. Zirkel>

Cyrk, u, lm. i f. budynek do urządzania widowisk akrobatycznych. 2. trupa akrobatów i kłownów. 3. † kolo, okrag: Włos po ramionach płynie zaniedbany, coży go w złote cyrki utrafiła? Tw. (= pierścienie). <Łé. circus>

[Cyrka, i, lm. i, Cerka ozdoba, hafl, celka, desek, floresy, wyszywanie. Zdr. [Cyreczka, Céreczka]. <Zap. zamiast eyrka; por. Cyfrować>

Cyrać, a, at, Cerkać i. (o cyrance) głos wydawać: Porwał ś. tabun eyranek i cyrkając wzbijał ś. w powietrze. 2. [C.] = a) lać, puszczać kropkami. b) płacić drobnemi ratami, kapaniem, dawać potrochu: Nie chce, abyś mi cyrkał moją należność, oddaj mi wszystko razem. <Dźwn.>

Cyrkanie, a, blm., czynność cz. Cyrać.

Cyrkiel, kla, lm. kle, × Cerkiel i. narzędzie do kreślenia kół i mierzenia lini: C. łukowy. C. mikrometryczny. C. drążkowy a. sztabowy. C. redukcyjny. Ramiona cyrkla. Przen: Robić eo pod C. = regularnie, akurwanie. Gdzie ś. serca pała, cyrklem uniesień duch. Mick. 2. łuk zakreślony cyrklem: Sklepienia o mniejszym a. większym cyrklu. Ta suknia ma dobry C. = dobrze w okrag u dolu obcięta. Zdr. Cyrkielek. Zgr. Cyrklisko, × Cerklisko. <Łé. circulus, przez Nm. Zirkel>

Cyrkielek, lka, lm. lki p. Cyrkiel.

× Cyrkielnictwo, a, blm., × Cerkielnictwo rzemiosło cyrkielnika.

× Cyrkielniczy przym. od Cyrkielnik; × Cerkielniczy: Rzemiosło cyrkielnicze.

× Cyrkielnik, a, lm. cy, × Cerkielnik rzemieślnik, robiący cyrkle.

† Cyrkiew, kwi, lm. kwie p. Cerkiew.

[Cyrkla, i, lm. e, Cerkla, Cyrla, Cyrehla] polanka w lesie, powstała wskutek regulowania. <p. Cyrkiel>

Cyrklasty, × Cerklasty, Cyrklisty, × Cerklisty kolisty.

[Cyrklić, i, ii, Cyrlić] obrąbywać wokół korę na drzewie, żelby uschło. <p. Cyrkiel>

× Cyrklina, y, lm. y, × Cerklina m. a. ż. lichy cyrkiel.

Cyrklisko, a, lm. a m. a. ni. p. Cyrkiel.

Cyrklisty p. Cyrklasty: Linja cyrklista.

Cyrklować, uje, owal i. × a. × Cerklować = a) obwodzić w okrag, okrążyć. b) krążyć, kolować:

Sokół pod niebem bezpiecznie cyrkluje. Toł. 2. [C.] fechtować ś., robić szablą.

Cyrklowy przym. od Cyrkiel; × Cerklowy: Nit C.

[Cyrknać, nie, na] troszkę ulać, utoczyć (płyn). <Dźwn.>

Cyrkon, u, lm. y i. a. † Zyrkon chem. pierwiastek metaliczny z gromady węglowców. 2. min. mieszanina jednopostaciowa kwasu cyrkonowego z krzemionką, tworząca kryształy kwadratowe. Odmiany: Hja cynt; C. z wyczejny a. Cyrkonit. <Nm. Zirkon, Fr. zircon>

Cyrkonit, u, lm. y min. p. Cyrkon.

Cyrkonowy przym. od Cyrkon: Kwas C.

Cyrkować, uje, owal] wysywać ozdobić. <p. Cyfra>

× Cyrkonwalać, i, lm. e otoczenie rowem, obwałowanie: Co by nas pozławiło wszelkiej obrony i cyrkonwalacji, że tak powiem, w obłężeniu. Krasin.

Cyrkowiec, wca, lm. woy aktor, baletnik a. akrobata w cyrku występujący. <p. Cyrk>

Cyrkowy przym. od Cyrk: Skoczek, gimnastyk C. Publiczność cyrkowa. Zart, dowcip C. (= niewybredny, płaski, niesmaczny). Błażństwo cyrkowe.

Cyrkówka, i, lm. i lekc. aktorka, występująca w cyrku.

Cyrkulacja, i, blm. obieg, krążenie: × C. monet. Lek.: C. krwi. <Łé. circulatio>

Cyrkulacyjny przym. od Cyrkulacja.

Cyrkularny przym. od Cyrkularz, okręgowy, okólny: Kapitan C. List C. Sąd C. (nazwa sądu miejskiego w r. 1807). Starostwo cyrkularne (= cyrkulowe).

Cyrkularz, a, lm. e i. okólnik, zawiadomienie rozestane urzędnikom danej dykasterji; zawiadomienie powszechne w świecie handlowym o zulożeniu, zwinieciu domu handlowego a. o zmianach w nim. 2 p. Cyrkul. <Now. z Łé. circularis>

Cyrkulik, a, lm. i p. Cyrkul.

× Cyrkulować, uje, owal krążyć, obiegać, chodzić w kółko: Zaczęłam C. po sali. Rzew. Krew, soki cyrkulują. Powietrze cyrkuluje (= przeczaga, przewiewa, przechodzi). Pojazdy cyrkulowały (= kursowały). Pieniądze, kapitały cyrkulują (= są w obiegu, kursują). Więś, pogłoska cyrkuluje (= chodzi). <Łé. circulo>

× Cyrkulowanie, a, blm., czynność cz. Cyrkulować.

Cyrkul, u, lm. y i. † obwód, koło; półkoło, półokrąg: Dwa regimenta stanęły w C. około namiotu. Trzeci obraz panna Marja w słońcu, która ma być pod C. 2. przen. pewna część kraju a. miasta, obwód, okrag; rewir: C. sądowy, administracyjny, policyjny. Galieja zachodnia składała ś. z siedmiu cyrkulów. Skarb. 3. biuro policyjne, zawiadujące cyrkulem miejskim: Zabrali go do cyrkulu. 4. † miejsce w teatrze, odpowiadające dzisiejszym krzesłom. 5. × zjazd, zebranie: Nie bywa już u dworu w niedziele cyrkulu czyli zjazdu państwa po nabożeństwie. 6. a. Cyrkularz narzędzie do robienia komunikantów. Zdr. Cyrkulik. <Łé. circulus>

Cyrkulowy przym. od Cyrkul: Komisarz, opiekun C. Starosta C. Skarb. × Cyrkulowy, ego, lm. i rz. naczelnik cyrkulu.

Cyrkumferencja, i, blm. i. zart. objętość ciała, tusza: Seieśniał lub rozpuszczał garderobę, w miarę przybywającej lub uchodzącej cyrkumferencji. Ochoc. 2. † mat. obwód, okrag koła. <Łé. circumferentia>

×Cyrkumfleks, u, lm. y *daszek a. wężyk nad literą*. L. <Łć. circumflexus>

×Cyrkumstancja, i, lm. e *szczegół, okoliczność, warunek towarzyszący czemu*: Uważał król, jako rozumny, wszystkie cyrkumstancje. Pas. <Łć. circumstantia>

[Cyrła, i, lm. e] p. Cyrkla.

[Cyrlić, i, il] p. Cyrklić.

[Cyrnie, a, lm. a] p. Cierń.

[Cyrny] p. Czarny.

Cyrograf, u, lm. y, ×Ceroğraf, †Chyrograf, †Chyrografa, [Ceroğraf, Celegraf, Ceregraf, Celebrať, Telegraf] 1. † *zapis własnoręczny, zobowiązanie na piśmie własnoręczne, skrypt; kwit, rewers, wexsel*: Nie po cyrografie, kiedy długi popłacone. Białob. Słowo przy świadku jest jakoby cyrografem, któremu nie uczyniwszy dosyć, musiałby dać w giedzie winę. Haur. 2. *zapis na duszę djabłu*: C. na byczej skórze podpisałęś ty, i bisy miały słuchać twego rymu. Mick. Zart. *rewers uciążliwy dla podpisującego*. <Gr. cheirógrafon, Łć. chirographum, Sr. Łć. cirographum>

Cyrografowy przym. od Cyrograf; ×Ceroğrafowy: Obowiązanie cyrografowe. Cyrografowa suma. Bobr. (= *należna na mocy cyrografu*).

×Cyrować, uje, ował p. Cerować.

×Cyrowanie, a, blm. p. Cerowanie.

Cyroza, y, blm. wet. *woskowate stwardnienie watroby*.

Cyrta, y, lm. y p. Certa.

†Cyrulicki p. Cyruliczy: †Nauka cyrulicka = *cyrulictwo*. <p. Cyrulik>

Cyrulotwo, a, blm., ×Cerulectwo *zawód cyrulika*: C. bardzo znaczna część lekarskiej umiejętności. Perz.

†Cyruliczek, ezka, lm. ezki *czeladnik, uczeń cyrulika*.

†Cyruliczka, ozki, lm. ozki 1. forma ż. od Cyrulik. 2. *żona cyrulika*.

Cyruliczy, †Cyrulicki przym. od Cyrulik.

Cyrulik, a, lm. ey, ×Ceruleik, [Curelik, Curlik] 1. † *chirurg*: Kto i umysłową i działającą część chirurgji dobrze pojął i uskutecznia, ten wart imienia cyrulika. Perz. 2. *felczer; balwierz, golibroda*. <Gr. cheirourgós, Łć. chirurgus, Sr. Łć. cerugia = chirurgja, Włos. ciruico, daw. ceruico>

Cyrulikować, uje, ował *spełniać funkcje cyrulika, być cyrulikiem*: W głowie pomieścić mu ś. nie mogło, aby syn obywatelski chciał C. Krasz.

Cyrulikowanie, a, blm., *czynność cz. Cyrulikować*.

Cyrulus, a, lm. y pog. *cyrulik, golibroda, gołarz*.

[Cyruszka, i, lm. i] p. Córka.

[Cyrwatka, i, lm. i] p. Serwatka.

Cyrylca, y, blm. *alfabet słowiański, którego wynalezienie przypisują św. Cyrylowi*. <Od imienia Cyryl>

[Cys, a, lm. y] *człowiek cichy, cicha woda, z cicha pęk*: Łys, zez, C, kuternoga, jeśli co dobrego, wielka łaska Boga. Prz. <CICH>

[Cysarák, a, lm. i] *mieszkaniec cesarstwa Austryackiego*. <p. Cesarz>

[Cysarka, i, lm. i] 1. p. Cesarka. 2. *cesarzowa*: C. Tereska (Marja Teresa).

[Cysarski] przym. od Cysarz: Cysarska strońa = *Austria*.

[Cysarz, a, lm. e] p. Cesarz.

[Cysła, i, lm. e] p. Cesia.

Cysło, a, lm. e p. Cycek.

†Cysło, a, lm. a p. Czysło: *Pięć lat, pięcioletne* C. Tuch.

Cysta, y, lm. y wet. *nowotwór, składający ś. z woreczka i zawartości, torbiel*.

Cysterka, i, lm. i *zakonnica reguły św. Bernarda*. <Od miejscowości Fr. Cîteaux = Łć. Cistercium, pod Dijonem>

Cysterna, y, lm. y 1. a. [Czyszcarnia] *dół omurowany a. wyłożony kamieniem, na wodę deszczową, basen*. 2. *obszerne naczynie do przewozu nafty, okowity*. <Łć. cisterna; [Czyszcarnia] jest śld. do CZYST>

Cysternowy przym. od Cysterna: Parowce cysternowe do przewozu nafty.

Cysters, a, lm. i 1. *zakonnik reguły św. Bernarda*. 2. w lm. *zakon, klasztor, kościół Cystersów*. <p. Cysterka>

Cysterski przym. od Cysters: Zakon, klasztor C.

Cystolit, u, lm. y bot. *skupienie węgla w wapna wewnątrz komórki*. <Now. z Gr. kýstis = pęcherz + lithos = kamień>

Cyś, a, lm. e p. Cycek.

1. [Cyś, a, lm. e] p. Cygan.

2. [Cyś] p. Cesium!

Cyť w. *sz! cicho!*: C.! C.! ktoś tu idzie! Gdzie przyjaźń, miłość woła, tam bracia C., tam C.! Mick. Ty C. i ja C., wiemy na ś. obie. Opal. (= *trzymajmy język za zębami*). Na święty Wit słowik C. Prz. (= *umilka*). <Dźwn.>

†Cyt, u, blm. *milczenie, cisza*: Milczenie powszechne; lecz pod onym cytem widziałbyś różnionę myśl w sercu skrytym. Pot.

Cytacja, i, lm. e 1. p. Cytata. 2. × *pozew, wezwanie przed władzę sądową a. administracyjną*.

<Sr. Łć. citatio, z Łć. cito = wołam, wzywam>

Cytadela, i, lm. e 1. *warownia, służąca za schronisko dla garnizonu, zalogi, strzegącej porządku i bezpieczeństwa w mieście*. 2. *więzienie w cytadeli*. <Włos. cittadella = dosł. miasteczko, od città = Łć. civitas>

Cytadelowy przym. od Cytadela: Więzienie cytadelowe.

[Cytak, a, lm. i] *jagnię dwuletnie*. <p. Cejtak>

×Cytara, y, lm. y p. i. Cytra.

Cytarysta, y, lm. ści p. Cytarzysta. <p. Cytra>

×Cytarystyka, i, blm. *szuka grania na cytrze*. Cytarzysta, y, lm. ści, Cytarysta, Cytrzysta *grający na cytrze*.

Cytarzystka, i, lm, i forma ż. od Cytarzysta.

×Cytat, u, lm. y p. Cytata.

Cytata, y, lm. y, Cytacja, ×Cytat *zacytowanie, przytoczenie w tekście cudzych słów, zdania autora*: C. naukowa, mądra, uczona. <Łć. citata = dosł. powołana>

×Cyterka, i, lm. i p. i. Cytra.

Cytnąć, nie, ną! *wyszeptać cyt!*, *nakazać milczenie*: Tylko, tylko cytną!, wnet wszystkich głosy ucichły. Cytnęła matka. Gosz. <Dźwn.>

Cytnięcie, a, lm. a *czynność cz. Cytnąć*.

Cytować, uje, ował 1. *przytaczać, wymieniać*: C. autora. 2. *wyliczać*: C. tancerzy. 3. *wzywać urzędownie*. <Łć. citare>

Cytowanie, a, blm., *czynność cz. Cytować*.

[Cytówka, i, lm. i] p. Cejtówka.

1. Cytra, y, lm. y, ×Cytara *narzędzie muzyczne, podobne do cymbalów, ale znacznie od nich mniejsze, o strunach do szczypania*. Zdr. ×Cyterka. <Gr. kithára, przez Włos. cetra>

2. Cytra, y, lm. y bot. p. Cytryna.

[Cytra, y, lm. y] zool. p. Certa.

Cytren, u, blm. chem. obojętny optycznie węglowodór z olejku cytrynowego, $C_{10}H_{16}$. <p. Cytryna>
 × **Cytrowy** przym. od **I. Cytra**: Dźwięki cytrowe.

Cytryn, u, lm. y min. p. **Kware**.

Cytryna, y, lm. y l. a. **Drzewo cytrynowe**, **Cytrynowiec** bot. (citrus) roś. z rodziny rutowatych, plemienia pomarańczowych. Gatunki: Bergamota a. Drzewo bergamotowe (c. bergamium); **Cytra** a. Rajskie jabłko, Portugał, Szadok (c. decumana); **Limona** a. **Limunja** (c. limonium); **Pomarańcza** (c. aurantium); **C. pospolita** a. **medyjska** (c. medica). 2. **owoc cytryny**: Żółty jak **C. Zdr. Cytrynka**. <Łć. citrus = drzewo cytrynowe, Fr. citron i t. d.>

× **Cytrynarz**, a, lm. e **sprzedający cytryny**. L.

† **Cytrynat**, u, lm. y **skórka cytrynowa w cukrze osmażana, cykuta**. Sien.

× **Cytrynata** **skórka cytrynowa okrojona**.

Cytrynek, nka, lm. nki zool. **I. a. Cytrynka** (gonopteryx rhamnii) **gatunek motyla dziennego**. 2. [C.] **piasek colias rhamnii**.

Cytrynianka, l, lm. l p. **Cytrynka**.

[**Cytryniarz**, a, lm. e] **kupiec korzenny, kolonjabin**.

Cytrynka, i, lm. i l. p. **Cytryna**. 2. a. **Cytrynianka** **rodzaj gruszeki**. 3. **rodzaj jabłoni**. 4. zool. p. **Cytrynek**.

× **Cytrynny** p. **Cytrynowy**.

Cytrynowiec, wca, lm. wee bot. p. **Cytryna**.

Cytrynowo przys. od **Cytrynowy**; przén. **kwaśno**: **C. zapatrywać** ś. na co.

Cytrynowy, × **Cytrynny** przym. od **Cytryna**: **Lasek C. Kolor C. Aury pigment C. Skórka cytrynowa**. **Kwas, olejek, sok C. Zupa cytrynowa**. **Archipelagu wyspy cytrynowe**. **Słow.** (= obfityjące w cytryny). **Drzewo cytrynowe**, bot., p. **Cytryna**.

Cytrynowka, i, lm. i l. bot. a) a. **Milonia** (limonia) roś. z rodziny rutowatych, plemienia pomarańczowych. b) p. **Ciernota**. 2. **rodzaj wódki słodkiej, wódka cytrynowa**.

Cytryzsta, y, lm. ści p. **Cytryzsta**.

Cytryzstka, i, lm. i forma ż. od **Cytryzsta**.

Cytwar, u, blm. [**Cytwor**, **Cyntwar**] l. apt. **zasuszone pączki kwiatowe roślin z rodzaju bylicy**. 2. bot. a) (kaempferia) roś. z rodziny imbirowatych. b) (zingiber zerumbet) roś. z rodzaju imbiru. c) (curcuma zedoaria a. zerumbet) roś. z rodzaju ostrzyżu. d) **Bylica C. p. Bylica**. <Przez Śr. Grn. zitwar, z Arab.-Prs. zedwār, dziedwar>

Cytwarowy przym. od **Cytwar**: **Nasienie cytwarowe**. **Korzeń C. Wódka cytwarowa = cytwarówka**. **Piernik C.**

Cytwarówka, i, lm. i **wódka zaprawiana cytwarem, wódka cytwarowa**.

[**Cytwor**, u, blm.] p. **Cytwar**.

× **Cyw**, i, lm. yle p. **Cewa**.

× **Cywa**, y, lm. y p. **Cewka**.

[**Cywać**, a, al, **Cewać**, **Cewieć**, **Cywić**, **Ciwieć**] l. ciężko i długo chorować, schnąć z choroby, chyrlać. 2. **zdychać** (o płastwie). 3. **drzemać**. <Może Czes. civěti>

† **Cywan**, a, lm. owie p. **Ciwun**.

[**Cywana**, y, lm. y] **nazwa krowy**. <?>

Cyweła, y, lm. y zool. p. **Łasza**. <Fr. civette, z Arab. zabād, przez Śr. Gr. zapétion>

[**Cywić**, i, H] p. **Cywać**: **Ledwie cywi = ledwie dyszny**.

× **Cywie**, a, lm. a p. **Cewa**.

Cywil, a l. lm. e a. **Cywilus**, **Cywilista** **osoba cywilna, cywilny, niewojskowy**: **Zaczęła** ś. przemiana z żołnierzy na cywilów, a raczej na parobków wiejskich. **Sew. 2. blm. stan cywilny**: I zawsze w cywilu? **Gaw.** <Łć. civilis>

Cywilista, y, lm. ści l. p. **Cywil**. **Gaw. 2. praw. poświęcający ś. nauce prawa cywilnego**; **biegły w prawie cywilnym, znawca prawa cywilnego**.

Cywilistyczny przym. od **Cywilistyka**: **Uważali za niemożliwe stać na ściśle cywilistycznym punkcie widzenia**. **Spas**.

Cywilistyka, i, blm. **praw. nauka prawa cywilnego**.

Cywilizacja, i, lm. e **postęp, rozwój oświaty, uspołecznienie ś., doskonalenie ś.; wykształcenie, oglada**: **C. pozorna, istotna**. **C. narodu**. **Rozwój cywilizacji**. **C. chrześcijańska**. <Now. z Łć. civilis = obywatelski>

Cywilizacyjny przys. od **Cywilizacyjny**: **Rasa germańska C. wyżej od nas stoi**. **Rog**.

Cywilizacyjny przym. od **Cywilizacja**: **Wpływ C.**

Cywilizować, uje, **owal szerzyć wśród kogo cywilizację, oświecać, uspołeczniać**: **Podczaszyc zapowiedział, że nas reformować, C. będzie i konstituować**. **Mick. C. ś. przyjmować cywilizację, oświecać ś., uspołeczniać ś.**

Cywilizowanie, a, blm., **czynność cz. Cywilizować**.

Cywilizowanie się, a ś., blm., **czynność cz. Cywilizować** ś.

Cywilnie przys. od **Cywilny**: **On C. umarł, gdy go praw wszelkich pozbawiono**. <Z Łć. civilis>

Cywilność, i, blm. **I. praw. rz. od Cywilny**. 2. **× sprawy obywatelskie**: **Księdzu wdawać ś. w C. nie godziło ś.** 3. **× posp. publiczność, ludzie cywilni, niewojskowi**.

Cywilny, [**Cywilski**] **I. obywatelski, społeczny**: **Odwaga cywilna**. **Urzędnik stanu cywilnego**. 2. **praw. prywatny, obywatelski, świecki, niewojskowy**: **Prawo cywilne a. prywatne, t. j. zbiór ustaw, mających za przedmiot stan cywilny osób prywatnych, ich mienie i stosunki wzajemne ze stanu osób, posiadania majątku i różnych sposobów jego przechodzenia wynikające**. **Urząd C., władze cywilne (= niewojskowe, nieduchowne)**. **Lista cywilna = kwota przeznaczona na wydatki i utrzymanie dworu panującego**. **Akcja cywilna (nie kryminalna)**. **Śmierć cywilna (= stan człowieka pozbawionego wszelkich praw)**. **Małżeństwo cywilne = zawarte we właściwym urzędzie i ważne prawnie, choć bez obrzędu religijnego**. **Ślub C.** **Komisja cywilno-wojskowa p. Komisja**. 3. **niemundurowy**: **Ubranie cywilne**. **C., ego, lm. I rz. człowiek niewojskowy i nieduchowny**. **Po cywilnemu przys. = cywilnie**: **Ubrać ś. po cywilnemu (= w ubranie cywilne)**.

[**Cywilski**] p. **Cywilny**.

Cywilus, a, lm. y p. **Cywil**.

× **Cywizm**, u, blm. **cnota bywalciska**.

× **Cywka**, i, lm. i [**Cywka**] p. **Cewka**. **Zdr. [Cywuska]**.

[**Cywnik**, a, lm. i] p. **Cewnik**.

[**Cywun**, a, lm. owie] p. **Ciwun**.

Cywunować, uje, **owal być chwunem**: **Cywunuj sobie w swojej Eragole**. **Rzew**.

Cywunowanie, a, blm., **czynność cz. Cywunować**.

[**Cywuska**, i, lm. i] p. **Cywka**.

† **Cyza**, y, blm. p. **Akcyza**.

[**Cyze**, **cyz**, bhp., **Czyże**] **dwie druciane szczotki do czesania wełny**. <Nn. Zause>

Cyzelacja, i, blm. p. Cyzelowanie.
 Cyzelarstwo, a, blm. p. Cyzelerstwo.
 Cyzeler, a, lm. rzy p. Cyzler.
 Cyzelerka, i, lm. i l. forma ż. od Cyzeler. 2
żona cyzelerka. <p. Cyzelować>
 Cyzellerski przym. od Cyzeler.
 Cyzelerstwo, a, blm., Cyzelarstwo, Cyzlerstwo,
 Cyzlerka sztuka cyzelowania; rzemiosło cyzelerka.
 Cyzelować, uje, ował, Cyzlerować i. wykończyć
 rylcem odlewy metalowe (medaljon, posagi i t.p.),
 rzeźbić w metalu. 2. przen. drobniawo wykończyć,
 rzeźbić: C. wiersze. <Fr. ciseler, z ciseau, daw.
 cisel = dłuto, może z Łć. scissus = dosł. cięty>
 Cyzelowanie, a, blm., czynność cz. Cyzelować;
 Cyzelańca, Cyzelerka.
 Cyzelownia, i, lm. e pracownia, gdzie cyzelują.
 Cyzelownik, a, lm. cy p. Cyzler.
 Cyzelerka, y, blm. p. Cyzelowanie. Przen.: Pięk-
 nie ustęp ten oddał Leonote w swej cyzelerze
 poetycznej. Kasz. <Fr. ciselure>
 † Cyzjojanus nieod., † Cizjojanus, × Cizjojan ka-
 lendarz świąt. <Wyraz sztucznie ułożony z Łć.
 circum cisio = obrezanie + Janus, dla przy-
 pomnienia miesiąca Januarius = styczeń>
 Cyzler, a, lm. rzy, Cyzeler, Cyzelerownik rzemieś-
 lnik, zajmujący ś. cyzelowaniem, rzeźbiący w me-
 talu. <Fr. ciseleur>
 Cyzlerka, i l. blm. p. Cyzelerstwo. 2. lm. i =
 a) forma ż. od Cyzler. b) żona cyzlera.
 Cyzlerować, uje, ował p. Cyzelować.
 Cyzlerowanie, a, blm., czynność cz. Cyzlero-
 wać.
 Cyzlerski przym. od Cyzler: Robota cyzlerska.
 Pracownia cyzlersko-odlewowa.
 Cyzlerstwo, a, blm. p. Cyzelerstwo.
 [Cyzować, uje, ował, Czyżować] *czesat, greplo-
 wać wełnę na szotkach*. <p. Cyze>
 Cyż, a, lm. e p. Cyceć.
 [Cza! a. Cabel] w. wołanie na woły, aby szły
 wpraco.
 † Czabaje, ów, blp. rodzaj sukni męskiej: Kraw-
 cy szyją telety, szyją złotogłowy, a z nich zaś
 kontusze, C. Kochan. <Zap. toż co [Kacabaję]:
 p. Koe>
 Czaban, a, lm. y l. rodzaj rośniejszego wołu. 2.
 p. Caban: Często i mały baran czabana wybo-
 dzie. Prz. 3. [C. lm. owle, a. Czabańczuk, Czaba-
 ńczyk, Czoban] *pastuch wołów a. owiec*: Rynek
 był zapehany wołami, a przy wołach szedł mno-
 gi lud pastuszy, tak zwani czabanowie. Sienk.
 4. [Czabany, blp.] *obszerne bucziska*. Zdr. Cza-
 banek. <p. Caban>
 Czabanek, nka, lm. nki p. Czaban.
 Czabanka, i, lm. i l. wielka krowa podolska a.
 ukraińska. 2. więzienie, koza, areszt: W dyby
 i do czabanki go wsadzili. Krasz. Musiał za ka-
 rę siedzieć w czabance o chlebie i wodzie.
 Krasz.
 Czabanować, uje, ował być czabanem (=pastu-
 chem): C. wam, nie radzić, raby pogańskie!
 Sienk.
 Czabanowanie, a, blm., czynność cz. Czaba-
 nować.
 Czabanowy, † Czabański przym. od Czaban:
 Mięso czabanowe.
 [Czabańczuk, a, lm. i] p. Czaban: Woły, po-
 pedzane przez dzikich, półnagich czabańczuków.
 Sienk.
 [Czabańczyk, a, lm. cy] p. Czaban: Czabańczy-
 cy porzucili swoje stada. Sienk.

† Czabański p. Czabanowy: Nie chcę, by w sfo-
 rach czabańskich rząd długi po mej roli ciągnął
 krzywe pługi. Petr.
 [Czabaraszka, i, lm. i] l. rodzaj wesołej piosnki
 2. rodzaj tańca. <Ukr. czabaraszka>
 [Czabas] *lap! cap!*: Ona go C. za łeb! <Dźwn.>
 † Czabatura, y, lm. y sprzęt do przechowywania
 rzeczy kobiecych, rodzaj komody. <Włos. ciabattu-
 ra>
 [Czaboty, ów, blp.] p. Chobot. <Prs. i Tur.
 czabatan, przez Ukr. czobit>
 † Czac, u, lm. e p. Czacz: Jeszcze łakomey
 konają, a już majątność ich jakby w C. rzucił.
 Błaż. <p. Czacz>
 Czach! w. p. Cfach!: C! C! podciął wąs Do-
 mejki. Mick. C! wyrzesałem ognia i fajeczkę
 pałę. Syrok. <Dźwn.>
 1. × Czach, u, lm. y brzęk: Na zamkach cią-
 gły zgłęb i śmiech i czar C. Słow.
 2. × Czach, u, a. w lm. y gór. p. Szyb. <p.
 Szacht>
 † Czacha, y, lm. y gór. p. Cacha. <p. Szacht>
 [Czachar, u, lm. y] p. Czahar: Mkną mary
 przez czachary. Pol.
 × Czacht, u, lm. y gór. p. Szyb. <p. Szacht>
 [Czacina, y, blm., Kieina] zb. p. Cetyna; wog.
 liście drzew iglastych, igły, szpilki, choina: Kie-
 na i czacina nazywa lud choinę szyszkowych la-
 sów. Pol. (Piramidy) świerków i jodeł, od ziemi
 i do szczytu równo ciemną czaciną poszytych.
 Pol. <p. Cetyna>
 [Czaciniowy] przym. od Czacina: Las C. (=igla-
 sty, szyszkowy, szpilkowy).
 Czackja, i, lm. e bot. p. Naszynlec. <Od na-
 zwiska Czacki>
 × Czacko, a, lm. a p. Cacko: Gdy poznasz
 w działkach, z których będą męże, czackiem ich
 nie tul, ale daj oręż. Koch. Moja Regisju, mo-
 je drogie C. Zabl. <Dziec.>
 † Czacz, u, lm. e, † Czacz, † Czadz, † Czacz u l. dar
 rzucany między tłum: W C. co rzucac = rzucac mię-
 dzy ludzi, nie wiedząc, komu ś. dostanie, rzucac na
 kupę: Rzuć w C. cukry i orzechy, zwykłe chłop-
 com to uciechy. Koch. 2. cacko, błyskotka, świeci-
 delko: Nakoniec niefortuna albo śmierć przypadnie,
 to drugi, choćby nie rad, C. porzucił snadnie.
 Kochan. Zdr. Czaczek. <Może Tur. czacz, czadź
 = kupa np. zboża>
 † Czaczek, ozka, lm. czki p. Czacz: Te są mar-
 ne pstrocin, któremi grzech upiękniomy, jako C.
 dzieciom wystawiony bywa. Smotr. <Dziec.>
 † Czaczka, i, lm. i p. Cacko.
 × Czaczko, a, lm. a p. Cacko: Dziś nie trzeba
 klejnotów, uwiedzie nas snadnie leđa C. Rej.
 Agata, śliczne owo, miłości rękami utworzone
 C. Węg.
 † Czaczko, a, lm. a p. Cacko.
 † Czaczko nieod. p. Czacz: Piastunka z dzie-
 cięciami dla płaczu różne ukazuje C. Pot.
 Czad, u, blm., [Cąd] *gaz tlenku węgla, wywiązu-
 jący ś. przy niedokładnym paleniu, spowodzaju-
 cy zatrucie krwi (zaczadzenie), swąd*. Przen.: Or-
 tolog skwarów kacerskich dymem okopcały,
 Ruś tymże czadem zaraził. Smotr. (= błędem, fał-
 szem). <CZAD>
 Czadz, u, lm. e l. † p. Czacz. 2. [C.] *rzucenie
 orzechów a. pieniędzy dzieciom dla zabawy*. Goł.
 <p. Czacz>
 Czadzenie, a, blm. l. czynność cz. Czadzić. 2.
 czynność cz. Czadzić. <CZAD>
 Czadzić, i, i l. *czad wydawać, swędzić, kopcić, filo-
 wać: Lampa czadzi*. 2. [C. gromadę] = wypalać węgle.

[Czadzic, i, il, a. Cziedzic] *odmazurzać, mówić tam cz. gdzie nie potrzeba*. Por. Szadzic.

Czadzic, eje, al i. *ulegać zazaczeniu, zagorzemu*. 2. przén. *ulegać namiętności, nalogowi*. Wprędee czadzic znów i do kart siadał. Kon.

Czagan, a, lm. y p. Oskard. <p. Czekan>

[Czahr, u, lm. y, Czachar] i. *drzewo karłowate*. 2. częś. w lm. a. [Czahor, Bajrak, Ścieluchy lm.], † Czair *zarosła, złożone z rozmaitych drzew, obszar mokrych łąk, pokrytych takiami zarostami*: Lud nazywa takie porosty mieszanego drzewa (w jarach) czaharami, bajrakami. Pol. <Tur. czajer=łaka, z Prs. czara, przez Ukr. czahâr>

[Czahor, u, lm. y] p. Czahar.

[Czahun, u, blm.] p. Czuhun.

× Czaić, i, il kogo gdzie: *kryć w zasadzce, zasadzać, nasadzać*. Ban. C. s. i. *urządzać zasadzkę, zasadzać s., skradac s., podkradać s.*: Kot czai s. na wróble. Czai s. jak czajka. Prz. 2. † taid s., kryć s. z czym: W mej zawziętości nigdy s. nie czaił. Chr. 3. † zaslanic s., bronit s.: Obludniku, czaisz s. protestacjami, jakobys był obyčajnym. Tworz. 4. † *uspakajac s., uciszac s.*: Wiatr s. czai. <CZA>

× Czalk, a, lm. i *statek wojenny na Dunaju*. <p. Czajka>

† Czair, u, lm. y p. Czahar: *Leżeli w zimowlach do wiosny Tatarowie, żeby konie swe paśe mogli nowym czairem*. Tw.

[Czaj, u, lm. e] *herbata*: Nie pili kawy, ani czaju. Słow. <Chiń. cza- i = herbatę pić, przez Ros. čaj>

[Czajczaduch, a, lm. y, Czajczaduk] *duch, usługujący komus*. <? Por. Czajczusza>

[Czajczaduk, a, lm. i] p. Czajczaduch.

Czajczy p. Czajczyn. <p. Czajka>

Czajczyn, Czajczy przym. od Czajka: *Jaja czajczyne*.

Czajczyzna, y, blm. *mięso czajki*: Kto nie jadł czajczyzny, ten nie jadł zwierzyny. Prz.

× Czajenie, a, blm., czynność cz. Czaić. <CZA>

Czajenie śię, a s., blm., czynność cz. Czaić s.

1. Czajka, i, lm. i i. *łódź skórzana kozacka*. 2. † *wog. statek, szczeg. wojenny*: Przed okrętem sułtańskim idą cztery czajki wielkie, które kaza na stronę wszystkim statkom. Star. <Tur. szajka, przez Ukr. szajka>

2. Czajka, i, lm. i zool. (*vanellus eristatus*) *ptak podkasały kuligowaty*: Krzyczy jak C. Prz. Zdr. [Czajus]. <? Dżwn.>

[Czajkiem] *niepostrzeżenie*. <CZA>

× Czajkista, y, lm. *ści żołnierz na czajce*. Oss. <Czajka z zakończeniem klasycznym>

[Czajkować, uje, owal] (o czajce) *wydawać głos*: A tam już czajka śmiga nad bagnami, czajkuje: luli! luli! w sitowisku.

[Czajkowanie, a, blm.] czynność cz. Czajkować.

Czajniczek, czka, lm. czki p. Czajnik.

Czajnik, a, lm. i *imbryk do herbaty, herbatnik*. Zdr. Czajniczek. <Ros. čajnik>

[Czajus, i, lm. e] p. 2. Czajka: *Na przelatujące czajki dzieci krzyczą: „C, ukreć sie!”*

[Czaka, i, lm. i] p. Czako.

1. † Czakać, a, al p. Czakać.

2. † Czakać, a, al, [Czakać] p. Czekać.

Czakan, u, lm. y p. Czekan. Zdr. Czakanik.

† Czakanie, a, blm., czynność cz. Czakać.

Czakanik, a, lm. i p. Czakan: *Wziąłem do ręki dobrze okuty C. Kaczka*.

Czakanowy przym. od Czakan (= instrument muz.): *Spojrzenia i czule podmuchy czakanowe*. Dzierz. <p. Czekan>

† Czakać, nie, nął a. kl, nied. † Czakać *na hak wbić, hakiem zaczepić, zahaczyć*: Czakił go i na pożarcie bestjom oddali. <Jeżeli nie w związku z Czachną itp., to może z Węg. esaklya=hak, esaklyáz=hakiem targać>

† Czaknięcie, a, blm., czynność cz. Czakać.

Czako nieod., [Czaka, Ciaka] *czapka wojskowa, kaszkiet*: Przykładając po wojskowemu rękę do C., rzekłem. Przybor. <Węg. esakó>

[Czakować, uje, owal] p. Czekać.

† Czal, u, lm. e *tył, zad (wojska)*: I z czoła i z czalu nieprzyjaciół ostąpił. Warg. <?>

† Czaladzin, a, lm. owie p. Czelaćnik.

† Czalbátka, i, lm. i, † Szczałbátka *czaszka głowy, czerep*: Zwycięzca dał sobie z czalbátki głowy Swentosława czaszę uczynić. Stryjk. <?>

[Czałno, a, lm. a] p. Czólno.

[Czało, a, lm. a] p. Czóló.

[Czałtować, uje, owal] p. Czaltować.

× Czamanaga, i, lm. i *sztuka mięsa przyrządzona na sposób orniański, marynowana kilka dni przed ugotowaniem w saletrze i różnych ziołach*: Sztufady, czamanagi, kiszki, polędźwice. Zabł. <?>

Czamarą, y, lm. y i. *suknia długa z rękawami do ziemi, używana szczeg. przez kanoników*: Na głowie kłobak, C. czarna zamiatała ziemię. Oss. Długa, obszerna szkarłatna C., czapka sobola i buty futrzane jej strój składały. Bern. 2. a. Czamarka *rodzaj sukni męskiej, zapinanej pod szyję, węgierka*: Wszczynaly s. swary o różnych tarataki kształtach i czamary. Mick. 3. × *ubranie na śmierć, całun, szczeg. kobiecy*: Czamarą nazywa s. strój, w który ubierano umierającego. Mick. <Z Prs. džamé, czamé=suknia, przez Włos. [acciamarra]=kożuch. Por. Symara i Szamerować>

Czamarą, y, lm. y i. p. Czamarą: *Opończę kmiecią porzucił, zamienił ją na węgierkę, we wszystkich aktach urzędowych czamarą polską przewaną*. Rol. Chodził w krakowskiej sukmanie, to jest czamarce. Mick. 2. [C.] *siatka okrągława*.

Czamarowy i. przym. od Czamarą: *Król C. 2. ubrany w czamarę*: Jegomość C.

[Czamarzyć się, y s., yt s., Camarzyć s.] *chmurzyć s.* <?>

Czamból, u, lm. y p. Czambuł.

† Czamból, u, lm. y p. Czambuł: *Orda puszczająca czambólów nie śmie*. Susz.

× Czambr, u, lm. y p. Cembra: Czambru drzewa od kopy. Ins. e. l. <p. Cembra>

× Czambrowina, y, lm. y p. Cembrowina: Czambrowiny od kopy. Ins. e. l.

Czambulik, u, lm. i p. Czambuł: *Przed głównym siehieniem spadały zawsze na kraj luźne czambuliki*. Sienk. *Na zasadzkę natknął s. tylko jakiś drobny C. rabusiów*. Rol.

Czambuł, u, lm. y, Czambuł, † Czamból i. *wyprowadzona wojenna raptowna a królka (szczeg. tatarska), najazd, napad, napaść, najście, wycieczka, zagon*: Podczas groźniejszych czambułów chroniła s. do Winnicy. Rol. Anton miał Partów, których Labjen w C. wprawia, wygnąć. Chr. 2. *oddział Tatarów*: Tatarzy, rozbieli na małe czambuły, zręcznie unikali spotkania. Rol. 3. przén. *kupa, gromada*: Szlachty zagonowej nigdy

nie spędzają w jeden C., ale wyliczają po sześć-góle, choćby dziesięciu czy piętnastu. Paw. W czambuł(=a) razem, ogółem, kupa, gromadnie, hurtem, ryczałtem: On idzie, woła w C. lub z osobna. Przyb. Tam nie tak, jak gdzieindziej, wszystko w C., księżniczka i kominarzówna w jednej kupie. Jeż. Wyciąć w C. (=w pień). b) *× obficio, podostalkiem, w bród, po szyję, po uszy*: Cztery mieć będą żony, koni ze dwieście, sto sług, wszystkiego w C. Szym. 4. *× czwał, galop*: W C. konia puścić. Czart. A. Niewieleby i pszczoła wskórała, w czambule pasieki oblatujące. Pot. Zdr. **Czambulik, Czambulek**. < Tat. czapu(ł)= zagon, najazd, skąd Ukr. czambuł >

Czambulek, Ika, Im. Iki p. Czambuł: A tenże C.? Co też król z nim uczyni? Sienk.

Czambułowac, uje, owal dzielić s. na czambuły, urządzić napady, zagony: Nieprzyjacieli w kupie wojska wszystkie miał, C. przestał. Jabł.

Czambułowanie, a, blm., czynność cz. Czambułowac.

Czambułowcy przym. od **Czambuł**: Sześć tysięcy co przebrańszych wojowników, zbrojnych lepiej od zwykłych czambułowców rabusiów. Sienk.

[**Czamlé sié, I s., II s.**] *męczyć s.* <?>

† **Czamlét, u, Im. y p. Kamlot**: Posel od króla Cypryjskiego oddał Jagiełłowi kilka sztuk czamléta. Biel. M. <p. Kamlot>

† **Czamlétowy** przym. od **Czamlét**: Nie nosił szat czamlétowych. Kosz.

× Czamr, u, Im. y p. Cembra: Sosna, która-by s. godziła na C. St. Lit.

† **Czamtá, y, Im. y jedwab, materja jedwabna**. <?>

× Czanka, I, Im. I drązek u munsztuka końskie-go: Munsztuk złożony jest z czanek, z wędzi-łdła i z podbrodka. Dor. < Czes. čaňk = munsztuk; albo może = * d(e)szczanka >

† **Czantka, I Im. I p. Cętka**.

[**Czanturja, I, Im. e**] p. **Tysiącznik**. <p. Cen-turja>

× Czap! p. I. Cap!

Czapa, y, Im. y I. p. Czapka: Wójt w wy-sokiej czapie baraniej. Krasz. 2. [C., Kaptur] *czapka rogatywka sukienna z swym barankiem*. < Sr. Łć. cap(p)a = rodzaj burki z kapiszo-nem, skąd Fr. chape, chapeau >

[**Czapa, y, Im. y**] p. **Ciapa**.

[**Czapac, pie, pał**] I. p. **Capnac**. 2. p. **Ciap-nac**.

[**Czaparaga, I, Im. I**] pog. *dziewczyna, która straciła wianek; męzátka*. < Zap. w związku z Czapka = czepiec; por. Pokrytka >

[**Czapezarka, I, Im. I**] *kobieta zamężna*.

Czapczasty, Czapezysty mający czapkę, szczeg. szeroką: Czapezaste świeczki. Oss.

Czapczátko, a, Im. a p. Czapka: C. na gło-wę nasadził. Kon.

Czapczyna, y, Im. y licha, nędzna czapka: U gó-rala siekierka z pasem, C. z kutasem. Kniaź.

Czapczysko, a, Im. a ni. p. Czapka.

Czapczysty p. Czapezasty: C. Żydowin. L.

[**Czapczyszeze, a, Im. a**] p. **Czapka**.

Czapeczka, I, Im. I I. p. Czapka: Niczym nas sobie nie obliżuje, jeno chlebem a czapeczką. Star. C. dziecinna = *czepczek*. × C. księża = *piuska*. 2. *przyrzęd do gaszenia świec w kościele, gasiło*: Nie było czym światła pogasić, bo ko-scielnym zapomniał czapeczek, na ten cel używa-nych. Karł. 3. bot. = a) C. korzonkowa = *tkanka ochraniająca koniec korzenia od uszkodzeń*. b) † C. żółędziowa = *miseczka żółędzi*. Troc. <p. Czapa >

Czapeczkowato przys. od **Czapeczkowaty**: Ko-rona C. odpadająca. Rost.

Czapeczkowaty I. podobny do czapeczki: Wa-za z czapeczkowatą pokrywą. 2. anat. † Past-ki czapeczkowate = *zastawki dwukończyste serca* (valvulae mitrales).

× Czapecznik, a, Im. cy p. Czapnik.

[**Czapek, pka, Im. pki**] *kapelusz*.

Czapelka, I, Im. I p. Czapia: Młodsze od niej czapelki przezrocze wody kropelki w zgrabne swe dzióbki chwytają. Orzesz. <p. Czapia >

Czapica, y, Im. e duża, niezgrabna czapka. <p. Czapa >

[**Czapicha, y, Im. y, Czapoeh, Gusika**] *rodzaj płaszcza*. <p. Czapa >

† **Czapioczka, I, Im. I p. Czapka**.

[**Czapioczny**] *należący do czapnika*: Czeladnik C. (=od czapnika).

× Czapić, I, II p. Capnac.

[**Czapić się, I s., II s.**] *przycupnąć* (np. o ku-rze). <?>

× Czapienie, a, blm., czynność cz. Czapić.

[**Czapiga, I, Im. I**] p. **Capiga**.

Czapisko, a, Im. a ni. p. Czapka.

Czapka, I, Im. I I. nakrycie głowy, szczeg. mę-skie: C. sukienna, futrzana, barankowa, bobro-wa. C. rogata a. czworograniasta = *rogatywka*. C. frygijska = *czerwoną czapka z wierzchnim koń-cem, zwieszającym s. naprzód, godło wolności*. × C. noena = *szlafmyca*. × C. biskupia = *infuła*. × C. książęca = *mitra, kolpak*: C. książęca litewska była z aksamitu czerwonego. Paszk. Ojcu kne-ziowską czapkę na głowę włożono. Krasz. Ośła C. = C. z osłemi uszami, którą za karę nakładano próżniakom. Czapkę włożyć, zdjąć. Uchylić czapki. Czy przywiewkował ci kto czapkę? Prz. (=dlaczego s. nie klaniasz?). Ciąży C. w rękę? (=dlaczego stoisz w czapce?). Ma wróble pod czapką. Prz. (=nikomu s. nie klania). × Czap-kę przed kim trzymać, łamać, × czapką go czeić = *klaniać s., czapkować*: Sługami gardzisz, a tu im czapkę łamiesz. Górń. Kto czapką czei, a nie czyni woli pana, ten będzie karany. Gil. Szedł za nim z czapką pod pachą. Oss. (=z naj-większą uniżonością). Darmo, trzeba tu czapki uchylić. Oss. (=prosić, unieżyć s.). Czapka, pap-ka i solą ludzie ludzi niewolą. Prz. (=ukło-nem). × Czapkę mieć na bakiér = *junaczyc s., nadrabiać fantazja*. † Czapkę na stole położyć = *hardym być, imponować*: Kto ma sześć koni w wo-zie, tysiąc złotych w szkatule, a pannę we dwu miłach, ten może czapkę na stole położyć. Prz. Zadrzyj koty z panem, wnet ci C.'z głowy spad-nie. Oss. (=przytrze ci rogów, utrze ci nosa). Mahomet wziął szpetnie w czapkę, gdy doby-wał Białogrodu. Biel. M. (=poniósł znaczne stra-ty). Jakby w czapce bobrowej chodził. Prz. = *ma s. za mądrego* (ponieważ Jezuitci nosili czapki bobrowe). Głowa ledwo do czapki, weale nie do kolpaka. Oss. = *nie senatorem mu być* (ponie-waż senatorowie nosili kolpaki). Na złodzieju C. gore. Prz. (=ma niespokojne sumienie). × Czap-kę natłoczyć na uszy. Oss. = *nie chciać słuchać*. × Czapkę zapuścić na oczy = *nie chciać widzieć a. być bez wstydu*. † Czapkę na czym wieszac = *opierać s., zasadzać s.*: Oni na czym inszym tę czapkę wieszają, a szezęśliwe przypadki szezę-ściu przyczytają. Rej. × Czapkę już brał = *za-bierał s. do wyjścia*. C. za kapelusz. Prz. (=rów-niśmy sobie). Ma pod czapką. Prz. (=ma w gło-wie, pijany). Już też to łąga, jak C. (=wielkie

lgarstwo). Czapkami nakryć = zwyciężyć liczbą: Sieniawscyżną nieraz czapkami nakryli. Pol. Kto pszczołom sprawi czapkę, to one jemu suknię. Prz. (=przykrycie na ul). 2. pokrycie słomiane, zabezpieczające zboże, siano i t. p. od zamoknięcia: Pszenica już w kopach, ale i w nich porosnąć może... Dwa, trzy dni słoty, i czapki zielenią. Krasz. 3. Czapkę zerwać = oderwać płaski odłamek z wierzchu kamienia przy rozsadzaniu prochem kamieni polnych. 4. blaszka z dziurkami, zamykająca od zewnątrz rurę konewki ogrodniczej. Kluk. 5. okucie pokrywające wierzch wodowskazu. 6. × C. u gwoźdźcia = główka, lepek: Ówieczki z czapkami. Oss. 7. [C. a. Czupka] = a) czapka; kapelus; czapek. b) kapa u komina. c) górna część futryny, która [ocapia] dwa boki pionowe. d) okrągły kawał lodu, wyrąbany z przełębia. 8. † C. główna a. Kukuła materacy do przykładania na głowę. Krup. 9. anat.: × C. ściegnięta p. Ogłowie. 10. astr.: Lisia C. = wieniec świetlny, otaczający księżyc. 11. chem.: C. alem-bika p. Helm. 12. a. Kunie gniazdo leśn. choroba gałęzi. 13. a. Kaptur, Kapturek, Karnal, Okulary myśl. nakrycie głowy ptaka myśliwskiego, zasłaniające mu oczy. 14. a. Kopuła węgl. zwierzchnia warstwa gałęzi na stosie. Zdr. Czapeczka, Czapczatko, † Czapiczka, [Czapuszka]. Zgr. Czapa, Czapezysko, Czapiško, [Czapozysze]. <p. Czapa>

×Czapkarz, a, lm. e p. Czapnik: Kapelusznicy i czapkarze. Tat.

Czapkować, uje, ować 1. kłaniać ś., nadszkakiwać, płaszczyć ś., podlizywać ś.: Przed deputatem czapkowali panowie kasztelanowie i wojewodowie. Skarb. 2. gorz.: Piana czapkuje (na piwie fermentującym) = tworzy ś. i gęstnieje.

Czapkowanie, a, blm. 1. czynność cz. Czapkować. 2. [C.] bicie czapkami (w grze w „Przywanego króla“).

×Czapkowniś, a, lm. e ten, co czapkuje, pochlebca, lizus.

Czapkowy przym. od Czapka: Baranek C. Przykrywadła czapkowe (= podobne do czapki).

Czapla, i, lm. e 1. zool. ptak podkasały. Gatunki: a) C. biała (egretta alba); b) C. grzywiasta (ardea ralloides); c) C. modronos (buphus comata); d) C. nadobna (egretta garzetta); e) C. purpurowa (ardea purpurea); f) C. siwa (ardea cinerea). 2. † = bocian. Mym. 3. przen. czowiek na wysokich nogach. 4. [Czaple] rodzaj gruszek. Zdr. Czapelka. <Zap. obce> [Czaplak, a, lm. i, Caplak] garnec o szerokim dnie. Zdr. Capiácek.

Czaplątko, a, lm. a p. Czaplą.

Czaplą, ęcia, lm. ęta, Czaplątko pisklą czapli: Młode czapląta we Francji jedzą za specjał. Ład.

Czapli 1. a. Czaplín przym. od Czapla: Czaple pióro. Dwie czaple kity wieszają ś. z zawoju. Tw. 2. bot.: a) C. dziób p. Iglica. b) C. nosek p. Muszkatel.

1. Czaplín p. Czpli: Czapline pióro. Słow. Czapline gniazdo. Kon.

2. Czaplín, a, lm. y, Łódź bot. (ornithidium) ros.

Czapliniec, ńca, lm. ńce bot. p. Iglica.

Czaplowaty zool.: Czaplowate ptaki.

[Czapnąć, nle, nął] 1. p. Capnąć. 2. stąpnąć niezgrabnie. <Dźwn.>

Czapnictwo, a, blm. rzemiosło czapnika. <p Czapa>

Czapniczka, i, lm. i 1. żona czapnika. 2. † modniarka, wyrabiająca stroje na głowę: Czapniczki popisowały ś. z czapeczkami białogłowskiemi okrągławemi, kołpaczkami i kołnierzami z gronostajów. Goł.

Czapniczy przym. od Czaplík.

Czapnik, a, lm. cy, ×Czapkarz, ×Czapecznik rzemieślnik wyrabiający i sprzedający czapki.

[Czapoch, u, lm. y] p. Czapieha.

Czapraczek, czka, lm. czki 1. p. Czaprak. 2. ubranie piesków pokojowych. 3. × p. Czapraska. <p. Czaprak>

×Czapracznictwo, a, blm. rzemiosło czapracznika.

×Czapraczniozek, czka, lm. czkowie ezelnik u czapracznika.

×Czapraczniczka, i, lm. i 1. forma ż. od Czapracznik. 2. żona czapracznika.

×Czapraczniozy przym. od Czapracznik: Czeladnik C. Rzemiosło czapracznicze.

×Czapracznik, a, lm. cy ten, co robi czapraki.

×Czaprag, a, lm. i p. Czaprak: Czaprugi sztynne od złotych szyć. Krasz.

Czaprak, a, lm. i 1. a. ×Czaprag, [Szabrak, Szabraka] przykrycie na konia. 2. † przykrycie kozła karety: Jakie wybicie karety wewnątrz, takie przykrycie kozła, i zwało ś. czaprakiem. Goł. 3. † kosztowna zarzutka kobieca. 4. a. Czompon garb. skóra wyprawiona, pozbawiona bobów, łap i łba. Zdr. Czapracek. <Tur. czaprak, skąd Nm. Schabraeke>

Czaprakowaty: Czaprakowata maś końska = taka, co wygląda, jakby koń miał na sobie czaprak (np. biały na gniady, gniady na białym).

×Czapraska, i, część. lm. i, ×Czapraska peltica srebrna na żupanach: C. od płaszcza. Pot.

×Czapstrych, u, lm. y p. Capstryk.

×Czapstryk, u, lm. i p. Capstryk.

[Czapuszka, i, lm. i] p. Czapka.

1. Czar, u, lm. y 1. w lm. sztuki czarnoksiężskie, gusta, zamawiania, zabobony: Kto wierzy w czary, tego weźmie djabeł stary. Prz. Przyszedł zrobić może czary. Mick. 2. blm. urok, wdzik, powab, ponęta: Cudnych oczu C. <CZAR>

2. Czar, u, lm. y fl. grubszy koniec wici, używanych przy spawianiu drzewa. <?>

† Czar, a, lm. owie p. Car.

Czara, y, lm. y, [Fara] 1. czasza, kielich, pułkar: Niechaj ta czara złota nie próżno wabi nas! Mick. Przen.: Nie wiedział, co zrobić z wolnością, która ś. poza brzegi czary wylewała. Rol. (= przechodził miare). 2. × misa. 3. × otwór wulkanu, krater. Hube. Zdr. Czarka, Czareczka. <? Może Arab. dżarra = naczyne na wodę, skąd Fr. jarre, Wios. giara itd.>

Czarci 1. p. Czartowski. 2. apt.: Czarcie łajno p. Asafetyda. 3. [C.]: Czarcie krople = tinctura asae foetidae. C. palec = belemnit. C. proszek = pulvis vaccarum. Czarcia woda = aqua foetida antihyst. Czarcie żebro a. Czarcikęs = radix morsus diaboli. <CZART>

† Czarcia, i, blm. zb. = lm. od Czart.

[Czarcioa, y, lm. e] czarcia matka.

[Czarcieniec, ńca, blm.] asafetyda.

Czarolę, ęcia, lm. ęta p. Czart.

Czarolk, a, lm. i p. Czart.

[Czarokęs, u, blm.] p. Czarc. < CZART + KES >

[Czarolna, y, lm. y] czart godny politowania.

Czarcisko, a, lm. a m. a. ni. p. **Czart**.
Czarczaty, ów, blp. *szata, spódnica*: Przy wchodzeniu na schody trzebanieco unieść czarczatów. Sienk. <Prs. Tur. czarszaf = prześcieradło, skąd Rum. ciareiaf, Srb. čaršaf = obrus; prześcieradło>

× **Czarczyniec**, *ńca*, blm. p. **Asafetyda**: Talerze, na których jadał, czarczyniecem (asa foetida) musiano smarować. Dęb. <p. Czart>

Czardak, a, lm. i *kruźganek pod dachem w domach tureckich*: Izby przykryte dachem, z pod którego wyglądał kruźganek, C., zaopatrzony w ławki. Jeż. <Tur. (z Prs.) czardak, skąd Ukr. czerdak>

Czardasz, a, lm. e muz. 1. *taniec węgierski*. 2. *melodia do tańca węgierskiego*: C. składa ś. z dwóch części, smutnie poważnej i żwawej. <Węg. csárdás, od esárda = karczma>

Czarczka, i, lm. i i. p. **Czara**: Czarczki różnym winem napełnione. Mick. 2. [C.] *naczynie do czepiania wody z konewki, czerpak*.

× **Czarczyn** p. **Czarkowy**.

Czarka, i, lm. i i. p. **Czara**. 2. *miara płynów* = $\frac{1}{100}$ wiadra. 3. bot. (= a) w lm. p. **Młodunka**. b) † C. żółędziowa = *miseczka żółędzi*.

[**Czarki**, rek, blp.] p. **Cierń**.

[**Czarknąć**, nie, ną], **Czarknąć**, **Czerknąć** *potrzeć, otrzeć*. <Dźwn.>

Czarkowy, × **Czarczyn** przym. od **Czarka**.

[**Czarksiężnica**, y, lm. e] p. **Czarnoksiężnica**.

[**Czarksiężniców**] p. **Czarnoksiężniców**.

[**Czarksiężnik**, a, lm. cy] p. **Czarnoksiężnik**.

† **Czarlatan**, a, lm. i p. **Szarlatan**: Lekarz C. Perz.

† **Czarletan**, a, lm. i p. **Szarlatan**. **Kłok**.

† **Czarletanerja**, i, blm. p. **Szarlatanstwo**.

[**Czarna**, ej, lm. e] p. **Czarnocha**.

[**Czarna-księżnica**, **czarnej-księżnicy**, lm. **czarno-księżnice**] p. **Czarnoksiężnica**.

† **Czarnawa**, y, lm. y p. **Czarnoziem**.

† **Czarnawo** przys. od **Czarnawy**.

† **Czarnawy** p. **Czarniawy**: Już noc czarnawe rozwijała włosy. P. Koch.

[**Czarnąć**, nie, ną] p. **Czarknąć**.

[**Czarnianka**, i, blm.] *choroba owiec*. <CZARN>

[**Czarniawa**, y, lm. y] **Czarniawa**, **Czarniawa**] f. *masa czarna w zamęcie, jak kurzawa; czarne chmury deszczowe; wielka burza z ciemnością*. 2. *przen. tłum, gromada, masa, mnóstwo, chmara, ćma, rój, mrowie, gęstwa, zatrzęsienie*: Z chłopskiej wyrwał ś. czarniawy. Jeż. C. robaetwa. 3. *bwnt*.

Czarniawo przys. od **Czarniawy**.

Czarniawość, i, blm. rz. od **Czarniawy**: C. cery.

Czarniawy, **Czerniawy**, [**Cyrniawy**], † **Czarnawy** *dość czarny, nieco czarny, śniady, smagły, smagławy*: Czarniawym pyłkiem napełniona puchawka. Mick. Uśmiech błąkał ś. po czarniawej twarzy Skrzetuskiego. Sienk. Czarniawo-brunatny = *koloru węgla brunatnych*. Fluoryt czarniawo-niebieski. Piroksen czarniawo-zielony. Chmury zlewały ś. w czarniawo-fioletową całość. Zap.

× **Czarnioa**, y blm. a. **Czarna** *choroba lek.* (melaina) *choroba, objawiająca ś. czarnemi (krwawymi) stolcami i takimiż wymiotami*.

× **Czarnić**, i, II p. **Czarować**: Lekować jako baby zabobnie, a. czarniąc leczyć. Bobr.

† **Czarnieczyk**, a, lm. cy a. *owie żołnierz, służący pod Czarnieckim*: Kiedy konno i dostatnio, to czarnieczykowie. Pas. <Od nazwiska Czarniecki>

Czarnieć, eje, al p. **Czernić**: Włosy mu czarnieją.

Czarnienie, a, blm., *czynność cz. Czarnieć*.

Czarnina, y, blm. p. **Czernina**. Zdr. **Czarninka**.

Czarninka, i, blm. p. **Czarnina**.

Czarniuchno przys. od **Czarniuchny**.

Czarniuchny, **Czerniuchny**, **Czarniuch**, **Czerniuch**, **Czarniuchsi**, **Czerniuchsi**, **Czarniuchski**, **Czerniuchski**, **Czarniuchieńki**, **Czerniuchieńki**, **Czarniuchienieczi**, **Czerniuchienieczi**, **Czarniutki**, **Czerniutki**, **Czarniuteńki**, **Czerniuteńki**, **Czarniutenieczi**, **Czerniutenieczi**, × **Czarniuchny**, × **Czarnusienieczi**, × **Czerniuczi**, [Czarniuczi], **Czarnutki**, **Czarniuteńki**, **Czarniututki**] *bardzo czarny, zupełnie czarny*: Czarniuchne oczy. **Czarniuchna** *welna*. <CZARN>

[**Czarniuczi**] p. **Czarniuchny**.

Czarniuchsi p. **Czarniuchny**.

Czarniuchienieczi p. **Czarniuchny**.

Czarniuchienieczo przys. od **Czarniuchienieczi**.

Czarniuchieńki p. **Czarniuchny**.

Czarniuchienko przys. od **Czarniuchieńki**.

Czarniuchio przys. od **Czarniuchsi**.

Czarniuchski p. **Czarniuchny**.

Czarniuchsko przys. od **Czarniuchski**.

[**Czarniuteńki**] p. **Czarniuchny**.

Czarniutenieczi p. **Czarniuchny**.

Czarniutenieczo przys. od **Czarniutenieczi**.

Czarniuteńki p. **Czarniuchny**.

Czarniuteńko przys. od **Czarniuteńki**.

Czarniutki p. **Czarniuchny**: **Czarniutkie** *oczęta*. Mick.

Czarniutko przys. od **Czarniutki**.

[**Czarniututki**] p. **Czarniuchny**.

Czarno przys. od **Czarny**: C. ś. *nosić*. C. patrzy na świat. Bał. **Mieć** C. na białym (= *mieć dowód na piśmie*). Tyle, co C. za paznogieiem (= *bardzo mało*). <CZARN>

× **Czarnobarwny**, **Czarnobarwy** *czarnego koloru, czarny*: **Czarnobarwne** *cień*. Paszk. <CZARN+Barwa>

× **Czarnobarwy** p. **Czarnobarwny**.

Czarnobil, u, lm. e bot. I. p. **Kajaput**. 2. p. **Krasnokłos**. <=Czarnobyl>

× **Czarnoblado** przys. od **Czarnoblady**: Wyglądać C. <CZARN+BLAD>

× **Czarnoblady** *o ciemnej i pozbawionej rumieńców cerze, śniady*.

[**Czarnobol**, u, lm. e a. **Czarnoból**] *roś. bylica polna* (artemisia vulgaris).

[**Czarnoból**, olu, lm. ole] p. **Czarnobol**.

Czarnobrewa, y, lm. y *kobieta z czarnemi brwiami*. Zdr. **Czarnobrewka**, × **Czarnobrywka**. <CZARN+BRW>

Czarnobrewka, i, lm. i I. p. **Czarnobrewa**: Na tureckim koniu jęczy śliczna C. Pśn. Wyjdź, dziewczyno, wyjdź C., jak miesiąc w las ś. schowa. Len. 2. [C.] *jakas roślina*.

Czarnobrewy, × **Czarnobrywy**, × **Czarnobrywy** *mający czarne brwi*: Bolesław rozmiłował ś. piękności niewiastek czarnobrewych. Stryjk.

Czarnobrody *mający czarną brodę*: **Czarnobroda** *postać stałą w progu izby*. Sienk.

× **Czarnobrywy** p. **Czarnobrewy**.

[**Czarnobrywe**, ów, blp.] *nogietki*.

× **Czarnobrywka**, i, lm. i p. **Czarnobrewa**.

× **Czarnobrywy** p. **Czarnobrewy**: Pan ustawicznie ś. przenosi od czarnobrywej do jasnowłosej.

Czarnobyl, u, lm. e bot. I. [C.] p. **Bylica**. 2. p. **Tojad**. <CZARN+BY>

[**Czarnocha**, y, lm. y, **Cyrana**, **Czarnucha**, **Czarnula**, **Czarna**] *nazwa krowy*.

Czarnochmurny *okryty czarnymi chmurami*: C. Kronida. Ml. <CZARN+CHMUR>
Czarnodzłoby *mający czarny dziób*: C. okręt. Ml. (=z czarnym nosem). <CZARN+DZIOB>
Czarnogardl, a, lm. e *ptak wróblowaty z rodziny płiszek*. Kluk. <CZARN+GAR(DŁ)>
Czarnogardły *mający czarne gardło*.
[Czarnoglel, gla, lm. gle] *złota czarna* (np. dziecko z czarnymi włosami). <CZARN+?>
Czarnogłowy, ×**Czarnogłów** *mający czarną głowę*: Koń C. <CZARN+GŁOW>
Czarnogłów 1. ×przym. p. **Czarnogłowy. 2.** owu, lm. owy rz. bot. p. Orlikowlec.
[Czarnogłowa, l, lm. l] zool. p. Sikora.
[Czarnogranlaty] w czarne cętki.
Czarnogrzybiasty p. **Czarnogrzywy**: C. ogier. Ml. <CZARN+GRZYW>
Czarnogrzywy, Czarnogrzybiasty *mający czarną grzywę*: Koń C. Przen.: Fale czarnogrzywe (z czarnym grzbiętem). Burze czarnogrzywe. Pot. (=niosące czarne chmury).
 ×**Czarnogwiaździsty**: Noc czarnogwiaździsta. Kon. = ciemna, ale gwiaździsta. <CZARN+GWIAZD>
 ×**Czarnoiskrzy** *wyrzucający czarny dym i iskry*: Czarnoiskrzym góra ogniem ziewa. <CZARN+ISKR>
[Czarnojucha, y, blm.] krew; czarna. <CZARN+JUCH>
Czarnoklon, u, lm. y bot. p. Klon. <CZARN+KLON>
Czarnokorzeń, a, lm. e bot. p. Czerniec. <CZARN+KOR>
 ×**Czarnokrusz**, u, blm. ruda, złożona z miedzi, siarki i żelaza. Kluk. <CZARN+KRUCH>
 † **Czarnokrwistość**, l, blm. *melancholia* (choroba, podług dawnych pojęć zależna od obecności w ustroju żółci czarnej). <CZARN+KRW>
 † **Czarnokrwisty** *posiadający w ustroju wiele rzekomej krwi czarnej*, ×*melankoliczny*.
Czarnoksiężl 1. a. ×**Czarnoksiężnicy**, [**Czarnoksiężniki**] *moc czynienia czarów mający, czarodziejski, guślarzski, magiczny*: Pas C. Różdźka czarnoksiężka. Pałac C. (=zaczarowany). Marzenia stroił czarnoksiężką szatę. Słow. Woli czarnoksiężka siła. Słow. 2. bot.: Orzech C. p. **Oczar. 3. fiz.**: Latarnia czarnoksiężka p. **Latarnia**. <p. Czarnoksiężnik>
Czarnoksiężstwo, a, blm. *sztuka czarnoksiężka, czarodziejstwo, guślarstwo, czarna magja*.
 ×**Czarnoksiężnica**, y, lm. e, **Czarnoksiężniczka** forma ż. od ×**Czarnoksiężnik**; [**Czarksiężnica, Czarna-księżnica**] *czarodziejka, guślarzka*. Przen.: Ta C., co pieśnią rozmarza. Zm. Ta C. spętała mu ducha. Zm. <p. Czarnoksiężnik>
[Czarnoksiężnik] p. **Czarnoksiężl**.
[Czarnoksiężniców, Czarksiężniców] *należący do czarnoksiężnika*.
 ×**Czarnoksiężniczka**, l, lm. i p. **Czarnoksiężnica**.
 ×**Czarnoksiężnicy** p. **Czarnoksiężl**.
Czarnoksiężnik, a, lm. ey, **Czarodziej, Czarownik**, † **Czarodziejmk**, [**Czaryksiężnik, Czarksiężnik, Czarnoksiężny, Czarzyciel**] *ten, co posiada moc czynienia czarów, magik, guślarz*: Szymon C. przez sztuki djabełskie latał po powietrzu. Birk. ×**Wielki** to C. Oss. = *człowiek bardzo zręczny*. ×**Nie** C. = *nietega głowa, prochu nie wymyśli*. <Naśladowanie Śr. Grn. die swarzen buoch = czarne księgi>
 ×**Czarnoksiężnikowy** *przym. od Czarnoksiężnik*: Zamek C. P. Koch.
[Czarnoksiężny, ego, lm. l] p. **Czarnoksiężnik**.

Czarnokudłaty *mający czarne kudły, o włosach czarnych i kędzierzawych, czarnowłosy*: C. Pozejdon. Ml. <CZARN+KUDŁ>
Czarnokus, a, lm. y myśl. *dzika kaczką*. <CZARN+? KUS>
Czarnokwit, u, lm. y bot. p. **Czartawa**. <CZARN+KWIT>
Czarnolaski p. **Czarnolesny**: Bukowe i grabowe gaje stykają ś. z czarnolaskimi dąbrowami. Pol. <CZARN+LAS>
Czarnoleski p. **Czarnolesny**: Czarnoleskie jaworzyny, dąbrowy, lipniki. Pol.
Czarnolesny, Czarnolaski, Czarnoleski *liściasty*: Jesiony, graby, klony i inne tak zwane czarnolesne gatunki.
 ×**Czarnolicy** p. **Czarnotwarzy**. <CZARN+LIK>
 † **Czarnolśniący** *czarnego koloru z połyskiem*: Włos C. <CZARN+LŚ(K)>
Czarnolbisty zool.: Pokrzewka czarnolbista p. **Pokrzewka**. <CZARN+LB>
 ×**Czarnomaz**, a, lm. owie *człowiek o śniadej twarzy*: Było kilka tysięcy tych czarnomazów (Połowców). Krasz. <CZARN+MAZ>
Czarnomiedź, l, blm. chem. *produkt pośredni przy hutniczym wydobyciu miedzi z rud siarkowych*. <CZARN+MIEDZ>
Czarnomorski bot.: Bylica czarnomorska p. **Bylica**. <CZARN+MOR>
Czarnonakrapiany, Czarnopstry *upstrzony cętkami czarnymi*. <CZARN+Na+KROP>
Czarnonogi *mający nogi czarne*: Chart C. Otw. <CZARN+NOG>
 ×**Czarnonosz**, a, lm. e *człowiek, ubierający ś. czarno*. <CZARN+NIOS>
 ×**Czarnonosny** *czarne kolory noszący, czarny kolor zawierający*: Szaty czarnonosne.
 ×**Czarnoooczka**, l, lm. i *kobieta z czarnymi oczyma*. Wor. <CZARN+OK>
Czarnookl *mający czarne oczy*: Dziewczę czarnookie.
Czarnopierzasty p. **Czarnopióry**: Orzeł C. Ml. <CZARN+PIOR>
Czarnopióry, Czarnopierzasty *mający czarne pióra*: Kruk C.
Czarnopiszący *aparatus, tel. = odbijający farbą drukarską znaki na taśmie*. <CZARN+PIS>
Czarnopstrawy *cokolwiek, niezupełnie czarnopstry*: Bób C. <CZARN+PIS>
Czarnopstry p. **Czarnonakrapiany**.
Czarnopysk, u, lm. i bot. l. a. **Jednostka** (arthrostemma) *rośl. z rodziny zaczerniowatych*. 2. p. **Zaczerń**. <CZARN+PYSK>
 † **Czarnoresza**, y, lm. e, † **Czarnoresza**, † **Czarnoresa** *habit*: Świata wyrzekłem ś., a przyjąłem tę czarnoreszę a. kaptur czerniecki. Stryjk. <Śśw. cernoriza>
 † **Czarnorobotnik**, a, lm. ey *prosty robotnik, wyrobnik*. <CZARN+ROB>
Czarnorufiasty *mający czarną rufę*: Okręt C. Ml. <CZARN+Rufa>
 ×**Czarnorycza**, y, lm. owie *mnich obrządku wschodniego*: Bolesław wniósł wielkie prześladowanie na czarnoryczów. Bart. <p. Czarnoresza>
 ×**Czarnoskórnik**, a, lm. ey *grający czarnymi warcabami, gdy zrobi suchą*. <CZARN+(S)KOR>
Czarnoskrzydlaty, Czarnoskrzydły *mający czarne skrzydła*: Ptak C. Przen.: Czarnoskrzydłata noc. Zim. Śmierć czarnoskrzydłata. <CZARN+(S)KRZY(DŁ)>
Czarnoskrzydły p. **Czarnoskrzydlaty**.

× Czarnosmutny *sprawiający smutne wrażenie swoją czarnością, żalobny*: Kocyt C. Nar.

< CZARN + SMUTNY >

× Czarnoszyli *mający czarną szyję*: Ptak C.

< CZARN + SZY (J) >

Czarnoszyj, a, lm. e zool. p. Nur.

Czarnosć, i, blm. rz. od Czarny: C. atramentu, włosów, noey. Zna tajne sposoby gotowania trunku, który ma C. węgla. Mick. Gorącość matka jest czarności i ogorzenia. Sak. Poznałem C. jej duszy. < CZARN >

× Czarnotwarzy, × Czarnolicy *mający twarz czarną*. < CZARN + TWOR >

Czarnowielniasty, Czarnowielnisty, × Czarnowielny *mający welnę czarną*: Czarnowielniasta maciorka. Ml. < CZARN + WEL(N) >

Czarnowielnisty p. Czarnowielniasty.

× Czarnowelny p. Czarnowielniasty: Owce czarnowelne. Otw.

Czarnowłosy *mający włosy czarne*. < CZARN + WŁOS >

† Czarnownik, a, lm. cy *złoczyńca*. B. Sz. < CZARN >

Czarnowodziany *mający wodę ciemną*: Czarnowodziana krynica. Ml. < CZARN + WOD >

Czarnowron, a, lm. y, Wroniec zool. (corvus corone) *ptak wróblowaty śpiewający z rodziny kruków*. < CZARN + WRON >

† Czarnozęby *mający zęby czarne*: Ktośkolwiek C. (o Zoilu), eo to mógłbym robić, nie szacuj cudzych wierszów, patrz w nich raczej rzeczy. Piel. < CZARN + ZĘB >

Czarnoziel, u, lm. e bot. p. Sasanka. < CZARN + ZIOL >

[Czarnoziele, a, lm. a] p. Sasanka.

Czarnoziem, u, lm. y, † Czarnawa *gieol. najżyźniejsza czarna ziemia rodzajna, zawierająca próchnicę*. < CZARN + ZIEM >

Czarnoziemie, a, lm. a *ziemia czarna, niepokryta śniegiem*: Jużście wlecieli z czarnoziemia do śniegów mych bieli. Krasiń.

Czarnoziemny *przym. od Czarnoziem*: Łany czarnoziemne. Mick.

† Czarnozółciowy I. anat. *do rzekomej żółci czarnej należny*: † Kaletki czarnozółciowe († capsulae atrabillares) p. Nadnercze. 2. lek. (melancholicus) *posiadający w ustroju wiele miedmianej żółci czarnej*: Temperament C., in. × z adum e z y w y, × m e l a n k o l i e z n y. < CZARN + ŻÓŁT >

[Czarnuch, a, lm. y] *rzecz czarna, człowiek czarny*. < CZARN >

Czarnucha, y, lm. y I. [C.] = a) p. Czarnuszka. b) p. Czarnocha. 2. [Orać czarnuchę] = trzeci raz orać. 3. bot. p. Firlotka.

× Czarnuchny p. Czarniuchny.

[Czarnula, i, lm. e] p. Czarnocha.

× Czarnusienczki p. Czarniuchny.

Czarnuszka, i, lm. i I. a. [Czarnucha, Czarnucha] = a) *kobieta czarnowłosa, brunetka*: Patrz-na ową czarnuszkę, za którą hajduk zieloną szubkę niesie, czy nie rzesista? Sienk. b) *krowa a. koza czarna*: Na fermie amerykańskiej niema owych czarnuszek ani białoшек. 3. bot. = a) a. [Czarnyszka] (nigella) *ros. z rodziny jaskrowatych*. Gatunki: C. ogrodowa (n. sativa); C. polna (n. arvensis); C. rzymska a. włoska (n. damascena). b) p. Firlotka. 2. *czarne nasiona rośliny czarnuszki ogrodowej, stanowiące przyprawę do pieczywa*.

Czarnusznik, a, lm. i, × Łyszczycza bot. (gari-della) *ros.*

[Czarnuszy] p. Czarny.

[Czarnutki] p. Czarniuchny.

Czarny, [Cirny, Gyrny, Czarnuszy], st. w. Czarniejszy, × Czerniejszy, † Czerniszy, † Czryńszy I. *koloru najciemniejszego ze wszystkich, ciemny*: C. kolor. C. jak kruk, jak heban, jak sadza, jak węgiel. Czarne oczy. Czarne włosy (poet. *kru-cze, hebanowe*). Łeb C. Leszek C. (= czarnowłosy). C. człowiek = Murzyn. C. towar = niewolnicy *afrykańscy na sprzedaż wystawieni*. C. konty-nent = Afryka. Pieć czarna = śniada. C. koń = kary, wrony. Kawa czarna = bez śmietanki. Chleb C. = razowy. Czarna polewka = odkosz. [Czarna zupa] = czernina. Chodzić w czarnym (dom. ubra-niu). Pokolenia żalobami czarne. Mick. Pokój wybity czarnym (= kirem). Czarne bractwo = Je-zuici. Krasz. † Czarne siostry = Parki. Gosł. Czarne i białe (w szachach) dom. *figury*: Czarne zaczynają i dają mata za trzecim posunięciem. Czarne a. czarno na białym = dowód na piśmie. Z czarnego białe robić = wykryć dowolność. Czarne mydło = szare. × Czarna izba = wędzar-nia. × Czarna miedź = nieoczyszczona. † Czarna kura a. † czarna kokosz = dawne lekarstwo z roz-dartej kury czarnej, przykładane warjatom na głowę: Trzeba mu czarnej kury = zwarzował. † C. łabędź. Kosz. (= rzadka rzecz, biały kruk). On ś. nawet czarnej krowy boi. Prz. (= swego ciena). Czarna gałka = niepomyślna dla kogós kreska przy głosowaniu. Oko czarno-błękitne (= ciemno-niebieskie). Czarno-brunatny. Czarno - czerwone chmury. And. Chusteczka czarno - niebieska. Krasz. Czarno-polerowany. Przepyszny jej profil odejął ś. delikatnie czarno-różową linją. Zap. Słońca będzie straszliwe zaćmienie z obłoków ciemnych i chmur czarno-sinych. Ody. Kofi czarnosiwy = srokaty, szpakowaty. Kapota czarno-szaraczkowa. Kacz. Czarno-szary. Broda dawno niegolona powychodziła grubemi czarno-szpa-kowatemi włosy na wierzeh. Krasz. Czarno-żółty niek. = Austryjak, austryjczak: Czarno-żółtemi zwa-no Austryjaków i ich stronników. Jez. Królowali w czarno-żółtych salonach. Jez. Chorągiew czar-no-żółta. Malować na czarno (= na kolor czar-ny). 2. *pozbawiony światła, ciemny*: Czarna noc. C. las (= gęsty). × Czarna droga = leśna, Czarna przepaść. Przen.: Potrzeba odsionić tę czarną ta-jemnicę. Krasz. [Czarna chałupa] = dynna. 3. *nizki, podrzędny, pośledni*: C. gmin = pospólstwo, mo-tloch. † Czarni chrześcijanie = lud, chłopstwo, po-spólstwo: Potężniejsi uboższych czarnemi chrze-szejany nazywają. Paszk. Siewcy czarni do na-rodowego obuwia i partacze, którzy tylko fatali buty. Goł. Cesarzey ś. posługiwali pochwyta-nemi w okolicy ludźmi do czarnej roboty. Krasz. Budowanie składało ś. ze świetliczki, z czarnej izby (= czeladnej), z piwnicy. Rol. × Czarna mo-neta = zdawkowa. 4. *brzydki, szkaradny, zły, występny, podły, niski, nieczemny, zbrodnicy*: Czarna niewdzięczność. Czarna potwarz. C. charakter. × Czarny anioł a. × Czarny duch a. × Czarny bóg = djabeł. Czarna magia = czarnoksięstwo. Czarna księga = spis ludzi, no-towanych za wykroczenia: Wpisano go za le-nistwo do czarnej księgi. Powołania złodziej-skie powinny być do oddzielnych ksiąg, czar-nemi zwaných, zapisywane. Cz. 5. *ciężki, kry-tyczny, nieszczęśliwy, smutny, desperacki, pesymistycz-ny*: Czarna godzina. Zakładaj bratową, abym ja nie wiedział o tym depozycie aż do czarnej

godziny. Byk. † C. dzień. Dotrzeć to biały pie-
niądź mieć dla dnia czarnego. Jag. Czarna dola
(=niedola). Czarna rozpacz (=okropna, bezden-
na, bezbrzeżna). Czarne myśli. Widzieć coś
w czarnych kolorach. 6. liściasty. Czarny
las. Czarne drzewo. Czarne czyli listne lasy.
Pol. Czarna puszcza czyli drzewa liściaste. Pol.
7. Czarna niedziela = *środopostna, czwarta po-
stu*: Wygląda, jak czarna niedziela. Prz. = a) *ma
ciemną cerę*; b) *jest śmiertelnie blady*. 8. [C.]:
Czarna śmierć = *mór, cholera, dżuma*. Czarna
choroba = *choroba krów i owiec*. Czarna ja-
goda = a) *borówka*. b) *czernica*. Czarna sój-
ka = *orzeczówka*. C. dobytek = *trzoda chlewna,
nierogaczna*. „C. człowiek“ a. „C. lud“ = *gra dzie-
cięca*. C. duch a. *Mamuna, Bogina* = *duch zabie-
rający dzieci w nocy*. C. dzień = *Wielki Piątek*.
C. kamyszek = *niedokwas żelaza*. Czarne szy-
cie = *szycie czarnemi niemi*. Czarnobestra = (o kro-
wie) *czarnopstra, mająca czarne cetki*, in. c z a r-
n o g r a n i a t a. 9. anat.: a) × Czarna błonka
p. *Naczyniówka*. b) × Czarny pokost p. *Po-
kost*. 10. bot.: a) *Bagnówka czarna* p. *Ba-
gnówka*. b) *Ciemniak czarny* p. *Ciemniak*.
c) *Czarne jagody* p. *Borówka*. d) C. korzeń
p. *Czerniec*. e) *Czarne korzonki* p. *Wężymord*.
f) *Czarna róża* p. *Prawoślaz*. g) *Czarne ziele*
p. *Sasanka*. 11. kip.: *Czarne wino* = *wino mocno
czerwone*. 12. lek.: a) *Czarna choroba* p. *Czar-
nica*. b) *Czarna krostka* p. *Zydówka*. c) † *Mo-
rowa czarna krostka* p. *Morówka*. d) *Czarna ospa*
p. *Ospa*. e) *Czarna śmierć* p. *Śmierć*. f) *Czar-
na woda* p. *Woda*. g) *Czarna żółć* p. *Żółć*. 13.
myśl.: C. zwierz a. *czarna zwierzyna* = *dzik*.
Czarne pole = a) *pobojowisko*; b) × *polowanie na
dziki*. *Czarna knieja* = *część lasu, gdzie dziki stale
przebywają*. *Czarna stopa* = *pole niepokryte śnie-
giem, na którym śladu zwierząt widzieć nie
można*, k o p n i a, ś l e p e p o l e. Pod-
chodź się zwierzę czarnym szlakiem a. borem
(= *schyliwszy ś. i czając ś.*; prz. *ukradkiem, po-
kryjomy*). 14. pow.: *Czarna robota* = *robota około
skóry*. 15. teatr.: C. charakter = *aktor grający role
intrygantów*, ! s z w a r e c h a r a k t e r. 16.
wet.: a) C. grzebień p. *Pleśń*. b) [Czarna krew]
p. *Krew*. c) *Czarna pleśń* p. *Pleśń*. 17. zł.: *Czar-
na chmura* = *komisarz policyjny*. 18. zool.: a)
Kaczka czarna p. *Kaczka*. b) *Pszczola czarna*
p. *Pszczola*.

Czarny, ego rz. I. [C.] lm. i *djabel, czart*.
2. blm. zł. *chleb razowy*. < CZARN >

[Czarny-księżnik, czarnego-księżnika, lm. czarni-
księżnicy] p. Czarnoksiężnik.

[Czarnyszka, i, lm. i] p. Czarnuszka.

Czarodziej, a, lm. e p. Czarnoksiężnik. < CZAR
+ DZIE >

Czarodziejka, i, lm. i forma ż. od **Czarodziej**,
wieszczka: Miłość to wszechstronna C. Ochor.
Przen. *piękna kobieta*.

† **Czarodziejnik**, a, lm. oy p. Czarnoksiężnik.
Groe.

Czarodziejny p. **Czarodziejski**: Czardziejne
spojrzenie. Wor.

Czarodziejski, **Czarodziejny** przym. od **Czaro-
dziej**, *czarnoksiężski, magiczny*: Moc czarodziejska.
Zaklęcie czarodziejskie. Pałae C. (= *za-
czarowany*). Przen.: *czarowny, zachwycający*: Wi-
dok C. *Zdzieżałemu świat ten jeszcze ś. dziwniej
czarodziejsko-pięknym wydawał*. Krasz.

Czarodziejsko przys. od **Czarodziejski**: Dźwięk
jego starożytnego, pełnego chwały nazwiska C.

na obecnym oddziałał. Orzesz. Harmonja kształ-
tów, tak C. władająca umysłami. Gosz.

Czarodziejstwo, a, lm. a *sztuka czarowania, cza-
rowanie, czary, gusła, czarnoksiężstwo, czarna ma-
gja*: Męzobójstwa, czarodziejstwa. Smotr. Szko-
da, że ustało C., to był sposób uczciwy myślenia
snów przyjemnych. Węg. Przen.: C. autora
w sztuce pisania. Śniad. (= *wielka, umiejętność,
biegłość*).

Czaromcha, y, lm. y bot. p. **Czeremcha**.

Czarosilny mający moc czarowania, *czarnoksię-
ski, czarodziejski*: Czardzilne zaklęcie talizmano-
wej formułki. Żm. < CZAR + SI(Ł) >

× **Czarostwo**, a, lm. a, [Czarowstwo, Czarow-
niastwo, Czarzycielstwo, Czarzycielstwo] *czary,
czarowanie*: Ludwik XIV zakazał jurydykcyom,
aby zaskarżeń o czarostwa nie przyjmowały.
Ostr.

† **Czarotłum**, a, lm. **owię prześladowca czarowni-
ków**: Ty, czarotłumie, darmo masz mię w mie-
ście sławić, żebym ś. nie miała wzdry o krzywdę
zastawić. Petr. < CZAR + TŁUM >

Czarować, uje, ować, × **Czarować**, [Czarzyć] I.
czary czynić; żart.: Bonapart czarował, tak i Su-
warów czarował; tak były czary przeciw
czarów. Mick. × Słowa czarujące = *słowa
czarnoksiężskie, zaklęcia*: Moc czarujących słów
tak gwałtowna bywa, że miesiąc z gwiaz-
dami bywa zatrzymany. Jabł. 5. kogo, [ko-
mu] *urok rzucić, urzekać*: Według wierzeń
ludowych niektórzy ludzie bydo czarują.
Rozumienie jest w krajach wshodnich, że ś.
znajdują ludzie, eo z przyrodzenia wzrokiem cza-
rują. Kłok. 3. prz. *zachwycać, uprawiać w po-
dziu, pociągac, porywać, nęcić, wabić*: Ona cza-
ruje wszystkich swoją rozmową. 4. † *wróżyć,
przepowiadać*: Czarnoksiężnik czarował był Fi-
lipikowi o cesarstwie. Śkar. 5. [C. komu] =
szkodzić, krzywdzić, psuć. < CZAR >

Czarowanie, a, blm., czynność cz. **Czarować**.

[Czarowidelo, a, lm. a] *czary miłosne*.

× **Czarowierca**, y, lm. y *wierzący w czary, za-
bobonnik*: Nie mogąc przeprecć tego czarowie-
cy, zostawiłem go z plebanem. < CZAR +
WIAR >

[Czarowniastwo, a, blm.] p. **Czarostwo**.

Czarownica, y, lm. e I. forma ż. od **Czarownik**,
gusłarka, wiedźma: Gdy deszcz ustał w maju,
C. przyczyną. Opal. 2. *kobieta stara, brzydka
i zła*. 3. bot. p. **Czartawa**. 4. [C.] p. **Certa**.
Zdr. [Czarownicza]. Zgr. [Czarowniczyko].
< CZAR >

× **Czarowniczek**, czka, lm. czkowie p. **Cza-
rownik**.

[Czarownicza, i, lm. i] p. **Czarownica**: Dobrá
C., kie dá do szaficzka. Prz.

× **Czarowniczy** p. **Czarowny**: Słowo, oko cza-
rownicze. L.

[Czarowniczyko, a, lm. a] p. **Czarownica**.

Czarownik, a I. lm. cy p. Czarnoksiężnik. 2.
lm. i bot. p. **Czartawa**. Zdr. × **Czarowniczek**.

Czarowność, i, blm. rz. od **Czarowny**.

Czarowny, × **Czarowniczy** I. † *do czarów słu-
żący, czarnoksiężski, czarodziejski*: Medea smoki
czarownemi słowy powolne robiła. Otw. 2. *cza-
rujący, zachwycający, piękny, cudny, cudowny, prze-
śliczny, wroczy, precudny, przepyszny, oślniewający,
oślepiający, zdumiewający*: C. widok. Muzyka cza-
rownia. Spojrzenie czarowne. < CZAR >

[Czarowstwo, a, lm. a] p. **Czarostwo**.

† **Czarstwo**, a, lm. a I. p. **Czarstwo**. 2. p. **Carat**:
Przysięga na stolieg czarstwa swego. Groch.

Panie! czy racyzysz Ty Izraelskiego ludu przywrócić C.? Odym.

czart, a, lm. of, Czort, [Czert, Clort, Ciert] *djabek, szatan, bies, zły duch*: C. swoje, pop swoje. Prz. Male parra do czarta. Prz. C. nie śpi. Prz. (= *lichy nie śpi*). Zje czarta (dom. *nim coś zrobi*). Ni Bogu świeczki, ni czartu ozoga. Prz. (= *człowiek do niczego, ani do tańca, ani do różańca*). Nie gryź z czartem orzechów. Prz. (= *nie igrzaj z ogniem*). Tysiącami czarty liczyć. Klon. (= *kląć a. sadzić djablami*). Idź do czarta! (= *do licha*). C. tu wuja mego niesie (= *lichy*). C. poganu gali (= *sprzują*). Biel. M. (= *kruc krukowi oka nie wykole*). Do czarta tam tego (= *co niemiara*). Zdr. **Czarciok, Czarcie, Zgr. Czarcisko.** <CZART>

Czartak, a, lm. i l. chata z ziemi, lepianka. 2. wieża, strażnica, izba dla straży kwarantannowej: Samym grzbietem gór ciągnie ś. linja czartaków, niegdys strzegących granic od zarazy morowej. Pol. Lepsza była przeprawa, gdyśmy na linję starych natrafili czartaków, które niegdys wyciągnięto, jako kordon od morowej zarazy. Pol. <p. Czardak>

Czartawa, y, lm. y, Czarnokwit, Czarownica, Czarownik, Czurnido, Niewieście psiny, ×Czartownik bot. (circaea) ros. z rodziny wiesiołkowatych. Gatunek: C. pospolita a. zwyczajna (c. lutetiana).

Czartogłów, owa, lm. owy mający czarcią głowę, szatan wcielony, piekielnik: Silnie nam złorzeczą djabelskie tutejsze czartogłowy. Dar. <CZART+GŁOW>

Czartoploch, u, lm. y bot. i. p. Poploch. 2. p. Syrojeszka. <CZART+PŁOCH>

[**Czartoploch, u, lm. y**] p. Kąsina. <Ruska postać Czartopłochu>

[**Czartoproch, u, lm. y**] p. Kąsina. <Sld. do PROCH, zam. PŁOCH>

Czartoryszy, a, lm. cy stronnik Czartoryskich. <Od nazwiska Czartoryski>

† **Czartostwo, a, blm. zb. czarci, djabli, nieczysta siła**: Córka moja okrutnie od czartostwa bywa dręczona. Leop. <CZART>

× **Czartownik, a, lm. i bot. p. Czartawa. Ban. Czartowski i. a. Czarci, Czartowy przym. od Czart, [Clortoski] djabelski, szatański**: Pycha czartowska. Zaraz pęknie moc czartowska. Miek. 2. apt.: × Czartowskie łajno p. Asafetyda. Kluk.

Czartowy i. p. Czartowski. 2. apt.: † Czartowe łajno p. Asafetyda. Syr. 3. bot.: a) Czartowe mleko p. Wilczomlecz. b) Czartowe żebro p. Drjakiew.

× **Czartówka, i, lm. i djablica.**

Czartyzm, u, blm. ruch socjalno-demokratyczny w Anglii 1835—1857 r., oparty na tak zwanej karcie narodowej, zawierającej wymagania robotników. <Z Ang. charter = karta (konstytucyjna)>

Czarujący i. im. od Czarować. 2. przym. czarowny, zachwycający, cudowny, piękny, śliczny: Spojrzenie czarujące. <CZAR>

[**Czarwiątocz, u, lm. e**] p. Stulisz. <Brs. postać wyrazu Czerwotocz>

Czary, ów, blp. p. Czar.

† **Czary, a, lm. e p. Car**: Turecki C. Lat.

[**Czarzenie, a, blm.**] czynność cz. **Czarzyć.**

Czar-ziele, a, blm. ziele do wykonywania czarów: W lubystku cię neńka kąpała, C. pié dawała, ty... czarownie! Gliń. <CZAR+ZIOŁ>

[**Czarzycelski**] p. Czarzycielski.

[**Czarzycielstwo, a, lm. a**] p. Czarostwo.

[**Czarzyciel, a, lm. e**] p. Czarnoksiężnik.

[**Czarzycielka, i, lm. i**] forma ż. od Czarzyciel.

[**Czarzycielski, Czarzycielski**] *czarodziejski.*

[**Czarzycielstwo, a, lm. a**] p. Czarostwo.

[**Czarzyć, y, y**] p. Czarować.

Czas, u, lm. y, 7 pp. † w czasie, [Casz] i. *forma, w jakiej ujmujemy i pojmujemy następstwo i trwanie zjawisk*: C. szybko mija. C. płynię, jak woda. C. wszystko zacierza. C. najlepszy doktor. Prz. C. to pokaże (= *przyszłość*). Zostawmy to czasowi. C. to pieniądź. Mieć kawał czasu przed sobą. C. ucieka, śmierć goni, wieczność czeka. Prz. Ząb czasu. Wyjechać na pewien C. Zabawić w mieście jakiś C. C. obiegu ziemi koło słońca. Żyjąc w stolicy C. długi, wyrządza niezmierne Sędziemu usługi. Miek. Złeci C., jak biczem trzast. Prz. Biedność na wieczność, bogactwo na C. Prz. W krótkim czasie = *wkrótce, niezadługo*. † Pod czasem, † za czasem, † za czasy = *powoli, stopniowo, z czasem*: Ze morską piasek nierychło wysycha, przeto nie zarazem masz go sypać do murowania w wapno, ale pod czasem. Trzye. Wszędzie ś. skaż za za czasem wprowadzi. Kluk. Mieni ś. rada częstokroć za czasy. × W czasie = a) *zwolna, stopniowo, kiedyś, w przyszłości*: Mąż dóbr żadnych ani żona posagu nie miała, a w czasie przemysłem dorobili ś. majątku. Ostr. Urządzenie przynajmniej niewolę ełdopa, a przyniesie wam w czasie daleko więcej intrat. Stasz. b) *czasem, niekiedy*: Lubię ś. w czasie rozierać. Z czasem a. z biegiem czasu = *powolą, zwolna, stopniowo, kiedyś, w przyszłości*: Z czasem to ś. zmieni. Z czasem rozpatrzyć tę sprawę. Z czasem pomysle o sobie. Fred. A. Przez ten C. = *tyczasem*: Przez ten C. Telimena ostygła z zapalu. Miek. † Nikt umrzeć nie ma, aż w ciekawym czesie śmierć konieczną chorobie przyniesie. Pot. [Tyle czasy ciem szukał. Moje miski, mywałam was C. nieblizki (= *oddalona*). Juz był starusek za ten C. (= *stał ś. starszym* *tyczasem*). Za małym czasem a. za niedługim C. a. za jakimś C. a. niedługim czasem = *wkrótce*]. 2. *chwila, moment, pora*: † Czas za czasem goni. Chr. † Najmniejszym czasem ty mi na myśli. C. na czasie nie stoi. Prz. (= *jedna i ta sama chwila jest dla jednego niepomyślna, dla drugiego—nie*). W ten sam C. † Ten C. = *wtenczas*. † Dobry C. (= *dobra godzina*). † Zły C. (= *zła godzina*). Daj Boże w dobry C. mówić, a we zły milczeć. Prz. Nie w dobry C. (= *w złą godzinę*). Mącz. † W Boży C. = *w dobrą godzinę, w imię Boże, z pomocą Boską*: Krzyknij na żołnierze, aby ś. w Boży C. potykali. Biel. M. † Czasu patrzeć na kogo = *badac, pod jaką gwiazdą ś. urodził*. † Czasie! a. † Czasie Pański! a. † C. Pański! a. † C. Boży! w. = *dla Boga!*: C. Boży! jakie oszczerstwo uczynił. Zygr. [Tak było przez parę czasów]. [Za drugi C.] = *inną razą*. × Czasu a. † czasów = *podczas, w ciągu, w chwili*: † Czasu walecznego = *podczas wojny*. Bądź pochwalona, Przenajświętsza Trójco, teraz i czasu wszelkiego. Miek. Czasu śmierci (= *w godzinę śmierci*). Coć pieniądze pomogą czasu śmierci? Skar. Pojechał bez wojska, jako zwyczajnie czasu pokoju. Stenk. † Czasu pokoja a. zgody. † Trzech czasów w dzień kłękaj. Wuj. (= *trzy razy*). × Którego czasu? a. × o którym czasie? = *kiedy?* Każdego czasu a. w każdym czasie = *zawsze*. Do tego czasu (= *dotąd*). Od tego czasu (= *odtąd*). Dużo ś. tu zmieniło od czasu ostatniego mojego listu. Jun. [Trafiły się jednego czasu (= *pewnego razu*) Cygany. Było to czasu niedawnego (= *niedawno*).

Tak było tego pare czasów (=jakiś C.), aże... Potym za drugi cas (=inną razą) przyjeżdża zboża kupować. Za inkszym czasem (=kiedy-indziej) wam to opowiem. Przez kilka czasów =czas jakiś. Nierówne czasy a. Nierówny czas = wyrażenie zmienności czasu. Na C. = a) † =czasem, niekiedy: Zły człowiek na czas dobrze uczyni. Sekl. b) † =chwilowo: Kto na C. ś. czym trapi, czyż już na zawsze będzie nieszczęśliwym? c) [Na C.] =na chwilę, na moment: Chodź tu na C. Pożycz mi młota na C. Od czasu do czasu =a) w pewnych odstępach, terminach: Od czasu do czasu bywam w teatrze. b) † w przerwie między pewnemi chwilami: Zakazanie łowów rozumie ś. od czasu do czasu i trwa od ś. Wojciecha do ś. Marcina. P. Cheł. W czasie =podczas: W czasie wojny ś. urodził. Ogórkowe czasy (=sezon). Mick. Ugaszczał w pałacu, zwłaszcza w C. sejmików. Mick. ×Do tych czas (=czasów) p. Dotychczas. ×Pod C. p. Podczas. ×Tym czasem p. Tymczasem. ×W ten C. p. Wtenczas. 3. stosowna chwila, pora, termin, kolej, sposobność, okazja: C. po temu. Jeszcze nie C. C. już wielki. W sam C. Będzie na to C. C. roboczy. C. odstawy zboża. Każda rzecz ma swój C. Prz. Komu w drogę, temu C. Prz. Pan Bóg czasy rozdaje. Prz. Przyjdzie C., przyjdzie rada. Prz. Śmierć czasu nie opowiada. Mor. Czasby mu już być statecznym. Kn. Wielki C. a. † bardzo C. =już dawno pora. C. mówienia, C. milczenia. Skar. Przyszł i na niego C. Przetrzymał nad C. Oss. To C. na czytanie? Fred. A. C. i ziemianinowi ustępować z pola. Mick. Pewnych czasów z niczego ta wielka machina zbudowana ręką Boga i jego ś. mocą swoich czasów zepsuje. Skar. Twój teraz C., pomślej ś. Korzystaj z czasu, póki C. Prz. Kto czasu chybił, wszystko stracił. Nieraz gadał o łowów i miejscu i czasie. Mick. † Nie tu czasu mego =nie przyszedł C. mój. Swego czasu a) ×a. † swoich czasów =we właściwej porze. b) =niegdys: Był to swego czasu wielki elegant. Do czasu =do pewnego terminu: Do czasu znoś, istnieć. Do czasu dzban wodę nosi. Prz. Opatrzność tylko do czasu gwałtocielów ludzkości cierpi. Kras. † Ku czasowi =na termin: Król, sejm złożywszy, sam ku czasowi nie omieszkął przyjechać. Biel. M. Na C. a. na czasie =we właściwej porze: Na C. przyjsz. Zrobić coś na C. Prawie na C. trafił ś. jej obrońca. Warg. ×Niechże tu będzie na czasie. Koncept na czasie. Rzecz na czasie (=na dobie). ×Prześladowanie heretyków nie na C. było zaczęte. Kłok. O tym czasie =o tej porze, ir. nigdy: Wróć ś., wróć! —Jutro! o tym czasie! Zabł. Po czasie =za późno: Po czasie każdy gotów. Prz. Po czasie każdy mądry. Prz. Lepiej skwapliwie, niżli po czasie. Zabł. Próżno, co ś. stało, po czasie żałować. Paszk. † Pod czasem =na umówiony termin, we właściwej porze: Słowo stało ś. ciałem pod czasem. Wuj. Przed czasem =przedwcześnie, za wcześnie: Bądźmy przed czasem mądry, bo nie wczas po szkodzi. Błaż. W C. =a) a. w swoim czasie =we właściwej porze: W sam C. przychodzisz. W C. powrócił. Boh. Nie w czasie nam, o wielki umarł Władysławie. Tw. Wszystko zrobiono w swoim czasie. Porwała cię śmierć nie w swym czasie. Groch. b) =za czasu, wcześnie: Złemu w C. zachodzić potrzeba. Papr. † Nie w C. =za późno: Nie w C. już, kiedy gora, a daleko woda. Rej. c) † =w marę: Co w C., to z nas, a co nazbyt, tam biesiady niemasz.

Mącz. Głowa u konia ma być cienka, a w C. długa. Trzye. ×W czasie =wcześnie, za wczasu: Gospodarz umie sobie przykrości, gdy każdego z czeladzi o jego obowiązkach w czasie przestrzeże. Kras. † Za czasu =za wczasu, wcześnie: Król za czasu hamował, nie czekając, że wrzód mógł wziąć się. Gór. 4. część. w lm. lata, okres, wiek, doba, epoka: Czasy szkolne, zyguntowskie, saskie. Czasy odrodzenia. Duch czasu. Dawnymi czasy. Za dawnych czasów a. [za dawnych czas]. W on C. mówił Jezus uczniom swoim. Onego czasu żyłam ja na świecie. Mick. Dzieło przetrwało próbę czasów. Odtwarzać, malować czasy minione. Spór na dalsze czasy trwał nierozstrzygniony. Mick. Wyspać ś. za wszystkie czasy (=za całą przeszłość). ×Przed czasy =dawno, przed laty. C. niniejszy, przeszły i przyszły. Karnk. (=teraźniejszość, przeszłość i przyszłość). Za czasów a. ×za czasu =za czyjegós życia: Za czasu króla Zygmunta. L. Pamiętam za mych czasów podobne wypadki. Mick. 5. Czas wolny, zajęty. Mieć czas. Nie mieć czasu. Czasu zabrakło. Jeszcze czasu. Przymiotów jego poznać nie miał czasu. Mick. Gdybym tylko czasu miała. Fred. A. Zyskać na czasie. Robić cokolwiek dla zabicia czasu. ×C. truć (=zabijać, marnować). Nie tracą czasu gorliwe kochanki. Fred. A. Chcieć ich zbliżyć czasu szkoda. Fred. A. Szkoda czasu i ałasu. Prz. Nie ma chwili wolnego czasu. Robić co wolnym czasem. Radbym C. kupić. Oss. [Sto czasów] =a) wiele wolnego czasu; b) jeszcze C.: Ma sto czasów (o ludziach odkładających robotę). [Dać sobie czasu] =czekać. 6. część. w lm. okoliczności, warunki: Czasy dobre, złe, szczęśliwe, smutne, ciężkie. I w złym czasie służyłem wiernie, i w dobrym (=i w szczęściu, i w nieszczęściu). Je, jak za dobrych czasów. Prz. C. traci, C. płaci. Prz. Nie płaci towar, tylko C. Prz. ×W dobry C. kupić a. sprzedać (=zyskownie). ×Czasów dobrych używać (=dawić ś., ucztować). Czasy ś. odmieniają, z czasami i ludzic. Prz. Ile tu pękło beczek wina w dobrych czasach. Mick. 7. pogoda, aura: C. pogodny, piękny, brzydki, słotny. Czasy były piękne, droga dobra. Kras. 8. [C.] godzina. 9. † przeciąg, trwanie: C. do sta lat a. wiek. C. od pięci lat, od czterech lat, ode dwu lat, o dwu dni, od trzech dni. C. trzech nocy. 10. † w lm. godziny kanoniczne, hory: Na czasiech albo godzinach psalmy zwyczajnie nie czytają ś. Pim. 11. astr.: C. gwiazdowy a. astronomiczny =mający za podstawę dobę gwiazdową. C. słoneczny prawdziwy =mający za podstawę dobę słoneczną prawdziwą. C. słoneczny średni a. C. średni =mający za podstawę dobę słoneczną średnią. Równanie czasu =poprawka dawaną a. odejmowaną od godziny na kompasie dla otrzymania godziny na zegarze. C. lokalny a. miejscowy =właściwy danemu miejscu. C. narodowy =przyjęty jako wspólny dla całego kraju. C. normalny =przyjęty na znacznej przestrzeni ziemi: C. zachodnio-europejski, środkowo-europejski. C. powszechny =przyjęty jako wspólny dla całej ziemi. 12. fil.: a) C. reakcji p. Reakcja. b) Zmysł czasu a. poczucie czasu p. Zmysł. 13. gram. rodzaj formy czasownikowej: C. teraźniejszy, przeszły, zaprzeszły, przyszły, dokonany, niedokonyany, pierwotny, pochodny, prosty, złożony, główny, historyczny. † Nieniejszy C. = praesens. † Będący C. = futurum. † Minęły niezupełny C. = imperfectum. † Minęły zupełny czas = perfectum. Czas co ś.

już dawno stał = plusquamperfectum. Henr. 14. kość. *doczesność*: Syn Boży, zrodzony z Ojca przedwiecznie, przyjął na ś. ciało ludzkie w czasie. 15. lek.: a) [C. a. Czaszy] p. Miesiączka. b) † Być na czasie a. na czasach = być w ciąży, przy nadziei: Widząc Józef Pannę na czasie, zafrasował ś. bardzo. Op. Żonka mi na czasach. Przebieży drogę a. szeszenna suka, a. uwija ś. liszka na czasie. Zdr. ×Czasik. <CZAS>

Czasami przys. p. **Czasem**. Czasem przys. 1. a. **Czasami niekiedy**: Zdarzają ś. C. takie wypadki. 2. *przypadkiem, trafem, wypadkowo*: Nie masz C. pieniędzy?

×Czasik, u, lm. i p. **Czas**: Upraszał o C. jakis, iżby zgubionego towarzysza mógł poszukać. Pilech. C. sobie upatrzył. Troc.

[Czasnica, y, lm. e] *chleb pszenny ze znakami drzew, bydła, owiec, ptuga*. <?>

Czasny l. † *czasowy*. 2. [C. a. Caśny] *powolny*. <CZAS>

×Czasobój, oja, lm. oje, ×Czasobójca, ×Czasomorca, ×Czasostraw, ×Czasotrawca *ten, co czas marnuje, próżniak*. <CZAS+BI>

×Czasobójca, y, lm. y p. **Czasobój**. †Czasoguśnik, a, lm. cy, †Czasownik *wrózbiarz, guślarz*. <CZAS+Gusła>

Czasokres, u, lm. y l. *okres czasu, pora, doba*: W tym czasokresie właściwą panującą była Marja Ludwika. Czern. 2. *praw. prow. termin sądowy, trwający więcej niż jeden dzień*: C. prekluzyjny (prow. zawity) = *srowadzący wygaśnięcie prawa*. C. dylatoryjny (prow. odwołoczny) = *srowadzący zwolbę i karę pieniężną*. <CZAS+Kres>

†Czasolicznik, a, lm. cy p. **Czasopis**. Bobr. ×Czasomiar, u, lm. y l. p. **Chronometr**. 2. *ciało niebieskie, z którego obrotów oblicza ś. czas*. <CZAS+MIAR>

Czasomierz, a, lm. e l. p. **Chronometr**. 2. *posp. zegarek kieszonkowy*.

×Czasomorca, y, lm. y p. **Czasobój**. <CZAS+MOR>

×Czasopis l. a, lm. owie, a. ×Czasopisarz, †Czasolicznik *specjalista od oznaczania dat wypadków historycznych, chronolog*. Troc. 2. u, lm. y, a. ×Czasopisarstwo, ×Czasopistwo, ×Czasopismo *oznaczanie dat wypadków historycznych, chronologia*. <CZAS+PIS>

×Czasopisarski *przym. od Czasopisarz, chronologiczny*: Dwie czasopisarskie popełnił omyłki. Steb.

×Czasopisarstwo, a, lm. a p. **Czasopis**. ×Czasopisarz, a, lm. e p. **Czasopis**. ×Czasopiski *przym. od Czasopis, chronologiczny*.

Czasopismo, a, lm. a l. *gazeta, pismo*: C. *perjodyczne, polityczne, literackie, ilustrowane, specjalne*. C. *codzienne* = *dziennik*. C. *tygodniowe* = *tygodnik*. C. *miesięczne* = *miesięcznik*. C. *kwartalne* = *kwartalnik*. C. *roczne* = *rocznik*. 2. ×p. **Czasopis**: Epoki, które stanowią w czasopiśmie przedziały. Cz.

×Czasopismowy *przym. od Czasopismo*: Ze wszystkich epok czasopismowych (= *chronologicznych*) rachunek inductivej podlega najczęściej wątpliwościom. Cz.

×Czasopistwo, a, lm. a p. **Czasopis**.

Czasopiśmiennictwo, a, lm. a *dziennikarstwo, prasa*: Zadanie czasopiśmiennictwa w wytworzeniu i kierowaniu opinii publicznej. Chm.

Czasopiśmiennicy dziennikarski: Ruch C.

† **Czasosłów**, owu, lm. owy *książka do nabożeństwa dla duchowieństwa greckiego, brewjaryz*: Modlitwy, które są w trebnikach i czasosłowach, nabożnie odprawuje. Pim. <Ssłw. časoslovnъ = dost. zegar>

×Czasostraw, a, lm. y p. **Czasobój**. <CZAS+Z+TRU>

×Czasotrawca, y, lm. y p. **Czasobój**. ×Czasowac, uje, owal l. *czekać czasu, zwlekać*. 2. gram.: C. *słowo = odmieniać, konjugować*. <CZAS>

Czasowanie, a, lm. a l. ×blm., *czynność cz. Czasowac*. 2. gram. *odmiana czasownika, konjugacja*. 3. lek. p. **Miesiączka**.

×Czasowładnie *przys. od Czasowładny*. <CZAS+WŁOD>

×Czasowładny *rzadzający czasem*: Czasowładne niebieskie okręgi. Troc.

Czasownik, a, lm. i l. × *kronika, latopis*: Pisanie kronik, czasowników wymagało pewnych i niepospolitych zdolności. Lel. 2. † lm. **cy p. Czasoguśnik**: Mówi ś. w kazaniach o czasownikach, świętoguśnikach, zaklinaczach. Brk. 3. gram. *część mowy, wyrażająca czynność, stan, byt, in. słowo*. <CZAS>

Czasownikowo *przys. od Czasownikowy*: Użył wyrazu C.

Czasownikowy *przym. od Czasownik*: Odmiana czasownikowa.

Czasowny konjugacyjny, *podlegający czasowaniu*: Słowo czasowne (= *czasownik*). Formy czasowne. Mał. (= *czasownikowe*).

Czasowo *przys. do czasu, chwilowo, tymczasowo*: Jestem tu C.

×Czasowość, i, blm. rz. *od Czasowy*.

Czasowy l. *przym. od Czas*: Podziały czasowe są rok, miesiąc, tydzień. Zebr. 2. *ten, na którego czas*: Nie umiera stary ani młody, tylko C. Prz. 3. *do czasu trwający, tymczasowy, chwilowy, doczesny*: Rozporządzenie czasowe. Czasowe nikną próżności. Troc. ×Ptaki czasowe = *odlatujące na zimę*. 4. *mający czas wolny, niezajęty*: Nie jestem teraz C. 5. × *co pewien czas ś. ukazujący*: Pisma czasowe *dzienne*. Słow. (= *dzienniki, gazety codzienne*). 6. leśn.: *Drzewo czasowe = drzewo budulcowe, we właściwej porze ścięte*. <CZAS>

[Czasówka, i, lm. i] p. **Soczewka**. <Przestawka, zam. Soczewka>

Czasza, y, lm. e l. *czara, kielich, puhan, kubek*: Skoro w rękę wezmę czaszę, wnet ze łba troski wystraszę. Kochan. Przen.: O jesieni złota nasza! tyś jak darów Boża C.! Pol. 2. × *przen. picie, pijalstwo*: Czaszą ś. bawić. Młodzi ś. grą a. czaszą a. gonitwami bawią. Pot. 3. × C. u wodotrysku a. † rurna C. = *basen*. 4. × *litewska miara do miodu przasnego*, in. † *miednica*: C. jest miara do miodu przasnego w Litwie. Cz. 5. × *skorupa, muszla, koncha*: C. ślimacza, perłowa, żółwiowa. L. Zdr. ×Czaszka, ×Czaszczka. <CZASZ>

×Czaszarc, a, lm. e *ten, co czaszę robi*. Czaszczka, i, lm. i l. p. **Czasza**. 2. p. **Czaszka**: Mała C. ludzka. Słow. † Niemowlę o czworo nogach wzgórze ś. dźwignęło i drząc na mdłych czaszczkach z wagą ś. stawilo. Zebr. (= *kulanach*).

Czaszka, i, lm. i l. ×p. **Czasza**. 2. anat. = a) *część szkieletu głowy, zawierająca mózgowie, czerep*. b) × *wierzch głowy, kości ciemieniowe*: Spuściła sztukę kamienia z muru na głowę jęro i strąciła mu czaszkę. B. B. Zdarłby mu czaszkę z mózgow, jak ka-

pelusz z głowy. Mick. e) † *wkleśłość kości, w którą wchodzi inna kość*: C. biodr., ramion. d) † C. goleńowa = rzepka. Kn. e) † *ssawka u mięczaków morskich*. 3. bot.: C. żółędziowa a. † **Czaszulka** = miseczka żółędzi. 4. bud. odcinek powierzchni kulki, używany za podniebienie w sklepieniach. Zdr. **Czaszczka**. <CZASZ>

Czaszkowato przys. od **Czaszkowaty**.
Czaszkowaty i. *mający kształt czaszki*: Czaszkowate sklepienie. 2. † *obfityjący w czaszki (=ssawki)*: Nogi czaszkowate polipów. Kn.

Czaszkowy przym. od **Czaszka**: Guz C. Symetrija czaszkowa. Kości czaszkowe.

× **Czaszkoznawstwo**, a, blm. p. **Kranjologja**. <CZASZ+ZN(A)>

Czasznia, i, lm. e bot. p. **Krużyca**. <CZASZ>
Czasznik, a, i. [C.] lm. **cy** *podczaszy we: elny, druźba*. 2. lm. i bot. (iomadophila) *roś. z gromady porostów, z rodziny misecznicowatych*. <CZASZ>

× **Czaszny**, × **Czaszowy** przym. od **Czasza**.
† **Czaszowieszczenie**, a, lm. a *wrózenie z czaszy*. <CZASZ+WID>

× **Czaszowy** p. **Czaszny**. L.
× **Czaszuleczka**, i, lm. i p. **Czaszulka**.

Czaszulka, i, lm. i i. × *anat. p. Małżowina*. 2. † bot. = a) p. **Czaszka**: Czaszulki siedzą na jednym końcu żółędzią dębowego. Sien. b) *strączek, lupina*. Zdr. × **Czaszuleczka**. <CZASZ>

† **Czasnie**, † **Cześnie** *dwucześnie, czasowo*. <CZAS>

Czata, y, częś. w lm. y i. *skradanie ś.*, *czajenie ś.*, *czatowanie, zwiady, śledzenie*: Tak skradął ś. Tadeusz; sędzia czaty zmieszał. Mick. Czaty, balada Mickiewiczza. 2. woj. = a) *oddział jazdy posłany na zwiady, podjazd*: Czata zbicień (=napaś) nieprzyjaciela. Star. Potężne czaty puściwszy przed sobą, baszę irytuje. Tw. Ziemię moskiewską czatami naszymi wojując. Lubien. (=oddziałami poljadowemi, strażą przednią, awangardą). b) *straż, posterunek*: Stać na czatach. Rozstawić czaty. Przednie czaty (=forpoczą, awanposty, pikiety, widety). Człowiek stał w miejscu, jak C. obozowa. Gom. c) *czas wartowania*: U Rzymian nočna pora dzieliła ś. na cztery czaty. Nar. d) × *żołnierz na posterunku, sztyldwach*: C. wystrzelił. Moraw. 3. w lm. myśl. = a) *pilnowanie tropu zwierząt*. b) *rodzaj polowania*. <? Ssłw. Srb. četa = huftec; Sh. čata = zasadzka; Tur. ezétéi Węg. esata = bitwa>
[**Czatować się, uje ś.**, **owal ś.**] *wzdragać ś.* <?>

× **Czatnik**, a, lm. cy i. p. **Czatownik**. 2. *stróż obozowy, kontrolujący warty w nocy*: C. obchodził strażę, czy ś. też wszystko dobrze działo. Nar. <p. Czata>

× **Czatny** p. **Czatowy**.
† **Czatostwo**, a, lm. a, † **Czatowstwo** *rozbój*. Meniu.

Czatować, uje, owal, [**Czałtować**] i. *na kogo, na co = zasadzać ś.*, *zaczynać ś.*, *czyhać, dybać*: Zebrawszy hultajów kupę, z temi czatuje na życie Waćpana. Boh. 2. kogo, czego = *pilnować, strzec*: Daremnie czatowali duszy mojej. Birk. Przen.: Nanie (=miasto) upada z gór, czatujących nad Lepantu wniściami ciemność i światło. Słow. <p. Czata>

Czatowanie, a, blm., *czynność cz.* **Czatować**.
Czatownia, i, lm. e *wieżyczka, służąca za schronienie sztyldwachom*. Przen.: Po takich czatowniach (drzewach i stogach) dniem wysiaduje jastrząb. Dyg.

Czatowniczy przym. od **Czatownik**: **Czatowniczy** chorągiew. Rol. Służbę czatowniczą pełnił. Rol.

Czatownik, a, lm. cy, × **Czatnik** *ten, co czatuje, śledzi, odbija rekonesans*: Czatowniki na cudze dobra. Birk. Czatownicy jego w lesiech natapali 300 człowieka. Birk. Czatownika zrzędniejszego nad Ruszczyca nie posiadał huftec hetmański. Rol.

× **Czatowny** p. **Czatowy**: C. polek. Troc.
† **Czatowswo**, a, lm. a p. **Czatostwo**.
Czatowy, × **Czatowny**, × **Czatny** i. przym. od **Czata**. 2. × *skłonny do czatowania*. Troc.

× **Czauś**, a, lm. owie p. **Czauś**.
× **Czauś**, a, lm. owie i. a. **Czauś goniec a. pokojowiec sultanski**. 2. *poborca podatków*: Był czauśzem w Nowych Zamkach, t. j. poborcą podatków. Kaezk. <Tur. czawusz (z Prs.) = drabant, herold>

† **Czawun**, u, lm. y *wszelkie ogrodzenie*. <Nm. Zauun>

Czaz, a, lm. y fl. *zgięcie przy kręceniu wici, służące do wiązania z sobą chłub*. <?>

Czaber, bru, lm. bry bot. i. p. **Czaberek**. 2. p. **Macierzanka**. <Gr. thymbros>

× **Czaber, bru**, lm. bry p. i. **Cą'er**.
[**Czaber, bru**, lm. bry]: Babski C. = [Cąber].
Czaberek, rka, lm. rki, **Czaber, Cząbr, Cąbr, Cąber** bot. (satureja) *roś. z rodziny wargowych*. Gatunek: C. ogrodowy (s. hortensis).

Cząbr, u, lm. y bot. i. p. **Czaberek**. 2. p. **Macierzanka**.

× **Cząbr, u**, lm. y p. i. **Cąber**.
[**Cząbr, u**, lm. y] p. [Cąber]: Mądra Maryna, która pięć razy na cząbrze krakowskim marszałkowała, śpiewała własne, bardzo trefne pieśni. Wiszn.

[**Cząbrowy**] przym. od [Cząber]: **Baby cząbrówce**.

† **Cząbrzyca**, y, lm. e p. **Kanianka**.
Cząsteczka, i, lm. i i. p. **Część**. 2. a. × **Drobina**, **Molekula**, **Molekula** chem. i fiz. *najmniejsza ilość materji, mogąca istnieć w oddzielności*. <CZĘŚ(T)>

Cząsteczkowy przym. od **Cząsteczka**: **Ruch C.** (=molekularny).

Cząstka, i, lm. i p. **Część**: Posiadacze cząstek wsi nazywają ś. kolokatorami.

Cząstkować, uje, owal *dzielić na cząstki*.

Cząstkowanie, a, blm., *czynność cz.* **Cząstkować**: Rymowane wierszowania Mateusza są na sposób pseudo-Owidjusza: ten sam tok, także C. Lel.

× **Cząstkowie** p. **Cząstkowo**: Każda litera wymawia ś. całkowicie a. C. Śniad.

Cząstkowo, × **Cząstkowie** przys. od **Cząstkowy**.

Cząstkowy i. przym. od **Cząstka**: **Szlachta cząstkowa** (= posiadająca cząstki wsi). Paw. Mat.: Pochodna cząstkowa (=stanowiąca cząstkę). Równanie cząstkowe. 2. × fil. p. **Szczegółowy**: Sądy cząstkowe. <CZĘŚ(T)>

† **Cząstnik**, a, lm. ey p. **Częstnik**.

[**Cząty, ego**, lm. ej] *dukat, czerwony złoty, czerwieniec*: No, ale ci nie zrobi różnicy pięćdziesiąt czątych. Fred. A. <? Por. Cętka>

† **Czban**, a, lm. y p. **Dzban**.

[**Czcha!**] *wolanie na woły*. <Dźwa.>

Czchać, a, al i. p. **Czchnąć**. 2. *zmykać, uciekać, pędzić*: Szarak, gracz nielada, czchał niby prosto w pole. Mick.

Czchanie, a, blm., czynność cz. Czchać.
Czchnąć, nie, nał, nied. Czchać kichnąć.
Czchnienie, a, blm. p. Czchnięcie.
Czchnięcie, a, blm., Czchnienie czynność cz. Czchnąć.

† Czcia, i, lm. e p. Teściowa.
† Czcihuć, i, blm. żądza czci, ambicja. < Cześć + Chuć >

† Czcięhutny, × Czciłubny żądny czci, zaszczytów, ambitny.

Czciiciel, a, lm. e i. ten, co czci, wielbiciel, zwolennik, wyznawca: C. Boga, prawdy, piękna, dobra. 2. † ten, co częstuje, raczy: Wielki C. w domu swoim. Oss. < CZT >

† Czciiciel, a, lm. e czcicielnik.
Czciicielka, i, lm. i forma ż. od Czciiciel.

† Czciicielka, i, lm. i forma ż. od † Czciiciel.
Czcić, i, H, im. bierny † Czciony, × Czciścić,

[Tzczić] i. poważać, szanować: Czei] ojea two-go i matkę swoją. C. pamieć przodków. 2. oddawać cześć, kłaniać s.; wyznawać, ubóstwiać: Czcioć króla, padł przed nim na swe oblicze. Leop. C. Boga, ogień, bałwany. 3. † święcić, obchodzić, obserwować: Leszek kościół św. Michała zmurował i święto jego C. przykazał. Star. 4. † czynić szanownym, dodawać powagi. 5. † czym = ofiarować dar zaszczytny, zaszczycać: Niebem zwykła C. Muza. Petr. 6. nieos.: † Czei mię = zaszczyt mi przynosi: Nie czeiłoby mnie to, gdybym zamysły, raz postanowione, ladajako puścić miał. Błaż. 7. † częstować, podejmować: Moi towarzysze już kilkakroć mię u siebie czeili. Skar. 8. † żart. bić, tłuc, zubić: Czeił go po plecach, pędząc go przez cały dziedziniec. Oss. † C. s. i. szanować s.: Czcij s., szanuj się. Wuj. 2. ofiarować sobie nawzajem dar zaszczytny: Gdy s. oni dwa bracia Wileńskim państwem długo czeili, wziął go połowicę Olgierd, a Kiejstutowi ostatek udzielił. Biel. M. 3. traktować s. nawzajem: Czeili s. do upadłej, aż obadwa podohocili sobie graeko. Oss. < CZT >

† Czcić, czei a. czeio, czeił p. Czytać: Kto czeie, niech rozumie, Leop. Czciłem księgi Warkowana. Urzęd. Cztąc w historii, szerzej o tym nauczyć s. możesz. Rej. < CZT >

† Czcionie, a, lm. a, † Czcionie czynność cz. † Czcić: Pirwe C. a. przywód ku księgam praw. Św. z Woc.

Czcionodnie, × Czcionodno przys. od Czcionodny. < CZT + GOD >

× Czcionodno p. Czcionodnie.
Czcionodność, i, blm. rz. od Czcionodny.
Czcionodny godzin czci, zacy, szanowny, poważny: C. starzec. Czcionodne oblicze.

× Czciłubny p. Czcięhutny. < CZT + LUB >

Czcionka, i, lm. i † Czcionka, × Czcionka, † Czcionka, † Czcionka i. † głoska a. litera: Nie wiem, co C., a co rzek. Korez. Każdą czeionkę w Piśmie Św. każą ściśliwie zachowywać. Białob. 2. † zgłoska, sylabu. Mur. 3. litera drukarska, typ; w lm. druk: Książka wydana nakładem i czcionkami „Biblioteki Warszawskiej.“ < CZT >

× Czcionkarnia, i, lm. e, × Czcionkownia drukarnia.

Czcionkarski przym. od Czcionkarz.

Czcionkarstwo, a, blm. zajęcie czcionkarza.

Czcionkarz, a, lm. e i. ten, co robi czcionki. 2.

× zecer, drukarz.

× Czcionkodlew, u, lm. y odlew metalowy kolumny czcionek drukarskich, stereotyp. < CZT + Od + LE >

Czcionkodlewnia, i, lm. e p. Czcionkolejnia.
Czcionkolejnia, i, lm. e, Czcionkolejnia zakład, gdzie odlewają czcionki, gisernia.

× Czcionkownia, i, lm. e p. Czcionkarnia. < CZT >

Czcionnik, a, lm. i pudło z przegródkami na czcionki, kaszta.

† Czciony p. Czcić: Ciała świętych bywają czciony na ziemi. Op.

† Czciśzkodny szkodzący czci, pozbawiający dobrej sławy. < CZT + Szkoda >

† Czciwiarski pozbawiony czci i wiary, nieczemny, podły: Zbójca C. Pot. < CZT + WIAR >

† Czcizapamiętność, i, blm. rz. od Czcizapamiętny. < CZT + ZA + Po + MIĘ(T) >

† Czcizapamiętny nie pamiętający na cześć, pozbawiony ambicji, bezwstydy, bezczelny.

† Czcieć, y, ał tkwić, sterczeć, wystawać: Skała tam nad wodą czezy. Zebr. Oszczep szyję przepędził i czezał po obu stronach ciała. Zebr. < TRCZ >

Czczenie, a, blm., czynność cz. Czcić.

1. † Czczenie, a, blm. p. Czcionie.

2. † Czczenie, a, blm. lek. nudności, mdłości: Lekarstwo naprzeciwno brzydzeniu i czczeniu i kręceniu na sereu. Sien. C. na morzu = choroba morska. < TSK >

Czczo przys. od Czezy; † Tszczo: Na C. p. Naczczo. † Nad C. a. [na C. serca] = nic nie zjadłszy, naczczo: Zrana nad C. najlepsze używanie kawy jest z mlekiem. Krup. C. mi jest = głodny jestem a. mdli mię, nudzi mię. < TSK >

† Czcionka, i, lm. i p. Czcionka. Zebr.

Czczony im. od Czcić; zool.: Ibis C. p. Ibis.

Czczosość, i, blm. i. fizj. (ieiunitas) pustość żołądka, brak pokarmu, uczucie potrzeby pokarmu. 2. fiz. p. Próźnia. 3. rz. od Czezy: C. zabiegów ludzkich. < TSK >

Czezy, † Tczy, † Tszczy i. próżny, pusty: C. i nieładowany okręt. Otw. C. orzech. Kn. C. żołądek. Lepsza rozmowa, gdy nie czeza głowa. Prz. (= nie naczczo). [O czezej duszy] = naczczo. Jestem C. (= głodny). Czeza gałeczka. Kn. (= wydrążona). Czeze ziarno (= puste, nikłe, gluche). Czeze jaja. Bobr. × Czeza karteczka w loterii. Oss. † Czeze pole (= czyste, szczere): Wieher moe trać, gdy w czezym polu świszczę. Bardz. 2. † Czeze wino a. piwo = zwietrz-ale. 3. przen. bez znaczenia, daremny, próżny, napróżny, bezskuteczny, bezowocny, bezcelowy, marny, płonny, pusty, jałowy, suchy: Czeze usiłowania, groźby, słowa. Czeza nadzieja. sława. Cnoto, C. dymie! Miek. W Marji oekniom wejrzeniu nie czeza tylko ciekawość. Malez. C. człowiek. Oss. (= próżny, chępliwyy). W tłumie myśli mam przepaść wiecznie czezą myśłami. Słow. 4. anat.: Czeze jelito p. Jelito. < TSK >

† Czczyca, y, blm., † Tszczyca, [Jścica] i. nudności, mdłości, celiwość, niesmak: Włóczę sam w okręty skacze, gdy go w skrzelałch grzłk gryzie, tak, że przed czezyca nie wie, co czyni ma. Sien. Dopieroby cię C. zdejmowała, gdybyś ich pieszczoły widział. Pot. Z taką czezyca usta wdzięczne ucierała, jakoby na nie straszna trucizna paść miała. Sęp. 2. nuda, przykrość: Ale s. już boję, bych czezyce długim przeczytaniem nie uczynił. Op. 3. twoga, przerażenie, rozpacz: Zbądź czezyce. Zebr. Szaty na sobie w wielkiej czezyce podrapała. Zebr. 4. tęsknota, smutek, żalność. < TSK >

† Czeczó się, y ś., yto ś. i [C. ś.] nieos. *ckmł* ś., *mlłic*: Lekarstwo jadącemu po morzu, aby ś. nie czeczó. Slesz.

Czoczyn, u, lm. y bud. *zasklepienie nad ogni- skiem w piecu piekarskim a. hutniczym*. <Por. Spol. czran i Czes. *čtin*>

[Czeber, bra, lm. bry] p. Ceber.
[Czeberjaczka, i, blm.] *taniec ukraiński*. <Ukr. czeberjaczka; por. Czabaraszka>

† Czebr, a, lm. y ceber.

[Czebrotek, tka, lm. tkł] p. Ceber.

[Czebrotka, i, lm. i] p. Ceber.

† Czech, a, lm. y p. Czeski.

× Czechać się, a ś., ał ś. p. Czochać.

× Czechanie się, a ś., blm., czynność cz. Cze- chać ś.

[Czechaj, u, lm. e] *rodzaj ubrania kobiecego: Wzięta na siebie C. codzienny. Jeź.* <Zap.= Czechoł>

× Czechczery, u, częś. lm. y, × Czekczery i. *gacie obszerne*, 2. w lm. a. [Czekczerki, Ciach- ciary, Chaczory] *spodnie: Hajduk miał czech- czery opięte z tyłu, od kolan rozprute i spięte na haftki srebrne. Korz. 3. woj. spodnie dla pie- choty, obcisłe od kolana do kostki; spodnie huzar- rów.* <Tur. czakszer, czachczyr (z Prs.)>

× Czechczerstasty *noszący czechczery.*

† Czechel, chła, lm. chły, † Czechło, [Cze- chło] i. *koszula, szczeg. kobieca; długie ubra- nie płócienne, kitel. 2. prześcierailo. Leop. 3. a. [Czychel, Cychel, Cyhel, Gzto, Smiertelnica] śmier- telna koszula, całun: C. i inne odzienie umar- łych. Mącz. Zdr. [Czechlik].* <Zap. Nm. Ziechel, por. Cecha>

Czechizacja, i, blm. *wpływ Czechów, asymilacja z Czechami: Tamtejsza ludność ulega niebez- pieczeństwu czechizacji.* <Od nazwy narodu Czech>

Czechizm, u, lm. y *wyraz a. zwrot, właściwy ję- zykowi czeskiemu, naleciałość z języka czeskiego.*

[Czechlić, i, it] i. *obcinać, przyrzucać korzon- ki (np. marchwi). 2. skrobać kartofle.* <Por. CZECHR>

[Czechlik, a, lm. i] p. Czechel.

† Czechło, a, lm. a i [Czechło] p. Czechel.

[Czechman, a, lm. y] *czart, djabeł: C. go tam wie.* <Czes. *čechman(t), čerchman=djabeł*>

[Czechol, chła, lm. chły] *pokrowiec, futerał.* <p. Czechel>

† Czechrać, rze, rał p. Czochrać: *Dziewko, nie sromota-ć wełnę C.? Chr. Ten, który wełnę bije albo czechrze. Mącz.* <CZECHR>

× Czechranie, a, blm., czynność cz. Czechrać.

× Czechraniec, nca, lm. nce, × Czuchraniec *bój- ka, bijatyka.*

Czechrzyca, y, lm. e bot. i. p. Trybula. 2. p. Świerząbek.

† Czeczena, y, lm. y *fale morskie, nawałność.* <?>

[Czeczena, y, blm.] *igłowie, chróst drobny.* <Toż co Cetyna, por. Czes. *čecina*>

[Czeczotka, i, blm.] p. Czeczowina.

[Czeczę, ęcia, lm. ęta, Czuczę] *szczenie.* <Dziec., por. Ciucio>

Czczoteczka, i, lm. i p. i. Czeczotka.

[Czczototka, i, lm. i] p. i. Czeczotka.

i. Czeczotka, i, lm. i l. zool. (*acanthislinaria*) *ptak wróblowaty stożkodzioby. Gatunki: a) C. bla- da (a. canescens). b) C. długodzioba (a. Holboellii). c) C. północna. Szezebiocze jak*

C. Prz. 2. *przen. kolęta wiele i prędko mówią- ca, gadulska, trątkotka, papla.* Zdr. Czeczoteczka, [Czczototka]. <Dźwn.>

2. Czeczotka, i, lm. i a. [Ciecłotka] i. *brzoza królewska (betula nodosa). 2. sękowate drzewo z pnia brzozy a. topoli. 3. kij z drzewa czeczotko- wego.* <?>

Czczotkowy przym. od Czeczotka: *Śpiew C. Kij, cybuch C. Drzewo czeczotkowe.*

[Czczowina, y, blm., Czeczotka] *igłowie.* <Toż co Cetyna>

[Czczucha, y, lm. y] i p Czeczucha. 2. p. Czeczuga.

Czczuga, i, lm. i l. *rodzaj szabl: Przypiąłem do boju lwowską szmelcowaną czeczugę, z rę- kojeścią w srebro oprawną. Kaczk. Przen.: Koścista C. kiernoza. Nar. (=kiel). 2. zool.=a) (acipenser Gmelini) ryba kostoluska, jesiotrowata. b) a. [Czczucha, Czeczucha, Czeczucha] (acipen- ser ruthenus) ryba kostoluska wędrowna z rodziny jesiotrowatych, in. sterlet.* <Ukr. *czeczucha*>

[Czczucha, y, lm. y, Czeczucha] i. *świnia. 2. p. Czeczuga.*

× Cziedoła, i, lm. e *bilet bankowy banku rzym- skiego.* <Włos. *cedola*>

[Czedzenie, a, blm.] *czynność cz. Czedzić.*

[Czedzić, i, it] p. Czadzic.

Czefal, a, lm. e *ryba łepała: Śmieje ś. z kło- potu trawionych fląder, ostryg i czefalów. Słow.* <Włos. *cefalo*>

Czego p. Dlaczego.

Czegos p. 2. Coś.

Czegoż p. Dlaczego.

Czegóz p. Dlaczego.

[Czehryn, a, lm. y] p. Cerun.

[Czej, Czeń] *może, a nuż: Ha pójdę... C. nie zginę. Fred A.* <Ukr. *czej, czeń*>

Czek, u, lm. i *zlecenie piśmienne wypłacenia oka- zicielowi pewnej sumy z kapitału, znajdującego ś. u osoby trzeciej (zazwyczaj banku).* <Ang. *check*>

Czekać, a, ał, † Czekawać, † Czakać, [Czakać, Cakać, Czkać, Trzkać, Trzekać, Czakować] i. *za- trzymywać ś., nim coś nastąpi: Czekał, aż cię za- wołała. Czekał! a. czekał-no! = a) słuchaj! po- słuchaj! b) usuń ś.! ustap! c) pamiętaj! dam ja ci!: Czekał! dostaniesz. 2. kogo, na kogo, [za kim], czego, na co, od kogo, † po kim = *wyglądać, spodziewać ś., przewidywać: Czekał na ciebie od godzi- ny. Nar. Czekał na niego z obiadem. Nie dali ś. długo czekać. Kochan. Cierpliwie czeka poprawy jego. Koch. C. na statek. Od złego nie cze- kaj dobrodziejstwa. Prz. Tyle po Jazonie cze- kano, ile niekiedy Aleksander Wielki pokazał. Warg. 3. komu = *być cierpliwym, zność, cierpieć, zwolekać: Będę ci czekał aż do przyszłego roku. Izali im Pan Bóg dłużej C. ma? Skar. 4. być przeznaczonym, przygotowanym, grozić: Zła to służba, gdzie korzyść nie czeka. Kras. Smutny los go czeka. Jeżeli rolnik jest niewolnikiem, czeka kraj cały niewola. Stasz. <CZEK>***

× Czekać, a, lm. e *ten, co czeka na coś: Wolę zawsze być Dzierżkiem, niż Czekaćem. Prz.*

Czekało, a, lm. a *narzędzie rybackie z siecią bar- dzo gęstą, używane do połowu drobnych rybek na mieliznach.* <Ukr. *czekało*>

Czekan, a, lm. y, Czakan, Ciekkan, × Czokan i. *rodzaj dawnej broni, w postaci kija z młotkiem na końcu. 2. [C.] kilof, oskard. 3. muz. dęte nar-zędzie muzyczne w rodzaju fletu, oprawne w łaskę*

(często naksztali ciupagi). Zdr. **Czekanik**. <Węg. csákány = obuszek, ciupaga, † nadzieak >

[**Czekane**, ego, lm. e] *rzecznik, który pan młody daje teści za czekanie na obiad*. <CZEK >

Czekanie, a, blm., czynność cz. **Czekać**.

Czekanik, a, lm. i p. **Czekan**: Na czekaniku pięknie grywał. Sienk.

Czekanista, y, lm. *ści grający na czekanie*: Było dwóch skrzypków, trzeci bassetlista, dwóch czekanistów i jeden z waltornią. Sienk.

[**Czekanka**, i, lm. i] *kwiat cykorji*. <? >

Czekauz, u, lm. y p. **Zbrojownia**: Pierwszym pożarem spłonął C. czyli magazyn wojenny. And. <p. Cajghaus, Cejghaus >

† **Czekawać**, a, ał p. **Czekać**.

[**Czekozerkł**, ów, blp.] p. **Czechozer**.

× **Czekozery**, ów, blp. p. **Czechozer**: Hajduk szybko naciągał C. Ochoc.

Czekhauz, u, lm. y p. **Zbrojownia**. <p. Cajghaus, Cejghaus >

Czekino, a, lm. a *loteryjka numerowa*. <Toż co Cekin >

† **Czeklarz**, a, lm. e = **Ceklarz**.

Czekman, a, lm. y, × **Czechman kontusz tatarskim krojem**. Zdr. **Czekmanik**. <Tur. çekmân; tegoż pochodzenia Sümana >

Czekmanik, a, lm. i p. **Czekman**.

Czekolada, y, blm., gm. **Czekulada**, × **Czekolata**, × **Czekulata**, × **Czokolada**, × **Czokolata**, × **Czokolata**, × **Cykulata**, × **Ciokolata** i. masa ze sproszkowanego kakao z cukrem i wanilią a. bez niej: Tabliczka czekolady. 2. *napój, przyrządzony z tej mieszaniny*: Filiżanka czekolady. Zdr. **Czekoladka**. <Włos. cioccolata, z Meksyk. czokollatł, złoż. z czoko = kakao + latl = woda >

Czekoladka, i, lm. i i. p. **Czekolada**: Napiłybyś ś. czekoladki? 2. *cukierek z czekolady*.

Czekoladnica, y, lm. e *pudlelko z czekoladą*: Cukiernia, ozdobna sztydem ogromnym, malowanym w torty, obwarzanki i czekoladnice. Krasz.

Czekoladniczka, i, lm. i i. forma ż. od **Czekoladnik**: W czepczku białym naksztali owej sławnej czekoladniczki wiedeńskiej. Krasz. 2. *żona czekoladnika*.

Czekoladniczy przym. od **Czekoladnik**: Zawód C.

Czekoladnik, a, lm. cy, gm. **Czekuladnik**, × **Ciokoladnik fabrykant czekolady**.

Czekoladowo przys. od **Czekoladowy**: Barwić C.

Czekoladowy przym. od **Czekolada**: Kolor C. Pomalować na czekoladowo (= na kolor czekoladowy).

Czekoladzlarz, a, lm. e *cukier. ten, co robi wyroby z czekolady w pracowni cukierniczej*.

× **Czekolata**, y, blm. p. **Czekolada**.

Czekulada, y, blm. gm. p. **Czekolada**.

Czekuladnik, a, lm. cy p. **Czekoladnik**.

Czekuladowy przym. od **Czekulada**.

× **Czekulata**, y, blm. p. **Czekolada**.

× **Czelada**, y, lm. owie *sluga, służący*: Ja to, ów Hołotkiewicz, poczciwy C., którym ś. u pańskiego wychował sąsiada. Tremb. <p. Czeladz >

[**Czeladeczka**, i, lm. i] p. **Czeladz**.

[**Czeladenka**, i, lm. i] p. **Czeladz**.

Czeladka, i, lm. i p. **Czeladz**: Jak go dwór pański, jak go C. ścisła! Miek. Godna pana C. Bardz. (= *jaki pan, taki kram*). Usłuchaj, Boże, głosu czeladki twojej. Groch. † **Ociec czeladki** = *gospodarz*: Przodkowie nasi z panów wszelką nienawisć, a z sług wszelką zelżywość otarli,

zowiąc pana ojcem czeladki, a sługi domownikami. Piłch. <CZEL >

Czeladna, ej, lm. e p. **Czeladnia**: Z czeladnej dziewczki służebne poczęty wynosić misy. Sienk.

Czeladne, ego, blm. *pensja, płacona czeladzi, za sługi; strawne dla czeladzi*.

Czeladni p. **Czeladny**: Rósł na barszczu czeladnim. Pol.

Czeladnia, i, lm. e, **Czeladna**, [**Czeladnik**, **Czeladnica**] *izba dla czeladzi, izba czeladna*: Z czeladni wybiegło dwóch różnych parobczaków. Krasz. <CZEL >

[**Czeladnica**, y, lm. e] i. p. **Czeladnia**. 2. *parobczanka*. 3. *gąbsko*: Otwórz-że czeladnicę! **Czeladnictwo**, a, blm. *stan, zajęcie czeladnika*: Tydzień, jak mu ostatni rok czeladnictwa wyszedł. Krasz.

Czeladniczek, czka, lm. *czkowie* p. **Czeladny**: Nuż nareszcie i C. na jakimś fryzje zdobywym. Kaczk.

Czeladniczy przym. od **Czeladnik**: Niech choć z patentem czeladniczym wejdzie w życie. Kos. Sztuka czeladnicza = *roboty, wykonana przez wyzwalającego ś. rzemieślnika*

Czeladniczyzna, y, lm. y *biedny a. lichy czeladnik*.

Czeladniczyzsko, a, lm. a m. i ni. p. **Czeladnik**. † **Czeladnie** *familijnie; poufale, w przyjaźni*.

Czeladnik, a, lm. cy i. † i [C.] a. † **Czeladnik**, † **Czeladzin**, † **Czeladzin** *domownik* († = *członek czeladzi = rodu*), *sluga, służący, pacholek, parobek*: Ten gospodarz jest za biedny, żeby trzymać czeladnika. × C. kupiecki = *subjekt*. 2. *rzem. pracownik, fachowo wykształcony i zapisany do danego cechu, podmajstrzy, in. towarzyszy*: C. stolarski. 3. † *towarzysz*: Stworzenie przedało Stworzyciela, zwolennik mistrza, sluga pana, C. przyjaciel. Op. 4. [C.] *człowiek*. 5. [C.] lm. i p. **Czeladnia**. Zdr. **Czeladniczek**. Zgr. **Czeladniczyzsko**. <CZEL >

Czeladnikować, uje, ował *być czeladnikiem*.

Czeladnikowanie, a, blm., czynność cz. **Czeladnikować**.

† **Czeladno** z *liczną czeladzią, z dużym orszakiem*: Powrócił konno i C. Pot.

† **Czeladność**, i, blm. *familijność, przyjaźń, obcowanie*.

Czeladny, **Czeladni**, † **Czeladzi** przym. od **Czeladz**: Izba czeladna = *czeladnia*. Rotmistrz ledwie śpiesznym przyprawieniem w posiłek swej lekkiej chorągwi uratował oddział C. Moracz. † **Ociec C.** = *ojciec rodziny, gospodarz*: Gdy ociec C. jest dobrej myśli, wszystka czeladka z nim wesół. Białob. † **Matka czeladna** = *matka dzieciom, gospodyni*: Roztropne matki czeladne i gospodynie. Syr. Ma też wszelka krześcijańska matka czeladna dziatki z pilnością wychować. Sekl. † **Syn C.** = *syn gospodarza, zajmujący ś. gospodarstwem*: Ociec, jeśli syna chce mieć gospodarzem a synem czeladnym, doma przy sobie niechaj go trzyma. Glicz. † **Chleb C.** = *czarny, razowy*. <CZEL >

[**Czeladzie**, i, blp.] p. **Czeladz**.

† **Czeladzi** p. **Czeladny**.

† **Czeladzin**, a, lm. owie p. **Czeladnik**: Ustawiamy, aby sędzia i podsądek na ciądanie nie wiancej niżli dwu czeladzinu z służebnikiem posyłał. Św. z Woe.

Czeladz, i, lm. e i. a. [Czeladzie lm.] *służba, domownicy*: Dzwon gości i C. domu na obiad za-

prasz. Mick. Marysia była za C. (=służącą) u jednego z parobków. Kow. Praca osiadłej tu czeladzi przynosiła plon dostatni. Zach. (=chłopów, poddanych). † C. aptekarska (=służba aptekarska, pracownicy aptekarscy). † C. sędziego (=służby i woźni). † Rzędna C. Sekl. (=najemnicy). Przen.: Niech Bóg radzi o swej czeladzi. Prz. (=o ludziach). Włoch i kot—C. czartowska. Gom. 2. † *ród, rodzina, familja, dom*: Po zajęciu nowej ziemi liczne czeladzie przywędrowały z krain nadwiślańskich do jej zaludnienia. Bońk. On jest był z czeladzi Dawidowe. Kaz. Gnieź. 3. Biała C.=kobiety, niewiasty. Nieprzyjacieli pustki znalazł w Rusi, biała C. i czern uboga pozostała, szlachta z królem w Prusiech. Birk. Luźna i biała C. ustępuje z domu. Pol. 4. *fl. pomocnicy rotmana wskazujący drogę*. 5. × *gór. pomocnicy górników*: C. kopaćka, płóćkowa. 6. *rzem. czeladnicy i terminatorowie, służący u jednego majstra*: Majster ten zawsze dużo czeladzi trzyma. Kiedyby majster kostek przy sobie nie nosił, tedyby C. w nie nie grał. Prz. Wysunęli s. szewc, stolarz i wędliniarz, a razem z niemi ich czeladzie i chłopcy. Prus. 7. woj.: a) C. obozowa=służba przy wozach, koniach, jukach, ciury. b) C. pocztowa=soldatery, składający poczet, pacholkiowie towarzyszy. Zdr. Czelaćka, [Czelaćeczka, Czelaćeńka]. <CZEL>

† **Czelednik, a, lm. cy p. Czelaćnik**: Zapowiedamy, aby nasz czelednicy albo jinszy, již na naszym dworze pozwani są...

† **Czeledzin, a, lm. owie p. Czelaćnik**. **Czelina, y, lm. y bud. cieńszy podłużny bok tarczy, którym ona spaja s. z inną**. <Zam. Szczelina>

1. **Czelnie** przys. od **Czelny, bezczelnie**. <Zam. Bezczelnie>

2. **Czelnie** przys. bud. **szczelnie, ściśle**. <Zam. Szczelnie>

Czelność, i, blm. bezczelność, bezwstydy, brak ambicji, zułwalstwo: Nie, dalibóg nie—odpowiedział z czelnością porucznik. Skarb. <Zam. Bezczelność>

Czelny 1. † anat. p. **Czołowy**. 2. † woj. *frontowy, przedkowy, przedni*: Litwa mężnie pierwsze najazdy i potkanie czelne Polakom wytrzymała. Stryjk. 3. † *przodujący, na czelę będący, zaczelny, główny, pryncypalny, przedni, znakomity*: Zgromadzili s. książęta i wojewodowie i czelni panowie. Leop. Agamemnon, jako wielki a C. sprawca, uczynił rzecz do wszystkich. H. Tr. W Jeruzalem, mieście czelnym żydowskim, Białob. Pan Jezus siedzi na niskim miejscu, nie między czelnymi. Op. Kąt C.=węgiel: Kamień, od rzemieślników niedbałych wzgardzony, na kąt C. jest włożony. Kochan. 4. *bezczelny, bezwstydy, zułwały*. <CZOŁ>

× **Czelpotać, cze, tał szeleścić, furczec**: Pięty stukały o podłogę, czelpotały ubrania. Krasz. K. <Dźwn.>

× **Czelpotanie, a, blm.**, czynność cz. **Czelpotać**. × **Czelustka, i, lm. i p. Czeluść**: Czelustki dziecięce. Sien.

† **Czelościójęzykowy anat.**: † Myszka czelościójęzykowa = *mięsień żuchwojęzykowy* (musculus genioglossus). <Czeluść+Język>

Czelościowy przym. od Czeluść: Dym wychodzi rurą czelościową w komin. Anat.: † Myszka czelościowa kości językowej p. **Bródkognykowy**.

Czeluść, i, lm. I a. e I. anat.: a) p. **Szczęka**: C. wyższa. Kirch. C. niższa. Kirch. b) p. **Usta**: Ziewanie przychadza z dymów grubych, które gdy s. ku czeluściom ustnym zbierają, tedy odwierają je. And. z Kobył. 2. † *gęba, paszczeka; policzek, twarz*. Ps. flor., Op. 3. [C.] *mur nad otworem do szabasznika*. 4. *bud. otwór w piecu do wkładania opału a. sklepienie i otwór górny pieca*: Ogorzały na twarzy, jak gdyby dopiero z czeluści wyszedł. Oss. Napisaćby to węglem na czeluściach. Prz. (=to niezwykły wypadek, trzeba to węglem w kominie napisać). 5. *hut. framuga w piecu wielkim*. 6. w lm. węgl. *otwory, ciągnące s. od obwodu stosu drzewa, przeznaczonego na wytlenie, do jego środka, in. otwory zapalne*. 7. *przen. otwór, jama, przepaść, otchłań, wnętrze*: C. piekielna. Śmiałka jezioro zagarnie do nieprzebrnionych czeluści. Mick. W czeluściach żółądka. And. z Kobył. W czeluściach saganów wre para. Mick. Zdr. × **Czelustka**. <(SZ)CZEL +? UST>

× **Czeluśnik, a, lm. i ramka żelazna do czeluści w piecu**.

† **Czerek, czleka, blm. czerek, człowiek**. Ort. <p. Człowiek>

† **Czełn, u, lm. y p. Czółno**: Bo s. tak na nim wozisz, by w czelnie po wodzie. Rej. W czelniech przewozili s. Chwał. <p. Czółno>

[**Czełno, a, lm. a**] p. **Czółno**.

[**Czeło, a, lm. a**] p. **Czoło**: C. w brózdę szło. Kon.

[**Czem**] p. **Dlaczego**: C. w żłobeczku, nie w łóżecku, na siankuś położony? Psń. kość.

[**Czemandan, u, lm. y, Czemandan, Czumadan**] *mantelzak, waliza, kuferok*. <Tur. džamadan, džémdan, džamédan (z Arab.), przez Ukr. czemodan>

[**Czemchać, a, al**] *trzeć, czochać*: Sarniuk czemcha swe rożki o drzewa. Pol. <Ukr. czymchaty>

[**Czemchanie, a, blm.**] czynność cz. **Czemchać**. [**Czemery, ów, blp.**] *krzyże, grzbiet*: Połamać wilkowi C. <Ukr. czemery blp.>

† **Czemerysy, ów, blp. woj. rodzaj lekkiej jazdy w dawnym wojsku polskim, podobnej do pancernych**: Do jazdy lekkiej należą C., którzy używają włóczni krótkiej i pancerza. Papr. <Z nazwiska ludu Czeremisy>

1. [**Czemier, a, blm.**] *ból żółądka u konia*. <p. Cemir>

2. [**Czemier, u, blm.**] *ciemierzycza*.

[**Czemandan, u, lm. y**] p. **Czemandan**.

× **Czempować, uje, ował robić masaż, miesić, masować**. <Ang. to shampoo a. to champoo, z Tur.>

× **Czempowanie, a, blm.**, czynność cz. **Czempować**.

× **Czemra, y, lm. y p. Cembra**.

Czemu p. Dlaczego: C. tak mego miłego syna dręczycie? Op. <CZ>

† **Czentka, i, lm. i p. Cętka**: Nastąpiło dziwnych pontalików, pstrych bieretków z rozmaitemi czentkami. Rej.

[**Czeń**] p. **Czej**: C. to Bóg da.

Czep, u, lm. y i. [C.] p. Czepek. 2. anat. p. **Czepiec**. <p. Czepiec>

[**Czep, u, lm. y**] i. *część jakiegos przyrządu we młynie*. 2. *szpagat przy ramkach nicielnicy*. <CZEP>

Czepa, y, lm. y drzewo zatopione w rzece, niebezpieczne dla żeglugi. <CZEP>

† Czepać, a, ał *zaczepiać kogo, przeszkadzać*: Waszym uprzywilejowanym szerokie mimo nas wrota dajemy; ni my ich czepamy, ni od nich czepani być pragniemy. Smotr. <CZEP>

† Czepanie, a, bhm., czynność cz. Czepać. [Czepań, i, lm. e] i. skorupa. 2. głowa. <Czes. čepań>

Czepcowy przym. od Czepiec: Wstążka czepcowa. Chart C. = ubrany w czepiec: Nie boi ś. ogarów ani chartów cheiwyeh, nie boi z czepcowemi chartami myśliwych. Pot. <p. Czepiec>

[Czepcula, i, lm. e] i. owca, mająca głowę innej barwy, niż całe ciało. 2. wychowanka zakładu hr. Zamojskiej w Kuźnicach. <p. Czepiek>

[Czeczareczka, i, lm. i] p. Czeczarka. [Czeczarka, i, lm. i, Czeczareczka, Czyczareczka] męzałka (oczepiona). <p. Czepiec>

[Czeczyczek, czka, lm. czki] p. Czepiek.

† Czeczycz, a, lm. i p. Czepiek: C. na głowie. Szymon.

[Czeczyny, yn, bhp.] p. Czepiny.

Czeczysko, a, lm. a m. i ni. p. Czepiek.

[Czeczyszcz, a, lm. a] p. Czepiek.

Czeczczek, czka, lm. czki p. Czepiek.

Czepak, pka, lm. pki i. a. Czepiec, [Czypek. Czep, Czepyk] okrycie głowy u kobiet i dzieci, często w postaci siatki: C. noeny. Przen. = kobieta, niewiasta: U nas w Polsce wszystko od czepka zawisło. Korz. 2. [C.] = a) oczepiny; b) pokrywa. 3. × błona, powlekająca tłuszcz w ciele zwierzęcym. Kluk. 4. a. Czepiec anat.: = a) błony płód otaczające. b) część owodni, pokrywająca czasem główkę noworodka: Szczęśliwy, w czepku ś. urodził. Nie w czepku ś. rodził, lecz w całej sukience (= jest nieszczęśliwy w zabiegach miłosnych). Śl. wil. 5. a. Czepczek bot. (calyptra) zeschnięta reszta rodnii, umiesiona w górę i pokrywająca zarodnię (owoc) mchów. Zdr. Czepczek, Czepunio, † Czeczycz, [Czepuleczek, Czepeluszek, Czepeniek, Czeczyczek, Czypuleczek, Czepullszek, Czepuszek, Czepuś, Czepyszek]. Zgr. Czeczysko, [Czyczysko, Czeczyszcz]. <Tegoż pochodzenia, co Czapka>

[Czepeluszek, szka, lm. szki] p. Czepiek.

[Czepenlek, nka, lw. nki] p. Czepiek.

Czepiać, a, ał *zaczepiać, przyczepiać, przypinąć, zahaczać, wtykać, wieszac*: Czepiają na siebie wstęgi i ordery. Mick. C. ś. i. chwytac ś., zahaczać ś., przyczepiać ś., lgnąć: Słabe łodygi, wąsami czepiając ś. poblizszych ciał, do góry ś. podnoszą. Idąc, czepiał ś. za głóg. Oss. Czepiają ś. pijawki ciała. L. Smoła czepia ś. rąk. Przen.: Waszmości wcale sen ś. nie czepia. 2. wieszac ś. przy kim, trzymać ś. czyjej kłamki: Czepiają ś. mali przy wielkich. Oss. 3. szukać z kim zwady, zadzierać z kim, występować z pretensją: Czego ś. waśe mnie czepiasz, jak rzep psiego ogona? Sienk. <CZEP>

Czepiak, a, lm. i i. [C.] owoc lopucha i innych roślin, czepiający ś. ubrania. 2. zool. (ateles) małpa szerokonosą.

Czepianie, a, bhm., czynność cz. Czepiać.

Czepianie się, a, ś., bhm., czynność cz. Czepiać ś.

1. Czepió, i, II i. [C. a. Czypió] czepiek wkładać panie młodej, oczepiać: C. pannę młodą. Wawrzkowa czepiła Kaškę. Oss. 2. Xwieńczyć,

koronować: Pasterka każda swego kochanka świeżym wieńcem czepi. Kochan. <p. Czepiec>

2. Czepió, i, II i. [C. a. C. ś.] uczepić ś., ująć, porwać. 2. zł. złapać.

Czepió się, i ś., II ś. i. chwycić ś., trzymać ś. czego uporczywie: Czepił ś. tej sprawy. Bieda go ś. czepiła. 2. [C. ś.] p. Czepić. <CZEP>

Czepiec, pca, lm. pce a. Xpoy I. p. Czepiek: Mam ja prawie za półdarmo czepcy, siatki, egretki. Łoz. W czepcu chodzi. Oss. (= jest mężczyzną zniewieściałym, niedolężnym). † C. królewski = korona. † C. książęcy = mitra. † C. biskupi = infuła. Przen.: XZa czepcami biegać (= za kobietami). 2. przen. utrata panieństwa, małżeństwo: Zawsze ś. to uważa za nieprzyzwoite pożądać czepca. Krasz. Ucieka o i czepca. Jej ś. nie dziś czepce należą (= już dawno nie panna). C. jej sprawił. Oss. (= pozbauił ją dziewictwa). C. a. czepce porzucił = rozejść ś. z mężem. 3. siatka u misiuurki: Turczyn ściał mu głowę w misiuurce; głowa z denkiem odleciała, a C. został na ramionach. Dyak. 4. [C.] = a) oczepiny. b) mgła na szczytcie góry. 5. anat.: a) p. Czepiek. b) C. śięgnysty p. Oglowie. c) a Czep, Siatka (reticulum) drugi oddział żółładka zwierząt przeżuwających. 5. bot. a) p. Rzepie b) tkanka powierzchowna, pokrywająca koniec kończenia. Zdr. [Czepiczek, Czepiuszek, Ciepiesek] <Tegoż pochodzenia, co Czapka>

[Czepiczek, czka, lm. czki] p. Czepiec: C. nowy już jest gotowy. Pśń.

Czepienie, a, bhm. i. czynność cz. i. Czepić. 2. [C.] p. Oczepiny.

Czepienie się, a ś., bhm., czynność cz. Czepić ś. † Czepiennik, a, lm. cy ten, co czepki robi. Mur. [Czepiga, i, lm. i] i. p. Capiga. 2. p. Kowalik.

Czepin, u, lm. y bot. (luzuriaga) roś. z rodziny kolcowojowatych. <Zap. CZEP>

[Czepinowy] przym. od [Czepiny]: Pieśni czepinowe.

[Czepiny, ln, bhp.] p. Oczepiny: Dawanie do czepin = składka oczepinowa.

Czepioła, y, lm. y widly, ożóg do wyciągania patelni z pieca, do wysypywania węgla, popiołu i t. d. <CZEP>

Czepiuszek, szka, lm. szki] p. Czepiec.

† Czepkarka, i, lm. i ta, co robi czepki.

[Czepki] silny, zdrowy, czerstwy: Staruszką czepka. Jeż. <Ukr. czepkij, zap. z Pol. krzepki>

[Czepakowy] przym. od Czepiek: Placek C. = jadany podczas oczepin. Swacha czepkowa = ze strony panny młodej.

† Czepliki, ów, bhp. i. sploty, zwoje. Mur. 2. przepaska na głowę: Strażnikówna dostała C. perlowe na czerwonym aksamicie. Rol. <Tegoż pochodzenia, co Ceplik>

X Czepnąć, nle, nął *uchwycić, ująć*: Rzeczce a gładką Ewy rękę zwolna czepnął. Przyb. [C. ś.] odważyć ś., porwać ś.: C. ś. na kogo = zaczepić kogo. <CZEP>

† Czepne, ego, bhm. rodzaj opłaty sądowej: Henryk Brodaty zniósł pomocne, które ś. inaczej czepnym i przesądem zwało. Wiszn. <?>

X Czepnięcie, a, bhm., czynność cz. Czepnąć. Czepny i. Xczepiony, polączony: Czepne łozę = dwa łozą w jedno złączone. 2. przyczepiający ś.: Dynia jest rośliną czepną za pomocą wąsów. Rost. 3. bot.: Korzeń C. = korzeń

przybyszowy, służący do przymocowania rośliny.
<CZEP>

Czepota, y, lm. y bot. (uncaria) roś. z rodziny marzanowatych.

[Czepuleczek, czka, lm. czki] p. Czepek.

[Czepuliszek, szka, lm. szki] p. Czepek.

Czepunio, a, lm. a m. i ni. p. Czepek: Śliczne C. Orzesz.

[Czepuszek, szka, lm. szki] p. Czepek.

[Czepuś, a, lm. e] p. Czepek: Nie będzie ci C. ciężał. Pśń.

[Czepyhy, yh, blp.] p. Capiga. <Ukr. czepuha>

[Czepyk, a, lm. i] p. Czepek.

[Czepyszek, szka, lm. szki] p. Czepek.

×Czar, u, blm. p. Czyr.

[Czer, u, blm., Czyr, Cer] rodzaj polewki, zacierki.

[Czerak, a, lm. i] p. Czyrak.

[Czerczy] p. l. Czerniecki: Czercza mogiła, powieść. Krasz. <Zam. Czernaczy, p. Czerniec>

Czardak, a, lm. i l. pawilon, urządzony na płaskim dachu domów na Wschodzie: Na samym wierzchu kanaku wznosił ś. C., rodzaj gloriety. Jeż. 2. pomieszczenie dla ogniska na bajdaku. <p. Czardak>

[Czerecha, y, lm. y] bot. p. Trześnia: Wróble spadają w gęste korony czerechów. Słow. <Z czerecha, Ukr. postaci wyrazu Trześnia>

Czereda, y, lm. y l. rząd, szereg, sznur; kupa, tłum, gromada, ciżba, zgraja: Szła długa C. dzieci. Czeredą zbierano ś. na kulig. Zniszczyły nas kozackie czerechy. Książ. Tak sobie przymawiali śród gwaru i wrzasku czerechy. Miek. 2. [C.] trzoda. Zdr. Czeredka. <Z czereda, Ukr. postaci wyrazu Trzoda>

Czeredka, i, lm. i p. Czereda: Obstała go C. dzieciaków.

Czerek, u, lm. i bot. (torenia) roś. z rodziny trędownikowatych. <?>

×Czerema, y, lm. y p. Czeremcha: Ponad sosny i czeremy. Słow. <p. Czeremcha>

Czeremcha, y, lm. y, Czaroncha, Czeromcha, ×Czerema, [Czeremszyna, Trzemcha, Czeremucha], Kocierpka, Korcipka, Korciupka, Smrodynia bot. (prunus padus) drzewo z rodziny migdałowatych, rodzaju słowy: Wróblów chmurki ulatywały na sady w korony śliw i czeremchów. Słow. <Z czeremcha, Ukr. postaci wyrazu Trzemcha>

Czeremchowy przym. od Czeremcha: Gaj C. [Czeremere] nieod., w wyraż.: C. w czubku = podpicie, podchmilenie, lekkie upojenie: Ma C. w głowie = podpił sobie. <Zap. Węg. csere-bere = szacherka>

Czeremszyna, y, lm. y l. [C.] p. Czeremcha. 2. owoc czeremchy: Czeremszynę, leśne wiśnie i czereśnie świeże tylko jedzą. Goł. 3. lasek czeremchowy: Za stodołami i oborami rosła niezbyt obszerna C.

[Czeremucha, y, lm. y] p. Czeremcha.

[Czerem, a, lm. y] p. Cerun.

Czerep, u, lm. y l. a. [Cierepa, Czerepa] czaszka głowy: W starym czerepie legną ś. dziwolągi. Krasz. 2. a. [Czerepa] kawał rozbitego garnka, skorupa: Garniarz w czerepie jeś warzy. Prz. 3. skorupa żółwia: Sokrata skreślił błazen Arystofan na żółwia nogach, w szyldkretu czerepie. Słow. 4. a. [Czerepy, Cierepa] szczyrby. 5. † w lm. anat. (tabulae cranii) płyty

a. blaszki kości czaszkowych. 6. gór. worek rudny. 7. min. p. Gieoda. Zdr. [Czerepek, Czerepaczek]. <Z czerep, Ukr. postaci wyrazu Trzop>

[Czerepa, y, lm. y] p. Czerep.

[Czerepacha, y, lm. y, Czerpacha] l. żółw. 2. muszla. 3. stara kobieta, babsko: Czy to mi wasza ta stara C. sztabsofejer? L. <Ukr. czerepacha>

[Czerepecha, y, lm. y] kobieta rozczochrana. <Ukr. czerepucha = ropucha; por. Czerepacha>

[Czerepeczek, czka, lm. czki] p. Czerep.

[Czerepek, pka, lm. czki] p. Czerep.

Czerepiany gliniany: C. dzbanek. Gosz. Z czerepianej skorupy wodę pijać. Kon. Śród naczyń czerepianych nie było prawie, natomiast żelazne, miedziane. Jeż. <p. Czerep>

[Czerepica, y, lm. e] dachówka: Kościół czerepicą pokryłem. Byk.

Czerepowy przym. od Czerep; lek.: Odgłos C. = odgłos przy opukaniu płuc tępy, bezdźwięczny, jakoby od pękniętego garnka pochodzący, in. odgłos trzopowy.

[Czeres, u, lm. y, Czerez] trzos. <Z czeres, Ukr. postaci wyrazu Trzos>

Czerezśnia, i, lm. e bot. p. Trześnia. <Ukr. czerezśnia>

Czereśnia, i, lm. e l. bot. p. Trześnia. 2. kij czereśniowy: Chwycił z czereśnię, ale powoli ś. uspokoił.

Czereśniowy przym. od Czereśnia: Kij C. [Czeret, u, lm. y a. Czerot] myśl. bagno wśród lasu, zarosłe trzciną, sitowiem a. tatarakiem. <Ukr. czeret>

† Czerew, wia, lm. wie i [C.] p. Brzuch: Ja swym twego żelazem pokosztuję czerewia. Zebr. <Z czerewo, Ukr. postaci wyrazu Trzewo>

† Czerewizna, y, lm. y p. Podpepcze.

† Czerewo, a, lm. a i [C.] p. Brzuch: Trzewa z rozpukłego płynęły czerewa. Klon. Oparzył sobie brzuch—C. Pśń.

[Czerewon, u, lm. y] pog. brzuszysko.

[Czerez, u, lm. y] p. Czeres.

[Czerga, i, lm. i] p. Czerna.

[Czergolli, i, H] święgotać. <Dźwn.>

[Czerha, y, lm. y, Czerga] kolej, następstwo kolejne, porządek: Czerhy na świecie we wszym przestrzegamy, czemuś nie czerhą staruszkę zmieramy? Bratk. <Ukr. i Brs. czerhà>

Czerkas, u, lm. y rodzaj materji wełnianej. <Od nazwy plemienia, daw. Czerkas, dziś Czerkies>

×Czerkaski p. Czerkieski: Czerkaskie czupryny. Brud. (= zbyt podgolone).

Czerkies, a, lm. y l. lm. i kozak kubański. 2. koń czerkieski: Koń C. Pol. 3. × jumak, zuch, śniadek, zawadajka: Szlachciec ten C. nie do samej misy, zna ś. z żelazem. Książ. 4. × fireyk, frant, elegancik: Wysmukłe czerkiesy, różne wierzpięty. L. <p. Czerkas>

×Czerkiesica, y, lm. e kobieta swawolna, płocha, swawolnica.

×Czerkieski, ×Czerkaski l. elegancki, wymuskaony: Dostanę męża z wysmukłymi wąsikami, z czerkieską czuprynką. L. Mina tęga, czupryna czerkieska, chociaż próżna kieska. Prz. Rządźnik C. = blachmalowy, lekki. 2. jumacki, zuchowaty, zawadajki: Mina czerkieska. 3. ladajaki, kiepski, nietęgi: Robota czerkieska. Bankiet C. Biedny umysł ludzki w swym postępie pokazuje ś. C., chromy. Śniad. Skąpy lub zbyt lekki obiad czerkieskim zwano. Goł. ×Po czerkiesku przys. = nieporządnie, nieprzyzwoicie, kiepsko, byle zbyt:

Nie spodziewałem ś. stawić Pani tak po czerkiesku, ale djabelski w drodze przypadek miałem. L. Patrz, jak go krawiec wystrzył po czerkiesku.

×Czerkieski przys. od Czerkieski: Bardzo C. książę ordynat w tę drogę był wyprawiony: dano mu karetę starą i konie wyboje stare.

[Czerknać, nie, nał] p. Czarknać.

[Czerkusza, y, lm. e] rodzaj śliwki, in. [damaszka].

Czermieniec, nca, lm. nce bot. 1. p. Kleśnica. 2. p. Potwarek. <CZERW, CZERM>

Czermień, a, lm. e 1. [C.] apt. *radix serpentariae*. 2. bot. a) p. Czerwień. b) p. Kleśnica. c) p. Potwarek. <CZERW, CZERM>

Czermiotło, a, lm. a bot. (carmichaelia) roś. z rodziny strąkowych. <Przekręcono z nazwy Lc.>

Czermiówka, i, lm. i bot. (homalonema) roś. z rodziny obrazkowych.

†Czernecki, †Czernecki, †Czernecky *buntownicy*: Chłoptwo radę czernecką na Masłowym stawie odprawować zamysła. Rol. <Od Czerni>

†Czernecky p. Czernecki: Kozactwo zaczęło ś. burzyć, czernecka rada myślała na serjo o usunięciu Chmielnickiego z hetmaństwa. Rol.

Czerzniczka, i, blm. lek. (melanosis) *nieprawidłowe nagromadzenie barwika krwi w tkankach ustroju*. <CZARN>

Czerzniczkowy lek. (melanoticus) przym. od Czerzniczka.

Czerniak, a, lm. i 1. bot. (melothria) roś. 2. lek. (melanoma) *nowotwór, przepelnięty czarnym barwikiem, in. rak czarny*. 3. wet. *nowotwór w postaci guza barwy ciemno-brunatnej, zjawiający ś. na skórze zwierząt jasnej maści, in. rak czarny*. <CZARN>

Czerniawa, y, lm. y p. Czerniawa: Środek przestrzeni pozostawał wolnym i stanowią właściwą targowicę, okrywającą ś. we dnie czerniawą ludu. Jeź. Potem C. (wilków) tak ś. już rozjadła, że wpadła na dziedzinie. Pol.

Czerniawo przys. od Czerniawy.

Czerniawy p. Czerniawy: Wał sosen masztówek, całych, zda ś., czerniawo-aksamitnych. Zap. Wszło dwóch ludzi, czerniawych, krępych. Sienk.

Czernica, y, lm. e 1. [C.] a) *borówka*; b) *czarna jagoda*; c) *jeżyna*. 2. bot. p. Borówka. 3. lek. (melanaemia) *stan chorobowy krwi przy obfitym nagromadzeniu w niej czarnego barwika*. 4. zool. (Iulignia cristata) *ptak pletwonogi z rodziny kaczek*. <CZARN>

[Czernica, y, lm. e] *mniszka obrządku greckiego*. <Ukr. czernyca>

×Czerniciel, a, lm. e ten, co czerni, potwarca, oszczerca. <CZARN>

×Czernicielka, i, lm. i forma ż. od Czerniciel.

Czernicowy przym. od Czernica.

Czerniczak, u, lm. i kuch. *rodzaj miodu do picia*.

[Czerniczek, czka, lm. czki] zool. p. Mucholówka.

Czernić, i, II 1. *czarnym czynić, przyciemniać*: C. włosy, brwi, wąsy. Słońce czerni plec = opala. Tam słońce twarz ociemnia, tu czernią zgrzyoty. Słow. 2. *puszczać czarną farbę, brudzić, walać, smolić*: Ta suknia czerni. 3. *mówić źle o kim, szarpać czyją sławę, oczerniać, obmawiać, spotwarzać, osławiać*. C. ś., Czerniec, [Czerznic ś.] 1. *wyglądać czarno,*

ukazywać ś. w kolorze czarnym, wydawać ś. czarnym: Coś ś. czerni z daleka. Oss. Z lasów czernią ś. czapki. Mick. Na płaszczu czerni ś. krzyż. Mick. Przen.: W twarzy zgrzyota widoma czerni ś. Słow. Przed nią dusza dziecięcia, jako karta biała, czerniła ś. na wieki miłością daremną. Słow. Czerni ś., nieos. = czarno, mroczy ś.: Taki tam tłum ludzi, że ś. aż czerni. Oss. 2. a. Czarniec stawać ś. czarnym, ciemnieć: Czerni ś. niebios sklepienie. Mick. <CZARN>

Czernidłak, a, lm. i bot. (coprinus) *grzyb z rodziny bedlkowatych*. Gatunki: a) C. pospolity a. Czernidło (c. atramentarius); b) C. rozciekliwy a. Gnojnik (c. fimetarius).

Czernidło, a, lm. a, †Czyrniłło, †Czyrznidło 1. *farba czarna*: C. do brwi. C. drukarskie, malarskie. ×C. szewskie = szuwaks. 2. †[C.], zł. i żart. *atrament*: Pisałem wszystkie słowa jego czernidłem. Bud. Mniejsza o beczkę czernidla i o wagon papieru. Jun. 3. *pióro*: C. redaktorskie Grzymały z dziwnym zuchwałstwem gospodarowało po języku Paska. Kraus. 4. †*kolor czarny, czarność*: Któż wymyje C. z Murzyna? Birk. 5. †C. we krwi = *wrzekoma krew czarna*. Petr. 6. ×*potwarz, oszczerstwo*: Rzucił przed bratem czernidla na synowca, iż Niemcom sprzyja. Nar. 7. bot. p. Czernidłak.

[Czernie, a, lm. a] p. Cierń.

Czerniec, nca, lm. ncy 1. †*człowiek czarny a. czarno ubrany*: C., eo z piekła powrócił. Rej. Czernicowie, którzy czarnego odzienia używają. Bud. 2. [C] *rodzaj choroby bydłowej*. 3. a. Czarnokorzeń, Czarny korzeń, [Chróstek, Chrustek] bot. (actaea) roś. z rodziny jaskrowatych. Gatunki: C. kłosowy a. gronkowy (a. spicata); C. pluskiewnik a. pluskwica (a. cimicifuga s. cimicifuga foetida). <CZARN>

†Czerniec, nca, lm. ncy 1. i [C.] *zakonnik w kościele wschodnim*: Książę Wojsk był czerncem a. mnichem ruskim. Błaz. 2. †wog. *zakonnik, mnich*; *kapłan*: Kazimierz C. i syn jego śmiały. Petr. Nie tak Cybele gzi szalone serca, ni wróg Pitejski swego puszy czerca (zam. czernica). Nar. W czernice dać = *oddać do klasztoru, zrobić zakonnikiem a. zakonnica*: Żonę swą dawszy w czernice, z inszą ś. żenił. Biel. M. <Ukr. czerniec>

1. †Czerniecki, †Czerzycki, [Czerzycki, Czerzy] przym. od Czerniec: Zrzucił z siebie kapiąc czerniecką. Stryjk. <Od Ukr. czerniec = mnich>

2. †Czerniecki p. Czernecki: Któryby z kozaków był nieposłusznym albo autorem czernieckiej rady, na gardle będzie karan. Vol. <Od Czerni>

†Czerniectwo, a, lm. a *stan zakonny*: Wy, zakonnicy, apostatowie jesteście od profesji i reguły i przysięgi i czerniectwa swego. Smotr. <Ukr. czerniec>

Czerniec, eje, ał p. Czernic: a) *Obraz ten coraz bardziej czernieje*. b) *W środku czerniała ogromny bór*. Mick. Skrzydła (motyla) czernieją, jak zmarłych cadun. Słow. <CZARN>

×Czerniejszy p. Czarny.

Czernielica, y, lm. e bot. (melanorrhoea) roś. z rodziny nanerczowatych.

Czernienie, a, blm. 1. *czynność cz. Czernic*. 2. *czynność cz. Czerniec*. <CZARN>

Czernienie się, a ś., blm., *czynność cz. Czernic ś.*

Czernik, a, lm. i 1. ×*hist. barwik ciemny w czynnioyce oka i niektórych tworach chorobowych*. 2. zool.: C. lekarski (sepia officinalis) *gatunek młuchy*.

Czernikowy przym. od Czernik; apt.: Kościelnikowe p. Kość.

Czernilowaty bot.: Czernilowate rośliny (melanthaceae) p. Zimowitowaty.

Czernilec, loca, lm. loca bot. (melanthium) *ros. z rodziny lilijowatych*. Gatunek: C. cochinchinense (m. cochinchinense).

Czernina, y, blm. f. a. Czarnina polewka z rosolu, krwi i octu: Dostał odprawę: czerninę na potrawę. Prz. (=odkosza). 2. *podróbki z gęsi z czarnym sosem*. 3. *prosię czarną polewką podlane*. 4. [C.] *ciemność, wieczór*. Zdr. Czerninka. <CZARN>

Czerninka, i, blm. p. Czernina.

×Czerniowy p. Cierniowy. I.

Czerniplot, a, lm. e bot. (alozoa) *ros. z rodziny trędownikowatych*. <CZARN+PŁON>

×Czernisty p. Ciernisty. I.

Czerniucha, y, lm. y *pchła*: Mała C. wielką kłode rucha. Prz.

Czerniuchno przys. od Czerniuchny.

Czerniuchny p. Czarniuchny.

×Czerniuczki p. Czarniuchny.

×Czerniuczko przys. od Czerniuczki.

Czerniusz p. Czarniuchny.

Czerniuszenieczki p. Czarniuchny.

Czerniuszenieczko przys. od Czerniuszenieczki.

Czerniuszeńki p. Czarniuchny.

Czerniuszeńko przys. od Czerniuszeńki.

Czerniusio przys. od Czerniusi.

Czerniuski p. Czarniuchny.

Czerniuszko przys. od Czerniuski.

Czerniutenieczki p. Czarniuchny.

Czerniutenieczko przys. od Czerniutenieczki.

Czerniuteńki p. Czarniuchny.

Czerniuteńko przys. od Czerniuteńki.

Czerniutki p. Czarniuchny.

Czerniutko przys. od Czerniutki.

†Czernoresa, y, lm. e p. Czarnoresa.

Czernuoha, y, lm. y p. Czarnuszka.

[Czerny] p. Szczerny.

Czerń, i, blm., † Czyrń I. *kolor czarny, ubranie czarne*: Chodzić w czerni. Dobrzeby, żeby ta C., żałobna maść, znak płaczu, zginęła. Górń. (Słońce) w czerni chmur ś. chowa. Miek. 2. *mnóstwo, chmara, dma, gromada*: Rój pszczół a C. szarahezy. Oss. Jestem opadłych liści czernią zniważoną. Kon. 3. *chłoptwo, pospólstwo, gmin, motloch*: C., która chwyciła za broń, wyrzekała ś. wiosek rodzinnych, żon i dzieci. Sienk. Czy z nami trzymacie, czy z tą czernią i chłopstwem? Krasz. 4. ×*burz, rozruch*: C. była za panowania Jana Kazimierza pod hersztem Chmielnickim. Oss. 5. †*ludzie czarni*: C., naród u Herodota czarnych ludzi. Sar. 6. *robaki w gnijącym mięsie*. 7. †*trzmieł a. trutek*. Troc. 8. ehem. = a) *drobny proszek niektórych metalów*: C. paladowa, platynowa. b) *czarny barwnik*: C. anilina. <CZARN>

†Czerńczy, [Czerńczy] p. Czerniecki.

†Czerńszy p. Czarny: Rzecz ta musi być czerńsza. Górń.

Czeromcha, y, lm. y bot. p. Czeremcha.

[Czerot, u, lm. y] I. p. Trzeina. 2. p. Czeret. <p. Czeret>

[Czerotowy] przym. od Czerot: Cygarnica czerotowa. Błota czerotowe (=zarosłe czerotem).

[Czerować, uje, ował] p. Cerować.

[Czerowanie, a, blm.] czynność cz. Czerować.

Czerówka, i, lm. i bot. p. Kanlanka.

Czerp, u, lm. y I. p. Czerpak. 2. *siatka mała okrągła na kij, używana do wydobywania ryb ze skrzyni*. <CZERP>

[Czerpach, a, lm. y] p. Czerpak.

[Czerpacha, y, lm. y] I. p. Czerpacha. 2. *ropucha*: Bufo, żaba krostawa, Ruśniacy jednym słowem zowią C. Urs. <Ros. čerepacha>

Czerpacz, a, lm. e, † Czypacz I. *ten, co czerpie wodę*. 2. ×*badacz, szperacz*. 3. p. Czerpak. 4. ×Czerpacz = *usługujący przy składaniu ofiary*. Bobr. <CZERP>

Czerpaczek, czka, lm. czki p. Czerpak.

Czerpaczka, i, lm. i I. forma ż. od Czerpacz. 2. p. Czerpak.

Czerpać, ie a. a, ał I. p. Czerpnąć: C. wodę. Piękna Litwinka, co jej czerpa wody... Miek. Papier czerpany = *przez czerpanie wykonany*. 2. *przen. zdobywać, brać, korzystać, używać*: Z enót jego wierni czerpali przykłady. Dowody swoje autor czerpał ze źródeł archiwalnych. Stary o wielu rzeczach dowiadywał ś. od księdza, a teraz ksiądz znowu czerpał z niego. Krasz. Umysł wyższe w napotykanym trudnościach czerpią siłę i podniecie. 3. ×*badac, wyrozumiewać*: Czerpał z niego, co tajemnie myślał. Oss. <CZERP>

Czerpadelko, a, lm. a p. Czerpadło.

Czerpadło, a, lm. a p. Czerpak. Zdr. Czerpadelko.

Czerpak, a, lm. i I. a. **Czerp, Czerpacz, † Czypacz, Czerpaczka, Czerpadło, ×Czerniocha, ×Czerpaszka, [Czypak, Czerpach]** *naczynie do czerpania, nabierka*; bud. przyrząd używany zamiast kielni przy zaprawie rozrzedzonej: C. mechaniczny = czerparka. 2. *naczynie do zbierania pszczół*. 3. [C.] = a) *kubel do żętycy*; b) *miejsce, skąd wybierają węgiel*. 4. ×a. ×**Rzap** gór. *zagłębienie, wykopane w podszymbiu, niżej poziomu chodnika do niego dochodzącego, gdzie woda ś. zbiera i skąd jest wypompowywana*. 5. ryb. p. Podrywka. Zdr. Czerpaczek, [Czerpecek].

Czerpanie, a, blm., czynność cz. Czerpać.

Czerparka, i, lm. i *czerpać mechaniczny*.

×Czerpaszka, i, lm. i p. Czerpak.

Czerpatka, i, lm. i, Dziesiątka bot. (hydrophyllum) *ros. z rodziny czerpatkowatych*. <?>

Czerpatkowaty bot.: Czerpatkowe a. Dziesiątkowate rośliny (hydrophyllaceae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwulicziennych.

[Czerpecek, czka, lm. czki] p. Czerpak.

×Czerpnąć, nie, ną!, nied. Czerpać, [Czypać, Czirpać], † Czypać, † Czypać zaczerpnąć, nabrać. ×Czerniocha, y, lm. e p. Czerpak.

×Czernięcie, a, blm., czynność cz. Czerpnąć.

[Czersak, a, lm. i, Bodiak, Szczotki] *ros. drapacz, szczeł leśna* (dipsacus silvestris). <Ukr. czersak>

†Czerstwic, i, il *czerstwym czynić, rzeźwić, orzeźwiać, wzmacniać, krzepić*: Boże, ty mdłe zmysły czerstwisz. Odm. <CZERSTW>

†Czerstwile p. Czerstwo: Sarmatowie wszysej biją C. Paszk. (=mocno).

Czerstwic, eje, ał I. ×*krzepnąć, wzmacniać ś*. 2. *schnąć, twarżnić, starzeć ś.*: Chleb czerstwieje. Przen.: Serec czerstwieje.

Czerstwienie, a, blm. i. † czynność cz. Czerstwic. 2. czynność cz. Czerstwic.

Czerstwina, y, lm. y bot. (cassine) *ros. z rodziny roślinliawowatych*.

Czerstwiuchno przys. od Czerstwiuchny.

Czerstwiuchny p. Czerstwiutki.

Czerstwiuteńki p. Czerstwiutki.

Czerstwiuteńko przys. od Czerstwiuteńki.

Czerstwiutki, Czerstwiuteńki, Czerstwiuchny

bardzo czerstwy: C. staruszek.

Czerstwo, † **Czerstwie** przys. od **Czerstwy**: **C.** wyglądać.

Czerstwość, **i**, blm. rz. od **Czerstwy**: **C.** chleba, zdrowia.

Czerstwy, [**Cerkwy**], † **Czyrstwy** **i**. *krzepki, mocny, silny, zdrowy, kwiitujący, jary*: **Czerstwe** ciało. **Czerstwa** starość. Był **Kazimierz I** silny i na zdrowiu **C. Nar.** 2. *suchy, wysuszony, zeschnięty, nieświeży, stary, twardy, jałowy*: **C.** chleb. **Czerstwe** serce. 3. [**Czerstwa** woda] = *świeża woda*.

< CZERSTW >

[**Czer**, **a**, lm. **ci**] p. **Czart**.

[**Czerun**, **a**, lm. **y**] p. **Cerun**.

[**Czerupa**, **y**, lm. **y**, **Szczerupa**] *skorupa*.

[**Czerupiany**, **Szczerupiany**] *gliniany*: **Czerupiana** a. *szczerupiana* dzielzka.

Czerw, **wia**, lm. **wie**, † **Czyrw** **i**. *plama czarna na zębach końskich, służąca do określania wieku konia*. 2. *bart.* = a) *plód pszczoły*. b) *† trutek*. 3. w lm. lek. (entozoa) *robaki wewnętrzne, wnetrzaki*. 4. a. † **Czyrzw**, † **Czyrwieniec** zool. a) = *gąsienica owadzia bez wyraźnej głowy i bez nóg*: **C.** drzewiany, żytny. **C.** koński. **Syr.** † **C.** drzewiany, męsny, woskowy. **Lisice**, co są godłem panieństwa, bo **C.** ich nie jada. **Mick.** **C.** n'e toczył drzewa. **Siemk.** b) † p. **Czerwiec**: **Ziarnka** czerwcowe są nasienia, które na swym miejscu zostawia robaczek **C. Urzęd.** **Zdr.** † **Czerwik**.

< CZERW >

Czerwcowaty **i**. bot.: **Rosliny** czerwcowate (sceleranthaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych*. 2. zool. *podobny do czerwca*.

Czerwcowy **i**. przym. od **Czerwiec**: a) **Noe** czerwcowy. b) **Ziarnka** czerwcowe są nasienia, które na swym miejscu zostawia robaczek **czerw. Urzęd.** **C.** jedwab. **Bud.** (= *karmazynowy, szkarłatny*). **Ulepek** **C.**, apt. (syrupus kermesinus). 2. bot.: **Rosliny** czerwcowe (sceleranthaceae) *plemie rodziny goździkowatych*.

Czerwcówka, **i**, lm. **i** *wycieczka za miasto w czerwcu*: **Oświadczył** gotowość wyprawienia **ekstraordinaryjnej czerwcówki**. **Od.**

Czerwczyk, **a**, lm. **i** *pedrak chrabąszcza rizo-trogus solstitialis*.

[**Czerwaczek**, **czka**, lm. **czki**] *robaczek*.

[**Czerwiasty**] *robaczywy*.

† **Czerwić**, **i**, **il** *zapładniać*: **Gdy** ś. uczyni rój tak potężny, jakiego w ul trzeba, dopiero na nowy młody rój **C.** pocznie. **Kąc.** † **C. ś. i.** *plodzić ś., rozmnażać ś.* **Czerwi** ś., *nieos.* = *następuje rozmnażanie, płodzenie*: **Gdzie** ciepło i mokro w swej stanęty mierz, **czerwi** ś. i rzecz każda rój swój z obu bierze. **Zebr.** 2. a. † **Czerwić** *stawał ś. robaczywym*: **Owoce** **czerwi** ś.

[**Czerwie**, **i**, blp.] *owoce robaczywe*.

Czerwiec, **wca**, lm. **wce**, † **Czyrwiec** **i**. a. † **Czerwień**, † **Czyrwień**, [**Czerwień**, **Wielgi** maj] *szósty miesiąc roku*. 2. † *farba z owadu czerwca*: **Wetna** czerwcem ukraszona. **Bud.** 3. † *szkarłat, purpura*: **C.** albo *szkarłat*. **Urzęd.** 4. † **i** [**C.**] *rodzaj jedwabiu*: **Gruby** pierwszy jedwab zowią **bękartem**, a drugi jest **wybony**, który zowią **czerweem**. **Urzęd.** 5. bot. = a) (*sceleranthus*) *rośl. z rodziny czerwcowatych*. **Gatunki**: **C. roczny** (*s. annuus*); **C. trwały** a. **Grzmotek** (*s. perennis*). b) **C. amerykański** p. **Nopal**. 6. a. † **Czerw** zool. (*porphyrophora polonica*) *owad półpokrzywy, którego samica bezskrzydła zawiera czerwony barwnik, do dnia dzisiejszego używany do farbowania w drobnym domowym przemyśle*.

< CZERW >

† **Czerwić**, **eje**, **ał** p. **Czerwić**.

[**Czerwienić** się, **a** ś., **ał** ś.] p. **Czerwienić**.

× **Czerwieniak**, **u**, lm. **i** *wino czerwone*.

† **Czerwieniałość**, **i**, blm. *zaczewienienie, czerwoność*: **C.** ciała jak **szkarłat**. **Syr.**

[**Czerwieniaty**] p. **Czerwonawy**.

Czerwienica, **y**, lm. **e** **i**. bot. p. **Borówka**. 2. lek. p. **Rumień**.

Czerwienić, **i**, **il**, † **Czyrwień** *czerwoną czyrnie, rumienieć*: **Wschód** słońca **czerwieni** ziemię. **Leki** **czerwieniące**, lek. (*remedia rubefacientia*) = *środki lekko drażniące skórę, rumieniące*. **C. ś.** a. **Czerwieniec**, [**Czerzwieniec** ś., **Czerwieniac** ś., **Czerzwienieć**] **i**. *czerwoną ś. stawać, pomarwić, rumienieć* ś.: **Psu** aż ś. **oczy** **czerwieni** do tego przysmaku. **Bał.** **Czerwieni** ś. ze **wstydu**. 2. *wyglądać czerwono*: **Tam** ś. **czerwieniły** **wrzosiście** pagórki. **Mick.** **Palce** **drobne**, **zwrócone** na światło, **czerwieniły** ś. **nawskróś**. **Mick.**

< CZERW >

× **Czerwienidło**, **a**, lm. **a** *barwiczka, ruź*.

† **Czerwienie**, **a**, blm. **i**. *czynność cz. Czerwić.*

2. *czynność cz. Czerwieć*.

Czerwieniec, **ńca**, lm. **ńce** **i**. a. † **Czerwonek**, † **Czerwonik**, † **Czerwończyk**, [**Czerwoniec**] *czerwony złoty, dukat, [czaty]*: **Mógłby** dać z parę **czerwieniów**. **Chodź**. **Sprzedaj**, **chłopie**, **rolę**, **będziesz** miał **czerwienie**. **Kon.** (= *pieniądze*). 2. *człowiek czerwony*: **Snudy** ś. w **dymach** **te** **straszne** **czerwienie**, **rozkrzywianiem** **rąk** **swoich** **krzyżące**. **Kon.** **Przen.** *zapalenieć; należący do stronictwa czerwonych*. 3. bot. = a) p. **Miodunka**. b) (*anchusa tinctoria*) *rośl. z rodzaju miodunki*. c) p. **Tysiącznik**. d) p. **Urzet**. **Zdr.** † **Czerwieńczyk**.

Czerwienieć, **eje**, **ał** p. **Czerwienić**: a) **Już** **trawy** **pożółkniały**, **liście** **czerwienieją**. **Mick.** b) **Chmurka** **jej** **przezroczysta** **za** **sukienkę** **służę**, **czerwienieją** **u** **piersi** **obwiązka** **mi** **róży**. **Mick.**

Czerwienienie, **a**, blm. **i**. *czynność cz. Czerwienić*.

2. *czynność cz. Czerwienieć*.

Czerwienienie się, **a** ś., blm., *czynność cz.*

Czerwienić ś.

† **Czerwienie** się, **a** ś., blm., *czynność cz.*

Czerwić ś.

[**Czerwienście**] *czerwono*: **Kobiety** **nie** **tak** **C.** **wyglądają** (= *nie są tak czerwono ubrane*).

Czerwieniuchno przys. od **Czerwieniuchny**.

Czerwieniuchny p. **Czerwoniuchny**.

Czerwieniusienki p. **Czerwoniuchny**.

Czerwieniusienko przys. od **Czerwieniusienki**.

Czerwieniuski p. **Czerwoniuchny**.

Czerwieniusho przys. od **Czerwieniushki**.

Czerwieniuteki p. **Czerwoniuchny**.

Czerwieniutek przys. od **Czerwieniuteki**.

Czerwieniutki p. **Czerwoniuchny**.

Czerwieniutko przys. od **Czerwieniutki**.

Czerwienka, **i**, lm. **i** zool. p. **Rudzik**.

Czerwienny **i**. przym. od **Czerwień**: **Czerwienny** **oponczka**. **ML.** (= *purpurowy, szkarłatny*).

As **C.** (= *kierony*). 2. [**C.**] p. **Czerwony**. 3. lek. ·

× **C.** **król** p. **Miesiączka**.

Czerwień, **i**, blm. **i**. *czerwona barwa, szkarłat, purpura; ubranie czerwone*: **Środki** **wy**, **ubrane** **w** **C.**, **siedział** **na** **białym** **koniu**. **Siemk.** 2. *rodzaj koloru w kartach*, in. **kier**. 3. [**C.**], **a**, **a**, lm. **e** *oficer z czerwonym kołnierzem*. 4. † **i** [**C.**], 2 pp. **a** p. **Czerwiec**. 5. apt.: **C.** **otowna** = *minja*. 6. bot. (*calla*) *rośl. z rodziny obrazkowatych*. **Gatunek**: **C. błotna** a. **Czermień**, **Grzybień**, **Grzebień** (*c. palustris*). 7. chem. *barwnik czerwony*: **C. turecka**. < CZERW >

† **Czerwieńczyk**, **a**, lm. **i** p. **Czerwienieć**: **U** **nas** **w** **kieszce** **niemasz** **i** **jednego** **czerwieńczyka**. **Boh.**

Czerwietlica, y, lm. e bot. (aeluropus) roś. z rodziny traw. <?>

Czerwik, a, lm. i f. p. Czerw. 2. bot. p. Krasnosok.

Czerwikowaty bot.: Czerwikowate rośliny p. Krasnosokowaty.

Czerwimór, ora, lm. ory bot. (andira) roś. z rodziny motylkowatych. <CZERW+Mór>

Czerwioda, y, lm. y, Czerwitruj bot. (spigelia) roś. z rodziny polatowatych. <?>

Czerwiogubny, ×Czerwiotrutny lek. niszczący czerwie a. robaki w ustroju żyjące, przeciw-czerwiowy: Leki a. środki czerwiogubne, czerwiotrutne, przeciwczerwiove (remedia antihelminthica s. vermifuga). <CZERW+GUB>

Czerwionka, f, lm. i f. p. Wzdreğa. 2. [O. a. Czerwionka] krowa czerwona.

[Czerwionki] p. Czerwoniuchny.

[Czerwiony] p. Czerwony.

×Czerwiotrutny p. Czerwiogubny: Środki czerwiotrutne. <CZERW+TRU>

Czerwlowy, Czerwny przym. od Czerw.

Czerwirzepa, y, lm. y bot. (dorstenia) roś. z rodziny morwowatych. Gatunek: C. robaczna (d. contrajerva). <CZERW+Rzepa>

[Czerwiska, isk, blp.] owoc robaczywy.

Czerwistka, i, lm. i zool. (porphyrophora) owad pólpokrny z rodziny czerwoców, dostarczający barwnika szkarłatowego.

Czerwitruj, a, lm. e bot. p. Czerwioda. <CZERW+TRU>

Czerwiwość, i, blm. i. † rz. od Czerwiwy. 2. ×lek. (helminthiasis) choroba robacza, robaki.

†Czerwiwy, †Czerwliwy, †Czyrwiwy, †Czyrwy stoczony przez robaki, robaczywy: Jabłko czerwiwe. Pot. Przen.: Korzeń C: wiary naszej. Orzech. (= wadliwy).

†Czerwliwość, i, blm. rz. od Czerwliwy.

†Czerwliwy p. Czerwiwy: Jabłko czerwiwe butwieje. Birk.

Czerwny p. Czerwiowy.

[Czerwo i] wołanie na woły czerwone.

Czerwonak, a, lm. i, †Czerwonóg, Flamingo zool. (phoenicopterus) ptak na nogach wysokich, podkasałych, na brzegach dzioba uzbrojony poprzecznie blaszkami.

†Czerwonasy p. Czerwonawy. Haur.

Czerwonawość, i, blm. rz. od Czerwonawy.

Czerwonawy, [Czerwieniawy, Czerwoniawy], †Czerwonasy cokolwiek czerwony, zaczerwieniony, zaróżwiony: Czerwonawe niebo. Czerwonawo-biały = przypominający barwę dzikiej róży. Czerwonawo-brunatne kawałeczki kory sosnowej. Czerwonawo-czarny = barwy czarnej, pomieszczonej z winiowo-czerwoną i małą ilością szarej. Bursztynowy odbłysek zmienia ś. w czerwonawo-złoty. Sienk. <CZERW>

Czerwoniek, nka, lm. nki i. † p. Czerwieniec 2. a. Ładzień zool. (trombidium) pajak z rzędu roztoczy.

[Czerwoniawy] p. Czerwonawy: C. porfir. Kluk. Po runie borówek zostaje czerwoniawa urodzajna ziemia. Pol.

[Czerwontec, nca, lm. nce] i. p. Czerwieniec 2. bot. (ceratodon purpureus) mech liściasty z rodziny płonowatych.

†Czerwonik, a, lm. f p. Czerwieniec.

[Czerwonisty] p. Czerwony.

Czerwoniuchno przys. od Czerwoniuchny.

Czerwoniuchny, Czerwieniuchny, Czerwoniński, Czerwieniński, Czerwoniusteński, Czerwieniusteński, Czerwoniutki, Czerwieniutki, Czerwoniuteński, Czerwieniuteński, ×Czerwoniuczki, [Czerwionutki, Czerwosiutki, Czerwusiutki, Czerwoniutki] bardzo czerwony, zupełnie czerwony.

×Czerwonluczki p. Czerwoniuchny.

×Czerwonluczko przys. od Czerwonluczki.

Czerwoniusteński p. Czerwoniuchny.

Czerwonlusieńko przys. od Czerwoniusteński.

Czerwoniutki p. Czerwoniuchny.

Czerwoniusko przys. od Czerwoniutki.

Czerwoniuteński p. Czerwoniuchny.

Czerwoniuteńko przys. od Czerwoniuteński.

Czerwoniutki p. Czerwoniuchny.

Czerwoniutko przys. od Czerwoniutki.

Czerwonka, f, lm. i f. × (w kartach) czerwień, kcer. 2. a. Lubryka odmiana gliny zabarwiona na czerwono, kredka cienielska czerwona. 3. [Czerwonki] rodzaj grzybów. 4. bot.: C. paląca p. Syrojeszka. 5. † a. † Czyrwonka, [Chera, Ogień] lek. biogunka krowawa, dyzenterja. 6. [C.] ryb. p. Wzdreğa. 7. wet. a. [Chera, Ogień] (erysipelas suis septium) choroba świń zaraziwa, polegająca na wyciechających wypróżnieniach krwawych, czerwonym zabarwieniu skóry i t. p., in. zaraza świń, róża gnilna. <CZERW>

Czerwono przys. od Czerwony.

Czerwonobarwny, Czerwonobarwy czerwonej barwy, czerwony. <CZERW+Barwa>

Czerwonobarwy p. Czerwonobarwny.

Czerwonobrawy mający czerwone brwi: Kroczył przez miasto, poprzedzany przez czerwonobrawego psa. Jeź. <CZERW+BRW>

Czerwonobrody mający czerwoną (= rudą a. pomalowaną na czerwono) brodę: Puakhas, ciągnięte przez czerwonobrodych Hindusów. Sienk. <CZERW+BROD>

×Czerwonogardł, a, lm. y gatunek pliszki. Kluk. <CZERW+GAR(DŁ)>

×Czerwonogardły mający czerwone gardło. Czerwonoglinny zawierający czerwoną glinę: Czerwonoglinna ziemia. Mącz. <CZERW+GLIN>

Czerwonogłowy mający czerwoną głowę: Szczygieł C. <CZERW+GŁOW>

Czerwonograniasty (o bydle rogatym) mający plamy czerwone i białe.

×Czerwonokrusz, u, blm. i. ruda srebrna. Kluk. 2. ruda cynkowa. Kluk. <CZERW+KRUCH>

Czerwonolicy mający czerwoną twarz: Ten C. z dziko patrzącymi oczyma człowiek podobien do zwierza. Krasz. <CZERW+LIK>

Czerwononogi mający czerwone nogi: Czerwononogie bociany. Krasz. <CZERW+NOG>

Czerwononosy mający czerwony nos: Czerwononose indyki. Klon. <CZERW+NOS>

Czerwonooki mający oczy czerwone: Królik C. Czerwonooka kartofla = gatunek kartofli z czerwonymi oczkami. <CZERW+OK>

Czerwonoskórniectwo, a, blm. garbarstwo w ścisłym znaczeniu, właściwe garbarstwo. <CZERW+(S)KOR>

Czerwonoskóry mający skórę czerwoną, miedziwego koloru: Człowiek C. a. C., ego, lm. rzy rz. = Indjanin.

Czerwonoskórzec, rca, lm. rey człowiek czerwonoskóry, Indjanin: Czerwonoskórey amerykańscy. Ochor.

Czerwonosc, i, blm. rz. od **Czerwony**: C. twarzy, włosów, przekonań. C. grzechów naszych. Rej. (= *krwawe grzechy nasze*). <CZERW>

Czerwonosłep, pia, blm. lek. *niezdolność różniczenia barwy czerwonej*. <CZERW+SŁEP>

Czerwonosłepa, ej, lm. e lek. forma ż. od **Czerwonosłepy**.

×**Czerwonosłepiec**, pca, lm. pcy lek. p. **Czerwonosłepy**.

Czerwonosłepy, ego, lm. i, ×**Czerwonosłepiec** lek. *człowiek nie odróżniający barwy czerwonej*.

Czerwonowłosy mający czerwone włosy, rudy. <CZERW+WŁOS>

†**Czerwonóg**, oga, lm. ogi p. **Czerwonak**.

Czerwonucha, y, lm. y *krówa czerwona*. Zdr.

Czerwonuszka.

Czerwonuszka, i, lm. i p. **Czerwonucha**.

Czerwony, †**Czyrwiony**, †**Czyrwny**, [**Czerwonisty**, **Czerwiony**, **Czerwienny**, **Czerzwony**, **Czerzwiony**, **Czyrwny**, **Czyrzwony**], st. w. **Czerwieńszy** i. *mający rodzaj barwy niezłożonej, rumiany, pomarańczowy, purpurowy, szkarłatny*: Kolor C. C. jak ogień, jak rak, jak burak, jak upiór, jak rydz. Ir.: C. jak jajko = *biały*. Co czerwone, to ładne, a co siłkie, to dobre. Prz. **Czerwone włosy = rude**. 500 ludzi czerwonej piechoty saskiej. Jeroch. (= *czerwono ubranej*). C. krzyż = *stowarzyszenie międzynarodowe sióstr miłosierdzia*. **Czerwono-brunatny**. Żęby białe pokazywały ś. z poza czerwono-czarnych ust. Jeż. Rączka w nicianej rękawiczce musnęła czerwono-fioletowe palce pana Waleręgo. Es. Koń czerwono-gniady. Miąższ czerwono-kasztanowaty. Półki, okryte papierem czerwono-krwawym. Zap. Przybytek mniuchów w białym habicie, z czerwono-niebieskim krzyżem na piersiach. Szaj. Pszenice ozime czerwonoopstre. Kaczki pięknej czerwono-rudej barwy. Koń czerwono-siny. Wysunął z pod algierki czerwono-siną nogę swą. Orzesz. Masa czerwono-szara starego zauku. Rodz. Już słońce czerwono-złociste dobywało ś. z poza mgły porannej. Bał. **Czerwono-żółty**. Pomalować na czerwono (= *na kolor C.*). 2. ×**Moneta czerwona = złota**. Złotą monetę nazywamy czerwona. Cz. C. złoty a. †**C.**, **ego**, lm. e rz. = *dukat*: Tysiąc czerwonych w szkatule ma. Star. 3. **Drzewo czerwone = iglaste, szpilkowe**. 4. *skrajny, krańcowy, liberalny, radykalny, rewolucyjny*: Jak dawniej jaskrawo był C., tak ś. teraz stał skrajnie białym i konserwatywnym. Krasz. 5. [C.]: C. wół = *gniady*. 6. anat.: †**Błonka czerwona** p. **Błonka**. 7. bil.: **Czerwona** (dom. bila) rz. = *bila czerwona*: Wepchnął czerwona do łuz. 8. bot.: a) **Czerwone jagody** p. **Poziomka**. b) **Czerwony korzeń** a. **czerwony wołowy język = dawna nazwa czerwieni-ca farbierskiej** a. *miotunki farbierskiej*. e) **Czerwony śnieg** p. **Pierwotek**. 9. garb.: **Garbowanie czerwone** a. *roślinne = garbowanie korą dębową*. 10. lek.: †**Czerwona biegunka** a. †**Czerwona niemoc = krwawa biegunka**: Cesarz Albrycht umarł czerwona niemocą, która mu ś. dostała z melonów. Biel. M. H. ryb.: [Płoc czerwona i płotka czerwona] p. **Wzdrepa**. 12. zool.: a) **Ibis C.** p. **Ibis**. b) **C. ogonek** p. **Pleszka**. <CZERW>

[**Czerwon złoty**, **ego**, lm. e] *czerwony złoty, dukat*.

Czerwoń, i, lm. e, **Koralodrzew**, **Koralowe drzewo** bot. (erythrina) *ros. z rodziny motylkowatych*. Gatunek: C. koguei grzebieni (e. erista galli). <CZERW>

†**Czerwończyk**, a, lm. i p. **Czerwieniec**: Gdybyś miał w ręku czerwonończyki, tobyśmy kupili tego śpiewaczka. Boh.

[**Czerwosiński**] p. **Czerwoniuchny**.

Czerwota, y, lm. y bot. (mesogloia) *ros. z gromady wodorostów, z rzędu ciemnic, z rodziny chordaricac*.

†**Czerwotocz**, u, blm. *toczenie przez robaki, robaczliwość*: Półny pisma zachowywa od czerwotoczcu. Syr. <CZERW+CIEK>

†**Czerwotoczny** *toczony przez robaki, robaczliwy*.

[**Czerwotoczyna**, y, lm. y, **Czyrwotoczyna**], †**Czerwotoczyna**, †**Czyrwotoczyna** *proszek, natoczony z drzewa przez czerw*.

†**Czerwotały** *podobny do czerwia*. <CZERW>
[**Czerwoniński**] p. **Czerwoniuchny**: Białusińko zakwitła, czerwonińskie jabka miała.

[**Czerwusieńki**] p. **Czerwoniuchny**.

[**Czeryn**, u, lm. y] i. p. **Cerun**: Mniejsze panowie nazywano zwykle czeranami, czerynami. Paw. 2. *podstawa ogniska, tudzież poziomo zrównany wieżek pieca*, in. *trzon pieca*. <p. Cerun>

[**Czeryń**, u, lm. e] p. **Cerun**: Oddawał każdy od czeryniu beczek 16. Paw. <p. Cerun>

[**Czerzeń**, rznia, lm. rznie] p. **Cierzeń**.

[**Czerznić się**, i ś., II ś.] p. **Czerzić**.

[**Czernie**, i, blp., a. a, lm. a] p. **Cierń**. <TARN>

[**Czerniowy**] p. **Cierniowy**.

[**Czermwienić się**, i ś., II ś.] p. **Czermwienić**.

[**Czermwieniec**, eje, a] p. **Czermwienić**.

[**Czermwionka**, i, lm. i] p. **Czermwionka**.

[**Czermwiony**] p. **Czermwiony**.

Czesać, sze, sał, †**Czosać**, [**Czosać**] i. *rozczesywać, układać, porządkować*: C. włosy, grzywę, len, wełnę. **Wetna czesana**. †**C. suknię = czyścić**: Dziś pan sam sobie suknię czesze. Falib.

†**C. rybę = skrobać**. Przen.: **Czesz** djabła zrzadka. Jeż. (= *nie narażaj ś. możniejszemu*). 2. †**drapać**: Gdzie eie nie świrzbi, nie czesz. Fort. 3. [C.] **grzebać**: Konik czesze nóżką. 4. ×**ciosać**, **strugać**, **zaostrzać**: C. kolek siekierą. 5. ×**bić**, **chłostać**, **ćwiczyć**. 6. ×**oszukiwać**, **oszwabiać**. 7. **biec**, **pedzić**, **iść przedko**: Czesze stepem, borem z listem kozak. Pol. Czesze gęstwinię leśnik śmiały. Pol. **C. ś. I. rozczesywać sobie włosy, czyścić ś.**: Wzajem ś. kobyłką czeszą. Prz. (= *ręka rękę myje*). 2. ×**drapać ś.**: C. ś. po głowie. 3. **układać ś.**: Włosy nie cheą ś. C. <CZOS>

×**Czesadło**, a, lm. a *narzędzie do czesania (np. grzebień, szczotka, zgrzeblo)*.

Czesak, a, lm. i *część maszyn do czesania wełny w kształcie walka*.

Czesanie, a, blm., *czynność cz.* **Czesać**: Dał mu C. Oss. (= *wybił go a. ogral go*).

Czesanie się, a ś., blm., *czynność cz.* **Czesać ś.**

Czesanka, i, lm. i *wełna a. bawełna czesana, przygotowana do tkania*.

Czesankowy przym. od **Czesanka**: **Wetna czesankowa**.

Czesarka, i, lm. i *maszyna do czesania lnu*.

[**Czeski**, **ego**, lm. e] i. a. [**Grosz C.**, **C. mazowiecki**], †**Czech moneta wartości sześciu groszy a. 12 centymów**, in. **dydek**: Nie ma za C. filipa (= *rozumu*) w głowie. Prz. <Od nazwy kraju Czechy>

Czesławka, i, lm. i bot. (tolpis) *ros. z rodziny żłoznych*. <?>

Czesłota, y, lm. y bot. (echinacea) roś. <?>
 Czesne, ego, blm. l. † a. † Czesne, † Czosne
 oplata na rzecz sędziego, in. † pamiętne. 2.
 oplata, składana przez uczniów na rzecz profesorów
 w uniwersytetach galicyjskich. 3. prow. honorarium
 lekarskie u. adwokackie. <CZT>

† Czesno przys. od l. Czesny.

† Czesność, l, blm. rz. od l. i 2. Czesny.

l. † Czesny a. † Czesny, [Czesny] l. uczciwy,
 zacny: Potrzeba do tak wielkiej sprawy cześ-
 nego, po naszemu zacnego człowieka. Żółk.
 Mimo wszyscy cześniejsza. Naw. 2. zaszczytny:
 Czesnego urzędu. Ort. <CZT>

2. † Czesny l. a. † Czesny czasowy, tymczasowy, do-
 czesny: Błogosławił im Bóg tak na czesnych, jak
 i na duchownych dobrach. Wuj. Za czesne (rzeczy)
 biorą wieczne. Op. 2. w należyłym czasie odby-
 wający s. terminowy: Połóg C. 3. wczesny, rano-
 ny: Bóg da ziemi waszej deszcz C. i późny.
 Wuj. 4. [C.] urodzony w czasie właściwym.
 <CZAS>

[Czesta, y, lm. y] p. Cesta.

Czester, u. blm. ser angielski. <Od nazwy
 miasta Ang. Chester>

† Czestka, i, lm. i p. Cześ: Kiedy wstąpi
 w nas chciwość zbytnia czestki, człowiek pra-
 wie nie widzi. Górn. <CZT>

† Czestne, ego, blm. p. Czesne.

† Czestnie i [Czestnie] przys. od Czesny.

l. † Czestnik, a, lm. cy uczestnik, współnik:
 Stałem s. członkiem Krystusowym i czestnikiem
 pomagania jego. Kat. g. <CZES(T)>

2. † Czestnik, a, lm. cy l. wysoki urzędnik, do-
 stojnik, dygnitarz: Wojewoda i starosta z in-
 szymi czestnikami ziemie onej. Panom czestnikom,
 dominis honoratis. St. Wiśl. 2. a. † Czestnik
 kasztelan: Grodzirzca a. C. castellanus. C.
 bydgoski.

† Czesny, [Czesny] p. l. Czesny. <CZT>

† Czestować, uje, ował l. † i [C.] i † C. s. p.
 Czestować: Kucharza rad winuje, gdy kto go-
 ści źle czestuje. Prz. Policzkami C. Nie dać
 s. długo C. Pot. Różnemi z drzewa owocami
 ozdobna wiosna czestuje s. z nami. Gosł. (=czę-
 stuje nas). 2. [C.] czcić, honorować. <CZT, p.
 Czest->

† Czestowanie, a, blm., czynność cz. Czesto-
 wać.

† Czestowanie się, a s., blm., czynność cz.
 Czestować s.

×Czestownik, a, lm. cy p. Czestownik: Nie-
 spracowany C. Kras.

† Czestowywać, uje, ywał p. Czestować: Cy-
 cero czestowywał co przedniejsze swego powia-
 tu ludzie. Kosz.

† Czestowywanie, a, blm., czynność cz. Cze-
 stowywać.

Czeszczać, eje, al ulegać wpływowi Czechów,
 Czechem s. stawać. <Od nazwy kraju Czechy>

Czeszczenie, a, blm., czynność cz. Czeszczać.
 Czeszczewik, a, lm. i bot. p. Grzyb. <Zap.
 z Brs.>

Czeszczyzna, y, blm. l. język czeski: Mówić
 czystą czeszczyną. 2. ogół wszystkiego, co cze-
 skie. <Od nazwy kraju Czechy>

[Cześ!] p. Cesium.

×Cześció, l, il p. Cześció.

† Cześciwie, † Cześciwo przys. od Cześciwoy.

† Cześciwo p. Cześciwie.

† Cześciwoy oddający należną cześć, nabożny, po-
 bożny: Ludzie enotliwi, ubogą ofiarą błagając

boży, bywali miani za nabożne i cześciwo. Górn.
 <CZT>

Cześć, czeł a. ×cześci, lm. † czeł, † czeł l. ho-
 nor, dobre imię, sława, opinia, reputacja;
 chwala: Uwłaczać czyjej czeł. Trybunał przy-
 wrócił upadłego do czeł kupieckiej. Jako ry-
 cierz osoby, której cześci bronisz, warto, że s.
 jej kornie do kolan uklonisz. Słow. Chcę tar-
 czą być twojej cześci. Kon. Jacek wierną
 służbą zniósł infamji plamę, powraca do cześci.
 Mick. Jednych na ęciach, drugich na gardle
 karano. Biel. M. W bitwie ludzie czeł dostawają.
 Górn. Tobieby to C. niesko, mnie zaś hańbę. Ciek.
 2. uczciwość, poczucie honoru, zacność: Lotr bez czeł
 i wiary. 3. szacunek, poważanie, uszanowanie,
 poszanowanie, czczenie, wielbienie: Czudę głąbo-
 ką C. dla zasługi, dla bohatera. 4. okazywanie
 szacunku, uczczenie, klanianie s.: Wyprawic obiał
 na czyjąs C. † Bogaty zawsze na czeł. Koch.
 † Uczynił C. na twarz ku ziemi. Leop. (=pokłon).
 C. zewnętrzna. C. boska. Wszystko czynicie ku czeł
 Panu. Wuj. † Boga C. = chwala Bogu, dzięki
 Bogu: Dzień dzisiejszy, Boga C., więcej niż
 kilkadziesiąt więźniów nam przywrócił. Pot.
 † Beześci = w pogardzie, w poniżeniu: Nie jest
 prorok wzgardzniejszy a beześci, jedno tylko
 w ojczyźnie swojej. Leop. 5. † godność, dosto-
 jeństwo, zaszczyt: Poddani którego kuli stadła
 (=stanu) byłiby i czeł. Św. z Woc. Czeł i be-
 gactwa mu obiecywał. Skar. Czeł pragnienie=
 ambicja: Kościół czeł pragnieniem Focjusza
 rozstargniony. Skar. Czeł pragnący = ambity:
 Czeł pragnącym duchem sobie stolice przywła-
 szczył. Skar. 6. wielmożność (jako tytuł): Wa-
 sza C. Syrok. 7. † danina, haracz: Wojewoda
 wołoski przełożył sułtanowi, iż czeł dawnej płacić
 nie może. Rol. 8. † poczęstunek, ucza, bie-
 siada, bankiet: Mieszczanin jeden krakowski
 prosił cesarza i królów na C. do siebie w dom
 i oficynie ich uczestował. Paszk. Zdr. † Czestka,
 † Czostka. <CZT>

[Cześć, i, lm. e] p. Teściowa.

† Cześć, czeł a. czeł, czeł a. czeł p. Czy-
 tać: Odezwa do tego, co czeł. Petr. Czeł pi-
 sarz te księgi przed królem. Leop. <CZT>

[Cześniak, a, lm. i] dziecko urodzone w czasie
 właściwym. <CZAS>

Cześniczek, czka, lm. czkowie p. Cześnik:
 Chyba pan wiesz, za kogo mnie wydają? No,
 powiedz, mój drogi cześniczku! Byk. <p. Cześ-
 nik>

† Cześnie p. Czaśnie.

Cześnik, a, lm. cy urzędnik dworski stołowy
 w dawnej Polsce, z czasem tytuł ziemski honorowy:
 C. koronny, litewski. Zdr. Cześniczek. <CZASZ>

† Cześnik, a, lm. cy p. 2. Cześnik.

† Cześniki, ów, blp. kronika, latopis: Chroni-
 ka, to jest C. dziejów polskich. <CZAS>

Cześnikiewicz, a, lm. e p. Cześnikowicz: Pan
 C. przesejmikował dwa folwarki. Kras.

Cześnikiewiczowa, ej, lm. e p. Cześnikowi-
 czowa.

Cześnikiewiczówna, y, lm. y p. Cześnikowi-
 czówna.

Cześnikostwo, a, Cześnikowstwo l. 'lm. a
 urząd cześnika. 2. blm. cześnik z żoną.

Cześnikowa, ej, lm. e żona cześnika.

Cześnikować, uje, ował l. być cześnikiem: Cześ-
 nikował w swoim powiecie przez lat wiele. 2.
 wog. być służącym do nalewania trunków: (Ga-
 nimed) cześnikuje Zeusowi. Ml.

Cześnikowanie, a, blm., czynność cz. Cześnikować.

Cześnikowicz, a, lm. e, Cześnikiewicz *syn cześnika*.

Cześnikowiczowa, ej, lm. e, Cześnikiewiczowa *żona cześnikowicza*.

Cześnikowiczówna, y, lm. y, Cześnikiewiczówna *córka cześnikowicza*.

Cześnikowski przym. od Cześnik: Urząd C.

Cześnikowstwo, a, lm. a p. Cześnikostwo.

Cześnikówna, y, lm. y *córka cześnika*.

† Czesny p. Czasny: Imię cześne jako wo-
da przechodzi.

Czeta, y, lm. y *oddział wojska, złożony ze stu
ludzi*: Podzieleni na czety, półczety i dziesiąt-
ki, mieli stałych naczelników swoich. Jeż.
<Srb. četa, z Węg.>

[Czetać, cze, tań] (o czezołce) *głos wydawać*:
Przyleciała czezołka i czezoł. Pśń. <Dźwn.>

[Czet-czet] (do małych dzieci) *cicho!*: Czet-
czet, kołanie, czet.

† Czetnik, a, lm. l *szabla węgierska z czasów
Batorego*. Pol. <Srb. četnik=żołnierz; Słń. čet-
nik =major>

Czetowódz, odza, lm. odzowie *dowódca czety*: Mieli
stałych naczelników swoich, zwanych czetowo-
dzami. Jeż. <p. Czeta+Wódz>

×Czetwer, a, lm. y p. Czetwiert.

×Czetwert, a, lm. y p. Czetwiert.

[Czetwertnia, i, lm. e] p. Czetwiert. <Ukr.
czetwertnia>

×Czetwertnik, a, lm. l p. Czetwieryk.

[Czetwertowy] *na cztery a. więcej części roz-
szerepiony i użyty w takim stanie do wyrobu; czwo-
roboczny*: Drąg C. Dyszel C. <Ukr. czetwertow-
wyj>

×Czetweryk, a, lm. i p. Czetwieryk.

Czetwiert, l, lm. tie, ×Czetwert, ×Czetwer,
[Czetwertnia] *miara Ros. objętości do ciał sypkich*.
<Ros. četvert>

Czetweryk, a, lm. i, ×Czetweryk, ×Czetwert-
nik *miara Ros. objętości do ciał sypkich*. <Ros.
četverik>

[Czetyna, y, lm. y] p. Cetyna: Ty myślisz,
żeś je jedyny, a je was jak w lesie czetyny.
Prz. <p. Cetyna>

Czewra, y, lm. y *zasłona na twarz*. Słow.
<Tur. cewrê>

[Czez] p. Cez.

×Czeznąć, nie, nał *ginać, niknąć, marnieć*:
Chwała światowa czeźnie za chwilę. <CZEZ>

×Czeznienie, a, blm., ×Czeźnięcie *czynność
cz. Czeznąć*.

×Czeźnięcie, a, blm. p. Czeznienie.

† Czeżuja, i, lm. e *huska*: Skrobie ryby, cze-
szę czeżuje. Kn. <?Ros. češuja>

[Czędzić, i, il] p. Czepieć.

[Czepak] tylko w wyrażeniu: [Na czepku a.
n a e z y m p k u] = w kuczki.

[Czepić, l, il] p. Czepieć.

[Czepieć, l, al, Cępieć, Czepić, Czędzić] *l. sie-
dzieć w kuczki, przykucnąć. 2. cierpieć biedę, tele-
pać biedę. 3. czekać, ślezczyć, pilnować: C. przy
statku = pilnować bydła. 4. drzemać siedząc*.
<CZEP>

† Czesny *osobisty*: Żaloba (=skarga) person-
na, to jest cześna, jako jest o długim albo ktore-
kolę rzeczy imię zastawne. Św. z Woe.

[Czestacja, i, lm. e] *poczęstunek*. <Od CZT
niby Łé. postać>

† Cześnik, a, lm. cy, † Czastnik *posiadacz
dziadu, części majątku*.

† Czystny l. podzielnny. Mącz. 2. Roki czyste
a. małe = odbywane raz w miesiąc. Św. z Woe.
<CZES(T)>

Często przys. od Czysty; Czystokroć: C. by-
wać w teatrze. C. gesto = dosyć C. † C. czę-
stokroć = bardzo C.: C. częstokroć dla obrony
królestwa nieprzyjacielskie najazdy mężnie pod-
jęli. Herb.

×Częstobit, a, lm. ci *ten, którego często biją*.
<Często+BI>

×Częstobyl, a, lm. owie *częsty, stały gość, by-
walec*: Ten jegomość C. w mym domu. Oss.
<Często+BY>

×Częstochowa, y, lm. y *żart. sknera, skąpiec,
dusigrosz, kutwa*. <Slđ. do Często+Chować, zam.
do Cześciej, Cześciej>

Częstochowski l. *kiepski, marny, ładajaki, nie-
tegi*: Wiersz C. Rym C. Obraz C. Malowidło
częstochowskie. Poeta C. ×Żołnierz C. = nie-
wyłowiczony, niewprawny. 2. Kresa częstochow-
ska = wielka, znaczna. <Od nazwy miejsc. Czę-
stochowa, od imienia Cześciej = Cześciej>

Częstochowszczyzna, y, lm. y *lichota, tandeta*:
C. literacka, artystyczna.

Częstokolenie, a, blm., czynność cz. Cześtoko-
lić.

Częstokolić, l, il *częstokolem otaczać*: Stanowi-
sko strażowe na całą obronę miało częstokolone
wały. Rol.

Częstokołów przym. od Cześtokol: Cześtoko-
łowe ogrodzenia. Rol.

Częstokol, ołu, lm. oły *1. ogrodzenie z kołków,
ostrokół, palisada. 2. myśl. ogródek do łapania
zajęcy*. <Często+KOŁ>

Częstokroć p. Czysto. <Często+KROT>

Częstokrotnie przys. od Cześtokratny.

Częstokratny p. Czysty.

×Częstorodnie przys. od Cześtorodny.

Częstorodny l. lek.: Niewiasta częstorodna
(multipara) = która już rodziła kilkakrotnie. 2.
† przen. *urodzajny, płodny, obfity w co*: W koś-
ciele łaska Pańska duchem świętym płodna, no-
we syny częstorodna. Groch. <Często+ROD>

Częstość, i, blm. l. rz. od Czysty. 2. fiz. szyb-
kość, z jaką dane zjawisko w ciągu oznaczonego
czasu ś. powtarza. <CZEST>

Częstotliwie przys. od Cześtotliwy.

Częstotliwość, i, blm. l. rz. od Cześtotliwy.

Częstotliwy l. często ś. powtarzający, częsty. 2.
gram.: Czasownik C. = zawiera wny wyobrażenie czę-
stego powtarzania.

Częstować, uje, ował, † Cześtować, [Cześtować],
częstot. ×Cześtowywać, † Cześtowywać l. *raczyć,
ugaszczać, podejmować, traktować*: C. winem, ta-
baką. Gra, baliki daje, częstuje (=gości przyji-
myje, ucztuje). 2. *ofiarować komu, proponować*:
Cześtowano go województwem, ale wolał staro-
stwo. Oss. C. panna = swatać, żenić. 3. C. ki-
jem = bić, walić, okładać. C. kułakami. ×Częstują
cię pogębkiem. C. ś. l. *raczyć ś.*: Nie potrzeba
go prosić, sam ś. częstuje. Gości zaprosiwszy,
sam ś. częstuje. Prz. 2. *traktować ś. nawzajem,
ceremonjować ś.*: Cześtują ś., jak do wieży. Prz.
(=nikt nie chce być pierwszym). Cześtują ś., jak z
wieży. Prz. (=nikt nie chce drugiemu ustąpić).
<CZT, slđ. do CZEST>

Częstowanie, a, blm., czynność cz. Cześtować

×Częstownik, a, lm. cy, †Częstownik ten, co lubi częstować, człowiek gościnny.

×Częstowywać, uje, ywał p. Częstować.

×Częstowywanie, a, bfm., czynność cz. Częstowywać.

Częstunek, nku, lm. nki poczęstunek, częstowanie: ugoszczenie, traktament, funda: Kto naczynie po nim i po jego częstunkach pomyje? Orzesz. <Zakończenie na wzór Nm.-ung>

Częsty, st. w. Częstszy i Częściejszy, Częstokrotny w krótkich odstępach s. powtarzający, niezradki, wielokrotny, ciągły, ustawiczny: C. gość, grzech. Wrzask krótki, C., ucinany, zjadły. Mick. Siekierka częsta w ręku. Birk. (=często do pracy używana). <CZĘS(T)>

Częściowo przys. od Częściowy.

Częściowy i. przym. od Część: Wypłata częściowa. Zaćmienie częściowe. Mat.: Pochodna częściowa. 2. fil.: Indukcja częściowa p. Indukcja. <CZĘS(T)>

Częściuchno przys. od Częściuchny.

Częściuchny, Częściutki bardzo częsty.

Częściutki p. Częściuchny.

Częściutko przys. od Częściutki.

Część, i, lm. i I. jedna z rzeczy, składających s. na pewną całość, dział, składnik, element: C. trzecia. C. czwarta (=ćwierć, ćwiartka). C. większa, mniejsza. C. składowa. C. lwa = największa, główna: Węgrzy potrafilii sobie zapewnić C. lwa przy podziale praw politycznych. Chm. Pięć części świata. † Cztery części roku (=pory). Części dnia. Sekl. Księga na dwie części podzielona. Kras. C. ciała = członek. Jest w tym C. prawdy. Częścią przys. = niezupełnie, do pewnego stopnia: Częścią tego dopiął. Troc.

×C.—C. a Częścią—Częścią przys. = częściowo—częściowo, pół—pół, z jednej strony—z drugiej strony, z jednego względu—z drugiego względu: Rys częścią biały, częścią bury. Częściami przys. = powoli, potrochu: Spłacać dług częściami. Po części = a) niezupełnie, do pewnego stopnia: Jest to po części prawda. Nie po części, ale wszystko ogółem oswoodził. Warg. b) ×potrochu, powoli, pomalu. Po większej części, ×po wielkiej części, ×po największej części = przeważnie. 2. ×udział, uczestnictwo: W dziełach Sobieskiego miał C. Jabłonowski. Oss. Jagiełło, wzięwszy Witolda na C. swego starania, najwyższe księstwo ziem litewskich mu dał. Herb. 3. † dola, los, przeznaczenie: Ta jest C. nasza i los ten. Birk. 4. dział, wsi: Posiadać części. Najwięcej jest takiej szlachty na Podlasiu, która tylko części posiada. Oss. 5. [C.] = a) posay (u górali). b) zapłata juhasów w szatasie. 6. anat.: a) Części miękkie = wszystko w ciele, co nie jest kością ani chrząstką. b) Części † naturalne, płciowe, płodne, † przyrodzone, rodne, ×rodzajne, sromne, wstydlivo = narządy a. narzędzia płciowe. c) Części stałe a. twarde ciała = kości i chrząstki. Zdr. Cząstka, Cząsteczka. <CZĘS(T)>

[Część, i, lm. e] p. Teściowa.

[Częśnia, i, lm. e] p. Trześnia.

Czkać, a, ał, a, nieos. Czkać s. p. Czknąć: Czkać a. czkać mi s. <Dźwn. CZK>

[Czkać, a, ał] p. Czekać.

Czkanie, a, bfm., czynność cz. Czkać.

Czkawka, i, bfm., † Szczawka, † Szczkanie, † Szczawka, † Szczoknienie, † Szczokota, † Szczawka, [Cikuta, Ckutka, Czukunftka, Ckutka, Cykutka, Czykawka, Szczykutka, Sikutka] lek. (singultus)

kurcz przepony z wydawaniem głosu mimowolnego. <Dźwn.>

Czknąć, nie, nął, † Szczknąć, nieos. Czknąć s., † Szczknąć s., nied. Czkać, † Szczkać, nieos. Czkać s., † Szczkać s. doznać czkawki, wydać głos wskutek kurczu przepony: Czknąłem a. czknęto mi s.

Czknęcie, a, bfm., czynność cz. Czknąć.

[Czkon! szkon!] wołanie na świnie.

[Czcutka, i] bfm. p. Czkwaka.

† Czliwość, i, bfm. część, szacunek.

Czlap! czlap! Czap! czap! odgłos kroków powolnych ciężących, ciał! ciał! <Dźwn.>

×Człap, i, bfm. p. Szłap.

Człapać, pie, pał i. a. C. s., Cłapać, Szłapać, Szłapać s., † Szłapić, † Śłapić, [Kłapać s.] iść szłapią, kroczyć; chodząc powoli w obuwiu spadającym z nóg, iść wolno, wlokąc nogi, wlec s., leżeć, tarabanić s.: Człapał po błocie noga za nogą. C. nogami = włożyć nogi za sobą, szastać nogami: Wyszedł, człapiąc powoli nogami. Kon. 2. szczekać zębami, kłapać: Zgrzyta zębami i jak wilk człapie. Krasz. <Dźwn.>

Człapak, a, lm. i I. a. Szłapak koń idący szłapią, powolny, stępać: Przybył on, jak zwykle, na człapaku przed kościół. Skarb. 2. ×koń. p. Kleper. 3. w lm. obuwiu obszerne, spadające z nóg: Te pantofle to prawdziwe człapaki. 4. w lm. fi. haki drewniane, któremi wici przy skręcaniu do ziemi s. przybijają.

Człapanie, a, bfm., czynność cz. Cłapać: Słychać C. (=kroki, chód człapiącego).

Człapanie się, a s., bfm., czynność cz. Cłapać s.

[Człapiej, a, lm. e] deszczka, przyciskana noga (u kolowrotka).

Człeczek, czka, lm. czkowie p. Człek. <p. Człowiek>

×Człeczeństwo, a, bfm. p. Człowieczeństwo.

Człeczę, ćcia, lm. ćta p. Człek: Przewrotne C. w dźwięku wyrazów poczulo nadzieję. Krasz. Człeczcy i. przym. od Człek, człowieczy, ludzki: Ród C. Karp. 2. ×czyjś, niewiadomo do kogo należący: Czyj ten płaszcz? C. L.

Człeczyna, y, lm. y m. a. ×z., Człowieczyna człowiek godny litości: Biedny C. Śmieszna C. Oss. Całkiem siwo przybrany C. Kor.

Człeczysko, a, lm. a m. i ni. p. Człek: Poczciwo C.

Człek, a, lm. ludzie p. Człowiek: C. struchłał rycerski. Siem. (=rycerz). Zdr Człeczek, Człeczę. Zgr. Człeczysko. <p. Człowiek>

×Człekobóg, oga, bfm. p. Człowiekobóg: Gdy C. podehodził pod ostatnie prawo, rykła góra i słońce zaćmiło s. krwawo. <Człek+BOG>

×Człekobójca, y, lm. y p. Człowiekobójca. <Człek+BI>

×Człekobójstwo, a, bfm. p. Człowiekobójstwo. † Człekokształtność, i, bfm. fil. p. Antropomorfizm. <Człek+Kształt>

Człekokształtny i. a. ×Człowiekkształty, ×Człekokształty mający kształt człowieka, podobny do człowieka: Małpy człekokształtne, zool. p. Małpa. 2. ! fil. p. Antropomorficzny.

×Człekokształty p. Człekokształtny.

×Człekolubiec, bea, lm. bey p. Człowiekolubiec. <Człek+LUB>

×Człekolubnie przys. od Człekolubny.

×Człekolubność, i, bfm. p. Człowiekolubność.

×Człekolubny p. Człowiekolubny.

× Człekonienawisć, i, blm. p. Człowiekonienawisć. < Człek + Nie + Na + WID >

× Człektorodny p. Człowiekorodny. < Człek + RÓD >

× Człekożbawny p. Człowiekożbawny. < Człek + Z + BY >

× Człekożgubnik, a, lm. cy p. Człowiekożgubnik. < Człek + Z + GUB >

× Człekożgubny p. Człowiekożgubny.

× Człekożnawstwo, a, blm. antropologja. < Człek + ZN(A) >

× Człekożerca, y, lm. y p. Człowiekożerca. < Człek + ŻR >

× Człekożerczy p. Człowiekożerzy.

× Człekożerny p. Człowiekożerny: C. sfnks. Morz.

[Czło, a, lm. a] p. Cło.

× Człon, u, lm. y duży członek: Mają wzrost olbrzymi i ogromne członny. Przyb.

Członeczek, czka, lm. czki p. Członek.

Członek, nka, lm. nki i. anat. = a) część ciała zewnętrznego, stowowiąca do pewnego stopnia całość odrębną: Członki tasiemca (proglottides). b)

Członki paleców (intermodia) = części ich do jednej części należne, in. kłykcie: Palec mają po trzy członki, z wyjątkiem wielkiego, mającego dwa tylko. c) C. wąski, † naturalny, † niski, † plemienny, † płodny, † przyrodny, † tajemny, wstydlivy, † wszeteczny, posp. C. = membrum virile. d)

† C. białogłowski p. Łechtaczka i Srom. e) (articulus) część szkieletu zewnętrznego kończyny stawonogich, ruchomo połączona z innymi jego częściami. f) C. samczy (penis) = przyrząd płciowy trutnia. g)

† organ.: Moc duszna jest wyżej w głowie nad członkiem ukuszenia. And. z Kobył. (= organem smaku, t. j. językiem). 2. część, dział: C. zrównania. Członek w gzymosowaniu. Członki kroju. Podez. † C. zosnku (= ząbek). Kn. × Modlitwę mówił rozdzielnie i jakoby po członku (= po okresie, po zdaniu).

× Członkami, × na członki, × po członku, przys. = częściami. 3. † punkt, paragraf, artykuł: Dwanaście członków wiary. Skar., Op. 4. lm. nkowie uczestnik: C. izby sądowej, rady ministerjalnej, akademij. C. św. kolegjum = kardynał. Wierni członkowie Chrystusowi. Wuj. (= wyznawcy).

5. × bot. kolanko w łodydze traw, trzcini i t. p. Zdr. Członeczek. < CZŁON >

Członkini, i, lm. e forma ż. od Członek pod 4, uczestnica: C. oddziału pracy kobiecej na wystawie.

Członkonóg, oga, lm. ogi zool. p. Zwierzę. < CZŁON + NOG >

Członkopromienny zool.: Ryby członkopromienne p. Ryba. < CZŁON + PRÓ(MIEN) >

Członkostwo, a, lm. a stowowiąco, godność członka. < CZŁON >

Członkować, uje, owal dzielić na członki, części. C. s. dzielić s. na członki.

Członkowanie, a i. blm., czynność cz. Członkować. 2. lm. a układ członków.

Członkowanie się, a s., blm., czynność cz. Członkować s.: Nauka członkowania s. organizmu czyli statyka. Spas.

Członkowany, Członkowały członki mający, z członków złożony: Łodyga skrzypów członkowana. Dźwięki członkowane (= artykułowane).

Członkowatość, i i. blm. rz. od Członkowały. 2. † lm. i anat. = a) połączenie kości w postaci szwu: Spojenie kości z sobą niby szwem jakowym złączonych nazywamy członkowatością. Perz. b) Członkowatości paleców = członki palców, kłykcie (phalanges).

Członkowaty 1. p. Członkowany. 2. † mający wiele członków a. wielkie członki. Kn. 3. † anat.: Członkowate spojenie p. Staw. 4. zool.: Skorupiak C. p. Skorupiak.

× Członkownictwo, a, blm. p. Anatomja.

Członkowski przym. od Członek pod 4: Opłata członkowska. Bilet C.

Członkowy anat., przym. od Członek: † Ciekłość członkowa (synovia) = maź stawowa.

[Człordać, a, a] deptać, zdeptać do cna. < ? >

† Człowiectwo, a, lm. a, [Człowiectwo] p. Człowieczeństwo.

[Człowieczątka, a, lm. a] p. Człowieczę.

Człowieczek, czka, lm. czki i. lm. czkowie p. Człowiek. 2. środkowa część żrenicy, w której odbija ś. widziany przedmiot, in. lalka. 3. bot. p. Poczwarnik.

† Człowieczeński p. Człowieczy: Chrystus wziął na ś. naturę człowieczeńską. Wuj. † Po człowieczeńsku przys. = jak człowiek, po ludzku. < p. Człowiek >

† Człowieczeńskie p. Człowieczeńsko: Nieczłowieczeńskie czynisz. Biel. M.

† Człowieczeńsko, † Człowieczeńskie przys. od Człowieczeński: Nie człowieczeńsko czynisz, ale jako smok okrutny ludzie mordujesz. Paszk.

× Człowieczeńskość, i, blm. p. Człowieczeństwo: Lud nasz sam przez ś. przyszedłby do pokochania porządku, do poczucia piękna, gdyby C. jego nie była zmuszoną jakiegos zaparcia ś. siebie, jakiegos zapomnienia. Jeż.

Człowieczeństwo, a, blm., × Człeczeństwo i. a. × Człowieczeńskość, × Człowieczność, † Człowieczstwo, † Człowiectwo, [Człowiectwo] natura ludzka: C. Chrystusowe. Do złego skłonniejsze jest C. nasze. Gór. Już ledwie eierpieć więcej może nasze C. pośmiechów i wzgardy. Kochan. Chłopu człowieczeństwa niemal odmawiała. Chm. 2. × ciado: Kto przeciwko człowiekowi występuje, ten na człowieczeństwie, to jest na ciełe eierpieć i karan być ma. Sz. Zakryła rąbceczkiem C. jego. Pśń. 3. ogół ludzi. ludzkość: Raczyleś ciało przyjąć, abys zbawił C. Pśń. Krwią i łzami pisanane człowieczeństwa dzieje. Gasz. 4. × ludzkość, litość, miłosierdzie.

[Człowieczę, ecia, lm. eća, Człowieczątka] człowiek wzbudzający litość, człeczyna.

× Człowieczność, i, blm. p. Człowieczeństwo: Przechodziła z epoki, w której przeważa zwierzęcość, w tę, w której C. przebijają ś. poczyną. Jeż.

† Człowieczstwo, a, blm. p. Człowieczeństwo. Człowieczy, † Człowieczeński przym. od Człowiek, ludzki: Rodzaj C. Człowiecza rzecz cheić, a boska naznaczyć. Pot. Obyczaje człowiecze. Troc. (= przystojące człowiekowi). Syn C. = Jezus Chrystus.

× Człowieczycza, y, lm. e kobieta, niewiasta.

Człowieczyna, y i. lm. y m. p. Człeczyna. 2. [C.] blm. ż. mięso ludzkie: Powiedał, że tu C. śmierdzi. Człowieczysko, a, lm. a m. i ni. p. Człowiek. Człowiek, a, lm. ludzie a. † człowieki, 7 pp. † człowiecze, Człek i. najwyżej rozwinięta istota organiczna; istota rozumną duszą obdarzona: C. dobry, zły, wielki. C. w wieku. C. z głową. Pierwszy C. Bóg stworzył człowieka na obraz i podobieństwo swoje. Syn Boży stał ś. człowiekiem. Bóg-C. = Jezus Chrystus. Chcąc człowieka dobrze poznać, trzeba z nim bezczkę soli zjeść. Prz. × Nie jest człowiek w człowieka. Wyb. (= niema dwóch ludzi podobnych do siebie). C. strzela, a Pan Bóg

kule nosi. Prz. Gromada—wielki C. Prz. Wielki C. do małych interesów. Prz. † Stała ś. ugoda między dwiema człowiekoma (lpd.). † Synowie człowieków. † Dwadzieścia człowieków. Dwa człowieki wstępowały do kościoła. Leop. Dwu człowieku zabił. Wys. (lpd.) † Wedle człowieka = *po ludzku*: Wedle człowieka mówiąc, mogą być w podejrzeniu o większej skłonności ku tamtej stronie. Wys. × C. rycerski = *rycerz*: Każdy rycerski C. winien o prawdę ręką czynić. Górn. Wszyscy ludzie grzeszni. Prz. Póki ludzie, póty grzechy, Pot. Znać ludzi. † Wszystkim ludziom na świecie straszliwie bestje. Białob. Nie po drzewie przygoda chodzi, po ludziach. Prz. Ani do Boga, ani do ludzi. Prz. Chleb ludzi bodzie. Prz. × Po ludziach kogo nosić = *osławiać, spotwarzać, obmawiać*. Gm.: Te ludzie (zam. ei). Oj wszystko to złe ludzie zmyśliłi. Kolb. Tu w Warszawie żonate ludzie gorsze jak kawalerowie. Jord. A co o mnie ludzie powiedzą? (= *świat, ogół*). Co ś. małżeństwo nakłóci, natrudzi, aby też w domu było, jak u ludzi (= *u obcych*). Podobny do ludzi = *przystojny, przyzwoity*: W niedzielę lub w święto, kiedy ogarnęła ś. trochę, to była podobna do ludzi. Jun. (Jestem) rozwódka, mam lat dwadzieścia dziewięć i jestem do ludzi podobna. Zal. K. Często chcąc zebrać wóz czy uprząż, musieliśmy z kilku sztuk kombinować, aby to jakoś do ludzi było podobne. Wilcz. Z dzieci rosną ludzie. Prz. (= *dorośli*). 2. *człowiek jak ś. należy, osoba poważna*: C. w całym tego słowa znaczeniu. × Całą gębą C. Pokazać ś. człowiekiem. Wszyseyśmy ludzie, tylko ksiądz pleban C. Prz. Wyjść na człowieka. To mi to C.! Oss. Pełno ludzi, a ludzi jednak nie widzimy. Tw. Te same deski, co go dzieckiem niosły, dziś odnosi do domu człowiekiem. Słow. Przeżył wiek nie tak jak C. Prz. (= *zmarował życie*). Wyjdą na ludzi a będą z nich ludzie (= *wykierują ś. na porządných ludzi, zrobią karierę*). Ir.: Jaki mi C.! 3. *używa ś. zam. zaminka „ja“ a. w znaczeniu osoby nieokreślonej*: C. rano wstaje, cały dzień pracuje i nie z tego nie ma. 4. *przen. natura ludzka, zmysły, ciało, namiętności*: Umorzyła w sobie św. Tekla zwierzonego człowieka. 5. *mężczyzna z gminu* (którego ś. nie chce nazwać panem): Mój człowieku, powiedz mi, co to za ulica (= *mój przyjacielu*). 6. *służący, sługa, lokaj*, w Im. *szługa, czeladź, robotnicy*: Trzeba oficerowi kotnia pod człowieka. Gotować dla ludzi. 7. [C.] *mąż, małżonek*. 8. [Pierwszy C.] = *syn pierworodny w rodzinie*. 9. [Czarny człowiek] = *rodzaj gry dziecięcej*. 10. † w lp. zb. *ludzie*: Znalezione tam kilkoro człowieka tej sekty. Birk. H. † C. *pospolity = pospólstwo, gmin*: Wyszedł przeciw Kazimierzowi pospolity C. z żonami i dziećmi. Biel. M. 12. † w Im. *nieprzyjaciele, wrogi*: Kiedy o ludziach wieść przyszła, to Dymitr tak długo ś. wybierał, aż Tatarowie odeszli z płonem. Górn. Pod ludzie a. pod lud jechać = *robić rekonesans, dostawać języka*. Wyprawił hetman rotmistrza pod ludzie dla dostania języka. Papr. Zdr. **Człowieczek**. Zgr. **Człowieczysko**. <CZŁ+WIEK>

× **Człowiekobóg**, oga, blm., × **Człekobóg** *łączący w sobie bóstwo z człowieczeństwem, Bóg-człowiek = Jezus Chrystus*. <Człowiek+BÓG>

× **Człowiekobójca**, y, Im. y, × **Człekobójca** *mężobójca, zabójca, morderca*. <Człowiek+BI>

× **Człowiekobójstwo**, a, Im. a, × **Człekobójstwo** *mężobójstwo, zabójstwo, morderstwo*.

× **Człowiekokszałty** p. **Człekokszałtły**. <Człowiek+Kształt>

× **Człowiekolubie**, boa, Im. boy, × **Człekolubie** *ten, co lubi człowieka, kocha go*: Bóg C. <Człowiek+LUB>

× **Człowiekolubnie** przys. od **Człowiekolubny**. × **Człowiekolubność**, I, blm. rz. od **Człowiekolubny**; × **Człekolubność**, *miłość ludzi, ludzkość, miłosierdzie, filantropja*. Czart. A.

× **Człowiekolubny**, × **Człekolubny** *kochający ludzi, ludzki, miłosierny, litościwy*.

× **Człowiekonienawistnik**, a, Im. oy *nienawidzący ludzi, mizantrop*. <Człowiek+Nie+Na+WID>

× **Człowiekonienawisć**, i, blm., × **Człekonienawisć** *nienawiść ku ludziom, mizantropja*.

× **Człowiekorodny**, × **Człekorodny** *rodzący ludzi*. <Człowiek+ROD>

[**Człowiekowy**] *ludzki*: Cłowiekowe życie.

× **Człowiekობawny**, × **Człekობawny** *zbawienny dla ludzi*. <Człowiek+Z+BY>

× **Człowiekոզгубник**, a, Im. cy, × **Człekոզгубник** *ten, co gubi człowieka, gubiciel ludzi*: Szatan C. <Człowiek+Z+GUB>

× **Człowiekոզгубны**, × **Człekոզгубны** *gubiący ludzi*: Grzech C.

× **Człowiekożerca**, y, Im. y, × **Człekożerca** *ten, co pożera ludzi, ludożerca*. <Człowiek+ŻR>

× **Człowiekożerny**, × **Człekożerny**, × **Człekożer** *czy pożerający ludzi, ludożerczyni*.

[**Człowy**] *przym. od Cło celný*.

[**Członek**, nka, Im. nki] p. **Czolenko**.

1. × **Czmer**, u, Im. y p. **Szmer**.

2. × **Czmer**, u, Im. y, × **Czmyr** *I. zawrót głowy, zamroczenie*. 2. *podchmuczenie, podpicie*.

<?Por. Ukr. *czmyr*>

[**Czmer**, u, blm., **Czmyr**] *rzecz drobna i licha* (np. drobne rybki, liche zboże itd.). <?>

Czmerać, a a. **rze**, ał, × **Czmyrać** *I. gmerać, grzebać, poruszać, przebierać, przewracać*: C. w książkach, w papierach (= *szperać*). Piórnik w gardle czmeraj. Perz. 2. *nios.*: Czmera mu w głowie = a) *× ma zawrót głowy*; b) *upił ś.* × Czmera mu w oczach = *zamroczyło go, ciemno mu w oczach*. <?>

Czmeranie, a, blm., *czynność cz. Czmerać*.

Czmiel, a, Im. e zool. *I. p. Trzmiel*: W każdej plamie siedzi we środku kula, jak C. w ziemnej jamie. Mick. 2. † *szerszeń*. <p. Trzmiel>

[**Czmućenie**, a, blm.] *czynność cz. Czmućcić*.

[**Czmućnąć**, nie, nął] *mocno uderzyć*. <?>

[**Czmućciela**, a, Im. e, **Cmućciela**] *ten, co czmućci, zwodzieciel, oszust*.

[**Czmućciela**, i, Im. i] *forma ż. od Czmućciela*.

[**Czmućci**, i, H, **Cmućci**] *balawucić, durzyć, oszukiwać, zwodzić, kłodzić*: Król mi coś czmućci. Słow. C. *oczy*. Słow. (= *tumań, mydlie*). <p. Czmut>

[**Czmut**, a, Im. y] *niezdarna sluga*.

† **Czmura**, y, Im. y *chmura*.

[**Czmut**, a, Im. y] *I. balamut, oszust, blagier, klanca*. 2. a. w Im. [Czmuty] *bajki, gadaniny, plotki; bagatele, drobnostki*. <Brs. i Ukr. *czmut*>

Czmychać, a, ał p. **Czmychnąć**.

Czmychanie, a, blm., *czynność cz. Czmychać*.

Czmychnąć, nie, nął, nied. **Czmychać** *I. a.*

[**Cmyknąć**] *wieć, drapać, zemknąć*: Uradzimy wspólnie, jak C. do Ameryki. Bał. Przemysliwał już nad tym, jakby to czymprędeż C. z tego zaklętego domku. Zach. Czmychnąwszy dziurkę od klucza, dotąd jak czymcha, tak czymcha. Mick. Ale już Niemiec deraął i czymchał przez pole. Moraw. 2. *szpnąć*: Ławnik nosem czymchnął z wyraźnym zniecierpliwieniem. Gom. <Dżwn.>

Czmychnięcie, a, blm., czynność cz. **Czmychnąć**.
 × **Czmyr**, u, lm. y p. 2. **Czmer**.
 [Czmyr, u, lm. y] p. [Czmer].
 × **Czmyrać**, a, a. rze, rzy, ał p. **Czmerać**:
 Czmyrzy mi ś. w głowie, w oczach. L.
 × **Czmyranie**, a, blm., czynność cz. **Czmyrać**.
 [Cznieła, i, lm. e] p. **Głowacz**.
 † **Czo** p. **Co**.
 [Czoban, a, lm. i] p. **Czaban**: Na halach czobani stada swoje pasali. Jeż.
 [Czobański] przym. od **Czoban**: Rzuciły ś. na nich czobańskie psy. Jeż.
 [Czobot, u, lm. y] p. **Chobot**: Z czobotów mu dziurawych wyglądają wiechcie. Klon. <Ukr. czobit>
 [Czobot, u, lm. y] p. **Chobot**.
 [Czochać, a, ał, Cochać] drzeć: C. buty. C. ś., × **Czochać ś.**, [Cochać ś.] trzeć ś., ocierać ś., drapać ś.: Świnia czecha ś. o płot. <CZOS>
Czochanie się, a ś., blm., czynność cz. **Czochać ś.**
Czochra, y, lm. y przyrzęd do czesania lnu, in. rafa.
Czochrać, a a. rze, ał, **Czuchrać**, × **Czechrać** 1. *tarzać, plątać, wikłać, kudłać, rozrzucać*: C. włosy. Wiatry włos jego czochrały. Przyb. 2. *czesać, rozczesywać*: C. wełnę. C. len (in. rafa-wać). Tu tabędzie, tam kaczozy swoje czochrały kędziory (=muskały, ukladały). 3. † *drapać, skrobać, trzeć*: Ciało paznoktami C. C. ś., **Czuchrać ś. 1.** × *czesać ś. źle, rozrzucić sobie włosy*. Oss. 2. × *bić ś., czubić ś.*: Waśnieć ś. za łby czochrają. Kniaż. 3. [C. ś.] *drapać ś.; ocierać ś. o coś twardego*: Krowy czochrają ś. o drzewinę. 4. [C. ś.] *guzdrzać ś.* <?CZOS>
 [Czochrak, a, lm. i, Czuchrak] *guzdrala*.
Czochranie, a, blm., czynność cz. **Czochrać**.
Czochranie się, a ś., blm., czynność cz. **Czochrać ś.**
 [Czochraty]: Kapusta czochrata = kapusta włoska.
 [Czochron, a, lm. y, Czochrun] człowiek z rozczochraną głową.
 [Czochrun, a, lm. y] p. **Czochron**.
 [Czoder!] *wolanie na konie, żeby zawróciły*. <?>
 [Czokać, a, ał] p. **Cmoknąć**. <Dźwn.>
 × **Czokan**, a, lm. y p. **Czekan**.
 [Czokanie, a, blm.] czynność cz. **Czokać**.
 [Czoknąć, nie, ną] p. **Cmoknąć**.
 [Czoknięcie, a, blm.] czynność cz. **Czoknąć**.
 × **Czokolada**, y, blm. p. **Czekolada**.
 × **Czokolata**, y, blm. p. **Czekolada**.
 × **Czokulata**, y, blm. p. **Czekolada**.
 × **Czolisty** p. **Czołowaty**. Bobr.
 × **Czolny 1.** p. **Czołowy**. 2. *czółnowy*. 3. pusz.: Rygiel C. a szpona czolna p. Rygiel. <CZOL>
 × **Czolsko**, a, lm. a p. **Czoło**.
 × **Czotak**, a, lm. i *czowiek, mający wielkie czoło*.
 † **Czoldak**, a, lm. i p. **Czoldar**.
 † **Czoldar**, u, lm. y, † **Czoldak**, † **Czoldur** *przykrycie na konia, czuprak*: Koń pod złotym czoldarem. Pot. <Tur. czoldar, Węg. esóltár>
 † **Czoldro**, a, lm. a p. **Koldra**. <p. Koldra>
 † **Czoldur**, u, lm. y p. **Czoldar**.
Czoleczko, a, lm. a i. p. **Czoło**. 2. p. **Czołko**.
Czolem! p. **Czoło**.
 † **Czolen**, lna. a. lnu, lm. lny, [Czolen] p. **Czółno**: C. wziąć. Wzięcie czółnu. Pojęcie czolna.
 † **Czolenek**, nka, lm. nkl p. **Czołn**: Mój ś. C. puszcza miątkiem wodami. Tol.

× **Czolenko**, a, lm. a p. **Czółno**.
 × **Czolg**, a, lm. i l. *gadźcina czolgająca ś., płaz*: Słyszając szmer liścia, myśli, czy ś. jaki C. pod krzakami wije. Przyb. 2. *czolganie ś., pelzanie*.
 × **Czolgim**, × **Czolgami** przys. = *czolgając ś.*: Tatarzy czolgim ś. podmykali pod okopy. Tw. 3. w lm. *włoce wozu tartakowego*. 4. w lm. *hamulce wozowe*. <?CZOLG>
Czołga, i, lm. i bot. p. **Widlak**.
 × **Czolgacz**, a, lm. e l. a. † **Czolganiec** ten, co ś. *czolga*, *płaz*: Wąż C. Rodzaj piąty gadu czolgającego ś. nazywany czolgaczami. Kluk. 2. *pochlebca, lizus, nieczemnik*.
 † **Czolgać**, a, ał p. **Czolgąć ś.**: Żaby po palcach mierzone czolgały. Kochan.
Czolgąć się, a ś., ał ś., † **Czolgąć**, † **Czolkąć ś.**, † **Stoigąć ś.**, dok. × **Czolgnąć ś.** 1. *pelznąć, pelzać, posuwać ś., wlec ś., przesuwać ś.*: Gad ś. czolga. Bluszcz ś. czolga po ziemi (=wije ś.). Przen.: Muza tego poety zaledwie ś. czolga. 2. przen. *upokarzać ś., uniżyć ś., płaszczyć ś.*: Wola raczej, aby ś. pod ich czolgano nogami, niżeli żeby mówiono prawdę bez ogródki. Zabł. C. ś., by ś. wywyższyć. Pot. S. 3. bot.: Łodyga czolgająca ś. = *rosnąca w kierunku poziomym, przyrosła do ziemi*. <?CZOLG>
 × **Czolgający woj.**: Wystrzał C. = *wystrzał, przy którym kula robi podskoki*. Działobitnie czolgające. Jak. J. (=z których można wykonywać wystrzały czolgające).
 × **Czolgami** przys. p. **Czolg**.
 × **Czolganie**, a, blm. p. **Czolganie ś.**
 † **Czolganiec**, nca, lm. nce l. p. **Czolgacz**: Za piękną sobie rzecz ma czolganiec być ziemskim i zaniechać pomocy boskiej, która eię do góry prowadzi. Birk. 2. p. **Czolganie ś.**: Piaski wąż orze, długie swego czolganca zostawiając ścieżki. Bardz.
Czolganie się, a ś., blm., × **Czolganie**, × **Czolgania**, † **Czolganiec** czynność cz. **Czolgąć ś.**
 × **Czolgania**, y, lm. y p. **Czolganie ś.**: Już wąż dąży ku Ewie nie tak, jak przedtym, pochyła czolganią, lecz do góry ś. wznosząc. Przyb.
 † **Czolgatny** p. **Czolgliwy**: Robactwa czolgatne. Leop.
 × **Czolgim** przys. p. **Czolg**.
 × **Czolgliwy**, † **Czolgatny** *czolgający ś., pelzający*: Niektóre z gatunków czolgliwego gadu. Przyb.
 × **Czolgnąć się**, nie ś., ną] ś. p. **Czolgąć ś.**
 [Czolgót, a, lm. y] *dzięciół*. <Od Czolgąć ś.>
 [Czolka, i, lm. i] = *Całka* (= *rzepa*). <Nie-wczesne odmazurzenie nagłosu, zam. Całka>
 † **Czolkać się**, a ś., ał ś. p. **Czolgąć ś.**
Czółko, a, lm. a i. p. **Czoło**. 2. p. **Czółko**: W oknach widać było czepee, złote i aksamitne czółka. Sienk. 3. [C.] p. **Czółno**. Zdr. **Czoleczko**. <CZOL>
 × **Czółkowy** przym. od **Czółko**: Jejmość czółkowa = *ubrana w czółko, mieszczka a. parafianka*.
 † **Czóln**, a a. u, lm. y p. **Czółno**: Przy statkach mieć potrzeba C. Haur. Zdr. † **Czólnek**, † **Czólnek**, † **Czólnik**, [Czólnuszek]. <CZOLN>
 × **Czólneczko**, a, lm. a p. **Czółno**.
 † **Czólnek**, nka, lm. nkl l. p. **Czóln**: C. przy brzegu uwiązany. Warg. 2. i [C.] p. **Czółenko**: Gdzieby same czólnki tkaczego rzemiosła tkwały, nie potrzebowałybyśmy mistrzów. Petr. 3. *naczymie do kadzidla*, in. ł ó d k a. 4. anat. (os nacviulare) *kość łódkowa stopy*.

[Czołniaczek, czka, lm. czki] p. Czołniak.
<CZOŁN>

[Czołniak, a, lm. i] p. Czołno: C. rybacki.
Zdr. [Czołniaczek].

×Czołnić, i, II *wyżłabiać w postaci czołenka*.
Czołnik, a, lm. i I. † p. Czołn. 2. [C. a. Czoł-
nyk] *czołenka do wkładania cewki w krosnach t. j. w warsztacie tkackim*. 3. † lm. cy p. Czołnik.

×Czołnisko, a, lm. a p. Czołno: Trzask u-
zbierał z czołniska starego. Bardz.

×Czołnko, a, lm. a p. Czołno.

Czołno, a, lm. a I. × p. Czołno. 2. [C.] p.
Czołenka.

[Czołnuszek, szka, lm. szki] p. Czołn.

[Czołnyk, a, lm. i] p. Czołnik.

Czoło, a, lm. a, [Czoło, Czoło] I. anat. (frons)
*najwyższa, wypukła część twarzy nad oczyma, po-
między skrętniami*: C. pogodne, zmarszczone, wy-
sokie, niskie, myślące. Marszczyć C. × *gpić* C.
Z *zwiądłemi czoły*. Kon. Pracować w *poście czo-
ła*. Ryć *czołem* = *upaść w błoto, na ziemię*: Po-
tknął ś. i w *bloście ryje czołem*. Tremb. Nie
miał na czele napisane, że *hultaj*. Oss. † C.
w C. (= *oko w oko*): C. w C. *ślońce* *poogląda*
na *miejsieczne koło*. Susz. † Czołem *bić* (dom.
o ziemię) = *nizko ś. kłaniać*: Chłopi z *pokłonem*
czołem *nizko bili*. Strzyk. Czołem *komu bić* a.
uderzać = *klaniać ś., część oddawać*: Narody te
bałwanom *czołem* *biły*. Birk. Czołem *hetmano-
wi wolę uderzyć*. Birk. Czołem! = a) *witam*:
Czołem, czołem, *obaj ś. witają*. Jabł. b) † *dzię-
kują*: Czołem *za część*. Kn. 2. *przen. przednia*
a. wierzchnia strona czegośkolwiek: (Stawu) C. na-
jeżone *łozami, wierzbnami ezubate*. Mick. (= *brzeg*).
Młyn *zatrząst* *melem obrośle* C. Mick. (= *dach*).
C. *góry* (= *wierzchołek*). Róże, *co wysoko noszą*
jesienne czoła, błyszczące ś. rosą. Słow. (Lipa)
wysoko nosła czoła wianki. Słow. Dym *leci*
czołem (*okrętu*). Słow. *Padali czołem* na C.
kamieni. Słow. 3. × *przen. głowa, umysł*: Nie
cheiał i najmniej o tym *trudzić czoła*. Kul.
4. *przen. wstyd, ambicja*: Nie *mieć czoła*. Czło-
wiek *bez czoła*. Gdybyś *eokolwiek miał czoła*,
sam wstyd *powinieneś cię przerobić*. Min. C.
miedziane, wytarte (= *brak ambicji*). 5. *przen.*
śmiałość, zuchwalstwo, bezczelność: Jakim *czołem*
śmiałybyś pokazać ś. przed nią? Kto ma C. *po*
temu, może ś. podpisu zaprzecć. † Z *wysokiego*
czoła *górnice* *dzieci swoje przyodziewają*. Głiez.
(= *zuchwale, dumnie*). 6. *przen. opór*: *Stawić a.*
× *postawić* C. a. × *czołem ś. stawić*. *Stawić* C.
przeciwnościom. Z *wojskiem* *tym mógł nieprzy-
jacielowi C. postawić*. Nar. Czołem *niewinno-
ści* *trzeba ś. stawić* *potwareom*. † *Wszystek*
sposób wojny należy na *samych żołnierzach*,
gły ś. czołem opierają. Baz. (= *odważnie, wy-
trwale*). 7. *przód, przednia strona, pierwszy plan*:
Wiele *stało* *prałatów* *po bok i na czele*. Chęleł.
Ze *swoim* na C. z *czudym* *do kąta, choć dobre*.
Fred. M. *Wysunąć* *coś* na C. × *Na C. wyjeź-
dzać* = *na popis*: *Falsz* *to jest, czym* na C. *wy-
jeżdżamy, że...* Pileł. × *Na C. przemu* *zachodzić*
= *iść naprzeciw*: *Wszystkim przeciwnościom* na
C. *zachodził*. Oss. × C. *trzymać* = *mieć pierw-
zeństwo, trzymać prym*: *Miedzy* *pismami* *Sen-
eki C. trzymają listy*. Pileł. *Stać*, *postać*,
postać *kogo* na *czele* *wojska, rządu*. *Kastor* z *bratem*
Polluksem *jaśnili* na *czele* (dom. *gwiazd*).
Mick. 8. × *naczelnik, zwierzchnik, przodownik*:
Michałowiez, C. *partji*. Świt. *Zebrał* *starsze*
izraelskie *i czoła* *familji*. Leop. 9. *wybór, do-*

bór, kwiat: C. *narodu, młodzieży, wojska*. Wszyst-
kich *hetmańskich czynów* *dank* i C., *sprawa*
Chocimska. Susz. 10. † *powaga, uznanie, szacun-
nek*: U *niektórych* *statek* *sam i powaga* *ma*
C., *i w kim* *to widzą*, *to już* *u* *nich* *wielki* *czo-
wiek*. Górn. II. [C.] *najlepsze ziarno*: Po *wy-
wiewaniu* *zboża* *pierwsze* *o wiatru*, *ile cięż-
sze*, *jest* C., *średnie* *pospolite*. Kluk. 12. [C.]
rzeń. najlepsze okazy *w stadzie*. 13. [C.] *łysina*.
14. [C.] *początek wesela*. 15. *szeroka, nieco wypuk-
ła część mlotka*. 16. † C. *koła* = *obwód*: C. *koła*
jest *sama* *okrągłość* *powierzchna* *koła*. Sol. 17.
† C. *okrętowe* = *brzeg, burta*: C. *okrętów* *bardzo*
wyniosłe, *burzliwościom* *i szturmom* *gwołi*. Warg.
18. bot. *górną część pancerza niektórych wodoros-
tów*. 19. bud. = a) *przednia strona budowli, front*:
C. *domu, mostu*. Każde C. u *sieni* *i* *bramy*
wkoło *było* *pod* *jedną* *miarą*. B. B. b) *brzeg*
budowli, przez całą grubość sklepienia *uważany*.
c) × *szczyt domu, przyczolek*. Podez. 20. woj. = a)
przód, front *wojska*: C. *szyku, szeregów, ko-
lumny, obozu*. Czoła *kolumn* *na linii*. C. *ko-
lumn* *austryjaekich*. Jeż. *Atakować* *czołem*.
Stać *czołem* *do nieprzyjaciela*. b) *Czoła* *dział*
fortyfikacyjnych = *części najwięcej w pole wysunię-
te*: Czoła *dwuramnika, barkanu, narożnika,*
półkiszycyca. 21. *cies.*: *Drzwi* *do czoła* = *które*
przy zamykaniu *wchodzą w ramę, nie wystając* *za*
nią. 22. a. *Sztyrna* *garb. Czoła, część skóry* *od* *ba*.
23. × *kuch. tłustość, wychodząca z mięsa gotowa-
nego*: *Gdy ś. mięso* *gotuje*, *zbierają* C. *i* *w* *osob-
ną* *rynkę* *składają* *na* *omaste* *innych* *potraw*.
Oss. 24. *leśn. grubszy koniec belki, obrobionej na*
cztery kanty. 25. × *pusz. najwyższa i najszersza*
część łoża armatniego, in. × *przodek*. Dek.
Zdr. Czołko, Czołeczko, Czołka, Czołeczko. Zgr.
× Czolsko. <CZOŁ>

×Czołobarwy *barwiący, zlobiący* *czoło*: Czoło-
barwe *kolory* *twarzy*. <CZOŁ-Barwa>

† Czołobitne, ego, blm. p. Czołobitnia: *Miasto*
pokłonu *i* *czołobitnego* *posyłam* *kolędę*. Birk.
<CZOŁ+BI>

† Czołobitnia, i, lm. e, † Czołobitne *bicie* *czo-
łem, ukłon pokorny*: *Niechże* *tedy* *uniżona* *będzie*
C. *Bognu*. Koeh.

×Czołobitniczka, i, lm. i *forma* *ż.* *od* *Czołob-
itnik*.

×Czołobitnie *przys.* *od* *Czołobitny*: *Dziękuję*
C. *Pot*.

Czołobitnik, a, lm. cy *ten, co czołem bije, czci-
ciel*: *Bożek* *chwili* *otooczony* *czołobitnikami*. Głiń.

Czołobitność, i I. blm. rz. *od* *Czołobitny*. 2.
× *lm. i* *oznaka* *uszanowania, bicie czołem, ukłon*:
W *jakiejem* *godności* *zostawała* *niedawno* *i* *czo-
łobitności* *jakim* *brała* *od* *ludu*. *Ustrz*.

Czołobitny *pokorny, uniżony, pełen uszanowania*:
Ukłon C.

×Czołon, a, lm. y *bud.* p. Czołona.

×Czołona, y, lm. y, ×Czołon *bud. szczyt* *domu,*
strych. Podez. <?>

Czołowaty, ×Czolisty I. *mający* *wielkie* *czoło*;
wet.: *Byk* C. (*bos frontosis*) = *mający* *duże* *czoło,*
 jako *cechę* *rasy* *górskiej* *bydła* *rogatego*. 2. × *mą-
jący kształt* *czoła*. 3. † *anat. do* *czoła* *należny*:
Kość *czołowata* = *kość czołowa*.

Czołowy, ×Czołny, † Czely *przym.* *od* *Czoło*:
I. *anat. do* *czoła* *należny*: *Kość* *czołowa* *a.*
† *czelna* *a.* † *czołowata* (*os frontis*). *Mięsień*
C. *a.* † *myszka* *czelna* (*museulus frontalis*).
Tętnica *czołowa* (*arteria frontalis*). *Ciemnączko*
czołowe p. *Ciemnączko*. *Płaszczyna* *czołowa* =

pionowopoprzezna. Przecięcie czołowe (sectio frontalis) = w kierunku płaszczyzny czołowej. 2. woj. przedni, frontowy: Skoczył na piechotę czołową nieprzyjacielską. Nar. Atak C. 3. ×przen. przedni, wyborowy, doborowy, najlepszy: Do siebie ziarna powinny być zupełne, ważne, czołowe, jak nazywają. Kluk. Ulice w ogrodzie czołowe (= główne) i ulice węższe. Kluk. <CZOŁ>

Czołówka, i, lm. i bud. ozdoba z gliny wypalanej.

Czołwik, a, lm. i, **Żółwik**, **Żółwi obraz**, **Tarcznik** bot. (chelone) ros. z rodziny trędownikowatych. <?>

×**Czomber**, bra, lm. bry p. i. **Çaber**.

×**Czombr**, a, lm. y p. i. **Çaber**.

[**Czombrzenie**, a, blm.] czynność cz. **Czombryć**.

[**Czombrzyć**, y, ył] p. **Combrzyć**.

† **Czombrzyć**, y, ył = **Cembrzyć**.

Czompon, a, lm. y garb. p. **Czaprak**. <?>

Czop, a, lm. y i. stożkowata zatyczka otworu we frontowym dnio beczki, szpunt: Uchył czopu, wnet będzie po piwie. Oss. (=brak karmosci niszczy wszystko). Piwo młode C. wysadza. Oss. (=młody nie znosi władzy nad sobą). Głupi, jak C. Prz. 2. ×przen. napoje wyskokowe, trunki: Handlować koreem (=zbożem) i czopem. Jabł. Czopem ś. często żegnał. Koch. (=podpisał sobie). 3. †przen. podatek od trunków: Sejm zatknął czopem i pobory. Biel. M. Pospółstwo draż do czopa, aby były zbyt kom nakłady. Koch. 4. wał, os, biegun: C. wrót. Wiośl: C. dulki. 5. drąg, niezgrabiasz, gap, niedolega, fujara. 6. panew do warzenia solanki, a. ilość soli zawarta w takiej panwi, in. [cerun]. 7. [C., Kapa, Kapiszon] część okucia przy sanach. 8. [C.] wielka kaul, np. w gorzelni. 9. cies. część drzewa wystająca, przeznaczona do wpuszczania w odpowiednie nacięcie, zaciągnięty koniec belki, in. ząb, pęp, piętka. 10. fl.: C. liny = koniec liny, służącej do kolowania, do którego przyciążają ś. flis. II. gór.: C. wału = klin, kasuwa. 12. lek. = a) C. zatoryny a. zatorowy = skrzep krwi, zatykający naczynie krwionośne. b) a. **Burdonet** kłębuszek do zatkania naczyń przy krwotokach. 13. mech. jeden z okrągłych końców, na których kolowrot spoczywa. 14. puszc. występ walcowaty, którym działo opiera ś. na łożu. 15. a. **Ostrzyca** zool. (aspro zingel) ryba ciernioprómienna, piersioplewa, okuniowata. Zdr. **Czopek**, **Czopeczek**. <Nm. Zapfen>

Czopeczek, czka, lm. czki p. **Czop**.

Czopek, pka, lm. pki i. p. **Czop**: ×C. do flaszki = korek: Czopki do flaszki bywają z kory korko-dębu. Kluk. 2. anat. = a) (uvula) ciutko mięszce, podługowate, zwieszające ś. z podniebienia miękkiego nad językiem, in. języczek, † jagoda, † narostek, † zatyczka nosa. b) p. **Nałożnia**. 3. lek. = a) (suppositorium) masa do wkładania w odbytnicę, in. klinik stołowy, ×pigulka stołowa. b) † C. w gardle p. **Angina**. Mur. c) C. ropny = stożek ropny, rdzeń. d) C. skubankowy (turunda) = zwitek skubanki, in. ×zatykadło. 4. ogr. krótko gałązka a. wić ogrodowa; dwie gałęzi wcięte w haczyk. 5. puszc.: C. wrzecionowy = wypukłość na żelaznym wrzecionie, która, oblepiona gliną, służy do ukształtowania oka bomby. Jak. J.

Czopiarka, i, lm. i maszyna do robienia czopów.

[**Czopieradło**, a, lm. a] p. **Czupiradło**.

Czopkowy przym. od **Czopek**; anat.: Wyrostki czopkowe kości klinowej (processus clinoidi).

Czopnica, y, lm. e piła do rżnięcia kawałków drzewa, szczeg. do zarzynania czopów, in. piła czopowa.

×**Czopować**, uje, ował i. spajać przy pomocy czopa. 2. zatylać korkiem, korkować. 3. czopowe oplacać: Wina już odczopowane zarząd pieczętować ma, aby drugi raz od nich nie czopowano. Vol.

×**Czopowanie**, a, blm., czynność cz. **Czopować**.

Czopowe, ego, blm. podatek od wyrobu trunków: Miasta od wyrobu piwa, gorzałek i miodów C. do skarbu wnoszą. Skrzet. Podatek czopowego miejskiego, będący podatkiem, od ilości wyrobionego trunku pobieranym. Skarb.

Czopownik, a, lm. ey poborca czopowego.

Czopowy przym. od **Czop**: Otwór C. Piła czopowa p. **Czopnica**. Opaska czopowa = obrączka, opasująca czopy armaty. Część czopowa działła a. ×sztuka czopowa = część średnia działła (gdzie ś. znajdują czopy). ×Brat C. = pijak.

[**Czopuch**, a, lm. y] p. **Cepuch**.

[**Czopyk**, a, lm. i] p. **Babka**.

×**Czorbha**, y, lm. y p. **Ciorba**: Kociołek na ciebie czeka... zrobisz czorbę. Jeż.

[**Czorchha**, y, lm. y] niezgrabna kobieta. <?>

[**Czorchhać**, a, ał i C. ś.] p. **Czorchnąć**.

[**Czorchnąć**, nie, nął, nied. **Czorchać**] i. odzepsać, odłamać. 2. drzeć (obnwie). [C. ś.] i. odłamać ś. 2. drzeć ś., zdrzeć ś. 3. targnąć ś., szarpnąć ś. <?>

Czorcę, ęcia, lm. ęta p. **Czort**.

Czort, a, lm. ci p. **Czart**: Po rozdrożach C. wodzi. Pol. Zdr. **Czorejart**.

[**Czortopchajka**, i, lm. i] nędzny wózek, kalamaszka. <Ukr. czortopchajka>

† **Czos**, u, lm. y = **Cios**.

† **Czosać**, sze, sal, [Czosać] p. **Czesać**: Dobrze, iż który włos został: azać mię tam jeden czosał! Korez. <CZOS>

† **Czosanie**, a, blm., czynność cz. **Czosać**.

[**Czosejka**, i, lm. i] p. **Ciesiołka**.

[**Czosta**, y, lm. y] p. **Ciesiołka**: Wóna má zęć, jak czosić. Prz. (t. j. wielkie i ostre).

Czosnaczek, czka, lm. czki bot. i. (alliarja) ros. z rodziny krzyżowych. Gatunek: C. lekarski (a. officinalis). 2. p. **Pszonak**. <CZOSN>

Czosnak, a, lm. i i. bot. p. **Ózanka**: Czosnakiem trącić = być filutem, oszustem. 2. [C.] p. **Czosnek**.

† **Czosne**, ego, blm. p. **Czesne**.

Czosneczek, czku, lm. czki p. **Czosrek**.

Czosnek, nku, lm. nki i. † a. † **Czosnkowanie** zasieku, palisada; rogatka: Miasto wałem, czosnkiem z palów zastrzonych i z przekopem warowne. Pal. Czosenki a. rogatki. Chm. B. 2. † **czeluzo nanogi**, palupka na żłodziu. Troc. 3. a. **Czostek**, [Czosnyk, Czosenak, Czostak] = a) bot. (allium) ros. z rodziny liljowatych. Gatunki i odmiany: a) C. babezy (a. ursinum); b) C. biały; c) C. cebula (a. cepa); d) C. dziki; e) C. łuczny a. łukowy a. C. rokambuł a. Łuczyczosnek (a. scrodoprasum); f) C. ogrodowy a. pospolity (a. sativum); g) C. piegawy a. siatkowy, daw. Gadownikiem, Szygwurezem, Łukiem piegawym, Gadowym zieleni zwany (a. victorialis); h) C. piżmowy (a. moschatum); i) C. płodzist a. Cebula płodzist (a. fistulosum); j) C. płodziszek a. por dziki (a. ampeloprasum); k) C. polny; l) C. por (a. porrum); m) C. psi; n) C. szarlotka

pospolicie Szalotka (a. ascalonium), z odmianą zwaną Zwyczajnym szczypiorem; o) szczypiorek a. Tatarczka, bl. Trybulką zwany (a. schoenoprasum); p) C. walcowaty a. szorstki, niek. Łukiem zwany (a. vineale). b) cebulka czosnku pospolitego: Ząbek czosnku. 4. † C. wierciany = rodzaj potrawy, zaprawionej czosnkiem. Zdr. Czosneczek, [Czosnyczek, Czosteniek, Czosińcezek]. <CZOSN>

Czosnkować, uje, ował zaprawiać czosnkiem.

Czosnkowanie, a l. blm., czynność cz. Czosnkować. 2. † lm. a. p. Czosnek: Podpadli pod C. i rozpoczęli stamtąd gęstą strzelbę po zamku. Górs.

Czosnkowaty i. podobny do czosnku, przypominający czosnek: Szałeń ma woń nieco czosnkowatą. Rost. 2. bot.: Ożanka czosnkowata p. Ożanka.

Czosnkowy i. przym. od Czosnek: Zapach C. × Członek C. = ząbek czosnku. 2. bot.: Ziele czosnkowe = a) p. Ożanka; b) p. Pszonak.

[Czosnyczek, czku, lm. czki] p. Czosnek: Zmysł szlachecki C. chwyci. Pol.

[Czosnyk, u, lm. i] p. Czosnek.

[Czostak, u, lm. i] p. Czosnek.

Czostek, tku, im. tk p. l. Czosnek: Ogród warzywny, podzielony na grządki, na których rosi: cebula, C., buraków nieco. Jeż.

[Czosteniek, nka, lm. nki] p. Czosnek.

† Czostka, i, lm. i p. Cześć: My ś. na świeżkich rozkoszach, zyskach, czostkach, łakomstwie bawiem. Skar. <?CZT>

† Czosityk, a, lm. i młoda odrośl na roślinie, szczę. na kapuście. <Nm. Schoss>

[Czoś!] = Cesium.

[Czośniczek, czku, lm. czki] p. Czosnek.

† Czoz = † Cóż (=to jest).

[Czola, y, lm. y] p. Czulka.

Czółeczko, a, lm. a l. p. Czolo. 2. p. Czółko: Przedtym chodziły w czółeczkach, dziś o trzech piętach noszą fryzury. <CZOŁ>

Czółen, ina, lm. iny i. [C.] p. Czółno: Opowiedzieli panu Wojewodzie, jak ś. C. wywrócił. Syrok. 2. † anat. (fossa scaphoidea) rowek łódkowaty ucha, in. † zakłęśnina ucha. Zdr. [Czólnuszek]. <CZOŁN>

Czółenko, a, lm. a l. p. Czółno: Płynąć w czółenku. Na głowę wdział hełm szwedzki z czółenką. Sienk. 2. a. † Czółnek, [Czółno, Czółnek, Czólnik, Czólnak, Czółno, Czólnek, Czólnek] iglica tkacka, na którą ś. nawijają nici na wątek: Krośna stoją w małym oknie i C. pływają w włóknie. Pol. 3. część maszyny do szycia, służąca do nawlekania nici. 4. [C.] p. Czółko. 5. anat.: † Chrząstka C. formująca p. Chrząstka. 6. pusz. drzewo żłobione ze sprężyną pod spodem luf.

Czółenkowato przys. od Czółenkowaty: Wyżłabiać C.

Czółenkowaty podobny do czółenka: a) anat. p. Łódkowaty. b) lek.: Opaska czółenkowata głowy (scapha).

Czółenkowy przym. od Czółenko: Na majdanie widać było dwustu jeźdźców w czółenkowych hełmach. Sienk. (=z czółenkami).

[Czółka, i, lm. i] p. Czulka.

Czółko, a, lm. a l. p. Czolo. 2. a. Czółko, [Czółenko, Strojnik] opaska na czoło u kobiet, ubiór głowy kobiety. [Tekturowe C.] = djademek. 3. bud. wystająca część w stopniach schodowych. Zdr. Czółeczko. <CZOŁ>

[Czółko, a, lm. a] p. Czółno.

[Czólnak, a, lm. i] p. Czółenko.

[Czólneczko, a, lm. a] p. Czółno.

[Czólnek, nka, lm. nki] p. Czółenko.

[Czólniak, a, lm. i] p. Czółno.

Czólnik, a l. [C.] lm. i p. Czółenko. 2. † lm. oy a. † Czólnik przewoźnik, wiosłarz: Postanowienie uczynić z łódkami i czólnikami.

Czólnisko, a, lm. a p. Czółno.

Czółno, a, lm. a, × Czółno, † Czóln, × Czóln, † Czóln, † Czeln, † Czólno, [Czólniak, Czólniak, Czóln, Czólno, Czólno, Czóln] i. statek rybacki do pływania, wyłobiony z jednego pnia; łódź, łódka: C. przy statku. Most na czólnach = na łyżwach. 2. część hełmu, okrywająca tylną część szyi: Lud ubrany w grzebieniaste hełmy z czólnami, zachodzącymi na uszy. Sienk. 3. [Czóln] p. Czółenko. Zdr. Czółenko, × Czółenko, × Czólnko, Czólneczko, × Czólneczko, × Czólnuszko, [Czółko, Czółko]. Zgr. Czólnisko, × Czólnisko. <CZOŁN>

Czólnowaty do czólna podobny; anat.: × Kość czólnowata = kość łódkowa.

Czólnowy przym. od Czółno: Wiosło czólnowe. Spotykałeś żołnierzy szwedzkiego w czólnowych grzebieniastych hełmach. Sienk.

[Czólnuszek, szka, lm. szki] p. Czóln.

× Czólnuszko, a, lm. a p. Czóln.

[Czółpek, pka, lm. pki] skurupka.

[Czópírądló, a, lm. a] p. Czupiradło.

Czóz, czegoż, blm. i. [C.] p. Cóż. 2. † = † Cóż (=to jest). † To C. = to jest: Wszystko to, C. czso czynił.

[Czran, u, lm. y], † Czran p. Cerun.

† Czrześnia, i, lm. e p. Trześnia.

† Czrzewo, a, lm. a wnetrze, trzewia.

† Czrzoda, y, lm. y trzoda.

† Czrsność, i, blm. cześć.

† Czrsnota, y, lm. y p. Cnota.

† Czso co.

† Czstny wroczysty: C. dzień.

[Czsa prrr!] wołanie na konie, żeby stanęły.

† Czta, y, lm. y ucza: Czty albo biesiady. <CZT>

Cztać, a, ał, † Trztać rub. wypróżniać ś. wodnistó. <p. Trztać>

Cztanie, a, blm., czynność cz. Cztać.

† Cztena, y, lm. y litera. Mym. <Czes. čtena>

[Czterak, a, lm. i, Szerak, Śtyrak] dziecko, czolgające ś. na czworakach.

† Czterdniowy p. Czterodniowy. <CZTWIOR+DŹN>

† Czterdzienny p. Czterodniowy.

† Czterdziesiątka, i, lm. i p. Czterdziesiątek: Piąćkroć czterdziesiątki jeną mniej.

Czterdziesiątnica, y, lm. e l. pierwsza niedziela wielkiego postu, niedziela wstępna. 2. × p. Czterdziesiątnica. <CZTWIOR+DZIESIĘ>

Czterdziesiątnik, a, lm. cy, Czterdziesiątnik członek sekcji tetartydów, apolinarystów.

† Czterdziesiąty p. Czterdziesty.

Czterdziesiątnik, a, lm. cy p. Czterdziesiątnik.

† Czterdziesiąty p. Czterdziesty.

Czterdziesiątka, a, lm. i rub. czterdzieści groszy, czterdziesiątka, czterdziesiątka. <CZTWIOR+DZIESIĘ>

× Czterdziesiątek, fka, lm. fki, † Czterdziesiątka ogół złożony z czterdziestu: Mam jakiś C. złotych. C. jabłek.

Czterdziesiątka, i, lm. i l. a. † **Czterdziesiątnik** cyfra 40: Zmazać czterdziesiątkę. Przen.: *czterdziesiąci lat wieku*: C. s. zbliża. Już jest po czterdziesiątce. 2. a. **Czterdziesiątówka**, **Czterdziesiątostroszówka** moneta wartości czterdziestu groszy.

† **Czterdziesiątnica**, y, lm. e l. a. × **Czterdziesiątostodnica**, × **Czterdziesiątka**, × **Czterdziesiątka** = a) *post wielki*. b) *adwent*. 2. p. **Czterdziesiątówka**. 3. *kobieta czterdziestoletnia*.

† **Czterdziesiątnik**, a l. lm. i p. **Czterdziesiątka**. 2. lm. cy mężczyzna czterdziestoletni. Kn.

× **Czterdziesiątny** zawierający w sobie czterdziesiąci jednostki: Post w liczbie swych dni C. Groch.

× **Czterdziesiątostodnica**, y, lm. e l. *okres czterdziestodniowy*. Wor. 2. p. **Czterdziesiątnica**. Wor. < **Czterdziesiąci**+DŹN >

× **Czterdziesiątostodniowo** przys. od **Czterdziesiątostodniowo**, co dni czterdziestoletni.

Czterdziesiątostodniowy, × **Czterdziesiątostodnienny** l. trwający dni czterdziesiąci: Post C. 2. × *przypadający co dni czterdziesiąci*.

× **Czterdziesiątostodniówka**, i, lm. i p. **Kwarantanna**.

× **Czterdziesiątostodniennie** przys. od **Czterdziesiątostodnienny**, co dni czterdziesiąci.

× **Czterdziesiątostodnienny** p. **Czterdziesiątostodniowy**. **Czterdziesiątostodniowy** ważący czterdziesiąci funtów. < **Czterdziesiąci**+Funt >

× **Czterdziesiątostodniennie** przys. od **Czterdziesiątostodnienny**, co czterdziesiąci godzin.

Czterdziesiątostodnienny trwający czterdziesiąci godzin: Nabożeństwo czterdziestogodzinne. < **Czterdziesiąci**+GOD >

Czterdziesiątostroszowy kosztujący czterdziesiąci groszy, wart czterdziesiąci groszy: **Czterdziestostroszowe** obiady. Bliz. < **Czterdziesiąci**+Grosz >

Czterdziestostroszówka, i, lm. i p. **Czterdziesiątka**.

Czterdziestoletni l. trwający czterdziesiąci lat: Praca czterdziestoletnia. 2. *mający lat czterdziesiąci*: Człowiek, dąb C. 3. *przypadający co lat czterdziesiąci*: Jubileusz, obchód C. < **Czterdziesiąci**+LAT >

† **Czterdziestoletnie** przys. od **Czterdziestoletni**, co lat czterdziesiąci.

× **Czterdziestoludny** z czterdziestu ludzi złożony: **Czterdziestoludna** gromada. < **Czterdziesiąci**+LUD >

Czterdziestomiesięczny czterdziesiąci miesięcy trwający. < **Czterdziesiąci**+MIESIĘC >

Czterdziestopudowy ważący czterdziesiąci pudów. < **Czterdziesiąci**+Pud >

Czterdziestorublowy wart, kosztujący czterdziesiąci rubli. < **Czterdziesiąci**+Rubel >

Czterdziestotygodniowy trwający czterdziesiąci tygodni. < **Czterdziesiąci**+Ten +DŹN >

Czterdziestowy tkac. złożony z czterdziestu pasem: Taka czterdziestowa. < p. **Czterdziesiąci** >

Czterdziestozłoty wart, kosztujący czterdziesiąci złotych. < **Czterdziesiąci**+Złoty >

Czterdziestówka, i, lm. i l. p. **Czterdziesiątka**. 2. w Starym Testamencie, *czterdziesiąci plag za wielkie przewinienia*. 3. † a. † **Czterdziesiątnica** czterdziesiąci dni, podczas których skrzywdzony nie mógł s. mścić za swoją krzywdę. 4. × p. **Czterdziesiątnica**. 5. × *czterdziesiąci lat wieku, czterdziestka*. < p. **Czterdziesiąci** >

Czterdziestu p. **Czterdziesiąci**: C. ludzi pracuje, pracowało. C. mężczyznów.

Czterdziesty, † **Czterdziesiąty**, † **Czterdziesiąty** licz. porządkowy od **Czterdziesiąci**: C. rok życia. Czterdziestego dnia powrócił. Czterdziesta część a. jedna czterdziesta. C. pierwszy, C. drugi i t. d. Po czterdzieste. < p. **Czterdziesiąci** >

Czterdziesiąt, stu, † **Czterdziesiąt**, † **Czterdziesiąt**, [Czterdziesiąt], † **Czterdziesiąt**, [Czterdziesiąt], † **Czterdziesiąt**, [Czterdziesiąt] o mężczyznach: **Czterdziesiąt**=40: A imię jego C. i cztery. Mick. (= 44). W grze karcianej: C. marjaszy = *król atutowy i dama atutowa w jednym ręku*. Bić ze czterdziestu = *zadawać damę atutową a. króla atutowego (mając oboje w ręku) w grze w marjasza*: Zamiast bić ze czterdziestu, Bóg wie, jak s. gmatwa. Syrok. Żart.: *Ucierać nos ze czterdziestu = bez chustki*. < CZTWIOR +DZIESIĘC >

† **Czterdziesiąt**, stu p. **Czterdziesiąci**. † **Czterdziesiąt**, stu, [Czterdziesiąt] p. **Czterdziesiąci**: Serec niewieście, co pierś mają targa lat przeszło C. Rod.

Czterdziesiąt, rga licz. zb. od **Czterdziesiąci**: C. dzieci, drzewi, żrebąt. C. prosiąt zginęło.

† **Czterdziesiąt**, i, lm. e *jedna czterdziesta, czterdziesta część*.

Czterech p. **Cztery**. **Czterechset** p. **Czterysta**.

Czterechsetny, † **Czterosetny**, † **Czterosetny**, † **Czterysetny**, † **Czwartysetny**, † **Czwartosetny**, † **Czworosetny** licz. porządkowy od **Czterysta**: Czterechsetna część a. jedna czterechsetna. Czterechsetna rocznica. < p. **Czterysta** >

Cztery, **cztery** p. **Cztery**. † **Cztery** p. **Cztery**.

† **Cztery** p. **Cztery**. † **Cztery** p. **Cztery**.

† **Cztery** p. **Cztery**.

† **Cztery** p. **Cztery**. † **Cztery** p. **Cztery**.

Czternasty, a, lm. i myśl. *jelen z rogami o czternastu kołkach (= gałęziach)*. < p. **Czternasty** >

Czternastka, i, lm. i cyfra 14.

Czternastnik, a, lm. cy *członek sekty religijnej z II wieku, która święciła Wielkanoc 14 marca*.

Czternastodniowy trwający czternaście dni. < **Czternaście**+DŹN >

Czternastolatek, tka, lm. tki *chłopiec czternastoletni*. < **Czternaście**+LAT >

Czternastolatka, i, lm. i forma ż. od **Czternastolatek**, *dziewczyna czternastoletnia*.

Czternastoletni, [Czternastoletni] l. trwający, żyjący czternaście lat: Praca czternastoletnia. Chłopiec C. 2. × *przypadający co czternaście lat*.

× **Czternastoletnie** przys. od **Czternastoletni**, co czternaście lat.

Czternastomiesięczny czternaście miesięcy trwający.

Czternastopunktowy druk: Czternastopunktowe pismo = *czcionki wielkości czternastu punktów, m i t e l.* (p. Punkt). < **Czternaście**+Punkt >

Czternastogłoskowy wiersz = *złożony z czternastu zgłosek*. < **Czternaście**+Z+GŁOS >

Czternastu p. **Czternaście**: C. ludzi zginęło.

Czternasty, † **Czternasty**, † **Czternasty**, † **Czternasty**, † **Czternasty**, † **Czternasty** licz. porządkowy od **Czternaście**: Numer, raz C. Ludwik C. Dziś C. (dom.: dzień miesiąca). Czternasta część a. jedna czternasta. Po czternaste. < p. **Czternaście** >

Czternaście, stu, † Czworonaście, † Czternaście, † Cztyrnaście, † Cztyrnadzie, [Czteryńska, Czternast, Sternaście, Strynaście, Szternaście, Sternas], o mężczyzna: Czternastu = 14. <CZTWIOR+Na+DZIESIĘ>

Czternaścioro, rga, † Czworonaście, [Sternaścioro] licz. zb. od Czternaście: C. dzieci, źrebą, drzewi.

† Czterny, † Czorny, † Czworosowity, † Czworzysty, † Czwrnasobny poczwórny, cztery razy tyle wynoszący. <CZTWIOR>

Cztero-, Czwo- chem. oznacza związek, w którym cztery atomy danego pierwiastku są zastąpione przez cztery inne atomy. Związek taki otrzymuje nazwę, poprzedzoną przez przyrostek cztero, np. czterochlorometan (CCl₄). <CZTWIOR>

Czterobocznie przysłówek od Czteroboczny. <CZTWIOR+BOK>

Czteroboczność, i, blm. rz. od Czteroboczny.

Czteroboczny p. Czworograniasty.

Czterobok, u, lm. i p. Czworobok.

Czterobokowy p. Czworograniasty.

† Czteroczestny p. Czteroczęściowy. <CZTWIOR+CZĘS(T)>

Czteroczęściowy, † Czteroczestny, × Czworoczęściowy, † Czworoczestny złożony z czterech części, dzielący ś. na cztery części.

Czterodniowy, × Czterydniowy, † Czterdniowy, † Czterzdniowy, † Czterdzienny, † Czterdzienny, × Czterodzienny, × Czworodniowy, × Czworodzienny, × Czwartodniowy, × Czwartodzienny, × Czwartodni i. trwający, żyjący cztery dni: Deszcz, termin C. Dziecię czterodniowe. Pokarm C. (= na cztery dni). 2. × co cztery dni przypadający. <CZTWIOR+DZŃ>

× Czterodroże, a, lm. a, × Czworodroże rozdroże, krzyżowe drogi, rozstajne drogi. <CZTWIOR+DROG>

× Czterodrożny przym. od Czterodroże; × Czworodrożny.

Czterodrutowy powr.: Lina czterodrutowa = kręcona z czterech drutów (= żeber). <CZTWIOR+DRUT>

Czterodziałkowy cztery działki mający: C. kiełich. Rost. <CZTWIOR+DZIAŁ>

× Czterodzielnie przys. od Czterodzielny.

× Czterodzielny p. Czworodzielny.

× Czterodzienny p. Czterodniowy.

Czterodźwiękowy złożony z czterech dźwięków: Wyraz C. <CZTWIOR+DZWIEN>

Czterofuntowy ważący cztery funty: Bochenek C. <CZTWIOR+FUNT>

Czterofuntówka, i, lm. i armata strzelająca czterofuntowymi kulami.

Czterogarncowy zawierający cztery garnce. <CZTWIOR+GARN>

Czterogarncówka, i, lm. i naczynie czterogarncowe.

× Czterogłos, u, lm. y p. Czworogłosie.

Czterogłoskowy składający ś. z czterech liter, czteroliterowy. <CZTWIOR+GŁOS>

Czterogłosowy na cztery głosy ułożony, kwartety. Goł. <CZTWIOR+GŁOS>

Czterogłówny p. Czterogłowy.

Czterogłowy, Czterogłówny, Czworogłowy, Czworogłówny, Czterobłowy, Czworobłowy mający cztery głowy: Smok, potwór C. <CZTWIOR+GŁOW>

Czterogłów, owa, lm. owy, Czworogłów półowr o czterech głowach.

Czterogodzinny i. trwający cztery godziny. 2. × co cztery godziny przypadający. <CZTWIOR+GOD>

Czterogran, u, lm. y p. Czworobok. <CZTWIOR+GRAN>

Czterogranisto przys. od Czterograniasty. Czterogranistość, i, blm. rz. od Czterograniasty.

Czterograniasty p. Czworograniasty; anat.: † Kości czterograniaste a. wielokątne napięstka (ossa multangula).

× Czterogranisto przys. od Czterograniasty. Czterogranistość, i, blm. rz. od Czterograniasty.

× Czterograniasty p. Czworograniasty.

Czterogranie, Czterogranno przys. od Czterogranny.

Czterogranno p. Czterogranie.

Czterogrannosć, i, blm. rz. od Czterogranny.

Czterogranny p. Czworograniasty.

Czterogroszowy kosztujący, wart cztery grosze. <CZTWIOR+GROSZ>

Czterogroszówka, i, lm. i 1. moneta czterogroszowa, czworak. 2. świeca za cztery grosze.

Czterojarzemny p. Czworojarzemny.

Czterojarzmowy p. Czworojarzemny.

Czterojęzyczny, Czworojęzyczny, Czterojęzyczny, Czworojęzyczny i. mający cztery języki: Smok C. 2. w czterech językach napisany: Tekst, słownik C. <CZTWIOR+JĘZ(YK)>

Czterojęzyczny p. Czterojęzyczny.

Czterokanciasty p. Czworograniasty: Liście czterokanciaste. Rost. <CZTWIOR+KANT>

Czterokańczasto przys. od Czterokańczasty.

Czterokańczasty p. Czworograniasty.

Czterokarteczkowy złożony z czterech karteczek, zawarty w czterech karteczkach: Czterokarteczko-we ustępy. Żm. <CZTWIOR+KARTA>

Czterokartkowy złożony z czterech kartek, zawarty w czterech kartkach.

Czterokąt, u, lm. y p. Czworobok. <CZTWIOR+KĄT>

Czterokątne przys. od Czterokątny.

Czterokątność, i, blm. rz. od Czterokątny.

Czterokątny p. Czworograniasty.

Czterokątowy p. Czworograniasty.

Czterokilometrowy zawierający, wynoszący cztery kilometry: Okrąg C. <CZTWIOR+KILOMETR>

× Czterokitny o czterech kitach: Szyszak C. <CZTWIOR+KITA>

Czterokłapkowy bot.: Cyprzyk C. p. Cyprzyk. <CZTWIOR+KŁAPA>

Czteroklasowy o czterech klasach: Szkoła czteroklasowa. <CZTWIOR+KLASA>

Czteroklasówka, i, lm. i szkoła czteroklasowa.

Czterokoleśny p. Czterokołowy: Wóz C. Ml. <CZTWIOR+KOLE>

Czterokolny p. Czterokołowy.

Czterokołowy, Czterokolny, Czterokoleśny,

× Czterokoły, Czworokołowy, Czworokolny, × Czworokoły o czterech kołach: Wóz, wagon C.

× Czterokoły p. Czterokołowy.

Czterokomorowy mający cztery komory: Słupek o załączni czterokomorowej. <CZTWIOR+KOMORA>

Czterokonny, Czworokonny *zaprzęzony w cztery konie*: Karawan C. <CZTWIOR+KON>

Czterokończasty p. Czworokończasty.

Czterokończysty p. Czworokończasty.

Czterokrotnie przysłówek od Czterokrotny. <CZTWIOR+KRÓT>

Czterokrotny, × **Czterykrotny**, × **Czworokrotny**, × **Czterorazowy**, × **Czwororazowy** *cztery razy powtarzający ś.*

× **Czterokształtny** p. Czworokształtny.

Czterolatek, ika, lm. iki *zwierzę czteroletnie*. <CZTWIOR+LAT>

Czterolatka, i, lm. i *forma ż. od Czterolatek*.

Czterolecie, a, lm. a, **Czworolecie** *okres czteroletni*: C. urzędowania.

Czteroletni, × **Czteroletny**, † **Czterletny**, † **Czteryletny**, × **Czworoletni**, × **Czworoletny**, † **Czworletni**, × **Czteroroczny**, × **Czworoczny** *1. trwający cztery lata; mający, żyjący cztery lata*: Sejm C. Dziecko czteroletnie. **2.** × *co czwarty rok przypadający*.

× **Czteroletny** p. Czteroletni.

Czterolice, **Czworolice**, **Czterotwarzowy**, **Czworotwarzowy** *mający cztery twarze*: C. Światowid. <CZTWIOR+LIK>

Czterolistkowy, **Czworolistkowy** *o czterech listkach*.

Czterolistny, **Czworolistny**, **Czteroliściowy**, **Czworoliściowy**, × **Czterolistniany**, × **Czworolistny**, × **Czworolistniany** *o czterech liściach*: Ja ś. kocham! W. czym? czy w czterolistnej konieczności? Słow. <CZTWIOR+LIST>

× **Czterolistniany** p. Czterolistny.

Czteroliściowy p. Czterolistny.

Czteroliterowy p. Czterogłoskowy. <CZTWIOR+LITERA>

Czterolbowy p. Czterogłowy. <CZTWIOR+LB>

Czterolokelowy *wynoszący cztery łokcie, mający cztery łokcie*: Odległość, czterolokciowa. Wzrost C. <CZTWIOR+ŁOKC>

Czteromasztowiec, wca, lm. wce *statek czteromasztowy*. <CZTWIOR+MASZT>

Czteromasztowy *o czterech masztach*: Statek C.

Czterometylobenzol, u, blm. chem. p. Durol. <CZTWIOR+METYLOBENZOL>

Czteromiarowy *1. zawierający w sobie cztery miary*: Garnek C. Ml. **2. a. Czterostopowy**, × **Czterostopny** *wiersz = złożony z czterech stop, Tetrametr*. <CZTWIOR+MIAR>

× **Czteromiesięcznie** przys. od Czteromiesięczny, *co cztery miesiące*.

Czteromiesięczny, † **Cztermiesięczny**, × **Czworomiesięczny**, × **Czwórmiesięczny** *1. trwający, mający cztery miesiące*: Czteromiesięczne niemowlę. **2.** × *co cztery miesiące przypadający*. <CZTWIOR+MIESIĘC>

Czteroniedzielny p. Czterotygodniowy: Czna C. Wor. C. jarmark w Mirze. Dar. <CZTWIOR+NIE+DZIE>

Czteronocny, × **Czworonocny** *1. trwający przez cztery noce*. **2.** × *co czwartą noc przypadający*. <CZTWIOR+NOC>

Czteronogi p. Czworonożny.

Czteronożny p. Czworonożny.

Czteroooczny p. Czterooki.

Czterooki, **Czteroooczny**, **Czworooki**, **Czworoooczny** *mający czworo oczu*: Potwór C. Żart.: Człowiek C. = człowiek w okularach. <CZTWIOR+OK>

Czterooosiowy *o czterech osiach*: Wagon C. <CZTWIOR+OŚ>

Czterooosobowy *mogący pomieścić cztery osoby*: Powóz C. <CZTWIOR+O+SIEB>

Czteropalcowy, × **Czteryalcowy**, **Czworopalcowy** *1. a. Czteropalczasty, × **Czteropalczy** *o czterech palcach*: Ręka czteropalcowa. Liść C. **2. na cztery palce szeroki, gruby**. <CZTWIOR+PAŁ>*

Czteropalczasty p. Czteropalcowy.

× **Czteropalczy** p. Czteropalcowy.

Czteropalcyczny *o czterech palczkach*: Szyszak, hełm C. Ml. <CZTWIOR+PO+ŁĘK>

Czteropieśniowy *złożony z czterech pieśni*: C. poemat. Moraw. <CZTWIOR+PIE(SN)>

Czteropiętrowy, × **Czteropiętry**, † **Czterpiętry** *o czterech piętrach*: Dom C. <CZTWIOR+PIĄTR>

× **Czteropiętry** p. Czteropiętrowy.

Czteropłatkowy *złożony z czterech płatków*: Korona (kwiatu) czteropłatkowa. <CZTWIOR+PEŁAT>

Czteropłucny pająk, zool. p. Pająk. <CZTWIOR+PŁUC>

Czteropręcikowy bot.: Rośliny czteropręcikowe (tetradynamia) = *mające w kwiecie oprócz szupki cztery pręciki wolne*. <CZTWIOR+PRĘT>

Czteroprocentowy *przynoszący cztery od sta*: Pożyczka czteroprocentowa. Papiery czteroprocentowe. <CZTWIOR+PROCENT>

Czteropunktowy druk.: Pismo czteropunktowe = *czcionki wielkości czterech punktów*, perl (p. Punkt). <CZTWIOR+PUNKT>

× **Czterorazowo** przys. od Czterorazowy.

× **Czterorazowy** p. Czterokrotny. <CZTWIOR+RZEZ>

Czteroręczny p. Czwororęczny. <CZTWIOR+REK>

Czterorękl p. Czwororęczny.

× **Czteroroczny** p. Czteroletni. <CZTWIOR+RZEK>

Czterorogi *1. p. Czwororogi*. **2. p. Czworograniasty**. <CZTWIOR+ROG>

Czterorożność, i, blm. rz. od Czterorożny.

Czterorożny *1. p. Czwororożny*. **2. p. Czworograniasty**.

Czterorzędek, a, lm. i *piw. jęczmień czterorzędowy*. <CZTWIOR+RZĘD>

Czterorzędowiec, wca, lm. wce *okręt o czterech rzędach wiosel z każdej strony*: Dwa tylko typy okrętowe budowano: trzyrzędowce i czterorzędowce.

Czterorzędowy jęczmień = *mający kłoski w czterech rzędach*.

Czterosetny *1. × czteryście obejmujący*: Oddział C. **2. † p. Czterechsty**. <CZTWIOR+ST>

Czterosilny bot. *1. Pręciki czterosilne = cztery pręciki dłuższe aniżeli dwa inne w kwiecie*. **2. Rośliny czterosilne** (tetradynamia) = *rośliny o takich pręcikach*. <CZTWIOR+SI(L)>

Czteroskibny p. Czteroskibowy: Sześćdziesiąt czteroskibnych zagonów. Sew. <CZTWIOR+SKIB>

Czteroskibowiec, wca, lm. wce *rodzaj pługa*.

Czteroskibowy, **Czteroskibny** *o czterech skibach*: Zagon, pług C. (= czteroskibowiec).

Czteroskrzelowy zool.: C. głowonóg p. Głowonóg. <CZTWIOR+SKRZEL>

Czteroskrzydlny *mający cztery skrzydła*: C. cherubin. Krasin. <CZTWIOR+(S)KRZY(DŁ)>

Czterosłupkowy bot.: Rośliny czterosłupkowe (tetragyna) rośliny, mające w kwiecie, oprócz pręcików wolnych, cztery słupki oddzielne a. cztery szyjki z jednego zawiązku wyrastające. <CZTWIOR+SZ(T)ŁUP>

×**Czterostopny** p. **Czteromiarowy**. <CZTWIOR+STOP>

Czterostopowy 1. p. **Czteromiarowy**. 2. cztery stopy długi, dwulokciowy: Odległość czterostopowa. Wzrost C. 3. org.: Organ C. = organ z pryncypalem cztery stopy długim.

Czterostronny, ×**Czworostronny** mający cztery strony: Budynek, widok C. <CZTWIOR+STOP>

Czterostrunny o czterech strunach: Czterostrunna lira. Kon. <CZTWIOR+STRUN>

×**Czterosylabny** p. **Czterozgłoskowy**. <CZTWIOR+Sylaba>

Czterosylabowy p. **Czterozgłoskowy**.

Czteroszczepny złożony z czterech szczepów, 1 o dzieleny na cztery szczepy. Wor. <CZTWIOR+SZCZEP>

Czteroszybowy o czterech szybach: Okienko czteroszybowe. <CZTWIOR+Szyba>

Czterospiczasty p. **Czworokończasty**. <CZTWIOR+Spiczasty>

Czterosplew, u, lm. y patrz **Czworogłosie**. <CZTWIOR+Z+PIE>

Czterotomowy obejmujący cztery tomy: Dzieło czterotomowe. <CZTWIOR+Tom>

Czterotwarzowy p. **Czterolicy**. <CZTWIOR+TWOR>

Czterotygodniowy, **Czteroniedzielny** trwający, mający cztery tygodnie. <CZTWIOR+Ten+DZŃ>

Czterouszaty o czterech uchach: Dzban C. MI. <CZTWIOR+UCH>

Czterowęgielny o czterech węglach, czterocątny, czworograniasty. <CZTWIOR+WĘG(L)>

Czterowiersz, u, lm. e zwrotka o czterech wierszach; utwór poetyczny o czterech wierszach. <CZTWIOR+Wiersz>

Czterowieżowy 1. o czterech wieżach: Zamek C. 2. posiadający cztery wieże: Pan C. Słow. <CZTWIOR+Wieża>

Czterowiosłowy, ×**Czterowiosły**, ×**Czworowiosłowy**, ×**Czworowiosły** o czterech wiosłach: Łódź czterowiosłowa. <CZTWIOR+WIOD>

Czterowiosłówka, i, lm. i wiosł. łódź, mieszcząca cztery wiosłarzy, łódka czterowiosłowa.

Czterowiosły p. **Czterowiosłowy**.

Czterowymiarowy posiadający cztery wymiary: Nasz duch jest bytem co najmniej czterowymiarowym. Cytata! Prus. <CZTWIOR+Wy+MIAR>

Czterozamezysty, **Czterozamkowy**, **Czworozamczysty**, **Czworozamkowy** o czterech zamkach: Brama czterozamezysta. <CZTWIOR+Za+MK>

Czterozamkowy p. **Czterozamezysty**.

Czteroząb, ębu, lm. ęby 1. widły o czterech ząbach. 2. bot. (tetraxis) rośl. z gromady mechów liściastych, z rodziny czterozębowatych. <CZTWIOR+ZĘB>

Czterozębny, **Czterozęby**, **Czworozębny**, **Czworozęby** o czterech ząbach: Widelec C.

Czterozębowaty bot.: Rośliny czterozębowate (georgiaceae a. tetraphidaceae) rodzina roślin z gromady mechów liściastych.

Czterozęby p. **Czterozębny**.

Czterozgłoskowy, **Czterosylabowy**, ×**Czterosylabny**, ×**Czworosylabny** złożony z czterech głošek: Wyraz, wiersz C. <CZTWIOR+Z+GŁOS>

Czterozłotówka, i, lm. i moneta wartości czterech złotych. <CZTWIOR+Złoty>

†**Czterpiętry** p. **Czteropiętro**. <CZTWIOR+PIĘ(TR)>

†**Cztersetny** p. **Czterehsetny**.

Cztery, czterech, †Cztery, †Cztery, †Cztery, †Cztery, [Cztery, Ctery, Ctyre, Sztery, Sztyry, Stare, Styre, Styry, Stery]=4, o męczyznach: Cztery a. Czterech, †Czterzej, [Cztery, Czterze, Szterzej, Szterze, Sztyrze], 2 pp. †cztyr, †cztyrych, 2 i 7 pp. †cztyrech, 7 pp. †cztyrzyc, 2 i 7 pp. [cztyrech, ętyrech, ętyrech, ętyrach, sztyrech, szterech, sztyrzech, styrech, stereich, steroch, styrek, sterek, sterok], 3 pp. [czteroma, szterem, szterzema], 6 pp. [čtyroma, čtyrma, szterma, szterzema, steryma, sterema, štyrma, štyroma, šteroma]: Cztery po roku. C. kąty i pięć piąty. Prz. (=puszki w domu). Powiedzieć komu co na C. oczy a. w C. oczy = sam na sam, na osobności, bez świadków. C. litery = kiep. Upił ś., jak C. dziewki = jak bela, jak sztuk. Cztery żołnierze polegli a. czterech żołnierzy, poległo. [Sztyry chłopcy, ale sztyrze chłopcy. Ctery kosul. Czterech zbrojcy. Na czterech = na czworakach]. <CZTWIOR>

[Czteryceć] p. **Czterdzieści**.

×**Czterydniowy** p. **Czterodniowy**.

Czterykróć, **czterechkróć**, †**Czterykróć**, †**Czterykróć** 1. bł. C. razy = cztery razy. 2. a. C. sto tysięcy = czterysta tysięcy: C. majątku = czterysta tysięcy złotych a. rubli. <CZTWIOR+KROT>

×**Czterykrotnie** przys. od **Czterykrotny**.

×**Czterykrotny** p. **Czterokrotny**.

[Czterynaście, stu] p. **Czternaście**.

×**Czterypalcowy** p. **Czteropalcowy**.

†**Czteryselny** p. **Czterehsetny**.

Czterysta, **czterystu**, a. **czterechset**, †**Cztyrzysta**. [Styrysta]=400, o męczyznach: Czterystu a. Czterechset: C. koni padło. <CZTWIOR+ST>

Czterystu, **czterystu** a. **czterechset** p. **Czterysta**.

†**Czterzdniowy** p. **Czterodniowy**.

[Czterze] p. **Cztery**.

†**Czterzedniowy** p. **Czterodniowy**.

†**Czterzej**, **czterech** p. **Cztery**.

†**Czterznogi** p. **Czworożony**.

†**Czterzonogi** p. **Czworożony**: Pełno tam zwierząt czterzonogich. Hrb.

†**Cztery**, **czterech**, [Cztery] p. **Cztery**.

†**Czterykróć** p. **Czterykróć**.

†**Czterzylecny** p. **Czteroletni**.

†**Cztwarty** p. **Czwarty**. St. wiśl.

†**Cztwirć**, i, lm. i p. **Cwierć**.

†**Cztyr** p. **Cztery**.

†**Cztyrdzieści**, 2 pp. **cztyrdziesiąt** p. **Czterdzieści**: Ze cztermidziesiąt postawki.

†**Cztyrkróć**, **czterechkróć** p. **Czterykróć**: Po C. B. Sz.

†**Cztyrnaście**, **stu** p. **Czternaście**.

†**Cztyrnadzieci**, **stu** p. **Czternaście**.

†**Cztyry** p. **Cztery**.

†**Cztyrzy** p. **Cztery**: Za C. grzywny. W czterech grzywnach.

†**Cztyrzysta**, **u** p. **Czterysta**.

[Czu!] *sluchaj! cyt! hej!* [Czu czu la la!] *szczęście psami.*

Czub, a, lm. y, [Czuba] 1. *czupryna, fryzura stercząca*: Zaczesać, nosić, stawiać C. Go za prezumeje roją ś. pod temi czubami krzemienieckimi. Korz. Przytrzeć czuba a. rogów (= *poskromić*). Podnosić czuba (= *zadzierać głowy, pysznąć ś.*). Brać ś. za czuby a. × *pójść w czuby* = brać ś. za łby. Przen.: Czuby a. **Czubki** = *czubienie ś., bójka, bitwa, bijatyka, burda*: Przyszło do czubów a. × w czuby. Przen.: *głowa, łeb, pałka*: Mieć w czubie (= *mieć w głowie, być podchmielonym*). Nalać sobie w C. (= *upić ś., zalać sobie pałką*). 2. u zwierząt = *kępka włosów między uszami, dłuższe piórka na głowie i t. p.*: C. u konia. Każdy dudek ma swój czubek. Pr. (= *nikt bez ale*). C. u koguta = *grzebień*. Wąż podnoszący łeb z czubem. Bardz. 3. *ozdoba stercząca u kapelusza, czapki a. na głowie koni cugowych, kita, kiś, trzęsido, pióropusz, pióra*: Rada, że nastawiła sobie na łbie czubów. Oss. Hełm z pawim czubem. Stenk. 4. przy mierzeniu = *ilość wystająca nad strych*: Namierzyć z czubem. Nalać wina z czubem = *czubato, po wręby*. 5. a. [Czubałek] *szczyt, wierzch, wierzchołek, szpic*: C. góry, stogu. Czuby drzew i zarośli powłoczyły ś. jakoby srebrnem. Stenk. 6. [C., Łeb] *rodzaj gry w karty*. 7. [Czuby lm.] *rodzaj grzybów*. 8. bot.: C. korzeniowy = *włoski korzonkowe skupione obficie na końcach korzonków*. 9. eukr. *śpiczasty koniec form cukrowych*. Zdr. Czubek. <? Może w związku z Got. skufft, Nm. Schopf>

[Czuba, y, lm. y] 1. p. Czubatka. 2. p. Czub. † Czuba, y, lm. y p. Szuba.

† Czubać, a, lm. e i. wog. *zwierzę czubate*. 2. *golać czubaty*. Park.

Czubałka, i, lm. i i. × *wytlargać kogo za włosy*. 2. [C.] p. Czabatka: Kura C. Jeź. 3. bot. = a) p. Kołpak. b) [C.] p. Bedka.

Czubak, a, lm. i i. [Czubaki lm.] *rodzaj jabłek*. 2. myśl. *jemiołuska*.

[Czubałek, lka, lm. lki] p. Czub: C. Łysej góry. Pol.

† Czuban, a, lm. y wól. Rej.

Czubatka, i, lm. i i. a. [Czuba, Czubałka] *kuśca czubata*. 2. [Czubałki lm.] *rodzaj grzybów*. 3. zool. (parus cristatus) *ptak wróblowaty zębodzioby z rodziny sikor*.

Czubato przys. od Czuby: Czesać ś. C. Namierzyć C. (= *z czubem*).

Czuby, × Czubiasty i. *mający czub*: Kura, dzierlatka czubata. Przybica czubata. Kochan. Było kilku starych, czubatych mężczyzn. Wilk. Rodem kokoszki czubate. Oss. (= *całe plemię nie nie warto*). Należała sobie C. talerz (= *z czubem*). Czolo (stawu) wierzchami czubate. Mick. 2. × *wydatny, wysadzony, wypukły, wydęty* <p. Czub>

Czubek, bka, lm. bki i. p. Czub: Chorągiewka na samym czubku wieży (= *koniuszczku*). 2. × w lm. *Bracia Miłosierdzia, Bonifratrzy*. 3. w lm. *dom warjatów*: Zapakować, oddać kogo do czubków. A toby mnie do czubków wsadzić trzeba, gdybym o tym pomyślał. Krasz. Kandydat do czubków. Uciekł, wyrwał ś. od czubków. 4. [Czubki lm.] = a) *rodzaj jabłek*. b) *końce palców*. e) a. [Kupinki] *szpilki modrzewiowe*. 5. w lm. bart. *rodzaj choroby pszczoł*. 6. bot. = a) C. turecki p. Chaber i Drapacz. b) *pekł włosków na nasionach niektórych roślin złożonych*.

× Czubiasto przys. od Czubiasty.

× Czubiasty p. Czuby.

Czubica, y, lm. e bot. p. Bellewalja. <?>

Czubić, i, il i. × *stroić w czub, stroszyć, jeżyć*: Babsko czubi łeb w trzy pióra, tym też straszniejsze. Oss. C. konie. 2. kogo = *pruć go po łbie, targać, drzeć za czuprynę, bić*. C. ś. *pruć ś. nawzajem po łbach, drzeć ś., targać ś. za czupryny, bić ś.* <p. Czub>

Czubienie, a, blm., czynność cz. Czubić.

Czubienie się, a ś., blm., czynność cz. Czubić ś.

[Czubki, ów, blp.] p. Czubek.

[Czubkowaty] z niewielkim czubem, trochę czubaty.

Czubkowy i. przym. od Czubek. 2. od czubienia ś.: Rycerze czubkowi.

Czubokędziorny *mający czupryną kędzierzawą*: C. Apollo. Ml. <Czub+KED(R)>

Czubowy przym. od Czub.

[Czubryna, y, lm. y] p. Czupryna.

[Czubała, i, lm. e] *nazwa kury czubatej*.

[Czuby, ów, blp.] p. Czub.

Czuch, u, lm. y i. [C.] *zapach*. 2 [C.], † **Cuch** i myśl. *węch u psa, in. p a c h, w i a t r.* <CZU>

Czucha, y, lm. y † a. † Czucha, † Czuhaj, [Czuj], † Szuja i. *suknia długa futrem podszyta, szuba*. 2. [C. a. Czucha, Czuj, Cucha, Cuha, Czuhaj, Cuwa, Czuchań, Czuhania] *gunia, burka, sukmanka, bunda, kurtka*: C. góralska, tatrzańska. Zdr. [Czucheczka, Czuska]. <Tur. ezoha = sukno (z Prs.), zap. przez Węg. csuha, esoha>

† Czuchać się, a ś., al ś., [Czuchać ś.] i. *wstawszy ze snu, niezgrabnie ś. poprawiać, nieprzytomnie ś. ruszać*. C. gmerać, czmerać. <? Dźwn., por. Cochać ś., Czchać>

[Czuchaina, y, lm. y, Czuhaina] *uboga czucha*. Jeź. <p. Czucha>

[Czucheczka, i, lm. i] p. Czucha.

† Czuchnienie, a, blm. p. Cuchnięcie.

Czuchrać, a, al i. p. Czochrać. 2. zł.: C. w łaty = *grać w karty*. C. ś. i p. Czochrać. 2. myśl. (o psach) *drapać ś.*

[Czuchrajka, i, lm. i] *perlica*. <?>

[Czuchrak, a, lm. i] p. Czochrak.

Czuchranie, a, blm., czynność cz. Czuchrać.

Czuchraniec, nca, lm. nce p. Czuchraniec.

Czuchranie się, a ś., blm., czynność cz. Czuchrać ś.

× Czucenie, a, blm., czynność cz. Czucić.

× Czucić, i, il p. Cucić: Rozkosze będąc rozkoszami C. Kniaz.

Czucie, a, lm. a i. czynność cz. Czuć. *bezpośredni skutek psychiczny podrażnienia któregoś narządu zmysłowego*: C. dotykowe, duchowe, mięśniowe, organiczne, bolesne. Napięcie czucia. Odbierać czucia. 2. *zdolność odczuwania, dotyk, dotykanie*: C. delikatne, wyrobione. C. w nogach. Stracić C. w palecach. 3. C. ogólne a. powszechne a. *Cenestezja poczucie ogólne, poczucie swego ciała, ogół czuć organicznych, doznawanych w danej chwili*: Paść bez czucia (= *bez przytomności, bez zmysłów, bez duszy*). Wrócić do czucia. 4. *bl. wrażenie*. 5. *uczucie, serce*: To człowiek bez czucia. Twoje serce bez czucia. A. Fred. 6. *przeczuć, przewidywanie*: Lilja wodna może przeczuć burzę, kwiat czuje—ona miała C. kwiatu. Słow. 7. *czujność, bacność*: Powinni byli nie tracić czucia od pól za pomocą czat, wystanych w stepy. 8. † *czuwanie, niespanie*: Przyszło C. jutrzeńne. Leop. Modlitwami, postem, czuciem dręczył swe ciało. Op. 9. × *śtosunek*,

łączność, wspólność, harmonia: Potęga łącząca Infant, by oprzeć ś. o Baltyk i zyskać C. z Europą. Chorągiew czechryńska zachowywać miała. C. do hufców Radziwiłłowskich, ciągnąc do tych ostatnich równoległe. Jeż. Daje schronienie rozbitkom i ciągle z nimi pozostaje w czuciu i odwagi im dodaje. < CZU >

Czuciomierz, a, lm. e lek. (aesthesiometrum) przyrząd do badania czucia skór nego. < CZU + MIAR >

Czuciowość, i, blm. fil. i. pobudliwość pod względem czuciowym; zdolność doznawania czuć. 2. dziedzina, sfera czuć. 3. bl. wrażliwość. < CZU >

Czuciowy przym. od **Czucie, czuły**: Nerve C. Reakcja czuciowa.

Czuć, uje, ul i. uczuwać wrażenie za podrażnieniem któregoś z narządów zmysłowych: C. dotknięcie. C. ból, niesmak w ustach, głód, pragnienie (=uczuwać, mieć, doświadczać, doznawać ich). C. powonieniem, węchem. Czuję zapach róży. Nieos.: a) czym = trącić, pachnąć, zalaatywać czym: C. go piżmem. C. tu zapach róży. C. smród, swąd, stęchliźnę (=bije w nos smród, swąd, stęchliźna). C. wałę zapaloną. b) śmierdzi, zalaatyuje czym: C. od niego. C. tu z ust. To mięso już C. Przen.: C. zdaleka mchórza. 2. przen. miarkować, domyslać ś., że ktoś a. coś jest: Czulem ich przez skórę. Wilk głodny kraży, kędy owce czuje. Paszk. Póki w mieszk tuwym co czują, póty cię wszyscy szanują. Prz. Czuję wilka w życie. Prz. (=przeczuwa, miarkuje coś). † C. o czym = zwąchać co: Bolesław syna Hinka pojął, że czuł u jego ojca o pieniądzech. Biel. M. Na łup ś. wdał, gdzie czuł o bogatym. Stryk. 3. co a. to czym = wiedzieć o kim, o czym instynktownie, baczycie na co: Nad ludźmi wiele królowie panują, jednak nad sobą ntechaj Boga czują. Petr. Miła wolność, ale kiedy ś. z postuszeństwem zgadza i zwierzechność nad sobą czuje. Falib. Myszy tańcują, kiedy kota nie czują. Prz. Wilk dokazuje, kiedy o złannikach przy trzędzie nie czuje. Błaż. 4. † co do siebie, † na ś. = poczuwać ś. do czego, wiedzieć o czym, uważać co po sobie: Gładość swą do siebie czuje. Kochan. Jest kto, co na ś. nie złęgo nie czuje. Petr. Znacznym to pan, ale czuje i nad miarę, iż jest dostatnym. Kras. 5. zdawać sobie sprawę z czego, pojmować, oceniać co: Czuję całą okropność położenia. Czuję, że źle postąpił. 6. uczuwać, doświadczać, doznawać: C. rozkosz, zadowolenie, niepokój. 7. mieć, żywić: C. gniew, urazę, nienawiść do kogo. † C. dobrą nadzieję o sobie = być dobrej myśli: Mądrze czynisz, Józeffe, iż ś. nie frasujesz, a iż dobrą nadzieję tę o sobie czujesz. Rej. 8. przeczuwać, przewidywać, miarkować: Czuję, że będę miał strzykanie w nodze. Lilja wodna może przeczuć burzę, kwiat czuje. Słow. Czuję, że będzie źle. 9. (o wadze) być czułym: Czym szczuplejszy jest pręt poprzeczny w szalkach, tym bardziej czują. Krum. 10. † i [C.] p. Czować: Oni nie są byli spali, aleć oni są byli czuli. Op. Czy ty śpisz, czy czujesz? Psn. Pastyrze w obyezaju mieli C. a. strzec trzód swoich. 11. † C. o sobie = myśleć o sobie, troszczyć ś. o siebie: Każdy więc o sobie czuje, gdy potrzeba nakazuje. Biel. M. 12. [C.] = a) kochać. b) słyszeć. C. ś. i. † być przytomnym, być przy zmysłach, wiedzieć o sobie: Była w zachwyceniu; wołano na nią, a ona ś. nie czuła. Skar. Zdumiała będąc, nie wiedziała, co czynić, a ledwie ś. czuła, gdzie stoi. Skar. Nie czuje ś. z radości (=nie posiada ś.). 2. uwa-

żać po sobie, że...: C. ś. słabym, winnym. C. ś. na siłach. ×Czuje ś. po siłach i zna dobrze, że brzemie to udźwignąć może. Pileh. 3. † i [C.] do czego, w czym = poczuwać ś.: Kto ś. w czym czuje, wszystko mniema, by o nim mówiono. Kosz. Do czego ś. nie czuję, do serca nie przyjmuję. Kras. 4. † czuwać nad sobą, pilnować ś., strzec ś., mieć ś. na baczności, na pieczy: Czujmy ś., bracia, Pan blisko, oto idzie. Skar. 5. † wchodzić w siebie, brać do serca, zastanawiać ś., brać co na uwagę: Jałmużna grzechy odkupuje, cemuż ś. w tej mierze czełek skąpy nie czuje. Prot. 6. † mieć ś. za co, uznawać ś.: Sługą ś. jego C. Many ś. C. i znać, żeśmy jego poddani. Gil. (=poczuwać ś. do tego, żeśmy...). < CZU >

[Czuczak, a, lm. i] p. Ciucia.

[Czuczę, ęcia, lm. ęta] p. Czeczę

[Czuczka, i, lm. i] p. Ciucia.

[Czu czu la la] p. Czui

[Czud, u, lm. a. a. y] = Cud.

[Czuder! a. Ciuder!] = lewo! (wołanie na konie). <? >

[Czudro, a, lm. a] brudas, koomoluch.

[Czugać się, a ś., al ś.] ślizgać ś. <? >

[Czugun, a, lm. y i. [C.] p. Czuhun. 2. garb. p. Stalka. <Dżagatajs. czujün, przez Ros. ćugün>

† Czucha, y, lm. y i [Czucha] p. Czucha. Zdr. [Czuzka].

† Czuchać, a, al p. Czyhać: Czuchają na cudzą fortunę. Pot.

[Czuchaina, y, lm. y] p. Czuchaina: Zabrała talkę swą pod czuchainę i poszła. Jeż. <p. Czucha>

† Czuhaj, a, lm. e i [Czuhaj] p. Czucha: Gdy nie było czego innego, to rzucił czapkę i C., uboższy kobiatkę... Byk. Chmielnicki, ochotników poubierawszy w ordynskie czuhaje, żeby straszniejsi byli... Tw.

[Czuhaleja, i, lm. e] p. Szuhaleja.

[Czuchania, i, lm. e] p. Czucha.

[Czuchań, i, lm. e] p. Czucha.

[Czuhun, u, blm., Czugun, Czyhun, Czahun] lane żelazo. <p. Czugun>

[Czuhunka, i, lm. i] kolej żelazna. <Brs. czyhunka, Ukr. ezuhunka>

[Czukunftny] przym. od Czuhun: Piersi czarne i czuhunne. Słow.

1. [Czuj, a, lm. e, Cuj] 1. żart. nos. 2. pysk. < CZU >

2. [Czuj] 1. (tryb rozk. od Czuc) uważaj! pilnuj! baczność! 2. C. duch = a) poczekaj!: C. duch, Niemeze! b) duchem, prętko, żywo, co tchu: Wracać, pędzić C. duch. 3. jak tylko, zaledwie: C. świt. < CZU >

[Czuja, i, lm. e] p. Czucha. Zdr. [Czujka].

Czujka, i, lm. i f. [C.] p. Czuja. 2. ucz. szynel uczniowski.

× Czujliwie przys. od Czujliwy.

× Czujliwość, i, blm. rz. od Czujliwy.

× Czujliwy czuły, delikatny, łatwy do obrażenia: Błona w oku winogronowa bardzo jest czujliwa. Krup.

Czujnia, i, lm. e fizj. (sensorium commune) władza i własność mózgu przejmowania i pojmowania wrażeń zewnętrznych i wewnętrznych.

Czujnie, Czujno przys. od Czujny.

Czujnik, a, lm. i f. × anat. nerw czuciowy. 2. bot. p. Strzygón.

Czujno p. Czujnie.

1. Czujność, i, ×Czuwalność 1. blm. rz. od **Czujny**: C. dozoru. Fizj. = *czułość*: C. w każdym członku. † C. ukuszenia. And. z Kobyl. (= *uczucie smaku*). † W członkach bywa niekóra C. takiego morzenia. **2.** † Im. I *czuwanie, niespanie*: Czujnościami i rozmaitym udręceniem martwić s. Karnk.

2. Czujność! w. bacznosc! uwaga! wazać!

Czujny 1. † i [C.] *czuły, czujący, wrażliwy*: Ludziom bardzo delikatnym, uciążliwym i czujnym wolniejsze przykładać wezykatorja. Krup. Żołądek jest naczujniejszy. And. z Kobyl. Ciało najsztelniejsze bardzo czujne nad inne syny ludzkie miał. Op. **2.** *wrażliwy na lada podejrzaną okoliczność, gorliwy w czuwaniu, bacny*: Dozorca, pies, nadzór C. Czujne oko pańskie. Słyszysz C., choć i spi, gdy co najmniej skrzypnie. Pot. **3.** *lekko śpiący, łatwo budzący s. w potrzebie*: Czujne koguty. Oss. C. sen. **4.** † *nieśpiący, czuwający*: Czujne smutki nędzne wycieńczały ciało. Otw. **5.** *umiejący s. dopilnować, nie zasympiający sprawy, przytomny, ostrożny, bacny, uważny*: Rozum C. Skar. Najczujniejszy pasterz. K. G. Czujnym był w sprawowaniu państwa. Star. C. obrońca wiary. Niełatwo go podejść, to człowiek C. Czujne ministery. Miek. **6.** [C.] = a) *czuchający, smierzący*: Masło czujne. Sadło czujne. b) *pachnący*: Krople czujne. **7.** † komu = *dający s. uczuć, uciążliwy, dotkliwy*. **8.** bot.: Ziele czujne p. **Czulek**. **9.** myśl: Pies C. = *dobrze gonący zwierza za tropem*. <CZU>

×**Czukulata, y**, blm. = **Czekolada**.

Czule, ×Czulo przys. od **Czuly**.

×**Czulejszy p. Czuly**: Czulejsi pacjenci. Krup. Czulejszym pasterzom ustąpnym. Smotr.

Czulenle się, a s., blm., czynność cz. **Czulić s.**

Czulić się, i s., il s. *okazywać czułość, rozczulać s., wynętrać s., wdzięczyć s.*: Czujące s. do siebie młodziutki stadło. <CZU>

Czulny nerw, fizj. *przeprowadzający wrażenia czuciowe do mózgu* (= *czujnik*).

×**Czulać, a, ał p. Ciulać**: Z młodu robić, C. sobie potrzeba. Haur. <p. Ciulać>

×**Czulanie, a**, blm., czynność cz. **Czulać**.

Czulek, lka, lm. lki 1. ×*człowiek nerwowy, wrażliwy*. **2.** bot. = a) **a. Czujne ziele, Czulo-drzew, Akacja**, niek. *Sensytywa* (mimosa) roś. z rodziny *czulkowatych*. b) p. **Akacja**. **3.** zool. (tentaculum) *wyrostek ciała służący za organ dotyku, maćka*. <CZU>

[**Czulka, i**, lm. i, **Czoła, Czółka, Cuła, Cułka, Cółka, Cółka**] *onuca, szmata*. <Może zam. Onuc(z)ulka: por. Słń. cúnja = szmata, galgan>

Czulkowaty bot.: Rośliny czulkowate (mimosaceae) *rodzina roślin kwiatowych dwuliściennych*. <CZU>

×**Czulo p. Czule**.

Czulodrzew, a, lm. y bot. 1. p. **Akacja**. **2.** p. **Czulek**. <CZU+DRZEWO>

Czulonudny czuły aż do znużenia: C. kochanek. <CZU+NUD>

Czuloplatoniczny czuły aż do platonicyzmu: C. romans. <CZU+Platoniczny>

Czułostka, i, lm. i *objaw nadmiernej czułości*. <CZU>

Czułostkowy przys. od **Czułostkowy**.

Czułostkowość, i, lm. i rz. od **Czułostkowy**: Może z ironicznym uśmiechem powiedzieć: niewieście czułostkowości.

Czułostkowy, Czułośćowy *nadmiernie czuły, tkliwy, rozczulający s. łatwo, sentimentalny, rzewony*: Seiskała z czułostkową serdecznością obie jej ręce. Orzesz.

Czułośćomierz, a, lm. e fot. *przyrząd do oceniania czułości klisz*. <CZU+MIAR>

Czułościowy p. Czułostkowy. <CZU>

Czułość, i, lm. i rz. od **Czuly**. Anat.: † **Nerw czułości** = *nerw bloczkowy* (nervus patheticus).

Czuly, st. w. Czulszy, ×Czulejszy 1. a. † **Czutki, ×Czutliwy** *zdolny do przejmowania wrażeń zewnętrznych i przeprowadzania ich do mózgu, wrażliwy*: C. na zimno. Oko jest bardzo czułe.

Przen.: Czuli u nas teraz ludzie na własne fortuny, niż na całość Rzeczypospolitej. Sienk. (= *drażliwi*). **2.** ×**Czujny**: Spodziewali s. najszych niedbalszych i nie tak czułych zejść. Warg. Tyle on dobrze i pilno robi, ile go straż czuła do roboty przynagla. Laehn. **3.** *uczuciowy, serdeczny, kochający, miękki, tkliwy, troskliwy*: C. małżonek, ojciec. Serce czułe. Pod czułym ona wychowana okiem. Czula opieka. **4.** *rozczulający, rzewny, serdeczny, wzruszający*: List C. Czulo słowa. Czule wyznanie. **5.** † *nie-spany, bezsensny*: Czule nocy. Kochan. **6.** fiz.: *Przyrząd miernicy C. = wskaźnicy najsłabsze już zmiany, bardzo drobne różnice*: Termometr C. Waga czuła. **7.** fot.: *Papier C. = wrażliwy na działanie plynów, używanych w fotografii*. <CZU>

Czuma, y, lm. y fl. p. 1. **Cuma**.

×**Czuma, y**, blm. p. **Dzuma**.

Czumacki przym. od **Czumak**: Wóz C. <p. Czumak>

Czumactwo, a, blm., **Czumaczka** *zajęcie czumaka*: C. mu zbrzydło. Rol.

Czumaczka, i 1. lm. i *kobieta czumacka; żona, córka (i t. d.) czumaka*. **2.** blm. p. **Czumactwo**: Poszedł na czumaczkę.

[**Czumadan, u**, lm. y] p. **Czemadan**.

[**Czumadrycha, y**, blm.] *rodzaj tańca ruskiego* <Ukr. czumadrycha>

Czumak, a, lm. i 1. *włościanin ukraiński, trudniący s. przewożeniem ciężarów na wozach, zaprzęzonych w woly*. **2.** *rodzaj tańca ludowego*. Orzesz. <Ukr. czumak, z Tur. czumak(dar) = buławnik (Prs. czumagh = maczuga)>

Czumakować, uje, ował *być czumakiem, trudnić s. czumactwem*: To koło roli pracując, to czumakując, to pijąc z chłopami, nigdy nie tracił czasu na myślenie. Rzew.

Czumakowanie, a, blm., czynność cz. **Czumakować**.

[**Czupel, pla**, lm. ple] p. **Cypel**.

[**Czuper, pra**, lm. pry] pog. *czupryna*: Wziąć kogo za C. i wyrzucić.

† **Czupić, i**, il p. **Cupnąć**.

[**Czupidrajto, a**, lm. a] p. **Czupiradło**.

[**Czupidrał, a**, lm. y] p. **Czupiradło**. Goł.

[**Czupidrało, a**, lm. a] p. **Czupiradło**.

[**Czupień, pnia**, lm. pnie] p. **Cypel**.

[**Czupierzyć się, y s., ył s.**] p. **Czupirzyć s.**

[**Czupigrad, a**, lm. y] p. **Czupiradło**. Goł.

[**Czupigrat, a**, lm. y] p. **Czupiradło**.

[**Czupigratek, lka**, lm. lki] p. **Czupiradło**.

[**Czupigrat, a**, lm. y] p. **Czupiradło**.

[**Czupir, a**, lm. y] p. **Czupiradło**.

Czupiradło, a, lm. a, [**Czupidrał, Czupidrało, Czupidrajto, Czupigrat, Czupigratek, Czupigrat, Czupigrad, Czupir, Czupieradło, Ciupieradło, Czo-piradło, Koperadło, Kopiradło**] 1. *nastrozony, bez*

gustu strój głowy kobiecej. 2. kobieta, nosząca taki strój, straszdylo, koczokodon. 3. [C.] człowiek kulawy, niezgrabny. <Por. Czepierzyć; druga część wyrazu żartobliwie przystosowuje się do różnych pni>

[Czupirnaty] czubaty, z czubem a. czupryną na głowie.

[Czupirzyć się, y ś., ył ś., Czupierzyć ś.] stroić ś. *dziwacznie, przesadnie.* <Zap. w związku z Czupryna>

[Czupka, i, lm. i] p. Czapka.

† Czupnąć, nie, nął p. Cupnąć.

Czupryna, y, lm. y, † Szupryna, [Cubryna, Cubrzyna, Cumbryzna, Czubryna] i. *czub włosów na głowie:* Wąż barabański, C. czerkieska; nie uważaj, dziewczę, choć uroda kiepska. Prz. Junak to, znać i z miny i z czupryny. Czupryna, jak u Łaszczyna. Prz. (=czupryna podgłona po staropolsku). Kazali mu czuprynę ogolić (=oddad go do czubków). Wzięli ś. za czupryny (=za łby, za czuby, za boże poszycie). Nos podnosił wyżej czupryny. Kacz. Długów, ile czupryny. Oss. (=ile włosów na głowie). Przen.: Brać losy za czuprynę. Rod. Czarne wysepki sterczą niby łby, na których porastają czupryny twardej trawy lub trzeiny. Dyg. 2. u konia = *grzywka nad czołem.* 3. przen. *łeb, głowa:* Głównią swęj szabli w czuprynę grzmotnął. Sienk. Kurzy mu ś. z czupryny. 4. poet. *wierzchołek, czubek, szczyt:* Cedry, chwiejcie czupryny wasze! Przyb. 5. *cypel, ucho u wozu, koniec jego do wjęcia nad związaniem.* 6. *×kosmata powierzchnia czola pala, powstała wskutek zbitcia.* 7. bot.: C. złota p. Złotogłowiec. Zdr. Czuprynka. <Por. Czub>

[Czuprynlina, y, lm. y] *łicha czupryna:* O kręci mi ś., kręci cuprynlina, kręci. Pśń.

Czuprynka, i, lm. i p. Czupryna.

Czupurnie przys. Od Czupurny.

Czupurność, i, blm. rz. Od Czupurny.

Czupurny i. *sierdzisty, wyzywający, junacki, zawadziacki:* C. kogut. Czupurna sztuka! (=C. człowiek). 2. [C.] *dowcipny.* <Ukr. czupurnyj a. czepurnyj>

Czupurzyć się, y ś., ył ś. *najeżać ś., srożyć ś., junaczyć ś., stawiać ś., sierdzić ś.* <Ukr. czepuryty sia>

[Czupy, up, blp.] *rodzaj gry uliczników warszawskich.*

× Czurczed, y, al p. Ciurknąć.

× Czurklem p. Ciurkiem.

[Czurrr!] *nawoływanie kur.* <Dźwn.>

[Czururü] *dziec. mingere.* <Dźwn.>

Czurydło, a, lm. a, Czuryło bot. (*reseda sesamoides a. sesamoides parvum*) *roś. z rodzaju rezedy.* <Sztuczne doprowadzenie now. Gr.-Łé. nazwy rośliny cyrylla pod Czuryło = chłystek, to zaś z imienia Gr. Kýrillos, przez Brs. Czuryło>

Czuryło, a, lm. a i. × m. *śmieszny wytwornis; chłystek, zawadziaka, halaburda, postrzeleniec, szalona palka.* Klon., Nar. 2. m. bot. p. Czurydło. <p. Czurydło>

× Czuryłowy, *warjacksi, zawadziacki, szalony:* Bieganie na koniu takie byłoby czuryłowe, a nie nauką kawalkatorską. Dor.

Czurzyca, y, lm. e, a. Paszozęka, Lilja paszozękowa bot. (*eureuligo*) *roś. z rodziny liljowatych.* <?>

† Czusz, † Czosz, † Cusz = † cöz (=to jest, mianowicie): Umniejszyles Go, C. Pana Chrystusa. Wr.

[Cuszka, i, lm. i] p. Czucha.

Czutki i. † p. Czuly. 2. [C.] *czujny, łatwo budzący ś.* <CZU>

† Czutko, [Czutko] przys. od Czutki.

† Czutkość, i, blm., [Czutkość] rz. od Czutki.

× Czutliwy p. Czuly: Utworzył machinę czutliwą. Zabł.

[Czutno] przys. Od Czutny.

[Czutny] *trochę śmierdzący.*

[Czutra, y, lm. y] *rodzaj flaszki drewnianej płaskiej:* Przyniosłam ci siebie i gorzałki czutną pełną. Jeż. <Tur. ezotura, przez Węg. csutora>

† Czuwacz, a, lm. e *ten, co czuwa, dozorca, stróż.*

Czuwać, a, al i. a. † Czuo a. † C. na co = *być czujnym, mieć ś. na baczności, dawać baczenie, pilnować ś.:* Czuwajcie, albowiem nie wiecie ani dnia, ani godziny. C. nad kim, nad czym. Do polieji należy czuwanie na wszelkie bunt, rozruchy. 2. a. † Czuc, [Czuć] *nie spać:* Czowałem przez noc całą. C. przy chorym (=dyżurował). 3. † o czym = *wystrzegać ś. czego:* Czował o zdradzie; widział ją w gbie ich. 4. × na kogo, na co = *dybać, czyhać, czatować:* Czują, jak djabel na dobrą duszę. Oss. 5. [C.] *czuć.* <CZU>

Czwałiczką, i, lm. i bot p. Roślidława. <?>

Czwałnia, i, lm. e *izba dyżurnych.* <CZU>

× Czwałość, i, blm. p. Czujność.

Czwanie, a, lm. a *czynność cz. Czuać.*

[Czużgać się, a ś., al ś.] *ślizgać.* <?>

[Czużka, i, lm. i] p. Czucha.

[Czużyna, y, blm.] *kraj cudzy, zagranica, obczyzna:*

Za miedzą C. Krasz. <Ukr. czużyna>

[Czwałać się, a ś., al ś.] *tarzać ś. (np. o koniu).* <? Por. Ukr. czwałaty = brnąć>

[Czwałina, y, lm. y] p. Szczwół.

× Czwał, u, blm. p. Cwał: † Na C. = *cwalem:*

Osieł na C. nie pójdzie nigdy, jako żywo. P. Koeh.

× Czwałem (o złowisku) = *szybko, prędko, co sił:*

Kto czwałem nie ucieka od pokusy, pokusa bierze go za kark i obali. Oss. Przen.: Rzeki, które czwałem biegą do morza. Kul. <Zap. z Tur., p. Czambu>

[Czwała, y, lm. y] *pagórki piaszczyste, porosłe sośniną a. jałowcem.* Zdr. [Czwałka]. <?>

× Czwałacz, a, lm. e *ten, co jeździ w cwał.*

× Czwałać, a, al, × Cwałać i. p. Cwałować:

Jak uczyć koni C. Dor. 2. a. × C. ś., × Cwałać ś. z *trudnością ś. posuwać, wlec ś., czolgać ś., pelzać, tarzać ś.:* Wąż ś. czwała. Włód. W tymże błocie C. a. tkwieć. Mącz. (=w tym samym nieszczęściu). Kał, w którym świnie zwykły ś. walać, C. Mącz. 3. C. w głowie = *śnuć ś., roić ś.:*

Insze teraz mam staranie na ś., insze mi teraz w głowie czwała. Mącz. 4. co = *roztrząsać w myśli, rozbierać:* W głowę zachodzi bez mała,

wszystkie te rzeczy w myśli czwała. Pot. 5. *czyhać, dybać, czatować.* Leop. × C. ś. i. p.

Czwałać. 2. *kręcić ś., uwijać ś., roić ś.:* Jeszcze narodów tak wiele ś. czwała. Chr.

× Czwałanie, a, blm., *czynność cz. Czwałać.*

[Czwałka, i, lm. i] p. Czwała.

× Czwałować, uje, ował p. Cwałować.

× Czwałowanie, a, blm., *czynność cz. Czwałować.*

× Czwałić, i, il, a. × C. ś. *chwalić ś., chwalić ś., pysnić ś., popisywać ś., chlepić ś.:* C. koniem.

Sienk. Niech znaję Francuzi! czwanił ś. Korycki. Krasz. <Ukr. czwanyty sia>

[Czwarcina, y, lm. y, Czwarczina] *czwarta część; czwarta część mienia, dochodu, czwarty grosz; czwarta część spadku córek po rodzicach.* <CZWTOR>

[Czwarcizna, y, lm. y] p. Czwarczina.

[Czwarta, y, lm. y] *deska skrajna, oblader*

<Nm. Schwarte>

† **Czwartaczek**, czka, lm. czki 1. *czwarta część heczki, jako miara objętości*. Goł. 2. anat. (musculus rhomboideus) *mięsień skośno-czworoboczny grzbietu*. 3. mat. *równoległobok, romboid*.

Czwartaczka, l, lm. i, † **Kwartana**, [Czwartaczka] lek. *zinnica, wracająca co czwarty dzień*.

Czwartaczkowy przym. od **Czwartaczka**.

† **Czwartaczny** przym. od **Czwartak**, mający postać rombu.

Czwartak, a, lm. i l. 1. *żołnierz czwartego pułku b. wojska polskiego*. 2. *uczeń klasy czwartej, czwartoklasista*. 3. a. **Czworniak** *miód pitny z trzech części wody i czwartej części miodu ugotowany*. 4. *koń przyprzeżony na czwartego*. 5. † p. **Władunek**. 6. [C.] = a) *czwarta część dochodu, zysku*: Kościół z tylchże niwek pobierał C., czyli czwarty snopek dla siebie. b) *czwarty snop dawany dworowi*. c) *czwarta część gospodarcki, dawana dzieciom w posagu*. 7. bart. *czwarty rój z jednego ula*. 8. bot. (hordeum vulgare) *jęczmień zwyczajny*; (hordeum murinum) *jęczmień płonny; jęczmień czterorzędowy*. 9. † mat., romb. <CZTWIOR>

Czwartakowy mający kształt czwartaka, romboidalny. Anat.: × **Mięsień C.** a. *skośnoczworoboczny grzbietu*, † *czwartaczek* (musculus rhomboideus).

† **Czwarte** przys. po *czwarte*.

Czwartek,tku, lm. tki 1. *czwarty dzień po niedzieli*: Wielki, tłusty C. 2. [C.] **Czwartek, Szwartek** *kwadra księżycy*: Nowy C. (=now). Ostatni C.

† **Czwartka**, l, lm. i i [Czwarka] p. **Ćwiartka**.

Czwartkować, uje, ował 1. *świętować we czwartek*. 2. × p. **Ćwiertować**.

Czwartkowanie, a, blm., czynność cz. **Czwartkować**.

Czwartkowy 1. przym. od **Czwartek**: Dzień C. *obiady czwartkowe*. † **Czwartkowa** *wieczera = ostatnia wieczera*. 2. [C.] *dający czwartak*: Niwy czwartkowe.

Czwartniak, a, lm. i bud. p. **Krzyżulec**.

Czwartnik, a, lm. l i. bud. p. **Krzyżulec**. 2. druk. p. **Firet**.

× **Czwartny czwartego stopnia**: Aspekt C. (księżycy) = *kwadrant*.

[**Czwartocha**, y, lm. y, **Czwartula**, **Ćwiartula**] *krowa, która ś. wrodziła we czwartek*.

× **Czwartodni** p. **Czterodniowy**. <CZTWIOR + DŹŃ>

× **Czwartodniowy** p. **Czterodniowy**.

× **Czwartodzienny** p. **Czterodniowy**.

Czwartoklasista, y, lm. ści *uczeń klasy czwartej*. <CZTWIOR + Klasa>

Czwartoklasistka, l, lm. i forma ż. od **Czwartoklasista**: Przed chwilą tańczyła z czwartoklasistkami. Prus.

Czwartokursista, y, lm. ści *student z czwartego kursu*. <CZTWIOR + Kurs>

× **Czwartoletni** *przyjadający co czwarty rok*. Kn. <CZTWIOR + LAT>

× **Czwartonnastnik**, a, lm. ey *członek sekty, która obchodziła Wielkanoc czternastego dnia miesiąca*. <CZTWIOR + Na + DZIESIĘ>

† **Czwartonnasty** p. **Czternasty**.

Czwartorzędny czwartego rzędu, co do znaczenia: Zakład C.

Czwartorzędowy geol.: *Formacje czwartorzędowe* p. **Formacja**. <CZTWIOR + RZĘD>

† **Czwartosetny** p. **Czterechsetny**.

× **Czwartostopniowy** mat. *podniesiony do czwartego stopnia potęgi*. <CZTWIOR + STOP>

× **Czwartować**, uje, ował p. **Ćwiertować**.

× **Czwartowanie**, a, blm., czynność cz. **Czwartować**.

[**Czwartula**, i, lm. e] p. **Czwartocha**.

Czwarty, † **Czwarty**, [Czwarty, Szwarty] *licz. porządkowy od Cztery*: Dziś C. (dzień miesiąca). Mamy dziś czwartego. **Czwarta** (godzina). Po C. raz a. po czwarte. Trzy czwarte (= 3/4). Usiąść do preferansa na czwartego. C. grosz = co C. grosz, *czwarta część zysku, dochodu, czwartizna*. <CZTWIOR>

† **Czwartynaście**, **ozwartegonaście** p. **Czternasty**: **Czwartegonaście** dnia. Kaz. Gnieź. **W czwartemnaście** lecie. Kaz. Gnieź. **Półczwartynaście** skośca.

† **Czwartynasty** p. **Czternasty**.

† **Czwartynaście** p. **Czternasty**: **Czwartegonaście** dnia. **Czwartenaste** lato.

[**Czwartynek**, nka, lm. nki, **Ćwartynek**, **Odskórek**, **Okrajek**, **Oblader**] *deska półokrągła, pozostająca przy rżnięciu tarcic*. [W **czwartynek**] *na kant*; *czworogramiasto*.

† **Czwartysetny** p. **Czterechsetny**.

† **Czwaryzyc**, y, yl 1. *udawać, zmyślać, zymulować*: Mowę sobie czwaryzylem, a białogłowskie wzięwszy na ś. krezy, podszedłem ją. Pot. 2. *swarzyć, wadzić, waśnić, różnić*. † C. ś. i. *drożyć ś., wymawiać ś., wzdragać ś., ceremonjować ś., ceregielować ś.* Kn. 2. a. † **Czwiryzyc** ś., [Czwaryzyc ś.] *swarzyć ś., wadzić ś., sprzącać ś., kłócić ś.* <?>

[**Czwartaczka**, l, lm. i] p. **Czwartaczka**.

[**Czwartek**,tku, lm. tki] p. **Czwartek**.

† **Czwartka**, l, lm. i p. **Ćwiartka**: C. barania.

[**Czwarty**] p. **Czwarty**.

× **Czwiozyc**, y, yl p. **Czwiczyc**. L.

† **Czwiercień**, tni, lm. tnie p. **Ćwiertnia**.

[**Czwiersznia**, i, lm. ie] p. **Ćwiertnia**.

† **Czwiertnia**, i, lm. e, 2 pp. lm. **czwiercień** p.

Ćwiertnia: *Zyto było po półgrzywniu C. Strum.*

× **Czwiertować**, uje, ował p. **Ćwiertować**.

† **Czwierzyc** się, y ś., yl ś. p. **Czwaryzyc**.

[**Czwiorak**] p. **Czworako**.

[**Czwioraki**] p. **Czworaki**.

[**Czwioro**] p. **Czworo**.

[**Czwionny**] p. **Czwionny**.

† **Czwor**, a, o p. **Czworaki**: C. rodzaj. Syr. W C. sposób = *w czwórmasób*. Nieprzyjaciół w C. sposób więcej w liczbie było, niż naszych. Stryjk. To C. nasienie. Szykował C. wojsko. Z tego czwora rodząje ziemię. O troim a. czworym oraniu. Na czworą p. **Czworo**. **Czwora** ośm czyni 32. Grz. <CZTWIOR>

Czworaczki, ów, blp. p. **Czworak**.

Czworaczy 1. przym. od **Czworaki** (p. **Czworak** pod 4), × **Czwórniący**. 2. × **poczwórny**. Anat.: *Wzgórki czworacze, guziki czworoparzyste, wyniesienia czworakie, wydajność, wyniosłość poczwórna w mózgu* (corpora quadrigemina).

Czworak, a, lm. i 1. *moneta zawierająca cztery grosze [u. cztery krajary], czterogroszówka*. 2. *chłupa o czterech mieszkaniach na wsi*: C. dworski, folwarczny. 3. *Chodzić na czworakach a.* × *na czworaku = na rękach i nogach, na białku, raczkami*: Przejść na czworaku. Pol. 4. w lm. a. × **Czworzęta**, × **Czwórnięta**, a. zdr. **Czworaczki** *czworo niemowląt za jednym porodem na świat wydanych*. 5. *min. cztery kryształy zrosłe z sobą prawidłowo*. <CZTWIOR>

Czworaki, † **Czwor**, † **Czwory**, † **Czworzysty**, [Czwioraki] 1. *z czterech różnych złożony, czterech rodzajów*: C. gatunek czego. Ukazuje ś. w czworakiej postaci. Anat.: † **Wyniesienia czworakie**

p. Czworaczy. 2. † cztery razy tyle czyniący: Podał go czworakiej czworo straży żołnierzy (=szesnastu żołnierzom).

Czworako przys. od Czworaki; [Czwiorak].

† Czworakować, uje, ował, † Czworkować czworako czynić. Mącz.

† Czworakowanie, a, blm., czynność cz. Czworakować.

Czworgran, u, lm. y p. Czworobok: Czapeczka w C. Gosz. <CZTWIOR+GRAN>

×Czworgranny p. Czworograniasty.

×Czworkątowy p. Czworograniasty.

† Czworkować, uje, ował p. Czworakować,

† Czworkowanie, a, blm., czynność cz. Czworkować. Kn.

† Czworletni p. Czteroletni.

Czworniak, a, lm. i f. p. Czwartak. 2. w bakterjologii, rodzaj grzybków niższego rzędu (sarina).

† Czworonogi p. Czworonożny.

† Czworonożny p. Czworonożny.

1. † Czworonóg p. Czworonożny.

2. † Czworonóg, oga, lm. ogi p. Czworonóg.

Czwornóg przys. p. † Czworonóg.

† Czworony p. Cztery.

Czworo, rga, † ra, [Czwioro, ćwioro, ćwiero, Sztwioro] i. mówiące o kółku osób różnej płci a. przy rzeczownikach bjp. = cztery: Czworoludzi, dzieci, drzwi, sani, nożyczek. 2. † cztery: Czworoksiąż, stajają, ehleba. Czworowozy, sanie. Najuboższy na czworo je wilję (=na cztery potrawy). 3. Na C. a. † na czwora = na cztery części: Podzielić na C. We C. = a) a. Na C. = na cztery części jedną na drugą: Złóżyć chustkę we C. b) † na cztery strony: We C. za nim posłał. Troc. <CZTWIOR>

Czworo- chem. p. Cztero-

Czworobocznie przys. od Czworoboczny.

Czworoboczność, i, blm. rz. od Czworoboczny.

Czworoboczny p. Czworograniasty. Anat.: Wiaz C. łopatki (ligamentum trapezoideum). Zraz C. wątroby (lobus quadratus hepatis). <CZTWIOR+BÓK>

Czworobok, u, lm. i, Czterobok, Czworokąt, Czterokąt, Czworogran, Czworogran, Czterogran, ×Czwórgraniec, ×Czwórgran, † Czworograniec i. mat. figura ograniczona czterema liniami prostymi: C. płaski, wypukły, wklęsły, skośny, zupełny. 2. mł.: C. leżaka = rama z bali, utrzymująca leżak. 3. woj. rodzaj szyku piechoty. C. twierdz.

Czworobokowy p. Czworograniasty.

† Czworoczestny i. p. Czteroczęściowy. 2. czwartą część czegoś zawierający.

×Czworoczęściowy p. Czteroczęściowy.

×Czworoczubny mający cztery czuby: C. hełm. Czworoczubna kita. <CZTWIOR+Czub>

×Czworodniowy p. Czterodniowy.

×Czworodroże, a, lm. a p. Czterodroże.

×Czworodrożny p. Czterodrożny.

×Czworodzielnie przys. od Czworodzielny.

×Czworodzielny, ×Czterodzielny dzielący ś. na czworo: Zab C. (= z czterema odnogami). <CZTWIOR+DZIAŁ>

×Czworodzienny p. Czterodniowy.

×Czworodziurny p. Czterodziurny.

×Czworodziury, ×Czworodziurny o czterech otworach. <CZTWIOR+DZIUR>

Czworodźwięczny wydający cztery dźwięki: Lutnia heleńska, ojców moich czworodźwięczna struna. Kras. <CZTWIOR+DŹWIEN>

×Czworogłos, u, lm. y p. Czworogłosie. <CZTWIOR+GŁOS>

×Czworogłosie, a, lm. a, ×Czworogłos, ×Czterogłos kwartet, czworospiew, czterospiew.

Czworogłowy i. p. Czterogłowy. 2. anat.: Mięsień C. prostujący goleń = cztery mięśnie uda, przyczepiające ś. za pomocą wspólnego ścięgna do rzepki. <CZTWIOR+GŁOW>

Czworogłów, owa, lm. owy p. Czterogłów.

Czworogłówny p. Czterogłowy.

Czworogran, u, lm. y p. Czworobok. Zdr. Czworogranek.

Czworogranek, nka, [m. nki] p. Czworogran.

Czworogranlasto przys. od Czworograniasty. Czworogranlastość, i, blm. rz. od Czworograniasty.

Czworograniasty, Czterograniasty, [Czworograniasty], ×Czterograniasty, Czworogranny, ×Czworogranny, Czterogranny, Czworoboczny, Czteroboczny, Czworobokowy, Czterobokowy, Czworkątny, Czterokątny, Czworkątowy, ×Czworkątowy, Czterokątowy, Czworowięcielnny, Czterokanciasty, Czworokańczasty, Czterokańczasty, ×Czworokątny, ×Czwororogi, ×Czwororożny, Czterorogi, Czterorożny, ×Czworonarozny i. ograniczony czterema liniami prostymi: Budynek, piec, stół, filar, tramiec C. † Łokieć C. (= kwadratowy). 2. anat.: ×Mięso czworograniaste = mięsień czworoboczny Sylwiusza na stopie (caro quadrata Sylvii). Mięsień C. uda, lędźwi, podbródka itd. <CZTWIOR+GRAN>

† Czworograniec, nca, lm. nce p. Czworobok.

[Czworogranisto] przys. od Czworograniasty. [Czworogranistość, i, blm.] rz. od Czworograniasty. [Czworograniasty] p. Czworograniasty. Czworogranie, ×Czworogranno przys. od Czworogranny.

×Czworogranno p. Czworogranie.

Czworogranność, i, blm. rz. od Czworogranny. Czworogranny p. Czworograniasty.

Czworojarzemny, Czwojarzemny, Czterojarzemny, Czterojarzemny o czterech jarzmach, zaprzężony w cztery woły: Wóz, pług C. <CZTWIOR+JARZM>

Czworojarzmowy p. Czterojarzemny.

† Czworojedni w czterech jeden: Jehowa jest Bóg jeden, nie C. <CZTWIOR+JED>

Czworojęzyczny p. Czterojęzyczny.

Czworojęzyczny p. Czterojęzyczny.

×Czworokątny p. Czworograniasty.

Czworokańczasto przys. od Czworokańczasty. <CZTWIOR+KOŃ(C)>

Czworokańczastość, i, blm. rz. od Czworokańczasty.

Czworokańczasty p. Czworograniasty.

Czworokąt, u, lm. y p. Czworobok. <CZTWIOR+KĄT>

Czworokątnie przys. od Czworokątny.

Czworokątność, i, blm. rz. od Czworokątny.

Czworokątny p. Czworograniasty.

Czworokątowy p. Czworograniasty.

Czworokołny p. Czterokołowy.

Czworokołowy p. Czterokołowy.

×Czworokoły p. Czterokołowy.

Czworokony p. Czterokony.

Czworokończasty, Czterokończasty, Czworokończasty, Czterokończasty, Czworokończasty, Czterospiezasty, Czterospiezasty mający cztery kołce: Szyszak C. <CZTWIOR+KOŃ(C)>

Czworokończasty p. Czworokończasty.

Czworokończysty p. Czworokończasty.

×Czworokrotnie przys. od Czworokrotny.
 ×Czworokrotny p. Czterokrotny.
 Czworokształny, ×Czterokształny o czterech kształtach. <CZTWIOR+Kształt>
 Czworolecie, a, lm. a p. Czterolecie.
 ×Czworoletni p. Czteroletni.
 ×Czworoletny p. Czteroletni.
 Czworolicy p. Czterolicy.
 ×Czworoliczebny cztery liczący, mieszczący w sobie cztery. <CZTWIOR+LIK>
 Czworolist, u, lm. y bot. (paris) roś. z rodziny liljowatych. Gatunki: C. pospolity a. Jednojąгода, Wilczy pieprz, Wronie oko swojskie (p. quadrifolia); C. przewrotnie jajołaty (p. obovata); C. wielolistny a. Wilcza jagoda (p. polyphylla). <CZTWIOR+LIST>
 Czworolistkowy p. Czterolistkowy.
 Czworolistny p. Czterolistny.
 ×Czworolisty p. Czterolistny.
 ×Czworolistniany p. Czterolistny
 Czworolistniowy p. Czterolistny.
 Czworolbowy p. Czterogłowy.
 ×Czworomiarowy p. Czwormiarowy.
 Czworomiesięczny p. Czteromiesięczny.
 ×Czworonożny p. Czworograniasty.
 †Czworonaście, stu l. p. Czternaście. 2. p. Czternaścioro.
 [Czworonit, u, lm. y] rodzaj tkaniny płóciennej. <CZTWIOR+NIT>
 [Czworonitny] przym. od Czworonit.
 ×Czworonocny p. Czteronocny.
 Czworonogi p. Czworonożny.
 Czworonożność, i, blm. rz. od Czworonożny.
 Czworonożny, †Czwornogi, †Czwornóg, †Czwornóg, †Czwornożny, Czteronożny, Czworonogi, Czteronogi, †Czterznogi, †Czterzonogi mający cztery nogi: Zwierzęta czworonożne. <CZTWIOR+NOG>
 †Czworonóg oga, lm. ogi zwierzę czworonożne.
 1. †Czworonóg p. Czworonożny.
 2. †Czworonóg, †Czwornóg, †O czworonóg, O czworonóg, †Na czworonóg, †Na czworonóg przys. =na czterech nogach; na rękach i nogach; na czworakach, raczkami, na bałki: Na łapach, co chodzi C. nieczyste wam będzie.
 Czworoooczny p. Czterooki.
 Czworooki p. Czterooki.
 Czworopalcowy p. Czteropalcowy.
 †Czworoparzysty anat. patrz Czworaczy.
 <CZTWIOR+Para>
 Czwororazowo przys. od Czwororazowy.
 ×Czwororazowy p. Czterokrotny. <CZTWIOR+RZEZ>
 Czwororęczny, Czwororęki, Czteroręczny, Czteroręki mający cztery ręce: Zwierzęta czwororęczne (=małpy). <CZTWIOR+RĘK>
 Czwororęki p. Czwororęczny.
 ×Czwororooczny p. Czteroletni.
 Czwororogi l. p. Czwororożny. 2. p. Czworograniasty.
 Czwororożność, i, blm. rz. od Czwororożny.
 Czwororożny, Czwororogi, Czterorożny, Czterorogi l. mający cztery nogi: Baran C. 2. ×p. Czworograniasty: Beret C. <CZTWIOR+ROG>
 Czwororzędny czterema rzędami ulicy: Czwororzędne lipy. <CZTWIOR+RZĘD>
 †Czworošetny p. Czterechšetny.
 Czworosiek, a, lm. ławider do wiercenia armat.
 ×Czworoskładny czworako złożony: Czworoskładne słowo, in. ×Czworosłowie, ×Czworosłów. L.

Czworoskośny anat.: Mięsień C. (musculus rhomboideus) =skośno-czworoboczny. <CZTWIOR+Z+KOS>

×Czworosłowie, a, lm. a p. Czworoskładny.
 ×Czworosłów, owu, lm. owy p. Czworoskładny.
 †Czworosowity p. Czerny.
 ×Czworospręgi w poczwornym sprzężaju: Czworospręgie konie. <CZTWIOR+PRĘG>
 ×Czworostraż, y, lm. e straż poczworna, z czterech ludzi złożona. <CZTWIOR+STRZEG>
 ×Czworostronny p. Czterostronny.
 ×Czworosylabny patrz Czterozgłoskowy. <CZTWIOR+Sylaba>
 ×Czworoszczepny rozdzielający ś. na czworo. <CZTWIOR+SZCZEP>
 Czworosćian, u, lm. y mat. bryła ograniczona czterema ścianami, ostroszok trójkątny, piramida trójkątna: C. foremny. <CZTWIOR+ŚCIAN>
 Czworosćienność, i, blm. rz. od Czworosćienny; †Czworsćienność.
 Czworosćienny przym. od Czworosćian; †Czworsćienny: Bryła czworosćienna. Spółrzedne czworosćienne.
 Czworosńia, i, lm. e bot. (myginda) roś. z rodziny roślin lawowatych. <?>
 ×Czworospiczasto przys. od Czworospiczasty. L.
 Czworospiczasty p. Czworokończasty.
 Czworospiew, u, lm. y p. Czworogłosic. <CZTWIOR+Z+PIE>
 ×Czworotoczny toczący ś. ze czterech stron, czworako płynący. <CZTWIOR+CIĘK>
 Czworotwarzowy p. Czterolicy. <CZTWIOR+TWOR>
 Czworowęgielny p. Czworograniasty. <CZTWIOR+WĘGL>
 ×Czworowiosłowy p. Czterowiosłowy.
 ×Czworowiosły p. Czterowiosłowy.
 ×Czworowłodea, y, lm. y władający samczwart, tetrarcha. <CZTWIOR+WŁOD>
 Czworozameczysty p. Czterozameczysty.
 Czworozamkowy p. Czterozameczysty.
 Czworozębny p. Czterozębny.
 Czworozęby p. Czterozęby.
 ×Czworożeniec, ica, lm. icy mający cztery żony; żeniący ś. czwarty raz. <CZTWIOR+ŻON>
 ×Czworożenstwo, a, lm. a posiadanie czterech żon; małżeństwo czwarty raz powtórzone.
 †Czworsćienność, i, blm. p. Czworosćienność.
 †Czworsćienny p. Czworosćienny.
 †Czwory p. Czworaki.
 ×Czworynek, nka, lm. nki l. czworo, czwórka.
 2. kostka z czterema okami. Czworynkiem przys. =po cztery. <CZTWIOR>
 †Czworzeczny czworoboczny.
 ×Czworzęta, at, blp. p. Czworak.
 †Czworzysty l. p. Czerny. 2. p. Czworaki: C. czerwony złoty. Cz. <CZTWIOR>
 Czwórą, y, lm. y rub., zgr. od Czwórka (stopień szkolny): Dostał z arytmetyki czwórę.
 Czwóręcyna, y, lm. y nędzna czwórka, zaledwie czwórka: Dostał z arytmetyki czwóręcynę.
 Czwóręcza, i, lm. i p. Czwórka.
 ×Czwórgran, a, lm. y p. Czworobok. Zdr.
 ×Czworogranek.
 ×Czwórgranek, nka, lm. nki p. Czwórgran.
 ×Czwórgraniec, ica, lm. ica p. Czworobok.
 ×Czwórgranność, i, blm. rz. od Czwórgranny
 †Czwórgranny anat.: †Kosé czwórgranna, k. sześcienna stępu (os cuboideum). <CZTWIOR+GRAN>

Czwórka, i, lm. i I. *cyfra cztery*. 2. *stopień* (szkolny) 4. 3. *kompanja z czterech osób złożona, czworo*: Poszli we czwórke. Iść czwórkami (=po czterech). 4. *zaprząg z czterech koni*: Powóz zaprzężony w czwórke. Jechał czwórką a. w czwórke. 5. *karta o czterech okach*: C. pikowa. 6. *moneta wartości czterech groszy, czworak*. 7. *czwarta część*. 8. [C.] *rzemienie surowcowe w cepach, pellica*. 9. [We czwórke] = we czworo: Chustka we czwórke złożona. 10. *druk, czwarta część arkusza złożonego z szesnastu kolumn; format in 4-o*. Zdr. **Czwóreczka**. <CZTWIOR>

× **Czwórkować**, uje, ował pomnażać w czwórna-sób. Sol.

× **Czwórkowanie**, a, blm., czynność cz. **Czwórkować**.

Czwórkowy przym. od **Czwórka**. Mat.: Forma czwórkowa = wyrażenie o czterech ilościach zmiennych.

× **Czwórmiarowy**, × **Czworomiarowy** *cztery miary zawierający*: Czwórmiarowe naczynie. <CZTWIOR+MIAR>

× **Czwórmiesięczny** p. **Czteromiesięczny**.

† **Czwórnasobnie** przys. od **Czwórnasobny**; **Czwórnasób**, **W czwórnasób**.

† **Czwórnasobny** p. **Czterny**.

Czwórnasób p. **Czwórnasobnie**: Odwetuję sobie w C. Zapłacił we C. <CZTWIOR+Na+SIEB>

× **Czwórnięcy** p. **Czworaczy**.

× **Czwórnięta**, af, blp. p. **Czworak**.

[**Czwórnoga**, i, lm. i] *człowiek niechlujny, brudny*.

[**Czwórności**] p. **Wściórnastek**.

[**Czwórny**, **Czwłórny**, **Poczwórny**] *poczwórny*.

× **Czwórseian**, u, lm. y = **Czworościan**. Przyb.

[**Czwórtka**, i, lm. i] *rzemyczek, łączący bat z biczyskiem*.

Czwórzec, rca, lm. rce bot. (notoceras) roś.

Czy sp. I. a. **Czyż**, **Czyli**, **Czyliż** albo *li-li?*: A czy znasz ty, bracie młody, te pokrewne twoje rody? Pol. Czym nie mówić? (=czy nie mówilem?) Czyś oszalał? (=czy oszalałeś?). Czyśmy nie bliźni? Czyście tam byli? 2. *czy—czy=li—li, bądź—bądź*: Czy ty, czy twój brat, czy tam kto inny, cały wasz naród dla mnie złoczyńcy. Książ. Czy dom twój zniknął, czy mi w oczach ciemno? Słow. <CZ>

[**Czyberzat**, u, blm.] *siemię cytuarowe*. <Nm. Zitwersaat>

Czybucki, ego, lm. owie I. *chłopiec do podawania fajki, tytuliu*. Rol. 2. *dowódca, komendant u Turków*: C. wyprawy. Rol. <Tur. czybucki>

[**Czychać**, a, af] p. **Czychnąć**.

[**Czycheł**, chła, lm. chły] p. **Czecheł**.

[**Czychnąć**, nie, nał, nied. **Czychać**] *kichnąć*.

! **Czyzerone** nieod. m. p. **Cyceron**.

! **Czyzeronować**, uje, ował p. **Cyceronować**.

! **Czyzeronowanie**, a, blm., czynność cz. **Czyzeronować**.

[**Czyczucha**, y, lm. y] p. **Czeczuga**.

† **Czyć**, y, ył *być ciepłym*.

Czy, *czy*, czy myśl. *szcwanie lisa*.

[**Czygiędz**, i, lm. e] p. **Cięgiędz**.

[**Czygo**, czygo] *wolanie na gęsi*.

Czyhać, a, af, † **Czahać** na kogo, na co = *czatować, dybać, nastawać*: Czyha, jak djabeł na dobrą duszę. Prz. Na zdrowie jego C. miano. P. Koch. Czekał czasu, czyhał na pogodę. Górn. <Zap. właściwie czychać, toż, co czchać i ki-chać: przenośnia z dzikiego, parszającego w zasadzce zwierza>

Czyhanie, a, blm., czynność cz. **Czyhać**.

[**Czyhać**, hła, lm. hły] = **Czecheł**.

[**Czyhun**, u, blm.] p. **Czuhun**.

Czyj I. *do kogo należący? od kogo pochodzący?*: Czyja wina? Sienk. 2. *taki, który do kogo należy, który od niego pochodzi; kogo; należący do niego*: Czyja szkoda, tego i grzech. Prz. Oddaj, eo czyje. Żaden nie ma cudzych rzeczy ruszać, gdzie ten, czyje są, na to nie zwala. Herb. 3. *czyjś, kogoś, nieswój, obcy, cudzy*: Mówić przez czyje usta. Mieszać ś. do czyich spraw. Nie pragnij czyjego. Prz. <CZ>

Czyjbądź, **czyjegobądź** *należący do kogobądź, czyjkolwiek*. <CZ+BĘD>

† **Czyjkole**, **czyjegokole** p. **Czyjkolwiek**.

† **Czyjkoli**, **czyjegokoli** p. **Czyjkolwiek**.

† **Czyjkolwie**, **czyjegokolwie** p. **Czyjkolwiek**.

Czyjkolwiek, **czyjegokolwiek**, † **Czyjkoli**, † **Czyjkole**, † **Czyjkolwie** *do kogokolwiek należący, czyjbądź*. <CZ+Kol(i)wiek>

× **Czyjostronny** *do czyjej strony należący, za kim trzymający stronę*: Łatwo poznać, kto C. <CZ+STRON>

Czyjś, **czyjegos**, [Cysik] I. *należący do kogoś, niewiadomo czyj*: Zabrałem C. kapelusza zamiast swego. P. **Czyj**. <CZ+SI>

Czyk, a, lm. i zool. p. **Tunga**. <?>

[**Czyk**!] *naśladowanie dźwięku krótkiego i wrywanego* (np. chodu zegaru i t. p.). <Dźwn.>

[**Czykać**, a, af] (o zegarze) *wydawać głos tyk-tak, cykać*.

[**Czykawka**, i, lm. i] p. **Czkawka**.

Czykosz, a, lm. e *koniucho, pasterz koni* (na Węgrzech). <Węg. esik>

[**Czykutać**, a, af] *skrzeczeć*. <Dźwn.>

[**Czykuteńka**, i, lm. i] *sroczka*.

[**Czykutka**, i, lm. i] p. **Czkawka**.

Czyl, a, lm. e hut. *forma żelazna do odlewów*. <Ang. chill>

Czyli sp. I. p. **Czy**: Czyli mogą to zrobić? 2. *to jest, albo, inaczej, inaczej mówiąc, innymi słowy*: Geografia, C. opisanie ziemi. 3. [C.] *jeszeli*. <CZ+Li>

Czyliż p. **Czy**.

[**Czyłytk**, i, lm. i] *czajka*. <? Dźwn.>

I. **Czym** = *czy ja*: Czym stracił? <CZ+koń-ówka os. 1>

2. **Czym** przys. I. *jak naj-*: Pobiegł C. prędzej. 2. [C.—] *tym=im—tym; o ile—o tyle*: C. więcej, tym lepiej. <CZ>

† **Czymbury**, ów, blp. p. **Cymbury**.

[**Czym duch**] *co tchu, prędko, czyniprędkiej*. <CZ+DUCH>

[**Czympek**] p. **Czepak** i **Cupnąć**.

Czymprędzej przys. *co prędzej, co tchu*: Leć C. <CZ+PRĘD>

[**Czym raz**] *coraz*.

I. **Czyn**, u, lm. y I. *to, co uczyniono, czego dokonano, dzieło, fakt, owoc energii; uczynek, postępek, postąpienie*: Sprowadzić możność do czynu. Czas uderzyć w stronę drugą, w czynów stał. Krasin. Czynu tu trzeba, nie słów. Zgińcie me pieśni, wstańcie czyny moje! Krasin. Czynny wasze niech świadczyć za was. Krasz. C. bohaterski. C. zbrodnicy. Czynny wojenne. 2. *wykonanie*: Wprowadzić co w C. 3. *× dzieło, twór, stworzenie, utwór*: Bóg ziemi i wszystkiego, co na niej jest, jako czynu swego, nie przebaczywa. Psalmista woła na kreatury bezduszne i na wszystkie czy-

ny Pańskie: chwalcie Pana! Birk. 4. † *robotą, pracą, wykonawie*: Kilka obrazów i rznietych sztuk czynu misternego. Pot. 5. † *nacynnie*: Leży z domu wyrzucony wiotchy C. Koehan. 6. † *ofiara*: Sporządził Jowiszowi uroczyste czyny. Żebr. 7. † *machina wojenna, wieża, taran i t. p.* 8. † *broń, zbroja, uzbrojenie*. 9. † *szata, odzienie, ubiór odpowiedni godności*: C. biskupi. 10. † *sposób*: Tym czynem. <CZYN>

2. Czyn, u, lm. y, Cyn tkac. *wązka deszczulka dzielęca nici, umieszczona w dziurance*.

! Czyn, u, lm. y *stopień, rangę, awans*: Tyś szlachty syn, nie dbaj o C. Mick.

[Czyna, y, lm. y, Cyna] 1. *plótno, w kwiaty robotne*. 2. w lm. a. [Cyny] a) *deszczki w krosnach*. b) *końce osnowy w plótnie*. <p. Cynek>

Czynadlin, u, lm. y bot. p. *Sandał*. <p. Sandał>

[Czynek, nku, lm. nkł], † *Czynek robotą*.

† *Czyniac, a, al p. Czynić*.

[Czynianka, i, lm. i] *młoda koniczyna, pomieszana z innymi roślinami*.

[Czyniany, Cyniany] *do czyny należący*: Ręcznik, obrus C. Plótno czyniane. <p. Cynek>

† *Czyniciel, a, lm. e i. a.* × *Czynnik ten, co czyni, działacz*: C. nieprawości, zakonu, słów czyich (= *wykonawca*). 2. *pełnomocnik, zastępca, adwokat, rzecznik, wyręczyciel*. <CZYN>

† *Czynielekka, i, lm. i* forma ż. od *Czyniciel*.

Czynić, i, ii, częstot. † **Czyniac, † Czyniwać** 1. *być czynnym, nie próżnować, działać, robić*: Kto wiele mówi, mało czyni. Chcesz, abyś ś. sługa nie skaził, niechaj zawsze ma eo C. Górń. 2. *źle, dobrze = robić, postępować, żyć, poczynić sobie, sprawować ś., sprawić ś.*: Czynieć komu dobrze, źle = *świadczyć*. Insza pięknie mówić, insza pięknie czynić. Prz. 3. *eo = robić, wykonywać, skutecznie, spełniać*: Masz-li eo C., czyni dobrze. Prz. Nie czyni drugiemu, co tobie niemiło. Niebaczny! eo czynisz? C. krzywdę = *robić, wyrządzać*. Niema tu eo C. = *niema tu miejsca, niema tu co robić, niema tu co do roboty*: Między temi dwoma gniew nie ma eo C., których pospołu na jeden urząd wysadzono. Warg. C. pokutę = *odprawić*. Sami z siebie żadnej rzeczy dobrej bez pomocy boskiej nie możemy C. Karnk. Nie wiedzili lekarze, eo C. z chorym. Birk. (= *co począć, jak sobie radzić*). Cóż C., kiedy niema innego sposobu? † C. z kim kompanję = *składać kompanję, dostrzymywać towarzysztwa, obcować z nim*: Z kimże to i kędy kompanję chcecie C.? Birk. † C. minę = *robić, stroić, udawać*: Czynieć minę, jak gdyby był najprzywiązańszym. † C. pomoc = *okazywać, dawać pomoc*. † *Strach C. = napędzać, nabawiać strachu, przynajmniej strachem*: Ogien niebieski strach czyni błyskaniem. Groch. † C. z kim wojnę = *staczać, toczyć, prowadzić ją*: Kontor Pruski, Ludwik, częste i wielkie wojny czynił przeciw Żmujdzi. Stryjk. † C. pole = *bić ś. w polu*: Hareuj mężnie sobie, czyni pole. Kosz. † *Przysięgę C. = wykonywać, składać*: Przysięgę swą czyniac, czoła swego prawą ręką dotykają ś. Pask. † *Posłuszeństwo komu C. Pask.* (= *okazywać*). † *Zakon te sprawy C. rozkazuje*. Karnk. (= *zalatwiać; zajmować ś. niemi*). † C. przemowę, kazanie, słowo = *mówić, mieć, prawić*: Kazanie czynił. Wps. Przemowę do was czynił. Birk. O zbawieniu dusz słowa żywe i ogniście czynił. Birk. † C. modlitwę = *odmawiać, odprawić*. † C. sprawiedliwość = *wymierzać; rozsądzać*:

Objeżdżał krainy, czyniac sprawiedliwość poddanym. Biel. M. † C. rozsądek o czym = *rozważać, rozmyślać*: Czynie rozsądek o tym, eo napotytnym będzie. Górs. J. † C. rozeznanie = *rozsądzać*. † C. około czego pilność = *mieć staranie, starać ś., być pilnym*. † C. komu szkodę, złość = *robić, wyrządzać*. † C. komu liczbę = *zdawać rachunek, liczyć ś., rachować ś. z nim, zdawać sprawę*. † C. z kim liczbę = *rachować ś., obliczać ś. z kim, przyjmować od kogo sprawozdanie*. † C. sobie żarty, śmiechy z czego = *robić, stroić*: Tyś sobie ze mnie śmiechy czyniła zdradliwie. C. co złego = *popęłniać, spełniać; dopuszczając ś. czego*: † C. mężobójstwo. † C. zmianę, ból = *wywoływać, sprawować, sprawić*: Jaką w ludziach odmienność te czasy czyniły. Biel. M. † C. ból (= *nabawiać go kogo*). † Wygodę sobie C. = *wygadzać sobie, dogadzać sobie, wylegać ś., wysypiać ś.* † C. sobie wczas = *wyprowadzić ś., odhpywać potrzebę naturalną*. 4. † *wyprawić, sprawić, urządzić*: Czynieć mu pogrzeb. Oss. Córce czynił wesele. Falib. Herod czynił gody swego narodu. Op. C. komu wesele = *rozweselać, rozrywać, bawić go*: Swą lutnią czynił wesele Jowiszowi. P. Koch. 5. † *owoc = dawać, wydawać, rodzić*: Złe drzewo zle owoce czyni. Wuj. 6. † *eo z czego = robić, wyrabiać*: Z wędny czyniły opończe. Pask. Prz. Jam z mojej osoby wszystko czyniła, bym ci ulżyła przykrości. 7. *Zadosyć a. zadosić a. † dosyć C. czemu = wypełniać eo należycie, odpowiadać godnie*: Doseć C. swej powinności, czyjemu żądaniu. Zadosyć C. komu = *zadawałać go, dawać mu satysfakcję, wynagradzać go*. 8. *robić, działać, skutkować, służyć, pomagać*: Dobrze mi czyni to lekarstwo. Skar. Pij! to dobrze czyni. † C. ku czemu = *pomagać, przyczyniać ś.*: Nie tak nie czyni ku szczęśliwemu żywotowi... Mącz. 9. *dawać, wynosić, stanowić*: Dwa razy dwa czyni cztery. Na nasze pieniądze czyni to sto złotych. Czynie to pokazną sumkę. *Przynosić, dawać, zapierać*: Dom czyniaczy trzy tysiące dochodu. I to eo czyni w moich dochodach (= *znaczy, waży*). Czynie ei to zaszczyt. 10. z kim = *mierzyć ś., walczyć, bić ś., potykać ś., wojować, rozprawić ś.*: Kto będzie śmiał obstawać za nim, ze mną będzie miał do czynienia. † Sami z sobą tak długo broniami czynili, póki ostatni nie legł. Opal. † Polaków był Turek świadom, gdy z Wołochy czynił. Biel. M. † *Mężnie z sobą chwilić niemałą czynili*. Papr. † O prawdę ręką C. Górń. † C. słowami = *walczyć, spierać ś., sprzeczać ś.*: Długo słowy z sobą czynili. Birk. † C. prawem = *prawaćć ś., procesować ś., rozprawić ś.* † C. za kim = *przyczyniać ś., ujmować ś., wstawiać ś., upominać ś.* † C. za kogo = *działać w jego imieniu, zastępować, wyręczać go*. † C. prawnie z kim o eo = *prawaćć ś., dochodzić czego prawem*. × C. przeciw komu = *knować, intrygować, występować; nastawać nań*: Zaczął znówu C. przeciwko niemu i życiu jego. Zał. † C. z kim = *układać ś., umawiać ś., traktować, pertraktować, negocjować*: Przez posły o pokój czynili. Biał. × C. o czym = *rozprawić, traktować*: O lasach i żytach w osobnym dziele C. będziemy. 11. † *wymieniać, zamieniać, zmieniać*: C. złote na grosze. 12. [C.] = *a) lać, szceg. eo gęstego; sypać*. b) C. za duszę = *modlić ś. za duszę*. C. ś. i. † *robić ś., stawać ś.*: C. ś. pięknym. Potrzebnym ś. komu C. Oss. 2. *kim = udawać kogo, odgrywać czyją rolę*: Nie czyni ś. tym, czym nie jesteś. 3. [C. ś.] *robić ś., nastawać*: Czynie ś. dzień, zmierzeh. <CZYN>

[Czynić, i, ii] p. **Cenić**.

Czynienie, a, blm., czynność cz. **Czynić**: Ma wiele do czynienia. Będzie miał ze mną do czynienia (p. **Czynić** pod 10). † C. sądów = odbywanie sądów, sądownie urzędowe.

× **Czyniród**, odu a. oda, lm. ody bot. p. **Kaczlin**. <CZYN+ROD>

† **Czyniwać**, a, ał p. **Czynić**: Jako czyniwali przodkowie nasi. Star. <CZYN>

† **Czynliwy** i. **możliwy** do uczynienia, wykonalny. 2. p. **Czynny**. Oss.

Czynnie przys. od **Czynny**, × **aktywnie**: Znieważę kogo C. (= uderzę go). Zajmować ś. czyn C. Wdać ś. w coś C.

Czynnik, a, lm. i, i **Faktor** i. × **Czynnik** p. **Czyniciel**. 2. fil. to, co zachowuje ś. czynnie, co przyczynia ś. do pewnego skutku, przyczyna działająca, działacz, siła, motor: C. materialny, duchowy, nadprzyrodzony. Wpływ, znaczenie, rola, udział czynnika. C. cywilizacyjny. Świat przyrodzony, praca i kapitał są czynnikami produkcji. Elektryczność jest wielkim czynnikiem przyrody. Ciśnienie atmosferyczne, temperatura i wilgotność powietrza są to czynniki meteorologiczne. 3. mat. jedna z liczb, które mnożymy przez siebie: C. całkowity, ułamkowy, wymierny, niewymierny, rzeczywisty, urojony. C. pierwszy. C. wielomianu, funkcji.

Czynnościowy przym. od **Czynność**: Organ C. **Czynność**, i f. blm. rz. od **Czynny**, × **aktywność**. 2. lm. i a. **Funkcja** działanie, sprawa, robota, praca, zatrudnienie: Czynności mózgu, płuc, serca, żołądka. Czynności przygotowawcze. Czynności urzędu, sądu a. urzędowe, sądowe. Jużem pokonał swę czynności. Spieszę do swych czynności (= do biura, do kantoru, do redakcji i t. p.). <CZYN>

Czynny i. będący w stanie działania, działający, fil. × **Aktywny**: Stan C. Maszyna czynna (= w ruchu). Sąd był C. przez cały dzień (= zajęty, zatrudniony, spełniał czynność). Wulkan C. (= w czasie wybuchu, a. wybuchający jeszcze co czas jakiś). Członek C., służba czynna (= rzeczywistość, faktyczna). 2. a. † **Czynliwy** pracowity, ruchliwy, energiczny, pilny, zawsze zajęty: Człowiek to bardzo C. Brać w czyn C. udział. 3. gram.: Czasownik C., czynno-przechodni = wyrażający czynność, przechodzącą na obiekt. Słowo czynno-bierne.

[**Czynowaty**] p. **Cynkowaty**.

† **Czynowaty** wojujący.

† **Czynownik**, a, lm. cy urzędnik: Jakiś mały C., siedzący na śledztwie. Mick.

Czynsik, u, lm. i p. **Czynsz**. Gac.

Czynsz, u, lm. e i. **opłata** za użytkowanie z rzeczy nieruchomej cudzej, dzierżawa: Na C., w C. puścić a. na C. przeprowadzić = oddać w dzierżawę. Na czynszu osadzić = zmienić robociznę na opłatę. Siedzieć na czynszu = płacić C. z gruntu. C. wieczysty, odkupecy (p. **Wyderk**). 2. z mieszkania = komorne. 3. od kapitału = procent. 4. † a. † **Czynsz**, † **Czyż** podatek od majątku: C. cesarski. Wuj. 5. † przen. **dochód**, **intrata**; **bo-gactwo**: Układność wszędzie wielkie czynsze bierze. Rej. C. daje honory. Hul. Zdr. **Czynszyk**, **Czynsik**. <Łć. census, przez Nm. Zins>

Czynszować, uje, ował i. **płacić** komu czynsz; **płacić** z roli zamiast odrabiania pańszczyzny. 2. × **komu** = być dannikiem czym. Oss.

Czynszowanie, a, blm., czynność cz. **Czynszować**.

Czynszownik, a, lm. cy i. ten, co płaci czynsz. 2. a. **Czynszowy**, [Okupnik] chłop opłacający ś. zamiast odrabiania pańszczyzny. 3. † ten, co pobiera czynsz. Kn.

Czynszowny p. **Czynszowy**.

Czynszowy, **Czynszowny** przym. od **Czynsz**: **Przychód**, **grunt** C. Osada czynszowa. **Miasteczko** czynszowe. **Szlachta** czynszowa (= opłacająca czynsz z zajmowanego gruntu). **Prawo** czynszowe = regulujące stosunki między właścicielami a czynszownikami. **Grunt** wieczysto-czynszowy = dzierżawiony wieczyste, niedziedziczny, emfiteutyyczny, wieczysto-dzierżawny. Pokażcie mi monetę czynszową. Wuj. (= którą płacą podatki). **Czynszowy**, **ego**, lm. i rz. p. **Czynszownik**. <p. Czysz>

Czynszyk, u, lm. i p. **Czynsz**; drobniejsza dani-na, którą poddani oprócz robocizny panu opłacali. Oss.

† **Czyntakor**, u, lm. y tkanina z jedwabiem a. bez niego, na półsztułki składana. Goł. <?>

[**Czyny**, yn, bjp.] p. **Czyna**.

† **Czynsz**, u, lm. e p. **Czynsz**: Pokażcie mi pieniądz, którym C. płaciecie. Op.

[**Czy ot!**] także! zapewne!

[**Czypa**, y, lm. y] = **Cipa** (= kura).

[**Czypeczareczka**, i, lm. i] p. **Czeczarka**.

[**Czyp czyp!**] p. **Cip**.

[**Czypczyško**, a, lm. a] p. **Czepek**.

[**Czypek**, pka, lm. pki] p. **Czepek**.

[**Czypka**, i, lm. i] p. **Cipa**.

[**Czypki czyp czyp!**] p. **Cip**.

Czypton, u, lm. y rodzaj bicykla z trybami, zwiększającemi szybkość obrotów koła. <?>

Czypto-rower, u, lm. y **czypton**, formą i wielkością przypominający rower.

[**Czypuleczek**, czka, lm. czki] p. **Czepek**.

× **Czyr**, u, blm., × **Czer** hubka: Przyrzadził sobie piankową fajeczkę i zapaliwszy kawaleczek wonnego czyru od cygara towarzysza, przykrył delikatnie srebrną nakrywką. Korz. <Łć. cerrus, stąd Włos. cerro>

Czyrak, a, lm. i, [**Czerak**], † **Czyrek**, **Antraks** lek. (furunculus) ograniczone ropne zapalenie skóry, wrzedzionka: C. gromadny, węglik rzekom y a. łagodny (f. agminatus s. anthrax benignus). <Zap. Gr. skírřhos = wrzód stwardniały, może przez Ukr. czyrak>

Czyrakowy przym. od **Czyrak**: **Czopek** a. **stółek** C.

† **Czyrek**, rka, lm. rki p. **Czyrak**.

Czyrk! w. i. p. i. **Ćwierk**. 2. odgłos skrzyknięcia zawiaw. <Dźwn.>

† **Czyrka**, i, lm. i **cerka**, **miejsca** zucerowane: **Koszula** z czyrką. Goł. <p. Cera>

Czyrkać, a, ał p. **Ćwierknać**. <Dźwn.>

Czyrkanie, a, blm., czynność cz. **Czyrkać**.

Czyrknąć, nie, nął p. **Ćwierknać**.

Czyrkniecie, a, blm., czynność cz. **Czyrknąć**.

[**Czyrniawa**, y, blm.] p. **Czarniawa**.

Czyrnidło, a, lm. a i. † p. **Czernidło**. 2. bot. p. **Czartawa**.

† **Czyrń**, i, blm. p. **Czerń**.

† **Czyrńszy** p. **Czarny**: Wszelka wodność czyni rzecz czyrńszą, niż sama w sobie jest. Aud. z Kobyl.

† **Czyrpaocz**, a, lm. e i. p. **Czerpacz**: Uciecze ś. do głębszych studnierek i do czyrpaoczów ich. Rej. 2. p. **Czerpak**. <CZERP>

† **Czyrpać**, pie, pał p. **Czerpnąć**.

- † Czyrpać, a, lm. I p. Czerpak.
 † Czyrpanie, a, blm., czynność cz. Czyrpać.
 † Czyrstwy p. Czerstwy.
 † Czyrwa, wia, lm. wie p. Czerw. Zdr. † Czyrwik.
 † Czyrwlec, wca, lm. wce p. Czerwiec: Blizny jako czyrweem zafarbowane. Rej. May, Czirwicz, Lypien, Szirpyen. Diurnale 1514.
 † Czyrwieńc, I, II p. Czerwieńc.
 † Czyrwielec, hca, lm. hce p. Czerw.
 † Czyrwień, wnia, blm. p. Czerwiec.
 † Czyrwik, a, lm. I p. Czyrwa.
 † Czyrwiony i [Czyrwiony] p. Czerwony: Moja dziewczeczka, jak róża czyrwiona.
 † Czyrwiwy p. Czerwiwy.
 † Czyrwonka, I, lm. I dyzenterja.
 † Czyrwony I. i [Czyrwony] p. Czerwony: Morze Czyrwone. Złoty C. Sukno czyrwone. W edzie nie czyrwone go obleki. Op. Czyrwona niemoe = *krwawa biegunka*. 2. Czyrwone włoski a. † Matki Bożej włoski a. † Ukropek *roś. polytrychum*.

[Czyrwotoczyna, y, lm. y] i † Czyrwotoczyna p. Czyrwotoczyna.

[Czyryki] *naśladowanie głosu wróbla*. <Dźwn.>
 Czyrykać, a, al p. Cwierknać. <Dźwn.>
 Czyrykanie, a, blm., czynność cz. Czyrykać: Ciska przerywana wesołym porannym czyrykaniem szarego ptaactwa. Sienk.

- † Czyrzniawy = Czarniawy.
 † Czyrznidło, a, lm. a p. Czernidło.
 † Czyrzpać, ple, pał = Czerpać.
 † Czyrzwa, wia, lm. wie p. Czerw.
 † Czyrzwiew p. Czerwiwy: Owoce czyrzwiewy.

[Czyrzwiony] p. Czerwony.
 † Czyrzwony p. Czerwony.
 Czyrwoy p. Czyrwoy.
 † Czyrwo, a, lm. a, † Cysło liczba. B. Sz. Przez cysła (= nieprzeliczony). <Czes. ćisło, pń. CZT>

† Czyst p. Czysty.
 Czysta, ej, lm. e *wódka czysta*: Wypić półkwaterek czystej. Bał. <CZYST>
 Czystaczek, czka, lm. czki bot. p. Gojnik. <?>

1. Czystek, tka, lm. tkł, [Czyściocłh] *wylkwintniś, przesadzający w czystości*. <CZYST>
 2. Czystek, tka, lm. tkł a. Róża pszczelna bot. (cistus) *roś. z rodziny czystkowatych*. Gatunek: C. kozilep (c. creticus). <Sztucznie z Łć. cistus>

Czystkowaty bot.: Rośliny czystkowate (cistaceae) *rodzina roślin kwiatowych dwuliściennych*.

Czysto I. przys. od Czysty pod I, *schładnie*: C. koło niego = C. ubrany. Przepisać na C. (z bruljonu). 2. *całkiem, zupełnie, ściśle, iście, wyłącznie, jedynie*: Pobudki C. ludzkiej natury. C. osobista sprawa. Uczony, skromny, pracowity, szczery, C. jak św. Franciszek Ksawery. Syrok. 3. *dobrze, poprawnie, prawidłowo*: Mówi C. po polsku. 4. *wyraźnie, wyraziście, dokładnie, dobitnie, dźwięcznie*; [C.] = *ładnie*: Wymawiać C. Śpiewać C. Miesiąceć świecić C. [C. pięknie] = *zupełnie, ładnie*. 5. *porządnie*: Odrobić coś C. C. heblować. 6. *pusto, próżno, głucho*: Onegdaj pełno gości, a dziś C., jak wymiółł. Oss. X C. w głowie. Ł. (= *głupio*). 7. X a. X *Czyście doskonałe, gracko, chwacko, dzielnie*: C. ś. popisał. Oss. 8. X *widać, widocznie, oczywiście, pewno, smadź,*

nie innego tylko...: C. ma jakieś podejrzenie i będzie innatował. Do czysta = *zupelnie, ze szczętem, całkiem, do cna*: Mąka nie do czysta wpytłowana. Syr. Ograł go do czysta. Zmółł do czysta (= *do nitki*). Wymiółł z miski do czysta. Łeb mu do czysta uciął. P. Koch. (= *gładko, na dobre*). Na C. = a) Wyjść ze sprawy, z gry, z interesu na C. = *gładko, szczęśliwie, bez straty*. b) *po potrąceniu wydatków, netto*: Mam rubla zysku na C. Zarobił na C. rubla. <CZYST>

† Czystość, I, blm. p. Czystość.
 Czystodrzew, a, lm. y bot. p. Niepokalanek. <CZYST+DRZEW>
 Czystokrzew, u, lm. y bot. p. Niepokalanek. <CZYST+KR>

X Czystosamoistny, X Samocierpny lek.: Choroby czystosamoistne (morbi idiopathiei) = *samoistne*. <CZYST+SAM+IST>

Czystość, I, blm., † Czystota, [Czystota], † Czystość I. rz. od Czysty: C. w ubraniu. C. obyczajów, zamiarów, serca. C. języka, wysławienia, tonu. C. rysunku. 2. *nietykalność, piciowa*: Ślubować, zachować C. Doehować czystości. C. dziewczęca, kapłańska. <CZYST>

† Czystota, y, blm. i [Czystota] p. Czystość: Dbać o serdeczną czystotę. Op.

† Czystotny p. Czysty.

Czysty, † Czystotny, † Czyst, st. w. Czystszy a. *Czyściejszy I. niebrudny, chędogi, schludny*: Ręce czyste. Koszula czysta. Płyn czysty = *klarowny*. Szkło czyste = *klarowne*. Wódka czysta (= *nie zabarwiona, bez domieszek*). Czysty jak iza, jak kryształ, jak brylant. Czysty papier = *niezapisany, niezadrukowany*. 2. *przen. nieskazitelny, szlachetny, prawy, uczciwy, nieposzlakowany, niewinny*: Czyste serce, sumienie. Czyste zamiary. Człowiek C., jak brylant. Miłość czysta = *idealna, platoniczna*. 3. *poprawny, prawidłowy, dobry*: C. styl. Czysta polszczyzna. 4. *wyraźny, wyrazisty, dokładny, dobitny, dźwięczny*: Wymowa czysta. Ton, śpiew, głos C. 5. *dokładny, wykończony, porządny*: Rysunek C. Robota (w wyrobie rzemieślniczym) czysta. 6. *niefałszowany, niezaprawny, oryginalny, prawdziwy*: Wino, złoto czyste. 7. *Zwierzę czyste krwi, rasy = z przodków, nie łączonych z osobnikami innej rasy*. 8. *istny, prawdziwy, skończony, zupełny*: To C. warjat, djabeł. To czysta Cyganka (= *wykapana*). 9. *zupelny, bezwarunkowy*: Ma już czystą dymisję. Daj mi C. spokój (= *święty, miły, błogi*). 10. *szczery, goły, otwarty, równy*: Czyste pole. 11. *po potrąceniu wydatków, netto*: C. zysk, dochód. 12. *nieodłużony, niezaszargany*: Majątek C. 13. † *prawdziwy, doskonały, wyborny, należyty, idealny, typowy*: Im kto wszeteczniejszy, tym ś. ma za najczystsze go dworzanina. Górn. C. gospodarz. Mącz. C. towarzysz. Górn. Byłbyś czystym człowiekiem i na wszelkie dostojęstwa godnym. Skar. 14. *jawny, oczywisty, widoczny*: To czysta prawda (= *szczerza, święta*). 15. *prosty, zwykły*: To C. przypadek (= *tylko przypadek*). 16. *bil.*: Bila czysta = *zrobiona bez potrącenia innej*. 17. *bot.*: C. baranek, C. krzew p. Niepokalanek. 18. *fil. rozważany sam w sobie w oderwaniu od pierwiastku empirycznego, po potrąceniu wszelkiej treści przez doświadczenie zdobytej, wrodzony*: C. rozum. Czysta jaźń. 19. *gorz.*: Hodowla czysta p. Hodowla. Drożdże czyste p. Drożdże. 20. *leśn.*: Las C. = *o jednym gatunku drzew*. C. ręb = *wyrąbianie lasu bez pozostawienia nasienników*. 21. *myśl.*: Ptak C. = *dobry do polowania*. <CZYST>

× Czyszciec, szca, blm. p. I. Czyszciec.
 × Czyszcowy p. Czyścowy.
 [Czyszcz, a, blm.] p. I. Czyszciec.
 [Czyszczarnia, i, lm. e] p. Cysterna. <Sld. do CZYST>
 Czyszcząco przys. od Czyszczający, czyszcząc:
 Lekarstwo to działa C.
 × Czyszczec, czea, lm. czea p. I. Czyszciec.
 Czyszczenie, a l. blm., czynność cz. Czyśoió.
 2. p. Miesiącza.

× Czyszczowy p. Czyścowy.
 [Czyszcbut, a, lm. y] czyszczący buty, służący, lokaj. <CZYST+But>

Czyścioa, y, lm. e l. bot. p. Storzyszek. 2. [C.] roś. herba calaminthae.

Czyściciel, a, lm. e l. ten, co czyści, kol. p. ucer: C. złota, wagonów. 2. miśiarz. 3. uprzęta pśwa bezdomnych i padliny, hycel.

Czyścicielka, i, lm. i forma ż. od Czyściciel.
 [Czyszczolka, i, lm. i] ziele złodziejskie, otwierające ranki (impatiens noli me tangere).

Czyśció, i, II l. robić czystym, oczyszczać: C. buty, paznokcie, ubranie. C. złoto, zęby = przemywać, płókać. Ogień czyści powietrze C. wódkę, wodę = destylować, rafinować, filtrować [C. ampułę] = pić gorzałkę. 2. bydłę = rzezać, pokładać, miśić, kastrować. 3. garb.: C. korę = zrzucać z niej osłonekmi próchnicę, zostawiając czystą miąższę, zawierającą garbnik, p u c o w a ć. C. skórę = robić kolo niej od zamoczenia do zapuszczenia w dębnicę. 4. = a) lek. przeczyszczać, rozwalniać, pędzić: Mleko mię czyści Nieos.: Czyści mię = mam rozwolnienie, pędzi mię. b) Leki czyszczące krew, × przeciwwzakażne (remedia antidysenterica). C. ś. I. czyścić siebie: Czyści ś. od rana do wieczora, a przecię brudna. Oss. 2. brać na przeczyszczenie, purgować ś.: C. ś. pigułkami. 3. Niebo ś. czyści = przeciera ś., wypogadza ś. 4. bart., o pszczołach, wyleciawszy pierwszy raz na wiosnę z barci, pozbywać ś. w locie wymiotów. <CZYST>

× Czyśció, a, lm. a to, co służy do czyszczenia.

× Czyście I. bez skazy, bez zarzutu: Niech te cuda prawdziwe twoje serce zatrzyma, to i będzie ci znośnie, życie C. przebieży. Len. 2. zupełnie, całkowicie, wcale: Mądry bez wojska czyście ś. objedź. Górń. 3. × a. × Czysto dokonanie, dobrze, pięknie, wysmienie, gracko, dzielnie: Czyście bronili miasta. Leop. Ir.: Ej czyścieś sprawił, stoi za kozłi rożek twoja sprawa. Mącz. C. nań tak! Ryb. (= dobrze mu tak!). 4. × dokładnie, należyte, porządnie: Kilka kategorii, C. ułożonych Vol. 5. mocno, silnie, porządnie: Wziął C. do skórze. Piel. 6. jawnie, oczywiście, otwarcie, wbrew, bezczelnie: Tyś C. skłamał. Wuj. Widzicie, jak was C. oszuwał. Wuj 7. [C.] ładnie.

I. Czyściec, śca, lm. śce I. a. × Czyszczec, × Czyszczec, [Czyszcz, Trzysc, Odchlań] u katolików, miejsce, gdzie dusze wiernych zmarłych oczyszczają ś. z reszty grzechów, nim wejdą do nieba: Modlić ś. za dusze w czyścu będące. Przen.: Przechodzić, cierpieć czyścicie na ziemi (= męczarnie, katusze, piekło). Czyścicie wytrzymał ze złą żoną. Oss. Przez piekło trudu, przez czyśce zasługi Krasin. 2. × skrzynia z piaskiem do oczyszczania mgłej wody 3. × lek. = a) (medicamentum drastieum s purgans) środek czyszczący, lekarstwo na prze-

czyszczenie. b) C. krwi (medicamentum haematocatharticum). <CZYST>

2. Czyszciec, sea, lm. sea bot. I. a. Żywiozła (stachys) roś. z rodziny wargowych. Gatunki: C. błotny (s. palustris); C. kutnerowaty a. niemiecki, [Sójt] (s. germanica). 2. C. Jani p. Orlikowiec. 3. C. polny (gnaphalium silvaticum) ludowa nazwa rośliny z rodzaju koniczki. <Sztucznie z Łé. cistus, Nm. Zist>
 † Czyścieniec,ńca, lm.ńcy rzezaniec, eunuch, kastrac.

Czyścik, a, lm. i bot. p. Niecierpek.
 Czyścina, y, lm. y wysępka niezarosła na stawie.

[Czyścioch, a, lm. y] p. I. Czyszek.
 [Czyściocha, y, lm. y] forma ż. od Czyścioch. Rodz.

† Czyścicielnie przys. od Czyścicielny. L
 † Czyścicielny służący do czyszczenia. L. <Czea. čistitelný>

Czyściucha, y, blm. wółka czysta, najordynarniejsza, śmierdziucha, siuucha. <CZYST>

Czyściuchno przys. od Czyściuchny.
 Czyściuchny, Czyściusienki, Czyściusienieczki, Czyśoiutki, Czyśoiuteczki, Czyśoiutenki, Czyśoiutenieczki, × Czyśoiuteneczki zupełnie czysty.

Czyściusienieczki p. Czyściuchny.
 Czyściusienieczko przys. od Czyściusienieczki.
 Czyściusienki p. Czyściuchny.
 Czyściusienko przys. od Czyściusienki.
 Czyśoiuteczki p. Czyściuchny.
 Czyśoiuteczko przys. od Czyśoiuteczki.
 × Czyśoiuteneczki p. Czyściuchny.
 × Czyśoiuteneczko przys. od Czyśoiuteneczki.
 Czyśoiutenieczki p. Czyściuchny.
 Czyśoiutenieczko przys. od Czyśoiutenieczki.
 Czyśoiutenki p. Czyściuchny.
 Czyśoiutenko przys. od Czyśoiutenki.
 Czyśoiutki p. Czyściuchny.
 Czyśoiutko przys. od Czyśoiutki.
 Czyśoiwo, a, lm. a materiał do czyszczenia.

Czyszcowy przym. od Czyszciec, × Czyszcowy, × Czyszczowy. Czyszcowy, [Czyszcowy]: Ogień C. Męki czyścowe. <CZYST>

† Czyśó, ozoie, czeti, rodz. z. czła, 1 osoba lp. czasu teraźniejszego czte, 2 osoba czelsz a. ozoiesz, lm. ozoilemy, ozoiecie, czta, tryb rozk. ozei, im. bierny czciony p. Czytać: Którykoli człowiek słyży C. ty modlitwy. Pow. o pap. Urb. Poczęła C. ten psalm. Op. Czła księgi. Op. Powstał i czełł księgi Izajasza. Op. Ten tytuł, gdy Żydowie czli. Op. <CZT>

[Czyszcowy] I. p. Czyszcowy. 2. Czyścowe ziele = herba sideritidis.

Czytacz, a, lm. e I. † p. Czytelnik. 2. [C.] elementarz, książka.

Czytać, a, al, † Cześó, † Czyśó, † Czeiś, † Coiś, częstot. Czytywać, [Czytować] I. rozpatrywać pismo i wyrozumieć: C. głośno, płynnie. Na stronicy tej czytamy co następuje (= znajdujemy następujący ustęp). 2. × wykladać co, uczyć czego: Ś. Augustyn w Kartaginie retorykę czytał. Skar. 3. odprowadzać, wróżyć: On wszystko wie, czyta w wodzie, z twarzy, z ręki, jakby z pisma klucza. Krasz. 4. [C.] = a) liczyć, rachować: C. owee. b) modlić ś.: C. na książce. c) strasować, robić wymówki. [C. ś.] ucażać ś., mić ś., poczytywać ś.: Już sie Kasiu nie czytaj za zadno dziewecko <CZT>

Czytało, a, lm. a *piśmiłło do czytania*: Świat kuchenny nie obywa ś. bez tego czytała.

Czytak, a, lm. i żart. 1. *książka elementarna*: Rozumie trochę na czytaku. 2. *człowiek lubiący czytać*.

Czytanie, a, blm., czynność cz. **Czytać**.

† **Czytaniec**, nca, lm. ncy p. **Czytelnik**.

Czytanina, y, blm. 1. *dlugie nudne czytanie*. 2. *papiery, szpargały do czytania*.

Czytanka, i, lm. i *książka, książeczka do pracy w czytaniu*: C. pierwsza. Dyg.

Czytelnia, i, lm. e i *sala do czytania*. 2. *wypożyczalnia książek*. 3. *× audytorjum*.

Czytelniany przym. od **Czytelnia**: Saloniku tego wnętrze zdradzało przeznaczenie czytelniarne. Jeż.

× **Czytelnica**, y, lm. e p. **Czytelniczka**.

Czytelnictwo, a, blm. *zamiłowanie mas do czytania, czytanie książek przez masę*: C. u ludu naszego mało jest rozwinięte.

Czytelniczka, i, lm. i, × **Czytelnica** forma ż. od **Czytelnik**.

Czytelniczy przym. od **Czytelnik**: Ruch C.

Czytelnie, × **Czytelno** przys. od **Czytelny**.

Czytelnik, a, lm. cy i. a. † **Czytacz**, † **Czytaniec ten, co czyta, lektor**: Słowo wstępne do czytelnika. Dzielnym ś. z naszymi czytelnikami ważną wiadomością. 2. *kleryk, mający drugie mniejsze święcenie, lektor*. <CZT>

× **Czytelno** p. **Czytelnie**: Za czasem występują one litery i wysadzają ś. C. Birk.

Czytelność, i, blm. rz. od **Czytelny**.

Czytelny i. *dający ś. łatwo czytać, wyraźny*: C. charakter pisma. 2 [C.] *umięjący czytać*.

[**Czytować, uje, ował**] p. **Czytać**.

Czytywać, uje, ywał p. **Czytać**.

Czytywanie, a, blm., czynność cz. **Czytywać**.

× **Czywun**, a, lm. i = **Ciwun**. L.

× **Czyzma**, y, lm. y p. **Cizma**.

1. **Czyż** p. **Czy**.

2. **Czyż**, a, lm. e, **Czyżyk**, [Szezyg] zool. (chrysomitris spinus) *ptak wróblowaty stożkodzioby z rodziny łuszczaków*. <Zap. dżwn.; Nm. Zeisig ze Słw., ale nie odwrotnie >

† **Czyż**, u, lm. e p. **Czynsz**.

† **Czyża**, y, blm. p. **Akcyza**.

[**Czyże, czyż, blp.**] p. **Cyze**.

[**Czyżli**] *czyli*. <CZ+Że+Li>

× **Czyżm**, u, lm. y p. **Cizma**.

× **Czyżma**, y, lm. y p. **Cizma**.

[**Czyżmeczek, czka, lm. czki**] *trzewiczek*. <p. Cizma >

[**Czyżować, uje, oał**] p. **Cyzować**.

Czyżowy przym. od **Czyż**: Śpiew C.

[**Czyżycowy**] p. **Czyżykowy**: Zielenie czyżycowe.

Czyżyczka, i, lm. i *czyżyk samica*: Szczebiot czyżyczki, przepłatanym melancholją płaczącąj brzozoy. Orzesz.

[**Czyżyć się, y ś., ył ś.**] *stroić ś.*: Baby się cyzom. <? >

Czyżyk, a, lm. i p. 2. **Czyż**.

Czyżykowy, [Czyżycowy] i. przym. od **Czyżyk**: Głos, śpiew C. 2. *barwy jasno-żółtawo-zielonej*: Piromorfitt C.

[**Czy żyw?!**] *naśladowanie głosu wróbla*. <Dżwn. ze sld. >

1. **Ć** p. **C**.

2. **Ć** z. p. i. **Ci**: Żartujeś on, ale wie jako. Kn. Odpuszczając oni sobie. Kn. Tegoś on chciał. Kn. † **Pódlźmy**, boć już wieczór przychodzi. † **Wielkieś** to kamienie, nie uniosę go. Nie jać ciebie wypędzam. † **I** ktoś nie wie, iż ty to pod chytrością działasz.

† **Ćhać**, a, ał i. *czyhać, czałować*. 2. *uderzać*.

† **Ćchórz**, a, lm. e p. **Tohórz**.

[**Ćci**] p. i. **Ci**.

[**Ćcie ęcie!**] *wołanie na konie*.

[**Ćkać**, a, ał, **Ckać**] i. *tkać, wtykać*. 2. *pchać w siebie, jeść dużo, żreć, ćpać*. <CK>

[**Ćkapa**, y, lm. y] p. **Szkapa**.

[**Ćklanka**, i, lm. i] p. **Szklanka**.

[**Ćknać**, nie, **nać**] p. **Ciec**.

[**Ćkórz**, a, lm. e] p. **Tchórz**.

Ćma, y, lm. y i. a. [**Ćmota**] *mrok, ciemność, ciemnota*: Jako **Ć**. od słońca i proch od wiatru, nieprzyjaciele ś. rozproszyli. Skar. Przen.: *zaślepienie, zamroczenie*: Jakaś ich **Ć**. rozumu, jakaś niewiedomość prawdy zaślepiła. Oss. 2. *łuny, ciężba, gestwa, tłuszcz, chmara*: Niezmierna **Ć**. myszy stogi wypasły. Błaż. **Ć**. nieprzyjaciół.

Wozów pańskich stoi ćmami. Ryb. × **Zjedzcie** ćmę djabłów (=sto, milion). † **Iza** nie wiesz Pietrze, bych ja chciał ś. bronić, dałciby mi **Ociec** więcej niż dwanaście ciem aniołów, którzyby mię obronili? Op. (= *hufców, legjonów*). 3. *cień, larwa, duch, mara, widmo, strach*: Na czar-noksięskie zaklęcia straszliwe okropnym jękiem ćmy nocne zawyły. Kras. 4. × **krótkowidz, ślepiec**. 5. [**Ćmę połknąć**] = *jeść bez końca; jeść i nie najęść się do syta*. 6. zool. = a) *motyl nocny*. b) (pyralis) *owad łuskoskrzydły z rodziny tej samej nazwy*. Zdr. [**Ćmaszka**]. <CM>

[**Ćmachać**, a, ał] p. **Ćmachnąć**.

[**Ćmachnąć**, nie, **nać**, nied. **Ćmachać**] *uderzyć, machnąć* (różgą, prętem it.d.). <? Dżwn. ĆMACH >

[**Ćmak**, u, blm., **Ćmak**, **Ćmák**, **Ćmok**] *ćma, ciemność*: Te konie i po ćmaku pewne (= *po-ciemku*). <CM>

[**Ćmakać**, a, ał] p. **Ciamkać**.

[**Ćmaszka**, i, blm.] p. **Ćma**.

[**Ćmawo**] *ciemno*.

× **Ćmawy** *niewo ciemny; nie mający połysku*: Bór **Ć**. Len.

× **Ćmiakać**, a, ał p. **Ćmoknąć**. <Dżwn. >

×**Ćmiakanie**, a, bfm., czynność cz. **Ćmiakać**.
[**Ćmiany**] (o chlebie, mące, ziarnie) *ciemny, śniady*. <ĆM>

[**Ćmiara**, y, lm. y] *chmara, mnóstwo*.

Ćmieć, i, II I. *przyćmiwiać, zaciemniać*: Las ciemny dym ęmi i kurzawa. Jabł. Ćmią prawdę. Wiszn. Ćmią oczy larwą jakąś pokoju, a krew ś. toczy. Tw. (= *mydła oczy*). 2. *majaczeć, czernić ś.*: Jakaś postać ęmiła na widnokregu. 3. Ć. papierosy, cygara = *kurzyć, palić*. 4. *boleć, dokuczać, pobolewać*: Zęby mię ęmią. 5. *myśl*. (o zającu) *pokazywać ś. bardzo daleko*. Ć. ś. I. a. ×**Ćmieć** *tracić jasność, ciemnym ś. stawać, tracić własność jasnego widzenia przedmiotów*: Ćmi ś. w głowie = *plątać ś., mieszać ś. w głowie*: Ćmi mi ś. w oczach (= *nroczyć ś., robić ś. ciemno*). Ćmią ś. puszcze, mgła ś. zbiera. Pol. 2. ×**Ćmi** ś. w worku = *coraz mniej pieniędzy*. 3. [Ć. ś.] *chorować*. 4. [Ć. ś.] *klamać, баламуć, zmyślać*. <ĆM>

×**Ćmieć**, eje, ał p. **Ćmieć**: *Oczy mu mgłą ęmieją*. Odym. (= *zachodzą*).

×**Ćmiel**, a, lm. e zool. p. Trzmiel.

×**Ćmielina**, y, lm. y bot. p. Trzmielina.

×**Ćmielowy** przym. od Ćmiel. L.

Ćmienie, a, bfm., czynność cz. **Ćmieć**.

I. [Ćmok, u, lm. I] p. Ćmak.

2. [Ćmok, a, lm. I] p. Ćmuk.

[Ćmota, y, bfm.] p. Ćma.

[Ćmuk, a, lm. I, Ćmok] *mruc, człowiek zasepio-ny, pomury*. <?>

[**Ćmuknąć, nie, ną!**] *cmoknąć*.

×**Ćmy** bez polysku, matowy.

[**Ćnić się**, I ś., II ś.] *przykrzyć ś.*

Ćpać, a, ał *jeść dużo, powoli, ustawicznie* *opychać ś. jadłem, pakować w siebie*. <ĆP>

[**Ćpać**, a, ał] p. **Ćiepnąć**.

[**Ćpa ępa!**] *wolanie na kury*.

Ćpanie, a, bfm., czynność cz. **Ćpać**.

[**Ćpanie**, a, bfm.] *podcinanie koni*.

[**Ćpić**, I, II] p. **Ćiepnąć**.

[**Ćpień**, a, lm. e] p. **Trzpień**.

[**Ćpnać, nie, ną!**] *tknąć, wełknąć*.

[**Ćsi ęsi!**] *wolanie na krowy, cielęta, kota*.

[**Ćtery**] p. **Cztery**: [Ć. prawdy] = *czapka dawniej noszona o czterech rogach*.

[**Ćtyre**] p. **Cztery**.

[**Ćtyry**] p. **Cztery**.

[**Ćwak**, a, lm. I] p. **Ćwiek**.

[**Ćwartka**, I, lm. I] p. **Ćwiartka**.

[**Ćwartynek**, nka, lm. nki] p. **Czwartynek**.

[**Ćwe!**] *wolanie na woły i konie, aby szły na lewo*.

[**Ćwek**, a, lm. I] p. **Ćwiek**.

[**Ćwel**, u, lm. e. **Ćwele**, **Śwele**, **Podówełowanie**] *podkłady pod budynek*.

[**Ćwele**, a, lm. a] p. **Ćwel**.

[**Ćwierć**, I, lm. I] p. **Ćwierć**.

[**Ćwetryt**, u, bfm., **Odsibka**] *rodzaj tańca*. <Nm. Zweitritt>

[**Ćwłachać**, a, ał, **Śwłachać**] *smagać, uderzać biczem*. <Dźwn.>

Ćwiarteczka, I, lm. I p. **Ćwiartka**.

Ćwiartka, I, lm. I, † **Czwartka**, † **Czwartka**, † **Czwartka**, [Czwartka, **Ćwiertka**] I. *czwarta część, ćwierć*: Ć. chleba = $\frac{1}{4}$ bochenka. Ć. zboża = $\frac{1}{4}$ korca zboża. Ć. papieru = $\frac{1}{4}$ arkusza. Ć. losu loteryjnego: Trzyma ze mną pół ęwiartki do wspólni. 2. Ć. baraniny, cielęciny = *udo baranie, cielęce*. 3. piw. *bezcza*, zawierająca 15 garnicy.

4. [C.] = a) *dwuzłotówka*. b) a. [**Ćwartka**, **Ćwyrę**] *miara rzeczy sypkich*. c) a. [**Półczwartek**] *osmiogarnkowe naczynie drewniane*. d) *ćwierć włóki*. <CZTWIOR>

×**Ćwiartkować**, uje, ował p. **Ćwiertować**.

×**Ćwiartkowanie**, a, bfm., czynność cz. **Ćwiartkować**.

Ćwiartkowość, I, bfm. min. *wjawnianie ś. w kryształach tylko czwartej części płaszczyzn postaci całkowitej*.

Ćwiartkowy I. przym. od **Ćwiartka**: *Format Ć.*

×**Książka ęwiartkowa** (= *mająca format ęwiartki*). 2. *Cyna ęwiartkowa = cyna z domieszką czwartej części ęłowiu*. Krum. 3. min. *dotyczący postaci krystalicznej, posiadającej tylko czwartą część płaszczyzn jej odpowiedniej postaci całkowitej*: *Kształt Ć*. *Postać, forma ęwiartkowa*.

Ćwiartkówka, I, lm. I *rodzaj monety = zł. 1 gr. 22*.

Ćwiartnik, a, lm, I *piw. rodzaj kubła z dwiema rączkami, bęłąceni przedłużeniem klepek*.

×**Ćwiartować**, uje, ował p. **Ćwiertować**: *Leżą w okruchoach, jak ziemia szarpana, ęwiartwana, w rozsypee*. Lel.

×**Ćwiartowanie**, a, bfm., czynność cz. **Ćwiartować**.

[**Ćwiartówka**, I, lm. I] *naczyynie, miara pewnej objętości*: *Osolić je (= bundze) i złożyć je w ęwiartówki i werbenice jako bryndzę*. Pol. Ć. *masła*.

[**Ćwiartula**, I, lm. e] p. **Czwartocha**.

Ćwiczenie, a, lm. a I. *czynność cz. Ćwiczyć* 2. *wypracowanie, zadanie szkolne*: Ć. łacińskie. Ć. o Długoszu. Ć. na zadany temat. Ć. grammatyczne. 3. w grze na instrumentach muz. = *wprawy, ęzercycje*. 4. *gymnastyczne = zadanie, ruchy gymnastyczne*. 5. Ć. *pobożne, religijne = praktyka, rekolekcje, rozmyślanie*. 6. † *nauka, wychowanie, wykształcenie, edukacja, polow, oglada*: *Nie umiecie ęwiczenia dawać dziatkom z młodu*. Opal. Zdr. **Ćwiczonko**. <Zap. Nm. zwicken>

† **Ćwiczeństwo**, a, bfm. *ęwiczenie, karność, rygor*: *Trzeba zawsze ęwiczeństwa a. karności około siebie użyć, aby gniewem władać*. Skar.

† **Ćwiczy** *przyjmujący ęwiczenie, pojętny*: *Głowy ęwiczone*. Ryb.

Ćwiczonko, a, lm. a p. **Ćwiczenie**.

Ćwiczony przym., st. w. **Ćwiczeńszy** *wyćwiczony, biegły*: *Obraz wart bieglejszego i ęwiczeńszego penzla*. Oss.

×**Ćwiczyciel**, a, lm. e *ęwiczący drugich, nauczyciel, upominacz*: *Chcesz być wodzem ślepych, ęwiczyicielem nierozumnych, uczycielem niewińktek*. Bud.

×**Ćwiczycielka**, I, lm. I *forma ż. od Ćwiczyciel*.

Ćwiczyć, y, ył, częstot. [**Ćwiczywać**] I. *wprawić, wkladać w co, przyuczać, zaprawiać do czego, doskonalić w czym*: *Lepiej bogaty psa ęwiczy, niż ubogi syna*. Prz. *ęzeladź do wszelkiej powinności ęwiczyli*. Baz. *ęwiczą konie do jazdy*. Star. (= *tresują*). 2. † *uczyć, oświecać, kształcić, wychowywać, edukować*: *Nie umiecie ęwiczenia dawać dziatkom z młodu*. Opal. 3. † *kogo słowami = napominać, strofować*: *Słuchajże ęwiczenia ojca twego, a nie opuszczaj nauki matki twjej*. B. B. 4. *różgą, batem = smagać, bić, chłostać, siec, kropić*. Przen.: *Kto buduje, procesuje a leczy, tego bieda ęwiczy*. Kaczk. (= *trapi, prześluduje, dręczy go, dokucza mu*). 5. *zajadać,*

picować, zawijać, futrować, repetować, palaszować.
Ć. ś. 1. *uprzącać ś., wkładać ś. w co, przyuczać ś., zaprawiać ś. do czego, doskonalić ś. w czym:*
Ć. ś. w gimnastyce, w jeździe konnej, w naukach, w enotach. **Ć. ś.** w grze na instrumencie muz. = *agzercytować ś.* **2.** *bić ś., chłostać ś., sma-gać ś.* <Zap. Nm. zwicken>

[**Ćwiozywać, a, al**] p. **Ćwiczyc:** A ja swoją żonę będę ćwiozywał, zaprzagnę ją do pluga, będę nią orywał. Pśń.

×**Ćwiozyzna, y, lm. y** *ćwiczenie, biegłość, uprawa, doświadczenie, nauka, sztuka, kunszt, mistrzowstwo, doskonałość:* Wy przez rycerskie na wojnach ćwiozyzny zastużyliście względy u ojezyny. Chr.

Ćwieczek, czka, lm. czki p. **Ćwiek:** Niektórzy dostają innego rodzaju wyrzutów, obsiadających przeważnie ręce, a zwanych ćwieczkami. Sienk. Za króla **Ćwieczka** = za króla **Gwoździka** = za bardzo dawnych czasów, za czasów bajecznych: Przyborów zastawiony w banku za czasów jeszcze króla **Ćwieczka**. Orzesz. <p. **Ćwiek**>

Ćwieczkować, uje, ował *nabijać ćwieczkami.*

Ćwieczkowanie, a, blm., czynność cz. **Ćwieczkować.**

Ćwieczysto przys. od **Ćwieczysty.**

Ćwieczysty *pelen ćwieków, nabijany ćwiekami:* Obcas **Ć. Maczuga** ćwieczysta.

Ćwiek, a, lm. l, [Ćwiek, Ćwiok, Ćwek, Ćwak]
1. *góźdź żelazny z wypukłą główką:* **Ć.** z krzyża Chrystusowego. Nar. Jakby go ćwiekiem przybił. Prz. (= jak mur, jak przykuty, jak wryty). **2.** *szpilka, sztyft drewniany szewcki.* **3.** *przen.:* **Ma** ćwieka a. ×**ćwieczek** a. **ćwieczka** w głowie = *zwąrował na pewnym punkcie, ma przywidzenie; ma zajaczkę w głowie, brakuje mu klepki w głowie.* **Ćwieki** w głowie. **Dyg.** **Zabić** komu ćwieka a. **ćwieczka** a. ×**ćwieczek** w głowę = *klina; zadać mu sekla* = *nabawić go śiałego kłopotu na pewnym punkcie.* To nie lada **Ć. Oss.** (= *sek!*). **4.** [**Ć.**] *człowiek małego wzrostu.* **5.** *lek. = a) ból głowy w jednym punkcie. b) ×odcisk, nagniotek; brodawka, kurczajka.* **Syr. Zdr.** **Ćwiocek.** <Nm. **Zweck** = daw. **góźdź, dziś = cel**>

Ćwiekarczyk, a, lm. cy *czeladnik a. terminator ćwiekarski, gwoździarzyczk.*

Ćwiekarka, l, lm. l, Ćwiekarzowa *żona ćwiekarza, gwoździarka.*

Ćwiekarnia, l, lm. e *kuźnia ćwiekarska, gwoździarnia.*

Ćwiekarski przym. od **Ćwiekarz, gwoździarski:** **Coch** **Ć.**

Ćwiekarstwo, a, blm. *rzemiosło a. handel ćwiekarza, gwoździarstwo.*

Ćwiekarz, a, lm. e *rzemieślnik robiący ćwieki a. nabijający ćwiekami, gwoździarz.*

Ćwiekarzowa, ej, lm. e p. **Ćwiekarka.**

Ćwiekarzówna, y, lm. y *córka ćwiekarza.*

Ćwieknąć, nie, nął p. **Ciepnąć.** <Dżwn.>

Ćwiekopis, u, lm. y, Ćwiekopismo *pismo ćwiekowe, pismo klinowe (cuneiformis):* Są na pomnikach Persepolis **ćwiekopisy** (= *napisy klinowe*). **Lel.** <**Ćwiek**+**PIS**>

Ćwiekopismo, a, lm. a p. **Ćwiekopis.**

Ćwiekować, uje, ował, [Ćwiokować] **1.** *nabijać ćwiekami.* **2.** ×*sma-gać aż do krwi, katować.* **3.** *myśl. o jeleniu, zostawiać ślad na śniegu.* **4.** [**Ć.**] *wytkać w mur świeży kamijki, kawałki szkła i t. p. dla ozdoby.* <p. **Ćwiek**>

Ćwiekowanie, a, blm., czynność cz. **Ćwiekować.**

Ćwiekowy przym. od **Ćwiek:** **Pismo** ćwiekowe (= *klinowe*).

Ćwiekrzyn, u, lm. y *bot. (tapura) roś. <?>*

Ćwiekulec, lea, lm. lee, Ćwikulec *drzewo na ćwieki szewckie.* <Nm. **Zwickholz**>
 [**Ćwiercianka, l, lm. l** *dwa wertele.*

×**Ćwierciel, a, lm. e** *czwarta część godziny, kwadrans.* <**CZTWIOR**>

†**Ćwiercienny** przym. od **Ćwiertnia.**

[**Ćwiercina, y, lm. y**] *miara gruntu, ćwierć roli.*

×**Ćwiercioletowy** p. **Ćwiercioletowy. L.**

×**Ćwierciorocznie** przys. od **Ćwiercioroczny.**

×**Ćwiercioroczny** p. **Ćwiercioroczny.**

Ćwiercioletowy przym. od **Ćwierć, ćwiartkowy:** **Worek** **Ć.** **Nuta** ćwierciowa p. **Ćwierćnuta.**

†**Ćwiercz, a, lm. e p.** **Świerszcz.**

Ćwierczec, y, al p. **Ćwierknąć.**

Ćwierczenie, a, blm., czynność cz. **Ćwierzeć.**

Ćwierć, i, lm. l, [Ćwerć], † Ćwirć, † Ćwtwirć, † Ćwirtnia **1.** *czwarta część, jedna czwarta:* **Ć.** funta, łokcia, mili. Skazany na roztargnienie od koni na ćwierci. **Tw.** (= *na sztuki*). **Jemu** już trzy ćwierci do śmierci (= *stoi nad grobem*). **Ć.** wołu zadnia, przednia. **Ten** z misą, **ten** nad kuflem, **ten** przy wołu ćwierci. **Mick.** **Ć.** w czape rogatywee = *kwatery.* **2. a. Ćwartka** = **a)** *czwarta część korca:* **Ć.** kartofli, **b)** *miara ciał sypkich, obejmująca czwartą część korca:* **Mierzyć** ćwiercią. **3. † kwartał, trzy miesiące:** **Za** **Stefana** po ośm złotych husarzowi na całą **Ć.** płacono. **Star.** **4. † zółd kwartałny** *żołnierza.* **5. † Ć.** roli = $\frac{1}{4}$ *łanu, włóki.* **L., Wej.** **6. † Ć.** drzewa = *deska, tarcica:* **Trumnę** z dębowej **kazał** zrobić ćwierci. **Pot.** **7. [Ć.] kwadrans:** **Ć.** na jedną = *kwadrans na pierwszą.* <**CZTWIOR**>

Ćwierćarkuszowy *wielkość czwartej części arkusza, ćwiartkowy:* **Format** **Ć.** (= *in quarto*). <**Ćwierć**+**Arkusz**>

Ćwierćbeczek, czka, lm. czki *czwarta część beczki, antalek, beczulka, baryłka.* <**Ćwierć**+**Beczka**>

Ćwierćbór, oru, lm. ory *bart. część lasu, w której ś. znajdowało piętnaście barci.* <**Ćwierć**+**Bór**>

[**Ćwierćchłop, a, lm. y**] *właściciel małego gospodarstwa.* <**Ćwierć**+**Chłop**>

×**Ćwierćcyrkul, u, lm. y p.** **Ćwierćokrąg:** **Sfe-ry, globusy, astronomiczne instrumenta, ćwierćcyrkul.** **Czart. A.** <**Ćwierć**+**Cyrkul**>

Ćwierćfuntowy, ×Ćwiercioletowy *ważący ćwierć funta.* <**Ćwierć**+**Funt**>

Ćwierćgodzina, y, lm. y *kwadrans:* **Przed** ćwierćgodziną **pobiegł** **Jeż.** <**Ćwierć**+**Godzina**>

Ćwierćgroszek, szka, lm. szki *dawna moneta = $\frac{1}{4}$ grosza:* **Obiegowa** u nas moneta: **kwartniki** czyli **półgroszki, ćwierćgroszki** i **denary.** **Mał.** <**Ćwierć**+**Grosz**>

†**Ćwierćkartaun, u, lm. y** *rodzaj dział: Dwa-dzieścia cztery ćwierćkartaunów, z których ś. na elekeji strzelało.* **Are.** <**Ćwierć**+**Kartaun**>

†**Ćwierćkartaunowy** przym. od **Ćwierćkartaun:** **Działo** ćwierćkartaunowe.

Ćwierćkole, a, lm. a p. **Ćwierćokrąg.** <**Ćwierć**+**Koło**>

Ćwierćkopiejkowy *mający wartości czwartą część kopiejki, półgroszowy:* **Moneta** ćwierćkopiejkowa. <**Ćwierć**+**Kopiejka**>

Ćwierćlanek, nka, lm. nki *pole, mające ćwierć łanu obszaru.* <**Ćwierć**+**Łan**>

Ćwierćłankowy przym. od ćwierćłanek, mający ćwierć łanu: Posiadacz Ć.

Ćwierćłokciowy długi, szeroki, głęboki, wysoki na ćwierć łokcia, obniocalowy. <Ćwierć+Łokieć>

Ćwierćmilowy długi na ćwierć mili. <Ćwierć+Mila>

Ćwierćmurołom, u, lm. y rodzaj działa obłężniczego: Ćwierćmurołomy dwunastofuntową kulę strzelają. Jak. J. <Ćwierć+Murołom>

Ćwierćnuta, y, lm. y, Nutą ćwierćciowa muz. czwarta część całej nuty. <Ćwierć+Nuta>

Ćwierćokrąg, egu, lm. egi, Ćwierćkole, × Ćwierć-cyrkuł narzędzie matematyczne, składające ś. z czwartej części okręgu. <Ćwierć+O+Kraąg>

Ćwierćprocentowy wynoszący jedną czwartą od sta: Pobór ćwierćprocentowej opłaty od statków. <Ćwierć+Procent>

Ćwierćrocznie przys. od Ćwierćroczny. <Ćwierć+Rok>

Ćwierćroczny, × Ćwierćroczny trzymiesięczny, kwartalny.

Ćwierćsokół, ołu, lm. oły rodzaj działa: Ćwierćsokoły jednofuntową kulę strzelają. Jak. J. <Ćwierć+Sokół>

Ćwierćstulecie, a, lm. a p. Ćwierćwiek: Ostatnie Ć. <Ćwierć+Stulecie>

Ćwierćton, u, lm. y muz. połowa półtonu. Przen.: Miesiłty ś. w tej skali uczuć, wszystkie tony, półtony i ćwierćtony, od miłości do nienawiści, od pogardy do uwielbienia. Prus. <Ćwierć+Ton>

Ćwierćwąż, ęza, lm. ęze rodzaj działa.
Ćwierćwiecze, a, lm. a p. Ćwierćwiek: Na posterunku całe spędził Ć. Rol. <Ćwierć+Wiek>
Ćwierćwiek, u, lm. i, Ćwierćwiecze, Ćwierćstulecie ćwierć wieku, dwudziestopięciolecie.

Ćwierćwiekowy przym. od Ćwierćwiek, dwudziestopięcioletni: Prowincja przygnieciona ćwierćwiekową niewolą turecką. Rol.

+ Ćwierdza, y, lm. e p. Twierdza.
+ Ćwierdzić, i, it p. Twierdzić.

+ Ćwierdz, i, lm. e twierdza, więzienie: Złoczyńca ma być pod strażą w ćwierdzi chowany. Trzymać w ćwierdzi.

Ćwiergotać, cze, a. × ce, tal p. Ćwierknąć: I wróbel ćwiergotal o mrozach. Krasz. <Dźwn., por. Świergotać>

Ćwiergotanie, a, bhm., czynność cz. Ćwiergotać.

1. Ćwierk, Ćwir, Czyrk w. odgłos ćwierknęcia.
2. Ćwierk, u, lm. i ćwierkanie, ćwierknęcie, świergot, świergot, szczebiot, skrzyp: Świerszcz wydaje ćwierki. <Dźwn.>

+ Ćwierk, a, lm. i p. Świerszcz.
[Ćwierka, i, bhm.] obredlanie: Ć. idzie = odbywa ś. obredlanie. <?>

Ćwierkać, a, al i. p. Ćwierknąć: Nie znacie świerszczyka, co przy kominie ćwierka. Kop. Wróbel, porwawszy ś., podleci i poeznie Ć. Min. 2. [Ć. komuś w oczy] = robić komuś wyrzuty, dawać mu przytyki. <Dźwn.>

Ćwierkanie, a, lm. a czynność cz. Ćwierkać; ćwierk, świergot, świergot, szczebiot, skrzyp: Ć. ptaszka, świerszcza.

Ćwierknąć, nie, nal, Ćwirknąć, Czyrknąć, nied. Ćwierczuć, Ćwierkać, Czyrkać, Czyrykać, Ćwiergotać, Ćwirkać, Cierkać zaświergotać, zaśszczebiotać, skrzypnąć, zaświerszczuć: Wróbel, świerszcz ćwierknął.

Ćwierknęcie, a, bhm., czynność cz. Ćwierknąć; p. Ćwierk.

[Ćwiero, rga] p. Czwooro.

+ Ćwierotka, i, lm. i i [Ćwierotka] p. Ćwierotka: Do trzydziestu ćwiertek żyta. Piel.

+ Ćwiertnia, i, lm. e, 2 pp. lm. ćwiercioń, + Ćwirtnia, + Ćwiertnia, [Ćwiersznia] miara zboża a. mąki różnej objętości. <OZTWIOR>

+ Ćwiertnik, a, lm. cy właściciel ćwierćłanka. [Ćwiertniowy] przym. od Ćwiertnia.
[Ćwiertny] mający ¼ wólki: Chłop Ć.

Ćwiertować, uje, owal, × Ćwiartować, × Ćwiartkować, × Czwiartować, × Czwartkować, × Ćwiertować rąbać, rozcinać, szarpać na ćwierci, płać na sztuki: Ć. wołu, złoczyńcę. Przen.: Ć. Włochy. Bardz. Przen.: Uciekali od ćwiertowanych przez ząb czasu posagów. Jeź. (=uszkodzonych, niszczoneych). <OZTWIOR>

Ćwiertowanie, a, bhm., czynność cz. Ćwiertować.

Ćwiertowany i. im. od Ćwiertować. 2. na ćwiertowaniu polegający: Tracono kilku pułkowników ćwiertowaną śmiercią. Pas.

[Ćwierzyc, y, y] i. jeść chciwie, ćwierzyc. 2. obredlać szew. [Ć. ś.] mizdrzyć ś., trzpiotać ś. <?>

[Ćwieczek, ozka, lm. czki] p. Ćwiek.
[Ćwiąg, a, lm. i] p. Ćwiek. Zdr. [Ćwieczek].
[Ćwigac, a, al] śmigac, smagać, bić.

[Ćwihun, a, lm. y, Ćwihuś] prostak, cham, człowiek; nieokrzesany. <Ukr. évihaty = batożyć>

[Ćwihuś, a, lm. e] p. Ćwihun.
[Ćwizje!] wołanie na konie, aby szły na lewo.

Ćwik, a, lm. i. kogut niezpełnie wykapłony: Czerwony jak Ć. Wygląda jak Ć. (=jak rydz). Dostała ćwika za nieboszczyka (=drugi mąż gorszy, niż pierwszy). 2. człowiek ćwiczony, doświadczony, weteran: Więcej w jego wojsku było młodzików, aniżeli ćwików. Orzech. Przen.: przebiegłec, stary wyjadacz, bywalec: Słyszałem to od Sienickiego, ćwika starego i sławnego męża. Orzech. 3. karp duży, stary: Za trzy lata stare karpie już będą ćwikami. Haur. 4. woreczek, sakiewka na pieniądze: Skąpiec i zęb radby odarł żyka, aby dosypać konopnego ćwika. Rej. 5. rodzaj gry w karty. 6. gracz rozdający karty w tej grze i obowiązany przez to do wzięcia dwóch lew: Zobowiązać ś. na ćwika. 7. × ćwiczanie, mustra, rygor: Był tam Ć. dobry. Boh. Zgodny do żołnierskiego ćwiku. Troc. 8. +krogulec. 9. [Ć.] kogut z przyciętym grzebieniem. 10. myśl. = a) ptak, którego podejść a. zwabić nie można. b) ptak, który na łowach dobrze wabi. <Zap. z Ćwiczyc (z Nm. zwicken) utworzono Ćwik, w znaczeniu wyćwiczony, doświadczony; por. Nm. [zwicke] = stary karp i Żwicke(n) = ćwik gra w karty>

[Ćwikać, a, al] p. Ćwiknąć: Lada komu sobie w oczy Ć. nie dam, żem więcej wziął, jak co jest warte. Kaczk. Żołnierze ćwikali w oczy wojskowym niemieckim swojemi przewagami i swym bohaterstwem. Kaczk. <Nm. zwicken>

[Ćwikanie, a, bhm.] czynność cz. Ćwikać.
× Ćwikiel, kła, lm. kle, + Ćwykiel, [Wtoka] klin w hielźnie: Ć. w koszuli, w pończochach. Zdr.

× Ćwikielek. <Nm. Zwickel>

× Ćwikielek, lka, lm. lki p. Ćwikiel.
Ćwikielka, i, lm. i p. Ćwikała.

[Ćwikier, u, lm. y] p. Ćwikier.
Ćwiklany p. Ćwikłowy.

Ćwikła, y, lm. y l. bot. p. Burak. 2. *buraki gotowane z chrzanem, jako przyprawa do sztućkamięsa.* Zdr. **Ćwikielka.** <Z Gr. scitlon=burak, przez Śr. Łć. sielon, siela i Czes. ewikla>

Ćwikłowy, ćwikłany przym. od **Ćwikła:** Burak, liść C.

[**Ćwiknąć, nie, nął, nied. Ćwikać**] 1. a. [**Ćwioknąć, nied. Ćwiokać**] *smagnąć, ciąć, wyciąć, pchnąć, chłasnąć, uderzyć:* C. konać. C. kogo w oczy. Uderzył w plecy pięścią a. i batem ćwiknął. Orzesz. 2. **Ćwikać** komu w oczy = wyrzucać mu na oczy; *wykływać komu czym oczy.* 3. nied. *rznać, boleć:* Ćwika mię w brzuchu. 4. *zjeść dużo.* <Nm. zwieken>

[**Ćwiknięcie, a, blm.**] czynność cz. **Ćwiknąć.**

Ćwikować, uje, ował kar. *być ćwikiem* (p. Ćwik pod 5).

Ćwikowanie, a, blm., czynność cz. Ćwikować.
Ćwikulec, lca, lm. lca l. p. **Ćwikulec.** 2. bot. p. Trzmielina. <Nm. Zwieckholz>

[**Ćwillich, u, lm. y, Ćwilik**] = **Ćwelich.** Zdr. [**Ćwillszek.**] <p. Ćwelich>

[**Ćwilik, u, lm. i**] p. **Ćwillich.**

Ćwilikać, a, ał myśl. (o ptaszku kowaliku) *wylwacć głos.*

[**Ćwilikowy**] przym. od **Ćwilik.**

[**Ćwillszek, szku, lm. szki**] p. **Ćwillich.**

[**Ćwillszkowy**] przym. od **Ćwillszek.**

Ćwiła, y, lm. y p. **Ćwieslica.** <Dnm. twill(e) = Gnm. Zwiesel = dost. rosoela>

[**Ćwinka, i, blm.**] *żujka:* Krowa ćwinkę żuje.

Ćwintnał, a, lm. e *rodzaj gwoźdźcia na statkach.* <Nm. Zwingnagel = dost. gwoźdź ścisakający>
[**Ćwiozeczek, czka, lm. czki**] 1. p. **Ćwiok.** 2. p. **Babka.**

[**Ćwiok, a, lm. i**] p. **Ćwiek;** *ćwiek o łebku szerokim, płaskim, do podeszew.* Zdr. [**Ćwiozeczek.**] <p. Ćwiek>

[**Ćwiokać, a, ał**] p. **Ćwiknąć.**

[**Ćwiokanie, a, blm.**] czynność cz. **Ćwiokać.**

[**Ćwioknąć, nie, nął**] p. **Ćwiknąć.**

[**Ćwiokować, uje, ował**] p. **Ćwiekować.**

[**Ćwioro**] p. **Czworo.**

Ćwir! p. 1. **Ćwierk:** Dysputowali jak zatabezone sikory: C.!. C.!. Byk. <Dżwn.>

† **Ćwiró, i, lm. i** p. **Ćwierć.**

† **Ćwirzda, y, lm. e** p. **Twierdza.**

† **Ćwirzłó, i, il** p. **Twierdzłó.**

Ćwirkać, a, ał p. **Ćwierknać.** [Ć. ś.] *przetwiercać ś.*

Ćwirkanie, a, lm. a *czynność cz. Ćwirkać.*

Ćwirknać, nie, nął p. **Ćwierknać:** Tylko ptaszek maleńki, siwornikiem zwany, furknie lub ćwirknie czasem. Pol. <Dżwn.>

Ćwirknięcie, a, blm., czynność cz. Ćwirknać.

[**Ćwirnota, y, lm. y**] *nie dobrego, ladać.*

† **Ćwirtnia, i, lm. e** l. p. **Ćwieró.** 2. p. **Ćwiertnia:** Pięć ćwircień rzy.

[**Ćwisa!**] *wolanie na konie, aby szły na lewo.*

† **Ćwizgult, u, blm. p. Ćwiszgold.**

† **Ćwizgult, u, blm. p. Ćwiszgold.**

† **Ćwizgult, u, blm. p. Ćwiszgold.**

[**Ćwyró, i, lm. i**] p. **Ćwiartka**

D

D i spółgłoska przednio-językowa a. językowo-zębowa, twarda, głośna a. dźwięczna (ślaba), chwilowa (dom, trud). Przed spółgłoskami cichymi oraz na końcu wyrazów ma brzmienie cichego (mocnego) t (łódka, trud). Oprócz spółgłoski d twardej, język polski posiada jeszcze podobnego rodzaju brzmienia głośne zmiękzone: dz i dź, oraz miękkie dź (wiedza, miądzę, kładźmy), które przed spółgłoskami cichymi i na końcu wyrazów brzmią jak odpowiednie ciche (wiedz = wiec, miądz = miaszcz, kładźcie = kładcie). Spółgłoski dz oraz dź oznaczają się stale dwiema literami: dz, dź (dzban, siedzę, jeżdżę); miękkie zaś a. podniebienne dź na końcu wyrazów, jakoteż w środku przed spółgłoskami wyraża ś. w piśmie stale przez dź (miedź, chodźmy), przed samogłoskami zaś (oprócz przed i) wyraża ś. przez dzi (dzieło = dźeło, dziąsta = dźasta), a przed samogłoską i — przez samo dz (dzik = dźik). W wyrazach takich jak: ludzki, sąsiedztwo, wychodźtwa, mamy wyraźne brzmienie c, które jednak wyrażamy w piśmie przez dz jedynie przez wzgląd na to, że w pniu czyli w pierwiastku tych wyrazów jest d, zmieniająca ś. w innych razach na dz (wied- wiedza, sied- siedzę). 2. w skróceniach = a) dnia: D. 23 listopada. b) dalej: I t. d. (= i tak dalej). c) dalszy: D. c. n. (= dalszy ciąg nastąpi). d) do-

kończenie: D. n. (= dokończenie nastąpi). e) działo ś. (w dawnych protokołach): D. j. w. (= działo ś. jak wyżej). 3. muz. = a) drugi stopień tonacji c: D leży między c a e. b) D dur a. major, D moll a. minor = nazwy tonacji a. gam majorowej (twardej) i minorowej (miękkiej): Koncert d major, Sonata d minor a. z d minor.

× **Da!** nieod. p. **Dja:** Mamka mówi Jasiowi: da! Oss. <Dziec.>

1. [**Da**] w. i. et!.: Nie chodź tam, Wojciechu, rzekł Jakób.—Da! odpowiedział Wojciech i odszedł. Oss. 2. oj: Jużeści nie nasz, ehłopaku, da nie nasz, I siwoszka nasz, da i nasz. 3. a. [**Dada, Dadada, Dadana**] przyspiew: Oj da dana! Da hejże ino dana, a cyja ja dziewczyna? Twoja, Jasiu, twoja, da już nie matusina. <DA>

2. [**Da**] sp. i. a, no, ależ: Da ruszće ś. przecie! Da! niech ryje, niechaj wyje. Pol. 2. a, i: Siedzi da siedzi. 3. ale, lecz, jednak: Niwieliczka to zbroja, da dobreńka. Na wojenkę jada, da ja nie pojadę. <DA>

× **Daba, y, lm. y** *rodzaj płótna chińskiego:* Z daby zrobił sobie spodnie, koszule i szlafrok. <Z Chiń.>

[**Daberski**] przym. od **Dabery.** <Od miejscowości Nm. Daber, Pol. Dobrzno, w powiecie Słupskim, na Pomorzu>

[Dabery, ów, bhp., Dobery] *rodzaj kartofli.*

† Dabln, u, lm. y p. Tabln.

Dach, u, lm. y, [Dak, Dek] *l. pokrycie budynku, szczyt*: D. słomiany = *poszycie, strzecha*. D. dwoisty, śpiczasty, łamany. D. szczytowy a. dwupoły a. dwuspadkowy, siodłowy, dwuokapowy (= *pochyły od swego grzbietu w dwie strony*). D. półszczytowy a. jednopoły, jednookapowy, pojedynczy, pulpitowy (= *o jednej płaszczyźnie w jedną stronę pochylej*). D. namiotowy a. wielopoły, wielookapowy (= *mający więcej niż dwie płaszczyzny pochyle*). D. stojkowy a. wkołokapowy (= *postaci ostrokregu*). D. baniasty a. hełmowy, kopułowy. Mieszkać pod dachem (= *na poddaszu, na strychu*). Kryć D. blachą, dachówką, gontami, słomą. D. zacieka. D. wagonu, straganu. 2. przen. *dom, mieszkanie*: Mieszkać pod jednym dachem. Nie mieć dachu nad głową (= *własnego kąta, przytulku*). 3. [D.] *jedna część wagi u wozu*. 4. gór. *ściana górna czyli stropowa chodnika a. sztolni*. Zdr. Daszek. <Nm. Dach>

Dacha, y, lm. y *gatunek futra*: Na wierzch wzięty obszerne futro, dachłą zwane. Grusz. <Ros. dagá, z Mongol.>

Dacharz, a, lm. e *rzemieślnik, pokrywający dachy, dekarz*. <p. Dach>

[Dachceć, y, a] p. Dachtać.

Dacher, a, lm. y p. Techer.

[Dachlón, onu, lm. ony] *placa dzienna*. <Nm. Taglón>

Dachowato przys. od Dachowaty.

Dachowatość, i, blm. rz. od Dachowaty.

Dachowaty podobny do dachu.

× Dachowe, ego, blm. *placa od dachu* = *za mieszkanie, komornie*.

Dachowiec, wca, lm. wee bot. p. Poluba.

[Dachowizna, y, blm.] *słoma, zdarta ze strzechy*.

× Dachownia, i, lm. e *cegielnia, wyrabiająca dachówki*. Vol.

× Dachownik, a, lm. cy p. Dachówkarz.

Dachowy, × Daszny przym. od Dach: Belka dachowa. Łupek D. a. dachówkowy.

Dachówozyna, y, lm. y *l. licha dachówka*. 2. w lm. *miat z dachówek, stanowiący przymieszkę do zapraw spajających*.

Dachóweczka, i, lm. i p. Dachówka.

Dachówka, i, lm. i *l. cegła dachowa*: D. holenderska a. esówka; zwyczajna a. karpiówka. D. wklęsła, płaska, żłobkowata. 2. zb. *dachówki*: Dom kryty dachówką. 3. † *rymna*. Tuch. 4. *rodzaj gołębia*. Haur. Zdr. Dachóweczka. <p. Dach>

Dachówkarz, a, lm. e, × Dachownik ten, co robi dachówki.

Dachówkowato przys. od Dachówkowaty, *dachówkowo*.

Dachówkowaty *ulożony w dachówkę, łuskowaty*: Pancierz D. Łodyga dachówkowata. Hist.: × Nabłonek a. przybłonek D. (epithelium imbricatum).

Dachówkowo *dachówkowato, łuskowato*.

Dachówkowy przym. od Dachówka: Łupek D. Dachrama, y, lm. y *sztuka drzewa, wiążąca u góry słupki w murze pruskim*, in. o p a s k a. <Nm. Dachraham>

[Dachtać, ce, tał, Dachceć] *gdakać*. <Dźwn.>

[Dać, da, dał] p. Dać.

! Dacza, y, lm. e *dom zamiejski, willa, letnie mieszkanie*: Latem świat petersburski zwykł mieszkać na daczy. Mick. <Ros. dača>

Dać, da, dał, [Dać], 1 os. lp. *dum, rozk.* 2 os. lp. *Da, (Daże = dajże, Dóceć = dajcież)*, nied. *Dawać, [Dajać, Dalwać], † Dajać l. darować, podarować, ofiarować*: Głupi daje, mądry bierze. Prz. D. komu na piwo, na wódkę. D. prezent (= *zrobić*). D. łapówkę. D. na kościół (= *oddać*). D. na mszę. D. co na własność. D. posadę, byt, utrzymanie = *zapewnić*. D. córce a. za córkę posag. 2. *wydać, dać za żonę*: D. pannę za kogo. D. komu córkę. 3. D. karty = *rozdać*. 4. *oddać*: D. rękopis do druku. D. buty do reparacji. D. bieliznę do prania. D. syna do szkół. Do więzienia go D. kazał. Skar. (= *wtrącić, wsadzić*). D. do stajni konie podróżą zmęczone (= *odesłać*). [D. pannę do klasztoru, dziecko do ludzi]. D. do schowania, do depozytu (= *powierzyć, złożyć*). D. na procent (= *umieścić, ulokować*). 5. *czego = udzielić, użyzyć, pożyczyć*: D. wody, chleba. Nie możesz D. pieniędzy, daj radę, napomnienie, naukę, słowo dobre. Skar. [D. pochwałonek] = *powiedzieć: Niech będzie pochwalony Jezus Chrystus*. D. radę = a) komu = *poradzić mu*. b) komu, czemu = *poradzić, sprostać mu*: D. radę ciężarowi = *uradzić, udźwignąć go*. D. na kredyt. D. pieniędzy na słowo, na kwit, na weksel. D. dziecku wychowanie. D. dziecku dobre zasady (= *wpoić, wszczepić w nie*). D. dymisję, napomnienie. Taką dawasz przestrożę, błogosławił na drogę. Mick. D. błogosławieństwo. D. głos komu (= *pozwolić mówić*). D. posłuchanie. D. słowo = *rzec; zaręczyć słowem*. No, daję słowo, tegom ś. nie spodziewał (= *doprawdy, daliśmy*). D. odpowiedź. D. pomoc (= *okazać*). 6. *wydać*: Krowa daje mleko. Liczby te dają taką sumę (= *tworzą*). Siarka pomieszana z rtęcią daje cynober. Dać komu życie = *zrodzić, spłodzić go*. *Wydać, zrodzić, przynieść*: Wino jeście i jabłka rozmaite dawa. Kochan. 7. *przynieść, zapewnić, uczynić, wypieść; pomóc, przydać* ś.: D. dochód. Dom, majątek, posada daje dochodu... Co nam tytuł da? 8. *zapłacić, zaofiarować, zaproponować*: Dam za to dukata. D. gotówką, na rękę (= *wyliczyć, wypłacić*). 9. D. na co = *wyłożyć, wykaspensować, poświęcić, ofiarować*: Tym pogardzili, na co ś. w tym żywocie pracą i czas darmo daje. Skar. D. co na zakład = *postawić, zaryzykować*. Przen.: Na zdanie kobiet niewiele daje. Kaczk. (= *niewiele je sobie ceni, niebardzo ś. z nim licze*). Przen.: † D. na kogo = *mieć wzgląd nań, oglądać ś. na niego, dbać o niego, poważać go*: Syn na ojca nie nie da, a córka sprzeciwia ś. matce. B. B. Przen.: Dajmy na to = *przypuśćmy, uwzględnijmy, weźmy w rachubę to*: Dajmy na to, że i tak było, cóż stąd jednak? ! Dajmy, że... = *dajmy na to, że..., przypuśćmy, że...* 10. *podać*: D. rękę wróżbiarce (= *pokazać*). D. lekarstwo choremu. D. komu (dom.: lekarstwo) na sen, na poty. D. głos na kogo a. za kim. Daję na to rękę (= *rzeczę za tym*). D. powód do czego = *stać ś. powodem*. [Owczarz dał co (= *coś, czary, truznież człowieka*) = *zauł*. D. na stół a. do stołu (obiad, kolację i t. d.). Stołuję ś. tam, bo tam dobrze dają (jeść) (= *karmią*). D. kaczkę w potrawie. *Dawaj! = dalej! dalejże! usz!*: Pili wino, aż w końcu dawaj pie wódkę. 11. D. co = *wystąpić z czym, wydać, wyprowadzić co*: D. koncert. D. obiad, kolację dla kogo. † D. komu bitwę = *wydać mu, stoczyć z nim bitwę*. † D. komu ranę = *zadać ranę, zranić*: Dwie rany krwawie

dać. Dać widowisko z siebie. D. lekceję = *wyłożyć, odbyć, udzielić ją*. Dawać lekceję = *trudnić s. udzieleniem lekcji*. Żart.: D. komu nauczkę (= *nauczyć kogo mowes*). 12. *nakłonić, nadstawić co*: Daję za to szyję (= *klade, ryzykuję, ręczę nią*). Dałbym głowę, że jest nienawidzony. Chętnie pod miecz damy głowę. D. głowę, zdrowie, życie, gardło = *oddać życie, położyć głowę; nadłożyć, przypłacić, przypięczętować życiem*: Strzałą postrzelony, gardło dał. Star. D. buzi = *pocałować s. z kim*. A dajno pyska! D. (o kobiecie) = *coire*: Chętnie mu dała i gęby i onego. Przen.: D. ucho komu = *D. mu posłuch*: Ucho jedno daj skarżącemu, drugie chowaj obwinionemu. Prz. Przen.: D. wiare czemu. 13. *przedstawić, złożyć*: D. do wyboru (= *zostawić*). D. pytanie = *zadać, rzucić*. D. dowód życzliwości. †D. liczbę, sprawę = *zdać rachunek, sprawę*. Masz D. liczbę z tych owiec, które ci zwierziono. Górn. (= *wyrachować s., wylczyć s.*). D. przykład = *przytoczyć, zacytować*. D. przykład z siebie (= *zrobić co dla przykładu*). ×D. rację, przyczynę. D. zlanie = *wyłożyć, powiedzieć, wypowiedzieć, przytoczyć, wyjawić, wyluszczyć*: Dali przyczynę, dla której żądają większej liczby majątków. †D. co w jakim języku i t. p. = *wyrazić, oddać, wydać*: Życia sławnych ludzi Plutarcha D. w naszym języku przedsięwzięł. D. do poznania, do zrozumienia (= *napomknąć*), do myślenia (= *zastanowić*): To nie bez kozery, to mi daje do myślenia! 14. D. miejsce, czas, termin = *wyznaczyć, oznaczyć, naznaczyć*: Dał mi miejsce po prawej ręce. Cnocie po rozkoszy dajecie miejsce. Górn. Niech pozwany wie, od kogo i na który dzień rok (= *termin*) mu dano. Górn. Ich rada jest, aby dnia dzisiejszego, który sobie dali, po leżach wojsko wasze pobili. Warg. Przen.: †D. czemu miejsce = *względnić co, zastosować s. do czego*: Słowu jego miejsce dali. Zbył. Wojsko, Tortozę wziąwszy, miejsce dało ziemie i roku nowego czekało. P. Koch. Jeślim godzinę, że mię naśladować i miejsce memu chcesz D. przykładowi. P. Koch. D. komu wyższe miejsce, †D. komu dank a. przodek a. wprzód a. naprzód, †D. wprzód na kogo = *przyznać, oddać mu pierwszeństwo, ustąpić mu*: Ludzie wyższe miejsce dali rzeczom potrzebnym, niżli rzeczom dobrym. Górn. Temu ja w nauce dank przed sobą dawam. Rej. Temu ryeczowzi dał wielki dank w męstwie. Górn. Bazyliuszowi przodek sam Libanjusz daje. Skar. Nie dam ci wprzód, nie ustąpię placu. Kn. (= *nie dam ci s. zakasować*). Argantowi męstwem i sercem naprzód nie nie dała. P. Koch. Mięsa tych wołów inszym nie dadzą wprzód smakiem. Bot. Nie dbałam ja na wysokie panieccie stany, nie dałam wprzód na wielkie pany. Żim. 15. *zostawić*: D. komu rok czasu. D. komu czas do namysłu. D. pokój komu = *zostawić go w spokoju*. Przen.: D. pokój czemu a. z czym = *porzucić co, zamiechać czego, zabastować z czym*: Daj pokój tym umizgom. Nie możesz sprostać, daj pokój. Białob. Obłężeniu pokój dali. Warg. Daj sobie pokój = *nie trudź s., nie kuś s.* 16. ×D. czemu czas = *poświęcić; przeznaczyć go na co*: Noc spaniu dali. Otw. Dawszy sprawom zawilym ledwo nie dzień cały, odpoczywał wieczorem. Jabł. 17. *sprawić, dopuścić, zdarzyć, zrzucić, przeznaczyć*: Daj Boże w dobry czas mówić, a we zły milczec. Prz. Dały to Bóg, aby na nieprzyjacioly śmiały był (= *daj Boże, bogdaj, bodaj, oby*). O koby nam dał tego s. korzenia dokopać! Skar. Nie daj Boże = *broń Boże, ucho-*

waj Boże, nie dopuść Boże. Daj Boże zdrowie = *na zdrowie!*: Kichnie, aż wszyscy: Daj Boże zdrowie! Widząc ochotnie jedzącego, rzekł: Boże, daj ci zdrowie. Skar. (= *niech ci będzie na zdrowie, niech ci służy*). Przen.: Co daj Boże zdrowie = *aż miło, co s. zowie, całą gębą*: Spisał s. co daj Boże zdrowie. Daj Boże szczęście! = *szczęść Boże!*: ×Więc, co daj Boże szczęście, ruszmy Ossę wprzody. Min. (= *w imię boże*). †Daj = *daj Boże, aby...; bogdaj, bodaj, oby*: Białob. daj mnie, dajbym już więcej nie żyła. Żim. Daj tego nie zażył! Opal. †Daj zdrów, rzeczownikowo = *toast, wivał, kielich*: Od gestych daj zdrów! pozbył chłop i siły. Białob. [Boska osoba dał tym drzewinom, że brzezica ma rozpuszczone gałęzie, a topól stoi jak wryta. Nie daj Boże, co to za człowiek (= *strach!*). [Zagony s. zazieleniły, co nie daj Boże lepi! (...tak, że nie trzeba lepiej). [Tak s. uparli, że ani daj Boże przeprzeć] (= *ani sposób*). 18. †na kogo, na czyją wolę = *zdać; zostawić komu*: Cieszty go, mówią: już to na mnie daj, sprawię ja to. Skar. Jezus bezżeństwo na wolę daje, nie przymuszając do tego. Białob. (= *zostawia do woli*). 19. D. komu = *oddać, polecić, poruczyć; wydać w ręce czyje, poddać komu*: Daj go Bogu! Daj go katu! = *niech go Bóg ma w swej opiece! niech go też! no, no!*: Daj go Bogu, jak Waćpan czerstwy, co za cera! Cud niesłychany, daj go Bogu! góra w połogu. Kniaż. Daj go Bogu, jak on nas ubawił. I ty także pustakiem chcesz być, daj go katu! Tremb. (= *niech cię djabeł porwie! niech cię licha porwie!*). †D. we djaby = *oddać djabłom, rzucić do djabła, do licha*: Nie mogąc dłużej okrucieństwa jej wytrwać, chee wszystko D. we djaby. Górn. 20. *polecić, kazać*: Dali go rodzice uczyć. Skar. (= *oddali go na naukę*). Wielu ludzi dla pieniędzy dał pozabijać. Star. (= *oddal, wydał na zabicie*). Konie siódkać dał. [Dała ci s. kłaniać]. 21. *nie zabronić, pozwolić, dopuścić*: Daj mi powiedzieć. Dałbym sobie oko wylupić, jeśli to nieprawda. Kn. Łzie ze starego oka dał płynąć cichaczem. Syrok. Na wiosnę, da Bóg doczekać, wyjedziemy. Nie daj ruszać! Św. Grzegorz D. mu po grzebu z bracią nie chciał. Skar. Niektórym światobliwym ludziom dano jest dalej iść, niż ziemia, i wędrować w te kraje, do których duszom tylko iść wolno, i to wybranym. Krasz. Prosił, aby mógł przystąpić do Jagiełła, i dano mu to. Biel. M. Da-é s. to widzieć, czy on ważność daru twego ocenił potrafi (= *pokaże s. to, zobaczymy*). Dało s. uczuć silnie trzęsienie ziemi (= *można było uczuć*). D. s. poznać, oszukać, zwyciężyć. D. s. unieść gniewowi. †D. s. wzdać = *pozwoić s. osądzić zaocznie*. †Nie D. komu = *nie D. mu przyjąć, przystąpić; nie dopuścić do czego*: Wojsko nasze do boju nieprzyjaciolom nie dało. Białob. Wypędziwszy syna z domu, nie dał mu na oczy. Oss. 22. ×D. komu dzień dobry, dobranoc = *oświadczyć*: Więcej nie umie, jedno czapkę zjąć, a dzień dobry D. Rej. Piękne słówka komu dawać. Mącz. = *obdarzać, częstować, raczyć go niemi*. 23. D. znać = *przynieść a. przysłać komu zawiadomienie; zawiadomić, ostrzec kogo*. 24. D. sygnał np. na kole = *wystawić, wywiesić, podnieść go*. D. sygnał, znak, hasło = *wzwać sygnałem, znakiem, hasłem*: D. sygnał do rozpoczęcia czego, do odwrotu, do ataku. 25. D. parę, kontrparę = *puścić ją, podać jej*. Przen.: D. komu ducha, D. komu = *narodzić, dogodzić, nauczyć mu piwa, D. mu s. we*

znaki. Datąbym ja sobie, żebym w taką historję weszła! 26. † D. komu co = przypisać, narzucić: Niesłusznie dają jej tę winę. P. Koch. Przyjacielowi nie, ale prawdziwie i enocie wszystko dał. Warg. Posp.: Ile mu dajesz lat? (= ile, według ciebie, może mieć lat?). 27. † D. pismo, list = napisać, wydać, wystosować: Pismo dnia pierwszego maja do mnie dane. (Manifest) dan w Petersburgu d. 13 lipca roku od narodzenia Chrystusa 1830, a panowania Naszego piętego (= sporządzono, dzieło ś.). 28. D. komu czym w co a. po czym a. komu co = uderzyć, wybić: D. różgą. D. komu baty, kije (= sprawić). D. komu piątkę (= wyliczyć). D. komu w twarz a. D. komu policzek (= wymierzyć). D. komu w plecy a. po plecach. Dam ja ci, poznasz, z kim masz sprawę. Boh. × D. komu czuba = wyczubić go. D. komu po nosie. Przen.: D. komu po nosie a. nosa = zgromiwszy, upokorzyć go; zdetonować go, utrząć mu nosa. † D. czym o co = uderzyć, cisnąć, rznać: Przez gniew zapalczywy z góry dał mną o ziemię. Kochan. Przen.: † D. czemu po gębie, † D. czym o ziemię, † D. precz co = porzucić co, odstąpić czego, wziąć z czym rozbrat: Dawszy djabłu i rozkoszom po gębie, za enotą ś. udał. Orzech. Tą prawdziwą rozkoszą wolą białogłowy D. o ziemię. Górń. 29. za co = poczytać, uczać, mieć za co: D. za wygraną (= odstąpić czego, skwitować z czego, porzucić zamiar). † Wszak to za pochwałę dają, kiedy ś. młodzi ludzie o rzeczach pytają. Szymon. 30. zrobić, dorobić, urządzić co gdzie, wstawić: D. mata. D. susa, drapak. Gm.: D. nogę (= uciec). Dać czemu początek. × Dać feler, pudło = chybić, nie trafić, spudłować. Dam w nim (w domeczku) okieneczka od wschodu słoneczka. Len. D. latę, podeszwę, podszewkę. D. szlak, obiecie. D. kolor jaki = pomalować na jaki kolor. † D. szturm = wykonać, przypuścić: Z której strony D. szturm. P. Koch. D. odpór = odeprzeć. D. ognia = strzelić. 31. † Okna dają na ogród = wychodzą. 32. [D.] (= a) włożyć, wrzucić: D. list do skrzyńki. Co pod głowę damy? (= podłożymy). b) udać ś.: Nie da ci (= nie uda ci ś.). c) D. pozór, bawienie = popilnować. d) D. pamięć = spaniętać. e) D. chrzest = ochrzcić. f) D. wszystko do gry = przegrać wszystko. g) Precz D. = wyrzucić. h) D. rzec = oznajmić. i) Dałem ci grosz = nazwa gry towarzyskiej. 33. bil.: D. wystawkę = rozpocząć grę przez postawienie bili na bilardzie a. przez pierwsze nieznaczące uderzenie. 34. karc.: D. beta = nie wziąć spodziewanej lewy. D. szlema = wziąć trzysta lew. 35. fl. (sternik do flisaków): Nie daj! = przestań robić pojazdami! D. ś. f. † oddać siebie: Starosta dał ś. do więzienia. Skar. Dajże ś. kędy do szkoły, aź ś. gramatyki nauczysz (= idź). 2. ulec, nie obronić ś., ustąpić; † = poddać ś.: Nie daj ś.! (= broń ś.! stawaj mężnie!). Daj ś., a więzaniem bądź moim. P. Koch. Tak obłożonych głodem morzył, że ś. musieli D. Biel. M. 3. D. ś. we znaki = dokuczyć: Bieda, zima dała ś. biedakom we znaki. 4. † na kogo, na co = zdać ś., spuścić ś.: Na (= w) doktory ś. D. jest to dobrze wierzyć. Herb. Dał ś. na łaskę królewską. Biel. M. Dał ś. na konia swego, wodze mu puszczając, gdzieby ś. obrócić. Skar. 5. † D. ś. winnym = uznać ś. winnym, przyznać ś.: Wyznać złodziejstwo swoje i D. ś. winnym musiał. Skar. 6. † D. ś. w moc komu = powierzyć ś., oddać ś.: Bogu w moc ś. dawszy. Tw. 7. † D. ś. na co = śmieć ś., odwrzucić ś., piąć ś. do czego: Nie

daj ś. na stan wysoki. B. Sz. 8. [D. ś.] = a) za kogo = podać ś., udać: Dał ś. za rzeźnika. b) oddać ś.: Kasia ci ś. D. nie da. c) udać ś., zadać ś.: W baby ś. dał. Kochanie w serce ś. dało. d) zdarzyć ś.: Da mu ś. poźreć (= spojrzeć), a to ś. świeci. e) wziąć ś. do czego, zabrać ś.: Tak ś. dała i zabiła jedno prosię. f) stać ś., uderzyć ś., zrobić ś.: Co ś. jeszcze dało? g) w co = udać ś., uderzyć: Paweł dał ś. w pokorę. h) To nic nie da = to nic nie pomoże. <DA>

[Dada] p. i. Da.
[Dadada] p. i. Da.
[Dadana] p. i. Da.
[Dadra] p. i. Dana.
[Dadrach, a, lm. y] p. Tadrach: Same na nim dadrachy. Zdr. [Dadraszki]. <?>

[Dadrak, a, lm. i] p. Tadrach.
[Dadraszki, ów, blp.] p. Dadrach.
[Da dyna] p. i. Dana.

Dafna, y, lm. y bot. p. Wawrzynek.

Dafne nieod. bot. p. Wawrzynek. <Gr. dáfnē = wawrzyn>

Dafnetyna, y, blm. chem. substancja krystaliczna, powstająca przy rozkładzie dafniny. <Now. z Gr. dáfnē = wawrzyn>

Dafnina, y, blm. chem. substancja, otrzymana z kory roślin: wawrzynek górny (daphne alpina) i wawrzynek wilcze lyko (daphne mezereum). <Now. z Gr. dáfnē = wawrzyn>

† Daga, i, lm. i, † Dah, † Deka sztylet, puginał, tasak: Zbójcy mieli krótkie dagi pod pancermi. Leon. Zdr. † Dażka. <Hp. Włos. Pg. daga, stąd Czes. dýka, Nm. Degen, a stąd [Dejga]>

Dagierotyp, u, lm. y obraz otrzymany za pomocą dagierotypji. <Fr. daguerrétype, od wynalazcy, 1839 Daguerre + Gr. týpos = typ, odcisk>

Dagierotypista, y, lm. ści, Dagierotypownik ten co ś. zajmuje dagierotypję.

Dagierotypja, i, blm. pierwotna metoda fotografii, wynaleziona przez Daguerre'a.

Dagierotypować, uje, ował fotografować za pomocą dagierotypji. D. ś. fotografować ś. za pomocą dagierotypji.

Dagierotypowanie, a, blm., czynność cz. Dagierotypować.

Dagierotypowanie słę, a ś., blm., czynność cz. Dagierotypować ś.

Dagierotypownik, a, lm. cy p. Dagierotypista. Dagierotypowy przym. od Dagierotyp: Zdjęcie dagierotypowe.

† Dah, a, lm. y p. Daga: Podniósł D. wyostrzony i ruchem gwałtownym kosz nawyłot przebił. Rog. <p. Daga>

[Daiwać, a, at] p. Dać.

[Daj] i † Daj p. Bodaj: D. go djabli! Pani gospodyni D. zdrowa była! Psn. D. z Tobą, miły Jezu, królował na wieki! Op. D. bych złą śmiercią zginął. Op. Por. Dać pod 17. <Zam. Bo(g)da>

[Dajać, daje, 3 os. lm. dawają; dajał] i † Dajać p. Dać.

† Dajczer, a, lm. rzy p. Dajczmanek.

† Dajczmanek, nka, lm. nkwie, † Dajcozer niemiaszek; skąpiec: Co z grochu nie daje kawaleca słoniny, to włoży do kalety D. nasz miły. Rej. <Nm. Deutschmann = Niemiec>

Dajmon, a, lm. y p. Demon: Opanowany przez dajmona poezji. Chm. <p. Demon>

Dajna, u, lm. y, lep. Dajna, czasami Dajnos m lilewska pieśń ludowa. <Lit. dainā>

Dajna, y, lm. y p. Dajn.

[Dajneczka, i, lm. i, Danajka] *piosenka*.

[Dajno dana!] p. Dana!

Dajnos, a, lm. y p. Dajń: Przyjmij D. bratni. Krasz.

[Dajste] p. Dys.

[Dajweldrek, u, blm.] p. Asafetyda: Może jakiego dajweldreku dodają. Krasz. (=leku obrzydliwego). < Nm. Toulfeldreck = dosł. ezareie łajno >

† Dak sp. więc, tedy, przeto. < Zam. Tak >

[Dak, u, lm. i] p. Dach.

Dakapo nieod. = powtórnie, od początku, znów. < Włos. da capo = dosł. od głowy = od nagłówka, od ustępu >

[Dakto] ktoś.

Daktyl, a, lm. e l. stopa wierszowa, z trzech zgłosek, z których pierwsza długa a. akcentowana. 2. bot. = a) p. Daktylowiec. b) owoc tej rośliny. < Gr. dáktylos = 1) palec, 2) daktyl (owoc) >

Daktylozny złożony z daktyłów (stop): Wiersz, rytm D.

Daktyljon, a, lm. y muz. przyrząd mający wzmacniać palce grających na fortepianie: D. Herza. < Now. z Gr. dáktylios = pierścionek >

Daktyljoteka, i, lm. i zbiór artystycznie rzeźbionych kamieni, kamie i t. p.

Daktylografja, i, blm., Daktyloglogja sposób rozmawiania z głuchoniemi za pomocą palców. < Now. z Gr. dáktylos = palec + gráfō = pisać a. -logia = znawstwo >

Daktyloglogja, i, blm. p. Daktylografja.

Daktylotrochaiczny złożony z daktyłów i trochajów: Wiersz D. < Now. z Gr. dáktylos = daktyl (miarą wiersza) + trochaikós = trochaiczny >

Daktylowaty podobny do daktyla.

Daktylowiec, wea, lm. wee, Daktyl bot. (phoenix) roś. z rodziny palm. Gatunki: D. właściwy a. drzewo daktylowe a. palmowe, Daktylowa palma (ph. dactylifera); D. ciernisty (ph. spinosa).

Daktylowy przym. od Daktyl: Sok D. Bot.: Daktylowe drzewo a. Daktylowa palma p. Daktylowiec. Daktylowa śliwa p. Śliwodaktyl.

Dal, i, blm., × Dała, × Dalecze l. dalekość, odległość, oddalenie: D. nieprzejrzana. Szumią jodły na gór szczytce, szumią sobie w D. Wol. W dali mająceją światełka (=w oddali). Idziem odważnie w nieskończoną D. Tet. 2. Na D. p. Nadal. < DAL >

Dała, i, lm. e płyta kamienna w posadze: Głowę wsparł o dalę i przytknął powieki, jakoby w omdleniu. Sienk. < Fr. dalle >

× Dała, i, blm. p. Dal: Niech w dalę nie zachodzę od Twojej światłości. Arc.

[Dalaj] p. l. i 2. Dalej.

Dalajlama, y, lm. y arcykapłan tybetański. < Mongol. dalai = ocean + Tybec. lama = kapłan, więc = wielki jak ocean kapłan >

[Dalho] p. Dafibog.

[Dale] p. Tyle.

† Dale p. l. Dalej. Kaz. Gnieź.

Dalece przys., tylko w wyraż.: Jak D., tak D. = jak bardzo, tak bardzo, do jakiego stopnia, do takiego stopnia: To mię tak D. rozgniewało, że... Jak D. był nierozsądny, widać z tego, że... Nie obraził go tak D., żeby... < DAL >

[Dalechno] p. Daleko.

[Dalecy] p. Daleki.

[Dalecyjja, i, lm. e] p. Daleczyna.

× Dalecze, a, blm. p. Dal: Bojaźnią zdjęci! stali z dalecza. Wuj. (=zdaleka, na uboczu opodal).

[Daleczeńko] bardzo daleko.

[Daleczki] p. Daleki.

[Daleczko] przys. od Daleczki: Sam jechał D. od wszystkich. Wys.

[Daleczno] p. Daleko.

[Daleczny] p. Daleki.

[Daleczyna, y, lm. y, Dalecyjja] miejsce odległe.

1. Dalej st. w. od Daleko, [Dalaj], † Dale. [Na D.] = na przyszłość, na zapas. [D. nie idzie] = bardziej nie można, więcej nie można. † D. pięćcinaciecie lat (= dłużej, niż...). † D. dwudziestu lat.

2. Dalej!, [Dalaj!] w. nuż! nuż! naprzód! ruszaj! no!: D. do roboty! A dośże tych żartów, D. kiedyś kawaler! Boh. (=stawaj do pojedynku). < DAL >

[Dalek] p. Daleko.

Daleki, [Dalekośny, Daleczny, Dalecy], st. w. Dalszy, [Delszy, Dalniejszy] l. nieblizki, odległy, oddalony: Dalekie strony, kraje. D. sąsiad. Daleka podróż (= długa). Na dalekim planie obrazu. Przen.: Dalekie widoki, plany. Przen.: D. krewny. Rzecz daleka od prawdy. Rzeczy niepodobne i dalekie od siebie (=niezbliżone do siebie, różne). Co u drugich gaminy, sami od tego dalecy być mamy (=trzymać ś. zdaleka). Jestem D. od posądzenia go (=ani mi przez myśl przeszło posadzać go). † Ojca przezorności D. Jabł. (=daleko mu jeszcze do niej). † Namawialem go, aby wieś kupił, ale od tego D. Oss. (=ani mu ś. marzy o tym, ani chce słyszeć o tym). † D. od kogo = będący z nim zdaleka, stroniący od niego. Tamten wiek tak jest D. od naszego, że nam oni mogą bająć, co chcą. Górń. Daleka przyszłość. 2. † daleko sięgający, obszerny: Wykład D. Białob. 3. [D.] długi, wysoki: Człowiek D. Zdr. [Daleczki, Dalekuški]. < DAL >

Daleko, [Daleczno, Dalechno, Dalek], st. w. Dalej, st. n. [Najdalecz] l. przys. od Daleki: Chłodno i głodno i do domu D. Prz. Bóg wysoko, przyjaciel D. Prz. (=nie masz znikąd ratunku). D. spokrewniony. D. stąd do owad. Prz. (=trafił, jak kulą w płot). D. jeszcze do wieczora. D. do tego, wiele wody upłynie. Prz. D. w noc = późno w noc. × Rozmowa ś. na D. zanościć miała (=na długo). Ten człowiek zajdzie D. (=posunie ś. wysoko w karierze). † D. być = leżeć w odległości: Cyrkassy od Kijowa dwudziestą i dwiema miloma D. są od siebie. 2. o wiele, znacznie, nierównie: D. więcej. D. mniej.

Dalekodonośny daleko słyszany, głośny, donośny: Apollo D. Ml. < DAL + Do + NIOS >

Dalekomierz, a, lm. e, Djalimetr, Engymetr, Telemetr przyrząd do oznaczenia odległości punktu z danego stanowiska, bez pomocy pomiarów. < DAL + MIAR >

Dalekomorski z dalekich mórz pochodzący, znajdujący ś. na nich. < DAL + MOR >

Dalekonośność, i, blm. rz. od Dalekonośny. < DAL + NIOS >

Dalekonośny l. niosący na daleką metę: Karabin D. Dalekonośna armata. 2. przen. daleko idący, śmiały: Dalekonośne plany polityczne. Chm. Dalekonośna idea.

Dalekoogniskowy obiektyw, fiz. = którego punkt zebrania promieni w jedno ognisko znajduje ś. opodal od samego szkła. < DAL + OGN >

× Dalekopis, u, lm. y telegraf. l.

× Dalekość, i, blm. rz. od Daleki: Wolejby m krewniaka jakiego choć z dalekości odszukał. Sienk. <DAL>

[Dalekośny] p. Daleki.

× Dalekowied, u, lm. y p. Teleskop. L.

× Dalekowidność, i, blm. rz. od Dalekowiedny. L. Dalekowiedny i. już zdaleka widoczny; daleko widzialny: Przy kołpaku kitka dalekowiedna. Krasz. 2. × daleko widzący. L. <DAL+WID>

Dalekowiedz, a i, lm. e fiz. p. Teleskop. 2. Im. owle człowiek lepiej widzący przedmioty odległe, długowzrocznik, dalekowzrocznik.

Dalekowiedzenie, a, blm. p. Długowzroczność.

× Dalekowiedzwo, a, blm. p. Długowzroczność.

Dalekowzrocznik, a, lm. cy p. Dalekowiedz. W sferze kombinacji państwowych posiadał znamiona charakterystyczne dalekowzrocznika. Spas. <DAL+W+ZR>

Dalekowzroczność, i, blm. p. Długowzroczność.

[Dalekuśki] p. Daleki.

[Dalekuśko] przys. od Dalekuśki.

[Dali] rodzaj okrzyku: Powiadają, że m ładna, D. i to być może. Miała matka ćtery jabka, a córusia pięć, D. pięć. <Da+Li>
[Dalibokować się, uje s., owal s.] zaklinać s., mówiąc: dalibóg.

Dalibóg, Dalipan i. [D.] jeżeli Bóg da: Wiele też nas jutro, D., pojedzie. 2. a. [Dalbo, żart. Dalibut, Dalifur] jak Boga kocham, doprawdy, słowo daje: D., ma słusność. D., nie o tym nie wiem. <DA+Li+BOG>

[Dalibut] p. Dalibóg.

Dalifur p. Dalibóg: Aby imienia Bożego nie nadużywać, powtarzał często bardzo: D. Krasz. <Umyślnie przekręcenie wyrazu Dalibóg>

[Daligo] dalejże, nuż: Żyd... D. lamentować. Kobita... D. dziękować mu. <Daléj+Go>

Dallna, y, blm. chem. p. Inulin. <Od Dalja; po Nm. Dahlin>

Dalipan p. Dalibóg. <DA+Li+PAN>

Dalja, i, lm. e bot. p. Georgina. <Od nazwiska botanika Szwed. Dahl †1789>

[Dalka, i, blm.] oddalenie, odległość.

× Dalmatyk, u, lm. i p. Dalmatyka: W świetny D. król przyodziany. Syrok. <Od nazwy krainy Dalmacja>

Dalmatyka, i, lm. i, × Dalmatyk, † Dalmuoja, † Dalmuojum i. ubiór kościelny djakonów i subdyakonów. 2. rodzaj stroju uroczystego, bogatego; szata koronacyjna.

[Dalniejszy] p. Daleki.

× Dalowid, a, lm. y p. Teleskop. <DAL+WID>

× Dalowidz, a, lm. e p. Teleskop.

× Dalszość, i, blm. rz. od Dalszy. <DAL>

Dalszy i. p. Daleki. 2. dalej idący, znajdujący s.; następny: D. ciąg nastąpi. Dalsza Galja. Dalsze koleje losu (=późniejsze).

Daltonista, y, lm. ści człowiek dotknięty daltonizmem. Przen.: W realizmie swoim Prus naśladuje życie, które tylko daltonistom przedstawia s. w jednostronności fałszywego kolorytu. <Od nazwiska lekarza Ang. Dalton †1844>

Daltonizm, u, blm. ślepotą na wszystkie a. na niektóre barwy, achromatopsja.

† Dalmuoja, i, lm. e p. Dalmatyka: W dalmuojach z kościoła ich wywłókł. Biel. M. <Z Dalmatyka, pod wpływem Almuoja>

† Dalmuojum nieod. p. Dalmatyka: Nie chodził w szarłacie, w haftasie, w D. Rej. <p. Dalmuoja>

× Dałoman, u, lm. y p. Dołman.

Dama, y, lm. y i. kobieta z lepszego towarzystwa, pani: Zaprosić damę do tańca. Wielka, elegancka D. D. klasowa = dozorująca uczennice w czasie lekcji. D. orderowa, honorowa, dworska. Jaka mi D! D. kameljowa, D. z półświatka = elegancka kokoilka. 2. rodzaj karty do gry, wyznik: D. pikowa, karowa, atutowa. Zrzucić damę. Wyjść z damy a. zagrać od damy a. zagrać damę. 3. w szachach, jedna z figur, królowa, hetman. 4. w warcabach, warcab przykryty drugim warcabem w nagrodę za przedawcie s. na ostatni rząd pól. Zdr. Damula, Damulka, Damuleczka, Damałenka, Dama, Dama, Dameczka. <Fr. dame, z Łć. domina>

[Dama, y, lm. y] p. Tama. <Nm. Damm>

Damar, u, blm. chem. p. Damara.

Damara, y, blm., Damar chem. żywica z pewnego rodzaju jodły. <Now. niby Łć. dammara, z Mał. dāmar = żywica>

Damarowy przym. od Damar: Pokost D.

Damascena, y, lm. y, Damascenka, Damaszk, Adamaszka, † Damaszczyna, † Damaszczyna, [Damasyna] bot. (prunus domestica) odmiana sliwy zwyczajnej (drzewa i owocu). <Od nazwy miasta Azjatyckiego Damaszek, Łć. Damascus, z Arab. Dimaszek>

Damascenka, i, lm. i f. a. Demeszka, × Demesz, × Demiesz szabla wyrabiana ze stali damasceńskiej (=z Damaszk). 2. strzelba ze stali damasceńskiej, dziewerówka. 3. bot. p. Damascena. 4. a. Dźwirówka hut. stal damasceńska a. dziewerowana, bułat.

Damaskować, uje, owal, Damaszkować, Demeszować, × Demaszować (o stali) zdobić deseniem w postaci żyłek powikłanych, a. blaszkami złotymi i srebrnymi, in. dziewerować, dźwierować, dźwierować, modrawić: Pamigłają i swoi i nieprzyjaciele jego damaskowaną krzywą karabelę. Mick. <p. Damascena>

Damaskowanie, a, blm., czynność cz. Damaskować.

[Damasyna, y, lm. y] p. Damascena.

† Damaszczyna, y, lm. y p. Damascena.

† Damaszczyna, y, lm. y p. Damascena.

[Damaszek, szku, lm. szki] i † Damaszek adamaszek. Mym.

Damaszka, i, lm. i bot. p. Damascena.

Damaszkować, uje, owal i. p. Damaskować. 2. zdobić w kwiaty, desenie: D. płótno.

Damaskowanie, a, blm., czynność cz. Damaskować.

Damaskowany z deseniem, wzorzysty: Holendrowie i Flamandy mieli w Brodach warsztaty płócien cienkich damaskowanych. Krasz.

† Damaskowny p. Adamaszkowy. Przen.: Na damaskownej kwiecim murawie siedzieli. Przyb.

† Damaskowy p. Adamaszkowy.

Damcia, i, lm. e p. Dama.

Dameczka, i, lm. i p. Dama.

Damenizacja, i, blm. solmizacja a. solfjowanie (czytanie nut glosem) z wymawianiem zgłosek da, me, ni, po, tu, la, be (dzisiaj do, re, ni, fa, sol, la, si). Por. Bobizacja, Bocedizacja. <Od zgłosek da, me, ni>

[Damis, u, lm. y] tkanina. <?>

Damjana, y, blm. apt. liście rośliny: złotoklu rozjarzająca (turnera aphrodisiaca). <Now. niby Łć. damiana>

Damka, i, lm. i p. **Dama**.
Damno nieod. han. *prowijza, potrącana przy wekslach, oprócz zwykłego dyskonta*. <Now. z Łć. damnum = szkoda, strata>

[**Dampszyf**, u, lm. y, **Damsif**] *parostatek*. <Nm. Dampfseiff>

[**Damsif**, u, lm. y] p. **Dampszyf**.
Damski i. przym. od **Dama**, *kobiecy, niewieści*: Strój D. **Po damsku** przys. *jak dama*: Ubrać ś. po damsku. 2. żart.: Rzeźnik D. = *świński, wieprzowy*.

Damula, i, lm. e p. **Dama**.
 × **Damula**, i, lm. e *sarnica daniela, danielica*: O łani a. o damulach. Haur. <p. Daniel>

Damuleczka, i, lm. i p. **Dama**.
Damuleńka, i, lm. i p. **Dama**.
Damułka, i, lm. i p. **Dama**.
Dan p. **Dać** pod 27. <DA>
 i. **Dana**, ej, zwykle w lm. e, **Data** *rzecz, fakt, pewny, wiarogodny, na którym ś. oprócz możn w wywodach; wiadomość rozporządźalna*: Mieć dostateczne dane do twierdzenia. Oprzeć ś. na pewnych danych. Podawać własne domysły za dane. Dane w zadaniu matematycznym. Dane filozoficzne. <DA>

2. **Dana**, y, lm. y *rodzaj statku wodnego*: Opodal przegładają ś. w lazurze ciężkie dany arabskie z żaglami białymi i czerwonymi. Sienk. <?>

1. [Dana! Dana moja dana! Oj dana data dana! Danaż dana! Ta dana! Dajno dana! Dana ino dana! Ojże ino dana! Dyna dana dada! Da dyna! Dyna moja dyna! Dyjny moje dyjny! Dody moje dody! Dadra moja dadra!] *przyspiew*: Oj D. D., służyłem u pana, oj D. dynie, pasalem mu świnię, oj D. dasa, pędziłem do lasa, oj D. dyńkiem, usnąłem pod pićńkiem i t. p. <Da! + Na!>

2. [Dana, y, lm. y] *świerk*. <Nm. Tanne>
Danae nieod. bot. (danaë) *roś. z rodziny liljowatych*. <Z imienia Gr. postaci mitycznej Danaë>

Danaina, y, blm. *rodzaj barwnika, otrzymywane z roś. Danais fragrans*. <Now. z Gr. imienia mitycznego Danaïs>

[**Danajka**, i, lm. i] p. **Dajniczka**.
 [**Danaż**] p. i. [Dana].

Dancista, y, lm. ści *zwolewnik, naśladowca Dantego*: Zjawi ś. może jaki D., Szyllerzysta lub Bajronista. Kaczk. <Od nazwiska Włos. Dante>

Dandus, a, lm. e p. **Dandys**.
Dandy, ego, lm. owie p. **Dandys**.
Dandys, a, lm. owie a. y, **Dandy** *elegant, frant, galant, modniś, światowiec*: D. parafjalny, wiejski. Zamysłam kilka krawieckich przepisów dla was dandysy polskie. Słow. Zdr. **Dandys**, **Dandus**. <Ang. dandy>

Dandysować, uje, *owal odgrywać rolę dandyśa*: Szeptali między sobą, z ukosa spoglądając na dandysującego pod sztachetami Aleksandra. Orzesz.

Dandysowanie, a, blm., *czynność cz. Dandyśować*.

Dandysowski przym. od **Dandys**; **Dandyszowski**.

Dandyszowski p. **Dandysowski**: W jego miłych i dandyszowskich rozmowach bez wątku, myśli i treści Marja zdawała ś. smakować. Budz.

Dandyś, a, lm. e p. **Dandys**.
Dandyzm, u, blm. *skłonność do dandyśowania*: Umieścił w gazecie rzeźbę satyryczną „O dandyźmie w Warszawie.“

[**Dania**, i, lm. e] p. **Danie**.
 [**Danica**, y, lm. e] *deska calowa, którą kładą na dnie wozu przez całą jego długość*. <Zap. od Dno>
Danie, a, lm. a i. blm., *czynność cz. Dać*: Obraził mię bez dania racji. 2. a) *potrawa podana na stół*: Obiad złożony z czterech dań. Na trzecie D. były kureczęta. b) *ilość lekarstwa na raz dana, dawka, doza*. c) [D., **Dania**] *trucizna podana w jadł. a. napoju*. 3. [D.] *podatek gminny*. <DA>

Daniec, nca, lm. ncy ten, *który był przez kogoś dany*: Od Boga D. Leon.

Daniel, a, lm. e zool. (platyceros dama) *zwierz rąciowe, pełnorogie*. Zdr. **Danielek**. <Łć. dama, przez Czes. daněl>

Danielątko, a, lm. a, **Daniele** *cielę daniela*.

Danielek, lka, lm. lki p. **Daniel**.
Daniele, ęcia, lm. ęta p. **Danielątko**.

Daniell przym. od **Daniel**: Róg D.

Danielica, y, lm. e *sarnica daniela, łania*.

Danina, y, lm. y i. a. **Dan** = a) *należność uiszczana zwierzchności w pieniądzech a. w naturze, podatek, czynsz*. b) *haracz, trybut; opłata lennicza*. Przen.: Pochwały są daniną płaconą za służbę. 2. † *nadanie*: Plac ten z przyległościami, jak D. obmawia nieboszczyka Koniecpolskiego, na śpital dajemy. Vol. Za samą daniną książęcia biskupstwo otrzymał. Skar. <DA>

Dank nieod. m. i. *nagroda za zwycięstwo*: Na tych gonitwach pierwszy przyznawali D. królewiczowi. P. Koch. 2. *hold, podziękowanie, dzięki; pierwszeństwo, prym, przodek*: Uezony jeden naszemu rycerzowi dał wielki D. w mgstwie. Górn. Djamentowi należy D. między klejnotami. † *Mieć D. = otrzymać, przyjąć podziękowanie*: Mieścież D., zaciń ludzie, enotliwi posprwie. Pielgrz. <Nm. Dank>

Danka, i, lm. i *danie*: Obietnica nie D., a głupiemu radość. Prz.

[**Danko**, a, lm. a] p. **Dno**.
 [**Dankowanie**, a, blm.] *wywianowanie córek, a. spłata sumy, przypadającej na nie z działów majątkowych*. <p. Dank>

Dannictwo, a i. blm. *zależność, poddaństwo, lennictwo, leństwo, holdownictwo*. 2. lm. a *majątek lenny, lenność, feud*. <DA>

Danniczy i. od *daniny, podatkowy, czynszowy*: Rodzajów danniczych nazwiska: przewód, pomocne, powóz, stróża... Nar. 2 *plązcy danne, lenny, holdowniczy, poddany*: Włosza była raz dannicza Polsczeze, drugi raz Węgrom, teraz jest Turkom. Oss. 3. a. † **Danny** *nadawczy*: Listy dannicze na starostwo.

Dannik, a, lm. cy *wasal, holdownik, lennik, opłacający daninę*. Przen.: Jesteśmy wszyscy dannikami śmierci.

† **Danny** i. p. **Danniczy**: Miód D. = *dawany w danie*. 2. p. **Datny**. 3. *chętnie dający*: Wam dają z dannej życzliwości. Susz.

Danser, a, lm. rzy *tancerz*. <Fr. danseur>

Danserka, i, lm. i *tancerka*.

Dantejski *piekielny, straszny, okropny, ohydny, groźny*: Piekło dantejskie. Kamil duszą przypatrywał ś. tej dantejskiej scenie. Bał. Ten rym, co drwi lub przeklina, ma polityczne credo: jest to sfera Dantejska. Słow. Chciałbym

z dantejskich barw i palących wyrazów ułożył pieśń. Sow. <Od nazwiska poety Włos. Dante>

Dany I. im. od **Dać**. 2. ten, taki, obecny, ni-niejszy; podobny, mogący ś. zdarzyć, ewentualny: W danym wypadku nie jeszcze złego nie widzę; jakie będą następstwa, nie wiem. Jak w danym razie masz postąpić, zostawiam to twej roztropności. <DA>

Dań, I, im. I f. p. **Danina**: Dani kmiecie są: czynsz, najem... Zaw. † D. królewska = *lanowe*, *podatek gruntowy*, in. p. obór. † D. miodowa = *bartne*, *danina z miodu a. opłata pieniężna od baci należąca dworowi*. 2. [D.] = a) *opłata za pastwisko*. b) *komorne, opłata za mieszkanie*.

[**Dański** starosta] = ten, który daje żonę panu młodemu. Por. **Brański**. <Od DA>

[**Dapoka**] póki. <Do+Po+K>

Daporta, y, lm. y p. **Deporta**. <p. Oporty>

Daportowy przym. od **Daporty**: Jabłka *daportowe* = *daporty, deporty, rajskie jabłka*. Urząd.

Dar, u, lm. y, † **Darek**, † **Darunek**, † **Darek**, † **Darunek** I. *podarek, podarunek, upominek, prezent; darek, ofiara*: Złożyć, wręczyć co komu, wziąć w darze, a. † **darem**. **Dar** na ubogich, na kościół. 2. *dobrodziejstwo, łaska*: Dary Ducha św. To wielki dar od Boga. 3. † Z daru bożego = *z łaski bożej*: Tak wielkimi zwycięstwami panowanie swoje z daru bożego okraślił. Skar. D. boży a. dary boże = *chleb, jadło*: Spożywać dary boże. Dary (boże) = *zasobność, dostatek, dobrobyt*: Dać ci Bóg dary, używaj miary. 4. *uzdolnienie, zdolność, spryt wrodzony*: Ma D. do rysunków, do wszystkiego, poetycki. D. słowa. 5. † *znak zaszczytny, order, dekoracja*: Żadnych darów na szaciech. Vol. 6. [D.] = a) *przyjęcie, ugaszczanie*. b) *podarunek, przyniesiony dworowi na dożynki* (jabłka, orzechy i t. p.). **Wianyszki** z darów. † **Darem** przys. = *darmo, jako dar*: Dostatek darem otrzymany. Sienk. † Za D. = *darmo, daremnie, napróżno*. <DA>

Darabaniec, ńca, lm. ńcy p. **Derobaniec**: Spodziewam ś., że przyszły teśś mój wyprawi na spotkanie moje darabanców. Jeż. <Zap. = *Dra-bant*>

† **Daraj**, u, lm. e *prastra kitajka turecka, wprowadzona do Polski za Sobieskiego*. Goł. <Prs. *daraj*, przez Tur.>

† **Darca**, y, lm. y p. **Darodawca**. <DA>

Darcie, a, bīm., † **Dranie** czynność cz. **Drzeć**: D. pierzy. Przen.: D. koźła = *wymioty*. Lek. = a) *gościec, reumatyzm*. b) † D. w żywocie = *kolki w kiszczkach, boleści*. D. drzewa (u sążniarzy) = *nieładkie odzieranie drzewa, gdy włókna w nim nie są wężykowate, lecz drobno pomarszczone*. <DZR>

Darozynca, y, lm. y p. **Darodawca**. <DA + CZYN>

[**Daró**, **drze**, **dar!**] p. **Drzeć**: Żart.: Koźła D. = *wymiotować*.

Dard, u, lm. y p. **Darda**.

Darda, y, lm. y, **Dard** woj. daw. *broń sieczna w kształcie toporka na drzewcu*. <Fr. *dard*, Włos. *dardo*>

† **Dardan**, a, lm. y *osieł dardański*: Czegóż stoisz, *dardanie!* Wilk. <p. *Dardański*>

Dardaneński p. **Dardański**.

Dardański, **Dardaneński** osieł = *wielki, skończony, wierutny osieł*. <Z Łć. *dardanius* = *trojański*; osieł za p. zam. koń trojański>

† **Dardarowy** straszny, okropny, przeraźliwy: Krzyknąć *dardarowym* głosem. <Może zam. *tartarowy* = *piekielny*, z Łć. *tartareus*, od *Tartarus* = *piekło*>

Dardzista, y, lm. ści daw. *żołnierz uzbrojony w dardę*: Piechota węgierska dzieliła ś. już na szóstki z *dardzistami* na czele. Górs. <p. *Darda*>

[**Darebak**, a, lm. i] p. **Daremnik**.

† **Darek**, rku, lm. rki i † **Darek** p. **Dar**

[**Darembak**, a, lm. i] p. **Daremnik**.

[**Daremnik**, a, lm. i] p. **Daremnik**.

[**Daremnica**, y, lm. e] *środkowa obręczka na głowie koła od wozu*.

† **Daremnik**, I, II *udaremniać, unieczwiał*: D. działanie, skutek. <D \>

Daremnie, [Daremmo], † **Darempnie** i † **Daremmo** I. przys. od **Daremnny**, *napróżno, próżno, bezskutecznie, niepotrzebnie*: D. błągać, szukać. D. ś. narażać, poniżać. 2. *nic nie pomoże, trudna raz da*: Trzeba iść, to D.!

Daremnik, a, lm. ey I. *robotnik pracujący komu za darmo*. 2. *człowiek, będący u kogo na bezpłatnym utrzymaniu, darmozjad*: Mam wielu w domu *daremników*, których karmi muszę. 3. [D.] = a) a. [**Daremnik**, **Daremnik**, **Darebak**, **Darembak**, **Darymbak**, **Darebak**, **Derbis**] *próżniak, wałkoń, niepoń*. b) *dziecko małe*. <por. *Darebak*>

† **Daremnika**, † **Darmica**, przys. *za darmo, darmo, bezpłatnie*: Dać co komu D.

[**Daremniny**, in, blp.] *rzeczy lub mowy bez wartości*.

[**Daremmo**] i † **Daremmo** p. **Daremnie**.

Daremnność, i, blm. rz. od **Daremnny**: Widzę walki D. Asn.

Daremnny, † **Darmny**, † **Darmowy**, † **Darmy** I. *bezpłatny, darmo dany*: Dzień D. = *nie za najem, nie za pańszczyzną odbiany*. 2. *bez przyczyny, niezasłużony, niezasadniony*: Nie *daremnna* to kara. 3. *bezskuteczny, próżny, czczy, niepotrzebny, bezużyteczny*: *Daremnne* usiłowania! *Daremnna* praca. <DA>

Darempnie p. **Daremnie**.

Daremszczyzna, y, lm. y, **Darowszczyzna** I. a. **Darmocha** *rzecz darmo komu ofiarowana*: Oświadczył mi, że mam krzesło obok niego w teatrze; wymawiałem ś. ceremonjalnie od tej *daremszczyzny*. And. 2. *dziesięcina od produktów gospodarstwa domowego i polowego*. Rol. 3. *robotą nie za pieniężce i nie z powinności, dzieł daremnny*: Jechać do lasu za *daremszczyzną*. Oss.

[**Dareń**, rni, lm. rnie] p. **Darnina**.

[**Darebak**, a, lm. i] p. **Daremnik**. <Czes. *darbak*; *daremnik(a)k* jest sld. do DA>

[**Dargać**, a, al] *mieścić, być powinny*. <Zap. Nm. *dürfen*, daw. *darven*>

Darjolki, lek, blp. kuch. *babki śmietankowe*. <Fr. *darfole*>

† **Darmica** przys. p. **Daremnika**: Dawał, ile kto zażądał, D. Rzew. W. <DA>

† **Darmiuteńki** *zupelnie daremnny*.

Darmiuteńko przys. od **Darmiuteńki**: Żyd dał mi dwa białe grosze z dobrej woli, nie proszony, D. Krasz.

† **Darmny** p. **Daremnny**: D. to będzie zawód tak wielkiej rzpltej naszej. Arc.

Darmo przys. od Darmy l. *bezpłatnie, bez zapłaty*: Mieć co D. a. za D. Leczyć D. a. za D. D. nie. Prz. Pół D. a. na pół D. 2. p. **Daremnie**: D. ś. trudzisz (= *próżno, napróżno, niepotrzebnie*). Nie D. go tak zowią (= *nie bez przyczyny, nie bez ale*). Nie D. było tak duszno. † D. komu nałajac (= *nieśluszenie*). 3. × *trudno, niepodobna, niepodobienstwo*: Darmoé tego dokazaé, D. nieboże. Oss. 4. [D.] = a) *nie nie pomoże, niema co*: Ha, kie boski wyrok taki, to D.! b) *próżno, pusto*: Powóz jechał D. c) *bez pokwitowania z odbioru*. <DA>

× **Darmobit**, a, lm. ci *człowiek nieokrzesany, którego napróżno bito*: Między ludzi przyszedzsy, nie siedzieć, jak D., ale unieść i ku temu i ku owemu przymówić. Rej. <DA+BI>

Darmocha, y, lm. y l. p. **Daremszczyzna**. 2. a. [Darmodajka] *kobieta nierządna, darmo ś. od-dająca*. 3. [D., Tloka] *robotu bezpłatna za poczęstunek, gromadna praca darmo*.

× **Darmochleb**, a, lm. y p. **Darmozjad**. <DA+Chleb>

× **Darmochlub**, a, lm. y p. **Darmochwał**. <DA+CHLUB>

× **Darmochlubnie** przys. od **Darmochlubny**.

× **Darmochlubny** *chępliwý, butny*.

× **Darmochwał**, a, lm. y, × **Darmochlub** *człowiek próżno ś. chlubiący, pyszałek, samochwał*. <DA+CHWAŁ>

× **Darmodaj**, a, lm. e p. **Darodawca**. <DA+DA>

[**Darmodajek**, jka, lm. jki] p. **Darodał**. <DA+DA>

[**Darmodajka**, l, lm. l] p. **Darmocha**.

Darmodajność, i, blm. rz. od **Darmodajny**: Żołd okryty tytułem darmodajności. Wor.

Darmodajny *darmo dawany, bezpłatny*: Chleb D. Wor.

[**Darodał**, a, lm. y, **Darmodajek**] *ten, co darmo daje*: D. ju dawno zdechl = *dziś darmo nie dają*.

× **Darmogonny** *bezsłutecznie gonący*: Wszyscy, przed sobą go mając, darmogonni zostali, bo go nie poznali. <DA+GON>

† **Darmohardy** *hardy bez przyczyny*: Chłop D. Rej. <DA+Hardy>

[**Darmoid**, a, lm. y] *darmozjad*. <Ukr. damoid>

Darmojad, a, lm. y p. **Darmozjad**. <DA+JAD>

× **Darmojed**, a, lm. y i [Darmojed] p. **Darmozjad**.

× **Darmojedny** przym. od **Darmojad**, † **darmostrawski**, *pasorzytny, próżniacki*: Żywot D.

× **Darmojedztwo**, a, blm. *wada darmozjada, pieczeniurstwo, próżniactwo*.

[**Darmok**, **Darmoka**, **Za darmoka**, **Darmoso**, **Na darmosa**, **Za darmosa**] *darmo, bezpłatnie*.

[**Darmoka**, **Za darmoka**] p. **Darmok**.

† **Darmoleg**, a, lm. i, † **Darmoleg** *piecuch, ospa łec, gnojek, człowiek gnuśny*: Cóż ma D., co na pięcu dyszy? wszsy we łbie, pod kołnierzem myszy, Rej. <DA+LEG>

† **Darmoleg**, a, lm. i p. **Darmoleg**: Ty darmolegu, co czynisz, iż o sobie nie myślisz! Rej.

† **Darmomówny** *który gada nie do rzeczy, świegotłoczy, gadaliby*. <DA+MOW>

× **Darmomyślnie** przys. od **Darmomyślny**. <DA+MY(SŁ)>

× **Darmomyślny** *rojący, fantazujący, budujący zamki na lodzie*.

† **Darmopłoch**, a, lm. y *uchórz, lekający ś. własnego cienia*: D. boi ś., gdzie niema bojaźni. <DA+PŁOCH>

† **Darmopych**, a, lm. y *pysznący ś. nie wiedzieć z czego*: Darmopychy dufali w dostojenstwach swoich. Rej. Zdr. † **Darmopyszek**. <DA+PUCH>

† **Darmopyszek**, szka, lm. szkowie p. **Darmopych**: Darmopyszkowie gardzili nami. Rej.

× **Darmosiłny** *daremnie wysilający ś.*: Zapalczywośći zbośe rozumem nie może darmosiłna Medea. Zebr. <DA+SIL>

[**Darmoso**, **Na darmosa**, **Za darmosa**] l. *nadarownie, napróżno*. 2. p. **Darmo**.

× **Darmostaj**, a, lm. e p. **Darmostój**. <DA+ST(O)>

× **Darmostojak**, a, lm. i p. **Darmostój**: Czemu tu stołcie cały dzień, próżnując, na kształt darmostojaków? Kulig.

× **Darmostój**, oja, lm. oje, × **Darmostaj**, × **Darmostojak** *zawalibroga, próżniak, sluga od parady*: Kilkaset darmostojów otoczony jedzie. Nar.

† **Darmostraw**, a, lm. y i [Darmostraw] p. **Darmozjad**. <DA+Z+TRU>

† **Darmostrawca**, y, lm. y i [Darmostrawca] p. **Darmozjad**.

† **Darmostrawski** p. **Darmojedny**. † **D.**, ego, lm. soy rz. p. **Darmozjad**: Za nim ś. wleceze darmostrawskich siła, a już ś. wszystka majątność przepiła. Groch.

† **Darmoswar**, a, lm. y, † **Darmozwad** *człowiek swarzący ś. o byle co, kłótnik, awanturnik*. Rej. <DA+SWAR>

[**Darmośnie**] *nadarownie*.

† **Darmotrawca**, y, lm. y *trawiący, marnujący, zabierający komu co*: Żaden uczonemu nie jest cięższy, tylko czasu D. Bud. B. <DA+TRU>

[**Darmować**, uje, owal] *próżnować*.

[**Darmowis**, a, lm. y] *patyk zakrzywiony w warstacie płóciennym*. <DA+WIS>

× **Darmowski**, ego, lm. soy żart. *który chce wszystkiego darmo*: Kupniowskiego w tym użyć potrzeba, Darmowskiego proszę zaniechać. Haur. <Żart. wywód od DA>

× **Darmowy** p. **Daremny**: Karmił ś. chlebem darmowym. Spas. <DA>

Darmozjad, a, lm. y, **Darmojad**, × **Darmojed**, [**Darmoid**, **Darmojed**], × **Darmochleb**, † **Darmostraw**, † **Darmostrawca**, [**Darmostraw**, **Darmostrawca**], † **Darmostrawski**, × **Darmożyj**, × **Darmożył** *próżniak, pasorzyt, pasibrzuch, truteń, wal-kon*. <DA+Z+JAD>

Darmozjada, y, lm. y forma ż. od **Darmozjad**: Widzicie ją, D.! Prus.

† **Darmozwad**, a, lm. y p. **Darmoswar**. <DA+Z+WAD>

× **Darmożyj**, a, lm. e p. **Darmozjad**: Takich darmožyjów było podostatkiem. Krasz. <DA+ZY>

× **Darmożył**, a, lm. y p. **Darmozjad**.

× **Darmy** p. **Daremny**. <DA>

[**Darn**, u, blm.] p. **Darnina**: Przetykano dziury płátami starami i darnem. Krasz. <DŹR>

[**Darna**, y, blm.] p. **Darnina**.

[**Darnia**, l, lm. ie] p. **Darnina**.

Darniarski przym. od **Darniarz**: Nóż D.

Darniarz, a, lm. e *ten, co okłada darniną, co darnuje*.

Darniasty p. **Darniowaty**.

Darnik, a, lm. i l. *nóż darniarski*. 2. *chróst, krzaki*: Darników i bodiaków, w których ś.

willki ukrywać lubią... Jeż. 3. [D.] p. Darnina. <DŹR>

Darnina, y, blm., Darń i. a. [Dzarna, Darna, Darnik, Daren, Daryń, Dern, Darn, Darna, Darno, Durna] płat ziemi, trzymającej ś. na korzonkach, odkryty zielenią: Obłożę grób darniną. Siedzenie z darniny. 2. zielona łąka ogrodowa, murawa. 3. × D. ziemna = torf. 4. × forma do robienia odlewów pustych. 5. otwór w warsztacie towarzyskim do przytrzymania obrabianego przedmiotu. 6. a. Rozenbank teatr. ławka sceniczna wyściełana, z wezłowień, pomalowana na zielono. Zdr. Darninka. <DŹR>

Darninka, i, blm. p. Darnina.
Darniować, uje, ował, Darnować okładać darniną: D. grób.

Darnowanie, a, blm., czynność cz. Darniować. Darniowaty, Darniasty, × Darnowaty podobny do darni.

Darniowiec, wca, lm. wce zool. (tetramorium caespitum) owad błonkoskrzydły, żądłowy, towarzyski, z rodziny mrówek.

Darniowy przym. od Darń: Siedzenie darniowe.

Darniówka, i, lm. i i. Lopata do darni. 2. zool. p. Nornica.

Darnisto przys. od Darnisty: Korzeń włóknisty, D. rozgałęziający ś.

Darnisty pełen darni, odkryty murawą: Brzeg D. [Darno, a, blm.] p. Darnina.

Darnować, uje, ował p. Darniować.

Darnowanie, a, blm., czynność cz. Darnować.

× Darnowaty p. Darniowaty.

× Darnowy przym. od Darn. Bobr.

Darny i × czuprny, opryskliwy. 2. [D.] = a) (o zwierzęciu) przydatny do czego, dobry: Darna śka. D. ciotek. b) urodzajny, płodny. Por. Derny. <DA>

Darń, i, a. × a, × u, lm. e p. Darnina: Ołtarze z darnia. Otw. Z darniu ławy. Jabł. Darnie ziemne = torf. Ład.

Darobierca, y, lm. y obdarzony, obdarowany, udarowany. <DA+BIOR>

× Darobierność, i, blm. rz. od Darobierny. L.

× Darobierny biorący dary. L.

Darodawca, y, lm. y, Darczyńca, × Darca, × Darownik, × Darzyciel, × Darmodaj obdarzający, obdarowujący, udarowujący. <DA+DA>

Darodawczyni, i, lm. e forma ż. od Darodawca, × darownica, × darowniczka.

× Darolubnik, a, lm. cy ten, co lubi dary. L.

[Daromnik, a, lm. cy] p. Daremnik.

Daronośca, y, lm. y przynoszący dary: Przywódcą chóru daronośców był burmistrz krakowski. Spas. <DA+NIOS>

× Daronośny dary przynoszący.

Darować, uje, ował, nied. Darowywać i. komu = dać na własność, podarować, wręczyć w darze: Darowanemu koniowi w zęby nie zagląda. Prz. 2. × cz. nied., kogo czym = obdarzać, udarowywać: A tak cięż temi księgami daruję. Kochan. D. wolności. Bobr. 3. komu co a. † kogo czym = odpuścić, wybaczyć, przepuścić, przebaczyć mu co, nie pamiętać mu czego, ulaskawić go: D. komu karę, życie, urazy. Leszek buntowniki, miłosierdzia proszące, winą darował. Błaż. Daruj, ale pieniędzy tych przyjąć nie mogę. Nie mogę sobie D. tego głupstwa. Daruję ci na ten raz. 4. [D.] obdarzać pamięć młodą przed ślubem. <DA>

[Darować, uje, ował] trwać.

Darowanie, a, lm. a i. blm., czynność cz. Darować: To nie do darowania! 2. † blp. darowizny, dary, donacje.

Darowany p. Darowny. Darowany, ego, blm. rz. rodzaj gry towarzyskiej.

Darowizna, y, lm. y i. darowanie, podarowanie: Akt darowizny. D. ruchomości, nieruchomości. D. rękodajna i formalna. 2. to, co ś. daruje, dar, podarunek.

× Darownica, y, lm. e p. Darodawczyni.

× Darownicza, i, lm. i p. Darodawczyni.

× Darowniozy przym. od Darownik.

× Darownik, a, lm. cy p. Darodawca.

× Darowny i. a. Darowany = a) pochodzący z daru. b) mogący być podarowanym a. przebaczoną, odpuszczalną, przebaczały. 2. ściągający ś. do darowizny, nadawczy: List D. Skar. 3. dający, łajny. 4. † z daniny od nieprzyjaciół a. z darów holdowniczych pochodzący: Ofiarować Panu całopalenie darowne.

Darowszczyzna, y, lm. y p. Daremszczyzna: Najem przymusowy i wszelkie darowszczyzny zniesione, stójki dzienne zakazane. Gac.

Darowy przym. od Dar: Zamożny w szafunek D. Wor.

Darowywać, uje, ywał p. Darować.

† Darski p. Dziarski: Młódź darska. Mias. <D(ZI)AR(Z)>

† Darsko przys. od Darski.

† Darskość, i, blm. rz. od Darski.

[Dartka, i, lm. i, Derka] klótnia.

Dartopletwy, Dartopletwy: Ryby dartopletwe = mające pletwy piersiowe darte. <DŹR+PŁY>

Dartopletwy p. Dartopletwy.

Darty i. im. od Drzeć. 2. † dający się drzeć. <DŹR>

[Darunczek, czka, lm. czki] p. Darunek.

× Darunek, nku, lm. nki i † Darunek p. Dar: D. królewski weale po królewsku nie wygląda. Rol. Zdr. [Darunczek].

Darwinista, y, lm. śel zwolennik doktryny Darwina. <Od nazwiska uczonego Aug. Darwin †1882>

Darwinistka, i, lm. i forma ż. od Darwinista. Darwinistyczny przym. od Darwinizm: Etyka, psychologia darwinistyczna.

Darwinizm, u, blm. doktryna Darwina, teoria powstawania gatunków, oparta na ścisłym uwzględnianiu rozwoju (evolucji) istot organicznych.

[Darymbak, a, lm. i] p. Daremnik.

[Daryń, i, lm. e] p. Darnina.

† Darznąc (dar-znać), nie, nął śmieć, ośmielić ś., poważyc ś., odważyc ś., porwać ś.: Nie darznąc ręce na złe. Żebr. <D(ZI)AR(Z)>

† Darznie (dar-znie) przys. odważnie, śmiało: Mówią k nim D. bez którego wstargnienia i strachu. Op.

Darzny dary dający, darzący: Pług D. Pol. <DA>

× Darzyciel, a, lm. e p. Darodawca.

Darzyć, y, ył i. kogo czym = obdarzać, obdarowywać, udarowywać, uszczęśliwiać: Okiem dobroczynnym lud szczęśliwy darzy. 2. × kogo = świadczyć mu: Wechodzi w ich stan, zachęca, chwali, wspiera, darzy. D. ś. i. szczęścić ś., udawać ś., wieść ś., iść po myśli: Jabłonie darzy ś. na tych miejscach. We wszystkim mu ś. darzy. Ciasto jej ś. darzy. Komu ś. klace i żony darzą, ten nie żebze chleba. Oss. 2. † być stosownym, uchodzić, przystawać: Kiedy szkatuła na

suchoty stęka, modne ś. nie darzą stroje. Pot.
<DA>

Darzymięcznia, l, lm. e bot. (brosimum) roś.
z rodziny *chlebowcowatych*. <?>

Darzyna, y, lm. y bot. (guilielma) roś. z ro-
dziny *palm*. <?>

† **Daszeczk**, czek, blp. ozdoba w stroju kobie-
cym. <p. Dach>

Daszek, szka, lm. szki l. p. Dach: Ubogiego
żywoł lepszy jest pod daszkiem swoim
(= w chatce, w chałupce, w domku, pod strzechą).
2. kaptur u czapki dla ochrony oczu, rydelek.
3. D. na oczy, na lampę = *umbrelka*. Przen.:
× **Patrzeć** jak z pod daszka = *zpodleha*. 4. nad li-
terą = *znak diakrytyczny*. 5. † *kapelusik damski*.
6. [Dászek] *snopek dachowy*. 7. gim. pewne po-
łożenie ręk. <p. Dach>

Daszkowato przys. od **Daszkowaty**.

Daszkowatość, l, blm. rz. od **Daszkowaty**.

Daszkowaty l. podobny do *daszka*, *spadzisty*:
Wielko skrzyni *daszkowate*. 2. gram.: Samo-
głoska *daszkowata* = *opatrzona daszkiem*, *długa*:
Daszkowate à francuskie. <p. Dach>

× **Daszny** p. **Dachowy**.

Daszasty *opatrzonej dachem*: Dom D.

Data, y, lm. y l. oznaczenie dnia, w którym ś.
coś działo: Daty forma: dan w Krakowie trze-
ciego dnia stycznia 1572 roku. Kn. Położę
datę na liście, na dokumencie. Dokument wy-
dany pod datą 15 sierpnia r. b. Daty w hi-
storji. 2. przen. czas: Naród polski religję
Mieczysławowi winien, a od tej dopiero daty
historja nasza pewniejszą być zaczęła. Nar.
Wina dawnej daty. Oss. Człowiek starej daty
= *dawnego autoramentu*, *nie dzisiejszy*, *staroświecki*,
staromodny: Astolf, rycerz starej daty. Kras.
3. Być pod dobrą datą, † pod datą, † dobrze pod
datą = *być podchmielonym*: Wyszёл ode mnie do-
brze pod datą. Oss. 4. p. l. **Dana**. 5. *racja*, *po-
wód*, *przyczyna*: A to z jakiej daty? Skąd D.,
że jam ś. omylił? Krasz. 6. [D.] *wydatek*. <Łé.
data lm. ni. = dosł. dane, wydane>

[Data] p. l. [Dana].

Datarja, l, blm. *wydział kancelarji papieskiej*,
rozdający beneficja. <Now. z Łé. *datarius* = do
dawania, dawany>

Datarjusz, a, lm. e *prezydent datarji*.

Datek, tku, lm. tki l. to, co ś. daje, *dar drob-
ny*, *placa*: Na rękę ślepego sypały ś. częste
datki. Dać ś. ująć *datkiem* (= *łapówką*). Wedle
datku służba. Kochan. (= *według zapłaty*). Datki
matrykularne = *wpłaty uszczane do skarbu ogól-
nego przez poszczególne państwa niemieckie a. kan-
tony szwajcarskie*, *ustosunkowane do ich siły ekono-
micznej*. 2. † *wydatek*, *rozchód*, *ekspens*: D.
każdy i wziętek napisz. Leop. <DA>

× **Datel**, a, lm. e, † **Datyl** lm. *datyl* (jako
owoc). Zdr. × **Datelek**. <Nm. Dattel>

× **Datelek**, lka, lm. lki p. **Datel**.

× **Datliwość**, l, blm. rz. od **Datliwy**.

× **Datliwy**, × **Datny** *chętny do dawania*, *hojny*,
szczodry, *szczodrośliwy*, *oścarny*, *dobroczynny*.

† **Datly**, ów, blp. p. **Datel**.

× **Datność**, l, blm. rz. od **Datny**.

× **Datny** l. p. **Datliwy**: *Arcylaskawy*, *arcy-
hojny* i D. l. l. Kto i hojnego i datnego pana
nie miłuje? Skar. 2. a. † **Danny**, † **Dawalny**
możliwy do dania, *dawania*. Kn. <DA>

Datować, uje, ował co = *opatrywać datą*, *ozna-
czać czas i miejsce*: D. list. List datowany

z Wiednia d. 17 lutego 1788 r. (= z *datą*). List
datowany z Płocka. List świeżo datowany
(= *niedawno napisany*). D. ś. odkąd = *liczyć ś.*, *ra-
chować ś.*, *istnieć*, *ciągnąć ś. od pewnego czasu*:
Zwrot ten datuje ś. od roku. <p. Data>

Datowanie, a, blm., *czynność cz.* **Datować**.

[**Datunek**, nku, lm. nki] *data*.

Datura, y, lm. y bot. p. **Bieluń**. <Niby Łé.
datura, pochodzenie niejasne>

Daturyna, y, blm., **Stramonina**, **Bielunin** apt.
substancja trująca otrzymywana z nasion rośliny:
bieluń dziedzierzawa.

[**Da tyda!**] *przyspiew*.

Daum, u, lm. y ręk. *wielki palec u rękawiczki*.
<Nm. Daumen>

Daumryk, a, lm. l *czcion. kawałek skóry, który*
robotnik nakłada na wielki palec dla zabezpieczenia
od skaleczenia, kiedy obcina grad przy odlewie.
<Nm. Daum(en)ring>

† **Dawa**, y, lm. y *zbiór pieśni*: D. dla uciechy
kawalerom i pannom.

× **Dawacz**, a, lm. e p. **Dawca**. <DA>

Dawać, daje, † *dawa*, *dawał* p. **Dać**: Jemu P.
Bóg zawsze dobrze dawał (= *blogosławił*). † D.
bieg niebu = *poruszać je*, *obracać*. † D. rozsądek
= *wnioskować*, *wydawać sąd*, *sądzić*, *oceniać*: Zle
z postawy D. pewny rozsądek a szacować sprawy.
Rej.

Dawalja, l, lm. e bot. p. **Oślężyna**. <Niby Łé.
davallia>

† **Dawalny** p. **Datny**.

Dawanie, a, blm. l. *czynność cz.* **Dawać**: [D.
do czepin] = *dar przy oczepinach*. 2. × **danie**, *po-
trawa*: Lepiej ś. gościom podobało drugie D. 3.
muz.: D. taktu = *czynność przewodniczącego wyko-
naniu muzyki*. <DA>

[**Dawanisko**, a, lm. a, **Dawań**] *miejsce, na któ-
rym karmią owce*.

[**Dawań**, l, lm. e] p. **Dawanisko**.

Dawca, y, lm. y l. m. a. × **Dawacz** *ten, co*
daje: Dawco wszelkiego dobra! racz oświecić
umysły nasze. Ochotnego dawcę Bóg miłuje.
Prot. D. zakonu. Białob. (= *zakonodawca*). 2.
† ż. p. **Dawczyni**: Pallas była dawcą oliwy.
Otw.

[**Dawczy**] *szczodry, hojny*. Por. **Wydarny**.

† **Dawczynia**, y, lm. y p. **Dawczyni**: D. żywota.
Koch.

Dawczyni, i, lm. e, † **Dawczynia**, † **Dawca** forma
ż. od **Dawca**.

× **Dawczynny** *przym. od Dawca a. Dawczyni*:
Nie mieli pociągu do szczodroty dawczynnej.
Lel.

† **Dawica**, y, lm. e p. **Dawiec**. <DAW>

† **Dawielel**, a, lm. e p. **Dawielel**.

† **Dawió**, l, ll p. **Dawióć**. <DAW, por. **DŁAB**
i **DŁAW**>

[**Dawida**] *okrzyk, mahający hulankę rzemieś-
ników*.

Dawidka, i, lm. l p. **Dawidówka**. Goł.
Dawidówka, i, lm. l, **Dawidka** *rodzaj gruszeki*.
Goł. <Naśladowanie Nm. Davidsbirne, po Czes.
dauidky>

Dawlen l. † *dawny*. 2. p. **Dawno**. <DAW>

† **Dawlenie**, a, blm., *czynność cz.* **Dawió**.
<DAW>

† **Dawlenie się**, a ś., blm., *czynność cz.* **Da-
wio** ś.

× **Dawienki** p. **Dawniuchny**.

× **Dawienko** *przys. od Dawienki*.

Dawka, i, lm. i l. a. **Zadawka**, × **Działka**, × **Wydziałka** ilość lekarstwa, dawana choremu na raz, doza, danie. 2. [D.] składka, podatek, dawina. <DA>

× **Dawki** trudny do przelknięcia, dławiący: Ciasto dawki. <DAW>

Dawkować, uje, ował apt. rozdzielać na dawki, wymierzać dawki.

Dawkowanie, a, blm., czynność cz. **Dawkować**. [Dawni] p. Dawny.

× **Dawnić**, i, II wspominać dawne dzieje. <DAW>

Dawniej l. st. w. od **Dawno**, przedtym, niegdys, ongi. 2. [D.] przedzej.

Dawniuchno przys. od **Dawniuchny**.

Dawniuchny, **Dawniutki**, **Dawniuteńki**, **Dawniutki**, **Dawniusieńki**, **Dawniutki**, **Dawniusienieczi**, **Dawniutenieczi**, **Dawniutenieczi**, **Dawniutenieczi**, × **Dawienki** bardzo dawny.

Dawniusi p. **Dawniuchny**.

Dawniustenecki p. **Dawniuchny**.

Dawniustenecko przys. od **Dawniustenecki**.

Dawniustenecki p. **Dawniuchny**.

Dawniustenecko przys. od **Dawniustenecki**.

Dawniustenieki p. **Dawniuchny**.

Dawniustenieko przys. od **Dawniustenieki**.

Dawniustenieki p. **Dawniuchny**.

Dawniusteniecki p. **Dawniuchny**.

Dawniusteniecko przys. od **Dawniusteniecki**.

Dawniusteniecki p. **Dawniuchny**.

Dawniusteniecko przys. od **Dawniusteniecki**.

Dawniuteńki p. **Dawniuchny**.

Dawniuteńko przys. od **Dawniuteńki**.

Dawniutki p. **Dawniuchny**.

Dawniutko przys. od **Dawniutki**.

Dawno, [Dawnok] l. długi czas temu: Było to D. Już to temu bardzo D. 2. a. **Zdawna**, **Oddawna** = długo: Dawnośmy ś. nie widzieli. Znać ś. D. a. **oddawna**. **Zdawna** już słysząc o przejeździe kupca, zasiadaliśmy na czaty. Mick. **Zdawien dawna**, [Z dawnych dawna, Z dawna dawnego, Z dawnia, z dawnieńka] = od niepamiętnych czasów. <DAW>

[Dawnok] p. **Dawno**.

× **Dawnobyły**, × **Starobyły** który był dawno temu. <DAW+BY>

† **Dawnochwalny**, † **Starochwalny** oddawna chwala: D. dom. Papr. <DAW+CHWAŁ>

† **Dawnoletni** stary, podeszły, wiekowy: Obawiał ś., aby ojca jeszcze mógł żywego oglądać, ile tak dawnoletniego. Błaż. <DAW+LAT>

† **Dawnopomny** l. od dawna pamiętany, wspomniany: Stara wandalaska dawnopomna Wisła. Mor. 2. **pamiętający dawne czasy**: Nestor D. <DAW+Po+MN>

Dawność, i l. blm. rz. od **Dawny**. 2. lm. i, praw. termin, po którym jedna strona traci prawo do czego, a druga go nabywa, przedawnienie, preskrypcja: D. ziemiska. Rzecz kradziona dawnością nigdy nie ginie. A toż, mospanie, od początku dzieła może dziesiąta D. upłynęła. Syrok. D. wyszła. Zaszły już dwie dawności prawne. 3. [D.] **przeszłość**. [Od dawności] = oddawna. <DAW>

Dawny, [Dawni] l. który był długo przedtym, przeszły, ubiegły, odległy, stary, starożytny: Dawnemi czasy, dawnemi laty. Człowiek dawnej daty. Dawne czasy chwaliśmy. Opisanie dawnego świata aż do upadku państwa rzymskie-

go. Wyrw. × **Kato** dawniejszy. **Warg.** (= starszy). **Dawne** dzieje. 2. **były**: D. urzędnik. 3. **pochodzący z odległych lat, staroświecki, starożytny, antyczny**: D. przesąd, sprzęt, ubiór. 4. **długo trwający, stary**: D. przyjaciel. **Dawna** znajomość. 5. **myśl**: D. **zwierz** = najpierw przez psy ścigany na polowaniu. **Po dawnemu** przys. **dawnym trybem, jak dawniej, jak przedtym, po staremu**: Po wsiach jeszcze może kochają ś. po dawnemu; w miastach modna panuje galantomja. **Kras.** Co słyhać u ciebie? — **Wszystko po dawnemu**. <DAW>

Dazymetr, u, lm. y fiz. p. **Baroskop**. <Now. & Gr. dasy = gęstość + métron = -mierz>

† **Dażka**, i, lm. i p. **Daga**.

Dąb, **dęba** a. [dębia], lm. **dęby** l. bot. (quercus) drzewo z rodziny młoseczkowych. Gatunki: D. k o r k o w y a. K o r k o d a b (q. suber); D. s z y p u ł k o w y (q. pedunculata); D. w i e z o z o i d (q. ilex); D. z w y c z a j n y a. p o s p o l i t y (q. robur): Chłop, jak D. (= sążnisty). D. rozłożysty. [Nie pleć dęba zielonego] (= *dębów smalonych, brudu*). 2. **drzewo dębu, dębina**. 3. **kora dębu**. 4. **przen.**: **Stanąć dęba** (o koniu) = **wspiąć ś. na tylnych nogach**. **Stanąć dęba** = **postawić ś. sztorcem, oprzeć ś.**: **Kocha nasze dziecko całym sercem, czego u licha myśmy stanęli dęba?** **Śienk.** **Włósy na głowie stanęły dęba a. dębem** = **najeżyły ś., powstały, podniosły ś.** **Dać dęba** = **dać drapak, nura, czmychnąć, drapnąć, uciec**. 5. [D. czarnobylski] = a) **czółno wyrobione z jednego mta.** Pol. b) **kora świerkowa do garbowania**. 6. **gim. postawa człowieka, stojącego na ręku**. Zdr. **Dąbek, Dąbeczek**. Zgr. **Dębisko, Dąbczysko, Dębozysko**. <DEB>

Dąbczak, a, lm. i p. **Dębczak**: Jak młody D. czuje ś. mocnym. **Korz.**

Dąbczyna, y, lm. y m. **niepozorny dąb**.

Dąbczysko, a, lm. a p. **Dąb**.

Dąbeczek, czka, lm. czki p. **Dąb**.

Dąbek, bka, lm. hki p. **Dąb**: Czasem ś. chlaśnie chojaczka a. D. Jun.

× **Dąbiec**, bca, lm. bce i † **Dąbiec** p. **Dębczak**: Kto porąbi dąb albo mniejszych dąbów.

× **Dąbień**, bnia, lm. bnie p. **Dębczak**: Glinę dąbniami ubijać. **Torz.**

† **Dąbnik**, a, lm. i p. **Dąbrowa**.

† **Dąbr**, u, lm. y **dąb; dąbrowa**.

Dąbrowa, y, lm. y l. a. **Dębina**, † **Dębnik**, † **Dąbnik**, [Dębnik], † **Dębica**, † **Dębczyna**, [Dąbrowina] **gaj dębowy**: Zał mi fujarki wierzbowej z nad zielonej dąbrowy. **Len.** Kwiaty! dąbrowo! żegnajcie nam! **Jaś.** 2. **pole, na którym niegdys rosła dębina**. Zdr. **Dąbrowka**, [Dąbróweczka]. <DEB>

Dąbrowie, a, lm. a **dąbrowa, dęby**: Leśny mu prowent pokazał z dąbrowia i bucza, potyjną na tem wieprze, kiedy je tam wpędzi. **Pot.**

[Dąbrowina, y, lm. y] p. **Dąbrowa**.

Dąbrowisty, **Dąbrowny** pełen dąbrów.

Dąbrownik, a, lm. i l. **miejsowość, w której są dąbrowy**. Pol. 2. **gaj karłowatych dębczaków, który w dąbrowę nie wyrasta**. Pol.

Dąbrowny p. **Dąbrowisty**.

[Dąbrowy] **dębowy**: Po dąbrowym moście..

[Dąbróweczka, i, lm. i] p. **Dąbrowa**.

Dąbrówka, i, lm. i l. p. **Dąbrowa**. 2. bot. = a) **Gądział**, **niek. Iwa, Iwinka**, (ajuga) **ros.** z rodziny **wa gowych** (labiatae). Gatunki: D. **drobnoliściowa** a. **małoliściowa** (a. **geneven-**

sis); D. rozłogowa (a. reptans). b) p. Srebrnik. c) p. Turówka. d) p. Wawrzynek.

[Dąbrza, y, lm. e] *dębina*.

Dąć, dmie, dął, [Dyc, Dmóć, Duć, ja dmę a. duję, on duje, oni dują, dujom; duł, dmół = dął] I. *silnie dmuchać, wiać*: D. ustami, miechem. D. w organy, w trąbę. Wiatr dmie w żagle. Kiedy dmie na wodę, gdy go ukrop sparzy. Rej. 2. X D. a. D. *ś. nadymać ś., puszyć ś., pyszczyć ś., zadzierać nosa, odymać ś.*: Jak teraz dmie Achilles, dopiął, czego żąda. Dm. X D. czym - *łyszcząc ś. z czego*: Dmie wielkością swoją. Srogo ś. z tej chluby nad insze dmie narody. Tw. D. w co = *dufać w co, bić w co*: D. w swoje pokrewieństwo, pochodzenie. 3. co = *rozdmynać, nadymać, wydymać*: D. szkło w hucie. D. pęcherz. 4. † kogo = *napompowywać, podbecktywać, podburzać*: Dął go ustawicznie, aby przeciw prawom i władzy wierzął. Oss. 5. lek. = a) Szmer dmiący, dmuchaający, mieszkowy (*słyszany przy wadach serca*). b) Bóle dęte p. Ból. <DM>

[Dądo] *dopóki*.

[Dądrować, uje, ował] p. Dunderować. <Nm. donnern>

[Dąg, dąga, lm. dęgi] p. Dąga.

Dąga, i, lm. I, Dęga I. a. [Dąg] klepka, deszczulka u beczki. 2. [D.] = a) p. Bednarka. b) tęczka. c) sztaba żelazna u drzewi. d) przęga (np. na twarzy. Zdr. [Dązka]. <DEĞ>

[Dągus, a, blm.] p. Dyngus.

[Dąm!] *naśladowanie głosu basów*.

[Dąńc] p. Dojsć.

† **Dąpiec, pca, lm. pce** *kij dębowy*.

Dąs, u, częś. w lm. y *dąsanie ś., grymas, kaprys, krzywienie ś., fochy*: Swawoli D. Krasin. Milutki D. Sow. Nie wiedzieć, skąd ś. wzięły te dąsy i sapy. Pot. <DĄS>

Dąsać się, a ś., al ś. *stroić fochy, grymasić, gniewać ś., krzywić ś., kaprysić*: Niechaj ś. nigdy słaby na mocnych nie dąsa. Kras.

Dąsanie się, a ś., blm., czynność cz. Dąsać ś. **Dąterki, rek, blp. gór. p. Flaterki.** <Od DM, z podprowadzeniem końcówki pod Flaterki>

[Dątki, tek, blp.] p. Dętka.

[Dązać się, a ś., al ś., Dużać ś.] *pasować ś., siłić ś., mocować ś., borykać ś.* <DEĞ>

[Dążanie się, a ś., blm.] *czynność cz. Dążyć ś.*

Dążenie, a, blm., czynność cz. Dążyć.

[Dążka, i, lm. I] I. p. Dąga. 2. *rączka, pałak*: D. u kosza. <DEĞ>

[Dązki, zek, blp.] *mocowanie ś. chłopców dla zabawy, kto kogo obali*: Pójsz z kim w dązki. <DEĞ>

Dążnościowy przym. od **Dążność**.

Dążność, i, lm. I *dążenie, zadanie, usiłowanie, cel, tendencja, powód, skłonność*: Człowiek ma wrodzoną dążność do samolubstwa. Zbrodnicze dążności pisma. Szlachetne dążności. Dążnością jego było uratować majątek. <DEĞ>

X **Dążny dążący**: By nie związali nam stóp dążnych w górę. Krasin.

Dążyć, y, yI *podążyć, zdążyć, śpieszyć, łwapić ś., zmierzać*: D. do domu. Przen.: D. do czego = *starać ś. osiągnąć co, usiłować dojść do czego, piąć ś.*: D. do celu, do zaszczytów, do władzy. <DEĞ>

Dbać, a, al, [dbadzą, dbadzał, Gbać] I. o kogo, o co, † na kogo, † na co = *stać o co, troszczyć*

ś., zważać: O jutro nie dbam, gdy ś. dziś dobrze mam. Kn. Mądra głowa nie dba na głupie słowa. Prz. Na rozum nie dbając. Kochan. Tyle dbam o to, jak pies o piątą nogę. † D. na nakazywanie podstarościęgo bartnego. † Na upominanie i karę mniej dbali. 2. † w kogo, w co = *ufać, pokładać nadzieję*: Dbają w Gospodna (= *ufają Bogu*). Dobrze jest D. a. nadzieję mieć w Gospodzinie niż D. we księżęta. P's. flor. 3. † nie D. czego = *nie zważać na co, nie uwzględniać czego, nie brać czego na uwagę, ignorować co*: Tej dobroci twój ludzie nie dbają. Wr. Król nie dbał tego nie, śmiechem go odprawil. Biel. M. <DB>

Dbałe przys. od **Dbały**.

[Dbaliwy] p. Dbały.

Dbałość, i, blm. rz. od Dbały.

Dbały, [Dbaliwy] *który dba, pilny, staranny, starouny, gorliwy, pieczołowity, troskliwy*: D. gospodarz, mąż. D. o honor. † D. na Boga.

Dbanie, a, blm., czynność cz. Dbać.

Dbrum! w. I. p. Brr!: Mężem Żydówki i zięciem Sterna! D. morderczej! Rog. Otrząśł ś., D., parsknął raźnie. Mick. 2. *odgłos wstrząśniętej struny instrumentu muz.* <Dźwn.>

† **Dca, y, lm. y** *córka, córka. B. Sz.*

[Dcera, y, lm. y] *córka*. <Czes. dcera>

† **Dchenie, a, lm. a** *technienie, oddech*. Trzyce.

[De] *gdy*. [Deby] *gdymy*. [Deśole] *gdyscie*.

X **Dealbacja, i, blm. pobielenie**. Star.

[Deamant, u, lm. y] p. Djament.

Debacz, a, blm. daw. nazwa miodu u Żydów.

<Hb. d(e)basz>

† **Debać, bie a. ba, bał** p. **Dybać**: Żywi ś. ptakami, debiąc je strzałami. Żebr.

Debankować, uje, ował *karę. rozbić bank = wygrwać wszystkie pieniądze, będące na raz w banku*. <Fr. débanquer>

Debankowanie, a, blm., czynność cz. Deban-kować.

Debarkacja, i, lm. e p. **Debarkowanie**.

Debarkader, u, lm. y *magazyn, do którego składają towary, przywiezione koleją a. statkiem; peron kolei żelaznej dla przyjeżdżających*. <Fr. débarcadère>

Debarkować, uje, ował *wyladowywać pociąg kolei żelaznej a. statek wodny z ładunku; opróżniać je z podróźnych*. <Fr. débarquer>

Debarkowanie, a, blm., Debarkacja *czynność cz. Debarkować.*

X **Debater, a, lm. owie a. rzy ten, co debatuje**: Głównymi debaterami byli młodocześni. <Z Fr. débats = rozprawy>

Debatować, uje, ował I. obradować, rozprawiać, prowadzić spór, dysputować, dyskutować. 2. rozmyślać, zastanawiać ś., łamać sobie głowę, debiterować: Nad czym tak debatujesz? <Fr. débattre>

Debatowanie, a, blm., czynność cz. Debatować.

Debaty, ów, blp. I. obrady, dysputy, rozprawy, dyskusja, spory: Po debatach przystąpiono do wydania wyroku. 2. *gazeta*: „Journal des débats”: Czytałem dzisiejsze D. <Fr. débats = rozprawy>

[Debelski] przym. od **Debeł, djabelski**.

Debeł, bla, lm. bły a. bli] p. Djabeł.

Debent, a, lm. ci, Debitor dłużnik. <Łé. debens, 2 pp. debentis = będący winnym>

[Debera, y, lm. y] *człowiek do niczego, niedołęga, nicpoń*. <p. Darebak>

Debet, u, bhm., **Debit** han. *rubryka buchalteryjna i rachunkowa, wykazująca długi*: Zapisać w debecie a. na D. <Łć. debet = dosł. winien jest>

Debetować, uje, ował, Debitować han. *wpisać na debet, obciążyć rachunek należyciścią.*

Debetowanie, a, bhm., czynność cz. **Debetować**.

! **Debilitacja, I**, bhm. *osłabienie ogólne*: D., towarzysząca ogólnemu bezwładowi. Rol. <Łć. debilitatio>

! **Debilitować, uje, ował** *osłabiać kogo*: Lekarstwo debilitujące.

! **Debilitowanie, a**, bhm., czynność cz. **Debilitować**.

I. Debit, u, bhm. *pozwolenie cenzury na rozpowszechnienie wydawnictwa zagranicznego*: Pismo to ma D. u nas. <Fr. débit, to zaś może z Łć. deput->

2. Debit, u, lm. y han. **I. p. Debet**. *Przen.: dług, obowiązek*: Myślałem, jak ś. mam z mego debitu wdzięczności wypłacić. Krasz. **2. odbył, zbył, popył.** <Łć. debitum = dług>

Debitant, a, lm. ci han. *kupiec, zajmujący ś. sprzedają częśćkową, nie hurtownik.* <Fr. débitant>

Debitor, a, lm. owle a. rzy han. **I. ten, kto wogóle winien wykonać jakies zobowiązanie.** **2. p. Debent.** <Łć. debitor>

Debitorski przym. od **Debitor**: Suma debitorska. Łoz.

Debitować, uje, ował han. **I. p. Debetować.** **2. mieć odbył na towary.**

Debitowanie, a, bhm., czynność cz. **Debitować**.

Debiut, u, lm. y *pierwszy występ na scenie; pierwszy występ aktora w innym teatrze i przed inną publicznością.* *Przen.:* Sprawka ta była jego pierwszym debiutem złodziejskim. <Fr. début>

Debiutancki przym. od **Debiutant**: Trema debiutancka.

Debiutant, a, lm. ci *aktor debiutujący.* <Fr. débutant>

Debiutantka, i, lm. i *forma ż. od Debiutant.* <Fr. débutante>

Debiutować, uje, ował *odbywać debiut.* <Fr. débiter>

Debiutowanie, a, bhm., czynność cz. **Debiutować**.

Debka, i, lm. I szew. p. **Depka.**

[**Deblić, I, II**] *dreptać.* <?>

Deblokować, uje, ował *przybywać na odsiecz, uwalniać od blokady.* <Fr. débloquent>

[**Deboł, bła**, lm. bły a. bli] p. **Djabel.** Zdr. [**Debolek**].

[**Debolek, lka**, lm. lki] **I. p. Deboł.** **2. p. Djabelek.**

Debosz, a, lm. e **I. a.** <X**Deboszant**, <X**Doboszant**, <X**Dobosznik** *hulaka, rozpustnik*: Stary D. **2. człowiek wyciechony przez rozpustę.** **3. <Xhulanka; bankiet, ucztu:** Więcej tu bywało czasem uczt, deboszów, pijaństwa i t. d. Goł. Wspaniałe uczt, bankietem, deboszem zwano. (Goł. <Fr. débauche = rozpusta, débauché = rozpustnik>

<X**Deboszant, a**, lm. oi p. **Debosz.**

Deboszerja, i, lm. e *hulatyka, rozpusta*: Pograżę ś. w deboszerji. Puścić ś. na deboszerję. <Z Fr. débauche = rozpusta>

Deboszować, uje, ował I. a. <X**Doboszować** *hulać, żyć rozpustnie, używać.* **2. kaptować, przekupować, zyskiwać kogo dla jakichś celów**: Braniecki idzie z mocą i z pieniędzmi, aby D. ludzi do patrijotycznej konfederacji. <Fr. débaucher>

Deboszowanie, a, bhm., czynność cz. **Deboszować**.

[**Debra, y**, lm. y, **Debrza, Debrze**], † **Debrz** *mały wawóz utworzony przez wodę, parów, jar; † las, gaj.* <DEBR>

Debrezynka, I, lm. i *rodzaj wódki węgierskiej.* <Od nazwy miasta Węg. Debrecen = Debreczyn>

[**Debry, depr**, bhp.] *kamieniołomy.* Por. **Debra.** † **Debrz, y**, lm. y p. **Debra.** Hel.

[**Debrza, y**, lm. e] p. **Debra.**

[**Debrze, a**, lm. a] ni. p. **Debra.**

Debuskop, u, lm. y p. **Kalejdoskop.** <Pierwsza część wyrazu może od nazwiska wynalazcy, druga z Gr. skopé = patrzeć>

<X**December, bra**, lm. bry *miesiąc grudzień.* <Łć. december>

<X**Decembrowy** *grudniowy.*

Decembrysta, y, lm. ści *zwolennik Napoleona III i jego zamachu stanu r. 1851.*

Decemwir, a, lm. owie **I. jeden z dziesięciu, sprawujących najwyższą władzę w Rzymie.** **2. przełożony nad dziesięciu ludźmi, dziesiętnik.** <Łć. decemvir>

Decemwirał, u, lm. y **I. rządy sprawowane przez dziesięciu.** **2. stanowisko decemwira.**

<X**Decenalny** *trwający dziesięć lat, dziesięcioletni.* <Łć. decennalis>

Decentralista, y, lm. ści *zwolennik decentralizmu.* <Z Fr. décentraliser>

Decentralistyczny przym. od **Decentralizm**: Doktryna decentralistyczna.

Decentralizacja, i, bhm. *system państwowy, przy którym władze nie są skupione tylko w stolicy; samorząd prowincji: D. administracyjna.* <Fr. décentralisation>

Decentralizacyjny przym. od **Decentralizacja**. Szuj. System D.

Decentralizować, uje, ował *co = znosić centralizację czego:* D. władze. <Fr. décentraliser>

Decentralizowanie, a, bhm., czynność cz. **Decentralizować, decentralizacja.**

! **Decepcja, i**, lm. e *oszukanie, oszukaństwo, zawód.* <Łć. deceptio>

<X**Decernent, a**, lm. ci *sędzia, wydający wyrok.* <Łć. decernens, 2 pp. decernentis = wyrokujący>

† **Decernować, uje, ował** *postanawiać, ustanawiać, wyrokować, stanowić.* <Łć. decernere>

† **Decernowanie, a**, bhm., czynność cz. **Decernować:** D. nowego podatku.

Deces, u, lm. y *ntedobór, ujawniający ś. przy obrachunku:* Kasjer wpadł w D. <Łć. decesus>

Dech, tchu, [dechu, dechem], bhm. **I. tchnienie oddech, powietrze (do oddychania):** Zatrzymać w sobie D. Ostatni D. puściła, Sienk. Nie mogę złapać tchu a. brak mi tchu. Byłby dłużej jeszcze mówił, gdyby mu było tchu stało. Biegnę co tchu (= duchem). Wypię jednym tchem (= duszkiem). Krótki D. Gdyby nie ten D., to by człowiek zdechł. Prz. (= gdyby nie wiatry, gazy). **2. † grau. przydech.** <DUCH>

Decha, y, lm. y l. p. Deska. 2. zł. pierś. <p. Deska>

Dechomierz, a, lm. e lek. narzędzie do mierzenia ilości i głębokości oddechu. <DUCH+MIAR>

Dechowy przym. od Dech, oddechowy: † Kanał D. = tchawica. <DUCH>

[Decki] p. Dycki.

Decyar, a, lm. y dziesiąta część ara. <Fr. déciare>

Decydować, uje, ował wyrokować, stanowić, postanawiać, rozstrzygać, rozsądzać: Chce D., jak doktor w katedrze. Min. D. o czym. D. s. l. być decydowanym: Dziś twój los s. decyduje. 2. skłaniać s., powziąć postanowienie, namyślać s.: Nieprędko s. decyduje. No, decyduj s. l. <Łć. decidere>

Decydowanie, a, blm., czynność cz. Decydo-

Decydowanie się, a s., blm., czynność cz. Decy-

Decydująco przys. od Decydujący.

Decydujący stanowczy: Powziął ton D., jakby na trybunie siedział. Kras.

Decyfrować, uje, ował, XDecyfrować odczytywać z trudnością; odczytywać pismo tajemnicze, cyfrowane. Przen.: Każdy ruch śledziła i decyfrowała. Krasz. (=starala s. zrozumieć, wytłumaczyć sobie). <Fr. déchiffre>

Decyfrowanie, a, blm., czynność cz. Decyfro-

Decygram, a, lm. y dziesiąta część grama. <Fr. décigramme>

Decygramowy przym. od Decygram.

XDecyten, u, blm. chem. p. Naftalln.

Decylitr, a, lm. y dziesiąta część litra. <Fr. décilitre>

Decyma, y, lm. y muz. l. odległość dziesięciostopniowa pomiędzy tonami. 2. dziesiąty ton, licząc w górę. <Łć. decima = dziesiąta>

Decymalny dziesiątny: Waga decymalna = na której dany ciężar zważyć można gwichtami dziesięć razy lżejszymi.

Decymetr, a, lm. y dziesiąta część metra. <Fr. décimètre>

Decymetrowy przym. od Decymetr.

XDecymka, l, lm. l koronka, zawierająca w sobie dziesięć dziesiątków paciorków. Goł. <p. Decyma>

Decymować, uje, ował dziesiątkować, tracić co dziesiątego: Należało, potraciwszy naczelników, D. tylko dla przykładu zwiedziony lud. Byk. <Łć. decimare>

Decymowanie, a, blm., czynność cz. Decymo-

Decyp, u, blm. chem. pierwiastek metaliczny,

Decyzja, l, lm. e l. postanowienie, uchwała, rezolucja: Oddać co komu do decyzji a. poddać co pod czyją decyzję. Zostawić co czyjej decyzji. D. zapadła. Powziąć decyzję co do czego. Z decyzji a. na mocy decyzji władzy (= z rozporządzenia władzy). 2. X zdecydowanie, stanowczość, determinacja: Oblężeni pokazali wiele decyzji. Człowiek z decyzją. <Łć. decisis>

†Deczka, l, lm. i p. †Deka.

[Deda, y, lm. y] licha szkap, wywłoka. <?>

Dedukcja, l, blm., Wywód fil. l. wywodzenie rozumowe szczególne z ogółu; czynność logiczna wy-

śądzenie o szczegółowych przypadkach na podsta-
wie ogólnego twierdzenia a. założenia: D. prosta, złożona; bezpośrednia, pośrednia. 2. **metoda wnioskowania syllogistycznego:** Logika dedukcji, teoria dedukcji, metoda dedukcji. 3. **wynik osiągnięty przez wnioskowanie od ogółu do szczegółu; sąd szczegółowy, wysnuty logicznie z sądu ogólnego; wynik syllogizmu.** <Łć. deductio>

Dedukcyjnie przys. od Dedukcyjny: Rozumować, wywodzić, wysnuwać D.

Dedukcyjny przym. od Dedukcja: Metoda, prawda dedukcyjna. Proces, wniosek, wynik D.

Dedukować, uje, ował, Wywodzić fil. rozumować, wysnuwać według prawideł dedukcji: Dedukowali metodą geometryczną z wyrozumowanych, t. j. wymarzonych i całkiem fałszywych przypuszczeń. Spas. <Łć. deducere>

Dedukowanie, a, blm., czynność cz. Deduko-

wać.

[Deduła, y, lm. y] człowiek niezgrabny. <?>

[Dedyć] p. 2. Dy.

Dedykacja, l, lm. e, † Dedykatorja ofiarowanie komu swego utworu, wyrażone w napisie, umieszczo-

nym na czelu dzieła. <Łć. dedicatio>

Dedykacyjny przym. od Dedykacja: Słowo dedykacyjne. List D.

† Dedykatorja, l, lm. e p. Dedykacja. Żebr.

Dedykować, uje, ował komu swój utwór lite-
racki = przypisać, ofiarować, poświęcić. <Łć. de-dicare>

[Deee] dziec. jechać.

[Def, a, lm. y, Dejw] złodziej. <Dnm. deef = Nm. Dieb>

Defalka, l, lm. i l. Xa. XDefalkata potrącenie, odtrącenie, zniżenie, opuszczenie: D. czynszu. Z arendarzem, ile razy rachujesz, D. musi być zawsze. Haur. D. od przedwcześnie zwróconego kapitału = eskonto. 2. [D.] zawód, zwłoka. <Ze Śr. Łć. defalcare>

XDefalkata, y, lm. y p. Defalka.

XDefalkować, uje, ował l. potrącać, odtrącać, spuszczać, zniżać; eskontować: Staroście mogłoby s. co w skarbie D. z tego, co do skarbu płaci, żeby miał co więcej pachołków do imania zbrodniów. Górń. 2. zrobić mniej intratnym: D. dobra, majątek. <Śr. Łć. defalcare>

Defekacja, l, lm. i l. wypróżnienie stolca. 2. cukr. oczyszczenie soku z białków od ciał, niebę-
gdących cukrem, oczyszczenie, przejaś-
nienie, nawapnienie. <Łć. defaecatio>

Defekacyjny przym. od Defekacja.

Defekcik, u, lm. l p. Defekt.

Defekować, uje, ował odbywać defekację, oczy-
szczać, przejaśniać, nawapniać. D. s. wypróżniać s., odbywać potrzebę naturalną. <Łć. defaecare>

Defekowanie, a, blm., czynność cz. Defekować,

defekacja.

Defekt, u, lm. y a. Xa l. niedostatek, uszkodze-
nie, niezupełność, brak: D. w rachunkach, w kasie (=niedobór, deficyt). 2. **wada organiczna, ulomność, kalectwo, feler, przywara:** Gdy pacjent defekta opowiada, lekarz powinien dać rezolucję. Kras. Defekty śledziona. Panna piękna, ale z defektem w figurze. 3. **towar uszkodzony a. niemający należytej wagi, liczby, brak.** 4. **druk. brakujące a. zbywające czcionki jakiego gatunku druku.** Zdr. Defekcik. <Łć. defectus>

Defektarjusz, a, lm. e apt. farmaceuta, odra-
biający w laboratorium braki środków leczniczych w aptece. <Now. z Łć. defectus = brak>

Defektować się, uje *ś.*, **ował** *ś.* druk.: Pismo defektuje *ś.* = okazuje *ś.* w jego komplecie brak niektórych części.

Defektowanie się, **a** *ś.*, **blm.**, czynność cz. **Defektować** *ś.*

Defektowny p. **Defektowy**: Podaje tylko bardzo D. spis tych druków. Bale.

Defektowy, **Defektowny** przym. od **Defekt**: Egzemplarz dzieła D. Człowiek D.

× **Defendent**, **a**, **lm.** **cl** **I**. oskarżony, obwiniony, którego *ś.* ma bronić. **2**. broniący, odpierający (np. w dyspacie). <1-e znaczenie Łć. defendendus = mający być bronionym; 2-e defendens, 2 pp. defendentis = broniący>

× **Defendować**, uje, **ował** *bronić, odpierać*: D. w dyspacie. Był dyskurs o rozstrzelaniu Wołdkowicza, którego ja niewinność defendowałem. Rzew. <Łć. defendere>

× **Defendowanie**, **a**, **blm.**, czynność cz. **Defendować**.

Defenestracja, **I**, **lm.** **e** wyrzucenie przez okno urzędników rakuskich w Pradze 23. 4. 1618. <Now. z Łć. fenestra = okno>

× **Defensa**, **y**, **lm.** **y**, × **Defensja** *obrona*: Panny, dowiedziawszy *ś.* o takiej defensie i zapadłym z niej dekrete, zanoszą manifest przeciw niemu. Krasz. <Łć. późn. defensa>

× **Defensja**, **I**, **lm.** **e** p. **Defensa**. Biel. M.

× **Defensor**, **a**, **lm.** **owle** *obronca*: D. wiary. <Łć. defensor>

× **Defensywa**, **y**, **blm.**, | **Defenzywa** *obrona, stanowisko odporne*: Z defensywy przechodzili do czynnego i groźnego natarcia. <Śr. Łć. defensiva, skąd Fr. défensive>

× **Defensywny** przym. od **Defensywa**; | **Defenzywny**: Plan D. Przymierze defensywne.

| **Defenzywa**, **y**, **blm.** p. lep. **Defensywa**: Trzy mać *ś.* na defenzywie od Ukrainy. Dar.

! **Defenzywny** p. lep. **Defensywny**.

† **Deferencja**, **I**, **lm.** **e** *uległość, umiżoność, poważanie, atencja*: Mędrszych słuchaj z deferencją. Jabł. <Fr. déférence>

[**Deferencyja**, **I**, **lm.** **e**] p. **Defraudacja**.

Deferować, uje, **ował** **I**. † *podać, dostarczyć, przedstawić*: D. wykaz zalegających do właściwego urzędu grodzkiego. **2**. † *komu = ulegać, podlegać, poddawać* *ś.*, *ustępować*: Wojewoda wołoski, iż nie deferował sułtanowi, rozgniewał *ś.* nań pohaniec. Paszk. **3**. [D.] *ubiegać* *ś.* o co. **4**. *praw. proponować, naznaczać*: D. komu przysięgę. <Łć. deferre>

Deferowanie, **a**, **blm.**, czynność cz. **Deferować**.

| **Defibrynacja**, **I**, **blm.** **lek.** *pozbawienie krwi fibryny, t. j. włókniaka, od włóknienia*. <Now. z Łć. de- = od † Fibryna>

! **Defibrynacyjny** **lek.** przym. od **Defibrynacja**.

! **Defibrynować**, uje, **ował** **lek.** *dokonywać defibrynacji, od włókniać*: D. krew.

Deficycik, **u**, **lm.** **I** p. **Deficyt**.

Deficyt, **u**, **lm.** **y** **brak, niedobór w kasie, w magazynie; przewyżka rozchodów nad dochodami w bilansie**. Zdr. **Deficycik**. <Łć. deficit = dosł. brakuje>

× **Defidencja**, **I**, **blm.** *niewiara, nieufność, niedowieranie*: Powstała D. do hetmana Branickiego. St. Aug. <Now. z Łć. de- = od, nie † fidentia = ufność>

Defiguracja, **I**, **lm.** **e** *zepsucie kształtu, kształtności, zeszczenie*. <Z Fr. défigurer>

Defigurować, uje, **ował** *psuć kształty, pozbawiać kształtności, szpecić*. **D. ś.** *pozbawiać* *ś.* kształtno-

ści, szpecić *ś.*: **D. ś.** *niezgrabnym strojem*. <Śr. Łć. defigurare, skąd Fr. défigurer>

Defigurowanie, **a**, **blm.**, czynność cz. **Defigurować**, defiguracja.

Defigurowanie się, **a** *ś.*, **blm.**, czynność cz. **Defigurować** *ś.*

× **Defil**, **u**, **blm.** p. **Defilowanie**.

Defilada, **y**, **lm.** **y** p. **Defilowanie**. <Fr. défilade>

Defilować, uje, **ował** **I**. *woj. przechodzić, przeciągać ceremonialnie, maszerować przed kim a. przed czym uroczystie dla oddania mu honorów*: D. sekcjami, plutonami, kompanjami, kolumnami, rozwiniętym zespołem. Wojska defilują przed monarchą, przed wodzem, przed sztandarem, przed pomnikiem. Przen.: *paradować, przejeżdżać a. przechodzić dla zwrócenia na siebie uwagi*: Powozy defilują. **2**. [**D.**, **Defirować**] *przodować, dowozić; wywyższać* *ś.* <Fr. défiler>

Defilowanie, **a**, **blm.**, **Defilada**, × **Defil** czynność cz. **Defilować**, *marsz ceremonialny, pochód uroczysty, parada*.

Definicja, **I**, **lm.** **e** **I**. p. **Określenie**: D. realna, rzeczowa, wyczerpująca, gienetyczna, wyróżniająca. Dać definicję pojęcia, terminu, nauki. **2**. **bl.** zam. **Definowanie**. <Łć. definitio>

Definicyjny przym. od **Definicja**: Najzdolniejszy uczeń potrzebować będzie objaśnień nauczyciela, żeby rozwickłać liczne szarady definicyjne. Bądz.

Definitorz, **a**, **lm.** **e** *izba obrad w klasztorze*. <Od Definitor>

Definitor, **a**, **lm.** **owle** *radca a. asesor zakonny przy prowincjale a. przeorze*: Uproszę księdza definitora, niech bakałarzyć nad tobą pocnie. Syrok. <Łć. późn. definitor>

Definitorski przym. od **Definitor**: Urząd D.

× **Definitywnie** przys. od **Definitywny**: Ziemie te dopiero 1569 r. do korony D. należały. <Łć. definitive>

× **Definitywny** *ostateczny, decydujący, rozstrzygający, stanowczy*: Decyzja definitywna. <Łć. definitivus>

Definjować, uje, **ował** p. **Określić**.

Definjowanie, **a**, **blm.**, **bl.** **Definicja** czynność cz. **Definjować**.

[**Defirować**, uje, **ował**] p. **Defiłowić**.

[**Defirowanie**, **a**, **blm.**] czynność cz. **Defirować**.

Deflacja, **I**, **lm.** **e** **gie.** *zwiewanie rozkruszonych cząstek powierzchni skal, t. j. ablacja wietrzana*. <Now. z Łć. deflare = zwiać>

Deflegmacja, **I**, **lm.** **e** **gorz.** *oziebianie wodą paralkoholowych przy rektyfikacji*. <Fr. déflégmention>

Deflegmator, **a**, **lm.** **y** **chem.** *przyrząd do skraplania pary ciał wysoko wrzących przy dystalacji*. <Fr. déflégmateur>

! **Defloracja**, **I**, **lm.** **e** **lek.** *pozbawienie dziewictwa, przerwanie błony dziewiczej, zgwałcenie*. <Fr. défloration>

× **Defluacja**, **I**, **blm.**, *stopienie, rozpuszczenie czego*. <Now. z Łć. defluere = wyciekać>

× **Deflucja**, **I**, **blm.** **fil.** p. **Emanacja**. <Łć. defluxio>

Deformacja, **I**, **lm.** **e** **fiz.** *zmiana postaci ciała a. jego cząstek, przekształcenie, odkształcenie*. <Łć. deformatio>

Deformować się, uje *ś.*, **ował** *ś.* *tracić swą formę, przekształcać* *ś.*, *odkształcać* *ś.*: Kule ołowia-

ne, uderzywszy o co, deformują ś. <Łć. deformare>

Defraudacja, i, lm. e, [Deferencyja, Referendacyja] i. *falszerstwo, oszukanie przez fałsz*. 2. *podstępne nieopłacenie cla, akcyzy, konsumcji a. opłacenie ich w mniejszej, niż należy, ilości*. 3. *przemysłnictwo, kontrabanda, szwarzowanie*. 4. *kradzież, sprzeniewierzenie, szkoda potajemnie zrobiona*: D. leśna. *Złodziej grosza publicznego!—wyszeptał chory;—czy żona pańska wie o tej defraudacji?* Bał. <Łć. defraudatio>

Defraudacyjny przym. od Defraudacja.

Defraudant, a, lm. ci ten, co ś. *dopuszcza defraudacji, fałszerz, szkodnik, kontrabandzista, przemysłnik*. <Łć. defraudans, 2 pp. defraudantis = dosł. oszukujący>

Defraudować, uje, ował *dopuszczać ś. defraudacji*: *Cygara defraudowane*. *Towar defraudowany*. <Łć. defraudo>

Defraudowanie, a, blm., czynność cz. Defraudować.

Degeneracja, i, lm. e i. *wyrodzenie ś., zwyrodnienie, odrodzenie ś. od przodków, zbędkarcenie*. 2. *lek. zmiana, zniszczenie, przeobrażenie histologicznego utkania budowy tkanki a. organu, przeistoczenie*. <Now. z Łć. degenero = wyradzam ś.>

Degeneracyjny przym. od Degeneracja.

Degenerować, uje, ował *przeobrażać, przestaczać*. D. ś. *wyradzać ś., odradzać ś. od przodków, będkarcić; przeobrażać ś., przestaczać ś.*: Im wyższe stanowisko społeczne jakiej odrośli w rodzinie, tym ona prędzej degeneruje ś., nikczemnie i zamiera. Rol. <Łć. degenero>

Degenerowany przym. lek. *przeobrażony co do utkania*.

[Degnarować się, uje ś., ował ś.] *rządzić ś.*

Degrada, y, lm. y p. **Degradacja**: *Poslan w sybirskie komendy w degradzie*. Słow. <Od Degradować>

Degradacja, i, lm. e, **Degrada** *fakt a. obrządek degradowania*. <Fr. dégradation>

Degradować, uje, ował i. *usuwać z wyższego stopnia na niższy w urzędzie, obniżać w stopniu i godności*: D. oficera na prostego żołnierza. 2. *odbierać komu prerogatywy jego poprzedniego stanu*: D. duchownego (= odświęcać, wyksiężyć). D. szlachcica (= odbierać mu szlachectwo). <Fr. dégrader>

Degradowanie, a, blm., czynność cz. Degradować.

Degras, u, blm. garb. *tluszcz, otrzymywany z tranu rybiego walkowanego ze skórami późniejszego gatunku*. <Z Fr. dégraisser = odtłuścić>

Degrengolada, y, blm. *upadek*: D. ducha. Orzesz. <Fr. żart. dégringolade>

Degresja, i. blm.: D. *podatkowa = urządzenie podatkowe, które stopę opłaty dla dochodów najniższych ustanawia niższą, aniżeli dla innych dochodów*. <Now. z Łć. degressus = dosł. który zstąpił>

Degrubis przys. rub. *grubijalsko, ordynarnie, nieprzyzwoicie, nieparlamentarnie*: *Wymyślali sobie D.* <Wytwór żart., niby Łć.>

Degustować, uje, ował *komu co = obrzydzać*. <Łć. degustare, ze znaczeniem Fr. dégoûter>

Degustowanie, a, blm., czynność cz. Degustować.

Dehidratacja, i, blm. chem. p. **Odwodnienie**. <Now. z Łć. de- = od, wy + Gr. hýdōr = woda>

Behidrogenizacja, i, blm. chem. *odjęcie wodoru*. <Now. z Łć. de- = od, wy + Hidrogenizacja>

Deifikacja, i, blm. p. **Deifikowanie**. <Now. z Łć. późn. deificus = ubóstwiający>

Deifikować, uje, ował *ubóstwiać, oddawać cześć boską*. <Sr. Łć. deificare>

Deifikowanie, a, blm., **Deifikacja** *czynność cz. Deifikować*.

Deintegracja, i, blm. *utrata drobnych części z całości*. <Now. z Łć. deintegrare = zmniejszać>

Deista, y, lm. ści fil. *zwolennik, wyznawca deizmu, wolnomysłiciel w rzeczach religji*. <Fr. déiste>

Deistka, i, lm. i forma ż. od Deista.

Deistostwo, a, blm. fil. p. **Deizm**.

Deistowski fil. p. **Deistyczny**: *Doktryna deistowska*.

Deistycznie przys. od **Deistyczny**.

Deistyczny, **Deistowski** przym. od **Deizm** i **Deista**: *Kierunek, filozof D.*

Deizm, u, blm., **Deistostwo** fil. i. *teorja, doktryna jedyne Boga nieosobowego, poznawanego przez rozum*. 2. *wolnomysłna filozofja religji, teorja wolnomysłnych filozofów XVIII wieku*. 3. *naturalistyczna filozofja religji (przeciwne teizmowi)*. <Fr. déisme>

[**Deja**, i, lm. e] *człowiek ociężały i niezdarny*. <? Por. Deda, Deduła>

[**Dejga**, i, lm. i] *pałasz*. <p. Daga>

1. [**Dejnacki**, **Dojnacki**]: *Piosnka dejnacka a. dojnacka = piosnka święcka*. <Z przyśpiewu da + ino>

2. [**Dejnacki**] przym. od **Dejnak**: *Pospólstwo przedziergnięte w pułki dejnackie*. Rol. <Ukr. dejnacky>

[**Dejnak**, a, lm. i] *ladaco*: *Puszkarenko z hołoty uformował pułki, zwane dejnakami*. Rol. <Ukr. dejnek = żołnierz Puszkarenki; zap. z Ukr. dè(ne)jakýj = ten i ów, jaki taki>

[**Dejw**, a, lm. y] p. **Def**.

[**Dejweldrek**, u, blm.] p. **Asafetyda**. <Nm. Teufelsdreck = dosł. czarcie łajno>

Dek, u, lm. i i. † p. **Deka**: *Posłali mu konia i siodło z dekiem*. Biel. M. *Słoń okryty haftowanym dekiem*. Jabł. 2. [D.] p. **Dach**. <Nm. Decke>

Deka, i, lm. i i. a. † **Dek** *przykrycie, opona, pokrowiec, kilim, dera*: D. na konia. D. pasztetowa (= przykrywka z ciasta). † **Przen.**: *plaszczyk, pokrywka, pozor*: *Krzywoprzysięstwu swemu deki szukał*. Mącz. 2. a. **Deko** (= a) *blat zamykający z wierzchu, ściana wierzchnia*: D. u fortepianu, skrzypiec, altówki, kontrabasu. U lutni grzbiet, w którym ś. głos odbija, jest na dole, a D. z kołem i z strunami na wierzchu. Leop. D. *piersiowa*, in. *deska = kość piersiowa, mostek*. b) *daszek, pokrywka, pokrywka*: *Deki na ulach gontowe*. Kąc. 3. *część wierzchnia, obejmująca co, pudło*: D. zamku. D. zamka u strzelby skałkówki. *Gdyby krzemień był spadł i uderzył w dekę, co skrami przyskaję odskoczy, pewnieby mój bohater nie żył*. Słow. 4. † *blat, blacha a. papier, na którym ś. ciasta pieką*. Troc. 5. *cukr. syrop czysty, używany do bielenia cukru*

klersa. 6. gorz. kozuch na płynie. 7. myśl. pokrzyć dołu wilczego, potrząs. <Nm. Decke>
†Deka, i, lm. i p. Daga: Ukłuli go dekami. Strijk. Zdr. Deczka. <p. Daga>

Dekabrysta, y, lm. sól spiskowiec Ros. z 14 grudnia 1825 r., grudniowiec. <Ros. dekabrists>

Dekachord, u, lm. y instrument muz. o dziesięciu strunach. <Gr. dekáchordos>

Dekada, y, lm. y 1. przeciąg czasu dziesięciu miesięcy, tygodni a. dni. 2. tydzień dziesięciodniowy w republikańskim kalendarzu francuskim. 3. fil. p. Dziesiątka. <Gr. dekás, 2 pp. dekadós = dziesiątek>

Dekadenokl przym. od Dekadent.

Dekadent, a, lm. ci, × Schyłkowiec zwolennik dekadentyzmu, doktryner dekadentyzmu. <Zę Śr. Łć. decadentia = upadek>

Dekadentyzmy przym. od Dekadentyzm: Epoka dekadentyczna.

Dekadentyzm, u, blm. w estetyce kierunek a. rodzaj twórczości artystycznej, podnoszący a. wydatniający objawy upadku, zwyrodnienia fizycznego i duchowego; kierunek artystyczny, lubujący się w dziwactwach i potwornościach natur zwyrodnionych a. cywilizacji chylącej się do upadku: Chępią s. własnym rozkładem za życia, strojąc skronie kwiatami dekadentyzmu. <Nowotwór Fr. décadentisme>

Dekagram, u, lm. y waga obejmująca dziesięć gramów. <Fr. décagramme>

Dekagramowy przym. od Dekagram.

Dekalitr, u, lm. y miara objętości, zawierająca dziesięć litrów. <Fr. décalitre>

Dekalitrowy przym. od Dekalitr.

Dekalkomanja, i, blm., Kalkomanja 1. przenoszenie rysunku a. malowidła z papieru na inny przedmiot. 2. rysunek a. malowidło do takiego przenoszenia: Proszę dać stalówkę, dekalkomanję i arkusz bibuły. Dyg. <Fr. décalcomanie>

Dekalkować, uje, ował odbijać gotowy rysunek na kamieniu, miedzi, drzewie i t. d. <Śr. Łć. decalcare, stąd Fr. décalquer>

Dekalkowanie, a, blm., czynność cz. Dekalkować.

Dekalog, u, blm. Dziesięcioro przykazań boskich. Przen.: Jej dekalogiem jest: nie dać swego, nie żądać cudzego. <Gr. późn. z déka = dziesięć + lógos = słowo>

Dekalogowy przym. od Dekalog: Praca autorki skierowana do celów moralnych, dekalogowych.

Dekameron, u, lm. y zbiór dziesięciu utworów (muzycznych, literackich i t. p.). <Now. z Gr. déka = dziesięć + héméra = dzień, więc niby = dziesięciodniówka>

Dekametr, u, lm. y miara długości, zawierająca dziesięć metrów. <Fr. décámètre>

Dekametrowy przym. od Dekametr.

Dekanalny przym. od Dekanat, dziekanowi przyśługujący.

Dekanat, u, lm. y 1. pewna liczba parafji, podlegających władzy dziekana. 2. godność, posada dziekana, dziekanstwo. <Śr. Łć. decanatus>

Dekantacja, i, blm. chem. zlewanie klarownej cieczy z nad osadu. <Fr. décantation>

×Dekapitacja, i, blm. ścięcie głowy. <Fr. décapitation>

Dekarbonizacja, i, blm. pozbawienie kwasu węglowego, odwęglenie: D. krwi. <Z Fr. décarboniser>

Dekaroha, y, lm. owie jeden z dziesięciu piastujących władzę najwyższą w Grecji. <Gr. dekar-chés>

Dekarchja, i, lm. e rządy dziesięciu mężów w Grecji. <Gr. dekarchia>

Dekarz, a, lm. e rzemieślnik, pokrywający dachy, dacharz. <Nm. Decker>

Dekaster, u, lm. y miara objętości we Francji, obejmująca dziesięć sterów. <Fr. décastère>

! Dekasterja, i, lm. e p. Dykasterja.

Dekastyl, u, lm. e bud. fronton w stylu greckim, o dziesięciu kolumnach. <Gr. dekastýlos>

×Dekasylabny dziesięciozłgłoskowy: Wyraz grecki D. <Now. z Gr. déka = dziesięć + syllabé = zgłoska>

Dekatyżować, uje, ował p. Stępować. <Fr. décatir>

Dekatyżowanie, a, blm., czynność cz. Dekatyżować.

Dekiel, kla, lm. kle 1. przykrywka pianowki u strzelby. 2. [D.] okładka u książce. 3. druk. rama żelazna u pras, obciążnieta płótnem, na które nakłada się arkusz przeznaczony do odbicia: Założyć arkusz na D. 4. fortep. blat fortepianu. 5. zeg. krążek, zamykający sprężynę bębena w zegarku, przykrywka. Zdr. Dekielek. <Nm. Deckel>

Dekielek, lka, lm. lki p. Dekiel.

Dekielszprajca, y, lm. e fortep. podpórka pod otwarty dekiel fortepianu. <Nm. Deckelspreize>

Deklamacja, i, lm. e 1. artystyczne wypowiedanie utworu literackiego, declamowanie: D. teatralna, szkolna. 2. ×rodzaj wymowy: D. Kwintyljana, Seneki. 3. przen. czeze rozprawianie, piękne słówka, blaga, frazeologia: Wszystko to są deklamacje, czekamy dowodów. <Łć. declamatio>

Deklamacyjność, i, blm. rz. od Deklamacyjny: O wiele żywiej wychodzi młody Szkot ze swą zachodnią ogładą i deklamacyjnością.

Deklamacyjny przym. od Deklamacja: Zdolność deklamacyjna. Jakim sposobem ta książka deklamacyjno-romansowa, a lekka i płytka, mogła Krasińskiemu wydać się historją? Tarn.

Deklamator, a, lm. rzy a. owie ten, co deklamuje; ten, co szafuje piękniemi a czczemi słóvkami, frazeolog, blagier. <Łć. declamator>

Deklamatorka, i, lm. i furma ż. od Deklamator. Deklamatorski przym. od Deklamator: Zapół, ton D.

Deklamatorsko przys. od Deklamatorski: Nie mówilby tak o sobie i swoich boleściach D. i bezwstydnie. Krasz.

Deklamować, uje, ował 1. wypowiadać artystycznie utwór literacki. 2. przen. szafować piękniemi a czczemi słóvkami. <Łć. declamare>

Deklamowanie, a, blm., czynność cz. Deklamować, deklamacja.

Deklaracja, i, lm. e 1. zeznanie, oświadczenie, zameldowanie, oznajmienie wiarogodne, złożone władzy: Złożyć deklarację w urzędzie o dochodach z majątku, w sądzie o przyjęciu spadku, w urzędzie celnym o ilości i jakości otrzymanych z za granicy towarów i t. d. Dłużnik złożył deklarację o swej niewypłacalności. 2. zobowiązanie, przyrzeczenie czego, otrzymujące moc prawną: Policja wzięła od niego deklarację, że zauważone nieporządki usunie. 3. przychylna odpowiedź na oświadczyzny konkurenta, słowo; [zmówiny, zapoiny]: Ta panna jest już po deklaracji z Janem. 4. D,

prawa = akt konstytucyjny w Anglii z 22 stycznia 1689 r. Zdr. Deklaracyjka. <Łé. declaratio>

Deklaracyjka, i, lm. i p. Deklaracja: Proszę bardzo uważać, by ś. kto w pani nie rozkochał i deklaracyjki jakiej u jej stopeczek nie złożył. Krasin.

Deklarować, uje, ował i. składać deklarację: D. towary na komorze = meldować je, podawać ich wykaz wiarogodny. D. co a. D. ś. względem czego = oświadczać ś. z gotowością zrobienia czego, zobowiązywać ś. zrobić co, przez co: Deklarował nam swą pomoc. Deklaruje ś. w sądzie przyjąć spadek. Jeszcze ś. nie deklarował. Wil. (=nie oświadczył ś.). 2. [D.] oświadczać, oświadczać ś. <Łé. declarare>

Deklarowanie, a, blm., czynność cz. Deklarować.

Deklinacja, i, lm. e i. astr. i fiz. p. Zboczenie. 2. gram. odmiana, przypadkowanie. <Łé. declinatio>

Deklinacyjny przym. od Deklinacja, odmianowy: Końcówka deklinacyjna.

Deklinator, a, lm. y fiz. p. Busola. <Now. z Łé. declinare = odchylić>

Deklinograf, u, lm. y fiz. busola zboczeń, notująca swe wskazania. <Now. z Łé. declino = odchyliam + Gr. gráfo = piszę>

Deklinować, uje, ował odmieniać przez przypadki, przypadkować. <Łé. declinare>

Deklinowanie, a, blm., czynność cz. Deklinować.

×Deko, a, lm. a p. Deko.

Dekokcik, u, lm. i p. Dekokt.

Dekokcja, i, lm. e in. metoda dekokcyjna, metoda odwarowa, piw. doprowadzanie zacieru słodowego do stopnia cukrowania ś. <Łé. decoctio>

Dekokcyjny przym. od Dekokcja: Metoda dekokcyjna p. Dekokcja.

Dekokt, u, lm. y wywar, odwar. Zdr. Dekokcik. <Łé. decoctus = dost. wywarzony>

Dekoktura, y, blm. sposób robienia dekoktów. <Now. z Łé. decoquo = wywarzam>

Dekolcik, u, lm. i p. Dekolt.

Dekoloryzacja, i, blm. i. pozbawianie czegoś barwy, odbarwianie. 2. znikanie barwy na czym, płowienie czego. <Now. z Łé. decoloro = odbarwiam>

Dekolt, u, lm. y wycięcie w sukni dekoltowanej. Zdr. Dekolcik.

Dekoltować się, uje ś., ował ś. strojąc ś., zostawiać szyję i gors goły: Ze rokrocznie dekoltuje ś. tylko po pachy na bale dobroczynne, zyskała sobie opinię miłośniernej damy. Bał. <Fr. se décolleter>

Dekoltowanie się, a ś., blm., czynność cz. Dekoltować ś.

Dekoltowany i. który ś. wydekoltował, wydekoltowany, wygorowany. 2. (o sukniach) wycięty w gorsie: Resztki jej wdzięków nieźle jeszcze wyglądały przy bogatych dekoltoowanych sukniach. Orzesz.

Dekompletować, uje, ował co = psuć komplet czego: D. wydawnictwo. Rozpuszczał rekrutów, przez co dekompletował szeregi. <Nm. decompiteten>

Dekompletowanie, a, blm., czynność cz. Dekompletować.

Dekompozycja, i, lm. e rozkład, rozprężenie: Rozpręga ś. sferność w świecie duchowym;

biorę tylko jeden przykład tej dekompozycji. Szaj. <Fr. décomposition>

Dekoncercować, uje, ował mieszać, zbijać z toru, zawstydzac, żenować, kłopotac, konfundować, dekonfiturować. D. ś. mieszać ś., głupiac, żenować ś., tracić przytomność umysłu, konfundować ś., dekonfiturować ś. <Fr. déconcerter>

Dekoncercowanie, a, blm., czynność cz. Dekoncercować.

Dekoncercowanie się, a ś., blm., czynność cz. Dekoncercować ś.

† Dekonfektor, a, lm. rzy cukiernik: D. a. cukiernik osobny miał wydział. Goł. <Ze Śr. Łé. confectae a. confecturas lm. = konfityry>

Dekonfitura, y, lm. y konfuzja, zakłopotanie, zawstyżenie: Spotkała go D. Największą dla mnie dekonfiturą jest, że bogactwa P. koniuszego pojąć nie mogę. Krasz. <Fr. déconfiture>

Dekonfiturować, uje, ował i D. ś. p. Dekoncercować.

Dekonfiturowanie, a, blm., czynność cz. Dekonfiturować.

Dekonfiturowanie się, a ś., blm., czynność cz. Dekonfiturować ś.

Dekontenans, u, blm. brak kontenansu, utrata pewności siebie, chwilowe zmieszanie ś. <Fr. décontenance>

Dekoracja, i, lm. e i. ozdoba, upiększenie: D. tapieerska. D. architektoniczna = ornament. D. stołu, półmiska (= przybranie). 2. order, znak honorowy. 3. teatr. malowidło, stanowiące tylną ścianę sceny. Przen.: Nazwisko otoczone dekoracją skandalu. Przen.: Zmiana dekoracji = przemiana, zmiana postaci rzeczy: W nieznośnych naszych stosunkach nastąpiła naraz zmiana dekoracji. <Śr. Łé. decoratio>

Dekoracyjni przys. od Dekoracyjni: Ozdabiając D. lokale publiczne, obrażają smak estetyczny publiczności.

Dekoracyjność, i, blm. rz. od Dekoracyjni: Krasieńskiemu ta D. przesadna mogła ś. właśnie podobać łatwiej, niż wielu innym. Tarn.

Dekoracyjny przym. od Dekoracja: Zakład tapieersko - D. Roboty dekoracyjno - malarskie. Oddziaływa na tłum za pomocą efektów dekoracyjno-szarlataniskich.

Dekorator, a, lm. owle a. rzy i. ten, co dekoruje: Tapieer i D. D. sali, stołu. 2. malarz dekoracji teatralnych. <Śr. Łé. decorator>

Dekoratornia, i, lm. e pracownia przy teatrze, przygotowująca dekoracje.

Dekoratorski przym. od Dekorator: Roboty dekoratorskie.

Dekoratorstwo, a, blm. zajęcie, rzemiosło dekoratorskie.

Dekorować, uje, ował upiększać, ozdabiać, przystrajać: D. salę, stół. D. kogo a. pierś czyją = udzielać mu dekoracji = orderu, znaku honorowego. <Łé. decorare>

Dekorowanie, a, blm., czynność cz. Dekorować: D. salonu kwiatami.

Dekort nieod. han. zwyczajowe ustępstwo w cenie towaru w razie natychmiastowej zapłaty. <Ze Śr. Łé. decurtare, przez Nm. (niby Fr.) deco(ur)t>

Dekortować, uje, ował han. ustępować pewien procent należności placącemu za towar natychmiast.

Dekować, uje, ował dawać dekówkę. <Nm. decken>

Dekowanie, a, blm., czynność cz. Dekować; dekówka.

[Dekówka, i, lm.] strzecha ze słomy, rozłożonej na dachu i przyściśniętej poprzecznymi prętami.

Dekretek, u, lm. i p. **Dekret**.

Dekreptacja, i, bhm. chem. *praskot, praskanie, uchodzenie z traskiem pary wodnej podczas ogrzewania kryształów, zawierających wodę mechanicznie w sobie uwieczoną.* <Fr. *décrapitation*>

Dekret, u, lm. y a. a. i. *wyrok, uchwała, postanowienie, orzeczenie sądu: D. zaoczny a. kontumacyjny. X D. oczywisty (=oczny). D. zapadł. Mieć na kogo D. D. w prawie magdeburskim = orzyl. 2. w daw. prawie polskim: Dekreta kondyktowe = punkta ugody między stronami ułożone i przez wyrok sądowy zatwierdzone. 3. decyzja sąbóru a. papieża, kanon. Zdr. **Dekretek**. <Łć. decretum ni.>*

Dekretacja, i, lm. e. i. *notatka zwierzchnika zrobiona na korespondencji, przybyłej do biura, a polegająca podwładnym w pewien sposób załatwić poruszoną w niej sprawę. 2. rezolucja, napisana od ręki na prośbie czyjej. <Z Łć. decretum = dekret>*

Dekretalja, ów, bhp. *zbiór ustaw kanonicznych: D. ślubu między małżeństwami nie znają. Krasz. <Śr. Łć. decretales>*

Dekretalski przym. od **Dekretaly** a. **Dekretalja**: Księga dekretalska.

Dekretaly, ów, bhp. *wyroki papieskie.* <p. **Dekretalja**>

Dekretarz, a, lm. e. *księga mieszcząca wyroki, zapisane podług formy, motywowane, z aneksami.* <Now. z Łć. decretum = dekret>

Dekretować, uje, ował i. *wydawać dekret, wyrokować: Nie dekretuj w swym na nas zagniewaniu. Pot. 2. kogo = skazywać go, wydawać nań dekret.* <Now. z Łć. decretum = wyrok>

Dekretowanie, a, bhm., *czynność cz. Dekretować.*

Dekretowy przym. od **Dekret**, *wyrokowy: Został regentem dekretowych sądów. Darow. X D., ego, lm. i rz. pisarz, piszący dekrety. Goł.*

[**Deksel**, śla, lm. śle] p. **Deksła**.

[**Deksła**, i, lm. e, **Deksel**, **Dreksa**] *bed. cieślca, przyrząd do wyprawiania dzwon.* <Nm. *Dächsel*>

Dekstroza, y, bhm. chem. *cukier gromowy, jedna z dwu glukozy, na które rozpada ś. cukier trzcinowy przy inwersji.* <Now. z Łć. *dexter* = prawy, z powodu polaryzacji w prawą stronę>

Dekstryna, y, bhm. **Dekstryn** chem. *wodan węgla, tworzący ś. z mączki przy wyższej temperaturze, guma skrobiowa.* <p. **Dekstroza**>

Dekstryn, u, bhm., chem. p. **Dekstryna**.

Dekstrynowy przym. od **Dekstryna**: *Syrop D. Dekstajna*, a, lm. y zeg. *podkładka kamienna pod koniec osi w zegarku.* <Nm. *Deckstein*>

[**Dektór**, tora, lm. torzy a. tory] p. **Doktór**.

X Dekurazować, uje, ował kogo = *odbierać mu kuraż, ośmięlać, przestraszać go.* <Fr. *décourager*>

Dekurazowanie, a, bhm., *czynność cz. Dekurazować.*

! Delabrowany *zwąllony, osłabiony, zniszczony: Czyście już uzyskali wszelką facultas ku władnięciu delabrowanemi członkami? Fred. A. <Fr. *délabré*>*

Delacja, i, lm. e, **Delata** *oskarżenie tajemne kogo przed władzą, denuncjacja na kogo.* <Łć. *delatio*>

Delata, y, lm. y i. p. **Delacja**. *2. wykaz zaległych podatków i należności skarbowych, podawany przez kasy władzom w celu zarządzenia egze-*

*kcji. 3. X odbieranie zaległości: Oficer odbierał zaległe retenta; takie wycieczki zwały ś. jeżdżeniem za delatę. Kal. 4. X odwołka: Wszystko szło na delatę, i źle rosło. And. Sprawę puścił na delatę. And. <Łć. *delatum* ni. = odłożone; doniesione>*

Delator, a, lm. *owle donosiciel, oskarżyciel, denuncjant.* <Łć. *delator*>

Delatorka, i, lm. i *forma ż. od Delator.*

Delatorski przym. od **Delator**: *Otrzymał należną mu część delatorską.*

Delegacja, i, lm. e. i. *urząd delegowanego, deputatostwo: Isé, jechał w delegacji do kogoś. 2. osoby wydelegowane, deputacja. 3. komisja specjalna, wyznaczona do spełnienia pewnych czynności: D. jarmarczna, szarwarkowa, sądowa. 4. w Państwie Kościelnym i w b. Królestwie Lombardzko-Weneckim = a) władza prowincjonalna; b) sama prowincja. 5. praw. przejęcie zobowiązania przez innego wierzyiciela, nowacja a. <Z Łć. *delegatio*>*

Delegacyjny przym. od **Delegacja**: *Obrady przewlekać ś. będą zarówno w pełnej delegacji, jako też i w komisjach delegacyjnych.*

Delegat, a, lm. oł, **Delegowany** *deputat, ten, którego wydelegowano; członek delegacji; wysłannik, wyznaczony przez władzę do spełnienia pewnych czynności: Sędzia D. D. powiatowy.* <Łć. *delegatus* im.>

Delegatka, i, lm. i *forma ż. od Delegat.*

Delegować, uje, ował kogo = *wysłać go ze swego ramienia w delegacji: D. kogo do rozsądzenia jakiej sprawy.* <Łć. *delegare*>

Delegowanie, a, bhm., *czynność cz. Delegować.*

Delegowany, ego, lm. i rz. p. **Delegat**.

[**Delej**, **Deli**] *dłużej.* <Czas. *delé*>

X Delektacja, i, lm. e. p. **Delektament**.

X Delektament, u, lm. y, **X Delektacja** *delektowanie ś., uciecha, rozkosz: Jakoby wszystkie saubejskie zapachy na D. nasz tu do izby spłynęły. Łoz. <Łć. *delectamentum* i *delectatio*>*

X Delektować, uje, ował kogo = *sprawić komu przyjemność. D. ś. czym = rozkoszować ś., zachwycać ś., lubować ś., pieścić ś., cieszyć ś.* <Łć. *delector*>

Delektowanie się, a ś., bhm., *czynność cz. Delektować ś.*

Deleń! p. **Deń-deń!**: *Deń D! wołały dzwonki. Prus. <Dźwn.>*

[**Delezować**, uje, ował] p. **Dezotować**.

Delfin, a i. lm. *owle daw. tytuł następcy tronu francuskiego. Przen.: syn pierworodny. 2. bhm. astr. jeden z gwiazdozbiorów półkuli północnej. 3. w lm. y woj. uszy u dział, do ich podnoszenia służące. 4. lm. y zool. (delphinus) wieloryb użębiony, Zdr. **Delfinek**. <Łć. *delphinus*, skąd Fr. *dauphin* i t. d.; przeniesienie nazwy na królewicza podobno z powodu trzech delfinów w jego herbie>*

Delfina, y, lm. y, **Delfinowa** *daw. żona następcy tronu francuskiego.*

Delfinek, nka, lm. nki p. **Delfin**.

Delfinina, y, bhm., **Ostróżn** *chem. trująca substancja z nasion rośliny: ostróżka ogrodowa.* <Od niby Łć. nazwy rośliny *delphinium*>

Delfinowa, ej, lm. e. p. **Delfina**.

Delfinowski, **Delfinowy** przym. od **Delfin** *pod i: (Pospółstwo) na baszcie delfinowską kamienie rzucać zaczęło. Karp.*

Delfinowy p. **Delfinowski**.

[**Deli**] p. **Delej**.

Deliberacja, i, lm. e p. **Deliberowanie**. <Łć. deliberatio>

Deliberować, uje, ował nad czym=**przemysłować**, rozmyślać, **lamać sobie głowę**, **debatować**. <Łć. deliberare>

Deliberowanie, a, blm., czynność cz. **Deliberować**, **deliberacja**.

Delicja, i, część. w lm. e **rozkosz**, **slodycz**, **specjal**. Skończyło ś. tylko kilkodniową **delicją**. Korz. (= **rozkoszowaniem ś.**, **delektowaniem ś.**). Wino, powiadam ci, **delicje**, **warte buzi!** † W **delicjach** mieć co = **uważać coś za specjal**. <Łć. deliciae blp.>

Delicjonalny przym. od **Delicja**: **Delicjonalne** to były potrawy. Krasz.

Delijka, i, lm. i p. **Delja**.

† **Delijunak**, a, lm. cy **junak**, **zuch**: Tu, o **delijunacy**, tu, stawał rycerze! Groch. <Z Tur. deli = 1) **zuchwały**, **śmiały**, 2) **kawalerzysta**—**Junak**>

× **Delika**, i, lm. i p. **Delja**.

Delikatki, a, lm. i, × **Delikat**, **Delikatniś**, [**Delikatki**] **człowiek zbyt delikatny**, **pieszczoch**, **pieszczoszek**, **papincarz**, **niewieściuch**, **baba**: D. z **marymonckiej mąki**. Mielk. <p. **Delikatny**>

× **Delikacki** **delikatny**, **pieszczony**, **papinkowaty**, **zniewieściuchy**, **wychuchany**; **wylredny**, **wytworony**, **wykwintny**, **wymyślny**: Mieć **gębę delikacką**. Bobr.

× **Po delikacku**, × **Delikacko**, † **Delikackie** przys. jak **delikacki**, **pieszczenie**, **zniewieściale**: **Wyehowani** po **delikacku**. Kal.

† **Delikackie** p. **Delikacki**: **Dogadzam sobie**, D., **lubieżnie żyję**. Kn.

× **Delikacko** p. **Delikacki**.

× **Delikaotwo**, a, blm. **zniewieścialeść**, **rozpieszczenie**. D., **rozkoszniczyżywot**, **delicje**. Kn.

× **Delikat**, a, lm. ci p. **Delikacik**.

[**Delikatek**, **tka**, lm. **tki**] p. **Delikacik**.

Delikatesy, ów, blp. **przysmaki**, **łakocie**, **smakolutki**, **specjały**: **Handel win i delikatesów**. <Fr. delicatesses>

Delikatka, i, lm. i i. × **forma ż. od Delikat**, **pieszczoszka**, **pieszczocha**. 2. [D.] bot. p. **Mglejarka**.

Delikatnie, [**Delikatno**] przys. od **Delikatny**: **Musnął go D. piórkiem** (= **leciuchno**, **nieznacznie**).

Delikatniś, a, lm. e p. **Delikacik**.

Delikatniuchny **zupelnie delikatny**; **miluchny** przez **swą delikatność**: **Uczuł ów puszek D. nad jej ustami**, **potym usta ich połączyły ś. Sienk.** [**Delikatno**] p. **Delikatnie**.

Delikatnolistny mający delikatne liście: D. **babab.** <Delikatny—LIST>

Delikatnostka, i, lm. i **delikatność w drobnostce**: **Kpił z przesadnych delikatnostek**. Krasz.

Delikatność, i, blm. rz. od **Delikatny**.

Delikatny i. **cienki**, **subtelny**: **Skórka delikatna**. **Rysy delikatne**. **Pędzel D. 2. wrażliwy**, **czujny**, **skrupulatny**, **drażliwy**, **wybredny**: **Smak D. Uczucie**, **ucho delikatne**. **Człowiek delikatnego sumienia** i **skrupulat.** Boh. **Delikatna materia** wspominać o tym. 3. **lekki**, **nieznaczny**: **Dotknięcie delikatne**. D. **wyrzut**, **delikatna przymówka** (= **ogledna**). 4. **wąty**, **mały**: **Zdrowie delikatne**. **Kompleksja delikatna**. 5. (o człowieku) **uprzedzający**, **pelen uwagi**: D. w **obejściu**. 6. **smakowity**, **subtelny smaku**, **wybredny**, **wysmienity**, **wytworony**, **wyszukany**: **Potrawy delikatne**. <Łć. delicatus>

! **Delikwent**, a, lm. ci p. **Delinkwent**.

! **Delikwentka**, i, lm. i p. **Delinkwentka**.

× **Delikwescencja**, i, blm. chem. **rozplywanie ś. ciał przyciągających wilgoć z powietrza**. <Fr. deliquescence>

Delimitacja, i, lm. e **rozgraniczenie**, **odgraniczenie**. <Łć. delimitatio>

Delimitacyjny przym. od **Delimitacja**: **Komisja delimitacyjna**.

Delineacja, i, blm. **kontury**, **zarys jakiego przedmiotu**. <Łć. delineatio>

Delinkwent, a, lm. oi, ! **Delikwent winowajca**, **przeslepeca**, **skazany przez sąd kryminalny**, **skazaniec**.

Delinkwentka, i, lm. i **forma ż. od Delinkwent**; i **Delikwentka**.

† **Delinować**, uje, ował **kreślić**, **rysować**. <Łć. delinere>

† **Delinowanie**, a, blm., czynność cz. **Delinować**.

[**Deliny**, **ln**, blp.] **podłoga**, **posadzka**. <p. Dyl>

Delirant, a, lm. ci **cierpiący na delirjum**. <Łć. delirans, 2 pp. delirantis. im.>

Delirjum, w lp. nieod., lm. a, **ów obłąd**, **majaczenie**, **bradzenie**, **szal**: **Kto w psa ś. poda**, **ma psie fantazje** i **delirja**. Rol. <Łć. delirium>

Delirzysta, y, lm. **ści człowiek cierpiący na obłąd opileczy**. Gaw.

× **Delizans**, u, lm. y p. **Dylizans**.

Delja, i, lm. e i. a. × **Delika** daw. **plaszcz**, **oponcza**. 2. † D. **dębowa** = **dawny sposób leczenia przymiotu**: **Nieszczęsna miłość szaty wymyśliła nowe**, **paniom metle**, **mężczyznom delje dębowe**. Pot. 3. [D.] **stara sukmana**, **górnica**. Zdr. **Delijka**. <Zap. Tur. telli, tellü = **rodzaj tkaniny**>

† **Deljura**, y, lm. y, † **Delura**, † **Delutka** **rodzaj zwierzchniej sukni**: **Kędy owe szkarciaty**, **któreś obiecował na deljury krajać janczarom?** Birk. <p. **Delja**>

[**Delnca**, y, lm. e] p. **Dennica**.

[**Delszy**] p. **Daleki**.

Delta, y, lm. y **gie. obszar błotnisty przy ujściu rzeki**, **utworzony z mułu**, **przez nią przynoszonego**. <Od nazwy głoski Gr. Δ i od niej nazwanych ujść Nilu>

Deltoid, u, lm. y **min. p. Trapezoid**. <Now. z Gr. delta = **głoska d** (Δ) + -oides = **-kształtny**>

† **Delura**, y, lm. y p. **Deljura**: **W żelaznej niech chodzi delurze**. Pot. <p. **Delja**>

† **Delutka**, i, lm. i p. **Deljura**: D., **zwierzchnia suknia bez rękawów**. Troc. <p. **Delja**>

Demagog, a, lm. **owie przywódca ludu w walce z klasami wyższymi**. <Gr. demagogós>

Demagogiczny przym. od **Demagogja**: **Zasady demagogiczne**.

× **Demagogizm**, u, blm. **dążność do przewodzenia nad ludem**.

Demagogja, i, blm. **przywodzenie ludowi**, **podburzanie go przeciw klasom wyższymi**. <Gr. demagogia>

† **Demanda**, y, lm. y **żądanie**: **Rozporządzenia królewskie zgodne są zupełnie z demandami samegoż Bogusława**. Kalic. <Śr. Łć. demanda>

Demarcha, y, lm. **owle naczelnik gminy w Atyce**. <Gr. demarchos>

Demarkacja, i, lm. e **przeprowadzenie granicy**, **odgraniczenie**, **rozgraniczenie**. <Fr. demarcation>

Demarkacyjny przym. od **Demarkacja**: **Linja demarkacyjna** (= **stanowiąca granicę**).

× **Demaskować**, uje, ował **zdjmować komu maskę**; **przen. ujawniać czyjeś ukryte zamiary**. × D,

ś. *zdejnować sobie maskę*; przen. *zdradzać ś.*, *wy-dawać ś. ze swemi zamierzeniami*. <Fr. démasquer>
 ×Demaskowanie, a, blm., czynność cz. Demaskować.

×Demaskowanie się, a ś., blm., czynność cz. Demaskować ś.: Proszę o D. ś.

×Demaskować, uje, ował p. Damaskować. <p. Damascena>

×Demaszgowanie, a, blm., czynność cz. Demaszgować.

Dematerjalizacja, i, blm. fil. (w spirytyzmie) *znikanie przedmiotów przedtym zmaterjalizowanych*: Medjum uczuło nagle dematerjalizację. <Fr. dématerialisation>

Demencja, i, blm. *szal.*, *szaleństwo*: Aksamicki, snadź w demencję raptownie wpadłszy, zwłoki narzeczonej porwał i znikł bez śladu. Łoz. <Łć. dementia>

×Dementować, uje, ował *wprowadzać w błąd ogłupiać*: Aby publicum przez insynuacje ks. Czartoryskiego nie było dementowane, skomponowałem list dla rozruczenia in publicum. Mat <Łć. démentire>

×Dementowanie, a, blm., czynność cz. Dementować.

[Demerlja, i, lm. e] *miara ciał sypkich mól-dawska*. <Rum. demerliă>

Demeryt, a, lm. *ci ksiądz, skazany za wykroczenie na pokutę*. <Ze Śr. Łć. demeritum = wykroczenie>

Demaszgowanie, a, blm. 1. czynność cz. Demaszgować. 2. *robota damaszgowana*. <p. Damascena>

×Demesz, u, lm. e p. Demeszka i Damascenka Demeszami twarz mu poznaczyli.

Demeszka, i, lm. i, ×Demesz, ×Demiesz 1. *głownia szabli damaszgowanej*. 2. p. Damascenka: Andżar za pasem, D. złociona, przy boku wszystkicha turkusy sadzona. Koch. <p. Damascena>

Demaszgować, uje, ował p. Damaskować.

Demfrować, uje, ował fortep. *tłumić ton struny demfowaniem*. <Z Nm. Dämpfer = tłumik (fortepjanowy)>

Demfrowanie, a, blm., czynność cz. Demfrować. Demfung, u, lm. i fortep. p. Tłumik. <Nm. Dämpfung = dosł. tłumienie>

×Demiesz, u, lm. e p. Demeszka i Damascenka: Mars wzywa do boju, już lemieże na demieszko Wulkan przetapia. Min. <p. Damascena>

×Demisja, i, lm. e p. Dymisja: Wziąłem demisję. Tat.

Demjurg, a, blm. fil. 1. (u Platona) *budowniczy świata, stwórca świata, Bóg*. 2. (u gnostyków) *jeden z eonów, stwórca materji, jako źródła złego, świata widomego i zmysłowej duszy człowieka*. <Gr. demiourgos>

Demnowszka, i, lm. i p. Mądowszka. <Umyślne przekręcenie>

Demobilizacja, i, lm. e woj. *postawienie wojska na stopie pokoju, rozbrojenie*. <Z Fr. démobilisation>

Demograficzny przym. od Demografja: Kongres D. <p. Demografja>

Demografja i, blm. *nauka statystyczna o ludach*. <Now. z Gr. demos = lud + grafo = piszę>

Demokracja, i, lm. e 1. *forma rządu, przy której władza należy do ogółu narodu, gminowładztwo*: Demokracje greckie. D. szlachecka (= forma rządu, przy której władza należy do ogółu

szlachty, stanowiącej niejako naród). 2. *stronnicwo, dążące do gminowładztwa*. <Gr. demokratia>

×Demokraoki p. Demokratyczny.

×Demokrat, a, lm. ol p. Demokrata.

Demokrata, y, lm. ol, ×Demokrat *zwolennik demokracji, stronnik ludu*.

Demokratka, i, lm. i forma ż. od Demokrata. Demokratycznie przys. od Demokratyczny:

×Odziewać ś. D. (= prosto, ubogo).

Demokratyczny, ×Demokraoki przym. od Demokrata: Zasady demokratyczne. Stronnicwo demokratyczno - postępowe. Chm. <Gr. demokratikós>

Demokratyzacja, i, blm. p. Demokratyzowanie ś.: D. społeczeństwa.

×Demokratyzm, u, blm. *zasady demokratyczne*. Demokratyzować, uje, ował *wszczepiać zasady demokratyczne, przerabiać na demokrację*. D. ś. *stawać ś. demokratycznym a. demokratą*: Pomimo chwilowego ścieśnienia kadr arystokratycznych, będzie ś. społeczeństwo stale demokratyzowało. <Gr. demokratizō>

Demokratyzowanie, a, blm., czynność cz. Demokratyzować.

Demokratyzowanie się, a ś., blm., *Demokratyzacja czynność cz. Demokratyzować się*: Ani twarz jej, ani kształty nie przedstawiają tej klasycznej prawidłowości i tej akademickiej harmonji, która przy coraz rozleglejszym demokratyzowaniu ś. (= pospolicieniu, ordynarnieniu) pigłności, staje ś. coraz rzadszym wyjątkiem. Bog.

Demolloyjny *zburzenia dotyczący*: Rewers D. = *zobowiązanie urzędowe, dane przez właściciela nieruchomości w obrębie twierdzy do zburzenia jej własnym kosztem na żądanie władzy wojskowej*.

×Demolcja, i, blm. *zburzenie, rozwalenie*. <Łć. demolitio>

Demon, a, lm. y, *Dajmon zły duch, szatan, djabeł, czart; istota nadzmysłowa, gienjusz*. <Gr. daímōn>

Demonetyzacja, i, lm. e 1. *wycofanie monety z obiegu*. 2. *zmniejszenie rzeczywistej wartości monety w stosunku do nominalnej*. <Fr. démonétisation>

Demonetyzować, uje, ował *robić demonetyzację*; przen. *obniżać wartość czegookolwiek, dyskredytować*: Rząd traci kredyt publiczny i sam siebie demonetyzuje. Wolność woli całkiem jest demonetyzowana i z obiegu wyjęta przez determinizm. Spas. <Fr. démonétiser>

Demonetyzowanie, a, blm., czynność cz. Demonetyzować, demonetyzacja.

Demoniozność, i, blm. rz. od Demoniczny: *Frazesami o demoniozności i rytaniźmie osłaniać marne zachcianki zepsutych filistrów*. <p. Demon>

Demoniozny *szatański, czartowski, czarcki, djabełski, piekielny*: Wątpisz? — powtórzyła głosem dzikim, któremu demoniczne wtórowało spojrzenie. Rog. *Natura demoniczna (= zła, przewrotna)*. Siły demoniczne (= nadprzyrodzone, nadzmysłowe). <Gr. daimonikós>

Demonistyczny przym. od Demonizm: *Teorja demonistyczna*.

Demonizm, u, blm. *wiara w demony, djabyły*.

×Demonja, i, blm. *stan duszy człowieka, opętano-go przez demona*.

×Demonjak, a, lm. *cy szaleniec, nawiedzany w swym mniemaniu przez złe duchy*.

Demonofobia, i, blm. *obłęd strachu przed złym duchem*. <Now. z Gr. daĩmōn=demon+phōbos= strach>

×**Demonolatrja**, i, blm. *oddawanie czci demonom*. <Now. z Gr. daĩmōn=demon+latreĩa=czuść>

Demonologiczny przym. od **Demonologja**: Starych demonologicznych dzieł angielskich nie mogłem dostać. Brk. <p. Demonologja>

Demonologja, i, blm. *nauka o demonach*. <Now. z Gr. daĩmōn=demon+logĩa=-znawstwo>

Demonomanja, i, blm. *obłęd opętania przez złego ducha, obłęd opętańczy*. <Now. z Gr. daĩmōn=demon+mania=manja, obłęd>

Demonstracja, i, lm. e i. p. **Demonstrowanie**: Profesor urządził demonstrację preparatów histologicznych. 2. *akcja publiczna, przez którą s. okazuje niezadowolenie, protest publiczny, manifestacja*. 3. ×fil. p. **Dowód**. 4. woj. *działanie wojenne w celu zatrzymania nieprzyjaciela na miejscu*. Zdr. **Demonstracyjka**. <Łć. demonstratio>

Demonstracyjka, i, lm. i p. **Demonstracja**. **Demonstracyjnie** przys. od **Demonstracyjny**: Lwy czeskie, D. poumieszczone na niektórych domach.

Demonstracyjność, i, blm. rz. od **Demonstracyjny**: Nie wylewał owego nastroju w sentymentalizmie, demonstracyjności i retorycznych popisach.

Demonstracyjny przym. od **Demonstracja**=a) *służący do doświadczzeń; doświadczalny, eksperymentalny, poglądowy*: Rząd francuski popiera laboratorja rolnicze i pola demonstracyjne. Dowodzenie demonstracyjne. b) *obrachowany na efekt, ostentacyjny, manifestacyjny*: Demonstracyjno-grzeźne przyjęcie urzędowe. Ta mowa ma charakter D. c) *Bitwa demonstracyjna=udana*. <p. Demonstracja>

Demonstrant, a, lm. ci *uczestnik demonstracji, zaburzeń ulicznych, manifestant*: Policja rozpełdziła demonstrantów.

Demonstrator, a, lm. owie a. rzy *ten, co demonstruje, robi doświadczania*. <Łć. demonstrator>

Demonstratorka, i, lm. i forma ż. od **Demonstrator**.

Demonstrować, uje, ował i. *przekonywać naoczniemi dowodami, stwierdzać drogą doświadczania, na okazach*. 2. ×fil. *dowodzić, dowody rozwijać, argumentować, dowody przytaczać, dowodami popierać, uzasadniać*. <Łć. demonstrare>

Demonstrowanie, a, blm., *czynność cz. Demonstrować, demonstracja*.

Demontować, uje, ował woj: *uszkodzić (działo)*. <Fr. démonter>

Demontowanie, a, blm. *czynność cz. Demontować*.

Demoralizacja, i, blm. *upadek moralności, zepsucie, zgnilizna moralna, skażenie obyczajów*. <Fr. démoralisation>

Demoralizacyjny przym. od **Demoralizacja**: Wpływ D.

Demoralizator, a, lm. owie a. rzy *ten, co szerzy demoralizację, gorszyiciel*. <Z Fr. démoralisateur>

Demoralizatorka, i, lm. i forma ż. od **Demoralizator**.

Demoralizować, uje, ował *szerzyć zgorzenie, gorszyć, psuć*: Karczma demoralizuje wieśniaków. Strach demoralizuje wojsko (= rozprzeżga karność w wojsku). Podobne uroczystości dla

robotników są demoralizujące. Bał. <Fr. démoraliser>

Demoralizowanie, a, blm., *czynność cz. Demoralizować*.

Demoralizująco przys. od **Demoralizujący**, *gorsząco*: To działa wysoce D. na włościan.

Demos, u, lm. y i. *lud*: Mnie i was okrzyczano, jako spiskujących z ulicą, z demosem. Krasz. 2. *gmina w Atyce*. <Gr. démos>

Demota, y, lm. ci m. *należący do demosu, mieszkaniec demosu*: Najwyższa władza w demosie spoczywała w rękach zgromadzenia demotów. <Gr. démōtes>

Denacjonalizacja, i, blm. *wynarodowienie*: Przymusowa D. plemion słabszych pod względem ilości czy kultury. Spas. <Z Fr. dénationaliser = wynarodowić>

Denar, a, lm. y i. *daw. drobny pieniądz polski*. 2. *ciężar równy 1/16 luta*. Zdr. **Denarek**. <Łć. denarius>

† **Denar**, a, lm. y p. 2. **Denarek**. 1. **Denarek**, rka, lm. rki p. 1. **Denar**: Sprzeczność dotyczy denarka z hełmem po jednej, a orłem po drugiej stronie. D. podwójny p. **Dwudenarek**.

2. **Denarek**, rka, lm. rki 1. a. **Dynarek**, † **Denar**, † **Dynar** *podstawka pod naczynia kuchenne w kształcie trójnoga*. 2. [D.] *denko u czepka*. <Zap. DN>

Denarowy przym. od 1. **Denar**: Rozjaśnienie wątpliwości eo do monety denarowej.

Denat, a, lm. ci i. *zmarły śmiercią niezwykłą (przez samobójstwo a. morderstwo)*. 2. ×praw. *wog. zmarły, nieboszczyk*. <Łć. denatus im.>

Denatka, i, lm. i forma ż. od **Denat**.

Denaturować, uje, ował, **Denaturyzować** ekon. *dodawać do produktów spożywczych, przeznaczając je do potrzeb przemysłu, przymieszki, czyniąc je niezdatnymi do spożycia, w celu uwolnienia ich od podatku spożywczego*. <Fr. dénaturer>

Denaturowanie, a, blm., *czynność cz. Denaturować*.

Denaturyzacja, i, blm. p. **Denaturyzowanie**. <Z Fr. dénaturer>

Denaturyzować, uje, ował p. **Denaturować**. **Denaturyzowanie**, a, blm., **Denaturyzacja** *czynność cz. Denaturyzować*.

Dendele! **Dendelen!** ×**Din dl don!** *naśladowanie głosu dzwonka*. <Dźwn.>

Dendelen! p. **Dendele!**

Dendera, y, lm. y bot. p. **Bieluń**. <Ukr. dýnderewo, dynderewo, dyndera>

Denderewa, y, lm. y bot. p. **Bieluń**. <p. Dendera>

Dendrografia, i, blm. *opisanie drzew*. <Now. z Gr. déndron=drzewo+grafia=-pis>

Dendrolit, u, lm. y *drzewo skamieniałe*. <Now. z Gr. déndron=drzewo+lithos=kamień>

Dendrolog, a, lm. dzy a. owie *znawca a. badacz drzew, drzewoznawca*. <Now. z Gr. déndron=drzewo+lógos=znawca>

Dendrologiczny przym. od **Dendrologja**, *drzewoznawczy*: Zaproponował rządowi założenie dendrologicznego instytutu. And.

Dendrologja, i, blm. *badanie drzew, znajomość drzew, drzewoznawstwo*. <Now. z Gr. déndron=drzewo+logĩa=znawstwo>

Dendromancja, i, blm. *wrózenie z wejrzenia na drzewo*. <Now. z Gr. déndron=drzewo+man-teĩa=wrózenie>

Dendrometr, u, lm. y przyrząd do mierzenia drzew. <Now. z Gr. *déndron* = drzewo + *métron* = mierz >

Dendrometrja, i, blm. sztuka mierzenia drzew. **Dendryt**, u, lm. y, × Krzewokształt min. drobne kryształki minerałów, tworzące razem podobną do krzewu postać, a występujące czasem jakby odciski roślinne na powierzchni skal. <Now. z Gr. *déndron* = drzewo >

Dendrytyczny anat. w formie rozgałęzienia drzewnego występujący, drzewiasty.

Denczko, a, lm. a p. Dno.

† **Denegować**, uje, ował odmawiać: Afekt braterski będzie od tego powodem, że mi ręki podać nie denegujesz. <Łć. *denegare*>

† **Denegowanie**, a, blm., czynność cz. **Denegować**.

Denerwować, uje, ował sprawiać rozstrój nerwowy, rozdziwiać: Rozpoczęło ś. dla mnie życie bezbarwne, denerwujące ciało i ducha. Orzesz. D. ś. wpadać w rozstrój nerwowy, rozdrażniać ś.: Denerwowała ś. i stawała coraz niecierpliwszą. Es. <Now. z Łć. *de* = wy, *z* + *nervus* = nerw >

Denerwowanie, a, blm., czynność cz. **Denerwować**.

Denerwowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Denerwować** ś.

Denerwująco przys. od **Denerwująco**: Wszystko to D. działało na niego. Bał.

× **Denga**, i, lm. i p. Dzięga.

× **Dengue** nieod. blm. (czytać jak napisano) lek. choroba w krajach międzyzwrotnikowych, rodzaj *influenzy* (grypy). <Hp. *dengue*>

× **Denigrować**, uje, ował czernić, oczerniać, obmawiać: Nie denigruj przed czasem. Krasz. <Łć. *denigrare*>

× **Denigrowanie**, a, blm., czynność cz. **Denigrować**.

Denizacja, i, blm. otrzymanie przez cudzoziemca w Anglii pełnych praw cywilnych i politycznych. <Ang. *denization*, ciemnego pochodzenia >

Denko, a, lm. a i. p. Dno: Denko u filizanki. † Szklanka bez denka, kulawka. Troc. (= z utraconą podstawką). Kapelusze z wysokim denkiem. Czapki, mające zamiast denka prostego rodzaj worka z czarnego mamszestru. Jeż. 2. × **podkładka**, **podszewka**: Denka brak jeszcze Jejmości od czołka. Oss. 3. † **helm**, **szyszak**: Denka na głowach od broni padały. Leszcz. S. 4. † **przykrywka**, **pokrywka**: Formę tę z wierzchu równym przykryć denkiem. Haur. 5. kol.: D. zderzakowe a. buforowe = oparcie dla sprężyny bufora, in. z a p o r a. <DN >

Denkówka, i, lm. i drzewo na dna do naczyń.

Dennahuba, y, lm. y bot. p. Sromotnik. <Denna = reumatyczna (od Dna) + Huba = grzyb, naśladowanie Nm. *Gichtschwamm*>

Denniak, a, lm. i gór. spodni płaskur w wydobywanej warstwie rudy żelaznej. <DN >

× **Denniak**, a, lm. i lek. (tophus arthriticus) guz powstający przy zapaleniach stawów w stawach. <p. Dna >

Dennica, y, lm. e i. a. [Dymnica, Delnica], **Poddennica** deska od wozu, używanego do gnoju; deska spohnia u wozu między drabinami. 2. bart. spód ula. <DN >

[**Dennica**, y, lm. e] p. Dojnica.

† **Denność**, i, blm. p. Dna: D. nóg, darcie nóg, dna. Sien. <p. Dna >

Denny przym. od **Dno**, od dna, do spodu idący: a) Skrzynia denna w stawie (= najgłębsze miejsce przy upuszczeniu). b) gór.: Kamień D. = podstawowy. c) puszc.: Denna obręcz = obręcz, położona na dnie armaty. Denna sztuka = najgrubsza część armaty, zaczynająca ś. od dna. Część działa denna = tylna. <DN >

† **Denny** lek. p. Dnawy: † Denna niemoc a. denna boleść p. Dna.

Denobilitacja, i, lm. e pozbawienie szlachectwa. <Ze Śr. Łć. *denobilitare*>

Denominacja, i, lm. e nazwa, miano, nazwisko, przezwisko: Dla siebie zostawił pan Paweł denominację: a tenże. Korz. <Łć. *denominatio*>

Denotacja, i, lm. e fil. p. Denotowanie.

Denotować, uje, ował fil. p. Oznaczyć: Wzywam was, jeżeliście kiedykolwiek postępek jaki, ateusza denotujący, po mnie postrzegli? Kraus. (= zdradzający, ujawniający). <Fr. *dénoter*>

Denotowanie, a, blm., **Denotacja** fil. czynność cz. **Denotować**.

Densometr, u, lm. y p. **Areometr**. <Now. z Łć. *densus* = gęsty + Gr. *métron* = mierz >

Dentysta, y, lm. ści, × **Lekoząb**, × **Zębolek**, [**Antysta**] zajmujący ś. leczeniem, rwaniem i wyprawianiem zębów. <Fr. *dentiste*>

Dentystka, i, lm. i forma ż. od **Dentysta**.

Dentystyczny przym. od **Dentystyka**: Salon D **Dentystyka**, i, blm., × **Zębnictwo** nauka o chorobach i leczeniu zębów; zajęcie dentysty. <Niby Łć., z Fr. *dentiste* = dentysta >

Denudacja, i, lm. e gie. obnażenie warstw dolnych wskutek zniesienia górnych, skutek ablacji; często = ablacja, spłótkwanie. <Now. z Łć. *denudo* = obnażam >

Denudacyjny przym. od **Denudacja**: Proces D **Denuncjacja**, i, lm. e p. **Denuncjowanie**.

Denuncjant, a, lm. ci, **Denuncjator** ten, co denuncjuje, donosiciel, oskarżyciel, delator. <Łć. *denuncians*, 2 pp. *denunciantis* im. = oznajmujący >

Denuncjantka, i, lm. i forma ż. od **Denuncjant**, **delatorka**.

Denuncjator, a, lm. rzy p. **Denuncjant**. <Now. z Łć. *denuncio* = oznajmuję >

Denuncjatorka, i, lm. i forma ż. od **Denuncjator**.

Denuncjatorski przym. od **Denuncjator**: Banda denuncjatorska.

Denuncjatorstwo, a, blm. zajęcie denuncjatora, szpiegostwo.

× **Denuncjonować**, uje, ował p. **Denuncjować**.

× **Denuncjonowanie**, a, blm. p. **Denuncjowanie**.

Denuncjować, uje, ował, × **Denuncjonować** oskarżać potajemnie, donosić: Ubodło go tylko, że był podpatrzony i denuncjowany. Krasz. <Łć. *denunciare*>

Denuncjowanie, a, blm., **Denuncjacja**, × **Denuncjonowanie** czynność cz. **Denuncjować**, **delacja**.

! **Denzymetr**, u, lm. y p. **Areometr**.

[**Deńdać**, a, a] **zwolna piłować**. Por. **Deńdu**. **Deń**—**deń!** **Dyń**—**dyń!** **Diń**—**diń!** **Din**—**don!** **Deleń!** **Dzyń**—**dzyń!** **Dzeń**—**dzeń!** **Dzę**—**dzę!** **Deń**—**deń!** dwa razy. Co? już druga? **Kos**. **Deń**—**deń!** **deleń!** wołały dzwonki. **Prus**. <**Dźwn.**> [**Deńdu!**] **naśladowanie odgłosu piłowania**. Por. **Deńdać**. <**Dźwn.**>

Deokupacja, i, blm. *prow. oddanie majątku poprzedniemu właścicielowi.* <Now. ze Śr. Łć. deocupare>

× **Deontologiczny** przym. od **Deontologia**.

× **Deontologia, i**, blm. *fil. nauka o obowiązku moralnym, etyka.* <Now. z Gr. deón, 2 pp. deontos = obowiązek + -logia = -znawstwo>

× **Depaktacja, i**, lm. e p. **Depaktowanie**.

× **Depaktować, uje, ował** *brać opłatę wyższą nad taką a. żądać zapłaty tam, gdzie s. nie należy, zdzierać:* I szlacheckim nie folgując podwodom, depaktują. Vol. Zadawał, że pisarz ziemski depaktuje strony za wpisywanie aktoratów. Mat. <Now. z Łć. depactus im. = umówiony>

× **Depaktowanie, a**, blm., × **Depaktacja** czynność cz. **Depaktować, zdzierstwo**.

× **Depansa, y**, lm. *y wydatek, rozchód, ekspens:* Stoły dworu zmniejszył, wynoszące tu depansy do pięciu milionów rubli. Rol. <Fr. dépense>

× **Depansować, uje, ował** *wydawać pieniądze, trwonić, rozrzuczać, marnować.* <Fr. dépenser>

× **Depansowanie, a**, blm., czynność cz. **Depansować**.

Departament, u, lm. *y i. obwód, okrąg:* Francja dzieli s. na departamenty. 2. *wydział instytucji sądowej a. administracyjnej:* D. Izby Sądowej. D. Ministerjum spraw wewnętrznych. 3. × (daw. na Litwie) *sąd główny.* 4. × *rodzaj, gatunek, kategoria:* Dozorca królewski podzielił wydatki na 12 kategorii, a., jak je nazywał, departamentów. Rol. <Fr. département>

Departamentalny p. Departamentowy.

Departamentowy, Departamentalny przym. od **Departament:** Budżet D.

× **Departycja, i**, lm. e *podział, rozdzielenie.* <Z Fr. départir = podzielić>

[**Depat, u**, lm. *y*] p. **Deputat.**

† **Depozyześć, a**, lm. e *ten, co nie dba o dobre imię.* Petr. <DEPT + CZT>

[**Depczyisko, a**, lm. *a*] *miejsce udeptane.*

× **Dependencja, i**, blm. 1. *zależność, zawisłość.* 2. *praktyka prawnicza, zajęcie dependenta.* <Fr. dépendance>

Dependent, a, lm. *ci i.* × *zostający w zależności od kogo, podwładny.* 2. *odbywający praktykę prawną u adwokata a. rejenta.* <Now. z Łć. dependens, 2 pp. dependentis = będący zawisłym>

× **Dependować, uje, ował i.** × *zawisłym być, zależać:* Ja od moich rodziców dependuję. Skarb. 2. *odbywać praktykę prawną u adwokata a. rejenta.* <Łć. dependere>

Dependowanie, a, blm., czynność cz. **Dependować**.

Depeser, a, lm. *rzy ręk. ten, co depesuje.* <Fr. dépéceur>

Depesować, uje, ował, Depsować *ręk. wymierać, ile ze skóry będzie rękawiczek.* <Fr. dépécer>

Depesowanie, a, blm., **Depsowanie** *ręk. czynność cz. Depesować.*

Depesza, y, lm. e *i.* × *korespondencja, dotycząca spraw państwowych.* 2. × *list ważny i wymagający szybkiego doręczenia.* 3. *telegram.* <Fr. dépêche>

× **Depeszować, uje, ował** *posyłać depeszę, zawiadamiać depeszą.*

Depeszowanie, a, blm., czynność cz. **Depeszować**.

Depka, i, lm. *i, Debka* *szew. drzewienko, wsuwane na kopycie pod hęskę.* <Nm. Dübel>

Deplasacja, i, lm. e *wytrawianie na zimno składników rozpuszczalnych.* <Z Fr. déplacer>

Deplasacyjny przym. od **Deplasacja:** Aparat D.

× **Deplasować, uje, ował** *przenosić na inne miejsce.* <Fr. déplacer>

× **Deplasowanie, a**, blm., czynność cz. **Deplasować**.

! **Deplecja, i**, lm. e *lek. upuszczenie krwi choremu.* <Fr. déplétion>

! **Deplojować, uje, ował** *woj.: D. kolumnę = rozwinąć.* <Fr. déployer>

! **Deplojowanie, a**, blm., czynność cz. **Deplojować:** Sposób formowania kolumn i deplojowania. Górs.

Depo *nieod. i. skład różnych przedmiotów, szereg. towarów. 2. miejsce, gdzie wojsko ma dłuższe leże.* <Fr. dépôt>

Depolaryzacja, i, blm. *fiz. zniesienie polaryzacji światła a. polaryzacji galwanicznej elektrodów.* <Z Fr. dépolariation>

Deponent, a, lm. *ci i. a. Depozytor* *ten, co składa przedmiot wartościowy w ręce osoby trzeciej do przechowania. 2. praw. świadek, zeznania czyniący.* <Łć. deponens, 2 pp. deponentis im. = składający itd.>

Deponować, uje, ował *składać przedmiot wartościowy w ręce osoby trzeciej do przechowania.* <Łć. deponere = składać itd.>

Deponowanie, a, blm., czynność cz. **Deponować**.

× **Depopulacja, i**, lm. e *wyludnienie:* Jaka D. mieszczańów! Leszcz. <Łć. depopulatio>

Depopularyzacja, i, blm., **Depopularyzowanie** się *czynność cz. Depopularyzować s.* <Fr. dépopularisation>

Depopularyzować, uje, ował *pozbawiać popularności, czynić niepopularnym. D. s. tracić popularność, stawać s. niepopularnym.* <Fr. dépopulariser>

Depopularyzowanie, a, blm., czynność cz. **Depopularyzować**.

Depopularyzowanie się, a s., blm., czynność cz. **Depopularyzować s.**

Deport, u, lm. *y* *han. i. kupy papierów giełdowych z obowiązkiem ich odprzedaży po kursie niższym. 2. wynagrodzenie, pobierane przez zwykłowca giełdowego za odroczenie terminu dostawy papierów, gdy stopa dyskonta stoi nisko.* <Fr. déport>

Deporta, y, lm. *y, Daporta, Oporty* *lm. rodzaj jabłka:* Rozmaite są gatunki jabłek: słodkie winne, bursztówki, deporty. Ład. <p. Oporta>

Deportacja, i, lm. e *deportowanie, wygnanie:* Skazać na deportację. <Łć. deportatio>

Deportacyjny przym. od **Deportacja:** Okręt D. (= odwozący wygnaneńców na miejsce przeznaczania).

Deportować, uje, ował i. *wywozić z kraju na wygnanie. 2. han. prolongować termin dostawy za opłatą deportu.* <Łć. deportare>

Deportowanie, a, blm., czynność cz. **Deportować**.

× **Deposedować, uje, ował, × Deposjonować** *wyżuć z własności.* <Sr. Łć. depossidere>

× **Deposedowanie, a**, blm., czynność cz. **Deposedować**.

× **Deposjonować, uje, ował p. Deposedować.** <Z Fr. dépossession>

×Deposjonowanie, a, btm., czynność cz. Deposjonować.

Depozycja, i, lm. e 1. ×Złożenie do grobu: Ścianę ołtarzową zajmuje obraz olejny, depozycję Zbawiciela naszego wyrażający. Wor. 2. zeznanie świadków. 3. złożenie z urzędu duchownego. <Łć. depositio>

Depozyt, u, lm. y 1. rzecz powierzona na przechowanie. Przen.: Gdy święte ciało do skrytego schowano lochu, cudowna wonność wydała ludziom święty D. Skar. 2. ekon. powierzone bankowi przedmioty ruchome na przechowanie: D. do przechowania. D. do użytku (= z którego bank ma prawo użytkować). <Łć. depositum im. ni. = złożone>

Depozytariusz, a, lm. e, Depozytor ten, u kogo złożono depozyt. <Łć. depositarius>

Depozytariuszka, i, lm. i forma ż. od Depozytariusz: Była depozytariuszką trucizny, którą wam przedstawiła. Kraus.

×Depozytka, i, lm. i bilet kasy depozytowej.

×Depozytny p. Depozytowy: Bilety depozytne = stanowiące dowód złożenia depozytu.

Depozytopozyczalny przynajmniej depozyty i udzielający pożyczek: Bank D. T. K. < Depozyt + Po + ŻYCZ >

Depozytor, a, lm. rzy 1. p. Deponent. 2. p. Depozytariusz: Wspaniałomyślność monarchy powraca ci dziedzictwo ojców, którego poczytując ś. tylko depozytorem, rad jestem, że ci je mogę zwrócić. Byk. <Łć. depositor>

Depozytorjum w lp. nieod., lm. ja, jów miejsce przechowania, skład: D. prochowe czyli prochownia. Kraus. Szubienica, służąca jako D. rzeczy skradzionych lub znalezionych w obozie. Kacz. <Śr. Łć. depositorium>

Depozytowy, ×Depozytny przym. od Depozyt: Wydział D. banku. Kasa depozytowo-pożyczkowa.

Deprawacja, i, btm. 1. zepsucie obyczajów, upadek moralności, demoralizacja. 2. × gwałcenie przepisów trybunalskich. <Łć. depravatio>

×Deprawować, uje, ował psuć, gorszyć, demoralizować. <Łć. depravare>

×Deprawowanie, a, btm., czynność cz. Deprawować.

Deprecjacja, i, lm. e p. Deprecjowanie: Zapasy srebra, spadającego stale w cenie i narażonego na dalsze deprecjacje. <Fr. dépréciation>

Deprecjonować, uje, ował, Deprecjować obniżyć wartość: Będziemy musieli ś. bronić; D. ś. nie damy. Kreeh. <Z Łć. depretiare>

Deprecjonowanie, a, btm., czynność cz. Deprecjonować.

Deprecjonować, uje, ował p. Deprecjonować: Autor może idealizować osobę historyczną, ale nie wolno jej psuć i D. <Łć. depretiare>

Deprecjonanie, a, btm., Deprecjacja, czynność cz. Deprecjować.

Deprekacja, i, lm. e 1. p. Deprekowanie: Do błędów ś. przyznawał i gotów był zawsze do deprekacji i łez. Krasz. 2. ×usilna prośba, błaganie. <Łć. deprecatio>

Deprekować, uje, ował przepraszać: Nie ja dam gardło lub D. będe, ale ten, co kość rzucił pierwszy. Łoz. Za wczorajszy niegrzeczny uczynek musi mnie D. Mick. <Łć. deprecari>

Deprekowanie, a, btm., Deprekacja czynność cz. Deprekować przeprosiny.

Depres, u, lm. y muz. struna, wydająca ton przytłumiony. Koch. <Łć. depressus im. = stłumiony>

Depresja, i, lm. e 1. upadek sił, osłabienie: Odpiera twierdzenie, jakoby dzisiejsza D. handlowa była wynikiem polityki gospodarczej rządu. 2. fil. (w psychologii) przynębnienie, zniechęcenie: Śmierć następowała wskutek eskatacji, właściwej szaleństwu, depresji, idącej w parze z zadumą. Rol. 3. astr.: a) D. horyzontu = kąt, który z linią poziomą tworzy linię, poprowadzoną od oka obserwatora do jakiegokolwiek punktu horyzontu, in. pogłębienie poziomu. b) obszar, w którym ciśnienie barometryczne jest mniejsze, niż we wszystkich punktach sąsiednich, najniższosć barometryczna, in. ×niżka barometryczna. 4. fiz. zmniejszenie, jakiemu ulega szczyt cieczy w rurze, której nie wilgoci. 5. gie. położenie ładu niższe od poziomu morza. <Łć. depressio>

Depresyjny fil. przym. od Depresja: Stan D. (= depresję nacechowany, stan przynębnienia). Środek D. (= depresję sprowadzający, deprymujący, przynębniający).

Deprymować, uje, ował (w psychologii) przynębniać, przynębniać, trapić: Uważałem, że to na niej przykre, deprymujące uczyniło wrażenie. Krasz. Izdebka, do której mnie wpełnięto, pomimo że był na duchu wiele deprymowany, całą moją zwróciła uwagę. Krasz. <Łć. deprimio>

Deprymowanie, a, btm., czynność cz. Deprymować.

Deprymująco przys. od Deprymujący, przynębniająco: Ruina tego towarzystwa podzielała D. na ducha przedsiębiorczości przemysłowej.

Depsować, uje, ował ręk. p. Depesować.

Depsowanie, a, btm. ręk. p. Depesowanie.

† Depta, y, lm. owie m. p. Deptacz.

Deptacz, a, lm. e 1. a. † Depta ten, co depcze. 2. [D.] stolek u kołowrotka. <DEPT>

Deptać, cze, tał 1. stąpając, cisnąć nogą: D. po ziemi. D. komu po piętach (= następować). Koń depcze (= trątyje). D. glineę (= ubijać nogami). D. kapustę. † D. wino, jagody, grona = wyciskać nogami sok z winogron: Grona pozbiierał, a pacholęciu D. one kazał. Skar. D. w tokarni = nogą obracać. Tokarnia deptana = nogą w ruch uprawiana. 2. ×Rurmus deptający = pompa łożąca. 3. koło czego a. za czym = krzątać ś., chodzić, robić starania, uwijać ś., zabiegać: D. za sprawą. Oss. Chytrze koło niej depce. Jak. W. 4. gardzić, lekceważyć, znieważać: Depce względy cnoty i obowiązków swoich. Wiarę pod nogi swoje rzucają i depcą. Smotr. 5. myśl. (o kaczkach) wydawać głos. 6. zool. coire: D. kury. <DEPT>

Deptak, a, lm. i 1. walek do folowania. 2. młyn, wprowadzany w ruch siłą koni. 3. pedał w maszynie ikackiej. 4. miejsce spacerowe (szczeg. u wód). 5. [D.] = a) polkątny doradca. b) walek szosowy. c) krąg, w którym chodzą konie, zaprzężone do młocarni: Chodzę, jak w deptaku (= bez wypoczynku). d) sieć do łowienia ryb. 6. mech. koło, obracane przez stąpanie po jego obwodzie. 7. myśl.: Polować na deptaka = chodząc pieszo. 8. org. waźniki, wystające z miechów, które ś. przynębniały nogami, żeby miechy przy kalikowaniu ś. składały.

Deptalnia, i, lm. e 1. † naczynie, w którym depczą: Grona pozbiierał i w deptalnię wrzucił,

a pacholęciu deptać one kazał. Skar. 2. *młyn do folowania, folusz.*

× **Deptalny** po którym a. którego można deptać. Bobr.

[Deptan, u, lm. y] p. Dypnam.

Deptanie, a, blm., czynność cz. Deptać.

Deptanka, i, blm. gór. drobna sól nieczysta, z okruchów przy rąbaniu brył solnych powstała, in. wymiotki, zmiotki. <DEPT>

Deptarnia, i, lm. e miejsce w cegielni, gdzie glinę deptają.

[Depu!] *naśladowanie odgłosu kroków:* Uciekła mi przepióreczka w żyto, a ja za nią depu, depu z fuzyjną nabitą. <Dźwn.>

[Depukat, a, lm. ci a. ty] p. Deputat.

Deputacja, i, lm. e i. *grono osób, wysłanych dla wykonania jakiejś czynności, delegacja, poselstwo:* Pójść w deputacji. 2. × *grono osób, wyznaczonych do opracowania jakiegoś projektu, komisja:* D. jest zbiór ludzi, wyznaczonych do wykonania lub przygotowania dzieła. Kołł. 3. × p. Deputatostwo: Dążyć do deputacji. <Fr. députa-tion>

× **Deputacki** przym. od Deputat: Sejmik D. do obierania deputatów na trybunał. Leszcz.

Deputacyjny przym. od Deputacja: Towarzystwo deputacyjnego odłamu. Drz.

[Deputak, a, lm. ki a. cy] p. Deputat.

Deputat, i, a. lm. ci a. [Deputak, Depukat, Aputat] *członek deputacji, delegat, poseł, deputowany;* (w dawnej Polsce) *członek trybunału:* Całuj, nie całuj, a deputatem nie bądźiesz. Prz. (= nie prze-blagasz). 2. u, lm. y *prawny dochód poboczny oprócz pensji.* 3. u, lm. y, a. **Drzewo deputatowe** leśn. drzewo, dawane darmo pewnym osobom a. zgromadzeniom na mocy przywileju. 4. [D. u, lm. y] = a) zboże, składane przez gromadę na rzecz jakiegokolwiek osoby. b) a. [Deputat] *ordynarja, żywność, dożywocie.* Zdr. **Deputateczek.** <Łć. deputatus im. od deputare>

Deputateczek, czka, lm. czkowie p. Deputat: Pobiteś mnie, deputateczku! Korz.

[Deputatnik, a, lm. ki a. cy] *ułożyciel, zdający dziełom gospodarstwo.*

Deputatostwo, i, lm. a a. × **Deputacja** *godność deputata:* Nikt deputatostwa otrzymać nie mógł od szlachty. Rzew. 2. blm. *deputat z żoną:* Państwo D.

Deputatowicz, a, lm. e *syn deputata:* Dla pana deputatowicza dobry interes. Gliń.

Deputatowy przym. od Deputat: Drzewo deputatowe = deputat.

× **Deputować, uje, ował** *wysyłać, posyłać, wyprawiać:* Z supliką posłów deputują. Jabł. <Łć. deputare>

× **Deputowanie, a, blm.,** czynność cz. Deputować.

Deputowany, ego, lm. i *członek parlamentu, poseł na sejm:* Izba deputowanych.

[Der!] *naśladowanie odgłosu biegania:* Der der der do lasa. <Dźwn.>

Dera, y, lm. y, × **Derha** *okrycie grube i kosmate na konia, kilimek, gunia, koc:* Aby konie zbyt nie parowały, okrywają ś. derami. Kluk. Koń stoi już gotowy w złotolitej derze. Pot. (= w czapraku). Zdr. **Derka, Dereczka.** Zgr. [Dereczko]. <Tur. ezérgé = dost. chata, namiot (okryty gunią, wojskiem)>

[Dera, y, blm.] *suchoty.* <Nm. Darre>

Deranzować, uje, ował kogo = *kępować, żenować.* D. ś. *kępować ś., żenować ś., ceremonjować ś.:* Niechże państwo ś. nie deranzują, proszę siadać. Bał. <Fr. déranger>

Deranzowanie, a, blm., czynność cz. **Deranzować.**

[Derbis, a, lm. y] p. Daremnik.

× **Derbisz, a, lm. e** p. **Derwisz:** Chudy a. goły D. = *goły jak turecki święty:* On chudy D., nie ma nic. Tremb. Goły D., w garść ubogą chucha. Żegl. <p. Derwisz>

[Derozki] p. Derdy.

[Derezyisko, a, lm. a] p. Dera.

[Derda, y, lm. y] *śpichrz.* <Nm. Derre, Darre, Dörr = suszarnia; poddasze>

[Derdać, a, a] p. Dyrnać: Ze strachu osieł derda krok sporszy. Nagł. Ja D. umiem. Fred. A. <Dźwn. DYRD>

[Derdak, a, lm. i, Dyrdak, Derdun, Dyrduń] *wełniak, rodzaj spódnicy.*

[Derdanie, a, blm.] czynność cz. **Derdać.**

[Derdawica, y, lm. e, Derdawka] *kierzanka, maślnica.* <Zap. dźwn.>

[Derdawka, i, lm. i] p. Derdawica.

[Derdeczki] p. Derdy.

[Derdelucha, y, blm.] *wódka, przemykana z Prus.* Por. **Drzydulicha.**

[Derdem] p. Derdy.

[Derdés, u, lm. y] p. Rdest.

[Derdnać, nie, na] p. Dyrnać.

[Derdolité, i, i, Dyrdolité] *biec szybko drobnym krokiem.*

† **Derdolek, ika, lm. ikowie** *drobny szlachcic:* Nowomiejscy chociaż tak derdołkowie drobni, ale ś. dobrze czują. Rej.

[Derdun, a, lm. y] p. Derdak.

[Derdy (w wyrażeniu w derdy), w Derdeczki, w Derozki, w Dyrdy, w Dyrdeczki, w Dyrzki, Dyrda, Dyrda, w Dyrdaczki, Derdem, Dyrdem, Dyrzkiem, Dyrdakiem, w Dyrdaka] *prędko, zwa-wo, szybko:* Spieszyła w D. do kuchni. Dyg. Por. **Derdnać, Derdolité.**

Derdydas, a, lm. y żart. **Niemiec:** Wtym jakiś D. w drzwi ś. tłoczy. Moraw. <Nm. der, die, das = przedimki rodzajowe>

Dereczka, i, lm. i p. Dera.

Derełkija, i, blm. *porzucenie, opuszczenie, zaniebdanie:* D., zniszczenie należą także do sposobów zarządzania własnością. Bałc. <Łć. derelictio>

Dereniak, u, lm. i *kuch. rodzaj miodu do picia.* <p. Dereń>

† **Dereniorodny** *rodzący, wydający derenie:* Kraj D. <Dereń + ROD>

Dereniowaty bot.: *Rośliny dereniowate (cornaceae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.* <p. Dereń>

Dereniowy przym. od Dereń: Sok D.

Dereniówka, i, lm. i *nalewka dereniowa.*

Dereń, a, lm. e bot. i. (cornus) *roś. z rodziny dereniowatych.* Gatunki: a) D. świdwa a. Świd, Świdwina, Świdzina, bł. Świdła. Świdlina (c. sanguinea); b) D. właściwy a. pospolity (c. mas a. mascula). 2. p. **Jujuba.** <Ukr. derèn>

Deresz, a, lm. e, [Deres] i. a. × **Dereszak** *koń maści dereszowatej; człowiek siwawy, szpakowaty.* 2. *trunek słaby, cienkusz. lura:* Cienkusz! D.! istna lura, panie bracie. Fred. A. 3. [D.] *ławka, na której uczniów chłoszczą.* Zdr. **Dereszek.**

<Węg. deres; Słc. dereš=stółek, na którym bity leży>

×Dereszak, a, lm. i p. Deresz.

Dereszek, szka, lm. szki p. Deresz.

×Dereszkowaty p. Dereszowaty.

Dereszowacizna, y, blm. kolor dereszowaty, siwawość, szpakowatość: D. przebija ś. we włosach.

Dereszowaty, ×Dereszkowaty (o koniu) mający maść powstałą ze zmieszania szerści białej z żółtą, czerwoną a. brunatną.

[Deresz, ia, lm. ie] p. Deresz.

[Dereska, i, lm. i] l. klacz dereszowata, czerwono-siwa. 2. nazwa krowy. Por. Deresz.

† Derewienka, i, lm. i p. Derewnia: Szej upatrują derewienki wierzchów. Zebr. <Ukr. derewienka>

† Derewnia, i, lm. e l. p. Drwalnia. 2. wieś: Miasta, zamki, ziemie, włości, derewnie. Vol. Nie w piernatach wychowani Polacy, którzy północne derewnie snadniechno przechodzili. Koch. (=krainy). Zdr. † Derewienka. <Ukr. derewnia>

† Derewnictwo, a, blm. p. Drewnictwo: D. woskownictwo, młyny i insze dobra. Vol.

[Deraza, y, lm. y] p. Dzieraza. <Ukr. deraza>

[Dergot, u, lm. y] drzenie, trzęsienie. Por. Drygot.

[Dergotać, ce, ta] drgać, drygotać. Por. Drygotać.

×Derha, y, lm. y p. Dera: Towary tureckie, kobierce, kilimy, derhy. Vol. <p. Dera>

Derka, i, lm. i p. Dera.

[Derka, i, lm. i] p. Dartka.

Derkacz, a, lm. e l. a. ×Dyrkacz, [Drekacz, Dzierkacz, Dziergacz] zool. p. Chróściel. 2. ×rozdaj zabawy służby dworskiej (gdzie korzystano z niedoświadczenia nowicjusów): Grał już derkacza = nie fryc, nie nowicjusz. Posłał go na derkacza = oszukał go. Nie bywał na derkaczach = brak mu doświadczenia. 3. [D.] stara miotła, drapak. <Dźwn.>

Derkać, a, ał (o derkaczu) głos wydawać. <Dźwn.>

Derkanie, a, blm., czynność cz. Derkać: Drga życie, ogłaszające ś. lataniem krasek, derkaniem derkaczy. Jeż.

Dermatolog, a, lm. owie a. dzy lekarz zajmujący ś. dermatologją.

Dermatologiczny przym. od Dermatologja: Kongres D.

Dermatologja, i, blm. nauka o chorobach skórnych. <Now. z Gr. dérma=skóra+ -logia = -znawstwo>

Dermatyna, y, blm. substancja sztucznie otrzymana, zastępująca gutaperkę i kauczuk. <Now. z Gr. dérma=skóra>

[Dern, u, lm. y] p. Darnina.

Dernać, nie, nął p. Dyrnać: Niemiec dernął i czmychał przez pole. Moraw. <DŹR>

[Dernie] przys. od Derny.

Dernięcie, a, blm., czynność cz. Dernać.

[Derny] i. pyszny, dumny, hardy. 2. piękny, okazały, dobry. Por. Darny. <Może do DA, por. Darny, Zdarzony>

Derobaniec, nca, lm. ncy, Darabaniec żołnierz ze straży przybocznej, drabant: Eskorta honorowa, złożona z oddziału derobańców. Jeż. <p. Darabaniec>

Derogacja, i, lm. e praw. częściowe uchylenie poprzednio wydanego wyroku. <Łć. derogatio>

Derogować, uje, ował czemu = częściowo uchylać jakkolwiek ustawę: Artykuł bynajmniej nie deroguje prawom i przywilejom dysydentów. Kraus. Niepomatu ś. deroguje nie tylko władzy panów rad, ale i wszystkim rzpltej. Paw. <Łć. derogare>

Derogowanie, a, blm., czynność cz. Derogować. [Derować, uje, ował, Dórować, Dyrować] trwać. <Nm. dau.rn>

[Derowanie, a, blm.] czynność cz. Derować.

[Derowaty] chory na suchoty. Por. [Dera].

[Derowy] przym. od Dera: Chustka derowa.

!Derożka, i, lm. i gm. p. Dorożka.

!Derożkarski gm. przym. od Derożkarz: Koń D.

!Derożkarz, a, lm. e gm. p. Dorożkarz.

[Dersa, y, lm. y] p. Stokłosa.

[Dert, u, lm. y] osypka z młci dla świr a. psów.

<Ukr. derť>

Derus, a, lm. y l. ten, co zdziera, zdzierca, zdzierus, wyzyskiwacz. 2. ×obdartus, oberwaniec, obszarpaniec. <Niby Łć. od DŹR>

Derusostwo, a, lm. a zdzierstwo, wyzysk: Przynajmniej nie podam ręki derusostwu. Bliż.

Derusowski przym. od Derus: Naród oberżystów niesumienny jest i D. Krasz.

Derutować, uje, ował psuć szyki komu, przeszkadzać. D. ś. mieszać ś., tracić rezon, tropić ś.: Nie derutując ś. obojętnym przyjęciem wiadomości, mówił dalej. Korz. <Fr. dérouter>

Derutowanie, a, blm., czynność cz. Derutować. Derutowanie się, a ś., blm., czynność cz. Derutować ś.

Derwisz, a, lm. e, ×Derbisz asceta mahometanski: ×Chudy a. goły D. = goły jak turecki święty, golec. <Prs. derwisz = żebrak; zakonnik muzułmański, przez Tur.>

Derwiszowy przym. od Derwisz: Taniec D.

×Derywacja, i, blm. branie początku, pochodzenie. <Łć. derivatio>

Derywat, u, lm. y fil. pojęcie pochodne, z innego wywiedzione a. wysmute. <Łć. derivatum im. ni. od derivare = wywodzić, wyprowadzać>

!Deryzja, i, blm. pośmiewisko, pośmiech, ośmieszenie: Na wielką deryzję szkoły stawia na czele człowieka, nie pojmującego powołania nowego. Budz. <Łć. derisio>

Des nieod. muz. nuta d z bemolem, czyli obróżona o pół tonu, równająca się cis (na narzędziach utemperowanych): Nokturn des dur a. major. Tonacja D. jest najpiękniejsza. <D muz. + -es, cecha bemoli>

×Desabilka, i, lm. i p. Dezabil.

×Decendencia, i, blm. rodzajów, pochodzenie. <Fr. descendance>

×Descendencyjność, i, blm. rz. od Descendencyjny: D. od małp. <Z Łć. descendere = pochodzić>

×Descendencyjny przym. od Descendencja.

×Descendent, a, lm. ci potomek. <Łć. descendent, 2 pp. descendens im. = pochodzący>

×Descendentka, i, lm. i forma ż. od Descendent: D. Sary. Lam.

† Descens, u, lm. y lek. ściekanie, odpływ humorów w cieło. <Łć. descensus>

Deseczka, i, lm. i p. Deska.

Desenik, a, lm. i p. Deseń. Przen.: Ospa oznaczyła go desenikiem. Krasz.

Deseniować, uje, ował *zdobić deseniami*: Materja deseniowana w kraty i pasy. <p. Deseñ>

Deseniowanie, a, bhm., czynność cz. **Deseniować**. **Deseñ, a, lm. e** *rysunek na tkaninie, obiciu, posadźce i t. p., wzór*: D. do haftu. Posadzki z marmuru w różne desenie. Zdr. **Desenik**. <Fr. dessin>

Deser, u, lm. y **1. a.** × **Desert** *przysmaki, podawane na końcu obiadu, woty. 2. naczynie do wotów*: Pomięte serwety, powywracane solniczki, ogołcone desery. Krasz. Zdr. **Deserek**. <Fr. dessert>

Deserek, rku, lm. rkl p. **Deser**: Po ostrygach będzie bifsztyczek, kompoetik i D. Krasz.

Deserowy przym. od **Deser**: Talerzyk D. Ciastko deserowe (= *podawane na deser*).

Deserówka, i, bhm. cukier. *ciastka deserowe*.

× **Desert, u, lm. y** p. **Deser**. Goł.

× **Desertowy** przym. od **Desert**: Dwadzieścia tuzinów talerzy desertowych. Ochoc.

Deses nieod. muz. *nuta d z dwoma bemolami, równająca ś. c.* <D. muz. + -eses, cecha podwójnych bemoli>

Deska, i, lm. i, † Cka, [Dezka] **1.** *plac drzewa odpilowany, tarcica, dyl*: D. do prasowania. Chudy jak D. Zesechł, jak D. Kaczk. × **Deskami** pokładać (= *taflami drewnianymi wykładać*). × **Przewlekłby** go przez deskę (= *chudy, jak szczapa*). × **O** deskę tylko od zguby być. Troc. (= *o mało co, o włos, o palec*). † **Z** deski spaść = *nie wytrzymać próby*: Gdyby herbów metryki pisano, siłaby z deski spadły wymyślonych figli, siłubyśmy szlachciców w parobki postrzygli. Pot. Kraj deskami zabity (= *zapadły kraj, gdzie żadne wiadomości nie dochodzą*). D. u sochy = *odkładnia, odkładnica*. D. rysunkowa a. rysownicza = *rajzbret*. † D. do gnienicia ciasta = *stolnica*. Kn. Przen.: Deski sceniczne a. teatralne = *teatr, scena, aktorstwo*: Pierwszoklasista, któremu arytmetyka lub gramatyka nie idzie, marzy o deskach scenicznych. Cztery deski = *trumna*. Grobowa D. a. † D. = *mary, trumna*: Śmiesz mówi, Rodryga na grobowej rozciągnąwszy deszcze... Po chwili na deszcze leży, już co mu ś. kłaniało, precz od niego bieży. Rej. Każdy z nas swój handel wiedzie, nakonie na desce jedzie. Rej. (= *umiera*). Nie zapomnę ci tego do grobowej deski (= *do grobu, do śmierci*). Od samych pieluch do grobowej deski czuwa nad nami nasz ojciec niebieski. Hoł. Przen.: D. ratunku, ocalenia, zbawienia (= *środek, sposób, droga*). Św. Hieronim pokutę zowie wtórą deską do wypłynienia i ocalenia. Skar. **2.** *okładka drewniana*. Przen.: Przeczytać książkę od deski do deski = *od początku do końca*. Czytaliśmy ją od deski do deski, chociaż co prawda, w deski już dawno książek nie oprawiają. Krup. F. Przespiewałaś ją (pieśń) od deski do deski. Chodź. **3.** *tablica szkolna*. **4.** p. **Blacha**. **5.** *deka pierwsowa, mostek, pierś*: D. mnie boli. Jemu serce pukało, jakby rozbić ś. chciało o deskę piersiową. Jeż. **6.** *myśl. samolówka na kurpatwy*. **7.** × **pusz.**: D. maćiczna = *drag, do którego ś. przymocowuje nabyty szturmak*. Zdr. **Deseczka, Deszczka, Deszczulka, Deszczuleczka, [Deszczółka]**. Zgr. **Decha**. <Gr. diskos, skąd Łé. discus, Sgm. disk, tisk = Nm. Tisch = stół>

Deskal, a, lm. e *gwóźdź do przybijania desek i bali*. <Deska + al = nal = Nm. Nagel = góźdź, por. Bretnal, Hufnal>

Deskowy przym. od **Deska**, z *desek złożony*: Pomost D.

× **Deskrypcja, i, lm. e** *opis, opisanie*. <Łé. descriptio>

Deskwamacja, i, lm. e *gie. łuszczenie ś. skał w klimacie kontynentalnym wskutek silnego działania promieni słonecznych w dzień, a silnego oziębienia w nocy*. <Z Łé. desquamare = oskrobywać, łuskać>

× **Desman, a, lm. y** *rodzaj bobra*. <Fr., Czes. desman>

Desmin, u, lm. y **min. p.** **Zeolit**. <Now. z Gr. desmós = więź; staw>

× **Desmurgja, i, bhm. lek.** *nauka o opaskach, opatrunkach i przyrządach chirurgicznych*. <Now. z Gr. desmós = więź + -ourgia = robienie>

× **Desolacja, i, lm. e** p. **Desolowanie**. <Łé. desolatio>

× **Desolowanie, a, bhm.**, × **Desolacja** *czynność cz. Desolować*.

× **Desolować, uje, ował** *pusztoszyć*. <Łé. desolare; por. Dezolować>

[**Despecnik, ka, lm. cy a. ki**] p. **Despetnik**.

[**Despecny**] p. **Despetny**.

[**Despekować, uje, ował, Despetować**] *dokazywać, figlować, żartować, szkodzić*.

Despekt, u, lm. y, × **Deszpekt**, × **Deszkiept**, × **Deszkiepcja**, [**Despét, Bezpek**] *uchylenie, ubliżenie, hanba, obraza, obelga*: Na co cię Bóg jeszcze trzyma? abyś mu despekty i nieposuszeństwa czynił? Skar. [Na D. = *na żart, na złość, dla dokuczenia, na przekorę*: Zrobić komu na D.]. <Łé. despectus>

× **Despektować, uje, ował** *znieważać, obrażać, uchybiać*: Dla jednej marnej okazji tak mnie despektował. Mat. <Z Łé. despectus = pogarda>

× **Despektowanie, a, bhm.**, *czynność cz. Despektować*.

[**Desper**] tylko w wyrażeniu: Na D. = *z desperacji, z rozpacz*: Chłopi pili jakby na D.

Despera, y, bhm. p. **Desperacja**: Szedł do karczmy i pił na desperę. Bał. <p. Desperacja>

Desperacja, i, bhm., **Despera**, [**Przesperacyjã**] *utrata nadziei, zwątpienie, rozpacz*: Doprowadzić kogo do ostatniej desperacji. <Łé. desperatio>

Desperacki, × Desperatny przym. od **Desperat**, *rozpaczony, rozpaczliwy, beznadziejny*: Myśl desperacka. Po desperacku przys. = *jak desperat, desperacko*.

† **Desperackie** p. **Desperacko**.

Desperacko, † Desperackie przys. od **Desperacki, po desperacku**.

[**Desperactwo, a, lm. a, a. Bezperactwo**] *zuchwałstwo, niegodziwość*.

[**Desperacyje, yj, bhp.**] *figle*. Por. **Desperacja**.

[**Desperak, a, lm. i**] **1.** *szkodnik. 2. p. Desperat. 3. flut, człowiek dowcipny*. <Zam. desperat>

Desperat, a, lm. oi, [**Desperak, Bezperak, Deszperak**] **1. ten, co oddaje ś. desperacji, człowiek zrozpaczony. 2. † śmiałek, zuchwalec**: Ojca miał nader złego i desperata, który odstąpił od Boga i własne syny zabijał na ofiary Baalowi. Skar. **3.** [D.] = **a)** *niegodźwiec, zuchwalec. b) figlarz, zbytnik, żartowisł. c) zawadajka, awanturnik*. <Łé. desperatus>

Desperatka, i, lm. i *forma ż. od Desperat*.

× **Desperatnie** przys. od **Desperatny**.

× **Desperatny** p. **Desperacki**.
Desperować, uje, ował i. *tracić nadzieję, rozpaczać, wątpić*. 2. [D.] *dokazywać, zbytkować*. <Łć. desperare>

Desperowanie, a, blm., *czynność cz. Desperować*.

× **Desperowany desperujący, zrozpaczony, rozpaczliwy**: Nikt jej u. potrafi przedać, jeżeli nie jest w stanie desperowanym. Rzew.

[**Despet, u**, blm.] p. **Despekt**: Wybrali me sołtys na D. (= *na złość*).

[**Despetnik, ka**, lm. **cy a. ki, Despeonik**] *człowiek dokuczliwy, złośliwy; figlarz, swawolnik*.

[**Despetny, Despeony, Despęcny**] *złośliwy, szkodliwy; zbytny, swawolny, figlarny*.

[**Despetować, uje, ował**] p. **Despekować**.

[**Despęcny**] p. **Despetny**.

† **Despotstwo, a**, blm. *godność panującego u Serbów a. Rumunów*: Turcy mu D. wracali. Stryjk. <p. Despota>

× **Despot, a**, lm. **ci** p. **Despota**.

Despota, y, lm. **ci**, m. × **Despot, † Deszpot, † Dysput** i. × *monarcha samowładny, samowładca, samodzierzca, jedynowładca, autokrata*. Kras. 2. *daw. tytuł panujących u Serbów i Rumunów*. 3. *człowiek starający s. nagiąć wszystko do swojej woli, ciemiężca, ciemiężyciel, tyran*. <Gr. despótēs>

Despotka, i, lm. **i** forma ż. od **Despota**: Względna D., chce tylko, byś mi zagrał marsz mojego przodka. Oliz.

† **Desputyzym, u**, blm. p. **Despotyzm**: Wynika bojaźń, żebyśmy nie dali miejsca przemówieniu w radach królowi, D. wprowadzić chcącemu.

Despotycznie przys. od Despotyczny.

Despotyczność, i, blm. rz. od **Despotyczny.**

Despotyczny i. *samowładny, nieograniczony, absolutny*: Rząd D., gdy najwyższa władza, od jednej panującego zawisła woli. Wyrw. 2. *naginatingy wszystko do swojej woli, samowolny, arbitralny*. <Gr. despotikós>

Despotyzm, u, lm. **y** i. × **a. † Despotyzyzm** *rząd samowładny, samowładztwo, absolutyzm, autokracja*: D., rząd jedynie na woli panującego zasadzony. Kras. 2. *naginanie wszystkiego do swojej woli, samowola, ciemiężenie, tyranja, ucisk, przymus*: Sama czuje, że te jej despotyzmy, jakie na otoczenie wywiera, są czasem przebieganiem miarki. Kos. <Fr. despotisme>

[**Despozycja, i**, lm. **e**] p. **Ekspedycja**.

† **Desprymować, uje, ował** *uciskać, ciemiężyć*: Chciał to uczynić, aby D. prawa i wolności polskie. <Złacińszczone Fr. déprimer>

† **Desprymowanie, a**, blm., *czynność cz. Desprymować*.

† **Destrjer, a**, lm. **y** *koń do parady*. <Fr. destrier>

Destrukcja, i, blm. *zniszczenie, zburzenie, zrujnowanie, zagłada*. <Łć. destructio>

Destrukcynie przys. od Destrukcyjny: Budynek, o którym s. autor tak radykalnie, zgoła raczej D. wyraża. Kozł.

Destrukcyjny przym. **od Destrukcja**: Talent jego był D., burzący. Bał.

Destrukta, ów, blp. i. *papiery niepotrzebne, przeznaczone do zniszczenia, makulatura*. 2. *druk. arkusze niezdatne do użycia pod prasę a. zepsute w druku*. <Łć. destrusta im. lm. ni. = zniszczone>

Destruktor, a, lm. **rowie a. rzy** *niszczyciel, burzyciel*. <Łć. destructor>

Destylacja, i, lm. **e** p. **Destylowanie**. <Łć. destillatio>

Destylarnia, i, lm. **e** p. **Dystylarnia**.

Destylat, u, lm. **y** chem. p. **Dystylat**.

Destylator, a i. lm. **y** *przyrząd do dystylowania*. 2. **lm. rzy a. owie** p. **Dystylator**. <Now. z Łć. destillare = destylować>

Destylatorski przym. **od Destylator**.

Destylatorstwo, a, blm. p. **Dystylatorstwo**.

Destylować, uje, ował p. **Dystylować**. <Łć. destillare>

Destylowanie, a, blm., **Destylacja** *czynność cz. Destylować*.

× **Destynacja, i**, blm. p. **Destynowanie**: Armaty, jeśli te są, które mają destynacją do Grodna, ntech idą jak najspieszniej. Kośc. <Łć. destinatio, w znaczeniu Fr.>

Destynator, a, lm. **rowie a. rzy** han. *odbiorca, wskazany spedytorowi przez wysyłającego towar*. <Fr. destinateur>

× **Destynować, uje, ował** *przeznaczać, wyznaczać*: Był to pierwszy znak woli i Opatrzności boskiej, że mnie destynowała na wielkie rzeczy. Szaj. Nikt do tej pracy nie chciał być destynowanym. Mat. <Łć. destinare>

× **Destynowanie, a**, blm., × **Destynacja** *czynność cz. Destynować*.

× **Destytucja, i**, blm. p. **Destytuowanie**: D. Opolczyka z wielkorządów. Szuj. <Łć. destitutio>

× **Destytuować, uje, ował** *wydalać ze służby państwowej, składać z urzędu, degradować, uwalniać od obowiązków*. <Łć. destituo>

× **Destytuowanie, a**, blm., × **Destytucja** *czynność cz. Destytuować*.

† **Desultor, a**, lm. **rowie** *jeździec, przeskakujący z jednego konia na drugiego podczas wyścigów konnych*. <Łć. desultor>

† **Desultoryczny dorywczy, niedokładny**: Czytanie desultoryczne.

× **Desygnacja, i**, blm. p. **Desygnowanie**. <Łć. designatio>

× **Desygnować, uje, ował** p. **Dezygnować**: Czy los, czy pomoc Liwji usunęły mu z drogi desygnowanych następców tronu. <Łć. designare>

× **Desygnowanie, a**, blm., × **Desygnacja** *czynność cz. Desygnować*.

Deszarżować, uje, ował *woj. strzelać gromadnie; strzelać dla pozbycia s. naboju*. <Fr. décharger>

Deszarżowanie, a, blm., *czynność cz. Deszarżować*.

Deszcz, u a. [a] **dżdżu a.** × **dżdża**, lm. **e**, **dżdże a.**, † **Deżdż, † deżdże** [Dys i lm. **deżdże**] i. *opad wodny, spadający na ziemię w postaci kropel*: D. pada, kropi, leje. † D. idzie (= *pada*): Przez wszystkie lato ustawicznie D. szedł. Biel. M. × D. bije (= *leje*). Zbiera s. a. znosi s. na D. D. ulewny a. nawalny a. † *przewalny (= ulewa, nawalica)*. D. jak z cebra. Prz. Czeka jak kania deszczu, a. pragnie jak kania dżdżu. Prz. Dżdża pragną trawy. Kras. Dla deżdżów. Bud. Ludzie będą isé jak D. Prz. (= *w wielkiej ilości*). Z wielkiej chmury mały D. Prz. Z deszczu pod rynnę. Prz. (= *z kiepskiego położenia trafić na gorsze*). Spaś z deszczem (= *ukazać s. niespodzianie*). Deszcze głodne (= *spadające podczas żniw, na przedwiośnie*). D. barwny (= *zabarwiony przez pyłek kwiatowy a. pył mineralny*). D. krwawy a. krwisty (= *zabarwiony na czerwono*). D. siar-

czysty (=zabarwiony na żółto). Wysokość deszczu (=wysokość, do której woda deszczowa a. śnieg po staniu pokrywałby ziemię, gdyby zostały na powierzchni ziemi, nie ubywając). × Jak D. = liczenie, obficie: Jak D. padali. Kn. × Dla deszczu = od deszczu, na wypadek deszczu: Nie chroń ś. dla dżdża wziąć sobie opończę. Rys. Na D. = wózy D.: Gdy ś. po mieszkaniach dymy wleczą, na D. Haur. Po deszczu = a) podczas deszczu: Nie chodź po deszczu. b) po ustaniu deszczu. × W deszczu = podczas deszczu, w deszcz. L. Przen.: Hojnym deszczem swoje oko moczy. Bardz. (= Isami). Niech cię ten kolor wiedzie na działą ogniste, na kopje błyszczące i deszcze siarczyste. Mick. (= strzały z broni palnej, kule). 2. przen. wielka ilość, obfitość, moc: Artylerja zasypywała szezerek deszczem żelaza. Sienk. Deszczem też płakał. Orzesz. Komin sypie deszczem wrzącej wody. Słow. × Deszczem a. × dżdżem = obficie, liczenie: Deszczem padają na niego żarty. Dziś policzki dżdżem spadają. L. 3. astr.: a) D. gwiżdżysty = obfity przebieg meteorów. b) D. kamienisty = spadek aerolitów. 4. bot.: D. złoty p. Szczodrzemka. Zdr. Deszczyk. Zgr. Deszczosko. <DŹDŹ>

× Deszczarnia, i, lm. e studnia z wodą deszczową, cysterna.

[Deszczalka, i, lm. i] p. Deska.

× Deszczenie, a, blm., czynność cz. Deszczyć. Deszczka, i, lm. i i. p. Deska: Przewróć kroniki od deszczki do deszczki. Orzech. Wyliczył im od deszczki do deszczki wszystkie ich łotrowskie sprawy. Biel. M. (= szczegółowo, od A do Z). 2. [D.] = a) poddennica u wozu. b) ławka przy warszacie tkackim. c) pręt przy sieci rybackiej. 3. † grobowa deska, trumna: D. to wszystka osiadłość. Rej. A on zdycha opity chłop, zsiadł z konia, na deszczce jedzie. Rej. <p. Deska>

† Deszczkowy przym. od Deszczka, z deszczek złożony: Żywność pod przykryciem deszczkowym. Leop.

Deszczochron, u, lm. y i. parasol do ochrony od deszczu. 2. bot. p. Bedłka. <DŹDŹ + CHRON>

Deszczomierz, a, lm. e, Hyetometr, Ombrometr, Pluwjometr, Udometr fiz. przyrząd do mierzenia ilości opadu wodnego w postaci deszczu i śniegu: D. samopiszący = zapisujący automatycznie ilość spadłej wody, in. ombrometrograf. <DŹDŹ + MIAR>

† Deszczonosy p. Deszczonośny: Deszczonosą tęcza. Bardz. <DŹDŹ + NIOS>

× Deszczonośny, † Deszczonosy, × Dżdżonośny, × Dżdżonośny deszcz przynoszący: Chmura deszczonośna.

× Deszczorodny, × Deszczorody deszcz rodzajcy, dżdżysty. <DŹDŹ + ROD>

× Deszczorody p. Deszczorodny: Smutnej jesieni szczętek D. L.

Deszczownik, a, lm. i i. bot. p. Nogiet. 2. † zool. p. Siewka. <DŹDŹ>

[Deszczowny] dżdżysty.

Deszczowy, † Dżdżewy, † Dżdżewny, × Dżdżowy przym. od Deszcz: Woda deszczowa (=deszczówka). Chmura deszczowa. Dół D. (= utworzony przez wodę deszczową). × Glista deszczowa a. × robak D. = dżdżownik. Deszczowa kąpiel = spuszczenie z wysokości wody w postaci krepistej na ciało, in. natrysk, prysznic.

× Dzień D. = dżdżysty: Dzień siedm braci D. jest bez pożytku i bez wygody. Prz. [Trawa deszczowa] = której skoszenie sprwadza deszcz. <DŹDŹ>

Deszczówka, i, lm. i i. a. [Deżdżówka] woda deszczowa. 2. rodzaj wina cienkiego, cienkusz, lura. 3. × parasolka od deszczu. 4. [D.] p. Ukleja.

Deszczuleczka, i, lm. i p. Deska. 4. Deszczulka, i, lm. i i. p. Deska. 2. a. [Szponga] deszczka pomiędzy szczeblami u wozu.

× Deszczyć, y, ył, [Dyszczyć] (o deszczu) padać; w postaci deszczu a. na podobieństwo deszczu spadać: Z oczu ży im deszczą. Przyb. <DŹDŹ>

Deszczyk, u, lm. i p. Deszcz. Przen.: D. leż rześisty. Przyb.

Deszczysko, a, lm. a m. a. ni. p. Deszcz: D. plaży, aż strach. Krasz.

× Deszczysty p. Dżdżysty.

× Deszkiepcja, i, lm. e p. Despekt: Proszę o danie mi satysfakcji z powodu deszkiepcji, jaka mnie spotkała. Jez. <Przetawka i sid. do Kiep>

× Deszkiept, u, lm. y p. Despekt: Po takim deszkiepcie dostał ś. do Warszawy. Rzew.

! Deszosować się, uje, ówał ś., ówał ś. zdjąć obuwie, rozzuć ś. <Fr. se déchausser>

! Deszosowanie się, a, ś., blm., czynność cz. Deszosować ś.

× Deszpekt, u, lm. y p. Despekt: Za taki D. utopię ś. w kieliszku. Byk.

[Deszperak, ka, lm. cy a. ki] p. Desperat.

† Deszpot, a, lm. ci p. Despota: D. był wygnan od Wołochów. Paszk.

Deszcyfrować, uje, ówał p. Decyfrować. <Fr. déchiffrer>

Deszcyfrowanie, a, blm., czynność cz. Deszcyfrować: Oko, zniewolone do mozolnego deszcyfrowania nowych liter i znaków. Sm.

Deszynk, u, blm. rzem. obowiązkowe wsparcie czeladnika, zostającego bez roboty, udzielane przez każdego majstra. <Nm. Geschenk>

Detaksacja, i, blm. p. Detaksowanie: Sporządził detaksację sprzętów. Jez. <Now., niby Łć., z Łć. de = wy, od + Taksa, Nm. Detaxation>

Detaksator, a, lm. rzy a. owle ten, co detaksuje, taksator: Byli to detaksatorowie, którzy biegali grabić i oceniać ruchomość. Rog. <p. Detaksacja; Nm. Detaxator>

Detaksować, uje, ówał oznaczać wartość, oszacowywać, oceniać: Umiał ich D. od jednego rzutu oka. Jez. <Nm. detaxiren>

Detaksowanie, a, blm., Detaksacja czynność cz. Detaksować, ocena.

Detal, u, lm. e szczegół, oddzielna okoliczność: Opowiadać z detalami. <Fr. détail>

Detalicznie przys. od Detaliczny: Pamiętać wszystko D.

Detaliczny szczegółowy, drobiazgowy: Handel D. (= polegający na sprzedaży towarów w drobnych częściach).

Detalista, y, lm. śel kupiec, prowadzący handel detaliczny.

Detalizować, uje, ówał opisywać szczegółowo, wyszczególniać. <Z Fr. détailler>

Detalizowanie, a, blm., czynność cz. Detalizować.

× Detaszować, uje, ówał dok. (o wojsku) wysłać, wyprowadzić, komenderować, odkomenderować: Zgromadziła ś. cała siła wojska koronnego,

prócz detaszowanych ku Narwi oddziałów. T. K. <Fr. détacher>

×Detaszowanie, a, bfm., czynność cz. Detaszować.

[Detek, tka, lm. tkł] p. I. Dydek.

Detektyw, a, lm. owie *ajeni policji śledczej, łapacz*: Pojawił ś. komisarz policji w asystencji dwóch detektywów. Rog. <Ang. detective>

Detencja, i, bfm. *uwięzienie, zatrzymanie, przytrzymanie, uwięzienie*. <Łć. detentio>

Detencyjny przym. od Detenoja: Areszt D. (=wzięcie śledcze; areszt przed wyrokiem).

Detentor, a, lm. rowie a. rzy *ten, co zatrzymuje coś (wbrew prawu), przywłaszczyciel*: Każdy wejrzałby bliżej w prawo detentorów wspólnej własności króla i narodu. <Łć. detentor>

×Deterjoracja, i, lm. e (o dobrach i budowliach) *przyrowadzenie do złego stanu, popsucie, uszkodzenie, zrujnowanie*. <Z Łć. deteriorare = uszkodzić>

Determinacja, i, bfm. fil. 1. w logice = *ograniczenie pojęcia pod względem zakresu przez zbożenie go pod względem treści*. 2. w psychologii = *postanowienie, zdecydowanie ś.*; czasami zam. wyznaczenie. 3. *posp. stanowczość*. 4. *uwarunkowanie przyczynowe*: D. woli. D. zjawiska. <Łć. determinatio>

Determinant, a, lm. y mat. p. Wyznacznik.

Determinista, y, lm. ści fil. *zwolennik, wyznawca determinizmu*. <Fr. déterministe>

Deterministka, i, lm. i forma ż. od Determinista.

Deterministycznie przys. od Deterministyczny: *Objaśniać D. Odbywać ś. D.*

Deterministyczny przym. od Determinizm: *Pogląd D. Wola deterministyczna (= przyczynowo uwarunkowana, zależna)*.

Determinizm, u, bfm. fil. 1. *teoria bezwzględnie uwarunkowania przyczynowego zjawisk, pogląd, według którego wszystko ś. dzieje według określonych praw przyrody*. 2. w teodycei = *teoria woli boskiej, ograniczonej przez samą naturę Boga*. 3. w psychologii = *teoria woli przyczynowo uwarunkowanej*. 4. *zam. zależność przyczynowa*. <Fr. déterminisme>

Determinować, uje, ował i. *określać, oznaczać*. 2. *kogo do czego = przywodzić do pewnego postanowienia, skłaniać*. D. ś. i. *być określanym, oznaczanym*: Są to ludzie, których wartość determinuje ś. faktami, od nich niezależnymi. Kasz. 2. *decydować ś., postanawiać, przedsiębrać*: Determinował ś. oddalić z tego kraju. Skar. <Łć. determinare>

Determinowanie, a, bfm., czynność cz. Determinować: *Układy biologiczne służą do określania czyli determinowania istot*.

Determinowanie się, a ś., bfm., czynność cz. Determinować ś.

Determinowany i. im. od Determinować. 2. ×*odwrotny, śmiały, zdecydowany na wszystko*.

[Detko, a, lm. a] *strach na dzieci*.

×Detonacja, i, lm. e i. *śpiew fałszywy; zniżenie głosu w śpiewie*. 2. *chem. i woj. huk przy wybuchu, wystrzale*. <Fr. détonation>

Detonator, a, lm. y *nabój, służący do wywołania wybuchu*. <Now. z Łć. detonare>

Detonować, uje, ował i. ×*wybuchać, eksplodować*. 2. *muz. fałszywie śpiewać, niedociągać a. przeciągać nuty*. 3. *kogo = onieśmiać, zbijać*

z pantafelku. D. ś. *mieszać ś., tracić rezon, dekoncertować ś., konfundować ś.* <Łć. detonare>

Detonowanie, a, bfm., czynność cz. Detonować. Detonowanie się, a ś., bfm., czynność cz. Detonować ś.

×Detraktor, a, lm. rowie a. rzy *szkodzący ludziom, mający rozgłos; ganiiciel, obmowca*. <Łć. detractor>

×Detrektacja, i, bfm. *zapieranie ś., zaprzeczanie, negowanie*. <Łć. detrectatio>

Detronizacja, i, bfm. p. Detronizowanie. <Ze Śr. Łć. dethronare>

Detronizować, uje, ował *strącać z tronu, pozbawiać władzy monarchę*. <Śr. Łć. dethronare, skąd Fr. détroner>

Detronizowanie, a, bfm., Detronizacja czynność cz. Detronizować.

×Detrunckacja, i, lm. e p. Detrunckowanie. <Łć. detrunckatio>

×Detrunckować, uje, ował (o pieniądzech) *odtrącać, potrącać, wytrącać*. <Łć. detrunckare>

×Detrunckowanie, a, bfm., ×Detrunckacja czynność cz. Detrunckować.

×Detryment, u, lm. y *szkoda, strata, uszczerbek, ubytek*: W tym miał marszałek D., że zaraz na początku mojej propozycji nie słuchał. Mat. <Łć. detrimentum>

Devaluacja, i, lm. e, Dewaluacja ekon. *przyjęcie wartości pieniędzy papierowych, jaka w czasie kursu przymusowego wyrobiła ś. faktycznie, za podstawę prawną wymiany tych pieniędzy na kruszec*. <Now. z Łć. de = wy, od + valere = mieć wartość, Nm. Devaluation, Devaluation>

Dewaluacja, i, lm. e ekon. p. Dewaluacja.

Dewastacja, i, lm. e p. Dewastowanie. <Now. z Łć. devastare = pustoszyć>

Dewastator, a, lm. rzy a. owie *ten, co dewastuje, niszczytel*. <Śr. Łć. devastator>

Dewastować, uje, ował *niszczyć, pustoszyć, rujnować*: D. majątek przed licytacją. <Łć. devastare>

Dewastowanie, a, bfm., Dewastacja czynność cz. Dewastować.

[Deweldrek, u, bfm.] p. Asafetyda. <Nm. Teufelsdreck = dosł. czaracie łajno>

Dewena, y, bfm. *upadek energii, przygnębienie*. <Now. z Łć. de = wy, od + Wena>

×Dewinacja, i, bfm. *wróżenie, przepowiadanie; zdolność do wróżenia*. <Łć. divinatio, pod wpływem Fr. devination>

×Dewinkować, uje, ował *zjedmywać sobie, pozyskiwać, umywać, zobowiązywać, kaptować, rozbrajać*: Hojnością, szczerością wszystkich dewinkujesz. Jeżow. *Starala ś. męża cierpliwością D. Mat. Senatorowie podobno ś. temu nie będą przeciwni, bo je sobie król umie D. Bart.* <Łć. devincire>

×Dewinkowanie, a, bfm., czynność cz. Dewinkować.

Dewiza, y, lm. y i. *godło, hasło, zasada, prawidło, maksyma*. 2. w lm. han. *weksle kupieckie, wystawione na zagranicę i płatne w monecie obcej*: Kurs dewiz = *cena, jaka na rynkach jednego państwa płaci ś. za weksle, płatne na rynkach państwa innego*. <Fr. devise>

Dewizka, i, lm. i *łańcuszek od zegarka*. <p Dewiza>

×Dewjacja, i, lm. e *zbaczanie z drogi, błądzenie*. <Fr. déviation>

Dewocja, i, blm. gorliwe spełnianie praktyk religijnych, nabożność, pobożność: Osiąść na dewocji w klasztorze. <Łć. devotio>

Dewocjonalja, ów, blp. drobne przedmioty do użytku religijnego (np. medaliki, krzyżyki, obrazki i t. p.). < Sr. Łć. devotionalia lm. ni. >

×**Dewocki**, ×**Dewotny** przym. od **Dewot**: Dewocko-sekciarskiego pokroju gieszefciarze. < p. Dewot >

Dewolucja, i, blm. praw. przejście prawa do czegoś na kogo innego. < Fr. dévolution >

Dewolucyjny przym. od **Dewolucja**: Ludwik XIV, zaczynając wojnę dewolucyjną z Hiszpanją, zaniechał kandydatury Kondeusza. T. K.

Dewon, u, blm. geol. grupa skał osadowych paleozoicznych, młodszymi od syluru. < Od nazwy prowincji Ang. Devon >

Dewoński geol. przym. od **Dewon**: Formacja dewońska p. Formacja.

Dewot, a, lm. ci człowiek pozornie a. przesadnie pobożny, bigot, nabożniś, świętoszek. < Łć. devotus >

Dewotka, i, lm. I i. forma ż. od **Dewot**: Nabożny, jak D. kalwaryjska. Prz. (=obludnik, faryzeusz). 2. ×zakonnica trzeciej reguły św. Franciszka. Wej.

×**Dewotny** p. **Dewocki**.

[**Deza**, y, lm. y] *każ* na mleko. < Nm. [döse]; stąd też **Dzieża** >

Dezabil, u, lm. e, **Dezabilka**, ×**Desabilka** ubiór damski domowy, ranny a. nocny, negliż: Ranny i wieczorny D. Orzesz. < Fr. déshabillé >

Dezabilka, i, lm. i p. **Dezabil**: W rannej dezabilce i w wygodnych patynkach. Hof.

Dezabilować się, *uje* ś., *owal* ś. *rozierać* ś., *negliżować* ś. < Fr. se déshabiller >

Dezabilowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Dezabilować** ś.

Dezaprobacja, i, lm. e p. **Dezaprobowanie**: Z pod barwy pochwał wydobycją ś. wady i dezaprobacje. Lel. < Fr. désapprobation >

Dezaprobować, *uje*, *owal* *nie aprobować*, *nie pochwalać*, *ganić*, *potępiać*: Wasześ sam pokaż, że młode głupstwo dezaprobujesz. Krasz. < Złacińszczenie Fr. désapprouver >

Dezaprobowanie, a, blm., **Dezaprobacja** czynność cz. **Dezaprobować**.

Dezarmacja, i, blm. p. **Dezarmowanie**: List, donoszący o zwinięciu czyli dezarmacji części wojsk naszych na Ukrainie. And. < Złacińszczenie Fr. désarmement >

Dezarmować, *uje*, *owal*, **Dyzarmować** (o wojsku) *zwiniać*, *rozbrajać*: Wpada porucznik z oznajmieniem, że wojsko dezarmują. Ochoc. < Fr. désarmer >

Dezarmowanie, a, blm., **Dezarmacja** czynność cz. **Dezarmować**.

! Dezasymilacja, i, blm. proces, polegający na powstawaniu różnic: W miarę tego, jak normalna i towarzyska osobistość ustępuje przed ekstrawagującą, odbywa ś. i D. Spas. < Now. z Łć. de=wy, od+Łć. assimulo=upodobniam >

! Dezawantaż, u, lm. e *strata*, *szkoda*, *niekorzyść*, *ujma*, *ubytok*. Na D., przys.=*niekorzystnie*. < Fr. désavantage >

! Dezawantażownie przys. od **Dezawantażowny**: Wyglądać D.

! Dezawantażowny przym. od **Dezawantaż**, *niekorzystny*.

! Dezelować, *uje*, *owal* p. **Dezelować**.

! Dezelowanie, a, blm., czynność cz. **Dezelować**: Przyjaciół swoich od dezelowania nieprzyjacielskiego obronił. Mat.

[**Dezenter**, a, lm. owie a. rzy] p. **Dezenter**.

[**Dezenterja**, i, blm.] p. **Dysenterja**.

[**Dezenterka**, i, lm. i] p. **Dezenterka**.

[**Dezenterować**, *uje*, *owal*] p. **Dezenterować**.

Dezercja, i, blm. *ucieczka z wojska*; wog. *ucieczka*, *uciekanie*, *zbiegostwo*: Pełno skarg na dezercję kmieci. Rol. Sąsiedzi, z raeji dezercji poddanych, robią najazdy. Rol. Żart.: Szlafmyca, na bakier zsunięta, miała ś. ku dezercji. Rol. Przen.: D. ze stronictwa (= *wycofanie* ś., *odstępstwo*). < Łć. desertio >

Dezerta w wyrażeniu: Arabja D. a. Besarabja D.=*puszka*: W tej dezercji Arabji. Fred. A. † **Dezertaty**, ów, blp. p. **Dezerty**.

Dezenter, a, lm. rzy a. owie, ×**Dezertor**, [**Dezenter**, **Dyzenter**] *zbieg*, *uciekiniem*, *szczeg. z wojska*. Przen.: D. stronictwa (= *odstępca*, *zdrajca*). Żart.: D. z Powązek (= *człowiek błądy i mizerny*, *jak trup*). Wygląda, jak D. z katafalka. Prz. < Fr. déserteur >

Dezenterka, i, lm. I i. forma ż. od **Dezenter**. 2. [D. a. **Dezenterka**] *dezenterowanie*, *ucieczka z wojska*.

Dezenterować, *uje*, *owal*, **Dezertować**, [**Dezenterować**] *być dezenterem*, *uciekać*: D. ze szkół nie chciałem. Krasz. Nie pozwoliłbym mu D. ze świata. Bał. (= *oddalać* ś. *od świata*). < Fr. désertor >

Dezenterowanie, a, blm., czynność cz. **Dezertować**.

×**Dezertor**, a, lm. rzy a. owie p. **Dezenter**: Podły D. mojej siostry. Boh. (= *zdrajca*). < Łć. desertor >

Dezertować, *uje*, *owal* p. **Dezenterować**: Z mojej chorągwi tylko dwóch ludzi dezertowało. Mat. Mój oddział rycerzy z różgami (= dukatów) dezertował ode mnie i przeszedł do jego kieszeni. Korz. < Fr. désertor >

Dezertowanie, a, blm., czynność cz. **Dezertować**.

† **Dezerty**, ów, blp., † **Dezertaty** *dobra ziemskie*, *opuszczone przez właściciela*: D. czyli pustkowie, opuszczone przez kmieci. Paw. < Łć. deserta lm. ni.=puste >

[**Dezka**, i, lm. i] p. **Deska**.

Dezobliżantka, i, lm. i *rodzaj powozu krytego na jedną a. dwie osoby*: Taradajka za koczem, koczyk za karocą, tam znów dezobliżantki. Moraw. < Fr. désobligeante >

Dezodoryzacja, i, blm. p. **Dezodoryzowanie**. < Now. z Łć. odor=zapach >

Dezodoryzować, *uje*, *owal* *pozbawiać przykrego zapachu*, *odwaniać*.

Dezodoryzowanie, a, blm., **Dezodoryzacja** czynność cz. **Dezodoryzować**.

×**Dezoksydacja**, i, blm. chem. p. **Odtlenienie**. < Fr. désoxydation >

×**Dezolacja**, i, blm. I. p. **Dezolowanie**. 2. *rozpacz*, *desperacja*. < Łć. desolatio, ze znaczeniem Fr. désolation >

×**Dezolować**, *uje*, *owal*, **! Dezelować**, [**Dyzelować**, **Delezować**] *psuć*, *niszczyć*, *rujnować*. < Łć. desolare >

×**Dezolowanie**, a, blm., ×**Dezolacja** czynność cz. **Dezolować**.

Dezorganizacja, i, blm. p. **Dezorganizowanie**. < Fr. désorganisation >

Dezorganizować, uje, ował wprowadzać nieład, rozprzęgać, rozstrajać. <Fr. désorganiser>

Dezorganizowanie, a, blm., Dezorganizacja czynność cz. **Dezorganizować.**

Dezyderat, u, lm, y *żądanie, życzenie*: Na urzeczywistnienie tego dezyderatu długo czekać nam przyjdzie. Kraus. <Łć. desideratum im. ni.=dosł. pożądane>

Dezygnacja, i l. blm. p. Dezygnowanie: Brał przodek a. wskutek dezygnacji ze strony poprzednika, a. dzięki elekcji z dołu. Mał. 2. lm. e spis towarów ubezpieczonych w towarzystwie assekuracyjnym. <Łć. designatio>

Dezygnować, uje, ował, ×Desygnować mianować, wyznaczać, naznaczać, przeznaczać: Dezygnowany następcą. Dezygnowano go na superarbitra. <Łć. designare>

Dezygnowanie, a, blm., Dezygnacja czynność cz. **Dezygnować.**

Dezynfekcja, i, blm. chem. i lek. oczyszczanie tkanin a. przestrzeni, zawierających w sobie szkodliwe dla zdrowia istoty, in. odkażanie, odwietrzanie, odrażanie. <Fr. désinfection>

×Dezynfekcjonować, uje, ował p. Dezynfekować. ×D. ś. podlegać dezynfekcji. Przen.: Kwarantany, gdzie ś. dezynfekcjonują książki i dzienniki europejskie (=ulegają cenzurze). <Łtacińszczenie Fr. désinfecter>

×Dezynfekcjonowanie, a, blm., czynność cz. Dezynfekcjonować.

×Dezynfekcjonowanie się, a ś., blm., czynność cz. Dezynfekcjonować ś.

Dezynfekcyjny przym. od **Dezynfekcja**: Środki dezynfekcyjne. Zakład D. Kamera dezynfekcyjna=izba do odwietrzania, in. odwietrzalnia.

Dezynfekować, uje, ował, ×Dezynfekcjonować, ×Dezynfektować poddawać dezynfekcji, odwietrzać, odkażać, odrażać. <Fr. désinfecter>

Dezynfekowanie, a, blm., czynność cz. Dezynfekować.

Dezynfektor, a l. lm. rzy a. owle ten, co dezynfekuje: D. miejski. 2. lm. y przyrząd do dezynfekowania: D. parowy.

×Dezynfektować, uje, ował p. Dezynfekować. ×Dezynfektowanie, a, blm., czynność cz. Dezynfektować.

Dezyntegracja, i blm. fil. rozluźnianie ś., rozprzęganie ś. czegoś, co jest zcalone. <Now. z Łć. de=wy, od+integer=cały>

Dezyntegrator, a, lm. y maszyna do rozdrabniania suchej rudy a. gliny, in. rozbijacz, rozdrabniacz.

Dezynwoltura, y, blm. zbyt swobodne zachowanie ś., rozrzucanie ś.: Fantazja i dziwna D. zdumiewa przechodniów. Zap. Czajski posuwał do ostatnich granic modną dezynwolturę. Łoś. <Fr. désinvolture, z Włos. disinvoltura>

†Deżdż, dżdżu, ×dżdża, lm. dżdże, †deżdże, [deżdże] p. Deszcz.

[Deżdżówka, i, blm.] p. Deszczówka.

Deżur, u, lm. y p. Dyżur.

†Deżurstwo, a, lm. a p. Dyżur: D. majora Palena. Rol.

Dęhak, a, lm. i l. p. Dębozak: D. trzeszczy, Niemiec (a. a Żyd) wrzeszczy. Prz. 2. blm. rodzaj wina cierpkiego a. zbyt wytrawnego. 3. [D.] rodzaj grzyba. <DEB>

[Dębary, ego, blm.] *siłacz (w bajkach).*

Dębozak, a, lm. i, Dąbozak, †Dębiec l. a. †Dębozyna, ×Dębica, ×Dąbiec młody dąb, dąbek: Póki D. młody, da ś. nagięć do ziemi. Prz. 2. a. **†Dębak, †Dębel, †Dębowlec, †Dubiec, ×Dąbień lej, dębowy:** Niech tłułą dębacki odważne ręce. Bardz.

†Dębozyna, y, lm. y l. p. Dębozak: Liście z młodej dębozyny. Sien. 2. p. Dąbrowa. Zab. 3. [D.] *dębina.*

Dębozysko, a, lm. a m. i ni. p. Dąb. Dębek tylko w wyraż.: Dębkim stanąć=stanąć dęba, na tylnych łapach: Ja stanę na łapy dębkim. Mick. <DEB>

†Dębel, bla, lm. blę p. Dębozak: Niechaj ś. strzegą dębla. Pot. <DEB z końcówką Nm.>

[Dębiałki, lek, blp.] p. Galas.

Dębianka, i, lm. i l. część w lm. p. Galas. 2.

[D.] *żołądź.* <DEB>

Dębiany l. p. Dębowy: Obuwie dębiane. Goł. 2. ×z liści dębowych.

Dębiarnia, i, lm. e, Farbenhauz garb. warsztat z kudziami do garbowania.

[Dębiarz, a, lm. e] *garbarz.*

×Dęblasty podobny do dębu: Kolor D. Troc. (=podobny do koloru liści dębowych). Człowiek D. Ban. (=łegi, barczysty, sążnisty).

Dębica, y, lm. e l. †p. Dąbrowa. Mącz. 2. ×p. Dębozak. Ban. 3. ×kobieta wysoka, gidja, olbrzymka. Ban.

Dębić, i, ll l. zdejmować korę z dębów. 2. a.

×Dębować skóry korą dębową wyprawiać, garbować: Dębiona skóra. Kn. 3. wydostawać coś z trudnością. 4. uczynić ś. z trudem, kuć, dukać, ślezczać: D. lekcje. 5. †wstrzymywać, hamować, powściągać; uciskać: Aelous tarasem dębi wiatry. Żebr. Abo owy stradlotki toć dziś bardzo dębią kmiotki. Rej. <DEB>

†Dębie, a, lm. a zb. dęby: O dębiu leśnym (de quercubus silvarum). St. wiśl.

†Dębiec, bca, lm. bce p. Dębozak: Kazał ich dębiami wychłostać. Paszk.

Dębieć, eje, al l. p. Dębnieć: Kartofle dębieją (=twardnieją). 2. mul. (o ścianach świeżo pobielonych) *pokrywać ś. plamami wodnistymi z powodu braku przewiewu.* 3. ucz. *glupieć, baranieć:* Zawsze dębieje przy lekcji.

†Dębien, bna, blm. p. Dębień: Miesiąca dębna.

Dębienle, a, blm. i. czynność cz. Dębić. 2. czynność cz. Dębieć.

†Dębień, bnla, blm., †Dębien kwiecień. B. Sz. Dębik, a, lm. i, Sylinica, Sylnica bot. (dryas) roś. z rodziny różowatych.

†Dębikufel, fla, lm. fle pijak, pijanica, opój: Nadgrobek pijanicy: tu D. leży. Koch. <DEB+Kufel>

Dębina, y, lm. y l. dąb: Niechaj w las idzie pytać ś. dębiny, kto jej dał patent rosnąć nad wszystkie krzewiny. Mick. Jak D. pęka, wół od trawy stęka. Prz. 2. p. Dąbrowa: Tam na górze D. Pśń. 3. *drzewo dębowe:* Grodek z dębiny mocnej zbudujem. Sienk. Zdr. **Dębinka.** <DEB>

Dębinka, i, lm. i l. p. Dębina. 2. ×patka dębowa.

†Dębinny p. Dębinowy: Dębinna brama. Kn. †Dębinowy, †Dębinny przym. od Dębina: Dębinowa brama. Kn.

×Dębionka, i, lm. i p. Galas.

Dębisko, a, lm. a m. a. ni. p. Dąb.

×Dęblisty *pełen dębów, zarosły dębami.*
Dębniaczek, czka, lm. czki p. Dębniak.

Dębniak, a a. u, lm. i l. *karłowaty dąb, na końcu dąbrowy rosnący.* Pol. 2. † p. Dąbrowa: Blisko Dodony był D., w nim gołębie. Warg. 3. bot. p. Siniak. 4. kuch. *rodzaj miodu do picia:* Trzymał roztruchanik, dębniakiem wypełniony. Sienk. Zdr. Dębniaczek. <DĘB>

Dębniaca, y, lm. e, Farba garb. *płyn zawierający garbnik:* D. wyciągowa (= wyciąg z materji garbnikowej). D. zgnita (= *płyn wycieńczony, pozbawiony garbnika*).

Dębnicowy garb. przym. od Dębniaca: Kadź dębnicowa. Skóra dębnicowa p. Skóra.

Dębnieć, eje, ał, Dębnieć l. *nabierać twardości właściwej dębowi, twardnieć.* 2. *tracić właściwy smak, stawać ś. niesmacznym, jeliczyć:* Kartofle dębnieją. Wino dębnieją.

Dębnienie, a, blm., czynność cz. Dębnieć.

[Dębnik, a, lm. i l.] 1. p. Dąbrowa. 2. † p. Galas. 3. *kora dębowa, używana do garbowania.*

Dębny l. † *mający kolor liści dębowych:* Między gołębiami do wsadzania w nowy gołębiniec najlepsze są dębne, po nich siwe. Trzye. 2. × *dobrze wyprawiony, dobrze garbowany:* Dębna skóra. Ban. 3. [Dębne jaje] = *grzyb dębniak.*

Dębnonosek, ska, lm. ski zool. p. Dziwonia. <DĘB+NOS>

†Dębosiek, a, lm. owie *ten, co dęby ścina.* <DĘB+SIEK>

×Dębować, uje, ował p. Dębić. <DĘB>

×Dębowanie, a, blm., czynność cz. Dębować.
†Dębowiec, wea, lm. wee p. Dębozak: Twardym go zagłuszył dębowcem. Zebr.

[Dębowiny, in, blp.] *kuchny dębowe.*

Dębowo p. Dębowy.

Dębowy l. a. Dębiany przym. od Dąb: Kora dębowa. Drzewo dębowe. ×Słowa dębowe = *chłosta, plagi:* Kto gardzi słowy prostemi, tego trzeba dębowemi. Kn. Na taką kwestję odpowiedź dębowa. Min. Księżyce pół nieba przepłynął i patrzył drugą stroną dębowej ulicy. Słow. (= z dębów złożonej, dębami wysadzonej). Na dębowo = *na kolor dębowy:* Stół na dębowo malowany. Bał. † Delja dębowa = *daw. sposób leczenia przymiotu:* Nieszczęsna miłość szaty wymyśliła nowe, paniem metle, mężczyznom delije dębowe. Pot. Przen.: Dębowe to jakieś chłopcy. Sienk. (= *mocne, silne, krzepkie*). † D., ego, lm. e i [D.] rz. *kij z drzewa dębowego:* Kto ś. nie porusza słowy, tego porusza D. Kn. 2. bot.: a) Gąbka dębowa p. Huba. b) [Dębowe jabłko] p. Jabłko. c) [Dębowe kulki, orzechy, wyrostki] p. Kulka. d) [Dębowa paproć] p. Paproć. <DĘB>

Dębówka, l, lm. i l. *wódka nalana na pączki dębowe:* Trzy myśliwskie wódki: topolówka z pączków, D. także z pączków i jałowcówka. Pol. 2. [D.] *żołędź:* Gdy deszcz w Jakóbówkę, straci dąbek dębówkę. Prz.

†Dębrze, a, lm. a las, bór. <DEBR, ze slđ. do DĘB>

Dęcle, a, lm. a czynność cz. Dąć: Hutarz dęciem szkło w rozmaite kształty utwarza. Pileh. Zefiry pod me nogi ciche swoje dęcia składają. Min. (= *powiewy, podmuchy*). <DM>

Dęcie się, a ś., blm., czynność cz. Dąć ś.

Dęczak, a, lm. i *rodzaj świra, używany na okrętach i statkach.* <Może denczak, od Dno>

Dęfry, ów, blp. fortep. p. Tłumik. <Nm. Dämpfer>

Dęga, i, lm. i l. p. Dąga: Jeśli mróz tegi, szczep gonty i dęgi. Prz. Ze ś. trzeba aż do ziemi, jak D. chylić. Mick. 2. lek. (vibex) *prega z uderzenia krwią podbiegła, in. pęga,* × pęga: W czerwonych dęgach ciało na grzbiecie ś. wzdyma. Dm.

×Dęga, i, lm. i p. Dzłęga.

Dęsta, y, lm. y bot. (hiraea) *roś. z rodziny łożnosłoiowatych.* <?>

†Dęstować, uje, ował kuch. *duśić:* Dęstowany sos = *wydużony, zgęstniały.*

Dęta, y, lm. y prow. p. Dętka.

Dętka, i, lm. i l. *bąbel na płynie, bańka:* Czy widziałeś te bańki na wodzie, te z piany dętki? Min. 2. a. [Dątki lm.] *perelka dęta, paciorek dęty:* Kramarze perłami dętki zowią, rubinami szkieleka. Pot. 3. a. [Dęta] *piłka dęta.* 4. kuch. *rodzaj leguminy z owoców na miazgę ituczonych, suflet.* 5. [D.] = a) *zawieja.* b) *wydymanie ś. przy biegunce.* <DM>

×Dęto przys. od Dęty: Niektóre sprawy podobne do złotników, co D., a nie odlewano robią. Pileh.

×Dętość, i, lm. i rz. od Dęty, *próżnia, jama:* Płuca zawarte są w dętości piersi, między żebrami rozciągającej ś.

Dęty l. im. od Dąć: Szkło dęte. 2. Instrumenta dęte = *narzędzia muzyczne, których tony powstają przez drganie słupa powietrza.* × Muzyka dęta = *na instrumentach dętych.* 3. *pusty, próżny, wydrążony:* Piłka dęta (= *dętka*). Cegła dęta. ×Robota dęta. L. (= *wyroby dęte, zawierające próżnię*). Cymbały dęte. Żim. Raka dęte nogi. Otw. Kij D., w którym miecz bywa. Macz. (= *pochwa*). 4. [D.]: D. *plaszcz p. Bucha.* Dęta trumna p. Trumna. 5. anat.: † *Zyła dęta p. Zyla.* 6. lek.: *Bóle dęte p. Ból.* <DM>

[Dgo dgo!] *nawoływanie krów i łów.*

Di- p. Dy-

×Diakustyka (di-akustyka), i, blm. *część akustyki o załamywaniu ś. głosu i o rozchodzeniu ś. jego w różnych środkach.* <Now. z Gr. dia = *prze(z)*+Akustyka>

Diba, y, blm. *materia turecka lita, złotogłów* <Tur. (z Prs.) diba>

[Didja, i, lm. e] p. Gidja.

[Didko, a, lm. owie] p. Dydko: Kto moeniej-szy, D. czy upiór? Sienk. Wygląda, jak D. na słomianych nogach. Prz. <Ukr. did'ko>

[Didlumdaj!] *okrzyk radosny.*

Didryk, a, lm. i zool. (cuculus auratus) *ptak z rodziny kukulek.* <? Dźwn.>

†Died, a, lm. owie p. Dział: Jedwabne słowa, braciśnieku, ojezeńku, diddu. Klon. <Zmieszanie Ukr. did z Brs. dzied>

Dielektryczny (di-elektryczny) fiz. *nie przepuszczający elektryczności:* Ciało dielektryczne = *nieprzewodnik elektryczny, izolator.* <Now. z Gr. dia = *prze*+Elektryczny>

Diesiatina, y, lm. y *jednostka miar powierzchni w Rosji = 2400 sażeni kwadratowych.* <Ros. desjatina>

Difenbachja, i, lm. e bot. p. Dyfenbachja.

×Dig, u, lm. i p. Dyg.

[Dignere] p. Dygnerys: Sprawie D.

[Dikse! a. Dzikse!] *poganianie koni na lewo.*

Diksurować, uje, ował p. Dyskurować: My-
bysmy diksurowali i poczciwość cudzą takso-

wali. Rol. <? Sld. do Łé. dixi, czasu przeszłego od dicere = mówić >

Diksurowanie, a, bim., czynność cz. Diksurować.

[**Dikula, i, lm. e**] p. **Dzikula.**

× **Din di don!** p. **Dendele!**: Dzwonica użyteczną naukę dla mnie dała: din di don, din di don! L. <Dźwn.>

Din-din! p. **Deń-deń!**: Pod fontaną tętni koncha: din din! Słow. <Dźwn.>

Din-don! p. **Deń-deń!**: Słyszycie? din don! To jest płacz za ojca zgon. Słow. <Dźwn.>

[**Diner, a, lm. y**] *slużący*. <Nm. Diener>

Diopsyd (di-opsyd), **u, lm. y** miu. p. **Piroksen.**

Dioptra (di-optra), **y, lm. y** fiz. *linjał mosiężny, opatrzonej na końcach w celowniki, służący do oznaczania na stoliku mierniczym kierunków linii między obranym stanowiskiem a rozmaitemi punktami na gruncie, in. kierownica miernicza.* <Gr. dioptra>

Dioptryczny (di-optryczny) przym. od **Dioptryka**: Przyrządy dioptryczne (=składające się z soczewek).

Dioptryka (di-optryka), **i, blm.,** × **Anaklastyka** fiz. część optyki, traktująca o załamaniu światła.

Diorama (di-orama), **y, lm. y** fiz. *malowidło, które, poddane rozmaitym zmianom światła, przedstawia przedmioty jakoby w rozmaitych porach dnia widziane.* <Now. z Gr. dioráo = przezieram >

Dioramiczny (di-oramiczny) przys. od **Dioramiczny, sposobem dioramicznym.**

Dioramiczny (di-oramiczny), **Dioramowy** przym. od **Diorama**: Wystawa obrazu urządzona będzie sposobem dioramicznym.

Dioramowy (di-oramowy) p. **Dioramiczny**: Obraz D.

Dioryt (di-oryt), **u, lm. y** min. *skała krystaliczna, wybuchowca dawniejsza, złożona z oligoklasu i hornblendy, zawierająca niek. kwarc.* <Z Gr. dioráo = przeziarać, przeświecać się >

Diorytowy (di-orytowy) przym. od **Dioryt**: Afanit D. Skała diorytowa. Bruk D. (=z diorytu zrobiony).

Diosmoza (di-osmoza), **y, blm. chem. i fiz. p. Endosmoza.** <Now. z Gr. diosmos = przenikliwość (o zapachu) >

Dirékt *prosto, wprost, bezpośrednio*: D. z Krakowa, prawdziwy lipiec. Mał. <Nm. direkt, z Łé. directe = prosto >

Dis nieod. muz. *nutą d z krzyżykiem, czyli podwyższoną o pół tonu, równająca się es (na narzędziach utemperowanych).* <D muz. †-is, cecha krzyżyków >

Disis nieod. muz. *nutą d z krzyżem (a. z podwójnym krzyżykiem), czyli podwyższoną o ton, równająca się e (na narzędziach utemperowanych).* <D muz. †-isis, cecha krzyżów >

× **Diskant, u, lm. y p. Dyskant**: Co? zaintonowała najwyższym diskantem przerażona mama. Bał.

† **Diszak, a, lm. i siekiera, tasak**: Kaptur, pas, D., harnas. Biel. M. <? >

[**Diu**] p. **Dziu.**

Diubek, u, lm. i *rodzaj tytoniu*: Nie kosztował się na diubeki. Bliż. <Od nazwiska fabrykanta Fr. Dubec >

[**Dług, u, lm. i**] *uderzenie, szturchnięcie.* <p. Dziug >

[**Długa, i, lm. i**] *robak, przebywający na mokrych miejscach, który, zjedzony przez bydło, spowodował na nie chorobę a. śmierć.*

[**Długać, a, al**] p. **Długnać.**

[**Długnać, nie, nał, nieod. Długać, Dziugać**] *szturchnąć.* <Ukr. diugaty >

Długoń, a, lm. e zool. (haliceore dugong) *wieloryb roślinożerny.* <Mal. dujung, skąd Fr. dugong >

Diuk, a, lm. owie p. Duk: Ta rycerskość odbijała od gładkich, wypieszczonych i rozpuszczonych diuków i markizów. Kal. <Fr. due = książę >

Diuretyna (di-uretyna), **y, blm. apt. sól podwójna, składająca się z sabcylanu sodu i teobrominy.** <Now. z Gr. dia = prze(z) + oureïn = mocz >

Diw, a, lm. y *duch złośliwy, gienjusz, demon*: Może to D., przechodząc, tyle szkody zrobił? Mick. <Tur. diw, z Prs. dëw = zły duch; olbrzym >

Diwa, y, lm. y teatr. *ulubiona aktorka a. śpiewaczka.* <Włos. diva = dośl. boska >

Dja! × **Da!** *dziec. 1. dziękuję. 2. żegnaj.* <Dziec. >

Djabas, u, lm. y min. *skała krystaliczna, wybuchowca dawniejsza, złożona z labradoru, augitu i chlorytu.* <Fr. diabase mylnie utworzył Brongniat z Gr., chcąc wyrazić „dwie podstawy“: di = dwu- + básiś = podstawa >

Djabasowy przym. od **Djabas**: Skała djabasowa. Afanit D. (= *djabas zbity*). Bruk D. (= *djabasu zrobiony*).

Djabelec, lea, lm. lee i. śmieszny, dziwny djabeł. 2. człowiek dziwaczny, cudak, poczwara: Nazwał mnie dziwadłem, upartym djabeleem, dzieciakiem. Dąb. <p. Djabeł >

Djabelnie przys. od **Djabelny**: Sprawa D. źle pójdzie.

Djabelny *piekielny, kaduczny, hamiebnny, fatalny, okropny, nadzwyczajny*: Djabele zimno. Djabele na to sprawa z jurem (= *niebezpieczna*).

Djabelski i. p. Djabli: Królestwo djabełskie burzą, a propperce Chrystusowe rozpościerają.

× **Szaleństwo djabełskie**. Krup. (= *obłęd opętaniowy, demonomanja*). × **Człowiek D.** (= *chytły, przebiegły, kuty na cztery nogi*). † **Djabełskie** szczęście ma, iż go wszystkie białogłowy miłują. Górń. (= *wielkie, nadzwyczajne, niepojęte*). Napaliszże choć raz w tym djabełskim piecu? Prus. (= *przeklęty, obmierzłym, hamiebnym*). [D. pacierz] p. **Pacierz**. Po djabełsku przys. *jak djabeł, djabełsko*. 2. apt.: × **Djabełskie** gówno a.

× **Djabełskie** łajno p. **Asafetyda**. <p. Djabeł >

Djabełsko przys. od **Djabełski, po djabełsku**.

× **Djabełstwo, a, lm. a i. zb. djabli**: Narody te dzieci swoje ofiarowały djabełstwu. Kochan. Zabieżeli Jezusowi dwaj, mając D. Leop. (= *mając djabeł w sobie, będąc opętani od czarta*). 2. *sprawa djabełska*: Zbory te batwochwałstwem i djabełstwem śmierdzą. Birk. 3. *podstęp, mactwo, kręctwo*: W tym wszystkim jest jakieś niepowszednie D. Oss.

Djabeł, bla, lm. bli a. bły, †błowie i. a. † Djaszek, [Djaból, Djaból, Djeboł, Dziabeł, Dziaboł, Debel, Deboł, Jabeł, Djacheł, Djas, Djasek] *duch nieczysty, zły duch, czart, bies, szatan*: Mieć djabeła w sobie. Op. (= *być opętany od czarta*). D. jest pośród twego serca. Op. Wyganiać djabeł. Djabeł go opętał (= *złe go opętało*). Djabeł go kusi (= *złe go kusi*). Ogień wiecz-

ny, zgotowany djabłu i aniołom jego (= *Lucyferowi*). Boi ś., jak D. święconej wody. Prz. W imię moje djabły wyganiać. Op. Czyha, jak D. na dobrą duszę. Prz. Nie weźmie D. złego, bo wie, że i tak jego. W tym piśmie D. mieszka. Skar. (= *jest ono bezbożne, gorszące*). Djabłu duszę sprzedać (= *nie mieć sumienia, nie mieć odrobiny uczciwości*). Zły, jak D. Brzydki, jak D. D. uparty (= *człowiek bardzo uparty, uparty jak kozieł*). Istny D. a. to D. wcielony a. to D., nie człowiek (= *człowiek bardzo zły a. bardzo chytry*). X Z djabłem = przy pomocy djabła: Z djabłem owo zamęzysko musiał zbudować. Oss. Djabłu świeczkę palić = *złemu pochlebiać*: Djabłu świeczkę zapalił i grał w szubieniczkę. Pol. Ni Bogu świeczki, ni djabłu ożoga. Pot. (= *człowiek do niczego, ni do tańca, ni do różańca*). D. nie śpi. Prz. (= *lichy nie śpi; nie wywołuj wilka z lasu*). Gdzie D. nie może, tam babę pośle. Prz. I sam D. nie tu nie zrozumie (= *rzecz trudna do zrozumienia*). Nie taki D. straszny, jak go malują. Prz. (= *gorzej sprawę przedstawują, niż jest*). W starym piecu D. pali. Prz. (= *starzy także doświadczają pokus*). Siedzi pod figurą, a djabła ma za skórą. Prz. (= *ma ukryte zło skłonności, obłudnic*). Tłucze ś., jak D. po piekle. Oss. (= *jak Marek*). Potrzebny, jak D. w Częstochowie. Zabł. (= *jak dziura w moście; piąte koło u wozu*). Wie D. djabła. Bratk. (= *zna swój swego*). X Ma djabła w nosie (= *ma dobry węch, szpalami karmiony*). Djabli mię tu przynieśli (= *niepotrzebnie przyszedł*). Djabli nadali tę sprawę (= *zbyteczny ambaras*). Djabie, poganie! a. [djable, Iwanie!] = *ogólny tytuł, jaki komu przysługuje*: Żebyś mi powiedział: „djable, poganie!” toby mi ś. zgodził (= *w ten czy ów sposób, tak czy owak*). Przyszedł i rozsiadł ś., ale żeby był chociaż powiedział: djable, Iwanie! Mówię, co D. każe. Mącz. (= *zwymyślać ostatnimi wyrazami*). Kto od skąpego dostaje, z djabłem ś. dzieli. Prz. Co D. zgubi, to my znajdziemy. Rys. (= *takie nasze szczęście, że nic znaleźć nie możemy*). Nie je, nie pije, a djabła ma. Prz. (= *nie wie na*). Masz djable kaftan a. kubrak! (= *masz tobie, a toś ś. spisał!*). Djabli mię biorą (= *złość, pasja*). Żeby D. na djable stanął... a. żeby D. na djabła laź... a. X żeby D. na djable = *żeby były największe trudności*: Żeby D. na djable, ja je (pieniądze) muszę mieć. L. X Djabła na djabła wsadził (= *klin klinem wybił*). Djabłu z gardła wydrę. Mącz. (= *nie ulegnę ś. największym trudności*). Zje djabła, kto to robi (= *nikt nie robi*). [Djabła zjeść] = *nie dokazać czego, nie móc zrobić czego*. Snadźby ś. mogli i z djabły łamać. Rej. (= *mają siłę obrzymią*). X Za djabła a. X za djabły a. X ze djabły a. X po djable a. X jak D. a. jak sto djabłów a. jak wszystkie djabły = *djabelnie, haniebnie, kaducznie, bardzo, wielce, potężnie, mocno*: Za djabły mu tym dopiekę. Uderzenia w głowę są za djabły niebezpieczne. Za djabła a. za djabły go zażył (= *chytrze, z małki*). Szkolny muz pokarm ze djabły niesyty. Jak djabła tego cierpieć nie mogą. Kwaśne jak D. Prz. (= *bardzo kwaśne*). Kocha ją, jak wszystkie djabły. Śmierdzi, jak sto djabłów. Po djable nas uczył. Mącz. (= *złe uczył*). Mam czasu do djabła (= *do licha, dużo, wiele*). X Stoi za djabła a. po djabła a. po djable a. X D. po tym a. X djabłu ś. godzi a. djabła warto = *na nic, nic nie warto*: Gładość bez enoty stoi za djabła. Papr. Kiedy niema czym płynąć, po

djabła mi wiosła. Zabł. Co nagle, to po djable. Prz. X Po djable sprawa (= *fatalna, haniebna*). † Tuszyć komu po djable = *złe komu wrożyć, przepowiadać komu nieszczęście*: Ja nie mam zaccz dziękować, po djable mi tuszy. Rej. Żołnierze tacy djabłu ś. godzą. Rak. Po kiego djabła a. X za djabła mam to robić? (= *po co, po licha mam to robić?*). A mnie djabli do tego? (= *co mi do tego?*). Lada D. to starszy. Prz. (= *byle kto*). To jeden djabeł (= *do wszystko jedno*). Ki D.? a. jaki D.? = *kto? co?* Kiż D. go tu niesie? Bardz. Czy ki D. mię zaslepił? Tremb. Ki D. za cię ręczył? Kn. (= *nikt nie ręczył*). Jaki D. ci to powiedział? Jest tam kiś D. (= *coś*). Jakiego tam djabła zrobiłeś? (= *co zrobiłeś?*). Djabli go wiedzą (= *lichy go wie, ja nie wiem*). † Dać we djabły = *rzucić do licha*: Dajże we djabły te sprosne wykłady pisma. Wuj. Djabła tam! (= *gdzie tam!*). U djabła! a. X djabła = *u licha, u kaduka*: Skąd u djabła on to wszystko bierze? Lecz djabła, prawda, próżnom na to ostrzył zęby. L. U trzystu djabłów. Do djabła = *do licha, do karta*: Idź do djabła! Idź do stu djabłów! X Idź do regiment djabłów! Bierz oblady, idź we djabły. Prz. Do wszystkich djabłów, słuchaj! Miljon a. krośet a. X emę a. X kopę a. X beczkę djabłów! X Wściornasty djabli! Pal djabli! (= *pal licha!*). Niech djabli wezmą a. porwą! Bodajes djabła zjadł! X Bodaj cię D. miał z takim uporem (= *niech cię licha weźmie a. porwie!*). Już te pieniądze djabli wzięli (= *przeпадły*). Daj go djabłu! Rol. Złego djabli nie wezmą. Prz. (= *lichy nie weźmie*). Kłąc, sadić djabłami. X Djabłami na kogo rzucać a. nasyłać (= *kłąc, przeklinać*). Począł na nich djabłami rzucać. Nar. Klnie i djabłom oddaje. Jabł. Gdy nie pożyczysz, sto djabłów mu liczy. Dzw. † Porwon djabłu tytuł. Opal. (= *niech licha porwie tytuł*). [Djabła piastować] = *kiwać nogami, siedząc na stolku*. Po co mam starym pogańskim djabłom okruszynę twaroga żałować? Sienk. (= *bożkom*). [Djabły czerwone] = *Szwedzi*: Opór ze strony Kurpiów przeciwko djabłom czerwonym, t. j. Szwedom. Krzyw. D. a. D. wenecki = *postać dziwaczna, czupradło, poczwara*: Nie urodzi sowa sokoła, ino takiego djabła jak sama. Prz. Śmieszny, jak D. wenecki. Prz. Jeździ wenecki D. w niemieckiej karecie. Mick. 2. D. Kartezjusza fiz. = *figurka szklana, lżejsza od wody, która przy naciśnięciu pęcherza, zakrywającego naczynie z wodą, zanurza ś. w wodzie*, in. djabełek Kartezjusza a. nurek Kartezjusza. 3. p. Djabelek. Zdr. Djabelek, Djablik, Djabieł, Djabłatko. Zgr. Djabliisko. <Gr. późn. diabolos, Łć. późn. diabolus = *zły duch*, z Gr. diabolos = *oszczereca, donosiiciel*>

Djabelek, lka, Im. lki I. p. Djabeł: Anielka, ten kręcony D. (= *trziplot, figlaraka*). 2. a. niek. Djabeł rodzaj gry hazardowej w karty, in. l. a. neknecht. 3. [D. a. Debolek] derkacz.

Djabełkowlcz, a, Im. e zapalony gracz w djabełka.

Djabetometr, u, Im. y chem. przyrząd do oznaczania cukru w moczu. <Now. z Gr. diabētēs = *choroba nerek* + *métron* = *mierz*>

Djabetyk, a, Im. cy człowiek chory na moczówkę cukrową.

Djabłatko, a, Im. a p. Djabeł.

Djabie p. Djablo: D. ś. wykrecał (= *zręcznie*). Aleś go pan D. urządził! Prus. (= *fatalnie, haniebnie*).

Djabłę, ęcia, lm. ęta p. Djabel.

Djabli i. a. Djabelski, † Djabłowy, [Djabłów] przym. od Djabel, *satański, czartowski, czarci*: Wyrwał nas z djabłej mocy. Pśh. Przen.: Djabla mina (= *śmiała, tęga, gęsta*). × Djabla nagroda (= *łicha, nędzna, kiepska*). 2. [D.]: D. korzeń p. Korzeń. D. paluszek p. Paluszek. D. róg p. Róg. 3. anat.: † Djabla sztuczka (morus diabli) *strzępy zębate jajowodu*. 4. apt.: a) Djable łajno = *asafetyda*. b) × Musztarda djabla = *maść z czosnku na parchy*. 5. bot.: Djable jaje p. Sromotnik. 6. pal.: D. pazur = *belemnit*. < p. Djabel >

Djablica, y, lm. e i. forma ż. od Djabel. 2. kobieta zła, złośnica, sekutnica, pasjonatka, jedza wiedźma, furja: Po ślubie niedługo znać dała, że równaj sobie djablicy nie miała. Jabł. 3. [D. a. Dzialbica] żona djabla.

Djablik, a, lm. i i. p. Djabel: D. to był w wódec na dnie. Mick. 2. bot. p. Aron.

Djablisko, a, lm. a m. a. ni. p. Djabel.

Djabło, Djable przys. od Djabli: D. głupia sprawa (= *bardzo, wielce, fatalnie, haniebnie, djabelmie*).

Djablotyny, yn, blp., Djaboliny rodzaj cukierków. < Fr. diablotin, Włos. diavolino = dosł. djablatko >

Djabłować, uje, ował *kład djabłami, sadzić djabłami, przeklinać*.

Djabłowanie, a, blm., czynność cz. Djabłować. † Djabłowy p. Djabli: D. czynki djabłowe. Leop. [Djabłów] p. Djabli.

Djaboliny, ln, blp. p. Djablotyny: Znalezione gnijące nerki, co pochodziło od zbytniego zażywania cukierków, djabolinami zwanych, mających siłę podbudzającą. Chrząszcz.

Djabolista, y, lm. ści *członek sekty, czczącej djabla*.

[Djaból, bła, lm. bli a. bly] p. Djabel: D. tobie do tego? Mącz. Trafił D. na poganina. Rys. (= *swój na swego*). D. po łyżce, kiedy niema co jeść. Dzw.

[Djaból, bła, lm. bly] p. Djabel: Niech D. weźnie.

[Djachel, chła, lm. chli a. chly] p. Djabel. < Eufemicznie zam. Djabel >

Djachulum nieod. p. Djachylon. < Now. z Gr. diachylon przym. ni. = soczyste >

[Djachulum nieod.] p. Djachylon.

Djachyl, u, blm. p. Djachylon.

Djachylon nieod. apt., Djachillum, Djachyl, [Djachulum, Dyjaktylowa maść, Jachimowa maść] *rodzaj plastru rozmiękczającego*.

Djachyłowiy przym. od Djachyl: Maść djachyłowa.

† Djacisce, a, lm. a m. a. ni. p. Djak: D. ś. omyliło. Stryjk.

[Djaczek, czka, lm. czkowie] p. Djak. Słow.

† Djaczysko, a, lm. a m. a. ni. p. Djak: D. będzie boczał jak kozieł. Sak.

× Djada, y, lm. y fil. p. Dwójka. < Gr. dyás, 2 pp. dyádos >

Djadem, u, lm. y, × Djadema, × Djademat *ozdobna przepaska na głowę*. Zdr. Djademek. < Gr. diadémá ni. >

× Djadema, y, lm. y ż., a. tu, lm. ta ni. p. Djadem: D. krwią złutowane. Krasin.

× Djademat, u, lm. y p. Djadem. Słow.

Djademek, mka, lm. mki p. Djadem.

Djademić, i, ii *zdobić djademem, wieńczyć*: (Los) czoło djademi. Kon.

Djademienie, a, blm., czynność cz. Djademić.

Djafanometr, u, lm. y fiz. *przyrząd do oznaczania przezroczystości powietrza*. < Now. z Gr. diafanés = przezroczysty + métron = mierz >

Djafanorama, y, lm. y fiz. *rodzaj dioramy, dający perspektywiczne przedstawienie krajobrazów*. < Now. z Gr. diafanés = przezroczysty + hórama = widowisko >

Djafragma, y, lm. y i. anat. *przepona*. Kirsh. 2. a. Blenda fot. *blaszka z otworem okrągłym w środku, wstawiająca ś. między soczewki obiektywu dla powiększenia ostrości obrazu*. 3. *blaszka w telefonie, na którą działają fale głosowe*. < Gr. diafragma ni. >

Djagnosta, y, lm. ści p. Djagnostyk.

Djagnostyczny przym. od Djagnostyka, *rozpoznawczy*: Klinika djagnostyczna. < p. Djagnosta >

Djagnostyk, a, lm. cy, Djagnosta *lekarz dobrze chorób rozpoznający*.

Djagnostyka, i, blm. *nauka o rozpoznawaniu chorób*: D. fizyczna, chemiczna, mikroskopowa, bakterjologiczna. < p. Djagnosta >

Djagnoza, y, lm. y *rozpoznanie choroby*: Stawiać djagnozę. < Gr. diágnōsis >

Djagnozować, uje, ował *rozpoznawać chorobę*.

Djagnozowanie, a, blm., czynność cz. Djagnozować.

† Djagonalny mat.: Linja djagonalna p. Przekątna. < Now. z Gr. diágnōsis >

Djagraf, u, lm. y *przyrząd do rysowania mechanicznego obrazów perspektywicznych z natury*. < Now. z Gr. diágrāfō = rysuję >

× Djagrafika, i, blm. *sztuka rysowania mechanicznego, in. p a n t o g r a f j a*.

× Djagrafja, i, blm. *sztuka obchodzenia ś. z djagrafem*.

Djagram, u, lm. y *wszelkie wykreślenie linijne, służące do udowodnienia pewnego twierdzenia, ułatwiające rozwiązanie zagadnienia a. przeprowadzenie rachunku*. < Gr. diágramma ni. >

× Djagryd, u, blm., × Djagrydjum *sok skamionj*. < Zepsucie Gr. dakrydion = dosł. łezka (kropla destylacyjna) >

× Djagrydjum nieod. p. Djagryd.

× Djak, a, lm. owie, † Dziak i. *kleryk w kościele wschodnim, śpiewak cerkiewny*: Jakobyś djakiem nie bywał i trjody ewitnej nie czytał. Pim. 2. *pisarz, sekretarz*: Był djakiem u Sapiehy przedtym, niż uciekł do Moskwy. Stryjk. 3. *kronikarz*: Znana jest prostota onych starych pisarzy a. djaków. Stryjk. Zdr. [Djaczek]. Zgr. † Djacisce, † Djaczysko. < Gr. diákonos = sługa, posłaniec, późn. kapłan; stąd też Zak >

× Djakatonikon, u, lm. y *lekarstwo na wszystkie choroby, p a n a c e a*. < Now. z Gr. dia = prze- + katholikós = powszechny >

Djakaustyczny fiz.: Linja djakaustyczna = *linja kaustyczna, zalamana przez soczewkę*. < Now. z Gr. dia = prze- + kaustikós = palący >

† Djakło, a, lm. a p. Dziakło.

[Djakoda, y, blm.] apt. *syrup diacodion*. < Now. z Gr. dia = + kódeia = makówka >

Djakon, a, lm. i, † Dziakon *duchowny, mający drugie (w pierwszych wiekach kościoła i w kościele wschodnim — pierwsze) wyższe święcenie, o jeden stopień niższy od kapłana*: Siedmiu djakonów. Kardynał D. (*tytuł niektórych kardynałów*). < p. Djak >

Djakońat, u, blm. **1. a.** **Djakońja**, **×**Djakoństwo stopień djakońa; **święceni**a djakońskie. **2.** instytucja dobroczynna u ewangielików.

×Djakońica, **y**, lm. **e. p.** **Djakońsa**.

Djakońisa, y, lm. **y. l. a.** **×**Djakońica kobieta pielegnująca chorych i asystująca przy chrzcie kobiet w pierwszych wiekach kościoła. **2.** tytuł, udzielany nek. zakonnicom katolickim. **3. a.** **Djakońiska**, kobieta pielegnująca chorych u ewangielików. < Sr. Łć. diaconissa >

Djakońiska, l, lm. **i. p.** **Djakońisa**: Szpital oddany został w zarząd djakońisek ewangelickich.

Djakońja, i, blm. **p.** **Djakońat**: Kardynał złożył djakońję N. P. Marji in Via Lata. < p. Djak >

×Djakońowy **p.** **Djakoński**: Subdjakoń djakońowemu urzędowi usługuje. Kucz.

Djakoński, ×Djakońowy **przym.** od **Djakoń**: Święcenia djakońskie.

×Djakoństwo, **a**, blm. **p.** **Djakońat**.

×Djakoństwo, **a**, lm. **a**, **†** **Dzikoństwo 1.** urząd djaka cerkiewnego: Żywot swój na djakoństwie strawił. Pim. **2.** urząd pisarza, sekretarstwo: Januszowi nawet tak wysoka godność, jak podkancelerstwo, pachnęła djakoństwem. Kalie.

Djakońwiec, woa, lm. **wcy**, **×**Dzikońwiec **członek** pewnej sekty w kościele prawosławnym: Filiponi dzielał s. na popowców i djakońców. Cz. < p. Djak >

×Djakoński **przym.** od **Djak**: Urząd D.

[**Djakońka, i**, lm. **l**, **Organistówka**] **szkołka** ludowa.

Djakońryczny **znak**, jęz. = **znak**, nadający literze znaczenie brzmienia imiego, niż jej zwykle. < Gr. diakritikós >

Djalag, u, lm. **i. min.** **minerał** o składzie chemicznym zbliżonym do piroksenu i jednopostaciowy z nim, koloru szarawo- i brunatno-zielonego. < Gr. diallagé = dosł. zmiana, zamiana >

Djalekt, u, lm. **y** **język** właściwy pewnej miejscowości danego kraju, narzecze, gwara. < Gr. dialektos >

Djalektologiczny **przym.** od **Djalektologia**: **Praca** djalektologiczna.

Djalektologia, l, blm. **nauka** o właściwościach narzeczy pewnego języka. < Now. z Gr. dialektos = gwara + -logía = znawstwo >

Djalektycznie **przys.** od **Djalektyczny**: **Rozumować** D.

Djalektyczny 1. **przym.** od **Djalektyka**: **Przepis** D. **Doktryna** djalektyczna. **2.** **dotyczący** djalektów, **gwarowy**: Różnice djalektyczne.

Djalektyk, a, lm. **ey** **fil.** **biegły** w djalektyce; **filozof** posługujący s. **metodą** djalektyki. < Gr. dialektikós >

Djalektyka, i, blm. **fil.** **1.** **umiejętność** rozprawiania filozoficznego. **2.** **metoda** rozumowego dochodzenia prawdy, poznawania bytu rzeczywistego (Platon, Hegel). **3.** **metoda** wnoszkowania prawdopodobnego, **sylogistyka** (Arystoteles). **4.** D. **transcendentalna** = część logiki transcendentnej (Kant). **5.** **czcza**, do niczego nie prowadząca **spekulacja**; **szermierka** słowna według **formalizmu** logicznego. < Gr. dialektiké **przym.** ż., dom. téchnē = sztuka >

×Djaleta, **i**, lm. **e** **fil.** **koło** błędne w dowodzeniu. < Gr. diallêlos (dom. trópos = zwrot) >

Djaliza, y, blm. **chem.** **oddzielanie** ciał, **przesi**akających przez błony, od **nieprzesi**akających. < Gr. dialysis >

Djalizator, u, lm. **y** **przrząd**, w którym odbywa s. **djaliza**.

Djalog, u, lm. **i. l.** **rozmowa**, **pogadanka**, **gawęda**, **dyskurs**: D. ożywiony. **2.** **rozmowa** na scenie: Dwie zasadnicze części utworu dramatycznego są D. i akcja. **3.** **widowisko** teatralne w wiekach średnich: Szkolne djalogi. **4.** **dzieło** w formie rozmowy: Djalogi Platona. **5.** **muz. kompozycja** na kilka głosów, naprzemian odpowiadających sobie. Zdr. **×**Djalozek. < Gr. dialogos >

×Djalogicznie **przys.** od **Djalogiczny**.

×Djalogiczny **przym.** od **Djalog**: **Forma** djalogiczna.

×Djalogista, **y**, lm. **ści**ten, **co** **biegle** **rozprawia**, **dysputuje**. Bobr.

Djalogit, u, lm. **y** **min.** **p.** **Rodochrozyt**.

Djalogować, uje, ował w **formie** **djalogu** (= rozmowy) **pisać**: Sceny i ustępy opisowe lub djalogowane. Kasz.

Djalogowanie, a, blm., **czynność** **cz.** **Djalogować**.

×Djalozek, **zku**, lm. **zki** **p.** **Djalog**.

Djamagnetyczny **przym.** od **Djamagnetyzm**: **Ciała** djamagnetyczne.

Djamagnetyzm, u, blm. **fiz.** **nieczułość** **na** **siłę** **przyciągającą** **magnesu**. < Now. z Gr. dia = prze(z) + Magnetyzm >

Djamant, u, lm. **y. l. p.** **Djament** pod 4.2. **×**p. **Djament** pod 1 a. < Fr. diamant >

[**Djamenciany**] **p.** **Djamentowy**: **D.** **wianek**.

Djamencik, a, lm. **i. p.** **Djament**.

Djament, u, lm. **y. l. a.** [**Deamant**] = a) a. **×**Djament **min.** **węgiel** **krystaliczny**, **tworzący** **kryształy** **równosi**owe, **najtwardszy** **ze** **wszyskich** **minerałów**, **bezbarwny** **a.** **zabarwiony**, **rzadko** **czarny**, **należący** **do** **najdrogocenniejszych** **kamieni** **szlachetnych**. **Przen.**: Spojrzała djamentami swojemi prosto w oczy miecznika. **Przybor.** (= **oczyma** **błyszczącemi**). **Nie** **będzie** **miał** **czart** **z** **wami** **nie**, **jeśli** **nie** **prochem** **a.** **piaskiem**, **ale** **djamentem** **będziecie**. **Birk.** (= **ludźmi** **stałemi** **w** **nocie**, **niedostępnemi** **poku**som). **Zte** **języki** **nie** **ukasz** **djamentu**. **Krasz.** (= **człowieka** **enolliwego**). **Decret** **na** **djamentie** **kowany**. **Birk.** (= **niewzruszony**, **niezmienny**). **Głupi** **przy** **fortunie** **jest** **skop** **w** **złotym** **runie**, **uczony** **ubogi** **D.** **w** **śmieciach** **drogi**. **Min.** b) [**D.**] **wszelki** **drogi** **kamień**. **2.** **kamień** **a.** **metal** **do** **rzniecia** **szkła**. **3.** **bud.** = a) w lm. **rodzaj** **ozdoby** **na** **fryzach**. b) **kamień** **ciosowy** **ścięty** **z** **czoła**, **t. j.** **powierzchni** **ze** **wzajemnej**, **w** **kilka** **plaszczyzn** **różnej** **pochyłości**. **4.** **a.** **Djamant** **druk** **pismo** **czteropunktowe** (**pół** **petit**). **Zdr.** **Djamencik**. < Sr. Łć. diamantes, diamantum, z Gr. adámas, 2 pp. adámantos >

Djamentowy, [Djamenciany] **przym.** od **Djament**: **Od** **szaty** **bije** **blask** **D.** **Słow.** [**Djamentowa** **woda**] **p.** **Woda**. **Min.**: **Spat** **D.** **p.** **Korund**.

×Djameter, **tru**, lm. **try** **mat.** **p.** **Średnica**. < Gr. diámetros ż. >

×Djametr, **u**, lm. **y** **mat.** **p.** **Średnica**.

×Djametralnie **przys.** od **Djametralny**: **D.** **przeciwnie**gły.

×Djametralny **1.** **odległy** **na** **całą** **długość** **średnicy**. **2.** **przen.** **wprost** **przeciwny**, **przeciwnie**gły.

×Djana, **y**, lm. **y** **i** **piękna** **kobieta**, **piękność**.

Djanometr, u, lm. **y** **mech.** **przrząd** **do** **badania** **rodzianu** **pary** **w** **machinach**. < Now. z Gr. dia = prze(z) + ánemos = dosł. dech, powiew + métron = -mierz >

Djapazon, u, lm. **y** **muz. f.** **skala** **głosu** **a.** **instrumentu** **muzycznego**. **Przen.**: **D.** **moralny** **Marja**

na osiągnął najwyższego stopnia napięcia (=cały szereg władz duszy). **2.** przyrząd o jednym tonie, podług którego stroją ś. instrumenty muzyczne, kamerton. <Gr. diapason = dosł. akord przez wszystkie struny>

Djapozytyw, u, lm. y fot. odbicie na szkle z negatywu. <Now. z Gr. dia = prze(z), od + Pozytyw>

Djarja, i, lm. e, † Djarrea lek. (diarrhoea) częsty odchód płynnych rzadkich stolców, rozwolnienie, biegunka, gm. dryzda, drystaczka a. † dryzdaczka, sraczka, laska. <Gr. diarrhoia>

×**Djarja, i, lm. e** porcja dzienna: Ordynarja i D. każdemu według pracy i postanowienia ma być oznaczona. Haur.

Djarjusz, a a. u, lm. e f. opis czynności codziennych, dziennik, pamiętnik: D. podróży Stanisława Augusta. D. sejmowy (=księga, zawierająca protokoły czynności sejmowych). Wpiszesz list ad continuationem mego djarjuszu. Chodź. **2.** ×pismo periodyczne, czasopismo, gazeta, dziennik. <Łé. diarium ni.>

Djarjuszowy przym. od Djarjusz: Pisane wszystko sposobem djarjuszowym. Bart.

†**Djarrea, i, blm. lek. p. Djarja.**

[Djas, a, lm. i] p. **Djabel:** Idź do kroć djasów! Zdr. [Djasek], †**Djaszek.**

[Djasek, ska, lm. ski, a. sey] p. **Djas:** Idź do djaska! Kiego djaska za nawy powiadasz! Kn. (=co?). ×Po djasku = po djabelsku. <Eufemicznie zam. Djabel>

Djaspor, u, lm. y min. wodny tlenek glinu, z domieszką czasem tleniku żelaza i kwasu. <Gr. diaspora ž. = rozproszenie, z powodu rozszypywania ś. minerału przy podgrzewaniu>

Djastatyczny przym. od **Djastaz:** Ferment D. <Gr. diastatikós>

Djastaz, u, blm., Djastaza chem. ferment spruwadzący przemianę mączki w ziarnach a. w owocach w cukier, mogący ulegać fermentacji alkoholowej. <Gr. diastasis ž. = dosł. oddalenie; różnica>

Djastaza, y, blm. p. Djastaz.

Djastometr, u, lm. y fiz. p. Dalekomierz. <Now. z Gr. diástēma = odległość — métron = mierz>

†**Djaszek, szka, lm. szki** p. **Djas:** Kto ma być u djaszka, zgorzsy ś. z pacierza. Pot. <Eufemicznie zam. Djabel>

Djatermiczność, i, blm. fiz. p. Przecieplanie. <Now. z Gr. diáthermos = przegrzany>

Djatermiczny fiz. p. Przecieplający.

Djateza, y, blm. lek. i wet. i usposobienie do pewnej choroby: Grunt, przygotowany przez tak zwane usposobienie czyli djateze suchotniczą. Nen. **2.** skład krwi danego rodzaju: D. skrofuliczna. <Gr. diáthesis = ustawienie, ustrój>

Djatom, u, lm. y min. p. **Okrzemka.** <Z Gr. diatomé = przekrój, przecięcie>

Djatomowy przym. od **Djatom, z djatomów** złożony, djatomy zawierający: Pelit D.

Djatoniczność, i, blm. stopniowanie tonów w oktawie. <Z Gr. diátonos>

Djatoniczny fiz.: Gama djatoniczna = nie chromatyczna, złożona z tonów którejs tonacji.

Djatriba, y, lm. y l. uczona rozprawa szkolna. **2.** ostra nagana, krytyka złośliwa, paszkwil: Wybuchawszy tej djatriby p. Kaspra, siedział

na miejscu, namyślając ś., co zrobić. Korz. <Gr. diatribé>

[Djeból, bla, lm. bli a. bly] p. **Djabel.**

Djecejalny, Djecejalny przym. od **Djecezia:** Biskup D. (=rządzający djecezia). <p. Djecezia>

Djecezanin, a, lm. anie, Djecezanin mieszkańiec pewnej djecezi.

Djecezia, i, lm. e prowincja, znajdująca ś. pod zarządem biskupa, biskupstwo. Zdr. **Djecezyka.** <Gr. późn. diolkēsis>

Djecejalny p. **Djecejalny:** Na własny użytek ściągął wszystkie dochody z djecejalnych majątków. Rol.

Djecezanin, a, lm. anie p. **Djecezanin.**

Djecezyka, i, lm. i p. **Djecezia.**

Djeta, y, lm. y, Dyjeta l. w lm. = a) płaca dodatkowa urzędnika, któremu powierzono jakiś czasowy obowiązek (np. podróz w interesie rządowym). b) płaca dzienna urzędnika, nie będącego na etacie. c) płaca dzienna ludzi, chwilowo mających charakter urzędowy, np. deputowanych do parlamentu. **2.** [D.] = a) diétówka, robocizna dzienna. b) płaca dzienna robotnika. **3.** lek. (diæta) miara w jedzeniu i pićiu, sposób życia podczas choroby: D. mięsna, mleczna, roślinna, posilna, pobudzająca, wzmacniająca. D. ścisła = ograniczenie pokarmów do możliwej ostateczności, głodzenie. **Djr. Djetka.** <Śr. Łé. diæta, od Łé. dies = dzień>

Djetarjusz, a, lm. e, Dyjetarjusz, Djurnista, ×Djurnalista urzędnik, pobierający płacę dzienną, nie będący na etacie.

Djetetyczny przym. od **Djetetyka.**

Djetetyka, i, blm. lek. (diætetica doctrina) nauka o żywieniu, o zachowywaniu ś. zdrowych i chorych.

Djetka, i, lm. i p. **Djeta,**

×**Djezys** nieod. muz. krzyżyk przed nutą, podnoszący ją o pół tonu wyżej. <Gr. diæsis>

Djogenesowski cyniczny, bezwstydný: Uśmiech D. <Od imienia Gr. Diogenēs>

[Dju dju!, Djudusia!] przywoływanie kur.

[Djudusia!] p. **Dju dju!**

×**Djurna, y, lm. y** płaca dzienna. <Z Łé. diurnus = dzienny>

Djurnal, u, lm. e p. **Djurnal.**

Djurnalik, a, lm. i p. **Djurnal.**

×**Djurnalista, y, lm. ści** p. **Djetarjusz.**

Djurnał, u, lm. y f. a. **Djurnal** książka, zawierająca część modlitw z brewjarza. **2.** ×czasopismo, gazeta, dziennik: Ekstrakt słów z djurnału, po francusku o prawdziwe zbawiennej wydrukowanego, niedobrze był wytlómaczony. Kraus. Zdr. **Djurnalik.** <Złaciśszczone Fr. journal = dziennik, z Łé. diurnalís>

Djurnista, y, lm. ści p. **Djetarjusz:** Dostał ś. za djurnistę do urzędu. Bał. <Now. z Łé. diurnus = dzienny>

Dla, [La, Dlu] przyi. z 2 pp. **1.** a) dla kogo = komu: Zrób dla mnie herbaty. Dla ciebie plac zostanie. Krasz. Nie nie zapisał D. swych krewnych. Niewiasta będzie śpiewać D. swych dzieci. Mick. Za coś D. mnie tak ulubiona? Mick. D. dobrego gościa nie żałuj. Jest tu miejsce D. każdego. Pol. b) dla kogo, czego = na korzyść czyjąś, w czyimś interesie: Nie D. siebie w jarzmie robią woły. Stryjk. Żyć D. kogo. † Urodził ś. nas D. Syn Boży. Bogar. Czy nos D. tabakerki, czy ona D. nosa? Kras. Nie wystarczy mi pieniędzy D. ciebie. Zdołają przy-

gotować dogodne D. widoków swoich warunków. Smol. Ścieć D. ptaszniaka. 2. dla kogo a. czego = za kogo, za co, w obronie kogo, czego: Chrystus cierpiał D. nas. Poświęcać ś. D. idei. 3. dla kogo, czego = ze względu na kogo, co: a) D. matki to zrobiłem. D. kompanji dał ś. Cygan powieści. Prz. Uczyń to D. mojej przyjaźni. Zabł. D. przypadku mieli po kilka (ładunków) z grubym wilezym śrótem. Chodź. (= na wszelki przypadek). D. zdrowia wszystko człek wytrwa. Kn. ×D. pałaców mieć nie będą plugi ról do uprawy. Nar. b) (= z obawy): D. ptastwa nie siać, głupstwo. Kn. † Jagnięta od matek na noc odłączają D. podeptania. Trzye. † Izbiec glina z wszelch stron oblepił D. spalenia. Biel. M. e) D. Boga! a. [La Boga!] w. = w imię Boga, na Boga: D. Boga! niechże jedzie. Fred. A. † Kozacy D. Boga prosili hetmana, aby tam nie jeździł. Papr. Co D. Boga! (= u). 4. u, podług, według: D. niego to wszystko jedno. D. ludzi to nie nie znaczy. D. mnie to jest rzecz obojętna. Co D. ciebie jest dobre, nie byłoby dobre D. mnie. To jest D. mnie niezrozumiałe. Jak D. mnie, możesz isć (= co do mnie). Stracić D. kogo urok (= w zwich oczach). To nie D. mnie! ×Te mowy nie są D. mnie. L. 5. względem, w stosunku do: Wiele mam D. niego obowiązków. Cześć D. religii. Nie dozwalał, by chybiało względu D. wieku. Mick. (= na wiek). Czulość matki D. dzieci (= ku dzieciom). Strata D. kogo. Ten dzień był D. mnie szczęśliwy. Byłeś zwiastunem nowej ery D. mnie. Krasz. 6. w celu, w zamiarze, z zamiarem: D. rozrywki to robię. Poszedł z nim D. rudy, tudzież D. obrony. Mick. D. pamiętki dzieciom. Chodź. (= na pamiętkę). Został mistrzem D. zakonu zguby. Mick. (= na zgubę). [D. niepoznaki] = aby nie poznano. 7. z powodu, z przyczyny: Poważają go D. jego przyniotów. Jutro będę D. sprawy w powiatowym mieście. Mick. † Przecześć, Herodzie złośliwy, D. Chrystusa bojaźliwy? Groch. † Ręka D. roboty zgrubiła. Warg. (= od, z). [Mój wianuszek, D. ciebie my (= mi) świat nie służy] (= przez). † Tego D. = dlatego, przeto, dla tej przyczyny: Tego D. wszystkich twych słów zrozumieć śmy nie mogli. 8. ×do: Jeśli ś. przyłoży choć w najmniejszej części D. dobra swego kraju, D. dobra współbraci, to nagrodą poe-ty. Fred. A. 9. [D.]: a) D. czego = po co: Chodzą D. wody. b) D. wszystkiego = zawsze, mimo to, jednakże, na wszelki wypadek: Rozbójników nie ma, ale D. wszystkiego weź rewolwer. <DLA>

[Dlacygu?] p. Dłaczego.

Dłaczego, Dla czego i. a. z naciskiem Dłaczegoż a. Czego, Czegoż, Czegóż, Czemu, Czemu, † Co, [Co] przys. pytający = z jakiej przyczyny, z jakiego powodu, z jakiego względu: Dłaczegoż to zrobić? 2. przys. względny = dla którego a. dla której: Tak nie byłoby żadnej przyczyny, dłaczegoby ś. godziło lub nie godziło. Kucz. 3. [D. a. Dlacygu?] owszem, dłaczegóżby nie? <DLA+ CZ>

Dłaczegoż p. Dłaczego.

Dła = dla niego. <Dla+J>

Dłatego i. z przyczyny, z powodu, ze względu, przez wzgląd: Nazwan jest apostoł naczytniem wybranym, D. że był pism świętych jako naczytniem. Leop. D. że... = ponieważ, bo, albowiem. 2. w tym celu, z tym celem, po to: Nie D. człowiek jest, aby żył. Petr. 3. [D.] jednak, prze-ście, pomimo to, bez względu na to: Prosił mi,

a D. nie poszedłem. Dwa was, chłopcy, a ja sama jedna, dlategoby ja was z rozumu objad-ła. <DLA+T>

[Dla, LeżH] jeść.

[Dla] p. Dla.

×Dłabić, i, il p. Dławić: Więźnia bez litości dłabi. Mick. Obierali winnice swoje i dłabili. Bud. Małpa dłabi kocie młodą z miłości, dokąd nie zadłabi. Piel. <DLAB, por. DAW i DŁAW>

[Dłabiduda, y, lm. y] p. Dławiduda.

×Dłabienie, a, blm., czynność cz. Dłabić.

† Dłabikura, y, lm. y p. Dławikura. <DLAB+Kura>

[Dłamch, a, lm. y] wielki skapiec.

[Dłamsić, i, il] gnieść, miętosić.

[Dłapa, y, lm. y] p. Łapa. <Czes. dłapa, tlapa>

Dławcowy przym. od Dławiec, krupowy. <DLAW>

×Dławica, y, blm. lek. p. Dławiec.

×Dławiciel, a, lm. e, † Dławiciel ten, co dławi, dusiciel.

Dławić, i, il, ×Dłabić i. † gnieść, ugniatać, wygniatać: Garniarz, miękka glinę dławiąc, lepi naczytnie. Leop. 2. † Dłaczyć, wytłaczać, wyciskać: Wina w prasie nie będzie dławił. Leop. 3. a. † Dławić ścisnąć za gardło, dusić: Herkul w kolebce jeszcze węże dławi małemi rączynami. Leszcz. 8. Nieos.: Dławi mię w gardle. 4. † uciskać, przygniatać, ciemiężyć: Człeka przyciska i dławi głupstwo. Gór. 5. ×D. robotę = robić z niechęcią, spychać, lekceważyć. D. ś. i. dusić ś., krztusić ś. 2. † być przygniatanym, przyciskanym: Stosem ś. stos dławi. Brud. <DLAW, por. DAW i DLAB>

×Dławidło, a, lm. a narzędzie do dławienia, stryczek. L.

Dławiduda, y, lm. y żart. i. a. [Dławimiech, Dłabiduda, Stabiduda] organista, mechołdmuch: Dam ja ei, dławidudo! — wrzeszczał, ujrzawszy fizjognomję organisty. Prus. 2. wog. muzykant, grajek, muzykus. <DLAW+Duda>

Dławiec, wca, blm., ×Dławica, † Dawica, Krup lek. zapalenie błony śluzowej krtani z wysiękiem błoniastym. <DLAW>

Dławienie, a, blm., czynność cz. Dławić.

Dławienie się, a ś., blm., czynność cz. Dławić ś.

×Dławikura, y, lm. y, † Dłabikura ten, co dusi kury; kradnący kury: Tu legł, niegdę piwo-wej od chorągwi ciura, stary D. Koch. <DLAW+Kura>

[Dławimiech, a, lm. y] p. Dławiduda. <DLAW+MIECH>

[Dławimucha, y, lm. y] p. Muchołówka. <DLAW+MUCH>

[Dławimuszka, i, lm. f] p. Muchołówka.

×Dławipacierz, a, lm. e] nabożniś, świętoszek, dewot, bigot, lizobrazek. <DLAW+Pacierz>

Dławiszycja, i, lm. e żart. ten, co ukręca głowy ptakom. Gaw. <DLAW+SZYJ>

Dławno przys. od Dławny: D., parno na świecie. Krem. <DLAW>

Dławny duszny, duszący, pełen zaduchu.

Dławorośl, i, lm. e bot. p. Rośliniawa. <DLAW+ROS(T)>

Dławoroślowaty bot.: Rośliny dławoroślowate p. Rośliniawowaty.

† Dłazić, i, il p. Dłazyć: On szczęście i nie-szczęście lekce sobie waży, a przypadku przy-

gody pod nogami dłazi. Rej. <? DŁAG, może z Czes.>

† **Dłazienie**, a, blm., czynność cz. **Dłazić** i **Dłazyć**.

† **Dłazyć**, y, ył, † **Dłazić** I. *nogami gniesić, deptać*: Niech go dłazy nogami nieprzyjaciel. Leop. 2. *ułoczyć, wytłaczać, wyciskać*: Wina w prasie nie będzie dłazył. Leop. 3. *dusić, ści-gać, uciskać*: Jak sowy zająca, tak go wszyscy dłazą. Rej. Gdy jeden liehe pieszki dłazył, na co większego drugi ważył. Koehan. <? DŁAG, może z Czes.>

Dłoniak, a, lm. i ryb. *młody narybek jednoroczny, szczeg. karpia*. <?>

Dłoniasty przys. od **Dłoniasty**: Blaszkki D. na-cięte. Rost.

× **Dłoniastonogi** lek. (valgus) (o człowieku) *mający stopy wykrzywione na zewnątrz, koślawy*, in. × **płaskonogi**. <Dłoń+Noga>

Dłoniasty, × **Dłoniasty**, × **Dłoniowaty** z postaci do dłoni z palcami rozpostartymi podobny, *palca-szty*: Liś D. Anat.: × **Marszczki dloniaste** p. **Marszczka**. <p. Dłoń>

Dłoniatka, i a. w lm. i. **Pępawa** bud. *ozdoba liściasta do rozpostartej dłoni podobna*.

† **Dłoniatonogi** *mający nogę w kształcie dłoni rozpostartej; pletwonogi*: **Dłoniatonogie** gąski. Klon. <Dłoń+Noga>

Dłoniowaty I. × p. **Dłoniasty**. 2. † p. **Dłoniow-y**. Bud.

Dłoniowy I. a. × **Dłonny** *do dłoni należny, jej właściwy*: a) anat.: Kości dłoniowe (ossa meta-carpi), in. kości śródręcza. Więzy kości dłoniowych (ligamenta metacarpi). Mięśnie dło-niowe (musculi palmares). † **Dłoniowa** *prążka (incisura manus)*. b) fecht.: Położenie dłoniowe = *położenie ręki zadającego cięcie, zwane dłoń*. 2. † a. † **Dłoniasty**, † **Dłoniowaty** *mający wielkość dło-ni*. Kn.

Dłoniasty I. × p. **Dłoniasty**: Liście dloniste. 2. † p. **Dłoniowy**. Bud.

× **Dłonny** p. **Dłoniowy**.

Dłoń, i, lm. e I. anat. (= a) (palma) *cała ręka od stawu namięstkowego do końców palców*: Uścis-nąć czyją D. Podać komu D. D. w dłoni = *zgodnie i wspólnie*. Przen.: Wiatr rozwinął dło-nie i mgłę muskał, wygładzał. Mick. † **Dłoni** *początek p. Namięstek*. b) (vola) *spód ręki*, in. D. *właściwa*, † D. *spodnia*, × *śródrę-cze*, × *środek ręki*, [g a r s é]: † **Dłoni** *do-łek = zagłębienie w środku dłoni właściwej*, in. [g a r s t k a]. Swędzi a. *świerzb* go D. (= a) *chce kogoś uderzyć*; b) × *spodziewa ś. pieniędzy*. Seiska D. a. × *ciasnęj dłoni* (= *jest to skąpiec, sknera, kutwa, dusigroze*). Dawać całą dłonią (= *hojnie, szczerze*). Otworzyć D. (= *rozdawać*). Zamknąć D. (= *przestać dawać*). × *Z duszybym rada tę twarzyczkę dłońmi obłożyć*. L. (= *policzkami; spoliczkować ją*). **Dłonią** w D. *bić a. uderzać* (przy dobijaniu targu). Jasne jak na dłoni. Prz. Jak mi na dłoni włosy urosną... (= *nigdy, jak ś. ociepli, jak rak świnię, na św. Jury*). c) (dersum manus) *grzbiet ręki*, in. † D. *zwierzeh-nia*. 2. × *miana długości = 4 cale*: D. cztery cale składają. Ostr. 3. bot.: a) D. **Chrystoso-wa** a. D. **Krystowa** a. D. **boża** a. D. **samiec** a. **Dłonki** *nazwy dawane storczykowi szerokolistnemu i storczykowi płamistemu*. b) D. **Chrystosowa** *samiec* p. **Koślazek**. c) D. *mniej* p. **Koślazek**. d) D. **Krystowa** a. † D. **Krystowa** p. **Rącznik**.

4. a. **Kwarta** fecht. *uderzenie poziome w kierunku od strony lewej ku prawej, przyczym D., trzymają-ca broń, zwrócona jest do góry*. 5. *myśl. część rozszerzona rogu łosia*. <DŁON (DŁOB)>

Dłonki, niek. blp. bot. p. **Dłoń**.

[**Dłozka**, i, lm. i] *podłoga*. <Może z Czes. dlaha = deska>

Dłóteczko, a, lm. a p. **Dłóto**.

Dłótko, a, lm. a p. **Dłóto**: D. *zjadł, a świ-derkiem patrzy*. Prz. (= *przebiegły, a udaje nie-winiątko*).

Dłótkowaty, **Dłótkowaty** *podobny do dłóta*: Przednie zęby są dłótkow.

× **Dłótknik**, a, lm. cy, × **Dłótnik** *pieczętarz, gra-wer, sztycharz, rytownik*.

Dłóto, a, lm. a, **Dłuto** I. a. × **Dłut** *narzędzie do wyślabiniania*: D. *ciesielskie, rzeźbiarskie*. Przen.: Posąg Zeusa Olimpijskiego był dłóta **Pidjasza** (= *roboty*). 2. lek. (scalprum) *narzędzie do prze-cinania a. odłupywania kości*. Zdr. **Dłótko**, **Dłó-teczko**. <DŁOB>

Dłótować, **uje**, **owal**, **Dłutować** *dłótem wyrzynać, ryć, rzeźbić*: Na marmurach, dłótowanych przez **Praksytelesa**, przez bogów posiane chwasty. **Krasz**. **Greki** dłótowali w murach ateńskie ozdoby. **Mick**. **Cmentarz** pełny drzew i krzewów i dłótowanych w marmurze turbanów. **Słow**.

Dłótowanie, a, blm., czynność cz. **Dłótować**.

× **Dłótownica**, y, lm. e, × **Dłutownica**, × **Nut-maszyna** *maszyna do wyślabiniania*.

Dłótowy *przym. od Dłóto*: **Dłótowa** *robotą*. **Oss**. (= *dłótem wykonana*). × **Snyceerz** D. (= *gra-wer, sztycharz*).

× **Dłubacz**, a, lm. e I. *ten, co dłubie, żłobi*. 2. p. **Dłubała**. 3. *dłóto półokrągłe żłobkowane*. <DŁOB>

Dłubaczka, i, lm. i I. × *narzędzie do dłubania, żłobienia, dłóto*: Tak potrzebny jest wzór rze-mieślnikowi, jako gnyp, D., pila. **Pileh**. 2. D. *zębowa* a. × *zębna* a. **Dłubik**, × **Dłubizab**, × **Dłu-bozab** *piórko do zębów, wykaluczka*. 3. [D.] = a) *dłubanina, drobna robotą*. b) *lenistwo, próżniactwo*. 4. lek. *narzędzie do wyskrobywania, byczeczka ostra, skrobaczka*, in. † D. *balwierska*, † *szpa-telka*.

Dłubać, **bie**, **bał** I. *grzebać, czmerać, gmerać, wiercić, kręcić*: D. *palcem w nosie*. D. w zę-bach (= *wykałać zęby*). † D. *ś. w głowę = dra-pać ś.*, *skrobać ś.*: Lepiej gotowe mieć wojsko, niż w głowę ś. D., kiedy tuż nieprzyjaciel. **Pot**. **Złodziej** dłubie koło zamka (= *operuje*). † D. *komu w mieszku*. Kn. (= *wyciągać pieniądze*). × D. *co jedząc (= obierać, odłubywać, oskrobywać)*. D. *coś (= majstrować, być zajęтым jakąś ręczną robotą)*. † D., *robiąc = robić wolno, opieszale*: **Insza** *robić*, **insza** D. **Fred**. M. 2. † *drażyć, wy-drażać, żłobić, ryć, dłótować, wyrzynać, rzeźbić*: **Dłubię** *obrazy*, **ryję** *obrazy*. Kn. 3. *myśl. (o psie) źle gonić*. D. *ś. I. grzebać ś.*, *zwlekać, gwałtać ś.*, *marudzić, opóźniać ś.*: D. *ś. z robotą*. 2. × *włec ś.*, *czolgać ś.*, *pełznąć, wdrapywać ś.*: **Robak** dłu-bie ś. do góry. **Ban**. <DŁOB>

Dłubalska, **kiej**, lm. *kie* forma z. od **Dłubalski**. **Dłubalski**, **ego**, lm. *scy* p. **Dłubała**.

Dłubała, y, lm. y I. a. **Dłubalski**, × **Dłubacz**, [**Dłubek**] *ten, co ś. dłubie, guzdrala, maruda, cie-miega, nudziarz, mitrega*. 2. [D.] *rzemieślnik-sa-mouczek*.

Dłubanie, a, blm., czynność cz. **Dłubać**.

Dłubanie się, a s., bhm., czynność cz. **Dłubać s.**

Dłubanina, y, bhm. 1. \times zb. przedmioty wydrążone, mające żłobienia. 2. robota uciążliwa i drobiczogowa, zmułna. 3. \times dzielo z wielkim trudem dokonane. 4. \times matactwo, kretactwo, szacherka.

Dłubanki, nek, bhp. deski w wozie do gnoju, gnoiówki, gnojownicice.

Dłubany im. od **Dłubać**. [Dłubana czapa] czapka barania.

[**Dłubek, bka**, lm. bkl] p. **Dłubała**.

\times **Dłubiarka, l**, lm. i maszyna do wyrabiania czopów i gniazd.

Dłubik, a, lm. i p. **Dłubaczka**.

\dagger **Dłubioch, a**, lm. y p. **Dłubiuch**. Mur.

\dagger **Dłubiuch, a**, lm. y (Dłubi-uch) l. *łyżeczka do dłubania w uszach*. Troc. 2. a. \dagger **Dłubioch mały palec**. Mur. <DŁOB+UCH>

\times **Dłubiząb, zęba**, lm. zęby p. **Dłubaczka**. <DŁOB+ZĘB>

\times **Dłuboząb, zęba**, lm. zęby p. **Dłubaczka**.

Dłucios, u, lm. y ciesz. narzędzie do wycinania dziur, zwanych gniazdam. <Zap. zmieszanie Dłoto z CIOS>

[**Dłuczki**] p. **Dłużuchny**.

[**Dłuczko**] przys. od **Dłuczki**; [**Długótko, Du-goćko**].

[**Dłudziorny**] p. **Dłużuchny**: Ukręcił z tych plew D. powrót.

\dagger **Dłudzy p. Długi**: Abyć tobie Chrystus dał dłuże zdrowie. Kaz. Gnieź.

Dług, u, lm. i, 7 pp. \dagger w **dłudze**, \dagger **Dłustwo**, \times **Dłużność l.** należność pieniężna, którą jedna osoba obowiązana jest w przyszłości wypłacić drugiej: **Długi robić**, zaciągać, mieć, płacić, pospłacać. Z długu s. uiścić. Z długów s. wypłacić, wybrnąć. Być w długach po uszy a. mieć długów po uszy. \dagger W długu brać. Herb. (=jako należność). Upominać s. o D. (=o zwrot pieniędzy). Mieć wiele pieniędzy na długach (=rozpożyczonych). D. hipoteczny, honorowy. **Długi bieżące** (=zaciągane na potrzeby chwilowe skarbku i spłacane z dochodów roku bieżącego). **Długi stałe** (=zaciągane na potrzeby państwa, dla których budżet nie zawiera pokrycia, a spłacane zwykle tylko ratami i przez wiele lat). Przen.: **Wziął go djabeł za stary D.** Prz. (=już dawno był wart piekła). **Musiąć s. uiścić śmierci z długu**. Stryjk. (=umrzeć). 2. **obowiązek, powinność**: D. wdzięczności, **Ześ Stwórca**, za to D. mój wiernie służyć. Zdr. **Dłużek**. <DŁUG>

[**Długachno**] przys. od **Długachny**.

[**Długachny**] p. **Dłużuchny**.

[**Długaleńki**] p. **Dłużuchny**.

[**Długalki**] p. **Dłużuchny**.

[**Długaśki**] p. **Dłużuchny**.

[**Długaśko**] przys. od **Długaśki**.

[**Długaśno**] przys. od **Długaśny**.

[**Długaśny**] p. **Dłużuchny**.

Długawo przys. od **Długawy**.

Długawy cokolwiek długi, podłużny, podługowaty: Łodzie wąskie długawe. Przyb.

Długi, \dagger Dłudzy, st. w. **Dłuższy a.** [**Dłuższy, Dłuższy**], st. n. [**Nadłuższy**] l. *wiele czasu trwający*: **Długa rozmowa**, podróż. To **długa historia**. Piękna to piosenka, **niedługa**. **Długie opowiadanie** (=rozwickle). **Abyś D. czas był żyw**. Kosz. **Czas każdy D. w kłopotcie**. Rej. (=długim s. wydaje; dłuży s.). **Upłynęło kilka długich minut**. Gaw. \times **Cheroby długie**. Krup. (=przewlekłe). \dagger W dłu-

gą iść = *przewlekać s.*, *przedłużać s.*: **Gdy w długą szło obłożenie**, mocą odeprzeć nieprzyjaciół odważył s. Błaż. **Tuszę**, że ta rzecz nie postąpi w długą. Groch. **W długą proces powleczę s. lat kilkanaście**. Falib. \times **Na długą zanosi s.** (=nieprędko s. skończy). **Rozkładać coś na długie lata** (=liczne, mnogie). **Niech cię Bóg chowa nam długie lata**. Groch. 2. **mający wymiar długości**: **Upadł jak D.** **Jakiś D.**, takiś głupi. **Prz. \dagger Na długą = wzdłuż**: **Trzeba wiedzieć**, wiele figura ma na długą i na szerzą. Grz. 3. **mający znaczny wymiar długości, daleko ciągnący s.**: **Długa ulica**, droga. **Długie włosy**. D. artykuł. D., jak tyka. **Kobieta ma włos D.**, a rozum krótki. **Prz. \times D. palec** (=średni). **Drzwi s. otworzyły i weszło coś suchego, długiego**, w szaraczkowej kapocie. Krasz. (=wysokiego). **Przen.: Mieć długie ręce=a) być złodziejem, kraść; b) mieć wielki wpływ i moc s. zemścić**. **Mieć D. język =nie umieć zachować tajemnicy**. **Mieć długie uszy = być szpiegiem, szpiegować**. \dagger **W długą =daleko**: **Koń, zbywszy jeźdca, w długą ucieka**. P. Koch. **Nie rozwodząc s. w długą**, powinność ta na trzech rzeczech zależy. Patr. (=szeroko, obszernie). 4. **D. sos =zbyt rzadki**. 5. **bot.:** **Cibora długa p. Cibora**. 6. **fecht.:** **D. raz =z wyskokiem i z opisaniem bronią łuku**. 7. **gram. przeciągle wymówiony**: **Długa samogłoska**. <DŁUG>

Długielno, a, lm. a bot. p. **Tęgosz**. <?>

Długieża, y, lm. y bot. (Cercocarpus) *rośl. z rodziny różowatych*. <?>

[**Długinoga, i**, lm. i] *przezwiśko bociana*. <DŁUG+NOG>

Długo przys. od **Długi**: l. **D. żyć**, **mówić**. **Za D. trwać**. **Długoby o tym mówić**. **A długoż tego będzie!** **D. s. dobre pamięta**, a **złe jeszcze dłużej**. **Kn. Burza nie trwała dłużej pogody**. Krasz. **Niedługo = a) a. lep. Niezadługo = wkrótce, niebawem**: **Niedługo wróć**. **Niezadługo po nią tu przyjdą**. Koch. **b) niewiele czasu, krótko**: **Niedługo tam zabawię**. **Niedługo twego wesela**. **Kn. (=krótkie, niedłgie)**. **Jak D. =a) a. \dagger D.**, przys. **pytający = wiele czasu?** **Jak D. tam zabawisz?** **Nieprzyjacieli wie, D. na granicach leżeć macie**. Górń. **b) przys. względny =póki**: **Jak D. żyjesz, tak D. (=póty) trzeba ci s. uczyć**. **Pilch**. **Na D. =na długi czas**: **Piękność nie na D. płaci**. \dagger **W D. =szeroko, daleko**: **W D. rzeczy nie wiodąc**, szalonym impetem na przednią straż uderzył. Koch. (=nie zwlekając, nie przedłużając sprawy). \times **Z długa = oddawna, zdawna**: **Oto z długa pożądaný dzień przyszedł**. 2. **D. s. nosi**. Troc. (=nosi długie ubranie). **D. koniowi ogon spuścił**. Troc. (=nizko). <DŁUG>

Długobrody mający długą brodę, brodaty: **Długobrodzi przechodnie**. Orzesz. <DŁUG+BROD>

\times **Długochalafatowy noszący długi chalat**: **Żyd D.** <DŁUG+Chalat>

\dagger **Długochwostek, tka**, lm. tki *sikora ogoniasta*. <DŁUG+CHWOST>

\times **Długochwosty p. Długooonowy**.

\times **Długociągły przys. od Długociągły**. <DŁUG+CIĘG>

\times **Długociągły ciągnący s. długo, długi, przewlekły**: **Choroba długociągła**. Krum.

\dagger **Długocierpliwie przys. od Długocierpliwy**. <DŁUG+CIERP>

\dagger **Długocierpliwosć, i**, bhm. rz. od **Długocierpliwy**: **Długo nam Bóg cierpi**; **dawno zbieramy**

skarżenie gniewu Jego z przewłóczności i długocierpliwości Jego. Skar.

† **Długocierpliw**, † **Długomyślny** *długo znośzący, cierpliw*.

† **Długoczekanie**, a, blm. *wyczekiwanie; powolność, nieskwapliwość*.

† **Długoczesność**, i, blm. rz. od **Długoczesny**.

† **Długoczesny** *długi czas trwający, długotrwały*: Sami rzemieślnicy, którzy tych bogów robią, nie są długocześni. Bud. Lek.: Choroba długoczesna p. Choroba.

† **Długocześnie** przys. od **Długoczesny**. <DŁUG + CZAS>

[**Długoczki**] p. **Dłużuchny**.

Długozłonki z członków *długich* złożony; zool.: Tasiemiec D. (taenia solium), posp. soliter. <DŁUG + CZŁON>

Długodniowy, † **Długodzienny** *wiele dni trwający*: Długodniowe łowy. <DŁUG + DZŃ>

× **Długoduszny** *cierpliw*: W małą garstkę wyznawców prawdą samą nadzieję nieocienionej przyszłości wlewa, i ei w oparciu ś. o odwróconą jeszcze rzeczywistość byli długoduszni (longanimi). Wiel. <DŁUG + DUCH>

× **Długodzienny** p. **Długodniowy**: Osłabiony długodziennym trudem. Wad. <DŁUG + DZŃ>

Długodzioby *mający długie dziób*; zool.: Czeczotka długodzioba p. Czeczotka. <DŁUG + DZIOB>

[**Długodziób**, oba, lm. oby] zool. I. p. **Szlamnik**. 2. p. **Tracz**.

Długoechowy *przeciągłe przez echo powtarzany*: Wyrazy długoechowe. Słow. <DŁUG + Echo>

Długofortunny *długo szczęściem ś. cieszący*: Pana Boga za dobre zdrowie i długofortunne panowanie W. Ks. Mości uprzejmie proszę. Kraus. <DŁUG + Fortuna>

Długogłowie, a, blm. antr. (dolichocephalia) *długość, wydłużenie czaszki*. <DŁUG + GŁOW>

Długogłowiec, wca, lm. wcy p. **Długogłów**.

Długogłowy antr. (dolichocephalus) *posiadający czaszkę w stosunku do jej długości mało rozszerzoną, podłużną głowę*.

Długogłów, owa, lm. owy antr. (dolichocephalus), **Długogłowiec** *człowiek długogłowy*.

Długogodzinny *wiele godzin trwający*: Długogodzinne przed zwierciadłem studja naturalnych astrów. Orzesz. <DŁUG + GOD>

Długogrzywny p. **Długogrzywy**: Konie, nizko długogrzywne łby noszące. Sienk. <DŁUG + GRZYW>

Długogrzywy, **Długogrzywny** *mający długą grzywę*: Chyżoć bieży D. (dom. koń). Zał. Klacz długogrzywa. Bohr.

× **Długojęzyczność**, i, blm. rz. od **Długojęzyczny**. <DŁUG + JĘZ(YK)>

× **Długojęzyczny** I. *mający długi język (we właściwym znaczeniu)*. 2. przén. *nie umiejący zachować tajemnicy, niedyskretny*.

× **Długoląg**, a, lm. i *człowiek wysoki a niezgrabny, długi, dryblas, gilbas*. <DŁUG + LEG>

× **Długoletni** I. a. † **Długoroczny** *wiele lat trwający, wieloletni*: Długoletnie znoje. 2. *wiele lat żyjący, długowieczny*: Długoletnia wrona. Li. <DŁUG + LAT>

× **Długoletność**, i, blm. rz. od **Długoletni**: Wszystko skłóciła mienionemi losy D. Pileh.

× **Długoletny** (o ptakach) *mogący długo latać*. [**Długolaba**, y, lm. y, **Długoreka**] *człowiek długoreki*. <DŁUG + ŁAP>

× **Długomierz**, a, lm. e lek. *narzędzie do mierzenia długości noworodków*. <DŁUG + MIAR>

× **Długomówiec**, wca, lm. wcy *człowiek rozlekle mówiący, gaduła*. <DŁUG + MOW>

× **Długomównie** przys. od **Długomówny**.

× **Długomówność**, i, blm. rz. od **Długomówny**.

× **Długomówny** *rozlekle mówiący, wielomówny, gadatliwy*.

† **Długomyślnie** przys. od **Długomyślny**. <DŁUG + MY(SŁ)>

† **Długomyślność**, i, blm. rz. od **Długomyślny**. Leop.

† **Długomyślny** p. **Długocierpliw**.

Długonogi *mający długie nogi*. <DŁUG + NOG>

Długonosy *mający długie nosy*. <DŁUG + NOS>

Długoodwłokowy *mający długie odwłoki*; zool.: Skorupiak D. p. **Skorupiak**. <DŁUG + Od + WŁEK>

Długoooniasty p. **Długooonowy**. <DŁUG + O + GON>

Długooonkowy *mający długie ogonki*: Liście długooonkowe. Rost.

× **Długooonny** p. **Długooonowy**,

Długooonowy, **Długoooniasty**, × **Długooonny**,

× **Długochwosty** *mający długie ogony*; zool.: Sowa długooonowa p. Sowa.

× **Długookragły** *podługowato-okragły, obły, owalny*; anat.: † **Muskuły długookragłe** p. **Obły**. <DŁUG + O + KRĘG>

Długoooszczepny *noszący długie oszczepy, walczący długim oszczepem*: Długoooszczepni młodzieńcy. Ml. <DŁUG + O + SZCZEP>

Długoościsty *mający długie ości*: Kłosa długoościste. Rost.

Długopalczasty *mający długie palce*: Ręka długopalczasta. Liś D. = *mający formę dłoni o długich palcach*.

× **Długopamiętny** p. **Długopomny**. <DŁUG + Po + MIET>

† **Długopłajca**, y, lm. y *ten, co płaci dług*. <DŁUG + PŁAT>

× **Długopłynnie** przys. od **Długopłynny**. <DŁUG + PŁY>

× **Długopłynność**, i, blm. rz. od **Długopłynny**.

× **Długopłynny** *ciągnący ś. długo, trwający długo*. Troc.

Długopodłużny *długi w wymiarze podłużnym*: Głowa długopodłużna. Ochor. <DŁUG + Po + DŁUG>

Długopoty *mający długie poty*: **Kapelusz D.** (= *mający szerokie rondo*). <DŁUG + POŁ>

† **Długopomność**, i, blm. rz. od **Długopomny**. <DŁUG + Po + MN>

† **Długopomny**, × **Długopamiętny** I. *długo pamiętający*: Krótkie swoje pociechy żalem długopomnym pieczętuje. Mor. 2. *godny pamięci, pamiętny, wiekopomny*: Teraz ku jego długopomnej chwale nad głuchym grobem oświadczamy swe żale. Zim.

† **Długopotomnie** przys. od **Długopotomny**. <Zap. DŁUG + Czes. potomn>

† **Długopotomny** *długi szereg potomków mający*. Troc.

[**Długoreka**, i, lm. i] p. **Długolaba**.

Długoreki I. *mający długie ręce*: Artakserkses D. 2. × *przen. mający znaczne wpływy i mogący ś. zemścić*. 3. × *przen. sięgający po cudzą własność, kradnący*. 4. zool.: **Rak D.** p. **Rak**. <DŁUG + REK>

† **Długorocznie** przys. od **Długoroczny**: Życzy mu zdrowia D. Pot. (=na długie lata). <DŁUG+RZEK>

† **Długoroczny** 1. p. **Długoletni**. 2. *długo* w ciągu roku trwający: Padają siewby mostem, w żalność ś. obraca żądzą oracka, w niwecz długoroczna praca. Żebr.

Długorogi 1. *mający długie rogi*: Jeleń D. 2. zool.: a) Owad D. p. **Owad**. b) w lm. (longicornia) rodzina chrząszczów z długimi rożkami. <DŁUG+ROG>

Długorzęsy *mający długie rzęsy*. <DŁUG+RZES>

[**Długos**, a, lm. y] *otwór podłużny u ula*.

† **Długosierczy** *mający długą sierść*. <DŁUG+SZORS(T)>

Długoskrzydlaty p. **Długoskrzydły**: Sokół D. Ml. <DŁUG+(S)KRZY(DŁ)>

Długoskrzydły, **Długoskrzydlaty** *mający długie skrzydła*: Sęp D. Ml. Zool.: Ptaki długoskrzydłe p. **Ptak**.

× **Długospalska**, kiej, lm. kie forma ż. od **Długospalski**.

× **Długospalski**, ego, lm. sey *ten, co długo sypia, śpiąc*: Odpoczywają nie na piernatach, jak ty, panie D., ale na twardym materacyku. Pim. <DŁUG+SP>

† **Długostajny** *ciągnący ś. przez wiele staj*: Długostajne brzoźdy. Bardz. <DŁUG+ST(O)>

Długosz, a, lm. e 1. × *człowiek wysoki, dryblas*.

2. × *człowiek powolny, maruda, guzdrala, dłuwała*. 3. × *ten, co rozwekle opowiada*. 4. bot.: a) p. **Podęjrzon**. b) p. **Rumianica**. <DŁUG>

× **Długoszatny** *ubrany w długie szaty*: Długoszatne Persy. Pilch. Rota długoszatna miała swe stanowisko w pałacu. Bobr. <DŁUG+SZATA>

× **Długoszcześnie** *przez długi przeciąg czasu szczęśliwy*.

× **Długoszcześnie** przys. od **Długoszcześniey**. <DŁUG+Z+OZYS(T)>

Długoszyi p. **Długoszyjny**: Długoszyje gryfa gardło. Biel. <DŁUG+SZY(J)>

† **Długoszyjawy** p. **Długoszyjny**: Djabli długoszyjawi. Skar.

Długoszyjny, **Długoszyi**, † **Długoszyjawy** *mający długą szyję*: Banie mające zbyt długie szyje nazywamy długoszyjnemi. Krum.

Długoszypułkowy *mający długą szypułkę*; bot.: Wiąz D. p. **Wiąz**. <DŁUG+SZYP(UŁ)>

Długociągaczowy anat.: × **Muskuł** D. (museculus plantaris) = *mięsień lędźkowy szczupły*. <DŁUG+Z+CIĘG>

Długosc, 1, lm. 1 1. *stopień, miara trwania czegoś*: D. dni i nocey. 2. × *długi czas*: Wylizać wszystko, potrzebaby długości na to. Gil. 3. *jeden z trzech wymiarów rozciągłości ciała*: D. drogi, stołu. Zwycki rumak wyprzedził swego rywala o trzy długości (dom konia). 4. astr.: D. astronomiczna ciała niebieskiego = *łuk ekliptyki*, *zawarty między punktem równonocnym wiosennym a kołem szerokości, to jest kołem, przechodzącym przez biegun ekliptyki i toż ciału niebieskie*. D. śródzienna a. geocentryczna = *długość astronomiczna, mająca środek w środku ziemi*. D. śródstłoneczna a. heliocentryczna = *długość astronomiczna, mająca środek w środku słońca*. D. węzła wstępującego = *łuk między punktem przecięcia drogi planety a. komety z ekliptyką a punktem równonocnym wiosennym*. D. planety zredukowana = *liczona nie na jej drodze, lecz na ekliptyce*. Biu-

ro długości = *instytucja we Francji, której obowiązkiem jest ogłaszanie corocznych tablic astronomicznych*. 5. fiz.: D. ogniskowa a. odległość ogniskowa lunety = *odległość ogniskowa szkła przedmiotowego lunety*. 6. gie.: D. geograficzna miejsca = *łuk równika, zawarty między południkiem tego miejsca a południkiem pierwszym*. D. wschodnia, zachodnia. Różnica długości dwóch miejsc = *odległość kątowna południków tych miejsc*. <DŁUG>

[**Długosny**] p. **Dłużuchny**.

Długospiczasty *mający koniec długi i zaostrowy*: Strzała długospiczasta. Ml. <DŁUG+SPIEZASTY>

† **Długoswiatność**, 1, blm. *niekwapliwość, powolność*.

Długoterminowy *mający termin odległy*: Kredyt D. Weksel D. <DŁUG+Termin>

[**Długotki**] p. **Dłużuchny**.

Długotrwały przys. od **Długotrwały**. <DŁUG+TRW>

Długotrwałość, 1, blm. rz. od **Długotrwały**: Odkrywamy przyczynę długotrwałości tych instytucji. Szuj.

Długotrwały *przez długi czas trwający*: Choroba długotrwała (=przewlekła, chroniczna).

Długouch 1. † przym. p. **Długouchy**. 2. a, lm. y rz. = a) żart. *osiek*. b) zool. (plecotus auritus) *niełopierz gładkonosy*. <DŁUG+UCH>

× **Długouchaty** *mający długie ucha*: Długouchate mycki. Gil.

Długouchy, **Długouszny**. × **Długouszy**, × **Długouszaty**, † **Długouch** *mający długie uszy*.

× **Długouszaty** p. **Długouchy**.

Długouszny p. **Długouchy**: Długouszne zajęce. Fred. A.

× **Długouszy** p. **Długouchy**. × **Długouszy**, ego, lm. y rz. *osiek*.

Długowargiasty *mający długie wargi*: Ferdynand naleganiami całej długowargiastej familji Habsburgów przynaglony został do abdykacji. Budz. <DŁUG+WARG>

Długowążkogłowie, a, bjp. antr. (dolicholeptocephalia) *głowa długa i wązka*. <DŁUG+WIĘZ+GŁOW>

Długowążkogłowy antr. (dolicholeptocephalus) *mający głowę długą a wązką*.

× **Długowążkogłów**, owa, lm. owy antr. *człowiek długowążkogłowy*.

Długowężłasty *mający długi szereg węzłów*: Cąber D. Ml. (=złożony z długiego szeregu kręgów). <DŁUG+WIĘZ>

× **Długowiecznie** przys. od **Długowieczny**: Bóg ich w błogosławieństwie D. ohowa. Warg. <DŁUG+WIEK>

Długowieczność, 1, blm. rz. od **Długowieczny**: D. żywota. Leop. (= *długosc*). Eliksyr długowieczności (= *życia długiego*).

Długowieczny, † **Długowiekl** 1. *długo żyjący*: Mięsa nie jedzą, przeto długowieczni są w mierzności onej. Skar. Umarł D. już i bardzo stary. Skar. (=w *podszłym wieku*). Niedługowieczny = *ten, który nie będzie długo żył*. 2. † *długo trwający*: Długowieczna wojna. Bardz.

† **Długowiekl** p. **Długowieczny**: Czcij ojea, abyś był D. na ziemi. Leop.

Długowiekowy *długi szereg wieków trwający*: Tam ś. waży D., a może i wieczny los państwa. Kacz.

† **Długowielej** *bardzo długo*.

† **Długowiezitość**, 1, blm. *wzrost wysoki*. <DŁUG+WIĘZ>

† Długowiezny p. Długowiezy.
† Długowiezy I. a, † Długowiezny *wielkiego wzrostu, wysoki*: Długi człowiek, D., jak niekiedy zowią. Mącz. 2. mający ściągłą twarz. And. z Kobyl.

† Długowłos, a, lm. y *człowiek długowłosy*: Bacha z zarosłej głowy zwano długowłosem. Otw. <DŁUG+WŁOS>

× Długowłosisty p. Długowłosy: D. chłopeczak. Pileh.

Długowłosy, × Długowłosisty *mający długie włosy*: D. Smynteus. Zebr. Błękitnooki, D. nie zdradzi ciebie. Krasin.

Długowy, × Dłużny przym. od Dług. <DŁUG>
Długowzrocna, ej, lm. e forma ż. od Długowzrocny. <DŁUG+W+ZR>

Długowzrocznik, a, lm. cy p. Dalekowiedz.
Długowzrocność, i, blm., Dalekowzrocność, Dalekowiedzenie, × Dalekowiedztwo, × Starcowzłok lek. (presbyopia) *zmiana wzroku starca*.

Długowzrocny, ego, lm. i lek. (presbyops) *człowiek ze zmianą starczą wzroku, dalekowiedz*.

† Długożytnie przys. od Długożytny: Bodaj szczęśliwie, bodaj D. Pot. <DŁUG+ŻY(T)>

† Długożytność, i, blm. rz. od Długożytny, p. Długożywność.

† Długożytny p. Długożywny.

† Długożywność, i, blm. p. Długożywność.

† Długożywnie przys. od Długożywny. <DŁUG+ŻY(W)>

† Długożywność, i, blm. rz. od Długożywny;

† Długożytność, † Długożywność *życie długie*.

† Długożywny, † Długożytny *długo żyjący, długowieczny*: Człowieka długowiecznego lekarstwo to zachowuje. Syr. (=starego).

[Długótko] p. Dłużko.

[Długszy] p. Długi.

[Dłuższy] p. Długi.

† Dłustwo, a, lm. a p. Dług.

× Dłut, u, lm. y p. Dłóto: Miał na głowie czapkę z kitą, tuc na plecach, procę, kamienny topór ojeów i D. z krzemienia. Krasz. <p. Dłóto>

Dłut- p. Dłót.

[Dłuższy] p. Dłużuchny: Starusek jeden z dłuższymi brzodom po pas.

Dłużec, zca, lm. zce bart. p. I. Dłużnica. Pol. <DŁUG>

Dłużuchno przys. od Dłużuchny.

Dłużuchny p. Dłużuchny.

Dłużusienieczi p. Dłużuchny.

Dłużusienieczo przys. od Dłużusienieczi.

Dłużusienki p. Dłużuchny.

Dłużusienko przys. od Dłużusienki.

Dłużuteczki p. Dłużuchny.

Dłużuteczko przys. od Dłużuteczki.

Dłużutenieczi p. Dłużuchny.

Dłużutenieczo przys. od Dłużutenieczi.

Dłużutenki p. Dłużuchny.

Dłużutenko przys. od Dłużutenki.

Dłużutki p. Dłużuchny.

Dłużutko przys. od Dłużutki.

Dłuż, y, lm. e i. † blm. a. † Dłuża = a) *długość co do miejsca*: Na D., na dłużą, w D., w dłużą = w kierunku długości, wzdłuż: W D. i w szereg. B. G. W D. brzegu miasto budował. Troc. b) (co do czasu) Na D., w D., w dłużą = na długi czas: Na D. odkładać. W D. ta choroba zachodziła. Birk. (=przedłużała ś.). 2. × sznur cieielski. 3. lm. e bart. p. Dłużnica. <DŁUG>

† Dłuża, y, blm. p. Dłuż: D. jego była 25000 łokciów. Leop. Przysionek na dłużą ma 50 łokci. Wuj. Furja choroby uśmierzyła ś. i w dłużą poszła. Wys. Pustoszył na szerzę i na dłużę. Chwał. Rany, które są na jeden paznogieć w głębie, a jeden członek na dłużą. Ort.

[Dłużuchny] p. Dłużuchny.

[Dłużalki] p. Dłużuchny.

† Dłużca, y, lm. e myśl. p. Dłużce: Dokazują ludzie, że ptak leci, gdzie mu każą, i że ś. z lasa do dłużce (2 pp. lp.) wróci. Górn.

Dłużce, ów, blp., Dłużec, † Dłużca myśl. *długa linka a. rzemień przywiązywany do pęt, in. pęca*. <DŁUG>

† Dłużebnik, a, lm. cy p. I. Dłużnik.

Dłużec, zca, lm. zce I. bart. p. I. Dłużnica: Otwór barci zamyka ś. deską, dłużcem zwaną. Kluk. 2. myśl. p. Dłużce.

Dłużec, eje, ał *stawać ś. dłuższym, wydłużać ś., wyciągać ś.*: Owa żmija im dalej, tym bardziej dłużeje. Mick. <DŁUG>

Dłużek, zku, lm. żki p. Dług: Odebrałem mój D. Boh. Przepiłem mój płużek i zrobiłem dłużek. Pśń.

Dłużelina, y, lm. y bot. (macrocnemum) *roś*. <?>

Dłużen p. Dłużny: Jest mi D.

Dłużenie, a, blm. I. czynność cz. Dłużec. 2. × czynność cz. I. Dłużyc.

× Dłużenie, a, blm., czynność cz. 2. Dłużyc.

Dłużenie się, a ś., blm., czynność cz. Dłużyc ś.

× Dłużenie się, a ś., blm., czynność cz. × Dłużyc ś.: Polecił powstrzymać wszelkie opłaty królowi pod pozorem zbytniego dłużenia ś. T. K. <DŁUG>

Dłużeń, żnia, lm. żnie bart. p. I. Dłużnica: Otwór barci zamyka ś. deską, dłużniem zwaną. Kluk.

Dłużki, zek, blp. gór. *krótkie długie, składające wieńiec obudowy*.

[Dłużki] p. Dłużuchny.

† Dłużmiernica, y, lm. e *narzędzie do mierzenia długości*. Troc. <DŁUG+MIAR>

† Dłużmiernictwo, a, blm. mat. p. Longimetrja. Troc.

† Dłużmiernik, a, lm. cy *ten, co zajmuje ś. miarzeniem długości*. Troc.

Dłużnia, i, lm. e i. × p. Dłużyna. 2. bart. = a) *strona barci, otwarta od przodu*. b) p. I. Dłużnica: Bartnik starki dłużnią w ulu zatka. Jabł. <DŁUG>

I. Dłużnica, y, lm. e I. × *deska, tarcica*: Nosisz rzeez jaką dłużą, jako dłużnicę, łaty, żerdzie. Sol. 2. a. Dłużec, Dłużec, Dłuż, Dłużeń, Dłużnia, Dłużnik, Wzdłuż, Zdłuż *deseczku do zatkania barci*, in. pła cha, z at nia, z at wór 3. bud. *belka w ruszcie nad palowaniem*.

2. Dłużnica, y, lm. e p. Dłużnicza.

× Dłużniczek, czka, lm. czkowie p. I. Dłużnik. Dłużniczka, i, lm. i, Dłużnica forma ż. od I. Dłużnik.

Dłużniczy przym. od Dłużnik: Dłużnicze wybiegi.

I. Dłużnik, a, lm. cy I. a. † Dłużebnik *ten, co zaciągnął pożyczkę, debitor*. Przen.: † Dłużnicy jesteśmy duszy, nie ciała, abychom nie podle ciała żyli (=poddani). 2. *ten, co udzielił pożyczki, wierzyciel, kredytor*. Zdr. × Dłużniczek. <DŁUG>

2. Dłużnik, a, lm. i bart. p. I. Dłużnica.

† Dłużno należą ś. pieniądze: Kupey, którym D. w cudzych stronach, mogą brać towary w długach sobie winnych. Herb.

× Dłużność, i, lm. i p. Dług: Ciężar nieodpłaconej nigdy dłużności.

Dłużny i. × p. Długowy: Kapitał D. Karty dłużne, które na siebie daje jaki bogacz, tyle waży u kredytorów, jak pieniądze. Świt. (=weksle). 2. a. Dłużen mający dług, winien: Jest tak D., że jego majątność za to nie stoi. Górń. (=zadłużony). Przen.: Muza została mi rymami dłużną. Słow. 3. ×powinien, winien, obowiązany: Uważ, jaką wierność dłużnyś jego łaskom. Oss. Dłużniśmy jedni drugich miłować. Bud. <DŁUG>

× Dłuższść, i, blm. większa długość.

Dłużuchno przys. od Dłużuchny.

Dłużuchny, Dłużuchny, Dłużusienki, Dłużusieneczki, Dłużutki, Dłużuteczki, Dłużuteńki, Dłużutenieczki, [Dłużczki, Dłużalki, Dłużaleńki, Dłużachny, Dłużaśki, Dłużaśny, Dłużośny, Dłużoczki, Dłużotki, Dłużyżki, Dłużki, Dłużałki, Dłużachny, Dłużykawy, Dłużozny, Dłużażny] bardzo długi: Linją dłużuchną uczynisz. Mącz.

[Dłużyca, y, lm. e] kobieta wysoka.

i. Dłużyć, y, yf i. × długim czynić, przedłużać, przeciągać: Dłużą żegluge, wolniąc zbyt śpieszne żagle. Przyb. 2. [D.] tracić, marnować: D. czas. D. ś. długo ś. ciągnąć, długo trwać, długim ś. wydawać, przedłużać ś., przeciągać ś.: Nam czas w drogę, która, ile że na piechotę, D. ś. będzie. Sienk. Czas ś. długi (=wleczę ś.). Im bardziej oczekiwanie ś. dłużyło, tym nieznośniejszym ś. stawało. Krasz. Nicos.: Dłuży mi ś. = czas długim mi ś. wydaje, przykrzy mi ś., nudzi mi ś.: Już ludziskom ś. tuży i długi, czasby iś. Krasz. <DŁUG>

2. Dłużyć, y, yf i. × długów nabawić, zadłużać, obdłużać: Każdy służy, a to w końcu szlachte długi. Fred. A. 2. [D.] wypożyczać komu. × D. ś. i. i [D. ś.] długi zaciągać, w długi wpaść, zapożyczać ś., zadłużać ś.: Kto ś. rad długi, nierad słowa trzyma. Prz. Wierniem ci służył, na ciem ś. dłużył. 2. komu = stawać ś. obowiązany, zobowiązany ś. względem kogo: Nie powiadał, iż lepiej Bogu niż on służył, bo mu ś. bardzo każdym słowem dłuższ. Papr. <DŁUG>

[Dłużykawy] p. Dłużuchny.

[Dłużyki] p. Dłużuchny.

[Dłużyna, y, blm.] i. a. × Dłużyzna, × Dłużnia, [Dłużynia, Dłużyni] długość (o miejscu): Ogień całą dłużynę cyrku zajął. Nar. 2. przedmiot długi.

[Dłużynia, i, blm.] p. Dłużyna: Dziesięć razy byliśmy tylko o miecza dłużynię. Słow.

[Dłużyni, i, blm.] p. Dłużynia: Dwa łokcie w D., a łokieć w szerzyń.

× Dłużyzna, y, lm. y p. Dłużyna.

Dma, y, lm. y i. × wianie wiatru, wiew, powiew, podmuch: Straszny wilk chlewow, dmy wietrzne sadom. Nagur. Nasze płonne nadzieje po powietrzu D. rozwięje. Koehan. (=wiatr). Spragnionemi ustami nocną dmę łapają. Bardz. (=powietrze). 2. [Dmy] góry piaskowe wzdłuż Bałyku. Por. [Duny]. <DM>

× Dma, y, blm. lek. p. Dna.

Dmący szelest, Dmuchaający szmer, Mlechowcy a. Mieszkowcy szmer, lek. = szelest podobny do szelestu dmącego miecha, a słyszany przy przysłuchu serca.

[Dmi] p. Dąć.

† Dmidzban, a, lm. y pijak, pijanica, opój, bibosz, moczymorda: Piwkien D. troski poi. Ryb. J. <DM+Dzban>

Dmiondówka, i, lm. i kobieta z półświatka, hetera, loretko. <Z Fr. demi-monde = półświatek>

< Dmisalopka, i, lm. i rodzaj krótkiej salopy. <Now. z Fr. demi = pół + Nm. Saloppe = salopa>

[Dmóc, dmie, dmól] p. Dąć.

[Dmól] p. Dąć.

Dmucha, u, lm. y i. dmuchanie, dmuchnięcie, podmuch, powiew: Upadły od dmuchu. Oss. (=ma słabe nogi). Błagamy Ciebie z wrytym w ziemię czołem, skronią już w wiosen twych kąpieni dmuchu. Krasin. 2. lek. szelest dmuchający, słyszany przy wysłuchiwaniu serca, in. podmuch, szmer dmuchowy, szmer podmuchowy. <DM>

Dmuchać, a, lm. e i. ten, co dmucha. 2. sufler. Lub. 3. [D.] = a) p. Dmuchaćka. b) ogon.

Dmuchaćka, i, lm. i, [Dmuchać] mieszek do rozdmuchiwania ognia: Wciąż butnego dodają mu ducha, D. dmucha i dmucha. Moraw.

Dmuchać, a, ał i. p. Dmuchać: Kto ś. na gorącym sparzy, ten na zimne dmucha. Prz. Sparzywszy ś. na mleku, może D. w wodę Piel. Północe mrozem dmucha. Micko. Lepiej D., niż chuchać = a) lepiej ś. za ciepło ubrać, niż za lekko. b) × lepiej mieć za dużo, niż za mało. × I dmucha i chucha = ani ciepły, ani zimny, człowiek bez charakteru. Przen.: × D. w palce = cierpieć niedostatek, łopę lizać. Nie w kij D. a. dmuchać = coś osobliwszego, nie byle co: Tak jeździć na koniu, to nie w kij D. Karcz. Przeciw wiatru D. = robić próżne wysiłki. × D. a. × D. w niebo = pysznić ś., nadymać ś.: Szalenie postępował i wysoko dmuchał. Jabł. D. komu w gębę a. w nos = traktować z góry, pogardliwie: Nie trzeba mi było w gębę D. Sienk. Nie da sobie w nos D. Prz. D. pod nos komu. Tremb. Nie dać sobie D. w kaszkę. Prz. (=pluć; grać na nosie). † Własmi D. Stryjł. (= udawać zucha, stawiać ś.). 2. † poduszczać, podżegać, podburzać: Wszczął ś. tumult, w którym jak poczęto D., ukłuło wojsko gniewne swego komendanta. Chr. 3. lek.: Szmer dmuchający p. Dąć i Dmący. 4. myśl. (o zwierzu napadniętym) głos wydawać ze strachu: Odyniec dmucha od psów oskoczony. <DM>

Dmuchaćło, a, lm. a przyrząd do wdmuchiwania proszków leczniczych.

Dmuchaający szmer p. Dmący.

Dmuchanie, a, blm., czynność cz. Dmuchać.

Dmuchaćka, wca, lm. wca bot. p. Brodawnik.

Dmuchaćka, i, lm. i i. wog. rurka do dmuchania, tutka, trąbka: Udając przez dmuchaćkę głos jej męża, przymusił ją, aby pojęła go, za męża. Boh. J. D., trąbka głosowa. Bobr. Żart. = piszczałka, fujarka, kobza, dudę. Zag. 2. przyrząd, za pomocą którego kierujemy strumień powietrza a. tleny do płomienia, ażeby go wzmacnić, używany do rozpoznawania gatunków mineralów w ogniu, in. × letor. D. pieczętarska = letrol a. letrolka. 3. chem.: D. tlenowodorna = płomień mieszaniny tlenowodornej piorunującej. 4. zabawka w kształcie mieszka papierowego. 5. myśl. fuzja kapiszonka. <DM>

Dmuchaćkowy przym. od Dmuchaćka: Przyrząd D. Odczynniki dmuchaćkowe (=potrzebne przy użyciu dmuchaćki do rozbiórów chemicznych).

Dmuchać, nie, nął, nied. **Dmuchać, [Dmuchać]** 1. *puścić powietrze z ust z pewnym przyciskiem:* D. na ogień. Dmuchiń, chuchniń, a zaraz będzie (o żądających zbyt śpiesznego wykonania swych żądań). Przen.: Jegomość dawnoby już był pod sądem, gdybym tylko w piórko dmuchnął. Drz. (=gdybym sprawę opisał). 2. *szepnąć, podpowiedzieć:* D. mu w ucho, co ma mówić. Troc. 3. *wystrzelić:* Dmuchnął w ową kupę kartaczami. Sienk. 4. *uderzyć, palnąć, grzmotnąć, trzępnąć, trzasnąć, wałnąć:* Dmuchnął go w pysk. Troc. Tu mię coś jak dmuchnie po czuprynie. Fred. A. 5. D. coś z przed nosa = *pochwycić, porwać, sprzątnąć, ściągnąć, zwęździć.* ×D. warcab = *zrobić chuch, chuchnąć.* 6. *ucieć, drapnąć, dać drapak:* Dmuchnął w nogi. Oss. Lokaj przyszedł z oznajmieniem, że Hryń już dmuchnął. Jeż. (=pojechał szybko). 7. *przen.:* W ul D. = *wywalać rozjątrzenie przeciw sobie, narazić ś.:* Niech kto w ul dmuchnie, a dozna, jeżeli mu gęba nie opuchnie. Pot. 8. *przen.:* ×D. komu pod nos = *wyrzucić zniewagę, obejść ś. wyniosłe:* Oktawiemu Antonjusz pod nos dmuchnie. Chr. P. **Dmuchać.** <DM>

Dmuchiennie, a, blm. p. Dmuchińcie.
Dmuchińcie, a, blm., Dmuchiennie czynność cz. **Dmuchać.**

Dmuchioplew, a, lm. y żart. *nędzny gospodarz wiejski.* <DM+PLEW>

Dmuchiowy przym. od **Dmuchi;** lek.: Szmer D. p. **Dmuchi.** <DM>

[Dmuchać, a, ał] p. **Dmuchać.**
Dmuszek, szka, lm. szkl. bot. (lagurus) *ros. z rodziny traw.* <?>

Dna, y, blm., ×Dma, †Dnenność lek. (arthritis) *zapalenie stawów, in. artrytyzm, artretyzm, darcie w członkach, łamanie stawów, †bolenie w stawiech, †denna boleść, †denna niemoc, †dna wa niemoc, †dna niemoc, †sejatyka, ×stawołość, †suchobólność.* <DN>

Dnawy, †Denny, †Dni przym. od **Dna, artrytyczny;** lek.: †Dnawa niemoc p. **Dna.**

†**Dni** p. **Dnawy:** Dnia niemoc p. **Dna.**
×**Dniak, a, lm. cy** *wyrobnik robiący na dniówkę.* <DZN>

[Dnić, dni, dniało] p. **Dnieć.**
Dnieć, eje, ało, [Dnić] nieos. *rozdzielać, światać, rozdzielać ś.* Przen.: Staba dnijących dopiero nauk poświata. Nar. (=powstających). O myśli mojej czy wy dotąd wiecie, przed zgonem naszym co już dniało w świecie. Krasin. (=zaczynało ś.). <DZN>

×**Dnienie, a, blm.,** czynność cz. **Dnieć, świt, brzask:** Zwykły wstawać równo z dnieniem. Przyb.

[Dnieprowy]: [Dnieprowa woda] p. **Woda.** <Śld. do Dniepr>

[Dniestrowy]: [Dniestrowa glina a. Dniestrowa ziemia] p. **Gлина.** <Zap. śld. do Dniestr>

Dniować, uje, ował I. *dzień ś. edzać:* On tam dniuje i nocuje. 2. (o wojsku) *stać dniówką, odbywać dniówkę.*

Dniowanie, a, blm., czynność cz. **Dniować.**
†**Dniowonocny:** Dniowonocną równość. Zebr. = *porównanie dnia z nocą.* <DZN+NOC>

Dniowy p. **Dzenny:** Jasność dniowa. Kon. W wyliczaniu wszystkich do dniowymby mi biegu zeszło. Smotr. (=dniaby mi zabrakło). My

cośmy dniowi, bądźmy trzeźwi. Leop. (=dzień żyjemy). <DZN>

Dniówka, i, lm. i I. *roboty dziennej, za wynagrodzeniem dziennym:* Robić na dniówkę. Wynajął na dniówkę stolarzy i cieśli. Kos. 2. [D.] *krótki śpiewka świątowa.* 3. ×lek. (febris ephemerica) *gorączka jedną dobę trwająca.* 4. *woj. wypoczynek jednodniowy w pochodzie, in. rasztag, Xrasztag:* Stać dniówką a. na dniówce. Mieć dniówkę.

Dno, a, lm. a I. (u przedmiotów, posiadających wgłębienie) *dolna powierzchnia, ściana; spód:* D. butelki, garnka, beczki, okrętu, studni, rzeki, morza, piekła. Iść do dna. Osiąść na dnie. Spełnić do dna. Do dna wychylić. Wino już dna sięga (=męty osiadają na spodzie). W dnie (zam. na dnie) studni siedziała nieboga. Kras. Już D. widać w mej szkatule. Późna oszczędność na dnie. Pileh. (=kiedy D. szkatuły widać). Uderza w D. gitary. Mick. D. karety. Jak pończochy sobie zbrzygzasz, powiedz, że bez dna musisz mieć karetkę (=pieszo szedłeś). D. cedne a. filtracyjne. Je, jakby dna nie miał. Prz. Przen.: D. serca, sumienia = *głąb, wnętrze:* Dobry uczynek wytworzył na dnie serca i sumienia trochę spokoju i zadowolenia moralnego. Orzesz. Westchnąwszy ciężko ze dna głębokiego, rzekła. Odim. (=głęboko, z głębi serca). ×Na D. = *na dół:* Hardy, spadniesz dziś na D., coś wczoraj wykrzykał na wieży. Pot. ×Na dnie = *na dół.* ×Dna nie mieć = *końca, granicy:* Rozrzutność dna nie ma. Mącz. Wieczność nie ma dna. Oss. W tej jego powieści dna ś. nie domacasz. Oss. (=przewodniej myśli, wątku, celu). ×Do dna = *zupełnie, zgola, do szczytu, z kretelem:* Nie popychaj mię do dna. Oss. (=nie gub ze wszystkim). Jozuego miecz dzikie narody do dna wysiekl. Mias. Zabrnąwszy do dna, nie mógł ś. cofać. Oss. Pierwej do Pontu Dunaj dnem uciecze, niżli kto nadeń w me struny łagodniej uderzy. Mias. (=do ostatniej kropli, zupełnie). 2. † *więzienie kryminalne:* Mężobójcy na dnie w wieży pokutę mają czynić. Herb. Był wsadzony na D. do wieży. Biel. M. Więz. przez sześć miesięcy na dnie. Kraus. 3. † i [D.] (o tkaninie) *ilo, kamca:* Czerwonny karmazyn na gładkim dnie. Gostk. 4. [D.] = a) *spód wozu.* b) a. **[Bołaczka, Złotnik] macica.** c) a. **[Tajnik] dolna część sieci.** 5. anat.: a) D. macicy (fundus uteri) = *część jej najszersza.* b) † D. oka = *siatkówka.* Troc. c) D. żółądka (fundus ventriculi) = *spód jego.* 6. bot.: D. kwiatowe = *przedłużenie szypułki, na którym są rozłożone części kwiatka, in. osadnik.* 7. fortep. *ściana spodnia fortepianu, na której spoczywa klawiatura.* 8. † *mat. (o figurach geometrycznych) podstawa.* 9. *pusz. pas zewnętrzny pomiędzy gronem a komorą armaty.* **[Do dna]** *całkiem, do reszty, do dna.* **[Óde dna]** *od dołu, od gruntu, z gruntu:* Karczma nurowana ode dna. Zdr. Denko, [Danko, Dynko], **Denezcko.** <DN>

I. Do, [Du] I. przyi. samodzielny z 2 pp.: 1. *Wejść do pokoju. Iść do kościoła. Wsadzić do więzienia. Wsiąść do powozu. Wkroczyć do miasta. Przybyć do Warszawy. Wracać do kraju. Pojechać do Włoch. Chodzić do szkoły. Chodzić do uniwersytetu (=na uniwersytecie).* Wstąpić do seminarjum, do wojska. Pozwać do sądu. Natura ciągnie wilka do lasu. Prz. Pięciu zabito, jednego pojmano do zamku. Stryjk. (=nu zamek). A do domu! A do chlewa! A do

szkoły! × Jeszcze mu do szkoły (dom. chodzić potrzeba). Brać co do serca (= *przejmować s. czym*). × Brać co do głowy (= *brać na uwagę*). Jemu to najbardziej do serca poszło. Gaw. Coś mu przyszło a. strzeliło do głowy. *W (co)*: Włożył do kieszeni, do pudełka. Wziąć do ręki. Podnieść do góry. Władza przechodziła do rąk narodu. Smol. (Słońce) zapadło do głębi. Mick. [Posed do świata] (= *w świat*). 2. Modlić s. do Boga. Przytulić do siebie. Przysunąć s. do ognia. Stanać przodem do ściany. Powrócić, przyjść do zdrowia. Przyczynić s., przyłożyć s. do czego. Skakać komu do oczu. Spieszyc s. do czego. Chęć do czego (= *czego*). Usta złożone do uśmiechu. Należać do kogo a. do czego. Przywiązywać, przyczepiać do czego. Przypadać do czego. Stosować do czego. Przyzwyczać do czego. Nałożon jest do wody. Pol. No, panowie, dalej do siebie! (dom. skoczcie = *natrzycie na siebie*). Wzdychać do czego. Teśknąć do kogo (= *po kim, za kim*). Uśmiechać s. do kogo. Mówić do kogo. Namawiać do czego (= *na co*). Dopuszczać do czego. Od kieliszka do kieliszka, aż s. upił. Oss. (= *kieliszek za kieliszkiem*). Od słowa do słowa, aż boli głowa. Prz. Nikt darmo nie wziął cnoty, trzeba do niej pracy. Dm. Oddać syna do szkół, do apteki, do rzemiosła, do krawca. Pisisko stare oddano do bydła. Kras. Przeznaczony do stanu duchownego. Przystąpić do Komunii. Zagrać do tańca. Dźwignionych znowu potrąca do dołu. Mick. (= *na dół*). Za wczesnie do spoczynku. Pol. (= *na spoczynek*). Wyrwał s. myślą, do szczęśliwszych czasów. Mick. Oda do młodości. Mick. Pić do kogo (= *w czyje ręce*). Do stołu! Dać do stołu (= *na stół*). Czarna mu polewkę do stołu podano. Mick. Siadać do obiadu, do herbaty, do preferansa. Kto myśliwy, do trąby, nabożny do księgi (dom. ma s.). Pot. Skoro pierwsza straż rozruch usłyszała, i do sprawy s., i do broni miała. P. Koch. Przystąpić do działań. Do rany go przyłożyć. Przyjść do siebie (= *odzyskać przytomność a. zimną krew*). Brać co do siebie (= *stosować*). Konkurować do ręki panny Umizgać s. a. zalecać s. do panny. (Odpowiada na pytanie: dokąd?): Isé do kogo. Udać s. do kogo. Wystać do kogo postów. Uciec s. do czego. Strzelać do celu. List do ojca. Adresować do kogo. Przez święte do Boga. Rej. Kiedy trwoga, to do Boga. Prz. Jak bieda, to do Żyda. Prz. To do niczego nie prowadzi. Kto robi, pójdź do stołu, a kto próżnuje, za piec. Bz. † Brać a. † brać s. do kogo = *przedstawiać sprawę wyższej instancji, odwoływać s., apelować*: Biorę sobie do cesarza. Leop. Do biskupów s. brali, a biskupów wyrok ważny był. Skar. Niektóre województwa na to zezwoliły, drugie do braci wzięły. Vol. (= *zdamu szlachty na sejmikach relacyjnych zostawiły*). Do djabła! Tam do djabła! Idź do djabła! Do stu djabłów! Do wszystkich djabłów! × Idź do regiment djabłów! Rzucić do djabła, do licha. Idź do licha! Do kata! Do kaduka! Do licha! × Do biesa! Tam do kata! A do stu katów! Pójść do djabła, × do biesa, × do kata = *przepsać, w niewcz s. obrócić*: Pójdą traktaty do biesa. Biał. *Ku*: Ciągnąć do siebie. Zwrócić s. do Boga. Zmierzać do czego. Droga do doskonałości. Torowali drogę do tronu. Smol. Przedwstęp do gorącej miłości. Rol. Tył podawszy, do lasów s. mieli. Stryjk. Mieć s. do odwrotu. [Wiosnować do siebie] (= *z sobie*). 3. Do brewjarza księdzu! Brać s. do

panny (= *zalecać s. pannie*). *Za (co)*: Brać s. do czego (= *rozpocząć co*). Wziąć s. do picia. Zabrać s. do roboty. Do roboty! Wziąć s. do broni (= *chwycić za broń*). Do broni! Z dziecinstwa brał s. skwapliwie do dzieł rycerskich. Nar. Brały s. do tej, co druzdy, skłeniece. Wad. † Stał do mnie posły, żebyśmy s. do pokoju brali. Leon. (= *rozpoczęli układy o pokój*). Odporna strona brała s. do przysięgi, a zaobliwa dopuścić jej tego nie chciała. St. Lit. (= *chciała przysięgać*). 4. do czego = *dokąd?*: Dojść do progę, do rogatki. Dobić do portu, do brzegu. I do pół drogi nie dojechali. Z Wilna do Warszawy. Od dworu do wioski będzie kroków sto. Od stóp do głów a. do głowy. Od ucha do ucha. Wychylić do dna. Dojść do majątku, do sławy. Do ostatniej pasji doprowadzić. Broń Boże, byście nie przyszli do upadku. Paszk. Kto do tej biegłości chce przyjść, musi bardzo wiele czasu strawić. Górn. Przyjść do skutku. Zmoknąć do nitki. Dopiec do żywego. Wyciąć co do jednego, co do nogi. Pułk ten był do cztka wycięty. Chr. (= *w piek*). Wydać pieniądze co do grosza. Do halerza s. wydał. Pot. Zegar idzie punktualnie co do minuty. Jeśd do syta a. × do sytu. † Nie było i jednego, któryby s. nie podobał, nie było i do jednego. Skar. Wszystko to ganisz aż do drzew i wody. Karp. Do niepoznania. × Tłómaczenie do słowa (= *dosłowne, literalne*). Zebrać do kupy (= *na kupę, w kupę*). Do reszty zapomnieć. Do tego stopnia s. zapominać. Nie do tyła (= *do tego stopnia*) zapomniał o rycerskiej powinności. Sienk. Do ena p. Cna: Do ena zniszczyć (= *zupelnie, całkiem, ze szczętem*). † Do końca = *zupelnie, doskonale*: Często nie do końca uczony doktor bardzo szczęśliwie leczy. Matjaszowi nie do końca szczęśliwie przeciwko Jerzemu zaciągi służyły. Błaż. Aż do krwi zarznąć. Mężc. Prawa królewskie rozciągały s. do polowania i dobywania kruszców. Smol. Do licha, × do kata, × do biesa, † do Boga = *mnóstwo, bardzo wiele, obficie, podostatkiem, coniemiarą*: Do licha tam tego. Do biesa tam było tych, co czuprynę iskali. Oss. Do Boga ma pieniędzy. Kn. Bronić s. do upadłego, × do upadłej, do ostatniego tehu, † do gardła. Rozpacz do gardła bronieć s. radzi. Błaż. Pana naszego nie chcemy odstąpić, ale przy nim być do gardł swoich. Biel. M. Do gruntu = *z gruntu, zgoła, zupelnie*: Do gruntu zepsuty człowiek. Do czysta = *ze szczętem, zupelnie, całkiem*: Wymiół z miski do czysta. Wyczyszczać gnój aż do czysta. Leop. Wszystko pobrał do czysta. Kn. Mąka nie do czysta wypytłowana. Syr. Łeb mu do czysta uciał. P. Koch. × Ograł go do czysta (= *co do grosza*). × Zmół do czysta. Wszyscy tam do czysta użyli. Gawiń. Zmoknąć do nitki. Do szczętu = *ze szczętem, zupelnie*: Państwo Greckie do szczętu zepsowane jest. Birk. † Zastępy do szczętu małego wybite. Błaż. × Wszystko stracił, do szczętku prawie przyszło (= *prawie nic nie zostało*). Aby go tam śmierć zgryzła do ostatka. Słow. Było tam dwadzieścia do trzydziestu osób. Rachować do stu. Od Boga aż do wroga jest tu miejsce dla każdego. Pol. (= *zaczynając od Boga, a kończąc na wrogu*). Od lipy aż do każdego strumienia, kamienia. Mick. Czekać od rana do wieczora. Wierny do grobu, aż do śmierci. Nie zapomnę ci tego do grobowej deski. On was zawsze szanował od pierwszej młodości aż do swej białej skroni i późnej starości. Groch. Cesarze

szatę najwyższego biskupa pogańskiego aż do Gracjana brali. Skar. Chce pop kwartą wina do pół roku służyć. Sak. ×Kazał mi czekać na tym miejscu do zawołania panicza. L. (= *półki nie zawoła panicz*). Siedzieć do czwartej w noc. Zaczekam do wpół do dwunastej. Przyjdzie o pół a. o wpół do drugiej. Kwadrans do pierwszej. Do tego czasu. Do południa będziemy już z powrotem. Gaw. (= *na południe*). Do widzenia! Do trzech lat była jak niema. Skar. (= *przez trzy lata*). Do dnia a. przys. **Dodnia** = *przede dniem*: Do dnia wstawać. † Do rękojemstwa = *przed rękojemstwem*. Do roku, do miesiąca, do tygodnia = *przed upływem roku, miesiąca, tygodnia*; *do końca roku, miesiąca, tygodnia*: Wszyscy do roku pomarli. Lat. Do roku nie dożyje. Pigwy w zimnie mogą trwać dłużej, niż do roku. Trzyce. (= *niż rok*). Do czasu, do pewnego czasu = *tymczasowo, czasowo, chwilowo, na pewien czas*: Do czasu mu pożyczyl. Oss. Do czasu dzban wodę nosi. Prz. Odkładać do jutra (= *na jutro*). Odkładać od jutra do jutra. Mącz. Ode dnia do dnia pokutę odkładać (= *z dnia na dzień*). Od doby do doby. Od czasu do czasu (= *co czas jakis, czasami, niekiedy, kiedy niekiedy*). Po (co): Woda do kolan, do kostek. Upadł śnieg wielki do goleni. Stryjk. Do dziś dnia. Do tego dnia. 5. do czego = *w czym, na co, przez co*: Raz a. kilka razy do roku bywam w Warszawie. Miał swoje cztery wielkie posty do roku ten święty. Skar. ×Mógł dwieście napisać wierszów do godziny. ×Do czasu = *czasem, czasami, kiedy niekiedy*. 6. Dodać, doliczyć, dołożyć do czego. Nie liez go do poczciwych. L. (= *między poczciwych*). Do tego = *przytym, prócz tego, nadto*: Indyk kruchy, kapłon flusty, a do tego dzban nie pusty. Pol. 7. Człowiek dobry do zachowania sekretu. Papier do podpisania. Powód do czego. Prawo do spadku. Punkt wyjścia do zniesienia sukcesji. Nie miano dawniej tak dzielnych sposobów do brania miast. Nar. Człowiek do tańca i do różańca, do wypitki i do wybitki. Prz. Ani do tańca, ani do różańca. Prz. Do nieczego. Człek i do rady, i do zwady. Mącz. Do ludzi człowiek (= *obyty, do rzeczy, gładki*). *Od, na, ku*: Łyżeczka do kawy. Stolik do gry. Chustka do nosa. Pióro do pisania. Piórko do zębów. Szeczotka do butów, do sukien. Książka do nabożeństwa. Przybory do odzieży. Pol. Służąca do wszystkiego. Na stopniach do przystawki wygrzewał s. kot. Gaw. Zdolny do czego. Do czego to służy? To żelazo do polerowania miedzi służy. Troc. ×Lekarstwo do tej choroby służy. Troc. (= *przeciw tej chorobie*). † Skwapliwy dowcip do Pisma św. wykładu nie służy. Skar. Wszystko już wybrano, co ma być do drogi. Kras. Wystarczyć do czego. Rzeczy do sprzedania. Sposobność a. okazja do czego. 8. Kwestja do rozwiązania. To nie do odgadnienia. Rzecz nie do wiary. † Brać do czego = *obracać na co*: Zły do urazy bierze przestrożę, dobry do poprawy. Fred. M. Do czego = *w celu czego, dla czego*: Dać buty do reparacji. Dać bieliznę do prania. Dać rękopis do druku. Złożyć ręce do pacierza. Sygnał do odwrotu. Dać do schowania, do wyboru, do poznania, do zrozumienia, do myślenia. Dać komu czas do namysłu. Bóg tylko wam nogi do uciekania zostawił. Star. Człek sam do pracy stworzon jest, ptak do lotu. Chr. Iść do spowiedzi. Podawać do wiadomości publicznej. ×Do czego uszyli sobie głowy nad określeniem człowieka?

9. do kogo, do czego = *komu, czemu*: Zostawiać do woli, do wyboru, do namysłu. † Czasu jednego kupować coś do klasztoru dwóch braci posłał. Skar. (= *dla*). Szepnął ktoś do szlachcica. Mick. Stosowny a. odpowiedni do czego. Podobny do kogo. 10. Mieć do czego = *mieć co robić*: Mieć do czynienia, do pomówienia z kim. 11. do czego = *podług, według czego, zgodnie z czym, stosownie do czego*: Do woli s. wytańczyć. Śpi i do woli chrapie. Min. Suknia do figury (= *obcisła, wcięta*). Chodzić do figury (= *bez zwierzchniego okrycia*). Ubranie do twarzy. Nie do twarzy ci ten humor ponury. Zabł. ×Widziła przed sobą ładnego chłopca do gustu swego. L. Nie przypało mu to do smaku. Do smaku im gospoda. Mick. Do pary. ×Do pary, nie do pary = *czetno czy lichy?* Nie pociągają kary woły nie do pary. Pot. (= *niedobrane*). Dobierać konie do miary. † Czas do ciebie trudno wiedzieć. Kochan. ×Pióro do mojej ręki. ×Lekarstwo do oczu (= *nie budzące wstrętu swym wyglądem*). ×Do ręki mieć co = *pod ręką, na podporządku*. ×Bądźcież tu sto snopów? — Jak do snopa (= *zależnie od tego, jaki snop*). ×Do żelaza to, ×do ręki, ×do człowieka, ×do szczęścia = *zależne od tego, jakie żelazo, ręka, człowiek, szczęście*. ×Żniwo bywa obfitsze lub chudsze, jak do roku. Oss. ×Zboże do czasu plenne, do czasu płonne. Oss. ×Nie do tego to = *nie zgodzi s. jedno z drugim*. Do rzeczy mówić = *do-rzecznie, rozsądnie*. 12. do czego a. co do czego = *pod względem czego, ze względu na co*: Mnich co do sukni, ale wilk wewnątrz. Skar. Nie rozumiem, do czego to mówisz. Doktor nieszczerliwy do pacjentów. Szczęście do handlu. ×Możnaż znaleźć co tak pustego, jak ta skada? do żywności, co głodniejszego? do samej miejscy posady, co straszliwszego? Oss. 13. do kogo, do czego = *względem kogo a. czego, ku komu a. czemu*: Wstręt do gospodarstwa. Mieć do kogo zaufanie. Miłość, przywiązanie, przyehylność, nienawiść do kogo (= *dla*). Apetyt można władztwa do korony. Smol. (= *na koronę*). Czuję, wiedzieć, znać co do siebie (= *o sobie*). Mieć do kogo urazę. † Czasem ludzie, ledwo co s. obaczą, biorą zaraz do siebie przyjaźń. Lubom. † Do rozkoszy gust wziął. Hul. † Wielkie serce do wiary chrześcijańskiej brał. Skar. † Większa mi to od was pokuta, niż mój do was grzech. Steb. † Osobliwa jest enota do pana układność a pokora. Kosz. ×Tymokrat był myśli do Protezyla mych śpieg nieomylny. Jabł. Co on do mnie cierpi? Co to ma jedno do drugiego? Jeden ma s. do dwóch, jak trzy do sześciu. Co ja mam do panów? Gaw. Co komu do tego? ×Co do mnie, żeś jest szkodliwy ku drugiemu? (= *co to mnie dotyczy?*). 14. † do kogo, do czego = *przeciw komu a. czemu, na kogo a. co*: Zebrał wojsko wielkie do Prus Bolesław. Biel. M. I komuż tak siła do mnie wolno? Ustrz. 15. Nie do czego komu = *ani mu myśleć o czym*: Nie do śmiechu mi teraz. Ani mnie do snu, ani mnie do jada. Książ. 16. do kogo = *u kogo, pomiędzy kim, wśród kogo*: Szczęście mieć do ludzi. † W pośmiejch do ludzi przyszedł. Kosz. 17. do kogo, do czego = *w kim, w czym*: † Wady do niewiast są cztery. Petr. † To mi s. do szachów nie podoba, iż nader wielka umiejętność w tej grze być musi. Górn. Pomagać do czego (= *ku czemu*). Mieć co do siebie (= *odznaczyć s. czym*). 18. do czego = *w co*: Pukać do drzwi. Księdzu nie wolno mieszać s.

do pojedynków. Gaw. ×Niech mu do oka poiwie (=w oczu, na oczy). Szeptać do ucha (=na ucho). 19. do czego = przy czym: Służyć do mszy, do stołu. Siadać do stołu. Kolejno sobie do stołu czytali. Skar. (= w). 20. do kogo, do czego = z kim, z czym: Porównywać do czego. ×Ułomek ten tak da ognia do stali, jak krzemień. Torz. 21. Bierze do celu = na cel. Mick. 22. Do razu, do trzech razy sztuka. Prz. (= na raz, na trzy razy), ×Do razu = od razu, zaraz. † Do słowa pierwszego dał zaś asprów 10000. Paszk. (=od pierwszego słowa, za pierwszym słowem). 23. do kogo = na rzecz czego, komu: Przegrać do kogo. Płacić do kogo. 24. † do kogo = wobec kogo, przed kim: Nieboga oskarżył do ojca złośliwie. P. Koch. 25. [Do] = a) na (z pp. 4): Wyjechał do wojny. Jedziesz do wesela. Posed do spania. b) na (z pp. 7): Przykleknęła do ołtarza (=na ołtarzu). c) o (z 4 pp.): Rznął nim do pniaka. d) po (z 4 pp.): Wysła panna do ziela (= po zieleni). e) przez, w ciągu: Czekał mnie do roku. Będzie zimno do trzech dni. f) co do, aż do: Miałam ja śpieweczek pięćdziesiąt torbeczek; jagem ś. opita, do jednym (=co do jednej+em) zgubiła. Do trzech razy zemgłała (=trzy razy). g) Otworzyć do śpichrza (= śpicchrz). Kazała do te skrzynie odbić (= tę skrzynię). Ani to do mowy nie jest, ani dzieci nie rodzi (=jest niemą i niepodaną). Jak dziecię uchowasz, do ludzi dasz. Szaty noszę do mody (=podług). Do oczu (= w oczu) ś. deklaruje, krom oczu (=za oczu) skaluje. Mieli apostołowie do czynienia (= mieli dużo do roboty), niż ich nawrócili. One do uciezki (=w nogi). Jużem ś. ożenił do mojej dziewczyny (= z moją dziewczyną). Napali do pieca (=w piecu). Ryby łapał do cesarza (=dla cesarza). II. Przyi. nierozdzielny, oznaczający: 1. w rzeczownikach a) przed-: Dodniówka, ×(dopółdnie. b) trwanie do końca czego: Dożywocie. 2. w przymiotnikach = a) do pewnego czasu a. do końca czego trwający: Doczesny, dożywni, dozgonny, dotychezasowy. b) do pewnej chwili ś. ściągający: Doraźny, † dodzienny. c) co-: Doroczny. d) odpowiedni do czego: ×Doręczny, ×domeżna. 3. w przysłówku = zgodnie z czymś: Doprawdy. 4. w czasownikach a. rzeczownikach od czasowników urobionych a. od jednego z niemi pierwiastku pochodzących = a) dokonanie czynności: Dobić, dobiec, dochować, dociągnąć, doczekać, dodrzeć, dogonić, dograć, dogryźć, dojechać, dojeść, dojrzeć, dokończyć, doleźć, domówić, domyć, donieść, dopić, dopieć, dopłynąć, dorosnąć, dospać, dostać (na miejscu), dościsnąć, dotrwać, dotrzymać, dowieźć, dowlec, dożyć, dożyłki. b) dotarcie do celu czynności: Dobić ś., dobóść, dobudzić ś., docisnąć, docisnąć ś., doczekać ś., dodzwonić ś., dogadać ś., dogramolić ś., doigrać ś., dojrzeć, dokuczyć, dolegać, doliczyć ś., domacać ś., domyślić ś., dopatrzeć, doprosić ś., dopytać ś., dorachować ś., dorobić ś., dorozumieć ś., dorzucić, dosięgnąć, dostyszeć, dosłużyć ś., dostrzec, dotłoczyć ś., dowidzieć, dowiedzieć ś., dowołać ś., dozór. c) dopełnienie, uzupełnienie: Doliczyć, dopełnić, dopłacić, dorachować, dorobić, dorysować, dotykać, † domieszczać. Przy-: dobrać, dobudować, dodać, dokupić, dolać, dołączyć, dołożyć, domieszać, dopisać, doprząć, dorzucić, dosiać, dosypać. d) = przy-: Dogrzewać, dopaść, dopuścić, dostąpić, dosunąć, dotknąć, ×dowabić, dostawiać, dosyłać, dowozić. Dojeżdżam tam

czasem. e) przyczynienie ś.: Doradzić, dopomóc. <DO>

2. Do nieod. muz. francusko-włoska nazwa tonu c, inaczej ut. <p. Bocedyzacja>

Doanna, y, lm. y p. Duanna.

† Dob, i, lm. i p. Doba: Najwięcej nieprzyjaciel w tę D. trzodom szkodzi. Gawin.

Doba, y, lm. y, † Dob l. astr. przeciąg czasu, w którym ziemia wykonuje jeden obrót dookoła osi: Wojsko szło od dwóch do czterech mil na dobę. Od doby do doby. D. gwiazdowa a. astronomiczna = czas między dwoma kolejnymi górowaniami gwiazdy. D. słoneczna prawdziwa = czas między dwoma kolejnymi przejściami słońca przez południk. D. słoneczna średnia = czas, który, powtórzony tyle razy, ile jest dni prawdziwych w roku, wydaje długość roku. 2. czas, pora, data: Pomniki starej doby. Pol. Oznaki rozpoczętej już doby reakcyjnej (=okresu). Skowroneczku, już ty śpiewasz sobie, a ja pocynam także o twej robić dobie. Gawin. Tylkośmy noemą widzieli ś. dobą. Mick. † Do tych dób = dotychczas. Km. 3. sam czas, właściwa pora: Rzecz na dobie (=na czasie). † Do Selenisy kwapi królowna i ma ją na dobie. Pot. † Podrastać, prawie na dobie być. Męż. ×Czas na dobie a. ×w dobie = czas po temu: Jeśliś mądr, używaj, póki czas na dobie. Petr. Trzeba weseśnie używać świata, póki czas w dobie. Zabł. 4. chwila, moment: W każdej życia dobie dla ojezyny tylko żyjesz. Niem. ×D. czasu nie minęła, trzy razy odmieniłeś swoje przedsięwzięcie. L. 5. ×dola, los, stan, położenie, sytuacja: Zostawię was w lepszej dobie. Niem. 6. [D.] = czas: Od tej doby = odąd, od tego czasu. Dobą = czasem, czasami, niekiedy. Jedną dobą = jednocześnie.

<DOB>

† Dobaczać się, a ś., al ś. p. Dobaczyć ś. <Do+BAK>

† Dobaczanie się, a ś., blm., czynność cz. Dobaczać ś.

† Dobaczawać się, a ś., al ś. p. Dobaczyć ś. † Dobaczawanie się, a ś., blm., czynność cz. Dobaczawać ś.

† Dobaczenie, a, lm. a l. dopatrzenie, dojrzenie, spostrzeżenie, zauważenie. 2. domyślenie ś., domysł.

† Dobaczenie się, a ś., blm., czynność cz. Dobaczyć ś.

† Dobaczyć się, y ś., ył ś., nied. † Dobaczać ś., częstot. † Dobaczawać ś. domyślić ś.; dopatrzeć, zauważyć: Sami swego potępienia znać nie chcą, któregożby ś. mogli D. <Do+BAK>

Dobadać, a, al co = zbadać, poznać, odkryć, odgadnąć: Wrażenie, jakie to zrobiło na niej, D. było trudno. Krasz. D. ś., nie l. ×Dobadywać ś. czego a. o co = dopytać ś., dowiedzieć ś., domacać ś., dojść, dociec: D. ś. prawdy. Ani ś. dobadasz słowa na nas. Tw. (=nie wyciągniesz z nas). <Do+DOD>

† Dobadać, a, al p. Dobóść: Biała temu domowi, gdzie krowa dobadła wołowi. Prz.

Dobadanie, a, blm., czynność cz. Dobadać. † Dobadanie, a, blm., czynność cz. † Dobadać.

Dobadanie się, a ś., blm., czynność cz. Dobadać ś.

×Dobadywać się, a ś., al ś. l. p. Dobadać. 2. dopytywać ś., rozpytywać ś., wypytywać ś.: Pompejusz sternika ś. o wszystkie gwiazdy dobadawa. Bardz. <Do+DOD>

×Dobadywanie się, a ś., blm., czynność cz. Dobadywać ś.

Dobakafarzenie się, a ś., blm., czynność cz. Dobakafarzyc ś. <Do+Bakafarz>

Dobakafarzyc się, y ś., ył ś. *dorobić ś. czego wa bakafarstwie.*

Dobalować się, uje ś., ował ś. *doznać skutków, szczeg. złych, częstego balowania:* Ot dobalowaliśmy ś. Jeż. <Do+Bal>

Dobalowanie się, a ś., blm., czynność cz. Dobalować ś.

Dobankietować, uje, ował *przeciagnąć bankiet do jakiejś chwili:* Dobankietowali do samego rana. <Do+Bankiet>

Dobankietowanie, a, blm., czynność cz. Dobankietować.

×Dobawić, i, ił *zabawić gdzieś do pewnego czasu, dobyć.* L.

×Dobawienie, a, blm., czynność cz. Dobawić. <Do+BY>

Dobazgrać, rze, rał i. *dokończyć bazgraniny.* 2. *dopisać coś, bazgrząc:* Dobazgrał kilka słów na końcu listu. <Do+BAZGR>

Dobazgranie, a, blm., czynność cz. Dobazgrać. [Dobery, ów, bjp.] p. Dabery.

Dobicie, a, blm., czynność cz. Dobić. <Do+BI>

Dobicie się, a ś., blm., czynność cz. Dobić ś.

Dobić, ije, ił, nied. **Dobijać** i. *zabić blizkiego śmierci, zadać cios śmiertelny, ostateczny, przyspieszyć zgon, domordować:* D. rannego, umierającego. Ta wiadomość dobije chorego. Masz żyć głupim na świecie, każ ś. lepiej D. Zabł. (=zabić). 2. *resztę pozabijać, wymordować:* Ostatka wojska nieprzyjacielskiego dobił. Warg. 3. *przen. zadać ostateczny cios:* Zawsze pryncypała o szkody przyprawiał, ale go teraz dobił. Oss. (=zniszczył do reszty, zgubił, zrujnował). Ostatni kielich mię dobił (=do reszty spoił). 4. *† dolożyć uderzeń.* 5. *† komu = wybić, zbić, wyłatać skórę:* Za moje żyto jeszcze ni dobito. Prz. Komendant nasz nieprzyjacielom rzadnie dobił. Biel. M. (=pogromił ich, poraził). 6. *×dokończyć wbić:* D. gwoździa. L. 7. *do skutku przyprowadzić co, dokonać, dokończyć, ukonczyć co:* D. targu, interesu. 8. *×D. a. ×D. ś. do ładu = przybić, przypłynąć, dopłynąć; wylądować.* 9. *× (w grze) mocniejszą kartą zabić.* 10. [D.] = a) *obić:* Odgieni suknie i dobieli mu. b) *dojść do żywego, dosolić.* 11. *druk. wydrukować więcej, dodrukować:* D. sto egzemplarzy do kompletu. D. ś., nied.

Dobijać ś. i. *przyspieszyć swój zgon, zadać sobie cios śmiertelny.* 2. *przen. zgubić ś., zrujnować ś., zniszczyć ś.:* Przegrywał, ale ś. łatał; co teraz, to ś. już do ostatniego dobił. Oss. 3. *† czego na kim = biciem wymóc:* Mówić jej to, co ś. królowi zdało, kazano; czego gdy ś. D. na niej nie mogli, odwrękli ją na stronę. Skar. 4. *† orężem zdobyć:* Stawy nikt ś. doma nie doleży, trzeba ś. jej D. Biel. M. 5. *z trudnością osiągnąć, dopiąć:* Ledwo ś. najlżejszego urzędu dobił. Oss. (=dochrpał ś.). 6. *×przenocą przedrzeć ś.:* Dobił ś. przez nieprzyjaciół do wioski. 7. *czego = dostać ś., dotrzeć do czego:* Dobiłem ś. o świecie już wioski. Pol. 8. *×D. ś. do ładu p. Dobić.* 9. [D. ś.] = *dokopać ś.:* Siedem dni biją studnię, a nie mogą ś. wody D. <Do+BI>

Dobiec, gnie a. ży, gł, Dobiegnąć, ×Dobieżeć, nied. **Dobiegać,** częstot. **×Dobiegiwać** i. *do czego a. czego = dojść do czego biegnąc, przybiec, dopaść, dolecieć:* Dobiegł pierwszy do mety. Gdzie

nie dobiegę, pieśń moja doleci. Mick. Dobiegł parkanu. Mick. Przen.: Czterdziestu lat życia dobiegał. Rol. 2. *dokończyć bieć:* Wytkniętej dobiegali drogi. Dm. Przen. *skończyć ś., upłynąć:* Godzina dobiega (= dochodzi). Dobiegały dni przedwcześnie zgasłej królowej Jadwigi. Szuj. 3. *dokąd = skoczyć, dojechać, wpaść na chwilę:* Wskok okulbaczyć siwą, D. w ewał do mojego dworu. Mick. 4. *×kogo = doścignąć, dogonić.* 5. *×czego = osiągnąć co, otrzymać.* <Do+BIEG>

Dobiedować, uje, ował i. *z trudnością przetrwać:* Klasztor ten zaledwie dobiedował do roku mniej więcej 1470. Mat. 2. [D.] *docierpieć do końca:* Daj mi, Panie Boże, roczku D. Pśń. <Do+BIED>

Dobiedowanie, a, blm., czynność cz. Dobiedować.

Dobieg, u, blm. i. *dobieganie, kończenie biegu:* Dobiegamy z flotą do samego brzegu, a żagle ku tej stronie ściągamy w dobiegu. Przyb. 2. D. *poociągu = przybycie pociągu jednej kolei przed odejściem odpowiedniego pociągu drugiej.* <Do+BIEG>

Dobiegać, a, ał p. Dobiec.

Dobieganie, a, blm., czynność cz. **Dobiegać.**

×Dobiegiwać, a, ał p. Dobiec.

×Dobiegiwanie, a, blm., czynność cz. **Dobiegiwać.**

×Dobiegly i. *do którego można dobiec, dościgniony:* Plac mu zostawił niedobiegłej mety. Kniaź. 2. *który dobiegl.* 3. *dojrzały.*

Dobiegnąć, nie, nał p. Dobiec.

Dobiegnięcie, a, blm., czynność cz. **Dobiegnąć.**

Dobielać, a, ał p. Dobielić. D. ś. p. **Dobieleć:** Płótna i nici na blechu ś. dobielały. Haur. <Do+BIAŁ>

Dobielanie, a, blm., czynność cz. **Dobielać.**

Dobielanie się, a ś., blm., czynność cz. **Dobielać ś.**

Dobieleć, eje, ał, Dobielić ś., nied. **Dobielać ś. stać ś. do reszty białym.**

Dobietenie, a, blm. i. czynność cz. **Dobieleć. 2.** czynność cz. **Dobielić.**

Dobietenie się, a ś., blm., czynność cz. **Dobielić ś.**

Dobielić, i, H, nied. **Dobielać** *dokończyć bieleńia, ostatecznie wybielić:* W wybielonym płótnie pozostają niektóre smugi niezupełnie dobielone (= wyblichowane). D. ś. p. **Dobieleć.** <Do+BIAŁ>

Dobień, buia, lm. bnie p. Dobnia.

×Dobieracz, a, lm. e ten, *co czegoś do czegoś dobiera.*

Dobierać, a, ał i. p. **Dobrać:** Nie wczas oszczędzamy, gdy dna dobieramy. Prz. 2. *×D. tonem, głosem = wtórować, akompanjować:* Chłopiec brzmącym dobiera do lutni głosem. Nar. D. ś. p. **Dobrać:** Po rozbiegu okrętu na desce przyszło mu D. ś. portu. Pot. <Do+BIOR>

Dobieralnia, i, lm. e, Mieszalnia hut. *miejsce a. budynek przy piecu wielkim, gdzie ś. dobierają i mieszają rudy żelazne z topniłkiem.*

Dobieranie, a, blm., ×Dohierka, ×Dobiór, Dohór czynność cz. **Dobierać.**

Dobieranie się, a ś., blm., czynność cz. **Dobierać ś.**

×Dobierek, rku, lm. rki i. p. **Dobierka. 2.** p. **Dobiór.**

×Dobierka, i, lm. i i. p. Dobieranie. 2. a. ×Dobierek, ×Dobierka rzecz otrzymana dodatkowo, przykładka. 3. piw. p. Dobiór.

[Dobierować, uje, ował] p. Dobrać.
[Dobierowanie, a, btm.] czynność cz. Dobierować.

×Dobieżać, y, ał p. Dobieć: Dobieżał kresu swego szczęśliwy robotnik. Birk. <Do+BIEG>
×Dobieżenie, a, btm., czynność cz. Dobieżać.

×Dobieżny i. dobiegający. 2. astr.: Miesiąc D. = czas od jednego nowiu do następnego, in. miesiąc synodyczny.

Dobijacz, a, lm. e i. ten, co dobija. 2. a. Dobijak fl. ostatni retmańczyk, jadący najbliższej trawie. <Do+BI>

[Dobijaczek, czka, lm. czki] p. Dobijak.

Dobijać, a, ał i. p. Dobić: Nie było Homera do opiewania bojów, staczanych około wojowników rannych, popychanych i dobijanych. Jeź. Na łaskawym chlebie dobijał wieku Trembecki. Rol. (=kończył wiek). 2. Godzina dobija. Kraśni. (=dochodzi, wpływa, kończy ś.). 3. [D.] starac ś.: Znajduch o panne dobijał juze na trzeci rok. D. ś. i. p. Dobić. 2. D. ś. o co a. czego = dążyć do osiągnięcia czegoś wbrew trudnościom, starać ś. o co, ubiegać ś.: D. ś. o panne, o łaskę. 3. D. ś. do drzwi, do domu = chcieć gwałtem wejść, wdzierać ś., szturmować. <Do+BI>

Dobijak, a, lm. i i. [D. a. Tobjak] ammodyles, rodzaj ryby. 2. fl. p. Dobijacz. Zdr. [Dobijaczek].

Dobijanie, a, btm., czynność cz. Dobijać.

Dobijanie się, a, btm., Dobijatyka czynność cz. Dobijać ś.

Dobijatyka, i, lm. i p. Dobijanie ś.: Napawało go to dumą, że o jego mizerny ogródek taka D. Bał. <Do+BI, z końcówką Gr.-Łé.>

Dobijnia, i, lm. e, Dobnia ciesz. pałka dębowa do dobijania belki do środka. <Zap. Dobnia, doprowadzona pod wygląd Pol. Do+BI>

×Dobiorka, i, lm. i i. p. Dobierka. 2. piw. p. Dobiór.

Dobiór, oru, lm. ory i. ×p. Dobieranie. 2. ×p. Dobór. 3. a. ×Dobierka, ×Dobiorka, ×Dobierek piw. rozcieńczony ekstrakt słodowy, wystudzony wodą po zejściu brzożki. <Do+BIOB>

×Dobita, ej, lm. e p. Dobitka: Na tobie zależy D. interesu. Zabł. <Do+BI>

Dobitek, tku, lm. tkł p. Dobitka: Na D. nieszczęścia. Krasz.

Dobitka, i, lm. i, Dobitek, ×Dobita i. ×dobicie, docięcie, wycięcie: Piechurom nieprzyjaciela prawie pokonanego na dobitkę dawali. Pilch. 2. ubicie, dokonanie, zakończenie: Na dobitkę jeszcze talar. Oss. (dom. targu). Na dobitkę = na domiar, na dokładkę: Na dobitkę złego, nieszczęścia. ×Pić na dobitkę (=ostatni kielich). ×Na dobitkę daje ś. stare wino (=w celu ostatecznego spojenia). Na dobitkę podawać go (wina) każe. Chodź.

Dobitnie przys. od Dobitny: Giestami rzecz swoją D. malował. Mick.

Dobitność, i, btm. rz. od Dobitny: D. wiersza Trembeckiego. Dm.

Dobitny i. ×dobijający, ostateczny, stanowczy: Tym ostatnim i dobitnym ciosem odrywacie mię życie. 2. przen. wyraźny, dokładny, dosadny, wyrazisty, jasny, jedyny, mocny, silny: Wymawianie dobitne. Język czysty, prosty i D. Śniad. <Do+BI>

Doblichować, uje, ował do reszty wyblichować, dobielić. <Do+Blichować>

Doblichowanie, a, btm., czynność cz. Doblichować.

×Dobliżać, a, ał p. Dobliżyć.

×Dobliżanie, a, btm., czynność cz. Dobliżać.

×Dobliżenie, a, btm., czynność cz. Dobliżyć.

×Dobliżyć, y, yt, nied. ×Dobliżać zbliżyć, przybliżyć, przysunąć. <Do+BLIZ>

Doblikać się, a, btm., ał ś. błędząc dojsć: Choćbyś ś. tam doblikała, na twoje dąsy uważać nie będę. Ml. <Do+BŁAK>

Doblikanie się, a, btm., czynność cz. Doblikać ś.

Dobnia, i, lm. e, [Dołbnia] i. a. Dobień pałka drewniana do ubijania ziemi, in. obijak, ubijak. 2. [D.] kłoc na dragu do ubijania kapusty. 3. ciesz. p. Dobijnia. <Brs. daubnia, Ukr. dōbnia; por. [Dobwnia] i [Dołbieszka]>

Dobobrować się, uje, ał ś., ował ś. znaleźć po skrętnym szukaniu, doszukać ś. <Do+BOBR>

Dobobrowanie się, a, btm., czynność cz. Dobobrować ś.

Dobodzenie, a, btm., czynność cz. Dobósć. <Do+BOD>

[Dobojować się, uje, ał ś.] zdobyć, wywalczyć: Zaś ś. jedno stadeczko dobojowało owezaranie (=owezarani).

×Dobornie przys. od Doborny. <Do+BIOB>

×Doborność, i, btm. rz. od Doborny.

Doborny p. Doborowy: Wylał z siebie potok oświadczeń w słowach dobornych. Gosz. W okrąg niego doborni młodzieńce. Gosz. Garść ludzi nie była liczna, ale doborna. Krasz.

Doborowość, i, btm. rz. od Doborowy.

Doborowy, Doborny sam dobór stanowiący, dobrany, wyborowy, przedni: Władca doborowemi słowami. Asn. <Do+BIOB>

Dobosz, a, lm. e a. ×si, [Dowbysz] żołnierz, który bębni. Zdr. Doboszyk. <Węg. dobos, od dob = bęben>

×Doboszant, a, lm. ci p. Debosz: Przyszli owi wczorajsi panowie doboszanci. Pas. <Śld. do Do->

×Dobosznik, a, lm. cy p. Debosz: Przeszedł w rozpustach wszystkich doboszników. Kis.

×Doboszować, uje, ował p. Deboszować: Jak to zwykle bywa w komplementach od żołnierzy doboszujących, takie spotkały go słowa. Pas. [D. ś.] mocować ś., walczyć.

×Doboszowanie, a, btm., czynność cz. Doboszować.

Doboszyk, a, lm. i p. Dobosz: Nasz D. w bęben grzmoci. Len.

† Dobotek, tku, lm. tkł p. Dobytek: By dzikie bestje sobie dobotki na pokarm drapięją. Warg.

Dobownik, a, lm. i bot. i. a. Trzykrotka, bł. Dobrownik (tradesantia) roś. z rodziny strójkowatych. 2. p. Niebiestka. <?>

Dobowy przym. od Doha: Obrót D. ziemi. <DOB>

Dobór, oru, lm. ory i. p. Dobieranie: D. naturalny (=wybór naturalny). 2. a. ×Dobiór ogół przedmiotów dobrze dobranych, wybór: D. kwiatów, wyrazów. D. towarzystwa (=śmietanka). D. młodzieży (=kwiat). 3. gór. mieszanie rud uboższych z bogatszymi, trudniej topliwych z topliwymi dla ułatwienia działania hutniczego i większej wydajności czystego metalu. <Do+BIOB>

Dobósć, bodzie, bódł, nied. † **Dobadać** 1. *do-sięgnąć rozgiem a. czym innym ostrym*. 2. *dopiec, dokuczyć, sprawić przykrość*: Nie ciebie samego obrała fortuna, któremu by tak ciężką doboda krzywdę. Oss. <Do+DOD>

Dobówka, i, lm. i zool. (caenis) *prasiatnica ziemnowodna*. <?>

Dobra, dóbr, blp. p. **Dobro**. <DOB>

Dobrać, bierze, brał, nied. **Dobierać**, [**Dobierować**] 1. *wziąć więcej, przybrać, dolożyć sobie*: D. materiału na ubranie. 2. *×wziąć brakującą ilość, dopełnić*: Dobrali miarki grzechów swoich. Zał. W siłach nie dobrali miary pogaństwu. Biał. (= *nie dorównali*). 3. *×wziąć do pewnej granicy, wybrać, wyczerpać*: Dobrał aż do źróbła. Oss. 4. *×D. komu do żywego = dokuczyć, dopiec, dogryźć*. 5. *×zabrać resztę*: Dobrał nieprzyjaciela ostatka. Troc. 6. *wybrać, wyszukać*: D. sobie zdolnych pomocników. D. klucz a. klucza (= *dopasować*). D. farby. D. do koloru. 7. D. wódkę = *rozcieńczyć wodę*. 8. [D.] *dostać, wziąć*: Parobek pytał gospodyni, skąd dobiera patoki? D. ś., nied. **Dobierać** ś. 1. *trafić na podobnego sobie, zgodzić ś., dopasować ś.*: Najszczęśliwsze małżeństwo, gdzie ś. dobiorą serca i umysły zgodne. Tremb. Dobrali ś. w koreu maku. Prz. 2. do czego a. † *czego = dorwać ś., dotrzeć, dostać ś.*: ×Zał mi, że ś. nie dobralem na górę. D. ś. do szkatuły. Dobrałem ś. do płótna w kieszeni. Gaw. Do sekretu ś. twego dobrali. Jabł. † Nim ś. dobrano twardej (dom. ziemi), niemało zabrało czasu. Pilch. 3. *dostać, wydostać, wydobyć, nabrać*: Dobrał ś., jak sztydłem patoki. Prz. <Do+BIOR>

† **Dobramyśl, dobrejmyśl**, lm. **dobremyśli** p. **Dobry**: Wydając ją za Jana, dałem na zaręczyny, wesela, dobrejmyśli zł. 2000. Łoz. <DOB+MY(SŁ)>

Dobranie, a, blm., czynność cz. **Dobrać**. <Do+BIOR>

Dobranec nieod. a. **Dobra noc** f. a. [**Dobranocka**] *życzenie dobrej, szczęśliwej, spokojnej nocy*: Wypijmy na D. (= *na pożegnanie*). Sedzia, dając D., żegnał całe grono. Mick. [Przyszed Jaś do Kasie dobrą noc powiedzieć]. 2. [D.] = a) *noc*: Daj ci, Boże, szczęśliwą D. b) *zabawa, odbywająca ś. wieczorem przed ślubem*: Tańczono zarówno na dobrej nocy, jak i na całym weselu. <DOB+NOC>

[**Dobranocka**] p. **Dobranoc**: D., dobra, dziewcyno nadobna!

Dobraný i. im. od **Dobrać**. 2. *harmonizujący, zgodny*: Dobrane małżeństwo. 3. *doborowy, wyborowy, wyśowny, wykwiintny, elegancki*: Rok, przepędzony w dobrańszym towarzystwie. Skarb. <Do+BIOR>

×**Dobrańszy** p. **Dobraný**.

×**Dobratnió się, i ś., il ś.** komu = *zbratać ś. z kim*: Cóż z nami wszystkimi, jeśli nie dobratnim ś. jemu? Krasin. <Do+BRAT>

×**Dobratnienie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Dobratnió** ś.

Dobrawola, i, blm. 1. † *wola własna, nieprzymuszona*: Z dobrawoli (= *dobrowolnie*). 2. *×Z dobrawoli = bez przyczyny, ni stąd ni zowąd, z niczego*: Z dobrawoli zabolala mię głowa. <DOB+WOL>

Dobre, ego, blm. 1. *łaski, dobrodziejstwa*: Doznać od kogo wiele dobrego. Nic ci dobrego nie zrobił. Za D. płacić złym. 2. *dobre życie, moralność, cnota, uczciwość*: Książd biskup bło-

gostawi, do dobrego wiedzie ludzi. Pol. Na D. to on nie ma rozumu. Natura ludzka jest skłonniejsza do złego, niż do dobrego. 3. *dobry cel, dobry użytek*: Pieniędzy na D. używają. 4. *dobry koniec, dobry skutek*: Wyszło mu to na D. Niema tego złego, co by na D. nie wyszło. Prz. 5. *rzeczy dobre, pożyteczne*: Pan Bóg wszystko D. daje. Hrb. Najlepiej ś. zna D. po stracie. Kras. Cóż tu slychać dobrego? (= *pomyślnego*). Nie to D., co D., ale co ś. komu podoba. Prz. Przyjechał goniec, opowiadając, iż postowie z dobrym jady. Stryk. (= *przywozą coś pomyślnego*). Zwiastować co dobrego (= *pomyślnego*). Życzyć wszystkiego dobrego (= *wszelkiej pomyślności*). 6. *pożytek, korzyść, pomyślność, szczęście*: Ona tu dla jego dobrego jedzie. P. Koch. Poczęło u nas ku dobremu iść. Smotr. [Chłop wte dy wam zwierzy, że to z dobrym dla nich robita] (= *z korzyścią*). 7. Co dobrego = a) *rzecz osobliwa, niepowszednia*: Lepiej mniej, a co dobrego. Prz. Piescekie wedle niego kładzie ś., by co dobrego. Groch. b) *człowiek uczciwy*: Byś ty był co dobrego, nie miałbyś grzbieta krzywego. Prz. 8. Nie dobrego = *niepoin, lotr, niegodziwiec, ładaco*: Wielki a. wielkie nie dobrego. Nie dobrego, jeden urągał ś. z ubogiego. Bud. B. Tyś dobry, ale my są nie dobrego, zgniewaliśmy cię wszyscy do jednego. Groch. 9. Na D. a. ×w D., przys. = *na piękne, naprawdę, serjo*: Rozgniewał ś. na D. Król dobrodziej w D. chrapie. Słow. (= *na zabój*). 10. [D.] = a) *duch dobry*. b) *skarby, dobro*: Ów wirch wiele dobrego mieści. (= *drogiego metalu*). [**Dobrym**] przys. = *łagodnie, bez groźby; przychylnie*: Poczęł go dobrym prosić. Panowie dla chłopów D. myślą. <DOB>

† **Dobrek, rka**, lm. **rki człowiek zgrabny, ładny, dobry**.

[**Dobrenki**] p. **Dobruchny**: Skąd ś. to takie dobreńkie wzięło? Kow.

Dobrnać, nie, nał 1. *dojść brnąć*: Dziką chałę podróżni ujrzeli, dobrnęli do niej. Syrok. 2. *×przen. dojść czego, dociec, zbadać co, wysłedzić* <Do+BRÓD>

Dobrnienie, a, blm., czynność cz. **Dobrnać**.

Dobro, a, lm. a, 6 pp. lm. † **dobry** 1. *pożytek, korzyść, pomyślność, szczęście*: Pracował dla czyjego dobra. Mieć czyje D. na względzie. Miłują ich i wszego im dobra życzą. Kosz. (= *wszystkiego dobrego*). 2. *rzecz dobra, pożyteczna*: Dobra są trojaki: doczesne, cielesne i duchowe. Hrb. D. ekonomiczne = *wszystko, co służy do zaspokojenia potrzeb ludzkich*. 3. w lm. = a) *obszerny majątek ziemski, posiadłości ziemskie*: Dobra rządowe, duchowne. Dobra szkatuły (= *prywatny majątek monarchy*). Wyjechać do swoich dóbr. b) *×wog. majątek, majątność, własność, posiadłość*: Dobra ruchome, nieruchome. 4. † *dobroć, cnota, uczciwość*: Gdy ś. ze złym zbracisz, własne D. stracisz. Szymon. 5. a) † *posiadłość, mienie*: *rzecz posiadana*: Pani zastawiła swe D. Jachał na jego D. i brał mocą jego bydło. Jeśli by kto srebro był powinien, a nie ma go, tedy ś., inni dobry może wyzwolić. Sz. b) [D.] *mienie, wieś, folwark*. 6. [D.] *dobre rzeczy* (do jedzenia): Podjad roznyk dobrów. 7. fil. (w etyce) = a) *wszystko, czemu przypisujemy wartość moralną*. b) D. bezwzględne a. najwyższe = *ostateczna zasada, według której ocenia ś. wszelka wartość moralna*. <DOB>

† Dobrobierca, y, lm. y ten, co otrzymuje dobrodziejstwa: Lepiej być dobrodzieją, niż dobrobiercą. Petr. <DOB+BIOR>

Dobrobyt i. u, bfm. był dobry, dostatek, zamożność. 2. × a, lm. ci człowiek zamożny. <DOB+BY>

× Dobrochętnie przys. od Dobrochętny: Nie należy wspierać D. lenistwa. Rul. <DOB+CHOT>

× Dobrochętność, i, bfm. rz. od Dobrochętny.
× Dobrochętny z własnej woli czyniący, dobrowolny.

† Dobroczyń, u, lm. y dobry uczynek, dobrodziejstwo: Pamiętaj być wdzięczną ich dobroczynów. Tw. <DOB+CZYN>

Dobroczyńnie przys. od Dobroczyńny: Wpływać na kogo D.

Dobroczyńność, i, bfm. i. a. † Dobrzeczność, [Dobroczyńność] rz. od Dobroczyńny: D. publiczna, prywatna. Towarzystwo dobroczynności. 2. towarzystwo dobroczynności: D. dowiedziała ś. o tym. 3. dom towarzystwa dobroczynności: Mieszkać w dobroczynności.

Dobroczyńny i. chętny do świadczenia dobrego, miłosierny, uczynny, ofiarny. 2. zbawienny, pożyteczny: Dobroczyńne skutki kuracji. Dobroczyńny, ego, lm. i rz. człowiek dobroczynny, dobroczyńca, dobrodziej: D. nie ogląda ś. na odwzięczenie. Prz.

Dobroczyńca, y, lm. y człowiek dobroczynny, dobrodziej, filantrop: D. ludzkości.

† Dobroczyśty niewymownie dobry: Bądź chwalebą Duchowi św. dobroczystemu. Groch. <DOB+CZYST>

Dobroć, i, bfm. i. a. † Dobrota, [Dobrota], † Dobrość, [Dobrość] poczciwość, dobroliłość, łaskawość, łagodność: D. serca. Nadużywać czyjej dobroci. Dobrocią więcej wskórasz, niż groźbą. Prz. 2. zaleta, przyniot, wartość, stan dobry, należyty: D. wody, żelaza, ziemi. Troc. Ta kraina nigdy takiego rządu nie miała, któryby w sobie wszystkie warunki dobroci jednożył. Skarb. Ogon też znacznie chartom pomaga do pędu, a pan kusość uważasz za dowód dobroci. Mick. 3. [D.] lm. e = a) dobry uczynek, dobrodziejstwo: Dziękuję panu za wszystkie dobrocie. b) dobre rzeczy do jedzenia: Dali jeś i pić rozmaitych dobroci. [Po dobroci, Po dobrości] przys. = łagodnie, bez groźby. <DOB>

[Dobroczyńność, i, bfm.] p. Dobroczyńność.

† Dobrodawca, y, lm. y człowiek dobroczynny, dobrodziej, dobroczyńca: Szczodroblive a chętlive dobrodawce. Gil. <DOB+DA>

† Dobrodruśtwo, a, bfm., † Dobrodruśtwo pochop, zapal, zapęd, zapalczywość, popędliwość, awanturczość: D. męskie. <DOB+DRUG>

† Dobrodruśtwo, a, bfm. p. Dobrodruśtwo.

Dobroduch, a, lm. y człowiek dobroduszy: Z dobrodudem Jagiełłą łatwo mu było. Krasz. <DOB+DUCH>

Dobroduszy przys. od Dobroduszy.

Dobroduszość, i, bfm. rz. od Dobroduszy.

Dobroduszy prostoduszy, naiwny, szczerzy, łatwowierny.

Dobrodziej, a, lm. e i. ten, co komuś wyswiadczył coś dobrego, dobroczyńca: D. rodziny, klasztoru. Ir.: To dopiero D. (= oszust a krzywdziiciel). 2. rodzaj tytułu: Książd D. Pan D. Wielmożny Pan i D. Mości Dobrodzieju! 3. [D.] książd: U waju mentryki w parafii u do-

brodzieja. Sienk. 4. [D.] książd ruski, paroch. 5. [D.] kołtan. Zdr. [Dobrodziejek], Dobrodziejaszek. <DOB+DZIE>

Dobrodziejaszek, szka, lm. szkowie p. Dobrodziej.

× Dobrodziejczy dobroczynny, miłosierny.

[Dobrodziejek, aka, lm. jkowie] p. Dobrodziej.

Dobrodziejka, i, lm. i i. a. Dobrodzika forma ż. od Dobrodziej; × Dobrodzka: Jak kiedy zacznie D., to i we śnie gębą myka. Prz. (= kobieta). 2. [D.] żona parocha, popadła: Poszła na plebanję do dobrodzieja i dobrodziejki. Krasz.

× Dobrodziejowy, × Dobrodziejski przym. od Dobrodziej: Ten grzeszy, kto w oddawaniu dobrodziejstwa nie czeka czasu dobrodziejowego. Górn. Dobrodziejowe woły. Oss. (= do księdza należące).

× Dobrodziejski p. Dobrodziejowy.

Dobrodziejstwo, a, lm. a i. a. † Dobrodziejstwo dobro wyswiadczone komu, dobry uczynek, przysługa, pomoc, łaska: Wyswiadczyć komu D. Doznać od kogo dobrodziejstw. 2. zbawienny skutek, pożytek, korzyść: Dobrodziejstwa cywilizacji, pokoju. 3. × Dobrodziejstwa prawne = prawa szczególne, przywileje. 4. bfm. dobrodziej z dobrodziejką: Państwo D. 5. [D.] dobre rzeczy, dobro: Znalazła dużo dobrodziejstwa: obuwia, złota, srebra i t. d. 6. praw.: Przyjąć spadek z dobrodziejstwem inwentarza = z możliwym a. nieprzewidzianym zyskiem a. stratą. <DOB+DZIE>

! Dobrodziejstwować, uje, ował kogo = wyswiadczać komu dobrodziejstwa: Brat nie powie, że ja go dobrodziejstwuję. Jeż.

! Dobrodziejstwowanie, a, bfm., czynność cz. Dobrodziejstwować: Nowa ojezyczna serdecznością i dobrodziejstwaniem pragnęła ostodzieć im gorzką dolę tułactwa. Rol.

× Dobrodzietnie mając dobre dzieci. <DOB+DZIE>

× Dobrodzietny mający dobre dzieci.

† Dobrodziejstwo, a, lm. a p. Dobrodziejstwo.

Dobrodzika, i, lm. i p. Dobrodziejka.

× Dobrodzka, i, lm. i p. Dobrodziejka.

† Dobrogłosie, a, bfm. dobry, przyjemny głos.

<DOB+GŁOS>

× Dobrogustca, y, lm. y ten, co ma dobry gust.

<DOB+GUST>

Dobroić się, i ś., il ś. czego = brojąc ściągnąć co na siebie, dograć ś. <Do+BROJ>

Dobrojenie się, a ś., bfm., czynność cz. Dobroić ś.

† Dobrolubiec, hea, lm. hey ten, co lubi dobre. <DOB+LUB>

† Dobromówca, y, lm. y ten, co dobrze mówi o bliźnich: Niejednego już Ewangelija z złomówcy dobromówcą uczyniła. Wuj. <DOB+MOW>

† Dobromówny dobrze o bliźnich mówiący.

Dobromyśła, i, lm. e bot. (pleurogyne) roś. z rodziny goryczkowatych. <?>

× Dobromyślący p. Dobromyślny.

× Dobromyślnie przys. od Dobromyślny.

× Dobromyślność, i, bfm. rz. od Dobromyślny.

× Dobromyślny, × Dobromyślny dobrze myślący, prawomyślny. <DOB+MY(SŁ)>

† Dobronienawidnik, a, lm. cy ten, co nienawidzi dobra <DOB+Nie+Na+WID>

Dobronować, uje, ował dokończyć bronowania, dowlóczyć. <Do+BOR>

Dobronowanie, a, bhm., czynność cz. Dobronować.

† Dobroobyczajnie przys. od Dobroobyczajny.

† Dobroobyczajny mający dobre obyczaje, obyczajny, skromny. <DOB+Ob+WYK>

† Dobropamiętnie przys. od Dobropamiętny. <DOB+Po+MIĘT>

† Dobropamiętność, I, bhm. rz. od Dobropamiętny.

† Dobropamiętny pamiętający na dobre.

† Dobropłodnie przys. od Dobropłodny. <DOB+PŁOD>

† Dobropłodny dobre owoce mający.

† Dobropływanie, a, bhm. dobra żegluga. <DOB+PŁY>

† Dobroprawie, a, bhm. dobre prawodawstwo. <DOB+PRAW>

× Dobroradnie przys. od Dobroradny. <DOB+Rada>

× Dobroradny dobrze radzący.

† Dobroród, odu, bhm. szlachetne pochodzenie. <DOB+ROD>

× Dobrorzeczce, a, bhm. mówienie dobrze o kim. <DOB+RZEK>

† Dobrorzeczenie, a, bhm., czynność cz. Dobrorzeczycy, błogosławieństwo: D. Pańskie czyni wszego hojność. Biel. M.

† Dobrorzeczestwo, a, lm. a błogosławieństwo.

† Dobrorzeczliwie przys. od Dobrorzeczliwy. Bobr.

† Dobrorzeczliwy dobrze o kim mówiący, przychylny, pochlebny.

† Dobrorzeczycy, y, yl I. komu = życzyć dobrze, błogosławić: Nie szkodzić językiem winowajcy, ale i owszem mu D. Gil. 2. komu a. kogo = chwalić, wysławiać: Pokleknawszy, chwaliłem i dobrorzeczyłem Boga. B. B. Dobrorzeczcie Panu. K. G. <DOB+RZEK>

† Dobroserecy mający dobre serce. <DOB+ŚROD>

† Dobrosławić, i, II komu = błogosławić, wysławiać kogo: Dobrosławcie Panu, wszyscy słudzy Pańscy. Leop. <DOB+SŁOW>

† Dobrosławienie, a, bhm., czynność cz. Dobrosławić.

† Dobrosławny I. dobrze mówiący o kim. 2. dający błogosławieństwo, błogosławiający. 3. ten, którego błogosławią, błogosławiony.

[Dobrość, i, bhm.] I. i † D. p. Dobroć: On jest wielgiej dobrości. 2. dobro, przyjemność: Tak sobie używają tej dobrości swojej i rozkosy. 3. [D., lm. e]=a) dobry uczynek, przysługa. b) dobro, szczęście. Po dobrości p. Dobroć. <DOB>

† Dobrosłędny dobry do jedzenia, jadalny. <DOB+SŁ+JAD>

[Dobrota, y, bhm.] I. i † D. p. Dobroć: Sprawmych jest wodzem twa święta D. Ryb. Utraciłi dobroćę posłania, jako heretycy. Zigr. (=wartość). Nie jeden człowiek przez swoją dobroćę przychodzi w żebrotę. Prz. 2. szczęście, dobry żywot: Idziecie, dobrzy, gdzie D., a wy, grzészni, gdzie lichota. Pśń. (= gdzie jest dobrze). 3. † rzecz dobra, dar. <DOB>

Dobrotliwie, Dobrotliwo przys. od Dobrotliwy. Dobrotliwo p. Dobrotliwie: D. młodzieńca po ramieniu poklepał. Krasz.

Dobrotliwość, i, bhm. rz. od Dobrotliwy.

Dobrotliwy, † Dobrotny pełen dobroci, dobry, łaskawy, łagodny, sgrdeczny, poczciwy: Charakter

D. † Aniołowie ludziom wolą bożą dobrotliwą oznajmiali. Białob. (= przychylny). × Choroby dobrotliwe (= o łagodnym przebiegu). <DOB>

† Dobrotny p. Dobrotliwy.

[Dobrowaty] p. Dobruchny.

† Dobrowierny dobrze wiążący, wierny, prawo wierny. <DOB+WIAR>

Dobrowieszczy dobre przepowiadający: Wróżby dobrowieszcze. Deo. <DOB+WID>

Dobrownik, a, lm. I bot. p. Dobownik.

Dobrowola, i, bhm. I. † p. Dobrowolność: Z dobrowoli serce ś. wzdrygnie. Wad. (= samo przez ś., pomimowoli). 2. × ofiara, poświęcenie: Przy dłuższym poćgnięciem i mocnym smyczka odbiciem zakończyłem moją dobrowolę. Wilk. 3. [D.] człowiek bez charakteru, bez zdania własnego: Mój to taki D., nie oczyrzni, nie obięli. <DOB+WOL>

× Dobrowolen p. Dobrowolny.

† Dobrowoleński chętny, przychylny.

† Dobrowoleństwo, a, lm. a, † Dobrowolstwo I. przychylność, życzliwość, przyjaźń: Zły jest stróż długiego wieku bojaźni, ale D. a. miłość jest wierny stróż. Kosz. 2. pozwolenie, wolność, swoboda, wolna wola: D. dano każdemu powiedzieć, co ś. komu zdało mówić. Biel. M. 3. Dobrowoleństwo = ochota, dobra wola.

Dobrowolnie, × Dobrowolno przys. od Dobrowolny: D. ś. drzwi same otworzyły. Otw. (= same przez ś., same z siebie). [D. ś. rozchorował] = niewiadomo dlaczego, ni stąd ni zowąd; bez powodu, sposobem naturalnym. † Jeden z was zostanie ś. niewolnikiem moim, a wy drudz D. idźcie do ojca waszego. Leop. (= wolno).

× Dobrowolno p. Dobrowolnie.

Dobrowolność, i, bhm. I. rz. od Dobrowolny: D. uczynku. 2. † a. † Dobrowola wolność woli: D. ma dusza. Zigr. 3. † szczodrobliwość, hojność.

Dobrowolny, × Dobrowolen I. fil. (w etyce)=a) z własnej woli wynikający, nieprzymuszony, niewymuszony: × Niedobrowolne łzy (= mimowolne). † Dobrowolna wola. Sak. (= wolna). b) z dobrej woli pochodzący, z dobrą wolą zgodny. 2. × powolny, pobłażliwy, łagodny, posłuszny: Umysłu dobrowolnego człowiek bywa zawsze za nos wzdrony. Oss. 3. † i [D.] swobodny, samowładny, wolny: D. dziedzie. Dobrowolna królowa. Dobrowolne panowie. 4. † List D. = pozwalający swobodnie przejechać gdziekolwiek. 5. † Droga dobrowolna = otwarta, publiczna: Na dobrowolnych drogach rozbił. Stryjk. <DOB+WOL>

† Dobrowolstwo, a, lm. a p. Dobrowoleństwo. † Dobrowonnie przys. od Dobrowonny. <DOB+WON>

† Dobrowonny dobry zapach mający, pachnący, aromatyczny.

Dobrowrózeczny pełen dobrych wróżb, pomyslny: Spędziła kilka tygodni dobrowrózecznych. Deo. <DOB+WROG>

† Dobroziarny ziarno dobre dający. <DOB+ZIARN>

† Dobrozielnny zioła dobre zawierający. <DOB+ZIOŁ>

† Dobroziemny ziemię dobrą mający, urodzajny. <DOB+ZIEM>

† Dobroźolczy żółt dobrą mający. <DOB+ŻOLECZ>

† Dobrożyczliwie przys. od Dobrożyczliwy. <DOB+ŻYCZ>

† Dobrożyczliwość, f, bhm. rz. od Dobrożyczliwy.

† Dobrożyczliwy bardzo życzliwy, życzący komuś pomocy.

† Dobruchać, a, ał *uspakając, ułagadzać, rozbrajać*. † D. ś. 1. *uspakając ś., ułagodnieć*. 2. *stać się lepszym, poprawiać ś.*: Nie wiem, czyby nie rad słuchał takich piosnek a. ś. niemi nie dobruchał. Pot. <DOB>

† Dobruchanie, a, bhm., czynność cz. Dobruchać.

† Dobruchanie się, a ś., bhm., czynność cz. Dobruchać ś.

Dobruchny, Dobruchny, Dobruteńki, Dobruški, Dobrusieńki, Dobrusienieczi, Dobrusieneczki, Dobrutki, Dobruteńki, Dobrutenieczi, Dobrutenezczi, [Dobreńki, Dobruški, Dobrowaty] (piesz.) *bardzo dobry*.

Dobrudzać, a, ał p. Dobrudzić. <Do + BRUD>

Dobrudzanie, a, bhm., czynność cz. Dobrudzać.

Dobrudzenie, a, bhm., czynność cz. Dobrudzić.

Dobrudzić, i, ii, nied. Dobrudzać *zbrudzić do reszty*. <Do + BRUD>

Dobrukować, uje, ował, nied. Dobrukowywać f. *dokończyć brukowania*: Dobrukował ulicy. 2. *więcej wybrukować, do wybrukowanego dodać*: Dobrukował jeszcze kawałek ulicy. <Do + Bruk>

Dobrukowanie, a, bhm., czynność cz. Dobrukować.

Dobrukowywać, uje, ywał p. Dobrukować.

Dobrukowywanie, a, bhm., czynność cz. Dobrukowywać.

Dobrusieneczki p. Dobruchny.
Dobrusienieczi p. Dobruchny.
Dobrusieńki p. Dobruchny.
Dobruški p. Dobruchny.
Dobrutenezczi p. Dobruchny.
Dobrutenieczki p. Dobruchny.
Dobruteńki p. Dobruchny.
Dobrutki p. Dobruchny.

Dobry, st. w. *Lepszy i. dobrotliwy, łagodny, słodki, łaskawy, ludzki, liściowy, pocziwy*: Dobre serce. D. jak baranek. Prz. Taki D., że choć go do rany przyłożyć. Prz. Ma takie dobre oczy. D. pan. D. chłop z niego (= setny). Bóg D. widzi nasze zale. Przyb. (= miłosierny). Skarga od Klemensa dziwnie umiłowany i tytułem dobrego ojca nazwany. Birk. (= milego, kochanego). D. uczynek (= miłosierny, zacny, szlachetny). Akt dobrej woli. Dobra dusza zje i bez obrusa. Prz. (= *względna, wyrozumiała*). Wzruszony D. prostak miłosierdziem włoży na drabinę i odwiązał wisielca (= *dobroduszny, prostoduszny, naiwny*). Nie zaczepiaj, pókim D. Prus. (= *spokojny, niegniewny*). Dobre słowo = *uprzejme, łaskawe, przyjazne, życliwe, przychylnie*: Dajcie mi dobre słowo, upomnijcie mile. Żim. Nie dać komu dobrego słowa (= *złorzeczyć mu, wymyślać*). × Tyś mi i przed ojcem dobre dawał słowo (= *rekomendację*). † Kto statecznie wytrwał bóle i męki, ma dobre słowo u pogan samych. Birk. (= *pochwałę, szacunek*). Dobra wola = *życzliwość, przychylność, łaskawość*: Serce pełne dobrej woli, co każdemu niby bratem. Pol. Czasem dobrą wolą rychlej pożyczysz, czego złością nie zmożesz (= *łagodnością*). Prośli ojca, aby dobrą wolą ukazał pielgrzymowi w domu

swym. Biel. M. (= *gościnnosc*). Być z kim w dobrych stosunkach (= *przyjazny*). × Dobra ospa = *niezłotliwa, łagodna*. Krup. Ir.: Jestem D. na ciebie (= *zły, gniewny, rozgniewany*). 2. *cnolliwy, moralny, uczciwy, zacny, szlachetny, prawy, czysty, nieskażony, chwalebny, porządny*: D. człowiek, charakter, przykład, zamiar. Dobra pobudka. Dobre zasady, skłonności, chęci. Dobre obyczaje. Wależyć w dobrej sprawie. Pokój ludziom dobrej woli. Dobra sława, reputacja, opinia. Dobre imię. Mówię mu, jak komu dobremu. Mieć za niedobre (= *za złe*). Łakomy o dobre tylko stoi mienie, a nie o dobre sumienie. Kn. (= *czyste*). Dobra wiara i sumienność były zaletami tego monarchy. Skarb. † Maciej odpowiedział pod dobrym słowem swym, iż pożyczonego konia jak własnego chował. Herb. (= *pod słowem honoru*). Wziął pannę z dobrego domu. × Dobrego domu a. dobrego łoża dziecię. Sądowi duchownemu należy sędzić, które dzieci dobrego łoża są a. nie. Herb. † Bękart dobrym ś. staje, jeśli oćiec matkę za żonę pojmie. Sz. (= *prawym synem*). † Dobrego ojca i matki dziecię. Glicz. (= *prawego łoża*). † Bękart, a z niedobrej matki syn. Glicz. (= *z kobiecy niezamężnej*). 3. a) *pożyteczny, użyteczny, dodatni, korzystny, pożądany, zbawienny*: D. wpływ. Dobre strony zimy. D. stopień z lekcji. Dobre wychowanie (= *troskliwe, staranne*). Mieć o kim dobre wyobrażenie (= *pochlebne*). b) *szczęśliwy, pomyslny, pocieszający*: Dobra nowina, wiadomość, wróżba. D. znak, objaw. D. skutek, rezultat. Dobre czasy. D. rok. Nie opuszczę cię ani w dobrej, ani w złej doli. Umiałem i w złym czasie służyć jemu wiernie, i teraz w dobrym. Wymówię co w dobrą godzinę. Daj Boże w D. czas mówić, a we zły młeczyć. Prz. × W D. czas kupić, przedać (= *korzystnie, zyskownie*). × Czasów dobrych używać = *uczłować, biesiadować*. Gdy wyniesiesz z Pińskiej drogi całe zio- bra, podróż była bardzo dobra. Pol. Okręty porządnie biegały, bo D. wiatr po sobie miały. Zbył. Dobra nasza! (dom. sprawa) = *wygraliśmy, zyskaliśmy*: Jeżeli te przykazania boże wykonamy, dobra nasza. Lach. Dobra moja! Paszk. Dzień D.! D. dzień! Mącz. D. wieczór. Dobra noc p. Dobranoc: Dobrej nocy im życzyć. Fred. A. × Dobrąś noc powiedział. Groch. Dobrego zdrowia ci życzę. Byt D. a. † dobre mienie = *dobrobyt, dostatek, zamożność*: Byt ma D. Kn. (= *ma ś. dobrze*). W dobrym bycie wspieraj jej siły swą siłą. Karp. (= *w szczęściu, w pomyślności*). Nie łakomili ś. na dobre mienie, ale, wszystko opuściwszy, z jałmużny tylko żyli. Skar. Każdy chce mieć własne dobre mienie. Biel. M. Dobre warunki klimatyczne (= *sprzyjające*). 4. a) *wartościowy, wart, korzystny, zyskowny, dochodny, intratny*: D. interes. Dobra sprzedaż. Dobre kupno (= *tanie*). Dobra partja. Dobra posada. Postawić komu dobre warunki (= *dogodne*). Dobra psu i mucha. Prz. Dobra bułka przy chlebie. Prz. Bóg zapłać, dobre i to. D. towar, materiał. Dobra mąka, herbata, woda. Dobra strzelba. Dobra ziemia (= *urodzajna*). Lepszy rydz, niż nie. Prz. Taki D. a. tak D. = *tylże wart*: Taki sam D., jak inny. On taki D., jak i ty (= *taki sam*). Tacy dobrzy są szlachta w Niemczech, jako i w Polsce. † Samotrzeć tako z dobrymi jako sam. † Rzeczy tako dobrych jako dwadzieście grzywien. b) *przydatny, dostateczny, wystarczający*: D. chleb, kiedy niema kołacza. Prz. c) *znakomity, szlachetny*: Dob-

re pochodzenie. Dobra krew, rasa. Dobre plemień. Pol. 5. a) *normalny, prawidłowy, regularny, należyty*: Dobre trawienie, odżywianie ś. Dobre rozumowanie. D. sąd (= *śluszny, sprawiedliwy*). Dobre wymawianie (= *wyraźne*). Dobre wyliczenie. D. nadzór. Nie widzę dobrej racji popierania cudzych planów. Prus. Majątek w dobrym stanie. D. stan zdrowia. Przy dobrym ostawała rozumie. Dobra waga, miara. b) *dokładny, właściwy, rzetelny*: Dobre wykończenie. Dobra mapa. D. portret (= *trafiony, podobny*). Dobra robota (= *porządna, staranna, czysta*). Dobra fotografia. Dobra kopja (= *wierna*). c) *zdatny do użytku, porządy*: D. papier, atrament, nóż, fortepian, zegarek, bruk. Dobra droga. D. głos (= *dźwięczny i silny*). d) *niezepsuty, niezniszczony*: D. wzrok (= *silny*). D. słuch, węch (= *wrażliwy*). Tam nie błyszczą pyszne gmachy, ale dobre dachy. Pol. Buty jeszcze dobre (= *całe*). Dobre powietrze (= *czyste, zdrowe*). e) *uzorowy, przykładowy*: D. ojciec, mąż, obywatel kraju, żołnierz, sąsiad, sługa. D. katolik, uczeń (= *piśny, gorliwy, sumienny*). D. gospodarz (= *rządny, gospodarny, przezorny, zapobiegliwy*). Lepiej byłoby dobrym chłopem, niżeli złym popem. Prz. f) *biegły, uprawny, umiejący, zdolny, uzdolniony, utalentowany, wyćwiczony, karny*: D. rzemieślnik, lekarz, malarz. Dobra orkiestra. Dobre wojsko. Dobra gra. Dobre czytanie, pisanie. g) *szczerzy*: W dobrej wierze to uczyni (= *nie podejrzewając nic złego*). Dobra wola (= *wolna, nieprzymuszona*). Pańska dobra wola rozbija ś. o nieprzewyciężoną trudność. Krasz. h) *ważny*: Wzeksł D. na mnie samego. Co przez niego uczynione będzie, za dobre i ważne mieć będę. i) *prawdziwy, prawy, prawowity, czysty*: Dobre złoto (= *bez przymieszek*). Dobra moneta (= *niefałszywa*). Przen.: Brać co za dobrą monetę (= *za prawdę*). D. szlachcic. 6. *spory, wielki, duży, znaczny, porządy, suty*: D. kij, zysk, apetyt. D. kawał drogi. Czekałem dobrą godzinę. Wziął za żonę D. posag. D. wzrost (= *śluszny, wysoki*). Chciał mieć na sąd dobrą kupę biskupów. Skar. Dobra waga, miara. Dobra cena (= *wysoka, wygórowana*). Dostał dobre ciggi. Ostrze i z dobrym łajaniem napisał papier. Skar. Umarł w dobrej starości. Skar. (= *głębokiej, późnej, sędziwej*). D. znajomy (= *stary; oddawna znajomy, zażyły*). D. obiad. 7. *łegi, silny, mocny*: D. mróz. Dobra mina (= *pewna siebie, zadowolona*). Złodziej z dobrą miną. Dobra głowa = a) *zdolna*, b) *trudna do ujęcia ś.*, *wytrzymała* D. koń. 8. *smaczny, smakowity, doskonały, wymieniony*: Dobra woda, herbata, gruszka. D. obiad. 9. a) *przypadający do smaku, gustowny, piękny, doskonały*: Dobra muzyka (= *wytworna, wyborowa, klasyczna, znakomita*). Dobra mowa, opera. Dobra powieść, książka (= *zajmująca*). Dobre kazanie. Dobra pogoda. b) *wytworny, wykwintny, elegancki*: D. gust, smak. To nie jest w dobrym tonie. 10. *nadający ś., zdatny, przydatny, zdolny, wygodny, dogodny, szczęśliwy, stosowny, odpowiedni, właściwy, połączny*: D. do utrzymania sekretu, do jedzenia, na mękę. Upatrzywszy sobie D. czas, rzucił ś. nań. Biel. M. Dobra pora (= *sama pora*). Dobre miejsce. Dobre mieszkant. Dobra rada, myśl. Dobre prawo. D. przepis. D. środek, sposób (= *skuteczny*). Miałem dobre przeczuć (= *trafne*). Dobre postąpienie (= *taktowne*). Dobra partja dla ciebie. Buty dobre na kogo (= *w sam raz*). To dobre dla ciebie, ale nie dla mnie.

Wybrał sobie dobrą pozę do fotografii. †Dobre do oczu szkło. Kn. Dobre kazanie, dzieło. Lekarstwo dobre na piersi (= *pomocne*). Dobre serece, że od żalu zostało żywe. Kochan. Ma dobre usposobienie, bo ś. nigdy nie martwi. H. *paradny, dowcipny, wyborny*: D. sobie! D. koncept, wybór, dowcip (= *trafny*). 12. *wesoły, pogodny*: D. humor. Dobra myśl = a) *wesołość*: Być dobrej myśli (= *być wesołym, spokojnym, mieć otuchę, nie troszczyć ś.*). Jeśli mię dobra myśl nawiedzi, to ś. może i zdecyduję. † Heljogabal żadnej godzinki nie opuścił, aby jakiej krotchwilii nie wymyślił ku dobrej myśli swojej. Rej. † Pod dobrą myśl podpiewszy, Wasilko jachał do gospody. Stryjk. (= *podochocwszy sobie*). † Ester, jako mogła, czyniła królowi co najlepszą myśl. Wer. (= *rozrywała go*). b) † a. † **Dobramyśl** *uczta, zabawa, biesada, bankiet*: Na dobrą myśl i tańce biegają. Szymon. Skończyła ś. dobra myśl weselna. Boh. (= *wesele, godny*). Być pod dobrą datą (= *podpisać sobie*). 13. Pierwszy lepszy = *jakikolwiek, jakibądź, wszystko jedno jaki*. 14. [D.] = a) *bogaty*: Biędzy zawsze jes pod nogom dobrego i tak juz będzie może az do skończenia świata. b) *wielki, ciężki, śmiertelny*: D. grzech. c) (z 3 pp., a. na kogo) = *łaskawy*: Powiedz mi, jeśliś mi D.? d) *Cóż umiesz dobrego ukraść? (= czy wogóle umiesz co ukraść?)*. 15. myśl.: a) Dobre zwierzę = *piękne*. b) D. jeleń = *stary rogacz*. **Dobry, ego, lm. rzy człowiek dobry**: Dobrego i karczma nie zepsuje, złego i kościół nie naprawi. Prz. Dobrym wszędzie dobrze będzie. Złym położeniem i najlepszemu zepsujesz. Prz. Ir.: D., kiedy śpi, to nie je. Prz.

<DOB>
Dobrydzień = *dzień dobry, jak ś. masz*: Żadnej sąsiadce nie rzuciła D. Korz. <DOB+DZŃ>

Dobryś! *masz tobie! od dopiero! otóż masz!*: D. Gabryś! Prz. <DOB+JES>

Dobrze, st. w. **Lepiej** przys. od **Dobry I.** *jak ś. należy, należyście, porządy*: D. co umieć. D. czytać, pisać (= *uprawnie*). D. chodzić, biegać (= *zręcznie, zgrabnie*). D. robić co (= *umiejętnie, uprawnie, zręcznie, zgrabnie*). D. grać w karty, na fortepianie (= *biegle, uprawnie*). D. zrozumieć. D. gotować (= *smacznie*). D. widzieć, słyszeć (= *dokładnie*). Surdut D. uszyty, wykończony (= *starannie*). Suknia D. leży (= *zgrabnie*). D. trawieć. D. trafony na portrećie. D. przykrajac, obliczyć, odżywiać ś. D. wymawiać (= *wyraźnie*). D. przygotowany na lekę. D. wychowany. D. pomalować pokój. Maszyna D. działa (= *prawidłowo*). Zegar D. idzie. D. ważyć (= *rzetelnie*). D. spać (= *mocno*). D. idziećmy (= *w dobrym kierunku*). D. zrobileś (= *taktownie, rozumnie*). D. ma w głowie (= *jest rozsądnym*). D. zapatrywać ś. (= *bez uprzedzenia, sprawiedliwie*). Byle jak, aby D. (= *jako tako*). 2. *uczciwie, poczciwie*: D. mu z oczu patrzy. D. z nim postąpił. D. nabyte. D. ś. sprawować (= *cnotliwie, moralnie, obyczajnie*). 3. *dobroczynnie, miłosiernie*: D. czyni każdemu i niewdzięcznemu. Skar. Kto złemu D. świadczy, tym gorszym go czyni. Min. 4. *łaskawie, życzliwie, przychylnie, przyjaźnie, uprzejmie*: D. kogo traktować. D. widziany. D. dla niego usposobiony. D. o nim mówią (= *pochlebnie*). Trzymać D. o kim (= *przychylnie go sądzić*). D. kogo wspominać. † Jestem mu D. Męcz. (= *jestem mu życzliwym*). † D. mówcie tym, co wam źle mówią. Leop. (= *hlogostawcie*). 5. *bez gniewu, zgodnie*: D. ś. rozstali. Są D. z sobą. D. z sobą żyją. Znał

w młodości Jerzego, żył z nim D. Rol. (= w przy-
jazni). Na wszystko D. s. zapatruje (= optymiz-
mizm). † Żeby nie Kozacy, tedyby Tatarowie
D. z nami mieszkali. Biel. M. 6. *wygodnie, do-
godnie*: D. mi było spać. I tak źle, i tak nie-
dobrze. D. chodził w tych butach. D. mi tu
siedzieć. Dębowi D. na gruncie twardym. Jak. J.
D. mu z tym. Dobrym wszędzie D. będzie. Kie-
dy komu D., to chce jeszcze lepiej. Prz. (= *po-
wodzi* s.). Wszędzie D., a w domu, najlepiej.
Prz. 7. *pomyślnie, szczęśliwie*: D. s. nam skła-
da, powodzi. D. słyhać. D. s. skończyło. D.
co ukończyć. D. na tym wyjdiesz. D. s. dzie-
je na świecie (= *pociągająco*). Mieć s. D. = *mieć
dobrobyt*. D. trafił (= w porę). Dobrześ mi s.
nagodził. Kn. Iwan posłom konie rozsiekac ka-
zał; jeszcze D., że sami stąd zdrowo wyjechali.
Biel. M. (= *szczęście*). Ir.: Wszystko D., daj
Boże wytrzymać. Prz. 8. *pożytecznie*: Wszyst-
ko D. w miarę. Bud. B. On D. radzi (= *zba-
wiennie*). To D. oddziaływa na zdrowie (= *ko-
rzystnie, dodatnio*). To lekarstwo ci D. zrobi=
pomocze. 9. *korzystnie, zyskownie*: D. wynagra-
dzany. D. kupić, sprzedać. 10. *zdrowo*: D. wy-
glądać. D. s. chować. D. s. czuć = *czuć s. zdro-
wym*. D. mi jest = *czuję s. zdrowym*. Mieć s. D. =
być zdrowym: Ci, którzy s. niedobrze mają, po-
trzebują lekarza. Leop. Pytał s. godziny, któ-
rej s. lepiej miał. Sekl. (= *polepszyło mu s.*).
Mieć s. D., czegoś nie dostanie, kup sobie. Kn.
(= *budź zdrow*). 11. *pięknie, ładnie*: Ten autor
D. pisze (= *zajmująco*). Ten profesor D. mówi.
To D. brzmi. D. smakuje, pachnie (= *przyjem-
nie*). 12. *oły owiednio, stosownie*: D. tobie kozy
paść. Kn. D. ci tak = *masz za swoje*. × Całe
wojsko zbrzydziło mię i mówilo: to D. na niego.
Jabl. 13. *w sam raz, akurat*: † Tak snadnie
odbił piłkę, żeby i towarzyszowi D. do uderze-
nia przysła. Górn. Czy mi jest D. w tej sukni?
= *do twarzy*. 14. D. jest = *jest to dobre*: D. jest,
że o sobie zbyt wiele nie trzyma. 15. *łatwo,
nie trudno*: D. to mówić, ale nie robić. † Zmieści
s. ich tam D. dwieście. Kn. 16. *bardzo, wielce,
mocno*: D. gładka i piękna była. Kochan. D.
podpiły. † Ogień D. gorętszy, niż ten zwykły.
Kochan. (= *znacznie, daleko*). Tu s. nam D. na
buty okroi. Star. (= *dużo, sporo, wiele*). D. już
w noc było. Chodź. 17. Tak D. jak = *tak, jak
gdyby*: Tak D., jak nigdy. Już tak D., jakby
rzecz skończona była. 18. D. urodzony = *znako-
mtego rodu*. 19. D. znajomy = *bliżej, oddawna
znajomy*. 20. *zgoda, tak*: D., przyjdę. 21. † i [D.]
ledwie,omal,zaledwie: Dobrzem odszedł... Kn.
Ścisłask zęby, D. mi wszystkie nie wylecą z gę-
by. Dobrzem żyw na to. Kn. (= *nie mogą na to
patrzeć*). 22. D. nie = a) × *jeszcze nie zupełnie*:
Śmieje s. z łatwości jej i za drzwi D. nie
wyszedszy. b) † *ledwie nie, o mało nie*: Portret
ten D. nie przemówi. Kn. 23. † By D. a. † aby
D. = *gdyby nawet, chociażby nawet*: By D. stała
śmierć tu przede mną, bać s. nie będę, bo Pan
mój ze mną. Kochan. Izalić tak potrzebne pie-
niądze, jak oko i ręka? nie tak! aby D. tak,
uczyni sobie gwałt, obtetni je worki. Skar. 24.
! On jest D. = *otrzymał dobre wychowanie*. < DOB >

† Dobrzeczność, i, blm. p. Dobroczytność.
< DOB + CZYN >

× Dobrzeć, eje, a! i. a. † Dobrzyć s. *dobrym s.
stawać, poprawiać s., polepszać s.*: Z lasa prze-
niesione krzaki pod ogrodniczym staraniem do-
rzeją. Rana dobrzeje. Oss. (= *goi s.*). 2. *ła-*

godnieć, uspokajać s., ulagadzać s.: Stary ulaga-
dzał s., dobrał. Jez. < DOB >

[Dobrzezienny] *bogaty, zamożny*. < DOB +
JM >

Dobrzeń, a, blm. i. × czynność cz. Dobrzeć.
2. † czynność cz. Dobrzyć.

† Dobrzeń, a s., blm., czynność cz. Dob-
rzyć s.

[Dobrzeńce] *bardzo dobrze*.

† Dobrześlawić, i, il *błogosławić*: Dobrześlavi-
wił P. Bóg Adamowi i Hawie, mówiąc: Roście
a rozmnażajcie s. < DOB + SŁOW >

† Dobrześlawienie, a, lm. a czynność cz. Dob-
rześlawić, *błogosławieństwo*.

† Dobrześlawieństwo, a, lm. a *błogosławień-
stwo*.

† Dobrześlawni błogosławiony.

Dobrzeć, eje, a!, nied. Dobrzemwać i. do-
kończyć *brznieć, przebrznieć*: Ostatnie dźwięki
dobrzemwały. Krasz. 2. dokąd = *brzmiąc dojsć, być
dosłyszczanym gdzieś*: Dobrzemwała w te stro-
ny tradycja o córce chana. Szaj.

Dobrzemienie, a, blm., czynność cz. Dobrzeć.
Dobrzemować, a, a! p. Dobrzemiec. Przen.:
Dzień dobrzemiewa w tonach, słodczy i ciszy.

Kon. (= *kończy s.*). < DO + BRZM >

Dobrzemowanie, a, blm., czynność cz. Dobrzem-
wać.

Dobrzuchny p. Dobruchny. < DOB >

[Dobrzyński] p. Dobruchny.

Dobrzuteńki p. Dobruchny.

† Dobrzyć, y, y! *dobrym czynić, poprawiać, po-
lepszać*: Dobrzyć drogi i sprawy wasze. Bud.

† D. s. p. Dobrzeć. < DOB >

Dobrzynek, nka, lm, nki bot. (paederota) *roś.
z rodziny trędownikowatych*. < ? >

Dobrzyń, nca, lm. *niec członek zakonu rycer-
skiego w Polsce w XIII wieku, in. brat do-
brzyński*. < Od nazwy miejscowej Dob-
rzyń >

Dobrzyński brat p. Dobrzyń.

Dobudowa, y, lm. y p. Dobudówka. < DO +
Bud, p. Budarz >

Dobudować, uje, ował, nied. Dobudowywać i.
dokończyć budowania: Kościółów zaczętych do-
buduj. Skar. 2. *przypudować, przystawić*: Do pa-
łacu dobudował pomieszkanie dla ludzi. L.

Dobudowanie, a i. blm., czynność cz. Dobudo-
wać. 2. lm. a p. Dobudówka.

Dobudowywać, uje, ywał p. Dobudować: Dwó^r
tyle razy dobudowywany, poprawiany, nieforem-
nie wyglądał. Krasz. (= *dobudówkami rozsze-
rzany*).

Dobudowywanie, a, blm., czynność cz. Dobudo-
wywać.

Dobudówka, i, lm. i, Dobudowa, Dobudowanie
*budowla do innej przybudowana, przybudówek,
przybudówka, przystawka*.

Dobudzenie, a, blm., czynność cz. Dobudzić.
< DO + BUD >

Dobudzenie się, a s., blm., czynność cz. Dobu-
dzić s.

Dobudzić, i, il *ocucić ze snu ostatecznie, obudzić,
rozbudzić, przebudzić*: Parafrazą wiersza Trem-
beckiego dobudziłem dziś Adama. Od. Słonko
nie dobudzi świtaniem wszystkich ludzi. Kon.
Trzy dni nie mogli mnie D. Sienk. D. s. z trud-
nością obudzić: Ledwie s. go dobudził. Przen.:
W nieboszechyku dobudził s. ducha. Mick. < DO
+ BUD >

Dobycie, a, btm., czynność cz. **Dobyć**: † Stasiak nie wydzielił trzeciej części Jakubowi podług jego dobycia (= *uzyskania prawnego*). † Po dobytciu lista była w dzierzeniu dziedziny.

× **Dobycie się**, a s., btm., czynność cz. **Dobyć** s.

Dobyć, **będzie**, **był**, nied. **Dobywać** I. *do pewnego czasu pozostać, dotrwać*: Dobędę w tej służbie do kwartału. 2. × **zdobyć**, **wziąć**: Dobywali zamku, a D. go nie mogli. Papr. Mastyki, kanfory wyniszcza mieszki, dobędą komory. Biel. M. 3. † czego = *uzyskać prawnie co, nied. poszukiwać, dochodzić czego*: Piotrek dobył na Stašku 4 marki za chaźbę. Pomierzał Jarosławową dziedzinę, nie dobyw na nim prawem. **Dobywać** odcowskiego długu na sierocie. **Dobywać** dziedzictwa, imienia, kradzionej rzeczy. **Prawem** dobywany (= *pozywany do sądu*). 4. czego a. co = **wydobyć**, **wyjąć**, **wydstać**, **wyciągnąć**: D. pałasza. **Dobył** tasak. Mick. Trzymam waści za słowo, dobyj (zau. dobądz) pałasza. Kacz. † **Pogrzebionych** dobywał. Zarn. (= *wykopywał*). × **Dobywać** źródła (= *wykopywać*). D. gliny w oraniu (= *wyorać*). Przen.: D. głosu a. × **D. tonów** = *użyć*: Dobył tak wdzięcznego głosu baraniego. Pśń. Takich tonów on muzyk dobywał. Jabł. × **Tego** chwałę, temu przecząc, sekretu dobywał. Jabł. (= *dochodził, dowiadywał s.*). × **D. dowcipu**, **konceptów** = *wyteżyc, wysilił je*: Dobądz swego dowcipu. Boh. W głowę s. skrobie, konceptów dobywa. Jabł. D. ostatnich sił (= *użyć; wyteżyc je*). Jeśli go prześladować, fałszywych świadków przeciw niemu dobywając. Wys. (= *wyszukując, wynajdując*). W jakim baczniu cnotę Bóg ma, patrzaj każdy, i jako jej dobywa z ciasnych kątów zawady. Papr. (= *ratuje ją*). 5. [D.] = a) **dostać**: D. u kogo krzesiwo. b) **zwyzić, zdobyć, przemoc**. 6. fi.: D. tratwę = *zepchnąć z piasku drążkami*. 7. gór. *wypróżnić wnętrze góry*. **D. s.**, nied. **Dobywać** s. I. **wydobyć** s., **wydstać** s.: Dobędzie s. iskiarka ta przy pożegnaniu. Mick. Dobył s. z tłoku. Mick. Z bladej jego twarzy rumieniec siaby dobywa s. Karp. Po drzewkach s. winna latorośl w górę dobywa. Ustrz. (= *pnie s.*). 2. † i [D. s.] **wedrzeć** s., **dobrać** s., **wcisnąć** s.: Gdyby s. kto do domu czyjego dobył w noc i uczynił szkodę... P. Cheł. Jasięko mi s. do wianeczka dobył. <Do+BY>

[**Dobył**, u, lm. y] *dochód*.

† **Dobyteż**, **ęcia**, lm. **ęta** (7 pp. lm. w **dobyteżach**) *zwierzę domowe, bydło*: Pies, byk, zwierzę każde, jeśli szkodę zrobi, pan jego ma nadgrozić, a to jeśli ono D. a. zwierzę weźmie w swoją moc. Groie. <Do+BY>

† **Dobyteży** p. **Dobytkowy**: Ród D. (= *bydło*). Zapłata dobyteża.

Dobytek, **tku**, lm. † **tki** i [tki] a. † **tkowie**, j. *zwierzęta domowe, szczeg. bydło, inwentarz*: Maximinus z młodych lat pasł D. Biel. M. W gorącu wielkim dobytki jej przed wozem ustały. Skar. A maie s. majem maj, ostatek dobytkom daj. Prz. [Czarny D.] = *świnie*. 2. btm. **majątek**, **mienie**. 3. † **zdobycz**: Ciało ziemia dobytkiem mieć będzie. Troc. <Do+BY>

† **Dobytką**, I, lm. i anat. p. **Łokieć**.

† **Dobytkowy**, † **Dobyteży** przym. od **Dobytek**, *bydłęcy*: Ma ziemię bardzo bujną, co s. dotyczy pastw dobytkowych. Leop.

† **Dobytny** *mogący być zdobytym*.

× **Dobywacz**, a, lm. e p. **Dobywca**.

Dobywać, a, ał i D. s. p. **Dobyć**. <Do+BY>

× **Dobywadło**, a, lm. a lek. *narzędzie do wydobywania odlamanych a. wypilowanych kawalków kości*: D. świderkowe. D. dwunożne, in. × **dwunożek**.

Dobywalny I. *do zdobywania miast służący*. Kn., Bobr. 2. gór.: Chodnik D. w kopalni = *służący do zdobywania*, in. w r o b o w y.

Dobywanie, a, btm., czynność cz. **Dobywać**.

Dobywanie się, a s., btm., czynność cz. **Dobywać** s.

× **Dobywca**, y, lm. y, × **Dobywacz** *ten, co zdobywa miasta i twierdze, zdobywca*.

Docała, [Docałka] *całkiem, zupełnie, całkowicie, zgoła, ze wszystkim*: Cudem niby skamieniał sen D. Pol. <Do+CAŁ>

[**Docałka**] p. **Docała**.

[**Docelić**, I, II] *docucić*. <Do+CAŁ>

Doceniać, a, ał p. **Docenić**: Jest to człowiek cichy, skromny, który nie docenia samego siebie. Kasz. <Do+CEN>

Docenianie, a, btm., czynność cz. **Doceniać**.

Docenić, I, II *ocenić należyte*: Nie dopatrzył s., czy nie docenił szczególnej odrębności interesów pruskich. Ask.

Docenienie, a, btm., czynność cz. **Docenić**.

Docent, a, lm. *ci nauczyciel w uniwersytecie, nie mający stopnia profesora*. <Now. z Łc. docens, 2 pp. docentis im.=uczony>

Docentura, y, lm. y *posada docenta*: Otrzymał docenturę botaniki. Bał.

Doceta, y, lm. *ci członek sekty, zaprzeczającej człowieczeństwa Chrystusa*. <Now. z Gr. dokéō = *mniemać; zdawać się*>

[**Doch**] *jednak, wszakże, przecież, toć, no*: Pójli D. Waspán do naju (= *chodźno waćpan do nas*). <Nm. doch>

× **Dochadzać**, a, ał p. **Dojsć**: Niektórzy z ludzi zaeżeli D. do Woźnik. Krasz. <Do+CHOD>

× **Dochadzanie**, a, btm., czynność cz. **Dochadzać**.

† **Dochcip**, u, lm. y p. **Dowcip**: Wam wprzód dank winien dawać nasz D. Stryjk.

† **Dochcipny**, [Dochcipny] p. **Dowcipny**. Mym.

Dochlapać, **pie**, **pał**, × **Dochlnąć** *dokończyć żłopania, chlania, dopić*. [D. s.] *chlapiąc (pijąc) doczekać s., dopić s. czego*. <Do+CHLAP>

Dochlapanie, a, btm., czynność cz. **Dochlapać**.

[**Dochlaptać**, **ce**, **tał**] *dopić, młaskając językiem*.

[**Dochlebie**, a, lm. a] *wetły, deser*.

× **Dochlnąć**, **nie**, **nał** p. **Dochlapać**.

× **Dochlnięcie**, a, btm., czynność cz. **Dochlnąć**.

† **Dochlustać**, a, ał *dodać uderzeń; zbić, wychlustać*: Kiedy on pan przyjdzie, co nie każe psować, być biczem nie dochlustał. Rej. <Do+CHLUST>

Dochłodzenie, a, btm., czynność cz. **Dochłodzić**.

<Do+CHŁOD>

Dochłodzić, I, II *do reszty ochłodzić*.

† **Dochłostać**, a, ał p. **Dochłościć**. <Do+CHŁOST>

† **Dochłostanie**, a, btm., czynność cz. **Dochłostać**.

† **Dochłoszczenie**, a, btm., czynność cz. **Dochłościć**.

† **Dochłościć**, I, II, nied. **Dochłostać** I. *chlostać dokuczyć*: Woźnica tak koniom dochłostał, że aż lecowy ustał. Czahr. 2. przen. *przykróść wy-*

rzadzić, dokuczyć, dopiec: Zły język gorzej może D., niż jadowite węże. Pot. <Do+CHŁOST>

Dochodność, i, blm. rz. od **Dochodny**. <Do+CHOD>

Dochodny 1. × do którego można dojść, dostępny. 2. a. **Dochodowy** dający dochód, zyskowy, korzystny, intratny: Posiadał dochodne starostwo. Oss. 3. [D.] sprytny, bystry.

Dochodowość, i, blm. rz. od **Dochodowy**, **dochodność**: To zmniejsza D. i wartość majątków.

Dochodowy 1. przym. od **Dochód**: Podatek D. (= od dochodu). Księga dochodowa (= wykazująca dochód). 2. p. **Dochodny**: Dom D.

Dochodzenie, a, blm., czynność cz. **Dochodzić**. × **Dochodzić**, a, lm. e i. *badacz, poszukiwacz*. 2. dochodzący krzywdy, powód: Instytorowie Rzpłtej są dochodzicielami jej krzywd.

× **Dochodzicielka**, i lm. i forma ż. od **Dochodzić**.

Dochodzić, i, il i. nied. p. **Dojść**. 2. dok. = a) *chodząc dotrzeć*: Dochodzę na tę lekeję do miesiąca. b) w czym = *chodząc donosić*: Dochodzę w tych butach. 3. [D.] *kończyć życie, konać*. [D. ś.] *dopominać ś.*, *wymagać*: Dwa młodsi bracia dochodzili ś. na starsim, coby im dał jeść (= jeść). <Do+CHOD>

Dochodzik, u, lm. i p. **Dochód**.

Dochować, a, ai, nied. **Dochowywać** 1. co a. czego = *chowając dotrymać, zachować, przechować, utrzymać*: Wyrębywali starannie dotąd dochowywane lasy. Kaczk. Drzewo w trojaki sposób dochowują. Jak J. Po naszym przodku dochowujemy łuk jego. Chodź. Majątku D. (= nie roztrwonić). Łacniej dostać, niż D. Prz. Pamiętka naszym dochowane czasom. Śniad. 2. czego = *dotrymać, zachować co*: D. wiary, tajemnicy. Czy dochowa przysięgi? Mick. 3. kogo = *wychować do pewnego czasu*: Jam cię chowała i dochowała tych lat. Leop. 4. † kogo = *dać utrzymanie komu, utrzymać, wyżywić*: Kto ojca mego w starości dochowa? Śkar. D. kogo śmierci a. do śmierci. 5. × *Stadnik dochowuje klaczy = zadawabia jej popęd płciowy*. D. ś. 1. czego = *wychowując a. hodując doczekać ś.*: D. ś. hańby z dzieci. Dochowałem ś. pięknych kwiatów. 2. *przechować ś.*, *przetwać*. L. <Do+CHOW>

Dochowanie, a, blm., czynność cz. **Dochować**.

× **Dochowawca**, y, lm. y p. **Dochowywacz**.

× **Dochowawczyni**, i, lm. e forma ż. od **Dochowawca**.

Dochówek, wku, lm. wki p. **Dochówek**.

× **Dochowny** *zdatny do przechowania, trwały*: Suchary od chleba lżejsze i dochowniejsze.

Dochowywacz, a, lm. e, × **Dochowawca** *ten, co dochowuje, przestrzega czegoś, przestrzegacz*: Szanowny ten mąż, ścisły D. sprawiedliwości. Niem.

Dochowywać, uje a. ywa, ywał p. **Dochować**.

Dochowywanie, a, blm., czynność cz. **Dochowywać**.

Dochód, odu, lm. ody 1. × *dojście, dotarcie, osiągnięcie*: Pewnym jutra dochodem pochlebia swej biedzie, aż tu śmierć nań zajędzie. L. 2. *przychód, wpływ, intrata*: Ma dwa tysiące rocznego dochodu. Pamiętaj, dochodzie, żyć z przychodem w zgodzie. Prz. Ekon.: D. ogólny (= wszystko wytworzone przez gospodarstwo pewnej osoby). D. czysty (= część ogólnego, po zaspokojeniu kosztów pozostająca). D. wolny a. swobod-

ny (= część czystego, pozostająca po zaspokojeniu potrzeb). D. fundowany (= płynący z majątku). D. niefundowany (= płynący z pracy). Zart.: Dziadowski D.: do południa spać, do wieczora nie jeść. Prz. 3. × *chuchnąca pozostałość przy destylacji spirytusu, fuzel, niedogon*. Zdr. **Dochodzik**. <Do+CHOD>

Dochówek, wku, lm. wki 1. a. **Dochówek** *przyrost siada, przychówek, przypłodek*. 2. [D.] *dożywocie*: Rodzice są na dochówku. <Do+CHOW>

Dochrapać się, pie ś., pał ś. *z trudnością osiągnąć, dobić ś.*: Dochrapał ś. lichego urzędu † Nilu ś. dochrapawszy, przyklekła na brzegu. Żebr. (= z trudnością doszedł do Nilu). <Do+CHRAP>

Dochrapanie się, a ś., blm., czynność cz. **Dochrapać** ś.

Dochrupać, pie, pał *zjeść do końca chrupiąc, dokończyć chrupania*. <Do+CHRUP>

Dochrupanie, a, blm., czynność cz. **Dochrupać**. × **Dochrześcianić się**, i ś., il ś. *stać ś. zupełnie chrześcijańskim*: W której ś. zaród wieków szlachetności tak dochrześcianili, że z niej ś. stanie jak duchowa pani innych narodów. Kraśni. <Do+Chrześcianin>

× **Dochrześcianienie się**, a ś., blm., czynność cz. **Dochrześcianić** ś.

[Do chrzty] p. **Krzta**.

[Dochtor-apteka, i, lm. i] p. **Dochtor-apteka**.

[Dochtorować, uje, ował] p. **Dochtorować**.

[Dochtór, ora, lm. ory] p. **Doktór**.

[Dochtórka, i, lm. i] p. **Doktorka**.

† **Dochwatki** p. **Dochwytko**: W D. co pisać, i tedy i owędy. Mącz. (= dorywco). <Do+CHWAT>

† **Dochwatny** *chwilowo wolny od zajęcia*: D. czas. Mącz.

[Dochwiać się, eje ś., at ś.] *chwycić ś. dojść*: (Starszy družba) do sądka ś. dochwieje i gorzałki sobie naleje. <Do+CHW'>

† **Dochwycenie**, a, blm., [Dochwycenie] czynność cz. **Dochwycić**. <Do+CHWYT>

† **Dochwycenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Dochwycić** ś.

† **Dochwycić**, i, il, [Dochwycić], † D. ś. *schwycić, złapać*: Krokodyl, gdzie ś. człowieka D. może, tam go poźrze. Kosz.

† **Dochwytko**, † **Dochwytki**, † **Dochwatki** tylko w wyrażeniu: W dochwytkę, w dochwytki a. w dochwatki = 1. *naprędcę*: Jarosław, w dochwytkę wojsko zebrawszy, Bolesława oskoczył. Błaż. 2. *byłe jak, byłe zbyć*. 3. *w wolnych chwilach, dorywco*. <Do+CHWYT>

† **Dochwytki** p. **Dochwytko**.

Dochwytkowo przys. od **Dochwytkowy**: Uczył ś. D. tu i ówdzie. Krasz.

Dochwytkowy *dorywczy, niesystematyczny*: Dochwytkowa praca.

† **Dochylić się**, i ś., il ś. *schylić ś., nachylić ś.* [Dochynać, nie, ną] *dostać, dosięgnąć*: To już tam mietlą dochynie (= jest blisko).

Dociąć, tnie, ciął, nied. **Docinać** 1. *zupelnie, do reszty uciąć*: Nie dociąłeś tej gałęzi. Troc. 2. *wyciąć do pewnego miejsca*: Dotnij do tego sęku. Troc. 3. *przyspieszyć zgon, dobić, dorznąć*: Rozumiałeś, że leżącego już będą docinał. Sienk. 4. *pozostałych wyciąć, wymordować, dobić*: Docinamy ową piechotę. Pas. 5. † *komu = wyrbić kogo, odcwyczyć*: Dociął chłopcu za tę swawolą.

Włos. 6. przyciąć, przycięć, przymówić: Docina, jak mucha. Prz. <Do+CN>

Dociąg, u, lm. i cukr. ilość soku, wprowadzana kolejno przy gotowaniu cukru. <Do+CIEG>

Dociągać, a, ał i. p. Dociągnąć. 2. [D.] dopominać ś. uporczywie: D. prawa.

Dociąganie, a, bfm., czynność cz. Dociągać.

Dociągnąć, nie, nał, nied. Dociągać, † Dociągać i. przyciągnąć do pewnego kresu: Konie z trudnością dociągnęły ciężar na miejsce (= przyciągnęły, zaciągnęły). D. ciężki. Mias. (= napiąć ciężką). Rzucił ostatnie spojrzenie, czy popręgi dociągnięte. Sienk. (= ściągnięte, dopięte). 2. doprowadzić do pewnej liczby, dopełnić, dokompletować: Niekompletowe rejemanta D. trzeba w czasie wojny do tysiąca. Leszcz. Dawniej pił więcej, a teraz nie może D. do dwóch butelek. 3. (w śpiewie) dokończyć wziętej nuty: Czasem warknął na któregoś bernacha, co nie dociągał a. też charchał. Kaczk. 4. ×dokończyć, zakończyć: Przykro będzie reszcie dni w samotności D. † Nie dociągnie tych słów wymawiać. 5. czym=obejść ś., wyżyć z czego: Spodziewam ś. tym D. do końca miesiąca. 6. dożyć: Chory nie dociągnie do wieczora. 7. dojsz, przybyć, dostać ś., zająć: Na noc dociągnę do domu. 8. † czego = wykonać, dokończyć: W domu przedam dobytek i swego dociągnę. Gost. (= dopełnić, dokażę). Szuk i fortelów swych dociąga (= używa). † Dociągać sprawiedliwości (= dochodzić sprawiedliwości, dochodzić prawem zadosyćczynienia). Przez karanie kościelne przeciwno jej czyniono ma być a. dociągano (= postępowano). Sami sobie sprawiedliwości dociągali (= sprawiedliwość wymierzali). 9. myśl.: Pies dociąga = zwietrzywszy blisko, wyprowadza zwierzę. <Do+CIEG>

Dociągnięcie, a, bfm., czynność cz. Dociągnąć.

Docieć, knie, kł, Docieknąć, nied. Dociekać i. dokończyć ciec, wyjść do reszty. 2. ciekąc dojsz: Woda dociekała do proggu. 3. † dobiec do kresu, skończyć ś.: Ostatnia godzina na zegarze docieka. Koch. 4. czego a. co = dojsz czego, dowiedzieć ś., domacać ś., zbadać co, odkryć: Muszę smutku tego D. przyczyny. Schowajmy je, nim człowiek ich wartość dociecze. Mick. 5. nied. myśl. wypędzać z nory. 6. [D.] = a) dojsz do czego, osiągnąć co: Docieki już do swojego ehleba. b) dopilnować czego. <Do+CIEK>

Docieczenie, a, bfm., czynność cz. Docieć.

Docieczony i. im. od Docieć. 2. mogący być zbadanym, odkrytym: ×Kołtun ma swoje zaledwo drobnowidzem docieczone włoki. Perz. Tajemnica niedocieczona.

×Dociek, u, lm. i dociekanie, badanie: Roztrząsamy drogi z wesołym dociekiem, jakie Twórcą przedsięwziął z człowiekiem. Przyb. <Do+CIEK>

Dociekacz, a, lm. e ten, co docieka, badacz: Wewnętrzny wątku historii D. Szuj.

Dociekać, a, ał p. Docieć.

Dociekanie, a, lm. a czynność cz. Dociekać.

Docieknąć, nie, nał p. Docieć.

Docieknięcie, a, bfm., czynność cz. Docieknąć.

×Docieńczać, a, ał p. Docieńczyć. <Do+CIEŃ>

×Docieńczanie, a, bfm., czynność cz. Docieńczać.

×Docieńczenie, a, bfm., czynność cz. Docieńczać.

×Docisńczyć, y, yl, nied. ×Docieńczać uczynić cienkim zupełnie a. do pewnego stopnia.

[Docisnąć, nie, nał] dorzucić. <Do+CIEP>

Docierać, a, ał i D. ś. p. Dotrzeć. <Do+TOR>

Docieranie, a, bfm., czynność cz. Docierać. Docieranie się, a ś., bfm., czynność cz. Docierać ś.

Docierpieć, i, ał i. wycierpieć do pewnego czasu: Już docierp do końca. 2. wycierpieć do reszty: W czyściec ostatka D. mamy. Rej. <Do+CIERP>

Docierpienie, a, bfm., czynność cz. Docierpieć.

Dociesywać, uje, ywał p. Dociosać. <Do+CIOS>

Dociesywanie, a, bfm., czynność cz. Dociesywać.

Docięcie, a, bfm., czynność cz. Dociąć. <Do+CN>

† Docięgać, a, ał p. Dociągnąć: Jeśli po dobrej woli im (Grekom) ś. dosyć nie stanie, gwałtem sobie D. a nagradzać będą. H. Tr. (= dochodzić sprawiedliwości, zadosyćczynić). <Do+CIEG>

Docinać, a, ał i. p. Dociać. 2. [D.] = a), (o psie) szczeleć, ujadać. b) dogadywać. <Do+CN>

Docinanie, a, bfm., czynność cz. Docinać.

Docinek, nka, lm. nki i. ×ostateczne cięcie, docięcie, ucięcie: Już na D. siekierę podniósł. Oss. 2. przycinek, przyciętek, przekas, przytyk: Zawsze furje, zawsze jakiś D., zawsze jakaś kłótnia. Zabł.

Docinkowo przys. od Docinkowy: Bakałarz uśmiechał ś. D. Deo.

Docinkowy uszczypliwy, szyderczy.

† Docip, u, lm. y p. Dowcip.

† Docipny p. Dowcipny.

Dociosać, osa a. esze, osal, nied. {Dociosywać, Dociesywać dokończyć ciosania a. wyciosać do pewnego miejsca. <Do+CIOS>

Dociosanie, a, bfm., czynność cz. Dociosać.

Dociosywać, uje, ywał p. Dociosać.

Dociosywanie, a, bfm., czynność cz. Dociosywać.

Docisk, u, lm. i i. ×przeźrenie przebiegana przez rzucony przedmiot, rzut: Oboje wojsko sobie przyszło na oko, ale nie na D. broni. Warg. 2. przyciskanie, przyciskanie: Na sercu ręki bożej położenie: D. ostatni. Słow. Syknąwszy na D. brzemienia, zatoczył ś. pod strzechę. Przyb. (= gniotący ciężar). 3. ucisk, uciemiężenie: Dociski i straty, którym uległ, oceniał na 400 kop groszy. Rol. Szereg niepowodzeń i docisków, którymi obrzucali ją przeciwnicy. Rol. <Do+CIOSK>

Dociskać, a, ał p. Docisnąć.

Dociskanie, a, bfm., czynność cz. Dociskać.

×Dociskwać, uje, iwał p. Docisnąć.

×Dociskiwanie, a, bfm., czynność cz. Dociskwać.

Docisnąć, śnie, szał, im. bierny Docisnięty i Docisniony. [Docisć], nied. Dociskać, cząstot. ×Dociskiwać i. ciskając dosięgnąć, dorzucić: Do tej lipy kamieniem docisnął. Troc. 2. ścisnąć, przycisnąć, przycisnąć: Krag wraz mocniej zwęża ś. i błyska i więźnia wraz gwałtowniej dociska. Mick. 3. ciśnieć uczynić, ścisnąć, zwęzić: Panna służąca musi dobrze gorset dociskać i sznurować. Kow. 4. ×ucisnąć, zgnębić, ucie-

mieżyć, udreżyć: Ubóstwem docieśniony, ma-
jętność swą sprzedał. B. B. Rosło bałwochwal-
cze mieszkańców serce, zewsząd krwawym bo-
jem przez chrześcijany docieśniete. Lel. Koszko
ziemian nie dociskał Rol. 5. † *przymusić, zmu-
sić, przynaglić*: Trzeba go jako ostrogami do
tego D Rej. 6 † *naleganiem dokuczyć*: Gdy mu
już matka dociskała i bić go chciała, aby po-
wiedział, zmyślił inną rzecz. L. 7. † *czego na
kim = wymóc co, wymusić*: Jako ty masz czego
dociskać na nim, gdyś jest jako nędzny roba-
czek? Rej 8. † *Ostatecznie zwyciężyć, pogromić*:
W autach tatarskich nieprzyjaciela dociskał.
Rol. D. ś. I. *przećwiczyć ś. dokąd, przedostać ś.,
przedrzeć ś.*: Ani sposob D. ś. do kościoła. 2.
× *czego = dopiąć, dochrapać ś., dobić ś.*: Docisnął
ś. urzędu. Troc. <Do+CIŚK>

[Docieść, śnie, si i D. ś.] p. Docisnąć.

Docieśnienie, a, btm., czynność cz. Docisnąć.

[Dociukać, a, ał] p. Dociuknąć.

[Dociuknąć, nie, nał, nied. Dociukać] *dokuczyć*,
docięć: Dociukał mi w mowie. Por. Ciukać.

Dociułać, a, ał *dokończyć ciułania, ciułając ze-
brać*: Dociułał sobie tysiączek. <Do+CIOL>

Docułać, a, btm., czynność cz. Docułać.

Do ena a. [Do trznią] *zupełnie, z kretelem, ze
szczętem*: Do ena ś. spalił. [Roje gadów kasa-
ły ich do ena i w końcu uśmierciły]. <?>

Docucenie się, a ś., btm., czynność cz. Docu-
cić ś. <Do+CUT>

Docucić się, i ś., II ś. z *trudnością ocucić*:
Z trudnością docuceno ś. ją (powinno być jej)
Bał.

Docymasta, y, lm. *śoi człowiek trudniący ś. do-
cymazją*. <p. Docymazja>

Docymastyzny przym. od Docymastyka: Spo-
sób D.

×Docymastyka, I, btm. p. Docymazja.

Docymazja, i, btm., ×Docymastyka chem. część
analizy chemicznej, zajmująca ś. ilościowym okreś-
leniem zawartości metali w rudach, in. probier-
stwo. <Gr. dokimasia = badanie, przegląda-
nie>

[Docz] *do czego*: D. to ja zrobił? (=w jakim
celu to zrobiłem?). <Do+CZ>

×Doczarować, uje, ował, nied. ×Doczarowy-
wać I. czarów *dokończyć, czarowania dokonać*. 2.
do reszty zachwycić, wzbudzić podziw. <Do+
CZAR>

×Doczarowanie, a, btm., czynność cz. Docza-
rować

×Doczarowywać, uje, ywał p. Doczarować.

×Doczarowywanie, a, btm., czynność cz. Do-
czarowywać.

† Doczasny p. Doczesny.

×Doczasowie p. Doczasowo. <Do+CZAS>

×Doczasowo, ×Doczasowie przys. od Docza-
sowy.

×Doczasowość, I, btm. rz. od Doczasowy.

×Doczasowy p. Doczesny.

† Doczcić, i, II i D. ś. p. Doczytać. <Do+
CZT>

Doczekać, a, ał, [Doczkać, Dočkać], nied. Do-
czekiwać I. *czekając dobyć*. Doczekał do wieczora
2 a. D. ś. nied. Doczekiwać ś. *skutek cze-
kania osiągnąć*. Daj Boże tego D. Jego tu naj-
pewniej D. ś. można Stasz. Chory zapewne ju-
tra nie doczeka (=nie dożyje do jutra). Nie do-
czekał ś. święconego jajka Prz. (=umarł przed
Wielkanocą). D. ś. pociechy z dzieci (=dożyć,

doznać, doświadczyć). Kto czeka, doczeka ś. Prz.
3. [D.] *poczekać, zaczekać*: D. na kogo. <Do
+CZEK>

Doczekanie, a, btm., czynność cz. Doczekać:
Niedoczekanie twoje, abym miał zginąć! (=nie
doczekasz tego). Dziewczyńie na doczekaniu, ka-
walerowi na wybraniu. Prz. (=dziewczyzna musi
czekać na męża). [Na doczekaniu]=na poczeka-
niu, od ręki.

Doczekanie się, a ś., btm., czynność cz. Docze-
kać ś.

Doczekiwać, uje a. Iwa, Iwał i D. ś. p. Docze-
kać: Takiej nędzy starość biedna doczekiwa.
Prot.

Doczekiwanie, a, btm., czynność cz. Doczeki-
wać.

Doczekiwanie się, a ś., btm., czynność cz. Do-
czekiwać ś.: Zgadzasz ś. na D. ś. w Tarnopo-
lu pogody? Jeż.

Doczepek, pku, lm. pki *rzecz przyczepiona, do-
dana, dodatek, przydłek, dokładka*: Sztuka jest
docepkami zupełnie zewnętrznym, zbytkiem.
Ant. <Do+CZEP>

Doczepiać, a, ał p. Doczepić: Było jeszcze
coś do czego D. Rzew.

Doczepianie, a, btm., czynność cz. Doczepiać.

Doczepić, I, II, nied. Doczepiać *przyczepić, przy-
dać, dodać, dołączyć*: Doczepił dzieje przeszło-
ści państw obu do historii inflanckiej.

Doczepienie, a, btm., czynność cz. Doczepić.
Doczerniać, a, ał p. Doczernić. <Do+
CZARN>

Doczernianie, a, btm., czynność cz. Doczern-
niać.

Doczernić, I, II, nied. Doczerniać *czernienia do-
kończyć*.

Doczernienie, a, btm., czynność cz. Doczern-
nić.

Doczesać, sze, sał, nied. Doczesywać *dokończyć
czesania*. <Do+CZOS>

Doczesanie, a, btm., czynność cz. Doczesać.
Doczesność, i, btm. rz. od Doczesny; *życie do-
czesne, ziemskie*. <Do+CZAS>

Doczesny I. a. ×Doczasowy, † Doczasny *do
czasu trwający, czasowy, tymczasowy, nietrwały,
efemeryczny, znikomy*: Życie doczesne (=ziem-
skie). 2. lek.: błona doczesna (membrana deci-
dua) *zmieniona błona śluzowa macicy ciężarnej,
otaczająca jaję płodowe, in. ×błona odpada-
jąca, I błona niewłaściwa, II błona przy-
padkowa, ×błona siatkowata*: a) Błona
doczesna, następową, powtórna, póź-
niejsza (decidua serotina); b) błona doczesna
odwinięta, zagięta (d. reflexa); c) błona
doczesna właściwa (d. vera).

Doczesywać, uje, ywał p. Doczesać. <Do+
CZOS>

Doczesywanie, a, btm., czynność cz. Doczesy-
wać.

Docześnie przys. od Doczesny.

[Doczka, I, lm. I] I. córka. Kto pije stożki,
to ma same doczki. Prz. 2. *kochanka, obłubie-
nica*. <Ukr. doczka=córka>

[Doczkać, a, ał i D. ś.] p. Doczekać: Cegoz
ją się, mocny Boze, doczeka!

Doczołgać się, a ś., ał ś. *czołgając ś. dojsć*
<Do+CZOŁG>

Doczołganie się, a ś., btm., czynność cz. Do-
czołgać ś.

[Doczuć się, czuje ś., czuła ś.] *usłyszeć* (np. wścieci), *dosłyszec, dosłuchać ś.* (np. bicia serca). <Do+CZU>

Doczynek, nku, lm. nki *f. przyczynek, dodatek, przydatek, dokładka*: D. do pieśni. Len. 2. [D.] = a) *udział, współdział*: Miałem z nim D. b) *robotą, zajęcie, praca*: Doczyneków swoich zaniechajcie, a mojej mowy posłuchajcie. <Do+CZYN>

† **Doczynić**, i, ii, nied. † **Doczyniwać** *f. dokończyć roboty, wykonać*: Doczyniony = *zupelny, doskonały*. Mącz. 2. *zrobić nadto, dorobić*: Proch ten schowaj, a co większych ziarenek doczyń. Sien.

† **Doczynienie**, a, bfm. *f. czynność cz. Doczynić*. 2. *praca, zajęcie, robota, zatrudnienie*.

† **Doczyniwać**, a, ał p. **Doczynić**.

† **Doczyniwanie**, a, bfm., *czynność cz. Doczyniwać*.

[**Doczynkować**, uje, ował] *f. robić, pracować, trudzić ś.; mieć dużo kłopotów, zajęć*. 2. *coire*.

Do czysta a. [Czysto] *zupelnie, do szczętu, całkowicie*: Grad mu wszystko do cysta wybił P. Czysto.

Doczyszczać, a, ał p. **Doczyszczyć**. <Do+CZYST>

Doczyszczenie, a, bfm., *czynność cz. Doczyszczać: Przymusowe D. zboża na wywóz nie jest pożądane.*

Doczyszczenie, a, bfm., *czynność cz. Doczyszczyć.*

Doczyszczenie się, a, ś., bfm., *czynność cz. Doczyszczyć ś.*

Doczyszczyć, i, ii, nied. **Doczyszczać do reszty**, *zupelnie wyczyścić*. D. ś. z *trudem wyczyścić*: Nie mogłem ś. broni D.

† **Doczyść**, czci, czeti a. **czedł** i † **D. ś. p. Doczytać**: Gdy przełożony człowiek czyta, nie może być, aby ś. D. nie miał, co na jego stan należy Kosz. <Do+CZT>

Doczytać, a, ał, † **Doczcić**, † **Doćcić**, † **Doczyść**, nied. **Doczytywać** *przezytać do końca a. do pełnego kresu, dokończyć czytania*: Doczytaj rozdziału. Świeco niedobra, właśnie pora była zgasać! I nie mogłam D... Mick. D. ś., † **Doćcić ś.**, † **Doćcić ś.**, † **Doczyść ś.** *czytając do wiedzic ś.* Przen.: Patrz na twarz moją, a doczytasz ś w niej prawdy. <Do+CZT>

Doczytanie, a, bfm., *czynność cz. Doczytać*.

Doczytanie się, a, ś., bfm., *czynność cz. Doczytać ś.*

Doczytywać, uje, ywał p. **Doczytać**.

Doczytywanie, a, bfm., *czynność cz. Doczytywać*.

† **Doćcić**, i, ii i † **D. ś. p. Doczytać**. <Do+CZT>

[**Doćkać**, a, ał] p. **Doczekać**.

Doćwiczenie, a, bfm., *czynność cz. Doćwiczyć* <Do+Cwiczenie>

Doćwiczyć, y, ył *f. dokończyć bicia* 2. *wyćwiczyć do końca, wydoskonalić*: XUmysły niedoćwiczone (= *niedowarzone*). <Do+Cwiczyć>

Dodać, a, ał, nied. **Dodawać**, [dodawają a. **do** **dajają**] *f. przydać, dołożyć, przyłożyć*: Do jednej wsi dodał mu jeszcze i drugą. Kras Co będzie brakło, to ja dodam (= *zupelnie*). Dodaj do tego, że... (= *zważ i to*). Po krótkim milczeniu dodał... (= *powiedział w dalszym ciągu*). Nie potrzebujemy dodawać, że pierwsze lata życia naszego bohatera stanowią jakby epokę bajeczną.

Rol. (= *nadmieniać*). Książka ta—dodaje panienka—rozkosz mi sprawia. Rol. Przen.: D. komu serca, odwagi, sił (= *wzbudzić w nim serce, odwagę, siły*). D. wdzięku. Dodał energii muskułom Jun. † **Dodane** imię p. **Dodane**. 2. [D.] = a) *dać*: Cy ji (= *siostrze*) wiktę nie dodają? b) *czego = podać*: Służba czolna dodaje. D. rady = *dać radę, poradzić*. D. sposobu = *podać sposób, środek*. 3. † **podać, dostarczyć, dostawić**: W boelnie chleba Koreckiemu sznuru jeden Grek dodał do ucieczki z Stambułu. Leszcz. S. Dostawszy świętego konia, dodał go książęciu. Chwał. 4. *teżego = dać co*: Godzien jest, abyście mu we wszem wiary dodawali Sekl. D. koniowi ostrogi. Zewsząd w silnej obławie psy zębów mu dodają. Żebr. (= *zatapiają w nim zęby*). 5. *mat. połączyć w jedno, zsumować*: D. kilka liczb. <Do+DA>

X**Dodając**, a, ał p. **Dodoci**. <Do+DOJ>

X**Dodajanie**, a, bfm., *czynność cz. Dodając*.

Dodajna, ej, lm. e p. **Dodajnik**: Czy życie jest sumą, czy jedną z dodajnych? Dąb. <Do+DA>

Dodajnik, a, lm. *f. mat. Dodajna każda z liczb, które dodajemy, składnik dodawania, składnik sumy*.

X**Dodajny który ś. dodaje do czegoś, dodatkowy**.

† **Dodane**, ego, bfm., † **Dodane imię gram przyimiotnik**.

Dodanie, a, bfm., *czynność cz. Dodać*.

Dodany im. *przymiotnikowy muz.*: Linje dodane = *linijki nad i pod pięciolinją, dla umieszczenia nut poza nią wychodzących*: A leży na pierwszej dodanej górnej, H pod pierwszą dodaną dolną, D nad drugą dodaną górną i r p.

Dodarcie, a, bfm., *czynność cz. Dodrzczyć* <Do+DZR>

X**Dodarcie się**, a, ś., bfm., *czynność cz. Dodrzczyć ś.*

Dodarki, ów, bfm. *resztki niedodarte*: Kto uszanował D sukienki waszej? Wor

Dodatek, tku, lm. tkł *f. rzecz dodana, naddatek, przydatek, dokładka, przyczynek*. Dzieło z licznymi dodatkami D do gazety Dobre urodzenie nie zawsze z dodatkiem chodzi. Karp (= *z majtkiem*) Nic bez dodatków nie powie (= *bez zmysła*) Musisz mu to wynagrodzić i w datku przeprosić go (= *prócz tego, nadto*) 2. † **anat. (appendix) przyczepek, przydatek wyrostek** <Do+DA>

Dodatkowo przys. od **Dodatkowy**, *w dodatku, oprócz tego*

Dodatkowy przym. od **Dodatek** *f. otrzymywany jako dolatek*: Pensja dodatkowa. 2. **anat.**: Nerve D (nervus accessorius v. recurrens Willisii) *jedenaście para nerwów mózgowych, Xczęść trzecia ósmej pary Willis'a. Xnerw odchodzący górny, Xnerw nad i zwracający, przydatkowy, Xprzystępujący, Xrozbiegający ś. wsteczny*. 3. **lek.**: Wybuch D. p. **Dorzut**. 4. **wet.** Zęby dodatkowe a przybyszowe u koni (dentes complementarii).

Dodatni, **Dodatny** *f. mat i fiz posiadający cechy wprost przeciwne ujemnemu*: Znak D (= *plus, więcej*). Ilości dodatnie Elektryczność dodatnia 2. *korzystny, pożyteczny, zawienny, dobry, pożądany*: Strony dodatnie zimy Posiada zalety dodatnie. Jeź Umysł trzeźwy i jasny w prawdziwie dodatnim tego słowa znaczeniu <Do+DA>

×Dodatnia, l, lm. e l. gram. *dodanie brzmienia do wyrazu a. wyrazu do zdania. 2. mat. ilość dodatnia.*

Dodatnio przys. od Dodatni: Projekt budżetu przedstawia ś. D.

Dodatność, i, blm. rz. od Dodatny: D. i ujemność wykluczały ś. wzajemnie. Jeż.

Dodatny p. Dodatni.

×Dodawacz, a, lm. e p. Dodawca. <Do+DA>

Dodawac, aje a. ×awa, awał p. Dodać.

Dodawanie, a, lm. a czynność cz. Dodawać; mat. jedno z działań arytmetycznych, in. ×addyca. <Do+DA>

×Dodawca, y, lm. y, ×Dodawacz ten, co dodaje: Chryste, mężnym sił dodawco. Groch.

×Dodać, dmie, dał, nied. ×Dodymać l. *dmąc dopełnić powietrzem: Dodymaj pęcherza jeszcze nie dosyć nadętego. 2. poddać, podszeptać: Djabel mu te myśli dodyma. Troc. ×D. ś. osiągnąć skutek dęcia: D. ś. ognia Oss. <Do+DM>*

×Dodążać, a, ał p. Dodążyć. <Do+DEG>

×Dodążanie, a, blm., czynność cz. Dodążać.

×Dodążenie, a, blm., czynność cz. Dodążyć.

×Dodążyć, y, ył, nied. ×Dodążać dojść, dobiec. L.

[Dodek, dka, lm dkowie a. Dotek] *dziadek.*

Dodekaedr, u, lm. y mat. p. Dwunastościan. <Gr. dōdekaēdros>

Dodekarchja, i, blm. *panowanie dwunastu <Gr. późn dōdekarchia>*

×Dodecłe, a, blm., czynność cz. Dodąć. <Do+DM>

×Dodecłe się, a ś., blm., czynność cz. Dodąć ś

Dodławiać, a, ał p. Dodławić. <Do+DŁAW>

Dodławianie, a, blm., czynność cz. Dodławić.

Dodławić, i, il, nied. Dodławiać *dlawiąc dobić, dodusić* Przen.: Cesarz posunął swoje wojska i dodławił go Budz (=pokona do reszty)

Dodławienie, a, blm., czynność cz. Dodławić

Dodłubać, bie, bał l *dokończyć dłubania 2. dokończyć pracy marudnej <Do+DŁOB>*

Dodłubanie, a, blm., czynność cz. Dodłubać.

Dodmuchiwać, uje, iwał *do reszty zadmuchiwać, do reszty gasić: Rok za rokiem dodmuchujesz między nami tlejące świeczniki* Wor <Do+DM>

Dodmuchiwanie, a, blm., czynność cz. Dodmuchiwać.

[Dodnek, nku, blm.] l. *świt. D. jeszcze nie rychło (=nie prędko będzie dzień) 2. p. Dodniówka: Na drugi D wysłał swoje córki po ogień* Pognęła wolki na cały D. Pśń <Do+DŹŃ>

Dodnia *Do dnia rano, raniutko, ze świtem, o świtaniu.*

[Dodnie, i, blp.] p. Dodniówka: D. są już duże

[Dodnik, u, blm.] *doświłki, okurki, zaranie*

Dodniowy *jeden dzień trwający, jednodniowy, nie-trwały, znikomy, efemeryczny. Nienawdził pisarzy, co zdobyli cząsteczkę sławy dodniowej* Kraez Biedny w opasany zewsząd dolą swą dodniową widnokregu, na nią już tylko boleje Kraez (=z dnia na dzień). <Do+DŹŃ>

Dodniówka, l, lm. l l. a. [Dodnek. Dodnie] *czas do dnia, przedświt, zaranie 2. myśl polowanie na lisa przed wschodem słońca.*

Dodoić, i, il, nied. ×Dodajac l. *resztę wydać. 2. ×kogo = wyciągnąć ostatni grosz. ×D. ś. upić ś. <Do+DOJ>*

Dodojenie, a, blm., czynność cz. Dodoić.

×Dodojenie się, a ś., blm., czynność cz. Dodoić ś.

Dodrapać, pie, pał *dokończyć drapania. D. ś. l. ×osiągnąć skutek drapania: D. ś. krwi. 2. do czego=dorwać ś., dostać ś., dobić ś. czego, dopiąć, dochrapać ś.: Rękoma i zębami radby ś. D. do tego, czego żąda. <Do+DRAP>*

Dodrapanie, a, blm., czynność cz. Dodrapać.

Dodrapanie się, a ś., blm., czynność cz. Dodrapać ś.

Dodreptać, cze, tał *drepcząc, dochodzić: Moi chlebodawcy nie wytracili ostatniego tygodnia, któremu nie zdążył D. Dąb. <Do+DREPT>*

Dodreptanie, a, blm., czynność cz. Dodreptać.

Dodrukować, uje, ował, nied. Dodrukowywać l. *wydrukować coś brakującego: D. w książce spis rzeczy. D. jeszcze sto egzemplarzy. 2. dokończyć drukowania. <Do+DRUK>*

Dodrukowanie, a, blm., czynność cz. Dodrukować.

Dodrukowywać, uje, ywał p. Dodrukować.

Dodrukowywanie, a, blm., czynność cz. Dodrukowywać.

Dodrzeć, drze, darł, nied. Dodzierać l. *do reszty podrzeć: W stroju dawnym matka umarła, jeszcze go i córka z wnuczką nie dostała. Wyb. Przen.: Dodał sereca nasze, żadnej nie dozwalał nadziei. L. (= rozdarł, do reszty zasmucił). 2. dokończyć darcia, skubania: Spać nie pójdziecie, póki zaczętego pierza nie dodrzecie. L. 3. ×zdzierstwem nabyć, zedrzeć, złupić: Myślił więcej jeszcze skarbów dodzierać. Nar. D. ś. l. podrzeć ś. do reszty: Suknia ś. dostała. 2. ×drapiąc, osiągnąć co: D. ś. krwi. <Do+DZR>*

Dodumać się, a ś., ał ś. *dumając, dojść do jakiegoś wniosku: Tego ś. dodumała sama w żółciowym swoim usposobieniu. Spas. <Do+DUM>*

Dodumanie się, a ś., blm., czynność cz. Dodumać ś.

Dodusić, i, il l. *dusząc, dobić: Choćbym kował, tobyś mnie jeszcze dodusił. 2. z trudnością dokończyć: Ledwo dodusił roboty. Ledwo dodusił kieliszka (=dopił z trudnością).*

Doduszenie, a, blm., czynność cz. Dodusić. <Do+DUS>

×Dodychać, a, ał *oddychając, dokończyć: Reszty dni D spokojnie. Hul. [D. ś.] doczekać ś. końca. Biedaczysko dychał a dychał, to też ś. i dodychał <Do+DUCH>*

×Dodychante, a, blm., czynność cz. Dodychać.

Dodyktować, uje, ował *dłytowania dokończyć*

Dodyktowanie, a, blm., czynność cz. Dodyktować.

×Dodymać, a, ał p. Dodąć. <Do+DM>

×Dodymanie, a, blm., czynność cz. Dodymać.

[Dody moje dody!] p. l. [Dana].

Dodysputować, uje, ował *dysputę przeciagnąć do pewnego czasu. D. ś. dysputując, osiągnąć: Narod czeski dobił ś. tego a dodysputował, że im tę wolność wrócono. Teof. <Do+Dysputa>*

Dodysputowanie, a, blm., czynność cz. **Dodysputować**.

Dodysputowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Dodysputować** ś.

† **Dodziać**, eje, ał, nied. † **Dodziewać** I. komu = *podziać na kogo, pobudzić go*: Łaska boska ustawicznie mi dodziewa, pała we mnie. Orzech. 2. *dokończyć dział drzewo bartne, dokończyć wyrabiania barci na drzewie*: Ten, co dodzieje zadzianego drzewa, ma to sobie aktami bartnemi obwarować. Skr. <Do+DZIE>

† **Dodziałać**, a, ał, nied. † **Dodziaływać** *dokonać, dokończyć*: Zostali ci, eoby jeszcze mężnie dodziaływać ś. miało. Zebr. <Do+DZIE>

† **Dodziałanie**, a, blm., czynność cz. **Dodziałać**.

† **Dodziaływać**, a, ał p. **Dodziałać**.

† **Dodziaływanie**, a, blm., czynność cz. **Dodziaływać**.

† **Dodzianie**, a, blm., czynność cz. **Dodziać**. <Do+DZIE>

† **Dodzienny** na jeden dzień służący, *jednodniowy*: Kozy ten pańskie pasie i pasterz D., ja krowy własne pasie, jam pasterz niezmienny. Gawin. <Do+DZŃ>

Dodzierać, a, ał i D. ś. p. **Doдрzeć**. <Do+DZR>

Dodzieranie, a, blm., czynność cz. **Dodzierać**.

† **Dodzierzawać**, a, ał p. **Dodzierzeć**.

† **Dodzierzawanie**, a, blm., czynność cz. **Dodzierzawać**. <Do+DZIERZ>

Dodzierzeć, y, ał, nied. † **Dodzierzawać** I. *dotrzymać, zachować*: Spokojnie arendy swojej dodzierzał. Wybr. † **Widząc**, że zamku nie dodzierży, poddał ś. Biał. (= *nie utrzyma*). † **Nie dodzierzał** naszym pola Świdrygał. Birk. (= *nie dostał placu*). † **On nikomu nie dodzierzał** słowa. Biel. M. (= *nie dochował*). 2. † **Zatrzymać**, **przytrzymać**, **powstrzymać**: Jastrzębie gonią i sarny małe, a psom ich dodzierzawają. Trzye.

Dodzierzenie, a, blm., czynność cz. **Dodzierzeć**: † **Niektóre** ryby zęby mają, ale więcej ku dodzierzeniu pokarmu, niżli ku żezwaniu. And. z Kobyl. (= *do przytrzymania*).

† **Dodziewać**, a, ał p. **Dodziać**. <Do+DZIE>

† **Dodziewanie**, a, blm., czynność cz. **Dodziewać**.

[**Do dzisiaj**] p. **Do dziśnia**.

[**Do dzisiaj dnia**] p. **Do dziśnia**.

Dodziejszy do dziś dnia istniejący: Kamienie w dodziejszych pamiątkach nie przechował dnia swoich urodzin. Rol. <Do+DZŃ+Si>

Do dziśnia, **Do dziś dnia**, [**Do dzisiaj dnia**, **Do dzisiaj**, **Do dziśka**] do dzisiejszego dnia, *dotychczas*: Tę żywość umysłu zachowała D. Orzech. <Do+DZŃ+Si+DZŃ>

[**Do dziśka**] p. **Do dziśnia**.

Dodzwonić, i, il *dokończyć dzwonienia*. D. ś. *osiągnąć skutek dzwonienia*: Nie mogłem ś. nikogo D. (= *dzwoniem sprowadzić*). <Do+DZWIEN>

Dodzwonienie, a, blm., czynność cz. **Dodzwonić**.

Dodzwonienie się, a ś., blm., czynność cz. **Dodzwonić** ś.

Dodźwigać, a, ał I. a. × **Dodźwignąć** dok. *dotnieć z wysiłkiem*: Krzyż mój z pokorą i wy-

trwałością dodźwigam do dworu. Kaczk. 2. × **nied** p. **Dodźwignąć**. <Do+DZWIG>

Dodźwiganie, a, blm., czynność cz. **Dodźwigać**.

Dodźwignąć, nie, nął, nied. × **Dodźwigać** I. *podnieść do pewnej wysokości*. 2. × p. **Dodźwigać**.

Dodźwignięcie, a, blm., czynność cz. **Dodźwignąć**.

Dofarbować, uje, ował *poifarbować do końca a. do pewnego miejsca*. <Do+Farba>

Dofarbowanie, a, blm., czynność cz. **Dofarbować**.

[**Dofasować**, uje, ował] p. **Dopasować**: Dzieciaka dostroi i dofasuje.

Dofiglować się, uje ś., ował ś. *skutków figlowania doznać*. <Do+Figiel>

Dofiglowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Dofiglować** ś.

† **Dofoldrować**, uje, ował i † **D. ś. dobieć** ś., *uzyskać, odzyskać*: Rzecznik tej rzeczy nie dofoldrował. Dofoldrowali ś. tych długów.

† **Dofoldrowanie**, a, blm., czynność cz. **Dofoldrować**. <Do+Foldrowanie>

† **Dofoldrowanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Dofoldrować** ś.

[**Do fondytu**, **Do izna**, **Do jizna**] *zupełnie, do szczytu*. <Z Łć. funditus = do gruntu, ze szczytem>

Doformować, uje, ował, nied. **Doformowywać** *dokończyć formowania*: Tameśki cztery bataljony doformowywali. Drz. <Do+Forma>

Doformowanie, a, blm., czynność cz. **Doformować**.

Doformowywać, uje, ywał p. **Doformować**.

Doformowywanie, a, blm., czynność cz. **Doformowywać**.

Dofrunąć, nie, nął *frunając, dojsć, dolecieć*: Pewniej do celu spętany dojdzie, niż szalony dofrunie. <Do+FRU>

Dofrunięcie, a, blm., czynność cz. **Dofrunąć**.

Dog, a, lm. i *odmiana psa*. <Ang. dog>

× **Dogadać**, a, ał *gadania dokończyć*: Jak dogadał i zwał ś. Djomedem, twarz Telemaka zbladła. Jabł. D. ś. I. *skutek gadania osiągnąć*: Dogadał ś. tego, że go do kozy zapakowano. Oss. 2. *z trudnością rozmówić* ś. z kimś, *trafić do końca*: Nie mogę ś. z nim D. 3. † **zgadnąć**, *domyślić* ś., *dojsć*: Tego ś. z podpisanej sumy wnet dogadasz. Orzech <Do+GAD>

× **Dogadanie**, a, blm., czynność cz. **Dogadać**.

Dogadanie się, a ś., blm., czynność cz. **Dogadać** ś.

Dogadywać, uje, ywał I. × **podpowiadać**, **podszepetywać**: Czego ty nie wiesz! Duch jakiś tobie wszystko dogadywa Książ. 2. *komu = dociąć, dogryzać, przymawiać, przygryzać*. 3. *dozrucac do rozmowy wyrazi a. krótkie zdania*.

Dogadywanie, a, blm., czynność cz. **Dogadywać**.

[**Dogadywka**, I, lm. I] *dogadywanie, docinek, przytyk, przymówka*: Zara go ta obsiedli, zara prześmieszki, zara dogadywki. Kon. <Do+GAD>

Dogadzać, a, ał i × **D. ś. p. Dogodzić**. <Do+GOD>

Dogadzanie, a, blm., czynność cz. **Dogadzać**.

× **Dogadzanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Dogadzać** ś.

[Dogadzina, y, lm. y] p. Ogdadzina. <Do+GAD>

Dogalać, a, ał p. Dogolić. <Do+GOŁ>

Dogalanie, a, btm., czynność cz. Dogalać.

Dogalopować, uje, ował *galopen dojechać*: Już dogalopował wachmistrz do zamku. Byk. <Do+Galop>

Dogalopowanie, a, btm., czynność cz. Dogalopować.

Dogana, y, lm. y *komora celna*. Krasz. <Włos. dogana>

[Dogana, y, lm. y] *nagana, przygana*.

Doganiac, a, lm. e l. *ten, co goni za czymś*. 2. *myśliwiec gonący z chartami zwierzyne na koniu, dojeżdżacz*. <Do+GON>

Doganiat, a, ał l. p. Dogonić. 2. [D.] = a) *pełzać, ganiać*. b) (o bydłe) *dopuszczać, stanowić*.

Doganianie, a, btm., czynność cz. Doganiat.

† Dogarać, a, ał l. p. Dogarzeć. 2. p. Dogorywać: *Spi człek w letargu, choć życie dogara*. L. 3. *komu a. kogo = dokuczać, dopiekać*: Teraz tym większy ogień jej dogara. Pot. *Zdradliwe słowo tak cię dogara, że nie milczysz na nie*. Susz. 4. *na co = nacierać, uderzać*: Nieprzyjaciel potęgą na wały dogarał. Chr. <Do+GOR>

† Dogaranie, a, btm., czynność cz. Dogarać.

Dogarbować, uje, ował skórę, garb. = *garbując, doprowadzić ją do należytego stanu, przesycić ją garbnikiem*. <Do+Garbować>

Dogarbowanie, a, btm., czynność cz. Dogarbować.

[Dogarek, rka, lm. rki] *ogarek* (np. świecy).

Dogarki, ów, btp. *resztki przedmiotów strawionych przez pożar*: Ostatnie D. niszczącego pożaru. Wor. <Do+GOR>

× Dogarnąć, nie, nął, nied. × Dogarnywać do *zgniętego dodać, skupić w jedno, zgarnąć*. × D. ś., nied. × Dogarnywać ś. *do czego = dobić ś. czego, dochrapać ś.*: Ledwie ś. do tego urzędu dogarnął. Troc. <Do+GART>

× Dogarnięcie, a, btm., czynność cz. Dogarnąć.

× Dogar. ięćie się, a ś., btm., czynność cz. Dogarnąć ś.

× Dogarnywać, a, ał i × D. ś. p. Dogarnąć.

× Dogarnywanie, a, btm., czynność cz. Dogarnywać.

× Dogarnywanie się, a ś., btm., czynność cz. Dogarnywać ś.

Dogasać, a, ał p. Dogasnąć. <Do+GAS>

Dogasanie, a, btm., czynność cz. Dogasać.

Dogasnąć, śnie, snął, nied. Dogasać l. *zgasnąć do reszty, dopalić ś.*: Patrzył na zegarek przy świetle dogasającego ognia. Orzesz. 2. *przen. skończyć ś., zakończyć ś.*: Krótkość dogasającego już sejmu. Szaj. *Życie dogasa*. Krasz

Dogasić, i, il, nied. Dogaszać l. *gaszenia dokończyć*. 2. *przen. zwyciężyć, pokonać, zwyciężyć*: Chorągwie ruszą na Ukrainę, by buntu D. Stenk. (= *ostatecznie go usmierzyć*). Jaka to chwala serce brać od boleści, która ma człowieka D. Birk. (= *życia pozabawić*). <Do+GAS>

Dogaszać, a, ał p. Dogasić.

Dogaszanie, a, btm., czynność cz. Dogaszać.

Dogaszenie, a, btm., czynność cz. Dogasić.

Dogaśnięcie, a, btm., czynność cz. Dogasnąć.

Dogiąć, gnie, giął, nied. Doginać *nagiąć do pewnego kresu*: Nie mogę D. sprężyny. <Do+GUB>

Dogiena, y, lm. y p. Dugiena: *Paladyni za Duleyneje i żony cudze kopje kruszyli, dla własnych atoli mieli wieże, zamki, dogieny i maszyny*. Jeż. <Hiszp. dueña, Fr. dugne>

Dogięcie, a, btm., czynność cz. Dogiąć. <Do+GUB>

Doginać, a, ał p. Dogiąć.

Doginanie, a, btm., czynność cz. Doginać.

Dogład, u, btm. *dogładanie, nadzór, dozór, baczność, opieka*: Zostawić chorego bez dogładu. <Do+GLEŃD>

× Dogładacz, a, lm. e, † Dogładacz, † Dogładca l. *ten, co dogłada, dozorca, nadzorca*: Król niechaj postanowi dogładacze po wszystkich krainach. Bud. 2. *badacz, szperacz*: Jakiżkolwiek on jest D. w rzeczach starożytnych, przecież tego nie postrzegł. Oss.

× Dogładaczka, i, lm. i forma ż. od Dogładacz: *Stolikowych zabaw najprzywiązańsze dogładaczki*. L. (= *spektatorki*).

Dogładać, a, ał p. Dogładnąć.

Dogładanie, a, btm., czynność cz. Dogładać.

[Dogładek, dku, btm.] *opieka, staranie*.

Dogładnąć, nie, nął, nied. Dogładać, † Dogładać, częstot. Dogładywać, × Dogładywać l. † *okiem dosięgnąć, dojrzeć, dostrzec, dopatrzeć*: Nie patrz na cztece postawy, jeno dogładaj do serdecznej sprawy. Rej. *Trwajcie tu, żeby nas Pan na tymże miejscu nalazł, gdy ś. do nas dogładając wróci*. Zarn. (= *zagładając*). 2. *dopiłnować, upiłnować, nied. strzec, mieć na oku*: Ani to w chacie nie nie zrobi, ani bydła dogładnie. Prus. *Kto okiem nie dogładnie, workiem dołoży*. Rog. (= *nie dopatrzy*). Dogładać robotników (= *dozorować*). Dogładać chorego. Pierwsze ziarno poprawy spadło nań z ust siostry miłosierdzia, która go dogładała. Krasz. (= *pielegnowała, czuwała nad nim*). <Do+GLEŃD>

Dogładnięcie, a, btm., czynność cz. Dogładnąć.

Dogładywać, uje, ywał p. Dogładnąć: *Zapisał Godlewskiemu całe mienie, z waunkiem, aby ś. ożenił z klucznicą, która dogładowała Niemca*. Budz.

Dogładywanie, a, btm., czynność cz. Dogładywać.

† Dogładacz, a, lm. e p. Dogładacz.

† Dogładaczka, i, lm. i forma ż. od Dogładacz.

† Dogładać, a, ał p. Dogładnąć.

† Dogładanie, a, btm., czynność cz. Dogładać.

Dogładawa, y, lm. y bot (*grindelia*) *rosć*.

† Dogładca, y, lm. y p. Dogładacz.

× Dogładywać, uje, ywał p. Dogładnąć.

× Dogładywanie, a, btm., czynność cz. Dogładywać.

Dogładzać, a, ał p. Dogładzić. <Do+GŁAD>

× Dogładzać, a, ał p. Dogłodzić. <Do+GLEŃD>

Dogładzanie, a, btm., czynność cz. Dogładzać.

× Dogładzanie, a, btm., czynność cz. × Dogładzać.

Dogładzenie, a, btm., czynność cz. Dogładzić.

Dogładzić, i, il, nied. Dogładzać l. *gładkim do reszty uczynić*. 2. *zupełnie zgładzić, wytępić*. Niedogładzone rzymskim orężem Niemany Wor. *Ułomności człowieka, doczesną pokutą niedogładzone*. Wor. (= *niezmazane*). <Do+GŁAD>

× Dogłodzenie, a, btm., czynność cz. Dogłodzić.

<Do+GLEŃD>

× Dogłodzić, i, il, nied. × Dogładzać *do reszty zgłodzić*.

Dogma 1. tu, Im. ta ni. fil. p. Dogmat. 2. y, blm. *rub. teologja dogmatyczna*: Egzamin z dogmy. <Gr. *dógma ni.*>

Dogmacik, u, Im. i p. Dogmat. Sienk.

Dogmat, u, Im. y, Dogma fil. twierdzenie przyjmowane za prawdę bez krytyki i dowodów: D. filozoficzny, metafizyczny, realistyczny. D. religijny (=artykuł wiary). Zdr. **Dogmacik**. <Gr. *dógma, 2 pp. dógmatos ni.*>

Dogmatycznie przys. od Dogmatyczny: D. twierdzić, nauczać. <p. Dogmat>

Dogmatyczność, i, blm. rz. od Dogmatyczny: D. twierdzenia, umysłu.

Dogmatyczny 1. fil. = a) należący do dogmatu, oparty na dogmacie, z dogmatu wysnuty: Twierdzenie dogmatyczne. Teorja dogmatyczna. b) *dogmatyzmem nacechowany, w duchu dogmatyzmu pojęty*: Metoda dogmatyczna. Filozofja dogmatyczna. c) *skłonny do opierania ś. na dogmatach, na wierze przyjmujący, niekrytyczny*: Umysł D. d) *z góry pewny, dowodów nie potrzebujący*: Pewnik D. **2. traktujący o dogmatach, dogmatów dotyczący**: Teologja dogmatyczna.

Dogmatyk, a, Im. cy fil. filozof, opierający ś. na dogmatach, posługujący ś. metodą dogmatyczną, zwolennik dogmatyzmu. <Gr. *dogmatikós*>

Dogmatyka, i, blm. część teologii, dotycząca dogmatów, wykład dogmatów, teologja dogmatyczna. <Now. z Gr. *dogmatiké = dost. dogmatyezua*>

Dogmatyzacja, i, blm. p. Dogmatyzowanie: D. faktu wiedzy. Kozł.

Dogmatyzm, u, blm. fil. 1. metoda opierania ś. na dogmatach. 2. filozofja, wysnuwająca swój system z założeń nieudowodnionych, z dogmatów. 3. odwoływanie ś. do powagi dogmatów na poparcie twierdzeń swoich. <Now. z Gr. *dógma = dogmat*>

Dogmatyzować, uje, ował 1. nadawać czemuś charakter dogmatu, podawać coś za pewnik nie podlegający krytyce, nie potrzebujący dowodów: D. przypuszczenie, przywidzenie własne, domysł. **2. nauczać dogmatycznie, wywodzić metodą w dogmatyzmie przyjętą. 3. wyklądać dogmaty**.

Dogmatyzowanie, a, blm., Dogmatyzacja czynność cz. Dogmatyzować.

Dognać, a, ał p. Dogonić. <Do+GON>

Dognajać, a, ał p. Dognoić. <Do+GNI>

Dognajanie, a, blm., czynność cz. Dognajać.

Dognanie, a, blm., czynność cz. Dognać. <Do+GON>

×Dognaniec, nca, Im. ncy ten, którego dognano. Stasz.

×Dognębić, i, il zgnębić do końca, uciemieżyć, znękać. <Do+GNĘB>

×Dognębienie, a, blm., czynność cz. Dognębić.

Dogniatać, a, ał p. Dognieść. <Do+GNIOT>

Dogniatanie, a, blm., czynność cz. Dogniatać.

Dogniecie, a, blm., czynność cz. Dognić. <Do+GNI>

Dognić, ije, il, nied. † Dogniwać 1. zgnieć do końca: Gruszki zgnięki wtedy dobre, kiedy dogniają. Przen.: W domu ś. zasiedział i zapewne dogniję za piecem. Oss. (= do reszty zgniśnieje a. gmuśnego życia dokończy) **2. gnijąc, dobrać do pewnego czasu**. Przen.: Dognijesz w łóżku, jak widzę, do południa (= doleżysz). <Do+GNI>

Dogniecenie, a, blm., czynność cz. Dognieść.

Dognieść, gniecie, gniotti, nied. Dogniatać 1. ugnieść do reszty. 2. ×przen. uciemieżyć do reszty. <Do+GNIOT>

† Dogniwać, a, ał p. Dognić: Czerwem przetozzone dogniwają schaby. Pot. <Do+GNI>

† Dogniwanie, a, blm., czynność cz. Dogniwać.

Dognoić, i, il, nied. Dognajać, ×Dogniwać do reszty zgnoić: Nawóz z słomą niedognojoną mieszają. Haur. D. pole (= zupełnie wynawozić). <Do+GNI>

×Dognoiwać, a, ał p. Dognoić.

×Dognoiwanie, a, blm., czynność cz. Dognoiwać.

Dognojenie, a, blm., czynność cz. Dognoić.

† Dogoda, y, Im. y, [Dogoda] dogadzanie, wygoda, przysługa: Powinność nasza jest prawdzie dogodę uczynić. Birk. Umiał Jozue 600,000 ludzi dogodę uczynić, porządnie im wymierzywszy ziemię Palestyńską. Birk. (= wygodę). † Niedogoda = niedogodzenie. <Do+GOD>

×Dogodliwie przys. od Dogodliwy.

×Dogodliwość, i, blm. rz. od Dogodliwy.

×Dogodliwy p. Dogodny.

Dogodnica, y, Im. e ta, co dogadza czymś chciom, kochanku.

Dogodnie, [Dogodno] przys. od Dogodny.

[Dogodno] p. Dogodnie: D. było przy tej ceremonji pokrewnemu błogosławić ślubem kochaną Teresję. And.

Dogodność, i, blm. rz. od Dogodny.

Dogodny, ×Dogodliwy 1. wygodny, przydatny: Dogodne mieszkanie. Zawrzeć umowę na dogodnych warunkach (= nieuciążliwych, korzystnych). **2. ×skłonny do dogadzania, powolny, posłuszny. 3. ×któremu łatwo dogodzić, niewybredny, zgodny**: Wykwintne i niedogodne obżarstwo skarby pożera. Pilch. (= wybredne, grymasne). <Do+GOD>

[Dogody, ów, bip.] dogadzan'e: W służbie jakich dogodów niema.

Dogodzenie, a, blm. 1. czynność cz. Dogodzić.

2. [D.] dogodność, usługa, przysługa, czynność: Ówiartkę wowsa przyniosłam za to (dom. uczynione mi) D.

×Dogodzenie się, a ś., blm., czynność cz. Dogodzić ś.

×Dogodziciel, a, Im. e ten, co dogadza.

×Dogodzicielka, i, Im. i forma ż. od Dogodziciel.

Dogodzić, i, il, nied. Dogadzać 1. zadosyć uczynić czyjej woli, zaspokoić czyje zachcenia, zadowolnić kogo: Jeszcze ś. ten nie urodził, co by wszystkim dogodził. Prz. Dogadzać namiętnościom (= ulegać). Książki elementarne, któreby siłom pojętności w uczących ś. dogadzały. Popł. (= odpowiadały). Ir.: Powróż napadszy, onej nierządniey dobrze po grzbiecie dogodził. Skar. (= wybił ją, wychłostał). **2. ×trafić, ugodzić**: Do mety dogodził. Oss. Tak dobrze tej bestji w łeb pałką dogodził, że ś. wywróciła. L. **3. ×do czego = dojść, dobiec**: Dogadzał do kresu swego życia. Oss. **4. † czemuś = mieć co na względzie, uwzględnić, wziąć pod uwagę**: A wždy mu rzezono, by chorobie dogodził, czas mu inny dano, by powoli od niego poselstwa słuchano. Piel. **×D. ś., nied. ×Dogadzać ś. nieos. stać ś. zadosć**: Bóg chciał, żeby ś. było miłosierdziu Jego dogodżito. <Do+GOD>

Dogoić, i, il, nied. ×Dogoiwać do końca zagoić: Kiedy ś. rana już wyrówna, potem ją

chłodnym plastrem D. Perz. **D. ś.** do końca ś. zagoić: Rana ś. nie dogoiła. Skar. <Do+GÓJ>

×Dogoivać, a, ał p. Dogoić.

×Dogoivanie, a, bfm., czynność cz. Dogoiwać. Dogojenie, a, bfm., czynność cz. Dogoić. Dogojenie się, a ś., bfm., czynność cz. Dogoić ś.

Dogolenie, a, bfm., czynność cz. Dogolić. <Do+GÓŁ>

Dogolić, i, Ń, nied. Dogalać golenia dokończyć. [Dogoliwać się, a ś., ał ś.] kończyć golenie ś.

×Dogon, u, lm. y l. dogonienie, dopędzenie. 2. pogon, ściganie, pościg: Chybkie przyspieszał dogony. Przyb. 3. reszta po odejściu dobrej wódki, z której można jeszcze pędzić wódkę gorszą i trącają <Do+GON>

×Dogoniciel, a, lm. e ten, co dogania a. dogonił.

×Dogonicielka, i, lm. i forma ż. od Dogoniciel.

Dogonić, i, ił, Dognać, † Dożonać, nied. Doganiać l. pędząc doprowadzić, przypędzić: Już pasterz dogania bydła do szafasu. Oss. † Każdy bydłę nieprzyjaciela swego obładzone do niego dognał. Sekl. Przen.: † Dognać podpiętego do upaści = zupełnie go spoić, doprowadzić do stanu nieprzytomnego: Podpiętego uprosił do swej gospody, a tam dognawszy go do upaści, iż i ręką i nogą władnąć nie mógł, barwiera przyzwwał. Gorn. 2. dopędzić, doścignąć: Jego i we sto koni nie dogoni. Podwojoną pilnością dogonił współuczniów. Oss. (= dorównał im). Co dziś opuścisz, jutro nie dogonisz. Prz. (= nie powetujesz) Nie dogonisz wczora eugiem, nie wyrzeczsz jutra pługiem. Baka. † Znaczej chwaly z nauk doganiał. Birk. (= zdobywał ją, nabywał, zyskiwał). 3. ×pędem dobieć a. dojechać: Jak ś. kopnął z Krakowa rano, dognał do Warszawy wieczór. Oss. 4. ×kogo = zachęcić, pobudzić, napędzić, zapędzić, zmaglic, przynaglić: Włodarz dogania żniwiarzów, aby prędzej żęli. Oss. 5. ×dokończyć, dokonac: Dognać zagonu. Oss. Dognał długiego żywota. Bardz. 6. ×komu = w kłopot wprawić kogo, zakłopotać, zambarasować: Na rozmowie szkolnej z filozofji zarzucający broniącemu kaducznie doganiał. Oss. <Do+GON>

Dogonienie, a, bfm., czynność cz. Dogonić.

Dogorywać, a, ał l. p. Dogorzeć: Lampa dogorywa (= gaśnie). Dwór zrabowany dogorywał. Rol. 2. a. † Dogarać być na schyłku, kończyć ś.: Już czas dogorywa obrad naszym. Chory już dogorywa (= umiera, kona). <Do+GOR>

Dogorywanie, a, bfm., czynność cz. Dogorywać.

† Dogorzały który dogorzał, dopalił ś.: Ogień D. gaśnie. Bud. B.

Dogorzeć, eje, ał, nied. † Dogarać, Dogorywać gorzeniu dokończyć, dopalić ś.: Świeca, dogorzawszy, zgasła. Birk. <Do+GOR>

Dogorzenie, a, bfm., czynność cz. Dogorzeć.

Dogospodarować, uje, ował, Dogospodarzyć gospodarowania dokończyć. D. ś. czego=gospodarując, osiągnąć co: Nie mógł ś. złota D. Rol. <Do+Gospodarz>

Dogospodarowanie, a, bfm., czynność cz. Dogospodarować.

Dogospodarowanie się, a ś., bfm., czynność cz. Dogospodarować ś.

Dogospodarzenie, a, bfm., czynność cz. Dogospodarzyć.

Dogospodarzyć, y, ył p. Dogospodarować.

Dogotować, uje, ował, nied. Dogotowywać l. † i [D.] do reszty przygotować, dokończyć: Poczętych rzeczy D. Mącz. 2. gotowania dokończyć, doważyć. 3. do gotowanego dodać, ugotować większą ilość: Dogotuj jeszcze z pięć jajek. D. ś., nied. Dogotowywać ś. dokończyć ś. gotować. <Do+Gotować>

Dogotowanie, a, bfm., czynność cz. Dogotować.

Dogotowanie się, a ś., bfm., czynność cz. Dogotować ś.

Dogotowywać, uje, ywał i D. ś. p. Dogotować. Dogotowywanie, a, bfm., czynność cz. Dogotowywać.

Dogotowywanie się, a ś., bfm., czynność cz. Dogotowywać ś.

[Dogódka, i, lm. i] chwila wolnego czasu: Kie najdziesz dogódkie, to przyjdź. <Do+GÓD>

[Dograbek, bku, lm. bki] dokończenie grabienia, dograbanie: D. przejdzie całe lany. Pol. <Do+GRZEB>

Dograbiać, a, ał p. Dograbić.

Dograbianie, a, bfm., czynność cz. Dograbiać. Dograbieć, i, ił, nied. Dograbiać grabienia dokończyć.

Dograbienie, a, bfm., czynność cz. Dograbieć.

Dograbki, ów, blp. uroczyść większa na zakończenie sianokosu: Na dograbkach, na obżynkach wszędzie razem ludu wiele. Pol.

† Dograbolić się, i ś., ił ś. p. Dogramolić ś.: Kiedy kto tonie, a deski ś. jakiej uchwyci, tak ś. jej długo nie puści, aż co bezpieczniejszego upatrzy, na czymby ś. do brzegu dograbolił. Rozm. <? Połączenie GRZEB z Gramolić>

Dograć, a, ał, nied. Dogrywać, † Dograwać l. gry dokończyć: Dogrywamy dwiema lewami. D. roli w sztuce. Oss. 2. † komu=dać rewanż. <Do+(I)GR>

Dogradzać, a, ał p. Dogrodzić. <Do+GROD>

Dogradzanie, a, bfm., czynność cz. Dogradzać.

Dogramiać, a, ał p. Dogromić. <Do+GROM>

Dogramianie, a, bfm., czynność cz. Dogramiać.

Dogramolenie się, a ś., bfm., czynność cz. Dogramolić ś.

Dogramolić się, i ś., ił ś., † Dograbolić ś., nied. ×Dogramoliwać ś. l. gramoląc ś. dojść, dowiec ś., doczłogać ś. 2. ×do-hrapać ś. czego, dobieć ś.: Nie dogramolisz ś. do tego urzędu. Troc <Do+Gramolić się>

×Dogramoliwać się, a ś., ał ś. p. Dogramolić ś.

×Dogramoliwanie się, a ś., bfm., czynność cz. Dogramoliwać ś.

Dograna, ej, lm. e karc l. pewna liczba lew potrzebna do skóńczenia gry: U nas D. 2. a.

×Dogrywana (w marjaszu) powtórne rozpoczęcie gry. <Do+(I)GR>

Dogranie, a, bfm., czynność cz. Dograć.

† Dograwać, a, ał p. Dograć.

† Dograwanie, a, bfm., czynność cz. Dograwać.

Dogrodzenie, a, bfm., czynność cz. Dogrodzić. <Do+GROD>

Dogrodzić, i, ił, nied. Dogradzać do pełnego kresu ogrodzić.

Dogromić, i, il, nied. Dogramić kogo a. † komu = do szczytu pogromić: Dębiński Moskwie dogromił i niektóre miasta spalił. Paszk. <Do+GROM>

Dogromienie, a, blm., czynność cz. **Dogromić. Dogruchotać, oze, tał, pogruchotać** do reszty L. **Dogruchotanie, a, blm., czynność** cz. **Dogruchotać.** <Do+GRUCH>

[**Dogruntować, uje, ował**] *gruntując, dojsć; dosięgnąć gruntu, dna:* Musisz mi, Kasienku, do dna D Pśń. <Do+GRUNT>

[**Dogrunтовanie, a, blm.**] *czynność* cz. **Dogruntować.**

Dogrywać, a, ał p Dograć. <Do+(I)GR>

×**Dogrywana, ej. Im. e p Dograna.**

Dogrywanie, a, blm., czynność cz. **Dogrywać.**

×**Dogryz, u, Im. y dokuczanie, męka:** Trosk dogryzy <Do+GRYZ>

Dogryzacz, a, Im. e ten, co komuś dogryza.

Dogryzać, a, ał i D. ś. p Dogryżć.

Dogryzanie, a, blm., czynność cz. **Dogryzać.**

Dogryzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Dogryzać ś.**

Dogryzek, zka, Im zki słowo uszczypliwe, docinek, przycinek, przygryzek, przytyk: Zmieszany tym ostrym dogryzkiem. Słow.

Dogryzienie, a, blm., czynność cz. **Dogryżć.**

Dogryzienie się, a ś., blm., czynność cz. **Dogryżć ś.**

Dogryzki, zek a zków, blp. resztki pokarmu niezjedzone.

Dogryżć, zie, zł, nied. Dogryzać i, zgryżć do końca: Mięso tak twarde, że go nie D L Przen.: Reszty starożytności, których czas nie dogryżł. Jez. (=nie zniszczył do końca). 2. kogo =zgryżotą dobić: To zamartwienie go dogryżło. 3. komu = dopiec, dokuczyc, dojsć (szczeg. mową): Widzę, że jej zazdrość dogryza. Im dowieśniej będą mi dogryzać, tym ś. serdeczniej uśmieję Mick. (=docinać, przymawiać). D. ś. 1. ×gryżąc, dojsć czego: Trzeba ś. dogryzać smaku. Hrb. 2. zagryżć ś. do końca, zamartwić ś. <Do+GRYZ>

[**Dogryżnięty**] *dogryżony.*

Dogrzac, eje, ał, nied. Dogrzewać i. ciepła udzielić, ogrzać: Słońce dogrzewa (= przygrzewa) ×Dogrzało im wino (= rozgrzało ich). Nieos: ×Dogrzewa mi = gorąco mi. 2. więcej ogrzać: Niedosyć grzana woda, dogrzewaj jej jeszcze. L. 3. ogrzać większą ilość: Niedosyć wody, trzeba będzie jeszcze D. L. 4. † dopiec, dokuczyc, dojsć: Pieczyngowie Polakom częstemi najazdami dogrzewali. Stryjk. Dogrzewa mi = jestem w ciężkim położeniu. 5. [D.] pobić silnie <Do+GRZE>

Dogrzanie, a, blm., czynność cz. **Dogrzac.**

Dogrzebać, bie, bał. ×Dogrześć, nied. Dogrzebywać do pewnego kresu pogrzebać; grzebania dokończyć. D. ś. grzebiąc, dojsć, osiągnąć, dotrzeć do celu. Przen.: Nie chcesz więcej wierzyć. jedno czego ś możesz dogrześć nędznym rozumkiem swoim. Wuj. (=z trudnością dociec). <Do+GRZEB>

Dogrzebanie, a, blm., czynność cz. **Dogrzebać i Dogrześć.**

Dogrzebanie się, a ś., blm., czynność cz. **Dobać ś. i Dogrześć ś.**

Dogrzebywać, uje, ywał p. Dogrzebać.

Dogrzebywanie, a, blm., czynność cz. **Dogrzebywać.**

×**Dogrześć, bie, bł i ×D. ś. p. Dogrzebać.**

Dogrzewać, a, ał p. Dogrzac. <Do+GRZE>

Dogrzewanie, a, blm., czynność cz. **Dogrzewać.**

×**Dogrzewny dogrzewający, sprawiający ciepło:** Dębowe drzewo bardzo jest dogrzewne. Kluk.

Dogrzmieć, i, ał, nied. Dogrzmiewać i. dokończyć grzmieć. 2. grzmiać, dojsć: Tam D. nie mogą ziemi niepokoję. Kon. <Do+GROM>

Dogrzmienie, a, blm., czynność cz. **Dogrzmieć.**

Dogrzmiewać, a, ał p. Dogrzmieć.

Dogrzmiewanie, a, blm., czynność cz. **Dogrzmiewać.**

×**Dogubić, i, il ostatecznie zgubić** L. <Do+GUB>

×**Dogubienie, a, blm., czynność** cz. **Dogubić.**

† **Dohad, † Duhad** w wyrażeniu: Na D. = na domysł, na niepewne, na próbę, na ryzyko: Cyrulicy, chwytając sławnych doktorów recepty, na D. ich do chorych używają. Syr. Są takie stawy u ludzi, które są budowane na D., jakoby wątpliwie: będzie woda a. nie będzie, tylko aby jeno staw zbudował Strum. <Brs. na dahad>

Dohandlować, uje, ował, nied. Dohandlowywać handlowania dokończyć. D. ś. czego = handlując, dobić ś. czego, dojsć do czego. <Do+Handel>

Dohandlowanie, a, blm., czynność cz. **Dohandlować.**

Dohandlowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Dohandlować ś.**

Dohandlowywać, uje, ywał p. Dohandlować.

Dohandlowywanie, a, blm., czynność cz. **Dohandlowywać.**

Doheblować, uje, ował, nied. Doheblowywać heblem do końca wygładzić. <Do+Hebel>

Doheblowanie, a, blm., czynność cz. **Doheblować.**

Doheblowywać, uje, ywał p. Doheblować.

Doheblowywanie, a, blm., czynność cz. **Doheblowywać.**

[**Dohlupać się, pie ś., pał ś.]** *ladu dojsć:* Tak popisał, że ś D nie można <Ukr. dohlupaty sia>

Dohodować, uje, ował, nied. Dohodowywać hodowania dokończyć. D. ś. doczekać ś. skutku hodowania: Dohodował ś. syna, któremu mógł powierzyć śmiało matkę i siostrę. Krasz. <Do+Hodować>

Dohodowanie, a, blm., czynność cz. **Dohodować.**

Dohodowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Dohodować ś.**

Dohodowywać, uje, ywał p. Dohodować.

Dohodowywanie, a, blm., czynność cz. **Dohodowywać.**

Dohulać, a, ał do pewnego kresu pohulać. D. ś. doczekać ś. skutku hulania <Ukr. dohulaty>

Dohulanie, a, blm., czynność cz. **Dohulać.**

Dohulanie się, a ś., blm., czynność cz. **Dohulać ś.**

×**Doiciel, a, Im. e i. ten, co doi krowy. 2. zdzierca, derus.** <DOJ>

Doicielka, i, Im. i forma ż. od **Doiciel, dojka.**

Doić, i, il, częstot ×Doiwać i. a. [Dojać] mleko z wymion wyciskać, wydajać: D krowę Przen.: Dojmy Rzeczpospolitą, rzeźmy złote grona Kłon (=obdzierajmy, wyzyskujmy) 2. żart. pić, ciągnąć,

chląc: Doją jak smoki. Kacz. 3. żart.: D kozę a. kozy = *siedzieć w areszcie*. 4. † *karmić piersią*: Niewiasta chłopca mlekiem doi. Sien. Po dwu miesiącu prosięta doją. Trzye. Jako długo ma być dziecię dojono. 5. [D.] *dawać mleko*: Krowa doi. 6. fl. *przepuszczać wodę*: Szkuta doi = woda ś. do niej sączy 7. zł. *pałic, kurzyć*: Krowę D. = *fujkę pałic*. <DOJ>

† *Doigrać, a, ał, nied.* † *Doigrawać, częstat* † *Doigrywać igrania, zabawy dokończyć*: Dzieci, doigrawszy, uciszyły ś. Oss. D ś *doznać skutków igrania, lekkomyślności*: Doigrał ś. nakoniec, iż kark skręcił Oss <Do+(I)GR>

† *Doigranie, a, blm., czynność cz. Doigrać*
Doigranie się, a ś., blm., czynność cz. Doigrać ś.

† *Doigrawać, a, ał p. Doigrać*
† *Doigrawanie, a, blm., czynność cz. Doigrawać.*

† *Doigrywać, a, ał p. Doigrać.*
† *Doigrywanie, a, blm., czynność cz. Doigrywać.*

[*Doimać, a, ał*] p. *Dojać*: Bc ci jeszcze bieda nie doima. <Do+JM>

Doimek, mka, lm. mki, Dojmek *poślednie wino a. piwo, cienkusz, lura.* <Do+JM>

[*Do imentu, Do imienia, Do ineczka, Do jinecka.* Do istamentu] *zupełnie, całkiem, do szczętu* <Zap. niby Łć. z Do+JM>

[*Do imienia*] p. *Do imentu*: Do imienia ś. spalił. <Zap. Do + † Imienie = mienie>

Doimprowizować, uje, ował *improwizacji dokończyć*: Może nawet doimprowizujesz sam w sobie. Od. <Do+Improwizować>

Doimprowizowanie, a, blm., czynność cz. Doimprowizować.

[*Do ineczka*] p. *Do imentu*. <? Może = Do *imioneczka>

[*Doinka, i, lm. i*] *naczymie na mleko.*

× *Doiskać, szczy, skał, nied.* × *Doiskiwać i. szukając, znaleźć*: Doiskała synala i posłała paśe trzodę. Oss. 2. *iskania dokończyć*. Przen.: Nadskakiwał mu, póki go miał z czego iskać: jak go doiskał, ani mu ś. na oczy pokazuje Oss. (= *wyjudził pieniądze co do grosza*). 3. kogo = *wybadać, wyexaminować, wypytać*. 4. a. × D. ś. czego = *postarać ś. odebrać, wymóc*: Upominał Kiejstut mistrza, aby mu zamek wrócił prędzej, niżliby go mocą doiskiwał. Stryjk. Pieniędzy doiskiwać ś. na isteu. St. lit. (= *poszukiwać*) × D. ś. I. *iskania siebie dokończyć*. 2. *wydać pieniądze co do grosza, wysypać ś.* 3. p. *Dois'ać.* <Do+ISK>

× *Doiskanie, a, blm., czynność cz. Doiskać.*

× *Doiskanie się, a ś., blm., czynność cz. Doiskać ś.*

× *Doiskiwać, a, ał i × D. ś p. Doiskać.*

× *Doiskiwanie, a, blm., czynność cz. Doiskiwać.*

× *Doiskiwanie się, a ś., blm., czynność cz. Doiskiwać ś.*

[*Do istamentu*] p. *Do imentu*.

† *Doiszczenie się, a ś., blm., czynność cz. Doiszczyć ś.*: Połowe długu wprzód mu oddawszy, teraz dopiero byłem w stanie doiszczenia mu ś. L. <Do+JES>

† *Doiszczyć się, y ś., ył ś. p. Uścić.* <Do+JES>

[*Doisnie*] *dobitnie*. Por. *Do izna.* <Zap. = Do istna>

× *Doiwać, a, ał p. Doić.* <DOJ>

Doiwo, a, lm. a l. dojenie, dój: Ciolka ta dwakroć do doiwa stawa Nagur. 2. *mleko wydojone na raz, udój*: Skopiec do doiwa. Pot.

[*Do izna a. Do jizna*] p. *Do fondyту* Por. *Doisnie.* <Zap. = Do istna>

[*Doizno*] *syto, niegłodno*: Choć nie D., ale doizno (dolężno) Prz. (= *choć głodno, ale można wyleżeć*) <Do+JAD>

† *Dojachać, jadzcie, jachał i. i [Dojachać] p. Dojechać*: Dojechał kraju ojczyzstego. Koehan. (= *przybył do...*). 2. *udać ś.* <Do+JA>

† *Dojachanie, a, blm., [Dojachanie] czynność cz. Dojachać.*

[*Dojać, a, ał*] p. *Doić*: A kajześ bywała? — We dworze kozy dojała.

Dojadacz, a, lm. e ten, co komu dojada, dokucza. <Do+JAD>

Dojadać, a, ał p. Dojeść.

Dojadanie, a, blm., czynność cz. Dojadać.

[*Dojadek, dku, lm. dki*] *karm, jadlo, żywność, pasza*: Abyście dla bydła dojadku nie żalowali Kolb. <Do+JAD>

[*Dojarnik, a, lm i*] *półka na mleko.*

Dojazd, u, lm. y i. *częste dojeżdżanie dokąd, jeżdżenie na krótki pobyt.* 2. *podjazd, miejsce podjeżdżania dokąd; droga dojazdowa* (np. prowadząca do kolei żelaznej) <Do+JA>

Dojazdowy przym. od *Dojazd*: Droga, kolej żelazna dojazdowa.

Dojać, jmie, jał, nied *Dojmować i.* × *dobrać do pewnej miary, wybrać do pewnego kresu*: Wierzyciel, ileby długu swego na wziętym koniu dojął, ma na osobie szukać. Groic. 2. *dostać, dosięgnąć, przeniknąć, przejść*: D. kogo szablą aż do ciała. 3. a. nied [*Doimać*] komu = *dokuczyć, dogryźć, dojeść, dociąć, dopiec mu*: D. komu do żywego. Musiałaby mi wielka niedola D., żebym ja cię miała pojąć <Do+JM>

† *Dojad dokąd, póki, dopóki* <Do+Jad>

† *Dojć, dojdzie, doszedł, im dojadac p. Dojść* Tuch. D. kapłaństwa (= *dostąpić*)

[*Doje, ów, blp.*] *sutki u krowy* <DOJ>

Dojechać, jedzie, jechał, † Dojachać. [Dojachać], nied *Dojeżdzać i. jadac, dotrzeć dokąd; zajechać do pewnego miejsca*: D. do mety. 2. † i [D.] kogo = *jadac, doścignąć, dopaść, dogonić*: Pobiegłem pocztą, abym go dojechał. Troc. Cerkaj mie, panienko, aze cie dojadę. 3. przen. rub. D. kogo czym = *uderzyć, zamalować, wyciąć, zdiebić, pałnąć, in. zajechać*: Złożył pięśe i w głowę go dojechał. Sienk. 4. przen.: D. komu = *dojać, dokuczyć, dojeść, dogryźć* 5. † przen.: D. czego = *doigrać ś., doczekać ś.; oberwać co*: Sam guza dojechał i drugiego pokaleczył Star. 6. myśl *najechać, natrzeć koniem na psy a. dzikie zwierzęta*: Ale mu nie czas teraz dojeżdżać niedźwiedzi. Mick. Kto w puszczy dojedzie odyńca bez trwogi? Mick. 7. [D.] = a) *nabawić ś. choroby.* b) *stracić panieństwo.* c) (z 3 pp.) *pobić kogo, aby aż chorował.* <Do+JA>

Dojechanie, a, blm., czynność cz. Dojechać.

† *Dojechany do którego dojechano*: Już Ameryka, już i Magiellana śmiałym Hiszpanom morzem dojechana. Klon.

[*Do jedna a. Do w jedna*] *razem*: Do w jedna robimy, to się bedziem dzielić. <Do+JEDN>

skiego dochodził. Odim. Nie dochodzą czego = *nico przed czym*: Mieszkał po prawej stronie ulicy, nie dochodząc rogu. Tam, nie dochodząc lasu, jest moje pastwisko. D. do pewnych lat, do pewnego wieku = *dożyć, doczekać*. [Syn doszedł trzynaste lat]. List doszedł = *szedł na miejsce*. Przen.: D. do czego, czego = *przyjść; dostąpić czego, zdobyć sobie co, osiągnąć, posiadać co*: D. do majątku, do posiadania, do sławy, do znaczenia. Doszedłem do znakomych rezultatów (= *otrzymałem je*). D. do przekonania. Doszedłem wielkich skarbów i mocy wielkiej. Krasz. Przez nią doszedł tronu cesarskiego. Bardz. Przen.: † D. czego = *dopiąć, wskórać, dokazać; zdobyć, wziąć co*: Czego dobrocią D. nie mogli, złością dowieść cęga. Górń. Doszedł każdą twierdzą ich. Leop. (= *nie była dla niego żadna niedostępna*). 2. × *dokąd = zejść, zejrzeć, wpaść*: Chciała na jej miejsce przyjąć służącą dochodzącą, którą ją taniej kosztowała. Rog. (= *przychodnia*). Uczniowie dochodzący. Dojdźno do niego i wywiadź s. (= *skocz do niego*). 3. *zbliznić s., nadejść, nadsięgnąć*: Dochodzą już, dochodzą zbitym w rzędy tłumem. Malez. Przen.: *wplynąć, skończyć s., zejść, minąć*: Godzina dwunasta dochodzi (= *zaraz będzie*). Dochodzi mi lat pięćdziesiąt. Ku. Dochodzi rok. Dochodzi życie, gotuj s. na mary. Troc. 4. kogo = a) *przyjść, nadejść do kogo*: Doszła mi posyłka. Dochodzi go pensja (= *otrzymuje pensję*). Dochodzą mi wieści, że... (= *objawia s. o moje uszy*). b) *idąc, dogonić, dopędzić, dopaść*: Ustał krzyk pogoni; doszli zwierza. Mick. Szybsze i lepsze rumaki polskie zaczęły ich wkrótce dochodzić. Sienk. 5. *dokąd = sięgnąć, dostać, posunąć s., rozszerzyć s., podnieść s., podjąć, rozciągnąć s.*: Woda dochodzi już do okien. Puchlina doszła do serca. Góry dochodzą do morza (= *przytykają*). Dźwięk dzwonu dochodzi aż tutaj. Wiatr dochodzi (= *zawiewa, dostaje s.*). Głos mój nie dochodzi do serca jego (= *nie przenika*). Dochodziły do nas szepty (= *objawiały s. o nasze uszy*). Przen.: Do czego to już dochodzi ich zuchwałość! Przen.: D. kogo = *dorównać, wyrównać, sprostać mu, zrównać s. z nim, dorównać go*: Leszek ojea w cnotach nie tylko dochodzić, ale przechodzić pokazywał s. Błaż. Gdy s. śmiesz, dochodzisz aniola. Zabł. † Przen.: D. miary = *wypełnić miarę*: Jednak grzeszy, gdy kto z miary wykracza, jako i ten, kto miary nie dochodzi. Kesz. 6. *przyjść*: Od słów doszło do bójki. Doszło do nieporozumienia, do zerwania stosunków. Nie dojdzie to do skutku. 7. *nied. czego, czego na kim = poszukiwać, upominać s., windykować co*: Dochodzić swych praw, sprawiedliwość. Aby dóbr tych nie dochodził, oskarżono go, jakoby ojea zabił. Wojną chciał tego dochodzić, czego od panów z dobrą wolą nie mógł mieć. Biel. M. Rudolf na Otokarce siał rakuskiej dochodził. Błaż. Zelżywości wojną dochodził. Błaż. 8. D., D. czego a. do czego, † D. co = *dociec, dotrzeć, dobać s., trafić do czego; wywieść s., wyrozumieć; przekonać s. o czym; zgruntować, zgłębić, zbadać, wysłuchać, wytropić, odkryć, przeniknąć*: D. ładu a. do ładu (= *trafić do końca*). D. tajemnicy. D. po nitec do kłębka (= *ze słów do poznania całej rzeczy*). Dochodzi, czy to jest prawdą, co mówią. D. na podstawie danych do rozwiązania zagadki. Nie z tego, co tu napisano, D. nie można. † Dochodzili nowych ludzi, zjeżdżili morza. Leop. † *Stara s.*, jakoby mógł pojąć ścieżkę Najwyższe-

go i D. cząstkę sądów jego. 9. † kogo w czym = *przekonać go o co, dowieść mu czego, poszlakować go*: Kapłanowa córka, będąc doszła w nierządności... Leop. 10. *× stać s. dojrzłym, dojrzeć, przyjść do swojej pory, dostać s.*: Doszło już żyto. Oss. Owoce doszły. Kartofle, choć niedogotowane, po odlanu, w garneczku nakrytym w parze dojda. 11. [D.] = a) *doczekać, doświadczyć*: Samam tego dosta. b) *umrzeć*: Jak ono złazi na ciężki śmiech, to ciek i dojdzie. P. dok. Dochodzić. <Do+I(D)>

[Dojść] p. Dosyć.

† Dojutrząsek, szka, Im. szki p. Dojutrək: Umarł on D. z swoim odkładaniem. Papr. <Do+JUTR>

Dojutrək, rka, Im. owie, † Dojutrząsek f. × *człowiek tylko do jutra żyć mający, doczesny, niewieczny*: Gdy dziecię do chrztu trzymała, pytając s. jej, jakiego mu imię dać, odpowie: D.; co znać, że duchem prorockim wymówiła, bo dziecię nazajutrz umarło. Nies. Krótkimi dojutrkami jesteśmy. Hrb. 2. *człowiek odkładający do jutra, odkładacz, odwołujący, kunkiator*: Fajusza nazwano dojutrkiem. <Do+JUTR>

Dojutrəkstwo, a, bIm. *postępowanie dojutrków, odkładanie, zwleknięcie, kunkiatorstwo*: Macierz polska nie może zagać dobroczynnej działalności z powodu zwykłego naszego dojutrəkstwa.

† Dojutrnie przys. od Dojutrny.

† Dojutrność, i, bIm. rz. od Dojutrny.

† Dojutrny mający trwać tylko do jutra, doczesny, przemijający, niotrwały, krótkotrwały, znikomy: Na on żywot wieczny, nie na ten D. oglądaj s. Hrb. Zabiegi około majątności dojutrnych. Hrb. <Do+JUTR>

[Dojźdrzany] p. Dojźrzały.

† Dojźdrzeć, eje, aI p. 2. Dojźreć.

† Dojźreć, eje, aI p. 2. Dojźreć: Co przez lato dojźreje, zbieramy w jesieni. Pot.

† Dojźreć, eje, aI p. 1. Dojźreć: Witold tego dojźrzał, żeby starosty Podola nikomu nie oddawali. Błaż.

1. [Dojźdrzeć, y, aI] p. 1. Dojźreć.

2. [Dojźdrzeć, eje, aI] p. 2. Dojźreć: Jabka dojźrzały.

[Dojźdrzawać, a, aI] p. 2. Dojźreć.

[Dojźrzały] p. Dojźrzały.

[Dojźreć, y, aI] p. 1. Dojźreć.

† Dojźrzałość, i, bIm. p. Dojźrzałość.

1. † Dojźrzały p. Dojźrzały.

2. † Dojźrzały p. × Dojźrzały.

1. † Dojźrzeć, eje, aI p. 1. Dojźreć.

2. † Dojźrzeć, eje, aI p. 2. Dojźreć.

† Dojźrzawać, a, aI p. 2. Dojźreć.

Dok, u, Im. 1. *część portu urządzona na warsztat okrętowy; warsztat okrętowy*. 2. *szluczna przystań często ze składami na towary*. <Ang. dock>

[Doka, i, Im. 1, Gdoka] mgla. <Dnm. daak = Nm. Tau>

Dokałać, a, aI p. Dokłóć.

Dokałanie, a, bIm., czynność cz. Dokałać.

× Dokańczać, a, aI p. Dokańczyć.

Dokańczenie, a, bIm., czynność cz. Dokańczać.

Dokapać, ple, paI, Dokapnąć, nied. Dokapywać *dokończyć kapania; kąpiąc, dosięgnąć*. <Do+KAP>

Dekapanie, a, bIm., czynność cz. Dokapać.

Dokapnąć, nie, nąć i. p. Dokapać. 2. [D.] przy-
być, trafić ś.

Dokapnięcie, a, btm., czynność cz. Dokapnąć.

Dokapywać, uje, ywał p. Dokapać.

Dokapywanie, a, btm., czynność cz. Dokapy-
wać.

Dokarczować, uje, ował, nied. Dokarczowywał
dokończyć karczowania: D. pola, lasu. <Do+
KARCZ>

Dokarczowanie, a, btm., czynność cz. Dokar-
czować.

Dokarczowywał, uje, ywał p. Dokarczować.

Dokarczowywanie, a, btm., czynność cz. Do-
karczowywał.

Dokarmiać, a, ał p. Dokarmić.

Dokarmianie, a, btm., czynność cz. Dokarmiać.

Dokarmić, i, ii, nied. Dokarmiać, † Dokarmi-
wał *dokończyć karmienia, dopaść, dotyczyć*: D.
wieprza. D. dziecię = *dokończyć karmić a. docho-
wać, dochodować*: Matka, dokarmiwszy dziecko,
oddała ojen. Oss. D. ś. z trudnością nakarmić:
Nie można ś. go D. (= *nakarmić go do syta*).
<Do+KARM>

Dokarmienie, a, btm., czynność cz. Dokarmić.

† Dokarmiwał, a, ał p. Dokarmić: Wieprze
D. Gostk.

† Dokarmiwanie, a, btm., czynność cz. Dokar-
miwać.

[Dokarować, uje, ował] *dowolec ś., dotarabanić*
ś. (np. do domu). Por. Karować. <Do+Kary
(wóz)>

×Dokaz, a, im. y l. *dowód, okaz*. 2. *dokaza-
nie, dopięcie, ziszczenie, doprowadzenie do skutku,
wykonanie*: Wezyr, zbity nieszczęścia dokazem.
L. <Do+KAZ>

×Dokazacz, a, im. e ten, *co dokazuje a. co do-
kazał*. L.

Dokazać, że, zał, nied. Dokazywać. † Dokazo-
wać i. dopiąć, postawić na swoim, zrobić co, dojść
do czego: Co niegdy prawość, dzisiaj dokazują
groszce. L. Mój pan synal czegożby nie doka-
zał? Jest to ptaszek obrotny. L. 2. † i [D.] oka-
zać *naocznie, dowieść, udowodnić, przekonać*: Spra-
wiedliwości, której Bóg srogo dokazał nad Syn-
nem swoim. ML 3. *dlać, być w możno-
ści*: Dobrzeby było dla honoru filozofji, aby
ona pytanie to rozwiązać dokazała. 4. † z kim,
przeciw komu, nad czym = *wskórać, przemóc, po-
radzić, dać radę, przeprzeć, zwyciężyć, wziąć górę*:
Dokazał przeciw Krzyżakom. Stryjk. Aleksan-
der W. szcządrobiwością nad wszystką Azją
dokazał. Orzech. 5. † i [D.] komu = *sprostac, do-
równać, wyrównać*: Cezar nie dokazał Aleksan-
drowi dziełami. Oss. 6. nied. = a) *zbytkować,
swawolnić, figlować, szaleć*: Dokazywał na koniu,
aż karł skrzęcił. Oss. b) *wyprowadzić nadzwyczaj-
ne rzeczy, popisywać ś., wypraciać dziwy*: Wiele
dokazywał swoją dzielnością. Boh. Miły Boże,
jak to przed laty Polacy dokazywali! Oss. o)
nad kim = *znęcać ś., pastwić ś., wydzierać*: Doka-
zować nad słabym niewielkie mstwo. Prz. 7.
[D.] komu = *dokuczyć*. <Do+KAZ>

×Dokazalnie przys. od Dokazajny.

×Dokazajny *mogący być dowiedzionym; mogący
być wykonanym, wykonalny*.

Dokazanie, a, btm., czynność cz. Dokazać.

×Dokazać, i, ii *skazać do reszty, dapsuć*. <Do
+KAZ>

† Dokazować, uje, ował p. Dokazać: Nowi
mistrze D. poczęli Krasz. <Do+KAZ>

† Dokazowanie, a, btm., czynność cz. Dokazo-
wać.

[Dokazowisko, a, im. a] *zartobliwe popisywanie*
ś., *figle, sztuczki, dokazywanie*.

Dokazywać, uje, ywał p. Dokazać.

Dokazywanie, a, btm., czynność cz. Dokazy-
wać.

Dokąd przys. 1. *do którego miejsca?, kiedy?,
gdzie?*: D. idziesz? 2. *jak długo?, dopóki?, po-
kąd?, dopóki?, póki?*: D. będziesz mię dre-
czył? 3. *do jakiego stopnia?, jak dalece?*: D.
nas chcesz zapomnieć? Groch. 4. *do tego miej-
sca, do którego..., kiedy, gdzie*: Udał ś. tam, D.
go wezwano. 5. *do tego czasu, do którego, dopó-
ki, póki, dopóki?*: D. żyć będę, nie zapomnę.
† D. trzy lata nie wynidą. <Do+K>

Dokądubądź przys. *do jakiegobądź czasu, a. stop-
nia; do jakiegobądź miejsca, kądubądź, gdziebądź*.
<Do+K+BĘD>

[Dokądeś] p. Dokądeś.

† Dokądkoli p. Dokądkolwiek.

Dokądkolwiek, † dokądkoii, [Dokądii, Dokądii-
bądź] przys. *do jakiegokolwiek czasu; do jakiego-
kolwiek miejsca, gdziekolwiek*. <Do+K+Koli+
WIEK>

[Dokądli] p. Dokądkolwiek.

[Dokądlibądź] p. Dokądkolwiek.

Dokądeś, [Dokądeś] *do jakiegoś miejsca; do ja-
kiegoś czasu*.

Dokąsać, a, ał, nied. Dokąsywać *dokończyć ką-
sać; dogryźć, do reszty przegryźć*. <Do+KES>

Dokąsanie, a, btm., czynność cz. Dokąsać.

Dokąsywać, a, ał p. Dokąsać.

Dokąsywanie, a, btm., czynność cz. Dokąsy-
wać.

[Doki?, Do kiej?] przys. *dokąd?, dopóki?, do-
pokąd?, póki?, jak długo?*: D. tego będzie?
<Do+K>

† Dokidać, a, ał *dorzucić, docisnąć*. L. <Do+
KID>

[Do kiej] p. Dokl.

[Do kiela] *dopakąd, dokąd; jak wiele*.

Dokisać, a, ał p. Dokisnąć. <Do+KIS/
KWAS>

Dokisanie, a, btm., czynność cz. Dokisnąć.

[Dokisić, i, ii] *dokwasić należycie*.

Dokisnąć, śnie, snął a. śl, nied. Dokisnąć *skisnąć
do reszty, dokwaśnić*.

Dokisnięcie, a, btm., czynność cz. Dokisnąć.

Dokleccie, a, btm., czynność cz. Doklecić.
<Do+KLAT>

Doklecić, i, ii *klepac, dorobić*: Mieszkaliśmy
w folwarku starym do którego różnemi czasy
doklecono kilka salonów i pokojów. Krasz.

Dokleić, i, ii, nied. ×Dokleićwał i. *dokończyć
kleić, dolepić*. 2. *dodać, przykleiszyć; dolepić*:
D. kartę w książce. 3. *dorobić, klejąc*: D. więcej
pudełek. <Do+Klej>

×Dokleićwał, a, ał p. Dokleić.

×Dokleićwanie, a, btm., czynność cz. Dokleić-
wać.

×Doklejenie, a, btm., czynność cz. Dokleić.

Doklepać, pie, pał, nied. Doklepywać i. *dokoń-
czyć klepac*: D. kosy. 2. *przen. dokończyć być
jako*: D. pacierza. Doklepie ś. życie i tak
Krasz. (= *dokolata ś.*). 3. † komu, przeni. = *doku-
czyć, dojąc, dać ś. we znaki*: Ci, którym nędza
doklepuje, zazwyczaj są podejrzliwi. Mącz. <Do
+KLEP>

Doklepanie, a, btm., czynność cz. Doklepać.
Doklepywać, uje, ywał p. Doklepać.
Doklepywanie, a, btm., czynność cz. Doklepy-
wać.

Doklucie, a, btm., czynność cz. Dokluć. <Do
+KŁU>

Dokluć, uje, ut, ×Doklwać, nied. Dekluwać l.
dokończyć kłuc. 2. kłując, dotrzeć do pewnego
kresu.

[Dokludzać, a, ał] p. Dokludzić.
[Dokludzić, i, il, nied. Dokludzać] donieść, przy-
nieść, dostarczyć (np. cegłę przy murowaniu).
<Do+Kłudzić (z Czes. klouditi)>

Dokluwać, a, ał p. Dokluć.

Dokluwanie, a, btm., czynność cz. Dokluwać.

×Doklwać, a, ał p. Dokluć.

Dokład, u, lm. y l. ×p. Dokładka: Do tego,
co ś. już mówiło, bardzo mało a. nie do dokła-
du mi ś. zostaje. Gór. Z tym dokładem prosie
mamy: Panie, jeśli raczysz. Wuj. 2. a. Płatnia
płaszczyna kowadła a. młota, do uderzania. 3.
† przyłożenie ś., udział: Grzegorz nakazuje, aby
krom dokładu papieskiego pomazować króla pol-
skiego nie wazyli ś. biskupi. Błaż. 4. † waru-
nek, zastrzeżenie, iż pieniądze mają być przy
Jędrzeju. Gac. Obiecali z tym jednak dokła-
dem, żeby... Kras. 5. fl. bicie fał o brzeg:
W tym miejscu jest silny D. wody. <Do+
KŁAD>

Dokładać, a, ał i D. ś. p. Dołożyć. 2. [D.]
objaśniać, dodawać: Człowiek ji ta już nie do-
kładał, jeno powiada: „Od Boga“. 3. fl. (o wo-
dzie) przybić: Woda dokłada do prawego lądu.
[D. ś.] dopominać ś., dopytywać ś.

Dokładanie, a, btm., czynność cz. Dokładać.

Dokładanie się, a ś., btm., czynność cz. Dokła-
dać ś.

×Dokładek, dku, lm. dki p. Dokładka: Matka
i dwóch służących nieśli nieszczęśliwemu ten
D. cierpienia, które dla serc udręczonych wy-
pływa z małych, męczących wydarzeń codzien-
nych. Kow.

Dokładka, l, lm. l, ×Dokładek, ×Dokład to, co
dolożono, przykładka, dodatek, przydatek, przyczy-
nek, dopełnienie: Zawilosość stylu pochodzi czę-
ściej z dokładek i łatania. Pileh. Mięso z do-
kładką (= z kawalkiem gorszym, dorzuconym dla
wagi).

Dokładnie przys. od Dokładny.

Dokładność, i, btm. rz. od Dokładny.

Dokładny l. a. † Dolożny, † Dolożliwy skrupu-
lany, dostateczny, zupełny, wyczerpujący, szczegó-
lowy; porządkny, wykończony, należny, regularny,
staranny; ścisły, wierny, trafny, punktualny: Ba-
dania dokładne. Mieć o czym dokładne wyobra-
żenie. Robota dokładna. Wizerunek czego D.
Dokładna kopja. 2. [D.] rozumny; chętny. <Do
+KŁAD>

Dokłamać, mle, mał, nied. Dokłamywać skłamać
resztę: Gdy brakło materiału do opowiadania,
dokłamywał. <Do+KŁAM>

Dokłamanie, a, btm., czynność cz. Dokłamać.

Dokłamywać, uje, ywał p. Dokłamać.

Dokłamywanie, a, btm., czynność cz. Dokłamy-
wać.

×Dokłaniać, a, ał p. Dokłonić. <Do+KŁON>
Dokłaniać się, a ś., ał ś. czego = dojsć do czego,
doprosić ś. czego, kłaniając ś.

×Dokłanianie, a, btm., czynność cz. Dokła-
niać.

Dokłanianie się, a ś., btm., czynność cz. Do-
kłaniać ś.

×Dokłonić, i, il, nied. ×Dokłaniać dokończyć
kłonić, nachylać. <Do+KŁON>

×Dokłonienie, a, btm., czynność cz. Dokłonić.
Dokłócić, a, btm., czynność cz. Dokłóć. <Do
+KOL>

Dokłóć, kole, kłól. Dokłuć, nied. Dekłować, Do-
kłuwać, Dokałać dokończyć kłócia; koląc, dotrzeć
do pewnego kresu. <Do+KOL>

Dokłować, a, ał p. Dekłóć.

Dokłównie, a, btm., czynność cz. Dokłównać.

Dokłucie, a, btm., czynność cz. Dokłuć.

Dokłuć, uje, ut p. Dokłóć.

[Dokłupać się, a ś., ał ś.] domyślić ś., zrozu-
mieć, dojsć sensu, łach: Tak popisał, że ś. D.
nie można. <Do+KŁUP>

[Dokłupanie się, a ś., bim.] czynność cz. Do-
kłupać ś.

Dokłuwać, a, ał p. Dokłóć. <Do+KOL>

Dokłównanie, a, btm., czynność cz. Dokłównać.

[Dokna] do cna, zupełnie.

[Dokoliśka] p. Dokolutka.

Dokolny znajdujący ś. dokoła czego, otaczający,
okolniczny: Dokolne domy. Słow. Pieśń dokoła-
na. Garcz. (= rozlegająca ś. dokoła). <Do+
KOL>

[Dokolusieneczka] p. Dokolutka.

[Dokoluska] p. Dokolutka.

Dokoluteniecza p. Dokolutka.

Dokolutenka p. Dokolutka.

Dokolutka, Dokolutenka, Dokoluteniecza, Doo-
kolutenka, Dookolusienka, [Dokoluczka, Dokału-
ska, Dokoliska, Dokolusieneczka] przys. zupeł-
nie dokoła: Majster co rano D. oba ganki obeho-
dził. Kon.

Dokoła, Dookoła przys. i przyi. wokół, naoko-
ło, wokół, naokół, kołem, w okrag czego: D., pa-
nie Wojciechu! (gdy kto ciągle coś w kółko
powtarza). <Do+KOL>

Dokołatać, ta a. eze, tał l. kolacząc, zruj-
nować do reszty: Dokołatał powozu. Oss. Przen.:
D. wieku = dokołać go z biedą, dokołatać ś. do
śmierci. 2. ×komu = dosadzić, dokuczyć, dojść,
dogryźć, dopieć: Tak im Moskwa dokołatała,
iż ledwo ich zostało mogło półtrzecia tysiąca.
Biel. M. D. ś. l. czego = kolacząc, dojsć, dopić,
doprosić ś. czego. 2. dotrwać, dożyć z biedą: Ce-
cha ta dokołatała ś. u nas do dni ostatnich.
Wor. D. ś. do śmierci. <Do+KOLAT>

Dokołatanie, a, btm., czynność cz. Dokołatać.

Dokołatanie się, a ś., btm., czynność cz. Do-
kołatać ś.

Dokoławidoczny ze wszystkich stron widzialny,
otwarty: Troja dokoławidoczna. Ml. <Do+KOL
+WID>

[Dokoluczka] p. Dokolutka.

Dokolysać, sze, sał ukolysać do reszty: Star-
cy, ręką jego dokolysani. Wor. <Do+KOL>

Dokompletować, uje, ował czego a. co = dopeł-
nić, uzupełnić dla zyskania kompletu: Jak z po-
wziętych wiadomości korzystać i jak je D.
Korz. <Do+Komplet>

Dokompletowanie, a, btm., czynność cz. Do-
kompletować.

[Dokomorne, ego, btm.] rz. dodatek do komor-
nego. <Do+Komorne>

Dokonać, a, ał, † Doskonać, nied. Dokonywać, † Dokonawać I. *doprowadzić do końca, dokończyć, skończyć; zakończyć, dopełnić*: Dokonaj tego, coś począł. Gór. Łatwo począć, niełatwo D. Prz. D. wieku, życia. Strzegłem, jak mogłem, grzesznego łona, reszty niech Męka Pańska dokona. Syrok. 2. † *dokończyć, skonać, skończyć (życie)*: Na śmiertelnym łożu dokonywa. Tw. 3. † *pokonać, zgłębić do reszty*: D. nieprzyjaciół wojną. Tw. Niepokój mię dokona. Kochan. Czas, byś go podniósł, Boże, lub gromem dokonał. Słow. 4. czego = *wykonac, dopełnić, spełnić, dokazać, uskutecznić*: Dokonać wielkich czynów, zamachu, operacji, przewrotu, przestępstwa, aktu. † Dokonać oracjej, kazania, pienia, przykazania, rady. 5. † *dowieść, udowodnić*: Ten, czso zajął (świnie), ma sam przysięgą dokonać prawdy. St. wiśl. Dokonany sądem = *mający winę udowodnioną, skazany, karany*: Aczby kto o złodziejstwo przed sądem był przemożon trzykroć albo dokonan. St. wiśl. D. ś. I. *przyjść do skutku, spełnić ś., stać ś., ziścić ś., zająć*: Dokonała ś. zmiana. Dokonał ś. przewrót. Dokona ś. wszystko, co napisano przez proroki. Sekl. 2. [D. ś.] *przekonać ś.* <Do+KON>

† Dokonałe przys. od Dokonały: Grzechy nasze przyjął, D. wziął, wisząc na drzewie św. krzyża.

† Dokonały zupełny, doskonały, pełny: Człowiek z dokonałym prawem = *korzystający z praw, mogący działać prawnie, nie pozbawiony praw, prawem wymagane kwalifikacje mający*. Lata dokonałe p. Doskonały.

Dokonańie, a, btm., czynność cz. Dokonać: Trójca, pierwsza liczba nierówna, wszakoż sama w sobie doskonała, bowiem początek, środek i D. w sobie zamyka. Kł. (=koniec).

Dokonany czasownik, gram. = *wyrażający czynność skończoną*.

† Dokonawać, a, ał i † D. ś. p. Dokonać: Tu ś. dokonawają dwa prologi. Wieszczkiej dokonawali. Dokonawają ś. księgi pierwsze. Op.

× Dokonawca, y, lm. y, × Dokonywacz ten, co dokonywa, wykonawca, sprawca: Sprawca i D. wiary Jezus. Leop.

[Dokoniecznie] *koniecznie*.

× Dokonywacz, a, lm. e p. Dokonawca.

Dokonywać, a u. uje, ywał p. Dokonać: Dokonując wstąpienia Litwy... Kaczk.

Dokonywanie, a, btm., czynność cz. Dokonywać.

Dokończać, a, ał p. Dokończyć: Dzieł dokonując cudownych, mozołił ś. Hefest. Ml. Dokończała edukacji Bełel. Bał. <Do+KON>

Dokończalny *dotyczący do dokończenia, wykonalny*: Jeśli ś. dokończalnym zapisom zadość nie będzie działa, odważymy gardła nasze. Dar.

Dokończanie, a, btm., czynność cz. Dokończać. Dokończenie, a, btm. I. czynność cz. Dokończyć: Jestem obywatel ziemski na dokończeniu. Prus. (=przebiegający być...). 2. *ostatnia część, ostatni ciąg, koniec, zakończenie*: D. (artykułu) nastąpi. 3. † *koniec, wynik, rezultat, skutek*: Lepsze jest D. rzeczy, niż początek jej. Bud. W bojach patrzył zawsze dokończenia, nie przyczyny. Bardz. Ukazł mi złego którego, jeśli było dobre D. jego? Ref. <Do+KON>

× Dokończyciel, a, lm. e ten, co dokończa a dokończył. Mącz.

× Dokończycielka, I, lm. i forma ż. od Dokończyciel: Marja miała być dokończycielką zakonnu, danego na białogłowy. Białob.

Dokończyć, y, ył, nied. Dokońzoać, Dokańczać, † Dokończywać I. czego = *doprowadzić do końca, skończyć, zakończyć, ukończyć*. 2. † kogo, czego = *pokonać, wytepić, wygubić, zgłębić ze wszystkim*: Tak ich dokończywszy, krainy ich osiadł. Biel. M. Księstwo od miecza padnie dokończone. P. Koch. <Do+KON>

† Dokończywać, a, ał p. Dokończyć: Budował kościół, i już go dokończywano, gdy... Skar.

† Dokończenie, a, btm., czynność cz. Dokończywać.

Dokopać, pie, pał, nied. Dokopywać I. *dokończyć kopania*: D. rowu. 2. *kopiąc, dotrzeć dokąd*: D. do pewnej głębokości. 3. [D.] *odkopać, wykopać*: Trza węża D. D. ś. czego = *kopiąc, trafić na co*: D. ś. skarbu, wody. Przen.: *z głębiąc co, dojść czego; dobrać ś., doszperać ś.* Przen.: *dochrapać ś.*: Ale ś. panna naharuje, nim tych g. pnie pieniędzy ś. dokopie. Zap. <Do+KOP>

Dokopanie, a, btm., czynność cz. Dokopać.

Dokopanie się, a ś., btm., czynność cz. Dokopać ś.

Dokopcenie, a, btm., czynność cz. Dokopieć. <Do+KOP(C)>

Dokopieć, i, il *dokończyć kopcenia; powlec kopciem do pewnego stopnia*: D. fajki, papierosa, cygara (=dopalić).

Dokopieć, eje, ał *zająć kopciem do reszty*.

Dokopywać, uje, ywał i D. ś. p. Dokopać. <Do+KOP>

Dokopywanie, a, btm., czynność cz. Dokopywać.

Dokopywanie się, a ś., btm., czynność cz. Dokopywać ś.

[Do korzał] p. Do korzon.

[Do korzon, Do korzał] I. *do korzenia, zupełnie*: Wyciąć zboże do korzon. 2. *naoścież*: Otworzył izbę do korzon. Do korzon otwarte dźwirze. <p. Korzeń>

Dokosić, i, il I. *dokończyć koszenia*. 2. *przykosić jeszcze do nakoszonego*. <Do+KOS>

Dokoszenie, a, btm., czynność cz. Dokosić.

× Dokować, uje, ował p. Dokuć.

× Dokowanie, a, btm., czynność cz. Dokować. Dokowy przym. od Dok: Tragarz D.

Dokradać, a, ał i D. ś. p. Dokrasć. <Do+KRAD>

Dokradanie, a, btm., czynność cz. Dokradać. Dokradanie się, a ś., btm., czynność cz. Dokradać ś.

Dokradzenie, a, btm., czynność cz. Dokrasć. Dokradzenie się, a ś., btm., czynność cz. Dokrasć ś.

Dokrajać, aje, ajął, Dokrolć, nied. Dokrawać I. *dokończyć krajania*. 2. *do pronego kresu przekrajać*. 3. *nakrajać jeszcze więcej do nakrajanego*. <Do+KROJ>

Dokrajanie, a, btm., czynność cz. Dokrajać. Dokrasić, i, il, nied. Dokraszać I. *dość krasy, przypiekszyć*. 2. *dość okrasy, przykrasić jeszcze więcej*. <Do+ERAS>

Dokraszać, a, ał p. Dokrasić.

Dokraszanie, a, btm., czynność cz. Dokraszać.

Dokraszenie, a, btm., czynność cz. Dokrasić.

Dokraść, dokradnie, dokradł, nied. Dokradać ukradł jeszcze więcej do ukradzionego: Dobrze ś. stało, bo inaczej żyćby z czego nie było, rada zaś przyboczna nie miałaby co D. Byk. D. ś. *dobradł ś. dokrad ukradkiem.* <Do+KRAD>

Dokrawać, a, ał p. Dokrajać.
Dokrawanie, a, błm., czynność cz. Dokrawać.
<Do+KROJ>

Dokreślać, a, ał p. Dokreślić: Nie określał drżące znaki błogosławieństwa w powietrzu. Krasin. <Do+Kreślić>

Dokreślanie, a, błm., czynność cz. Dokreślać.
Dokreślenie, a, błm., czynność cz. Dokreślić.
Dokreślić, i, il, nied. Dokreślać dokończyć kreślenia, dokładnie nakreślić. <Do+Kreślić>

Dokręcać, a, ał p. Dokręcić. <Do+KREĆ>
Dokręcanie, a, błm., czynność cz. Dokręcać.
Dokręcenie, a, błm., czynność cz. Dokręcić.
Dokręcenie się, a, ś., błm., czynność cz. Dokręcić ś.

Dokręcić, i, il, nied. Dokręcać przykręcić do pewnego kresu a. ze wszystkim zakręcić: D. śru-
bę u pieca. D. ś. do kogo, do czego = kręcać ś. do-
jść; zdobyć sobie zabiegami: Kręciła ś. póty,
póki nie dokręciła ś. do męza. Orzesz. <Do+KREĆ>

[Dokroczyć, y, ył z 2 pp.] *dojść, osiągnąć.*
<Do+KROK>

Dokroić, i, il p. Dokrajać. <Do+KROJ>
Dokrojenie, a, błm., czynność cz. Dokroić.
Dokrycie, a, błm., czynność cz. Dokryć. <Do+KRY>

**Dokryć, yje, ył, nied. Dokrywać pokryć, przy-
kryć do pewnego kresu.**

Dokrywać, a, ał p. Dokryć.
Dokrywanie, a, błm., czynność cz. Dokrywać.
**[Dokrzęsić się, i ś., il ś., Dokrzysić ś.] docu-
cić ś.** <Do+KRZES>

[Do krzty] p. Krzta.
[Dokrzysić się, i ś., il ś.] p. Dokrzysić ś.:
Żołnierz zemstał; nie mogli ś. go D.

**Doksologia, i, lm. e modlitwa, formula chwalcą-
ca Boga:** D. wielka (Chwała Bogu na wysoko-
ści). D. mała (Chwała Ojcu i Synowi...). <Gr.
doxologia>

**×Doksozofja, i, błm. fil. ciemna, zawiła mąd-
rość.** <Gr. doxosofia>

Dokształcać, a, ał p. Doksztalać. <Do+Kształt>

**Dokształcanie, a, błm., czynność cz. Doksztal-
cać.**

**Dokształcenie, a, błm., czynność cz. Doksztal-
cić.**

Dokształcić, i, il, nied. Doksztalać dokończyć kształcenia. Wor.

×Doktor, a, lm. rzy a. owie p. Doktor: Nie-
pewny D., pewny zabójca. Pot. Czas najlepszy
D. Kochan. † D. w świętym piśmie. Mur. (= teo-
log). <Łć. doctor>

Doktoralny właściwy godności doktora: Miał
ton D., wszystkich uczył, poprawiał. Krasz.

**Doktorant, a, lm. of kandydat do stopnia doktora,
któremu pozostało jeszcze obronić rozpra-
wy:** Wielu doktorów i doktorantów zgłaszało
ś. do jej ręki. Krasz.

**[Doktor-apteka, i, lm. i, Dochtor-apteka]
apteka.**

**Doktorat, u, lm. y, Doktorstwo, ×Doktorstwo,
×Doktorostwo godność doktora:** Na D. filozofji
promowany. Birk.

Doktoreczek, czka, im. czkowie p. Doktor:
Kochany D., jak w cichości szeptaly panienki
Jun.

Doktorek, rka, lm. rkowie p. Doktor.
Doktorejka, i, lm. i biret doktorski. Rzew.
**Doktorka, i, lm. i, [Doktórka, Dochwórka] i. ko-
bieta doktor, lekarza.** 2. posp. akuszerka.

**Doktorostwo, a, Doktorostwo i. błm. a. ×Dok-
torstwo doktor z żoną.** 2. ×lm. a p. Doktorat.

Doktorowa, ej, lm. e żona doktora.
**Doktorować, uje, ował i. kogo = promować na
doktora:** W tutejszej akademji doktorowany je-
stem. Karp. 2. a. ×Doktorzyć, [Dochtorować]
być doktorem, leczyć. ×D. ś. p. Doktoryzo-
wać ś.

**Doktorowanie, a, błm., czynność cz. Doktora-
wać.**

**×Doktorowanie się, a, ś., błm., czynność cz.
Doktorować ś.**

† Doktorowski p. Doktorski: Barwierz za roz-
kazaniem doktorowskim krew puszcza. Petr.
Księgi doktorskie. Korcz.

Doktorostwo, a i. błm. p. Doktorostwo. 2.
×lm. a p. Doktorat.

Doktorówna, y, lm. y córka doktora: Ożenił ś.
równy z równą: aptekarczyk z doktorówną.
Prz.

Doktorski, † Doktorowski i. przym. od Doktor:
Stopień D. Przen.: *pedancki, naleto-uczony:* Ton
D. 2. *lekarski, medyczny:* Pomoc doktorska.
Książka doktorska. Po doktorsku przys. jak dok-
tór, po lekarsku, medycznie.

Doktorstwo, a, błm. i. lm. a p. Doktorat. 2.
*zajmowanie ś. leczeniem, praktyka lekarska; sztu-
ka lekarska, medyczna:* Zajmować ś. doktor-
stwem. Znać ś. na doktorstwie. 3. ×p. Dokto-
rostwo. L.

Doktoryzacja, i, lm. e p. Doktoryzowanie ś.
Doktoryzacyjny przym. od Doktoryzacja: Roz-
prawa doktoryzacyjna.

**Doktoryzować się, uje ś., ował ś., ×Doktoro-
wać ś. ubiegać ś. o stopień doktora, zdawać egza-
min i bronić rozprawy dla uzyskania stopnia dok-
tora.**

**Doktoryzowanie się, a, ś., błm., Doktoryzacja
czynność cz. Doktoryzować ś.**

† Doktorz, a, lm. owie p. Doktor.
**×Doktorzenie, a, błm., czynność cz. Doktorzyć,
doktorowanie.**

×Doktorzyć, y, ył p. Doktorować.

Doktoryzna, y, lm. y m. lichy doktor: Ee...
nasz D! On może nie ma dla takich chorych
ratunku. Kow.

Doktorzysko, a, lm. a m. a. ni. i. p. Doktor.
2. *pocziwy, godzien polikowania doktor.*

**Doktór, ora, lm. owie a. orzy, Doktor, † Do-
ktor, [Dochwór, Dektór] i. nauczyciel; uczoney i
† Jak ś. mają rodzice zachować przeciwko dok-
torom a nauczycielom swych dzieci. Glicz.
† Prostak doktora uczy, jaje chce być mędrze,
niż jego mać kokosz. Mącz. † Jeśli nie będzie
obitowała sprawiedliwość wasza więcej niż dok-
torów zakonnych i faryzeuszów, nie wnidziecie
do królestwa niebieskiego. Wuj. D. kościoła =
jeden z ojców kościoła, teolog, uczoney kościoła,
nauczyciel kościoła. 2. nazwa najwyższego stopnia
akademickiego: D. filozofji, teologii, nauk wy-
zwolonych. D. prawa i administracji. 3. doktor
medyczny, lekarz, medyk: Nie wdawaj ś. w dok-
torów. Doktora o zabój nie pozywają. Prz.**

Czas najlepszy D. Prz. Żart.: D. pończoszka, D. papierowy (= D. nieumiejętny). Żart.: D. obojga naturalności. Wilk. (= czyszczący koładek dołem i górą). Zdr. **Doktorok, Doktoreczek**. Zgr. **Doktorzyśko**. <Łć. doctor = nauczyciel>

[**Doktórka**, i, lm. i] p. **Doktorka**.

Doktryna, y, lm. y fil. i. *teorja, nauka konsekwentnie z pewnych zasad wysnuta; ogół systematycznie powiązanych poglądów pewnego kierunku a. szkoły filozoficznej*: D. materialistyczna, spirytualistyczna. Radykalne doktryny nie sprzyjają rośnięciu w siły. Krasz. 2. *bledna, zbijana teorja a. nauka*. <Łć. doctrina>

Doktrynalny przym. od **Doktryna**: W imię walki o byt w zrozumieniu doktrynalnym. Kasz.

Doktryner, a, lm. rzy (część. potępiająco) fil. twórca, wyznawca doktryny; gorliwy, zagorzały zwolennik a. krzewiciel doktryny. <Fr. doctinaire>

Doktrynerja, i, lm. e p. **Doktrynerstwa**.

Doktrynerka, i, lm. i forma ż. od **Doktryner**.

Doktrynerski przym. od **Doktryner**: Pogląd, umysł D. Stanowisko doktrynerskie.

Doktrynerstwo, a, blm. fil. i. a. <**Doktryneryzm**, posp. **Doktrynerja** uporczywe trzymanie ś. doktryny; obstawanie przy doktrynie; zaślepienie, zatwardziałość w doktrynie; rozważanie wszystkiego ze stanowiska doktryny: Wobec wynikającej szkody byłoby to pedanterją i doktrynerstwem pożałowania godnym. 2. *gorliwe krzewienie, rozpowszechnianie doktryny*.

<**Doktryneryzm**, u, blm. p. **Doktrynerstwo**.

Dokuczać, a, ał p. **Dokuczyć**. <Do+KUK>

Dokuczanie, a, blm., czynność cz. **Dokuczać**.

Dokuczenie, a, blm., czynność cz. **Dokuczyć**.

<**Dokuczka**, i, lm. i p. **Dokuka**: Dokuczkami natarczywemi od diabła strącony. Birk.

Dokuczliwie przys. od **Dokuczliwy**.

Dokuczliwość, i, lm. i rz. od **Dokuczliwy**.

Dokuczliwy, † **Dokuczny**, [**Dokuczny**] lubiący dokuczać, dokuczający; dotkliwy, dojmujący, przykry, nieznośny: Człowiek D. Ból D.

Dokuczniwa, y, lm. e forma ż. od **Dokucznik**: Służyłam u różnych pań, a takiej dokuczniwej nie miałam. Wilcz.

† **Dokucznie** przys. od **Dokuczny**.

Dokucznik, a, lm. cy, <**Dokuka** ten, co lubi dokuczać, nieznośnik: Tego dokucznika sami czarci ś. boją. Nar.

† **Dokuczność**, i, blm. rz. od **Dokuczny**.

† **Dokuczny**, [**Dokuczny**] p. **Dokuczliwy**: Nader dokuczna musi być całe wojsko próżnujące chować. Baz.

Dokuczyć, y, ył, [**Dokuczyć**], nied. **Dokuczać**, [**Dokuczać**], † **Dokuczać** komu = *sprawić przykrość, ból, dopiec, dojeść, dać ś. we znaki, dojąć, dogryźć, dociąć*: Ból, bieda dokucza. Ręka mi jeszcze cokolwiek dokucza. Gdy mu Twardowski dokucza, od drzwi, od okien odpycha. Mick. Co bardziej dokuczy, to rychlej nauczy. Prz. Nikt tak ś. nie dopyta, nie dotrze, o odpowiedź nie dokuczy. Krasz. (=nie naprzykrzy ś.). <Do+KUK>

Dokuć, uje, ul, <**Dokuć**, nied. **Dokuć** do-kończyć *kucia*; skuć, pokuć do pewnego kresu: Czego kowal nie dokuje, to już rzeźnik dożyłuje. Pol. D. ś. *kując, dorobić ś. czego, osiągnąć co*: Niczego D. ś. nie mogą, ty jednak dokujesz ś. czegoś. Jeż. <Do+KU>

<**Dokuka**, i, lm. i i. a. [**Dokuka**] = a) *dokuczanie, nacieranie, naleganie*: Danjel był posilony, kiedy go D. głodu nekada. Prózne były nasze wrzaski i do króla bezpotrzebne dokuki (= skargi natrętnie). † *Działać, czynić dokukę. b) przykrość, udrczenie, męka*: Nie pierwszyna mi ś. kochać, a nigdy z tym, jak teraz, nie miałem dokuki. Krasz. 2. p. **Dokucznik**: Widzisz go, stara D., pokoju mi nie daje. Krasz. Zdr. <**Dokuczka**. <Do+KUK>

[**Dokucznie**] p. **Dokucznie**: I tak też D. było.

Dokumencik, u, lm. i p. **Dokument**.

Dokument, u, lm. y i. *wszelki przedmiot, stwierdzający prawdziwość czegoś; pismo stwierdzające coś, skrypt, dowód*: Opierać ś. na dokumentach. Składać w toku sprawy nowe dokumenty. 2. <**dowód czynny**: Już w najpierwszej młodości Bogu i światu dał wiadome dokumenty gorliwej ku ojezyźnie miłości. Szaj. 3. <**zapewnienie, wyznanie**: Powiedz mi panna szczerym dokumentem, czy ja jej jestem miłym konkurentem. Zdr. **Dokumencik**. <Łć. documentum>

[**Dokument**] przys. z *pewnością; dokładnie*: Ja panu D. powiadam. Ja to widziałem D.

Dokumentalnie przys. od **Dokumentalny**, <**Dokumentarnie**, **dokumentawo**, **dowodnie**.

Dokumentalny p. **Dokumentny**.

<**Dokumentarnie** p. **Dokumentalnie**.

Dokumentnie przys. od **Dokumentny**; [**Dokumentnie**]: Wiem to D. Wyłożył co D.

Dokumentny, **Dokumentalny** i. *dowodny, niewątpliwy, prawdziwy, istotny, pewny*. 2. [D.] p. **Dokumentowy**. 3. *porządnie wyłożony, wyrazisty, dokładny, nie pozostawiający wątpliwości, przystępny, przekonujący, gruntowny*: Dokumentne wyłuszczenie rzeczy.

Dokumentować, uje, ował i. <**dowodzić, udowodniać, wywodzić, stwierdzać na zasadzie dokumentów**. 2. *stwierdzać, konstatować*: Czerpie siłę poza sferą chłodnego rozpatrywania i dokumentowania właściwości danego przedmiotu. Gers. Umysł i uczucie człowieka nie tylko przy pomocy oka obserwuje, rozpatruje i D. jest w stanie, ale jednocześnie odczuwa. Gers. D. ś. *zaznaczać ś., stwierdzać ś., manifestować ś.*: Temi wyskikiemi zaletami dokumentuje ś. przynależność tego dzieła do ogólnego międzynarodowego ruchu umysłowego. Ant. <Now: z Łć. documentum=dowód>

Dokumentowanie, a, blm., czynność cz. **Dokumentować**.

Dokumentowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Dokumentować** ś.

Dokumentowicz, a, lm. e *pieniacz, siedzący nad dokumentami*.

Dokumentowo przys. od **Dokumentowy**: Zamaehy, o których jedynie tylko D. i autentycznie stwierdzonej stronie mówiliśmy... Jaroch.

Dokumentowy, [**Dokumentny**] przym. od **Dokument**: Mamy dokumentowe świadectwa, że... Szaj.

<**Dokupozyć**, y, ył **dokończyć kupczenia**. <Do+Kupić>

[**Dokupiać**, a, ał] p. **Dokupić**.

Dokupić, i, il, nied. **Dokupować**, <**Dokupowywać**, **Dokupywać**, [**Dokupiać**] i. *do kupionego już kupić jeszcze więcej, przykupić*: Do włości po ojcu spadłych wiele jeszcze dokupił. Oss. 2. <**dokończyć kupna, dobić targu**: Wielką ceną

dokupiony klejnot. 3. kar. D. kartę = przyku-
pić, wymienić jedną ze swych kart na inną, wziąć
z kupki kart, pozostających po rozdaniu kart.
D. ś. I. czego = dojsć, dobić ś. czego drogą kupną,
zdobyć sobie co za pieniądze: Najprędzej D. ś.
wzyskiego u Żyda. Świt. U Głędów Domlejan
dokupował ś. pokoju, a przecie go mieć nie
mógł. Biel. M. Ani ś. D. I, ciężko ś. D. = ządają
bardzo drogo. 2. kar. przyłączyć ś. do grają-
cych przez złożenie wkupnego. <Do+Kupić>

Dokupienie, a, btm., czynność cz. Dokupić.
Dokupienie się, a ś., btm., czynność cz. Doku-
pić ś.

Dokupna, ej, lm. e kar. karty dobrane przez
pracza, in. kupna, przykup, przykupna,
talon.

† Dokupno, a, lm. a zapłata: Florencykowie
Roblota wielkiej sumy dokupnem na ratunek
wezwał. Błaż.

† Dokupny którego ś. można dokupić; przekupny,
sprzedajny, kupiony: Duma wysoka a do-
kupna.

Dokupować, uje, ował i D. ś. p. Dokupić.
Dokupowanie, a, btm., czynność cz. Doku-
pować.

× Dokupowywać, uje, ywał częstot. p. Dokupić:
Trzeba było tedy kopijnikom konie D. Krasz.

× Dokupowywanie, a, btm., czynność cz. Doku-
powywać.

Dokupywać, uje, ywał i D. ś. p. Dokupić.
Dokupywanie, a, btm., czynność cz. Dokupy-
wać.

† Dokurczać, a, al i. p. Dokurczyć. 2. i [D.]
p. Dokużyć.

† Dokurczanie, a, btm., czynność cz. Dokur-
czać.

† Dokurczenie, a, btm., czynność cz. Dokur-
czyć.

† Dokurczyć, y, ył, nied. † Dokurozać i. ścis-
nąć, przynić do ostatka: Obłążeńców nę-
dza dokurczyła. Stryjk. 2. i [D.] p. Dokużyć.
Obłążenie Grodna nie mniej wojsku Jagiełłowe-
mu, jako i obłążonym dokurczyło. Stryjk. Por.
Dokubić. <Do+KURCZ; w 2 znaczeniu
śd. >

Dokurować, uje, ował kurowania dokończyć, do-
leżyć i.

Dokurowanie, a, btm., czynność cz. Dokurować.

Dokurzać, a, al p. Dokurzyć.

Dokurzanie, a, btm., czynność cz. Dokurzać.

Dokurzenie, a, btm., czynność cz. Dokurzyć.

Dokurzyć, y, ył, nied. Dokurzać i. dopalić: D.
tulki. 2. ×komu = dojąć, dokurzyć mu dymem;
przen. dojąć, dokurzyć, dopieć, dogrzać, dać ś. we
smaki: Włoszyn na Bukowinie Polakom doku-
rzył. Stryjk. <Do+KUR>

[Dokut, a, lm. of a. ty] człowiek dokuczliwy.
Por. Dokuka. <Do+KŪ>

[Dokuta, y, lm. y] p. Dokuka.
Dokuwać, a, al p. Dokuć.

Dokuwanie, a, btm., czynność cz. Dokuwać.

Dokwasić, i, it, nied. Dokwaszać i. doprowadzić
kisznie do pewnego stopnia, dokisić: Przen.: Bę-
dzie musiał w pokutniczej żałobie D. resztek
swojego życia. Kacz. 2. [D.] docierpieć, prze-
kawęczyć: Ino tu D., a tam będzie dobrze. <Do
+KWAŚ>

Dokwaszać, a, al p. Dokwasić.
Dokwaszanie, a, btm., czynność cz. Dokwa-
szać.

Dokwaszenie, a, btm., czynność cz. Dokwasić.

Dokwasnieć, eje, al p. Dokisnąć.

Dokwitać, a, al p. Dokwitnąć.

Dokwitanie, a, btm., czynność cz. Dokwitać.

Dokwitnąć, nie, nął, nied. Dokwitać, † Dokwi-
tywać dokończyć kwitnąć. Przen.: Panna dokwi-
ta=przechodzi jej młodość. <Do+KWIT>

Dokwitnienie, a, btm., Dokwitnięcie czynność
cz. Dokwitnąć.

Dokwitnięcie, a, btm. p. Dokwitnienie.

† Dokwitywać, uje, ywał p. Dokwitnąć.

† Dokwitywanie, a, btm., czynność cz. Dokwi-
tywać: Lata drugiego na dokwitywaniu zboża
zjeżdża ś. żołnierz. Błaż.

1. Dola, i, lm. e i. a. [Dóla] udział, przezna-
czenie, los, stan, położenie: Taka to już moja
D. Narzekać na swą dolę. Pomyślna, szczęśli-
wa, nieszczęśliwa D. Czarna D. Nie opuszczaj
mnie w tej optakanej doli. Od zlej doli głowa
boli. Prz. Jak niema woli, to niema i doli.
Sienk. Ty przemieniasz ziemską dolę w żywot
ducha na księżycu. Słow. Choćbym pierch-
nął na kraj świata, moja D. za mną lata.
Kor. 2. pomyślność, szczęście, fortuna: D. czy
z nami niedola, bądź jego wola. Książ.
3. kar. = a) szóstka winna w grze, zwanej
drużbartem. Goł. b) ósemka winna w grze,
zwanej chapanką. Goł. 4. lek. = a) samopoczucie
chorego. b) ×D. bezgorączkowa=ustanie gorączki.
Zdr. [Doleczka, Dołozka]. <DOL>

2. Dola, i, lm. e waga Ros.=1/2 funta. <Ros.
dolja>

3. Dola, i, lm. e rodzaj ułożenia włosów (?):
Rzadkie kosmyki, wysuwające ś. za uszami,
przystrzyżone w tak zwaną dolę. Zap. <?>

Dolać, eje, al, nied. Dolewać i. lejąc, dopełnić;
przylać: D. do pełna. Dzbany te nie mają być
dolewane wierzchu. Trzye. [Kacmarka nie do-
liwała wódki] = nie nalewała do miary. Przen.:
Prostej kobiecie serce rozumu dolewało. Krasz.
(= dodawało). Przen.: D. oliwy do ognia=wię-
cej rozjątrzyć. † Bąka dolewać=podniecać dumę,
wyniosłość. 2. wlać w siebie jeszcze więcej (trun-
ku): Dajesz im pić, a już już dolewać nie mo-
gą. Opal. ×D. w pałkę=zalać sobie pałkę, upić
ś. 3. [D.] (o deszczu) zlać, zmoczyć, przemoczyć:
Dolało mnie do ena. D. ś. 1. ×laniem dojsć cze-
go, osiągnąć co: Omdlała księżna i nierychło ś.
jej dotarto, dolano. Gór. 2. [D. ś.] upić ś.
<Do+LE>

Dolakierować, uje, ował dokończyć lakierowa-
nia.

Dolakierowanie, a, btm., czynność cz. Dolakie-
rować. <Do+Lakier>

Dolanie, a, btm., czynność cz. Dolać.

Dolar, a, lm. y pieniądź północno - amerykański
wartości półtora rubla. <Ang. dollar>

Dolatać, a, al p. Dolecieć.

Dolatanie, a, btm., czynność cz. Dolatać.

[Dolatek, tka, lm. tk] podłotek.

Dolatywać, uje, ywał p. Dolecieć.

Dolatywanie, a, btm., czynność cz. Dolatywać.

† Doląć, dolęże, dolegl p. Doleć: Nie innego
nie boli, jedno też to same żyły... przeto przez
ból ciała wszystkiego być to więc nie może,
gdy ich co dolęże. Ocz. Ale jego grzanie (roz-
grzanie od wina) wątroby i głowy i żył, bardzo
z ukrzywdzeniem zdrowia dolęże. Op. Wiek
starością dolęże. Kochan. <Do+LEG>

Dolcjana, y, blm. jeden z głosów manualnych organu. <Sr. Łd. dulciana>

† Dole, a, lm. a dolina. <DOŁ>

Dolec, dolegnie, doległ, † Dolegnąd, † Dołać, częś. nied. Delegać, † Dołęgać komu a. † kogo = zabość, dokuczyć, przycisnąć, ucisnąć, sprawić przykrość: Dzień-ii na niebie świecił, noc-li wstała, Twoja mię ciężka ręka dolegała. Kochan. Ten podatek jednakowo wszystkie (=wszystkich) doległ. Vol. Milczenie to dolegało widać księciu. Krasz. <Do+LEG>

Dolecieć, i, ai, nied. Dołatać, Dołatywać i. do-
trzed na skrzydłach do pewnego kresu, dofrunąć: Słońca nigdy nie doleci sowa. Rej. Złoty orzeł wszędzie doleci. Prz. 2. dobiec, zalecieć aż do-
kąd; [przybiec]: Gdzie nie dobiegę, pieśń moja doleci, Mick. 3. † kogo = doścignąć, dogonić, dognać, dopaść: Sokół, kuropatwy doleciawszy, porwał ją. L. Przen.: Szpada moja już serca jego do-
latywała. L. (= dosięgała, dostawała). 4. zale-
cieć, dojsć: Doleciał mię zły zapach. Oss. Nie-
tylko to mego dołatuje ucha. Min. Dołatywały
tymczasem różne wieści biskupa. Nar. Niech
też wzdry, aby choć czwarta (szklenica) mnie
od was doleci. Dzw. (= dostanie mi ś.). 5. zlatu-
jąc, paść u kresu: Jeszcze nie dolecieli do dna
jamy, wszystkie kości ich iwi połamał. Bud.
† Ledwie doleciał ziemię, w sztuki ś. rozleciał.
Błaż. <Do+LOT>

Doleczać, a, ai p. Doleczyć.

Doleczanie, a, blm. lek. (apotherapia) usuwa-
nie śladów pozostałych po przebytej chorobie, lecze-
nie następowe, następnicze.

Doleczenie, a, blm., czynność cz. Doleczyć.

[Doleczka, i, lm. i] p. Doła: Ot doleczkę Bóg
dał mnie! Ost.

Doleczyć, y, ył, nied. Doleczać lek. wyleczyć
kogo zupełnie, uzdrowić, dogoić, dokurować, dokoń-
czyć leczyć: Doktor zaczął go leczyć; ale on ś.
sam doleczył. Oss. D. ś. i. kogo, czego = leczyć
usiłnie, doprowadzić do zdrowia: Leczył go
zawszo i nie mógł ś. go doleczyć. Oss. 2. cze-
go = leczyć, dojsć do czego: D. ś. majątku,
sławy. <Do+LEK>

Dolegać, a, ai i. p. Doleżeć. 2. p. Dolec.

Doleganie, a, blm. i. czynność cz. Dolegać. 2.
† p. Dołęgliwość: Widziałem jej umartwień skry-
tych D. L.

Dołęgliwie przys. od Dołęgliwy; [Dołęgliwie].

Dołęgliwość, i, lm. i, Dołęgłość, † Dołęgłość,
† Doleganie, [Dołęgliwość] ból, ucisk, przykrość,
strapienie, cierpienie, zmartwienie, udrczenie: Zno-
sić cierpliwie dołęgliwości. <Do+LEG>

Dołęgliwy i. a. [Dołęgliwy] sprawiający cierpie-
nie, dotkliwy, dokuczliwy, przykry, bolesny, bolący:
Dołęgliwy teraz czasy. Troc. (= ciężkie). 2. † a.
† Dołęgły cierpiący, bolący, bolesny, zbolaty, chory:
Posmaruj tym olejkim dołęgliwie miejsce.
Troc. 3. † a. † Dołężny uczelnie przystający.

Dołęgłość, i, lm. i p. Dołęgliwość: Ty mię
ściej wspomóc w mojej dołęgłości, Boże litości.
Kochan. Każdy tam w duszy D. miał własną.
Bemb.

† Dołęgły p. Dołęgliwy.

† Dołęgnąć, nie, nął p. Dolec.

Dołępić, i, ił p. Dokleić. Przen.: przyczepić
niezgrabnie: Paprocki i Niesiecki dolepił tej
rodzinie kilku bajecznych protoplastów. Rol.

Dołępienie, a, blm., czynność cz. Dołępić. <Do
+LEP>

Dolermeser, a, lm. y, gm. Dulermeser ręk. nóż
formy prostokąta z rączką od tyłu do dolerowania
skór. <Nm. Doliermesser>

Dolerować, uje, ował, gm. Dulerować skó-
rę, ręk. zrzucać w grubości dolermeserem. <Nm.
dolieren, z Fr. doler>

Doleryt, u, lm. y min. i. skała krystaliczna,
wulkaniczna, złożona z labradoru, awygitu i magne-
tytu, mająca czasem złożenie migdałowe i nazywa-
na wtedy migdałowcem dolerytowym. 2.
D. anortytowy = Cieszyńit.

Dolerytowy min. przym. od Doleryt: Migdało-
wice D. p. Doleryt.

Doletni który doszedł do lat, dojrzały, dorosły;
niezbyt młody: Panna doletnia. Płot D. = płot
żywy, który już dorósł do należytej wysokości. <Do
+LAT>

Dolewacz, a, lm. e ten. co dolewa. <Do+
LE>

Dolewaczka, i, lm. i forma ś. od Dolewacz.

Dołować, a, ai p. Dołać.

Dołowanie, a, blm., czynność cz. Dołować.

Dołewek, wku, lm. wki p. Dołewka.

Dołewina, y, lm. y żelazo dolewane do gęsi
w hucie.

Dołewka, i, lm. i i. a. Dołewek to, co ś. dolewa do
miary a. nad miarę, przylewka: Dołewki na pe-
no nie będą rachować. Przen.: Krystyna Ko-
rzeniowska sprzedaje Śmiłę, gdyż ma wielkie
dołewki od sąsiad i kozaków. Dub. M. 2. [D.] mie-
ko rozcieńczone wodą. 3. piek.: D. do ciasta =
rozcieńczenie podmiody odpowiednią ilością płynu.
4. piw. piwo przeznaczone do dołania fas. <Do+
LE>

Dołezć, lezie, lazi, nied. Dołaził i. laząc, dojsć,
dowlec ś., dogramolić ś.: Pies obzarty ledwo do-
lezie do barlogu. Rej. † Drzewa D. = dołezć do
drzewa. Wer. 2. [D.] przyjsć, wrócić. <Do+
LAZ>

† Dołezły który, leząc, dojrzał, dojrzały: Owoc
D. L.

Dołezć, y, ai, nied. † Dołęgać i. przetrwać
w stanie leżącym do pewnego czasu: Podobno tak
o głodzie doleżemy do dnia. Rej. Uleżeć: Nie
na swoim miejscu przed nim nie doleży. Go-
dziny nie doleżałem. 2. † nied. wylegać ś., wy-
legiwać ś.: Kto chce żyć z swojej pracy, do-
legać nie trzeba. Pot. 3. † nied. do czego = przy-
legać, dotykać, przytykać, przystawać, dochodzić do
czego, stykać ś., graniczyć z czym: Grunta moje
do twoich dolegają. Troc. 4. † nied. przen.:
dotyczać, stosować ś., ściągacć ś. do czego: Arty-
kuły ziem mazowieckich dolegają. 5. † nied.
bud. szczerlnie przystawać. 6. Dołęgać, myśl. przy-
padać do ziemi: Gdy kuropatwy dolegają, można
je podejść. D. ś., nied. † Dołęgać ś. i. leząc,
dojsć do swego czasu, dojrzeć, wystać ś.: Gruszc
to bardzo smakowite, kiedy ś. doleżą. Troc.
† Jeszcze ś. to wino nie doleżało. Troc. Trze-
ba dwa gnojniki mieć, abyś gnój stary wywo-
ził na rolę, nim ś. on nowy doleży. Trzye. 2.
leząc, doczekać ś. czego: Sławy dobrej rycerz ś.
doma nie doleży. Biel. M. P. Dolec. <Do+
LEG>

Dołężenie, a, blm., czynność cz. Dołezć.

Dołężenie się, a, ś., blm., czynność cz. Do-
leżać ś.

† Dołężnie przys. od Dołężny.

† Dołężny p. Dołęgliwy.

† Dołęgać, a, ai p. Dolec.
[Dołęgliwie] p. Dołęgliwie.

[Dołęgliwość, i, lm. M p. Dołęgliwość. [Dołęgliwy] p. Dołęgliwy.
 ×Dołęgłość, i, lm. i p. Dołęgliwość.
 Dolicytować, uje, ował *podbijając cenę przy licytacji, dojść do pewnej sumy*: D. do 150 rub. Czy naprawdę stary Szlangbaum kupi dom Łęckich i czy dolicytuje go do 90000? Prus.
 Dolicytowanie, a, btm., czynność cz. Dolicytować. <Do+Licytowanie>
 Dollezać, a, ał i D. ś. p. Dollezyć.
 Dolleżanie, a, btm., czynność cz. Dolleżać.
 Dolleżenie, a, i. btm., czynność cz. Dolleżyć. 2. † lm. a dowód, przykład.
 [Dolliczka, i, btm.] p. Doła.
 † Dollicznik, a, lm. i mat. *liczba mniejsza, dopełniająca większą do jakiejś oznaczonej trzeciej. Troc.*
 Dolliczyć, y, ył, nied. Dolleżać i. *dodać do obliczonego*: D. procent. 2. *licząc, dojść do pewnej liczby*: Dolliczyłem do stu i przestałem dalej liczyć. Nie domierzą, nie dowożą, nie dolliczą. Karnk. (= oszukają w rachunku). 3. † *dowieść, udowodnić, przekonać. D. ś. dojść ladu, licząc; licząc, doszukać ś., dorachować ś.*: Bogacz prawdziwego szczęścia D. ś. nie mógł. L. (= znaleźć). <Do+LIK>
 [Dollic, i, H] *mówić od rzeczy, pleść, paplać, prawić bez sensu.* <?>
 [Dollic się, i ś., H ś.] *szczęścić ś., dobrze chować ś.*: Jakoś mi sie kare konie nie cheo D. <DOL>
 Dolik, a, lm. i, Dolika, Zwiłupa, Fasola drzewna a. afrykańska, Groszek, Gruszczyk bot. (dolichos) *rośl. z rodziny motylkowatych.* <Sztucznie z Gr. dolichos = długotrwały>
 † Dolik, u, lm. i dowód. <Do+LIK>
 Dolika, i, lm. i bot. p. Dolik.
 Dolina, y, lm. y i. a. [Dolina, Dolinie], † Dole, † Dolizna *nizina, padół*: Głęboka D. Ja pójde górą, a ty doliną. Psń. D. Jozafata. † Na dolinę = na dół, niżej: Kogo z góry na dolinę przesadzą. Kłok. (= zdegradować). 2. † i [D.] dół, dołek, wklęsłość, zagłębienie: Gdzie mu kość z stawu wyskoczyła, tam dolinę znaczną uczyniła. Paszk. 3. † rzeki = koryto, łożysko: Nową niech idzie doliną, Dunaj. Bardz. 4. [Doliny] = łąki. 5. [Czarna D.] = *ostępy drzew liściastych, które dokoła otacza sosna*. 6. zł. kieszeń. Zdr. Dolinka. <DOŁ>
 Dolinarz, a, lm. e zł. *złodziej kieszonkowy.*
 [Doliniec, ńca, lm. ńce] p. Dolina: Ty pódzies góróm, a ja dollicem, ty bydzies panióm, a ja młodzificem.
 Dolinka, i, lm. i p. Dolina.
 Dolński przym. od Dolina: Chłopi dolnińscy. Prus. <DOŁ>
 Dolisko, a, lm. a m. a. ni. p. Dół
 Dolistość, i, lm. i rz. od Dolisty; dół, dolina.
 Dolisty l. *pełen dołowo, dołkowaty*. 2. × *pełen dolin.*
 Dolizać, że, zał, nied. Dolizywać *polizać a. wyliżać do końca a. do pewnego kresu. D. ś. czego = liżąc, dojść czego.* <Do+LIZ>
 Dolizanie, a, btm., czynność cz. Dolizać.
 Dolizanie się, a ś., btm., czynność cz. Dolizać ś.
 † Dolizna, y, lm. y p. Dolina: D. niemal około wszystkiej góry szła. Warg.
 [Dolizno] (właściwie Doléżno) przys. *można leżeć*: Choć nie doizno (dojésno), ale D. Prz. (= choć głodno, ale można ś. wyliżać). <Do+LEG>

Dolizywać, uje, ywał p. Dolizać.
 Dolizywanie, a, btm., czynność cz. Dolizywać.
 Dolkan, a, lm. y org. *jeden z głosów organu, wydawanych przez piszczałki śpiczaste.* < Nm. Dolkan, z Łć. dulcis, Włos. dolce = słodki >
 Dolman, u, lm. y, × Dolman, × Doloman, × Dolaman, × Dałoman, † Doloma i. *krótki płaszczyk huzarski. 2. rodzaj płaszczyka damskiego.* Zdr. Dolmanik. <Tur. dolama(n)>
 Dolmanik, u, lm. i p. Dolman.
 Dolmen, u, lm. y *dawny pomnik a. grobowiec z kilku kamieni we Francji północnej i w Anglii.* <Z Olt. tolmen dosł. = stół kamienny>
 [Dolina, y, lm. y] p. Dolina.
 [Dolnica, y, lm. e] *ślugi wqówz.*
 × Dolnie przys. od Dolny, *umięzenie, pokornie*: Im ci oo wolniej, tym ś. staw dolniej. Prz.
 Dolny, [Dólni] i. przym. od Dół: Dolna woda zawsze mgta. Troc. 2. *spodni, niższy*: Warga, szczęka dolna. † Wieża dolna (= kara kryminalna). 3. *blżej ujścia rzeki a. blżej morza leżący*: Egipt D. Austria dolna. Nizowcy a. Nizaki, nazwisko kozaków u dolnego Dniepru mieszkających. Wor. Dolnopolski = północnopolski. † Niemiec D. 4. *plaski, niski, nie górzysty*: Śląsk górny i D. 5. × *przen. poziomy, podły, umiżony, pokorny*. 6. × *przen. poziomy, podły, niski*: Dostatki zuchwałość w dolnym rodzą sercu. Troc. 7. † *ziemski, doczesny*: Porzuc dolne rzeczy, a o niebieskie ś. postaraj. Troc. 8. bot.: Kwiat D. = *mający działki, płatki i preciki przytwierdzone niżej od słupków.* Rost. Słupek D. = *mający załączenie zrosłą z dnem kwiatowym.* Rost. 9. muz. *nizki, gruby*: Ton D. 10. myśl.: Wiatr D. p. Wiatr. <DOŁ>
 Dolomit, u, lm. y, × Burospat, spat bury a. gorzki a. brunatny min. *wieleszanina jednopostaciowa węglańu wapnia z węglańem magnezu, a. jeszcze i z węglańem tlenku żelaza i nazywająca ś. wtedy spatem brunatnym; znajduje ś. w kryształach heksagonalnych i agregacjach krystalicznych, a także sam przez ś. tworzy skały ziarniste tej samej co on nazwy.* <Od nazwiska uczonego Fr. Dolomieu, † 1801>
 Dolomityozny przym. od Dolomit: Skała dolomityczna.
 × Doleć, u, lm. y *dolecenie, dopadnięcie gdzieś lotem*: Już była ptaszyna na dolocie do gniazda, kiedy ją śmiercionoszy belt zabił. Oss. <Do+LOT>
 × Dołętny *szybki, dopadkowy, dorywczy*. L.
 [Dolski] z *dolin* pochodzący: Człowiek D.
 Dolutować, uje, ował, nied. Dolutowywać i. *dokończyć lutowania. 2. dodać, przyprawić, lutując; przylutować do czego.* <Do+Lutować>
 Dolutowanie, a, btm., czynność cz. Dolutować.
 Dolutowywać, uje, ywał p. Dolutować.
 Dolutowywanie, a, btm., czynność cz. Dolutowywać.
 [Dolutrować, uje, ował *doczyścić*: D. szkło. <Do+Nm. läutern>
 [Dolutrowanie, a, btm., czynność cz. Dolutrować.
 Dołacić, i, H *dobić, dodać łąt; dokończyć łącić.* <Do+Łata>
 Dołać, a, ał i. [D.] *walczyć*: Lepiej w domu plugiem orać, niż na wejnie szablą D. 2. † *eżemu = podoltywać*: Nie dołającego kłopotom konsula. Falib. <DOŁ>
 Doładować, uje, ował, nied. Doładowywać *dokończyć ładowania; ładując, dodać; dodać do ładunku*: D. statek. <Do+Ładować>

Doładowanie, a, blm., czynność cz. Doładować.

Doładowywać, uje, ywał p. Doładować: Dwór królewski doładowywał wozy szybko. Krass.

Doładowywanie, a, blm., czynność cz. Doładowywać.

Dołajać, je, jał dokończyć łajania; łając, dodać; łając, dokuczyć komu. <Do+ŁAJ>

Dołajanie, a, blm., czynność cz. Dołajać.

Dołamać, mie, mał, ×Dołomić, nied. Dołamywać l. dokończyć łamania, złamać do reszty: Nadłomionej nie dołamał trzciny. Groch. 2. † komu = dopić, dogryźć do żywego, dać ś. we znaki: Lizymach, skoczywszy, płaszczył mu (lwu) na łeb wrzucił, chociaż mu lew dołamał, przedsię jł udusił. Rej. D. ś. złamać ś. do reszty: Taki to był obrzym, choć rozpgły sam, a teraz dołamał ś. i runął w przepaść. Krasin. <Do+ŁOM>

×Dołaman, u, lm. y p. Dołman.

Dołamanie, a, blm., czynność cz. Dołamać.

Dołamywać, uje, ywał p. Dołamać.

Dołamywanie, a, blm., czynność cz. Dołamywać.

[Dołapić, i, W] złapać, porwać.

Dołatać, a, ał dokończyć łatania; łatając, do- dać.

Dołatanie, a, blm., czynność cz. Dołatać.

Doławiać, a, ał p. Doławić. D. ś. i. p. Doławió. 2. myśl. (o psie gończym) gonić śladem innych psów: Wszystkie razem ogary rozpierzchnioną zgrają doławiają ś., wrzeszczą, wpadły na trop, grają, ujadają. Mick. 3. [D. ś.] (o człowieku) domyślać ś. nieśrafnie, węszyć: Doławiał ś., ale nie zgadł. <Do+ŁOW>

Doławianie, a, blm., czynność cz. Doławiać.

Doławianie się, a, ś., blm., czynność cz. Doławiać ś.

Dołazić, i, W p. Dołazić. <Do+ŁAZ>

Dołazenie, a, blm., czynność cz. Dołazić.

Dołaczać, a, ał p. Dołaczyć. <Do+ŁĘK>

Dołączanie, a, blm., czynność cz. Dołączać.

Dołączenie, a, blm., czynność cz. Dołączyć.

Dołączyć, y, ył, nied. Dołączać dodać dla złączenia w jedno, załączyć: D. dowody do prośby.

[Dołbać, a, lm. e, Dowbać, Dołbak] dzięcioł. <Ukr. dowbacz, dost. = dhubacz>

[Dołbak, a, lm. i] p. Dołbać.

[Dołbieszka, i, lm. i] l. żerdź z osadzoną u dołu kłodeczką a. zgrubiałą u dołu w kształcie kłodeczki, służąca do ubijania kapusty w kadziach; przen. pałka a. żerdź gruba na końcu. 2. p. Dołbnia. <Ukr. dowbieszka>

[Dołbnia, i, lm. e, Dōwnia, Dobnia] narzędzie do ubijania (ziemi a. kapusty kwaszonej, ubijania pszenicy z jaski, ubijania kołków i t. d.). Zdr. [Dołbieszka]. <Ukr. dowbnia, Brs. daŭbnia>

Dołozyna, y, lm. y m. a. ż. lichy dołek.

Dołoczek, czka, lm. czki p. Dół. <DOŁ>

Dołoczkaty mający dołeczki: Bulwy ziemniaków mają postać dołoczkatych gatek. Rost.

Dołek, lka, lm. lki i. p. Dół: D. w brodzie, na twarzy. ×D. oczny (= oczodół). Dołki po ospie = bliźny, dzioby. Kto pod kim dołki kopie, sam w nie wpada. Prz. Kopać pod kim dołki. Prz. 2. w lm. rodzaj gry w piłkę. 3. prow. legumina, rodzaj mączrzyków. 4. [D.] pioniczka, sklepionko w ziemi na przechów ziemniaków. 5.

anat.: Dołki (cryptae) gruczoły pierwiastkowe, kaletki, mieszki, zasklepki. † Dłoni D. p. Dłoni. D. nadobojczykowy (fossa suprascapularis). D. podkolanowy, podkolanie (fossa poplitea). Dołki podłicowe, śmiechowe, wdzięki licowe (gelasini). D. pod pachą p. Pacha. D. podsercowy, serca, sercowy, nadolek serca, ×łyżka (serobiculus cordis); Gniecie mnie w dołku. D. siodłowy w czasie p. Siódło. ×D. skrętu na kości udowej (fossa trochanterica). D. widelkowy a. szyjowy (jugulum) = jawnka u spodu szyi poniżej krtani, podgardle, podgardłek. D. wielki (acetabulum) = panewka stawu biodrowego. 6. leśn.: Dołki pułapkowe = dołki w kształcie rowków, kopane wokół części lasu, napadniętej przez gąsienice, dla oddzielenia od lasu zdrowego. 7. myśl. rodzaj samolówki na ptaki, w ziemi szykowany. 8. anat.: Dłzowy = zagłębienie na powierzchni twarzy poniżej zewnętrznej kąta oka u przeżywających. <DOŁ>

[Dołem a. Dołę] w dole, na dole.

[Dołę] p. Dołem: D. było jego nazwisko napisane.

† Dołęga, i, lm. i p. Dołęka.

† Dołęka, i, lm. i, † Dołęga l. siła, przemoc, gwałt: Już to ostatnia zbójców tych D. Chr. 2. dostatek, obfitość, zapas: Dołęką czego nam. Kn. 3. Dołęka = doświadczenie. 4. człowiek podrywający czemu, silny. <? DOŁ, ? Do + LĘG, por. Niedolega>

×Dołęstwo, a, blm. p. Dołężność.

† Dołężliwie przys. od Dołężliwy.

† Dołężliwy p. Dołężny.

×Dołężnie przys. od Dołężny.

×Dołężność, i, blm. rz. od Dołężny; ×Dołężstwo.

×Dołężny, † Dołężliwy zdolny, podrywający, silny, mocny: Na cóż mi ś. przyda moc z władzą potężną, jeśli serce zholdowac jej nie jest dołężną? Min.

Dołgać, tze, lgał dokończyć lgać; lżąc, dodać; zęjąc do reszty: Co w drodze nie wyłgał, dołgał przy obiedzie. Moraw. Nietylkom nie nie utaił, alem jeszcze dołgał trochę. Sienk. <Do+ŁG>

Dołganie, a, blm., czynność cz. Dołgać.

×Dołknać, nie, nął, nied. Dołykać przelknąć do reszty: Trochę jeszcze nie dołknawszy, oczy mu juchą z kaszą załala, linąwszy. Żebr. <Do+ŁK>

Dołkowacieć, oje, ał stawać ś. dołkowatym, zapadać ś., wkleśać: Niżeli krosty sehną zaczynają, po dobrym zebraniu dołkowacieją. Krup. <DOŁ>

Dołkować przys. od Dołkowaty: Ręką D. złożoną ezerpał. Piłch.

Dołkowatość, i l. blm. rz. od Dołkowaty. 2. lm. i miejsce dołkowane, wkleśłość: W czasie jest D., siódłem tureckim mianowana. Krup.

Dołkowaty i. pełen dołków, wkleśły, lockowaty. 2. bot.: Liść D. = mający dołki po sobie, powarszczony. 3. lek.: Mięsak D., lm. siatkowaty (sarcoma alveolare).

×Dołman, u, lm. y p. Dołman: Wdział na siebie D. i mentyk. Jeż.

Dołogłowiec, wca, lm. wce p. Taslemiec. <DOŁ+ŁOW>

[Dołoj, a, lm. o] duży pies myśliwski. <?>

† Dołoma, y, lm. y p. Dołman: Zwierzchnią dołomę, którą miał na zbroi, pokiłto na nim. P. Koch.

×Dołoman, u, lm. y p. Dołman: Długie dołomany aż do kostek. Puszk.

×Dołomił, i, H p. Dołamał. <Do+ŁOM>

×Dołomienie, a, blm., czynność cz. Dołomił.
†Dołoi, i, lm. e jakas suknia: Od dołoi jedwabnej z podszewką ljońską 2 grosze. Goł.

Dołować, uje, ował i. astr. (o gwiazdzio) przechodzić przez południk w najniższym punkcie swej drogi. 2. myśl. (o strzelbie) trafił niżej celu, strzelał dołem: Strzelba dołuje. 3. ogr. chować jarzyny do dołu, kopcować; przykrywać drzewka i rośliny przed zasadzeniem. <DOŁ>

Dołowanie, a, blm., czynność cz. Dołować.

Dołowaty i. pełen dołów, dołisty. 2. podobny do dołów.

Dołowić, i, H, nied. Doławiać i. dokończyć łowów; doprowadzić łowy do pewnego kresu: D. do wieczora. 2. łowić, przyczynić polowu: Nie mając dosyć ryb, poszedł ich D. L. D. ś. czego = zdobył sobie co, łowić. P. Doławiać. <Do+ŁOW>

Dołowienie, a, blm., czynność cz. Dołowić.

[Dołowizna, y, lm. y] niskie miejsce w polu ornym.

Dołożenie, a, blm., czynność cz. Dołożyć. <Do+LEG>

†Dołożliwe przys. od Dołożliwy, †dołożnie.

†Dołożliwy, †Dołożny i. dokładny, dostateczny, obszerny, wyczerpujący, porządny, gruntowny, dowodny, szczegółowy, detaliczny: Wykład D. 2. należyty, zupełny, pełny, akuratywny, rzetelny, sprawiedliwy: Miara dołożliwa. 3. pilny, usilny: Praca dołożliwa.

†Dołożnie przys. od Dołożny, †dołożliwie.

Dołożny i. †p. Dołożliwy. 2. [D.] samożny, majątny.

×Dołożony myśl. tłusty, pełny: Polowanie jest w tym czasie na wszystko, co człek zoczy... wszystko oblane (tłuste), dołożone, oglądzone, nowym pierzem i nową skórką poroście. Pol.

Dołożyć, y, ył, nied. Dokładać i. przyłożyć, przyczynić, dodać, dopełnić: D. skarbów. Glicz. Dobry to grosz, eo kopy dołoży. Prz. Tyś tym jednym dołożył wierzchu dobrodziejstw twoich. Nagur. Dokładać pracy, usilności do czego. D. do czego rubla. Dołożyć do tego interesu = strać na nim. 2. komu = przyłożyć, dosłóć, dojechać mu: Gdy podstarości kazął ćwiczyć Maćka, wójt mu z serca dokładał, bo miał na niego zawziętość. Oss. 3. dodać, dopowiedzieć, dorzucić:

„Pówiem jej to, i więcej” — Paweł, uśmiechając ś., dołożył. Krasz. 4. †kogo = przekonać go, przedstawić, przelożyć mu. 5. †Dokładać komu czego = dowodzić: Jął go na to namawiać, dokładając mu tego, żeby tym sobie dostał mógł dobrej sławy. 6. †czego = potwierdzić co: Dołożył jej tego przysięgą. Leop. 7. [D.] dokazać: Juzek telo ciekawościom dołożył, com te góry sytkie graniami przeseł. 8. nied. myśl. = dojeżdżać, najeżdżać, nacierać, gonić co żywo: Zranil ś. o kamień, lani dokładając. D. ś. i. do czego = dołożyć swoich pieniędzy, dodać od siebie, wziąć udział w wydatku: Dołożył ś. rubla, i rzeez tę kupimy do sp. lki. 2. †kogo = porazić ś. kogo, zmiesić ś. z kim: Jął ś. innych dokładać, radząc, aby poszali o przymierze. Myślił dołożył ś. wieszczków. Kochan. †D. ś. kogo w czym = zasięgnąć od kogo wiadomości, wskazówek, informacji. Boh. W postępkach swych Baga ś. dokładał. Groch. 3. †do czego = przy-

łożyć ś., postarać ś. o co: Dokładać ś. do nauk. <Do+LEG>

[Dołóg, ogu, lm. ogł] nakład, koszt, wydatek, ekspens: Bez dozoru i dologu nie będzie w brogu. Prz. <Do+LEG>

×Dołów, owa, lm. owa dołowienie, doław om dokończenie łowów. <Do+ŁOW>

[Dołówka, i, lm. i] jaskółka brzegówka.

[Dołu] dołem, na dół, na dole: Juzoi mój wianeczek D. wodą tonia. Ohybaj D. (= ruszaj na dół!). Iśe D., kijami za psami (= iśe w pomiewierkę). <Stc. dołu>

×Dołuba, y, lm. y dno rydwianu: Nogi od dołuby rade ś. wyrwać. Ml.

Dołupać, pie, pał, nied. Dołupywać dokończyć łupania; rozłupać a. połupać do pewnego kresu. <Do+ŁUP>

Dołupanie, a, blm., czynność cz. Dołupać.

†Dołupió, i, il komu = wybić, wytknąć łogo.

Zwr. Ml.
Dołupywać, uje, ywał p. Dołupać.
Dołupywanie, a, blm., czynność cz. Dołupywać.

Dolykać, a, al p. Dołknąć. <Do+ŁK>

Dolykanie, a, blm., czynność cz. Dolykać.

[Dolyszek, szka, lm. szki] i. p. Dół: Poszła dzieweczyna kopnąć D. swemu wianyszkowi. 2. dolek w brzuchu: Aże mnie kolki od wdychania w dolyszku spary. Sienk. <DOŁ>

Dom, a, lm. y a. †owie, [Dóm, Dum], 2 pp. [doma], 3 pp. [domu], 7 pp. [domie] i. budynek mieszkalny: D. trzypiętrowy, parterowy, o dwu frontach, murywany, drewniany. Mam D. (= posesję). D. miejski. D. dochodowy. Wystawić, wybudować D. Chodząc od domu do domu, chleba proszą. †D. od domu chleba proszą. Kochan. Wielkie domy za granicą, a w nich ciasno, choć nie ludno. Pol. Przed domem (= przed bramą). Przed swym domem pierwej unieć. Prz. (= patrz swego, patrz siebie). D. narozny, przechodni. Przejdę dla skrócenia drogi przez D. przechodni. D. № 62. D. przy ulicy Długiej. 2. ×mieszkanie, pomieszkanie: Domami im jaskinie były i gęsty chróst i prącie tykami wiazane. Otw. Królowie budują w skale D. swój. B. G. 3. mieszkanie u siebie: Siedzieć, zostać w domu. Wszędzie dobrze, ale w domu najcieplej. Prz. Być w domu a. †Doma, [Doma, Dóma]. Niema pana w domu. Każdye panem w swoim domu. Pobyt w cudzym domu. D. otwarty (= w którym bywają goście). Przen.: Siedzieć w domu = być domatorem. Gość w D., Bóg w D. Prz. Żołnierzowi bez zółdu nie chciało ś. z domu. Groch. A do domu! (zapędzanie zwierząt). Przen.: A, teraz to jestem w domu = teraz rozumiem, domyślam ś. Jeszczem nie w domu; tłumacz mi ś. dalej; dotąd nie rozumiem, nie pojmuję. Oss. †Przen.: W domu a. doma być = być przytomnym, być przy zmysłach. Nie wszycy doma, czegoś mu w głowie nie dostaje. Prz. (= brak mu kłepki w głowie). Jeszczem wszystkie swe miał w domu, duch we mnie wstąpił, porwałem ś. Pot. Już mam swoje w domu (= odzyskałem przytomność). Przen.: O jesszczemy nie doma. Mor. A. (= jesszczemy nie na bezpiecznym miejscu, nie na brzegu). Co D. ma, tym ś. kontentują. Kras. Suknia od wyjścia i suknia na po domu. W sukni tej możesz jessze chodzić po domu. Żyć za domem. Wyościć z domu (= tra-

ciś za domem). Do domu a. [Do dom, Do doma, Dó domu, Dó dom, Do domeczki, Do domu, Do dómu, Do dóm]. Ku domowi a. [ku domu]. Z domu a. [z doma]. W domu a. [w doma, w dóma, w domka]. Po domu a. [po dom]. [D. weselny] = *mieszkanie rodziców panny młodej*. Przen.: [Zagrajcie jej w nowy dzwon, mojej Kasi wieczny D.] (= grób). 4. przen. *strony rodzinne, progi rodzinne, kraj, ojczyzna*: Komu w domu dobrze, niechaj ś. po świecie nie wódczy. Oss. 5. *domownicy, rodzina, familia*: Apostoł domy całe, to jest od gospodarza poczynawszy, wszystkich w domu chrztem św. chrzczył. Birk. Toś domem zowią szlacheckim, gdzie cnoty świecą. Stryjk. Gospodarz a. pan domu. Gospodyni a. pani domu. D. rodzicielski. Kwiatkowska, z domu Ostrowska. Panna z dobrego domu. 6. *ród, plemię, pokolenie; dynastia*: Była długa wojna między domem Saulowym i domem Dawidowym. B. G. D. Piastów. D. królewski, panujący. Ziemia ta, co była w domy i familje zacna, teraz schłopiała. D. magnacki. 7. *Osoby, należące do jednego herbu, stryjcy*. 8. *gospodarstwo, sprawy domowe*: Przewadzić D. Poślesz syna do wojska? — Nie, niech ś. domem bawi. Opal. D. na wielką skalę. Wydawać wiele na D. 9. *gmach na co przeznaczony, zakład*: D. Boży (= kościół, świątynia). D. modlitwy. D. poprawy, schronienia, przytułku. D. noclegowy. D. podrzutrów. D. wyrobny. D. kary (= więzienie). D. zajezdny (= zajazd, hotel, austerja). D. warjatów a. D. złoty. D. handlowy. D. bankierski a. bank. D. publiczny = a) *burdel*; b) *× zajazd*. D. schadzek. † D. barwierski (= *barwiernia, gołarnia, razura*). × D. radny (= ratusz). † Sądny D. (= sąd). 10. [D.] = a) *dom drewniany*: Piotr mieszka w domu, a Paweł w murze (= w kamienicy). b) *sień*. c) *miejsce w grze*. 11. w astrologji: D. planet = *pewna część nieba w stosunku do tejże lub innej części ziemi*: Domem dlatego zowią niektóre znaki tego a. owego planety, iż gdy do niego wnijdzie, wszystką moc i władzę swoją ukaże; dlategoż póki planeta który w domu swym jest, póty króluje, panuje, rządzi. Birk. Saturnus w swym domie, to jest w korożożu. Syr. 12. bil. *strona bilardu, z której zaczynają grę*: Wszystkie bile w domu. Grać z domu. 13. a. *Złom myśl. legowisko niedźwiedzia*. Zdr. Demek, Domeczek, [Domeniek, Domuleczek], † Domczek, † Domnik. Zgr. Domisko, × Domczysko, × Domsko, † Domszeczko. <DOM>

Doma, y, lm. y min. postać krystalograficzna, granastosłup poziomy a. skośny. <Gr. dóma>

[Doma] i † Doma przys. w domu, u siebie: D. jak chcesz, u ludzi jak przystoi. Prz. Mile, D. siedząc, o wojnie słuchać. Prz. Cóż po tym wiedzieć, co ś. w Rzymie działa, a nie wiedzieć, co ś. dzieje D.! Fred. A. O, jeszczemy nie D. Mor. A. (= jeszczemy nie wybrnęli z niebezpieczeństwa). † D. być = *być przytomnym, być przy zmysłach*. † Nie wszyscy D.; czegoś mu w głowie nie dostaje. Prz. (= *brak mu kleпки w głowie*). <DOM>

† Doma, y, lm. y *dach płaski*. Birk.

Domaca się, a ś., al ś., nied. × Domacywać ś. 1. czego = macając, trafić na co; macając, dojść czego: D. ś. pulsu u chorego. Ledwom ś. drzwi po ciemku domacał. 2. przen. *dojść, dobać ś., dowiedzieć ś.*: D. ś. prawdy. 3. przen.: D. ś. w kim duszy = a) *przyprowadzić kogo do przy-*

tomności. b) *porużyć w kim nieczulą duszę*. c) *zadraskać kogo do żywego*. d) *× wybić kogo mocno*. <Do+MAC>

× Domacalny którego można ś. domacać, namacalny, dotykany, oczywisty.

Domacanie się, a ś., bilm., czynność cz. Domacać ś.

[Domacha, y, lm. y] *jaskółka domowa*. Zdr. [Domaszka].

[Domactwo, a, lm. a] 1. *domostwo, gospodarstwo domowe*. 2. *swójszczyzna, ojczyzna*.

[Domacy] domowy, swojski: D. człowiek = domownik. Por. Domący. <Czes. domáci>

× Domacywać się, uje ś., ywał ś. p. Domacać ś.

× Domacywanie się, a ś., bilm., czynność cz. Domacywać ś.

Domaczać, a, al p. Domoczyć. <Do+MOK>

Domaczanie, a, bilm., czynność cz. Domaczać.

[Domaczka, i, lm. i] 1. *mieszkanca tego samego domu*. 2. *swójaczka, rodaczka*. Por. Domak.

† Domaczy domowy, swojski, oswojony, nie dziki, łaskawy: Powolni, jak bydłatka domacze. Gil. × Domaczy, ego, lm. y *człowiek domowy, domownik*: Gość niech ma dość, a D. niech wybaczy. Prz. <DOM>

Domagać, a, al f. × p. Domóc. 2. [D.] *być zdrowym, krzepkim*.

Domagać się, a ś., al ś. p. Domóc ś. <Do+MOG>

Domaganie się, a ś., bilm., czynność cz. Domagać ś.: Najleńsi do roboty są najprędsi do domagania ś. Lach.

Domagłować, uje, ował dokończyć maglowania, zmagłować do reszty. Przen.: × Niedomagłowana uroda = *warz niezupełnie urodziwa, pomarszczona*.

Domaglowanie, a, bilm., czynność cz. Domagłować. <Do+Maglowanie>

Domak, a, lm. cy 1. † = a) p. Domownik: Jesteście mieszczanie świętych i mieszczanie boży. Leop. b) *krajowiec, tubyliec*: Któryby jadł zdechling, tak z domaków, jako i z przyehodniów. Leop. c) p. Domator: D., nie byłwał między ludźmi. Kn. d) *człowiek, prowadzący życie prywatne*: Majętności domaków, co nie są na urzędach. Baz. 2. [D.] = a) *mieszkaniec tego samego domu*. b) *swójak, rodak*. <DOM>

Domakać, a, al p. Domoknąć. <Do+MOK>

Domakanie, a, bilm., czynność cz. Domakać.

[Domakłać się, a ś., al ś.] *domacać ś.* <?>

† Domalegaj, a, lm. e pog. *piecuch, domator; dzikus, którego nie można wyciągnąć z domu*: Kręci ś., wierci ś., radby co najrychlej uszedł; dlatego więc zowią go domalegajem. Glicz. <DOM+LEG>

Domalować, uje, ował, nied. Domalowywać 1. czego = dokończyć malowania: D. obrazu. 2. *malując, dodać do wymalowanego już*. D. ś. malując, dorobić ś.: Domalował ś. znacznego majątku. L. <Do+Malować>

Domalowanie, a, bilm., czynność cz. Domalować.

Domalowanie się, a ś., bilm., czynność cz. Domalować ś.

Domalowywać, uje, ywał p. Domalować.

Domalowywanie, a, bilm., czynność cz. Domalowywać.

[Do malu] *trochę, cokolwiek* (np. otworzyć drzwi). <Do+MAL>

Domanjalny: Dobra domanjalna l. w ziemiach podległych rządowi polskim = *królewszczyzna*. 2. w Austrii = *dobra kameralna*. <Sr. Łć. *domanialis*>

† **Domarad, u**, blm., *Tęsknica*, × **Domotęka**, × **Krajotęska**, × **Rodzinotęska**, *Nostalgja lek. stan chorobny z tęsknoty do kraju rodzinnego powstały*. <DOM+RAD>

× **Domarodak, a**, lm. *cy człowiek w domu, w kraju, w ojczyźnie urodzony, rodak, ziomek*. <DOM+ROD>

× **Domarodny p. Domorodny**.
1. **Domarzać, a**, al p. **Domorzyć**. <Do+MOR>

2. **Domarzać, a**, al (domar-zać) p. **Domarznąć**. <Do+MROZ>

1. **Domarżanie, a**, blm., *czynność cz. 1. Domarżać*.

2. **Domarżanie** (domar-żanie), **a**, blm., *czynność cz. 2. Domarżać*.

Domarżenie, a, blm., *czynność cz. Domarżać*. <Do+MAR>

Domarznąć (domar-znąć), **nie, na!** a. **z!**, nied. **Domarżać zmarnąć do reszty, dokończyć marnąć**.

× **Domarżnienie** (domar-żnienie), **a**, blm. p. **Domarżnięcie**. L.

Domarżnięcie (domar-żnięcie), **a**, blm., × **Domarżnienie** *czynność cz. Domarżnąć*.

Domarżnięty *który domarż!*: Resztki niedomarżniętej armji francuskiej. *Kaczk*.

Domarżyć, y, y! *dokończyć marzyć*: Synu! nie spodziewaj ś. tego snu D. Krasin. Resztę niech własna głowa, niech serce domarzy. *Syrok*. <Do+MAR>

[Domaszka, i, lm. i] p. **Domacha**. <Ukr. *domacha*>

[Domaszny] p. Domący. <Ukr. *domasznyj*>

Domator, a, lm. *rowie a. rzy 1. a. † Domak piecuch, paraffjanin, ubiący spokojne życie domowe, × gniazdosz, × legart*: Jeden z domatorów, który nie powstał nigdzie na wojnie, na sejmach. *Opal*. 2. × p. **Domownik**: Potrzebowałże król tak znacznym wydatkiem zatrzymywał w stolicy tego domatora stackelbergowskiego? *Kal*. <DOM z końcówką Łć.>

Domatorka, i, lm. i forma ż. od **Domator**.

Domatorski *przym. od Domator*: Życie, usposobienie domatorskie.

Domatorstwo, a, blm. *usposobienie, sposób życia domatora*.

Domawiać, a, al i D. ś. p. **Domówić**. <Do+MOW>

Domawianie, a, blm. i. *czynność cz. Domawiać*. 2. † *dochodzenie, upominanie ś.*

Domawianie się, a ś., blm., *czynność cz. Domawiać ś.*

Domazać, że, za! *dokończyć mazania; pomazać do pewnego kresu*. <Do+MAZ>

Domazanie, a, blm., *czynność cz. Domazać*.

[Domący, Domaszny] domowy: Domąca robota. *Por. Domący*.

Dom baza, y, lm. **y** p. **Dubasi Bajdak** a. *dom bazę i przewoźników dla waści przygotuje*. *Sienk*. <p. **Dubas**>

† **Domozek, ozka**, lm. **ozki** p. **Dom**: D., w którym siedział Salomon, gdy miał sądzić. *Leop*.

× **Domozyna, y**, lm. **y** m. p. **Domina**.

× **Domozysko, a**, lm. a p. **Dom**.

Domozek, ozku, lm. **ozki** p. **Dom**: *Zetnę w boru sosnę, narznąę z niej deseczki, ukleczę D. Len*. <DOM>

[Domozek] w wyraż.: *Do domozekki = do domu*.
Domojkit, u, lm. **y** min. *arsenek miedzi, biały z żółtawą a. pstrą na powierzchni naleciałością*. <Od nazwiska Ign. Domejko † 1889>

Domok, mku, lm. **mki** p. **Dom**: *Wolność, Tomku, w swoim domku*. *Prz. D. z kart. D. dróżniczy (= bułka dróżnicza)*. [W domka] = *w domu*. <DOM>

[Domeniek, nka, lm. nki] p. **Dom**.

Domony, ów, blp. 1. *dobra rządowe, skarbowe, koronne*: Stany miały administrować domenami. *St. lit. D. absolutne = które bezwarunkowo powinny zostać w ręku rządu, nie powinny być sprzedane* (np. lasy na pochyłościach gór, na gruntach nieurodzajnych). 2. *dobra wydzielone na utrzymanie rodziny panującej, apanaże*. <Fr. *domaine*>

× **Domestykacja, i**, blm. *oswojenie, pielęgnowanie, hodowla*: Zwierzęta i rośliny, które dłuższy czas ulegały domestykacji, zmieniły ś. znacznie. <Now. z Łć. *domesticus* = domowy, oswojony>

× **Domestykalny domowy, miejscowy**: Każdy komitat posiadał swych urzędników i sędziów wybieralnych, własny podatek D. *Remb*. <Now. z Łć. *domesticus* = domowy>

Domęczać, a, al i D. ś. p. **Domęczyć**. <Do+MEK>

Domęczenie, a, blm., *czynność cz. Domęczać*.
Domęczenie się, a ś., blm., *czynność cz. Domęczać ś.*

Domęczenie, a, blm., *czynność cz. Domęczyć*.
Domęczenie się, a ś., blm., *czynność cz. Domęczyć ś.*

[Domęczony] bardzo zmęczony.

Domęczyć, y, y!, nied. **Domęczać i. dokończyć męczenie, zmęczyć a. zamęczyć do reszty, domordować**: Nie racz mojej domęczać siwizny. *Tremb*. Przyjął okup za niedomęczonego *Jacka Brzucańskiego*. *Sienk*. 2. **skończyć z trudnością**: D. książki, roboty. *D. ś. 1. dokończyć życia w mękach. 2. dojść czego mękami, wzmóc mękami*. <Do+MEK>

× **Domężna panna** = *panna na wydaniu, dojrzala*. <Do+MEŻ>

Domiar, u, lm. **y** i. × **dosięgnięcie zamierzonego celu**: Szukał sposobności na D. żąd swoich. *L*. 2. × **akcent, przygłos**. *Bobr*. 3. **dobadek, dopełnienie, dokładka**. *Na D.*, × **W D. przys.** = *jakby dla uzupełnienia*: *Na D. nieszczęścia, złego, chwaty*. *Kochać ś. nawet każe marom nieszożęśliwym i w D. losu wzdychać swoim wierszom ekliwym*. *Moraw*. <Do+MIAR>

Domiar kować się, uje ś., **owa!** ś. **miarkując, dojść; dorozumieć ś., domyślić ś., smiar kować i, spostrzec ś.** <Do+Miarkować>

Domiar kowanie się, a ś., blm., *czynność cz. Domiar kować ś.*

Domia tać, a, al p. **Domieść**. <Do+MIOT>

Domiatanie, a, blm., *czynność cz. Domia tać*.

Domiać, mnie, miał zmiąć do reszty. <Do+MN>

Domicyl, u, lm. **e** *miejsce zamieszkania prawne, wyrażone na wekslu; miejsce płatności weksłu*: D. rzeozywisty, cywilny, polityczny. D. pomocy (= *miejsce urodzenia lub należenia do pewnej gminy, skąd można żądać wsparcia*). D. prawny. <Z Łć. *domicilium* = mieszkanie>

! Domicyljum, w lp. nieod., lm. ja, [ów dom, mieszkanie; pobyt.

Domicylować, ufa, ował weksel = oznaczać na nim domicyl.

Domicylowanie, a, btm., czynność cz. Domicylować.

[Domiatad, a, al] p. Domioł: Jeśli nie domiela (nieos.), to spuszcza kamienia.

Domieranoć, i, btm. rz. od Domierny; lek: D. wzroku p. Miarowosć.

× Domieray przypadający do miary.

Domierzać, a, al i D. ś. p. Domierzyć. <Do + MIAR>

[Domierzać, a, al] (Domier-zać) przykrzyżó ś.

Domierzanie, a, btm., czynność cz. Domierzać.

Domierzanie się, a ś., btm., czynność cz. Domierzać ś.

Domierzenie, a, btm., czynność cz. Domierzyć.

Domierzenie się, a ś., btm., czynność cz. Domierzyć ś.

Domierzyć, y, yf, nied. Domierzać 1. dokończyć mierzenia. 2. zmierzyć do pewnego kresu. 3. dopełnić miary, namierzyć spelną: Kradną, którzy nie domierzą, nie doważą, nie dolieją, Karnk. 4. mierząc, dodać: Pięć łokci nie dosyć, domierz jeszcze i szósty. L. 5. × komu = dorównać, równać ś., nie ustępować mu: Domierza mu położeniem rodowym i towarzyskim. Kasz. 6. × czego = dążyć, dosięgnąć: Wiek starszy rychelej kresów domierzył. Nar. D. życia = dokończyć, dokończyć: Domierzył życia, mając lat 46. Nar. 7. † dodać, dożyć, dopełnić, nagrodzić: Kto łacono wierzy, ten swoim domierzy. Prz. D. ś. dopełnić ś.: Moja miłość, tak czuła, teraz ś. domierza. Zabł. <Do + MIAR>

Domieszać, a, al, i Domieszać, nied. × Domieszywać 1. dokończyć mieszania. 2. czego = mieszać, dodać, przymieszać. <Do + MIESZ>

Domieszanie, a, btm., czynność cz. Domieszać. † Domieszczać, a, al p. Domiesćić. <Do + MIAST>

† Domieszczenie, a, btm., czynność cz. Domieszczać.

† Domieszczenie, a, btm., czynność cz. Domiesćić: Kancelarje dziś zmniejszały, mało ś. kto w nich pomiesćić może; a choćby ś. i pomiesćić, nie widzimy, żeby to D. było zdadne. Kras.

Domieszka, i, lm. i dodatek zmieszany, przymieszka: Mleko z domieszką wody.

Domieszkać, a, al przemieszkać do pewnego czasu: D. do kwartału. † D. ś. doczekać, dotrwać, dożyć: Insza D. ś. lat starych z żoną, a insza babę sobie wziąć. Petr. <Do + MIESZK>

Domieszkanie, a, btm., czynność cz. Domieszkać.

† Domieszkanie się, a ś., btm., czynność cz. Domieszkać ś.

× Domieszywać, ywa, ywał p. Domieszać: Pito gorzałkę, domieszywać do niej prochu dla większej tęgości. Sienk.

× Domieszywanie, a, btm., czynność cz. Domieszywać.

† Domiesćić, i, H, nied. † Domieszczać 1. przyjąć do pewnego miejsca, umieścić, pomiesćić: Domiesćić nas, swe dzieci, gdzie królują anieli. Bogar. Domiesćić człowieka do siebie. Wr. Domiesćić nas wieczne chwaly. Op. 2. kogo czego = nabawić, doprowadzić do czego, zdarzyć komu, nadać, obdarzyć czym: Tegoż nas do-

mieści, Jezu Chryste miły, byśmy s Tobą byli Bogar. Pycha nie domieszcza niezgo dobrego człowieka. Wer. 3. [D. a. Domiesćić] przyprowadzić, doprowadzić do miejsca. [D. ś.] dostać ś. (np. do spowiedzi). <Do + MIAST>

Domiesć, mieście, miótti, nied. Domiatad dokończyć zamiatania; zamiest do pewnego kresu. † Przen.: dobiec, dolecieć, dopaść: Czart właśnie zemdlo-nemi skrzydły jak domiatad. Przyb. <Do + MIOT>

Domiękzość, a, al p. Domiękzość. <Do + MIĘK>

Domiękzowanie, a, btm., czynność cz. Domiękzość.

Domiękzowanie, a, btm., czynność cz. Domiękzość.

Domiękzość, y, yf, nied. Domiękzość smiękzyć do reszty; zrobić miękkim do reszty. <Do + MIĘK>

! Domięszać, a, al p. Domieszać.

! Domięszanie, a, btm., czynność cz. Domięszać.

! Domik, a, lm. i p. Dom: Chcę kupić niewielki D. Prus. <DOM>

Domilceć, y, al wytrwać do końca w milczeniu; przemilceć do pewnego czasu. <Do + MILK>

Domilczenie, a, btm., czynność cz. Domilceć.

† Domina, a, lm. owle rodzaj tytułu: Ludzie uczone dominami zowiemy. Star. <Łé. dominus>

Domina, y, lm. y, × Domozyna Hechy dom: Długów, slyszę, zostawił mnóstwo, więcej, niż ich stara D. dźwignie. Krasz. Zdr. Dominka. <DOM>

Dominalny p. Dominjalny: Dekret biskupa kamienieckiego, władzy dominalnej doręczony. Sul. <Śr. Łé. dominalis>

Dominanta, y, lm. y muz. 1. piąty stopień każdej gamy. 2. przen. podstawa, fundament: Na myśli podstawnej psalmu, jako na dominancie, intonuje dwie nowe pieśni. Ant. <Now. z Łé. dominans, 2 pp. dominantis im. = dost. panujący>

Dominantowo-septymowy akord = akord czterogłosowy, zbudowany tercjami na dominancie. <Dominanta + Septyma>

Dominantowy przym. od Dominanta: Akord D. Septyma dominantowa.

[Domineszta, y, lm. y, Domneszta] gatunek jabłek. <p. Domneszta>

Dominiarz, a, lm. e gracz w domino. <p. Domino>

[Domink, a, btm.] wielki farmak w Gdańsku na św. Dominika.

× Dominikalny p. Dominjalny: Wciągnął testament do ksiąg urzędu i sądu miejscowego dominikalnego Mińkowieckiego. Kol. Dominikalny, ego, lm. i rz. wójt gminy za czasów rządu austriackiego. <Śr. Łé. dominicalis>

× Dominkan, a, lm. nie a. † owie p. Dominikanin. Przen. kart. Dać komu dominikana = dać mu sera w podarunku a. dla przekupienia. <Cl. założyciela zakonu, św. Dominika, † 1221>

Dominkanin, a, lm. anie, × Dominikan zakonnik reguły św. Dominika; w lm. klasztor, kościół Dominikanów.

Dominkanka, i, lm. i i. zakonnica reguły św. Dominika. 2. × dom a. szmata należąca do klasztoru Dominikanów.

Dominikański przym. od Dominikania: Zakon D.

Dominjalny przym. od Dominjum; **Dominalny**, **×Dominikalny**. <Od Łć. dominium = panowanie, Sr. Łć. = państwo (dwór)>

Dominjum, w lp. nieod., lm. ja, jów I. *własność ziemską większa, szlachecka*. 2. *prawo ziemskiej własności, wolne posiadanie ziemi, połączone z przywilejami i publicznymi ciężarami*. 3. *ziemia z osiadłymi na niej włościanami, jako własność pańska*. 4. *władza pańska nad włościanami, ziemią pana zamieszkującymi*. 5. *urząd wójtowski za dawnej administracji w Austrii*. 6. *przen. pan, jako wójt, przedstawiciel urzędu wójtowskiego: W każdym D. zasiadał sąd D., dla czynienia sprawiedliwości*. Rol. <p. Dominikalny>

Dominka, I, lm. I p. **Domina**.

Dominko, a, lm. a p. **Domino**: Jacyś obywatele grali sobie w D. Bał.

Domino, a I, btm. = a) *gra w kości, gra w kostki*. b) *kości służące do tej gry*. c) *przystawienie ostatniego kamienia przez wygrywającego w tej grze: D. I zrobiłem D. = wygrałem*. 2. lm. a = a) *długi płaszcz maskaradowy z kapturem*. b) *osoba ubrana w domino*. Zdr. **Dominko**. <Sr. Łć. domino = czarne okrycie głowy i ramion; kostki przezwane od barwy czarnej>

1. **Dominować**, uje, ował *panować, górować*: Punkt dominujący = *wyższy od miejsc okolicznych*. Zapach śledzka dominował nad innymi wylęwaniami. Bał. <Łć. dominari>

2. **Dominować**, uje, ował *dokończyć podkładania min*. <Do+Mina>

1. **Dominowanie**, a, btm., czynność cz. 1. **Dominować**.

2. **Dominowanie**, a, btm., czynność cz. 2. **Dominować**.

Domisko, a, lm. a m. I ni. p. **Dom**. <DOM>

† **Domiszozko**, a, lm. a p. **Dom**. Kn.

Domitrażać, a, ai p. **Domitrażać**. <Do+MITR>

Domitrażanie, a, btm., czynność cz. **Domitrażać**.

Domitrażenie, a, btm., czynność cz. **Domitrażać**.

Domitrażyć, y, yi, nied. **Domitrażać** *mitrażąc, dokonąć; skończyć byle jako*: Niedbały zapije wszystkie czasy swoje, a potem, gdy już nie maś nie, na lutni grać ś. ucy, a tak swego świata jako tako domitraży. Rej. <Do+MITR>

Domknąć, nie, naj, nied. **Domykać** *przymknąć do rezyty, zupełnie, zamknąć*: D. drzwi, okno. *Ozwał ś. z za drzwi niedomkniętych głos słuchający*. Orzesz. D. ś., częś. nied. **Domykać** ś. I. *ostać zupełnie przymkniętym*: Te drzwiczki nie domykają ś. (= nie przystają przy zamykaniu). 2. [D. ś.] *dopaść, dostać ś., dobrać ś.* <Do+MK>

Domknięcie, a, btm., czynność cz. **Domknąć**.

Domleć, mleć, molić, nied. [Domleć] *zemielić, malutycie, dokończyć mielenia; przynieść jeszcze święcicy*. <Do+MIOL>

× **Domleć**, a, ai p. **Domleć**. <Do+MILOT>

× **Domleć**, a, btm., czynność cz. **Domleć**.

Domleć, a, btm., czynność cz. **Domleć**.

Domleć, I, II, nied. × **Domleć** *dokończyć mielenia; zmielić do pewnego kresu; jeszcze więcej przynieść*.

Domlynkować, uje, ował *mlynkować dokończyć*. <Do+Mlyn>

Domlynkowanie, a, btm., czynność cz. **Domlynkować**.

× **Domna**, y, lm. y *księżna*: D. w języku woskockim tyle, co księżna. Szaj. D. Rozanda. <Rum. domnă>

[**Domneszta**, y, lm. y] p. **Domneszta**: Słuchał cierpliwie relacji o jabłkach domnesztach (pazienkach), nieszłuszenie do dziś domnesztami zwanych. Rol.

× **Domnoca**, y, lm. e *księżniczka*: Bądź pozdrowiona ty, co uszczęśliwiasz domnieć nasz! Jek. <Rum. domnitsa = księżniczka>

† **Domnieć** się, I ś., II ś. p. **Domnieć** ś.

Domnieć się, a ś., ai ś., (dok. i × nied.), † **Domnieć** ś., † **Domnieć** ś., częś. nied. **Domnieć** się, † **Domnieć** się, † **Domnieć** się, [Domnieć się] *domyślić ś., dorozumieć ś., zamierzać, wieść, przypuścić*: † Nie domnieć się na tak srogą sprawę. Koch. J. × **Domnieć** ś. I *spodziewam, że pogoda będzie*. Fur. <Do+MN>

Domnieć, a, lm. a, **Domnieć**, † **Domnieć**, † **Domnieć** *przypuszczenie, domysł, poszlaka, przypuszcza*: D. prawne. *Opierać swe D. na czym*. On z domnieć wszystko to powiadał. Pot.

Domnieć, **Domnieć** *niepewnie wiadomy, przewidywany, przypuszczalny, prawdopodobny*: **Domnieć** *zyski (= spodziewano)*. Lok.: **Domnieć**.

† **Domnieć**, a, lm. e *ten, co ś. domnieć*.

† **Domnieć**, a, lm. a p. **Domnieć**.

Domnieć *party na domnieć*: Nauka domnieć.

Domnieć się, a ś., ai ś. p. **Domnieć** ś.

Domnieć, a, lm. a p. **Domnieć**: *Dokądże zajdzie teozofja, idąc za domniećwaniami mistycznych znaczeń? Rozmaite o jej losie tworzyli domnieć*.

Domnieć p. **Domnieć**: Nikt lepiej za Lubomirskim nie stawał, niż Radziejowski, D. wróg tego domu. Szaj.

[**Domnieć**, I, II] p. **Domnieć**: Posłali do księża i tylko zdążył go do ai (= do panny) D., umarła. <Do+MIAST>

[**Domnieć** się, a ś., ai ś.] p. **Domnieć** ś.: *Wy sie na mnie (= mnie) domnieć, że ja nic nie mam*. <Do+MN>

† **Domnieć**, a, lm. e *ten, co ś. domnieć*; *ten, co ocenia, znawca*.

† **Domnieć** się, a ś., ai ś. p. **Domnieć** ś.: *Aby ś. nie domnieć być równie jego święte miłości*. Op.

† **Domnieć**, a, lm. a p. **Domnieć**: *W swych smutkach nad ludzkie D. mieli cierpliwosć*. Op. *Elżbieta stara nad ludzkie D. syna poczęła*. Op. *Zie D. (= podejrzanie)*. To D. o sobie mają. Op. (= *pojęcie, rozumienie, miśnienie*). † **Domnieć** się, a ś., ai ś. p. **Domnieć** ś.

× **Domnieć**, a, lm. e *ten, co burzy domy*. <DOM+BUR>

Domnieć, a, btm., czynność cz. **Domnieć**. <Do+MOK>

Domoczyć, y, ył, nied. **Domaczać** przemoczyć do reszty; *dokończyć moczenia*: Lepiej jest nie D., niż przemoczyć.

Domodlenie się, a, s, bhm., czynność cz. **Domodlić s**. <Do+MODŁ>

Domodlić się, i s, II s. *dokończyć modlenia s*; *modlić s*, *doprosić s*; *wybrać co*.

Domoknąć, nie, nał, nied. **Domakać** przemoknąć do reszty, *zmoknąć zupełnie*. <Do+MOK>

Domoknięcie, a, bhm., czynność cz. **Domoknąć**.
× **Domokrad, a**, lm. y żart. zam. *demokrata*.
Krasz. <Żart. z DOM+KRAD>

[**Domokrąstwo, a**, bhm.] p. **Domokrążnictwo**.
<DOM+KREG>

Domokrążca, y, lm. y m., † **Domujący** kolporter, *kramarz, przekupień obnoszący towary po domach*. <DOM+KRĘG, naśladowanie Nm. Hausierer>

Domokrążnictwo, a, bhm., [**Domokrąstwo**] wędrownie prowadzenie handlu.

Domokrążny ściągający s. do domokrąstwa, *obnośny, kolporterski*: *Handel D*.

[**Domolny**] *nudny, uprzykrzony*. <Zap. Do+MIOŁ>

Domordować, uje, ował mordując, *dobić*; *domęczyć*. <Do+MORD>

Domordowanie, a, bhm., czynność cz. **Domordować**.

× **Domorodny, × Domarodny** w domu, w kraju, w ojczyźnie *urodzony, krajowy, ojczysty, swojski*: *Ziemia domorodne*. <DOM+ROD>

Domorosły w domu *wychowany*. Przen.: *swojego chowu, nie bywały na świecie*: *D. artysta*. <DOM+ROST>

× **Domorzęda, y**, lm. y m. *rzęda domu, murgrabia*. <DOM+RZĘD>

Domorzyc, y, ył, nied. **Domarzać** I. *dobić*: Oni tak go domorzyci i zabili. Skar. Tylko niedomorzone wojsko nasze z pola schodził. Tw. 2. *morząc głodem, dobić*: *Głód domorzyc człowieka*. Troc. <Do+MOR>

Domosiedny *przesiadający w domu*: *Domosiedna niewiasta*. Ml. <DOM+SIED>

† **Domostróż, a**, lm. e *stróż domowy*. <DOM+STRZEG>

Domostwo, a, lm. a I. a. × **Domowisko** *wszelkie zabudowania gospodarskie w jednym obrębie*. 2. *dom mieszkalny*. 3. † *sprzęty domowe*. Kn. 4. † *osoby, dom składające, domownicy*: *Niech ci Bóg błogostawi, abys urósł i rozmnożył s. na D. ludu*. Skar. *Był w okręcie Noe przez trzy-naście miesięcy ze wszystkim domostwem swoim*. Biel. M. <DOM>

[**Domosić, I, II**] komu = *dokuczyć do żywego*, [**dobić, dosolić**]. <Do+MOST>

Domotać, a, ał *dokończyć motania, zmotać do reszty*; *jeszcze więcej namotać*. Przen.: *Piosenka niedospiewana, niedomotana*. Zap. <Do+MOT>

Domotanie, a, bhm., czynność cz. **Domotać**.
× **Domotęcka, i**, bhm. p. **Domard**. <DOM+TESK>

× **Domować, uje, ował** I. *prowadzić życie prywatne, zajęty być domem*. 2. *u kogo=przebywać u niego, jak u siebie w domu*. 3. *chodzić z towarami na sprzedaż od domu do domu, zajmować s. handlem domokrążnym*. <DOM>

× **Domowanie, a**, bhm., czynność cz. **Domować**.
× **Domowca, y**, lm. y p. **Domownik**. Wor. <DOM>

× **Domowe, ego**, bhm. rz. *podatek od domu*.

† **Domowiec, wca**, lm. **woy**, † **Domowit** *przyjaciel domowy*.

[**Domowik, a**, lm. I] *djabeł domowy*. <Brs. damawik>

[**Domowina, y**, lm. y] *trumna*: *Wraz, przelotny gościu świata, legniesz w ciasnej domowinie*. Syrok. *Domowinęm rozbiła i z grobu wyszła*. Jeż. Zdr. [**Domowinka**]. <DOM>

[**Domowinka, i**, lm. i] p. **Domowina**: *Musicie mi teraz z ojcowizny choć pogrzeb sprawid i domowinkę*. Krasz.

× **Domowisko, a**, lm. a p. **Domostwo**.

† **Domowit, a**, lm. ci I. p. **Domowiec**: *Książd Tomasz z Płazy, Kromera powszedni D. Orzech*. 2. p. **Domownik**. Orzech. <-wit, jak z Ziemiowit i t. p.>

[**Domowizna, y**, bhm.] *ruchomości domowe; obejście, domostwo*: *Kięknawszy nad kupą domowizny przed chatą, ręce przy ustach złożył i mówił mocnym głosem: Święty Boże!... Kon*.

Domownik, a, lm. cy I. a. † **Domak**, × **Domator**, × **Domowca**, † **Domowit** *domowy, w tymże domu mieszkający*. W lm. *czeladź*: *Zowiąc pana ojcem czeladki, a sługi domownikami*. Piłch. 2. † *tubylec, krajowiec, ziomek, rodak*: *Gdy tedy tak między sobą tłuką s. domownicy, oto niezrachowana gęstwa Tatarów do Polski sypie s. Błaz*.

× **Domowny** *lubiący s. domawiać*: *Kot głodny, gdy nie łowny, chłop, gdy nie D*.

† **Domowny** p. **Domowy**.

Domowo przys. od **Domowy**, *jak w domu*: *Znowu znalazł s. w tym saloniku, w którym mu było tak swobodnie*, tak D. Krasz.

Domowy I. a. † **Domowny** przym. od **Dom**: a) *Życie domowe*. *Sprawy domowe*. *Kapelan D. Bóstwo domowe*. *Pies D. Poradawawszy mnie s. wydra, zobaczyła psa niedomowego*. *Pas. Złodziej D. Złodziej D., nieprzyjaciel gotowy*. *Prz. † Rzezy domowe = a) sprzęty; β) usługi*. b) *Zwierzęta domowe (= swojskie, chowane, obłaskawione)*. c) *Cóż to komu do tego, że mąż s. z żoną wadzi; domowa to rzecz*. Oss. (= *swoja, między swemi, nie obchodząca obcych*). d) *Wojna domowa*. *Wiele krwi domowej przelał*. Skar. (= *krwi ziomeków*). e) × **Domowa** *szlachetę na swą stronę przeciągnął*. Troc. (= *rodową*). f) × **Skoro** *próg kościelny urzędnik przestąpi, już starostą nie jest, jest D. człowiek*. Skar. (= *prywatny*). g) [**Ojciec D.**] p. **Ojciec**. *Po domowemu przys. jak zwykle w domu*: *Po domowemu częstować, tym, co dom ma, po gospodarsku*. L. 2. bil.: **Punkt D. p. Punkt**. 3. garb.: **Skóra domowa** p. **Skóra**. 4. zool.: **D. pająk** p. **Pająk**. **D. świerszcz** p. **Świerszcz**. **Domowy, ego**, lm. i rz. **domownik**: *Mama czy zdrowa, ciotunia, domowi? Mick*. <DOM>

× **Domóc, może, mógł**, [**Domóc**], nied. × **Domagać** *pokonać do reszty, przemoc, zmóc*. D. s., nied. **Domagać s. I. dopomnieć s. czego, wymóc co**: **Domóc s. czego = wymagając czego, uzyskać**: **Domógł s.** *naostatek łaski, o którą zabiegał*. Oss. † **Przeto** *domogli s. tego, że s. potym sądzowali co cztery niedziele*. † **Domagać s.** *krzywdy = dochodzić krzywdy, upominać s. o krzywdę*. Kochan. [**D. s. koinu**] = *dopomnieć s.*: **Domaga mu s. Żyd**. 2. *myśl. dopędzić, dognać*: **Pies domógł s. zająca**. L. <Do+MOG>

Domówić, i, it, nied. **Domawiać** I. *dokończyć mówić; wypowiedzieć do końca, dopowiedzieć*: *Nie*

dano mi D., wszyscy krzykną razem: bij, zabij go. Jabł. D. pacierza. Ledwie domówił tych słów, gdy... 2. nied. mówiąc, wykończyć słowa, wypowiedzieć dobitnie, wyraźnie: Nie domawiał, często jękał słowa. 3. komu = przymówić, dociążyć, dogryźć: Nie godzi ś., że córka matee siła domawia tak bezpiecznie. Bardz. D. ś. 1. czego = przymówić ś.; naleganiem, przypominaniem zyskać, dokazać: Umieć ś. D. Zartem ś. prawdy D. nie wadzi. Prz. 2. czego = mówiąc, doczekać ś. czego: Kto mówi, ten ś. domówi. Prz. Domówiłeś ś. niełaski pańskiej. Troc. 3. dodać kilka słów podczas omawiania jakiej sprawy: Po domówieniu ś. ministra, przystąpiono do głosowania. 4. † czego = upomnieć ś. o co: D. ś. krzywdy. <Do+MOW>

Domówienie, a, blm., czynność cz. **Domówić**; (w retoryce) zakończenie przemowy. <Do+MOW>

Domówienie się, a ś., blm., czynność cz. **Domówić** ś.

×**Domówka**, i, blm. nauka domowa: Cheesz porzucić gimnazjum i na domówkę ś. wyble-rasz. Anđ. <DOM>

×**Domra**, y, lm. y nieznanie narzędzie muzyczne, może organy. <Ukr. dombrá = organki, Ros. domrã a. domrý bjp. = rodzaj gitary, z języków Azjat.>

Domrażać, a, al p. **Domrozić**.

Domrażanie, a, blm., czynność cz. **Domrażać**. **Domrozić**, i, il, nied. **Domrażać** i. *zmróz* do reszty: Niedomrożone dalej. Krasz. 2. komu = dokuczyć mrozem: Noce szrony tak nam domrażały. Przyb. <Do+MROZ>

Domrożenie, a, blm., czynność cz. **Domrozić**.

Domrzeć, mrze, marł do reszty umrzeć, zamrzeć; przyn. zaginąć: Nie dopuścić sprawie naszej D. Wor. <Do+MOR>

×**Domsko**, a, lm. a p. **Dom**.

[**Domszenie**, a, blm.] czynność cz. **Domszyć**. [**Domszyć**, y, ył] dokończyć utykanie nichem, [d o p e h a ć m e h e m]. <Do+MCH>

†**Domujący**, ego, lm. y p. **Domokrażoza**.

[**Domuleczek**, ozka, lm. czki] p. **Dom**. **Domurować**, uje, ował, nied. **Domurowywać** dokończyć murowanie; murująco, dobudować; przymurować: Nieprzyjaciele skazili zamek, którego jeszcze był Kazimierz trochę nie domurował. Biel. M. D. skrzydło do pałacu. <Do+Mur>

Domurowanie, a, blm., czynność cz. **Domurować**. **Domurowywać**, uje, ywał p. **Domurować**. **Domurowywanie**, a, blm., czynność cz. **Domurowywać**.

Domyoie, a, blm., czynność cz. **Domyo**.

Domycie się, a ś., blm., czynność cz. **Domyo** ś.

Domyo, yje, ył, nied. **Domywał** dokończyć mycia, wymyć do reszty, wymyć do czysta. D. ś. wymyć co z trudnością: Nie mogę ś. D. tej plamy. <Do+MY>

Domykać, a, al i D. ś. p. **Domknąć**: Przez szparę leżących drzwi, które nie domykały (zam. nie domykały ś.), światło padało. Kaczk. <Do+MK>

Domykanie, a, blm., czynność cz. **Domykać**.

Domykanie się, a ś., blm., czynność cz. **Domykać** ś.

Domyśl, u, lm. y i. dorozumienie ś., domniemanie, przypuszczenie: D. na niezym nie oparty.

Mówić na D. a. ×z domysłu. 2. ×p. **Domysłność**: Człowiek ten słyne z wielu rzadkich przymiotów, a w szczególności też wielkiego jest domysłu. Oss. <Do+MY(SŁ)>

×**Domysłowy** p. **Domysłny**: Wyraz D. Śniad.

×**Domysłacz**, a, lm. e *człowiek domysłny, wynalazca, szperacz*.

Domysłać się, a ś., al ś. p. **Domyslić** ś. <Do+MY(SŁ)>

Domyslanie się, a ś., blm., czynność cz. **Domyslać** ś.

†**Domysławad się**, a ś., al ś. p. **Domyslić** ś.: Wiele historyków ś. domysława, że to stąd pochodziło. Błaż.

†**Domysławanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Domysławad** ś.

Domyslenie się, a ś., blm., czynność cz. **Domyslić** ś.

Domyslić się, i ś., II ś., nied. **Domyslać** ś., †**Domysliwad** ś., †**Domysławad** ś. i. *dojść myślą, zgadnąć domysłem, dorozumieć ś., domiarzkować ś., przewidzieć*: Domyslał ś., co przez to rozumiesz. Kras. 2. † na kogo = *powziąć podejrzenie*: Czochowie na Borzywoja ś. domysławali, że z jego naprawy zabito Światopełka. Biel. M. 3. † nied. *rozmyślać podług swego widzimisię*: Choć najlepiej, nie domysłał ś. nad Pańską wolą. Rej. 4. *ulożył sobie, upadł na myśl, poczud* ś. do czego: Nigdy ś. nie domyslił, żeby to zrobić. Chłopi nie mają razem paś z dziewczkami, by zamiast pilnowania trzody czegoś innego nie domyslili ś. robić. Haur. 5. ×czego = *wymyślić co*: Co za chwata dla mnie, żem ja pierwszy takiej kolekeji ś. domyslił. L. 6. † do czego = *dobrać ś. dla przywłaszczenia sobie*: D. ś. do cudzego mieszka. 7. [D. ś.] *przypomnieć sobie*. <Do+MY(SŁ)>

†**Domysliwad** się, a ś., al ś. p. **Domyslić** ś. Nieos.: Z pięknego wejźrzenia i łagodnej odpowiedzi domysliwa ś. i wybiera przyjaźń. Sak. (=powstaje myśl o niej).

×**Domyslnia**, i, lm. e gram. *domyslenie* ś. opuszczonego wyrazu: Cechą rodzajową częstokroć jest D., czyli domyslenie ś. opuszczonego wyrazu. Kopez.

Domyslnie przys. od **Domysłny**: W twierdzeniu tym D. tkwi pogład.

Domyslnik, a, lm. i i. *wyraz dwuznaczny, dwuznacznik*: Lubimy drażliwe półstówka, domyslniki. Trzeba przemawiać domyslnikami. 2. *znak pisarski, wielokropki*.

Domysłność, i, blm. rz. od **Domysłny**; ×**Domysł**: D. serca (=przecucie).

Domysłny i. *latwo domyslający ś., przenikliwy, bystry, przewidujący*: Jedni ludzie są tępi, drudzy domysłni. Petr. 2. a. ×**Domysłowy** oparty na domysle, przypuszczalny, domniemany, niepewny: To rzecz nie dowiedziona, tylko domysłna. 3. *którego trzeba ś. domyslić*: Przywrócić wyrazy domysłne. 4. *fil. którego ś. domyslić można, dający ś. konsekwentnie wysnub*: Wniosek D. <Do+MY(SŁ)>

Domywał, a, al p. **Domyo**.

Domywanie, a, blm., czynność cz. **Domywał**. **Don**, don! *nastadowanie dźwięku dzwonu*: Don, don dzwon uderza. Słow. <Dżwn.>

Dona, y, lm. y *sidelko na piaski, szczeg. na kwiczoły*. <Nm. Dohne>

Donacja, i, lm. e i. ×**darowizna**. 2. ×*sprzedaj dobr, alienacja*. 3. *majątek ziemski, darowa-*

ny wyższemu urzędnikowi pochodzenia rosyjskiego za zasługi w Królestwie Polskim. <Łć. donatio>

Donacyjny przym. od Donacja: Dokument D. Dobra donacyjne.

Donagłać, a, ai p. Donaglić. <Do+NAGŁ>

Donaglanie, a, btm., czynność cz. Donagłać.

Donaglenie, a, btm., czynność cz. Donaglić.

Donaglić, i, ii, nied. Donagłać i, nagłać, dokuczyć; przynaglić, snaglić, przypilić, dotrzeć, natrzeć: Płakała Dalila, aż jej oszukał Samson, gdy mu już donagłała, swoją gadką. B. B. Donagła mi potrzeba. Mącz. (= dopieka, doskwiera). Podłej roli nie mamy donagłać, która, gdy bez przestanku rodzi, wnet ś. wysili. Kasz. 2. ×nied. komu o eo = nalegać nań o co. 3. † komu = natrzeć, uderzyć na niego: Jął jej donagłać, tak, że ją zbil i na głowę poraził. 4. [D.] dokuczyć: Choroba donagła. <Do+NAGŁ>

Donająd, imie, jał, nied. Donajmować dobrą drogą najmu, przynająd: Był to pokój donajęty. Orzesz. <Do+Na+JM>

Donajęcie, a, btm., czynność cz. Donająd.

Donajmować, uje, ował p. Donająd.

Donajmowanie, a, btm., czynność cz. Donajmować.

×Donaszać, a, ai i. p. Doniesić: Szynekarka im wina donasza. Rej. 2. p. Donosić. <Do+NIOS>

×Donaszanie, a, btm., czynność cz. Donaszać.

Donat, a, btm. elementarz; gramatyka łacińska Rzymianina Donata: Nie wiem, co czeionka, a. rzekł, chociaż mi to ukazywał, gdyś D. sylabizował. Korcz. <Od imienia gramatyka rzymskiego IV w. po Chr. Donatus>

Donatarjusz, a, im. e obdarzony donacją. <Śr. Łć. donatarius>

Donator, a, im. rowie a. rzy ten, co daje a. dał, dawca. <Łć. donator>

Donatorka, i, im. i forma ż. od Donator.

Donatywa, y, im. y i. dar, podarunek, szczeg. podarowanie komu dóbr narodowych za zasługi lub z łaski. 2. podatek od kupców, niby dar, ale obowiązkowy. 3. dobrowolna ofiara duchowieństwa: Donatywy składali biskupi i opaci na ręce Karnkowskiego do Wolborza. 4. wynagrodzenie, zapłata, honorarium: D. inżynierowi. Rol. Zdr. Donatywka. <Śr. Łć. donativum nł.>

Donatywka, i, im. i p. Donatywa: Portugały i donatywki. Krass.

[Donąd] przys. do owego miejsca; aś tam, aś do owego miejsca. <Do+Onąd>

Dender, dra, im. dry p. Dunder: Niech eł D. świniel! Oż a dondra takiś smutny? <Nm. Donner = piorun>

[Dondera, y, im. y] p. Tyndrynda. <Ukr. dýnderewo (dýwderewo)>

Denderować, uje, ował p. Dunderować.

Donderowanie, a, btm., czynność cz. Denderować.

[Donia, i, im. e] panna, dziewczę, córka. Zdr. [Donka, Doniczka]. <Ukr. donia>

Donioa, y, im. s, ×Dónioa, ×Dunioa i, naczynie gliniane do wiercenia w nim maku, migdałów, ryżu: Gdzie D. rządzi, tam wiercimak błędzi. Prz. Doniesie do pieczenia bab (p. Doniczka). ×D. chemiczna żelazna a. gliniana. 2. p. Doniczka: Na oknach doniesie z pachnącemi ziołki. Mick. 3. kamień ciosowy wytłobiony, osadzany

w ziemi pod pompami i rynnami. 4. † D. na węgle=fajerka: Przed nią była wielka D. gliniana, węgla żarzystego pełna. Wys. 5. [D.] = a) i † D. p. Dojnica. b) danina w miódasie. Zdr. Doniozka. <Zam. dojańca>

Doniocowy przym. od Donioa: Piese chymiczne donioce. Krum.

Doniczka, i, im. i i. p. Donica, 2. † do rąk = miednica. 3. a. Donica wazon do kwiatów a gliny, rzadziej z innego materiału: Widziałem tam gwoździki w doniczece alabastrowej. Urząd. Krzak różowy w porcelanowej doniczece. Niem. 4. a. Donica forma gliniana do pieczenia bab.

Doniozkowy przym. od Doniozka: Kwiaty doniozkowe.

Donioe, Ńoa, im. Ńcy, ×Dunioe kozak doński, a nad Donu. <Od nazwy rzeki Don>

[Doniozka, i, im. i] p. Donia: A D., obod ś. aroma, prosi chłopców. Pol.

† Doniokad przys. do jakiegoś czasu: Co i p. tym D. trwało. Błaż. <Do+Nie+Kad>

Doniesienie, a, i, btm., czynność cz. Doniesić.

2. im. a = a) ogłoszenie, obwieszczenie, inserat: D. w dziennikach. b) wiadomienie, zawiadomienie, wiadomość: Odebrać D. o czym. D. urzędowe = raport. c) oskarżenie, denuncjacja: Mam doniesienia, skargi i przejęte listy. Mick. <Do+NIOS>

Doniesić, niesić, niósł, nied. Donosić, ×Donaszać i. przynieść, zanieść a. unieść do pewnego czasu a. miejsca: Nie mogli D. łupów swolch do gospody. Rej. Upuszczę, nie doniosę tego cigzaru do domu. 2. przyniosszy, dodać do tego, co już zanieciono: Donies drow, aby na ealy dzień wystarczyły. Troc. 3. przyniosszy, dostarczyć; poddać: Donosili żywności obłożonym. Oss. Szynekarka im wina donasza. Rej. 4. [D.] i † D. zanieść, przynieść; odnieść: Lokaj śniadanie panu na stół donosił. Król kazał jł jeść D. Chleb wybierz i donies do klasztoru. Doniesiecie mężowi dary. 5. komu co a. o czym = dać znać, wiadomić go, podszepać mu: Donosił nowinki. W ostatnim liście doniosłem wam o swoim sdrowju. 6. ×kogo = zadenuncjować, oskarżyć go. 7. sięgnąć, dolecieć: Ta fuzja aż do tego drzewa nie doniesie. Troc. Sława jego obłoków doniesie. Mias. Tak daleko wzrok mój nie doniesie. Troc. D. okiem. Kochan. 8. †nied. czego a. czemu = wystarczać czemu, dorównywać, równać ś, czemu, podolywać czemu, mierzyć ś, iść w porównanie z czym: Żadna chwala nie donosi Pana tego zaeności. Pśń. Idę ja za nim, chociaż nie doniosę wielkiego kroku. Susz. Dochód nie donosi wydatkom. Osa. 9. † Moneta donosi = jest należytej wagi. Kn. 10. [Donosić] slychać: Jak tam u was donosi? (= co u was slychać!). D. ś. do kogo, † kogo = dość, stać ś. wiadomym: Doniosło ś. to do króla. † Doniosło ś. to króla. Leop. † Doniosło ś. (= rozniosło ś.). Tymczasem taka wieść straszna doniosła ś. do mnie. Kaezk. <Do+NIOS>

Doniokać, a, ai p. Doniokać.

Doniokanie, a, btm., czynność cz. Doniokać.

Doniokać, nie, nął a. ki, nied. Doniokać zaniknąć do reszty, zniknąć: Na jakąż przestrzeń czucia i wdzięczności w doniojącym tchnieniu mam ś. zapuścić? Wor. <Do+NIK>

Donioknięcia, a, btm., czynność cz. Doniokać.

Doniosłość, ii, btm. rz. od Doniosły: Akt pierwszorzędnej doniosłości. Sprawy wielkiej donios-

łości. Krasz. 2. lm. 1 a. **×Donośność, Dosięgłość** przestrzeń, którą może przebiec pocisk, wyrzucony z danej broni: Czajki przepływały mimo miasta na odległość paru donośności wystrzałów działowych. Jeż. <Do+NIOS>

Doniosły 1. ważny, znaczący, płodny w następstwa: Wystawy mają doniosłe znaczenie. 2. **×p. Donośny**: Głos D. Kras.

Doniosłe przys. od **Doniosły**.

Doniszcząć, a, ał p. **Doniszczyc**: Doniszcząj rozum jego i życie. Krasin. <Do+Ni+Z+CZ>

Doniszczanie, a, btm., czynność cz. **Doniszcząć**.

Doniszczzenie, a, btm., czynność cz. **Doniszczyc**.

Doniszczyc, y, ył, nied. **Doniszcząć zniszczyć do reszty**: Kozacy doniszczali tego, co zostało po rzezi Krzywonosu. Rol. Zaimprovizowany ten regiment niszczył i palił niedoniszczone dwory szlacheckie. Rol. (Gniew boży nas doniszczył. Przyb. D. ubrania = *dodrzeć, donosić*.)

† Donizyć, y, ył *zniżyć do reszty; dogniebić*. L (pod **Dotłoczyć**). <Do+NIŁ>

×Donkichot, a, lm. oi p. **Donkiszot**.

×Donkichoterja, i, lm. e p. **Donkiszoterja**.

Donkiszocki p. **Donkiszotowski**: Coś donkiszockiego było w jego myślach. Jeż.

Donkiszot, a, lm. oi, **×Donkichot, ×Donkwichot** *cudał, dziwak, awanturnik, szaleniec*: Boby to było wyuiść na donkiszota i uorganizować szaleństwo. Śniad. <Z imienia Hp. bohatera powieści Cervantesa Don Quixote (wym. Kichot)>

Donkiszoterja, i, lm. e, **×Donkichoterja, ×Donkwichoterja, Donkiszotyzm** *duch, własność, czynny donkiszota*: Co jednym wydaje ś. donkiszoterja, innym wydaje ś. szaleństwem.

Donkiszotować, uje, ował *postępować, jak donkiszot*: Jeśli zachcesz D., niedługo to potrwa. Krasz.

Donkiszotowanie, a, btm., czynność cz. **Donkiszotować**.

Donkiszotowski, Donkiszocki *właściwy donkiszotowi, cudałki, dziwaczny, awanturniczy*.

×Donkiszotycznie *jak donkiszot*: Wyglądał nieco D. Krasz.

Donkiszotyzm, u, btm. p. **Donkiszoterja**.

×Donkwichot, a, lm. oi p. **Donkiszot**.

×Donkwichoterja, i, lm. e p. **Donkiszoterja**: Jednym wydaje ś. donkwichoterja, innym szaleństwem. Krasz.

Donna, y, lm. y *bogdanka*: Jego D. weale nie jest ładna. <Włos. donna dost. = panna>

[**Donnoa, y**, lm. e] p. **Dojnnoa**.

×Donos tylko w 1 pp. *chleb*: Lepszy D. w 1zbie, niż zwierz w puszczy. Stryjk. <Z Lit. ddo-na ź.>

1 Donos, u, lm. y *oskarżenie, denuncjacja*. <Ros. donos>

Donosić, a, lm. e *ten, co donosi, denuncjant, delator, szpieg*,

Donosićka, i, lm. i forma ż. od **Donosić**.

Donosićski przym. od **Donosić**.

Donosićstwo, a, btm. *rola, działalność donosićcia, szpiegostwo*.

Donosić, i, ii, nied. **×Donaszać** 1. nied. (= a) p. **Donieść**. b) anat.: Naczynie donoszące, **† donośne**, **† dostarczające p. Przewód**. Żyła donosząca p. **Zyła**. 2. dok. (= a) *znosić do reszty, zedrzać, doniszczyc*: D. sukni. b) lek.: D. płód = *przebyć ciężką do kresu prawidłowego*. Płód dono-

szony = *prawidłowo rozwinięty i w czasie właściwym urodzony*. Przen.: Pokoje pozastawiane były mnóstwem niedonoszonych wynalazków. Krasz. Przen.: **×Niedonoszony** człowiek a. **×niedonoszona** głowa (= *człowiek niedojrzały, nierozsądny*). <Do+NIOS>

Donoszenie, a 1. btm., czynność cz. **Donosić**. 2. lm. a *doniesienie, denuncjacja, delacja*: Powiedziała, że ona donoszeń nie lubi. Bał.

Donosić, **×Donosić** przys. od **Donosić**.

Donosić 1. **×p. Donosić**. 2. [D.] *gwarnie, hałaśliwie*.

Donosićgłosy *mający głos donośny*: Donosićgłosi heroldowie. Ml. <Do+NIOS+GŁOS>

Donosićkwilący *głośno kwilący*: Sokół D. Ml. <Do+NIOS+KWIL>

Donosićność, i, btm. rz. od **Donosić**: a) Bogactwo wód Niemna i D. tych wód. Pol. (= *znaczenie, ważność*). b) p. **Donosićłość**: Zbliżyć ś. na D. działa. D. strzelby.

Donosić 1. a. **×Donosić** (= a) **×daleko sięgający**: Oko donośne. Wzrok D. Donosićna strzelba. Troc. b) *mocny, silny, rozciąglły, głośny*: Wołał donośnym głosem. Śpiew D. c) **×(o drzewie) dosięgający danej a. potrzebnej wysokości**. 2. **×zyskowny, korzystny, intratny, dochodny**: Urząd D. Troc. 3. [D.] = a) D. człowiek = *rozumny; chętny*. b) *mocny*: Wszystko pozamykane na zamki donośne. 4. **† anat.**: Naczynie donośne p. **Przewód**. 5. *myśl. (o characie) dobry*.

[**Do nowa**] *na nowo*. <Do+NOW>

Donst, u, lm. y, **Dunst, [Duńst]** *brut najdrobniejszy*: Jakie kusze, jakie donsty, jakie szruoty! Kon. <Nm. Dunst>

Donuoać, a, ał p. **Donuoić**. Wor. <Do+Nuta>

Donuoać, a, btm., czynność cz. **Donuoić**.

Donuoać, a, btm., czynność cz. **Donuoić**.

Donuoić, i, ii, nied. **Donuoać dokończyć nucić; nucić, dodać**: Szkoda, że jeszcze czegoś nie donuoił. Kniaź. <Do+Nuta>

Donudzenie się, a ś., btm., czynność cz. **Donudzić ś.** <Do+NUD>

Donudzić się, i ś., ii ś. *jeszcze więcej znudzić ś.*: Donudź ś. jeszcze ze mną niewiele, a ja ci prędko ustąpię. Byk.

† Donuzać, a, ał p. **Donużyć**.

† Donużanie, a, btm., czynność cz. **Donuzać**.

† Donużenie, a, btm., czynność cz. **Donużyć**.

† Donużyć, y, ył, nied. **† Donuzać domęczyć, domordować, dobić**: Nie umarł, aż go gęste postrzały donużą. Pot. <Do+NUR>

×Donzella, i, lm. e *panna*: Dostawszy od Maryli klacz utresowaną do jazdy, umieścił ją na stajni donzelli. Chm. <Włos. donzella, skąd Fr. donzelle>

Donżuan, a, lm. i *uliczny uwodziciel kobiet, lowelas*: Czepiał ś. utracjuszków, szulerów z profesji, donżuanów brukowych. Bał. Zdr. **Donżuanik**. <Z. nazwy bohatera legendy Hp. Don Juan (wym. Chuan) = pan Jan>

Donżuanerja, i, btm., **Donżuanizm, Donżuanstwo** *rzemiosło donżuana, napastowanie kobiet*.

Donżuanik, a, lm. i p. **Donżuan**: Gładki i kussy D. towarzystwa warszawskiego.

Donżuanizm, u, btm. p. **Donżuanerja**: P. Jądwiga zdążyła na śmierć ś. zakochać w Zienuwizu, owym po długim donżuanizmie, dziś nieco podstarzałym ideale obywatela. Kasz. Po-

przedziła go pogłoska o jego urodzie i donżuanizmie. Bał.

Donżuański *właściwy donżuanowi*: Zamiaty donżuańskie. Coraz rzadziej spotykają mnie sukcesą w mojej donżuańskiej karierze. Bał.

Donżuaństwo, a, bhm. p. **Donżuanerja**: Słynął z donżuaństwa po salonach. Krasz.

Doń = do niego. <Do+On>

[Dońdo] p. Dojsć.

[Dońdymy] p. Dojsć.

[Dońdzie] p. Dojsć.

Dońka, l, lm. i] p. **Dońka**: Karoleiu! dońku! zaśpiewaj cokolwiek. Orzesz.

Dooczność, l, bhm. *konfrontacja osób*. <Do+OK>

† **Dookl** *zezem zbieżnym dotknięty*. Por. Brlok i Zez.

[Dookolusieńka] p. Dokolutka. <Do+O+KOL>

Dookolusieńka p. Dokolutka.

Dookoła p. Dokoła: Wiatry szumią D.

Dookoławidzący *widzący naokoło*: Zeus D.

ML <Do+O+KOL+WID>

[Doonaczenie, a, bhm.] *czynność cz. Doonaczyć*. <Do+On>

[Doonaczyć, y, ył] *dokuczyć, dopiec*: Jak człowieku bida doonaczy, to spadnie z nóg (= osłabnie).

[Do onego] *dokądś*. Por. Z onego.

Doorać, rze, rał, nied. **Doorywać** l. *dokończyć orania, zorać do reszty; zorać do pewnego kresu*.

2. *przyorać jeszcze więcej*: Kazał gospodarz D. do roli jeszcze jedno staję. Oss. <Do+OR>

Dooranie, a, bhm., *czynność cz. Doorać*.

Doorywać, a, ał p. **Doorać**.

Doorywanie, a, bhm., *czynność cz. Doorywać*.

Doostrzać, a, ał p. **Doostrzyć**. <Do+OS(TR)>

Doostrzanie, a, bhm., *czynność cz. Doostrzać*.

Doostrzenie, a, bhm., *czynność cz. Doostrzyć*.

Doostrzyć, y, ył, nied. **Doostrzać** *dokończyć ostrzenia, wyostrzyć do reszty; do pewnego kresu naostrzyć*. <Do+OS(TR)>

Doówczesny do onego czasu ciągnący ś., *istniejący*: Wystawił satyrycznie szlachetę wiejską i księżę w „Czterech weselach,” powieści najlepiej z jego doówczesnych wykończonych. Chm. <Do+OW+OZAS>

× **Dopad**, u, lm. y czego = *dopadnięcie czego, dorwanie ś. do czego*: Oskoczony od Litwy, ratował ś. rychłym dopadem promu i uszedł. Nar. ×W dopady, ×W dopadki, ×Dopadkiem przys. *dopadkowo, dorywczo, dorywkciem*: Łuk jego porwawszy w dopady, krzyknął. Żebr. <Do+PAD>

Dopadać, a, ał p. 2. **Dopasać**.

Dopadanie, a, bhm., *czynność cz. Dopadać*.

× **Dopadki** p. Dopad.

× **Dopadkiem** p. Dopad.

Dopadkowo przys. od **Dopadkowy**.

Dopadkowy p. **Dorywezy**: Chwytając jej rysi dopadkowemi spojrzzeniami, gdy w tańcu prześwalała ś. koło mnie. Bał.

× **Dopadły którego dopadnięto, dopadnięty, naprędce złapany**. L.

Dopadnienie, a, bhm. p. **Dopadnięcie**.

Dopadnięcie, a, bhm., **Dopadnienie** *czynność cz. 2. Dopasać*.

Dopajać, a, ał p. **Dopodół**.

Dopajanie, a, bhm., *czynność cz. Dopajać*.

Dopakować, uje, ował *dokończyć pakowania; dać do pakunku*. <Do+Pak>

Dopakowanie, a, bhm., *czynność cz. Dopakować*.

Dopalać, a, ał p. **Dopalić**.

Dopalanie, a, bhm., *czynność cz. Dopalać*.

Dopalenie, a, bhm., *czynność cz. Dopalić*.

Dopalić, l, il, nied. **Dopalać** l. *czego = dokończyć palić, spalić do reszty*: D. świecy, cygara. Ten regiment niszczył i palił niedopalone dwory szlacheckie. Rol. Naręczać drzew niedopalonych. Przybor. Resztki niedopalonych pochodni. Krasz. 2. *wypalić należyście, dopiec*: D. cegłę, kawę. 3. *upalić jeszcze więcej*: Niedość kawy; trzeba jej pół funta jeszcze D. L. 4. ×komu = *dopiec, dogrzać, dokuczyć*: Uderzyło słońce na głowę jego, a dopalało mu. Leop. 5. [D. komu] *oszkalować go; wytknąć mu błędy*. D. ś. 1. *dokończyć ś. palić, spalić ś. do reszty*: Świeca dopala ś. Przen.: Dopalały ś. w nim resztki żywota. Krasz. 2. *czego = paląc, rozgrzać jak należy*: Nie dopalisz ś. nigdy tej izby, tego pieca. Kn. <Do+PAŁ>

[Dopalający] *dokuczliwy, nieznośny*. Por. **Dopalić**, **Dopalać**.

[Dopalać, uje, ował] *dokuczać*.

[Dopalowanie, a, bhm.] *czynność cz. Dopalać*.

† **Dopamiętać się**, a ś., ał ś. *dojść pamięcią; spamiętać z trudem*: Zastaw, Zbaraż i innych kto ś. dopamięta, była Troja... Pot. <Do+PA+MN>

Doparać, a, ał p. **Doprosić**. <Do+POR>

Doparanie, a, bhm., *czynność cz. Doparać*.

Doparcie, a, bhm., *czynność cz. Doprosić*. <Do+POR>

Doparcie się, a ś., bhm., *czynność cz. Doprosić*.

Doparzać, a, ał p. **Doparzyć**.

Doparzanie, a, bhm., *czynność cz. Doparzać.*

Doparzenie, a, bhm., *czynność cz. Doparzyć.*

Doparzyć, y, ył, nied. **Doparzać** l. *dokończyć parzenia; sparzyć do pewnego kresu; dogotować przy pomocy pary; dodać pary dla zupełnego ugotowania*. 2. *jeszcze więcej poparzyć*. 3. ×D. komu = *dokuczyć*. 4. [D.] *oparzyć silnie*. <Do+PAR>

1. **Dopasać**, a, ał p. 1. **Dopasoć**.

2. **Dopasać**, a, ał, nied. **Dopasywać** *przyrasać jeszcze więcej, dowieźć do pasa*. <Do+PAS>

1. **Dopasanie**, a, bhm., *czynność cz. 1. Dopasać.*

2. **Dopasanie**, a, bhm., *czynność cz. 2. Dopasać*.

Dopasować, uje, ował, nied. **Dopasowywać** l. *dobrać, aby pasowało, przypasować*: D. suknię, kolor do koloru i t. p. Taki świat dopasowany we wszystkim, że mu już, zdaje ś., nie nie braknie. Krasz. Dzieci chodzą w starych niedopasowanych sukienkach. Prus. 2. [D. a. Dopasować] *wystroić, ubrać ładnie*. D. ś. *przystać, zastosować ś., dobrać ś.*: Już my ś. tak dopasowali ze sobą, jako hetka z pętelką. <Do+Pasować>

Dopasowanie, a, bhm., *czynność cz. Dopasować*.

Dopasowanie się, a ś., bhm., *czynność cz. Dopasować*.

Dopasowywać, uje, ywał i D. ś. p. **Dopasować**: Mógł D. ś. do wszelkiego położenia. Spas.

Dopasowywanie, a, Im. a czynność cz. Dopasowywać: Przygotowała jej sukienkę z gazy kremowego koloru, bez wielkich dopasowań. Prus.

Dopasywać, uje, ywał p. 2. Dopasać.

Dopasywanie, a, blm., czynność cz. Dopasywać.

1. Dopaśó, sie, si, nied. Dopasać dokończyć paśó, doliczmić, dotuczyć. D. ś. upaśó ś. do reszły. <Do+PAS>

2. Dopaśó, padnie, padł, nied. Dopadać 1. paśó aż dokać, doliczć do czego: Dziecię, z drugiego piętra spadłszy, już dopadało ziemi, ale przecież ktoś je zatrzymał, że nie dopadło. Oss. **2. dokąd=przypaśó, dobiec, doliczć:** Dopadł do wioski. **3. kogo = dogonić, doścignąć, dopędzić, złapać:** Już uchoďzący nieprzyjaciel miał ś. ku Niemnowi, kiedy go Polacy dopadli. Nar. **4. czego, [co] = dorwać ś. do czego, chwycić, złapać; zdjąć; znaluzszy, porwać, zachwycić:** Ozego kto dopadł, tym bił. Kn. Musiał siedzieć na stołku, kto nie dopadł krzesła. Węg. Żło, kiedy szalony miecza dopadnio. Pot. D. szklanicy. Choćbym leciał za morze, i tam mię ręka twa dopadnie. Ryb. (= dostanie, osiągnie). Ściąga żagle, a brzegu wiosłami dopada. Dm. Chart nań naclera, nagli i kłami dopada. Przyb. Przen.: D. czego = szybko osiągnąć, dostać, dojść prędko do czego: Nie mógł tak rychło D. lat męźnych, jako dopadał dygnitarstw wielkich. Birk. (Magnaci) poczeli spychać stan rycerski z jego znaczenia, nie dopuszczając go do szczytu przewagi, którego już dopadał. Koron. **5. Xnied. padać, nie przystawać, nie zwierać ś. szczerbie, nie pasować:** Wieko nie dopada. D. ś. I. **zdybać ś., dorwać ś. do siebie, przypaśó do siebie, zetknąć ś.:** Gdzie ś. tylko dopadły zbrojne oddziały, szły z sobą w zuby. Kaczk. **2. [D. ś.] dostać ś. <Do+PAD>**

Dopatrywać, uje, ywał i D. ś. p. Dopatrzeć. <Do+PATR>

Dopatrywanie, a, blm., czynność cz. Dopatrywać.

Dopatrywanie się, a ś., blm., czynność cz. Dopatrywać ś.

Dopatrzenie, a, blm., czynność cz. Dopatrzeć. Dopatrzenie się, a ś., blm., czynność cz. Dopatrzeć ś.

Dopatrzeć, y, ył, nied. Dopatrywać 1. nied. doglądać, doziierać, pilnować, strzec: Deputowani czynów komisji jak najpilniej dopatrywali. L. **2. przon. zauważyć, dostrzec, dojrzeć:** Potym tego dopatrzysz, iż to wszystko prawda. Rej. Oczy twoje niech dopatrzą prawości. Bud. **D. ś. I. czego w kim, w czym=wniąć, poczynać co za co: D. ś. w czym obrazy dla siebie. 2. spostrzec, zauważyć, odkryć, stwierdzić:** Nie dopatryli ś. świętego bóstwa jego w człowieczeństwie onym. Rej. Zaczęto ś. dopatrywać tego, że zadanie, jakie wziął na siebie, przechodziło siły jego. Krasz.

Dopchać, a, al, Dopchnąć, nied. Dopychać 1. dokończyć pchać; popchnąć do pewnego kresu: Nie mogą dopchnąć drzwi. **2. dopełnić, napychać; dopokować, dolaďować, dotloczyć:** D. wora. Choć ś. najadł, dopychał jednak brzucha. Oss. **3. zepchnąć, zbyć, skończyć byle jak:** Niecierpliwy konno ostatka swej drogi dopycha. Pot. Dopychał tylko roboty, nie mając do niej ochoty. Oss. **4. XDopychać kogo = pchnięciem dobijać.**

L. 5. [D.] = a) dożyć, dociągnąć. b) D. mchem p. Domszyó. D. ś. pchając ś., dostać ś. dokąd, dotloczyć ś.: Wysłał dobrze, bom ś. dopechał tuż pod samą ambongę. Asn. <Do+PCH>

Dopchanie, a, blm., czynność cz. Dopchać. Dopchanie się, a ś., blm., czynność cz. Dopchać ś.

Dopchnąć, nie, nał i D. ś. p. Dopchać. Dopchnięcie, a, blm., czynność cz. Dopchnąć. Dopełmitel, u, blm. druk. rodzaj czcionek od ćwierćpetitów, służący do tytułów i t. p. <Nm. Doppelmittel>

† Dopełsoldner, a, Im. rzy kopijnik, pobierający żołd podwójny. Górs. <Nm. Doppelsöldner>

Dopełniacz, a, Im., e I. Xa. XDopełniiciel ten, co dopełnia, wykonawca: D. prawa, obowiązków. 2. gram. nazwa przypadku drugiego w deklinacji. 3. kip. flaszką w postaci szpunta. <Do+PEŁN>

Dopełniać, a, al p. Dopełnić. Dopełniający: Barwy dopełniające p. Dopełniocy.

Dopełnianie, a, Im. a czynność cz. Dopełniać. Dopełnianie się, a ś., blm., czynność cz. Dopełniać ś.

XDopełniiciel, a, Im. e p. Dopełniacz. XDopełnicielka, I, Im. I forma ż. od Dopełniiciel: Godzina, która zwie ś. dopełnicielką. Krasin. Tak pojmuje Krasinśki godzinę dopełnicielkę, trzecią dobę bytu ludzkości, epokę Ducha św. Tarn.

Dopełniczy służący do dopełnienia czego, dopełniający, uzupełniający, dodatkowy, przyczynkowy: XDopełnicze a. dopełniające = dające z daną barwą inną barwę złożoną.

Dopełnić, I, II, nied. Dopełniać 1. dodać dla pełności a. uzupełnienia, uzupełnić, dokońcować: D. beczkę. D. zdania autora, sumy. Przen.: D. miarę swych zbrodni, miarki swych grzechów (= przebrać). † Już dopełnił piętnasty rok, gdy go posłano na nauki. Węg. (= skończył). **2. dokończyć, ziszcć, spełnić, wykonać, wypełnić: D. obowiązku, prawa. D. obietnicy, warunków umowy (= dotrzywać). Wszystkie sny niedopełnione odbiły ś. na niej. Krasin. **3. Xpopełnić:** Byłbym dopełnił to głupstwo, jedno, że wojskowemu trzeba na to otrzymać pozwolenie. D. ś. **spełnić ś., ziszcć ś., dokończyć ś., wykonać ś., przyjąć do skutku, stać ś. <Do+PEŁN>****

Dopełnienie, a, Im. a I. a. XDopełń czynność cz. Dopełnić. 2. gram. nazwa części zdania w jednym z przypadków ubocznych. 3. mat. liczba a. wielkość, którą należy dodać, aby otrzymać liczbę a. wielkość z góry oznaczoną: D. do 10. D. kąta = kąt, który razem z danym stanowi kąt prosty. 4. ogr. dodanie gruntuwi brakującego składnika: wapna, piasku a. gliny.

Dopełnienie się, a ś., blm., czynność cz. Dopełnić ś.

XDopełń, I, Im. e p. Dopełnienie: Nas czeka inna D. żywota. Krasin.

Dopełzać, a, al p. Dopełznąć. Dopełzać się, a ś., al ś. osiągnąć skutek pełzania; pełzając, dorobić ś. czego: Pobratymstwem zdrójców dopełzaliście ś. potęgi. Krasin. <Do+PEŁZ>

Dopełzanie, a, blm., czynność cz. Dopełznąć. Dopełzanie się, a ś., blm., czynność cz. Dopełznąć ś.

Dopelznać, nie, nął, nied. Dopelzać *l. pelzając, dojsć; doczołgać s., doleźć, dogramolić s.* 2. (o kolarach, tkaninach) *spelznąć, zblaknąć do reszty.* <Do+PŁOZ>

Dopelźnicie, a, bfm., czynność cz. Dopelźnić.

Dopęd, u, bfm. przypędzanie: D. inwentarza i dowóz drobiu. Od rana do nocy dudnią i hucają ulice nieustannym rozpedem, pędem i dopędem milionów ludzi. <Do+PĘD>

×**Dopędny** *którego dopędzić można:* Po ośz znikomej drobnym myśli krokiem sięgasz wyroków kresy niedopędne?

Dopędzacz, a, lm. e, ×Dopędziiciel *l. ten, co dopędza; napędzacz, dozorujący robotników.* 2. *myśliwy, poganający psy, dojeżdżacz.*

Dopędzać, a, al p. Dopędzić.

Dopędzanie, a, bfm., czynność cz. Dopędzać.

Dopędzenie, a, bfm., czynność cz. Dopędzić.

×**Dopędziiciel, a, lm. e p. Dopędzacz.**

×**Dopędziicielka, i, lm. i** forma ż. od **Dopędziiciel.**

Dopędzić, i, it, nied. Dopędzać *l. zapędzić do pewnego krasu.* 2. *dogonić, doścignąć, dopaść:* Konny pędko dopędzi, pędko ustąpi. *Fred. A. Przen.:* D. kogo w naukach, w dziełach, w stawie = *zrótonać s. z nim.* 3. [D. bydlę] = *dopuścić, odstanowić:* Po dopędzeniu do byka nie doi s. krowy, aż nazajutrz. 4. † *czego = dokonać, dokończyć, doprowadzić do końca:* Dopędzę już do końca zaczętego dzieła. *Dopędził zagonu. Oss. (= dobrać).* Pókiby Leszek lat nie dopędził, matce jego państwem zawiadować kazano. *Biaż. (=nie doszedł).* <Do+PĘD>

Dopiał, oje, al, nied. ×Dopiewać *l. (o kogucie) dokończyć piad.* 2. *dośpiewać, donucić.* <Do+PIE>

Dopianie, a, bfm., czynność cz. Dopiać.

Dopiaństwo, uje, ował wypiaństwo *aż do końca.* *Wor.* <Do+PIAST>

Dopiaństwo, a, bfm., czynność cz. Dopiaństwo.

Dopiać, pnie, piął, nied. Dopinać *l. dociągnąć dla zapięcia pod miarę, po dziurkę, po guzik:* D. poprąg a. popręgu. pas, pasmo, rzemień, osnowę. Nie mogę D. surduta. Nie mogę s. dopiać (= nie mogę dopiąć sukni na sobie). *Dopinaj wawrzynami ozofa. Zebr. (= do reszty upnij, uwieść).* *Przen.:* D. komu popręgu = *poskromić, ukrócić go.* 2. *czego = usiłując, dokazać, osiągnąć, doprowadzić do skutku, postawić na swoim:* D. zamierzonego celu a. D. swego. *Rozumem D., gdzie siły nie staje.* *Prz. † Marjusz, gdy dopinał konsulatu, tysiąc głów rzymskich pościął.* *L. Siedm godzin przebywał uprzykrzone drogi, nim dopiął wierzechu góry. T.w. (=pnąc s., dostał s. na...).* 3. † i [D.] komu = *dopiec, dokuczyć, dać s. we znaki, dojąć:* Piechotę oraz działami mu dopina. *Jabl. <Do+PN>*

Dopicie, a, bfm., czynność cz. Dopić.

Dopicie się, a s., bfm., czynność cz. Dopić s.

Dopić, pije, pił, nied. Dopijać *l. dokończyć pić, wypić do reszty:* Trzeba D. wprzód tego wina, później kupi s. lepsze. *Wzniósł niedopitą czarę ku ustom. Krasia.* 2. ×*kogo = pijąc, dostrzymać mu placu.* 3. *napić s. dowoli, zadowolić s. picciem:* Kto doje, dopije, ten w rozum nie tyje. *Prz. D. s. pijąc, dostać s. do czego; osiągnąć*

skutek picia: Pies w bajce ochiał s. aż do mięsa, które mu s. w wodzie wydawało. *D. Oss. W morzu śmierci s. dopił. Ochiał s. D. do dna kufa. Wol. <Do+PI>*

Dopiec, piecze, piekł, nied. Dopiekać, ×Dopiekiwać *l. dokończyć piec, upiec do reszty, wypiec:* Chleb niedopieczony. *D. s. upiec s. do reszty:* Nie czeka, aż s. dopiecze. *Prz. (=w gotującej wodzie kapany).* 2. *jeszcze więcej upiec, przyczynić pieczywa:* Chleb w zapasie nie wystarczył, a trzeba go było D. *Oss.* 3. *nied. przypiekać, dogrzewać, palić:* Słońce dopieka. *Ogień zazdrości dopieka im zjadły. Kogo nie dopieka, ten s. nie umyka. Prz. 4. przen. komu = zapiec, dokuczyć, dojąc, zaleźć za skórę.* <Do+PIEK>

Dopieczenie, a, bfm., czynność cz. Dopieć.

[**Dopieczny**] *dokuczliwy.*

Dopiekać, a, al p. Dopieć.

Dopiekanie, a, bfm., czynność cz. Dopiekać.

×**Dopiekiwać, a, al p. Dopieć.**

×**Dopiekiwanie, a, bfm., czynność cz. Dopiekiwać.**

×**Dopiekiły** *który dopiekił a. który s. dopiekił, dopieczony, wypieczony:* Chleb D. *Szperki niedopiekił. Kochan. (=niedosmązone).*

Dopiełać, a, al p. Dopieć.

Dopielanie, a, bfm., czynność cz. Dopiełać.

Dopielenie, a, bfm., czynność cz. Dopieć.

Dopielony *im. od Dopieć:* Ma tam jakąś grzędę niedopieloną, zajęta s. jej ukończeniem. *Byk. <Do+PIOŁ>*

† **Dopier** i [**Dopier**] *p. Dopiero:* *Goździk D. rozwity. Gawin.*

1. Dopierać, a, al i D. s. p. Doprzeć. <Do+POR>

2. Dopierać, a, al p. Doprać. <Do+PIOR>

1. Dopieranie, a, bfm., czynność cz. 1. Dopierać.

2. Dopieranie, a, bfm., czynność cz. 2. Dopierać.

Dopieranie się, a s., czynność cz. Dopierać s.

[**Dopiereczko**] *p. Dopiero.*

† **Dopierko** *p. Dopiero. Kochan.*

Dopiero, † Dopiro, † Dopier, † Dopierz, † Dopierko, † Dopirko, † Dopirto, Dopierucho, ×Dopieruczko, ×Dopiruczko, Dopierutko, Dopieruteńko, Dopierutenieczko, Dopierutenieczko, [Dopier, Dopir, Dopierz, Dopirz, Dopiero, Dziepro, Dzieprem, Dziepiero, Daprz, Dopieroteneńko, Dopieru, Dopiru, Dopierusiańko, Dopierynku, Dopierze, Dopierok, Dopiruk, Dopirók, Dopiryk, Dopiró!, Dopirusio, Dopirusko, Dopirko, Dopiereczko, Depiruchno] *l. tylko co, ledwo co, przed chwilką, świeżo:* Był tu D. a. D. eo. D. co przyszedł. *Córka Cerery, D. jedyna matki rozkosz, wnet żalu ciężkiego przyczyna. Ustrz. Nie D. = nie od dziś, dawniej:* Nie D. występpek z cnotą walkę wszczyną, z Cyceronem w senacie siedział *Katylina. Kras. 2. ledwo, zaledwie, ledwie, tylko co:* D. dany na naukę, czytać s. uczył, a już Bóg przez niego cuda czynił. *Skar. Dopieroś począł, a już ustajesz. Kn. 3. D. —D. = już — już, jużto — jużto:* D. na nieprzyjaciela jadąc, D. go odpędzając, wojowali. *Warg. 4. naówczas dopiero, nie przedzej aż, nie pierwszej, wtedy ledwo, aż teraz, aż tak późno:* D. wierzymy, kiedy cierpimy. *Prz. 5. jeszcze nie więcej niż, zaledwie:* D. mam lat 16. *Dopieroś to Kezenieca, a ty już ptyasz s. o Warszawę. Oss. 6. D. to, Dopieroż to, Cóż D. = jaki to, co to za..., a cóż tu mówić o...; tymbar-*

dzień, tym więcej: A dopiero to przyjęcie, jakie bywa w polskim domu. Pol. Trwałej stawy nabyć nie można, a cóż D. wiecznej. <Do (zam. To)+PIERW>

[Dopierok] p. Dopiero.

[Dopióroteneńko] p. Dopiero.

[Dopieru] p. Dopiero.

Dopieruchno p. Dopiero.

×Dopieruczko p. Dopiero; Ujrzał podłe drogi chłopca D. obwieszonoego. Rej.

[Dopierusieńko] p. Dopiero.

Dopierutenczko p. Dopiero.

Dopierutenieczo p. Dopiero.

Dopierutenki *dopierutekko odbyty:* Po dopierutentkim śniadaniu jeść prosił

Dopieruteńko p. Dopiero.

Dopierutko p. Dopiero.

[Dopierynku] p. Dopiero.

† Dopierz i [Dopierz] p. Dopiero.

[Dopierze] p. Dopiero.

×Dopiewać, a, al p. Dopiać.

×Dopiewanie, a, bfm., czynność cz. Dopiewać.

Dopięcie, a, bfm., czynność cz. Dopiąć.

Dopijać, a, al p. Dopić.

Dopijanie, a, bfm., czynność cz. Dopijać.

[Dopilać, a, al] *przytulać, naglić, dokuczać.* <Do +PIŁ>

Dopilnować, uje, ował, nied. Dopilnowywał *dojrzeć, przypilnować:* Jakem ludzi dojrzzał i dopilnował, wszystko było lepiej. Kras. D. ś. *mieć ś. na baczności, nie zaspać gruszek w popiele:* D. ś. w prawie, w gospodarstwie. Oss. <Do +PIŁ>

Dopilnowanie, a, bfm., czynność cz. Dopilnować.

Dopilnowanie się, a ś., bfm., czynność cz. Dopilnować ś.

Dopilnowywać, a, al i D. ś. p. Dopilnować.

Dopilnowywanie, a, bfm., czynność cz. Dopilnowywać.

Dopilnować, uje, ował, nied. Dopilnowywał *dokończyć pilnowania, spilnować a. przepilnować do reszty; przepilnować a. spilnować do pewnego kresu.* <Do+PIŁ>

Dopilnowanie, a, bfm., czynność cz. Dopilnować.

Dopilnowywanie, uje, ywał p. Dopilnować.

Dopilnowywanie, a, bfm., czynność cz. Dopilnowywać.

Dopinąć, a, al p. Dopląć.

Dopinanie, a, bfm., czynność cz. Dopinać.

[Dopinek, nka, lm. nki a. Dopinki bfp.] *przy-mówka, dogryzanie, docinek.*

Dopiorna, ej, lm. e wiosł. *część wiosła między łozem a piórem.* <Do+PIOR>

[Dopióro] p. Dopiero: *Liczę D. lat pięćdziesiąt i z górą.* Syrok.

[Dopir] p. Dopiero.

† Dopirać, a, al i † D. ś. p. Doprzeć.

† Dopiranie, a, bfm., czynność cz. Dopirać.

† Dopirko i [Dopirko] p. Dopiero.

† Dopiro p. Dopiero.

[Dopirok] p. Dopiero.

[Dopirój] p. Dopiero.

† Dopirto p. Dopiero.

[Dopiru] p. Dopiero.

[Dopiruchno] p. Dopiero.

×Dopiruczko p. Dopiero.

[Dopiruk] p. Dopiero.

[Dopirusło] p. Dopiero.

[Dopirusko] p. Dopiero.

[Dopiryk] p. Dopiero.

[Dopirz] p. Dopiero: D. przyszły deszcze. Kon.

Dopis, a, lm. y p. Dopisek. Lel. <Do+PIS>

Dopisać, sze, sał, nied. Dopisywać i. *dokończyć pisania; napisać do pewnego kresu.* Przen.: *miary w czym dopełnić:* Pochlebstwo w skazonych obyczajach równie niebezpieczne, czy przesadzi, czy nie dopisze. Nar. 2. *czego = wypotrzebować to, na czym ś. pisze, zapisać do reszty:* Dopisałem już papieru, którym miał. Oss. 3. *napisać jeszcze więcej, przypisać; pisząc, dodać:* Dopisz do tych wydatków i podróże. Oss. 4. ×*kogo = dorównać mu w pisaniu:* Choćbyśmy przez sto lat pisali, to nie dopiszemy Francuzów. L. 5. *komu = odpowiedzieć czym nadziejom, ziszcć ś.:* Loterja, pogoda nie dopisała nam. Gość nie dopisał (= *spodziewany, nie przyszedł*). Zdrowie coraz bardziej zaczęło mi nie dopisywać. Dąb. D. ś. i. *pisząc, dorobić ś., doczekać ś., dograć ś.:* Z uczonych ów krzesła, ten ś. kozy dopisze. Os. 2. *przypisać ś., zrobić dopisek* (np. do listu). <Do+PIS>

Dopisanie, a, bfm., czynność cz. Dopisać.

Dopisanie się, a ś., bfm., czynność cz. Dopisać ś.

Dopisek, sku, lm. ski, Dopis to, co *dopisano, notatka dodana do pisma* (np. do listu), *przypisek.*

Dopisywać, uje, ywał i D. ś. p. Dopisać.

Dopisywanie, a, bfm., czynność cz. Dopisywać.

×Dopisnik, a, lm. oy *ten, co zrobił dopisek:* Nie widać, aby Wojciech był w Krakowie, o czym D. Ademara upewnia. Lel.

[Dopitka] p. Na dopitkę.

Dopłatać, a, al p. Dopieść. <Do+PLOT>

Doplatanie, a, bfm., czynność cz. Dopłatać.

Dopłatać, a, al *popłatać do reszty.* D. ś. i. ×*zapłatać ś. do reszty:* Dopłatać ś. w sidła, które na niego zastawiono. Oss. 2. † *czego a. czego = dowiec ś., dotelepać ś., dogramolić ś., doleźć, dojść z trudnością do czego:* Radziby ś. starali, aby ś. mogli D. onej straconej ojczyzny swej. Rej. <Do+PLAT>

Dopłatanie, a, bfm., czynność cz. Dopłatać.

×Dopłatanie się, a ś., bfm., czynność cz. Dopłatać ś.

Dopleć, doplecie, dopiółł, nied. Doplecać *dokończyć pleć.* <Do+PLEW>

Dopleść, plecie, pliółł, nied. Dopłatać i. *dokończyć pleść; upleść a. spleść do pewnego kresu; jeszcze więcej upleść.* 2. *dokończyć częściej gaulani-ny, a. więcej jeszcze nabajać.* <Do+PLOT>

† Doplonić, i, II *zagarnąć w niewole, złupić, splundrować do reszty.* † D. ś. *czego = rabując, nabyć a. nabawić ś. czego.* <Do+PLON>

Doplucie, a, bfm., czynność cz. Dopluc.

Dopluc, uje, ul, Dopluwać, nied. Dopluwać i. *dokończyć pluc; więcej napluc.* 2. a. *Doplunąć plu-jąc, dostępnąć ślinami dokąd.* <Do+PLU>

Doplunąć, nie, nał p. Dopluc.

Doplunięcie, a, bfm., czynność cz. Doplunąć.

Dopluwać, a, al p. Dopluc.

Dopluwanie, a, bfm., czynność cz. Dopluwać.

Dopluwać, a, al p. Dopluc.

Dopłwanie, a, btm., czynność cz. Dopłwać.
 Dopłacać, a, ał p. Dopłacić.
 Dopłacanie, a, btm., czynność cz. Dopłacać.
 Dopłacenie, a, lm. a czynność cz. Dopłacić.
 Dopłacić, i, il, nied. Dopłacać i. zapłacić resztę.
 2. do już zapłaconego dodać: Dziś tyle tylko od-
 dają; za tydzień dopłacę. Oss. 3. Xco = do reszty
 opłacić: W dobrach przedanych, a jeszcze nie
 dopłaconych, kupiec, nie sprzedawca, ma szkodo-
 wać. Sz. <Do+PŁAT>
 Dopłakać, cze, kał, nied. Dopłakiwać dokończyć
 płakać; do pewnego czasu popłakać; jeszcze wię-
 cej popłakać: (Halusia) miała już aby półkwa-
 terek (do wierzchu cebra) dopłakiwać. Carow-
 nica powiada: Já za wás dopłacę. D. ś. *otrzymać co płakaniem; doczekać czego, płacząc.*
 <Do+PŁAK>
 Dopłakanie, a, btm., czynność cz. Dopłakać.
 Dopłakanie się, a ś., btm., czynność cz. Dopła-
 kać ś.
 Dopłakiwać, uje, iwał i D. ś. p. Dopłakać.
 Dopłakiwanie, a, btm., czynność cz. Dopłaki-
 wać.
 Dopłakiwanie się, a ś., btm., czynność cz. Do-
 płakiwać ś.
 Dopłata, y, lm. y to, co ś. do jakiej sumy do-
 płaca, reszta płacy.
 Dopławić, a, ał i D. ś. p. Dopławić. <Do+
 PŁY>
 Dopławianie, a, btm., czynność cz. Dopławić.
 X Dopławianie się, a ś., btm., czynność cz. Do-
 pławiać ś.
 Dopławić, i, il, nied. Dopławić i. pławienia do-
 kończyć: D. konie. 2. Xdoprowadzić dokąd wplaw.
 XD. ś. *dojść wplaw dokąd:* Na morzu świata
 tego daj mi dopławić ś. skały. <Do+PŁY>
 XDopłacić się, i ś., il ś. *dopłacić, doczłogać ś.*
 <Do+PŁOZ>
 † Dopłonić, i, il robienia płoni, t. j. przerębli
 dokończyć. † D. ś. *po pewnym wysiłku płoń zro-
 bić.* <Do+PŁOŃ>
 Dopłókać, a, ał, nied. Dopłókiwać dokończyć
 płókania, wypłókać do reszty. D. ś. *płócać, do-
 myć ś.; osiągnąć rezultat płókania.* <Do+
 PŁÓK>
 Dopłókanie, a, btm., czynność cz. Dopłókać.
 Dopłókanie się, a ś., btm., czynność cz. Dopłó-
 kać ś.
 Dopłókiwać, uje, iwał i D. ś. p. Dopłókać.
 Dopłókiwanie, a, btm., czynność cz. Dopłóki-
 wać.
 Dopłókiwanie się, a ś., btm., czynność cz. Do-
 płókiwać ś.
 Dopłynąć, nie, nał, nied. Dopływać płynąc, do-
 trzeć dokąd; przypłynąć: D. do brzegu. Przen.:
 Uśmiechał ś. i potrzasał głową, i tak dopłynę-
 ło do końca obiadu. Krasz. (= zeszło). Tym te
 promykiem, tą nicią tajemną łączę ś. z tobą
 i ty spajasz ze mną; po nich to moja skarga
 cię dopływa. Moraw. (= dochodzi, dolatuje). <Do+
 PŁY>
 Dopłynienie, a, btm. p. Dopłynięcie. L.
 Dopłynięcie, a, btm., Dopłynienie czynność cz.
 Dopłynąć.
 Dopływ, u, lm. y i. *dopłynięcia, dopływanie.*
 przypływ: Unosi go napowrót w łodziach D.
 skoty. Przyb. Przen.: *napłynę, dostęp:* Akade-
 mja ma zamknięty D. nowych studentów. Od-
 powiedzieć na pytanie, jakim (ludność) zasilają

ś. dopływem. Szuj. 2. *rzeka mniejsza wpadają-
 ca do większej.* <Do+PŁY>

Dopływać, a, ał p. Dopłynąć.
 Dopływanie, a, btm., czynność cz. Dopływać.
 XDopływnica, y, lm. e *cewa, rura doprowadza-
 jąca wodę.*

Dopływnik, a, lm. i *wszelki zbiornik wody, z któ-
 rego woda zasila daną rzekę:* W interesie zapo-
 bieżenia powodziom mają zbadać normalny stan
 wody i dopływników, oraz stan brzegów tych
 rzek.

Dopływowy przym. od Dopływ: Rzeka dopły-
 wowa. Kanał D.

[Dopnatać się, a ś., ał ś.] *dowlec ś., dojść po-
 woli, z trudnością:* Ledwom ś. dopnatał do do-
 mu. <Do+PN?>

Dopoetyzować się, uje ś., ował ś. *doznać złych
 skutków zajmowania ś. poezją;* Dopoetyzuje ś.
 powiadała o niej pewna dama. Jeż. <Do+
 Poeta>

Dopoetyzowanie się, a ś., btm., czynność cz.
 Dopoetyzować ś.

Dopoić, i, il, nied. Dopajać dokończyć pojenia;
 napoić do pewnego kresu a. stopnia; upoić do
 reszty. <Do+PI>

Dopojenie, a, btm., czynność cz. Dopoić.
 XDopakad i [Dopakad] p. Dopóki: D. w oby-
 watelu życie, wszystko ojezyźnie powinien.
 Stasz. <Do+Po+K>

[Dopoki] p. Dopóki.
 [Dopakil] p. Dopóki: Nik nie wiedział, D. ś.
 tęn las ciągnie.

X Dopokładać, a, ał grunt gnojem = wynawozić,
 uprawić gnojem. <Do+Po+KŁAD>

X Dopokładanie, a, btm., czynność cz. Dopa-
 kładać.

Dopolituować, uje, ował dokończyć polituro-
 wania. <Do+Politura>

Dopolituowanie, a, btm., czynność cz. Dopolit-
 uować.

[Dopoednie, a, lm. a] p. Dopoludnie. [Dopo-
 tednia] przys. = przed południem.

[Dopoedniejszy] p. Dopoludniejszy.

[Dopolnie, a, lm. a] p. Dopoludnie.
 Dopoludnie, a, lm. a, [Dopotednie, Dopolnie]
 przeciąg czasu od rana do południa, przedpołudnie:
 Całe D. spać. Mącz. <Do+POL+DŹN>

[Dopoludniejszy, Dopotedniejszy] czas = czas od
 rana do południa, dopołudnie.

Dopomagacz, a, lm. e *ten, co dopomaga, pom-
 acznik, popieracz, wspieracz, współnik, współdzia-
 lacz:* Senator ten czynnym był dopomagaczem
 intryg sąsiedzkich. Ust.

Dopomagać, a, ał i D. ś. p. Dopomóc. <Do+
 Po+MOG>

Dopomaganie, a, btm., czynność cz. Dopoma-
 gać.

Dopominać się, a ś., ał ś. p. Dopomnieć ś.
 <Do+Po+MN>

Dopominanie się, a ś., btm., czynność cz. Do-
 pominąć ś.

[Dopomnąć się, i ś., ał ś.] p. Dopomnieć ś.
 Dopemnieć się, i ś., ał ś., [Dopomnąć ś.], nied.

Dopominać ś. *upomnieć ś. z naleganiami, nied. do-
 magać ś.:* D. od kogo a. [na kim]. Co braknie,
 to ś. na druzbie dopominajcie (= poszukujcie).
 <Do+Po+MN>

[Dopomoc, y, blm.] *pomoc*: W imię Matki Boskiej mojej i świętych dopomocy, idź zle na bory, lasy.

Dopomożenie, a, blm., czynność cz. Dopomóć.
Dopomóć, może, mógł, [Dowspomóć, Dospomóć], nied. **Dopomagać, [Dowspomagać] i. dolożyć** *ś. pomocą, okazać pomoc, pomóc, wesprzeć, podać rękę*: Tak mi Panie Boże dopomóż i niewinna męka Syna Jego. Vol. Śmiałemu szczęście dopomaga. Prz. † Dopomagać kogo = *wspomagać kogo*. 2. *×czego = wziąć w czym udział*. nied. *współdziałać, dzielić co z kim*: D. piosnki. Na Ukrainie towarzystwa mi dopomóżcie. Żółk. Gdyśmy *ś. w apteczce wódki napili, nadszedł ksiądz pleban i ten dopomógł kompanji*. Kras. † **Dopomagać** *ś. pomagać*, *upominać* *ś.*: Kruk, latające za wilkami, dopomagał *ś. też* części lupu. <Do+Po+MÓG>

Doporać się, a *ś., ał* *ś. dać sobie radę, postawić z trudem na swoim, dojść do czego*: Herb *ś. naszej parenteli ani razu nie doporał, by po mieczu lub kądzieli wziąć buławę lub pastorał*. Syrok. <Do+POR>

Doporanie się, a *ś., blm., czynność cz. Doporać* *ś.*

[Dopospolu] *razem, do kupy*: Świadkowie (podczas ślubu) tak ukłękna D., żeby nowożeńców zasłonić. <Do+Po+Z+POŁ>

Doposzczenie, a, blm., czynność cz. Doposćić.
Doposćić, i, ii *dokończyć poszczenia; zachować post do pewnego kresu*. <Do+Post>

[Do pośrodku] *w środek*: A już się nam nieprzyjaciel do pośrodku peha. <Do+Po+ŚROD>

[Dopotąd] *póty, dopóty*. <Do+Po+T>

Dopowiadać, a, ał p. **Dopowiedzieć**. <Do+Po+WID>

Dopowiadanie, a, blm., czynność cz. Dopowiadać.

Dopowiedzenie, a i. blm., czynność cz. **Dopowiedzieć**. 2. *lm. a gram. określenie rzeczowne, apozycja, przydawka*. <Do+Po+WID>

Dopowiedzieć, wie, wiedział, nied. Dopowiadać i. *dokończyć opowiadania, domówić, dogadać, dorzec*: Nol kiedy *ś. tyle* powiedziało, dopowiedźże już i resztę. Czart. A. Wymrukuje resztę niedopowiedzianą, odszedł nareszcie. Krasz. Poezja jego nie byłaby niedopowiedzianą mową. Spas. 2. *dodać, dorzucić do tego, co powiedziano, wtrącić*: „Bohaterskich kochanków, którzyby z daleka chcieli tylko wzdychać, niema na świecie”—dopowiedziałam z mimowolnym uśmiechem. Orzesz. 3. *×podpowiedzieć, podszeptać, doradzić, nasunąć na myśl*: Temu człowiekowi zazdrość wszystko dopowiada. L. 4. † i [D.] *odpowiedzieć, powiedzieć; powtórzyć; donieść, oznajmić*: Hej, czyś nie dojrzał krów gdzie błędnych, bracie! Ratuj dla Boga, proszę, dopowiedz o stracie! Żebr. [Ludzie wiedzą, panu oju dopowiedzą].

Dopoziomować, uje, ował *plaszczynę, mier. = doprowadzić do poziomu*. <Do+Po+ZIEM>

Dopoziomowanie, a, blm., czynność cz. Dupoziomować.

Dopożyczać, a, ał p. **Dopożyczyć**. <Do+Po+ŻY(Ź)>

Dopożyczanie, a, blm., czynność cz. Dupożyczać.

Dopożyczenie, a, blm., czynność cz. Dupożyczyć.

Dopóżyczka, i, lm. i pożyczka dodatkowa; dopóżyczenie: Dzierżawiliśmy tę wieś z dopóżyczką kilkudziesiąt tysięcy. Krasz.

Dopożyczyć, y, ył, nied. Dupożyczać i. *dobrać jako pożyczkę*. 2. *dodać jako pożyczkę*.

Dopókąd p. **Dopóki**: Nie będe ja na Jasieńka dobra, jaz D. nie opadnie choinecka drobna. <Do+Po+K>

Dopóki, Dopókąd, ×Dopokąd, [Dopoki, Dopóko, Dopokąd, Dopokil], ×Doki i. *jak długo, dokąd, póki*: Dopókiż to cierpieć będziemy? D. nie zobaczę, nie uwierzę. Dopóty, D. chcesz. 2. *zanim, nim*: D. gwiazdy zejda i D. we wsi kur zapieje, opowiem swe dzieje. Mick. 4. *×dokąd?*, *do jakiego miejsca?*: D. masz *ś. uczyć?* <Do+Po+K>

[Dopóko] p. **Dopóki**.

Dopólbezenny *napół bezenny*: Dopólbezenna noc. Krasz. <Do+POŁ+Bez+SN>

Dopólnocny ciągnący *ś. do północy*: Na pijatykach dopólnocnych pieniądze utargowane tyrać począł. Łoz. <Do+POŁ+NOO>

Dopóty, [Dopótyk, Dopotąd, Dowspóły] tak długo aż, póty, dotąd, tak daleko, do tego czasu a. do tego miejsca: D., dopóki D. jeśe nie dostaniesz, aż *ś. lekcji nauczysz*. <Do+Po+T>

[Dopótyk] p. **Dopóty**.

Dopracować, uje, ował, nied. Dopracowywać *myśl. (o psie) dogonić zwierza*. D. *ś. i. czego = dojść pracą do czego, dorobić* *ś.*: D. *ś. majątku*. 2. *myśl. (o psie) dogonić (zwierza)*. <Do+Praca>

Dopracowanie, a, blm., czynność cz. Dopracować.

Dopracowanie się, a *ś., blm., czynność cz. Dopracować* *ś.*

[Dopracowany] *spracowany*.

Dopracowywać, uje, ywał i D. ś. p. Dopracować: Dalekoby lepiej było oszczędnie żyć i powoli D. *ś. przyszłości*. Krasz.

Doprać, pierze, prał, nied. Dopierać i. *dokończyć prania*: Jak dopierze jednych chust, zacznie prać drugie. Oss. 2. *uprać jeszcze więcej*. 3. *wyprać należycie*. 4. *komu = piorąc (= bijąc) go, dogodzić mu = dać mu* *ś. we znaki*: Nie szydź z Boga, żebye święci kijem nie doprałi. Prz. D. *ś. czego i. z trudem wyprać na czysto*: Niech ogień spali, czego *ś. woda* nie dopierze. Pot. 2. *piorąc (t. j. wymywołając a. bijąc), dorobić* *ś. a. dograć* *ś. czego*: Doprała *ś. majątku*. Oss. Doprał *ś. garbu* na grzbiecie. Oss. <Do+PIOR>

[Dopraszać, a, ał] *prosić*: Dopraszam pana, kieby mi poborgował. D. *ś. i. p. Doprościć* *ś.* 2. [D. *ś.*] *zapraszać*: Dopraszamy się państwa na coś więcej. <Do+PROS>

Dopraszanie się, a *ś., blm., czynność cz. Doprościć* *ś.*

Doprawa, y, lm. y i. [D.] przyprawa, zaprawa. 2. *ogr. dodanie do ziemi potrzebnych nawozów*. <Do+PRAW>

Doprawdy, ×Z doprawdy *przys. naprawdę, istotnie, w rzeczy samej, rzeczywistość, prawdziwie; serjo, zaiste, zaprawdę*: D.? (= czy tak?). To już D. niezrozumiałe! <Do+PRAW>

Doprawiać, a, ał p. **Doprawić**.

Doprawianie, a, blm., czynność cz. Doprawiać.
Doprawić, i, ii, nied. Doprawiać, † Doprawować i. *dokończyć prawić, dogadać, domówić, dopowiedzieć; bajania dokończyć, dopeścić*: Chcemy, cośmy umy-

ślił, im nakróciej do końca D. B. B. 2. rolę, winię = *dokończyć jej uprawę, uprawić należycie*; [D.] = *uprawić*: Kawałek ziemi doprawia. 3. *dobrad, zaprawić, przyprowadzić, przyrządzić*: D. wódkę, farbę. 4. † i [D.] *dokuczyć, dojść do żywego*. Przen.: Przypadli harcownicy Litwy i byłoby go dobrze doprawili, gdyby nie był z boku nadskoczył Piotroczyński ze związkowemi. Moracz. 5. † *dokończyć, skończyć, dokonać*: Jużemy doprawili budowania swego. Rej. 6. [D.] = a) *dodać, dolożyć, poprawić*: Matuska w pysk, potym prętem doprawił. b) *uprawić, ustawić*.

Doprawienie, a, btm., czynność cz. Doprawić.

Doprawy *doprawiony, sztuczny*: Król witany był od miasta i od jezuickiej akademji z djalogami, ogniami doprawniami. Moracz.

† **Doprawować**, uje, owal p. **Doprawić**: W zamku komory pobudowano i resztę rzeczy pomału doprawowano. Baz. <Do+PRAW>

Doprawować się, uje ś., owal ś. *dokończyć prawowania ś., ukończyć swój proces*.

† **Doprawowanie**, a, btm., czynność cz. **Doprawować**.

Doprawowanie się, a ś., btm., czynność cz. **Doprawować ś.**

Doprocessować się, uje ś., owal ś. *czego = osiągnąć skutek procesu, dojść do czego drogą procesu*: Mam majątek, ale ś. go D. nie mogę. Krasz. <Do+Proces>

Doprocessowanie się, a ś., btm., czynność cz. **Doprocessować ś.**

[**Doprociviti**, I, II, **Uprociwiti ś.**] *staraj dołożyć, wykończając robotę*. <Do+Czes. protiviti se>

† **Doprosić**, a, lm. e ten, co ś. *doprasza, proszący*: Po oddaleniu wielu doprosicieli, Świniek Marein V na arcybiskupstwie osadził. Błaż.

† **Doprosicielka**, I, lm. I forma ż. od **Doprosiciel**.

Doprosić się, I ś., II ś., nied. **Dopraszać ś.** *osiągnąć skutek proшения; dostać co, prosząc, wyprosić co*: Nie można ś. w tym domu szklanki wody D. Oss. **Dopraszał ś.** u króla starostwa. Oss. <Do+PROS>

Doproszenie się, a ś., btm., czynność cz. **Doprosić ś.**

Doprowadzać, a, ał p. **Doprowadzić**. <Do+Pro+WIOD>

Doprowadzanie, a, btm., czynność cz. **Doprowadzać**.

Doprowadzenie, a, btm., czynność cz. **Doprowadzić**.

× **Doprowadziciel**, a, lm. e ten, co *doprowadza*.

Doprowadzić, I, II, nied. **Doprowadzać** I. *zaprowadzić do pewnego kresu, przyprowadzić, przywieść*: Bogu dziękujemy, że naś do tych świętych miejsce D. raczył. Warg. Myśmy cię doprowadzili do stanu tego. Kras. D. co do porządku. D. kogo dokąd = *odprowadzić*. D. dzieło do końca trzeciego tomu. D. kogo do złości, do ruiny, do nędzy. D. co do końca. D. do skutku. **Doprowadził do tego**, że go wypędzono. Prosiłem go, żeby zaczął rozmowę do końca **doprowadził**. Kras. (= *dociągnął*). Przen.: Język cię **doprowadził** (= *dojdziesz, trafisz, pytając o drogę*). Ta ścieżka **doprowadzi** cię na miejsce (= *idąc nią, dojdziesz*). 2. × **anał**: Naczymie dowodzące a. **doprowadzające** = *które krew a. ciecz wogóle doprowadza, donosi do jakiego orga-*

nu. 3. cukier.: D. cukier do próby = *nadać mu pożądaną gęstość*. <Do+Pro+WIOD>

[**Doproz**] *dopieroż*.

Doprócie, a, btm., **Dopruć** czynność cz. **Dopróć**. <Do+POR>

Dopróć, próje a. porze, prół, **Dopruć**, nied. **Doprować**, **Dopruwać** a. **Doparać** *popróć do końca a. do pewnego kresu*.

Doprować, a, ał p. **Dopróć**.

Doprowanie, a, btm., **Dopruwanie** czynność cz. **Doprować**.

Dopruć, a, btm. p. **Dopróć**.

Dopruć, próje a. porze, prół p. **Dopróć**.

Dopruwać, a, ał p. **Dopróć**.

Dopruwanie, a, btm. p. **Doprowanie**.

Doprząo, egnie a. ęże, ał, **Doprzęgnąć**, **Doprzęgnąć**, nied. **Doprzęgać** *do zaprzęzonych dodać, przyprząc*. <Do+PRZĘG>

† **Doprządzać**, a, ał, [**Doprządzać**] p. **Doprząść**. <Do+PRZĘD>

† **Doprządanie**, a, btm., [**Doprządanie**] czynność cz. **Doprządzać**.

[**Doprządzać**, a, ał] p. **Doprząść**.

[**Doprządzanie**, a, btm.] czynność cz. **Doprządzać**.

Doprząo, egu, lm. egi *konie do przyprzęgu służące, zaprząg dodatkowy*. <Do+PRZĘG>

Doprzągnąć, nie, nął p. **Doprząc**: Trzeba D. było dwa woły. Od.

Doprzągnięcie, a, btm., czynność cz. **Doprzągnąć**.

Doprząść, ędzie, ał, nied. † **Doprządzać**, [**Doprządzać**, **Doprządzać**] *przedzenia dokończyć*: Nici **doprzędła** Kłoto. Mias. <Do+PRZĘD>

Doprzeć, prze a. † **pięrze**, parł, nied. **Dopierać**, † **Dopierać** I. *zamknąć do reszty, domknąć*: **Dopierał** drzwi, a złodzieje napadli i wyparli je. Oss. 2. kogo = *przyprzeć, przycisnąć*. 3. × komu = *dopieć, dokuczyć, dojść, dać ś. we znaki*: Inflankim krzyżakom **odpierał**, mistrzom ich często **dopierał**. Stryjk. Namowy matezynej nie mógł ś. zbyć, gdy mu w tym dokuczała i **dopierała**. Glicz. Wam do żywego lada kto **dopierze**. 4. nied. do czego = *dochoźić, przystawać szczególnie, dotykać, opierać ś. o co*: (Szereg krzesel) **dopierał** do ściany. Jeż. × D. ś. (zwykle nied.) *usilnie zażądać, naprzęd ś.*, nied. *domagać ś.*: Polowicy ś. wsi **dopierał**. Biel. M. <Do+POR>

Doprzedać, a, ał, nied. **Doprzedawać** *do reszty wyprzedać*. <Do+Prze+DA>

Doprzedanie, a, btm., czynność cz. **Doprzedać**.

Doprzedawać, aje, ał p. **Doprzedać**.

Doprzedawanie, a, btm., czynność cz. **Doprzedawać**.

Doprzedzenie, a, btm., czynność cz. **Doprząść**.

Doprzęgać, a, ał p. **Doprząo**.

Doprzęganie, a, btm., czynność cz. **Doprzęgąć**.

Doprzęgnąć, nie, nął p. **Doprząo**.

Doprzęgnięcie, a, btm., czynność cz. **Doprzęgnąć**.

Doprzęzenie, a, btm., czynność cz. **Doprząo**.

[**Doproz**] p. **Dopiero**.

[**Do przodka**] p. **Do przodka**.

[**Do przodka** a. **Do przodka**] I. *naprzód, na dalszą przestrzeń*. 2. *rodzaj tańca*. <Do+PRZED>

[**Do przodu**] *wpiern, przedtym*.

[**Doprzyczynić**, I, II, **Przyczynić**] *wyrobzić* (o chlebie i cieście): **Umiął doprzyczynić** chlib. <Do+Przy+OZYN>

† Dopsować, uje, ował p. Dopsuć. <Do+PS>

† Dopsowanie, a, blm., czynność cz. Dopsować.

Dopsucie, a, blm., czynność cz. Dopsuć.

Dopsucie się, a, s., blm., czynność cz. Dopsuć s.

Dopsuć, uje, ul, † Dopsować do reszty popsuć. D. s. do reszty s. popsuć. <Do+PS>

[Dopulać, a, ał] dokończyć, dorobić z trudem: Ledwie dopulał (kosząc) do granicy. <?>

Dopust, u, lm. y l. (o Bogu) *zrządzenie, przeznaczenie, dopuszczenie, wola, wyrok*: Słabowała dłużej niż zwykle może, wprost z boskiego dopustu. Orzesz. 2. † *występek*: Złe dopusty. <Do+PUST>

× Dopustnie przys. od Dopustny.

× Dopustny p. Dopuszczalny.

Dopuszczać, a, ał i D. s. p. Dopuścić: (Magnaci) poczeli spychać stan rycerski z jego zważenia, nie D. go do szczytu przewagi. Koron.

Dopuszczalność, l, blm. rz. od Dopuszczalny: Miano wątpliwości co do samego faktu zaślubin, ale nie co do ich dopuszczalności i uprawienia. Czern.

Dopuszczalny l. a. × Dopustny *mogący być dopuszczonym, dozwolonym, możliwy*: Zagwarantowanie małżeństwa pieniężną karą, kanonicznie niedopuszczalne. Syrok. 2. *mogący być przypuszczonym, przypuszczalny, prawdopodobny*: Wolnoż nam zrobić sprostowanie, na pozór tak mało dopuszczalne? Jaroeh.

Dopuszczanie, a, blm., czynność cz. Dopuszczać.

Dopuszczanie się, a, s., blm., czynność cz. Dopuszczać s.

Dopuszczenie, a, blm., czynność cz. Dopuścić: Cokolwiek s. dzieje na świecie, dzieje s. z dopuszczenia bożego (= z dopustu).

Dopuszczenie się, a, s., blm., czynność cz. Dopuścić s.

× Dopuściciel, a, lm. e ten, co dopuszcza, pozwala.

× Dopuścicielka, l, lm. i forma ż. od Dopuściciel.

Dopuszcio, i, II, nied. Dopuszczać l. *pozwolić zbliżyć s., przypuścić*: Taki dumny, że nikogo do siebie nie dopuszcza. Przen.: Dopuszczać sobie co do głowy = *gryźć s. smutnemi przypuszczeniami*. D. ucznia do egzaminu. 2. *nie przeszkodzić czemu, pozwolić, przyzwolić, zezwolić, dozwolić, przystać na co*: Bóg często dopuszcza, aby s. złym dobrze działało. † Dopuszcza jej działać co chce. Op. Bóg na mnie to spuszczenie dopuścił. Chodź. (= *został, spuścił*). † Panie wójcie, dopuść sprawy. Groic. † Dwom kazał s. wrocać, trzeciego dopuścił wyjść. Wys. † Dopuszczono im wolność. Ohwał. (= *przywrócono*). 3. *złączyć samca z samicą, stanowić*: Dopuszczać kłace do ogierów. 4. † *popelnić, dokończyć*: Dopuszczono złodziejstwa. Św. z Woc. Dopuszczona wina = *kara wykonana*. D. s. l. czego = *popelnić co (złego), uczynić co*: D. s. grzechu, zbrodni, okrucieństwa. † Kobieta, dzieleńcia s. dopuściwszy, zabiła je. Groic. (= *nieprawe dziecię urodziwszy*). Żart.: Czy i pan dopuszcza s. wierszy? Prus. 2. do czego = *doprowadzić s.*: Nie można dopuszczać s. do fiksacji. Krasz. 3. † kogo = *coire*: Ujrzał Dawid

żonę Urjasza i dopuścił s. jej. Leop. <Do+PUST>

Dopychać, a, lm. e gór. robotnik, posuwający wagoniki z węglem. Grusz.

Dopychać, a, ał p. Dopychać. <Do+PCH>

Dopychanie, a, blm., czynność cz. Dopychać.

Dopyt, u, blm. *dopytanie s., dowiedzenie s.*: Staruszka z łaski poręcznika łatwiejszy miała D. w tym odmęcie. Byk. <Do+PYT>

Dopytać, a, ał, częś. D. s., nied. Dopytywać, Dopytywać s., † Dopytawać s., † Dopytawać s.

pytając, dowiedzieć s.: Nie mogłem s. o jego dom D. Nie dopytasz s. o Prusach. Wor. Dopytowała służbę o Złyszka. Sienk. (= *wypytywała*). D. s. na nim słowa, nie można. Skar. (= *wyciągnąć z niego*). Żart.: Dopytał s. do szkatuły (= *dobrał s.*). † D. s. czego = *wyjednać co, uzyskać*: Dopytał s. ortyla. <Do+PYT>

Dopytanie, a, blm., czynność cz. Dopytać.

Dopytanie się, a, s., blm., czynność cz. Dopytać s.

† Dopytawać się, a, s., ał s. p. Dopytać.

† Dopytawanie się, a, s., blm., czynność cz. Dopytawać s.

× Dopytki, ów, blp. *badanie, indagacja, śledztwo*: Wskazane osoby wzięte były na D. nieludzkim sposobem. Lel.

† Dopytował się, uje s., ował s. p. Dopytać.

† Dopytywanie się, a, s., blm., czynność cz. Dopytywać s.

Dopytywać, uje, ywał i D. s. p. Dopytać.

Dopytywanie, a, blm., czynność cz. Dopytywać.

Dopytywanie się, a, s., blm., czynność cz. Dopytywać s.

Dorabiać, a, ał i D. s. p. Dorobić. <Do+ROB>

Dorabianie, a, blm., czynność cz. Dorabiać.

Dorabianie się, a, s., blm., czynność cz. Dorabiać s.

[Dorabiany, Dorobiany] *taki, którego s. trzeba dorobić*.

Dorachować, uje, ował, nied. Dorachowywać l. *rachunku dokończyć*: Ledwie dorachował tej sumy. 2. *do porachowanego dodać, doliczyć*: Dorachuj do dziesięciu tysięcy dwa jeszcze. L. D. s. l. *rachując, dojsz, doliczyć s.*: Nie mógł s. lat swych D. Birk. 2. *rachując, osiągnąć co*: Skąpy, ustawicznie licząc, żadnego szczęścia D. s. nie może. L. <Do+Rachować>

Dorachowanie, a, blm., czynność cz. Dorachować.

Dorachowanie się, a, s., blm., czynność cz. Dorachować s.

Dorachowywać, ywa a. uje, ywał p. Dorachować.

Dorachowywanie, a, blm., czynność cz. Dorachowywać.

× Dorada, y, lm. y, [Dorada] *rada, porada, wskazówka*. <Do+Rada>

Doradca, y, lm. y, × Doradzieciel, [Doradnik] *ten, co doradza, radca, kierownik*: Rozpacz jest złym doradcą. Pokątny D. (= *człowiek, zajmujący s. nieprawie adwokaturą, żart. winkiel-adwokat*). D. prawny a. D. (= *radca prawny, adwokat*).

Doradcy służący do rady, radzący, doradzający: Członkowie mają głos D. (= *uwzględniany, lecz nie decydujący*).

Doradczyni, i, lm. e forma ż. od **Doradca**:

Była doradczynią tego postętku. Krasz.

[Doradanka, i], lm. i] **doradczyni**: Mateńko, doradęko, oj doradźże mi, doradź!

× **Doradnie** przys. od **Doradny**.

[Doradnik, a], lm. cy] p. **Doradca**: A ty swatu, doradniku!

Doradny i. × **umiejący radzić**. 2. [D.] **rozumny; chętny**.

Doradzać, a, ał i × **D. ś.** p. **Doradzić**. [D. ś.] **naradzać ś.**

Doradzanie, a, blm., czynność cz. **Doradzać**.

× **Doradzanie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Doradzać ś.**

Doradzenie, a, blm., czynność cz. **Doradzić**:

† Na D. swych rycerzów. Chwal. (= za poradą).

× **Doradzenie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Doradzić ś.**

× **Doradziociel, a**, lm. e p. **Doradca**.

× **Doradziocielka, i**, lm. i forma ż. od **Doradziociel**.

Doradzić, i, il, nied. **Doradzać dać radę, udzielić porady, poradzić, wskazać drogę**. × **D. ś. zasięgnąć rady, poradzić ś.** <Do+Rada>

Doradztwo, a, blm. **zajęcie doradcy**: Pokątne D.

[Doraic, i, il], nied. **Dorajać** **doradzić, poradzić**: Świadome baby doraity. <Do+Raic>

[Dorajać, a, ał] p. **Doraic**.

Dorancja, i, lm. e, **Durancja** bot. i. odmiana śliwy zwyczajnej. 2. owoc tej odmiany. <Czes. durańce, Nm. [durantsch]>

Dorastać, a, ał p. **Dorosnąć**. <Do+ROST>

Dorastanie, a, blm., czynność cz. **Dorastać**. Fizj.: Okres dorastania (adolescentia), in. okres pokwitania.

[Doraza a. Dorazy] **naraz, wraz**. Por. **Do razu**.

† **Dorazić, i, il**, nied. † **Dorażać** i. **porazić, wygubić, dobić**: Ty ich doraż, że żaden nie wstanie. Kochan. Przen.: Sen trosk i ciał doraził. Zebr. (= pokonał). 2. komu=dojść, dokuczyć, dopiec. 3. dokonać, dokończyć: Ręk nie czują, ochota, pracy dorażają. Zebr. 4. w zupełności wyrazić, wypowiedzieć: Czestokroć zda ś. panom, iż poehleba nie do końca jakoby doraża, ani wszystkiego wypowiada. Górn. <Do+RZAZ>

Dorazowy i, p. **Dorażny**: Gilotyna, pomimo sprawniejszego i dorazowszego działania w systemie wyludnienia, łaskawiej ocenioną została. Jun. 2. × **na jeden raz służący**.

[Do razu] **zaraz**. Por. **Doraza**.

[Dorazy] p. **Doraza**.

† **Dorażliwie** przys. od **Dorażliwy**.

† **Dorażliwy i**. **przeraźliwy, straszny**: Hekatskie rymy dorażliwe. Zebr. 2. **dotkliwy, bolesny, przykry**.

Doraźnie przys. od **Dorażny**: Zniechęcenia D. pokonać nie można.

[Dorażno] **wyraźnie**.

Dorażny i, a. **Dorazowy natychmiastowy, bezwzględny, niezwłoczny**: Dopominają ś. o dorażną nagrodę. Morz. † **Prawo dorażne a. dorazowe**=prawo sądenia złooczyńcy natychmiast po schwytaniu na gorącym uczynku. 2. **wyraźny, jasny, dokładny, dobitny, dosadny**: Postawił dorażne żądanie. Proch. 3. fil. (w psychologii) **naraz w świadomości dany, w jednym akcie świadomości**

obecny: Skojarzenie dorażne = *takie skojarzenie, gdy skojarzone stany psychiczne występują w świadomości jako grupa*, bl. skojarzenie społeczne. **Apercepcja dorażna** = *czynność apercepcyjna przy tworzeniu pojęć*. 4. lek.: a) **leczenie dorażne** = *stosowanie w nagłych przypadkach środków, które ś. ma pod ręką*. b) **Przepis D.** (formula extemporalis) = *przepisanie leków w zestawieniu innym, niżeli je podają przepisane sposoby przyrządzania*. c) **Zrosnienie dorażne** (renio per primam intentionem) = *zagojenie ś. rany bez ropienia, zrost bezpośredni*. <Do+RZAZ>

† **Dorażać, a**, ał p. **Dorazić**.

† **Dorażanie, a**, blm., czynność cz. **Dorażać**.

† **Dorażenie, a**, blm., czynność cz. **Dorazić**.

Dorażać, bie, bał, nied. × **Dorębywać i**. **porażać do końca a. do pewnego kresu**. 2. **więcej narząbać, do porażanego dodać**: Dorąb jeszcze drew. <Do+REB>

Dorażanie, a, blm., czynność cz. **Dorażać**.

× **Dorażce** p. **Doręcze**. <Do+REK>

× **Doradzana, y**, blm. **rodzaj tkaniny**. <?>

† **Dordzałość, i**, blm. rz. od † **Dordzały, dojrzałość**. Kochan.

† **Dordzały** p. **Dojrzały**: Dordzała śliwa. P. Koch.

× **Dordzały** p. **Dordzewiały**.

† **Dordzeć, eje, ał** p. 2. **Dojrzeć**.

× **Dordzeć, eje, ał** p. **Dordzewieć**.

† **Dordzenie, a**, blm., czynność cz. † **Dordzeć**.

× **Dordzenie, a**, blm., czynność cz. × **Dordzeć**.

× **Dordzewiały, ×Dordzały** **zupełnie zarzewiały**.

Dordzewieć, eje, ał, ×Dordzeć **do reszły zarzewieć**. <Do+RUD>

Dordzewienie, a, blm., czynność cz. **Dordzewieć**.

Doreń, rnia, lm. **rnienie** **pusz. stempelek do znaczenia a. przebijania dziur w żelazie**. Por. **Dorn**. <Nm. Dorn>

[Do reszły] **nareszcie**. <Do+Reszta>

× **Dorębywać, uje, ywał** p. **Dorażać**. <Do+REB>

× **Dorębywanie, a**, blm., czynność cz. **Dorębywać**.

× **Doręcz p. Doręcze**: O pożytecznych rzeczach, co mamy w doręczy, mówmy. Przyb. <Do+REK>

Doręczać, a, ał p. **Doręczyć**.

Doręczanie, a, blm., czynność cz. **Doręczać**.

× **Doręcze, ×Dorażce, ×Doręcz, †Dorażdzie**, **[Dorażdzie]** tylko przysłówkowo: Na doręczu a. na dorażcu a. na dorażdziu a. w doręczy = *na podorędziu, pod ręką, na pogotowiu*: Masz zawsze na doręczu jaką wymówkę.

Doręczenie, a, blm., czynność cz. **Doręczyć**.

Doręczna, ej, lm. e **wiośl. część wiosła między rączką a łozem**.

× **Doręcznie** przys. od **Doręczny**. L.

× **Doręcznik, a**, lm. i f. **książka podręczna, podręcznik**. 2. **notes, notatnik**. 3. **księga urzędowa do wpisywania numerów dokumentów, dziennik**.

Doręczny pod ręką będący, podręczny: Doręczna biblioteka. Wiszn. „Nauka doręczna o rolnictwie“ (tytuł książki).

Doręczyciel, a, lm. e **ten, co doręcza, oddawca**.

Doręczycielka, i, lm. i forma ż. od Doręczyciel.

Doręczyły, y, ył, nied. Doręczać oddać do rąk, wręczyć.

† Dorądzie i [Dorędzie] p. Doręcza.

1. [Dorka, i, lm. i, Dorota] kiszka gruba we wnętrznościach świni, używana do robienia kiszek. <Od imienia Dorota; po Czes. dorota oznacza także kiszkę grubą>

2. [Dorka, i, lm. i] p. Dziura: Jaki świder, taka D., jaka matka, taka córka. Prz. <DZR>

× Dormeza, y, lm. y 1. powóz podróżny do spania. 2. czepiec nocny. <Fr. dormeuse>

Dormezy, ów, bhp. kolczyki, z którymi można sypiać (nie zdejmując): Kupił piękne brylantowe D. Es. <Fr. dormeuse>

Dorn, u, lm. y pręt stalowy do przebijania dziur w blachach. Por. Doreń. <Nm. Dorn>

[Dornica, y, lm. e, Dórna, Dwornica] izba. <Zap. Sk. *gornica, przez Nm. [durniz, dürnitz, dornitz i in.]; [dwornica] jest sl. do dwór>

Dornier, a, lm. y noż. stempelek kwadratowy do rozbijania dziurek w stali na gorąco. <Zap. z Nm. Dorn, patrz wyżej Dorn>

Dornik, a, lm. i 1. ostry sztyft stalowy do pogłębiania gwoździ. 2. bed. narzędzie do wybijania dziur w obręczach żelaznych. <p. Dorn>

× Dornowski dach = dach na domach wiejskich z garbowin i gliny. <Może od nazwiska Nm. Dorn>

× Dorń, i, lm. e tok. p. Futro. <p. Dorn>

[Dorobadło, a, bhm., Dorobajło] stara obręcz (np. sita), stary sprzęt. <Ukr. dorobajło>

[Dorobajło, a, lm. a] p. Dorobadło.

Dorobek, bku, lm. bki 1. nabywanie pracą, dorabianie ś.: Być na dorobku. 2. majątek, nabyty pracą, nabytek: Wszystko, co ma, stanowi jego własny D. <Do+ROB>

[Dorobiany] p. Dorabiany: U wdowy ehleb gotowy, ale wymowny; a u panny D., ale smakowny.

Dorobić, i, ii, nied. Dorabiać 1. roboty dokończyć: Gdyby komu żona, z którą grunt czynszowy wziął, umarła, póki by nie zasiał, tedy mu będzie wołno D. i zasiać. Sz. 2. do zrobionego dodać: Nie wystarczy nam szafy na książki, każ stolarzowi dorobić jeszcze trzy. L. 3. zrobić coś brakującego: D. klucz do zamku (= dopasować). Ręce posągu są dorobione (= przyprawione, dosztykowane). Dorabiać stosowne rysunki do tekstu. Kras. A. Twarze dorobione. Słow. (= maski). 4. kogo = z bogacić, wzbogacić. 5. † zarobić, zyskać, złożyć: Koronę męczeńską mu dano, mieczem, ogniem dorobioną. Birk. 6. × kogo = przyspieszyć czyj zgon, dobić: Już ledwo dychającego dorobił mieczem. Oss. 7. † wybić, wygnaznocić, łanie sprawić: Dłonią komu D. Mącz. Dobrze za łeb D. Mącz. 8. [D.] dokuczyć, narobić biedy: Ta czarownica jemu doch dorobiła. D. ś. 1. zrobić majątek, dojść do majątku, z bogacić ś.: Dorobił ś. na handlu zbożem. 2. czego = pracą co osiągnąć, zapracować: Ty igielką, a ja piórem dorobim ś. ehleba. Przen.: Tu ś. on smutnej sławy dorobił. Rol. <Do+ROB>

[Dorobie, bca, lm. bey a. bcowie] p. Dorobkiewicz.

Dorobienie, a, bhm. i. czynność cz. Dorobić. 2. † dorobek, praca: Dziedzicztwo, co swym dorobieniem sobie dobył.

Dorobienie się, a ś., bhm., czynność cz. Dorobić ś.

[Dorobiony] spracowany.

[Dorobiś, a, lm. e] p. Dorobkiewicz.

Dorobkiewicz, a, lm. e, Dorobkowiec, × Dorobnik, [Dorobieć, Dorobiś] ten, co ś. sam dorobił majątku, parwenjusz: Panem wsi był D. Krasz. Dorobkiewiczowski przym. od Dorobkiewicz: Dorobkiewiczowska familja. Krasz.

Dorobkowiec, a, lm. e p. Dorobkiewicz: Dorobkowiec małpujący panów. Krasz. D. ze sprawiedliwej pracy jest to pożyteczny obywatel. Wilk. <Do+ROB>

Dorobkowiecstwo, a, bhm., Dorobkowiecstwo ogół cech dorobkowiecstwa, dążenie do z bogacenia ś.: Szlachta obraca ś. w dwóch ostatnich stanach: utracając szlachectwo i dorobkowiecstwo. Szuj.

Dorobkiewiczowski przym. od Dorobkiewicz. Dorobkiewiczstwo, a, bhm. p. Dorobkowiecstwo.

Dorobkowy i. a. × Dorobny z dorobku pochodzący, zapracowany, pracą nabyty: Majątek D. 2. który ś. dorobił, z bogacony drogą dorobku: Nie obrażali najnieznośniejszą dumą, jaką wzbudzała pieniądze w dorobkowych panach. Skarb.

× Dorobnik, a, lm. cy p. Dorobkiewicz: Jeden Wielkopolański, z ojca dorobnika, podał ś. był na podsędka ziemskiego. Rzew.

Dorobny i. × p. Dorobkowy: Dorobne substancje. Zam. 2. [D. czas] = piękny, pogodny czas.

Dorocznie przys. od Doroczny, co rok, <Do+RZEK>

Doroczny, † Doroczy i. co rok przypadający, coroczny: D. wylew Nilu. × Dzień D. (= rocznica). 2. † trwający do roku: Doroczne im urzędy postanowił. Birk. × Doroczny, ego, lm. e rz. urodziny: Mój dzień D. Nagur. <Do+RZEK>

† Doroczy p. Doroczny. Pot.

[Doroda, y, bhm.] dorodność, uroda: Króliewicz ujęty był jej dorodą. <Do+ROD>

Dorodnia, y, lm. y bot. (erythrocaria) roślin. <Sztucznie z Do+ROD>

Dorodnia, i, lm. e, Wdzięczelina roślin (kalmia) roślin. z rodziny wrzosowatych. <Sztucznie z Do+ROD>

× Dorodnie przys. od Dorodny. <Do+ROD>

Dorodność, i, bhm. i. rz. od Dorodny. 2. wzrost, wysokość: Wzrost, dochodzący miary człowieka mniej trochę niżeli średniej dorodności. Jeż.

Dorodny i. wysoki a. dobrze zbudowany, kształtny, rosły, słuszny, okazały, postawny, okazały: Sotnie kozackie na dorodnych koniach. Rol. Zdała ś. teraz wzrostem dorodniejsza. Mick. Para dorodnych topoli. Mick. 2. urodziwy, przystojny: Młodzian D. Słyszałam już nieraz, że młoda i dorodna. Hof. 3. × plenny, płodny, obfity w plon: Lny dorodne. Pol. Sady dorodne (= urodzajne, żyzne). 4. [D.] dorosły, pełnoletni. <Do+ROD>

× Dorodzenie, a, bhm., czynność cz. Dorodzić.

× Dorodzić, i, ii przez urodzenie dodać: Stęsknione wieki dorodziły nowego Cyrusa. Wor. <Do+ROD>

× Dorostek, lka, lm. lki p. Dorostek.

Dorosłość, i, bhm. rz. od Dorosły.

Dorosły i. dojrzały, doletni, pełnoletni: Ma dzieci już dorosłe. † Lata dorosłe (= pełnoletność).

2. † czego = *mający lata odpowiednie do czego*: Slicznej twarzy paniątka, a prawie już dorosta męża. Skar. Dorosły, ego, Im. sli rz. 1. *człowiek dorosły, dojrzały*: Ten smarkacz choć udawał dorosłego. 2. × *chłopiec dorastający, wyrostek, niedorostek, młokos*. 3. × *człowiek należytego wzrostu*. <Do+ROST>

Dorosnąć, dorosnąć, dorósł, Dorosło, † Dorostnąć, nied. Dorastać 1. *dojść do pory rozwoju płciowego, dojść do wieku dojrzałego, dokończyć rosnąć*: Wileczę, dorosnąwszy z psami, wilka gonilo. 2. *urosnąć do pewnej wysokości*: Z chłopca wyrósł, a do chłopca nie dorósł. Prz. 3. kogo = *dorównać komu wzrostem*: Za rok cię dorosnie. 4. czego = *rosnąć, dojść do czego (a. stać s. czym)*: Dzieci siódmego roku nie dorosły. Nowochrześcijcy nie chcą dzieci chrzczyć, aż rozum dorosną. Wuj. Żrzebię konia dorasta. Trzyc. (= *wyrasta w konia*). Chłopiec dorósł młodzieńca. Mick. Kwiat młodego nie stracił rumieńca, a razem owoc wnet pełni dorosnie. Mick. 5. przen. czego a. do czego = *stać s. odpowiednim do czego, sprostać czemu*: Wiem ja, co każda godność znaczy, i obaczycie, czy każdej nie dorosnę. Sienk. Nie dorósł do tego zadania. † A chociaż był nie prawie jeszcze dorósł wojny. Kochan. (= *doszedł do wieku dojrzałego*). 6. przen. do kogo = *dorównać komu, zbliżyć s. do kogo pod jakimś względem*: Nie dorósł do niego rozumem. <Do+ROST>

Dorostek, tka, Im. fki 1. fizj. (adolescens), a. × *Dorostek młodzieniaszek dochodzący do wieku rozwoju płciowego, posp. chłopiec dorastający, wyrostek, niedorostek*. 2. [D.] *mała, dorastająca sztuka inwentarza (np. prosię)*.

† Dorostnąć, nie, nął p. Dorosnąć.

† Doroszenie, a, bIm. p. Dorosnięcie; Nie wychowałem młodzieńców, anim ku doroszeniu wychował panięnek. Leop.

Dorosło, dorosnie a. † dorosło, dorósł p. Dorosnąć: Którzy, gdy dorostą i wywiczają s., idą na wyższą służbę. Star.

Dorosnienie, a, bIm. p. Dorosnięcie. Dorosnięcie, a, bIm., Dorosnienie, † Doroszenie czynność cz. Dorosnąć i Dorosło.

Dorosnięty do kogo = *który dorósł do kogo, dorównał komu*: Do heglistki wcale nie dorosnięta. Słow.

[Dorota, y, Im. y] p. 1. Dorka. Zdr. [Dorotka]. [Dorotka, i, Im. i] 1. p. Dorota. 2. *rodzaj skrytego więzienia podziemnego; więzienie zamkowe; loch*. <Od imienia Dorota; w 2-m znaczeniu może od więzienia patronki Prus, Doroty>

Dorozumiany którego można s. dorozumieć, domysłny: Owo „gdyby“ stawia w sposób wyraźny lub D. Bob. <Do+ROZ+UM>

[Dorozumieć, e, a] *zrozumieć*: Co oko widzi, to głowa dorozumie.

Dorozumieć się, e s., ał s., nied. Dorozumieć s. domyślić s., odgadnąć, zgadnąć, przeniknąć, zmiarkować, dociec: † Kogo mię dorozumiewacie s. być, nie jestem ja. Bud. (= *za kogo mnie uważacie*).

Dorozumienie się, a s., bIm., czynność cz. Dorozumieć s.

Dorozumiewać się, a s., ał s. p. Dorozumieć s.

×Dorozumiewanie, a, bIm. p. Dorozumiewanie s.

Dorozumiewanie się, a s., bIm., ×Dorozumiewanie czynność cz. Dorozumiewać s.

Dorozumiewany którego można s. dorozumiewać, mogący być odgadnięty: Mijam tu dorozumiewane podania późniejszych historyków obcych. Lel.

Dorożka, i, Im. i f. a. ×Drożka, gm. 1 Dorożka, [Dorożka, Drazki, Drożka] 1. *pojazd do wynajęcia, powóz publiczny, fjakr*: D. jednokonna (= *jednokonka*). D. dwukonna (= *dwukonka*). 2. [D.] *powóz, kocz*. <Zap. Ros. drożki blp.>

Dorożkarka, i, Im. i *żona dorożkarza*. Dorożkarski przym. od Dorożkarz; [Dorożkarski]: Koń D. Ubranie dorożkarskie.

Dorożkarstwo, a, bIm. *sajęcie dorożkarza*. Dorożkarz, a, Im. e, Dorożkarz, ×Drożkarz, gm. 1 Dorożkarz, [Drazkarz, Draznik] *powoźący dorożką*.

Doróbka, i, a, w Im. i *wszelka robota koło budowl, dokonywana po jej ukończeniu, poprawianie roboty koło budowl*. <Do+ROB>

Dorównać, a, ał, nied. Dorównywać 1. *do reszty wyrównać, wygładzić*: D. alei. 2. komu a. czemu, ×kogo a. ×czego, ×co = *stanąć na równi z kim a. z czym, dorównać kogo a. czego*: D. komu nauką. Smutku tego nie dorówna całe. Susz. Bohaterską Litawora postać wzrostem wysmukłej dorówna kibici. Mick. <Do+ROWN>

Dorównanie, a, bIm., czynność cz. Dorównać. Dorównywać, a, ał p. Dorównać. Dorównywanie, a, bIm., czynność cz. Dorównywać.

[Dorożka, i, Im. i] 1. p. Dorożka. Prus. 2. *rodzaj siatki do łowienia ryb*.

Dorożkarz, a, Im. e p. Dorożkarz. Prus. [Dorpacki]: Dorpacki olej p. Olej. Dorpackie krople p. Kropla. <Od miasta Dorpat = Jurjew>

Dorsz 1. a, Im. e, Sztokfisz, [Pomuchla] zool. (gadus morrhua) *ryba ościasta, beczcieniowa, gardłopłetwa, z rodziny mięśusowatych*. 2. u, bIm. *mięso tej ryby*: Od beczki dorszu i sztokfisu po 2 gr. Vol. <Nm. Dorsch>

! Dortuar, u, Im. y *pokój sypialny, sypialnia (szczeg. w klasztorach i na pensjach)*. <Fr. dortoir>

[Dorubajło, a, Im. a] *stary, połamany sprzęt, grat*. <p. Dorobajło>

Dorwać, rwie, rwał, nied. Dorywać 1. *do końca urwać*: Dorwij postrenka naderwanego. Troc. 2. *wyrwania dokończyć*: Skoro dorwą konopi, niech je zaraz moczą. L. 3. *więcej narwać, do narwanego dodać*: Nie dość tej szalwji, trzeba jej jeszcze D. L. D. s. 1. czego a. do czego = *dopaść, dostać s. uchwycić co*: Czego s. może D., kradnie. Klon. Dorwał s., jak świnia do pomyj. Prz. 2. × *dobiec, dojść, przedostać s.*: Do gór miałem wolą D. s. Warg. <Do+RW>

† Dorwały którego s. dorwano: Niedozwolonej kryjomo radości ona pożycaza w dorwałej ciemności. Petr.

Dorwanie, a, bIm., czynność cz. Dorwać. Dorwanie się, a s., bIm., czynność cz. Dorwać s.

† Dorwy w wyrażeniu: W D. p. Dorywkami: W D. ją całuje. Zebr.

Dorycie, a, bIm., czynność cz. Doryć. <Do+ROW>

Doryó, yje, ył rycia *dokończyć*.
Doryda, y, lm. y, ×Dorynda kobieta *chłwa, pretensjonalna*. <Imię ż. osób w komediach Fr.>

Doryk, u, blm. styl dorycki w architekturze.
 <Now. z Gr. dōrīkōs = dorycki>

×**Dorynda, y, lm. y p. Doryda**: Gdybyś i starą tę doryndę zabrał z sobą! Krasz.

Dorysować, uje, ował, nied. Dorysowywał i, rysowania dokończyć: Ogólnych zasad chwytal ś. na domysł i one dorysowywał. Spas. 2. do narysowanego dodać: Dorysuj jeszcze kilka drzew. 3. do pewnego czasu porysować: Dorysuj jeszcze do południa. <Do+Rys>

Dorysowanie, a, blm., czynność cz. Dorysować.

Dorysowywać, uje, ywał p. Dorysować.

Dorysowywanie, a, blm., czynność cz. Dorysowywać.

Dorywać, a, ał i D. ś. p. Dorwać.

Dorywanie, a, blm., czynność cz. Dorywać.

Dorywanie się, a ś., blm., czynność cz. Dorywać ś.

Dorywozo przys. od **Dorywozy**: Słuchałem D. wykładów. Hetman postąpił nieco za D., bez instrukcji. Dar. (= *pośpieszenie, nieopatrzenie*). † **Z dorywoza = dorywozo**: Chcąc o pismach sądzić, trzeba je wskroś przeczytać, nie zaś z dorywoza tam i owdzie zajrzeć. Pilch. <Do+RW>

Dorywozość, i, blm. rz. od Dorywozy: Znać było w całym urządzeniu pośpiech, D., łataninę i oszczędność. Orzesz.

Dorywozy i. niestały, nieciągły, nieregularny, niesystematyczny, d o p a d k o w y: Nieprzyja- otele, rozumiejąc, że ś. to na dorywczycich utarczkach skończyć miało, nie zapędzali ś. Nar. Nie dorywczemu, ale poważnemu czytaniu pra- ca moja służy. Fred. M. (= *uryłokowemu, po- bieżnemu*). † **W dorywoza** przys. = *dorywozo, nieregularnie*. 2. ×**naprędcie zrobiony**: Oszańco- wawszy dwa kościoty, oddał obie te dorywoze twierdze Bogucie. Nar. 3. ×**nieślubny, niepra- wy**: Zbigniew, syn D. Władysława. Nar. Żart.: Ta dobrodziejka nieochybnie dorywczemi swata- mi ś. bawi. L. <Do+RW>

Dorywkami, Dorywkami, † W dorywki, † W do- rwy = dorywozo, niestałe, kiedy niekiedy.

[**Dorywki, ów, blp.]** *wczesne jagnięta.*

† **Dorywki** w wyrażeniu: **W D. p. Doryw- kami.**

Dorywkami p. Dorywkami.

† **Dorzaty p. Dojrzały.**

×**Dorządzać, a, ał ostatecznie urządzić**: Wszyst- kie zakłady naukowe zwiędzał, ukrzepiał, dor- ządzał. Wor. <Do+RZĘD>

×**Dorządzenie, a, blm., czynność cz. Dorzą- dzić.**

Dorządzenie się, a ś., blm., czynność cz. Do- rządzić ś.

Dorządzić się, i ś., II ś. I. dojsz do ładu z rzą- dzeniem: Z głupim ś. nie dorządzi, a z usmar- kany ś. nie naje. Prz. 2. czego = *rządząc, ściągając co na siebie*: Dorządził ś. wiecznego upadku swego. Rej. 3. † **narobić sobie kłopotu**: Ba, widzę, iż ś. dorządziysz... Nie trzeba czekać, już biądziysz. Rej. <Do+RZĘD>

×**Dorzec, oze, kł mównienia dokończyć, domówić**: Ledwie dorzekł, ów prosi. Zebr. <Do+RZEK>

Dorzecz, a, lm. a I. zd. ogół rzek, wpadają- cych do jednej głównej: W maju do dorzeza Wiśły wpuszczone okrę łosostia. 2. gie. obszar kraju, z którego wszystkie wody spływają do jed- nego systemu rzeczno. <Do+RZEK>

×**Dorzeczenie, a, blm., czynność cz. Dorzeo.**

Dorzecznie przys. od **Dorzeczny.**

Dorzeczność, i, blm. rz. od Dorzeczny.

Dorzeczny i. ×zdatny, stosowny. 2. rozsądny, logiczny.

[**Dorzoniały**] p. **Dojrzały.**

[**Dorznieć, oje, ał**] p. 2. **Dojrzeć.**

×**Dorzewniać, a, ał sobie = rozrzewniać ś. jeszcze bardziej.** <Do+RZEW>

×**Dorzewnianie, a, blm., czynność cz. Dorzew- niać.**

×**Dorzęzać, a, ał i ×D. ś. p. Dorznąć.** <Do+RZAZ>

×**Dorzeżanie, a, blm., czynność cz. Dorzeżać.**

×**Dorzeżanie się, a ś., blm., czynność cz. Do- rzeżać ś.**

Dorzeżbiac, a, ał p. Dorzeżbić. <Do+RZAZ>

Dorzeżbianie, a, blm., czynność cz. Dorzeż- biac.

Dorzeżbić, i, II, nied. Dorzeżbiac rzeżbienia do- kończyć: Fryzy, które począł rzeżbić człowiek, dorzeżbia słońce. Sienk.

Dorzeżbienie, a, blm., czynność cz. Dorzeż- bić.

[**Dorzec, i, ał**] (*dor-zieć*) p. 2. **Dojrzeć.**

[**Dorzienie, a, blm.**] *czynność cz. Dorzecieć.*

Dorznać, nie, nął, ×Dorzęzać, nied. Dor- zynać i. do reszty przerznąć a. urznąć: Nie- przerznęta ta gałąź, trzeba jej D. L. 2. *rznać, dobić*: W tejże chwili wilk osła dorznął. Mick. 3. *przen. zgubić ostatecznie*: Ta przegrana go dorzněła. D. ś. I. *dobić ś., zarznąwszy ś.* 2. *przen. zgubić ś. ostatecznie*: Dwuchset zło- tych dać ci nie mogę, dlatego, że zapitbyś ś. na śmierć i dorznął niemi. Krasz. 3. *×czego = rznąć, otrzymać co*: Krwiby ś. w nas nie do- rznął. Pot. 4. *przen. [D. ś.] do czego = dobić ś., dojsz z trudem.* <Do+RZAZ>

Dorznięcie, a, blm., czynność cz. Dorznąć.

Dorznięcie się, a ś., blm., czynność cz. Do- rznąć ś.

Dorzucac, a, ał p. Dorzucić.

Dorzucanie, a, lm. a czynność cz. Dorzucac: Uszedł karania za swoje uszczypliwe gębą dor- zucania. Otw.

Dorzucenie, a, blm., czynność cz. Dorzucić.

Dorzucić, i, II, nied. Dorzucac i. do czego a. ×czego = rzuciwszy, dosięgnąć, docisnąć: Jeden drugiego dorzuczał kamieniami. Tw. † **Odyniec** go dorzucił kłem w łono. Zebr. (= *uderzył, tra- fił*). **Przen.**: Z tej góry człek dorzuci tak dale- ko okiem (= *sięgnął okiem, dojrzy, zobaczy*). 2. *rzucając, dodać, dołożyć*: Dorzuc drzewa na ku- min. 3. (w rozmowie) *dodać, wtącić*: „Nie, nie! —dorzuciła Józia—ntech panienka to naprawi.“ Krasz. 4. † **przymówić, przyciąć, dociąć**: Zło- rzeczyli i dorzucali słowa nieprzystojnymi. Leop. <Do+RZUF>

Dorzucić, u, lm. y I. ×odległość, przebiegana przez rzucony przedmiot, rzut. 2. *lek. nowy przy- bytek sprawy chorobnej, wybuch dodatko- wy a. ×przyczynkowy.*

Dorzutka, i, lm. i kol. ciężar, dodany pociągo- wi na stacji.

Dorzynać, a, ał i D. ś. p. Dorzynać. <Do+RZAZ>

Dorzynanie, a, blm., czynność cz. Dorzynać.
Dorzynanie się, a ś., blm., czynność cz. Dorzynać ś.

[Dorzniak, a, lm. i] I. *dziędziniec obstawiony w czworobok budowlami bez przerwy*. 2. p. Dojnik. <Z Lit. dārzas = ogród>

[Dorzyn, a, lm. e] *miejsce bez dachu dla bydła*. <Z Lit. dārzas = ogród>

×Dosada, y, blm. p. Dosadność. <Do+SIAD>

Dosadnie przys. od Dosadny.
Dosadność, i, blm. rz. od Dosadny; ×Dosada.
Dosadny I. *dobitny, mocny, wyrazisty, energiczny*.
Wyrazy mocne i dosadne. 2. *dobrze zbudowany, tgi*: Chłop D. a wielki. Kaezk. 3. [D.] *dobrze zrobiony, trwały*. 4. bud. *szczelnie przylegający*.

Dosadzać, a, ał p. Dosadzić.
Dosadzanie, a, blm., czynność cz. Dosadzać.
Dosadzenie, a, blm., czynność cz. Dosadzić.

Dosadzić, i, ii, nied. Dosadzać I. *sadzenia dokończyć*. 2. *więcej zasadzić, do zasadzonego dodać*. 3. ×*dokończyć, dodać*: Gdzie dowcip nie może, chęć resztę dosadzi. Min. 4. *dać a. wziąć należytą miarę*: A. przesadzi, a. nie dosadzi. 5. ×*czym = dać czego dużo a. za wiele*: Dosadził lekarstwem. L. 6. †*zbyt wiele czegoś użyć*: W kostki, w karty ochotnie dosadzi. Falib. 7. †*dokuczyć, dopiec, dojść, dogryźć*: Błąd srogi nędzemu dosadza. Żebr. 8. ×*dojść, dobiec, dotrzeć, dopaść*: Myśliciel wiedzieć powinien, gdy psy zająca ugoniły, aby na czas dobieganiem dosadził. Ostr. <Do+SIAD>

Dasalać, a, ał p. Dosolić. <Do+SOŁ>
Dosalanie, a, blm., czynność cz. Dasalać.
×Dosądzać, a, ał p. Dosądzić. <Do+SEĎ>
×Dosądzenie, a, blm., czynność cz. Dosądzać.
×Dosądzenie, a, blm., czynność cz. Dosądzić.
×Dosądzenie się, a ś., blm., czynność cz. Dosądzić ś.

×Dosądzić, i, ii, nied. ×Dosądzać I. *do pewnego czasu dobyć sądzia*. 2. *sądzenia dokończyć*.
×D. ś. czego = sądząc, osiągnąć co a. ściagnąć na siebie. <Do+SEĎ>

Doschły do reszty wysuszony. <Do+SUCH>
Deschnąć, nie, nął, nied. Dosychać do reszty wyschnąć: Niech doschną chusty, bo jeszcze wilgotne. L. Nieos: Już dosycha = ulice a. drogi wkrótce będą suche. <Do+SUCH>

Doschnięcie, a, blm., czynność cz. Dosohnąć.
×Dosetek,tku, lm. tki *odsetek, procent*. <Do+ST>

Dosiad, eje, ał, nied. Dosiawać I. *siania dokończyć*. 2. *posiać do pewnego kresu*: Dosiad żyto do tej między. 3. *więcej nasiad, do zasianego dodać*. <Do+SIE>

Dosiadać, a, ał I. p. Dosiąść. 2. ×p. Dosiędzieć. <Do+SIAD>

Dosiadanie, a, blm., czynność cz. Dosiadać.
Dosiadywać, uje, ywał I. p. Dosiąść. 2. p. Dosiędzieć.

Dosiadywanie, a, blm., czynność cz. Dosiadywać: Ze zmęczenia, z udręceń, z ciągłego na sejmie dosiadywania Stanisław August zachorował. Kal.

Dosłanie, a, blm., czynność cz. Dosiad. <Do+SIE>

×Dosiąg, eże, agł p. Dosięgnąć.
×Dosiąg, egu, lm. egi *dosieganie, osiągnięcie*: Czarczi, latając, skrzydeł potężnych dosięgiem tak ś. kręcili. Przyb. <Do+SIEG>

×Dosięgnąć, nie, nął p. Dosięgnąć: Żeby uchodzącego tym łatwiej dosięgnął, powstał. Mick.

×Dosięgnięcie, a, blm., czynność cz. Dosięgnąć.

Dosiąść, edzie, adł, ×Dosieść, nied. Dosiadać, częstot. Dosiadywać I. *czego = wsiąść na co*: Twardowski dosiadł biegusa. Mick. Przen.: ×Bodaj go przeciwieństwa żadne nie dosiadały. Żebr. (= *nie dotykały, nie trapiły*). 2. [D.] *przysiąść, wsiąść*: Chłop nie dosiadł bez caluszką noc. 3. [D.] *kogo = osiadać, opanować, dojść komu*: Bieda cię dosiędzie. <Do+SIAD>

† Dosichmiast p. Dotychmiast. Kaz. Gnieź.
[Dosić] p. Dosyć: A D., ty, Maniuchna, D., niech ci się ten wianyszek nie świeci.

[Dosić] i † Dosić p. Dosyć. S. Par.
Dosiębny I. *do osoby działającej skierowany*: Wola na najniższym szczeblu objawia ś. odruchami odsiebnymi i dosiebnymi. Prus. 2. anat.: Mięśnie dosiebne (musculi adductores) = *przyciągające członku ku osi ciała*, in. mięśnie ksobne, przywodzące, przyciągające, ×*przywodziciele*, ×*przyrowadzaczce*, ×*zbiżaczce*. <Do+SIEB>

Dosieć, eze, kt, nied. Dosiekać *dokończyć sieć*. <Do+SIEK>

Dosieczenie, a, blm., czynność cz. Dosieć.
Dosieczna, ej, lm. e mat. (eosecans) *funkcja trygonometryczna kąta, równa siecznej dopełnienia tegoż kąta*.

Dosiedzenie, a, blm., czynność cz. Dosiedzieć. <Do+SIAD>

Dosiedzenie się, a ś., blm., czynność cz. Dosiedzieć ś.

Dosiedzieć, i, ał, nied. Dosiadywać, ×Dosiadać I. *wysiedzieć do końca a. do pewnego czasu*: D. do wieczora. Nie może D. na miejscu (= *usiedzieć*). † I obiadu nie dosiadał, jako siedzisz, tako wsiadał. Bratk. 2. Dosiadywać a. ×Dosiadać = *siedzieć długo, przesiadywać*: Nocami nad przedsięwzięciem dosiadyjąc. Lel. ×Dosiadać z kim a. komu = *dotrzymywać mu towarzystwa*. Mąż waży grosze, siedząc nad worem, a żonka z gachem dosiada. Nar. 3. Dosiadać, myśl. = *zostawać na miejscu, nie uciekać*: Kuropatwy nie dosiadają (= *natychmiast ś. zrywają*). Zając dosiada. D. ś. *nabawić ś. siedzeniem; siedząc, doczekać ś.*: Dosiadział ś., aż go wypchnięto za drzwi. <Do+SIAD>

Dosiego (właściwie Do siego) p. Si.
Dosiekać, a, ał I. nied. p. Dosieć. 2. dok. *dokończyć siekaniem*. <Do+SIEK>

Dosiekanie, a, blm., czynność cz. Dosiekać.
[Dosiela] i † Dosiela *dotąd*. Por. Dotela.
×Dosieść, edzie, adł p. Dosiąść: Nie umie D. bachmata. Nar.

Dosiawać, a, ał p. Dosiad. <Do+SIE>
Dosiwanie, a, blm., czynność cz. Dosiawać.
[Dosiówek, wku, lm. wki] I. a. [Przysiewek] *źniwo z kawałka ziemi, przysianego na gospodarstwiej roli ziarnem parobka, zamiast zasług*. 2. w lm. *uroczystość zakończenia siewów*: Piją staruszki, skaczą panienki, obchodząc święto dosiówek. Mick.

Dosięgać, a, ał p. Dosięgnąć. <Do+SIĘG>

Dosięgalność, i, blm. rz. od Dosięgalny: Nie chciał bliżką i łatwą dosięgalnością osoby swej wystawiać s. na niebezpieczeństwo nowych jakich przysusów. Jaroch.

Dosięgalny, × Dosięgly, × Dosiężny którego można dosięgnąć.

Dosięganie, a, blm., czynność cz. Dosięgać.

Dosięgiłość, i, blm. i. × rz. od Dosięgly. 2. woj. p. Dosięgiłość.

× Dosięgly i. p. Dosięgalny. 2. blizki, zbliżony: Czahrowski był D. krwią Zamojskiemu. Czahr.

Dosięgnąć, nie, nął, × Dosięgnąć, × Dosięć, nied. Dosięgać i. czego a. do czego = siegając, dostać a. dojść do czego: Dosięgnął ręką do sufitu. Uczynimy wieżę, którejby wierzeh dosięgł nieba. Leop. Przen.: Niemasz żadnego takiego dobrodziejstwa, któreby powinowatych naszych nie dosięgło. Górn. (= na nich nie spłynęło). D. 83° szerokości północnej (= dotrzeć do...). Wszystkich cnot jego językiem dosięć nie mógł. Skar. (= wypowiedzieć, opisać). Kopernik dosięgł rozumem aż w obłokach prawdy. Oss. (= docieki; przeniknął ją, zgłębił). D. zamysłu (= dopiąć; osiągnąć go). Dosięgł tak wysokiego urzędu, jakiego przodkowie jego nie posiadali. Oss. (= doszedł do urzędu). Bóg gdy karze złośnego, dosięże przy nim bieżem niewinnego. Li. (= uleż, trafi). Gdyby pił radzika, dosięgnąłby stu lat. Prus. (= dożyłby, doczekałby). † Winy (= kary pieniężne), co przysięgnięcie dosięgł na tych. Ort. (= osiągnęli, zdobyli). † Dług prawem dosięgać (= długu dochodzić). † Tego imienia dożatowano s. prawem, słowie dosięgniono. Ort. (= osiągnięto postępowaniem prawnym). 2. † Dosięć = wydatek zrobić, wykspensować s.: Panowie, którzy mają z czego dosięć, wolą komu inszemu dać, niż którego młodzieńca wychowaniem opatrzeć. Glicz. <Do+SIĘG>

Dosięgnięcie, a, blm. p. Dosięgnięcie.

Dosięgnięcie, a, blm., Dosięgnięcie czynność cz. Dosięgnąć.

× Dosiężny p. Dosięgalny: Dębów wierzehy niedosiężne okiem. Szyn.

× Doskakać, a, ał p. Doskoczyć. <Do + SKOK>

× Doskakanie, a, blm., czynność cz. Doskakać.

Doskakiwać, uje, iwał p. Doskoczyć.

Doskakiwanie, a, blm., czynność cz. Doskakiwać.

† Doskakować, uje, ował p. Doskoczyć: Turckie konie żołnierzom Skanderbegowym prawie szyje doskakowały. Baz.

† Doskakowanie, a, blm., czynność cz. Doskakować.

Doskocz, a, lm. e i. × sługa do posyłek, szybki w wykonywaniu rozkazów. 2. [D.] chłopak, podłotek, wyrostek. <Do+SKOK>

Doskoczenie, a, blm., czynność cz. Doskoczyć.

× Doskoczenie przys. od Doskoczyć.

× Doskoczny i. do którego można doskoczyć. 2. szybki, bystry, prędki.

Doskoczyć, y, ył, nied. Doskakiwać, × Doskakać, † Doskakować i. skacząc, dostać s. gdzie a. dojść do czego: Gdzie szkapa nie doskoczy, pewnie ptak doleci. Jag. Doskakiwać do kogo z pięścią. (= przyskakiwać). † Liszka, skoro ujrzała grono wiszące z płotu, D. go chciała.

Blaz. (= skacząc, dosięgnąć). 2. **połtec, wpaść:** Doskocz do krawca, żeby suknie na jutro zgotował. L. 3. **× kogo = dogonić, dopędzić, dosięgnąć:** Doskoczył uciekających za lasem. L. 4. † **czego = dorównać czemu, stanąć na równi z czym:** Żaden śnieg tej płci, żaden nie doskoczy rumieńca rubina. 5. **myśl. zbliżyć s. do głuszca w chwili, gdy zaspakaja popęd płciowy.** <Do+SKOK>

× Doskok, u, lm. i nagła napaść: Chart nie tak silą, jak żartkim doskokiem uderza zwierza. Przyb.

† Doskonać, a, ał p. Dokonać: Dobrzeście poczęli, dobrze doskonajcie. Z. B. <Do + Z + KON>

× Doskonałaoz, a, lm. e, † Doskonalec, † Doskonalczyoel ten, co doprowadza coś do doskonałości.

Doskonale przys. od Doskonały; × Doskonalcic. † Doskonalec, lca, lm. lcy p. Doskonałacz. Mącz.

Doskonalenie, a, blm., czynność cz. Doskonalić: Potrzeba nałogu do doskonalenia rozumu. Śniad.

Doskonalenie się, a s., blm., czynność cz. Doskonalić s.

Doskonalić, i, ii doskonałym czynić, do doskonałości doprowadzać, udoskonalać, ulepszać, poprawiać, wyrabiać. D. s. doskonałym s. słowac, udoskonalać s., dochodzić do doskonałości, wyrabiać s., ćwiczyć s., postępować: D. s. w rzemiośle. Człowiek nie doskonali s. inaczej, tylko nałogiem. Śniad. <Do+Z+KON>

× Doskonalenie p. Doskonale: Ta panna powiada: D., świetnie! Jeż.

× Doskonalszość, i, blm. rz. od Doskonalszy.

× Doskonalszy mogący s. doskonalić.

† Doskonalsztwo, a, blm. p. Doskonalszość: Jezus jest wzorem doskonalsztwa wszystkiej podobności. Skar.

Doskonalszość, i, blm. rz. od Doskonalszy, większa wartość, wyższość: Wątpię, by który uwierzył szczerze w D. nauki Mahometa od nauki Chrystusa. Krasin.

Doskonałość, i, blm., † Doskonalsztwo rz. od Doskonalszy, perfekcja: To chodząca D. (= człowiek doskonały pod każdym względem).

Doskonały i. wolny od wad, celujący, nie zostawiający nic do życzenia, idealny, wzorowy, niezrównany, wyróżniony, wyborczy, znakomity: Bądźcie doskonałymi, jako i Ojciec wasz niebieski D. jest Wuj. Obiad D. Doskonała ciemność (= zupełna). × Liturgia doskonała. Pim. (= zupełna całkowita). 2. † **prawem przepisany, prawny:** † Doskonała przyczyna (= ważna wobec prawa). † Lata doskonałe a. dokonane = **prawem przepisane do działań prawnych** (= ważne przed prawem). † **Lata doskonałe a. dokonane = prawem przepisane do działań prawnych** (= ważne przed prawem). † Lata doskonałe a. dokonane = **prawem przepisane do działań prawnych** (= ważne przed prawem). † **Lata doskonałe a. dokonane = prawem przepisane do działań prawnych** (= ważne przed prawem). 3. [D.] ogromny, straszny: Psy D. zgiełk zrobiły. 4. fiz. = a) Gaz D. a. idealny = ulegający ściśle prawom teoretycznym, odróżającym własności stanu lotnego. b) **Motor D. = motor idealny, działający bez straty energii.** 5. mat.: a) Liczba doskonała = a) równa sumie swoich dzielników z wyłączeniem jej sumy. β) † **dająca s. podzielić przez trzy. Kl. b) † Doskonała figura = foremna, mająca kąty i boki równe. Sol. 6. muz.: Akord D. = trójdźwięk na tonice. <Do+Z+KON>**

† Doskonanie, a, blm., czynność cz. Doskonać.

† Doskońciciel, a, lm. 0 p. Doskonałacz.
† Doskórzenie, a, blm., czynność cz. Doskó-
rzyć. <Do+(S)KOR>

† Doskórzyć, y, ył dokuczyć, dopiec, dogryźć,
dojąć: Tyran do żywego im doskórzył. Chr.
[Do skretesu] *zupelnie, z kretezem*. <Zap. Węg.
tönkretesz = zniszczyć>

Doskrobać, bie, bał, nied. Doskrobywać do
reszty *wyskrobać, skrobania dokończyć*. B. ś. 1.
1. *skrobiąc, oczyścić*: Nie mogę D. ś. tego stołu.
2. *powołał do czego*: Dziad kilku ś. gro-
szy doskrobał. Jabł. 3. *×skapstwem nabawić ś.
czego*. <Do+SKROB>

Doskrobanie, a, blm., czynność cz. Doskro-
bać.

Doskrobante się, a ś., blm., czynność cz. Do-
skrobać ś.

Doskrobywać, uje, ywał i D. ś. p. Doskrobać.
Doskrobywanie, a, blm., czynność cz. Doskro-
bywać.

Doskrobywanie się, a ś., blm., czynność cz.
Doskrobywać ś.

† Doskrzeć, e, ał dokuczyć, dopiec: Głód im
w obozie już doskrze do żywego. Chr. <Do+
ISKR>

† Doskrzenie, a, blm., czynność cz. Doskrzeć.
Doskubać, bie, bał, nied. Doskubywać *oskubać
do reszty a. do pewnego kresu*. <Do+SKUB>

Doskubanie, a, blm., czynność cz. Doskubać.
Doskubywać, uje, ywał p. Doskubać.
Doskubywanie, a, blm., czynność cz. Doskuby-
wać.

×Dokuczenie, a, blm., czynność cz. Dosku-
czyć. <Do+Z+KUK>

×Dokuczyć, y, ył nieos. dokuczyć, naprzykrzyć
ś., sprzykrzyć ś., znudzić ś.: Tak już dokuczyło mił-
ciecie a śledzić. Krasz. <Do+Z+KUK>

[Doskulać, a, ał] p. Doskulić.

[Doskulienie, a, blm.] czynność cz. Doskulić.
[Doskulić, i, il, nied. Doskulać] dokuczyć, do-
piec. Por. Dokureczyć. <Do+Z+KUL>

Doskwarzać, a, ał p. Doskwarzyć. <Do+
SKWAR>

Doskwarzanie, a, blm., czynność cz. Doskwa-
rzać.

Doskwarzenie, a, blm., czynność cz. Doskwa-
rzyć.

Doskwarzyć, y, ył, nied. Doskwarzać i. *skwa-
rzenia dokończyć, dosmażyć*. 2. *×był jak dogo-
tował*. 3. *×dokuczyć, dopiec, dogryźć*: Niech ci
czułego pilność starania do śpiku czasem do-
skwarzy. Hul. <Do+SKWAR>

Doskwieracz, a, lm. e ten, co drugiemu doskwie-
ra, zapiekacz, dokucznik. <Do+SKWAR>

Doskwierać, a, ał p. Doskwierzyć.

Doskwieranie, a, blm., czynność cz. Doskwie-
rać.

[Doskwierny a. Doskwirny] dokuczliwy.

Doskwierzenie, a, blm., czynność cz. Doskwie-
rzyć.

Doskwierzyć, y, ył a. † doskwarił, nied. Do-
skwierać, Doskwirać dokuczyć, dopiec, dogryźć,
dojąć do żywego, uprzykrzyć ś., dać ś. we znaki,
sadała zalać: Miła jest rzecz dostać takiego
szelmę pomiędzy palce, który nam niegdą do-
skwierzył. Kaczk. Rany mu doskwierały. Rol.
Niewolnicy doskwierał głód. Rol. Doskwario
gorąco mułowi. Żebr.

Doskwirać, a, ał p. Doskwierzyć.

Doskwieranie, a, blm., czynność cz. Doskwirać:
Pomimo doskwierania nieustannego nie mogła jej
ś. pozbyć. Rol.

[Doskwirny] p. Doskwierny.

1. Dostać, śle, stał, nied. Dosyłać *wyprowadzić do-
kąd, przesłać*: Dosyłał mi błdych promieni.
Kraśn. Póki tego drzewa świętego na miejsce
nie doślecie, póty ś. ten wóz nie ruszy. Biel. M.
<Do+SŁ>

2. Dostać, ściele, stał, nied. Dościelać *dokon-
czyć ślania*. <Do+SCIOŁ>

Dostażać, a, ał p. Dostażić. <Do+SŁOD>

Dostażanie, a, blm., czynność cz. Dostażać.

1. Dostanie, a, blm., czynność cz. 1. Dostać.

2. Dostanie, a, blm., czynność cz. 2. Dostać.

Dostodzenie, a, blm., czynność cz. Dostodzić.

Dostodzić, i, il, nied. Dostażać 1. *więcej osła-
dzić, dodać słodyczy*. 2. *cukr. doprowadzić roz-
twór do możebnie najwyższego procentu zawartego
w nim cukru*. <Do+SŁOD>

×Dostonecznik, a, lm. 1 a. ×Dostoneczny
punkt astr. *punkt drogi planety a. komety, w któ-
rym jej środek znajduje ś. najbliższej środka słońca*.
Hube. <Do+SŁON>

×Dostoneczny punkt, astr. p. Dostonecznik.

×Dostowie, a, lm. a i. *ostatnie słowo przy umo-
wie*. 2. *gram. przysłówek*. <Do+SŁOW>

Dostownie przys. od Dostłowny: *Tłumaczyć D.*
Nauczyć ś. czego D.

Dostłowność, i, blm. rz. od Dostłowny.

Dostłowny, ×Dostłowny *co do słowa zgodny, słow-
o w słowo powtórzony, literalny, jednobrzmiący,
wierny, dokładny*: Tekst D. Pisma św. Tłuma-
czenie dostłowne. <Do+SŁOW>

×Dostłownie przys. od Dostłowny.

×Dostłowny p. Dostłowny.

Dostłuchać, a, ał, nied. Dostłuchiwać 1. *do koń-
ca wysłuchać*: Dostłuchaj opowiadania. 2. *×pod-
stłuchać*: Pewna nasza zguba: niewolnik tyraaa
dostłuchał naszej rozmowy. L. D. ś., nied. Do-
stłuchiwać ś., [Dostłuchować ś., Dostłuchować ś.]
dowiedzieć ś., stłuchując; przysłuchać ś., podstłuchać.
<Do+SŁUCH>

Dostłuchanie, a, blm., czynność cz. Dostłuchać.
Dostłuchanie się, a ś., blm., czynność cz. Do-
stłuchać ś.

Dostłuchiwać, uje, iwał i D. ś. p. Dostłuchać.
Dostłuchiwanie, a, blm., czynność cz. Dostłuchi-
wać.

Dostłuchiwanie się, a ś., blm., czynność cz. Do-
stłuchiwać ś.

×Dostłuchnąć, nie, nął, [Dostłuchnąć] *stłuchając,
dowiedzieć ś.; zasłyszec, usłyszec*: Jak fakeja
o tym co dostłuchnie, dopieroży ś. ozwali. Chr.

×Dostłuchiwość, a, blm., czynność cz. Dostłuch-
nąć.

[Dostłuchować się, uje ś., ował ś.] p. Dostłu-
chać.

×Dostługa, i, lm. 1 *śluga, służący*: Myśliciel
jest dostługą narodu. Kon. <Do+SŁUG>

Dostługiwać, uje, iwał i D. ś. p. Dostługuć.

Dostługiwanie, a, blm., czynność cz. Dostługi-
wać: Z rangą kaprala i obowiązkiem dostługi-
wania w czynnej służbie wyszedł z opalów.
Gaw.

Dostługiwanie się, a ś., blm., czynność cz. Do-
stługiwać ś.

Dosłużyć, y, ył, nied. Dosłużywać 1. *dokończyć służbę, przesłużyć do końca; służąc, dobyć do końca*: Dosłuż twoich lat. Troc. 2. *przesłużyć do pewnego czasu*: D. do końca roku. 3. p. **Dosłużyć** *ś.*: Dosłużyłem wreszcie dzisiejszej nagrody. Krasin. D. *ś.* 1. a. **Dosłużyć służąc, dojść do czego**: Na kresach dostępując *ś.* zaszczytów. Rol. Potem *ś.* oboje dosłużyli majętności dobrej. St. lit. (= *służąc, dorobili* *ś.*). 2. † **zasłużyć *ś.*, stać *ś.* zasłużonym**: Wielekroć przy nim walcząc, dobrze *ś.* dosłużyli. Baz. <Do + SŁUG>

[**Dosłuchnąć, nie, nał**] p. **Dosłuchnąć**.
[**Dosłuchować się, uje *ś.*, ował *ś.***] p. **Dosłuchać**.

Dosłyszalnie przys. od **Dosłyszalny**: Apetyt ów jęczy i odzywa *ś.* D. Jaroch. Poblądle usta jej niedosłyszalnie szepnęły. Orzesz. <Do + SŁUCH>

Dosłyszalność, i, bfm. rz. od Dosłyszalny.

Dosłyszalny *mogący być usłyszanym*: Szepnęła ledwie dosłyszalnym szeptem. Orzesz. Usta zsiniałe szepotały od czasu do czasu niedosłyszalne jakieś wyrazy. Krech.

Dosłyszeć, y, ał 1. nied. (zwykle z przeczeniem) = *dobrze słyszeć, słyszeć jak *ś.* należy*: On nie dosłyszysz (= *jest nieco głuchy, ma zły słuch*). Tadeusz udawał, że jej nie dosłyszysz. Mick. 2. dok. co a. × *czego = a) uchwycić słuchem, usłyszeć, posłyszeć, zasłyszec*: Był to zapewne skutek dosłyszanej przedwczoraj rozmowy. Orzesz. Starrek, jak dosłyszysz zapłaty sowitej, w te rzekł słowa. Zebr. Tylko pozwolono mi niedosłyszalnym żegnać cię westchnieniem. Krasin. b) × *powziąć wiadomość, dowiedzieć *ś.**: Jeśli ojciec dosłyszysz o tym, to będzie źle. <Do + SŁUCH>

Dosłyszzenie, a, bfm., czynność cz. Dosłyszec.

Dosmakować się, uje *ś.*, ował *ś.* dojść smaku: Jadłem życie łyżką i całą gębą, ale cóż, gdy jeszcze *ś.* nie dosmakował go, jużem oskomy dostał. Krasz. <Do + Smak>

Dosmakowanie się, a *ś.*, bfm., czynność cz. Dosmakować *ś.*

Dosmażać, a, ał p. **Dosmażyć**. <Do + SMAG>

Dosmażanie, a, bfm., czynność cz. Dosmażać.

Dosmażenie, a, bfm., czynność cz. Dosmażyć.

Dosmażenie się, a *ś.*, bfm., czynność cz. Dosmażyć *ś.*

Dosmażyć, y, ył, nied. Dosmażać *dokończyć smażenia, do końca usmażyć*. D. *ś.* do końca *ś.* usmażyć. <Do + SMAG>

Dosnuć, a, bfm., czynność cz. Dosnuć. <Do + SNOW>

Dosnuć się, a *ś.*, bfm., czynność cz. Dosnuć *ś.*

Dosnuć, uje, uł, nied. Dosnuwać *smucia dokończyć*. Przen.: D. reszty życia. Krasz. Miłosną pieśń Mirjam niech sobie dosnuje. Kon. D. *ś.* dokończył *ś.* smuć. L. <Do + SNOW>

Dosnuwać, a, ał p. **Dosnuć**: Wyobraźnia dosnuwa obrazu. Krasz.

Dosnuwanie, a, bfm., czynność cz. Dosnuwać.

Dosolenie, a, bfm., czynność cz. Dosolić. <Do + SOL>

Dosolić, i, ii, nied. Dosalać 1. *więcej osolić, dać soli*. 2. *osolić w miarę*: Dosolone na stole, a przesolone na czole. Prz. Zły kucharz a. prze-

solii, a. nie dosoli. Fred. M. 3. [D.] p. **Dosolić**: Książdz Skarga dosalał ma senatorem. Gom. (= *przymawiać, docinać*). <Do + SOL>

× **Dosowizdrzałować się, uje *ś.*, ował *ś.* czego = sowizdrzałstwem nabawić *ś.* L. <Do + Sowi-
zdrzał>**

Dospać, śpi, spał, nied. Dospiać 1. *wyspać *ś.* do woli*: Przy tej pracy ani D., ani dojeść nie mogą. Panicz może dziś nie dospał w łóżu? Słow. Przen.: Tam męczenników dosypiają kości. Krasin. 2. *przespać do pewnego czasu*: D. do białego dnia. Nie wiem, czybym nie był drugiego wieczora dospała, gdyby mnie nadzwyczajny łoskot nie przebudził. Skarb. D. *ś.* *spaniem dojść do czego a. ściagnąć eo na siebie*: Leniwy dostatków *ś.* nie dośpi. Troc. Dospała *ś.* tej choroby. Troc. <Do + SP>

Dospianie, a, bfm., czynność cz. Dospać.

Dospianie się, a *ś.*, bfm., czynność cz. Dospać *ś.*

× **Dospiany** im. od **Dospać**, *przespany spokojnie*: Dospanej ci życzę nocy. Troc.

† **Dospiać, eje, ał** p. **Dospiać**: Dospiał samostrzała. Biel. M. <Do + SPIE>

[**Dospomóc, może, mógł**] p. **Dopomóc**: Niech ci Pan Bóg dospomozę. <Do + Z + Po + MOG>

[**Dospomóżka, i, lm. i**] *zapomoga*.

Dossać, ssie, ssał 1. *wysać do końca a. nassać *ś.* do woli*. 2. *posać do pewnego czasu*: Potrzeba, aby dziecko dossało najmniej do roku. <Do + SS>

Dossanie, a, bfm., czynność cz. Dossać.

Dostać 1. *stoi, stał, † Dostojęć, [Dostoić]*, nied. × **Dostawać** = 1. a. D. *ś.* *stojąc dobyć, wystać do końca, ustać*: Nie dostoję do wieczora. Koń na mniejsu nie chce D. Pół. Dziewki chcą tańczyć, chłopcy w miejscu nie dostoją. Mick. Przen.: W wierności królowi dostoję. Jabł. (= *wytrwać do końca*). Nie mogę D., zimna rosa, a ja bosu. 2. [D. *czego*] = *stojąc, doczekać *ś.**: Czegóż ja tu dostała? 3. *nie ustąpić, dobrać*: Panicze zwierzowi kroku nie dostali. Mick. D. komu plaću. Likowie dłużej pola nie dostali. Dm. Nie licz na niestałość, bo pewno dostoję. Len. (= *wytrwać*). † *Chcieli go gwoździami przybić, aby dostał ogniovi, którym miał być palowy*. Birk. † *Kamienie rzucali, że niepodobna im była D. Warg. (= nie cofnąć *ś.* przed niemi)*. † D. *prawa a. prawu = wytrzymać sprawę do końca*: Oskarżony niech da rękojemstwo po sobie, że dostoi prawa, a obrażonej stronie dosyć uczyni. Baz. Jak im wierzyć, że *ś.* stawią do sądu, a wszystkiemu, co prawo najdzie, dostoją? Baz. † D. roku = *stawić *ś.* na termin*. 4. × p. D. *ś.*: Upada jabłko, skoro na drzewie dostoi. Pot. D. *ś.* 1. p. D.: Przed nim nie *ś.* nie dostoi. 2. *czego = przez stanie co osiągnąć*: Niczego *ś.* tu nie dostoisz. Dostojął *ś.* u dworu tego urzędu. Troc. 3. (o piynach) *oczyszczyć *ś.* przez stanie*: Pivo *ś.* w beczce już dostało. Troc. 4. a. × D., nied. [**Dostawać**] *dojść do czasu, dojrzeć*: Jeszcze *ś.* ten owoc nie dostał, na stół *ś.* nie gozdi. Skar. Ptaszę, gdy *ś.* już dostoi w jaju, w skorupę kołace. Sak. Aby *ś.* dostawały (= *nabierały, zbierały *ś.**) dymiona, czyjmy pierwej, niżli rzezać pocznem. Ocz. II. *stanie, stał, nied. Dostawać, [Dostajac]* = 1. *czego a. do czego = dotknąć, dosięgnąć*: D. kogo kijem, lancą. Tłucze wszystko, czego dostanie. Łąka jego do mojej dosta-

je. L. Dostał ręką do sufitu. † Stopni kaplicznych dostali. Zebr. (= *noga dołknęli*). Jednym obalił, drugim odparł przez łeb dostał. Pot. (= *uderzył, płać*). 2. Dostaje a. × dostawa, nieos. = *starczy, wystarczy, nie brakuje*: Już mi sił ledwie i dusze dostanie. Kochan. † Pana na wszystko dostanie, co jedno zamyslił. Kosz. (= *stanie*). Nie dostaje = *brakuje*: Obu wam klepki nie dostaje. Chodź. Wszyscy mówili, że mu czegoś nie dostaje (dom. w głowie). Mick. (= *że mu piątej klepki brakuje*). Dostaje mu zawżdy i rady w każdej rzeczy i wymowy. Górs. J. 3. *otrzymać, osiągnąć, dostąpić czego*: D. podwyżkę pensji, awans, nagrodę, order, stopień celujący. D. podarunek a. w podarunku. D. co testamentem w spadku. Uczą sierotko, a tu niska grosza D. Rol. Kto nie pracuje, sławy nie dostanie. P. Koch. (= *nie zdobędzie, nie nabędzie*). Szczęśliwego żywota dostana. Ml. duch. † O twej dzielności świadectwo dawają dobyte miasta, dostane korony. P. Koch. (= *nabyte, zdobyte*). † Posłał Leszko wojsko na pomoc Kolomanowi dostawać Halicza. Biel. M. (= *zdobywać Haliczy*). Jak zamek wzięto niespodzianie, jak go dostano prędzej niżli Tról. Słow. (= *zdobyto*). D. w swoje ręce (= *schwytać, uchwycić, złapać*). Po drodze dostawał języka. Rol. Wielkie wojsko zebrali, chcąc Pelagjusza na górach D. Skar. (= *schwytać*). W mieście można D., czego potrzebujesz (= *kupić, nabyć*). Nieos.: Czy tu dostanie mleka? (= *można D.*). D. liści, pączków (= *wypuścić liście, pączki*). Dziecko dostaje zębów (= *zabkuje*). Wół dostaje rogów. Chmury ścisają ś. grubiej rosną, dostają krzywych karków. Mick. × D. czego złego (= *doświadczyć*). D. febrę, spazmów, mdłości (= *nabawić ś.*). D. w łeb a. po łbie, w twarz, w skórę, po grzbiecie (= *zostać uderzonym, wybitym, wzięt*). D. baty, plagi, kije. D. kijem (dom. plagi). D. policzek. D. za swoje. D. w łeb kulę. Dostał za niego postrzał. Mick. [Dostała pisma. Dostałem żony]. 4. *wydostać, dobyć, wydobyć, wyjąć, wyciągnąć*: Książd dostał z rękawa krucicę. Mick. Dłonią rękojesć ścisłałem, chcąc szabli D. Mick. † Co mógł, na mnie zmyślał i dostawał. P. Koch. (= *wyszukiwał, wynajdywał*). 5. [D.] = a) *zostać, pozostać*: Wyszło dwudziestu, a styrek dostało na warcie. Dostajcież z Bogiem! b) *zostać, stać ś.*: Kapitań dostał jednorądem. c) *dojść, zejść ś., złączyć ś.*: Wargi mu nie dostają do kupy. d) x 4 pp. = *pochwycić, ująć*. e) *doprowadzić*: Żydów dostalem do skruchy. D. ś. ł. (zwykle nied.) *być nabytym, zdobytym*: Sława pracą ś. dostaje. 2. komu = *stać ś. czym, przypaść w udział*: Zbiera i nie wie, komu ś. dostanie. Opal. Słońce umyka jednym ziemiom światła swego, żeby drugim udzielił i żeby ś. wszystkim dostało. Kłok. Drogą posagu dostał ś. im kęs ziemi. Rol. Bachusowi dostanie ś. po grzbiecie czasem (= *Bachus otrzyma plagi*). Dobremu przy złym ś. dostanie. Prz. (= *dobry uciერი*). 3. dokąd = *trafić, znaleźć ś. gdzie*: Dostał ś. w jego ręce (= *wpadł*). Mnie małem, żem ś. dostał na samo dno piekła. Szym. D. ś. do kogo na służbę. D. ś. do niewoli. Trzeciego dnia dostaliśmy ś. do portu (= *przybyliśmy, dotarliśmy*). Dostał ś. do bram twierdzy. Krasz. (= *dotarł, doszedł*). Przeznaczony był do pracy nad morzem, potem dostał ś. na galary. Rol. D. ś. do spowiedzi. [Abym ś. w niebo dostał]. 4. × *wydostać ś., wydobyć ś., uwolnić ś., wyrwać ś.*: Jeśli cię dostaną do kompanji, tedy ś. tak prędko od nich nie dosta-

niesz. Troc. 5. † nieos. *zdarzyć ś., przytrafić ś.*: Mnie ś. nie dostało tego dzieła widzieć. Nies. 6. [D. ś.] = a) z oczu = *zniknąć z oczu*: Wnet bufką niebezpiecznym z oczy się dostali. b) *dostać siebie, połączyć ś.*: Byli insi, co ś. z sobą pogniwiali, a przecięć ś. zaś dostali. <Do+STO>

[Dostając, a, ał] p. Dostać.

† Dostalszy p. Dostały.

† Dostałość, ł, blm. rz. od Dostały.

† Dostały i [Dostały], st. w. † Dostalszy, [Dostojąły, Dostany] *dojrzały*: Leszek miał umrzeć w leciech dostających, a syna już dorosłego zostawił. Błaż. † Dostała sędziwość.

Dostanie, a, blm., czynność cz. Dostać.

Dostanie się, a ś., blm., czynność cz. Dostać ś.

Dostany ł. † im. od Dostać: Dobyte miasta, dostane korony. P. Koch. (= *zdobyte*). Żył zamulenie, a zinał D. jad w ciele ś. zamnoży. Ocz. (= *nabyty*). 2. [D.] p. Dostały: Dziwka dostaną.

Dostarczać, a, ał p. Dostarczyć. <Zam. Dostarczać, Do+ST(O)>

Dostarczanie, a, blm., czynność cz. Dostarczać.

Dostarczenie, a, blm., czynność cz. Dostarczyć.

× Dostarcznosc, ł, blm. *zasób, zapas, dostatek*: Kawalerowie, samym tylko uwielbiający ś. urodzeniem, a upośledzeni we wszelką inną D. L. (= *ozdobe, chlubę*).

Dostarczyciel, a, lm. e ten, co dostarcza, dostawca.

Dostarczycielka, ł, lm. i forma ż. od Dostarczyciel.

Dostarczyć, y, ył, † Dostateczyć, nied. Dostarczać, † Dostatecząć ł. *dać, dostawić, sprowadzić*: D. komu pieniędzy. D. żywności dla armji. 2. × *wystarczyć, nie zabraknąć*: Na tak wielkie rochody szczupły majątek nie dostarcza. Oss. Świadectwo kobiety nie jest dostarczające (= *dostateczne*). Kto dostarczy wypowiedzieć sprawy jego? Leop. (= *zdola, potrafi*). Wywożeniem gnaju na rolę nie mógł dostateczyć. Trzyc. (= *nastarczyć*). 3. × *stać ś. równym, dorównać*: Cyscero Demostenesowi dostarcza wymową. Oss. 4. † anat.: Naczynie dostarczające p. Przewód. <Zam. Dostateczyć, Do+ST(O)>

† Dostarzyć się, eje ś., ał ś. *dojść do starości, zestarzyć ś.*: W rodzie Elisowym żaden ś. nie dostarzał. Glicz. <Do+STAR>

† Dostarzenie się, a ś., blm., czynność cz. Dostarzyć ś.

† Dostatecząć, a, ał p. Dostarczyć.

† Dostateczanie, a, blm., czynność cz. Dostatecząć.

† Dostateczek, czku, lm. czki p. Dostatek: Jeśli jeszcze będziesz miał jaki D. około siebie, to cię jedni pociągną do miłości, drudzy do muzyki. Rej.

† Dostateczenie, a, blm., czynność cz. Dostatecząć.

† Dostateczyć, y, ył p. Dostarczyć: Tego my sami sobą D. nie możemy, a to przez daru Duchy Świętego. Kaz. Gniez. (= *sprawić, dokonać, osiągnąć*). <Do+ST(O)>

Dostateczek, czku, lm. czki p. Dostatek: Wielka podpora starości, gdy kto ma D. jaki taki. Bud. <Do+ST(O)>

† Dostateczen p. Dostateczny: Swojami rok był D.

Dostatecznie przys. od Dostateczny.

Dostateczność, i, blm. rz. od Dostateczny.

Dostateczny, † Dostateczon i. *wystarczający, zadawalniający*: Mieć dostateczne utrzymanie. Stopień D. † Lata dostateczne = *wiek prawem wymagany*. 2. † *dosłatni, zamożny, zasobny*: Król ten był na bydło D. Bud. D. w koncepty. 3. † *pozbawiony ułomności, doskonały*: Nie jesteśmy dostateczni. Pat. Nad wszystkie stworzenia niemasz niedostateczniejszego, jak jest człowiek wedle ciała. Białob. (= *słabszego, mniej doskonałego*). Oczy niedostateczne. Urzęd. (= *słabe, kiepskie*). 4. fil. (w logice) *wystarczający do zrozumienia, całkowicie objaśniający*: Powód D.

Dostatek, tku, lm. tki i. *wielka ilość, obfitość, zasób, zapas*: Ma D. wszystkiego. Kn. Na Litwie much D. Mick. **Dostatkiem a. Pod dostatkiem a.** × Po dostatku przys. = *obficie, dużo, podostatkiem, dosyć*: Potraw na stole było dostatkiem. Kras. Jest tam dostatkiem owoców, mleka. Mick. Będzie jadł po dostatku. Syk. † Sześciudziesiąt krowom dwa bycy D. dadzą ku płodu. Trzyc. (= *dostateczną ilość*). † *Obłąkami na puszczy, gdy według dostatku oba bardzo podle leżeli...* Papr. (= *według możliwości, jak można było*). 2. *zamożność, zasobność, dobrobyt, bogactwo*: Żył w dostatkach. Opiywali w dostatku. Rol. W tym domu D. mieszka i porządek. Mick. Wzdy z nim kmiotek nie zrówna w dostatku ubogi. Biel. M. (= *w mieniu, w majątku*). 3. × woj. *amunicja artyleryjska*. Zdr. **Dostatczek, † Dostatczek.** <Do+ST(O)>

× Dostatkowy przym. od Dostatek: Wóz D. (= *amunicyjny*).

Dostatni, [Dostatny] i. *majętny, zamożny, zasobny, bogaty*: Zbytek ten dozwolony jest w dostatnim domu. Mick. (Rzeczpospolita) mnie tułacza przygarnęła i dostatnim chlebem opatrzyła. Sienk. (= *obfitym*). 2. × *wystarczający, dostateczny*: Człowiek sam sobie D. Kn. Dostatnich odpowiedzi naprózno byś badał. Mick. (= *zadawalniających*). 3. × *obszerny, szeroki, przestronny*: Suknie dostatnie.

† Dostatnie p. Dostatnio: Będzie jadł D. Śyk. (= *obficie*).

Dostatnio, † Dostatnie przys. od Dostatni; [Dostatno].

Dostatnioszeroki mający znaczną szerokość: Droga dostatnioszeroka. Mł. <Do+ST(O)+SZER>

Dostatniość, i, blm. rz. od Dostatni; [Dostatność]: Ugoszczeniu nie było do zarzucenia nie ani pod względem serdeczności, ani dostatniości. Jeż. <Do+ST(O)>

[Dostatno] p. Dostatnio.

[Dostatność, i, blm.] p. Dostatniość.

[Dostatny] p. Dostatni: Dostatna krowa (= *spasna*).

Dostawa, y, lm. y i. a. × Dostawka *dostawianie, dostarczanie, odstawa, liverunek*: D. mięsa dla wojska. 2. mat. (cosinus) *funkcja trygonometryczna kąta, równa wstawie dopełnienia tegoż kąta*. <Do+ST(O)>

Dostawać, aje a. × awa, awał i D. ś. p. Dostać.

Dostawanie, a, blm., czynność cz. Dostawać.

Dostawanie się, a ś., blm., czynność cz. Dostawać ś.

Dostawca, y, lm. y i. ten, co dostawia, liverant. 2. † ten, co dostał, otrzymał: Na nas, abyśmy ich tam dostali, włożyć, a dostang, dostawey potem przysądzić. Otw. 3. × *dozorca, nadzorca*.

Dostawczy przym. od Dostawca: Nie zawarł ani jednego dostawczego kontraktu. Rol.

Dostawczyni, i, lm. e forma ż. od Dostawca.

Dostawiać, a, ał p. Dostawić.

Dostawianie, a, blm., czynność cz. Dostawiać.

Dostawić, i, il, nied. Dostawiać i. *przyprowadzić a. przywieźć, odstawić, dostarczyć*: D. oskarżonego. Świętopietrze dostawiane było i gońce Bolesława dobiegały Rzymu. Lel. Każdy szlachcic miał D. szeregowych zbrojnych. Skarb. 2. *więcej postawić, do postawionego dodać*: Dostawiam kilka pokojów dla mego męża (= *dobudowuje*). 3. × *postawić do pewnego kresu*. 4. † *co = narazić na niebezpieczeństwo*: Trzeba D. na ten bankiet szyję. Wad. 5. [D.] = a) *zostawić*: Złodzieje uciekli, a pieniądze dostawili. b) *dostarczyć*: Kto mi dostawi moją pałusa, temu dam mejom córce. 6. kar. *stawę powiększyć*. [D. ś.] *dostać ś., wziąć ś. znaleźć ś.*: Jakiem ci ty tu prawem ś. dostawiła? <Do+ST(O)>

Dostawienie, a, blm., czynność cz. Dostawić.

[Dostawienie się, a ś., blm.] czynność cz. Dostawić ś.

× Dostawka, i, lm. i i. p. Dostawa. 2. kar. *dodatek do stawki*.

Dostawne, ego, blm. i. *opłata za dostawę*. 2. D. terminowe = *opłata za ubezpieczenie dostawy towarów w czasie żądany*.

Dostąpić, i, il, † Dostąpić, nied. Dostępować, ! Dostępywać i. do czego a. † czego, do kogo = *stapając, podejść, przystąpić, zbliżyć ś.*: Nie dać nikomu do siebie D. Kto dostąpi Twej góry, o wszechmocny Panie! Košan. 2. † *stapając, dotknąć*: Koń chramający ziemi nie dostępuje. Trzyc. 3. *czego = zatrzymać co, dostać, uzyskać, osiągnąć*: D. odpustu, godności. Dostąpił smutnej stawy. Rol. (= *dorobił ś., doczekał ś.*). † D. *czegoś prawem*. 4. † Dostępować czego = *dobić ś. o co, zabiegać, starać ś.*: Dostępował Władysław u Wacława pomocy, a wszakże nie dostąpił. Biał. 5. [D.] *dostać kogoś, połączyć ś. z kimś*: Potoć baryłeczkę wina, kiedym dostąpiła dobrej matki syna. [D. ś.] *dostąpić, dościsnąć ś.* <Do+STEP>

Dostąpienie, a, blm., czynność cz. Dostąpić.

× Dostąpiony, × Dostępiiony do którego można dostąpić, dostępne: Wierzech góry trudno dostąpionej. P. Koch.

Dostęp, u, lm. y *możność dostąpienia, przystęp*: Półki dostępów hronią przesiłnym zabiegtem. Przyb. <Do+STEP>

× Dostępisiel, a, lm. e, × Dostępnik ten, który czegoś dostępuje.

† Dostępic, i, il p. Dostąpić: Chceszli ku Bogu myślności D., módl ś. Op. Ten Pan da-ć D. królestwa swego. Op.

× Dostępiiony p. Dostąpiony: Nieprzyjaciel bardzo ś. zachwałym stał i niedostępionym. Tw.

Dostępnie przys. od Dostępny.

× Dostępnik, a, lm. ey p. Dostępisiel.

Dostępność, i, blm. rz. od Dostępny.

Dostępny do którego można dojść a. który można osiągnąć, przystępny: Prawda wszystkim

dostępna. Pileh. Wykład D. (= zrozumiały). Pan D. (= *laskawy, ludzki*).

Dostępować, uje, ował p. Dostąpić.

Dostępowanie, a, btm., czynność cz. Dostępować.

! Dostępywać, uje, ywał p. Dostąpić.

! Dostępywanie, a, btm., czynność cz. Dostępywać.

[Do sto dębów!] *okrzyk zdziwienia* (zam.: Do stu djabłów!). < Eufemiczne zastąpienie djabłów dębami >

[Dostoić, i, il] p. Dostać.

[Dostojaly] p. Dostały.

† Dostojąc, stoi, stojał p. Dostać.

† Dostojen, jna, jno p. Dostojny: Panie mój, nie jestem D., abys miał wnijsć pod przykrycie moje. Leop. D., aby jemu dziewica Marja dana była ku małżeństwu. Op. Pienim i głosem antelskim Ciebie dostojno chwalić. Pśń. u Opecia. (= *godzi ś.*). < Do+ST(O) >

Dostojenie, a, btm. f. † czynność cz. Dostojed. 2. [D.] *dojrzewanie*.

Dostojństwo, a, lm. a. × Dostojność f. × rz. od Dostojny, *wartość, znaczenie, powaga*: Umysł większego jest dostojniejszy, niż ciało. Troc. 2. *urząd znaczny, godność, dygnitarstwo*: Piastować najwyższe dostojństwa. < Do+ST(O) >

† Dostojniejszy p. Dostojny.

Dostojniotwo, a, btm. zb. *dostojnicy, dygnitarjat*.

Dostojnie, † Dostojno przys. od Dostojny.

Dostojnik, a, lm. cy *wysoki urzędnik, dygnitarz*.

† Dostojno p. Dostojnie: Ciebie D. chwalili. Op.

Dostojność, i, lm. i f. × p. Dostojństwo: a) Krzywdę ludzkiej szczęśliwości wyrządził, kto tę D. złotu uczynił, której nie było godne. Urzęd. b) D., charakter osoby, będącej w czynieniu usługi publicznej. Jeż. 2. *rodzaj tytułu = eksceleńcja, eminenca*: Sługa Waszej Dostojności.

Dostojny, † Dostojen, st. w. † Dostojniejszy f. † *godny, wart, zasługujący*: Oni są dostojni wiecznej męki. Wr. Odda tobie dostojną pomstę. Wr. (= *zasłużoną, należną*). Był św. Maciej cnót wielkich pełny, którego apostołowiem tak wysokiego w kościele stanu dostojnym uczynili. Skar. (= *zaszczyconym stanem; zaszczytli go stanem, uznali go za godnego stanu*). 2. *godny, szanowny, czcigodny; znakomity*: Moe niezliczona aniołów, onych duchów dostojnych. Rej. D. mąż. obywatel, gość. Przestrasz i nienawisć wyrwały dostojnej panie ten jkrzyk. Sienk. (= *wielmożnej, wysoko urodzonej, znakomitego rodu*). Najdostojniejszy areypasterz (= *wielebny, przewielebny, najprzewielebniejszy*). 3. † *godziwy, przyzwoity, należyty*. 4. † *mający siły po czemu, zdolny do czego*: Czegom przez ś. D., środków mi nie trzeba. Pot. 5. [D.] *godny, odpowiedni*: Ja ci znajde tę dziewięć, która ona tobie będzie dostojna. < Do+ST(O) >

Dostosować, uje, ował, nied. Dostosowywać zrobić odpowiednim, przystosować, dopasować: Na dworze Lupuła część dostosowaną była do miary córek jego. Jeż. D. ś. *zastosować ś., dostroić ś., nagiąć ś., wziąć z kogo miarę dla siebie*. < Do+STosować >

Dostosowanie, a, btm., czynność cz. Dostosować.

Dostosowanie się, a ś., btm., czynność cz. Dostosować ś.: Chęć dostosowania ś. do ogółu młodzieży. Dąb.

Dostosowywać, uje, ywał i D. ś. p. Dostosować: Wymagać, żeby ś. dostosowywał do jej pojęć. Sienk.

Dostosowywanie, a, btm., czynność cz. Dostosowywać.

Dostosowywanie się, a ś., btm., czynność cz. Dostosowywać ś.

× Dostój, oju, btm. *stanie, dostanie, stawienie czola, opór*: Lepszy aciek, niżli D. Prz. < Do+ST(O) >

Dostrajać, a, ał i D. ś. p. Dostroić. < Do+STROJ >

Dostrajanie, a, btm., czynność cz. Dostrajać.

Dostrajanie się, a ś., btm., czynność cz. Dostrajać ś.

Dostroić, i, il, aied. Dostrajać, × Dostroiwać f. *ubierania dokończyć, wystroić zupełnie*: Królewę tymczasem dostroiowano. Mor. 2. (o narzędziach muzycznych) *strojenia dokończyć, nastroić do reszty*: Wydobywa gitarę, dostraja ją Prus. Odzywała ś. nuta niedostrojona należycie. Jeż. 3. × *do końca co doprowadzić, dokończyć, zupełnie urządzić*: Dostroił zasadzak i podstępów, które uknował. 4. × *kogo = namawiania dokończyć, ostatecznie skłonić*: Bechtal go i nastroił zwolna, by wcześniej mógł tym swadniej D. Oss. D. ś. f. *ubierania ś. dokończyć*. 2. *czego = strojąc ś., nabawić ś. czego*. 3. (o narzędziach muzycznych i głosie) *być nastrojonym zgodnie z czym*: Zabrząknij z mogiły, aby ś. nasze pieśni w twój takt dostroiły. Syrok. 4. *przen. zastosować ś., dostosować ś., upodobnić ś., nagiąć ś., zgodzić ś. z kim*: Dostrajamy ś. do uroczystości. Potrzebował chwil namysłu, by ś. do przyjaciela D. Krasz. D. ś. do reszty towarzysztwa. < Do+STROJ >

× Dostroiwać, a, ał p. Dostroić.

× Dostroiwanie, a, btm., czynność cz. Dostroiwać.

Dostrojenie, a, btm., czynność cz. Dostroić.

Dostrojenie się, a ś., btm., czynność cz. Dostroić ś.: To D. ś. obu mówców do jednego tonu obudziło podejrzenie.

Dostrojnia, i, lm. e bot. (*calycophyllum*) *roś. z rodziny marzanowatych*. < ? >

Dostrugać, a, ał, nied. Dostrugiwać *strugania dokończyć*. < Do+STRUG >

Dostruganie, a, btm., czynność cz. Dostrugać.

Dostrugiwać, a, ał p. Dostrugać.

Dostrugiwanie, a, btm., czynność cz. Dostrugiwać.

Dostrzec, że, gł, nied. Dostrzagać f. *sposzrzec, dojrzec, ujrzec, zobaczyć, zauważyć, zoczyć*: Dostrzegłem zdala przedmiot, którego kształtów nie mogę dobrze rozemnać. Dostrzegłem wiele pięknych rzeczy w tym dziele (= *znalazłem*). 2. × *ustrzec, dopilnować*: D. żon nie można, chyba żeby ich na sznurku przy sobie zawždy wodzić. L. [D. ś.] *sposzrzec ś., dopilnować ś., dowiedzieć ś.*: Wykradali panu ryby i ón sie nie mógł D., kto. < Do+STRZEG >

× Dostrzegacz, a, lm. e f. *ten, który coś dostrzega, widzi*: D. zjawisk przyrodzenia (= *obserwator*). 2. *ten, który coś pilnuje, stróż, dozorca*: Dostrzegacze miejsc, na które ś. lud zbierał, dla dostrzegania ochędóstwa. Pileh.

Dostrzegać, a, ał p. **Dostrzec**.
Dostrzegalnia, i, lm. e i. astr. *obserwatorium astronomiczne*. 2. losu: D. pożarowa = rusztowanie w lesie, z którego dozorca patrzy na las i w razie pożaru określa jego miejsce.
Dostrzegalność, i, blm. i. rz. od **Dostrzegalny**. 2. *×* **łaczność w dostrzeganiu**: Wymagałem od was większej dostrzegalności. 3. *×* **dar dostrzegania, zmysł spostrzegawczy**: Posiada wielką D. **Dostrzegalny** mogący być dostrzeżonym, widzialny: Posuwały ś. ku barce złowrogie obłoki, niedostrzegalne wśród noey. Radz.
Dostrzeganie, a, blm., czynność cz. **Dostrze-gać**: D. jest główną podstawą wszelkich umiej-jętności (= obserwacja). <Do+STRZEG>
Dostrzegawczy służący do dostrzegania, spo-strzegawczy, obserwacyjny: Bystry zmysł D. Kaczk.
Dostrzelać, a, ał p. **Dostrzelić**. D. ś. *strzela-jąc, nabawić ś. czego*: Bodaj ś. dostrzelali swego obelżenia nocni ci opiley. Groch. <Do+STRZAŁ>
Dostrzelanie, a, blm., czynność cz. **Dostrze-lać**.
Dostrzelać się, a ś., blm., czynność cz. **Do-strzelać ś.**
Dostrzelenie, a, blm. i. czynność cz. **Dostrze-łać**. 2. † *odległość strzału*: Siędzie ot niego na dostrzeleniu.
Dostrzelić, i, II, nied. **Dostrzelać**, częstot. *×* **Do-strzeliwać** i. *strzałem dosięgnąć, trafić*: Strzelba do drzewa nie dostrzeliła. Troc. (= nie doniosła). 2. *strzelając, dobić*. 3. *×* **dokąd = dobiec, dolecieć, dopędzić, dopaść**: Ledwo mu ukazał zasadzkę, zaraz tam dostrzelił, iżby wszystko na swe oczy widział. Osa. <Do+STRZAŁ>
× **Dostrzeliwać**, a, ał p. **Dostrzelić**.
× **Dostrzeliwanie**, a, blm., czynność cz. **Do-strzeliwać**.
Dostrzeżenie, a, lm. a czynność cz. **Dostrzec**: Dostrzeżenia czyniłem. Skarb. Gdy mnie to D. trwogi nabawiło... Skarb. <Do+STRZEG>
Dostrzyżo, że, gł, nied. **Dostrzygać** i. *strzyżenia dokończyć*: D. owcy. 2. *do pewnego kresu ostrzyć*. <Do+STRZYŻ>
Dostrzygać, a, ał p. **Dostrzyżo**.
Dostrzyganie, a, blm., czynność cz. **Dostrzy-gać**.
Dostrzykać, a, ał p. **Dostrzyknać**.
Dostrzykanie, a, blm., czynność cz. **Dostrzy-kać**.
Dostrzyknać, nie, nął, nied. **Dostrzykać** do pewnego kresu *strzyknać*. <Do+STRZYK>
Dostrzykniósio, a, blm., czynność cz. **Dostrzyk-nąć**.
Dostrzyżenie, a, blm., czynność cz. **Dostrzyżo**.
† **Dostuchan**, u, lm. y p. **Roztruohan**.
Dostudzać, a, ał p. **Dostudzić**. <Do+STUD>
Dostudzanie, a, blm., czynność cz. **Dostudzać**.
Dostudzenie, a, blm., czynność cz. **Dostudzić**.
Dostudzić, i, II, nied. **Dostudzać** do reszty *ostu-dzić*: D. zacier. <Do+STUD>
Dostukać się, a ś., ał ś. *stukając do drzwi, do-bić ś. ich otwarcia*: Dostukaj ś. do Róży i proś jej, by natychmiast tu przyszła. Krasz. <Do+STUK>
Dostukanie się, a ś., blm., czynność cz. **Dostu-kać ś.**

Dostyczna, ej, lm. e mat. p. **Dotyczna**. <Do+Z+TK>
Dostygać, a, ał p. **Dostygnąć**. <Do+STYG>
Dostyganie, a, blm., czynność cz. **Dostygać**.
Dostygnąć, gnis, gwał a. gł, nied. **Dostygać** do reszty *ostygnąć*.
Dostygnięcie, a, blm., czynność cz. **Dostygnąć**.
† **Dosuciać**, a, blm., czynność cz. **Dosuć**. <Do+SU>
† **Dosuć**, uje, uł *dosypać a. dolać*.
Dosunąć, nie, nął, nied. **Dosuwać** *posunąć do pewnego kresu, przysunąć*: Powieść. cała jest zbiorem epizodów, dosuniętych jeden do drugiego. Kos. (= bezpośrednio jeden po drugim opowiadzianych). <Do+SU>
Dosunięcie, a, blm., czynność cz. **Dosunąć**.
Dosuszać, a, ał p. **Dosuszyć**. <Do+SUCH>
Dosuszanie, a, blm., czynność cz. **Dosuszać**.
Dosuszenie, a, blm., czynność cz. **Dosuszyć**.
Dosuszyć, y, ył, nied. **Dosuszać** i. *do reszty wysuszyć*. 2. (o naczyniach) *do reszty opróżnić, wypić zupełnie zaościć*: Dosuszmy tych gąsiorów. Byk. <Do+SUCH>
Dosuwać, a, ał p. **Dosunąć**.
Dosuwanie, a, blm., czynność cz. **Dosuwać**.
[Dosuzność, i, blm.] rz. od **Dosuzny**; [**Dosu-żość**]: Nudzi ś. od dosuzności.
[Dosuzny] *wolny od pracy, czasowy*. <p. Dosuży>
Dosużość, i, blm. i. † rz. od **Dosuży**. 2. [D.] p. **Dosużność**.
† **Dosuży** *dzielny, zdolny, mający siły odpowied-nie*. <Brs. dasuży>
× **Doswarzać się**, a ś., ał ś., p. **Doswarzyć ś.**
× **Doswarzanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Doswarzać ś.**
× **Doswarzenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Doswarzyć ś.**
× **Doswarzyć się**, y ś., ył ś., nied. *×* **Doswar-zać ś.** i. *swarzenia ś. dokończyć*. 2. *czego= swarząc ś., dobić ś. czego*: Kropidło upornie arcy-biskupstwa ś. doswarzał. Błaż. <Do+SWAR>
Dosycać, a, ał p. **Dosyold**.
Dosycanie, a, blm., czynność cz. **Dosycać**.
Dosycenie, a, blm., czynność cz. **Dosycić**.
Dosychać, a, ał p. **Dosohnąć**.
Dosychanie, a, blm., czynność cz. **Dosyohać**.
Dosycić, i, II, nied. **Dosycać** do reszty *nasycić, nakarmić do syta*. <Do+SYT>
Dosyć, Dość, † **Dosić**, [**Dosić, Dosić, Doś, Do-śoi**] i. *tyła, ile trzeba, dostatecznie, w sam raz*: Chciwomu nigdy D. Mied D. czasu, pieniędzy. Gościom dał wina bułkak, które na obiad mogłi mied D. Skar. Nie mogą ś. D. nadzieiw jego mądrości. Mied D. znaczny majątek. Ma ś. D. dobrze. 2. *wiele, dużo, sporo, niemało*: W rza-sku i płaczu wszędy było D. Warg: D. tych sporów! (= *śca dużo; zaprzestaj*). 3. *basta!*: D. trzeba raz rzecz skończyć. Mick. 4. *jako tako, niedle*: D. mu iam idzie. 5. *słowem*: Nie idzie o to, ileś dał, D., żeś dał (= *wystarczy to...*). D., żeś swego dokazał. 6. *Mied D. na czym a. † w czym=poprzestawać*: Ja mam D. na tym, żeś mój scyzoryk jeszcze zabłyśnie przed świa-tem w takiej ręce. Mick. Jedną córkę przez miłego Boga nabyliśmy i już D. w niej niejmny. Ż. E. 7. † **Stad ś. D.=stad ś. zadość**: Jeśli po dobrej woli im ś. D. nie stanie, gwałtem sobie nagradzać będą. H. Tr. 8. *Niedosyć, że... = nie-*

tylko, że...: Niedosyć, że nic nie ubywa, ale nawet przybywa. 9. [D.] = a) ile? jak wiele?: D. was tam było? b) długo. c) D. niewiele = wcale mało: A oż to te talary, D. niewiele. d) Miec D. p. Miec. <Do+SYT>

×Dosićczyniciel, a, lm. e:ten, co czyni zadość. <Dosić+CZYN>

×Dosićczynicielka, i, lm. i forma ż. od Dosićczyniciel.

†Dosićczynić, i, II p. Dosićczynić.

†Dosićczynienie, a, btm., czynność cz. Dosićczynić, zadosyćczynienie, satysfakcja.

†Dosićczynny, †Dosićczyzny czyniący zadość: Bogu dosyć uczynić przez uczynki dosyćczynne. Żigr.

†Dosićczynić, i, II, †Dosić uczynić, †Dość uczynić, nied. †Dosićczynić, †Dośćczynić I. komu a. czemu = dogodzić, zadowolić kogo, zaspokoić kogo a. co: Żaden mi z historyków, co o Tarnowskim pisali, dosyć nie uczynił. Warg. A jeśli by w trzeciej roli bartne dekretowi sądowemu dłużnik dosyć uczynić nie chciał, takowego bór ma być przez sąd bartny złożony. Skr. (=być posłusznym). 2. czemu = dopełnić czego, wykonać co jak ś. należy: Grze mogło co nie dostawać, ale gracz uczynił swemu dosyć. Górn. Niewiasta robotcie borowej D. nie może. Skr. (=podołać). 3. komu = dać satysfakcję, zadosyćczynić, wynagrodzić, odszkodować: D. zna czy taką nagrodę uczynić, na którejby rozgniewany miał dosyć. Karnk. <Dosić+U+CZYN>

†Dosićczynienie, a, btm., czynność cz. Dosićczynić, zadosyćczynienie, satysfakcja: (Wdowa) powinna on bór krewnym męża swego puścić, wzięwszy swoje D. wedle składu onego boru. Skr. (=należność).

†Dosićczynność, i, btm. uczynek czyniący zadość, zadosyćczynienie: Skrucha, jeśli nie była prawdziwa, nie nie pomoże ani spowiedź, ani żadna D. Hrb.

†Dosićczynny p. Dosićczyzny: Dosićczynne sprawy są lekarstwa duszne. Kucz.

Dosylabizować, uje, ował, Doślabizować dokończyć sylabizowania; doczytać, sylabizując. <Do+Sylabizować>

Dosylabizowanie, a, btm., czynność cz. Dosylabizować.

Dosyłać, a, ał p. I. Doślać.

Dosyłać, a, btm., czynność cz. Dosyłać.

Dosypać, pie, pał, nied. Dosypywać, †Dosypować I. sypiąc, dopełnić: D. miary. 2. więcej nasypać, do nasypanego dodać: D. owsa. D. pszczoł do ula (= dolożyć, dodać). Prokuratorom, aby rzecz jego wygrali, nie żałuje D. Glicz. (=dodać pieniędzy, dopłacić). 3. ×D. komu słowami = dociąć, dogryźć. 4. [D.] pobić silnie (pięścią a. kijem). D. ś. I. zostać do reszty usypanym a. zasypanym: Sypała ś. powoli góra i dosypała ś., że już większej nie trzeba. L. Niech ś. te gruzi jak chcą sypią, dół jednak ś. nie dosypie. L. 2. czego = rozrzutnością nabawić ś.: Sypał majątkiem i dosypał ś. tego, że z torbą chodzi. L. <Do+SYP>

Dosypanie, a, btm., czynność cz. Dosypać.

Dosypanie się, a ś., btm., czynność cz. Dosypać ś.

Dosypiać, a, ał p. Dospać: Nie dosypiała często i ręk nigdy nie składała. Orzesz. <Do SP>

Dosypianie, a, btm., czynność cz. Dosypiać.

Dosypka, i, lm. i I. p. Dosypywanie: Dłategośmy nie ruszali hroszy, że dosypywało ś.; teraz dosypki więcej nie będzie. Jez. 2. dodatek z rzeczy sypkiej, przysypka: Jedenaście beczek soli z dosypką. Vol. Z dosypką a. ×Dosypką przys. = suto, z czubem. 3. II. część zboża na szkulach zbozowych, odłożona na zastąpienie ubytku. <Do+SYP>

†Dosypować, uje, ował p. Dosypać.

†Dosypowanie, a, btm., czynność cz. Dosypować.

Dosypywać, uje, ywał p. Dosypać.

Dosypywanie, a, btm., Dosypka czynność cz. Dosypywać.

×Dosyt, u, btm. I. a. ×Dosytość nasycenie ś., sytość: Do dosytu najęść ś. Dudz. Przen.: Chce go słuchać oehotnie bez wszego dosytu. Pot. (= bez przesyty, bez znudzenia ś.). Ty bogactwa nie złotem, nie skarby wielkimi, ale dosytem mierysz. Koehan. (= majątkiem dostatecznym, dostatkiem). Stoje, rozkoszy próżen i dosytu. Słow. 2. miara, umiarkowanie: Potrzebą tylko stoi rozkosz i dosytem. Nar. ×Dosytem przys. = ołjicie, podostatkiem. <Do+SYT>

Do syta, [Do sytu] do woli, ile dusza zapragnie.

†Dosytek, tku, btm. sytość: Do dosytku (ad saturitatem). Głosy w. XV.

×Dosytość, i, btm. p. Dosyt.

[Do sytu] p. Do syta.

Doszarpać, pie, pał, nied. ×Doszarpować I. dokończyć szarpania: Baba doszarpała pierza. 2. do reszły rozszarpać: Jastrząb doszarpał gołębia. <Do+Szarpać>

Doszarpanie, a, btm., czynność cz. Doszarpać.

×Doszarpować, uje, ywał p. Doszarpać.

×Doszarpywanie, a, btm., czynność cz. Doszarpywać.

Doszczekiwać, uje, iwał (o psie) z innemi psami szczekać, dołączając swój głos do szczekania innych psów. <Do+SZCZEK>

Doszczekiwanie, a, btm., czynność cz. Doszczekiwać.

Doszczepać, pie, pał I. dokończyć szczepania. 2. więcej naszczepać, do naszczepanego dodać. <Do+SZCZEP>

Doszczepanie, a, btm., czynność cz. Doszczepać.

Doszczepić, i, II dokończyć szczepienia: Winnicy nie doszczepił. Biel. M. D. ospy. Śl. wil.

Doszczepienie, a, btm., czynność cz. Doszczepić.

Deszczętnie przys. od Doszczętny: Gdy ś. strawi D. to życie nie już niewarte... Asn. Deptać D. zgnieciono owady. Asn. Czula w subie niezgaszone D. żarzewie. Kos. <Do+SZCZĘT>

Doszczętny do szczętu wykonany, zupełny, całkowity: O zniszczenie błagały doszczętnie. Asn. Uratować od doszczętniej zgybu. Przyb.

×Doszczypać, pie, pał więcej poszczypać. <Do+SZCZYP>

[Doszal] p. Dojść.

Doszeptać, cze a. ce, tal szeptem dopowiedzieć; szepcząc, dodać: Słuchaj, jak szumią drzewa, codzień ci coś doszepta, co nie doszeptaly. Syrok. <Do+SZEPT>

Doszeptanie, a, btm., czynność cz. Doszeptać.

× Doszeptywać, uje, ywał donosić, oznajmiać. L. [Doszkandybać, a, ał] dojsć, utykając, z trudno-
ścią. <Do+Ukr. szkandybaty>

[Doszkandybanie, a, blm.] czynność cz. Doszkandybać.

Doszlacze, a, lm. a kol. obszar, z którego ruch pasażerów i towarów jest skierowany ku jednemu szlakowi. <Do+Szlak>

× Doszłakować, uje, ował wysledzić, wytropić. L. <Do+Szlak>

× Doszłakowanie, a, blm., czynność cz. Doszłakować.

Doszlifować, uje, ował, × Doślifować l. dokończyć szlifowania. 2. dopasować przez szlifowanie: D. koreczek. <Do+Szlifować>

Doszlifowanie, a, blm., czynność cz. Doszlifować.

Doszłusować, uje, ował, nied. Doszłusowywać szlując, przyłączyć s. do kolumny wojska: Gł. s. wojska posuwały, stadka te biegły bokami, nieopodal i doszłusowywały z tyłu. Jez. <Do+Szłusować>

× Doszłusowanie, a, blm., czynność cz. Doszłusować.

Doszłusowywać, uje, ywał p. Doszłusować. Doszłusowywanie, a, blm., czynność cz. Doszłusowywać.

× Doszłość, i, blm. rz. od Doszły, dojrzałość, krzepkość. <Do+CHOD>

Doszły l. ten, który doszedł: Z powodu szczęśliwie doszłej inwestytury królewicza... Hof. Pod wpływem jednej, do ostatecznego nateżenia doszłej myśli, to pojęcie mniej niż kiedykolwiek powstać w niej mogło. Orzesz. 2. × dojrzały: Każdy D. w rozumie. 3. × do którego s. doszło. 4. × do którego można dojsć, dostępny: Nie-doszło okiem skarpy i góry. Pot. <Do+CHOD>

× Doszmelcować, uje, ował l. dokończyć smażenia, dosmażyć: Śliw na powidła D. trzeba jednego dnia. Haur. 2. więcej usmażyć. <Do+Szmele>

× Doszmelcowanie, a, blm., czynność cz. Doszmelcować.

Dosznurować się, uje s., ował s. l. mocniej gorset ściągnąć. 2. dokończyć sznurowania gorsetu. <Do+Sznur>

Dosznurowanie się, a s., blm., czynność cz. Dosznurować s.

Doszorować, uje, ował dokończyć szorowania. D. s. czego = szorując z wysiłkiem, oczyścić co: Niż s. drugi doszorował zbroi, nieprzyjaciel stanął mu nad szyją. Tw. <Do+Szorować>

Doszorowanie, a, blm., czynność cz. Doszorować.

Doszorowanie się, a s., blm., czynność cz. Doszorować s.

Doszperać się, a s., ał s. czego = szperając, znaleźć co, wyszperać co. <Do+Szperać>

Doszperanie się, a s., blm., czynność cz. Doszperać s.

Doszrubować, uje, ował p. Dośrubować. <Do+Szruba>

Doszrubowanie, a, blm., czynność cz. Doszrubować.

Doszrubowywać, uje, ywał p. Dośrubować.

Doszrubowywanie, a, blm., czynność cz. Doszrubowywać.

Dosztakować, uje, ował kosz. dosztakować sztak. <Do+Sztak>

Dosztakowanie, a, blm., czynność cz. Dosztakować.

† Dosztio forma rzeczownikowa im. biernego rodz. ni. od Dojsć: D. tego i wierzone, iż Mars ludowi swemu dał na ten czas ratunek. Warg. (= odgadnięto, poznano). Jeśliby kto człowieka ukradłszy, przecał, a D. tego nań... B. B. (= do-wiedziono). D. czego u niego (= znaleziono co). Którym tego fortelem D.? Kochan. (= osiągnięto). <Do+CHOD>

Dosztukować, uje, ował, nied. Dosztukowywać dodać brakującą część całości, nadsztukować, dero-bić, dopasować: Dowiedziła s. niektórych dobrze dosztukowanych szczegółów. Krasz. <Do+Sztuka>

Dosztukowanie, a, blm., czynność cz. Dosztukować.

Dosztukowywać, uje, ywał p. Dosztukować: Reputacja oryginała i wielkie pieniądze naprawiały i dosztukowywały, co brakło. Krasz. Wiersz skomponuj drugi, a potem pierwszy dosztukowuj zgrabnie. Słow.

Dosztukowywanie, a, blm., czynność cz. Dosztukowywać.

Doszukać się, a s., ał s., nied. Doszukiwać s. szukając, znaleźć; doszperać s. <Do+Szukać>

Doszukanie się, a s., blm., czynność cz. Doszukać s.

Doszukiwać się, uje s., lwał s. p. Doszukać s.: Nie doszukiwał s. w ludziach rodowych zasług, ale wykształcenia. Rol. (= nie starał s. znaleźć).

Doszukiwanie się, a s., blm., czynność cz. Doszukiwać s.

Doszycie, a, blm., czynność cz. Doszyć. <Do+SZY>

Doszyć, uje, ył, nied. Doszywać dokończyć szycia.

Doszywać, a, ał p. Doszyć.

Doszywanie, a, blm., czynność cz. Doszywać.

[Doś] p. Doszyć: Dośem sie narobiła.

[Dości] p. Doszyć: A na waszym nawróceniu już będę miał D. Pán.

[Dościagać, a, ał] ściągać do czego, ku czemu: Som ei ubodzy, co dościągają gwiazdy ku ziemi <Do+Z+CIEG>

[Dościbić, i, ił] dodać (w rozmowie), wtrącić. <Do+Z+CIB>

† Doście, a, blm., czynność cz. Dość.

Dościeniać, a, ał p. 2. Dośćać. <Do+ŚCIEŁ>

Dościenianie, a, blm., czynność cz. Dościeniać.

[Dościepny] p. Dowcipny.

× Dościg, u, lm. i p. Doścignięcie: Wysilają s. uczonych pióra na D. pierwiastków Litwinów. Nar. (= zbadanie, odgadnięcie). <Do+ŚCIG>

Dościgać, a, ał l. i D. s. p. Doścignąć. 2. [D. na kogo o co] domagać s. od kogo czego: Żona dościgała na mnie o fundusz.

Dościganie, a, blm., czynność cz. Dościgać.

× Dościgle przys. od Dościgły.

× Dościgłość, i, blm. rz. od Dościgły: Wrzód przez przykładanie do dościgłości przyprowadzić. Perz.

× Dościgły l. mogący być doścignionym: W próżnowaniu niedościgły czas tracił. Smotr.

(= niepowetowany). 2. × i [D.] *dojrzały*: D. owoce, człowiek. Oss. Zboże dobrze dościję.

Doścignąć, gnie, gnął a. × *gn*, nied. *Dościgać* l. *ścigając, dopaść do kogo, dogonić, dopędzić*. Przen.: Pindara trudno dla wysokiego lotu D. Nar. (= *dorosnąć; dorównać mu*). 2. × *czego* = *dociec, poznać co, pojąć, zrozumieć. zbadać, przeniknąć, odgadnąć*: D. tajemnicy. 3. × (o czasie) *dobiec, dojść do końca, upłynąć, wybić*: Ostatnia dościga chwila. Dm. 4. × *dojrzed*: Krosty czarne dościgają w dziewiątym dniu. Perz. (= *zbięrają ś.*, *nabierają*). Dościgał sad owocowy. Słow. 5. [D.] *zdążyć, dogonić*: Bywa, co hołociuch nie doścignie na bydłciem. × D. ś. *poznać siebie, przeniknąć siebie*: Ulżony z frasunków umysł począł ś. dościgać. Nar. <Do+ŚCIG>

Doścignienie, a, blm. p. **Doścignięcie.**

Doścignięcie, a, blm., **Doścignienie**, × **Dościg** czynność cz. **Doścignąć.**

† **Dościp, u**, lm. y p. **Dowcip.** Tuch.

[**Dościpny**] p. **Dowcipny.**

Dościzny lek.: Dościzne leczenie (curatio maturans) = *przyspieszające, przyspieszne*. <Do+ŚCIG>

Dość p. **Dosyć**: [Puścił ś. w świat na wędrówkę i D. na tym, że ehodził dwa mnięjące i ni mógł nalyżć]. <Do+SYT>

† **Dość, dojdzie, doszedł** p. **Dojść**: D. prawem. Tuch. <Do+ID>

† **Dośćczynić, i, il** p. **Dosyćczynić.** <Dość+CZYN>

† **Dośćczynienie, a**, blm., czynność cz. **Dośćczynić.**

× **Dośńienuczynienie, a**, blm. *odmówienie satysfakcji*: W dośńienuczynieniu ma go infamją skarać król. Krasz. <Dość+Nie+U+CZYN>

† **Dośńuczynić, i, il** p. **Dosyćuczynić.** <Dość+U+CZYN>

† **Dośńuczynienie, a**, blm., czynność cz. **Dośńuczynić.**

Doślabilizować, uje, ował p. **Dosylabilizować**: Najmniejszego świstka nie przepuściłem, żebym do końca nie doślabilizował. Byk.

Doślabilizowanie, a, blm., czynność cz. **Doślabilizować.**

Dośledzenie, a, blm., czynność cz. **Dośledzić.** <Do+ŚLAD>

Dośledzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Dośledzić** ś.

Dośledzić, i, il i D. ś. *śledząc, dojść; wysledzić, odkryć*: Jeziorka... tak głębokie, że oko dna ich nie dośledzi. Mick. (= *nie dojrzy*). Dośledzono ś. tego, że Tatarów Litwa do Rusi posłała była. Błaż. <Do+ŚLAD>

† **Doślepiąć, a**, ał p. **Doślepić.**

† **Doślepianie, a**, blm., czynność cz. **Doślepić.**

† **Doślepić, I, II**, nied. † **Doślepić zupełnie oślepić**: Obiecał do końca D. i oczy i rozum ich. Rej. <Do+ŚLEP>

† **Doślepienie, a**, blm., czynność cz. **Doślepić.**

× **Doślifować, uje, ował** p. **Doszlifować.**

× **Doślifowanie, a**, blm., czynność cz. **Doślifować.**

× **Dośmiać się, eje** ś., ał ś., nied. × **Dośmiewać** ś. l. *dokończyć śmiania* ś.: Poczekał, niech ś. dośmieje. 2. *czego* = *śmianiem* ś. *ściągnać* co na siebie. <Do+ŚMIE>

× **Dośmianie się, a** ś., blm., czynność cz. **Dośmiać** ś.

† **Dośmiardać, a**, ał p. **Dośmiardnąć.** <Do+SMROD>

† **Dośmiardanie, a**, blm., czynność cz. **Dośmiardać.**

† **Dośmiardnąć, nie, nął, † Dośmierdnąć**, nied.

† **Dośmiardać do reszty** ś. *zaczynać*: Kto śmierdzi, niech dośmiarda; nie radzę go ruszać. Pot. <Do+SMROD>

† **Dośmiardnięcie, a**, blm., czynność cz. **Dośmiardnąć.**

[**Dośmieć, śmie, śmiał**] *odważyć* ś. *jeszcze, być jeszcze w stanie*: Nie dośmiała jedne nogi podniść, bo już oboje byli pod jodłom. <Do+ŚMIE>

[**Dośmielić, i, il**] *ośmielić* ś.: Jakże on dośmielił wójta w pysk prasnąć?

† **Dośmierdnąć, nie, nął** p. **Dośmiardnąć.**

† **Dośmierdnięcie, a**, blm., czynność cz. **Dośmierdnąć.**

Dośmiertny do śmierci trwający, dozgonny: Skazany na dośmiertno bezżeństwo. Orzesz. <Do+Z+MOR>

† **Dośmiewać, a**, ał *ostatecznie* ś. *odważać, śmieć*: Książęta Przemyscy na wyprawę przeciwko Bolesławowi sami nie dośmiewali jechać. Błaż. Gdy kto w oczy nie dośmiewa, tedy ś. mści jako może. Rej. <Do+ŚMIE>

× **Dośmiewać się, a** ś., ał ś. p. **Dośmiać** ś.

† **Dośmiewanie, a**, blm., czynność cz. **Dośmiewać.**

× **Dośmiewanie się, a** ś., blm., czynność cz. **Dośmiewać** ś.

× **Dośpiąć, eje, ał, † Dospiać**, nied. × **Dośpiewać** l. *stać* ś. *dojrzałym, dojrzeć, dostać* ś.: Co weześnie dośpieje, to prędko zwiędnieje. Prz. Popsuwszy dośpiewające zboża, odeszli nazad. Nar. Przen.: Żołnierze ś. zesłi, i spisek dośpiał. Nar. (= *został ostatecznie uknuty*). 2. *zbliżyć* ś., *nadejść, nadciągnąć*: Dośpiewała tymczasem wojna niemiecka gotowaniem ś. cesarza na Polaków. Nar. 3. *zdążyć, nadążyć, mieć czas*: Król Cymbrów, który czterech koni zwykł był przeskakiwać, na jednego, gdy uciekał, nie dośpiał wskoczyć. Stryjk. 4. *czego* = *zdążyć* co *pochwycić*. 5. *dogrzać komu, dopiec*: Nigdy tak gorącym słońce nie dośpieje, jak miłość. Petr. <Do+ŚPIE>

× **Dośpiałość, i**, blm. rz. od **Dośpiały**.

× **Dośpiały, † Dośpięły** *dojrzały, wystaly*.

× **Dośpianie, a**, blm., czynność cz. **Dośpiać**: Za dośpianiem lata do Węgier wyciągnął. Nar.

× **Dośpiech, u**, blm. *pospiech należyty, stawienie* ś. *na czas*. <Do+ŚPIECH>

[**Dośpiecznie**] *spokojnie*: Onł sobie zyli dośpiecznie do samy śmierci. <Do+Z+PIEK>

† **Dośpiel, a**, lm. e *lekkie uzbrojony*. B. Sz. <? por. 2 Dośpiewać>

† **Dośpięły** l. p. **Dośpiały**. 2. *gotowy*. <Do+ŚPIE>

× **Dośpieszać, a**, ał p. **Dośpieszyć.**

× **Dośpieszanie, a**, blm., czynność cz. **Dośpieszać.**

× **Dośpieszenie, a**, blm., czynność cz. **Dośpieszyć.**

× **Dośpieszyć, y, ył**, nied. × **Dośpieszać** l. *na-dążyć, zdążyć*: Pasterz z trzody kogo nie dośpieszył przepędzić do domu, grad zbił na miejscu. Tw. 2. *śpiesznie dokończyć, pośpieszyć* ś. z czym:

Rzemieślnik niech dośpieszy roboty. L. <Do+ŚPIECH>

1. Dośpiewać, a, ał, nied. Dośpiewywać *dokończyć śpiewania*: Niechaj ją (pieśń) anioł harmonji w niebiosach, a czuły słuchacz w duszy swej dośpiewa. Mick. Dośpiewują hymnów swoich. Krasin. Niebieską harmonją dośpiewywali. Birk. Przen.: Więć dla pani mają urok takie niedośpiewane myśli? Bał. **2. prześpiewać do pewnego czasu**: Tak dośpiewali do wieczora. Śl. wil. **D. ś.** czego = *dojść do czego śpiewem*: Wieszcie, co swojami ody chciały ś. szczęścia D. Moraw. <Do+Z+PIE>

2. Dośpiewać, a, ał f. <Xp. Dośpiąć. 2. † naciągać, wyćztać: Dośpiewując i puszczając łuk. (Wiek XIV).

Dośpiewanie, a, błm., czynność cz. 1. Dośpiewać.

<Dośpiewanie, a, błm., czynność cz. 2. Dośpiewać.

Dośpiewanie się, a ś., błm., czynność cz. Dośpiewać ś.

Dośpiewywać, uje, ywał p. 1. Dośpiewać.

Dośpiewywanie, a, błm., czynność cz. Dośpiewywać.

<Dośredni p. Dośrodkowy.

Dośrodkowy 1. a. <XDośredni, <XDośrzedni fiz. do środka zmierzający: Ruch D. Siła dośrodkowa = *usiłująca zbliżyć ciało, znajdujące ś. w ruchu obrotowym, do środka, dokoła którego ruch ten ś. odbywa. 2. fizj.*: Nerwy dośrodkowe = *doprowadzające wrażenia zewnętrzne do mózgu, nerwy czuciowe, nerwy czucia, nerwy czulne. <Do+ŚROD>*

Dośrubować, uje, ował, Doszrubować, nied. Dośrubowywać, Doszrubowywać *dokończyć śrubowania, zupełnie zaśrubować. <Do+Śruba>*

Dośrubowanie, a, błm., czynność cz. Dośrubować.

Dośrubowywać, uje, ywał p. Dośrubować.

Dośrubowywanie, a, błm., czynność cz. Dośrubowywać.

<Dośrzedni p. Dośrodkowy: Światy odśrzednim biegną czy dośrzednim biegnem. Przyb.

† **Doświaczenie, a, lm. a p. Doświadczenie.**

† **Doświaczować, uje, ował p. Doświadczyć.**

† **Doświaczyć, y, ył p. Doświadczyć**: Opacięła doświaczyła posłuszeństwa panny Eufraksyje. Ż. E.

Doświadczać, a, ał (1 os. lp. † doświadczać) i D. ś. p. Doświadczyć. <Do+Z+WID>

<Doświadczalnia, i, lm. e miejsce do wykonywania doświadczeń, laboratorium, gabinet doświadczalny. <Do+Z+WID>

Doświadczalnie przys. od Doświadczalny: D. poznać, zbadać, sprawdzić, udowodnić (=eksperymentalnie). D. być danym, poznany (=empirycznie).

<Doświadczałnik, a, lm. i p. Epruwetka.

Doświadczalny 1. przeznaczony na doświadczenia: Stacja doświadczalna. **2. fil. = a) a. Eksperymentalny = a) za pomocą doświadczeń poznany, uzasadniony**: Fakt D. Prawda doświadczalna. **β) na doświadczeniach oparty**: Twierdzenie doświadczone. Nauka doświadczalna. **γ) doświadczeniem posługujący ś.**: Metoda doświadczalna. **b) a. Empiryczny nie na rozumowych podstawach oparty**: Wiedza doświadczalna. **Prawo doświadczone. c) z doświadczenia**

wywodzący, doświadczeniem objasniający: Filozofia doświadczalna.

Doświadczenie, a, błm., czynność cz. Doświadczać.

Doświadczenie się, a ś., błm., czynność cz. Doświadczać ś.

Doświadczenie, a, lm. a f. a. † Doświaczzenie, <XDoświadczeństwo, [Doświaczzenie] = a) czynność cz. Doświadczyć: † O doświadczeniu twej ślachtetności (= udowodnieniu). **b) praktyczna znajomość ludzi i rzeczy, praktyka życiowa, wytrawność**: Mieć wiele doświadczenia. Szkoła doświadczenia. Z długich doświadczeń jego życia jakby wyrocnie mieli kmiotkowie. Syrok. Młodości doświadczenia, a starości sił brakuje. Prz. D. jest najlepszym mistrzem człowieka. Śniad. **2. fil. = a) a. Eksperyment (i w naukach przyrodniczych) umyślne zestawienie warunków w celu poznania skutków, sprawdzenia przypuszczalnych skutków**: D. fizyczne, chemiczne, biologiczne, psycho-fizyczne, demonstracyjne a. prelekcyjne. D. przy odczytach, wykładach = *demonstracja*. Zrobić D. Uciec ś. do doświadczenia. Oprzeć ś. na szeregu doświadczeń. **b) a. Empirja wiedza, nabyta drogą postrzeżeń zmysłowych, ogół wiadomości, nabytych przez obserwację. c) wszelka treść psychiczna, nabyta w stosunkach z otoczeniem, wiedza aposterjoryczna**: D. wewnętrzne a. podmiotowe, zewnętrzne a. przedmiotowe, osobnicze a. indywidualne, zbiorowe a. gatunku. <Do+Z+WID>

<Doświadczenie, aca, lm. ńcy leczący nie podług zasad nauki, lecz opierający ś. wyłącznie na doświadczeniu naukowo nieopartym, empiryk.

Doświadczenie się, a ś., błm., czynność cz. Doświadczyć ś.

<Doświadczeny na doświadczeniu nienaukowym oparty, empiryczny: Leczenie doświadczeniowe.

<Doświadczeństwo, a, błm. f. p. Doświadczenie. **2. lek. wykonawstwo sztuki lekarskiej bez uwzględnienia zasad naukowych, jedynie na podstawie doświadczenia powierzchnownego, empiryzm.**

Doświadczeność, i, błm. rz. od Doświadczeny, doświadczenie: Wieloletnia służba wojskowa nadała mu charakter doświadczeności. Szaj.

Doświadczeny 1. ten, którego doświadczenia wypróbowany, niezawodny: D. przyjaciel. **2. mający doświadczenie, praktyczny, biegły**: D. gospodarz.

<Doświadczytel, a, lm. e ten, co kogoś doświadcza: Doświadczytelem cię dał dużym w ludu moim. Leop.

<Doświadczytelka, i, lm. i forma ż. od Doświadczytel.

Doświadczyć, y, ył, † Doświaczyc, [Doświaczyc], nied. Doświadczać, † Doświaczyc, † Doświaczować i kogo a. co = *poddać próbie, wypróbować*: Abrahama Bóg doświadczał rozmaitym nieszczęściem. Skar. Możnaść służbą każdego ma D. wojewoda z kasztelanem i zdać sprawę królowi (= zbadać; przekonać ś. o niej). Serca swego doświadczać w przeszkodach losu. Mick. † Ucho słów doświadcza, a gardło pokarmy rozpoznawa. Leop (= rozpoznaje słowa). **2. i fil. (w psychologii) czego = doznać, zaznać, odczuć co**: D. głodu, biedy, bólu, rozkoszy, gniewu. **3. † czego i [D.] = dowiedzieć, okazać co, udowodnić**: Nie omylił ś. na tym, i owszem doświadczył wszystkiego rzeczywiście, jako o nim świad-

czył. Groch. Tedy ona może samosiodma z dobrymi ludźmi D. Ort. Jeżeli tego nie doświadczysz, tedy jutro umrzesz. March. Nie można doświadczyć, zem co pedziął. 4. a. nied. Eksperymentować fil. zrobić doświadczenie, próbę w celu przekonania ś. o czymś, dokonać doświadczenia: × Doświadczająca fizyka. Alber. (=doświadczalna, eksperymentalna). D. ś. I. ×podać siebie próbie, wypróbować siebie samego: On szuka, kędyby ś. doświadczył i siłę swoją ukazał. Birk. Pirwej ś. mamy D. w pocziwem żywocie. (Wiek XV). 2. ×na kogo=pokazać ś. po kim, dać ś. widzieć: Nie doświadczy ś. to na mnie. L. 3. ×czego = doświadczając, dojsć, doć, odkryć: Nie doświadczysz ś. mnie, nie doznasz mnie w tym. Oss. 4. czego=świadectwem osiągnąć co a. ściągnąć co na siebie: Doświadczysz ś. ty szubienicy, choć może ktoś tam kiedy takimi świadectwami doświadczył ś. łask dworskich. Oss. 5. [D. ś.] = a) przekonać ś. o czym: Jak ś. tego doświadczę, do rodziców twoich nie przyjdę. b) nied. kusić, próbować: Pana Boga nie trzęba ś. doświadczać. <Do+Z+WID>

† Doświadczywać, a, ał p. Doświadczyć: Staceczności pańien swych doświadczywa. Szymon.

‡ Doświadczywanie, a, blm., czynność cz. Doświadczywać.

[Doświarczenie, a, blm.] p. Doświarczenie.

[Doświarczyć, y, ył] p. Doświarczyć.

[Doświątek,tku, lm. tkł, Doświątek] przedświt, zaranek: Wyganiać krowy na doświatki. Pojechał na doświatku (=o pierwszym brzasku).

Doświdrować, uje, ował dokończyć świdrowania. G. ś. z wysiłkiem wyświdrować. <Do+ŚWIDR>

Doświdrowanie, a, blm., czynność cz. Doświdrować.

Doświdrowanie się, a, ś., blm., czynność cz. Doświdrować ś.

×Doświecać, a, ał p. Doświecić.

×Doświecanie, a, blm., czynność cz. Doświecać.

×Doświecenie, a, blm., czynność cz. Doświecić.

×Doświecenie się, a, ś., blm., czynność cz. Doświecić ś.

×Doświecić, i, il, nied. ×Doświecać do pewnego czasu poświecić: Gwiazda jutrzenna doświeci ci aż do oświecenia słońca. Rej. ×D. ś. I. świecać, dopalić ś.: Doświeciła ś. świeca, daj inszą. Oss. Przen.: Ten rozrzutnik świecił ś. i doświecił (=tracił pieniądze i stracił). 2. czego=dostatecznie jasnym uczynić: Tej izby D. ś. nie można. L. 3. czego = świecać, dojsć do czego: Łatarnik doświecił ś. kilku talarów. L. Przen.: Świecił ś. i doświecił ś. tego, że go do kozy wzięto. Oss. (=tracąc pieniądze, zadłużył ś. tak...). <Do+ŚWIT>

[Doświtek,tku, lm. tkł] p. Doświtek: Wał ziemny, świeżusienko na doświtku usypany. Rol. <Do+ŚWIT>

[Doświtka, i, lm. ł] 1. śniadanie przed świtem u pracowników wiejskich. 2. zebranie dziewcząt wiejskich o świcie w celu spędzenia czasu razem przy pracy: Żadna powieść nie może iść w zapasy z baśnią, opowiadającą przy łuczynie na wieczornicy lub doświteca. Krasz. Na doświtkę zapalano łuczynę. Krasz.

[Doświtki, ów, bip.] wspólna robota kobiet nad ranem, kądzielnice: Iść na D. Błogosławione zimy D.ł. Syrok.

×Doświlkowy lek. p. Doświtny.

Doświtny I. przed świtem istniejący, do świtu trwający: Widok świateł wieczornych i doświtnych po chatach i dworach. Pol. 2. a. ×Doświlkowy, ×Doświtowy lek. ranny, poranny: Pot D. (sudor matutinus) = występujący rano, przed obudzeniem ś. chorego, pot poranny.

×Doświtowy lek. p. Doświtny.

[Dot, Dót, nieod.] nieżywy, martwy. <Nm. todt>

Dotacja, i, lm. 0 I. zaopatrzenie instytucji a. osoby w dochody, obdarowanie, uposażenie, dotowanie: D. biskupstwa. D. panującego (=lista cywilna). 2. akt, przez który nadaje ś. uposażenie. 3. dobra, stanowiące uposażenie. <Łé. dotatio>

Dotacyjny przym. od Dotacja: Prawo dotacyjne.

Dotaczać, a, ał p. Dotoczyć.

Dotaczanie, a, blm., czynność cz. Dotaczać. <Do+CIEK>

[Dotać, i, il] kaszę=roz mieszać z należyłą ilością wody.

Dotajać się, a, ś., ał ś. (o kaszy) kończyć ś. prażyć: Żeleźniak, napełniony po brzegi jęczmienną kaszą, która ś. dotajała. Dyg. <Do+TA>

Dotajanie się, a, ś., blm., czynność cz. Dotajać ś.

[Dotam i dotąd] tam i napowrót. <Do+T>

Dotaćcować, uje, ował, Dotaćczyć, nied. Dotaćcowywać I. dokończyć tańczenia: D. kadryla. 2. potaćcować do pewnego czasu: D. do rana. D. ś. czego = tańcowaniem nabawić ś.: D. ś. suchot. <Do+Taniec>

Dotaćcowanie, a, blm., czynność cz. Dotaćcować.

Dotaćcowanie się, a, ś., blm., czynność cz. Dotaćcować ś.

Dotaćcowywać, uje, ywał p. Dotaćcować.

Dotaćcowywanie, a, blm., czynność cz. Dotaćcowywać.

Dotaćczenie, a, blm., czynność cz. Dotaćczyć.

Dotaćczyć, y, ył p. Dotaćcować.

Dotapiać, a, ał p. Dotopić. <Do+CIEP>

Dotapianie, a, blm., czynność cz. Dotapiać.

Dotarcie, a, blm., czynność cz. Dotrzeć. <Do+TOR>

Dotarcie się, a, ś., blm., czynność cz. Dotrzeć ś.

×Dotarczka, i, lm. I I. dotarcie, przedarcie i 2. utarczka, harc. <Do+TOR>

Dotargać, a, ał, ×Dotargnąć dokończyć targania; do pewnego kresu potargać. <Do+TARG>

Dotarganie, a, blm., czynność cz. Dotargać.

×Dotargnąć, nie, nął p. Dotargać.

×Dotargnięcie, a, blm., czynność cz. Dotargnąć.

×Dotargować, uje, ował targu dobić. D. ś. czego=po długim targu nabyć co. <Do+Targ>

×Dotargowanie, a, blm., czynność cz. Dotargować.

Dotargowanie się, a, ś., blm., czynność cz. Dotargować ś.

Dotarty im. od Dotrzeć; przen. biegły, wprawny, wyćwiczony: Taki to jest ten Włoch, literat, ale wcale niedotarty polityk. St. Aug. <Do+TOR>

Dotąd I. do tego miejsca, potąd: Naucz ś. lekcji stąd D. 2. do tego czasu, dotychczas, do

dział dnia, do tej chwili: D. lubią starzy o tobie bąjać. Mick. 3. *dopóty, póty, póty, póty:* D. skakał, aż upadł i potłukł ś. Graj D., aż ś. zmordujesz. 4. *× do tego stopnia, tak dalece:* Rzymu synowie lubią wolność, lecz nie D., żeby ją nabyć przez sromotę. Min. 5. [D.] p. **Dotam.** <Do+T>

† **Dotchnąć, nie, nął p. Dotknąć.**

† **Dotchnienie, a, blm., czynność cz. Dotchnąć, dotknięcie:** Ziemia zaraz na pierwsze D. kropel krwi Pana Jezusowej, spadających z krzyża, wezdrgnęła ś. Węgrz. <Do+TK>

× **Dotegodniowy 1. do dziś dnia trwający. 2. do dzisiejszego dnia ściągający ś.** <Do+T+DŻN>

× **Dotegoroczny 1. do roku bieżącego trwający. 2. do roku bieżącego ściągający ś.** <Do+T+RZEK>

× **Dotegotygodniowy do tygodnia bieżącego ściągający ś.** <Do+T+T+DŻN>

[**Dotegować, uje, ował, Dotygować**] dostarczać. <?>

[**Dotegowanie, a, blm.**] czynność cz. **Dotegować.**

[**Dotek, tka, lm. tkowie**] p. **Dodek.**

[**Dotela, Dotyla, Do tyła**] 1. a. [**Dosiela**] **dotąd.**

2. *tyła, do tego stopnia, tak dalece.* <Do+T>
Dotępać się, pie ś., pał ś. dojść powoli, do-wlec ś. <Do+Teapać się>

Dotępanie się, a ś., blm., czynność cz. Dotępać ś.

Doterać, a, ał, Dotyrać sterać do reszty, zużyć zupełnie. <Do+TOR>

Doteranie, a, blm., czynność cz. Doterać.
Doterminować, uje, ował w terminie dobyć, terminowania dokończyć: Nie doterminował. Krasz. <Do+Termin>

Doterminowanie, a, blm., czynność cz. Doterminować.

[**Dotka, i, lm. i**] *staruszka.* Por. **Dodek.**

Dotkać, a, ał i. i nied. Dotykać = a) *dokończyć zatykania, mocniej zatkać:* D. butelki, żeby wino nie wietrzało. L. Przen.: Jedz, jedz, dotkaj brzucha jeszcze. L. (= więcej napchaj brzuch). Gada, D. mu trzeba gęby. L. (= zupełnie zatkać gębę). b) *do zatkania dodać, więcej pozatkać:* Dotkam tylko jeszcze dwie butelki. 2. a) *dokończyć roboty tkackiej:* Jak ja zasnuję, tak wy dotkacie. Krasz. b) *wykazać do pewnego kresu.* c) *więcej natkać:* Dotkasz mi jeszcze dwa łokcie. 3. × p. **Dotknąć. D. ś. 1. do cisnąć ś., dotłoczyć ś., dopchać ś. 2. × napełnić sobie żołądek do reszty. 3. czego = tkaniem dojść do czego. <Do+TK>**

Dotkanie, a, blm., czynność cz. Dotkać.

Dotkanie się, a ś., blm., czynność cz. Dotkać ś.

Dotkliwie przys. od Dotkliwy.

Dotkliwość, i, blm. 1. rz. od Dotkliwy. 2. × zmysł dotykacza, dotyk. 3. × lm. i *dolegliwość, cierpienie:* Człowiek różnym podlega dotkliwościom. Troc. <Do+TK>

Dotkliwy 1. × mogący być dotkniętym, dotykalny, namacalny: Rozumiał, jakoby po zmartwychwstaniu ciała nasze niedotkliwe być miały. Skar. Dowód D. Położył dłoń niedotkliwą na głowie młodzieńca. Krasin. **2. przyłery, nieprzyjemny, bolesny, dolegliwy, dokuczliwy:** Obowiązki zbyt dotkliwe dla chudopacholskiej kie-

szeni. Rol. **Dotkliwe** cierpienie. Przymówki dotkliwe. Groch. (= obraźliwe, uszczypliwe). **Ciernie** dotkliwe. Zim. (= kolące). 3. *czuły, wrażliwy, delikatny, tkliwy, uczuciowy:* Mąż we wszelkich sprawach waleczny, w przegodach nad zamiar D. Pileh. Umysł artysty, D. i wrażliwy na wszystko, co piękne i szlachetne. Siem. **Dziadek** z duszą niedotkliwą na dzisiaj i żyjącą tylko w przeszłości. Kaczk. 4. × *wrażenie sprawiający, poruszający:* Twoje oczy skromne, a przecie dotkliwe. Zim. 5. × *ślij. zdolny do przyjmowania wrażeń i oddziaływania na nie, pobudliwy, drażliwy:* Zmarłe członki śniegiem nacierać, póki ś. znowu dotkliwymi nie staną. Perz. <Do+TK>

Dotknąć, nie, nął, D. ś., × Dotkać, † Dotchnąć, nied. Dotykać, Dotykać ś. 1. czego, co a. do czego = lekko poruszyć co, lekko trącić co: Noga ziemi nie dotyka. † Skoro ś. dotkła szaty Pańskiej, ozdrowiała. Wuj. D. ją zbroją ręką, by toby ją zabił. Mick. Gdym ś. do cyngla D. nie ośmielił... Mick. Trzeba wszystko tak ukazać sędziemu, iżby ś., jak mówią, palcem tego dotknął. Górn. (= miał dowody oczywiste). Anim ś. go palcem dotknął (= uderzył). Przen.: Ziemia, niedotknięta winą, czystością jaśniała. Kon. (= niesplamiona). Grobowce, spoczywające w objęciach śmierci od niedotkniętych pamięcią wieków. Kaczk. (= których pamięć ludzka nie osiąga). † **Dotknion Duchem Św. mówił.** Rej. (= natchniony). × **Dotykać ś. czego kasek.** Kn. (= liczać, kosztować). Była wieść, jakoby ś. miał komendant D. pieniędzy Saladynowych, aby dopuścić wziąć fortecę. Ustrz. (= wziąć trochę pieniędzy). Śmiał mówić, iż ś. jej nie dotykał i że dziewięć jej całe jest. Skar. (= nie miał z nią cielesnej sprawy). 2. **nied. dotykać ś. z czym, lecz obok czego, graniczyć z czym:** Zaczęli spacerować po alei, dotykającej amfiteatru. Prus. Te wsi ś. dotykają. Oss. 3. × **Dotykać kogo krwią = być komu blizkim krewnym.** × **D. ś. kogo powinowactwem = być z kim powinowacym.** 4. × **nied. tyceć ś., dotyczać, ściągac ś. do kogo, obchodzić:** Czy starców, czyli młodzież równie dotyka śmiertelności prawo. Kras. 5. **wspomnieć o czym, wzmiarkować, nadmienić, poruszyć co:** D. tej kwestji w pismach. × **Miał kłopotów wiele, jakośmy wyżej dotknęli, od nowochrześciców.** 6. × **powołać kogo, odwołać ś. do kogo:** W tym każdy może D. rozumu swojego, chociażby mu i pisma nie stawało. Rej. (= poradzić ś.). Paweł nie tylko spółzłodzieja Piotra powołał, ale dotknął i Jakoba. Oss. (= oskarżył). 7. **nie zostac obojętnym, obejść kogo, strapić, zasmucić:** Twoje nieszczęście mocno mię dotknęło. 8. **ubodź, obrazić, urazić:** Te słowa dotknęły go do żywego. Dlaczego wydawało ś. jej, że ją mąż chce D., obrazić? Choin. × **Grecy przezwiski sromotnemi ludzi pletliwych dotykali.** L. (= *przymawiali im, przycinali, dogryzali*). × **Odpowiedź na to, co mój przeciwnik tak dotykającym wyraził sposobem.** L. 9. × **komu = dojść do żywego, dogryźć, dopiec.** 10. **nawiedzić, spotkać, zdarzyć ś. komu:** Nowa kłeska kraj dotknęła. Prawi im, co ją od syna dotyka. Dotknięty początkami psychozy. Prus. Był dotknięty różgą gniewu bożego. Birk. 11. **doświadczyć kogo przeciwnościami, spuścić na kogo dolegliwości:** Bóg wyzwał Joba z fortuny, dotknął go na ciele. Chr. <Do+TK>

× **Dotknięcie, a, blm. p. Dotknięcie:** Zmysł dotknięcia. Sak. (= zmysł dotykacza, dotyk). Od

jegoż dotknięcia dziecię pełne zdrowie wzięło. Ż. B. † D. męskie = *coitus*. Katalog monarchów i królów polskich z dotknięciem krótkim, co ś. znaczeniem dzieła pod którego panowaniem. Pot. (= *wzmianka*).

Dotknięcie, a, bhm., × **Dotknięcie**, † **Dotchnienie**, czynność cz. **Dotknąć**; rzeźb.: Ostatnie D. = *ostateczne wykończenie przedmiotu modelowanego*, in. ostatnie smaczki. <Do+TK>

Dotknięcie się, a ś., bhm., czynność cz. **Dotknąć** ś.

Dotknięty i. × im. od **Dotknąć**. 2. † **przy dotknięciu czegoś wykonany**: Przysięgę dotkniętą uczynią (t. j. dotykając Biblii, krucyfiksów lub t. p.).

[**Dotku**] dziec. *do domu*: Pojedziem D. <Dziec.>

Dotlany p. **Dotlony**: Niedotlanym ogniem oświecony. Gosz.

Dotleć, eje, ał p. **Dotlić**.

Dotlenie, a, bhm. i. czynność cz. **Dotleć**. 2. czynność cz. **Dotlić**. <Do+TŁ>

[**Dotlewać**, a, ał] i D. ś. p. **Dotlić**: W komynie dotlewał ś. ogień, wreszcie zgasł. Prus. [Już mu dotlewa] = *złe z nim*.

Dotlewanie, a, bhm., czynność cz. **Dotlewać**.

Dotlewanie się, a ś., bhm., czynność cz. **Dotlewać** ś.

Dotlić, i, il przez tlenie dopalić: Zbierz lzy, czego śmiertelne nie dotliły stopy nieboszczyka małżonka. Bardz. D. ś., **Dotleć**, nied. **Dotlewać** ś. I. a. nied. [**Dotlewać**] *dokończyć tlić ś., tlejąc dopalić ś., nied. dogasać*. 2. *wytlęć do pewnego miejsca*. <Do+TŁ>

Dotlony, **Dotlany** który ś. **dotlił**: Niedotlone ogniska biwakowe.

Dotlaozać, a, ał p. **Dotlaożyć**.

Dotlaozanie, a, bhm., czynność cz. **Dotlaozać**.

Dotlaozenie, a, bhm., czynność cz. **Dotlaożyć**.

Dotlaozenie się, a ś., bhm., czynność cz. **Dotlaożyć** ś.

Dotlaożyć, y, yl, nied. **Dotlaozać** i. *dokończyć ułoczenia, dognieść*: Ledwie za tydzień dotlaoży winogradów swoich zboru. L. 2. *dokończyć napychania, natlaożyć do pełnego*: D. beczki. 3. D. książki = *dokończyć drukowania, dodrukować*. 4. *×ostatecznie zgniebić*. 5. † p. D. ś.: Muru tłum dotlaoży. Bardz. D. ś. a. † D. do czego a. × *czego = ułoząc ś. dojsć dokąd, docisnąć ś., dostać ś., przedostać ś., przedrzeć ś.*: D. ś. do wielkiego ołtarza. <Do+TŁOK>

Dotluc, cze, kl, nied. × **Dotlukać** i. *dokończyć tłuczenia*: Dotlukiem już, więcej siemienia nie mam do tłuczenia na olej. Oss. 2. *do reszty stluc a. wytłuc*: D. szklanki. D. szklanek. Na komodzie resztki niedotluczonych filiżanek. Kaezk. 3. *jeszcze więcej utłuc, do utluczonego dodać*: D. cukru. 4. † komu = *wybić kogo, sprawić komu jaźnię*: Pięścią komu D. Mącz. Miasto nierychło ś. poddało, aż im dotluczono z zamku. Biel. M. (= *zadano im klęskę*). D. ś. i. *czego = tłukąc, osiągnąć co a. nabawić ś. czego*: Dotlukił ś. oleju. Oss. Dotlukił ś. guza. L. Nie mogą D. ś. nikogo. Śl. wil. (= *pukaniem sprowadzić do drzwi*). 2. *dokąd = dowlec ś., doleść*: Dotlukił ś. przeciw do Warszawy. L. <Do+TŁOK>

Dotluczenie, a, bhm., czynność cz. **Dotluc**.

Dotluczenie się, a ś., bhm., czynność cz. **Dotluc** ś.

× **Dotlukać**, a, ał p. **Dotluc**.

× **Dotlukiwanie**, a, bhm., czynność cz. **Dotlukać**. **Dotoczenie**, a, bhm., czynność cz. **Dotoczyć**. <Do+CIEK>

Dotoczenie się, a ś., bhm., czynność cz. **Dotoczyć** ś.

Dotoczyć, y, yl, nied. **Dotaczać** i. *tocząc, dociągając*: Nie dotoczę tego do muru. 2. *roboty tokarskiej dokończyć, zaokrąglić co*: Dotoczył kuli. L. 3. *dokończyć ostrzenia*: D. brzytwy. 4. (o płynach) *do końca wytoczyć*: D. wina z beczki. 5. (o płynach) *więcej utoczyć, przytoczyć, do utoczonego dodać*: Dotocz jeszcze dwa garnce wina. Oss. D. ś. i. *dokończyć ś. toczyć; tocząc ś., dojsć*. Przen.: *Koniec ś., jakkolwiek przyeity, dotoczy*. Mick. 2. × *taczając ś., dojsć*: Dotoczył ś. przeciw ten pijak do domu. Oss. 3. × (o płynie) *czego = wytoczywszy, trafić na co*: Dotoczył ś. lagru. L. 4. × *być wytoczonym, zaokrąglonym*: Dotoczyła ś. kula. L. 5. × *Wojna ś. dotoczyła = wojnę przzerwano, przestano wojnę toczyć*. 6. × *nieos.*: Dotoczyło mu ś. = *przeostało mu ś. powodzić, urwało mu ś.* <Do+CIEK>

Dotopić, i, il, nied. **Dotapiać** i. *topienia dokończyć, zupełnie stopić*: Płachty śniegów czarnych, niedotopionych, złodowaciałych. Krasz. 2. × *zupełnie utopić*: W mej krwi dotapiał pałasza. D. ś. i. *zupełnie ś. stopić*: Srebro ś. dotopi. 2. × *czego = z wysiłkiem stopić co zupełnie*. <Do+CIEP>

Dotopienie, a, bhm., czynność cz. **Dotopić**.

Dotopienie się, a ś., bhm., czynność cz. **Dotopić** ś.

Dotować, uje, ował *uposzążyć, obdarzyć*: D. biskupstwo, probostwo. <Łé. dotare>

Dotowanie, a, bhm., czynność cz. **Dotować**.

Dotrawa, y, im. y bot. (pemphis) roś. <?>

Dotrawiać, a, ał p. **Dotrawić**.

Dotrawianie, a, bhm. i. czynność cz. **Dotrawiać**. 2. × *lek. (maturatio) doprowadzanie do dojrzałości, przyspieszanie*. <Do+TRU>

Dotrawić, i, il, nied. **Dotrawiać** i. *dokończyć trawienia, zupełnie strawić*. 2. × *przen. do reszty zgubić*: Jej głód na ostatek i ucisk dotrawia. Przyb. D. ś. i. (o winie) *do końca ś. wytracić, zupełnie ś. wyklarować*. 2. × (o człowieku) *do reszty zmiszczyć*. <Do+TRU>

Dotrawienie, a, bhm., czynność cz. **Dotrawić**.

Dotrawienie się, a ś., bhm., czynność cz. **Dotrawić** ś.

× **Dotrąbić**, i, il, nied. × **Dotrąbywać** *dokończyć trąbienia*. <Do+TRĘB>

× **Dotrąbienie**, a, bhm., czynność cz. **Dotrąbić**.

× **Dotrąbywać**, uje, ywał p. **Dotrąbić**.

× **Dotrąbywanie**, a, bhm., czynność cz. **Dotrąbywać**.

Dotropić, i, il myśl. *wpaść na trop, znaleźć ślad, wytropić*. <Do+TROP>

Dotropienie, a, bhm., czynność cz. **Dotropić**.

Dotrucie, a, bhm., czynność cz. **Dotruć**.

Dotruć, uje, ul, nied. **Dotruwać** *do reszty zatruć*: Gorzkie było życie moje, a jam je dotruwał rozpaczą. Krasz. <Do+TRU>

Dotruwać, a, ał p. **Dotruć**.

Dotruwanie, a, bhm., czynność cz. **Dotruwać**.

Dotrwać, a, ał i. *potrwać do pewnego czasu*: Zima dotrwała aż do końca marca. 2. *do końca*

wytrwać: Wiele ludzi pocznie, ale mało dotrwa. Skar. W pokoju i enocie D. do końca. Chodź. 3. Xczego = *doczekać s.*, *dożyć*: Daj Boże D. starości poczesnej. Petr. 4. Xczemu = *oprzed s.*, *wytrzymać co*: Starzec dotrwał nędzom wygnania. Krasin. <Do+TRW>

[Dotrwały] *wytrwały*.

Dotrwanie, a, btm., czynność cz. **Dotrwać**: Św. Jan wielki statek i D. w pokusach po sobie pokazał. Skar. (= *wytrwalosć*).

X**Dotrząsać**, a, at p. **Dotrząsań**.

X**Dotrząsanie**, a, btm., czynność cz. **Dotrząsać**.

X**Dotrząsań**, s, s, nied. X**Dotrząsać** *dokończyć wytrząsania*: Już Parka krótkich godzin mojego dotrząsa zegara. Pot. <Do+TRZES>

X**Dotrząsaniecie**, a, btm., czynność cz. **Dotrząsań**.

Dotrzeć, trze, tarl, nied. **Docierać** i. *dokończyć tarcia a. wycierania*: Dotrzyj tej farby na kamieniu. Troc. Zbliżała s., rękami docierają nosa zatabaczonego. Krasz. 2. † komu = *dokuczyć, dać s. we znaki, dojść do żywego*: Wszetecznym bez pochlebstwa prawdę docierają. Rej. Dotarła mu ciężka nędza. Opal. 3. † na kogo = *napaść na kogo*: Dociera na ludzi przełożone. 4. X*natrzeć, przymus wyrzucić, zmusić, nied. nalegać*: Będę jeszcze docierał, może s. zachwieje. Bo na wszystko docieracie i o święte mało dbacie. Rej. (= *godzić*). 5. X*zetrzeć do reszty, ostatecznie zwyciężyć, pogromić*: Dotarł nieprzyjaciela, że już s. więcej na siły nie zdobył. Oss. 6. *przedrzeć s.*, *dotrzeć s.*, *przedostać s.*, *dojść, przybyć*: Dotarł na koniu aż do obozu nieprzyjacielskiego. Oss. Przen.: Do głębszych warstw społecznych nie docierał. 7. X*do skutku co doprowadzić, dokonać, dokazać, dopiąć, dobić s.*: Sulla mniej dbał o to, jeśli godziwym sposobem mógł D. swego. Piłch. (= *postawić na swoim*). 8. X*dokonać, dokończyć, dobić*: Targu docieraj co prędzej. Min. Dotarłem interesu. Boh. 9. nied. myśl. = a) (o psie) *doganiać, dopędzać*. b) *Docierać kniel* (o dojeżdźdźcu) = *szukać zwierza po całej kniei i póty z niej nie wychodzić, póki wyruszonego zwierza psy nie uchwycą a. myśliwi nie zastrzelą*. D. s. kogo a. czego 1. *trąc, oczyścić co*: Docieram s. cyny, wycieram. Kn. 2. *skutek tarcia osiągnąć*: D. s. oczu, wzroku = *trąc, oocorzyć oczy*: Nasi w noce na Turków uderzyli, a pierwiej niżli oczu dotrą s. poganie, zabój s. srogi stał. Tw. Ledwie mogę co widzieć i D. s. wzroku. Tw. D. s. kogo = *trąc, otrzeźwić, ocucić*: Omdlała księżna i nierychło jej s. dotarto. Górn. <Do+TOR>

Dotrzepać, pie, pał, nied. **Dotrzepywać** i. *dokończyć trzepania*: D. sukni, dywanu. 2. X*dokończyć bicia*: Dotrzepał ko kijem. L. 3. X*kogo a. komu = zadać porażkę, zwyciężyć, przetrzepać*: Dotrzepał Tatarów. Oss. Starosta Tatarom niemato zdobyć odbił i samym dotrzepał. Paszk. 4. X*D. skrzydłami dokąd = trzepiąc, dobiegnąć*: Orzeł lecący trzepał skrzydłami i aż do gniazda dotrzepywał. L. 5. *trzepiąc językiem, do końca powiedzieć a. odmówić*: D. pacierza. D. s. 1. czego = *trzepiąc, oczyścić co*: Tak był płaszcz zakurzony, żem s. go ledwo dotrzepał. Oss. 2. X*czego = trzepiąc, dostać s. do czego*: Trzepywałem to futrzysko, aż s. dotrzepałem mólw. L. 3. czego = *trzepiąc, nabawić s.*: Dotrze-

pał s., że mu ręka obwiła. 4. X*czego = bijąc, nabawić s.*: Dotrzepał s. tego na Jacku, że go Jacek za łeb pochwycił. Oss. 5. X*czego na kim = bijąc, dowiedzieć s.*: Dotrzepał s. na żaku prawdy. L. 6. X*dokąd = trzepiąc skrzydłami, z trudnością dolecieć*: Dotrzepała s. przecie czapla na drzewo. L. 7. X*czego = trzepiąc językiem, nabawić s.* <Do+TRZEP>

Dotrzepanie, a, btm., czynność cz. **Dotrzepać**.

Dotrzepanie się, a s., btm., czynność cz. **Dotrzepać s.**

Dotrzepywać, uje, ywz p. **Dotrzepać**.

Dotrzepywanie, a, btm., czynność cz. **Dotrzepywać**.

Dotrzeźwić, i, ll a. D. s. *trzeźwić, z trudnością do przytomności przyprowadzić, ocucić*: Odwieźliśmy go do domu i ledwie już około północy dotrzeźwił. Byk. Nie mógł s. tych pjaków D. Oss. D. s. 1. p. D. 2. X*wytrzeźwić s. zupełnie*: Już nie był bardzo pijany, a teraz s. dotrzeźwił. Oss. <Do+TRZEŻW>

Dotrzeźwienie, a, btm., czynność cz. **Dotrzeźwić**.

Dotrzeźwienie się, a s., btm., czynność cz. **Dotrzeźwić s.**

[Do trzna] p. Do cna.

Dotrzymać, a, at, nied. **Dotrzymawać**, † **Dotrzymawać**, [Dotrzymawać] i. *utrzymać do pewnego czasu*: Dotrzymał go aż do przybycia panów. L. 2. *utrzymać, zatrzymać, zachować*: X*Jastrzębia zająców D. same nie mogą*. Trzyc. X*Nie dotrzymasz tego ciężaru*. Troc. (= *nie umiesz, nie udźwigniesz*). Łaczenie dostać, niż D. Prz. 3. *dopelnić, dohować, dokonać, doprowadzić co do skutku, urzeczywistnić co*: D. słowa, obietnicy, tajemnicy. Nie obiecy, kiedy D. nie możesz. Spojrzenie pełne nieziszczonych obietnic, niedotrzymanych przyrzeczeń. Rol. Jużci on dotrzyma. Kn. (dom. słowa, tajemnicy). 4. komu czego = *wytrwać w czym, nie ustąpić, nie cofnąć s. od czego*: D. komu towarzystwa, kompanji. D. komu kroku, pola, placu (= *dostać; utrzymać s. w kroku, na polu, na placu*). Niema co mówić, dotrzymuje do końca. Chodź. (= *nie ustępuje ze stanowiska*). 5. *wytrzymać do końca*: Trzeba czekać, a szlachta pono nie dotrzyma. Mick. 6. † Nie D. = *nie zachować równowagi, zachwiać s.*: Kiedy serce drży z lekką dmszą, i oko nie dotrzyma, i ręce drzeć muszą. P. Koch. (= *zawieźć*). Ukwapliwy niedobrze wymierzył, nie dotrzymał i nie tam, kędy chciał, uderzył. P. Koch. 7. komu = *dorównać, nie ustąpić*: Walek kaducznego łba, kiedy dotrzyma Wawrzekowi. Tu nikt w górach w koniach mi nie dotrzyma. Kaczek. 8. nied. myśl. (o zwierzyńie) *pozwałab zbliżyć s. do siebie, nie przedsięwzięć ucieczki*. X*D. s. 1. trzymając s. czego, wytrwać do pewnego czasu, utrzymać s. na czym do pewnego czasu*: Uchwyciwszy za wierzbę, topielec dotrzymał s. jej, aż z łódką przyjechał. Oss. 2. *przytrzymać do końca*: Ledwie s. go mógł D. L. 3. *utrzymać s. na nogach, dostać do końca*: Kadecznie pił, on przecie dotrzymał s. Oss. 4. *stawić opór, oprzeć s. utrzymać s. na stanowisku*: Bili na niego, jednak s. dotrzymał. Oss. 5. *przechować s., przetrwać*: Dotrzymał s. do lepszych czasów. 6. *nabawić s. czego trzymaniem*: Schwyciwszy za łeb Wojtka, ani go chcąc puścić, dotrzymał s., że ezereda przypadła i wygarbowała mu skórę. Oss. <Do+TRZYM>

Dotzymanie, a, lm. a czynność cz. **Dotrzymać**: Pokój dotrzymał leżał na jej czole. Krasin.

×**Dotrzymać się**, a ś., blm., czynność cz. **Dotrzymać** ś.

†**Dotrzymawać**, a, al p. **Dotrzymać**: Pokoju statecznie wam dotrzymawają. Skar.

†**Dotrzymywanie**, a, blm., czynność cz. **Dotrzymawać**.

[**Dotrzymować**, uje, ował] p. **Dotrzymać**.

Dotrzymywać, uje, ywał p. **Dotrzymać**.

Dotrzymywanie, a, blm., czynność cz. **Dotrzymywać**.

×**Dotrzymywanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Dotrzymywać** ś.

×**Dotuczać**, a, al p. **Dotuczyć**,

×**Dotuczanie**, a, blm., czynność cz. **Dotuczać**.

×**Dotuczenie**, a, blm., czynność cz. **Dotuczyć**.

×**Dotuczenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Dotuczyć** ś.

×**Dotucznie** przys. od **Dotuczny**.

×**Dotuczny** *tuczący, posilny, pożywny*.

×**Dotuczyć**, y, ył, nied. ×**Dotuczać** *dokończyć tuczenia, wypaść*: Jeśli wieprze w sobie robaki mają, takich nie dotuczysz. Haur. ×**D. ś. i. dokończyć ś. tuczyć, wypaść ś.**: Stare gęsi za kilka niedziel ledwo ś. dotuczają. Haur. **2. czego = z trudnością utuczyć co**: Tak chudego wieprza kupił, że ś. go ledwie dotuczył. L. <Do+TUK>

[**Dotuszać**, a, al] p. **Dotuszyć**.

[**Dotuszanie**, a, blm.] czynność cz. **Dotuszać**.

[**Dotuszenie**, a, blm.] czynność cz. **Dotuszyć**.

[**Dotuszyć**, y, ył, nied. **Dotuszać**] *namówić, zachęcić, osmielić, dodać otuchy, podburzyć, podjudzić, podbechtać*, nied. *podżegać*: Ojcowie do ożenku dotuszali. Bał. Starosta dotuszał łowcom i psiarzom. Pol. <Do+TUCH>

[**Dotuzać**, a, al] *dotądawać ochoty, podjudzać, przystakować*. <Do+TUZ>

Dotwarzać, a, al p. **Dotwarzyć**.

Dotwarzanie, a, blm. i. czynność cz. **Dotwarzać**. 2. lek.=a) p. **Wytwarzanie**. b) *narastanie nowych tkanek*. <Do+TWOR>

Dotworzenie, a, blm., czynność cz. **Dotworzyć**: Skąpe użycie zasobów wyobraźni w dotworzeniu obrazu przeszłości. Chm.

Dotworzyć, y, ył, nied. **Dotwarzać** i. *dokończyć tworzenia, utworzyć do reszty*: W tym logika boża, że nas nie od razu doskonałemi stworzył, ale zmuszonemi siebie samych dotwarzać. Krasin. **2. ×zupełnie wykształcić**: Pokazał ś. człowiekiem dotworzonym, światłym i użytecznym. Wor. <Do+TWOR>

Dotychezas, ×**Do tych czas do tego czasu, do tej pory, do dziś dnia, dotąd**. <Do+T+CZAS>

Dotychezasowo przys. od **Dotychezasowy**, *dotychezas*.

Dotychezasowy *dotychezas trwający, dotąd istniejący; obecną chwilę poprzedzający*: D. obchód wianków. W życiu twym dotychezasowym miałeś tylko poezję czynu i obowiązku. Orzesz. **Dotychezasowa** rola w niczym ś. nie zmieni. Asa. **Nasza dotychezasowa** drukowana poezja wypływa z natchnień poezycznych. Gosz.

†**Dotychmiast** i. a. †**Dosichmiast** *dotychezas, dotąd, do dziś dnia*: Bulgarowie zwojowali Trację i D. dzierzg. Lat. **2. póty, dopóty, dotąd**: Takiego mają do więzienia wsadzić i dzierzg

w nim D., póki stronie żalostnej dosyć nie uczyni. St. lit. <Do+T+MIAST>

[**Do tych por**] *dotąd*. <Do+T+POR>

Dotycie, a, blm., czynność cz. **Dotyc**. <Do+TY>

†**Dotyczać** się, a ś., al ś. p. **Dotyczyć**: Ta część ustaw, która ś. sumnienia dotyczy. Sekl. <Do+TK>

Dotyczeć, e, al i D. ś. czego a. † *około czego* p. **Dotyczyć**: Drugie (pytanie) władzy ś. dotyczy. Miek. Co ś. dotyczy około praw.

Dotyczna, ej, lm. e. **Destyczna** mat. (cotangens) *funkcja trygonometryczna kąta, równa stycznnej dopełnienia tegoż kąta*.

×**Dotyecznie** przys. od **Doteczny**.

×**Doteczność**, i, blm. rz. od **Doteczny**.

×**Doteczny** i. p. **Dotykałny**: Tendencyjność, wymawiana nam w sposób D. Jez. **2. szczelny, przystający**. <Do+TK>

Dotyczyć, y, ył, D. ś., **Dotyczeć**, **Dotyczeć** ś., † **Dotyczać** ś. *czego = tyczyć ś., ściągac ś. do czego, stosować ś. do czego*: Wszystko, co dotyczy waszej rodziny, mocno mię obchodzi. Co ś. dotyczy mnie, nie przyjdę (= *co do mnie*). <Do+TK>

Dotyc, yje, ył *utyl do pewnych rozmiarów*. <Do+TY>

[**Dotygować**, uje, ował] p. **Dotęgować**. <?>

Dotyk, u, blm. i. fil. (w psychologii) i fizj. (tactus) *zdolność uczuwania ucisków, wywieranych na skórę i niektóre błony śluzowe*: Zmysł dotyku. Narząd dotyku. Poznawac dotykem. **2. dotknięcie, dotykanie**: Stwierdziłem to dotykiem lewej ręki. <Do+TK>

Dotykać, a, al i. p. **Dotkać**. **2. a. D. ś. p. Dotknąć**.

×**Dotykać**, a, al *zanadto kogoś tykać (= mówić mu: ty), tykaniem obrażać*. ×**D. ś. czego = tykaniem nabawić ś.**; przen. *mieć z czym do czynienia*: Kto ś. tej sprawy nie dotykał, ten nie wie.

Dotykałnie przys. od **Dotykałny**.

Dotykałność, i, blm. rz. od **Dotykałny**.

Dotykałny, ×**Dotuczny** i. *mogący być dotkniętym, namacalny*: Dotykałnemi figurami majestat duchownych rzeczy okazano. Skar. **2. przen. jasny, jawny, wyraźny, oczywisty, widoczny**: Dotykałna nieumiejętność. Zebr. <Do+TK>

Dotykanie, a, blm. i. czynność cz. **Dotykać**. **2. zmysł dotyku**.

Dotykanie się, a ś., blm., czynność cz. **Dotykać** ś.

†**Dotykany** *którego ś. dotknąć można, dotykalny*: Chrystus Pan był na świecie widomy i D.

Dotykowy fil. (w psychologii) i fizj., przym. od **Dotyk**: **Czucie dotykowe**. **Brodawki dotykowe**. **Ciałka dotykowe**.

[**Dotyla**, **Do tyła**] p. **Dotela**: Lew jak mu ś. zaczął prosić, nawet D., jaż mu przysiąg. Nie do tyła zapomniac o rycerskiej powinności. Sienk. <Do+T>

Dotyrać, a, al p. **Doterać**.

Dotyranie, a, blm., czynność cz. **Dotyrać**.

×**Dotyskiwać**, uje, iwał, † **Dotyskować** *mocno utyskiwać*. <Do+TSK>

×**Dotyskiwanie**, a, blm., czynność cz. **Dotyskiwać**.

†**Dotyskować**, uje, ował p. **Dotyskiwać**: Po części ś. żądować i D. przed królem na rozwalenie kościoła. Baz. †<Do+TSK>

† Dotyskowanie, a, btm., czynność cz. Dotyskować.

Douczać, a, ał p. Douczyć.

Douczanie, a, btm., czynność cz. Douczać.

Douczenie, a, btm., czynność cz. Douczyć.

Douczenie się, a, s., btm., czynność cz. Douczyć s.

Douczyć, y, ył, nied. Douczadł i. dokończyć uczenia, w zupełności nauczyć. 2. kogo czego = nauczyć czegoś więcej: Douczyłem go łaciny. Troc. D. s. 1. dokończyć s. uczyć, w zupełności s. nauczyć: Kto s. nie douczy a. przeuczy, szkodliwym bywa od prostaka. Fred. M. 2. więcej s. czegoś nauczyć: Zda mi s., iż s. nowej douczyła sztuki. Hul. <Do+UK>

Doufać, a, ał 1. Xzpełnie ufać: Jakbyście mi nie doufali... nie z was wyciągnąć nie mogę. Krasz. †Doufat jest w Bogu. 2. †zbytecznie ufać: Wiele mniając abo doufając, wchodzą w lasy abo w gaje cudze przez wolej pana ich. Św. z Woc. <Do+U+PW; może z Czes. doufati?>

† Doufałe z ufnością, z zaufaniem.

XDoufanie, a, btm., czynność cz. Doufać.

XDouzny do ucha mówiony, uszny: Spowiedź douzna. <Do+UCH>

XDouwiać, a, ał p. Dowabić.

XDouwianie, a, btm., czynność cz. Dowabić.

XDouwabić, i, il, nied. XDouwabić zwabić do pewnego miejsca. XD. s. 1. kogo = wabić, sprowadzić, przyprowadzić. 2. czego = wabić, nabawić s. <Do+WAB>

XDouwianie, a, btm., czynność cz. Dowabić.

XDouwianie się, a, s., btm., czynność cz. Dowabić s.

XDowadzać, a, ał p. Dowadzić.

XDowadzanie, a, btm., czynność cz. Dowadzać.

XDowadzenie, a, btm., czynność cz. Dowadzić.

XDowadzenie się, a, s., btm., czynność cz. Dowadzić s.

XDowadzić, i, il, nied. XDowadzać komu = ostatecznie komuś zaszkodzić, zadać komuś stanowczy cios. XD. s. 1. dokończyć s. wadzić. 2. czego = wadzić s., zyskać co a. nabawić s. czego. <Do+WAD>

XDowaga, i, btm. waga należyta, rzetelna. <Do+WAGA>

Dowalać, a, ał powalać do reszty, dobrudzić. <Do+WAL>

XDowalać, a, ał p. Dowalić.

Dowalanie, a, btm., czynność cz. Dowalać.

XDowalanie, a, btm., czynność cz. Dowalać.

Dowalenie, a, btm., czynność cz. Dowalić.

Dowalenie się, a, s., btm., czynność cz. Dowalić s.

Dowalić, i, il, nied. XDowalać i. zwałić do reszty: Dowalił starego zamezyska. Oss. 2. dorzucić, dodać, dolożyć: Dowal jeszcze to. L. 3. Xkogo a. komu = wytluc, wybić, uderzyć: Dowalił go pałką w łeb. L. Dowalił mu na urząd. Oss. D. s. 1. obalić s. ze szczętem. 2. Xczego = z trudnością obalić. 3. Xczego = waleciem zyskać co a. nabawić s. czego. <Do+WALI>

[Dowanielja, i, lm. e] p. Ewangielja. <Sld.>

XDowar, u, btm., XDowarek dowarzanie, dogotowywanie. <Do+WR>

XDowarcie, a, btm., czynność cz. 1. Dowrzeć. <Do+WOR>

XDowarcie się, a, s., btm., czynność cz. Dowrzeć s.

XDowarek, rku, btm. 1. p. Dowar. 2. dojrzewanie: Słońce na wina D. bystro świeci w lato. Nar. <Do+WR>

Dowarty im. od Dowrzeć: Powieki niedobrze dowarte. Krup. <Do+WOR>

Dowarzać, a, ał i D. s. p. Dowarzyć. <Do+WR>

Dowarzanie, a, btm., czynność cz. Dowarzać.

Dowarzanie się, a, s., btm., czynność cz. Dowarzać s.

[Dowarzany] dogotowany: Nie chwyci sie groch ściany, kiej nie jest D. Prz. (= niewinnemu potwarz nie zaszkodzi).

Dowarzenie, a, btm., czynność cz. Dowarzyć.

Dowarzenie się, a, s., btm., czynność cz. Dowarzyć s.

Dowarzyć, y, ył, nied. Dowarzać i. uwarzyć zupełnie, dokończyć warzenia, dogotować: Niedowarzona ryba. Haur. 2. więcej przygotować. 3. doprowadzić do stanu dojrzalego: XZ jednego drzewa figa nie dojrzała, a druga wisi słońcem dowarzona. P. Koch. Przen.: XTo człowiek młody, trzebaby go D. L. (= nauczyć rozum). Głowa niedowarzona (= niedojrzała, niedoświadczona, nierozumna). XDzieło niedowarzone (= liche, niegigie). Niedowarzona nauka. Lel. 4. Xpozbawić świętości, zwarzyć: Mróz już dowarzył kwiecica. L. 5. Xdokończyć knucia: Dowarzył swoich zamysłów. L. 6. XD. majątku = do reszty strwnić. D. s. 1. ugotować s. należycie, dogotować s. 2. Xczego = dokazać, żeby s. coś ugotowało: Nie mogłem s. D. tego grochu. L. 3. Xczego = warząc, zyskać co a. nabawić s. czego. 4. Xczego = knując, nabawić s. <Do+WR>

Doważać, a, ał p. Doważyc.

Doważanie, a, btm., czynność cz. Doważać. <Do+WAGA>

Doważenie, a, btm., czynność cz. Doważyc.

Doważenie się, a, s., btm., czynność cz. Doważyc s.

XDoważnie przys. od Doważny.

XDoważność, i, btm. rz. od Doważny. L.

XDoważny mający wagę należyta.

Doważyc, y, ył, nied. Doważać i. dokończyć warzenia: Jutro doważę tego cukru. 2. więcej odważyć: Doważ mi jeszcze funt cukru. 3. Nie D. = nie naważyć, ile s. należy, nie dać należytej wagi: Kradną, którzy nie domierzą, nie doważą. Karnk. 4. Xnied. mieć należyty wagę: Doważa talar. Kn. 5. Xkogo = stać s. komu równym, dorównać: Wirgiljusz zapewne doważa Homera. L. 6. Xczego = ostatecznie zdać na los szczęścia, do reszty zaryzykować: Kto już wiele na szczęście odważył, powinien i reszty D. Oss. 7. Xczego = dokończyć podważania, wysadzania: Doważył drzwi. L. 3. Xkomu = dopiec, dokuczyć, dojąc do żywego. D. s. 1. dojsć wagi czego: D. s. złota. L. 2. wając, nabawić s. czego: Wążę dukaty i brakując, doważył s. tego, że kupey od niego odeszły. Oss. 3. Xdo reszty s. przeważyc: Doważył s. szala ich mierności i dumy. Krasid. 4. Xczego = odważyć s. na co. 5. Xdo czego = dobrać s., dostać s.: Doważył s. do jego szkatuły. L. <Do+WAGA>

Dowachać się, a, s., ał s. czego = odkryć co wąchanie: Dowachał s. kminkówki. Przen.: Po

to jechałem, ażeby wszędzie być, a D. ś. czegoś. Krasz. (= *dowiedzieć ś., przewąchać co.*) <Do+WĘCH>

Dowąchanie się, a ś., blm., czynność cz. Dowąchać ś.

[**Dowbacz, a, lm. e**] p. **Dołbacz.**

[**Dowbnia, l, lm. e**] p. **Dołbnia.** <Brs. dałbnia, Ukr. dołbnia>

[**Dowbysz, a, lm. e**] p. **Dobosz:** Dowbysze grzmieli w kotły. Sienk. <Ukr. dołbysz>

Dowcip, u, lm. y, †Dochcip, †Dościp, †Docip, [Dowścip] l. *bystrość umysłu, łatwe pojęcie, zdolność kombinowania, rozzarnienie, spryt, zmyślność, zdolność, pomysłowość:* D. do pojmovania rzeczy wynalezionych pomaga, gienjusz nowe wynajduje. Czart. A. Hartował energję, ostrzył D. Pawł. Czyż D. gnał rojem lataczów do sidel? Mick. Tu trzeba bystrego dowcipu, który z przyrodzenia jest dany. Sienk. Szukajmy przeciwko niebezpieczeństwu rady albo z naszego dowcipu, albo radząc ś. ludzi dowcipniejszych. Schot. (= *rozumu, umysłu*). 2. *łatwość w wyszukiwaniu stron śmiesznych, humor, żartobliwość:* D. wesoły, ostry, złośliwy. 3. *żart, koncept, facecja, krotoczwila:* Ruszył dowcipem, jak martwe cięło ogonem. Prz. 4. *×szuka, fortal, podstęp:* Zażył go takim dowcipem. L. 5. *przen. człowiek dowcipny:* Hr. K. był jednym z dowcipów podrzędniejszych. Gosz. Zdr. **Dowcipek.** <Do+W+CIP>

Dowcipek, pku, lm. pki l. p. Dowcip. 2. *dowcip niedojrzały, niedowarzony:* Na muszki naciera i młody na ich zabój D. wywiera. Toł. 3. *żart niedorzeczny, niezręczny.* 4. 2 pp. *×pka człowiek, sadzący ś. na dowcipy, kiepski dowcipniś.*

Dowcipiarz, a, lm. e rub. p. Dowcipniś.

Dowcipkować, uje, ował, Dowcipować sadziś ś. na dowcipy, popisować ś. dowcipem, żartować.

Dowcipkowanie, a, lm. a czynność cz. **Dowcipkować:** Do najmniejszych środków przywiadać mnie twe dowcipkowania. Fred. A.

†Dowcipliwy p. Dowcipny: Ale w niebezpieczeństwie nagłym to więc bywa, że niewiasta nad męża w radzie dowcipliwa. Goltj.

Dowcipnie przys. od Dowcipny.

†Dowcipnik, a, lm. cy ten, co ma dowcip niedojrzały, mędrak: Zginie roztropność od tych dowcipników. Rej.

Dowcipnisia, l, lm. e forma ż. od **Dowcipniś.**

Dowcipniś, a, lm. e, rub. Dowcipiarz człowiek dowcipny, żartowniś, facejonista, koncepcista, jowjalista: Mimo dobroci charakteru był najzłośliwszym dowcipnisiem. Krasz.

×Dowcipność, l, blm. rz. od Dowcipny: Lubią rymy D. Dm.

Dowcipny, †Docipny, †Dochcipny, †Dowcipliwy, [Doohcipny, Dowscipny, Dościpny, Dościpny] l. *mający cechy dowcipu, pełen dowcipu, śmieszny, humorystyczny, krotoczwilny, wciśzny, zabawny, wesoły:* Dowcipne opowiadanie. D. koncept. D. wyraz twarzy. 2. *mający dowcip, żartobliwy, wesoły, jowjalny, fluterny, cięty:* D. człowiek, autor. 3. *bystry, sprytny, przebiegły, przemysłny, pomysłowy, roztropny:* Na wojnie trzeba być dowcipnym na nieprzyjaciela. Lubom. Zbyt D. na swój wiek. 4. *zręczny, gracki, sprytny:* D. sposób, pomysł, wynalazek. <Do+W+CIP>

Dowcipować, uje, ował p. Dowcipkować: Stary doktor, człek zabawny, dowcipujący nieszkodliwie. Krasz.

Dowcipowanie, a, blm., czynność cz. Dowcipować.

Dowecować, uje, ował dokończyć wecowania, doostrzyć, dotoczyć. <Do+Wecować>

Dowecowanie, a, blm., czynność cz. Dowecować.

Dowerbować, uje, ował więcej zwerbować: Stanisław miał dowerbowanych Szwedów 14000. Mor. T. <Do+Werbować>

Dowerbowanie, a, blm., czynność cz. Dowerbować.

Dowlać, wieje, wiał, ×Dowionąć, nied. Dowiewać l. (o wietrze) do czego a. czego = *wiejąc, dojść do czego:* Niż go dowieją austry włoskie, użyje trudności jeszcze. Tw. 2. (o wietrze) *wiejąc, domieść co dokąd.* 3. *zboża = dokończyć wiania.* 4. [D.] *przejść chłodem:* Idź na góry, na lasy... tam cie wiać nie dowieje, tam cie słońce nie dogrzeje. <Do+WIE>

×Dowiad, u, blm. dowiadywanie ś., zbieranie wiadomości, badanie: Posłał brata dla obejrzenia ziemi i dowiadu u samego Konrada, jeśliby to za jego wolą było. Nar. <Do+WID>

†Dowiać się, a ś., ał ś. p. Dowiedzieć ś.: Teraz ś. było D., kto ma naprzód z konta spadać. Kochan.

†Dowiadanie się, a ś., blm., czynność cz. Dowiać się.

†Dowiadować się, uje ś., ował ś. i [Dowiadować ś.] p. Dowiedzieć ś.: Strzegł ś. D. tego, co jego pokój pomieszać mogło. Fil. <Do+WID>

†Dowiadowanie, a, blm. p. Dowiadowanie ś.: Świebodnie zabijali, bez wszego wkładania w to zwierzechności królewskiej, albo też dowiadowania. Leop. (= *indagacji, badania, śledztwa*).

†Dowiadowanie się, a ś., blm., †Dowiadowanie czynność cz. Dowiadować ś.

[**Dowiady, ów, blp.] pierwsze odwiedziny w celu ożenku.** Por. **Dowiedziny, Przypatrzowiny, Zwiady.**

×Dowiadywacz, a, lm. e ten, co ś. dowiadyje. Bobr.

Dowiadywać się, uje ś., ywał ś. p. Dowiedzieć ś.

†Dowladywanie, a, blm. p. Dowiadywanie ś. **Dowiadywanie się, a ś., blm., †Dowiadywanie czynność cz. Dowiadywać ś.**

Dowianie, a, blm., czynność cz. Dowiać. <Do+WIE>

†Dowiarek, rka, lm. rkowie człowiek łatwo-wierny. <Do+WIAK>

Dowiarować, uje, ował l. †strzec, przestrzegać. Tuch. 2. [D.] *dowierzać.* Por. **Dowierzyć.**

†Dowiarstwo, a, blm., †Dowier dowierzanie, zaufanie, ufność; łatwo-wierność.

Dowiastka, i, lm. l bot. (dianella) roś. z rodziny liljowatych. <?>

Dowiązać, że, zał, nied. Dowiązywać, ×Dowiązywać l. *dokończyć wiązania.* 2. *jeszcze co przywiązać.* Przen.: Dowiąż gwiazd dziesięć ogniomu złotemu okiem i myślą. Słow. 3. *przen. dodać, dołożyć, dołączyć:* Do swej własnej kroniki w jedną całość dowiązywał to, co disputa-bant Johannes et Matthaëus. Lel. <Do+WIEŻ>

Dowiązanie, a, blm., czynność cz. Dowiązać. **Dowiązywać, uje, ywał p. Dowiązać.**

Dowiązywanie, a, blm., czynność cz. Dowiązywać.

DOWICIE

Dowicie, *ā*, bhm., czynność cz. **Dowić**. <Do+WI>

Dowicie się, *a* *ś*, bhm., czynność cz. **Dowić** *ś*.

Dowić, *i*je, *il*, nied. **Dowijać** *dokończyć wicia, związania*: Dowija wianka. Rej. Przędzy swej dowiły. Kochan. D. *ś*. 1. *dokazać, żeby ś. co zwiło*: Tak był poplątany jedwab, że ledwie ś. go dowiłem. L. 2. *×wijąc, dojść do czego*. Przen.: Dowił ś. kłębka po nici. L. (= *doszedł prawdy potrochu*). 3. *×i* [D. *ś*.] *wiciem* (= *krętać*) *osiągnąć co a. nabawić ś. czego*: Jak zaczął matać, kręcić, wić, dowił ś. postronka na szyję. L. 4. *×dokąd = kręćąc ś. tu i owdzie, dojść*: Dowił ś. przecię do miasta, aleś ś. i tu i owdzie wił i kręcił. L. <Do+WI>

×Dowidzać, *a*, al p. **Dowidzieć**: Stary nie dowidza, a matka głupia. Jez. <Do+WID>

×Dowidzanie, *a*, bhm., czynność cz. **Dowidzać**.

Dowidzenie, *a*, bhm., czynność cz. **Dowidzieć**. **Dowidzieć**, *i*, al i. a. **×Dowidzać** nied. (część z przeczeniem) *móc dojrzeć, mieć dobry wzrok*: On trochę nie dowidzi. 2. *×dok. dostrzec, dopatrzeć, dojrzeć*: Trudno mi go było D. w ciżbie. <Do+WID>

Dowidziska, **Dowidzyska** *do widzenia, do zobaczenia*.

Dowidzyska p. **Dowidziska**.

Dowieczny *od wieków istniejący, odwieczny, stary*: Dowieczno drzewa szeleścić zaczynały. Krasz. <Do+WIEK>

†Dowiedować się, *uje* *ś*, *ował* *ś*. p. **Dowiedzieć** *ś*: D. *ś*. tego ortyla w wyższym prawie. D. *ś*. rzeczy tajemnych. <Do+WID>

Dowiedzenie, *a*, bhm., czynność cz. **Dowieść**. **Dowiedzenie się**, *a* *ś*, bhm., czynność cz. **Dowiedzieć** *ś*.

Dowiedzieć się, *wie* *ś*, **wiedziać** *ś*, nied. **Dowiadować** *ś*, **†Dowiadować** *ś*, [**Dowiadować** *ś*], **†Dowiać** *ś*, **†Dowiedować** *ś*. *powziąć wiadomość, zostać poinformowanym*: Dowiedziałem ś. wielu ciekawych rzeczy z tej książki. D. *ś*. o śmierci rodziców. Nie dowie ś., kto nie wysłucha. Prz. <Do+WID>

[**Dowiedziny**, in, bhp.] *odwiedziny kobiety, posłanej w celu wybadania zamiarów rodziców lub dziewczyny*. Por. **Dowiady**, **Zwiady**.

Dowiedziony im. od **Dowieść**, *pewny, niezawodny, nieuprzedzony*: Jest to rzecz dowiedziona.

×Dowielmożnić się, *i* *ś*, *il* *ś*. *stać ś. w zupełności wielmożnym*: W niej zaród wieków szlachetności tak ś. dowielmożni, że z niej ś. stanie, jak duchowa pani innych narodów. Krasin. <Do+WIEL+MOG>

×Dowieńczać, *a*, al p. **Dowieńczyć**. **×Dowieńczenie**, *a*, bhm., czynność cz. **Dowieńczać**.

×Dowieńczenie, *a*, bhm., czynność cz. **Dowieńczyć**.

×Dowieńczyć, *y*, *yl*, nied. **Dowieńczać** *dokończyć wieńczenia*. <Do+WIAN>

†Dowier, *u*, bhm. p. **Dowiarstwo**.

1. **×Dowierać**, *a*, al p. 1. **Dowrzeć**.

2. **×Dowierać**, *a*, al p. 2. **Dowrzeć**.

1. **×Dowieranie**, *a*, bhm., czynność cz. 1. **Dowierać**.

2. **×Dowieranie**, *a*, bhm., czynność cz. 2. **Dowierać**.

DOWIEŚĆ

†Dowieroa, *y*, im. *y* **wierzyciel**. <Do+WIAR>

Dowieroać, *a*, al p. **Dowiercić**. **Dowiercanie**, *a*, bhm., czynność cz. **Dowiercać**. **Dowiercanie się**, *a* *ś*, bhm., czynność cz. **Dowiercać** *ś*.

Dowiercenie, *a*, bhm., czynność cz. **Dowiercić**. <Do+WRZOT>

Dwiercenie się, *a* *ś*, bhm., czynność cz. **Dwiercić** *ś*.

Dwiercić, *i*, *il*, nied. **Dwiercać**, **×Dwiercować** *i. dokończyć wiercić, ostatecznie wywiercić*: D. dziury w czym. 2. *dokończyć rozcierania*: D. maku. D. *ś*. 1. *zostać do reszty wywierconym*: Kanał dwiercują ś. i gładzi. Jak J. 2. *dokazać wywiercenia*: Po wysiłkach dwiercił ś. tej dziury. 3. *wierząc, dojść do czego*: D. *ś*. wody. 4. *wierząc, nabawić ś. czego*. <Do+WRZOT>

†Dwiernie przys. od **Dwierny**: Modlił ś. Bogu D. Hrb. <Do+WIAR>

Dwiernoręctwo, *a*, im. *a* i. *prow. praw. przekaz, dany osobie, otrzymującej zapis i obowiązanej doreczyć spadek innej osobie, fideikomis*. 2. **†stosunek lenny, lenność**: Usiłowanie dowieść, że Kazimierz II książęta mazowieckie od holdowania i dwiernoręctwa wyłączył. Błaż. <Do+WIAR+RĘK>

×Dwiernoręcznie przys. od **Dwiernoręczny**. **×Dwiernoręczny** *i. fideikomisowy, pełnomocny*. 2. *lenny, lenniczy*.

†Dwierność, *i* bhm. rz. od **Dwierny**. **†Dwierny** *dowierający, ufający, ufny; łatwowierny*. <Do+WIAR>

×Dwiercować, *uje*, *ywał* *i* *×D. ś*. p. **Dwiercić**.

×Dwiercowanie, *a*, bhm., czynność cz. **Dwiercować**.

×Dwiercowanie się, *a* *ś*, bhm., czynność cz. **Dwiercować** *ś*.

Dwierzać, *a*, al p. **Dwierzyć**. **Dwierzanie**, *a*, bhm., czynność cz. **Dwierzać**. **×Dwierzenie**, *a*, bhm., czynność cz. **Dwierzyć**.

Dwierzliwy *prow. dowierający, łatwowierny*.

×Dwierzyć, *y*, *yl*, część. nied. **Dwierzać** *i*. *komu = wierę w kim położyć, zawierzyć komu, zufać komu*: Zbyt dowierzać swym siłom. Koblacie i koniowi nigdy nie dowierzają. 2. *×komu co = powierzyć*. <Do+WIAR>

×Dowieśić, *i*, *il*, nied. **×Dowieśać** *i. dokończyć wieśzania*. 2. *jeszcze więcej pozawieszać*. <Do+WIS>

×Dowieśać, *a*, al p. **Dowieśić**. **×Dowieśanie**, *a*, bhm., czynność cz. **Dowieśać**.

×Dowieszenie, *a*, bhm., czynność cz. **Dowieśić**.

Dowieść, **wiedzie**, **wiódł**, nied. **Dowodzić** *i. przeprowadzić do pewnego miejsca, doprowadzić, przynieść*: Dowiedziesz owce do brata swego. Leop. Przen.: *×Kaźda swywola wnet guzy dowiedzie*. Rej. (= *przyniesie, ściąganie, sprowadzi*). Kłótników do zgody D. Mick. (= *skłonił*). Nie ten mądry, co wiele mówi, a do rzeczy potrzebnej z swoją mową nie dowiedzie, ale ten, co mówi i dowiedzie. Górs. J. 2. **†do skutku doprowadzić, sprawić, zrządzic, dokazać, dopiąć czego**,

Fulkon dowiódł przecie, że Władysława obrano. Błaz. Unji dowiódł, zabrać Polskę z Litwą. Stryjk. (= *dokonał*). 3. † na kim = *wymóc, wymusić, wyjednać u kogo*: Ukazawszy królowi przysięgę w konstytucji, łatwie dowiedziemy sobie na nim prawdziwej egzekucji. Orzech. 4. czego a. eo = *dowód, przytoczyć, dowodami poprzeć, udowodnić, uzasadnić, stwierdzić, okazać, wykazać, przekonać*, nied. *argumentować*: Dowiodła, że zna równie pędzel, nuty, druki. Mick. D. swego twierdzenia. Trafny strzał dowodzi tylko śmiało oko. Mick. † Ukrzywdzony sprawiedliwości sobie dowodzić ma przed komisarzami. St. lit. (= *dochodzić, poszukiwać*). † D. eo na kogo = *stwierdzić czyjąś winę*: Ktoby na kogo go dowodził, a nie dowiódł, tedy ma go u prawa nawiązać. St. lit. 5. † *dowiedzieć ś.*, *przekonać ś.* o czym: Kto chce tego D., ta jest o nim powieść. Gał. <Do+WIOD>

Dowiedać, a, ał p. Dowiać.

Dowiedanie, a, btm., czynność cz. Dowiedać.

Dowiedzenie, a, btm., czynność cz. Dowieść.

Dowieźć, wiezie, wiózł, nied. Dowozić i przywieźć do pewnego miejsca: Wcznica dowiózł go do gospody. 2. czego = *wozić, dostarczać*: Dowozić komu żywności. Sprawdzić, czy wszystko dowiezionym zostało. Słarb. <Do+WIOZ>

× **Dowięzywać, uje, ywał p. Dowiązać.**

× **Dowięzwanie, a, btm., czynność cz. Dowięzywać.**

Dowijać, a, ał p. Dowić.

Dowijanie, a, btm., czynność cz. Dowijać. <Do+WI>

† **Dowinić się, i ś., ii ś. czego i. dopuścić ś. jakiej winy, zawinąć co, winę popełnić:** Kalimach radził Olbrachtowi, aby nie odpuszczał żadnemu szlachcicowi, gdy ś. który czego dowini. Biel. M. 2. *doczekać ś. kary, zasłużyć na jaką karę*: Jeśli inaczej uczynisz, tego ś. kija dowinisz. Biel. M. <Do+WIN>

† **Dowinienie, a, btm. p. Dowinienie ś.:** Wielgie dowinienia (= *przestępstwa, przewinienia*). Niektórzy o niektóre nierządy a o wielkie dowinienia k naszemu sądu pozwani bywają. Św. z Woc.

† **Dowinienie się, a ś., btm., † Dowinienie czynność cz. Dowinić ś.**

† **Dowiniony winny, obwiniony.**
[Dowiodły] *dowiedziona*: To je dowiodłé = to jest dowiedzione. <Do+WIOD>

× **Dowionąć, nie, nął p. Dowiać.** <Do+WIE>

× **Dowionępole, a, btm., czynność cz. Dowionąć.**

[Do w jedna] p. Do jedna.

[Dowkoła] *dokoła*.

Dowlec, wlecz, włékl, nied. Dowlekać i Dowlóczyć i. zaulec do pewnego miejsca, dociągnąć. 2. D. sprawy = *przewlec do pewnego czasu*. 3. a. dok. **Dowlóczyć dokończyć włóczenia, dobronować:** D. zagonu. 4. a. dok. **Dowlóczyć dokończyć nawlekania:** D. perel. D. ś. *wlokąc ś., dojsć; doleźć, dogramolić ś.* <Do+WLEK>

Dowlęczenie, a, btm., czynność cz. Dowlec.

Dowlękać, a, ał p. Dowleć.

Dowlękanie, a, btm., czynność cz. Dowlekać.

Dowlęczenie, a, btm., czynność cz. Dowlóczyć.

Dowlęczenie się, a ś., btm., czynność cz. Dowlóczyć ś.

Dowlóczyć, y, ył nied. i dok. p. Dowlec. D. ś. dok. włóczyć ś., nabawić ś. czego.

× **Dowodliwie przys. od Dowodliwy.** <Do+WIOD>

Dowodliwość, i, btm. fil. rz. od Dowodliwy: D. pewników jest zaprzeczana.

Dowodliwy fil. i posp. dający ś. dowieść, dopuszczający dowód: Twierdzenie dowodliwe. Dowodliwa jest, że nasza ziemia była niegdyś dnem morskim. Hube.

Dowodnie przys. od Dowodny: D. coś okazać. Stary ogar dowodniej zwierza w kniei gonii. Koch. <Do+WIOD>

Dowodność, i, btm. f. posp. rz. od Dowodny. 2. fil.: a) i praw. gruntowność na dowodach oparta: D. teorii, poglądu. D. ksiąg handlowych, świadków. b) cecha pewności na dowodach opartej: D. faktu.

Dowodny f. za dowód służący, przekonujący, rozstrzygający, decydujący: Inna jeszcze występuje cecha, nad inne ważna, dowodna. Krasin. 2. *mający dowody, widoczny, jasny, pewny, oczywisty, niewątpliwy:* Jawne jest i dowodne każdemu twoje około ubogich pieczętowanie. Haur. 3. × *skuteczny, ważny, dzielny, dobry, praktyczny, mocny:* Wódka ta kiskom jest dowodnym lekarstwem. Syr. Dowodnym bojem Sywarda porazili. Błaz. 4. myśl: a) *Ogar D. = goniący na czele innych.* b) *Pies D. = dobrze prowadzący myśliczego na zwierzyng, doskonale ułożony.* <Do+WIOD>

Dowodowy fil. i i posp. do dowodu należący: Materiał D. Środki dowodowe (= czynności proceduralne, dostarczające dowodów). 2. dowodzić, uzasadniać zdolny, dowodzący, przekonujący: Siła dowodowa argumentu.

Dowodzenie, a, lm. a i. czynność cz. Dowodzić. 2. (w retoryce) *część przemowy, w której ś. dowody skupiają.*

× **Dowodzieciel, a, lm. e, × Dowódca ten, który czegoś dowodzi.**

× **Dowodziecielka, i, lm. i forma ż. od Dowodzieciel.**

Dowodzić i. ii f. p. Dowieść. 2. mieć nad czym dowództwo, stać na czele czego, komenderować: Dowodzić pułkiem, dywizją. † **Cheieli nad cesarzem swym prawem D. Bardz. (= przewodzić, rej wodzić).** † **Młodzi, w której niezwiędła laty krew dowodzi.** Susz. (= *panuje*). 3. *rozwodzić ś., dużo mówić; przewodzić, burmistrzować, dunderować:* Kto za wiele dowodzi, niezego nie dowodzi. Prz. Dowodzi całymi godzinami nad dziećmi, krzyżąc i łając bez końca. 4. [D.] *dokonywać, dokazywać, wyrabiać:* D. enda. 5. anat.: × *Naczynie dowodzące a. d o p r o w a d z a j ą c e (vas afferens) = które krew a. wog. ciecz doprowadza do jakiego organu.* <Do+WIOD>

× **Dowojować, uje, ował i. wojny dokończyć. 2. kogo = wojując, pokonać:** Modlitwą słońce Jozue hamował, iż stało póki pogan dowojował. Stryjk. D. ś. czego = *wojując, zyskać co a. nabawić ś. czego:* Stracił rękę, ot i wszystko, czego ś. dowojował. <Do+WIOJ>

× **Dowojowanie, a, btm., czynność cz. Dowojować.**

Dowojowanie się, a ś., btm., czynność cz. Dowojować ś.

[Dowolna, Dowolnie, Dowolno] *dosyć:* Najadłem ś. D. Poprzychodziło D. dziweńków. <Do+WIOŁ>

Dowolnie, † **Dowolno** i. przys. od **Dowolny**. 2. [D.] = a) *rzeczywiście, dokładnie*: D. tego nie mogę pedzieć, cy ón to zrobił, cy nie ón. b) [D.] p. **Dowolna**. <Do+WOL>

Dowolno i. † p. **Dowolnie**: D. to jest dostatkem lać wody. Sak. 2. [D.] p. **Dowolna**.

Dowolność, i f. blm. rz. od **Dowolny**: D. czynu. 2. Im. i *czyn samowolny, samowola*: W walce z dowolnościami Władysława II i Mieszka Starego okazuje ono (możnowładztwo) dzielność i pojęcia wzniosłe. Smol. Smutny stan króla pruskiego czynił go zawisłym od dowolności Napoleona. Skarb.

Dowolny i. *do woli zostawiony, do woli wybrany, jaki ś. podobą*: Umieścić co w dowolnej odległości od siebie. 2. *samowolny, arbitralny*: Przeważanie jednej z tych dwu form dla rodzaju męskiego, a drugiej dla żeńskiego i nijakiego jest przepiśm zupełnie dowolnym. Kryń. 3. † *dosyć liczny, dostateczny*: O tym i ustne nasze rozmowy dowolne bywały. Sak. 4. fil. z *woli wypływający, z udziałem woli wykonany*: D. czyn, postęp. 5. [D.] *samowolnie robiony*: Złe rzeczy robiłem, dowolnie; byłem na gruszkach. <Do+WOL>

Dowoląć, a, ał, nied. **Dowolywać** i. *dokończyć wolać*: Nie dał woźnemu intruzji D. Oss. 2. *×więcej jeszcze przywolać*: Mało miał ludzi koło siebie, więcej ich dowolał. Oss. D. ś. i. kogo = *wolając, sprowadzić*: Nie mogłem ś. nikogo D. 2. *×kogo = wolając, ocucić a. obudzić*: Na modlitwie tak była zachwycona częstokroć, iż ś. jej nikt nie dowolał. Skar. Z głębokiego snu dał ś. D. Oziach. 3. *czego = wolając, wskórać co a. nabawić ś. czego*: Dowolał ś. kija na grzbiec. L. <Do+WOL>

Dowolanie, a, blm., czynność cz. **Dowolać**.

Dowolanie się, a ś., blm., czynność cz. **Dowolać** ś.

Dowolywać, uje, ywał p. **Dowolać**.

Dowolywanie, a, blm., czynność cz. **Dowolywać**.

† **Dowora**, y, lm. y i. *dostęp, przystęp*: Złodziej, jeśli do cudzego nie będzie dowory, już będzie swoje suknią kradł. Klon. 2. *okazja, sposobność*: Judasz, obiecawszy wydać Jezusa, szukał dowory, za którą mógłby Go wydać. Żarn. 3. *powód, przyczyna*: Błuznierstwo jest D. do zgorzienia. Gil. <Do+WOR>

[**Doworem**] *podostatkkiem*. <? Do+WOR>

×Dowoszczenie, a, blm., czynność cz. **Dowoszczyć**.

×Dowoszczyć, y, ył *dokończyć woszczenia*. <Do+WOSK>

Dowozić, i, il i. nied. p. **Dowieźć**. 2. *×dok.*: D. gruntów = *dokończyć nawożenia, wynawozić*. D. ś. *czego = woząc, zyskać co a. nabawić ś. czego*. <Do+WIOZ>

Dowozowy przym. od **Dawóz**: Produkt D.

Dowożenie, a, blm., czynność cz. **Dowozić**.

Dowód, odu, lm. ody i. *okoliczność a. rzecz przemawiająca za czymś, świadcząca o czymś, oznaka czego*: Dać D. męstwa, odwagi, wytrwałości. Dawać komu dowody przyjaźni, przywiązania. Ten sprzęt przyjm w D. mojego szacunku. Mick. Akt notarialny służy za D. w procesie cywilnym. Ten oskarżony ma wszystkie dowody przeciw sobie (= *poszlaki*). Żart.: Dowody srebrne, żydowskie, najmocniejsze. Prz.

(= *pieniądze, przekupstwo*). 2. a. *×Demonstracja* fil. w logice = a) *postępowanie rozumowe, okazujące prawdziwość a. fałszywość sądu, szereg argumentów, zmierzających ku poparciu pewnego twierdzenia a. przeczenia*: D. dostateczny, niedostateczny, bezpośredni, pośredni, pozytywny, negatywny, apodyktyczny, analogiczny, rzeczowy, rozumowy, doświadczalny, formalny, postępujący, wsteczny. D. ontologiczny istnienia Boga. Rozwinać D. b) bl. zam. **Argument**. 3. część. w lm. *dokument, świadectwo*, w lm. *papiery*: Mieć dowody w porządku. 4. *×próba wykonania zamiaru*: Chcieli wniknąć do Cyceiona, ale do wrót nie przypuszczeni, na dowodzie ustali. Plich. 5. *×pobudka, przywód*: Za dowodem Glińskiego wtargnęła Moskwa do Polski. 6. *×popis sakolny*. <Do+WIOD>

Dowódca, y, lm. y i. *ten, co dowodzi, przywódca, wódz, komendant*. 2. *×p. Dowodzieciel*.

Dowódczy przym. od **Dowódca**: Nieznajomość żołnierskiego i dowódczego zadania. Jaroch.

Dowódczyni, i, lm. e forma ż. od **Dowódca**: Była dowódczynią profanek. Dzierz.

Dowództwo, a, lm. a *władza zwierzchnicza w wojsku, komenda*: Objąć D. nad wojskiem.

Dowóz, ozu, lm. ozy i. a. **Dowózka** *dostawa produktów, dowożenie towarów*: D. mały, duży, niedostateczny. Nieprzyjacieli niszczył posiłki, przecinał dowozy. Mick. 2. *×fizj. dostarczanie, przyjmowanie materji ustrojowi potrzebnej, odżywczej*. <Do+WIOZ>

Dowózka, i, blm. p. **Dowóz**.

[**Dowpoły**, **Dowpół**] *do połowy, nawpół*. <Do+W+POŁ>

[**Dowpół**] p. **Dowpoły**: Chałupsko D. zawalone.

[**Dowpółty**] p. **Dopóty**.

Dowróżenie, a, blm., czynność cz. **Dowróżyć**. <Do+WROG>

Dowróżenie się, a ś., blm., czynność cz. **Dowróżyć** ś.

Dowróżyć, y, ył, nied. † **Dowróżywać** *dokończyć wróżenia*. D. ś. *czego i. dojść za pomocą wróżenia*: Tatarowie z człowieczych jelit szczęścia albo nieszczęścia przyszłego zwykli dowróżywać ś. Błaż. 2. *wróżąc, zyskać co a. nabawić ś. czego*. † **Dowróżywać**, a, ał i, † D. ś. p. **Dowróżyć**. <Do+WROG>

† **Dowróżywanie**, a, blm., czynność cz. **Dowróżywać**.

† **Dowróżywanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Dowróżywać** ś.

×Dowrzały i. *dosyć ugotowany, dogotowany*: Surowy, niedowrzały. Mącz. 2. *dojrzały*: Dowrzałe jabłka. Nar. <Do+WR>

Dowrzan, a, lm. y bot. (calepina) *roś. z rodziny krzyżowych*. <?>

1. **×Dowrzęć**, wrze, wart, nied. **×Dowierać** i. *zupełnie zamknąć, domknąć*: Stróż bramy nie dowarił ospaty. Mias. 2. *dokończyć zawierania czegoś, ostatecznie ułożyć ś. o co*: Stanęło, żeby tych paktów koniecznie dowierać. Tw. *×D. ś. czego i. dokazać, żeby ś. coś zupełnie zamknęło*. 2. *opanować co, zająć co*: Ten ś. dowarił pagórka. Żebr. <Do+WOR>

2. **×Dowrzęć**, wre a. wrze, wrzał, nied. **×Dowierać** i. *ugotować ś. zupełnie, dogotować ś.*: Czeka, rychłoli obiad dowre. Rej. Pieczenia ś. wieprzowa dopieka, a kapłon z kluskami dowiera.

Rej. 2. *dojrzed, dostac s.*: Boś nam bardzo gro-
zą gradem, a niechaj rychlej dowiera... Rej.
<Do+WR>

×Dowrzenie, a, blm., czynność cz. 2. Do-
wrzed.

[Dowspomagać, a, ał] p. Dopomóc.

[Dowspomóc, może, mógł] p. Dopomóc: Pám-
bóg dowspomoże. <Do+W+Z+Po+MOG>

[Dowuolpny] p. Dowolpny.

[Dowutaie] przys. od Dowutny.

[Dowutny] *dokumentny, rzetelny, wyraźny*: Do-
wutnom prawdę mi powiż. <Zap.=dowodny>

[Do wyhipka] *w skok*: Biegnąc do wyhipka.
<Zap. od dźwa. hip (o szybkim oddychaniu)>

[Do wykopu] *prędko*: Do wykopu lecieć=
prędko biec. <Do+Wy+KOP>

×Dowyzwalać, a, ał *wyzwalać ostatecznie*: Jak
możę, dowyzwalam wyzwoleńca. Krasin. <Do+
Wy+Z+WOL>

×Dowyzwalanie, a, blm., czynność cz. Dowy-
zwalać.

†Dowziąd, weźmie, wziął *przyjąć*. <Do+Wz
+IM>

Doza, y, lm. y, †Dozys 1. *ilość lekarstwa, uży-
ta na raz, dawka*. 2. *przen. ilość, miara*:
Pewną dozę wykształcenia, jak na owe czasy,
posiadał. Rol. <Gr. dosis>

[Do zdechu] *prędko, szybko, pośpieszenie*: Do
zdechu robić, lecieć. <Do+Z+DUCH>

[Do zdry] p. Zdra.

†Dozdrzały p. Dojrzały.

1. †Dozdrzed, y, ał, [Dozdrzed] p. 1. Dojrzed.

2. †Dozdrzed, eje, ał p. 2. Dojrzed.

[Dozdrzełałość, i, blm.] *dojrzałość*.

[Dozdrzełały] p. Dojrzały.

[Dozdrzeleć, eje, ał] p. 2. Dojrzed.

[Dozdrzelewać, a, ał] p. 2. Dojrzed.

†Dozdrzenie, a, blm., czynność cz. 1. i 2.
Dozdrzed.

†Dozdrzewać, a, ał p. 2. Dojrzed.

†Dozdrzewanie, a, blm., czynność cz. Dozdrze-
wać.

[Dozdrzy się, y s., yt s.] p. 2. Dojrzed.

Dozgonie przys. od Dozgonny, *do zgonu*: Bę-
dę ci D. wdzięczny. Raczylifeie s. już przychy-
lił do połączenia D. tej młodej pary. Hof. <Do
+Z+GON, a.+KON>

Dozgonność, i, blm. rz. od Dozgonny: D.
związku małżeńskiego.

Dozgonny *do zgonu trwający, stały*: D. przy-
jaciół. Dozgonna wdzięczność.

×Doziemny punkt = punkt, w którym księżyc
znajduje s. najbliższej ziemi. Hube. <Do+ZIEM>

×Dozieraacz, a, lm. e p. Dozorca.

Dozierać, a, ał p. 1. Dojrzed.

Dozieranie, a, blm., czynność cz. Dozierać.

×Dozierać, y, lm. y p. Dozorca.

[Doziorny] p. Dyżurny. <Sl. do dozorca>

Doznanność, y, yt *dokończyć znaczenia*: D. chu-
stek. <Do+ZN(A)>

Doznać, a, ał, nied. Doznawać 1. ×*dokończyć
poznawania, poznać do reszty*: Wielu umiał geo-
metrię w domu, doznał jej w szkołach. Oss. 2.
*dokształcić na sobie, spróbować, doskonalić, prze-
żyć, ponieść*: D. wrażeń, przyjemności, przy-
krości, zawodu. D. czyjej zemsty, łaski. D. od
kogo wiele dobrego. D. krzywdy. Kto nie do-
znał goryczy ni razu, ten nie dozna słodyczy

w niebie. Mick. 3. †*wypróbować, dojść wartości,
doświadczyć, wyegzaminować*: Złota ogniem do-
znawaj, a człowieka złotem. Kn. Gdy go dozna-
wał w nauce praw, na wszystko mu odpowiadał.
Skar. Żaden s. nią pozna, aż sam siebie do-
zna. Prz. W potrzebie, mówią, D. przyjaciela.
Kochan. Czego ty doznać możesz sam z siebie
naprędzej. Kochan. (= *co poznać, ocenić, osądzić*).
4. †*powziąć na kogo podejrzenie, znaleźć poszlaki
czyjej winy*: Jeśli niewiastę w nierządzie do-
znają, długo ją w sromotnym więzieniu chowa-
ją. Paszk. 5. [D.] *poznać co gruntownie, doświadczyć
czego*: Jak nam nie dacie (kolędy), wielki
gniew doznacie: wszystkie szklanki potłuczemy.
×D. s. 1. *wypróbować siebie*: To rozum naj-
większy, kto s. sam doznawa. Rej. 2. *czego=
świadczyć czego został, spojrzeć co*: Doznawa-
my s. tego, że rodzice prze zachwalstwo dzieci
przychodzą ku nędzy. Głoz. 3. *czego na kogo
=dozekać s. czego po kim*: Nie doznasz s. tego
na mnie, iżbym był zły człowiek. Oss. 4. [D.
s.] *poznać, zbadać, przekonać s., dowiedzieć s.*: D.
s. prawdy. Jużem s. doznała, że nie mam uro-
dy. <Do+ZN(A)>

Doznanie, a, blm. 1. czynność cz. Doznać. 2.
[D.] *uznanie*: Wzdychem ja do serca, wzdy-
cham do doznania.

×Doznanie się, a s., blm., czynność cz. Do-
znać s.

Doznany im. od Doznać: ×D. organista. Węg.
(= *doświadczony, biegły, znany, słynny*).

†Doznawacz, a, lm. e p. Doznawca.

Doznawać, aje a. ×awa, awał i ×D. s. p.
Doznać.

Doznawanie, a, blm., czynność cz. Doznawać.
×Doznawanie się, a s., blm., czynność cz. Do-
znawać s.

†Doznawca, y, lm. y, †Doznawacz *ten, co do-
chodzi czegoś, badać*: Nie bądźcie słuchaczami
potwarzy, ale doznawcy prawdy. Skar.

†Dozobac, ble, bał *dziobiąc, dojeść; dokończyć
dziobania*. <Do+ZOB>

†Dozobanie, a, blm., czynność cz. Dozobac.

Dozorca, y, lm. y, ×Dozieracz, ×Dozierać,
†Dozornik *ten, co dozoryje, nadzorca, inspektor*:
D. szkoły. Chm. D. więzienia. D. magazynu
(= *magazynier*). <Do+ZOR>

Dozorczość, a, blm., †Dozorstwo *urząd do-
zorcy, dozorowanie*.

Dozorczy 1. przym. od Dozorca. 2. ×p. Do-
zorczy.

×Dozorczyzna, y, lm. y p. Dozorczyzni: Nie
trzeba s. dozorczyznom dziwować temu, gdy kro-
wy nie w równym ocielają s. czasie. Haur.
(= *gospodyniom folwarcznym, ekonomkom*).

Dozorczyń, i, lm. e, ×Dozorczyzna forma ż.
od Dozorca.

[Dozorem] *pilnie, gorliwie*: Kawaler ziarna mu
(konikowi) nosił D.

×Dozornie przys. od Dozorczy: W tym spr-
awiedliwie, pilnie i D. postąpiła komisja. Swit.
Pilnie i D. nieszczerne chłopięta pijanych plwo-
ciny ścierają. Pilch.

†Dozornik, a, lm. cy p. Dozorca: O Duchu
św., sprawco i dozorniku owiec Chrystusowych
Skar.

×Dozorność, i, blm. rz. od Dozorczy.

×Dozorczy, ×Dozorczy czego 1. *dozorujący, pil-
nujący, doglądający czego*: Postanowione, aby

województwie w przedawaniu rzeczy wszelakich dozorni byli. Biel. M. 2. a. do czego = pilny, staranny, pieczołowity, baczny, zabiegły, dbały: Ojcowskie a szczęśliwości podlanych dozorne oko W. K. Mości. Djar. gr. On jest bardzo do nauk D. Sł. wil. 3. *przezorny, przewidujący, obmyślający zawczasu*: Florencykowie dozorni są zysków. 4. *pilnie doglądany, staranny*: W dozornej robocie każdej rzeczy wiele ś. przyczynia. Haur. <Do+ZOR>

Dozorować, uje, ował mieć dozór nad czym, doglądać czego, pilnować, strzec, czuwać nad czym: Poniżej Cecory punktów przystępnych jest kilka załadwie, ale dozorowanych. Jeż.

Dozorowanie, a, btm., czynność cz. Dozorować.

Dozorowy przym. od Dozór: Komitet D.

† **Dozorstwo, a, lm. a p. Dozorczość**: Opiekuny z urzędu i z dozorstwa złożono. Błaż. (= z opiekuństwa).

† **Dozować, uje, ował odmierzając stosowne dozy dla przymieszania ich do czego.** <Now. z Gr. dōsis = dawka>

† **Dozowanie, a, btm., czynność cz. Dozować.**

Dozór, oru, lm. ory 1. dozorowanie, nadzór, doglądanie, strzeżenie, pilnowanie: Mied D. nad czym a. × mied D. czego. Bez dozoru i dologu nie będzie w brogu. Prz. Zostawie dzieci bez dozoru. D. poliejny. 2. † *przezorność, zapobiegliwość*: Naśladuj go w cnotach, w czujności, w dozorze. Gór. Wielkiego dozoru człowiek. Oss. (= przewidujący, przezorny). 3. *instytucja dozorująca*: D. kościelny a. parafjalny = zbiór osób, zarządzający majątkiem parafji a. gminy wyznaniowej. D. bóżniczy. 4. † *część cyrkulu miejskiego, zawierająca w sobie od 100 do 200 domów, rewir.* <Do+ZOR>

× **Dozrzeć, żre, żarł p. Dozreć.**

Dozucie, a, btm., czynność cz. Dozuc.

Dozuc, uje, ul dokończyć obuwania, nalezyćcie obuć: Butów nie mogłam D. i krzywo mi siedzą. Prus. <Do+Z+U>

× **Dozupelnic, i, il uzupełnienia dokończyć, uzupełnić, przyprowadzić do zupełności, dopełnić**: Całość postawy i porusza biednego chłopca, wiatr, igrający z polami fraka, dozupelnily widoku. Wilk. Duch ogólny dostateczną liczbą śmierci osób pojedynczych za pewnym czasem dozupelniony. Wilk. <Do+Z+U+PEŁN>

× **Dozupelnienie, a, btm., czynność cz. Dozupelnic.**

Dozwałać, a, ał p. Dozwolić.

Dozwalanie, a, btm., czynność cz. Dozwałać.

Dozwolenie, a, lm. a czynność cz. Dozwolić: † Szlachę w darowiznach, przywilejach, w dozwoleńiach im przez nas dany zachowamy. Herb. (= ustępstwach, koncesjach). † D. odejścia (= urlop). <Do+Z+WOL>

[**Dozwolenstwo, a, lm. a] pozwolenie.** Por. **Pozwolenstwo.**

Dozwolić, i, il, nied. Dozwałać co a. czego = zdać na czyją wolę, zezwolić, pozwolić, dopuścić, upoważnić do czego, nie sprzeciwić ś. czemu, zgodzić ś. na co, przystać na co. <Do+Z+WOL>

Dozwolony 1. im. od Dozwolić. 2. † List D. = *dozwalający*: Jeden z synów może iść na naukę za listem dozwołonym pana dziedzicznego. Tarn. J.

[**Dozynać, a, ał p. Dozreć.**

† **Dozys nieod. p. Doza**: D., miarka lekarstwa na jeden raz. Kn.

× **Dozysk, u, lm. 1 zysk dorywczy, nieregularny**: Nieprzyjaciele nas długo fortelmi zbywali, dozyskami. Fal. <Do+Z+ISK>

× **Dozyskać, a, ał jeszcze coś zyskać.**

× **Dozyskanie, a, btm., czynność cz. Dozyskać.**

† **Dozyskować, uje, ował otrzymywać, dochodzić do posiadania czego; odzyskiwać.**

† **Dozyskowanie, a, btm., czynność cz. Dozyskować; dochodzenie prawne celem odzyskania jakiejś rzeczy.**

† **Dozdrzeć, y, ał p. 1. Dojrzeć**: Wspaniałość do enoty dozdrzy i przez chmurę. Rej. <Do+ZOR>

† **Dozdrzenie, a, btm., czynność cz. Dozdrzeć.**

† **Dozdrzewać, a, ał p. 2. Dojrzeć.**

† **Dozdrzowanie, a, btm., czynność cz. Dozdrzewać.**

[**Do żgna**] całkiem, zupełnie, do szczytu: Zebrałi żołędzie do żgna. Por. **Do zdźbia.** <Może = do żgła>

[**Dozrały**] p. **Dojrzały.**

† **Dozreć, eje, ał i [Dozreć] p. 2. Dojrzeć**: Grono dozreje. Sien. Dozraja. Trzye.

[**Dozreć, y, ał p. 1. Dojrzeć**: Dozrała go bez wokno.

† **Dozrzałe, † Dozrzałe przys. od 1. Dozrzały.**

† **Dozrzało p. Dozrzało.**

† **Dozrzałość, i, btm. rz. od Dozrzały, dojrzałość.**

1. † **Dozrzały p. Dojrzały**: Włes ma barwy orzecha laskowego dozrzałego. Op.

2. † **Dozrzały p. × Dojrzały.**

1. † **Dozreć, y, ał p. 1. Dojrzeć**: Prawie byli dozrzeli oczyma swemi do tajemnie bóstwa Jego. Rej. (Morze) upadnie tako głęboko, że ledwy będzie móc dozrzano. Op.

2. † **Dozreć, eje, ał p. 2. Dojrzeć**: Jagódka dozreje. Sienk.

† **Dozrzenie, a, btm., czynność cz. 1. i 2. Dozrzeć.**

† **Dozrzenieć, eje, ał p. 2. Dojrzeć.**

† **Dozrzenienie, a, btm., czynność cz. Dozrzenieć.**

† **Dozrzewać, a, ał p. 2. Dojrzeć.**

† **Dozrzewanie, a, btm., czynność cz. Dozrzewać.**

Doża, y, lm. owie dożywni książę rzeczypospolitej Weneckiej i Genueskiej. <Włos. [doge], z łć. dux, 2 pp. ducis = wódz>

† **Dożałować się, uje ś., ował ś. osiągnąć postępowaniem prawnym, drogą procesu**: Tego imienia dożałowano ś. prawem. <Do+ŻAŁ>

Dożarcie, a, btm., czynność cz. Dozreć. <Do+ŻR>

× **Dożarzać, a, ał p. Dożarzyć.**

× **Dożarzanie, a, btm., czynność cz. Dożarzać.**

× **Dożarzenie, a, btm., czynność cz. Dożarzyć.**

× **Dożarzyć, y, ył, nied. × Dożarzać 1. więcej rozgrzać. 2. dokończyć rozgrzewania.** <Do+ŻAR>

Dożać, żnio, żał, 3 os. lm. [dożęli a. dożali, dożani, dożeni, dożęni], nied. Dożynać żęcia dokończyć. <Do+ŻN>

† Dożdać, a, ał, [Dożdać, dożdą a. dożdżą, rozk. dożdży] *doczekać*: O jakbyś był szczęśliwy, byś nie dożdał Bachowych świętości. Zebr. I ty tego nie dożdasz, nie doczekam i ja. Zwr. M. <Do+ZD>

† Dożdanie, a, bfm., czynność cz. Dożdać.
Dożebrać się, rzo ś., pał ś. czego I. *zebrząc, zyskać, wzbierać co*: Dożebrał ś. pięknego grosza. 2. *zebrząc, nabawić ś.*: Kozy ś. dożebrzesz. <Do+ZEBR>

Dożebranie się, a ś., bfm., czynność cz. Dożebrad ś.

×Dożegać, a, ał p. Dożegnać.
×Dożeganie, a, bfm., czynność cz. Dożegać. <Do+ZEG>

Dożeglować, uje, ował *dokończyć żeglowania; dopłynąć, żeglując*: Nie wierzę, abym dożeglował w pożądane kraje. Koch. J. Przen.: Po wielu trudnościach ze szwajcarami dożeglował do pałacu. Rodz. (=doszedł). D. ś. czego = *żeglując, zyskać co a. nabawić ś. czego*. <Do+Zeglować>

Dożeglowanie, a, bfm., czynność cz. Dożeglować.

Dożeglowanie się, a ś., bfm., czynność cz. Dożeglować ś.

×Dożegnać, nie, nał, ×Dożgnąć, ×Dożognąć, nied. ×Dożegać, ×Dożgać I. *do reszty ogrzać, dogrzać, dopiec*. 2. *sparzyć, orarzyć*: Dożega pokrzywa. Troc. 3. *udręczyć, mękę sprawić, dokuczyć*. <Do+ZEG>

×Dożegnęcie, a, bfm., czynność cz. Dożegnać.
[Dożera, y, lm. y] I. *łopot, subjekcja, trud, męka*: Je s nim wielką dożera. 2. *człowiek dokuczliwy*. <Do+ZR>

Dożerać, a, ał p. Dożreć.

Dożeranie, a, bfm., czynność cz. Dożerać.

Dożęcie, a, bfm., czynność cz. Dożać.

Dożgać, a, ał, Dożgnąć *dobić, żgając; dokłóć*.

×Dożgać, a, ał p. Dożegnać.

Dożganie, a, bfm., czynność cz. Dożgać.

×Dożganie, a, bfm., czynność cz. ×Dożgać.

Dożgnąć, nie, nał p. Dożgać.

×Dożgnąć, nie, nał p. Dożegnać.

Dożgnięcie, a, bfm., czynność cz. Dożgnąć.

×Dożgnięcie, a, bfm., czynność cz. ×Dożgnąć.

Dożłopać, pie, pał *dojeść, żłopiąc*. <Do+ZŁOP>

Dożłopanie, a, bfm., czynność cz. Dożłopać.

[Dożniwek, wku, lm. wki] *koniec żniwa, dożynki*. <Do+ZN>

[Dożniwić, i ii] *dokończyć żniwa*.

×Dożognąć, gnie, nał p. Dożegnać.

×Dożognięcie, a, bfm., czynność cz. Dożognąć.

† Dożonać, zenie, żonał p. Dożonić.

† Dożonięcie, a, bfm., czynność cz. Dożonać.

Dożostwo, a, bfm. *godność doży*: D. w Wecnej był dożywotnie. <p. Doża>

Dożowski przym. od Doża: Zabytki dożowskie. Es.

[Dożrany] *dożerający, dokuczliwy*: To je D. człowiek. Por. Dożerać.

Dożreć, żre, żarł, nied. Dożerać I. a. ×Dożrzeć,

×Dożrzeć *dokończyć żreć, pożreć do reszty*. 2. a. nied. [Dożyrać] *dokuczyć, dogryść komu*: Chodzi jak owieczka, a dozre jak baran. Prz. <Do+ZR>

×Dożrzeć, żrze, żarł p. Dożreć.

Dożucie, a, bfm., czynność cz. Dożuć. <Do+ZU>

Dożuć, uje, uł, nied. Dożuwać *dokończyć żuć, żuć do reszty*. Przen.: Najstraszniejsza, gdy człowiek łez w oczach nie zmieści, smutku nie dożuje. Słow. (=słumi).

Dożuwać, a, ał p. Dożuć.

Dożwanie, a, bfm., czynność cz. Dożuwać.

Dożycie, a, bfm., czynność cz. Dożyć: *Ubezpieczenie na D. (dom. do pewnego czasu)*. <Do+ZY(W)>

† Dożyczać, a, ał p. Dożyczyć.

† Dożyczenie, a, bfm., czynność cz. Dożyczać.

† Dożyczyć, y, ył, nied. † Dożyczać *użyć, udzielić*: Wieczorna gwiazdo, dożyć mi światłości twojej. Szymon. Z wielkie łaski dożyca dotykać blizn ciała swego. Op. (=pozwala).

<Do+ZY(CZ)>
Dożyć, yje, ył, nied. Dożywać I. *przeżyć do pewnego czasu*: Do tego czasu mogłeś D. 2. *dokonać życia*: Dożył swego wieku. Dawano mu dożywać w jego dziurze. Krasz. 3. *czego doczekać ś. za życia*: O, gdybym kiedyś dożył tej pociechy! Mick. <Do+ZY(W)>

Dożyłować, uje, ował *żyłowania dokończyć*: Czego kował nie dokuje, to już rzeźnik dożyłuje. Pol. <Do+ZY(L)>

Dożyłowanie, a, bfm., czynność cz. Dożyłować.

×Dożyły, ×Dożyły *który doszedł do zwykłego kresu życia, podeszły w latach*.

[Dożyn, u, bfm.] p. Dożynki: Na D. = *podczas dożynek*. Por. Dożynek.

Dożynać, a, ał p. Dożać.

Dożynanie, a, bfm., czynność cz. Dożynać.

Dożynek, nku, lm. nki I. p. Dożynki: Ja nigdy jeszcze dożynku nie widziałam. Bał. 2. [D.] = a) *koniec żniwa*. b) *snop obrzędowy*. <Do+ZN>

Dożynki, ów, bfp., Dożynek I. a. [Dożyn] *zabawa żniwiarzy po ukończeniu żniw, okrężne, obżynki, wieńczeniwy*. 2. *wieniec żniwiarSKI*.

Dożynkowy przym. od Dożynki: Dożynkowe pieśni. Syrok.

×Dożyty p. Dożyły.

Dożywać, a, ał I. p. Dożyć. 2. [D.] *dojrzewać*: Ziarenko już nie dożywa z ziemi, jeno z kolaneków.

Dożywanie, a, bfm. I. czynność cz. Dożywać. 2. [D.] *dożywalność, dożywanie*.

×Dożywiać, a, ał p. Dożywić. Wor.

×Dożywanie, a, bfm., czynność cz. Dożywiać.

Dożywić, i, ii, nied. Dożywiać I. ×*wyżywić do końca a. do pewnego czasu*: Szpitale chwalebne, aby żołnierza D. w przypadku jakiego kalectwa. Le. cz. 2. [D.] *pożywić, nakarmić*. <Do+ZY(W)>

×Dożywienie, a, bfm., czynność cz. Dożywić.

Dożywotie, a, lm. a, [Dożywotek] I. a. *Dożywalność posiadania czegoś do śmierci*: Mąż zapisał żonie część dochodów z majątku w D. † D. urzędników. Gór. (= *dożywalnie urzędowanie*). Przen.: Na dożywotiu tu wszyscy siedzimy, świat D. nam wszystkim zapisał, ktoby tu wieczność miał, tego nie słyszał. Bratk. 2. *majątek posiadany dożywalnie*: Z właścicielami Chabarówki, najbliższej położonej dożywotia Chmieleckiej, wojowała najuparciej. Rol. <Do+ZY(W)>

[Dożywotek, tka, lm. tki] p. Dożywotie.

Dożywotni, Dożywotny 1. *do śmierci posiadany*: Majątek D. Urząd D. 2. *do śmierci czymś będący*: Urzędnik D. ×D. przyjaciel (= *maq* a. *żona*). Dożywotnia pani (= *dożywotnica*). 3. ×*do śmierci trwający, dożywony*: Przybrał sobie w dożywotnią przyjaciółką kancelerzanekę koronną. Nies. (= *w małżeństwo*). D. związek. Hof.

Dożywotnica, y, lm. e, Dożywotniczka forma ż. od Dożywotnik.

Dożywotniczka, i, lm. f p. Dożywotnica: Takimi dożywotniczkami były Zołfa, żona Jagiełły, i Elżbieta, żona Kazimierza Jagiełłończyka. Gac.

Dożywotnie, Dożywotnio przys. od Dożywotni, *do śmierci*.

Dożywotnik, a, lm. *o* *ten, co ma dożywocie*.

Dożywotnio p. Dożywotnie: Był marszałkiem, wzywany na urząd ten D. And.

Dożywotność, i, btm. 1. rz. od Dożywotny: D., zasilająca izby wyższe pierwiastkami rządzącymi, może oddawać monarchizmowi poważne usługi. Remb. 2. p. Dożywocie.

Dożywotny p. Dożywotni: Damy jej pensji dożywotnej parę tysięcy. Krasz.

Dó, oju, btm. 1. *dojenie*: Krowa trudna do doju. 2. *mleko otrzymane z jednego wydolenia, wydój, udój, doivo*. <DOJ>

[Dójdamy] p. Dojsć.

[Dójdó] ani *dudu*. <Dzwn.>

[Dójdzie] p. Dojsć.

[Dójka, i, lm. i, Dojka] 1. *ta, co doi krowy, dziewczyna do dojenia krow, doicielka*. 2. *krowa a. owca dojna*: Kilka set czarnych dójek z ugorów ś. garnie do przestronnej owarzarni. Pot. 3. *brodawka sutkowa*: Myślałem o poodrzynaniu dójek krowom. Jeż. 4. *naloźnica*. <DOJ>

[Dójnica, y, lm. e] p. Dojnica.

[Dójsć] p. Dojsć.

[Dóla, i, lm. e] p. Doła: Komu szczęście, temu i D. Prz.

[Dólana, y, lm. y] *dół, jama, wklęsłość w ziemi*: Wykopałem dólanaę. <DOŁ>

[Dólni] p. Dołny.

Dól, dołu, lm. doły 1. *wklęsłość ziemi, jama, rów*: Wpaść w D. D. na gnoj. D. wapienny, smolarski, węglarski. ×D. kruszcowy (= *kopalnia*). ×D. a. doły pod kim kopać=*dolki kopać, zasadzkę komu gotować, intrygować przeciw komu*: Kto drugiemu D. kopie, sam weń wpadnie. Prz. Góry-doły = *grudy i wyboje*. 2. *grób, mogiła*: Niech zaraz D. wykopie klecha, bo taki spór nie może skończyć ś. na niczym. Mick. D. jeneralny = *wspólna mogiła biedaków, chowanych przez miasto*. 3. D. czego = *część niżej leżąca, niższa, spód*: Góra sukni suciej przybrana, niż D. D. strony (= *kontac*). Trzeci wiersz od dołu. Podpis znajduje ś. u dołu strony. Przybliżyć ś. Jezus ku dołowi góry Oliwnej. Saki. ×D. okrętu, beczki (= *dno*). 4. D. rzeki=*część rzeki bliższa ujścia*: W D. rzeki płyną (= *wodą*). ×Na D. rzeki leżący. ×Na szkutaach legumin tyle przysposobić trzeba, ile na D. i na górę wystarczają może. Haur. Przen.: Siał wnet nowych gońców na D., do Krymu. Kreeh. (= *ku morzu*). Fl.: Jechać po dole a. iść na D. = *płynąć statkiem z wodą*. 5. *najniższa część domu, parter*: Paweł i Gawel w jednym stali domu, Paweł na górze, a Gawel na dole. Fred. A. Sprowadzić ś. na D. 6. *miejsce niżej*

leżące, nizina, dolina, padół: Posiał jeden na górze, a drugi na dole. Kras. Stawy błyszcząły ś. w dole. Mick. Iść na D. Dołem rozlegało ś. morze zieleni. Jeż. (= *niżej*). Dla wezbranych wód nie można było dołem jechać, trzeba było górą objechać (= *drogą niżej leżącą*). Czyśel mię górą i dołem (= *przez odbytą*). Spokoju będąc na tym, co stan mierny niesie, stałbym sobie na dole. Karp. (= *na niskim stanowisku*). Na górze mówiono tylko o wojnie, w dole o królu i królowej. Krasz. (= *śród niższych warstw społeczeństwa*). Dołem lepiej. Prz. (= *na niskim stanowisku bezpieczniejsz*). 7. *przestrzeń niższa, ziemia*: Patrz w D., na D. Spaść na D. Lecieć z góry na D. Głową wisieć na D. Spaść oczy na D. a. w D. †Z wyjątkiem na D. poszł okiem. P. Koch. (= *spuścili oczy*). Oczy, policzki w D. mu zapadły (= *w głębi*). Przen.: Na D. iść = *spadać, zniżać ś., maleć, zmniejszać ś.*: Kredyt ich szedł od tego czasu na D. Kłok. Żyto coraz na D. idzie (= *w cenie spada*). Pokrewieństwo na D. idących, jako są syn, córka, wnuk. Sz. (= *w linii zstępnej*). 8. Z dołu pisać = *po upływie terminu*. 9. [D.] = a) *piwnica nienurowana na ziemniaki*. b) a. [Pađó] *studnia do pojenia bydła*. c) *podziemne wnętrza kopalni*: Idzie górnik z dołu, szlamem obciepany. 10. anat. *zakłębienie ciała*: Doły skroniowe czaszki (fossae temporales). Doły gardłowe, klinoszczękowe (fossae pterygopalatinalae). II. fiz.: D. fall = *zniżenie pod poziom cząsteczek ciała sprężystego podczas falowania*. 12. *myśl. jama do łapania zwierząt*: D. niedźwiedzi, żubrowy. D. wilezy (= *wilkownia*). 13. woj.: a) D. minowy = *wydrążenie, zrobione wskutek podkopu, gdy wszystkie ziemia w niego napowrót nie wpadnie*, in. l. e. j. k. b) *Wileze doły = dwa a. trzy rzędy rowów, do 6 stóp głębokich, mających na celu przeszkodzić zbliżeniu ś. nieprzyjaciela*. Zdr. Dołek, Dołeczek, [Dołyzek]. Zgr. Dołisko. <DOŁ>

[Dóm, u, lm. y] p. Dom: Do domu a. do D. Dóma a. w dóma.

Dónica, y, lm. e i. [D.] p. Dojnica. 2. ×p. Donica. Zdr. [Dóniczka].

[Dóniczka, i, lm. i] p. Dónica.!

[Dóné] p. Dojsć.

[Dónądzie] p. Dojsć.

[Dónósć] p. Dojsć.

[Dóra, y, lm. y] p. Dziura.

[Dórna, y, lm. y] p. Dornica.

[Dórować, uje, owa] p. Derować.

[Dórowanie, a, btm.] czynność cz. Dórować.

[Dószel] p. Dojsć.

[Dószła] p. Dojsć.

[Dót, nieod.] p. Doł.

Dr, Dr., D-r (w skrótach)=*doktor*.

1. Drab, a, lm. y a. ×i i. ×*żołnierz pieszy, piechur*: Pieszych żołnierzom, które draby zowiąmy, nie ma być swawola dawana. Baz. Drabi, krzyżowniki Jezusowe. Wuj. 2. wog. *żołnierz, pog. żołdak, zbir, stepacz*: Przy nim dwa z golemi bagnety stoją draby. Mick. Trzymał szpadę i ostrzem jej kierował swych drabów gromadę. Mick. Trzyma urząd drabów, policjantów różnych, żandarmów, konstabów. Mick. 3. *śluguz, służalec*: Szlachta, giermki, draby pobiegli w pogon. Malcz. Ma draba, który tłomaczy na język człowieka hymny, przestrogi. Słow. 4. *człowiek wysoki a niezgrabny, często o wyglądzie podejrzanym, dyląg, drągal, gilbas, dryblas*. 5. *włóczga, po-*

wsinoga, włóczykij, obieżywiat; hullaj, lotr: Je-
zeli by chłop jaki był biegunem, drabem bez osa-
dy, już to czelek podejrzanym. Haur. Broda jak
u proroka, a enota jak u draba. Prz. 6.
× (w szachach) *pionek, pieszek*: W szachach
D. na prost chodzi, ale z boku kole. Kochan.
7. [D. a. w lm. Draby] *kłus, trucki*: Drabem
uciekać (= *prędko*). 8. [Dráb] *chodzący w ostatki
za datkami*. 9. [D.] *jasełkarz*. 10. [D.] *chłop*:
Pani matko, są tu drabi, na górkę mnie jeden
wabi. 11. [D.] *chłop słomą okręcony w Nowy Rok*.
12. [D.] *djabel*: Niech ich porwą drabil 13. [D.]
wielki łajdak. 14. bot. p. Ptak. Zdr. † Drabik,
[Drábek]. Zgr. Drabisko. <Z Nm. traben, daw.
draben=stapać, maszerować, przez Czes. drab.
Przeniesienie na djabła jest eufemizmem>

2. Drab, i, lm. bie i. † i [D. a. Drob] *wielka
drabina u wozu; drabina, schody*: Złaził po dra-
bi na dachu. Drabie spoczywają na kłonicach.
Ty (cnoty) są jako D. ku wzięciu Boga poz-
nania. Ew. ś. Mat. (w. XV). 2. × *kerdź długa,
cienka i okrągła a. czworogranna*. Podcz. <Nm.
Treppe, daw. trappe>

[Drab i] p. Drabas i

Drabancik, a, lm. i p. Drabant.

× Drabanoki *balabański, junacki, suchowaty*.

Drabant, a, lm. of i. a. Trabant *żołnierz ze
strazy przybocznej z halabardą, halabardnik, gwar-
dzista*: Drabantami nazywano w Szwecji do-
borową jazdę. Przen.: *satelita, księżyc*: Osobi-
stość, która zawsze jakby D. obok niego
grawitowała. Fred. A. 2. [D.] *rozbojnik, ra-
bus, zbój, opryszek*: Dziś wyraz D. oznacza,
wedle rozumienia na Niżu, opryska, łotrzyka,
napastującego bezkarnie. Dub. M. 3. lm. y a.
! Dragant = a) *rodzaj tańca ze śpiewami, polonez
połączony z mazurem, marsz przy końcu wesela
tańczonego*: Drabantem szli znowu przez całe
dworzysko. Pol. Po oczepinach kazano pannie
młodej tańcować drabanta. Hof. b) *muzyka do tego
tańca*: Grali okropne drabanty, zachowując ś.
z taktem jak najgorzej. Słow. Zdr. Drabanok.
<Włos. trabante, Fr. drabant, Nm. Trabant>

× Drabańcy przym. od Drabant: Laska dra-
bańcza. Fal.

× Drabarz, a, lm. e i. koń *szybki w diegu*. 2.
wielbiąg jednogardbny, dromader. <Tęgoż pocho-
dzenia, co i. Drab>

{Drabas i, Drab i} w., oznaczający chwytanie,
cap i, laps i, labas i <Dźwn.>

[Drabezka, i, lm. i] p. Drabinka.

[Drábek, bka, lm. bki] p. i. Drab: Jezdem so-
bie D., po drabsku ja chodzę.

[Drabiak, a, lm. i] wóz *drabiniasty*: Miał pa-
rę koni i D. Rodz. <p. 2. Drab>

[Drabiasto, a, lm. a, Grabiasto] ni. *przywiązy-
wane do krokwii kerdzi, na których układa ś. strze-
żone*. <Brs. drabiasta, hrabiasta>

Drabiasty p. Drabiniasty.

Drabik, a i. † lm. owie p. Drab: Drabikowie
nasi chadzali z oszcypy. Biel. M. 2. bot. (cli-
matium) *rośl. z gromady mchów liściastych, z ro-
dziny rokitowatych*. <p. 1. Drab>

Drabina, y, lm. y i. a. [Grabina] *dwie równo-
ległe kerdzie a. sznurzy szczeblami połączone*: Wleź
na drabinę a. po drabinie. D. gimnastyczna. D.
sznurowa a. × *pleciona*: Z ganku drabinę ple-
cioną spuszczała. P. Koch. D. u wozu. Jedzie
w kopnych drabinach, a w gnojnice brać eo nie

ma. Prz. (= *wozem drabiniastym*). D. stajenna a.
× *sienna* (= *składca za przegradę w stajni nad
żłobem*). Wrzucił siana za drabinę. W stajni
kolezuga wielka nad żłobem rozpięta i pierście-
niasty pancierz służą za drabinę, w którą chło-
piec zarzuca żrebecem dziecięcym. Mick. 2. *pał
wbity w ziemię z poprzecznymi drążkami do włóże-
nia* (np. przy kafarze). 3. przym. *stopniowanie,
gradacja, hierarchja*: D. społeczna. Zaczawszy
od utworów drobniejszych, pięta ś. Tańska w gó-
rę po szczeblach drabiny artystycznej. Chociń.
Wielka natury D. Przyb. 4. × *coś ogromnego
a zarazem niezgrabnego*: Taką D., takie konisko
rosło. 5. × *lek. (scala) przyrząd do nastawiania
zwichnięt barku*. 6. myśl. (o niedźwiedziu): Sta-
wiać drabinę = *spinać ś. na tylnych łapach*. Zdr.
Drabinka, Drabka. <p. 2. Drab>

Drabiniarz, a, lm. e i. ten, *co robi drabiny*. 2.
mul. pog. *mularz zajmujący ś. odnawianiem do-
mów a. mieszkań*.

Drabiniasty, Drabiasty, † Drabny, [Drabny,
Grabiniasty] wóz = *mający drabiny, z drabi-
nami*.

× Drabinić, i, ii woj. *zdobywać twierdzę, prze-
chodząc przez mury po drabinach i nie burząc po-
przednio fortyfikacji*.

× Drabinienie, a, bli., czynność ez. Drabinić.
Drabinkowy han, przym. od Drabinka: Tary-
fy drabinkowe. Metoda cyfr drabinkowych.

Drabinka, i, lm. i i. p. Drabina. 2. *kratka że-
lazna do zakładania w pysk koniom przy dawaniu
im lekarstw*. 3. *podziałka geometryczna, z kilku
linji poziomych złożona*. 4. [D.] = a) *rodzaj des-
niu na pisanos*. b) a. [Drabezka] *forma do ro-
bienia serów*. 5. haf. *szeregół w hafcie kształ-
tu drabiny, z powycinanymi miejscami między
szczeblkami*, in. *kratka*. 6. han. *wybz obli-
czania procentów*. 7. mł.: D. *koszowa = ramka
w koszu młyńskim*. 8. ślus. *przyrząd w kłódkach
konstrukcji wertheimowskiej do przepuszczania i za-
trzymywania sztyftu, przynitowanego do rygla*. <p.
2. Drab>

Drabinowy przym. od Drabina: *Ćwiczenie dra-
binowe (= na drabinie wykonane)*. D., wschodo-
wy. Bobr.

Drabisko, a, lm. a m. i ni. p. i. Dráb.

Drabka, i, lm. i i. p. Drabina. 2. [D. a. Dráb-
ki] = a) *jasła*. b) *rodzaj wzoru na pisanekach*:
W drabki i kóteczka. W drabki i grabki. c)
rodzaj sieci.

† Drabay, [Drabny] p. Drabiniasty.

† Drabotliwy *prędko mówiący*: Język D., to
jest prędko w mowie, znamionuje człowieka wię-
cej głupiego, niż mądrego. And. z Kobyl.
<Dźwn.>

1. × Drabować, uje, owal i. *jechać a. biegać klu-
sem, kłusować, truckać*: Konia ujeżdżać i D.
Trzye. D. koniem a. na koniu. Troc. 2. D. ko-
nia = *ujężdżać go, kłusować*: Trzeba często koni-
ka D. po tej drodze, gdzie ma w zawód biegać.
Wuj. <p. i. Drab>

2. × Drabować, uje, owal i. co = *przetrzasać, prze-
rzucać, wertować, szperać w czymś*: Drabując wojenne
rynsztunki, natrafiłem na torbę. Zabł. Dziś nam
szlachectwa przeczą, każą nam D. papieru.
Mick. Kudły grabiami drabujesz. Żebr. (= *czu-
szesz*). Przen.: *Sprawy w niższym sądzie nie
drabowane (= nie rozbiegane, nie roztrząsane)*. 2.
kogo = *ostro sądzić, krytykować*. <?>

1. [Drabować, uje, owa!] *krasć, rabować, rozbi-
jać*: Drabuje wedle gościńca. Wilez. <Zmie-
szanie Rabować z Drab>

2. [Drabować, uje, owa!] w *drabiny opatrywać*:
Wozy D. <p. 2. Drab>

Drabowanie, a, blm., czynność cz. **Drabować**.

× **Drabski** przym. od **Drab**: Drabską służbę
służyć. Mącz. [Po drabsku] przys. = jak drab
(pod 8): Starszy starosta i starszy družba,
przebrani po drabsku. Po drabsku chodzić =
przebrać się w ostaki. [Po drabskiem chodzić
w kusaki]. <p. 1. Drab>

× **Drabskie**, ego, blp. *podatek, zbierany na utrzy-
manie drabów (=żołnierzy)*: Jużci nam te szo-
sy i drabskie stangły kością w gardle. Łoz.

[**Drabstwo**, a, lm. a] *przebranie się za drabów*.

Draby, ów, blp. *slupy cienkie w rusztowaniach,
w ziemi utkwione, in. tycze, sztandary*.
Podez. <p. 2. Drab>

Dracena, y, lm. y *smocze drzewo*. Sienk. <Gr.
drakaina=smoczyca, jędza>

1. [Drach, a, lm. y, Drak] *1. smok. 2. czło-
wiek nieznosny. 3. a. [Zdrach, Drachel, Orzeł]
latawiec*. <Nm. Drache>

2. [Drach, a, lm. y] *stare, zniszczone ubranie,
szmata*. <DZIOR>

[**Dracha**, y, lm. y] *lichy ubrana, rozwiązła ko-
bieta*. <DZIOR>

[**Drachel**, chla, chlø] p. 1. **Drach**.

Drachma, y, lm. y, † **Dragma** *1. dawna jednostka
wagi, czwarta część lula. 2. srebrna moneta greck-
ka=kolo 46 groszy*. <Gr. drachmè>

× **Drachmowy** przym. od **Drachma**, *ważący
drachmę*.

[**Dracht**, u, blm.] *para wiader (wody)*. <Nm.
[dracht]=Tracht>

Dracz, a, lm. e 1. † *zdzierca, zdzieracz, derus,
grabieżca, łupieżca*: I zarzucił Pan wszelkie
plemie izrahelskie i dał w rękę je draczom. B. Sz.
2. *luska z jednego końca okuła żelazkiem wi-
delkowatym, do czyszczenia wnętrza lufy u strzel-
by. 3. a. Trabęczki bot. (ecremocarpus) roś.
z rodziny ostrojowatych*. <DZIOR>

× **Dracza**, y, lm. e 1. *zdzieranie, zdzierstwo, lu-
pięstwo*: Niech się ten wilk urzędnik tą draczą
wspomoże. Szymon. 2. *bójka, bijatyka*. L.
<DZIOR>

Draczek, ozka, lm. ozki p. **Drak**.

[**Draczka**, i, lm. i] *wyderek, przeciężenie*. <DZIOR>

Dradedam, u, lm. y *rodzaj tkaniny*: Ile tam
jeszcze mamy tego ljońskiego dradedamu? Byk.
<Fr. drap des dames dost.=sukno damskie>

Draga, i, lm. i 1. [D.] *rodzaj kotwicy. 2. fi-
maszyna do oczyszczania dna rzek, jezior i t. p.
i wydobywania przedmiotów zatopionych, bagier me-
chaniczny*. <Dnm. drage=Gnm. Drache dost.
=smok>

Dragan, a, lm. i 1. × i [D.] p. **Dragon**: Dwa
dragany, a cztery kapitany. Prz. 2. × *pog. star-
ry żołnierz, wiarus. 3. lm. y zool. p. Biegus*.
Zgr. × **Draganisko**. <p. Dragon>

Dragancki p. **Dragantowy**: Guma dragancka
(=dragant). <p. Dragant>

1. **Draganek**, nka, lm. nki *galon na rękawca,
oznaczający liczbę lat służby żołnierza, szewron*.
Por. **Dragonek**. <Zap. Fr. dragonne>

2. **Draganek**, nka, lm. nki *bot. p. Bylica*.
<Z Łé. dracunculus dost.=smoczek, przez Nm.
Dragon, Dragon>

3. **Draganek**, nka, lm. nki *zool. 1. p. Biegus*.
2. [D.] p. **Siewnica**. <Tegoż pochodzenia, co
Dragon>

× **Draganisko**, a, lm. a m. i ni. p. **Dragan**:
Zbiory jego D. podte rozszarpie. Koch.

× **Draganja**, i, lm. e p. **Dragonja**.

Dragant, u, lm. y, **Tragant**, **Tragant** *1. bot.*
p. **Traganek**. 2. *gumowaty sok traganka, in. guma*
D. a. guma dragancka: D. aloes, ma-
styki, kanfory wyniszczą mieszki. Biel. M. 3.
Dragant, cukier. = a) *ciasto, powstałe z zagniece-
nia gumy draganckiej z cukrem mialkim. b) w lm.*
rodzaj cukrów ozdobnych. <Gr. tragákantha
dost.=kozi cierz>

1 **Dragant**, a, lm. y p. **Drabant**: *Małżeństwo*
to nie pierwsza para w draganta. Słow. <Zam.
Drabant>

Dragantowy, **Dragancki** przym. od **Dragant**:
Ciasto dragantowe.

× **Dragański** przym. od **Dragan**.

[**Dragi**, ów, blp.] *liche odzienie, lachy*. <Zap.
DZIOR>

[**Dragie**, i, blp.] p. **Drähle**.

† **Dragma**, y, lm. y p. **Drachma**: *Dwie dragmie*.
Trzye. (lpd.).

† **Dragmowy** przym. od **Dragma**.

† **Dragnie** *1. tego, rabnie, dzielnie*: Bellone rzu-
cam na stronę, tymczasem D. o rzeźkiej Jagnie
chęć naciągnąć strony. Koch. 2. *stosownie,
przyzwicie*: Nie D., przy młodej Jagnie kiedy
siedzie stary. Koch. <Čes. drahně>

Dragoman, a, lm. owie, **Drogman**, **Drogoman**
 tłumacz przy poselstwach i konsulatach wschodnich.
<Z Arab. tardżaman, tardżuman, turdżuman,
przez Włos. dragomano, drogmano, turcimanio
i Fr. drogman, dragoman, truchement, Sr. Łé.
dragumanus i in.>

Dragon, a, lm. i, × **Dragan**, [Dragan], × **Dragun**
woj. *kwaderyzsta, pełniący służbę pieszo i kon-
no*: Pułk dragonów. × *Do stu dragonów! (=do
stu djablów! do katu! do kaduka!)*. Przen.: *oso-
ba wysokiego wzrostu*: Baba D. Zdr. **Dragonik**.
Zgr. **Draganisko**. <Z Gr. drákōn=Łé. draco=
smok, jakoby z powodu smoka na chorągwi
Węgiecuszowych "draconarii">

Dragonady, ad, blp. *prześadowania religijne za
pomocy egzekucji wojskowej we Francji za Ludwika
XIV i na Śląsku za Fryderyka Wilhelma
III*. <Fr. dragonnade>

Dragonek, nka, lm. nki, **Draganek**, **Dragonka** *z.
galon na mundurze oficerskim*: Szarfa, dragon-
ki i kordony oficerskie srebrne, przerabiane
jedwabiem karmazynowym. Skarb. <Zap. Fr.
dragonne>

Dragonik, a, lm. i p. **Dragon**: *Miałem oczy-
wiście swoich dragoników, bardzo przednich*.
Sienk.

Dragonisko, a, lm. a m. i ni. p. **Dragon**.

Dragonja, i, lm. e, × **Draganja** *zb. 1. dragoni,
oddział dragonów*: D. na placu równym spotyka
się konno. Jak. J. D. Wołodjowskiego. Sienk.
2. × *trabanci, gwardziści, straż przybozna*: Plo-
drowanie po okolicy drabantów, tak zwanej
dragonji. Dub. M. <p. Dragon>

Dragonka, i, lm. i p. **Dragonek**.

Dragoński przym. od **Dragon**: *Zaśląg D. Vol.*
*Żart.: D. los! Prus. (=weterański = oplakany, nie-
szczęśliwy, fatalny, smutny)*. Po dragońsku przys.
1. *jak dragoni*. 2. *przen. suchwale, niegrzecznie,
gburowato, obcesowo*.

Dragować, uje, ował oczyszczać za pomocą dra-
gi dno rzeki, kanału i t. p. <p. Draga>

Dragowanie, a, blm., czynność cz. Dragować:
Żwir łatwo dragowaniem uprzynać. Pol.

[**Dragowy**] **znajdujący ś. przy kotwicy, należący**
do kotwicy: D. kam (=kamień). Por. Draga.

×**Dragun, a, lm. l p. Dragon.**

×**Draguński** przym. od Dragun.

[**Drahle, i, blp., Dragle, Dryhle, Dreła, Dryga**
a. w lm. Drygi, Drygi, Dryzki] *galarcta z nóg*
wolowych, ciętych a. wisprzowych. Przen.: D.
siekać = zębami dzwonić podczas dresszu. <Ukr.
dryhll; dryga jest spolszczeniem wyrazu Ukr.>

[**Draja**] p. Drzeć.

Drajeap, u, blm. p. Drajkienig. <Może
w związku z Nm. [dreizapfenkrug]=łcha knaj-
pa, karczma łotrowska>

[**Drajdöll się, i ś., il ś., Trajdöll ś.**] *kręcić ś.*
i trząść na wózku. <?>

[**Drajdytka, i, lm. i**] (o dziewczynie) *głupowa-*
ta; smarkatka, kozu. <Zap. z Nm. drei=trzy+
Düttchen=dydek (drobna moneta)>

[**Drajka, i, lm. i**] *trzy grosze, trzygrosznik, tro-*
jak. <Z Nm. drei=trzy>

Drajkienig, u, blm., Drejkienig, Drajeap *tytuł*
pośledniego gatunku. Zdr. Drajkieniszek. <Z Nm.
drei=trzy+König=król, wieg = trzykrólewski,
z powodu rysunku trzech królów na obwinieciu>

Drajkieniszek, szku, blm. p. Drajkienig.

Drajl, a, lm. e piecz. przyrząd, w który obsa-
dza ś. bor i którym uprawia ś. w ruch ten ostatni.
<Nm. Drall>

Drajszajba, y, lm. y kol. p. Dreszajba. <Nm.
Drehscheibe>

† **Drajszlak, u, blm. bieg koński przyspieszony:**
Bo ten, co poskakuje, rychlej ś. wysili: kłusze
potym drajszlakiem, zwiesiwszy nos w mili. Rej.
<Nm. Dreischlag>

Drak, a, lm. l i. deseczka a. kół, używany do
grodzenia przez uplatanie takich deseczek i kołowo
pionowo między trzy łąty. 2. [D.] lata pod
tynk, przybijana na ścianę. Zdr. Draczek. <DZIOR>

[**Drak, a, lm. i**] p. I. Drach.

† **Draka, i, lm. i, [Draka] bójka, bijatyka:** Gdy-
bysmy ś. potkali, nie moglibyśmy wytrwać bez
krwi i draki. Pot. Chociuskie draki. Pot.
(=bitwa, zapasy). <DZIOR>

[**Draka, i, lm. i**] p. Braka: **Zafertaj** draki do
elgiędzi (=zapędź owce do cienia). <Zam. Bra-
ka>

Drakoński *zbyt surowy, okrutny, nieubłagany:*
Prawo drakońskie. <Od imienia prawodawcy
ateńskiego Drakon>

Drakowy przym. od Drak, z draków zrobiony:
Płot D.

Drała w. oznaczający szybko uciekącą = myk i
szustł, fiutł, w nogi: D. do domu. Krasz. Pierw-
szy dał D. Sienk. (=dał drapak). I tu skała
i tam skała, a kamienie D., D. Rozb. <DZIOR>

[**Drałas, a, lm. y**] *pedziwiatr, człowiek lekko-*
myślny.

Drałować, uje, ował *biec, pędzić, zmylić, ucie-*
kać: Musieliśmy, jak psi, piechotę, z wynie-
szonemi językami D. Sienk.

Drałowanie, a, blm., czynność cz. Drałować.

×**Drama, y, lm. y ś., a. ata, lm. ata ni. p.**
Dramat: Szczeliny przemówiły językiem przed-
dziejowej dramy. Kon. Obłężenie Płocka, D. ry-
cerskie. Gawar. <Gr. drama ni.>

Dramacik, u, lm. l p. Dramat.

Dramat, u, lm. y, ×Drama i. sztuka teatralna
wagóle: Historia dramatu greckiego. Artyści
opery i dramatu. 2. *rodzaj sztuki teatralnej, łą-*
czący w sobie stronę tragiczną i komiczną: D. hi-
storyczny, obyczajowy. 3. *przen. zdarzenie, ma-*
jące cechy dramatu scenicznego; wstrząśnienie mo-
ralne, smutne zdarzenie, nieszczęście, katastrofa:
Nie chcieli stracić nic z dramatu, który jutro
mógł być opowiadany po stolicy. Krasz. Prag-
nęła walki, dramatu. Krasz. W życiu tej ko-
biety jest D. Haj. D. rodzinny. Zdr. Dramacik.
<Gr. drama ni., 2 pp. dramatos>

DramatopisarSKI przym. od **Dramatopisarz:**
Działalność dramatopisarSKa. <Dramat+PIS>

Dramatopisarstwo, a, blm. *pisanie dramatów,*
literatura dramatyczna: Gałęzie dramatopisar-
stwa.

Dramatopisarz, a, lm. e p. Dramaturg.

Dramaturg, a, lm. owie, Dramatyk i. a. ×Dra-
matysta, Dramatopisarz ten, co pisze dramaty,
autor dramatów. 2. ten, co pisze o sztuce dra-
matycznej. <Now., np. Fr. dramaturge, z Gr. drā-
ma+ourgós=twórca>

Dramaturgiczny przym. od **Dramaturgja, dra-**
matyczny: Uprawa niwé dramaturgiczną. Chm.

Dramaturgja, i, blm., Dramatyka nauka o dra-
macie, teoria sztuki dramatycznej.

Dramatycznie przys. od **Dramatyczny.**
Dramatyczność, i, blm. rz. od Dramatyczny,
charakter dramatyczny, dramatyzm.

Dramatyczny i. dramatu ś. tyjący, cechy dra-
matu mający, sceniczny, teatralny: Sztuka dra-
matyczna. Utwór D. Forma dramatyczna. Ar-
tysta D. (=aktor). 2. *przen. smutny, wzruszają-*
cy, wstrząsający, tragiczny, okropny, straszny. <p.
Dramat>

Dramatyk, a, lm. oy i. p. Dramaturg. 2. ×ar-
tysta dramatyczny, aktor.

Dramatyka, i, blm. i. p. Dramaturgja. 2. sztuka
i literatura dramatyczna, szereg jej objawów w dzie-
łach i przedstawieniach teatralnych: Nie znamy
dobrze dziejów dramatyki ojczyznej. Ben.

×**Dramatysta, y, lm. śoi p. Dramaturg.**

Dramatyzm, u, blm. p. Dramatyczność: Trze-
ba unikać wszelkiego dramatyzmu i wszelkich
dysonansów. Spas.

Dramatyzować, uje, ował *nadawał formę a. cha-*
akter dramatyczny: Rozwijał przed wyobraźnią
dziewożęcia rozmaite obrazy życia, i rozwijał je
po mistrzowski, dramatyzując, wspierając przy-
kładami i wzorami. Jeż. <Fr. dramatiser>

Dramatyzowanie, a, blm., czynność cz. **Drama-**
tyzować.

Dramidło, a, lm. a *łchy utwór dramatyczny:*
Dyrektor trupy, celem swabienia publiczności,
ucieka ś. do tak swanych bomb scenicznych
i dramideł.

Dramię, snia, lm. ona *leśn. sześćset sztuk drze-*
wa dębowego w kształcie zgiętego kolana, stanowią-
cych cały komplet do okrętu. <Nm. Dram,
Tram>

[**Dramulkaum**] *przyspiesza.* <?>

[**Dranolwy**] p. Drantwy.

[**Dranozany, Drankowy**] z **dranic** zrobiony: Pło-
ty dranezane = z [dranek] sosnowych.

[**Drandryga, i, lm. i**] i. a. [**Drandyga**] *koń wiel-*
ki a niezgrabny, bucafał: Cztery szkapy, dran-

drygi eo ś. zowio. Łoz. 2. kobieta wysoka i nie-zręczna. <?>

[Drandyga, i, lm. i] p. Drandryga.

[Drania, i, lm. e] *kobieta rozwiązła*. <p. Drań>
 Dranica, y, lm. e, [Drań, Dronica] cienka deszczulka, darta z drzewa iglastego, używana na pokrycie prostych dachów, branicia: Lud w chodakach z łyka sztytych, w chatach dymem ogorzalych, dranicami płasko krytych. Pol. <DZIÓR>

×Draniciarz, a, lm. e ten, co robi dranicę.

Dranicowy przym. od Dranica: Domostwa z dachy słomianemi i dranicowemi. Krasz.

†Dranie, a, btm. p. Dario: Jest czas drania, a czas zszywania. Bud. <DZIÓR>

[Dranisko, a, lm. a] m. i ni. p. 2. Drań.

[Drank, u, btm.] *lajno*. <Dnm. drank dosł. = pomyje>

Dranka, i, lm. i i. cios. i mul. cienka deska do obijania ścian drewnianych a. sufity, 2. [D.] = a) a. [Blonka] dranicą, łuczyno, szczepka, drzazgi. b) kotek w płocie. <DZIÓR>

Drankować, uje, ował mul. przybijać dranki do sufity a. ścian drewnianych.

Drankowanie, a, btm., czynność cz. Drankować.

[Drankowy] p. Dranczany: Płot D.

[Drantywy, Dranciw, Drańciwy, Drenny] i. nędzny, lichy, galgański: Odziany w świętą szarą, drantywą. Jeż. 2. nierządny, rozpustny: Kobieta drantywa. <Ukr. drantwyj>

1. [Drań, i, lm. e] p. Dranica.

2. [Drań, i, lm. e, Drań, Drań, Drańcio, Drańdz, Drań, Draństwo, Draństwo] i. (o rzeczach) lichota, galgaństwo, plugastwo, zły towar; stary sprzęt, grat, łach, galgan. 2. 2 pp. a (o ludziach) galgan, niepoń, rozpustnik, leniuch, próżniak, kultura, podlec, niekieszennik; dureń, głupiec. Zgr. [Dranisko]. <Ukr. dran, Brs. drań, Ros. drjan>

[Drań, a, lm. e] p. 2. Drań. <Czes. drane = galgan>

[Drańcia, i, lm. e] *niczadnica*. <Ukr. drancia>

[Drańcie, i, btp.] p. 2. Drań: Bijs, aż D. leq. Prz. <Ukr. drańtje>

[Drańciwy] p. Drantywy.

[Drańć, i, lm. e] p. 2. Drań.

[Drańdz, i, lm. e] p. 2. Drań.

[Draństwo, a, btm.] i. p. 2. Drań. 2. zbieranie draniów, lajdactwo, tałalajstwo, hołota.

1. [Drap] *naśladowanie odgłosu drapania*: Myszką D., D. pod podłogą.

2. [Drap, u, lm. y] p. Drapacz.

[Drapa, y, lm. y] i. spadzisty bok góry, rozdół, wąwóz skalisty, parów. 2. mały, rzadki laszek smreczkowy. <Zap. od DR(AP)>

Drapacy, ego, btm. żart. zmykanie, ucieczka: Urządzać drapaczę = zmykać, uciekać.

Drapacz, a, lm. e i. ten, co drapie. 2. ×drapiezca, drapieśnik, zdzierca, łupieżca. 3. ×ten, co tego daje drapaka, zmyka. 4. ×zły skrzypek, rzępoła. 5. ×obdarłus, obszarpaniec. 6. narzędzie do kruszenia brył i spulchniania ziemi, ekstyrpator, spulchniacz, skaryfikator. 7. maszyna przedziałnicza. 8. a. Drapak rodzaj hebla. 9. [D., Drapak, Drapaka, Drapaczka] = a) stara, zużyta miota. b) lichy korb, wywołka. c) słary galnek. d) a. [Drap] zwierzba. 10. bot. = a) (nicus) roś. z rodziny zło-

zonych. Gatunek: D. lekarski a. Bernardyn, Bernardynek, Ozubek turęcki, Karda a. Karna benedykta (c. benedictus). b) p. Szczec. c) D. łukowy (c. oleraceus) p. Ostrożeń. d) p. Koprzywo. II. garb. narzędzie do drapania skór; in. szlichtmond. <DR(AP)>

Drapaczka, i, lm. i i. [D.] p. Drapacz. 2. gra do wygarniania węgla z rusztów. 3. ×zgrzeblo. 4. lek.: a) ×D. chirurgiczna p. Skrobaczka. b) †D. łaziebna (strigilis) narzędzie do skrobania ciała w łazniach. 5. ryb. sieć rybacka workowata, uciepiona do dwu żerdzi, do połowu ryb na dnie. Drapaczowaty bot.: Rośliny drapaczowate p. Szczeciowaty.

Drapać, pie a. † pa, pał i D. ś. p. Drapnąć.

Drapak, a, lm. i i. p. Drapacz. 2. (o kobiecie) = a) stary grat, pomiotło, straszyno, czypiradło. b) [D.] stara rozpustnica. 3. Dać drapaka = drapnąć, uciec, unikać, czmychnąć, zbiec, zemknąć. <DR(AP)>

[Drapaka, i, lm. i] p. Drapacz.

[Drapaki, ów, btp.] roś. jeżyna (rubus fruticosus).

Drapanie, a, btm., czynność cz. Drapać.

Drapanie się, a ś., btm., czynność cz. Drapać ś.

×Drapanina, y, lm. y i. łupiestwo, rabunek, rozbój. 2. mięso siekane, siekanina, siekanka, bigos. <DR(AP)>

[Drapanos, a, btm., Drapinos] rodzaj zabawy dziecięcej: Gra w drapanosa. <DR(AP)+NOS>

×Drapca, y, lm. y p. Drapiezca: Uszła ta bania wina drapcy spartaka. Nar.

Draperja, i, lm. e zasłona a. szata malowniczo ułożona i pośladowana. <Fr. draperie>

×Draperjować, uje, ował i ×D. ś. p. Draperjować.

×Draperjowanie, a, btm., czynność cz. Draperjować.

×Draperjowanie się, a ś., btm., czynność cz. Draperjować ś.

×Draperować, uje, ował i ×D. ś. p. Draperować. <Nm. drapiren, z Fr. draper>

×Draperowanie, a, btm., czynność cz. Draperować.

×Draperowanie się, a ś., btm., czynność cz. Draperować ś.

[Drapicha, y, lm. y] roś. *gallium asperum*.

Drapichróst, a, lm. y, ×Drapichrósta włóczęga, włóczyki, powsinoga, obiczyświat; kultura, galgan, łotr: Do Berlina, drapichrósty, a my, bracia, dalej. Pol. <DR(AP)+CHROŚT>

×Drapichrósta, y, lm. y p. Drapichróst.

†Drapic, i, il p. Drapnąć: Połowcy Polskę drapili, tym ś. żywili. Stryj. <DR(AP)>

[Drapie, i, btp.] *puzury (kocie)*.

†Drapienie, a, btm., czynność cz. Drapic: Idący na wojnę na łakach, ani we wsi stad mają, ani drapienia czynić. Św. z Woc. (= grabieży rabunku).

Drapiestwo, a, lm. a, †Drapieżstwo i. a. †Drapież, †Drapieżyna zdzierstwo, łupiestwo, grabież, rabunek: †Drapiestwa czynić. Czynieć mieii z takowym ludem nierycerskim nie o D., jako oni, ale o ojezynę. Orzech. 2. †zajmowanie, sekwestrowanie, fantowanie. <DR(AP)>

†Drapież, y, lm. e p. Drapiestwo: Jastrzab drapieżą żyjący. Otw. D. majętności swoich ścierpieł, Birk.

Drapieżca, y, lm. y, **Drapieżnik**, **Drapca** *zdzierca, lupieżca, wydzierca, grabieżca, rabuś*; *zwierzę drapieżno*: Za niemi (antylopami) chyłkiem ciągną drapieży. Sienk. <DR(AP)>

Drapieżczy przym. od **Drapieżca**: Ród D. **Drapieżenie**, a, btm., czynność cz. **Drapieżyć**, *grabięz*.

× **Drapieżliwość** przys. od **Drapieżliwy**.
× **Drapieżliwość**, i, btm., rz. od **Drapieżliwy**.
× **Drapieżliwy** p. **Drapieżny**: D. sep.
× **Drapieżnica**, y, lm. e forma ż. od **Drapieżnik**: **Miłośnice**—drapieżnice. Prz.

Drapieżnie i. przys. od **Drapieżny**. 2. † *grabięz, sposobem grabięzy*.

Drapieżnik, a, lm. ey p. **Drapieżca**: Dzieciol należy do drapieżników, jawnie napadających na swą zdobycz. Dyg.

Drapieżność, i, btm. rz. od **Drapieżny**.
Drapieżny, × **Drapieżliwy**, × **Drapny** i. *drapieściewem żyjący, krwiożerczy*. Zool.: Zwierzęta drapieżne (ferae). Ptaki drapieżne (raptatores). Żart.: Z obywatelstwa drapieżnego, tudzież stanu bydlęgo wybrać poselstwa. Mick. Ale tylko mamy w cenie: ci — drapieżne urodzenie, tamci — rogate znaczenie. Mick. Przen.: Człowiek D. (= *chciwy, łakomy, łapczywy*). 2. † *drapieściewem zdobyty, wydarty*: Tatarowie D. plon zabierali. Biał. 3. [D.] *łatwo drapiący ś. po górach*. <DR(AP)>

† **Drapieżstwo**, a, lm. a p. **Drapieństwo**: a) Do niektórej wsi ciądzące przystąpiwszy, częstokroć dopuszczają ś. wielkiego drapieżstwa. b) D. alibo ciądza.

† **Drapieżyć**, y, ył *rabować, lupić*: Domiejan dobra poddanych swych drapieżył. Kosz. Widzisz wilka, drapieżącego stadko. Rej. (= *rozszarpującego*).

† **Drapieżyna**, y, lm. y p. **Drapieństwo**.
[**Drapios**, a, btm.] p. **Drapanos**.
× **Drapirować**, uje, ował i × D. ś. p. **Drapować**. <Nm. drapiren>

× **Drapirowanie**, a, btm., czynność cz. **Drapirować**.

× **Drapirowanie się**, a ś., btm., czynność cz. **Drapirować ś.**

† **Drapirzyt**, u, lm. y, † **Dropirzyt palec średni**. Tuch. <DR(AP)+Rzyé>

Drapka, i, lm. i *pekł drutu mosiężnego w postaci pędzla, używany do oczyszczania wyrobów metalowych*. <DR(AP)>

Drapać, nie, nął, [drapło, drapli, lm. drapięty], nied. **Drapać**, † **Drapić** i. *paznogciami a. pazurami skrobiąc*: Drapie, jak kot. Pies drapie we drzwi. Jakby drapał po seren. Kn. (dom.: tak mi jest przykro). × **Drapać głowę**. † **Rana drapaną** (= *krwawa*). 2. × *nied. trzeć, skrobiąc*: Drapie kogo w łaźni. Kn. 3. *nied. wywoływać świerzbień, swędzenie*: To wino drapie w gardle. Kółnierż drapie mię w szyję. Lepiej być pięknym drzewkiem, niżli owym drapiącym głogiem. Wer. (= *szorstkim, kołącym*). Nieos: Drapie mię w gardle = *świerzb, swędzi*. 4. † **Drapać kogo** = *rozszarpować, rozdzierać*: Drapają stado odbieżate wilcy. Graah. *łły duch drapa go*. Sekl. (= *targa, szarpie*). 5. † **Drapać co** = *drzeć*: Stare, złe koszule kupowali, a to na pieluchy drapali. H. Jana. 6. × *kogo = skrząpudzić, krzywdę komu wyrządzić, drasnąć*: Na to są prawa, aby nikt na zdrowiu, na majątku, na wolności nie

drapał. Rol. 7. † i [D.] *nied. grabić, rabować, lupić*: Cudzego nie drapać. 8. garb.: **Drapać skórę** = *skrobiąc, zrzynać*, in. *szlichtować*. 9. *dać drapała, uciec, umknąć, zemknąć, zbiec*: Drapnąwszy, co miał skoku w łapie, aż dotąd drapie. Mick. 10. *dokąd = śpiesznie pobiec a. pojechać*: Drapnąwszy co tehu do Warszawy, przywoź nam te uciechy. Zabł. **Drapać ś. i. paznogciami ś. skrobiąc**: Drapać ś. po głowie. **Drapie ś.**, chod go nie świerzbi. Prz. 2. × *trzeć ś., skrobić ś.*: **Drapie ś.** w łaźni. Kn. 3. *dokąd = woływać ś., gramolić ś., wdzierać ś., wdrapywać ś.*: Oż to tam do drzwi ś. Drapie? Drapać ś. do góry, w górę. **Drapie ś.**, jak Niemiec do nieba. Prz. <DR(AP)>

× **Drapnie** przys. od **Drapny**.
Drapnicie, a, btm., czynność cz. **Drapnąć**.
× **Drapny** p. **Drapieżny**.
[**Drapota**, y, lm. y] *kłótnia z bójką i szarpaniem*.

Drapować, uje, ował, × **Draperjować**, × **Draperować**, × **Drapirować** *układać w postaci draperji, upinać malowniczo*. D. ś. *ubierać ś. w szatę w postaci draperji*: Umrzesz, jak żyłes, drapiując ś. w prześcieradło na łożu śmiertelnym. Krasz. Przen.: **Drapować ś.** w powagę, niby w płaszcz olimpijski (= *silił ś. na sztuczną powagę*). <Fr. draper>

Drapowanie, a, btm., czynność cz. **Drapować**.
Drapowanie się, a ś., btm., czynność cz. **Drapować ś.**

Drapowiny, ln, blp. garb. *wióry skóry*. <DR(AP)>
† **Drapsió**, i, il p. **Dreptaś**: Pospolicie pies na przodek drapsi na taką chromotę. Ostror. Por. **Drepsió**. <?>

Drasnąć, śnie, snął i. *zadrasnąć, zadrapać, lekko skaleczyć*: Kula drasnęła go tylko. Przen.: Skoro słońce z Szczorsowskiej granicy pierwszym promieniem grób Mendoga drasnie... Mick. 2. *przen. zadrasnąć, obrazić, urazić, dotknąć, ubość*: To drasnęło jego miłość własną. D. ś. *zadrasnąć ś., zadrapać ś., skaleczyć ś. lekko*: D. ś. igłą. <DR(ASK)>

Drastycznie przys. od **Drastyczny**.
Drastyczność, i, btm. rz. od **Drastyczny**.

Drastyczny *silnie działający, energiczny; jaskrawy, drażliwy*: Lekarstwa drastyczne. Treść dramatu drastyczna. <Gr. drastikós dost. = skuteczny, sprężysty>

[**Draszek**, szka, lm. szki] *ten, co młóci, młoczek, młocarz*. <Nm. Drescher>

[**Draszka**, i, lm. I] i. a. [**Drażba**, **Drażba**] *młócenie, młocka*. 2. *wynagrodzenie za młockę*. <Z Nm. dreschen = młócić>

[**Draszować**, uje, ował] *młócić*: Ón lepi jęzékę, jak cepami draszéje. Prz. <Nm. dreschen>

× **Draszowanie**, a, btm.] czynność cz. **Draszować**.

Drasnienie, a, lm. a p. **Drasnięcie**.
Drasnięcie, a, lm. a, **Drasnienie** i. czynność cz. **Drasnąć**. 2. *miejsce drasnięte, ranka z zadrasnięciem*: Widzę tylko matę D. Lek.: D. postrzalo-we = *obrażenie powierzchni od kul*. <DR(ASK)>

[**Dratew**, twi, lm. twie] p. **Dratwa**.
Dratewka, i, lm. i i p. **Dratwa**. 2. żart. *szewc*. <Nm. Draht>

Dratewnica, y, lm. e zool. p. **Robak**.

[Drahtal, a, lm. e] *gwóźdź z drutu*. <Nm. Drahtnagel>

[Dratowaś, uje, owa] *tratowaś, deptać*: Niech to konik dratuje, co dziewczyna daruje. <p. Tratowaś>

Dratwa, y, lm. y, [Dratew] *nie szewcowa z konopi z wkręconą w kołce szczeciną*. Zdr. Dratowka. <Nm. Draht>

Dratwowy przym. od Dratwa.
[Drażba, y, blm.] p. Draszka: Póde na drażbę do dworu. <p. Drażba>

Drażlińek, nka, lm. nkl bot. (codon) *roś. z rodziny czerpakowatych*. <?>

Drażliwie przys. od Drażliwy. <DR(AŻŃ)>
Drażliwość, i, blm. rz. od Drażliwy.

Drażliwy p. Drażliwy.
×Drażnicieł, a, lm. e ten, co drażni.
×Drażnicielka, i, lm. i forma ż. od Drażnicieł.

Drażnić, i, il, Drażnić, gm. Drzażnić kogo i. a. D. ś., Drażnić ś., gm. Drzażnić ś. z kim = *zaczepiać kogo, rozdrażniać, do gniewu pobudzać, złościć, droczyć ś. z kim, przekomarzać ś. z kim*: D. psa. D. ś. z dzieckiem. Lepiej nie D., niżli potym głaskać. Prz. Chudy szlachcic służy wojnę, a gdy go starość z niej wyzwoli, psy D. musi. Pot. (= *żebrac, chodzić po prośbie*). D. ranę, umyśli (= *jętrzyć, rozjątrzać*). 2. *podrażniać, pobudzać, żęchtac*: D. apetyt, ambicję, miłość własną. Spojrzenie drażniące (= *zalone, kłopotliwe*). 3. ×*przedrzeźniać, naśladować, małpować*. 4. fizj. i lek. *pobudzać, wzniecać drażliwość*: Środki drażniące (remedia excitantia). <DR(AŻŃ)>

Drażnienie, a, blm., czynność cz. Drażnić.
Drażnienie się, a ś., blm., czynność cz. Drażnić ś.

† Drażnięta, ąt, blp. i [Drażnięta] p. Sutek.
[Drażba, y, blm.] p. Draszka. <Z Nm. dreschen = *młócić*>

† Drażdże, a, blm., † Drzażdże zb. *drzazgi, trzaski*: Popiół z drażdża winnego. Urzęd. <DZIOR>

Drażliwie przys. od Drażliwy.
Drażliwość, i, blm. rz. od Drażliwy. Fizj.: D. prawidłowa i chorobowa. D. zwrotna, odruchowa. <DR(AŻŃ)>

Drażliwy, Drażliwy i. *łatwy do rozdrażnienia, nerwowy, obraźliwy, opryskliwy, niecierpliwy*: Czuję ś. ciągle rozstrojony i D. Mick. 2. *skrupulatny, delikatny*: Sumienie drażliwe. Może pochlebiam sobie, alem ś. im powinien być podobac z mojej szczerości niedrażliwej. Drz. 3. *łatwo mogący obrazić*: Drażliwa kwestja. Drażliwa materja (= *delikatna*). 4. fizj. (o ustroju) *zdolny do przyjmowania wrażeń i oddziaływania na nie, pobudliwy*. <DR(AŻŃ)>

Drażliwość przys. od Drażliwość: Te wyrazy D. działają na jego słuch.

• Drażnić, i, il i D. ś. p. Drażnić.
• Drażnienie, a, blm., czynność cz. Drażnić.
• Drażnienie się, a ś., blm., czynność cz. Drażnić ś.

† Drażnięta, ąt, blp. p. Sutek.
† Drażny, ego, lm. i p. Drożny. Paw.
† Drażnąć, nie, nąć p. Drażnąć.
[Drażczek, czka, lm. czki] p. Draż. <Ukr. druczok>

Draż, a, lm. i l. *pręt długi i gruby, kół*: Chłop jak D. Stoi jak D. Jak ów Jakób za Jordau przeszedł Wisłę z drażem. Nar. (= *z kijem, z laską*). Weisnelli mu ją (koronę) dwiema drażgoma. Op. (= *kijami, palkami*). Żart.: † Na drażu siedzieć = *zajmować posiedleńskie krzesło w senacie*: Zona rachuje, daleko tam pan jej siedzi od króla na drażu. Opal. Kiedy Gromniczna Panna przez draży zaświeci, to niech lepiej wilk głodny do owczarni wleci. Prz. (t. j. przez puste draży, z których wybrano paszę). 2. w lm. *wóz mający po bokach dwa grube draży, a między niemi desek, wóz drażowy*. 3. † rogatka, szlaban: Przystęp zaparto, przeto czekaj, aż ci D. odwiada. Klon. 4. *człowiek duży a niezgrabny i ordynarny, drab, dragal, dryblas*: A cóż ty myślisz, najszanowniejszy z drażów?—Cóżem ja winien, żem was przerósł? Krasz. 5. [D. od pieca] = *ożóg*. 6. fiz. p. Drażek. 7. gót. = a) *kij żelazny do łamania a. podnoszenia kamieni*. b) D. pompy = *rękojeść, in. szpaga*. 8. leśn.: D. jarzmowy = *sztuka drzewa dębowego, jesionowego a. brzoźowego do żagli, do 25 stóp długa, 6 cali gruba*. D. linowy = *sztuka z takiegoż drzewa i takiejże długości, do 4 cali gruba*. 9. uez. *jedynka, jako stopień*. Zdr. Drażek, [Drażczek]. <DRĄG>

Drażał, a, lm. e *człowiek duży, niezgrabny i nieokrzesany, niezgrabiasz, kloc, pień*. Zgr. Drażalsko.

Drażalisko, a, lm. a m. i ni. p. Drażał.
Drażalstwo, a, blm. *właściwość drażala, niezgrabność w połączeniu z nieokrzesaniem*. Jeż.

Drażarz, a, lm. e i. *furman ciężary wożący, zazwyczaj wozem drażowym*. 2. × a. × Drażnik *posługacz do noszenia ciężarów, tragarz*. <DRĄG>

× Drażasto przys. od Drażasty.
× Drażasty pełen drażów.
† Drażowe, ego, blm. *opłata przy rogatce, rogatkowe*.

[Drażowina, y, blm.] *drzewo na draży, łąty itp.*
Drażowy, † Drażny przym. od Draż: Sosna drażowa (= *na draży podatna*). Faeton D. (?). Wóz D. = draży.

Draś, u, lm. y bot. (leskea) *roś. z gromady mchów liściastych, z rodziny drąstowatych*. <?>

[Drażówka, i, lm. i] *część sznurka, pasmo skręconych konopi*. <?>

Drażek, żka, lm. żki i. p. Draż. Gim.: D. stały, poziomy, in. wyciąga dło. [Drażki a Drożki do kładzenia chleba]. [Drażki u piąga] = [czepigi]. 2. *dyszal poboczny, holobla*. 3. × w lm. *szczudła*. 4. a. Draż, Dźwignia fiz. *machina najprostsza, pręt niegiętki i wytrzymały, w jednym punkcie podparty, na który w różnych punktach działają siły, w przypadku najprostszym dwie—siła i opór*: D. prostoliniowy, krzywoliniowy, łamany, D. dwuramienny, jednoramienny. D. pierwszego, drugiego i trzeciego rodzaju. 5. gór.: D. *łokowy* = *pompa do wydobywania wody z kopalni*. 6. lek. (elevatorium) *narzędzie do podważania odłamków kości, in. podważka*, × *odłuskiwa* o cz. 7. myśl. = a) *kawał drzewa, którym ś. spinają dwa kundi*. b) *para*: D. kundlów. 8. × *woj.*: D. *ogonowy* = *rękojeść do unoszenia ogonu łoża armatniego*. Jak. J. <DRĄG>

Drażenie, a, blm., czynność cz. Drażyc.
<DRĄG>

[Drażkarski] przym. od Drażkarz, *dorożkarski*.

[Drażkarz, a, lm. e] p. Doróżkarz. <p. Doróżka>

[Drażki, żek, blp.] doróżka, fajkr, kalamaszka. Drażkować, uje, ował myśl. I. sprzęgać kundla drażkami w parę. 2. p. Sforować. <DRAĞ>

Drażkowanie, a, blm., czynność cz. Drażkować.

Drażkowość, i, blm. rz. od I. Drażkowy: O D. kasztelaństwa zaczepił. Kaczk. <p. Doróżka>

I. Drażkowy przym. od [Drażki]: Szlachta drażkowa (=jeżdżąca wozami, drażkami t. j. kalamaszkami, biedna, zagonowa, chodackowa, szarackowa). Przen. (o godnościach senatorskich) niski, podrzędny, nieznaczny: Wszakże to w senacie nie, drażkowe krzesło. Mick. 2. Przen. tytularny, nieprawdziwy, nominalny: Kanonik D. Senatorka drażkowa. Szlachcie D. (=nie rodowity, tytułujący się szlachcicem). <p. Doróżka>

2. Drażkowy przym. od Drażek: ×Drażkowe złoto, srebro (=w postaci sztabki). <DRAĞ>

Drażnia, i, lm. e bot. p. Armatnia. <?>

×Drażniozy przym. od Drażnik: Natura czasem daje duszę drażnicę panu. L. <DRAĞ>

Drażnik, a, lm. oy I. ×p. Drażarz. 2. ten, co nosi lektykę, lektykarcz. Krasz. 3. ×ten, co chodzi na szczudłach. 4. ×strażnik przy palisadzie a. branie miejskiej w czasie morowego powietrza. 5. a. Bengiel druk. część składowa tłoczni. <DRAĞ>

† Drażnik, a, lm. ey ten, co wydrąza, tokarz. Mącz. <DRAĞ>

[Drażnik, a, lm. ey] p. Doróżkarz.

† Drażny p. Drażowy: Sługa kuchenny D. (=noszący na drażkach zapasy śpiżarniane). <DRAĞ>

×Drażyciel, a, lm. e, ×Drożyciel ten, który coś wydrąza; ten, co wyrzyna dłotem obrazy, rzeźbiarz. <DRAĞ>

Drażyć, y, y!, ×Drożyć, † Drożyć I. wydrązać, czynić pustym, wydłubować, wysłabiać, żłobić: Granat kula to jest żelazna, a wewnątrz drażona, prochami naładowana. Sienk. Cegły drażone (=dęte). 2. przen. wyniszczać, osłabiać: Choroba mnie draży, aż zwałę się, jak spróchniałe drzewo. Sienk. <DRAĞ>

×Drażydło, a, lm. a, ×Drożydło narzędzie do drażenia, dłotó, rylec.

[Drdza, y, blm.] p. Rdza: D. jezje (=je) zielezo.

×Drdżenny p. Rdżenny.

×Drdzeń, a, lm. o p. Rdzeń.

[Drdzewieć, eje, a!] p. Rdzewieć.

[Drdzewienie, a, blm.] czynność cz. Drdzenie.

[Drebotać, ce, ta!] p. Drobotać.

[Dreć] p. Drzeć.

[Drdza, y, blm.] p. Rdza: Klucz niepotrzebowany D. psuje. Prz.

[Drejaka, i, blm.] p. Drjakiew.

[Drejarz, a, lm. e, Dryjarz, Drylarz, Dreksler, Drekslarz, Dryarz] tokarz. <Nm. Dreher>

Drejbogen, a, lm. y smyczek do toczenia, borowania. <Nm. Drehbogen>

[Drejfus, a, lm. y] p. Dryfus. <Nm. Dreifuss>

Drejkiening, u, blm. p. Drajkienig: Z porcelanowej fajeczki palił D. Korz. Zdr. Drejkieniszek. <p. Drajkienig>

Drejkieniszek, szku, blm. p. Drejkienig: Palił giełb - wirginję, z drejkieniszkiem mieszaną. Wilk.

[Drekacz, a, lm. e] p. Derkacz.

[Dreksa, y, lm. y] p. Deksa.

[Drekslarz, a, lm. e] p. Drejarz. <Nm. Drechsler>

[Dreksler, a, lm. rzy] p. Drejarz.

Drel, u, lm. e p. Dryl.

[Drela, i, blm.] p. Drahle.

Drellich, u, lm. y I. a. Drylich rodzaj prostego, grubego płótna, in. parciańska; ubranie drellichowe: Nasz Andrychów, chociaż lichy, przyodziewa świat w drellichy. Prz. Zwykle chodzi w drellichach a. perkaliczkach. Mick. 2. [D.] p. Drylich. Zdr. Dreliszek. <Nm. Drillich>

Drelieharski, Drylicharski tycający się wyrobienia drellichu: Warsztat D.

Drelieharstwo, a, blm. wyrobienie drellichu.

Drellichowy przym. od Drellich: Worek D. Sukienko drellichowe (=drellich).

† Drelink, a a. u, lm. I miara winna = 30 wiadrom. <Nm. Dreiling>

Dreliszek, szku, blm. I. p. Drellich: Pokrył je (buty) pantalonami z dreliszku. Zach. 2. ubranie drellichowe: Szlachta w dreliszku lub karmazynie. Pol. Na jednym zagonie i w dreliszku niebożę. Kaczk.

Dreliszkowy przym. od Dreliszek: W dreliszkowym żupanie chodził. Kaczk. Zerknęła się zwierciadła, które nad sofką dreliszkową wisiało. Zach.

Drelować, uje, ował p. Drylować.

Drelowanie, a, blm., czynność cz. Drelować.

Drelownik, a, lm. I p. Dryl.

[Drem] p. Drzeć.

×Dremia, i, lm. e p. Drumla: Na dremli grać. Kn.

[Dremna, ej, lm. e] karliczka, kobieta krasnoludka.

[Dremno, ego, lm. e] p. Drobno.

[Dremny] p. Drobny. [Dremny, ego, lm. I] rz. karzelek. <=Drobny>

[Dremy] p. Drzeć.

Dren, a a. u, lm. y I. rura gliniana do osuszania gruntów, in. sączek. 2. ilek. p. Sączek. <Ang. drain>

Drenarski tycający się drenowania: Spółka drenarska, związana celem osuszenia pól.

Drenarz, a, lm. e robotnik, układający drewny.

Drendulka, i, lm. i I. ×p. Drynda. 2. p. Dryndulka.

Dreniarka, i, lm. I maszyna do wyrobienia drenów.

[Drenia, y, lm. e] p. Drania.

[Drennie] przys. od Drenny.

[Drenny] p. Drantwy. <Brs. drenny(j)>

Drenować, uje, ował I. osuszać grunta za pomocą drenów, in. odsączać. 2. ilek. zakładać sączki. <p. Dren>

Drenowanie, a, blm., czynność cz. Drenować.

Drenowy przym. od Dren: Rura drenowa (=dren, sączek).

[Dreń, a, lm. e] p. 2. Drań.

[Dreństwo, a, blm.] p. 2. Drań.

Drepció, i, II I. ×p. Dreptać. 2. [D.] tańczyć.

×Drepsió, i, II p. Dreptać.

×Drepsienie, a, blm., czynność cz. Drepsió; Drobne stapanie, D. Bobr. Por. Drapsió. <Por. Dreptaó>

Dreptaó, oze, tał, ×Drepoió, † Drapsió, ×Drepsió drobne kroki stawiać: D. po błocie. Przen.: Trzeba D. kóło tego interesu (= chodzić, zabiegać). <DREPT>

Dreptanie, a, blm., czynność cz. Dreptaó. [Dreptany, ego, blm.] rodzaj tańca góralskiego. [Drepy, ów, blp.] p. Trepy.

[Dresłówka, i, lm. i] choroba żołądka. <?>

Dresować, uje, ował p. Tresować: Regiment, złożony z ludzi nie tylko niepozornych, ale też źle ubranych, niedresowanych. Górs. (= niewyćwiczonych). <Fr. dresser>

Dresowanie, a, blm., Dresura czynność cz. Dresować.

Drest, u, lm. y, Drzest bot. (nectris) roś. <?>

[Drest, u, lm. y] agrest. <przekręcenie Agrestu>

[Drést, Dyrst nieod.] śmiały, odważny, dziański. Wona je D. do wszykiógo. <Nm. dreist>

Dresura, y, blm. p. Dresowanie.

† Dresz, y, lm. e p. Dreszoz.

Dreszajba, y, lm. y, Drajszajba kol. przyrząd w postaci platformy, obracającej ś. za pomocą szrub, służący do obracania wozów i maszyn na miejscu i do przeprowadzania parowozu z jednej linii na drugą, in. obrotnica, tarcza obrotowa, pomost obrotowy. <Nm. Drehscheibe>

Dreszcz, u a. ×y, lm. e m. i ×z., † Dresz, † Dreś, ×Dreśó, † Drez, † Drooz, † Droszcz i [Droszcz] i. konwulsyjne wstrząśnienie systemu nerwowego, drżenie, mrowie, ciarki: D., jak łuska gadu przesuwa ś. po mnie. Krasif. Przejął wszystkich dreszczem. Mick. D. zgrozy, rozkoszy. D. śmiertelny. Wstrzęśli ś. męzo mimowolną dreszczą. Gosz. D. zimny przeszedł mu po kościach. 2. lek. (horror febrilis) wstrząsające uczucie zimna w okresie rozpoczynającej ś. gorączki, trząśca, posp. ziębianie: Mić dreszeze. Zdr. Dreszozyk. <DRG>

[Dreszcz, u, lm. e] p. Rdost.

×Dreszczowy przym. od Dreszcz.

Dreszczyk, u, lm. i i. p. Dreszcz. 2. lek. (horripilatio) niższy stopień dreszczu, ogrzązka: D. padaczkowy (aura epileptica).

† Dreś, a, lm. e p. Dreszcz.

×Dreśó, i, lm. e p. Dreszcz: Pani Dyndalka (ma) lekką kolkę, a panna Aniela cokolwiek dreści. Fred. A.

[Drećki] p. Drętwy.

[Drećko] przys. od Drećki.

[Drećkość, i, blm.] rz. od Drećki.

[Drew, u, lm. y] kawałek drewna, wiór: Wbił sobie D. w ranke. <DRZEW>

[Drewa, ew, blp.] p. Drwa.

† Drowce, a, lm. drwoa drzewo, lm. drwa: Naczepał był drwiec.

[Drewiany] p. DREWNIANY.

[Drewiarnia, i, lm. e] p. Drwalnia.

[Drewiarz, a, lm. e] drwal.

[Drewieniuszko, a, lm. a] p. DREWNO: Óna wzięła kawałek drewna, D., i powieść...

Drewienko, a, lm. a p. DREWNO.

Drewko, a, lm. a i. p. DREWNO. 2. w lm. p. Drwa: Narąbać drewek. Ni w kijki, ni w drew-

ka. Prz. (ni w pięć, ni w dziewięć). 3. apt.: ×Drewką czyszczące krew, in. trociny, trzaski, wiórki czyszczące krew (species ad decoctum lignorum). <DRZEW>

Drewnia, i, lm. e i. [D.] p. Drwalnia. 2. † a. † Dorewnia budynek drewniany. 3. intr. tekstura biała z masy drzewnej.

Drewniak, a, lm. i i. a. ×Drewnianka budynek drewniany. 2. [D.] handlarz drzewa. 3. gm. pog. balwan, cymbał. 4. [D., Drwniak] = a) chodak, trzewik z drewnianą podeszwą, b) wóz drewniany niekuty. 5. bot. (hypoxylon) roś. z gromady grzybów z rodziny kulnicowatych. 6. druk. szteg drewniany. 7. kol. zegar drewniany u drótników. 8. zool. (lithobius) zwierzę stawonogie, należące do wijów ostrożnych. <DRZEW>

† Drewniały który ś. stał drewnem, zdrewniały: Roślina korzenia drewniałego. Syr.

Drewnianka, i, lm. i i. ×p. Drowniak. 2. solniczka drewniana: Sól mi ś. z drewnianką wywróciła. Krasz.

[Drewnianny] p. DREWNIANY.

Drewniano przys. od DREWNIANY: Dokoła domu było rozmaicie, i murowano i D. Byk.

Drewniany, † Drzewiany, [Drzewiany, Drzewianiny, Drzewnianny, Drzewieni, Drowiany, Drownianny] i. z drzewa zrobiony: Dom D. Materja drewniana (= rodzaj tkaniny, zrobionej z bika). Kazimierz Wielki Polskę drewnianą zastał, zostawił murowaną (= drewnianymi domami zabudowaną). Herbata drewniana p. Herbata. 2. przen. nieczuły, obojętny, sztywny, zimny: Okazał ś. dla niej drewnianym. Jeż. 3. przen. bezdźwięczny, matowy: Głos D. <DRZEW>

Drewniasty, Drownisty podobny do drewna: Skrupa orzecha jest drewniasta.

Drewnica, y, lm. e p. Hołcstruba.

×Drewnictwo, a, blm., † Drownictwo dozór nad drzewami, lasami, leśnictwo.

×Drewniczy, ego, lm. ówie p. Drownik.

Drewnieć, eje a. † e, al, ×Drwieć, † Drzewnieć i. w drewno ś. zamieniać. 2. drętwieć, kostnieć, martwieć, sztywnąć: W nim ś. krew ziada, zaraz trupem drownie. Pot. <DRZEW>

Drewnienie, a, blm., czynność cz. Drownieć.

Drownik, a, lm. i i. [D.] p. Drwalnia. 2. ×stos drzewa, szychta drzewa. 3. ×lm. ey a. ×Drowniczy, ×Drowny dozorca drzewa.

Drownisty p. Drowniasty: D. korzeń. Kn. D., kołowaty, twardy jak drzewo, Bobr.

Drowno, a, lm. a, † Drzewno i. warstwa drzewa między korą a rdzeniem, drzewo: To twarde jak D. 2. kawał drzewa, polano: Stał ś., jak D. (= jak kłoc, jak pień). Ławno o D., kto psa chce uderzyć. Wer. (= o kij). Nie kij, ale D. Prz. (= nie kijem, tylko palką). † Głowę jego ostrymi drowny raniono. Op. Lecae, o ławki stuknęła ś. D. Słow. Przen.: Krzywe D. = człowiek ze wszystkiego niezadowolony. 3. ×a. w lm. a. trzy drzewa = szubienica: Przestępcę tego zawieszisz na drownie. Bud. Złodziej był osądzony na trzy drzewa, Kulig. 4. ×jabłkowiec przedmiot z drzewa zrobiony: W drownie po morzu żeglują. Kochan. (= na okręcie). Zdr. Drowienko, Drowko, [Drowieniuszko]. Zgr. [Drowsko]. <DRZEW>

×Drowny i. służący do drewna: Siekiera drowna. Kn. Rynek D. (= gdzie ś. drwa sprzedają). 2. mający cechy drzewa: Korzeń D. Jund. 3.

† z drzewa: Obieta drewna. ×Drewny, ego, lm. i rz. p. Drewnik.

[Drewotnia, i, lm. e] p. Drwalnia.

[Drewotnia, i, lm. e] p. Drwalnia.

[Drewo, a, lm. a] p. Drewno: Chłop drewnski rąbał w lesie.

[Drewotnia, i, lm. e] i. p. Drwalnia. 2. miejsce leśna w górach, skąd drwa ś. bierze. <p. Dre-wotnia>

† Drez, u, lm. y p. Dreszoz.

×Drezłować, uje, ował wyciągać złoto a. srebro ze starych galonów. Por: Dryzłować. <Nm. dräseln, drieseln>

×Drezłowanie, a, blm., czynność cz. Drezłować.

† Dreznar, a i. lm. owie tokarz. 2. lm. y trzewik drewniany. <? Nm. Dreher=tokarz>

Drezyna, y, lm. y wózek do jazdy po szynach kolejowych, poruszany mechanizmem a. parą. <Nm. Draisine, Fr. draisienne, od nazwiska Nm. wynalazcy von Drais † 1851>

† Drechnąć, nie, nął i. (o cerze) blednąć, zółknąć ze starości. 2. a. † Drahnąć marwieć, nędzić. (Głosy z w. XV). <? DRZECH, por. Mikl. Etymologisches Wörterbuch p. w. drenseld>

×Dreżarnia, i, lm. e i. izba tortur. 2. młka, męczarnia, dreżenie: Gorączka, pragnienie mniej jest względem ognia i owych dreżarni. Pilech. <DREK>

Dreżenie, a, blm., czynność cz. Dreżczy.

Dreżenie się, a ś., blm., czynność cz. Dreżczyć ś.

† Dreżnołudny dreżący ludzi: Dreżnołudną nam znowu zimę wiezie. Gosł. <DREK † LUD>

Dreżyciel, a, lm. e ten, co dreżczy, sprawca męk. <DREK>

Dreżycielka, i, lm. i forma ż. od Dreżyciel.

Dreżyć, y, ɨ męczyć, trapić, zadawać komu cierpienia, dokuczać komu, dojmować komu do żywego, nękać, gnębić, znęcać ś., pastwić ś. nad kim: Dreży go podagra, zgryzota, sumienie. Bolesé niezmierną przytomnych dreżyła. Kras. Ty, czarami dreżąc piekło, ani myślisz o podróży. Mick. D. ś. męczyć ś., trapić ś., gryść ś. <DREK>

[Dreği] p. Drętwy.

[Dreğosc, i, blm.] rz. od Dreği.

[Dreğ, u, blm.] napój dla trzody. <Dnm. drank>

† Dretki i [Dretki] p. Drętwy: Dretkie wino, jabłko. Masło dretkie (= ostre, nietłuste). <? DR(E), DZIOR>

Drętwa, y, lm. y zool. (torpedo) płaszczka, uzbrojona przyrządami elektrycznymi. <? DR(E)>

Drętwió, i, il, Trętwió i. robić drętwym, zdrętwiałym, znieczulać: Drętwić lekarstwo. Kn. D. zęby (= wywoływać cierpienie zębów, nabawić oskomy). Przen.: Samuel Korecki drętwił dzieci, stare grabiąc jej zabory. Faleń. 2. ×czynić twardym, hartować: Smarowidło to drętwi skórę, że stwardnieje. Ostror. <? DR(E)>

Drętwić, eje, ał, Trętwić i. stawać ś. drętwym, nieczułym, tracić czucie, cierpnąć, martwieć: Noga mi drętwieje. Ręce od zimna drętwieją (=kosnieją). ×Oczy drętwieją (=w śkup stają). D. ze strachu (= truchleć). Żęby drętwieją. 2. ×tężeć, ścinać ś.: Rzeka, woda drętwieje (=martwie). Krew upuszczona prędko drętwieje (=krzep-

nie, zsiada ś.). Skóra drętwieje (= twardnieje grubieje). <? DR(E)>

Drętwienie, a, blm. i. czynność cz. Drętwió. 2. czynność cz. Drętwić: D. zębów (=oskoma).

Drętwik, a, lm. i i. [D.] bot. ros. krwawnik (achillea millefolium). 2. zool. p. Strętwa.

Drętwość, i, blm. rz. od Drętwy.

Drętwy, ×Trętwy i. zdrętwiały, skostniały, pozbawiony czucia, nieczuły, bezwładny: Drętwe jego oko. Przyb. (=nieruchome). 2. ×a. † Dretki, [Dreği, Dretki, Dretki] cierpki, przykry: Owos, napój D. <? DR(E)>

Drgać, a, ał p. Drgnąć. <DRG>

Drganie, a, lm. a i. czynność cz. Drgać. 2. fiz. ruch wahadłowy, dokonywany ś. w jedną i drugą stronę pewnego położenia średniego a. dokoła pewnego punktu, in. ruch drgający, wibracja, ruch wibracyjny: Drgania prostolinijne, obrotowe, kołowe, eliptyczne, podłużne, poprzeczne. 3. lek. = a) D. głosu p. Drżenie. b) ×D. kocie p. Mruk. c) D. tętniące = drżenie oskrzeli i klatki piersiowej, dostrzegalne, jeżeli podczas badania badany mówi a. śpiąc, in. drżenie głosowe. 4. ×wet.: D. końskie p. Drgęsa.

[Drgawiec, woa, lm. woa] ros. kzy Matki Boskiej.

Drgawka, i, lm. i i. ×wtosło. 2. lek. = a) drgnięcie kurczowe, in. drygotka, miotaczka. b) w lm. kurcze przerywane, drgające (spasmus clonicus): Drgawki porodowe (eclampsia). Drgawkowy lek. (convulsivus) przym. od Drgawka.

† Drgęsa, i, lm. i wet. drzączka chorobliwa u koni, in. przecharśnienie, ×Drganie końskie.

×Drgliwy drzący, drgający: Głos piszczący i D. Krasin.

Drgnąć, nie, nął, ×Drygnąć, nied. Drgać. ×Drygnąć, ×Drygotać i. zadrgać, zdrześć, zatrząść ś., wstrząsnąć ś.: Usłyszawszy nagłe odgłos dawonka, drgnął. Kurek leży wedle drogi, ani drgnie, ani technie. Ani drgnie (= jest mocno przytwierdzone, nie poruszy ś.). Nieos.: Drga mu pod kolany. Prz. (=byłki mu drżą, boi ś.). Przen.: Dzieła nowe, drgające pełnią współczesnego życia (=technące, ożywione). 2. ×D. czym = poruszyć: Mając gorączkę, rękami drgał. Perz. Drgnął nogą (=umarł). Pewnieby kto z was drgnął nogą na powrozie (=byłby powieszony). 3. embr.: ×Drgająca kropka p. Kropka. 4. rz. doznać ruchu wahadłowego: Struna drga. Ruch drgający p. Drganie. <DRG>

Drgnienie, a, lm. a, Drgnięcie czynność cz. Drgnąć. Przen.: Będzie budził dokoła drgnienia artystycznego życia (=objawy).

Drgnięcie, a, lm. a p. Drgnienie.

×Drgubica, y, lm. e p. Drugubica.

[Dribeż] p. Drypeż.

[Driacznica, y, lm. e] płatczarka. <p. Drjakiew, por. Czes. (o płatkach) „jako dryak roz-nášeti>

† Driacznik, a, lm. oy ten, co robi a. sprzedaje drjakiew. <p. Drjakiew>

Drjada, y, lm. y a. Dryjada nimfa leśna. <Gr. dryas, 2 pp. dryados>

Drjakiew, kwi, lm. kwie a. Dryjakiew, Drjakwia i. ×lek. (theriaca) lek z wielu środków złożony, daw. używany, szceg. jako odtrutka, in. ×z war. Przen.: Wyciągać D. ze żmii (=zle na dobre obracać). 2. ×każde le-

karstwo przeciwko otruciu, odrutka, antydot: Proch ze skórek bobkowych przeciw wszelkim jadom jest D. Trzye. 3. *masł, plaster, lekarstwo*: Niech wam jakowej drjakwi na ranę przyłożą. Sienk. 4. bot. = a) a. Gwiazdnik (scabiosa s. succisa) rod. z rodziny szczeciowatych. Gatunki: D. ciemnopurpurowa a. Wdowi kwiatek (scabiosa atropurpurea). D. górna a. Gołębieńiec, Gołębiniec (s. columbaria); D. podgryziona a. Zebro czartowe (s. succisa a. succisa pratensis); D. siarzysta (s. ochroleuca). b) D. bydlęca p. Marzylodek. c) D. polna p. Świerzbnica. d) [D. a. × Drojaka, Dryja, Dryjak] = α) *ros. gołębiniec* (scabiosa columbaria); β) *ros. astrantia maior*. <Gr. theriakós (dom. antidotos) = zwierzęcy (dom. antydot), przez Śr. Gnm. driakel, Czes. dryák>

Drjakwia, i, lm. e p. Drjakiew.

Drjakwiany p. Drjakowoy: Drjakwiane lekarstwa. Syr.

Drjakowoy, Drjakwiany przym. od Drjakiew: Zapach D. Kras.

[Drji, drji, blp.] p. Drzwi.

[Drob, i, lm. ie] p. 2. Drah: Przystawili D. do daku.

[Droba, ów, blp.] p. Drób: Tenby też zjadł ze psa D., a jeszczeby się pytał, kaj wątrobą. Prz. <DROB>

Drobezyna, y, lm. y leśn. p. Drobnica.

[Drobeček] p. Drobineczka.

Drobiałka, i, lm. i, Gorzknik bot. (hydrastis) rod. z rodziny jaskrowatych. <?>

×Drobianka, i, lm. i polewka z wina a. piwa z chlebem. <DROB>

Drobiaszeczek, szoczku, lm. szoczki p. Drobiazgy: Drobiaszczków rozlicznych moc tu była. Przybor.

Drobiazg, u, lm. i, † Drobiezgy, [Drobiezgy, Drobnia-wa] i. drobny przedmiot: Użyć w kufer wszystkie drobiazgi do podróży. 2. *drobny szczegół, drobna okoliczność, detal*: Opowiadać coś ze wszystkimi drobiazgami. 3. *rzecz małej wagi, drobnostka, bagatela, frazka, błahostka, małostka, głupstwo*: To D. 4. zb. *rzeczy małe w swoim rodzaju*: Pod gołym niebem rozlokowywała ś. arendarzowa ze swoim drobiazgiem. Rol. (= z dziećmi). Miał czworo dzieci: córkę, siedemnastoletnią dziewczynę, i troje drobiazgu. Jun. (= małych dzieci). Tylko mi drobiazgu nie dawaj!—Nu, skądże ja niedrobiazgu wezmę? Jeż. (= drobnych sztuk towaru, np. owoców). D. szlachecki kroczył naprzód. Rol. (= drobna szlachta). ×D. folwarczny = drobne ptastwo domowe, drób. ×D. rybi = drobne rybki: Rybitw rzadko co rosteło, ale rychlej jaki drobiazg ułowi. Waj. ×Wnet ten D. głupków zmądrzeje, jak chlusa jednego z nich. Birk. (= nisko stojący umysłowo rodzaj ludzi). ×Tam nie przypuszczaj owego drobiazgu, co to nie urosł w cnoty wielkie. Star. 5. [D.] = a) w lm. *drobna bielizna (jak kohnierzyki, chustki i t. p.)*: Pranie drobiazgów. b) *ptak drop*. Sł. wil. Zdr. Drobiażdżek, Drobiaszeczek, † Drobiażdżik. <DROB>

×Drobiazgowicz, a, lm. e ten, co przywiązuje wielką wagę do drobiazgów, pedant.

Drobiazgowie p. Drobiazgowo.

Drobiazgowo, Drobiazgowie przys. od Drobiazgowoy.

Drobiazgowość, i, blm. rz. od Drobiazgowy.

Drobiazgowy i. wchodzący w drobiazgi, drobnostkowy, pedantyczny, skrupulatny: Człowiek D. Opis D. (= szczegółowy, ścisły, dokładny). 2. ×Drobny, maleńki. L. 3. niehurtowny, detaliczny: Handel D.

† Drobiażdżik, u, lm. i p. Drobiazgy.

[Drobiażdżarka, i, lm. e i.] *pracznka do drobnej bielizny*. Por. Drobiazgy.

Drobiażdżek, dżku, lm. dżki p. Drobiazgy.

×Drobiażdżkowy przym. od Drobiażdżek, drobiazgowy.

×Drobiażko, a, lm. a drobne zwierzątko: Ledwie ś. trzepotało ubożuchne D. Nar.

Drobica, y, lm. e bot. (perdicium) ros.

×Drobiciel, a, lm. e i. ten, który coś drobi, rozdrabnia: Drobiciele myśli mistrza. 2. ten, który coś zmniejsza, ujmuje czemuś: D. cudzej zasługi.

×Drobicielka, i, lm. i forma ż. od Drobiciele.

Drobić, i, II I. a. Drobnić *dzielić na drobne części, rozdrabniać*: Nie trzęba skib D. Trzye. D. chleb (= kruszyć). Hetman wojsko D. musiał osadami. Troc. ×Bądziecie trąbić, nie nie drobiąc. Leop. (= nie przerywając). 2. *drobne kroki stawiać, dreptać*: Panienska w tańcu nóżkami drobi. Dziewczyny drobiły, to posuwając ś. w podrygach naprzód, to cofając ś. przed gwałtownymi ruchami tancerzów. Sienk. ×Drobiony kroczek. 3. † D. pończochy iglicami = robić pończochy. 4. [D.] *tańczył góralskiego a. drobnego*. <DROB>

† Drobiec, bca, lm. bca *zwierzę domowe rogate mniejszego gatunku* (np. owca, koza). Zdr. † Drobieć.

Drobienie, a, blm., czynność cz. Drobić.

[Drobiesicie, a, blm.] *chrósti, drobne drzewo, żerdzie*.

† Drobieżny drobny, niewiele znaczący: Drobieżne wydatki. Troc.

† Drobieć, ęcia, lm. ęcia p. Drobiać: Nie zarznieś Jehowie byka a. drobiećcia, w którymby była wada. Bud.

† Drobiećcy przym. od Drobieć: Brona drobiećca. Bud. (= brama owcza). Nawarzewszy głów, nóg i podrób skopowych a. drobiećcych. Ocz.

Drobina, y, lm. y i. drobna cząstka, odrobina, okruszyna, kruszyna, kawaleczek, ździebło: Ptaki zbierają drobiny rozszarpanego ciała. Mor. (= szczątki). Błądził w tej życia marnej drobinie. Nar. 2. *drobny przedmiot, drobiazg, maleństwo*: Taka drobina srebrna, że to jak karpia łuszcza tylko te pieniażki. Pol. 3. ×chem. i fiz. = a) atom. b) p. **Cząsteczka**. Przen.: Nieba nie widać zupełnie poprzez te drobiny wody, powoli opadające w powietrzu. Dąb. Zdr. Drobinka, Drobineczka. <DROB>

[Drobinateczkę] p. Drobineczka.

Drobineczka, i, lm. i p. Drobinia: Zada ci w drobinezce a. polewezce, a ty mithridatium (= antydot) żązywaj, chceszli pożyć który rok. Szaj. (= w drobnym kawalku, w drobnej pigułce). Daj mi drobinezkę wina. [Drobinezkę, Drobinateczkę, Drobeczek] przys. *trochę, troszeczkę, odrobinię, nieco*: Przyszedł drobinezką za późno.

Drobinka, i, lm. i p. Drobinia.

×Drobinkowy przym. od Drobinka, molekularny.

× Drobinowy przym. od Droбина: Układ D. (= molekularny).

† Drobinodzik, u, lm. i p. Drobinioz.

† Drobinioz, u, lm. i p. Drobiniazg. Zdr. † Drobiniazdzik.

[Drobinioz, u, lm. i] p. Drobiniazg,

[Drobinioze, a, blm.] zb. garnuszeki gliniane do zabawy dla dzieci.

[Drobka, l, blm.] podroby z owcy a. cielęcina.

1. [Drobki, bek, blp.] rodzaj sieci. <?>

2. [Drobki, bek, blp.] p. Drobka.

1. [Drobne, ogo, lm. e, Dremno] karłatko, krasnie, krasoludek.

2. Drobne, yoh, blp. i. p. Drobny. 2. [D.] dzieci, dziatwa, drobiazg.

[Drobneki] p. Drobniuchny.

Drobniak, a, lm. i drobny pieniądz: Z kleszeni garść drobniaków wyjął. Zap.

[Drobniawa, y, blm.] p. Drobiazg: Gadałtek z ludźmi, nie z panami, ba z takięj drobniawy.

Drobniwa, y, lm. e i. drobne rzeczy (np. na kolei drobne towary). 2. [D.] = a) moneta drobna, dawkowa, drobne. b) ryby drobne. c) małoletni robotnicy wiejscy. 3. × minuta (czasu). 4. a. Drobożyzna leśn. odpadki z drzew, odchodzące przy obróbce.

Drobnió, i, ii p. Drobio: Posiadali większe lub mniejsze własności, mogli je pomiędzy dziećmi dzielić i D. Mał.

Drobnióć, ejs, ał drobny m. stawac, malec, zmniejszac s., kartowaciec: Książęta kijowscy dla niezgód D. pozęgli. Nar. (= słabnąć). <DROB>

Drobnienie, a, blm. i. czynność cz. Drobnióć. 2. czynność cz. Drobnióć.

Drobniuchno przys. od Drobniuchny.

Drobniuchny, × Drobniuczki, Drobniutki, Drobniusienki, Drobniuteńki, Drobniusienieczi, Drobniutenieczi, Drobniusienieczi, Drobniutenieczi, [Drobniuchny, Drobneki] bardzo drobny a. zupełnie drobny: Deszcz D. Ręka drobniuchna (= maluchna). <DROB>

× Drobniuczki p. Drobniuchny.

× Drobniuczko przys. od Drobniuczki.

Drobniusienieczi p. Drobniuchny.

Drobniusienieczo przys. od Drobniusienieczi.

Drobniusienieczi p. Drobniuchny.

Drobniusienieczo przys. od Drobniusienieczi.

Drobniusienki p. Drobniuchny.

Drobniusienko przys. od Drobniusienki.

Drobniutki p. Drobniuchny.

Drobniutko przys. od Drobniutki.

Drobniuteneozki p. Drobniuchny.

Drobniuteneoczko przys. od Drobniuteneozki.

Drobniuteneoczki p. Drobniuchny.

Drobniuteneoczko przys. od Drobniuteneoczki.

Drobniuteńki p. Drobniuchny.

Drobniuteńko przys. od Drobniuteńki.

Drobniutki i. p. Drobniuchny. 2. zool.: Uklej D. p. Uklej.

Drobniutko przys. od Drobniutki.

Drobno przys. od Drobny: D. poslekać mięso. D. pisać. [Iś D.] = drobnemi krokami.

Drobnościakowy z ciałek drobnych złożony a. zawierający je; lek.: Krew drobnociakowa (microcythaemia) w której przeważa wielka ilość skurczonych krążków czerwonych. <DROB + CIAŁ>

Drobnofolwarozny mały folwark posiadający: Właściciele drobnofolwarczni. Paw. <DROB + Folwark>

Drobnoślów, owa, lm. owy lek. (microcephalus) człowiek o nieprawidłowo małej głowie. <DROB + GŁOW>

Drobnohandlarski drobnych handlarzy dotyczący; z drobnych handlarzy złożony: Ludność drobnohandlarska. <DROB + Handel>

Drobnokościkowy z drobnych kostek ułożony: Mozaika drobnokościkowa. <DROB + KOST>

Drobnołistny, Drobnołściowy drobne liście mający: Zielony szmaragd drobnołistnych paproci. Asn. Baldaszek jest otoczony drobnołistną okrywką. Rost. <DROB + LIST>

Drobnołściowy p. Drobnołistny; bot.: Dąbrówka drobnołściowa.

Drobnołuski mający drobną łuskę; zool.: Uklej D. p. Uklej. <DROB + ŁUSK>

× Drobnomierny, u, lm. y p. Mikrometr. <DROB + MIAR>

Drobnomiejski małemu miastu właściwy, małomiejsczkowy: Gawiedź drobnomiejska. <DROB + MIAST>

× Drobnomierz, a, lm. e p. Mikrometr.

Drobnomieszczanski niższemu mieszczakstwu właściwy.

Drobnopecherzykowy lek.: Rzęzenie drobnopecherzykowe = w płucach słyszalne przy osłuchiwaniu. <DROB + Pęcherz>

Drobnoprzemysłowy drobnego przemysłu dotyczący; zajmujący s. drobnym przemysłem: Społeczność drobnoprzemysłowa. <DROB + Prze + MY(SŁ)>

Drobnorolny mający mało roli: Ludność drobnorolna. <DROB + R(OL)>

Drobnozremieślniczy drobnych rzemieślników dotyczący; z drobnych rzemieślników złożony: Ludność drobnozremieślnicza. <DROB + Rzemiosło>

Drobnoszka, i, lm. i drobiazg, małostka, blałostka, bagatela, fraszka, glinstwo. <DROB>

Drobnośtkowicz, a, lm. e ten, co przywiązuje wielką wagę do drobności, pedant, nudziarz.

Drobnośtkowiz p. Drobnośtkowo: Pędził żywot błogi, gospodarując D., pracowicie. Krasz.

Drobnośtkowo, Drobnośtkowie przys. od Drobnośtkowy: Te listy D. malują sposoby podróżywania. Rol. (= z najmniejszemi szczegółami).

Drobnośtkowość, i, blm. rz. od Drobnośtkowy. Drobnośtkowy drobiazgowy, przesadnie ścisły, pedantyczny, skrupulatny: To człowiek zbyt D.

Drobnośtop, opu, lm. opy, Niskierek bot. (micropus) roś. <DROB + STOP>

† Drobnośypki, † Drobnośypy z drobnych ziaren złożony, drobnny, mialki. <DROB + SYP>

† Drobnośypy p. Drobnośypki: Piaski drobnośype. Biel.

Drobnoślachecki do drobnej szlachty należący, jej właściwy: Drobnoślacheckich osad początek odnosi opinia do późnych czasów. Szaj. <DROB + Szlachcie>

Drobnośzybny mający drobne szyby. Prus. <DROB + Szyba>

Drobność, i i. blm. rz. od Drobny: D. druku. Teraz was tylko pięciu zostało, a w tej drobności swary między wami o przodkowanie powstają. Skar. (= nieliczności). 2. × lm. i drobiazg, drobnośka, mała rzecz: Ścisłej w drobnościach nawet roztrząsa. Śniad. <DROB>

i Drobnoświat, u, blm. al. p. Mikrokosm. <DROB + ŚWIT>

! Drobnoswiatowy przym. od Drobnoswiat.

Drobnota, y, bfm. 1. *małe wymiary, drobnosć*: Te formy, tające ś. swą drobnotą, jutro będą pochwycone przez sztukę. Krasz. 2. *przedmioty drobne, drobiazg*: Wśród tej drobnoty jedna tylko czeresznia wyżej ś. wznosiła. Krasz.

<DROB>

Drobnotworowy przym. od Drobnotwór. <DROB + TWOR>

Drobnotwór, oru, lm. ory, Drobnoustrój żyjątko najniższego rzędu, pod mikroskopem widziane, mikroorganizm.

Drobnoustrojowy przym. od Drobnoustrój: Żyjątko drobnoustrojowe. <DROB+U+STROJ>

Drobnoustrój, oju, lm. oje p. Drobnotwór. Przen.: Z powodzi drobnoustrojów nowelistycznych znowu dostały ś. nam dwa zbiory (= *drobnych utworów*).

× **Drobnowid**, u, lm. y p. Mikroskop. <DROB + WID>

× **Drobnowidło**, a, lm. a p. Mikroskop.

× **Drobnowidowy** przym. od Drobnowid.

Drobnowidz, a, lm. e p. Mikroskop.

× **Drobnowidzenie**, a, bfm. lek. p. Drobnowidztwo.

Drobnowidzowy przym. od Drobnowidz: Badania drobnowidzowe. Przen.: Drobnowidzowe badania nad mikroorganizmami gorączki erotycznej (= *drogą subtelną analizy dokonywane*).

× **Drobnowidztwo**, a, bfm., × **Drobnowidzenie** lek. (micropsia) stan wzroku, przy którym przedmioty wydają ś. mniejszymi, niż są rzeczywistości.

Drobnowierszykowy mający formę małego wierszyka: Formułka drobnowierszykowe. Kozł. <DROB+Wierszyk>

Drobnozłarniastóść, i, bfm. rz. od Drobnozłarnisty. <DROB+ZIARN>

Drobnozłarnisty z *drobnych ziarenek złożony*; mający budowę *ziarnistą* o *drobnych ziarnach*: Głina drobnozłarnista. Żelazo drobnozłarniste.

[**Drobnuchno**] przys. od Drobnuchny.

[**Drobnuchny**] p. Drobnuchny.

Drobny, [Drobnny] 1. *małej objętości, mały, niewielki, maleńki*: Drobne kawałki, części. Drobne drzewka, rybki. - Drobne ziarno. D., jak ziarno maku. Prz. Drobne dziatki. Drobna dziatwa. Drobne rysy (= *delikatne, nie grube*). Drobne kształty. Drobna twarz, ręka, noga. Cezko drobne jak paciórka. Mick. D. człowiek (= *nizki a szczupły*). Drobna to praca. Podług drobnej możności mojej. Trco. Każdy, acz najdrobniejszą mający roztropność, uznać to musi. 2. z *małych części* złożony, *miálki*: D. jak mak. Prz. D. piasek, deszcz, druk. Drobne pismo. 3. *niewiele znaczący, małoważny, podrzędny, posłedni, niższy*: Drobne wydatki. Najdrobniejsze szczegóły. Drobna szlachta (= *zagonowa, chodackowa, zaściankowa, okoliczna*). Drobne pieniądze a. drobna moneta a. Drobne, ych, bfp. rz. = *moneta zdawkowa, bilon*: Wdowa włożyła dwa drobne pieniądze. Wuj. Nie masz czasem drobnych? Drobniemi ci zapłać. Ujrzał Jezus wdowę ubożuchną, składającą do skarbu dwa drobne. Bud. † D. lud (= *pospólstwo, gmin*). † Starać ś. trzeba, aby drobnego stanu ludzie bezpieczni byli od krywd. Baz. † Namieszalo ś. drobniejszych osób między pany. Baz. Zarząd błędny i D. (= *bagatelny, błahy*). Ludzie znaczni mają swe drobne zabawy. Lubom. Drobna rzecz

(= *drobiazg, drobnostka*). 4. [D. taniec] = *mazur kolowy*. [Drobny, ego, bfm.] rz. 1. *taniec góralski*. Goł. 2. *obertas*. <DROB>

[**Drobofenie**, a, bfm.] czynność cz. Drobofił.

[**Drobofił**, i, il] p. Drobotaf.

[**Drobotaf**, ce, taf, Drobotaf, Drobotił] 1. *dreptać, prędko a drobno chodzić*. 2. *prędko, pie-szczoiliwie mówić*. <DROB>

[**Drobotanie**, a, bfm.] czynność cz. Drobotaf.

† **Droby**, ów, bfp. i [Droby] p. Drób.

† **Drocz**, y, lm. e p. Dreszcz.

Droczenie, a, bfm., czynność cz. Droczyć. <DR(OK)>

Droczenie się, a ś., bfm., czynność cz. Droczyć ś.: Marynia wpada w umięg niesmaczny, w mizdrzące ś. D. Tarn.

Droczyć, y, ył i. *drażnić, rozdrażniać*: Odrzekła, drocząc wiewiórkę. Byk. 2. × *męczyć, dręczyć, nękać, trapić, gnębić*: Niezawsze taki sen droczył mię. Słow. D. ś. *drażnić ś.*, *przekomarszać ś.*: Dlaczegoż ty ś. z pasjonatem droczysz? Słow. Jakieś blade postacie śmieją ś. ze mnie i droczą. Asn. <DR(OK)>

† **Drodzy** i [Drodzy] p. Drogi: W drodze odzieniu. Kaz. Gnieź.

[**Drofa**, y, lm. y] p. Drop.

Droga, i, lm. i, [Droga] 1. *pas łądu a wody, przeznaczony do odbywania po nim podróży*: D. łądowa, wodna, strategiczna. D. bita (= *gości-niec, szosa*). D. publiczna (= *trakt*). D. boezna, krakowska. D. † *dobrowolna* a. † *jawna*, † *kró-lewska*, † *pospolita*, † *wielka*, † *wolna* = *publiczna, otwarta*: Gwałt na dobrowolnej drodze. Herb. Gościńiec a. D. królewska. Sz. Drogi zwierząt leśnych. Dyg. Drogi rozstajne a. krzyżowe (= *kilku dróg, zbiegających ś. razem, rozdroże*). D. równa, gładka, dobra, zła. Szanna D. D. żelazna (= *ko-lej*). Mieszkać przez drogę. Wszystkie drogi prowadzą do Rzymu. Prz. D. jak po stole. Prz. (= *równa, gładka*). D. w ogrodzie, w lesie (= *ale-ja, ulica*). Czarna D. tatarska, in. c z a r n y s z ł a k. Niema zlej drogi do mojej niebogi. Prz. Mam ś. jak groch przy drodze. Prz. (= *każdy mnie szarpnie, skubnie*). Torować sobie drogę mieczem (= *przejść*). Mieczem sobie ściele drogę. Bardz. Przen.: Przech świętych do Boga, a przez sług do pana D. każdemu, jak mówią, usłana. Jahł. (= *przystęp*). Nie Panu Chrystusowi, ale jego przeciwnikowi D. ś. ściele. Herb. (= *tryumf ś. ulatwia*). D. życia. D. cierniem usłana. D. krzyżowa = *życie pełne cierpień*: Mogą cierpliwie w życiu iść krzyżową drogą. Siem. Świat słońca na drodze zastanowił, po której chadzałem i chodzę. Kulig. Pani nie jesteś chorą, ale na drodze do choroby. Krasz. 2. *przestrzeń przebywana, powzięty kierunek podróży*: Zbożyć z drogi. Ustąpić komu z drogi. Z drogi! Zająś, zagrodiś komu drogę. Będzie mi po drodze. Z drogi mi. Wstąpił do piekła, po drodze mu było. Prz. Wstąpię po drodze i do... (= *mimoходом*). To miasto jest mi nie po drodze. Mieszka o dwie mile z drogi. Prosta D. najkrótsza. Uczępiła ś. baba Żyda, że jej ksiądz drogę przejechał. Prz. Boją ś., gdy im zajęć drogę przebieży. Kras. Nieszczęście jakie to zrządziło, co i takiego drogę przestąpiło? Tw. Przen.: Stać komu na drodze a. wejść, wleźć komu w drogę = *przeszkadzać, stać na przeszkodzie*. Swoją drogą = *mimo to, bez względu na to*. To swoją drogą = *to inna*

rzecz, to co innego. Niezawsze kwiaty znajdziesz na twej drodze. Każdy ś. swej drogi dzierż. Prz. Przejstronność morza i nieświadomość języka do handłów drogę zagroziła. Pileh. Kto ma wiarę w Boga, to mu zawsze prosta D. Prz. Jesteś na dobrej, złej drodze (= żyjesz moralnie, niemoralnie). Kto nie myśli o Bodze, jest na straconej drodze. Prz. Tak o nich kościół trzyma, że są na zbawiennej drodze. Falib. Interesam się na dobrej drodze (= dobrze ś. kierując, są w dobrym stanie). † Z drogi = od rzeczy: Sztydził z wierzących, mówił bardzo z drogi. Zebr. Te ich słowa zdały ś. być Skanderbegowi nie z drogi. Baz. 3. kierunek należyty, przejście: Pokazać komu drogę. Pytać ś. o drogę. Na końcu języka D. Prz. Szukającemu tysiąc dróg, uciekającemu jedna. Pot. Drogi do swego krzesła znaleźć nie mogła. Zach. Kpisz, czy o drogę pytasz? Prz. Psu drogi nie pokazuje = a) jest nieuczynny; b) nie potrzebuje niczyjej łaski. Przen.: Nie tędy D. (= tuł nic nie wskórasz). A to tędy D. (= o to chodzi). Przyszło do niego szczęście, nie wiedząc drogi. Czachr. (= przypadkiem). 4. przestrzeń do przebycia, odległość: Mieć kawał drogi przed sobą. Ujechali już spory kawał drogi. Dzień drogi. Ustać w pół drogi. Wielkimi i pilnymi drogami idzie. Sienk. (= bardzo pośpieszenie). Cesarz idzie do Moskwy—daleka to D. Mick. Kiedy chęci dobre, to i D. krótka. Prz. Dla bliższej drogi z gościńca nie schodź. Prz. Przen.: Daleka D. do Pana Boga. Prz. 5. przen. sposób postępowania, zachowania ś.: D. enoty. Iść, postępować prostą drogą, drogą honoru. Iść swoją drogą, raz obraną drogą. D. administracyjna, sądowa (= przejście sprawy od niższych władz do wyższych aż do jej rozstrzygnięcia). D. pracy. Drogą łaski, poświęcenia, wymiany. Średnia D. najpewniejsza. Prz. Prosta D. najlepsza. Prz. Czemań nie chciał chodzić drogą sprawiedliwości? Kulig. Tą drogą niedaleko zajdzie. Drogą a. w drodze licytacji sprzedać. Młody człowiek drogi swej, gdy ś. starzeje, nie odstąpi. Białob. D. Pańska jest pokora, szlachność. Białob. Zła D. nie prowadzi do celu. 6. przen. środek do osiągnięcia czego, sposób dojścia do czego: Torować sobie drogę do władzy, do tronu. D. dostojęństw, sławy a. do dostojęństw, do sławy. Masz drogę do zaszczytów (= pole otwarte). Ludzie do sławy dwie jeno drogi mają: szablę a. pióro. Star. Wskazać komu drogę do czego. Jakby żył swe uskromić, nie znajduję drogi. Groch. Czytanie do nauki D. Kn. D. do nieba, do zbawienia, do piekła, do złego. Kto ś. wielu dróg chwytła do jakowego zamiaru, najbardziej błądzi. Kras. Począł szukać tych dróg, żeby mu ś. bić nie przyszło. Górna. Jedna D. do życia, a tysiąc do śmierci. Wol. Tysiąc jest dróg do błędu. Dm. Dzieci, którym fortuna do wielkich urzędów drogę ściele. Kłok. (= sposobność ułatwia). 7. podróz, wędrówka, wojaż: Być w drodze. Gotować ś. w drogę, do drogi. Wybierać ś. w drogę. Odbywał drogę pieszo, konno, w powozie. Puścić ś. w drogę. Zatrzymał ś., zachorował w drodze. Szczęśliwej drogi a. × szczęśliwa D. (życzenie). Krzyżyk na drogę! (ir.). Komu w drogę, temu czas. Prz. Bez Boga niemiła D. Prz. Za jedną drogą (= zarazem, aby nie chodzić dwa razy). × D. święta a. † D. ślubna = pielgrzymka do miejsca świętego: Święte drogi. Świt. Ślubne drogi na cudowne miejsca już teraz rzadkie. Groch. Ślubował odprawić częstochowską dro-

gę. Paszk. Przen.: Przygotować ś. na drogę wieczności (= tu śmierć). 8. opis podróży: Zbylitowskiego D. do Szwejcji. 9. prawo przejścia: D. przez cudzy grunt. Kn. 16. [D.] = a) głębi rzeki, przepływu, jaruwater. b) rodzaj wzoru na piśmiakach. 11. anat.: × Drogi oddechowe, Xodetichy (viae aëreae) = a) (w znaczeniu obszerniejszym) przestrzeń od nozdrzy do drobnych oskrzeli. b) (w znaczeniu ścisłym) krtań, tchawica i oskrzele. 12. astr.: D. czyli orbita planety = elipsa, po której planeta krąży dokoła słońca. D. mleczna a. † D. św. Jakuba = jasna smuga na niebie gwiazdzistym, gęste skupienie gwiazd, których oko nieuzbrojone rozróżnić nie może. 13. fiz. przestrzeń przebiegana w pewnym czasie przez punkt a. ciało, pozostające w ruchu. 14. lek. × Pierwsze drogi (× primae viae) przewod pokarmowy. 15. woj.: D. kryta a. ukryta = przestrzeń otaczająca przeciwnokarpe, osłonięta przedpiersiem stołu. Zdr. Dróżka, [Droźeczka, Droźenka, Droźca]. Zgr. Drożyso, [Drożyszczce]. <DROG>

Drogi, † Drodzy, [Drodzy], st. w. [Drogszy] l. mający wysoką cenę w stosunku do zwykłej ceny, nielani; mający wysoką cenę w porównaniu z innymi towarami, kosztowny, cenny, drogocenny, wartościowy: Zboże teraz jest drogie. Cukier obecnie jest droższy, niż poprzednio. D. wót za grosz, kiedy grosza niema. Prz. W Paryżu życie jest drogie. Drogie perły, kamienie. Drogie upominki. Skar. Droga sukni, tkanina. Drogie futro. Nie wszystkie D. kruszec, co ś. mignie. Nar. (= nie wszystko złoto, co ś. świeci). Jak D.? = ile kosztujący? Jak D. łokieć tego sukna? L. 2. znaczny: Kupować co za drogie pieniądze. 3. za wysoką cenę sprzedający a. pracujący: D. kupiec, rzemieślnik. Nie bądź z tym D., co cię nie nie kosztuje. Górna. 4. drożyna ś. odznaczający, wielu wydatków wymagający: D. rok. Drogie czasy. 5. cenny, ważny, szacowny: D. czas. Drogie nam godziny upływają. Zdrowie liczy ś. między najdroższe dobra. Zdrowie jest drogie. Czyli to droższe są rzeczy wasze, niż wy sami? Górna. 6. miły, kochany, ukochany, lubny, jedyny: Droga sercu osoba. Droga pamiętka, Mój D.! D. przyjacielu! To moim najdroższym życzeniem. Niech już zaśnie dziecko drogie. Groch. 7. × Drogim być w czym = drożyć ś., stawiać trudności: Przeprósi Tryzna Ossolińskiego, byle też i on nie był już więcej w tym tak drogim. Boh. 8. [D.] czerwony, ponsowy. <DROG>

Drogięki, [Droguški] (piesz.) bardzo drogi, najdroższy, najmilszy, najukochańszy: Ty mój mileńki, D., złoty. Orzesz.

† **Drogierje, l, bhp. materiały apteczne:** Materje zamorskie, do apteki należące, które drogierjami zowią. Star. Ale też i z maści i kompozycji różnych i drogierji wszelakich i odora mentów po trzydziestu naczynia stoi. Star. <Fr. droguerie>

× **Drogię, u, lm. y, × Drogięta, × Drojęt tkanina, złożona z wełny i jedwabiu.** <Fr. drogust>

× **Drogięta, y, lm. y p. Drogięta.** **Drogista, y, lm. ści handlujący materiałami aptecznymi.** <Fr. droguiste>

Drogman, a, lm. owie p. Dragoman: D. poselstwa. Słow. Przen. (o Czatyrdahu): Między światem i niebem, jak D. stworzenia, słuchasz tylko, co mówi Bóg do przyrodzenia. Mick. <Z Arab. tardżaman, tardżuman, turdżuman,

przez Włos. drogmano, dragomano, turcmano >

Drogo przys. od **Drogi**: D. zapłacić za co. To D. kosztuje. D. co kupić (= przepłacić co). × **Wziąć pieniądze D.** (= przyjąć w wysokiej cenie). Jaki D.? (= po czemu?). Przen.: D. sprzedać życie (= zostać zabitym po długim oporze). † D. to = trudno to. Koehan. <DROG>

Drogocенność, i, blm. rz. od **Drogocenny**. <DROG+CEN>

Drogocenny mający bardzo wysoką cenę, drogi, cenny, kosztowny, wartościowy, szacowny.

× **Drogociąg**, u, lm. i inż. most długi przez dolinę zbudowany. <DROG+CIEG>

† **Drogokupny** za drogie pieniądze kupowany, wiele kosztujący, drogi, kosztowny: Drogokupne sobole. Mor. <DROG+Kup>

Drogoman, a, lm. owie p. Dragoman.

† **Drogomylny** mylący drogę, wprowadzający z drogi: Serec ogniście, myśli zapalone unoszą drogomylną ścieżką lata płone. Gosł. <DROG+MYL>

× **Drogopisarz**, a, lm. e ten, co opisuje podróże. <DROG+PIS>

× **Drogopłatność**, i, blm. rz. od **Drogopłatny**: D. francuskiego gubernera. L. <DROG+PŁAT>

× **Drogopłatny** droga opłacony, drogi, kosztowny.

Drogoskaz, u, lm. y, **Drogowskaz** słup przydrożny z ramionami, wskazującymi kierunek drogi, in. × **węj z er**: Rozkrzyżował ramiona nakształt drogowskazu. Mick. <DROG+Z+KAZ>

× **Drogoskaźca**, y, lm. y, × **Drogowódca** ten, co drogę wskazuje, przewodnik.

† **Drogosłany** drogicmi tkaninami wysłany: Drogosłane mary. Km. <DROG+SL>

† **Drogostny** bardzo drogi. <DROG>

Drogość, i l. blm. rz. od **Drogi**. 2. † i [D.], lm. i **drogie ceny**, drożyzna: Łupiestwa, drogości nastąpiły. Biel. M. Na nawrócenie Pawła śnieg i deszcz, to drogości pewny wieszcz. Prz. <DROG>

† **Drogetkany** kosztownie wytkany: Chodził w szatach drogetkanych. Zbyl. <DROG+TK>

Drogowe, ego, blm. l. **opłata na utrzymanie drogi**. 2. kol. **placa pobierana przez służbę kolejową w miarę przebytej odległości**. <DROG>

× **Drogowódca**, y, lm. y p. **Drogoskaźca**. <DROG+WIOD>

Drogowskaz, u, lm. y p. **Drogoskaz**. Przen.: Literatura traci własność dobrego drogowskazu. <DROG+Wz+KAZ>

Drogowy, **Drożny** przym. od **Droga**: Słup D. (= drogowskaz). Dozorca D. <DROG>

[Drogszy] p. **Drogi**.

[Droguński] p. **Drogięki**.

× **Drojet**, u, lm. y p. **Drogię**.

× **Drojetowy** przym. od **Drojet**: Trzewiki drojetowe. T. K.

† **Drojki** p. **Drujki**.

[Drok, u, lm. i] p. **Janowiec**. <Zap. z Ukr. dryk, drok, to zaś podobno za Śr. Gr. drakanos>

Dromader, a, lm. y, × **Dromedar**, † **Dromedarz** zool. (camelus dromedarius) wielbłąd jednogarbny. <Śr. Łć. dromas, dromedarius, dromeda(s),

z Gr. dromās, 2 pp. dromádos = biegus, biegun >

× **Dromedar**, a, lm. y zool. p. **Dromader**.

† **Dromedarz**, a, lm. e p. **Dromader**.

× **Dromia**, i, lm. e p. **Drumia**.

Dront, a, lm. y, **Dronta** zool. (didus) rodzaj zagięzionego ptaka. <Fr. Nm. Hl. dronte >

Dronta, y, lm. y zool. p. **Dront**.

Drop, pia, lm. pie l. a. × **Drób**, [Drofa], † **Drobia** zool. (otis) ptak podkaszaty. Gatunki: a) D. kamionek a. D. mniejszy a. Strepet, myśl. Karzeł (otis tetrax); b) D. wąsacz (otis tarda). 2. **koń dropiaty**. Pol. 3. × **glupiec, dureń**. <Nm. Trappe, Śr. Nm. drappe >

Dropi przym. od **Drop**: Rodzaj D.

† **Drobia**, i, lm. e p. **Drop**.

[Dropiak, a, lm. i] **koń dropiaty**.

Dropiasty p. **Dropiaty**: Płaci za dropiastego konia 200 złotych. Łoz.

Dropiaty, **Dropiasty** upstrzony ciemno-siwo-czerwono (jak drop), centkowany: Maść dropiata. Koń D. (= dropiak, drop). **Dropiaty**, ego, lm. e rz. = **koń dropiaty**: D. usłyszał tętent, a przywykły widać do zakonnej pokory, zszedł z drogi. Chodź.

† **Dropirzyt**, u, lm. y p. **Drapirzyt**.

[Drosiczka, i, lm. i] p. **Rosiczka**. <?>

Drosieżtót, u, lm. y, **Gwiazdka** bot. (diplestephium) roś. <?>

Drośt, a, lm. y zool. p. **Drozd**.

† **Droścz**, y, lm. e i [Droścz] p. **Droścz**.

Drozd, a, lm. y, **Drośt**, [Drozd, Drozdźan] zool. l. (turdus) ptak wróblowaty zębodzioby z rodziny drozdów. Gatunki: D. (t. musicus); D. obrożny (t. torquatus); D. skalny a. Kamienie z ek (petrocycla saxatilis). 2. w lm. (turdidae) rodzina ptaków wróblowatych zębodziobych. 3. † D. morski = rodzaj ryby. <Zap. z Nm. Drossel, Sgm. drostel >

Drozdowy przym. od **Drozd**.

[Drozdź, a, lm. e] p. **Drozd**.

[Drozdźan, a, lm. y] p. **Drozd**.

[Drozdka, i, lm. i] narzędzie do łapania szczupaków. <?>

Drozometr, u, lm. y, **Drozoskop** przyrząd do oceniania ilości rosy. <Now. z Gr. drósos = rosa + -métron = -mierz >

Drozoskop, u, lm. y p. **Drozometr**. <Now. z Gr. drósos = rosa + skopéō = patrzeć >

Drozdźik, a, lm. i zool. (turdus iliacus), [Marozak] ptak wróblowaty zębodzioby z rodziny drozdów. <p. Drozd >

† **Drozdźa**, y, blm. ż. p. **Drozdźe**.

Drozdźak, a l. † lm. cy **młodzieniec**, włóczęga za karę swego bezżeństwa kobiałę z drozdźami po ulicach. Mrow. 2. w lm. i bot. (saccharomyces) jeden z rzędów grzybów. <DROZDŹ >

Drozdźanka, i, lm. i gorz. p. **Hołowiczanka**.

× **Drozdźany** p. **Drozdźowy**.

Drozdźarka, i, lm. i naczynie drewniane do przechowywania drożdży.

Drozdźarnia, i, lm. e p. **Drozdźownia**.

Drozdźarski przym. od **Drozdźarz**: Sztuka drozdźarska. Majster D. (= drozdźarz).

Drozdźarstwo, a, blm., **Drozdźownictwo** przemysł wyrobienia drożdży.

Drozdźarz, a, lm. e ten, co hoduje i sprzedaje drożdże.

Drożdże, y a. *Źów*, blp., † **Dróżdża** i. gorz. i piw. *rodzaj grzybków, wywołujących fermentację*: Czyste D. (=jednej rasy, wyhodowane z pojedynczej komórki). Dzikie D. (=rozwijające ś. z zarodników, unoszących ś. w powietrzu). D. górne a. wierzchnie (=wydzielające ś. przy fermentacji wierzchnim otworem beczki). D. dolne (=opadające przy fermentacji na dno kadzi). D. nasienne a. zarodowe (=dodawane do brzezki w celu wywołania fermentacji, in. ma t k a). Upiec ciasto na drożdżach. Rośnie, jak na drożdżach. 2. (w napojach, szczeg. wysokokowych) *męty, ustoiny, gąszcz, osad, zgręży, fusy*: Czym jest wino w naczyniu, tym klasy w narodzie: z wierzchu szum, w środku czystość, a D. na spodzie. Moraw. Gardło zalepił drożdżami a. drożdżami śmierdzi. Prz. (= upił ś.). Każdy likwor ma swoje D. na dnie. Prz. <DRÓŻDŹ>

† Drożdżec, eje, ał *gęstnieć*.

×Drożdżenie, a, lm. a *fermentacja*.

Drożdżeń, a, lm. e p. *Ferment*.

Drożdżownia, i, lm. e, Drożdżarnia gorz. i piw. *izba do fermentacji i hodowli drożdży, izba fermentacyjna, in. fermentacja, kadkarnia, kisarnia*.

Drożdżownictwo, a, blm. p. **Drożdżarstwo**.

Drożdżownik, a, lm. i bot. (cryptococcus fermentum) *grzyb z rodzaju komórczaka*.

Drożdżowy, ×**Drożdżany** i. przym. od **Drożdże**: Komórka drożdżowa. Grzybek D. (=drożdżyna, *księżynko*). ×**Kombinacja drożdżowa** (=ferment). **Kadka drożdżowa** (= *holowiczanka, drożdżanka*). 2. *na drożdżach zrobiony*; cukier: Ciasto drożdżowe=łożone z mąki, mleka, cukru, masła, jajek i drożdży, in. d r o ż d ż ó w k a. <DRÓŻDŹ>

Drożdżówka, i, lm. i *cukier, ciasto drożdżowe*.

Drożdżyna, y, lm. y bot. (microzyma) *grzybek drożdżowy, księżynko*.

×**Drożdżysty pełen drożdży**.

[**Drożeczka**, i, lm. i] p. **Droga**: Kiećbych ja wiedziała drożeczkę do niego...

Drożeć, eje, ał *droższym ś. stawać, iść w górę, podnosić ś. w cenie*. <DROG>

Drożenie, a, blm. i. *czynność cz. Drożeć*. 2. *czynność cz. i. Drożyć*.

×**Drożenie**, a, blm., *czynność cz. 2. Drożyć*.

Drożenie się, a ś., blm., *czynność cz. Drożyć ś.*

Drożka, i, lm. i *prow. p. Dróżka*: Telimena siedziała śród drożki. Miek.

×**Drożka**, i, lm. i p. **Dorożka**.

×**Drożkarz**, a, lm. e p. **Dorożkarz**.

[**Drożki**, ów, blp.] p. **Drażek**.

[**Drożnica**, y, lm. e, **Drożniczka**] *kupcowa, zbyt drogo ceniąca towar*. Por. **Droźnik**.

[**Drożniczka**, i, lm. i] p. **Droźnica**.

Drożniczy przym. od **Droźnik**: Budynki drożnicze. <DROG>

† **Droźnie**, † **Droźno** przys. od **Droźny**: Weneeci postępują D. i dyplomata wydają ostrożnie. **Klon**. (= *stosownie, właściwie*). Tyś przedtym mówiła droźniej niż teraz, acześ dosyć długo drwiła. **Gost**. (= *stosownie do rzeczy*). **Starać ś. o co D.** a *enotliwie*. **Górs. J.** (= *godziwie*). <DROG>

1. **Droźnik**, a, lm. cy i. p. **Dróżnik**. 2. ×**robotnik, naprawiający drogę**. 3. ×*lm. i opis drogi, przewodnik dla podróżnych, mapa dróg*: Przy jego rękopismach jest załączony czworoboczny droźników krajobraz. **Lel**. <DROG>

2. **Droźnik**, a, lm. cy i. ×*ten, co ś. droży ze swoją osobą*. 2. [D.] *kupiec, zbyt drogo ceniący towar*. <DROG>

×**Droźnik**, a, lm. cy *ten, co wydrąży*. <DRAG>
† **Droźno** p. **Broźnie**: Bogom niedroźno starych siostrzy wyrok łomić. **Żebr**. <DROG>

Droźność, i, blm. anat. (permeabilitas) *zdolność przewodów ciała do przepuszczania swobodnego swej zawartości, przepuszczalność*.

Droźny i. p. **Drogowy**: **Podatek D.**, t. j. za uwolnienie od pożytek. **Rel**. 2. *do drogi* (= *podróż*) *śłużący, podróżny*: **Wóz D.** 3. *dobry do drogi*: Konie takie bywają wytrwałe, drożne. **Pol**. 4. † *mający drogi, łatwy do przebycia*: Na puszczy a niedrożnym miejscu. **Leop**. **Droga** niedroźna wiedzie ku śmierci. **Leop**. (= *bledna, prowadząca na manowce*). 5. † a. † **Droźny stosowny, właściwy, słuszny, odpowiedni, należyty, godziwy**: Zdało im ś., że nad to nie droźniejszego znaleźć nie mogli. **Biel**. M. 6. † **Droźny, występny, grzeszny**. 7. anat. (permeabilis) *swobodnie przepuszczający przez siebie*. **Droźny, ego** lm. i rz. i. † a. † **Drażny** *śługa, wypełniający obowiązki w czasie podróży*. 2. ×**dozorca drogowy**. <DROG>

[**Drożyca**, y, lm. e] p. **Droga**: Tam, gdzie ś. D. rozdziela.

×**Droźyciel**, a, lm. e p. **Drażyciel**.

1. ×**Drożyć**, y, ył i. *droższym czynić, podnosić wartość czegoś*: Potrzeba rzeczy droży. **Prz**. 2. *cenić, szacować, wielką wartość czemuś przyznawać*: Godzieni jest, że go tak bardzo drożysz? **Chr**. D. ś. *przyznawać sobie wysoką wartość, przeceniać ś.*: **Kryształ** brylantowany wielu oczy zwodził, gdy ś. więc nad rubiny i szmaragdy drożył... **Kras**. **Przen**. *wdragać ś., ociągać ś.* (z daniem czego), *trudnym ś. okazywać*: D. ś. z czym. **Drożyła** nam ś. jejmość, teraz my nietani. **Zabi**. <DROG>

2. ×**Drożyć**, y, ył p. **Drażyć**.

×**Drożydło**, a, lm. a p. **Drażydło**.

Drożyna, y, lm. y p. **Dróżka**. **Zdr**. **Drożynka**.

Drożynka, i, lm. i p. **Drożyna**: Wśród rozmaitszych drożynek kierował ś. śmiało. **Krasz**. Szli drożynką, wiodącą do lasu. **Krasz**. <DROG>

Drożysko, a, lm. a i. p. **Droga**: **Leśne** i **bagiaste drożyska**. **Błaż**. 2. *wóz, parów*: Szukając śladu, poprzeczynali drożyska i łąki. **Fred**. A. 3. *miejsce dawnej drogi; stara droga*. ×**Drożyskiem** przys.=*szeregiem, w jednej linii*.

1. ×**Drożysty mający drogi, pełen dróg**.

2. ×**Drożysty wydrążony, wydłubany**.

[**Drożyszcze**, a, lm. a] i. p. **Droga**. 2. *droga leśna a. polna; zła, kręta droga, manowiec*: **Drożyszczami**—*manowcami*.

Drożyzna, y, blm. *wysoki stan cen towarów*. <DROG>

Drożyzniany przym. od **Drożyzna**: D. *dobry do pensji* (= *z powodu drożyzny*).

Drób, obiu, blm. a. †**obu**, [obu], lm. †**oby**, [oby] i. † *mala rzecz, drobna, drobiazg, kruszyna, maleństwo*: D. równać z sporszemi rzeczami. **Żebr**. **Przen**: Ja zbroilem, a te droby co uczyniły! **Bud**. (= *nizkiego stanu ludzie*). 2. *pospółstwo, gmin*: **Krzętało ś. koło nich gawiedzi, jak mrowia, Niemców, Francuzów i swojskiego drobiu**. **Krasz**. † D. *podły*. **Mor**. A. (= *motłoch*). 3. a. [**Droby**] *plastwo domowe*: **Zosia**, je (ziarno) wykradając z szafy ochmistrzyni dla swego dro-

biu, szkodę w gospodarstwie czyni. Mick. Znę-
cił ś., jak łascia do drobin. Prz. 4. † *drobne*
zwierzęta: Owiec i drobiów rozmaitego płodu.
D. bydłęcy (= *niedorodne sztuki*). 5. † *małe rybki*:
Rybi D. Karpia i wszelaki D. łowić.
Gost. 6. *śrut*: Pan obsypał ogary drobiem.
Pol. 7. × i [D.] a. w lm. † *Droby*, × *Dróbka* i lm.
× *Dróbki*, [Droba lm., Dróbka lm.] *wątróbki*, *pepki*,
skrzydełka, *nogi*, *szyjki*, *główki* i t. p. *ptastwa do-*
mowego a. wątróbki, *nogi*, *głowy* i t. p. *cieląt*, *jąg-*
niąt i t. p., *podróbki*: D. do pasztetów. Troc.
Droby bydłce. Troc. <DROB>

× *Drób*, bia, lm. p. Drop.

× *Dróbka*, i, a. w lm. i p. Drób.

[*Dróbka*, bek, blp.] p. Drób.

Dróć- p. Druć-

[*Dróga*, i, lm. i] p. Droga: Chłop pijok wszedł
na krzyżowo dróge.

Drógmistrz, a, lm. o kol. dozorca drogowy.
<DROG+Mistrz>

† *Drójk* p. [Drujki]. <?>

Drót- p. Drut-

[*Drózeńka*, i, lm. i] p. Droga: Nie wiedziała,
którą dróżeńką iść miała.

Dróżka, i, lm. i l. a. × *Dróżka*, *Dróżyna*, *Dróżyna*
mała, *wązka droga*, *ścieżka*, *ścieżyna*. 2. † i [D.] *po-*
dróż, *wędrowka*: Modlitwy odprawiał, żeby mu Bóg
w dróże błogosławił. Paszk. D. święta do
Mekki. Klok. (= *pielgrzymka*). 3. [D.] *pielgrzym-*
ka do Częstochowy: Być w dróże = iść do Cze-
stochowy. *Dróżka święta*. 4. *szew w północzse*
a. skarpetce, *idący z tyłu od góry do pięty*. 5.
[D.] *rodzaj wzoru na pisankach*: W dróżki. 6.
† D. *Jakóbowa = droga mleczna*. <DROG>

[*Dróżka*, i, lm. i] p. Dorożka.

Dróżniczka, i, lm. i żona dróżnika.

Dróżniczy przym. od Dróżnik: Budka dróżni-
cza.

Dróżnik, a, lm. cy, *Droźnik stróż drogowy*,
szczeg. na torze kolei żelaznej: D. obchodowy
(= *obchodnik*). <DROG>

† *Dróżny* p. Drożny: Obyczajem dróżniejszym
ją (chini) dawajmy. Ocz.

† *Dróżyó*, y, ył p. Drażyó.

Dróżyna, y, lm. y p. Dróżka: Wązką dróży-
ną kralwaka księżny jadąc... Karp. My tą
dróżką, dróżyną, popłyniemy. Kor.

Druć, a, lm. y a. owie p. Druh.

[*Drućeczka*, i, lm. i] p. Drućna: Moje miłe
drućeczki, zbierajcie mi wstążeczki.

[*Drućneczka*, i, lm. i] p. Drućna.

[*Drućenka*, i, lm. i] p. Drućna: A drućenki
się zmówiły, po włosku się złożyły.

[*Drućineczka*, i, lm. i] p. Drućna.

Drućna, y, lm. y, [2 pp. lm. *drućin*, *drućnów*]
l. a. *Drućna*, *Drućka*, [Drućnica] *panna asystu-*
jąca przy ślubie: Starsza D. 2. [D.] *przyjaciół-*
ka. Zdr. [*Drućenka*, *Drućneczka*, *Drućinecz-*
ka, *Drućeczka*, *Drućniczka*, *Drućneczka*, *Druć-*
niczeńka, *Drućhynka*]. <DRUG>

[*Drućneczka*, i, lm. i] p. Drućna: A cóż ta-
muj za drućneczki na tym wesielu?

[*Drućica*, y, lm. ej] p. Drućna.

[*Drućniczeńka*, i, lm. i] p. Drućna.

[*Drućniczka*, i, lm. i] p. Drućna: A wy
drućniczki, smarujta trzewiczki.

[*Drućnować*, uje, ował] *być drućną*: Jak ja
była drućną, to ja drućnowała.

[*Drućhynka*, i, lm. i] p. Drućna.

Drućiak, a, lm. i, *Dróćiak* l. *gwóźdź fabryczny*
z drutu. 2. tech. *hebel do wyrabiania drutów*
drewnianych. <p. Drut>

Drućiany, *Dróćiany* l. a. *Drućowy*, *Dróćowy*,
× *Drućowny*, × *Dróćowny z drutu zrobiony*: Klatka
drućiana. 2. × *na drutach zrobiony*: Pończochy
drućiane. <p. Drut>

Drućiarczyk, a, lm. i, *Dróćiarczyk*, *Drućia-*
rzątko, *Dróćiarzątko* *mały drućiarz (góral)*: Tyl-
ko drućiarczyki mówią, że zawsze są głodni.
Prus.

Drućiarnia, i, lm. e, *Dróćiarnia*, *Drućarnia*,
Dróćarnia, *Drućownia*, *Dróćownia zakład do wy-*
rabiania drutu, *fabryka drutu*.

Drućiarski, *Dróćiarski* przym. od *Drućiarz*:
Kapelusz D.

Drućiarz, a, lm. e, *Dróćiarz* l. a. × *Drućownik*,
× *Dróćownik ten, co robi drut a. wyrobę z drutu*;
handlujący drutem i wyrobami drućianymi. 2. a.
[*Drućarz*, *Dróćarz*] *góral wędrowny*, *drućujący roz-*
bite naczynia. <p. Drut>

Drućiarzątko, a, lm. a m. i ni. l. p. *Draci-*
czyk. 2. a. *Drućiarzyna*, *Dróćiarzyna* *biedny*,
nieszczęśliwy drućiarz.

Drućiarzyna, y, lm. y, *Dróćiarzyna* m. p. *Dru-*
ciarzątko: Ja, biedny D., poszłem w świat sze-
roki.

Drućik, a, lm. i, *Dróćik* p. Drut.

× *Drućeć*, y, ał *ćwierkać*, *świergotać*: Dzier-
latka drućała. Mor. <? Dźwn.>

Drućek, czku, lm. czki p. Druk: Wypis
z metryki na drućku. Drukowano jest drobnym
drućkiem. Sł. wil. <p. Druk>

× *Drućenie*, a, bfm., czynność cz. *Drućeć*.

Drućkarnia, i, lm. e p. Drukarnia. <p.
Druk>

Drućkarz, a, lm. e ten, *co drukuje tkaniny*.

Drućkować, uje, ował p. Drukować.

Drućkowanie, a, bfm., czynność cz. *Drućko-*
wać.

Drućyzsko, a, lm. a p. Druk.

[*Drućzban*, a, lm. owie] l. p. *Drućzba*. 2. p.
Drućzban.

† *Drućzy*, [Drućzy] p. Drugi: D. przykład.
Kaz. Gnieź.

1. † *Drug* p. Drugi. Park.

2. † *Drug*, a, lm. owie p. Druh: Dobry D.
Fort. <DRUG>

[*Drugać*, a, ał] *prząść sznur z kłaków*. <Czes.
drh(o)uti = czesać (len)>

Drugan, u, lm. y bart. p. Drużak. <DRUG>

[*Druganie*, a, bfm.] czynność cz. *Drugać*.

† *Drugant*, a, lm. y p. Drygant.

[*Drugatka*, i, lm. i] p. Drygawka. <DRG>

† *Drugdy* i [Drućdy] *czasem*, *niekiedy*: D. mnie-
mamy, iż bliźniego miłujem, a my sami siebie.
Skar. Wypadają D. te skry, jako z krzemie-
nia, gdy go tkniesz żelazem. Birk. D.—D. =
czasem—czasem, *jednym razem—drugim razem*:
Przeto też D. wszystkie sen, D. go tylko częś-
ć pamiętamy. And. z Kobyl. <DRUG, może z Czes.
drućdy>

† *Drugdzie* *gdzieindzie*, *gdzieindziej*: Wszę-
dzie jachał trawami, D. też piaskami. Paszk.
Kiedy do nas z waszemi projektami przyjedzie-
cie, niegdzie w nich jeszcze przydamy, a D.

ujmiemy. Biel. M. <DRUG, może z Czes. druhde>

Drugi, † Drug, † Drudzy, [Drudzy] I. liczebnik porządkowy od dwa, *wtóry*: D. z rzędu. Być drugim na liście. Henryk D., król francuski. Trzydziesty D. rozdział, tom D. Raz, D. i trzeci. Ja tam D. raz nie pójdę. Druga godzina. Wpół do drugiej (dom. godziny). Trzy kwadrans na drugą. Mieszkać na drugim piętrze. D. września (dom. dzień). Co D. dzień, co drugą noc. Druga potęga. Drugie tyle, [Drugie tyle] = *podwójnie, we dwójnasób; jeszcze raz tyle*. Drugie święto (= D. dzień świąt). Po drugie (= powtórę). Piv.: Druga kasza p. Kasza. 2. jeden z dwóch bez względu na następstwo liczebne, jako przeciwieństwo wyrazowi „jeden”: Jednemu szydła gołą, drugiemu i brzytwy nie chcą. Prz. Jeden do Sasa, D. do lasa. Prz. Jeden płakał, a D. śmiał. Jeden w drugiego rosła chłopcy. Jedna zbrodnia rodzi drugą. Stasz. Chodzić od jednego domu do drugiego. Co jednym uchem usłyszysz, to drugim wypadnie. Białob. Jeden po drugim a. za drugim. Jeden przed drugim. † Jeden—D.—D.—D. = *jeden—D.—trzeci—czwarty*: Jednemu dał Bóg rozum, drugiemu wymowę, drugiemu radę i dowcip, drugiemu umiejętność prawa. Skar. 3. *przeciwny, odwrótny*: D. brzeg rzeki. Druga strona stołu, ulicy. Na jednej stronie medalu było popiersie króla, na drugiej miasto. Drugą, podlegszą stronę sukna, zowią nice. L. 4. *inny, kto inny*: Drugich dzieląc, siebie nie zapominaj. Prz. Kto drugiemu dół kopie, sam weń wpadnie. Prz. Nie czyń drugiemu, co tobie nie miło. Prz. D. na jego miejscu zrobiłby to samo. Drugich nie trwóźmy i siebie. Mick. Pijmy jako drudzy. Wyb. † Ty jeś, który masz przyć, czyli drugiego oczekawamy. Op. Zostawił to na czasy drugie. Słow. 5. *taki sam jak*: To D. Cezar. On jest dla mnie drugim ojcem. Jego nazywa księżę drugim sobą. Mick. Na przystojne optakanie takowego przypadku drugiego Cycerona trzeba. Warg. Jak D. = *jak jaki*: Biskup ten żył, jako D. zakonnik. Skar. 6. *podrzędny, tylny*: Stać na drugim planie. 7. *niejeden, jaki taki, niektóry*: Powiadają o Wenetach, iż D. i umrze tak, a jako żywo na koniu nie siedział. Górń. Chodzi z koszykiem druga, szuka, gdzieby kupiła mąki. Biel. M. Artykuły nie wszystkie, ale drugie nam ś. podobaly. Biel. M. Starzy drudzy wielomówni są. Skar. 8. [D. świat] = *tamten świat, świat pozagrobowy*. <DRUG>

Drugie przys. I. † *znovu*: Kosztuj to próbą, to D. groźbami. Gosł. 2. [D.] *po drugie, powtórę*: Niepodobne miejsce, żeby tam młyn mógł stojéć; jedno, ze wody nima, a D., ze góra wielka.

[Drugiera] p. Drugira.

† **Druginaćcie** *dwunasty*: Drugiego naccie dnia. <DRUG+Na+DZIESIĘT>

[Drugira, Drugiera] przys. *drugi raz*. <DRUG+RZEEZ>

Drugoklasista, y, lm. ści *uczeń drugiej klasy, żart. sekundziak*: Rząd ówzków, długą ciągnący ś. ulicą, gdzieśgdzie tylko ożywiła swawola pierwszo- i drugoklasistów. Krasz. <DRUG+Klasa>

Drugoklasistka, i, lm. i forma ż. od **Drugoklasista**: Przebiega jakaś D. Prus.

× **Drugokrotnie** przys. od **Drugokrotny**. <DRUG+KROT>

× **Drugokrotny drugi raz powtórzony, powtórny. Drugokursista, y, lm. ści** *student z drugiego kursu*. <DRUG+Kurs>

× **Drugolubstwo, a, blm. miłość bliźniego, altruizm**: Trzeba dążyć do pogodzenia egoizmu z altruizmem, czyli samolubstwa z drugolubstwem. Krup. F. <DRUG+LUB>

Drugoplanowy na drugim planie stojący, tylny: Mary Cząstochowy roją ś. od drugoplanowych figur. Kozł. <DRUG+Plan>

Drugorocznik, a, lm. i uczeń drugoroczny. <DRUG+RZEK>

Drugoroczny (o uczniu) *drugi rok w klasie pozostający*.

× **Drugorodny który ś. urodził jako drugi z rzędu**. <DRUG+ROD>

Drugorządztwo, a, lm. a praw. druga linja krewnych.

Drugorzędny do niższej kategorii należący, niepryncypalny, podrzędny: Hotel D. Ulica drugorzędna. <DRUG+RZĘD>

Drugorzędowy *geol.*: Formacje drugorzędowe p. Formacja.

Drugostronnie przys. od Drugostronny. <DRUG+STRON>

Drugostronny na drugiej stronie umieszczony a. wykonany.

[**Drugo tyle**] p. **Drugi**. <DRUG+T>

Drugowzględnie przys. od Drugowzględny: Wartość jego była uważana D., a pierwszowzględnie w nim upatrywano dowód szacunku. Rzew. <DRUG+Wz+GLED>

Drugowzględny na drugim planie stojący, podrzędny.

× **Drugozeniec, ńca, lm. ńcy ten, co ś. drugi raz ożenił**. <DRUG+ŻON>

× **Drugozoński drugiego małżeństwa dotyczący**.

× **Drugozęństwo, a, lm. a powtórne małżeństwo. Drugubica, y, lm. e, Drygubica, × Drgubica, [Drychybica, Tryhubica]** I. a. **Druga, Drygawica sieć potrójna na ryby**, in. *mrzeżna, pławaczka, trzypoł*. 2. *sieć potrójna na ptaki*. <Brs. tryhubica, niby trygubna, trójskładna>

Druh, a, lm. y a owie, Druoh i, a. † Drug człowiek: życiowy, przyjaciel: Czy dla bogów szukasz datku, czy dla druha lub koehanki... Mick. 2. × a. × **Drużba, [Drużek] poseł od starającego ś. o pannę, swat, dziewczosłąb**. <Zam. druh, od DRUG>

[**Druhak, a, lm. i**] p. **Drużak**.

Druha, y, lm. y p. Druohna.

Druid, a, lm. owie, Druida kapłan celtycki. <Łé. druida, od Clt. derf=dąb, z powodu szczególnej ezei, oddawanej dębom przez druidów>

Druida, y, lm. owie p. Druid.

Druidka, i, lm. i forma ż. od **Druid**.

Druidowy, Druidyczny *przym. od Druid*: Ofiarował go bogom na druidowym głaziu. Czerna.

Druidyczny p. Druidowy: Druidyczna grotta. Słow.

Druidyzm, u, blm. religja starożytnych Celtów.

Drujki, jek, blp. leśn. owoce leśne, mające smuł słodko-miły. <?>

[**Drujki**]. † **Drojki, † Drojki słodki, miły, nudny, cklincy**: Drujkie kluski. <?>

Druk, u, lm. i, [Duk] I. *blm. drukowanie, wydrukowanie, odbicie*: Podać eo do druku. Wyjść

z druku. Omyłki druku. 2. btm. *spółśób drukowania, rodzaj czcionek*: D. drobny. 3. btm. *sztuka drukarska*: Wynaładz d. d. 4. *czcionki*: Nakładem i drukiem Hieronima Wietora: × Ciśnięto w Krakowie drukami szkoły głównej Koronnej. × D. składała. 5. *książka drukowana*: Stare druki. Za wszystkie druki więcej chod jeden przykład ma w sobie nauki. Pot. 6. btm. *ogół książek drukowanych, wydawnictwa drukowane*: Ukazał ś. w druku. Co D. głosi, to prawda. Kras. 7. *blankiet drukowany*: Druki do wypisów z metryk. 8. D. na perkalikach = *desen, rzucik*. 9. × *wizerunek, obraz, typ*: Utrzymał Sokrates kształty wieczne i wszystkich rzeczy niby druki. Min. Zdr. Drucezek. Zgr. Druozysko. <Nm. Druk>

† *Druka, i, lm. i sztaba żelazna*: Działa z mięszszych żelaznych druk a. sztabów wespół zbitych. Dek. <Ukr. druk = drag>

Drukarczuk, a, lm. i p. Drukarczyk.

Drukarczyk, a, lm. i. × *pracujący w drukarni*. 2. × *towarzysz sztuki drukarskiej*. Mor. A. 3. a. pog. Drukarczuk uczeń drukarski. 4. pog. drukarz. <p. Druk>

Drukarenka, i, lm. i p. Drukarnia.

Drukareńka, i, lm. i p. Drukarnia: Te prawa rozmaite, dość okazałe odbijane w miejscowej drukarńce. Rol.

Drukarka, i, lm. i forma ż. od Drukarz.

Drukarnia, i, lm. e i. *miejsce, gdzie drukują książki, tłocznia*. 2. a. Drukarkarnia *miejsce, gdzie drukują tkaniny*. Zdr. Drukarenka, Drukareńka. <p. Druk>

Drukarski przym. od Drukarz: Sztuka, prasa drukarska. × *Wolność drukarska* (= *wolność prasy*). Po drukarsku przys. jak drukarze.

Drukarstwo, a, btm. *zajęcie drukarza, sztuka drukarska, typografia*.

Drukarz, a, lm. e, [Durkarz] i. *ten, co drukuje, odbija to, co złożył zecer; typograf*. 2. *właściciel drukarni*. 3. *wog. pracujący w drukarni*: Zgromadzenie drukarzy. 4. *ten, co prasuje tkaniny drukowane*. 5. *tel. przyrząd do wyciskania znaków na taśmie papierowej*. <p. Druk>

Drukarzowa, ej, lm. e *żona drukarza*.

Drukier, a, lm. y *kłamka przy zamku zewnętrzny a. maskaście*. <Nm. Drucker>

× *Drukoskładnik, a, lm. cy, × Drukskładnik, × Drukspojnik ten, co składa pismo w drukarni, zecer*. <Druk+Z+KŁAD>

Drukować, uje, ował i. a. [Durkować] (o drukarzu) *wyciskać litery jakiegoś pisma, wybijać w drukarni, tłoczy, odbijać*; (o autorze) *podawać do druku*: D. książki. Łże, jak drukuje. Prz. Ten poemat drukując, nigdy w nim nie błądzą. Słow. 2. a. *Druozkować* (o tkaninach) *wyłlaczad mechanicznie desenie*: D. perkaliki. 3. × *wyciskać, odciskać, wylłaczad*: Mokre tropy drukują bosc za niemi stopy. Mias. Przen.: Nikt go nie uczy, samego wskazuje natura w sercach i z wieków drukuje. L. D. ś. *być w druku, pod prasą*: To dzieło już ś. drukuje. <p. Druk>

[Drukowane, ego, btm., Durkowane] *to, co wydrukowano, druk*: Matka na drukowanym nie zna (= *nie umie czytać*).

Drukowanie, a, btm., czynność cz. Drukować.

[Drukowanka, i, lm. i, Drukówka, Durkula] *spółdnica perkalikowa wzorzysta; sukienka perkalikowa ciemno-niebieskiego koloru*.

Drukowy przym. od Druk, *drukowany*: Gdy niema prawa drukowego, on wyroku ferować nie może. Kal.

[Drukówka, i, lm. i] p. Drukowanka.

× *Drukskładnik, a, lm. cy p. Drukoskładnik*. <Druk+Z+KŁAD>

× *Drukspojnik, a, lm. cy p. Drukoskładnik*. <Druk+Z+POJ>

[Drulić, i, ii] *trącić*. <Ukr. drulyty>

Drumkać, a, ał i. *prow. bąkać, mruzczać*: Drumkać pod nosem. Krasz. 2. [D.] *dzębkać*: Nie dam se na nosie D. (= *kolki na głowie ciosać*). <Dźwa.>

Drumkanie, a, btm., czynność cz. Drumkać.

Drumla, i, lm. e i. a. × *Dremia, × Dromia, Brumla, [Bromble] mały instrument muzyczny, złożony z żelazka ze sprężynką, wydający głos za przyłożeniem go do ust i szarpaniem sprężynki za pomocą palca*. 2. [D.] *gnusnik, próżniak; gap; złośnik*. <Nm. Trommel, Sr. Grn. trum(b)el, Sgm. trumpa, trumba>

[Drumla, i, lm. e] p. Drzyma. Zdr. [Drumlusia].

[Drumlać, a, ał] i. *dzębkać*. 2. p. Drumłować.

[Drumlanie, a, btm.] czynność cz. Drumlać.

Drumlić, i, ii *żart. grać* (na instrumencie muzycznym): Idziemy D. naczelnikowej. Rodz.

[Drumlik, a, lm. i] p. Drzemlik.

[Drumłować, uje, ował] i. a. [Drumlać] *grać na drumli*. 2. *próżniaczyć*. 3. *mruzczać pod nosem, żymać ś*.

[Drumlowanie, a, btm.] czynność cz. Drumłować.

[Drumlusia, i, lm. e] p. [Drumla]: Przędź, drumlusu, przędź, boś mało uprzedia.

[Drup, pia, lm. pie] p. Bedka. <Może = drop, a. Drób?>

† *Drustwo, a, lm. a męstwo, waleczność*: Ale iny uczynkowie Joatasowy a wszystko, czso czynił, a drustwa jego, to wszystko popisano w księgach uczynków 2: królów izraelskich. B. Sz. <DRUG>

[Druszczecka, i, lm. i] p. Druzka.

Druszlag, u, lm. i p. Lochhamer.

[Druszlak, a, lm. i] p. Durszlak: Druszlakami wino pijecie. Kaczka; Bobr.

Druslak, a, lm. i i. [D.] p. Durszlak. 2. p. Lochhamer.

Drut, u, lm. y, Drót i. *nie metaliczna, posiadająca w całej długości jednakową średnicę*: D. żelazny, miedziany. Druty telegraficzne. Prosto jak D. Prz. Przen.: Aż język drutem stanie ściernpawszy i z wargą. Pot. Niezgrabna lutnia, rdzą zasła druty, natężele głosu, niech zarbmia nuty. L. (= *struny*). 2. 2 pp. a *iglica do robienia pończoch, prątek*: Robić pończochy na drutach. 3. × *piórko metalowe, którym pisali Rzymianie, rytec, styl*. 4. × *D. kędziorny = żelazko do fryzowania włosów*. 5. *żart. wódka*. 6. *garb. ostrze narzędzia garbarskiego*. 7. *garn. narzędzie do obróowywania z wierzech utoczonych na kole naczyn*. 8. *mul. ostry kant w wyprawie na winklach*. 9. *noż. część metalu na ostrzu narzędzia, którą przy ostrzeniu zeszlifowują*: Zebrać D. = *wyostrzyć*. 10. *powr. jedno z pasm nici, z których jest skręcona lina; żebro, wój, wojek*. Zdr. Dru-cik, Dróciik. <Nm. Draht>

Drutarnia, i, lm. e, Drótarnia p. Druciarnia.

[Drutarz, a, lm. e, Drótarz] p. Druciarz.

Drutomierz, a, lm. e, **Drótomierz** hut. *miarka do drutu i blachy*. <Drut+MIAR>

Drutować, uje, ował, **Drótować spajać**, *opłatać drutem*: Garnki D. Okno drutowane. <p. Drut>

Drutowanie, a, blm., **Drótowanie** czynność cz. **Drutować**.

Drutownia, i, lm. e, **Drótownia** p. **Druciarnia**.
Drutownik, a, lm. ey, <Drótownik p. **Druciarz**.

Drutowność, i, blm., **Drótowność** *własność metali, dających się ciągnąć na druty*.

<Drutowny, <Drótówny p. **Druciany**.

Drutowy, **Drótowy** i. p. **Druciany**: Linka drutowa. 2. *za pomocą drutów wykonywany*: Roboty drutowe. 3. *postać druta mający*: Złoto, srebro drutowe. 4. powr.: Sznur D. p. **Sznur**.

[**Druwka**, i, lm. i] *rodzaj jabłka letniego*. <Zap. z Dam. druve=Gnm. Traube=jagoda winna, por. jabłka winne, winiówki>

Druza, y, lm. y min. *nazwa ogólna agregatów mineralów wykryszalowanych, ściśle do siebie przylegających i swojami dolnemi końcami przymocowanych do jednej wspólnej podstawy*. <Nm. Drüse dosł.=gruczoł, stąd Fr. druse>

<Druzg, u, blm. *kamień a. cegła drobno tłuczona, szaber, gruz*. <DRUZG>

Druzga, i, lm. i p. **Trzaska**. Przen.: Rozbiła ś. społeczność w druzgi. Krasz. <DRUZG>

Druzgac, a, ał i. † i † D. ś. p. **Druzgotac**. 2. [D.] *wyjmować pestki z owoców, drylować*.

Druzganie, a, blm., *czynność cz. Druzgac*.

† **Druzganie się**, a ś., blm., *czynność cz. Druzgac* ś.

<Druzgot, u, blm. *małe kamienie i włanki kamieni, połączone substancją wapienna*. <DRUZG>

Druzgotac, cze a. <ta, tał, † **Druzgotac**, † **Druzgac** *rozbijac na drobne kawałki, łamać, kruszyć, tłuc, gruchotać, miazdżyć*: Piorun druzgocze drzewo. Sosny druzgota boga wichru ramię. Słow. Przen.: Druzgoczenie zasady, jeśli je za szkodliwe uważacie, ale szanujcie przekonanie. Krasz. D. ś., † **Druzgac** ś. *rozbijac* ś., *łamać* ś., *kruszyć* ś. <DRUZG>

Druzgotanie, a, blm., *czynność cz. Druzgotac*.

Druzgotanie się, a ś., blm., *czynność cz. Druzgotac* ś.

Druzowatość, i, blm. min. *własność niektórych mineralów, polegająca na posiadaniu na ścianach krystalicznych nierówności dosyć znacznych rozmiarów, pochodzących od wyskakiwania z tychże ścian mnóstwa końców kryształów*. <p. Druza>

Druzak, a, lm. i, **Drugan**, [**Druhak**] bart. *rój drugi z ula*. <DRUG>

Druźba, y i. blm. = i. *przyjaźń, życzliwość, zażyłość*: D. druźbą, służba służbą. Prz. Dążąc w druźbie z zięciem, gdzie im sława świeci, czuł to, co stary orzeł, gdy piskłę z nim leci. Malcz. D., służba, jak to powiadają. Bał. Pułkownik nie dzisiejsza D. Pol. Szedł z nim w druźbie brat, Aleksander. Ml. 2. lm. y p.

Druźyna: Zostawiam małeńką tu druźbę tych, co mogli pokochać serce moje. Słow. 3. [D.] = a) *zb. wszyscy druźbowie*. b) *rodzaj tańca*. Il. 3 pp. druźbie a. [druźbowi], lm. owie=i. p. **Druh**: Gładź druźbę, jak po duszy, a bij, jak po szubie. Prz. Zowąc go cesarzem i głową, bratem, druźbą i panem. Piel. Kozak D. Pol. 2. a. [Druźbant, Druźek, Druźhin, Druźbarz, Druźban, Druź-

bant, Druźkant, Druźko] = a) *mężczyzna, asystujący przy ślubie*: Starszy a. [prawy] D. Młodszy D. b) [D.] *każdy przyjaciel a. krewny pana młodego na weselu*. 3. <m. i z. *miennik a. mienniczka*: Stanisławowie pokornie prosimy, prosz za druźby swe grzeszne, Stanisławie. Groch. Na obraz biskupa z największym upodobaniem patrzę i bardzo ś. cieszę, żem jest jego druźbą. Hof. (Franciszka Krasinska o Franciszku Krasinskim). Zdr. [Druźbeczka, Druźebka, Druźbeńka, Druźbeńka, Druźbiak, Druźbik, Druźbiczek, Druźbiś, Druźbuś, Druźbie]. <DRUG>

[Druźban, a, lm. owie, Druźban] i. p. **Druźba**. 2. *proszący na wesele*.

[Druźbant, a, lm. ci] p. **Druźba**. <DRUG, z podprowadzeniem pod zakończenie Łc.>

Druźbarcista, y, lm. ści *grający w druźbarta*: Kwestarz Kapucyn, sławny D. Byk. <p. Druźbart>

Druźbart, a, blm. i. *rodzaj dawnej gry w karty*. 2. *król czerwieny w tej grze*. <Nm. (König)drösselbart(spiel) dosł. = gra króla drożdźbroda>

[Druźbarz, a, lm. e] p. **Druźba**: Co tam byli za druźbarze?—W morzu węgorsze.

[Druźbeczka, i, lm. owie] p. **Druźba**: Oj obdarował mnie stary D. <DRUG>

[Druźbeńka, i, lm. owie] p. **Druźba**.

[Druźbiak, a, lm. owie] p. **Druźba**: A myć, druźbiakowie mali...

[Druźbianeczka, i, lm. i] p. **Druźbina**: Byłeci tam druźbianeczki, morskie rybeczki.

[Druźbiczek, cza, lm. czkowie] p. **Druźba**.

Druźbić, i, il p. **Druźbować**. Przen.: Bom z Tatarami szedł pierwszego tańca i nie weselno druźbił u pohańca. Pol. <DRUG>

Druźbienie, a, blm., *czynność cz. Druźbić*.

[Druźbie, ecia, lm. eta] p. **Druźba**: Moje druźbiegta w wodzie rybiegta.

[Druźbik, a, lm. owie] p. **Druźba**.

[Druźhin, a, lm. owie] p. **Druźba**: Byłeci tam druźbinowie morsesy raczkowie.

[Druźhina, y, lm. y] *starsza swaszka*. Zdr. [Druźbianeczka, Druźbineczka].

[Druźbineczka, i, lm. i] p. **Druźbina**: Wieziemy grzecną panią, druźbinecka przed nią, za nią.

[Druźbiś, a, lm. owie] p. **Druźba**.

Druźbować, uje, ował, **Druźbić** i. a. † **Druźyc**, [**Druźczyć**] *być druźbą, asystować przy ślubie*: Jeszcze ci wszyscy będziemy druźbowali. Sienk. 2. [D.] *być weselnikiem*. <DRUG>

Druźbowanie, a, blm., *czynność cz. Druźbować*.

Druźbowski przym. od **Druźba**: Wszedł koniuszy w druźbowski barwie. And.

[Druźbuś, a, lm. owie] p. **Druźba**.

[Druźbów, ów, blp.] *oświadczenie*.

[Druźeczeczka, i, lm. i] p. **Druźka**.

[Druźeczka, i, lm. i] p. **Druźka**.

[Druźczyć, y, ył] p. **Druźbować**.

[Druźczyny, yn, blp.] *przyjęcie gości przedweselnych*.

[Druźbeńka, i, lm. owie] p. **Druźba**.

[Druźebka, i, lm. owie] p. **Druźba**: Chodzi druźebka po sieni...

[Druźeczka, i, lm. i] p. **Druźka**.

[Drużek, żka, lm. żki a. żkowie] f. p. Druh. 2. p. Drużba. 3. [D.] starszy drużba. <DRUG>

† Drużenie, a, blm., czynność cz. Drużyć.

[Drużenie się, a ś., blm.] czynność cz. Drużyć ś.

[Drużenka, i, lm. i] p. Drużka.

[Drużenka, i, lm. i] f. p. Drużka. 2. p. Drużyna.

Drużka, i, lm. i f. a. × Drużyna forma ż. od Druh, przyjaciółka: Druhów i drużki chciał odwiedzić. Krasz. Stąd przechodzi jej D. Mick. Gładź drużkę jak po duszy, a bij jak po szubie. Mick. 2. p. Drużna. 3. † imienniczka: Słuchajcie, bohaterki, Heleny i Tekle, patrzajcie, a razem ś. z swojej cieszcie drużki. Pot. (dezykacja pieśni Helenie Lubomirskiej). 4. [D.] dziewczyna, niosąca wieniec dożynkowy. Zdr. [Drużeczka, Drużozeczka, Drużeczka, Drużeczka, Drużenka]. <DRUG>

[Drużkant, a, lm. oi] f. p. Drużba. 2. marszałek weselny.

[Drużko, a, lm. owie] f. p. Drużba. 2. starszy drużba; mistrz ceremonii weselnej.

† Drużny zgodny, przyjazny: Bądźcie drużnego serca. Ż. B.

† Drużyć, y, yf p. Drużbować: Juno była przy ślubie i Hymen z nią drużył. Chr. [D. ś.] wchodzić w przyjaźń, przyjaźnić ś.: Jechałeś do Niemców D. ś. z niemi. Krasz. <DRUG>

Drużyna, y f. lm. y=f. a. Drużba towarzystwo, kompanja, gromada, grono: D. przyjaciół. Zła D. zepsuje dobrego syna. Prz. W karczmie wesoią tańczy D. Len. Przy łuczynie, u komina przędzie miękki len D. Pol. Pan i dworska D. ruszyli tłumnie, zbrojno. Mick. Niech myśl twoja i wola z drużyną ś. zgadza, bo kto bracią opuszcza, jawnie ś. sam zdradza. Papr. [D. domowa]=rodzina z domownikami. † D. światowa=grono darmożądów i próżniaków, halastra. † Kiedy oddać dziesięcinę, niemasz nic. a jest na strawne drużyny. Wad. D. robocza (= oddział robotników). Przen.: Pełna dziwów natura, kto uwagi żąda, niech ś. zgodnej drużynie pszczoł przygląda. Zabł. Ten będzie wasz urząd, książki, pójdziecie do libraryjej, do ksiąg, do swojej drużyny. Korez. 2. (o wojsku) oddział, zastęp, poczet, zbrojna kupa: Na podzielonych na drobne drużyny urządzali zasadzki. Rol. D. książęca (= na Rusi: oddział wojska, który otaczał księcia). † Drużyny zastępcze (= oddziały wojska, uzbrajane przez wielkich panów). Książę Lew zbity, sam w małej drużynie ledwie uciekł. Stryjk. Zbierana D. = wojsko naprędca zebrane, nieregularne: Wojewoda, zebrawszy ś. w małym uście, tak żołnierzy, jako zbieraną drużyny, uderzyli na nieprzyjaciół. Stryjk. Ir.: To tam zbierana D. Kacz. (= łyche wojsko). Przen. żart.: Nadgrobki zbieranej drużyny. Szymon. (= ludzi rozmaitego stanu). 3. × p. Drużka: Jak to druh dobry do swojej drużyny, bocian do liszki przyszedł w nawiedziny. Książ. 4. [D.] = a) zb. weselnicy i goście weselni: Moi mili swatowie, drużyna! Hulać po drużynie = wstępować do chat drużby, starosciny. b) zabawa gości przedweselnych. Zdr. [Drużynka, Drużenka, Drużyneńka, Drużyneczka]. II. [D.] lm. owie m. = starszy starosta weselny. <DRUG>

[Drużyneczka, i, lm. i] p. Drużyna: Obstała Marysię drużyneczka dokoła wędy.

[Drużyneńka, i, lm. i] p. Drużyna: Starości-no! Maszei tu drużyneńki nie małej.

[Drużynka, i, lm. i] p. Drużyna: Idzie wesele z kościoła, wszystka drużynka wesoią.

! Drużynnik, a, lm. cy (na Rusi) żołnierz, należący do drużyny książęcej: Dobrowolne poddanie ś. drużynników wodzowi. Spas.

Drużynny przym. od Drużyna, mający charakter drużyny: Wszędzie biło drużynne życie. Bart.

Drwa, drew, blp., [Drewa] f. kawałki drzewa, drzewo rąbane, szceg. na opał: D. rąbać. Drzewa na budowanie i na D. godne. St. lit. † Izaak drwy obciążony. Żarn. Gdzie stały szeregi, leżą D., trupy. Mick. † Urzędnik nade drwy = dozorca drzewa. Śpią jako D. P. Koch. Ryby złe, jakoby D. gryzł. Syk. Gdy mówi, jak D. gryzł. Prz. (= niesmacznie, aż przykro słuchać). Przen.: Im dalej w las, tym więcej drzew. Prz. (= w każdej sprawie spotykamy stopniowo coraz większe trudności). D. do lasa wozić. Prz. (= zajmować ś. niepotrzebną pracą). Nie daj na siebie drew rąbać. Prz. (= kolków sobie na głowie ciosać). Gdzie D. rąbią, tam trzaski lecą. Prz. (= przy złym i dobremu ś. dostanie). 2. † mowa bez sensu, czcza gadanina; rzecz próżna, marność, próżność: Twoja mowa D. i pajęczyny. Chr. Już we D.! Góśł. Najwyższe w młodości zwiedziwszy urzędy, widział, że wszystko próżność, D. i błędy. Pot. Pójść we D. = pokazać ś. głupcem, zblaśnić ś. Zdr. Drewka. <DRZEW>

Drwał, a, lm. e f. a. × Drwalnik = a) a. [Drewiarz] ten, co drzewo rąbie. b) × handlarz drzewa. 2. × przen. człowiek nieokrzesany, prostak, gbur, dragal, balwan: Nie za szlachcica, mają cię za drwala, bo co poczniesz, to podrwisz. Pot. 3. koń leniwy, nieczuły na razy. 4. [D.] = a) p. Drwinkarz. b) próżniak. 5. zł. kulacz, wódczega. <DRZEW>

Drwalka, i, lm. i f. p. Drwalnia. 2. żona drwala.

Drwalnia, i, lm. e f. a. [Drewnia, Drzewnia, Drwalnik, Drennik, DREWNIARNA, DREWOTNIA, DREWUTNIA, DREWOTNIA, DRYWOTNIA, DRWOTNIA], † DREWNIANIA szopa do rąbania i składania drzewa. 2. × stos drzew. Zdr. Drwalka.

Drwalnik, a f. × lm. cy p. Drwał. 2. [D.] lm. i p. Drwalnia.

Drwalny na drwa przeznaczony: Szopa drwalna (= drwalnia).

Drwalski przym. od Drwał: Drwalskie topory. Ml.

[Drwi, i a. ów, blp.] p. Drzwi: Ubogiemu D. twardo się otwierają.

× Drwiarz, a, lm. e p. Drwinkarz. <DRW>

Drwiąco przys. od Drwiący: Te oczy nie patrzyły na mnie ani gróźnie, ani D. Bał.

Drwiący im. od Drwió, szydarczy: Nastroił minę w sposób drwiąco-protektorjny. Jeż. Zrobiła drwiąco-wesołą minę. Orzesz. Po ustach młodzieńca przebiegł drwiąco-zadowolony uśmiešek. Orzesz. Uśmiewał wyrazem tym nadać akcent drwiąco-złośliwy. Jeż. Uśmiewał D.

Drwió, i, II f. z kogo = drwinny stroić, żarty stroić, żartować, wyśmiewać, naśmiewać ś., natrząsać ś., kpić, szydzić: 2. † mówić od rzeczy, pisać, bajad, paplać: Mów co k rzezy, bo jako poczniesz D., wykyskam cię, jako nieuka. Tworzą Drwił rzezą, nie wie sam co mówi. Kn. 3. × a. × D. głową = głupstwa robić, błędzić, mylić ś., blaźnić ś.: Nie godzi ś. dwa razy podrwieć hetma-

nowi, dosyć raz, a podriwi raz, niech nie drwi drugi raz. Opal. Żydzi Pana Jezusa synem cieśli zowią, lecz drwią głową. Pot. <DRW>

×Drwieć, eje, ał p. Drewnieć. <DRZEW>

Drwienie, a, blm., czynność cz. Drwić.

×Drwienie, a, blm., czynność cz. Drwieć.

[Drwigi, ów, blp.] p. Drwina.

Drwina, y, lm. y, część. I. w lm. a. [Drwigi] żarty, kpiny, naśmiewanie ś., szyderstwa, docinki: Stroić sobie z kogo drwiny. Wyrzepcie z niego drwiny. Jabł. 2. ×drzewko, drzewina: Każde dziecko, jak D., gdy młode to ś. nagina. Prz. Zdr. Drwinka. <DRW>

Drwinka, i, część. lm. i p. Drwina: Postrzegł ś. widać, że to była D. Słow. Idzie jakby przez różgi wśród szeptów i drwinek. Miek.

×Drwinkarz, a, lm. e, ×Drwiarz, [Drwal] ten, co lubi drwić, szyderca, wyśmiewacz, wykpiś.

Drwinkować, uje, ował drwinki stroić, dowcipkować, żartować, kpić.

Drwinkowanie, a, blm., czynność cz. Drwinkować.

[Drwniak, a, lm. i] p. Drewniak.

[Drwotnia, i, lm. o] p. Drwalnia. <DRZEW>

[Dryarz, a, lm. e] p. Drejarz.

[Drybanek, nka, lm. nki, Drybinek] trójnóg, żelazny pod garnek, denarek. <Nm. Dreibein>

Drybel, bla, lm. bte gm. wróbel. <?>

Dryber, u, blm. myd. praca pozaugodowa, nadakordowa. <Nm. d(a)rüber dost. =nadtó, powyżej>

[Drybić, i, il] dreptać: Bibo, bibere, biboży, siadajcie na wozy, a bibi niech za wozem drybi. <Dźwn.>

[Drybienie, a, blm.] czynność cz. Drybić.

[Drybinek, nka, lm. nki] p. Drybanek.

[Drybla, i, lm. e] ziarno pośrednie, odchodzące przy czyszczeniu zboża, zgoniny. <Zap. z Ukr. dribnŷj = drobny>

Dryblas, a, lm. y I. a. Drymbas, Drylbas, Drymlas chłop wysoki a niezgrabny, dragal, gilbas, drab. 2. koń rosły. <? Por. Bilbas, Bimbas, Drymbas, Gilbas itp.>

Drybus, a, lm. y I. kadź, używana do mycia naczyn w gorzelniach i browarach. 2. [D.] = a) p. Dryfus. b) naczynie o trzech nogach do ługowania bieleżny. c) naczynie do wody niskie, a dosyć szerokie. <Nm. Dreifuss>

Drybusek, ska, lm. ski I. faszeczka, szaflik, 2. [D.] rodzaj balji do prania bieleżny.

[Drybuszeczi, czek, blp.] p. Drybuszki: Dziewczęta, niby na komendę, wszystkie naraz puszczaly ś. w D. Jeź. <p. Drybuszki>

[Drybuszki, szek, blp.] dreptanie, drobienie nogami w tańcu: Gdy w D. poszła, to ś. na niej wszystko trzęsło. Jeź. Z tańca przebiezanego w D. wpadała. Jeź. Zdr. [Drybuszeczi]. <Ukr. dribuszki>

[Drychubica, y, lm. e] p. Drugubica.

Dryfus, a, lm. y, Drypus, [Drybus, Drejfus, Tryfus] I. trójnóg. 2. wanienska na trzech nogach. 3. beczka na trzech nogach. <Nm. Dreifuss>

[Dryg, u, lm. i] takt: Po granii na katarynce nie mogli złapić drygu. Przen.: Popsuć komus D. =popsuć szyki, zbici z tropu. <DRG>

Dryga, i, lm. i ryb. I. niewód na jesiotry ze szpagatu, z wielkimi i gęstymi okami, mający do

200 sążni długości. 2. p. Drugubica. 3. [D.] p. Szuwata. <p. Tryhubica>

[Dryga, i, lm. i] p. Drahle. <DRG>

Drygać, a, ał I. p. Drygnać. 2. ×p. Drgnać. 3. [D.] bać ś., trwożyć ś.

[Dryganie, i, il] niszczyć konie ciężką pracą. <?>

Dryganie, a, blm., czynność cz. Drygać.

[Dryganie, a, blm.] czynność cz. Dryganie.

Drygant, a, lm. y I. a. † Drugant ogier zdolny do rozplodu, stadnik. Przen. balamut, lowelas: Kazałbym takowe drygant, co około cudzych żon rżają, powalaszyc. Lekar. Żart: Szedłeś z domu drygantem, wróciś ś. wałachem, utrzebił cię rzeżemieszek. Klon. 2. [D.] koń bystry, krzepki, rumak. Zdr. ×Dryś. <Zap. od DRG, z podprowadzeniem pod postać Łc.>

[Drygaweczka, i, lm. i] p. Drygawka: Dziwną ś. ludzie, za co oryl pije, za te drygaweczke, co ją w wodzie myje. Pśń. <DRG>

Drygawica, y, lm. e ryb. p. Drugubica, sieć rybaczka.

Drygawka, i, lm. i I. [D.] rodzaj bukietu na kapeluszu a. na lasce druzby z szychu, wstążek i różnych świecidełek: Marszałek z różgą, na której chwiała ś. drygawki, czyli świecideła i gwiazdki kolorowe, ponawlekane na grubą szczeżinę. Kow. 2. [D.] febra. 3. a. [Drugatka] fl. sztuka drzewa w kształcie pojazdy do kierowania tratwy a. galaru: Idą flisi, idą, drygawek nie mają. Zdr. [Drygaweczka]. <DRG>

[Drygi, dryg, blp.] I. p. Drahle. 2. ozdoby różni weselnej i wieńca starościnny, składające ś. z nawleczonych na nitkę a. szczeżinę sieczki żytniej i kwadratowych kawalków papieru kolorowego. Zdr. [Dryżki]. <Spolszczenie Ukr. dryhli, por. Drygawka I.>

[Drygle, i, blp.] p. Drahle.

×Drygliwie przys. od Drygliwy.

×Drygliwy drżący, drgający, w ruchu drgającym pozostający: Woda spłynie potem z stojącego jeziora drygliwym odwrotem. Przyb. <DRG>

Drygnać, nie, nął, nied. Drygać I. podskoczyć, bryknąć, nied. podrygiwać. 2. ×p. Drgnać: Dzik już ani drygnął. Pol. <DRG>

Drygnięcie, a, blm., czynność cz. Drygnać.

[Drygot, u, lm. y] drganie, drżenie, drżączka.

Drygotać, cze, tał I. ×p. Drgnać. 2. [D.] drzeć od zimna, drgotać. <DRG>

Drygotanie, a, blm., czynność cz. Drygotać.

Drygotka, i, lm. i I. ×drżenie, drżączka. 2. lek. p. Drgawka.

[Drygotka, i, lm. i] drższcze.

Drugubica, y, lm. e p. Drugubica.

[Dryguliny, in, blp.] galareta. <DRG, por [Drahle], Dryga, Drygawka>

[Drygant, a, lm. y] koń rosły. <p. Drygant>
[Drygusy, ów, blp.] szpilki podwójne, ozdobione kwiatkami a. blaszkami na cienkim druciku, służące za ozdobę głowy. <Zap. od DRG, z podprowadzeniem pod postać Łc.; por. Dryga, Drygawka itp.>

[Dryńie, i, blp.] p. Drahle.

† Dryja, i, lm. e I. figura trójkątna, trójkąt: D. jest trójkątna figura, na trzy węgiły rozłożona. Orzech. 2. trzy oczka na kostce do grania; kostka z trzema oczkami: D. konia wygnana, a chłop obieszona. Prz. 3. trójka koni: Jeździł

para, czasem dryją. Koch. <Śr. Gnm. drie, Nm. Drei = trójka>

[Dryja, i, lm. e] p. Drjakiew.

×Dryjacznik, a, lm. cy ten, co robi i sprzedaje drjakwie. <p. Drjakiew>

[Dryjak, a, lm. i] p. Drjakiew.

[Dryjarz, a, lm. e] p. Drejarz. <Nm. Dreher>

×Dryjawnik, a, lm. i bot. p. Kozłek.

[Dryka, i, lm. i] rączka u zamku we drzwiach, klamka. <Nm. Drücke>

Drykier, a, lm. rzy tokarz, zajmujący ś. wyłącznie drykowaniem. <Nm. Drücker>

Drykierski przym. od Drykier: Robota drykierska.

Drykierstwo, a, blm. zajęcie drykiera.

Drykować, uje, ował wygniatać blachę na tokarni za pomocą drykstału. <Nm. drücken>

Drykowanie, a, blm., czynność cz. Drykować.

Drykstał, i, lm. e, Drykstał blach. przyrząd stalowy, którym ś. przyciska blachę do futra żądane kształtu, wirującego na tokarni, i tym sposobem wygniatającego formę. <Nm. Drückstahl>

Drykszał, i, lm. e p. Drykstał.

1. Dryl, a, lm. e, Drei 1. a. Drylownik, Drelownik rodzaj świdra do wiercenia w metalach. 2. drut do przepychania fajki. 3. kam. przyrząd do borowania dziur w kamieniu. <Nm. Drille>

2. Dryl, a, lm. e sennik rzędowy. <Ang. drill>

[Drylać, a, ał] p. Drylnąć.

[Drylarz, a, lm. e] p. Drejarz.

[Dryląg, a, lm. i, Drylong, Dryląg, Dyląg, Dylon] dryblas, wysoki a niezgrabny człowiek; niepor. Por. Dryląga, Dryłagi. <?>

Drylbas, a, lm. y p. Dryblas.

Drylich, u, lm. y i. p. Drellich. 2. [D., Drellich] rodzaj wzoru na pisanekach: W D. Zdr. Dryliszek, [Dryliczek].

Drylicharski p. Drellicharski.

Drylichowy przym. od Drylich.

[Dryliczek, czku, lm. czki] p. Drylich.

Dryling, a, lm. i fuzja myśliwska; sztucer, karabin. <?>

Dryliszek, szku, lm. szki p. Drylich.

[Drylnąć, nie, nął, nied. Drylać] szturchnąć, po-pchnąć. <Ukr. drylyty, drulyty>

[Drylnięcie, a, blm.] czynność cz. Drylnąć.

[Drylong, a, lm. i] p. Dryląg.

1. Drylować, uje, ował, Drelować 1. świdrować, wiercić, przewiercać. 2. wyjmować pestki z owoców. <Nm. drillen>

2. Drylować, uje, ował uprawiać rośliny systemem rzędowo-okopowym. <Ang. to drill dosł. = siać (siewnikiem)>

[Drylować, uje, ował] odgrzewać pieczyście, krając na zraziki i smażyć na maśle. <Zap. zamiast *grylować, z Fr. griller = smażyć>

Drylowanie, a, blm., czynność cz. Drylować.

Drylownik, a, lm. i l. p. i. Dryl. 2. cukier rureka blaszana do drążenia jabłek i gruszek.

[Drymba, y, lm. y] 1. kobza, dudy. 2. głupia kobieta. <Zap. = Drumla>

Drymbas, a, lm. y p. Dryblas: Budził osmnastoletniego śpiocha i leniwego drymblasa. Korz. Zgr. Drymbasisko. <? Por. Dryblas i in.>

Drymbasisko, a, lm. a m. i ni. p. Drymbas.

[Drymła, i, lm. e] p. Drzyma: D., D., stary jedzie. Pśń. <p. Drzyma>

Drymfas, a, lm. y p. Dryblas. Zgr. Drymlasisko.

Drymlasisko, a, lm. a p. Drymfas.

[Drym dryn dryn] naśladowanie dzwonięcia, d z y Ń d z y Ń. <Dżwn.>

Drynda, y, lm. y i. a. ×Drynduła, ×Dryndulka, ×Drendulka powóz do wynajęcia, dorożka, fajka: Nie masz jeszcze dryndy, a tymbardziej nie masz hotelu. Jeż. 2. ucz. egzamin dodatkowy, poprawka: D. za kopiejkę = poprawka z powodu otrzymania dwójki z jakiego przedmiotu. <Zap. Dżwn.>

Dryndać, a, ał i. p. Dryndnąć. 2. [D., dze, ał a. D. ś.] przejeżdżać ś., wałęsać ś. 3. [D., Dryngać] trząść ś. na wózku. <Zap. Dżwn.>

Dryndanie, a, blm., czynność cz. Dryndać.

[Dryndanie się, a ś., blm.] czynność cz. Dryndać ś.

[Dryndelicha, y, lm. y] wódka ordynarna, trzęsionka. <?>

Dryndnąć, nie, nął, nied. Dryndać machnąć, kiwnąć, poruszyć: Mój mucek drynda chwostem. Zabł. Dryndać nogami a. dryndać = być powieszonym, dyndać.

Dryndnięcie, a, blm., czynność cz. Dryndnąć.

[Dryndlenie, a, blm.] czynność cz. Dryndlić. Dryndlenie się, a ś., blm., czynność cz. Dryndlić ś.

[Dryndlić, i, il] 1. marudzić, nudzić. 2. gderać: Baba na dziada dryndli. D. ś. jechać wolno po zlej drodze, wlec ś., tarabanić ś. <Zap. Dżwn., por. Drynda>

Dryndulka, i, lm. i, Drendulka i. ×p. Drynda. 2. wog. mały powóz, powozik, faetonik: Podezszycza dwukolna D. Mick.

×Drynduła, y, lm. y p. Drynda.

Dryndziarski przym. od Dryndziarz: Koń D.

Dryndziarz, a, lm. e rub. woźnica, powoźcy dorożką, dorożkarz.

[Dryng, a, lm. i] i. p. Drynkfas. 2. pomyje dla świń. <p. Drank>

[Dryngać, a, ał] p. Dryndać.

[Drynganie, a, blm.] czynność cz. Dryngać.

[Drynkfas, u, lm. y, Dryng] beczka na pomyje, pomyjnik. <Dnm. drankfass>

[Drypczą, Drybczą] klusem, truchtem. <por. Dreptać>

[Dryp dryp!] naśladowanie odgłosu dreptania nogami. <Dżwn.>

[Drypsić, i, il] krok drobić; nie trzymać kroku. Por. Drepcić.

Drypus, a, lm. y p. Dryfus.

Drypy, yp, blp. i. wyłoczyny z ziarna olejnego, makuchy. 2. garb. p. Garbowiny. <Nm. Treber>

[Drysnąć, śnie, snął] p. Dryzdnąć.

1. [Dryst] p. [Drést].

2. [Dryst] śmiało, żwawo. <Nm. dreist, Dnm. driest>

[Drystaczka, i, blm.] p. Dryzda.

[Drystać, a, ał] p. Dryzdnąć.

[Drystanie, a, blm.] czynność cz. Drystać.

[Dryszcz kozi, Drystz kozi] roś. z rodziny amemonów. Por. Drzysta. <p. Dryzda>

[Dryszlaczek, czku, blm.] juszka, woda po odcedzeniu makaronu, klusek itp. <p. Druszlak>

×Dryś, a, lm. e p. Drygant. Przen. żart.: Nie kwikajcie tak zbyt, moje miłe fraszki, bo

pewnie cenzor z drysiów poczyni wałaszkii. Koch.

[Dryśnięcie, a, blm.] czynność cz. Drysnąć.

[Drywotnia, i, lm. e] p. Drwalnia. <Brs. drywotnia >

[Dryzda, y, blm.] l. a. [Drystaczka, Drzyska, Drzysławica, Drzysławka], † Dryzdaczka *biegunka, djarja*. 2. *odchody z biegunki pochodzące*. Przen. żart. *cienkusz, lura*: To D., nie wino. <DRYZD/TRZT >

† Dryzdaczka, i, blm. p. Dryzda.

Dryzdać, a, ał gm. p. Dryzdnąć.

Dryzdanie, a, blm., czynność cz. Dryzdać.

Dryzdnąć, nie, nał, [Dryznać, Drysnąć], nied.

Dryzdać, [Drystać, Drzysać, Drzdać, Trzdać] gm. 1. *wypróżnić ś. rzadko*. 2. *zelać bezczelnie*. <DRYZD >

Dryznięcie, a, blm., czynność cz. Dryzdnąć.

[Dryzga, i, lm. i] p. Trzaska: Jak spadnie i praśnie o ziem, to sie zdruzga na dryzgi. <Zap. Czes. dřizha >

[Dryzgać, a, ał] *drygać, podrygiwać*: Kónik dryzga nóżkami.

[Dryziel, gła, lm. gła] *pryszcz*.

[Dryzki, zek, blp.] p. Drahle. <? >

Dryzłować, uje, ował *skryćcać nici*: Kobiety dryzłowały, nikt o nich nie wiedział. Fred. A. D., pojechać na komedję, odbierać wizyty i odawać, otóż cała jej zabawa. L. Por. *Drezłować*. <Nm. drieseln >

Dryzłowanie, a, blm., czynność cz. Dryzłować: Szkatułoweczka do dryzłowania. L.

[Dryznać, nie, nał] p. Dryzdnąć.

[Dryżak, a, lm. i] p. Drżoch.

[Dryżaczka, i, lm. i] p. Drżaczka.

[Dryżoć, y, ał] p. Drzeć.

[Dryżki, zek, blp.] p. Drygi.

[Dryżoch, a, lm. y] p. Drżuch.

[Dryżón, onu, lm. ony] p. Drzon.

[Dryżuk, a, lm. i] p. Drżoch.

[Drzadło, a, lm. a] *zwierciadło*. <Zam. * żrza- dło, od ZOR >

[Drzanek, nka, lm. nki] *gont w płocie*.

Drzanwa, y, lm. y bot. (arduina) *roś. z rodziny toinowatych*. <? >

† Drzasnąć się, śnie ś., snać ś. a. eł ś. *przeleknąć ś., przestraszyć ś.* <Właściwie * zżasnąć się, * zdżasnąć się (d wstawione)=Z+ŻAS, por. † przerzasnąć ś., właściwie * przeżasnąć ś. >

† Drzastwisty p. Dziarnisty.

† Drzastwo, a, blm. p. Dziarno. <DRZ(ESTW) >

† Drzadzisty *pełen nierówności, chropowaty*: Psia róża listki ma szare, jako na ilmie drzadziste. Urzęd. <DRZ(AZG) >

Drzazeczka, i, lm. i p. Drzazga: Wziąć kawał tego drzewa i na drobniechno je pokrając drzazeczki. Haur. × Drzazeczkę sobie zakłóć.

Drzazga, i, lm. i l. p. Trzaska: Bogatemu i na drzadzze ś. przedzie, a biednemu i na wrzecie nie chce. Prz. Choćby ci drzazgi za paznogie zabijano. Zjątrzony niedźwiedź wszystko w drzazgi rozmiata. Wad. Drwale znieśli drzewo do piwnicy, zostawili tylko drzazgi (= *wióry, ostrużyny*). Podpalili drzewo drzazgą. Rozświecić drzazgą w ciemnej izbie. Przen.: Światło w rowie na drobne drzazgi ś. roztrąca. Miek. 2. lek.: D. kostna = *odłamek a. odszczep kości*. Zdr. Drzazeczka, Drzadzka. <DRZ(AZG) >

[Drzazgownik, a, lm. i] *kłapka, deseczka przy sieci dla straszenia ryb*.

Drzaźnić, i, il gm. p. Draźnić.

Drzaźnienie, a, blm., czynność cz. Drzaźnić.

† Drzaździć, u, blm. zb. *drzazgi*: Pilnuj tej, abyć w groblą nie kładli karczów, drew a. jakich chróstów, a. drzaździu jakiego połamanego. Strum.

Drzaździć, y, lm. e bot. (baphia) *roś. z rodziny motylkowatych*. <? >

† Drzaździć, a i. blm. zb. p. Draździć. 2. lm. a *wieć, pręt gibki*.

Drzaździć, i, lm. i p. Drzazga.

† Drzastwisty p. Dziarnisty.

† Drzastwo, a, blm. l. p. Dziarno: W jamach ziemnych mieszkali, abo na drzastwie. Wuj. 2. lek. p. Dziarstwo. <DRZ(ESTW) >

Drzaździć, u, blm. *trzaski, gałęzie i chwasty, nanesione wodą w korycie roboczym*. <Por. Sstw. drzazga = las; Mikl. Etymol. Wörterb. 50; DRZ(ĘZG) >

[Drzbi, i, blp.] p. Drzwi.

[Drzdać, a, ał] p. Dryzdnąć.

Drzeć, drze, [1 os. lm. dremy, drem; 3 os. lm. draja], darł, [dar, der, dzarł, dzar, drzł; im. dzarty, drzety], [Darc, Dreć], częstot. × *Dzierać* l. *rwac, rozrywać, rozdzierać, szarpać*: D. list na kawałki. Załem zwiężzona, szaty darła. P. Koch. (Dziewczęta) w zwadze paznokciami chłopcem drą policzki. Nar. (= *drapia*). D. pierze = *oddziierać z nich chorągiewki, skubać*. Pierze darte. Jedwab darty: Czepek przetknięty dartem, cielistem jedwabiami. P. Koch. Orzeł darty (= *dwo-głowy*). Przen.: D. gębę = *ziewać*: Spać chceśz, kiedy tak drzesz gębę. Orzesz. 2. *targać, szarpać, wyrzywać*: D. kogo za uszy, za włosy. Na co D. na sobie włosy? Pilech. Grzebień ten bardzo drze. D. ś. za łeb. 3. *niszczyć, zużywać*: D. ubranie, buty. 4. *zdejnować powłokę, obłuskiwać, zdzierać, odzierać*: D. korę (garb.) = *obłuskiwać pnie i gałęzie drzew z kory*. Łyka D. Przen.: Pomnij wtenczas D., kiedy D. ś. dają łyka. Min. (= *korzystaj z czasu*). Drze łyka, kędy może, i z drzewa suchego. Rej. (= *jest zdziercą*). 5. *piłować, szarpać*: D. deski, łąty. Deska darta = *dranica*. 6. × D. nowinę = *rozorywać*: Drę a. orze nowinę. Mącz. Gdyby kto chciał nowinę D. abo kopać. Trzyc. 7. kogo = *łupić, zdzierać, obdzierać, wyszukiwać, ciągnąć, eksploatować, żyłować, wysokie ceny nakładać*: Drze go, by barana. Prz. Pan drze chłopa, jako skopa, a djabel pana, jak barana. Jabł. D. kogo ze skóry. Tajemnie ubogiego drze, ledwie nie ze skóry. Groch. Kędy możesz, drzesz winę z bliźniego. Rej. Kto łyce, to i drze. Prz. (= *kradnie, oszukuje*). 8. D. kogo = *być siedliskiem darcia = gościć, reumatyzmu, boleć*: Ręka mię drze. Nieos.: Drze mię w lewym ramieniu. 9. *sprawić nieprzyjemne wrażenie, razić, drażyć*: D. po uszach. Wielki wrzask z daleka mu darł uszy. Oss. × Drą sobie oczy = *nienawidzą ś.* 10. D. gardło, gardziel = D. ś. pod 6: Gęsi drą chrapiwie gardziele. Pot. II. D. z kim koty a. × kota a. × lisy = *klócić ś., mieć zatargi*: Darliśmy dotąd kota, a djabel wie czego. Zabł. Bić ś. o niespełnienie a. D. lisy, abo tuc sklenieć o łeb, więcej szalonemu należy, ani swobodnemu. Lekar. † Koczki mu drą we łbie = *jest fanatykiem*. Męcz. 12. *ić szybko, biec, pędzić; umykać, zmykać, uciekać*: I dalej znówu w swoją drogę darł. Pol.

Widział przed chwilą, jak *ś.* Matus wyrwał z baraków i dał do lasu. Dyg. Pyski wyciągnął i dał ze strachu. Jeź. Zające wpadały na gościniec bity i dały dalej gościncom. Pol. 13. *×rzucac ś., szarpać ś., rwać ś.*: Od ezei, od wiary łajali *ś.*, drząc ku sobie. Krasz. 14. † D. pszczoły = *wymować plustry z barci.* 15. myśl. (o łyskach) *głos wydawać.* D. *ś.* 1. *drzeć jeden drugiego*: Drą *ś.* za łby. Przen.: D. *ś.* z kim = *klócić ś., mieć zatargi, bić ś.*; [D. *ś.*] *procesować ś.*: Drą *ś.*, jak pies z kotem. Prz. Moskwa, chcą kogo z serca pochwalić, mówią: jest to taki bohater, żeby *ś.* mógł i z Litwą D. Stryjk. 2. *rozrywać ś., rozdzierać ś.*: Powróż *ś.* drze. L. (= *wrywa ś., pęka*). Żart.: Gęba mi *ś.* drze = *zięwom*: Drze mu *ś.* gęba od ucha do ucha. Nar. Przen.: Teraz coraz to ciężej, coraz to gorzej, serce *ś.* drze. Krasz. (= *pęka*). 3. *zużywać ś., niszczyć ś.*: Ubranie *ś.* drze. Buty to mają dopiero tydzień, a już *ś.* drą. L. 4. *dać ś. szczytać a. obłuskiwać*: Drze *ś.* drzewo. L. Łyka D., kiedy *ś.* drą. Prz. 5. *obdzierać ś. nawzajem*: Kochajmy *ś.*, jak bracia, a zrzymy *ś.*, jak Zydz. Prz. 6. *krzyczyć, wrzeszczeć*: Drze *ś.* wniebogłoty. Ona nie śpiewa, ale drze *ś.* 7. *dokąd = ciskać ś., rwać ś., wdzierać ś., pchać ś., dobierać ś.*: Wilcy, wiedząc swe przebiegi gdzieś do owiec, choć w dobrze zapartej koszarze, drą *ś.* do nich na osłep. Tw. D. *ś.* na skały (= *wdrapywać ś.*). Na broń nieprzyjacielską *ś.* dał, w ogniu prawie lał. Warg. (= *rwał ś., rzucal ś.*). Drze *ś.* osłep w swe nieszczęśliwości. Żebr. Sława już jego drze *ś.* w obłoki. Zabł. (= *wzbija ś.*). Drą *ś.* gwałtem w uszy i w oczy nasze wielkie dzieła jego. Birk. (= *bija*). Przen.: *ubiegać ś., dobijać ś. o co*: D. *ś.* do zaszczytów, do godności. Drą *ś.* o ten towar. L. 8. *×(o zębach) wyrzynać ś., wyrastać*: Drą *ś.* dziecięciu zęby. L. 9. myśl. (o chróście, wronie, sroce, pawiu) *głos wydawać.* <DZIÓR>

[Drzeń] p. Drzet.

×Drzem, u, blm. p. Drzemka.

×Drzemaczka, i, blm. p. Drzemka.

Drzemać, mie a. ×ma, mał, Drzymać i. *spad lekko, być w półśnie*: Powoli zaczęli D. i poziewać. Mick. Zbudzę *ś.*, myśląc, że chwilę drzemałem. Mick. Drzemie, jak niedźwiedź w zimie. Prz. Przen.: (Słońce) idzie niewesoło i po drodze drzemie. Mick. 2. *przen. pozostawać w spokoju, być bezczynnym*: Okolica pokrywała *ś.* wodą, pod którą drzemały grzązkie błota. Sienk. Drzemie w kącie wjolonozela. Wilcz. Nie było więcej nad jedną osadę, przy pogańskim jeszcze drzemiącą horodyszczu. Krasz. Siły drzemiące od wieków. Pawł. Znać, że myśl jeszcze drzemie. Mick. 3. *×nieos.*: Drzemie *ś.* komu = *spać mu ś. chce, oczy mu ś. kleją*. † D. *ś.* *zasypiać.* <DRZEM>

Drzemała, y, lm. y, Drzymała *człowiek ospały, rozlały, powolny, flegmatyk.*

Drzemanie, a, blm., czynność cz. Drzemać.

Drzemiąco przys. od Drzemiący: W lasach pół-zielono, w ogrodach płowo, w duszach senno i D. Krasz.

Drzemiący, Drzymiący im. od Drzemać; przen. *spokojny, głuchy, milczący*: Las D.

Drzemiączka, i, blm., Drzymiączka, ×Drzemliwość, ×Drzymliwość, † Drzemota, [Drzymota] *chęć snu, śpiączka, senność, ospałość.*

Drzemka, i, blm., Drzymka i. a. ×Drzemaczka, ×Drzymaczka, ×Drzem, ×Drzym *sen krótki i lek-*

ki, półsen, drzemanie: „D. pana Prospera.“ Fred.

J. Uciąć drzemkę (= *przedrzemać ś., przespac ś.*).

2. ×D. nocna = *przeszkoda, strach, widmo, mara.*

<DRZEM>

Drzemlik, a, lm. i, ×Drzymlik, [Drumlik] zool. (aesalon lithofalco) *ptak drapieżny z rodziny sokolów.* <? Ozes. drzemlik >

Drzemlin, a, lm. y bot. p. Drzymlin.

×Drzemliwie przys. od Drzemliwy.

×Drzemliwość, i, blm. rz. od Drzemliwy, p. Drzemiączka. <DRZEM>

×Drzemliwy, ×Drzymliwy *skłonny do snu, ospały, senny, ociężały.*

Drzennąć, nie, nał *zdrzennąć ś., przedrzemać ś.*: A czasem ziewnąć lub D. tak miło. Syrok.

Drzennięcie, a, blm., czynność cz. Drzennąć.

† Drzemota, y, blm. p. Drzemiączka: D. dziś na świecie panuje. Żarn. A gdyż było słońce za górę zaszło, uderzy na Abrama D. B. Sz.

† Drzeniowy (drzeniowy) przym. od Drzeń, rdzeniowy. <p. Rdzeń>

† Drzenisty (dr-zenisty) p. Rdzenisty: Winna macieja nie tak drzenista jest, jak bez, kalina. Trzye. <p. Rdzeń>

† Drzenność (dr-zenność), i, blm. p. Rdzeń: D. w głbie polspolicie jest twarda i mocna. Jak. J. <p. Rdzeń>

† Drzenny (dr-zenny) p. Rdzenny: Biel, któremu sok będzie dodawał obfitego pokarmu, przemieni *ś.* w drzenne drzewo. Jak. J. Drąg D. = *walek, wkładany w formę armatnią, służący do wytworzenia próżni w dziale.* Jak. J.

† Drzeń (dr-zeń), a, lm. e, [Drzeń] p. Rdzeń: Spahowie, D. i treść sama wojska tureckiego. Kłok. D. w drzewie ma *ś.* jakoby tuk albo mózg w kościach. Trzye. <p. Rdzeń>

Drzest, u, lm. y bot. p. Drest. <p. Rdest >

[Drzęsty] *dżdżysty*: Powietrze drzęste.

[Drzęty] p. Drzeć.

Drzewce, a, lm. a i. *drewniana część, rękojęść włóczni a. chorągwi, oszczepisko.* 2. *belka np. u rogatki*: O kilkanaście kroków od opuszczonego drzewca rogatki stanęła. Orzesz. 3. [Drzewce] p. Drzewo: Konopeńka, cienkie drzewce, we łnie stała. Pół. 4. † a. † Drzewieć *włócznia, oszczep, kopją, dzida, spisa, dzirynt, pika, lanca*: Joab, wziąwszy trzy drzewca, przebił nimi serce Absalomowe. B. B. Przen.: Sylla dobra buntowników pobitych pod D. dał. Kosz. (= *wystawił na sprzedaż, na licytację*). Zdr. † Drzeweczko. <DRZEW>

Drzeweczko, a, lm. a i. p. Drzewo. 2. † p. Drzewce: D. wziął i z nim do pierseionka pomierzyć. Rej.

[Drzewi] p. Drzewiej.

Drzewiak, a i. lm. i bot. p. Modrzybiel. 2. blm. *gór. rodzaj węgla brunatnego, lignit.*

Drzewiąnka, i, lm. i i. bot. p. Srebrnik. 2. zool. p. Zabka.

† Drzewiany przym. od Drzewo i. i [Drzewiany] p. Drewniany: Wolał pić z drzewianej czasy, opuszczając srebrne kubki. Skar. 2. p. Drzewny: Wszystka istność skóry drzewianej stawa *ś.* z materji ziemi. Trzye. † D. czerw.

<DRZEW>

Drzewiastobrunatny *mający barwę brunatną, przechodzącą w barwę żółtawo-brunatną*: Lignit D. <DRZEW+Brunatny>

Drzewiasty i. *podobny do drzewa*: Torebka drzewiasta, gdy skórka jest twarda. Jund

2. anat. w formie rozgałęzienia drzewnego występujący, dendrytyczny. <DRZEWO>

[Drzewiąteczko, a, lm. a] p. Drzewo.

[Drzewiątko, a, lm. a] p. Drzewo: Listki spadły, drzewiutka stojum, a powiedz mi ty, dziewucho, czy bydziesz mojum. Pśń.

Drzewihéb, obu, lm. oby, Bób kartagijski bot. (amerinum) roś. z rodziny motylkowatych. <DRZEWO+BOB>

Drzewidło, a, lm. a bot. (pereskia) roś. z rodziny opuncjowatych. <DRZEWO>

1. † Drzewie, a l. blm. zb. p. Drzewstwo: Gdy obleżesz miasto, nie wytraćisz drzewia jego, rąbiąc je siekierą. Bud. 2. lm. a latorośl winna. 3. [D.] p. Drzewo.

2. † Drzewie p. Drzewiej.

Drzewiec, wca, lm. wce l. † p. Drzewce: Władysława głowę uciąwszy Janeczarowie na D. wetkli. Biel. M. 2. [D.] bukiet weselny.

× Drzewiec, eje, ał stawac ś. drzewem, w drzewo rosąc.

Drzewiej l. † a. [Drzewi], † Drzewie = a) przedzej, rychlej, pierwej, wprzód: Władysław płockiego zamku Konradowi D. puścić nie chciał, aż mu też Gostynia jego puścić. Biel. M. Posły jednak posłali nadrzewiej do siebie, chcali, by nie przychodziło ku tej potrzebie. Km. (= przedewszystkim). Powiedz ty nam D. swój rodzaj i ojeów twoich, tedy ja też powiem tobie rodzaj nasz. March. (= wpiery, naprzód). b) pierwej, dawniej, przedym, niegdys, ongi: Szedł zasie za Jordan, gdzie św. Jan D. chrzeił. Op. Było onym djablom D. dobrze. Sienk. 2. [Drzewiej] dawno. <DRZEWO>

† Drzewiejszy dawny, stary, starożytny.

Drzewielina, y, lm. y, Bagno bot. (leiohyllum s. ammyrsine) roś.

[Drzewieneczko, a, lm. a] p. Drzewno.

× Drzewienie, a, blm., czynność cz. Drzewiec.

[Drzewieniec, nca, lm. nce] galk.

† Drzewienko, a, lm. a i [Drzewienko] p. Drzewno.

[Drzewieny] p. Drewniany.

[Drzewię, ęcia, lm. ęta] p. Drzewo.

Drzewigroszek, szka, lm. szki, Wołowik, Wołownik, Orobek, Groch zajęczy bot. (orobus) roś. z rodziny motylkowatych. Gatunki: a) D. czerniejący (o. niger); b) D. wiosenny (o. vernus); c) D. żółty (o. luteus). <DRZEWO+GROCH>

Drzewina, y, lm. y l. drzewo, szczeg. male, drzewko: I dęby są podległe zepsuciu, jak inne drzewiny. Nad brzegami Jordana pod palmy drzewiną usiadłby zamysłony. Malesz. (= pod drzewem palmowym). 2. † zb. drzewo jako materiał: Starą drzewinę, wiśnięną palić; z tych najlepszy popiół. Zaw. 3. [D.] = a) zb. wszystkie drzewa. b) drzewko. Zdr. Drzewinka, [Drzewieneczka]. <DRZEWO>

[Drzewieneczka, i, lm. i] p. Drzewina: Lesie, lesie, rozwijaj-ze sie ze wszyko drzewieneczko. Pśń.

Drzewinka, i, lm. i p. Drzewina.

Drzewipest, a a. u, lm. y, Kasztan chiński bot. (caryocar) roś. z rodziny cistronkowatych. <DRZEWO+PEST>

Drzewiporzec, rca, lm. rce, Drzewoporzec bot. (dendrobium) roś. z rodziny storczykowatych. <? DRZEWO+PIOR>

Drzewisko, a, lm. a l. p. Drzewo. 2. [D.] trumna dla samobójcy. <DRZEWO>

Drzewisty pelen drzew, za drzewiony, zarośnięty, lesisty.

Drzewiwęsta, y, lm. y bot. p. Angurek. <?>

Drzewko, a, lm. a l. p. Drzewo: W starym piecu djabeł pali szalonym drzewkiem. Prz. Drzewka sadzić. 2. kawałek drzewa, używanego do robót drzeworytniczych: Stała, spoglądając na dłótka i drzewka, rozrzucone koło podszeczki. Ochor. 3. [D.] = a) rodzaj wzoru na pisanekach: W D. b) beczulka, barylka. c) belka, bierwiono w wiązku ściany. d) [Boże D.] choinka, jodelka wigilijna. 4. bot.: a) Boże D. i Dzikie boże D. p. Bylica: Kwiatki lubię ogniście, boże D., lilije. Len. b) D. koralowe p. Psianka. <DRZEWO>

Drzewkowato przys. od Drzewkowaty: Postać kaktusów jest rozmaita, jak polci, wyrastających D. jedne z drugich. Rost.

Drzewkowatość, i, blm. rz. od Drzewkowaty. Drzewkowaty podobny do drzewka; lek.: Płwociny drzewkowate (sputa dendroidea), in. × krzaczkowate.

Drzewlinka, i, lm. i bot. p. Chrzastnica. <?> [Drzewnia, i, lm. e] p. Drwalnia.

[Drzewnianny] p. Drewniany.

[Drzewniany] p. Drewniany.

† Drzewniec, eje, ał p. Drewniec.

† Drzewnienie, a, blm., czynność cz. Drzewniec.

Drzewnik, a, blm. chem. p. Celuloza.

† Drzewno, a, lm. a p. Drewno. Zdr. † Drzewienko, [Drzewienko, Drzewieneczko].

Drzewny l. a. × Drzewowy, † Drzewiany przym. od Drzewo = a) drzewo, jako roślinie, właściwy: Kora drzewna. b) z drzewa, jako z materiału, otrzymywany: Węgiel D. Zamiast ś. do materiału drzewnego, z którego budował, zastosować, zapragnął nim mury udawać. Krasz. Kwas D. (acidum pyroxylicum). 2. bot.: a) D. dzięgiel p. Dzięgiława. b) Drzewna fasola p. Dolik. c) Drzewna jeżyna p. Morwa. d) D. kat p. Rośi-dława. 3. zool.: Żabka drzewna p. Żabka. <DRZEWO>

Drzewo, a, lm. a l. a. [Drzewie, Drzewię] bot. roś. o łodydze trwałe, drzewiastej, zwanej pnem: D. aloesowe a. Aloes (aloe) roś. z rodziny liljowatych. D. ambrowe p. Styracznik. D. angustury p. Febrzysztę. D. Arystoteles a p. Sanoka. D. balsamowe = a) (copaifera) roś. z rodziny brzytjowatych. b) (myroxylon) roś. z rodziny motylkowatych. Gatunek: D. balsamowe toluzańskie a. D. tolu. c) p. Mirnik. D. baniorodne a. baniowe p. Dzbanowo. D. bawelne p. Bawelne drzewo. D. bergamotowe p. Cytryna. D. błękitne p. Błękitiec. D. bobkowe p. Wawrzyn. D. bobowe = a) a. Bób kamienny, Tyczna wyka (anagyris) roś. z rodzaju wyżygu. b) p. Bobodrzew. D. bobrowe p. Bobrownik. D. brazylijskie a) p. Brezylja; b) p. Fernambuk. D. brzęczące p. Cebryca. D. bursztynowe p. Styracznik. D. cedrowe p. Cedar. D. chlebowe p. Chlebowiec. D. cynamonowe p. Cynamon. D. cyprysowe p. Cyprys. D. cytrynowe p. Cytryna. D. daktylowe p. Daktylowiec. D. fernambukowe p. Fernambuk. D. figowe p. Figa. D. francuskie p. Gwajak.

D. goździkowe a. gwoździkowe p. Parcelina. D. granatowe p. Granat. D. grochowe p. Akacja. D. guzikowe (= a) p. Guzikowiec. b) a. Bodzieniec, Dwukolczak (paliurus) roś. z rodziny szalstkowatych. Gatunek: D. guzikowe wschodnie a. Ostrokrzew, Cień Chrystusa, Cień Chrystusowy (p. australis). D. gwajakowe p. Gwajak. D. gwiazdowe p. Gwiazdzeniec. D. hebanowe p. Hebanek. D. herbatoowe p. Herbatowy. D. ilmowe p. Ilmowy. D. jambusowe p. Jambusowy. D. judaszowe p. Judaszowiec. D. jujubowe p. Jujuba. D. kajaputowe p. Kajaput. D. kakaowe p. Kakaowiec. D. kapustne p. Warzywnia. D. kawowe p. Kawowy. D. kokosowe a. kokowe p. Kokos. D. koralowe p. Czerwon. D. koronne a. Sieżan (ephe-lis). D. korzenne p. Parcelina. D. kostowe p. Kost. D. krwiste a. Błękitiec. Kampešzyn, D. błękitne (haematoxylon) roś. z rodziny brzytlowatych. D. liljowe p. Liljowy. D. lotusowe p. Lotusowy. D. łojowe p. Łojorodny. D. mahagoniowe a. mahoniowe p. Mahoń. D. mastykowe a. mastykowe p. Mastykowiec. D. melonowe p. Melonowiec. D. metalowe p. Niesplik. D. mirtowe p. Mirt. D. młotowe p. Mrzechlina. D. modrzewiowe p. Modrzew. D. morowe a. morowe p. Morwa. D. moszenkowe p. Truszczelina. D. muszkatoowe p. Muszkatoowiec. D. muszłowe p. Jarzęsta. D. nerkowe p. Nerkowiec. D. oliwne p. Oliwny. D. orle p. Orli. D. pachnące p. Wonilan. D. palmowe p. Daktylowiec. D. perukowe p. Sumak. D. piękne p. Wytwrodnia. D. pistacjowe a. pistakowe p. Pistacja. D. podróżnych p. Pielgrzan. D. pomarańczowe p. Pomarańcza. D. poziomkowe p. Chróścina. D. rajskie p. Rajski. D. rozmarynowe p. Rokitnik. D. sagowe p. Sagowiec. D. sandałowe a. santalowe p. Sandal. D. siodłowe p. Siodłowy. D. skórzane p. Rzemienica. D. skrzypcowe p. Bandurowiec. D. smocze a. smokowe p. Smokowiec. D. smutne p. Nieśmiał. D. sprężne a. sprężyste p. Cewnica. D. strojne p. Wytwrodnia. D. styrakowe a. styrakowe p. Styrakowiec. D. szarańczowe p. Żarklin. D. śmierdzące p. Wyżygin. D. śnieżne p. Śniegowiec. D. świętojańskie p. Szarańczyn. D. św. Łucji p. Śliwa. D. tamaryndowe p. Tamaryndowiec. D. terebintowe a. terpentynowe p. Płstaoja. D. tulipianowe p. Tulipanowiec. D. wężowe p. Wężowy. D. woskowe p. Woskownica. D. wroniego oka p. Kulożyba. D. życia i D. życia amerykańskie p. Żywotnik. D. żydowskie p. Judaszowiec. D. leśne, owocowe, płonne, dzikie, ogrodowe. D. żywota. D. wiadomości złego i dobrego. † D. jabłkowe = jabłoń. † D. małych śliw = D. mastykowe. Jakże D., taki owoc. Prz. Na pochyłe D. i kozy skaczą. Prz. Zasadzić, ściąć D. Każde D. ma swego robaka. Kras. (= każdy ma swego móla, co go gryzie). Pomiędzy drzewy. Kon. To wszystko nie po drzewie chodzi, ale po ludziach, co ś. na kogo przygodzi z Boskiego dopuszczenia. Kulig. Skrzypiącego drzewa najdłużej. Prz. (= człowiek chwytający może dłużej żyć, niż zdrowy). Z jednego drzewa krzyż i łopata. Prz. Dziwny, jak

krzywe D. Prz. Niedaleko drzewa jabłko pada. Prz. Im dalej w las, tym więcej drzew. Prz. D. bartne a. ×dziane (= z barcią). D. zastawne, bart. (= na które zaciągnięty jest ul próżny w celu zwolnienia roju pszczołowego). D. jezuniękie = które z jednego korzenia przy ziemi dwa pnie wypuszcza, in. jezuita, jadwiga. 2. zb. drzewa pewnego gatunku: D. liściowe a. czarne. D. szpilkowe a. iglaste a. czerwone. 3. btm. materiał, otrzymany z łodygi takich roślin: Zrobić co z drzewa. D. opałowe a. D. = drwa, opał: Zaopatrzyć ś. w D. na zimę. D. suche, mokre. D. budowlane (= budulec). D. brzożowe (= brzezina), bukowe (= buk, buczyna), dębowe (= dębina), grabowe (= grabina), jesionowe, mahoniowe (= mahoń), orzechowe (= orzech), sosnowe. D. deputatowe p. Deputat. Leśn.: D. karpowe = pnie i korzenie na opał wyrobione po spuszczeniu drzewa. 4. [Jaworowe drzewa] = gra wiejska. 5. część drzewa między korą a białym, drewno: Między korą a D. palca nie wtykaj. Prz. 6. × przedmiot, zrobiony z drzewa: Książ tam klepie z pamięci na świętym drzewie. Nar. (= na ambonie). † Na dwu drzewu zasiadł. Kosz. (= na dwóch drewnianych krzesłach). 7. † trzon kopci, drzewce, oszczepisko; włócznia, kopka, oszczep: Króla na szable i drzewa pozwa rycerz złączy. P. Koch. Przen.: Pięć grzywnien na każde D. zapłacić obiecujemy. Herb. (= na każdego rycerza, zbrojnego drzewem). Przen.: Trzebaby wrócić nazad onę konstytucję, iżby król, dawszy na D. (dom. pieniędzy), mógł szlachtę pociągnąć za granicę i trzymać jakę chwile. Gór. (= na służbę wojenną z drzewem). 8. przen. głupiec, bałwan, cymbał. 9. D. genealogiczne = rysunek w postaci drzewa, przedstawiający ogół potomków protoplasty jakiegoś rodu: Kapańska krew wprowadził w D. genealogiczne. † D. krewności. Groic. † D. pokolenia Pana Jezusowe. Wuj. (= rodowód). 10. chem.: D. Djany, Jowisza, Saturna = krystalicznie wydzielone srebro, cyna, ołów przez działanie łatwiej utleniających ś. metali na roztwory soli powiększonych. 11. fil. w logice: D. Porfirjusza = tablica pojęć ogólnych a. kategorii uszykowanych według zależności logicznej. 12. garb.: D. brazylijskie = wywar z drzewa brazylijskiego do farbowania skóry. Zdr. Drzewko, Drzewoszko, [Drzewce, Drzewiątko, Drzewię, Drzewie, Drzewiąteozko]. Zgr. Drzewisko, × Drzewsko. < DRZEW >

× Drzewobranie, a, lm. a zbieranie drzewa. < DRZEW + BIOR >

× Drzewodziej, a, lm. e robiący oo z drzewa, np. stolarz, cieśla, stelmach, kołodziej. < DRZEW + DZIE >

× Drzewodziejstwo, a, btm. robienie czego z drzewa, np. ciestelstwo, stolarstwo, kołodziejstwo.

× Drzewodzielnie przys. od Drzewodzielny.

× Drzewodzielny robiący z drzewa.

× Drzewogłośny zrobiony z drzewa, odbijającego dźwięk: Grajki swoje oszodłonne muzyki wnieśli w drzewogłośne ściany. Słow. < DRZEW + GŁOS >

Drzewojad, u, lm. y bot. p. Pomórnik. < DRZEW + JAD >

Drzewolist, a a. u, lm. y, Prawolomian, Kwiatolise bot. (xylophylla) roś. < DRZEW + LIST >

× Drzewolom, u, lm. y i. burza gwałtowna, łamiąca drzewa, huragan, orkan: Były to owe tylko krótkie drzewolomy, co z gęstym deszczem straszne wysypały gromy. Nar. 2. drzewa, powalone przez burzę. < DRZEW + LOM >

Drzewolomca, y, lm. y ten, co drzewa łamie. Wor.

Drzewolomny, ×Drzewolomy drzewa łamiący: Grom D.

×Drzewolomy p. Drzewolomny.
Drzewoniszoz, a, lm. e bot. p. Stroczek.
<DRZEW+NI+Z+CZ>

Drzewoporzec, rca, lm. rce bot. p. Drzewiporzec. <? DRZEW+PIOR>

×Drzeworębach, a, lm. e, ×Drzewosiek ten, co drzewo rąbie, drwał. <DRZEW+RĘB>

Drzeworycik, u, lm. i p. Drzeworyt.
Drzeworyt, u, lm. y rysunek wyryty na drzewie i odbity na papierze. Zdr. Drzeworycik. <DRZEW+RY>

Drzeworytnia, i, lm. e zakład drzeworytniczy.
Drzeworytnictwo, a, btm. zajęcie drzeworytnika, sztuka drzeworytnicza, ksylografja.

Drzeworytniczka, i, lm. i forma ż. od Drzeworytnik.

Drzeworytniczy przym. od Drzeworytnik: Sztuka drzeworytnicza.

Drzeworytnik, a, lm. cy ten, co robi drzeworyty.

×Drzewosiek, a, lm. owie p. Drzeworębach.
<DRZEW+SIEK>

Drzewostan, u, lm. y leśn. stan drzew w lesie ze względu na ich gatunek, zwarcie i wiek: D. czysty (gdy las zawiera w sobie jeden rodzaj drzewa). D. pomieszany (gdy kilka rodzajów drzew las składają). D. panujący (gdy w lesie, z różnych gatunków drzew złożonym, jednego jest najwięcej). <DRZEW+ST(O)>

Drzewowłosy z drzew, jakby włosy stanowiących, utworzony: Cały dumnych Tatrów wieniec D. Wor. <DRZEW+WŁOS>

×Drzewowy p. Drzewny: Skóra drzewowa. Trzyc. Pałac D. Haur. (= drewniany). <DRZEW>

Drzewoznawca, y, lm. y badacz a. znawca drzew, in. dendrolog. <DRZEW+ZNA>

Drzewoznawczy przym. od Drzewoznawca, dendrologiczny.

Drzewoznawstwo, a, btm. badanie a. znajomość drzew, in. dendrologja.

Drzewożerny toczący drzewo: Owad drzewożerny. <DRZEW+ŻR>

Drzewsko, a, lm. a i. ×p. Drzewo. 2. †mary: Skoro ś. Jezus drzewska dotknął, ożył martwy. Wuj. <DRZEW>

Drzewstwo, a, btm., †Drzewie zb. drzewa: Czerni ś. gąszcz młodego drzewstwa. Dyg.

[Drzęga, i, lm. i] p. Trzaska i Drzazga.
<Czes. drizha>

[Drzęgać, a, af] p. Drzęgać.
[Drzęg, a, lm. i] drzazga, trzaska, mały kawałek drzewa.

[Drzęgać, a, af, Drzęgać] łamać, druzgotać.
<DRZ(EZG)>

[Drzęganie, a, btm.] czynność cz. Drzęgać.
[Drzęgl, ów, btp.] 1. szczykanie, hałas, sprawy łańcuchami. 2. czcza gadaniu.

[Drzj], i, btp.] p. Drzj.
Drzon, a, lm. y i. [D., Drzón, Dryzón]=a] ciernie. b) rdzeń drzewa. 2. bot. (tetraspora) roś. z gromady wodorostów, z rodziny palmellaceae. <p. Rdzeń>

Drzonek, nku, lm. nki leśn. ośrodek drewna w drzewie zleżałym, jeszcze nie zgniły i zdolny na opal. <p. Rdzeń>

[Drzón, drzonu, lm. drzony] p. Drzon: Ledwie se carnela o D., a suknióm podzarła.

[Drzózga, i, lm. i] p. Trzaska.
†Drzuzgotać, ce a. ta, tał p. Druzgotać.
†Drzuzgotanie, a, btm., czynność cz. Drzuzgotać.

Drzwi, i, btp., [Drwi, Dwiérze, Dwirze, Dwiery, Dzwi, Drzji, Drji, Drzwie, Dzwierze, Dzwierza, Dzwyrzy, Drzbi], †Dzwierze, †Dzwirz, †Dzwirze otwór w ścianie a. w podłodze, służący do wchodzenia, z blatem, zamykającym ten otwór: D. pojedyncze, jednoskrzydłowe, jednopole. D. podwójne, dwuskrzydłowe, dwuskrzydlate, dwuskrzydłe, dwupole. D. dwuskrzydłaste a. rozchodzące ś. Kn. Czworoskrzydłe D. Kn. Dwoje, troje, kilkoro D. D. drewniane, żelazne, oszlone, balkonowe. Otworzyć, zamknąć D. Zamurować D. Pilnować D. Stać we drzwiach, przy drzwiach, u D., podę drzwiami, za drzwiami. Nie da z psami stać za drzwiami. Zm. U D. Twoich stoje, Panie. Karp. Pukać do D. D. stoją otworem. D. poziome a. spustne. ×D. bramne. Czy ogon masz za sobą, że D. nie zamkasz? Prz. D. komu pokazać a. zamknąć D. przed kim = zabronić mu wstępu do swego domu: Zamknęły ś. przed nim D. wszystkich salonów. Wyprosił, wyrzucił kogo za D. Za D! Carskie D.=D. w cerkwi w ołtarzu, przez które ś. unosi Najświętszy Sakrament. Nie kładź palca między D. Prz. Przen: D. i ściany częstokroć nas wysłuchają. L. (=ściany mają uszy). Prosił jaźmużny, ode D. do D. chodząc. Birk. (=od domu do domu). ×We D. kołatać = naprzykrzać ś. komu. Wol. ×Drzwiami skrzypać = napróżno co robić. Wol. Przen: Ustom swoim uczyn D. i zamki. Wuj. (=trzymaj język za zębami). Bezpieczny, jak u Pana Boga za drzwiami. Prz. (= za piecem). Zima już za drzwiami (=za pasem). Ustawy krajowe zastugom obszerniej D. otwierały. L. (=pole). Anioł burzy drzwi chmur zatrasnął piorunem. Mick. Zdr. Drzwiczki, [Dzwiczki, Dzwierka, Dzwirka, Dzwierki, Dzwirki, Dzwiereczka, Dzwiereczki].

<DZWR>

†Drzwiany p. Drzwiowy.

Drzwiczki, czek, btp. 1. p. Drzwi: D. u pieca. D. z byliczki, słomką, ś. podpierają. Prz. 2. †anat. p. Zastawka. <DZWR>

×Drzwiczny p. Drzwiowy.

[Drzwie, drzwie, btp.] p. Drzwi: Zawracaj ode drzwie.

Drzwiowy, †Drzwiany przym. od Drzwi; ×Drzwiczny.

[Drzych, a i u, lm. y p. Drzyk.

[Drzyk, Drzyoh] i. u, lm. i spór, sprzeczka, kłótnia. 2. a, lm. i =>a) oprawca, hycel. b) pog. adwokat. <DZIOR>

×Drzym, u, btm. p. Drzemka.

[Drzyma, y, lm. y, Drumia, Drymia, Drzymia] dzieweczyna, przedąca kądziel i udająca śpiącą w czasie zabawy kupałnej. <DRZEM>

×Drzymaczka, i, btm. p. Drzemka. Wor.

Drzymać, mie a. ×ma, mał p. Drzemać: Drzym sobie, duszo. Was. Jeś, kiedy ś. chce; spać, kiedy ś. drzymie. Pot. <DRZEM>

Drzymiała, y, lm. y p. Drzemała.

Drzymianie, a, btm., czynność cz. Drzymać.

Drzymiący p. Drzymający.

Drzymiączka, i, btm. p. Drzymiączka.

Drzymka, i, blm. p. Drzemka.
[Drzymła, i, lm. e] i. *kobieta senna, drzemiąca*.
2. p. Drzyma: Siedzi D. pod kądzielą, a z drzymli ś. ludzie śmieją. Pśś. <DRZEM>

× Drzymlik, a, lm. i zool. p. Drzemlik.
Drzymlin, a, lm. y, Drzemlin, Śpłoszek bot. (porliera) roś. <DRZEM>

× Drzymliwie przys. od Drzymliwy.
× Drzymliwość, i, blm. rz. od Drzymliwy, p. Drzemiączka.

× Drzymliwy p. Drzemliwy.
[Drzymota, y, lm. y] p. Drzemliączka: Gdy tam (do kościoła) przyjdziecie, drzymotami ś. bawicie. Napadła mię D. Zdr. [Drzymoteczka].
[Drzymoteozka, i, lm. i] p. Drzymota.
[Drzymkóra, y, lm. y] lakomiec; lichwiarz, zdzierca, derus. <DZIOR+(S)KOR>

[Drzyst, u, blm.] p. Dryszoz.
[Drzysta, y, lm. y] i. rzadki gnój. 2. niechłuj, niechłuja. <DRZYST>

[Drzystäć, a, al] p. Dryzdnać.
[Drzystäwica, y, lm. e] p. Dryzda.
[Drzystäwka, i, lm. i] p. Dryzda.
[Drzystäć, ika, lm. tki] *zuchwalec*. <Nm. dreist, Dnm. driest>

[Drzystäć, i, lm. i] p. Dryzda.
[Drzystäć, a, lm. e] i. *puszczający śmiało, ostro wiatry*. 2. *lgarz bezczelny*.

[Drzystäć ohłasu aż ku miastu] *próżna gadanina*.

[Drzystäć, i, lm. e] i. *puszczająca śmiało, ostro wiatry*. 2. *kobieta kłamiąca bezczelnie*. Por. Drzystäć.

[Drzystäć, a, lm. e] *cierpiący na biegunkę*.
[Drzystäć, u, lm. i] roś. *colchicum autumnale*.
[Drzystäć, i, lm. y] *gorzałka*.
[Drzystäć, i, lm. i] p. Trzaska.
[Drzystäć, y, yi] *pokrzyżyć; na wióry połupać*. <DRZ(YZG)>

Drząco przys. od Drzący = drząc: Przyémione światło lampy D. i niepewnie migotało po ścianach pokoju. Orzesz. <DRG>

Drzącorzewnie przys. od Drzącorzewny: Pleszczeka D. <DRG+RZEW>

Drzącorzewny głos, myśl. = *rodzaj głosu psa*.
[Drząć, y, lm. e] ż. p. Drzączka.

Drzączka, i, lm. i i. a. [Drząć, Dryząozka] *drżenie, dygotanie, trema*: Falszując dokumenta, rękę ma od drzączki wolną do skrobania. Nar. × D. ziemię znędzniła. Brud. (= *trzęsienie ziemi*). 2. a. × Trawa zajęcza bot. (briza) roś. z rodziny traw. Gatunek: D. średnia (b. media). 3. lek. = a) (paralysis agitans) *ciągłe a. czasowe trzęsienie, drżenie członków*. b) [Drzączki, blp.] p. Żimnica. <DRG>

Drżec, y, al, [Dryżec] i. *trząść ś., dygotać*: D. od zimna, ze strachu. Ręce mi drżą. Nogi pod nim drżą. Drży, jak osika. Liście na drzewach drżą za łada wiatrem. D. z gniewu, z oburzenia (= *wzdrygać ś.*). Ziemia drży. D. z niecierpliwości, z gorącej chęci. † D. czym: † Sę drżeli strachem. Serce drży. Głos drży. Powietrze z głosów pomieszanych drżało. P. Koch. Drży promień na wodę ciśniony. P. Koch. Szarpie honor mój, aż uszy drzą słuchając. Boh. (= *boleć*). Cała Europa przed nim drżała (dom. ze strachu). Drżało światło jutrenki. Len. Piosnka dziewczęcia drży w wietrze. Len. Przen.: W umysłach

drżało przeczuć innej wiosny. Krasz. × D. na co = *chciwym być czego, rwać ś. do czego*: D. na bitwę. Mącz. 2. o kogo, o co = *bać ś., lękać ś., obawiać ś., trwożyć ś.*: Drzę o twoją przyszłość. 3. anat.: † Drzące ciemię p. Ciemiączko. <DRG>

Drżenie, a, lm. a i. *czynność cz. Drżec*: D. powietrza, głosu. † D. ziemi = *trzęsienie ziemi*: R. 1301 było straszliwie D. ziemi po wszystkiej Pruskiej ziemi. Stryjk. 2. lek. = a) (tremor) *trzęsienie członków a. całego ciała*. b) D. głosowe p. Drganie. D. głosu a. drżenie głosu (fremitus vocalis). c) D. piersi opłucnowe (fremitus pleuralis). d) D. piersiowe (fremitus pectoralis). e) D. powiek (ciliosis) = *mruganie ustawiczne chorobliwe*. f) † D. serca (palpitatio cordis) = *kołatanie, bicie serca chorobowe*. 3. a. *Podrżenie myśli, bieg sarny*. <DRG>

† Drżliwy *skłonny do drżenia, drżący*. Mym.
[Drżoch, a, lm. y, Dryżoch] i. *ichórz*. 2. a. [Dryżuk, Dryżak] *pijak, cierpiący na delirium tremens*. <DRG>

[Dryżogonek, nka, lm. nki] *pliszka*. <DRG+O+GON>

[Du] p. Do.
[Dua, y, lm. y] p. i. Duga.
Dualina, y, blm. tech. *materiał wybuchowy, mieszanina nitrogliceryny z trocinami*. <Nm. Dualin>

Dualista, y, lm. ści fil. *zwolennik, przedstawiciel dualizmu; filozof, wyznający dualizm*. <p. Dualizm>

Dualistycznie przys. od Dualistyczny: D. pojęty, objaśniony.

Dualistyczny chem., fil. i mat. przym. od Dualizm: Teoria dualistyczna.

Dualizm, u, blm. i. *dwojaki pierwiastek, dwa szeregi zjawisk odrębnych, obok siebie stojące*: Jest w naturze ludzkiej pewnego rodzaju D., dwutypowość. Rol. 2. *istnienie obok siebie pod jednym berłem dwóch krajów na stopie równości*: D. austrijski. 3. chem. *pogląd, przyjmujący istnienie w każdym związku dwu odrębnych części składowych*. 4. fil. = a) *kierunek fil., przyjmujący dwie zasady bytu; pogląd fil., sprowadzający wszystko do dwóch substancji (materji i ducha)*: D. kosmologiczny, metafizyczny, empiryczny, fenomenologiczny. D. materji, formy. b) a. × Dyteizm *doktryna dwoistego bóstwa, dwojakiej przyczyny wszechrzeczy (dobrej i złej)*. 5. mat. *zasada badania geometrycznego, na podstawie której z własności jednej figury otrzymujemy bezpośrednio własności innej, wzajemnej*. <Now. z Łé. dualis = dwojaki, podwójny>

† Duana, y, lm. y clo: *Kontrakt kupna tych czynszów oparty był na duanie*. Bart. <Fr. douane = komora celna>

† Duanjer, a, lm. owie *porobca podatków, celnik*: Wypada upominać ś. u duanjerów wypłaty czynszów dla Anny. Bart. <Fr. douanier>

Duanna, y, lm. y, Doanna *odmiana drzewa: grusza zwyczajna a. jego owoców*. <Może z Łé. duennis = dwuletni>

Duar, u, lm. y *wieś arabska*. <Arab. dūar>

Dub, a, lm. y i. część. w lm. *mowa niedorzeczna, brednie, głupstwa, androny, banialuki, niestworzone rzeczy, koszałki-opalki, nonsens*: Takiego mu duba popłotę, że musi zabłądzić w lesie. Wyb. Wład do czuba, plecie duba. Prz. Dziewczyna duby smalone bredzi. Mick. Choc zabawić bredniami

zabobonu i wywietrzaniem dubami prostactwa. Śniad. 2. [D., Dubyna] *chłop silny, rosły, ale głupi, balwan, cymbał*. <Zap. przenośnia, z Ukr. Brs. dub=dąb>

[Dub, a, lm. y] p. I. Dubas.

×Dub, bia, lm. bie p. Dziupla.

1. [Dubas, a, lm. y, Dub, Dubieca, Dombaza, Dziubas, Tumbas] *rodzaj małego statku, szkuta, czolno przewozowe, prom*. <Ukr. dub, dubás, może z Tur. tombaz>

2. [Dubas, a, lm. y] *nóż zły, tępy; wog. nóż*: Porwawszy dubasa, tnie węza raz pod ucho, drugi raz w pół pasa. Mick. <Brs. dubás>

[Dubasić, i, ii] *bić*: Dubasić go, ile wlaźło. <Ukr. dubásyty, Brs. dubasić>

Dubełci przym. od Dubełt (= ptak): Sławne dubelecie błota Włodawskie. <p. Dubełt>

Dubelszpic, a, lm. e tap. *długa igła z jednej strony z dziurką do przesywania wyszczelania i do przesywania płótna pod warstwą włosów*. <Nm. Doppelspitze>

1. Dubełt, a, lm. y i. a. ×Dupelbir *rodzaj mocniejszego piwa, in. piwo dubeltowe a. ×dupelptowe*. 2. ×2. pp. a a. u *naczynie do piwa*: Czy nie masz tam gdzie choć dubełta piwa i zrazika pieczeni? L. 3. a. Baranek, Kszyk, Kulik, Kuliczek, Samotnik, Słomka *myśl. bekas (wagół)*. 4. a. Bekas funtowy a. właściwy, [Duplak] zool. (gallinago major) *ptak podkasały z rodziny bekasów*. <Z Łé. duplus = podwójny, przez Dnm. dubbelt; nazwa bekasa naśladowana z Nm. Doppel(schnepfe)>

2. Dubeit przys. 1. a. ×Dupelt a. [Na D.] *dwa razy więcej, podwójnie*: D. a. w D. zapłacić. 2. [D.] *napeuno, niewątpliwie, z pewnością, całkiem, zupełnie*: Wiem na D. On D. głupi. 3. [D. a. Na D.] *doskonale*.

[Dubeit] przym. *dobry, tegi*: D. mieć głowę.

Dubeitflet, u, lm. y org. *jeden z głosów fletowych organu, pochodzący z piszczałki o dwóch wargach*. <Dubeit+Flet>

Dubeitgarmont, u, blm. druk. *pismo dwudziestopunktowe*. <Dubeit+Garmont>

Dubeitkubel, bla, lm. ble *hebel do najczystszej gładzenia*. <Dubeit+Hebel>

Dubeitmittel, tla, blm. druk. *pismo dwudziestosięmiopunktowe*. <Nm. Doppelmittel(druck)>

×Dubełton, a, lm. y (w kartach) *figura znajdująca 8. w ręku samowót z młodką tegoż koloru*. <Fr. doubleton, z Ang. double = podwójny, jak Fr. singleton z Ang. single = pojedynczy, p. Syn-gielton>

Dubełtować, uje, ował p. Dubłować: *Ceny 8. dubeltonu*. Krasz. <p. 1. Dubełt>

Dubełtowanie, a, blm., *czynność cz. Dubelto-wać*.

Dubełtowo przys. od Dubełtowo.

Dubełtowo 1. *podwójny*: Okno dubeltowe. Drzwi dubeltowe. Kwiaty dubeltowe. 2. *wielki, tegi, porządnym, prawdziwym, co 8. zowie*: D. dureń, osiel. [Żołnierze] ja, żołnierz D.]. 3. a. ×Dupelkowy *dwa razy mocniejszy od zwyczajnego*: Piwo dubeltowe p. 1. Dubełt. Siadł, ławy pod nim dubeltowe jętkły. Kras. 4. [D. owczarz] = *znający różne przesady i gusła*. 5. [Kobieta dubeltowa] = *ciężarna, brzemenna*. <p. 1. Dubełt>

Dubełtówczyzna, y, lm. y *nędna dubeltołka*.

Dubełtołka, i, lm. i i. a. ×Dupeltówka *strzelba o dwóch rurach, dwururka*. Żart.: Pocałować

ś. z kim a. dać buzi z dubeltołki = z obu stron twarzy: Nie ominął sposobności wycalowania ś. z nim po staremu, z dubeltołki. Jeż. 2. *kamień w dominie (=grze), na którego obu przedziałach jest ta sama liczba oczek*. <p. 1. Dubełt>

Dubełtpetyt, u, blm. druk. p. Tereja. <Dubełt+Petyt>

Dubełtteroja, i, blm. druk. p. Kanon. <Dubełt+Tereja>

[Dubica, y, lm. e] *kłoda dębowa wyżłobiona, używana jako czolno*. P. I. Dubas. <Ukr. dubycia, Brs. dubica>

† Dubiec, bea, lm. bce p. Dębeczak: *Dłużnicy w Moskwie knutami i dubełkami bywają wzbierani*. Paszk. <Ros. dubecz>

Dubiel, a, lm. e i. † *głupiec, prostak, balwan, cymbał*: Zdradzi przyjaciela, jeszcze ś. k temu naśmiej się z prostego dubiela. Rej. 2. zool. (capio collari) *mieszaniec z karpia i karasia*. <Nm. Döbel, Döbel>

×Dubitować, uje, ował *rozmyślać, zastanawiać 8.*: Na różne sposoby dubitował nad swoim położeniem. <Łé. dubitare>

×Dubitowanie, a, blm., *czynność cz. Dubitować*.

×Dubl, a, lm. e p. Dublon: *Uznaje 8. dłużnikiem p. marszałkowej na 300 dublów złota*. Czern. <Fr. double doś. = podwójny>

Dubla, i, lm. e i. ×*stawka podwójna*. 2. bil. p. Dubełt. 3. *kare. = a*) (w kilkuję) *wzięcie czterech lew; daw. dojście do 131 oczek*. b) (w marjażu) *dojście do 131 oczek przy pomocy marjarsów*. <Fr. double = podwójny>

[Dublaty] *podwójny, półtoraczny, większy*: Naładował wóz D.

Dubler, a, lm. owie teatr. *aktor a. śpiewak, odwarzający rolę naprzemian z kim innym*. <Fr. doubleur>

Dublerka, i, lm. i teatr. *forma 8. od Dubler*.

Dublet, u, lm. y i. a. ×Dubleta, ×Dupleta *drugi egzemplarz książki, medalu, rośliny i t. p.* 2. a. Dubla, ×Dupla bil. *presunięcie bili na drugą stronę bilardu za pomocą uderzenia o bandę*. 3. a. ×Dubleta, ×Dupleta jub. *kamień drogi w połowie prawdziwy, a w spodniej połowie szklany*. <Fr. doublet>

×Dubleta, y, lm. y p. Dubełt.

[Dublja, i, blm.] *biblja*.

Dublon, a, lm. y i. a. ×Dubl, ×Duplon *dukał podwójny*. 2. w lm. kuśn. *barany w lepszym gatunku*. <Fr. doublon>

Dubłować, uje, ował, [Tupłować] 1. a. Dubełtować, ×Dupłować, ×Duplikować *powiększać dwa razy, podwajać*. 2. bil. *przeprowadzać bilę na przeciwną stronę bilardu*. 3. *myśl. z obu łuf wystrelić i rzucić dwie sztuki ze stada*. 4. *szew. przyszywać podszewę do pasa, stanowiącego fundament*. 5. teatr. *wykonywać rolę naprzemian z kim innym*: D. role. <Fr. doubler>

Dubłowanie, a, blm., *czynność cz. Dubłować*.

Dubłówka, i, lm. i i. a. ×Dupłówka *obszycie naokoło klinika u trzewika damskiego*. 2. *szew. dublowanie*. <p. Dublerka>

Duboizyna, y, blm. (czyt. Diuboazyna) *apł. substancja roślinna z rzędu alkaloidów*. <Od nazwiska botanika Szwajcars. Dubois † 1850>

Duby, ów, lm. p. Dub.

[Dubyna, y, lm. y] p. Dub. <Ukr. dubyna>

[Duc, a, lm. e] *tuzin*.

Duca, y, Im. e 1. *rodzaj gry dziecięcej*: Chłopiec już będzie miał szósty rok—już w duce grywa pod bramą. Bał. 2. [D.] *wydrążenie w stopie; wyślubienie w żarnach, do którego sypie ś. zboże; wyślubienie wogóle*. 3. [D. a. **Duczka**] *kosz okrągły, u dołu węższy*. 4. [D.] *kosz na kury*. Zdr. [Ducka, Duczka]. <Z Łć. ductus = przewód, przeciek, przez Śr. Łć. i Włos. doccia, skąd Fr. douche>

[Ducaj, a, Im. e] p. **Duczaj**.

Duch, a a. u, Im. y, 3 pp. † u, 7 pp. † w dusze 1. *oddech, dech, tchnienie*: Biegł tak szybko, że duchu zabrakło. Do płuca wysłał cały zapas ducha. Mick. Bij, a duchu słuchaj. Prz. Dmą w miechy i oblicza wypełniają duchem. Mick. Ani duchu, ani chuchu. Prz. (= *ani słowa nie powiedziały, pary z ust nie wypuściły*). Ani ruchu, ani ducha. Pol. × Jam ś. spodziewał, żeś ty miał ostatnie duchy moje zebrać, że zamkniesz oczy me. Jabł. Co duchu (dom. stanie) a. [Czym duchu, Co ducha, Co D., Co duchem, Czym D.] a. **Duchem** a. × W D. przys. = *co tchu, co żywo, prędko, szybko, wnet, natychmiast*: Zmykali co duchu ku swoim. Sienk. Kazał co ducha zapalić parę szop. Sienk. Duchem tam pobiegl. Zobacze, co tam takiego dzieje ś., i duchem powrócę, żeby tobie oznajmić. Orzesz. [Cichym duchem] = *cichaczem*. 2. × *powiew, podmuch*: Duchy wichrowe. Niech je (ludzi złych) surowo i z korzeniem żywym wichur wykręci duchem popędliwym. Koehan. 3. a) × *wyziw, para*: D. od pieca. D. wszystkie ciągnął ś. do wyższego sklepu. Torz. Poddać ducha = *powiększyć w łaźni ilość gorącej pary*. Przen.: [Dać komu ducha] = *napędzić kogo, wylać, wybić*. † D. saletrzany = *kwaz azotny, saletrzany*. b) [D.] = *gorąco, upał, skwar*: Mam ci ja pierzynekę, by ś. ogień w nożkę nie wdał z wielkiego ducha. 4. przen.: *Czuć D.* = *rozumieć, co to rozkaz, uważać na rozkazy, być karnym*: Czujesz ty D.? Czuj D. Czuj D., Niemceze, Bóg z narodem. Pol. 5. 2 pp. a fil. = a) blm. *istota a. substancja niecielesna, niematerialna; pierwiastek ożywiający materję a. ciało niesobowo pojęty*. b) (i posp.) *dusza myśląca i czująca, osobowo pojęta*: Jak z matki D, to z dzieci puch. Prz. (= *po śmierci matki dzieci rozlatują ś. po świecie*). Widząc królowa Saba wszystkie mądrości Salomonowe, nie stawało jej więcej ducha. Wuj. Dał ci Pan Bóg dla brzucha, pamiętaj też o ducha. Prz. Bez sero, bez ducha to szkieleców ludy. Mick. Wpuszczę w te kości ducha, a będą żywe. Leop. Nazajutrz ducha wypuścić. Skar. Mało mu na tym, ducha-li szród pogańskich szyków, domowych-li wyleje dotkliwych języków. Tw. D. był ochoczy, lecz ciało nie duże. Pot. Mój D.-sgdzia wnet woła za tobą, gdzie ona. Uj. Cóż są wasze małżeństwa, jeśli nie łańcuchy, które wiążą tylko ręce, a nie duchy? Mick. Kochanko ducha, dziewico słońca. Len. (do poezji). Ducha w ręce boskie oddał. Skar. Wyzłonił ducha. W nieboszozyku dobudził ś. ducha. Mick. Świat ducha. Postępujcie według ducha, a nie według ciała. Bogu ducha winien = *niewinny a. naiwny*. Duchem był z nami. Hrb. W duchu = *w duszy, w myśli, w sobie, tajemnie, skrycie*: Śmiać ś., cieszyć ś., zazdrościć komu w duchu. c) blm. w spirytyzmie: *pierwiastek niemierny w człowieku, wyższy od duszy; czynnik niematerialny, wydobywający objawy spirytyzyczne*. 6. 2 pp. a, Im. y a. *owie istota nadprzyrodzona bez ciała*: Bóg jest duchem. D. boży. D. Święty a. D. Pocięszyciel =

*trzecia osoba Trójcy Świętej. Dary Ducha Świętego. Niech ś. twa dusza jako dolina położy, a wnet po niej, jak rzeka, popłynie D. boży. Mick. Duchy dobre, niebieskie a. duchy światłości = antolowie. Zły D. = diabeł, czar, szatan, bies. Duchy nieczyste a. duchy ciemności. Czyha, jak zły D. na dobrą duszę. Prz. Święty ten duchy gniewliwe i czarty wymiotał. Skar. Oj, idzie ku nam niedźwiedz, zjadłby złego ducha. Jabł. (= *niech zje diabła*). [Czarny D.] p. **Czarny**. † Każdy człowiek ma dwu swoich ducha, który z nich jeden szczęście przynosi, a drugi nędzę czyni. L. (= *gienjuszów*). Dusza nasza duchem ś. zowie, gdy z anioły, którzy są szczyry duchowie, obmyśla rzeczy niebieskie. Skar. Duchowie, którzyśmy tę noc bez gwiazd i miesięca przespali. Słow. 7. *dusza zmarłego, cień, strach, widmo, mara, upiór*: Bać ś. duchów. Świat duchów. Godzina duchów. Duchy karczemnej tworem gawiedzi. Mick. 8. Żywy D. = *człowiek*: Przy tobie niema żywego ducha. Mick. (= *nikogo*). Niktże cię nie widział?—Żywy D. (= *nikt*). L. [Ani ducha] = *ani żywej duszy*. 9. *wszelka istota żyjąca, wszystko, co jest*: Wszelki D. Pana Boga chwali. 10. przen. *uczucie ożywiające kogoś, skłonność, dążność, usposobienie, temperament*: D. proroczy, wieszczy. D. prawdy, pomsty, postępu, pokory. Mieć ducha handlarskiego. Wlewać ducha wiary. Skar. Natchnąć kogo duchem poświęcenia. Jednym duchem teha. Kn. Jego to on duchem mówił. Kn. (= *w myśl jego*). Feba duchem napuszony wieszczek. Węg. × *Pisarz tego dzieła już nie żyje, ale słysząc one, będziecie towarzyszyć prawie duchom jego ostatnim*. L. Przen. *człowiek ożywiony pewnym uczuciem, mający pewne usposobienie*: Wielkie duchy nie upadają pod przeciwnościami. Mieli mnie przez was za niespokojnego ducha. Sienk. (= *warchoła, wartogłowa, zawadzący*). 11. 2 pp. a blm. przen. *kierunek zasadniczy, dążenie wybitne, własność, właściwość, charakter, natura, cecha*: D. religii, kościoła, filozofii, świata, czasu, wieku, przeszłości, języka, praw. D. narodowy, publiczny. Nie pojąłeś ducha tego pisarza. To dzieło napisane jest w tymże samym duchu. 12. 2 pp. a blm. przen. *dobra myśl, otucha, animusz, odwaga, śmiałość, męstwo*: Wojsko jest pełne ducha. Podnieść ducha. Upadać na ducha. Gdy wojna koniec wzięła, w Moskwę D. jakoby ś. wrócił. Tw. Lepszy duch wstąpił w nas wszystkich. Zach. Ci, którzy chciwość i nadzieja zdobyły dotąd w dobrym duchu zatrzymywały, tracili i tę pobudkę wytrwałości swojej. Skarb. Ostabić ducha. 13. × 2 pp. a *urojenie, mrzonka, fantazja*: Ani chce błądu poznać, ani prawdy słucha, pełen o swym rozumie wysokiego ducha. Nar. Nabiera fantastycznych duchów. L. 14. D. Święty = *Zielone Świątki*: Do Świętego Ducha nie zdejmuj kożucha. Prz. 15. [Duchy] *zapachy*. 16. [Duchy] *zapusty*. 17. † *plyn subtelny, podług dawnej teorii nadający materji siłę żywotną*: Sok nerwoy albo duchy ozywiające. Kluk. Wino to duchy ozywiające, które w sercu bytność swoją mają, ocerstwia. Syr. Nasienie koprowe duchy cielesne ocerstwia. Syr. Zdr. **Duszek**. <DUCH>*

× **Ducha, y**, Im. y p. **Duchna**.

[**Ducha, y**, Im. y] i † **Duchna** p. 1. **Duga**.

Duchaczka, i, Im. i *zakonnica z klasztoru Św. Ducha*. <Od Duch>

[**Duchać, a, ał, Duhać**] *dmuchać, dąć*: Co cie nie pali, na to nie duchej. Prz. <DUCH>

Duchak, a, lm. *oy zakonnik z klasztoru Św. Duchy*. <Od Duch>

[Duchan, u, blm.] *tytuł*. <Arab. duchan, skąd Tur. duchan, Ślc. Moraw. duhán>

[Duchanie, a, blm.] *czynność cz. Duhaś*.

Duchem przys. 1. p. *Duch*. 2. [D.] *konieczmie, pewnie*.

Duchenka, i, lm. 1. i. p. *Duchna*. 2. *czepiek puchowy, noszony przez kobiety w średnim wieku*. 3. [D. a. *Duchna*] *czapka biała, płócienna, wkładana na głowę umarłych starych ludzi*. <Zap. z Nm. Duchat, Duchet = pierzyna>

Duchlina, y, lm. y, *Morja bot. (mohria) roś. z gromady paprotników, z rzędu paproci*. <?>

Duchna, y, lm. y 1. *× a. × Poduchna = a) a. × Duchy czapka nocna puchowa, szlafmyca, b) a. † Duchniczka wielka poduszka, pierzyna. c) † poduszeczka, jasiel*: Główne poduszeczki drudzy duchną zowią. Syr. 2. *szata duchów*: Siedzą w swych duchnach dusze pokutne. Len. 3. [D.] p. *Duchenka*. 4. † *nalóżnica*. Zdr. *Duchenka*. <p. *Duchenka*>

Duchna, y, zł. osiem.

× *Duchny, y, lm. y p. Dusza*.

† *Duchnąć, nie, nąć dmuchnąć, zadąć, powiać*.
† *Duchniak, a, lm. cy, † Duchniczek pog. ksiądz*. <Z *Duchowny*>

† *Duchniczek, czka, lm. czkowie p. Duchniak*.

1. † *Duchniczka, i, lm. i zakonnica*.

2. † *Duchniczka, i, lm. i p. Duchna*.

† *Duchnik, a, lm. cy człowiek nierządny*. <?>
[*Duchny, chen, blp.*] *pieniądze na mszę żalobną*. <Od *Dusza*>

Duchobójczy zabijający ducha, gubiący duszę:
Duchobójcze tranzakcje z potęgami złego. Mat. I. <DUCH+BI>

× *Duchociąg, u, lm. i, × Powietrzociąg, Wiatrociąg maszyna pneumatyczna, pompa powietrzna*. <DUCH+CIEG>

× *Duchomor, a, lm. owie ten, co zaprzecza nieśmiertelności duszy*: Błuznią duchomory, utrzymując śmiertelność duszy. Zabł. <DUCH+MOR>

× *Duchonośny natchniony przez Duchy Świętego*. <DUCH+NIOS>

[*Duchota, y, blm.*] *dusznosc, dychawica*: Nie dziwota staremu D. Prz. <DUCH>

× *Duchoweselnie przys. od Duchoweselny*. <DUCH+WESOŁ>

× *Duchoweselny rozweselający ducha*.

× *Duchowidz, a, lm. owie 1. ten, któremu ś. zdaje, że widzi coś nadnaturalnego, mający halucynacje*. 2. p. *Duchownik*. <DUCH+WID>

× *Duchowidztwo, a, blm. 1. urojone widywanie rzeczy nadzmysłowych, halucynacja*. 2. p. *Duchownictwo*.

Duchowieństwo, a, blm. 1. zb. ogół duchownych, stan duchowny, księża, kler: D. wyższe, niższe, świeckie, zakonne. 2. × *stan duchowny, zawód kapłański, kapłaństwo*: Udat ś. na D. czyli na stan duchowny. Kn. 3. † p. *Duchowość*: Dusza nasza jest z cielesności i duchowieństwa spojona. Skar. <DUCH>

[*Duchowina, y, lm. y*] *grunt sapowaty*. <DUCH>

[*Duchownica, y, lm. e*] 1. a. [*Zatyka*] *kawał cegły, służący do zatykania otworu nad czeluścią w piekarniku*. 2. *otwór nad czeluścią*. <DUCH>

× *Duchownictwo, a, blm., × Duchowidztwo* *poгляд, uznający możliwość bezpośredniego obcowania*

z duchami, spirytyzm: Arcykapłan duchownictwa, doktor Horst. Kor. <DUCH>

× *Duchowniozy przym. od Duchownik, spirytyzyczny*: Niewielki udział obwinionej w praktyce duchowniczej. Kor. <DUCH>

× *Duchownie przys. od Duchowny*: Usta nasze D. mają być obrzezane, aby nie mówiły złych słów. Białob. D. leczy wiernie swoje. Birk.

Duchowniec, eje, al stawac ś. duchowym, przybierac cechy duchowości. Pol.

Duchownik, a, lm. cy 1. † p. Duchowny: Papiież i duchownicy mają być przekładani nad pany świeckie. Baz. 2. † *ojciec duchowny, spowiednik*: Za jego perswazją, jako na ten czas duchownika mego, dzień wstąpienia do zakonu naznaczyłem. Smotr. 3. × a. × *Duchowidz zwolennik spirytyzmu, spirytysta*: Duchownicy i tajemnice ich nauki. Kor. <DUCH>

× *Duchowość, i, blm. rz. od Duchowny 1. p. Duchowość*: Zmienily ś. z cielesności w D. 2. *pobożność, świętobliwość*.

Duchowny 1. × p. Duchowy: Dusza jest duchowna, niematerjalna, nieskładana. Kluk. Mar-twił Paweł ś. ciało swoje, które snadź duchowniejsze było, niż dusza moja. Wuj. 2. × *pobożny, nabożny, świętobliwy*: Stał ś. z niego wielce D. i nabożny kapłan, przykład enót wszelkich. Skar. 3. *Ojciec D. = a) × Mistrz D. = spowiednik. b) [Ojciec D.] sposób tytułowania księży*: Prose ojca duchownygo. c) × *ojciec chrzestny*. × *Matka duchowna = matka chrzestna*. Pokrewieństwo duchowne = z chrztu. 4. *do duchowieństwa należący, księży, księżowski, kapłański, kościelny*: Władza duchowna. Osoba duchowna. × *Człowiek D. Sąd D. Duchowne prawo*. Groic. Stan D. = a) *zawód kapłański, kapłaństwo*; b) *księży, duchowieństwo, kler*. † *Duchowni żyacy = klerycy*. † *Obyczaje duchowne = obrzędy, ceremonje*. Po *duchownemu przys. = jak księży*. *Duchowny, ego, lm. i rz. a. † Duchownik człowiek, należący do duchowieństwa, ksiądz*. <DUCH>

Duchowo przys. od Duchowy: D. obcować, oddziaływać, żyć.

Duchowość, i, blm. fil. rz. od Duchowy 1. (i posp.) a. × Duchowność, † Duchowieństwo natura ducha, niematerjalność. 2. *dziedzina ducha, ogół zjawisk duchowych*.

Duchowy, Spirytualny fil. 1. (i posp.) a. × Duchowny do ducha należący, mający naturę ducha, niematerjalny: Istota duchowa. Zjawisko duchowe. (Data) przywiązana do opisanego wyżej duchowo-muzycznego wrażenia. Jeż. 2. *z duchem mający do czynienia, zjawiska a. wytwory ducha badający*: Nauki duchowe. <DUCH>

† *Duchwałość, i, blm. p. Ufność*: Abych była dostojna s tobą ić s duchwałością do królestwa. Ż. E. <Do+U+PW>

[*Duchy, ów, blp.*] p. *Duch*.

[*Ducie, a, blm.*] *czynność cz. Duć*. <p. *Duć*>

[*Ducka, i, lm. i*] 1. *wyżłobienie w ziemi, w bochenku chleba i t. p.* 2. p. *Duca*, 3. *kosz na węgle*. <p. *Duca*>

[*Ducola, i, lm. e*] p. *Duczal*. <p. *Duca*>

Ducyssa, y, lm. y żona duka, księżna: Ślubowała już myślą i usty, dziękując świętej naszej ducyssie. Krasz. <Śr. Łć. ducissa>

[*Duoza, y, lm. e*] 1. p. *Duoza*. 2. *dziura w pa-przycy, przez którą ziarno wpada między kamienie*. <p. *Duca*>

[Duczaj, a, lm. e, Ducaj] *otwór na środku wierzchniego kamienia młyńskiego a. żarnowego.*
< p. Duca >

Duczaja, i, lm. e i. † *trąbka w kształcie rogu.*
2. [D.] *jama na objętość kosza w ziemi wykopana.*
Zdr. [Duczajka]. < p. Duca >

Duczajka, i, lm. i i. † *mały dołek w ziemi:*
Kopa w ziemi duczajkę. Zebr. 2. [D.] p. Duczaja.

[Duczal, a, lm. e, Duozala, Duola] *przerębel w lodzie.*

[Duozala, i, lm. e] p. Duczal. < p. Duca >

Duczek, ozka, lm. ozkowie p. 2. Duk: *Widziałem ślicznego naszego duczka polskiego.*
Ask. < p. 2. Duk >

[Duozek, ozka, lm. ozki] i. *beczka z wiekiem na mąkę, kaszę i t. p., in. tynka.* 2. p. i. Duk.
< p. Duoa >

Duczka, i, lm. i i. [D.] p. Duca. 2. [D.] *jama naftowa w Boryslawiu.* 3. a. *Faf garb. rura zbita z desek, zapuszczona w kadzi do odpompowywania łąbicy.* < p. Duca >

[Duc, dujesz, duje, duł, duł] (w bezokoliczniku nie używa ś.) i. p. Dąć: *W św. Małgorzatę skąd wiatr duje, drogę po zboże toruje.* Prz. 2. *pedzić, biec, ruszać, lecieć:* Duj skoro świt do Przemyśla. Kaczk. [D. ś.] *nadymać ś., dąsać ś.* < ? DŮ, a. z Ukr. dudy >

Duda, y, lm. y i. lm. y a. < owie p. Dudarz; *lichy grajek:* Graj D. przed sienią, da ci pan pieczenia. Prz. *Skrzypkowie, cymbalistowie, dudowie i insza wiejska muzyka.* Vol. Przen.: *Cóż wy zasie rzeczenie nieszczęśli dudowie, którzy, opuszczając szczyry głos trąby niebieskiej, co innego światu przyniosiecie?* Rej. (= *zwiastunowie, opowiadacze*). 2. a) *piszczałka, fujarka:* Ukażuje ś. na scenie, dmuchając w kobzę, której jedna D. wstążkami jest ubrana. Zag. b) a. *ezęś.* w lm. *Dudy, dud a.* < dudów, [Dudelzak] *rodzaj instrumentu dętego, gajdy, multanki, koba:* Bieda nie D., piszczy u niej i grajek. Prz. *Bodaj tak sowa w dudy grała, jak to prawda.* Prz. *Zgrać ś., jak stare dudy (= co do grosza).* Chłop jak dudy a. *powolny jak dudy a. jak dudy ten człowiek.* Prz. (= *powolny, słaby*). Przen.: *Dudy w miech = cofnąć ś., ustąpić, dać za wygraną.* Jak dudy nadmiesz, tak graj. Prz. (o człowieku, nie mającym swego zdania). *Nie wie, w jakie dudy grać.* Prz. (= *do czego ś. zabrać, po cząć*). 3. [Dudy] *basetta.* Przen.: *Stroić dudy = płakać.* W dudy = *w płacz*. 4. w lm. org. *piszczałki metalowe w organach; organy:* W naszym kościółku stały ogromne organy; mój tata grał na dudach. Słow. 5. *przen. dudek, kiep, głupiec, niedolega, cymbal, fujara, rura:* Kto pisał tę piosnkę, wielki musiał być D. Nar. *A ty smorgońska dudo! znaj, żem z ciebie drwiła.* Zabł. *Tatuś był D. Słow.* A teraz... *grzmijcie bębny, dudy i cymbały!* Sow. (o krytykach). D. *łabonarska.* 6. w lm. a. zdr. [Dudki] *pluca, serce i wątróbka zwierząt; wog. wewnętrzność ludzkie a. zwierzęce, flaki, bebecy:* Gotuj mięso i dudy, zawsze dudy wyjdą na wierzch. Prz. *Kto ma brzuch zbyt chudy, temu grają dudy.* Prz. *Sprzedajby cię z dudami.* Prz. 7. *puendum muliere:* *Niema dudy na wyludy.* Prz. 8. w lm. *skóra, pośladek:* *Nie drwij D. z balwiera, bo ci dudy ogoli.* Prz. (= *skórę obje*). *Znowu szlachcie w gniew, znowu błazna biorą, znowu mu dudy potężnie opiorą.* Pot. 9. *myśl. ogon wilka.* Zdr. *Dudka, Duceczka.* < Dźwn. DŮ >

[Dudaczek, ezka, lm. czki a. czkowie] *mały dudarz: Dudaczku z dudami, zmituj ś. nad nami!*

Dudać, a, al i. < a. < Dudkować *grać na dudach:* Bartosie, Pakosie, dudajcie! Kant. 2. [D.] *grać lichy:* *Dudaj se po całej dziedzinie.* 3. † i [D.] (o dudku) *głos wydawać:* *Dudek duda.* Pot. *Kukułeczka kuka i dudecek duda.* 4. † *Nie D. a. ani D. o czym = nie myśleć, ani myśleć, nie zastanawiać ś. nad czym:* *O złym nie dudając, przybyła.* Zebr. O *Aktonie ani duda ona.* Zebr. < Dźwn. DŮ >

[Dudaj, a, lm. e] p. Dudarz.

< Dudanie, a, bim., czynność cz. Dudać.

[Dudarka, i, lm. i] forma ś. od Dudarz; [Duceczka].

Dudarz, a, lm. e i. a. *Duda, Dudziarz, < Dudka, < Dudzista, [Dudaj] ten, co gra na dudach, gajda, kobzarsz, kobeżnik.* 2. *ten, co gra na lirze z akompanjamentem dud, lirnik:* D. *milezy, brząka powoli.* Miek.

† *Dudaszek, szka, lm. szki p. Dudek:* *Mać też D. ozubek i pstrocin.* Rej.

Duceczek, czka, lm. czki p. Dudek: *Kukułeczka kuka, a dudecek duda.*

Duceczka, i, lm. i i. p. Duda i Dudka: *Chłopcy dmą w duceczki z piórek.* Miek. 2. [D.] p. Dudarka.

Dudek, dka, lm. dki p. Dutka: *Więcej pieśni zawiera rękopis (w formie tak zwanych dudków).* Brk. < p. Dutka >

Dudek, dka, lm. dki i. *rodzaj gry w karty.* 2. [D.] = a) *rodzaj instrumentu muzycznego dętego:* D. z bzu. *Got. b) a. [Lon] kapturek żelazny, kładziony na koniec osi u wozu. c) wierzchołek kierzni. d) dziec. szczenie.* 3. a. [Hupek, Łubek, Łupek, Wudwud, Wudwudek] *zool. (upupa epos) ptak wróblowaty cienkodzioby:* *Każdy D. ma swój ozubek.* Prz. = a) *nikt bez ale;* b) *dla każdego co innego jest stosowne.* Pokazał mu dudka na kościele. Prz. (= *osukał go*). *Wygrał dudka na kościele.* Prz. (= *nie nie wygrał*). Przen.: *Z żeby jedzie gorzałka, z za koźnierza dudki.* Pot. (= *smród*). 4. *przen. głupiec, kiep, rura, cymbal, fujara:* *Na dudka kogo wstrychnąć a. < w dudki postrzyc.* < Ci na dudka poszli, co to zdanie utrzymywali. *Sien. 5. < mąż zdradzany przez żonę, rogat. 6. bonifratr:* *Bonifratrów w Zebrzydowicach mianują dudkami, gdyż chorych, zostających na dyjecie, zwykli byli karmić potrawką z piuc cielęcych.* Łepk. (p. Duda 5). 7. [D.] *konfederat.* 8. a. w lm. *Dudki bot. p. Opieńka.* 9. < w lm. *wet. p. Dudka.* Zdr. *Duceczek, † Dudaszek.* < Dźwn. >

[Dudek, dka, lm. dki] p. i. Dydek: *Musi sięś do wista po dwa dudki.* Fred. A. *Czuwają na jego śmierć, na jego dudki.* Opal. (= *pieniądze*). < Dnm. *düttke, ditke = Gnm. Dütchen, z Hl. duit >*

[Dudelzak, a, lm. i] p. Duda. < Nm. *Dudel-sack >*

i. *Dudka, i, lm. i i. mala duda, piszczałka, fujarka;* w lm. *male dudy, multanki:* *Hej do tańca dziewuchy, zagraj dudko Jaškowa!* Len. Przen.: *Nie miał racji dąć w dudkę wojenną, skoro sam rząd niemiecki dął w pokojową (= trąbę, surmę).* Mrugnął na chłopców, ci dudki biorą. *Mjek. Bożek z trziny woskiem zlepione dudki zrobił.*

Otw. Przen.: ×Stroić dudki = *piszczeć, płakać*.
 ×Dudki wyprawiać = *blaznować*. 2. *część dęta pióra*. 3. ×m. p. Dudarz: Satyr D., imieniem Marsjas. Otw. 4. [Siać w dudki] = *siać groch na rżysku*. 5. [Dudki] p. Duda: Barszcz z dudkami. 6. [D.] *tuka*: D. srybra a. od brudu = z *merkuriuszem*. 7. [D.] *rodzaj jabłek*. 8. [D.] *przerębel w lodzie*. 9. a. ×Dudki, ów wet. narzędzie do poskromienia koni niespokojnych, używane przy operacjach i kuciu. 10. zool. (aulostoma) ryba óścista wiązkoskrzelna. Zdr. Dudeczka. <Dżwn.>

2. Dudka, i, lm. f. p. Dufka: W wielu aktach mazowieckich były połowiczne księgi, czyli łomanych stronice; takie wązkie księgi nazywano dudkami. Cz. <p. Dufka>

Dudki, dek, blp. ż. i dków, blp. m. p. f. Dudka.
 ×Dudkować, uje, owa! i. p. Dudać: Tam radzi dudkują, gdzie dudy ładują. Prz. 2. *żarty stroić, blaznować, głupstwa robić*: Nieznajomym nie daj D. przed sobą. Kochan. Dudkują przed Jezusem ukoronowanym draby, to obliema, to jednym klękając kolaniem. Pot. 3. *nadskakiwać, pisać się, pochlebiać, podlizywać* s. Dworzaniu u dworu zabiega, dudkuje, usługuje. Wuj. 4. *głupieć ze strachu*: Oto stają na głowie włosy, dudkuje serce. Oss. 5. [D., Dufkować] *obiecować*. <Dżwn. DU>

×Dudkowanie, a, blm., czynność cz. Dudkować.

Dudkowaty podobny do dudki; bot.: Trzcina dudkowata p. Armatnica.

Dudkowy i. przym. od Dudek (= ptak). 2. przym. od 2. Dudka: Najdawniejsze księgi dudkowe z dziwną biegłością odczytywał.

Dudłać i. ×a, al p. Dudlić. 2. [D., e, al] *dłubać, robić z mazołem, powoli*: Oba przedzy (=prędzej) coś zarobić; a jeden to dudle i dudle i zaway nie ni ma.

×Dudlanie, a, blp., czynność cz. Dudłać.

Dudlenie, a, blm., czynność cz. Dudlić.

Dudlić, i, il, ×Dudlać i. *grać nieumiejętnie na dętym instrumencie*. 2. [Dudlić] *grać na fujarce*. 3. ×*wcisnąć wargi w coś*. <Dżwn.>

[Dudlik, a, lm. i] *ślopak, grający na fujarce*.
 Dudlina, y, lm. y, Trójkwiat bot. (tripularis) ros. <?>

[Dudlać, a, al] *wydrążyć, wydłubować drzewo*. <? DUDŁ>

[Dudlanie, a, blm.] czynność cz. Dudłać.

[Dudława, y, lm. y, Dudława] *wypróchniałe drzewo*.

[Dudławy] *spróchniały, dziurawy, wydrążony*: Dudławe drzewo. Ząb D.

[Dudło, a, lm. a] i. *drzewo wewnątrz spróchniałe*: Posłać po pudło, to przyniesie D. Prz. 2. *człowiek nieruchawy, niemrawa*. <? DUDŁ>

[Dudniawa, y, lm. y] p. Dudława.

[Dudnice, io, blp.] *rodzaj dużych ziemniaków*. <?>

Dudnić, i, il, Dudnić i. *wydawać głuchy, przytłumiony odgłos*: Deszcz dudni po dachach. Po zamku chód wędrowny dudni głucho pod sklepienia. Fred. A. Dudni woda, dudni w cembrowanej studni. Pśń. Stapaniem Strumiy odzywaly s. sklepienia i dudniła podłoga. Radz. Tak mi serce dudni, jak gdyby s. zestrachalo. Kacz. (=mocno bije). 2. *grać mocno i uporczywie, bę-*

nić: Dudni gamy na fortepianie. Orzesz <? Dżwn. DUDN>

Dudnić, i, al p. Dudnić: Bił s. w piersi, aż dudniało. Kon.

Dudnienie, a, blm. i. czynność cz. Dudnić i Dudnić: D. podłogi pod stopami. Z karczmy dolatywało D. bębna z dzwonekami. Prus. 2. a. *Bębnienie fiz. naprzemian powstające wzmaganie i osłabianie natężenia dwóch tonów, niewiele s. różniących swoją wysokością i współcześnie brzmiących*.

[Dudolić, i, il] *grać na baselli*.

[Dudrać, a, al, Tutrać] i. *grzebać, gmerać, szperać* (np. w książkach, między rzeczami). 2. *tracić czas na niepotrzebnej robocie; robić niedbale; szukać powoli*. <?>

[Dudralina, y, blm.] *grzebanina, szperanina, gmeranina*.

[Dudranie, a, blm.] czynność cz. Dudrać.

Dudu i. w wyraz.: Ani a. ni D. = *ani trochę, nie zupełnie*: Ni D. o duszy. Pot. O pieniądzach ani D. Poljarch jeden w jej uścisach; o Palladzie ni D. Pot. (= *ani słoweczka*). 2. *naśladowanie dźwięku instrumentu, np. trąby, bębna*: Bębnek bębni, du, du, słychać śpiewanie ludu. Żan. <Dżwn.>

[Dudu!, A dudul] w. przy drażnieniu psa.

[Du du!] *wabienie szczeniąt*.

Dudy, dud, blp. p. Duda. Zdr. [Dudziozki].

[Dudyk, a, lm. i] *dziec. dudarz*: Buł tu D, buł, co dudy kupiul.

×Dudzenie, a, blm., czynność cz. Dudzić.

Dudziarz, a, lm. e p. Dudarz.

[Dudziczki, ozek, blp.] p. Dudy.

×Dudzić, i, il *trudzić, turbować*: Nie dudź mi głowy. <Dżwn. DU>

×Dudzić, eje, al *głupio wyglądać, nie móc słowa przemówić*.

×Dudzista, y, lm. soi p. Dudarz: Niech habit różny noszą, aby znano, co poseł, co senator, a co też D. Star.

Duecik, u, lm. f p. Duet: Korneciki i dueciki. Łoz. Zimą D. aksamitny czarny. Gol. <p. Duet>

i Duellista, y, lm. soi, i Duellant *ten, co s. często pojedynkuje, pojedynkarz, pojedynkowiec*: Głośno z kilku pojedynków, a zwłaszcza z tego, w którym zabił generała Bufanowa, sławnego duellistę. Rzew. <Fr. duelliste>

i Duellant, a, lm. ci p. Duellista: Zamożnym duellantom ustawa nie przeszkodziłaby wyjechać za granicę. <Nm. Duellant>

i Duelować się, uje s., owa! s. *pojedynkować* s. Podobno duelowaleś s. dzisiaj? Gaw. <Z Fr. duel = pojedynek>

×Duern, u, lm. y druk. *dwa arkusze książki, oznaczone jedną literą przy dawnym sposobie numerowania stron*. <Sr. Łé. duernus = podwójny>

Duet, u, lm. y i. *dawny ubiór kobiecy na głowę*. 2. a. Duo muz. *utwór na dwa głosy a. dwa narzędzia muzyczne, dwugłos, dwuspiwo*. Przen.: D. dusz nastrojony w niebiosach. Pol. Psy zaczęły swój D. Gaw. Zdr. Duecik. <Włos. duetto>

Duetino, a, lm. a *mały, krótki a. łatwy duet*.
 [Duf, u, blm.] *zarozumiałość*: Nie nie zrobis, bratku, swoim dufem.

×Dufać, a, al p. Ufać: Złe postępuje, kto fortunie dufa. Min. Dufaj w sile a w możno-

ści swojej. Wuj. † Dufają w imię Pańskie.
† Dufając Krakowa dostać (= spodziewając ś.)
<Do+U+PW, może z Czes.>

† Dufale przys. od Dufaly: D. a śmieło
zawsze postępował. Warg. (= śmiało, odważnie).
K niemu ś. prawdziwie i D. uciekali. Ż. B.
(= z ufnością). Powiem ci D.: są niektórzy, któ-
rychem doświadczył przyjaźni. Ciek. (= w zaufa-
niu). Eufraksja znowu D. przykazanie opacichy
napęliła. Ż. E. (= śmiało).

† Dufalność, i, blm. rz. od Dufaly, p. Ufność.

† Dufaly p. Ufny: Głupie hardy, D. nieprzy-
jaciół po klęsce w ostrożność upór odmienił.
Warg. (= śmiały, odważny, zuchwały). Poruczył
dobro swoje wiernemu, statecznemu i pewnie
całe dufałem. Ciek. (= godnemu zaufania, zaufa-
nemu). Z dufałami swemi w koźdych razach
przyjaciołmi. Olsz. <p. Dufać>

× Dufanie, a, blm., czynność cz. Dufać: Miał
ś D. w królu, a nie w Bogu. Leop. Aby miał
wiarę i D. w Bodze. Op. Przen.: Wstał z mar-
twych D. moja. Pśń. z w. XVI (= ten, w kim
ufność położono).

† Dufliwie przys. od Dufliwy.

† Dufliwość, i, blm. rz. od Dufliwy, p.
Ufność.

† Dufliwy p. Ufny: Dufliwa krzepi nas na-
dziewa. Ryb. J.

× Dufnie przys. od Dufny.

[Dufnięcie, a, lm. a] pchnięcie. <? Dźwn.>

† Dufnomowny pewny siebie. <Do+U+PW
+MOW>

Dufność, i, blm. f. × rz. od Dufny, p. Ufność:
Niech im ta zbytnia D. wywietrzeje z głowy.
Pot. Czemuż nie starasz ś., żebyś skażonego
tego młokosa widząc, który jest zlecony wierze
i dufności twej, przywiódł do naprawy. Ciek.
2. [D.] zaufanie, poufność: Dziaduś w dufno-
ści rzekli do pana.

Dufny f. × p. Ufny. 2. [D.] zarozumiały. 3.
[D.] smutny.

f. Duga, i, lm. i, Duha, Duchy f. [D. a. Dua,
Duja, Duła, Duwa] kabłąk nad chomątem w uprzę-
ży jednokonnej. 2. † tęczą. <Ukr. Brs. duhá>

2. Duga, i, lm. i dźwignia ciesielska i górnicza.
<p. Dugować>

[Dugać, a, ał] p. Dugować.

[Duganie, a, blm.] czynność cz. Dugać.

Dugiena, y, lm. y, Dogiena gubernantka, ochmi-
strzyni, dozorczytni: Anieli zdało ś., że już od-
kryta, że już ją widzi ojciec, jej D. Słow. <p.
Dogiena>

[Dugnąć, nie, nał] wypić: Dugnijmy jednego!
<p. Dugować>

[Dugnięcie, a, blm.] czynność cz. Dugnąć.

[Dugoćko] p. Długoko. <Zam. dług>

[Dugować, uje, ował, Dugać, Dygować] f. dźwi-
gać dugą, podwahać, podnosić. 2. nieś co cięż-
kiego. <Nm. deuhen, dauben, Sgm. dūhan>

[Dugowanie, a, blm.] czynność cz. Dugować.

[Duha, y, lm. y] i † Duha p. f. Duga.

[Duhać, a, ał] p. Duchać: D. do samowara.
D. pod garkami.

† Duhad, u, blm. p. Dohad: Na D. a. na do-
mniwanie. <p. Dohad>

[Duja, i, lm. e] p. f. Duga.

[Dujawica, y, lm. e] p. Chujawica. <Z Ukr.
dujaika>

f. Duk, a, lm. i f. rodzaj gołębnika w kształcie
skrzynek, przybity do ściany. 2. [D.] = a) stary,
wypróchniały pień. b) kubek; paka. Zdr. [Du-
czek]. <p. Duca>

2. Duk, a, lm. owie f. a. Diuk księżę: Gniazdo
szerszeni, gotowych na wezwanie Chmielnickiego
wysypać ś. na Lachów, duków, srebrniaków.
Jeż. Owe dumne karki ziemię orzących ryce-
rzy, które swą butą przenosiły zagranicznych
księząt i duków. Kaezk. 2. [D.] pan, magnat.
Zdr. Duczek. <Włos. duca, Fr. duc, z Łć.
dux>

Dukacie, ecia, lm. eta p. Dukat: Ostrzą sobie
zęby na jego biedne dukacięta. Korz. <p. Du-
kat>

Dukacik, a, lm. i p. Dukat.

Dukacina, y, lm. y lichy dukat.

Dukacisko, a, lm. a m. i ni. p. Dukat.

[Dukacz, a, lm. e] złoty pieniądz a. medal, no-
szony przez kobiety u koralu na piersiach: Nie
pytaj, co tam było, ale korać, czego nie było.
Korale, dukacze, pasy... Byk. <Ukr. dubacz>

Dukać, a, ał f. × p. Duknąć. 2. a. Dumkać
(o żabie) głoś wydawać, skrzeczeć, kumkać, rze-
chotać: Żaby tylko koło was wrzaskliwie du-
kają. Szymon. 3. stękać, skarżyć ś., narzekać:
Będziesz ty dukał po św. Wojciechu (t. j. na
przednówku). Prz. 4. × ciagle o czymś mówić,
powtarzać jedno, naprzykrzać ś. z czym: Usta-
wicznie mi o tym duka. Troc. 5. a. × Dukwieć
usilnie pracować, mozolić ś., ślezcęć, faldów nad
czym przysiadować, dłużyć: Ślepi, duka w zbu-
twałych szpargałach młody susceptant w pie-
niackiej jaskini. L. (= szpera). <Dźwn. DU>

Dukanie, a, blm., czynność cz. Dukać.

Dukat, a, lm. y, [2 pp. lm. dukat] f. a. † Duka-
ton pieniądz złoty = 18 złp., czerwieniec, cząty,
czerwony złoty: D. holenderski. D. oberznięty =
kulfon. Rubel—gubernator, D.—imperator. Prz.
2. waga handlowa, podług której jubilerzy i złotni-
cy szacują wyroby. 3. Deseń w dukaty = w kół-
ka. Zdr. Dukacik, Dukacie, Dukatek, Duś.
Zgr. Dukacisko. <Włos. ducato dosł. =
księstwo; powód nazwy podobno stał, że na
pierwszych dukatach, bitych w XII w., był
napis: „Ducato d'Apuglia”>

[Dukat, a, lm. ci] p. Adwokat.

Dukatek, ika, lm. iki f. p. Dukat: Niejednem
miał dukatka, dzisiaj nie mam lichej szaty. Mo-
raw. 2. [D.] rodzaj motyla.

† Dukaton, u, lm. y p. Dukat: Dukatony we-
neckie. Star.

Dukatowy przym. od Dukat: Złoto dukatowe.

Dukła, i, lm. e gór. zagłębienie okrągłe w zie-
mi, do studni podobne, w które, dla wzmocnienia
ścian, wstawiane są niek. obręczowato pozginane
gałęzie. <p. Duca>

Duklak, a, lm. i gór. dół ocembrowany drzewem,
do wydobywania powierzchniowych warstw rudy.
<p. Duca>

× Duknąć, nie, nał, nied. × Dukać na rogi za-
grać: Owczarz duknął. Troc. <Dźwn. DU>

× Duknięcie, a, blm., czynność cz. Duknąć.

Dukostwo, a, lm. a księstwo: Niemcy utrzymy-
wali, że to są ich królestwa, marchje i duko-
stwa, cesarzowi służbę obowiązane. Lel. <p. 2.
Duk>

Dukt, u, lm. y f. droga przez las w linii pro-
stej wycięta. 2. × przen. sposób postępowania, dro-

ga: Wołam i szukam ratunku tylko tam, gdzie boskie, naturalne i powszechne prawa naturalnym duktem mię prowadzą. Kraus. D. kaznodziejski (=sposób mówienia). 3. X (w piśmie) *poścignięcie, cug*. 4. X *powiew, podmuch*: D. Fawonjusza. 5. *gór. mały szyb w kopalni, in. pinga*. 6. *praw. przeprowadzenie linii granicznej w sporze o granice i przeniesienie jej na mapę*. <Łć. ductus>

× **Duktor, a**, lm. **owie wódz, dowódca**: Występował w aktach jako D. i generał. Rol. <Łć. ductor>

× **Duktorat, u**, lm. **y urząd dowódcy w pospolitym ruszeniu**: Zarządzenie pospolitego ruszenia czyli ustanowienie duktoratów. Paw. <Now. z Łć. ductor>

× **Dukwiariski pedantyczny, skrupulatny, drobiazgowy**. <Zap. Nm. ducken>

× **Dukwiarstwo, a**, blm. **pedanterja, drobiazgowość**.

× **Dukwiąt, a**, lm. **oi ten, co duka, ślęczy nad czyniś**.

× **Dukwieć, i**, ał p. **Dukać**: Nad robotą dukwiąć, święta gwałcać. Bals. <Zap. Nm. ducken>

× **Dukwienie, a**, blm., **czynność cz. Dukwieć**.

Duł, a, lm. **e, Wilk, Lupa chem. bryła krzepnącego żelaza kowalnego, wydzielająca ś. w stopionym surowcu podczas święcenia**. <Nm. Deul>

[**Duł**] **nasładwanie odgłosu, wydawanego przez plynny, bul, bul, bul**: Jaki taki do faszeczki, D., D., D., D. gorzateczki. <Dźwn.>

[**Dula, i**, lm. **e**] **1. rodzaj gruszki**: Nos mu zbrzęk jak D. **2. figa z palców**: Jam zrobił wszystko i dostał za to dule. Jeż. (=nic). **3. nos grubý a nabrzmiaty**. **4. ucz. bolesne szarpnięcie zu włosy**. P. Gdula. Zdr. [Dulka]. <p. Gdula>

Dulawa, y, lm. **y, Dylawka zł. fajka**. <?>

Dulawka, i, lm. **i zł. tabakierka**. <?>

Duleyn, u, blm. chem. p. **Dulcyt**.

× **Dulcyyna, y**, lm. **y p. Dulcyneja**.

Dulcynea, i, lm. **e p. Dulcyneja**.

Dulcyneja, i, lm. **e, Dulcynea, Dulcyneja**, × **Dulcyna**, × **Dulcynka pani serca, bogłanka, kochanka**: Półki życia mego, tytułu hrabiów z tą dulcyneją dzielić nie myślę. Byk. <Od imienia bogdanki Don Kiszota w utworze Cervantesa, Hp. Dulcinea>

Dulcynela, i, lm. **e p. Dulcyneja**: Moja D. była w najściślejszych stosunkach z jednym pułkownikiem. Rzew.

Dulcynista, y, lm. **ści członek sekty komunistycznej z wieku XIV**. <Od nazwiska założyciela sekty Włos. fra Dolcino>

× **Dulcyneja, i**, lm. **i p. Dulcyneja**.

Dulcyt, u, blm., **Dulcyn, Dulkoza, Melampyryt, Ewonimit chem. alkohol sześciohydroksylowy, izomeryczny z mannitem, C₆H₁₄O₆**. <Now. z Łć. dulcis = słodki>

Dulceć, y, ał, **Dulczyć, [Dulfić] i. mozolnie i ustawicznie pracować, ślęczyć, dukać**: D. nad książką. **2. Xgderać, zrzędzić, narzekać**. **3. [D.] gapić ś., gawronić ś.** <DULK>

Dulczenie, a, blm., **czynność cz. Dulceć**.

Dulczyk, y, yl p. **Dulceć**.

[**Duldać, a**, ał] **pić**. <Dźwn., p. Dul!>

Dulec, lca, lm. **lce zł. papieros**. <Por. Duć>

Dulonie, a, blm., **czynność cz. Dulić**.

Duler, a, lm. **rzy, Dulerownik ręk. ten, eo doleruje skóry rękawicznice**. <Nm. Dolierer>

Dulermeser, a, lm. **y ręk. p. Dolermesser**. <Nm. Doliermesser>

Dulerować, uje, ował gm. ręk. p. Dolerować. Dulerowanie, a, blm., **czynność cz. Dulerować. Dulerownik, a**, lm. **cy ręk. p. Duler**.

[**Dulęba, y**, lm. **y**] **człowiek niezgrabny**. <Może od nazwy wygasłego plemienia Śl. Dulebi, por. rodowe Pol. Dulęba>

[**Dulfienie, a**, blm.] **czynność cz. Dulfio**.

[**Dulfio, i, il**] p. **Dulceć**. <?>

Dulic, i, il zł. **palic dulca = papieros, ćmić, kuzzyć, pykać**. <por. Duć>

[**Dulita, y**, lm. **y**] **granatowe sukienne okrycie kobiece**. <? por. Duljet>

Dulja, i, blm. **część, oddawana przez katolików aniolom i świętym**. <Gr. doulfa = służba>

Duljet, u, lm. **y kaftanik jedwabny wstawiany**: Muszę wziąć pani ten łabędzi D. i zanieść, bo tu rosa! Słow. <Fr. donillette ž.>

Dulka, i, lm. **i fl. i wiósl. przyrząd widłowy, złożony z dwóch kołków pionowych, połączonych częścią poziomą, między którymi osadza ś. wiósl. Wiósl. D. bezramienna a. nasadnia = umieszczona na klamburcie. D. ramienna a. odsadnia = umieszczona na żelaznych ramionach, sterujących z boku łodzi**. <Nm. Dulle>

[**Dulka, i**, lm. **i**] p. **Dula**.

Dulkować, uje, ował fl. robić wiosłem, umieszczonym pomiędzy dulkami. <p. Dulka>

Dulkowanie, a, blm., **czynność cz. Dulkować**.

Dulkowy wiósl. przym. od Dulka: Pórka dulkowa.

Dulkoza, y, blm. chem. p. **Dulcyt**. <Now. z Łć. dulcis = słodki>

[**Dula, y**, lm. **y**] p. **i. Duga**.

[**Dulos, a**, lm. **y**] **niespory, niedołężny**. <?>

× **Dum, u**, blm. p. **Duma**: Kupiec zuchwały odpowie mu z dumu: wszystko pochodzi to z mego rozumu. Jabł. <p. Duma>

Duma, y, lm. **y i. dumanie, rozmyślanie, marzenie, medytowanie, zaduma, myślenie, myśl**: A jak ci przyjdzie dni całe, noce całe samiuieńkiej siedzieć na ławie, aż ci D. głowę przeswidruje na wylot. Krasz. Pograżał ś. w dumy tajemnicze. Mick. Komu wesoło, to miło mu słuhać tego mruczenia i pod takt onego układać falujące ś. dumy. Jeż. **2. Xwojenie, mrzonka, domysł, domniemanie**: Wszystkie swoje o rozkośkach dumy odłożywszy, wołaj do Boga: „Okaz mi drogę prawą!“ Smotr. Według dumy (=rozumienia) ich (pogan) Juno była żoną Jowiszwą. Bud. B. Górna o sobie dumą (=nienianiem), a podniosła a wielką myślą o sobie siła sobie zepsuje człowieka. Skar. **3. a. X Dum, [Dumność], X Dumność = a) wysokie o sobie rozumienie, pycha, buta, zarozumiałość, hardość, próżność, nadętość, wyniosłość**: D. pańska, magnacka, arystokratyczna. Wbić kogo w dumę. Głaskać czyją dumę. Poskromić czyją dumę. Złoto rzucić, a dumą rozśmieszyć. Krasz. Taka to dumy zwykle jest zapłata, nadzieje zawsze próżne i wzgarda u świata. Fred. A. Torba dziadowska, D. senatorska. Prz. Twoje serce poeciwe nie umie uczuć, ile jest piekła w obrażonej dumie. Mick. Im świeższe szlachectwo, tym więcej cuchnąca D. Rzew. X Nestor Achillesa szumy, pychę Agamemnona i Ajaka dumy modero-

wał. Jabł. ×Dumę stroić = *pysznić* ś.: Nie miałby dla czego ozuba podnosić nad drugiego, ani sam dumy sobie stroić. Gil. b) *poczucie osobistej godności, ambicja*: D. szlachetna, narodowa. Dziecko miało dumę wielkiego człowieka, przecuciem nakarmioną. Słow. c) *chłuba, chwata, ozdoba*: Eseneją, duma, zaszczytem ludzkości są meże od muzyki. Rod. 4. a. zdr. Dumka smutna pieśń, rodzaj elegji: Dumy i dumki B. Zaleskiego. D. o Stefanie Potockim. Niem. Nad tobą D. będzie śpiewana. Leop. (= *piosnka marynarska*. Leop.; = *pubudka*. Wuj.) Skoro rano, to w kobzę, dumy sobie grają. Zwr. M. (= *wog. piosnki*). Przen.: W majowej chwili już o wschodzie słońca dawne słowik dumy kwili. Nar. Wdzięczna dumy ptaszętek. Brud. 5. (w Rosji) rada, sejm: D. miejska, bojarska. Zdr. Dumka. <Podobno z Got. dōms = myśl, sąd, Śr. Grn. tuom = czyn, sąd; por. Mikl. Etymol. Wörterbuch, 52 >

[Dumacz, a, lm. e] *ten, co duma*: Wieczny dumac! Przejęty myśliciel! Ork.

Dumać, a, al, [Domać] i. *smuć tęskne myśli, przemyślać, myśleć, medytować, wpaść w zadumę, zamysłać ś., delibrować, rozmyślać, marzyć, roić*: Pod starymi lipami miecznik dumał stary. Malcz. Dumał, marzył o swojej krainie. Mick. † Oset z morskiej cebuli pomaga padającą niemoc cierpiącym, także dumającym, szalejącym i zapomnianym. Sien. (= *cierpiącym na melancholję*). Przen.: Brzoza pochyła, dumająca nad dumkarzem. Słow. 2. † *co = obmyślać, w myśli układać*: D. co złego, a na zdradzie tajemnie co czynić. Baz. (= *knuć*). 3. ×*teściń do czego*: Zajechawszy za Dunaj, już do domu nie dumaj. Prz. 4. ×*smutnie śpiewać*: Nie trąp ś. nadto srogocią Glicery, nie dumaj smutnym wierszem na nieszczerzy postępek. Min. Przen.: Surmy fraso-bliwe dumają. Leszcz. S. (= *smutnie grają*). Ty pachółkiem cichaczas dumał życie wiejskie. L. (= *opiewał*). <p. Duma >

Dumanie, a, lm. a czynność cz. Dumać: W tajemniczo utonął dumania. Mick. Ileż w waszej ciszy upolowałem dumań! Mick. „Dumania Lamartine’a“ (tytuł utworu). † Wódka ta tęskność, że D. oddała. Spicz. (= *ponurą zadumę, melancholję*).

Dumarz, a, lm. e autor a. *śpiewak dum*: D. grał mi dumki na lirze. Słow.

×Dumca, y, lm. y p. Dumnik.

×Dumiec, mca, lm. moy p. Dumnik.

Dumiec, eje, al i. a. ×D. ś. *zdumiewać ś., dziwić ś.*: Zda ś., że tą straszną wzruszone rozpaczą, samo plekło dumieje. Moraw. Na bogactwa jego dumieją ś. oczy. Dm. 2. ×*w podziw uprawiać, zdumiewać*: Włtajecie, dumiejące gmachy przyrodzenia (=góry), pycho tej ziemi. Moraw. <p. Duma >

[Dumienica, y, lm. e] p. Dymienica.

×Dumienie, a, blm., czynność cz. Dumieć i Dumieć ś.: Z dumieniem wielkim temu ś. dziwować nie mamy, że Bóg w ubóstwie urodzić ś. raczył. Białob.

×Dumienie się, a ś., blm., czynność cz. Dumieć ś.

Dumka, i, lm. i p. Duma: a) Ma swą dumkę i wie, że w świecie naszym nic ją nie czeka nad walkę i upokorzenie. Krasz. (= *ambicję*). b) Przechodziło i mnie to na dumkę. Jeż. (= *na myśl*). c) W dumkach młodej tęsknoty snił on

ładny ten świat. Sow. (= *w marzeniach, w roje- niach*). Przen.: Aniele mój! dumko wysniona! Sow. (= *przedmiocie marzeń*). d) D. ukraińska. Dumki Zaleskiego. <p. Duma >

Dumkać, a, al p. Dukać; Żaby żałośnie dumkają. Prusz. <Dźwn >

Dumkanie, a, blm., czynność cz. Dumkać.

Dumkarz, a, lm. e *pieśniarz, dumki układający, autor dumek*: Brzoza pochyła, dumająca nad dumkarzem. Słow. <p. Duma >

Dumnie, Dumno przys. od Dumny: Spojrzeć na kogo D.

Dumnieć, eje, al *stawać ś. dumnym, ambitnieć*.

×Dumnik, a, lm. cy, ×Dumca, ×Dumiec *człowiek dumny, pyszny, zarozumialec, pyszałek*.

Dumno p. Dumnie: Wynosi on ś. szumno i D. Haur.

×Dumnomyślnie przys. od Dumnomyślny. <Duma+MY(SZ) >

×Dumnomyślność, i, blm. rz. od Dumnomyślny.

×Dumnomyślny p. Dumny: Schył pod swe nogi dumnomyślne głowy.

×Dumnoślaski *nadęty a czczy*: Pełne są śmiesznych a dumnoślaskich wyrazów ostatnich wieków panegiryki. Pir. <Duma+PŁASK >

Dumnozwyderski *dumny a zwyderski, wyniosły a ironiczny*: Z dumnozwyderskim uśmiechem wszedł do dworku. Krasz. <Duma+SZYD >

[Dumność, i, blm.] ×Dumność rz. od Dumny, p. Duma. <p. Duma >

×Dumnośladea, y, lm. y *człowiek dumny z władzy, dążący do niej, ambitny*: Dumnośladcem, myślącym o zdobyczach, było tu za ciasno. Bart. <Duma+WŁOD >

×Dumnowyniosły p. Dumny: Nie daj ś. dumnowyniosłym pankom zrażać. <Duma+WY+NIOS >

Dumny i. *pełen dumy szlachetnej, czujący swoją godność*: Ja to sprawilem! Jakem wielki, D.! Mick. (Dziecko) dumnym wstydem drżące. Słow. 2. a. ×Dumnomyślny, ×Dumnowyniosły *pyszny, butny, wyniosły, ambitny, hardy, próżny, nadęty, zarozumiały, pyszałkowaty, chępliw*: Obejście dumne i pogardliwe. 3. (w dawnym księstwie Moskiewskim) *radny, sejmowy*: D. bojar, djak. <p. Duma >

[Duna, y, lm. y, Dunuga] *bałwanik morski przy brzegu*. <Dnm. dünen bjp. dosł. = *wąły, nasypy piaszczyste na brzegach morskich* >

[Dunaiczek, czka, lm. czki] p. i. Dunaj.

[Dunaik, jka, lm. jki] p. i. Dunaj: Rzucił ją w D. głęboczki.

i. [Dunaj, u, lm. e] i. a. [Dunajeo] *rzeka, szczeg. większa, odległa i nieznaną; niek. odległe morze*: To wszystko działa ś. kiedyś daleko „za siódmą górą, za siódmym dunajem.“ Zag. Za wodami, za bystreimi dunajami głębokiemi. Gazdowie! nie miarkujecie, że dzisiaj nie idzie o czerpak wody, ino o dunaje, w których ś. dusza wykąpie. Kasp. A czy znasz ty, bracie młody, twoje ziemie, twoje wody? z czego słyną, kędy giną, w jakim kraju i dunaju? Pol. 2. *przepaść*: Kamień wpadł w głęboki D. Zdr. [Dunaik, Dunajek, Dunaiczek]. <Od nazwy rzeki Dunaj >

2. [Dunaj, u, lm. e] p. Dunaj.

[Dunajec, jca, lm. jce] p. i. Dunaj.

[Dunajek, jka, lm. jki] i. p. i. Dunaj: D. głę- boczki. 2. *fosa pod zamkiem*.

Dunał, a, lm. e 1. *gwóźdź z uchem u budy na szkucie*. 2. [D. a. Dunał] *gwóźdź gruby a. hak na dyszlu, na który zakłada ś. waga.* <Nm. [Dohnnagel, Dunnagel] dosł. = gruby gwóźdź>

×Dunać, nie, nął 1. *dmuchnąć, chluchnąć*: Chrystus dał apostołom, dunawszy na nich, Ducha Świętego. 2. *uciec, drapnąć, zemknąć, czmychnąć*: Dwornik ostatek zmłócił i do lasu dunał. Rej. <DU>

Dunder, ×dra, lm. ×dry 1. a. *Donder żart, piorun*: Niech cię D. słońcie! 2. † *djabł*. (Glosa w kazaniu z w. XV). <Nm. Donner>

Dunderować, uje, ował, Dunderować, [Dądrować] *łajać, zrzędzić, fukać, piorunować, burczeć, besztać, buzować; przewodzić nad kim, burmistrzować*.

Dunderowanie, a, blm., czynność cz. Dunderować.

×Dunica, y, lm. e p. Donica. Ban. W

×Duniec, ńca, lm. ńcy p. Doniec.

×Dunięcie, a, blm., czynność cz. Dunąć.

Dunka, i, lm. i *rękawiczka duńska*: Gniotłem w dłoni rękawiczkę, mszcząc ś. na tej dunce za doznawane nieokreślone, lecz przykre wrażenie. Orzesz. <Od nazwy kraju Danja>

Dunkiël nieod. ni. rzem. *szara godzina*: Nadeszło D. <Nm. Dunkel>

Dunst, u, blm. 1. a. *Donst, [Duńst] śrut najdrobniejszy, używany na male ptaszki*. 2. × *wyżew z palącego ś. ciała, czad, swąd*. 3. [D.] *pojęcie, wyobrażenie*: O tym ani dunstu nie ma. 4. *piek, miad mączny*. <Nm. Dunst>

[Dunuga, i, lm. i] p. Duna.

Duny, dun, blp. *wydmy, zaspy piaszczyste na wybrzeżach morskich*. <Dnm. Dünen blp.>

Duńczyk, a, lm. i *gatunek psa*: Pies faworyt D. szczekał na niego. Krasz. <Od nazwy kraju Danja>

[Duń duń!] *nawoływanie indyków*.

Duński: *Rękawiczka duńska = ze skóry, obróconej gładką stroną wewnątrz*. <Od nazwy kraju Danja>

[Duńst, u, lm. y] p. Dunst. <Nm. Dunst>

Duo nieod. p. Duet. Przen.: *Przerywam D. słowicze. Pieńk.* <Włos. Fr. duo>

×Duodec nieod. p. Duodecym: *Książka w D.* <Nm. Duodez, z Łć. duodecim dosł. = dwanaście>

×Duodecym nieod., ×Duodec *format książki, w której na arkusz idzie dwanaście kartek, dwunastka*. <p. Duodec>

Duodecyma, y, lm. y muz. 1. *odległość dwunastostopniowa pomiędzy tonami*. 2. *dwunasty ton, licząc w górę*. <Łć. duodecima = dwunasta>

×Dup, pia, lm. pie p. Dziupla: *Ale ty wždy nie bądź głupia, nieznanym nie daj dupia*. Kočan.

Dupa, y, lm. y 1. *zadek, pośladek, tyłek*: Całuj mnie w dupę. Mam cię w dupie (= *gdzieś*). Żart.: [Bodaj ci psi szar pę wydu pali]. 2. *puddenum muliebre*. 3. a. D. *wolowa, przen, mazgaj, ciemięga, niedołęga, safandula, gamajda, fuszer*. 4. [D.] = a) *tył; spód*: Na dupie wozu. Pszenica od dupy (= *na spodzie*) nie wyschła. b) *część słupa, nie obrobiona siekierą, do wkopania w ziemię*. c) *rodzaj hebla do wyrabiania szpangi*. 5. lek.: *Kurza D. p. Kurzajka. Zdr. Dupka, Dupcia, Dupeczka, Dupuchna. Zgr. Dupsko.* < DUP/DZIUP>

1. [Dupak, a, lm. i] 1. p. Dupnik. 2. p. Dupek. <Z Łć. duplus (bo niżnik wart dwa oka), przez Nm. [duppel-] = podwójny>

2. [Dupak, u, lm. i] *słoma od knówia*. < DUP/DZIUP>

Dupcia, i, lm. e p. Dupa.

[Dupczenie, a, blm.] *czynność cz. Dupczyć. [Dupczyć, y, ył] 1. usługiwać, nadskakiwać, podlizywać ś. 2. robić co opieszale, nieumiejętnie, byle jak, paskudzić*. 3. *coire*.

Dupeczka, i, lm. i p. Dupa.

[Dupek, pka, lm. pki] 1. p. Dupnik. 2. a. [Dupak] *niżnik czerwieny*. <p. Dupak>

Dupel, pla, lm. pie p. Dziupla: *Siedzi w duplu dudek. Pot. Przen.: Siedzi już, plugawcze, w swym duplu obrzydły, wdziawszy kożuch za zbroję, za miecz wzięwszy widły. Pot. (= w domu).* < DUP/DZIUP>

×Dupelbir, u, lm. y p. 1. Dubelt. <Dnm. duppelbir>

Dupelhak, a, lm. i, Pólhak, Pulhak, Pułak *rodzaj ciężkiej strzelby dawnej, ustawianej na dwóch podstawkach*. <Dnm. duppelhaeke>

Dupelkoluwryna, y, lm. y *rodzaj działa, wężownica, serpentyna*. <Dnm. duppel = podwójny + Koluwryna>

×Dupelt p. 2. Dubelt.

×Dupeltowy p. Dubeltowy: *Dupeltowa wódka. Dupeltowe piwo p. 1. Dubelt.* <Dnm. duppelt>

×Dupeltówka, i, lm. i p. Dubeltówka.

Dupiasty *mający duży pośladek; oszczędny, z szerokim tyłem*. < DUP>

Dupiec, pca, lm. pce *gór. część słupa, która ś. zakopuje w ziemi, zwykle zwęglona*. < DUP>

Dupina, y, lm. y *wędnny pośladek*.

Dupka, i, lm. i 1. p. Dupa. 2. [D.] *miejsce w żarnach, gdzie zboże leży*. 3. lek.: *Kurza D. p. Kurzajka*.

Dupla, i, lm. e 1. p. Dziupla: *Siedzi, jak dudek w dupli. Prz. 2. a. Duple, Duplo myśl. mieszkanie lasicy*. < DUP/DZIUP>

×Dupla, i, lm. e 1. *ilość podwójna*. 2. *Kitajka D. = kitajka dwa razy gęściej utkana: Kitajki dupli łokieć złp. 2, prostej groszy 10. Gosik. 3. podatek podwójny*: Miasta szos dwój, który zowią duplą, płacić mają na przyszły rok. Vol. 4. bil. p. Dublet. <Łć. dupla dosł. = podwójna>

Duplak, a, lm. i 1. × *grosz podwójny*. 2. [D.] p. 1. Dubelt: *Pod koniec lutego przylatują grzywacze i duplaki do dębowych lasów. Pol.* <Z Łć. duplus = podwójny>

† Duplan, u, lm. y *sukno proste podwójnej szerokości*. <Z Łć. duplus = podwójny>

Duple, a, lm. a myśl. p. Dupla.

Dupleks, u, lm. y zeg. *kółko wychwytowe z podwójnymi zębami*. <Łć. duplex = podwójny>

×Dupleta, y, lm. y p. Dublet. <p. Dublet>

Duplika, i, lm. i praw. *odpowiedź strony pozycjącej na replikę pozwanego*. <Śr. Łć. duplica>

×Duplikacja, i, lm. e mat. *podwojenie*. <Łć. duplicatio>

Duplikat, u, lm. y *drugi egzemplarz dokumentu: D. metryki*. <Łć. duplicatum dosł. = podwojone>

Duplikator, a, lm. y fiz. *przrząd elektryczny składający ś. z dwóch elektroskopów i kondensatora, a służący do wykazania bardzo słabych ilości*

elektryczności. <Now. z Łć. duplicare = podwajać>

Duplikować, uje, ował 1. × p. Dublować. 2. praw. podawać duplikę. <Łć. duplicare>

Duplikowanie, a, bfm., czynność cz. Duplikować.

× Duplon, a, lm. y p. Dublon. Przen.: Heretyków tych możemy piekłowczykami zwać, a jeszcze duplonami, to jest większemi; sami djabli tylko sympleczną wielkość złości mają, ale oni dwoistą. Birk. <p. Dublon>

× Duplować, uje, ował p. Dublować.

× Duplowanie, a, bfm., czynność cz. Duplować.

× Duplówka, i, lm. i p. Duplówka.

Dupło, a, lm. a f. p. Dziupła. 2. myśl. p. Dupła. <DUP/DZIUP>

[Dupniak, a, lm. i] książka odchodowa.

× Dupniasty p. Dziuplasty.

† Dupnieć, eje, ał i [Dupnieć] stawać ś. pustym, próchnieć. <DUP>

† Dupnienie, a, bfm., czynność cz. Dupnieć.

Dupnik, a, lm. i rub. 1. a. [Dupek, Dupak] miznik, walet. 2. D. żołędny = głupiec, fujara, niedojda, ciemięga, słamazara, fuszer, cymbał. 3. [D., Kłanidupka] gra wiejska. <p. Dupak>

[Dupnowaty] dziuplasty: Dupnowata sosna.

Dupny 1. przym. od Dupa. 2. [D.] wypróchniały, wydrążony.

Dupsko, a, lm. a p. Dupa.

Dupuchna, y, lm. y p. Dupa.

1. Dur, u, lm. y 1. odurzenie, nieprzygotność; szal, obłąd: Jutro, panie pułkowniku, D. przejdzie. Sienk. Zadzwoni eo? D. na mnie. Kon. Z duru robić nie wie co. Jeż. 2. środek odurzający, trucizna: Dali im jakiegoś duru w napoju. Krasz. Daj ty mi trucizny! duru mi przynieś, blekotu zgotuj! Krasz. 3. × lek. p. Durzyca. <DUR>

2. Dur nieod., Major, Twarda muz. (tonacja a. gama) o tercji wielkiej: Symfonia es dur, a. es major Beethovena. Gama c dur, a. z c dur, a. e major, a. z e major, a. e twarde. <Z Łć. durus = twardy>

† Dura, y, lm. y, [Dura] p. Dziura: Świat bury szuka dury, by cię snury i za mury związał po swej woli. Rej. <DZIOR>

[Durak, a, lm. i] 1. p. Dureń. 2. rodzaj gry w karty.

Durancja, i, lm. e p. Dorancja.

[Durch] 1. a. [Durchem] = a) a. [Durchem D., Na D.] wskrós, nawskrós, na wylot, na przestrzał, na drugą stronę. b) ciągle. 2. prosto, naoslep: Widzi, że sie coś łyska, więc leci D. na to. <Nm. durch>

Durchbruch, a, lm. y blach. dziura wybita w blasze przez durchbruchowanie. <Nm. Durchbruch>

Durchbruchować, uje, ował blach. przebijać w blasze dziury ślepe, t. j. z pozostawieniem rozdartych cząstek, a. jasne z wycięciem ich.

Durchbruchowanie, a, bfm., czynność cz. Durchbruchować.

× Durchcyjer, a, lm. y tap. szpikulec ze szpara, przez którą przekłada ś. szpagat i przeciagga ś. razem z nim przez słomiane wálki. <Nm. Durchzieher>

[Durchem] p. Durch.

Durchrajbać, bie, bał szezet. przyprowadzać szczytnie do porządku, ażeby lekki wypadły w jednym końcu pęczka, a ogonki w drugim. <Nm. durchreiben>

Durchrajbanie, a, bfm., czynność cz. Durchrajbać.

Durchszlak, a, lm. i p. Durszlak: Kobieta trzymała w ręku D. Zap. <Nm. Durchschlag>

[Durek, rka, lm. rkl] p. Dureń.

Dureń, rnia, lm. rnie 1. a. [Durak, Durek, Nadurek] głupiec, kiep, błazen, cymbał, bałwan, osieł, idjota, chłystek: Jedz, durniu, bo to z makiem. Prz. Nie trzeba durniów siać, sami ś. rodzą. Prz. Humański D. = udający głupca, z głupia frant: Humański D.: z cudzego woza na swój przekłada. Prz. W durnia grać = udawać głupiego. 2. rodzaj gry w karty, in. × b a ł a m u t: Grać w durnia. Zgr. Durnisko. <DUR>

[Dureństwo, a, lm. a] głupstwo, niedorzeczność, głupia robota: Obywatel, obaczwszy to D., zawołał: „A dla Boga, co ty zrobił!”

Durham, a, lm. y rodzaj wołu angielskiego. <Od nazwy miasta i hrabstwa Ang. Durham>

1. [Durk, u, lm. i] 1. p. Druk. 2. materiał drukowany na spódnice. <p. Druk>

2. [Durk] zgola, wcale: Sam taey, co nie nie zasadzili, D. nie. Por. Durham

[Durkać, a, al] 1. p. Durknać. 2. (o deszczu) padać, lać: Dese durká (= leje nawalny deszcz). <Dżwn.>

[Durkanie, a, bfm.] czynność cz. Durkać.

[Durkarz, a, lm. e] p. Drukarz.

[Durknać, nie, nał, nied. Durkać] 1. uderzyć, trącić, popchnąć; stuknąć. 2. sobie = podchmielić ś., upić ś. 3. wypalić, wystrzelić: D. z pistolea, z finity.

[Durkniecie, a, bfm.] czynność cz. Durknać.

[Durkotać, ce, tał] mówić dużo.

[Durkować, uje, ował] p. Drukować.

[Durkowane, ego, bfm.] p. Drukowane.

[Durkuła, i, lm. e] p. Drukowanka.

[Durlotka, i, bfm.] ptwo grzane. <?>

[Durlak, a, lm. i] dół płytki, [sodolek]. <?>

[Durman, u, lm. y, Durnopjan, Durnorzepa] jakas roślina odurzająca: Gadasz jakby durmanu objadwszy ś. <Ukr. Brs. durmán>

[Durna, y, lm. y] p. Darń.

× Durniać, a, al nazywać kogo durniem, kpać go, łajać, wymyślać komu. <DUR>

× Durnianie, a, bfm., czynność cz. Durniać.

Durnica, y, lm. e 1. × kobieta głupia, błaznica. Przen.: [Obietnica D.]. Prz. 2. × bzdurstwo, głupstwo, cacza gadanina: Gdy wam durniee i bajki przynoszę, wnet audjencją u was ja uproszę. Jabł. 3. [D.] ryba drobna malej wartości. 4. bot. p. Kąkol. Zdr. [Durniczka]. <DUR>

[Durniczka, i, lm. i] 1. rzecz darowana a. kłóra ś. komu darmo dostała, gratka, obrywka. 2. p. Durnica.

Durnieć, eje, ał 1. × stawać ś. głupim, baranić głupiec. 2. [D.] stawać ś. zuchwałym, dumnym.

[Durnilo, a, lm. a] durnisko, wielki dureń.

× Durniowatość, i, bfm. p. Durnowatość.

Durnisko, a, lm. a m. i ni. p. Dureń.

Durno 1. × przys. od Durny: Jakby już w niewoli nas miał, D. kazał. Jabł. 2. [D.] próżno, daremnie: Za D. będo robił. Ej, nie gadaj D., bo nie usłucha. 2. łasi (= próżno ś. la-

komi).

[Durnoch, a, lm. y] 1. *głupiec, głupty*. 2. *gbur*.

[Durnopjan, u, lm. y] p. Durman. <Ukr. durnopjân>

[Durnerzepa, y, blm.] p. Durman. <DUR+Rzepa>

×Durność, i, blm. i [Durność] rz. od Durny: Młodość—bujność, a bujność to D. Prz. <DUR>

×Durnowato przys. od Durnowaty.

×Durnowatość, i, blm. rz. od Durnowaty; ×Durniowatość: Saula na D. chorującego rozweselił Dawid, grając na cymbałach. Perz. (=na chorobę umysłową, obłąkanie).

×Durnowaty 1. *slaby na umyśle, głupowaty*. 2. lek. *szwankujący na umyśle, obłąkany*: Wielka choroba ludzi durnowatemi czyni. Perz. <DUR>

×Durny i [Durny] 1. *głupi, nierozumny, nierozsądny*: Obiecanka cacanka, a durnemu radość. Prz. Po czym poznać durnego? Po śmiechu jego. Prz. Według twój durnej głowy musi to być. Pim. D. Michałko. Prus. Przen.: Durne złoto nas sprząta. Ryb. J. 2. *hardy, zuchwaly, próżny, zarozumiały*: Ciagnie na nas bezpieczny, pyszny, D., zbrojny. Pot. 3. [Durna choroba] p. Durzyca. <DUR>

Duroł, u, blm. chem. czterometylobenzol, węglowodór ze składem C₁₀ H₁₄. <Now. z Ł. durus=twardy>

†Durować, uje, owal 1. i [D.] *głupstwa robić, błaznować, żarty stroić, żartować*: Niechaj pan błaznuje; łaćno mu D. Kochan. Jasieniu, nie duruj, wianeczka mi nie bierz. 2. *w szaleństwo wpadać, szaleć*. <DUR>

†Durowanie, a, blm., czynność cz. Durować.

Durowaty lek. *podobny do duru*: Gorączka durowata (febris typhodes), in. xdurowka. <DUR>

×Durowy lek. przym. od Dur: Osutka a. Różycka durowa (purpura typhosa).

×Durówka, i, lm. i lek. p. Durowaty.

[Dursać, a, ał] *szturczać kogo czymś ostrym, kląć, bosć*. <?>

[Dursanie, a, blm.] czynność cz. Dursać.

Durszlaczek, czka, lm. czki 1. p. Durszlak, 2. *rodzaj stempla do spłaszczania końców nitów*. 3. *intr. przyrząd do robienia dziur w książkach sznurowych, dla przeprowadzania przez nie sznura* <Nm. Durchschlag>

Durszlag, a, lm. i noż. i ślus. p. Lochhamer.

Durszlak, a, lm. i l. a. Durchszlak, [Druszlak, Druślak, Duszlak, Duślak] *głęboka łyżka dziurkowana do zbierania piany i nieczystości z płynów, cedzenia kłusek, przetak metalowy*. 2. [D.] (w olejarni) *krążek drewniany dziurkowany, umieszczony w otworze lisicy*. 3. noż. i ślus. p. Lochhamer. 4. *piern. sito druciane do cedzenia miodu*. Zdr. Durszlaczek. <Nm. Durchschlag>

Dursznit, u, lm. y teatr. p. Przecięcie. <Nm. Durchschnitt>

[Duryholowie, a, blm.] *głupota*: At, D. i po wszystkim. Krasz. <Ukr. duryholowe>

×Durzeć, eje, ał *wpadać w zadumę, w roztargnienie, w osłupienie, tracić świadomość*: Durzejesz nad tym obrazem. L. Reszta ludzi durzeje tylko w jałowym roztargnieniu. Śniad. <DUR>

Durzenie, a, blm., czynność cz. Durzyć.

Durzenie się, a ś., blm., czynność cz. Durzyć ś.

Durzyca, y, lm. e, ×Dur, Tyfus, [Durna choroba] lek. (typhus) *choroba zakaźna ostra*: D. brzuszna, jelitowa, trzewowa, ×gorączka nerwowa, tężownicza, tężownicza choroba, tężownicza krwistopająca (t. abdominalis). D. nieobłożna, łagodna (t. ambulatorius). D. osutkowa, wysypkowa, gorączka obozowa (t. exanthematicus). D. płucowa (pneumotyphus). D. poronna (t. abortivus). D. powrotna p. Gorączka. D. wąglikowa, pomór wschodni, zaraza morowa, dżuma, ×czuma, bł. cum a (t. anthracicus). D. żółtaczkowa p. Gorączka. Wet.: D. końska (t. equorum). <DUR>

Durzyciel, a, lm. e ten, *co kogoś durzy, zwodziciel, ludziciel, balamut, oszukiwacz, okpis, bławier*. <DUR>

Durzycielka, i, lm. i forma ż. od Durzyciel.

Durzycowy przym. od Durzyca tyfusowy, ×durzycowy: Objawy durzycowe. Gorączka durzycowa (febris typhoidalis)=gorączka z objawami durzycowymi. <DUR>

Durzyć, y, ył 1. *ludzić, zwodzić, mamić, zawracać głowę, oszukiwać, tumanić, balamucić*: To jest mamić i D., ale nie oszukać ludzi. Śniad. Nie durzyły im głowy dymy romansowe. Niem. 2. [D.] *gonić*: Psy durzą. D. ś. l. w kim=kochać ś.; ×z kim=romansować: Z Józkiem ś. durzy. Krasz. 2. ×ludzić ś., zwodzić ś.: Przestań raz D. ś. takimi głupstwami. Zakrz. 3. [D. ś.] *gniewać ś., puszyć ś.* <DUR>

[Durzyludek, dka, lm. dki, Zwodzizaszek, Mysi król] *rodzaj ptaszka*. <DUR+LUD>

Durzyswiat, a, lm. y *durzyciel, bławier, ludziciel*. <DUR+ŚWIT>

[Dusak, a, blm.] *rodzaj potrawy z ciasta rzadkiego*. <?>

Duser, u, lm. y 1. *słodkie słowko, grzeczność, komplement*. 2. *wynagrodzenie za przysługę, datek pieniężny, kuban, łapówka*: Dał lokajowi D. i poprosił go o wywołanie frejliny. Krasz. Starającemu ś. adwokatowi D. przyznać wypada. Skarb. 3. ×ciastko; karmelek. Zdr. Duserek. <Fr. douceur>

Duserek, rka, im. rkl p. Duser.

Duserzysta, y, lm. ści ten, *co prawi dusery, komplementista*. <Z Fr. douceur=duser>

Dusiciel, a, lm. e l. ten, *co dusi*. 2. *zool. python) wielki wąż niejadłowy*. <DUS>

Dusicielka, i, lm. i forma ż. od Dusiciel.

Dusić, i, il 1. *cisnąć kogo za gardło, tamować komu oddech, dławić*: Koźnier od koszuli dusi go. Wilk owce dusi. Kaszel mię dusi. Zapach zbyt mocny dusi. Przen.: Jan patriarcha cesarza, jako mały Dawid lwa, pisaniem za szyję dusił. Skar. Myśli wznioślejsze go duszą. Krasz. Smutek dusi mnie, dusi mnie natchnienie moje. Krasin. 2. *przen. cisnąć, naciskać, gnębić, nękać, napić, dreczyć*: Dusił go, aż całą prawdę wydusił. Głód wszystkich nierozdzielnie dusi. Chr. 3. ×przyłumić, tłumić: Ogień, co dusisz, to ś. barziej żarzy. Kochan. (= gasisz). D. słowa w mowie (= niewyrażenie wymawiać, nie domawiać). 4. *krzyć, ukrywać, chować*: D. pieniądze (= trzymać, nie wydawać). Ma ciekawe rękopisy, ale dusi je. Tacy kowale snadnie fortunę ukują, co to spleśniałe trzosi w domach swoich duszą. Opal. Kupiec ten zboże dusi, czekając lepszej ceny. L. ×Prawdę a. sekret D.: Na

nie ś. nie przyda prawdy D. Oss. Najpoufalszym nie ufają i przeto duszą sekret w sobie. Pilch. Dusci w sobie żalność. Stasz. Jam dawną miłość i złość w sercu dusił. Mick. 5. *smażyc w zamkniętym naczyniu, tusić: D. pieczeń. Duszo-na rzepa. L. Przen. ×Duszoną pieczenia=łaźnia, bicie, plagi, ciężki. 6. ×Węgla D.=tłóć. 7. ×D. robotę = śleczec nad nią, pilnie pracować. ×D. książkę=pilnie czytać. 8. ×D. fiaskę=duszkciem wychylać, wysuszać: Dusci fiaskę nadpoczętą. Kras. 9. fl.: Gąsiora D.=gąsiorem spychać statek z piasku. D. ś. 1. nie mieć wolnego oddechu, dławić ś.: Gwałtu! duszę ś. D. ś. od śmiechu. W tłuiku ludzie ś. dusili. Przen.: ×Sumienie ś. twe dusi, żeś mnie tak zgraża. L. 2. *chować ś., kryć ś., ukrywać ś., hamować ś.:* Kipią, wrą, biją serca, ale ś. to kryje i dusi. Krasz. 3. ×*niejasno ś. palić, gasnąć:* Ogień gdy ś. dusi, będzie niepogoda. Haur. Gdy ś. zacznie D. w piecu, znakiem, że w piecu wiele ś. już żaru napaliło. Torz. 4. ×D. ś. z sobą=walczyć: Mocni dusili ś. z sobą, a tymczasem słaby ś. wysliznął. Oss. <DUS>*

×Dusidło, a, lm. a, ×Dusienica narzędzie do duszenia, szubienica.

[Dusie, ów, bhp., Dysie, Gabrysie, Duzie] *gołębie.* <?>

[Dusiec, śca, lm. śce] *belka przy kole młynskim.* <?>

[Dusiel, a, blm.] *kwas węglany.* <DUS>

×Dusienica, y, lm. e p. Dusidło.

Dusiennica, y, lm. e *palapka, w której ś. dusi:* Kto nie był w tej dusiennicy, kto nie liczył chwil, leniwie upływających przed śmiercią... Dyg.

Dusigrosz, a, lm. e *skąpiec, sknera, kutwa, liczykrupa.* <DUS+Grosz>

Dusikufel, fla, lm. fle *pijak, pijanica, opój, pijus, wydmikufel, moczymorda.* <DUS+Kufel>

[Dusimiech, a, lm. y] *organista.* <DUS+MIECH>

[Duskus] p. Duszkóz.

[Dusonka, i, lm. i] *potrawa z mąki jęczmiennej z olejem, gotowanej na gorącej wodzie.* <Może od Dusie 5.>

Dusz, u, lm. e p. Tusz.

†Dusz tylko w wyrażeniu: Z duszem = co tchu, co prądziej: Gdzie niosły oczy, z duszem uciekała. Tw. <DUCH>

Dusza, y, lm. e f. *duch indywidualny, który w połączeniu z ciałem stanowi człowieka; fil. istota duchowa ożywająca ciało, osobnik duchowy, pierwiastek niematerialny w ciele, istota myśląca, rozumna, istota jednolita, nierozdzielna, objawiająca ś. w myślach, uczuciach, woli; podstawa i źródło zjawisk duchowych a. psychicznych u człowieka a. zwierzęcia, istota nieśmiertelna: Człowiek składa ś. z ciała i rozumnej duszy. D. ludzka, zwierzęca, roślinna. D. świata. Pojęcie duszy. Nauka o duszy. Siedlisko duszy. Władze duszy. Choroby duszy. Przesiedlenia dusz = me-temp psychoza. Dusze błogosławionych. Dusze czyścowe. Zbawienie, nieśmiertelność duszy. Być pasterzem dusz. Modlitwa za dusze zmarłych, bł. za dusze zmarłe. D. pokutująca. Widzisz przed sobą obraz grzesznej duszy. Mick. †Dusz. nagię. Kochan. (= duchy, cienie). D. naga. Przybysz. (= absolut, bezpośredniość, główny czynnik w człowieku). Nieboszczyk mój*

brat, Panie świeć nad duszą jego. Kras. Wielkość duszy (= charakteru, umysłu). Wielkością duszy nieba dotykać. Wor. Oczy są zwierciadłem duszy. Nie mieć grosza przy duszy. Winien jest z włosy i z duszą i z ciałem. Macz. Mówić do duszy. Pierwszych chrześcijan było serce jedno i D. jedna. Skar. Całą duszę mi odkrył. Sienk. D. nasza duchem ś. zowie, gdy obmyśla rzeczy niebieskie, ale ś. duszą zowie, gdy rzeczy ziemskie na sobie nosi. Skar. Radaby dusza do raj, ale grzechy nie puszczają. Prz. Mniejsza o to, być na zdrowiu chorym, lecz na duszy to większa. Opal. Nie bójcie ś. tych, którzy zabijają ciało, a duszy zabić nie mogą. Wuj. Psu oczy sprzedał, a czartowi duszę. Jabł. Przyrzekam ci to na duszę. Karp. Na moją duszę! Brać co na duszę. Nie wzięwszy na duszu, nie chodzić w kontuszu. Prz. †Dajęć na duszę twoją (= zostawiam twemu sumieniu). Ma duszę na ramieniu. Prz. (= boi ś.). U tchórzeza siedzi na ramieniu D. Prz. Dusze ludzkie napętniły ś. przerażeniem. Sienk. Bogu duszę winien (= niewinny i niewiedzący o niczym, nieszkodliwy). D. rasy (= ogół uczuć i idei). Harda D. w ubogim ciele. Prz. Wielka D. w małym ciele. Prz. Śpi D. (= myśl, umysł). Duszę utopił w brzuchu. Prz. Kto ś. prądko z bogaci, duszą tego przyplaci. Prz. Czyha, jak zły duch na dobrą duszę. Prz. D. z iskry, urodzona w kwiecie, jest duszą woni i trzęścią kolorów. Słow. Po weselu, jak po psiej duszy. Prz. (dom. nie nie zostaje). Przen. = życie: Ujść z duszą. Jakaśmy ś. na niego do szabel porwali, ledwie został ś. przy duszy. Niem. Ponieważ tak na mą nacieracie duszę, ja od nieprzyjaciela ratunek wziąć muszę. Otw. Uciekając sprośnie duszę wypuścił. Skar. Duszę swą za nas położył. Leop. Kiedy z ojca D., na panią matkę opieka spadnie. Falib. Pomarli, co twojej duszy szukali. Biel. M. W tótku bez duszy go zastano. Ledwo z cztęka D. nie wyskoczy od zimna. [Wziąć ś. na swoją duszę] = zabić ś., usiłować zabić ś. [Duszę z kogo wypierać] = nastawać koniecznie. [Na gołą duszę] = na czczo. [Mamy dopiér na całej duszy po porejje] = wypiliśmy tylko po kielszku. Przen. serce, uczucie: Kochać Boga z całej duszy. Życzę ci dobrego z całej duszy. Z duszy serca to uczyni. Kłaseć duszę w co. U Polaka D. na języku. Prz. (= co w sercu, to na języku). D. go ma nie cierpi. Z duszy i serca wielbię wspaniałe to hasło. St. Aug. Wiersz pełny duszy i ognia. Zdał ś. dobrej być duszy. Bern. (= serca, charakteru). Masz ty Boga w duszy? (= w sercu, w sumieniu). Czas jej duszy nie wykrzywił. Pol. (= charakteru). D. w niego wstąpiła (= otucha). Jaka to tam w tańcu dusza! Pol. (= ochota). 2. przen. człowiek: Wieś z tysiąca dusz złożona. Ten dziedzie ma sto dusz (= podanych). Mama o wioskach i o duszach gada. Mick. Niema żywej duszy w domu (= nikogo, żywego ducha). Hulaj D. bez kontusza, szukaj pana bez żupana. Prz. Z przym. = człowiek o pewnym charakterze: Wielka, szlachetna D. Dobra, pocziwa D. = pocziwiec: Dobra D. zje bez obrusa. Prz. Nikczemna, podła, czarna D. Sto, jak kat nad grzeszną duszą. Prz. Nie dla próżnych oklasków działa wielka D. Kras. 3. a. zdr. ×Duchna istota ukochana, serce, kochanie: Duszo moja, pociecho jedyna. Owieczko moja, duszy mej duszo! Karp. 4. przen. ożywająca

siła, główny czynnik, główna sprężyna: Doświadczynski był duszą każdego posiedzenia. Być duszą towarzysza, spisku. 5. *rdzeń w roślinach i w piorach*: Nad brzegiem dzieci tatarak rwały, aby z niego duszę wyciągnąć. Zap. 6. a. **Duszka** kawał żelaza, stanowiący część wewnętrznej żelazki do prasowania. 7. *wewnętrzne wydrążenie armaty*. Dek. 8. *żelazo przymocowane u spodu osi drewnianej*. Dek. 9. D. bomby = kula gliniana, przeznaczona przy odlewaniu bomb do tworzenia wewnętrznej próżni bomby. Jak. J. 10. **Piekar-ska D.** = grudka niewyrobionej mąki w cieście. 11. **Szeweka D.** = kawał skóry, wkładany w obuwie na podszewkę. 12. *w grze w piłkę* = a) prawo podbijania piłki. b) jeden z uczestników gry w piłkę. Parę razy trafiło mu ś. grać z nim w piłkę, i grał doskonale; na nieszczęście, jako D., nikogo nie chciał słuchać. Prus. 13. a) *wewnętrzna część kołnierzyka*. b) *kawał sztywnej materji, na którą ś. nawijało chustkę, noszoną przez mężczyzn na szyi*. 14. *taśma płócienna przepikowana, w środek pusa umieszczona*. Goł. 15. [D.] = a) *pecherzyk powietrzny w rybie*. b) [Cielęca D.] p. Cielak. c) *otwór do sypania zboża w kamieniu żarnowym*. d) *postronk u masztu*. 16. *† wyciąg, ekstrakt*: Isinność a. D. z ruty wyciągniona. Syr. 17. *bud. listwa, syjająca wyżłobione loki dwóch desek, in. pióro, feder*: D. powłóka = listwa, wyrżnięta wzdłuż włókien drzewa. D. mózgowna = listwa, wyrżnięta w poprzek włókien drzewa. Spajać na duszę a. n a feder. 18. *gór. sznur lontowy, in. rdzeń prochowy*. 19. *hut. p. Karń*. 20. *mul. środ-kowa część muru w klatkach schodowych, służąca do umocowania schodów*. 21. *muz. kolek pomiędzy podstawkiem a spodnią deską w narzędziach smyczkowych*. 22. a. **Duszka** ogr. częśćka drewna wewnętrznej oczka. 23. *powr. pokrętka, znajdująca ś. w środku powroza, na której owijają ś. inne pokrętki*. Zdr. **Duszka, Duszyczka, Duszeczek**. <DUCH>

[Duszaki, ów, bhp.] *dzień zaduszny*.

[Duszany] *mający duszę*: Żelazko duszane = żelazko z duszą do prasowania.

Duszaco przys. od **Duszacy**: Na zamku pusto było, cicho, D. Krasz. <DUS>

Duszacy *który dusi, oddech tamujący, duszny*: Powietrze ciężkie, duszące. Zapach kwiatów D.

× **Duszebny** p. 2. **Duszny**: Klasztor, jako pje-dstał podniesienia duszebnego, nęcił ją ku sobie. Jeż. <DUCH>

Duszeczek, i, lm. i 1. p. **Dusza**: Tu, na tym miejscu, gdzie teraz Jan Chrzecieli mógłby duszeczeki kąpać, jak w Jordanie. Słow. Czyste duszeczeki. Mick. Hej duszeczeko! hej panienko! wyjrzyj przez okienko. Pol. 2. × p. **Duszka**. <DUCH>

† **Duszejka**, i, lm. i i [Duszejka] p. **Duszka**: Duszejko, kumkę podle ś. posadzić. Bartk.

Duszek, szka, lm. szki p. **Duch**: Jakiś psotnik, jakiś D. Kon. <DUCH>

Duszenie, a, btm., czynność cz. **Dusić**; lek.: † D. nocne p. Zmora. <DUS>

Duszenina, y, lm. y, × **Duszonina** kuch. *pieczeń wołowa duszona*. <DUS>

× **Duszeńka**, i, lm. i p. **Duszka**.

† **Duszetratnie** przys. od **Duszetratny**. L.

† **Duszetratny** p. **Dusozogubny**: Złe i dusze-tratne rzeczy. Smotr. <DUCH+TRAT>

× **Duszewny** i. p. 2. **Duszny**: Choroba duszewsna, grzech. Pim. 2. fil. w psychologii, p. **Psychiczny**. <DUCH>

Duszka, i, lm. i 1. p. **Dusza**: a) Ta pani to dobra D. (= *dobra kobieta*). † Da on duszkę świętą (= *nie da nic*). b) **Stój**, poczekaj, moja duszko (= *kochanie, serce*). † Odnies to, mój D., memu bratu. Zebr. c) **Włóż** duszkę w ogień. d) **Kamerdyner** z chustką białą, na wysokiej duszce zawiązaną, z fontaziem pod szyją, był przedziwną starych lat pamiątką. Krasz. 2. † **Pani D. a.** × **Duszeczek**, † **Duszejka**, [Duszejka], × **Duszeńka** *kochanka*. 3. *patyczek wewnętrzny skrzypiec między wierzchnią a spodnią deską*. 4. a. † **Macierza D.** bot. p. **Lebiotka**. 5. *myśl. część ładunku, na którą zakłada ś. kapieszon*. <DUCH>

Duszkciem przys. 1. *jednym tchem, jednym haustem, nie odpoczywając*: Wypić D. × **Holender** częstym ś. zakrapia D. Min. (= *częstemi łykami, haustami; często łyka*). 2. [D.] *duchem, prędko*. <DUCH>

× **Duszko** *chętnie, dusznie*.

† **Duszkoby** p. **Duszkożby**.

† **Duszkoż** p. **Duszkożby**.

† **Duszkożby**, † **Duszkoby** *oby, o gdyby, gdyby to*: D. tam na jawie być i zażyć, jakom tej nocy we śnie zażywał. Haur. † D. kogo, czego a. † **Duszkoż** kogo, czego = o *gdyby tu był a. była, było*: D. Poliarcha w takiej mieszaniu, on sam tylko jedną tarczą. Pot. <?>

[**Duszkóz, Duskus**] a *jużci, rzeczywiście*. <?>

[**Duszlak, a, lm. l**] p. **Durszlak**.

× **Duszman**, a, lm. *owie ciemnięca, dusiciel*: Nie powiedzą przynajmniej Wenecjanie, że obchodzimy ś. z niemi, jak z duszmanami. Jeż. <Blg. Srb. dušman(in), z Tur. düşmən = wróg>

Dusznioca, y, lm. e 1. lek. = a) D. bolesna a. sercowa (angina pectoris s. stenocardia) *choroba, występująca w napadach gwałtownego bólu w okolicy serca z uczuciem duszności, † duszność piersi*. b) × D. *wozgrzywa (oedema pulmonum) = obrzęk płuc*. 2. *wet. (angina) zapalenie gardła u bydła, oddech utrudniające*. <DUS>

Duszniczek, ozka, lm. *czki kaftan spodni, rodzaj żupana*: Miał kurtę błękitną na białym duszniczku. <DUCH>

Dusznie przys. od 1. **Duszny** i. × *w duszy, za pomocą władz duszy*. 2. × *z duszy, z serca, serdecznie; nadzwyczaj, bardzo*: Żal mi tego D. Min. Do domów prosili D. o dymisję. Tw. 3. † i [D.] *koniecznie*: Młody może, staremu trzeba umrzeć D. Koch. 4. † *szybko, prędko*: By więc i dzieci zastrawić, musisz ś. D. wyprawić. Rej.

Duszniok, a, lm. i 1. × *w lm. lufi, lufcik, wentylator*. 2. † *lm. cy wróg duszy, czart*: Mamte, czarcie, nadzieje, że ś. z twoich fortelów, duszniku, naśmieję. Groch. Co tu działasz, duszniku, obłudno, ludzki zwodniku? Biel. M. 3. *ogr. góra skrzynia dla roślin*. <DUCH>

Duszno i. *parno, jest zaduch, ciężko oddychać*: D. tu w mieszkaniu. 2. × *ciasno*: Czop nie chce wejść w gniazdo, bo jest za D. 3. † *komu = kłepsko z nim, krucho*: Dobywał Rzymu, i już Rzymianom było bardzo D. Rej. D. duszy mojej, w ciężkiej żalości nie jej nie ukoł. Ryb. (= *smutno, przykro*). 4. [D.] *trudno*: D. mu idzie. <DUS>

Duszność, i, blm., [Dusznota] 1. × ciężkie powietrze, zaduch. 2. lek.=a) (dyspnoea) utrudnione oddychanie, trudność oddychania, ciężki oddech, dycha w i c a, × z a d y s z k a. b) † D. piersi p. Dusznicza. 3. wet. p. Dychawica.

[Dusznota, y, blm.] p. Duszność.

1. Duszny 1. duszący, oddech tamujący, pełen zaduchu: Mieszkanie duszne. Powietrze duszne (= ciężkie). <DUS>

2. Duszny 1. a. × Duszewny, × Duszebny duszy dotyczący: Zbawienie duszne. Siła duszna. Bobr. Duszna tęsknota. Gaw. Ktoby ś. tu modlić chciał, weźmie tutaj D. chrzest. Pol. † Oczy duszne. † Lekarstwo duszne. † Szczyt D. (t. j. tarcza duchowna, tytuł modlitewnika Zygmunta I). † Jezus szedł mile i łaskawie dla dusznego pozyskania. Op. 2. † duszę mający, żyjący, żywy, ożywiony: Rzeczy duszne i bezduszne. Petr. 3. [D.] dobry, zacny, uczciwy. 4. bud.: Wpust D. = spojenie dwóch desek za pomocą duszy (= listwy). 5. × fil., w psychologii p. Psychiczny. <DUCH>

† Duszobójca, y, lm. y, † Duszorobójca zabójca duszy, gorszyiciel: Odstępy od prawdziwego pasterza, a przystania do zsubrawców i duszobójców piekielnych. Birk. Pogardzisz czartem, duszobójcą twoim. <DUCH+BI>

† Duszobójnie przys. od Duszobójny. L. <DUCH+BI>

† Duszobójny zabijający duszę, gorszący.

× Duszobójstwo, a, lm. a, † Duszorobójstwo zabijanie duszy, gorszenie.

† Duszodawca, y, lm. y ten, który nam dał duszę, Bóg. <DUCH+DA>

[Duszogubka, i, lm. i, Duszohubka] mała łódka, dwóch ludzi mieszcząca. <Ukr. duszelhubka>

[Duszohubka, i, lm. i] p. Duszogubka.

† Duszojedzca, y, lm. y ten, co zjada dusze= przen. ten, co pozyskuje je dla kogoś: O żeby duchowny był duszojedzcą, t. j. niczym ś. innym, jeno dusz Bogu pozyskaniem nie karmił. Skar. <DUCH+JAD>

× Duszołubnik, a, lm. oy ten, co kocha dusze. <DUCH+LUB>

× Duszołownie przys. od Duszołowny. L. <DUCH+ŁOW>

× Duszołowny łowiący dusze, gubiący je: Duszołowne grzechy. Ryb. J.

× Duszonienawistnik, a, lm. ey ten, co nienawidzi dusz, wróg dusz. <DUCH+Nie+Na+WID>

× Duszonina, y, lm. y kuch. p. Duszenina. <DUS>

† Duszorobójca, y, lm. y p. Duszobójca: Dwaj kaecernistrzowie, jadawicieli duszorobójcy. Skar. <DUCH+Roz+BI>

† Duszorobójstwo, a, lm. a p. Duszobójstwo: Oby królestwo to od domowego duszorobójstwa a niezgody wolne było. Skar.

× Duszoskażnie przys. od Duszoskażny. <DUCH+Z+KAZ>

× Duszoskażny każący, kałający duszę.

† Duszotrątny p. Duszożubny: Fochy duszotrątnie. Gosł. <DUCH+TRAT>

Duszotrąający gubiący dusze, pozabawiający życia, zabójczy, zgubny: Duszotrąająca Niezgoda. Ml. <DUCH+TRU>

× Duszozbawczy, × Duszozbawienny zbawiający dusze.

× Duszozbawiciel, a, lm. e zbawca dusz. <DUCH+Z+BY>

× Duszozbawienne przys. od Duszozbawien-ny. L.

× Duszozbawienno p. Duszozbawczy.

× Duszozgubnie przys. od Duszożubny. L.

× Duszożubny, † Duszetratny, † Duszotrątny zgubny dla duszy. <DUCH+Z+GUB>

Duszpasterski przym. od Duszpasterz: Obowiązki duszpasterskie. <DUCH+PAS>

Duszpasterstwo, a, blm. stan, zawód duszpasterza, kapłaństwo.

Duszpasterz, a, lm. e ksiądz, kapłan, szczeg. proboszcz a. biskup: Djecezie i parafje pozbawione duszpasterzy. <DUCH+PAS>

× Duszwłaścicielstwo, a, blm. ogół właścicieli dusz= chłopów pańszczyźnianych, szlachta: Solidarność rządu z duszwłaścicielstwem, t. j. szlachtą, w kwestji włościańskiej. Spas. <DUCH+WŁÓD>

× Duszyca, y, lm. e 1. dusza zmarłego, duch, cień: W podziemnych krainach blade duszyce mieszkanie swe mają. Groch. 2. dusza godna poltowania: Jestliże na tym dosyć, iż ciało ubrane, a na miłej duszyce wszystko odrapane? Rej. Leży ciało, barzo stęka, D. ś. barzo lęka. Sk. umier. <DUCH>

Duszyczka, i, lm. i p. Dusza: Niewinna D. Żart.: × Duszyczkę polewać= posilać ś. trunkiem. Troc.

[Duszyczki, czek, blp.] roś. welnianka, kucutka (erriophorum angustifolium).

[Duszysko, a, blm. i] instynkt u zwierząt.

Duś, a, lm. e 1. p. Dukat. 2. w lm. pieniądze, grosz, grosiwo. <p. Dukat>

[Duś! a. Duś duś!] p. Dyś dyś!

[Duślak, a, lm. i] p. Durszlak.

[Dutek, tka, lm. tk] p. 1. Dydek: Spojrzał na żebraka i rzucił mu dutka. Rog. Gdzie koń gładki, tam są dutki na wydatki. Prz. (= pieniądze). <Dnm. düttke, ditke = Nm. Düttchen>

† Dutepas, a, zwykle w lm. y zwątpienie, desperacja: Uwierzywszy poganie, że obłąceni dobrze jeszcze opatrzeni, poszli w dutepasy. Pot. (= zwątpili o swych siłach i zamiechali obłączenia). Potym skoro gruchnęły onym gwałtem Jassy, z Skinderbaszą ostatek poszło w dutepasy. Pot. <Zap. z Fr. douter=wątpić>

Dutka, i, lm. i 1. trąbka zwinięta z papieru a. czegoś podobnego, lejeczek, tutka. 2. a. Dudka paczka na suche lekarstwo, woreczek z papieru, trąbka, torebka. 3. część dęta pióra, pieniek, pipa, pipka. 4. a. Dudek, Dudka księga o wązkich stro- nicach. <Nm. Dut(t)e>

[Dutkować, uje, ował] p. Dudkować.

[Dutkowanie, a, blm.] czynność cz. Dudkować.

Duumwir, a, lm. owie urzędnik rzymski, piastujący władzę wspólnie z drugim. <Łś. duumvir>

Duumwirat, u, lm. y urząd duumwirów. <Łś. duumviratus>

1. [Duwa, y, lm. y] p. 1. Duga.

2. [Duwa, y, lm. y] gółqb. <Dnm. düve=Nm. Taube>

[Duzia, i, lm. e] ir. *skryty, chytry, podstępny, przebiegły, z cicha pęk, nówka*. <?>

[Duzie, ów, blp.] p. Dusie.
[Duzikac, a, al] *dużyc, nieustannie pracować*. <?>

[Guzikanie, a, blm.] czynność cz. Duzikac.
[Duziu duziu!] p. Dyś dyś!

[Duzy, ów, blp.] *mocowanie ś., borykanie ś.*: Iśc w D. z kimś. Brać ś. z kimś w D. <Ukr. dużki>

[Dużgać się, a ś., al ś.] *powoli ś. zabierać do czego; powoli coś robić*. <?>

[Dużganie się, a ś., blm.] czynność cz. Dużgać ś.

† Duż p. Duży: Sierdżit, a nie D. Prz. <DUG>

[Duża] p. Dużo: *Nazjeżdżało się panów duża. Dużachny* bardzo duży, ogromny, olbrzymi.

[Dużać się, a ś., al ś.] p. Dązać ś.: *Duża ś. z fortuną siłą swej mądrości, jak pływacz przeciw rzece. Jabł.* <Ukr. dużaty sia>

[Dużanie się, a ś., lm. a ś.] czynność cz. Dużać ś.: *Do wzmocnienia siły dzieci dużania ś. wzajemne, podnoszenie ciężarów, ubiegania ś. na wyścigi używane być powinny. Kras.*

Dużawy *dość duży, spory*: Ręka, choć kształtna, dużawa i zapracowana. Krasz.

† Duże i [Duże] p. Dużo: *Grekowie drudzy wystąpili D. a śmieje ś. potkali i tak długo ś. bili, aż Trojany z miejsca sparli. H. Tr.* (= *bardzo, mocno, silnie*). *Liŭwa w tej radzie D. ruszali dzwonka. Piotr.* (= *przypominali o rzeczy niemilej*). <DUG>

× Dużec, eje, al i. *stawać ś. większym a. silniejszym*: Sił mu coraz przybywa, co dzień to dużeje. Pot. 2. † *wzmacniać ś.* Pot. <DUG>

† Dużej p. Dużo; *prędszej*. Biel. M.
[Dużeńki] p. Duży.

[Dużeńko] przys. od Dużeńki.
† Dużniejszy p. Duży.

† Dużność, i, blm. p. Dużość.
Dużo, † Duże, [Duże, Duża], st. w. † Dużej przys. od Duży: *Mieć D. pieniędzy (= wiele)*. *Może ś. D. zmartwi, może ś. obrazi. Malcz.* (= *bardzo*). *Dużoś ś. odmienił. Jabł.* (= *bardzo, znacznie, mocno, wiele*). × *Pod nim drżą D. kolana. Jabł.* (= *mocno, porządnie*). *To jest D. lepsze (= o wiele, znacznie, daleko)*. † *Męczennika tego tak D. kat do pala łańcuchem przywiązał, aż go zadawił. Baz.* (= *mocno, silnie*). † *Jak D.?* (= *ile*). Zdr. [Dużeńko]. <DUG>

× Dużojad, a, lm. y, × Dużojad *pasibrzuch, darmożjad*. Goł. <DUG+JAD>

† Dużołotny *mogący długo latać*. <DUG+LOT>

× Dużomówność, i, blm. rz. od Dużomówny. <DUG+MOW>

× Dużomówny *wielomówny, gadatliwy*.
Dużonogi *mający duże nogi*: *Byki dużonogie*. Otw. <DUG+NOG>

Dużooki *mający duże oczy*: *Było kilku starych, czubatych, dużookich i małookich mężczyzn. Wilk.* <DUG+OK>

Dużoreki *mający duże ręce*. <DUG+REK>
† Dużorośli *wysoki, olbrzymi*: *Dawid na zgubę dużoroślego Goljata. Sław.* <DUG+ROS(T)>

Dużość, i, blm. 1. a. † Dużność rz. od Duży: *Przestraszony dużością olbrzyma. Otw.* (= *wielkim wzrostem, wysokością*). † *Po wszystkim ciele swym zdrowie uczuł i D. Birk.* (= *tęgość, siła, moc*). † *Sereem wielką D. pokazywał, w Bogu ufając. Skar.* (= *odwagę, śmiałość, męstwo*). 2. [D.] *dojrzałość, pełnoletność*. 3. *bud. opór materiału przeciwko naciskaniu a. złamaniu*. *Podecz.* <DUG>

Dużousty lek. (macrostomus) *posiadający szparę ustną nadmiernie wielką, wielkousty*. <DUG+UST>

[Dużować, uje, owa] *być rzeźkim, silnym*: *Stary jesece dużuje*.

[Dużowanie, a, blm.] czynność cz. Dużować.
× Dużojad, a, lm. y p. Dużojad. <DUG+Z+JA(D)>

† Duższy, [Duższy] p. Duży.
Dużuteńko p. Dużutko.

Dużutko, Dużuteńko *dziec. bardzo wiele*: *Mamo! daj tylko D.*

Duży, † Duż, st. w. † Duższy i [Duższy], † Dużniejszy 1. *wielki*: *D. chłop, koń (= wysoki)*. *D. dom (= wysoki i obszerny)*. *D. majątek, wydatek (= znaczny)*. *D. deszcz (= ulewny, nawalny)*. *Duża rzeka (= długa i szeroka)*. *Duża woda (= głęboka)*. *D. kij (= długi)*. *Duże oczy. Przen.*: *Zrobić duże oczy (= zdziwić ś.)*. *Dach czerwono malowany, duże okna, białe ściany. Od. Duższy olbrzym, niżeli karlik. Skar.* † *Lata duższe = starszy wiek*. 2. † i [D.] *mocny, silny, krzepki, potężny, tęgi*: *Gdzie prawa żadnego niemasz, tam kto duższy, ten lepszy. Biel. M.* *Dużniejsi mogą dłużej wytrwać. Kłok.* *Człowiek silnej ręki! człowiek D.!* *Słow. Biją ś. między sobą, a który duższy, ten pan. Kacz.* *Mężczyznę duższej kompleksyj przywódzą w pijaństwie do szaleństwa. Star. D.* *Zmacciaj ś., a bądź dużym; nie bój ś., ani ś. lękaj. Wuj.* *A kto duższy nad Pana Boga? Skar. Zdr. [Dużeńki].* <DUG>

Dwa, dwóch, dwóch a. dwu, 3 pp. † dwoma a. † dwiema, 7 pp. rodz. m. † dwiema a. † dwu, rodz. ż. *Dwie*, rodz. ni. *Dwa a. † Dwie*, o mężczyznach *Dwaj, Dwuch, Dwóch, Dwu, † Dwa*, [Dwa (z nieżywołnemi), dwaju a. dwa] (z żywołnemi) m.; *dwie ż.; dwa a. dwie, dwoje ni.*; 2 pp. *dwuch, dwiuch, dwóch, dwok, dwuk, dwu, dwoju, dwaju m.; dwuch, dwiuch, dwu ż.; dwuch, dwiuch ni.*; 3 pp. *dwóm a. dwum, dwom, dwoma, dwuma, dwama, dwiema, dwujmu m.; dwóm a. dwum, dwuma, dwoma, dwiema, dwójgu ż.; dwóm a. dwum, dwoma, dwoma, dwiema, dwójgu ni.*; 4 pp. *dwa (z nieżyw.), dwóch a. dwuch (z żyw.) m.; dwie ż.; dwa a. dwie, dwoje ni.*; 6 pp. *dwoma a. dwóma, dwuma, dwama, dwiema m.; dwiema a. dwiemy, dwóma, dwioma, dwuma ż.; dwoma a. dwuma, dwiema, dwiemi, dwójgę ni.*; 7 pp. *dwóch a. dwuch, dwoju m.; dwóch a. dwuch, dwu ż.; dwóch a. dwuch, dwojgu ni.* = 2: *D. razy D. jest cztery*. *To tak jest pewne, jak D. a D. cztery. Prz. D. razy tyle. Po D. Po dwóch. Za dwóch jeść, robić. D. z uczniów jego szli. Wuj.* † *Ci D. (dziewka i brat) przyszli przed nas. Ort.* † *D. morgi, syny, woły, człowieki, mężowie. Herkules sam nie zdoła dwoma. Pot. Zle dwiema służyć. Koch. Potymes ś. ukazał dwiema, idąc w drodze. Op. Między dwiema siekiera zginęła. Rys.* † *Z tysiącem i dwiema sty wozów.* † *Po dwu lat widział Faraon ich. Wuj.* † *Dwaj a dwaj kaci na przemiany w subtelnym ciele*

rabia, poręby. Pot. (= *coraz dwóch innych*). W dwóch słowach ci to powiem (= *w paru, w kilku*). D. razy daje, kto prędko daje. Prz. Kij ma D. końca. Prz. Pokorne cięłą dwie matki ssie. Prz. D. grzyby w barszcz. Prz. Dwie sroki za ogon łapać. Prz. (= *chcieć jednocześnie dwie sprawy załatwiać*). Przy jednym ogniu dwie pieczenie upiec. Prz. (= *za jednym razem ubić D. interesy*). Na dwóch ramionach płaszcz nosić a. na dwóch stołkach siedzieć. Prz. (= *z jedną i z drugą stroną trzymać*). Z lpd.: † D. szczyta, palca, konia, końca, kmiecia. † D. druga świadki. † Dwie dziewce, dziedzinie, słowie, lecie, grzywnie, jaja, książce. † Miał dwie zenie. Chwał. † Dwie ostrode. P. Koch. † Przywiodszy D. męża. B. Sz. † By ich było D. tysięcy. Skar. Powrosło ma być długie na D. łokcia. Sz. † Dwie małe stadzie kóz. B. Sz. † Dwie jarzmie wołów. Otw. † Dwie święcie urozyste. Star. † Człowiek ma dwie uszy, takżeż dwie oca, a jedne usta. And. z Kobyl. † Dwu działu (2 pp.). † W tu dwu działu. † Został dwu synu. † Dano jej dwu przysiężniku. † Po dwu dniu. Wuj. † Po dwu godzinu. Chwał. † Po dwu miesiącu prosięta doją. Trzyc. † O dwu końcu. Biel. M. † Miedzy tymi dwoma ortylo-ma. Ort. † Ze dwiema czeladnikoma. † Miedzy dwiema mieszczaninoma. Ort. † Dwiiema lato-ma. † Gdybysta przyszła D. Ort. [D. chłopcy a. D. chłopcy a. D. chłopcy a. D. panowie. Dwie dziewczęta. Dwie okna. Dwie krów. Dwie par koni. Tameci dwuch wyszli. Bodio ś. dwuch wołów. Spotkało ją dwuch psi. Zešli sie dwóch chłopów. Dwu wartowników mieli tam chałupkę. Dwiiema panom niedobrze służyć. Miedzy dwiema góreckoma. Orał dwiem hydlety. Dziewcze z dwiema chłopcami gada. Widły ze dwiemy otnogamy. Dwa w zestawieniu z lpd.: D. korca. D. roka. D. zębie. Dwie mili. Dwie babie. Dwie kokosz-y. Dwie szkodzie. Dwie lecie. Dwie słowie. Dwiiema nawtory = *dwa razy, powtórnice*. Mus.: Takt na D. p. **Dwudzielnny**. <DW>

[Dwacać] p. **Dwadziescia**. <Czes. dvacet>
[Dwacatnik, a, lm. i] p. **Dwacotnik**. <Czes. dvacátnik>

[Dwacaty] p. **Dwudziesty**.
[Dwacet] p. **Dwadziescia**. <Czes. dvacet>
[Dwacotnik, a, lm. i, Dwucotnik, Dwacatnik] *moneta dwudziestocentowa, cwancygier*. <Z Czes. dvacet=20>

[Dwadziesiat] p. **Dwadziescia**.
† **Dwadziescność**, i, lm. i *podatek, stanowiący dwudziestą część dochodu*, in. † *dwadziesc-oczęstny pobór*. <DW+DZIESIEŃ>

† **Dwadziescoczestny dwudziescia** *część stanowiący*: D. pobór p. **Dwadziescność**. <DW+DZIESIEŃ+CZES(T)>

[Dwadziesci] p. **Dwudziesci**.
Dwadziescia, **dwudziesci** a. † **dwudziesciatu**, 3 pp. † **dwiiemadziestoma**, 6 pp. † **dwiiemadziesty**, † **dwiiemadziestoma**, † **dwadziescią**, † **dwudziescia**, † **Dwadziescio**, [Dwascia, Dwajscia, Dwadziescio, Dwacać, Dwadziesiat, Dwacot], o mężczyznach **Dwudziesciu** = 20: D. jeden a. D. i jeden. Nie dam dla dwudziesciu czterech przyczyn (= *dla bardzo wielu*). To taki tehórz, jakiego o D. mil w okolicy nie znajdzie. Przed dwiiemadziesty lat. Herb. Karmił sto ludzi dwadziescią chlebów. Wuj. Przed dwudziescia latami. L. † D. człowieków. † **We** dwudziesciu lat

a. † **we** dwudziesciu leciech. † **We** dwudziesciu we trzech. † **W** pięciu a. **we** dwudziesciu. † **Do** dnia D. piwego. † **Trzeciego** a. D. dnia. † **D.** a. **siodmego** lata. [Mám dwadziesci étyrych kolegów. D. dziesięć = *trzydziesci*]. <DW+DZIESIEŃ>

Dwadziesciakroć, × **Dwadziesciakrotnie** *dwa-dziescia razy*: Každy z nieprzyjaćiół mógł wystawić D. większą liczbę piechoty. Górs. <DW+DZIESIEŃ+KROT>

× **Dwadziesciakrotnie** p. **Dwadziesciakroć**.
† **Dwadziescie** i [Dwadziescio] p. **Dwadziescia**: **Liczyl** lat blisko D. Mick. **Jeden** pies wrzasnął, potym dwa, D. Mick.

× **Dwadziescioraki**, × **Dwudziescioraki** z *dwudziesciu różnyh złożony, dwudziesciu gatunków*. <DW+DZIESIEŃ>

Dwadziescioro, **rga**, × **Dwudziescioro** *licz. zb. od Dwadziescia*: D. dzieci, ńrebiąt. <DW+DZIESIEŃ>

† **Dwadziesciotriangul**, u, lm. y p. **Dwudziesciostocian**. Sol. <DW+DZIESIEŃ+Triangul>

Dwaj, **dwuch** p. **Dwa**.
× **Dwajać**, a, al i × **D. ś.** p. **Dwoić**: Na płaszcz Eljasza wody ś. dwajały. <DW>

× **Dwajanie**, a, blm., *czynność cz. Dwajać*.
× **Dwajanie się**, a, ś., blm., *czynność cz. Dwajać ś.*

[Dwajscia] p. **Dwadziescia**.
[Dwaki, ów, blp.] p. **Dwojak**.

Dwakroć 1. *dwa razy, dwukrotnie*: D. mię po ramieniu klasnął. Mick. 2. *dwa razy tyle, w dwójnasób*: D. grzeszy, kto ś. grzechu nie wstydzi. Prz. 3. *zam. dwakroć sto tysięcy, dwieście tysięcy*: Ma D. posagu. <DW+KROT>

[Dwakrotnie] przys. od **Dwakrotny**.
[Dwakrotny] p. **Dwakrotny**.
† **Dwanacicie** p. **Dwanacicie**.

[Dwanadziesiaty] p. **Dwunasty**. <DW+Na+DZIESIEŃ>

† **Dwanasne** przys. *po dwunaste*.
[Dwanast] p. **Dwanacicie**. <Czes. dvanáct>
× **Dwanastny** p. **Dwunastny**.
† **Dwanasty** i [Dwanasty] p. **Dwunasty**.
[Dwanas] p. **Dwanacicie**.

Dwanacicie, **dwunastu** a. † **dwunaciciu**, † **dwunacicie**, † **dwunacicie**, 3 pp. † **dwunacicie**, 6 pp. × **dwunastą**, † **dwunacicią**, † **dwiiemanaścio-ma**, † **dwiiemanaścio-ma**, † **dwiiemanaścicie**, † **Dwanacicie**, † **Dwunacicie**, † **Dwiiemanaścicie**, † **Dzwiiemanaścicie**, † **Dwojienascie**, [Dwanas, Dwunast], o mężczyznach **Dwunastu** = 12: D. miesiąc. D. artykułów wiary. **Dwunastu** apostołów. Ód dwunaciciu konsulnyh sie-kier dostał ś. do łańcuchów punickich. Warg. **Liczbę** dwunacicie apostołów pilnie opisali ewan-gelistowie. Wuj. **Piętnacicie** tyzięcy złotych ze D. miast. Biel. M. **Chrystus** to samym dwunacicie apostołom rozkazał. Wuj. **Liczbą** ta 12 dawno była w starym piśmie poświęcona: dwunacicią patryjarchów, dwunacicią pokolenia ludu bożego. Skar. **Kościół** dwiiemanaścio-ma więz zawierszony. Wer. **Wyszedł** Jezus do Betanji z dwiiemanaścicie. Leop. [Z dwunaciciami worec-kami]. <DW+Na+DZIESIEŃ>

× **Dwanaciekroć** *dwanacicie razy, dwunacicie ra-zy tyle*. <DW+Na+DZIESIEŃ+KROT>

× **Dwanaciekrotnie** przys. od **Dwanaciekrot-ny**.

× Dwanaściekrotny p. Dwunastokrotny.
 † Dwanaściepalcowy, × Dwunastopalcowy na dwanaście palców długi a. szeroki; anat.: † Kiszka dwanaściepalcowa p. Dwunastnica. <DW+Na+DZIESIĘ+PAŁ>

† Dwanaściopięciokąt, a, lm. y mat. dwunastościan, ograniczony dwunastu pięciokątami. Sol. <DW+Na+DZIESIĘ+PIĘ(T)+KĄT>

[Dwanaściorak, a, lm. i] dom dworski, na dwanaście rodzin parobków przeznaczony. <DW+Na+DZIESIĘ>

Dwanaścioraki, × Dwanaścioiry, × Dwanaścioiry z dwunastu różnych rodzajów składający ś.

Dwanaściorako przys. od Dwanaścioraki. L. Dwanaścioro, rga licz. zb. od Dwanaście: D. dzieci, sani. <DW+Na+DZIESIĘ>

× Dwanaścioiry p. Dwanaścioraki.

[Dwaroczny] p. Dwuletni. <DW+RZEK>

[Dwasta] p. Dwieście.

[Dwaście] p. Dwadzieścia: Styry i D.=24.

[Dwa złote] pog. oczy: Czegoś wlepił we mnie te dwa złote?

Dwian, u, lm. y bot. (dialium) roś. z rodziny brzytłojowatych. <?>

Dwie, dwu a. dwuch p. Dwa.

† Dwienacíoie p. Dwanaście.

[Dwiérze, y, blp.] p. Drzwi: Nieproszonego gościa za D. sądzają. Prz. <p. Drzwi>

[Dwierzeje, i, blp.] p. Wierzeja. <Zmieszanie Drzwi z Wierzeja>

[Dwierznia, i, lm. e] drzwi, brama, wrota.

[Dwierznik, a, lm. cy] odzwierny, furtjan.

[Dwierzowy] dotyczący drzwi, należący do drzwi: Zámk D.

[Dwierzy, y, blp.] p. Drzwi.

[Dwiesta] p. Dwieście.

[Dwiestu] p. Dwieście.

Dwieście, dwustu a. dwuchset, dwóchset, [Dwieśta, Dwasta, Dwiestu], o męczyznach Dwustu, [Dwiestu]=200: Dwiestu ludzi. Słow. † Z tysiącem i dwiema sty wozów. <DW+ST>

× Dwieściekroć dwieście razy. <DW+ST+KROT>

[Dwojó] p. Dwoje.

† Dwómorski p. Dwumorski: D. Korynt. Żebr. <DW+MOR>

[Dwirze, y, blp.] p. Drzwi.

† Dwobrzuchały: Myszka dwobrzuchata = mięsień dwubrzuszny. Kirch. <DW+BRZUCH>

† Dwobrzuchowy anat.: Myszka dwobrzuchowa p. Dwubrzuszny.

† Dwociały p. Dwuciały: Bożek D., połowicą człowiek, drugą połowicą kozieł. Otw. <DW+CIAŁ>

† Dwocielny p. Dwuciały.

† Dwoczęstny p. Dwuczęściowy. <DW+CZĘS(T)>

† Dwoczłonkowiec, wca, lm. wcy p. Dwuczłonkowiec. Otw.

† Dwuczłonkowy p. Dwuciały. <DW+CZŁON>

† Dwuczoly p. Dwuczoly: D. Janus. Otw. <DW+CZOL>

† Dwofarbisty p. Dwubarwny: Mirt D. Otw. <DW+Farba>

† Dwogłośnik, a, lm. i p. Dwugłoska. <DW+GŁOS>

† Dwogłowlsty anat.: Myszka dwogłowlsta p. Dwugłowy. <DW+GŁOW>

† Dwogłowy p. Dwugłowy.

† Dwogranisty p. Dwugraniasty: Straszliwie dwogranistym szermował jęzorem. Żebr. <DW+GRAN>

× Dwoiciel, a, lm. e i. ten, co podwaja. 2. ten, co rozdwaia. <DW>

× Dwoicielka, i, lm. i forma ż. od Dwoiciel.

Dwoić, i, II, częstot. × Dwaiać 1. we dwójnasób powiększać, podwajać: Wyższość dostojęstw obowiązki dwoi. Zabł. 2. na dwie części dzielić, rozdwaiać, przepoławiać: Dwoje zdania senat na dwa działu dwoja. Nagur. × Nie dwoja serca swojego od niego. Rej. (=nie oddalają). 3. [D.] mówić do kogoś, używając względem niego liczby mnogiej, mówić mu „wy“: On mi dwoi, bo zawsze mówi do mnie: „Słuchajcie, Pietrze.“ 4. [D.] dwie nici razem skręcać. 5. a. Szpaltować garb. skórę w grubości na dwie przecinać. D. ś. I. podwajać ś., okazywać ś. podwójnym: Pijanym w oczach wszystko ś. dwoi. Troc. (=widzą przedmioty podwójnie). Pochodnia dwoi mi ś. i troi przed oczyma. Krasin. W egipskiej Sjenie, gdzie ś. cień nie dwoi. Bardz. Książdz Kordecki dwoi ś., troi. Sienk. (=robił za dwóch). 2. dzielić ś. na dwoje, rozdwaiać ś.: Dwoja ś. zdania (=różni ś., nie zgadzają ś., są podzielone). Nie dał ś. duch narodowy D., ani od sejmu i zamysłów jego obywatelskich oddać. Ust. Lubo ś. w tym rozstaniu dwoim, serce moje z tobą. Jabł. (=rozdzielamy ś.). <DW>

[Dwoiist, u, lm. y] p. Dwójlist.

[Dwoima] p. Dwoj.

† Dwoimiony p. Dwuimienny: D. był rzeczon syn Eneasów, bo go zwano i Askanjuszem i Julusem. Otw. <DW+I(M)>

Dwoina, y, lm. y garb. jedna z dwóch płacki, na które ś. przecina skóra z grubości: D. z licem = płachta zewnętrzna, od strony szerści. D. z miżdą = płachta wewnętrzna, od strony mięsa. <DW>

Dwoinka, i, lm. i p. Lasiecznik.

× Dwoisto p. Dwoisćie: D. chustkę złożył. Troc. (=na dwoje). <DW>

× Dwoistopierzasty bot. mający rozgałęzienia przeciwległe, zaopatrzone w rozgałęzienia także przeciwległe: D. odziomek. Jund. <DW+PIOR>

× Dwoistość, i, blm. rz. od Dwoisty; † Dwoitość: Tę królowi naszemu przypisują D.: i do boju i do pokoju. Dwal. <DW>

Dwoisty I. z dwóch jednakowych części złożony, podwójny, zdwojony: Wrota dwoiste. Star. Oblec w szatę dwoistą. Baz. Nieraz te dzieci myślą dwoistą i duszą składały jedne, piękne całością, obrazy. Słow. Pancierz D. Bobr. Podwórce odkryte, gdzie dachy nie są dwoiste. Bobr. 2. dwie postacie mający, na dwie strony przeważający ś., wahający ś., wątpliwy: W głowie Hektor myśli rozważał dwoiste. Dm. Mąż umysłu dwoistego niestateczny jest we wszystkich drogach swoich. Wuj. Dwoiste życie nasze. Mick. 3. dwuznaczny, nieszczerzy, chytry: Feba duchem napuszony wieszczek swój D. z trzynożnych daje wyrok deszczek. Węg. Niema sprawy z człowiekiem dwoistego języka. Gil. 4. anat.: a) × Języczek D. (uvula bifida)=rozdwojony, lżejszy stopień t. zw. wilczej paszczy. b) Macica dwoista

(uterus duplex) = *dwuotworna*. e) † Myszka dwoista wyższa i niższa p. **Bliźniaczy**. <DW>
Dwoiście, × **Dwoisto** przys. od **Dwoisty**: Gie-
 neralowa D., jako żona i matka, była rozczulo-
 na. Skarb. D. zaprzął, od siebie i od swej żo-
 ny. Ort.

† **Dwoistość**, i, blm. p. **Dwoistość**. <DW>

Dwojaczki, ów, blp. l. p. **Dwojak**: Ta kobie-
 ta powiła D. Ojcu nosi D. w pole. Krasz. 2.
dwa a. więcej orzechów razem zrosłych, in. [sp o-
 r y s z e].

Dwojak, a, lm. i l. lm. cy *bliźniak*; częś. w lm.
 = *dwoje bliźniąt*. 2. zwykle w lm. a. **Dwojniaki**,
 [Dwaki, Dwójniaki, Dwójak, Dwójki] *dwa garnki*,
uchem u góry złączone, in. bliźniaki: Nosi
 obiad mężowi w dwojakach. 3. *dwa grosze, dwu-
 grosznik*; *moneta dwugracarowa*. 4. [D.] *prze-
 strzeż grunt, którą można zorać w dzień w dwa
 plugi*. 5. [D.] *dom dla dwóch rodzin*; *dom o dwu
 izbach, rozdzielonych sienią*. 6. min. p. **Bliźniak**.
 Zdr. **Dwojaczki**. <DW>

[Dwojak] p. **Dwojako**.

1. **Dwojaki** l. *dwa gatunki mający*: Można to
 zrobić dwojakim sposobem (= *dwoma różnemi
 sposobami*). Zboże jest dwojakie: ozime i jare.
 Kras. A. 2. *mający dwa znaczenia, dwuznaczny*:
 Mówić słowa w dwojakim sensie. Niem. Mąż
 dwojakiego umysłu niestateczny jest we wszyst-
 kich drogach swoich. Leop. (= *wahającego ś.,
 niestatego, niepewnego*). 3. × *dwa razy tyle stano-
 wiący, dwa razy większy, podwójny*. <DW>

2. **Dwojaki**, ów, blp. p. **Dwojak**.

Dwojako, [Dwojak] l. przym. od **Dwojaki** = a)
dwojakim sposobem: D. ś. to ma rozumieć sło-
 wo. Troc. D. go nazywają. L. b) × *w dwójna-
 sób, dwa razy tyle, dwa razy więcej*: Odmierzają-
 cie mu D. Leop. 2. × *na dwie części, na dwoje*:
 D. co podzielić. L.

Dwojakość, i, blm. rz. od **Dwojaki**.

† **Dwojbrzuchowy** anat.: Myszka dwojbrzuch-
 owa p. **Dwubrzuszny**. <DW+BRZUCH>

† **Dwojbrzuszny** anat.: Myszka dwojbrzuszna
 p. **Dwubrzuszny**.

† **Dwojey** *dwa razy, drugi raz*: Nim kur tej
 noccy D. zapoje. Op. Pan Jezus D. rozmnożył
 chleb. Op.

Dwoje, **dwojga**, † **Dwojgo**, † **Dwojko**, [Dwoje, Dwój-
 go, Dwójko] licz. zb. od **Dwa**: Było nas D. D. dzie-
 ci, cielat. Znałem ludzi D. Mick. † Widział
 owo ludzi D. D. sani. † D. skota. † Na dwoi-
 ch stajach. Z dwojga złego wolę nie. Jedno
 z dwojga. × Poszli tam we dwojgu. Sów. × Ko-
 zień i baran po dwojgu rogów mają. Birk.
 × Gdzie to być może, żeby król jeden dwojgu
 królestw mógł dosyć uczynić. Biel. M. Zapewnić
 szczęście dwojgu ludzi. Między dwojgiem złego
 mniejsze trzeba obrać. Górń. [D. drzewa stanę-
 ło. Te D. ludzi a. ci D. ludzi. Kupię D.
 sztuk bydła. Wynieście nam chleba D. Pięć
 podusek, D. pierzynie. Od tych dwojga państwa
 młodych a. od tego dwojga państwa młodego.
 Po D. razy = *po dwa razy*]. Por. **Dwój**. <DW>

† **Dwoje** i [Dwoje] przys. p. **Dwój**.

Dwojezłina, y, lm. y bot. (dieliptera) *roś. z ro-
 dziny rozdzielnocwiatych*. <DW>

† **Dwojeć** przys. *dwa razy*. <DW>

† **Dwojekroć** p. **Dwój**.

† **Dwojenasć**, **dwojenasć** a. **dwójganasć** 6
 pp. **dwojganasć** p. **Dwanasć**: D. książąt

imiona. Leop. Oddzielił mu część między dwoi-
 gonasćmi pokoleniem. Leop. D. książg. Trzyc.
 <DW+Na+DZIESIĘ>

Dwojente, a, lm. a czynność cz. **Dwoić**: Temi
 obrotami i dwojeniami niezmiernie mordowano
 żołnierzy. Górs. <DW>

Dwojenje się, a ś., blm., czynność cz. **Dwoić**
 ś.; lek.: D. ś. w oczach (diplopia) = *stan, w któ-
 rym przedmioty widziane przedstawiają ś. podwój-
 nie, widzenie zdwojone*, × *dwuwidz-
 t wo*.

† **Dwojgłośny**: Litera dwojgłośna = *spółgłoska*.
 <DW+GŁOS>

† **Dwojgo**, a p. **Dwoje**: Ze zwierząt D. i D.
 weszło w korab. Wuj. <DW>

† **Dwojko**, a p. **Dwoje**: D. gołębiątek przyszło
 mi na wiątek. Zebr. Otom rodzica wasza, was
 dwojkiem stojąca. Zebr.

Dwojniaki, ów, blp. p. **Dwojak**: Za niemi uka-
 zała ś. Niemka z dwojniakami gorącej strawy.
 Prus. <DW>

Dwojnica, y, lm. e l. p. **Dwójnica**: Przedał
 i na wieczność darował pszczoły w dwójnicy.
 Gac. 2. tech. *mas., ut, łamięca towar szeroki na
 dwoje w środku przed zwinięciem w sztuki*.

Dwojnictwo, a, blm. *dualizm*. S. K.

/ × **Dwojność**, i, blm. *rozdwojenie*: W tezie,
 w pączku nierozwitym na polu całości w uczu-
 ciu, na błoniach sztuki nie było dwojności.
 Krasin.

[Dwojuk, a, lm. i] p. **Dwojak**.

† **Dwojżon**, a, lm. **owie** p. **Dwużeniec**. Tuch.
 <DW+ŻON>

† **Dwomorze**, a, lm. a p. **Dwumorze**. <DW+
 MOR>

† **Dwonogi** p. **Dwunożny**: Dwonogie i niepło-
 che łanie. Klon. (przen. = *kobiety nierządne*).
 <DW+NOG>

† **Dwoostrzy** *mający dwa ostrza, obosieczny*:
 Dwoostrzą siekierę wzięwszy w ręce obie,
 wspiął ś. Otw. <DW+OS(TR)>

† **Dwopióry** *z obu stron mający pióra*: Obracał
 w rękę swoich halabart D. Otw. <DW+
 PIOR>

[Dwora] *dwa razy*. <Zam. dwa razy, por.
 Jednora>

× **Dworacki** *mający manery dworskie, układny,
 ugrzeczniomy, grzeczny*. <DWOR>

Dworactwo, a, blm., × **Dworstwo** l. a. × **Dwo-
 rzaństwo**, **Dworszczyzna** *sposób postępowania dwor-
 ski, manjery dworskie, obycie towarzyskie, właściwe
 dworakom, etykieta dworska*: Za Zygmunta I D.
 Franciszka I a nauka Leona I stały ś. nam
 wspólną własnością. Cz. 2. × *dowcip, żartobli-
 wość, jowialność, humor*: D. dało Prokopowi
 przyjemną złośliwość i trafność w obronie lub
 naganie. Cz. <DWOR>

Dworaczek, czka, lm. **czkowie** p. **Dworać**: D.
 obrotny. Zabł.

Dworaczenie, a, blm., czynność cz. **Dworaczyć**.
Dworaczka, i, lm. i l. forma ż. od **Dworać**. 2.
 [D.] *szłużba dworska, dworne dworce*.

Dworaczno p. **Dworno**: Jak stan przykazał,
 żył huczno, D. Uj.

Dworaczy przym. od **Dworać**: Bezpośrednia
 przyczyna śmierci może służyć za dowód wy-
 trwałości w służalstwie dworaczym. T. K.

Dworaczyć, y, ył i. p. **Dworakować**: Dobrze ci tak! było rolę uprawiać, było pracować, nie było D. Krasz. **2.** przen. *pochwlebiać, potakiwać, starać s. podobać, nadśladkiwać*: W utworach mych nie dworaczyłem niczemu. Jeż. <DWOR>

Dworaczyna, y, lm. y *dworak godny politowania*.

[**Dworaczysko, a, lm. a**] **m. i ni. p. Dworak**: D., pijaczysko, da i wieczne hulajsko.

Dworak, a, lm. cy i. *dworzanin króla a. magnata, szczeg. ukladny, zręczny, chytry*: Któż s. u dworaków o prawdzie wybadał! Kras. Spodziewałem s., że s. nauczę retoryki na dworach wielkich panów.—Oho, znać dworaka! Chodź. **2.** [D.] *służący we dworze wiejskim, parobek dworski*. Zdr. **Dworaczek, [Dworasiek]**. Zgr. [**Dworaczysko**]. <DWOR>

×**Dworakierja, i, blm. pog.** *złe obyczaje dworskie, obłuda i wyszydzenie drugich*: Na tym swoją dworakierją zasadza, żeby każdego wyśmiać. L. <DWOR z końcówką Włos.>

Dworakować, uje, ował, Dworować i. a. **Dworaczyć dworsko** *służyć, być dworakiem*: Szablę nosisz przy boku i od lat kilkunastu dworakujesz staroście. Kaczk. **2.** *żarty stroić, żartować, drwić, kpić, szydzić*: Nie dworakuj z biedaka. <DWOR>

Dworakowanie, a, blm., czynność cz. Dworakować.

[**Dworan, a, lm. nie**] p. **Dworzanin**.
[**Dworanin, a, lm. anie**] p. **Dworzanin**. Zdr. [**Dworaninek**].

[**Dworaninek, nka, lm. nkowie**] p. **Dworanin**: Przyszed do niej D., miescki synek.

[**Dworasiek, ska, lm. skowie**] p. **Dworak**: Nie kochajże, Kaśka, zadnego dworaska.

†**Dworażny** i. p. **Dwurażowy. 2. p. Dwurażny**. <DW+RZAZ>

Dworoowy przym. od **Dworzec**: Publiczność dworoowa (=na dworcu kolejowym znajdująca s.).

[**Dworczak, a, lm. i**] i. *pan na dworze, folwarku. 2. większy [gbur], półdziedzic*.

[**Dworecki, ego, lm. cey**] *dworski człowiek*.

Dworeczek, czka, lm. czki p. **Dwór** i **Dworek**: Wybudował niebawem bardzo ładny D. Kaczk. Na przeczolku wioski krył s. sobie D. o sakramentalnym ganezczku. Byk. <DWOR>

Dworek, rku, lm. rki i. p. **Dwór**; *mały dwór, domek porządniejszy wiejski, rzadziej miejski*: Dworki na Autokolu. Chodź. **2.** [D.] = a) *sień*, b) *podwórze*. Zdr. **Dworeczek**.

Dworka, Dwórka i. a. ×**Dworzanka** *kobieta, przebywająca na dworze monarchy a. magnata, dama dworska, pania dworska*: Wiesz, co gładka dziewczoja, co jest ładna D.? Raj oczu, piekło duszy, a czysteie dla worka. Min. Miła sercu D. poczyna zwracać ku sobie rycerskie serca i oczy. Sienk. **2.** ×a. ×**Dwornica, ×Dworniczka** *gospodyni folwarczna, klucznica*: D. rządna bytła pilnie ma doglądać. Gost. Pozostawał na folwarku karbowy, gospodyni czyli D., dziewczka służebna. Paw. <DWOR>

Dworkowy przym. od **Dworek**, *w dworku mieszkający*: Była to dzisiejsza szlachta dworkowa. Szaj. (=drobna, zagonowa, zaściankowa, chodackowa).

†**Dwormistrz, a, lm. e** *marszałek dworu*: Rozkazał dwormistrzowi, aby go w księgi dworskie wpisał. Fort. <DWOR+Mistrz>

Dwornia, i, lm. e *służba dworska, dwór pański, czeladź*: Pomieszczenie ogromnej dworni pana wojewody. Krasz. Pomiędzy niemiecką dwornią przebranego po polsku kupca witano zawsze drwinami. Krasz. Dawni stłudy i D. cisnęła s. do panów. Krasz. <DWOR>

[**Dworniak, i, lm. i**] *prosię żło karmione, przeznaczone na opas na rok następny*.

×**Dwornica, y, lm. e** i. p. **Dworka. 2. p. Dworniczka**.

[**Dwornica, y, lm. e**] p. **Dornica**. <Może też, co Ssłw. górnicza, Ukr. hornycia, przez Nm. [dornitz, dürnitz, durnitz], z przystosowaniem do DWOR>

×**Dworniozka, ×Dwornica** i. p. **Dworka**: D., gdy bydło do domu przychodzi, ma one zaraz oglądać. Haur. **2.** *dziewka od bydła*: Czy D. już doła? Troc. <DWOR>

×**Dwornie p. Dworno**: Wyciągnęła do niego rękę, którą on, przykleknąwszy D. na jedno kolano, ucałował. Sienk. (=etykietałnie). Nikt s. D. pytać nie ma o tajemnicach Pańskich. Wuj. (=ciekawie). U dworu D., a doma wybornie. Prz. (=wystawnie, okazale). Chciał s. nim Herod gadać D. Pśś. (=układnie, zręcznie).

Dwornik, a, lm. cy i. ×**dworak, człowiek, który bywał po dworach, świadomy zwyczajów dworskich**: I człowiek mądry, a i wielki D. Pol. **2.** †**rządca folwarku, podstarości, włodarz; ekonom, karbowy, gumieny**: Prowizja na czeladź folwarkową w Słupnie na rok: D., pisarek, parobek... Wej. Pieniędzy dwornikowi zł. 20, pisarzowi zł. 12, parobkowi zł. 12. Wej. Folwarczni: urzędnik z żoną, D., dziewczki 2, pastuch. Gac. Urzędnik, późniejszy dyspozytor, i D., późniejszy gospodarz, byli do zarządu i do pilnowania robotników w rolnym gospodarstwie. Gac. Kmieć szedł śmiało ze skargą na włodarza, dwornika, czy dziesiętników. Rost. Zrządziłem Mikołaja za dwornika i gospodarza w folwarku. Lip. **3.** †p. **Dworzanin**. Wielki D. = **kanclerz**: Bazyli Lupul osiedlił s. na Wołoszczyźnie i przyszedł do urzędu wielkiego dwornika. Rol. (kanclerza). **4.** ×**dzierżawca dworskiej obory, pachciarz**. <DWOR>

Dworno, ×Dwornie i. ×**przys. od Dworny**: Tak mówią, pyszny Szatan krok posuwa D. Przyb. **2. a. Dworaczno z wielkim dworem, wystawnie, okazale, bogato, zbytkownie**: Żyć D. Zajechać D. Stawił s. D. Rol. Tak w nim (w zamku Maleszowskim) huczno, D. i okazale, że go sąsiedzi matym Paryżem zowią. Hof.

×**Dworność, i, blm. i. rz. od Dworny**: Próżno s. silił na D. Sienk. (=dworne manjery, grzeczność). Strzał s. dworności, co w słóweczku zwinnym srogiemi godzi na serce zapędy. Zabł. (=chytref ukladności). D. pierwszy stopień do piekła. Prz. (=ciekawość). **2. wystawność, okazłość**: W dwornościach, w próżnościach i głupościach tego świata. **3. †godność dworzanina**: Abyśmy nie czekali komu dla dworności jego.

×**Dworny i. p. Dworski**: a) **Michał Gliński, marszałek D. litewski**. Stryjk. (=nadworny). †**Dworna pani = dworka**: Cnoty, które tak w dworzaniu, jako i w dwornej pani najdować s. mają. Górn. †**D. rok = sądenie spraw przez sąd królewski**. b) **Szynk D. i kmiecy i D. grunt pobór ma oddawać**. Star. Wyrobek obszernych pól dwornych. Paszk. F. Zarobienie pewnej części dwornego gruntu. Boh. K. †**Wina dwor-**

na (= kara pieniężna dworowi należna). 2. sztuczny, pieszczony, etykietałny, elegancki, wytworny, wykwinny, staranny, wyszukany, strojny, grzeczny, układny: Córki Sjońskie szły i płasły, chadzały i nogami swemi dwornym krokiem postępowały. Leop. Słowa jego nie przestały być dworne. Sienk. Dworne ciała ochędństwo. Mł. duch. Będzie świecić odzienie grube, a zaćmi ś. odzienie dworne. Op. (Młode Polki) niby dworne, a pokorne. Pol. (= obyite z życiem towarzyskim, światowe). 3. chcący wszystko wiedzieć, ciekawy: D. on, wszystkoby chciał wiedzieć, nie przed nim nie skryjesz. Kn. 4. ciekawość budzący, zajmujący, interesujący, ciekawy; dowcipny: Świerzbi język tego, co wie o dwornego. Prz. Księga ta pełna dwornych rzeczy. Troc. <DWOR>

† Dworogaty p. Dwurogi. <DW+ROG>
Dworować, uje, owa! i. p. Dworakować: a) ×Każdy D. chce, a nie nie robić. Skar. b) Ozdobo twarzy, wasy pokrętnie, powstaje na was ród zniewieściący, dworują sobie dziewczęta wstrętne. Książ. 2. † postępować obyczajem dworskim. 3. [D.] wychodzić na dwór, t. j. z potrzebą. <DWOR>

Dworowanie, a, blm., czynność cz. Dworować: Cudze wady materją były jego dworowania. L.

[Dworowiec, woa, lm. woe] p. Dworzanin.

×Dworownik, a, lm. cy ten, co dworuje z kogoś, żartowis, szyderca.

×Dworowy i. p. Dworski. 2. podwórzowy: Dworowe gołębce. Sien. (= domowe, oswojone). [Dworowy, ego, lm. i] rz. p. Dworzanin.

Dworski, ×Dworny i. a. ×Dworowy do dworu wiejskiego należący, pański, należący do dziedzica: Grunta dworskie. 2. do dworu monarchy a. magnata należący: Urzędnik D. (= nadworny). Świąto dworskie (= galowe). Wtajemniczył młodego ajenta dyplomatycznego w plotki dworskie i niedworskie. Rol. † Dworską (dom. służbę) służyć jest w próżną nadzieję nędze użyć. Prz. † Sąd D. (= królewski, gdzie zasiadał król a. starosta). † Sędzia, podsędek D. Dworska kłamka a. dworska polewka = służba u dworu: Dworska mu polewka smakuje. Prz. 3. ×ułaściwy dworzanom, przén. etykietałny, układny: Dworska mowność jest bezpieczna, żartująca. Gil. 4. lek.: † Choroba dworska a. † niemoc dworska a. † ospa dworska a. † przymiot D. p. Przymiot. Po dworsku przys. = jak dworak, układnie: Seneka obraził Nerona i wypadł z łaski, bo u dworu nie po dworsku ś. sprawił. Pileh. Dworski, ego, lm. sey rz. i. dworzanin, szczeg. niższego rzędu: Dwór nasz składa ś. z dworzan i z dworskich; dworzanie w większej są powadze. Hof. Dworskich nierównie jest u nas więc j, niż dworzan, wszyscy pod jurdykacją marszałka. Hof. To mi zjednato uszanowanie od sług i dworskich. Skarb. Prawią dworscy, że Lichtenstein nietylko dla krzein tu bawi. Sienk. Z ludźmi ludzko, a z dworskimi dworsko. Prz. 2. ×stronnik dworu, stronnik królewski: Nie powierzano jego obywatelstwu, bo go mieli za dworskiego. L. <DWOR>

† Dworskie p. Dworsko: Człowiek bywały umie ś. kłaniać D. Petr.

[Dworskie, ego, blm.] dworskie pole, dworskie grunta: My pasujewa chudobę na dworskiem.

Dworsko i. a. † Dworskie przys. od Dworski, po dworsku, sposobem dworskim, układnie, etykie-

tałnie: Trafnie a D. ś. z kogo naśmiać. Mącz. Znalazł ś. D. Z ludźmi ludzko, a z dworskimi D. Prz. 2. Służyć D. = służyć we dworze: Kachna niegdys D. służyła. Krasz.

/ Dworskość, i, blm. rz. od Dworski, sposób życia dworski, obyczaje dworskie.

×Dworstwo, a, lm. a i. życie dworskie, życie przy dworze. 2. p. Dworactwo: Około uciech, które bywają w żarciech, średni może być nazwan żartobliwy dworzanin, a enota D. Petr. (= dowcip, humor). 3. żart, concept, dowcip: Świętokradztwa swoje żartami a dworstwem pokrywał. Warg. † Skarbek, dworstwem idąc, wpuścił sygnet do skrzyni cesarskiej, mówiąc: idź złoto do złota. Paszk. Żywot swój w dworstwiech i w szyderstwiech strawili. Wuj. (= w drwinach, kpinach). 4. obyczajność, grzeczność, uprzejmość, układność: Sercem, urodą, dworstwem i ludzkością we wszystkim wojsku nikt go nie celuje. P. Koch. 5. pieruszeństwo, wyższość: Sama enota ta zawsze D. ma. <DWOR>

Dworszczyzna, y, lm. y i. p. Dworactwo: W gronie pięknych niewiast francuską uprzejmość i dworszczyznę rozpościerać usiłował. Skarb. 2. powinności dworskie, pańszczyzna: Zapłacił dziś chłop dworszczyznę zaległą. L. Odrabiać dworszczyznę. L. 3. zb. ludzie dworscy, dworzanie. 4. ×w lm. żarty, concepty, figle.

Dworus, a, lm. y pog. dworzanin, dworak: Przebiegły D. i siebie nawet pozwalał oskarżać przed królem dla niepoznaki. Bart. Zły z ciebie D., miły panie bracie, kiedy tu bez nas rady nie dawacie. Pol. Pieśń ludowa jeżeli niezbyt pochlebnie odzywa ś. o dworakach, to głównie dlatego, że różni chłopca od dworusa tryb życia, przywyknienia. <DWOR z końcówką Łć.>

[Dworaczek, czka, lm. czkowie] pog. dworak, sługa dworski.

[Dworzaliniec, ńca, lm. ńcy] p. Dworzanin.

[Dworzan, a, lm. nie] p. Dworzanin: Pan nie wiedział, aż mu D. powiedział. Żaden z pałacowej straży, ani z dworzanów, ani z panów rady, do prugu jego zbliżyć ś. nie waży. Mick.

×Dworzanek, nka, lm. nkowie pog. p. Dworzanin: Jeden z owych dworzanków dał policzek Panu Jezusowi. Wuj.

Dworzanin, a, lm. anie i. a. † Dwornik, [Dworan, Dworzan, Dworzaliniec, Dworzanin, Dworowiec, Dworowy] człowiek, należący do dworu monarchy a. magnata: D. rękodajny. Dwór nasz składa ś. z dworzan i z dworskich; dworzanie w większej są powadze; jedni są respektowi, drudzy płatni. Hof. Przen: Dworzanie niebiescy. Op. (= aniołowie i święci). 2. † człowiek należący do czeladzi dworskiej, pacholek, służący: W skład dworzan wchodzili jeńcy wojenni; druga gene-racja już zdobywa względną swobodę. Rol. 3. [prow. szlachcic. 4. † żartowis, dowcipnis: Około uciech, które bywają w żarciech, średni może być nazwan żartobliwy D., a enota dworstwo. Petr. Zdr. ×Dworzanek. <DWOR>

Dworzanka, i, lm. i i. ×p. Dworka. 2. † fraszka, epigramat: Pisał Gawiński sielanki, dworzanki czyli fraszki i inne wiersze przygodne. Sow. Pisał (Gawiński) także dworzanki, to jest epigramata. Korz.

×Dworzański przym. od Dworzanin: Żywota dworzańskiego dobrze trzeba poprawić. Baz.

Kilku pacholków dworzańskich. Karp. (= *dworskich*).

× **Dworzaństwo**, a, blm. f. zb. *dworzanie*: Przy ponurym królu D. zaniemiało stało. Stasz. 2. *służba dworska, zaczął dworzaniina*: D. ustało, nie ma ś. gdzie szlachecki synek umieścić. Kras. 3. p. **Dworactwo**: Wiele jest rzeczy daleko pożyteczniejszych, niż to takie wymyślone, iż tak rzekę, D. przez ś. samo. Górn. 4. I prow. zb. *szlachta*: D. całej gubernji ś. zjechało. 5. [D.] *szlachta*. <DWOR>

[***Dworze**, a, lm. a] w wyrażeniu: Na dworz = na *dworze*, na *podwórzu*: Stoi na dworzu. Cóż tam na dworzu? Len.

Dworzec, rea, lm. rea f. *gmach, dom porządnější wjeński, dwór*: D. mojego dziadka. Moraw. Poleciał do leśnego dworca. Sienk. 2. × *stary dwór*. Kn. 3. × *podwórze z zabudowaniami gospodarskimi na folwarku*: Najazd na dom szlachecki, nie tylko na sam dwór, ale i na gumno i na D., gdzie było i inше gospodarstwo domowe bywa chowane. St. lit. 4. *budynek stacyjny na kolei, banhof*. 5. prz. zb. *dworzanie, dwór*: Niech z całym dworcem kniaźnięć sprowadzi w zamek wileński. Słow. 6. [D.] *podwórze, dziedziniec*. <DWOR>

† **Dworzenie**, a, blm., czynność cz. **Dworzyó**.

† **Dworzyć**, y, yf f. *umieć do kogo, nadskażiwá konu*: I Febe sama niekiedy dworzyła swemu Endymjonowi. Tw. 2. *używać fortelów*: Jezus ust swych nie otworzy, choć cudów chce, chociaż dworzy łeb Heroda wydurny. Koeh. <DWOR>

Dworzysko, a, lm. a f. p. **Dwór**. 2. *podwórze, dziedziniec*: Pan cześnik pod starą lipą znowu siedział i, jak niegdyś w tęsknotach i serea ucisku, grał na skrzypcach żałośnie na starym dworzysku. Pol. Drabantem szli znowu przez całe D. Pol. <DWOR>

× **Dworzyskowy** przym. od **Dworzysko**: Gminy, trzymające ś. porządku dworzyskowego, stanowią rodzaj spółek (= *mające ziemię nie wspólną, lecz podzieloną podług dworzysk, t. j. oddzielnych gospodarstw*).

† **Dworzystość**, i, lm. i p. **Dworzyszcze**: Wyrzaz włóka równo znaczy z terminami Jan, D., a nawet służba, które jednostajnie z włóki płacą. Jabł. A.

Dworzyszcze, a, lm. a f. † (na wsi) = a) *pole na pastwisko przeznaczone*. b) a. † **Dworzystość** *jednostka gospodarstwa kmieiego*: Średnia wielkość gospodarki włościańskiej nosiła niejednostajną nazwę: na Litwie nazywano ją służbą, na Wołyniu i Polesiu zwała ś. dworzyszczem, na Ukrainie zaś osiadłym dymem. Jabł. A. We wszystkich wsiach z ról, jeśli je mają, abo z dworzyszcz płacą po dwadzieścia groszy. Vol. 2. † (w mieście) *plac pusty; jednostka placu pod budowę idącego*. Szuj. 3. bl. *budynek, gmach, dwór, zamek*: W ulicach pełno było dworzyszcz z czerwonej cegły. Sienk. W jamach, wykopanych pod dworzyszczem w Spychowiu, jęcało kilku jęćców. Sienk. 4. [D.] = a) *stary dwór*. b) *miejsce, gdzie był dwór*. <DWOR>

Dworzyszczowy przym. od **Dworzyszcze**: System D. Jabł. A. **Dworzyszczowy**, ego, lm. i rz. ten, co *gospodaruje na dworzyszczu, chłop pańszczyńniany*: Służba drżała przed nią, dworzyszczowi bali ś. jak ognia. Sienk.

† **Dwasprzężny** p. **Dwusprzężny**. <DW+Z+PRZĘG>

† **Dwostronny** p. **Dwustronny**. <DW+STRON>
† **Dwouchy** p. **Dwuuchy**: Dzban D. Nar. <DW+UCH>

† **Dwożenia**, i, lm. e p. **Dwużeniec**. Tuch. <DW+ZON>

Dwóch p. **Dwa**.

Dwóch- p. **Dwuch-**.

Dwój f. z *dwuch* złożony, *podwójny*, zb. z lp. = *dwa z lm.*: † D. jest rodzaj Jezusa, jeden ludzki, drugi boski. Skar. † Ty pod moc, Romule, ujawszy D. lud, prawa knujesz. Zebr. † Ta ewangelija nam dwoje dziwy opisuje. Wuj. (= *dwa*). † Między morza dwoje. Kochan. † W pierwszych księgach dwoich (= *dwuch*) mieliśmy naukę o jednostajnych rzeczach. Sien. † Dwoją porażką zwątlony, przymierze uczynił. Stryjk. (= *dwa razy powtórzoną, dwukrotną*). † Na dwoje dzielić = *dzielić na dwie części*. † Co czynili pierwszy dwoi (= *dwój*). † Sumę dwoje a. troje jeśli by kto był winien (= *dwa razy większy*). † **Dwoje** lm. (przysłówkowo) a. [**Dwoje**]; † **Dwojbroć**. × **We dwoje** = *dwa razy*: Dwoje sześć dzieł zacnych, t. j. dwanaście Herkulesowych. Otw. Jedną a. D. Tyle D. Kochan. Ja we dwoje i czasem we troje więcej na rok wydaję, niż mam dochodów. [Dwoje drugi a. We D. tylo] = *dwa razy tyle*: Przynies dwoje drugi taki garnuszek smietanki. We dwoje = *podwójnie*: Chustka we dwoje a. we troje złożona. Syr. 2. *dwuch rodzajów, dwójaki, dwoisty*: † U nas wyprawa wojenna dwoja bywa, jedna pospolitym ruszeniem, druga, gdy żołnierze przyjmują. Tarn. J. † Dwoje ryby, na dwoje noszenie rozdzielone, a dwojakim sposobem przyprawione. Kn. Przen. *na dwie strony przeważający ś.*, *na dwuch ramionach płaszcz noszący*: † Nie chcąc być dwojogo serea, wymówił mu i wyrzucił, co w nim było, aby przyjacielom nie tajnego nie było. Skar. Na dwoje = a) *na dwie części*: Odbiera bilet, drze na dwoje i chowa. L. b) *przen. na dwie strony, tak i owale, dwojako*: Na dwoje rozważa, co lepszego zrobić: czy ściagać Sarpadona, czy tłum Lików pobić? Dm. Na dwoje babka wróżyła. Prz. (= *dwuznacznie, w dwojakim znaczeniu; niewiadomo, co z dwojga będzie*). Na dwoje wróżka idzie. Pot. × **Być na dwoje** = *móc ś. skończyć dwojako, mieć skutek niepewny, wątpliwy*: Bitwa każda na dwoje bywa, abo wygrana, abo stracona. Biel. M. Z rzeczą, co na dwoje, być może i nie może, wydawać ś. boję. Zabł. Co masz, nie twoje, i zdrowie na dwoje. Falib. (= *życie jest w niebezpieczeństwie*). 3. [We D. a. **We dwojeczko, We dwujeczku, Dwoimaj we dwoje** (np. jechać, spacerować). † **Dwój, dwojogo**, blm. rz. *podatek podwójny*: Płaciły miasta za Stefana szos podwójny, zwany D. a. dupłą. Paw. Por. **Dwoje**. <DW>

Dwójka, i, lm. e f. gm. *dwuzłotówka*. 2. ucz. pog. *dwójka (jako stopień)*.

Dwójbarwisty p. **Dwubarwny**. <DW+Barwa>

Dwójbiegunowy p. **Dwubiegunowy**. Bobr. <DW+BIEG>

× **Dwójbrzmiały** p. **Dwubrzmiący**: Daje ś. słyszeć z słówkami dwójbrzmiećmi. L. <DW+BRZM>

× **Dwójca**, y, lm. e fil. p. **Dwójka**. <DW>

× **Dwójcielny** p. **Dwućiały**. <DW+CIAŁ>

Dwójoom zł. *dwa.*
Dwójczyzna, y, lm. y ucz. *marna dwójka.*
 <DW>
 ×**Dwójłtonny** p. **Dwułtoniowy.** <DW+DŁOŃ (DŁOB)>
 ×**Dwójdrogi** mający dwie drogi: Przystępy dwójdrogie. L. <DW+DROG>
Dwójdech, a, lm. y *dwa duchy, dwie dusze:* Rzekłbyś, D. w jednym ciele. Mick. <DW+DUCH>
Dwójdzielny anat. p. **Dwudzielny** i **Macica.** <DW+DZIAŁ>
Dwójeczka, i, lm. i p. **Dwójka.** <DW>
Dwójgatunkowy p. **Dwugatunkowy.** <DW+Gatunek>
 ×**Dwójgęby** p. **Dwugęby:** Janusz D. Papr. <DW+GĘB>
 †**Dwójgłowiasty** p. **Dwugłowy:** Rzymskiego państwa orzeł D. Jabł. <DW+GŁOW>
 †**Dwójgłowisty** anat. p. **Dwugłowy.**
 ×**Dwójgłowny** p. **Dwugłowy:** D. Janusz. Kn. D. orzeł. L. Anat.: ×**Muszkul** D.
 ×**Dwójgłowy** p. **Dwugłowy.**
 [Dwójgo, a] p. **Dwoje:** Od tych dwójga państwa młodych.
 ×**Dwójgraniasty** p. **Dwugraniasty.** <DW+GRAN>
 ×**Dwójgranisty** p. **Dwugraniasty.**
 ×**Dwójgrodny**, ×**Dwugrodny** mający dwa grody, dwa zamki: **Stolica** dwójgrodna. Zim. <DW+GROD>
Dwójgroszniak, a, lm. i p. **Dwugroszniak.** <DW+Grosz>
 ×**Dwójgród**, **odu**, lm. **ody** *miasto o dwóch grodach, o dwóch zamkach:* Z Leonowego śpiewaczki dwójgrodu przedzielnio przyszły. Zim. (= ze *Lwowa*). <DW+GROD>
Dwójjęzyczny p. **Dwujęzyczny:** Mowę makaronizami przepłatana za gładkość mowy nie sądzono, ale dwójjęzycznymi tak mówiących nazywano. Klecz. <DW+JĘZ(YK)>
Dwójka, i, lm. i l. *dwa przedmioty a, dwie osoby, dwoje, para:* Syna nam nie stanie, to jest Chrystusa; tak utracim Trójęę, przy dwojce zostaniemy. Smotr. Prowadzenie sturgonów dwójkami. Pójść we dwójkę (= *we dwoje*). ×**Wziął** we dwójkę. L. (= *od dwóch razem był bity*). [Bat złożony we dwójkę. Śniadanie na dwójkę (= *na dwie potrawy*)]. 2. *cyfra, oznaczająca liczbę dwa:* Napisać dwójkę. 3. *cyfra dwa jako stopień szkolny:* Postawić uczniowi dwójkę. 4. *karta a. kostka w dominie o dwóch oczkach:* D. pikowa. 5. ×*dwa naczynia razem złączone, dwojaki.* 6. a. ×**Dwójca**, ×**Djada** fil. *jedna z dziesięciu zasadniczych liczb w metafizyce pitagorejskiej.* 7. *hut, przy robieniu blachy sztorc nieco wyciągnięty, we dwoje zgięty i pod walec poddany, a. dwa sztorce razem przez walec przepuszczane.* 8. *myśl, podwójny ślad zająca.* Zdr. **Dwójeczka.** <DW>
 [Dwójki, jek, blp.] p. **Dwojak.**
 [Dwójko] p. **Dwoje:** D. **działek** mám.
Dwójkończaty p. **Dwukończysty.** <DW+KON>
Dwójkończysty p. **Dwukończysty;** anat.: ×**Zęby** dwójkończyste (dentes bicuspidati) *pierwsze dwa zęby trzonowe obok kłów.*
Dwójkowy przym. od **Dwójka:** 1. ×**Zakończenie** dwójkowe = *zakończenie liczbie podwójnej służące.*

2. lek.: **Tętno** dwójkowe (pulsus bigeminus) = *złoczenie porządkowe tętna, gdy po dwóch prawidłowych uderzeniach następuje przestanek.* 3. a. **Binarny** mat.: Układ D. liczenia = *układ, którego podstawą jest liczba dwa.* Forma dwójkowa (w algebrze) = *funkcja całkowita wymierna, jednoznaczna o dwu zmiennych.* <DW>
Dwójlist, u, lm. y, [Dwoilist] bot. f. a. **Dwójlistnik**, **Dwulistnik**, **Dwulist** (ophrys) *roś. z rodziny storczykowatych.* Gatunek: D. pszczołowaty (o. apifera). 2. ×p. **Gnieźnik.** 3. p. **Podkolan.** <DW+LIST>
Dwójlistnik, a, lm. i bot. p. **Dwójlist.**
Dwójlistny p. **Dwulistny.** L.
Dwójlistowy przym. od **Dwójlist.** L.
 ×**Dwójmorski** p. **Dwumorski:** Korynt D. Petr. <DW+MOR>
 ×**Dwójnasobny** *podwójny, dwa razy większy:* Dwójnasobna nagroda, wina, kara. Bobr. <DW+Na+SIEB>
Dwójnasób, część. W D., **We D.** *podwójnie, dwa razy tyle, dwa razy więcej:* Państwo w D. rozprzeździł. Warg. Gospodarz w D. chcąc zyskować z roli, dobry grunt raz i drugi uprawił do woli. Kras.
Dwójnaśtek, **tka**, lm. tki bot. (dodecas) *roś. z rodziny krwawnicowatych.* <DW+Na+DZIE-SIE>
Dwójniak, u, lm. i l. *mocny miód do picia, zawierający tyleż wody, co patoki.* 2. [Dwójniaki] p. **Dwojak.** <DW>
Dwójnica, y, lm. e, **Dwojnica** *dwie barcie w jednej sosnie.* Gae.
 [Dwójnie] *podwójnie.*
Dwójnoży p. **Dwuonoży.** Wor. <DW+NOG>
 †**Dwójnomaciory** *mający dwie matki:* Bachus D. Żebr. <DW+MA(T)>
Dwójnożny p. **Dwuonożny:** Odmieńmy czworonożne zwierzęta w dwójnożne, myśliwiec będzie bohaterem. Kras. <DW+NOG>
 ×**Dwójny** f. *podwójny, dwoisty, z dwóch złożony:* By Ilija straciła w sobie dwójne płody, nie byłby Rzym światła panem. Hul. 2. *obłudny, nieszczerzy:* D. **Kupido.** Bardz. <DW>
Dwójpieniązek, **żka**, lm. żki *moneta dawna, równa dwóm halierzom.* <DW+Pieniądz>
 ×**Dwójpostatni** p. **Dwukształtny:** D. **cielec**, **Minotaur.** Bardz. <DW+Po+ST(O)>
Dwójrarny p. **Dwururny:** **Nabijam** dwójrarną fuzję. L. <DW+Rura>
 †**Dwójrządca**, y, lm. y *monarcha, rządzący dwoma państwami:* O Władysławie, dwójrządcu szlachetny. Petr. (o **Warneńczyku**). <DW+RZĘD>
Dwójuchy p. **Dwuuchy:** D. **trójnog.** Dm. <DW+UCH>
Dwójuszny p. **Dwuuchy:** **Naczynie** dwójuszne. Bobr.
Dwójwierzchny p. **Dwuwierzchołkowy:** **Dwójwierzchna** góra. Bobr. D. **Parnas.** Zim. <DW+WIERZCH>
Dwójwierzchy p. **Dwuwierzchołkowy.** Koch.
 ×**Dwójzawiesisty** p. **Dwuzawiasowy:** **Kleszcza** dwójzawiesiste, narzędzie do podnoszenia kamieni. Bobr. <DW+Za+WIS>
Dwójzęby p. **Dwuzęby:** **Dwójzębe** widły. Otw.
Dwójzgłoskowy p. **Dwuzgłoskowy.** <DW+Z+GŁOS>

Dwójzacznie przys. od **Dwójzaczny**: Zaczęto po mieście szeptać D. o Kopolnie. Jeż. <DW + ZN(A)>

Dwójzaczność, i, blm. rz. od **Dwójzaczny**: Wielcy filozofowie przeszłego stulecia czuli dobrze tę D. Szawł.

Dwójzaczny p. Dwuzaczny.

×**Dwójżeniec, ńca**, lm. ńcy p. **Dwuzeniec**: Dwójżenieców, wdowców na żaden stopień kapłański u nas święcić nie mają. Pim., Bobr. <DW + ŻON>

×**Dwójżenstwo, a**, lm. a p. **Dwuzenstwo**. Bobr.

† **Dwójżon, a**, lm. y p. **Dwuzeniec**: Jam zdradzyna siostrzyną, ty D. Zebr.

×**Dwójżonaty p. Dwuzenny**. Hrb.

Dwór, oru a. ora, lm. ory i. *przeźrzeń otaczająca dom, otwarte powietrze, miejsce pod gołym niebem*: Wyjść na D. (=z mieszkania). Przyjść ze dworu. Wypędzić psa na D. Jaki tam czas na dworze? (=na świecie). Karetą już stoi na dworze (=przed domem). Od dworu a. z dworu = *zewnątrz*: Dom piękny od dworu, ze dworu. Z dworu i wewnątrz drzwi zawarto. L. Z kramów wewnątrz pięć po 500 czerw. zł., a z tych, co są ze dworu, po 100. Star. Lepsza kłótnia na dworze, niż zgoda za kratą. Prz. Zła pogoda na dworze, kiedy słońce w komorze. Prz. Przen.: Na D. = na *przechód*, z potrzebą, w celu wypróżnienia ś. a. oddania uryny: Pójść na D. Chee mi ś. na D. ×Iść na wielki D. a. [być na wielki D.] = *iść na stolec*, w celu wypróżnienia ś.). ×Chee mi ś. na wielki D. ×Iść na mały D. = w celu oddania uryny. ×Chee mi ś. na mały D. 2. *podwórze, dziedziniec*. Kor., Podesz. 3. *dom właściciela majątku ziemskiego, mieszkanie dziedzica*: Na pagórku niewielkim, we brzozywym gaju stał D. szlachecki. Mick. Comes de Wątory, gdzie jeden kmięć, a trzy dwory. Prz. Dwuch lisów w jednej norze, dwuch panów w jednym dworze—nie zgodzą ś. Prz. „Straszny D.“ opera Moniuszki. 4. *przen. gospodarstwo dworskie, folwark*: Służycie we dworze. Córkę zabradę do dwora. Mick. Gdy chłopca wezmą do dworu, tedy chce być równie szlachecowi. Prz. Do dworu opłacać daninę. 5. *przen. mieszkańcy dworu wiejskiego, szczeg. dziedzic z rodziną, państwo*: D. budzi ś., psy w hałas, w krzyk stróż. Mick. Chłop w przygodzie jakiej zwyki ś. uciekać do dwora. Haur. Między dworem a plebanją nie istniały oddawna żadne stosunki. Gław. 6. *wog. dom, mieszkanie*: Forą ze dwora. Biada temu dworowi, gdzie wybodzie krowa wołowi. Prz. Bez faktora trudno ś. ruszyć ze dwora. Prz. Ze dom ś. wali, nie moja w tym wina, D. ten bardzo stary, nie za mnie zbudowany. Pilch. ×Pojmany wiedzion był do dworu, który Kasteletum zowią w Paryżu. Baz. (=gmachu, budynku). 7. *oficjałści panów, szczeg. wyżsi, dworzanie*: D. pański nie tylko marszałek, pisarz, podskarbi, ale też i szafarze i urzędniki. Gost. Wielki rycerz, pan możnego dworu. Słow. Kiedy ś. pan śmieje, cały D. wesoly. Prz. Wielki D. prowadzić (=okazać, wystawienie żyć). Nie składaj ś. z dworem, przypłacisz tego worem. Prz. (=nie wdawaj ś. z dworskimi). 8. *przen.: Swoim dworem iść a. żyć = na swój sposób, według swego upodobania, nie oglądając ś. na drugiego*: Nie znamy wodza, każdy swoim dworem. Pilch. Żona wyniesie worem, jeśli idzie swym dworem. Prz. 9. *miejsce pobytu a. mieszka-*

nie panującego a. magnata: Boki północne (Syonu), D. króla wielkiego. Kochan. Kancelerskie sądy mają nazwisko zadwornych, że ś. na dworze królewskim odprawiać zwykiy. Skrzet. Rozumiano, że rolę osób na dworach książąt pełnią na świecie — wielkim dworze Boga — królestwa. Smol. Bywał na dworach wielkich panów. 10. *panujący i jego otoczenie*: D. papieski, cesarski, królewski. D. na lato przenosi ś. do innej rezydencji. Poseł przy dworze chińskim. Posłano mu rozkaz od dworu. Jest dobrze widziany u dworu a. na dworze. Rada dworu. (=jedna z rang urzędniczych). 11. *przen. służba dworska, życie dworskie*: Kogo akademja, D., obóz w rozum nie wypoleruje, tego żona rozumu, doweipu doczytać powinna. Prz. Cnota i pokora nie ma miejsca u dwora. Prz. Błogo temu przy dworze, komu doma pląg orze. Prz. (Grzechność) jest cechą każdego, co ś. dworu ima. Kras. 12. ×*zebranie u króla*: Przez cały tydzień dworu nie bywa, jak tylko w niedziele i w święta. L. 13. † *sąd dworski*: D., w wiekach dawnych zjazd króla na różne miejsca, gdzie święta uroczystsze odbywał, obywatelów zgromadzał, sprawy sądził, okoliczności powiatowe ułatwiał, igrzyska i uczy dawał; stąd w historykach sposoby mówienia: na Wielkanoe miał król D. w Sandomierzu, był dworem, stanął dworem. L. Taki ma być karany, salva appellatione za dworem naszym. Gostk. Pozwy za dworem naszym nie mają być dawane, tylko w rzeczach w statucie opisanych. Vol. Mógł ś. odwołać na dwory, t. j. do sądów innych księstw szląskich, w skład Polski nie wchodzących. Bałc. 14. † D. królewski = *żołnierze nadworni*: U Rzymian triarii, najmężniejszy huf, który ostatnią potrzebę, gdzie gwałt wyciągał, zastępował, jak u nas królewski D. a. hetmański huf. Macz. Zdr. Dworek, Dworeczek. Zgr. Dworzysko. <DWOR>

Dwórka, i, lm. i p. **Dworka**: Jej dwórkę za żonę wziął. Sienk.

[**Dwórznicza, y**, lm. e] *rola, położona blisko domów przy wsi.*

[**Dwórznik, a**, lm. ey] *zarządca folwarczny, włodarz.*

Dwu p. Dwa.

1. **Dwu-** w wyrazach złożonych nailaje tym wyrazom znaczenie łączenia w sobie jakichś dwóch części składowych: Dwuwiersz = dwa wiersze oddzielne, stanowiące jedną całość. Dwuzaczny = mający przy jednej postaci dwa znaczenia. <DW>

2. **Dwu-, Dy-, (Di-) chem.** dodaje ś. na oznaczenie, że dwa atomy pewnego pierwiastku zostały zastąpione przez dwa innego, np.: Dwuchlorometan (CH₂Cl₂), a. że dwa atomy danego pierwiastku połączyły ś. z jednym drugiego, np.: Dwutlenek manganu.

† **Dwuachtel, u**, lm. e gór. 40 funtów. <DW + Achtel>

Dwuaktowy z dwóch aktów składający ś. Komedja dwuaktowa. <DW + Akt>

Dwuarkadowy dwie arkady mający: Po starożytnym moście dwuarkadowym przeszedł rzekę. Wern. <DW + Arkada>

Dwuarkuszowy dwa arkusze zawierający, z dwóch arkuszy złożony: Wydał drukowaną w Elblągu broszurę dwuarkuszową. Smol. <DW + Arkusz>

Dwuatomowy z dwóch atomów złożony: Dwuatomowe cząsteczki tlenu. <DW+Atom>

Dwuazowanie, a, lm. a chem. reakcja otrzymania związków dwuazowych.

Dwuazowy chem.: Związki dwuazowe = związki zawierające w sobie grupę dwuwartościową N_2 , zastępującą jedną swoją wartością jeden atom wodoru w jakiejś cząsteczce, np. benzolu, a drugą — łączoną z hydroksem a. rodnikiem kwasowym i t. p.: Azotan dwuazobenzolu, $C_6H_5N_2NO_3$. <DW+Azot>

× **Dwubarwany p. Dwubarwny:** Dwubarwiane oliwki. Zebr. <DW+Barwa>

Dwubarwisty p. Dwubarwny.

Dwubarwność, i, blm. f. rz. od Dwubarwny. 2. a. Dychroizm fiz. i min. własność niektórych ciał krystalicznych odbijania promieni świetlnych różnej barwy w dwóch różnych kierunkach, własność ich zabarwienia ś. inaczej w kierunku osi, niż w kierunku do niej prostopadłym.

Dwubarwny, Dwubarwy, Dwubarwisty, Dwójbarwisty, × Dwubarwany, Dwufarwny, × Dwufarbisty, † Dwofarbisty, Dwukolorowy mający dwie barwy: Dwubarwna topola. Koch. J. Przen.: Kilka osób dwubarwnych. Krasz. (= trzymających ś. dwóch stronictwo). <DW+Barwa>

Dwubarwy p. Dwubarwny.

Dwubataljonowy z dwóch bataljonów złożony: Pułk D. <DW+Bataljon>

Dwubiegunowy, Dwójbiegunowy mający dwa bieguny: Kofyska dwubiegunowa. <DW+BIEG>

Dwubitność, i, blm. lek. uderzenie podwójne: D. tętna (dierotismus) zmiana chorobowa tętna, w której za jednym ruchem serca czuje ś. podwójne uderzenie, in. tętno dwubitne. D. wstępująca (anadierotismus) = skurczowa. D. zstępująca (catadierotismus) = rozkurczowa. <DW+BI>

Dwubitny lek. (dierotus): Tętno dwubitne p. Dwubitność.

Dwuboczny 1. mający dwa boki. 2. Dwuboczna symetria = symetria dwóch połów w jednym kierunku. <DW+BOK>

× **Dwubrzmiący, × Dwójbrzmiący 1. dwa brzmienia wydający. 2. dwuznaczny:** Dwubrzmiąca odpowiedź. <DW+BRZM>

Dwubrzuszny anat. mający dwa brzusce: Mięsień D. (musculus biventer), in. † myszka dwójbrzuszna, † myszka dwójbrzuchowa, † myszka dwobrzuchowa. <DW+BRZUCH>

Dwuńuczeczny p. Dwutulny. <DW+Buńczuk>

Dwucalowy mający dwa cale długości, szerokości a. grubości. <DW+Cal>

Dwucalówka, i, lm. i f. deska na dwa cale grubości, gór. forsz. 2. rura, walec a. kula, mające dwa cale w średnicy.

[**Dwucetnik, a, lm. f.] p. Dwacetnik.**

Dwuch p. Dwa: Szło D. braoi.

Dwuchórowy na dwa chóry wykonywany: Msza osmiogłosowa czyli dwuchórowa. <DW+Chór>

Dwuchsetkaratowy, Dwóchsetkaratowy dwieście karatów ważący: D. brylant najczystszej wody. Krasz. <DW+ST+Karat>

Dwuchsetletni, Dwóchsetletni, Dwusetletni, Dwustuletni 1. dwieście lat trwający, dwieście lat mający: D. rękopis. 2. po dwustu latach odlywa-

jący ś.: D. jubileusz. † Dwuchsetletnia rocznica. <DW+ST+LAT>

× **Dwuchsetnie, × Dwóchsetnie przys. od Dwuchsetny, po raz dwuchsetny.** <DW+ST>

Dwuchsetny, Dwóchsetny, Dwusetny 1. licz. porządkowy od Dwieście: D. na liście. Jedna dwuchsetna część. Dwuchsetna rocznica. 2. × **dwieście jedności liczący.**

Dwuchsetrubłowy, Dwóchsetrubłowy dwieście rubli zawierający: Dwuchsetrubłowe asygnacje. Korz. <DW+ST+Rubel>

Dwuchsettyśięczny, Dwustotyśięczny dwieście tysięcy liczący: Austrja ściągnęła na siebie dwuchsettyśięczną armję turecką. Kal. <DW+ST+TYŚIĘ>

× **Dwuchstów, owu, lm. owy, × Dwóchstów p. Dwustowie.** <DW+SŁOW>

× **Dwuciałek, lka, lm. lki lek. (monocephalus geminus coalitus) potwór złożony z dwu ciał o jednej tylko głowie, × jednogłowiec, zrosłak jednogłowy.** <DW+CIAŁ>

Dwuciały, † Dwociąły, × Dwucielny, × Dwójcielnny, † Dwocielnny, × Dwucielisty, † Dwoczłonkowy mający ciało dwóch różnych kształtów, mający jedną połowę ciała różną od drugiej: Pan, bożek D. <DW+CIAŁ>

× **Dwucielisty p. Dwuciały:** Dwucieliste eudo. Brud.

1. Dwucielny p. Dwuciały: Centaur, potwór D. <DW+CIAŁ>

2. Dwucielny mający dwoje ciał: Krowa dwucielna. <DW+CIOŁ>

Dwucienny, część. w lm. i (o mieszkańcach stref międzyzwrotnikowych) rzucający cień raz na południe, raz na północ. <DW+CIEŃ>

Dwucin, u, lm. y bot. (fissilia) ros. (?)
Dwucyfrowy z dwóch cyfr złożony: Liczby dwucyfrowe. <DW+Cyfra>

Dwucylindrowy dwa cylindry mający: Maszyna dwucylindrowa. <DW+Cylinder>

Dwuczaskowiec, wca, lm. wce lek. (dicranus) plól potworny o dwu czaszkach. <DW+CZASZ>

× **Dwuczelny p. Dwuczoły.**

× **Dwuczęstny p. Dwuczęściowy.**

Dwuczęściowy, × Dwuczęstny, † Dwoczęstny z dwóch części złożony: Hość dwuczęściowa. <DW+CZĘS(T)>

† **Dwuczłonkowiec, wca, lm. wcy, † Dwoczłonkowiec centaur. Otw.**

Dwuczłonkowy z dwóch członków (= części) złożony: Okres D. <DW+CZŁON>

Dwuczołek, lka, lm. lki bud. dwa jednakowe podzollki z przodu i z tyłu budowli. Podcz. <DW+CZOŁ>

Dwuczoły, × Dwuczelny, † Dwuczoły mający dwa czola, t. j. dwie twarze, dwulicy: Janus D. Bud.: Kapitel D. <DW+CZOŁ>

Dwuczub, a, lm. y bot. p. Żakula. <DW+Czub>

Dwuczubny p. Dwuczuby; zool.: Perkoz D. p. Perkoz.

Dwuczubowy p. Dwuczuby.

Dwuczuby, Dwuczubny, Dwuczubowy mający dwa czuby; zool.: Perkoz D. p. Perkoz.

† **Dwuczworogran, u, lm. y mat. czwarta potęga. Ustrz.** <DW+CZTWIOR+GRAN>

† Dwuczwórogranny mat. do czwartej potęgi podniesiony. Ustrz.

Dwuwartkowy z dwóch ówiartek arkusza złożony: Dmuszewski, objawszy redakcję „Kurjera”, utrzymywał dawny format D. Kraus. <DW+CZTWIOR>

Dwadachowy, ×Dwudaszy mający dwa dachy. <DW+DACH>

×Dwudaszy p. Dwudachowy.

Dwudeklinacyjny odmieniający ś. w niektórych przypadkach według dwóch deklinacji: Rzeczownik D. <DW+Deklinacja>

Dwudenar, a, lm. y p. Dwudenarek.

Dwudenarek, rka, lm. rki f. a. Dwudenar dawna moneta polska, równa dwóm denarom, in. denarek podwójny. 2. dwa grosze, dwugrosznik. <DW+Denar>

Dwudenny p. Dwudnowy. <DW+DN>

Dwudłoniowy, ×Dwudłonny, ×Dwójłonny długi na dwie dłonie. <DW+DŁON(DŁOB)>

×Dwudłonny p. Dwudłoniowy.

[Dwudniaczka, i, lm. i] febra, powtarzająca ś. co dwa dni.

[Dwudniak, a, lm. cy] chłop, odrabiający dwa dni pańszczyzny.

×Dwudnie, a, lm. a przeciąg dwóch dni. <DW+DZŃ>

Dwudniowy, Dwudzienny f. dwa dni trwający: Dwudniowa podróż, nieobecność. 2. dwóm dniom odpowiadający: D. zarobek.

Dwudnowy, Dwudenny o dwu dnach a. spodach; anat.: Macica dwudenna, in. dwuróżna, pojedyncza (uterus bicornis simplex). <DW+DN>

Dwudobowy dwie doby trwający, dwudniowy. <DW+DOB>

Dwudomowy: Roślina dwudomowa = mająca kwiaty pręcikowe i słupkowe na różnych osobnikach. <DW+DOM>

Dwudrażek, żka, lm. żki: D. poziomy = rodzaj przyrządu gimnastycznego. <DW+DRĄG>

×Dwudroże, a, lm. a krzyżowanie ś. dwóch dróg. <DW+DROG>

×Dwudrożny przy dwudrożu znajdujący ś., rozstajny: Krzyż D.

Dwudrutowy f. na dwóch drutach robiony: Pończochy dwudrutowe. 2. powr.: Lina dwudrutowa = skręcona podwójnie, t. j. z liniek kręconych. <DW+DRUT>

Dwudrzwiowy, †Dwudźwierny mający dwoje drzwi: Kasa dwudrzwiowa. <DW+DZŹWR>

Dwudukatowy dwa dukaty kosztujący: Bankrutów, zapijający dwudukatowe wino, umył od wszystkiego ręce. Korz. <DW+DUKAT>

Dwudyszny zool. posiadający dwojakie przyrządy oddechowe: płuca i skrzel: Ryby dwudyszne p. Ryba. <DW+DUCH>

Dwudywizyjny z dwóch dywizji złożony: Był to rodzaj kolumny ścisłonej dwudywizyjnej. Górs. <DW+DYWIZJA>

×Dwudzielnie przys. od Dwudzielny. L.

Dwudzielność, i, blm. fil. f. w logice = a) podzielność logiczna pojęcia świata na dwie części, z których jedna stanowi treść dowolnego pojęcia, druga zaś wszystko, co poń to pojęcie nie podchodzi: Ze stanowiska pojęcia A świat da ś. podzielić na dwie części: A i nie-A. Prawo dwudzielności. b) a. ×Dychotomia podział pojęcia rodzajowego

na dwa gatunkowe. 2. w psychologii: podział treści wyobrażenia w każdym sądzie na dwie części: podmiot i orzeczenie.

Dwudzielny f. ×Stosunek D. = stosunek dwóch liczb, z których jedna jest większa od drugiej cztery razy. Łs. 2. a. Dwójdzielny anat. na dwie części podzielony: Macica dwudzielna a. dwójdzielna p. Macica. Zastawki dwudzielne serca a. ×zastawki dwukońcyste a. ×dwukończate, †pastki czapeczkowate, †zatyckie czapce biskupiej podobne (valvulae bicuspidales s. mitrales). 3. bot. (dichotomus) dzielący ś. na dwie odnogi: Szyjka słupka ze znamięm dwudzielnym. Rost. Łodyga dwudzielna. Jund. 4. her.: Tareza dwudzielna = podzielona linią pirową na dwie części. 5. muz.: Takt D. = parzysty, dzielący ś. na dwie części, in. takt na dwa. <DW+DZIAŁ>

Dwudzienny p. Dwudniowy. <DW+DZŃ>

Dwudziestak, a, lm. i f. rub. p. Dwudziestówka. 2. myśl, jeleń, mający dwadzieścia kółców (= gałęzi) na rogach. <DW+DZIESIĘ>

×Dwudziestek, tka, lm. tki p. Dwudziestka: Przed dwudziestkiem lat. Wor.

Dwudziestka, i, lm. i f. a. ×Dwudziestek liczba 20: Niektwo znaleźć w historii drugą dwudziestkę lat, w którejby sąsiadowało z sobą trzech tak znakomitych monarchów. Szaj. 2. cyfra 20: Zmazać dwudziestkę. 3. a. ×Dwudziestówka dwadzieścia lat: Już mi D. minęła. 4. ×dziewczyna dwudziestoletnia. 5. p. Dwudziestówka. 6. ×dwudziesta część. Jak. J. 7. Prząś na dwudziestkę = prząś z nici dwadzieścia razy cieńszych niż najgrubsze: Ja już umiem prząś, i nie grubo, na radnię, ale na ośmnastkę, na dwudziestkę. Krasz. <DW+DZIESIĘ>

Dwudziestkować, uje, ował f. wybierać co dwudziestego. 2. karać co dwudziestego.

Dwudziestkowanie, a, blm., czynność cz. Dwudziestkować.

Dwudziestne, ego, blm. gór. połowiczna olbora (= dziesięcina górnicza).

† Dwudziestność, i, lm. i podatek, polegający na płaceniu dwudziestej części dochodu.

† Dwudziestny dwadzieścia sztuk zawierający.

Dwudziestocentowy dwadzieścia centów zawierający a. kosztujący: Moneta dwudziestocentowa. Dwudziestocentowe cygareto.

Dwudziestocentówka, i, lm. f. moneta, zawierająca dwadzieścia centów. <DW+DZIESIĘ+Cent>

Dwudziestoczerofuntowy f. dwadzieścia cztery funty wążący: Kula dwudziestoczerofuntowa. 2. Dział dwudziestoczerofuntowe = wyrzucające kule dwudziestoczerofuntowe. <DW+DZIESIĘ+CZTWIOR+Funt>

Dwudziestoczerogodzinny dwadzieścia cztery godziny trwający. <DW+DZIESIĘ+CZTWIOR+GOD>

Dwudziestoczeropieśniowy z dwudziestu czterech pieśni złożony: Przy huku dwudziestoczeropieśniowej epepei, wystrzałach ód i trąbach dytyrambów, wprowadzą nam porządek. Krasz. <DW+DZIESIĘ+CZTWIOR+PIE>

Dwudziestodzienny f. dwadzieścia dni trwający. 2. ×co dwadzieścia dni przypadający. <DW+DZIESIĘ+DZŃ>

Dwudziestogodzinny 1. dwadzieścia godzin trwający. 2. \times co dwadzieścia godzin powtarzający \acute{s} . <DW+DZIESIĘ+GOD>

Dwudziestogroszowy dwadzieścia groszy kosztujący a. zawierający: Zamiast własnej dwudziestogroszowej laski zabierają cudze, dwurublowe kalosze. Prus. Moneta dwudziestogroszowa. <DW+DZIESIĘ+Grosz>

Dwudziestogroszówka, i, lm. i p. Dwudziestówka.

Dwudziestokątny mający dwadzieścia kątów: Figura dwudziestokątna. <DW + DZIESIĘ + Kąt>

Dwudziestokilkoletni 1. mający lat dwadzieścia kilka: D. młodziwiec. Krasz. 2. trwający lat dwadzieścia kilka: Polityka dwudziestokilkoletnia. <DW+DZIESIĘ+K+LAT>

Dwudziestokopiejkowy wartujący dwadzieścia kopiejek; dwadzieścia kopiejek zawierający: Cygaro dwudziestokopiejkowe. Moneta dwudziestokopiejkowa. <DW+DZIESIĘ+Kopiejka>

Dwudziestokopiejkówka, i, lm. i moneta, dwadzieścia kopiejek zawierająca.

Dwudziestokoronowy dwadzieścia koron kosztujący; dwadzieścia koron zawierający: Moneta dwudziestokoronowa. <DW + DZIESIĘ + Korona>

Dwudziestokoronówka, i, lm. i moneta, zawierająca dwadzieścia koron.

Dwudziestokrotny dwadzieścia razy powtórzony, dwadzieścia razy większy: Wypłacają w razie śmierci na koszt pogrzebu D. zarobek dzienny. <DW+DZIESIĘ+KROT>

Dwudziestolecie, a, lm. a przeciąg dwudziestu lat: W ciągu tego dwudziestolecia zmian zaszło mało. Rol. <DW+DZIESIĘ+LAT>

Dwudziestoletni 1. mający dwadzieścia lat: Młodziwiec D. 2. trwający dwadzieścia lat: Praca dwudziestoletnia. 3. co dwadzieścia lat przypadający: Obchód D.

Dwudziestomarkowy dwadzieścia marek kosztujący; dwadzieścia marek zawierający: Miał w złocie pięćdziesiąt sztuk dwudziestomarkowych. Dyg. <DW+DZIESIĘ+Marka>

Dwudziestomarkówka, i, lm. i moneta, dwadzieścia marek zawierająca.

Dwudziestomiarowy dwadzieścia miar zawierający: Trójnóg dwu i D. Mi. <DW + DZIESIĘ + MIAR>

Dwudziestomiesięczny 1. mający dwadzieścia miesięcy: Dziecko dwudziestomiesięczne. 2. trwający dwadzieścia miesięcy: Podróż dwudziestomiesięczna. <DW+DZIESIĘ+MIESIĘC>

Dwudziestomiljonowy z dwudziestu milionów złożony: D. naród. Krasin. <DW + DZIESIĘ + Miljon>

Dwudziestoparoletni 1. mający dwadzieścia parę lat: Panna dwudziestoparoletnia. 2. trwający dwadzieścia parę lat: Praca dwudziestoparoletnia. <DW+DZIESIĘ+Para+LAT>

Dwudziestopięcioletnie, a, lm. a 1. przeciąg dwudziestu pięciu lat. 2. rocznica dwudziesta piąta: Jubileusz dwudziestopięcioletnia koronacji Franciszka Józefa. <DW + DZIESIĘ + PIĘ + LAT>

Dwudziestopięciorubłówka, i, lm. i moneta, zawierająca dwadzieścia pięć rubli. <DW+DZIESIĘ+PIĘ+Rubel>

Dwudziestopiętrowy mający dwadzieścia piętr: Gmach D. <DW+DZIESIĘ+PIĄTR>

Dwudziestoprocentowy 1. dwadzieścia procent przynoszący: Pożyczka dwudziestoprocentowa. 2. **dwadzieścia procent stanowiący:** Podwyżka cla dwudziestoprocentowa. <DW+DZIESIĘ+Procent>

Dwudziestopunktowy druk: Pismo dwudziestopunktowe=*rodzaj czcionek*. <DW+DZIESIĘ+Punkt>

Dwudziestoreki mający dwadzieścia ręk: D. potwór. Mat. I. <DW+DZIESIĘ+REK>

Dwudziestorublowy dwadzieścia rubli stanowiący: D. zarobek. <DW+DZIESIĘ+Rubel>

Dwudziestościan, u, lm. y, † Dwadzieściotrjanguł mat. bryła, ograniczona dwudziestu płaszczyznami: D. foremny = bryła, ograniczona dwudziestu równymi trójkątami równobocznymi. <DW + DZIESIĘ + ŚCIAN>

Dwudziestościenne mający dwadzieścia ścian: Ciało dwudziestościenne.

Dwudziestotomowy dwadzieścia tomów zawierający: Dzieło dwudziestotomowe. <DW + DZIESIĘ + Tom>

Dwudziestowiekowy dwadzieścia wieków trwający: Dzieje dwudziestowiekowe. <DW+DZIESIĘ+WIEK>

Dwudziestowierszowy z dwudziestu wierszy złożony: D. ułamek bez tytułu, niezawodnie malujący Mickiewicza. Spas. <DW + DZIESIĘ + Wiersz>

[Dwuzięstowy]: Miara dwuzięstowa p. Miara.

Dwuzięstozłotowy dwadzieścia złotych wynoszący a. kosztujący: Płać czynsz D. bardzo regularnie. Krasz. <DW+DZIESIĘ+ZŁOT>

Dwuzięstówka, i, lm. i f. a. Dwuzięstogroszówka, Dwuzięstka, rub. Dwuzięstak moneta, zawierająca dwadzieścia groszy. 2. wog. pieniądz, zawierający dwadzieścia mniejszych. 3. \times p. Dwuzięstka: Już mu D. minęła. <DW+DZIESIĘ>

Dwuzięstu p. Dwadzieścia.

Dwuzięsty, [Dwuzięsty, Dwacaty] licz. porządkowy od Dwadzieścia.

\times Dwuzięścioraki p. Dwuzięścioraki.

\times Dwuzięściorako przys. od. Dwuzięścioraki.

\times Dwuzięścioro, rga p. Dwuzięścioro.

Dwuzięzobny p. Dwuzięzoby. <DW+DZIOB>

Dwuzięzoby, Dwuzięzobny mający dwa dzioby a. dwa końce spiczaste.

† Dwuzięwierny p. Dwuzięwiowy. <DW + DZŹWR>

\times Dwuzięfarbisty p. Dwuzięfarbny. Bobr. <DW+Farba>

Dwuzięfarbny p. Dwuzięfarbny.

Dwuzięflorenowy dwa floreny zawierający a. kosztujący: Moneta dwuzięflorenowa. Wino dwuzięflorenowe. <DW+Floren>

Dwuzięfrankowy dwa franki zawierający a. kosztujący: Moneta dwuzięfrankowa. Nam D. burgund wydaje \acute{s} . niebiańskim nektarem. Sienk. <DW+Frank>

Dwuzięfuntowy dwa funty ważący. <DW + Funt>

×Dwugarbowiec, wca, lm. wce wielbłąd z dwoma garbami. <DW+GARB>

Dwugarbowy mający dwa garby: Wielbłąd D. Wern.

Dwugarcowy p. Dwugarncowy.

Dwugarcówka, i, lm. i p. Dwugarncówka.

Dwugarncowy, Dwugarcowy dwa garnce zawierający: Dwugarncowa miara. Kn. <DW+GARN>

Dwugarncówka, i, lm. i, Dwugarcówka miara dwa garnce zawierająca.

Dwugatkowyy, Dwójątkowyy z dwóch gatunków złożony. <DW+Gatunek>

Dwugęby, ×Dwójgęby mający dwie gęby a. dwie twarze. <DW+GĘB>

×Dwugład, ędu, lm. ędy fiz. p. Paralaksa. <DW+GLĘD>

Dwugłos, u, lm. y muz. akord z dwóch równocześnie brzmiących tonów. <DW+GŁOS>

Dwugłoska, i, lm. i, ×Dwugłosnik, †Dwugłosnik, Dyftong dwie samogłoski szybko po sobie następujące i stanowiące jakby jedno brzmienie.

Dwugłoskowy i. przym. od Dwugłoska: Brzmienie dwugłoskowe. 2. z dwóch głosek złożony: Wyraz D.

×Dwugłosowy, ×Dwugłośny mający, wydający dwa głosy.

×Dwugłosnik, a, lm. i p. Dwugłoska.

×Dwugłośny p. Dwugłosowy.

Dwugłowiec, wca, lm. wce lek. (dicephalus) potwór o dwóch głowach, potwór dwugłowyy. <DW+GŁOW>

Dwugłowny p. Dwugłowy: D. orzeł. Garez. Anat.: †Myszka dwugłowna.

Dwugłowy i. a. Dwugłowny, †Dwugłowy, ×Dwójgłowy, ×Dwójgłowny, †Dwójgłowiasty mający dwie głowy: Orzeł D. Lek.: Potwór D. p. Dwugłowiec. 2. anat.: Mięsień D. (museculus biceps) = dwa odrębne brzośce mięśniowe, mające jeden przyczep wspólny, in. †myszka dwugłowna, †myszka dwogłowista, ×muskul dwójgłowny, †muskul dwójgłowiasty a. rozdwójony. Mięsień D. ramienia (m. biceps brachii), in. †myszka dwogłowista ramienia, †muskul kruczo-dziubowo-sprychowy. Mięsień D. łydki p. Bliźniaczy. <DW+GŁÓW>

Dwugodzinny dwie godziny trwający: Po dwugodzinnym zdaniu sprawy ze swego urzędu, mnóstwem przyjemnych dykteryjek zabawił towarzystwo. And. Dwugodzinne posiedzenie. <DW+GOD>

Dwugraniasty, ×Dwójgraniasty, ×Dwugranisty, ×Dwójgranisty, †Dwogranisty, Dwukanciasty, ×Dwukanciasty mający dwie ostre krawędzie, dwa kąty. <DW+GRAN>

×Dwugranisty p. Dwugraniasty.

×Dwugrodny p. Dwójgrodny: Dwugrodne Wilno. Klon. <DW+GROD>

[Dwugroszák, a, lm. i] p. Dwugroszniak.

[Dwugroszek, szka, lm. szki] p. Dwugroszniak.

Dwugroszniak, a, lm. i, Dwójgroszniak, Dwugroszówka, [Dwugroszniák, Dwugroszák, Dwugroszek] moneta wartości dwóch groszy, dwójak: Jako terminator, składał cierpliwie dwugroszniaki do trzygroszniaków. Kos. <DW+Grosz>

Dwugroszówka, i, lm. i. p. Dwugroszniak. 2. bułka za dwa grosze. 3. świeca dwugroszowa.

Dwugrzywy mający dwie grzywy. Bobr. <DW+GRZYW>

Dwuherbowy (o rodzinach szlacheckich jednego nazwiska) pieczętujący s. dwoma herbami: Czarnocki D. w Mińskim. Rol. <DW+Herb>

Dwuimienny, †Dwoimiony, †Dwoimiony mający dwa imiona. <DW+I(M)>

†Dwoimiony p. Dwuimienny: Askanjusz D. Żebr.

×Dwuistny podwójnym życiem żyjący, podwójną istotność mający. <DW+IST>

Dwuistotny dwie istoty, dwie natury w sobie mający. Śl. wil.

Dwuizbowy z dwóch izb złożony, dwie izby posiadający: Mieszkanie dwuizbowe. Sejm D. System D., panujący w stroju sejmów rzplitej. Remb. <DW+Izba>

Dwujamisty anat. (bilocularis) dwie jamy posiadający, dwukolorowy: Macica dwujamista p. Macica. <DW+JAM>

×Dwujarzmny dwa jarzma mający, dwa jarzma noszący: Dwujarzmnych ostrowidzów karki. Żebr. <DW+JARZM>

×Dwujetny mający dwa końce do ujęcia: Już go (= ogień) dwujetne miechy rozdymały. P. Koch. <DW+JM>

Dwujęzyczność, i, blm. rz. od Dwujęzyczny: Szlachta wyrzucała mu na oczy tę jego obojętność (D.) i nieszczerze tak z szlachtą, jako i z królem obejście. Szaj. <DW+JEZ(YK)>

Dwujęzyczny, Dwójjęzyczny i. dwa języki mający: Potwór D. 2. a. Dwujęzyczny dwoma językami mówiący a. do dwóch narodowości należący: Na pograniczu ludzie bywają dwujęzyczni. L. Ludność Czech jest dwujęzyczna. 3. przen. nieszczerzy, obłudny, kłamliwy: Usty dwujęzycznemi brzydzą s. Wuj.

Dwujęzyczny p. Dwujęzyczny.

Dwukanciasty p. Dwugraniasty. <DW+Kant>

×Dwukanciasty p. Dwugraniasty.

Dwukątny, Dwukątowy mający dwa kąty. <DW+Kąt>

Dwukątowy p. Dwukątny; anat.: Macica dwukątowa p. Macica.

Dwuklasowy i. z dwóch klas złożony: Szkoła dwuklasowa. 2. dwom klasom odpowiadający, z dwóch klas wymieszony: Włksztalcenie dwuklasowe. <DW+Klasa>

Dwuklasówka, i, lm. i szkoła dwuklasowa.

Dwukłóć, i, lm. e bot. (barnadesia) roś. z rodziny złożonych. <?>

×Dwukłytky mający dwa kłytkie, stawy: Palec dwukłytkie. L. <DW+KŁ(YK)>

Dwukolba, y, blm. hut. żelazo fryszerskie, wykute dopiero po środku, zakończone dwiema kolbami. <DW+Kolba>

Dwukoleczak, a, lm. i bot. p. Drzewo. <DW+KOŁ>

×Dwukole, a, lm. a p. Dwukółka. Mącz. <DW+KOŁ>

Dwukoleo, lca, lm. lce welocyped o dwóch kołach.

Dwukoleśny p. Dwukołowy: Zdarzyło s., że 140 maż, wozów dwukoleśnych, z sobą przekroczyło granicę. Rol. <DW+KOŁ>

Dwukołny p. Dwukołowy: D. wóz nocy. Koch. J. Dwukołna dryndulka. Miek.

Dwukolorowy p. Dwubarwny. <DW+Kolor>

Dwukołowy, Dwukoleśny, Dwukołny mający dwa koła: Wóz D. <DW+KOL>

Dwukomorowy z dwóch komór złożony, anat. dwujamisty: a) anat.: Macica dwukomorowa p. Macica. b) bot.: Zalążnia dwukomorowa. Rost. <DW+Komora>

Dwukomórkowy z dwóch komórek złożony.
Dwukonka, i, lm. i dorożka dwukonna. <DW+KON>

Dwukonny w dwa konie zaprzęzony, parokonny: Dorożka dwukonna.

Dwukończasty p. Dwukończysty.
Dwukończaty l. p. Dwukończysty. 2. ×anat. p. Dwuzielny.

Dwukończysty, Dwukończaty l. a. Dwukończasty, Dwójkończaty, Dwójkończysty mający dwa końce, dwa szpice. 2. ×anat. p. Dwuzielny. <DW+KON(C)>

Dwukopytny zool. mający dwa kopyta. <DW+KOP>

Dwukółka, i, lm. i, ×Dwukle wóz o dwu kołach. <DW+KOŁ>

Dwukrajowy do dwóch krajów należący: Naraz Tarłowie zostali dwukrajowemi poddanemi. Rol. <DW+KRAJ>

Dwukreślny muz.: Oktawa dwukreślna = szereg tonów od c nad trzecią do c na drugiej dodanej we wjolinie. <DW+Kres>

Dwukrośtotysięczny dwieście tysięcy zawierający: Sto tysięcy królewskiego wojska obległo dwukrośtotysięczną armję Dziedziały. Sienk. <DW+KROT+ST+Tysiące>

Dwukropek, pka, lm. pki znak pisarski, z dwóch kropek (punktów) złożony. <DW+KROP>

Dwukropkowy dwie kropki mający: ×Prątki dwukropkowe p. Dypłokok.

Dwukrotnie, [Dwakrotnie] przys. od Dwukrotny, dwa razy: D. był konsulem. Krasin.

Dwukrotny, [Dwakrotny] l. dwa razy powtórzony: Dwukrotne wzwanie. 2. dwa razy większy, podwójny: Dwukrotna nagroda. 3. bot.: Słupek D. = złożony z dwóch owocolistków. Rost. <DW+KROT>

×**Dwukruszcowość, i, blm. system monetarny, mający za podstawę podwójną jednostkę pieniężną:** złotą i srebrną, in. bimetalizm. <DW+KRUCH>

×**Dwukruszcowy mający za podstawę podwójną jednostkę pieniężną, złotą i srebrną:** System D.

Dwukształtnik, a, lm. i bot. (amphisporium) grzyb. <DW+Kształt>

Dwukształtność, i, blm. l. rz. od Dwukształtny. 2. a. Dwupostaciowość, Dymorfizm, Dimorfizm chem. i min. własność pewnych ciał krystalizowania ś. w dwóch odmiennych układach a. w dwóch szeregach krystalograficznych jednego układu, wcale sobie nie odpowiadających.

Dwukształtny, ×Dwójpostatni z dwóch różnych kształtów złożony: Centaur D.

Dwukwadrat, u, lm. y mat. potęga czwarta, bikwadrat. <DW+Kwadrat>

Dwukwadratowy mat. przym. od Dwukwadrat, bikwadrato wy: Równanie dwukwadratowe = równanie stopnia czwartego.

Dwukwarc, u, lm. e, Bikwarc blaszka kwarcowa, część składowa sacharymetru. <DW+Kwarc>

Dwukwiat, u, lm. y bot. (lophospermum) roś. <DW+KWIT>

Dwukwiatowy mający dwa kwiaty; bot.: Dziwaczek D. p. Dziwaczek.

Dwulatek, tka, lm. tki, [Dwuletek] osobnik, szereg zwierzęcy, mający dwa lata: Byczek D. <DW+LAT>

Dwulatka, i, lm. i forma ż. od Dwulatek; [Dwuletk]: Owea D.

Dwulecie, a, lm. a przeciąg dwóch lat. <DW+LAT>

[**Dwuletek, tka, lm. tki**] p. **Dwulatek:** Koń D. [**Dwuletk, i, lm. i**] p. **Dwulatka:** Co przeszłego roku urosło, zowie ś. latorośl, co drugiego, D. Kluk.

Dwuletni, Dwuroczny, [Dwaroczny] l. dwa lata mający: Dziecko dwuletnie. 2. dwa lata trwający: Praca dwuletnia. 3. co dwa lata przypadający: Sejmiki dwuletnie, na których wybierano posłów na sejmy, i coroczne. Korz. <DW+LAT>

×**Dwuliczny p. Dwulicy.**
Dwulicość, i, blm. rz. od Dwulicy.
Dwulicowo przys. od Dwulicowy: Postępować D.

Dwulicowość, i, blm. rz. od Dwulicowy.
Dwulicowy p. Dwulicy: To syn Kiejstuta, zdrajca D. Asn.

Dwulicy, Dwulicowy, ×Dwuliczny, ×Dwuliczny l. a. Dwutwarzny mający dwie warze: Unieśli młodą parę, stojącą na progu, podobną Janosowi, dwulicemu bogu. Mick. 2. przen. *nieszczery, obłudny, fałszywy:* Była to istota dwulica. Byk. <DW+LIK>

×**Dwuliczność, i, blm. rz. od Dwuliczny.**
×**Dwuliczny l. p. Dwulicy. 2. (o tkaninie) barwny na obiedwie strony:** Dwuliczna kitajka. Rys.

Dwulinjowy mat.: Forma dwulinjowa a. bilinarna = linjowa względem każdego z dwu szeregów zmiennych, od których zależy. Związki dwulinjowe. <DW+Linja>

Dwulist, u, lm. y bot. p. Dwójlist. <DW+LIST>

Dwulistkowy p. Dwulistny: Pochwa dwulistkowa. Jund.

Dwulistnik, a, lm. i bot. l. p. Dwójlist. 2. p. Gnieźnik. 3. p. Listera.

Dwulistniowy p. Dwuliscieniowy.
Dwulistny, Dwójlistny, Dwulistkowy, Dwulisciowy mający dwa liście: Liście, stojące w dwulistnych okółkach. Rost.

Dwuliscieniowy bot.: Rośliny dwuliscieniowe a. dwulisciennie a. dwulistniowe (dicotyledoneae) gromada roślin jawnokwiatowych, okrytonasiennych, zawierających w nasieniu dwa liścienie. <DW+LIST>

Dwuliscienny p. Dwuliscieniowy.
Dwulisciowy p. Dwulistny; bot.: Podkolan D. Gnieźnik D.

[**Dwuliść, a, lm. e**] roś. *majanthemum biflorum.*
×**Dwulaczny we dwoje złączony:** Liście dwulaczne. Jund. <DW+ŁEK>

Dwulhisty mający dwa łby, dwułgłowy: Orzeł D. <DW+ŁB>

Dwulokciowy, † Dwulokietny mający dwa łokcie wysokości, długości a. szerokości. <DW+ŁOKC>
†**Dwulokietny p. Dwulokciowy:** Czosnaczek ziołko łokietne, czasem dwulokietne. Syr.

×**Dwułopatny l. dwie łopaty mający. 2. Owea dwułopatne = które po dwóch latach, straciwszy**

swoje dwa zęby, inne dwa, owczeni zwane, dostały. <DW+Łopata>

Dwulucze, a, lm. a bud. dwa łuki kołowe, narkreślone równymi promieniami i przecinające ś. <DW+Łuk>

Dwuluczny bud. przym. od Dwuluk: Sklepienie dwuluczne = złożone z dwóch zetkniętych z sobą łuków koła, których promienie są większe od połowy cięciwy sklepienia. Podcz.

Dwuluk, u, lm. i bud. dwie żyły sklepienia gotyckiego, idące wprost od słupa do słupa i przecinające ś. Podcz.

Dwumarkowy wartości dwóch marek.

Dwumarkówka, i, lm. i moneta, zawierająca dwie marki. <DW+Marka>

×Dwumasty dwie maści mający: Koń D. <DW+MAZ>

Dwumasztowy dwa maszty mający: Okręt D. <DW+Maszt>

×Dwumężna która ma a. miała dwóch mężów. <DW+MEŻ>

Dwumian, u, lm. y, Binom mat. wyrażenie, złożone z dwu wyrazów (jednomianów): D. Newtona (wzór potęgi dwumianu). <DW+I(M)>

Dwumianowy mat. przym. od Dwumian, binomjalny: Spółczynniki dwumianowe (=spółczynniki rozwinięcia potęgi dwumianu).

Dwumiarowy p. Dwustopowy. <DW+MIAR>

Dwumienny mat. złożony z dwu wyrazów: Wyrażenie dwumienne = dwumian. <DW+I(M)>

Dwumiesięczny i. dwa miesiące trwający: Praca dwumiesięczna. 2. dwa miesiące mający: Niemowlę 12. dwumiesięczne. 3. dwom miesiącom odpowiadający: Zapłata dwumiesięczna. 4. ×co dwa miesiące powtarzający ś. <DW+MIESIĘC>

Dwumiljonowy dwa miliony wynoszący: Armja dwumiljonowa. Spadek D. <DW+Miljon>

Dwumilowy dwie mile wynoszący: Przeraziła go myśl o dwumilowej drodze. Orzesz. <DW+Mila>

Dwumocznik, a, blm., Biuret chem. związek chemiczny, otrzymywany przy ogrzewaniu mocznika. <DW+MOK>

×Dwumorski, ×Dwójmorski, †Dwumorzcy, †Dwumorzowy, †Dwiomorski między dwoma morzami leżący, na miedzymorzu znajdujący ś. a. miedzymorze stanowiący: D. Istm. Zebr. <DW+MOR>

×Dwumorze, a, lm. a, †Dwomorze miedzymorze.

†Dwumorzowy p. Dwumorski: D. Korynt. Chr.

†Dwumorzcy p. Dwumorski: D. Korynt. Otw.

Dwunabojowy mający dwa naboje w sobie: Pi-stolet D. <DW+Na+BI>

Dwunastak, a, lm. i myśl. jelen, mający po sześć gałęzi na każdym rogu. <DW+Na+DZIESIĘ>

×Dwunastek, tka, lm. tki dwanaście sztuk, tuzin.

Dwunastka, i, lm. i i. liczba dwanaście; w grze karcianej dwanaście oczek. 2. cyfra dwanaście. 3. ×dwunasta część, jedna dwunasta. 4. druk. format książki, w której arkusz jest złożony na 12 części. 5. myśl. rodzaj strzelby.

Dwunastkowy przym. od Dwunastka; mat.: Układ D. liczenia = którego podstawą jest liczba dwanaście. [Popiół D.] p. Popiół.

Dwunastnica, y, lm. e anat. (intestinum duodenum) początek jelita, łączący żołądek z dalszym przewodem jelitowym, in. †dwunastocalówka, kiszka †dwunastiepalcowa, ×kiszka dwunastopalcowa, ×kiszka dwunastocalowa, †jelito dwunastocalowe. <DW+Na+DZIESIĘ>

Dwunastnico-nerkowy anat.: Wiąz dwunastnico-nerkowy (ligamentum duodeno-renalne) = zdwojenie otrzewnej, wiodące od dwunastnicy do nerki prawej. <DW+Na+DZIESIĘ+Nerka>

Dwunastnico-okrężniczy anat.: Wiąz dwunastnico-okrężniczy (ligamentum duodeno-colicum) = zdwojenie otrzewnej pomiędzy dwunastnicą a okrężnicą. <DW+Na+DZIESIĘ+O+KREĞ>

Dwunastnicowy anat. (duodenalis) przym. od Dwunastnica. <DW+Na+DZIESIĘ>

Dwunastnik, a, lm. i bot. nazwa dawniejsza rośliny bożyględ a. bożykwiat (dodecatheon).

×Dwunastny, ×Dwanastny liczbę dwanaście zawierający.

Dwunastoboczny mający dwanaście boków.

Dwunastobok, u, lm. i mat. figura złożona z dwunastu prostych (boków), z których żadne trzy nie przecinają ś. w jednym punkcie: D. zupełny, zwykły, płaski. <DW+Na+DZIESIĘ+BOK>

Dwunastocalowy na dwanaście cali długi: Buty po kolana z dwunastocalowymi sztylpami. Fred. A. Anat.: †Jelito dwunastocalowe a. ×kiszka dwunastocalowa p. Dwunastnica. <DW+Na+DZIESIĘ+Cal>

†Dwunastocalówka, i, lm. i anat. p. Dwunastnica.

Dwunastodniowy, Dwunastodzieny i. dwanaście dni trwający. 2. ×co dwanaście dni powtarzający ś. <DW+Na+DZIESIĘ+DŹN>

Dwunastodzieny p. Dwunastodniowy.

Dwunastofuntowy dwanaście funtów ważący. Działo dwunastofuntowe = strzelające pociskami dwunastofuntowymi. <DW+Na+DZIESIĘ+Funt>

Dwunastofuntówka, i, lm. i działo, strzelające pociskami dwunastofuntowymi.

Dwunastogodzinny i. dwanaście godzin trwający. 2. ×co dwanaście godzin powtarzający ś. <DW+Na+DZIESIĘ+GOD>

Dwunastoherbowy (o szlachcie jednego nazwiska) dwunastu herbami pieczętujący ś.: Zakrzewski D. po całym kraju rozsiany. Rol. <DW+Na+DZIESIĘ+Herb>

Dwunastojodłowy złożony z dwunastu jodeł: Stos D. Gosz. <DW+Na+DZIESIĘ+JODŁ>

Dwunastokąt, a, lm. y mat. figura złożona z dwunastu punktów (wierzchołków), z których żadne trzy nie leżą na jednej z prostych, te punkty łączących: D. zupełny, zwykły a. prosty, płaski. <DW+Na+DZIESIĘ+Kąt>

Dwunastokątny przym. od Dwunastokąt, mający dwanaście kątów: Figura dwunastokątna.

Dwunastokolumnowy z dwunastu kolumnami złożony: Kwadrat, poprzedzony dwunastokolumnowym portykiem. Wejs. Arkusz D. <DW+Na+DZIESIĘ+Kolumna>

×Dwunastokrotnie przys. od Dwunastokrotny. <DW+Na+DZIESIĘ+KROT>

×Dwunastokrotny, ×Dwanaściekrotny dwanaście razy większy; dwanaście razy powtórzony.

Dwunastolatka, f, lm. i dziewczynka dwunastolatnia: Jedna z dziewcząt, młódka jeszcze, może D., niosła za księżną małą luteńkę. Sienk. <DW+Na+DZIESIE+LAT>

Dwunastolecie, a, lm. a przeciąg dwunastu lat: Egzemplarz nasz stanowi ułamek, obejmujący ostatnie D. życia starościny. Rol.

Dwunastoletni i. dwanaście lat mający: Chłopiec D. **2. dwanaście lat trwający:** Praca dwunastolatnia. **3. Xco dwanaście lat powtarzający i.**

X**Dwunastoletnie** przys. od Dwunastoletni. **Dwunastolistny dwanaście liści mający.** <DW+Na+DZIESIE+LIST>

Dwunastolokciowy, X Dwunastolokietny mający dwanaście łokci długości. <DW+Na+DZIESIE+ŁOKÓ>

X**Dwunastolokietny p. Dwunastolokciowy.** **Dwunastomiesięczny dwanaście miesięcy trwający, całoroczny.** <DW+Na+DZIESIE+MIEŚIĘC>

Dwunastoniedzielny p. Dwunastotygodniowy: Pani S., skazana na dwunastoniedzielną więź i sto rubli kary. Rol. <DW+Na+DZIESIE+Nie+DZIE>

Dwunastonogi dwanaście nóg mający. L. <DW+Na+DZIESIE+NOG>

Dwunastoosobowy z dwunastu osób złożony: Zgromadzenie dwunastoosobowe. <DW+Na+DZIESIE+O+SIEB>

X**Dwunastopalcowy p. Dwanaściepalcowy; anat.:** Kiszka dwunastopalcowa p. Dwunastnica. <DW+Na+DZIESIE+PAŁ>

Dwunastopolowy na dwanaście pól podzielony: Gospodarstwo dwunastopolowe. Rog. <DW+Na+DZIESIE+POŁ>

Dwunastoprocentowy i. dwanaście od sta przynoszący: Pożyczka dwunastoprocentowa. **2. dwanaście od sta stanowiący:** Cło dwunastoprocentowe. T. K. <DW+Na+DZIESIE+Procent>

Dwunastorublowy dwanaście rubli kosztujący: Akcje dwunastorublowe. <DW+Na+DZIESIE+Rubel>

Dwunastostopniowy i. dwanaście stopni schodowych mający: Pałacyk z wieżyczkami i wielkim dwunastostopniowym gankiem. Zap. **2. dwanaście stopni temperatury wynoszący:** Mróz D. <DW+Na+DZIESIE+STOP>

Dwunastrostrunny dwanaście strun mający. L. <DW+Na+DZIESIE+Struna>

Dwunastościan, u, lm. y, Dodekaedr mat. bryła ograniczona dwunastu płaszczyznami: D. foremny (=ograniczony dwunastu pięciokątami foremnymi). <DW+Na+DZIESIE+ŚCIAN>

Dwunastotomowy z dwunastu tomów złożony: D. rękopis historii papieżów. T. K. <DW+Na+DZIESIE+Tom>

Dwunastotygodniowy, Dwunastoniedzielny dwanaście tygodni trwający. <DW+Na+DZIESIE+T+DZŃ>

Dwunastotysięczny i. licz. porządkowy od Dwanaście tysięcy. 2. dwanaście tysięcy liczący: Stał na czele blisko dwunastotysięcznej armji. Sienk. <DW+Na+DZIESIE+Tysiąc>

Dwunastowierszowy z dwunastu wierszy złożony: Końcowy D. dodatek jest Kadłubkowy. Lel. <DW+Na+DZIESIE+Wiersz>

Dwunastowiosłówka, i, lm. i wiosł. łódź, mieszcząca dwunastu wiosłarzy. <DW+Na+DZIESIE+WIOD>

Dwunastu p. Dwanaście: D. apostołów. <DW+Na+DZIESIE>

Dwunasty, † Dwunasty, [Dwanasty, Dwanadziestą] licz. porządkowy od Dwanaście: D. (dom. dzień) stycznia. Dwunasta godzina. Jedna dwunasta (dom. część). Po dwunaste. Wpół do dwunastej = rodzaj gry w karty, in. hal b ik, hal be c wel we, wel b - c wel b. <DW+Na+DZIESIE>

† **Dwunaście p. Dwanaście:** Na D. łokiet. **X Dwunaściory p. Dwanaścioraki.**

Dwunawowy dwie nawy mający: Dwunawowa hala. Tomk. <DW+Nawa>

X**Dwuniedzielnie** przys. od Dwuniedzielny. <DW+Nie+DZIE>

Dwuniedzielny p. Dwutygodniowy. [Dwunit, u, lm. y] **rodzaj płótna.** <DW+NIT>

Dwunitkowy fiz.: Zawieszenie dwunitkowe igły magnesowej, in. bifilarne = umocowanie jej w dwóch punktach.

Dwunitny z nici podwójnie skręconych złożony. <DW+NIT>

Dwunogi p. Dwunożny. **Dwunos, a, lm. y, Dwójnos** myśl. wyżeł hiszpański, cwajnos. Goł. <DW+NOS>

Dwunosy mający nos rozdwojony: Wyżeł D. Goł.

X**Dwunożek, żka, lm. żki lek. p. Dobywadło.** **Dwunożny, Dwunogi, Dwójnożny, Dwójnogi, † Dwonogi mający dwie nogi:** Zwierzę dwunożne (niek. = człowiek). Francuz emigrant był to poniekąd osobny gatunek z rodzaju dwunożnych zwierząt, ludźmi zwanych. Skarb. Lek.: bywadło dwunożne p. Dobywadło. <DW+NOG>

Dwuoczny lek. (binocularis) obu oczu dotyczący, o b u o c z n y: Widzenie dwuoczne a. o b u o c z n e. Opaska dwuoczna, Xwóń dwuoczny a. k r z y ż o w y (binoculus). <DW+OK>

Dwuoddziałowy podzielony na dwa oddziały: Klasa dwuoddziałowa. <DW+Od+DZIAŁ>

Dwuogonna, ej, lm. e, Dwuogonnik, Dzierochnik, Dzieraczyk bot. (diuris) rośl. <DW+O+GON>

Dwuogonnik, a, lm. i bot. p. Dwuogonna. **Dwuogonny** mięsień, anat. (musculus bicaudatus) **dzielący ś. na dwa brzusce i mający dwa przyczepy, mięsień dwuogonowy.**

Dwuogonowy anat. p. Dwuogonny. **Dwuokapowy dach p. Dach.** <DW+O+KAP>

Dwuokienny mający dwa okna. <DW+OKN> **Dwuorganowy mający dwa organy; bot.:** Kwiat D. Pis. (= dwupłciowy). <DW+Organ>

Dwuorzesek, szka, lm. szki bot. p. Sprząk. <DW+Orzech>

Dwuosiowy mający dwie osie: Wagonik D. Kryształy optyczne dwuosowe. <DW+OŚ>

Dwuosobowość, i, blm. zboczenie umysłowe, polegające na rozróżnianiu w sobie samym dwóch osób: Chorzy na D. Prus. <DW+O+SIEB>

Dwuosobowy mogący pomieścić dwie osoby: Wyznaczono mu dwuosobową kajutę. Chełm.

X**Dwuotworny p. Dwuotworowy.** <DW+Od(O)+WOR>

Dwuotworowy, ×**Dwuotworny** *dua otwory posiadający*; anat.: Macica dwuotworowa p. Macica.

Dwupalcowy 1. *na dwa palce szeroki a. długi. 2. z dwóch palców złożony*: Stogław normuje tak zwane dwuperstwie (dwupalcowe ułożenie dłoni). <DW+PAŁ>

Dwuparówka, i, lm. i wiośl. *łódź, w której dwóch wiosłarzy robi parę wiosel; parówka, mieszcząca dwóch wiosłarzy.* <DW+Para>

Dwuparzystopalcowy zool.: Ptaki dwuparzystopalcowe p. Ptak. <DW+Para+PAŁ>
×**Dwupieniężny** *dua piniądze (rodzaj dawnej drobnej monety) wynoszący.* <DW+Pieniądz>

Dwupienny bot.: Roślina dwupienna = *mająca łwiaty a. tylko przecikowe a. tylko słupkowe na jednym osobniku.* <DW+PN>

×**Dwupiędzisty** *na dwie piędzi długi a. szeroki.* <DW+PIĘDŹ>

Dwupiętrowy 1. a. ×**Dwupiętry** *dua piętra mający*: Kamienica dwupiętrowa. **2.** *wysoki na dwa piętra.* Żart.: Na złość mężczyznom dajmy sobie słowo nosić turniurę wiecznie, dwupiętrową. Rod. <DW+PIĘ(TR)>

×**Dwupiętry** p. **Dwupiętrowy.**
×**Dwupiętrze, a, lm. a** *budynek o dwóch piętrach.*

Dwupilek, lka, lm. lki bot. p. **Nasierek.** <DW+PIEŁ>

Dwupióry *mający dwa pióra*; wiośl.: Wiosło dwupióre. <DW+PIOR>

Dwupiramidalny *z dwóch piramid złożony*: Dwunastościan D. Łab. <DW+Piramida>

Dwupłatkowy *z dwóch płatków złożony*: Korona kwiatka dwupłatkowa.

×**Dwupłatowy** anat. (bivalvis) *z dwu równych płatków złożony, dwuskrzydły.* <DW+PLAT>

×**Dwupławny** *dua płyny z siebie wypuszczający*: D. bok Pana Jezusa. Mias. <DW+PŁY>

Dwupłciowiec, wea, lm. wey p. **Obojnak.** <DW+PŁT>

Dwupłciowość, i, bfm. p. **Obojnactwo.**
×**Dwupłciowstwo, a, bfm. p.** **Obojnactwo.**

Dwupłciowy (hermaphroditus) *łączący w sobie płec męską i żeńską, obupłciowy*; bot.: Rośliny dwupłciowe. Sł. wil.

×**Dwupłodny** *podwójny owoc przynoszący.* <DW+PŁOD>

Dwupłouny pająk, zool. p. **Pająk.** <DW+PŁUC>

Dwupokładowy *mający dwa pokłady*: Okręt D. <DW+Po+KŁAD>

Dwupokojowy *z dwóch pokojów złożony*: Lokal D. <DW+Po+KOJ>

Dwupolowy *z dwóch pól złożony, na dwa pola prowadzony*: Gospodarstwo dwupolowe. <DW+POL>

Dwupolówka, i, lm. i gospodarstwo dwupolowe.
Dwupoly *z dwóch oddzielnych pól złożony*: Drzwi dwupole. Dach D. p. Dach. <DW+POL>

Dwupostaciowość, i, bfm. min. p. **Dwukształtność.** <DW+Postać>

Dwupostaciowy, Dymorfny min. *posiadający dwupostaciowość.*

Dwupręgi *mający dwie pręgi*; zool.: Krzyżodziób D. p. Krzyżodziób. <DW+PRĘG>

Dwuprocentowy *dua od sta przynoszący*: Popyczka dwuprocentowa. <DW+Procent>

Dwuprzymierze, a, lm. a *przymierze dwóch państw*: Trójprzymierze i D. wzajemnie równoważą ś. <DW+Przy+MIR>

Dwupunktowy druk: Pismo dwupunktowe = *najdrobniejsze czcionki, używane na podpisy firm drukarzy pod drukami i na napisy na banknotach.* Interlinja dwupunktowa = *gruba na dwa punkty.* <DW+Punkt>

Dwuramienny *mający dwa ramiona*; fiz.: Drażek D. = *mający punkt podpory między punktami przyłączenia siły i oporu, in. drażek pierwszego rodzaju.* <DW+RA(M)>

Dwuramnik, a, lm. i woj. *szaniec, składający ś. z dwóch linii, formujących kąt wyskakujący.*

Dwuramnikowy przym. od **Dwuramnik**: Linja dwuramnikowa.

Dwurazowy, ×**Dwurażny**, †**Dworażny** *dua razy powtórzony, dwukrotny*: Bytność dwurazowa. <DW+RZĄZ>

×**Dwurażny**, †**Dworażny 1. p.** **Dwurazowy**: Dwurażne ostrzeżenie. **2.** *dua razy większy, podwójny*: Dwurażna potęga. Żebr. Karczmarz z szkodą bliźniego kretki zażywał dwurażnej. Pot. (= piszącej dwie kreski zamiast jednej). **3.** *Piwo dwurażne = dua razy mocniejsze od zwykłego, dubeltowe, marcowe.* Goł. **4.** *Cegła dwurażna = dua razy palona.* Wapno dwurażne = *wypalone drugi raz po domieszaniu gliny.* **5.** *nieszczęry, obłudny, dwulicowy*: Nieszczęrzy ludzie i dwurażni. Chr. **6.** [Dwurażny] = a) *ani zły, ani dobry. b) dziwny, osobliwy, niezrozumiały, nieczyrażny, oryginalny. c) niezły*: Człowiek D. **7.** †mat.: Dwurażna progresja = *postęp geometryczny.*

Dwuręczny 1. p. **Dwuręki. 2.** *dwiema rękoma podnoszony*: Do dwuręcznego brzeszczota nie masz nad Niemea. Sienk. <DW+RĘK>

Dwuręki, Dwuręczny *dwie ręce mający.*
Dwurękojeściowy *dwie rękojeści mający.* Bobr. <DW+RĘK+JM>

Dwuroczniak, a, lm. i 1. *koń a. byk dwuletni, dwulatek. 2.* *żołnierz, obowiązany służyć w wojsku dwa lata.* <DW+RZEK>

Dwuroczny p. Dwuletni.
×**Dwurodny 1. dua razy rodzący ś.:** Ptak-zwierzę dwurodne. **2.** *dwie matki mający*: D. Bacchus. Żebr. <DW+ROD>

Dwurodzajowy 1. z dwóch rodzajów złożony, dwójakiego gatunku. 2. *mający dwa rodzaje gramatyczne*: Rzeczownik D.
Dwurodztwo, a, bfm. fizj. (generatio digenea) *plodzenie płciowe.*

Dwurogaty p. Dwurogi: Dwurogata infuła. Zygr. Anat.: Kość dwurogata p. Gnyk. <DW+ROG>

Dwurogi, Dwurożny, Dwurogaty, † Dwurogaty *mający dwa rogi, końce, szpice*: Dwurogie widły. Otw. Dwuroga czapka. Odym. Dwuroga gałąź. Otw.

Dwurogowico, wea, lm. wee, Dwurożnia bot. (dichondria) *roś. z rodziny powojowatych.*

Dwurośły: Wełna dwurośła = *trudno oddzielająca ś., zlepla.* <DW+ROST>

Dwuroże, a, lm. a, Dwurożec *rzecz o dwóch rogach, półksiężyc*: Widać meczety, w których

to dwurożu djamentowe światło wiecznie mruga. Słow. <DW+ROG>

Dwurożec, żca, lm. żce p. **Dwuroże**: On miał D. postawić sobie w straż u śpiącej głowy. Słow. **Dwurożek**, żka, lm. żki rodzaj kowadła.

Dwurożnia, i, lm. e bot. p. **Dwurógowiec**.

Dwurożny p. **Dwurogi**: Dwurożni Faunowie. Chr. D. kapelus. L. Anat.: Kość dwurożna p. **Gnyk**. Macica dwurożna p. **Macica** i **Dwudnowy**. <DW+ROG>

Dwurublowy kosztujący, wart dwa ruble: Kopia testamentu na papierze stemplowym, o trzech arkuszach, każdy arkusz dwurublowej wartości. Rol. <DW+Rubel>

Dwururka, i, lm. i, **Dwururnia** strzelba o dwu lufach, **dubeliówka**: Razem zagrzmiwały dwururki. Mick. <DW+Rura>

Dwururnia, i, lm. e p. **Dwururka**: Z dwururnią w rękę pod wiatr upatrzyć kusego. Wilk. **Dwururny**, **Dwójurny** mający dwie rury, lufy: Strzelba dwururna.

Dwurząd, u, lm. y bot. p. **Wielichota**. <DW+RZĘD>

Dwurządowy dwa rzędy mający, dwóm rządóm ulegający: Najpilniejszym wydało ś. ulagodzić poddanych dwurządowych. Kal. <DW+RZĘD>

Dwurządztwo, a, lm. a **władza z dwóch osób złożona**: Sama chęć dobrego zarządu domu nie dozwalała narażać Słowianina na niebezpieczeństwo dwurządztwa. Szaj.

Dwurzędak, a, blm. **jęczmień dwurzędowy**.

Dwurzędność, i, blm. **ustawienie w dwa rzędy**; lek.: D. rzęs, rzęsy dwurzędne (distichiasis).

Dwurzędny, **Dwurzędowy** 1. w dwa rzędy ustawiony: Liście dwurzędne. Lek.: Rzęsy dwurzędne (distichiasis) 2. **mający dwa rzędy czegoś**: Okręt D. (=mający dwa rzędy wiosel). Bot.: Jęczmień D. a. dwurzędowy =mający kłoski ustawione w dwa rzędy, p. **Jęczmień**. <DW+RZĘD>

Dwurzędowy 1. p. **Dwurzędny**: Liście dwurzędowe. Jund. 2. bot.: Jęczmień D. p. **Jęczmień**.

Dwurzędność, i, blm. lek. **zwrócenie ś. rzęs** (trichiasis), przy którym tworzą drugi rząd wyrażny (distichiasis). <DW+RZĘS>

Dwusążniowy, **Dwusążny** mający dwa sążnie długości, szerokości a. wysokości. <DW+SIĘG>

Dwusążny p. **Dwusążniowy**.

Dwusetletni p. **Dwuchsetletni**.

Dwusefny p. **Dwuchsetny**.

Dwusieczny mający dwa ostrza, **obosieczny**: Dziesięć siekier dwusiecznych. Dm. <DW+SIEK>

Dwusiednia, i, lm. e **wóz wojenny na dwie osoby**: Srebrnolitemi i złotolitemi pasami D. przymocowana do osi. Ml. <DW+SIAD>

Dwusiedzeniowy mający dwa siedzenia: Rover D.

Dwusiekierkowy rok = kończący ś. na 77, up. 1877. Od. <DW+SIEK>

Dwusilny bot.: Pręciki dwusilne=cztery pręciki na jednym kwiatku, z których dwa są dłuższe, a dwa krótsze. Rost. <DW+SIL>

Dwuskaz, u, blm. gram. **liczba podwójna**. <DW+Z+KAZ>

Dwuskibowiec, wca, lm. wce **rodzaj pługa**, in. pług dwuskibowy. <DW+SKIB>

Dwuskibowy pług p. **Dwuskibowiec**.

Dwuskładny, **Dwuspójny**, **Dwuspójny** z dwóch złożony: Dwuskładne poruszenie. Pilch. <DW+Z+KŁAD>

Dwuskoki, ów, blp. **rodzaj ćwiczenia gimnastycznego**. <DW+SKOK>

Dwuskorupowy zool. **okryty dwiema skorupami**. <DW+(S)KOR(UP)>

Dwuskośnoośiowy min. p. **Monokliniczny**. <DW+Z+KOS+OS>

Dwuskrzelny głowonóg, zool. p. **Mięczak**. <DW+SKRZEL>

Dwuskrzelowy głowonóg, zool. p. **Mięczak**.

Dwuskrzydłny p. **Dwuskrzydły**: Szyk wojska D. Jak. J. <DW+(S)KRZY(DŁ)>

Dwuskrzydła, i, lm. e bot. p. **Dwuskrzydlec**.

Dwuskrzydłasty p. **Dwuskrzydły**: Drzwi dwuskrzydłaste. L.

Dwuskrzydłcowaty bot.: Rośliny dwuskrzydłcowate (dipteroocarpeae) **rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych**.

Dwuskrzydlec, lca, lm. lce, **Dwuskrzydła** bot. (dipteroocarpus) **roś. z rodziny dwuskrzydłcowatych**.

Dwuskrzydły 1. a. **Dwuskrzydłasty**, **Dwuskrzydłny** mający dwa skrzydła: Ptaki dwuskrzydłe. L. Zool.: Owady dwuskrzydłe p. **Owad**. Przen. (o drzwiach, wojsku): Drzwi dwuskrzydłe (= o dwóch połowach). Szyk wojska D. 2. anat. p. **Dwułatowy**. <DW+(S)KRZY(DŁ)>

Dwusłowie, a, lm. a, **Dwuchśłów**, **Dwóchśłów** wyraz z dwóch wyrazów złożony. <DW+SŁOW>

Dwusłowność, i, blm. rz. od **Dwusłowny**.

Dwusłowny mieszczery, obłudny, **dwulicowy**: Djakoni mają być męże stateczne, nie dwusłowne. Bud.

Dwusłupie, a, lm. a **para słupów**. <DW+S(T)ŁUP>

Dwuspadkowy dach p. **Dach**. <DW+Z+PAD>

Dwuspójnie przys. od **Dwuspójny**. L. <DW+Z+POJ>

Dwuspójny p. **Dwuskładny**: Dwuspójne słowo. L.

Dwuspójny p. **Dwuskładny**. Sł. wil.

Dwuspólnik, a, lm. cy p. **Obojnak**. <DW+Z+POŁ>

Dwusprzężny, **Dwospzężny** mający dwa zaprzęgi. <DW+Z+PRZĘG>

Dwustanowy z dwóch stanów złożony: Prawo urzędziko gminę dwustanową. Spas. <DW+ST(O)>

Dwustojnia, i, lm. e **wóz wojenny, w którym mogło stać dwóch ludzi**: Pórcze dokoła dwustojni oblały ś. krwią. Ml. <DW+ST(O)>

Dwustopniowość, i, blm. rz. od **Dwustopniowy**: W gminach wiejskich zachowaną będzie D. <DW+STOP>

Dwustopniowy mający dwa stopnie, **dwie kategorie**: Zastosowanie zasady elekcyjnej na podstawie oszacowania majątkowego i dwustopniowych wyborów. Spas.

Dwustopny p. **Dwustopowy**: Dwustopna miara. Kn. <DW+STOP>

Dwustopowy 1. a. **Dwustopny** na dwie stopy szeroki a. długi. 2. a. **Dwumiarowy** (o wierszu) mający dwie stopy.

Dwustosunek, nku, lm. nki mat. **znaczek, stosowany w badaniach syntetycznych nad utworami geometrycznymi, in. stosunek podwójne**

go podziału, stosunek anharmoniczny a. nieharmoniczny. <DW+Stosunek>

Dwustotysięczny p. Dwuchsettyśmieszny: Dwustotysięczna ludność. <DW+ST+TYSIĘC>

Dwustoże, a, lm. a bud. ozdoba architektoniczna, złożona ze stożków, poziomo stykających się z sobą po dwa podstawami i uciętymi wierzchołkami. <DW+STOŻ>

Dwustronnie przys. od Dwustronny: Ugoda D. obowiązująca. <DW+STRZEN>

Dwustronnokuty z dwóch stron okuty: Włócznie dwustronnokute. Ml. (= z okutymi grotami i tyłkami). <DW+STRZEN+KU>

Dwustronny, † Dwustronny 1. z dwóch stron znajdujący się a. wykonywany, obustronny: Niebezpieczeństwo dwustronne. Ugoda dwustronna. Śmierć patrzy w oczy moje dwustronnym obliczem. Słow. (= z dwóch stron grożącym). 2. (o monecie) mający stempel z obu stron: Półbrakteaty są typem przejściowym między monetą grubą dwustronną, a jednostronnymi cienkimi brakteatami. Piek. 3. X wątpliwy, niepewny, dwuznaczny: Dwustronna wyrocznia. <DW+STRZEN>

Dwustrunny dwie struny mający: Skrzypce dwustronne. Wern. <DW+Struna>

Dwustrzałowy dwa strzały wydający, dwa naboje mieszczący: Pistolet D. <DW+STRZAŁ>

Dwustrzyżka, i, lm. i 1. wela z owiec, dwa razy na rok strzyżonych. 2. owca dwa razy na rok strzyżona. <DW+STRZYŻ>

Dwustu p. Dwieście.

Dwustuletni p. Dwuchsetletni: Bałwochwaltstwo ledwie już dyszało, po dwustuletnich trudach wszystko rokowało jego rychłe zgaśnięcie. Leh. <DW+ST+LAT>

Dwustuzłotowy dwieście złotych kosztujący, dwieście złotych wynoszący: Z tysiąca poreji dwustuzłotowych zrobiono 1058 poreji 189-złotowych. Górs. <DW+ST+ZŁOT>

X Dwusylabnie przys. od Dwusylabny. L.

X Dwusylabny p. Dwuzgłoskowy. <DW+Sy-laba>

Dwusylabowy p. Dwuzgłoskowy: Grzmotowi fabryki odpowiadał D. krzyk pantarek. Prus.

Dwuszali mający dwie szale: Waga dwuszala. Wor. <DW+Szala>

Dwuszczytny p. Dwuszczytowy: D. Parnas. Bobr. <DW+SZCZYT>

Dwuszczytowy, Dwuszczytny mający dwa szczyty: Góra dwuszczytowa.

Dwuszeregowy mający dwa szeregi, w dwa szeregi ustawiony: D. a do wybrzeży równoległy kierunek wysp. Jeż. Czyniono próby szyku dwuszeregowego. Górs. <DW+Szereg>

† Dwusześciogran, u, lm. y mat. szósta potęga. Ustrz. <DW+SZOS+GRAN>

X Dwuszkielko, a, lm. a binokle. <DW+Szkło>

X Dwuszóstny dwa razy liczbę sześć zawierający: Dwuszóstni apostołowie. Rok D. = mający 366 dni, przestępny, przybyszowy. <DW+SZÓS>

Dwuszpaltowy druk = prowadzony dwiema szpalatami. <DW+Szpalta>

Dwuszrubowiec, wca, lm. wce p. Dwuszrubowiec. <DW+Szruba>

Dwuszrubowy p. Dwuszrubowy.

Dwuszyjny dwie szyje mający; anat.: Macieja dwuszyjna p. Macieja. <DW+SZY(J)>

Dwuszynowy dwa rzędy szyn mający: Kolej dwuszynowa (=jednotorowa). <DW+Szyna>

† Dwusciennorówny trójkąt = mający dwa boki równe. Sol. <DW+ŚCIAN+ROWN>

X Dwuspiczasto przys. od Dwuspiczasty. L. X Dwuspiczasty mający, dwa szpice, dwa zastrzone końce. <DW+Śpiczasty>

Dwuspiew, u, lm. y śpiew na dwa głosy, duet. <DW+Z+PIE>

Dwuspiewka, i, lm. i mały dwuspiew, ducek. Dwuszrubowiec, wca, lm. wce, Dwuszrubowiec okręt o dwóch śrubach. <DW+Szruba>

Dwuszrubowy, Dwuszrubowy mający dwie śruby: Parowiec D.

Dwuswiat, a, lm. y dwa światły, złączone z sobą. Przen.: D. męczarni (=połączenie męczarni dwóch rodzajów, moralnych i fizycznych). <DW+ŚWIT>

Dwuswiatło, a, lm. a połączenie dwóch światel, podwójne światło: Wszystkie osoby i przedmioty przedstawiają się w dwuswietle zorzy wieczornej i porannego brzasku. Spas. <DW+ŚWIT>

Dwuswiecznik, a, lm. i świecznik o dwóch ramionach. <DW+ŚWIT>

Dwutarcznic, a, lm. i, Pleszcotka, Tarczyc podwójny bot. (biscutella) roś. z rodziny krzyżowych. <DW+Tarcza>

Dwutarczowy mający dwie tarcze: Zegar D. Dwutempowy na dwa tempa wykonywany: Krok D. piechoty. <DW+Tempo>

Dwutercjalowy co dwie trzecie roku przypadający: Cesarz zgodzić się raczył na uwolnienie Mickiewicza na rok jeden z zachowaniem mu dwutercjalowej pensji jego. Chm. <DW+Tercjał>

Dwutomikowy z dwóch tomików złożony. Chm. Dwutomowy z dwóch tomów złożony: Dzieło dwutomowe. <DW+Tom>

Dwutorowy dwa toru mający: Kolej dwutorowa. <DW+TOR>

! Dwutrześciowy anat.: Macieja dwutrześciowa p. Macieja. <DW+TRZESC>

Dwutrzonowy z dwu trzonów złożony; anat.: Macieja dwutrzonowa p. Macieja. <DW+TRZON>

Dwułulny, Dwułuńuczny mający luńczuk z dwóch końskich ogonów: Basza D. <DW+Tuł>

Dwułowiec, wca, lm. wce (dieoryphus) potwór o dwóch tulowiach. <DW+TUŁ>

Dwutwarzny p. Dwulicy: Szczęście wydało mu się, jak Janus, dwutwarzne. Krasz. <DW+TWOR>

Dwutwarzowiec, wca, lm. wce lek. (diprosopus) potwór o dwóch twarzach.

Dwutworność, i, blm. lek. (diplogenesim) zros dwu płodów. <DW+TWOR>

Dwutwór, oru, lm. ory lek. (monstrum per diplogenesim) potwór powstały ze zrosu dwu płodów.

Dwutygodnik, a, lm. i pismo perjodyczne, wychodzące co dwa tygodnie. <DW+T+DZŃ>

Dwutygodniowo przys. od Dwutygodniowy, co dwa tygodnie: Wypłata odbywa się D.

Dwutygodniowy, Dwuniedzielny 1. dwa tygodnie trwający: Ferje dwutygodniowe. 2. a. X Co D. = co dwa tygodnie przypadający: Zapłata dwutygodniowa rzemieślnikom po fabrykach.

Dwutypowość, i, blm. rz. od **Dwutypowy**: Jest w naturze ludzkiej pewnego rodzaju dualizm, D. Rol. <DW+Typ>

Dwutypowy dwa typy przedstawiający.

Dwutysiącletni w roku dwutysięcznym przypadający: Obchodzić jubileusz D. Brk. <DW+TYSIĄC+LAT>

Dwutysięczny p. Dwutysięczny.

Dwutysięczny, **Dwutysięczny** i. licz. porządkowy od **Dwa tysiące**: Rok D. 2. dwa tysiące liczący, wynoszący: Zakłaga dwutysięczna. <DW+TYSIĄC>

Dwuuchy, **Dwuuszny**, **Dwójuchy**, **Dwójuszny**, † **Dwouchy** mający dwa ucha: Kufel D. Mias. <DW+UCH>

Dwuuszny p. Dwuuchy: Dzbaniec D. Ml.

Dwuwargowy mający dwie wargi. L. Bot.: × **Kielich** D. Jund. (= **wargowy**). <DW+WARG>

× **Dwuwarowy** dwa razy gotowany: Pivo dwuwarowe. L. <DW+WAR>

Dwuwarstwowy z dwóch warstw złożony. <DW+WRZOT>

Dwuwartościowy (o pierwiastkach i związkach chemicznych) mający dwie wartości. <DW+WART>

Dwuwektor, a, lm. y, **Biwektor** mat. pewna forma, badana w rachunku geometrycznym, odpowiadająca parze sił w mechanice. <DW+Wektor>

Dwuwiadrówka, i, lm. i **naczynie**, zawierające dwa wiadra. <DW+WIADR>

Dwuwiązkowy z dwóch wiązek złożony; bot.: Pręcikowie dwuwiązkowe = dziesięć pręcików, z których jeden jest wolny, a dziewięć zrósłych nitkami. Rost. <DW+WIĄZ>

× **Dwuwidztwo**, a, blm. lek. p. **Dwojenie** s. <DW+WID>

× **Dwuwiecznie** przys. od **Dwuwieczny**.

Dwuwieczny p. Dwuwiekowy: Gdyby przynajmniej to uplynnie życie chociaż dwuwieczna obejmowała sfera. Zabł. <DW+WIEK>

Dwuwiekowy, **Dwuwieczny** dwa wieki trwający, dwa wieki liczący: Przeszło D. pobyt i ważna rola Słowian w Hiszpanji. Szaj. **Dwuwiekowe** wino. Rol.

Dwuwersz, a, lm. e, **Dwuwerszówka** utwór dwa wiersze liczący, zdanie dwuwerszowe, dystych: Pauper zaśpiewał D. o kryminale. Bał. <DW+Wiersz>

Dwuwerszowość, i, blm. rz. od **Dwuwerszowy**, forma **dwuwerszowa**: Obok trójjedni składowej, obok dwuwerszowości, trzeci jeszcze, a osobliwy dowód podaje autor na starożytność krakowiaka. Kawez.

Dwuwerszowy z dwóch wierszy złożony: Przybywa do pamiętnika króciutka, dwuwerszowa, ale treści i wagi pełna notatka. Kos.

Dwuwerszówka, i, lm. i p. **Dwuwersz**: Żółkowski parodjował wszystkie dwuwerszówki, kończące strofy tego śpiewu. And.

Dwuwierzchny p. Dwuwierzchołkowy: D. Parнас. Stryjk. <DW+WIERZCH>

Dwuwierzchołkowy, **Dwuwierzchny**, **Dwuwierzchowy**, **Dwójwierzchny**, **Dwójwierzchowy** mający dwa wierzchołki: Góra dwuwierzchołkowa.

Dwuwierzchowy p. Dwuwierzchołkowy: Dwuwierzchowa góra. Bobr.

Dwuwieżowy mający dwie wieże. <DW+Wieża>

Dwuwiorstowy dwie wiorsty wynoszący: Prze-strzeń dwuwiorstowa. <DW+Wiorsta>

Dwuwioskowy posiadający dwie wioski: Jedno-lub dwuwioskowi dziedzice. Rol. <DW+WŚ>

Dwuwiosłowy mający dwa wiosła: Łódź dwuwiosłowa. <DW+WIOD>

Dwuwiosłówka, i, lm. i wiosł. Łódź, mieszcząca dwóch wiosłarzy, łódka dwuwiosłowa.

× **Dwuwołosy** mający dwie grzywy, dwugrzywy. Bobr. <DW+WŁOS>

Dwuwołkowy z dwóch wólk złożony: Różnice między dwuwołkową posiadłością a sześciu lub czteromorgową zachodzą wszędzie. Paw. <DW+WOLEK>

× **Dwuwykładnie** przys. od **Dwuwykładny**. <DW+Wy+KŁAD>

× **Dwuwykładność**, i, blm. rz. od **Dwuwykładny**: W pisaniu unikaj wszelkiej dwuwykładności. Jak. J.

× **Dwuwykładny** mogący być dwójako tłumaczony, dwuznaczny: Ciemne i dwuwykładne wielomówstwo. Zam.

Dwuwymierność, i, blm. mat. pewna własność przekształceń, używanych w wyższych badaniach geometrycznych. <DW+Wy+MIAR>

Dwuwymierny mat.: Przekształcenie dwuwymierne = posiadające własność dwuwymierności.

Dwuzadziec, dżoa, lm. dżce lek. (dipygus) potwór, mający pośladek podwójny. <DW+ZAD>

Dwuzawiasowy, × **Dwójzawiesisty** mające dwoje zawias: Drzwi dwuzawiasowe. <DW+Za+WIS>

Dwuząb, zęba, lm. zęby i. a. **Dwójzęb** przedmiot o dwóch zębach (np. widły dwuzębe). 2. bot. p. **Uczep**. <DW+ZĘB>

Dwuzębny p. Dwuzęby: Dwuzębne bydłeta. Bobr. Widły dwuzębne. Sienk.

Dwuzęby, **Dwójzęby**, **Dwuzębny** mający dwa zęby: Widły dwuzębe.

Dwuzgłoskowy, **Dwójzgłoskowy**, **Dwusylabowy**, × **Dwusylabny** z dwóch zgłosek złożony: Wyraz D. <DW+Z+GŁOS>

Dwuziarnczak, a, lm. i bot. (diachaenium) rodzaj owocu, odmiana ziarnczaka. <DW+ZIARN> [Dwuzłotek, tka, lm. tki] p. **Dwuzłotówka**. <DW+ZŁOT>

[Dwuzłotowiec, wca, lm. wce] 1/3 talara.

Dwuzłotowy dwa złote wart a. kosztujący: Moneta dwuzłotowa. Dwuzłotowe cygara wyschły jak pieprz. Krasz.

Dwuzłotówka, i, lm. i, [Dwuzłotka, Dwuzłotek] moneta polska, dwa złote zawierająca. <DW+ZŁOT>

[Dwuzłotka, i, lm. i] p. **Dwuzłotówka**.

Dwuznacznie przys. od **Dwuznaczny**. <DW+ZN(A)>

Dwuznacznik, a, lm. i, **Dwuznaczność** wyraz a. zdanie, dające s. dwójako tłumaczyć: Wykrecał s. dwuznacznikami. Krasz. Niezym innym, jak tylko potwarezym dwuznacznikiem była owa niegodziwa wzmianka o żonie. Szaj.

Dwuznacznikowy przym. od **Dwuznacznik**, zawierający dwuznacznik, dwuznaczny: Doweip D.

Dwuznaczność, i f. blm. rz. od **Dwuznaczny**: D. wyrażenia, postępowania. 2. lm. i p. **Dwuznacznik**: Umie łatkę przypiąć, dwuznaczności gada. Fred. A.

Dwuznaczny, **Dwójznaczny** i. dający s. dwójako tłumaczyć, niejasny: Dwuznaczna odpowiedź. 2.

rodzący wątpliwość, postrzany: Dwuznaczne po-
stepowanie. <DW+ZN(A)>

×Dwuzwy *dwojaki* nazwisko mający. <DW
+ZW>

Dwużeniec, *ńca*, lm. *ńcy*, ×Dwojzeniec, †Dwoj-
żon, †Dwojżon, †Dwużon, †Dwożenia 1. mający
dwie żony jednocześnie, *bigamista*. 2. wdowiec oże-
niony powtórnie. <DW+ŻON>

Dwużenny, ×Dwojżonaty *dwie żony* mający.
Dwużenstwo, a, lm. a, ×Dwojżenstwo 1. posi-
danie naraz dwóch żon, *bigamja*. 2. powtórne oże-
nienie ś. po owdowieniu.

†Dwużon, a, lm. owie p. Dwużeniec.
Dwużuchwowiec, *wea*, lm. *wee* lek. (*dignathus*)
potwór o dwu żuchwach, płód dwużuchwy.
<DW+ŻU>

Dwużuchwy lek. posiadający *żuchwę podwójną*:
Płód D. p. Dwużuchwowiec.

×Dwużywotny *podwójnym życiem* żyjący. L.
<DW+ŻY(W)>

1. [Dy (A dy) a. Ady, Ady] w. *nuże, dalejże*:
Ady go, ady go, schwytać tego ptaszka! Ady,
ady, bo nieczel! <DY>

2. [Dy (A dy), Ady, Ady, Dy], Dej, Ady, Adyć,
A dyć] przys. 1. *a toć, a toż, a oto wszak, przecie*:
Dziecię woła: „Babulu, ady ja sierota.“ Pśń. Dy,
patrzajno! 2. a. [Dyć, Da dyć, De dyć, Hadyć, E dyć,
Edyć, Ze dyć, Zedyć, Dycki, Dyćki] *przecie, prze-
cież, no przecież, wszak, wszakże, jednakże, ależ, toć*:
Powiadali, że ja zbójnik, ady ja sem nie zbójni-
czek. Pśń. Mięsam nie jąd, adym wesół. Pśń.
Adyby ja ci otworzyła, aleby mnie mamuliczka
biła. Pśń. <DY>

3. [Dy] sp. *gdy, kiedy*: Musi stary żebraci,
dy nie może dziełaci. Pśń. Jene cóz, dy ze śnie-
ga wyleżé nie umieme. <Zam. Gdy>

4. [Dy] *dziec. jazda, dalej!*: Pojedziem dy do
mamy! <Dziec.>

Dy- (a. Di-) chem. p. 2. Dwu-. <Gr. dy->

Dyba, y, lm. y 1. ×*słup, przy którym smagano*
złoczyńców, więzienie. 2. część. w lm. *kłoda prze-
wiercona, wkładana za karę na ręce i nogi*: Przy-
sądziłeś mię więzieniu i dybom. Chr. Dyby komu
na ręce dać. Troc. Wziąć kogo w dyby.
Przen. *więzy, pęta, powrozy; kajdany, łańcuchy*:
Sędzia krzyknął: W dyby tego zucha! Mick. 3.
×w lm. *dwie belki z wycięciami do szczelnego*
ściskania pali. 4. w lm. *bart. narząd w rodzaju*
zawiaski, zaciskający tchawki u pszczoły. Zdr.
×Dybki. <DB>

Dybać, *bie a*. ×*ba, bał, †Debać* 1. *skradać ś.*,
zmyrać, podchodzić ostrożnie, ścigać kogo zwołna:
Złodziej dybie do komory. Klón. On znou w smyk
do Zosi, dybie przez konopie. Mick. Dybie za
nim, jak cień za ciałem. Prz. Blisko widać, da-
leko D. Prz. Przen.: Śmierć dybie za tobą.
2. *czaić ś., czyhać, czatować, godzić na kogo a. co*:
Lis dybie na kury. Rej. Dzień Pański na nas
dybie, jak złodziej. Rej. Wszysey dybią na ry-
dza. Mick. Więc to dziecko, Zosia wpadła ci
w oko, i na nią dybiesz? Mick. Przen. *ubiegać*
ś. o co, dobić ś.: D. na urząd. 3. †*kogo, co =*
godzić w kogo, trafić w kogo. 4. [D.] = a) *kogo =*
dosięgnąć; spotkać. b) *iść powoli, nawracając ś. co*
chwiła. e) *chodźć po ciemku*. <DB>

Dybanie, a, blm., czynność cz. Dybać.

[Dychożyć, y, y] *lecieć prędko*.

[Dybek] tylko w wyrażeniach: [Dybkiem] *na*
palcach, cichuteńko. [Na dybki stać] *wspiąć ś. na*
palce. [Na dybkach skradać ś.] *skradać ś. na*
palcach.

Dybel, *bla*, lm. *ble* p. Tybel.

[Dybiątko, a, lm. a] *żrebiątko*. <?>

×Dybidzban, a, lm. y, ×Dybikufel *pijak, opój,*
moczymorda. <DB+Dzban>

×Dybić, u, lm. i *dokuczanie, wyrządzanie przy-
krości*: Dać a. napędzić komu dybiku = dać ś. ko-
mu we znaki. <DB>

×Dybikufel, *fla*, lm. *fle* p. Dybidzban. <DB
+Kufel>

×Dybiwieczorek, *rka*, lm. *rkowie* *wieczorem*
dybiący na kogoś, złodziej, rzezimieszek: Wiedz,
dybiwieczorku, żeś w Iskarjotowym szachowa-
nym worku. Klón. <DB+WIECZ(OR)>

1. [Dybka, i, lm. i] *dybanie na kogoś*. <DB>

2. [Dybka, i, lm. i] *wyżłobienie w żarnach,*
w które ś. sypie zboże. <?>

×Dybki, *bek*, blp. p. Dyba: W złote D. zwią-
zane ręce miała. Bardz. <DB>

[Dybkiem] p. Dybek: *Ptaszka, postrzęszy*
kotka, D. nań czatuje. Toł. <DB>

Dybrach, a, lm. y *stopa wierszowa, złożona*
z dwóch zgłosek krótkich. <Now. z Gr. dý(o) =
dwa+brachýs = krótki>

Dyby, *dyh*, blp. p. Dyba.

[Dyby] sp. *gdyby*: D. ma ocas krótki, a ku
temu i gładki. Prz. <Zam. Gdyby>

[Dybzak, a, lm. i] *kieszek; worek*: Jedzie,
pijcie..., a w dybzaki nie chowajcie. <Nm.
Diebsack>

1. Dych, u, lm. y *dech, oddech, tchnienie*: †On
już ostatnie ziewa tylko dychy. Chr. O banku
ani słychu, ani dychu. Rog. <DUCH>

2. Dych, u, im. y *rzeź. p. Dyszek*: D. cie-
lęcy. <Nm. Diech>

1. Dycha, y, lm. y p. 1. Dyska.

2. Dycha, y, lm. y 1. *rurka, umieszczona w glo-
wie miecha, którą wiatr spada do ogniska*. 2.
[D.] *człowiek, ciężko kaszlący, schorzały, dycha-
wiczny, chorowity*. <DUCH>

Dychacz, a, lm. e p. 1. Dyska: Ten i ów do
portmonetki sięga, aby koncept dychaczem wy-
nagrodzić. Kos. <p. Dyska>

[Dychacz, a, lm. e, Dychał] *tchawica*.

×Dychać, a, al 1. i [D.] p. Dyszed: Ledwie
dycha. Piers moja ciężko dycha. Pot. Wszystko,
co dycha, wyniszczył. Bud. Cóż tu u was sły-
chać?—Kto nie jadt, to nie może D. Prz. Przen.:
Tym dycha, kto ś. czego z dzieciństwa napije.
Toł. (= traci). 2. *ciężko oddychać, piersiami*
robić, zipać, tchnąć: Bydłeta dychają w choro-
bie. Przen.: Już znacznie brama dycha pod ta-
rany. Pot. 3. *ziad*: Etna, góra w Sycylii,
ogniami i kurzawą dychająca. Otw. Przen.:
Król Achab mordem na proroki dycha. Pot.
<DUCH>

[Dychał, a, lm. e] p. [Dychacz].

Dychanie, a 1. blm., czynność cz. Dychać. 2.
[D.] lm. a *oddech, tchnienie*.

Dychawica, y, lm. e 1. lek. (asthma) *ciężkie*
*kurczowe oddychanie, dychawiczość, dusz-
ność, astma, ×zadyszka, [ceimir]*. †D.
z suchotami (phthisis pulmonum). 2. wet.
(asthma) *choroba bezgorączkowa zwierząt domo-
wych, cechująca ś. utrudnionym i przyspieszonym*
oddychaniem, duszność, ×chrapliwość: D.
świszcząca (= D. z głośnym oddychaniem).
<DUCH>

[Dychawicowaty] p. Dychawiczny.

Dychawiczed, *eye*, al p. Dychawicznied.

×Dychawiczenie, a, blm. 1. czynność cz. Dy-
chawicyć. 2. czynność cz. Dychawiczed.

Dychawicznie przys. od **Dychawiczny**: Wygląda jakoś D.

Dychawicznieć, eje, ał, Dychawiczeć *dychawicznym ś. stawac.*

× **Dychawicznienie, a, blm.,** czynność cz. **Dychawicznienieć.**

Dychawicznik, a, lm. cy człowiek chory na *dychawicę, astmatyk.*

Dychawiczność, i, blm. lek. p. **Dychawica.**

Dychawiczny, [Dychawicowaty] 1. lek. (astmaticus) *dychawicą dotknięty.* 2. [D.] *bez posagu:* Ma żonę piękną, ale dychawiczną.

Dychawiczyć, y, yl *dychawicy nabawić, dychawicznym czynić.*

Dychawka, i, lm. i l. [D.] *duśność.* 2. zool. (trachea) *rukra oddechowa, otwierająca ś. na zewnątrz szparkowatą przetchlinką, rozgałęziająca ś. w jamie ciała zwierzęcia stawonogiego i oblana z zewnątrz krwią.* <DUCH>

Dychawkowy przym. od **Dychawka**; zool.: Skrzelo dychawkowe = *dychawka wodnych gąsienic, mająca przetchlinkę zamkniętą i obwodową część rozgałęzioną w fałdzie skóry.*

[**Dycheiunko**] p. [**Dyocht**]: D. była czarna.

Dychinidyna, y, blm. apt. *główna część składowa chinoidyny.* <Now. z Gr. dy- = dwa + Chiniidyna>

[**Dychnąć, nie, nął**] *odetchnąć:* Ani D. = *nie odetchnąwszy, umrzeć, ani zipnąć.* Por. **Dychać.** <DUCH>

× **Dychotomiczny** fl. przym. od **Dychotomja**, *dwudzielny.* <Now. z Gr. dichotomēō = dzielić na dwoje>

Dychotomja, i, blm. l. astr. *nazwa tych odmian księżycy, gdy tarcza jego jest w połowie okwielłona, t. j. pienszej i drugiej kwadry.* 2. × fl. p. *Dwudzielność.* <Gr. dichotomia>

Dychowy rub. *kosztujący dziesięć groszy:* Cygaro dychowe. <p. Dyska>

Dychroit, u, lm. y min. p. Kordejeryt. <Now. z Gr. dichroos = dwubarwny>

Dychroizm, u, blm. fiz. i min. p. **Dwubarwność.**

Dychroskop, u, lm. y fiz. *przyrząd do badania zjawiska dwubarwności, in. lupa dychroskopijna.* <Now. z Gr. dichroos = dwubarwny + skopēō = patrzeć>

Dychroskopijny przym. od **Dychroskop**: Lupa dychroskopijna p. **Dychroskop.**

Dycht, u, lm. y l. a. **Dychtunek, × Dykt** *powrączy z szerści a. przedziwo usmolone do zatykania szpar w staluku.* 2. [D.] *ciągi:* Zadać komu dychtu (= *sprawić łaźnię, wziąć w obroty*). 3. stol. *gruby fornir.* <Nm. Dichte>

[**Dyocht, Decht, Dicht, Dykt, Dyk**] 1. *tego, mocno, szczególnie, ściśle:* D. wiazi, mieści ś. 2. a. [**Dychtyk**] *akurat, rychtyk, właśnie, w sam raz; zupełnie:* Przyszedł D. na naznaczoną godzinę. Śl. wil. Ni mógł D. służącego utrzymać (= *w żaden sposób*). D. jak nągłebi. Nacelnik kózec, coby spisy wojskowe były D. po Matee Boskiej. Sienk. 3. *tuż przy czymś.* Zdr. [**Dycheiunko**]. <Nm. dicht>

Dychtować, uje, ował, † Dyktować, [Dyktować] (szczeg. fl.) *zatykać szpary, zapychać szczeliny.* <Nm. dichten>

[**Dychtować, uje, ował**] p. **Dyktować:** D. rozumem = *wyobrażać sobie.*

Dychtowanie, a, blm., czynność cz. **Dychtować:** Smoły i wosku żeglarze zażywają do dychtowania okrętów. Otw.

[**Dychtowanie, a, blm.**] czynność cz. [**Dychtować**], *dyktowanie.*

× **Dychtownie** l. przys. od **Dychtowny**: Ule z deszczek a. z łąt D. *zbiłe.* Gost. 2. *sztywno, tego, mocno:* Koszule D. wykrochmalone.

× **Dychtowność, i, blm. rz. od Dychtowny.** **Dychtowny, [Dyktowny]** 1. × *w częściach swoich ściśle spojony, szczelny, spójny, ściśły, tęgi:* Dobre, dychtowne i trwałe sukna. Haur. [Płótno dychtowne]. Las D. = *gęsty:* Gęstym lub dychtownym lasem jest ten, w którym drzewa i krzaki tak blisko koło siebie stoją, że żaden człowiek przejść nie może. Łs. 2. × **Styl** D. = *wymuszony, ciężki.* 3. [D.] *tęgi, silny, porządny, trwały:* Chłop D. Dychtowna zima. Dychtowne popręgi. Kras. <Z Nm. dicht = gęsty>

Dychtunek, nku, lm. nki l. p. **Dycht.** 2. *górokrążenie tloka pakulami, in. sz c e l n i e n i e.*

Dychtura, y, blm. gm. p. **Tektura.** Zdr. **Dychturka.** <Sld. do Dycht->

Dychturka, i, lm. i gm. p. **Dychtura.** **Dychturowy** gm. przym. od **Dychtura**, *tekturowy.*

[**Dychtych**] p. **Dychtyk.**

[**Dychtyg**] p. **Dychtyk.**

[**Dychtyk**] l. a. [**Dychtych, Dychtyg, Dytkyk**] *dzielnie, tego, mocno, dobrze:* Kocień garkowi przymawia, a oba D. smolą. Prz. 2. p. [**Dycht**]. <Nm. tüchtig>

[**Dychwark, u, blm.**] *szerść bydlęca a. klaki, smolą napuszczona, do zatykania szpar; targan.* <Nm. Dichtweg>

[**Dycki**] l. p. 2. **Dy.** 2. p. **Dyćki.**

Dycynchonina, y, blm. apt. *substancja roślinna otrzymywana z chinoidyny.* <Now. z Gr. dý(o) = dwa + Cynchonina>

1. [**Dyć**] p. 2. **Dy:** *Myśliwy mówił: „O Boże, D. to być nie może, aby bez zwierzyny było tu w tym borze.“ Garnijze se, Kasiu, talary!—Dydziek ik wgarnęła w jedwabny fartusek. Ona wstała, otwierała:—D. ja cię nie poznała! D to zrób! (=zróbże to przecie).* <Dy+Ci>

2. [**Dyć**] p. **Dać.**

[**Dyćki**] l. a. [**Dycki, Decki**] *zawsze.* 2. p. 2. **Dy.** [**Dyd**, a, lm. y] p. **Dydko.**

1. [**Dydać, a, ał, Dydolić, Dyndolić**] *nieumiejętnie krajać, pozwoli zarzynać, rznąć tępyim nożem.* <? DYD>

2. [**Dydać, a, ał**] p. **Dydać.**

1. [**Dydać, a, lm. i**] p. **Dydko.**

2. [**Dydać, a, lm. i**] *nóż lichy.* <p. 1. **Dydać**>

Dydaktycznie przys. od **Dydaktyczny.**

Dydaktyczność, i, blm. rz. od Dydaktyczny; **Dydaktyzm** *ton pouczający, dążność pouczania.*

Dydaktyczny *uczący, pouczający, nauczający:* Poemat D. *Dydaktyczno-satyryczna literatura czasów Zygmuntaowskich.* Chleb. <Now. z Gr. didáskō = uczyć>

× **Dydaktyk, a, lm. cy** *biegły w sztuce nauczania, pedagog.* <Gr. didaktikós = nauczający>

Dydaktyka, i, blm. część pedagogiki o nauczaniu: Wjółka D. *Komeńskiego.* <Now. z Gr. didaktiké dost. = nauczająca>

Dydaktyzm, u, blm. p. **Dydaktyczność:** Sprawia wrażenie dydaktyzmu, ujętego w opowieść. Kasz. <Now. z Gr. didáskō = uczyć>

[**Dydanie, a, blm.**] *czynność cz. Dydać.*

1. [**Dydek, Dudek, Dutek, Dytek, Detk, Detek**] *moneta, zawierająca sześć groszy polskich:* Dydka nie wart. Gdzie są Żydki, tam i dydki. Prz.

(=pieniądze). <Dnm. düttke, dittke=Gnm. Düttchen, z Hl. duit>

2. [Dydek, dka, a. w lm. dki, Dydy lm., Dydy nieod. dziec.] *piers kobieta*: Dać dziecku dydka (=nakarmić je piersią). Odsadzić od dydka (=odstawić od piersi). Zdr. [Dydoszki]. <Zap. Nm. Dutte>

3. [Dydek, dka, lm. dki] *duch górniczy*. <p. Dydko>

Dydelf, a, lm. y zool. (didelphus) *zwierzę ssące workowate, drapieżne*. <Now. z Gr. di=dwu-+delfys=macica>

[Dydkaa, a, al, Dydać] *ssać*. <Zap. Nm. dutten>

[Dydkanie, a, blm.] *czynność cz. Dydkać*.

[Dydko, a, lm. dki, Didko, Dyd, Dydak, Detko, Dzikko, Idko, Dydo] 1. *djabel*. 2. *strach, straszyllo; strach na dzieci, bobo, [bubacz]*: D. na słomianych nogach. 3. *duch, przemieszkujący w górach*. 4. *rodzaj gry wiejskiej*. <Ukr. did'ko, od did=dziad>

[Dydli dydli] *naśladowanie głosu skrzypiec*: D. D. dam dam! Jak pán śpiewá, tak já grám. <Dźwn.>

[Dydnąć się, nie ś., nał ś.] *wypić (szczeg. gorzałki), golnąć, palnąć, lyknać*. <Dźwn.>

[Dydo, a, lm. y] p. Dydko.

[Dydolenie, a, blm.] *czynność cz. Dydolić*.

[Dydolić, i, il] 1. p. 1. Dydać. 2. *nieumiejętnie grać na narzędziach smyczkowych, rzepolić*. <? DYD>

[Dydom jeno dydom] p. Dy dy!

[Dydoszki, ów, blp.] p. 2. Dydek.

Dydrachma, y, lm. y *moneta, zawierająca dwie drachmy*. <Gr. didrachmon ni.>

[Dydu dydu] *naśladowanie odgłosu piłowania*. <Dźwn.>

[Dydy, ów, blp.] i nieod. dziec. p. 2. Dydek: Dać dziecku D. <Zap. Nm. Dutte>

[Dy dy!] 1. a. [Dydy moje dydy! O dydy! Dydom jeno dydom!] *okrzyk narzekania*. 2. a. [Oj dydy! Oj dydy dydy dana] *okrzyk wesoly*: Wczorą było: dy dy dy, a dzisiaj je dość biedy. <Dy!>

Dydym, u, blm. chem. *pierwiastek metaliczny z gromady cerytowej*, Di. <Now. z Gr. didymos dosł.=podwójny>

[Dyfama, y, blm.] *złość*: Prepinator rozsierdzi ś. na chłopca i z dyfamą zakrzyczy.

Dyfamacja, i, blm. p. *Dyfamowanie*: Wytoczył komu proces o dyfamację. <Łć. diffamatio>

×Dyfamja, i, blm. p. *Dyfamowanie*.

Dyfamować, uje, ował 1. *pozbawiać kogo dobrogo imienia, zniesławiać, oczerniać, osławiać*. 2. [D.] *przezywać, wymyślać, lżyć, besztać, lajać*. <Łć. diffamare>

Dyfamowanie, a, blm., Dyfamacja, ×Dyfamja *czynność cz. Dyfamować*.

Dyfenbachja, i, lm. e, Difenbachja bot. (dieffenbachia) *rosł. z rodziny obrazkowych*. <Od nazwiska przyrodnika Nm. Dieffenbach †1855>

Dyferencja, i, lm. e 1. ×*różnica, okoliczność niepodobna*: To wielka D.! 2. *zatarg o granice, kontrowersja, grunt sporny*. Syrok. 3. ×*fil. i mat. p. Różnica*. 4. han. *różnica pomiędzy kursem umówionym przy sprzedaży papierów na dostawę, a kursem rzeczywistym, ustalonym na giełdzie dla tych papierów w gotowiznie w dniu likwidacji*. <Łć. differentia>

Dyferencjacja, i, lm. e fil. p. Różnicowanie.

<Now. z Łć. differentia=różnica>

Dyferencjalny mat. p. Różniczkowy.

Dyferencjonalny *dotyczący dyferencji wekslowych*: Taryfy dyferencjonalne.

Dyferencjować, uje, ował i D. ś. fil. p. **Różnicować**.

Dyferencjowanie, a, blm., czynność cz. Dyferencjować.

Dyferencjowanie się, a ś., blm., czynność cz. Dyferencjować ś.

Dyferencyjny 1. *dyferencji = sporu granicznego dotyczący, sporny*: Sprawa dyferencyjna (=o granicę). 2. fiz. p. **Różnicowy**.

×**Dyferować, uje, ował różnic ś., nie zgadzać ś.** <Łć. differre>

×**Dyferowanie, a, blm., czynność cz. Dyferować.**

×**Dyfidacja, i, lm. e nadużycie zaufania**: Przed jego sądem rozstrzygają ś. sprawy karne o kradzież i o dyfidację. Bale. <Śr. Łć. diffidatio>

×**Dyfidencja, i, blm. niedowierzenie, podejrzanie**: Wspomniał i żonę swoją z wielką ku niej dyfidencją i uskarżeniem ś. na nią. Szaj. Ostrość i ścisłość więzienia naszego, a nadewszystko D. pogańska. List Jana Sapiehy. <Łć. diffidentia>

×**Dyfidować, uje, ował niedowierzać**: Zawsze dyfidował takowemu dla mnie sukcesowi. Mat. <Łć. diffidere>

×**Dyfnitor, a, lm. owie = Definitor**. <Śr. Łć. diffnitor>

Dyfnitorjum, w lp. nieod., lm. ja, jów, częś. Definitorium *zgromadzenie defnitorów, czyli delegatów klasztornych*: Prowincja polska r. 1726 na generalnym zgromadzeniu czyli D. w Madrycie, otrzymała stanowcze urządzenie. Szaj. <Śr. Łć. defnitorium, diffnitorium>

[Dyfla, i, lm. e] *chodak drewniany*. <Dnm. tuifel, z Fr. pantoufle>

Dyfrakcja, i, blm. fiz. p. Uginanie. <Now. z Łć. diffractus=rozłamany>

Dyfrakcyjny fiz. przym. od **Dyfrakcja**: Widmo dyfrakcyjne (=powstające wskutek uginania światła). Siatka dyfrakcyjna p. Siatka.

! **Dyfterja, i, blm. lek. p. Błonica**. <Now. z Gr. difthéra=skóra>

Dyfteryt, u, blm. lek. p. Błonica.

Dyfterytyczny przym. od **Dyfteryt, błonicowy**: Lasecznik D. Chory D. (=mający dyfteryt).

Dyftong, u, lm. i p. Dwugłoska. <Gr. diftoggos ż.>

Dyftyk, u, lm. i p. Tyftyk.

Dyftykowy przym. od **Dyftyk, tyftykowy**.

Dyfundować, uje, ował chem. i fiz. *ulegać dyfuzji*. <Łć. diffundere dosł.=rozlewać>

Dyfundowanie, a, blm., czynność cz. Dyfundować, dyfu z ja.

[Dyfuzjon, u, lm. y] p. Dyfuzor.

Dyfuzja, i, blm. i. chem. i fiz. mieszanie ś. dwóch cieczy, nierozdzielonych przegrodą, a. dwóch gazów: Szybkość dyfuzji (=szybkość, z jaką to mieszanie ś. zachodzi). 2. cukr. *sposób otrzymania soku z buraków*. <Łć. diffusio>

Dyfuzor, a, lm. y. [Dyfuzjon, Dywizion] cukr. *przyrząd do wyśladzania krajanki buraczanej*. <Now. z Łć. diffusus=rozlany>

Dyfuzyjny przym. od **Dyfuzja**: a) chem.: *Zdolność dyfuzyjna (=do dyfuzji)*. b) cukr.: *Sok*. D. (=otrzymany drogą dyfuzji).

Dyg, u, lm. i, × Dig. **Dygs** *ukłon kobiety, dygniecie, dygnienie.* <? DYG>

Dyga, i, lm. i grobla (*nad brzegiem morskim*): Poznałem wreszcie i miasto, port Ibrahim, i dygi i wszystkie statki. Sienk. <Fr. digue>

[**Dyga, i, lm. i**] **1. drzewo długie a cienkie. 2. deseczka pod strunami w gęślach.** <Ze Sgm. dūhan, Nm. deuhēn, dauhen = dźwignią pociskać>

Dygać, a, ai 1. p. Dygnać: Od Telimeny pięknie D. wyuczona. Mick. **2. × p. Dygotać:** Nie drzyj, niech ci nie dygają nogi. Pot. <? DYG>

×**Dygamja, i, blm.** *posiadanie dwóch żon naraz, dwużeństwo, bigamja.* <Now. z Gr. digamos = dwakroć żonaty>

Dyganie, a, lm. a czynność cz. **Dygać.** <? DYG>

†**Dygdyk, u, lm. i p. Tyftek:** Towary tureckie, kobierce, kilimy, dygdyki. Vol. <p. Tyftek>

Dygiestja, i, blm. 1. chem. p. Wytrawianie. 2. 1 fizj. p. Trawienie. <Łć. digestio>

Dygiestor, u, lm. y chem. przyrząd szczególnie zamknięty do ogrzewania materji lotnych. <Now. z Łć. digestio = trawienie>

Dygiestorjum, w lp. nieod., lm. ja, jów chem. przestrzeń, zwykle oszklona i zaopatrzona w wentylację, gdzie odbywają ś. roboty, przy których wydzielają ś. pary i gazy szkodliwe. <p. Dygiestor>

×**Dygiestyjny** przym. od **Dygiestja** (= trawienie): Po obiedzie jaśniejsze nieważ myśli, skutkiem zapewne jakiegoś fenomen u dygiestyjnego. Krasz.

Dygitaleina, y, blm. apt. substancja bezkształtna, należąca do rzędu glikozydów, otrzymywana z rośliny: *naparstnica szkarłatna.* <Od bot. nazwy digitalis (z Łć. digitus = palec) = naparstnica>

Dygitalina, y, blm. apt. substancja trująca, należąca do rzędu glikozydów, otrzymywana z rośliny: *naparstnica szkarłatna.* <Now. z początku Łć. nazwy rośliny naparstnica (digitalis) i przekształcenia wyrazu toxi-kon ni. = trucizna (u strzał łukowych)>

Dygitoksyna, y, blm. apt. substancja krystaliczna, nadzwyczaj trująca, otrzymywana z rośliny: *naparstnica szkarłatna.* <Now. z początku Łć. nazwy rośliny naparstnica (digitalis) i przekształcenia wyrazu toxi-kon ni. = trucizna (u strzał łukowych)>

Dygnąć, nie, nął, nied. Dygać *zrobić dyg, ukłonić ś. po kobiecemu, zginając kolana:* Zosia grzecznie dygnęła, on skłonił ś. nisko. Mick. <? DYG>

[**Dygnerys, Dignere**] tylko w wyrażeniu: *Sprawić komu D. = sprawić komu laznię, wybrać kogo, wysmagać, sprawić lanie.* <Drogą jakiejś ironji z Łć. dignus = godzien, dignor = cenię, czezę>

Dygnienie, a, lm. a p. Dygnięcie: Na D. Zosi krzyknęła z rozpaczy. Mick. Gości witała dygnieniem. Mick. <? DYG>

Dygnięcie, a, lm. a, Dygnienie czynność cz. **Dygnąć.**

Dygnitarczyk, a, lm. i pog. *syn dygnitarza; pochodzący z rodu dygnitarskiego.* <p. Dygnitarz>

Dygnitarjat, u, 1. lm. y p. Dygnitarstwo: Pełne poręcznikostwo w husarskiej chorągwi było niemal dygnitarjatem wojskowym. Sienk. **2. blm. zb. dygnitarze:** Francuska izba wyższa za czasów monarchji orleańskiej oraz senaty Napoleońskie posługiwać ś. musiały dygnitarjatem urzędniczym. Remb. <Z Dygnitarz>

Dygnitarka, i, lm. i forma ż. od **Dygnitarz,** *dostojna niewiasta:* Jeśli traf szczęśliwy do dygnitarki go nie poprowadził, wystawiał obraną piękność na to, że u drzwi z pokorą czekała, póki na nią kolej po pierwszych damach zgromadzenia nie przyszła, aby próg pokoju przestąpić. Skarb.

Dygnitarski przym. od **Dygnitarz:** Fil to godna zabawka dygnitarskiej córki! Mick. *Niedygnitarska szlachta.* Remb. (= nie zajmująca urzędów). **Po dygnitarsku** przys. *jak dygnitarz, jak na dygnitarza przystoi:* Wyglądać po dygnitarsku. <p. Dygnitarz>

Dygnitarstwo, a, lm. a, Dygnitarjat *wysoki urząd, zaszczytne stanowisko, wysoka godność, dostojność:* Mieczysław, pragnąc pierwszego dygnitarstwa, Kraków opanovał. Paszk.

Dygnitarz, a, lm. e 1. wysoki urzędnik, dostojnik. Żart.: D. szpieberski = biały niedźwiedź. **2. × znakomitszy gracz w palcaty.** Goł. <Fr. dignitaire, z Łć. dignitas = godność>

Dygnitarzafko, a, lm. a *dziecko dygnitarza:* Małe D. Rol.

Dygnitarzowa, ej, lm. e *żona dygnitarza.*

Dygnitarzówna, y, lm. y *córka dygnitarza:* Niebogata, lecz za to urodzeniem równa, z domu senatorskiego, jest D. Mick.

Dygotać, eze a. oe, ta, tał, × Dygać *drzeć trząść ś.:* Długo jeszcze nie mógł ochłonąć uspokoić ś. po wzburzeniu, dygotał jeszcze cały. Bał. <? DYG>

Dygotanie, a, blm., czynność cz. **Dygotać,** × **dygotka;** lek. *chorobliwe drganie, drżenie, trzesienie ś. członków, dygotki.*

×**Dygotka, i, lm. i p. Dygotanie.**

Dygotki, tek, blp. 1. posp. i lek. p. Dygotanie. 2. wet. drżenie w nogach u koni.

[**Dygować, uje, ował**] p. **Dugować;** *nieć, dźwigać.* <p. Dyga>

[**Dygowanie, a, blm.**] czynność cz. **Dygować.**

Dygresja, i, lm. e 1. odbieganie od przedmiotu: Pewniebym... lecz ta spowiedź jest za długa, dygresje nudzą. Słow. Za dygresję tę jeszcze raz przepraszam najmocniej. Jeż. **2. astr. największe oddalenie katowe planety od słońca, wschodnie a. zachodnie.** <Łć. digressio>

Dygresyjność, i, blm. obhytós dygresji, *częste odbieganie od przedmiotu:* D. poemata Słowackiego. Ohm.

[**Dygu dygu**] *naśladowanie odgłosu kołysania:* Dziewczyzna kolibeczką ruchu: D. D. we dnie, D. D. w noey. <Dźwn.>

[**Dygu, a, lm. y**] p. **Dyngus.**

[**Dy**] p. **2. Dy:** D. se juhasi! Já wiáneek straciła, wyście mi go znašli.

[**Dyja, i, blm.**] *krwó Pana Jezusa na krzyżu.* Por. **Drjakiew.** <Zap. zamiast Dryja(kiew)>

[**Dyjaktylowy:**] *Dyjaktylowa maść* p. **Djachylon.**

Dyjamb, u, lm. y *stopa czterozgłoskowa, złożona z dwóch jambów.* <Now. z Gr. di- = dwu- + iam-bos>

[**Dyjament, u, blm.**] p. **Dynamit.**

[**Dyjament, u, blm.**] p. **Dynamit.**

Dyjestja, i, blm. p. Trawienie. <Zam. dygestja, z Łć. digestio>

Dyjeta, y, lm. y p. Djeta. Zdr. **Dyjetka.**

Dyjetarjusz, a, lm. e p. Djetarjusz.

Dyjetka, i, lm. i p. Djeta: D. nie zaszkodzi.

[Dyjmowy] p. 2. Dymowy.

[Dyjny] p. 1. [Dana].

Dyk, a, lm. i, Dyl ucz. *jedność (jako stopień)*.
<?>

[Dyk] p. [Dycht]: Żołmirze, jak ś. ubierą, D. w polu kwiatki.

Dykasterja, i, lm. e, !**Dekasterja** 1. × a) *zbiorowe urzędy sądowe, sądownictwo*. b) *sąd wyższy, zajmujący ś. sprawami i wyrokami karnymi*. c) *sąd, rozstrzygający sprawy kolegialnie*. 2. *instytucja rządowa, urząd państwowy, biuro*: Różne dykasterje wystąpiły w mundurach galowych.
<Gr. dikastērion ni.>

×**Dykasterjum**, w lp. nieod., lm. ja, **jów** urząd sądowy, sąd: Prawo odwołania ś. od wyroku sędziów do najwyższego D. Nagan.

Dykasteryjny przym. od **Dykasterja**: Pełno kamienie, austerje wygodne, kilka domów dykasteryjnych. Rzew.

Dykeja, i, bfm. 1. *sposób mówienia, wymawiania, wysłowienia ś., wymowa*: Są dobrzy aktorowie, a mają złą dykeję, i odwrotnie: można mieć dobrą dykeję, a być złym aktorem. 2. *sposób wyrażania ś., dobieranie wyrazów*: W opowiadaniu uderza trafny rzut oka na rzeczy i otwarta D. pisarza: słów on zbyt nie waży. Która D. ma zostać już odład poprawną? Pol. <Łć. dietio>

Dykejonarski przym. od **Dykejonarz**, *słownikarski*.

Dykejonarz, a, lm. e *książka, zawierająca objaśnienie znaczeń oddzielnych wyrazów, słownik, leksykon; encyklopedia*. Zdr. **Dykejonarzyk**. <Fr. dictionnaire, włos. dizionario, z Łć. dietio = dykeja, frazowanie, mowa, wykład>

Dykejonarzyk, a, lm. i p. **Dykejonarz**.

Dyk! dyk! w. *naśladowanie nierównego stopania*: Biedna szkapa, cóż z nią teraz zrobię, kiedy mi kuleje, dyk! dyk! dyk! L. <Dźwn.>

[Dyki] *gruby, otyły*. <Nm. diek>

×**Dyks, a**, lm. y p. **Dyg**: Agata trzy razy dyksa zrobiła. Skarb. Dyksy poważne jejmości, dyksy pomieszane Agaty, niski ukłon z czapką na dół jegomości. Skarb. <? DYG z upodobnieniem zakończenia do Nm. Knicks?>

Dyksztyn, u, lm. y jub. *rodzaj djamentu rzniętego, brylant mniej facetowany, z obu stron płaski, in. t a b l i c a*. <Nm. Diekstein>

Dykt, u, lm. y *wyrażenie, sąd, powiedzenie, orzeczenie*. Mał. <Łć. dictum dosł. = powiedziane>

×**Dykt, u**, lm. y p. **Dycht**: W okolicy dziura ś. otwarła, woskowy zroniwszy D., lak śmiertelny wpuszcza. Zebr.

[Dykt] p. [Dycht].

1. **Dykta, y**, lm. y p. **Dyktando**: Musiał decyfrować i przepisywać na czysto lub pisać pod dyktą. Krasz. Przygotował ś. pisać pod dyktą pani. Krasz. Pisać dyktą. <Z Łć. dictare = dyktować, przez Fr. dictée>

2. **Dykta, y**, lm. y *szczot. gruby forner na szczotkę*. <? Nm. dicht = gęsty, czy też diek = gruby>

Dyktacja, i, lm. e p. **Dyktando**: Pisać pod dyktacją. Chodź. <Łć. dictatio>

Dyktanda, y, lm. y p. **Dyktando**: Listy, kreślone pod dyktandą przez jakiegoś niezręcznego skryptora. Krasz. <p. Dyktando>

Dyktanda, a, lm. a, **Dykta** 1. a. **Dyktacja, Dyktat, Dyktanda** *dyktowanie piszącemu*: Pisać za dyktandem. 2. *rzecz dyktowana*: Pisać D. Poprawić D. <Łć. dictando dosł. = dyktując>

Dyktandowy przym. od **Dyktando**: Stopień D. **Dyktat, u**, lm. y p. **Dyktando**: Spisana podług własnego dyktatu notatka o wizji biskupa. Mał. <Łć. dictatum dosł. = podyktowane>

Dyktator, a, lm. rzy a. **owie** 1. *wódz naczelny i najwyższy urzędnik z władzą nieograniczoną, wybierany w razie wielkiego niebezpieczeństwa* (w Rzymie starożytnym, a niekiedy i w późniejszych czasach): Przen.: D. Gallów (= Napoleon I) grmiącymi słowy zaczął poemat wielki, dziejowy. Syrok. 2. *człowiek, wodzący rej w jakimś stronnictwie a. społeczeństwie*: Siciński był D. na każdym sejmiku. Mick. 3. † *pierwszy uczeń w klasie, prymus*: Obok katedry stała mała ławeczka z pulpitem do pisania, siedlisko dyktatora, owego pierwszego ucznia szkoły. Skarb. <Łć. dictator>

Dyktatorjalny p. **Dyktatorski**: Najdłużej dokazywały zastępy litewskie Radziwiłła z Gąsiewskim, posiadającym dyktatorjalną władzę na Polesiu kijowskim. Rol.

Dyktatorski, Dyktatorjalny przym. od **Dyktator**: Władza dyktatorska. Przen.: Ton D. = *nakazujący, rozkazujący, stanowczy, arbitralny*. Po **dyktatorsku** przys. = *jak dyktator, nakazująco, stanowczo*.

Dyktatorstwo, a, lm. a p. **Dyktatura**.

×**Dyktatorzenie, a**, bfm., *czynność cz. Dyktatorzyć*.

×**Dyktatorzyć, y**, ył *być dyktatorem; mieć przewagę, znaczenie*.

Dyktatura, y, lm. y 1. a. **Dyktatorstwo** *władza dyktatora*: D. Cyncynata, Chłopiekiego, Kromwela. Złożył dyktaturę. 2. *przen. władza nad kimś, przewodzenie, przewaga*: Nie dążył do dyktatury pomiędzy młodzieżą. Rol. Chwytają moralną dyktaturę. Krasz. Apriorystyczna D. (= *narzucanie własnych przekonań*). 3. ×*rozkaz*. L. <Łć. dictatura>

Dycterja, i, lm. e, *część zdr. Dykteryjka* *krótkie opowiadanie żartobliwe, anegdotka, facecja*: Opowiadanie dziejów, przystrojone dykterjami, przypowiastkami, erudycją. Lel. <Łć. dieterium ni.>

Dykteryjka, i, lm. i p. **Dycterja**.

Dyktować, uje, ował, [Dychtować] 1. *mówić komuś, co ma pisać*: D. list sekretarzowi. 2. *przen. wskazywać, podawać, przepisywać, nakazywać*: Ja tylko to mówię, co mi rozum dyktuje. Dyktował mu, co ma robić. Strona woźnego zaprasza i dyktuje mu, co chce, a woźny ogłasza. Mick. D. komu prawa (= *narzucanie swojej woli*). <Łć. dictare>

† **Dyktować, uje, ował** i [Dyktować] p. **Dychtować**.

Dyktowanie, a, bfm., *czynność cz. Dyktować*: Pisać pod dyktowaniem. Krasz.

[**Dyktowanie, a**, bfm.] *czynność cz. [Dyktować]*.

[**Dyktownie**] przys. od **Dyktowny**: Naczynia te mają być z dylów D. spojonych. Świt.

[**Dyktowny**] p. **Dychtowny**.

Dyktum nieod. *powiedzenie, słowa, wyrazy*: Na takie D. muszą milczeć. <Łć. dictum dosł. = powiedziane>

Dyktura, y, lm. y gm. p. **Tektura**. Zdr. **Dykturka**.

Dykturka, i, lm. i gm. p. **Dyktura**.

×**Dykturka, i**, lm. i p. **Tynkturka, L**.

Dykturowy gm. przym. od **Dyktura, tekturowy**.

[Dyktyk] p. Dychtyk.
Dyl, a, lm. e 1. *płat drzewa z pnia, przepiłowanego wzdłuż na dwie połowy, gruba tarcica, bal*: A my od śmierci tylko przez D. mały. Kochan. 2. *ucz. p. Dyk*. <Nm. Diele ż.>

Dylacja, i, lm. e, Dylata *praw. przedłużenie terminu, odroczenie, odłożenie, zwłoka*: W królestwie Polskim prokuratorja miała dawniej prawo żądać trzykrotnej sześciomiesięcznej dylacji w każdej sprawie. <Łé. dilatio>

×Dylacyjny *przym. od Dylacja*: Sprawa ta, agitując ś. długo, dwa niemal całe tygodnie dylacyjne zabrała. Mat.

[Dylak, a, lm. i] *drzączek*. Por. Dyl, Dylar.

[Dylany] p. Dylowany.

×Dylapidacja, i, blm. *trwonienie, marnowanie, rujnowanie*. <Łé. dilapidatio>

[Dylar, a, lm. y] *dyl a. deska w parkanie*: Bez przelazik, bez delary, bez ogrodzenia da moje dalaś buzi Jasienkowi. Por. Dylak. <p. Dyl>

Dylata, y, lm. y *praw. p. Dylacja*.

×Dylatacja, i, blm. *rozszerzenie*: Granie D. chrześcijańskich, trackiego księżyca rogami znacznie prześciśnionych. Bart. <Łé. dilatio>

Dylatometr, u, lm. y *fiz. 1. przyrząd do mierzenia rozszerzalności cieczy. 2. rodzaj alkoholometru*. <Now. z Łé. dilatate = rozszerzyć + Gr. métron = mierz>

Dylatoryjny *praw. dylaty dotyczący*: Wniosek D. = *wniosek o przedłużenie sprawy*. Czasokres D. p. Czasokres. <Łé. dilatorius>

Dylawka, i, lm. i *zł. p. Duława*.

[Dyłaq, a, lm. i] p. Dryłaq: Z ostatniej ławki wychodziło dwóch dyłaqów pod wąsem. Budz. <Zap. od Dyl>

Dyłaq, a, lm. e *zool. (prionus) chrząszcz czterocłonkowy, długorogi*. <?>

[Dyl dyl! Dyl dyl bom bom! Dyli dyli dylica! Dyli dyli dan! Dylu dylu rom tom!] *przypiew*. <Dżwn.>

×Dylema, tu, lm. ta *ni. fil. p. Dylemat*.

Dylemat, u, lm. y, ×Dylema *fil. w logice 1. wniosek hipotetyczno-rozjemczy. 2. sofizmat, dozwalający na wybór między dwoma sądami sprzecznymi*. <Gr. dilemma ni.>

Dyletanek *przym. od Dyletant*: Wychowanie dyletanckie. Po dyletancu przys. jak dyletant: Traktować coś po dyletancu. <p. Dyletant>

Dyletanctwo, a, blm. p. Dyletantyzm.

Dyletant, a, lm. ci 1. *w estetyce: miłośnik sztuki; znawca dzieł sztuki*. Przeć. Artysta. 2. *posp. miłośnik jakiejś sztuki a. nauki, nie oddający ś. jej całkowicie i nie mający gruntownej znajomości rzeczy*: Pieszny podróżnik nie przestaje być dyletantem, zapisującym tylko powierzchowne wrażenia. Oehor. <Włos. dilettante>

Dyletantka, i, lm. i *forma ż. od Dyletant*.

Dyletantyzm, u, blm. 1. *fil. = a) w estetyce: miłośnictwo, znawstwo sztuki; cecha dyletanta. b) kierunek filozoficzno-literacki, polegający na estetycznym kontemplowaniu najważniejszych spraw i zagadnień ducha ludzkiego, pozostając na stanowisku sceptycznym*. Por. Estetyzm. 2. a. Dyletanctwo *posp. miłośnictwo jakiejś sztuki a. nauki bez gruntownej jej znajomości i bez całkowitego oddania ś. jej*.

Dylca, y, lm. e *bud. p. Podłożnica*. <p. Dyl>

[Dyli dyli!] p. Dyl dyli!

[Dyliina, y, lm. y, Delina] 1. *podłoga z okrągłaków. 2. parkan z okrągłaków, dylów, [delowina]*.

[Dylin dylin!] *naśladowanie głosu dzwonka, dendeleni, dzyń dzyń dzyń*: Słychać: D. D., ktoś gdzie z dzwonkiem. <Dżwn.>

[Dylitament, u, lm. a] = *Delektament*.

[Dylizan, a, lm. y] 1. *p. Dylizans. 2. płyta kuchenna*.

Dylizans, u, lm. y, ×Delizans, [Dylizan] *karotka pocztowa; omnibus*. <Fr. diligence>

Dylizansowy *przym. od Dylizans*: Koń D. Znajomość dylizansowa. Krasz. (= w dylizansie zawarta). Poznał dylizansowego towarzysza swego. Korz. (= z dylizansu).

[Dylon, a, lm. y] p. Dryłaq. <zop. od Dyl>

Dyłowac, uje, owa! 1. *z dylów układać*: Podłoga w kurniku dyłowana być ma. Haur. Dyłowany parkan. Bobr. 2. *dylami wykładać*: Dyłowana wieża. Baz. <p. Dyl>

Dylowanie, a, lm. a 1. *blm. czynność cz. Dyłowac. 2. pomost z dylów, podłoga z dylów*: Uczyli sobie D. i obdaszek. Baz. D. pod kartauq. Dek. 3. *przegroda w gumnie między sasiekiem a bojowiskiem a. klepiskiem*. 4. [D.] *parkan z dylów*.

Dyłowany, [Dylany, Delany] *ulozony z desek, zrobiony z desek*: Podłoga dyłowana. P. Dyłowac.

[Dylowina, y, lm. y, Delowina] *ściana z desek, szalowanie, dylowanie*.

Dylowy *przym. od Dyl*: Wokół dworu biegł parkan D. Rol. (= z dylów zlozony).

[Dylówka, i, lm. i] *podłoga z tarcic w stajni*.

×Dylucydacja, i, lm. e *wyjaśnienie, wyjaśnienie, wykazanie*. <Now. z Łé. dilucido = wyjaśniam>

[Dylu-dylu] *naśladowanie grania na skrzyppcach*: Dylu-dylu na badylu, nie potrzeba smyczka. Psń. <Dżwn.>

[Dylu dylu rom tom!] p. Dyl dyl!

Dyluwjalny *przym. od Dyluwjum*: Formacja dyluwjalna p. Formacja. Okres D. Osad D. <Łé. diluvialis>

Dyluwjum *nieod. geol. grupa skał osadowych czwartorzędowych starszych*. <Łé. diluvium = pódz>

[Dylas, a, lm. y] *przezwiśko, dawane chłopcu*. Por. Dylca. <Może od Dyl>

[Dylca, y, lm. y] *duży niezgrabny człowiek*. Por. Dylas. <Może od Dyl>

Dym, u, lm. y 1. *mieszanina ciał lotnych, powstających przy niezupełnym spaleniu ś. substancji palnych*: D. z komina, z fajki. Kłab dymu. Dymy ciągnąc z cybucha, wonnym ś. okrył obłokiem. Mick. Dymem kogo dusić. Troc. Dymem wykurzać. D. bażantowy = *rodzaj dymu bażantem przyjemny, za pomocą którego odleciałe z bażantarni napowrót można sprowadzić*. Potrawa ta traci dymem a. czuć ją dymem. Ty masz wędzonkę w jukach, czuję stąd po dymie. Mick. Nawet D. słodki w swojej chatce. Prz. Tehórzowi dymem dzwonią. Prz. (= *wykurzają go*). Pasorzyt patrzy tylko dymu z komina. Ł. Ani dymu, ani popiołu. Prz. (= *ani śladu, jak gdyby nigdy nie*). Banieje lecają jak D. Troc. (= *kupa, chmara*). Dusza mego pana z dymem pójdzie do nieba. L. (= *prościeszko*). Przen.: Jużes mu w oczach dymem, gorzka, zaniełbana. Koss. A. (= *solą w oku, kocią w gardle*). Puścić kogo z dymem = *spalić ś.*; b) *przen. w niewcz ś. obrócić, marnie przepaść, zniknąć*: Co to miast i wsi w tej wojnie z dymem ku górze poszło. Falib. Wszystkie jego zamiary z dymem poszły. Na-

ostatek u nas pisane i niepisane prawa, wszystko to pójdzie z dymem. Górń. Rady ich w D. poszły. Skar. \times Skoro ma pieniądze, tak zaraz miłość w D. ś. rozchodzi. L. Jak w D. = bez *uchania, na pewno, bez ceremonji, obcesowo, prosto, z kopyta*: Uderzyć do kogo a. \times w kogo, jak w D. W komplement, jak w D. Prz. Więcej w D. do Bączalskiego. Pol. Otóż to zwyczaj panów, na hulanki radzi, a gdy worka pociągając, jak w D. do czeladzi. Zabł. 2. przen. = a) *rzecz marna, czcza, marność*: Cnoto, czezy dymiel Mick. Wszystko to D., w czym ś. tak ludzkie serea zakochały. P. Koch. b) *urojenie, fantazja*: Dawno były matki wesole i zdrowe, nie durzyły im głowy dymy romansowe. Niem. Mają ludzie swe fantazje, mają w głowie dymy. Pot. Na cóż ś. przyda ten spoczynek, który wiatry śeiga, dymem karmi ś. Alber. c) *falsz, omamienie, oszukaństwo*: Obie strony chytrością swoją chciały sędziemu D. w oczy puścić. Baz. Dymem karzą, kto D. sprzedawał. Kosz. Kto wiatrem służy, temu dymem ma być płacono. Wer. (= *jakta praca, taka płaca*). Nabrawszy materklasów, i wiatru, i dymu, powracał jeden łajdak. Tremb. d) *ułudne słówka, pochlebstwo*: Kto w pochlebnym kocha ś. dymie, ten we mgle grubej osiedzie. L. Ma on dosyć takich dymów, co ś. niemi rad pasie, bo jest cheiwy sławy, i w małych rzeczach radby był głośny. Lubom. Marny pochwał dymie! Mick. e) \times *duma, pycha, próżność*: Człowiek pełen dymu, a nader pragnący sławy. Górń. Nie próżnej ambicji dymy przywiodły mię do pisania życia mego. Ossol. 3. \dagger *wyziew, wapor*: Ziewanie przychadza z dymów grubych, które, gdy ś. ku czeluściom ustnym zbierają, tedy odtwierają je. And. z Kobyl. Wilgotności i dymy ziemi czynią dziwne sprawy w ciele człowieka. Lat. Dymy, które z zapalenia krwi pochodzą. Baz. Zbytek trunków napełnia głowę dymem. L. 4. *przedział w kominie*: Komin o czterech dymach. 5. *komin*: Fort! bo cię staropolskim każe obyczajem powiesić w dymie i ciąć we dwoje nahajem. Zabł. 6. *dom (z kominem), szczeg. chata wieśniacza, chałupa*: 50 dymów we wsi. Dawał mu folwark pięciu dymów w dożywoicie. Mick. Średnią wielkość gospodarcki włościańskiej na Ukrainie nazywano osiadłym dymem. Przez D. rozumieć należy nie komin, ale całą zagrodę, siedzibę i to taką, która podatkowi podlega i w jednym jest zbudowana okręgu. T. K. Klasztory, kanonje rachowane były za jeden D. T. K. Gdzie włók wymierzanych nie mają, jedno dymy, jak na Podlasiu, tam po dwa dymy na jeden złoty poboru składać ś. mają. Vol. 7. \dagger *chata dymna, kurna*. Kochan. 8. [Dymy] = *mgły, mgła*: Suche, mokre dymy. 9. myśl.: a) Na D. iść = a) *na wiatr, za wędchem*; β) (o dziku a. niedźwiedziu, łosiu) *rzucić ś. na myśliwego po strzale chybnym a. będąc od strzału zraniemym*. b) Spaść dymem (o ptakach) = *spaść zaraz po strzale, in. upaść kamieniem*. 10. zł. *dom mieszkalny*. Zdr. Dymek, Dymeczek. <DYM>

Dym. (w skrótce) = *dymisjonowany*.

Dyma, y, lm. y *tkanina bawełniana a. bawełniano-liniana*. Zdr. Dymka. <Tur. dimi = barchan, z Gr. dímiton dosł. = dwunici>

Dymacz, a, lm. e l. \times ten, co dmucha. L. 2. prow. *przyglądający ś. grze w karty*, prow. kibie. 3. [D.] = a) *mieszek, przyrząd do rozniecania ognia w piecu*. b) *wydęcie (choroba)*. <DM>

\times Dymaczek, czka, lm. ozki p. Dymaczka. Dymaczka, i, lm. i, \times Dymaczek *mieszek kowalski; ręczny mieszek do dmuchania*. <DM>
Dymać, a, ał l. \times dąć, dmuchać: D. na węglu. Hut.: D. miechem = *ciągnąc za drążek zwany gibaczką, dmuchać miechem*. 2. gm. *prędko iść a. biec, ruszać, pędzić, machać*: Dyma, kiejby dziad na wesele. Prz. Chciało mu ś. D. za jedną owcą. Bał. A dymaj, co konie wyskoczają! Jeż. (= *jeźdź prędko*). 3. ucz. *uciekać z lekcji*. 4. rub. *ciężko pracować*: Dymałem przez cały tydzień aż do krwawego potu. 5. gm. *coire*. 6. prow. *przy-patrywać ś. grze, nie biorąc w niej udziału, tworzyć galerje*, prow. *kibicować*. <DM>

[Dymak, a, lm. i] *garnek do okurzania pszczoł*. <DM>

\times Dymalny l. *służący do dmuchania, nadymający*: Miechy dymalne. L. 2. *dający ś. rozumu-chować*: Węgle dymalne. L. <DM>

Dymanie, a, blm., *czynność cz. Dymać*: Miech do dymania.

\times Dymarka, i, lm. i l. *chata włościańska bez komina, dymna chata, kurna chata*. 2. a. \times Dymówka hut. *ognisko, używane w dawnej metalurgji do bezpośredniego wytapiania z rudy żelaza kowalnego*. <DM>

\times Dymarski przym. od Dymarz: *Ognisko dymarskie*. Majster D.

\times Dymarstwo, a, blm. *wyrabianie żelaza w dymarkach*.

\times Dymarz, a, lm. e hut. *robotnik, który w dymarkach wytapiał z rud żelazo*. <DM>

Dymeczek, czku, lm. czki p. Dym: *Gdy ś. cyna rozgrzeje, niby D. złoty czyli waperek wylatuje*. Torz. <DYM>

Dymek, mku, lm. mki l. p. Dym: *D. pachnący ś. rozchodzi*. Troc. \times Gdy ś. gorzałki napije, D. mu mózg zamroczy. Perz. (= *upojenie, zawrót głowy*). \times Dymki filozoficzne trochę im głowy zakręcają. L. (= *wojenia, mrzonki*). \times Czego mię te tchórze przechodzą dymki? L. (= *czcza obawy*). Ma D. w głowie. Prz. D. chwały. L. 2. *zapach starego wina, myszka*: Winko niemłode ma D. L. (= *myszką trąci*). 3. [D.] 2 pp. *mka kowal*. 4. fot. p. Szlajer. 5. myśl. *pot a. zapach, który z siebie wydają ptaki*: D. dubelta. <DYM>

Dymensja, i, lm. e l. \times odstęp, przedział. 2. mat. p. *Wymiar*. <Łć. dimensio, przez znaczenie Fr. dimension>

\times Dymiciel, a, lm. e ten, *który dymy; namiętny palacz, fajkarz*. <DYM>

Dymić, i, il l. a. D. ś. *dym a. parę z siebie wypuszczać, kurzyć ś.*: Piec dymi. Drzewo dymi. Wulkan dymi jeszcze. Na wiosnę łąki i bagniska dymią. Woda tych studni śkni ś., płamista rdzą krwawą, a z wnętrza ciągle dymi, zionąc woń plugawą. Mick. Wyszedszy z wody, suszyli ś., nadstawiając grzbiety słońcu, aż dymiło ś. z nich, jak ze smolarni. Sienk. Koń zrywa ś., chrapami dymi. Ostr. S. Wiatr od północy dymi, że światła nie widać (= *wzniesca kurzwę*). Lampa dymi (= *kopci, czadzi, filuje*). Przen.: *Jeszcze ich krew ś. dymi*. Naprzeciw baron, z usty wciąż rozciągniętymi, jak gdyby ze skalistej rozpadliny dymi. Mick. (= *puszcza kłęby dymu z fajki*). 2. przen. *paląc tytuś, kurzyć*: Ciągłe dymi. 3. \times *kopcić*: Piec źle wypielony dymi wszystkie ściany. L. 4. \times *przy-dymiać*: *Zły kucharz wszystkie potrawy dymi*.

L. 5. \times wędzić: Dymnik, gdzie co dymią. Bobr. 6. \times (w lecznictwie i sztukach pięknych) *dymem napuszczać*. L. 7. [D.] = *wydziałać mgły, kurzyć* ś.: Wirehy dymią. 8. chem.: Kwasy dymiące = nazwa pewnych kwasów w stanie bezwodnym a. *bardzo słęonego roztworu*: Kwas solny dymiący. D. ś. l. p. **Dymić**. 2. \times nieos.: Dymi ś. = *dym ś. wydziela, kurzy* ś.: W tym budynku, w tej izbie dymi ś. L. <DYM>

Dymienica, y, lm. e lek. l. a. † **Dymienica** = a) a. † **Dymnica**, [Dymnica, Dumienica], **Bubon**, [Babon, Bombon] (bubo) *zapalenie ropne gruczołów chłonnych, osobliwie w pachwinie*, † *boleączka*, † *kiła*: D. prosta, doraźna, zarazkowa. D. morowa, powietrzna p. **Morówka**. b) † (apostema) *ropień*. Mur. 2. bl. *przepuklina*. <? DY>

Dymienicowy przym. od **Dymienica**.
Dymieniczny bot.: Dymieniczne ziele a. † **Dymionne ziele** (aster) *pospolita nazwa rośliny aster*.

Dymienie, a, blm., czynność cz. **Dymić**. <DYM>

Dymienie się, a ś., blm., czynność cz. **Dymić** ś.

Dymię, enia, lm. ona p. **Pachwina**. Zdr. † **Dymionka**. <? DY>

Dymik, u, lm. i l. \times *luft do odświeżania powietrza w stajni*. 2. [D.] p. **Dymnik**. <DYM>

† **Dymienica**, y, lm. e p. **Dymienica**. Mym.

\times **Dyminucja**, i, lm. e, \times **Dyminucja** *zmniejszenie, uszczerbek, uszkodzenie*: Nie będą mogli nie stanowić, coby za sobą szkodę a. *dyminucję* dóbr pospolitych niósł. Remb. <Z Łć. diminuo dost. = rozdrabniam i Śr. Łć. diminutio>

\times **Dyminucja**, i, lm. e p. **Dyminucja**: Król nie chciał mieć *dyminucję*, ale radniej *pożytek*. Paw.

† **Dymionka**, nek, blp. p. **Dymię**: Wydęcie i napuchnięcie w dymionkach. Spicz. <p. Dymię>

† **Dymionny** l. p. **Dymionowy**: Dymionne niemocy. Urzęd. 2. bot.: Dymionne ziele p. **Dymieniczny**.

Dymionowy, † **Dymionny** (inguinalis) przym. od **Dymię**, *pachwinowy*.

Dymisja, i, lm. e, \times **Demisja** *uwolnienie od służby państwowej*: Podać ś. do dymisji. Przen.: Uważał te słowa za wyjątek ze swojej miłosnej dymisji. Korz. <Łć. dimissio>

Dymisjonować, uje, ował kogo = *dawać komu dymisję, uwalniać ze służby*: Nałogowych pijaków i nie obiecujących poprawy hultajów, wymazawszy z rejestru, dymisjonował. Kaczk.

Dymisjonowanie, a, blm., czynność cz. **Dymisjonować**.

Dymisjonowany, \times **Dymisjonowany** *mający dymisję, uwolniony od służby*: D. pułkownik.

\times **Dymisjonowy** p. **Dymisjonowany**.

Dymisorjalja, ów, blp. *świadectwo, pozwalające członkowi jednej parafji a. djecezji dopełniać obowiązków religijnych (np. przyjmować święcenia kapłańskie) w innej*. <Śr. Łć. dimissorialia lm.>

\times **Dymitować**, uje, ował *oddawać, doręczać*: Synowi dają za macierzystą część i z mego dobra dwa razy tyle wartą i tę natychmiast mu dymitują. Krasz. <Łć. dimitto>

\times **Dymitowanie**, a, blm., czynność cz. **Dymitować**.

l. **Dymka**, i, lm. i l. p. **Dyma**. 2. [D.] *długa spódnica*. 3. przen. *kobietka, spódniczka*: Dałbyś spokój tej dymce. Kaczk. <p. Dyma>

2. **Dymka**, i, lm. i l. [D. a. **Dymówka**] *cebula* (allium cepa). 2. [D.] = a) *śliwka, wędzona w dymie*: Sliwki dymki. b) *fajka z krótkim cybuchem*: Fajeka D., capecka krymka, kónicek turek, sám pán mazurek. 3. ogr. *cebula wędzona, żeby nie kwilla*. <DYM>

[**Dymka**, i, lm. i] *rodzaj szabli, demeszka, damascenka*. <Zap. = Démka, p. Damascena, por. Demeszka>

\times **Dymkowaty** l. *ilo dymku podobny*. 2. Wino *dymkowane = dymkiem trącające, stare*.

Dymkowy przym. od l. **Dymka**: Kaftanik D.

Dymnica, y, lm. e l. p. **Dymnik**. 2. bot. (fumaria) *ros. z rodziny dymnicowatych*. Gatunek: D. lekarska, Vaillantia a. Kokorycz lekarska, posp. Polną rutą, kwitnąca Ptasią rutą zwana (f. officinalis s. Vaillantii). 3. a. **Dymnisko** kol. *część kotła parowego, którą odchodzi dym do kominu*. <DYM>

\times **Dymnica**, y, lm. e, *część w lm. pagórek, wał piaszczysty nad brzegiem morskim*: Przy dymnicach morza Niemieckiego stoją jeszcze upadłe mury miasta Winety. Błaz. <p. Dyna; Dymnica jest sld. do DM>

† **Dymnioa**, y, lm. e, [Dymnica] lek. p. **Dymienica**.

[Dymnica, y, lm. e] p. **Dennica**.

Dymnicowaty bot.: *Rośliny dymnicowate (fumariaceae) rodzina przyrodzona roślin dwuliściennych*. <DYM>

Dymnik, a, lm. i l. a. **Dymnica** = a) *otwór do wypuszczania dymu w dymnej chacie*: Najlepszy oddech z poddasza dymowi, bo mu wiatr przeszkoździć nie może, a dymnikiem za wiatrem go wypuszczać. Haur. b) *izba bez kominu, dymna chata, kurna chata*. c) *izba do wędzenia mięsa, wędzarnia*: D., gdzie co dymią. Bobr. d) \times *zła garkuchnia*. Kn. 2. *okno w dachu na poddaszu*. 3. a. **Wysuwnica** *okienko pod daszkiem w dachu do zakładania belek przy restauracji domu*. 4. *otwór nad kapturem alembikowym*. 5. a. [Dymik] *rura do wypuszczania dymu z pieca, kominu*: Nad zrębem ścian piętrzył ś. olbrzymi dach z czterema dymnikami w pośrodku. Sienk. 6. bot. p. **Placziin**. 7. węgl. *otwór w milerzu (=stosie) dla przystępu powietrza*. <DYM>

Dymnikowy przym. od **Dymnik**: Kłapa dymnikowa.

Dymnisko, a, lm. a kol. p. **Dymnica**.

\times **Dymnisty** *dym z siebie wypuszczający, dymiący; pelen dymu, zadymiony*. Przen.: Wre ukrop od ognia, potok wody D. burzy ś. Koch. A. (=para buchający). <DYM>

Dymno przys. od **Dymny**: Zimno, D. i do domu daleko. Prz.

Dymnoszary *mający barwę szarą, pomieszaną z brunatną*. <DYM+SZAR>

Dymny l. p. l. **Dymowy**: *Uduśił gęszczą dymnych kłębow. Miek. 2. zakopcony*: Ściany dymne i brudne, jak czarna opona. Miek. 3. *pelen dymu, zadymiony*: Dymna chata (= nie mająca kominu, kurna). 4. *podobny do dymu, kłębiący ś. nakształt dymu*: Jary ś. tumanig, dymnej kurzawy przesłonięte złotem. Słow. 5. \times **dymiaczy**, *kopcający*: Dymne drewka. L. 6. \times **dymem trącający**. L. 7. \times przen. *mglisty, niejasny*: Myśli dymne. 8. \times *znikomy jak dym, czczy, próżny*: Gdzie wasza dymna sława? Z pogrzebem zaginie. Paszk. 9. [Dymna bedka a. dymna huba] = *grzyb aromotnik smrodliwy (phallus impudicus)*. <DYM>

Dymochłon, u, lm. y, **Chłodnym** kol. urządzenie w palenisku parowozu, mające na celu dokładne spalanie cząstek węgla, zawartych w dymie. <DYM+CHŁO(N)>

Dymochłonny *dym pochłaniający*: Przynrząd D. <Dymochłonny *dymem zionący*: Dymonośnemi rykami byki miejsce owe napełniały. Otw. <DYM+NIOS>

×**Dymopelny** *pełen dymu*: D. obłok. Koeh. J. <DYM+PEŁ(N)>

×**Dymopłód**, oda, lm. ody 1. *zły kucharz*. 2. *wietrzniak, pustak, szalawila, świszczypala*. <DYM+PŁOD>

Dymorfizm, u, blm., **Dimorfizm** chem. i min. p. **Dwukształtność**. <Gr. dimorfos>

Dymorfny min. p. **Dwupostaciowy**. [Dymowato] *mglisto*. <DYM>

×**Dymowach**, a, lm. y *pasibrzuch, pieczeniuraz*. <DYM+WĘCH>

†**Dymowe**, ego, blm. p. **Podymne**. <DYM>

Dymownia, i, lm. e hut. *zabudowanie, mieszczące dwa ogniska: jedno do wytopiania rudy z kłęba, drugie do ogrzewania kłęba*. <DYM>

1. **Dymowy**, **Dymny** przym. od **Dym**: Cały dom zgorzał, jego tylko komórka od zapału i od woni dymowej była wolna. Birk. Odrębną postać powiatowego żołnierza stanowili dymowi żołnierze. Paw. (= według stosunku dymów = do mostów utrzymywani).

2. **Dymowy** przym. od **Dyma**; [Dymowy]: Obrus D.

Dymówka, i, lm. i f. ×p. **Dymarka**: W dymówkach wyrabiano łupy, t. j. kawały żelaza. Rol. 2. [D.] p. 2. **Dymka**. 3. zool. p. **Jaskółka**. <DYM>

[**Dymwaga**, i, lm. i] *kawałek drzewa, umieszczonej poprzecznie do dyszla, do którego przyczepiają ś. orczyki, stalowaga; grundwaga*. <Druga część wyrazu jest Nm. Wage = stalwaga, pierwsza może jest skróceniem wyrazu [Podyma] = *podajma = deska wozowa>

Dyna, y, lm. y fiz. *jednostka sił w układzie miar bezwzględny, siła, która, działając na masę jednego grama, nadaje mu w ciągu sekundy prędkość jednego centymetra na sekundę*. <Niedawne umyślne skrócenie Gr. dýnamis = siła>

1. [Dyna] p. i. [Dana]: Oj D., oj D., oj D., niech żyje Pan Jezus dziecina! Pśń. Ojze D! D. moja D! Oj ty D! <Por. Dana i in. okrzyki>

2. [Dyna, y, blm.] *rodzaj tańca*. <?>

3. [Dyna, y, lm. y, Dynuga] *wydma, góra piasłowa, odsypisko nadmorskie*. <p. Duna>

Dynametr, u, lm. y fiz. p. **Auksometr**. <Nie-właściwe skrócenie wyrazu Dynamometr>

Dynamiciarz, a, lm. e, **Dynamitard**, **Dynamista**, **Dynamitnik** *zbrodniarz, usługujący ś. dynamitem, anarchista, używający dynamitu jako środka zniszczenia*. <p. Dynamit>

Dynamicznie fil. przys. od **Dynamiczny**: *Zachowywać ś. D. (= w charakterze siły)*. Rozważać coś D. (= ze stanowiska dynamiki).

Dynamiczny i. fil. = a) *do siły należący; posiadający naturę siły*: Proces, czynnik D. b) *do dynamiki należący*: Twierdzenie dynamiczne. c) bl. zam. **Dynamistyczny**: Pogląd, kierunek D. Przec. **Statyczny**. 2. fiz. *polegający na ruchu*: Dynamiczna teoria ciepła = teoria, tłumacząca objawy ciepła ruchem najdrobniejszych cząstek ciał, in. mechaniczna teoria ciepła. <Now. z Gr. dýnamis = siła>

Dynamida, y, lm. y fiz. *atom wraz z otaczającą go atmosferą eteru*. <Now. z Gr. dýnamis = siła>

Dynamika, i, blm. i. fil. *część filozofii przyrody, rozważająca wszechświat jako proces zależny od nierównowagi sił działających, jako mechanizm w działaniu*: D. świata, życia, społeczna (Spencer). Przec. **Statyka**. 2. fiz. *część mechaniki, traktująca o ruchu*. <Gr. dynamiké dosł. = silna>

Dynamista, y, lm. ści i. fil. *zwolennik, przedstawiciel dynamizmu; filozof wyznający dynamizm*. 2. p. **Dynamiciarz**. <p. Dynamizm i Dynamit> **Dynamistycznie** fil. przys. od **Dynamistyczny**: *Pojąć, objaśnić coś D.* <Now. z Gr. dýnamis = siła>

Dynamistyczny i. fil. *w duchu dynamizmu pojęty; z zasadami dynamizmu zgodny; dynamiczmem nacechowany*: Pogląd, kierunek D. 2. *dynamistom właściwy*: Zamach D.

Dynamit, u, blm., [Dyjament, Dyjament] chem. *mieszawina nitrogliceryny z pewnymi ciałami sypkimi, jak oto z trocinami, ziemią okrzemkową i t. p.* <Now. z Gr. dýnamis = siła>

Dynamitard, a, lm. owie p. **Dynamiciarz**. <Fr. dynamitard>

Dynamitnik, a, lm. cy p. **Dynamiciarz**. <p. Dynamit>

Dynamitować, uje, ował *wysadzać w powietrze dynamitem*.

Dynamitowanie, a, blm., *czynność cz. Dynamitować*.

Dynamitowy przym. od **Dynamit**: *Nabój D.*

Dynamizm, u, blm. fil. 1. *filozofia a. kierunek fil., przyjmujący siłę jako czynnik niezbędny dla objaśnienia świata*: D. joński. 2. *pogląd fil., przyjmujący siłę za jedyną podstawę bytu*: D. bezwzględny. Przec. **Mechanizm**. <Now. z Gr. dýnamis = siła>

Dynamoelektryczny fiz.: *Maszyna dynamo-elektryczna = maszyna magneto-elektryczna, w której zam. magnesów stalowych działają elektromagnesy, przynrząd, wytwarzający prądy elektryczne bezpośrednio nakładem pracy mechanicznej, in. maszyna dynamo, dynamo maszyna*: Maszyna dynamo-elektryczna o prądach przemiennych (= wytwarzająca prądy, biegnące naprzemiennie w jedną i drugą stronę). Maszyna dynamo-elektryczna o prądach stałych (= wytwarzająca prądy stale w jednym kierunku swrócone). <Now. z Gr. dýnamis = siła+Elektryczny>

Dynamogienicznie fil. przys. od **Dynamogieniczny**: *D. działać, wpływać*.

Dynamogieniczny, × **Siłorodny** fil. w psychologii: *siłę wzbudzający; objawy siły mięśniowej potęgujący; poczucie siły wzmagający; cenestezję steniczną wywołujący*: Czynnik D. Wpływ D. barwy, dźwięku, zapachu. <Now. z Gr. dýnamis = siła+genikós = - rodny>

Dynamogienja, i, blm. fil. w psychologii: *potęgowanie ś. siły; wzmaganie ś. objawów siły; wzrost poczucia siły a. cenestezji stenicznej*.

Dynamomaszyna, y, lm. y fiz. p. **Dynamo-elektryczny**. <Now. z Gr. dýnamis = siła+Maszyna>

Dynamometr, u, lm. y, **Siłomierz** fiz. *przynrząd do mierzenia sił*. <Now. z Gr. dýnamis + métron = - mierz>

†**Dynar**, a, lm. y p. **Denarek**.

Dynarek, rka, lm. rki p. **Denarek**.

Dynasta, y, lm. śc1 1. *władca, możnowładca, magnat*: W zwyczaju było u dynastów naszych traktować z sąsiednimi dworami. Puł. 2. *członek dynastji*. <Gr. *dynástēs*>

Dynastja, i, lm. e 1. *szereg panujących z jednego rodu*. Przen.: Zaczął dynastję trupów, był ostatnim z rodu. Słow. 2. *rodzina panująca*. <Gr. *dynasteia* dosł. = władza, panowanie>

Dynastycznie przys. od **Dynastyczny**: Miał do czynienia ze skomplikowanymi stosunkami dwóch państw, połączonych D. Smol.

Dynastyczność, i, blm. rz. od **Dynastyczny**.

Dynastyczny, Dynastyjny przym. od **Dynastja**: Interes D. Porządek, tron D. (= *dziedziczny*). Pochodzenie dynastyczne szlachty polskiej (= *od dynastów*). <Gr. *dynastikós*>

Dynastyjny p. Dynastyczny.

× **Dynastyk, a, lm. cy** *zwoleńnik dynastji panującej*. <Now. z Gr. *dynasteia* = władza, panowanie>

Dynda, y, lm. y, × **Dyndeł** *rzecz kołysząca ś., wisząca*: Silnymi barki dziadów w tę i owę stronę ogromne dyndy hałas czynią poruszone. Węg. (= *dzwony*). <? *Dźwn.*>

Dyndać, a, al rub., [**Deńdać**] 1. a. D. ś. *bujać ś., wisząc, kołysać ś.*: Kiełbasy dyndają na sznurku. D. na szubienicy (= *być powieszonym, wisieć*). 2. *czym = poruszać coś wiszącego, fajtać*: Może go tam w tarasie dłużnik jaki więzi, może już gdzie nogami dynda na gałęzi. Tremb. 3. *dzwonić*. <? *Dźwn.*>

Dyndał, a, lm. y zł. *dzwon*.

Dyndanie, a, blm., czynność cz. **Dyndać**.

Dyndanie się, a, ś., blm., czynność cz. **Dyndać** ś.

× **Dyndeł, a, lm. e** p. **Dynda**: Od dyndela u ucha talar niech ptać. Lekar. (= *kolczyka*).

[**Dyndera, y, lm. y**] p. **Dziędzierzawa**: Sam nie wiem, czy ś. dziad spił, czy objadł dyndery, wyprowadzić go jednak muszę z tej chimery. Zabł. <p. *Dendera*>

[**Dyndolić, i, il**] p. 1. **Dydać**.

[**Dyndolik, a, lm. i**] *tępy kozik, tępy nóż*. <Zap. *Dźwn.*>

[**Dyndołek, lka, lm. lki**] *małe brzemię*. <?>

Dyndować, uje, ował myśl. (o lisie) *swobodnie biegać, chodzić za zdobyczą*. <*Dźwn.*>

Dyndowanie, a, blm., czynność cz. **Dyndować**. [**Dydy**] w wyrażeniu: [D. bić] *waleśać ś., próżniaczyć*. <Zap. *Dźwn.*>

† **Dydyrz, a, lm. e** ten, *co wodzi niedźwiedzie, niedźwiedznik, niedźwiedziarz*: Wodzi każdego, jako dydyrze niedźwiedzia. Gil. <?>

Dyng, u, lm. i 1. × *gór. ugoda od latra* (= *sąźnia*) *bieżącego szybu, chodnika i t. p.* Kopać na D. = *na ugode, umowę*. 2. [D.] p. **Dyngus**. <Nm. *Ding*>

× **Dyngarz, a, lm. e** *gór. robotnik w kopalni, biorący zapłatę na ugode od latra* (= *sąźnia*) *bieżącego szybu a. chodnika*. <p. *Dyng*>

† **Dyngnus, u, lm. y** p. **Dyngus**.

Dyngować, uje, ował 1. [D.] *godzić od roboty*. 2. † *nakładać okup za uwolnienie od dyngusu*: Mężczyźni i kobiety łupią, dyngują ś. wzajemnie o podarki, mianowicie jajka. Brk. 3. [D. a. **Dyngusować**] *chodzić [po dyngusie], oblewać ś. wzajemnie wodą*. <p. *Dyng* i *Dyngus*>

Dyngowanie, a, blm. i. † i [D.] *czynność cz. Dyngować*: Nie trzeba dosłownie wierzyć, że podczas dyngowania wielu ś. topiło. Brk.

(= *urządzania dyngusu*). 2. [D.] *oblewanie wodą*. 3. † *okupowanie ś. od dyngusu*.

[**Dyngownik, a, lm. cy**] *przyjmujący udział w dyngusie*.

Dyngus, u, lm. y 1. † a. † **Dyngnus** *okup, kontrybucja*. 2. [D.] = a) a. [**Dagus, Dygus, Dyng**] *oblewanie wodą w poniedziałek wielkanocny, śmigus*: D. mokry. D. suchy = *częstowanie świętym*. Przyszliśmy po dyngusie, zaśpiewamy o Jezusie. Pśń. b) *dar, dawany przez gospodynię, jako wykup od oblewania*. c) *drugie święto Wielkanocy*. d) *kraszanka, pisanka*. Źdr. [**Dyngusek, Dyngusik**]. <Nm. daw. *dingaus* a. *dingnis* = *wykupno, okup, kontrybucja wojenna, jako obrona od rabunku*>

† **Dyngus, u, lm. y** *owsiany = polewka owsiana*. <Nm. *Düנגuss*>

[**Dyngusek, ska, lm. ski**] p. **Dyngus**.

[**Dyngusik, a, lm. i**] p. **Dyngus**.

[**Dyngusować, uje, ował**] p. **Dyngować**.

[**Dyngusowanie, a, blm.**] *czynność cz. Dyngusować*.

[**Dyngusowy**] przym. od **Dyngus**, *śmigusowy*.

Dynia, i, lm. e, [**Bania**] bot. (*cucurbita*) *rośl. z rodziny dyniowych*. Gatunki: a) D. *z wyczejna* a. D. *arbut*, D. *wielkoowocowa*, *Bania*, *posp. Arbutem* a. *Harbutem* zwana (e. *maxima* a. e. *melopepo*); b) D. *tykwa* (e. *aurantiaca*); c) D. *pospolita* (e. *pepo*); d) D. *kawon* (e. *citrullus*) a. *Ogórek arbut* (*cucumis citrullus*), *posp. Kawonem* zwana. Łeb jak D. *Prz. Dawidgrodecka* D. *Prz.* (= *człowiek otępy*). <?>

Dyniak, a, lm. i bot. (*pepo*) *owoc mięsisty, nie otwierający ś., zawierający w miążdze mięsiste, wiele komórek, z których każda ma jedno nasienie, ściśle do ścian jej przylegające*.

Dyniokłęb, a, lm. y bot. p. **Pierś**. <*Dynia* + **KŁĘB**>

Dyniowaty 1. *mający kształt dyni*: Kaktus D. 2. bot.: *Rosliny dyniowate* (*cucurbitaceae*) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych*. <p. *Dynia*>

Dyniowy przym. od **Dynia**: *Zupa dyniowa*. *Ziarenka dyniowe*. × *Dyniowe glisty* *wyglądają właśnie, by pasmo z ziarenek dyniowych jedno w drugie powtykanych utkanie*. *Perz*.

[**Dyniowy**]: *Krople dyniowe = krople anodynowe, anodynny*. <Słd. do *Dynia*>

[**Dyniuchy, ów, blp.**] *środek, miękisz dyni, tykwiy i t. d.*

[**Dyniusyna, y, lm. y**] *mała dynia*.

[**Dynki moja dynki!**] = 1. [**Dana!**].

[**Dynko, a, lm. a**] p. **Dno**.

[**Dynom moje dynom!**] = 1. [**Dana**].

[**Dyno moje dyno**] = 1. [**Dana**].

[**Dynowe**] *na nowo*. <Z. Łeb. *de novo*>

[**Dynowy**] przym. od 3. [**Dyna**]: *Piasek D.*

[**Dynuga, i, lm. i**] p. 3. [**Dyna**].

[**Dyny, dyn, blp.**] *anodynny*. <p. *Anodynny*>

Dyń-dyń! p. **Deń-deń!**

Dyodynamista, y, lm. ści *zwoleńnik dyodynamizmu*. Dęb. <p. *Dyodynamizm*>

Dyodynamizm, u, blm. *teorja, ograniczająca treść duszy ludzkiej wyłącznie do samowiedzy, a dla ciała przyjmująca osobną siłę żywotną*. Dęb. <Now. z Gr. *dýo* = *dwa* + *dýnamis* = *siła*>

Dyoptr = **Dioptr** -.

Dyplazjon, u, lm. y *rodzaj fortepjanu z dwiema klawiaturami naprzeciw siebie leżącymi*. <Now. z Gr. *diplásios* = *podwójny*>

Dyplejdoskop, u, lm. y astr. przyrząd do oznaczenia chwili górowania gwiazdy, polegający na zastosowaniu pryzmatu prostokątnego. <Now. z Gr. diplōos = podwójny + eidōs = postać + skopéō = patrzę>

Dyplokok, u, lm. i lek. jedna z bakterji kulistych, układających ś. po dwie, in. w lm. Xprątki dwukropkowe. <Now. z Gr. diplōos = podwójny + kōkκος = jądro, pestka>

Dyplom, u, lm. y f. a) akt, zawierający nadanie pewnego przywileju, szczeg. świadectwo, stanowiące dowód pochodzenia szlacheckiego a. otrzymania stopnia naukowego: D. szlachecki, uniwersytecki, akademicki. Dyplomem z dnia 5 czerwca 1798 roku do godności hrabiów byli wyniesieni II. Pol. b) p. **Dyplomąt. 2. odznaczenie na piśmie:** Otrzymał D. honorowy wstawie. <Gr. diplōma, 2 pp. diplōmatos dosł. = coś podwójnego, we dwoje złożonego, bo tak dokumenty składano; w Gr. późn. = list polecający, pasport; now. przejście znaczenia na dyplomację przez pojęcie ważnych dokumentów państwowych>

X **Dyploma, tu, lm. ta** ni. p. **Dyplomąt.**

Dyplomacja, i, blm. i. nauka o stosunkach zewnętrznych państwa, formy utrzymywania stosunków z obcymi państwami: Uczyć ś. dyplomacji. **2. ogół instytucji i osób, kierujących sprawami zewnętrznymi państwa:** Służyć w dyplomacji. D. europejska. **3. przen. zręczny sposób postępowania, taktyka w życiu.** <p. Dyplom>

X **Dyplomacki** przym. od **Dyplomata.**

X **Dyplomacyjnie** przys. od **Dyplomacyjny.**

X **Dyplomacyjny** p. **Dyplomacyjny.**

Dyplomąt, u, lm. y f. a. **Dyplom, X Dyploma** akt, zawierający nadanie pewnego przywileju, szczeg. pochodzący z dawnych czasów, dawny dokument urzędowy: Od króla polskiego Jana Kazimierza w r. 1662 D. na szlachectwo dziedziczne otrzymał. H. Pol. Herb ten wraz z dziedzicznym szlachectwem nadany został dyplomatem króla polskiego Stanisława Augusta z dnia 17 lutego 1791 roku. H. Pol. D. na otrzymaniu tytułu podpisany został przez cesarza Mikołaja I. H. Pol. Dyplomatyka zajmuje ś. około dyplomatów czyli piśmiennych pomników, które służyły do zapewnienia i praw i zobowiązań. Lel. **2. kuch.:** Budyń D. = rodzaj leguminy. <p. Dyplom>

Dyplomata, y, lm. ci, X **Dyplomatyk** f. urzędnik ministerjum spraw zagranicznych, urzędnik państwowy, załatwiający zagraniczne interesa państwa. **2. człowiek zręczny w postępowaniu:** Wprawny D. pokojowy ogarniał jednym rzutem oka wszystkie stopnie i całą kolej tej hierarchji i podług tego ustanawiał pierwszeństwo i następstwo gości. Skarb.

Dyplomatarz, a, lm. e, Dyplomatarz zbiór dyplomatów, dokumentów historycznych. <Sr. Łć. diplomatarius>

Dyplomatarz, a, lm. e p. **Dyplomatarz**: D. wielkopolski. Mał.

Dyplomatką, i, lm. i forma ż. od **Dyplomata:** Kobiety są z natury dyplomatkami. Korz. <p. Dyplom>

Dyplomatycznie przys. od **Dyplomacyjny.**

Dyplomacyjny f. **tyczący ś. dyplomatyki:** Kodeks D. **2. a. X Dyplomacyjny** **tyczący ś. dyplomacji:** Język D. Stosunki dyplomacyjne. Ciało dyplomacyjne = ogół dyplomatów, działających w interesie swoich państwo przy obcym dworze. Pomyślny rezultat jednej z tych dyplomacyjno-społecznych kampanji. Jeż. Takim był

dyplomacyjno-polityczny jego punkt wychodni. Jeż. **3. przen. zręcznie postępujący, ostrożny, liczący ś. ze słowami:** Odpowiedź dyplomacyjna. Rozdzieleni niedyplomacyjną interwencją p. Skryptowicza. Lam. (= bezceremonjalny). <p. Dyplom>

X **Dyplomacyjny, y, yl** p. **Dyplomacyzować:** Woli negocjować i D., i tak wygrywa w końcu. Krasin.

Dyplomatyk, a, lm. cy f. **zajmujący ś. dyplomatyką; paleograf. 2. X p. Dyplomata.**

Dyplomatyka, i, blm. f. nauka pomocnicza historii, traktująca o dawnych dokumentach urzędowych. **2. dyplomacja, dyplomacyzowanie, politykowanie:** D. i łowy. Mick. U niego D., u panów polityka, a u Żydów szachrajstwo to jedno. Prz. <p. Dyplom>

Dyplomacyzować, uje, ował, X Dyplomacyjny postępować dyplomacyjnie: Dyplomacyzował, by osłodzić odmowę.

Dyplomacyzowanie, a, blm., czynność cz. Dyplomacyzować: Łatwiej mu to przychodziło od dyplomacyzowania z przebiegłym wielkim wzyrem. Rol.

Dyplomować, uje, ował kogo = dawać komu dyplom. <p. Dyplom>

Dyplomowanie, a, blm., czynność cz. Dyplomować.

Dyplomowany mający dyplom: Dyplomowana krojeżyni. Dyrektor popędził pocztą dalej w poszukiwaniu rozumnej a. głupiej, młodej czy starej, byle dyplomowanej. Jeż.

† **Dypsas, a, lm. y** gadzina jadłowita, wąż. <Gr. dipsās>

Dypsoman, a, lm. i człowiek, cierpiący na dypsomanję.

Dypsomanja, i, blm. opilstwo, powracające w pewnych okresach. <Now. z Gr. dipsa = pragnienie + mania = manja>

! **Dypsomanka, i, lm. i** forma ż. od **Dypsoman.**

Dyptam, u, lm. y bot. **Dyptan, [Deptan], Trzemdafa** (dictamnus) roś. z rodziny rutowatych. Gatunek: D. biały a. kreteński a. Jesiōnka, daw. Fraksynelą zwany (d. albus). <Gr. diktamnōs, skąd Łć. dictamnus, Nm. Diptam>

Dyptan, u, lm. y bot. p. **Dyptam.**

Dypterologja, i, blm. część zoologii, traktująca o dwuskrzydłych. <Now. z Gr. dipteros = dwuskrzydły + -logia = znawstwo>

Dyptych, u, lm. y f. p. **Dyptyk. 2.** w lm. = a) lista imienna urzędników u starożytnych. b) w pierwszych wiekach kościoła spisy chrześcijan żywych i umarłych. c) lista kolatorów a. dobroczyńców klasztoru. <Gr. diptychos dosł. = we dwoje złożony, później Sr. Łć. diptycha = nazwa (zwykle we dwoje składanych) dokumentów; por. Dyplom>

Dyptychy, ów, blp. p. Dyptych.

Dyptyk, u, lm. i, Dyptych obraz złożony z dwóch części. <Gr. diptychos>

[Dyrozki] p. **Derdy.**

[Dyrczkiem] p. **Derdy.**

X **Dyrda, y, lm. y** pog. ksiądz złych i grubijskich obyczajów. <?>

[Dyrda] p. **Derdy.**

[Dyrdaczki] p. **Derdy.**

Dyrdać, a, al f. [D.] p. **Dyrdać. 2. X** (o koniu) ciężko nosić, trząść. L. <Dźwn. DYRD>

[Dyrdak, a, lm. i] p. **Derdak.** <?>

[Dyrdaka, w Dyrdaka] = Derdy.
 [Dyrdakiem] p. Derdy.
 Dyrdanie, a, blm. l. czynność cz. Dyrdać. 2.
 × *rodzaj chodu konia*, in. trucht. <Dźwn.
 DYRD>

[Dyrda] p. Derdy.
 [Dyrdeczki] p. Derdy.
 [Dyrdem] p. Derdy.
 [Dyrdnać, nie, nął] p. Dyrnać.
 [Dyrdolenie, a, blm.] czynność cz. Dyrdolić.
 [Dyrdolić, i, ił] p. Derdolić.
 [Dyrdoń, a, lm. e] *snop, przykrywający kupa
 snopów.* <?>

× **Dyrdos, a, lm. y** *koń ciężko noszący, trzęsący.* <Dźwn. DYRD>

[Dyrdosić się, i ś., ił ś.] p. Dyrnać: Dyrdosi się, dyrdosi, do góry się podnosi.

[Dyrdun, a, lm. y] p. Derdak.

[Dyrdymałka, i, lm. i l. gra hazardowa w bilard, ruleta bilardowa. 2. w lm. koszulki opalki: Pleśń dyrdymałki. <?>

[Dyr dyr] *naśladowanie odgłosu biegnięcia: Dyr dyr dyr, pobiegła do dworu.* <Dźwn.>

[Dyrdzić się, i ś., ił ś.] żart. *zdychać, umierać.* <?>

[Dyrektor, a, lm. owie] p. Dyrektor.

[Dyregnować, uje, ował] p. Dyrygować.

[Dyregnowanie, a, blm.] czynność cz. Dyregnować.

Dyrekoja, i, lm. e l. blm. *kierowanie, kierownictwo, przewodnictwo, rządzić, zarząd, dyrygowanie*: Orkiestra pod dyrekcją pana N. wykonała kantatę. Pamiętnik do literatury polskiej XIX wieku (Wincentego Pola) w dwudziestu prelekcjach, stenografowanych pod dyrekcją Lubina Olewińskiego. 2. × *wskazywanie kierunku, wskazówka*: Przeszli królowie do kapitanów Jerzolimskich, aby za ich dyrekcją Jezusa doszli Bals. 3. a. **Dyrektorjum** *biuro, zarządzające ogółem pewnych instytucji, zarząd; kancelarja zarządu*: D. okręgu naukowego, teatrów, kolei. Powiedziano mi o tym w dyrekcji. 4. × (= a) *wychowywanie, kierowanie*: Znacznik panowie zaciągali św. Wincentego do dyrekcji dzieł swoich, aby ś. pod jego dozorem wychowywały. Skar. b) a. × **Dyrektorstwo** *obowiązek nauczyciela domowego, guwernerka, korepetycja*: Dyrekcje prefekt rozdawał. Goł. 5. woj. *kierunek*: Strona dyrekcji naszego marszu. Fred. A. Komenda: D. na prawo, na lewo. <Łé. directio>

Dyrekcyjny przym. od **Dyrekcja**: Okólnik D. 1 **Dyrekte** *wprost.* <Łé. directe>

Dyrektor, a, lm. owie, [Dyrektór, Dyrektor]
 1. *kierujący pewną instytucją a. pewnym wydziałem danej instytucji*: D. gimnazjum, fabryki, teatru. D. kancelarji, wydziału dyskontowego. D. trupy prowinejonalnej, cyrku (= *przedsiebierca prywatny, kierujący trupą a. cyrkiem*). 2. × *nauczyciel duchowny, opiecz duchowny, spowiednik*: Jak ś. nadzwyczajna pobożność godziła z wielu innymi skłonnościami, o tym tylko wiedział D. sumienia. Krasz. 3. × *nauczyciel domowy, guwerner, korepetytor*: D. domowy, D. dzieci. D. uczył nas wszystkie po polsku czytać, pisać i rachować, a ksiądz kapelan katechizmu. Hof. 4. [D.] *nauczyciel wiejski*. 5. † D. koła = *marszałek na sejmiku*: Nazywają go lauda marszałkiem, dyrektorem koła, rządcą obrad sejmikowych. Paw. Zdr. **Dyrektorek**. <Now. z Łé. dirigo = kierując, im. przeszły directus>

Dyrektorat, u, lm. y p. Dyrektorjat.
Dyrektorek, rka, lm. rkowie p. Dyrektor.

Dyrektorjalny *dyrektorjatu dotyczący.*
Dyrektorjat, u, lm. y l. *władza najwyższa we Francji, utworzona z pięciu członków w r. 1795.*

2. a. **Dyrektorat** *władza najwyższa w Szwajcarii.* <Now. z Łé. dirige = kierując, Fr. directeur w 1-m, directoriat w 2-m znaczeniu>

Dyrektorjum, w lp. nieod., lm. ja, jów l. p.
Dyrekcja: D. poczt zgłaszało ś. o zabezpieczeniu służby pocztowej od gwałtów. T. K. 2. *ogół dyrektorów, zwierzchników.* <Śr. Łé. directeur>

Dyrektorka, i, lm. i forma ż. od **Dyrektor**: D. szkoły.

Dyrektorowa, ej, lm. e żona dyrektora.

Dyrektorować, uje, ował *być dyrektorem.*

Dyrektorowanie, a, blm., czynność cz. **Dyrektorować.**

Dyrektorski przym. od **Dyrektor.**

Dyrektorstwo, a, lm. a l. *wzrost dyrektora*: Drzewiecki dnia 1 września wprowadził na D. liceum Alozego Felińskiego. Drz. 2. × p. **Dyrekcja**. 3. blm. *dyrektor z żoną*: U nas i D. z dziećmi i z całym swym mieniem przytułek znaleźli. And. <p. Dyrektor>

[Dyrektór, a, lm. owie] p. Dyrektor.

Dyrektywa, y l. blm. *dyrygowanie, dyrekcja* (np. na koncercie). 2. lm. y fil. *idea, norma, zasada kierownicza a. przewodnia; reguła przepisana dla kierownictwa a. nadająca kierunek*: D. rozmowienia, postępowania. <Śr. Łé. directiva przym. ż. >

[Dyrgotać, ta a. ce, tał] *trząść ś., chwiać ś., dygotać*: Piórko dyrgotało, porusane od wiatru. <DRG>

Dyrhem, a, lm. y, Dirhem *rolizaj monety*: Dla historii polskiej nie jest obojętną informacją o srebrnych dirhemach, jakie w niemałej liczbie są odkopywane na szlakach handlowych Słowiańszczyzny. T. K. <Arab. dirhem, skąd Gr. δραχμή = drachma>

× **Dyrkacz, a, lm. e p. Derkacz i Chróściel.**

[Dyriać, a, ał] *gderać, gniewać ś. na kogo.* <?>

[Dyrlaga, i, lm. i] l. *średniej wielkości żerdka.* 2. *człowiek cienki a wysoki.* Por. **Dryląg, Dyrłagi.** <?>

[Dyrlagi, ów, blp. a. Derłogi] *trójnog, służący za kołyskę dla dzieci w polu.* <?>

[Dyrlatka, i, lm. i] p. **Dzierlatka.**

[Dyrląg, a, lm. i] p. **Dyrląg.**

[Dyrnać, nie, nął, Dyrnać, Dernać, Dernać], nied. [Derdać, Dyrdać] l. a. nied. [Derdać ś., Dyrdosić ś.] *pobiec szybko drobnymi krokami*: Myszka dopadła zielonej równiny, dyrdając, jako szecurek, kiedy sadło śledzi. Tremb. 2. *uciec, umknąć, drapnąć*: Jej ś. chciało D. z klasztoru i być choćby żoną chłopca, a nie zakonnicy. Słow. <Dźwn. DYRD>

[Dyrnięcie, a, blm.] czynność cz. **Dyrnać.**

[Dyrować, uje, ował] p. **Derować.**

[Dyrowanie, a, blm.] czynność cz. **Dyrować.**

[Dyrsa, y, lm. y] bot. p. **Stokłosa.** <Brs. hirsza, dyrsa, Ukr. tyrsa, Lit. dirse>

[Dyrszcza, i, lm. i] *kiszka.* <?>

[Dyrwan, u, lm. y] *rola od kilku lat nieużywana, oddóg, ugór.* <Lit. dirvonas>

[Dyrwanieć, eje, ał] *leżeć długo odłogiem, dziąć (o roli)*: Te dwa morgi już piąty rok dyrwanieją.

Dyrygient, a, lm. ci ten, co dyryguje, dyrektor: D. chóru, orkiestry, kapeli królewskiej. <Now. z Łć. dirigens, 2 pp. dirigentis im. terażni. od dirigo = kieruję>

Dyrygować, uje, ował i. a. [Dyregnować, Deręgować] kierować, prowadzić co: D. chórem, orkiestrą. Dyrygował mazurem. Wilcz. D. koleją. Prus. Dzieci szły przodem, dyrygowane przez poważną parę. Bał. Dać komu D. sobą. Sił. wil. 2. × **posyłać**, **wyprowadzić**: Dniem i nocą trębacza Króla Jmei szwedzkiego z paszportem do W. M. M. Paniej dyryguję. Kalic. Przyczyną tego był częścią niedostatek okazyj takowych, przez któreby s. bezpiecznie D. mogło. List Jana Sapiehy. <Łć. dirigere>

Dyrygowanie, a, blm., czynność cz. **Dyrygować**. [Dyrzić, i, il] (dyr-zić) **biec** drobnym, niesporym krokiem, dreptać. <Por. Derdać, Dyrdać>

[Dys, u, lm. y] p. Deszcz.

Dysażjo, a, blm. han. **potrącenie** przy zmianie gorszego gatunku pieniędzy na lepszy, strata na kursie. <Włos. disagio, por. Ażjo>

× **Dyscensja**, i, lm. e **wasz**, **rozterk**: Do jakich dyscensyj i trudności Waszą Królewską Mość i wszystką rzplęć wiedzie. Krasz. <Zap. pomylkowo zam. dysenssijs, p. Dysensja>

× **Dyseptacja**, i, lm. e **rozprawy**, **roztrząsanie**: Po różnych dysseptacjach o poprawkach, przyszła kwestja, z kogo ta administracja złożona będzie. Kal. <Łć. disseptatio>

× **Dyscernencja**, i, lm. e p. **Dyscernowanie**: Tę kategorię odłożyliśmy do samego Fleminga discernencji. Mat. <Now. z Łć. discerno = rozróżniam; rozstrzygam>

× **Dyscernować**, uje, ował **rozróżniać**: Tego po czuprynie, tego po karku, nie dyscernując. Łoz. <Łć. discerno>

× **Dyscernowanie**, a, blm., × **Dyscernencja** czynność cz. **Dyscernować**.

× **Dyscesja**, i, lm. e **rozdzielenia s.**, **rozbicie s.**: Co s. tyczy rachowania większości, wykazuje kilka użyć s. mogących środków, np. przez dyscesję in duas partes. Kis. <Łć. discessio>

[Dysepmpulka, i, lm. i] p. Dysepmpulka.

Dyscyplina, y, lm. y, [Deceplina, Wysepplina] 1. **karność**, **rygor**: D. wojskowa. × D. kościelna. 2. × **biczowanie s.**: Ciężkie dyscypliny sam nad sobą czyni. Birk. Gdybym cię przeprowadził przez pięć piątków, przez miserere i dyscyplinę, mógłbyś od razu zostać jubilatem. Chodź. 3. **narzędzie do biczowania**, **bicz** o paru rzemieniach, daw. różga a. bicz o paru sznurkach. 4. **uderzenie dyscypliną**: Dostał pięć dyscyplin. 5. **fil.** = a) **zbiór systematyczny praw**, **reguł**, **maksym pewnego kierunku**: D. eleatów, stoików, akademicka, perypatetyczna. b) **teoria**, **stanowiąca część jakiej nauki**; **dział jakiej nauki**: Logika, etyka, metafizyka są to dyscypliny filozoficzne. c) **szkółka**, **kierunek**: D. materialistyczna, idealistyczna. Zdr. **Dysepmpulka**. <Łć. disciplina = nauka, szkoła i t. d.; w Śr. Łć. znaczy też różga>

× **Dysepmpulant**, a, lm. ci ten, co dyscyplinuje, biczownik. <Now. z Łć. disciplina>

[Dysepmpinarka, i, lm. i] **proces dyscyplinarny**, **szkółkowy**: Przeciwno urzędnikowi wytoczono dyscyplinarkę. <Now. z Łć. disciplina>

Dysepmpinarny, × **Dysepmpinarny** dotyczący dyscypliny, służący do utrzymania karności: Proces D. (= wytoczony za przewinienia służbowe). Kara dyscyplinarna. <Now. z Łć. disciplina>

× **Dysepmpinarny** p. **Dysepmpinarny**.

Dysepmpinka, i, lm. i p. **Dysepmpina**: Pan Bóg za lada kilkoma dysepmpinkami wielkich grzechów nie odpuszcza. Kaczk. <p. Dysepmpina>

× **Dysepmpinny** p. **Dysepmpinny**: Dysepmpinne z ciałem bitwy.

Dysepmpinować, uje, ował i. **bic** **dyscypliną**, **biczować**, **chłostać**, **ćwiczyć**: Dysepmpinował ciało swe aż do krwi, siekąc je okrutnie. Birk. Prosił s. Hugo dla Boga, żeby był dysepmpinowany, to jest różgami bity. Skar. Dysepmpinował on niejednego, niechże popróbuje tegoż samego specjału. Chodź. 2. **ćwiczyć**, **wprowadzić do porządku**, **doskonalić**, **wyrabiać**: Akademia wileńska hartowała i dysepmpinowała umysły i życie. Mor. K. D. s. **biczować s.**: Będzie musiał D. s. u Bernardynów. Chodź. <Now. ze Śr. Łć. disciplina>

Dysepmpinowanie, a, blm., czynność cz. **Dysepmpinować**.

Dysepmpinowanie się, a s., blm., czynność cz. **Dysepmpinować s.**

Dysepmpinowany i. im. od **Dysepmpinować**. 2. × **karny**, **posłuszny**.

Dysepmpinowy, × **Dysepmpinny** przym. od **Dysepmpina**.

† **Dysepmpuł**, a, lm. owie **uczeń**. Skar. <Łć. discipulus>

[**Dysepmpulka**, i, lm. i, **Dysepmpulka**] **różeczka**, **pręcik do wodzenia po książce przy nauce czytania**, **wskazówka**.

× **Dysekcyjny** **analizujący**, **rozczłonkowujący**, **rozkładający całość na szczegóły w celu ich badania**: Pod wpływem rozwoju naukowego, literatura tworzy powieść analityczną, dysekcyjną. <Now. z Łć. dissecio = kraję>

× **Dysekować**, uje, ował **badać** **drobiazgowo**: Dziś, ostygły, sądzę sam siebie szydersko, zimno, bez litości dysekuję s. Orzesz. <Łć. dissecare = krajać>

× **Dysekowanie**, a, blm., czynność cz. **Dysekować**.

× **Dysensja**, i, lm. e, × **Disensja**, [Dysensja **niezgoda**, **nieporozumienie**, **wasz**: Sapieha, podkancelerzy litewski, jest w dysensji z ks. Radziwiłłem, hetmanem wielkim litewskim. Mat. Między braćmi, Karolem i Ksawerem, przyjsz miało do disensji. Puł. <Łć. dissensio>

Dysenterja, i, lm. e, **Dydzenterja**, [Dezenterja] lek. (dysenteria) **biegunka krwawa**. <Gr. dysenteria>

[**Dysenszja**, i, lm. e p. **Dysenszja**: Wdaje powagę królewską w te dysenszje. Szaj. <p. Dysenszja>

Dysertacja, i, lm. e **monografia**, **rozprawa wog.**, **a szczeg. broniona publicznie przy ubieganiu s. o stopień naukowy**. Przen.: Odważyłem s. zaciepić delikatnie o narodowy przesąd o Niemcach, co dało powód do długiej dysertacji, w której kasztelanowa swoje lekceważenie i poniżenie Niemców usprawiedliwiała. Skarb. <Łć. dissertatio>

Dysertant, a, lm. ci ten, co broni dysertacji. <Now. z Łć. dissertator>

× **Dysertować**, uje, ował **rozprawać**, **rozwozić** s. <Łć. dissertare>

× **Dysertowanie**, a, blm., czynność cz. **Dysertować**.

Dysforja, i, blm. fil. w psychologii: **uczucie przygnębienia fizycznego**; **złe**, **nieprzyjemne samo poczucie**. Przeć. **Euforja**. <Gr. dysforia>

Dysg - p. **Dyżg** -
Dysh - p. **Dyżh** -
 [Dysie, ów, blp.] p. **Dusie**. Zdr. w lp. [Dyśka, Dysiuchna].
 [Dysiuchna, y, lm. y] p. **Dysie**.
 [Dysiu dys!] p. **Dyś dys!**
Dysj -, p. **Dyżj** -
Dysk, u, lm. i l. *krąg kamienny a. metalowy, którym w starożytności rzucano do mety*. 2. *× wog. krąg, koło, tarcza*: D. słońca. <Łć. discus, z Gr. diskos>

1. **Dyska**, i, lm. i l. a. **Dychacz**, **Dyoha mone-ta** *dziesięciogroszowa, dziesiątka*. 2. *karta o dziesięciu oczkach, dziesiątka*, *× kralka*. <Z Fr. dix (wym. dis) = dziesięć>

2. **Dyska**, i, lm. i kol. *tarcza z jednej strony zielona, z drugiej czerwona, oznaczająca granicę stacji*. <Z Dysk>

Dyskancik, a, lm. i p. **Dyskant**.

Dyskant, u, lm. y i l. p. **Dyszkant**. 2. *myśl. roz-daj głosu psa*. Zdr. **Dyskancik**. <p. **Dyszkant**> [Dyski dis!] p. **Dyś dys!**

× Dyskomodować, uje, owal = *sprawić komu utrudnienie, być niewygodnym dla kogo*: To bardzo dyskomodowało wojsko, że nawy, w których żywność była, w mili od obozu stały. Kraus. <Now. naśladowanie z Łć. incommodo = utrudniam, uniedogodniam>

× Dyskomodowanie, a, blm., *czynność cz. Dyskomodować*.

Dyskont, u, blm., **Dyskonto**, **Eskonto** han. *potrącanie przy kupnie weksłu pewnego procentu za czas pozostający do dnia płatności*. <Fr. daw. discompte>

Dyskonte, a, lm. rzy a. *owie ten, co skupuje weksle za potrąceniem dyskonta*. <Nm. (niby Fr.) Disconteur, z Fr. discompte>

Dyskontjer, a, lm. rzy a. *owie pracownik w banku a. w kantorze bankierskim, zajmujący się potrącaniem dyskonta*. <p. **Dyskonte**>

Dyskonto, a, blm. p. **Dyskont**.

Dyskontować, uje, owal han. (o wekslach) *ku-pować weksle za potrąceniem dyskonta*. <Nm. discontiren, z Fr. discompte>

Dyskontowanie, a, blm., *czynność cz. Dyskontować*.

Dyskontowy przym. od **Dyskont**: **Bank D.**

Dyskos, u, lm. y piecz. *patyna*. <Gr. diskos, skąd Łć. discus>

1. **Dyskowy** przym. od 1. **Dyska**, *dziesiątkę koszu-tujący*: **Dyskowe** cygaro. <p. **Dyska**>

2. **Dyskowy** przym. od **Dysk**. <p. **Dysk**>

1 **Dyskrazja**, i, blm. lek. p. **Skaza**. <Gr. dyskra-sia>

Dyskrecja, i, blm., *× Dyskrecioja* 1. *× hacznosc, oględność, roztropność*: Roztropność a. D. jest ja-ko woźnica enót wszelkich. Skar. 2. *× wzgląd, względność, delikatność*: Czasem i goście nie ma-ją dyskrecji dla gospodarza, musi ś. z niemi upić, choćby rad był trzeźwym. Petr. 3. *× la-ska*: Poddać ś. pod dyskrecję nieprzyjacielowi. L. Biada królówi, który na dyskrecję takich plotkarczów ś. daje. Jabł. 4. *szanowanie cudzych tajemnic*: Rachuję na twoją dyskrecję. <Łć. discretio, pod wpływem znaczeń Fr.>

Dyskrecjonalny zostawiony do woli, do uznania: **Władza dyskrecjonalna**. **Fundusz D.**

× Dyskredyt, u, blm. *utrata kredytu, zaufania, zła opinja*: W D. podać kogo i w ostatnie po-smiewisko za grzech nie poczytują. Lach. <Fr. discredit>

Dyskredytować, uje, owal *pozbawiać kogoś zaufania, wiążności, dobrej sławy, psuć komu opinię*: Druga strona przez takowe sposoby chce mar-szałka kowieńskiego D. i nazad go do siebie oderwać. Rzew. <Fr. discredit, ze Sr. Łć. discreditere>

Dyskredytowanie, a, blm., *czynność cz. Dyskredytować*.

× Dyskret, a, lm. ci, *× Dyskret* *człowiek oględny, delikatny*. <Łć. discretus, pod wpły-wem znaczenia Fr.>

Dyskretnie przys. od **Dyskretny**: *× Dosię go D. ten pan traktował*. Skar. (= *grzecznie, uprzej-mie*). *× Teraz ten dobry, kto trochę dyskretniej złym jest*. Fred. M. (= *ogłędniej*).

Dyskretność, i, blm. rz. od **Dyskretny**, *dyskreta-cja*.

Dyskretny, *× Dyskretny* 1. *× baczný, ogłędny, roztropny*: Usłuchał tej niedyskretnej rady. L. 2. *× grzeczny, względny, delikatny*: Był on równie D., jak miłosny. Niem. 3. *szanujący cudze tajem-nice, polityczny, przyzwolity*. 4. *× skromny, nie-wygórowany*: Choć dyskretne jarmarkowe biorąc, czynił jarmark rosiński dziesięć tysięcy zło-tych. Mat. <Łć. discretus, pod wpływem zna-czeń Fr. discret>

Dyskryminant, a, lm. y mat. p. **Wyróżnik**. <Now. z Łć. discriminans, 2 pp. discriminan-tis = oddzielający, odróżniający>

[**Dyskurant**, a, lm. ci] *człowiek, wiele opowia-dający, rozprawiający*.

Dyskuować, uje, owal, *× Dyszkuować*, i. a. *× Diksuować* *rozprawić, prowadzić dyskurs*: O tym ci niechaj dyskurują, którzy ś. filozofją bawiąc, takowe rzeczy wyopatrują. Warg. *Spiesz-ym znowu jak najzimniej D. o sprawach, o sejm-ikach, a nawet żartować*. Mick. 2. [D.] *klócić ś. z kim*. <Łć. discurrere>

Dyskuowanie, a, blm., *czynność cz. Dyskuro-wać*.

Dyskurs, u, lm. y, *× Dyszkurs* 1. *rozmowa, rozprawa*: **Wszczął D.** — o czym? o córki wese-lu. Mick. *Pies mówił, a wilk słuchał uchem, gę-bą, nosem; nie stracił słowa, połknął D. cały*. Mick. *Martwy D. bez skutku*. Prz. *Córka prze-rwała D. paua Bielewiecza*. Chodź. (= *opowiadanie*). 2. *× mowa, przemowa*. Zdr. **Dyskursik**. <Łć. discursus>

Dyskursik, u, lm. i p. **Dyskurs**.
 ! **Dyskursywe** przys. *mówiąc nawiasem*: Ale — D. — kogo miałeś na myśli? Krasz.

Dyskursywnie przys. od **Dyskursywny**: *D. my-sleć, poznawać coś, pojnować*. **Przeć**. **Intuicyj-nie**. <Now. z Łć. discurrere = obiegać; późn. rozprawić>

Dyskursywny fil. 1. *posługujący ś. pojęciami w czynnościach swoich*: **Myśl dyskursywna**, *roz-sądek D.* 2. *za pomocą pojęć, nie intuicyjnie po-myślany, zrozumiany, dający ś. objaśnić*: **Wiedza**, **prawda dyskursywna**. **Przeć**. **Intuicyjny**.

Dyskusja, i, lm. e *ustne roztrząsanie sprawy, wymiana wzajemna poglądów*: **Dwie części w dy-skusji całej uważałem**. Mick. **Dyskusje** publicznej sprawie nie zaskodzą. Mick. <Łć. dis-cussio>

Dyskutować, uje, owal, *× Dyszkutować* *pro-wadzić dyskusję, roztrząsać, rozbiierać*. <Łć. dis-cutere, pod wpływem znaczenia Fr.>

Dyskutowanie, a, blm., *czynność cz. Dysku-tować*.

Dysl - p. Dyzl - .

Dysocjacja, i, blm. i. chem. *rozpadnięcie* ś. *cząsteczki związku chemicznego na cząsteczki proste a. na atomy, spowodowane przez działanie ciepła*. 2. fil. w psychologii: *zerwanie związku asocjacyjnego, rozluźnienie wyobrażeń skojarzonych, rozkojarzenie*. Przeć. **Kojarzenie**. <Łć. disso-
ciatio>

Dysolucja, i, lm. e fil. *rozkład, rozprężenie*: D. ciała, będącej wynikiem rozwoju. D. czynności psychicznych odbywa ś. w porządku odwrotnym do ich ewolucji. D. pamięci. Powiada ją, że podagra, ale mnie ś. zdaje, że to jest D. kompletna, vulgo śmierć. Kaczk. Przeć. **Ewolucja**. <Łć. dissolutio>

× **Dysolwować, uje, ował** *rozkładać, rozdzielać*: Litwa dała ś. przez Polskę w samych wnętrznościach rozebrać, D. Städt. <Łć. dissolvere>

× **Dysolwowanie**, a, blm., czynność cz. **Dysolwować**.

Dysonans, u, lm. e muz. *niezgodność, niekonsonans, rozdźwięk*: Każdy D. musi być rozwiązany. Przen. *coś niezgodnego z ogólnym charakterem pewnego szeregu przedmiotów a. zjawisk*: Ten człowiek stanowi rażący D. ze swoim otoczeniem. <Łć. dissonans im.>

Dysonansowy przym. od **Dysonans**: Emeryt profesor był nutą dysonansową w tym domu. Krasz.

× **Dyspartować, uje, ował** p. **Dyspartymen-
tować**: Dwór tak jest dyspartowany, że po lewej stronie jest ogromna sala z chórkami dla muzykantów. Kaczk. <Łć. dispartire>

× **Dyspartowanie**, a, blm., czynność cz. **Dyspartować**.

× **Dyspartycja**, i, lm. e, × **Dyspartymen-
tacja**: Skończywszy dyspartycję pieniędzy wedle zrobionego rejestru, każdy pakiet zawinął w osobny papier. Korz. <Now. z Łć. dispartio = rozkładać, dzielić>

× **Dyspartymen-
tacja**, u, lm. y p. **Dyspartycja**: D. uczyniony będzie od proporcji. Wej. <p. Dyspartycja>

× **Dyspartymen-
tować, uje, ował**, × **Dysparto-
wać**, × **Dyspartymowa-
ć** *dzielić, rozdzielać, segregować*: Dyspozycje, ażeby w razie, gdy sztab-
lub oficerskie porcje zawakują, szef regim-
entu nie dyspartymen-
tował ich do przyszłego regulaminu. Górs. 600 ludzi do wystawienia różnym posesorom dyspartymen-
towani. Mat. <Now. z Łć. dispartire = rozkładać, dzielić>

× **Dyspartymen-
towanie**, a, blm., czynność cz. **Dyspartymen-
tować**.

× **Dyspartymen-
towy** przym. od **Dyspartymen-
tacja**: Wybieranie hyberny z mozołem połączone było, jak ś. o tym łatwo przekonać z dyspartymen-
towych rozporządzeń i rejestru długów. Rol.

× **Dyspartymowa-
ć, uje, ował** p. **Dyspartymen-
tować**.

× **Dyspartymowa-
nie**, a, blm., czynność cz. **Dyspartymowa-
ć**: Regulamin o dyspartymowaniu polepszonej płacy. Górs.

× **Dyspartycja**, i, blm. *zniknięcie*: Ciekawym, jak ś. wytłumaczy z tej dyspartycji osobliwszej. Krasz. <Fr. disparition, z Łć. dispareo = zni-
kam>

1. **Dispensa**, y, lm. y, prow. **Dispensacja**, [dis-
pensa] *zwolnienie od zachowania jakiegoś przepisu kościelnego*: D. od postu. Ożenić ś. ze swoją

krewną za dispensą. D. do małżeństwa. L. D. do jedzenia z mięsem. Sł. wil. <Łć. dispensa-
tio, skąd Fr. dispense>

2. **Dispensa**, y, lm. y *szpitalnia klaszorna*: Zdaję Waszeci zupełnie naszą dispensę, sklep i kuchnię. Chodź. <Śr. Łć. i Włos. dispensa>

Dispensacja, i, lm. e prow. p. 1. **Dispensa**.
Dispensatorja, ów, blp. *postanowienia władzy duchownej*. <Śr. Łć. dispensatoria lm. ni.>

Dispensować, uje, ował, × **Dyspenszo-
wać** kogo od czego, z czego, a. × z kim w czym 1. *wziąć dyspensy*: D. od postu. 2. wog. *zwalniać, uwalniać*: Z serca życzę, abyś kogo do Rzymu dyspensował dla wsparcia sprawy. Krasz. Gdy mnie starosta piotrkowski od takowych obli-
gacyj dyspensował, tedy przyjechaliśmy do ks. kanclerza. Mat. Tenże sąd marszałkowski nie może ś. D. od zadyktowania przez stronę przeciwną dekretu kontumacyjnego. Kraus. <Łć. dispensare, pod wpływem znaczenia Fr. dispenser>

Dyspensowanie, a, blm., czynność cz. **Dyspensować**.

[**Dyspensowany, Dysponowany**] *zniesiony, skaso-
wany*: Święta dyspensowane.

× **Dyspenszo-
wać, uje, ował** p. **Dyspensować**: Nad przyjęciem urzędu zastanowićbym ś. powin-
nien, gdyby mię dyspensował respekt, powinny dla wyraźnej w tej mierze woli WMć. Panów. Kis.

× **Dyspensowanie**, a, blm., czynność cz. **Dyspensować**.

Dyspersja, i, blm. fiz. p. **Rozszczępanie**. <Fr. dispersion, z Łć. dispergo = rozpraszam>

Dyspondej, a, lm. e *stopa wierszowa, złożona z dwóch spondejów*. <Now. z Gr. di - = dwu - + Spondej>

Dysponent, a, lm. ci *zarządzający przedsiębiorstwem prywatnym*: D. domu handlowego, banku, fabryki. <Łć. disponsens, 2-i pp. disponentis im. = porządkujący>

Dysponować, uje, ował 1. *przygotowywać, gotować usposabiać*: D. kogo na śmierć a. × D. kogo (= udzielać mu ostatnich sakramentów). 2. kim, czym = *rozporządzać*: Nie w ludzkiej to naturze D. losem. Kras. 3. co = *wydawać rozkazy względem czego, zarządzać*: D. obiad. 4. komu = *rozka-
zywać, nakazywać, dawać polecenia*: Co ty mi masz D.! 5. × *rozkładać, rozdzielać, segregować*. D. ś. *przygotowywać ś., gotować ś.* (na śmierć): Musisz iść na szubienicę, ale ci pozwalamy D. ś. na śmierć. Boh. <Łć. disponere>

Dysponowanie, a, blm., czynność cz. **Dyspono-
wać**.

Dysponowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Dysponować ś.**

Dysponowany 1. do czego = *usposobiony*. 2. × na co = *przygotowany*. 3. [D.] p. **Dyspensowany**.

Dyspozycja, i, lm. e 1. × *usposobienie, skłon-
ność*: D. ciała do jakiej choroby. L. Trwa w tychże samych dyspozycjach dla ciebie. Sł. wil. 2. *rozporządzenie, rozrządzenie*: Oddać co do czyjej dyspozycji. 3. *rozkaz, rozporządzenie, rozkazanie*: Wydać dyspozycje. Rządca dworu codziennie rano dla dyspozycji wewnętrznej przechodzi do pana. Kras. Propozycja nie D. Prz. 4. × *rozkład, układ, rozłożenie*. 5. × *przygotowanie na śmierć*. 6. (w stylistyce) *podział tematu na części*. 7. woj. *rozrządzenie wojskiem w celu wykonaniu jakiegoś działania wojennego*. <Łć. dispositio>

Dyspozycyjny którym można rozporządzać, rozrządzalny: Fundusz D. Skarbiec D. (=w którym są złożone fundusze do rozporządzenia).

Dyspozytor, a, lm. owie l. × **rządca folwarku**: Urzędnik, późniejszy D., i dwornik, późniejszy gospodarz, byli do zarządu i do pilnowania robotników w rolnym gospodarstwie. Gac. 2. druk. zarządzający drukarnią. <Łé. dispositor>

× **Dyspozytorka**, i, lm. i, × **Dyspozytorowa** gospodynią folwarczną.

Dyspozytorowa, ej, lm. e l. żona dyspozytora.

2. × p. **Dyspozytorka**: Siostra gospodarowała jako D. Rzew.

Dyspozytorski przym. od **Dyspozytor**: Szczebel D. mógł stanąć wyżej od gubernatorskiego. Byk.

Dyspozytorstwo, a, lm. a **urząd dyspozytora**: Król oddał mu najwyższe u dworu D. ekonomiczne. Szaj.

× **Dysproporcja**, i, lm. e **brak proporcji, nieproporcjonalność**. <Fr. disproportion>

× **Dysproporcjonalny** nieproporcjonalny, niekształtny.

× **Dyspuciarz**, i, lm. i forma ż. od **Dyspuciarz**. <p. Dysputa>

× **Dyspuciarz** przym. od **Dyspuciarz**.

× **Dyspuciarstwo**, a, blm. **cecha dyspuciarza, upodobanie w dysputowaniu, gadulstwo**.

× **Dyspuciarz**, a, lm. e p. **Dysputant**.

† **Dysput**, a, lm. owie p. **Despota**: D. serbski. Janezar. <Zam. Despot, p. Despota>

Dysputa, y, lm. y l. a. **Dysputacja** spór naukowy, prowadzony ustnie, rozprawa, roztrząsanie; przen. żart. wog. spór: Nam na zwycięstwo, a wam za pokutę, plac wyznaczamy: prosim na dysputę. Kras. D. publiczna. D. lipska. Przen.: Wiesz dobrze, że u panów D. nie długa, co rozkaże pan, musi wykonać to sługa. Min. (=rozmowa). 2. × **rozprawa drukowana**. <Fr. dispute, Włos. disputa>

Dysputacja, i, lm. e p. **Dysputa**: O nauce Jezusa słysząc, rabinowie na gadanie go i dysputacje wyzwalali. Skar. W takiej dysputacji, w takim dialogu sam Mateusz dzieje polskie opowiada. Lel. <Łé. disputatio>

× **Dysputant**, a, lm. ci, × **Dysputator**, × **Dysputownik**, × **Dyspuciarz** ten, co dysputuje. <p. Dysputować>

× **Dysputator**, a, lm. owie p. **Dysputant**: Osiadł pomiędzy krytykantami i dysputatorami. Spas. <Łé. disputator>

Dysputatorjum, w lp. nieod., lm. ja, jów **czwiczenie naukowe, polegające na dysputowaniu**: W dysputatorjach, mianych ze słuchaczami, wdrażał młode umysły do samodzielnej pracy myśli. T. K. <Now. z Łé. disputare=rozprawić>

Dysputować, uje, ować a. × D. ś. **prowadzić dysputę, spierać** ś.: Radzęć, baranie, nie dysputuj z wilkiem. Bratk. Dysputował ś. jeden flozof z ś. Epifanuszem, a spór długi miał. Skar. Przen.: Nie dysputuj, ale rób, co ci każą. (=nie rezonuj, nie rozumuj). <Łé. disputare>

Dysputowanie, a, blm., czynność cz. **Dysputować**.

× **Dysputowanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Dysputować** ś.

× **Dysputownik**, a, lm. cy p. **Dysputant**. Bobr. † **Dysputów** przym. od **Dysput**: Syny dysputowe. <p. Despota>

× **Dystancja**, i, lm. e p. **Dystans**. <Łé. distantia>

Dystans, u, lm. e l. a. × **Dystancja**, [**Dystanc**, **Dyztans**] odległość, oddalenie. 2. pewna część wymierzona toru wyścigowego. <Fr. distance>

Dystansować, uje, ować kogo = zostawić w wyścigu poza sobą na długość dystansu. <Fr. distancer>

Dystansowanie, a, blm., czynność cz. **Dystansować**.

Dystansowy przym. od **Dystans**: Słup D. Wyścig D. (=na znacznej przestrzeni odbywany).

Dysteologicznie przys. od **Dysteologiczny**.

Dysteologiczny fil. l. w kierunku **dysteologii** objaśniany, pojęty; **dysteologii** dowodzący. 2. przeciwny planowi celowemu a. celowości: Objaw D. 3. bł. zam. **Bezelowcy**. <Now. z Gr. dys = nie - + Teleologiczny>

Dysteologia, i, blm. fil. l. **teoria zjawisk niezgodnych z celowością, z planem celowym świata; objaśnienie zjawisk przeciwnych celowości**: D. biologiczna, astronomiczna. 2. niezgodność z planem celowym; **sprzeciwianie** ś. celowości: D. budowy organizmu, popędu, instynktu. 3. bł. zam. **Bezelowość**. <Now. z Gr. dys = zły, źle + Teleologia>

Dysten, u, lm. y min. **bezwodny krzemian glinu, tworzący kryształy trójskośne oraz bryły blaszkowate, promieniste i pręcikowate, po ogrzaniu fosforyzujący**. Odmiany: a) **Cyanit**, błękitny i niebieski, noszony jako kamień szlachetny w pierścionkach i szpilkach; **Retycyt**, nie błękitny, a często od domieszki węgla szary a. prawie czarny. <Now. z Gr. dis = podwójnie + sthénos = siła, z powodu dwójakiego elektryzowania ś.>

Dystrakeja, i, lm. e l. × **roztrągnięcie, zapomnienie** ś.: Na modlitwie rzadko miewał dystrakeje. Skar. 2. × **rozrywka, rozrywanie** ś.: Potrzebujesz dystrakeji. 3. **przeszkadzanie w zajęciu**: Robić komu dystrakeję. <Łé. distractio, ze znaczeniem Fr. distraction>

× **Dystrakt**, a, lm. ci **człowiek roztrągniony**. <Łé. distractus dosł. = rozerwany>

Dystrybucja, i, lm. e l. × **rozdawanie, rozdzielanie**: D. żywności. 2. × **rozkład, rozłożenie**: D. tego apartamentu jest dobra. 3. **sklep z wyrobami tabacznymi, trafiką**. 4. **praw. podział funduszu dłużnika między wierzycielami**. <Łé. distributio>

× **Dystrybucyjnie** przys. od **Dystrybucyjny**.

× **Dystrybucyjny** przym. od **Dystrybucja**, **rozdawczy, podzielnny, szczegółowy, nie zbiorowy**.

Dystrybucja, y, blm. p. **Dystrybucyjny**: Król polski wraca obecnie do swego prawa dystrybucyjnego. Kal. <Now. z Łé. distribuo = rozdając>

Dystrybutor, a, lm. owie l. × **ten, co rozdziela coś między kogoś, rozdawca**: Właściwymi dystrybutorami wstążeczek i kokardek są ministrowie. 2. **handlujący wyrobami tabacznymi, trafikarzem, trafikant**. 3. × p. **Zupnik**. <Łé. distributor>

Dystrybutorzka, i, lm. i forma ż. od **Dystrybutor**.

Dystrybucyjny, y, blm., **Dystrybucja** (w daw. Polsce) **rozdawanie urzędów wakujących**. <Now. z Łé. distribuo = rozdając>

Dystrybucyjny: Towarzystwo dystrybucyjne = nabywające artykuły handlu hurtem i sprzedające je detalicznie członkom: Towarzystwo wzajemnej pomocy i dystrybucyjne. Bał. Towarzystwo dystrybucyjne, t. j. do zakupowania materiałów z pierwszej ręki. Bał. <Fr. distributif>

Dystrykt, u, Im. y okrąg, obwód, powiat: Nowi wzywawcy krajali Polskę i Litwę na kawały, jakby na djeceje, które nazywali dystryktami. Bart. <Łé. districtus im., ze znaczeniem Fr. district>

× **Dystryktualny** przym. od **Dystrykt:** Bronił ś. na konwencie dystryktualnym dzielnie. Szuk.
Dystych, u, Im. y dwuwiersz. <Gr. distichos>
Dystychowy przym. od **Dystych:** Dystychowe eksperymenty. Szuk.

Dystylacja, i, Im. e, Destylacja chem. zamiana cieczy a. ciała stałego na parę przez ogrzewanie i następne skroplenie pary w innej części przyrządu, przyczem ciecz oczyszcza ś. od nielotnych albo mniej lotnych przymieszek, in. przekraplanie, przekroplenie, przepędzanie, Xpędzenie. <Łé. destillatio, rzadziej distillatio>

Dystylarnia, i, Im. e, Destylarnia i. fabryka, gdzie ś. odbywa dystylacja spirytusu, olejów i t. p. 2. niek. większy szynk.

Dystylat, u, Im. y, Destylat chem. produkt dystylacji, in. odpęd.

Dystylator, a, Im. owie, Destylator ten, co dystyluje, właściciel dystylarni. <Fr. distillateur>

Dystylatorski przym. od **Dystylator.**

Dystylatorstwo, a, bIm., Dystylatorstwo zajęcie dystylatora.

Dystylować, uje, ował, Destylować poddawać dystylacji, przepędzać. D. ś. podlegać dystylacji. Przen.: Krople wilgoci spadały wciąż równo i tak posępnie, jakby przez nie dystylował ś. mrok i smutek całej natury. Sienk. <Łé. destillare, rzadziej distillare>

Dystylowanie, a, bIm., czynność cz. Dystylować.

Dystylowanie się, a ś., bIm., czynność cz. Dystylować ś.

Dystylowany im. od **Dystylować.** Przen.: × W dystylowane periody mowę komponuje. L. (=przesadzone, wymuszone).

Dystyngować, uje, ował, X Dystyngować wyróżniać: Posadziła go nawet przy sobie i całe dystyngowała nad innych. Krasz. <Łé. distinguere>

1. **Dystyngowanie, a, bIm., czynność cz. Dystyngować.**

2. **Dystyngowanie** przys. od **Dystyngowany:** Szepnęła mu wcale D. Orzesz.

Dystyngowany mający cechy dobrego wychowania, elegancki, wytworzy, salonowy: Człowiek D. Obejście dystyngowane. <Łé. distingo dosł. = odróżniać, przez znaczenie Fr. distingué>

× **Dystyngować, uje, ował p. Dystyngować:** Król najwięcej w tej partji Benedykta Sapiehy dystyngował. Mat. × D. ś. wyróżniać ś., odznaczać ś., celować: Familja Umizgalskich od wieków w tym ś. od innych dystyngowała. Boh. <p. Dystyngować>

× **Dystyngowanie, a, bIm., czynność cz. Dystyngować.**

× **Dystyngowanie się, a ś., bIm., czynność cz. Dystyngować ś.**

× **Dystyngowany** wysoko urodzony, znakomity, go rodu, mający znaczenie: Lubo dystyngowana dama, nie mniej powinna mieć miłości ku dzieciom, jak najpodlejsza niewiasta ku swoim. L. <p. Dystyngowany>

Dystynkeja, i, Im. e i. rozróżnianie, odróżnianie: Brali czeladź kupiecką, bez żadnej dystynkeji. Kal. 2. różnica stanu a. darów natury: Dys-

tynkeje towarzyskie. 3. znaczenie, znaczne stanowisko: Może stracić tę ambicję, która posłuszny mu kiedyś do dystynkeji w świecie. Korz. Obecność osób wyższej dystynkeji nadawała zebraaniu więcej przyzwoitości i etykiety. And. Za karawanem szedł cesarzowiec, otoczony ministrami, senatorami i pierwszej dystynkeji osobami. And. 4. zb. bIm. ludzie wysoko postawieni, mający znaczenie, arystokracja: Całe prezbiterjum zapechane było parafjanami z dystynkeji, jak pani sędzina ś. wyrażała. Abg. 5. względy, uszanowanie, wyróżnianie: Być dla kogo z dystynkeją. Wyjątkowe istoty, jak pani, mają prawo do najwięcej dystynkeji. Krasz. 6. bIm. sposób obejścia, zdradzający dobre wychowanie, eleganckie maniery, szyk, wytuornosc: Pełen dystynkeji. Ubierał ś. z dystynkeją. Krasz. <Łé. distinctio>

Dystynkejny przym. od **Dystynkeja** odróżniający: Przyodziany w znaki dystynkejne. Krasz.

Dystynktorjum, w lp. nieod., Im. ja, jów i. krzyż, noszony przez prałatów i kanoników. 2. odznaka: Co ś. tyce rozmaitych dystynktorjów, to i o kawalerstwa było niestrudno, jeżeli nie o maltańskie, to choć miechowskie. Byk. <Śr. Łé. distinctorium>

Dysunita, y, Im. ci p. Dyzunita.

Dysydencki przym. od **Dysydent.** Po dysydeneku przys. jak dysydenci.

Dysydent, a, Im. ci i. (w daw. Polsce) człowiek, nie wyznający religji państwowej, różnowierca. 2. przen. człowiek, należący do odłamu jakiegoś stronnictwa, odszczepieniec, odstepca: Nastal czas pozyskania dysydentów zachowawczych, t. j. różniących ś. w polityce. <Łé. dissidens, 2-i pp. dissidentis im.>

Dysydentka, i, Im. i forma 2. od **Dysydent.**

Dysymilacja, i, Im. e jcz. rozpodobienie, zastąpienie powtarzającego ś. brzmienia innym, np. murarz zam. murarz, Wolamin zam. Wolania i t. p. <Z. Łé. dissimulatio, Fr. dissimulation>

× **Dysymilować, uje, ował p. Dysymulować:** Od niejakiego czasu Skrzetuski, nie wiem, może dysymuluje, ale taki jest, jakby najmniej z nas wszystkich o salwowaniu onej niebogi myślał. Sienk. <Łé. dissimulare>

× **Dysymilowanie, a, bIm., czynność cz. Dysymilować.**

× **Dysymulacja, i, bIm. p. Dysymulowanie.**

× **Dysymulant, a, Im. ci ten, co dysymuluje, człowiek skryty:** D. wielki bywał Łoz. <Łé. dissimulans, 2-i pp. dissimulantis>

× **Dysymulować, uje, ował, X Dysymulować** ukrywać coś, tać, nie dać poznać po sobie, udawać, symulować: D. urażę. Był to człowiek bardzo umiejący ś. powściągać i D. Byk. <Łé. dissimulare>

× **Dysymulowanie, a, bIm., X Dysymulacja** czynność cz. **Dysymulować.**

× **Dysypacja, i, bIm. roztrwonienie, zmarnowanie:** Oskarżył go wojewoda przed generałem kartuskim o dysypację dóbr i sum klasztornych. Mat. <Łé. dissipatio>

× **Dysypator, a, Im. owie ten, co trwoni coś a. roztrwonik, marnotrawca:** D. wielkiej ojcowskiej substancji. Mat. <Łé. dissipator>

[**Dysz, y, Im. e**] p. **Dysza.**

Dysza, y, Im. e f. a. × **Dyza, [Dysz]** hut. zakończenie rury, prowadzącej strumień powietrza z niecha do pieca hutniczego. 2. w Im. otworki

w *stosie węglarskim do kierowania ogniem*, in. oddech y. <DUCH>

[Dyszczyc, y, y] p. Deszczyc.

Dyszeć, y a. × e, a! i. a. × Dyohać, [Dyohać] oddychać: Dyszał jeszcze, wylewał strumień krwi przez chrapy. Mick. Z tego ś. daru śmieło tylko piszę, żem wierny panu memu, póki dyszę (= żyję). Nar. Ledwie dyszała, tego słuchając. Stasz. Widzę, słyszę, jak idzie i jak dysze. Mick. Przen.: Dotąd ich sławą dyszą skotarczów multanki. Wor. Uśmiechał ś. tej błękitnej pogodzie, co wokół dyszała świeżością zaranną. Kon. Przen.: Zymstą D. (= *pragnąc bardzo zemsły*). Przen.: Tylko dyszy = *już tylko na włosku wisł, tylko co ma upaść*: Deszcz, pułap tylko dyszy. 2. × z *trudnością oddychać, zipać, robić piersiami*: Zemdlony żniwiarz upałem srogim dyszy w południe, leżąc pod brogiem. Nar. 3 × *jęczać, stękać*: W niewoli i w poddaństwie ciężkim dyszą. Warg. Ojczyzna moja pod wielkimi dyszała nieszczęściami. Troc. 4. przen. *być ukrytym, ukrywać ś., leżeć w ukryciu*: × Zakryta jest, dyszy kradzież. Kn. Niech mię jak chcą ludzie piszą, gdy pieniążki w skrzyni dyszą. Prz. We mgłach dyszą ciehe jary. Pol. Spadając w fosę, gdzie wśród wiecznych cieśni dyszała woda z pod zielonych pleśni. Mick. 5. × na co = *chcicie pragnąc czego, czatować, czyhać, dybać*: Wszyscy dyszą na mą zgubę. L. Dyszy na to, jak djabeł na dobrą duszę. Prz. <DUCH>

Dyszek, szka, lm. szki rzeź. 1. a. Dych udo baranie a. cielęce, in. ćwiartka. 2. tylna część cielęcia a. barana, dwie ćwiartki razem. 3. szynka przez pół przekrajana bez kości, sznurkiem związana i tak uwędzona. <Nm. Diech>

Dyszle, szła, lm. szle m. 1. a. [Dyszle, szli, lm. szle ż., Dyszła, Dysła] dr., służący do kierowania wozem a. powozem: D. u karety, u powozu. × D. podwójny (= *hołoble*). Jechać rzeźmiennym dyszlem (= *zbaczając z drogi, wstępując po drodze*). Życie na dyszlu prowadzić (= *w ustawicznej włóczędce*). Przen.: × Usieść na dyszlu = *usiąść na koszu*: Mamże usieść na dyszlu, ujechałszy tak daleko? L. Kto ś. nałoży dworskiej polewki, trudno mu jej dostać, przyjdzie mu na dyszlu ostać. Mącz. Przen.: Grać na dyszlu (= *z byle kim, z kim ś. zdarzyć*). D. pługowy (= *grądział, grządział*). 2. *drąg, którym wiatrak obracają naprzeciw wiatrowi*. Zdr. Dyszelek, [Dyszolek]. <Nm. Deichsel>

Dyszelek, lka, lm. lki 1. p. Dyszel. 2. [D.] drążek do zagniatania ciasta.

Dyszenie, a, blm. 1. czynność cz. Dyszeć. 2. lek. (anhelatio) *oddech prędko i trudny, duszność*. <DUCH>

Dyszkancik, a, lm. i p. Dyszkant.

× Dyszkancista, y, lm. ści p. Dyszkant.

Dyszkant, u, lm. y 1. muz. = a) a. Dyskant, × Diskant *najwyższy (najcięższy) głos w śpiewie, sopran*. b) *najwyższy głos w utworze na śpiew wielogłosowy*. c) *wyższa połowa klawiatury, in. w jolin*: Ten fortepjan ma D. dobry, ale bas zły. d) × *głos kontrapunktujący z kantem, t. j. z zasadniczym, a. chórale*. 2. × *przen. śpiew dyszkantowy*: Słowik miłośny swój D. przez noc całą śpiewał. Przyb. 3. 2 pp. a, a. Dyskant, × Dyszkancista *ten, co śpiewa dyszkantem*: Słowiku, wdzięczny muzyku, dyszkancie naszego gaju! Zab. Zdr. Dyszkancik. <Śr. Łć. discantus>

Dyszkantowo przys. od Dyszkantowy, dyszkantem: Chrząknęła D. Rol.

Dyszkantowy przym. od Dyszkant: Klucz D. Głos D. (= *dyszkant, sopran*).

× Dyszkiepcja, i, lm. e = Despekt: Wie już o waściniej dyszkiepcji, i bardzo ś. skrzywił, choć to Niemiec. Korz. <Przystawka wyrazu despekca = despekt, sld. do Kiep>

× Dyszkrecja, i, blm. p. Dyskrecja: Z łaski, przychylności i dyszkrecji najjaśniejszego cesarza krymskiego, idziemy pomścić strasznych i okrutnych krzywd naszych. Sienk. <p. Dyskrecja>

× Dyszkret, a, lm. ci p. Dyskret: Jazda bez siódła, pole bez obłownu, gość nie D. — prędko naprzykrzą ś. Prz.

× Dyszkretny p. Dyskretny.

× Dyszkurować, uje, ował i [Dyszkurować] p. Dyskurować: Nie gębą dyszkurowają, ale szablą sieką. Pot. Ja i prowincjadów wozię, a brat za brat ze mną dyszkurowali. Chodź. <p. Dyskurować>

× Dyszkurowanie, a, blm., [Dyszkurowanie] czynność cz. Dyszkurować.

× Dyszkurs, u, lm. y p. Dyskurs: Łacno doma dyskursy na kozbie (= *na swoich śmieciach*) odprawować. Prz.

× Dyszkutować, uje, ował p. Dyskutować: Łatwie wam, doma siedząc, D. o tym. Zwr. M. <p. Dyskutować>

× Dyszkutowanie, a, blm., czynność cz. Dyszkutować.

[Dyszła, i, lm. e] p. Dyszel.

Dyszłowe, ego, blm., × Dyszłówka *opłata od powozów dyszłowych*.

Dyszłowy przym. od Dyszel: Wóz D. (= *w dyszel zaopatrzony*). Koń D. (= *do dyszła przyprzeżony*).

× Dyszłówka, i, lm. i p. Dyszłowe.

[Dyszny]: Dyszna dziura = *krtań, gardło oddechowe*. <DUCH>

[Dyszolek, lka, lm. lki] p. Dyszel.

[Dyszans, u, lm. e] p. Dystans.

[Dys dys!, Dyziu!, Dyziu dyziu!, Duś!, Duś duś!, Duziu duziu!, Dyziu dys!, Dyski dis!, Dajcie dajcie!, Oj duś duś dusienku!, Dyzieńku!] *wolanie na gołębie*.

[Dyska, i, lm. i] p. Dysie.

[Dyski] *rzeźki, żwanoy*: Dziecko było dyskie.

[Dysła, i, lm. e] p. Dyszel.

[Dyścanc, a, lm. e] p. Dystans: Siedli w jedném kącie z matkom, a un w drugim, bo musiał tak D. trzymać (= *być w pewnej odległości*).

× Dyteizm, u, blm. fil. p. Dualizm. <Now. z Gr. di - = *dwu* - + *theos* = *bóg*>

[Dytek, tka, lm. tki] p. Dydek.

Dytrochej, a, lm. e *czterozgłoskowa miara wierszowa, podwójny trochej*. <Now. z Gr. di - = *dwu* - + *trochaos* = *trochej*>

Dytto, Ditto *toż samo jak wyżej, również*. <Włos. ditto a. detto = (wyżej) *powiedziany*>

Dytyramb, u, lm. y 1. *pieśń pochwalna na cześć czijsk*. 2. *przen. pieśń natchniona*. <Gr. dithyrambos>

Dytyrambiczny *dytyrambu dotyczący; przen. natchniony, entuzjastyczny*.

× Dywagacja, i, lm. e p. Dywagowanie. <Fr. divagation, z Łć. divagari = *bląkać ś.*>

× Dywagować, uje, ował *gadać od rzeczy; odstępować w mowie od głównego przedmiotu*. <Łć. divagari>

× Dywagowanie, a, blm., × Dywagacja *czynność cz. Dywagować*.

Dywan, u, lm. y 1. *izba w pałacu sultana do sądów i rady. 2. rada państwowa i sąd najwyższy w Turcji.* Sprawy, które odprowadzali na dywanie. Star. Racz ku mnie błysnąć, gwiazdo dywanu! Mick. Przen.: Szatany, siedzące w dywanie Eblisa. Mick. **3. a.** [Dywan] *gruba wozorysta tkanina wełniana, używana do pokrycia ścian, podłogi a. sprzętów, kobierzec:* Na kaszemirskim zasiadł dywanie basza pośrodku haremu. Mick. D., co stół naddziada ministra okrywał. Kras. Przen.: U stóp jedwabny D. rozesała łąka. Od. **4.** *ogr. klomb z barwnymi kwiatami, malowniczo ułożonymi, kwietnik, kobierzec kwiatowy.* Zdr. **Dywanik.** <Przez Tur. p. Prs. divan=dwór; rada; zgromadzenie; przejście znaczenia: z pokoju, przybranego w kobierce, na kobierzec>

Dywanik, a, lm. i p. Dywan.

Dywanowy przym. od **Dywan, mający wygląd dywanu:** Serweta dywanowa. Otomana dywanowa. Meble pokryte obiciem dywanowym. Klomby dywanowe, trawniki strzyżone były dla niej ideałem. Kow. <p. Dywan>

[Dywan, a, lm. e] p. **Dywan.**

× **Dywański** *nakształt kobierca tureckiego wyrobiony:* Ściany obite były kobiercami dywańskimi. Mor.

[Dywyderewo, a, lm. a] p. **Dziędzierzawa.** <Ukr. дывдерев>

Dywydyk, u, lm. i p. Tyftek: Jechał rycerz odziany w szaty królewskie na dzielnym stępa ku pod dywydykiem szkarłatnym. Nar. <p. Tyftek>

Dywydykowy przym. od **Dywydyk, tyftekowy.**

[Dywydrek, u, blm.] p. **Asafetyda:** Niemcy w nie (w wino) musieli namieszać dywydreku, blekotu, ja nie wiem czego. Krasz. Do miodowego rozcieku namieszał dywydreku. Baka. <Dnm. diwelsdreck=Nm. Teufelsdreck>

[Dywydrek, u, blm.] p. **Asafetyda.**

Dywersja, i, lm. e i. × *uszczerbek, szkoda:* Ten wydatek zrobił wielką w mojej kase dywersję. **2. woj. działanie wojenne w celu odwrócenia w inną stronę uwagi i sił nieprzyjaciela:** Wtargnął w kraj nieprzyjacielski dla zrobienia dywersji. <Fr. diversion, z Łć. divertor=odwracam ś. i t. d.>

Dywersyjny przym. od **Dywersja:** Uknutym został plan D. napadu na Saksonję. Kraus.

× **Dywertyment, u, lm. y rozrywka, zabawa, uciecha, przyjemność:** W dywertymentach zatopieni świata hołdownicy. Bals. <Włos. divertimento>

Dywidenda, y, lm. y 1. (za księstwa Warszawskiego) *podział funduszków na pewne kategorie co do wydatków. 2. zysk z przedsiębiorstwa akcyjnego, przeznaczony do podziału pomiędzy akcjonariuszami.* <Z Łć. dividenda lm. ni.=co jest do podziału, skąd Fr. dividende m.>

Dywidendowy przym. od **Dywidenda:** Komisja dywidendowa. Zyski dywidendowe. Kupon D.

× **Dywinacja, i, blm.=Dewinacja.** <Łć. divinatio>

× **Dywinacyjny** przym. od **Dywinacja:** Nikt nie ma prawa wymagać od Zygmunta, żeby był obdarzony dywinacyjnym talentem. Lis.

Dywiz, u, lm. y druk. *łącznik, linijka a. linijki, łączące a. dzielące wyrazy (-, =).* <Nm. Divis, z Łć. divisus lm.=podzielony>

[Dywizion, u, lm. y] p. **Dyfuzor.**

Dywizja, i, lm. e 1. (we Francji) *podział kraju pod względem wojskowym. 2. †mat.=dzielenie.*

3. woj.=a) oddział wojska z dwóch brygad, czyli z czterech a. sześciu pułków: D. piechoty, jazdy, Gierał dywizji. b) × *oddział wojska z różnej liczby żołnierzy złożony.* Sł. wil. <Fr. division, z Łć. divisio=podział>

Dywizion, u, lm. y oddział jazdy, złożony z dwóch szwadronów; oddział piechoty, złożony z dwóch kompanji: Każdy bataljon składał ś. z 8 kompanji, które w szyku bataljonowym formowały 4 dywizjony. Górs. <Fr. division, z Łć. divisio=podział>

Dywizjonalny p. Dywizyjny: Temuż jenerałowi komisja kazała zachować komendę dywizjonalną. T. K.

Dywizjoner, a, lm. rzy dowódca dywizji; dowódca, mogący walczyć na własną rękę: D. nie zrównany, ale jako mąż polityczny dziwnie był do decyzji nieskory. <p. Dywizja>

Dywizjonowy przym. od **Dywizion:** Trzy głębokie ścięśnione w dywizjonowych kolumnach bataljony piechoty. Jeź.

Dywizor, u, lm. y druk. *widelki do przytrzymywania rękopismu, stanowiące część dywizorka.* <Now. z Łć. divisor dosk.=dzielnica>

Dywizorek, rka, lm. rki, Dywizorjum druk. *przyrząd, utrzymujący rękopism nad kasią w czasie składania go przez zecera.* <Śr. Łć. divisorium>

Dywizorjum, w lp. nieod., lm. ja, jów druk. p. **Dywizorek.**

Dywizyjny przym. od **Dywizja; Dywizjonalny:** Lekarz D.

× **Dywulgować, uje, ował odkryć co komu, wajemniczyć kogo w co:** Jedna czarownica w Azji wszystkie arkana czarnoksiężskiej sztuki mi dywulgowała. Sienk. <Łć. divulgare>

× **Dywulgowanie, a, blm., czynność cz. Dywulgować.**

× **Dyza, y, lm. y p. Dysza.** Łab.

Dyzarmować, uje, ował p. Dezarmować.

Dyzarmowanie, a, blm., czynność cz. Dyzarmować.

Dyzasocjacja, i, lm. e fil. w psychologii=*skojarzenie krancowych ogniw szeregu wyobrażeń wskutek wypadnięcia ogniw pośrednich tegoż szeregu.* For. **Kojarzenie.** <Now. z Gr. dis-=roz-, od - † Asocjacja>

!Dyzasymilacja, i, blm. proces przeciwny asymilacji, rozpodobnienie. <Now. z Gr. dis-=roz-, od - † Asymilacja>. Por. **Dysymilacja.**

!Dyzasymilacyjny, por. Dysymilacja przym. od **Dyzasymilacja:** Okres D.

[Dyzelować, uje, ował] p. **Dezolować.**

[Dyzelowanie, a, blm.] *czynność cz. Dyzelować.*

[Dyżenterja, a, lm. owie] p. **Dezenterja.**

Dyżenterja, i, blm. p. Dysenterja.

× **Dyzgracja, i, lm. e, × Dysgracja** *wypadnięcie z łaski, nielaska.* <Śr. Łć. disgratia>

× **Dyzgracjonować, uje, ował, × Dysgracjonować, × Dyżgracjonować, × Dysgracjonować** *wypuszczać z łaski, łaski pozabawiać.* <Fr. disgracier>

× **Dyzgracjonowanie, a, blm., × Dysgracjonowanie** *czynność cz. Dyzgracjonować.*

× **Dyzgracjonowany, × Dysgracjonowany, × Dyżgracjonowany, × Dysgracjonowany** *który wpadł w nielaskę.*

× **Dyzgracjonować, uje, ował, × Dysgracjonować p. Dyżgracjonować:** Uknawali sobie, ażeby sejmik był zerwany i o to zerwanie oskarżyć mnie przed kanclerzem, a zatem D. mnie u tego pana. Mat. <Fr. disgracier>

× **Dyzgracjowanie**, a, btm., × **Dysgracjowanie** czynność cz. **Dyzgracjować**.

× **Dyzgracjowany**, × **Dysgracjowany** p. **Dyzgracjonowany**.

× **Dyzgust**, u, lm. y a. a, × **Dysgust** l. niechęć: Tam pańskie i poddanych dyzgusty do pana. Pot. 2. *nieukontentowanie, zły humor*: D. na tym balu pani leśniczyny był materją wielu szeptów. Kras. 3. *obelga, zniewaga*: Zawsze to chrześcijanie, choć Bogu dyzgusta czynią. Sienk. Małoż to owi psubratowie dyzgustów Bogu uczynili, mało napalili kościołów, mało nahańbili krzyżów? Sienk. <Włos. disgusto>

× **Dyzgustowany**, × **Dysgustowany**, × **Zdyzgustowany**, × **Zdygustowany** *zniechęcony, niechętny*.

× **Dyzgustownie**, × **Dysgustownie** w sposób ubliżający: Wartowi ichmość panowie oficerowie D. regentów miejskich przez żołnierzy wokować każę. Rol.

Dyzharmonijnie, **Dysharmonijnie** przys. od **Dyzharmonijny**, nieharmonijnie: Harmonijna organizacja tych wszystkich żywiołów, które ś. dysharmonijnie w kolei wieków objawiły. Cieszk.

Dyzharmonijny, **Dysharmonijny**, **Nieharmonijny** pełen *dyszharmonji*; nie odpowiadający wymaganiom harmonji; zawierający w sobie niezgodne, źle zharmonizowane pierwiastki: Całość dyzharmonijna. Nuta dyzharmonijna. Krasz.

Dyzharmonja, i, lm. e, **Dysharmonja** l. a. **Rozdźwięk** fil. = a) *brak harmonji, zgodności; niezgodność; rozstrój; nieodpowiedniość w przystosowaniu*. b) *układ niezgodny, o źle do siebie przystosowanych częściach, o planie nie odpowiadającym wymaganiom porządku a. piękna*: D. dźwięków, barw, praw, świata. 2. × *przen. niezgoda*: Żyć w dyzharmonji. <Fr. désharmonie, Włos. disarmonia>

× **Dyzharmonjować**, uje, ował, × **Dysharmonjować** nie zgadzać ś., psuć harmonje.

× **Dyzharmonjowanie**, a, btm., × **Dysharmonjowanie** czynność cz. **Dyzharmonjować**.

Dyzhonor, u, lm. y, **Dyshonor** obraza na honorze, *znieważenie, obelga*. <Śr. Łć. dishonor>

Dyzhonorować, uje, ował, **Dyshonorować** wyrządzać komu *dyzhonor*, obrażać, znieważać.

Dyzhonorowanie, a, btm., **Dyshonorowanie** czynność cz. **Dyzhonorować**.

[**Dyzięku**] p. **Dys dys!**: Wołałam Ich, D., nie przyjeżdża, Jasięku. Pśń.

Dyzintegracja, i, lm. e (dyz-integracja) rozcałkowanie, rozdzielanie ś., rozłączanie ś.: Procesy połączenia i rozłączenia zjawisk, czyli integracja i D. Str. <Now. z Gr. dis- = roz- + Integracja>

[**Dyziu!** a. **Dyziu dyziu!**] p. **Dys dys!**: D. mój, D. mój, D. gołąbecku. <Dżwn.>

Dyzjunkcja, i, btm., **Dysjunkcja** fil. p. **Rozjemczość**. <Łć. disjunctio>

Dyzjunkcyjny, **Dysjunkcyjny** fil. p. **Rozjemczy**: Sądy dyzjunkcyjne.

Dyzjunktor, a, lm. y, **Dysjunktor** fiz. przyrząd pomocniczy w machinach elektroindukcyjnych, pozwalający wprowadzać w działanie jedynie prądy powstające przy zamykaniu a. jedynie przy przerywaniu prądu wzbudzającego. <Now. z Łć. disjungo = rozłączam>

Dyzlokacja, i, lm. e, **Dyslokacja** l. rozlokowanie, rozmieszczenie, rozłożenie: D. wojska na kwaterach. 2. *gł. wyprowadzenie warstw z pierwot-*

nego położenia, przemieszczenie. <Fr. dislocation>

Dyzlokacyjny przym. od **Dyzlokacja**; **Dyslokacyjny**: Mapa dyzlokacyjna.

Dyzlokować, uje, ował, **Dyslokować** robić *dyzlokację*, rozmieszczać, rozlokowywać, umieszczać w różnych miejscach, rozrzucać, rozsypywać: D. wojsko po okolicy. <Śr. Łć. dislocare>

Dyzlokowanie, a, btm., **Dyslokowanie** czynność cz. **Dyzlokować**.

Dyzmembracja, i, lm. e, **Dysmembracja** l. × p. **Dyzmembrowanie**: Padniemy ofiarą nowej dysmembracji. Kal. 2. *praw. uszczuplenie uposażenia kościelnego bez ustanowienia nowego beneficjum*. <Ze Śr. Łć. dismembrare>

× **Dyzmembrować**, uje, ował, × **Dysmembrować** *rozczłonkowywać, rozdzielać, dzielić*: Marszałek nadworny litewski ważył ś. ordynację D., dzielić i aljenować. Mat. <Śr. Łć. dismembrare>

× **Dyzmembrowanie**, a, btm., × **Dysmembrowanie**, × **Dyzmembracja**, × **Dysmembracja** czynność cz. **Dyzmembrować**.

× **Dyzobligować**, uje, ował *postępowaniem swoim uwalniać kogoś od zobowiązań*: Sapieżów D. sobie może. Mat. <Złacińszczenie Fr. désobliger>

× **Dyzobligowanie**, a, btm., czynność cz. **Dyzobligować**.

Dyzunita, y, lm. ei, **Dysunita** (w daw. Polsce) *wyznawca kościoła greckiego, który nie przystąpił do unji brzeskiej, neunita*. <Now. z Łć. dis- = roz-, od- + Unita>

Dyzunja, i, btm. *religja dyzunitów, prawosławie*. [**Dyzma**, y, lm. y] *dziesięcina, pobierana w Besarabji od włościan przez właściciela ziemi*. <Rum. dijmă>

Dyzur, u, lm. y, **Dezur**, **Dezurstwo** kolejno *przypadający obowiązek wykonywania w ciągu całego dnia pewnych czynności urzędowych, polegających na dozorowaniu*. <Z Fr. de jour dosł. = (tego) dnia, dzienny, dzisiejszy>

[**Dyzurek**, rka, lm. rki] *tużurek*. <p. Tużurek>

Dyzurna, ej, lm. e *kobieta dyzurująca*.

Dyzurny, [**Doziorny**] l. *będący na dyżurze, dyzurujący*: D. urzędnik, oficer, uczeń. 2. *Generał D. = stojący na czele głównego dyżurstwa*. **Dyzurny**, ego, lm. i rz. ten, co *dyżuruje, dyżurny oficer, urzędnik a. uczeń*. <p. Dyżur>

Dyżurować, uje, ował *być na dyżurze*.

Dyżurowanie, a, btm., czynność cz. **Dyżurować**. **Dyżurstwo**, a, lm. a: *Główne D. = jeden z dwóch wydziałów sztabu głównego w b. wojsku polskim*.

[**Dzambas**, a, lm. y] *pośrednik, faktor*. <Prs. dżanbaz = linoškok, przez Tur. dżanbaz = linoškok; koniarz>

[**Dzar**] p. **Drzeć**.

[**Dzar!**] p. **Drzeć**.

[**Dzarna**, y, lm. y] p. **Darnina**.

[**Dzarty**] p. **Drzeć**.

Dzban, a, lm. y, + **Czban**, + **Zban**, [**Zbán**] l. *naczynie baniaste z uchem do napojów*: Póty D. wodę nosi, póki ś. ucho nie urwis. Prz. Brzechaty jak D. Prz. Przen.: Za młodym jeszcze do dzbana. Wyb. (= do pijatki). 2. × *pewna miara ciał płynnych*: D. piwa, miodu. Od każdego dzbana, w którym gorzałkę pałą, cztery grosze. Vol. Zdr. **Dzbanek**, **Dzbaneczek**, **Dzbanuszek**, [**Dzbanuś**, **Zbanek**, **Zbaneczek**]. Zgr. **Dzbanisko**. <Zap. Wschodniego pochodzenia>

Dzbanarz, a, lm. e, **Dzbankarz** l. ten, co *robi dzbany*. 2. × *pijak, pijanica, opój*: To też nie-

borak on D. lada gdzie w błocie ś. powali, tamże i uśnie. Rej.

Dzbaneczek, czka, lm. czki p. Dzban.

Dzbaneczkwaty lek. (urceolaris) do dzbaneczka podobny.

Dzbanecznik, a, lm. i, Łagiewnica, Kufelka bot. (nepenthes) roś. z rodziny dzbanecznikowatych.

Gatunek: D. koneweczki (n. destillatoria).
Dzbanecznikowaty bot.: Rośliny dzbanecznikowate (nepenthaceae) rodzina przyrodzona roślin dwuliściennych.

Dzbanek, nka, lm. nki p. Dzban: Wypić całą D. wody (= tyle wody, ile ś. mieści w dzbanku).

Dzbaniec, nca, lm. nce wielki dzban.

Dzbanisko, a, lm. a m. a. ni. p. Dzban.

Dzbanowo, a, lm. a, Drzewo baniorodne a. baniorowe bot. (crescentia) roś. z rodziny ostrzajowatych.

Gatunek: D. kalabasja (c. eujete).

Dzbankarz, a, lm. e p. Dzbanarz.

Dzbankowy przym. od Dżbanek: Kształt D. Cyna dzbankowa, Krum. (= na dzbanki używana).

Dzbanowaty mający kształt dzbanka.

Dzbanowy przym. od Dżban: 1. Ucho dzbanowe. 2. na dzbany sprzedawany: Miod D. Piwo dzbanowe. 3. lek.: Odgłos D. = dźwięk nieprawidłowy przy osłuchiwaniu a. opukiwaniu płuc.

Dzbanuszek, szka, lm. szki 1. p. Dżban: [Iść w dzbanuszkę] = iść, prowadząc kogoś pod rękę z obu stron. 2. [Dzbanuszkę] pierwiosnek lekarski (primula officinalis). 3. w lm. rodzaj ozdoby architektonicznej.

[Dzbanuś, a, lm. e] p. Dżban: Oberwie mi ś. po głowie dzbanusiem od wody.

[Dzbele, i, blp.] budyte. <?>

† Dżber, u, lm. y ceber. Tuch. <p. Ceber>

Dżbę! naśladowanie odgłosu uderzenia: D. go w kark. <Dżwn.>

Dżbękać, a, al p. Dżbęknąć.

Dżbękanie, a, blm., czynność cz. Dżbękać.

Dżbękaniec, nca, lm. nce rub. uderzenie, kuksaniec, szturchaniec.

Dżbęknąć, nie, nął, nied. Dżbękać rub. 1. upaść, grzmotnąć ś., rymnąć. 2. kogo = uderzyć silnie, pannać, walnąć, huknąć, grzmotnąć.

Dżbęknienie, a, blm. p. Dżbęknięcie.

Dżbęknięcie, a, blm., Dżbęknienie czynność cz. Dżbęknąć.

[Dżbęchnąć, nie, nął] p. Dżbęknąć: Jak go dżbęchnie pod bok. <Dżwn.>

Dżbuk, a, lm. i f. [D.] p. Zbuk. 2. a. Naparst, Zaprzal bart. plód obumarty u pszczoł. <Właściwie Zbuk, Z+BUK>

[Dżbukać, a, al] p. Dżbuknąć.

[Dżbuknąć, nie, nął, Dżbuknąć, nied. Dżbukać] szturchnąć, trącić. <Dżwn.>

[Dżbunchaniec, nca, lm. nce, Dzdunchaniec] szturchaniec.

[Dzdon, a, lm. owie] p. Zdun.

[Dzdunchaniec, nca, lm. nce] p. Dżbunchaniec: Dał mi pare dzdunchaniec w piersi.

[Dzekucyja, i, lm. e] p. Egzekucja.

[Dzekutnik, a, lm. oy] p. Egzekutnik.

Dzelować, uje, ował p. Zelować.

Dzelowanie, a, blm., czynność cz. Dzelować.

Dzelówka, i, lm. i p. Zełówka.

[Dzen!] naśladowanie głosu trzmadła. <Dżwn.>

[Dzendzelija, i, lm. e] p. Dzendzelja.

[Dzendzelja, i, lm. e, Dzendzelija] roś. erythraea centaurium. <?>

Dzeńdzeń! = Deń deń! <Dżwn.>

Dzeń dzeń! p. Deń deń!

[Dzer, a, lm. y] naczynie do mleka, rodzaj dojnicy, in. [puciera]. <Ukr. dzer, z Rum.>

[Dzerdza, y, lm. e] roś. veronica. Por. Rdest. <?>

[Dżębnać, nie, nął] ugrzyć, uszczypnąć. Por. Cępnać. <Zap. w związku z ZĘB, Zobać>

Dżę dżę! p. Deń deń!

[Dżęknąć, nie, nął] wydać głos podobny do odgłosu szkła łuczonego: Jak go palnął po łbie, Żyd już ani dżęknął. <Dżwn.>

1. [Dziaba, y, lm. y] sztywna taśma z nici różnobarwnych, używana jako pas przez chłopów białoruskich. <Brs. dziaba>

2. [Dziaba, y, lm. y] leniwy, lekki robotnik a. także robotnica; próżniak. <Zap. z Dziabać>

[Dziabać, bie, bał, Dziab-dziabać] 1. p. Dziabnąć; rąbać powoli drzewo, łupać: Rano drzewa podziabie i bede miał drżągzi. 2. robić motyką dolki do sadzenia kartofli; kopać kartofle. 3. dziobać, brnąć po trochę czego przy jedzeniu, jeść bez apetytu. 4. wymyślać, kłgć, wygadywać. <DZIOB>

[Dziabaka, i, lm. i] p. Dziabka.

[Dziabanie, a, blm.] czynność cz. Dziabać.

[Dziab-dziabać, bie, bał] p. Dziabać i Dziabnąć.

[Dziabel, bla, lm. bli] p. Djabel: Pilno cie tam, jak dziabła w Częstochowie. Prz. <p. Djabel>

[Dziabika, i, lm. i] p. Dziabka.

[Dziabka, i, lm. i, Dziabika, Dziabaka, Dziobka, Dziaka] 1. motyka, graca: Porwał ś. jak z dziabką na rzepę. 2. motyka a. hak do kopania kartofli: Skoro śniegi spadną i powierzchnia podeschnie, okopuje ś. oziminę ręcznie dziabką, jak kartofle. <DZIOB>

[Dziablica, y, lm. e] p. Djablica.

[Dziabłowy] przym. od Dziabel: Jedwabne słoweczko, dziabłowe serdeczko. Prz.

[Dziabnąć, nie, nął, nied. Dziabać, Dziab-dziabać] uderzyć, np. kijem, kijanką, cepami, siekierą i t. p.; rąbać, ciachnąć: Taki ci nieborak pojuszony, jakby go kto siekierą dziabnął. Prus. [D. ś.] skaleczyć ś., zranić ś.: Dziabnęła ś. sierpem, wyrzynając łopuchę. <DZIOB>

[Dziabnięcie, a, blm.] czynność cz. Dziabnąć.

[Dziabol, bla, lm. bli] p. Djabel. <p. Djabel>

Dziachać, a, al zł. p. Dziachnąć.

Dziachanie, a, blm., czynność cz. Dziachać.

Dziachnąć, nie, nął, Dziachnąć zł. 1. a. Dziachnąć, nied. Dziachać, Dziagać dać. 2. uderzyć. <Dżwn., por. Ciachnąć i Czach!>

Dziaczyć, y, ył zł. 1. żądać: Siedli za stół i dziaczyli ognia. 2. komu forszę = przekupić kogo. 3. Dziacz spas = daj pokój. <?>

Dziać, eje, al, [Dziać, Dziejać, Dziajać, częstot. Dziewać] 1. † i [D.] dziać, robić, czynić; urządzić: Ku zbawieniu swemu dziejeje co. Smotr. Pszczoły miod, wosk dzieją. 1. Ciasto D. (= gnieść). [D. kielbasy]. D. wiersze = układać, składać, komponować: Sercu język posłuszny pełnemu doбира słowa i nowy rym dzieje. Kochan. × D. barć = wyrabiać barć na drzewie bartniczą. × D. drzewo = wyrabiać na drzewie żywym bartniczą barć a. dzień. Z jakich tylko ochcieli sosen tworzyli barcie, i rzadki, ktoby ich tu nie dział. Gac. × Dzieane drzewo = drzewo, na którym urządzono barć a. dzień, p. Dżianek. × D. dzień = dłużyć drzewo na barć. 2. a) × kłać: Jedne będą szyły na krosienkach, drugie rękawiczki jedwabne będą działy. Star. Wstydać ś. będą, którzy sprawują len, którzy działy a tkali subtelne rzeczy. Leop. Dziana suknia. Pieśni, jak szatę dzianą, świat

boży dzieliły. Kon. b) [D.] *robić na drutach* [spionkach]: D. pończochy. L. D. rękawice. c) † D. sieci = *robić sieci*. d) [D.] *robić szydełkiem*. e) × *haftować, wyszywać*: Złotem dziane dywany. Pot. Przen.: Pajęczyny srebrem dziany. Pol. 3. × *klóć, nadziwać*: Gotów był z kuszy D. Sienk. 4. † komu = *nazwę dawać, nazywać*: Fraszki tym książkom dzieją. Kochan. Tankred mu dzieją. P. Koch. Dziano mu Jezus. Fort. Imię dziano Sybilla. Kaz. Gnieź. Syn Boży jest ci on nam był dzian. 5. × *opowiadać, gwiścić*: Różnie tam o tym dzieją, jako szły pan hetman sprawił. Pol. 6. [D.] = *podziąć*: Koniczku, gdzieś dział swego pana? D. ś., częstot. [Dziejać ś.], × *Dziwać ś., wydziać ś. i. stawiać ś., być, zachodzić, zdarzać ś., wydarzać ś., trafiać ś., przytrafiać ś.*: Niech ś. dzieje wola boża. W tej sztuce rzecz ś. dzieje w Warszawie. Działo ś. w parafji św. Antoniego w Warszawie. W karczmie z wieśniakami rozprawiał niemało, a zawsze o tym, co ś. w cudzych krajach działo. Mick. Co ś. z przykładu dzieje, słusznie ś. zda D. Petr. Chcę mu wszystko odkryć, cokolwiek ś. w sercu moim dzieje. L. Tu ś. coś źle dzieje. Krzywda mi ś. dzieje. Widzą... fatalnie ś. dzieje. Mick. Co ś. z tobą dzieje? Nie wiedziałem, co ś. ze mną działo. × *Dzieje ś. mna, toba, tym ś. to dzieje*. Kn. 2. komu = *wieść ś., powodzić ś.*: Nie porzucaj nadzieje, jakoć ś. kolwiek dzieje. Kochan. Oby nam ś. dobrze działo! 3. × w co = *obracać ś. w co*: Wszystko tu ginie, wszystko w nie ś. dzieje. Zabł. 4. † i [D.] dok. i nied. = *podziąć ś.*: Gdzie ś. owo szczęście działo? Lied. Kajżeście mi ś. dzieli, mamuliczko dobra? Sława krzywoprzysięży, jako punkcik jeden, i ci, co nań patrzyli, rzekną: Gdzie ś. działo? Skar. Gdy łamiesz pęta ich, gdzie ś. dzieją, co więźniów strzegą? Mias. 5. † nieos.: *Dzieje ś. o czym = rzecz ś. toczy, chodzi o co, traktuje ś. o czym*: W księgach Salomonowych kaznodziejskich o marności świata tego ś. dzieje. Leop. Dziedzina (= posiadłość), o którą ś. dzieje. St. wiśl. <DZIE>

Dziad, a, lm. y, [dziadzi, dziadowie] l. lm. owie, a. zdr. Dziadek, †Died ojciec ojca a. matki, niek. stryj a. wuj ojca a. matki: Wnuk za dziada nie odpowiada. Prz. D. po ojeu a. × od ojca. D. po matce a. × od matki. Miał bardzo bogatego dziada stryjecznego. Krasz. Chłop, którego dziady i rodzice pomarli. Mick. 2. *przodek, antenat*: Przecz chwalisz dziady, gdyś sam szkarady? Prz. Z dziada pradziada (= od dawnych lat). 3. (niek. pog.) *stary człowiek, staruch*: Stary D. Baba o szydle, a D. o mydle. Prz. Był sobie D. i baba, bardzo starzy oboje. Krasz. Gadu gadu, stary dziadu, bajże baję bo zwyczaję... Pol. Dziada i baby tylko brakujel! Czas D., ale z kosą. Prz. Mężczyźni, póki młodzi, chociaż w myślach ziemienni, w uczuciach są od dziadów stalsi, bo sumienni. Mick. Siedzi mu, jak morski D. na karku. Prz. (= *bożek*). Żart.: Radea żubr, już D., ledwie goni reszta rogów. Mick. Przen.: Wiecie wy, co to znaczy? Oto, że wy dziady, niedolegli! Mick. (= *ludzie zdziadzieli, zniedołężniałi*). Przen.: Wiedzieli, że gdy na zdrowisku D. nie zleniała, jeszcze chłodem groziło. Krasz. (= *stary dąb*). [Wyrznięj dziadzie, kieby...]= *zupelnie, jak...*: Ależ to wasz syn wyrznięj dziadzie, kieby mój. 4. *żebrak, szereg. stary*: D. przy kościele śpiewa. Zabł. D. szpitalny. D. żebrzący chlebą, bez ręki lub bez nogi. Mick. Gardzi, jak D. szóstakiem. Prz. Lubią go, jak psy dziada. Prz. Straszny dzieci dziadem. [Cho-

dzie po dziadach] = *po zebraniu*. Spuścił ś. D. na cudzy obiad. Prz. Pan w głowie, D. w kieszeni. Prz. (= *nędzarz*). Zejść a. wyjść a. × *pójść na dziady = pójść z torbami, zubożec*: Niema rady, zejdziesz, koehanku, na dziady. Rod. Będę musiał pójść z żoną i z dziećmi na dziady, jeżeli bym was wszystkich miał raczyć. Oss. Gdyby ś. każdy człowiek z twą naturą rodził, jużby dawno świat z torbą między dziady ehoził. Nar. 5. a. **Dziadek** *śługa kościelny, kościelny*: Wieczorem w niedzielę przy wiejskim kościele D. stoi i bije we dzwony. Jaś. 6. (w kartach) p. **Dziadek**. 7. *jakiś przyrząd w młynie*. 8. *rodzaj ciasta*, in. *baum kuchen, baumku eh*. 9. [D.] = a) *placik z bakaljami*. b) *mгла, okrywająca górę*. c) *owoc łopucha i innych roślin, czepiący ś. ubrania*, [czepiak]. d) *prawiący przemowę na weselu*. e) *człowiek bez charakteru, niezaradny, niedoległy; biedak*. f) *balwan ze słomy, straszdyło na płaki, zrobione na podobieństwo dziada*. g) *potrawa z maki razowej*. h) *narzędzie do strugania gontów*. i) *belecza u krokwi w budynku*. j) *zagon*. k) *postument do wykamnia palącego ś. luczyna*. 10. [Dziadzi] = *djabli*: Tańcowali Moški w sieni, az jednego dziadzi wzieni. 11. [Dziady] = a) *obrzęd zaduszny u ludu*. b) *chmury*: Dziady wylazą = *chmury wychodzą*. Por. *Zadziadzić ś.* c) *stare sprzęty, rupiecie*: Przetrzęsała dziady w skrzyni i nalazła w chuście małom rąckę. d) *nasiona rośliny, zwanej „psim językiem“*. e) a. [Dziadki] = a) *kopy siana na polu; β) rodzaj jablek; γ) chomąt z uprzęgą*. f) Dziady kogo biją = *womiuje*. 12. w lm. bot. *pospolita nazwa rośliny malina jeżyna a. jej jagód*. 13. *zł. policjant; dozorca więzienia*. Zdr. **Dziadek, Dziadeczek, Dziadulek, Dziadus, Dziaduszek, Dziadzio, Dziadunio, Dziaduńko, Dziadulo, [Dziadycezek, Dziaduleniek, Dziadko, Dziadeńko, Dziadzia, Dziadulko, Dziaduleńko, Dziadulinek]**. Zgr. **Dziadzisko, Dziaduch, × Dziadowisko, × Dziadosko, † Dziadowisko, [Dziadak, Dziadok, Dziadyk, Dziadyga]**. <DZIAD>

[Dziadak, a, lm. i] l. p. **Dziad**. 2. *człowiek proszący bez wstydu i ambicji, wyprasający co z ubliżeniem swej godności*. 3. *człowiek zdziadziaty, zniedołężniały, który ś. zaniedbał, opuścił*.

[Dziadaki, ów, bhp.] *pletwy*.

[Dziadarz, a, lm. e] *wyglądający na dziada, nędzarz*.

Dziadeczek, czka, lm. czki p. Dziad.

Dziadtk, dka, lm. dkowie l. p. Dziad: a) D. stryjeczny (= *stryj ojca*). b) = *staruszek*: Śmierć lub dziatki, lub dziadki mknie, jako ś. nawinę. Bratk. Jakiż to D., jak gołąb siwy, z siwą aż do pasa brodą? Mick. Nie śmieć ś., dziadku, z cudzego upadku. Prz. Bywaj dziadku! (o niedźwiedziu). Sienk. c) *Przyszedł D. pochyły, taki oto ubogi*. Len. (= *żebak*). 2. *Kościany D. = człowiek, ruszający ś. jak automat*. 3. a. **Dziad** (w kartach) *osoba fikcyjna, zastępująca gracza*: Wist z dziadkiem. 4. *blm. rodzaj gry w karty*: Trzeba rozegrać ś. o resztę w maczka lub dziadka. Lam. 5. *blm. żart. liczba 90 w grze zwanej loteryjką*, in. *staruszek*. 7. *lm. dki przyrząd do gniecenia orzechów*, in. × *orzechochłom*, × *stryszczek*, † *z a b*. 8. [D.] *lm. dki = a) deska pionowa, tworząca zakończenie ławy nieruchomej pod ścianą*. b) *ława częścielska do strugania drzewa*. c) *ostatni snop, zebrany z pola*. d) *łufi do przeprowadzenia dymu z pieca do kumina*. 9. [Dziadki] = a) *zupa mączna na wodzie*. b) p. **Dziad**. <DZIAD>

[Działekko, a, lm. i a. owie] p. Dziad.
 [Dziadki, ów, blp.] p. Dziad i Dziadek.
 [Dziadko, a, lm. owie] l. p. Dziad. 2. a. [Dziadko, Dziadzka, Dziadzko] *stryjasek a. wujaszek.*
 Dziadkostwo, a, blm. *istnienie w charakterze dziadka, posiadanie wnuka:* Nie miała stąd radość była hetmana: doczekał ś. dziadkostwa. Rol.
 † Dziadkowizna, y, lm. y, [Dziadkowizna] p. Dziadowizna.

Dziadkowy, [Dziadków] przym. od Dziadek: Z pagórka o kilka staj tylko przed sobą ujrzałem wieś dziadkową. Kaczek.

[Dziadków] p. Dziadkowy: D. dom. Wyprowadzić na D. ogródek = *wyprowadzić w pole.*

[Dziadok, a, lm. i] l. p. Dziad. 2. pog. *biedak.*
 [Dziadora, y, lm. y] *dziad, dziadzisko.*

× Dziadosko, a, lm. a m. i ni. p. Dziad: I jest ś. czego lękać, żeby zwątlon troską z samego przywidzenia nie zamarł D. Zabł.

Dziadostwo, a, blm. 1. zb. *dziady:* D. śpiesznie rozpraszać ś. zaczęło. Krasz. 2. *dziadek z babką:* Biegała na futer do dziadostwa Niezyporostwa w celu zasięgnięcia rady u baby. Jeż.

Dziadować, uje, ował 1. *być dziadem, chodzić po proszonym, żebrać.* 2. [D.] *żyć w niedostatku, biedować.* [D. ś.] *guzdrać ś.* <DZIAD>

Dziadowanie, a, blm., czynność cz. Dziadować.
 Dziadowina, y, lm. y, Dziadzina *dziad godny pokłowania, starowina.*

× Dziadowisko, a, lm. a m. i ni. p. Dziad.

† Dziadowizna, y, lm., y l. a. † Dziadkowizna, [Dziadkowizna] *spadek po dziadku:* Starszego syna dziad jego kazał zostawić na tej dziadowiznie, to jest w siedlisku domowym mieszkać ma. Gac. 2. i [D. a. Babizna] *grunt, otrzymany w spadku po matce:* Po matce (grunt) zwał ś. babizną lub dziadowizną. Gac. Kostyrowie o ojczyznę przygotowują niejednego i o dziadowiznę. Klon.

[Dziadowoda, y, lm. y] l. a. [Dziadowód] *ten, co wodzi ślepych dziadów.* 2. w lm. *prowadzenie ślepych dziadów:* Iść na dziadowody. 3. *włóczykij, powsinoga, włóczęga; obdartus.* <Spolszczenie Ukr. didowód>

[Dziadowód, oda, lm. ody] p. Dziadowoda: Nie doczekanie twoje, dziadowodzie! Prus.

Dziadowski, Dziadowód przym. od Dziad 1. a) Dziadowska sztuka tycze ś. wnuka. Prz. b) = *żebracy:* Torba i kij D. Zart.: Zupa dziadowska = *krupnik z kartoflami.* Morze dziadowskie a. woda dziadowska = *piaski:* Masz zobie! zamiast siana, dziadowska woda, t. j. duża przestrzeń głębokich piasków. Korz. Rozpuścić kogo a. co, jak D. bicz = *bardzo rozpuścić.* Rozpuścił ś., jak D. bicz. Prz. Języka na D. bicz nie rozpuszczał i umiał go za zębami trzymać. Krasz. 2. [D.] = a) *biedny, opuszczony, niechliwny.* b) D. korzeń, dziadowskie ziele, dziadowskie wesz, krew p. Korzeń, Ziele, Wesz, Krew. Po dziadowsku przys. *jak dziad, jak żebrak.* <DZIAD>

† Dziadowsko, a, lm. a p. Dziad. Hist. w Lan., Rej.

Dziadów p. Dziadowski: Tfy, na psa uroki, na dziadowe tłumoki. Prz. [Dziadowa kapusta] p. Kapusta.

Dziadówka, i, lm. i l. *żebraczka, baba:* Jakaś stara jejmość, podobno podupadła szlachcianka, pół D., pół dewotka. Bał. Przen.: O! niedoczekanie jej, żeby tam moja noga powstała u tej dumnej arystokratki: D. i bawi ś. w panią! Bał. (= *uboga kobieta, nędzarka.*) 2. [D.] = a) *córka dziada.* b) *zupa ze skórek chleba.* c) *morga.*

Dziaduch, a, lm. y p. Dziad. Sow.
 [Dziadula, i, lm. e] *człowiek biedny, niedołężny, luby (o mężczyźnie i kobiecie).*

Dziadulek, lka, lm. lkowie p. Dziad.
 [Dziaduleniek, nka, lm. nki a. nkowie] p. Dziad.
 [Dziaduleńko, a, lm. i a. owie] m. p. Dziad.
 [Dziadulinek, nka, lm. nki a. nkowie] p. Dziad.
 [Dziadulko, a, lm. i a. owie] m. p. Dziad.

Dziadulo, a, lm. owie p. Dziad: Nie znacie mego dziadula. Kon. Podpórki dziewczątka z podwórka przynoszą, gdzie struże D. staruszek. Len.

Dziadunio, a, lm. owie p. Dziad: Straszny D. Rodz.

Dziaduńko, a, lm. owie p. Dziad: Chodźmy, dziaduńku! Orzesz.

Dziaduszek, szka, lm. szkowie p. Dziad: Jam od Krakowa, od tego starego naszego dziaduszka. Krasz.

Dziaduś, a, lm. owie p. Dziad: A mnie ś., dziadusi, zrobiło tak, jakby to dusza moja śpiewała i grała. Jeż. Sam nie wie co plecie, D. nigdy na wielkim niebywały świeccio. Mick.

[Dziady, ów, blp.] p. Dziad.
 [Dziadyczek, czka, lm. czki a. czkowie] p. Dziad.

[Dziadyga, i, lm. i] m. l. p. Dziad. 2. *biedak a próżniak, człowiek zaniębdany, niezaradny, głupiec.*

[Dziadyk, a, lm. i] p. Dziad: Jabka dla młodzika, zgniłki dla dziadyka.

1. [Dziadzi] *należący do dziada.* [Dziadzia mąka] p. Mąka.

2. [Dziadzi, dów] p. Dziad.
 [Dziadzia, i, lm. owie] l. p. Dziad. 2. p. Dziadko.

Dziadzień, eje, ał *dziadem = starcem ś. stawak, starzec ś.:* Chłopak mi w oczach dziadzieje. Prus. (= *staje ś. cherlakiem, traci młodzieńczą żywość.*) <DZIAD>

Dziadzenie, a, blm., czynność cz. Dziadzień.
 Dziadzina, y, lm. y m. a. × ż. p. Dziadowina: Pełźnie jakowaś D. z toporem. L.

Dziadzio, i, lm. owie l. p. Dziad: Po dziadzi wziął nos orli. Kon. 2. [D.] p. Dziadko.

Dziadzisko, a, lm. a p. Dziad.
 [Dziadzko, a, lm. owie] p. Dziadko: Dziadzko wi na swojej własnej ziemi panować pozwalasz. Orzesz. <Brs. dziadzka>

Dziagać, a, ał zł. p. Dziachnąć: D. maneł = *nakładać kajdany.* <Dżwn.; p. Dziachnąć>

Dziagnąć, nie, nął zł. p. Dziachnąć.

[Dziaha, y, lm. y] *paszek rzemienny ze sprzążką do podtrzymywania spodni, oczkur; wog. pasek:* Kolorowym paskiem, zwanym dziaha, przepasała kaftan. Orzesz. Zdr. [Dziażka]. <Brs. dziaha, zdr. dziażka>

[Dziajać, je, ja] p. Dziad.
 [Dziajać, a, ał] l. lekko, *nienależycie ubijać.* 2. *zrzędzić.* <?>

† Dziak, a, lm. owie p. Djak: D. cerkiewny. Perz. Poprośmyż Boga za króla polskiego i za dziaki jego. <Brs. dziak, z Gr. diakonos, p. Djak>

[Dziaka, i, lm. i] p. Dziabka.
 [Dziakać, a, ał] *postukiwać, często, głośno a lekko uderzać; mówić głosem jednostajnym.* <Dżwn., por. Dziabać, Dziachać>

[Dziakanie, a, blm.] czynność cz. Dziakać.
 † Dziakiel, kla, lm. kie p. Dziakło.

† **Dziakielny** przym. od **Dziakło**: Siano dziakielne. Cz.

† **Dziakiel**, **kła**, lm. **kły** p. **Dziakło**: W przywileju na biskupstwo wileńskie Jagiełło wyzwalał dobrą duchowne od wyprawy wojennej, straży, uprawowania mostów, dziaków etc. Stryjk. <p. **Dziakło**>

† **Dziakła**, i, lm. e p. **Dziakło**: Pomocne w Litwie nazywało ś. D. Wiszn.

+ **Dziakło**, a, lm. a, † **Dziakiel**, † **Dziakiel**, † **Dziakła**, † **Dzjakło** *1. dawna danina zbożowa na Litwie*: To, co nazywało ś. w Polsce pomocne, miało w Litwie imię dziakła. Cz. 2. [D.] *daremszczyzna*. <Brs. **dziakła** ni.>

Dziaknąć, nie, **nal** zł. 1. p. **Dziachnąć**. 2. **wziąć**. 3. **wypić**. 4. **zająć**. 5. **pójść**. 6. **pojechać**. 7. **skrzesać ognia**. <Dżwn., por. **Dziachnąć**>

Dziaknięcia, a, blm., czynność cz. **Dziaknąć**.

† **Dziakon**, a, lm. i p. **Djakon**.

† **Dziakostwo**, a, lm. a p. **Djakostwo**.

× **Dziakowiec**, woa, lm. woy p. **Djakowiec**.

† **Dziakowski** przym. od **Dziak**.

† **Działny** p. 2. **Działowy**: Huki działne i ruśnicze. Dor. *Działna strzelba*. Goł. (= *strzelanie z dział*). <DZIE>

Dział, u, lm. y i. *dzielenie, rozdzielanie, podział*: Kto nie był przy działie, nie weźmie nic. Prz. Część w lm. = *dzielenie majątku między współwłaścicielami*: Działy dobrowolne, przymusowe czyli sądowe, tymczasowe, ostateczne. Sprzedaż nieruchomości w drodze działów. Powinna biąłogłowa po trzydziestu dniach mężowym sukcesorom D. uczynić. P. Cheł. 2. *część z podziału wypadająca* = a) *część*: D. jakiejś nauki. D. ilustrowany gazety. (O książkach): Wykaz hipoteczny składa ś. z czterech działów. Rękopis Modlitw Wacława zapisany jest w dziele „*Catalogus eodicum*“ w dziele VI. Malin. b) *rodzaj, gatunek, kategoria*: To zwierzę należy do działu mięsożernych. c) *× część komu przeznaczona, udział*: Turcy mówią, że Bóg dał działem wodę chrześcijanom, a onym ziemię. Kłok. d) a. [Dziel] *część spadku na kogoś przypadająca, scheda*: Sprzedać swój D. e) † D. a. [Dziel] *roli = łąn*. f) *gór. część dochodu z kopalni gwarłowi przypadająca*. Łab. 3. † *udział, los, przeznaczenie*. Głosy z w. XV. 4. *gie.*: D. wód = *linja wyniosłości, często niedostrzegalnych, po której obu stronach wody spływają ku różnym systematom rzeczny*. <DZIAŁ>

[Dział, u, lm. y] *góra zdalna do uprawy; pola uprawne na górach; wog. wzgórek, góra*: Grysi-kob, D., który rozgranicza dolinę sandecką od doliny Ropy i Wisłoki. Pol. Sołtys jechał przodem i prowadził na ścieżki i działły. Pol. Wejdzmy do lasu, póki noc jeszcze, a jak oświtnie, to ś. działłami dostaniemy, gdzie chcemy. Kaczk. Zdr. [Działeczek]. <Ukr. dił, z Rum. deal = wzgórek>

Działacz, a, lm. e i. *ten, co działa, człowiek czynny*: D. społeczny. 2. *sprawca, winowajca*: My jesteśmy nieszczęściami naszego działacza. Kras. 3. *czynnik, motor*: Odkrył nowy D. w naturze. Prus. Teraz już rzezy w blizkich przyczynach pojmuję i do pierwszych działaczy już znalazłem drogę. Przyb. (= *przyczyn, powodów*). <DZIE>

Działaczka, i, lm. i forma ż. od **Działacz**: Ona to jest zausznica i główną działaczką spisku. Kras. <DZIE>

Działac, a, al, † **Działac**, [Działac], częstot. × **Działywać**, † **Działawać**, † **Działować** i. † i [D.]

robić, czynić, wykonywać, uskuteczniać: Roksolany z surowych skór wołowych kaftany sobie działali. Biel. M. Nie wiedzą, co działają. Op. Jej boleść działała inszym boleść. Op. (= *sprawiła*). Wieczera s nimi działła. Op. Kazanie D. Op. (= *mówić*). Aby, tako działając, drugie nauczali. Op. Sami tylko Żydowie winnym go działali i śmierci jego żądali. Op. (= *robili*). Co nie ma słusności, to też pożytku nie działa. Warg. (= *nie przynosi*). Złe działamy, a fortunę obwiniamy. Jak. W. (= *postępujemy*). Powinności swej dosyć nie działał. Orzech. Liezbę za co D. Leop. (= *rachunek zdawać z czego*). D. prośby do Boga. Kochan. (= *zanosić*). × D. arytmetycznie. L. Ser D. L. [Niech ze mną działają, co mi naznaczyli]. [D. masło]. 2. *czynnym być, rozwijać czynność*: Nie mówić, bracia, lecz D. przystoi. Kras. D. w czym imieniu (= *występować*). D. sądownie przeciw komu (= *występować*). D. zaczepnie, odpornie przeciw nieprzyjacielowi (= *poczynać, występować*). D. pod wrażeniem chwili. Osoby, działające w sztuce. Maszyna, telegraf działa. Słonce działa (= *operuje*). Armja działająca. Człowiek ś. urodził do życia działającego. Zabł. (= *czynnego*). × *Część nauki działająca*. Perz. (= *praktyczna*). × *Sześć dni jest, których ma być działano*. Sekl. (= *pracowano*). 3. *wpływ mieć, wpływać, moc wywierać, oddziaływać*: D. na umysł, na imaginację. Wymowa działła na umysły. D. na masy. Lekarstwo działło (= *sprawiło skutek, skutkuje*). Czas ponury nietylko fizycznie, ale i moralnie nad nami, a raczej w nas D. zwykł. Kras. *Przeżyyny działające*. Bals. × **Działaj** = *nuż, nuże*. 4. [D.] *robić masło*. † D. ś. *nazywać siebie, czynić ś.*: Wszelki, co ś. działa królem, odpowiada. Op. <DZIE>

× **Działalnościowy** przym. od **Działalność**: Przyczyny niemocy mogą być organiczne i działalnościowe (= *czynnościowe, funkcjonalne*).

Działalność, i, lm. i i. × rz. od **Działalny**. 2. *ogół działań dokonywanych w pewnym kierunku, praca*: Obrab działalności. D. na polu naukowym. W wir mistycznych rojeń i działalności za sobą go pociągnął. Chm. 3. × *czynność, funkcja*: Różniczkują ś. działalności, służące do zaspokojenia życia społecznego. <DZIE>

× **Działalny** i, mający moc, możność działania. 2. *skuteczny*: Lekarstwo działalne.

Działanie, a, lm. a i. *czynność cz. Działac*: Działania wojenne. Gdzie niema łajania, tam niema działania. Prz. Fil.: *wywieranie wpływu na coś, przyczynianie ś. do zmian czegoś*: D. duszy na ciało i ciała na duszę. D. na odległość. Pod działaniem połączonych czynników, budzących w nim dziecinne wspomnienia, postanowił spełnić akt pokory religijnej. Chm. Mat.: Cztery działania. 2. chem. = a) *oddziaływanie, reakcja*: D. kwaśne, zasadowe, obojętne. b) *wpływ chemiczny jednego ciała na drugie*. 3. lek. p. *Operacja*. <DZIE>

† **Działanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Działac** ś.

× **Działany** im. od **Działac**, *sztuczny, podrobiony*: Siarka jest samorodna i działana. Śleszk.

† **Działawać**, a, al p. **Działac**: Bogu ś. ofiara działawała.

[Działeczek, czka, lm. czki] p. [Dział]: Moja miła na działeczku trawie zbiera.

Działka, i, lm. i i. *część na kogoś z podziału przypadająca*: Splota działek współsukcesorów. D. gruntu. 2. × *podziałka, skala*: D. prędkości.

3. bot. (sepalum) *listek kielicha*. 4. × lek. p. Dawka. <DZIAŁ>

Działko, a, lm. a p. Działo. Gór.: D. puste, in. pustki.

Działkować, uje, ował *parcelować, rozparcelowywać*: D. grunt. <DZIAŁ>

Działkowanie, a, blm., czynność cz. Działkować, *parcelacja*: D. gruntów.

× Działlejnia, i, lm. e p. Działolejnia. <DZIE+LE>

× Działlejniki, a, lm. cy p. Działolej.

Działo, a, lm. a (6 pp. lm. † działmi, 7 pp. lm. † dzielech) l. † p. Dzieło: Tegoż działła rząd zbawienia naszego potrzebował. Pśń. w. XV. Naśladować żywota mojego działła. Pśń. w. XV. Wejrzyj, Panie, na D. twoje. Wr. Trzysta kościółów w Kijowie, rozmaitym działem budowanych. Biel. M. Pługiem wyorano buławę i kilka żeleźców od strzał staroświeckim działem. Biel. M. (= staroświeckiej roboty). 2. a) † *wog. narzędzie wojenne do wyrzucania pocisków*: Tłómaczenie „machina“ przez „D.“ nie jest anachronizmem. Brk. b) *broń palna dużego kalibru, używana przez artylerję, np. armata, moździerz, granatnik, wężownica, kolubryna*: Działła ciężkie, lekkie, polowe, piesze, konne, wałowe, forteczne, obłężnicze, spiżowe, stalowe, z przodu a. z tyłu nabijane. Rychtować, zagwoździć D. Strzelać, bić z dział. Działła zagrzmiały, w bębny uderzono. Mick. Nie tyle przejdzie uczuć przez serce w rozpacz, ile z tych dział leciało bomb, kul i kartaczy. Mick. Przen.: Bazyli i Nazjanzenus, wielkie dwa działła na heretyki. Skar. (= bicze). 3. [D.] = a) *człowiek niezgrabny, nieruchawy*. b) *len wyczesany, gotowy do przedzenia*. 4. gór. = a) *gniazdo soli, skąd s. sól wybiera*. b) *D. puste = próżna przestrzeń po wybraniu gniazda soli, komora*. Zdr. Działko. <DZIE>

Działobitnia, i, lm. e l. a × Działownia *pewna liczba dział, połączonych dla wspólnego działania, osłoniętych przedpiersiem, bateria oszańcowana*: Działobitnie polowe, strzelnicowe, nadszańcowe, poziome, wkopane, obłężnicze pierwsze i drugie a. wylomowe. 2. × *strzelanina z dział, kanonada*: Styszałszy odległą dwugodziną działobitnię. <DZIE+BI>

× Działolej, a, lm. e, × Działolejnik, × Działolejnik ten, *co wyrabia działła, ludwisarz*. <DZIE+LE>

× Działolejnia, i, lm. e, × Działlejnia *fabryka dział, ludwisarnia*.

× Działolejnik, a, lm. cy p. Działolej.

[Działométer, tra, lm. trzy a. trowie] p. Geometra. <Sid. przystosowany do DZIAŁ+ [Ométr] >

× Działomiary, u, lm. y *narzędzie do mierzenia kalibru dział*. <DZIE+MIAR>

× Działostrzelec, lca, lm. lcy *artylerzysta, kanonier*. <DZIE+STRZAŁ>

† Działować, uje, ował p. Działoć: Działowali też przed laty do spustów stawu bórtnice. Strum. <DZIE>

× Działownia, i, lm. e p. Działobitnia: Wyjechaliśmy z Topane (port z działownią) do Carogrodu. Budz. <DZIE>

1. Działowy, × Dzielecy, † Dziełny *przym. od Dział*: Układ, akt, spór D. Skarga działowa. Towarzystwo działowe (= *pobierające pensję w stosunku do dochodów, udziałowe, akcyjne*). <DZIAŁ>

2. Działowy, † Działny, † Dziełny *przym. od Działo*: Strzał D. × Działowy, ego, lm. i *dozorca dział, kanonier*. <DZIE>

× Działywać, a, al p. Działoć: Wiele często-kroć działywał dla niego. Ody. <DZIE>

× Działywanie, a, blm., czynność cz. Działywać.

[Dziama] *naśladowanie szczekania psa*. <Dzwn.>

[Dziama, y, lm. y] l. a. [Dziamoń, Dziamora] *niepoń, ciapa, flegmatyk, niemrawa, człowiek rozlazły, nieporadny, niedbalec* (o mężczyźnie i kobiecie). P. Ciama. 2. *brajka, zacierka*. <Dzwn.>

[Dziamać, a, al] l. *jeść niesmaczne potrawy, jeść niechętnie*. 2. *rozdziawiać szczęki*. 3. *robić powoli a źle*. 4. *gotować niesmacznie*. 5. *miesić ciasto od niechęcia*. <Dzwn., por. [Ciamkać]>

[Dziamanie, a, blm.] *czynność cz. Dziamać*.

[Dziamdzia, i, lm. e] l. a. [Dziumdzia, Dzióm-dzia, Dziamdziałamcia, Ciamicia] m. a. z. *człowiek rozlazły, niedojda, gamajda, niedolega*: Siłacz z niego, ale D. Krasz. Po to, żebyś nie zrobila z niego baby, dziamdzi takiej, jak sama jesteś. Rog. St. 2. *ten, co dziamdzia; człowiek, mówiący niezrozumiale, pod nosem, mamrocący*. <Dzwn., por. Ciamicia>

[Dziamdziać, a, al] l. *mamrotać miękkiem głosem, zrzędzić niedoleźnie*. 2. *mówić niewyraźnie pod nosem, błąkać, bezustannie mamrotać*. <Dzwn.>

[Dziamdziałamcia, i, lm. e] p. Dziamdzia. <Por. Ciamiciałamcia>

[Dziam dziam] w. *naśladowanie mowy powolnej, flegmatycznej*. <Dzwn.>

[Dziamdzianie, a, blm.] *czynność cz. Dziamdziać*.

[Dziamgać, a, al] *robić co powoli, nie spieszyć się; jeść powoli*. Por. Ciamkać.

[Dziamka, i, blm.] = Ciamka.

[Dziamolić, i, il] *narzekać bezustannie, nudzić narzekaniem*. <Dzwn., por. Dziam!>

[Dziamoń, a, lm. e] p. Dziama.

[Dziamora, y, lm. y] p. Dziama.

† Dziana, ej, lm. e (dom. szata) *szata wyszywanca*. <DZIE>

[Dziandolić, i, il] *nudzić, mantyczyć, dziwaczyć*. <Dzwn., por. Dziandolić>

[Dziandziar, a, lm. y] *żandarm*. <p. Żandarm>

Dzianecik, a, lm. i p. Dzianet: Jej chciało s. bardzo powodnego dzianecika osiąść. Sienk. <p. Dzianet>

× Dzianek, nka, lm. nki, × Dzianka, × Drzewo *dziane drzewo, w którym jest ul, drzewo bartne, barć*. <DZIE>

Dzianet, a, lm. y, † Dzienet, Dzamet *daw. nazwa konia okazałego, ułożonego według szkoły hiszpańskiej*. Zdr. Dzianecik. <Włos. giannetto, ciemnego pochodzenia>

[Dziangło, a, lm. a] p. Dziegna i Gnilec.

† Dzianica, y, lm. e *szata dziana; tkanina, opona*. B. Sz. Zdr. † Dzianiczka. <DZIE>

† Dzianiczka, i, lm. i p. Dzianica. Hel.

Dzianie, a, blm. l. *czynność cz. Dziać*. 2. × *tkanina*. Śl. wil. 3. [D.] *potrawa z rzepy i maki*.

× Dzianka, i, lm. i l. p. Dzianek. 2. *szata tkana, nie szyta*. Goł. 3. *nocna kamizelka*. Troc, Goł. 4. p. Dzienia. 5. [D.] *barć, w starej sośnie wyrobiona*. <DZIE>

Dzianwa, y, lm. y bot. (gaillardia) *roś. (?>*

[Dziany] w wyrażeniu: Dobrze D. = *gesty, pu-szysty* (o futrze). <DZIE>

Dziapa, y, lm. y gm. *gęba, pysk, mordca, japa*. <? Dzwn., por. Japa, Pupa>

× Dziardyn, u, lm. y, × Dziardyn ogród, *wiry-darz: Zakwitły piękne dziardyny*. Koch. Z su-

chych wydmów rozkoszne wyrabiam dziardyny. Zabł. <Włos. giardino>

[Dziarenko, a, lm. a.] p. Dziarno.

[Dziarg, u, lm. i] p. Dziarno: Co sie na tym dziargu urodzi?

[Dziargan, a, lm. y] 1. łach, galgan. 2. wędrowiec podejrzaney wartości, lichy ubrany. 3. galgan, chłystek, śmiełek. 4. przezwisko mieszczanina, łyk. <? DZIOR>

[Dziargowaty] złożony z drobnych kamyczków, ze żwiru (o ziemi).

Dziarnina, y, blm. bart. miód ze starości skrystalizowany w ziarna, in. miód krupnisty. <ZIARN>

× Dziarnisty, × Dziarstwisty, † Drzastwisty, † Drzastwisty pełen ziarn, kamyczków, ziarnisty, gruboziarnisty, żwirowaty: Piasek do wmięszania w wapno powinien być kamienisty, a. jak mówimy, D. Kluk. <ZIARN>

Dziarno, a, lm. a. i. × a. × Dziarń, × Dziarstwo, † Dziarstwo, † Zdziarstwo, † Drzastwo, † Drzastwo, [Dziarg, Zarstwo] piasek z kamyczkami, piasek gruby, gruboziarnisty, drobnutki kamyczki, żwir. 2. [D.] okruchy zwierzęcego granitu. Zdr. [Dziarenko]. <ZIARN>

[Dziarny] p. Dziarski: D. koń, chłop. D. do roboty (= dobry do roboty).

× Dziarń, i, lm. e p. Dziarno.

× Dziaro, a, blm. piasek suchy i gruby, którym wodę zaskórnią w pasach bursztynowych zasypują. <Por. Dziarno>

Dziarski, † Darski, × Dzierzki, [Dziarny, Dzirski, Dzerski, Dżyrski, Dzierzy, Dzirzy] pełen życia, żywawy, hoży, ochoczy, zuhowaty, dzielny: D. chłopiec. Dziarska mina. <DZIARSK>

Dziarsko przys. od Dziarski; [Dzirsko, Dzirze, Dzirzo].

Dziarskość, i, blm. rz. od Dziarski.

Dziarstwina, y, lm. y zool. p. Tołp. <ZIARN>

× Dziarstwisko, a, lm. a miejsce żwirem zasypane.

× Dziarstwisty p. Dziarnisty: Twierdze z kamienia dziarstwistego. Jak. J.

Dziarstwo, a, lm. a. i. × p. Dziarno. 2. a. † Drzastwo lek. (sabulum urinae) piasek moczowy. <DZIARN>

[Dziarwa, y, lm. y] m. elegant, panicz. <?>

*[Dziarzość (dziar-zość), i, blm., Dzierzość, Dzirzość] dziarzość, odwaga, śmiałość.

Dziateczki, czek, blp. p. Dziatki. <DZIE>

Dziatki, niek, blp. p. Dziatki: Cheesz ś. żenić, czego tu płakać? weselecie ś. D. Krasz.

[Dziatko, a, lm. a] p. Dziecię.

Dziatki, tek, blp. małe dzieci: Dobre dziatki zdobną matki. Prz. † Dziatkami chodzić = być w ciąży: Mnie, kiedyś dziatkami chodziła, ta też rozmowa była. Gosz. Przen: Nie jednej matki D. Prz. (= ludzie różnych skłonności). D. modlą ś. do Boga. Mick. Zdr. Dziateczki, Dziatki. <DZIE>

[Dziatowina, y, lm. y] p. Dziecina: Duzo latek peszły nieboscyk... z zono i dziatowinami (= z dzieciskami).

[Dziatuszko, a, lm. a a. i] p. Dziecię.

Dziatwa, y, blm. zb. dzieci.
† Dziatwa, y, blm. p. Dzieťa: A jeřliby on opiekun przez te lata, w któreby on bór trzymał, dziatwą na onym boru wystarczył, tedy powinien za każdą sońnią po cztery grosze. Skr. <DZIE>

[Dziaty, ów, blp.] dzieci, dziać: Wyjdź do nas, maty, przywitaj swoje D.

[Dziauoha, y, lm. y] p. Dziuwoha.

[Dziaukać, a, a] p. Dziaukać.

× Dziaur, a, lm. owie p. Giaur.

× Dziaurski p. Giaurski. × Po dziaursku przys. jak giaur: Tyś krew mumeńdeńską po dziaursku przelał. <p. Giaur>

[Dziaukać, a, a], [Dziaukać] (o psie) szczekać wrywany glosem, ujadać. <Dźwn.>

[Dziawkanie, a, blm.] czynność cz. Dziaukać.

[Dziawolenie, a, blm.] czynność cz. Dziawolić.

[Dziawolić, i, i] 1. skomleć (o psie). 2. kwilić, cicho płakać (o dzieciach). 3. gderać: Kobięcina dziawoli na chłopca. <?>

[Dziawraga, i, lm. i] m. mizerota, nędzota (o człowieku). <?>

[Dziazenie, a, blm.] czynność cz. Dziażyć.

[Dziażka, i, lm. i] p. Dziaha.

[Dziażyć, y, y] bić, batożyć, chłostać: D. skórę.

[Dziągwy, dziąg, blp.] lżywy (do chodzenia po morzu). <?>

× Dziąstak, a, lm. i lek. (epulis) mięsak dziąsła. <DZIĄS>

Dziaśto, a, lm. a, † Dziaśna, [Dziaśna, Dziaśno, Dąsło, Dusło, Dusno, Wdziaśło] anat. (gingiva) błona śluzowa, obrastająca wyrostki zębodołowe szczęk i otaczająca szczyłki zębów. <DZIĄS>

Dziaśłowy, † Dziaśłany przym. od Dziaśło; anat.: † Myszka dziąśłowa kości językowej p. Bródkognykowy. × Komórki dziąśłowe, in. zębodoły (alveoli dentium).

† Dziaśna, y, lm. y, [Dziaśna] p. Dziaśło: Wrzód przy dziąśnach. Mur. <DZIĄS>

[Dziaśno, a, lm. a] p. Dziaśło.

† Dziaśłany p. Dziaśłowy: D. ból. Mym.

† Dziażka, i, eżeź w lm. i p. Dziega: Dla współstwa kuć należy grosze i półgroszki, jako Moskwa ma zwyczaj robić swoje dziążki. Star. <p. Dziega>

[Dzib!, Dziub!, Cip!] wołanie na kurę: Cip cip dzib dzib! Dziub dzib! Dziub dziub! <Dźwn.>

1. [Dzichcisko, a, lm. a] p. Dziegocisko.

2. [Dzichcisko, a, lm. a] p. Dzichta.

[Dzichta, y, lm. y] p. Dziechta: D. bez końców = łajdak. Zgr. [Dzichcisko].

[Dzichy, ów, blp.] węzłki podróżne. <?>

[Dziecie] widziecie. <p. Widzieć>

[Dzicko, a, lm. a] p. Dziecię.

Dziec, y, blm. 1. a. Dziecza = a) dzikość: Minęły czasy dzieczy, już i lud myślić zaczyna. Stasz. b) lm. e zb. ludzie dzicy, niecywilizowani: Waleczyć równie ze zwierzętami, jak i z dzieczą. Krasz. Przechody północnej i wschodniej dzieczy ku państwu rzymskim. Nar. Tym to szlakiem ordy, dziecze były w dziejach od wschodu. Pol. c) ludzie gburowaci, nieokrzesani, nietowarzyscy: To D., a nie porządni ludzie. d) dzikie zwierzęta: D. z krawami pazury. Mick. 2. piasek a. odrobiny innego ciała obcego w żelazie. 3. × narastające na ranach mięso. <DZIW>

Dziec, y, blm. p. Dziec: Twych służalców sprośna D. Fred. A. Dokoła taka rozkoszna skał D. Gosz. (= widok dziki).

× Dzieczak, a, lm. i zwierzę dziki: D. ubieżeć złemu ś. zdał razowi. Zebr.

Dzieczeń, eje, a] 1. stawac ś. dzikim: Nie trzeba z bydlęm groźno ś. obchodzić, inaczey z bojaźni dziezeje. Haur. Drzewa ogrodowe, do lasu przeniesione, dziezeją. Boh. J. Człek dziezeje, nie mając zwierzchności. Błaż. 2. × (o rzekach)

rozszorzać ś. w ujęciu i zanieczyszczać ś. piaskiem.
<DZIWI>

Dziozek, czka, lm. czki 1. p. **Dzik**. 2. p. **Dzikus**: Skromne i nieśmiałe minki dobre w klasztorze, ale w salonie robią dziezka z panny. Bał. 3. myśl. *drapieżny ptak myśliwski, który ś. nie dał ułożyć do polowania*. 4. a. **Dziezka** ogr. podkładka pod szlachetne drzewo, płonka.

Dziczenie, a, bfm. 1. czynność cz. **Dziczeć**. 2. × czynność cz. **Dziczyc**.
Dziczenie się, a ś., bfm., czynność cz. **Dziczyc** ś.

Dziozka, i, lm. i 1. **dzika dziewocyna**: Ale przostregam, zdala tej dziezki, bobyście były współzalatniczki. Zabł. 2. p. **Dziczek**. 3. [D.] **dzika**, nieszczepiona gruszka a. jej owoc. <DZIWI>

Dzizolina, y, lm. y bot. (brabeium) roś. z rodziny owelkowatych.

Dziczy, **Dzikowy** przym. od **Dzik**: Skóra dzicza. Krasz. Szyunki dzicze. Sienk.

× **Dziczyc**, y, ył **dzikim robić**. D. ś. **dzikim ś. polcazywac**, **stromić od kogo a. czego** (szczeg. od ludzi): Chociaż zrazu nieco ś. dziczył, dawał jednak odpowiedzi dorzeczne. Sienk. Polska mogła już roznosić światło ludom takim, które ś. jeszcze dziczyły chrześcijańskiej cywilizacji, jak Prusowie. Bart. <DZIWI>

Dziczyna, y, bfm. p. **Dzikowina**.

Dziczyna, y, lm. y 1. a) × **Dzikowina**, [**Dziczyna**, **Dzikowina**] **dzikie zwierzęta**, **dzikie pastwo**, **zwierzyna**: Złapanie dziczyny na stawie, jak oto dzikich gęsi, kaczek. Haur. b) **mięso dzikich zwierząt i pastwa**. 2. **rośliny dziko rosnące**: Pociąg idzie tuż przy wejściach do kenjonów, porośniętych dębami, platanami, drzewem bobkowym i pomniejszą dziczyną górską. Sienk. 3. **miejsce dzikie**, **nieuprawne**: W ogrodzie widzim kwatery, drzewa, dziczyny. Dm. 4. **dziki charakter**, **dzikość**: Tapięer Francuz dziczynę dawną zamku miał przekształcać. Kras. W tym kraju jest jeszcze dużo dziczyny (= barbarzyństwa a. ludzi barbarzyńskich). 5. p. **Dzikowina**. <DZIWI>

Dzida, y, lm. y 1. a) × **Dzyda**, † **Zyga lekka kopja**, **drzewce ze strzałkowatym ostrzem**, **spisa**, **pika**, **lanca**. Zart. Składam dzidę, sam spać idę. Prz. 2. [D.] **kula**, **hasło**, **znak**, **puszczony w obieg z oznajmieniem**: Dzidę zanieś sąsiadowi. Zdr. **Dzidka**. <Tur. dzyda>

Dzidka, i, lm. i 1. p. **Dzida**. 2. × **kolec**.

[**Dzidko**, a, lm. owie a. i] p. **Dydko**.

Dzidlak, a, lm. i bot. (chamaepeuce) roś. <?>

[**Dzidoł**, a, lm. e] **wysoki a szczupły człowiek**.

[**Dzidula**, i, lm. e] **wysoka a szczupła kobieta**, **głju**. <Od Dzida>

Dzidzi nieod. dziec., **Dzidzius** male dziecko. <Dziec.>

[**Dzidziaty**] **spiczasty**.

Dzidzius, a, lm. e p. **Dzidzi**.

† **Dzie** wyraz wtrącony = **mówi**, **rzecze**, **powiada**: Rzekąc tako: Braćci, D., miła. Kaz. Gnieź. Rzekąc k niemu tako, iże toć D. jest oltarz niebieski. Kaz. Gnieź. <Zap. Czes. di>

[**Dzie**] p. **Gdzie**.

Dziebielotka, i, lm. 1 zool. p. **Kolczatka**. <?>

[**Dziebko**, a, lm. a] p. **Zdźbło**.

[**Dziebra**, y, lm. y] **dolina między górami**.

<DEBR, por. [Debrze]>

Dziebrenosek, ska, lm. ski bot. 1. a) = **Bodziszek**. b) p. **Bodziszek**. 2. p. **Iglica**. Por. **Dziembrenozki**. <?>

Dziebrzan, a, lm. y bot. (rhynchanthera) roś. <?>

[**Dziecheć**, **choiu**, bfm.] p. **Dziegieć**: Chłopa prostego smarować chociaż balsamem, on przezie dziecheciem euchaie. Haur. <p. **Dziegieć**>

[**Dziechetka**, i, lm. i] p. **Dziechta**.

[**Dziechta**, y, lm. y, **Dziehta**] **duża chustka do zbierania trawy**. Zdr. [**Dziechetka**]. <Moraw. diehta>

Dzieci lm. p. **Dziecię** i **Dziecko**: [Pójśe na D. = **wyjše za wlowcu dziecnetego**.

Dzieciaczek, czka, lm. czki p. **Dzieciak**: Po-dwaja uprzejmość i zmusza dzieciaczki do poltykania ciasteczek. Kos. <DZIE>

[**Dzieciaczono**, a, lm. a] p. **Dziecie**.

Dzieciaczyna, y, lm. y, **Dzieciaczysko** **dzieciak godny politowania**.

Dzieciaczysko, a, lm. a m. a. ni. 1. p. **Dzieciak**. 2. p. **Dzieciaczyna**.

Dzieciak, a, lm. 1, **Dzieciuch**, **Dzieciuk** rub. 1. **dziecko**, **szczeg. spore**, **malec**: Nieznośny D. 2. częś. **Dzieciuch wyrostek**, **niedorostek**, **golowus**, **smarłacz**, **młokos**. Zdr. **Dzieciaczek**. Zgr. **Dzieciaczysko**. <DZIE>

Dzieciarnia, i, lm. e **gromalka dzieci**: Hałaśliwa D.

Dzieciary, ów, bfp. **dzieciaki**, **dziatwa**.

Dzieciarz, a, lm. e **człowiek**, **lubiący dzieci**: Połaniecki, który był wielki D. Sienk.

Dzieciąteczko, a, lm. a p. **Dziecie**: Z tych dwojga dzieciąteczek były dwie płonące świece. Słow. **Gwiazda przyszła tu dzieciątcezek posrobrzyć włos płowy**. Kon. **Dzieciątcezkim** był, kiedy Herod niewiniątka mordować kazał. Kon.

[**Dzieciątęko**, a, lm. a] p. **Dziecie**.

Dzieciątko, a, lm. a p. **Dziecie**: D. Jezus. [Dać eo na D.] = **dać na kolebę**, **koleđnikom**.

[**Dzieciątuszko**, a, lm. a] p. **Dziecie**.

[**Dzieciątyszko**, a, lm. a] p. **Dziecie**.

[**Dzieci! dzieci!**] **wolanie na różne zwierzęta domowe**, **szczeg. na drób**: D.! D.! **dzieciuchny!** — **Taś! taś! D.! D.! — D.! D.!**, **piłu piłu piłuśki**.

[**Dzieciwina**, y, lm. y] p. **Dziecina**.

Dziecie, ecia a. [dziecia], 3 pp. [dzieciu] a.

† **dziecięci**, [6 pp. **dzieciem**], lm. **dzieci** a. × **dziecięta**, [dzieciąt], **Dziecko**, [Dziecko, **Dziecio**, **Dzieć**]

1. **syn a. córka względem rodziców**: D. prawe, nieprawe. A. mi to żona, a. dzieci, a. kto trzeci?

Prz. **Bodajeś cudze dzieci uczył!** Prz. † **Dziećmi a. z dziećmi chodź** (= **być w ciąży**).

Przen.: **Zła żona**, **zły sąsiad**, **djabel trzeci**, **jednej matki dzieci**. Prz. **Rodzono dzieci** — a) **własne dzieci**, **nie pasierbowie**; b) **przen. rodzestwo**:

Kawaler, panna i ksiądz trzeci, to rodzono dzieci. Prz. Przen.: **Dzieci Adama** (= **potomkowie Adama**, **ludzie**). Trudno go było na bulwarach odróżnić od rodowitych dzieci Lutecji. Krasz. (= **mieszkańców**). Kocham was, me dzieci wieszczę.

Miek. (= **utwory**). Dzieci Byrona nie są to pospolici zbrodniarze. Miek. (= **bohaterowie**). O zwierzętach: † **Dzieci ptasze**, **rybie**. Kn. † **Szczenięta** a. **dzieci**. † **D. jastkożyno**. † **Dzieci jastkoł**, **krukowe**, **gawronowe**. Te pary zwierząt główne i patryarchalne, ukryte w jądrze puszczy, światu niewidzialne, dzieci swe ślą dla osad za granicę lasu. Miek. 2. (piesz.) **Moje D. a. moje dziecko** = **moje kochanie**, **moje serce**. 3. **człowiek w wieku małoletnim**, **chłopiec a. dziewczynka**, rub. **malec**: Powiła D. płci męskiej. D. ma być rzezone, póki nie dojdzie siedmiu lat. Groic. **Gdzie wiele nianiek**, tam D. bez nosa. Prz. **Ryby i dzie-**

ci głosu nie mają. Prz. Stary jak D. Prz. Zdr. Dzieciątko, Dzieciąteczko, [Dzieciatuszko, Dzie-
teńko, Dziatuszko, Dzieciateńko, Dzieciatyszko,
Dzieciutejko, Dzieciaczono, Dzieciszczo]. Zgr.
[Dzieciór]. <DZIE>

Dziecięcość, i, blm. rz. od Dziecięcy.

Dzieciętwo, a, blm., Dzieciństwo, † Dzieciwo,
† Dzieczyzna *wiek życia człowieka po niemowlęctwie*
następujący, wiek dziecięcy, lata dziecięce: Do ry-
bołówstwa ucuwał od dziecięctwa pociąg, z na-
miętnością graniczący. Orzesz.

Dziecięcy I. a. Dziecinny, [Dzieciński], † Dzie-
ciński, † Dziecki *dzieci dotyczący, dzieciom wła-
sny*: Wiek D. (= *dzieciętwo*). Szpital D. (= *dla*
dzieci przeznaczony). Głos D. W odpowiedzi
tej było coś dziecięco-naiwnego. Orzesz. Coś do
tego stopnia dziecięco-naiwnego słyhać w tym
uśmiechu. Dąb. Miała minkę figlarną, powiemy
dziecięco-zalotną, Rog. 2. [Dziecięca herbata]
p. Herbata. [D. proszek] p. Proszek. 3. lek.:
Oddech D. (respiratio puerilis) = *oddech jawny*
i powierzchowny, in. oddech chłopięcy.

× Dziecięta, a† lm. p. Dziecię: Na św. Miko-
łaja czeka dzieciąt cała zgraja: da posłusznym
ciasteczko, złych przekropi różeczką. Prz. Szka-
radne rzezie i niecne zabory, za które dzieciąt
przeklina ich kłanie. Krasin. Z prostotą dzie-
ciąt, w niewieściej pokorze. Krasin. Zaznaj
dobrodziejstw, jakże Bóg przeznaczył dziecię-
tom, jak ty, a odjęli ludzie. Mał. Ku śpiącemu
ojcu D. ś. garną. Kor. <DZIE>

Dziecina, y, lm. y ż. a. × m. I. (piesz.) *mile*
dziecko: Ładna D. W małej dziecięcinie nauka
słynie. Prz. 2. a. [Dziecięcina, Dzieciękowina,
Dziatowina] *godne polowania dziecko*: Biedna D.
Zdr. Dziecińka, Dziecięcza.

Dziecinada, y, lm. y p. Dzieciństwo. <Dzieci-
na+końcówka niby Włos.>

Dziecięcza, i, lm. i p. Dziecina: Powiedz co
o tej dziecięczece małej, co go dziś karmisz.
Groch. <DZIE>

× Dziecińić się, i ś., il ś. p. Dziecińić ś. ś.:
Przestań D. ś. Orzech.

Dziecińiec, nca, lm. nce I. *choroba dzieci*. 2.
† p. Macica: Kiedyś u matki w żywocie a. w dzie-
cińcu leżał, a za przez pępek żyła nie szła, co
wątrobie pokarm dawała? Ocz. <DZIE>

× Dziecińić, eje, a† p. Dziecińić.

× Dziecińienie, a, blm., czynność cz. Dzieci-
ńiec.

Dziecińka, i, lm. i p. Dziecina: Śpij, dziecin-
ko, już, śliczne oczki zmrzu.

Dziecińić się, i ś., il ś., × Dziecińić ś. p. o-
stepować jak dziecko, głupstwa wyrabiać. Krasz.

Dziecińnie przys. od Dziecińny.

Dziecińniec, eje, a†, × Dziecińniec stawac ś.
dziecińnym, tracić energję umysłową: D. ze sta-
rości.

Dziecińnienie, a, blm., czynność cz. Dzieciń-
niec.

Dziecińność, i, blm. I. rz. od Dziecińny: D.
rozumowania. 2. × *cechy właściwe dzieciom, zwy-
czaje dziecięce*: Gdym już jest mężem, opuściłem
D. Gil.

Dziecińny, [Dzieciński], † Dzieciński I. p. Dzie-
cięcy: Wiek D. Izba dziecięcinna. Siwą matkę
lub dziecięcą siostrę zabawie wojny kłamanaj
obrazem. Mick. (= *matka*). 2. *naiwny, niedo-
rzeczny, nierozumny, niedojrzały*: Dziecińne zda-
nie, rozumowanie. 3. [D.] *dzielnny, mający dzieci*:

D. ojciec, dziecięcinna matka = *ojciec dzieciom, matka*
dzieciom. Po dziecińnemu przys. jak dziecię: Po
dziecińnemu szczebiecze. <DZIE>

† Dzieciński, [Dzieciński] I. p. Dziecięcy: Z dzie-
cińskiego wieku były nagłe pomknięte do mę-
skiego. Otw. 2. p. Dziecińny: Strach D. Troc.
(= *próżny, nieuzasadniony*). † Po dziecińsku przys.
jak dziecię: Gdym był dziecięciem, mówitem po
dziecińsku. Gil.

† Dziecińskie przys. od Dzieciński: Maximus
Hannibala, D. sobie poczynającego, swą cierpli-
wością zmiękczał. Tarn. J.

Dzieciństwo, a I. blm. p. Dzieciętwo: Siódme-
go roku kończy ś. D. Boh. J. Drugi wiek życia
ludzkiego, dzieciństwa samego, od siedmiu do
dwunastu lat. Kolak. Wyszedł z dzieciństwa,
kiedy już doszedł lat dwudziestu jednego. P. Cheł.
(= *przestał być nieletnim*). Od dzieciństwa a.
z dzieciństwa = *z młodu*. Przen.: Podczas dzie-
ciństwa tureckiej potęgi osłabiały siły panów
sąsiedzkich przez domowe rozterki. Kłok. Szko-
ły nigdzie nie są w większym dzieciństwie, jak
w Norwegji. L. W owej epoce malarstwo było
jeszcze w dzieciństwie. Śł. wil. 2. lm. a, a.
Dziecinada *postępek a. zdanie dziecięce, niedo-
rzeczność*: Dzieciństwa robić, gadać. <DZIE>

[Dziecio, a, lm. a] p. Dziecię: Widział, że to
jest od niedobrego to D.

† Dziecioblorka, I, lm. I *akuszerka*. Tuch. <DZIE
+BIOR>

Dzieciobójca, y, lm. y I. wog. *zabójca dzieci*:
Herod D. Birk. 2. praw. *zabójca własnego dzie-
cka*. <DZIE+BI>

Dzieciobójczy *zabijający dzieci*: Dłonie dziecio-
bójcze. Żelazo dzieciobójcze.

Dzieciobójczylni, i, lm. e forma ż. od Dziecio-
bójca.

Dzieciobójstwo, a, lm. a I. *zabijanie dzieci*. 2.
praw. *zamordowanie własnego dziecka*.

† Dzieciochroniciel, a, lm. e ten, co *pilnuje*
dzieci. <DZIE+CHRON>

× Dzieciogubnie przys. od Dzieciogubny. <DZIE
+GUB>

× Dzieciogubny *gubiący dzieci*. L.

Dziecioljad, a, lm. y, × Dzieciolzerca *ten, co po-
żera dzieci*: Myszy, wiley, nowe dziecioljady i in-
sze cuda, któremi był starty faraon. Pot. Nie
znam tradycyi o dziecioljadzie, królu czerwien-
nym. Darow. <DZIE+JAD>

× Dzieciokarmiciel, a, lm. e ten, co *karmi dzie-
ci*. <DZIE+KARM>

× Dzieciolubnie przys. od Dzieciolubny. <DZIE
+LUB>

× Dzieciolubnik, a, lm. cy ten, co *lubi dzieci*.

× Dzieciolubność, I, blm., × Dzieciolubność *lu-
bienie dzieci*. L.

× Dzieciolubny *lubiący dzieci*.

× Dzieciolubność, I, blm. p. Dzieciolubność.
Śł. wil.

× Dzieciopłodziciel, a, lm. e, × Dzieciorób
ten, co płodzi dzieci. <DZIE+PŁOD>

× Dziecioplód, odu, lm. ody, × Dzieciorodzenie
plodzenie dzieci.

× Dziecioporubstwo, a, lm. a *spółkowanie*
z dziećmi. <DZIE+Porubstwo>

× Dzieciorodnie przys. od Dzieciorodny. L.
<DZIE+ROD>

Dzieciorodny *dzieci rodzący*; anat.: † Naczynia
dzieciorodne, † dzieciorodne członki = *części pęcio-
we (genitalia)*.

× Dzieciorodzenie, a, lm. a p. Dziecioplód.

× Dzieciorodzicielka, i, lm. i ta, co rodzi dzieci.
 × Dzieciorób, oba, lm. oby p. Dzieciopłodziel.
 <DZIE+ROB>

× Dzieciowódz, odza, lm. odze wychowawca, pedagóg. <DZIE+WIOD>

× Dzieciowództwo, a, blm. wychowywanie dzieci, pedagogja.

× Dziecióžerca, y, lm. y p. Dzieciójad: Saturn D. <DZIE+ŽR>

× Dziecióžywnienie, a, blm. żywnienie dzieci. <DZIE+ŽY(W)>

[Dzieciór, ora, lm. ory] p. Dziecięć.
 Dzieciolska, ów, blp. nieznośne dzieci; dzieci godne polikowania: Wiozł z sobą D. Krasz. Dziecioków aż troje. Orzesz. <DZIE>

[Dzieciśczko, a, lm. a] p. Dzieciolę: Chleba trza dla dzieciśczka. Kon.

Dzieciuch, a, lm. chy a. † szy i. p. Dzieciak: Patrzno na dzieciucha, jak w siedm lat zęby roni. Koch. Nadzy dzieciuszy. Chr. Nauczę tego dzieciucha statkować. Troc. 2. [D.] dziewczka. Zdr. Dzieciuszek.

× Dzieciuczek, czka, lm. czki p. Dzieciuk: Kupidyn jest D. mały. Toł.

Dzieciuk, a, lm. i p. Dzieciok: Kierował dzieciukami, zaprawiał do złęgo. Krasz. Kupido, D. on hardy pani złotoruchej. Tw. Zdr. × Dzieciuczek.

Dzieciuszek, szka, lm. szki p. Dzieciuch: D. jak łątka opięty. L. A trza jej dać na fartusek, bo jej podrze ten dzieciusek. Psń.

[Dzieciutejko, a, lm. a] p. Dziecięć.
 [Dziekać się, a ś., ał ś., Dzieckować ś.] postępować, jak dziecko; być dziecinny.

[Dziekanie się, a ś., blm.] czynność cz. Dziekać ś.

1. † Dziecki p. Dziecięćy.

2. † Dziecki, † Dzieczki zajęty, wzięty w sekwestr, aresztowany. † Dziecki, ego, lm. ccy rz., † Dzieczski (na Litwie) egzekutor sądowy a. książęcy, komornik. <S. Brs. dzieckij, S. Ukr. ditskyj>

Dziecko, a, lm. dzieci, † dziecka i [dziecka, dziecek, dzieckom, dzieckami] i. p. Dziecięć: a) D. prawe, naturalne. D. za rękę, to matkę za serce. Bał. Przen.: D. szczęścia (=człowiek, któremu ś. we wszystkim powodzi). Przen.: Byron był dzieckiem przeszłego wieku. Mick. Poeta pieści ś. tym utworem, jako najmłodszym i najukochańszym dzieckiem. Chm. b) Moje D. (=serce, kochanie). c) D. u piersi. Od dziecka a. dzieckiem jeszcze przywykał do trudów. Niewinny jak D. Płacze jak D. Gdzie nianiek sześć, tam D. bez ręki. Prz. Dziecka do jezuitów chodzą. Opal. Przen.: Więc to D., Zosia wpadła ci w oko? Mick. (=młodzinutka dziewczyna). Przen. człowiek dziecinny: Nie bądź dzieckiem. Jakieżś ty D.! 2. [D.] dziecko nieprawe. 3. (w grze w palanta) mający prawo podbić piłkę raz (D. młodsze) a. dwa razy (D. starsze), in bachor. <DZIE>

† Dzieckować, uje, ował, † Dzieczkować fantować, egzekwować, zajmować: Jagiełło poddane kościelne, gdy mu stacji nie dawali, było im zabierając, D. zapoczął. Błaż. Gdy o winę pańską kmięcie dzieckowanoby częstokroć albo dra pieżono... St. wiśl. <p. 2. Dziecki>

[Dzieckować się, uje ś., ował ś.] p. Dziekać ś.

† Dzieckowanie, a, blm., czynność cz. Dzieckować: Na ciężenie czyli D. jeździli hurmem urzędnicy sądowi. Wiszna.

[Dzieckowanie się, a ś., blm.] czynność cz. Dzieckować ś.

[Dzieckowina, y, lm. y] p. Dziecina: Niechżeby na początek choć z trzy milrejsy dali, tobym dzieckowiny jakbądź ogarnęła. Dyg. <DZIE>

† Dzieckowny zajmujący, zagrabiający: Stać ostrze, a zgoła dzieckowną bydłąt chłopskich grabieżą wyciągać, królu, nie zabraniasz. Błaż. <p. 2. Dziecki>

† Dziectwo, a, blm. p. Dziecięćtwo: Święty Jan, skoro z dziectwa swęgo, mieszkał na puszczy. Wuj. <DZIE>

[Dziecza, y, lm. e] p. Dzieża. <p. Dzieża>

† Dzieczkować, uje, ował p. Dzieckować.

† Dzieczkowanie, a, blm., czynność cz. Dzieczkować: D. a. ciężanie czynić. Herb. <p. 2. Dziecki>

† Dzieczski przym. i rz. p. 2. Dziecki: Od każdego bydłęcia dzieczskiego dać trzy pieniądze. St. wiśl. <p. 2. Dziecki>

† Dzieczyzna, y, blm. p. Dziecięćtwo. Przen.: Porachuj ś. i ty, ojeżyno, z sobą, od pierwszej koronowanej głowy siedm wieków dzieczyzny pędząc. Koch. <DZIE>

1. [Dzieć, a, lm. e] p. Dziecięć.

2. [Dzieć, dzieje, dział] p. Dzieć.

Dziedzic, a, lm. owie a. e, † y (3 pp. † u) i. spadkobierca, sukcesor, następcza: D. fortunki mojej. Mick. Myślałem zakopać go (=miecz) razem z ręką w grobie, lecz znalazłem dziedzica—niechaj służy tobie. Mick. Żle nabyte dobra rzadko ś. trzeciemu dziedzicowi dostaną. Prz. Przen.: Synami boskimi jesteśmy, a jeśli synami, pewnie i dziedzicami i spółdziedzicami z Chrystusem. Karnk. Przen. żart.: Niebieski D., na ziemi nie ma nic. Prz. 2. dziedziczny pan, dziedziczny właściciel: Królowie po tytułach prowincji, Polskę składających, używali słowa: D. Skrzet. Nawet niewolnik na zagonie, zyskując usamowolnienie, otrzymywał nazwę dziedzica. Szaj. Część gruntu od zamku dziedzica zabrała i Soplicom dała Targowica. Mick. Pan na Płużynach, którego pradziady były Świtezii dziećce. Mick. Była naówczas książęciu zamężną córa na Lidzie możnego dziedzica. Mick. Przen.: My starzy tu dziedzice, więc po wiosnie nie zapłacem. Pol. Stażaj przed duszą starzy gospodarze, wiecey dziedzice twojego porzecza. Pol. 3. wog. właściciel, pan: Kto raz grunt posiadzie, ten D. Mick. 4. właściciel majątku ziemskiego, obywatel ziemski, pan. 5. gm. właściciel domu, gospodarz, kamienicznik. 6. [D.] = a) pojedyncza stara sosna, otoczona małemi krzewami. b) drzewo, zostawione na nasienniki po wycięciu lasu. <DZIAD>

† Dziedzica, y, lm. e p. Dziedziczka: Niebieska D.

† Dziedziki p. Dziedziczny: Król a. D. pan a. inny pan. Ort. Dziedzickie wójtostwo. Ort.

[Dziedzicowy] należący do dziedzica: W dziedzicowym sadzie.

Dziedzictwo, a, lm. a i. prawo dziedziczenia: Prawo do niego (=do spadku) nazywało ś. dziedzictwem. Mał. 2. spadek, puścizna, spuścizna, sukcesja: Wszystko naczynie srebrne do dziedzictwa należy. Sz. Dziedzictwem co dostać. L. Chciałem ten sprzęt zostawić w dziedzictwie dla dzieci Mick. Z głowy na głowę dziedzictwem to przechodzi. Chodź. Miał bardzo bogatego dziada stryjczonego, na którego ogromne D. czyhali uboczni krewni. Krasz. Przen.: D. niebieskie.

Skar. W moc oddaje światowe dziedzictwa na chłostę temu, co chce władzy krwawej. Pol. Te ode mnie w dziedzictwie miejsce wieczne prawa: cnota waszym żywiołem, a rzemiosłem sława. Wor. Dobre imię jest najlepsze D. Prz. Puszcz i żubrów to kraina, a D. Giedymina. Pol. Synom Witolda w Lidzie zostawimy godne D.—popioły i dymy. Mick. Przen.=a) *udział*: Srogość dziedzictwem zwierząt, a litosć człowieka. L. b) *dalszy ciąg*: Za przybyciem swym do Berlina zastaje D. rokowań, podjętych poprzednio przez Fleminga. Jaroch. 3. *własność dziedziczna*: Dobiecko od lat dwóchset dziedzictwem jest Krasickich. Kras. Dobra ziemskie, przez nich różnemi tytułami dzierżone, oddane były na D. H. Pol. Oddajmy im w D. posiadanie ziemi. Mick. Wczoraj ufałem książeemu słownu, że sobie Lidę w D. zabiorę. Mick. 4. *wog. własność, posiadłość*: Chce hrabiego osadzić na nowym dziedzictwie legalnie i formalnie. Mick. Jak pies usiądzie na dziedzictwie szlachcica, to ogon za granicą trzyma. Pr. <DZIAD>

Dziedziczenie, a, blm., czynność cz. **Dziedziczyć**.

Dziedziczka, i, lm. i l. a. † **Dziedzica** forma ż. od **Dziedzic**: Wziął więc Zosię, Horeszków dziedziczkę ubogą, hodowca. Mick. (= *spadkobierczynię, sukcesorkę*). 2. *żona dziedzica* (= *obywatela ziemskiego*). <DZIAD>

Dziedzicznie przys. od **Dziedziczny**: D. co posiadać. Nieukowie szalenstwo D. trzymają. Biel. M. Zdolności, któreby D. przeszły na dalekiego potomka. Chm.

Dziedzicznik, a, lm. *cy władcza dziedziczny*: Książ, koczujący ze stolca na stolec, przerabia ś. w kniazia dziedzicznika i osiada na miejscu. Spas. <DZIAD>

× **Dziedzicznonajemnie** przys. od **Dziedzicznonajemny**. L. <DZIAD+Na+JM>

× **Dziedzicznonajemny** *najęty dziedzicznie*. L. **Dziedzicznorodowy** *dziedzictwa rodowego dotyczący*: Prawo dziedzicznorodowe. Mał. <DZIAD+ROD>

Dziedziczność, i, blm. l. rz. od **Dziedziczny**: D. tronu. Przypadający stryjecm spadek nie był już dla nich ojczyzną, ale dziedzizną, a. inaczej dziedzizną, prawo do niego nazywało ś. dziedzictwem, a własność takiej dziedzizny dziedzicznością. Mał. 2. *embr. i lek. (hereditas) zdolność potomstwa do odtworzenia znamion rodzicielskich, zdolność ustroju do przejmowania właściwości a. wad i chorób od przodków, oraz przeniesienia ich na potomstwo dalsze*: D. praszczurowa a. *atawizm (atawismus)*. D. przerywana (h. intermittens). D. przeskakująca a. *kolajna*, *przezienna* (h. alterans). D. trwała (h. continua). D. uboczna (h. collateralis). <DZIAD>

Dziedziczna, † **Dziedziczny**, † **Dziedzicki** l. *droga spadku z jednego na drugiego przechodzący, w dziedzictwie otrzymany, odziedziczony, spadkowy, sukcesyjny*: Urząd, tron D. Dobra dziedziczne. Szlachectwo dziedziczne. Państwa dziedziczne. Wyrw. (= *dziedzicznie rządzone*). Przen.: Nim twe sere kwią dziedziczną kochać mogło ziemię ślęzną. Pol. 2. *dziedziczący, w spadku otrzymujący, dziedzicznie coś posiadający a. czyns będący*: D. pan, szlachcic. Między gospodarzami czynili różnicę dziedzicznych, czyli gospodarzy z gospodarzy, od gospodarzy nowych. Skarb. Świętopełk był poprzednio dziedzicznym, a później stał ś. holdownym.

Szaj. (= *wolnym, niepodległym*). † **Dziedziczna** *żona* = *mająca swój bór* D. 3. *gór.* = a) *robiony tak, żeby mógł na długu pozostać*: Okładziny dziedziczne. b) *Sztolnia dziedziczna* = *sztolnia główna, do której spływają wody ze wszystkich chodników i sztolni*. 4. *lek.*: Choroby dziedziczne = *które przenoszą ś. z rodziców na potomstwo*.

Dziedziczyć, y, ył l. *w spadku otrzymywać*: D. tron. Kto duży liczy, mało dziedziczy. Prz. Włości szerokie i skarby w komorze i mleko ptasie dziedziczyła może. Kor. D. co a. † w czym, † na czym. Przen.: Syn nie dziedziczy w rozumie. Kochan. Dziewki, które braci nie mają, jako na boru D. mają. Skr. Przen.: Trzeba służyć Panu Bogu, jeśli chcemy w niebie D. Hrb. Rodzaj architektury, obcem budownictwem wcale nieznanym; my go od Żydów dziedzicznym. Mick. 2. *posiadać coś dziedzicznie*: Wielką po ojeu dziedziczy majątność. Troc. Jan Czechowski dziedziczył dobra Idzikowice-Pielgrzymy. H. Pol. 3. × *przechodzić na kogo dziedzicznie*: Ojczysta w dzieciach często dziedziczy choroba. Troc. <DZIAD>

[**Dziedzieniec**, *ńca*, lm. *ńce*] p. **Dziedzieniec**: Pojedziemy na odpust, a z odpustu na D., uplecemy pannie wieniec. Pśń. <p. **Dziedzieniec**>

† **Dziedzierzysty**, *mocny, silny; tegi, krepny*: Młodość dziedzierzysta. Pot. Chłop D. Pot. <Ukr. dzędzurystyj>

[**Dziedzlewnik**, a, blm.] p. **Dziedzliw**.

Dziedzina, y, lm. y l. a. † **Dziedzizna** *część spadku po dziadku przypadająca, scheda*: Przypadający stryjecm spadek nie był dla nich ojczyzną, ale dziedzizną, a. inaczej dziedzizną. Mał. 2. a) × *posiadłość dziedziczna* (szczeg. drobnej szlachty); *wog. posiadłość, włość, majątność*: Dziedzizny i winnice nasze inni dzierżą. B. Sz. Ten pan, w czyjej dziedzinie będą bobrowe gony. St. lit. D., o którą ś. dzieje. St. wiśl. Strumień, który jest między dziedziznami, za granicę ma być poczytany. Tarn. J. Wiedząc, że Jurand nakazał wszystkim posłuch dla Zbyszka i że mu dziedziznę na Spychowie przekazał... Sienk. Przen.: Posiedli przyehodnie obce dziedzizny. Skar. Gdzie Chrystusowa D., tam murem i pajęczyna. Skar. b) *przen. rodzinne strony, ojczysta siedziba*: Tam ś. paś na dziedzinie, jako w lesie zając. Rej. Wilk na dziedzinie nie szkodzi. Prz. c) *przen. dziedziczna kraina, dziedzictwo*: Tatarskie dziedzizny. Zim. Od tych ruskich rzek wybrzeży aż po Tatrów pierś jałową, po dziedziznę Krakusową... Pol. Jeszcze wielka, już pusta Girajów D. Mick. Królu potężny, w którego dziedziznach legły te kraje, gdzie słońce ś. rodzi. Mańk. Z pod niego (króla) kradła dziedziznę grobową. Słow. d) *przen. ojczyzna, środowisko, siedlisko*: Włochy są dziedzizną sztuk pięknych. Sł. wil. e) *przen. × miejscowość*: Bez przyczyny nie szukaj innej dziedzizny. Prz. Wilk w tej dziedzinie nie szkodzi, na której wileczęta spółdzi. Prz. 3. *przen. obszar, sfera, zakres, kraina*: D. wiedzy. D. myśli, ducha. W innych dziedziznach życia nie było już takiego podobieństwa. Chm. Niech nad martwym wleczę światem w rajską dziedziznę uludy. Mick. 4. [D.] = a) *wieś*. b) *domostwo, zagroda*: Naburezy pszczołkę, że ś. nie śpieszy na rój, na wrzosa, a jeszcze dziedziznę musi niejedną oblecieć. Kasp. 5. *mat. ogół pewnych liczb a. wartości, obszar, w którym rozpatrujemy zmieniającą ś. wielkość i t. p.*: D. liczb całkowitych, liczb wymiernych, wartości zmiennej, wartości funkcji. Zdr. [**Dziedzizna**, **Dziedzinezka**]. <DZIAD>

[Dziedzineczka, i, lm. i] p. Dziedzina: Na pierwszą dziedzineczkę biegali, przecieśmy se oj koników dostali.

Dziedzinec, *ńca*, lm. *ńce*, [Dziedzieniec] *plac ogrodzony przy budowlu, szczeg. przed domem, powłórze (daw. tylko przy pałacach i zamkach)*: Przy dziedzińcu dom chędogi. Pol. Zdr. Dziedzinińczyk. <DZIAD>

[Dziedzinka, i, lm. i] p. Dziedzina: Co D., to inna dziewczynka. Prz. <DZIAD>

†Dziedzinnie przys. od Dziedziny: Twierdzą D. gruntował (=fundamentalnie).

Dziedziny I. †p. Dziedziczny: Pezoły dziedzinne. D. pan. Ort. Dom dziedzinnym prawem przedany. Leop. 2. × p. Dziedziniowy. Sł. wil. Dziedziniowy przym. od Dziedzinec; × Dziedziczny.

Dziedzinińczyk, a, lm. I p. Dziedzinec: Towarzyszył jej aż do oddzielnego dziedzińczyka. Krasz.

[Dziedzinski] *wiejski*. <DZIAD>

†Dziedziszce, a, lm. a *niecka soli dziedzicznie zapisana*. <DZIAD>

[Dziedzivil, u, blm., Dziedzivil, Dziedziewnik] *gatunek trawy*.

†Dziedzizna, y, lm. y p. Dziedzina.

[Dziedzivil, u, blm.] p. Dziedzivil.

Dziedzicarnia, I, lm. e *miejsce, gdzie dziegieć wyrabiają*. <? DZIEG>

Dziedzicarnstwo, a, blm. *zajęcie dziegciarza*.

Dziedzicarz, a, lm. e I. *zajmujący ś. wyrobianiem a. sprzedawaniem dziegciu*. 2. *Rusin, dziegciem ś. smarujący*. <? DZIEG>

Dziedzicowad, uje, owal *smarować dziegciem*: D. buty, koszulę. Wozy ładowne, przykryte dziegciowanymi skórami. Byk.

Dziedzicowanie, a, blm., *czynność cz. Dziegciowac*.

× Dziedzicowato przys. od Dziedzicowaty. L.

Dziedzicowaty do dziegciu podobny: Wody dziegciowate. Perz.

Dziedzicowy przym. od Dziegieć: Wolę żyć w szalaszach z dziegciowemi gbury, niż z Jaśnie Wielmożnemi Pany łupiskóry. Nar. (=śmierdzącemi dziegciem).

[Dziegicisko, a, lm. a, Dziehelsko] *kwacz od dziegciu*.

Dziegieć, geiu, blm., [Dziecheć] *chem. produkt suchej destylacji rozmaitych materiałów, złożony z różnych ciał smolistych i olejków lotnych*. <? DZIEG>

[Dziegieniec, ńca, blm.] *jakaś roślina*. <?>

[Dziej] *mówi* (przysłowiowe). <p. Dzie>

[Dzieja, I, blp.] *los, dola*: U złodzieja dobra D., s trzynie wylupi i odzianie kupi. <DZIE>

[Dziejać, e, at] i [D. ś.], †D. ś. p. Dzieać: To ś. nie jedną dziejało, ale ś. często dziejało. Pśń. w. XV. Pokojówka opowiedziała wszystko, jak się dziejało. <DZIE>

× Dziejarski p. Dziejowy.

Dziejarz, a, lm. e p. Dziejopis: Porzućmy później piszących dziejarzy naszych. Lel.

Dzieje, ów, blp. I. a) *to, co ś. stało, fakta, zdarzenia, wypadki, przeszłość, przebieg życia, istnienia*: Stare D. D. ludzkości. Przeszłych dziejów doświadczenie. Jabł. Okropne D. przyniosł nam czas. Uj. Tym to szlakiem ordy, dziecie były w dziejach ode wschođu. Pol. Wówczas ziemi D. całe namby były zrozumiałe. Pol. Nucili pieśni o dziejach męki Zbawiciela. Wóje. W skróceniu przejść główne fazy niedługich

dziejów swojej miłości. Chm. Przedstawimy D. tej podróży. Chm. Takie były D. największego gienjuszu poetyckiego, jaki wydała Polska. Chm. b) *opis tego, co ś. działo, historia*: D. narodu polskiego. D. apostolskie. Weź księgę i odczytaj D. dawnych wieków. Mick. D. poezji. Chm. D. piśmiennictw słowiańskich. Chm. 2. † *działa, czyny, uczynki*: Pauzanjasz i Lizander dziejami swemi państwo lacedemońskie rozszerzyli. Bud. B. Nie patrz na nasze zle D. (Wiek XV). <DZIE>

Dziejobadawczy p. Dziejoznawczy: Rozprawy dziejobadawcze. Bońk. <DZIE+BOD>

†Dziejodziw, u, lm. y *czyn zadziwiający, podziwienia godny*: Aza kto jeszcze chętniwy wspomni jego dziejodziwy. Groch. <DZIE+DZIW>

Dziejomowny *świadczący o tym, co ś. działo, historyczny*: Gmach D. Wor. <DZIE+MOW>

Dziejopis I. a, lm. owie, a. Dziejopisarz, × Dziejopisca, †Dziejopisa, Dziejarz *ten, co pisze dzieje, historyk, historyograf*. 2. × u, lm. y p. Dziejopismo. <DZIE+PIS>

†Dziejopisa, y, lm. owie p. Dziejopis: Jozefus D. znamienity. Op.

Dziejopisaraki przym. od Dziejopisarz.

Dziejopisarstwo, a, blm. *nauka a. sztuka pisanja dziejów, historyografja*.

Dziejopisarz, a, lm. e p. Dziejopis: Nakreślił piękny wiersz, w którym przedstawił zadanie dziejopisarza. Chm.

× Dziejopisca, y, lm. y p. Dziejopis: D. stary Gades miasto to nazwał. Nar.

× Dziejopismo, a, lm. a, × Dziejopis, × Dziejopistwo *dział historyczne, historia, historyografja, dzieje*: W dziejopismie przyczyny główniejszych w rządach odmian dochodzić. Stasz. D. rzeczy przyrodzonych. Rogal. (= *historja naturalna*). <DZIE+PIS>

× Dziejopisny *należący do historii, historyczny*.

× Dziejopisowski przym. od Dziejopis: Powinnością dziejopisowską jest prawdy dochodzić. L.

× Dziejopistwo, a, lm. a p. Dziejopismo.

× Dziejospiew, a, lm. owie *ten, co opiewa dzieje, śpiewak dziejów*. Wor. <DZIE+Z+PIE>

Dziejospiewny *opiewający dzieje*: Dziejospiewne multanki. Wor.

× Dziejowiec, wea, lm. woy *obrońca przeszłości, konserwatysta, zachowawca; wstecznik, zacofaniec*. <DZIE>

Dziejowo przys. od Dziejowy: Urządzenia D. i społeczeńie inaczej urobione. Oczap.

Dziejowość, I, blm. p. Dziejoznawstwo: Historyk, pełen erudycji, który gromadził skarby do dziejowości naszej. Kasz.

Dziejowy, × Dziejarski *dziejów dotyczący; ważny pod względem historycznym, należący do historii, historyczny*: Zastosowanie ś. do dziejowo-prawnych tłumaczeń. Jeż. Wypadki dziejowe. Znaczenie dziejowe. Na dziejowej płynie fali. Pol. <DZIE>

Dziejoznawca, y, lm. y *znawca dziejów, biegły historyk*: Zostawiamy dziejoznawcom i dziejopisom z powołania krytyczne ocenienie dzieł historycznych Moraczewskiego. Lib. <DZIE+ZNA>

Dziejoznawczy, Dziejobadawczy *badający dzieje*: W oddaleniu wieków, w świetle dziejoznawczej nauki postacie historyczne odzyskują właściwe swe rozmiary. Paw.

Dziejoznawstwo, a, blm., Dziejowość *badanie dziejów, nauka historyczna*: Towarzystwa archeo-

logiczne zapowiadały znakomitą dla dziejowznawstwa korzyść. Lib.

Dzieskan, a, lm. i, [Dzieskan] 1. proboszcz, mający władzę nad kilku parafjami, stanowiącemi dekanat: D. warszawski, grodziski. **2. tytuł jednego z praelatów:** D. kapituły, kolegiaty. **3. Kardynał D. = pierwszy z kardynałów biskupów.** **4. profesor, stojący na czele wydziału uniwersyteckiego:** D. wydziału lekarskiego, historyczno-filologicznego. **5. przen. człowiek, wodzący rej w pewnym towarzystwie:** D. złotej młodzieży. <Łć. decanus dosł. = dziesiątnik>

Dzieskanat, u, lm. y i. p. Dziekaństwo. 2. pewna liczba parafji, podległych władzy dziekana, dekanat: Otrzymuje bogaty D. Trep. <Śr. Łć. decanatus>

Dzieskanja, i, lm. e i. p. Dziekaństwo. 2. mieszkanie dziekana (pod 1): Pójsz na dziekanję. <Śr. Łć. decania>

Dzieskanowa, ej, lm. e i. p. Dziekaństwo. 2. przen. żart. kobieta, rej wodząca w jakimś towarzystwie: Z kobietą, którą w Warszawie dziekanową pań nazywano... Karp.

Dzieskanowy p. Dziekański.

Dzieskanówna, y, lm. y córka dziekana.

Dzieskański, Dzieskanowy przym. od **Dzieskan:** Urząd D.

Dzieskaństwo, a, lm. a i. a. Dziekanja, Dziekanat urząd dziekana, dekanat. **2. † odział z dziesięciu ludzi w podziale zaciągów wojskowych za Piastów, in. † dziesiątka.** <p. Dekanat> [Dzieskan, a, lm. i a. owie] p. Dziekan.

Dziel i. a, lm. owle p. i. Dzielca. 2. [D.] u, lm. e p. Dział. <DZIAŁ>

† **Dziela** przyi. = dla: Twego D. Krzyciela. Bogar. <DLA>

[Dzielanka, i, blm.] **mięso, pokrajane na kawalki dla „drużyny“ na obiad.**

× **Dzieląca, ej, lm. e p. Dzielący.** Sł. wil. <DZIAŁ>

× **Dzielący:** Krzyżowa dzieląca, rzeź. = rodzaj mięsa. D., ego, lm. e, × **Dzieląca** liczba, przez którą dzieli ś. inna liczba, dzielnik. L. <DZIAŁ>

1. † Dzielca, y i. lm. y m., † Dzielczy, † Dziel ten, co dzieli, rozdziela. 2. lm. e ż. ta, co dzieli. <DZIAŁ>

2. † Dzielca, y, lm. y działacz, pracownik: Wiernemu dzieley wiele Pan Bóg dawa. Biel. M. <DZIE>

× **Dzielczość, i, blm. podzielnosc:** D. materji nieskończona. Fil. <DZIAŁ>

× **Dzielczy p. i. Działowy:** Tranzakcja dzielcza. Oz. Listy dzieleze. St. lit. † **Dzielczy, ego, lm. y rz. p. i. Dzielca.** <DZIAŁ>

× **Dzielczyni, i, lm. e** forma ż. od **i. Dzielca.** Bobr.

† **Dziel — dziel** częścią — częścią, bądź — bądź, jużto — jużto. <DZIAŁ>

[Dziele przyi. z 2 pp.] **względem, wedle, co do:** D. tego. Przyszedłem pogadać D. lasu.

† **Dzielen do działu należący:** Był D. ze swym odcem. Nie będę (= będąc) z nami D. naszymi pieniędzmi i swemi. <DZIAŁ>

[Dzielenica, y, lm. e] p. Dzielnica.

Dzielenie, a, i, blm., czynność cz. Dzielić. 2. lm. a mat. jedno z działań arytmetycznych <DZIAŁ>

Dzielenie się, a ś., blm., czynność cz. Dzielić ś.

[Dzielęgać, a, a] **dzwonić.** <Dźwn.>

Dzielić, i, il i. rozkładać na części, rozdzielać: D. co na równe części. D. majątek między dzieci. Każde ciało daje ś. D. L. Pisarz ten dzieło swoje dzieli na cztery części. L. Mat.: D. jedną liczbę przez drugą. Dzielnik, liczba, która drugą dzieli. L. Przen.: Sofokl z Eurypidesem dzieliłi Ateny, długi z sobą spór wiodąc o pierwszeństwo sceny. Dm. (= różnił). Wątpliwość ta dzieli różnie umysł jego ponury. Książ. Oto płacze, oto kwili, a płacząc, serce me dzieli. Groch. (= kraje). Mileżeć czy radzić? na dwoje myśl dzieli. Mick. Maryla słodkie miłości wyrazi dzieliła skąpo w rachubie. Mick. **2. oddzielać, odgraniczać:** D. Pireneje dzielą Hiszpanję od Francji. Włóczęni dwadzieścia rozdarło zasłonę, która nas od perystylu dzieliła. Krasin. Przen.: **oddalać, rozłączać:** D. dzieli ich wzajemna niechęć, nierówność majątkowa. Ta nieprzytomność, co nas tak długo dzieliła, Tereso, serca twego dla mnie nie zmieniła. Niem. To żelazo zabójcze na wieki dzieli nas. Mick. **3. (co z kim) uczestnikiem być, podzielać:** D. (z kim) władzę, radość, niebezpieczeństwa, los. D. z kim zdanie. Sposób myślenia państwa dzielę. Hof. Losy gminu dzielił samowładny do śmierci Bolesława Chrobrego monarchizm. Smol. **4. × i [D.] kogo = rozdzielać co między innych, oddzielać:** Drugich dzieląc, siebie nie zapominaj. Prz. Równiateczki wiła, panięta dzieliła. **5. × komu = udzielać, używać:** Na cóżeście tak wiek rozrządziły fata, mnie zbyt długie, synowi dzieląc krótkie lata? Min. On tak sąsiadowi swoje myśli dzieli. Dm. (= komunikuje). **D. ś. i. rozdzielać między siebie, udzielać komuś część czegoś:** D. ś. zyskami. D. ś. majątkiem z ubogiem. Z głupim źle ś. D. Pr. **2. rozpadać ś. na części, rozdzielać ś.:** Ta rzeka dzieli ś. na dwie odnogi. Rok dzieli ś. na dwanaście miesięcy. Na obrazy świat ś. dzieli, w boże barwy ustrojone. Pol. **3. (o liczbach) dawać ś. podzielić:** Liczba piętnaście dzieli ś. przez trzy. **4. być rozdzielanym, rozdawanym:** Wszyscy chciemy dokonać, dokona kto może, bo ś. nierówną miarą dzielą dary boże. Mick. **5. × oddalać ś., rozłączać ś.:** Nigdy od ciebie D. ś. nie chcę i przy tobie trwać będę. Skar. Oczy nabożnie w niebo obróciła i przed śmiercią ś. z światem już dzieliła. P. Koch. Po wielkim żywocie cierpienia i chwały, gły duchem ś. dzielim—nam tylko zostały puścizną twe szaty podróżne. Pol. **6. × różnić ś., odróżniać ś.:** To są te artykuły wiary, któremi ś. dzielimy od poganów i odszczepieńców. Wuj. **7. piw. (o piwie, brzeczce) przeświecać podczas klarowania, in. łamać ś.** <DZIAŁ>

Dzielnikowiec, woa, lm. woe najprostsza istota organizowana, złożona z pojedynczej komórki, mnożąca ś. przez dzielenie osobnika, in. grzybek dzielnikowy. <DZIAŁ>

Dzielnikowy grzybek p. Dzielnikowiec. Dzieliworek, rka, lm. rki pog. słuzka, np. do rożkarz, przywołuszczający sobie część zarobku gospodarza. <DZIAŁ+WOR>

[Dzielnica, y, lm. y] **częśćka, dział, udział.**

Dzielnica, ej, lm. e mat. uczeń w dzieleniu, którą dzielimy przez drugą liczbę. <DZIAŁ>

Dzielnica, y, lm. e, [Dzielnica] i. część pewnej całości, odizolowana od innych części: a) część kraju, stanowiąca pewną odrębną całość: D. książęca. D. mazowiecka, wielkopolska. D. dawnej Polski.

× **D. biskupia = djecycja:** Biskup ten utrzymywał, że to miejsce jeszcze do jego dzielnicy należało. Skar. b) **część miasta:** D. miasta. D. staromiej-

ska, żydowska. c) † *pas, strefa*: Boska piecza w pięć dzielnic ziemlą usadziła. Żebr. d) † *ma-
jętność drogą działów otrzymana, część własności na
kogo przypadająca*: Dzierżek wwiązał ś. na me
dzierzenie i wziął tego roku siano z łąk, aniśm
ja z swymi dziećmi dzielnicę wzięła. Rota Krak.
r. 1400. e) × D. karty, książki = *szpalla*: (Ksie-
ga o dwu dzielnicach czyli warstach. Wł. f) × D.
rodu, domu, herbu = *linja, galaz*: Te rodzi-
ny z dawnego wieku są jednej z Toporezykami
dzielnicy. Papr. g) × D. herbu = *część herbu
czymś oddzielona*. h) × *znaczny oddział wojska, zo-
stający pod rozkazami jednego wodza*: D. wojska
abo artylerji, dywizja, znaczna ich część. Jak.
J. i) *górz. część kopalni, zostająca pod zarządem
jednego sztygara*. 2. × *to, co oddziela*: D. grun-
tów = *miedza*. 3. × a. × *Dzielnik narzędzie słu-
żące do równego dzielenia na części*. 4. × *różni-
ca*. 5. bud.: D. przyozdobienia = *ilo a. otoczyna
przyozdobiona, ograniczona szlakiem a. ramką*.
Podcz. 6. tech. *maszyna do dzielenia kręgów i na-
cinania zębów*. <DZIAŁ>

Dzielnicy p. Dzielnicy: Książęta dzielnic-
wi. Sm.

Dzielnicznik, a, lm. i, Rumień bot. (eranthem-
um) *roś. z rodziny rozdechowatych*.

Dzielnicy l. a. Dzielnicy przym. od **Dzieln-
ca, udzielnicy**: Rozbicie Polski na księstwa dziel-
nicze. Tat. Wymarcie książąt dzielniczych. Tat.
2. × *który dzieli, dzielący*: Liczba dzielnicza =
mianownik. Ustrz.

Dzielnie przys. od Dzielnicy. <DZIE>

† **Dzielnie przys. od × Dzielnicy, dzieląc.** Tuch.
<DZIAŁ>

**Dzielnik, a, lm. i l. † lm. cy ten, który dzieli,
podział czyni**: Któż mię uczynił sędzią abo dziel-
nikiem między wami? Wuj. 2. × p. **Dzielnica**.
3. mat. = a) *liczba w dzieleniu, przez którą dzieli-
my dzielną*. b) *liczba, która liczbę daną dzieli bez
reszty*: Wspólny D. dwu a. więcej liczb.
<DZIAŁ>

[**Dzielnik, a, lm. i j**] p. **Dziennik**: Król rozpisł
dzielniki, żeby się wszyscy króle zjachali do
jego pałacu. <Zam. Dziennik>

† **Dzielnik, a, lm. cy, † Dzielnik l. działacz,
sprawca**: Dzielnicy nieprawości. Leop. 2. *robot-
nik, rękodzielnik*. <DZIE>

Dzielnopłatkowy bot. p. Wielopłatkowy. <DZIAŁ
+ PŁAT>

× **Dzielnopłociowy bot. p. Rozdzielnopłociowy**:
Kozłek D. Kluk. <DZIAŁ + PŁY>

Dzielność, i, lm. l rz. od Dzielnicy: 1. a) *ener-
gja, moc okazywana w działaniu*: D. umysłu, cha-
rakteru. Mych sposobów uznaj D. Mick. Kiedy
Pascall wydał dwa listy, dowiedzieli ś. Francu-
zi o nowym sposobie pisania i o nowej dzielno-
ści swego języka. Śniad. W własnych dzielno-
ściach ufny, śmiałych żądań pełny. Mick. b) ×
zdolność do działania, siła, władza, zdolność:
Wola ludzka nad dzielnościami dusznymi jest
panią. Bals. Bóg dał D. słońcu, ziemi, zwierzę-
tom, aby nam pokazał wszechmocność swoją.
Boh. J. 2. *czyn dzieła*: Wyśpiewawszy dziel-
ności jego, zapalili stos drew smolny. Stadr.
3. × *przymiot, zaleta*: Dzielnością konia są spo-
sobność i trwałość. Kluk. Dzielności abo przy-
mioty jego przechodzą jeszcze zaeność urodze-
nia, którą ma. Wys. <DZIE>

× **Dzielność, i, blm. rz. od × Dzielnicy, podzieln-
ność.** <DZIAŁ>

**Dzielny l. okazujący swoją moc w działaniu, sku-
tecznie działający, energiczny, tegi, walny**: D. czło-
wiek, wódcz, rycerz, charakter, umysł, opór. Dzielną
pomoc, ręka. Dzielne serce. Mowny język, ale
nie D. mają. Bals. Naszą przywarą jest, iż po-
czątki zawždy żywe i dzielne; im zaś dłuższa
trwałość, tym większe osłabienie. Kras. (= *gor-
liwe w działaniu*). Dzielnąż to przecie rzecz mo-
narchów czyny, skoro król uciekł, wszyscy za
nim w nogi. Kras. D. rumak (= *żwawy, ognisty,
a przytym kształny*). Dzielne lekarstwo (= *sku-
teczne, silnie działające*). 2. × *mogący działać,
zdalny do działania, działający*: Bóg dał dziel-
ność słońcu, ziemi, zwierzętom, aby nam pok-
azał wszechmocność swoją, która więcej w dziel-
nych, niż bezdzielnych wydaje ś. dziełach jego.
Boh. J. Operacją możemy zwać działaniem, abo
dzielną mocą. Skar. 3. × *pracowity, czynny*:
Trąd (= truteni) między dzielniemi pszczołami.
Klon. 4. × *mocny, tegi*: Dzielniejsze bywało
dawniej piwo z serem, niż terazniejsze herbaty
i buljony. Kras. (= *posilniejsze*). Dwa miesiące
mijały, a moc żalu mego równie dzielną jak
dnia pierwszego była. Stasz. 5. × *rozsądny,
roztropny, huczny*. Kn. <DZIE>

× **Dzielny l. dzielący, rozdzielający**: D. kopiec.
L. 2. *dający ś. dzielić*: Liczba dzielna. Śt. wil.
3. *podzielony*: Tarcza (zegara), dzielna na go-
dzin 20 i 4. Polc. 4. † *podlegający działom*:
Między tymi rzeczami dzielniemi. Ort. 5. † p. l.
Działowy: List D. (= *dowód prawnie dokonanych
działów*). <DZIAŁ>

† **Dzielny p. 2. Działowy**: Szaniec D. Dek. 300
kul dzielnych. Piotr. <DZIE>

Dzielsimin, u, lm. y bot. l. p. Jaśmin. 2. D.
dziki p. **Jaśminek**. <Włos. gelsomino, z Arab.
jasemin>

Dzielsimlnowy przym. od Dzielsimln: Dziel-
siminowe drzewa. Troc.

Dzielzamin, u, lm. y bot. p. Jaśmin. <p. Dzielsi-
min>

Dzielzamin, u, lm. y bot. p. Jaśmin. <p. Dziel-
simin>

Dzielzaminowaty bot.: Rośliny dzielzaminowate
p. **Jaśminowaty**.

Dzielzan, u, lm. y, Helcnka słonecznikowa bot.
(helenium) *roś. z rodziny złożonych.* <?>

† **Dzielać, a, lm. e działacz, sprawca, wino-
wajca**: Odejdźcie ode mnie, dzielaćcie nieprawo-
ści. Bud. <DZIE>

† **Dzielać, a, al i [Dzielać] p. Działać**: Wiel-
kie jałmożny kościółom dzielała. Ż. E. (= *dawa-
ła, składała*). Wszystkim wielką pocziwość
dzielała. Ż. E. (= *okazywała*). Grzesznikom dziel-
jącem wolę jego. Ż. E. Któż nie wie, iż ty to
pod chytrością (= chytrze, zdradliwie) dzielasz. Ż.
E. [Musz stary żebraci, dy nie może dzielać].
<DZIE>

† **Dzielać, a, blm.**, [Dzielać] czynność cz.
Dzielać: Ku dzielaćniu maści.

Dzielko, a, lm. a p. Dzieło.

× **Dzielmistrz, a, lm. e artysta, sztukmistrz.**
Śniad. <DZIE + Mistrz>

**Dzieło, a, lm. a, † Dzieła, † Dzieło l. czyn
(szczeg. wielki), uczynek**: Wielkie dzieła. Dzieła
wojenne, rycerskie. Rwn ś. ku stromom obeym,
dziełom nadzwyczajnym. Mick. Dziełmi ś. pań-
stwa wznoszą, a nie słowy. Kras. Zniknęły owe
ery i nowe i dawne, te tych, a owe tamtych
królów dzieły sławne. Dm. 2. *wykonanie czegoś,
uskutecznianie, sprawa, praca, robota, czynność*: D.

stworzenia, odkupienia. Koniec D. chwali. Prz. Nigdzie nie było pieca, retort i porządnego przyboru, pracujących około wielkiego dzieła. Krasz. 3. *skutek działania, owoc pracy, twór*: Szcześnie narodu dziełem jest tego mądrego króla. L. Człowiek jest dziełem rąk bożych. D. rąk ludzkich. Dzieła rąk Twoich są niebiosu. Wuj. Z dzieła poznaje ś. mistrza. Sam tylko gienjusz żyje z siebie, on sam tworzy dzieła godne wieków. Dm. 4. *utwór piśmienniczy, praca naukowa a. literacka, pismo, książka*: Dzieła Mickiewicza, Śniadeckiego. Dzieła proza, wierszem. D. treści filozoficznej. 5. *zajęcie, zatrudnienie, zawód*: D. rycerski (= *zręczność rycerskie, służba wojskowa*). Szlachcic w dziecinństwie ma być wychowany w naukach, gdy podrośnie, w rycerskim dziele, w gospodarstwie. Petr. Przez wszystkie czas nie innego nie był żywot tych ludzi, tylko ustawiczne D. wojenne. Kłok. Towarzysze mają ś. bawić sposobianiem konia do dzieła. Vol. Durny a młody basza, i polskiego dzieła, i sposobów nie wiadom, na hakby siła ich naraził. Tw. (= *sposobu wojowania*). Mistrzynie kradzieży i dzieła nocnego (= *roboty nocnej, lotrostwa*). 6. *czynność, funkcja, sprawa, przeznaczenie*: Jako jest własne (= *właściwe*) D. słońca oświecać i zagrzewać. Ml. duch. Wątroba dobrze swoje D. robi. Troc. Zaczął D. urzędu swego. Troc. 7. *sprawa, praca, robota, trudność, kłopot*: Mieć D. z kim = *mieć z kim do czynienia*: Miał cesarz Zygmunta z Wenety dzieła dosyć. Biel. M. Gdy miał Bolesław jeszcze D. z królem czeskim, poczęła Ruś o sobie radzić. Biel. M. 8. *rzecz, sprawa, interes*: Posły swe z dobrym dziełem i zupełną mocą do króla posłał. Biel. M. 9. *dzielnosć, tegoś*: Klacz ta pasę musiała, chociaż równej uroda i dziełem nie miała. Koch. 10. *bitwa*: Oczakowskie D. było krwawe. Mick. II. woj. *jakakolwiek część fortyfikacji, użyta do obwarowania twierdzy*: D. fortyfikacyjne. D. rogowy = *złożone z frontu i z dwóch długich boków, często mające przed frontem półksiężyc*. D. koronowe = *złożone z dwóch obszernych frontów i dwóch boków, in. korona*. D. naprzodnie = *znajdujące ś. poza stołkiem*. Dzieła oddzielne = *odłączone od warowni*. Zdr. Dziełko. <DZIE>

× **Dzielerodnie** przys. od **Dzielerodny**. L. <DZIE+ROD>

× **Dzielerodny**, × **Dzielowy** tworzący dzieła, działający, twórczy.

× **Dzieltwórca**, y, lm. y ten, co tworzy dzieła; pisarz oryginalny. <DZIE+TWOR>

× **Dzielowy p. Dzielerodny**. <DZIE>

† **Dziembrenozki, ów**, bhp. roś. bodziszek czerwony, in. dziembrenosek. Catalogus Schnebergera z r. 1557. <?>

[**Dziendobry**] f. p. Dzień. 2. p. **Dzieńdobry**.

Dziedziera, y, lm. y bot. p. **Dziedzierzawa**. <p. Dendera>

† **Dzienet**, a, lm. y p. **Dzianet**. Rej.

× **Dzienga**, i, lm. i p. **Dzięga**: U kupców tam dzięgi, jak lodu. Mick.

[**Dzięgiel**, gla, lm. gle] p. **Dzięgiel**.

× **Dzenia**, i, lm. e, × **Dzień**, × **Dzienie** i [**Dzienie**] i. a. × **Dzienno** burć w drzewie żywym wyrobiona, ul leśny; barć w ulu: Z kalabryjskiej miodu nie znam dzieni. Kniaź. Ule takie mają miedź w sobie barć długą a. dzienią, od wierzchu aż do spodka. Kęc. 2. to, co pszczoły zrobiły, plaster miodu: Miodowych dzieni wydzieranie i pszczelne kradziestwo świętokradztwem mienia. Klon. Zdr. × **Dzianka**. <DZIE>

[**Dzieniaszek**, szka, lm. szk] i. p. **Dzień**. 2. *dzień o wschodzie słońca*.

× **Dzienie**, a, lm. a i [**Dzienie**] p. **Dzenia**: a) Któryby bartnik ważył ś. komu z dzienia pszczoły wykurzyć, takowy ma do czwierdzi być osadzon. Skr. b) D., robota pszczelna w barei. Kn., Bobr. D. jest pszczelna robota w ulu. Toł. <DZIE>

Dziennica, y, lm. e i. † *kolejne sprawowanie obowiązków w pewne dni, dyżur*. 2. bot. p. **Liljowiec**. <DŹN>

Dzienniczek, czka, lm. czki p. **Dziennik**: D. Justysi. Chwytam gorączkowo mój mały D. Dąb. D. nauczyciela do zapisywania stopni (= *notesik*). D. ucznia do zapisywania stopni i uwag względem sprawowania. <DŹN>

Dziennic i. *każdego dnia, codziennie, dzień w dzień, na dzień*: Wydaje 10 rubli D. 2. *na jeden dzień, na dzień, od dnia*: Najmować ludzi D.

Dziennik, a, lm. i i. *kajet do zapisywania codziennie tego, o czym ś. chce pamiętać, djarjusz, notatnik, pamiętnik*. 2. *księga urzędowa a. kupiecka do zapisywania wszystkich czynności*. 3. *księga do zapisywania uwag o sprawowaniu i postępach uczniów*. 4. *pismo codzienne, gazeta codzienna*: D. literacki, polityczny. 5. × *książka, zawierająca modlitwy na dzień*. D. kapłański (= *djurnal*). 6. [D.] = a) *miejsce, ogrodzone żerdziami a. dylami, służące do zamykania bydła w lecie podczas silnego upału, gdy zaczynają dokuczać baki*. b) *oborzysko, dziedziniec przed oborą*. c) a. [**Dzielnik**] *rozkaz pisany, okólnik, cyrkularz*. 7. bot. p. **Liljowiec**. Zdr. **Dzienniczek**. <DŹN>

Dziennikarka, i, lm. i forma ż. od **Dziennikarz**. **Dziennikarski** przym. od **Dziennikarz**: Kaczką dziennikarską (= *pogłoska fałszywa, puszczone przez dzienniki*).

Dziennikarstwo, a, bmn. i. *zawód dziennikarza*. 2. zb. *dzienniki, prasa*. 3. zb. *przen. dziennikarze*: Przedstawiciele dziennikarstwa.

Dziennikarz, a, lm. e i. *pisujący do dzienników, publicysta, gazeciarsz*. 2. *współpracownik Dziennika Warszawskiego*: Ja go dziesięć razy wyżej kładę nad dziennikarzów, t. j. autorów, pisujących do Dziennika Warszawskiego. Chm. 3. *urzędnik, utrzymujący dziennik*: Starszy D. D. główny. <DŹN>

× **Dziennocny**, a, lm. a p. **Dzenia**: Przedał i na wieczność darował pszczoły w dwójnicy w wyższym dziennocny za gr. 40. Gac.

× **Dziennonocny** *dzień i noc trwający*: Rozrywki dziennonocne. L. <DŹN+NOC>

Dzienny, Dniowy i. *dnia, jako czasu obecności słońca nad poziomem dotyczący*: Wszystkie nasze dzienne sprawy przyjm. litosiń, Boże prawy. Karp. Światłość dzienna gwiazdy załumita. Otw. Przen.: Ujrzeć światło dzienne (= *wodzieć ś. przyjsć na świat*). Zool.: Motyl D. Ptak drapieżny D. p. **Ptak**. × **Niedzienny** *puhacz*. Kullig. (= *nocny*). 2. *dnia, jako doby dotyczący*: Płaca dzienna. Obrachunek D. Robotnik D. Dzienna praca (gór.) = *na dobę płatna*. Rozkaz D. = *rozkaz, wydany przez wodza do wojska, obejmujący czynności danego dnia*. × *Ludzie wyrzutni i jakoby dzienni* (= *mający żyć jeden dzień*). Porządek D. (= *porządek czynności urzędowych danego dnia*). Przen.: Być na porządku dziennym (= *na dobie, na czasie*). Przejść nad czymś do porządku dziennego (= *zostawić na boku, nie uważać godnym rozważania*). Astr.: Łuk D. = *łuk, jaki opisuje w ciągu doby planeta, posuwający ś. po swej drodze dohota słońca*. Obrót D. = *pozorny obrót sklepienia niebie-*

skiego w ciągu doby, wywołany rzeczywistym obrotem wirowym ziemi. <DZŃ>

Dzień, dnia, [dzienia, 3 pp. dniu, 6 pp. dną, dnę], lm. dni a. dnie l. (astr.) część doby, w ciągu której słońce jest nad poziomem, (posp.) przeciąg czasu od rana do wieczora: D. astronomiczny = *przeciąg czasu od wschodu do zachodu słońca*. D. fizyczny = *przeciąg czasu od początku zorzy rannej do końca zorzy wieczornej*. D. i noc. Porównanie dnia z nocą. D. jest najdłuższy w lecie, a najkrótszy w zimie. Święta Łuca dnia przyrzuca. Prz. Na Nowy Rok przybyło dnia na zajęczy skok. Prz. W D. jechał, a w nocy odpoczywał. Podobne, jak D. do nocy. Prz. Każda sowa głupia w D. Fred. A. Z dnia robić noc (= *spać w dzień, a w nocy ś. bawić*). Długi, jak D. o głodzie. Prz. [D. morze] = *długi dzień*. Dni zwyczajne rachują ś. od rana do wieczora. Stasz. Da ci wolny opał w lecie, a światło w D. Prz. Biały, jasny D. Takiego ze świecą w biały D. szukać. Prz. Nie tylko w nocy to ś. dzieje, ale też i śród białą dnia. Petr. Po jasnym dniu chmury nastawają. Kołak. Jest to prawda tak jasna, jak słońce bez plamy, jak to, że tu stojemy, jak to, że D. mamy. Zabł. Dniaby mi nie stało, bym wszystko wypliczyć miał. Baz. Na D. ś. ma = *już blisko wschód słońca*. Już dobrze po północy na D. ś. skłoniło. Bardz. Już dobrze na D., idźmy teraz. L. Z obudwu stron długo na D. z równą nadzieją zwycięstwa bitwa trwała. Stryk. Szóstą na D. godzinę zegar bił ratuszny. Pot. (= *szóstą z rana*). Słońce w południe zapadło, zwątpili o dniu ludzie. Bardz. D. ś. robi. Już D. Już dobrze D. D. już, jak wół (= a) *już dawno słońce wzeszło; b) dzień już jest długi*. D. pochmurny, pogodny, wietrzny. † Mały D. = *świt a. zmierzch*: Skoro mały D., póki jeszcze nie było dobrze widzieć, niewiele rycerstwa swego ukazał. Kosz. (= *skoro świtało*). [Jeno D., jak D.] (= *jak tylko zaczęło świtać*). Za dnia = *przed zachodem słońca, przed wieczorem*: Radby tam jeszcze za dnia stanąć. (Wschód słońca, świt:) Choć D. bliżki, nie zobacze słońca. Krasiń. Wraz ze dnem a. równo ze dnem = o *świecie*: Równo ze dnem wszystko było na pogotowiu do dalszej podróży. Kras. Przede dnem a. do dnia = *przed wschodem słońca, przed świtem*: Do dnia wstawać. Ku dniowi, przed wschodem. Warg. (Pozdrowienie) D. dobry a. × Dobry D., a. Dobrydzień, Dzieńdobry, [Dzieńdobro, Dziendobry, dziec. Dzieńdoberk]. Powiedzieć komu D. dobry. Na dobry D. grają, wesele opowiadają. Dar. J. [Dnia] = *w ciągu dnia, na D.*: Tę modlitwę dwa razy dnia mawiać będzie. [Dnie] przys. = *w dniu*: Dnie śpiewa, a nocą czyta. [Na D.] = *po wschodzie słońca*: Dworska panna na D. długo sypia. [Na dniu] = *za dnia, w D.* Przen.: W jego (Reymonta) powieści panuje zawsze bardzo trzeźwy D. Pot. A. (= *oświetlanie faktów, sposób ich przedstawiania*). 2. *przeciąg czasu od północy do północy, przeciąg dwudziestu czterech godzin, doba*: Tydzień na siedem dni. Ten miesiąc ma 30 dni. Trzy dni jak wyjechał. Nie za jeden D. Kraków zbudowano. Prz. Nie frasuje ś. o D. jutrzejszy. Birk. Co trzeci D. Łada D. przyjedzie. D. świąteczny, niedzielny. Pamieć, abyś D. święty święcił. D. powszedni a. † pospolity. D. roboczy (= *przeznaczony na pracę, nieświęteczny*). D. imienia (= *imieniny*). D. narodzenia czyjego. L. (= *urodziny*). D. przed uroczystością (= *wilja*). D. odjazdu. D. nieszczęśliwy, feralny. [Stare dni] = *dni po nowiu*. Na starych dniach posadzona kapusta. [D.

dzisiejszy] przys. = *dnia dzisiejszego, dziś*: Słuchajcie, co wam powiem D. dzisiejszy. [Czarny D.] = *Wielki Piątek*. Sądny D. (= a) *wroczysty post u Żydów; b) przem. wielkie zamieszanie, rwetes, nieszczęście*. × D. sądowy, krytyczny, lekarski albo chorobny, zdrowiu ludzkiemu, albo też drzewom, owocom szkodliwy, albo niebezpieczny. Kn. D. wypłaty robotnikom. D. terminowy = *dzień zapłaty weksłu*. Dni respektowe a. ulgowe = *dni prawnej zwłoki, przysługującej dłużnikowi po terminie płatności weksłu*. D. protestowy = *następny po dniu wymagalności weksłu, w którym, w razie niezaplacenia, sporządza ś. protest*. D. nieprotestowy = *wyłączony z terminu wymagalności z powodu święta*. † D. dać = *wyznaczyć termin*. † Dalszy D. = *termin ośmnastotygodniowy w prawie niemieckim*. † D. (komu) wypowiedzieć = *służbę wymówić*. Przen.: Ona już doprawdy światu D. wypowie i czyni profesję. Tw. (= *pożegna ś. ze światem*). D. sądowy, niesądowy. × D. królewski (u rzeźmieśników) = *poniedziałek* (gdyż stanowi dalszy ciąg hulanki niedzielnej). Łada D. po niedzieli. Prz. Nazajutrz D. = *nazajutrz*. Sienk. Za D. to zrobi. L. Przen.: Wczorajszego dnia szukasz. Kn. (= *szukasz, czegoś nie zgubił, nie wiesz czy czego*). Na D. = *dziennie*: Ile zarabiasz na D? Brać lekarstwo trzy razy na D. Na D. robić = *pobierać zapłatę nie od sztuki, lecz za czas roboty*. Na dni ich zgodził (= *bez zobowiązania na dłuższy czas, z obowiązkiem płacenia dziennie*). Na D. mu strawę dałem. L. (= *na jeden D.*) D. w D., co D., D. po D., co boży D., co dnia, × D. na D., † D. podle a. pole dnia = *codziennie*: Szły D. na D. uniwersały, pełne potwarzy i fałszów. Ust. D. pole (a. podle) dnia rozkoszują. Leop. Nie sicez D. podle dnia trzech dni. Gost. (= *bez przerwy w ciągu trzech dni*). Z dnia na D., ode dnia do dnia, D. od dnia, × D. za D. = *jeden D. za drugim, nieustannie*: Z dnia na D. suknią brat pigkniejszą na ś. L. Ode dnia do dnia pokutem odkładał. Kulig. D.-od-dnia ciągnął sobie życie. Krasiń. D. za D. odkładać, od jutra do jutra. Mącz. Z dnia na D. żyć, × na D. żyć, × D. za D. żyć = *wlec życie, nie dbając o jutro*: Na D. żyć, D. za D. żyć, nie starać o jutrzejszym dniu, niebyć troskliwym. Mącz. Na D. żyję, nie myślą o grobie. Pot. [W jeden D.] = *jednego, pewnego dnia*. [D. na D., a. D. przy dniu] = *D. w D., co dzień*. Lpd.: † Po dwu dniu. Leop. 3. przem. *przestrzeń, którą można ująć a. ujechać w ciągu jednej doby*: D. drogi, jazdy. 4. przem. *liczba godzin na dobie, obracanych na pracę*: [Iś na D.] D. roboczy, in. czas roboczy, godziny pracy. D., pańszczyzna jednego dnia. L. Za D. robić komu. L. D. odrabiać. L. Należy ś. panu od tego chłopca cztery dni. Tyło dni pieszych, a tyle sprzężajnych potrzeba odbyć. 5. przem. *czas*: Od dziś dnia a. od dzisiejszego dnia. Do dziś dnia, do dzisiejszego dnia, po dziś D. (= *do tego czasu, dotąd*). Przyjdzie taki D. (= *czas, pora, chwila*). Pragną odwać D. gniewu i kłeski. Sienk. Chrystus mówił do Jana: wyszedłem od Ojca od dniów (zam. dni) wieczności. Białob. Chrystus był narodzony za dniów Heroda króla. Białob. 6. w lm. przem. *lata, życie*: Dni nasze, jak dni motylka. Mick. Śnutek dni moje króci. Kulig. Umarł Abraham w dobrej starości i dniów (zam. dni) pełny. Skar. Zakończył dni swoje Miecypsa. Pilch. W liście życzy mu długich dni. Birk. Bodajby złe dni mieli ci niewieściuchowie. Górn. 7. bot.: D. i noc p. **Pszeniec**. 8. gór. *przestrzeń zewnątrz kopalni, po-*

wierzchnia ziemi: Od dnia = z powierzchni ziemi. Zdr. Dzionek, Dziłoneczek, [Dziłniaszek, Dziłony-szek, Dniaszek]. <DŹŃ>

× Dzień, i, lm. e p. Dzieńta: Zwykli niektórzy pszczoły świeżo osiadłe z dzieńi wykurzywać. Skr. <DZIE>

[Dzieńdoberki] dziee. p. Dzień.

[Dzieńdobre] l. p. Dzień. 2. p. Dzieńdobry. Dzieńdobry l. p. Dzień. 2. [D. a. Dziendobry, Dzieńdobre] w wyrażeniu: Chodzić po dzieńdobrym = odwiedzać z kapelą domy gospodarzy (o weselnikach). <DŹŃ+DOB>

× Dzieńdzierzysto rzeźko, zwinnie, zręcznie: Na jednej nodze w lot, prędko, D. pałasz, zbroje i inny moderek przynosi. Dramat szkolny XVIII wieku. <Ukr. dzyndzurysty, dzyndzurysty>

× Dzieńga, i, lm. i p. Dziegga.

[Dzieńgiel, gla, lm. gle] p. Dziegiel.

× Dzieńha, y, lm. y p. Dziegga: Stuk ław i brzęk dzieńi i szabel zgrzyty. Słow.

Dzień i noc, dnia i nocy, blm. bot. p. Pszeniec.

[Dziepiero] p. Dopiero. <p. Dopiero>

[Dziepierz] = Dopiero. <p. Dopiero>

[Dzieprem] p. Dopiero. <p. Dopiero>

[Dziepro] p. Dopiero. <p. Dopiero>

[Dziepurta, y, lm. y] jabłko oporia. <p. Opor-ty, por. Daporoty, Depoty>

[Dzier, u, a, lm. y] p. Dzier.

Dzieraczynnik, a, lm. i bot. p. Dwuogonna. <?>

× Dzierać, a, ał i [Dzierać, Dzierać] = Drzeć (częstot.): Pszczółki żadnemu bartnikowi w drzewach pospolitych nie dzierała. Skr. Nocki nie spała, piórka dzierała na podusecki. <DZIOR>

Dzieraza, y, lm. y, Dzierazna, Dereza] bot. ros. widlak goździsty (lycopodium clavatum). <Brs. dziaraz(n)a, dziareza, Ukr. dereza>

[Dzierazna, y, lm. y] p. Dzieraza.

Dzierbian, u, lm. y, Alamanda bot. (alamanda) ros. z rodziny toinowatych. <?>

[Dzierbolenie się, a s., blm.] czynność cz. Dzierbolić s.

[Dzierbolić się, i s., il s.] biedzić s. <? por. Dziermolić>

× Dzierg, u, lm. i i [Dzierg] węzeł, supel, pęta: Sidła z końskich włosów, ukreconych na dziergi. Haur. <DZIERZG>

[Dziergacz, a, lm. e] p. Chrósciel i Derkacz. <Dźwn.>

Dziergaczka, i, lm. i narzędzie z długimi zębami do dziergania lnu. <DZIERZG>

Dziergać, a, ał, Dzierzgać, × Dzierzgać l. × p. Dzierzgnąć. 2. wyszywać, haftować. 3. obszywać co drobnym i gęstym ścięciem po brzegach: D. dziurki od guzików. Haf.: D. ząbki = obrabiać je grubo po brzegach. Chusteczka dziergana (= mająca ząbki obrabiane). 4. D. len = przeciągać garście zerwanego lnu po żeluznym grzebieniu w celu poodrywania główek. 5. [D.] kogo = wieszać. [D. s.] l. wieszać s. 2. zadłużać s. 3. zamieniać s., przybierać różne postacie. <DZIERZG>

Dzierganie, a, blm., czynność cz. Dziergać.

Dziergarka, i, lm. i tech. maszyna do szycia ścięciem łańcuskowym. <DZIERZG>

Dzierglica, y, lm. e narzędzie do czochrania lnu, in. r a l a. <DZIERZG>

× Dzierzgnąć, nie, nął, nied. × Dziergać spleść w węzelek: Forboby dzierganej roloty. Haur. <DZIERZG>

[Dziergnięcie, a, blm.] oberwanie główek nasien-nych u lnu. Por. Dziergać.

[Dziergon, a, lm. y] p. Dzierzgon.

[Dzierka, i, lm. i] bójka, bijatyka: Zaraz też nam s. po tej dzierce lżej na sercu stało. Kon. <DZIOR>

[Dzierkacz, a, lm. e] p. Chrósciel i Derkacz. <Dźwn.>

Dzierlatka, i, lm. i, [Derlatka, Dyrlatka], †Dziur-latka, †Dziurładka l. a. Pośmieciszka, Śmieciuszka, [Śmieciuszek, Pośmiecucha, Fagas] zool. (galerita cristata) ptak wroblowaty stożkodzioby z rodziny skowronków. 2. przen. dziewczyna wesoła, pusta: Zaczny z waści kawaler, i dlatego ją chwaliysz, ale że D., to D. Sienk. Młodsza (= pokojówka), nie nie znająca D. Kon. <Dźwn.>

[Dziermolenie, a, blm.] czynność cz. Dziermolić. [Dziermolić, i, il, Dziermolić] grać ladajako. <?>

Dzierocznik, a, lm. i bot. p. Dwuogonna. <?>

Dzierotka, i, lm. i bot. (clarkia) ros. z rodziny wiesiolkowatych. <?>

Dzierstwa, y, lm. y bot. (triumfetta) ros. z rodziny lipowatych. <?>

Dzierwota, y, lm. y bot. (ortegia) ros. <?>

Dzierzba, y, lm. y, Dzierzba zool. l. a. Gąsior-tek, [D. mała, Zemszczyk] (lanius minor) ptak wroblowaty zębodzioby z rodziny tej samej nazwy. 2. [D. wielka] p. Srokosz. 3. w lm. rodzina ptaków wroblowatych zębodziobych. <DZIERZB>

Dzierzbieniec, ńca, lm. ńce, Pawlanek bot. (hamadryas) ros.

Dzierzepnica, y, lm. e bot. (ricotia) ros. <?>

[Dzierzega, i, lm. i] l. rodzaj wyki. 2. p. Dzierzmoła. <DZIOR>

[Dzierzpać, a, ał] targać, rwać. <? DZIOR>

[Dzierzpanie, a, blm.] czynność cz. Dzierzpać.

Dzierzgać, a, lm. e zool. p. Wiklać. <DZIERZG>

Dzierzgać, a, ał p. Dziergać. Przen.: Ziemię całą wiatr tumanami osnuł, a słońce dzierzgało. Mick. Widziałem piękną dolinę przy Kownie, kędy ruszałek dłoń wiosną i latem ściele murawę, kraśnym dzierzga kwiatem. Mick. Pogodna noc grudniowa rozpięta błękitny, brylantami dzierzgany namiot. Chociń. <DZIERZG>

Dzierzganie, a, blm., czynność cz. Dzierzgać.

[Dzierzgnąć, nie, nął] irzeć (np. o obuwiu): Skorznia za mąłá, dzerzgnie. [D. s.] irzeć s., czochać s.: Koła dzierzgną s. o osie, jak zabraknie smarowidła.

[Dzierzgon, a, lm. y, Dziergon] narzędzie do dziergania lnu.

× Dzierzki (Dzierzki) p. Dziarski: Bramy pełne dzierzkiego samej młodzieży żołnierstwa. Stasz. <DZIARSK>

[Dzierzmolenie, a, blm.] czynność cz. Dzierzmolić.

[Dzierzmolić, i, il] p. Dziermolić.

[Dzierzmoła, y, lm. y] l. człowiek lichy grający, rzepoła. 2. a. [Dzierzega] człowiek warty, słaby, niewyrosły.

[Dzierzość, i, blm.] (Dzierzość) p. Dziarzość.

[Dzierzta, i, lm. e] p. Gierzta. <p. Gierzta>

Dzierzwolna, y, lm. y bot. (prockia) ros. z rodziny lipowatych. <?>

[Dzierzy] (Dzierzy) p. Dziarski.

[Dzierzać, a, ał] p. Dzierzyć.

† Dzierządło, a, lm. a (2 pp. lm. † dzierzadł) l. pęta. 2. rączka do trzymania naczynia: Ko-

new z dzierżadłem. (Przywil. konwis. lubel. 1620). <DZIERŻ>

Dzierżak, a, lm. i, [Dzierżuk, Dzirżak] i. *rekojęś, trzonek, szceg.=a) lój dłuższy cepa, cepisko; b) [D.] trzonek motylki, kłofa i t. p.* 2. [D.] *czepak*: Ryby łowią na D. <DZIERŻ>

Dzierżan, a, lm. y, bot. (chimarrhis) *roś. <?>* [Dzierżanie, a, blm.] czynność cz. Dzierżać. [Dzierżanka, i, lm. i] *córka chrzestna.* <DZIERŻ>

Dzierżawa, y, lm. y, † Dzirżawa i. † *trzymanie, posiadanie, władanie, władza, panowanie*: Człowiek ma jedynie czas w swej dzierżawie, a jednak mniej dba o niego. Pileh. Odzierży dzierżawę wiecznego żywota. Ml. duch. Imiona dzierżawę znaczące, nomina possessiva. Kn. 2. a) × *majętność, majątek ziemski*: Dzierżawy królewskie. L. Dzierżawy i pieniądze obróć ku klasztorowi. Ż. E. b) *przen. wog. posiadłość*: Spadła dla mnie po żonie dzierżawy. Mick. Zagrabiać cudze dokoła dzierżawy. Mick. Rozszerzając swoje panowanie, Azji, Afryki podbili dzierżawy. Mańk. 3. *używanie cudzej własności za opłatą właścicielowi, аренда*: D. czasowa (= *kończąca ś. po upływie pełnego czasu z góry określonego*). D. wieczysta (= *własność, której posiadacz obowiązany jest opłacać czynsz dzierżawny stały*). D. połowiczna (= *dzierżawa, przy której dzierżawca zam. czynszu w pieniądzu oddaje właścicielowi połowę zbioru w naturze*). D. eol., dochołu tabacznego, maszyny parowej. Wypuścić co w dzierżawę. Wziąć co w dzierżawę. 4. *majętność dzierżawiona*. 5. *opłata dzierżawna, czynsz, dzierżawne*: Ile płacisz dzierżawy? 6. × *dożywocie na królewsczyźnie, starostwo bez jurysdykcji*. 7. [D.] *majątek ziemski, szceg. taki, którym zawiadują mieszczący gdzieindziej*. Zdr. Dzierżawka. <DZIERŻ>

† Dzierżawać, a, ai p. Dzierżyć i Dzierżeć: Bywali na królestwo brani i dzierżawali sceptrum a. berło w rękach swoich. Orzech.

† Dzierżawanie, a, blm., czynność cz. Dzierżawać.

Dzierżawca, y, lm. y, 2 pp. lm. † *dzierżawiec, † Dzirżawca, † Dzirżewca* i. *ten, co trzyma czyjąś własność w dzierżawie, arendarz*. 2. × *starosta bez władzy sądowej*. 3. † *właściciel, posiadacz, pan*: Podnoszę rękę moję do Boga, dzierżawcy nieba i ziemi. Wuj.

Dzierżawczy i. przym. od Dzierżawca; † Dzierżewczy. 2. a. × Dzierżawny gram. *posiadanie oznaczający*: Zaimek D.

Dzierżawczyni, i, lm. e i. a. † Dzierżawka forma ż. od Dzierżawca. 2. *żona dzierżawcy*.

Dzierżawić, i, il i. *trzymać w dzierżawie, arendować*: Od lat wielu dzierżawił karczmę. Mick. 2. × *w dzierżawę wypuszczać, wydzierżawiać*. <DZIERŻ>

Dzierżawienie, a, blm., czynność cz. Dzierżawić. Dzierżawina, y, lm. y *licha dzierżawa*: Wziąć jaką dzierżawinę. Orzech.

Dzierżawka, i, lm. i i. p. Dzierżawa. 2. † p. Dzierżawczyni.

Dzierżawne, ego, blm. *opłata za dzierżawę, czynsz dzierżawny*.

Dzierżawny i. przym. od Dzierżawa: Kontrakt D. 2. i † *mocny, potężny*: Ku ozdobie Najjaśniejszego i Dzierżawniejszego Wielkiego Hosudara Jana III. Vol. 3. gram.: × Zaimek D. p. Dzierżawczy. <DZIERŻ>

Dzierżba, y, lm. y zool. i. p. Dzierzba. 2. p. Srokosz. <p. Dzierzba>

× Dzierżeć, y, ai, † Dzirżeć, częstot. † Dzierżawać i. p. Dzierżyć: a) Dzierż to, co masz.

Rej. Stał i ku ziemi dzierżał lice blade. Mick. Przen.: Dzierżał na wodzy swe żądze. Górn. b) Ci wszystko dzierżę, tamci nie mają. Kras. D., posiadać jako dzierżawca majątność, dobro. L. Bułgarowie zwojowali Tracę i dotychmiast dzierżę. Lat. 2. Dziecię D. a. przy piersiach D. = *piersi dawać, karmić, piastować, mieć przy*: Bida brzemienym i przy piersiach dzierżącym w tamte dni. Leop. Mamka, iż dziecię dzierży, trzeba, żeby nagrodę miała. Boh. 3. *trzymać gdzieś, nie puszczając, zatrzymywać*: Wielkie trudności bywają o zbiegłe poddane; jedni ś. ich niesłusznie upominają, a drudzy niesłusznie poddane cudze dzierżę. Górn. Takiego mają do więzienia wsadzić i D. w nim dotychmiast, póki stronie żałosnej dosyć nie uczyni. St. lit. Ma być dzierżan w więzy. † Pruski mistrz, nie mając czym zapłacić służebnym swoim, dzierżał je na słowie. Paszk. (= *trzymać na słowo*). † D. na sobie nieprzyjaciela = *zatrzymywać go, nie puszczając dalej*: Herburt ordę wszystkich tatarską na sobie dzierżawszy, gardło swe męźnie dał. Orzech. 4. Ster D. = *mocno kierować*: Ku portu ster dzierże. Orzech. 5. *zachowywać, podtrzymywać*: Piłność z oszczędliwością dzierży gospodarstwo. Mącz. 6. † *wykonywać, dokonywać, dopełniać, do skutku doprowadzać*: Aby ten urząd dobrze i czesno dzierżał. Ort. Odpór przeciwko komu D. = *opór stawiać, występować przeciwko komu*: Dysputował o rzeczach ku filozofji należących; przeciwko któremu odpór dzierżał Jan Karmelita. Baz. (= *oponował*). D. komu danego słowa = *dotrzymywać, dochowywać*. Dzierżał wiarę, posłuszeństwo. Byście nigdy z podejrzanami składów nie dzierżeli. Papr. (= *spółki nie utrzymywali*). 7. a) D. czyją stronę = *trzymać czyją stronę*. b) D. z kim = *trzymać z kim*: D. z kim, tak mniemać, jak i on. Mącz. 8. † D. kogo na czym = *utrzymywać go w czym*: Prosił Polacy Kazimierza, aby ich upewnić i na wątpliwęj rzeczy nie dzierżał, jeśli ma przyjąć królestwo lub nie. Biel. M. (= *w wątpliwości nie utrzymywał*). 9. † D. czym na kogo = *przy nim z czym obstawoć, jemu przysądzać*: Po śmierci Mieczysławowej wszyscy na Leszka Białego monarchją dzierżeli. Biel. M. 10. † o kim, o czym a. kogo, co = *trzymać, sądzić, mniemać, myśleć, uważać za kogo a. za co*: O nim wszyscy dobrze dzierżę. Op. Pannę Maryją nabłogosławieńszą między niewiastami być dzierżę. Baz. Dzierżę o tym, że kto by tak mówił, iż by go trudno wyrozumieć, byłaby to silna wada. Górn. Julian o Krystusie przedtem nie dzierżał, jako Arjan. Biel. M. (= *w Chrystusa nie wierzył*). × D. ś. i. i [Dzierżyć ś.] *trzymać ś. czego, nie odstępować od czego*: Sędzia samego prawa polskiego ś. dzierży. Górn. Dzierżąc ś. zwyczaj. Glicz. Opuści człowiek ojca swego i matki, a będzie ś. dzierżał żony swojej. Leop. 2. *wziąć ś. z czym, spajać ś., trzymać ś., czego*: Jedno ś. zgoła drugiego nie dzierży, choć wiersz nierówny niemal nicią mierzy. Opal. Ł. 3. na czym = *pedzić życie pośród czego, zajmując ś. czym*. Kn. <DZIERŻ>

× Dzierżek, żka, lm. żki *żart. ten, co ma w rękę, posiadacz*: Wolę być zawsze dzierżkiem, niżeli czekajem. Koch. <Zap. żart. imię Dzierż(-kraj, -sław i t. p.), w zdrobieniu Dzierżek; por. Sobek, Świętoszek z Sobiesław, Świętasław i t. p.>

Dzierżenie, a, blm., czynność cz. Dzierżyć i Dzierżeć: Był w dzierżeniu piątej części karczmy 15 lat. Rota krak. 1400 (= *w posiadaniu*).

Ode sta lat z ich dzierżenia nie wychodziło. Rota krak. 1400. Wolno wypuścić dłużnika z swego dzierżenia. Ort. (= *zatrzymanie, aresztu*). †Dzierżek wwiązał ś. na me D. i wziął tego roku siano z łąk. Rota krak. r. 1400 (= *posiadłość*). <DZIERŻ>

×Dzierżenie się, a ś., blm., czynność cz. Dzierżęć ś.

Dzierżęga, i, lm. i bot. 1. p. Niestatek. 2. p. Rzęsa. 3. p. Turzyca. <p. Dzierżęga>

×Dzierżgać, a, al p. Dziergać. <DZIERZG>

×Dzierżganie, a, blm., czynność cz. Dzierżgać.

×Dzierżny mogący być dzierżonym. <DZIERŻ>
Dzierżon, a, lm. y rodzaj ula. <Od nazwiska księdza Jana Dzierżona, †przed kilku laty>

[Dzierżuk, a, lm. i] p. Dzierżak.

×Dzierżyciel, a, lm. e ten, co dzierży, posiadacz, szczeg. czasowy: D. starostwa (w Galicji) = *tenantariusz*. <DZIERŻ>

×Dzierżycielka, i, lm. i forma ż. od Dzierżyciel.

Dzierżyć, y, ył, ×Dzierżęć, [Dzierżać], †Dzierżęć, częstot. †Dzierżawać i. *trzymać, nie puszczać*: Dzierżąc palec przy ustach, temi rzekła słowy. Mick. Marek, dzierżąc w rękę prosię, przygrywa na krzywonoście. Kant. Ja głybym w dłoni mojej dzierżył światy... Rod. Pjawkę podkomorzego dzierżę go pod uszy. Mick. Kogut, nieruchomie dzierżąc dziób zadarty... Mick. Przen.: Żona dzierży urząd i jego czuprynę. Fred. A. Szczęśliwi ludzie, których anioł dzierży w swojej opiece. Słow. 2. *mieć w swojej władzy, szczeg. czasowo, władać czasowo; wog. władać, posiadać*: Skapstwo panów, usiłujących uwolnić ś. od powinnych wydatków z dzierżonych przez siebie starostw. Szaj. Nie znając własności osobistej, dzierżyli w charakterze posiadaczy nadane im przez monarchę grunta państwowe. Smol. Co ojciec dzierżył, to i nam D. Sienk. Dobra ziemskie, przez nich różnemi tytułami dzierżone, oddane były na dziedzictwo. H. Pot. Dowództwo nad niemi dzierżył wysoki i smukły rycerz. Sienk. ×D. czym: Korjat dzierżył Nowogródkiem. Stadn. 3. myśl. (o psie) *długo i rączo gonić*: Ogar dzierży moeno kota. [D. ś.] 1. p. Dzierżęć: Dzierży ś., jak ślepy kłami. Prz. [2. *trzymać ś., nie dawać ś., nadrabiać miną*: Mąsz ni mąsz, ale sie dzierż. Prz. 3. *trzymać ś., miewać ś.*: A jakoż baba dzierży sie ta jescce? <DZIERŻ>

Dzierżatyna, y, lm. y, [Dzierżęcina] *miarą powierzchni ziemi*, in. *diiesiątina*. <Spolszczenie Ros. *desjatina*>

[Dzierżatoczek, czka, lm. czki] p. Dzierżatka: Gramy po dziesiątaczku. <DZIESIĘ>

Dzierżatka, a, lm. i 1. *kosz butelkowy z przegródkami na dziesięć butelek*. 2. [D.] = a) a. [Dzierżatka] *dom o dziesięciu mieszkaniach*. b) p. Dzierżatka. c) *moneta dziesięciocentowa, szóstka*. 3. myśl. *jelen, mający po pięć gałęzi na każdym z rogów*. Zdr. [Dzierżatoczek]. <DZIESIĘ>

Dzierżatczyna, y, lm. y *marna dzierżatka*: Jak ciężko żałował dzierżatczyna! mimo to musiał zapłacić i list poszedł. Prus. Łeb to zadziera, ale nim ci da, czleku, dzierżatczynie, to ją pierwej ze trzy razy obejrzy. Prus.

Dzierżateczka, i, lm. i p. Dzierżatka.

Dzierżatek, tka, lm. tkł i. a) a. Dzierżatka *dziesięć sztuk*: D. osób. b) *mat. dziesięć jedności*. Klasa dziesiątków. Klasa dziesiątków tysięcy. 2. [D.] *dziesięć snopów zboża, ustawionych na*

połu. 3. †*miarą drzewa*: D. drew ma sięgów 8. Sol. 4. ×D. żołnierów p. Dzierżatka. Kn. 5. †p. Dzierżętnik: Z dzierżatka bywa rotmistrz, z szlachcica ksiądz, z księdza biskup. Górń. 6. p. Dzierżęciolecie: W ostatnim dziesiątku przeszłego stulecia. 7. a. Techer garb. *paczka z dziesięciu skór ciętych a. innych drobnych*. <DZIESIĘ>

Dzierżatka, i, lm. i 1. *cyfra oznaczająca dziesięć*. 2. p. Dzierżatek: Lat dziesiątkę bez niego musiał żyć. Słow. 3. p. Dzierżęciolecie: Najwięcej przyczynili ś. do rewolucji w pozycji pierwszych dziesiątek naszego wieku. 4. = a) *karta o dziesięciu oczkach, dyska*, ×*kralka*. b) *koszka o dziesięciu oczkach*. 5. a. Dzierżęciolecie, [Dzierżatka] *moneta dziesięciogroszowa, dyska*. 6. [D.] *moneta, zawierająca dziesięć guldów*: Miały być miliony, tymczasem trudno już było, nie powiem o setki, nawet o dziesiątki i piątki. Rog. 7. a. ×Dzierżęcina *dziesiąta część*: $\frac{2}{10}$ ośm dziesiątek. Jak. J. 8. [D.] = a) p. Dzierżatek. b) *drugie śniadanie*. 9. a. ×Dzierżatek, †Dzierżęcina *oddział wojska z dziesięciu żołnierzy*, in. †*dziesiątka*: Na dziesiątki dzieliły ś. zaciągnięte wojskowe za Piastów. 10. a. Dekada fil. *jedna z dziesięciu zasadniczych liczb w metafizyce pitagorejskiej*. 11. gór. *stos, ułożony z dziesięciu skrzynek, korcy i t. p. rudy a. węgla kamiennego*. 12. rzeź. *kielbasku sucha myśliwska*. Zdr. Dzierżateczka. <DZIESIĘ>

Dzierżatkować, uje, ował 1. *karac co dziesiątego, decymować*. 2. *przen. dotykać a. tępować w wielkiej ilości, szerzyć zniszczenie, wyrzywać ofiary*: Choroba straszliwa, dziesiątkująca w okolicach niektóre wsie i największe osady, powoli ustawać poczęła. Krasz. Tyle tysięcy współbraci naszych, dziesiątkowanych ustawicznie plagą pogańską. Szaj. 3. ×*dzielić na dziesiątki*. <DZIESIĘ>

Dzierżatkowanie, a, blm., czynność cz. Dzierżatkować.

Dzierżatkowy 1. *przym. od Dzierżatek, p. Dzierżętny*. 2. ×*przym. od Dzierżatka*: Cyna, do której dziesiątą część ołowiu dodają, dziesiątkowa. Krum. (= *dziesiątą część ołowiu zawierająca*). <DZIESIĘ>

×Dzierżęcina, y, lm. e 1. *obchód dziesiątej rocznicy*: Konstantyn, dziesiąty rok na państwie mając, dziesiątę sprawował nie po pogańsku, w igrzyskach i biesiadach, ale w modlitwach. Skar. 2. p. Dzierżęciolecie: Żyjemy już w ostatniej dziesiąticy wieku osmnastego. L.

×Dzierżęciność, a, blm. *urząd dziesiątnika*.

†Dzierżęcnik, a, lm. oy 1. *jeden z dziesiątych najwyższych urzędników rzymskich, decemwir*. 2. p. Dzierżęcnik: Uczyli ich rotmistrzami, setnikami, pięćdziesiątniki i dziesiątniki. Leop. <DZIESIĘ>

†Dzierżęcny' p. Dzierżęcny: Ułomki dziesiątne. Łs.

×Dzierżęcioroczny 1. p. Dzierżęciolecie. 2. *co dziesięć lat przypadający*: D. fest. Kn. <DZIESIĘ +RZEK>

Dzierżęty liczb. porządkowy od Dzierżęć: D. raz. Dzierżęta godzina. D. (dom. dzień) lipca. D. na liście. Papież Leon D. Pięć dziesiątych (dom. części). Po dziesiątę (przys.). Powie on i dziesiątemu, żeby mi nie przymawiał. Boh. (= *nieszadnemu, każdemu*). Dzierżęta (dom. godzina) bika. Piąte przez dziesiątę a. [z dziesiątą jedno] = *niedoładnie*. Dzierżęta woda po kisielu a. na kisielu =

bardzo daleki krewny: On Horeszkom dziesiąta woda na kisielu. Miek. <DZIESIĘ>

Dziesięcina, y, lm. y I. dziesiąta część plodów ziemi a. przychówku, oddawana jako podatek kościołowi, niel. państwu: Dziesięciny kościołowi wiernie oddawać. Dziesięciny prawem królewskim za pogaństwa będące, za chrześcijaństwa ustąpienie zostały kościołom. Skar. D. krwawa, gruntowa, stara, nowa (prow. nowizna), właściwa (= naturalna), wytyczna, snopowa, worowa, osepowa. Dziesięcinę dawać. Dziesięcinę odbierać, wytykać. Z pezoł i innego wszelakiego bytła dziesięcinik bierze swoją dziesięcinę. Sz. 2. × p. **Dziesiątka**: Wielki post jest dziesięciną wszystkiego roku. Sak. 3. [D.] p. **Dziesiątyna**. Zdr. **Dziesięćinka**. <DZIESIĘ>

Dziesięćinka, i, lm. i p. **Dziesięćina**.

× **Dziesięćinnik**, a, lm. cy ten, co pobiera dziesięcinę: Z pezoł i innego wszelakiego bytła D. bierze swoją dziesięcinę. Sz.

Dziesięćinny I. × **dziesięćinny** dotyczący: Lata dziesięćinnego trzeciego. Dziesięćinne pole. Bobr. (= z którego dziesięcinę pobierano). 2. a. **Dziesięćinowy** jako dziesięćina dawany: Snop D. 3. × **obowiązany** do dziesięćiny: Dzierżawa ten dziesięćinnym jest kościołowi. 4. × **pobierający** dziesięcinę: Cerkiw dziesięćinna w Kijowie. 5. × **przen. wyborowy, najlepszy, przedni**: Wybrany, lepszy, D., jakby z dziesięciu wybrany. Bobr. <DZIESIĘ>

× **Dziesięćinować**, uje, ował dawać dziesięcinę a. jako dziesięćinę: Dziesięćinujecie miętkę i rutę. Bud.

× **Dziesięćinowanie**, a, blm., czynność cz. **Dziesięćinować**.

Dziesięćinowy p. **Dziesięćinny**.

Dziesięćinoboczny dziesięć boków mający. <DZIESIĘ+BOK>

Dziesięćinobok, u, lm. i mat. figura złożona z dziesięciu prostych (boków), z których żadne trzy nie przecinają ś. w jednym punkcie: D. zupełny, zwykły a. prosty, płaski, foremny.

Dziesięćinocentowy dziesięć centów kosztujący; dziesięć centów zawierający: Jednego dnia brakowało mi dwóch srebrniaczeków dziesięćinocentowych. Bał. <DZIESIĘ+Cent>

Dziesięćinochatowy dziesięć chat liczący: Folwarczek D. Orzesz. <DZIESIĘ+Chata>

Dziesięćinodniowy I. dziesięć dni trwający: Praca dziesięćinodniowa. 2. dziesięć dni mający: Niemowlę dziesięćinodniowe. 3. × Co D. = co dziesięć dni przypadający. Sł. wil. <DZIESIĘ+DZN>

Dziesięćinogarncowy dziesięć garnców zawierający: Chęć, żeby im chłopską miarą dziesięćinogarncową mierzyć. Krasz. <DZIESIĘ+GARN>

Dziesięćinogłowy dziesięć głów mający. <DZIESIĘ+GŁOW>

Dziesięćinogodzinny I. dziesięć godzin trwający: Walka dziesięćinogodzinna. 2. × Co D. = co dziesięć godzin powtarzający. Sł. wil. <DZIESIĘ+GOD>

Dziesięćinogroszówka, i, lm. i p. **Dziesiątka**. <DZIESIĘ+Grosz>

× **Dziesięćinogród**, ody, lm. ody ogół dziesięciu miast, znajdujących ś. w jednym państwie. <DZIESIĘ+GROD>

Dziesięćioherbowy (o rodzinach szlacheckich jednego nazwiska) dziesięciu herbami pieczętujący ś.: Ostrowski D. po wszystkiej Rzeczypospolitej. Rol. <DZIESIĘ+Herb>

Dziesięćiókąt, a, lm. y mat. figura złożona z dziesięciu punktów (wierzchołków), z których żadne trzy nie leżą na jednej prostej, i z prostych, łączących te wierzchołki: D. zupełny, zwykły a. prosty, płaski, foremny, wpisany w koło a. opisany na kole. <DZIESIĘ+Kąt>

Dziesięćiókątny, × **Dziesięćiókąt** dziesięć kątów mający: Figura dziesięćiókątna. Sol.

× **Dziesięćiókąt** p. **Dziesięćiókątny**. Bobr.

Dziesięćiókopięjkowy I. dziesięć kopiejek zawierający: Moneta dziesięćiókopięjkowa. 2. dziesięć kopiejek kosztujący: Cygaro dziesięćiókopięjkowe. <DZIESIĘ+Kopiejka>

Dziesięćiókopięjkówka, i, lm. i moneta dziesięćiókopięjkowa.

Dziesięćiókorcowy dziesięć korcy zawierający: Skrzynia dziesięćiókorcowa. <DZIESIĘ+Korc>

Dziesięćiókoronowy dziesięć koron (= monet) zawierający: Moneta dziesięćiókoronowa <DZIESIĘ+Korona>

Dziesięćiókrotny, × **Dziesięćiókrotny** dziesięć razy powtórzony. <DZIESIĘ+KROT>

Dziesięćiolecie, a, lm. a, **Dziesiątek**, **Dziesiątka**, × **Dziesiątnia**, × **Dziesiątnica** przeciąg dziesięciu lat. <DZIESIĘ+LAT>

Dziesięćioletni I. a. × **Dziesiątoroczny** dziesięć lat trwający a. mający. 2. !Rocznica dziesięćioletnia = dziesiąta.

Dziesięćiołokciowy mający dziesięć łokci długości, szerokości a. wysokości: D. pulpit. Ochoe. <DZIESIĘ+ŁOK(C)>

× **Dziesięćiomiesięcznie** przys. od **Dziesięćiomiesięczny**. I.

Dziesięćiomiesięczny, × **Dziesięćmiesięczny** I. dziesięć miesięcy trwający a. mający. 2. × Co D. = co dziesięć miesięcy przypadający. <DZIESIĘ+MIESIĘC>

Dziesięćiomiljonowy dziesięć milionów liczący: Dość mu skinąć, ażeby za pośrednictwem panny stać ś. współwłaścicielem dziesięćiomiljonowej fortuny jej ojea. Kasz. <DZIESIĘ+Miljon>

Dziesięćiomilowy dziesięć mil wynoszący: Już tylko dziesięćiomilowa odległość przedzielała go od Lwowa. Szaj. <DZIESIĘ+Mila>

† **Dziesięcion**, u, blm. dziesięćoro bożego przykazania. <DZIESIĘ>

Dziesięćionogi dziesięć nóg mający; zool.: Skorupiak D. p. **Skorupiak**. <DZIESIĘ+NOG>

Dziesięćiopiętrowy I. dziesięć piętr mający: Dom D. 2. na dziesięć piętr wysoki: Dziesięćiopiętrowa huśtawka. Prus. <DZIESIĘ+PIĘTR>

Dziesięćiopęcikowy bot. dziesięć pęcików mający: Kwiat D. <DZIESIĘ+PIĘT>

Dziesięćiopudowy dziesięć pudów wążący a. pomieścić mogący: Ciężar D. Beezka dziesięćiopudowa. <DZIESIĘ+Pod>

I. [Dziesięćiorak, a, lm. i] dom dworski, na dziesięć rodzin parobków przeznaczony. <DZIESIĘ>

2. [Dziesięćiorak] p. **Dziesięćiorako**.

Dziesięćioraki I. dziesięć gatunków mający. 2. × a. † **Dziesięćiorcy** dziesięć razy tyle wynoszący, dziesięćiókrotny: D. zysk. Falib. <DZIESIĘ>

Dziesięćiorako, [Dziesięćiorak] przys. od **Dziesięćioraki**.

Dziesięćiorakość, i, blm. rz. od **Dziesięćioraki**. **Dziesięćioramienny** dziesięć ramion mający: D. głowonóg. Ślus. <DZIESIĘ+RA(MIEN)>

† **Dziesięćiorgi** p. **Dziesięćiorcy**: Przepęca przykazania dziesięćiorgiego. Dekalog z w. XV. <DZIESIĘ>

× **Dziesięciornasobny** *wynoszący dziesięć razy tyle.* <DZIESIĘ+Na+SIĘB>

× **Dziesięciornasób**, × **W dziesięciornasób** *dziesięć razy (tyle):* W D. więcej (grosza) przywozłem. Skal.

Dziesięcioro, rga a. † **ra** 1. *licz. zb. od Dziesięć, dziesięć sztuk (szczeg. różnego rodzaju):* D. ludzi, zwierząt. D. bożego przykazania. † Nie dodał dziesięcióra skotu. × **Panie Boże**, nagróżdź tyle D. (= *dziesięć razy tyle*). Jeden łeb utniesz, drugi rośnie skoro — i ten ucięty rośnie w D. Mick. [Chleba D.]. 2. *zam. dziesięcioro bożego przykazaniu:* Ojeże nasz, i Zdrowaś, i Wierzę, D. i koronki. Mick. <DZIESIĘ>

Dziesięciorogi *mający dziesięć rogów:* Potwór D. Wor. <DZIESIĘ+ROG>

Dziesięciorubłowy *dziesięć rubli zawierający:* Papierek D. <DZIESIĘ+Rubel>

Dziesięciorubłowa, i, lm. i *moneta dziesięciorublowa:* Nie patrzyła na dziesięciorubłówek, pieniądze dla niej w tej chwili nie miały żadnego znaczenia. Zap.

† **Dziesięciory** 1. p. **Dziesięcioraki:** Dziesięcióra dziesięć uczyni sto. Grz. 2. a. † **Dziesięciorgi** *dziesięć jedności liczący:* Dziesięcioro boże przykazanie. Karnk. <DZIESIĘ>

Dziesięciorzędny *w dziesiętym rzędzie stojący, najpodrzedniejszy:* Chciałby jednym tchem wszystko z dziesięciorzędnymi szczegółami odmalować. Dąb. <DZIESIĘ+RZĘD>

Dziesięciorzędowy *dziesięć rzędów (wiosł) mający:* D. okręt. Bobr.

Dziesięciosłupkowy *bot. dziesięć słupków mający:* Kwiat D. <DZIESIĘ+S(T)ŁUP>

Dziesięciostopowy, × **Dziesięćstopny** *dziesięć stóp wynoszący:* Oszczep D. Mł. <DZIESIĘ+STOP>

Dziesięciostrzałowy *dziesięć nabojuów mieszczący:* D. rewolwer. Es. <DZIESIĘ+STRZAŁ>

Dziesięciotysięczny, × **Dziesięćtysięczny** 1. *licz. porządkowy od Dziesięć tysięcy.* 2. *dziesięć tysięcy liczący:* Armja dziesięciotysięczna. <DZIESIĘ+Tysiąc>

Dziesięciowiekowy *dziesięć wieków trwający:* Dziesięciowiekowa praca. <DZIESIĘ+WIEK>

Dziesięciowiosłowa, i, lm. i *wiośl. mieszcząca dziesięć wiosłarzy.* <DZIESIĘ+WIOD>

Dziesięciozłotówka, i, lm. i *moneta, zawierająca dziesięć złotych, dziesięć złotych w jednej monecie.* <DZIESIĘ+Złoty>

Dziesięciu p. **Dziesięć.** (O zwierzęciu): Lepszy jeden wróbel w garści, jak D. na dachu. Prz.

Dziesięć, **dziesięciu**, [**dziesięci**, **dziesięciuk**, **dziesięciu**, **dziesięci**], † **dziesięci**, † **dziesięci**, [3 pp. **dziesięciom**], 6 pp. † **dziesięci** a. † **dziesięci**, 7 pp. † **dziesięci**, [**dziesięci**], **dziesięci**, **dziesięci**, o męczyznach **Dziesięciu** = 10: D. kobiet, dzieci, koni. † D. a D. = *po dziesięciu*. D. tysięcy = 10.000. † Synowie Judyzy pojмали drugą D. tysięcy mężów. Wuj. † Ot dziesięci lat. † Do dziesięci lat. † Pod dziesięcią grzywien. † Dziesięcią tysięcy ómów. † W dziesięci grzywien. <DZIESIĘ>

× **Dziesięćkroć** *dziesięć razy, po dziesięć razy:* Djabolistowie D. na dzień djabłu pokłon oddawali. Birk. <DZIESIĘ+KROT>

× **Dziesięćkrotnie** *przys. od Dziesięćkrotny.* <DZIESIĘ+KROT>

× **Dziesięćkrotny** p. **Dziesięciokrotny.**

× **Dziesięćmiesięcznie** *przys. od Dziesięćmiesięczny.* <DZIESIĘ+MIESIĘC>

× **Dziesięćmiesięczny** p. **Dziesięćmiesięczny.** † **Dziesięćmiesiąt** *dziesięć nie mający:* Dziesięćmiesiąta arfa. Klon. (= 10 naci). <DZIESIĘ+NIT>

× **Dziesięćstopny** p. **Dziesięćstopowy:** Dziesięćstopna laska = *pręt mierniczy.* <DZIESIĘ+STOP>

× **Dziesięćtysięczny** p. **Dziesięćtysięczny:** Dziesięćtysięczna liczba. Kn. <DZIESIĘ+Tysiąc>

Dziesięćka, i, lm. i *bot. p. Czerpatka.* <DZIESIĘ>

Dziesięćkowaty *bot.:* Rośliny dziesięćkowane p. **Czerpatkowaty.**

Dziesięćnia, i, lm. e 1. × p. **Dziesięćciecie.** 2. *leśn. przestrzeń lasu, na dziesięć cię rocznych podzielona.* <DZIESIĘ>

† **Dziesięćnica**, y, lm. e 1. p. **Dziesięćka.** 2. *cerkiew dziesięćnica:* Cerkiew i monastery Michała Archaniola, św. Bazylego, dziesięćnicy czyli Narodzenia Dziewicy. Lel.

Dziesięćnik, a, lm. oy 1. *naczelnik dziesięciu ludzi = a) a. † Dziesięćnik, † Dziesięćnik przelożony nad dziesięćciu zobuierzami. b) × przelożony nad dziesięćciu domami włościan. c) × przelożony nad dziesięćciu oficjalistami dworskimi: D. karbowych, polowych. Goł. Kmieć szedł śmiało ze skargą na włodarza, dwornika, czy dziesięćników. Rost. d) oficjalista władzy rzecznej, przelożony nad 10 wytycznemi. 2. × najniższy urzędnik policyjny.* <DZIESIĘ>

Dziesięćny, † **Dziesięćny** *mat. 1. Miary dziesięćne = dzielące 8. na dziesięć, sto, tysiąc części drobniejszych, szczeg. miary metryczne, in. × miary dziesięćkowe. 2. Układ liczenia D. a. Dziesięćkowy = układ, którego podstawą jest liczba dziesięć. Logarytmy dziesięćne. 3. Ułamek D. = ułamek, którego mianownikiem jest 10, 100 a. wo. jakakolwiek potęga całkowita liczby 10. 4. Waga dziesięćna = waga, na której dany ciężar można zważyć gwichtami dziesięć razy lżejszemi, in. waga decymalna.* <DZIESIĘ>

[**Dziesięćtować**, **uje**, **owal**] *kogo = bardzo komu coś polecać:* Zróbże to, to cie dziesięćtuję. Por. **Zdziesięćtając.**

[**Dziesięćtowanie**, a, blm.] *czynność cz. Dziesięćtować.*

[**Dziesięćtucha**, y, lm. y, **Święta dziesięćtucha**] 1. *jarmark w dziesiątym tygodniu po Wielkanocy. 2. piątek dziesiąty po Wielkanocy.*

Dziesięćprzyn, u, lm. y *bot. (seriphium) roś. (?> [Dziś] p. Gdzieś.*

Dziesięćny *mający dzieci, obarczony dziećmi.* <DZIE>

† **Dziesięćwa**, y, blm., † **Dziesięćwa** *urządzenie dzień w drzewach:* Powinien na onym boru robotą i dziesięćwa na każdy rok wystatezać. Skr. <DZIE>

[**Dziesięćucha**, y, lm. y] p. **Dziesięćucha:** *Przybacyła sobie babka, kady dziesięćucha była. Prz. Zdr. [Dziesięćuczka, Dziesięćuczka]. Zgr. [Dziesięćuczko].* <DZIE>

[**Dziesięćuczka**, i, lm. i] p. **Dziesięćucha.** [**Dziesięćuczka**, y, lm. e] p. **Dziesięćucha.** [**Dziesięćuczka**, y, lm. y] p. **Dziesięćuczka.** [**Dziesięćuczko**, a, lm. a] p. **Dziesięćucha.**

Dziesięćwa, y, lm. y 1. a. **Dziesięćwa** *dziewczę łożę, wrocze, niewinne, dziewica:* A ty, młodsza dziewo, co mi przyrzekasz? Słow. Wando, krasna dziewo naszal Faleń. Ów renegat basza, sroższy nad lwa i tygrysa, co go nie tknęła żadna D. nasza. Mick. 2. *pog. p. Dziesięćwa:* D. kieby łania. Prz. <DZIE>

[Dziewać, a, ał] p. Dziać: Co ta panna dziewała, co nam ś. tu dostała? × D. ś. p. Dziać: Cuda ś. dziewały przy onych grobach. Gil. Mnie piekło skosztować i zła i dobra, a popatrzeć, jak ś. to tam gdzieindziej dziewało. Krasz. <DZIE>

[Dziewanie, a, blm.] czynność cz. Dziewać.

× Dziewanie się, a ś., blm., czynność cz. Dziewać ś.

1. Dziewanna, y, lm. y i. a. Dziwizna bot. (verbascum) roś. z rodziny trędownikowatych. Gantki: a) D. górna a. Gorzykwiat, Gorzyknót (v. montanum). b) D. mniejsza (v. lychnitis). c) D. wielka a. lekarska (v. thapsus). 2. D. guzowata p. Helmek. <DZIW, por. Czes. divizna, Srb. divizna>

2. Dziewanna zł. l. osiem. 2. a. Dziwun, Dziworum, Dziwora, Dziwem, Dzigora, Dzikus dziewięć (w mętowaniu). <Przekręcenie Dziewięć>

Dziewczacek, czka, lm. czki p. Dziewczak: Biedny, biedny mój D! Ale siuprem zieleniaczek! Chęć.

Dziewczak, a, lm. i m. p. Dziewczę: W istocie nieszpety D. ś. robi. Krasz. Zdr. Dziewczacek. <DZIW>

Dziewczarz, a, lm. e p. Dziewkarz.

[Dziewczana, y, lm. y] p. Dziewczyna.

Dziewcząteczko, a, lm. a p. Dziewczę.

Dziewczątko, a, lm. a p. Dziewczę: D. jedno, D. małe chowało sobie gołąbki białe. Len.

[Dziewczątuszek, a, lm. a] p. Dziewczę.

[Dziewczenie się, a ś., blm.] czynność cz. Dziewczyć ś.

Dziewczę, ęcia, lm. ęta, Dziewczak, [Dziewczę, Dziwczak] l. młoda panna, panienka, dzieweczyna. Tak ś. stroiła, jak D. młode. 2. dziecię płci żeńskiej, dzieweczynka: Mleko białej głowy D. karmiącej. Syr. Stanieją panny w tym roku, bo ś. same dzieweczga rodzą. Prz. Zdr. Dziewczątko, Dziewcząteczko, Dziewczątuszek, [Dziewczątko]. Zgr. Dziewczęćisko, [Dziewczocha]. <DZIW>

× Dziewczęćisko, a, lm. a p. Dziewczę: Temu dziewczęćisku ś. zmarło. Kuczk.

Dziewczęcy przym. od Dziewczę.

[Dziewczocha, y, lm. y] p. Dziewczę.

† Dziewczy, † Dziewczyn przym. od Dziewka, panieński: Dziewcze pieszczoły. Mor. A. Kwiatek czysty, smutnego sierca ucieszenie, rodzaj D. Pśń. z w XV. D. Helikon. Żebr. (jako miejsce pobytu Muz). Cło dziewcze od Mahometa postanowione, aby każda panna, gdy ś. zrękuje, dała od siebie 4 zł. Star. <DZIW>

[Dziewczyca, y, lm. e] i. p. Dziewczyna. 2. córka. Zgr. [Dziewczyozysko].

[Dziewczyczyna, y, lm. y] p. Dziewczynina.

[Dziewczyzysko, a, lm. a] p. Dziewczyca.

[Dziewczyć się, y ś., ył ś.] stroić ś. (o dziewczętach).

† Dziewczyn p. Dziewczy.

Dziewczyna, y a. [i], lm. y a. [dziewczynię, dziewczyn, dziewczyniom, dziewczyniami], [Dziewczyna, Dziewczana, Dziewczyca, Dziewczyca] l. dziecko płci żeńskiej, dzieweczka: Parobek za plugiem chodzi, D. ś. rodzi, i tę mu ś. za żonę brać godzi. Prz. Jeszcze D. mała, już kokietka. Słow. 2. młoda kobieta niezamężna, młoda panna, panienka, dziewczę: Sto lat zdrowia, beczka wina, dobry sąsiad i D. Prz. D. jak malina. 3. służąca niezamężna. Zdr. Dziewczyna, [Dziewczynica, Czynka], Dziewczyneczka, Dziewczyneńka, Dziewczyniątko. Zgr. Dziewczynisko. <DZIW>

Dziewczyneczka, i, lm. i p. Dziewczyna: D. to jest mała. Moraw.

Dziewczyneńka, i, lm. i p. Dziewczyna: Ot tobie, dziewczyneńko, ś. z Orekimem za bary brać. Zap.

Dziewczyniarz, a, lm. e p. Dziewkarz.

Dziewczyniątko, a, lm. a p. Dziewczyna: Poczciwe jakieś D. Wilcz.

[Dziewczynica, y, lm. e] p. Dziewczyna.

[Dziewczynin] p. Dziewczyński.

[Dziewczynina, y, lm. y] p. Dziewczynisko, [Dziewczyczyna, Dziewczynowina] biedna dzieweczyna.

Dziewczynisko, a, lm. a ni. a. × ž. i. p. Dziewczyna. 2. p. Dziewczynina.

Dziewczynka, i, lm. i p. Dziewczyna: Ogrodniczka dziewczynką zdawała ś. małą. Mick. Wazszed wczoraj gryzłes wargi, poglądając z podłobą na pewną dziewczynkę. Mick. (= panienkę). Co dziedzinka, to inna D. Prz. <DZIW>

[Dziewczynowina, y, lm. y] p. Dziewczynina.

Dziewczyński, [Dziewczynin] przym. od Dziewczyna, dziewczęcy: Burkołaki na dziewczyńską krew najłakomsze. Sienk.

Dziewczyzysko, a, lm. a p. Dziewka: O srogie bajecznego Parnasu dziewczyska. Zabł. (o Muzach).

[Dziewczyszcze, a, lm. a] p. Dziewka.

× Dziewczozyn przym. od Dzieweczka.

Dzieweczka, i, lm. i i. p. Dziewka: U prząsnierek siedzą jak anioł dzieweczki, przędą sobie, przędą jedwabne niteczki. Od. Marja, jako D. króla wiecznego. Op. (= córeczka). 2. [D.] pieszczołiwa nazwa kobiety a. mężczyzny: Jantek, bieźno tam, dzieweczko (=kochanku). <DZIW>

[Dziewiecznik, a, lm. i, Dziewic-wieczór, Dziewicz-wieczór] zabawa wieczorna w wilgę ślubu, podczas której rozplatują pannie młodej warkocz. <DZIW>

Dziewieńka, i, lm. i p. Dziewka: Jasna zoreńka, boża służenka, niech sobie świeci Bogu, a mnie niech kocha moja D. Len.

Dziewiątak, a, lm. i belka dziewięć sążni długa. <DZIEWIĘ>

Dziewiątek, tka, lm. fki dziewięć sztuk.

Dziewiątka, i, lm. i i. cyfra, oznaczająca dziewięć: Napisać dziewiątkę. 2. a) karcia o dziewięciu oczkach, nęjka. b) kostka o dziewięciu oczkach. 3. × dziewiąta część: $\frac{1}{9}$ cztery dziewiątki. Jak. J. 4. dziewiąty krzyżyk: Już mi D. dobiega. 5. żart. = a) stara kobieta (mająca dziewiąty krzyżyk). b) Stara D. = stara dziewczka, stara panna. 6. [D.] robak, którego ukąszenie spowoduje śmierć w dziewięć dni. 7. a. Eneada fil. = a) jedna z dziesięciu zasadniczych liczb w metafizyce pitagorejskiej. b) dziesięcioksięg w dziełach Plotyna: 54 księgi Plotyna podzielono na sześć dziewiątek a. enead. 8. mul. cęgła wzięta do dziesięciu cali. <DZIEWIĘ>

× Dziewiątkowy p. Dziewiętny. Bobr.

× Dziewiętny p. Dziewiętny.

† Dziewiątobrzegi, † Dziewiętobrzeżny dziewięć brzegów mający: D. Styg. Tw. (= dzielący ś. na dziewięć ramion, z których każde ma swe brzegi). <DZIEWIĘ+BRZEG>

Dziewiąty licz. porządkowy od Dziewięć: D. raz. Dziewiąta godzina a. dziewiąta. Dziewiąta (dom. godzina) bije. D. miesiąc, dzień. D. (dom. dzień) styczeń. Ona jest już w dziewiątym miesiącu (dom. ciąży). Jedna dziewiąta (dom. część). Po dziewiąte (przys.). × Piąte w dzi-

wiąte (= piąte przez dziesiąte, groch z kapustą). <DZIEWIĘ>

† **Dziewiątnaście** p. **Dziewiętnasty**.

† **Dziewiątnasty** p. **Dziewiętnasty**.

Dziewica, y, lm. e f. *kobieta, która nie straciła panieństwa, panna; kobieta niezamężna, dziewczę, panienka, dziewczyna*: Dziewice Bogu poświęcone. Bogarodzica D. D. Orleańska. Chłopcowi każda piękność zda ś. rówieńnicą, a niewinnemu każda kochanka dziewicą. Mick. Swawolna D. jęła skakać przez pawie, gołębie i kury. Mick. Nie raz na pustych cmentarzach i błoniach staje wiadomie morowa D. Mick. 2. × *mężczyzna, zachowujący czystość*: Ci, którzy ś. z niewiastami nie pomazali, dziewice są. Skar. <DZIW>

Dziewicorodny z *kobiety niezamężnej* zrodzony: Eudoros D. Ml. <DZIW+ROD>

Dziewictwo, a, blm., † **Dziewstwo** *stan dziewicy, panieństwo*; anat. (virginitas intacta) *stan panieństwa, nieuruszony spółkowaniem przy całości błony dziewiczej*: Niewiasta ta narzekala, że jej D. moją odjął. Skar. W dziewictwie żyć. Przen. *czystość*: I poganie D. i powściągliwość uczuli. Skar. (O mężczyźnie): Józef D. swoje i czystość cielesną do śmierci zachował. Skar. <DZIW>

[**Dziewic-wieczór**, oru, lm. ory] p. **Dziewecznik**. <DZIW+WIECZ(OR)>

† **Dziewicze**, ego, blm. *rodzaj podatku*. Głosy z w. XV. <DZIW>

Dziewiczlin, u, lm. y, **Panienka** bot. (kirganelła) roś. <DZIW>

Dziewicz przys. od **Dziewicy**, bez zmyzy, niepokalanie.

Dziewiczopiękny *piękny jak dziewica, mający piękność dziewicy*: Strojna narzeczona, dziewiczopiękna w swej złoistej koronie. Zap. <DZIW+PIEK>

Dziewiczosość, i, blm. rz. od **Dziewicy**, *dziewictwo, czystość*. <DZIW>

[**Dziewic-wieczór**, oru, lm. ory] p. **Dziewecznik**: Przypomniała babka D. Prz. <DZIW+WIECZ(OR)>

Dziewicy l. *należący do dziewicy, właściwy dziewicy, paniński*: Ale syn człowieczy, to jest syn D., nie ma gdzieby swą głowę skłonił z swymi zwoleniki. Op. *Dziewicza góra = wzgórze, gdzie za czasów pogańskich zbierały ś. same dziewice i, śpiewając chórem, schodziły dla połączenia ś. z młodzieńcami*. Jeżeli cię dziewicze nie bawią biesiady, od wewnętrznej skłonności masz zasięgać rady. Zabł. Henryk podatki, które zwano dziewiczymi, wdowiem i takich innych wiele zniósł. Biel. M. × *Dziewicze pomieszkawie*. L. (= *kolaszor żeński*). Prawy staw miał wody gładkie i czyste, jako dziewicze jagody. Mick. 2. przen. *czysty, niepokalany, bez zmyzy*: Święty Kazimierz z daru bożego dziewiczego kwiatu nigdy nie utracił. Skar. (= *czystości*). Długo serec młodzieńca, proste i dziewicze, chowa wdzięczność za pierwsze miłości słodycze. Mick. Żart. Ogromna kanapa niedziewiczej już czystości. Chm. 3. *reka człowieka nietknięty, w stanie natury znajdujący ś., dziki*: Las D. Ziemię czystą początkową nazywają elementarną, pojedynczą, dziewiczą. Kluk. 4. D. korzeń, olejki, dziewicza skórka, śmietanka, dziewicze ziele p. **Korzeń**, **Olejek**, **Śmietanka**, **Dziewicze ziele**. 5. anat.: Błona dziewicza p. **Błona**. × **Po dziewiczu** przys. *jak dziewice*: Przeestrojony po dziewiczu. Zabł. <DZIW>

Dziewicyć, y, ył *być dziewicą*: Nigdy już nie odzyskała tego zdrowia, jakim miała dawniej, kiedy dziewicyła. Jez. <DZIW>

[**Dziewierka**, i, lm. i] *szwagierka*. Por. **Dziewierz**.

Dziewierz, a, lm. e f. × a. † **Dziewior** *brut męża, szwagier*: Agamemnon, D. Heleny. Kochan. 2. † *ojciec męża, świętacz*: Niewiastka Helego była brzemienna; a usłyszawszy, że umarł D. jej Heli, tudzież i mąż, poroniła. Leop. <DZIEWIOR>

× **Dziewierzowy** przym. od **Dziewierz**.

[**Dziewiesil**, a, lm. y] p. **Dziewięćsil**.

Dziewięćciernik, a, lm. i bot. p. **Dziewięćciernik**.

× **Dziewięcina**, y, lm. y *dziewiąta część dochodu, składana jako podatek*: Obok dziesięciny istniała w Polsce, podobnie jak na Zachodzie, D. (nona), którą ustanawiał książę lub osoby prywatne. Pleb. <DZIEWIĘ>

× **Dziewięciny**, in, blp. *obchód panięci zmarłego w dziewięć dni po śmierci*.

Dziewięćboczny *mający dziewięć boków*. <DZIEWIĘ+BOK>

Dziewięćbok, u, lm. i mat. *figura złożona z dziewięciu prostych*: D. zupełny, płaski.

Dziewięćdniowy, × **Dziewięćdniowy**, × **Dziewięćdzienny** *dziewięć dni trwający*. <DZIEWIĘ+DZŃ>

Dziewięćogalkowy p. **Dziewięćoperłowy**: Koronka dziewięćogalkowa. Byk. <DZIEWIĘ+GAŁKA>

Dziewięćoherbowy (o rodzinach szlacheckich jednego nazwiska) *dziewięciu herbami pieczętujący ś.*: Zawadzki D. przeważnie w Kijowskim. Rol. <DZIEWIĘ+HERB>

[**Dziewięćojesiennik**, a, lm. i] roś., którą leczą od *dżumy*. <DZIEWIĘ+JESIEŃ>

Dziewięćokąt, a, lm. y mat. *figura złożona z dziewięciu punktów (wierzchołków) i prostych, łączących te punkty*: D. zupełny, płaski. <DZIEWIĘ+KĄT>

Dziewięćokątny, × **Dziewięćokąty** *mający dziewięć kątów*: Figura dziewięćokątna.

× **Dziewięćokąty** p. **Dziewięćokątny**. Bobr.

Dziewięćokrotny, × **Dziewięćkrotny**, **Dziewięćorazowy**, × **Dziewięćorazy** *dziewięć razy powtórzone*. <DZIEWIĘ+KROT>

Dziewięćoksiąg, agu, lm. agi *ogół dziewięciu ksiąg*: *Dziewięćoksiąg* Plotyna. <DZIEWIĘ+KSIĘGA>

Dziewięćociele, a, lm. a *przeciąg dziewięciu lat*. <DZIEWIĘ+LAT>

Dziewięćoletni, × **Dziewięćletni**, × **Dziewięćoletni** *dziewięć lat trwający a. mający*.

Dziewięćolokoiowy *dziewięć lokoi łączący*: Rzemień D. Ml. <DZIEWIĘ+ŁOKO>

× **Dziewięćomiesięczny** przys. od **Dziewięćomiesięczny**. L. <DZIEWIĘ+MIESIĘC>

Dziewięćomiesięczny l. *dziewięć miesięcy mający a. trwający*. 2. × a. × Co D. = co *dziewięć miesięcy przypadający*.

Dziewięćonogi *mający dziewięć nóg*. <DZIEWIĘ+NOG>

Dziewięćopalkowy (o koronach herbowych) *dziewięć palek mający, hrabiowski, dziewięćogalkowy, dziewięćoperłowy*: Do złoczonego herbu szlachezca brakowało dziewięćopalkowej korony. Zap. <DZIEWIĘ+PAŁ>

Dziewięćoperłowy, **Dziewięćogalkowy** *dziewięć perel w koronie nad herbem łączący, hrabiowski, dziewięćopalkowy*: Korona dziewięćoperłowa. Większość należała o jeden stopień wyżej do dziewięćoperłowych. Krasz. <DZIEWIĘ+PERŁA>

Dziewięcioperłowka, i, lm. i korona herbowa *dziewięcioperłowa, korona hrabiowska*: Papiery miał rozmaite: z cyframi bez korony, z hrabiowską dziewięcioperłową, z brzeżkami i bez brzeżków. Krasz.

Dziewięciopęcikowy *dziewięć pęcików mający*: Kwiat D. <DZIEWIĘ+PĘT>

[**Dziewięciór, a, lm. y**] 1. roś. [*dziewięćsił*], *chameleon niger*. 2. p. **Dziewięciornik**.

[**Dziewięciorak**] p. **Dziewięciorako**.

Dziewięcioraki, [Dziewięciorny, Dziewięciorzysty] 1. *dziewięć gatunków mający*. 2. [D. ulepek, dziewięciorakie korzenie, dziewięciorakie krople, dziewięciorakie ziele] p. **Ulepek, Korzeń, Kropla, Ziele**. <DZIEWIĘ>

Dziewięciorako, [Dziewięciorak] przys. od **Dziewięcioraki**.

[**Dziewięcioranek, nka, lm. nki**] p. **Dziewięciornik**. <DZIEWIĘ>

Dziewięciorazowy p. **Dziewięciokrotny**: † **Dziewięciorazowa** woda Styga (= *dziewięć razy piekła okrążająca*). <DZIEWIĘ+RAZ>

Dziewięciornik, a, lm. i l. a. Dziewięciernik (*parnassia*) roś. z rodziny *skalnicowatych*. Gatunek: D. pospolity a. [**Dziewięcioranek**], niek. *Bluszczoperzem* a. Przywrótem zwany (p. *palustris*). 2. [D. a. **Dziewięciór**] roś. *spina alba*. <DZIEWIĘ>

Dziewięciorny i. × *dziewięć razy tyle w sobie zawierający*. 2. [D.] = a) p. **Dziewięcioraki**. b) [D. kołtun] = *rodzaj kołtuna*.

Dziewięcioro, rga licz. zb. od **Dziewióc**: D. dzieci, sanek. <DZIEWIĘ>

× **Dziewięciory** p. **Dziewięciokrotny**: **Dziewięciora szesnaście** czyni 144. Grz.

[**Dziewięciorzysty**] p. **Dziewięcioraki**: Suchoty są **dziewięciorzyste**.

Dziewięciostopowy *dziewięć stóp liczący*. <DZIEWIĘ+STOP>

Dziewięcioscian, a, lm. y mat. *bryła, ograniczona dziesięciu płaszczyznami*. <DZIEWIĘ+SCIAN>

Dziewięciosienny *ograniczony dziesięciu ścianami*.

Dziewięciowieżowy *dziewięć wież mający*: Zamek D. <DZIEWIĘ+WIEŻA>

Dziewięciowołowy *ze skór dziesięciu wołów zrobiony*: Tarcza **dziewięciowołowa**. Ml. <DZIEWIĘ+WOLE>

Dziewięcióżebrowy *mający dziewięć żeber a. wypukłości w postaci żeber*: Owoc D. Rost. <DZIEWIĘ+ZEBR>

Dziewięciu p. **Dziewięć**: D. ludzi, młodzieńców. <DZIEWIĘ>

Dziewięćsił p. **Dziewięćsił**.

Dziewięć, ęciu a. †ęci, †ęci, 7 pp. †dziewięci, [2 pp. dziesięci, dziesięci, dziesięciu, 6 pp. dziesięćsił, 7 pp. o dziesięci, o dziesięci, o dziesięciob], o męczyznach Dziewięciu i. = 9: D. muz. D. tysięcy. Ni w pięć, ni w D. (= *bez sensu, ni to, ni owo, koszalki-opalki*). †D. a. D. (= *po dziesięciu*). †Po **dziewięci** i po **dziewięci** dziesiąt lat. 2. bot.: [D. moey] p. **Przetacznik**. <DZIEWIĘ>

Dziewięćdziesiąt, [Dziewięćdziesiąt], †Dziewięćdziesiąt, dziesięćdziesiąt, †dziewięćdziesiąt, 6 pp. †dziewięćdziesiąt, o męczyznach Dziewięćdziesiąt = 90: D. jeden a. D. i jeden. †**Dziewięćdziesiąt** i **dziewięć**. †Po **dziewięci** i po **dziewięci** dziesiąt lat. †**Opuścił** **dziewięci** dzie-

siąt i **dziewięci** owiec. Sekl. D. pierwszy = *dziewięćdziesiąty pierwszy*. Z siedemset D. czwartym rokiem, odmieniuwszy przydomek, ochrzcił ś. Zabokiem. Mick. <DZIEWIĘ+DZIESIĘ>

Dziewięćdziesiątletni p. Dziewięćdziesiątletni. <DZIEWIĘ+DZIESIĘ+LAT>

× **Dziewięćdziesiątletni** p. **Dziewięćdziesiątletni**.

Dziewięćdziesiąty, †Dziewięćdziesiąty, [Dziewięćdziesiąty] licz. porządkowy od **Dziewięćdziesiąt**: D. pierwszy a. **dziewięćdziesiąt** pierwszy. Rok D. trzeci (= 1793; powieść Wiktora Hugo). <DZIEWIĘ+DZIESIĘ>

Dziewięćdziesiątletni, Dziewięćdziesiątletni, × Dziewięćdziesiątletni *dziewięćdziesiąt lat trwający a. mający*. <DZIEWIĘ+DZIESIĘ+LAT>

Dziewięćdziesiątletni, Dziewięćdziesiątletni, [Dziewięćdziesiąt, ęciu] p. **Dziewięćdziesiąt**.

†**Dziewięćdziesiąty, [Dziewięćdziesiąty]** p. **Dziewięćdziesiąty**. <DZIEWIĘ+DZIESIĘ>

× **Dziewięćgłosy** z *dziewięciu głosów złożony*. <DZIEWIĘ+GŁOS>

Dziewięćkroć *dziewięć razy*: Po D. **bitwę** **zwlókł**. Skar. <DZIEWIĘ+KROT>

× **Dziewięćkrotnie** przys. od **Dziewięćkrotny**.

× **Dziewięćkrotny** p. **Dziewięćkrotny**.

× **Dziewięćletni** p. **Dziewięćletni**.

Dziewięćlistnik, a, lm. i bot. (*enneaphyllon*) roś. <DZIEWIĘ+LIST>

[**Dziewięć mocy, dziesięciu mocy, blm.**] bot. p. **Przetacznik**.

†**Dziewięćnaście, dziesięćnaście** p. **Dziewięćnaście**. <DZIEWIĘ+NA+DZIESIĘ>

†**Dziewięćnaście, [Dziewięćnaście]** p. **Dziewięćnaście**.

Dziewięćset, ciuset, o męczyznach Dziewięćciuset = 900: D. kobiet, osób, dzieci, koni, owiec. <DZIEWIĘ+ST>

Dziewięćsetny i. licz. porządkowy od **Dziewięćset**: D. z rzędu. Jedna **dziewięćsetna**. 2. × *dziewięćset* *jedności liczący*.

Dziewięćsił, a, lm. y i. †p. Dziewięćsił: Strzałami piorunów uskrom harde **dziewięćsiłki**. Koch. 2. bot. = a) a. [**Dziewięćsił, Dziewięćsił, Dziewięćsił, Dziwośił**] = a) roś. *kaszka niska* (*carlina acaulis*); 3) roś. *oman wielki* (*inula helenium*); 7) a. **Dziewięćsiłowy korzeń** [*korzeń radix helenii*]. b) p. **Mieczyk**. <DZIEWIĘ+SIL>

†**Dziewięćsił, a, lm. y, †Dziewięćsił, †Dziewięćsił** *olbrzym*: Miał potyczkę i straszną z **dziewięćsiłem** onym. P. Koch.

†**Dziewięćsiłka, i, lm. i, †Dziewięćsiłka** *olbrzymka*: **Rugier** **zwyężyła** **dziewięćsiłkę** **srogą** **Eryfię**. P. Koch.

†**Dziewięćsił, a, lm. y** p. **Dziewięćsił**.

†**Dziewięćsiłka, i, lm. i** p. **Dziewięćsiłka**.

Dziewięćnastka, i, lm. i *liczba a. cyfra 19*. <DZIEWIĘ+NA+DZIESIĘ>

Dziewięćnastoboczny *ograniczony dziewięćnastu bokami*.

Dziewięćnastobok, u, lm. i mat. *figura złożona z dziewięćnastu prostych*. <DZIEWIĘ+NA+DZIESIĘ+BOK>

Dziewięćnastokąt, a, lm. y mat. *figura złożona z dziewięćnastu punktów (wierzchołków), z których żadne trzy nie leżą na jednej prostej*. <DZIEWIĘ+NA+DZIESIĘ+KĄT>

Dziewięćnastokątny *mający dziewięćnaście kątów*. **Dziewięćnastoletni** *dziewięćnaście lat trwający a. mający*. <DZIEWIĘ+NA+DZIESIĘ+LAT>

Dziewiętnastościenny *mający dziewiętnaście ścian*. <DZIEWIĘ+Na+DZIESIĘ+ŚCIAN>

Dziewiętnastu p. Dziewiętnaście.

Dziewiętnasty, †Dziewiętnasty, †Dziewiętnaście i. lic. porządkowy od Dziewiętnaście. 2. × *dziewiętnaście jedności liczący*. <DZIEWIĘ+Na+DZIESIĘ>

Dziewiętnaście, stu, †Dziewięćnaście, †Dziewięćnaście, [Dziewięćnaście, Dziewitnaś, Dewatnaś], o mężczyznach Dziewiętnastu = 19. <DZIEWIĘ+Na+DZIESIĘ>

× Dziewiętnik, a, lm. i f. *nabożeństwo dziewięćciodniowe. 2. niedziela staroapustna, siedmziesiątnica*. <DZIEWIĘ>

× Dziewiętny, × Dziewiętny, × Dziewiętkowy *dziewięć jedności liczący, w liczbie dziewięciu znajdujący ś.*: Dziewiętne grono córki Helikonu. Pir. Mnemozyne Jowiszowi dziewiętne porodziła córki. Min. <DZIEWIĘ>

†Dziewiętobrzeżny p. Dziewiętobrzeżni. <DZIEWIĘ+BRZEG>

× Dziewięćdniowy i. p. Dziewięćciodniowy. 2. *co dziewięć dni przypadający*. <DZIEWIĘ+DŹN>

× Dziewięćdzienny p. Dziewięćciodniowy: Dziewięćdziennie nabożeństwo. L.

× Dziewięćtolećni p. Dziewięćciolećni.

†Dziewior, a, lm. owie p. Dziewierz: Margareta dowodziła swymi dziewiory. Księg. wareck. r. 1423. Zdr. †Dziewiorek. <p. Dziewierz>

†Dziewiurek, rka, lm. rkowie p. Dziewior. Golj.

[Dziewiosil, u, lm. y] bot. p. Dziewięćsil i Oman. <p. Dziewięćsil>

[Dziewiosilowy korzeń] p. Dziewięćsil.

[Dziewitnaś] p. Dziewięćnaście.

Dziewka, i, lm. i, †Dziwka, [Dziwka], lpd. †dziewce, 2 i 7 pp. †dziewku, 3 i 6 pp. †dziewkama i. rub. *młoda kobieta niezamężna, szczeg. z gminu*: Tęga D. Biega za dziewczkami. Dziewki ś. spłakały, że skrzyplki grać przestały. Len. Dziewki chcą tańczyć, chłopy w miejscu nie dostoją. Mick. Obojętne dziewczki i matrony wdzięki, na jednym łicu zespoliła cudnie. Mick. Mała D. do pieszczoły, wielka do roboty. Prz. (= *dziewczynka*). [D. z czterema ogonami] = *dziewczynna, dostająca w posagu cztery sztuki inwentarza żywego*. Ja nie mogę zastrzelić tej dziewczki. Mick. (mowa o mężatce). Pijany, jak cztery dziewczki. Prz. Uwinęli ś., jak trzy dziewczki. Prz. (= *niezgrabnie*).

2. †dziewica, panna: Wynydzicie i obezrycie córki Syon, cóż dziewczki jerozolimskie. Op. Bogostawiona dziewko, święta Maryja. 3. *służąca niezamężna*: D. od bydła. D. folwarczna. Koza nie było, D. nie czeladź. Prz. Wezwano pokojową i służącą dziewczkę. Mick. 4. †i [D.] *córka*: Przystąpili k niemu, wolałaje i prosząc, by jej dziewczkę opętana uzdrowił. Op. Jaka matka, taka i D. jej. Leop. Soplicy Horeszkowie odmówili dziewczkę. Mick. O synowej: U nas ś. w Polsce zachowywa, że zięcia zowie ojciec żenin i matka synem; jako też i Noemi stara Ruth niewiastkę swoją, syna swego żonę, dziewczką swoją zwała. Białob. 5. [D.] = a) *dorośla dziewczynna*. b) *druchna*. 6. a. †zła D. = *nierządnicą*. 7. D. na wydaniu = *zabawa młodzieży wiejskiej*. Gol. Zdr. Dzieweczka, Dziewienka, [Dziewonka, Dziewonka]. Zgr. Dziewczysko, [Dziewczyszcze], Dziewa. <DZIW>

Dziewkarz, a, lm. e, Dziewczarz, Dziewczyniarz *ten, co ś. ugania za dziewczkami, kobieciami*. <DZIW>

Dziewnica, y, lm. e, Wylina, Koszulka bart. *powłoka jedwabista, którą poczwarka, przeobrażona na pszczołę, wylaząc z komórki, pozostawia przy jej ścianach*. <DZIE>

× Dziewobójca, y, lm. y *zabójca dziewicy*. <DZIW+BI>

× Dziewogwałciciel, a, lm. e *ten, co gwałci dziewice*. <DZIW+Gwałt>

× Dziewogwałt, u, lm. y *gwałcenie dziewic*.

Dziewoja, i, lm. e p. Dziewa: Śliczna D. Mądre Parnasa dziewoje. Zabł. (= *Muzy*). Zdr. Dziewojka. <DZIW>

Dziewojka, i, lm. i p. Dziewoja.

[Dziewoła, i, lm. e] p. Dziewucha.

[Dziewonka, i, lm. i] p. Dziewka: Wyrosła D. Czegoż jej nie staje? czy może pierścienka? Fred. A. <DZIW>

[Dziewonka, i, lm. i] p. Dziewka.

Dzieworodny *rozwijający ś. bez zapłodnienia*: Jajko dzieworodne. <DZIW+ROD>

Dzieworództwo, a, blm. embr. p. Dzieworództwo.

Dzieworództwo, a, blm., Dzieworództwo embr. (parthenogenesis) *rozwój jajka niezapłodnionego*.

[Dziewosil, a, lm. y] bot. p. Dziewięćsil i Oman. <p. Dziewięćsil>

†Dziewosław, a, lm. owie *starający ś. o rękę, zalotnik, konkurent*. Mur. <DZIW+ŚŁOW>

Dziewosłab, eha, lm. ehy i. *posel od starającego ś. o pannę, proszący w jego imieniu o jej rękę, swat*: Rutygerus posłał do Wandy dziewosłaby, prosząc, aby jego małżonką była. Biel. M. Przen. (o archaniele Gabryelu): Mówi z świętą D. dziewicą, by pozwoliła bożą być rodzicą. Groch. Ale ś. wigcej zapala z słów posta i dziewosłaba bożego. Op. Przen.: Oczy dziewosłaby niewstydu. Poe. 2. × *przełożony wesela, starosta weselny*. 3. [Dziewosłaby, lm. a. Dziwosłaby, Dziewosłabiny] *staranie ś. o rękę czyją, zaloty, konkury; swaty; zaręczyny*: Potrzeba odliczyć coś czasu na dziewosłaby czyli zalecania na zrekowiny, pozycie i t. d. Rol. Młodzież z takich rodzi pewna była pierwszeństwa przed innymi w dziewosłabach i zawarciu ślubów małżeńskich. Skarb. <DZIW+ŚŁĘB>

[Dziewosłabka, i, lm. i] p. Dziewosłabina: Starza D. = *starościna (weselna)*.

Dziewosłabi, Dziewosłabowy przym. od Dziewosłab: Urząd swój D. gorliwie spełniał. Krasz.

× Dziewosłabica, y, lm. e forma ż. od Dziewosłab.

Dziewosłabić, i, il i. a. Dziewosłabować *prosić w czyimś imieniu o rękę, być swatem*: Wespół z cypryjskim marszałkiem Balduinem dziewosłabił od króla Jana o królową Jadwigę Jagiellownę w Krakowie. Szaj. Za swym można Juno dziewosłabi synem. Ustrz. D. kogo = *swatać*: Biskupi dziewosłabili Kolomanowi Salomkę za małżonkę. Biel. M. D. co = *jako dziewosłab, doprowadzić co do skutku*: Tyś im sam dziewosłabił szczęsne zrekowiny. Wor. 2. × *być przełożonym wesela*: Wesela to godne, by Helena w nim dziewosłabiła. Bardz. <DZIW+ŚŁĘB>

Dziewosłabienie, a, blm., czynność cz. Dziewosłabić.

[Dziewosłabina, y, lm. y, Dziewosłabka] *swatka, baba, wysłana na wywiady*.

[Dziewosłabiny, in, bhp.] p. Dziewosłab: Uradzili zbrojni swatowie dwoma osobnemi zagonami odprawić swoje D. ogniem i mieczem. Szaj. Dziewosłabować, uje, owal p. Dziewosłabić.

Dziewosłębowanie, a, blm., czynność cz. **Dziewosłębować**: Znękanego podkomorzycza upokarżać to D. Rol.

Dziewosłębowy p. **Dziewosłębi**: Inicjatywę opiekunki dziewosłębowej przyjęła na siebie p. Józefina Potocka. Rol.

× **Dziewosłębstwo**, a, lm. a *prowadzenie swatów, dziewosłębienie, swatanie, swatostwo*: Posłał Bolesław do Beli z dziewosłębstwem, aby mu córę swą dał za małżonkę. Paszk. Posłać kogo w dziewosłębstwie a. z dziewosłębstwem. < DZIW + SŁĘB >

[**Dziewosłęby**, ów, blp.] p. **Dziewosłęb**.

† **Dziewstwo**, a, blm. p. **Dziewictwo**: Ostawiam cię przy tym dziewstwie. Leg. Al. Odleganie dziewczęta (= *mierząd, cudzołóstwo*). < DZIW >

Dziewucha, y, lm. y, [**Dzieucha**, **Dziaucha**, **Dziwucha**, **Dziwocha**, **Dziosa**, **Dziocha**, **Dziócha**, **Dzioucha**, **Dziowcha**] rub. *dziewczyzna*. Zdr. **Dziewuska**, **Dziewuchna**, [**Dziewuś**, **Dziewusia**, **Dziewuszatko**, **Dziewuła**, **Dziewoła**]. Zgr. **Dziewuszyśko**.

Dziewuchna, y, lm. y (piesz.) p. **Dziewucha**.

[**Dziewuła**, i, lm. e] p. **Dziewucha**: Podhalskie dziewczęta, tylko skrobać grule (= kartofle). Prz. Zdr. [**Dziewuleczka**].

[**Dziewuleczka**, i, lm. i] p. **Dziewuła**.

Dziewun zł. p. 2. **Dziewanna**.

[**Dziewusia**, i, lm. e] p. **Dziewucha**.

[**Dziewuszatko**, a, lm. a] p. **Dziewucha**.

Dziewuska, i, lm. i p. **Dziewucha**, *dziewczyznka, dziewczeczka*: Dostałam od jednej dziewczuszki groszówkę. Kon. < DZIW >

[**Dziewuszyn**] przym. od **Dziewucha**, *dziewczęcy*: Dziewuszyna enota, jako kula złota. Prz.

Dziewuszyna, y, lm. y, [**Dziesuzyna**] *dziewusznka godna politowania*.

Dziewuszysko, a, lm. a p. **Dziewucha**: Wy może myślicie, że D. od gorąca tak zecerwieniła. Prus.

[**Dziewuś**] p. **Dziewucha**: Dzie ty idziesz, D., tak późno?

Dzieża, y, lm. e, [**Dzięża**, **Dziża**, **Dzieczka**] *naczytnie do rozczypania i mieszania mąki na chleb*: Niechaj jako chleb w dzieży rozrośnie ś., rozszerzy. Len. Wyniosła jak D. Prz. (= *nizka i pękata*). Zdr. **Dzieżka**, **Dzieżeczka**, [**Dzieżycia**]. < Nm. [döse] = Nm. Dose >

Dzieżeczka, i, lm. i p. **Dzieża**: D. mąki. Birk. **Dzieżka**, i, lm. i l. p. **Dzieża**. 2. [D.] *garnek na mleko*. 3. [D.] *doniczka do kwiatów*. 4. × *naczytnie pewnej miary na miód*: Każdy kmięć od beczki miodu przedanego na stronę płacić winien groszy 12, a od każdej dzieżki groszy 6. < p. **Dzieża** >

Dzieżkowy przym. od **Dzieżka**: [Ser D.] = *ser nieświeży, składany w dzieże*.

Dzieżny przym. od **Dzieża**: Mąka rozczytnia ś. kwasem dzieżnym a. drożdżami. Kluk. Pospólstwo w niektórych miejscach barszcz robi z kwasu dzieżnego. Gol.

[**Dzieżycia**, y, lm. e] p. **Dzieża**: Czarownica masło kleci, nakleciła dwie dzieżycy.

Dzięcieln, u, lm. y p. **Macierzanka**. < p. **Dzięciol** >

Dzięcielina, y, lm. y bot. 1. p. **Kaniana**. 2. p. **Koniczyna**. 3. p. **Lucerna**. 4. p. **Macierzanka**. 5. p. **Rzęśnia**. < p. **Dzięciol** >

Dzięcielinka, i, lm. i p. **Koniczyna**.

Dzięcielnica, y, lm. e bot. p. **Macierzanka**.

Dzięcielniczny przym. od **Dzięcielnica**: Zapach D. L.

Dzięciol, a, lm. y l. a. [**Dziętel**, **Dzięciur**, **Cięciol**] = a) *ptak dwuparzystopalcowy ze skupienia tej samej nazwy*. Gatunki: D. biało-grzbiety (picus leucnotus); D. czarny p. **Zolna**; D. pstry (p. major); D. suchy (myśl.) p. **Dzięciolak**; D. średni (p. medius); D. trójpalcowy (p. tridactylus); D. zielonosiwy (p. canus); D. zielony p. **Zolna**. b) w lm. *skupienie ptaków dwuparzystopalcowych*, in. *dzięciolowate*. 2. żart. = a) *cieśla*. b) *telegrafista*. Zdr. **Dzięciolak**. < S. Sł. dętl, Czes. datel i t. d. Por. Mikl. Etym. Wörterb. 41 >

Dzięciolak, lka, lm. lki l. p. **Dzięciol**: Leszek na dąb; nuż po pniu skakać jak D. Miek. 2. a. [**Świerczyk**] zool. (picus minor) *ptak dwuparzystopalcowy ze skupienia dzięciolów*, myśl. **dzięciol suchy**.

[**Dzięciolak**, lka, lm. lki] p. **Dzięciolak**.

Dzięciolowaty zool.: Ptaki **dzięciolowate** p. **Dzięciol**.

Dzięciolowy przym. od **Dzięciol**.

[**Dzięciur**, u, lm. y] *kojec, klatka w postaci kosa bez dna z wązkim otworem na wierzchu do chowania drobitu w ciągu dnia*. Zdr. [**Dzięcierek**]. < Zap. = **Więciur**, p. **Więciierz** >

[**Dzięcierek**, rka, lm. rki] l. p. **Dzięciur**; [**Dzięciolak**]. 2. *zabrzask do łowienia gołębi*.

[**Dzięciur**, a, lm. y] p. **Dzięciol**.

[**Dziędzień**, eje, ał] *nucić, śpiewać*. < Dźwn. >

Dziędziera, y, lm. y bot. p. **Dziędzierzawa**. < p. **Dendera** >

Dziędzierawa, y, lm. y bot. p. **Dziędzierzawa**. < p. **Dendera** >

Dziędzierzawa, y, lm. y, **Dziędzierawa**, **Dziędziera**, **Dziendziera**, **Dendera**, **Denderawa**, [**Denderowo**, **Dyndera**, **Dydwderowo**, **Diwderowo**] bot. (datura stramonium) *rośl. z rodziny psiankowatych*, in. *bieluń* pospolity, *pindyrynda*. P. **Bieluń**. < p. **Dendera** >

× **Dzięga**, i, lm. i, × **Dzieńga**, × **Dzienga**, × **Dzieńha**, × **Dęga**, × **Denga** l. *drobny monetu rosyjska*: Aspr turecki, podobny dzięgom moskiewskim. Star. 2. w lm. a. × **Dzięgi**, ów *pieniądze*: Gdyśmy tak wiele dziąg, pereł, srebra i złota do Polski wnieśli... Star. Szat drogich, dziąg i pereł w obozie moskiewskim wielkość była. Paszk. Lepšie dzięgi, niż dzięki. Prz. Ma dziągów jak lodu. Prz. A w tym pierwszym, co dał wstęgi, brata mięcbym rada, a w tym drugim, co dał dzięgi, teścia lub sąsiada. Pol. Zdr. × **Dziązka**. < Ros. denigi lm. = *pieniądze*, z języków Azjat. >

[**Dzięga**, i, blm., **Dźwięga**, **Dźwęga**, **Dzioka**] *żujka, pokarm, który bydlę powtórnie żuje*.

[**Dzięgać**, a, ał, **Dźwięgać**, **Dźwięgać**] *jeść, żuć, głośno poruszać ustami podczas jedzenia; lizać*. < ? Dźwn. >

[**Dzięganie**, a, blm.] *czynność cz. Dzięgać*.

Dzięgiel, giu a. **gielu**, lm. gje a. **gielo** l. [D.] *choroba koni i bydła*. 2. bot. = a) a. [**Dzięgiel**] (angelica) *rośl. z rodziny baldaszkowych*. Gatunki: D. pospolity a. *zwyczajny* (a. silvestris); D. szerokoliściowy a. *lekarski* a. *Archydzięgiel* (a. archangelica s. archangelica officinalis). Przen.: Dany mu teraz **dzięgiele**. Sienk. (= *pieprzu*). Dać kminu z **dzięgielem**. Prz. (= *dać ś. komu we znaki*). b) D. *drzewny* p. **Dzięgielawa**. c) × D. *włoski* p. **Lubczyk**. < Łć. późn.

angelica, dosł. anielska, dom. herba = roślina, przez Nm. die Engel(wurz) >

Dzięgielnica, y, lm. e, **Lubszoza** bot. (sylvium) roś. z rodziny *balduaszkowych*.

Dzięgień, gnia, blm. lek. rak wodny, zgorzeń. Por. Noma. <? >

[**Dzięglowy**] przym. od **Dzięgieł**: D. korzeń p. **Korzeń**. D. spirytus a. wyskok p. **Spirytus**.

Dzięglówka, i, lm. i **wódka** z **dzięglem**: Łyknął jednym haustem kielich **dzięglówki** domowego przepalania. Bliż. <p. **Dzięgieł**>

[**Dzięgła**, y, blm.] p. **Dzięgna** i **Gnilec**. <? >

Dzięglawa, y, lm. y, **Dzięgieł drzewny**, **Bluszczownik** bot. (aralia) roś. z rodziny *dzięglawowatych*. <p. **Dzięgieł**>

Dzięglawowaty bot.: Rośliny **dzięglawowate**, in. araliowate a. **bluszczowate** (araliaceae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych. <p. **Dzięgieł**>

Dzięgna, y, blm., **Dzięgna**, gien, blp., [**Dzięgła**, **Dzięgło**] lek. (stomacace) zapalenie ust wrzodzące, zgorzelina ust. <? >

× **Dzięk**, u, lm. i **odgłos**: Ustyszałem dziwny hałas, D., brzęk, właśnie jak łańcuchy. L. <Dźwn.>

† **Dzięk**, u, lm. i p. **Dzięka**: Francuzi Katarzynę królową witali, skąd D. brali. Stryjk. Miej go D. = *wdzięcznym ci za to*: Rzekł pan do sługi, który dwa talenta zyskał: Miej go D., służył dobry i wierny. Leop. W D. = *dobrowolnie*: Proszę, abyście przez wszelaką okazję, bądź w D., bądź bez **dzięki**, dostojęństwo jego na pamięć przywodzili. Wer. <Nm. Dank>

Dzięka, i, lm. i, † **Dzięk** i. † *dobra wola, zezwolenie, chęć*: Bez **dzięki** a. przez **dzięki**, przys. = a) *koniecznie*: Chee sobie sam zadać śmierć przez **dzięki**. Wys. b) *gwałtem, przeciw woli, wbrew woli, pod przymusem*: Wodzone ja bez **dzięki**, a z gorzkim przymuszeniem. Leop. 2. × a. lep. **Dzięki**, ów, blp. *oświadczenie wdzięczności, dziękowanie, podziękowanie, dziękczynienie*: Bogu D. (= *chwala Bogu*). Ojciec z Synem niech to sprawi, by mu D. zabrzmiała. Pśń. Kośc. Kto ś. sam do usług wprasza, żadnej **dzięki** nie odnacza. Prz. Obrócił ś. Poljareh, chcąc uczynić **dziękę**. Pot. † **Dziękę** mieć = *przyjąć dziękczynienie*: Miej tedy i dziś **dziękę**, biskupie cnotliwy, żeś pospolitej rzeczy służyć tak chętniwy. Kochan. 3. † *wdzięczność*: On zaś do nieba wzniośszy obie ręce, o wiekopomnej bogom służyć **dzięce**. Chr. 4. † *wdzięk, powab*. 5. † *ozdoba, zaszczyt, chluba*: O klejności, o **dzięko** domu upadłego Bardz. <Nm. Dank>

Dziękczynienie, a, lm. a *oświadczenie wdzięczności, czynienie dzięk, dziękowanie, składanie podziękowań*. <**Dzięka**+CZYN>

Dziękczynnie przys. od **Dziękczynny**.

Dziękczynność, i, blm. rz. od **Dziękczynny**, *wdzięczność*.

Dziękczynny, † **Dziękowny** *dzięki składający, dziękujący*: Modły **dziękczynne**. <**Dzięka**+CZYN>

Dzięk dzięk! w. *naśladowanie dźwięku, szereg dzwonka*: Sanie za saniami **dzięk dzięk dzięk** **dzięk**. L. <Dźwn.>

1. **Dzięki**, ów, blp. p. **Dzięka**: Bogu D. (dom. niech będą!) = *chwala Bogu!* D. Ci, Boże, za twe wszystkie dary (= *dziękuję, podziękowanie składam*). Składać, czynić D., † D. *wzdawać*. Jakie ja Tobie, Panie, dać mam D.? Kochan. Bogu D., uratowaliśmy go. **Widzieć** w kościół, nieście D. Panu. Kochan. **Wielkieśmy** zawżdy D. winni

Panu i Bogu naszemu. Skar. Wrócił ś. do P. Jezusa z **dziękami**. Skar. Mieszka nie napelnisz **dziękami**, ale **dzięgam**. Prz. Panie! za ten dar z Twej ręki oddawać Ci będziem D. Koch. Dożyj ty szczęścia i późnego wieku, i pokój tobie i D. Mick. <p. **Dzięka**>

2. **Dzięki** przys. *zawdzięczając czemu, wskutek czego*: D. twoim staraniom wyszedłem na **człowieka**. <p. **Dzięka**>

Dziękować, uje, ował za co a. † z **czego**, [**czego**, z **czego**] i. *wdzięczność oświadczać, dzięki składać*: D. Bogu za dobrodziejstwa. **Dziękuję** za już, a proszę o jeszcze. **Dziękuję** ci za taką przyjemność (ir.) = *nie chcę takiej przyjemności*. **Dziękuję** z **wieczery**. Kn. (= *nie obiecuję przyjść na wieczere, wymawiam ś. od wieczery*). **Dziękuję** sobie, żeś tej a tej za żonę nie wziął. Górn. (= *jestem sobie wdzięczny, obowiązany, wieszuję sobie*). [On jej odpisuje, że z przyjaźni już **dziękuję**. **Podziękujcie** Panu Bogu z **obiada**]. 2. *porzucac co*: D. za służbę. 3. × *odpowiadać na ukłon a. życzenie*: Kłaniał mu ś. nisko, ale on mu nie **dziękował**. L. (= *nie odklonił ś.*). Jak przepijasz, tak ci **dziękują**. Prz. <Nm. danke>

Dziękowanie, a, blm., *czynność cz. Dziękować*. **Dziękowany** *któremu dziękują*: Zle ś. mówi być **dziękowanym** od drugiego. Gol. Proszony czy nieproszony, a skoro gość, to już zawsze D. Byk. Nieproszony, **niedziękowany**, nabawiłeś nas **kłopotu**. Fred. A.

† **Dziękowny** p. **Dziękczynny**.

[**Dziętel**, tla, lm. tle] p. **Dzięcioł**.

† **Dziga**, i, lm. i p. **Dzida**. <p. **Dzida**>

Dzigura zł. p. 2. **Dziewanna**. <? >

× **Dzigan**, a, blm. p. **Dzygan**.

1. **Dzik**, a, lm. i 1. u **drzewa** = *dziki wyrostek, wilk*: **Dziki** i **wilki** od korzenia i pnia drzewa uprzątnione być mają, aby soków nie kradły. Kluk. 2. × p. 1. **Dzikus**: a) *Nie mogliśmy zrozumieć gadaniny dzika*. Przyb. (= *dzikiego człowieka*). b) *To D., co ani ś. pokaże w świecie*. Sł. wil. 3. a. **Dzika** **świnia** zool. (sus serofa) *zwierzę parzystokopytowe, szczerp wielu przynajmniej ras świni swojskiej*, myśl. czarna z **zwierzyna**, **blóciarz**, **smolak**: Jak idziesz na **niedźwiezia**, gotuj **łódko**, a na **dzika** **mary**. Prz. D. **kaliedoński**. Tak **dzieje** ś. z **rozmową**: **zwolna** ś. **pomyka**, aż **natrafi** na **przedmiot wielki**, jak na **dzika**. **Dzikiem** **rozmów** **strzeleckich** był ów **spór** **zażarty**. Mick. **Przen.**: **Zgrał** ś. jak **bizun**, **złapał** **dzika** **panowie jubilerowie**. L. (= *znaczny zysk otrzymali*). **Spudłował**ś. **stary dziku**. **Sienk.** (o **starym kawalerze**). Zdr. **Dziczek**. <DZIW>

2. **Dzik**, **Dzikos**, **Dziks**, **Dziksom** zł. **dziesięć**. <? >

† **Dzikawiec**, woa, lm. **woy** *człowiek dziki, srogi*. Żebr. <DZIW>

× **Dzikawy** *mający barwę żelaza*.

× **Dzikojejszy** p. **Dziki**.

Dziki, st. wyższy **Dzikszy** a. × **Dzikojejszy**, † **Dziwy**, [**Dziwy**], † **Dziwoki**, [**Dziwoki**] i. *nie domowy, nie swojski, nieoswojony, nieobłaskawiony*: **Dzikie** **zwierzęta**. **Gołąb** D. **Orłowie** **dzieci**. **Mick**. **Wilka** **dzikim psem** **zowią**, **bowiem** **jemu** **postawą** i **wyciem** **podobny**. **Sien.** [D. **jendyk**] p. **Indyk**. 2. *nie ogrodowy, polny a. leśny*: **Dzika** **jabłoni**, **grusza**. **Czosnek** D. [D. **rozmaryn**] p. **Rozmaryn**. [**Dzika** **sałata**] p. **Sałata**. 3. *nieucywilizowany, nieoświecony, barbarzyński*: **Dzicy** **ludzie**. **Dziki** **ludy**. **Horcy** **dziki**. **Ród** **ludzki** D., w **lasach** **rozpierchniony**. **Mick**. † D. **mąż** = *satyr*, **Kochan**,

Dzikie postacie wojowników. Sienk. 4. *srogi, okrutny, drapieżny, krwiożerczy, rozbestwiony, roz-wścieczony, zażarty, zajadły, zaciekły, rozjuszony*: D. charakter. D. s. serce. D. s. pastwi, śmiały daruje. Prz. **Dzikie** łowy, pełne wrzasków, okrzyków i nawoływań. Sienk. Chcąc być widzem dzikich bojów, już w zwierzyńca podwojów król zasiada. Mick. Brody ich (zbójców) długie, kręcone wąsiska, wzrok D., suknia plu-gawa. Mick. Twarze stawały ś. dzikie, coraz dziksze. Choiń. 5. *nienaturalny, szalony, wściekły, niepomamowany, gwałtowny*: D. śmiech. Dzika radość, wściekłość. Wzrok nań obrócił tak ostry i D., że Rejent zbładnął, zaczął zapinać guziki. Mick. Lkał i dzikim głosem wył. Kulig. Promień księżycy tak dziką tkliwość rzucał w przy-mrużone oczy, z jaką mizg upiorzycy, gdy ko-ehanka zoczy. Małcz. Dzika, szalona, zuchwała, istna dziwożona. Sow. × Dziwaństwo jego poka-zuje, że on coś musiał dzikiego zachwycić. L. (= *zawajować*). Dzika melodja. Uderzył lutnią i głosem niepewnym szedł za dzikiemi tonami Konrada. Mick. Koń D. (= *gorący, popędliwy, niezgłaskany*). 6. *dziczący ś., nietowarzystki, nie-śmiały, wstydlivy*: Dzikie dziecko. 7. *nietknięty ręką ludzką, w stanie natury znajdujący ś., nie-uprawny*: D. ogród. Dzika okolica, przyroda. Dzikie kraje. Sienk. Dzikie stępy, skały. Z naj-dzikszej pustyni miłość, wierząc mi, ogród roz-koszy uczyni. Mick. Dzikie pole = a) szczeg. myśl. = *puste pole, pustynia*: Pola bez roli pustyni-ą i dzikiemi polami mianują. Haur. b) a. część. Dzikie pola = *stępy puste nad morzem Czarnym za czasów Rzeczypospolitej*. 8. *dziwaczny, dziwny, osobliwy, szczególny, oryginalny, ekscentryczny, po-tuorny, niedorzeczny*: D. wygląd, gust. Dzika pre-tensja. Pannie Lali przysłał myśl dzika, ażeby pójść wreszcie za mąż choć za kucyka. Mick. 9. Drożdże dzikie = *rozwijające ś. z zarodników, unoszących ś. w powietrzu*. 10. Staw D. = *utwo-rzony przez zatamowanie wody w naturalnym ko-rycie*. × Dzika rzeka = *mająca koryto rozprzężo-ne*. Dzikie wody = *wody zbyt czyste polami odcho-dzące*. Łab. 11. D. kamień = *kamień nieociosany*. Mur D. = *wystawiony z dzikiego kamienia, bez ładu w spojeniach i bez należytego przylegania*. 12. × Dzika farba = *żelazna, żelaznego koloru*. 13. [Dzikie koledy] p. **Koleda**. 14. lek.: Dzikie mię-so p. **Dziwy**. 15. zool.: a) D. kur (gallus bank-hiva) szczep swojskiego kura. b) D. osiel p. **Osiel**. c) Dzika świnia p. **Dzik**. **Dziki**, ego, lm. cy rz. 1. *człowiek dziki, nieucywilizowany, dzikus*. 2. *członek parlamentu, nie należący do żadnego stron-ictwa*. 3. *człowiek, uprawiający jakiś sport, ale nie należący do stowarzyszenia sportowego*. <DZIW>

Dzikmin, u, lm. y bot. (lagocecia) roś. z rodzi-ny baldaszkowych. <?>

Dziko przys. od **Dziki**: D. rosnać. D. patrzeć, rozśmiać ś., wyglądać. × D. pachnąć, smako-wać. Śł. wil. <DZIW>

× **Dzikokształty dziki kształt mający, dziko wy-gładający**. <DZIW+Kształt>

Dzikoludy, ów, blp. 1. *dzicy ludzie*: Nuż który z tych dzikoludów poczuje w sobie ducha po-dobnej pobożności. Szaj. 2. × *rodzaj małp*. Kluk. <DZIW+LUD>

Dzikos zł. p. 2. **Dzik**.

Dzikosć, i, lm. i rz. od **Dziki**: Spojrzenia, w których maluje ś. D. Śł. wil. W księgach ś. tych dzikosiści wszystkie nauczyłeś. Niem. <DZIW>

× **Dzikośmieszny dziki i śmieszny zarazem**: Pija-cy tracą z zdrowiem baczenie rozumne i dziko-śmieszny bawią świat widokiem. Nar. <DZIW+ŚMIE>

Dzikotęskny dziki a tęskny zarazem: Czegoż bo tam nie było w tej dzikotęsknej a miłośnej do szalu pieśni cygańskiej! Krasz. <DZIW+TSK>

Dzikowato przys. od **Dzikowaty**.

Dzikowaty trochę **dziki**.

Dzikowiec, wca, lm. wce *sokół nie dający ś. oswoić*, in. hagart. <DZIW>

Dzikowina, y, lm. y 1. × p. **Dziczyna**. 2. a.

× **Dzikowizna** = a) a. **Dziczyna**, **Dziczyna mięso z dzika**. b) × *pustynia, puszcza*: Spójrzaj na te puste dzikowiny, gdzie człowiek ś. jeszcze nie sadowił. Stasz. 3. [D.] = a) *pustkowie wśród ja-sów*. b) *ziemia opuszczona, nieuprawna*. c) a. [Zy-wiec] *spodnia nieurodzajna warstwa gruntu*.

Dzikowizna, y, lm. y 1. × p. **Dzikowina**: Chodź ze mną w puszcze Apeninu; dobywajmy jej dzi-kowizny i uprawiajmy jej ziemię. Stasz. 2. [D.] p. **Dziczyna**.

Dzikowy p. **Dzियो**: Dzikowe kły. L.

Dzikowybrzeżny mający dzikie wybrzeża: Lemnos dzikowybrzeżna. Ml. <DZIW+Wy+BRZEG>

Dziks zł. p. 2. **Dzik**.

[**Dzikse!**] p. **Dikse!** <Zap. (i)dzi + k + se (=sobie)>

Dziksom zł. p. 2. **Dzik**.

[**Dziku!**] *przyspiew*: Hej D. bendziku dyłu dyłu! [**Dzikula**, i, lm. o, **Dikula**] *owoc dzikiej jabłoni a. gruszki*: Po Spasie i D. zda ś. <DZIW>

[**Dzikun**, a, lm. y] *robak, wyległy z jajek much*. <DZIW>

1. **Dzikus**, a, lm. y, × **Dzik** 1. *człowiek dziki, nieucywilizowany*. 2. a. **Dziczek** (szczeg. o dziecku) *człowiek nieśmiały, nieoswojony z ludźmi, unikający ludzi, odhudek*: A chodźcież, dzikusy! nie słyszycie, że panienka chce tego? Bał. <DZIW z końcówką Łc.>

2. **Dzikus** zł. p. 2. **Dziewanna**.

Dzikuska, i, lm. i **dzikus** *dziewczyna*.

† **Dziłnik**, a, lm. cy p. † **Dzielnik**: Nad poczem dziłników był postawion urzędnikiem Adomiram. Leop. <Czes. dělník>

† **Dziło**, a, lm. a p. **Dzielo**.

× **Dzin**, u, bjm. p. **Dżyn**.

† **Dzinać**, nie. **nał**, [**Dzinać**] *ginać*: Alboż też oni złą śmiercią dzinać. Kaz. Gnieź. <p. Ginać>

[**Dzindziner**, a, lm. owie] p. **Inżynier**.

† **Dzinga**, i, lm. i p. **Dzynga**: Ni Orfej lutnią, ni Amfjon dzingą, ani przestawną Merkury sy-ryngą taki wab daje. Koch. <Zap. Dżwn.>

† **Dzinia**, i, lm. e *tkanina*: Obłoczył jeśm ś. w dzinie. Ps. puł. <DZIE, por. Dzianka>

[**Dziń!**] *naśladowanie brzęku szkła tłuczonego*. <Dżwn.>

† **Dzińsia** p. **Dziś**. Kaz. Świąt.

Dziob, a, lm. y p. **Dziób**.

Dziobać, bie, hał 1. p. **Dziobnąć**. 2. [D.] ko-pać: D. kartofle. <DZIOB>

Dziobak, a, lm. i 1. [D.] *narzędzie do zdejmowa-nia gnoju*. 2. bot. = a) bł. p. **Przygietka**. b) bł. p. **Rukwiel**. 3. zool. (ornithorhynchus anatinus) *zwierzę ssące jednootworne, fajorodne, z płaskim dziobem*. <DZIOB>

Dziobanie, a, bjm., czynność cz. **Dziobać**.

Dziobanka, i, lm. i 1. haf. *ło zamatowane drob-nitko haftowanemi punkcikami*, in. macek, piasek, zakrapianie. 2. *huł. mała flaszką*

aptekarstwa w kształcie bańki z długą szyją, bocianka.

Dziobas, a, lm. y, Dziób, Dziubas 1. [D.] p. Dziób. 2. mała siekierka do wydrążania drzewa. 3. koniec oskarża do rąbienia muru.

Dziobato przys. od Dziobaty, ospowato: D. wygląda. St. wil.

Dziobatość, i, bfm., × Dziubatość stan dolkowaty skóry po przebytej ospie, ospowatość.

Dziobaty, × Dziób, × Dziubaty 1. a. Dziubiasty mający dziób, szczeg. długi, długodzioby: Zóraw D. Mick. (Wrona) wyciągała na prawo i na lewo dziobaty głowę. Dyg. 2. mający na twarzy dolki bliznowate po ospie, ospowaty. <DZIOB>

Dziobeczek, czka, lm. czki p. Dziób i Dziobek. Dziobek, bka, lm. bki 1. p. Dziób: a) Każdy ś. ptaszek swoim dziobkiem żywi. Prz. b) anat.: D. łyżczkowaty w jamie bębnekowej (rostrum cochleare). 2. p. Dzióbek. 3. [D.] wyrostek w postaci dzióbka u młona w żarnach. 4. bot.: D. zórawi p. Muszkatel. Zdr. Dziobeczek.

Dziobiasty 1. p. Dziobaty: D. bocian. Przyb. 2. anat. do dzioba podobny: Wyrostek D. kości łokciowej, in. × wyrostek wroniasty (rostrum olecrani). Wyrostek D. szczęki dolnej, in. × róg przedni żuchwy, wyrostek × wroniasty, × wroniasty, łukonowy, kształt koronny, ↑ wyrost kliniasty.

[Dziobka, i, lm. i] p. Dziabka. <DZIOB>
Dziobnąć, nie, nął, nied. Dziobać, ↑ Zobać, × Dziobać, × Dziubać dziobem ukłóć a. schwytać: Sęp dziobał wątrobę Prometeusza. Będą ci dziobać nasze zboże ptacy. Jabł. Przen.: Mameluki krzywymi nas szablami dziobią, gdyby kruki. Słow. Przen.: D. kogo = powiedzieć komu coś przykrego, ukłóć, ubość go. D. czego = skosztować. D. ś. ukłóć ś. dziobami: Ptaki ś. dziobią. <DZIOB>

Dziobnięcie, a, bfm., czynność cz. Dziobnąć.
Dzioborożec, żca, lm. żce zool. 1. (buceros) ptak wróblowaty z rodziny tej samej nazwy. 2. w lm. rodzina ptaków wróblowatych. <DZIOB+ROG>

Dziobowato przys. od Dziobowaty. L. <DZIOB>
Dziobowaty mający kształt dzioba: Strąk D. Jund.

Dziobowy przym. od Dziób; Dziubowy.
[Dziocha, y, 3 pp. dziose, lm. y] p. Dziewucha. Zdr. [Dzioszka, Dziúszka]. <DZIW>

[Dzioka, i, bfm.] p. [Dzięga].
↑ Dziot, u, lm. y rodzaj tańca: Rozmaitą z nim piaszą manierą, jedni hołbca, drudzy ruskie dzioty. Pot. <Brs. dżot>

[Dziolna, y, lm. y] p. Zołna.
[Dziomdział, a, al, Dziomdział] jeść powoli (np. o małych dzieciach). Por. Dziomdział, Dziamać, Dzięgać, Dzwłęgać. <Dżwn.>

Dzion, u, lm. y 1. ul słoniasty a. drewniany, in. koszka. 2. [D.] ul na drzewie, barć: Sosna stojała z dzionem. <DZIE>

Dzioneczek, czka, lm. czki p. Dzien.
Dzionek, nka, lm. nki p. Dzien: Już na górach świta D. Żal. Kiedyś może skowronek, wylatując nad kłosa, jak świt tylko, jak D., trzepotać ś. w niebiosy... Len. Dobry D., dobre dwa. Prz. ↑ Naprzód przed świtaniem godzinę trąbiono, a skoro jedno był mały D., powtóre trąbiono i w bębny bito. Paszk. (= świt, brzask). <DZN>

[Dzionia, i, lm. e] otwór ula na drzewie. <DZIE>

[Dziono, a, lm. a] wydrążenie pnia (część ula). <DZIE>

[Dzionyszek, szka, lm. szki] p. Dzień.
[Dziopa, y, lm. y] 1. dziewczyna, dziewczka, podłotek. 2. szmata, chustka na głowę. Zdr. [Dziopka, Dziopię]. Zgr. [Dziopiaga]. Por. Dziewa. <DZIW>

[Dziopán, a, lm. y] bocian. <?>
[Dziopiaga, i, lm. i] p. Dziopa.
[Dziopię, ęcia, lm. ęta] p. Dziopa.
[Dziopka, i, lm. i] p. Dziopa.
[Dziór, u, lm. y, Dziór, Dzier a. część. lm. Dziery] pierwsze, najgrubsze wyczoski lnu a. konopi. <DZIOR>

↑ Dzióra, y, lm. y p. Dziura.
↑ Dzierawy p. Dziurawy.
[Dziosa, y, lm. y] p. Dziewucha.
[Dzioszka, i, lm. i] p. Dziocha.
[Dzioucha, y, lm. y] p. Dziewucha. Zdr. [Dziou-szyca].

[Dziuszycza, y, lm. e] p. Dzioucha.
[Dziowcha, y, lm. y] 1. p. Dziewucha. 2. córka.

Dziób, oba a. óba, lm. oby a. óby, Dziób, Dziub, [Dzióba] znacznie wydłużony szczęk, nie odkryte wargami: D. ptaka. Szponami, krzywymi dzioby szarpajmy jado na sztuki. Mick. Bił w ryby dziobem, jak sztyletem. Słow. Przen.: Jeżeli tam nie pozostawił zbyt wielu piór, to tylko dlatego, że zanim tam wszedłem, miałem już D. niezłe zakrzywiony i niezgorzej ostre pazury. Sienk. (mowa o Płoszowskim). 2. przén. buzia, usta, usteczka: Daj dzioba. 3. zwykle w lm. a. [Dzióbaki] blizny dolkowate po ospie, znaki ospowe: [Czy na tobie groch młócił, że ci dziobów narobili?]. 4. ostry i wystający koniec czegoś: a) Młot kamieniarski z dziobem spiczastym. Łab. b) koniec rury wodociągowej, sterzący w ścianie: Wody utoczył z dzioba, sterzącego w ścianie. Krasz. c) D. a. Dzióbek gazowy = rurka koczasta, którą wychodzi gaz. d) przód sani. e) przód okrętu: Odszedłem na D. statku, gdzie wiszą kotwice. Sier. f) pozioma belka rogatki, szlaban: Za spuszczeniem dziobem rogatki przeleciało wszystko. Orzesz. g) × koniec buta, t. j. okucia u spodu pala. h) [D.] nos u wozu. i) anat.: D. kości klinowej czaszki (rostrum sphenoidale). D. spoidła wielkiego mózgu (rostrum corporis callosi). D. kruczy, in. wyrostek kruczy (processus coracoides). 5. bot.: Czapl D. p. Iglia. 6. lek.: × D. kruczy = narzędzie do rwania zębów. 7. łyżw. rodzaj figury, wykonywanej przez łyżwiarza na lodzie: D. zwyczajny, in. odwrócony trójką. D. zwany Q. D. zwany odwrócony Q. D. bez zmiany kantu łyżwy. D. odwrócony bez zmiany kantu łyżwy. Zdr. Dzióbek, Dzióbek, Dziobeczek, Dziobeczek, [Dzióbus, Dziobanek, Dziobasek]. Zgr. [Dziobas, Dziobas]. <DZIOB>

1. [Dzióba, y, lm. y] p. Dziób; znak po ospie. Pol. <DZIOB>

2. [Dzióba, y, bfm.] pypec, choroba kur. <DZIOB>
Dziobać, bie, bał 1. × p. Dziobnąć: D. obiesia ptacy będą. Jabł. 2. [D.] p. Dziobnąć. 3. [D.] kłóć, uwierać: Boskie chodził nie bede; skále w nogi me dziobiom.

Dziobak, a, lm. i, Dziubak młot kamieniarski z dziobem spiczastym do ociosywania kamieni, in. nosaciec. Łab. <DZIOB>

[Dzióbaki, ów, bfp.] p. Dziób: A znajdźcie ś. chłopiec taki, że nie zważa na D.

[Dziobanek, nka, lm. nki] p. Dziób: A tyś Krakowianka, komuz dás dzióbanka? Psń.

× **Dzióbanie**, a, blm., czynność cz. **Dziobać**.
Dziobas, a, lm. y l. [D.] p. **Dziób**. 2. p. **Dziobas**. <DZIOB>

[**Dziobasek**, ska, lm. ski] p. **Dziób**: Látá ptásek popod lásek, zakrzywiony má D.

× **Dziobaty** p. **Dziobaty**: Młot D. do ociosywania kamieni. Łab.

Dzióbeczek, czka, lm. czki p. **Dziób** i **Dzióbek**: A já utanecka, komuz dáu dzióbecka? Pśh.

Dzióbek, bka, lm. bki l. p. **Dziób**: a) Złotniczeńku, zrób mi kubek, tylko, proszę, zrób mi ładnie: zamiast uszka ptasi D. Len. b) a. **Dzłobek**, **Dziubek** (= a) *buziak, twarzyczka*: We dworze aby ś. D. młody pokazał, król musi go zobaczyć. Krasz. Przyjechał do mnie i mówi: „Daj buzi, mój kochany dzióbku!” (= *usteczka*). β) [**Dzióbek**] przen. *calus*. γ) *wyrostek w postaci dzioba*: Kłosek pszenicy zamknięty jest w dwu płowach, zakończonych dzióbkiem. Rost. δ) *nosek naczyńia, np. dzbanka*. 2. pusz. koniec kurka rewolwerowego, uderzający w nabój. Zdr. **Dzióbeczek**. <DZIOB>

[**Dzióbnąć**, nie, nął, nied. **Dziobać**] *napić ś. trochę z kieliszka, wypić trochę*. [**Dzióbnąć ś.**] *uderzyć ś.*: Já przyleciał do Słonego i dzióbłek sie okropnie na sęku.

† **Dzióbo-krukowy** anat.: Myszka dzióbo-krukowa = *mięsień kruczbarkowy* (musculus coracobrachialis). <DZIOB+KRUK>

[**Dzióbrys**, a, lm. y] l. *człowiek dziobaty*. 2. *człowiek ciekawy*.

[**Dzióbus**, a, lm. e] p. **Dziób**: Daj dzióbusia, dziewczyno!

[**Dziócha**, y, lm. y] p. **Dziowucha**.

[**Dziómdzia**, i, lm. e] p. **Dziamdzia**. Por. **Dziomdziać**. <DZWM>

[**Dziómdziąć**, a, a] p. **Dziomdziać**.

[**Dziór**, oru, lm. ory] p. **Dziór**.

[**Dziószka**, i, lm. i] p. **Dzióchoa**.

[**Dzirać**, a, a] p. **Dziarac**.

[**Dzirbić** się, i ś., il ś.] *dziwić ś. (z łózka)*: Trza ś. D., bo jak ni, to słabość nie odydzie. Por. **Dzierbolić ś.** <? Może w związku z Czes. drbat = drapać, bić i t. d., por. wdrapać ś.>

[**Dzirdzak**, a, lm. i] p. **Dzierzak**.

[**Dzirgiem**] p. **Ciurkiem**.

[**Dzirski**] p. **Dziarski**.

[**Dzirsko**] p. **Dziarsko**.

[**Dzirskość**, i, blm.] p. **Dziarszość**.

Dziryd, u, lm. y p. **Dziryt**.

Dziryda, y, lm. y p. **Dziryt**. Wor.

Dziryt, u, lm. y, **Dziryd**, **Dziryda**, × **Dziryd**,

× **Dzeryd**, × **Dzeryd** *poćisk w postaci grotu, osadzonego na krótkim drzewcu, rodzaj krótkiej kopji*. <Arab. dzerid, przez Tur. dżirid>

[**Dzirzo**] (dżir-zo) p. **Dziarsko**: Być D. = nie spać, czuwać.

[**Dzirzy**] (dżir-zy) p. **Dziarski**.

Dzirza, y, lm. e bot. (olyna) *ros.* <?>

† **Dzirzantny** p. **Dzirzętny**: Ustawienia praw króla Kazimirowych między dżirzantnymi są położona. Św. z Woc. <DZIERZ>

† **Dzirzawa**, y, lm. y p. **Dzierzawa**.

† **Dzirzawca**, y, lm. y p. **Dzierzawca**.

[**Dzirze**] p. **Dziarsko**.

† **Dzirzeć**, y, a] p. **Dzierzyć** i **Dzierzeć**.

† **Dzirzenie**, a, blm., czynność cz. **Dzirzeć**: Być w dżirzeni dziedziny.

† **Dzirzewca**, y, lm. y p. **Dzierzawca**.

† **Dzirzewoży** p. **Dzierzawczy**: **Dzirzewcza** *dziedzina (= włość posiadana)*. Ort.

† **Dzirzętny**, † **Dzirzantny** *moc prawa mający, prawomocny*: Ustawienia dżirzętna (= *ustawy prawomocne*). <DZIERZ>

† **Dzisi**, [Dzisi] p. **Dzisiejszy**: Od dzisiego dnia dwiema wiedzoma będę nosiła. Ż. E. Takżeć wieku dzisiego my właśnie czynimy, że ludzi mądrych radą upornie gardzimy. Papr. [Z dzisiego obiada]. <DZN+Ś>

× **Dzisia**, [Dzisia] p. **Dziś**: Do D. dnia. Pot. Lepsze pewne D., niż najlepsze niepewne jutro. Fred. M. Nie będzie spała D. Kolb. Co ja widział, widział D.! Zal. Przyjmi D. nasze dusze. Ż. B. <DZN+Ś>

Dzisiaj p. **Dziś**: Trosk nie wystraszym przez płacze rzewne, D. jest naszym, jutro niepewne. Kras. [Magdalenkę D. noy zabił].

[**Dzisiajszy**] p. **Dzisiejszy**: Dnia dzisiajszego.

[**Dzisiak**] p. **Dziś**.

[**Dzisdzień**, -dnia, blm.] p. **Dzisdzień**.

† **Dzisie** p. **Dziś**: Takiej wojny aż po D. nigdy nie doświadczyła. Przyb.

† **Dzisdniowy** p. **Dzisiejszy**: Nigdy tenże nocnego miesiąca kształt wiekuje, zawsze jutrzejszego D. uboższy, jeśli go przybywa. Zebr. <DZN+Ś+DZN>

[**Dzisiej**] p. **Dziś**.

Dzisiejszość, i, blm. *teraźniejszość, obecność*: Więcej tam było dzisiejszości. Szaj. <DZN+Ś>

Dzisiejszy, lm. **dzisiejsi** a. † **dzisiejszy**, [**Dzisiajszy**], † **Dzisi**, [Dzisi] † **Dzisdniowy**, † **Dzisdniogodniejszy** l. z *obecnego dnia*: Dzień D. Chleb D. *Gazeta dzisiejsza*. 2. *teraz istniejący, teraźniejszy, tegoczesny, obecny, współczesny*: **Dzisiejsza** młodzież, moda. **Dzisiejsze** obyczaje, pojęcia. Jako pochlebniecy dzisiejszy. Wuj. † **Do dzisiejszy** godziny. Domyślają ś. niektórzy dzisiejsi, że biskup ten arjanianem umarł; ale podobniej tym wierzyć, którzy na on czas żyli. Skar. 3. *dziś dopiero żyjący, istniejący*: Pan nie jest już D. i wie dobrze, że starzy Polacy szczerości nie mieli za zuchwałstwo. Zabł. Nie dzisiejsza to refleksja, wielu ją ludzi przede mną uczyniło. L. **Niedzisiejszy** = a) *dawno istniejący, dawny, odwieczny, stary*: Drzwi i sklepienia, nabijane gwiazdami, miały niedzisiejszą postać. Bał. Gdym uiedzisiejszy, nie wadzi wspomnieć o daleko ubiegłej przeszłości. Lel. b) przen. *doświadczony, wytrawny*. <DZN+Ś>

[**Dzisiok**] p. **Dziś**.

[**Dzisz**] *widzisz*: D. go, jaki mi tu! D. ty, Szymek, dyć ślachta ku nam idą. Dyg. <p. **Widzieć**>

Dziś, **Dzisiaj**, × **Dzisia**, † **Dzisie**, † **Dzińska**, [**Dzisia**, **Dzisiej**, **Dzisiok**, **Dzisiak**] l. przym. = l. *obecnego dnia*: Co D. opuścisz, jutro nie dogonisz. Prz. Co mnie D., jutro tobie. D. rano. D. wieczór a. × D. w wieczór. Kiedyś, ale nie D. Prz. D. tydzień, jak ś. to stało. 2. *teraz, obecnie, w obecnej chwili*: D. wóz drew za kopę, co był pierwej za groszy cztery. Falib. Jak ojce żyły w raju, tak D. żyją wnuki. Mick. Nie D. dopiero żyję, a nie podobnego nie widziałem. Kto to D. słyszał, żeby robić takie głupstwa! (= *znowu, bo, zaś*). 3. [D. na jutro] = *zawczasu*: Braci! do dómku wstąpił i D. na jutro mieli se zawdy zrychtowane pojedzenie. II. l. rzeczownikowo = *dzień obecny, bieżący, dzisiejszy*: Ze złego D. może być jutro dobry. Hrb. Na każdy dzień, na każde D. chleba prosimy. Hrb. Żyć na D. tylko. Od D. za tydzień. Nie od D. ś. znamy. [Jutro, jak przyjdzie, znowu dzisiem będzie].

2. przymiotnikowo = *dzisiejszy, obecny*: Od D. dnia. Do D. dnia a. **Dodziśdnia** a. Po D. dzień, †**Po dzisie** = a) do *obecnego dnia*; b) do *teraźniejszego czasu, dotychczas*: Ogromni Marsowie, do D. dnia jeszcze przez nikogo nie pokonani. Stasz. Od Amurata po D. dzień tego zaden sułtan nie czynił. Star. <DŹN+Ś>

[Dziś!] *wykrzyknik w tańcu*: Oj dziś dziś! <Zap. DŹN+Ś>

[Dziśdzień, dnia, błm., **Dzisdzień**] *dzień dzisiejszy, dzisiaj*: Do dzisiejdnia.

†**Dziśtegodniejszy** p. **Dzisiejczy**. <DŹN+Ś+T+DŹN>

Dziub, a, lm. y p. **Dziób**: Z dołków dziubów wychodzące włosy tworzyły rzadki zarost. Bał. Zdr. **Dziubek**, **Dziubeczek**. <DZIOB>

× **Dziub**, l, lm. bte p. **Dziupła**.

[Dziub!] p. **Dzib!**

l. [Dziuba, y, lm. y] *dziewczyna*: Próžno D. ręce łamie. Pol. Kozak konie napawał, D. wodę brała. Por. **Dziewa**. <Ukr. dziuba>

2. [Dziuba, y, lm. y] 1. *kura*: Na tutejszej grobli D. wodę pije. 2. *indyjczka*. Por. **Dziuby**, **Dziu dziu dziu**. <p. Dziuby>

× **Dziubać**, bte, bał p. **Dziobnąć**.

[Dziuba dziuba!] p. **Dziu dziu dziu!**

[Dziuba dziuba dylu dylu!] *przyspiew*.

Dziubak, a, lm. i p. **Dzióbak**.

× **Dziubanle**, a, błm., *czynność cz. Dziubać*.

Dziubas, a, lm. y p. **Dziobas**.

[Dziubas, a, lm. y] p. l. **Dubas**.

× **Dziubatość**, i, błm. p. **Dziobatość**.

× **Dziubaty** p. **Dziobaty**.

[Dziub dziu dziubuski dziubuchna!] p. **Dziu dziu dziu!**

Dziubeczek, czka, lm. czki p. **Dziub** i **Dziubek**.

Dziubek, bka, lm. bki p. **Dziub** i **Dzióbek**. Zdr. **Dziubeczek**.

[Dziubi] *indyjczy*.

[Dziubiaki, ów, blp.] *małe indyki, indyczeta*. <p. Dziuby>

[Dziubnąć, nie, nął] *sobie a. D. ś.* upióć ś.: To ci dopiero dziubnął sobie! A to ci ś. Piotrek dziubnął!

[Dziubnia, i, lm. e] p. **Dziupła**.

Dziubowy p. **Dziobowy**: Kleszcze, zagięte w obłak, dziubowemi nazywają. Krum.

[Dziubuchna] p. [Dziub] i [Dziu].

[Dziubuski] p. [Dziub] i [Dziu].

[Dziuby, ów, blp.] *indyki*. Por. **Dziubiaki**, **Dziubha**. <Może DZIOB>

[Dziudzia, i, lm. e] *człowiek zaspany, ociężały*. <? Dźwn.>

× **Dziu dziu** w. *naśladowanie grania a. śpiewania*: Gra tak trelisto dziu dziu. L. <Dźwn.>

[Dziu dziu dziu!, Dziub dziub dziubuski dziubuchna!, Dziuba dziuba!, Diu diu diu!] *nawoływanie kur, cip cip cip!* Por. 2. **Dziuba**. <Dźwn.>

1. [Dziug, u, lm. i] *ciencusz, lura*. <?>

2. [Dziug, a, lm. i] p. **Dziuk**: Zjesz dziuga = zjesz *diabła*. Dziugiem być porażonym = mieć *porażony stos pacierzowy*.

[Dziugać, a, al] 1. p. **Dziugnąć**. 2. *ślizgać ś. na jednej łyżwie*. 3. *huścić* (np. dziecko). [D. ś.] *ślizgać ś.* Por. **Dziągwy**. <p. Dziugnąć>

[Dziuganie, a, błm.] *czynność cz. Dziugać*.

[Dziugawka, i, lm. i] *ślizgawka*.

[Dziugda] *klusem*: Pędził D. (= *biegł klusem*). <?>

Dziugi, ów, blp. 1. a. **Dzugi osad** *po wytopionej żywicy i smole, zdany do wyrabiania sadzy*. 2. [D.] *śmiecie*. <Może Ang. jug = kałuża>

[Dziugnąć, nie, nął, Dziugnąć, nied. **Dziugać**, **Dziugać**] *uderzyć, szturchnąć*. [D. ś.] *uderzyć ś.*: Dziugnonem sie u roboty widłami w noge. Por. **Dziobnąć ś.** <p. Dziugnąć>

[Dziuk, a, lm. i, Dziug] 1. *wielka wlochata gąsienica*. 2. *rodzaj choroby u bydła*: Krowę D. poraził i zdechła. 3. *uderzenie, szturchnięcie*.

<Ukr. diuh, diuk = owad wilozomleczoowiec>

[Dziule], a, lm. e] *oprawca, mistrz*. <?>

[Dziumdzia, i, lm. e] p. **Dziamdzia**: *Słacz jest i w szablę zagrać umie, ale D. i niunia z niego!* Krasz. Por. **Dziundzia**. <Dziec.>

[Dziundzia, i, lm. e] *pijak*. Por. **Dziumdzia**.

Dziundziuczyć się, y ś., ył ś. gm. *guzdrać ś.*, *wybrać ś. opieszale*. <?>

Dziupel, pla (m.) a. [pli] (ż.), lm. ple p. **Dziupła**.

Dziupła, i, lm. e, **Dziupel**, **Dziupło**, **Dupła**, **Dupel** m. i [ż.], **Dupło**, × **Dup**, × **Dub**, × **Dziub**,

[Dziubnia] 1. *wydrążenie w drzewie, stojącym na piw, powstałe wskutek wygnicia rdzenia, wypróchniały otwór w drzewie*: Wam, króle, nie znać,

co siano a słomka, a co są dziuple, a co pszczelne ule. Słow. Zbiór trudniejszy, potrzebujący suszarni, przechowania w stodołach lub dziuplach. Lel. 2. *wog. szpara, rozpadlina*: Pszczoła miód swój w dziuplach ziemi składa. Lel. Skalna D. Ml. <DUP/DZIUP>

Dziuplasty, **Dziupławy**, × **Dupniasty**, [Dupnowaty] *mający dziuple, wydrążony, wypróchniały*: Drzewo dziuplaste.

Dziupławy p. **Dziuplasty**.

Dziupło, a, lm. a p. **Dziupła**. Pol. Przez dziupła, szczeliny i przerebłe w lodzie wydobywała ś. woda. Gaw. <DUP/DZIUP>

Dziupnik, a, lm. i zool. p. **Śniak**.

Dziura, y, lm. y, †**Dziora**, †**Dura**, [Dóra, Dura, **Dzura**, **Dzura**] 1. *niejsce przedziurawione, otwór*: D. w sukni, na łokciu. D. we drzwiach kluczowa. Kn. Nowe ze starami dziurami. Prz. Jaki świder, taka D; jaka matka, taka córa.

Prz. Dziury w niebie nie będzie. Prz. Potrzebny, jak D. w moście. Prz. D. w sieci, z robienia jej, z tkania, nie z rozdarcia. Kn. (=oko).

W Soczawie dobrze ś. bronili, to oni ja w nocy zaprawili. Biel. M. (=wyłom). Gdyby nie D. pod nosem, byłby człowiek z groszem. Prz. (=usta).

W całym dziury szukać. Prz. (o lubiących przycaniać). [Dyszna dziura] = *krtań, gardło oddechow.* Piw.: D. czopowa = *otwór we frontowym dnie beczki, służący do jej opróżnienia*, in. otwór czopowy. D. szpuntowa = *otwór w pęku beczki, służący do napełniania*, in. otwór szpuntowy.

Gór.: D. wywiercona = *otwór wywiercony na wyspanie prochu czyli założenie ładunku do rozzerwania skały*. Przen.: Urząd—to D. w kieszeni (=pociąga za sobą ydatki).

× Dziurę ma w głowie. Troc. (=postrzelony, wartogłów). Aż po dziury a. część. po dziurki = *po uszy*: Chociażes go chlebem nakarmił aż po dziury, odmówże mu co, królu, aż zaraz gniewem szaleje. Pot. Zatkaną dziurę = *potrzebę zaspokoić, dług opłacić*: Zatykając tę dziurę, wioskę zastawił. Troc. †Zie a.

najgorsze dziury kim zatykać = *powierzać komu niebezpieczne przedsięwzięcia, stawiać kogo w niebezpiecznym położeniu*: Nikim inszym nie było i w Polsce i w Litwie zle dziury zatkané, jedno Janem Tarnowskim. Orzech. Kiedy ś. bié,

nami najgorszą dziurę zatykają, i na złe razy idziemy wszelakie. P. Koch. Lpd.: †Dwie dziurze. Nie wystrzelił dwu dziury z kożucha. 2.

× *zagłębienie, wydrążenie*: D, dół wodą wyrzuty. L. D. w budowaniu od gruntu do wierzchu dla wysuszenia. Kn. (= *luft*). D. pieszczalkowa wzdłuż, rura. L. 3. × *przen. strata, uszczerbek, brak, niedostatek*: Dowiekiem nagradza mądra białogłowa, gdzie w gładkości D. Bud. B. Obaczywszy znaczną w sobie dziurę, drapnęli. Jabł. D. w mieszkaniu, w majętności. Kn. Wszystkie dziury w tym piśmie wypełnić trzeba. Troc. (= *miejsca niewykończone, luki, niedokładności*). 4. × *przen. sposób wywikłania ś.*, droga, sposób, wybieg, podstęp: Tak i tu ordzie gdy wezbrano skóry, szuka gdzieindziej przeprawy i dziury. Jabł. Kłęska pod Koronowem nie krzyżaków nie zastraszyła, owszem oni w niej sobie dziurę do fortelu znaleźli. Paszk. Słowa kontraktu należy dotrzymać, dziur, sposobów złych i chytrych nie wynajdować. Haur. Dziurą na urząd wejść a. wleźć = *nieprawą, nieuczciwą drogą*: Bonifacius, jako dziurą wszedł na stolicę, także też poczynął. Biel. M. 5. *jam, nora, kryjówka*: Do dziury, myszko, do dziury! A wychodźże mi z dziury, bo sto batów mało. Is. 6. *ciasne miejsce, ciasny kąt, szczeg. niewygodne mieszkanie*: Mieszkać w dziurze. Sł. wil. Starak ś., jakoby z onej ciasnej dziury, z złego razu i miejsca wojsko wywiódł. Skar. *Przen.*: Przyparł go do ciasnej dziury. Prz. (= *wprawił w położenie bez wyjścia*). 7. [D.] *więzienie, ciupa, kosa*: Wsadził kogo do dziury. Sł. wil. Posedł do dziury. 8. *miejsce podejrzane, knajpa*: Włóczęsz ś. po dziurach. 9. *kąt zapadły, zakazany, odległy zakątek, miejsce odludne, wygon, przedpiekle*: To taka zakłęta D. 10. gm. = a) *pośladek*: Dostaniesz w dziurę. b) *puddendum muliebre*. 11, anat. = a) *otwór w kościach płaskich*: Dziury stawowe potylicy (foramina condyloidea); Wielka D. potylicy (foramen occipitale magnum); D. wzrokowa kości klinowej (foramen opticum). b) † *Dziury żołądka* prawa i lewa = *odźwiernik i wpuść żołądka*. c) D. Winsłowa w otrzewnej (foramen Winslowii). 12. zł. = a) *drzwi*. b) *oko*. c) *piątka*. Zdr. *Dziurka, Dziureczka, [Dorka, Durka, Dziureczyna]*. <DZIOR>

Dziurawcowaty bot.: Rośliny dziurawcowate (hypericaceae) rodzina przyrodzona roślin dwuliściennych. <DZIOR>

Dziurawcowy przym. od Dziurawiec.

Dziurawic, i, il i. dziurę w czym robić, przedziurawiać: We krwi pływający język jego igłą dziurawiła. Odm. *Przen.*: Obmowy cudzą siawę jak czerw wiercą i dziurawią. Birk. 2. lek.: Wrzód dziurawiący stopowy = *swoista choroba stopy, szczeg. częsta w krajach gorących*. <DZIOR>

Dziurawiec, wca, lm. wce i. × *narzędzie do robienia dziur uderzeniem a. wierceniem*. 2. a. **Dziurkawiec bot.** (hypericum) *ros. z rodziny dziurawcowatych*. Gatunki: D. czworoboczny, niek. Świętojańskim zieleń zwany (h. quadrangulum); D. górny (h. montanum); D. pospolity a. Panny Marji dzwonki, Dzwonek Matki Bożej, Dzwoniec, Świętojańskie ziele (h. perforatum).

Dziurawiec, eje, al, × Dziurawic ś. i. dziurawym ś. stawać: Pończochy też już dziurawieją, choć nowe. Troc. (= *drą ś.*) 2. *przen. nadwergzać ś., ulegać skażeniu, psuć ś., upadać*: Dla marnego złota dziurawieje enota. Prz. <DZIOR>

Dziurawienie, a, blm. i. czynność cz. Dziurawic. 2. czynność cz. Dziurawiec.

Dziurawka, i, lm. i i. cegła z dziurkami. 2. [D.] *deszczulka w krosnach*: Cyny a. czyny, wążkie

deseczki, dzielące nici, a umieszczone w deszczulkach, zwanych dziurawkami. 3. bot. p. Wiąsł. Por. **Dziurawka**. <DZIOR>

Dziurawnica, y, lm. e maszyna do wybijania otworów w płytach metalowych.

Dziurawo przys. od Dziurawy: Szedł do Wilna D. i wytarto. Krasz. (= *w dziurawym ubraniu*). *Przen.*: Zewsząd D., zewsząd bardzo świta, nie wziemy, skąd nowa miecz Pański przywiła. Stryjk. (= *zewsząd bieda*).

Dziurawość, i, blm. rz. od Dziurawy.

Dziurawy, † Dziurawy i. mający dziurę a. dziurę, pełen dziur, podarty, rozdarty: Dziurawe suknie, buty. [D. kij.] p. Kij. *Przen.*: D. wór a. worek = *człowiek nienasycony a. rozrzutny*. 2. *przen. zepsuty, nadwergzony, skażony*: Więc z takową od kilku odszedłem odprawą, że ja sam, co tom mówił, mam głowę dziurawą. Nar. (= *mam dziurę w głowie = jestem postrzelony*). Sumnienie dziurawe. L. Nie pomogą nic złota, gdzie dziurawa enota. Jag. Michajło, widząc, iż nadzieja dziurawa, udał ś. w pokorę. Stryjk. (= *licha*). <DZIOR>

[Dziuroczyna, y, lm. y] p. Dziura.

Dziureczka, i, lm. i p. Dziura: Wypatrzył dziureczkami u drzwi, co robili. Skar. Ze drzewa pływają na wodzie, to jest skutkiem powietrza, którym najdrobniejsze ich dziureczki są zapełnione. Hube. (= *porę*). Anat.: Dziureczki potne a. † zaskórne p. Dziurka.

[Dziurgiem] p. Gierkiem: Prawie D. nam leciały z modrych oczu kapki. Len. Krew leje ś. D. <Dźwn.>

[Dziurgość, ce, ta] zrzędzić. <Dźwn.>

Dziurka, i, lm. i, (lpd. † dziurce) p. Dziura: a) Dziurki od guzików. D. od klucza. Dziurki w nosie. *Przen.*: Ma dziurki w nosie = *filut, ma dobry węch*. Po dziurki a. po dziury = *po uszy, w bród*: Mam co jeść i pić, aż po dziurki obie. Min. Na krzywą dziurkę krzywy kołek. Byk. b) [D.] *puddendum muliebre*. c) anat.: α) Dziurki potne, in. dziureczki potne a. † zaskórne, otwórki skórne, × potnicze, przeziwniki, † sierotki (pori cutanei). β) = *otworek, ponik, przepust* (porus): Dziurki sitowe kości czołowej (foramina ethmoidalia). D. ślepa kości czołowej (foramen coecum). γ) † D. głosowa p. Głośnia. <DZIOR>

Dziurkarka, i, lm. i szwaczka, robiąca dziurki w bieleźnie.

Dziurkawiec, wca, lm. wce bot. p. Dziurawiec. **Dziurkować, uje, ował eo = dziurki w czym robić**: Szwaczki, coby płótno rzezały, dziurkowały, psowały, mają dać poboru gr. 10. Lekar. <DZIOR>

Dziurkowanie, a, blm., czynność cz. Dziurkować.

Dziurkowany im. od Dziurkować, pełen dziurek, dziurkowany: Ziele to ma listki dziurkowane. Sien. Garniec dno dziurkowane miał, jako durzłak. Sien. Cegła dziurkowana.

Dziurkowato przys. od Dziurkowany.

Dziurkowatość, i i. blm. rz. od Dziurkowany: a) D. plastrów miodowych. b) fiz. *własność ciała, polegająca na tym, że posiadają odstępy, zwane porami, wypełnione substancją różną od substancji, tworzącej te ciała, jak powietrzem a. wodą*. 2. × *lm. i otwór, dziurka*: Wilgoć włosów ich dziurkowatościami przesączająca ś. Perz.

Dziurkowaty pełen dziurek: Przez pełne żyły dziurkowatej ziemi zdroj żywej wody w porac

znaczonych wytryskał. Przyb. Kamień D. Kn. (=porowaty, gąbczasty). Anat.: Brzeg D. blaszki węzłownicowej w uchu (tractus spiralis foraminulentus). <DZIUR>

† Dziurla, i, lm. e coś odnoszącego się do tańca: Nie ugoni drugi żołnierz drzewcem tego, co drugi (taniecznik) doskoczycy dziurlą. Górs. J. <? Może z Rum. giur=koło >

† Dziurlatka, i, lm. i p. Dzierlatka.

† Dziurladka, i, lm. i p. Dzierlatka.

† Dziurnik, a, lm. i anat. p. Odbyt. <DZIUR>
Dziurować, uje, ował hut. dziury w czym robić, przebijać.

Dziurowanie, a, blm., czynność cz. Dziurować.
Dziurowatka, i, lm. i] deseczka w krosnach z dziurkami w liczbie nie mniej niż 40, przez które przeprowadza ś. nici. Por. Dziurawka.

Dziurowatość, i, blm. rz. od Dziurowaty.

Dziurowaty, ×Dziurzysty pelen dziur, podziurawiony, dziurawy.

Dziurownica, y, lm. e maszyna do wybijania dziur w metalach, in. wybijalnia, przebijarka, sztanca. <DZIUR>

[Dziursko, a, lm. a] pudendum muliebre.

[Dziurzyć, y, y] (o deszczu) padać: Na dworze deszcz dziurzy. <Dżwn.>

×Dziurzysto przys. od Dziurzysty.

×Dziurzysty p. Dziurowaty: Baran z zawitym koło skroni dziurzystych porożem. Żebr. <DZIUR>

Dziw, u, lm. y i. a. Dziwo rzecz dziwna, zadziwiająca, niezwykła: Nie wielkie dziwy, że Iotr szczęśliwy. Prz. (=nie dziwota). Opowiada pięć dziwów, sześć awantur. Prz. Hrabia opowiadał dziwy o dżentelmenjerji Wokulskiego. Prus. Oto dopiero D., co kura jaje znieśie. Prz. Nie D. tedy, że nie działo ś. w Dobrzynie nie bez Macka rady. Mick. (=nie dziwota). (Chmury) ścisną ś., grubieją, rosną — nowe dziwy: dostają krzywych karków. Mick. Słońce w południe dogrzewało tak mocno, że — D. nad dziwy! — zielona ruń okryła stępy już w połowie grudnia. Sienk. D. na podziw. †Siedm dziwów świata (=cudów). Mauzoleum było poczytane między siedmią dziwami świata. Petr. Było w tym coś strasznego, a zarazem tak niezwykłego, jak gdyby ś. patrzyło na ów D., zwany gomon, w czasie którego, jak wierzy prostactwo, zrywają ś. i idą przed ś. zwierzęta, a nawet kamienie i krzaki. Sienk. (=dziwne zjawisko). Nucili pieśni o cudach świętych, o dziwach, które widzieli. Wójc. ×Wiersz bohaterki okraszony dziwem. Dm. (=okolicznościami godnymi podziwiania, lecz nie przechodzącymi wiary). Troje dziwów a. ×troje dziwy a. ×troje dziwa = bardzo dziwne rzeczy: Zgiełku onego nie wiedząc przyczyny, prawia, o nim troje dziwy. Pot. O której (Heleny) gładkości i urodzie troje dziwy słyżał. H. Tr. (=cuda). †Dziwy robić, czynić, wyrabiać, stroić, broić, rodzić, płodzić = niezwykłe rzeczy wyrabiać, wydziawiać: Dziwy ze mną Metopis, a wszystko zdradliwie robił. Jabł. Podpisy fałszywe zmyślał i inne dziwy czynił. Skar. Codzień wrzawy i wielkie wyrabiali dziwy. L. Plują nań i inne dziwy stroją. Rej. Starzy czasem dziwy broją, gdy ich czym dobrym napoją. Prz. Szalona ta troje dziwy broi. Kochan. Wiele na sobie taki przewodzi, kto cierpi żonie, gdy dziwy rodzi (a. płodzi). Prz. [Nám nie całe dziwy, całóm nockę marudzimy] (=nie trzeba ś. dziwnie). 2. ×zjawisko nadprzyrodzone, cud: Chry-

stus tyle dziwów uczynił, a przecie mu nie wierzyli. Wuj. Mesyjasz przyszedł na świat prawdziwy i prorok zacny z wielkimi dziwy. Kant. 3. 2 pp. a=a) × a. × Dziwo istota dziwna, dziwoląg, potwór, poczwara: D. lasu, tak rzadko widziany halejon, a na Litwie zimorodkiem zwany. Słow. Głosami bydłeta mówily ludzkimi, dziwów ś. namnożyło z członkami dziwnymi. Bardz. [Wywłóczą siecią wielkiego dziwa z rogami i ze łbem kozim] (=łucha wodnego). Przen.: Zdanie wszystkich senatorów o Zbigniewie było, aby dłużej nie cierpieć dziwa takiego. Paszk. b) †lek. p. Dziwotwór. 4. zuzwienienie, podziw: Krowa coraz ku niebu wznosi wielkie oko, usta z dziwu otwiera i wzdycha głęboko. Mick. Stali, patrząc z dziwem na siebie. Mtek. Pokrzyk, co kopany nie krzeczy, uderzał jej myśl dziwem. Kon. Na trzy dziwy i na czwarty śmiech. Wilcz. Pogrom ten więcej zarobił u obcych ludzi na dziwy, niż na wiarę. Birk. Męstwo w cierpliwości same pogany do dziwów porywało. Birk. †W D. a. †w dziwy a. †na dziwy, [do dziwu] = na podziw, nadzwyczajnie: Luy egiptyskie w D. cienkie. Jabł. Siostra Wisława iż na dziwy była szpetna, nikt jej pojąć nie chciał. Biel. M. [Wojsko maszyrowało tak do dziwu, że wszyscy poglupieli]. 5. †dziwowisko, widowisko: Wszysey, którzy o śmierci jego usłyszeli, jakoby na jakie dziwy zjeżdżali ś. Baz. Dzień zawodom naznaczony przychodzi; wysypuje ś. na D. niezmierna ludzi wielkość. Paszk. 6. [D.] = a) moc, mnożstwo: Co to tam za D. cięży jest! To nie będzie kosztować takich dziwów (=tak wiele). b) [Dziwy] = wydziawanie: Każdemu coś brakuje, dlatego to teraz dziwy, wrzask, hałas. c) [Dziwy] piosnki wesole, wyrwasy. d) [Dziwy niemieckie] = plaster hamburski. e) [Dziwem dziwować ś.] = bardzo ś. dziwić. 7. × 2 pp. a p. Dziwiciel. <DZIW>

× Dziw! w. okrzyk zdziwienia: D.! jako on to mógł uczynić. L. A nie D. temu! Wr. <DZIW>

[Dziw, Dziwa, Dziwo] i †Dziw o mało, zaledwie: Jak go wzięta łopaciśkiem, D., że ś. nie wściekła. Do ciebie, dziewcyno, ocka mi ś. śmieją; co pożrę na ciebie, D. mi nie saleją.

[Dziwa] p. [Dziw]: Wyrzrę ku Czeszewu, D. nie omgleję.

Dziwacki p. Dziwaczny. ×Po dziwacku a. ×Po dziwackiemu przys. jak dziwak, dziwacznie: Cały mój dom był z gruntu przestrojony, ale tak po dziwacku, iż go ledwie poznałem. L. Służący ustrojony po dziwackiemu. Kras. <DZIW>

Dziwacko przys. od Dziwacki.

Dziwactwo, a, lm. a dziwaczne postępowanie, usposobienie dziwaczne, dziwaczność, oryginalność, ekscentryczność; postępek dziwaczny, wybrzyk, kaprys: On chce udawać Anglika przez D. Kras. <DZIW>

Dziwaczeć, eje, ał dziwakiem ś. stawać.

Dziwaczek, ozka, lm. ozki i. p. Dziwak. 2. bot. = a) a. Dziwacznoia, Cudaczek, Rozciemla, Noona ozdoba (mirabilis) rosł. z rodziny nocnicowatych. Gatunki: D. dwukwiatowy (m. longiflora); D. jalapa (m. jalapa). b) p. Noonioa.

Dziwaczenie, a, blm. i. czynność cz. Dziwaczeć. 2. czynność cz. Dziwaczyć.

Dziwaczenie się, a ś., blm., czynność cz. Dziwaczyć ś.

Dziwaczka, i, lm. i forma ż. od Dziwak.

Dziwacznoia, y, lm. e bot. p. Dziwaczek.

Dziwacznie przys. od Dziwaczny.

Dziwaczność, i, blm. rz. od Dziwaczny.

Dziwaczny, Dziwaoki *dziwny aż do śmieszności, cudaczny, cudacki, oryginalny, ekscentryczny*: D. gust, humor. Dziwaczna chęć, moda. Marzenia dziwaczne. Krasz. Co znaczy mistrza dziwaczna ballada? Mick. <DZIW>

Dziwaczyć, y, ył i D. ś. *dziwakiem być, dziwactwa robić, dziwacznie postępować, cudaczyć, kapryścić, grymasić*: Telimena nie mogła pojąć, co to znaczy; ruszywszy ramionami, myślała: Dziwaczy! Mick. Honor, honor to jakiś z nami tak dziwaczy. Zabł. Dziwaczy ś., kiedy ś. nie tyle wyśpi, ile potrzeba wyciąga. L. Ot tak mi ś. te myśli po głowie dziwaczają. Syrok. (= *dziwacznie ś. układają*). Z gniewu dom własny zapalił, skąd gdy po bliższych dachach wiatr dziwaczy, całe miasteczko spłonęło. Chr. (= *w dziwny sposób ogień roznosi*). <DZIW>

Dziwaczyna, y, lm. y *dziwak godny politowania. Dziwaczysko, a, lm. a m. a. ni. p.* Dziwak: Mój Stanisławie, stare D. z ciebie. Oliz.

[**Dziwać się, a ś., ał ś.**] p. Dziwić: Dziw się, jak wół na nowe wrota. Prz. Idąc po drabinie, przy mularce, nie D. ś. na dół, bo ś. skula na dółek. <DZIW>

Dziwadło, a, lm. a p. Dziwołóg: Ma jedną głowę, nie dwie, nie trzy, bo to już byłoby D. Gil. „Dziwadła,” tytuł powieści Kraszewskiego. Na ideały wiele im braknie: ujdą na dziwadła. Krasz. <DZIW>

Dziwak, a, lm. i l. a. † Dziwisz *człowiek dziwaczny, cudak, oryginal, ekscentryk, fantastyk*: Jest to D., fantastyk trochę, ale młody, poczciwy. Mick. O kobiecie: [Dziwak matka, nijak jej nie dogodzi]. Przen.: Dwa kurantowe w szafach zamknięte zegary, dziwaki stare, dawno ze słońcem w niezgodzie, południe wskazywały często o zachodzie. Mick. 2. † *ten, kto jest podziwu godzien*: Gdy anioła pytał, co za imię jego, powiedział mu, iż D. przezwisko u niego. Ref. 3. × *dziki jastrząb*, in. × *złówek*: Trudniejszy do unoszenia D. a. złówek, który ś. bując i sobie nauczył gonić, aniżeli młodzik w kojeu ochrostanty jastrząb. Pot. Zdr. Dziwaczck. Zgr. Dziwaczysko. <DZIW>

[**Dziwaśka, Dziwaśkany**] *gdzieniegdzie, mało gdzie*: Ludzie u nas dziwaśka warmóz jedzą. Por. [Dziw]. <DZIW+[Ka]>

[**Dziwaśkany**] p. Dziwaśka. <DZIW+[Kany]>
[**Dziwaśkie**] *kiedy niekiedy*. Por. [Dziw]. <DZIW+[Kie]>

[**Dziwaśkóry, Poniektóry**] *rzadko który*. Por. [Dziw]. <DZIW+[Który]>

[**Dziwczak, a, lm. i**] p. Dziewczę.
[**Dziwczatko, a, lm. a**] p. Dziewczę.
[**Dziwczę, ęcia, lm. ęta**] p. Dziewczę.
[**Dziwczycza, y, lm. ęj**] p. Dziewczyna.
[**Dziwczyna, y, lm. y**] p. Dziewczyna.
[**Dziw dziw**] *nasładowanie świergotu wróbla*. <Dzwn.>

Dziwem zł. p. 2. Dziwanna. <?>
Dziwer, u, lm. y, Dzwier, Dzwier *desch na stali damasceńskiej*. <Prs. Tur. dzévhér>

Dziwerować, Dzwierować, Dzwierować, Dzwierować, [Zwirować] *skręcać żelazne i stalowe druty, następnie obwijać je koło żelaznego pręta i, kując, otrzymywać stal z deseniem, odznaczającą ś. twardością i wytrzymałością, in. d a m a s k o w a ć, d e m e s z k o w a ć, m o d r a w i ć*. <p. Dziwer>
Dziwerowanie, a, blm., czynność cz. Dziwero-

Dziwerówka, i, lm. i, Dziwirówka, Dzwierówka, Dzwierówka, [Dziworówka, Zwirówka] *strzelba ze stali damasceńskiej, strzelba dziwerowana, damascenka*. <p. Dziwer>

× **Dziwiciel, a, lm. e,** × **Dziw ten, który coś podziwia**: Zganiszli jego wiersze? to on gdzieś indziej dziwicielow chwytą, i kto tylko da ucho, temu wiersze czyta. Dm. Otożony licznym dziwicielow zbiorem. L. <DZIW>

Dziwić, i, il l. kogo = *sprawiać na czyimś umyśle wrażenie czegoś niezwykłego, zadziwiać, w podziw uprawiać, zdumiewać*: Dziwi mię twoje postępowanie. 2. † *czynić coś dziwnego, cudownego*: Błogosławiony Pan, że zdziwił miłosierdzie swe mnie. Leop. D. ś. a. **Dziwować ś. l. a.** [Dziworaczyć ś.] *mieć wrażenie, że ś. ma przed sobą coś niezwykłego, doznawać zdziwienia, zdumiewać ś.*: D. ś. czyjej mądrości. 2. † i [D. ś. a. Dziwać ś.] *przyglądać ś., patrzeć, przyglądać ś.*: Apollon, stojąc, począł ś. tej grze D. Hist. rzym. <DZIW>

× **Dziwić, i, il, [Dziwować ś.]** (o wróblu) *głos wydawać, świergotać*: Wróbel dziw dziw dziwi, tak tak kwaczą kaczozy. <Dzwn.>

Dziwidło, a, lm. a bot. (amorphophallus) *ros. z rodziny obrazkowatych*. Gatunek: D. dzwonkowane (a. campanulatus). <DZIW>

Dziwieliła, y, lm. y bot. (sauravia) *ros.* <DZIW+LIP>

Dziwienie się, a ś., blm., czynność cz. Dziwić ś. <DZIW>

Dziwirowy z dziweru zrobiony: Lufa dziwirowa. <p. Dziwer>

Dziwirówka, i, lm. i p. Dziwerówka. <p. Dziwer>

† **Dziwisz, a, lm. owie p.** Dziwak: Dowiaduj ś. od owych dziwiszów świętych. Orzech. <Żart. podprowadzenie pod Dziwisz = Dionizy>

Dziwizna, y, lm. y l. [D.] p. Dziwy. 2. bot. p. Dziwanna. <DZIW>

† **Dziwka, i, lm. i,** [Dziwka] p. Dziewka.
Dziwło, a, lm. a, bl. Rozłóg bot. (echeveria) *ros. z rodziny gruboszowatych*. <?>

Dziwnie, † Dziwno przys. od Dziwny: D. poczciwie w tej sprawie postąpił. Warg. (= *bardzo*). × D. nie lubię, że ś. te bębny włożą koło mnie. L. (= *strasznie, okrutnie*). <DZIW>

Dziwno l. komu = *jest dla kogo dziwne, zadziwia kogo*: D. mi to bardzo. Baz. 2. † p. Dziwnie: Bóg D. uczcił świętego swego. Wr.

× **Dziwnostraszny** *potworny*: Dziwnostraszna poczwara. L. <DZIW+STRACH>

Dziwność, i l. blm. rz. od Dziwny. 2. [D.] lm. i *dziw, rzecz dziwna*: D. była = *dziwne to było*. Dziwności mi ś. robiły = *przykro mi było*.

Dziwny l. a. [Dziworaczny, Dziwuwny] *zadziwiający, podziw wzbudzający, osobliwy, szczególny, nadzwyczajny, niezwykły*: Dziwna pamięć, zręczność. Ludzie, dziwując ś. życiu jego, stawili go i dziwnym z nich czynili, tak iż zewsząd po błogosławieństwo do niego bieżeli. Skar. † Dziwne rodzenie figuruje ś. w żywocie z zapatrzenia ś. matki. Groic. W Żydostwie wielu ś. znakiem dziwnym Jezusowym sprzeciwiało. Białob. (= *znakom nadprzyrodzonym, cudom*). Nic dziwnego (= *nie ma ś. co dziwić*). [Myśli, że mi woda dziwna] (= *że wodę uważa za coś niezwykłego*). Dziwaczny, oryginalny, ekscentryczny: Ty mię kochasz, to dosyć; w układach swych dziwni, ojciec mój i macocha dotąd nam przeciwni. Niem. Płocha była i dziwna. P. Koch. × Czyli

ci ś. co dziwnego marzy? L. (= *czyś zwarzował?*).
 × Co dziwnego sobie zrobić gotów jestem. L.
 (= *szalonego, warjackiego; zabić ś.*). [Dziwna maść]
 p. Maść. 2. anat.: Dziwna siatka (rete mirabile)
niektóre rozgałęzienia drobnych naczyń krwistych,
 in. cudna siatka. × Dziwny, ego, lm. i rz.
dziwał. <DZIW>

Dziwo, a, lm. a i. p. Dziw: a) Siostrzyco moja!
 ...o! jakież to D., o! jakie szczęście! Słow.
 Wielkie ś. dziwa tam porobiły. L. Hrehory
 opowiada troje cudów, troje dziwa. Syrok. b)
 Umrzeć musi, niech miejsca nie ma takie D.
 Pot. Przepuszczał wprawdzie, że to to samo „D.“
 obeszło go, a teraz zbliża ś. z przodu. Sienk.
 (= *strach, straszycło*). 2. [Z dziwa] *bardzo rzadko.*
 <DZIW>

[Dziwo] przys. 1. *nie dziw, cóż dziwnego:* D., że
 chory, kiedy tak był pijany. 2. *dziko.* 3. p.
 [Dziw]: Markotny, D. mu serce nie pęknie.

[Dziwocha, y, lm. y] p. Dziwocha.

× Dziwocizna, y, lm. y, × Dziwocyna gór.
glejta, zawierająca jeszcze w sobie części srebra,
czarna i twarda. <DZIW>

× Dziwocyna, y, lm. y gór. p. Dziwocizna.

† Dziwocek, czka, lm. ozki *dziłkie zwierzątko:*
 Żóraw, doma chowany, wolno sobie chodzi,
 na owego dziwoczka każdy z kijem godzi. Rej.
 <DZIW>

Dziwocznia, i, lm. e bot. (epimedium) *roś. z ro-*
dziny berberysowatych, in. bezkwiat.

Dziwoczy przym. od Dziwok; myśl: Sieć dzi-
 wocza = *rodzaj sieci, używanej na sokoty dziwoki.*
 [Dziwocyna, y, blm.] *dzicyzna, dzika zwie-*
rzyna.

× Dziwogłowy *mający dziwnie ukształconą gło-*
wę. Ś. wil. <DZIW+GŁOW>

Dziwok, a, lm. i myśl. *sokół a. jastrząb, który*
dopiero od paru tygodni gniazdo opuścił, nieśmiały,
wszystkiemu ś. dziwiąjący. <DZIW>

† Dziwoki, [Dziwoki] p. **Dziki:** Winnieć hojną
 wypał wieprz D. Mias. Osłów jest rodzaj dwa-
 jaki: jedni dziwocy, które zowią łosi, drugi ro-
 dzaj swojski. Trzye. <DZIW>

[Dziwoki, ów, blp.] *dziwne rzeczy, dziwy.*

Dziwokłowaty bot.: Rośliny dziwokłowe p.
 Srożyplątowaty. <?>

[Dziwokracznie] *dziwacznie.* <DZIW+KOR>

[Dziwokrak, a, lm. i] *człowiek, wejrzeniem spru-*
wiający urok kapuście. <DZIW+KOR>

Dziwołag, a, lm. i l. a. × Dziwołód, × Dzi-
 wotwór, × Dziworód, × Dziwowiedz, × Dziwo-
 wiszcze, Dziwadło *istota a. zjawisko dziwaczne,*
poczwarą: Wlepił oczy w tego dziwołaga, któ-
 remu łatana przyłbica połowę twarzy zastania-
 ła. Zakrz. Przen.: D. językowy. Dziwołagi popisal
 (= *glupstwa, niestworzone rzeczy*). Najznakomitsze
 osoby w Warszawie i wojskowości chciały uło-
 żyć teraz ten interes, lecz D. odrzucił pośrednie-
 two słusznych osób. Drz. 2. lek. p. Dziwotwór.
 <DZIW+ŁĘG>

Dziwołązny p. Dziwołężny: Dziwołężne wyma-
 ganie. Dyg.

Dziwołężny l. a. Dziwołężny *mający cechy dzi-*
wołag, dziwaczny, potworny, cudaczny: Precz zgra-
 ja zabobonna, dziwołężna, twarda, co w Rodo-
 pie trackiego rozszarpała barda. Przyb. Sztuka
 poniża ś. wtedy, gdy, zamiast krzepić i podno-
 sić społeczeństwo, denerwuje je dziwołężnymi
 obrazami. Prus. Pisma Nietzschego noszą prze-
 różne, po większej części dziwołężne tytuły. Dęb.
 2. × lek. p. Dziwotworny. <DZIW+ŁĘG>

Dziwonía, i, lm. e, [Dębonosek] zool. (carpo-
 dacus erythrinus) *ptak wróblowaty szkodzący*
z rodziny łuszczaków. <?>

× Dziwołód, odu, lm. ody l. p. Dziwołag.
 Książ. 2. lek. p. Dziwotwór. <DZIW+PŁOD>
 Dziwora zł. p. 2. Dziwanna. <?>

[Dziworaczny] p. Dziwny. <DZIW>

[Dziworaczyć się, y ś., ył ś.] p. Dziwić.

Dziworodny l. × *czarnoksiężki:* Dziworodne
 wiedmy maści. L. 2. lek. i. × *posp. p. Dziwo-*
tworny: D. kształt.

× **Dziworód, odu, lm. ody l. p. Dziwołag:** D.
 morski, podobny do konia. Bobr. Przen.: Zazdrość,
 ten to srogi D., lez ludzkich niesyty. L. 2. lek.
 p. Dziwotwór. <DZIW+ROD>

[Dziworówka, i, lm. i] p. Dziwerówka. <p.
 Dziwer>

Dziworum zł. p. 2. Dziwanna.

Dziworzecznia, i, lm. e bot. (lodoicea) *roś. z ro-*
dziny palm. <DZIW+Orzech>

[Dziwosił, a, lm. y] p. Dziwogęsił.

[Dziwosłaby, ów, blp.] p. Dziwosłab.

× **Dziwosprawca, y, lm. y,** × **Dziwotwórca**
cudotwórca a. czarnoksiężnik: Z magji uczyli ś.
 w rzeczach bardzo tajemnych być umiejętni
 i dziwosprawcami. Białob. <DZIW+Z+
 PRAW>

Dziwostreń, a, lm. y bot. (mandragora) *roś.*
z rodziny psiankowatych. <?>

Dziwostroja, i, lm. e bot. (ferraria) *roś. z ro-*
dziny kosaćcowatych. <?>

× **Dziwosy, ów, blp. dziwne rzeczy, dziwactwa:**
 Co za androny, co za D., co znowu? Zabł. Pewnie
 opowiadał D. Od. <DZIW>

[Dziwość, i, blm.] l. *zdziwienie:* Pan dziwością
 przystanął. 2. *dzikość.*

Dziwota, y, blm. l. *rzecz dziwna, dziwo, przed-*
miot, obudzający podziw, osobliwość: Był ulubie-
 nym wioski i dziwotą. Krasz. Nie D. a. × *niema*
dziwoty = nic dziwnego, niema ś. czego dziwić: Nie
 D., że tak postąpił. [D. bogatej, oj ze sie nie
 wydała]. 2. × *dziwność, nadzwyczajność:* Kroczy
 szatan dumnie, zbrojony w djament i złoto,
 a chrzęszcząc zda ś. straszyc ogromu dziwotą.
 Przyb. <DZIW>

Dziwołka, i, lm. i, Lilijka bot. (eriospermum)
roś. z rodziny liljowatych.

× **Dziwotworek, rka, lm. rki** *posp. i lek. p.*
Dziwotwór: Bobo, mały D. L. <DZIW+TWOR>

× **Dziwotworność, i, blm. rz. od Dziwotworny.**
Dziwotworny, Dziworodny l. × a. × **Dziwo-**
twory *mający dziwne, potworne kształty, potworny,*
dziwaczny. 2. a. × **Dziwołężny lek. (monstruo-**
sus) niezwykle, dziwacznie zbudowany, potwor-
ny. <DZIW+TWOR>

× **Dziwotwory p. Dziwotworny:** Dziwotwore
 widziadła. Wor.

Dziwotwór, oru, lm. ory l. × p. **Dziwołag:**
 Wechodzi D., baba przestarzała. Kras. 2. a.
 Dziwołag, × Dziwołód, × Dziworód, × Dziwo-
 tworek, † Dziw lek. (monstrum) *plód ludzki a.*
zwierzęcy, na świat przychodzący w stanie rozwoju
nieprawidłowego, dziwaczny, potwór, potwo-
rek, × poczwara. Zdr. × **Dziwotworek.**
 <DZIW+TWOR>

× **Dziwotwórca, y, lm. y p. Dziwosprawca.**

Dziwotwórczy *sprawiający cuda:* Dziwotwórcza
 dzielność. Wor. Duchem wielkim, pamięcią naj-
 bliżej dosięgał owych dziwotwórczych zapaśni-
 ków naszych. Wor.

Dziwować, uje, owal I. † *dziwić* ś. czemu ze zgorzaniem, mieć za złe: Kogo Pan Bóg na male pocieszysz, nie dziwuję mu, że ś. dalej śpieszy. Klon. Nie dziwuję Njobie, że na martwe ciała swoich najmilszych działek patrząc, skamieniała. Kochan. 2. [D.] *podziwiać*: Pan dziwował kwiaty Jantosi. 3. † *przypisywać*: Sobie, a nie inszemu ma D. Ma D. swemu lenistwu. D. ś. p. **Dziwić**: a) Pocoś to zrobić? — Żeby ś. tacy, jak ty, dziwowali. [Komu dziwował ś. kumie, że tak dobrze pie umie]. [Dziwem D. ś.] = *bardzo ś. dziwić*. b) Jesliby kto śmiał w dzień święty a. ś. jakim igrzyskom D., a. ś. przy sędzim zabawiąc, taki rycerstwo straci i ojezyczne. Sz. <DZIWO>

[**Dziwować się, uje ś., owal ś.**] p. × **Dziwić**: Wróbel dziwuje ś.: dziw-dziw! dziw-dziw!

† **Dziwowanie, a**, btm. p. **Dziwowanie ś.**: a) Daj nam, Panie Jezu, gorące sprawom twom D. i dobrodziejstw twoich pilne rozmyślanie. Skar. (= *dziwienie ś., podziw*). b) Białogłowa oprawę swą traci, jesliby na D., na gry a. inne złe towarzystwa chodzila nad wolą mężową. Sz. (= *przypatrywanie ś.*).

Dziwowanie się, a ś., btm., † **Dziwowanie** czynność cz. **Dziwować ś.**

† **Dziwwid, u**, lm. y rzecz dziwna i ciekawa: Żydowska arka w świątyni skryta dziwwidem niewidnym samemu Izraelowi była. Bz. <DZIWO + WID>

× **Dziwwidz, a**, lm. e I. *widz, spektator*: Teatr był pełen dziwwidzów. Pot. Żydzi ślepi cudów Pańskich dziwwidze. Pot. 2. *człowiek, mający urojenia; fantastyk, dziwól*: Jest rodzaj marzących na jawi dziwwidzów. L. Zacięty upornie w swoim widzi mi ś. dziwak czyli D. L. 3. † *człowiek ciekawy*. Głosy petlińskie w. XV. 4. p. **Dziwóląg**: Tam nie z ludźmi tylko, ale i z dziwwidzami wojna była. Fal. Tam wiele gadziny i dziwwidzów morskich i rozmaitego robaetwa. Paszk. <DZIWO + WID>

Dziwowieża, y, lm. e wieża dziwna, osobliwa: Cóż mówić o tej dziwowieży? Od. <DZIWO + WIEŻA>

Dziwowski, a, lm. a I. *rzecz dziwna, zadziwiająca, przedmiot podziwu*: Jeżeli to dziecię dalszych lat dojdzie, będzie wielkim człowiekiem i światu dziwowskiem. Skar. Dla sokoła las nie jest dziwowskiem. Prz. 2. *dziwactwo, wybrzyk*: Jeszcze większe wyrabiała dziwowska. Kor. 3. *widowisko*: Zbiegli ś., jak na D. Prz. Przez te dni publicznej radości igrzyska tylko były i różne dziwowska. Troc. D. krotofilne, publiczne, widok, spektakl. Kn. 4. × *miejsce do patrzenia na widowisko, np. teatr*. Przen.: Świat D., życie podróz, przyszedłeś, poszedłeś. L. 5. × *ludzie przyglądający ś., widzowie*: Skończyła ś. ta ceremonia z powszechnym ukontentowaniem dziwowska. Troc. 6. × *dziwóląg, poczwara, potwór*: Wszystkie straszyla, dotąd światu niewidziane, i dziwowska z różnych form w jedną zebrała. Kulig. Przen.: Sparta, D. one polityki. Alber. <DZIWO>

× **Dziwowszcze, a**, lm. a p. **Dziwóląg**: I takie ot D. bierze ją w kości jak w kleszcze. Gosz.

† **Dziwowrony** (o Etjopach) *wzbudzający podziw swoją czarną twarzą*. Klon. <DZIWO + WRON>

Dziwożona, y, lm. y *istota mityczna, złośliwa i brzydka*: Dzika, szalona, zuchwała, istna dziwożona. Sow. Tylko czekać, jak zaśpiewa D.

Sienk. (w puszczy białowieskiej). <DZIWO + ZON>

[**Dziwucha, y**, lm. y] p. **Dziwucha**.

[**Dziwuchy**] p. **Dziwony**: Dziwucne dziwy. Prz. <DZIWO>

Dziwy I. † i [D.] p. **Dziki**: Weź szczawiu bądź sadzonego, bądź dziwego. Syr. [D. kur, D. olej, dziwa oliwa] p. **Kur, Olej, Oliwa**. 2. lek.: **Dziwe** a. dzikie mięso, [Dziwizna] (caro luxurians) = *niezwykle wybujała ziarnina w ranie a. urzodzie, bujanie, wybujałość, × wybuja, × wybujać*. <DZIWO>

[**Dziża, y**, lm. o] p. **Dzięża**: D. reprezentowała stół jadalny. Jez. Zdr. [**Dziżka**]. <Nm. [döse]> [**Dziżka, i**, lm. i] p. **Dziża**: Mizdrzy ś., jak suka w dziżce. Prz.

Dzugi, ów, btp. p. **Dziugi**.

[**Dzura, y**, lm. y] p. **Dzura**.

× **Dzwonarka, i**, lm. i forma ż. od **Dzwonarz**.

Dzwon, u a. a, lm. y, † **Zwon, [Zwon]** I. *przyrząd metalowy kształtu kielicha, wydający dźwięk za uderzeniem żelaznym sercem*: D. kościelny. Bić we dzwony. Uderzyć w D. D. na trwogę. D. gości i czeladź domu na obiad zaprasza. Mick. Tyle dzwonów! Gdzie te dzwony, czy w mej głowie huczą? Uj. Zart.: Głośny, jak słomiany D. Prz. Przen.: Drży D. serca i w piersi mej uderza młotem. Kon. Przen.: Od wielkiego dzwonu = *od święta, na wielkie uroczystości*: Suka od wielkiego dzwonu. Chować co od wielkiego dzwonu (= *od wielkiego święta; z wielkim poszanowaniem*). Przen.: † *Ruszać dzwona = zaczepiać kogo, drażnić*: Już dawno Wenus porzucona, znowu zaś rusza dzwona. Petr. Przen.: † *Pod jednym dzwonem siedzieć a. mieszkać = zależeć od jednego prawa, od jednej jurysdykcji sądowej*: Kto siedzi z drugim pod jednym prawem, jako mówią, pod jednym dzwonem, ma tego dochodzić, niżli rok i sześć niedziel wyjdzie. Groic. A kto chodzi po służbach, po rzemiostach, tam nie mieszka pod tym dzwonem, takiemu dawność dziesięć lat. (Artykuły prawa magdeburskiego). Ludzie jednego prawa, jako mówią, pod jednym dzwonem, nie dalej mają sądu czekać, jedno od wschodu słońca aż do południa. Groic. 2. *bryła metalowa różnej postaci, wydająca dźwięk przez uderzenie młotem*: D. zegarowy. 3. D. chiński a. **Tamtam** krąg metalowy, w który ś. silnie uderza, używany w orkiestrach. 4. poet. *kwiat dzwonek*: Opierać kwiatów gmachy na kolumnach malw i dzwonów lazurowych. Słow. 5. *sić na kurpawcy w kształcie dzwona a. namiotu*. Kluk. 6. D. *nurkowy = przyrząd, służący nurkom do zagłębiania ś. w wodę i pozostawania tam przez czas potrzebny do wykonania pewnej roboty podwodnej*. 7. † *rodzaj sukni dawnej, obu płciom służącej*. 8. a. **Samohitnia** bart. kłoc drzewa, uwiązany na wici, przybity poniżej zaworu barci w celu przeszkodzenia niedźwiedziowi dostać ś. do miodu. 9. fiz. *nacynie szklane szeroko otwarte, używane do zbierania gazów i innych doświadczeń fizycznych*, in. kłosz: D. pompy powietrznej. 10. gór. = a) *zaczepnik u świda górniczego, do chwytania ulamanych części w otworze świdrowym*. b) *pozostawione w stropie z płonnej skały sterczące kamienie*. c) (o węglu) *brzek, dźwięk*: Węgiel ma piękny D. 11. a. **Dzwonidło** hut. *blacha na gichcie, t. j. u wylotu wielkiego pieca do wybijania ilości nabojoj a. oznajmiania o zasypaniu naboju*. 12. *karc. czwartka matadora w grze zwanej szymel*. 13. ogr. i kuch. *naczyne*

szklane do nakrywania roślin i potraw: Niechaj ś. i pod ziemię wryje, niech naostatek dzwonem ś. odzieje, namacam ja go. P. Koch. 14. [D.] = a) godzina: Jeden D. = pierwsza godzina. D. dwa = druga godzina. b) Drugie dzwony = inna parafja. 15. zł. język: Nie umie podwiązać dzwona (=nie umie milczeć, wygada wszystko). Zdr. Dzwonek, Dzwoneczek, [Dzwonyszek, Dzwonuszek, Dzwonik]. Zgr. Dzwonisko. <DŹWIEN>

× Dzwonarz, a, lm. e i. p. Dzwoniarz. 2. p. Dzwonnik.

[Dzwonozany] p. Dzwonkowy: Dupek D. (=wałet karowy).

Dzwoneczek, czka, lm. czki p. Dzwon.

Dzwonecznik, a, lm. l bot. p. Ziębkokrasa.

Dzwoneczny opatrzony w dzwonek, z przywiązanym dzwonkiem: Klucz D. Pol.

Dzwonek, nka, lm. nki i. p. Dzwon: D. elektryczny = w którym młotek wprawiany jest w ruch działaniem prądu galwanicznego. Dzwonki u sianek, u ptaków myśliwskich, u bydła, w stroju błazeńskim. D. srebrny. Śmiech, jak D. Krasz. D. szkolny. Buchnął dźwięk, jakby cała janczarska kapela ozwała ś. z dzwonkami, z zelami, z t. benki. Mick. Ligawka przyechnie — to D. z kościółka na ranne modlitwy zadzwoni. Len. Sumnienie niby D. budzi. Wad. Przen.: † Ruszyć dzwonka = zadrzeć, wywołać zatarę: Z tym panem źle tam dzwonka ruszyć. Rej. Musisz tam niejednego dzwonka ruszyć. Rej. (=niejednemu ś. narazić). 2. ! dzwonięcie: Czy był D.? (=czy dzwoniłono?). Pierwszy D. 3. częś. w lm. a. Dzwonka rodzaj koloru w kartach, karo: Dwadzieścia w dzwonki, dobre początki. Byk. Przen. żart.: Ma tuza i dzwonki na głowie. Prz. (=pełno guzów na głowie). 4. rodzaj zabawy dziecięcej. Goł. 5. a) D. i młotek = a) rodzaj gry towarzyskiej. β) kartka z wyrysowanym dzwonkiem i młotkiem, używana w tej grze. b) D. = kartka z wyrysowanym dzwonkiem, używana w tej grze. 6. [Dzwonki] kwiatki, mające własność odpędzania dziwożon. 7. [D.] nazwa wzoru na pisankach: W dzwonki. 8. a [Dzwonyszek] bot. = a) (campanula) roś. z rodziny dzwonkowatych. Gatunki: α) D. falisty a. Kolnik (c. rapunculus); β) D. średni a. Kołpaki (c. medium). γ) D. wielkokwiatowy a. szorstki a. Paluszki Panny Marji (c. trachelium). b) D. Matki Bożej a. Dzwonki Panny Marji p. Dziurawiec. Żal mi jeno tej łąki, gdzie fijołki i dzwonki. Len. 9. w lm. bud. ozdóbki w postaci dzwonkowatych kwiatów. 10. w lm. zool. = a) nagie, obwisłe płutki pod szczękami u kura. b) p. Brodawka. c) mięsiste narośle pod dolną szczęką u świń. <DŹWIEN>

Dzwoniarz, a, lm. e, × Dzwonarz i. ten, co robi dzwony, ludwisarz. 2. p. Dzwonnik: D. nasz, niezły kantor, przy farskim kościele. Żebr.

× Dzwoniąca, y, lm. e p. Dzwonnica.

× Dzwoniotwo, a, btm. prawo używania dzwonów: Król Władysław Gdańszczanem wolne szafowanie dzwoniotwa postąpił. Baz.

× Dzwoniózny przym. od Dzwonica.

Dzwonić, i, II, † Zwonić, [Zwonić, Dzwonlować] i. a) bić we dzwony, dawać znak dzwonem a. dzwonkiem: D. na mszę. D. umarłemu. Na tym tu świecie jednego leczą, a drugiemu dzwonią. Rej. Słyszał, że dzwonią, ale nie wie, w którym kościele. Prz. (=powtarza niedokładnie usłyszaną wiadomość). Chuda fara, sam pleban dzwoni. Prz. D. na służbę. D. u czyichś drzwi. Przen.: Fleming z innymi razem dzwonił na pozbycie ś.

despotyzmu dumnej hrabiny Cosel. Krasz. Tchórzowi dymem dzwonią. Prz. × Człowieka jak bydło zabijają; większa cena szkapy, niż człowieka. Aż tak stworzeniu bożemu dzwonią? Lekar. (=tak je cenią, szacują). b) przen. wog. poruszać a. uderzać coś tak, żeby wydawało dźwięk, brząkać, szczełkać: D. w struny, w lutnię. D. szklankami. Był w kościele, gdzie szklankami dzwonią. Prz. (=w szynku, w karczmie). Dzwonił w ostrogi. Mick. Dzwoniąc mieczami w tarczy, czarci bluźnierstwa wyrzekli. Przyb. (=bijąc). Koń dzwoni w głązy. Słow. D. zębami = a) szczełkać zębami (np. od zimna). β) przen. głód cierpieć. Przen.: Lutnio ogniem sina (mowa tu o Wielkiej Niedźwiedzi), na tobie dzwoni północna godzina. Słow. Przen.: D. komu w ucho = trąbić, dokuczać naleganiem: Gdy mu o toż matka w ucho dzwoni... Chr. Przen.: D. nogami = kłwac: Z niechęcia dzwonił, jak mówią, nogami. Skarb. Przen.: Wszędzie Labjen zbrojnym wojskiem dzwoni, na każdej drodze dybiąc i przeprawie. Chr. (=daje ś. słyszeć i widzieć). 2. a) (o dzwoni i dzwonku) wydawać dźwięk, dźwięczeć: Im bardziej we dzwon biją, tym on głośniej dzwoni. Nar. b) wog. wydawać dźwięk, dźwięczeć, brząkać, brzmieć: Tym wszystkim dzwoni lutnia twa marząca. Grab. B. Trąbka dzwoni. Mick. Srebro zwykle dzwoni. Pot. Róg jego dzwonił po dolinach i skałach. Krasin. Gospodarz nosi kowię; ci piją, że już beczka dzwoni. Pot. Śpiewa Jąbedź, kiedy kona, dzwoni fiasza wypróżniona. Min. Przen.: Już z prowiantem torba reszta dzwoni. Pot. Muzyka echowa zaczęła hymnami powietrznymi D. Słow. Dzwoni mu w uszach (nieos). a. × Uszy mu dzwonią (=słyszysz dźwięki, nie istniejące na zewnątrz). Zgadnij, w którym uchu dzwoni. Przen.: W uszach mu przykro dzwoni. Bardz. (=nie lubi, kiedy mu to przypominają, nie rad to słyszy). Przen.: Jeszcze dzwonią w jej uszach ładne te słowa. Przyb. (=żywo ś. przypominają). Ty w te inszego zaciągnij amory, moja za uchem Testylis mi dzwoni. Tw. (=odzywa mi ś., przypomina mi ś.). Strach po całej włoskiej ziemi dzwoni. Chr. (=rozchodzi ś.). Ten waleczny kawaler, ten jej w sercu dzwoni (=jest przyczyną niespokojności). Jeden drugiemu poprzysięgłym bratem, a gdybyś wiedział, co mu w sercu dzwoni. Pot. (=dzieje ś.). Serce jej dzwoni, twarz szkarłatem gore. Ł. (=puka, bije). Mój wiersz eną Lalagę dzwoni. Ł. (=opiewa). Kto o prawdzie dzwoni, taki na guz goni. Prz. (=głośno ś. z nią odzywa). 3. fl. ściągać linkę, przestając holować. 4. myśl. = a) a. Przepierkować (o skowronku) głos wydawać. b) (o psie, szczeg. wyżle) machać ogonem. <DŹWIEN>

Dzwonię, a, lm. a hut. p. Dzwon.

Dzwoniec, ńca, lm. ńca i. rub. chłopczyk. 2. bot. = a) p. Dziurawiec. b) p. Pszeniec. c) p. Szelężnik. 3. a. [Konopka] zool. ptak wróblowaty słołkodziolny z rodziny łuszczaków.

Dzwonieczlin, u, lm. y, Dzwonieczlina bot. (carnarina) roś. z rodziny dzwonkowatych. <?>

Dzwonieczlina, y, lm. y bot. p. Dzwonieczlin.

Dzwonienie, a, btm., czynność cz. Dzwonić: D. w uszach. D. zębami. <DŹWIEN>

[Dzwonik, a, lm. i] p. Dzwon: Rano wczas D. cynkał.

[Dzwoniować, uje, ował] p. Dzwonić.

[Dzwonowanie, a, btm.] czynność cz. Dzwoniować.

Dzwonisko, a, lm. a p. Dzwon.

Dzwonka, i, lm. i p. **Dzwonek**.
Dzwonkarz, a, lm. e, × **Dzwonkolej** ten, który odlewa dzwonki. <DZWIEN>

Dzwonki, ów, blp. p. **Dzwonek**.
Dzwonko, a, lm. a p. **Dzwono**: D. śledzina.
× **Dzwonkolej**, a, lm. e p. **Dzwonkarz**. <DZWIEN +LE>

Dzwonkowato przys. od **Dzwonkowaty**: Boki na wszystkie strony D. ś. rozchylają. Jund.

Dzwonkowaty mający kształt dzwonka: Korona kwiatów dzwonkowata. Kwiaty dzwonkowate. Rost. Bot.: a) Dziwidło dzwonkowate p. **Dziwidło**. b) Rośliny dzwonkowate (campanulaceae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennejch. <DZWIEN>

Dzwonkowy i. dzwonka dotyczący; w dzwonek zaopatrzony: Aparat dzwonkowo-elektryczny. Sygnał D. Przewodnik telegraficzny D. 2. a. [**Dzwonny**, **Dzwonozany**] (w kartach) kawowy: Dziesiątka dzwonkowa. 3. bot.: Lilja dzwonkowa a. **Ognizierka** (eustephia) ros. <DZWIEN>
× **Dzwonne**, ego, blm. zapłata za dzwonięcie, podzwonne.

Dzwonnica, y, lm. e, × **Dzwonnica wieża** przy kościele, w której dzwony wiszą. Zdr. **Dzwonniczka**. <DZWIEN>

Dzwonniczka, i, lm. i p. **Dzwonnica**: „Nie bój ś.!” szepnęła, wyrażając pięseń w stronę szarej dzwonniczki. Prus.

Dzwonniczny p. **Dzwonnicy**: Wieżyczka dzwonniczna.

Dzwonniczy, **Dzwonniczny** przym. od **Dzwonnica**: Kazał mu (dzwonnikowi) zjeść sznur D. od węzła do węzła. Sienk.

Dzwonnik, a, lm. oy, **Dzwoniarz**, × **Dzwonarz** ten, co bije we dzwony: Niedobrze, zawoła, jeśli księdza plebana chcą uzyć dzwonniki. Mick.

Dzwonny i. × p. **Dzwonowy**: Powróż D. Birk. 2. × **wydający dźwięk nakształi dzwonu**, **dzwoniący**, **dźwięczny**, **dźwięczący**: Skowronkami dzwonne firmamenta. Słow. 3. Metal D.=mieszanka 4—5 części miedzi i jednej części cyny. 4. [D.] p. **Dzwonkowy**. <DZWIEN>

Dzwono, a, lm. a, † **Zwono**, [Zwono, Zwiono] i. część obwodu koła, umocowana na dwóch szprychach. 2. koło, krag, zwój, pierścień: Smok pozwijany w przegromne dzwona. Przyb. Przen. o człowieku: Zwija ś. we trzy dzwona skrzywi. Pot. 3. **kawał ryby a. płazu, przeciętego wpoprzek ciała**: Siekierą węża przeciął na trzy dzwona. Jak. W. Zdr. **Dzwonko**. <DZWIEN>

Dzwonowy i. a. × **Dzwonny** przym. od **Dzwon**: **Dźwięk** D. Gil. **Śpiż** D. Łab. (=na dzwony używany). 2. × przym. od **Dzwono**. Śl. wil.

[**Dzwonuszek**, **szka**, lm. szki] p. **Dzwon**.
[**Dzwonyszek**, **szka**, lm. szki] i. p. **Dzwon**: Głośno w dzwonyszkach monogie kuleczki brząkały. Toł. 2. p. **Dzwonek**.

† **Dzwyrze**, y, blp. **drzwi**. B. Sz.
[**Dzybasty**] mający długie nogi. Por. **Dzyby**.
[**Dzyby**, **dzyb**, blp.] **długie nogi**. <por. **Cyby**>
× **Dzyda**, y, lm. y p. **Dzida**.
Dzyn-dzyn! p. **Deń-deń!**
[**Dzyndra**, y, lm. y] p. **Zdgra**.
[**Dzyndz**, a, lm. e] p. **Łechtaczka**.

Dzyndzyk, a, lm. i i. × to, co ś. **dynda**; **dzwonek**; **kutasik**. Przen. pog. nos: Powiedz mu, we drzwi niech nosa nie wtyka, bo mu ś. D. urwie a. skrwawi. Pulp. 2. [D.] **człowiek niezaradny**: Słepy D. 3. [D.] p. **Łechtaczka**. <Dzwn.>

† **Dzynga**, i, zwykle w lm. † **Dzyngi**, † **Dzinga** zełe w orkiestrze: Przytym dzyngi, piszczałki, flet, kobza i z drumlą. Pot. <Dzwn.>

[**Dzyngować**, **uje**, **owa!**] i. **smarować**, **nacierać**: Dziegiem buty dzyngowane. Krasz. 2. **połować**, **lukrować**: Dzyngowane sucharki. <Dzwn.>

[**Dzyngowanie**, a, blm.] czynność cz. **Dzyngować**.

Dzyn-dzyn! p. **Deń-deń!**
[**Dźbać**, **bie**, **ha!**] **opać**.
[**Dźbanie**, a, blm.] czynność cz. **Dźbać**.
[**Dźbiakać**, a, ał, **Dźbięceć**] **dzwonić**: Klucykami dźbiakii. <Dzwn.>

[**Dźbiłkanie**, a, blm.] czynność cz. **Dźbiłkać**.
[**Dźbięceć**, y, ał] p. **Dźbiłkać**.
[**Dźbięczenie**, a, blm.] czynność cz. **Dźbięceć**.
× **Dźbło**, a, lm. a p. **Dźdbło**.
Dźgać, a, ał i. p. **Zgnać**. 2. [D.] **pić wiele**, **chłać**: Dźga, jak wół.

Dźganie, a, blm., czynność cz. **Dźgać**.
Dźgnać, **nie**, **na!** p. **Zgnać**.
Dźgnięcie, a, blm., czynność cz. **Dźgnać**.

[**Dźwaka**, i, blm.] p. [**Dziega**].
[**Dźwega**, i, blm.] p. [**Dziega**]. <p. **Dziegna**>
[**Dźwi**, i, blp.] p. **Drzwi**. Zdr. [**Dźwizki**].
† **Dźwiarstwo**, a, blm. p. **Dziarno**. Ew. ś. Mat.

<? **ZIARN**>

[**Dźwiagać**, a, ał] p. **Dziegać**. <p. **Dziegna**>
[**Dźwiaganie**, a, blm.] czynność cz. **Dźwiagać**.
[**Dźwizki**, **czek**, blp.] p. **Dźwi**.

† **Dźwienaciele** p. **Dwanaście**.
Dźwier, u, lm. y p. **Dziwer**.
[**Dźwierozka**, **ozek**, blp.] p. **Drzwi**.
[**Dźwierozki**, **ozek**, blp.] p. **Drzwi**.

[**Dźwiergać**, a, ał, **Dźwigać**] **wierząc**: Koń dźwierga. Dziecko nogami dźwierga. <p. **Wierząc**>

[**Dźwierganie**, a, blm.] czynność cz. **Dźwiergać**.
[**Dźwierka**, **rek**, blp.] p. **Drzwi**.
[**Dźwierki**, **rek**, blp.] i. p. **Drzwi**. 2. **szufladki**.
Dźwierować, **uje**, **owa!** p. **Dziwerować**.
Dźwierowanie, a, blm., czynność cz. **Dźwierować**.

Dźwierówka, i, lm. i p. **Dziwerówka**.
[**Dźwierzą**, y, blp.] p. **Drzwi**.

† **Dźwierze**, y, blp., [**Dźwierze**] p. **Drzwi**: Kazał więcej straży do dźwierzy więzienia przysadzić. Papr. Zdr. × **Dźwierzki**. <DZŹWR>

× **Dźwierzki**, **rzek**, blp. p. **Dźwierze**. Śl. wil.
Dźwięceć, y, ał p. **Dźwienąć**.
Dźwięczek, **czku**, lm. czki p. **Dźwięk**: Srebrny D. mnie przeraził. Krasz. <DZWIEN>

Dźwięczenie, a, blm., czynność cz. **Dźwięceć**: D. w uszach. Perz. (=dzwonienie).

Dźwięcznie przys. od **Dźwięczny**.
Dźwięcznostrunny mający dźwięczne struny, **dźwięczny**, **mile brzmiący**: Zawiesił dźwięcznostrunne na ścianie cymbały. Mick. Za ojea da-no mu Apollina, pana dźwięcznostrunnej lutni i zabójczych strzał. Pawl. <DZWIEN +STRUN>

Dźwięczność, i, blm. i. rz. od **Dźwięczny**. 2. fiz. **właścwość**, **jaką wyróżniają ś. dźwięki a. wog. glosy jednakiej wysokości i jednakiego natężenia, a pochodzące z różnych źródeł** (np. dźwięki różnych narzędzi muzycznych a. mowa różnych ludzi), bl. tembr, barwa głosu. <DZWIEN>

Dźwięczny i. **dźwięk wydający**, **dźwięk mający**, **dźwięczący**, **mający głos metalu a. struny, metaliczny**, **srebrzysty**: Głos, śpiew D. Przen.: Usty dźwięcznymi tak brząknął. Mick. Gram.: Spół-

głoska dźwięczna a. głośna, słaba (np. b, d, g). Lek.: Odgłos dźwięczny a. jasny (sonus clarus) = *słyszany przy opukiwaniu, gdy płuca są zdrowe*. 2. przen. *mile brzmiący, przyjemny dla ucha*: Styl, wiersz D. <DŹWIEN>

[Dźwiędać, a, ał] *głędzić, mantyczyć*: Jak wzięna D. od rania, to nie skończyła jaz w południe. <? Dźwn.>

[Dźwiędanie, a, blm.] czynność cz. Dźwiędać.

[Dźwięga, i, blm.] p. [Dzięga].

[Dźwięgać, a, ał] p. Dzięgać.

[Dźwięganie, a, blm.] czynność cz. Dźwięgać.

Dźwięk, u, lm. i, † Żwięk, [Żwięk, Żwink] i. *głos, szereg, czysty, wysoki, wydławany przez metal a. strunę, brzmienie, odgłos*: D. głosu, muzyki, pieśni, złota, lutni. D. bębna. Otw. Chrapliwy D. trąby. Uderz w garniec, D. go wyda. Prz. (= *uderz w stół, nożyce ś. odezwa*). Gończe dźwięki przeraźliwe. Tw. (= *głos psów gończych*). Wiatr wolny czuyi, że liście i wody D. czynią wdzięczny. P. Koch. (= *szmer*). D. za węgł. Prz. (= *jaka praca, taka płaca; wet za wet; jak ty komu, tak on tobie*). 2. przen. *treść, brzmienie*: Rymy te tego były dźwięku. Pot. 3. fiz. = a) wog. = *głos*. b) szereg. = *głos, mający brzmienie muzyczne*. Zdr. Dźwięczek. <DŹWIEN>

Dźwiękać, a, ał p. Dźwięknać.

Dźwiękanie, a, blm., czynność cz. Dźwiękać: Nadjeżdżało to gwarnie i szumno, wśród rżenia koni, warczenia bębnow, dźwiękania litaurów. Sienk. <DŹWIEN>

Dźwiękliwy dźwięk wydający, dźwięczący, brzęk-
liwy: Uszy ich ulowały dosyć wyraźnie dźwiękliwe odgłosy kilofów, bijących w skalną ścianę. Sienk.

Dźwięknać, nie, nął, nied. Dźwięczeń, Dźwiękać i. *wydać dźwięk, zadźwięczeń, zabrzączeń*: Kielich w ręku tak potężnie cisnął, że szkło, dźwięknawszy, pękło. Mick. Od skoku tego zatrząsał ś. stół, dźwięknęły talerze. Orzesz. Miedź dźwięczy. Pszczoły dźwięczą bardzo, gdy ś. z nieprzyjaciółmi swemi potykają. Trzyc. (= *brzęczą, bęczą*). Nie będę mu dźwięczeń, niestotyż panie, niestotyż zacny męzu. Leop. (= *trąbić*). Przen.: Ton satyryczny najsilniej dźwięczy w „Wileczym brewiarzu.“ Gom. 2. *uderzając a. poruszając, sprawić, żeby coś wydawało dźwięk, zadzwonić*: Kilku dźwiękało przeraźliwie w miedziane talerze. Sienk. Żołnierze puczęli dźwięczeń szabłami. Sienk. <DŹWIEN>

Dźwięknięcie, a, blm., czynność cz. Dźwięknać. Dźwiękonaśladowczość, i, blp. jęz. p. Dźwiękonaśladownictwo.

Dźwiękonaśladowczy jęz. *onomatopeiczny, naśladujący głosy przyrody*. <DŹWIEN + Na + ŚLAD>

Dźwiękonaśladownictwo, a, blm., Dźwiękonaśladowczość *onomatopeja, naśladowanie głosów przyrody*.

Dźwiękotek, tka, lm. tki bot. (roślla) roś. <?>

Dźwiękowiec, wca, lm. wca min. p. Fonolit.

<DŹWIEN>

Dźwiękowy przym. od Dźwięk: Wyraz jest dźwiękowym lub graficznym symbolem pewnego pojęcia. Bog.

[Dźwig, u, blm.] i. *ciężka robota, podźwignanie ś.*: Choruje z dźwigu, z ciężkiej roboty. 2. *erekcja*: Kozie mleko dobre je na D. <DŹWIG>

Dźwigacz, a, lm. e i. × a. × Dźwigoń ten, co dźwiga ciężary, wagarz: Dźwigacze, ciężary z okrętów wynoszący. Baz. 2. *lewar, przyrząd*

do podnoszenia ciężarów. 3. anat. = a) *kręć szczytowy, in. obrotnik*. b) (levator) *mięsień dźwigający, podnoszący jakąś część ciała*: α) D. kąta łopatki, mięsień podnoszący kąt łopatki, × mięsień kąciasty, † mięsień kątny łopatki, † mięsień cierpliwości, † myszka cierpiętliwa (musculus levator anguli scapulae s. musculus patientiae). β) Dźwigacze żebra, † mięskuly nierówno-trójkątne, × różnoboczne, × muszkuły utrzymujące żebra, † myszki nierówno-trzygraniaste, nierówno-trójsięienne karkowe, † myszki szyje nierówne trzyboczne a. trzykątowe (musculi scalenii). γ) D. jądra, × D. jajek, mięsień dźwigający jądro, † mięsień podnoszący a. utrzymujący jądra, × mięsień jądrowy, † kryjąca jądrowa myszka, błonka myszczasta, † zawieszacz jąder (musculus cremaster). <DŹWIG>

Dźwigaczka, i, lm. i forma ż. od Dźwigacz.

Dźwigac, a, ał, [Dwigać] i. *nosić a. nieść co ciężkiego*: Wolałbym D. więzy u brodacza Turka. Malcz. Owca niewinna przez rok wełną dźwiga; ostrzygą wełną, a jej za to figa. Bratk. Niepróżno głowę dźwigasz na karku. L. Stół dźwigał w górę smukłą lampę. Zap. Przen.: Podbiliśmy Antemnatów, ale Marsowie jeszcze nie dźwigają rzymskiego jarzma. Stasz. D. cały ciężar interesów. Długo ja żyłem i na siwym włosie dźwigam i czasów i czynów niemało. Mick. 2. p. Dźwignac. Przen.: D. swoje prawa = *podnosić, upominać ś. o nie, dochodzić ich*: Po śmierci Wacława Łokietek znowu prawa swoje D. zaczynał. Nar. D. ś. i. z *trudnością przenosić ś. z miejsca na miejsce*: Ledwie ś. dźwiga. Śl. wil. 2. p. Dźwignac. <DŹWIG>

[Dźwigac, a, ał] p. Dźwiergać.

× Dźwigałny służący do dźwignania: Drag D. Sol.

Dźwiganie, a, blm., czynność cz. Dźwigać.

Dźwiganie się, a, ś., blm., czynność cz. Dźwigać ś.: (Monarchizm) *stał w miarę dźwignania ś. szlachty*. Smol.

Dźwigar, a, lm. y *belka sztucznie wzmocniona, służąca do podtrzymywania sklepień, pomostów, wjazdów i t. p. części budowli*.

Dźwigarka, i, lm. i, Dźwignica kol. *przyrząd do podnoszenia ciężarów, in. lewar, podnośnica, winda*. <DŹWIG>

Dźwignac, nie, nął, ęła, a. [gła], [Dwignac], nied. Dźwigać, [Dwigać] i. *podnieść co ciężkiego*: Już ławę, jak taran mury, w tył dźwignął dla zamachu. Mick. [Jak ci łyżka upadła, to se ją dźwignij]. Przen.: Ta żmija buntu D. nie mogła. Słow. [D. nos] = *zhardzić*. 2. *udźwignac, wadzić*: Nie dźwignę tego ciężaru. 3. [D.] *dźwignawszy, zarzucić*: Baba dźwignęła nań brzemie. 4. *przen. wznieść, wybudować, postawić*: Dla ubezpieczenia dalszych gwałtów dźwignął nad Wisłą zameczek, skąd wypadają stątki łupić. Nar. 5. *przen. naprawić, odnowić, podnieść z upadku, podźwignac*: D. zrujnowane fortyfikacje. Śl. wil. Przen.: D. dom, ród. Kazimierz, chcąc D. spuściznę kraje... Pot. 6. *przen. wydobyć, wyrwać*: D. kogo z poniżenia, z nieszczęścia. 7. [D.] *uderzyć silnie, pałnąć*. 8. anat.: Mięsień dźwigający jądro p. Dźwigacz. D. ś. *podnieść ś., powstać, podźwignac ś.*: Dźwignął ś. z krzesła. I drzewo prędzej do góry ś. dźwignie, gdy go nikt z młodu do ziemi nie przygnie. D. ś. na łóżku. D. ś. po chorobie. Przen.: Jedno państwo upadnie,

a drugie ś. dźwignie. Litwa, dźwignawszy ś. na siłach po dawniej odniesionych kłeskach, chciała szkód swoich powetować. Nar. (=wzmógłszy ś.) Gór.: Woda ś. dźwiga w szybie. Łab. <DZWIIG> Dźwignia, l, lm. e l. fiz. p. Drążek. Przen.: Wszystkie swoje dźwignie powinieneś obrócić na drugą sprężynę tej machiny. Korz. (=sposoby, środki). 2. niek. winda a. inna podobna maszyna. 3. przen. podpora, podstawa: Rolnictwo jest główną dźwignią pomyślności kraju. Sł. wil. 4. belka w środku podparta i przy wahanu poruszająca zawieszzone u jej końców drągi od tłoków, korb i t. p., in. wahacz, balansjer. 5. narzędzie do wydobywania pni z roli. <DZWIIG> Dźwignienie, a, blm. p. Dźwignięcie: O dźwignieniu sił Kapitej ani pomyśleć wolno było. Kołh.

Dźwignięcie, a, blm., Dźwignienie czynność cz. Dźwignąć.

Dźwignięcie się, a ś., blm., czynność cz. Dźwignąć ś.

Dźwignięty p. Dźwigniony.

Dźwignik, a, lm. i kow. i ślus. przyrząd, złożony z łachuska i poprzecznego drążka, przy pomocy którego porusza ś. miechem. Kol.: D. kolankowy, in. kolanko hamulca.

Dźwigniony, Dźwignięty l. im. od Dźwignąć. 2.

× dający ś. udźwignąć: Ogromne a ledwo ludzką siłą dźwignione ciężary bez trudności unosić uczyli ś. Pileh. Niedźwignione ubił mi kajdany. Chr. <DZWIIG>

× Dźwigoń, a, lm. e p. Dźwigacz. Dudz.

Dźwigownica, y, lm. e kol. p. Dźwigarka.

[Dźwirka, rek, blp.] p. Drzwi.

Dźwirki, rek, blp. l. i [D.] p. Drzwi. Trzye. 2. myśl. rodzaj pułapki na zwierzyńnię leśną: Jeden krok nieostrożny, a D. z bukoma drzewa, naciśnięte sprężynami, t. j. dwoma silnymi drążkami z grubego laskowego drzewa, chwytają stopę lub łapę w swe objęcia. <DZWR>

Dźwirówka, i, blm. hut. p. Damasoenka. <p. Dziwer>

† Dźwirz, y, a, w lm. e p. Drzwi.

† Dźwirze, y, blp., [Dźwirze], 6 pp. † dźwirzmi p. Drzwi: D. były zawrzone. Op. Nie słyhać skrzypu dźwirzy. Matl. <DZWR>

[Dźwirzy, y, blp.] p. Drzwi.

[Dżagan, a, lm. y] rodzaj młota, czekan, kilof. <p. Czekan>

Dżamet, a, lm. y p. Dżanet: Bohater w walkach na wielbłądzie i dżamecie. Krasin. <p. Dżanet>

Dżamid, u, lm. y p. Dżamja: Rozchodzą ś. z dżamidów pobożni mieszkańcy. Mick. <Właściciel dżamja, Arab. Tur. dżami>

Dżamja, i, lm. e, Dżamid meczel: Odtąd moła nie zapraszał już z wierchołka dżamji wyznawców Allaha na modlitwę. Rol. <p. Dżamid>

[Dżan dżan!] hej ha! (wykrzyk w tańcu). <Dżwn.>

× Dżaur, a, lm. owie p. Giau: Dżaura zapewne wytlómaczę. Mick. <p. Giau>

× Dżawr, a, lm. owie p. Giau: Rozbijałem kupców, dżawrów greckich i moldawskich Żydów. Budz. <p. Giau>

† Dżber, a, lm. y p. Ceber: Warz w wodzie słone i wlej gorącą w D. Syr. <p. Ceber>

† Dżdżawy p. Dżdżysty: D. Orjon. Klon. Czas D. Bud. D., dżdżysty, deszcz przynoszący. Bobr. <DZDZ>

× Dżdżenośny p. Deszczonośny: Dżdżenośne obłoki. L. <DZDZ+NIOS>

† Dżdżewnica, y, lm. e l. p. Dżdżownica: Między inszemi wodami D. jest bardzo dobra, zwłaszcza, która lecie z gromem spada. Trzye. 2. zool. p. Dżdżownik. <DZDZ>

† Dżdżewniczy = Deszczowy: Dżdżewnicza (woda) jest słodsza niżli insza. And. z Kobyl.

† Dżdżewny p. Deszczowy: Dżdżewne wody. Trzye.

† Dżdżewy p. Deszczowy: Dżdżewne wody. Ryb. J.

× Dżdżonośny p. Deszczonośny. L. <DZDZ+NIOS>

Dżdżownica, y, lm. e l. † a. † Dżdżewnica woda deszczowa, deszczówka. Strum. 2. † grzyb, który wyrósł po deszczu: W Epirze z bełł dżdżownie mieli ś. rodzić ludzie. Otw. 3. † kamień, podług dawnego mniemania spadający z deszczem. Kn. 4, w lm. astr. rodzaj gwiazdozbioru, in. baby, babki, kwoka z kureczętami, plejady. 5. zool. p. Dżdżownik. <DZDZ>

Dżdżownik, a, lm. i zool. l. p. Siewka. 2. a. Dżdżownica, † Dżdżewnica, Glista ziemna (lumbricus) robak pierścieniowaty, mieszkający w ziemi.

× Dżdżowy p. Deszczowy: Dżdżowa woda. Wuj. Dżdżu p. Deszcz.

[Dżdżyce, yc, blp.] rodzaj grzybów.

Dżdżyć, y, ył l. † spuszczać deszcz a. jako deszcz: Dżdżyłem na jedno miasto, a na drugie miasto nie puściłem dżdżu. Leop. Bóg dżdżył im manę ku jedzeniu. Wuj. Ogniem i siarką D. będę nań i na jego wojsko. Wuj. Bodajby nań wypuścił gniew zapaleczywości swojej, a dżdżył nań wojnę swoją. Wuj. 2. nieos.: Dżdży = deszcz pada. × D. ś. nieos.: Dżdży ś. = ma ś. na deszcz, chmurzy ś. <DZDZ>

Dżdżysto przys. od Dżdżysty: Na dworze było ciągle D. i pochmurno. Orzesz.

Dżdżysty l. a. × Deszczysty, † Dżdżawy obfitujący w deszcz, pełen dżdżu, wilgotny: Dzień D. Pora dżdżysta. Klimat D. Wiatr D. Fingal, król pagórków dżdżystych. Kras. 2. deszczowy: Woda dżdżysta. Syk. Kilka wichrów raz po raz prześwisnęło spodem, jeden za drugim leca, miewając kropki dżdżyste. Mick. Potoki dżdżyste. Kras. (=przez deszcz utworzone). <DZDZ>

Dżecik, u, lm. i p. Dżet.

× Dżelozja, i, blm. zazdrość. <Włos. gelosia>

× Dżelsamina, y, lm. y p. Jaśmin. <Włos. gelsomino, z Prs. Arab. jasmin>

× Dżelsemina, y, lm. y p. Jaśmin: Obsadzano je przy kratkach z łąt, aby nie spadały na ziemię, dżelseminą czyli hiszpańską, katalońską i indyjskim jaśminem. Gol.

[Dżendżurzysty] czupurny i nadęty, jak indyk. <Ukr. dżyndżurystyj>

Dżentelman, a, lm. i, Dżentelmen, Dżentlmen człowiek: szlachetny i dobrze wychowany, umiejący zachować swoją godność, prawdziwy pan. <Ang. gentleman>

Dżentelmański przym. od Dżentelman; Dżentelmański. Po dżentelmańsku przys. jak dżentelman: W tak przyzwoity sposób przychodzi nam z pomocą, prawdziwie po dżentelmańsku. Bał.

Dżentelmaństwo, a, blm., Dżentelmenerja ogół właściwości dżentelmana, postępowanie szlachetne i pełne godności: Angielki wymagają za swoje D. znacznie więcej, niż córa Skandynawji.

Dżentelmen, a, lm. i p. Dżentelman.

Dzentelmenerja, i, blm. p. **Dzentelmaństwo**: Hrabia opowiadał dziwy o dzentelmenerji Wokulskiego. Prus.

Dzentelmeński p. **Dzentelmański**: Trudno postępek jego nazwać inaczej, jak zupełnie taktownym i dzentelmeńskim.

Dzentlmen, a, lm. i p. **Dzentelman**.

[**Dżerski**] p. **Dziarski**.

× **Dżeryd**, u, lm. y p. **Dżiryt**.

Dżet, u, lm. y **paciorek** a. **pacioriki** z **węgla brunatnego**, służące do ubierania sukien kobiecych: Jaka moja kaszmirowa suknia śliczna!.. z dżetami. Orzesz. Zdr. **Dżecik**. <Ang. jet>

Dżetowy przym. od **Dżet**: Suknia naszyta dżetowymi perłami. Morz.

Dżgać, a, ał i. p. **Żgnąć**. 2. p. **Dżgnąć**.

Dżganie, a, blm., czynność cz. **Dżgać**.

× **Dżgi!** **Dżga!** w. **oznaczający dodawanie ochoty**: Maski kuligowe tańczą: E! dżgi, dżga, ha ha ha! L. <Dżwn.>

Dżgnąć, nie, nał, nied. **Dżgać** i. p. **Żgnąć**. 2. **ruszyć**, **pośpieszyć**: Nuże żywo dżgai śmiało! L. 3. **wypić**, **łyknąć**: Dżgnął sobie dobrze, łyknął dobrze duszkiem. Troc. **Dżgnii**, bracie kwesturzu, bo przez ścianę słyszę, że wrą kołduny w ukropie. Chodź. <p. **Żgnąć**>

Dżgnięcie, a, blm., czynność cz. **Dżgnąć**.

× **Dżiardin**, u, lm. y p. **Dziardyn**: Zakładają ś. u nas dziardiny, wirydarze, szpalery, altany. Deb. L. <Włos. giardino>

† **Dżioja**, i, lm. e **kamień drogi**. <Włos. gioja>

× **Dżog**, u, lm. i **taniec ludowy angielski**: Na nic tryle i dżogi. Niem. <Ang. jog>

Dżokiej, a, lm. e i. **służący do ujeżdżania koni**, **maszalarz**, **foryś**, **ujeżdżacz**; **służący**, **dosiadający konia na wyścigach**: Jechał na czele dżokiejów szeregu. Mick. 2. × **handlarz koni**. <Ang. jockey>

Dżokiejka, i, lm. i, **Żokiejka** **czapka dżokiejska**: Był to pan szczupły, w jasnym odzieniu i aksamitnej dżokiejce na głowie. Prus. Proszę o gustowny kałamarz, z siódem i dżokiejką. Prus. (=podobną czapki dżokiejskiej).

Dżokiej-klub, u, blm. **rodzaj perfum**: Trzebaż mi było oblać ś. dżokiej-klubem od stóp do głowy. Os. <Ang. jockey club>

Dżokiejski przym. od **Dżokiej**; **Żokiejski**: Ze szpicrutą w rękę i w czapeczce dżokiejskiej na głowie. Kow. **Po dżokiejsku**, **Po żokiejsku** przys. **jak dżokiej**, w sposób właściwy dżokiejom: Ubrany po dżokiejsku.

Dżokiejstwo, a, blm. i. **zawód dżokieja**. 2. zb. **dżokieje**: Hrabia biegł ze swym dżokiejstwem. Mick.

Dżon-Bull, a, lm. owie żart. **Anglik**. <Ang. John Bull dosk. = Jan Byk>

Dżongla, i, lm. e **Dżungla** **rodzaj zarośli w In-**

djach Wschodnich; **plaszczyna** **takimi zaroślami pokryta**: Nieuprawne polanki, porośnię dzonglami, nad którymi wznosiły ś. samotne baobaby. Sienk. <Z języków indyjskich, przez Ang. jungle>

Dżongler, a, lm. owie p. **Żongler**.

Dżonka, i, lm. i **statek chiński**. <Chiń. czuen, w gwarze Kantońskiej dżonk>

[**Dżuk**, a, lm. i] **rodzaj tańca**. <?>

Dżuma, y, lm. y, × **Czuma**, bl. **Cuma**, [Gluma] lek. (typhus anthracicus) **choroba zakaźna ostra**, in. **durzyca węglikowa**, **mór**, **pomór wschodni**, **zaraza morowa**: Uciekać, jak od dżumy. Hiszpanie trwożni z miasta uciekli, D. za nimi w ślad biegła. Mick. Imię zdraycy przylgnęło do mnie jako D. Mick. Straż ich przednia, już północne dżumy obrońców ludu poziewiały głowy. Słow. Przen.: Kraj ten zniszczyła tak wolności D. Słow. <Tur. czuma>

× **Dżumny** p. **Dżumowy**: **Dymienica dżumna** = **dymienica morowa**, **morówka** (bubo pestilentialis).

Dżumowy, × **Dżumny** przym. od **Dżuma**, **morowy**.

Dżungla, i, lm. e p. **Dżongla**: Jestem, jak tygrys: skoro chybię od pierwszego skoku, wracam, mrużąc, do dżungli, ale gdy trafię, złamię odrazu. Spas. <p. **Dżongle**>

[**Dżura**, y, lm. y] p. **Dziura**.

× **Dżus**, a, lm. owie **gach**, **kawaler**: Gdyby tak była wdową, to jeszczeby ś. więcej dżusów kręciło koło niej, niżeliby sama pragnęła. Kaczk. <Ukr. dżus>

Dżwier, u, lm. y p. **Dziwer**.

Dżwierować, uje, owal p. **Dziwerować**.

Dżwierowanie, a, blm., czynność cz. **Dżwierować**.

Dżwierówka, i, lm. i p. **Dziwerówka**.

Dżwirować, uje, owal p. **Dziwerować**: Hełm niknął przy tarczy kragiej, złotem dżwirowanej. Krasz. (=blachmalowanej). <p. **Dziwer**>

Dżwirowanie, a, blm., czynność cz. **Dżwirować**.

Dżygietaj, a, lm. e zool. (equus hemionus) **zwierzę ssące jednokopytowe**. <Północ. Tur. dżigietaj>

Dżygitówka, i, blm. **ćwiczenia na koniu**, **wykonywane przez kozaków kubackich**. <p. **Dżygitaj**>

× **Dżygun**, a, blm., × **Dzigun** **rodzaj dawnego tańca**: Lubił wyskakać ś. w galopadzie, tańcu włoskim dżygunie. Chrząsz. <Może Ukr. dżun = gach, trzpiot>

Dżyn, u, blm., × **Dzin** **wódka z jagód jałowcowych**, **nastenia anyżu**, **cynamonu**, **cukru**, **wody i wyskoku**. <Ang. gin>

[**Dżyrski**] p. **Dziarski**.

× **Dżyryd**, u, blm. p. **Dżiryt**: Spisy i dżyrydy, lejące wskrós powietrza, jak ogniste węże. Krasin. <p. **Dżiryt**>

E

I. E i. samogłoska podniebienna a. wążka; w dzisiejszym języku piśmiennym zawsze jest otwarta, jasna. W dawnej polszczyźnie i w gwa-

rach zachodnich dotąd daje ś. słyszeć i e pochylone, pośrednie między e i i, przechodzące w innych gwarach w czyste i, y; np. gniew-

gniew-gniw, umierać-umierać-umierać, brzeg-brzeg-brzyg, i t. p.; w piśmie aż do niedawnych czasów oznaczano je przez *é*. Oprócz czystego *e*, jest jeszcze *e* nosowe, wyrażane w piśmie stale znakiem *ę*, np. język, nosę, pracę. Ani od *e* ani od *ę* żaden wyraz polski *ś*. nie zaczyna, oprócz kilku wykrzykników. 2. fil. w logice: *pierwsza samogłoska Éé. wyrazu Nego (=przeczę), symbol sędu powszechnego przeczącego.* 3. muz. = a) *trzeci stopień tonacji c major: É* leży między *d* a *f*. b) *E* dur a. major (twarde), *E* moll a. minor (miękkie) = nazwy tonacji a. gam majorowej i minorowej: Koncert e minor Mendelssohna. *E* major ma cztery krzyżyki.

2. *E*! w. l. p. *Ech!*: *E!* co mi tam! *E!* daj mi pokój! 2. p. *Ej!*: *E!* czy być może? 3. [*E!* a. *Eó!*] a (w pytaniach i odpowiedziach): *E* coz ta u wás słychać? *E* zdrowieście ta?

[*Ebda*, y, lm. y] rodzaj ziela rosnącego w boru, używanego do kąpielii, *hebd*, *chebd*. < p. *Hebd* >

! *Ebenisterja*, i, blm. *stolarstwo artystyczne, kunsztowne*: Wspominaliśmy wyżej o kunsztownym stolarstwie (*ebenisterji*). T. K. < Fr. *ébénisterie* >

† *Eberman*, a, lm. i gór. p. *Oberman*. < Nm. *Obermann* = przelóżony, nauczelnik >

Eblis, a, blm., *Iblis* *zły duch, przywódca szatanów podług Mahometa*: U tych w żrenicach szafir niebieski, u tamtych cienie eblisa. Mick. < Arab. *iblis* (podobno z Gr. *diabolos*) >

Eblisowy przym. od *Eblis*: Kochanka straszego eblisowego wnuka. Mat. I.

Ebonit, u, blm. l. chem. *jeden z przetworów, otrzymywanych przez wulkanizację kauczuku*, in. guma stwardniała, kauczuk rogowy, kauczuk zrogowaciały. 2. elektrot. *materiał izolujący, tamujący przejście prądu elektrycznego*. < Now. z Ang. *ebon* = heban, z końcówką *niby* Gr. >

† *Ebor*, a, blm. *kość słoniowa*: Od domów z eboru. Ps. puł. < Łé. *ebur*, 2 pp. *eboris* >

Ebuljoskop, u, lm. y chem. *przyrząd do oznaczania ilości alkoholu w napojach spirytusowych*, in. alkoholometr. < Now. z Łé. *ebullire* = wrzeć † Gr. *skopéō* = patrzeć >

† *Eburowy* *zrobiony z kości słoniowej*: *Mirra* i *gutta* i *cassia* od odzienia twego i domów eburowych. Ps. flor. < p. *Ebor* >

Ech! *Eh!* w. l. a. *E!* *okrzyk żalu a. niezadowolenia, zniechęcenia, zniecierpliwienia, ach*: Litowali a żalowali go, mówiąc: „*Ech*, także oto upadł mocarz!” Leop. *Ech!* pocoś to zrobił? 2. *okrzyk obojętności* = *at!*: *Ech!* co mi to obchodzi!

Eche! p. *Ehe!*

× *Echej* p. *Ehej!*: *E*, żono, śpisz czy czujesz? Troc. < p. *Ehej* >

Echin, u, lm. y, *Echinus* bud. *rodzaj ozdoby rzeźbiarskiej*, in. jajownik, wołowe oczy; *kapitel w porządku doryckim*. < Gr. *echinos* >

Echinus, a, lm. y p. *Echin*: Kolumny o złoconych *echinusach*. Sienk.

Echo, a, lm. a l. *odbicie ś. głosu od muru, skały a. innej przegrody*, in. odgłos: *E*. jednozgłoskowe, dwuzgłoskowe, wielozgłoskowe. *E*. jednokrotne, dwukrotne, wielokrotne. Głos jego powtarzały echa. Kras. Ryknął niedźwiedź i echem napełnił las cały. Mick. Wszystkim *ś*. zdawało, że Wojski wciąż gra jeszcze, a to *E*. grało. Mick. Przen.: Być czym echem (=powtarzać dokładnie czyjeś słowa). Przen.: Jakiś głos tęskny słyszę w duszy echu. Słow. 2. przen. *pogłoska, wieść*. < Gr. *ēchō* >

Echowo przys. od *Echowy*: *Lecą E*. skargi. Kon. (=będąc powtarzane przez echo). Nie znaleźliśmy szczęścia oboje! — powtarza Henia *E*. Haj. (=jak echo). < p. *Echo* >

Echowy przym. od *Echo* = a) *echem kończący ś.*, przez *echo* powtarzany: Grzmot *E*. Krasin. Tam płacz bez końca, zgrzyt *E*. Krasin. Muzyka echowa zaczyna hymnami powietrznymi dzwonić. Słow. Pieśń gdzieś leci ode mnie echowa. Słow. Brzmiała w dali piosnka echowa. Kon. b) *echu właściwy a. do echa podobny*: Echowe dźwięki giną... mra... Or-Ot. Głos pól i chat w westchnieniu rozwiął *ś*. echowym. Kon. Zabrzmiąły dźwięki stłumione, echowe. Kon. Głosy rozwiewę echowe. Kon. c) *echo odbijający*: Modliły *ś*. echowe kolumny. Kon.

! *Echt* żart. *prawdziwie, jak ś. należy*: *E*, idealista. *E*. interes (=doskonały interes). < Nm. *echt* = prawdziwy >

[*Ec kleo*] p. *Hec kleo*.

† *Ecować*, uje, ował p. *Hecować*.

† *Ecowanie*, a, blm., *czynność cz. Ecować*: Żelaza *E*, t. j. wyżeranie jakich form. Sien.

[*Ecz*] p. 2. *Eó*.

Eczka, i, lm. i zdń. *kafel narożny z fazanami z rodzaju kafil kwadratowych*, in. narożnik kwadratowy. < Nm. *Ecke* = róg, kąt >

1. [*Eó*] p. 2. *E*. < E+Ci >

2. [*Eó!*, *Oó!*, *Aó!*, *Ecz!*] *od siebie! od się! na prawo!* (wołanie na woły i konie, aby *ś*. zwróciły na prawo). Por. *Kse*.

[*Ečný*] (wó!) *chodzący po prawej stronie a.* (w innych okolicach) *po lewej*. Por. *Hečný*.

[*Eó pec* a. *Hecie-pecie*, gdzie jedziecie?] *koszalki opalki, duby smalone*. < Por. *Hecze-peeze* i t. p. >

Edeling, a, lm. *owie szlachcic u starożytnych Germanów*: U Sasów pod innym drzewem wydawano wyroki edelingom, pod innym lasom. Lel. < Nm. *Edeling* = szlachcic >

Eden, u, blm. *raj*. < Hb. *edea* = przyjemność, wdzięk, raj >

Edenizm, u, blm. *czas, poprzedzający epokę barbarzyństwa*. < p. *Eden* >

Edeński przym. od *Eden*: *Odwieczny miłośnik zniszczenia ogród E*. nanowo wyplenia. Mick. Kwiat ten świeży i piękny, jak *edeńskie* róże. Krasin.

! *Edler*, a, lm. *owie szlachcic niemiecki*: Nie stała pomiędzy panną *Gretchen* lub *Ketehen*, a *edlerami*, *ritterami*, *baronami* i *grafami*. Jeż. < Nm. *Edler* = szlachcic >

Edredon l. a, lm. y zool. p. *Kaczka*. 2. u, blm. *puch kaczki edredonowej*. < Fr. *édredon*, to zaś ze Szwed. *eider* = nazwa ptaka + *dun* = puch >

Edredonka, i, lm. l p. *Kaczka*. < p. *Edredon* >

Edredonowy przym. od *Edredon*: *Budzące ś.* w pościeli *edredonowych* puchów, miększej od kąpielii, powitał słońce. Mick. Zool.: *Kaczka edredonowa* p. *Kaczka*.

Edukacja, i, blm., [*Adukaoya*, *Hadukaoya*, *Hedukacja*, *Hajdukaoj*] *wychowanie (szczeg. umysłowe), wykształcenie*. < Łé. *educatio* >

Edukacyjny przym. od *Edukacja*: System *E*. Komisja *edukacyjna*. × Cóż miałem robić, znalazzły Polanowskiego grzechem, cnotliwym, *edukacyjnym*? Karp. (= *edukowanym*, *wykształconym*).

Edukować, uje, ował, [*Adukować*, *Hadukować*, *Hajdukować*] *wychowywać, kształcić*. < Łé. *educare* >

Edukowanie, a, blm., *czynność cz. Edukować*.

Edukowany im. od **Edukować**, [**Adukowany**] do-brze wychowany.

Edukt, u, lm. y l. chem. ciało, zawarte w ma-teriale rodzimym w stanie gotowym, które należy tylko wydzielić mechanicznie z pośród przymieszek. 2. × praw. = a) dowodzenie sądowe pochodzeniu szlacheckiego. b) wyciąg ze sprawy, dokumentu. <Łć. eductus im. = wyprowadzony>

Edycja, i, lm. e (o książkach) ogół egzempla-ry jakiegos dzieła, odbitych jednocześnie, i sposób ich wydrukowania, wydanie: Druga E. E. popraw- na. Przen.: Kobiętka nowej edycji. L. (=mody, typu, rodzaju). Zdr. **Edycyja**. <Łć. editio>

Edycyja, i, lm. i p. **Edycja**: E. przepyszna, okładka różowa! Syrok.

× **Edycyjny** przym. od **Edycja**: Umiejętność edycyjna.

[**Edyc**, **E dyć**] p. 2. **Dy**: E. se owiecki, nie siękicie mojej! <E+Dy+Ci>

× **Edyfikjum**, w lp. nieod., lm. a, ów budynek, budowla, gmach: Ozdobienie kraju w budowie wsi, miasteczek, domów i różnych edyfikjów. T. K. <Łć. aedificium = budynek>

× **Edyfikować**, uje, owa! budować, stawiać: Nigdy u nas nie edyfikowano tak wiele i wspaniale. Krasz. <Łć. aedificare>

× **Edyfikowanie**, a, blm., czynność cz. **Edyfiko- wać**.

Edykt, u, lm. y a. a rozkaz, ogłoszony przez władzę wyższą: E. medjołański cesarza Konstan- tyna. E. restytucyjny cesarza Ferdynada II. <Łć. edictum>

Edyktalny praw. l. edyktu dotyczący. 2. Edyk- talne postępowanie karne = zaozyczne postępowanie przeciwko nieobecny z pobytu nieznanym.

Edyl, a, lm. owie urzędnik rzymski, mający do- zór nad budowlami publicznymi i nad porządkiem w mieście. <Łć. aedilis>

Edylostwo, a, lm. a urząd edyla.

Edylski przym. od **Edyl**.

Edypowy trudny do odgadnięcia: Nie pomógłbym do rozwiązania tej edypowej zagadki. Krasz. <Od imienia bajecznego króla Gr. Oidipous>

Edytor, a, lm. owie ten, co wydaje książki, wy- dawca. <Łć. editor>

Edytorski przym. od **Edytor**: Tę postać ko- biecą jużbyśmy w edytorskim przypisku skreślili. Syrok. <Z Łć. editor>

Edytorstwo, a, lm. a zajęcie edytora, wydawa- nie książek, wydawnictwo.

[**Edziu bedziu dyłu dyłu!**] przyspiew.

Eę!, **Ęsiu!** stękanie dziecka, ostrzegającego o swej potrzebie naturalnej; potrzeba naturalna: Zrobić, chcieć, wołać E. <Dźwn.>

Ef nieod. nazwa litery F.

Efeb, a, lm. owie młodzieniec grecki, szczeg. w okresie przygotowania do życia obywatelskiego: Efebowie ateńscy. <Gr. efēbos = młodzieniec>

Efebja, i f. blm. wiek efeba, dojrzałość młodzień- cza. 2. lm. e instytucja i gmach, gdzie efebowie odbywali swe ćwiczenia: W efebjach odbywały ś. wyjątkowo zajmujące zapasy. Sienk. <1-e zna- czenie z Gr. efēbia; 2-e z Gr. efēbeion = młodzień- cze ćwiczeń dla młodzieńców>

[**Ef efi!**] naśladowanie szczenia psa. <Dźwn.>

Efeklarski przym. od **Efekciarz**: Sposób ma- lowania E. <p. Efekt>

Efekciarstwo, a, blm. cecha efekciarza, ugania- nie ś. za efektem: Uznano, że mistrz nasz unikał wszelkiego efekciarstwa. Żel.

Efekciarz, a, lm. e, **Efekcista** ten, co goni za efektami: E. pierwszej klasy. Ochor.

Efekoik, u, lm. i p. **Efekt**.

Efekcista, y, lm. ści p. **Efekciarz**. <p. Efekt>

Efekt, u, lm. y a. a l. użalenie: E. komiczny. 2. prow. zadanie szyku, ściągnięcie na siebie uw- agi. 3. w lm. Efekta = rzeczy, własność ruchoma, ruchomości, utensylja, sprzęty, rekwizyta: Efekta wojskowe, szpitalne. W magazynie nie było efektów. Efekta podrózne (= pakunki, bagaże), po- grzebowe. 4. fil. p. **Skutek** i **Wrażenie**. 5. fiz. i tech. natężenie pracy, wykonywanej przez siłę, szczeg. przez motor jalcikolwiek, przez machinę parową, praca wykonana przez motor w ciągu jednej sekundy, in. potęga siły a. motoru, × sprawność. 5. w lm. han. = papiery warto- ściowe, procentowe. Zdr. **Efekoik**. <Łć. effectus, 5 znaczenie z Fr. effet>

Efektownie przys. od **Efektowny**.

Efektowność, i, blm. rz. od **Efektowny**.

Efektowny, **Efektowy** sprawiający dobre wraże- nie, uderzający, bijący w oczy, wydatny: Gra efek- towna.

Efektowy p. **Efektowny**.

Efemeryczny krótko trwający, jednodniowy, krótkotrwały, przemijający, chwilowy, znikomy, nie- trwały. <Gr. efēmerikos dosł. = jednodniowy>

Efemeryda, y, lm. y l. istota a. zjawisko szybko przemijające bez śladu. 2. w lm. = a) pisma perjo- dyczne ulotne, podające wypadki dzienne. b) roczni- ki astronomiczne a. tablice astronomiczne, w któ- rych podane jest położenie ciał niebieskich, z góry obliczone na pewien przeciąg czasu, na rok naj- częściej. <Gr. efēmeris, 2 pp. efēmeridos>

× **Efemeryzm**, u, blm. krótkotrwałość: W tajno- ści leży rękojmia odśrodkowego efemeryzmu idei ezoterycznej. Nagan. <Now. z Gr. efēmeris>

Efendi, ego, blm., **Efendy**, **Efendim** tytuł, da- wany u Turków duchownym, uczonym i znacznie- szym urzędnikom. <Tur. efendi = pan, z Ngr. efentēs, z Gr. authētēs = pan, władca>

Efendim nieod. p. **Efendi**: Ty wiesz, E., co to znaaczy. Jeż.

Efendy, ego, blm. p. **Efendi**: Skłonił ś. i rzekł: E! Mick.

× **Eferwescencja**, i, lm. e chem. wzburzenie, pienienie ś. przy wydzielaniu gazów, np. dwutlenku węgla przy zwiżeniu węgla kwasem. <Fr. effe- rescence>

Efeta, y, lm. owie sędzia kryminalny w Atenach. <Gr. efētēs>

× **Efimek**, mka, lm. mki talar: W Polsce i Lit- wie dla złotych i efimków nigdy niema jedna- kowej ceny. Dar. <Ros. efimok = talar, od miejscowości Joachimsthal, Czes. Jáchymov, gdzie pierwsze talary w w. XVI wybijano>

× **Eflorescencja**, i, blm., chem. l. p. **Wykwit**. 2. rozpadowanie ś. kryształów niektórych soli na mialki proszek przez zostawienie kryształów w ciepłym miejscu, przez co tracąc wodę krystalizacyjną, zmie- niają ś. w proszek. <Złacińszczenie Fr. efflo- rescence>

† **Efod**, u, lm. y chustka, wkładana przez księdza na ramiona pod ornat, humerał; takiz naramiennik, używany przez arcykapłana w Starym Zakonie. <Hb. ephod>

Efor, a, lm. owie l. a. † **Eforarz** urzędnik spar- tański, czuwający nad obyczajami królów i urzęd- ników. 2. (w dzisiejszej Grecji) przełożony, za- wiadowca: Kawwadias jest głównym eforem sta-

rożytności, czyli przełożonym nad muzeami i wykopaliskami całej Grecji. Wejs. <Gr. éforos>
 †Eforarz, a, lm. e p. Efor. Paszk. <p. Efor>
 Eforat, u, lm. y urząd efora. <Z Gr. éforos>
 Eforka, i, lm. i dama klasowa: Odebrałam po-
 chlebną nominację na eforkę od komisji oświe-
 cenia. Hof. <Now. z Gr. éforos>

Eforski przym. od Efor.

Efraim, a, lm. y p. Efraimita; Talary z do-
 brego srebra mieniano na efraimy różnego ro-
 dzaju, w których miedzi więcej niż srebra było.
 Krasz.

Efraimita, y, lm. y, Efraim, Eframity lm. mo-
 neta z lichego srebra a. złota, która była w obiegu
 za Augusta III: Fryderyk W. w czasie wojny
 wypłacał regularnie hrabinie Cosel jej pensję,
 ale w tej lichej monecie, którą zwano efraimi-
 tami. Krasz. <Od imienia Efraima Brenna, któ-
 ry we Wrocławiu, za Augusta III, bił tymfy fał-
 szywe>

×Efrakcja, i, lm. e praw. wylamanie, włama-
 nie ś. <Fr. effraction>

Eframity, ów, bhp. p. Efraimita.

Efronki zuchwały, butny, arogancki, bezczelny:
 Efronckie spojrzenie. <Fr. effronté>

Efront, a, lm. y, ×Efronter zuchwalec, śmiałek,
 arogant. <Z Fr. effronté>

×Efronter, a, lm. y p. Efront.

Efronterja, i, bhm. buta, zuchwalstwo, arogancja,
 zarozumiałość, lekceważenie, bezczelność: Każdy
 wołał: a jedź tedy! a patrz na to! rzekł z efron-
 terją pan August. Korz. <Fr. effronterie>

Efrontka, i, lm. i forma ż. od Efront: Zaśmiała
 ś. głośno E. Korz.

Iegalitarny dążący do równouprawnienia: W gmi-
 nowładztwie dążenia egalitarne narażają na
 szwank swobodę polityczną. Oczap. <Fr. égali-
 taire>

Iegalizacja, i, bhm. równouprawnienie: Modne
 formuły o egalizacji. Orzesz. <Fr. égalisa-
 tion>

Egalizować, uje, ował czeion. wyrównywać po-
 wierzchnię galwanotypu. <Fr. égaliser>

Egalizowanie, a, bhm., czynność cz. Egalizować.

Egida, y, lm. y i. tarcza Zeusa. 2. ×przen.
 tarcza świetna, ogromna. 3. przen. obrona, osłona,
 opieka, protektorat: Pod egidą Francji. <Gr.
 aigis, 2 pp. aigidos>

Egidowładca, y, lm. y posiadacz egidy, epitet
 Zeusa: E. Kronida. Ml. <Gr. aigís+WŁOD>

Egipcjan, u, bhm. druk. rodzaj grubych czonek
 łacińskich, używanych do tytułów i t. p.

Egipski i. Robota egipska = trudna do wyko-
 nania. 2. Ciemności egipskie = nieprzejrzone, niczym
 nie rozjaśnione. 3. żart. Baranki egipskie = wszy.
 Niewinny, jak E. baranek. Prz. 4. Wrona
 egipska = zacofaniec, wstecznik, obskurant. 5. ×Ce-
 gła egipska = na słońcu wysuszona. 6. bot. a)
 Bób E. p. Nurzybób. b) Jarka egipska (bł.) p.
 Pszenica. c) Pszenica egipska p. Pszenica. d)
 Zyto egipskie = odmiana żyta zwyczajnego. 7. zool.:
 Pszczoła egipska p. Pszczoła. <Z nazwy Egiptu,
 Gr. Aígyptos, Łć. Aegyptus>

Egiptolog, a, lm. owie a. dzy p. Egiptolog.
 <Now. Egipt+Gr. -logos = znawca>

Egiptolog, a, lm. owie a. dzy, Egiptolog znawca,
 badacz Egiptu.

Egiptologiczny przym. od Egiptologia: Szkoła
 egiptologiczna.

Egiptologia, i, bhm. nauka, zajmująca ś tym
 wszystkim, co dotyczy Egiptu. <Now. Egipt+ -lo-
 gia = nauka>

Eglantyna, y, lm. y róża dzika: Grzywę mu
 białą przepłata złotem oraz kwiatkami, co na
 eglantynie kwitną. Słow. <Fr. églantine>

Egocentryczny fil. 1. uważający swoje ja (ego)
 za środek świata, za główny cel wszystkiego: My-
 śliciel E. 2. robiący z jaźni środek, cel główny
 wszystkiego: Pogląd E. Doktryna egocentryczna.
 <Now. z Łć. ego = ja + Gr. kéntron, Łć. cen-
 trum = środek>

Egofonja, i, bhm. lek. (aegophonia) objaw przy-
 słuchowy, in. beczenie, kozi bek. <Now.
 z Gr. aíg, 2 pp. aígós = koza + foné = głos>

Egoista, y, lm. sói fil. w etyce 1. człowiek
 odznaczający ś. egoizmem, pełen egoizmu: E. w po-
 stępowaniu, w sposobie myślenia. 2. (i posp.)
 samolub, sobek, × sobolub. Przec. Altruista.
 <Now. z Łć. ego = ja>

Egoistka, i, lm. i 1. forma ż. od Egoista. 2.
 powozik na jedną osobę.

×Egoiststwo, a, bhm. fil. i posp. p. Egoizm.

×Egoistowski fil. i posp. p. Egoistyczny. ×Po
 egoistowsku przys. jak egoista, egoistycznie. <p.
 Egoista>

Egoistycznie przys. od Egoistyczny: E. postę-
 pować, poczynać sobie.

Egoistyczność, i, bhm. rz. od Egoistyczny; fil.
 w etyce = a) cecha, właściwość, istota egoizmu;
 charakter egoistyczny. b) samolubność; interesow-
 ność z zasady.

Egoistyczny, Egoistowski fil. w etyce: 1. ego-
 izmem nacechowany, do egoizmu należący: Popęd,
 postępek E. Usposobienie egoistyczne. 2. (i posp.)
 samolubny, × sobkowy, × sobolubny, interesowny,
 przekładający z zasady interes własny nad cudzy.
 Przec. Altruistyczny.

Egoizm, u, bhm., ×Egoiststwo fil. w etyce: 1.
 popęd a. skłonność wrodzona do oceny i wyzyski-
 wania wszystkiego ze stanowiska interesu osobiste-
 go, dobrobytu własnego: E. przyrodzony, naiwny.
 E. dziecka. 2. (i posp.) samolubstwo, sobkostwo,
 interesowność rozmyślna, przekładanie z zasady in-
 teresu własnego nad cudzy, wyłączna miłość samego
 siebie: Rządzić ś, kierować ś. egoizmem. Por.
 Egotyzm. Przec. Altruizm. <Now. z Łć. ego =
 ja>

Egotyczność, i, bhm. fil. cecha, charakter ego-
 tyzmu. <Now. z Łć. ego = ja>

Egotyczny fil. 1. do egotyizmu należący; egoty-
 zmem nacechowany: Poezja egotyeczna (= której
 przedmiotem jest osoba autora). 2. samobytny, sa-
 moistny, na uznaniu istnienia tylko własnego ja
 polegający: Pogląd E.

Egotysta, y, lm. sói zwolennik egotyizmu: Sterne
 oddzielił ś. od poprzodników i stanął na czele
 egotyistów. Ohm. <p. Egotyzm>

Egotyzm, u, bhm. fil. 1. skłonność do mówienia
 wciąż o sobie, do zajmowania wszystkich swoją oso-
 bą: Zarzucali mu płaczliwy E. i byronostwo.
 Krasz. 2. samobytny; samoistność; uważanie siebie za
 podstawę i źródło wszystkiego: Filozofja jaźni Fich-
 tego jest egotyizmem. Por. Solipsyzm. <Now.
 z Łć. ego = ja>

Egretta, y, lm. y fantazja stojąca z piór przy
 kapeluszu damskim; kółka z piór a. drogie kamie-
 ni. Zdr. Egretka. <Fr. aigrette>

Egretka, i, lm. i p. Egretta: Mam ja prawie za
 półdarmo czepey, siatki, egretki, karwasze że-
 lazne, polerowane jak zwierciadło. Łoź.

[Egwentarz, a, lm. e] p. inwentarz.

×Egzacerbacja, i, lm. e rozjątrzenie, podrażnienie: Sejmik podkomorski rozszedł ś. bez żadnej egzacerbacji. Mat. <Łć. exacerbatio>

×Egzaerbować, uje, ował rozjątrzać, drażnić: Miałem tej mojej rady takie motywa: naprzód, aby kondemnowaniem ks. kanclerza tymbardziej go nie E. Mat. Radzi dissimulare w tych rzeczach i raczej połykać, przyszołoby do czego, aniżeli E. i na ś. i majątności swe go wsadzać. Kraus. <Łć. exacerbare>

×Egzacerbowanie, a, blm., czynność cz. Egzacerbować: Rozgłaszano baśnie dla egzacerbowania animuszów szlacheckich. Szaj.

Egzageracja, i, lm. e i. ×przesada, przesadzanie. 2. prow. blaga, kłamstwo, łgarstwo. 3. ×ret. figura krasomówcza, powiększająca rzecz dla tym większego wrażenia, hiperbola. <Łć. exaggeratio>

×Egzagierant, a, lm. oi p. Egzagierator. <Łć. exaggerans im., 2 pp. exaggerantis>

Egzagierator, a, lm. rowie i. ×a. ×Egzagierant ten, co przesadza. 2. prow. blagier, kłamca, łgarz. <Łć. exaggerator>

Egzagierować, uje, ował i. ×powiększać coś w opowiadaniu, przesadzać. 2. prow. mówić nieprawdę, zmyślać, kłamać, łgać, blagować. <Łć. exaggerare>

Egzagierowanie, a, blm., czynność cz. Egzagierować.

×Egzakcja, i, lm. e, ×Eksakcja i. pobieranie, szczeg. z przymuszaniem, np. podatków. 2. obwód, z którego ś. ściągga podatki: Wyraz E. oznacza a. pewien obwód, z którego egzaktor ściągga podatki, a. nawet samą czynność poborową. T. K. Spis egzakcji litewskich. T. K. 3. biuro do ściągania podatków: Ks. Lubomirski ofiarował rezydencję muirowaną dla egzakcji i kancelarji superintendenta. T. K. Pomnożenie monety krajowej w kasach i egzakcjach skarbowych. T. K. <Łć. exactio>

Egzakcyjny przym. od Egzakeja: Urząd E.

×Egzaktor, a, lm. owie, ×Eksaktor i. poborca podatków i cel. 2. kwaterymistrz: Każda taka kwaterya ma swego kwaterymistrza czyli egzaktora. Jaroeh. <Łć. exactor>

×Egzaktorski przym. od Egzaktor: Mogli być zaleceni do urzędu egzaktorskiego. Paw.

Egzaltacja, i, blm. rozgorączkowanie wyobraźni, zbytnia czułość, zapal przesadny, łatwość unoszenia ś., podniecania ś.: Wpadać w egzaltację. E. czyniła mowę piękną. Krasz. <Łć. exaltatio>

Egzaltować, uje, ował i. uprawiać w egzaltację, wzbudzać w kim zapal przesadny: Książka egzaltuje. Krasz. 2. ×p. E. ś. St. wil. E. ś. a. ×E. wpadać w egzaltację, unosić ś., zapalać ś.: Odechodzisz od przytomności, egzaltujesz ś. Krasz. Egzaltowałem ś. do malowanego obrazka. Bał. ×Egzaltowan p. Egzaltowany: E. w ludzi łoec. Słow.

Egzaltowanie, a, blm., czynność cz. Egzaltować; egzaltacja. Słow.

Egzaltowanie się, a ś., blm., czynność cz. Egzaltować ś.

Egzaltowany, ×Egzaltowan ulegający egzaltacji, łatwo ś. unoszący, zapalony: Głowa egzaltowana.

×Egzamen, enu a. inu, lm. ena a. ina p. Egzamin: Śledztwo, a., jak go nazywają współcześni, „E.“ trwało przez trzy tygodnie. Sul. <Łć. examen>

×Egzamenacyjny p. Egzaminacyjny.

Egzamin, u, lm. a, ×Egzamen, ×Eksamen, [Agzamin] i. próba, mająca na celu ocenienie nabytych przez kogoś wiadomości: Składać, zdawać egzamina. E. państwowy. E. na patent dojrzałości. 2. ×sprawdzanie, kontrola, rewizja: Przypomniało sprawę przy dalszym egzaminie skarbowym. Kal. Prezydujący w deputacji do rewizji (egzaminu) różnych komisji rządowych. T. K. 3. przen. badanie, wypytywanie ś., wyciąganie na słówka: Brać kogo na E. <Łć. examen>

Egzaminacyjny, ×Egzamenacyjny i. dotyczący egzaminu, przeznaczony do egzaminowania: Sala, komisja egzaminacyjna. 2. sprawdzający, kontrolujący: W imieniu deputacji egzaminacyjnej, czytał relację o skarbie koronnym. Kal. <Now. z Łć. examen>

Egzaminator, a, lm. owie ten, co egzaminuje. <Łć. examinador>

Egzaminatorka, i, lm. i forma ż. od Egzaminator.

Egzaminatorski przym. od Egzaminator. Przen. przesadnie poważny, nadejty, napuszony: Ton E.

Egzaminować, uje, ował i. poddawać egzaminowi, sprawdzać stopień czyichś wiadomości. 2. ×sprawdzać, kontrolować, rewidować, przegladat: Regiestra zsypkowe były egzaminowane. T. K. 3. przen. badać, wypytywać. <Łć. examinare>

Egzaminowanie, a, blm., czynność cz. Egzaminować.

Egzaminowany który zdał egzamin: E. urzędnik.

×Egzarch, a, lm. owie p. Egzarcha.

Egzarcha, y, lm. owie, ×Egzarch i. wielkoraźdca bizantyński. 2. tytuł niektórych biskupów w początkach kościoła. 3. biskup wyższej godności od metropolity, a niższy od patriarchy: E. bulgarski. <Ł. Gr. éxarchos>

Egzarchat, u, lm. y i. godność egzarchy. 2. część kraju, zostająca pod władzą egzarchy: E. raueński. <Śr. Łć. exarchatus>

×Egzarmować, uje, ował = Dezarmować. L. <Łć. exarmare>

×Egzarmowanie, a, blm., czynność cz. Egzarmować.

×Egzasperacja, i, blm. rozdrażnienie, rozjątrzenie: Do egzasperacji doprowadziła go wiadomość o tym. Mye. <Fr. exasperation>

×Egzasperować, uje, ował rozdrażniać, rozjątrzać: Wszystko to wybuchało śmiechem, rzuciło ku oszalałemu człowiekowi drażniące i egzasperujące go zaczepki i żarty. Orzesz. Hrabia jest tym do najwyższego stopnia rozdrażniony, zmęczony, mogą powiedzieć egzasperowany. Krasz. <Fr. exaspérer>

×Egzasperowanie, a, blm., czynność cz. Egzasperować.

[Egzdum] p. Egzum.

Egzdywizja, i, lm. e, Eksdywizja (w dawnej Litwie) podział majątku ziemskiego na części między wierzycieli. <Śr. Łć. exdivisio>

Egzdywizor, a, lm. owie ten, co kogoś poddaje egzdywizji: Cieszył ś., że trzyma w pewnym rodzaju obłężenia owych smyków egzdywizorów. Byk. <Śr. Łć. exdivisor>

Egzdywizorski przym. od Egzdywizor, egzdywizji dotyczący: Sąd E.

[Egzeerować, uje, ował] p. Egzercyrować.

[Egzeoyrować, uje, ował] p. Egzercyrować.

Egzegietta, y, lm. oi ten, co zajmuje ś. egzegiezę. <Gr. exēgētēs>

Egzegietyczny przym. od Egzegietyka i Egzegiezia: Wykład E. <Gr. exēgētikós>

Egzegietyka, i, blm. nauka wykładania, objaśniania. <Gr. exēgētikē>

Egzegjeza, y, blm. objaśnianie tekstu Pisma Świętego. <Gr. exēgēsis>

×**Egzekracja**, i, blm. odjęcie świętości, zdjęcie święceń. <Łć. exsecratio>

[**Egzekucja**, a, lm. e] **sekwestrator**, komornik.

Egzekucja, i, lm. e, [**Zekucyja**, **Sekucyja**, **Zegucyja**, **Dzekucyja**] i. (szczeg. praw. i muz.) wykonanie, skutecznienie, spełnienie, dopełnienie, urzeczywistnienie: × To do egzekucji nie przyszło. Dyak. × Prawo jest martwe bez egzekucji. L. × Posłowie często Zygmunta praszali, aby E., to jest wypełnienie praw i swobód koronnych, stać s. mogła. Vol. E. wyroku, dekretu. E. tymczasowa = rygor, którym sąd zapatrjuje wyrok w wypadkach przez ustawę przewidzianych. E. zbrojna dekretu nazywała s. zajazdem. Mick. Żałujący, uzyskawszy dekret, musiał po egzekucję udawać s. do stanu rycerskiego. Mick. E. utworu muzycznego (= wykonanie, oddanie). 2. a) × wykonanie wyroku: Ukrzywdzona sprawa, gdzie wprzód E., niżeli sąd stawa. Pot. b) wykonanie wyroku śmierci, stracenie: E. złocezyńcy. 3. ściąganie należności skarbowych, np. podatków: E. sądowa, administracyjna. Egzekucję w dawnym prawie polskim publicznym zwano odebranie dóbr królewskich temu, kto by je miał po statucie króla Aleksandra nadane. Powiadają pospolicie, iż to jest E. brać, co komu nad prawo dano. Orzech. 4. żołnierze, posłani w celu wymuszenia podatku: Postać, postawić komu egzekucję. <Łć. executio>

Egzekucyjnie przys. od **Egzekucyjny**: Pozwolił regimentarzowi ściągać podatek tyńfowy przemocą, E. Rol.

Egzekucyjny przym. od **Egzekucja**: Wydać palet E. Majątek, oceniony protokołem egzekucyjnego oszacowania sądu przemyskiego na 100,000 złr. Spór E. (=wynikły podczas egzekucji co do właściwego jej prowadzenia).

Egzekut, a, lm. ci p. **Egzekwowany**.

Egzekutne, ego, blm. [**Sekutne**] kara pieniężna; opłata żołnierzom, przyslanym na egzekucję.

[**Egzekutnica**, y, lm. e] p. **Sekutnica**. Por. **Egzekutnik**.

[**Egzekutnik**, a, lm. cy, **Gzekutnik**, **Dzekutnik**, **Sekutnik**] utrapieniec, klótnik. Por. **Egzekutnica**.

Egzekutor, a, lm. owie, ×**Eksekutor** i. wykonawca: E. testamentu. ×E. abo wyciągacz sprawiedliwości bożej. Wys. Muz.: Dobry E., ale zły kompozytor. 2. żołnierz a. policjant, wysłany dla wybrania podatków. 3. ×kat, oprawca, mistrz: Kiedy s. w Kowlu zageściły dzieciobójstwa, a egzekutora nie odszukali, radzili sobie inaczej; oto skazali winowajczynię na zakopanie żywcem i przebicie pałem. Rol. 4. urzędnik niższy, mający obowiązek przesyłania wszystkich papierów, z biura wychodzących, i wykonania zleceń gospodarczych naczelnika. <Łć. executor>

Egzekutorka, i, lm. i forma ż. od **Egzekutor**, wykonawczyni: E. testamentu.

×**Egzekutywa**, y, blm. wykonanie, władza wykonawcza: Stan rycerski, jako wchodzi do prawodawstwa, tak i do egzekutywy należeć powinien. Kal. <Śr. Łć. exsecutiva przym. ż.>

×**Egzekutywny wykonawczy**: Rada Nieustająca ma moc egzekutywną, t. j. władzę i powinność przyprowadzenia do skutku konstytucji i decyzji sejmów. Kon. St.

×**Egzekutywus**, a, lm. y żart. człowiek, ściśle spełniający polecenia, umiejący egzekwować.

Egzekwent, a, lm. ci ten, który na mocy wyroku egzekwuje. <Łć. exsequens, 2 pp. exsequentis>

Egzekwalny przym. od **Egzekwje**.

Egzekwje, ji, blp. nabożeństwo żałobne. <Łć. exsequiae>

Egzekwować, uje, ował i. eo = wykonywać, spełniać, skutecznić: E. wyrok, dekret. Wszak hrabia wygrał, zyskał dekretów niemało, tylko je E.! Mick. Próżno jest prawa czynić, które wyszczone abo egzekwowane nie będą. Herb. E. sztukę muzyczną. Śl. wil. (= oddawać). 2. eo = odbierać jakąś należność na mocy wyroku sądowego: E. zaległe podatki. Lubił E. woksle. Rog. 3. kogo = wykonywać na kim wyrok: E. ich zaraził Słow. Jakim to prawem chcecie mnie sądzić i E.? Sienk. <Z Łć. exsequi>

Egzekwowanie, a, blm., czynność cz. **Egzekwować**.

Egzekwowany, ego, lm. i, **Egzekut** ten, przeciwko któremu wykonanie wyroku jest skierowane.

Egzemeja, i, lm. e p. **Egzempcja**: E. z pod sądownictwa grafów. Tat. <Łć. exem(p)tio>

Egzemcyjny p. **Egzempcyjny**: Przywileje egzemcyjne. Szał.

[**Egzempcarz**, a, lm. e] p. **Egzemplarz**.

Egzempcja, i, lm. e praw. (w prawie polskim) i. a. **Egzemeja**, **Egzempt**, **Egzemta** przywilej, uwalniający od obowiązku prawem nakazanego. 2. wykup majątku, oddanego w zastaw. <Łć. exem(p)tio>

Egzempcyjny przym. od **Egzempcja**; **Egzemcyjny** uwalniający: Sposobność taka następcza s. w przywilejach egzempcyjnych i lokacyjnych. Mat. <p. Egzempcja>

×**Egzemplarny służący za przykład**, wzorowy: Postępek moje przyjdą na examen et trutinam tak wielkiego w kościele Bożym biskupa et summae fama egzemplarnego pasterza. Kraus. <Łć. exemplaris>

Egzemplarz, a, lm. e, ×**Eksemplarz**, [**Egzempcarz**] i. ×wzór, model, przepis. 2. jedna sztuka jakiejś rzeczy, szczeg. dzieła, jeden okaz. 3. przen. człowiek szczególny, jedyny w swoim rodzaju, typ, okaz: Doskonały E. dorobkowiec. Krasz. A to ciekawy E.! Zdr. **Egzemplarzyk**. <Łć. exemplar>

Egzemplarzyk, a, lm. i p. **Egzemplarz**: Nim s. to odbierze, sprzedając po egzemplarzyku, dobrze trzeba poczekać. Krasz.

Egzempt i. ×a, lm. ci, a. ×**Egzemt** człowiek uwolniony od jakiegoś obowiązku. 2. u, lm. a p. **Egzempcja**: To nie wywierało żadnego wpływu na rabusiu, broniony go bowiem egzempta hemańskie i glejty królewskie. Rol. <Łć. exemptus>

×**Egzemt**, a, lm. ci p. **Egzempt**.

Egzemta, y, lm. y p. **Egzempcja**.

×**Egzenteracja**, i, lm. e p. **Egzenterowanie**. <Łć. exenteratio>

×**Egzenterować**, uje, ował, [**Egzentrować**] wyjmować wnętrze z trupa, robić sekcję: Ciało Najjaśniejszego Króla Jmci, egzenterowane i balsamowane, zaraz jak wggiel po balsamowaniu zczerniało. Mat. <Łć. exenterare, z Gr. exenterizein>

×**Egzenterowanie**, a, blm., ×**Egzenteracja**, [**Egzenterunek**] czynność cz. **Egzenterować**: Dana wolność doktorom powiatowym do egzenterowania pacjentów. L.

[Egjenterunek, nku, lm. nki] p. Egjenterowanie: Zmarznitego owczarza z dzieckiem odwołali do sądu, pownie na E. Prus. <Z Łć. exentare, z końcówką -unek (Nm. -ung)>

[Egjenterować, uje, ował] p. Egjenterować.

×Egzcercermajster, tra, lm. trowie p. Egzcercyrmajster: Oddzielając dwóch plac-majorów i egzcercermajstra, otrzymamy zaledwie 32 osoby na całe biuro. T. K.

×Egzcercerować, uje, ował 1. robić broń. 2. ćwiczyć kogo, szczeg. w robieniu bronią, musztrować. <Nm. exerciren, z Łć. exercere>

×Egzcercerowanie, a, blm., czynność cz. Egzcercerować.

×Egzcercerunek, nku, lm. nki, ×Egzcercyrunek, [Egzcercyrka, lgzycyrka] ćwiczenie wojskowe, robienie bronią, musztra.

Egzcercerunkowy przym. od Egzcercerunek: Regulamin E. Górs.

Egzcercyoja, i, lm. e 1. × a. ×Egzcercyacja wog. ćwiczenie. 2. muz. ćwiczenie, uprawka. <Łć. exercitio>

×Egzcercyrhauz, u, lm. y budynek do ćwiczeń wojskowych. <Nm. Exercirhaus>

[Egzcercyrka, i, lm. i, lgzycyrka] 1. p. Egzcercerunek: Wyuczę ś. egzcercyrki. 2. chłosta. <Z Nm. exerciren = ćwiczyć>

×Egzcercyrmajster, tra, lm. trowie, ×Egzcercermajster ten, co ćwiczy żołnierzy, instruktor: Musztrował piechotę i posiadał zdolnych egzcercermajstrów, którzy wojska nowozacienne do frontowej służby nalemywali. Rol. Egzcercyrmajstrowie nie chcieli ś. zadowolili tym prostym i praktycznym szykiem. Górs. <Nm. Exercirmeister>

[Egzcercyrować, uje, ował, Egzcercyrować, Egzcercerować, lgzycyrować] 1. ćwiczyć, musztrować. 2. ćwiczyć, bić. 3. manewrować: Owcami bardzo egzcercyrował (=maneurował pędząc). [E. ś.] ćwiczyć ś., musztrować ś.

×Egzcercyrunek, nku, lm. nki p. Egzcercerunek: Troskliwość o E. rekrutów. T. K.

×Egzcercyacja, i, lm. e p. Egzcercyoja. <Łć. exercitatio>

Egzcercytować, uje, ował ćwiczyć, kształcić, doskonalić, uprawiać. E. ś. ćwiczyć ś., kształcić ś., doskonalić ś., uprawiać ś. do czego: E. ś. w granii, w śpiewaniu. <Łć. exercitare>

Egzcercytowanie, a, blm., czynność cz. Egzcercytować.

Egzcercytowanie się, a ś., blm., czynność cz. Egzcercytować ś.

Egzcerga, i, lm. i mała przestrzeń u dołu monety a. medalu, na której umieszcza ś. napis, cyfra, dewiza a. data. <Fr. exergue, to zaś z Gr. ex = z, poza + ergon = praca, dzieło>

[Egzcysterować, uje, ował] p. Egzcystować.

×Egzhalacja, i, lm. e, ×Ekshalacja 1. wyziew, wapor, para. 2. bot. wydalenie przez rośliny gazów niepotrzebnych. <Łć. exhalatio>

×Egzhalacyjny przym. od Egzhalacja; ×Ekshalacyjny wyziewający.

×Egzhalować, uje, ował, ×Ekshalować gazy z siebie wydalać. <Łć. exhalare>

×Egzhalowanie, a, blm., ×Ekshalowanie czynność cz. Egzhalować.

Egzm - p. Eksm -.

×Egzoficja, ów, blp., ×Eksoficja bezpłatne dawanie kwater dla dworu królewskiego i dygnitarzy.

Egzogamiczny przym. od Egzogamja; Eksogamiczny: Plemiona egzogamiczne.

Egzogamja, i, lm. e, Eksogamja małżeństwo zewnątrz plemienia zawarte. <Now. z Gr. éxō = zewnątrz + -gamia, z gámos = małżeństwo>

×Egzolucja, i, lm. e zapłata: Aby pędzą żołdu mogli odebrać egzolucję. Remb. <Łć. exsolutio>

×Egzonerować, uje, ował uwalniać od ciężaru: Mowa jednak utriusque nie ma wylatywać do wyliczenia urazów, tylko praecise E. conscientiam, że ś. szezryze jednamy. Radz. K. <Łć. exonerare>

×Egzorbitanoja, i, lm. e, ×Eksorbitanoja wykroczenie przeciw prawu, przestępstwo, przewinienie, bezprawie, wybryk: Trzymając ś. prawa, nie trzeba nowych szukać środków na zniesienie niesłychanej egzorbitancji. Leszcz. Roku 1669 był sejm egzorbitancji, na którym starano ś. przywrócić do dawnego trybu, co z kluby należytej wypadło. Kras. <Sr. Łć. exorbitantia, z Łć. exorbitare>

×Egzorbitancyjny przym. od Egzorbitanoja: Groził konfederatom zwołaniem sejmu egzorbitancyjnego. Kraus. (=usuwającego egzorbitancje).

×Egzorbitant, a, lm. ci ten, co wykracza przeciw prawu, gwałciiciel prawa, przestępca: Nie tak daleko mieszkam, żebym egzorbitantów stąd z Prus dosięć nie miał. Kalic. <Łć. exorbitans, 2 pp. exorbitantis im. = wykraczający>

×Egzorbitować, uje, ował uchylać ś. z pod prawa, wykraczać przeciw prawu, popełniać nadużycia, robić wybryki: Marszałek sądzi ekscesa, które pod bokiem królewskim egzorbitowały. Nies. <Łć. exorbitare>

×Egzorbitowanie, a, blm., czynność cz. Egzorbitować.

Egzoroysta, y, lm. ści 1. ten, co ma moc wypędzania złych duchów: Ojciec Idzy, co był wielkim egzoroystą. Rzew. 2. kleryk, mający trzecie mniejsze święcenie. <Gr. exorkistēs>

Egzoroyzm, u, lm. y, [Egzorma] zaklinanie czarta. Żart.: Najlepszy na złych duchów E., kij. L. <Gr. exorkismós>

Egzoroyzmować, uje, ował zaklinać czarta; poświęcać coś w celu usunięcia z pod wpływu złego ducha: Olej egzoroyzmowany. Skar. <Now z Gr. exorkismós>

Egzoroyzmowanie, a, blm., czynność cz. Egzoroyzmować: Radzono mi, żebym sobie sprowadził kwestarza od Bernardynów do egzoroyzmowania tych strachów. Bał.

[Egzorma, y, lm. y] p. Egzoroyzm.

Egzorta, y, lm. y. [Agzorta] 1. przemowa religijna, nauka: Tygodniowe do dyseypulów (=uczniów) egzorty miewał. Skar. Żart.: Zaczęła mysz egzortę, kot jej pilnie słuchoł. Kras. 2. [E.] mowa, którą ksiądz ma nad grobem umarłego. Zdr. Egzorteczka. <Z Łć. exhortatio = napomnienie>

Egzorteczka, i, lm. i p. Egzorta.

Egzosmoza, y, blm., Eksosmoza 1. chem. i fiz. przesiąkanie krystaloidu przez porowatą ściankę do środka, w którym nie znajduje ś. wcale a. w małej ilości; przenikanie przez przegrodę dziurkowatą przy mieszaniu ś. dwóch cieczy tej z nich, która wolniej przenika. 2. fizj. p. Wynikanie. <Now. z Gr. éxō = zewnątrz + bígdniē urobione ósmōsis, zam. ósmōsis = wążchanie w znaczeniu wciąganie par y>

Egzotermiczność, i, blm., chem. charakter zjawisk, przy których przebiegu ciepło ś. wydziela. <Now. z Gr. éxō = zewnątrz + thérme = ciepło>

Egzoteryczny fil. (w greckich szkołach filozoficznych) dla ogółu przeznaczony, przystępny, popularny: Nauka egzoteryczna. Pogląd E. <Gr. exōterikós = zewnętrzny>

× **Egzoterysta**, y, lm. *ści ten, co podaje naukę w sposób przystępny dla wszystkich, popularyzator.* Koźł.

× **Egzotyizm**, u, lm. y zwrot a. wyraz obcy, barbaryzm. <Now. z Gr. exōtikós = zagraniczny>

Egzotycznie przys. od **Egzotyiczny**. Przen.: Towarzystwo, w którym elegancja wyglądała E. Jeź. <p. Egzotyiczny>

Egzotyčność, i, bfm. rz. od **Egzotyiczny**: Komplikacja, zaostrzona w dodatku przyprawą egzotyčności. Bał.

Egzotyiczny obcy, niekrajowy, zagraniczny, cudzoziemski: Rośliny egzotyczne (= z innej strefy pochodzące). × Dobra egzotyčne, t. j. należące do cudzoziemca, niezamieszkałego w kraju, nieindygeny. Bart. <Gr. exōtikós = zagraniczny>

× **Egzul**, a, lm. owie, × **Egzulan**, × **Egzulant** wygnaniec, banita: On to przytulił nas tu w Lubiczu, nas biednych egzulów, bez dachu nad głową. Sienk. <Łć. ex(s)ul>

× **Egzulan**, a, lm. owie p. **Egzul**: Przełożonym monasteru był E. z Wołoszczyzny, mnich Paisjusz. Dub. M. <Łć. ex(s)ul = wygnaniec>

× **Egzulancki** przym. od **Egzulant**, **wygnancki**: Egzulanckie sejmiki, smoleńskie, starodubowskie. Vol. Zapewne apostoł poszedł nawracać muzulmanów, przymawiając do wędrowek egzulanckich. Krasz. K.

× **Egzulant**, a, lm. oi p. **Egzul**: Kasztelanowie oświadczyli ś. za wsparciem egzulantów, t. j. wychodźców ukraińnych, co przed kozactwem pouciekali. Moracz. <Z Łć. ex(s)ulans, 2 pp. ex(s)ulantis = będący na wygnaniu>

× **Egzulał**, u, lm. y ogół wygnanów: Jest tu ludzi godnych ze dwu armad zrujnowanych i z egzulatu czeskiego, fałckiego, szwajcarskiego tak wiele. Kraus. <Łć. exsulatus>

× **Egzulować**, uje, owal *pójść na wygnanie*: Seyzoryk, choć nie egzulował, ale bojąc ś. śledztwa całą zimę nieborak tułał ś. po lasach. Mick. <Łć. exulare = być na wygnaniu>

× **Egzulowanie**, a, bfm., czynność cz. **Egzulować**.

[**Egzum**, **Egzdum**, **Hegzdum**] zaraz, natychmiast; koniecznie, bądźcobądź. <Zepsute z Łć. ox = z+nunc = teraz, natychmiast>

× **Egzyljum**, w lp. nieod., lm. a, ów *wygnanie*: Birona z dalszej Syberji, dokąd poszedł Minieh, na bliższe E. rezołwowała. Mat. <Łć. exsilium>

× **Egzylować**, uje, owal *wyganiać, wypędzać, wydatać*. L. <Z Łć. exsilium = wygnanie>

× **Egzylowanie**, a, bfm., czynność cz. **Egzylować**. **Egzystencja**, i, bfm. 1. fil. (= a) lep. *był, bytowanie, istnienie*: E. Boga, materji, duszy. Zaprzeczac egzystencji, lep. istnienia. b) bi. zam. *istność, rzeczywistość*. c) *powstawanie, geneza*. 2. *posp. istnienie*; częś. *możność a. sposób istnienia, byt, utrzymanie*: Zabezpieczyć sobie egzystencję niezależną. <Śr. Łć. existentia>

× **Egzystencjalny** w logice: *d dotyczący istnienia przedmiotu; rozważający przedmiot jako dany*: Definicja egzystencjalna, lep. definicja istnienia. Por. **Genetyczny**.

Egzystować, uje, owal 1. fil. p. *istnieć*. 2. a. [**Egzesterować**] *posp. istnieć, być; częś. mieć moż-*

ność istnienia, żyć: Czy ja mogę E. w takich warunkach? <Łć. exsistere>

Egzystowanie, a, bfm., czynność cz. **Egzystować**.

× **Egzystymacja**, i, bfm. *poszanowanie, poważanie, szacunek*: Człowiek znaczny i wielkiej egzystymacji u ludzi. <Łć. existimatio>

Eh! p. Eoh! E., koledzy, mam i kilka butelek. Mick.

Ehe! Echo! Ehe! w. 1. *potwierdzenie = aha!, tak, istotnie*. 2. *niek. ir. czy tak?, naprawdę!*

× Ehej!, × Echej! w. *hej! słuchaj-no*. <E! + Hej!>

× Eheu w. *okrzyk smutku = ach!, niestety!*: Człowiek, choćby chciał, by nie być z niemi, musi ś. oddać djabłu, E.! smutno! Słow. E., doświadczony sługo mój dobry. Ody. <Łć. sheu>

Ehe! p. Ehel

Eis nieod. muz. *muta e z krzyżykiem, czyli podwyższona o pół tonu, równająca ś. f* (na narzędziach utemperowanych). <E muz. + -is, echa krzyżyków>

Ej w. 1. *okrzyk radości, oji! oh! ha!*: Ej! dacieżem jemu, dacie! Boh. 2. *okrzyk żądania niecierpliwego*: Ej! kija! 3. *okrzyk zachęcenia, ha!*: Ej! pókiż to rycerstwo ponosić będziemy? Pileh. 4. *okrzyk zadziwienia, ach! oji!*: Ej, ej, jakie dziwy! Mącz. 5. *okrzyk niechęci, znęchęcenia*: Ej, cóż tu robić? Kto mu doda rady? L. 6. a. *Ejże okrzyk przestrogi, groźby*: Ej daj mi pokój, bo weźmiesz i drugi raz w pysk! Boh. 7. a. *Ei, Ejże! okrzyk wątpliwości*: Czy mówisz to na serjo? — Na serjo. — Ej?

× Eja! w. 1. *okrzyk zdziwienia*: Zawołał zły duch: E.! co nam i tobie! Bud. 2. *okrzyk tryumfu*: Hejnał wszyscy zaśpiewamy, E.! Pśń. <Łć. eia!>

Ejalet, u, lm. y *okrąg, powiat w Turcji, paszalyk*. <Tur. ejalet, z Arab.>

[E] *ciuch hej ciuch dytu dytu*] *przyspiew*.

Ejekt, u, lm. y w psychologii: *cudzy podmiot utworzony na wzór własnego, z danych własnego podmiotu i uprzedmiotowiony*. Por. **Objekt** i **Subjekt**. <Łć. ejectum im. ni.>

[E] *hola!*] *przyspiew*: Ej hola ej hola, mijajom sie pola. <Ej + Hola>

Ejkonogien, u, bfm. fot. *preparat chem. do wywoływania obrazu na płycie emulsyjnej*. <Now. z Gr. eikōn = obraz + génos = ród>

× **Ejmer**, u, lm. y *miara rzeczy płynnych, wiadro*. <Nm. Eimer, por. Wębor>

[Ejmuł, a, bfm.] *rodzaj zabawy dziecięcej*. <?>

× **Ejnalik**, a, lm. l p. **Ejnał**.

× **Ejnał**, u, lm. y p. **Hejnał**. Zdr. × **Ejnalik**, × **Ejnałek**. <Węg. hajnal dost. = jutrzienka, poranek>

× **Ejnałek**, lka, lm. lki p. **Ejnał**.

× **Ejnałopis**, a, lm. owie *ten, co pisze hejnały*. Troc. <Ejnał + PIS>

× **Ejnałospiew**, a, lm. owie *ten, co śpiewa hejnały*. Troc. <Ejnał + Z + PIE>

[**Ejnemer**, a, lm. owie, **Ajnemer**] *poborca*: Mimo krzywienia ś. pilnującego ejnemera, zostałem jednak przepuszczony. Budz. <Nm. Einnehmer>

Ejngryf, u, bfm. zeg. *zabieranie trybu przez kółko*. <Nm. Eingriff>

Ejnspaner, a, lm. y *pojazd jednokonnny*: Jeden niech po ejnspanera duchem kroczy! Zap. <Nm. Einspanner>

[E] *osa!*] *przyspiew*: Ej osa osa osa za moje dwa grosz! <Ej + O + Sa>

Ejrometr, u, lm. y narzędzie, wskazujące grubość włoska welny. <Now. z Gr. eiros+ = włosa + métron = miara, - mierz>

[E] sa! | wykrzyknik przy poganianiu krów.

[E] tu tu duru! | przyspiew.

[E]zehana, y, lm. y = Ajzybon. <Nm. Eisenbahn>

[E]zybona, y, lm. y] = Ajzybon.

Ejżel p. Ejl: a) E., E., nie żartujże, kiedy kochasz, pocałujże! Psń. b) Są tu ryby? — Są. — E.! podobno niemasz! Pot. <Ej+Ze>

Eka, i, lm. i l. kosz. narożna, grubsza sztaka w koszu podróżnym. 2. zdń. narożnik fusztykowy. <Nm. Eeke>

Ekaaluminjum nieod. chem. p. Gal. <Eka, cząstka, utworzona przez prof. Mendelejewa na wyrażenie nieodkrytego jeszcze, lecz pokrewnego z idącym po nim pierwiastku chemicznego + Aluminjum>

Ekaabor, u, blm. chem. pierwiastek skand tak nazwany przez Mendelejewa. <Eka+Bor, p. Ekaaluminjum>

Ekarte nieod. rodzaj gry w karty. <Fr. ecarté>

Eksylijum nieod. chem. pierwiastek german tak nazwany przez Mendelejewa. <Eka+Sylicjum, p. Ekaaluminjum>

Ekier, u, lm. y p. Węgielnica. <Fr. équerre = węgielnica>

Ekierka, i, lm. i p. Węgielnica.

Ekiwok, u, lm. i, !Ekwiwok dwuznacznik, ka-lambur. <Fr. équivoque>

Eklampsja, i, blm. lek. drgawki porodowe, rzucawka. <Gr. eklampsia>

Eklegma, y, lm. y apt. (eclagma v. hnetus) wszelka miesztwa gestawa, smaku słodkiego, składająca s. głównie z uleptu i kleiku. <Gr. ékleigma>

×**Eklekty**oyzm, u, blm. fil. p. Eklektyczność.

Eklektycznie przys. od Eklektyczny.

Eklektyczność, i, blm. fil. rz. od Eklektyczny; ×**Eklekty**czym. <Now. z Gr. ἑκλεκτικός>

Eklektyczny fil. 1. eklektyzmem nacechowany; z metodą a. zasadami eklektyzmu zgodny: Kierunek E. Filozofja eklektyczna. Filozof E. 2. niesamodzielny, kompilowany, z zapożyczonych poglądów ułożony.

Eklektyk, a, lm. cy l. fil. = a) filozof, trzymający s. eklektyzmu; zwolennik, wyznawca, przedstawiciel eklektyzmu. b) filozof niesamodzielny, kompilujący poglądy. 2. przen. wog. badacz niesamodzielny, zbieracz, kompilator. Sk. wil. <ἑκλεκτικός>

Eklektyzm, u, blm. l. fil. = a) metoda, polegająca na wybieraniu z różnych systematów filozoficznych takich twierdzeń a. rozwiązań, które s. najbliższymi prawdy wydają. b) filozofja nie z jednej zasady konsekwentnie wysnuta, lecz ułożona z wybranych filozofematów; filozofja kompilowana, niesamodzielna. c) kierunek fil., zrzekający s. twórczości samodzielnej i poprzestający na wybieraniu z gotowych poglądów. d) szkoła a. kierunek fil. w Aleksandrii w III wieku po Chr. a. we Francji na początku XIX w. 2. przen. wog. wybieranie i użytkowanie najlepszych stron innych kierunków: E. w sztuce. <Now. z Gr. ἑκλεκτικός>

Eklerer, a, lm. owie żołnierz, należący do oddziału, wysłanego na zwiady: Byli to wypróbowani przewodnicy, doskonali eklererowie. Jeż. <Fr. éclaireur>

Eklezjarcha, y, lm. owie rzadca kościoła, zarządzający djecezją, biskup: W Połockiej djecezji

ze Staroruska jest E. Bart. <Gr. ekklesiarchos>

×**Ekle**zjarchja, i, blm. władza kościelna, panowanie kościoła. <Gr. ekklesiarchia>

×**Ekle**zjasta, y, lm. ści, ×**Ekle**zjastyk duchowny, ksiądz, kapłan. <Gr. ekklesiastēs>

×**Ekle**zjastyczny 1. nauki kościoła dotyczący, kościelny. 2. duchowny, kapłański, księży. <Z Gr. ekklesiastikós>

×**Ekle**zjastyk, a, lm. cy p. Eklezjasta. <Gr. ekklesiastikós>

Eklimetr, u, lm. y przyrząd do mierzenia kąta nachylenia do poziomu. <Now. z Gr. ékklima = wyboczenie + métron = miara, - mierz>

!**Ekl**ipsować się, uje s., owal s. znikać, usuwać s.: Kogóż będziemy obserwować, jak i on zniknie z berlińskiego horyzontu? - Turków, mój drogi, bo i ja s. eklipsuję. Jadę z ambasadą do Stambułu. Rodz. <Fr. s' éclipser>

!**Ekl**ipsowanie się, a s., blm., czynność cz. **Ekl**ipsować s.

Ekliptyczny astr. przym. od **Ekl**iptyka: **Ekl**iptyczne spółrzedne gwiazdy są długiósć i szerokość. <Gr. ekleiptikós>

Ekliptyka, i, blm. astr. wielkie koło sfery niebieskiej, które środek słońca w ciągu roku przebiega; rzut drogi ziemi dokoła słońca na pozorne sklepienie niebieskie: Pochyłość eklipyki = pochylenie jej względem równika, t. j. kąt, zawarty między płaszczyzną eklipyki a płaszczyzną równika.

Ekloga, i, lm. i sielanka, idylla: **Ekl**ogi Wirgilijsza. <Gr. eklógē>

[**Ekom**un, a, lm. owie] p. **Ekon**om.

Ekonom, a, lm. owie l. a. [**E**kunon, **E**kunon; **E**kumon, **E**kumon, **O**kunon, **O**komon, **O**kumon, **W**okomon, **W**okumon, **W**okumun] ofcjalista dworski, dozoruujący robotników w polu. 2. ×człowiek dobrze s. znający na gospodarstwie, dobry gospodarz: Dobry z niego E. L. 3. a. ×**Ekon**omik człowiek dobrze s. rządzący, gospodarzy i oszczędny. 4. ×**rz**adca gmachu; szafarz: **Ekon**omów, adwokatów, prokuratorów i rozmaitych urzędników zakonnych zawsze bywało w klasztorze sporo. Sienk. E. w szpitalu wojskowym (w b. wojsku polskim). Zdr. **Ekon**omek. <Gr. oikonomos>

Ekonomat, u, lm. y oddział gospodarczy przy urzędach w Galicji.

Ekonomeczuk, a, lm. i syn a. potomek ekonoma: Jej syn na jednej ławce z ekonomeczukami. Krasz. W życie jego spokojne, życie ekonomeczuka, na posesora wyrosłego, jakaś mara ciemna s. weiska. Zap.

Ekonomek, mka, lm. mkowie l. p. **Ekon**om. 2. synek ekonoma: Kasztelanostwo trzymali do chrztu małego ekonomka. Dzierz.

Ekonomicki przym. od **Ekon**omika: Wszystko, co tam stoi, postawione, zda s., dla samej konieczności ekonomickiej. Dzierz.

Ekonomicznie przys. od **Ekon**omiczny: Żyć E.

Ekonomiczny 1. dotyczący gospodarstwa domowego, gospodarczy: Wiadomości ekonomiczne. L. 2. dotyczący gospodarstwa krajowego: Wszystko to wynikało z niedostateczności wykształcenia umysłowego w kierunku ekonomiczno-finansowym. T. K. Warunki ekonomiczne. 3. dotyczący majątku: Dobro ekonomiczne = wszystko, co służy do zaspokojenia potrzeb ludzkich. Względę ekonomiczne (= majątkowe, pieniężne, materialne). 4. ×należący do ekonomji królewskiej: Brakujące ekonomicznych chłopów, ledwie ich połowę i to

dobrych pod moją chorągwią miałem. Mat. Król oddał mu najwyższe u dworu dyspozytorstwo ekonomiczne. Szaj. 5. *dotyczący czynności gospodarczych w urzędach*: Urząd E. Kasa ekonomiczna = *kasa miejska, do której wnosi ś. opłata podatków miejskich*. Wej. Posiedzenie sądu ekonomiczne = *zadawiające czynności, dotyczące spraw wewnętrznych*. <Gr. oikonomikós>

×**Ekonomik, a**, lm. cy l. p. **Ekonomista**. 2. p. **Ekonom**. <Gr. oikonomikós>

Ekonomika, i, blm. l. p. **Ekonomja**: a) Wielkie za Kazimierza Wielkiego zastęgi koło wewnętrznej kraju ekonomiki. Nar. b) E., nauka gospodarstwa. Petr. 2. *rozrządzenie części*: E. dramatu. <Gr. oikonomiké (dom. epistémē) = nauka>

Ekonomina, y, lm. y *godny politowania ekonom*: Mój mąż nie jakiś tam E., któregooby można skrzywdzić bezkarnie. Krasz. <p. Ekonom>

!**Ekonomiser, a**, lm. y p. **Oszczędzacz**. <Fr. économiseur>

Ekonomista, y, lm. ści l. a. ×**Ekonomik** *znawca ekonomji politycznej*. 2. ×*rządca majątku, ekonom, włodarz*: Podziwy podstarości, który młodsze lata na wyprawach strawił, a teraz przez poczciwe pełnienie obowiązków ekonomisty okupił chęć grzechy młodości. Skarb. <Now. z Gr. oikonomos>

Ekonomizować, uje, ował *oszczędnie ś. rządzić, oszczędzać*. <Fr. économiser>

Ekonomizowanie, a, blm., *czynność cz. Ekonomizować*.

Ekonomja, i, lm. e l. blm., a. **Ekonomika** = a) *zarząd domu, gospodarstwo, szczeg. rolne*. b) *rządność, oszczędność, gospodarność*. Przen.: E. czasu (= oszczędzanie). 2. E. polityczna a. **Ekonomika** *nauka gospodarstwa narodowego a. społecznego*. 3. *mieszkanie ekonomy*. 4. *dobra i dochody królewskie w daw. Polsce*: Przez cały wiek ta E. chodzila jako osobne starostwo. Gac. 5. (dziś) *zarząd dawnych dóbr królewskich, poduchowych i t. p., należących do rządu; pewien kompleks dóbr rządowych, stanowiący całość administracyjną*. 6. *zarząd gospodarczy miejski*. 7. *grupa kilku folwarków a. majątków z lasami i innymi realnościami; (w Galicji) obszar dworski*: Kukurydza z ekonomji. 8. *urząd ekonomy królewskiego*. Troc. <Gr. oikonomia>

Ekonomka, i, lm. i forma ż. od **Ekonom**, *gospodyni*: E. w klasztorze, w pensjonacie. Matka asystentka, siostra E. i podekonomka. Prus. Przen.: Jesień najlepsza jest E. i szafarka, potrzebom wszystkiego dostarczająca. L.

Ekonomowa, ej, lm. e *żona ekonomy*.

Ekonomować, uje, ował *być ekonomem*: Dziadek jego ekonomował. Krasz.

Ekonomowanie, a, blm., *czynność cz. Ekonomować*: Dziadek jego zebrał sobie fundusz na ekonomowaniu w wielkich jakichś dobrach. Orzesz.

Ekonomówna, y, lm. y *córka ekonomy*.

Ekonomski przym. od **Ekonom**: E. koń górą łeb nosi. Prz. Z tych słów marszałka głowa ekonomiczna wniosła... Mick.

Ekonomstwo, a, lm. a *zajęcie ekonomy*: Dano mu E. i nie byle jakie. Orzesz.

×**Ekram, u**, lm. y p. **Ekran**.

Ekran, u, lm. y, ×**Ekram** *i. zasłona od pieca a. od światła rażącego, ostawa*. 2. **Ekran**, *fiz. = a) przegroda, na której ś. rysują obrazy rzeczywiste przedmiotów, wydawane przez zwierciadła a. so-*

czewki. b) **Ekran** *elektryczne i magnetyczne = powłoki, chroniące umieszczone wewnątrz nich ciała naelektryzowane i magnesy od wpływów zewnętrznych, któreby mogły powodować zmiany w rozkładzie elektryczności i magnetyzmu*. 3. *myśl. zasłona z wymalowanym na niej jakimś zwierzęciem, np. krową, cielęciem i t. p., za którą ukrywa ś. myśliwy i czatuje na zwierza, in. cielę, kobyła, krowa, tarcza*. <Fr. écran>

Ekrytuar, u, lm. y *przyrząd do pisania, przybory piśmienne, zebrane w kształcie ozdobnego sprzętu*. <Fr. écrioire>

Eks - *częstka, dodawana na początku rzeczowników, rzadko przymiotników; znaczy były, dawny, niegdys; np. ekspijar, eksobywatel, ekswojskowy*. Przyznaje, eks - *sultanie, iż jestem jeden z najpoczeźwszych ludzi*. Fred. A. Przy historycznym tym obiedzie honory czyniła atamanka młoda, eksmałżonka Czaplńskiego. Jeż. W pokoju eksrodakeji „Dzwonu literackiego.“ Wilk. <Łé. ex = z>

×**Eksakcja, i**, lm. e p. **Egzakcja**: *Waępanowie jesteście wolentarzami i eksakcji czynić nie możecie*. Sienk. <Łé. exactio>

×**Eksaktor, a**, lm. owie p. **Egzaktor**: *Eksaktorowie celni na komorach pogranicznych żadnych towarów sine persolowane cią przepuszczać nie mają*. Vol. Z pomiędzy siebie eksaktorów do podatków na milicję miejską i publiczną obiorą. Wej. <Łé. exactor>

×**Eksamen, inu**, lm. ina p. **Egzamin**.

[**Eksamit, u**, lm. y] i ×**Eksamit** = **Aksamit**: *Eksamity i postawce, tych ś. mnie nigdy nie chce*. DIALOG śmierci z mistrzem. <p. Aksamit>

Eksaryzator, a, lm. y apt. *naczynie napełnione wodą, w które ś. wstawia djalizator*. <Now. z Łé. exarscere = wysuszać>

Excedent, a, lm. ci p. **Ekscesant**. <Łé. excedens im., 2 pp. excedentis>

Excedentka, i, lm. i forma ż. od **Excedent**.

Exscelencja, i, lm. e l. *tytuł wysokich dostojników państwowych i biskupów*: Wasza E. = *Wasza Dostojność, Jasnie Wielmożny Panie*. 2. *przen. żart. wysoki urzędnik, dostojnik, dygnitarz*: Rozgiewana E. <Śr. Łé. excellentia>

×**Exscelentnie** *wybornie, doskonale, znakomicie*: Trzeba ci wiedzieć, że robi kawę E. Bał. <Łé. excellenter>

Ekscentrycyzm, u, lm. y p. **Ekscentryczność**: *Słow. Szeptano sobie o hrabinie Julji i jej fantazjach, o ekscentrycznym hrabianki Elizy*. Krasz. <Now. z Łé. ex = wy - + centrum = środek>

Ekscentryczka, i, lm. i forma ż. od **Ekscentryk**: *Dotykam tych tylko punktów, które posłużyć mogą do scharakteryzowania ekscentryczki naszej*. Jeż.

Ekscentrycznie przys. od **Ekscentryczny**: *Ubierać ś. E.*

Ekscentryczność, i l. blm. rz. od **Ekscentryczny**: **Ekscentrycyzm**, **Ekscentryzm** *dziwaczność, oryginalność*. 2. *mat. p. Mimosród*. <Fr. excentricité>

Ekscentryczny *l. dziwaczny, oryginalny*. 2. *mat. p. Mimosrądkowy*. <Fr. excentrique>

Ekscentryk, a l. lm. cy *człowiek ekscentryczny, dziwak, oryginal*. 2. *lm. i mech. p. Mimosród*.

†**Ekscentrytet, u**, lm. y *mat. p. Mimosród*.

Ekscentryzm, u, lm. y p. **Ekscentryczność**: *E. jej polega na tym głównie, iż za mąż nie idzie*. Jeż.

Ekscpcja, i, lm. e i. *× wyjątek, ograniczenie, wyłączenie*: Są, jak mówią, ekscpcje od reguł pospółtych. Krasz. 2. praw. = a) zarzut, przez który pozwany udaremnia żądanie powoda a. zawieszają sprawę na pewien czas, środek odwodowy: E. osobista, rzeczowa, ciągła. b) czynność eksceptora. <Łć. exceptio>

Ekscpcjonalnie przys. od **Ekscpcjonalny**: E. z temperamentu bałamut. Krasz.

Ekscpcjonalny wyjątkowy: Ekscpcjonalne położenie. Korz. Jurydykcyjna administracyjna jest ekscpcjonalna. <Fr. exceptionnel>

× Ekscpcować, uje, ował p. Ekscpcować: Rozporządzenia ksiąg, ekscpcujących pewne gatunki zwierzyzny wyłączenie dla swoich łowów. Tat. <Łć. excipere>

× Ekscpcpt, u, lm. a i. p. Ekscpcpt: E. manifestu, w konsystorzu śpiskim uczynionego, odesłałem niedawno. Krasz. 2. Ekscpcpta mazowieckie a. wyjątki m a z o w i e c k i e = *niektóre przepisy z dawnych statutów zebrane, których zachowanie zastrzegło sobie księstwo mazowieckie przy połączeniu z Koroną*. <Łć. exceptum>

Ekscpcptor, a, lm. owie praw. rodzaj pisarza protokulisty. <Zam. *Ekscpcptor, Łć. excerpere = wyciągać>

× Ekscpcpt, u, lm. y, × Ekscpcpt praw. wyciąg, wypis z ksiąg. <Łć. excerptum>

Ekscpes, u, lm. y a. a i. wykroczenie, nadużycie, przewinienie, przekrobanie, przestępstwo, bezprawie, wybrzyk: Król Wacław coraz to głębiej w ciężkie zabrnął ekscpesa. Skar. 2. *× zbyteczny pobór, zdzierstwo*. Zdr. Ekscpesik. <Łć. excessus>

Ekscpesant, a, lm. ci, Ekscpedent ten, co dopuszcza ś. ekscpesów, gwałciciel prawa: Jam nie E. i kryminału popełniać nie chcę, ale bronić ś. będę. Łoż. W piwnicach siedział, potym jako E. po kraju chadzał. Łoż. Do turmy! do kordegardy! i okuę ekscpesanta, kryminalistę! Chodź. <Śr. Łć. excessans im., 2 pp. excessantis>

Ekscpesik, u, lm. i p. Ekscpes: Ociece, gasząc jego ekscpesiki, sobie obroku ujął. Falib.

Ekscpesowość, i, bfm. rz. od Ekscpesowy: W tym oburzeniu niema żadnego uprzedzenia, żadnej ekscpesowości, żadnej ślepej namiętności. Spas. <Z Łć. excessus>

Ekscpesowy przym. od **Ekscpes**, stanowiący ekscpes: Krok E.

Ekscpcyndenoyjny praw. (w Galicji): Skarga ekscpcyndenoyjna = *pozew o wyłączenie rzeczy z pod egzekucji, z pod zajęcia sądowego*. <Now. z Łć. exseindere dosł. = wyrzywać>

Ekscpcpować, uje, ował i. × a. × Ekscpcpować warować sobie, zastrzegać, wyjmować: Ze sprzedanego ogrodu ekscpcpował sobie kilka drzew. 2. praw. odrzucać, wyłączać: E. sędzię. E. ś. wyłączać ś.: Sędzia sam ś. ekscpcpował. <Łć. excipere>

Ekscpcpowanie, a, bfm., czynność cz. Ekscpcpować.

Ekscpcpowanie się, a ś., bfm., czynność cz. Ekscpcpować ś.

Ekscpcytoja, i, lm. e i. podniecenie, podrażnienie: Dziwna E. umysłu. 2. *× pobudzenie, podniecie, zachęta*: Nic nie pomogły ekscpcytoje przyjaćiół. 3. a. *× Ekscpcytorjum praw. ponowne wezwanie władzy do spełnienia czegoś*. <Łć. excitatio>

Ekscpcytarz, a, lm. e i. × wiersz pobudzający, pobudka: E. do walecznego rycerstwa polskiego. Koch. 2. *× ten, co budzi*: Dziewki nakoniec pogniotły pana ekscpcytarza. Tremb. (= koguta, co

je budził). 3. *przyrząd budzący w zegarze*: Zegar z ekscpcytarzem. 4. *zegar budzący, in. budzik, budzidło, budziciel, !budnik*. <Z Łć. excitare = budzić>

Ekscpcytator, a, lm. y fiz. przyrząd, używany do rozbrajania czyli wyładowywania kondensatorów elektrycznych, szczeg. butelki lejdejskiej, in. wyładowywacz, rozbrajacz. <Łć. excitator>

× Ekscpcytorjum, w lp. nieod., lm. a, ów p. Ekscpcytoja. <Śr. Łć. excitatorium>

Ekscpcytować, uje, ował pobudzać, podniecać, podrażniać. <Łć. excitare>

Ekscpcytowanie, a, bfm., czynność cz. Ekscpcytować.

Ekscpcywizja, i, lm. e p. Egzcpcywizja.

[Eks ekei ks kei!] *wykrzyknik przy odpędzeniu wiatu*.

× Ekscpcutor, a, lm. owie p. Egzcpcutor.

× Ekscpcplarz, a, lm. e p. Egzcpcplarz.

Ekscpcal - p. Egzcpcal -.

† Ekscpcustja, i, lm. e mat. p. Wyczerpanie.

Ekscpcustor, a, lm. y p. Bąk. <Now. z Łć. exhaustio = wyczerpuję>

× Ekscpceredować, uje, ował wydziedziczyć a. wydziedziczać: Ojciec syna własnego, a daleko więcej jeszcze zięcia niezbożnego ex bonis suis E. może. Łoż. <Łć. exhaeredare>

× Ekscpceredowanie, a, bfm., czynność cz. Ekscpceredować.

Ekscpcibent, a, lm. ci praw. ten, co robi podanie do władzy. <Łć. exhibens, 2 pp. exhibitis>

Ekscpcibicja, i, lm. e okazanie, wydanie: Nie było sposobu uniknienia ekscpcibicji. Krasz. <Łć. exhibitio>

Ekscpcibit, u, lm. y praw. 1. dowód, dokument należący do sprawy sądowej. 2. podanie do władzy. <Łć. exhibitum dosł. = wydane>

Ekscpcipotekować, uje, ował praw. wymazywać z ksiąg hipotecznych. <Now. z Łć. ex = z, wy - + Hipoteka>

Ekscpcipotekowanie, a, bfm., czynność cz. Ekscpcipotekować.

× Ekscpchortacja, i, lm. e upomnienie, napomnienie, przestroga: Ekscpchortacje najczulsze kapłana ciężkości przewyciężyć nie mogły. And. <Łć. exhortatio>

Ekscpchumacja, i, lm. e wygrzebanie trupa i oględziny jego w celach sądowo-lekarskich. <Śr. Łć. exhumatio>

Ekscpchumacyjny przym. od **Ekscpchumacja**.

Ekscpchumować, uje, ował dopełniać ekscpchumacji.

Ekscpchumowanie, a, bfm., czynność cz. Ekscpchumować.

[E ksie i] p. Ksie!

Ekscpckawat, a, lm. y dent. narzędzie do wyłubowywania rozmiękczonej zębiny, in. dłu b a c z k a, dłu b a d ł o. <Now. z Łć. excavare = wydrążyć>

! Ekscpcklamacja, i, lm. e wykrzyk, wykrzyknięcie, okrzyk. <Łć. exclamatio>

! Ekscpckludować, uje, ował wyłączać. <Łć. excludere>

! Ekscpckludowanie, a, bfm., czynność cz. Ekscpckludować.

! Ekscpcklusja, i, lm. e wyłączenie. <Łć. exclusio>

! Ekscpcklusywe p. lep. Wyłącznie. Przec. Inklusywe. <Łć. exclusive>

! Ekscpcklusywizm, u, bfm. wyłączność: Jest uprzedzony do wszech rzeczy, nie leżących w promieniu ekscpcklusywizmu sekciarskiego. Nagan. <Fr. exclusivisme>

!Ekskluzywność, i, blm. rz. od Ekskluzywny.

<Fr. exclusivété>

!Ekskluzywny wyłączny, wyjątkowy. <Fr. exclusif>

Ekskomunika, i, lm. i, !Ekskomunikacja *wyłączenie ze społeczeństwa wiernych, klątwa, wyklęcie*: E. papieska. Przen.: E. Ezopowego rodzaju (= bajki). Siem. (= *potępienie*). <Skrócone z Łć. excommunicatio>

!Ekskomunikacja, i, lm. e p. Ekskomunika.

Ekskomunikować, uje, ował *wyłączać ze społeczeństwa wiernych, rzucać klątwę, wyklinać*. <Łć. excommunicare>

Ekskomunikowanie, a, blm., czynność cz. Ekskomunikować.

!Ekskorporacja, i, lm. e *wydziałanie, usuwanie*: Wydziałanie ze społeczeństwa niepotrzebnych i zużytych żywności (E.). Spas. <Now. z Łć. ex = z, wy - + Korporacja>

!Ekskrement, u, częś. w lm. a *odchód, kał, stolica, wydalina*. <Z Łć. excrementum>

×Ekskreścencja, i, blp. (w daw. Polsce) *obszary nie nadane nikomu, należące do powszechnej własności*. <Śr. Łć. exerescentia>

!Ekskret, u, lm. y *ostatyczny produkt, wywizujący ś. w organizmie zwierzęcym z procesu wymiany pierwiastków i wydzielany przez organizm*. <Łć. excretum>

Ekskurs, u, lm. y *ustęp w dziele, odbiegający od głównego przedmiotu*: Kwestji tej poświęca autor E., mający dowiesić, że... Proch. <Łć. excursus>

Ekskursja, i, lm. e *wycieczka, wyprawa*: E. botaniczna. Czestokroć jest mowa o podróżach misyjnych, czyli tak zwanych ekskursjach. Przen.: E. słowna (= *zaczepka, zaatakowanie kogo*). <Łć. excursio>

Ekskursyjny przym. od Ekskursja: Nawykli do ekskursyjnych niewygód, cierpliwie znosiliśmy dającą ś. uczu potrzebę posiłku. And. Nasza bryczka wiozła nasze ekskursyjne plony. And.

Ekskuza, y, lm. y, ×Ekskuzacja *wymówka, tłumaczenie, uniewinnianie ś.* <Fr. excuse>

×Ekskuzacja, i, lm. e p. Ekskuza: Żadnych ekskuzacji nie chciał słuchać. Mat. <Łć. excusatio>

×Ekskuzować, uje, ował *wymawiać, tłumaczyć, uniewinniać*. ×E. ś. *wymawiać ś., tłumaczyć ś., uniewinniać ś.*: Ekskuzował ś., iż o tym nie myślał. Skar. <Łć. excusare>

×Ekskuzowanie, a, blm., czynność cz. Ekskuzować.

×Ekskuzowanie się, a ś., blm., czynność cz. Ekskuzować ś.

Eksmisja, i, lm. e, Egzmisja *praw. wydalenie z majątku a. z mieszkania na mocy wyroku sądowego*. <Łć. exmissio>

Eksmisyjny przym. od Eksmisja; Egzmisyjny *usuwający z majątku, z mieszkania*: Wyrok E.

Eksmitować, uje, ował, Egzmitować *wyrzucać z posiadłości, z mieszkania na mocy wyroku sądowego*. <Łć. exmittere>

Eksmitowanie, a, blm., czynność cz. Eksmitować.

×Eksofioja, ów, blp. p. Egzofioja.

Eksogamiczny p. Egzogamiczny: Plemiona eksogamiczne.

Eksogamja, i, lm. e p. Egzogamja. <Now. z Gr. éxō = poza, za granicą + gámos = małżeństwo>

×Eksorbitancja, i, lm. e *praw. p. Egzorbitancja*.

Eksosmoza, y, blm. i. fiz. p. Egzosmoza. 2. i fizj. p. Wynikanie.

!Ekspandować, uje, ował *wybuchnąć, eksplodować*: Pocisk ekspandował. <Łć. expandere>

!Ekspandowanie, a, blm., czynność cz. Ekspandować.

Eksansja, i, blm. *rozszerzanie ś. pary i gazów wskutek zmniejszenia ś. ciśnienia*: Maszynka z ekspansją (= *maszynka, w której cylinder posiada dwie zasowy, wpu. zczające ograniczoną ilość pary, działającej następnie na tłok tylko siłą swojej rozprężliwości*). <Łć. expansio>

!Ekspansywność, i, blm. *własność rozszerzania ś., rozpościerania ś.*: Warunkiem i przyczyną tej ekspansywności jest fakt przyrodniczy płodności kobiet. <Z Fr. expansif = rozpościeralny>

Ekspansyjny *pekający, wybuchający*: W lewą łufkę wkładałem pocisk E. Sienk. <Fr. expansif>

Ekspatracja, i, blm. *wydalenie z kraju, wygnanie, banicja*. <Fr. expatriation>

Ekspatrjować, uje, ował *wydaleć z kraju, wyganiać, banitować*. E. ś. *wysiedlać ś., opuszczać of. czynną dobrowolnie, wyznaradawiać ś.*: Narymund Bazyl Giedyminowicz, służąc Nowogrodzianom, ekspatrjował ś. niejako. Lel. <Śr. Łć. expatriare>

Ekspatrjowanie, a, blm., czynność cz. Ekspatrjować: E. Milana.

Ekspatrjowanie się, a ś., blm., czynność cz. Ekspatrjować ś.

Ekspedjent, a, lm. ci *komisant, wyprawiający towary*. <Łć. expediens, 2 pp. expedientis>

Ekspedjentka, i, lm. i forma ż. od Ekspedjent. Ekspedjować, uje, ował i. *wysyłać, wyprawiać*: E. towary. 2. × *kończyć, wygotowywać, załatwiać*. <Łć. expedire>

Ekspedjowanie, a, blm., czynność cz. Ekspedjować.

Ekspedycja, i, lm. e, [Despozycja] i. × *wyprawa*: E. wojskowa. E. gienerala = *pospolite ruszenie*. 2. *wysyłanie, wyprawianie, ekspedjowanie*: E. poczty, gazet. 3. *biuro a. pokój do przyjmowania interesantów i przesyłek*. 4. *kopja urzędowa aktu*. 5. × *rada sztabowa*: Już i E. czyli sztabowa rada odważyła ś. zapytać naczelnika o zdorzonym przypadku i zaarasztować go kazala. Ciec. <Łć. expeditio>

Ekspedycyjne, ego, blm. *oplatu za wysyłkę*.

Ekspedycyjny przym. od Ekspedycja: a) *Biuro ekspedycyjne*. Księga ekspedycyjna = *księga w biurach ekspedycyjnych do zapisywania rzeczy ekspedjowanych*. b) *Handel E. a. Spedycyjny* = *polegający na przewożeniu i wysyłaniu towarów*.

[Ekspedyt, u, lm. y] *urząd wysyłkowy*. <Now. z Łć. expedire = wysyłać>

Ekspedyte *biegłe, doskonałe, świetnie, wybornie, wymiennie, z łatwością*: E. czytasz z księgi i łacina ei nie obca. Niemoj. <Łć. expedite>

Ekspedytor, a, lm. owie i. *urzędnik, zajmujący ś. wysyłaniem papierów i przesyłek*: E. pocztowy. E. na kolei. 2. *komisant, załatwiający formalności celne na komorze*. 3. a. *Spedytor* *przedsiębiorca, zajmujący ś. przewozem i wysyłką towarów*. <Łć. expeditor>

Ekspedytorka, i, lm. i forma ż. od Ekspedytor: *Pocztmistrz przyjął młodą i piękną ekspedytorkę*. Rog.

Ekspedytura, y, lm. y 1. *wydział jakiegos biura, załatwiający czynności ekspedycyjne*. 2. *biuro ekspedycyjne, biuro komisowo-handlowe*. 3. *niek. = ekspedjowanie*. <Łć. expeditura im. ni. lm. od expeditio>

Ekspektant, a, lm. ci praw. 1. *ten, który ma udzieloną sobie przywilej na przeżycie*. 2. *oczekujący na co, kandydat do posady*. <Łć. exspectans, 2 pp. exspectantis>

Ekspektatywa, y, lm. y (w daw. Polsce) *przywilej otrzymany od króla, zapewniający w przyszłości otrzymanie jakiejś godności a. królewskiej (na przeżycie)*: Ma u króla ekspektatywę na biskupstwo, starostwo. Kn. Ekspektatywy, przywileje na przeżycie dawane. Cz. Za pomocą ekspektatyw czyli zapewnienia sobie na przyszłość królewszczyzn... T. K. <Śr. Łć. exspectativa dom. litterae = pismo>

Ekspektoracja, i, lm. e *wywnętrzanie ś., wypowiadanie swych myśli*: Ale mój drogi panie Pawle, — przerwała żółteiuwe ekspektoracje Viola — zawsze chciałabym grać jak najlepiej, potrzebuję porady czyjejs. Krasz. <Śr. Łć. expectoratio>

Ekspens, u m. a. × **y** ż., **lm. a.** × **Ekspensa** *wydatek, rozchód, koszt, nakład*: E. ta z dochodów, na ekspensa nieprzewidziane wyznaczonych, wyłożona być ma. Vol. Zdr. **Ekspensik.** <Łć. expensus>

× **Ekspensa, y, lm. y** p. **Ekspens**: Za milionami percepty szła E. Rol. Przen.: Ręka silna i młoda miała zagarnąć wszystko, co zbierał z tak wielką ekspensą sił i sumienia. Korz. <Łć. expensa>

Ekspensik, u, lm. i p. **Ekspens.**

Ekspensować, uje, ował *wydać, łożyć na co*. E. ś. *robić znaczny wydatek, łożyć na co ze znaczną dla siebie stratą, rujnować ś.*: Ja nie chcę, żebyś ty pan miał E. dla mnie. L. Przen.: Niebardzo ś. ekspensowali z sił i ochoty przez wiosnę i lato. Kaczk. <Łć. expensare>

Ekspensowanie, a, blm., *czynność cz. Ekspensować*.

Ekspensowanie się, a ś., blm., *czynność cz. Ekspensować ś.*

Ekspensownie przys. od Ekspensowny: E. żyje.

Ekspensowność, i, blm. rz. od Ekspensowny.

Ekspensowny 1. *wiele kosztujący, kosztowny, drogi*. 2. *nie liczący ś. z wydatkami, rozrzutny*.

× **Ekspersjencja, i, blm.** *doświadczenie, biegłość, wytrawność*: Uczynili projekt, ażeby, pokazawszy eksperjencję swoją na wojnie z Turkami, wziął po Potockim buławę koronną. Mat. Jak ci wytłumaczę, zyskasz na eksperjencji, ojczyku. Sienk. <Łć. experientia>

Ekspert, a, lm. ci *biegły, znawca, rzeczoznawca, świadomec, świadomia*. <Łć. expertus>

Ekspertyza, y, lm. y *orzeczenie biegłego przed sądem*. <Fr. expertise>

Eksperymencik, u, lm. i p. **Eksperyment.**

Eksperyment, u, lm. y 1. *fil. (i w naukach przyrodniczych) p. lep. Doświadczenie*. 2. × *próba, dowód*: Pierwszy E. posłuszeństwa dał w szkołach. Skar. 3. × *prow. rozkaz stawienia ś. do sądu, pozew*. Zdr. **Eksperymencik.** <Łć. experimentum>

Eksperymentacja, i, lm. e p. **Eksperymentowanie**.

Eksperymentalista, y, lm. ści p. **Eksperymentator**: Różne fizyczne narzędzia paryską misterną robotą, a wynalezieniem p. Nollet'a, sławne-

go eksperymentalisty. Smol. <Now. z Łć. experimentum = doświadczenie>

Eksperymentalnie przys. od Eksperymentalny, doświadczalnie. <Z Fr. experimental>

Eksperymentalny p. Doświadczalny. <Z Fr. experimental>

Eksperymentator, a, lm. rzy a. owie, Eksperymentalista *ten, co robi eksperymenty = doświadczenia naukowe*. <Now. z Łć. experimentare = badać, doświadczać>

Eksperymentować, uje, ował p. **Doświadczyć**: Sam to eksperymetowałem. Krasz. <Łć. experimentare>

Eksperymentowanie, a, blm., Eksperymentacja *czynność cz. Eksperymentować*.

Ekspir, u, lm. y *znak zakończenia*: Położę jaki suspir albo E. Słow. <Wyraz przez Słowackiego zaimprovizowany, jako analogia do suspir = pauza (muzyczna); jak ten z Fr. soupir, od soupirer = wzdychać, tak tamten z Fr. expirer = wylęchać, kończyć ś., upływać>

Ekspiracja, i, lm. e 1. *skrócenie ś., wyjście* (np. kontraktu); *upłynienie lat, terminu*. 2. × *przen. śmierć, skon.* <Łć. expiratio>

Ekspirować, uje, ował *kończyć ś., upływać, wychodzić*: Kontrakt ekspirował. Przyeśnieni długiem, którego termin ekspirował, jedni po drugich zbywali swoje posiadłości. Korz. <Łć. expirare>

Ekspirowanie, a, blm., *czynność cz. Ekspirować*.

Ekspjacja, i, lm. e *zmaranie winy, przebłaganie, pokuta, odpokutowanie*: Moje życie musi spłynąć samotne, bez rodziny, jako E. za winy. Krasz. <Łć. expiatio>

Ekspjacyjny przym. od Ekspjacja, przebłagany: Co do strony tendencyjnej utworu, zgadzamy ś. na znaczenie ekspjacyjne. Pług.

† **Ekspjełacja, i, lm. e** praw. p. **Wykoczolowanie**. <Śr. Łć. expleiatio>

!Eksplikacja, i, lm. e 1. *wyjaśnienie, wytłumaczenie; tłumaczenie ś., uniewinnianie ś.* 2. *fil. w logice: rozwinięcie, wyjaśnienie, wyłuszczenie treści, która domyślnie tkwi w pojęciu*. Przeć. **Implikacja**. <Łć. explicatio>

Eksplikować, uje, ował 1. *objaśniać, wyjaśniać, rozbierać, tłumaczyć, wyłuszczać*: Mówca coś tłumaczy, i palcem eksplikuje, i na dłoni znaczy. Mick. 2. × *tłumaczyć, przekładać*: Zważłem satyry Horacjusza na wiersz polski E. Mat. E. ś. 1. *rozwijac ś., rozciągać ś.*: Kiedyśmy już tak gotowi byli, naszego wojska większa część nie mogła ś. tak prędko E. Górs. 2. a. [**!Eksplikować ś.**] *tłumaczyć ś.* <Łć. explicare>

Eksplikowanie, a, blm., *czynność cz. Eksplikować*.

× **Eksplikowanie się, a ś., blm.,** *czynność cz. Eksplikować ś.*

Eksploatacja, i, lm. e 1. *ciągnięcie zysków z czego, użytkowanie; wyzyskiwanie*: E. ziemi, kopalni. E. czyjej pracy. 2. *wyrównywanie ziemi, np. pod kolej żelazną*. <Fr. exploitation>

Eksploatacyjny przym. od Eksploatacja: a) *Przemysł E. (=użytkujący, wyzyskujący co)*. b) *Roboty eksploatacyjne (=zmierzające do wyrównania ziemi)*.

Eksploatator, a, lm. rzy a. owie *ten, co eksploatauje, wyzyskiwacz*: Nie każdy ś. poznał, że był ofiarą eksploatatora. Bał. <Fr. exploitateur>

Eksploatować, uje, ował 1. *ciągnąć z czego możliwe zyski, użytkować co, wyzyskiwać*: E. zie-

mię, cudzą pracę. 2. E. ziemię = wyrównywać, wy-
płaszczać, trasować, plantować. <Fr. exploiter>
Eksploatowanie, a, bfm., czynność cz. Eksploa-
tować.

Ekspłodować, uje, ował pękać a. pęknąć z lu-
kiem, wybuchać a. wybuchnąć: Nabój eksploduje,
eksplodował. <Łć. explodere>

Ekspłodowanie, a, bfm., czynność cz. Ekspłodować.

Ekspłoracja, i, lm. e badanie. <Łć. exploratio>

Ekspłoracyjny przym. od Ekspłoracja: Widzę,
że dla ciebie nie była to ekspłoracyjna podróż!
Rodz.

Ekspłorator, a, lm. owle badacz; poszukiwacz.
<Łć. explorator>

Ekspłorować, uje, ował badać: Zaczęłem E.
okolice, w celu znalezienia potrzebnego mi przed-
miotu. Orzesz. <Łć. explorare>

Ekspłorowanie, a, bfm., czynność cz. Ekspłorować.

Ekspłozja, i, lm. e chem. p. Wybuch. Przen.:
E. gniewu, zapaleczywości i zemsty rozległa ś.
jak huk burzy. Korz. <Łć. explosio>

Ekspłozyjnie przys. od Ekspłozyjny, z siłą eks-
plozji: Epidemja wystąpiła E.

Ekspłozyjność, i, bfm. zdolność wybuchowa: Ace-
tylen ciekły jest ciałem niebezpiecznym, ponie-
waż pod względem eksplozyjności równa ś. on
prawie bawelnie strzelniczej.

Ekspłozyjny przym. od Ekspłozja: Siła eksplo-
zyjna.

Ekspłozyjny gram. wybuchowy, chwilowy, do-
rażny: Spółgłoski eksplozyjne. <Fr. explosif>

Ekspnat, u, lm. y okaz umieszczony na wysta-
wie. <Now. błędnie urobiony niby im. Łć. od
exponere = wystawiać>

Ekspnent, a, lm. ci I. ten, co umieszcza swoje
wyroby a. okazy na wystawie, wystawca. 2. mat.
p. Wykładnik. <Łć. exponens, 2 pp. exponentis>

Ekspnować, uje, ował I. wyjaśniać, okazywać,
przedstawiać dowody, dowodzić. 2. wystawiać, na-
rządzać: Moja mysz miałaby ś. E. na dachy, po
których kot poluje? Krasz. 3. fot. wystawiać na
światło. <Łć. exponere>

Ekspnowanie, a, bfm., czynność cz. Ekspno-
wać.

Eksport, u, bfm. I. handel z zagranicą, handel
wywozowy, wywóz. 2. towary, wywożone za gra-
nicę. <Ang. Nm. export>

Eksporta, y, lm. y p. Eksportacja. <Skrócone
z Łć. exportatio>

Eksportacja, i, lm. e I. wywóz, wywożenie: E.
towarów za granicę. E. przestępców. 2. a. Eks-
porta wyprowadzenie ciała, pogrzeb. <Łć. exportatio>

Eksportacyjny przym. od Eksportacja: Or-
szak E.

Eksportant, a, lm. ci ten, co należy do ekspor-
tacji zmarł go. <Łć. exportans, 2 pp. exportans>

Eksporter, a, lm. rzy kupiec a. przemysłowiec,
wywożący wyroby krajowe za granicę. <Fr. exporteur>

Eksportować, uje, ował I. wywozić, np. towa-
ry za granicę, przestępców na wygnanie. 2. wymo-
sić nieboszczyka do grobu, wyprowadzać, grzebać,
chować, (o księdzu) prowadzić orszak pogrzebowy.
3. × E. przywilej = udzielić, rozciągnąć: Musiał
ich zagodzić, dać każdemu po 60,000 złotych

i dopiero nowy na też dwie wsie E. przywilej.
Mat. <Łć. exportare>

Eksportowanie, a, bfm., czynność cz. Ekspor-
tować, eksportacja.

Eksportowy przym. od Eksport: Handel E.
(= na eksportowaniu polegający). Towar E. (= wy-
wożony, eksportowany). Kraj E. (= z którego odby-
wa ś. eksport). Siły eksportowe kraju. Dom
eksportowo-komisowy (= zajmujący ś. eksportem).

× Eksposjesjonować, uje, ował wyzuc z posiad-
łości: Król, przyjąwszy od eksposjesjonowanych
przysięgę wierności i hołd lenniczy, zwrócił im
zabrane kniaźstwa. Stadn. <Now. z Łć. ex=
wy-, z + possessio = posiadanie>

× Eksposjesjonowanie, a, bfm., czynność cz.
Eksposjesjonować.

× Ekspostulacja, i, lm o p. Ekspostulowanie:
Marszałek sejmowy doniósł księciu hetmanowi
o naszej ekspostulacji. Mat. <Łć. expostulatio>

× Ekspostulować, uje, ował z kim = żądać od
kogo zdania sprawy, spierać ś. z kim: Poezgliśmy
z gospodarzem E., czemuby w tak ważną wigilję
tak słaby dał obiad. Skar. Kiejstut, dowiedzia-
wszy ś., że Jagiełło nań ś. zmówił z mistrzem
Pruskim, ekspostulował z nim o to. Biel. M. Z J.
K. Mościę i całą Rzplitą E. będziecie. Kraus.
Nie znalazł nawet tyle przytomności, by E.
wobec pana naczelnika za ten ciężki brak for-
malności. Lam. <Łć. expostulare>

× Ekspostulowanie, a, bfm., × Ekspostulacja
czynność cz. Ekspostulować.

Ekspozycja, i, lm. e I. wykład, wyjaśnienie, przed-
stawienie rzeczy, np. w utworze beletrystycznym:
Ekspozycję poematu zwlekam. Słow. 2. wystawa
przedmiotów sztuki i przemysłu. 3. fot. czas, przez
który kłisza jest wystawiona na działanie światła
dla otrzymania obrazu. <Łć. expositio>

Ekspozytura, y, lm. y urząd zastępczy, filjalny,
szczeg. kościół, który pierwotnie był filjalnym, zwolna
wszakże doszedł do praw i przywilejów parafjalnego.
<Śr. Łć. expositura>

Ekspres I. a, lm. owle postaniec; umysłny. 2.
u, lm. y (w Galicji) pośpieszny pociąg kolejowy.
<Fr. exprès>

Ekspresja, i, bfm. fil. I. w psychologii: lep. wyraz,
oddanie, wyrażenie w postawie i ruchach zewnętrznych
odpowiedniego stanu wewnętrzznego: E. afektu, uczu-
cia, wzruszenia. E. mimiczna = wyrażenie stanu
wewnętrzznego w układzie, grze rysów twarzy. E.
pantomimiczna = wyrażenie stanu wewnętrzznego
w postawie i ruchach całego ciała. 2. w estetyce:
lep. wyrazistość, dosadność w oddaniu: E. por-
tretu, E. w obrazie. Deklamować z ekspresją.
Muz.: wyraz (w grze), uczucie, dobre cieniowanie,
wyrazistość, barwność: Grać z ekspresją. <Łć.
expressio>

Ekspreskula, i, lm. e myśl. kula, pękająca przy
uderzeniu o coś twardego. <Z Łć. expressus =
wyciśnięty + kula>

Ekspresowy przym. od Ekspres: Bilet E. <p.
Ekspres>

Ekspresyjny I. w psychologii: wyrazowy; wyra-
żający stan wewnętrzny: Postawa ekspresyjna.
Ruch E. 2. w estetyce: zalecający ś. ekspresję
kładący nacisk na ekspresję, na dosadność, wyra-
zistość: Talent E. Kierunek malarstwa E. <Z Łć.
expressio>

× Eksprobacja, i, lm. e wyrzut, zarzut, ostra
wymówka: Oni, według onych słów ewangelicznych
eksprobacji, oczy mają, a nie widzą,

uszy mają, a nie słyszą. Mat. <Łć. exprobratio>

×**Eksprobrować, uje, ował** wyrzucić, wymawiać, zarzucać: Na pokrycie gnuśności swojej, eksprobrowali królowi dobrowolne i jakoby umyślne nieprzyjaciela upuszczenie. Szaj. <Łć. exprobrare>

×**Eksprobrowanie, a**, btm., czynność cz. **Eksprobrować.**

Ekspromisja, i, lm. e praw. zmiana osoby dłużnika bez zmiany zobowiązania. <Łć. expromissio>

×**Ekspromisor, a**, lm. owie biorący na siebie cudze zobowiązanie, poręczyciel. <Łć. expromissor>

!**Eksproprjacja, i**, btm. wywłaszczenie. <Now. z Łć. ex = wy -, z + proprius = własny, Fr. expropriation>

!**Eksproprjacyjny** przym. od **Eksproprjacja**: Ustawa eksproprjacyjna.

!**Eksproprjować, uje, ował** wywłaszczyć a. wywłaszczać. <Now. z Łć. ex = z, wy - + proprius = własny, Fr. exproprier>

!**Eksproprjowanie, a**, btm., czynność cz. **Eksproprjować.**

×**Eksprymować, uje, ował** wyrażać, okazywać: Wiele z nim rozmawiał, eksprymując radość i wesele z przyjazdu jego. Szaj. <Łć. exprimere>

×**Eksprymowanie, a**, btm., czynność cz. **Eksprymować.**

×**Ekspugnacja, i**, lm. e zdobywanie: Trzeba nam wytrwałości około dalszej ekspugnacji miasta. Górs. <Łć. expugnatio>

×**Ekspulsja, i**, btm. wyrugowanie, usunięcie, szceg. z majątności. <Łć. expulsio>

×**Ekspulsyjny** przym. od **Ekspulsja**: Nakaz E. Skarga ekspulsyjna (w daw. prawie polskim) = skarga, mająca na celu odebranie majątności, dziś skarga posesoryjna.

×**Ekspurgacja, i**, btm. oczyszczenie z zarzutu, usprawiedliwienie: Ucieczka następuje z powodu niedopuszczenia obwinionego do ekspurgacji. <Łć. expurgatio>

×**Ekspurgacyjny** przym. od **Ekspurgacja**: Odzyska przysięgę ekspurgacyjną do zwykłych róków ziemskich. Balc.

Eksrotulacja, i, btm. praw. (w Galieji) odbiór akt procesowych. <Now. z Łć. ex = wy - + Rotul>

Ekstablacja, i, lm. e p. **Ekstablowanie.** <Now. z Łć. ex = z, wy - + tabula = tablica, zapis, księga>

Ekstablować, uje, ował praw. wykreślać a. wykreślić z księgi hipotecznej dług zapłacony: Sumy, intabulowane na Jaryczowie, ekstablowane nie były. Rol. <p. Ekstablacja>

Ekstablowanie, a, btm., **Ekstablacja** czynność cz. **Ekstablować.**

Ekstatycznie przys. od **Ekstatyczny**: E. wielbiła Matkę Bożą i niektórych świętych. Orzesz. **Ekstatyczność, i**, btm. rz. od **Ekstatyczny.**

Ekstatyczny i. fil. = a) *ekstazą, zachwyconiem nacechowany*: Stan, wyraz twarzy E. b) *do ekstazy należący*: Objaw, symptom E. c) *przez ekstazę spowodowany, ze stanu zachwyconia wynikający*: Sposób zachowania ś. E. 2. *posp. do ekstazy skłonny*: Umysł E. <Z Gr. ekstatikós = uniesiony, zachwycony>

Ekstatyk, a, lm. cy fil. będący w ekstazie, w stanie ekstazy; podlegający ekstazie; wpadający w za-

chwycenie. <Gr. ekstatikós = zachwycony, uniesiony>

Ekstaza, y, btm. fil. i. w mistyce: *uniesienie, zachwyt duszy a. ducha; zachwyconie; stan, gdy dusza pozbywa ś. cielesności i zbliża ś. a. zlewa ś. z Bogiem.* 2. w psychologii: *stan jednowyobraźności a. monoideizmu; stan, gdy wytwory w jednym kierunku podnieconej wyobraźni bywają brane za rzeczywistość*: Wpaść w ekstazę, być w stanie ekstazy, działać pod wpływem ekstazy. <Gr. ékstasis>

Ekstazjować się, uje ś., ował ś. i. fil. *wprawić ś. w stan ekstazy, zachwyconia; podlegać objawom ekstazy; zachowywać ś. jak ekstatyk.* 2. *×przen. unosić ś. nad czym, zachwycać ś. czym.* Śl. wil. <Z Gr. ékstasis>

Ekstazjowanie się, a ś., btm., czynność cz. Ekstazjować ś.

×**Ekstazjowany uniesiony, zachwycony.**

Ekstemporale, w lp. nieod., lm. lja, ljów *ćwiczenie klasowe, polegające na tłumaczeniu piśmiennym z jednego języka na drugi*: Ten glansowany kajet na ekstemporalja. Kos. <Łć. extemporalis = robiony naprędce, bez przygotowania>

Ekstende nieod. druk. *gatunek pisma o częściach szerokich.* <Now. z Łć. extendere = wyciągać, rozciągać>

×**Ekstendować, uje, ował rozciągać, rozszerzać**: Za rzecz potrzebną u siebie znajdujemy, ażebyś Uprzejmość Wasza w księstwie Stuckim do dalszej deklaracji naszej hostilitatem nie ekstendował. Jan Kaz. Duglas na czele Szwedów coraz szerzej ekstendował w Kurlandji niebezpieczeństwo. Kalic. <Łć. extendere>

×**Ekstendowanie, a**, btm., czynność cz. **Ekstendować.**

Ekstensja, i, btm., **Ekstenzja i**. ×**rozciągnięcie, rozszerzenie, rozpostarcie.** 2. ×**rozciągłość, objętość.** 3. *praw. wykonanie dekretacji.* <Łć. xtensio>

×**Ekstensywe rozciągle, obszernie, w całej rozciągłości**: Przytoczyć czyjeś słowa E. <Łć. extensive>

Ekstensywnie przys. od **Ekstensywny**: Większe obszary, jeszcze dość E. zagospodarowane.

Ekstensywność, i, btm., **Ekstenzywność** fil. rz. od **Ekstensywny** p. lep. **Rozciągłość. Przec. Intensywność.** <Z Łć. extensivus = rozciągliwy>

Ekstensywny, Ekstenzywny (szczeg. o rolnictwie) *wolny, nięnatężony, zwyczajny, pospolity*: Gospodarstwo ekstensywne. Po gospodarstwie spotężonym jęli ś. obszarowego (ekstensywnego). Pol. <Z Łć. extensivus>

Ekstenuacja, i, lm. e i. ×**przedłużenie**: Ta materia, szczególnie na ekstenuację sejmowego czasu wniesiona, dwie niedziele zabawiła. Mat. 2. (w prawie polskim) *dzierżawa dóbr królewskich na wytrzymanie sumy, danej na te dobra.* <Łć. extenuatio>

Ekstenuacyjny przym. od **Ekstenuacja**: Zawiesił nad możnemi groźbę rewindykacji wypuszczonych w dzierżawę ekstenuacyjną dóbr królewskich. Szuj.

×**Ekstenuować, uje, ował odbierać dług, ciężący na dobrach królewskich, trzymając je w dzierżawie**: W takim razie 8500 zł. może oznaczać sumę rocznie ekstenuowaną, czyli przez zastawnika wydzierzaną, a. odsiedzianą. Paw. <Z Łć. extenuare>

×**Ekstenuowanie, a**, btm., czynność cz. **Ekstenuować.**

Ekstenzja, i, blm. p. **Ekstensja**: Rozum nasz, ograniczony w swojej ekstenzji, nie pokazuje pewniejszego i skuteczniejszego środka. Kis.

Ekstenzywnie przys. od **Ekstenzywny**, p. lep. **Rozciągle**. <Now. z Łć. *extensus* = rozciągający, wyciągający >

Ekstenzywność, i, blm. p. **Ekstensywność**.

Ekstenzywny i. p. **Ekstensywny**. 2. fil. p. lep. **Rozciągly**. **Przeć. intensywny**. <Łć. *extensus* >

Eksterjeryczny *zewnątrzny*, *tyczący ś. kształtów zewnętrznych*. <Z Fr. *extérieur* >

Eksterjoryzacja, i, blm. fil. p. **Rzutowanie**. <Fr. *exteriorisation* >

Eksterjoryzować, uje, ował fil. p. **Rzutować**.

Eksterminacja, i, lm. e *wytopienie, wykorzeniecie, zagłada, wypalenie, wyniszczenie; wydalenie z kraju, wygnanie, bantja*: E. narodu. Kościół, przyzwany na pomoc przeciwko eksterminacji niemieckiej. Szaj. <Łć. *exterminatio* >

Eksterminacyjny przym. od **Eksterminacja**: System E. Polityka eksterminacyjna. Spotykać ś. dawają świeże ślady wojny eksterminacyjnej. Jeż.

Eksterminować, uje, ował *wydać z kraju, banitować*. <Łć. *exterminare* >

Eksterminowanie, a, blm., czynność cz. **Eksterminować**, *eksterminacja*.

Ekstern, a, lm. owie i. *uczeń nie mieszkający w internacie, uczeń przychodni*. 2. *ten, co składa egzamin w celu otrzymania świadectwa, nie będąc uczniem*. 3. *zewnątrzny lekarz szpitala*. Por. **Ekstraneusz** i **Eksternista**. <Łć. *externus* = zewnętrzny >

Eksternat, u, lm. y *szkoła dla uczniów przychodnich*. <Fr. *externat* >

Eksternista, y, lm. ści *uczeń prywatny, nie uczęszczający do szkół publicznych*. <Now. z Łć. *externus* = zewnętrzny >

Eksterytorjalność, i, blm. praw. p. **Zakrajowość**. **Eksterytorjalny** praw. *nie podlegający sądom miejscowym*: Sądy eksterytorjalne. Prawa eksterytorjalne. <Now. z Łć. *ex = wy* -, *z* - + *Terytorjalny* >

× **Ekstorsja**, i, lm. e *wydzieranie, wymuszanie*: Dobra nejburskie różnemi ekstorsjami i agrawacjami stanowisk żołnierskich uciemiężone były. Mat. <Łć. *extorsio* >

Ekstra i. nieod. = a) p. **Ekstrameta**: Zagrassz z nami w E. b) fot. *format zdjęcia fotograficznego 40×50 centymetrów*. 2. [E.] y, lm. y p. **Ekstracug** i **Ekstrapoczia**: Naczelnik jedzie ekstrą. <Now. z Łć. *extra* = zewnątrz, nadto >

Ekstra - cząstka dodawana do rzeczowników, przymiotników i przysłówków = a) przy rzeczownikach: *nadzwyczajny*: Komisja rozkazała Kościuszcze, aby na ekstra-ekspens tymczasem funduszów wojskowych użył. T. K. W gorącej walce zły przykład gwałtowności i namiętności dali i dają ci, co ś. ekstra-katolikami być mienią. Krasz. Ekstra-komisja zasądziła wszystkie zadłużone sumy do zwrotu. T. K. Przypadali sekundanci i przyznając obu doskonałość i ekstra-kunszt, godzili poważnione strony. Ochoe. 2. przy przymiotnikach i przysłówkach: *nadzwyczaj*, *bardzo*, *arcy*: Papier ze wspaniałą, ogromną eyfrą niebieską był kolorowy, pachnący, ekstra-dystyngowany. Krasz. Gabinet Taaffego w ostatniej fazie był ekstra-parlamentarny. Ilusyta staje ś. ich przewodnikiem nie tylko w życiu duchowym, ale nawet ekstra-religijnym. Rzew. Z choremi obchodził ś. ekstra-bra-

tersko. Krasz. Pięte piętro, ubogo, ekstra-ubogo. Krasz. <Łć. *ekstra* = zewnątrz; nadto >

1. × **Ekstra** przys. *bardzo, wielce, nader, mocno, nadzwyczajnie, arcy*: Golego oręza E. ś. lękam. L. 2. × **Ekstra** przyi. *oprócz, nad*. L.

Ekstracug, u, lm. i, **Ekstrapociąg**; [**Ekstra**] *pociąg osobny, nadzwyczajny, nieobjęty rozkładem jazdy*: Zamówisz jutro E. w zarządzie kolei. Rodz. <Ekstra+Cug 14 >

Ekstracugowy przym. od **Ekstracug**: Bieg E. **Ekstradent**, a, lm. ci p. **Palestrant**. <Łć. *extradens*, 2 pp. *extradentis* = dost. wydający >

Ekstradować, uje, ował i. × *wydać kogo w czyje ręce*. 2. [E. a. **Odstradować**] *odłączyć*. <Łć. *extradere* >

× **Ekstradowanie**, a, blm., czynność cz. **Ekstradować**.

Ekstradycja i, lm. e praw. *wydanie przestępcy w czyje ręce (najczęściej o zbiegłych poddanych)*. <Łć. *extraditio* >

Ekstrafajn nieod. żart. *wyborny, doskonały, przesłiczny*: Już to, że jegomości panienki E., to sam rabin przyznał. Dzier. <Ekstra+Fajn >

× **Ekstrafajnowy** *bardzo cienki*: Wyrabia czasem i sukna ekstrafajnowe, t. j. najcieńsze, w najwyższych gatunkach. T. K.

Ekstrakadencja, i, lm. e *kadencja nadzwyczajna, nadliczbowa*: Sąd kazał gromom sędzić sprawy o buntach na ekstrakadencjach. T. K. <Ekstra+Kadencja >

Ekstrakadonowyjny przym. od **Ekstrakadencja**: Sejm kazał gromom sędzić oskarżonych na posiedzeniach nadzwyczajnych (ekstra-kadonowyjnych). T. K.

Ekstrakcik, u, lm. i p. **Ekstrakt**.

Ekstrakcja, i, blm. i. × *wyciąganie, wydobywanie*. Śl. wil. Przen.: Pewnie chłopianka i niedźne ekstrakcji, ale nóżki i rączki miała, gdyby królowna. Krasz. (= *pochodzenia*). 2. chem. p. **Wyciąganie**. 3. hut. *otrzymywanie z rud metalów drogą mokrą*. <Łć. *extractio* >

Ekstrakcyjny przym. od **Ekstrakcja**: Płyn ten otrzymano sposobem ekstrakcyjnym. <Z Łć. *extractio* >

Ekstrakt, u, lm. y i. *numer wyciągnięty na loterji*: E. nr. 90. Koż. 2. chem. p. **Wyciąg**: E. mięsny Liebiga. Kip.: E. wina = *części jego składowe, nie uwalniające ś. przy temperaturze 100° C. Przen.*: Wycisnął E. wniosku. Mick. 3. praw. = a) *wyciąg, wypis z ksiąg a. akt. E. tabularny = wypis z tabuli, t. j. hipoteki austriackiej*. b) *świadectwo o dokonanym wpisie do ksiąg hipotecznych*. Zdr. **Ekstrakcik**. <Łć. *extractum* >

Ekstraktor, a i. × lm. owie *człowiek, robiący wyciąg, wypis z ksiąg*: Niedoskonały bardzo E., przesładowca mój. Kraus. 2. lm. y garb. p. **Ługownik**. 3. lm. y tech. *przyrząd do otrzymywania wyciągów*. <Śr. Łć. *extractor* >

Ekstraktować, uje, ował garb. p. **Ługować**. <Now. z Łć. *extractum* im. ni. dost. = wyciągnięte >

Ekstraktowanie, a, blm., czynność cz. **Ekstraktować**.

Ekstraktowy, **Ekstraktowyjny** przym. od **Ekstrakt**, *wchodzący w ekstrakt*: Ekstraktowe a. ekstrakttywne pierwiastki roślin. Śl. wil. Substancja ekstraktowa. <p. **Ekstrakt** >

Ekstraktywne p. **Ekstraktowy**.

Ekstrakurjer, a, lm. y *pociąg kurjerski nadzwyczajny*. <Ekstra+Kurjer >

Ekstrameta, y, blm., **Ekstra** rodzaj gry w piłkę, in. zbijany. <Ekstra+Meta>

Ekstramundur, u, lm. y **mundur** galowy: W komorze brygadnej widzieć było można E. od wielkiej parady. Bukar. <Ekstra+Mundur>

Ekstraneusz, a, lm. e ten, co składa egzamin dojrzałości, nie będąc uczniem. <Łć. extraneus = zewnętrzny>

× **Ekstraordynalny** p. **Ekstraordynaryjny**: Działania ekstraordynalne. Dek.

× **Ekstraordynarja**, i a. ów, blp., × **Ekstraordynarjum** wydatki nadzwyczajne. <Łć. extraordinarius>

× **Ekstraordynarjum**, w lp. nieod., lm. a, ów p. **Ekstraordynarja**: Komisja budżetowa rozpoczęła obrady nad E. wojskowym.

Ekstraordynarny p. **Ekstraordynaryjny**: Profesor E.

Ekstraordynaryjnie przys. od **Ekstraordynaryjny**: Palet rosyjski na prowiant E. wielki. Mat.

Ekstraordynaryjny, **Ekstraordynarny**, × **Ekstraordynalny** nadzwyczajny: Sejm E. warszawski 1768 r.

Ekstrapociąg, u, lm. i p. **Ekstracug**. <Ekstra+Pociąg>

Ekstrapocztą, y, lm. y **jazda** szybka kołmi pocztoweni osobno najetemi: Jechać ekstrapocztą. Przen.: Robić co ekstrapocztą (=bardzo szybko). <Ekstra+Pocztą>

Ekstrapocztowy przym. od **Ekstrapocztą**: Bryki ekstrapocztowe. Bliż.

Ekstraprąd, u, lm. y fiz. **krótkotrwały** prąd elektryczny, który ś. wzbudza przez indukcję w obwodzie elektrycznym, czyli w samymże drucie, po którym prąd przebiega, w chwili, gdy prąd ten przerywa ś. a. zamyka. <Ekstra+Prąd>

Ekstrawaganoja, i, lm. e i. **dziwaczność**, **dziwactwo**, **niedorzeczność**: Poblążliwi na nasze ówczesne ekstrawagancje. Lis. H. 2. muz. spadki muzyczne dzikie, niespodziewane. <Fr. extravagance>

× **Ekstrawagować**, uje, ował **pleść** niestworzone rzeczy, **opowiadać** **banialuki**: Ekstrawagujące proemjum było koniecznością w owym wieku. Lel. <Fr. extravaguer>

† **Ekstrawagant**, a, lm. y **praw. dopełnienie** **zasadniczych postanowień** statutu.

× **Ekstrem**, u, blm. **stan** czegoś **ostateczny**, **krańcowy**: Potym w E. wpadłszy, srode lamentować począł. Łoż. <Łć. extremum = ostateczność>

Ekstynktor, a, lm. y **przyrząd** do **gaszenia ognia**. <Łć. exstinctor>

Ekstyrpacja, i, lm. e p. **Ekstyrpowanie**. <Łć. exstirpatio>

Ekstyrpator, a, lm. y **gracownik**, **plug** do **karczowania**, **narzędzie** do **oczyszczania** i **spulchniania** gruntu, **składające** ś. z **paru** **rzędów** w **drewnianych** **ramach** **umieszczonych** **lemieszów**. <Łć. exstirpator>

Ekstyrpować, uje, ował **wyłuskiwać**, **wyrzywać**: Żaden jeszcze takiego zęba nie miał, i żadnemu tak zrzęcznie nie był ekstyrpowany. Fred. A. Przen.: W dzieciństwie jeszcze ekstyrpowano ze mnie wiarę. Krasz. <Łć. exstirpare>

Ekstyrpowanie, a, blm., **Ekstyrpacja** **czynność** cz. **Ekstyrpować**.

× **Ekswinkulacja**, i, lm. e **uwolnienie** ś., **uchylenie** ś.: Zgodzono ś. bez oporu na konfederację detronizującą króla, czyli na tak zwaną ekswinkulację od posłuszeństwa. Kraus. <Now. z Łć. ex = wy -, z - + vinculare = wiązać, krępować>

× **Ekswiscerować**, uje, ował **wyczerpywać** **sily**, **wycieńczyć**: Przyjechałem do Wilna, ustawicznie podróżami i ekspensami ekswiscerowany. Mat. (=zrujnowany, zniszczony materialnie). O pieniądze trudno było we Francji, ekswiscerującej ś. na wojnę przeciwko Anglikom. Mat. <Łć. exviscerare>

× **Ekswiscerowanie**, a, blm., **czynność** cz. **Ekswiscerować**.

× **Ekswota**, ów, blp. **przedmioty**, **ofiarowane** do **kościola** na **mocy** **jakiegoś** **ślubu**, **wota**: Gdzieniedzie na rogu płonęła drżąca lampa przed kamienną we wstążki, paciorki, E. i kwiaty strojną Madoną. Krasz. <Łć. ex voto dosł. = ślubem, ze ślubu>

[E-ksy!] w., **wolanie** przy **popędzaniu** a. **odpędzaniu** **młodych** **świń**.

Eksykator, a, lm. y i. chem. **przyrząd**, w którym **ciała** **wysuszają** ś. przy **zwykłej** **temperaturze**. 2. **tech. przetwór**, do **osuszania** **wilgotnych** **ścian** **używany**. <Now. z Łć. exsiccare = suszyć>

Ektenja, i, lm. e **rodzaj** **modlitwy** w **kościelie** **wschodnim**: Ektenje a. litanje. Pim. Pop na ektenji wspomniął raz Aleksandra, nie Napoleona. Bart. <Gr. ekténeia>

Ektypografja, i, blm. **drukowanie** **literami** **wypukłemi**, in. **chalkotypja**. <Now. z Gr. éktypos = wypukły + -grafia = pismo>

Ekumen, a, lm. owie **proboszcz** w **kościelie** **wschodnim**: Wolno było usamowolnionemu naczelnikowi kościoła mianować ekumenów i kustozów cerkiewnych. Bart. <Gr. oikoúmenos>

× **Ekumenicki** p. **Ekumeniczny**: Focjusz zebrał synod w Carogrodzie, który ósmym ekumenickim i gieneralnym albo powszechnym nazwał. Skar.

Ekumeniczny, × **Ekumenicki** **powszechny**, **ogólny**, **uniwersalny**: Sobór E. Konecyljum ekumeniczne. Patrjarcha E. <Gr. oikoumenikós>

[Ekumon, a, lm. owie] p. Ekonom.

[Ekumon, a, lm. owie] p. Ekonom.

[Ekunom, a, lm. owie] p. Ekonom.

× **Ekwał**, u, lm. y **równia**, **równość**; **jednakowość**: Tamto w E. z tym idzie. Troc. <Z Łć. aequalis = równy>

Ekwator, a a. u, lm. y p. **Równik**. <Łć. aequator = równający>

Ekwatorjalny przym. od **Ekwator**: Strefa ekwatorjalna. Przen.: Gorąco ekwatorjalne (=bardzo wielkie, tropikalne). <Z Łć. aequator>

Ekwatorjał, u, lm. y **astr. luneta** **tak** **osadzona** i **opatrzona** **kołami**, **podzielonemi** na **stopnie**, że **pozwała** **oznaczać** **położenie** **gwiazd** **względem** **równika**, **zatem** **ich** **złoczenie** i **wznoszenie** **proste**. <Now. z Łć. aequare = równać>

Ekwilibr, u, lm. y, × **Ekwilibrja**, × **Ekwilibrjum** **równowaga**: Z nich wszystkich ta ś. jakimś ekwilibrem nadzwyczajnym trzyma najdłużej. Krasz. <Fr. équilibre>

× **Ekwilibrja**, i, blm. p. **Ekwilibr**.

× **Ekwilibrjum**, w lp. nieod., lm. a, ów p. **Ekwilibr**. <Łć. aequilibrium>

Ekwilibrować, uje, ował **równoważyć**, **równowagę** **utrzymywać**. <Łć. aequilibrare>

Ekwilibrowanie, a, blm., **czynność** cz. **Ekwilibrować**.

Ekwilibrycznie przys. od **Ekwilibryczny**.

Ekwilibryczny **równoważny**, **równowagę** **utrzymujący**.

Ekwilibrysta, y, lm. ści, **Ekwilibrysta** i. **gimnastyk**, **zajmujący** ś. **ekwilibrystyką**, **linoskok**, **lino-**

chód, akrobata, pajac. 2. przen. człowiek, umięjący s. zrzęcić wykrecać z trudnego położenia: Był hrabia Toni, koniarz, karcciarz, zadłużony E., który trzymał s. na majątku, jak akrobata na linie w powietrzu. Krasz. <Now. z Łć. aequilibrium>

Ekwilibrystycznie przys. od **Ekwilibrystyczny**. <Now. z Łć. aequilibrium>

Ekwilibrystyczny przym. od **Ekwilibrystyka**: Popisy ekwilibrystyczne.

Ekwilibrystyka, i, blm. 1. sztuka ekwilibrysty, umiejętność zachowania równowagi, łamańce gimnastyczne. 2. przen. umiejętność wykrecać s., zrzęćność w postępowaniu, obrotność: E. dyplomatyczna. <Now. z Łć. aequilibrium>

Ekwilibryzsta, y, lm. *śoi* p. **Ekwilibrysta**: Bravo! Lolo! E! Jeż.

Ekwinocejalny i. astr. p. **Równonocny**. 2. *×* zegar E. = na dachu umieszczony, dachowy. <Łć. aequinoctialis>

Ekwipaż, u, lm. e i. *×* ruchomości wojskowe, bagaże, juki: E. wojenny lądowy znaczy sprzęt wojskowy albo bagaże. Papr. 2. *×* załoga okrętowa, osada: Ekwipaże różnych okrętów wypowiedziały posuszeństwo zwierzeńności. L. 3. *×* pojazd z końmi; zb. *pojazdy z końmi*: Komisarz nie ma mieć więcej ekwipażu nad kolaskę i wózek; w kolasec cztery, a w wózku koni dwa. Kras. 4. *pojazd, powóz, karetka*. <Fr. équipage = zaprząg>

Ekwipotancja, i, lm. e mat. równość geometryczna odcinków prostoliniowych przy uwzględnieniu długości kierunku. <Now. z Łć. aequus = równy + potentia = potęga>

Ekwipotentjalny mat.: Powierzchnie ekwipotentjalne = których punkty posiadają jednaki potencjał, in. powierzchnie jednakiego potencjału, powierzchnie poziome.

Ekwipować, uje, owal kogo (o rzeczach niezbędnych i zbyt kowalnych) *zaopatrywać w co, sprzątać co komu*; (o wojsku) *mundurować, sztyfłować, zbroić*. E. s. *zaopatrywać s., sprzątać sobie, urządzić s.; mundurować s., zbroić s.*: Zapewne myśli E. s. w czasie jarmarku i zbywa w pół-darmo, co ma. Korz. <Fr. équiper>

Ekwipowanie, a, blm., *×* **Ekwipówka** czynność cz. **Ekwipować**.

Ekwipowanie się, a s., blm., czynność cz. **Ekwipować** s.: Weselne E. s. And.

× **Ekwipówka**, i, lm. i p. **Ekwipowanie**.

Ekwitacja, i, blm. *jazda konna*: Uczącemu niejedno ważne prawidło ekwitacji pokazał. And. <Łć. equitatio>

× **Ekwitacyjny** przym. od **Ekwitacja**: Przedobne ekwitacyjne ćwiczenia. Orzesz.

× **Ekwiwaloencja**, i, blm. *równowaga, równoważenie s.*: Suchorzewski zauważył brak ekwiwalencji pomiędzy wydatkiem na regiment i wartością Szadawa. T. K. <Now. z Łć. aequivalere = być równoważnym, równoznacznym>

Ekwivalent, u, lm. y chem., fiz. i *×* fil. p. **Równoważnik**. <Łć. aequivalens, 2 pp. aequivalentis>

Ekwiwok, u, lm. i p. **Ekiwok**. <Łć. aequivocus = dwuznaczny>

× **Ekwiwokacja**, i, blm. *mówienie dwuznacznikami*: To raczej na śmiech i ekwiwokacje, niżeli na przeprosiny poszło. Szaj. <Now. z Łć. aequivoocus>

El nieod. nazwa litery L

[Ela] p. Eto.

Elaborať, u, lm. y (zwykle o projektach) *praca piśmienna, opracowanie, wypracowanie*: E. komisji. <Łć. elaboratum ni.>

Elaidyna, y, blm. chem. *substancja stała, otrzymywana z oleiny*. <Z Gr. élaion = oliwa, olej>
× **Elail**, u, blm. chem. p. **Etylen**. <Now. z Gr. élaion = olej, oliwa>

Elastycznie przys. od **Elastyczny**.

Elastyczność, i, blm. rz. od **Elastyczny**, *sprężystość*: E. gazów = *prężność*.

Elastyczny i. *sprężysty, giętki, rozciągliwy*: Guma elastyczna = *gumalastyka, elastyka*. Przen.: Ruchy elastyczne. 2. przen. *chwiejny, niepewny, dający s. łatwo nagiąć, nie mający pewnych zasad*: Sumienie elastyczne. Charakteru elastycznego, możnaby powiedzieć: żadnego. Kal. <Z Fr. élastique, to zaś z Łć. późn. elasticus, a to z Śr. Gr. elastikós>

Elastyka, i, blm. a. **Gummi elastyka** p. **Gumalastyka**. <Z Fr. (gomme) élastique>

Elateryt, u, blm. *rodzaj ziemnej smoly, podobnej do asfaltu*, in. *kauuczuk kopalny*. <Now. z Gr. elatér = pędzący, poganiający>

Elatynek, nka, lm. nki bot. p. **Nadwodnik**. <Gr. elatinē>

Elbacwelba, y, blm. p. **Halbecwelwe**.

Elbik, a, blm. p. **Halbecwelwe**.

Eldorado, a, blm. *kraj złotodajny, ziemia obiecana*: Zbiegły, nieznanego nazwiska szlachcic, kwalifikujący s. na Zaporozca, lecz z powodu dzieciny małej zmuszony zatrzymać s. w przed-sieniu tego zbiegów wszelkiego rodzaju eldorada. Jeż. <Hp. el dorado dosł. = (kraj) pożą-tany, złocisty>

Eldrak, u, lm. i tech. *obraz litograficznie olejną farbą odbijany, oleodrak*. <Nm. Oeldruck>

Ele nieod. *piwo angielskie*. <Ang. ale>

Eleacki przym. od **Eleata**, bl. **Elejski**: Filozofja eleacka. <p. Eleata>

× **Elear**, a, lm. owie p. **Eljer**: Przewagi elearów polskich 1619—1623, krótko naprzedce z-gromadzone. Dęboł. (= *lisowczyków*). <Z Węg. el-harcos = wojownik produkujący>

Eleata, y, lm. ci fil. *filozof ze szkoły filozoficznej, założonej w Elei przez Ksenofanasa*. <Gr. Eleatēs = mieszkawiec Elei, miasta południowo-włoskiego>

Eleatyzm, u, blm. fil. i. *filozofja, kierunek filozoficzny eleatów*. 2. *dialektyka jednego, czystego bytu*. <Z Gr. Eleatēs, od Gr. nazwy miasta Elea>

Elefant, u, blm. *papier 42 cali szerokości, 28 cali wysokości*. <Z Gr. Łć. elephas = słon>

Elegancieć, eje, al *stawać s. elegantem*: Ależeś wyprzystojniał, wyrósł, wyeleganciał! daj go katul Krasz. <Z Łć. elegans>

Elegancik, a, lm. i p. **Elegant**.

Elegancja, i, blm. i. *wytworność, wykwiutność, gustowność, strojność, szyk, dobry smak*: Ubiór pełen elegancji. 2. *zb. osoby elegancie, wielki świat, wyższe towarzystwo*: Cała E. zbiera s. u niego. Sł. wil. 3. lm. e *cacko, świecidełko, błyskotka*: Na stoliku polyskiwały tysiące fraszek i elegancji. Krasz. <Łć. elegantia>

Elegancki, [Elegancki, Elegantny, Aligancki] *wytworny, wykwiutny, gustowny, strojny*. *×* **Po elegancku** przys. *elegancko*. <p. Elegant>

Elegancko przys. od **Elegancki**: E. ubrany.

Elegant, a, lm. ci i. a. [Alagant, Alegant, Aligant, Halagant] *ten, co s. eleganckuje, modniś, frant*,

dandys, strojnás: E. od trzechkroć stu tysięcy. Kaczk. Ir.: E. z morskiej piany. Prz. 2. [E.] *czarny salceson*, in. hycel, kadryl. Zdr. **Eleganok**. <Z Łć. elegans, 2 pp. elegantis dost. = wytworny >

Elegantka, i, lm. i forma ż. od **Elegant**; [**Alegantka**, **Helegantka**].

[**Elegantny**] p. **Elegancki**: E. chłopak.

Elegantować się, uje ś., owal ś., [**Halagantować ś.**] *stroić ś., elegancko ś. ubierać*. <p. **Elegant**>

Elegantowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Elegantować ś.**

[**Eleganski**] p. **Elegancki**.

Elegijamb, u, lm. y *elegja*, w której wiersz złożony jest z jambów. <Now. z **Elegja** + **Jamb**>

Elegijny, **Elegjacki** przym. od **Elegja**; przen. smutny; żalony: *Elegijne wiersze*. L. Ton E.

Elegja, i, lm. e 1. rodzaj poezji o nastroju smutnym, tren. 2. muz. utwór smutny, żalony. <Gr. elegia>

Elegjacki p. **Elegijny**: *Dystych E. = dwuwiersz klasyczny, złożony z heksametru i pentametru*. <Gr. elegiakós>

Elejski bł. fil. p. **Eleacki**. <Z Gr. Ela = nazwa miasta we Włoszech południowych>

Elekoja, i, lm. e, [**Welekyja**] *obiór, wybieranie (na urząd)*: E. królów. E. urzędników. Sł. wil. <Łć. electio>

× **Elekojonalny** p. **Elekeyjny**.

Elekojonista, y, lm. soi *zwolennik obieralności królów*: Tego właśnie bali ś. elekcjonisci. Kal. <Z Łć. electio>

Elekeyjnie przys. od **Elekeyjny**.

Elekeyjność, i, blm. rz. od **Elekeyjny**, *zwyczaj obierania, obieralność*: E. w Polsce (dom. królów). <Z Łć. electio>

Elekeyjny, × **Elekojonalny** przym. od **Elekoja**: *Król E. (= obieralny). Tron E. (= drogą obioru otrzymywany, nie dziedziczny). Sejm E. (= zwołany w celu obrania króla)*.

[**Elekstryka**, i, blm.] p. **Elektryczność**.

Elekt, a 1. lm. ci *nowo obrany*: Rad E. konia dosiadał, choć inni biskupi tego nie chwalał. Sienk. 2. lm. y *poprawna rasa baranów*. <Łć. electus = wybrany>

Elekta, y, blm. *najcieńsza i najdoskonalsza wełna owiec hiszpańskich, mających cienką wełnę*. <Łć. electa = wybrana>

Elektor, a, lm. owie 1. × *ten, co obiera, wyborca*: Wybrani po departamentach elektorowie zgromadzą ś. dla obrania reprezentantów. L. 2. *uzielny książę Rzeszy Niemieckiej, mający przywilej obierania cesarza*: E. saski. Zdr. **Elektoreczek**. <Łć. elector>

Elektoracki przym. od **Elektorat**: *Biskupstwa elektorackie*. Birk. <p. **Elektorat**>

Elektoralny *wyborczy*: Pole elektoralne. Zgromadzenie elektoralne.

Elektorat, u, lm. y 1. *godność elektora, władza elektora*. 2. p. **Elektorstwo**: W Niemczech dziewięć jest elektoratów. Wyrw. <Śr. Łć. electoratus>

Elektoreczek, czka, lm. czkowie p. **Elektor**: E. dotąd ś. wykrczał, teraz ś. nie wykrcęi. Sienk. **Elektorka**, i, lm. i 1. forma ż. od **Elektor**. 2. p. **Elektorowa**.

Elektorowa, ej, lm. e, **Elektorka** *żona elektora*. **Elektorowicz**, a, lm. e *syn elektora*: *Młody E.*, mimo że i opozycji matki, przeszedł na religję katolicką. Wessl.

Elektorowy p. **Elektorski**.

Elektorówna, y, lm. y *córka elektora*.

Elektorski, **Elektorowy** przym. od **Elektor**: *Godność elektorska*. Cyrkuł E. a. dolnego Renu. Wyrw. <p. **Elektor**>

Elektorstwo, a, lm. a 1. *godność wyborcy, elektora*. 2. *panowanie elektora, rządy elektora*. 3. a. **Elektorat kraj rządzony przez elektora**. 4. blm. *elektor z żoną*: *Wczoraj E. z Drezna wyjechał do Pilnicy*. L.

Elektrobodźczy fiz. p. **Elektrotwórczy** i **Elektrowzbudzający**. <Elektro - + **BOD**>

Elektrochemiczny przym. od **Elektrochemja**: *Działania, teorie elektrochemiczne*. <Elektro - + **Chemiczny**>

Elektrochemja, i, blm. 1. *nauka o stosunku pomiędzy elektrycznością a powinowactwem chemicznym*. 2. *zastosowania elektryczności do celów chemicznych, ogół zjawisk chemicznych, wywołanych przez prąd elektryczny*. <Elektro - + **Chemja**>

× **Elektrocynetyka**, i, blm. p. **Elektrodynamika**. <Elektro - + **Cynetyka**>

Elektrod, u, lm. y, **Elektroda** fiz. *koniec przewodnika, doprowadzającego prąd elektryczny, połączonego z biegunem dodatnim a. ujemnym źródła elektryczności*: E. dodatni (= *anod, anoda*). E. ujemny (= *katod, katoda*). <Now. z Gr. **élektron**, p. **Elektryczność** + **hódos** ż. = *droga*>

Elektroda, y, lm. y fiz. p. **Elektrod**.

Elektrododatni fiz. *posiadający elektryczność dodatnią, tyżący ś. elektryczności dodatniej*: Ładunek E. Biegun E. stosu. Metal E. ogniwa galwanicznego. Jon E. (= *jon, zbierający ś. na elektrodzie ujemnym, katjon*). <Elektro - + **Do** + **DA**>

Elektrodynamiczny fiz. przym. od **Elektrodynamika**: *Działania elektrodynamiczne*. Siła elektrodynamiczna. E. układ miar = *układ miar elektrycznych, oparty na wzajemnym na siebie działaniu prądów elektrycznych*.

Elektrodynamika, i, blm. fiz. 1. *nauka o wzajemnym na siebie działaniu prądów elektrycznych, o ruchach, jakim ulegają przewodniki, po których prądy te płyną*. 2. × a. × **Elektrocynetyka** wog. *nauka o przebiegu elektryczności, o elektryczności dynamicznej, galwanizm*. <Elektro - + **Dynamika**>

Elektrodynamometr, u, lm. y fiz. *przyrząd, służący do mierzenia natężenia prądów elektrycznych, a polegający na zasadzie wzajemnego ich na siebie oddziaływania*. <Elektro - + **Dynamometr**>

Elektrofor, u, lm. y fiz. *przyrząd do wytworzenia i zachowania elektryczności statycznej, złożony z krążka żywicznego a. ebonitowego, pokrytego krążkiem metalowym, opatrzonym rękojeścią izolującą*. <Elektro - + **Gr.** - **fóros** = *niosący, noszący*>

Elektrogien, u, lm. y fiz. *przyrząd, mający służyć do usuwania osadów, tworzących ś. na ścianach kociołków parowych, a to przez rozkład ich działaniem prądów elektrycznych, wytwarzanych działaniem tego przyrządu*, in. *iskiernik*. <Elektro - + **Gr.** **génos** = *ród, rodzenie*>

Elektrografia, i, blm. *rytowanie za pomocą iskry elektrycznej*. <Elektro - + **Gr.** - **grafia** = *pisanie*>

Elektroid, u, blm. *materia, stanowiąca przyczynę zjawisk, wytwarzanych za pomocą przyrządu, wynalezionego przez Rychnowskiego*. <Elektro - + **Gr.** - **eidés** = *kształtny*>

Elektroindukcja, i, blm. fiz. *wzbudzenie prądów przez prądy, indukcja elektryczna*, *indukcja woltaiczna*, *woltoindukcja*. <Elektro - + **Indukcja**>

Elektroindukcyjny fiz. przym. od **Elektroindukcja**: Przyrząd E. = rodzaj maszyny, służącej do wzbudzenia prądów elektrycznych przez indukcję.

Elektrojemność, i, blm. fiz. stosunek ilości elektryczności do jego potencjału, pojemność elektryczna, zdolność elektryczna. E. czyli pojemność akumulatora = najwyższy ładunek, jaki akumulator przyjąć może. <Elektro-+JM>

Elektrolit, u, lm. y chem. ciało, ulegające rozkładowi chemicznemu pod wpływem prądu elektrycznego. <Now. z Gr. Elektro-+lytós = rozwiązany, rozłożony>

Elektrolityczny fiz. przym. od **Elektroliza**: Działania elektrolityczne. E. rozkład wody. Metal E. (osadzony za pomocą prądu elektrycznego).

Elektroliza, y, blm. chem. i fiz. rozkład związku chemicznego pod wpływem prądu elektrycznego. <Now. z Gr. Elektro-+lysis = rozwiązanie, rozłożenie>

Elektrolizować, uje, ował rozkładać za pomocą elektryczności.

Elektrolizowanie, a, blm., czynność cz. **Elektrolizować**.

Elektromagnes, u, lm. y fiz. magnes, utworzony przez działanie prądu elektrycznego na pręt żelaza miękkiego czyli kutego. <Elektro-+Magnes>

Elektromagnetyczny fiz. polegający na działaniu elektromagnesów: Telegraf E. Sygnały elektromagnetyczne. Maszyny elektromagnetyczne a. motory elektromagnetyczne = elektromagnesy, używane jako elektromotory. E. układ miar = układ miar elektrycznych, polegający na wzajemnym działaniu prądów elektrycznych i magnesów.

Elektromagnetyzm, u, blm. fiz. 1. magnetyzm, wzbudzony przez działanie prądu elektrycznego. 2. nauka o wzajemnych związkach, zachodzących między elektrycznością a magnetyzmem. <Elektro-+Magnetyzm>

Elektromedyczny stosujący elektryczność w medycynie: Aparat E., służący do przyspieszenia pulsu. Lam. <Elektro-+Medyczny>

Elektrometalurgia, i, blm. fiz. zastosowanie własności prądów elektrycznych do wydobywania metali z rud i wog. do wszelkich robót hutniczych, do obrabiania metali. <Elektro-+Metalurgia>

Elektrometeor, u, lm. y zjawisko, objaśniane jako objaw działania elektryczności atmosferycznej. <Elektro-+Meteor>

Elektrometr, u, lm. y, **Elektromierz** fiz. przyrząd do mierzenia ilości elektryczności, czyli ładunków elektrycznych: E. o listkach złotych. E. éwiartkowy a. kwadrantowy. E. heterostatyczny = elektrometr, w którym oprócz elektryczności badanego ciała wprowadza się dla porównania elektryczność z innego źródła pochodzącą. <Elektro-+Gr. métron = miara, -mierz>

Elektromierz, a, lm. e fiz. p. **Elektrometr**. <Elektro-+MIAR>

Elektromięśniowy fizj. (electromuscularis) do objawów elektrycznych w mięśniach należący. <Elektro-+Mięsień>

Elektromotor, u, lm. y fiz. maszyna, pozwalająca wytworzyć pracę mechaniczną kosztem energii prądu elektrycznego, in. motor elektryczny. <Elektro-+Motor>

Elektromotograf, u, lm. y fiz. rodzaj telefonu. <Elektro-+Motor+Gr. -gráfos = -pis>

Elektromotoryczny fiz. p. **Elektrowzbudzący**. <p. Elektromotor>

Elektromotoryczny fiz. p. **Elektrowzbudzący**.

Elektroodjemny fiz. p. **Elektroujemny**. <Elektro-+Od+JM>

Elektrooptyka, i, blm. fiz. nauka o związkach ogólnych pomiędzy światłem i elektrycznością. <Elektro-+Optyka>

× **Elektropunktura, y**, lm. y lek. wkłówanie igieł połączonych z biegunami elektrycznymi, nakłówanie elektryczne, galwanopunktura. <Elektro-+Łé. punctura = nakłówanie>

Elektrorodny p. **Elektrotwórczy**. <Elektro-+ROD>

Elektroskop, u, lm. y, **Elektrowskaz** fiz. przyrząd, służący do wyliczania stanu elektrycznego ciała i rodzaju jego elektryczności. <Elektro-+skopós = -skaz>

Elektroskórny fizj. (electrocutaneus) odnoszący się do objawów elektrycznych w skórze. <Elektro-+Skóra>

Elektrostatyczny fiz. przym. od **Elektrostatyka**: Układ miar E. (=układ miar elektrycznych, oparty na zasadzie elektrostatyki). <Elektro-+Statyczny>

Elektrostatyka, i, blm. fiz. nauka o elektryczności statycznej, szczeg. część jej, zajmująca się rozkładem elektryczności na powierzchni przewodników różnej postaci. <Elektro-+Statyka>

Elektrotechniczka, i, lm. i forma ż. od **Elektrotechnik**.

Elektrotechniczny przym. od **Elektrotechnika**. <Elektro-+Techniczny>

Elektrotechnik, a, lm. cy ten, co się zajmuje elektrotechniką: Inżynier E. <Elektro-+Technik>

Elektrotechnika, i, blm. zastosowanie elektryczności w przemyśle. <Elektro-+Technika>

Elektroterapeuta, y, lm. ci ten, co leczy elektroterapią. <Elektro-+Terapeuta>

Elektroterapeutyczny przym. od **Elektroterapia**: Przyrząd E. Lecznica elektroterapeutyczna.

Elektroterapia, i, blm. leczenie za pomocą elektryczności. <Elektro-+Terapia>

Elektrotwórczy, Elektrodźczy, Elektrorodny wytwarzający elektryczność. <Elektro-+TWOR>

Elektrotyp, u, lm. y fiz. p. **Galwanotyp**. <Elektro-+Typ>

Elektrotypja, i, blm. fiz. p. **Galwanotypja**. <Now. z Gr. Elektro-+typia = odbijanie>

Elektroujemny, Elektroodjemny fiz. posiadający elektryczność ujemną, tyczący się elektryczności ujemnej: Ładunek E. przewodnika. Biegun E. stosu. Metal E. ogniwa galwanicznego. Jon E. (=jon zbierający się na elektrodzie dodatnim, anjon). <Elektro-+U+JM>

Elektrowęgietomierz, a, lm. e fiz. przyrząd elektryczny, wskazujący wzrost roślin.

Elektrowskaz, u, lm. y p. **Elektroskop**. <Elektro-+Wz+KAZ>

Elektrowzbudzący fiz.: Siła elektrowzbudzająca a. elektromotoryczna, elektromotoryczna, elektrodźcza = siła czyli przyczynna, wytwarzająca prąd elektryczny, szczeg. w stosach i ogniwach elektrycznych. <Elektro-+Wz+BUD>

Elektrycznie przys. od **Elektryczny**: Wstrząsać E.

Elektryczność, i, blm. fiz., rub. **Elektryka**, [Elektryka] przyczynna, przeprowadzająca ciała w „stan elektryczny”, w którym ujawniają one szereg objawów „elektrycznych”, jakich nie okazują w stanie zwykłym, nieelektrycznym: E. dodatnia i ujemna, szklana i żywiczna. E. statyczna (=nagromadzona w ciałach przez tarcie i pozostająca

audynku: Plan i elewacje frontu kościoła narysował architekt. Gac. **4. cukier. p. Fontanka.** 5. woj. **podniesienie wyłotu działa.** <Łć. elevator>

Elewacyjny woj. przym. od Elewoaja, okrągława podnoszący ś. i zniżający.

Elewator, a, lm. y l. p. Podnośnik. 2. E. zbożowy = wielki magazyn zbożowy z mechanizmem do gatunkowania, czyszczenia i przechowywania zboża <Łć. elevator>

Elewatorowy p. Elewatorski: E. magazyn na zboże.

Elewatorski, Elewatorowy przym. od Elewator: Młynarze są akejonarjuszami kompanji elewatorskich.

Elewka, i, lm. i, X Elewa forma ż. od **Elew:** Dziwne jest położenie i dziwny stosunek młodego nauczyciela do młodej i pięknej elewki. Bał.

Elf, a, lm. owie duch powietrzny a. ziemski w mitologii skandynawskiej. <Szwed. elf>

[Eli] p. Oli.

X Eliberacja, i, blm. p. Eliberowanie: W eliberacji więźniów wielkiego przykładał starania. Rol. <Łć. eliberatio>

X Eliberować, uje, ował uwolnić, oswobadzać: Jan Sobieski już od pogani był zagarniony, ale cudownie od nich eliberowany. Ośw. Książę Bogusław eliberował ś. z niewoli. Sienk. <Łć. eliberare>

X Eliberowanie, a, blm., X Eliberacja czynność cz. **Eliberować:** Musiałem ś. o E. onego z więzienia starać. Łoż.

X Eligzir, u, lm. y p. Eliksyr: Człowiek liczy na Boga w niebie, na E. życia. Dąb.

[Eli]asz, u, lm. e] p. Aloes.

[Eli]os, u, lm. y] p. Aloes.

Eliksir, u, lm. y p. Eliksyr.

[Eliks]er, u, lm. y] p. Eliksyr.

Eliksyr, u, lm. y, Elikser i. a. [Eliksjer] apt. (elixir) lek płynny złożony. 2. X chem. = a) dawna nazwa rozmaitych cieczy. b) a. X Eligzir (w alchemji) płyn tajemniczy, posiadający cudowne własności. Przen.: E. życia, młodości. <Arab. eliksir = kamień, proszek filozoficzny, to zaś z Gr. xēlion (od xēros = suchy) = proszek (lekarski)>

Eliminacja, i, lm. e l. chem. p. Rugowanie. 2. fil. w logice = a) wykluczanie, wyłączenie, rugowanie indukcyjne przyczyn i skutków pobocznych, by odkryć przyczynowy związek, o który chodzi. b) p. lep. Rugowanie. 3. mat. działanie, stosowane w teorii i w metodach rozwiązywania równań dla usuwania jednej a. kilku niewiadomych, in. rugowanie. 4. praw. zniesienie, unieważnienie przyznanych w księgach sądowych zapisów, zobowiązań, wykreślenie z ksiąg. <Łć. eliminatio>

Eliminować, uje, ował i. X wykreślać, wymazywać, wyrzucać, usuwać: Generalność eliminowała ze znanego manifestu ustęp, uznany jako podburzający przeciw królowi. Puł. 2. fil. p. lep. **Rugować. 3. mat. wykonywać eliminację, rugować. 4. praw. wykreślać z ksiąg, unieważniać:** E. zapis z aktów. <Łć. eliminare>

Eliminowanie, a, blm., czynność cz. Eliminować. X **Elimozna, y, lm. y p. Jałmużna:** Przyjechał ich (Ormian) kapłan ze Wschodu, wywoływał elimoznę (jałmużnę). Rol. <p. Elemozyna>

Elipsa, y, lm. y l. (w stylistyce) opuszczenie wyrazu w zdaniu, wyrzutnia. 2. fil. p. lep. Wyrzutnia. 3. mat. linja krzywa zamknięta, na której suma odległości każdego z jej punktów od dwu punktów wewnątrz figury (ognisk) jest stała

i równa osi wielkiej; jedno z przecięć stożkowych a. jedna z krzywych stopnia drugiego. 4. astr.: E. aberacyjna = droga, jaką w ciągu roku gwiazda pozornie opisuje. <Gr. ellipseis>

Elipsograf, u, lm. y mat. narzędzie do kreślenia elipsy. <Now. z Gr. ellipseis + -gráfos = -pis>

Elipsojda, y, lm. y mat. jedna z powierzchni drugiego stopnia. <Now. z Gr. ellipseis = elipsa + -eidés = kształtny>

Elipsojdalny mat. mający postać elipsojdy.

Eliptycznie przys. od Eliptyczny.

Eliptyczność, i, blm. rz. od Eliptyczny.

Eliptyczny i. (w stylistyce) opuszczający wyraz w zdaniu: Styl E. 2. fil. w logice: z opuszczoną przesłanką, z wyrzutnią: Wniosek E. (= entymemat). 3. fiz. i astr. dokonujący ś. według elipsy: Polaryzacja eliptyczna. E. ruch planet. 4. mat. należący do elipsy, związany z własnościami elipsy: Funkcje eliptyczne. Podstawienia eliptyczne. <Gr. elleptikós>

Elita, y, blm. wybór towarzystwa, śmietanka towarzystwa, arystokracja: Parwonuszowie, niedawno do elity przypuszczeni. Es. <Fr. élite = wybór>

X Eliz, u i. blm. p. Elizjum: Już twej z elizu nie wrócę Barbary. Nar. 2. lm. y lekki wietrzyk, zefir: Cichym szmerem E. szeleści. Troc. Choćby leżał na wonnym zły człowiek elizie... Pot. <Gr. elýsion>

[Elizabecki]: **Elizabeckie** karbowanie = **pieniądze bite za cesarzowej Elżbiety.** <Od imienia Elżbieta, Łć. Elisabeth, z Hb. Eliszeba>

X Elizabetanka, i, lm. i p. Elżbietanka. <p. Elizabecki>

Elizejski przym. od Elizjum; X Elizowy: Pola elizejskie p. **Elizjum:** Podobieństwo grzybobrania do przechadki cieniów elizejskich. Mick.

Elizeum nieod. p. **Elizjum.**

Elizjum nieod., **Elizeum, X Eliz** poet. **miejsce pobytu dusz błogosławionych, niebo, raj,** pola elizejskie. <p. Eliz>

X Elizowy p. Elizejski.

X Eljar, a, lm. owie, X Elear, X Heljer, X Haljer żołnierz, poprzedzający wojsko przed bitwą, harcownik; w lm. flankier, harce: Miał z sobą ludzi 20, których on nazywał eljerami, tak jako w wojsku wybór zwano naówczas najdzielniejszych i najsprawniejszych. Krasz. Nim ś. zaczęła bitwa, nalegał Chodkiewicz na Zamojskiego, ażeby go pospołu z Sieniawskim na eljery wypuścił. Nar. <p. Elear>

Elk, a, lm. i zool. p. Tchórz.

Elka, i, lm. i zool. p. Tchórz.

Elki, ów, blp., X ilki kuśn. futro tchórza: E. amerykańskie. E. damskie. <Dam. ilk, a także iltko, ilsk(e), ólsk = tchórz>

[Elko] p. Elo.

Elkowy przym. od Elki: Koltierz E.

[Elo, Ela, Elko, E, En on en] dzieci. **na dwór:** Isé elo = **isb na dwór, na usiadkę.**

X Elokuoja, i, blm. wyrażenie, wysłowienie, sposób mówienia. <Łć. eloquentia>

Elokwenoja, i, blm. wymowa, wymowność, krasomówstwo. <Łć. eloquentia>

Elokwenyjny przym. od Elokwenoja, krasomówczy: Popis taki E. służył do celu. Kalie.

Elokwentny wymowny, pięknie mówiący. <Z Łć. eloquens, 2 pp. eloquentis>

Elongacja, i, blm. astr. odległość kątowa planety od słońca, t. j. kąt, jaki tworzą linje, popro-

wałzone od oka obserwatora do środka słońca i środka planety. <Now. z Łć. elongare = wydłużać>

Elsztajn, a, lm. y kamień amerykański do ostrzenia ryłców, polewany przytym oliwą. <Nm. Oelstein>

Elucja, i, blm. tech. wytrawianie związków w pewnych roztworach celem oddzielenia od innych związków, w roztworach tych nierozpuszczalnych. <Łć. elutio>

Elukubracja, i, lm. e rzecz mozolnie wypracowana, szczeg. piśmiennicza; słaby utwór literacki. <Now. z Łć. elucubrare = wypracowywać (przy świetle)>

Eluwalny grunt, gie. = grunt powstały na miejscu wskutek zwiędnięcia skalnego podłoża. <Z Łć. eluvio = powódź, zalew>

× **Eluzja wyszydzenie, naigrwanie ś.** Tak trudno w wyposażeniu córki uczynił propozycje i z nadziei dobrych oczywistą prawie eluzję czyni. Mat. <Łć. elusio>

Elwe-ewelwe nieod. p. Halbecwelwe.

[**Elwer, a, lm. y] rewolwer: Wezme elwera i strzeli jój w łeb.** <Przekręcone z Rewolwer>

Elza, y, lm. y koło z łanego żelaza, np. w sieczkarni tak zwane koło szalone, gdzie są umieszczone rzesaki. <Nm. Hülse, por. Helza, Helza>

[**Elzenerka, i, lm. i] rodzaj czapki.** <Może od nazwiska Nm. Oelsner>

Elzewir, u, lm. y i. w lm. wydania dzieł, drukowanych przez drukarza tegoż nazwiska. 2. druk. p. Medjawel. <Z nazwiska drukarzów holenderskich Elzevier, Elzevir, Elsevier, Elsevir, Helsevir>

Elżbietanka, i, lm. i f. a. × Elizabetanka zakonica trzeciej reguły św. Franciszka (odmiana Bernardynek). 2. siostra miłosierdzia (u prawosławnych). <Od imienia Elżbieta>

El nieod. nazwa litery Ł.

Em nieod. nazwa litery M.

Emablować, uje, owal bawić (kobiety): Jak zaczęł E., ani odstał. Krasz. Poszedł E. starą Czyżyczkową. Zap. <Z Fr. amable = miły, przyjemny>

Emalowanie, a, blm., czynność cz. Emablować.

Emalja, i, lm. e i. a. × Amalja chem. szkło trudno topliwe, często zabarwione a. mleczone, którym pokrywają powierzchni metalu dla zabezpieczenia od zmian chemicznych a. dla ozdoby, in. szklivo. 2. anat.: Emalja zębowa p. Szklivo. <Fr. émail>

Emaljernia, i, lm. e oddział fabryki, w którym pokrywają wyroby szkliwem.

Emaljować, uje, owal i. a. × Amaljować powlekać emalją, szmելcować. Przen. malować, różować a. blanszować: Nie mogę patrzeć na tę emaljowaną książkę. Krasz. Straszna ruina, twarz emaljowana, malowana. Krasz. 2. fot. pokrywać odbicia na papierze białkowym warstwą żelatyny dla nadania im połysku lustrzanego. <Fr. émailler>

Emaljowanie, a, blm., czynność cz. Emaljować: Wynalazek emaljowania buziaków niewieściich przyniósł milionowy majątek. Byk.

Emaljowy przym. od Emalja; emaljowany.

Emanacja, i, lm. e, × Defluksja fil. i. u gnostyków i nowoplatoników = a) proces wypływania, wyłaniania ś., wysnuwania ś. z Boga. b) wypływ, wyłonienie ś. wszystkiego, co istnieje, z Boga. c) wszechświat z Boga wyłoniony. Przeć. Stworzenie z niczego. 2. u scholastyków: działanie za pośrednictwem substancji, wydostającej ś. z tego, co działa,

i przenoszącej ś. do tego, co działaniu ulega. Przeć. Działanie z odległości. <Łć. emanatio>

Emanacyjnie przys. od Emanacyjny.

Emanacyjny i. fil. = a) na emanacji, polegający: Proces E. b) z wypływu powstający: Świat E. c) działający przez emanację a. defluksję; wywierany przez emanację: Wpływ E. Działanie emanacyjne. 2. fiz.: Teoria emanacyjna światła p. Emisyjny.

Emancypacja, i, lm. e uwolnienie z zależności, usamowolnienie, równouprawnienie: E. kobiet, niewolników, włościan. <Łć. emancipatio>

Emancypacyjny przym. od Emancypacja: Ruch E.

Emancypant, a, lm. ei zwolennik emancypacji kobiet. <Z Łć. emancipans, 2 pp. emancipantis>

Emancypantka, i, lm. i kobieta emancypowana, zwolenniczka emancypacji kobiet: Emancypantki, tytuł powieści Prusa.

Emancypator, a, lm. owie krzewiciel emancypacji, oswobodziciel: Torował drogę, po której mieli stąpać przyszli emancypatorowie. Spas. <Łć. emancipator>

Emancypować, uje, owal uwalniać z zależności, usamowalniać, równouprawniać. E. ś. pozbywać ś. zależności, zdobywać sobie równouprawnienie. Żart. (o młodych chłopcach): Emancypuje ś., pali papierosy. <Łć. emancipare>

Emancypowanie, a, blm., czynność cz. Emancypować.

Emancypowanie się, a ś., blm., czynność cz. Emancypować ś.

Emancypowany i. im. od Emancypować. 2. holdujący emancypacji, dążący do równouprawnienia: Kobieta emancypowana (= emancypantka).

Emanować, uje, owal fil. i. wydzielać, wyłaniać z siebie drogą wypływu. 2. działać za pośrednictwem wypływu. <Łć. emanare>

Emanowanie, a, blm., czynność cz. Emanować.

[**Emaus nieod.] obchód ludowy w drugie święto Wielkanocy. <Z nazwy miasta w Palestynie, po Gr. Emmaouś>**

Embargo nieod. p. Ambargo. <Przez Fr. embargo, z Hp. embargar = przeszkadzać, od Hp. barra = rygiel, zaporą>

Embarkader, u, lm. y = Ambarkader. <Fr. embarcadere>

Embarkować, uje, owal wsiąść na okręt, ładować towary na okręt. Por. Ambarkować ś. <Fr. s'embarquer>

Embarkowanie, a, blm., czynność cz. Embarkować.

[**Embeleus, u, lm. y] p. Jubileusz.**

Embetować się, uje ś., owal ś. nudzić ś.: Przyszli tu całą paczką z wieczoru w Namiestnictwie, na którym embetowali ś. w towarzystwie dobrze wychowanych kobiet. Zap. Por. Ambetować.

Emblema, tu, lm. ta p. Emblem: Róża uważa ś. za E. miłości, kolor zielony za E. nadziei. Kras. A.

Emblem, u, lm. y, Emblem, × Amblemat przedmiot zmysłowy, do którego przywiązuje ś. pewne znaczenie, figura alegoryczna, godło, symbol: Róża jest emblematem miłości. <Gr. émbelma>

Emblematycznie przys. od Emblematyczny: Mówić E.

Emblematyczny przedstawiony pod figurą, figuryczny, symboliczny, alegoryczny, przenośny: Język kwiatów i kolorów nazywa ś. językiem emblematycznym. Kras. A.

Embolistyczny przym. od **Embolizm**: E. rok, miesiąc.

Embolizm, u, blm. *wkładanie jednego dnia w miesiąc*. <Gr. embolismós>

Embrjologia, i, blm. fizj. *nauka o rozwoju płodu*. <Now. z Gr. émbryon = zarodek, plód + -logia = nauka>

Embrjologiczny przym. od **Embrjologia**: Badania, poszukiwania embrjologiczne.

Embrjon, u, lm. y l. *zarodek istoty żyjącej, szczeg. ludzki a. zwierzęcy*. 2. *prow. człowiek początkujący, nowicjusz*. <Gr. émbryon>

Embrjonalny przym. od **Embrjon**: Komórki embrjonalne. Przen.: Tu jeszcze wszystko było w stanie embrjonalnym, nie gotowego. Krasz.

[**Emena**, y, lm. y] p. **Enema**.

[**Ementura**, y, lm. y] p. **Emerytura**.

Emersja, i, lm. e astr. p. **Wynurzenie**. <Łć. emersio>

[**Emeryk**, a, lm. i, **Amerik**, **Amer**] *dolna osada drewniana u podłużnej pily trackiej ręcznej*. <Nm. Hammer = młot>

Emeryt, a, lm. oi *ten, co pobiera emeryturę*. Przen. *człowiek niedołężny, niezdolny do pracy*. <Łć. emeritus im.>

Emerytalny *emerytury dotyczący*: Pensja, komisja, kasa emerytalna.

Emerytka, i, lm. i l. *forma ż. od Emeryt*. 2. *żona a. córka emeryta, pobierająca pensję po śmierci męża a. ojca*.

Emerytować, uje, ował *udzielić dymisji z emeryturą*: Emerytowany = *będący na emeryturze, pobierający emeryturę*: Urzędnik emerytowany. Rog. <p. Emeryt>

Emerytura, y, lm. y, [**Ementura**, **Ameryta**] *pensja, pobierana przez urzędników po wyjściu ze służby i przez członków prywatnych kas emerytalnych w razie utraty zdolności do pracy*. Zdr. **Emeryturka**. <Z Łć. emerituras dost. = mający wysłużyć>

Emeryturka, i, lm. i p. **Emerytura**.

Emetyk, u, blm. apt. (tartarus emeticus) *winiąc potasu i antymoniłu, środek wymiotny*: Nudny jak E. Prz. <Gr. emetikós = sprowadzający wymioty.>

Emetykowy przym. od **Emetyk**; apt.: *Winko emetykowe (vinum stibiatum) = środek wymiotny dla dzieci*.

Emetyn, u, blm., **Emetyna** apt. i lek. *alkaloid z korzeni skupiętki wymiotnej a. suchotruń wymiotnej, × wymiotnik*. <Now. z Gr. émetos = wymioty>

Emetyna, y, blm. apt. p. **Emetyn**.

Emfatycznie przys. od **Emfatyczny**; **!Amfatycznie**.

Emfatyczny, **!Amfatyczny** *pelen emfazy, mówiący z emfazą, przesadny, nienaturalny, wymuszony, napuszony, wyniosły, pompatyczny, bombastyczny*. <Gr. emfatikós dost. = wyraźny>

Emfaza, y, blm., × **Emfazys**, **!Amfaza** *nacisk, kładziony w mowie na pewne wyrazy a. zgłoski; palos; przesada, napuszoność, nienaturalność, wymuszoność, pompatyczność*. <Gr. émfasis dost. = odbicie, obraz>

× **Emfazys** nieod. p. **Emfaza**.

× **Emfiteuja**, i, lm. e p. **Emfiteuza**: *Król dał mu w posagu emfiteuję na starostwo opeskie*. Rzew. <Bł. zam. Emfiteuza>

Emfiteuta, y, lm. ci *ten, co ma dzierżawę emfiteutyczną*. <Gr. pózn. emfiteutés>

Emfiteutyczne, ego, blm. *czynsz, płacony za emfiteuzę*: Zapłacić już E. Wej.

Emfiteutycznie przys. od **Emfiteutyczny**. L.

Emfiteutyczny *emfiteuzy dotyczący, dzierżawny*: Grunt E. Prawo emfiteutyczne.

Emfiteuza, y, lm. y, × **Emfiteuzys**, × **Emfiteuja** *dzierżawa pustych obszarów na długie lata z obowiązkiem przyprowadzenia ich do lepszego stanu*: Sanguszko uznał za stosowne przenieść emfiteuzę na dwa starostwa. T. K. <Sr. Łć. emphyteosis>

× **Emfiteuzys** nieod. p. **Emfiteuza**.

Emigracja, i, lm. e l. *opuszczanie kraju, wychodźstwo*: Towarzystwo historyczno-literackie, założone na emigracji. 2. *emigranci, wychodźcy*: E. polska. E. rozproszona tuła ś. i marnieje. Bał. 3. *dom, gdzie mieszkają emigranci*: Wyruszyliśmy do domu emigranckiego, który zwykle krótko emigracją nazywają. Chełm.

Emigracyjny przym. od **Emigracja**: Ruch E. Paszport E.

Emigrancik, a, lm. i p. **Emigrant**.

Emigrancki przym. od **Emigrant**: Pisma emigranckie. Siem.

Emigrant, a, lm. oi *ten, co emigruje, wychodźca*. Zdr. **Emigrancik**. <Łć. emigrans, 2 pp. emigrantis>

Emigrantka, i, lm. i *forma ż. od Emigrant*.

Emigrować, uje, ował *opuszczać kraj rodzinny; przebywać za granicą jako wychodźca*. <Łć. emigrare>

Emigrowanie, a, blm., *czynność cz. Emigrować*.

Eminenoja, i, blm. l. *wysokość, przewielebność (tytuł kardynałów)*. 2. × *stopień celujący*: W szkole co rok miałeś eminenję z kaligrafji. Byk. <Łć. eminentia>

× **Eminens**, a, lm. owie, × **Eminent** *ten, co przoduje przed innymi, np. uczeń celujący*. <Łć. eminens, 2 pp. eminentis>

× **Eminent**, a, lm. ci p. **Eminens**.

Emir, a l. lm. owie *władca u mahometan, naczelnik, książę*: E. Tadz-ul-Fech (Wacław Rzewuski). E. Buchary. Zapewne E., bo w zielonym stroju. Mick. 2. lm. y *rozkaz sułtański*: E., rozkaz sułtański, upoważniał ich do tego. Rol. Lipek Kryczyński dostał E. na Bar. Rol. Cesarz turecki posłał emiry do wezyra. Pas. <Arab. amir = dowódcą>

Emirat, u, lm. y *kraj, podlegający władzy emira*: Po nim wielkie państwo ś. rozprysło, rozpadło ś. na pojedyncze miasta i emiraty. Spas. <p. Emir>

Emisarjusz, a, lm. e *wysłaniec polityczny z tajemnym poleceniem, wysłany na zwiady a. w celu propagandy*: Fryderyk Schlegel nazwał go emisarjuszom szatana. Mick. E. klubów. Mick. <Łć. emissarius>

Emisja, i, lm. e l. (o papierach wartościowych) *puszczenie w obieg*: Listy zastawne drugiej emisji. 2. *fiz. wysyłanie przez ciała promieni ciepła i światła, promieniowanie*. <Łć. emissio>

Emisyjny przym. od **Emisja**: a) *Kurs E.* b) *fiz. polegający na emisji, na wysyłaniu promieni*: Emisyjna teoria światła = *dawna teoria, przyjmująca, że światło jest substancją nieważką, złożoną z cząstek świetlnych*, in. *teoria emanacyjna, teoria wpływu*. Widmo emisyjne p. **Widmo**. <Z Łć. emissio>

Emitować, uje, ował *wypuszczać w obieg, puszczać w kurs*: E. akeje. <Łć. emittere>

Emitowanie, a, bhm., czynność cz. **Emitować**. [Emki, emek, bhp.] odmiana kartofli, janki. <Od miejscowości Nm. Ems>

Emocja, i, lm. e (w psychologii) p. lep. **Wzruszenie**. <Fr. émotion>

Emocjonalność, i, bhm. rz. od **Emocjonalny**: Dużo emocjonalności, tak szkodliwej w pracach naukowych. Karł. <Z Fr. émotionnel>

Emocjonalny w psychologii: 1. do wzruszeń do wybuchów uczuciowych skłonny: Temperament, typ E. Plemię emocjonalne. 2. bł. zam. **Emocyjny**, p. lep. **Wzruszeniowy**: Przyczyna wstępu do tej kary jest emocjonalna, fizyczna. Spas. <Z Fr. émotionnel>

Emocjonować, uje, ował *sprawić emocję, poruszać*: Klasyczna walka na wiosła corocznie emocjonuje Anglję. IE. s. *ulegać emocji, wzruszać* s.: E. s. byle wypadkiem. <Fr. émotionner>

Emocjonowanie, a, bhm., czynność cz. **Emocjonować**.

Emocjonowanie się, a s., bhm., czynność cz. **Emocjonować** s.

Emocyjny, bł. **Emocjonalny** w psychologii: p. lep. **Wzruszeniowy**.

× **Emolument**, u, część w lm. a *dochód uboczny*. <Łć. emolumentum>

× **Empir**, u, lm. y p. **Empireum**.

Empira, y, lm. y *lampa w stylu cesarstwa*: Stół dźwigał w górę smukłą lampę empire, okrytą różowym zalotnym abazurem. Zap. <Fr. empire dost. = cesarstwo>

Empirejski, **Empiryjski** przym. od **Empireum**, *niebieski, rajski, nieziemski, niewypowiedzianie rozkoszny*: Miłość moja to sprawiła, by człowieka wywyższyła pod nieba empirejskie. Pśń. kość. <p. Empireum>

Empireum nieod., **Empyreum**, × **Empir** poet. *najwyższa sfera, miejsce pobytu dusz błogostawionych, niebo, raj*. <Z Gr. empýrios dost. = płonący, ognisty>

Empireumatyczny chem. *przypalony, przyswędzony*. <Now. z Gr. empyreúein = zapalać, rozżarzać>

Empirja, i, bhm. i. fil. p. **Doświadczenie**. 2. a. **Empyryzm** lek. *wykonawstwo sztuki lekarskiej bez uwzględniania zasad naukowych, jedynie na podstawie doświadczenia powierzchownego*, × **doświadczeństwo**. <Gr. empeiria>

Empyrycznie przys. od **Empyryczny**, *doświadczalnie*.

Empyryczny i. fil. p. **Doświadczalny**. 2. lek. = **Doświadczenny**. <Z Gr. empeirikós>

Empyryjski p. **Empirejski**: *Wiem, com winien memu nazwisku i tobie, bóstwo empyryjskie*. Prus.

Empyryk, a, lm. oy i. fil. = a) *zwolennik empirji; filozof, wywodzący wszelkie poznanie z doświadczenia*. b) *przynający wartość tylko wiedzy doświadczalnej; poprzestający tylko na bezpośrednich wynikach doświadczenia*. c) *odrzucający, lekceważący sobie spekulacje teoretyczne, które sięgają poza doświadczenie*. 2. lek. p. **Doświadczeniec**. <Gr. empeirikós>

× **Empyryka**, i, bhm. fil. p. **Empyryzm**. <Z Gr. empeirikós>

Empyryzm, u, bhm. i. a. × **Empyryka** fil. = a) *filozofja, wywodząca wszelkie poznanie z doświadczenia*. b) *kierunek fil., przynający wartość tylko wiedzy doświadczalnej*. c) *poprzestawanie w nauce tylko na bezpośrednich wynikach doświadczeń* a.

sposprzeżeń, na prostym gromadzeniu faktów; zaniechanie a. lekceważenie spekulacji teoretycznych, sięgających poza fakty doświadczalne: E. gruby, czysty. 2. lek. p. **Empirja**. <Now. z Gr. empeiria>

Emplojować, uje, ował p. **Amplojować**: *Józef Witte, generał-major, employowany w wojsku koronnym*. Rol. <Z Fr. employer = używać kogo do czego, posługiwać s. kim>

Emplojowanie, a, bhm., czynność cz. **Emplojować**.

Emporjum, w lp. nieod., część w lm. a, *ów rynek, targ; miejsce uprzywilejowane, szczeg. miasto, gdzie przewożący towary musieli s. jakiś czas zatrzymywać, by wystawić swe towary na sprzedaż*. <Gr. emporion = rynek, plac składowy>

Empyreum nieod. p. **Empireum**. *Przen.*: Tak zasmakowałem w tym moim E., że trawiłem tam dnie i godziny bez liku. Spas.

Emulacja, i, bhm. *współzawodnictwo, współubieganie s., rywalizacja*. <Łć. aemulatio>

× **Emulant**, a, lm. ci p. **Emulator**: *Sejm nie doszedł przez oponujących s. dworowi Potockich, emulantów z książętami Czartoryskimi*. Mat. <Łć. aemulans, 2 pp. aemulantis = współzawodniczący>

× **Emulator**, a, lm. owie, × **Emulant** ten, *co emuluje, współzawodnik, rywal*. <Łć. aemulator>

× **Emulować**, uje, ował *iść w zawody, współzawodniczyć, rywalizować*. <Łć. aemulari>

× **Emulowanie**, a, bhm., czynność cz. **Emulować**.

Emulsja, i, lm. e chem. *mieszanina cieczy z nierozpuszczalną w niej inną cieczą, w której ta ostatnia jest w postaci niezmiernie drobnych kropelek i trudno s. oddzielić, mleczanka, zawiesina*. <Łć. emulsio>

Emulsyjny przym. od **Emulsja**; fot.: *Plata emulsyjna* p. **Plata**. Klisze emulsyjne. <p. Emulsja>

Emulsyn, u, bhm., **Emulsyna**, **Emulzyna** chem. (emulsinum) *część składowa nasion niektórych, np. migdałów, maku i t. p., synaptyk, mlecznik*. <Now. z Łć. emulsus dost. = wydobyony>

Emulsyna, y, bhm. p. **Emulsyn**.

Emulzyna, y, bhm. p. **Emulsyn**.

× **Emundować**, uje, ował *oczyszczać, uniewinniać, tłumaczyć, usprawiedliwiać*: E. s. per juramentum, jako i inni w tymże trybunale uczynili. Vol. *Emundując siebie, produkował laudum, dowodząc, że s. nie podpisał*. Mat. <Łć. emundare>

× **Emundowanie**, a, bhm., czynność cz. **Emundować**: *Oż mieliśmy innego czynić, jak szukać sposobu emundowania przez publiczny proceder naszego honoru*. Mat.

En nieod. *nazwa litery N*.

Enantowy chem.: *Aldehyd E. = aldehyd heptylowy normalny, C₇H₁₄O*. *Alkohol E. = jeden z alkoholów heptylowych, C₇H₁₅OH*. <Now. z Gr. oinos = wino + anthos = kwiat>

Enchirydjon, u, lm. y *podręcznik*. <Gr. encheiridion>

Encyklika, i, lm. i *okólnik wyższej władzy kościelnej katolickiej, szczeg. papieża do biskupów*. <Sr. Łć. (epistola) encyclica, z Gr. enkyklios>

× **Encyklografja**, i, bhm. *wszechstronne przedstawienie jakiejś umiejętności, encyklopedia pewnej gałęzi wiedzy*. St. wil. <Now. z Gr. enkyklios = kołowy, okrągły + -grafia = opis, opisanie, nauka>

Encyklopedia, i, lm. e i. *zarys wszystkich umiejętności*. 2. *zarys wszystkich gałęzi pewnej nauki*:

E. prawa. **E. nauk lekarskich.** 3. *zbiór alfabetyczny wiadomości, dotyczących jednej a. wielu umiejętności:* E. powszechna. E. popularna medycyny i higieny. 4. fil. = a) *zbiorowe dzieło uczonych i myślicieli francuskich, wydane 1751—1772 i wyczerpujące w szeregu alfabetycznie uporządkowanych artykułów cały zakres wiedzy ówczesnej ze stanowiska panujących naówczas poglądów filozoficznych.* b) E. filozoficzna = *wykład systematyczny wszystkich działów filozofji.* (Hegel). <Now. z Gr. enkyklios paideta dosł. = wykształcenie okrągłe t. j. całkowite, zupełne >

Encyklopedyoznie przys. od **Encyklopedyczny**, *wszechstronnie:* Człowiek wykształcony E.

Encyklopedyozność, i, blm. rz. od **Encyklopedyczny**, *wszechstronność wiedzy.*

Encyklopedyczny przym. od **Encyklopedia:** Słownik E. Wykształcenie encyklopedyczne (= *wszechstronne*).

Encyklopedysta, y, lm. *ści* 1. *ten, co pracuje nad encyklopedją.* 2. *ten, co ma wiele wiadomości ze wszystkich gałęzi wiedzy.* 3. fil. = a) *każdy z filozofów, którzy brali udział w opracowaniu dzieła: Encyclopédie ou dictionnaire raisonné des sciences.* b) *wolnomyśliciel francuski XVIII stulecia, materialista a. sensualista.*

× **Endeburski:** Wino endeburskie = *rodzaj wina węgierskiego.* <Właściwie Endeburski, od nazwy miasta Nm. Oedenburg >

Endemicznie przys. od **Endemiczny**, *w jednym kraju, w jednej okolicy.*

Endemiczność, i, blm. rz. od **Endemiczny**. Sł. wil.

Endemiczny przym. od **Endemja**, *miejscowy, swojski:* Choroba endemiczna = *endemja.* <Gr. éndēmos dosł. = domowy, swojski, narodowy >

Endemja, i, lm. *e* lek. (morbus endemius) *choroba miejscowa, okolicowa, swojska.* <Now. z Gr. éndēmos, p. Endemiczny >

Endogamiczny przym. od **Endogamja:** Plemiona endogamiczne. <p. Endogamja >

Endogamja, i, lm. *e* *małżeństwo wewnątrz plemienia zawarte.* <Now. z Gr. éndon = wewnątrz + gamos = małżeństwo >

Endoskop, u, lm. y lek. (endoscopium) *narzędzie do badania cewki moczowej, wziernik cewkowy.* <Now. z Gr. éndon + skopos = -skaz >

Endosometr, u, lm. y fiz. *przyrządek, służący do oznaczania szybkości endosmozy dwu danych cieczy.* <Now. z Gr. éndon = wewnątrz + osmē = zapach + métron = miara, - mierz >

Endosmotyczny fiz. przym. od **Endosmoza:** Równoważnik E. = *liczba, wskazująca szybkość endosmozy dwu danych cieczy.* <Now. z Gr., p. Endosmoza >

Endosmoza, y, blm. i. fiz. = a) *mieszanie ś. dwu cieczy, rozdzielonych przegradą dziurkowaną, szczeg. błoną zwierzącą, osmoza, diosmoza.* b) *przenikanie cieczy szybciej przenikającej przez błonę; chem. przesłankanie cieczy a. koloidu do roztworu krystaloidu.* 2. i fizj. *wnikanie, przenikanie cieczy.* <Now. z Gr. éndon = wewnątrz + bētdale urobione ósmōsis, zam. ósmēsis = wążchanie, w znaczeniu wiązania pary >

Endospora, y, lm. y *bakterja, wytwarzająca w sobie zarodniki.* <Now. z Gr. éndon = wewnątrz + sporá = sianie, rodzenie >

Endotermiczność, i, blm. chem. *charakter zjawisk chemicznych, przy których przebiegu ciepło zostaje pochłonięte.* <Now. z Gr. éndon = wewnątrz + thermos = ciepły >

Endotermiczny chem. *pochłaniający ciepło, kryjący w sobie energję ciepłikową:* Gaz E.

Endywjja, i l. lm. *e* bot. p. **Cykorja.** 2. blm. *liście cykorji endywjji, używane jako salata.* <Z Nm. Endivie, to zaś zapewne z Łć. intybus lub intubus = rodzaj cykorji, z Gr. éntybon >

Endywjowy przym. od **Endywjja:** Endywjjowa salata. L.

[**Enē**] *ot tam, a oto, oto.*

Enoada, y, lm. y fil. p. **Dziwiątka.** <Gr. eneás, 2 pp. enoádos = dziwiątka >

Enema, y, lm. y. [**Emena**, Aman] i. p. **Lawatywa:** Nie pomoże już E., kiedy duszy w cielek niema. Prz. Enemę dawać, brać. 2. (niewłaściwie) *narzędzie do dawania lawatyw.* Por. Klistera. <Gr. énema = wpuszczenia, klistera >

[**Enema**, y, lm. y] *pośród podatku.* <Z Nm. Einnahme >

Enemowy przym. od **Enema**. L.

[**En en en**] p. **Ena.**

Energicznie przys. od **Energiczny**, *z energją:* Postępować E. <p. **Energja** >

Energiczność, i, blm. rz. od **Energiczny.**

Energiczny pełen energii, mocy, dzielny, tęgi, sprężysty: E. charakter. **Energiczne** lekarstwo (= *mocno działające*).

Energietyczny przym. od **Energistyka.**

Energistyka, i, blm. *nauka o energii (fizycznej).* <Now. z Gr. énergeia = czynność >

Energja, i, blm. i. *moc, siła, hart, dzielność, tęgość, sprężystość:* E. charakteru. Upadające rządy energii nie mają. Krasin. Księżna prawie mu wyrównywała energją i nieugiętością charakteru. Sienk. E., w krasomówstwie termin, znaczący moc a. zwięzłość wymowy. Kras. Od dawnych pisarzy uczmy ś. energii, która ś. po polsku jakąś piśmienną żywością, raczej pióra każdego duszą nazwać może. Lębom. 2. fil. = a) *stan czynny, stan działania, rozważany w przeciwstawieniu do stanu potencjalnego a. możliwości.* (Arystoteles). b) (w psychologii) *siła, sprawność:* E. myśli, woli. c) *zdolność objawiania ś., działania:* E. specyficzna zmysłów. 3. fiz. *zdolność wykonywania pracy:* E. potencjalna a. statyczna a. możliwa a. E. położenia (= *zależąca od położenia ciała*). E. cynetyczna a. kinetyczna a. E. ruchu (= *ujawniająca ś. w ruchu ciała a. w ruchu cząsteczek jego*). E. elektryczna (= *objawy i skutki elektryczności, jej działania*). E. wodospadu, wiatru, węgla kamiennego, prądu elektrycznego. E. promienista słoneca. Przemiana czyli przeobrażanie energii. Przenieszenie energii (= *stosowanie energii pewnego źródła do wykonywania pracy w mniejszym a. większym oddaleniu*). Zasada niezniszczalności czyli zachowania energii. Rozpraszanie energii (= *rozprzestrzenianie ś. we wszechświecie energii ciała, tracących ją przez promieniowanie*). Chem.: E. chemiczna = *nieokreślona dotychczas ściśle postać energii, od której zależą zjawiska chemiczne, atrakcja, powinowactwo, przyciąganie chemiczne.* <Gr. énergeia >

× **Enerwacja**, i, lm. *o osłabienie nerwów, rozdrażnienie, zenerwowanie.* <Łć. enervatio >

× **Enerwować**, uje, *ował nerwować, denerwować, rozdrażniać:* Cheesz ze mnie mięć jakiegoś byronistę, enerwującego już i tak wyenerwowanych. Słow. <Łć. enervare >

× **Enerwowanie**, a, blm., *czynność cz. Enerwować.*

× **Enfilada**, y, lm. y = **Amfilada.** <Fr. enfilade > [Engrest, u, lm. y] p. **Agrest.**

Engrosista, y, lm. **ści kupiec hurtowny, hurtownik.** <Fr. en gros = hurtem>

Engmetr, u, lm. y fiz. p. **Dalekomierz.** <Now. z Gr. engys = blisko + métron = miara, -mierz>

Enharmoniczny muz. przym. od Enharmonja: Nuta enharmoniczna. Akord E. Przejście enharmoniczne. <p. Enharmonja>

Enharmonja, i, lm. e muz. **stosunek tonów gamy, różniących ś. ilością drgań, nazwą i pisownią, lecz na narzędziach utemperowanych i w praktyce po-czytywanych za teżsame, np. cis i des, h i ces i t. p.** <Now. z Gr. enarmonikós = jednobrzmiący>

× **Enigma, fu**, lm. ta p. **Enigmat.**

Enigmat, u, lm. y, × **Enigma zagadka.** <Gr. aínigma>

Enigmatyczny zagadkowy. <Z Gr. ainigmati-kós>

Enkaustyka, i, blm. tech. **sztuka malowania z pomocą roztopionego wosku; sztuka napawania woskiem a. tłuszczem przedmiotów gipsowych w celu nadania im lepszego poзору; wypalanie farb na porcelanie.** <Now. z Gr. enkaústēs = wypala-jący>

† **Enkawst, u**, lm. y p. **Inkaust.** Baz.

Enklawa, y, lm. y, **Anklawa część kraju, oto-czona posiadłościami drugiego państwa.** <Fr. en-clave>

Enklityczny przym. od Enklityka: Wyraz E.

Enklityka, i, lm. i gram. **wyraz tak ściśle zwią-zany z poprzednim, że jego akcent zależy od akcen-tu wyrazu poprzedniego (np. bądź, li, że i t. p.).** <Gr. enklitiké>

× **Enkracja, i**, blm. **wstrzemięźliwość, powścią-gliwość, umiarkowanie.** <Gr. enkrátēia>

Enkratya, y, lm. ol **członek sekty z II wieku, która wstrzymywała ś. od mięsa i wina i za grzech uważała małżeństwo.** <Gr. enkratitēs>

Enkrynit, u, lm. y pal. **rodzaj zaginionych li-tyń morskich, których skamieniałe szczątki są znaj-dowane w pokładach osadowych drugorzędowych, w brasje.** <Now. z Gr. en = w + krinon = lilja>

Enkrynitowy enkrynity zawierający: Wapień E. 1. [Eno, Enos, Ęno] ano, tak.

2. [Eno] p. Jeno.

Enochemik, a, lm. cy kip. **chemik, badający głównie skład chemiczny wina.** <Now. z Gr. oinos = wino + Chemik>

Enocyjanin, u, blm. kip. **czerwona barwa wina.** <Now. z Gr. oinos = wino + Cyjanin>

Enolog, a, lm. owie **znawca enologii.** <Now. z Gr. oinos = wino + -lógos = znawca, badacz>

Enologiczny przym. od Enologja.

Enologja, i, blm. **nauka o winach.** <Now. z Gr. oinos = wino + -logia = nauka>

Enopatja, i, blm. zart. **używanie wina, jako lekarstwa: Życzę ci użycia hidropatji, kiedy ani E., ani ginopatja nie w smak.** Krasz. <Now. z Gr. oinos = wino + páthos = cierpienie>

× **Enoptromancja, i**, blm. **wróżenie ze zwierciadła.** <Now. z Gr. énopton = zwierciadło + mantēa = wrózenie>

[Enos] p. 1. Eno. <Zam. enoz = enoz = ano>

[Ensa, y, blm.] p. Ansa.

× **Enslak, u**, lm. i **przyprawa do wina: Wino muskatową podkurzać gąlką naksztalt enslaku.** Haur. <Nm. Einschlag = zaprawa>

Entelechja, i, blm. fil. u **Arystotelesa: 1. for-ma, działająca na martwą bierną materję i ura-biająca ją w osobnika. 2. przyczyna sprawcza i ce-lowa zarazem każdej oddzielnej istoty. 3. organizm, ustrój żywy. 4. dusza kształtująca organizm.** <Gr. entelécheia>

Enterotomja, i, lm. e lek. **przecięcie, rozcięcie je-liti.** <Now. z Gr. énteron = wnętrzości + -to-mia = cięcie>

Entomolog, a, lm. owie **badacz entomologii.** <Now. z Gr. éntomon = owad + -lógos = znawca>

Entomologiczny przym. od Entomologja: Dzieło entomologiczne.

Entomologja, i, blm. **część zoologii, dotycząca stawonogich.** <Now. z Gr. éntomon = owad + -logia = znawstwo>

Entrepreneur, a, lm. rzy = **Antrepreneur.** <Fr. entrepreneur>

Entrepreneurski przym. od Antrepreneur. **Entrepreneurstwo, a**, lm. a **podjęmowanie ś. wy-konania robót rządowych a. prywatnych.**

× **Entrepryner, a**, lm. owie = **Antrepreneur.**

Entrepryza, y, lm. y = **Antrepryza.** <Fr. entre-prise>

Entresol, u, lm. e = **Antresola: Okna entresolu wychodziły na podwórko spokojne.** Krasz. <Fr. entresol>

Entropja, i, blm. fiz. **ta część wewnętrznej energii ciała, która już do dalszych przeobrażeń jest nie-zdolna.** <Gr. entropia dost. = zwrócenie>

Entuzjasta, y, lm. ści 1. **człowiek łatwo entuzjaz-mujący ś., zapalenie. 2. członek pewnej sekty: Entuzjastów a. zbogomowców kacerstwo.** Zygr. <Gr. enthousiastēs>

Entuzjastka, i, lm. i forma ż. od **Entuzjasta.**

Entuzjastycznie przym. od Entuzjastyczny.

Entuzjastyczny przym. od Entuzjastyczny, pełen entuzjastu: Przyjęcie entuzjastyczne. <Z Gr. enthousiastikós>

Entuzjizm, u, blm. 1. **zapał, uniesienie. 2. fil. w mistyce: stan natchnienia przez bóstwo; stan za-pału a. podniecenia władz ducha jako skutek kon-templacji idei Boga; stan jasnowiedzenia przez na-tchnienie boskie: Porwany, uniesiony entuzjastem.** Wpaść, wprawić ś. w E. Por. Ekstaza pod 1. <Gr. enthousiasmós>

Entuzjastzować, uje, ował zapalać, niecić w kim zapał. E. ś. upadać w entuzjizm, zapalać ś.: Umiął ś. E. do pojedynczych przedmiotów. Prus. <Now. z Gr. enthousiasmós>

Entuzjastzowanie, a, blm., **czynność cz. Entuzjastzować.**

Entuzjastzowanie się, a ś., blm., czynność cz. Entuzjastzować ś.

Entymemat, u, lm. y fil. 1. **w logice: wniosek, syllogizm skrócony; wniosek, w którym jedna prze-słanka nie jest wyrażona, jako powszechnie znana, łatwa do domyslenia ś.; wniosek, syllogizm eliptyczny. 2. wniosek analogiczny, którego większa przesłanka jest tylko prawdopodobna.** (Arystoteles). <Gr. enthýmēma>

× **Enumeracja, i**, lm. e **wyliczenie, wymienienie.** <Łć. enumeratio>

Enunocja, i, lm. e **oświadczenie, wynurzenie, obwieszczenie.** <Łć. enunciatio>

Enzootja, i, lm. e wet. **choroba zaraźliwa bydła, panująca stale w pewnej miejscowości, in. choro-ba stadna okolicowa.** <Now. z Gr. en = w + zōon = zwierzę>

Enzyma, y, lm. y chem. **ferment nieorganizowa-ny rozpuszczalny.** <Gr. enzymē = kwas>

Enzymowy przym. od Enzyma: Substancje en-zymowe.

En nieod. nazwa litery N.

Eocen, u, blm. gieol. **grupa skał osadowych trzeciorzędowych najstarszych.** <Now. z Gr. eōs = jutrzeńka + kainós = nowy, świeży, wyraz, utwo-

rzony przez geologa Ang. Lyella; por. mioce-
niczny i plioceniczny >

Eoceniowy p. **Eoceński**.

Eocenowy p. **Eoceński**: Eocenowa gromada.
Lab.

Eoceński, **Eoceniowy**, **Eocenowy** przym. od
Eocen: Formacja eoceńska p. **Formacja**.

Eolimelodykon, **u**, lm. **y**, **Eolipantaljon** rodzaj
fortepianu, znanego w Warszawie w pierwszej po-
łowie XIX wieku. <Now. z Gr. Aiolos = Eol +
Melodykon >

Eolina, **y**, lm. **y** org. jeden z registrów organo-
wych. <Od imienia Gr. boga wiatru Aiolos >

Eolipantaljon, **u**, lm. **y** p. **Eolimelodykon**. <Now.
z Gr. Aiolos = Eol + Pantaljon >

Eolipila, **i**, lm. **e** fiz. daw. przyrząd, służący do
okazania, że ruch może być działaniem pary wywo-
łanej; przyrząd, używany do wydynamiczania, gięcia i lu-
towania szkła za pomocą płomienia spirytusowego.
<Now. z Gr. Aiolos = Eol (bóg wiatrów) + pylē
= wrota, drzwi >

Eolski: Arfa eolska = struny rozciągnięte, brzmiące
za powiewem wiatru. <Z Gr. Aiolos = bóg wia-
trów >

Eon, **a**, lm. **owie** fil. w spekulacji gnostyków:
istota pośrednicząca pomiędzy stwórcą a stworzeniem:
E. zły = Demjurg. E. dobry = Chrystus. <Gr. aion =
wiek >

Eozyna, **y**, blm. barwnik anilinowy kwaśny.
<Now. z Gr. eōs = jutrzeńka, z powodu barwy
różowej >

Epakta, **y**, lm. **y** astr. liczba, używana przy obli-
czaniu kalendarza, wskazująca wiek księżycą w dniu
Nowego Roku, t. j. podająca, na ile dni przed po-
czątkiem roku nowego przypadają ostatni nów roku
poprzedzającego. <Now. z Gr. epaktai (dom.
hēméra) = dodane (dni) >

Epanafora, **y**, lm. **y** powtórzenie tego samego
wyrazu na początku kilku zdań po sobie następu-
jących. <Gr. epanafora >

× **Epanalepsys** nieod. ret. bezpośrednie powtó-
rzenie na końcu okresu słowa, początek jego skła-
dającego. <Gr. epanalēpsis >

× **Epanodos** nieod. ret. figura, polegająca na
zuracaniu ś. do głównego przedmiotu, od którego
poprzednio zбочono. <Gr. epánodos >

Eparch, **a**, lm. **owie** (w Grecji i Rzymie) rządcą
wojskowy a. administracyjny w kolonii a. prowincji.
<Gr. éparchos >

Eparchja, **i**, lm. **e** i. prowincja, rządzona przez
eparcha; wielkorządztwo. 2. diecezja biskupa obrządku
wschodniego. <Gr. eparchía >

Epenteza, **y**, lm. **y**, × **Epentezys** wtrącenie głoski
a. zgłoski w wyraz. <Gr. epénthesis >

× **Epentezys** nieod. p. **Epenteza**.

Epi- chem. używa ś. niek. dla odróżnienia
związków, których skład a. budowa pozostawiają
pewne wątpliwości: Epichlorohidryna. <Gr. przy-
imek epi = na >

Epicentrum, w lp. nieod., lm. **a**, **ów**: E. sejsmiczne,
gie. = punkt powierzchni ziemi, leżący uprost. nad
centrum sejsmicznym. <Now. z Gr. epi = na + kén-
tron = środek >

Epicheremat, **u**, lm. **y** fil. w logice: wniosek a.
dowód złożony, którego część każda z kolei poparta
jest dowodem a. wysnuta z wniosku. <Gr. epi-
cheirēma = wniosek >

Epicki p. **Epiczny**.

Epicykl, **u**, lm. **e** astr. = a) koło, toczące ś. po
okręgu koła innego. b) szereg. (w astronomii

przedkopernikowej) koło obmyślone dla wyjaśnienia
biegu planet, mianowicie koło, którego środek toczył
ś. po okręgu innego koła zwanego deferentem, po
okręgu zaś epicyklu toczyła ś. planeta. <Gr. epi-
kyklos dosł. = koło poboczne >

Epicyklojda, **y**, lm. **y** mat. krzywa opisana przez
punkt okręgu koła toczącego ś. po innym okręgu.
<Now. z Gr. epikyklos = koło poboczne + eidēs =
-kształtny >

Epicyklojdalny mat. mający postać epicyklojdy.
Epiczny, **Epicki** epopei dotyczący, charakter epo-
pei mający, opisowy, bohaterski: Poemat E. <Gr.
epikós >

Epidemicznie przys. od **Epidemiczny**: Cholera
panuje E.

Epidemiczny lek. (epidemiusz) nagminny, pospół-
ny: Choroba epidemiczna. Przen.: Epidemiczna
chęć pisanja.

Epidemja, **i**, lm. **e** lek. choroba szeroko panują-
ca, choroba nagminna, pospólna, ×łoż-
na, pomór, ×łożnica. <Gr. epidēmía >

Epidemjolog, **a**, lm. **owie** znawca epidemjologii.
<Now. z Gr. epidēmía = epidemja + -lōgos =
znawca >

Epidemjologiczny przym. od **Epidemjologia**,
epidemiczny: E. charakter cholery azjatyckiej.

× **Epidemjologia**, **i**, blm. lek. nauka o chorobach
nagminnych. <Now. z Gr. epidēmía = epidemja
+ -logia = nauka >

Epidot, **u**, lm. **y** min. wodny krzemian wapnia,
glinu i żelaza, tworzący kryształy jednoskośne, pra-
wie zawsze zabarwione, najczęściej zielone i żółte,
odznaczające ś. trójbarwnością i należące do ka-
miení ozdobnych. odmiany: Buklandyt, czarny,
zawierający wiele żelaza; Pistacyt, pistacjowo-
a. czarniawo-zielony, tworzący agregaty krystaliczne,
precykowate, ziarniste, zbite i ziemiste; Piemontyt
a. E. manganowy, czarniawo-fioletkowy i czer-
wonawo-czarny. <Now. z Gr. epidosis = dodatek,
przyrost >

× **Epifanja**, **i**, blm. święto Trzech Króli. <Gr.
epifānia dosł. = zjawienie ś. >

Epifenomen, **u**, lm. **y** fil. w psychologii: zja-
wisko dodatkowe; zjawisko psychiczne a. stan świad-
omości, rozważany jako dodatkowy do odpowied-
niego procesu fizycznego; zjawisko nieistotne, samo
przez ś. nic nie znaczące; znak podmiotowy, pod-
miotowa strona odpowiedniego procesu fizycznego.
<Gr. epifainōmenon dosł. = zjawiające ś. >

Epifity, **ów**, blp. gie. rośliny żyjące na drugich
roślinach, niezawsze jednak żywnice ś. ich sokami,
t. j. niezawsze identyczne z pasorzytami. <Now.
z Gr. epi = na + fytón = roślina >

Epifityzm, **u**, blm. istnienie epifitów na ciele
roślin: Nadzwyczaj ciekawe zjawisko epifityzmu
spostreżono w Brazylii. Jent.

Epigenetyczny i. biol. epigenezys dotyczący. 2.
gie.: Dolina epigenetyczna = dolina, której kieru-
nek nie odpowiada obecnej płastyce powierzchni,
będąc wyznaczony przez dawny kształt powierzchni,
t. j. przez kształt powierzchni warstw, które nie-
gdyś pokrywały powierzchnię obecną, a następnie
zostały zniszczone. <Now. z Gr. epi = na + genētōs
= zrodzony, powstały >

Epigeneza, **y**, blm. biol. stopniowe rozwijanie ś.
jestestw, teoria stopniowego rozwoju.

Epigon, **a**, lm. **owie** a. i potomny; nastawca i pro-
pagator wielkich idei swych poprzedników: Błędy
Cuvier'a zwyrodniali jego epigonowie uważają
za dogmat. <Gr. epigonos >

Epigraf, u, lm. y napis, dewiza, godło. <Gr. epigrafé>

Epigraficzny przym. od **Epigrafika** z *epigrafem*: Pomnik E. Epigraficzna strona na medalach.

Epigrafika, i, blm. 1. nauka o epigrafach, umiejętność odczytywania napisów. 2. zb. epigrafy, napisy: Z prawdziwym zbytkiem rozsiadła ś. na nich łacińska E., zastępująca malownicze ozdoby. Krasz. <Now. z Gr. epigrafé=napis>

Epigram, u, lm. y p. **Epigramat**. Mick.

× **Epigrama**, tu, lm. ta p. **Epigramat**.

Epigramat, u, lm. y, **Epigram**, × **Epigrama** myśl wyrażona w większym krótkim i dowcipnym. <Gr. epigramma>

× **Epigramatologia**, i, blm. 1. zbiór epigramatów. 2. p. **Epigramatyka**. <Now. z Gr. epigramma=napis + -logia=nauka>

Epigramatycznie przys. od **Epigramatyczny**.

Epigramatyczny właściwy epigramatom, krótki, zwięzły: Styl E.

Epigramatyk, a, lm. cy, **Epigramatysta** autor epigramatów.

Epigramatyka, i, blm., × **Epigramatologia** nauka o epigramatach.

Epigramatysta, y, lm. soi p. **Epigramatyk**.

Epika, i, blm. rodzaj poezji opowiadająco-opisowy.

! **Epikrytyczny** lek. epikryzy dotyczący.

! **Epikryza**, y, blm. lek. (epicrisis) sąd o chorobie po jej ukończeniu, wnioski ostateczne o niej.

Epikureizm, u, blm. fil. 1. filozofja a. nauka o moralności Epikura; kierunek fil. szkoły Epikura. 2. etyka uznająca używanie zmysłowe za najwyższe dobro moralne (fałszywie rozumiany epikureizm). 3. przen. zmysłowość, holdowanie zmysłowości; lubowanie ś. w uciechach zmysłowych; rozpusta, rozwiązłość. <Now. od imienia filozofa Gr. Epikouros>

Epikurejozyk, a, lm. cy fil. 1. zwolennik, wyznawca poglądów Epikura; filozof szkoły a. kierunku Epikura; zwolennik epikureizmu. 2. przen. zwolennik zmysłowości (t. j. fałszywie pojętego epikureizmu), rozpustnik.

Epikurejski fil. 1. zgodny z poglądami Epikura; w duchu filozofji Epikura pojęty; epikureizmem nacechowany: Filozofja, moralność epikurejska. 2. przen. zmysłowy, zmysłowość podnoszący do zasady; rozwiązły, rozpustny.

Epilema, y, lm. y ret. zarzut, który mówca sam sobie czyni, by uprzedzić przeciwnika i z góry go odeprzeć. <Gr. epilēmma>

Epilepsja, i, blm. lek. p. **Padaczk**. <Gr. epilēpsia a. epilēpsia>

Epileptyczny lek. p. **Padaczkowy**.

Epileptyk, a, lm. cy człowiek chory na padaczkę. <Gr. epilēptikós>

Epilog, u, lm. i zakończenie utworu piśmienniczego, ostatni rozdział: E. poematu, powieści. Przen. wog. koniec, zakończenie: E. sprawy, procesu. <Gr. epilōgos>

Epilogowy przym. od **Epilog**: Artykuł E. o skończonych uroczystościach.

! **Episjer**, a, lm. owie kupiec korzenny: Markiz, starający ś. o córkę bogatego episjera. Orzesz. <Fr. épiciere>

! **Episjerski** przym. od **Episjer**: Klasa episjerska. Jeż.

! **Episjerstwo**, a, blm. ogół episjerów: Schlebnieć episjerstwu.

Episkop, a, lm. owie biskup, szczeg. wschodniego obrządku: Namieśtnik episkopa polskiego. Rol. <Gr. episkopos=dozorca>

Episkopalny 1. należący do biskupa, biskupi: Zjechał do Wilna dla objęcia swojej djecezy i zamieszkania w swoim episkopalnym pałacu. Rzew. Rezydencja episkopalna reprezentowała źródło dochodu. Rol. 2. dotyczący religji państwowej w Anglii, anglikański: Kościół E.

Episkopat, u, blm. 1. konsekracja biskupa. 2. święcenie, godność, władza biskupa. 3. zb. biskupi: Ottonowi towarzyszyli zapewne i przedstawiciele episkopatu niemieckiego wraz z Gizlerem, metropolitą magdeburskim. Pleb. Wśród polskiego episkopatu nie znalazł król na razie pewnych i gorliwych pracowników. Mor. K. 4. a. **Episkopja** biskupstwo, djecezza.

Episkopi, **Episkopski** przym. od **Episkop**: Pierwszy kanon apostołski o urzędzie episkopim powiada. Bart.

Episkopja, i, lm. e p. **Episkopat**.

Episkopski p. **Episkopi**: Danjel odznaczył ś. w onej burdzie, nazwanej w protestach nieszczęśliwym wjazdem do rezydencji episkopskiej. Rol.

Episkopstwo, a, lm. a biskupstwo wschodniego obrządku: Młodzieniaszkowie zaledwie, pomagają już matce w rabowaniu kmieciów, do episkopstwa należących. Rol.

Epistemolōgja, i, blm. fil. p. **Teorja**. <Now. z Gr. epistēmē=nauka, poznawanie + -logia=nauka>

Epistolariusz, a, lm. e zbiór listów: E. rodziny Sobieskich. <Łć. epistolarius dosł.=listowy>

Epistolarny przym. od **Epistola**, mający charakter listu: Co ś. napocił nad raptularzami każdego utworu epistolarnego, trudno dać wiary. Krasz. <Łć. epistolaris=listowy>

× **Epistolografja**, i, blm. sztuka pisania listów. <Gr. epistolografia= pisanie listów>

Epistola, y, lm. y f. list, daw. szczeg. wierszowany, dziś szczeg. długi i nudny: Gallus rozpisuje ś. w dedykacje, epistoły (prologi), epilogi. Lel. Opowiada święty Ambroży w jedne epistoły. Op. 2. część mszy, in. lek cja. <Łć. epistola, z Gr. epistolē= zlecenie, poselstwo, list>

Episylogizm, u, lm. y fil. w logice: 1. sylogizm a. wniosek dodatkowy, dopełniający inny wniosek. 2. postępujący a. syntetyczny łańcuch wniosków. Przec. **Prosylogizm**. <Now. z Gr. epi=na, nad + Sylogizm>

Epitaf, u, lm. y p. **Epitafjum**.

× **Epitafja**, i, lm. e p. **Epitafjum**.

Epitafjum, w lp. nieod., lm. a, ów, **Epitaf**, × **Epitafja** napis na grobie, nagrobek; kamień grobowy. <Gr. epitáfion>

Epitalam, u, lm. y p. **Epitalamjum**: Nie obeszło ś. bez epitalamu. Krasz.

Epitalamjum, w lp. nieod., lm. a, ów, **Epitalam** pieśń weselna. <Now. z Gr. epitalámios= dosł. nadłożniczy>

Epitet, u, lm. y przezwisko stałe, dane komuś a. czemuś dla oznaczenia jakiejś szczególnej cechy (np. Achilles szybkonogi, krak czarnopióry). Przen.: Obsypać kogoś niepoehlebnymi epitetami (= wyrazami, przezwiskami). <Gr. epitheton>

Epitomator, a, lm. owie ten, co robi skrócenia, wyciągi z dzieł innych autorów: Późniejsi epitomatorowie, uwiedzeni powagą Długosza, krzewili i rozsiewali liczne przeciw historii błędy. Wiszn. <Now. z Gr. epitomē=skrócenie, wyciąg>

Epipurator, a, lm. y aparat, służący do oddzielania przelęgónów (eterów) zreliktyfikowuic ś. mają-

czego spirytusu surowego: E. Bormana. <Z Fr. épurer = oczyszczać>

Epizod, u, lm. y i. *wstęp w utworze piśmienniczym, nie należący do właściwego przedmiotu*. Przen.: Wchodzi ona (miłość) do życia, jako E., bardzo ważny wprawdzie i bardzo wpływowy, ale nie pochtaniający całego umysłu, całej duszy człowieka. Chm. 2. przen. *zdarzenie, wypadek*: Nieprzyjemny E. Zdr. **Epizodzik**. <Gr. epeisodion dost. = wnijsie (dom. aktora)>

Epizodycznie przys. od **Epizodyczny**: Dla prądu to tego głównie podnosimy E. pobyt wojewody w Perejasławiu. Jez.

Epizodyczność, i, blm. rz. od **Epizodyczny**: Układowi dzieła można by zarzucić E.

Epizodyczny w epizodach przedstawiony, wtrącony, mimochodem opowiedziany: Niezbędnym ś. zdało dać epizodyczne obrazy osób, charakterów i współczesnych wypadków. Krasz.

Epizodzik, u, lm. i p. **Epizod**: Zna ś. jej stosunki domowe, majątkowe, najdrobniejsze epizodniki z jej życia. Bał. Musi ś. ukrywać jakiś skandaliczny E. z życia. Bał.

Epizodyczny żyjący na zwierzętach: Nawet wielkie morskie glony często obierają sobie epizodyczne siedziby. Jent. <Now. z Gr. epi = na, nad + zōon = żyjątko, zwierzę>

Epizoizm, u, blm. *istnienie pasorzytów na ciele zwierząt*: Niezwykły objaw epizoizmu odkryto przed kilku laty na leniweach. Jent.

Epizootja, i, lm. e wet. *zaraza na zwierzęta przeniesiona i przemijająca, pomorek*. <Now. z Gr. epi = na, między = zōon = zwierzę>

Epizootycznie przys. od **Epizootyczny**: Ta choroba zwierząt szerzy ś. E.

Epizootyczny przym. od **Epizootja**, *szerzący ś. zarazliwie między bydłem, grasujący między bydłem*: Choroby epizootyczne.

Epizować, uje, owa! *nadać charakter epiczny*: Mickiewicz nie epizuje mowy swych osób. Chm.

× **Epocha**, y, lm. y p. **Epoka**. *Wor*. Oznaczone być powinny epoki pewne do poznania i obrachowania czystych dochodów gruntowych. Strojn. <Gr. epochē>

Epoda, y, lm. y *rodzaj utworu lirycznego*. <Gr. epōidē>

Epoka, i, lm. i, × **Epoka** 1. *okres czasu, czasy, wiek*: E. odrodzenia. E. Konarskiego. 2. *punkt czasu, odznaczający ś. jakim ważnym wypadkiem, punkt zwrotny*: Wnalezienie druku stanowi epokę w dziejach cywilizacji. To stanowi epokę w moim życiu. Kras. A. 3. *astr. chwila, do której ś. stosuje wskazane położenie ciała niebieskiego*. 4. *fiz. chwila, do której ś. stosuje wskazane położenie ciała, ulegającego ruchowi perijolicznemu, szczeg. ruchowi falowemu*. <p. Epocha>

Epokowy *stanowiący epokę, pamiętny, ważny, znamienity, wybitny*: Wydarzenie epokowe.

Epolecik, u, lm. i p. **Epolet**.

Epolet, u, lm. y *naramiennik na mundurze wojskowym*. Zdr. **Epolecik**. <Fr. épaulette>

Epopeiozny *świetny, podniosły, okazaly, wspaniały*: Te popioły (Napoleona), ten pogrzeb morski, ten lud wielki, czekający na brzegu, to jedna chwila epopeiczna czasu naszego! Krasin.

Epopeja, i, lm. e, **Epos** *rodzaj utworu poetyckiego, opowiadający o zdarzeniach, obchodzących cały naród, poemat*. Przen.: Epizody wielkiej epopei panowania. Rzew. <Gr. epopoia>

Epos, u, lm. y p. **Epopeja**: E. zwierzęcy. <Gr. épos>

Eprewa, y, lm. y *fol. odbitka fotograficzna*. <Fr. épreuve>

Epruwetka, i, lm. i *chem. rurka z jednego końca zamknięta, używana we wszystkich doświadczeniach na małą skalę, <doświadczalnik, probierka, próbówka*. <Fr. éprouvette>

Epsomit, u, lm. y *min. naturalny siarczan wodny magnezu, tworzący kryształy różnoosiowe, a także agregaty ziarniste, włókniste i ziemiste, używany za środek lekarski i do otrzymywania węgla magnezu*. <Od nazwy miasta Ang. Epsom, gdzie sól ta się znajduje>

Epu! *epu!* *zl. wyraz pocichu wymawiany dla zwrócenia uwagi towarzysza o nadchodzeniu kogoś*. <?>

Epuzer, a, lm. *owie żart. mężczyzna, mający chęć do żeniaczki i posiadający odpowiedni po temu majątek a. stanowisko, kandydat do małżeństwa*. <Fr. épousur>

Er *nieod. nazwa litery*.

Era, y, lm. y 1. *wielki wypadek w dziejach ludzkości, od którego zaczyna ś. rachuba lat*: E. żydowska, chrześcijańska, mahometańska. 2. *bl. epoka, okres czasu*. <Łé. późn. aera>

1. **Erb**, u, blm., *chem. pierwiastek metaliczny, należący do rodziny metali cerytowych, Er*. <Od nazwy miejscowości Szwed. Ytterby>

2. **Erb**, u, lm. y 1. [E.] *dzielictwo, spadek*. 2. × *własność dziedziczna, szlachecka*: Po sławnym synodzie Łęczyckim okryła ś. Polska bujnym porostem szlachty i erbów. Szaj. <Nm. Erb(e), stąd też Herb>

[**Erbować**, uje, owa!] *dziedziczyć, brać spadek*. <p. 2. Erw>

× **Erbowy** *przym. od 2. Erb*: Dziedzice alodjalni, protoplaści późniejszej szlachty polskiej, mieli szeroko rozpostarte rdy erbowe. Szaj.

[**Ero-marszałek**, lka, lm. lkwie] *Feldmarszałek; marszałek w szpocie*: (Król mówi): Zawołajcie mi ere-marszałka! <Zmieszanie Ere- (Nm. Erz-) = arey z Feldmarszałek>

Erdredonka, i, lm. i *zool. p. Kaczka*. <p. Eredon>

Ereb, u, blm. *poet. podziemna kraina ciemności, piekło*. <Gr. érebos>

Erekcja, i, lm. e 1. *założenie, wzniesienie, wystawienie, wybudowanie, fundacja*: E. gmachu, kościoła. 2. *dokument, świadczący o wybudowaniu czegoś*: Erekcji kościoła w Jedlnie nie posiada. Gac. 3. *wysztyfowanie, wystawienie*: E. strzelców dla wojsk koronnych. 4. × (w astrologii) *szukanie gwiazdy, pod którą ś. kto urodził*: Erekcję komu czynię, narodzenia jego godziny a. gwiazdy pytam, szukam. Kn. 5. *wyprężenie prącia, ↑ wzwód*. <Łé. erectio>

Erekcyjny *przym. od Erekcja*: Zapis E. Teodora Korjatowicza. Stadn. Akt E. Tablica erekcyjna.

× **Erem**, u, lm. y, × **Ermitaż**, **Eremitarja** *mieszkanie pustelnika, pustelnia*. <Gr. éreimos = samotny, pusty>

× **Eremit**, a, lm. ci p. **Eremita**.

Eremita, y, lm. ci, × **Eremit**, × **Eremitarz** *pustelnik, samotnik*. <Gr. erēmítēs = pustelnik>

× **Eremitarja**, i, lm. e p. **Erem**. <Z Gr. erēmítēs = pustelnik>

× **Eremitarz**, a, lm. e p. **Eremita**.

[**Erešt**, u, lm. y] = **Arešt**.

[**Erezie!**] *wołanie na owce przy nadawaniu im innego kierunku*. <Zap. z Węg. őrizkedik = strzec ś.>

Erfajl, a, lm. e noż. *piłnik grubo cięty*. <?>
Erga, i, lm. i fiz. w układzie miar bezwzględny
jednostka do mierzenia pracy czyli energii, praca
potrzebna do pokonania jednej dyny na przestrzeni
jednego centymetra. <Now. z Gr. érgon = praca>

×**Ergal, a**, blm. fiz. *energja potencjalna*. <Now.
z Gr. érgon = praca>

×**Ergocista, y**, lm. ści ten, co uparcie dysputu-
je. <Z Fr. ergoter = uparcie dysputować>

Ergograf, u, lm. y przyrząd do zapisywania ilo-
ści wykonywanej pracy. <Now. z Gr. érgon =
praca + -gráfos = -pis>

Ergometrja, i, blm. (w naukach przyrodniczych)
mierzenie pracy.

Ergometryczny przym. od **Ergometrja**: Przy-
rząd E.

Ergotyna, y, blm. apt. *wyciąg ze sporyszu*.
<Z Fr. ergot = sporysz>

Ergotyzm, u, blm. *skłonność do sporów*: E. teo-
logiczny rozprzestrzenił ś. w stanie świeckim
społeczeństwa. Chm. <Fr. ergotisme>

Ergometr, u, lm. y *urządzenie do mierzenia deli-*
katności tkaniny, wełn o mierz. <Now. z Gr.
érion = wełna + métron = -mierz>

!**Erkier, u**, lm. y *ganek, balkon*: Grube mury,
erkierzy, wieże narożne i okna, opatrzone kra-
tami. Tat. <Nm. Aerker a. Erker, skąd też Al-
kierz>

Erkusza, i, lm. i zool. (cyprinus phoxinus)
rodzaj ryby. <?>

[**Erlík, a**, lm. i] p. [Jarłyk].

×**Ermitaż, u**, lm. e p. **Erem**. <Fr. ermitage>

Ernagiel, gla, lm. gie powr. *kołek drewniany*
a. rogowy do rozkręcania liny a. sznurka w da-
nym miejscu, aby w nie wsadzić koniec drugiej li-
ny, drugiego sznurka, przy szpicowaniu (p. Szpi-
cować). <Nm. Oehrnagel>

×**Erogować, uje**, owal *wyprosić*: Wynagro-
dzenie kosztów, już na dawnych sejmach ero-
gowanych. Paw. <Z Łć. erogare = wybrać, wy-
prosić>

Eros, a, blm. fil. I. *miłość* (pojęcie zapoży-
czone przez filozofów greckich z mitologii: Empe-
dokles, Heraklit), *jako jedna z zasad wszechrzeczy*
(drugą — nienawiść), pierwiastek syntezujący,
organizujący we wszechświecie. 2. (w filozofji Pla-
tona) p. **Miłość**. <Gr. éros = miłość>

Erotematyczny, Sokratyczny fil. *polegający na*
pytaniach i odpowiedziach; prowadzony metodą za-
dawania pytań, posługujący ś pytaniami: Nauczanie
erotematyczne. Wykład E. Metoda nauczania
erotematyczna. Por. **Akroamatyczny**. <Gr.
erotématikós>

!**Erotoman, a**, lm. i *człowiek, podlegający obłądo-*
wi miłosnemu: Większość inteligentnych eroto-
manów wywodzi pewno swój ród od kochanka i
niewolnika celtyckiej wróżki. Mat. I. <Gr.
erotómánēs>

Erotycznie przys. od **Erotyczny**: Pomimo wro-
dzonej nieśmiałości do kobiet, serce jednak po-
czywa w nim bić E. Kasz.

Erotyczny miłości płciowej dotyczący, *lubieżny*:
Wiersz, sonet E. <Z Gr. erotikós = miłosny>

Erotyk, u, lm. i *wiersz miłosny*. <Gr. erotí-
kón = utwór miłosny>

Erotyzm, u, blm. *kierunek w literaturze, które-*
go głównym przedmiotem jest miłość płciowa.
<Now. z Gr. éros = miłość>

Erozja, i, lm. e gie. *wyżłabujące działanie wo-*
dų płynącej (działalność linyjna w przeciwstawieniu

do *działalności powierzchniowej czyli ablacji*). <Łć.
erosio>

Erozyjny przym. od **Erozja**: Kraina erozyjna.
Erozyjne doliny rzek. Gie.: Góry erozyjne = góry
powstałe z równiny wskutek gęstego jej pokrajania
przez erozję.

Erpetologja, i, blm. *część zoologii, dotycząca ga-*
dów. <Now. z G. herpetón = płaz, gad + -logia
= nauka>

Errata, y, lm. y ż. a. **Errata, errat**, blp. ni-
spis *omyłek drukarskich, sprostowania*. <Łć. erra-
ta = omyłki>

Erratyeczny gie.: Głazy erratyczne = *uniesione*
przez lodowce i osadzone w innym miejscu, in. gła-
zy błędne. <Łć. erraticus>

×**Erszt, a**, lm. owie p. **Herszt**.

+**Erszyb, u**, lm. y, +**Herszyb** gór. (w kopal-
niach olkuskich) *szyb główny*. <Nm. erb = dzie-
dziecny + Szyb>

Erubescyt, u, blm. tech. *rodzaj rudy miedzianej*.
<Now. z Łć. erubescere = czerwienieć>

Erudycja, i, blm. I. *wiedza rozległa i grunto-*
wna. 2. *niek. głęboka znajomość literatur klasycznych*.
<Łć. eruditio>

Erudycyjnie przys. od **Erudycyjny**: Mickiewicz
potrafił obudzić w słuchaczach zajęcie dla dzie-
jów literatury łacińskiej, która bywała zazwy-
czaj rutynicznie, oschle, wyłącznie E. traktowa-
na. Chm.

Erudycyjny przym. od **Erudycja**: Nie wdaje ś.
w żadne pożyczane, wyszukane, erudycyjne wy-
słowienia. Lel. Francuskie i niemieckie erudy-
cyjne nowostki. Lel. (= naukowe).

Erudyt, a, lm. ci, **Erudyta** *człowiek, mający roz-*
ległe i gruntowne wiadomości. <Łć. eruditus>

Erudyta, y, lm. ci p. **Erudyt**.

Erudytka, i, lm. i forma ż. od **Erudyt**.

Erupcja, i, lm. e *wybuch (wulkanu)*: E. wulka-
niczna. Góra zwykle pewnymi symptomatami
zapowiada każdą mającą nastąpić erupeję.
Krasz. <Łć. eruptio>

×**Erygować, uje**, owal I. *wznieść, postawić, wy-*
budować, założyć, ufundować: Szkoły erygowane
być nie mają. Vol. Tutejszy kościół przez kogo
erygowany, niewiadomo. Gac. 2. *wysztyftować,*
utworzyć, uformować, wystawić: Przychodził z cho-
ragwią swoją nowo zaciężną, na tę kampanję
erygowaną. Dyak. Erygował z gruntu regiment
ordynacki. Rol. Związki wojskowe z krzywdą
ojczyzny, a na pociechę nieprzyjaciół erygowa-
ne. Sienk. (= zawiązane). 3. *nakreślić, sporządzić*:
Na papierze, podług zwyczaju wojennego, szyk
erygowali. Dyak. Kazałem ministrowi Adersowi
w gwiazdy patrzyć... Zaraz erygował figurę
i mówi, że złe są konjunktury. Sienk. Mistrz
misterną laseczką począł kreślić jakieś figury
i, erygowawszy jakąś figurę, podniósł ś. i szep-
tał jakieś wyrazy. Przybor. <Łć. erigere>

×**Erygowanie, a**, blm., *czynność cz. Erygować*:
Znalazł ś. fundusz na E. siedmiu batalionów
strzelców. T. K.

Eryka, i, lm. i *roś. wrzos*: Wielkie liście beto-
nji i drobne eryki rzucały na ścianie cienie dzi-
waczne. Morz. <Gr. erikē>

!**Erystyczny** sprzeczący ś., *spory prowadzący*:
Dialektyka erystyczna, czyli sztuka posiadania
zawsze racji. <Z Gr. eristikós = sporny, sprzecz-
ny>

Erytrocentauryna, y, blm. apt. *substancja kry-*
staliczna, otrzymywana z rośliny tyśiącznik ser-

decznik. <Now. z Gr. erythrós = czerwony + kentaúrios = Centaury >

Erytrofitoskop, u, lm. y fiz. p. **Erytroskop**.

Erytrofleina, y, blm. apt. trująca krystaliczna substancja, otrzymywana z kory drzewa erythrophaeum guinense.

Erytroglucyna, y, blm. chem. p. **Erytryt**. <Now. z Gr. erythrós = czerwony + glykys = słodki >

Erytromannit, u, blm. chem. p. **Erytryt**. <Now. z Gr. erythrós = czerwony + Manna >

Erytroskop, u, lm. y, **Erytrofitoskop** fiz. przyrząd optyczny, rodzaj okularów, złożonych z dwu szkieł różnobarwnych, przez które rośliny zielone wydają ś. czerwonymi, a różne inne zabarwienia w osobliwy sposób przeinaczone. <Now. z Gr. erythrós = czerwony + skopós = - widz >

Erytrozyna, y, blm. tech. barwnik czerwony. <Now. z Gr. erythrós = czerwony >

Erytryt, u, blm., **Erytromannit**, **Erytroglucyna** chem. alkohol czterohydroksylowy, C₄H₁₀O₄, in. ficyt. <Now. z Gr. erythrós = czerwony >

1. **Es**, a, lm. **esy**, **Xessy** l. jedno oko na kostce, a daw. i na karcie (= as): Kostki wzięwszy, rzucił esy. Haur. Przen.: Zawsze umysł jednaki, lub esy lub zesy kość padnie, nie zmiesza go, nie rzuci z imprezy. Pot. (= cokolwiek mu ś. zdarzy). Niechaj już wedle ich wyroku lub es, lub zes, ja za prawo przyjmuję. Orzech. (= cokolwiekbądź). 2. **X** najmniejszy gwizdek: złota a srebra: Jeśli to pójdzie na wagę, wiem, że wiele mu essów nie będzie dostawać. Boh. <Z Łé. as = pieniądz miedziany >

2. **Es**, a, lm. y 1. kształt łacińskiej litery S, gzygzał, wykretas: Gąsienica esem lezie. Troc 2. nieod. nazwa litery S. 3. a. **Esak** nóż skrzywiony w kształcie S. 4. część kaptela. 5. w lm. rodzaj przyrządów haczykowatych: Haczyki te musiały być, jak teraz esy. Bud. U flisów esy zakładają ś. na oszewkę podezas gwałtownej fali, i na tych drugi i trzeci rząd tarcie ś. kładzie, gdy wysoko bije fala. L. 6. **Esy-floresy** = ozdoby w gzygżaki, girlandy i inne linje nieregularne. 7. [Es] skobelek blaszany cienki formy litery S do zabijania w czołach drewna, żeby nie pękalo (w dębiny). 8. leśn. sztuca drzewa leśbowego, w dwóch przeciwnych kierunkach lukowato w kształcie litery S wzrosła. 9. w lm. muz. nieod. dwa wycięcia w górnej dekadzie narzędzi smyczkowych kształtu S. <Od głoski S >

3. **Es** nieod. muz. nuta e z bemolem, czyli obniżona o pół tonu, równająca ś. dis (na narzędziach utemperowanych): Symfonia es dur a. es major. Gama (z) es minor. <E muz. †(e)s, cecha bemoli >

Esak, a, lm. i p. 2. **Es**.

[Esancja, i, lm. e] p. **Esencja**.

Esaul, a, lm. owie p. **Asawuła**: Pułkownik czerkaski pełnił funkcję esaula generalnego, t. j. szefa sztabu przy osobie komisarza. Jeż. Odpowiedzieli esaulowie ze straży. Sienk.

Esaula, y, lm. owie = **Asawuła**: Zawołali, poszedłem; nie iść nie można było: E. prowadził. Jeż. (= ekonom, karbowy). <p. **Asawuła** >

Esawuł, a, lm. owie = **Asawuła**.

Esbukiet, u, blm. rodzaj perfum: Podniosła do góry chusteczkę od nosa batystową, woń esbukietu wydająca. Jeż. <Fr. esbouquet, skrócone z essence de bouquet = esencja bukietowa >

Eschatokół, oł, lm. oły zakończenie pisma: Tego, co nasze dokumenta XII wieku w swym protokole i eschatokole podają, nie należy brać na serjo. Kętrz. <Gr. eschatokóllion = ostatnia stronica pisma >

Eschatologja, i, blm. nauka kościoła o rzeczach ostatecznych, t. j. o śmierci, sądzie ostatecznym i życiu pozagrobowym. <Now. z Gr. éschatos = ostatni + -logia = nauka >

Eseista, y, lm. ści autor szkiców; pisarz, uzdolniony do pisania szkiców. <Ang. essayist >

Esencja, i, lm. e, [Esancja, Asencja] l. roztwór skoncentrowany, zawierający najdłowiejsze składniki, wyciągnięte z jakiegos ciała, wyciąg, wywar, odwar, dekolt, ekstrakt: E. z ziół. E. herbatty. E. poncezowa. E. octowa. 2. przen. treść, istota, osnowa, wątek: Jest E. i kadencja. Prz. E. pisma tego ta. Troc. 3. E. węgierska = drogi gatunek wina węgierskiego. 4. <chem. p. **Eteryczny**. 5. <fil. p. lep. **Istota**. <Łé. essentia >

<Esencjalnie przys. od **Esencjalny**. Bobr.

<Esencjalność, i, blm. rz. od **Esencjalny**.

<Esencjalny l. p. **Esencjonalny**: Kilka słów esencjonalnych kazat bardzo cienkim piórkciem napisać, aby potem mógł one wyskrobać. Mat. 2. fil. w logice: dotyczący istoty rzeczy, cech zasadniczych, pierwotnych: Definicja esencjalna (lep. definicju istoty; określenie za pomocą cech pierwotnych).

Esencjonalnie przys. od **Esencjonalny**: Zmienić E. formę rządu. Kal. Systemat E. teologiczny. Rol.

Esencjonalność, i, blm. rz. od **Esencjonalny**.

Esencjonalny l. złożony z najistotniejszych składników, pożywny, posilny, mocny: Pokarm E. 2. przen. pełen treści, treściwy, związany, silny: Mowa esencjonalna. 3. a. <Esencjalny przen. stanowiący istotę rzeczy, istotny, ważny: Nie możemy mu racji i słuszności odmówić w tym esencjonalnym punkcie. Jaroeh. <Z Łé. essentia = byt, istota >

Eseńczyk, a, lm. cy członek pewnej sekty żydowskiej z czasów Chrystusa. <Z Hb. asá = leczyć, Ohald. ásaya >

Eses nieod. muz. nuta e z bemolem podwójnym, czyli dwakroć obniżona, równająca ś. d. <E muz. †(e)s, cecha podwójnych bemoli >

[E sil] p. **Si!**

[Esi!] wykrzyknik przy odpędzaniu kur.

<Esisty p. **Esowaty**: Drzwi stolarskiej roboty z esistemi zawiasami (wiek XVIII). <Od nazwy litery S >

Eskadra, y, lm. y część floty, złożona z kilku okrętów. <Fr. escadre >

Eskadron, u, lm. y l. p. **Szwadron**. 2. część pułku jazdy, złożona z czterech kompanji. <Fr. escadron >

Eskadronista, y, lm. ści l. dowódca szwadronu, rotmistrz. 2. kardynał, który w konklawe nie jest stronikiem żadnego dworu.

Eskadrowy przym. od **Eskadra**: Pancernik E.

!Eskalada, y, lm. y wdzieranie ś. na mury po drabinach; zakradanie ś. zlodzieja nie przez drzwi: O eskaladzie nie było co myśleć. Górs. <Fr. escalade >

!Eskaladować, uje, ował wdzierać ś. dokąd po drabinach; wchodzić nie przez drzwi. <Fr. escalader >

!Eskaladowanie, a, blm., czynność cz. **Eskaladować**: Możeby ś. nie kompromitował aż do eskaladowania endzych murów. Es.

Eskamoter, a, lm. owie kuglarz; zręczny złodziej; człowiek, oszukujący przy grze w karty.

Eskamoterski przym. od **Eskamoter**: Sztuczka eskamoterska.

Eskamotować, uje, ował l. pokazywać sztuki kuglarskie. 2. kraść zręcznie: Wiedzą, żem eska-

motował woreczek z pieniędzmi wekslarza. Drz. <Fr. escamoter>

Eskamotowanie, a, bhm., czynność cz. **Eskamotować**.

Eskapada, y, lm. y l. *falszyny skok konia*. 2. *wyburzenie, swawola*: Szeptano jeszcze nazajutrz o podejrzaną eskapadzie. Krasz. <Fr. escapade>

× **Eskarpa**, y, lm. y p. **Skarpa**. <Fr. escarpe>

Esklander, dru, lm. dry, **Esklandra** *zgorzenie, skandal*: Nie wystawisz sobie, co za E. sprawiło w okolicy naszej to małżeństwo. Orzesz. <Fr. esclandre>

Esklandra, y, lm. y p. **Esklander**: Cóż mam począć? Odprawę dać? Jeszcze gorzej, E. Jeż.

× **Esklaważ**, u, lm. e *rodzaj bransolety*: Kaftanik z szarego płótna z długimi rękawami, zakończonymi esklaważami żelaznymi, mosiężnymi bez kamieni i pozłoty. Ochoc. <Fr. esclavage dosł. = niewola>

Eskont, u, lm. y = **Dyskont**. <Fr. escompte>

Eskonto nieod. p. **Dyskont**.

Eskontować, uje, ował = **Dyskontować**. <Fr. escompter>

Eskontowanie, a, bhm., czynność cz. **Eskontować**.

Eskorta, y, lm. y *straż ochronna dla bezpieczeństwa w drodze, konwój*: Jechał pod eskortą. <Fr. escorte>

Eskortować, uje, ował kogo = *stanowić czyją eskortę, zbrojnie odprowadzać, towarzyszyć komu jako straż honorowa; konwojować*: E. aresztantów. Przen. *odprowadzać*: Panie opuściły salon, eskortowane do powozów przez wymokłe hrabiątko. Bał. Ir.: Często ją eskortował do domu (= *towarzyszył jej mimo jej chęci*). <Fr. escorter>

Eskortowanie, a, bhm., czynność cz. **Eskortować**.

× **Eskortysta**, y, lm. ścl ten, *co eskortuje*.

Eskulap, a, lm. owie żart. *lekarz, doktor, konsyljarz*. <Łć. Aesculapius (= Gr. Asklepiós) = imię lekarza mitycznego>

Eskuletyna, y, bhm. chem. *związek C₁₈H₁₂O₈, powstający z eskuliny, która, przybierając cząsteczkę wody, rozpada ś. na cukier i eskuletynę*. <p. Eskulina>

Eskulina, y, bhm. chem. *glukozyd z kasztana gorzkiego, C₈₀H₃₄O₁₉, in. tucz. n. k.* <Now. z Łć. nazw. kasztana esculus dosł. = jadalny>

× **Eskwibelka**, i, lm. i myśl. *rodzaj fuzji myśliwskiej*: Szturkały i w zwierza te gwintówki, muszkiety, madrytki, eskwibelki. Sp. <?>

[**Eso**, a, lm. a a. y] 1. *żelazo w kształcie litery S, którym umocowuje ś. siekierkę na toporzy-sku*. 2. *ozdoba na drzewiach*. 3. *wzór na pisan-kach*: Esa i wiatraczki.

Esowatość, i, bhm. rz. od **Esowaty**. <Od nazwy litery S>

Esowaty, × **Esisty** *mający postać litery S*: Munsztuk z czarnką krótką esowatą. Dor. Anat.: Kiszka esowata (S romanum) = *końcowa część kiszki grubej*, in. × *kiszka esowa zagięta*, × *esowe zagięcie*, zgięcie biodrowe okrężnicy.

× **Esowiec**, wea, lm. wea bud. p. **Esownik**.

Esownica, y, lm. e p. **Esownik**.

Esownik, a, lm. i, **Esownica**, × **Esowiec** bud. *członek kroju, np. gzems, z brzegu złobisty, przy nasadzie wyjułki na podobieństwo litery S*, in. gruszc: E. prosty i odwrotny. <Od nazwy litery S>

× **Esowy** anat. p. **Esowaty**.

Esówka, i, lm. i *rodzaj dachówki, in. dachówka holenderska*. <Od formy i nazwy litery S>

Espanjoleta, y, lm. y *drążek do zamykania okna*. <Fr. espagnolette>

Esparceta, y, bhm. bot. p. **Sparceta**. <Fr. esparcette>

Esparto, a, bhm. kosz. *gatunek ryżu do pleceniakoszyków*. <Hp. esparto = roślina, Łć. spartum>

Esperantyzm, u, bhm. *teoria, mająca na celu rozpowszechnianie języka międzynarodowego Esperanto*: Propaganda esperantyzmu.

Esplanada, y, lm. y *plaszczyna sztucznie wygładzona, szereg przed warownią a. budowlą*. <Fr. esplanade>

× **Estafeta**, y, lm. y p. **Sztafeta**: O czym gdy ś. dowiedział, zaraz wysłał estafety do kancelarza lit. i do Sapięhy podkanclerzego lit. Mat. <p. Sztafeta>

Estakada, y, lm. y l. *pomost, wchodzący dlaoko w morze dla spacerujących w miejscach kąpielowych*. 2. *rodzaj tamy, urządzonej na rzece przez wbitie wielkich pali*. <Fr. estacade>

× **Estamp**, u, lm. y *rycina rzuńta na miedzi, kopiersztych, miedzioryt*. <Fr. estampe>

Ester, u, lm. y, **Estr** chem. *produkt zastąpienia wodoru w kwasie przez rodnik alkoholowy, eter złożony*. <Now., może sztucznie z eter>

Esteta, y, lm. ei fil. *człowiek, pisarz wszystko rozważający ze stanowiska estetycznego; skłonny, zdolny dostrzegać i oceniać w rzeczach tylko stronę estetyczną; przesadnie, jednostronnie wrażliwy na piękno i brzydotę*. <Gr. aisthētēs dosł. = czujący, dostrzegający>

Estetycznie przys. od **Estetyczny**: Charakter głównej postaci nie może być ani E. ani etycznie uważany za dobry. Chm. (= *pod względem estetycznym*).

Estetyczność, i, bhm. rz. od **Estetyczny**.

Estetyczny fil. (i posp.) 1. *do estetyki należący, w zakresie estetyki wchodzący*. 2. *do sądów o pięknie a. brzydocie zdolny, przydatny*: Zmysł, smak E. 3. *z wymaganiami estetyki zgodny*. 4. *warunkom piękna odpowiadający, poczucie smaku zadawalniający, piękny, gustowny*: Strój E. Postać estetyczna. <Gr. aisthētikós dosł. = zdolny czuć, pojmować>

Estetyk, a, lm. ey fil. (i posp.) 1. *badacz, znawca piękna i sztuki; uczyony, specjalista poświęcający ś. estetyce; autor estetyki a. rozpraw o pięknie*. 2. *człowiek obdarzony smakiem, poczuciem piękna*. 3. *człowiek dbały o piękno, wybredny w rzeczach piękna*. <Gr. aisthētikós = zdolny do czucia>

Estetyka, i, bhm. fil. 1. *nauka o czuciach, o zmysłach*. 2. E. *transcendentalna* (Kant) = *teoria czasu i przestrzeni jako form intuicyjnych, w które umysł ujmuje wszelkie doświadczenie zmysłowe*. 3. *nauka o pięknie i sztuce; nauka o smaku, guście w rzeczach piękna*. 4. *warunki a. względy piękna; piękno*: Brak estetyki (= *piękna*). E. *zaniedbana* (= *względy piękna zaniedbane*). <Now. z Gr. aisthētiké ż., p. Estetyczny>

Estetyzm, u, bhm. fil. *kierunek filozoficzno-literacki, rozważający i oceniający wszystko ze stanowiska wyłączenie estetycznego; przesadnie, jednostronne rozmiłowanie ś. w pięknie*. Por. Dyletantyzm.

× **Estez-ologia**, i, bhm. anat. p. **Estezjologia**.

× **Estezjologia**, i, bhm., × **Estezologia** anat. *nauka o narzędziach zmysłowych*.

Estr, u, lm. y chem. p. **Ester**.

Estrada, y, Im. y *wzniesienie, podwyższenie, trybuna, szczeg. dla artystów koncertujących*: E. koncertowa. Kwiatem dam \hat{s} . pokrywa E. szeroka. Słow. <Fr. estrade>

Estradowy przym. od **Estrada, koncertowy**: Pospisy estradowe.

Estraganek, nka, Im. nki bot. = *Bylica draganek*. <p. Estragon>

Estragon, u, Im. y bot. p. *Bylica*. <Fr. estragon>

Estragonowy przym. od **Estragon**: Ocet E.

Estrapada, y, Im. y *zrzucanie zлочыńcy za ręce uwiązane z szubienicy, żeby mu \hat{s} . ręce wywinęły*. <Fr. estrapade>

Estyma, y, bIm., X Estymacja *poważanie, szacunek, cześć, uszanowanie*: Dla tej potwarzy mało dawnej o nim nie utracili estymy. Star. Wiek, co sobie zasłużył na mądrego imię, w małej przecie rozumnych ludzi ma estymie. Węg. <Z Łć. aestimare = cenić>

Estymacja, i, bIm. p. Estyma. <Łć. aestimatio>

Estymator, a, Im. owie *czciciel, wielbiciel, adorator, admirał*: Pan Jan to E. wielki wdzięków pani. Zabł. <Łć. aestimator>

Estymatorka, i, Im. i forma \hat{z} . od **Estymator**.

Estymować, uje, ował *czcić, poważać, szanować, cenić*: Posyła oboźnego, wiele estymowanego przez zagorzałego barszczanina. Rol. <Łć. aestimare>

Estymowanie, a, bIm., czynność cz. **Estymować**.

Esy, ów, bIp. p. 2. Es.

!Eszafot, u, Im. y p. *Szafot*. <Fr. échafaud>

Eszelon, u, Im. y woj. *jeden z oddziałów różnej wielkości, na które dzielą \hat{s} . pulki podczas podróży*: Nasz pułk stanął eszelonami w asekuracji dział. Gocz. <Fr. échelon>

!Eszofować się, uje \hat{s} , ował \hat{s} . *rozgniewać \hat{s} , wnieść \hat{s}* . <Fr. s'échauffer>

!Eszofowanie się, a \hat{s} , bIm., czynność cz. **Eszofować \hat{s}** .

Es nieod. nazwa litery \hat{S} .

[Eszplikować się, uje \hat{s} , ował \hat{s} .] p. **Eksplikować**.

Et! at! ehl! *Et daj mi pokój!*

!Etablisować, uje, ował p. **Etablizować**.

!Etablisowanie, a, bIm., czynność cz. **Etablisować**.

!Etablizować, uje, ował, !Etablisować, !Etablować *otwierać zakład przemysłowy a. handlowy*. <Z Fr. établir = ustawiać>

!Etablizowanie, a, bIm., czynność cz. **Etablizować**.

Etablon, u, Im. y ręk. *część skóry odcięta na rękawiczkę*. <Może Fr. tabloin = deseczka>

Etablonować, uje, ował ręk. *wyrobić, wyścięgnąć etablon do zamierzonych wymiarów rękawiczki*.

Etablonowanie, a, bIm., czynność cz. **Etablonować**.

!Etablować, uje, ował p. **Etablizować**. **!E. \hat{s} .** *urządzić \hat{s} , załatwić \hat{s} . z urządzeniem czego, np. handlu, fabryki*.

!Etablowanie, a, bIm., czynność cz. **Etablować**.

!Etablowanie się, a \hat{s} , bIm., czynność cz. **Etablować \hat{s}** .

!Etałaż, u, Im. e *wystawa przed sklepem*: Etałaże sklepowe wypływają na trotuar falą porcelany, lub kaskadą kolorowych tkanin. Zap. <Fr. étalage>

Etałon, u, Im. y (pewnej jednostki miar) = *miara uznana za urzędową, z którą porównywane by mają miary w powszechnym użyciu będące, pierwotny wzór, prototyp, wzorzec*: E. metra, kilograma. <Fr. étalon>

Etaminowy z tkaniny wełnianej zrobiony: Dobrze skrojona etaminowa sukienka. Zap. <Fr. étamine = tkanina wełniana>

Etan, u, bIm., X Etylowódor chem. *węglowódor ze składem C₂H₆, drugi w szeregu metanowym*. <Now. z Gr. aithein = palić \hat{s} .>

Etap, u, Im. y i. *żywność dla żołnierzy, prowiant; zakupienie i rozdawanie żołnierzom prowiantu*. **2. a. Etapa** *miejsce odpoczynku dla żołnierzy ze składem żywności, stacja dla wyciecznika i wyżywienia komend wojskowych*. Przen.: W podróży Tynna stanowiła E. dla wyciecznika. Rol. Przen.: (Świeżawski) stanowi ostatni E. w rozwoju chaotyckości epigonów Iolewelskich. Smol. **3. transportowanie więźniów pod strażą do miejsca sądu a. kary**: Odesiać kogo etapem a. X po etapie. <Fr. étape>

Etapa, y, Im. y p. **Etap**: *Nazajutrz posunięto \hat{s} . dalej i zatrzymano \hat{s} . na nowej etapie, która ich do Dniestrz zbliżała*. Jeż.

Etapowy przym. od **Etap**: Droga etapowa (= droga, którą wojsko a. więźniowie przechodzą).

Etat, u, Im. y i. (w gospodarstwie) *wykaz spodziewanych dochodów i wydatków na jeden rok a. na dłuższy czas*: E. materialny leśny = roczny dochód drzewa, planem gospodarczym wskazany. E. rębów, ciąg = obszar lasu, przeznaczonego według rocznego planu do wycięcia. E. uprawy sztucznej = wykaz obszaru gruntu leśnego, przypadającego do uprawy rocznej. **2.** (w skarbowości państwowej) = a) *część budżetu, dotycząca \hat{s} . pojedynczej gałęzi administracyjnej*: Wstąpił jako ochotnik do służby w wojsku Ks. Warszawskiego dnia 25 maja 1809 (3 maja według etatu, datowanego w Fontainebleau d. 3 kwietnia 1814 r.). Big. Przen.: Łacinnik, człek starego etatu, głupstw gadać nie będzie. Krasz. (= starego autoramentu, starej daty). b) *E. skarbowy (często) = budżet ogólny państwa*. c) *stala placu urzędnika, zamieszczona w budżecie*: Być na etacie. Spaść z etatu (= być usuniętym ze służby z powodu zniesienia posady). W tej parafji jest E. dla wikariusza. <Fr. état>

Etatowy przym. od **Etat**: a) *Szkoła etatowa (= objęta budżetem)*. b) *Miejsce etatowe (= do którego przywiązana jest stała pensja, płatne)*. Urzędnik E. (= będący na stałej posadzie).

Etaż, u, Im. e i. **! piętro**. **2. ręk.** *przycinanie skóry porożonej na palce, według długości palców ręki*. <Fr. étage>

Etazerka, i, Im. i i. *sprzęt, składający \hat{s} . z kilku półek do książek, papierów i t. p.; wisząca półka bez boków*. **2. palera, naczynie na wysokości nóżce**: E. do owoców, do kwiatów. <Fr. étagère>

Etc, p. Etcetera.

Etcetera, w skręceniu Etc. i tak dalej, i tam dalej, i tym podobne. <Łć. et = i + cetera = inne>

Eten, u, bIm. chem. p. **Etylen**. <Now. z Gr. aithein = palić \hat{s} .>

Etenil, u, bIm. chem. rodnik C₂H₂, *winil*. <Now. z Gr. aithein = palić \hat{s} .>

Eter, u, bIm. i. Im. y chem. = a) *związek organiczny, w którym dwa rodniki alkoholowe są związane za pomocą atomu tlenu*: E. dwuetylowy, b). E. siarczany. b) p. **Ester**. c) *handlowa nazwa*

przetworów, posiadających zapachy owocowe. 2. fil = a) (i w fizyce starożytnej) a. Kwintesencja substancja ognista, bardzo subtelna; jeden z żywiołów kosmicznych, piąty najniższy żywioł filozofów starożytnych; zasada bytu i źródło życia, substancja, z której s. składa sfera gwiazd stałych, obdarzona ruchem doskonałym, kołowym i jednostajnym. b) dusza świata; pierwiastek a. zasada kosmiczna, z której powstał byt widomy i myśl wszelka. c) (w filozofii nowożytnej) p. niżej. 3. fiz. = a) (w fizyce starożytnej) p. wyżej. b) (w fizyce nowej i w filozofii nowożytnej) substancja hipotetyczna, bezpośrednio zmysłami naszymi nieujęta, wypełniająca wszechświat, której drgania stanowią światło, substancja, według pojęć obecnych będąca roznośicielem objawów elektrycznych, in. E. świetlny. <Gr. aithér>

× Eternie przys. od Eterny, jak w niebie, nie po ziemi: Żyje E. w modlitwie i pieśni. Pol.

× Eternizować, uje, owa! uwieczniać: Gdy obyczaje z winy czasów nadpowsane do swej kluby przywiedziesz, nie tylko imię swoje eternizujesz, ale i tron królewski potomności utwierdzisz. Szaj. <Fr. éterniser>

× Eternizowanie, a, blm., czynność cz. Eternizować.

× Eterny p. Eteryzny: Pieśnią proroczą, z tajemnic duchowych począta, eterna. Pol. <p. Eter>

Eteromanja, i, blm. skłonność do odurzania s. eterem: Jak wytłumaczyć eteromanję pospólstwa w Anglii? Nagan. <Now. z Gr. aithér = eter + Manja>

Eterowy przym. od Eter: Lampka eterowa.

Eteryzność, i, blm. rz. od Eteryzny: Takiej eteryzności ducha nie zdarzyło mi s. jeszcze spotkać w żadnej kobiecie. Kaczk.

Eteryzny I. chem.: Olejki eteryczne = ciecz lotne, zawarte w różnych częściach roślin, zwykle silnie pachnące, najczęściej mieszaniny, złożone z różnych węglowodorów, aldehydów i estrów, in. × esencje. 2. a. × Eterny przen. lekki, powiewny, wiotki, subtelny, niematerialny, nieziemski: Postać eteryczna. Takie istoty są dziwnie eteryczne i poetyczne w słowach, ale często bardzo prozaiczne i praktyczne w życiu. Bał. Właściwość umysłu, nadmiarem eterycznej wyobraźni nacechowana. Chm.

Eteryfikacja, i, blm. chem. zamiana na eter a. estr. <Now. z Gr. aithér = eter + Lc. -ficatio = czynienie>

× Eteryyn, u, blm. chem. p. Etylen. <Now. z Gr. aithér>

× Eteryzacja, i, lm. e lek. zmiezczenie za pomocą eteru.

× Eteryzować, uje, owa! zmiezczać za pomocą eteru.

× Eteryzowanie, a, blm., czynność cz. Eteryzować, eteryzacja.

Eterzaga, i, lm. i (eter-zaga), Eterzega stol. pilka największa do rznięcia drzewa. <Nm. Oertersäge>

Eterzega, i, lm. i (eter-zega) stol. p. Eterzaga. Etin, u, blm. chem. = Acetylen. <Now. z Gr. aithein = palić s.>

Etiud, u, lm. y I. a. Etiuda muz. ćwiczenie, wprawka, egzercycja w formie kompozycji: Etiudy Szopenowskie są arcydziełami. 2. × w lm. rysunki dla uprawy robione; wzory początkowe do rysowania. <Fr. étude ž.>

Etiuda, y, lm. y p. Etiud.

× Etjologiczny przym. od Etjologia; × Ajtjologiczny przyczynowy.

Etjologia, i, blm., × Ajtjologia lek. nauka o przyczynach chorób. <Now. z Gr. aitia = przyczyna + logia = nauka>

× Etman, a, lm. i p. Hetman.

× Etnicy, ków, blp. poganie, bałwochwalcy. <Gr. późn. ethnikos>

Etniczny cech odrębnych narodu dotyczący, narodowy: Grupa etniczna. Cywilizacja amerykańska pochłania życie etniczne pokoleń indyjskich.

Etnogienja, i, blm. nauka o tworzeniu s. narodów. <Now. z Gr. éthnos = plemię + -genia = pochodzenie>

Etnogonja, i, blm. nauka o pochodzeniu ludów. <Now. z Gr. éthnos = plemię + -gonia = początek>

Etnograf, a, lm. owie badacz etnografji, ludoznawca. <Now. z Gr. éthnos = plemię + -gráfos = opisujący>

Etnograficznie przys. od Etnograficzny: Jak daleko kraj jakiś rozciąga s. E.

Etnograficzny przym. od Etnografja I. etnografji jako nauki dotyczący: Prace etnograficzne. 2. pewnego plemienia dotyczący: Obszar E.

Etnografja, i, blm. nauka, mająca za przedmiot opisanie narodów z ich zwyczajami i obyczajami, ludoznawstwo. <Now. z Gr. éthnos = plemię + -grafia = opis>

Etnologiczny przym. od Etnologia.

Etnologia, i, blm. nauka o ludach pod względem ich pochodzenia, zwyczajów i obyczajów, cech, ras i t. p. <Now. z Gr. éthnos = plemię + -logia = nauka>

Etnopsychologiczny przym. od Etnopsychologia. Etnopsychologia, i, blm. fil. psychologia ludów; psychologia stosowana do objaśnienia powstania i rozwoju języka, mitów i obyczajów. Por. Psychologia. <Now. z Gr. éthnos = plemię + Psychologia>

× Etografja, i, blm. znajomość obyczajów jakiego ludu. <Now. z Gr. éthos = zwyczaj, obyczaj + -grafia = opis>

Etologia, i, blm. fil. I. nauka o obyczajach i wyobrażeniach obyczajowych; dział etnopsychologii. (O. Ribbeck). 2. nauka o charakterze, teorja psychologiczna charakteru. (J. St. Mill). P. Charakterologia. <Gr. éthologia>

[Etom detom datar data detom!] przyspiew.

!Etrona, y, lm. y koleśka, gwiazdka: Etrony nowy rok dla Francuzów są konieczną potrzebą. Koż. A. <Fr. étrenne>

Etrusk, a, lm. i naczynie etruskie: Mnóstwo marmurów, bronzów dawnych, etrusków, Krasz. <Od nazwy narodu Lc. Etruscus>

[E tsi!] p. Tsi!

[Et tada, et tada!] przyspiew.

Etycznie przys. od Etyczny: Charakter głównej postaci nie może być ani estetycznie ani E. uważany za dobry. Chm.

Etyczny fil. I. do etyki należący, ściągający s.; będący przedmiotem badań ze stanowiska etyki. 2. wymaganiom, przepisom etyki odpowiadający. 3. do sądów moralnych a. oceny dobrego i złego zdolny, przydatny: Umysł E. 4. bl. zam. moralny, obyczajny. Por. Moralny. <Gr. éthikós>

Etyk, a, lm. ey I. badacz, znawca moralności, obyczajów; uczonec, specjalista poświęcający s. etyce; autor etyki a. rozpraw o moralności. 2. bl. zam. Moralista. <p. Etyka>

Etyka, i, blm. i, fil. nauka o moralności, o obyczajach; umiejętność cnoty; nauka o cnotach i obowiązkach. Por. \times Deontologia. 2. zbiór przepisów o cnotach i obowiązkach: E. dziennikarska, lekarska. 3. bł. zam. moralność, obyczajność: Upadek etyki społecznej. Por. **Moralność**. <Gr. êthikê, dom. epistêmê = nauka obyczajności, moralności>

Etykieta, u, lm. y I. \times p. Etykieta. 2. (u intro-ligatorów i księgarzy) kartka z nazwiskiem autora i tytułem dzieła, przyklejana na grzbiecie rękopisu a. książki nieoprawnej.

Etykieta, y I. blm. ogół zwyczajów, zachowywanych w stosunkach towarzyskich, szczeg. na dworach panujących; ceremoniał. E. dworska. 2. lm. y = a) a. \times Etykieta kartka z napisem, przyklejana do naczyń a. pak. zawierających towary; kartka z receptą u naczynia z lekarstwem. b) tabliczka z napisem, przyklejana do roślin. Zdr. Etykieta. <Fr. étiquette>

Etykietałnie przys. od Etykietałny: Powitać kogo E.

Etykietałność, i, blm. rz od Etykietałny.

Etykietałny zgodny z etykietą, ceremonialny, zachowujący formy, ugrzeczniony i jednocześnie pozbawiony serdeczności: Powitanie etykietałne.

Etykieta, i, lm. i p. Etykieta: E. na lekarstwie.

Etykietować, uje, ował zaopatrywać w etykiety: E. rośliny w ogrodzie wzorowym. Etykietowana butelka. <Fr. étiqueter>

Etykietowanie, a, blm., czynność cz. Etykietować. Przen.: Porzućmy zwyczaj etykietowania niewłaściwymi nazwami opinii filozoficznych i naukowych. Kozł.

Etyl, u, blm. chem. rodnik ze składem C_2H_5 , pozostałość po odjęciu jednego atomu wodoru od etanu. <Now. z Gr. aîthein = palić ś.>

Etylamin, u, blm. chem. (w Galieji) p. Etylajak.

Etylamina, y, blm. chem. p. Etylajak.

Etylen, u, blm., Eten, \times Eteryen chem. węglowodór ze składem C_2H_4 , \times elail, \times gaz w-olej-zmienny. <Now. z Gr. aîthein = palić ś.>

Etyliden, u, blm. chem. izomeryczna z etylenem grupa CH_2CH_2 , występująca tylko w związkach. <Now. z Gr. aîthein = palić ś.>

Etylina, y, blm. chem. używa ś. tylko w złożonych: Wodan czteroeptyliny = $(C_2H_5)_4N.OH$ (tetra-ethylammoniumhydrat). <Now. z Gr. aîthein = palić ś.>

Etylajak, u, blm., Etylamina, Etylamin chem. związek $C_2H_5.NH_2$. <Now. z Gr. aîthein = palić ś.>

\times Etylowodór, oru, blm. chem. p. Eten. <Now. z Gr. aîthein = palić ś. + Wodór>

Etylowy chem. przym. od Etyl: Alkohol E. = alkohol w ścisłym znaczeniu słowa, wyskok, $C_2H_5.OH$.

Etymolog, a, lm. owie, Etymologista ten, co ś. zajmuje etymologią. <Gr. etymológos>

Etymologicznie przys. od Etymologiczny: Wyrazy pokrewne E.

Etymologiczny przym. od Etymologia: Badania etymologiczne. Słownik E. <Z Gr. etymológikós>

Etymolog, y, lm. ści p. Etymolog: Wieża Babel czyli Babel, na ziemi wyrosły, jak świadczy tenże E. Krasz.

Etymologizować, uje, ował rozprawić na zasadach etymologii, zajmować ś. etymologią, dochodzić etymologii: Koncept niemieckiego mnicha, etymologizujący o św. Wicie, zastąpił jeszcze do-wolniejszym „o widzeniu świata“ konceptem. Szaj. Z pomiędzy wszystkich Słowian my, Pola-

cy, najmniej etymologizujemy. Kawcz. <p. Ety-mologja>

Etymologizowanie, a, blm., czynność cz. Ety-mologizować.

Etymologja, i I. lm. e wypprowadzenie pochodzenia wyrazu, źródłostów, słoworód: E. jakiegoś wyrazu. E. ludowa. 2. blm. nauka o pochodzeniu wyrazów, słoworodnia, słoworód. <Gr. etymologia>

[Eu!] ahul (wykrzyknik, oznaczający biadanie): Djebo! uciyk do piekła i powiadać: Eu, co sie mi jaw zrobiło, ledwiek uciyk.

\times Eubiotyka, i, blm. (eubi-otyka) sztuka dobrego życia. <Now. z Gr. eúbios = dobrze żyjący>

Eucharystja, i, blm. sakrament Ciała i Krwi Pańskiej, Przenajświętszy Sakrament, sakrament ołtarza. <Gr. eucharistia dosł. = wdzięczność, dziękczynienie>

Eudemonista, y, lm. ści fil. I. zwolennik, wyznawca eudemonizmu w teorii etycznej. 2. człowiek kierujący ś. w postępowaniu swoim względami szczęścia osobistego a. powszechnego. <Now. z Gr. eudaimonismós = eudemonizm>

Eudemonistycznie przys. od Eudemonistyczny.

Eudemonistyczny fil. I. w duchu eudemonizmu pojęty, na zasadach eudemonizmu oparty: Etyka eudemonistyczna. Pogląd E. 2. z przepisami, wskazówkami eudemonizmu zgodny: Życie, zachowanie ś. eudemonistyczne. <Gr. eudaimonistikós>

Eudemonizm, u, blm. fil. doktryna, kierunek etyki, uznający szczęście osobiste a. powszechne za najwyższe dobro moralne, za cel i probierz moralności. Por. Hedonizm. <Gr. eudaimonismós>

Eudemonologia, i, blm. fil. umiejętność życia szczęśliwego; część etyki, traktująca o życiu szczęśliwym; zbiór przepisów, jak żyć należy, by osiągnąć szczęście. <Now. z Gr. eudaimōn = szczęśliwy + -logia = nauka>

Eudjometr, u, lm. y chem. przyrząd do analizy ciał gazowych. <Now. z Gr. eúdios = spokojny + métron = miara, -mierz>

Eudjometria, i, blm. chem. mierzenie i rozbiór ciał gazowych. <Now. z Gr. eúdios + -metria = mierzenie>

Eufemicznie przys. od Eufemiczny: Dobrą wiarę można było podejść owemi dowodami uznania i wdzięczności, o jakich E. w korespondencji między elektorem a Hoverbeckiem tylokrotnie mowa. Jaroch.

Eufemiczny, Eufemistyczny zastępujący wyrażenie drażliwe innym przyjemniej brzmiącym. <Z Gr. eúfēmos = dobrze, pomyślnie mówiący>

Eufemistycznie przys. od Eufemistyczny: Zamyka uszy na hałaśliwe stare i młode głosy antagonizmu narodowego (Niemcy i Polacy, lub eufemistycznie: Niemcy i Słowianie). Pleb.

Eufemistyczny p. Eufemiczny.

Eufemizm, u, blm. zastąpienie wyrażenia drażliwego innym przyjemniej brzmiącym, szczeg. ze względu religijnych. <Gr. eufēmismós>

Eufon, u, lm. y rodzaj narzędzia muzycznego.

\times Eufonicznie przys. od Eufoniczny.

\times Eufoniczny przym. od Eufonja, mile brzmiący, dźwięczny, harmonijny.

\times Eufonja, i, lm. e zlagodzenie przykrego dźwięku, głos przyjemny. <Gr. eufōnia>

Euforbja, i, lm. e bot. p. Wilozomlec. <Gr. euforbja>

Euforbjowy bot. Rośliny euforbjowe p. Wilozmleczowaty.

Euforja, i, blm. fil. w psychologii: *dobrze, przyjemne samopoczucie; poczucie siły, zdrowia, sprawności; cenestezja steniczna*. Por. **Cenestezja**. Przeć. **Dysforja**. <Z Gr. eufóros = dobrze ś. mający>
Eufotydy, u, lm. y min. p. **Gabro**. <Now. z Gr. eú = dobrze + fós = światło>

Eufuista, y, lm. ści nazwa poetów, odznaczających ś. wykwintną formą: Twórczość Morsztyna oceniać wypada, zaliczając go do grupy tych poetów, którzy we Włoszech miano konceptystów, w Hiszpanji kultystów, we Francji précieux, w Angliji eufuistów nosili. Chm. <Z Gr. eufyês = rosyty, ładny; dobry>

Eugienista, y, lm. śól człowiek, należący do wyższych klas społecznych: Idzie tutaj o podniesienie pospólstwa do poziomu eugeniistów. Krzyw. <Now. z Gr. eú = dobrze + génos = ród, pochodzenie>

Eugienizm, u, blm. *dobrze pochodzenie, dobre urodzenie, należenie do wyższych klas społecznych*. Przen.: Rolnictwo woła o kontrolę państwową nad powstającą śmietanką eugienizmu zwierzęcego. Krzyw. <Z Gr. eugenês = dobrze urodzony>

Eugienka, i, lm. i bot. p. **Jambusowy**. <Z imienia ż. Eugenia>

Eugenol, u, blm. apt. substancja płynna, stanowiąca część składową olejku goździkowego. <Nm. Eugenol, niby z Gr.>

Euhemerycznie przys. od **Euhemeryczny**: Mit E. wytłumaczony.

Euhemeryczny p. Euhemerystyczny.

Euhemerystyczny przym. od **Euhemeryzm**; **Ewhemerystyczny, Euhemeryczny.**

Euhemeryzm, u, blm., **Ewhemeryzm** metoda mitologiczna, polegająca na pojmowaniu istot nadprzyrodzonych, jako ludzi ubóstwionych. <Od imienia filozofa Gr. Euhémeros>

Eukaliptol, u, blm. apt. substancja płynna, stanowiąca część składową olejku eukaliptowego. <Z Gr. nazwy rośliny eukályptos>

Eukaliptowy olejek, apt. rodzaj olejku eterycznego.

Eulogja, i, lm. e chleb poświęcony. <Gr. eulogía>

× **Eunomia, i**, blm. *dobre prawo, dobry zarząd, dobra konstytucja*. <Gr. eunómia>

Eunuch, a, lm. owie, † **Eunuk** rzezaniec, kastrat × **trzebieńiec**, × **wirut**; **stróż haremu**: Nazwa E., głównie w znaczeniu pokojowca, sługi pałacowego, zrosła ś. z nazwą Słowianin. Szaj. Przen. żart. (o generale Skrzyneckim): Dziesięciu Feba sułtanie E. Słow. <Gr. eunoúchos>

† **Eunuk, a**, lm. owie p. **Eunuch**: Biali i czarni eunukowie pilnują szaraju. Mik.

Eur, u, blm., **Eurus** wiatr południowo-wschodni. <Gr. Eúros>

Eureka I. nieod. *znalazłem* (okrzyk Archimedeśa). 2. i, lm. i mł. *maszyna do obcinania końców ziarna we młynie, obłuskiwacz*. <Gr. heúrēka dosł. = znalazłem, wykrycie, okrzyk Archimedeśa, odkrywającego prawo hydrostatyczne>

Europeizm, u, blm., **Europejskość** charakter europejski, *cechy europejskie*: E. nie pozwala im wystąpić na pole czynnej działalności. Chm. <Od nazwy części świata Gr. Európe>

Europeizować, uje, ował nadawać czemu charakter europejski, *przerabiać co na sposób europejski*: Gwałtownymi środkami Rosję zewnętrznie europeizował. Spas. **E. ś. stawać ś. europejskim.**

Europeizowanie, a, blm., *czynność cz. Europeizować*: Na to E. powierzchowne ludzie XIX wieku mogli patrzeć satyrycznie. Spas.

Europeizowanie się, a ś., blm., *czynność cz. Europeizować ś.*: Cada historia Rosji od Piotra W. jest niezym innym, jeno europeizowaniem ś. staromoskiewskiego towarzystwa. Spas.

Europejski bródawnik bot. p. **Brodawnik.**

Europejskość, i, blm. p. **Europeizm**: Teraźniejszość Rosji za panowania cesarza Mikołaja z rzekomą europejskością zdała mu ś. martwym pustkowiem. Spas.

Eurus, a, blm. p. **Eur.**

Eurykles, a, lm. y bot. (euricles) *roś. z rodziny amarylkowatych*. <? Z imienia Gr. Euryklês>

× **Eurypp, u**, lm. y poet. *morze*. Troc. <Od nazwy cieśniny Gr. Eurípos>

Euryskop, u, lm. y fot. *rodzaj obiektywu fotograficznego*. <Now. z Gr. eurýs = daleki + skopēō = patrzę>

Eurytmja, i, blm. bud. *dobrze uchwycony stosunek pojedynczych części budowli do całości*. <Gr. eurythmia>

Eustyl, u, lm. e bud. *odstęp od osi do osi kolumny, wynoszący od 2 do 2½ średnic kolumny, międzystupie*. <Gr. eústulos>

× **Eutanazja, i**, blm. *śmierć w stanie łaski; śmierć lekka*. <Gr. euthanasia>

Euterpe nieod. bot. p. **Warzywnia**. <Od Gr. imienia jednej z muz: Eutérpē>

Eutychnjanin, a, lm. *anie człowiek sekty, odrzucającej naturę ludzką w Chrystusie, monofizyta*. <Od imienia założyciela sekty Futyches>

Evakuacja, i, lm. e I. *opróżnienie*: E. kraju z wojsk nieprzyjacielskich. 2. *rugowanie, usunięcie*: E. wojsk z kraju nieprzyjacielskiego. 3. *woj. opróżnienie szpitali z rannych i chorych*. <Łć. evacuatio>

Evakuować, uje, ował opróżniać, *rugować, wyprowadzać skąd, np. wojsko*.

Evakuowanie, a, blm., *czynność cz. Evakuować*.

Ewaluacja, i, lm. e I. *oceniecie rzeczy według jej prawdziwej wartości*. 2. *men. porównanie wartości monety dawnego stempla a. zagranicznej z monetą współczesną a. krajową*. <Fr. évaluation>
Ewaluacyjny przym. od **Ewaluacja**: Wykaz E. Tabela ewaluacyjna.

Ewaluować, uje, ował oceniać, *szacować*: Nakielski częstokroć ewaluuje datę, co prawda błędnie. <Fr. évaluer>

Ewaluowanie, a, blm., *czynność cz. Ewaluować*. [Ewanelja, i, lm. e] p. **Ewangielja**.

Ewangielicki, Ewanielicki, † Ewanielijski należący do wyznania protestanckiego a. reformowanego: Kościół E. (= społeczeństwo religijne, utworzone w r. 1817 w Niemczech z połączenia protestantów i kalwinistów). Wyznanie ewangelicko-augsburskie (= protestanckie, luterskie). Wyznanie ewangelicko-reformowane (= reformowane, kalwińskie). Głowa, jak E. kościół. Prz. (= bardzo duża głowa). Po ewangelicku przys. jak ewangelicy.

Ewangieliczka, i, lm. i, **Ewanieliczka I.** *kobieta, należąca do wyznania ewangelickiego, protestantka a. kalwinka*. 2. a. **Ewangielijka, Ewanielijka** ksiądzeczka z ewangelijami.

Ewangielicznie przys. od **Ewangieliczny**: Żył E.

Ewangeliczny, Ewangeliczny właściwy ewangeliję, zgodny z ewangeliją, chrześcijański: Nauka ewangeliczna. Prawda ewangeliczna. Ubóstwo ewangeliczne.

Ewangelijka, i, lm. i p. Ewangeliczka: Znaczny zapas katechizmów, ewangelijek. Łoż. <P. Ewangelja >

Ewangelik, a, lm. cy, Ewanielik, [Wanielik] człowiek, wyznający religję ewangelicką; protestant, luter, luteranin; kalwin, kalwinista, reformowany.

Ewangelista, y, lm. ści 1. a. Ewanielista, [Anielista, Angielista, Wanielista] autor ewangelii: Czterej ewangelisci. 2. żebrak, chodzący z ewangeliczką: Nie groszami, ale szóstakami i tynfami odbywali ewangelistę. Smol. <Gr. późn. euangelistés >

Ewangelistarjon, u, lm. y p. Ewangeljarz: Ten charakterystyczny mityw spotyka ś. w ewangelistarjonie buczackim z XIII w. Sok. <Śr. Gr. euangelistérion >

×Ewangelistwo, a, lm. a, ×Ewanielstwo godność ewangelisty.

Ewangelizacja, i, blm. p. Ewangelizowanie. Ewangelizacyjny przym. od Ewangelizacja: Działalność ewangelizacyjna.

Ewangelizować, uje, ował, Ewanielizować, ×Ewanielizycić opowiadać ewangeliję, szerzyć naukę Jezusa Chrystusa: E. między pogany. <Gr. późn. euangelizein >

Ewangelizowanie, a, blm., Ewangelizacja czynność cz. Ewangelizować.

Ewangelja, i, lm. e, Ewanielja, [Ewanelja, Ewanielja, Wanielja, Wannilja, Wanilja, Dowanielja, Jewanielja, Anielja] i. blm. nauka Jezusa Chrystusa: Światło ewangelii. Opowiadać ewangeliję. Wierzy, jak w ewangeliję. Prz. Qdszczeńska ta nie E. (t. j. dobra nowina), ale kankielja (t. j. zła nowina). Wuj. Przen.: Poślannictwo szerzenia na Zachodzie ewangelii wolności. Chm. (= nauki, zasad). 2. tytuł czterech ksiąg Nowego Testamentu, zawierających opis życia i naukę Jezusa Chrystusa: Cztery ewangelie. E. świętego Mateusza. 3. księga, zawierająca cztery ewangelie: Przysięc na ewangeliję. Zdrową głowę kłaść pod ewangeliję. Prz. 4. część ewangelii, czytana podczas mszy a. przed kazaniem: Przyjść do kościoła podczas ewangelii. <Gr. euangélion dosł. = dobra, wesoła wieść >

Ewangeljarz, a, lm. e, Ewangelistarjon książka średniowieczna z ewangeljami: Takich komemoracji, zapisywanych w agiendach, ewangeljarzach, wyciągnąłem sobie niemało. Lol. Te zrzynki pergaminowe należały do ewangeljarza niedzielnego z XIV wieku. Nr. <Śr. Łé. ewangeljaris >

Ewanielicki p. Ewangelicki.

Ewanieliczka, i, lm. i p. Ewanieliczka.

Ewanielicznie przys. od Ewanieliczny: Vaudeville p. Seribe napisze E. Krasin.

Ewanieliczny p. Ewangeliczny.

×Ewanielizycić, y, ył p. Ewangelizować: Tu załedwo znajdzie ś. parę słów, któreby ś. zmieniło chciało, mianowicie otwianej wagi czasownik E. Tarn.

[Ewanielja, i, lm. e] p. Ewangelja.

Ewanielijka, i, lm. i p. Ewanieliczka.

†Ewanielijski p. Ewangelicki: Zasmakowała im ta wolność ewanielijska, która jest dziesięcin nie płacić, trzymać plebanje. Wuj.

Ewanielik, a, lm. cy p. Ewanielik.

Ewanielista, y, lm. ści 1. p. Ewanielista. 2. ×Opowiadacz ewangelii: E. jest, który z przepowiedaniem ewanielji Jezusa Chrystusa z apostołską powagą jest poslany. Rej.

×Ewanielistka, i, lm. i ta, co opowiada ewangeliję.

×Ewanielstwo, a, lm. a p. Ewanielistwo. Ewanielizować, uje, ował p. Ewangelizować. Ewanielizowanie, a, blm., czynność cz. Ewanielizować.

Ewanielja, i, lm. e p. Ewangelja.

×Ewaporacja, i, lm. e wyziew, para; parowanie, ulatnianie ś. <Łé. evaporatio >

Ewaporometr, u, lm. y fz. p. Atmidometr. <Now. z Łé. evaporare = parować + Gr. métron = miara, - mierz >

†Ewazja, i, lm. e praw. i. upadek sprawy wskutek niestawienia ś. w sądzie powoda. 2. odparcie zarzutu ze strony oskarżonego, usprawiedliwienie ś., in. †wyprawienie ś. z obwinienia. <Łé. evasio >

Ewekeja, i, lm. e astr. jedna z wielkich nierówności czyli nieregularności w biegu księżyca, powstająca ze zmiany mimośrodki drogi księżycowej, która znów następuje skutkiem ruchu jej linii apsydów, czyli osi wielkiej. <Łé. evectio >

×Ewekt, u, lm. y i. a. ×Ewekta wywóz, handel wywozowy, eksport. 2. cło od wywozu: Królowi jegomości zostaną jeszcze cła: ewekty i inwekty. Moracz. <Łé. evectus = wywożenie >

×Ewekta, y, lm. y p. Ewekt: Cóż to są cła na inwekcie i ewekcie, jeżeli nie impozycja i ucisk? Stasz. <Łé. evecta lm. ni. = rzeczy wywożone >

Ewektant, u, lm. y mat. pewna forma używana w teorii niezmienników w algebrze nowej.

×Ewektowy przym. od Ewekt, wywozowy, eksportowy: Handel E.

×Ewenjencja, i, blm. wychodzenie, wychodźstwo: Ewenjencji pochodny wypłynęły z rad szkodliwych, Waszej Królewskiej Mości danych. Kis. <Śr. Łé. eventientia >

Ewentualnie przys. od Ewentualny.

Ewentualność, i, lm. i rz. od Ewentualny: Przygotowany na wszelkie ewentualności.

Ewentualny mogący ś. zdarzyć, możliwy, przypuszczalny. <Z Fr. éventuel >

×Ewerman, a, lm. owie gór. p. Oberman. <Z Nm. Obermann = przełożony >

Ewernja, i, lm. e, Mąkla bot. (ewernia) rośl. z gromady porostów, z rodziny brodniczkowatych. Gatunek: E. śliwkowa (e. prunastri). <Now. niby Łé. evernia >

Ewhemerystyczny p. Euhemerystyczny.

Ewhemeryzm, u, blm. p. Euhemeryzm. †Ewidencja, i, blm. fil. p. Oczywistość. <Łé. evidentia >

Ewikeja, i, lm. e praw. i. w prawie polskim = a) zaręczenie za pełność nabycia, odpowiedzialność sprzedawcy wobec nabywcy, że nikt go niepokoić nie będzie. b) rękojmia na dobrach, zapisana za dług osoby trzeciej. 2. pokonanie prawem, wyzucie z czegoś. 3. pełność, zabezpieczenie, rękojmia, gwarancja: Daję ewikeję (=waruję co komu). Biorę ewikeję (=waruję co sobie). E. hipoteczna. Zdr. Ewikejka. <Łé. evictio >

Ewikejonalny p. Ewikojny: Sumy ewikejonalne (w prawie polskim) = sumy zabezpieczone, trzymające pierwsze miejsce przy eksdywizji.

Ewikejonować, uje, ował zabezpieczać, warować, gwarantować.

Ewikojonowanie, a, blm., czynność cz. **Ewikojonować**.

Ewikcyjka, i, lm. i p. **Ewikcja**: Niech pan zięć ewikcyjkę na dobrach zapisze. Syrok.

Ewikcyjny, **Ewikcyjnalny** przym. od **Ewikcja**.

× **Ewiktor**, a, lm. **owie** praw. *ten, co daje ewikcję, gwarancję, szczeg. sprzedawca odpowiedzialny do czasu przed kupującym*. <Now. z Łć. evincere>

× **Ewinkować**, **uje**, **ował** *stanowczo dowodzić, udowadniać*: Potrzeba było zaprzysiąc przy podaniu illacji, żądając pozwolenia procesu na nowo, że te dokumenta ewinkują sprawę. Ochoc. Jego świadectwo, ewinkowane przysięgą, jakkolwiek podejrzone, w obliczu prawa jest mocne. Rzew. (=potwierdzone). Wymagało prawo, aby dokument nowy był całą sprawę ewinkujący, t. j. tak stanowczy, iż gdyby ś. znajdował przy pierwszymu sprawy sądzeniu, inny wypasęby musiał dekret. Kraus. <Łć. evincere>

× **Ewinkowanie**, a, blm., czynność cz. **Ewinkować**.

× **Ewiracja**, i, lm. e *kastracja, mniszenie*. <Łć. eviratio>

× **Ewirat**, a, lm. ci *rzezaniec, eunuch, kastrat*: Z mężów czynią nożem ewiratów. Chr. <Łć. eviratus>

Ewokacja, i, lm. e *praw.* (w prawie polskim) *pozwanie przed nie właściami sąd.* <Łć. evocatio dosł. = wywołanie>

Ewokacyjny przym. od **Ewokacja**: Wydał pozew do trybunału do poparcia sprawy o peny ewokacyjne. Mat.

Ewolucja, i, lm. e i. *poruszenie, ruch* (szczeg. gwałtowny), *skok, łamanie*: Wykonać karkołomną ewolucję. 2. część. w lm. *obrót, wykonywany przez wojsko*. 3. blm. fil. = a) *wywołanie ś., wysnuwanie ś. czegoś z idei, w której potencjalnie a. domyślnie to coś było zawarte, tkwiło*: E. dialektyczna = wysnuwanie ś. nowej syntezy z tezy zaprzeczonej przez antytezę (Hegel). Przec. **Inwolucja**. b) p. lep. **Rozwój**. Przec. **Dysolucja**. <Łć. evolutio>

Ewolucjonista, y, lm. ści fil. *zwolennik, wyznawca, przedstawiciel ewolucjonizmu a. teorii rozwoju*.

Ewolucjonistyczny fil. przym. od **Ewolucjonizm**: Pogląd, kierunek E. <Now. z Łć. evolutio = ewolucja>

Ewolucjonizm, u, blm. fil. 1. *doktryna metafizyczna, według której wszechświat i dzieje są wynikiem dialektycznej ewolucji z idei*. 2. *teoria, doktryna rozwoju form i czynności bardziej złożonych z prostszych*. Por. **Darwinizm**. <Fr. évolutionnisme>

Ewolucyjność, i, blm. rz. od **Ewolucyjny**: E. pozytywna. Nowiń.

Ewolucyjny fil. i woj. przym. od **Ewolucja**: Proces E. Eskadra ewolucyjna (=oddział floty, który przez ciągle zmieniany ruch okrętów stara ś. podejść nieprzyjacielu). <Now. z Łć. evolutio>

Ewonimit, u, blm. chem. p. **Duleyt**. <Od nazwy rośliny niby Łć. - Gr. evonymus>

Ewonymina, y, blm. apt. *żywnicza substancja ekstraktowa, otrzymywana z kory trzmieliny szkarłatnej*. <p. Ewonimit>

Eworsja, i, lm. e *gie. wyślabiająca, a raczej wydłużająca działalność wody u stóp wodospadu przy pomocy głazów, wprawionych w ruch wirowy*. <Now. z Łć. evertere = wywracać>

[Ezdroniński]: [Ezdronńska sól] p. **Sól**. [Ezdronńska woda] p. **Woda**. <?>

Ezechjelista, y, lm. ści *zwolennik Jana Brothorsa, który w końcu XVIII w. wystąpił w Anglii jako prorok*. <Od imienia proroka Hb. Ezechjel>

Ezelbryk, a, lm. i *książka do użytku młodzieży szkolnej, zawierająca tłumaczenie jakiegoś autora klasycznego a. zbiór rozwiązań zadań matematycznych i t. p., klucz*. <Nm. Eselsbrücke dosł. = ośli most>

Ezeryna, y, blm. apt. *trująca substancja krystaliczna, otrzymywana z bobu kalabaryjskiego*. <Od nowoegipskiej nazwy bobu: esere>

Ezopowy *odznaczający ś. zwięzłością i trafnością*: Wypowiedział prawd śmiałychem coniemiera swoim ezopowym językiem. Spas. <Od imienia bajkopisarza Gr. Aisōpōs>

Ezoteryczny fil. w greckich szkołach filozoficznych: *wewnętrzny, dla wtajemniczonych tylko przeznaczony, tajemniczy, dla ogółu nieprzystępny*: Nauka, zasada ezoteryczna. Pogląd E. Nad odgadnięciem ezoterycznych znaczeń słynnej epopei Mahabharata spędziła lat siedm. Nagan. Przec. **Egzoteryczny**. <Gr. esōterikós>

Ezoteryk, a, lm. cy, **Ezoteryka** *badacz nauki, przeznaczony tylko dla wtajemniczonych*: Ezoterycy widzą w wydychaniu Brahmy manifestację jedynego życia w nieskończonych mirjadach zjawisk. Nagan.

Ezoterysta, y, lm. ści p. **Ezoteryk**. **Koźl**. **Ezoteryzm**, u, blm. *charakter jakiejś nauki, dostępnej tylko dla wtajemniczonych*: E. buddyjski. Nagan.

× **Ezotyczny** *nie wszystkim znany, tajemniczy, skryty*. <Z Gr. esō = wewnątrz>

! **Ezotyka**, i, blm. *nauka tajemna, dostępna tylko wtajemniczonym*: E. buddyjska. <Z Gr. esō = wewnątrz>

[**Ezybona**, y, lm. y] p. **Ajzybon**. <Z Nm. Eisenbahn>

† **Eż**, [Eż] p. **Iż**: Zableszczysz na stronę oczy, eż ci z ciała pot wyskoczy. P. Sand. (=tak, że; aż). Eż Jasiek wwiązał ś. w dziedzinę. Rota krak. 1400. <p. Aż>

† **Eżby** *izby*.

† **Eże** p. **Iż**: Smituj ś. nad nami, gospodnie, eże napelniony jesteśmy wzgardzenia. Ps. flor. Świadcę, eże Szczepanów kmięć nie uczynił gwałtu. <E+Ze>

1. [E ę!] *okrzyk zachęcający*.

2. [E ę] p. **Elo**: Bździoszek woła, że mu ś. chee ę e.

[**Egrest**, u, lm. y] p. **Agrest**.

[**Ehe**] *wykrzyknik, oznaczający powątpiewanie*.

[**Eho**] p. **Eho**. <Toż co ano = a+no>

Ęsiac, a, al (o małych dzieciach) *robić ęsiu, odbywać potrzebę naturalną*. <Dziec.>

Ęsianie, a, blm., czynność cz. **Ęsiać**.

Ęsiu p. **Eę**.

F. I. spółgłoska wargowo-zębowa bezdźwięczna, czyli cicha (mocna), powiewna, przeciągła. W piśmie występuje przeważnie w wyrazach przyswojonych, w polskich zaś rzadko i głównie w wyrazach dźwiękonaśladowczych, jak *frwać, frukać* i t. p.; w wymawianiu zaś ukazuje się często, chociaż się pisze *w*, mianowicie na końcu wyrazów i w środku po innych cichych, np. *krw, łów, ... kwiat, woń, trwały, ...* które brzmią: *kref, łuf, ... kfiat, tfuj, trfały...* 2. a. Fa muz. = a) *czwartą stopień tonacji c major*: F leży pomiędzy e a g. b) F dur a. major, F moll a. minor = nazwy tonacji a. gam majorowej (*twardej*) i minorowej (*miękiej*): Gama f minor ma cztery bemole. Symfonia f major Beethovena. Piosnka (z) f major.

Fa nieod. muz. p. F.

† **Fa! p. Fe!**: Nie mogę wstrzymać, zawołał: fa, fa! L. <Por. Łć. fafael>

† **Fabln, u**, blm. *jakas tkanina*.

[**Fabjan, a**, blm.] 1. *gra dziecinnna*. 2. *jeden z uczestników tej gry*. <Zap. od imienia Fabjan, Łć. Fabianus>

[**Fabor, a**, lm. y] p. **Fawor**. Zdr. [Faborek]. <p. Fawor>

[**Faborek, rka**, lm. rki] p. **Fabor**.

[**Fabrek, brka**, lm. brki] p. **Chaber**. <p. Chaber>

[**Fabrycarz, a**, lm. o, **Filano, Chabrycarz, Habryoarz**] *urzędnik podatkowy*. <p. Fabryka>

Fabryczka, i, lm. i p. **Fabryka**.

Fabrycznie i. przys. od **Fabryczny**: **Wyrabiać** F. 2. *przen. niedbale, lichy, źle, ładajako*.

Fabryczność, i, blm. *ogół przedmiotów i zjawisk, dotyczących fabryki, życie fabryczne, świat fabryczny*: Przybył mu do studjowania żywioł jeden więcej: F. Jez.

Fabryczny przym. od **Fabryka**: **Robotnik** F. **Robota** fabryczna. **Praw.**: Prawa fabryczne = *prawa, regulujące stosunki pomiędzy pracodawcami i robotnikami*. **Kość**: **Majątek** F. p. **Fabryka**.

Fabryka, i, lm. i l. a. × **Wyrobnia** *znaczne przedsięwzięcie przemysłowe, posługujące s. motorami mechanicznymi i podziałem pracy na wielką skalę*: F. sukna, cygar. F. stali = *stalownia*. F. cukru = *cukrownia*. F. piwa = *browar*. F. papieru = *papiernia*. **Przen.**: Słowa nowe z ich fabryki wychodzące. **Sentencje** jezuickiej fabryki. **Chodź**. (= *robotny*). 2. × **wyrób**: **Fajanza**, miasto w stanie papieskim, sławne wynalazkiem pięknych fabryk farfuruowych, stąd mających fajansów nazwisko. L. 3. **budowanie, stawianie budowli**: **Mularze** idą na fabrykę. F. zamku grodzieńskiego jeszcze niedokończona. Vol. 4. × **budowla, budynek, gmach**: Kościół św. Zofji wszystkie inne fabryki wspaniałością swoją przechodzi. **Star**. Nagle z gruntu na wierzch F. wspaniała a przerozległa powstała. **Przyb**. 5. × **fabrykacja, podrabianie, fałszowanie**: Są kancelarje nasze pieniaczwa i wybiegów składem, sędztwo — fabryk i korupcyj profesja. 6. [F. a. **Chabryka, Habryka**] = a) *tytuł*. b) *tytuł mocny, nieprzyjemnego zapachu*. 7. † **anat. budowa, skład, ułożenie**: O fa-

bryce czyli ułożeniu serea. **Krup**. **Serea** fabrykę opisywać zaczęł. **Krup**. 8. a. **Majątek fabryczny** *kość*. *majątek ściśle kościelny w odróżnieniu od beneficjum*. Zdr. **Fabryczka**. <Łć. fabrica>

Fabrykacja, i, lm. e p. **Fabrykowanie**: F. cukru, aktu. F. aniołków (= *srowadzanie śmierci na niemowlęta*). <Łć. fabricatio>

Fabrykacyjny przym. od **Fabrykacja**: **Środki fabrykacyjne**.

Fabrykaneki przym. od **Fabrykant**.

Fabrykant, a, lm. oi l. *ten, co fabrykuje, reko-dzielnik, przemysłowiec, właściciel fabryki*: F. wyrobów jedwabnych. **Przen.**: F. monety (= *fałszerz*). F. plotek (= *plotkarz*). **Fabrykantów** nowych słów i odmian okrywano obelgą. **Śniad**. 2. **cukier żart.**: F. **lodowaty** = *ten, co przyrzęda lody w pracowni cukierniczej*. <Łć. fabricans, 2 pp. fabricantis>

Fabrykantka, i, lm. i forma ż. od **Fabrykant**. **Przen.**: F. aniołków (= *srowadzająca śmierć na niemowlęta*).

Fabrykat, u, lm. y l. *wyrób fabryczny*. 2. *rzecz podrobiona, fałszyfkat*. <Łć. fabricatum ni.>

Fabrykator, a, lm. rzy a. *owie fałszerz, fałszyfikator*: **Oczywisty** F. i już raz odsądzony od patronizacji. **Mat**. <Łć. fabricator>

Fabrykować, uje, ował i. *robić, wyrabiać, produkować*: F. materje jedwabne. 2. *przen. wytworzać, urabiać, klecić, płodzić; zmyślać, kłamać*: F. *opinię publiczną, wiersze, nowiny*. 3. *podrabiać, fałszować, fałszyfikować*: F. *wino, monetę, akt*. <Łć. fabricare>

Fabrykowanie, a, blm., **Fabrykacja** *czynność cz. Fabrykować*.

† **Fabulista, y**, lm. ści l. *autor bajek, bajkopisarz*. 2. *człowiek, lubiący prawid i roznosić bajki, plotkarz*. <Fr. fabuliste>

Fabulistyka, i, blm. *dział poezji, obejmujący bajki, bajkopisarstwo*. <p. Fabulista>

Fabula, y, lm. y l. × **bajka**: Jest o nieśmiertelności plotek i fabuł u pogaństwa dosyć, a u samych chrześcijan prawda zostaje. **Skar**. **Suszysz** sobie głowę, smażąc do niej wierszami jakies fabuły. **Chodź**. 2. × **plotka**. **Rej**. 3. *treść faktyczna, osnowa utworu literackiego*: F. *ciekawa, nudna, oklepana*. Z powodu nazwiska **Wahl** całą tę fabułę wydowiepowano, a z niej przysłowie niemieckie powstało. **Lel**. 4. [F.] = a) *zmitrzenie interesu, czynność, z której trudno wydrnąć, kłopot*: **Wprowadził** mnie w fabułę, z której nie wybrnąć. b) *bajka, puszczona w obieg, plotka, kaczka, farsa*. Zdr. × **Fabulka**. <Łć. fabula>

× **Fabułka, i**, lm. i p. **Fabuła**.

† **Faceletek, tka**, lm. tki p. **Faceletek**.

[**Facambul, a**, lm. y, **Pacambul**] *człowiek opasły a głupi*. <Zap. Nm. **Fatz** = *blazeństwo* † niby Łć. ambulare = *przechadzać s.*>

Facecik, a, lm. owie p. **Facet**.

× **Facecista, y**, lm. ści p. **Facecjonista**: *Co myślisz o moim facecicie, któregoś tak spokojnie słuchał? Chodź*.

Facecja, i, lm. e *żart, koncept, dowcip, anegdota, dykteryjka*. Zdr. **Facecyjka**. <Łé. *facetia*>

× **Facecjonat**, a, lm. ci p. **Facecjonista**.

Facecjonista, y, lm. *śoi*, × **Facecjonat**, × **Faceceista**, **Facetus** ten, co mówi wiele facecji, żartownis, dowcipnis, żowjalista, koncepcista, koncepciarz. <Z Łé. *facetia*>

Facecjonistka, i, lm. i forma ż. od **Facecjonista**. **Facecjonistyczny** przym. od **Facecjonista**: Liiryki o treści lekkiej, swawolnej, nawet facecjonistycznej. Kozł.

× **Facecjonować**, **uje**, **ował** mówić facecje, żartować, dowcipkować. <Z Łé. *facetia*>

× **Facecjonowanie**, a, blm., czynność cz. **Facecjonować**.

Facecyjka, i, lm. i p. **Facecja**.

† **Facet**, u, lm. y, † **Facelit**, † **Facilet**, † **Facolet** **chustka**, szczeg. do nosa: F. jej był łzami napojony. Kochan. Twarz jego facetem zawiązana. Rej. Zdr. † **Facetelek**. <p. *Facolet*>

† **Facetelek**, tka, lm. tki p. **Facetel**; † **Facaletek**. Mur.

† **Facelit**, u, lm. y i. p. **Facetel**: W F. co zawierają. Hrb. **Facelity** od wierzchu głowy do ziemi. Petr. 2. p. **Facolet**: Goło chodzili, a facelity sobie na szyi wieszali. Sar.

Facet, a, lm. ci, **Facetus**, **Fak**, **ucz. Fako**, [**Fasyjat**] *lekceważąca nazwa mężczyzny, szczeg. młodego eleganty, osobnik, osobistość, indywidualum, jego-ność, ktoś*: To szykowny F. Fiu fiu. co za F. z ciebie! Był tu jakiś F. Wyśmiewano ś. z facetów, co w bilard grałi. Zdr. **Facetik**. <Z Łé. *facetus*>

Facetka, i, lm. i forma ż. od **Facet**; *dziewczyzna lekka*: To ci, panie, szyk F.! Gom. Co to za F.?

1. **Facetować**, **uje**, **ował** jub. *szlifować drogic kamienie*. <Fr. *facetter*>

2. **Facetować**, **uje**, **ował** prow. *zadawać szyku, stroić ś., elegantować ś.* <p. *Facet*>

Facetowanie, a, blm., czynność cz. **Facetować**.

Facetowski przym. od **Facet**: Znany jest wszędzie pod tym łobuzowsko-facetowskim mianem.

Facetus, a, lm. *owie* i. p. **Facecjonista**: Przy nauce i pobożności, wesoly a trochę F. Byk. 2. p. **Facet**. <Łé. *facetus*>

Fach, u, lm. y i. a. × **Facha** *przegroda, przedział, podziałka*: F. w ławce szkolnej, w skrzynce drukarskiej. 2. *właściwy przedmiot zajęcia, zajęcie, zawód, specjalność, proceder, profesja, kunszt (szczeg. rzemiosło)*: Biegły w swoim fachu. Mióć F. w ręku = znać jakiś rzemiosło. 3. [F.] *przesło w budynku*. 4. *druc. kąt, tworzący ś. przez rozchylenie ś. płaszczyzn nitok metalowych na maszynie tkackiej*. <Nm. *Fach*>

Facha, y, lm. y i. × p. **Fach**: Wydłub z jabłek jądra i z ich fachami włóż do garca. Sien. 2. org. *wierzch a. spód drewniany miecha*. <Nm. *Fach ni.*>

Fachel, chła, lm. *chle* p. **Wachel**. <Nm. *Fächel*>

Fachowe, ego, blm. prow. *opłata pocztowa od półki listowej*.

Fachowiec, wca, lm. **woy** *człowiek obeznany z pewnym fachem, specjalista, zawodowiec, procederyzista*: Wypróbowany F.

Fachowy przys. od **Fachowy**: Pracownik, wykształcony F.

Fachowość, i, blm. *znajomość fachu, wykształcenie fachowe*: W ostatnich czasach duch fachowości zapanował powszechnie.

Fachowy i. *pewnemu fachowi poświęcony, specjalny, zawodowy*: Wykształcenie fachowe. 2.

biegły w pewnym fachu, obeznany z nim specjalnie: Robotnik F.

[**Fachówka**, i, blm.] *sposób budowania chałupy*.

† **Facilet**, u, lm. y p. **Facetel**. Paszk.

Facin, a, lm. *owie* *cukier, niedołężny parobek, popychadło w pracowni cukierniczej*. Por. **Fakin**. <Włos. *facehino*>

Facjat, a, lm. ci *zł. człowiek*. <p. *Facjata*>

Facjata, y, lm. y i. *środkowa część ściany frontowej domu wysunięta ponad dom*: Krzyżyk ś. wznosił na facjacie, i człowiek boży mieszkał w tej chacie. Syrok. Herby na facjacie. 2. *mieszkanie pod dachem, poddasze*. 3. *żart. twarz, oblicze, gęba, pysk, mord*: Dać komu po facjacie. Kałmucką facjata cię nazwała. Fred. A. O ty blada facjata! Krasin. (o księżycu). Jakiś szlachetka dziwnej facjaty, z krzywą bródką, rudym włosiem i nadzwyczaj wielkim nosem. Moraw. 4. *człowiek, osoba, figura, szczeg. śmieszna*: Dziwna z niego F. 5. † *kształt, postać, wygląd*: Ta była rzymskich obrotów F. Chr. 6. † *stronica*: Od arkusza ekstraktów, po dwadzieścia wierszów na jednej facjacie, po złotemu. Vol. 7. *żart. > tył, tyłek*. Zdr. **Facjata**. <Włos. *facciata*>

Facjata, i, lm. i p. **Facjata**: Wątpię, aby mego pana ta malowana ułudziła F. L. Mieszkać na facjacie.

Facjenda, y, lm. y i. *interes kupiecki, transakcja, spekulacja, gieśzeft, afera*: W takie go facjendy wprawił kunszt łotrowski, że w rok poszły intraty i sumy i wioski. Kras. 2. *zł. kradzież*. Zdr. **Facjendka**. <Włos. *facienda*, z doprowadzeniem pod Łé.>

Facjendarka, i, lm. i forma ż. od **Facjendarz**. **Facjendarski** przym. od **Facjendarz**: Duch F. ogarnął obywatelstwo. Rzew.

Facjendarstwo, a, blm. *zajmowanie ś. facjendami*: Pozostały u nich zwyczajem owe dawne handelki i F. Kaczk.

Facjendarz, a, lm. e i. *zajmujący ś. facjendami, spekulant, gieśzeftciarz, aferzysta*. 2. *drobny handlarz, tandeciarsz*. 3. × *ten, co roznosi ustawy urzędowe drukowane a. książki*. Bobr.

[**Facjender jegier, facjendera jegra**, lm. **facjendery jegry**] *lokaj a. strzelec dworski, tulający ś. bez służby*. <Nm. *vacierender Jäger* dosi. = tulający ś. strzelec>

Facjendka, i, lm. i p. **Facjenda**.

Facjendować, **uje**, **ował** i. a) *zajmować ś. facjendami, przeprowadzać interesa handlowe, spekulować*. b) *co. za co = zamieniać*. 2. *zł. dzielić ś. zdobyć z kradzieży*.

Facjendowanie, a, blm., czynność cz. **Facjendować**.

[**Facka**, i, lm. i] *policzek, uderzenie po twarzy*: Dać komu fackę. <Czes. *facka*>

Facoleciki, ów, blp., **Facoletki** *skrawki od tkanin, galganki, szmatki*.

† **Facolet**, u, lm. y i. p. **Facetel**: *Stroje białogłowskie, jakie są rucha, facolety, pończoszki, ferety*. Gostk. 2. i [F.] a. † **Facelit** *coś wiszącego u sukni kobiecej, np. wstążka; strzępy, wiszące przy ubraniu*: Nacępiała facoletów. <Włos. *fazzoletto*>

Facoletki, tek, blp. p. **Facoleoiki**.

× **Facylitować** się, **uje** ś., **ował** ś. *ułatwiać ś., złatwiać ś.*: Potym ś. te objeje tak facylitowały, że Wisłouchowie, nie wierząc Sosnowskiemu, chcieli, abym ja ś. za niego opisał. Mat. <Fr. *facilliter*>

× **Facylitowanie** się, a ś., blm., czynność cz. **Facylitować** ś.

Facyt neod. (w księgach rachunkowych) *suma, wypadek z obliczenia*. <Łé. faeit = czyni>
 [Facka, i, blm.] *zielsko posiekane dla świń*. <?>
 [Fader, dra, lm. drowie] pog. *Niemiec*.
Faeton, u, lm. y, × **Fajeton** pow. *rodzaj powozu lekkiego bez drzewiczek*. Zdr. **Faetonik**, × **Faetoncik**, [Fajtonik]. <Z imienia mitycznego Gr. Faéthôn, 2 pp. Faéthontos>
 × **Faetonik**, u, lm. i p. **Faeton**.
Faetonik, u, lm. i p. **Faeton**.
Faf, u, lm. y garb. p. **Duczka**. <Może z Nm. Pfaff(e)>
 × **Fafaó**, a, al *mówić „fe“*: Skoro poczną nie-czyste mieszać, muszą F., nie chcą i nie mogą z niego wachać. Ł. <Od wykrzyknika fa!>
 [Fafała, y, lm. y] p. **Fafała**.
 [Fafalek, lka, lm. lki] l. p. **Fafol**: *Złote fafałki*. Nar. 2. w lm. a. [Fafolki] *olcruszyny; przysmaczki*. <p. Fafol>
 × **Fafanie**, a, blm., czynność cz. **Fafaó**.
 [Fafecie, i, blp.] *suknie, szmaty*: Zdyjnił, miła, twe fafecie, a weź miotłę, zamieć śmieci.
 [Fafetek, lka, lm. lki] p. **Fafol**.
 [Fafernuchy, ów, blp.] p. **Fafernuszki**.
 [Fafernuszki, szek, blp., Fafernuchy] l. *drobne pierniki; orzeszki z piernika*. 2. *nowolutki (kwiatki)*. <Nm. Pfeffernuss>
Fafka, i, lm. i blach. *kowadełko okrągłe do wykuvania różnych przedmiotów i do ich gludzenia*. <Może z Nm. Pfaff(e)>
 × **Fafła**, i, lm. e l. *warga dolna obwista*. 2. *pog. twarz, gęba, mordca, pysk*. <Nm. Waffel>
 [Fafłak, a, lm. cy] *człowiek dobrej tuszy*.
Fafle, ów, blp. myśl. *wargi ogara*.
 × **Fafłować**, uje, ował *mówić sposobem niezrozumiałym i nieprzyjemnym, paplać*. <p. Fafła>
 × **Fafłowanie**, a, blm., czynność cz. **Fafłować**.
 [Fafol, a, lm. y] l. *strzęp, szmata, galgan, ochlap*. 2. w lm. *zgręzy, pływające w cieczy, śmiecie, brudy, nieczystości, męty*: Fafoly w wodzie pływają. Zdr. [Fafolek, Fafalek, Fafetek]. <Może w związku z Fawor, [Fáforek]>
 [Fafolek, lka, lm. lki] l. p. **Fafol**. 2. w lm. p. **Fafalek**.
 [Fafonować, uje, ował] *szyku zadawać, traktując innych z góry*. Por. **Fanfaron**. <Włos. fanfano = fanfaron>
 [Fafonowanie, a, blm.] czynność cz. **Fafonować**.
Fafor, a, lm. y] p. **Fawor**. Zdr. [Faforek].
 [Faforek, rka, lm. rki] p. **Fafor**.
 [Faforka, i, lm. i] p. **Farfurka**: *Panowie na faforkach nie nie zostawili*.
 [Fafraó, frze, frał] *mówić niezrozumiale*: Jakisi Miemiec, biéda go wyrozumieć, co fafrze. <Dżwn.>
 [Fafregi, ów, blp.] *strzępy*: Zdarła kosiule na F.
Fafulski, kiego, lm. soy p. **Fafała**.
Fafała, y, lm. y l. a. [Fafała] = a) **Fafulski**, **Fafulowicz** *człowiek do niczego, safandula, niedoługa, fuszer, gamajda, niezłara, niedojda, ciura*. b) [F.] *człowiek opasły a głupi*. c) *człowiek nie-wyraźnie mówiący*. 2. [F.] p. **Bzówka**.
Fafulowicz, a, lm. e p. **Fafała**.
Fagas, a, lm. y l. a. **Fagot** żart. *służący, posługacz, lokaj, kamerdyner, kielner, garson, sługus, służalec*. 2. *pochlebca, luzus*: Niektórzy kłaniają ś. zbyt nisko nauczycielom, uwiadamiając ich o wszystkim, co ś. w szkole dzieje; tych studentei nazywają fagasami. Rog. 3. × *łatawiec, powskioga, wiercipięta, kręcicki, wscibski*. 4. [F.] = a) *pog. owczarz*. b) *figlarz*. c) p. **Dzierlatka**. <Może z Łé. vagus = włóczęga ś.>

Fagasostwo, a, blm. *czynność fagasa, fagasowanie, służalstwo*: Nasza miękkość w życiu, lenistwo, F. są rezultatem pedagogiki, stworzonej przez kobiety. Prus.
Fagasować, uje, ował *być fagasem, służyć, wysługiwać ś.*: Ku starości chce mu ś. F. wielkim panom. Prus.
Fagasowanie, a, blm., czynność cz. **Fagasować**.
Fagocik, u, lm. i p. **Fagot**.
Fagocisko, a, lm. a p. **Fagot**.
 × **Fagocista**, y, lm. ści, × **Fagotysta** *grający na fagocie*. <p. Fagot>
Fagocyt, u, lm. y *komórka niszcząca, pochłaniająca bakterje*. <Now. z Gr. fagein = żreć>
Fagocytowy przym. od **Fagocyt**: *Komórka fagocytowa (= fagocyt)*.
Fagocytoza, y, blm. *działalność fagocytów*. Jent. <p. Fagocyt>
 [Fagola, i, lm. e, Fagolas] *człowiek przebiegły, chytry*. <Może z Nm. fegen = kraść, dręczyć, a. Vogel = ptaszek>
 [Fagolas, a, lm. y] p. **Fagola**.
 [Fagolenie, a, blm.] *czynność cz. Fagolić*.
 [Fagolić, i, il] *oszukiwać, wyprować w pole*. <p. Fagola>
Fagot, u, lm. y l. a. [Fargot] *muz. narzędzie drewniane, dęte stroikowe, o dźwięku niskim, nosowym, o skali bardzo szerokiej, używane przeważnie w orkiestrze*. 2. *org. jedna z piszczałek maturalnych organu o tubie cylindrowej*. 3. 2 pp. a p. **Fagas**. Zdr. **Fagocik**. Zgr. **Fagocisko**. <Fr. fagot>
Fagotowy przym. od **Fagot**: *Głos F. Partja fagotowa*.
 × **Fagotysta**, y, lm. ści p. **Fagocista**.
 [Fagólny] *niepewny, na którym nie można polegać*: To je chłop nie F. (= na którego można liczyć).
 † **Fairka**, l, lm. i p. **Fajerka**: *F. stołowa do grzania potraw*. Kn. <p. Fajerka>
 [Faj] p. [Fajn]: *F. gatunek tej tabaki*.
Faja, i, lm. e l. *duża fajka*: *Kurzy sobie faję*. Nos jak F. 2. *rub. żart. człowiek głupi, nieokrzesany; niedoługa, safandula, fuszer, ciura, niezłara, cymbał, fujara*: Nie głupi z ciebie F. 3. × *ksiądz próżniak*. <p. Fajka>
Fajans, u, [Fajens] l. blm., *rodzaj gliny białej*. 2. lm. e *zb. naczynia wyrabiane z tej gliny*. <Fr. faïence, Nm. Fayence, od nazwy miasta Włos. Faenza, słynnego wyrobami z gliny>
Fajanser, a, lm. rzy a. *owie robotnik, pracujący w fabryce wyrobów fajansowych*. Gac. <Fr. faïencier>
Fajanserja, i, lm. e *fabryka wyrobów fajansowych*: Odkąd założono fajanserję, nie dziwnego, że wszystkie domy w parafji zapełniły ś. talerzami, salaterkami, miseczkami. Gac. <Fr. faïencerie>
Fajansowy przym. od **Fajans**: *Naczynia fajansowe*.
Fajbhole, u, lm. e *kawałek drewna, w który zasutza ś. koniec drutu, kiedy go pilują, aby ś. nie uswał*. <Zap. Nm. Feile = pilnik + Holz = drewno>
Fajchłap, u, lm. y powr. *kawałek sukna, którym ś. włoży lina, szpagat i t. d.* <Zap. z Nm. feucht = wilgotny + Lappen = szmata, por. Fajtlapa>
 [Fajcon, a, lm. y] *palinoda; potkarz*. <p. Fajka>
Fajczany, **Fajkowy**, **Fajeczny** przym. od **Fajka**: *Tak mu ś. przez pryzmat dymów fajczanych*

przedstawiał porządek społeczny. Jeż. < p. Faja >

Fajczarnia, i, lm. e, Fajkarnia i. pokój a. zakład do palenia tytoniu. 2. X przybory do palenia.

Fajczarz, a, lm. e, Fajkarz lubiący palić fajkę, namiętny palacz. < p. Faja >

[Fajczenie, a, blm.] czynność cz. Fajczyb.

[Fajczyb, y, yi] palić fajkę a. wog. tytuł.

Fajczyzna, y, lm. y licha fajka.

Fajczyso, a, lm. a ni. p. Fajka.

Fajda, y, lm. y coś nieporządnego, rozpuszczonego: Rozpuścił was, jak cygańskie fajdy. Jeż. Rozpuścił gębę, jak cygańska F. Prz. < p. Fajdać >

Fajdać, a, al, F. ś., † Fejdać, [Fejtać] wypróżnić ś., paskudzić. < Z Nm. feuchten = moczycie ś., wilgoć >

Fajdanie, a, blm., czynność cz. Fajdać.

Fajdanie się, a ś., blm., czynność cz. Fajdać ś.

Fajeczka, i, lm. i l. p. Fajka: Kto lubi fajeczkę, wódeczkę, dzieweczkę — to już diabła wart. Prz. 2. [F.] jakaś roś. < p. Fajka >

Fajczkawaty mający kształt fajeczki: Nosek F. Bał.

Fajeczny p. Fajczany: Dym F.

[Fajens, u, lm. e] p. Fajans.

[Fajer, u, blm.] i. zapal, gorliwość: Dobry jest taki F. w interesie, taka dbałość o grosz i poszanowanie dla niego. Jun. 2. a. [Fejer] w wyrażeniach: a) F. mieć = być pijanym, podpitym, podochocnym: Ma w głowie F. Prz. = pijany. b) Fajeru dać a. zadać = oporządzić, dać pieprzu, [dychu], [falagi]. < Nm. Feuer = ogień >

Fajera, y, lm. y duża fajerka.

Fajerand, u, lm. y rzem. p. Fajerant.

Fajerant, u, lm. y, Fajerand, Fajrant rzem. wieczorny odpoczynek rzemieślnika po pracy. < Nm. Feierabend >

Fajerantowy przym. od Fajerant: Robota fajerantowa.

X Fajerbał, u, lm. e kula drelichowa, materiałami zapalnymi napełniona, in. X piłka ognista. Jak J. < Nm. Feuerball >

Fajerka, i, lm. i l. a. X Fejerka, † Fairka.

X Żarzelnia piecyk przenośny, naczynie do rozpalania ognia: Z pod fartuchów sterczały spisy kozackie i żerdz z fajerką kagańcową. Rol. 2. blach. piecyk blaszany przenośny w kształcie cylindra do grzania kolb. 3. naczynie na żar do kąpienia. 4. otwór z krążkiem w kuchni angielskiej; krążek, zakrywający ten otwór. 5. [F.] = a) naczynie do kwiatów, doniczka, wazon. b) zapalka. c) p. Fajra. d) człowiek nieprzystwoity, smrodziuch. 6. il. dwie deski na kant zbite, ustawione przy kominie i nie puszczające dymu na kuchnię. 7. zł. ogień. < Z Nm. Feuer = ogień >

Fajerkasa, y, lm. y i. urząd ubezpieczeń od ognia. 2. opłata ubezpieczeniowa, rata asekuracyjna: Opłacić fajerkasę. 3. ogólna suma asekuracyjna, wypłacana po pożarze: Odobrać fajerkasę. < Nm. Feuerkasse >

Fajerman, a, lm. i prow. członek straży ogniowej, strażak. < Nm. Feuermann >

Fajerwerk, u, lm. i, X Fejerwerk i. ogień sztuczny: Puszczają fajerwerki. 2. przen. sztuczny efekt, wrażenie krótkie a silne, wybuch uczucia nagłego a przemijającego: Duch w ciągłych fajerwerkach. < Nm. Feuerwerk >

Fajerwerkarz, a, lm. e, X Fajerwernik, X Fejerwernik, X Fejerwerkier ten, co urządza fajerwerki, pirotechnik.

Fajerwerkier, a, lm. rzy, X Fejerwerkier woj. podoficer w artylerji: F. starszy, młodszy.

Fajerwerkowy przym. od Fajerwerk: Baronowa przyjmowała te fajerwerkowe wybuchy uczucia. Bał.

X Fajerwernik, a, lm. cy p. Fajerwerkarz.

[Fajeryk, a, lm. ey] palacz w browarze, nadjemnik do wypalania słodu. < Z Nm. Feuer = ogień >

X Fajeton, u, lm. y p. Faeton.

[Fajeczka, i, lm. i] p. Fajfka.

Fajfembret, u, lm. y org. deseczka z szeregiem dziur, w których stoją piszczałki cynowe w organie. < Nm. Pfeifenbrett >

Fajfer, fra i. lm. frowie grający na piszczałce: F. piszczy nad uchem. Boh. 2. lm. fry zool. p. Gołąb. < Nm. Pfeifer >

[Fajfka, i, lm. i] p. Fajka: Słodka rozrywka w cichym pokoiku, kochana fajfko, tłący ś. piecyku. Min. Zdr. [Fajfeczka]. < p. Fajka >

Fajfklok, u, lm. i p. Fajfoklok: Pieski, zgromadzone na fajfkloku. Rod. < p. Fajfoklok >

Fajfoklok, u, lm. i, Fajfklok przyjmowanie gości o szarej godzinie po południu, podwieczorek. < Ang. five o'clock = piąta godzina >

Fajfura, y, lm. y l. [F.] p. Farfura: Fajfury zmywał. 2. X zb. wyroby gliniane.

[Fajgiel, gla, lm. gle] rubel. < Żyd. fajgiel = Nm. Vogel = ptak, wskutek igraszki słów rubel — wróbel >

Fajka, i, lm. i l. a. [Fajfka, Fejka, Fejfka, Fefa, Fyfka, Falfka, Falka] przyrząd do palenia tytoniu, lalka, cybuch z lulką: F. porcelanowa, drewniana, piankowa. Palić, kurzyć, ćmić fajkę. Przystań tam trąbić na fajce! Mick. Ma nos, jak węgierska F. Prz. 2. bot. p. Kokornak. 3. ucz. dwójka, jako stopień szkolny. Zdr. Fajeczka. Zgr. Fajczyso. < Nm. Pfeife >

Fajkarnia, i, lm. e i. fabryka fajek a. sklep z fajkami. 2. p. Fajczarnia. Rol.

Fajkarstwo, a, blm. palenie fajki: Byłem zawsze amatorem fajkarstwa. Rzew.

Fajkarz, a, lm. e i. rzemieślnik wyrabiający fajki a. kupiec sprzedający je. 2. p. Fajczarz: Arcydzieło, któreby u fajkarzy chińskich poklask wzięło. Mick. (o puszczaniu dymu z fajki).

Fajkluba, y, lm. y p. Fajtkluba.

Fajkowy p. Fajczany: Nieodstępny stróż onej sali fajkowej. Byk. Glina fajkowa (= na fajki używana).

Fajla, i, lm. e, Fejla drobny, delikatny pilnik. < Nm. Feile = pilnik >

† Fajlandysz, u, lm. e p. Falendysz: Dano dla samego posta sukna luńskiego, fajlandyszu. Paw. < p. Falendysz >

† Fajtendysz, u, lm. e p. Falendysz.

Fajtkluba, y, lm. y rzem. p. Fajtkluba. < Nm. Feilkloben >

Fajn, u, blm. i. a. † Fejn czyste złoto a. srebro. 2. † cukier przedni, wyborowy: 33 funty cukru wyborowego czyli fajnu. Paw. < Nm. fein >

[Fajn nieod., Fejn, Fań, Faj] i. a. [Fajny] przym. piękny, dobry, delikatny, wytworny, ładny, dzielny, dziarski, zdalny: Dziewka mi F. wpadła w oko. To F. płótno. 2. przys. pięknie, dobrze, wytwornie i t. d. Por. Fajnie, Fajnisty, Fajnowny.

X Fajngold, u, blm., X Fajngolt, X Fajnguld, X Fajngult, X Fejngold, X Fejngolt, X Fejnguld czyste złoto. < Nm. Feingold >

X Fajngolt, u, blm. p. Fajngold.

X Fajnguld, u, blm. p. Fajngold.

× **Fajngult, u**, blm. p. **Fajngold**: Błat fajngultu. Haur.

[**Fajnie**] *ładnie*: F. będziesz wyglądał. Por. [Fajn], **Fajnisty**.

[**Fajnisty**] *wyborny, doskonały*. Por. [Fajn], **Fajnie**.

Fajnmetaj, u, blm. hut. 1. *surowizna oczyszczona w ognisku*. 2. *surowizna oczyszczona nieco i na żelazo bielone napół przerobiona*. <Fajn+Metal>

Fajnować, uje, ował i. a. × **Fejnować** hut. *oczyszczać kruszce, np. srebro od ołowiu (za pomocą topienia), rafinować, fryszować*: Z każdego miejsca braliśmy kruszec i fajnowali. T. K. 2. [F.] żart. *klamać*. <Z Nm. fein = czysty>

Fajnowanie, a, blm., *czynność cz. Fajnować*: F. srebra, surowizny.

Fajnowaty żart. (o aktorze) *pojmujący najdrobniejsze odcienie roli*. <p. Fajn>

[**Fajnownica, y**, lm. e forma ż. od **Fajnownik**; [**Fejnownica**]. <p. Fajn>

[**Fajnownik, a**, lm. oy, **Fejnownik**] *elegant, modniś, dandys, frant*. <p. Fajn>

[**Fajnowny, Fejnowny**] *dobry, czysty, doskonały, świetny, przedni, elegancki*. Por. [Fajn].

[**Fajny**] p. [Fajn]: *Fajna ta twoja panna*. **Fajny** porządek.

× **Fajnzylber, bru**, blm., × **Fejnzylber**, × **Fajnzylber**, × **Fejnzylbr**, † **Fajnzylbr**, † **Fajnzylber**, † **Fajnsilber**, † **Fanczylber** hut. *czyste srebro*. <Nm. Feinsilber>

× **Fajnzylbr, u**, blm. p. **Fajnzylber**.

[**Fajra, y**, lm. y] *cebrzyk dla św. Zdr. [Fajrka].*

Fajrant, u, lm. y p. **Fajerant**.

[**Fajstik, a**, lm. i] *miotek górniczy*. <Nm. Fäustel>

Fajtł w., *oznaczający szybką ucieczkę, bieg a. upadek = i. szustł myśł! smykł! fajtł!*: F. i w nogi. Psy za nim F. na lewo. Mick. 2. *fik! klap! chlap! brzdęk! bęc! pęc! buch! rym!*: F. i leży. <Dźwn.>

1. [**Fajt, u**, lm. y] *ród, pokolenie, gatunek*: Jędrak je ze złodziejskiego fajtu. <Węg. fajta = gatunek, rasa>

2. [**Fajt, a**, lm. y] *spory kawał chleba*. <? Por. **Fajda**>

Fajtać, a, al i. i. F. s. p. **Fajtnąć**. 2. × *smagać, ćwiczyć*. <Dźwn.>

[**Fajtałachy, ów**, blp.] p. **Fatałach**. <Zap. Tur. (z Arab.) *battal* = beczynny, próżny; por. **Bajtałaszi**>

Fajtanie, a, blm., *czynność cz. Fajtać*.

Fajtanie się, a s., blm., *czynność cz. Fajtać s.*

Fajtkłuba, y, lm. y, **Fajtkłuba**, **Fajtkłuba** rzem. *rodzaj ręcznego szrubstaka ze stali*. Zdr. **Fajtkłubka**. <p. **Fajtkłuba**>

Fajtkłubka, i, lm. i p. **Fajtkłuba**.

Fajtłapa, y, lm. y, rub. *człowiek, zawijający nogą w czasie chodzenia, mający krzywe nogi, utykający, kulernoga, kulus, koszlawiec; niezgrabiasz, niedzara, niedolega*. <Może **Fajtł** + **łapa**, a. toż, co **Fajchlap**, jak **fajtuch**, **gałgan** i t.p.>

[**Fajt majt**] *z pośpiechem a bez ładu*: **Przysod**, **fajt majt** pokręcił się i juz go nima. <Dźwn.>

Fajtnąć, nie, nał, nied. **Fajtać i. kiwnąć, machnąć, zachwiać, zakolysać**: **Pies fajtnął ogonem**. 2. *upaść, przewrócić s.*, *zlecieć, przelecieć przez co, fiknąć*: **Wojtek o mały włos nie fajtnął do przykopy**. **Bał**. 3. [F.] *skoczyć*: **Fajtnął na środek drogi**. **F. s.**, *kiwnąć s.*, *zachwiać s.*, *zakolysać s.* <Dźwn.>

Fajtnięcie, a, blm., *czynność cz. Fajtnąć*.

Fajtnięcie się, a s., blm., *czynność cz. Fajtnąć s.*

[**Fajtonik, a**, lm. i] p. **Faceton**.

[**Fajtós, a**, lm. y] *mający krzywe nogi*. Por. **Fajtłapa**, **Pajtas**. <?>

× **Fajtuś, a**, lm. e żart. 1. *pyszałek, zarozumialec*. 2. *człowiek wzbudzający śmiech, błazen*. <? por. **Bajduś**>

Fak, a, lm. i p. **Facet**: *To porządny F.* <Żart. skrócenie z **Facet**>

Fakcik, u, lm. i p. **Fakt**: *Cuda w podobnym rodzaju przytrafiają s. w Konstantynopolu w odniesieniu do faktów i fakeików różnych*. **Jeż**. <p. **Fakt**>

Fakeja, i, lm. e i. *partija, stronnictwo, koterja*: **F. Czartoryskich** popierała kandydaturę stolnika litewskiego. 2. × *rozdział, niezgoda, rozruch, spisek, powstanie, bunt*: **Fakeje** stroić = *burzyć s.*, *wichrzyć s.* **W** gnuśnym pokoju tylko **fakeje**, tylko swary stroją. **Koch**. 3. *układ, zmowa, knowanie, konszachty*: **Ze Szwedem miał jakieś potajemne fakeje**. **Krasz**. Zdr. **Fakoyjka**. <Łé. factio>

Fakejantka, i, lm. i *kobieta, tworząca fakeje, stronnictwa; wichrzycielka, agitatorka*: **Kasztelanowa kamieńska**, wielka **F.**, podżęgała przyjaciół swoich przeciwko Czartoryskim. **Mat**. <p. **Fakeja**>

Fakejonista, y, lm. ści *tworzący fakeje, stronnictwa; wichrzyciel, burzyciel, podżęgacz, agitator, buntownik*.

Fakejka, i, lm. i p. **Fakeja**: **Brózdzi nam nędzna F.**

Fakejność, i, blm. rz. od **Fakejny**; *działanie w interesie fakeji*: **Bał s.**, żeby go nie posądzono o **F. Tarn**. <p. **Fakeja**>

Fakejny przym. od **Fakeja**: **Zatargi fakejne**. † **Fakiel, kli**, lm. kle p. **Wachla**: **Fakie jarzące w ręku** trzymali. **Auszp**. <Nm. **Fackel**>

Fakieloug, u, lm. i *pochód, korowód z pochodniami, wrządzony w celu owacji*. <Nm. **Fackelzug**>

Fakin, a, lm. owie i. **Itagarar**: **Dobrzeby było, żebym s. prosto do niego, nie szukając pomocy lokal i fakinów, mógł udać**. **Słow**. 2. † *robotnik*. **Tuch**. <Włos. **facchino**, por. **Facin**>

Fakir, a, lm. owie a. *rzy asceta indyjski*. <Tur., z Arab. **fakir** dost. = ubogi>

Fakiryzm, u, blm. *ascetyzm fakirów, system surowych umartwień, surowa moralność*: **Fanatyczny nieomal F. moralności Anglików**. **Nagan**.

[**Fakła, y**, lm. y] *pochodnia*. <Nm. **Fackel**>

Fako, a, lm. owie ucz. p. **Facet**: **Solidny F.**

Faks, u, lm. y i. w lm. rub. *wykerzywanie twarzy, miny, gęsty*: **Pokazuje sąsiadce przez okno rozmaite faksy**. 2. *szew. desek kolorowy na podszewie*. <Nm. **Fachse**>

Faksymile, w lp. *nieod.*, lm. ja, *jów dokładna kopja czyjegós pisma, podobizna*. <Łé. **fac simile** dost. = rób podobno>

Faksymilować, uje, ował *robić faksymile*.

Faksymilowanie, a, blm., *czynność cz. Faksymilować*.

Fakt, u, lm. y a. a i. *rzecz dokonana, pewną; zdarzenie, wypadek; zjawisko; czyn; okoliczność*: **Faktu negować nie można**. **Fred. A. F.** historyczny, naukowy. **Przeciwko faktowi** bezsilne są argumenty. **Przypuszczenie stało s. faktem**. **O odzyskaniu tego spadku** mówił mi, jako o **fakecie** nadzwyczajnym. **Krasz**. **F.** spełniony, dokonany. **Dopuszczyć s. faktu** niesłychanego. **O prawdziwo-**

śeł tej pogłoski świadczy F., że pochodzi ona z wiarogodnego źródła. 2. dowód, w lm. dane: Przekonam cię faktami a. na faktach. 3. pewność, rzecz niezawodna: To F.! 4. praw.: Kwestja faktu = sprawa, w której trzeba osądzić rzeczywistą okoliczność. Zdr. Fakoik. <Łć. factum>

Faktor, a, lm. owie a. rzy 1. pełnomocnik, plenipotent, administrator, dysponent: F. fabryki, kolonji handlowej, F. drukarni (= dyspozytor). 2. X pomocnik, funkcjonariusz, oficjalista: Temu ordynansowi naszemu mógł z faktoremi swojemi coś uczynić. Niem. 3. komisjoner, pośrednik, stręczyciel, mekler: F. przy zajeździe, hotelu. Bez faktora trudno ś. ruszyć ze dwora. Prz. Co mi po faktorze, jak złoto położę! Prz. Żyd F. 4. llm. y fil. i mat. p. Czynniki. Zdr. Faktorek. <Łć. factor>

Faktorek, rka, lm. rkowie p. Faktor.

Faktorja, l, lm. e kolonja handlowa a. oddalony skład towarów, zarządzane przez faktora; kantor europejskiej kompanji handlowej w innej części świata. <Ang. factory>

Faktorjalna, ej, lm. e mat. nazwa pewnych funkcji, używanych w analizie matematycznej.

Faktorka, i, lm. i forma ż. od Faktor pod 3.

Faktorne, ego, blm. zapłata za faktorowanie.

Faktorować, uje, ował, Faktorzyć 1. trudnić ś. faktorstwem, pośredniczyć, stręczyć. 2. za kim = przemawiać, usprawiedliwiać, wystawiać ś., adwokatować: F. za współuczniem nieukiem.

Faktorowanie, a, blm., czynność cz. Faktorować.

Faktorski przym. od Faktor.

Faktorstwo, a, lm. a czynność faktora a. faktorki, faktorowanie, pośredniczenie, pośrednictwo w interesach, stręczycielstwo.

Faktorzenie, a, blm., czynność cz. Faktorzyć.

Faktorzyć, y, ył p. Faktorować.

Faktotum nieod. człowiek do wszystkiego, totum-fakti, wyręczyciel, raba ręka, popychadło. <Łć. fac totum dosł. = rób wszystko>

Faktura, y, lm. y 1. han. = a) szczegółowy rachunek towarów sprzedanych i wydanych przez kupca, przeznaczony do poświadczenia sprzedaży i doręczany kupującemu. b) a. Faktur-księga a. lep. Księga fakturowa księga kupiecka ze spisem należności za towary. 2. robota, budowa techniczna, utworu muzycznego a. literackiego, sposób układu: Hulewicz nie doszedł do pożądaney faktury wiersza. Rol. Jest F. np. dramatyczna, która w jednokowe kształty ubiera treść sztuki zarówno w Paryżu, jak i w Wiedniu lub w Warszawie. Paw. <Łć. factura>

Faktur-księga, i, lm. l p. Faktura.

Fakturować, uje, ował han. udzielać komu rachunku w formie faktury. <p. Faktura>

Fakturowanie, a, blm., czynność cz. Fakturować.

Fakturowy przym. od Faktura: Księga fakturowa p. Faktura.

Faktycznie przys. od Faktyczny: Choć dziś niema niewolnictwa, ale F. człowiek nieraz bywa niewolnikiem. F. ona rządzi, nie mąż. <p. Fakt>

Faktyczność, i, blm. rz. od Faktyczny.

Faktyczny 1. rzeczywisty, realny, aktualny, czynny: Zbigniew posiadał faktyczną władzę. F. stan rzeczy. Trzyma ś. zdala od wszelkiej agitacji faktycznej. 2. na faktach oparty, z faktami zgodny: Materiał, dowód F. 3. faktu dotyczący: Błąd F. <p. Fakt>

X **Fakultatywny dowolny, do wyboru zostawiony, nieobowiązujący:** Urządzenie fakultatywnych kursów nauki języka polskiego. <Fr. facultatif>

Fakultet, u, lm. y 1. wydział w wyższych zakładach naukowych: F. lekarski, prawny, przyrodniczy, matematyczny, teologiczny, historyczno-filologiczny. 2. mat. iloczyn, którego czynniki postępują w szeregu arytmetycznym. <Fr. faculté, z Łć. facultas = zdolność>

Fakultetowy przym. od Fakultet, wydziałowy.

Fakunda, y, blm. wymowa, elokwencja, gadalność, gadulstwo: Uderzające podobieństwo większa nawet miodopłynna F., z ust królewskich płynąca. Spas. <Z Łć. facundus = wymowny>

1. Fala, i, lm. e 1. balwan, wał wody: F. morska. Spiętrzone fale. Przen.: Fale życia politycznego w Niemczech są silnie wzburzone. Fale przeciwnej fortuny. Pot. Przen.: Z falą płynąc (= postępować zgodnie z ogółem). Przen.: Etałaże sklepowe wypływają na trotnar falą porcelany. Zap. Przen. = tłum, chmara, masa posuwająca ś., kołyszająca ś.: F. ludu. Krasin. F. zalewała kraj coraz dalej, gdziegdzie tylko o warowne mury ś. odbijając. Sienk. Falą = przys. hurmem, lawą, masą, tłumnie. 2. przen. nurt, woda: Ona śpi, falami (lep. falami) pokryta chłodnemi. Mick. Przen.: Utoniesz w zapomnienia fali. Mick. 3. smuga deszczu, ulewy, deszcz a. grad z wiatrem, burza, nawałnica: F. idzie. Uciekajcie z pola, bo F. nadejga. Przen.: † Fale żrzenicze. Gawiń. (= ły, wielki placz). Leczą są daremne (ły), owszem większe żale rodzą te fale. Gawiń. 4. fiz. odległość, na której cząstki drgającego ciała pozostają jednocześnie we wszystkich fazach jednego drgnięcia: F. linijna, dwuwymiarowa, trójwymiarowa, odbita, załamana, poprzeczna, podłużna, kołowa, eliptyczna, kulista, eliipsoidalna, płaska, odbita, załamana, stojąca, głosowa, świetlna, elektryczna, elektromagnetyczna. Góra, dół, wysokość, długość fali. F. puls. Zdr. Falka. <Nm. Welle = fala>

2. Fala, i, lm. e ślus. rodzaj rygla, służącego do zamykania drzwi na klamkę a. zatrzask, rygiel odciganany.

†Falacja, i, lm. a oszukaństwo, fortel: Nie tłumaczył ś. nawet żadną falacją cudzą. Krasz. <Łć. fallacia>

†Falacz, a, lm. e chwalca. <Zam. Chwalacz, por. Fała zam. Chwała>

†Falandysz, u, lm. e p. Falendysz: Za ciężki staropolski, choć trwały na szaty, porzucił F. Pot. <Nm. fein lündisch = cienkie luńskie, tj. londyńskie (dom. sukno); por. Lundysz>

Falanga, i, lm. i 1. pewien szyk bojowy w Macedonji starożytnej: F. wielka miała szesnaście tysięcy żołnierzy. 2. przen. zastęp, gromada, tłum: F. przestępców, robotników. Zbita F. żywiołu żydowskiego. 3. stowarzyszenie socjalistyczne według systemu Fourriera: Czysty furjeryzm i zastosowanie falang do krajów nieznanych zdobyca. Słow. <Gr. falagx>

Falanster, u, lm. y, Falansterja, Falansterjum budynek na pomieszczenie jednej fulangi (stowarzyszenia socjalistycznego podług Fourriera): F. sprzeciwia ś. ludzkiej naturze, czy on jest osadą robotników, czy kolonją milionerów. Chł. Możesz zaraz gromadę zagórską zamienić w F. Kaczk. <Fr. phalanstère, z Gr. falagx = falanga>

Falansterja, l, lm. e p. Falanster.

Falansterjanin, a, lm. anie mieszkaniec falansteru.

Falansterjum, w lp. nieod., lm. a, ów p. Falanster.

Falansteryczny przym. od Falanster.

Falansteryzysta, y, lm. *ści stronniki socjalistycznego systemu Fourriera.*

×Falaryzm, u, blm. *okrutny rząd, tyranja, despotyzm.* <Od imienia tyrańca Gr. Falaris>

[Falarz, a, lm. e] p. Fararz. <Nm. Pfarrer>

Falba, y, lm. y szcztot. *szczecina, włos jasny.* <Nm. falb = płowy>

†Falbaka, i, lm. i p. Falbana.

†Falbala, i, lm. e p. Falbana.

[Falban, a, lm. y] p. Falbana.

Falbana, y, lm. y l. a. †Falbaka, †Falbala, †Falbula, †Falbula, [Falban, Falbela] *obszycie marszczone u spódnicy, fartuchu i t. d., plisa:* Suknia z falbaną. 2. węgł.: F. milerzowa = *gałzki, kłóremi ś. obkłada naokoło milerz u podstawy.* Zdr. Falbanka, ×Falbanka, ×Falbonka. <Fr., Włos., Hp., Pg. falbala>

Falbaniasty l. a. Falbanowaty *mający kształt falbany.* 2. *obszuty wielu falbanami:* Suknia falbaniasta.

Falbank, u, lm. i *warsztat ślusarski.* <Nm. Feile = pilnik + Bank = ława>

Falbanka, i, lm. i p. Falbana.

Falbankowy przym. od Falbanka.

Falbanowaty p. Falbaniasty.

Falbanowy przym. od Falbana.

[Falbarz, a, lm. e] p. Farbiarz.

[Falbela, i, lm. e] p. Falbana.

†Falbierski przym. od Falbierz: Boryt, ziele falbierskie. Birk. <p. Farba>

†Falbierz, a, lm. e i [Falbierz] p. Farbiarz:

Głosy z w. XV. <Z Nm. Färber>

×Falbonka, i, lm. i p. Falbana: *Pokojowo pracują około falbonki. Mick.* <p. Falbana>

†Falbula, i, lm. e p. Falbana.

Falc, u, lm. e l. p. Felc. 2. †p. Fałda. 3. garb. p. Strug. 4. intr. *nóż kościany a. drewniany do wygładzania sznurków na grzbiecie książek.* <Nm. Falz>

Falcajz, y, lm. y ż. blach. p. Falcajza.

Falcajza, y, lm. y, Falcajz blach. *żelazko do falcowania.* <Nm. Falzeisen>

Falcobok, a, lm. i garb. *ślupek.* <Nm. Falzbock>

Falcegi, ów, blp. blach. *cegi do falcowania.* <Nm. Falzange>

Falcer, a, lm. rzy garb. *strugacz, robotnik, wygładzający skóry falcem.* <Nm. Falzer>

×Falcet, u, lm. y p. Falset: *Baba wtóruje mu falcetem.*

×Falgrabia, i a. ego, lm. owie p. Falcgraf.

×Falgrabina, y, lm. y l. forma ż. od Falcgrabia. 2. *żona falcgrabiego.*

×Falgrabski przym. od Falcgrabia: Elektor F. L.

×Falcgrabstwo, a, lm. a l. *godność falcgrafa.* 2. *państwo falcgrafa, palatynat:* F. wyższe (bawarskie), niższe (rońskie). 3. *zb. falcgraf z żoną.*

Falcgraf, a, lm. owie, ×Falcgrabia *elektor palatynatu reńskiego a. bawarskiego.* <Nm. Pfalzgraf>

Falcgrafowa, ej, lm. e *żona falcgrafa.*

Falcgrafówna, y, lm. y *córka falcgrafa:* Oddano zarząd w imieniu młodej falcgrafówny. Bart.

Falcmaszyna, y, lm. y blach. *maszyna do falcowania.* <Nm. Falz + Maszyna>

Falcować, uje, ował l. p. Felcować. 2. garb. p. Strugać. <Nm. falzen>

Falcowanie, a, blm., *czynność cz. Falcować.*

Falcspany, ów, blp. garb. p. Strużki. <Nm. Falzspann>

×Falcydja, i, blm. praw. l. *w prawie ogólnym polskim = czwarta część dochodu.* 2. *w prawie miejskim = rozdział proporcjonalny sum dłużnika przy zbiegu wierzycieli.* <Łć. falcidia>

×Falcydjny praw. przym. od Falcydja: Dług F. = *pozostały przy dobrach.*

[Falcza, y, lm. e] *miara powierzchni = około 2/4 morga.* <Rum. falcza>

Faldistorjum, w lp. nieod., lm. a, ów, [Falsystorium] *krzesło biskupie w kościele katolickim.* Por. Faldysterz. <Śr. Łć. falditorium>

†Fale ufajac, z *ufnością:* Przebywać będzie Izrael F. B. Sz.

†Falebny *chwalebny.*

Faleder, dru, lm. dry, Faledra garb. *szara skóra, obrócona na wierzch wewnętrzną stroną wyprawioną.* <Nm. Falleder>

Faledra, y, lm. y garb. p. Faleder.

Faledrowy garb. przym. od Faleder: *Skóra faledrowa.* Sak F. = *szary.*

Falena, y, lm. y *motyl nocny:* Anieli zdało ś., że ją widzi każda róża w ogniu i phalona. Słow. <Gr. falaina>

†Falendysz, u, lm. e, †Falandysz, †Fajlendysz, †Fajlandysz *ciężkie sukno hollenderskie a. angielskie:* Falendyszu na przedniejszych drożej nie mają przedawać łokieć nad złotych trzy. Vol. <p. Falandysz>

†Falendyszowy przym. od Falendysz: *Falendyszowa suknia.* Sak.

†Falenie, a, blm., *czynność cz. Falić.*

Falern, u, lm. y *gatunek wina w starożytnym Rzymie.* <Łć. falernum>

Falerurka, i, lm. i ślus. p. Falurka.

[Falesnik, a, lm. cy] p. Falserz.

[Falfa, y, lm. y] l. *pręt żelazny przy kolowrotku z walcem do zwijania nici.* 2. *wielka cewka tkacka.* 3. w lm. *kolki.* <Nm. Pfeife>

[Falfierz, a, lm. e] *dwadzieścia fałf.* Por. Falfirka.

Falfirka, i, lm. i] *część warsztatu tkackiego.* Por. Falfierz.

[Falfka, i, lm. i] p. Fajka.

[Falga, i, lm. i] p. Felga.

×Falgield, u, lm. y, ×Falgild *opłata przy rogatkach, rogatkowe, nyto.* <Nm. Pfahlgeld>

×Falgild, u, lm. y p. Falgield.

†Falić, i, il i [Falić] p. Chwalić: †F. ś. *potrzebno by (= jeżeli należy ś. chwalić).* [Co sie to falić, kie ni ma eam palić]. Prz. <Zam. Chwalić>

×Falić się, i ś., il ś. p. Falować: *Szereg galopem fali ś. jak morze.* Słow.

Faliment, u, lm. y *prow. niemożność wypłat, niewypłacalność, upadłość, bankructwo; bankructwo podstępne.* <Włos. fallimento>

Falisto przys. od Falisty: F. *wynoszące ś. płaskowzgórza.* Warstwa F. ś. *ciągnie.* Łab. <p. Fala>

Falistość, i, blm. rz. od Falisty: *Substancja międzykomórkowa traci swą F.*

×Falistwo, a, lm. a *bankructwo, faliment.* <p. Faliment>

Falisty l. *pelen fal, balowaniący ś., wzburzony:* Morze faliste. 2. *przen. a. Falowany, Falowaty mający nierówności kształtu fal:* Liś F. *Powierzchnia falista = wznosząca ś. łagodnie i opadająca.* Jesteśmy w Normandji, okolica falista, pagórko-

wata. Chł. Ruch F. eteru. Anat.: × Splot F. (tętnicowy), in. w ę ż y k o w y (plexus undulatus). Lek.: Tętno faliste (pulsus undosus). <p. Fala>

× Falit, a, lm. ci bankrut; niesłowny współnik w handlu a. dłużnik; szalbierz, oszust. <Włos. fallito = bankrut>

† Falitarz, a, lm. e spekulant. Gil. <Z Włos. fallito = bankrut>

× Falja, i, lm. e materja jedwabna z polyskiem. <Fr. faille>

Falka, i, lm. i p. i. Fala: Jak falki srebrne, jagnięta stoją. Słow.

[Falka, i, lm. i] p. Fajka.

Falkonet, u, lm. y, Falkoneta rodzaj dawnych dział. <Włos. falconetto, Sfr. falconet, z Nm. Falkaun>

Falkoneta, y, lm. y p. Falkonet.

× Falla, i, lm. e p. Zapadka.

Falliczy przym. od Fallus: Symbol F. <p. Fallus>

Fallista, y, lm. y fortep. listwa za klawjaturą nad końcami klawiszy. <Nm. Falleiste>

× Fallo nieod. błęd, omyłka: Ruś wielkie F. w tym tobie przyznaje. Pim. <Włos. fallo>

Fallus, a, lm. y membrum virile. <Gr. fallós>

Falmować, uje, ował hut. odszumowywać szkło roztopione. <Nm. feimen>

Falmowanie, a, blm., czynność cz. Falmować.

× Falmusy, ów, blp. szumowiny ze szkła roztopionego: Majster powinien swój tygiel sfalować; F. te osobno zbierać i schować. Torz. <Nm. †Feimnuss, †Feimniss>

Falny przym. od i. Fala: Stać pod falną skałą. Słow. (= opłókiwana przez fale). <p. i. Fala>

Falochron, u, lm. y wióśl. podwyższenie burty w łodziach wązkich wyścigowych, zabezpieczające wiosłarzy od fal. <Fala+CHIRON>

Falotomny łamiący fale, o który fale się rozbi-
jają: Brzeg F. Ml. <Fala+ŁOM>

Falować, uje, ował, F. ś., × Falić ś. poruszać ś. falą, balwanic ś., kolyśać wodą: Ocean fa-
luje. Przen. poruszać ś. naksztali fali, chwiać ś.,
kolyśać ś.: Pierś jej falowała lekko. Zach. Pola
zbożem falujące. Falował głos, to ś. podnosząc,
to zniżając. Krasin. Lud zaczął F. na wszystkie
strony. <p. i. Fala>

× Falować, uje, ował i. i [F. a. Felować] szwan-
kować, niedomykać, mieć feler, podupać, utykać,
chwiać ś., staniać ś.: Dla podeszłej starości na roz-
mowie falował. Pileh. Jeslić głowa faluje, pij
znowu. Bies. Pierwiastki magistratur naszym le-
piej słynęły, koniec faluje. Nar. Ten koń zaczy-
na F. na nogi. 2. eo = nabawić szwanku, nad-
wierać, mieszać, mącić: Pijaństwo zwykło ludzki
rozum F. Haur. 3. bankrutować. <Nm. fehlen>

Falowanie, a, lm. a czynność cz. Falować: F.
morza, głosu, tętna. Kurs dewiz ustala ś. pod-
ług falowań rubla (= wahania ś. jego ceny).
Fig. = ruch falowy, rozchodzenie ś. ruchu drgające-
go w jakimkolwiek środku, na powierzchni wody,
w strumie, w powietrzu, w eterze: Teorja falowań
a. teorja undulacyjna. <p. i. Fala>

× Falowanie, a, blm., czynność cz. × Falować.
Falowanie się, a ś., blm., czynność cz. Falo-
wać ś.

Falowany p. Falisty.

Falowało przys. od Falowały.

Falowatość, i, blm. rz. od Falowały.

Falowały p. Falisty: Grunt F.

Falowy polegający na tworzeniu ś. fal: Ruch F.

Falurka, i, lm. i, Falerurka ślus. przyrząd
w maskawcie, odpowiadający nusowi w zamku we-
wnętrznym.

Fals, u, lm. y p. Felc.

Falsabraga, i, lm. i woj. rodzaj wału forteczne-
go. <Śr. Łć. falsa braga a. braca, skąd Fr.
fausse - braie = kryta droga, tunel>

† Falsarucha, y, lm. y rodzaj sukni: One falsa-
ruchy, one delje, żupany. Rej. <Zap. Łć. falsa = fałszywa + Rucho = suknia>

× Falscista, y, lm. ści ten, co fałsetem śpiewa.
<p. Fałset>

Fałset, u, lm. y, × Fałcet głos męski, zakra-
wiający na żeński, rejestru wyższy głosu śpiewaka,
tak zwany „z głowy“, in. fistuła: Śpiewać, mó-
wić fałsetem. <Włos. fałsetto>

Fałsetowy przym. od Fałset: Charczenie fałse-
towych tonów. Kon. Głos F. Nuty fałsetowe.

Falsować, uje, ował p. Felcować.

Falsowanie, a, blm., czynność cz. Falsować.

Fałstlinja, i, lm. e intr. przyrząd do formowa-
nia oprawy. <Nm. Fałzlinie>

Falsyfikacja, i, lm. e p. Falsyfikowanie: Jeżeli
mogła dokonać malwersacji czy falsyfikacji jak-
kiej, dokonała jej. Orzesz. <Fr. falsification>

Falsyfikat, u, lm. y rzecz sfalszowana, podro-
biona, fabrykat: Rozróżniać autentyczne dokumen-
ta od falsyfiatów. <Łć. falsificatus = sfalszo-
wany>

Falsyfikator, a, lm. rzy fałszerz, podrabiacz.
<Fr. falsificateur>

Falsyfikatorski przym. od Falsyfikator: Mani-
pulacja falsyfikatorska.

× Falsyfikatorstwo, a, blm. fałszerstwo, fałszo-
wanie, podrabianie: Trudnić ś. falsyfikatorsstwem.

Falsyfikować, uje, ował fałszować, podrabiać,
fabrykować. <Łć. falsificare>

Falsyfikowanie, a, blm., Falsyfikacja czynność
cz. Falsyfikować.

[Falsystorjum, w lp. nieod., w lm. a, ów] p.
Faldistorjum.

[Fałsz, u, lm. e] p. Fałsz. <p. Fałsz>

[Fałszunek, nku, lm. nki] fałsz, sfalszowanie.

[Fałszywiec, wea, lm. wcy] p. Fałszywiec.

[Fałszywy] p. Fałszywy.

Fałuna, y, lm. y geol. warstwa ziemi, składa-
jąca ś. z piaskowca, zmieszanego z wapieniem. <Fr.
fałun>

Fałunski: Brylanty fałunskie = klejnoty szklane,
wyrabiane w Szwecji. <Od nazwy miasta Szwed.
Fałun.>

[Fałusz, a, lm. e] p. Folsusz.

† Fała, y, blm., [Fała] p. Chwała: Marna F.
<p. Chwała>

× Fałagi, ów, blp., [Fałangi] plagi w piety.
Przen. Zadać tęgie F. = zbić potężnie. Wziąć tę-
gie F. = być pobitym silnie. Dać komu F. = oszukać
kogo, ograć go. <Tur. Arab. falaka, może z Gr.
fálax = polano>

Fałanda, y, blm. zł. tytuł. <?>

[Fałangi, ów, blp.] p. Fałagi.

[Fałat, a, lm. y] l. szmat, wiecheć: Z odzienia
i butów wyłazał mu fałaty. 2. kawał, kęs, p. ut:
F. lasu, pola, drogi, skóry, słoniny. Zdr. [Fała-
tek]. <Węg. fałat = kawał>

[Fałatek, tka, lm. tki] p. Fałat.

† Fałbuła, y, lm. y p. Fałbana. L.

Fałd, u, lm. y l. p. Fałda: × Fałdy rozszyp-
wać a. rozpuszczać. Fałdów przysiaływać = pil-
nie pracować. † Fałdów komu przysieść = a) dać

mu ś. we znaki: Nieprzyjaciel naszym bardzo fałdów przysiadł. Żółk. b) przysiadł ś. do kogo, wysiadł przy kim: Zaczyna ś. przytulać, fałdów jej przysiadł. L. Fałdy na ciele = zmarszczki, brzozy: Dziad wiele lat, tyle fałdów mający na gębie. Tremb. † Fałdy łamać = marszczyć ś., chmurzyć ś.: Darmo fałdy łamie; już dla niego nadziei niema. Pot. × F. postawowy = środek, założony w postawie sukna, sztaba, bruch. 2. wog. zmarszczenie, np. krawędzi blachy przy pokrywaniu dachu. 3. anat. † F. niewieści = rima pudendi. 4. org. bok niecha składający ś. do kupy, skł a d. Zdr. Fałdzik. <Nm. Falte>

Falda, y, lm. y, Fałd, † Faud, † Fauda, † Falc, [Faldra] l. zmarszczka w tkaninie: W fałdy a. fałdy układac = faldować. Suknia rzuca a. puszcza fałdy. Przen.: W sto fałd i zmarszczek wyrzeźbione czoło. Orzesz. (= bródz, zmarszczek). 2. przerwisko, dawane cywilnym przez wojskowych polskich z przed 1830 r.: Kiedy chceś być kolegą, to choć jesteś jeszcze fałda, poradzić ci trzeba. 3. anat. marszczka, przegub, zakładka, zalemek: F. półksiężycowa otzwany (plica semilunaris Douglasii). 4. gie. wygięcie warstwy, składające ś. z wyniosłości czyli siodła i zagłębienia czyli niecki: F. izoklinalna. F. monoklinalna p. Fleksura. Zdr. Fałdka, Fałdeczka. <Nm. Falte>

Faldeczka, l, lm. i p. Fałda.

Faldka, i, lm. i p. Fałda: Fałdki na innych liczy (= rozpatruje drobniostkowo, jak kto ubrany).

Faldować, uje, ował, × Faldzić układać fałdy, zbierać w fałdy, marszczyć, drapować: F. suknie Przen.: Kończy Moloch, czoło fałdując z rozpaczy. Przyb. F. ś. układać ś. w fałdy, nie leżeć gładko, marszczyć ś., ciągnąć ś.: Suknia źle uszyta fałduje ś. Przen.: Czoło mu ś. fałdowało. Krasz. <Nm. falten>

Faldowanie, a, bhm. l. czynność cz. Faldować 2. lm. a miejsce sfaldowane, fałdy: F. w sukni. 3. mat. nazwa pewnego działania, używanego w teorii form w algebrze nowoczesnej.

Faldowanie się, a ś., bhm., czynność cz. Faldować ś.

Faldowany l. im. od Faldować. 2. a. Fałdzisty, × Faldowaty, † Faldowny pełen fałd: Suknia faldowana.

× Faldowaty p. Faldowany: Papie brodate, faldowate. Syr.

† Faldowny p. Faldowany.

Faldowy przym. od Fałda; gieol. Góry, doliny faldowe = powstałe wskutek kurczenia ś. skorupy ziemskiej.

[Fałdra, y, lm. y] p. Fałda.

[Faldrowanie, a, lm. a, Fantunek] gór. stara cacha, zasypianie. <p. Faldrować>

[Fałdy rydy hopsa] przyspiew.

Faldysterz, a, lm. e, † Faldyktor klecznik: F. półka i pulpitek — owo sprzęt wszystek. Pol. <Śr. Lc. faldistorium>

† Faldyktor, u, lm. y p. Faldysterz.

× Faldzenie, a, bhm., czynność cz. Faldzić.

× Faldzić, i, il p. Faldować: Morze w kłęby F. poczęło błękitnym zatokiem. Książ. <p. Fałda>

Faldzik, a, lm. i p. Fałd.

Faldzistość, l, bhm. rz. od Fałdzisty.

Faldzisty l. p. Faldowany: Suknia fałdzista. Nar. (= szeroka, bufasta). (Ogórk) liście wielkim, rozłożystym okryły grzedy, jakby kobiercem fałdzistym. Miek. 2. Żółądek F. (abomasum) = czwarty oddział żołądka zwierząt przeżuwających,

śluz, trawienie, żołądek właściwy. <p. Fałda>

† Fałecznie, [Fałeczno] przys. od Fałeczny: F. a pokrycie obchodzili ś. z nim. Rej. Nie będę F. przodków sobie wymyślał. Krasz. <p. Fałsz>

† Fałecznik, a, lm. oy i [Fałecznik] p. Fałszerz: Omyłacze a fałeczniczy świata. Rej.

[Fałeczno] p. Fałecznie.

† Fałeczność, i, bhm., [Fałeczność] rz. od Fałeczny: Pełni zdrady i wszelkiej fałeczności. Wuj. (= fałszywości, obłudny).

Fałeczny l. [F.] i † p. Fałszywy: Mamy światłość prawdziwą przeciwko fałecznej światłości mędrców tego świata. Białob. 2. [F.] p. Fałeczny. 3. † a. † Fałeczny owczarz = owczarz, mający udział we własności stada, w zyskach i stratach właściciela stada. <p. Fałsz>

[Fałesz, u, lm. e] p. Fałsz.

† Fałesznie, [Fałesznie] przys. od Fałeszny: [Miłujesz F.] (= fałszywie, obłudnie).

† Fałesznik, a, lm. cy i [Fałesznik] p. Fałszerz: Od takich fałeszników pisma święte nas przestrzegają Rej. <p. Fałsz>

† Fałeszność, i, bhm., [Fałeszność] rz. od Fałeszny: Znamię wszęj chytrości i fałeszności. Sien. (= fałszywości, obłudny).

[Fałeszny] l. i † p. Fałszywy: F. świadek. Leop. Bóg pomści niecnoty i fałesznej zdrady. Kochan. [Fałeszne wszystko na świecie]. 2. a. [Fałeczny, Fałeszny, Fełeszny] chory, nadpsuty, chorowity: Ma fałeszna nogę (= chory na nogę).

[Fałesznicza, y, lm. e] forma ż. od Fałesznik. <p. Fałsz>

[Fałesznie] przys. od Fałeszny.

[Fałesznik, a, lm. cy] p. Fałszerz.

[Fałeszny] l. p. Fałszywy. 2. p. Fałeczny.

† Fałeczny p. Fałeczny.

† Fałki, ów, bhp. odpadliny od maki: Mąkę przesiał trzeba z otrąb i z fałków. Syr. <Z Nm. (Ab)fall>

† Fałszarz, a, lm. e p. Fałszerz.

Fałsik, a, lm. i p. Fałsz: Trefny i piękny F. tak nam smakuje. Krasz. <p. Fałsz>

Fałsz, u, lm. e, [Fałesz, Fałsz] l. nieprawda, kłamstwo, zmyślenie, oszustwo, obłuda: F. wierutny. Zbijac, wykazywał F. Rozsiewac fałsze (= wieści fałszywe). Dziś mogą prawdę mówić, jutro F. Miek. Od skrytości krok tylko jeden do fałszu, a F. leży tuż obok zdrady. Gem. [We dworze miareńka uściwa i żadnego fałszu niema]. F. ozywać ś. chrześcijaninem, a uczynków chrześcijańskich nie naśladować. Rej. 2. sfalszowanie, fałszerstwo: F. w dokumencie. Silny F. w monetach ś. ukazał. Paszcz. 3. [F.] defekt, brak. 4. kraw. część sukni z fałszego materiału, nadstawiana w miejscu niewidocznym: Dać na F. płótno do tyłu kamizelki. Ułożyć fałbany na F. (= na podszytce). Żupan jasny bez fałszu, z gradetura szyty. Moraw. Czy nie możnaby per abbreviationem? naprzykład łokci pięć? — Nie można, bo byłby żupan z fałszem, a ja prawdę chcę żyć na świecie. Chodź. 5. muz. dźwięk mylny, pomyłkowy a. nieczysty, za wysokie a. za niskie brzmienie tonu. Zdr. Fałsik. <Z Lc. falsus, przez Nm. falsch>

Fałszerka, i, lm. i forma ż. od Fałszerz.

Fałszerski przym. od Fałszerz.

Fałszerstwo, a, lm. a fałszowanie, fałsz, podrobienie: Dowiość fałszerstwa. Przekonani o F. Nar.

Falszerz, a, lm. e, †**Falszyc**, †**Falsarz**, †**Falesznik**, †**Falecznik** l. a. × **Falszownik ten**, co *falszuje, podrabiacz*: F. monety, testamentu. 2. × a. [**Falesznik**, **Falecznik**, **Falesnik**] *człowiek fałszywy, fałszywiec, kłamca, obłudnik, pochlebca, oszust*: Takie jawne matactwo znaczy fałszerza szlakownego. Przyb. 3. F. = żart. *nuta fałszywie wzięta*. 4. F. a. Sztos fałszywy bil. *uderzenie bili w bok*. <Nm. Fälscher>

†**Falszny** p. **Falszywy**: Falszną miarą i wagą. Biel. M.

†**Falszoapostół** a, lm. owie *fałszywy apostoł, pseudoapostoł, rozsiewacz fałszu*: Za czasów apostoła Pawła byli fałszapostołowie, robotnicy nieprawości. Zigr. <Fałsz+†Apostół>

†**Falszomówca**, y, lm. y *łgarz, kłamca*. <Fałsz+MOW>

†**Falszopiszc**, szca, lm. szczy *piszący fałsze, kłamstwa*: Ów arjanin i F. nieubożną był wydał książkę. Steb. <Fałsz+PIS>

†**Falszorodny** *rodzący fałsze, stanowiący ich źródło*: Fałszorodne herezje. <Fałsz+ROD>

Falszować, uje, owal l. *podrabiać, naśladować podstępnie*: F. testament, podpis, monetę. 2. *pozabawiać istotnej wartości, psuć podrabianiem, fabrykować*: F. wino, lekarstwo. Przen.: Odszczepieńcy fałszowali wiarę. Wuj. Wenus, która bogatej Ankonie panujesz, a frasunkami ludzkie rozkoszy fałszujesz. Kochan. (= *psujesz, kazisz, niweczysz*). 3. muz. *nieczysto, za wysoko a. za nisko śpiewać a. grać*: Grała sobie, fałszując melodię. Sienk. <Nm. fälschen>

Falszowanie, a, blm., czynność cz. **Falszować**. **Falszowany** *podrabiany, fałszywy, fabrykowany, zaprawny*: Podpis F. Wino fałszowane.

× **Falszownik**, a, lm. cy p. **Falszercz**.

Falszowy przym. od **Falsz**: Sprawa fałszowa (= o *fałszowanie*). †**Głębokie** jezioro w ryby bogate, a to fałszową miłością nazwane. Bron. (= *fałszywą*).

†**Falszura**, y, lm. y *żupan z plecami na fałsz, t. j. płóciennymi*: F. turecka. <p. Fałsz>

†**Falszycz**, a, lm. e p. **Falszercz**: Fałszycze swojej powagi nadstawiają sobie. Gil.

Falszywie, **Falszywo** przys. od **Falszywy**: F. świadczyć.

Falszywiec, wca, lm. wcy, [**Falszywiec**] *człowiek fałszywy, obłudnik*.

Falszywo p. **Falszywie**: Półmisku F. poślacany! Krasin. (o księżycu).

Falszywość, i, blm. rz. od **Falszywy**: O wielka F. złosnego Judasza! Op.

Falszywy, †**Chwałszywy**, †**Faleczny**, †**Faleszny**, †**Falszny**, [**Faleczny**, **Faleszny**, **Falesny**, **Falszywy**] l. *sfalszowany, podrobiony, naśladowany*: F. pieniądz, podpis, dokument. 2. *nieprawdziwy, zmyślony*: Fałszywa wieść, historia. 3. *pozorny*: F. blask. Fałszywa wielkość. 4. *udany, nieszczerzy, obłudny, kłamany*: F. atak. Fałszywa skromność, obietnica. 5. *obłudny, zdradliwy, kłamliwy, przewrotny*: F. człowiek, charakter. F. duch w ustach waszych proroków. Leop. Fałszywe zeznanie przed sądem. Nie będziesz mówił fałszywego świadectwa przeciw bliźniemu twemu. F. świadek. Przysięga fałszywa (= *krzywoprzysięstwo*). Słówka farbuje, umysł F. cukrując. Blaż. (= *podstęp*). Obym był fałszywym prokiem! 6. *mylny, błędny*: F. sąd, krok. Fałszywe pojęcie, rozumowanie. 7. *niewłaściwy, źle zrozumiany, niezrozumiany*: F. wstyd, punkt honoru. 8. *nieharmonijny*: F. ton, głos. 9. muz.: a)

Fałszywe kwinty p. Kwinta. b) Fałszywy stosunek a. fałszywa relacja p. Stosunek. 10. anat.: × Zebra fałszywe p. Zebro. Nozdrza fałszywe (saccus v. tuba nasalis). 11. bil.: Sztos F. p. **Falszercz**. 12. lek.: Wody fałszywe p. Woda. †**Bóle fałszywe** p. **Ból**. Fałszywa chęć do jada, in. przegięć, †**przemór** (bulimus) = *żarłoczność chorobowa*. F. apetyt. <Nm. falsch>

Fama, y, blm. *wieść, pogłoska, rozgłos*: Stugębna F. F. głosi o twoim przybyciu. <Łć. fama>

[**Famelija**, i, lm. e] p. **Familja**: Moja F. jest Pietrzak.

[**Fameliija**, i, lm. e] p. **Familja**.

[**Familjant**, a, lm. ci] p. **Familjant**.

Familjka, i, lm. i (zwykle fr.) p. **Familja**: Miła F. l. ojciec pijak, córeczka zalotnica. Krasz. <p. Familja>

Familjnie przys. od **Familijny**: F. mieszkać (= *mieszkać z rodziną*). Młodzież, wysoko skoligcona F. (= *co do familji*).

Familijność, i, blm. *rodowość, rodowitość*: Kniaziowie zapewnili bojarom dziedzictwo, tworząc ich F. wyjączną. Lel.

Familijny i, przym. od **Familja**: Człowiek F. (= *mający rodzinę*). Herbatka familijna (= *w gronie rodzinnym*). Szlachta stała w życiu familijną radą. Pol. Życie, stosunki familijne (= *rodzinne*). Mieszkanie familijne (= *dla familji*). Ówierć czarnej herbaty w mniej dobrym gatunku, nazwanej familijną. Rzew. Prawo familijne (= *regulujące stosunki rodzinne*). Rada familijna. 2. p. **Familjarny**: Stosunek F.

Familja, i, lm. e, pog. **Famula**, [**Famielija**, **Fanielija**, **Famulja**, **Famulija**] l. *rodzina, dom*: Mieć liczną familję. Głowa familji. 2. *ogół osób spokrewnionych, szereg. jednego nazwiska, ród, pokrewieństwo, kuzynostwo, powinowactwo, parentela*: F. szlachecka, ucziwa. Postanawiamy, aby tron Polski elekcyjnym był przez familję. Ust. Stronicy familji (= *Czartoryskich*). Słynie cudzemi dziełami, kto liczy familją. Bardz. (= *przodków, antenatów*). Przen.: Całe plemię ludzkie jedną familją jest. Jabł. 3. *szuaba*: F. obożna (= *szuaba króla w obozie*). U Rzymian F. prócz członków rodziny obejmowała niewolników, wyzwoleńców i klientów. 4. [**F. a. Familija**] (z ruska) *nazwisko (rodowe)*. 5. × bot. i zool. *rodzina, grupa*. 6. mat. *klasa, rodzaj krzywych powierzchni*: F. powierzchni waleowych, stożkowych. Zdr. **Familjka**. <Łć. familia>

Familjant, a, lm. ci, [**Familjant**] l. *członek familji, krewny, krewniak, kuzyn, powinowaty*: Przypadła jakaś sprawa naszego familjanta, czy Radziwiłłowska. Chodź. 2. × *członek rodu, tegoż samego herbu, herbowny*: Więcej familjantów tego herbu nie piszą. Nies. 3. *człowiek znakomitego rodu a. domu, pochodzący z dobrej a. bogatej rodziny, arystokrata*: Szesnastoherbowny F. L. Nieboszczyk pan mój, stolnik, pierwszyny pan w powiecie, bogacz i F. Mick. <Niby Łć., p. Familja>

Familjantka, i, lm. i forma ż. od **Familjant**; [**Famielłjantka**].

Familjarnie przys. od **Familjarny**, *za pan brat*: Waćpan ze mną bardzo sobie F. postępujesz. L. **Familjarność**, i, blm. rz. od **Familjarny**: Boś głupi, drogi Fasiu, rzekł poważny jegomość z przyciskiem, w którym brzmiał akcent familjarności. Jez.

Familjarny, **Familijny** *powfaly, zażyły*. <Łć. familiaris>

× **Familiaryzować się, uje** s., **owal** s. *poufalić* s. <Fr. se familiariser>

× **Familiaryzowanie się, a** s., bhm., czynność cz. **Familiaryzować** s.

[Familiantka, i, lm. i] p. **Familiantka**.

× **Famula, i**, lm. e m. p. **Famulus**: Książka ta pisana przez nieumiejącego języka famulę. L. <p. Famulus>

[Famulija, i, lm. e] p. **Famulija**.

[Famulja, i, lm. e] p. **Famulja**: Kiedyś łaskaw zaznajomił nas ze swoją famulją, nie zapomnij i o stryju, organiste w Szydłowcu. Wilk. <Żart. zam. Famulja>

× **Famulować, uje, owal** za *famulusa służyć, fagasować*. <Łé. famulare>

× **Famulowanie, a**, bhm., czynność cz. **Famulować**.

Famulus, a, lm. y, × **Famula** f. × *sługa literata, akademika*. 2. wog. *służący; słuzalec, fagas; pochlebca*: Pani podkomorzyna nigdy na to nie pozwoli — rzekł szlachcic, widać domowy F. pana Stielickiego. Chodź. <Łé. famulus>

Famula, y, lm. y pog. p. **Famulja**: Zwalła mi ś. na kark cała F. <Żart. zam. Famulja>

[Famula, y, lm. y] f. i. i. + a. + **Pamula**, [Pamula], × **Garnizorówka** *potrawa z owoców rozgotowanych i chleba, gramatka* (p. **Chamula**): Ośrodek suchej z chleba warzyć, do tego jabłek a gruszek warzonych przydać, będzie potrawa, którą famulą nasi przodkowie zwali. Syr. 2. *gąszcz, breja*. <Ukr. famuła>

† **Famula, u**, a. w lm. y, † **Femurały** *gacie, kałesony, spodnie; fartuch*. <Łé. femoralia lm. ni. >

[Fana, y, lm. y] f. *chorągiew*: Pod naszą faną wojacy jadą. 2. *wieniec na trumnę*. <Nm. Fahne>

Fanaberja, i, lm. e *wybryk, grymas, kaprys, aroganckie uroszczenie, zadzieranie nosa*: Fanaberje takie miewa, że bez kija nie przystępuje. Jun. Ja nauczę panienkę stroić fanaberje. Krasz. F. w głowie, a w kieszeni pustki. Prz. <Zap. Żyd. fajne berjes = tegie zuchy (Nm. fein + Hb. biriah = zuch)>

× **Fanaberjować, uje, owal** *wyprawiać a. stroić fanaberje, dzwaczyć, na łbie stawać*.

× **Fanaberjowanie, a**, bhm., czynność cz. **Fanaberjować**.

× **Fanaberzysta, y**, lm. ści *człowiek pełen fanaberji, grymasnik, arogant*.

× **Fanaberzystka, i**, lm. i forma ż. od **Fanaberzysta**.

[Fanaberzysty] *nieprzystępny, dumny*.

Fanarjota, y, lm. ci *mieszkaniec Fanaru*. <Ngr. Fanariotēs dost. = mieszkaniec części Konstantynopola, zwanej po Ngr. Fanár dost. = latarnia (morska)>

Fanarjotka, i, lm. i forma ż. od **Fanarjota**: Zofja, żona Szczęsnego Potockiego, była fanarjotką.

Fanatycki p. **Fanatycozny**: Pisma poważniejsze w obronie wiary nazywano powszechnie płodem fanatyckim, zastarzałym przesądem. Siem.

Fanatycka, i, lm. i forma ż. od **Fanatyck**. <p. Fanatyck>

Fanatycznie przys. od **Fanatycozny**.

Fanatycożność, i, bhm. rz. od **Fanatycozny**.

Fanatycozny, Fanatycki *pełen fanatyzmu, zbył gorliwy, zagorzaly, zaślepiony, zaciekły*: Fanatycożne uprzedzenie. Kras. Gorliwość fanatycożna.

Fanatyk, a, lm. oy *człowiek pełen fanatyzmu, zapalenie religijny a. polityczny, zagorzalec, zaślepieniec*: We wszystkich religjach są fanatycy. <Łé. fanaticus>

Fanatyzm, u, bhm. *zagorzalstwo, szczeg. religijne, żarliwość ślepa i zaciekła, zaślepieniec*: F. krzyż w jednej ręce, żelazo ma w drugiej. Karp. <Fr. fanatisme>

Fanatyżować, uje, owal *krzewić fanatyzm, rozpałać namiętności*. <Fr. fanatiser>

Fanatyżowanie, a, bhm., czynność cz. **Fanatyżować**.

Fanciarka, i, lm. i forma ż. od **Fanciarz**. <p. Fant>

Fanciarz przym. od **Fanciarz**.

Fanciarstwo, a, bhm. *zajęcie fanciarza, przyjmowanie w zastaw rzeczy z udzielaniem pożyczki*.

Fanciarz, a, lm. e, **Fantownik** *pożyczający pieniądze na fanty, lichwiarz*. <p. Fant>

Fancik, a, lm. i p. **Fant**.

† **Fanoz, u**, bhm. *nieprzyjaźń, nienawiść*: Ani na F., ani na przyjaźń nie ś. nie oglądając... (z r. 1604). <Nm. Feindschaft>

† **Fanczliber, bru**, bhm. p. **Fajnzyber**. Pot.

† **Fanczlibrowy** przym. od **Fanczliber**: W fanczlibrowym rządzie. Pot.

Fandango, a, lm. a *wesoły taniec hiszpański*. <Hp. fandango>

† **Fandekiel, kla**, lm. kle *pokrowiec do chorągwi*. <Nm. Fahnendeckel>

Fanfara, y, lm. y f. *tryumfalna muzyka na trąbach a. rogach, wiat a. tusz przeważnie na trąbkach na cześć czyjąś*. 2. *krótki utwór muzyczny na trąby; sygnał, hasło, wykonane na trąbach*. 3. × w lm. *odgłos trąb*: Słychać trąbaczów fanfary. Jabl. <Fr. fanfare>

Fanfaron, a, lm. y, [Fanfaron] f. *junak, pyszałek, zarozumialec, samochwał, bufon*: F. chełpi ś. dobrem, którego nie zrobił. 2. *elegant, modniś, dandyś, frant*: F. pudrowany a bosal. Prz. Zdr. **Fanfaronik**. <Fr. fanfaron>

Fanfaronada, y, bhm., **Fanfaronstwo** f. *junakierja, zuchowatość udana, chełpliwość, zarozumiałość*. 2. *elegancja, szyk, pretensjonalność, bufonada*. <Fr. fanfaronnade>

Fanfaronik, a, lm. i p. **Fanfaron**.

Fanfaronka, i, lm. i forma ż. od **Fanfaron**; [Fanfaronka].

Fanfaronować, uje, owal *być fanfaronem, junaczyć, udawać zucha, chełpić ś.*

Fanfaronowanie, a, bhm., czynność cz. **Fanfaronować**.

Fanfaronski przym. od **Fanfaron**.

Fanfaronstwo, a, bhm. p. **Fanfaronada**.

† **Fanfraluszka, i**, lm. i *uboiący, bagatela, fraszka*: Do czego to takie fanfraluszki lepić? Zap. <Fr. fanfreluche>

Fanga, i, lm. i *wyrzucenie, podbicie piłki w grze w palanta*: Dać fangę. Zrobić fangę. Podać fangę. <Nm. Fang dost. = złapanie; cios>

Fangier, gra, lm. gry *fortep. p. Fangierlistwa. Fangierlistwa, y, lm. y, **Fangier** *fortep. listwa, ulatwiająca uderzenie młotka w strunę*. <Nm. Fangerleiste>*

[Fanielija, i, lm. e] p. **Famulja**.

† **Fanienka, i**, lm. i p. **Fanna**.

[Faniura, y, lm. y] *policzek, uderzenie po twarzy*. <Czes. fanura>

[Fank, a, lm. i] *fenig, pieniądz*: Gdzie mój fundusz, gdzie moje fanki? <p. Fenig>

Fankiel, kła a. klu, lm. kle, **Fenkiel**, **Fankul** bot. (foeniculum) rośl. z rodziny baldaszkowych. Gatunek: F. pospolity, Koprem włoskim, Feniklem zwany (f. vulgare). <Nm. Fenehel, (z łć. foeniculum)>

Fanklowany zaprawiony koprem włoskim.

Fanklowy przym. od **Fankiel**; apt: Ulepek F. (syrupus foeniculi)=ulepek z kopru włoskiego.

[**Fankowny**] p. **Szwankowny**.

Fankul, a a. u, lm. e p. **Fankiel**.

†**Fanna**, y, lm. y skrzynia, gdzie wapno rozczyniąją: F. wapienna. Zdr. †**Fanienka**. <Nm. Pfanne>

Fant, u, lm. y l. × rzecz, sprzęt, szczeg. rzecz drogocenna, wartościowa; świecidełko: Bolesław, uspokoiwszy Ruś, podatki na nią, nietylko pieniądze, ale wszelakich fantów do życia i chodzenia przynależących włożył. Błaż. Pierwej pieniądze trawia, potem też i fanty. Klon. Co po fantach, na które poszły wsie dziedziczne? Kras. Wydawał on gdzie trzeba, ale nie na fanty, nie na fraszki, co z wierzchu szklnią ś., wewnątrz puste. Kras. 2. przedmiot służący do zabezpieczenia zwrótu pewnej pretensji, zastaw, zakład: Pożyczać, dawać pieniądze na fanty. F. zastawny. Zam. 3. przedmiot, dany w czasie gry za niedopełnienie jej warunków, rekajmia wypełnienia kary: Grać w fanty, o fanty, na fanty. Dać F. 4. przen. kwestja, kłopot, ambaras: Wyciągnęła do niego rączkę; Jan nie wiedział, co z tym fantem zrobić. Bał. 5. [Fanty]=odzienię. 6. gór. p. **Stupek**. Zdr. **Fancik**. <Nm. Pfand>

×**Fanta**, y, lm. y jakiś sprzęt kościelny: Fanta cynowa gdańskiej roboty. <Może Nm. Pfanne (skąd Panew)=rynka>

Fantasmagorja, i, lm. e l. złudzenie optyczne, odzwierciedlające obrazy przezroczyście i ruchomie. 2. przen. przywidzenie, złudzenie, urojenie. Zdr. **Fantasmagoryjka**. <Now. z Gr. fantasma = widmo †agoreúō = mówię>

Fantasmagoryczny przym. od **Fantasmagorja**.

Fantasmagoryjka, i, lm. i p. **Fantasmagorja**: **Fantasmagoryjką** Narczyży było założenie szkoły. Żel.

×**Fantast**, a, lm. śoi p. **Fantastyk**.

Fantasta, y, lm. śoi p. **Fantastyk**. <Gr. fantastés>

Fantastka, i, lm. i forma ż. od **Fantasta**: F. dzieweczyna idzie za mojego syna. Słow.

†**Fantastyki** p. **Fantastyczny**: Eutychiejanie pletli, iż ciało Chrystusowe było zmyślone, fantastyckie. Skar.

Fantastyzka, i, lm. i forma ż. od **Fantastyk**.

Fantastycznie przys. od **Fantastyzka**.

Fantastyczność, i, bfm. rz. od **Fantastyczny**: F. osób, działających w utworze, dzieł, pomysłów. F. umysłu.

Fantastyczny, **Fantazyjny** (posp. i fil.) i. a. †**Fantastyki** przez fantazję wytworzony, dowolny co do treści i formy, pelen fantazji, urojony, zmyślony, wymarzony: Eutychiejanie ciało Chrystusa mieli za fantastyczne. Utwór F. Powieść fantastyczna. Widok F. (=czarowny, wspaniały). 2. dziwny, dziwaczny, kapryśny, grymasny: Charakter, umysł F. Plan F. <Gr. fantastikós>

Fantastyk, a, lm. ev, **Fantasta**, ×**Fantast** i. marzyciel, roiciel, idealista: F. buduje zamki na lodzie. I teraz jest takich fantastyków wiele, co z prawdy zmyślone rzeczy czynią. Sak. 2. **dziwak**, **grymasnik**, **chimeryk**. <Gr. fantastikós>

Fantastyka, i, bfm. fantastyczność: Ośmieszili fantastykę baladową. Ohm.

†**Fantastykować**, uje, ował p. **Fantazjować**: Brzydzą ś. takimi ludźmi, co to ustawicznie myślą a fantastykują. Kosz.

†**Fantastykowanie**, a, bfm., czynność cz. **Fantastykować**.

Fantazja, i, lm. e f. bfm. fil.=a) a. **Imaginacja**, **Wyobraźnia**, ×**Um władza duszy**, tworząca i odzwierciedlająca wyobrażenia; zdolność kombinowania nowych wyobrażeń: F. odzwierciedlająca, twórcza. Puścić wodze fantazji. F. artystyczna, poetycka, płodna, bogata, dzika. Nie czuł sercem, jeno głową, fantazją, a F. chwytta rzeczy nie jak są, ale jak chce. Bał. b) F. kateleptyczna = podług stoików władza duszy, pojmująca przedmioty rzeczywiste. c) zasada procesu uszczelnienia (w filozofji idealistycznej). 2. **urojenie**, **zmyślenie**, **przywidzenie**: Fantazje swoje i wymysły za słowa boskie udawają. Wuj. 3. **kaprys**, **dziwactwo**, **przywidzenie**, **wybryk**, **wprzedzenie**: Żyje według swej fantazji. Miewa czasem swoje fantazje. 4. bfm. **dobra myśl**, **ochota**, **wesołość**, **humor**, **rezon**, **kontenans**, **dobra mina**, **animusz**, **otchaga**: Tracić fantazję a. na fantazji (=na minie). Pokreślił wczas a fantazją. Gdy sobie ludzie podpiją, wtenczas poznać fantazją. Prz. F. pańska, a chudy pacholek. Prz. Wielkiej fantazji kawaler. Sienk. × F. dobra, gęsta, wesoła. Fantazji żadnej do wesołości nie miewała. Haur. Szłapak kaszający, bo dychawiczny, ale ma jeszcze fantazję, za katy! Fred. A. (=żywość, ogień). Wypić na fantazję. ×**Zbić kogo z fantazji**=zmieszać kogo, **zbić z pantafelku**: Łowczy na szczenięta nie fuka często, boby one zbić z fantazji. Piłch. 5. **wytwór fantazji**, **utwór pelen fantazji**: F. na temat idei Platonowskich. 6. **oryginalne ubranie**, **upięcie przy sukni a. kapeluszu**. 7. †**Dumna** F.=**duma**, **pycha**: Z pysznemi i dumnej fantazji ludźmi przestawać nie chciał. Skar. 8. [F.] **uniesienie**, **szal**. 9. **muz. dłuższy utwór muzyczny, w stylu swobodnym**: Chopin używał formy fantazji. F. na tematy z Don Juana. Zdr. **Fantazyjka**. <Gr. fantasia>

Fantazjasta, y, lm. ści członek: sekty, podług której Chrystus miał ciało pozorne.

Fantazjować, uje, ował i. a. ×**Fantazować**, †**Fantastykować**=a) **rządzić ś. fantazją**, **snuć z fantazji**, **tworzyć**, **roić**, **marzyć**, **zmyślać**: F. w feljetonach. Koż. b) **kaprysić**, **grymasić**, **dziwaczycić**. 2. **muz. improwizować**, **grać bez przygotowania**: **Fantazjował** na temat marsza pogrzebowego. Es. <Gr. fantázain>

Fantazjowanie, a, bfm., czynność cz. **Fantazjować**: Nerwowa władza fantazjowania wzięła górę. Żm.

×**Fantazm**, u, lm. y p. **Fantazmat**: Reputacją tchórzów fantazmem nazywa. Jabł.

†**Fantazma** nieod. ni. p. **Fantazmat**.

Fantazmat, u, lm. y a. a. ×**Fantazm**, †**Fantazma** **wytwór fantazji**, **plód wyobraźni o cechach zmysłowych**, **objaw fantazyjny**, **halucynacja**, **widziadło**, **przywidzenie**: Umieć rozoznać prawdę od fantazmatów. Kaczk. To siódmym zmysłem dotknięte dalekie fantazmata przyszłości. Krasz. <Gr. fantasma>

×**Fantazny pelen fantazji**, **dobrego humoru**: Na bandurec grający F. Polaczek. Pol.

×**Fantazować**, uje, ował p. **Fantazjować**: Trzeba słyszeć artystę, gdy z duszy tworzy i fantazuje sam sobie. Krasz.

×**Fantazowanie**, a, bfm., czynność cz. **Fantazjować**.

Fantazyjka, i, lm. i p. **Fantazja**: Pańska F.
Fantazyjnie przys. od **Fantazyjny**.
Fantazyjność, i, blm. rz. od **Fantazyjny**.
Fantazyjny (posp. i fil.) przym. od **Fantazja** i. *fantazji dotyczący*: Proces F. Czynność fantazyjna. Objawy fantazyjne = *halucynacje i przywidzenia a. widziadła*. 2. p. **Fantastyczny**: Utwór, kapelusze F. Meble fantazyjne. Oficerowie zbytkowali nietylko w przepisanych mundurach, ale i w fantazyjnych półmundurach. Fred. A.
Fanterować, uje, ował ręk. *przecinać skórę na palce rękawiczki*. <Zap. Fr. fendre>
Fanterowanie, a, blm., czynność cz. **Fanterować**.
Fantjol, u, blm. *rodzaj podatku*: Ota im wszystkie wodne i ziemne, F., jakoby od wagi podatki, dwa pieniądza od grzywny i narzaz wieprzem zwany podatek król im odpuścił. Murin.
Fantom, u, lm. y i. *×mara, przywidzenie, widmo, upiór*. 2. a. *×Lalka, ×Podoba* lek. *ciało a. część ciała udana, służąca do nauki*. <Fr. fantôme>
Fantować, uje, ował i. *robić zajęcie cudzych rzeczy na mocy wyroku, tradować za długi, licytować*: Jeśli tego nie uczynią, obdarowany dochodem mógł żupników F. Hube R. Winny ma być fantowany. Hube R. 2. *×zajmować cudzą własność za zrzadzoną szkodę, konfiskować*: Bydło zajęte a. fantowane. Sz. 3. *×oddawać w zastaw, zastawiać*: Bez potrzeby kto wszystko kupuje, z potrzeby wszystko sprzedaje, fantuje. L. 4. gór. p. **Podpierać**. F. *ś. zastawiać swoje rzeczy*: Zgrałem *ś.*, musiałem *ś.* F. L. Pocziwemu przyjdzie *ś.* F., żeby nabytej nie utyrał sławy. Jabl. <Nm. pfänden>
Fantowanie, a, blm., czynność cz. **Fantować**: Takowego sędzia skaże na F. Groie.
Fantowanie się, a *ś.*, blm., czynność cz. **Fantować** *ś.*
Fantownia, i, lm. e *miejsce, gdzie pożyczają pieniądze na fanty, lombard, kasa zaliczkowa*. <p. Fant>
Fantownik, a, lm. cy i. p. **Fanciarz**. 2. *×zaciągający pożyczkę na fant*. <p. Fant>
Fantowy przym. od **Fant**: Loterja fantowa.
[Fantunek, nku, lm. nki] (w górnictwie) p. **Fal-drowanie**. <Nm. Pfandung>
[Fanzola, i, lm. e] p. **Fasola**.
[Fań] p. **Fajń**.
×Fańsliber, bru, blm. p. **Fajnzylber**: Historję tę na drogim rysują fańslibrze. Pot. <p. Fajnzylber>
×Fańzylber, bru, blm. p. **Fajnzylber**.
×Fańzylber, u, blm. p. **Fanjzylber**.
×Far, u, lm. y *latarnia morska*. <Od nazwy wyspy Gr. Fáros, na której urządzona była słynna latarnia morska>
Fara, y, lm. y i. *kościół parafjalny; parafja*: Młody ksiądz jeszcze nie miał fary. Starsza słučka F., niż kalwińska wiara. Prz. Chuda F., sam pleban dzwoni. Prz. Przen.: *intrała, mienie*: Chuda F. 2. *szkoła parafjalna*: Chodzić z tablicą do fary (=uczyć *ś.*). Mądry, chodził do fary. Prz. 3. *×p. Faryna*: Do tejże też fary utrał przynależą biesiady. Lekar. Teżo fary = *ladaco*. <Nm. Pfarre, z Gr. paroikia>
[Fara, y, lm. y] p. **Czara**.
Farad, a, lm. y fiz. *jednostka elektrojemności, elektrojemności przewodnika, który przy jednostce potencjału posiada jednostkę ilości elektryczności*. <Od nazwiska chemika Ang. Faraday>

Faradyzacja, i, blm., **Faradyzm** lek. *stosowanie prądów indukcyjnych, faradyzowanie*. <p. Farad>

Faradyzm, u, blm. p. **Faradyzacja**.
Faradyzować, uje, ował *stosować w celach leczniczych elektryczność indukcyjną*.

Faradyzowanie, a, blm., czynność cz. **Faradyzować**.

×Farafamfa wyraz wtrącony w zdaniu, nie mający określonego znaczenia. Kn.

[Faralny] p. **Feralny**.

Faramuszką, i, lm. i f. a. *×Farmuszką, ×Farmuzką, ×Framuzką, ×Farmuską, [Framuszką, Warmuszką, Warmóz, Warmuz]=a*) *zupa z chleba, rozgotowanego w wodzie a. w piwie, gramatka, b) polewka gęsta z mąki*. 2. rub. *drobnośka, fraszka, bagatela*: Ze ostrzygi zdrożały, to F., ale ze kartofle *ś.* psują, to nie F. 3. w lm. rub. *grymasy, fochy, fanaberje*: Wszystkie wasze faramuszki nie bez rubla nie znaczą. Gaw. <Ze Śr. Grn. warmuos>

[Faramuszny] i. u. **[Faramuśny]** *grymasny w jedzeniu, wybredny*. 2. *zawadjacki, suchwały*. 3. *ni-juki*.

[Faramuśnoła, y, lm. e] forma ż. od **Faramuśnik**.

[Faramuśnik, a, lm. cy] *człowiek wybredny, grymasnik*. <Dosl. = taki, coby tylko faramuszkę jadł>

[Faramuśny] p. **Faramuszny**.

Farandola, i, lm. e *daw. taniec francuski; muzyka do niego*. <Fr. farandole>

Faraon, a, lm. i a. *owie i. nazwa królów egipskich*. 2. blm. *rodzaj gry hazardowej w karty*. 3. zool.: Szczur faraona p. **Ichneumon**. Zdr. **Faraonik**. <Gr. faraón, z Kopt. p'ouro = król>

Faraonik, a, blm. p. **Faraon**: I tam także rozegrywano pulkę, ale faraonika. Jeż.

Faraonowy, Faraoński przym. od **Faraon**: Zastwardziało serce faraonowe. Wuju.

Faraoński p. **Faraonowy**. Po **faraońsku** = jak **faraon**; przen. *okrutnie*: Poddanych w niewoli ciemiężył po faraońsku. Haur.

×Fararz, a, lm. e i. i. **[F., Falarz]** *proboszcz, pleban*: Chudą fara, kiedy fararz zwoni. Prz. 2. *parafjanin*. 3. *×uczeń szkoły farskiej*. <Nm. Pfarrer>

Farba, y, lm. y, **[Farwa]** i. *kolor, barwa, maść*: Każdy promień, głos każdy z podobnym spojony harmoniją ogłasza przez farby i tony. Mick. Tylą farb różnych, żywych mak żręnieć mami. Mick. Farbą wstydu zarumieniła swe lice. Węg. *×Przen.: cera, pieć*: Farbę ma na twarzy ceglana. Rej. *Mienie farbę*. Kn. (= *zmięniam* *ś.* na tworzy). 2. (elem. i posp.) *material, nadający barwę innym ciałom, barwnik*: F. olejna, wodna. F. drukarska. F. berlińska (= *farbka*). Trzeć farby. 3. *×blichtr, pokrywka, pozor, płaszczyk*: Onocie farby obca szkodzą. Warg. Aby żądnych myt pod jakąkolwiek zastoną a. farbą nie wybierali. Przywilej Inbel. 1570. Postzegł farby do razu. Pot. (= *falszu, udawania*). 4. *×biały osad na dojrzałych słiwkach, barwa*. 5. **[F.] = a)** *farbowanie*: Piótno dają do farby. b) *barwa twarzy, kolor*. c) *posoka, jucha, krew u zwierząt*: Memu kóniowi puscono farbę. Przen.: Ten podlec zara ci pokład *ś.* na ziemię i puścił farbę. Prus. (= *splłynął krwią*) 6. **[Farby]** = a) *rodzaj gry dziecięcej*. b) *rodzaj preferansa*. 7. *bart. zanęta, którą smarują wnetrze barci dla zwabienia nowego roju*. 8. *garb*. p. **Dębica**. 9. *myśl. krew zwierząt, jucha, barwa*. 10. *piw. słód palo-*

ny, nadający piwu ciemną barwę. Zdr. †Farbica, †Farbička, †Farbiczka. <Nm. Farbe, por. Barwa>

Farbenhaus, u, lm. y garb. p. Dębniarnia. <Nm. Farbenhaus>

Farbiarczyk, a, lm. i, Farbiarczyk uczeń, terminator, chłopiec u farbarza.

Farbiarka, i, lm. l forma ż. od Farbiarz; Farblerka.

Farbiarnia, i, lm. e, Farbiarnia zakład, fabryka, gdzie farbują tkaniny; warsztat farbiarski.

Farblarski przym. od Farbiarz: Rzemiosło farbiarskie. Rośliny farbiarskie.

Farbiarstwo, a, blm., Farbiarstwo sztuka farbowania, rzemiosło farbiarskie.

Farbiarz, a, lm. e, Farbiarz, †Falbiarz, [Falbiarz, Falbarz, Farwarz] ten, co farbuję tkaniny. <Nm. Färber>

†Farbica, y, lm. e, †Farbička, †Farbiczka 1. p. Farba: Urzędów i szlacheetwa poczyni też różnice nie z złota, ni z klejnotów, lecz z sukien farbice (=koloru). Jabł. 2. farba do malowania twarzy, blansz, bielidło, czernidło, barwiczka, róż, rumienidło. <p. Farba>

†Farbička, i, lm. i l. p. Farba. 2. p. Farbica: Ten zarzut niekzemną i próżną pokazał ś. był farbičką. Zigr. (=pozorem).

†Farbiczka, i, lm. i l. p. Farba. 2. p. Farbička: Twarze mażą olejkami, farbieczkami. Wuj.

×Farbić, i, il i [Farbić] p. Farbować: Niezawsze wiosna wonne farbi kwiaty. Kobyl. <Nm. färben>

×Farbienie, a, blm., czynność cz. Farbić.

×Farbierozy farbiarstwa dotyczący.

Farbiarczyk, a, lm. i p. Farbiarczyk.

Farblerka, i, lm. i p. Farbiarka.

Farbiarnia, i, lm. e t. p. Farbiarnia. 2. †F. staroświecka = zakład, gdzie folują, walkują sukno, młyn blecharzki, folusz.

Farbiarnik, a, lm. l bot. p. Urzet. <Nm. Färber>

Farbiarski 1. przym. od Farbiarz: Rzemiosło farbiarskie. 2. bot.: Drzewo farbiarskie p. Sumak.

Farbiarstwo, a, blm. l. p. Farbiarstwo. 2. †F. staroświeckie = folowanie, blichowanie.

Farbiarz, a, lm. e l. p. Farbiarz. 2. †a. †F. staroświecki = folarz, walkarz, blicharz: Szaty białe jak śnieg, jakich F. na ziemi nie może tak białych uczynić. Sekl. <Nm. Färber>

Farbisto przym. od Farbisty.

†Farbistochwosty o pstrym, barwnym ogonie: F. paw. Otw. <Farba+Chwost>

Farbisty 1. a. Farbny barwny, kolorowy, barwisty. 2. a. †Farbowny o bogatych, mocnych barwach, barwny, jaskrawy: Ogrody farbistemi ziołami pachnące. Otw. 3. o rozmaitych kolorach, pstry, pstrokaty: Ziemia farbista kwiatki różnych kolorów rozpuszcza. Jeżow. <p. Farba>

Farbka, i, lm. i barwnik niebieski, używany przy praniu bielizny, farba berlińska, lazurek berliński, błękit berliński, [sinka], [lazurek].

Farbkować, uje, ował zaprawiać bieliznę farbką, lazurować.

Farbkowanie, a, blm., czynność cz. Farbkować.

Farbkowy przym. od Farbka: Farbkowa niebieskość cieniów. Kolor F.

×Farbnik, a, lm. i chem. i fizj. ciało, nadające barwę innym ciałom, barwnik, pigment: F. mineralny, roślinny, zwierzęcy. F. krwi, in. barwnik krwi, barwik krwi. <p. Farba>

×Farbnikowy przym. od Farbnik.

Farbny p. Farbisty.

[Farbonica, y, lm. e] spodnica farbowana.

Farbotrop, a, lm. y, Farbowiec myśl. pies, śledzący postrzelone zwierzę. <Farba+TROP>

Farbować, uje, ował, ×Farbić 1. farbą napuszczać, nasycać, napajać: F. wełnę, sukno, szkło.

2. zaprawiać farbą, zabarwiać, nadawać kolor: F. wodę winem. Morze ś. wszystko krwią farbuję.

Bardz. 3. powlekać, kryć farbą, malować: F. brwi.

Było zwyczajem u Polaków F. ogony koniom.

Czart. A. Przen.: Wstydem rumiane jagody farbował. P. Koch. 4. puszczać kolor, obłazić z farby, brudzić, smolić, walać: Sukno, ściana farbuję.

5. †przen. barwić, zdobić; ukrywać, pozorować, obwijać w bawełnę: Ty zawsze zdrady twoje wymówkami jakimi pokrywasz a farbujesz. Baz.

Sprawami, a nie słowy cnota ś. farbuję. Jag.

Kłamliwy słówka farbuję. Białz. 6. [F. a. Farbić]= a) malować, rysować: Gęby ich farbowane, ryctyk żywa. Oj kalino, malino, da różo farbowana, da cego opiakujesz da Maryś ukochana?

b) plamić krwią: Żając farbował śnieg jaz do lasa. c) zabarwiać ś.: Jarząbek tylko co farbuję.

7. myśl. puszczać farbę (=juchę), broczyć krwią, krwawić: Kot farbuję. 8. ucz. zmyślać, kłamać.

<Nm. färben>

Farbowanie, a, blm., czynność cz. Farbować.

Farbowany 1. im. od Farbować. 2. a. †Farbowony fałszywy, obłudny, podstępny, chytry; upiękaszony, osłodzony, błyskoiliwy: Słówka farbowane.

Rej. Zna ś. na farbowanych lisach. Prz. Dysputacja i spekulacja, farbowanemi słowy ustrzępiona. Ocz. 3. †pozorny, rzekomy, mniemany, udany, sztuczny: Nie jest tak ciężka niewola pod Turczyńcem, jako w naszej farbowanej wolności.

Kłok. Tychci ja nie lubię, które F. wstył noszą. Gosł. Cnotę ma nie nie farbowana. Rej.

Farbowiec, wca, lm. woe myśl. p. Farbotrop.

Farbowik, a, lm. i myśl. p. Farbownik.

Farbownik, a, lm. i l. bot.: a) p. Miodunka. b) p. Urzet. 2. a. Farbownik myśl. młoda kuropatwa a. cietrzew, obrośle już piórami o stałej barwie.

†Farbowny 1. p. Farbisty: Za przepaleniem z kozim blaskiem srebro staje ś. czystszy, twardszy i farbowniejszy. Sien. 2. p. Farbowany: Wiersz na zmyślone i farbowne przyjaźni. Opal. 3. do farbowania służący, farbiarski: Farbowne ziele albo sinidło, którym farbiarze farbują płótno i sukna modro. Urzęd.

Farbowy przym. od Farba.

Farbówka, i, lm. i l. myśl. = a) młoda gęś a. kuropatwa mało upierzona; młoda kuropatwa, która posiada pióra właściwego koloru na szyi, bokach ciała i na płaszczu, oraz zmieniła lotki i sterówki.

b) bażant młody, kiedy już zaczyna dostawać pierza koloru właściwego. 2. niek. dorastająca dziewczynka, podlotek. <p. Farba>

[Farenborek, rku, blm.] p. Fernambuk. <p. Fernambuk>

[Farfacka, i, lm. i] kobieta niespokojna, gadatliwa. <Dźwn.>

[Farfał nieod.] p. Ferfał. <p. Ferfał>

[Farflukter nieod.] pog. Niemiec. Por. Fluk, Fluktować. <Nm. verfluchter dost.=przekięty>

Farfocele, cla, lm. cle 1. rub. strzep, lachman wiszący: Podszewka ci ś. obwiesiła i wiszą farfocele. 2. [F.] część w lm. szyszłocwina, w lm. sadzele bolesne w siedzeniu. 3. [Farfocele] przerosłe, wystające części labiorum minorum. <Nm. Vorfozel>

× **Farforka, i**, lm. i p. **Farfurka**.

Farfura, y, lm. y l. *fajans*: Jedliśmy na talerzach z pięknej słuckiej gliny, białej jak F. Chodź. 2. w lm. zb. *serwis, naczynia farfurowe, fajansowe*: Półmiski, wazy, talerze były z farfur zwyczajnych. Kras. 3. [F. a. **Fajfura**] *naczynie fajansowe, talerz*. <Tur. fag[ur = porcelana]>

Farfurka, i, lm. i, × **Farforka**, [Faforka] *naczynie farfurowe, fajansowe; talerz farfurowy; filiżanka farfurowa*: Zjadł farfurkę bigosu. Kot mleko wypić, F. ś. stłukła. Sienk. [Syr podać na jakis farfurce].

Farfurkowy przym. od **Farfurka**.

Farfurowy przym. od **Farfura**: Głina farfurowa. Kluk. W farfurowych naczyniach mleka na stół dano. Tw.

× **Fargal, u**, lm. e hut. *otwó w piecu, w którym przetapiają srebro*. <Może w związku z Czes. frgál = wartałka>

[**Fargot, u**, lm. y] p. **Fagot**: Kuba gra na fargocie.

[**Farjon, u**, lm. y] *obrzeźd po nocy postłubnej w celu sprawdzenia obyczajów pani młodej, mianowicie obnoszenie podczas wesela prześcieradła państwa młodych*: Dobry, zły F. <Gr. fárion dost. = prześcieradło>

[**Farkać, a**, al] *smarkać*. <Dźwn.>

Farkanie, a, blm. czynność cz. **Farkać**.

Farma, y, lm. y p. l. **Ferma**. <Ang. farm>

Farmaceuta, y, lm. ci *zajmujący ś. przyrządzeniem i sprzedając lekarstw, aptekarz*. <Gr. farmakutés>

Farmaceutyczny przym. od **Farmaceutyka, aptekarski**.

Farmaceutyka, i, blm. *sztuka przyrządzania lekarstw, nauka o czynnościach mechanicznych, koniecznych przy przygotowywaniu lekarstw, aptekarstwo*. <Gr. farmakutiké (dom. téchné = sztuka)>

Farmacja, i, blm. l. a. l. *Écolezjeństwo nauka o przyrządzaniu lekarstw, aptekarstwo*: Magister farmacji. 2. *kursa aptekarskie*: Student farmacji. <Gr. farmakéa>

Farmak, a, lm. i a. cy *żart. farmaceuta, student farmacji*: Dziś farmaki zdają egzamin. <Skrócenie żart. z Farmaceuta>

× **Farmakodynamika, i**, blm. *nauka o działaniu lekarstw*. <Now. z Gr. fármaikon = lekarstwo + dynamiké = nauka o sile>

Farmakognostyczny przym. od **Farmakognozja**: Instytut F. <Now. z Gr. fármaikon = lekarstwo + gnóstikós = rozpoznawczy>

× **Farmakognozja, i**, blm. apt. *nauka o rozpoznawaniu lekarstw, lekoznawstwo*. <Now. z Gr. fármaikon = lekarstwo + gnósis = poznanie>

× **Farmakoidy, ów** blp. chem. *daw. nazwa gromadki pierwiastków, złożonej z fosforu, arsenu i antymonu*. <Now. z Gr. fármaikon = lekarstwo, trucizna + oídés = kształtny>

Farmakolog, a, lm. dzy a. *owie lekarz, zajmujący ś. badaniami farmakologicznymi*. <Now. z Gr. fármaikon = lekarstwo + lógos = badacz, uczoney>

Farmakologiczny przym. od **Farmakologja**.

Farmakologja, i, blm. lekt. *nauka o działaniu i wymierzaniu dawki lekarstw*. <Now. z Gr. fármaikon = lekarstwo + logía = nauka>

Farmakoepa, i, lm. e, l. **Lekospis** *zbiór przepisów, dotyczących przyrządzania lekarstw*: F. szpitalna, wojskowa. <Gr. farmakopolía>

† **Farmarcznik, a**, lm. cy p. **Frymarcznik**: Gdy ś. dwaj farmarcznicy zjeżdżają, a da jeden drugiemu coś ztego... Mącz. <p. Frymark>

† **Farmarczyć, y**, y l p. **Frymarczyć**: My Włochy nigdy byśmy na wasze prawa nie farmarczyli. Górń. <p. Frymarczyć>

× **Farmarek, rka**, lm. r. *rkowie lichy aptekarz*: Żaden hebes dobrym aptekarzem nie będzie, lecz na całe życie zostanie popychadłem, automatem, farmarkiem. <Zam. Farmak>

Farmazon, a, lm. i, × **Farmazyn l. a.** × **Franmason**, × **Frankmason** *wolny mularz, mason*. 2. *wolnomysłny, liberal, niedowiarek*: Choć synowiec biskupa, ale taki był F. Krasz. 3. *kosmopolita*: Że pozna gniazdo rodzinne i przypatrzy s. pamiętkom stawy rodzinnej, tym lepiej, bo mi ja-koś trochę na farmazona choruje. Sarn. 4. [F. a. **Mason**] *człowiek zły, bezbożny, mający sprawę ze złym*. Zdr. **Farmazonik**. <Fr. franc maçon dost. = wolny mularz>

Farmazonik, a, lm. i p. **Farmazon**: Ta lala, ta tyczka, ten F. Rodz.

Farmazonja, i, blm., × **Franmazonja**, × **Frankmazonja**, × **Franmasonerja**, × **Frankmasonerja**, × **Frankmasonów** *nauka farmazonów; ich słowarzyszenie, wolnomularstwo, masonerja*: Żadna herezja takich przywilejów nie miała, jak F. Smol. <p. Farmazon>

Farmazoński przym. od **Farmazon**: Farmazońskie nasienie. Prus. [Farmazońskie krople] p. **Kropla**. [Farmazońska smoła] p. **Smoła**.

Farmazonstwo, a, blm. *nałożenie do farmazonów*: Błuznierstwem bryznął, więc sam posądzenie o F. nasuwał. Syn.

× **Farmazyn, a**, lm. i p. **Farmazon**: Czym F., czym libertyn? Fred. A.

Farmer, a, lm. rowie a. rzy p. **Fermer**.

Farmerstwo, a, blm. p. **Fermerstwo**. <p. Fermerstwo>

[**Farmuga, i**, lm. i] p. **Framuga**.

† **Farmuska, i**, lm. i p. **Faramuska**. Mącz.

Farmuszka, i, lm. i l. × p. **Faramuska**. 2. [F. a. **Framuska**] *ciecz, zakłócona proszkiem, np. mąką*. <p. Warmuz>

× **Farmużka, i**, lm. i p. **Faramuska**: Stara przyrządzała mi z mąki farmużkę. Jez.

[**Farnabuk, u**, blm.] p. **Fernambuk**.

[**Farnapiks, u**, blm.] p. **Fernepiks**: Dać a. za- dać komu farnapiksu. <Przekęcenie Łć. infernalis pix = smoła piekielna>

Farny, Farski przym. od **Fara, paraffabny**: Czy kwitnie gaj Mendoga pod farnym kościotem? Mick. <p. Fara>

Faro, a, blm. *rodzaj piwa z żyta*: Tuzin butelek fara. Wychodził do oberży na kawal sznyela i butelkę fara. <Fr. (w Belgji) faro>

[**Faron, a**, lm. y] p. **Piorun**.

Fars, u, lm. y kuch. p. **Farsz**.

Farsa, y, lm. y l. *komedia z płaskimi żartami, krotkowola, bufonada*. 2. *śmieszna niedoręczność, plotka, bajka, kaczką, puf*. Zgr. **Farsidło**. <Fr. farce>

Farser, a, lm. rzy p. **Farsiarz**. <Fr. farceur>

× **Farserz, a**, lm. e p. **Farsiarz**.

Farsiarz, a, lm. e, **Farser**, × **Farserz l. aktor z płaskimi konceptami, płaski żartownis, niesmaczny konceptista**: Wesoły F. 2. ten, co prawi śmieszne niedoręczności, puszcza pufy, kaczkę (=plotki): F. jesteś! był obraz, ale oblażł. Gam. <Fr. farceur>

Farsidło, a, lm. a p. **Farsa**: Obmierzłe farsidła.

Farski p. Farny: Młody ksiądz miał kazanie w kościele farskim. L. Dom F. (=plebanja). <p. Fara>

Farsowy przym. od **Farsa:** Karmią nas farsową strawą (w teatrze).

Farsz, u, lm. e, Fars, Fasz kuch. *nadzienie z siekanego mięsa a. z bulki, cebuli i t. p.:* Kapusta, zrazy z farszem. <Fr. farce>

Farszować, uje, ował, Faszerować farszem *nadziewać, nadzieniem przekładać.* <Fr. fareir>

Farszowanie, a, blm., czynność cz. **Farszować.**
Fart, u, blm. zł. szczęście, powodzenie. <Może Nm. Fahrt=jazda>

[**Fartaczka, i, lm. y, [Chwartuch] i.** okrycie przy robocie na pierś, brzuch i nogi, zapaska: F. płócienny, skórzany. Oziminę w fartuchu, a jarzynę w koczuku (siać). Prz. Złej tancerzynie i F. zawadza. Prz. Przen.: Onemu się babskie fartuchy podobają. Prz. (=lubi ś. zalecać do kobiet). 2. [F.] spódnica płócienna. 3. kol. pokrycie, zastłona: F. ceratowy (do osłony maźnic), płócienny (do osłony breków, kozłów), blaszany (do wagonów). 4. pow. skórzane a. sukienne nakrycie na nogi w powozie. Zdr. **Fartuszek, Fartuszeczek, [Fartuszcza, Fartuszyna].** <Nm. Vortuch>

[**Fartuna, y, lm. y**] p. **Fortuna.**

Fartuszeczek, czka, lm. czki p. Fartuch.

[**Fartuszcza, i, lm. i**] p. **Fartuch:** Otóż tobie panny dary: fartuszczyk wyszywany, fartuszczyk, koszuleczkę, otóż tobie i chusteczkę.

Fartuszek, szka, lm. szki i. p. Fartuch: F. kijałkowy. 2. przen. *punderum muliebre; kobieta:* Powiedz tam kunowi, niech ś. nie zaleca memu fartuszkowi. Lubić F. Przepadać za fartuszkiem. **Fartuszka** ś. trzyma (=idzie za radą kobiecą). 3. przen. *utrzymanie, mienie kobiece, wiano; łaska, protekcja kobieca:* Siedzi u żony na fartuszkach. Prz. Nie ważył ś. w konkury, aby nań nie mówiono, że chciał sięś na żoninym fartuszkach. Krasz. Zaprzędasz ś., aby cię, posadziwszy na fartuszkach, karmiła. Krasz. F. mu dopomógł (=doznał protekcji kobiecej). 4. antr.: F. hotentocki=niezwykle wydłużenie warg sromnych mniejszych, u kobiet afrykańskich napotykan. 5. × *kłapa nabrzuszną w spodniach, odpinająca ś. dla potrzeby:* Lewą rękę zaraz wściбіł do fartuszka. Hul.

Fartuszkowy przym. od **Fartuszek;** przen. *kobiecy, babski:* Fartuszkową zyskawszy protekcję, pobrali buławy, klucze i pieczęcie. Kaczk. Fartuszkowe fawory. Kaczk.

[**Fartuszyna, y, lm. y**] p. **Fartuch.**

†**Fartycznie** przys. od **Fartyczny.**

†**Fartyczność, i, blm. rz.** od **Fartyczny.**

†**Fartyczny p. Fertyczny:** Fartyczna sztusia.

Pot. Owa jakaś minka fartyczna czaruje człowieka. L. <Nm. fertig>

[**Farun, a, lm. y**] p. **Piorun.**

†**Faruz, a, lm. owie p. Faryzeusz.** <Hb. farusz dosł. = oddzielony, odróżniony; sekiarz>

†**Faruzajski przym.** od **Faruz:** Chytrześci faruzajskie. Skar.

×**Faruz, a, lm. owie p. Faryzeusz:** Zbór faruzów, użon chytrze. Koch. Obłudny F. Wor. <p. Faruz>

[**Farwa, y, lm. y**] p. **Farba.**

[**Farwarz, a, lm. e**] p. **Farbiarz.**

Faryna, y, lm. y i. *mączka cukrowa nierafinowana. 2. garkuchnia, licha traktjerna; jadłodajnia pod gołym niebem; jedzenie pod gołym niebem.*

3. prow. *kupczenie, handel.* 4. †*gra w losy, na fanty, loterja fantowa:* Siedziałem przy farynie, kędy naksztalt siezki wyjmowano z zawartej szuflady karteczki. Pot. 5. [F.] = a) *kuwalki ciepłego mięsiva (wieprzowiny, baraniny, gęsiny); flaki:* Bykowe mięso tylko ludzom grubszej natury podczas kiemaszu gdzieś na farynę.

Haur. b) *kielbasa z sosem.* c) *handel mięsem wieprzowym.* d) *gra z rzymkiem i szydłem:* Z panem to jakby w farynę grał. Bliż. 6. †*a. †Fara gatunek, rodzaj, klasa, kategoria, rząd, kaliber:* Z łada gminu i wzgardzonej faryny. Tw. Też faryny = także ładac. <Łć. farina = mąka>

†**Farynarski przym.** od **Farynarz:** Bania farynarska. <Z Łć. farina = mąka>

†**Farynarz, a, lm. e i.** *handlarz, przekupień:* Przekupnie, farynarze, wendetarze, po groszy piętnaście płacę. Vol. 2. *wzrządzający loterję po jarmarkach:* Kaczmarka ś. dziwuje, co za pudła noszę, mniemała by F. Zwr. M. <p. Faryna>

Farynatom, u, lm. y przyrząd do oceniania mączystości ziarn zbożowych. <Now. z Łć. farina = mąka + Gr. - tomos = tnący>

Faryniarka, i, lm. i i. forma ż. od **Faryniarz** pod 1. 2. [F.] *sprzedająca duszoną gęsinę a. flaki na gorąco.*

Farynarski przym. od **Faryniarz.**

Faryniarz, a, lm. e i. *właściciel garkuchni. 2. [F. a. Farynnik] = rzeźnik a. kupiec, sprzedający wędliny. b) kupiec, sprzedający korzenie.* <p. Faryna>

[**Farynnik, a, lm. cy**] p. **Faryniarz.**

†**Farynny przym.** od **Faryna** pod 4: Szczęście na farynnym stole tak trwałe, jak przepiórcze pole. Koch.

Farys, a, lm. owie *jeździec arabski; rycerz u Beduinów:* Szanfary, jeden z najślawniejszych przed Mahometem rycerzy czyli farysów. Mick. <Arab. faras = koń, al-faris = jeździec>

†**Faryzajski p. Faryzeuszowski:** Faryzajska postać. Pot.

Faryzeizm, u, blm. p. Faryzeuszostwo: Taki F. i takie kłamstwo w głowie mi ś. nie pomieści. Sienk.

Faryzejski p. Faryzeuszowski.

×**Faryzeowie, ów, blp. faryzeusze:** Z faryzeów fałszywy blask zetrze. Uj.

Faryzeusz, a, lm. e a. owie, †Faruz, †Faruz i. *członek sekty żydowskiej, odznaczający ś. obłudną pobożnością:* Nie ludzom, jako faryzeuszowie, aby byli widziani, ale Bogu pośmny. Skar. 2. przen. *obłudnik, nabożnik, świętoszek, bigot:* Owi faryzeusze i wyschli i smutni, a w łakomstwie niesyci, w dumie absolutni. Kras. <Gr. farisaos, Łć. pharisaeus, z Hb. farusz = oddzielony, odróżniony; sekiarz>

Faryzeuszostwo, a, blm., Faryzeizm *falszywa pobożność, bigoterja, obłuda, fałsz.*

Faryzeuszować się, uje ś., ował ś. *postępować jak faryzeusz, osłaniać ś., maskować ś.:* Wytrącił w puginał z rąk radykałom, maskę, którą ś. faryzeuszują, zdarł im z lica. Krasin.

Faryzeuszowanie się, a ś., blm., czynność cz. Faryzeuszować ś.

Faryzeuszowski przym. od **Faryzeusz**; **Faryzej-ski**, †**Faryzajski**. Po **faryzeuszowsku** = *jak faryzeusz, obłudnie*.

Fasa, y, lm. y l. naczynie drewniane z jednym dnem, kadź, okseft: F. śliwek, mąki. F. na mąkę. **2. olbrzymia beczka na piwo, kufa**: Gruby jak F. Prz. **3. pewna liczba przedmiotów = sto buntów**: F. noży. **4. [F.] naczynie z klepek, stągiew, beczka, kufa, balja do prania**. **5. a. Kadź garb. naczynie wkopane w ziemię, w którym garbują ś. skóry, gruba**. **6. przen. człowiek otyły, tłuszcioch, brzuchacz, baryła**. Zdr. **Faska, Faseczka, [Wazka, Waseczka]**. <Nm. Fass>

Fasada, y, lm. y frontowa, przednia część budowli, wystawa. <Fr. façade>

Fasaq, u, lm. i p. Wasąg. <Fr. façon, przez usta Niemców>

Fascykul, u, lm. y l. zwitek, zwój, plik papierów, dokumentów. **2. zeszyt, poszyt, sekstern jakiego dzieła**. <Łé. fasciculus>

†**Fascyna, y, lm. y p. Fasczyna**: Fascyny i chrosty z winnie, które na ogień rzucają, aby gorzały. Birk. <Włos. fascina>

Fascynacja, i, lm. e urok, oczarowanie, olśnienie. <Łé. fascinatio>

Fascynacyjny przym. od **Fascynacja**: Ulegał sile fascynacyjnej. Krasz.

Fascynować, uje, owal rzucać urok, czarować, olśniewać. <Łé. fascinare>

Fascynowanie, a, blm., czynność cz. Fascynować.

Faseczka, i, lm. i f. p. Fasa i Faska. **2. [F.] wanna, wanienska do kąpieli**.

Faseta, y, lm. y l. bud. gzyms ozdoby, przykrywający górny kąt między sufitem a ścianami. **2. czcion. ostry kant stereotypu, wchodzący w oprawę, przytrzymująca go, gdy ma iść pod maszynę**. **3. jub. ścięte kanciaste w drogich kamieniach i w wyrobach metalowych**. Zdr. **Fasetka**. <Fr. facette>

Fasetka, i, lm. i p. Faseta.

[Fasegi, ów, blp.] p. **Wasąg**.

Fasja, i, lm. e (w Galicji) deklaracja podatkowa, w której kontrahent oznacza wysokość swego dochodu: Opierają podatek na deklaracjach czyli fasjach. T. K. <Śr. Łé. fassio>

Fasjonować, uje, owal prow. wykazywać czysty dochód z majątku do opodatkowania. <p. Fasja>

Fasjonowanie, a, blm., czynność cz. Fasjonować.

Faska, i, lm. i f. p. Fasa; naczynie wązkie o prostych klepkach, szersze w górze: F. masła, do masła. **2. [F.] balja do prania białizny**. Zdr. **Faseczka**. <p. Fasa>

Faskowy przym. od **Faska**: Masło faskowe (= *nieświsze*). × **Krowa faskowa = dojna**: Od faskowej krowy faska masła ma być oddana. Gost.

Faskula, i, lm. e kula tej wielkości, co kanal działa: Z szańców miotano bezustannie faskule i granaty. Sienk. <Nm. Passkugel>

[Fasol, a, lm. e] p. **Fasola**.

Fasola, i, lm. e, †Fazjoli, [Fasol, Fazol, Fizola, Fanzola] bot. l. (phaseolus) roś. z rodziny motylkowatych. Gatunki: a) F. karłowata a. piesza (*nizka*), pospolicie Piechotę zwana (ph. nanus); b) F. pospolita a. z wyczajna (*wysoka*), pospolicie F. tyczkowa, Bób turecki, Groch turecki a. włoski a.

szablasy, Szabelbon, Szablak zwana (ph. vulgaris). e) ogr. F. szparagowa (z *miętkim strąkiem, bez pergaminu*). d) F. wielokwiatowa, także Szabelbon zwana (ph. multiflorus). **2. F. drzewna a. afrykańska p. Dolik**. Zdr. **Fasolka**. <Śr. Gr. phasol, Łé. phaseolus>

[Fasolec, lca, lm. lca] p. **Fasulec**.

Fasotka, i, lm. i f. p. Fasola. **2. rodza) delikatnej fasoli, soja**.

†**Fasotny basowy, gruby, grzmiący**: Znağła ś. głos F. strasznej trąby odzywa. Brud. <p. Fasol>

Fasolowy przym. od **Fasola**.

†**Fasol, u, lm. y l. kłótnia, swar, rozterka, burda**: Nie ona nie umie, jak stroić do domu fasoly. Szymon. **2. troska, frasunek, mozol**: Wymawiał ś., nie chcąc wchodzić w takie fasoly, żeby pokoju swego nie stracił. Wys. **3. w lm. figle, zarty**: Chlubne fasoly brzmącym czyni kopym jeździec. L. <Może Nm. Faseloi = banialuki, brednie, gadanina a. muz. fa sol>

Fason, u, lm. y l. krój, kształt, forma, model sukien a. sprzętów: Modny F. Przen.: Przerobić kogo na swój F. (= *na swój sposób, na swoje koppyto, przekabacić*). **2. forma kapelusza damskiego ze sztywnego materiału do pokrycia i ubrania**: Kupiłam sobie F. na kapelusze. **3. przen. gatunek ludzi**: Znam ja ten F. i wiem, o co im chodzi. Prus. **4. × w lm. ceremonje, formy etykietalne**: Bez fasonów zachowywać ś. <Fr. façon>

Fasonować, uje, owal nadawać fason, formę, kształtować, urabiać: F. kapelusze. Nos nowitelański widziałem fasonowany przez sztukatora, aby był zupełnie foremny. Drz. Obok nauczania fasonują, że ś. tak wyrażę, duszę. Jeż. <Fr. façonner>

Fasonowanie, a, blm., czynność cz. Fasonować.

Fasować, uje, owal l. co w co a. co czym = ladować, napelnić, zapychać, pakować: F. łodzie zbożem. Tereus swe w swe brzuchę wnętrzości fasuje. Zebr. Baszty ziemią z gnojem napoły fasował. P. Kochl. **2. z większej ilości brać w detaliczne partie, porcje**: F. furaz z magazynu. F. materiały apteczne z gąsiorów w puszki aptekarskie. **3. ubijać, utykać, np. ziemię a. mech za cembrzynę, aby ś. woda zaskórna nie dostała**. **4. †F. loat = wkładać go do kurka w muszkiecie**. **5. †i [F.] bić, ćwiczyc, prać**: Dobrze go fasuje po gębie. Drżąc woźniki kijem fasuje. Zebr. Macocha wakiem mie fasuje. **6. †szarpać**: Żrzebea na ręce trzeba uczyc chodzieć, dzierżąc za duży cugiel, a nie nie fasując. Dor. **7. [F.] = a) odbierać za potrzebowanie na dostawę czegookolwiek. b) napelnić faskę. c) otrzymywać, pobierać, przystosowywać**. **8. hut.**: F. dul = *odhijać dul fryszerski z żuzła i zamrozoła*. **F. ś. l. koń. zakręcać, zaokręgląć, zalamywać, zataczać barki, in. kanasować ś.**: Koń fasuje ś. **2. [F. ś. a. Fassować ś.] forsować ś., męczyć ś.**: Szkapla stara to się niby fasowała, to cofała, to wierzała. <Nm. fassen>

Fasowanie, a, blm., czynność cz. Fasować.

Fasowanie się, a ś., blm., czynność cz. Fasować ś.

Fasówka, i, lm. i ziemia, szczeg. il, który ś. za cembrzynę utyka czyli fasuje, aby wodę zaskórna z boków wstrzymać.

[Fasować się, uje ś., owal ś.] p. **Fasować**.

i. †**Fast, u, lm. y p. Chwast**: Park. By nie mroz na złe pokrzywy, byłby ten F. zawsze żywy. Prz. <Żam. Chwast>

2. †Fast, u, blm. duma, pycha. <Łé. fastus>

×Fastek, tka, lm. tki *kapusta w główki niezbita, miękka*. <Zam. Ohwastek>

×Fastrybunek, nku, lm. nki *poręcz w oknie*.

Fastryga, i, lm. i, ×Fastrzyga, [Fastrzyga] *nie, którą s. fastryguje*. <Ozes. fastrika, to zaś może z Nm. Bast = łyko>

Fastrygować, uje, ował, ×Fastrzygować i. *zcepiać wielkimi ściegami przed ostatecznym zeszytciem*: F. przodki z plecami w surducie. F. bryty. 2. ×naciąć, karbować. <Ozes. fastrkovati, p. Fastryga>

[Fastrygować się, uje s., ował s.] żart. *fastrygować s.*: Nie fastryguj się, kochany!

Fastrygowanie, a, blm., czynność cz. Fastrygować.

[Fastrygowanie się, a s., blm.] czynność cz. Fastrygować s.

×Fastrzyga, i, lm. i, [Fastrzyga] p. Fastryga: Mieli już wojnę domową obrzydem, która ich zbiera jak na nie fastrygi. Chr. Młdych niei fastrygi pod krawieckie idą nożyce. Pot.

×Fastrzygować, uje, ował, p. Fastrygować: Nasz rozum potrzeba cnotą F., bo gdzie tej nie dostanie, trudno go bramować. Rej.

×Fastrzygowanie, a, blm., czynność cz. Fastrygować.

Fasulec, loa, lm. loe i. [F.] *kawałek drzewa do ubijania ziemi, maki i t. p.* 2. hut. = a) narzędzie do ubijania piasku w skrzynkach odlewniczych. b) drogą do zatykania otworu spustowego wielkiego pieca. 3. a. [Fasulec] *koń. trenzla naciągnięta i przypięta do siodełka, zmuszająca konia do kanaszwania i miarkująca jego ruchy głową*. <Nm. Fassholz>

†Fasunek, nku, lm. nki i. *żywność dla wojska*. 2. *wierzch bryczki a. powozu, jeszcze nie wypleciony, nie wybity, klatka powozowa*. 3. *fason, kształt, postać*. <Nm. Fassung>

Fasung, u, lm. i zeg. *łożysko okrągłe, w którym umocowywa s. kamień do kółka zegarowego*. <Nm. Fassung>

[Fasyjāt, a, lm. y] p. Facet: Byle fasyjāt będzie mi tu wymyślał?

Fasz, u, blm. p. Farsz.

Faszerować, uje, ował p. Farszować: Kapusta faszerowana.

Faszerowanie, a, blm., czynność cz. Faszerować.

Faszerunek, nku, lm. nki *kueh. siekanina, przygotowana do nadziewania*.

Faszonety, ów, blp. cukier. p. Gryzетки. <Fr. fanchonnette>

Faszyna, y, lm. y i. a. †Faszyna inż. i woj. *wiązka chróstu, używana do robót fortyfikacyjnych, do urządzania grobli i naprawy dróg, gać: Zarzucić faszyną rów, fosę. Utrwalić brzeg rzeki faszyną. F. nadziewana a. zatopiona (= wypełniona żwirami a. kamieniami)*. 2. [F.] *gałęzie, chrósta na groble*. <Włos. fascina>

Faszynada, y, lm. y inż. *roboty faszynowe, polekład faszyn*. <p. Faszyna>

IFaszynemeser, a, lm. y *broń przyboczna pjongerów: Kanyonjery w bronzowych kabatach z krótkimi faszynemeserami przy boku*. Zap. <Nm. Faschinenmesser>

Faszynować, uje, ował *faszyną zatykać, gacią mościć*.

Faszynowanie, a, blm., czynność cz. Faszynować.

Faszynowy przym. od Faszyna: Tama faszynowa. Materjał F.

†Fascić, i, II *zwozić, oszukiwać, durzyć, kuglarzyć: Otoć każdy lekarz fasci, nie pomogą jego maści*. <Śr. Łć. fastio = oszukuję>

Fat, a, blm. *dawna gra w karty francuskie*. <Fr. fat>

[Fat, a, lm. y] zool. p. Rap.

†Fatać, a, al, †Fytać *chwycić: Ale pokojnie obiady warzyli w kotlech a w panwiach a w garncech, a fatając rozdawali wszemu ludu*. B. Sz. †F. s. *chwycić s.*: Jakom s. nie fatał Wirzbięty za jego gardło, ani go siepał w jego domu gwałtem. Księgi kaliskie 1410. <Zam. Chwatać>

Fatalista, y, lm. ści *wyznawca, zwolennik fatalizmu, wierzący w fatum, w przeznaczenie, w los nieublagany; zachowujący s. biernie wobec dopuszczeń losu: Człowiek powątpiewa o dziejach, o sprawiedliwości, o logice wypadków, o sumieniu ogółu, o rozumie w historii, o słuszności w losach... staje s. fatalistą*. Krasz. <Fr. fataliste>

Fatalistka, i, lm. i forma ż. od Fatalista: Jestem fatalistką: co s. ma stać, to s. stać musi, co przeznaczone, to nieuniknione. Krasz.

Fatalistycznie przys. od Fatalistyczny: Wszelka religja czy filozofja usprawiedliwia F. zdobywcę i bohatera. Spas. Osoby F. stworzone na przestępów. Spas.

Fatalistyczny przym. od Fatalizm i. fil. z fatalizmem zgodny, fatalizmem nacechowany: Pogląd, kierunek F. Doktryna fatalistyczna. 2. p. Fatalny: To jakiś rok F., pełno w nim przygód okropnych. Śl. wil. <p. Fatalista>

Fatalizm, u, blm. fil. i. (i posp.) a. Fatalność *zależność od nieodmiennego wyroku, prawa, przeznaczenia, niedająca s. usunąć konieczność: To mój F. Nieublagany F. dziejów ludzkich. F. praw wszechświata*. 2. *pogląd, podług którego wszystko dzieje s. z nieublaganą koniecznością, wiara w fatum, w przeznaczenie: F. praw przyrody (= determinizm). F. przeznaczenia (= predestynacjonalizm)*. <Fr. fatalisme>

×Fatalja, ów, blp. *wymiar czasu dla dochodzenia prawa w sądzie, termin sądowy prekluzyjny: F. a. czas wnoszenia rzeczy pomocnej kończy s. do sześciu niedziel*. Dub. Wyrok uprawomocni s. przez upływ fataljów. <Łć. fatalia lm. ni., od fatalis = fatalny>

Fatalnie przys. od Fatalny: Twoja suknia leży F., to odwieczna moda! F. s. pomyliłem (= bardzo, ogromnie, wielce).

Fatalność, i, blm. i. p. Fatalizm: W losach jego ikwiła jakaś F. 2. *nieszczęście, prześladowanie losu, wypadek niepojęty: List fatalnością jakąś był jemu oddany*. L. 3. †*praw. termin do założenia apelacji*.

Fatalny i. *stanowiący o losie; z góry przeznaczony, konieczny, nieuchronny, ostateczny, stanowczy, niecofnięty, nieublagany: Niech bez bojaźni księgi fatalnej obaczę otwarcie, jednego szczęścia, a drugich rozpacz*. Dm. F. wyrok, kres. 2. a. *Fatalistyczny nieszczęsny, zgubny, krytyczny, feralny: Duma możniejszych i uciemnienie gminu przez nich była od wieków fatalną narodu naszego przywarą*. Nar. Dzień F. 3. *zły, bezczyny, brzydkie, haniebny, szkaradny, okropny, kaduczny, piekielny, nieprzyjemny, nieżnośny: Dobry, tylko ma jedną fatalną wadę. Michał jak najfatalniejszą dostawał kartę*. Krasz. F. bruk, krój. 4. [F.] *ułamny: Dziewucha ta je fatalna w krzyżu*. <Łć. fatalis>

Fatałach, a, Im. y (część. w Im.) pog. I. *szmat galan, galanek, rupiec, szpargał*. 2. *drobnośka, drobiazg, fraszka*: Coś jest dziwnego w tych fatałachach, porównanych z wielkimi rzeczami tego świata. Słow. 3. w Im. *zgrzezy, płatki pływające, farfocle*: Rosół nieczysty: pływają w nim jakieś fatałachy. 4. [Fatałachy a. Fajtałachy] *piosenki, śpiewki światowe*. Zdr. **Fatałaszek**. <Tur. battal = beczynny, próżny, skąd też Bajtałaszk>

[Fatałacha, y, Im. y] *roztrzępana dziewczyna*. Por. Patałacha.

Fatałaszek, szka, Im. szki (część. w Im.) p. **Fatałach**: Zaczęła zapalać ś. do tych eleganckich fatałaszków. Bał.

Fatamorgana, y, blm. I. *miraż sycylijski, złudzenie optyczne, polegające na ukazywaniu ś. w powietrzu wież, pałaców, kolumn*. 2. *wog. mamidlo, miraż*. 3. *przen. odbicie ś. w myśli, w pamięci, w sercu*: Dziś jeszcze, acz ułuda fatamorgany od tyłu już lat rozwiłała ś., czując oszołomienie, gdy w myśli przebiegam czarowną ową dobę. <Włos. fata morgana>

†**Fatanie, a**, blm., czynność cz. **Fatać**.

[**Fater, tra**, Im. trowie, **Fatrowski, Faterak**] *dziec. ojciec*: Chodźmy, ale jak ś. F. dowie? Por. **Fader**. <Nm. Vater>

[**Faterak, a**, Im. cy] p. **Fater**.

×**Fatermerder, a**, Im. y *wysoki kühierzyk*: Służąca prasowała do sztywności wykrochmalony półkoszulek i stojące fatermerdery. Bał. <Nm. Vatermörder dosł. = zabójca ojca>

Fatersztul, a, Im. e *krzesło poważne, wygodne, z poręczami i miękkim siedzeniem; fotel*: Były tam szezlongi, fotele, kozetki, fatersztule, berżerki. Krasz. <Nm. Vaterstuhl>

[**Fatka, i**, Im. i] p. **Chwatka**.

[**Fatrowski, ego**, Im. scy] p. **Fater**: Jak tylko twój F. ś. pokaże, zaraz ci krzyknjemy. Kos.

Fatum, w lp. nieod., Im. a, ów ni. *los, przeznaczenie, konieczność, fatalność, nieszczeście*: Fata rzuciły inaczej. Mał. Jakies F. ciąży nade mną. Złe F. = *los wrogi, nieprzyjazny*: Chociaż złych fatów raz ciężki wytrzymali. Wysz. <Łé. fatum>

Fatyga, i, Im. i *znużenie, zmęczenie, wysiłek, utrudzenie; trud, łaskawie podjęty; usługa*: Nie żałować fatygi. Bez fatygi znacznej ostatek drogi odprawił. Skar. Dać komu za fatygę. Odebrał za fatygę figę, a za postługę drugą. Prz. <Fr. fatigue>

Fatygant, a, Im. cf pog. i żart. *mężczyzna na utrzymaniu u kobiet*. <Fr. fatigant im. dosł. = utrudzający>

Fatygować, uje, ował *narażać na fatygę, trudzić, męczyć, mżyć, wymagać czegoś od kogo, nie zważając, że go to utrudzi*: O! ja pana fatyguję. Nie śmiem F. pana dalej. F. ś. *trudzić ś., męczyć ś., zadawać sobie fatygę, podjąć trud; przybyć łaskawie*: Chory fatyguje ś., chodząc. Pan ś. dla mnie fatygował! Naprawdę ś. pan do mnie fatygował. <Łé. fatigare>

Fatygowanie, a, blm., czynność cz. **Fatygować**. **Fatygowanie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Fatygować ś.**

[**Fatynka, i**, Im. i] p. **Rap**. <?>

†**Faud, u**, Im. y p. **Fałda**: Sposób, aby faudów i żadnego pogniczenia w szatach znać nie było. Haur. <p. Fałda>

†**Faуда, y**, Im. y p. **Fałda**.

Faun, a, Im. owie *leśny bożek rzymski*. <Łé. Faunus>

Fauna, y, blm. zool. *ogół wszystkich a. pewnych gatunków zwierząt, zamieszkujących pewną okolicę kuli ziemskiej*: F. Europy. <Łé. nazwa bóstwa ż. Fauna>

Faunista, y, Im. ści *badacz świata zwierzęcego, zoolog*.

Faustyzm, u, blm. *charakter jakby Fausta*. Słow. <Od imienia Faust, bohatera tragedji Göthego>

×**Fautor, a**, Im. owie *łaskawca, życiłowiy, protektor, popieracz, dobrodziej*: Ma on w sądzie tym fautory. Troc. <Łé. fautor>

×**Fautorka, i**, Im. i forma ż. od **Fautor**: Wielką ona fautorką nauk. L.

×**Fawoni, ego**, blm. *wiatr zachodni, zefir*. <Łé. Favonius>

Fawor, u, Im. y I. *łaska, przychylność, sprzyjanie, życiwość, wzgląd, protekcja, poparcie, wzięcie*: Kto ma F. u dworu, ten ma i zasługi. Opal. Sędzia nie powinien ś. faworem unosić. 2. †i [F.] a. [**Fabor, Fafor**] *wstażka (szczeg. u szyi), tasemka (u koszuli)*: Płacie mają od wstaż, od faworów. Vol. Zdr. †**Faworek**, [**Faworek**]. <Łé. favor>

Faworek, rka, Im. rki I. *rodzaj ciastka karnawalowego, chróst, kraple*. 2. †i [F.] p. **Fawor**: Bierzmy, duszyczko, z nowej mody wzorki, przedajmy złoto, a kupny faworki. Bratk. <Fr. faveur>

×**Faworka, i**, Im. i p. **Faworyta**.

Faworować, uje, ował p. **Faworyzować**: Sam nawet podstarość, faworowany przez pana generała podolskiego i dziedzica miasteczka, z respektem był dla Ormianina niemającym. Rol. <p. Fawor>

Faworowanie, a, blm., czynność cz. **Faworować**.

Faworyoiki, ów, blp. p. **Faworyty**: Dwa małe F. Prus.

Faworyt, a, Im. oi I. *ulubieniec, pieszczoszek, gagatek, powiernik; kochanek*: F. królewski. F. matki. Poznać z miny suchwałej sługę faworyta. Kras. Hrabia Essex był faworytem królowej Elżbiety. 2. *przen. rzecz ulubiona, np. taniec ulubiony a. muzyka do niego*: Wola, żeby mu faworyta zagrać. Czart. A. 3. w Im. a. [**Chaworyty**] *zarost na policzkach, baki, balciembardy, bokobrody*: Mężczyzna z angielskimi faworytami. Zdr. **Faworytek**. <Fr. favori>

Faworyta, y, Im. y forma ż. od **Faworyt**; ×**Faworka**: F. matki, królowej. Margrabina de Pompadour była faworytą Ludwika XV (= *kochanką*). Zdr. **Faworytka**. <Fr. favorite>

Faworytalny, Faworytny ulubiony: Faworytalne narzędzie. Prus. Na biedę mi i moją faworytalną muzykę odbierają. Krasz.

Faworytek, tka, Im. tkowie p. **Faworyt**.

Faworytka, i, Im. i p. **Faworyta**.

Faworytki, ów, blp. p. **Faworyty**: Z angielskimi faworytkami, które mu ś. dopiero zagęszczać zaczęły. Bał.

Faworytny p. Faworytalny: Mój pies F. żeby nie miał być chwytny! Mick.

Faworyty, ów, blp. p. **Faworyt**. Zdr. **Faworytki, Faworyoiki**.

Faworytyzm, u, blm. *wpływ faworytów, ich potęga, znaczenie*: To było nadużycie, skutki faworytyzmu i wpływu familji. Ochoc.

Faworyzacja, i, blm. p. **Faworyzowanie**. <Fr. favorisation>

Faworyzować, uje, ował, Faworować *sprzyjać, popierać, protegować, otaczać względami*: Faworyzowana broda. Koch. <Fr. favoriser>

Faworyzowanie, a, bfm., Faworyzacja czynność cz. **Faworyzować.**

†**Fawować, uje, ował** *faworyzować, sprzyjać, dobrze życzyć*: Żem ci w rytmie swym zapomniał F., proszę, nie racz ś. stać na mnie frasować. Rak. <Łć. favere>

†**Fawowanie, a, bfm., czynność** cz. **Fawować.**
1. **Faza, y, lm. y** l. astr. *odmiana księżycy, Merkurego i Wenery.* 2. elektrot. *różnica między momentami najwyższego napięcia i siły prądu, wyrażona w jednostkach obrotu koła.* 3. fiz. *różny stopień rozwoju, różny stan zjawisk periodycznie wracających*: Falą nazywamy odległość, na której częstki drgającego ciała pozostają jednocześnie we wszystkich fazach jednego drgnięcia. 4. przen. *wejście w odmienne położenie, odmiana, zmianą, zwrot, kolej, stalrum, stan*: Przez dziwne fazy przechodziło jego życie. Uczucie przeszło w fazę spokojniejszą. Ludzkość w swym rozwoju umysłowym przechodzi przez trzy główne fazy czyli stany. Str. <Gr. fásis>

2. **Faza, y, lm. y** l. intr. *ściągnie brzegi okładki ozdobnej.* 2. stol.: *Zebrać kant na fazę = na półokrągło.* 3. zdń. p. **Bonia.** <Fr. face, przez usta Nm.; por. Fasetka>

×**Fazan, a, lm. y** p. **Bażant.** <Nm. Fasan, z Gr. fasianós, skąd też Bażant>

Fazenda, y, lm. y *plantacja kawy w Brazylii*: Zaprasza mnie, abym go odwiedził w jego fazendzie. Chełm. <Pg. fazenda (= Hp. hacienda) dosł. = zagroda wiejska>

Fazender, a, lm. rzy a. owie *właściciel fazendy, plantator kawy w Brazylii*: Bogaty F. z San-Paulo. Chełm. <Pg. fazendeiro = gospodarz>

Fazeta, y, lm. y noż. *część grzbietu ostrza noża, zbrana na cienko.* <Fr. facette, przez usta Nm.; por. Fasetka>

†**Fazjan, a, lm. y** p. **Bażant**: Czy boisz ś. o swoje kapustę, gdy fazjany i kuropatwy następują? Skar. <p. Fazan i Bażant>

†**Fazjoli** nieod. p. **Fasola.**

[**Fazol, a, lm. e**] l. p. **Fasola.** 2. żart. *mały chłopiec.*

Fazować, uje, ował l. bud. i stol. *zbierać kanty na fazę.* 2. intr. *ściąć brzegi ozdobnej okładki.* <p. 2. Faza>

Fazowanie, a, bfm., czynność cz. **Fazować**: F., zastosowane do belek, ma kształt żłobień gótyckiej architektury średniowiecznej.

[**Fafa, y, lm. y**] *szczutek, prztyczek (w nos).* <por. Fafa>

Fafel, fla, lm. fle, Fonfel l. *smark z nosa.* 2. a. [**Fefel**] *smarkacz, dziecinuch, berbec, szmermel, pedrak*: Cicho bądź, nie napieraj ś., fufu jeden! F. nieznośny. <Zap. Fr. fanfan = dziecina>

[**Fafola, y, lm. y**] l. *kawał, płat (np. śniegu)*: Oo to za duże fafoly padają! 2. *łata, szmat (u sukni podartej).*

[**Fafoniec, i, il**] *bzdziec.* <Dźwn.>

[**Fafrać, a, ał**] *nadywać ś., grymasić, in.* [fon fry robić a. stroić].

Fafry, ów, blp. p. Fonfry: Gdyby paniczowi jakie F. przyszły do głowy, to od czegoż kobierzec i plecionka boćkowska? Rzew. He! gadaj bo no szczerze i bez fafrów. Krasz. [F. robić a. stroić] p. **Fafrać.** <Może w związku z Fanfaron>

Fafel, fla, lm. fle *klapa w pompie, wentyl.* <Z Fr. ventil, przez wymawianie Nm.>

[**Fcieć, fee, foia**] p. **Chcieć.** <CHOT>

Fel l. a. **Pfel, Fil, Fujl, Pfuil, ×Fal, †Pfal, †Pfyl, †Pil, †P!** w. obrzydzenia, wstrętu, nagan = *tfu! bəl! bue! bla!*: Fel jaka to brzydota. Fel a to kto słyszał tak robić? A fe do kata! Boh. Fe panno, chcesz iść za mał, a nie umiesz nic. 2. przysłówkowo = *wstył, hańba!, nieladnie!, brzydki!, do obrzydliwości!, aż strach!*: Tak go zerzną, że aż fe! Była ciekawą, że aż fe! Szewcowi pochlebstwami tak podkadzał, że aż fe! Fred. A. <Fr. fi, Nm. pfui i t. p.>

†**Feberka, i, lm. i** p. **Febra**: Urodę jedna F. odmiemi. Skar.

×**Feberny** p. **Febrowy.**

Feblik, a, lm. i *słabość, skłonność*: Flirtowała go, zresztą miała do niego F. Prus. <Fr. faible m.>

Febra, y, lm. y, [Febra, Frybra, Chrybra] l. lek.: a) p. **Goraczka.** b) p. **Zimnica**: Trzęsie ś., jak w febrze. Febrę stracić, zgubić. Żeby go F. porwała! L. 2. przen. *dreszcz, drżączka, mrowie, ciarki; wstręt*: Aż go F. zatrzęsia ze strachu. F. mię brała, gdym go obaczyła. L. 3. przen. *namiętność, pasja*: Twój brat ma kosztowną febrę machim i inwencji. Krasz. 4. a. *Skwinanoja myśli. zapalenie gardła u psa.* Zdr. †**Feberka, †Febreczka.** <Łć. febris>

†**Febreczka, i, lm. i** p. **Febra**: Nędznego człowieka lada F. porazi. Wuj.

Febrowy, Febryczny, ×Feborny przym. od **Febra, zimniczy.**

×**Februar, a, lm. y** *lutny.* <Łć. februaris>

×**Februarjowy** *lutowy*: Roczki februarjowe.

×**Febrująca, ej, lm. e** *forina ż. od Februjący.*

×**Februjący, ego, lm. y** *człowiek mający napad zimnicy.* <p. Febra>

Febryczny p. **Febrowy.**

Febrystręt, u, lm. y, Drzewo angustury bot. (*galipea*) *roś. z rodziny rutowatych.* <Łć. febris = febra + Stręt>

Fecesa, ów, blp. p. Fecesy.

Fecesowy przym. od **Fecesy a. Fecesa.**

Fecesy, ów, blp., Fecesa, Fekalja *odchody, łajno, kał.* <Łć. faex, lm. faeces>

Fechmistrz, a, lm. e a. owie p. **Fechtmistrz**: Pan Ranicki, wielki F., fechtował ś. gołą ręką z niewidzialnym przeciwnikiem. Sienk. Bayard, wyglądający na tuzinkowego fechmistrza. Kasz. <p. Fechtmistrz>

Fechmistrzowski przym. od **Fechtmistrz**. **Po fechmistrzowsku** *jak fechmistrz*: Stał twardo, po fechmistrzowsku ehwytając ciężca i odskakując. Kasz.

[**Fecht, u, bfm.**] *zbrana*: Nie trzeba mi ś. zebrać (= biedować), kiedy mogę z fechtu żyć. Prz. <Z Nm. fechten = zebrać>

Fechtarski przym. od **Fechtarsz**: Sztuka, sala fechtarska. Fechtarskie wykrety. Mick.

Fechtarsz, a, lm. e p. **Fechtmistrz.** <Nm. Fechter = szermierz>

Fechtmistrz, a, lm. e a. owie, Fechmistrz l. *nauczyciel fechtunku*: Kto innych wybije i wyparuje z kroku, ten wart, żeby był fechtmistrem. Świt. 2. a. **Fechtarsz szermierz**: Ranił w pojedynku najsłynniejszego między kawalerami francuskimi fechtmistra, księcia de Fremouille. Sienk. Padł gifrejter, F. najpierwszy z Moskalów. Mick. <Nm. Fechtmeister>

Fechtmistrzostwo, a, błm. zajęcie, sztuka fecht-mistrza, szermierstwo.

Fechtmistrzowski przym. od **Fechtmistrz**.

× **Fechtować**, uje, ował p. **Fechtować** s.

Fechtować się, uje s., ował s., × **Fechtować**, † **Fektować**, † **Wechtować** bronią robić, składać s., szermować: Pan Raniecki fechtował s. gołą ręką z niewidzialnym przeciwnikiem. Sienk. <Nm. fechten>

× **Fechtowanie**, a, błm., czynność cz. **Fechtować**: Nauczyciel fechtowania w szkole wojskowej (= *fechtunku*).

Fechtowanie się, a s., błm., czynność cz. **Fechtować** s.

Fechtunek, nku, błm., **Fechty** sztuka fechtowania s., szermierka, robienie bronią: Nauczyciel fechtunku. <Z Nm. fechten = szermować, fechtować s.>

Fechtunkowy przym. od **Fechtunek**: Sala fechtunkowa. Narzędzia fechtunkowe.

Fechty, ów, błp. l. p. **Fechtunek**: Miejsce fechtów. 2. sztuki, fortele przy fechtunku: Dopilnowała, żeby ją fechtów uczył Sienk. 3. [F.] zł. sztuka, umiejętność. <Z Nm. fechten = szermować, fechtować s.>

Fecjał, a, lm. II kapłan rzymski, który w imieniu państwa wypowiadał wojnę i zawiązywał pokój. Przen.: F. wschodni, a. opowiadanie wojny przez czauśza tureckiego. Koch. <Łé. fetialis>

Feder, u, lm. y bud. p. **Dusza**. <Nm. Feder = pióro>

Federacja, i, lm. e związek, połączenie, zjednoczenie, unja państw, ludów, prowincji a. miast z uwzględnieniem ich potrzeb odrębnych i praw historycznych: F. narodowa. F. państw. <Łé. foederatio>

Federacyjny przym. od **Federacja**; **Federalny**: Polacy przechowywali federacyjno-stanową formę uspołecznienia. T. K. Sejm F. Ustrój państwa F.

Federalista, y, lm. ści zwolennik federalizmu: Federaliści amerykańscy (= *zwolennicy unji północno-amerykańskiej*). Federaliści austriacy (= *stronnicy samorządu pojedynczych krajów*). <Fr. fédéraliste>

Federalizacja, i, błm. dążenie różnych miast, prowincji, ludów a. państw do zjednoczenia s. na zasadach federalizmu: Po wyczerpaniu wszystkich prób federalizacji Niemcy zgodzą s. z Madjarami odnośnie do Słowian. Spas. <Z Fr. fédéraliser = federalizować>

Federalizm, u, błm. urządzenie państwowe, oparte na federacji. <Fr. fédéralisme>

Federalny p. **Federacyjny**: Był przywiązany do rządu federalnego. Tarn. <Fr. fédéral>

Federhaus, u, lm. y zeg. *bébenek*, w którym mieści s. sprężyna w zegarku. <Nm. Federhaus>

Federholz, u, lm. e intr. *listwa drewniana*, w której osadzone są pióra, linijujące papier. <Nm. Federholz>

Federkant, u, lm. y tap. przedni rząd sprężyn w siedzeniu, osobno usznurowany (= *nie łączący s. z innymi rządami*). <Nm. Federkante>

Federkantowy tap. przym. od **Federkant**: Szpagat F. = *szpagat średniej grubości*, używany do *federkantu*.

† **Federkil**, u, lm. e część dęta pióra, pipa, piórek, pióro samo bez pierza. <Nm. Federkiel>

[**Federkomenda**, y, lm. y] *wyprawa po pióra na kapelusze*, urządzana daw. prz. z żołnierzami austriackimi. <Nm. Feder = pióro + Komenda>

× **Federpusz**, u, lm. e herb a. kita, pióropusz na przyłbicy a. na szyszaku: Na nim F. ze lwich grzyw wity, powiewne trzęsąc najeży kity. Nar. Porwał go za federpusza. Kochan. Kół z federpuszem. Mącz. <Nm. Federbusch>

† **Federpusznik**, a, lm. cy szermierz. <p. Federpusz>

Federsztyft, u, lm. y l. zwykle w lm. ślus. *sztyfty kanciaste*, na których utrzymuje s. sprężyna zamkowa. 2. zeg. *walec sprężynowy*. <Nm. Federstift>

Federwajs, u, błm. ręk. p. **Biel**. <Nm. Federweiss>

Federwinde nieod. zeg. *korбка do zwijania sprężyny*. <Nm. Federwinde>

[**Fedmarszał**, a, lm. owie] p. **Feldmarszałek**.

Fedrować, uje, ował l. fortop. *naciskać auslezer do kalkielistwy a. odcinając dużą część figury dla utrzymania figury w pewnym położeniu*. 2. rzec. *ściągać skórę z cieląt*. <Nm. fördern>

[**Fedrować**, uje, ował, **Fiedrować**] l. *wspierać*. 2. *wydobywać z ziemi na powierzchni* (np. węgle).

3. a. [**Fodrować**] *żądać*. <Z Nm. fordern = żądać>

Fedrowanie, a, błm., czynność cz. **Fedrować**.

[**Fedrowanie**, a, błm.] czynność cz. [**Fedrować**]. † **Fedwersz**, a, lm. owie *żołnierz pieszy*, piechur. Piotr. <Węg. fegyveros>

[**Fefa**, y, lm. y] p. **Fajka**. Zdr. [**Fefka**, **Fefeczka**].

[**Fefeczka**, i, lm. i] p. **Fefa**.

[**Fefer**] w wyrażeniach: a) *Dać komu feferu = dać pieprzu*, *dać nauczkę*, *napędzić strachu*, *przestraszyć*: Wystął ułanów, żeby tym Niemcom pludrom feferu dodać. Czajk. b) *Fefra mieć = bać s.*, *obawiać s.* <Nm. Pfeffer dosł. = pieprz>

[**Feferacenta**, y, błm.] *esencja pieprzowa*, *substancja piperis albi*. <Przekręcenie Nm. Pfeffersenz>

[**Feferment**, u, błm.] p. **Wiatrówka**. <Nm. Pfefferminze dosł. = mięta pieprzowa>

[**Feferon**, u, lm. y] *papryka*. <Nm. Pfeffer = pieprz>

[**Fefka**, i, lm. i] p. **Fefa**. <Nm. Pfeiffe>

Fejchtować, uje, ował garb. p. **Zwilżyć**. <Nm. feuchten>

Fejchtowanie, a, błm., czynność cz. **Fejchtować**.

[**Fejda**, y, lm. y] w wyrażeniu: *Kusa F. = dziewczynka*, *koza*, *szmermel*, *berbeć*, *smarkuła*. <Z Nm. feuchten = moczyleć s., wilgoć>

† **Fejdać**, a, al p. **Fajdać**: Nie pomogą rajce, kiedy s. F. zachee. Prz. <Nm. feuchten = moczyleć s.>

† **Fejdanie**, a, błm., czynność cz. **Fejdać**.

[**Fejer**, u, błm.] p. **Fajer**: Ma F. w głowie. <Nm. Feuer>

[**Fejeram**, u, lm. y] *godzina*, w której kosiarze przestają robić. <p. Fajerant>

× **Fejerka**, i, lm. i p. **Fajerka**.

× **Fejerwerk**, u, lm. i p. **Fajerwerk**: Po wieczery F., goście patrzą z sali, wpadł szmermel między gumna, stodoła s. pall. Kras. <Nm. Feuerwerk>

× **Fejerwerkier**, a, lm. rzy l. p. **Fajerwerkarz**. 2. woj. = **Fajerwerkier**.

× **Fejerwernik**, a, lm. oy p. **Fajerwerkarz**.

[**Fejka**, i, lm. i] p. **Fajka**.

[**Fejka**, i, lm. i] p. **Fajka**.

Fejla, i, lm. e p. **Fajla**: F. półokrągła. <Nm. Feile>

Fejleton, u, lm. y, Feljleton odcinek w czasopiśmie z powieści a. lekkie sprawozdanie. Zdr. Fejletonik. <Fr. feuilleton>

Fejletonik, u, lm. i p. Fejleton: Fejletoniki historyczne.

Fejletonista, sty, lm. ści, Feljletonista ten, co pisze fejletony, autor fejletonów.

Fejletonowy przym. od Fejleton: Ton F. Romanse fejletonowe.

† **Fejn, u, blm. p. Fajn:** Dziesięć talarów bitych z grzywny fejnu. Vol. <Nm. Fein(silber) dosł. = czyste (srebro)>

[Fejn] p. [Fajn].

× **Fejngold, u, blm. p. Fajngold.** <Nm. Feingold>

× **Fejngolt, u, blm. p. Fajngold.**

× **Fejnguld, u, blm. p. Fajngold.**

× **Fejnować, uje, ował i. p. Fajnować:** Fejnowane monety. Świt. 2. przen. ciekim, subtelnym, delikatnym czynić: Dowiecnie fejnowane bałamuctwa. Pilch. <p. Fajnować>

× **Fejnowanie, a, blm., czynność cz. Fejnować.**

[Fejnownica, y, lm. e] p. Fajnownica.

[Fejnownik, a, lm. cy] p. Fajnownik.

[Fejnowny] p. Fajnowny.

× **Fejnzylber, bru, blm. p. Fajnzylber.** <Nm. Feinsilber>

× **Fejnzylbr, u, blm. p. Fajnzylber.**

[Fejtać, a, ał] p. Fajdać.

Fekalja, ów a. i, blp. p. Fecesy: Zbiorniki fekalji. <Łć. faecalia lm. ni.>

Fekalny przym. od Fekalja, kalowy.

× **Feks, u, lm. y p. Fez.**

[Fekserować, uje, ował] p. Feksyrować.

[Fekserowanie, a, blm.] czynność cz. Fekserować.

[Feksyrować, uje, ował, Fekserować] *drwinkować, kpić, wymieniać:* Ty mnie nie feksyruj. <Nm. vexiren>

[Feksyrowanie, a, blm.] czynność cz. Feksyrować.

† **Fektować, uje, ował p. Fechtować ś.:** Przewodnik mój F. nie umiał. L. Fektuje ręką. L. (= macha, wywija). <p. Fechtować ś.>

† **Fektowanie, a, blm., czynność cz. Fektować.**

Fekulometr, u, lm. y p. Mączkomierz. <Now. z Łć. faecula = mączka, drożdże + Gr. - métron = miara, - mierz>

Fel, u, blm. i. koń. maść, kolor skóry: Dobiera konia do szerści, wzrostu, felu. Grzywa i ogon jednej maści z felem. Pol. Zaletą tej maści jest: wielka krew, silna więź, gładki fel. Pol. Kazali sobie wyprowadzać konie, decydowali o tym, czy miały F. lub nie miały felu. Kow. 2. kosz. fartuch skórzany, przymocowany do werbretu. <Nm. Fell dosł. = skóra>

1. [Fela, i, lm. e] *błąd; wada; ułomność cielesna.* <Nm. Fehl, p. Feler>

2. [Fela, i, lm. e] *deska do zabudowywania sufitów w kopalniach węgla:* Okładziny wązkie, cienkie zowią górniczy felami. Łab. <Nm. Pfähle lm. dosł. = pale>

[Felać, a, ał] p. Felować: Cheiwemu wżystko felā.

[Felajz, u, lm. y] p. Felajza: On już F. pakuje. [Felajza, y, lm. y, Felejza, Felejzen, Felejzun, Felajz] *torba skórzana podróżna, tlomoczek, zawiniątko, mantelzak, używany szczeg. przez wędrownych czeladników; tornister żołnierski.* <Nm. Fell-eisen>

× **Felbanka, i, lm. i p. Falbana:** W felbankach nowych, w ponsach tak ś. gnieździsz śmiało? L. (o myszy).

[Felbonować, uje, ował] *zaliczyć, wydać, przoznać, ekspensować, asygnować; wziąć na siebie zapłatę, koszt:* Na ową stypę tysiąc złotych z własnych funduszów felbonowałem. Byk. <?>

Felc, u, lm. e, Falc, Fals i. a. Rabek, Grad-falc blach. *spojenie blach na dachach przez zawinięcie brzegu niższej w zagięcie wyższej:* Kryć dach na felce. 2. a. **Nut, Wpust, Paz, Paza, Pazwa, Złobek, Rowek** eies. i stol. *wrąb, nacięcie brzegów drzewa a. kamienia dla ściślejszego spajania:* Dać co na F. (= spojć brzegami). F. w futrze od drzwi a. okna (na pomieszczenie kitu) = przyłga. 3. intr. = a) pasek papieru, wklejony w miejsce brakującej kartki w książce. b) pasek płótna, łączący okładkę z firzecem. 4. kow. rowek w podkowie końskiej. 5. szczoł. wółęnięcie brzeżne deszczki od szczołki. <Nm. Falz(e)>

[Falcamer, a, lm. y] *narzędzie kowalskie.* <Nm. Falzhammer>

Felcech, u, lm. y, Feldcech pas, na którym wisi pałasz, pendent. <Nm. Feldzelchen>

Felchubel, bla, lm. ble (Falc-hubel) *hebel do robienia felców.* <Nm. Falzhobel>

Felcować, uje, ował, Falcować, Falsować i. blach. *zaginać brzegi blach dla połączenia.* 2. eies. i stol. *spajać na felc:* F. deski. 3. druk. i intr. *składać arkusze w format wydawnictwa.* <Nm. falzen>

Felcowanie, a, blm., czynność cz. Felcować.

Felcownik, a, lm. i p. Strug.

Felcowy przym. od Felc: Spójnia felcowa.

[Felcozar, a, lm. rzy] p. Felozer.

Felcozer, a, lm. rzy, [Felcozar, Felcozerz, Fersiol, Flajcer, Flejoer, Flejoerz, Flejcer, Flejczur, Fylcozer] *wykonawca chirurgii niższej, cyrulik:* †F. chorągwiany, kompaniczay. F. wojskowy. Zdr. **Felcozerek.** <Nm. Faldscherer>

Felcozerek, rka, lm. rkowie i. p. Felcozer. 2. a. **Felcozerzyna** *skromny, nierozgłośny felcozer; kiepski felcozer.*

Felcozerka, i, lm. i i. forma ż. od Felcozer: Kursa dla felcozerek i akuszerek. 2. *żona felcozera.*

Felcozerować, uje, ował felcozerstwem ś. trudnić; zastępować felcozera: Felcozerowałem nieraz w potrzebie. Kaczk.

Felcozerowanie, a, blm., czynność cz. Felcozerować.

Felcozerski przym. od Felcozer: Izba, szkoła felcozerska. Ucezeń F.

Felcozerstwo, a, blm. zawód felcozerów, cyrulictwo.

× **Felcozerizm, u, blm. wpływ, powaga felcozerów, zaufanie, którym ś. cieszą felcozerzy u publiczności:** Lekarze powstają na powszechnie panujący F.

[Felcozerz, a, lm. e] p. Felozer.

Felcozerzyna, y, lm. y p. Felcozerek.

Felcozajmajster, tra, lm. trowie p. Feldcajmajster. <Nm. Feldzeugmeister>

Felcozajmistrzostwo, a, lm. a, Feldcozajmistrzostwo, Feldcechmistrzostwo *godność felcozajmajstra:* Bohaterskimi czynami dostąpił felcozajmistrzostwa w służbie cesarskiej rzymskiej. Rzew.

Felcozajmajster, tra, lm. trowie, Feldcozejmajster, Feldcozajmajster, Feldcozejmajster, Feldcechmistrz *główny naczelnik artylerji.*

Feldcech, u, lm. y p. Felcoch: Zaręcza. że książkę da mu F. srebrny. Ochoć. <Nm. Feldzeichen>

Feldcechmistrz, a, lm. owie p. Feldcajmajster. Feldcechmistrzostwo, a, lm. a p. Feldcajgmistrzostwo.

Feldcejgmajster, tra, lm. trowie p. Feldcajmajster.

Feldcejgmistrzostwo, a, lm. a p. Feldca'gmistrzostwo.

Feldcejmiejster, tra, lm. trowie p. Feldcajmajster.

Feldfebel, bla, lm. blowie, × Feldwebel, × Fel-febel, [Feldfeber, Felfeber, Felfel, Feleber, Feld-wajbel] woj. najstarszy z podoficerów w kompanji. <Nm. Feldwe(i)bel>

[Feldfeber, bra a. bera, lm. browie] p. Feld-febel: Za pierwszym strażem ubił feldfebera. Mick.

Feldfeblotwo, a, lm. a stopień feldfebla.

Feldfeblowski przym. od Feldfebel.

Feldfeblówna, y, lm. y córka feldfebla.

Feldflaszka, y, lm. e manjerka, flaszka żołnierska, polowa, obozowa: Pisze zdów o broń, feldflaszke, namioty. T. K. <Nm. Feldflasche>

Feldjegier, gra, lm. growie goniec rządowy u Rosjan, rodzaj żandarma: Staruszkowie bledli, myśląc, że już nadjeżdża F. ze dzwonkiem. Mick. <Nm. Feldjäger>

[Feldmarszał, a, lm. owie] p. Feldmarszałek.

Feldmarszałek, ka, lm. ikowie, [Ferdmarszałek,

Fertmarszał, Fertmarszałek, Felmarszał, Fedmar-szał, Feldmarszał, Furmaszałek, Eremarszałek, Fertman] woj. najwyższa ranga generałska w Rosji i Niemczech: Generał F. Wszedł napowrót w cesarską służbę jako F.-lejttnant. Rzew. <Nm. Feldmarschall>

Feldmarszałkostwo, a l. lm. a urząd, godność feldmarszałka. 2. btm. feldmarszałek z żoną: Państwo F.

Feldmarszałkowa, ej, lm. e żona feldmarszałka.

Feldmarszałkowski przym. od Feldmarszałek.

Feldmarszałkówna, y, lm. y córka feldmarszałka.

Feldmycza, y, lm. e czapka wojskowa: Niechno pana brata wezmą w dyscyplinę niemiecką pod muszkiety i feldmycze. Łoż. <Nm. Feldmütze>

Feldspat, u, lm. y, Feldszpat, Spat polny min. nazwa ogólna niektórych mineralów, przedstawi ją-cych bezwodne krzemiany glinu i potasu a. sodu, a. krzemiany glinu i wapienia. Gatunki: 1. F. al-kaliczny: a) F. potażowy p. Ortoklas i Mikroklin; b) F. sodowy p. Albit. 2. F. sodowo-wapienny p. Labrador. 3. F. szklisty p. Ortoklas. 4. F. wapiennosodowy p. Oli-goklas i Andezyn. 5. F. wapienny = Anortyt. <Nm. Feldspath>

Feldspatowy przym. od Feldspat: Mineral F. (=z feldspatu złożony). Skala feldspatowa (=feldspat zawierająca).

Feldszlanga, i, lm. i woj. armata z XVI wieku, strzelająca kulami siedmifuntowej wagi. Por. Kolu-wryna, Śmigownica, Wężownica. <Nm. Feld-schlinge dost. = wąż polowy>

Feldszpat, u, lm. y min. p. Feldspat.

Feldszpatowy przym. od Feldszpat.

Feldsztuki, uk, btp. różne rodzaje muzyki woj-skowej: Sztabowy trębacz wszystkie F. powinien umieć grać. Goł. <Z Nm. Feldstück dost. = sztuka polowa, pochodowa>

Feldwach, u, lm. y warta, placówka: Napadszy na nocny F., cały zniszczył. T. K. <Nm. Feld-wache>

[Feldwa'bel, b'a, lm. b'e a. blowie] p. Feld-febel.

× Feldwebel, bla, lm. blowie p. Feldfebel: Za-miast dwóch sierżantów pozostawiono jednego feldwebla. Górs.

[Feleber, bra, lm. brzy] p. Feldfebel.

[Felejza, y, lm. y] p. Felajza.

[Felejezen, a, lm. y] p. Felajza.

[Felejzun, a, lm. y] p. Felajza.

Felek, lka, lm. lki myśl. zając chytry, sprytny, nie fryc. <Z imienia Feliks>

[Felement, u, lm. y] p. Fundament: Do fele-mentu = do korzenia. <Zmieszanie Fundament+Element>

Feler, u, lm. y l. a. [Felor] = a) wada, uszko-dzenie, szcza, defekt, ułomność, kalectwo: F. w suk-ni, w drzewie, w nodze. Koń z felerem. b) × i [F.] błąd, pomyłka, omyłka, usterka. 2. bil. nietrafienie bili granaj; dotyknięcie palcami; dmucha-nie; wstrząsanie bilardem: F. beztrafny = nietra-fienie granaj bili swoją. Zdr. Felerek. <Nm. Fehler>

Felerek, rka, lm. rki p. Feler: Jest to F. łatwy do poprawienia. Orzesz.

[Felnery] wadliwy.

Felerawaty, [Felowaty] mający felery, pełen fe-lerów.

Felery przym. od Feler; mający felery; wy-brakowany, wysortowany: Towar F. (=brak).

[Feleśny] p. Faleszny. <p. Faleszny>

× Felfebel, bla, lm. blowie p. Feldfebel.

[Felfeber, bra, lm. brzy a. browie] p. Feld-febel.

[Felfel, fla, lm. slowie] p. Feldfebel.

[Felga, i, lm. i, Falga] dzwono u kola wozowego. <Nm. Felge>

Felicha, y, lm. y zł. p. Filicha. Zdr. Feliszka.

<p. Filicha>
Felicjanka, i, lm. i p. Kapuoyka. <Od imie-nia św. Feliksa>

Felicioński przym. od Felicjanka: Reguła fel-i-cjańska.

Felicycjacja, i, lm. e życzenie szczęścia, powin-szowanie. <Fr. félicitation>

[Felisz, u, lm. e] p. Folusz. <p. Folusz>

Feliszka, i, lm. i zł. p. Felicha.

Feliszkowy zł. przym. od Feliszka, chodzący w chustce: Feliszkowa binia.

Feljant, a, lm. ci członek pewnego klubu poli-tycznego w czasie rewolucji francuskiej. <Fr. feuillant>

Feljantyn, a, lm. i zakonnik reguły św. Bernarda. <Z Fr. feuillant>

Feljantynka, i, lm. i zakonnica reguły św. Ber-narda. <Fr. feuillantine>

Feljeton, u, lm. y p. Fejleton: Spotkali tam gawędziarzy, polujących na feljetony. Krasz. Zdr. Feljetonik. <p. Fejleton>

Feljetonik, u, lm. i p. Fejleton.

Feljetonista, y, lm. ści p. Fejletonista.

Feljetonistycznie przys. od Feljetonistyczny: Poważno kwestje lubi traktować trochę F.

Feljetonistyczny przym. od Feljetonista: Felje-tonistyczne traktowanie przedmiotu.

Feljetonowo przys. od Feljetonowy: Pisać rzecz F. Spas. (=w sposób ulotny, niewyczerpujący).

Feljetonowy przym. od Feljeton: Styl, artyku-lik F.

Feljetować, uje, ował przewracać kartki książki a. papierów, nie czytając, przerzucić książkę, pa-piery, wertować. <Fr. feuilletter>

Feljetowanie, a, btm., czynność cz. Feljetować.

[Felka, i, lm. i] ziemniak, kartofel. <Z (kar-to)felka>

Fellaoh, a, lm. owie, **Fellah** wieśniak, rolnik w Egipcie. <Arab. fellah dost.=rolnik, wieśniak>

Fellah, a, lm. owie p. **Fellaoh**.

[**Felmarszał, a**, lm. owie] p. **Feldmarszałek**.

Felonja, i, lm. e praw. 1. **wiarołomstwo, zdrada, sprzeniewierzenie ś. w stosunkach lennych i w obowiązkach żołnierza. 2.** (w Anglii) **każde przestępstwo polityczne**. <Fr. félonie, Sr. Lód. felonja>

Feloplastyczny przym. od **Feloplastyka**: Model F. **Plaskorzeźba feloplastyczna**.

Feloplastyka, i, blm. **sztuka wyrabiania figur z drzewa korkowego**. <Now. z Gr. fellós = dąb korkowy+plastiké = rzeźbiarstwo, snycerstwo>

[**Felor, u**, lm. y] p. **Feler**.

[**Felować, uje, ować**] t. p. × **Falować. 2. a.**

[**Felać**] **brakować**: Albo jemu co feluje? (=czy mu na czym zbywa?)

[**Felowanie, a**, blm.] czynność cz. **Felować**.

[**Felowaty**] p. **Felerowaty**.

[**Felowny**] **wadliwy**. <p. 1. Fela>

Felowy przym. od **Fel**: Odmiany i znaki felowe konia. Pol.

Felpa, y, lm. y, † **Welp'** **tkanina jedwabna a. jedwabno-bawełniana, wlochata, dwo. używana do garnirowania zimowych sukien kobiecych, dziś na kapelusze męskie**: Od aksamitów, atlasów, kitajek, felp płaci ś. podatek. Vol. F. **farbista, neapolitańska** (w. XVII). <Włos. felpa>

× **Feltonek, nku**, lm. nki **żurnal**: Przynoszą mu feltonki, widzi wszystkie mody. Niem. <Fr. feuilleton, p. Fejleton>

Felucha, y, lm. y zł. p. **Filicha**. <p. Filicha>

× **Feluka, i**, lm. i **maly okręt z wiosłami**. <Włos. feluca, z Arab. fulk = statek>

Femiczny: **Sąd F.** = **średniowieczny trybunał tajemny, karzący śmiercią winowajców bogatych i możnych**: Sąd tajemny nazywał ś. jeszcze trybunałem femicznym. Mick. **Żart.**: W usposobieniu umysłu femicznym, kiedy głos przeczuć bardzo głośno gada trzykrotnym głosem: Biada! biada! biada! Słow. (=podobnym do tego, jakie mieli skazani na śmierć przez sąd femiczny). <Nm. Fe(h)me dost. = kara, mgki; Femgericht = sąd tajny>

Feministka, i, lm. i **zwolenniczka feminizmu**: Patryjotki sprawy niewieściej, inaczej zwane feministki. <Z Lód. femina = kobieta>

Feministciarz, a, lm. e **żart. zwolennik feminizmu**. Prus.

Feminizm, u, blm. **dążność do równouprawnienia kobiet z mężczyznami**. <Z Lód. femina = kobieta>

† **Femurały, ów**, bjp. p. **Famuraj**.

Fen, u, blm. gie. **wiatr górski, ciepły, stojący ś. suchym z wilgotnego po przejściu przez góry**. <Nm. Fö(h)n>

Fena, y, lm. y **płaska strona młotka**. <Nm. Finne, Pinne>

Fenacetyna, y, blm., **Acetfenetydyna** apt. i chem. **związek chemiczny w postaci szaro-białego krystalicznego proszku**. <Now. z Gr. fainesthai = błyszczać+Lód. acetum = ocet, kwas>

Fenakistoskop, u, lm. y p. **Stroboskop**. <Now. z Gr. fainesthai = pokazywać ś. + -skopós = -wid>

Fenantren, u, blm. chem. **węglowodór izomeryczny z antracenenem**. <Now. z Gr. fainesthai = błyszczać+ánthrax = węgiel>

† **Fendel, dla**, lm. dla t. **chorągiewka, proporczyk, znak**: Cmy knechtów pod stem fendłów

kroczą. Stryjk. **2. drobny oddział jezdných pod jednym znakiem**: Fendle proporce wzgóre wznaszają. Stryjk. <Nm. Fährndel>

† **Fendrych, a**, lm. owie p. **Fenrych**.

[**Feneg, a**, lm. i] p. **Fenig**.

[**Fenegryka, i**, lm. i] p. **Kozieradka**. <p. Fen-grek>

[**Fenfaron, a**, lm. y] p. **Fanfaron**.

[**Fenfaronka, i**, lm. i] p. **Fanfaronka**.

Fengit, u, lm. y min. p. **Mika**. <Now. z Gr. féggos = blask>

Fengrek, u, lm. i bot. p. **Kozieradka**. <Lód. foenum graecum dost. = siano greckie>

Feniczek, ozka, lm. czki p. **Fenik**: **Feniczka** nie znajdują. Ani feniczka nie wart.

Fenig, a, lm. i, **Fenik**, [**Feneg, Fenyg**] 1. **drobna moneta niemiecka**: F. pruski. 2. **przen. najmniejsza moneta, grosz, szeląg, złamany grosz, złamany szeląg**: Nie wart feniga. Nie mam ani feniga. Zdr. **Fenio**. <Nm. Pfeinig>

Fenik, a, lm. i p. **Fenig**: Zaplać co do fenika. Nie mam ani fenika. W sercu nie masz za F. dzielności. Zdr. **Feniczek**.

Feniki, u, lm. e bot. p. **Fankiel**.

Fenikowy przym. od **Fenik**, **wartości fenika**: Mydło fenikowe.

Feniks, a t. blm. **ptak bajeczny, odradzający ś. ze swych popiołów**. Przen.: Skonał rok stary; z jego popiołów wykwiła F. nowy. Mick. 2. **lm. y osoba a. rzecz rzadka, jedyna w swoim rodzaju, osobliwość, rarytas, fenomen**. <Gr. Foinix>

Fenil, u, lm. e chem. **rodnik, pozostający po odjęciu jednego atomu wodoru od benzolu**. <Now. z Gr. fainesthai = błyszczać>

Fenilen, u, lm. y chem. **rodnik dwuwartościowy, C₆H₄**. <p. Fenil>

Feniljak, u, blm. chem. p. **Anilina**. <p. Fenil>

× **Fenilowodór, oru**, blm. chem. p. **Benzol**.

Fenilowy przym. od **Fenil**: **Alkohol**, × **kwas F. p. Fenol**.

Fenio, a, lm. e p. **Fenig**: Ani grosza, ani kopiejki, ani fenia, ani złamanego szeląga. Zap.

Fenjanin, a, lm. anie **zwolennik fenjanizmu, radykalista irlandzki**. <Ang. Fenian, od nazwy dawnego wojownika Clt. Fi(oi)nu>

Fenjanizm, u, blm. **zasady stronnictwa politycznego, mającego na celu wywalczenie Irlandczykom niezależności od Anglii**.

Fenjański przym. od **Fenjanin**: **Przywódca F. Fankiel, klu**, lm. kle bot. p. **Fankiel**.

× **Fenokaligrafja, i**, blm. **sztuka wyuczenia ś. przedko pięknego pisania**. <Now. z Gr. fainesthai = pokazywać ś.+Kaligrafja>

Fenol, u, lm. e chem. 1. a. **Oksybenzol, Karbol, Alkohol fenilowy, × Kwas fenilowy, × Kwas karbolowy** (i apt.) **produkt zastąpienia jednego atomu wodoru w benzolu przez hydroksyl, o silnym zapachu i palącym i ostrym smaku, używany jako środek dezynfekcyjny. 2. wog. produkt zastąpienia wodoru w pierścieniu aromatycznym węglowodorów przez hydroksyle**. <Now. z Gr. fainesthai = błyszczać+Lód. oleum = olej>

Fenolowy przym. od **Fenol**: **Połączenie fenolowe z bizmutem**. Nen.

Fenomen, u, lm. a. a. y 1. fl. = a) **zjawisko, objaw**: F., wszelki skutek przyrodzony w świecie zachodzący i wpadający w zmysły. Śniad. Po dwunastu godzinach ciągłych fenomenów cholerycznych, w rozmaite kiczonki ś. objawiających, nad wieczór prawie już bez zmysłów

leżałem. Krasin. (= *przypadłości, symptomów*). Ciekawość ten F. oglądałem z Czatyrdahu. Mick. b) *podmiotowe odbicie rzeczywistości obiektywnej; pozor:* Umysł poznaje fenomeny, ale nomeny czyli rzeczy same w sobie są niepoznawalne. 2. *zjawisko nadzwyczajne, niebывale, zadziwiająca, rzecz wyjątkowa, osobliwość.* <Gr. *fainómenon*>

Fenomenalista, y, lm. *ści* *zwolewnik, wyznawca fenomenalizmu.* <p. Fenomen>

Fenomenalistycznie przys. od **Fenomenalistyczny**.

Fenomenalistyczny przym. od **Fenomenalizm**: Pogląd F. Filozofia fenomenalistyczna. Objasnienie fenomenalistyczne.

Fenomenalizm, u, blm. fil. *kierunek fil., uznający poznawalność tylko fenomenów a. sprawdzający byt do samych tylko fenomenów*: F. subiektywny a. podmiotowy (= *subiektywizm*). F. obiektywny a. przedmiotowy.

Fenomenalnie przys. od **Fenomenalny**: Patrzało mu w oczy z tym zdumieniem, z jakim przyglądają ś. F. monstrualnej roślinie. Krasz.

Fenomenalność, i, blm. rz. od **Fenomenalny**. Jeż.

Fenomenalny przym. od **Fenomen**, *osobliwy, rzadki, niezwykły, niepospolity, niebывały, nadzwyczajny, wyjątkowy, dziwny, zadziwiający*: Była to jedna z tych istot fenomenalnych, które ś. rzadko spotyka na świecie. Krasz. F. apetyt. Krasz. <p. Fenomen>

Fenomenologicznie przys. od **Fenomenologiczny**. **Fenomenologiczny** fil. 1. *do fenomenologii należąca*. 2. *zjawiskowy*.

Fenomenologia, i, blm. fil. 1. *nauka o fenomenach, teoria doświadczenia wewnętrznego i zewnętrznego*: F. ducha = *nauka o rozwoju ducha, postępującego ku wiedzy bezwzględnej*, F. świadomości moralnej = *rozwoj objawów moralności*. 2. *część jakiegokolwiek nauki, zajmująca ś. stroną zjawiskową przedmiotu*. <Now. z Gr. *fainómenon* = zjawisko +- logía = nauka>

Fenon, u, lm. *y* chem. *aceton aromatyczny*: Benzofenon. Acetofenon. <Now. z Gr. *fainesthai* = *błyszcząc*>

Fenowy przym. od **Fen**: Wiatr F.

† **Fenrych, a**, lm. *owie*, † **Fendrych** *chorąży*. Przen. (w szachach): Pospołu z draby sięką i fenrycha tego tu włoką. Kochan. (= *giermka, lauffra*). <Nm. *Fährich* = *chorąży*>

[**Fensterladka, i**, lm. *i*] *okiennica*. <Nm. *Fensterlade*>

Fenta, y, lm. *y* praw. *podział pokrewieństwa na linię ojczystą i macierzystą, gdy niema krewnych zstępnych, a zbiegają ś. do spadku wstępni i boczni*. <Fr. *fente* dosł. = *szpara, szczelina*>

[**Fenugrekum nieod.**] p. **Kozieradka**. <p. *Fen-grek*>

Feny, ów, blp. gie. *osady na wysuszonych a. wypalonych torfowiskach niziny północno-niemieckiej*. <Nm. *Fenne*>

[**Fenyg, a**, lm. *i*] p. **Fenig**.

Feod, u, lm. *y*, **Feud, Feudum** *część ziemi, posiadana przez wasala na pruwie lennym, lenno*. <Sr. Łć. *feudum*, z *Gierm.*>

Feodalizm, u, blm., **Feudalizm, Feodalność, Feodalność średniowieczny ustrój społeczny, mocą którego wasale podlegali zwierzchniej władzy panów, nadsługujących im feody**.

Feodalizować, uje, ować *nadawać charakter feodalny*: F. prywatne stosunki Rzymian.

Feodallzowanie, a, blm., *czynność cz. Feodalizować.*

Feodalnie przys. od **Feodalny**.

Feodalność, i, blm. p. **Feodalizm**.

Feodalny, Feudalny lenny, lenniczy: Prawo feodalne. <Sr. Łć. *feudalis*, p. *Feod*>

× **Feodał, a**, lm. *owie*, × **Feudał wasal, lennik**. [**Ferać, a, ał, Fergać**] (o ptaku) *latać, fruwać*. <Dźwn.>

† **Feralis, a**, lm. *y* *dzień żałobny, pogrzebowy, nieszczęsny, feralny*: Jakiś na mnie dziś F. ł. <Łć. *feralis* dosł. = *śmiertelny*>

Feralny, [Faralny] ł. † *żałobny, pogrzebowy*. 2. *nieszczęsny, nieszczęśliwy, niepomyślny, fatalny*: Dzień F. <Łć. *feralis* = *śmiertelny*>

[**Ferąży, ego**, lm. *owie*] *chorąży*.

Ferbel, bla, blm. *prów. nazwa gry hazardowej w karty*, in. *straszak*: Zasiadli do straszaka, którego w Galicji ferblem nazywają. Zdr. **Ferbele**. <Zap. Nm. *färbeln* = w powien sposób grać w karty>

Ferbolek, lka, blm. p. **Ferbel**.

Fercentag, u, lm. *i*, **Fircentag** *rzem. ł. czternaście dni pracy*: Człowiek nie na to cały F. haruje, żeby potem płakał. 2. *wypłata za tę pracę, obrachunek dwutygodniowy*: Odebrać pieniądze na F. 3. *czternaście dni obowiązkowej pracy u majstra, który wyzwolił*: F. odbył u swego majstra sumiennie. Korz. <Z Nm. *vierzehn Tage* dosł. = *czternaście dni, dwa tygodnie*>

Ferde, u, lm. *i* *garb, skóra powozowa*. <Nm. *Verdeck*>

Ferdeka, i, lm. *i* fl. *pokład na stalcach ładunkowych* (np. na berlinie, gabarze i t. p.). <Z Nm. *Verdeck*>

Ferdekszan, u, lm. *y* *pow. listwa drewniana, używana przy naciąganiu skóry na budę powozową*. <Nm. *Verdeckspann(e)*>

[**Ferdmarszałek, lka**, lm. *lkowie*] p. **Feldmarszałek**.

[**Ferdymanka, i**, lm. *i*] *dziewczyna, lubiąca stroje, modnisią*. <?>

× **Ferecik, u**, lm. *i* p. **Feret**: F. od kapy księżej. <p. *Feret*>

[**Ferecina, y**, lm. *y*] p. **Ferecyna**. <Śłc. *ferčina*, z Rum. *feracea*>

[**Ferecyna, y**, lm. *y*, **Ferecina**] *rodzaj paproci*.

Feredzja, i, lm. *o* *zwierzchnie ubranie tureckie, podobne do szlafrocka*: Ukazała ś. w feredzji koloru malinowego. Jeż. <Tur. *fer(r)adže*>

† **Ferenc, a**, lm. *owie*, † **Ferens** *holysz, golec*: Chudy F. Groch. <Zap. Węg. *Ferenc* = *Franciszek*>

† **Ferendyna, y**, lm. *y* *rodzaj materji jedwabnej*. <Włos. *ferrandina*>

† **Ferens, a**, lm. *owie* p. **Ferenc**: Bezgrozni ferensowie, co gotowi łupić. Jag.

† **Feret, u**, lm. *y* *wyppukła ozdoba metalowa na jakimkolwiek stroju, cętka, nakrapianie; sprzązka, kłanra, agrafa*: Halsbanty złote z feretami srebrnemi. Bud. Na żony i dziewczki łanuchów i bramów i feretów nakładę. Rozm. Pol. Zdr. × **Ferecik, † Feretek**. <Fr. *ferret(to)*>

† **Fereta, y**, lm. *y*, [**Fereta**] p. **Wereta**. <p. *Wereta*>

† **Feretek, tka**, lm. *tki* p. **Feret**: Bieretek z feretkami. Rej.

[**Feretka, i**, lm. *i*] *kurka, marynarka*. <p. *Wereta*>

Feretron, u, lm. *y* *obraz święty w ramach a. statua na podstawie do obnoszenia na procesji, oł-*

tarzyk ruchomy. Zdr. Feretronik. <Gr. féretro-n >

Feretronik, u, lm. i p. Feretron.

† **Ferezja, i, lm. e, [Ferezja, Ferezja]** 1. suknia zwierchnia nieprzepasana: Woźnica nie chce w koźuchu baranin być widzianym, ale go ferezją z wierzchu okrywa. Star. Nie zgodzi ś. kurta z ferezją, ani kolet z kontuszem. Prz. 2. rodzaj ubioru kobiecego, kozaczynka. 3. F. dębowa, sosnowa = dawny sposób leczenia przymiotu: Już ś. bez cudzoziemskiej nie obejdzie choroby, bez lekarza i dębowej ferezji. Haur. Zdr. † **Ferezzyka.** <Tur. fer(r)adze, ferodze, moze z Gr. foresta = ubiór >

[Ferezja, i, lm. e] p. Ferezja.

† **Ferezzyka, i, lm. i p. Ferezja.**

[Ferfał nieod., Farfał] **przepadanie, zguba:** Puścił ś. na F. (= na ubrań mienią). Wszystko poszło na F. (= na przepadłe). Ferfał! = **przepadło!** <Nm. Verfall >

[Fergać, a, ał] p. Ferać. <Dźwn. >

Ferglajch, u, lm. y przyjęcie przez ogół czeladników świeżo wyzwolonego rzemieślnika za towarzysza. <Nm. Vergleichen >

Ferglajchować, uje, ował rzem. **poddawać ferglajchowi:** Starszym dla aspana jest majster i każdy z towarzyszy ferglajchowanych. Korz. F. ś. **poddawać ś. ferglajchowi:** Wyzwoleniec zaraz ś. ferglajchował. Korz.

Ferglajchowanie, a, blm., czynność cz. Ferglajchować: Zespolenie ś. z całym towarzystwem czeladzi, czyli F. Korz.

Ferglajchowy przym. od **Ferglajch:** Pragnął uścić opłatę ferglajchową. Korz.

× **Ferja, i, lm. e p. Ferje.**

Ferjalny p. **Feryjny.** <Śr. Łć. ferialis >

[Ferjały, ów, blp.] **karanie, dwoiczenie, baty, ciężgi:** Sprawić komu F. <Śr. Łć. ferialis = święteczny ir. >

† **Ferjarz, a, lm. e** księga protokółów każdego posiedzenia sądu: W ferjarzu nietylko komparacje stron, ale i przytomność deputatów sędziów na każdej sesji pisane być mają. Vol. <Śr. Łć. feriarus >

Ferje, i, blp., × Ferja czas wolny od pracy, wakacje: F. szkolne, sądowe. <Łć. feriae lm. >

† **Ferjować, uje, ował** innej farby przymieszając: Różną farbę F. blajgielem. Haur. <Zap. z Łć. variare = urozmaicać, przez Nm. variiren >

† **Ferjowanie, a, blm., czynność cz. Ferjować.** **Ferklejdunek, nku, lm. nki, Ferklejdunek, × Ferklejdunek, × Ferklejdunek** cies. listwa ramowa do przybicia naokoło drzwi a. okien, szalowanie. <Nm. Verkleidung >

× **Ferklejdunek, u, lm. i** cies. p. **Ferklejdunek.** **Ferklejdunek, nku, lm. nki** cies. p. **Ferklejdunek.**

× **Ferklejdunek, u, lm. i** cies. p. **Ferklejdunek.** **Ferlachówka, i, lm. i** rodzaj strzelby myśliwskiej.

1. **Ferm** przys. **ostra, silnie, mocno, wytrwale, dobrze:** Trzymaj ś. F! nie daj ś. orznąć. <Fr. ferme >

2. **Ferm, u, lm. y** teatr. **przystawka** przez całą szerokość sceny, dekoracja ustawiana z przystawek na tle horyzontu. <Fr. ferme >

1. **Ferma, y, lm. y, Farma** małe gospodarstwo wiejskie, folwark, wydzierżawiona część ziemi: Wziął w dzierżawę skarbową fermę. <Ang. farm, Fr. ferme >

2. **Ferma, y, lm. y** bud. **wiązanie:** F. dachowa, mostowa.

[**Fermament, u, lm. y**] p. **Firmament.**

Ferman, u, lm. y p. **Firman.**

Fermata, y, lm. y znak ^, wyrażający zatrzymanie ś. na nucie a. pauzie wskazaney. 2. samo to zatrzymanie ś.: Autor opuścił fermatę na b. W ostatnim alegro mnóstwo jest fermat. <Włos. fermata >

Fermel, mla, lm. mle piern. kwiatek z wosku do ubierania świec. <Zap. Nm., z Łć. forma >

Ferment, u, lm. y 1. a. **Drożdżeń, Kisiel, × Zaczyn** chem. i piw. **materia organizowana a. nieorganizowana, powodująca fermentację.** 2. blm. **fermentowanie, fermentacja.** 3. blm. **przen. czynnik, pobudzający ludzi do myślenia i działania; wrzenie umysłów, niezadowolenie, niepokój:** F. niezgodny, umysłowy, polityczny. Wszystko, co „Nord“ napisał, jest bajką, wymyśloną dla podtrzymania fermentu w krajach bałkańskich. DIALOG, przeznaczony do sprawienia fermentu w duszy jego. Kasz. Nauka poszła w las, przybrała strój fałszu, zdrady i obudy, nowy F. przybył nam. Fred. A. <Łć. fermentum >

Fermentacja, i, lm. e 1. chem. **działanie chemiczne, spowodowane przez ferment:** F. spirytusowa, octowa, mleczna, masłowa, mannitowa a. szluzowa, dzika a. pieniająca ś., zgniła, winna, glicerynowa, garbnikowa, błotna, amonjakalna, dolna, górna, przypływowa, odpływowa. 2. gorz. i piw. p. **Drożdźownia.** 3. **przen. wzburzenie, ruch, podniecający do myślenia a. działania:** W każdym zakątku tego kraju zjawiała ś. F. naukowa. <Fr. fermentation >

Fermentacyjny przym. od **Fermentacja:** Grzybki fermentacyjne.

Fermentomierz, a, lm. e tech. **areometr** do oznaczenia stopnia przefermentowania danego płynu. <Ferment + MIAR >

Fermentować, uje, ował 1. **ulegać fermentacji, robić, zarajać ś.:** Wina włoskie mało fermentują. Krup. 2. **przen. burzyć ś., szumieć, wrzeć, gotować ś., kipieć, niepokoić ś.:** Umysły fermentują. Jego życie młode za obfite, za wiele fermentujących cząstek zawierające, występowało często z krawędzi obywatelskiego porządku. Fred. A. <Łć. fermentare >

Fermentowanie, a, blm., czynność cz. Fermentować.

Fermentowy przym. od **Ferment.**

Fermer, a, lm. rzy, Fermjer, Farmer w Anglii i w Ameryce właściciel a. dzierżawca fermy. <Ang. farmer >

Fermerski przym. od **Fermer:** Związek F. Partja fermerska.

Fermerstwo, a, blm., Farmerstwo 1. **zajęcie fermiera, gospodarstwo fermerskie.** 2. **ogół fermerów:** Drobne F. poczyna przebudzać ś. z bezczynności.

Fermjer, a, lm. rzy p. **Fermer.** <Fr. fermier >

Fermoar, u, lm. y p. **Fermuar.**

Fermoarka, i, lm. i p. **Fermuar.**

[**Fermoda, y, lm. y**] p. **Permoda:** Upić ś., potem spać, to już taka jego F. (= zwyczaj, przyzwyczajenie, nałóg, natura). Obydwie ś. ubierają na jedną fermodę (= sposób, formę, modę). <Z Łć. per modum dosł. = przez sposób, przez zwyczaj >

Fermowy przym. od **Ferma:** Gospodarstwo fermowe.

Fermuar, u, lm. y, Fermoar, Fermoarka **zameczek, zapinka, klamerka** u naszyjników, paciorków, łańcuszków i t. p. <Fr. fermoir >

[Fernał, a, lm. 0] p. I. Fornal.
[Fernambucki] p. Fernambukowy: Drzewo fernambuckie p. Fernambuk.

Fernambuk, u I. lm. i a. Drzewo fernambukowe a. brazylijskie bot. (caesalpinia echinata) ros. z rodzaju brazylijski. 2. blm. a. [Farnabuk, Farenborek, Drzewo fernambuckie] wióry z tego drzewa do farbowania używane, in. brazylijska, [drzewo ezerwone]. <Fr. fernamboue, Nm. Fernambuk, od nazwy miasta w Brazyliji Pernambuco>

Fernambukowy, [Fernambucki] przym. od Fernambuk; bot.: Drzewo fernambukowe p. Fernambuk.

Ferneć, u, blm. p. Fernek.

Fernefiks, u, blm. p. Fernepiks. <p. Farnapiks>

Fernek, u, blm., Ferneć rodzaj kruchego bursztynu. <?>

Fernepiks, u, blm., Fernefiks, Fernepiksium, [Farnapiks] używa ś. tylko w wyrażeniu: Dać a. zadać komu fernepiksowi = dać ś. we znaki, zaciąć za skórę, sprawić ból, dać bobu, pieprzu, kurtę skroń, sprawić łazię: Poczekał-no, damy ci fernepiksul Krasz. Zadałeś im fernepiksowi nleraz. Krasz. K. <p. Farnapiks>

Fernepiksium nieod. ni. I. p. Fernefiks. 2. lek, lekarstwo: Gotowa postać jej jakiego F., i ona mnie przeżyje. Gliń.

Ferniak, a, lm. i zł. nos. <?>

[Fernoga, i, lm. i, Eyrnóżka] włóczęga. <?>

Ferocyjan, u, blm., Żelazocyjan, (w Galicji) Żelazin chem. rodnik, złożony z żelaza dwuwartościowego, węgla i azotu: Ferocyjanowodór. <Now. z Łé. ferrum = żelazo + Cyjan>

Ferotypja, i, lm. o sztuka nadawania polysku fotografijom. <Now. z Łé. ferrum = żelazo + Gr. -typia = odbijanie>

Ferotypowy fot.: Plata fotografowa = czarna blacha, służąca za kliszę do fotografji.

Ferować, uje, ował I. (dok. i nied.) postanowić, zatwierdzić, wydać, orzec: F. wyrok. F. komu przysięgę. 2. nadać, ofiarować: Król ferował wojewodzie starostwo owruckie. Rol. To, co posiadał, łaskawie mu było przez bogatą krowniaczkę ferowanym. Rol. <Łé. ferre>

Ferowanie, a, blm., czynność cz. Ferować.

× Ferpaacht, u, lm. y arenda, dzierżawa, pieniądze za dzierżawę: Arcyksiążę ferpachtu pobiera rocznie piętnaście tysięcy reńskich. Rzew. <Z Nm. verpachten = wydzierżawiać>

[Ferplac, u, lm. e] plac musztry. <Nm. Wehrplatz>

Fersegung, u, lm. i teatr. p. Ferzegung.

Fersenkować, uje, ował garb. p. Zatópić. <Nm. versenken>

Fersenkowanie, a, blm., czynność cz. Fersenkować.

Fersenkung, u, lm. i teatr. p. Ferzegung. Dmusz., Zólkow.

[Fersioł, a, lm. y] p. Fetezer.

Ferszedunek, nku, lm. nki pow. skórzana założona na koźle u fastonów dragowych. <Może z Nm. verschlagen = odgrodzić>

Ferszlupka, i, lm. i ucz. bicie, ciągi, łanie. <Zap. Nm. verschlupfen = wysłiznąć ś., wykrecić ś.>

Fersznit, u, lm. y kip. mieszanie wina z innym gatunkiem wina a. z wodą, spirytusem dla otrzymania wina o pożądanych przymiotach: Żadna analiza nie objaśni kibra przy fersznicie win tak,

jak go objaśnił trzy zmysły: smak, powonienie, wzrok. <Nm. Versehnitt>

Fersznitować, uje, ował kip. robić fersznit.

Fersznitowanie, a, blm., czynność cz. Fersznitować.

[Ferszys nieod.] odłączenie od koła koleżeńskie-go: Pójsz na F. Wziąć a. posadzić kogo na F. <Nm. Verschiss>

[Fert!, Fyrt!] naśladowanie szybkiego ruchu nazwanątr, myk!: F. i wyrwał mu z rąk. <Dźwn.>

Fertać, a, al I. a. †Wartać czym = wiercić, kręcić, obracać, szastać, kiwać, machać: Pies ferta ogonem. 2. [Fértać] p. Fyrtać. F. ś., [Firtać ś., Fyrtać ś.], †Wartać ś. wiercić ś., kręcić ś., zwiwać ś., wwiwać ś., obracać ś., szastać ś.: Chłopiec jak żywo srebro, ferta ś., skacze. Fert-a ś., jak wrona na klepisku. Prz. Twa córka między chłopcy ś. ferta. <Dźwn.>

[Fertać, a, al] grać na fujarce. Por. Fertawka.

[Fertag, u, lm. i] p. Fertak.

[Fertak, u, lm. i, Fertag] drabinka do odgradzania owiec. <Może Nm. Verdeck dosł. = pokład, pokrycie>

Fertalska, kiej, lm. kle forma ż. od Fertalski.

Fertalski, ego, lm. scy żart. ten, co spokojnie nie usiadzi, nie zagrzeje miejsca, kręci ś., kręciłki, krętałski, kręcielski, żywiole, fryga, wiercipięta. <p. Fertać>

Fertanie, a, blm., czynność cz. Fertać.

Fertanie się, a ś., blm., czynność cz. Fertać ś.: Trzeba nam na tym baliku młodzieży dla fertania ś. L.

[Fertawka, i, lm. i] piszczałka z gałęzi, odartej z kory. Por. Fertać, Fertaczka. <Dźwn.>

Fertigmacher, a, lm. rzy I. ezcion. ten, co wykończa robotę na czysto. 2. fortep. pracownik, składający mechanizm fortepianu. <Nm. fertig = gotowy + Macher = robiący>

[Fertki] zwinnny, zręczny, fertyczny. <p. Fertać>

[Fertman, a, lm. i] p. Feldmarszałek. <Zmieszanie Feldmarszałek z Hetman>

[Fertmarszał, a, lm. owie] p. Feldmarszałek.

[Fertmarszałek, ika, lm. ikowie] p. Feldmarszałek.

[Fert-mert] aby zbyć: Robić co fert-mert. <Dźwn.>

†Ferton, u, lm. y p. Wiardunek. <Śr. Łé. ferto = czwarta część grzywny>

†Fertować, uje, ował p. Fartować.

†Fertowanie, a, blm., czynność cz. Fertować.

†Fertryngielt, u, lm. y, †Fertryngielt rzem. pieniądze na przepicie, oplata za wypicie: Ojciec (gospodny) wiecej towarzyszowi żadnemu borbować nie powinien, jeno szynk a F. Akta grodzkie (XV w.). <Nm. Vertrinkgeld>

†Fertryngielt, u, lm. y rzem. p. Fertryngielt: Ust. cechu miechowników lubel. 1597.

[Fortuna, y, lm. y] p. Fortuna.

[Fertu-pertu] p. Fyrtu-pyrtu.

[Fertych] p. Fertyk. <Nm. fertig>

Fertycznie przys. od Fertyczny: Zwykły ś. był F. na jednej nodze wykrczać. Krasz.

Fertyczność, i, blm. rz. od Fertyczny.

Fertyczny I. a. †Fartyczny, †Fortyczny zwinnny, zręczny, zgrabny, zaciągany, żywy, ożywiony, ruchliwy, chwacki, graccki, hoży, prędki: Fertyczna dziewczyna. 2. [F.] skończony, zrobiony. <Nm. fertig>

[Fertyk nieod, Fertych] I. skończony, załatwiony, zrobiony, gotowy: Suknia już F. 2. ten, który

coś ukończył, gotowy: Jestem F. z tą pracą. <Nm. fertig>

[Ferula, i, lm. e] 1. *łyżka drewniana do mieszania żętycy*. 2. *łopatka z deski, używana przy robotach górniczych*. <Łć. ferula>

Ferula, y, lm. y różga; przen. *dyscyplina, regulamin, władza, powaga*: Pójdziemy na starość do szkół pod ferułę. Krasz. Wyemaneypowany z pod feruły szkolnej. Orzesz. <Łć. ferula>

[Ferwatter, tra, lm. trzy] *rządca*. <Nm. Verwalter>

Ferwor, u, blm. *zapal, gorliwość, jumakierja, braunura*: Wpadł w F. rozmowy. Glin. <Łć. ferwor>

Ferycyjan, u, blm., Nadzelozocyjan, (w Galicji) *Nadzelasin chem. rodnik złożony z żelaza trój- (sześćo-)wartościowego, węgla i azotu, Fe(C₆N₆)^{III} a. Fe₂(C₁₂N₁₂)^{VI}; Ferycyjanowodór = Fe(C₆N₆)₂ a. Fe₂(C₁₂N₁₂)₂H₆*. <Now. z Łć. ferrum = żelazo + Cyjan>

× Feryczny *święteczny*: Czy były to widowiska feryczne, czy rytualne ofiarne obrządku, odgadują i spierają ś. uczeni. Wejs.

Feryjny, prow. Ferjalny przym. od Ferje, *wakacyjny*: Czas F. <Z Łć. feriae = ferje>

Feryk, a, lm. *owie stopień wojskowy w Turcji, odpowiadający generałowi dywizji*. <Tur. ferik>

Ferykować, uje, ował *piek, zsuwać do siebie wsadzone w piec bochenki chleba, gdy już cokolwiek stwardnieją*. <Nm. verricken>

Ferykowanie, a, blm., *czynność cz. Ferykować*. Ferzeugung, u, lm. i, (Fer-zegung), Fersegung; Fersenkung, Trap teatr. *ruchoma część podłogi scenicznej do zapulania*. <Nm. Versenkung>

Ferzenka, i, lm. i (Fer-zenka) *garb. p. Zatóp*. <Z Nm. versenken = pograżać, zatapiać>

Ferzenkiel, kła, lm. kle (Fer-zenkiel) *piecz. bor do zbierania metalu około dziurki w kształt miseczki, w której ma ś. pomieścić lepek śrubki*. <Z Nm. versenken = pograżać, ukrywać>

Ferzenkować, uje, ował (Fer-zenkować) *garb. p. Zatóp*. <Nm. versenken>

Ferzenkowanie, a, blm., (Fer-zenkowanie) *czynność cz. Ferzenkować*.

Fes nieod. muz. *nutu f z bemołem, czyli obniżona o pół tonu, równająca ś. e (na narzędziach utemperowanych)*: Fes rzadko w utworach muzycznych ś. spotyka. <F muz. †-es = cecha bemoli>

[Fesia, i, lm. e] *żart. jaszczurka*. <Ze zdr. imienia Felieja>

1. Fest, u, lm. y i. a. Festyn, Festyna, × Festyn, × Festa *uroczystość, uczta, biesiada, zabawa, bal, bankiet, feta, biba*: Będziemy jutro na wielkim feście. Na F. kładzie ś. tylko kitka tak bogata. Mick. 2. *prow. uroczystość parafjalna, np. konsekracja kościoła, odpust*. <Łć. festum>

2. Fest, u, lm. y *duża festona*.

1. [Fest, Chwest] przym. *dziarski, gracki, zuchowały, jedrny, krzepki, mocny, silny*: F. chłopak. F. dziewczyna. Trza brać wojsko F. <Nm. fest>

2. [Fest, Chwest] przys. 1. *trwale, silnie, mocno, krzepko, potężnie, fundamentalnie, jedrnie, doskonale*: Dom F. zbudowany. Umieć dziś lekeję F. F. Jaśka trzymała za rękę. 2. *ściśle, dycht, tuż*: F. jeden przy drugim siadajcie. <Nm. fest>

× Festa, y, lm. y p. i. Fest: *Widzieć ich po jarmarkach i prywatnej feście*. Pot.

Festiwal, u, lm. e *wielka uroczystość muzyczna*: Pojechała po bilety na ów F. muzykalny. Krasz. <Fr. Ang. festival>

Festmacher, a, lm. y fl. *gruba lina do uwiązania stalku, in. cum a.* <Z Nm. fest machen = umocować>

Feston, u, lm. y *zwoieszająca ś. malowniczo ozdobu z (naturalnych a. sztucznych) kwiatów, zieleni, owoców a. draperji*: Festony nad bramą tryumfalną. F. w sukni, firankach, katafalku (= *podpięcie, draperja*). <Fr. feston>

Festona, y, lm. y *połkolista część kwatereki między końcami prętów parasolki damskiej*. <Fr. feston>

Festunek, nku, lm. nki, [Chwestunek] 1. † i [F.] *forteca, twierdza, miejsce obronne, warownia, fort*. 2. [F.] *wieżenie kryminalne, kryminal, ciupa, kosa, prochownia*: Póty kradł, póki go nie wsadzili do festunku. <Nm. Festung>

Festyn, u, lm. y p. i. Fest. <Fr. festin>

Festyna, y, lm. y p. i. Fest.

Festynny, Festynowy przym. od Festyn, *uroczysty, święteczny*: Zatrąbią marsza festynnego. Słow.

Festynowy p. Festynny: *Oczekuję dni festynowych*. Krasin.

× Festyn, a, lm. e p. i. Fest: *Goście i łowy, festynie*. Pol. <p. Festyn>

Festyw, u, lm. y *święto, uroczystość*: Biegała na festywy do kościołów cudami słynących. Orzesz. <Z Łć. festivus = uroczysty>

[Fester, tra, lm. trzy] p. Forszter.

1. Feta, y, lm. y *uczta, bankiet, festyn*. <Fr. fête>

2. Feta, y, lm. y, Fetka zł. *porcja mięsa*. <Może z Nm. fett = tłusty>

[Feteciuch, a, lm. y] 1. *strzępek, fręzla*. 2. *wsążka*. 3. *szmata, galgan*. Por. Feteć. <p. Feteć>

[Feteć, a a. i, lm. e], †Fetocja, †Fetoć 1. *wsążka, kokarda; tasiemka czerwona*: Starą dziewkę, kup se F. Prz. 2. *galgan*: Widać ci F. Fetećie = *strzępki, fręzle*. <Włos. fettuccia dosł. = skrawek, pasek>

Fetfa, y, lm. y, †Fetwa *wyroek sądowy u Turków*. <Tur. fetva, z Arab.>

Fetka, i, lm. i zł. p. 2. Feta.

†Fetocja, i, lm. e p. Feteć.

†Fetoć, a, lm. e p. Feteć.

× Fetonieć, i, il *fajdać, smrodzić, bzdzić*. <Z Łć foetor = smród>

× Fetonienie, a, blm., *czynność cz. Fetonieć*.

Fetor, u i. lm. y a. Fetór *zapach przykry, smród, odór*: F. zgnilizny. 2. [F. a. Fotor] blm. *wilgot w domu*. Zdr. Fetorek. <Łć. foetor>

Fetorek, rka, lm. rki p. Fetor.

Fetorzenie, a, blm., *czynność cz. Fetoryzić*.

Fetoryzić, y, ył *smrodzić*. <Z Łć. foetor = smród>

Fetować, uje, ował *raczyć, ugaszczać, podlejmować*. <Fr. fêter>

Fetowanie, a, blm., *czynność cz. Fetować*.

Fetór, oru, lm. ory p. Fetor.

†Fetwa, y, lm. y p. Fetfa: *Fetwę włoży ostateczną*. Tw.

Fetysz, a, lm. e *wyobrażenie bożka, balwan*. <Fr. fétiche, z Pg. feitiço, to zaś z Łć. facticius = zrobiony, sztuczny>

Fetyszerski p. Fetyszystyczny: *Świątynia fetyszerska*.

Fetyszysta, y, lm. ści *wyznawca fetyszyzmu, balwochwalca*: Obojętność religijna nie przeszkadza murzynowi, wyznającemu mahometanizm, uważać fetyszystów za niższe istoty. Sienk. <p. Fetysz>

Fetyszyska, i, lm. i forma ż. od Fetyszysta. Fetyszystyczny i. przym. od Fetyszysz; Fetyszerski *bałwochwalczy*. 2. *urojony*: Poglądy fikcyjne czyli fetyszystyczne.

Fetyszizm, u, blm. *część boska, oddawana fetyszom, bałwochwalstwo*. <Fr. fétichisme>

Feud, u, lm. y p. **Feod**.

Feudalizm, u, blm. p. **Feodalizm**.

Feudalnie przys. od **Feudalny**.

Feudalność, i, blm. p. **Feodalizm**: Przesąd feudalności uważał jako hańbiące szlachcica piastowanie wszelkiego urzędu administracyjnego. Rzew. <p. Feod>

Feudalny p. **Feodalny**: Rozprzeżenie feudalno-politycznych żywiołów. Szaj. System feudalno-wojskowy. Pan F.

× **Feudał**, a, lm. owie p. **Feodał**.

Feudatarjusz, a, lm. e, **Feudator wasal, lennik**: Uznanie ś. Mieczysława feudatarjuszem miało miejsce w Poznaniu. Lel. <Śr. Łć. feudatarjusz>

Feudator, a, lm. rzy a. owie p. **Feudatarjusz**: Dwór jego nie dawał wyobrażenia polskiego dworu, raczej zagranicznego udzielnego feudatora wieków średnich. Rzew. <Śr. Łć. feudator>

Feodum, w lp. nieod., lm. a, ów p. **Feod**: Lennik, trzymający lenność czyli F., był niewolny. Lel. Urzędy poczynął ś. przemieniać na feuda. Lel. <p. Feod>

Fez, u, lm. y, **Fezka**, × **Feks** i. *nizki czerwony kołpaczek turecki z kutasem*. 2. *turecka wełniana mycka pod turbanem*. <Fr. fez, od Arab. nazwy miasta marokańskiego Fas, Fes>

Feza, y, lm. y zł. **noga**. <Może Nm. Fuss = noga, n. Łć. pes = noga>

Fezka, i, lm. i p. **Fez**.

!Fędesjokowy *dotyczący końca XIX wieku, schyłkowy*: Poezja fędesjokowa. <Fr. fin de siècle dost. = koniec wieku, stulecia>

[**Fęfel**, ha, lm. fie] p. **Fąfel**.

Fil i. p. **Fel**: **Fil** to godna zabawka dygnitarskiej córki. Mick. 2. **Fil** fi! = w. podziwu, pochwały = *fiu! fiu!*, *ho! ho!*, *oho!*, *no! no!* <Fr. fi>

† **Fiac**, eje, ał *chwiać*. Park. <Zam. Chwiać>

[**Fiączec**, y, ał] *światać*: Aze kule fiącą wele usów. <Dźwn.>

Fiberka, i, lm. i p. **Fibra**: Dla mnie każda najdrobniejsza F. przyjemności posiada właściwą sobie słodycz. Orzesz.

Fibra, y, lm. y i. *drobny, nitkowaty twór organiczny, włókno*. Przen.: Wszystkie fibry we mnie zadrżały. 2. *elektrot. cienka płytka kauczuku rogowego, stanowiąca materiał izolacyjny*. Zdr. **Fiberka**. <Łć. fibra>

Fibroina, y, blm. tech. *ciało organiczne, stanowiące główną część jedwabiu, przędzy pajęczej i gąbeli*. <Now. z Łć. fibra = włókno>

Fibryn, u, blm. chem. *odmiana białka, z której są utworzone włókienka mięśni, in. włókniak zwierzęcy*. <Now. z Łć. fibra = włókno>

Fibula, i, lm. e *sprzązka*: Wczoraj jeszcze zapinałeś fibule chlamidy mojej. Krasin. <Łć. fibula>

Fic tylko w wyrażeniu: F. wygrał, F. przegrał = *a. wygrał, a. przegrał, a. starosta, a. kapucyn*.

× **Fio** w. oznaczający upadek = *fik, fiujt*: Koń zaczęnie brykać, a on F. z niego pod most. Boh. <Dźwn.>

Fica, y, lm. e zł. **noga**. <p. Fiecać>

[**Fiecać**, a, ał, **Fyckać**] *fikac, wierząc, rzucac nogami* (szczeg. o koniach i krowach). <Dźwn.>

[**Fiekanie**, a, blm.] *czynność cz. Fiecać*.

Fichteinizm, u, blm., × **Fichtjanizm** fil. *filozofja, kierunek fil. Fichtego starszego*. <Od nazwiska filozofa Nm. Fichte>

× **Fichtjanizm**, u, blm. fil. p. **Fichteinizm**.

× **Fichtjański** fil. p. **Fichtowski**: Filozofja fichtjańska.

Fichtowski, × **Fichtjański** fil. *do kierunku Fichtego starszego należący*: System F.

Ficlaus, a, lm. y, **Ficlauz**, [**Bekas kurka, Bekas mały**] zool. (limnocryptes gallinula) *ptak podkaszal z rodziny bekasów*. <Nm. Filzlaus dost. = pediculus pubis>

Ficlauz, a, lm. y zool. p. **Ficlaus**.

Ficować, uje, ował gór. *ciągnąć wodę maszyny a. konewkami*. <?>

[**Ficówka**, i, lm. i] *szkopek*. <Zap. zam. *Święcówka = naczynie do robienia świec maczanych>

× **Ficygierna**, y, lm. y *kobieta lubiąca ś. stroić, elegancka, strojnisia, kokietka*. <?>

[**Ficyk**, a, lm. i] *drobnostka, bagatela, rzecz nie mająca jeszcze nazwy*.

[**Ficyklajster**, tra, lm. try] *ficyk*. <?>

Ficyt, u, blm. chem. p. **Erytryt**.

[**Ficzbin**, u, lm. y] p. **Fiszbin**.

Fidebus, a, lm. y p. **Fidybus**.

Fideikomis, u, lm. y praw. i. *zapis, obowiązujący kogoś do oddania całego spadku a. jego części osobie trzeciej*. 2. *spadek, powierzony komuś dla oddania trzeciej osobie, dziedzictwo przekazowe*. 3. *rodzaj pełnomocnictwa, zawierzenie zupełne*. 4. *majątek, przechodzący na starszego synu i nie podlegający obdłużeniu i sprzedawcy, majorat*. <Łć. fideicommissum>

Fideikomisarjusz, a, lm. e praw. *osoba, której dziedzictwo przekazano na zasadzie fideikomisu, dziedzic powierniczy, dziedzic obciążony, powiernictwobierca*. <Łć. fideicommissarius>

Fideikomisowy przym. od **Fideikomis**: Dotacja fideikomisowa w ziemi lub w dziedzicznej rencie.

Fidejusja, i, lm. e praw. *poręczenie, poręka, rekajemstwo*. <Łć. fidejussio = poręka>

Fidejuszor, a, lm. rzy a. owie praw. *poręczyciel*. <Łć. fidejussor>

Fidejuszoryczny praw. *poręczony wiarą, wiarytelnością czyją, oparty na moralnym zapewnieniu*.

× **Fidelis**, a, lm. y *powiernik, zausznik, faworyt*. <Łć. fidelis = wierny>

× **Fideliska**, i, lm. i forma ż. od **Fidelis**: Usłuhała Algunda rady fideliski. Min.

[**Fiderle**, i, blp.] p. **Kiderle**: Panny fiderlami obwieszono. <p. Kiderle>

[**Fidryganc**, a, lm. e] i. a. [**Fidrygans**, **Frydrygans**] *wiercipięta, kręcicki, wierznik, latwiec, pędziwiatr, trzpiot, fircyk, pajac*. 2. (w tańcu) *niezwykły skok, sztuka, łamaniec*: Wyprawiał różne wykrętaszy, fidrygance. <Może Nm. Firlefanż = 1) wiercipięta, 2) rodzaj tańca>

[**Fidrygans**, a i. lm. owie] p. **Fidryganc**. 2. [**Fidryganse**, lm.] *podrygi, ceregiele, dygi, ceremonje, mizdrzenie ś.*

[**Fidrygantka**, i, lm. i] forma ż. od **Fidryganc**.

[**Fidur**, a, lm. y] i. *oprawca psów, hycel*. 2. *człowiek skory do bójki*. <Może z imienia Ukr. Fedir, Fedor>

Fidybus, a, lm. y, **Fidebus**, **Filibus**, **Filipus** *zwitek papieru do zapalania fajki, papierosa, cygara*. <Jeżeli nie Fr. fil de bois = łuczwyko, to może

z Łć. fidibus dost. = wliernym (jakoby drukowany niegdyś początek wezwania do fajeczarni)

Fidziak, a, lm. i, Fidzak bot. owoc mięsisty, zawierający wiele pestkowców, właściwy drzewom figowym.

Fidżak, a, lm. i p. Figa.

[Fiedrować, uje, ował] p. Fedrować: Węgłe F. <Nm. fördern>

[Fiedrowanie, a, blm.] czynność cz. Fiedrować.

† Fierleje, ów, blp. p. Firleje.

† Fierletka, i, lm. i p. Firletka. Syr.

† Fiertać się, a ś., ał ś.] niepotrzebnie ś. kręcić.

<Dźwn.>

[Fierut] p. Chwierut.

[Fierutać, a, ał] p. Chwierutnąć.

[Fierzgać, a, ał] p. Wierzgać.

[Fif, a, lm. y] przebiegłość, sztuczka, figiel, wykret: Fifa wypłatać (= oszukać). Kąserek z fifem (= trochę podstępnie). <Nm. Piff>

[Fifa] w wyrażeniu: Fifę mieć = mieć figę z octem.

<?>

[Fifak, a, lm. i] człowiek sprytny, dowcipny.

<Z Nm. piffig = sprytny>

1. [Fifich nieod., Fifik] 1. kłamca. 2. człowiek chytry, przebiegły. <Nm. piffig>

2. [Fifich, Fifik] przys. chytrze, przebiegle.

[Fifidelko, a, lm. a] strój przesadny (szczeg. głowy). Por. Fifidło. <?>

[Fifidło, a, lm. a] wietrznik, letkiewicz. Por. Fifidelko. <?Dźwn.>

[Fifik] p. 1. i 2. Fifich.

1. [Fifrac, a, ał] 1. brudzić, walać. 2. rozsmarowywać coś nieporządnie. <Czes. fifrati = brudzić>

2. [Fifrac, a, ał] mruzczać, mamrotać. <Dźwn.>

[Fifrak, a, lm. i] człowiek niewyraźnie mówiący.

[Fifranie, a, blm.] czynność cz. 1. i 2. Fifrac.

[Fifrować, uje, ował] 1. figlować, zbytkować. 2. coire. <Może Nm. pfeffern dost. = pieprzyć>

[Fifrowanie, a, blm.] czynność cz. Fifrować.

† Fig, u, lm. i p. Figa: Będzicie jeść każdy s swej winnicy i s swego figu. B. Sz. Owo drzewo, co ś. zdado być figiem, było cierniem. Żarn.

Figa, i, lm. i, †Fig, †Fik 1. bot. = a) a. **Drzewo figowe** (ficus) roś. z rodziny chlebowcowatych. Gatunek: F. pospolita a. karyjska (f. carica). b) F. amerykańska p. Kaktus. c) F. indyjska p. Opuncja. d) F. morwana a. egipska p. Figomorwa. e) F. rajska p. Bawan. 2. **owoc drzewa figowego**: Próżna rzecz szukać fig na głogu, a gruszek na wierzbie. Prz. Figi figami, motykę motyką zwać. Kosz. (= być prostakiem). Przen.: Fig ś. objadła. Troc. (= zaszła w ciążę). 3. osoba a. rzecz mała, drobna: Taka F., a rzuca ś 4. pewne złożenie palców ręki, okazujące odmowę: Pokazać a. × ukazać komu figę = nie mu nie dać, odprawić z kwitkiem, wykwitować: Figę w kieszeni pokazywać (= grozić komu za oczy, kiwać palcem w bucie). Przen. nic: Dostaniesz figę. Figę wziąć (= pójść z niczym, z kwitkiem). Ważyć sobie co za figę. Wszystkie te rady on miał za figi. Chr. Będzie z tego F. [Śmie] ś. durniu, to dam gros; a nie, to figę w nos]. Prz. 5. w lm. a. † Fiziki lek. (condylocata in ano) sadzele bolesne w siedzeniu, szyszkowiny. Urzęd. Zdr. † Fizka.

<Z Łć. ficus, przez Czes. a. Śr. Gnm. figa>

Fignaria, i, lm. e, Fignownia cieplarnia na drzewa figowe. <p. Figa>

Figaro, a i. lm. owie cyrulik, fryzjer. 2. lm. a staniczek, wkladany na staniak, in. ż u a w k a.

<Od imienia cyrulika Hp. w komedji Beaumarchais'go „Cyrulik Sewilski“ i operze Mozarta>

† Figatele, i, blp. 1. farsze, nadzienia; pulpeły. 2. przen. rzeczy kruche, wątki, fraszki, bagatele, figi: Dawniej zamki i miasto wałem obwodzone, dziś F. tylko wystawiono. Bratk. <Włos. fegatello>

Figi - migl p. Fik - mik: Figi-migi w jego głowie. Fred. A. <Dźwn.>

Figiel, gla, lm. gle, [Chwigieli] i. a. × Figlas psota, psikus, żart, concept, krotochwila, błaznowanie, pustota, w lm. zbytki: Robić, płatać figle. Psie figle go ś. trzymają. [Z figłów] = żartem. 2. sztuka, łamaniec, skok, sus: Wyuczył psa tysiąca figłów. Małpa stroi figle. 3. sztuka magiczna: Co F., to grosz. Prz. F. migiel. Prz. 4. F. a. F. mądrości = wybieg, fortel, wykret, wymysł; ir. przysłużenie ś., podstawienie stolka, nabawienie kłopotu: Dopuszcć ś. figła. Zdobyć ś. na F. 5. a. Figlas ozdóbka dowcipna, dodatek dziwaczny, ogonek fantastyczny (przy podpisie), zakręt, zakrętas, wykretas, zawły desec, w lm. esy-floresy: F. malarski, snycerski. 6. bagatelka, drobnostka, mały włos, ździebło, fraszka: O mały F. nie upadłem. Zdr. Figielek, † Figlik. <Zap. z Ags. vigne = wróżba, Śr. Dnm. wycheler = wróżbita; Miklosich wywodzi z Śr. Łć. vigiliae = hałaśliwie obchody nocne>

Figielek, lka, lm. lki p. Figiel.

[Figlanc, a, lm. e] p. Figlarz.

Figlarozuk, a, lm. i i. × mały figlarz, psotnik; błazenek. 2. bot. (diplacus) roś. z rodziny trędownikowatych.

Figlarek, rka, lm. rki bot. 1. (leucocarpus) roś. z rodziny trędownikowatych. 2. p. Figlarz.

Figlarka, i, lm. i forma ż. od Figlarz.

Figlarnie przys. od Figlarny.

Figlarność, i, blm. rz. od Figlarny.

Figlarny, × Figlowny, × Figlarski skłonny do figłów, zbytków, zbytny, żartobliwy; zabawny, pocieszny; filuterny: Dziecko figlarne. F. kotek, uśmiech. Mina figlarna. Minka figlarnie-pokorna. Jeż.

× Figlarski p. Figlarny.

Figlarstwo, a, lm. a i. płatanie figłów, zbytki, swawola, żarty. 2. × sztuki kuglarskie, kuglarstwo; wykrety: Będziesz ś. wprawował przy mnie w gospodarstwo, odrzuciwszy te fochy i twoje F. Zwr. M.

Figlarz, a, lm. e i. a. [Figlano, Figlimont, Figolas] ten, co figle płata, zbytnik, swawolnik, żartowniś, krotochwilnik, filut, psotnik. 2. a. [Figolas] pokazujący sztuki, kuglarz, pajac, błazen, trefniś, arlekin. 3. ten, na którego liczyć nie można, zwodzieciel, matacz, szachraj: Figlarze Pan Bóg karze. Prz. 4. a. Miliślepek, Figlarek bot. (minulus) roś. z rodziny trędownikowatych. Zdr. Figlarzyk. <p. Figiel>

Figlarzyk, a, lm. i p. Figlarz.

Figlas, a, lm. y p. Figiel: Pamiętasz, swiekrze, owe nadobne figlasy, kiedy ci ś. był dobył do okutej skrzyni? Tremb. Kobierzee bawił cudownością swoich arabeskowych figlasów. Deo. Korowaj ubierają w rozmaite figlasy z ciasta.

† Figlik, a, lm. i i. p. Figiel. 2. w lm. zbiór wierszy anegdotycznych, fraszki.

[Figlimont, a, lm. y a. ci] p. Figlarz.

Figlować, uje, ował płatać figle, dokazywać, zbytkować, swawolić, żartować, psocić: Nie figluj, bo sfiglujesz. Prz. F. z kobietą = zabawiać ś. z nią, barszkować, gzić ś., przewracać ś.: Trochę za szalenie z damą figlował tak, że aż podłoga ś. trzęsła. <p. Figiel>

Figlowanie, a, blm., czynność cz. **Figlować**.
 × **Figlownie** przys. od **Figlowny**.
 × **Figlowny** p. **Figlarny**: Nie niemasz figlowniejszego od chytrności, którą od przybycia twego narabiasz. Troc.

Figment, u, lm. y a. a **zmyślenie**, **wymysł**: Jego figmenta nieświadomych długo uwodzić nie mogły. Lel. <Łć. figmentum>

Fig-mig p. **Fik-mik**: Życie, tajemnica, figmig, i skończyło ś., jak świeczkę zgasił. Krasz. <Dżwn.>

† **Figojadek**, dka, lm. dki bot. p. **Przypołudnik**.
Figojadka, i, lm. i bot. bl. p. **Przypołudnik**.
 <Figa+JAD>

Figojadkowy przym. od **Figojadka**. Bobr.
[Figolas, a, lm. y] p. **Figlarz**.
[Figolek, lka, lm. lki] **koziolatek**: Figolka zrobić = wyrócić koziolka. <Dżwn., por. Fikać>
[Figotuszek, szka, lm. szki] **dzierlatka** (alauda cristata). <?>

Figomorwa, y, lm. y, **Figa morwowa** a. **egipska**, **Sykomor**, **Syk**, **Karwia** bot. (ficus sycomorus) **roś**, **gatunek figi**. <Figa+Morwa>

Figowaty podobny do **figi**.
Figowiec, wea, lm. wee bot. p. **Melonowiec**.
 <p. Figa>

Figownia, i, lm. e p. **Figarnia**. Goł.
 † **Figownica**, y, lm. e **ogród figowy**: Oliwnice wasze i figownice pożerała gąsienica. Wuj.

Figownik, a l. lm. i **ogród figowy**: Przemienili strażnicę, F. wysoko-przewiewny. Ml. 2. † lm. **cy ogrodnik**, **hodujący figi**. Kn., Bobr.

Figowy przym. od **Figy**: Ogród F. Figowe wino. Bobr. F. kolor. Bobr. Ser F. (= **wyrabiany z fig, migdałów, orzechów, pistacji i korzeni**). × F. **ogrodnik**. Kn., Bobr. (= **hodujący figi**). Bot.: **Drzewo figowe** p. **Figa**.

Figówka, i, lm. i l. **rodzaj gruszeki**. 2. **rodzaj cykorji**: A toż kawa: sama cykorja i to F.! Zap. 3. bot. p. **Przypołudnik**. 4. lek. (syensis) **długotrwałe cierpienie skórne w miejscach włosom porośłych**, szczeg. na podbródku. <p. Figa>

Figuchna, y, lm. y **rzecz drobna; figa**=mala osóbka.

† **Figulowany** p. **Figulowy**: Rola figulowana. Op.
 † **Figulowy**, † **Figulowany** **garncarski**: Rola figulowa. Op. <Z Łć. figulus=garncearz>

Figura, y, lm. y l. **postać zewnętrzna, kształt, wygląd, forma**: F. ziemi. 2. **wyobrażenie, posąg, statua, lalka, manekin**: F. na obrazie. F. z wosku, marmuru. 3. **krzyż przy drodze, przy wsi, pasja, pasyjka, męka Pańska, Boża męka**: Procesja dziś pójdzie do figury. Modli ś. pod figurą, a ma djabła za skórą. Prz. Żyd cię nawet nie uszanuje, jak przed figurą czapki nie zdejmiesz. Prz. On tylko figurze nie winien. Prz. (= **jest zadłużony po uszy**). 4. **zarys osoby, jej kontury, masa kształtu osoby, postać, osobnik, indywidualum, człowiek**: Co tam za figury siedzą? Ukazała mi ś. w ciemności jakaś F. 5. **osobistość, persona, osoba; znacząca osoba, dostojnik, dygnitarz, pan, pani**: Ma ś. za wielką figurę. F. urzędowa. Znaczną F. na dworze królewskim. Śmieszna, zabawna F. F. na parawan. Prz. (= **śmieszna**). Poważna F., a w łokciu dziura. Prz. 6. **postać w utworze literackim**: Figury mitologii grecko-rzymskiej, zszarżane w poezji klasycznej. Chm. 7. **postawa, powierzchowność, budowa, skład ciała; pas, kibić, talia, stan, wcięcie w pasie**: Mieć niezgrabną figurę. Suknia do figury (= **obcisła, wcięta**). Chodzić do figury (= **bez zwierzcchniego obrzydca**). 8. **obraz, symbol, alegoria,**

postać symboliczna, alegoryczna, wyobrażenie, oznaka, typ: Mówić pod figurą. Baranek wielkanocny był figurą Eucharystji. Abel był figurą Chrystusa Pana. 9. **część tańca**: Figury kontredansa, mazura. 10. (w grze szachowej) **jeden z kamieni prócz pieśniaków**. 11. **sposób, tryb życia**: Figurę stroić, prowadzić, figurę nadrabiać = **powierzchniowo imponować**. Chee większą nad stan figurę prowadzić. 12. † **wzór**: Czyniąc tą figurą. Kłos. (= **robiąc podług tego wzoru**). 13. **fil. postać syllogizmu a. wniosku**: F. syllogistyczna. Logika rozróżnia cztery figury wniosku. 14. **fortep. system szczegółów, stawiających mechanizm, za pomocą którego młotek uderza przez pociśnięcie klawisza**: Figury są źle ustawione. 15. **kar. = a)** w winicie: **każda z pięciu najstarszych kart atutowych, honor**. b) **wog król, dama a. walet**. 16. **mat. = a)** **nazwa ogólna układu punktów, linii, powierzchni i t. p.**: F. płaska, prostokreślna, wielokątna, wielościenne. b) **cyfra, szczeg. znacząca**: A takich figur jest dziewięć, któremi ś. wszelka liczba wymawia. Kłos. 17. **muz. = a)** **kontrapunktowe rozłożenie większej nuty na drobniejsze, celem wzmocnienia i ożywienia utworu**: × **Figurą idący**. Kn. (= **melodyjny**). × **Ta muzyka figurą idzie**. Troc. × **Figurą śpiewam**. Kn. (= **melodyjnie**). b) † **muzyka kościelna**: Nabożeństwo bez figury. Anna Jagielonka. 18. **ret. przenośnia, postać krasomówska**. 19. **zł. piétro**. Zdr. **Figurka, Figureczka, Figurynka**. <Łć. figura>

Figuracja, i, lm. e l. × **nadawanie figury, formy, kształtu, kształtowanie**. 2. **muz. = a)** **wzmocnienie dłuższej nuty obok niej leżącymi krótszemi**. b) **lamowanie a. kruszenie akordu na co do trwania krótsze, a w skład jego wchodzące dźwięki**. <Łć. figuratio>

Figuralnie przys. od **Figuralny**: Eklezjastyk to przepowiedział F. Bais.

Figuralność, i, blm. rz. od **Figuralny**.

Figuralny l. a. **Figuryczny postaciowy, obrazowy, pod figurą ukryty, alegoryczny, symboliczny, zagadkowy**: Styl F. 2. **muz. używający figur muzycznych**: Śpiew, kontrapunkt F., wog. muzyka figuralna = **wzmocnienie melodji używaniem nut zamiennych a. przechodnich**: Dawny śpiew kościelny nie uciekał ś. do środków figuralnych, czyli do figuracji. <Łć. figuralis>

† **Figurał**, u, blm. **muzyka świecka, figuralna, wzmocniona figuracją**. <Z Łć. figuralis=figuralny>

Figurant, a, lm. ei l. **mężczyzna, mający piętą, otaczał figurę; człowiek o wyglądzie okazalym, eleganckim**: Wyjednywał sobie kredyt w którym sklepie ormiańskim, pożyczal szat na figuranta przez czas konkurencji i pierwszych dni po ślubie. Skarb. 2. **górn. pomocnik markszardery**, używany w czasie pomiarów kopalni. 3. **teatr. aktor, występujący w rolach niemych, statysta, kompars; aktor, grywający male role, ale wyglądający okazale; baletnik, tańczący w grupach, nie solo**. <Łć. figurans, 2 pp. figurantis>

Figurantka, i, lm. i forma ż. od **Figurant**: Stara szabla. F. tylko honorowa, bo jej nigdy z pochwy nie wyjął właściciel. Rol.

Figurarz, a, lm. e l. × **ten, co robi figury z gipsu, sztukator, rzeźbiarz**. 2. † **ten, co figurycznie wszystko wyklada, przedstawia**: Ci figurarze (kalwiniści) sakramenta jedno w figurę i w fantazję obracają. Wuj.

Figureczka, i, lm. i p. **Figura**.

Figurka, i, lm. i p. **Figura**: Zgrabna F. Figurki porcelanowe.

[Figurny] mający zgrabną figurę.

Figurować, uje, owal 1. a) być figurantem na scenie. b) być obecnym przy czymś; brać udział, uczestniczyć: W Wersalu był bal, na którym ś. znajdowałam i nawet figurowałam, bo należałam do sławnego kadryla. Rzew. 2. mieć znaczenie, wzięcie: F. na dworze. Bywam w salonach, ale tam niebardzo figuruję. Mick. 3. udawać wielkiego, nadymać ś., imponować, paradować, zadawać szyku: Chcą F. razem z panami. Czart. A. Przedać ś. gotowa. w tylko F. Niech ino tak pan figuruje, to ś. tu będzie dobrze działa. Bliź. Wszystko strwonik, na wielkim figurując świecie. Mick. Figurował w sukniach codzien inszych. Czart. A. 4. znajdować ś., zajmować miejsce, być umieszczonym: Szyld figuruje. Nazwisko mego nieboszczyka jeszcze w księdze ludności figuruje. Dług w księdze figuruje. 5. †wyobrażać, przedstawiać, malować: Ztego sługę malarze tak figurowali: pysk świni, wilcze uszy, psi ogon. Rej. 6. †wyobrazić sobie, przedstawić sobie, wymagmować: Figuruj sobie tylko, jaką ja satysfakcję miałem. Orzesz. 7. †pod figurą, alegorycznie, symbolicznie przedstawiać, wyobrażać, oznaczać: Te rzeczy Izraelitom ś. stały, nas figurując. Leop. †Figurowany im. pod figurą ukryty, alegoryczny: Figurowany baranek Chrystus. Rej. Taś jest archa figurowana, przez którą kościół od potopu potępienia jest wybawion. Op. 8. †figuralnie śpiewać. <Łć. figurare>

Figurowanie, a, bfm. 1. czynność cz. **Figurować:** Panowie ci bardziej myślą o figurowaniu, jak o istotnej usłudze krajowej. L. 2. mier. oznaczenie na gruncie danej przestrzeni pulikami numerowaniami.

†**Figurowany p. Figurować.**

Figuryczenie przys. od **Figuryczny:** Tajemnicze Nowego Zakonu wyrażone są F. w Starym. Mówić F.

Figuryczność, i, bfm. rz. od **Figuryczny.**

Figuryczny l. p. **Figuralny:** Między motywami figurycznymi znajdujemy dwa obrazy. Kozł. 2. w niewłaściwym znaczeniu użyty, przenośny. 3. mat.: Liczby figuryczne = liczby pewnych szeregow arytmetycznych, odpowiadające liczbom wierzchołków różnych figur geometrycznych.

Figurnka, i, lm. i p. Figura: Na skrzydłach portalu stoją figurnki dwunastu apostołów. Miałem odrząć od tej sztucznej figurnki. Krasz. Majostatycznie wyglądali przy trzpiotowatych i bez powagi figurnkach wielkiego świata. Krasz. <Fr. figurina>

Figurzysta, y, lm. ści biorący udział w muzyce figuralnej.

Figus, a, lm. y l. p. Fikus. 2. Figusa dać = dać figę, odmówić. <Niby złacińszczenie Figi> [Figusnąć, śnie, snął] fiknąć: Kozą figusną, wybiła mu oczy. <Dźwn., por. Fikać>

†**Fiirk, u, lm. i rodzaj podatku w ziemiach krzyżackich.** Herb. <Z Nm. vier = cztery>

[Fijałeczek, czka, lm. czki] p. Fijałek.

[Fijałeczka, i, lm. i] p. Fijałka.

Fijałek, lka, lm. lki l. bot. p. Fijałek: Róża z fijałkiem. Mick. Wonia fijałków rozpojone powietrze. Krasiń. Ten o psie i palkach, a ten o fijałkach. Prz. 2. myśl. = a) ogon lisa. b) a. **Fijałek koniec ogona lisego**, in. kiść. Zdr. [Fijałeczek].

†**Fijałka, i, lm. i i [Fijałka] p. Fijałek.** Głosy z w. XV. Zdr. [Fijałeczka].

Fijałkowy l. przym. od **Fijałek.** 2. **fioletowy:** Bujne kędziory, którym jakiś osobliwszy fijałkowo-karmazynowy sztuczny kolor nadawał. Byk.

†**Fijank, u, lm. i p. Flank.** <Włos. fianco> [Fijerka, i, lm. i] cztery grosze, czworak. <Z Nm. vier = cztery>

Fiolet, u, lm. Ź a. Fiolet l. barwa błękitna, zmieszana z czerwoną, kolor fioletowy. 2. chem. barwnik fioletowy: F. gienecjanowy, metylowy. 3. w lm. suknie biskupie. <Włos. violetto, Fr. violet, przez usta Nm.>

Fioletowawo przys. od **Fioletowawy; Fioletowawo.**

Fioletowawy, Fioletowawy wpadający w kolor fioletowy: Złyły czerwone i fioletowawe. Krasz.

Fioletowo przys. od **Fioletowy; Fioletowo:** Zabarwiać F. Na F. p. **Fioletowy.**

Fioletowy przym. od **Fiolet; Fioletowy fijołkowy:** Kware F. = amethyst. Kolor F. Pomalować na fioletowo (= na kolor F.).

Fijoł, a, lm. y rub. głupiec. Reym. <?>

× **Fijoł, a, lm. y p. Fijałek:** W dziardynie (stały) rozmaryny, hizopy pachnące, fijoły różnej barwy, nardy woniące. Mor. <Z Łć. viola = fijałek, przez usta Nm.>

Fijałeczek, czka, lm. czki l. p. Fijałek. 2. bot. (erpation) roś.

[Fijałeczka, i, lm. i] p. Fijałka.

Fijałek, lka, lm. lki, Fijałek l. a. × **Fijał bot. = a) a. Fijałek, †Fijałka, †Fijałka, [Fijałka, Fijałka, Chwiałek, Chwilka, Chwiołek, Chfiołek, Chwijałek, Chfijałek]** bot. (viola) roś. z rodziny fijołkowatych (i jej kwiat). Gatunki: F. dziki (v. canina); F. pachnący a. wonny, zwany Fijałkami marcowymi a. brunatnymi (viola odorata); F. trójkolorowy (v. tricolor), bardzo zmienny: a) odmiana ogrodowa, zwana Bratki, Braciszki, Brat z siostrą a. Brat i siostra; b) odmiana polna (arvensis), zwana u ludu Maślukami. b) F. alpejski p. Gduła. c) F. biały p. Gładyszek. d) Fijałki p. Podejrzzen. e) Fijałki nocne p. Wieczornik. f) Fijałki złote p. Lak. 2. przes.: Miec w głowie fijałki a. [mieć fijałki] = mieć zielono, siano, zajączka, bziku w głowie, być pomieszany na rozumie, dziwacznie myśleć. 3. daw. chłopiec utrzymywany i kształcony kosztem katedry, ubrany w szaty fioletowe. 4. ucz. uczeń gimnazjum klasycznego. 5. [F.] = a) żandarm rosyjski. b) F. polny = goryczka (gentiana). 6. myśl. p. Fijałek. Zdr. **Fijałeczek.** <Łć. viola, przez Nm. Viole>

†**Fijałka, i, lm. i i [Fijałka] p. Fijałek.** Zdr. [Fijałeczka].

Fijałkowaty, Fijałkowy bot.: Rośliny fijałkowane a. fijałkowe (violaceae) rodzina przyrodzoni roślin dwuliścieniowych.

Fijałkowo przys. od **Fijałkowy:** Irysy, pregowane F. Zap. Na F. p. **Fijałkowy.**

Fijałkowy l. przym. od **Fijałek:** Zapach F. Fijałkowej woni otacza mnie morze. Uj. Krzaki fijałkowe. Mick. Dziardyn F. Koch. (= ogród z fijałkami). 2. koloru fijałków, fioletowy: Oczy fijałkowe. Na fijałkowo = na kolor F.: Pomalować na fijałkowo. 3. bot.: a) Bisiorek F. p. Bisiorek. b) [Kamienie fijałkowe] p. Bisiorek. c) Korzeń F. p. Kosaciec. d) Rośliny fijałkowe p. Fijałkowaty.

[Fijałowy, Chwiałowy] fijałkowy.

[Fijały] nazwa wzoru na pisunkach: Pisanki w F. Por. **Fijałek.**

[Fijorówka, i, lm. i, Fijórówka] sukmana z wyszyciem z tasemek kolorowych, [fijorów].

[Fijory, ów, blp.] wyszycie sukmany tasemkami kolorowymi. <Włos. fiori lm. = kwiaty>

[Fijórówka, i, lm. i] p. Fijorówka.

Fikl w. l. fajtl, brzdękl, bęc!, pęc!, chlapl, hop!, buch!, skiki!: F. na ziemię. F. pałki z kobałki. 2. szust!, myk!: F. z lasa, F. do lasa. Prz.

† Fik, u, lm. i l. p. Figa. 2. wrzód w kieszce odchodowej. Ślesz. <Łć. ficus = figa, 2-e znaczenie przez podobieństwo postaci>

Fikacz, a, blm. o ten, co fika, skacze; fikalski, tancerz: Tak zwani fikacze i galopedy odeszli z kwaśnymi minami. Bał.

Fikać, a, ał l. p. Fiknąć. 2. żart. tańczyć. <Dźwn.>

Fikalski, ego, lm. sey wytrwały, zawzięty tancerz; tancerz jakby z rzemiosła.

[Fika-mika] p. Fik-mik.

Fikanie, a, blm., czynność cz. Fikać: Uważał, że F. nogami to może i ładne, ale bardzo głupie. Kos. (= taniec).

[Fikant, a, lm. o] lekkoduch, trzpiot.

Fikcja, i, lm. e l. fil. = a) (i posp.) wymysł, urojone, zmyślenie, pojęcie urojone, wytwór fantazji a. wyobraźni, któremu nic nie odpowiada w rzeczywistości: Toż dopiero F. i upór kamienny! Krasin. b) przedmiot, był urojony, przypuszczalnie pomysłany, w celu objaśnienia pewnej kategorii zjawisk: Eter jest fikcją fizyczną. 2. praw. przypuszczenie na mocy prawa istnienia pewnej ołocznosci: Fikcją prawną jest zasada, że nikt niezajomością prawa tłumaczyć ś. nie może. <Łć. fictio>

Fikcyjnie przys. od Fikcyjny.

Fikcyjność, i, blm. rz. od Fikcyjny.

Fikcyjny zmyślonny, urojony, w charakterze fikcji pomysłany, przypuszczalny, hipotetyczny, niestniejący: Czynniki F. Pojęcie fikcyjne. Wystąpił do sądu o uznanie aktu za F. <p. Fikcja>

Fik-miki p. Fik-mik.

Fik-mik l. a. Fig-mig, Fikl-miki, Figi-migi, Fig-miki, Fikum-mikum = a) przys. krętu-wętu, tere-fere, wykretem, tumaniać oczy, szachrując: Wszystko fik-mik za nic. b) rz. fortel, wykret, matactwo, szachrajstwo, tumanienie oczu: Teraz wszystko na fik-mik. 2. [F. a. Fiku-miku, Fika-mika, Fiku-piku] przyspiew. <Dźwn.>

Fiknąć, nie, nął, nied. Fikać l. machnąć koziołka, wywrócić kozła, przewrócić ś. przez głowę, przekoziółkować ś.; przen. spaść, upaść, zlecieć, fajtnąć, brzdęknać: Zdrzemnął ś. i fiknął ze stolka. 2. [F.] kiwnąć, rzucić, np. nogami, wierzgnąć: Kobyła fika poślądkiem. Przen.: Warszawa przysłała tu nam krytyka; ciągle we mnie nogą fika. Rod. Por. Świkać. <Dźwn.>

Fiknięcie, a, blm., czynność cz. Fiknąć.

[Fikołajki, ów, blp.] skoki, koziołki: Przewracać F. <Zmieszanie Fikać z Mikołajki>

† Fikowy przym. od † Fik pod l: Wziąwszy liście fikowe, uczyniłaś sobie wieniki. B. Sz. † Fiks, u, lm. y przyjmowanie gości w pewne oznaczone dni i godziny. Bał.

Fiksacja, i, lm. e choroba umysłowa, pomieszanie zmysłów, warjacja, bzik, szal, obłąd; manja, zwarzowanie na pewnym punkcie, zabicie sobie gwoźdźca w głowę; przen. przesada, dziwactwo: Pytałem jednego profesora uczonego aż do fiksacji... nie wie. Krasz. <Z Łć. fixus im., przez Fr. fixation = ustalenie, umocowanie; przejście

znaczenia: obłąd na jednym punkcie, monomanja, w przeciwieństwie do Warjacja>

Fiksac, a, lm. oi l. cierpiący fiksację, dotknięty na umyśle, warjat, obłąkany. 2. przen. manjak, dziwale, człowiek zwarzowany na pewnym punkcie, opamowany fikcją, ten, co ma zajęczka. 3. przen. szalenie, zagorzalec, zapalenie, człowiek zbyt ryzykowny. <Z Łć. fixus = przybity, umocowany, niby zwarzowany na jednej myśli>

Fiksotka, i, lm. l forma ż. od Fiksac.

Fiksatuar, u, lm. y rodzaj tegiej pomady, szczeg. do wąsów. 2. cukier wafel, przekładany czekoladą, kształtu fiksatuaru w cynkofolji. <Fr. fixatoir>

Fiksatuarować, uje, ował smarować fiksatuarem: F. wąsy. Niepomadowany i niefiksatuarowany kowal zakrywał ich sobą. Jeż. F. ś. smarować sobie włosy fiksatuarem: Raz na zawsze zabroniła mi F. ś. Prus.

Fiksatuarowanie, a, blm., czynność cz. Fiksatuarować.

Fiksatuarowanie się, a ś., blm., czynność cz. Fiksatuarować ś.

Fiksatyw, u, lm. y płyn do utrwalania rysunków. <Fr. fixatif>

Fiksaż, u, lm. e fot. p. Utrwalenie. <Fr. fixage>

† Fiksment, u, lm. y płaszczki kobiecey. <?>

Fiksować, uje, ował l. a. × F. ś. cierpieć fiksację, warjować, dostawać obłądu, od zmysłów odchodzić, wpadać w szal, tracić głowę, nie posiadać ś.; dziwaczyć, głupstwa robić: Kazio fiksował po prostu ze szczęścia. Sienk. 2. fot. utrwalac obraz na kliszy. <Fr. fixer = ustalać, umocowywać, p. Fiksacja>

[Fiksować, uje, ował] p. Wiksować.

Fiksowanie, a, blm., czynność cz. Fiksować.

× Fiksowanie się, a ś., blm., czynność cz. Fiksować ś.

Fiksum nieod. fiksacja, bzik: Ma F. <Łć. fixum, im. od figo = przybijam, umocowywam, p. Fiksacja>

[Fiksum-dyrdu] w wyrażeniu: Mieć a. cierpieć fiksum-dyrdu = warjować, być warjatem. <p. Fiksac i Dyrdać>

[Fiku-miku] p. Fik-mik.

Fikum-mikum nieod. p. Fik-mik: Były może jakie fikum-mikum zwyciężajne w odpowiedzi matrony, ale... Rzew. <Dźwn.>

[Fiku-piku] p. Fik-mik.

Fikus, a, lm. y, Ficus pospolita nazwa figi elastycznej. <Łć. ficus>

[Fil, a, lm. e] p. Pamfil. <Skrócone z Pamfil>

Fila, i, lm. e nazwa pokoleń, na które dzielili ś. mieszkańcy Atyki. <Gr. fylē>

[Fila, i, lm. e] p. Chwila. Zdr. † Filka.

† Filacki pasmem ciągnący ś., długi: Lochy filaekie. Mor. A. <p. Filata>

Filać, a, ał zł. całować. <Może Gr. filein = lubić, kochać, całować>

× Filadelfja, i, blm. braterstwo, miłość braterska; stosunki przyjacielskie między proboszczami. <Gr. filadelfia>

[Filak, a, lm. i] p. Karafiolek. <?>

Filakterja, i, lm. e amulet, zwitek pergaminowy z wypisaniem czterech przykazań Bożych, używany przez Żydów przy modlitwach, a także u innych ludów. <Gr. fylaktērion>

[Filanc, a, lm. e] p. Fabrycarz. <Zam. Filanc>

× **Filandrja, i**, blm. *miłość cielesna mężczyzny ku mężczyźnie*. <Gr. filandria>

Filant, a, blm. *brak, zajączek*: Ma (nabył) filanta. Prz. (o figlarzu i awanturniku pijanym). <Fr. filant dost. = wymykający ś, błędny>

Filanterja, i, blm. *fluterja*: Loterja — F. Prz. <?>

Filantrop, a, lm. *owie przyjaciel ludzi, dobroczyńca ludzkości*; przem. *człowiek bezinteresowny*: Za tak małe pieniądze pracujesz? toś ty F.! <Gr. filanthrōpos>

Filantropicznie przys. od **Filantropiczny**.
Filantropiczny p. **Filantropijny**: Filantropieczna enota. Słow. <Gr. filanthrōpikós>

Filantropijnie przys. od **Filantropijny**.
Filantropijny, Filantropiczny przym. od **Filantropja**: Zakład F. Towarzystwo filantropijne.

Filantropinistyczny przym. od **Filantropinizm**: Dążność filantropinistyczna. Chm. <Gr. filanthrōpinos>

Filantropinizm, u, blm. *system wychowawczy, opierający ukształcenie głównie na urażeniach zmysłowych i dbający przeważnie o rozwój sił fizycznych*.

Filantropiny, in, blp. *zakłady wychowawcze, kierujące ś. zasadami filantropinizmu*. <Gr. filanthrōpinos>

× **Filantropizm, u**, blm. p. **Filantropja**.
Filantropja, i, blm., × **Filantropizm** *miłość ludzkości, współczucie dla bliźnich, dobroczynność, miłosierdzie, ofiarność*. <Gr. filanthrōpia>

Filantropka, i, lm. i forma ż. od **Filantrop**.
Filar, u, lm. y, [Fujar] 1. a. [Pilerz] *podpora architektoniczna pionowa, słup podpierający, murywany a. kamienny, kolumna*. 2. mur, słup muru: F. między oknami. F. mostu. 3. przem. *podpora, fundament, siła, moc*: F. państwa, religij. 4. [F.] *skala*. 5. gór. p. *Calizna*. Zdr. **Filarek**, † **Filarzyk**. <Śr. Grn. pfilāri, to zaś z Śr. Łć. pilare, pilarius, z Łć. pila = słup>

Filarecki przym. od **Filaret**: Powstało w ciągu tygodnia kilka gron filareckich. Chm. **Filarecka** dłoń. Mick. <p. **Filaret**>

Filarek, rka, lm. rki p. **Filar**: Dom pod filarkami przy ulicy Marszałkowskiej.

Filaret, a, lm. ci *członek stowarzyszenia miłośników cnoty, które istniało w uniwersytecie wileńskim 1819—1823 r.*: Pieśń filaretów. Mick. <Gr. filaretos dost. = miłujący cnotę>

Filaretizm, u, blm. *zasady filaretów, ich kierunek*. Proch.

× **Filargirja, i**, blm. *żądza pieniędzy, chciwość, gorączka złota*. <Gr. filargyria>

Filarkowy przym. od **Filarek**: Balustrada filarkowa.

Filarmoniczny p. **Filharmoniczny**: Towarzystwo filarmoniczne.

Filaronośny wsparty na filarach: Sklepienie filaronośne. Bobr. <Filar†NIOŚ>

Filarowanie, a, lm. a bud. 1. *rząd filarów, kolumnada; układ, rozkład, ugrupowanie filarów*: F. sześciorzędne. Bobr. 2. † *budowanie na słupach*. <p. **Filar**>

Filarowany mający filary, ozdobiony filarami: Gank F.

Filarowe, ego, blm. *podatek od filarów, opłacany w Rzymie starożytnym*. Bobr.

Filarowy przym. od **Filar**: Gór.: F. całokształt odbudowy kopalni.

† **Filarzyk, a**, lm. i p. **Filar**: Znieście filarzyki domu jego. B. G.

× **Filata, y**, lm. y 1. *szereg, pasmo długie, ciąg*. 2. *jedna z głównych części wojska, linja*: Pierwsza F. = awangarda, straż przednia. Śrzednia F. = główny korpus, główne siły. Trzecia F. = straż tylna, arjergarda. Ostatnia F. = rezerwa, odwód. <Włos. filata>

Filatelista, y, lm. ści *zbieracz marek pocztowych*. <Now. z Gr. filos = przyjaciel + ateleia dost. = wolność od podatku, czyli niby Nm. Freimärke = porto opłacone>

Filatelistyczny przym. od **Filatelista**: F. oddział wystawy.

Filatelja, i, blm. *ogoł wiadomości, dotyczących zbierania marek pocztowych*: Dotychczas w filatelji nieznanym kraj występuje obecnie z własnymi markami.

[**Filag, a**, lm. i] p. **Filung**.
Fila, u, lm. e 1. a. [Fylc] *tkanina ze zbitej i splątanej szersci, pilś a. wołok*. 2. × *kapelusz*. 3. druk. *sukno, używane do odbijania*. <Nm. Filz>

Filcować, uje, owal *zbić a. splątać pojedyncze włókna szersci, spilśnić*. <Z Nm. filzen>

Filcowanie, a, blm., *czynność cz. Filcować*.
Filcowy przym. od **Fila**: Buty filcowe (= wołokowe). Kapelusz F. (= pilśniowy).

Filet, u, lm. y intr. 1. *wycisk na oprawie książki*. 2. a. **Fileta** *narzędzie do robienia wycisków*. <Fr. filet>

Filet, u, lm. y *zrazik z kapłona a. młodej kury*: Zapomnisz wkrótce frykanda, filety, gdy podjesz zrazów i kaszy na wety. Fred. A. <Fr. filet>

Fileta, y, lm. y p. **Filet**. <Fr. filet, Włos. filetto>

† **Filetka, i**, lm. i *ozdoba z nitki złocistych*: Rura (rusznicy) w śliwowe drzewo osadzona, z filetkami i macią perłową. Akta grodzkie. <Włos. filetto>

Filgran, u, lm. y p. **Filigran**.
Filigranowy przym. od **Filgran**, p. **Filigranowy**.
Filharmoniczny, Filarmoniczny, niek. **Filharmonijny muzyczny, miłujący, uprawiający muzykę**: Towarzystwo filharmoniczne. <Now. z Gr. filos = przyjaciel + harmonia = harmonja>

Filharmonijny p. **Filharmoniczny**.
Filharmonik, a, lm. cy *miłośnik, zwolennik muzyki*. Słow. Koncert filharmoników.

Filharmonja, i, lm. e *towarzystwo a. instytucja, mająca na celu rozwój muzyki i zapoznanie z nią ogółu*.

Filhelen, a, lm. i *przyjaciel, stronnik Greków, sprzyjający im, sympatyzujący z nimi*. <Gr. filhélēn>

Filhelenizm, u, blm. *sprzyjanie Grekom, sympatyzowanie z nimi*.

Filheleński przym. od **Filhelen**: Po filheleńskim okresie entuzjazmu nastąpiła reakcja.

Filibus, a, lm. y p. **Fidybus**.
× **Filibustjer, a**, lm. rzy a. *owie p. Fibustjer*.

× **Filibustjerstwo, a**, blm. *korsarstwo*: Zapewniono amnestję okrętowi żaglowemu, który przestanie trudnić ś. filibustjerstwem.

Filioha, y, lm. y, **Filuoha, Felicha, Felucha** *śl. chustka*. <?>

Filicyna, y, blm., **Kwas fiiksowy a. paproclowy apt.** 1. *substancja krystaliczna, otrzymywana z korzenia paproci*. 2. niek. *wyciąg eterowy z tegoż korzenia*. <Now. z Łć. filix = paproć>

Filigran, u, lm. y 1. a. **Filigran** *delikatny ażurowy wyrób z drutu złotego a. srebrnego*. 2. *znaki*

wodne w papierze. <Fr. filigrano, Włos. filigrana>

Filigranowo przys. od **Filigranowy**: Ganecek, wyglądający F.

Filigranowy przym. od **Filigran**; × **Filigranowy**, **Filigranowy**: Robota filigranowa. Przen. = a) *delikatny, kruchy, łatwy do zniszczenia*: F. most, budynek. **Filigranowe** zdrowie. b) *mały, maleńki, drobny, drobnutki, misterny*: Kieliszek F.

Filiksowy apt.: Kwas F. p. **Filicyna**. <Z Łć. filix = paproć>

Filip, a, blm. 1. [F.] lm. y *zajęc*: Wyrwał ś., jak F. z konopi. Prz. 2. [F.] *rozum, rozsądek, olej, sens, spryt, przebiegłość, zastanowienie ś.*: Nie ma za czeski filipa w głowie. Prz. 3. chem. *nazwa pierwiastku metalicznego*. <Od imienia Gr. Filippos; Czes. „Filipa mti“ = mieć spryt>

† **Filipak**, pka, lm. pki *pieniądz złoty hiszpański z wizerunkiem Filipa*. Górn.

Filipika, i, lm. i *ostrą, gwałtowną mową polemiczną, wycieczką słowną przeciw komu, ostre wystąpienie za pomocą słowa; pismo polemiczne*. <Gr. filippikós (dom. lógos) = mowa Demostenesa przeciwko Filipowi Macedońskiemu, Łć. philippica (dom. oratio)>

× **Filipina**, y, lm. y *sikawka chirurgiczna, szpryca*. <?>

Filiponi, ów, blp. p. **Filipowiec**.

Filipowiec, wca, lm. wey, **Filiponi** lm. *starowieca* (w kościele wschodnim): Sekta filipowców dzieła ś. na popowów i djakowców. <Nazwa sekty od imienia sekiarza Filipa Pustoswiata, który swych współwyznawców koło r. 1700 przywiódł na Litwę i do Polski>

× **Filipowski** przym. od **Filipowiec**: Herezja filipowska.

Filipówki, wek, blp. post przed św. **Filipem**, *przyjęty przez ludność katolicką Polski od Rusinów*: Obchodzono w całej Polsce F. Goł. <Ros. filpovki lm.>

Filipsyt, u, lm. y *min. wodny krzemian glinu z krzemianem wapnia, potasu i sodu, znajdujący ś. w przestrzeniach próżnych, zawartych w składowej masie bazaltów, dolerytów i law*. <Od nazwiska mineraloga Ang. Phillips †1874>

Filipus, a, lm. y i. p. **Fidybus**. 2. zł. *cygaro*. <Przerobione z Fidibus>

Filister, tra, lm. *trowie* 1. *człowiek obojętny na interes ogółu, nie poczuwający ś. do koleżeństwa, zadowolony samolub i wygodniś, człowiek pojęć materialistycznych, pospolity, poziomy, bez wyższych aspiracji*: Czy myślisz, że ciasne filistrów głowy od razu pojmą, co to jest wolność? F. nie zrozumie ś. nigdy z człowiekiem wyższych, szlachetniejszych idei, gdy tylko egoistyczny interes stanie pomiędzy nimi. Gaw. 2. *nie kolega, nie student, eks-student*: Przyłączyli ś. do nich dawni uniwersyteccy towarzysze, eks-bursze, ale już przeszli na filistrów. Krasz. 3. × *wypożyczający konie do przejażdżki*. 4. × *koń wypożyczony*. <Nm. Philister = Filistyn, nazwa, nadawana od w. XVII przez studentów Nm. nie-studentom>

× **Filisterja**, i, blm. p. **Filisterstwo**.

Filisterski, **Filistrowski** przym. od **Filister**: Miaso, strychujące ludzi pod jedną filisterską miarę. Haj.

Filisterstwo, a, blm., **Filisteryzm**, × **Filisterja stan, usposobienie filistra**: Szczupła doniosłość tych spraw, przy gołębiej naturze bohatera i filisterstwie oteczenia, mogłaby ś. stać trywjalnym rejestrem szczegółów. Kasz. <p. Filister>

Filisteryzm, u, blm. p. **Filisterstwo**.

Filistrowski p. **Filisterski**: Poczucie wytworności i szyku właściwe jest mieszkańcom Syreniego grodu, jednakże jest ono powierzchowne, filistrowskie, że tak powiem, i nie podniesione przez głębszą estetyczną oświatę.

Filistyn, a, lm. *owie* 1. × (u studentów uniwersytetu) *osoba, nie należąca do uniwersytetu, szereg. kupiec*. 2. [F.] = a) *człowiek mądry a dowcipny, dowcipniś*. b) *człowiek lekkomyślny, letkiewicz*. Por. **Filistynek**. <Łć. Philistinus, z Hb. Pliszthi, lm. Pliszthim = Filistyn, por. Filister>

[**Filistynek**, nka, lm. nki] 1. *człowiek przebiegły*. 2. p. **Górnicek**. Por. **Filistyn**.

[**Fililwólk**, a, lm. i] *wilk bajeczny*. <Może w związku z Nm. Werwolf = wilkołak>

[**Filizof**, a, lm. *owie*] p. **Filozof**.

Filizanecka, i, lm. i p. **Filizanka**.

Filizanka, i, lm. i 1. a. † **Filizanka**, [**Filizanka**, **Fiszanka**] *male naczyń, szereg. do kawy używane, czarła, kubek, furszarka*: F. porcelanowa. Wypie całą filizankę (=zawartość jej). Podał im filizanki spodek, pełen biszkoptów. Mick. × F. *wierzchnia (=właściwa filizanka)*. × F. *spodnia (=spodek)*. 2. × *takiż naczyń ze spodkiem*: Kupię sześć par filizanek. 3. *żart. nocnik, wynal. Zdr. Filizanecka*. <Tur. fildzan, fildzan>

Filizankowaty podobny do **filizanki**.

Filja, i, lm. e 1. a. † **Filjal** *kościół nieparafjalny w obrębie parafji, zależny od parafjalnego*. 2. a. **Filjal** *oddział, zakład pomniejszany zależny od głównego*: F. sklepu, handlu, zakładu, banku. F. z pieczywem. Pomiedzy dwoma oknami był mniejszy stolik, F. wielkiego stołu redakcyjnego. Krasz. <Łć. filia dost. = córka>

Filjacja, i, lm. e 1. *wykaz dokumentalny szeregu przodków szlacheckich, legitymowanie ś. z nich; rodowód, genealogja*: Dawniej nawet młody ektopie reycował z pamięci filjacją każdej znaczniejszej rodziny w kraju. Krasz. 2. *rozwoj genealogiczny (rodowodny) jakiejś idei*. 3. *her. pochodzenie godeł herbowych jednych od drugich*. <Fr. filiation>

Filjacyjny przym. od **Filjacja**, *genealogiczny*: Tablice filjacyjne.

× **Filjalista**, y, lm. *ści ksiądz przy kościele filjalnym*. <Now. z Łć. filialis = należący do syna, córki, por. Filjal>

Filjalny *stanowiący filję*: Kościół F. <Śr. Łć. filialis>

Filjal, u, lm. y i. p. **Filja**. 2. *filja zboru ewangelickiego*. <Z Łć. filialis = należący do syna, córki, dom. ecclesia = kościół>

× **Filjatryja**, i, blm. *zamiatanie do medycyny*. <Now. z Gr. filos = przyjaciel + iatroia = leczenie>

† **Filka**, i, lm. i p. **Fila**: Sarny łapan drugiej filki. Pśń.

Film, u, lm. y fot. *blona żelatynowa*. <Może = firm-, Łć. firmare = umocowywać, utrwalać>

Filodendron, u, lm. y p. **Wątra**. <Now. z Gr. filos = lubiący + déndron = drzewo>

Filogienetyczny przym. od **Filogieneza**: Prawa filogienetyczne.

Filogieneza, y, blm. *szereg zmian, którym ulegają gatunki, historia rozwoju gatunków*. <Now. z Gr. fylon = ród, rodzaj + génesis = pochodzenie>

× **Filoginja**, i, blm. *słabość do kobiet, kobieciarstwo*. <Gr. filogynia>

Filograf, u, lm. y p. Pantograf. <Now. z Gr. filós = lubiący + -gráfos = piszący >

× **Filogramowy p. Filigranowy:** Głowacz to wielki, ale filigranowej roboty. Chodź. (= chytry, przebiegły).

Filoksera, y, lm. y owad półpokrywy, należący do mszyc, niszczący winnice. <Now. z Gr. filós = lubiący + xērós = suchy >

Filolog, a, lm. dzy a. owie 1. badacz nauk filologicznych. 2. student wydziału filologicznego. 3. ucz. uczeń gimnazjum klasycznego. <Gr. filólogos >

Filologicznie przys. od Filologiczny.

Filologiczny przym. od Filologja: Wydział F. <Gr. filologikós >

Filologja, i, bfm. 1. ogół nauk, obejmujących językoznawstwo, literaturę i historję. 2. wydział filologiczny w uniwersytecie: Chodzić na filologję. <Gr. filología >

Filomat, a, lm. ci członek stowarzyszenia miłośników nauki, które istniało w uniwersytecie wleńskim przed r. 1823. <Gr. filomathés >

Filomatyczny przym. od Filomat: Towarzystwo filomatyczne.

Filosemicki przym. od Filosemita.

Filosemita, y, lm. ci przyjaciel Żydów, zwolennik filosemityzmu. <Now. z Gr. filós = przyjaciel + Semita >

Filosemityzm, u, bfm. kierunek przyjazny dla Żydów.

× **Filotechniczny przym. od Filotechnja.**

× **Filotechnik, a, lm. cy miłośnik sztuk pięknych.** <Now. z Gr. filós = lubiący + téchnē = sztuka >

× **Filotechnja, i, bfm. zamiłowanie do sztuk pięknych.**

Filować, uje, owal 1. (o lampie) kopać, czadzić: Lampa filuje. 2. × napelnić płynem naczyńie. 3. × karc. ciągnąć kartę. 4. przen. oszukiwać, szachronać, kręcić: Zawsze mi koło Wielkanocy sfiluje i chyba w resursie ś. spowiada. Wielis. 5. przen. robić wybór, decydować ś.: Filując sobie: czarno czy biało? przechodziłam ś. po izbie. Kaczk. <Fr. filer >

Filowanie, a, bfm., czynność cz. Filować.

Filozela, i, lm. e nić jedwabna niekręcona, używana do haftu. <Fr. filoselle >

Filozof, a, lm. owie, [Filizof] 1. miłośnik mądrości. 2. uczony, specjalista poświęcający ś. filozofji, autor dzieł filozoficznych; twórca systemu filozoficznego. 3. myśliciel unikający w istotę rzeczy; pisarz biorący rzeczy głębiej, bardziej teoretycznie, abstrakcyjnie, pryncjowo: Krasiński był nietylko poetą, lecz nieładą filozofem. 4. człowiek mądry, wiedzący, co czynić wypadła w zawiłych okolicznościach: Bądźże tu filozofem! 5. człowiek, trzymający ś. w trybie życia i postępowaniu pewnych zasad, nie ulegający względem praktycznym a. przygodnym okolicznościom, rygorystu w konsekwentnym przestrzeganiu wyznaczonych zasad. 6. człowiek poprzestający na małym, skromnych wymagani, przekładający niepodległość ducha nad dobra doczesne: Zniósł ten ciós, jak na filozofa przystało. Nie udawajże filozofa obojętnego na przeciwności życia! Ir.: F., bo mu palec z butów wyjął. Prz. 7. człowiek niejasny, zawile sądzący o rzeczach prostych, niepotrzebnie a. niefortunnie biorący na kiel w rzeczach prostych, oczywistych, gdzie wystarcza zdrowy rozsądek; człowiek niemądry, pozbawiony zdrowego rozsądku: To mi F. z ciebie! (= toś mi palną głupstwą!). F., eo lewarcem kluski jada. Prz. F. z Bonifratrów. Prz. (= warijnt). <Gr. filósosofos >

× **Filozofaster, tra, lm. trowie p. Filozofek.** <Włos. filosofastro >

Filozofek, fka, lm. fkowie 1. a. × Filozofaster lichy, nędzny filozof, mędrk. 2. [F.] figlarz.

† **Filozofema, tu, lm. ta fil. p. Filozofemat.**

Filozofemat, u, lm. y a. a, † Filozofema fil. 1. każde oddzielnie wzięte zagadnienie filozoficzne, pogląd a. teoria filozoficzna, dotycząca jakiegoś specjalnego przedmiotu: F. przyczyny, bytu, celowości, przestrzeni i czasu. 2. sentencja filozoficzna. <Gr. filósófēma, 2 pp. filósófēmatos >

Filozoficznie przys. od Filozoficzny: Zapatruje ś. na to wszystko F. F. biorąc, jest to fałsz.

Filozoficznie, eje, ał stawać ś. filozoficznym, pogłębiać ś. pod względem filozoficznym: Umysł jego z wiekiem coraz bardziej filozoficznieje.

Filozoficzność, i, bfm. rz. od Filozoficzny: F. dzieła, umysłu.

Filozoficzny (fil. i posp.) przym. od Filozofja = 1. a) do filozofji należący, w zakres filozofji wchodzący: Pogląd, termin F. Zasada, metoda, terminologja filozoficzna. Pojęcie filozoficzne. b) filozofji poświęcony, materję filozoficzną traktujący: Dzieło, czasopismo filozoficzne. c) filozofji oddany, poświęcający ś.: Szkoła filozoficzna. Towarzystwo filozoficzne. 2. do filozofji zdolny, skłonny do rozważania rzeczy ze stanowiska filozofji: Umysł F. 3. ze stanowiska filozofji usprawiedliwiony: Grzech F. p. Grzech. 4. filozofów zaprzatający, przez filozofów poszukiwany: Kamień F. p. Kamień. 5. a. × **Filozofski filozofom właściwy:** Spokój filozoficzny. Równowaga ducha filozoficzna. 6. chem: Świeca filozoficzna p. Świeca. <Gr. filósosofikós >

× **Filozofizm, u, bfm. fil. mniemana, rzekoma filozofja, niby-filozofja, mądrość pozorna, mędrkowanie.** <Fr. philosophisme >

Filozofja, i, lm. e 1. zamówienie do wiedzy, do mądrości. 2. nauka, badająca zasady bytu, poznania i działania, badająca istotę wszechrzeczy, dążąca do wytworzenia jednolitego poglądu na świat, badająca krytycznie zasadnicze pojęcia nauk specjalnych i syntezująca najogólniejsze wyniki tych nauk, teoria nauki wog.: F. teoretyczna, praktyczna, metafizyczna, pozytywna, doświadczalna, monistyczna, dualistyczna, idealistyczna, realistyczna, spirytualistyczna, materialistyczna, mistyczna, grecka, indyjska, chrześcijańska, arabska, starożytna, średnio-wieczna, nowożytna, scholastyczna, patrystyczna, przedkantowska, pokantowska. F. Platona, Hegla. System filozofji. Dzieje filozofji. Historia filozofji. 3. spekulacja nad istotą jakiegoś przedmiotu, czysto teoretyczne a. abstrakcyjne roztrząsanie pewnego przedmiotu: F. przyrody, ducha, języka, religji, stylu, dziejów narodu polskiego, miłości, zdrowego rozsądku, zasady bezwiednej, wyzwolenia. 4. badanie a. wykład podstawowych metod, pojęć, zasad i praw pewnej nauki a. gałęzi wiedzy: F. chemji, fizyki, biologji, historji. 5. mądrość w życiu, trzymanie ś. pewnych zasad, surowość i konsekwencja w trybie życia: Musimy ś. zdobyć na nieco filozofji w życiu. 6. mądrość głęboka, zawila, niedostępna dla ludzi pospolitych: To już F.! Nie taka to znów F., żebyśmy nie mogli dać sobie rady. Na to nie potrzeba filozofji, dość głowy na karku. 7. wydział fil. w uniwersytecie; kurs fil. w dawnych szkołach i w seminarjach duchownych: Chodzić na filozofję. <Gr. filosofia >

Filozofka, i, lm. i forma ż. od Filozof.
Filozofować, uje, owal 1. myśleć, roztrząsać, badać w duchu filozofji, roztrząsać istotę rzeczy. 2.

głęboko, mądrze myśleć, zapuszczać ś. w głębokie zacięcia, spekulacje: Po co tu tyle F., tu działać trzeba. 3. mądrkować, brnąć rozumem na kiel: Próżno filozofujesz, rzecz jest prosta. <Gr. filosofein>

Filozofowanie, a, blm., czynność cz. **Filozofować**: Epikurejczykowie ulubili sobie F. na biesiadach.

× **Filozofski** p. **Filozoficzny**: Wiesz żywot F. × **Po filozofsku** przys. jak zwykli filozofowie: Żyć po filozofsku.

[**Filsz**, u, lm. e] *ros. wole oko* (caltha palustris). <?>

× **Filsztek**, a, lm. i tap. *rodzaj widełek do regulowania wyszcielenia w muszle*. <Nm. Füllstecke(n)>

Filtrprasa, y, lm. y, **Filtrprasa** cukr. *filtr do oddzielania od szlamu (blota) soku po saturacji i kryształów cukru od patoki, in. błotniarka*. <Nm. Filtrierpresse>

1. **Filtr**, u, lm. y *warstwa materji porowatej, służącej do filtrowania, in. × sączek, × cedzido, × przesącznik*. Przen.: Drzę o to, by z filtru słówek zbyt subtelnym nie uleciał aromat uczuć nieśmiertelnych. Kon. <Śr. Łć. filtrum>

2. **Filtr**, u, lm. y, × **Filtrum** *napój miłosny*: Dały mu pić F. miłosny. Krasz. <Gr. filtron>

Filtracja, i, lm. e p. **Filtrowanie**.

Filtracyjny przym. od **Filtracja**: Dno filtracyjne (= służące do oddzielania brzoćki od masy zaciernej, in. dno cedne). Kadź filtracyjna p. Kadź. **Filtrat**, u, lm. y, × **Przesącz** *produkt z filtrowania, ciecz przecedzona przez bibułę*.

Filtrować, uje, **owal** *oddzielać ciecz od ciała stałego za pomocą warstwy porowatej, przepuszczającej ciecz klarowną, a zatrzymującej ciało stałe, cedzić, przecedzać*. Przen.: Lampa filtrowała swe światło przez skrzydła ponsowego motyla. Haj. (= przepuszczała). F. ś. *przechodzić przez filtr, sączyć ś.; przen. przechodzić, przedostawać ś., wydobycie ś.: Obłoki dymu, filtrującego ś. przez antypkę*. Jeż. <Śr. Łć. filtrare>

Filtrowanie, a, blm., **Filtracja** *czynność cz. Filtrować*.

Filtrprasa, y, lm. y p. **Filtrprasa**.

× **Filtrum**, w lp. nieod., lm. a, ów p. 2. **Filtr**.

Filucha, y, lm. y zł. p. **Filicha**.

Filunek, nku, lm. nkl p. **Filung**. <Nm. Füllung>

Filung, u, lm. i l. a. **Filunek**, † **Folunk**, × **Filunk**, [**Filąg**] *rzem. ramka razem z zamkniętą przez nią płaszczyną prostokątną wkleśłą, jako ozdoba w wyrobach stolarskich, in. otoczyna*. 2. zdń. p. **Pilaster**. <Nm. Füllung>

× **Filunk** u, lm. i p. **Filung**.

Filunkowy przym. od **Filunek**.

Filura, y, lm. y praw. (w Galicji) *lista drogoczeń*. <Fr. filure>

[**Filurt**, a, lm. y] p. **Filut**.

[**Filuska**, i, lm. i] zool. p. **Ledwuohna**. <?>

Filut, a, lm. ci, [**Filurt**] l. *frant, oszust, krętać, matacz, zwoździć, ówik, lis szczwany*: F. grzecznie ś. kłania, słodkim tonem mówi, a gdy zwiedzie głupiego, z prostoty ś. śmieje. Dm. 2. jako przym. *chyttry, przebiegły, szpakami karmiony, przemądrzały*: F. baba. Zdr. **Filutek**. <Fr. filou>

Filutek, tka l, lm. tkowie p. **Filut** (o dzieciach). 2. **Filutki**, lm. *kosmyki włosów spomadowane, układane przez kobiety na skroniach w półobraczki*:

Pani **Eustachja** z **filutkami** na skroniach i w pocerowanej, ale jedwabnej sukni. Orzesz.

Filuterja, i, blm., **Filuterność**, × **Filuterstwo**, × **Filutostwo** *chytrość, przebiegłość, frantostwo, krętaćtwo, mataćtwo*. <Fr. filouterie>

Filuternie przys. od **Filuterny**: Patrzed na kogo F.

Filuterność, l, blm. rz. od **Filuterny**, p. **Filuterja**.

Filuterny, × **Filuterski** *frantowski, chyttry, przebiegły a na pozór ujmujący*: Uśmiech F. Rumieniec Zosi i minka filuterno-radosna odpowiedziały mi za nią. Orzesz. <p. Filut>

× **Filuterski** p. **Filuterny**.

× **Filutersko** przys. od **Filuterski**.

× **Filuterstwo**, a, blm. p. **Filuterja**.

Filutka, i, lm. i forma ż. od **Filut**.

Filutki, ów, blp. p. **Filutek**.

[**Filutny**] *sprytny, mądry*.

× **Filutostwo**, a, blm. p. **Filuterja**: *Snowieszczek* przepowiadania fundują ś. na samym filutostwie. Boh.

× **Filutować**, uje, **owal** *być filutem*: W grze oszukiwać i F. L.

× **Filutowanie**, a, blm., *czynność cz. Filutować*.

Filutowały *zakrawający na filuta*.

[**Fila**, y, lm. y] p. **Chwila**. Zdr. [**Filka**].

[**Filka**, i, lm. i] p. **Fila**.

[**Fimera**, y, lm. y] 1. *chimera*. 2. *swinia* (w zagadce). < = Chimera>

[**Fimery**, ów, blp.] *chimery*: F. robić = dąsać ś. <p. Chimera>

Fimfa, y, lm. y p. **Finfa**: *Jabym miała zapomnieć jego fimf, przekasów? Zabł.*

× **Fin**, a, lm. y, × **Fint**, × **Fyn** *filut, lis szczwany, szpakami karmiony, ówik*: Cady F. z dziada, chciał mnie ś. pozbyć! L. <Fr. fin = zręczny, przebiegły>

Finalnie przys. od **Finalny**, *ostatecznie, koniec końców, nakoniec, w ostatku, w konkluzji, nareszcie, wreszcie*: Rozmawiam z nią nieco dłużej, ale F. emabluje pannę Różę. Rod.

Finalny *ostateczny, końcowy, zamykający, konkludujący*: **Finalna** rezolucja, odpowiedź. Kołł. <Łć. finalis>

Final, u, lm. y l. (w muzyce, pieśni, sztuce teatralnej) *ustęp końcowy, zakończenie, koniec*. Przen.: Na F. szmerów muszych i ptaszącej wrzawy odezwały ś. chórem podwójnym dwa stawy. Mick. 2. *przen. koniec, zakończenie, skutek, rezultat, wynik, rozwiązanie*: Taki był F. całej tej sprawy. **Final**em dni takich pięknych było nabożeństwo dziękczynne. Rol. 3. *muż. najgrubszy ton w muzyce (szczeg. w organach)*. <Fr. final>

† **Financarz**, a, lm. e p. **Financier**. Gil.

† **Financier**, a, lm. rzy a. owie, † **Financarz** l. a. [**Financyr**] *urzędnik skarbowy*. 2. *spekulant*: *Należli ś. financierowie, którzy, pożytek swój upatrując, poczęli monetę drobną robić*. Gosk. <Fr. financier>

† **Financerski** przym. od **Financier**: *Przemysłowi ludzie financierskich ustać musieli*. Gosk.

† **Financerstwo**, a, lm. a *obrotły a. spekulacje pieniężne, giełdowe, uganianie ś. za zyskami pieniężnymi, bankierstwo*: *Trzeba, żeby im ś. droga do tych financerstw zagroziła, żeby pieniędzmi tak nie handlowali*. Gosk.

× **Financminister**, tra, lm. *trowie minister finansów, podskarbi*: *Moja babina taki F., że nam na wszystko wystarcza*. Bał. <Nm. Finanzminister>

[Financyr, a, lm. rzy a. owie] p. Financer.

Finanse, ów, blp. l. *skarb państwa, skarbowość, administracja dochodami państwa*: Minister finansów. 2. *wóg. stan majątkowy, dochody, intraty, interesu pieniężne, fundusze*: Jak stoją twoje F.? <Sr. Łć. financia, Włos. finanza, Fr. finance>

× Finanserja, i, blm. *zajmowanie ś. interesami pieniężnymi, spekulacje pieniężne, zdobywanie bogactw*: Cynizm jest wykwittem finansjerji: cheiwości, zawiści, gorączkowych zabiegów, pospolitej pretensjonalności, przesytu.

Finansista, y, lm. ści 1. *znający ś. dobrze na finansach, na obrotach pieniężnych*. 2. *biegły w nauce o finansach, autor dzieł o finansach, wykładający naukę skarbowości*. 3. *bogacz, kapitalista, spekulant, uganiający ś. za zyskiem, operujący pieniężni*: Sławny F., który tyłu ludzi doprowadził do ruiny majątkowej. <Z Fr. financeier>

Finansować, uje, ował han. *wprowadzać na giełdę papiery pieniężne, świeżo wypuszczone a. nie mające jeszcze kursu wśród publiczności*. <Fr. financer>

Finansowanie, a, blm., *czynność cz. Finansować*.

Finansowo przys. od Finansowy, *majątkowo*: Dobrze stoi F.

Finansowość, i, blm. rz. od Finansowy, *skarbowość*.

Finansowy 1. *przym. od Finanse, skarbowy, pieniężny*: Towarzystwo finansowe. Spółka finansowa. Kapitał finansowo-spekulacyjny. Małżeństwo to było małżeństwem z rachuby finansowo-towarzystwej. Jeż. Bieda finansowa. Mick. (=brak pieniędzy). Ciężkie położenie finansowe. Chm. (=materjalne). 2. *kapitalistyczny, plutokratyczny, bankierski*: Świat finansowo-kapitalistyczny. Znaną był figurą w finansowym świecie. Bał. <p. Finanse>

[Findebals, u, lm. y] p. Kinderbalsam. <Przeobiono z Nm. Kinderbalsam>

Fines, a, lm. y 1. *człowiek chytry, przebiegły, frant, filut*. 2. × w lm. *wybiegi, fortele*. <Fr. finesse dosł. = dowcip, przenikliwość, wybieg, fortel>

× Finesa, y, blm. *subtelność, delikatność, finezja, wyrafinowanie*.

Finetka, i, lm. i *kołnierż marszczony u sukni kobiecej z materiału odmiennego od reszty sukni*. <Fr. finette>

Finezja, i, lm. e 1. *dowcip delikatny, subtelny; delikatność, subtelność*: Scena dąsów kochającej ś. pary oddana z jakąś serdecznie swojską finezją. Śpiew pełen uczucia, finezji, artyzmu. Finezje architektoniczne i snycerskie. 2. *filuterja, chytryść, przebiegłość, spryt, bystrość, rzutkość umysłu*. <Włos. finezza>

Finfa, y, lm. y, Fimfa 1. *dym przez rurkę papierową w nos puszczony*. 2. *przen. przytyk, przymówka, przygrzyzka, gorzka pigulka; afront, zniewaga, obelga*: Robić, puszczać komu finfy. Dostać finfę. Pożytył tynfami, oddaje finfami. Przen. 3. × *woj. podkop zrobiony w celu przerwania eksplozją robót podziemnych nieprzyjaciela, in. kamuflet, policzek*. <Por. Czes. fifka = szczutek>

× Fingara, y, lm. y *księżyc*: Przy bladym świetle wschodzącej fingary widziano giaura. Mick. <„Fingara jest Febe, czyli księżyc wschodnich narodów.” Mick.>

† Fingować, uje, ował *podrabiwać, fałszować*: Fingował listy hetmana litewskiego Grzegorza Chodkiewicza. <Łć. fingere>

† Fingowanie, a, blm., *czynność cz. Fingować*.
† Finik, a, lm. i *daktyl*: Niech będzie dany braćci po jednemu finiku a. daktylu. Pim. <Gr. foinix, 2 pp. foinikos, przez Słow. finikz>

[Finikinidyni nieod.] *chinoidinum*. Por. Smola.
Finisz, u, lm. e *koniec wyścigu, kiedy jeźdźcy rozwijają największą szybkość*: X. posiada F. znakomity. Wziął go na finiszu. <Ang. finish>

Finiszować, uje, ował *koń. rozwijać największą szybkość podczas finiszu*.

Finiszowanie, a, blm., *czynność cz. Finiszować*.
[Finka, i, lm. i] *kaftan, spencer*. <?>

× Finostwo, a, blm. *finezja, filuterja, frantostwo, chytryść, przebiegłość, wybiegi*. <p. Fin>

Finšpindel, dla, lm. dla *rek. rodzaj młoteczka, tłuczka z drzewa bukszanowego, do przyklepywania rękawiczek przy ich tresowaniu*. <Nm. Feinspindel>

× Fint, a, lm. y p. Fin: Co to za F. dziewczyzna! L. <p. Fin>

Finta, y, lm. y 1. × *zmyślenie, udanie, fortel*: Finta pod pokrywką cnoty tai złośliwe przymioty. Jabł. 2. *fecht. pozorny zamach*: Ćwiczenie ręki w pchnięciach, cięciach i fintach. Jeż. <Włos. finta>

Fińszczyzna, y, blm. 1. *język fiński*: Mówić czystą fińszczyzną. 2. *wóg. wszystko co fińskie, świat fiński*. <Od nazwy plemienia Finnów>

Fioch, a, lm. y p. Fiok: Cóż to za dzieweczka?... na głowie bez żadnego fiocha. Słow. <p. Fiok>

Fioček, czka, lm. czki p. Fiok. Jord.

Fiok, a, lm. i, Fioch 1. *kutas, chwast, ozdoba u koni*: Te dzwonki, ten F. biały przy tym wielkim ezubie. Zabł. 2. *część w lm. strój przesadny, oryginalny, zwracający uwagę na głowie kobiecej; lok, pukiel*: W fiocki przystroić głowę. Zdr. Fioček. <Włos. fiocco>

Fioka, i, lm. i *kobieta lekomyślna, trzpiot, strojnisia*: Smorgońska fioko! fiu fiu w głowie! Słow. <p. Fiok>

Fiokować się, uje ś., ował ś. *ubierać ś. w fiocki; stroić ś., elegantować ś. śmiesznie, przesadnie*.

Fiokowanie się, a ś., blm., *czynność cz. Fiokować ś.*

[Fir, a, lm. owie, Fiy] *dowódca*. <Nm. Führer>

[Fira, y, lm. y] *kobieta rozpustna*. <?>

† Firachoentel, tła a. teta, lm. tła a. tele *górn. miara długości = 1/6, części kopalu*. <Z Nm. Vierundsechszsigstel dosł. = sześćdziesiąta czwarta część>

Firajza, y, lm. y *pow. narzędzie do żłobienia kanciastych dziur w piastce kola*. <Nm. Quirleisen>

† Firamka, i, lm. i p. Firanka.

† Firanečka, i, lm. i p. Firanka.

Firanka, i, lm. i, † Firamka, † Firhanka, † Firchanka, † Wierhanki lm., [Foranka] 1. *zasłona, opona; połowa kotary*: F. u okna, łózka. Podwójna kotara, której uchylona F. pozwalała dostrzec znak Zbawiciela. Skarb. Pod atlasowym śpię cieniem firanek. Mick. (=kotar). Przen.: Podnieś no jeno one firanki z oczu. Sienk. (=rzęsy). Matka nad nim (dzieckiem) zwiąże firanki mająwe. Mick. (=gałęzie z liśćmi). Po przez podwójną firankę drzew tej alei widać zakręty trawników.

Zag. 2. w lm. żart. *luchy, szmaty, strzepy wiszące*: Z pod surduta wylaża mu firanki. 3. [Firanki] żart. *koszula na spodnie wypuszczona*. Zdr. *Firaneccza*. <Nm. daw. Fürhang>

Firasy, ów, blp. zł. *drzwi*. <Może Gr. thýra (podług wymawiania Ngr. fra) = drzwi, a. Łé. foras = za drzwi>

× **Fire, a**, lm. **owie książę**: Oszczerece gniazda żywego przewierzgli w obcych fireów i ratajów. Wor. <Nm. Fürst>

Fircentag, u, lm. i p. **Fercentag**.

† **Firchanka, i**, lm. i p. **Firanka**.

× **Fircyoczka, i**, lm. i forma ż. od **Firyok**: Porzucił fircyoczkę, eheje w domu gospodarnej, nie zaś trwoniącej majątek żony. Karp.

× **Fircyfuzski, szek**, blp. *włosy poskręcane, loki, pukle, filutki*: Włosy mu żelazkami przypiekał, dziwne z nich czynią F. Sienk. <?>

Firyk, a, lm. i l. *elegani, szarmani, modniś, galant, dandys, frant, stropiś*: Widziano djablów wysmuklonych na firyków. Oss. 2. *trzpiot, sowizdrzał, lelkiewicz, wiewcpięta, wietrznik, świszczypala, pustogłów, postrzeleniec, szulaput, pustak, kręciciki, pędziwiatr, wścibski*: F. ma nos ogarzy, wszędy ś. on dowie. Nar. F. w zalotach. Zabł. <Może Nm. fertig = 1) gotów, 2) zwinny; por. Fertyczny>

Firykować, uje, ował bawić ś. w firycka, trzpiotac ś., szastać ś.: Wdowa doświadczona zna proporcję i nie każe F., po kuligach balansować. Fred. A.

Firykowanie, a, blm., czynność cz. **Firykować**.

Firykowaty zakrawający na **firycka**, taki jak u **firycka**: Usposobienie firykowane.

Firynela, i, lm. o *kobieta płocha, lekkomyślna, kobieta-firyk*. Słów. <Przerobiono z **Firyk**>

Firenk, a, lm. **owie cudzoziemiec z Europy zachodniej na Wschodzie**. <Tur. F(i)renk = Frank>

Firet, u, lm. y l. *druk. spacja gruba na szerokość pisma, in. ez wartnik*. 2. *gra, polegająca na rzucaniu firetów drukarskich*. <Nm. Viereck>

[**Fir fir fir**] l. *nasładowanie głosu skowronka i wróbla*: Skowronek o kolegę prosi: fir fir fir, tak prosi. 2. *nasładowanie szelestu lotu ptaków*. 3. *przywoływanie wróbla*. <Dźwn.>

[**Firgać, a, ał**] p. **Wierzgnąć**. <Dźwn.>

[**Firganie, a, blm.**] czynność cz. **Firgać**.

[**Firgnąć, nie, nał**] p. **Wierzgnąć**.

[**Firgnięcie, a, blm.**] czynność cz. **Firgnąć**.

† **Firhanka, i**, lm. i p. **Firanka**.

† **Firka, i**, lm. i l. *moneta miedziana wartości czterech groszy*. 2. *przen. drobnotka, bagatela, fraszka, figa, nic, zero*: Kiedy ś. odrodzą od swych wielkich przodków, mam ich za firkę i za prostych chłonów. Opal. <Z Nm. vier = cztery>

1. [**Firka, ,, lm. i**] l. *ptaszek podobny do sikory*. 2. *dziewczyna trzpiotowata, roztrzępana*: Skaranie boże mieć pod okiem takie firki, co to pacierza nie umieją, o ścierze i o porządku nie pomyślą. Korz. A co to za F. ogoniasta? Sienk. <Dźwn.>

2. [**Firka, i, lm. i**] *przyrząd do kręcenia sznurów na sieci*. <Zap. Nm. Quirl>

[**Firlaczek, ezka, lm. ozki**] p. **Firlak**.

[**Firlać, a, ał, Fyrlać**] (o płynach) *kłócić, mieszać, mącić, bellać*: Firlaue piwo. Kolb. <Nm. quirlen>

[**Firlak, a, lm. i**] *koziotek do rozhellania, rozmieszania mleka, żuru i t. p.* Zdr. [Firlaczek]. Por. **Firlejek, Firlać, Kwirl**. <p. Firlać>

[**Firlanie, a, blm.**] czynność cz. **Firlać**.

[**Firlej, a, lm. e**] zool. p. **Ledwuchna**. <? Jeżeli od nazwiska rodowego **Firlej**, to z Nm. daw. Firlleger (= Nm. Vorleger) = krajeży>

Firleje, ów, blp. 1. † a. † **Fierleje zabawy, figle, kpiny, kpinki, koncepty, żarty, drwinny, drwinki, szyderstwa, burdy**: Stroi baba F., kiedy sobie podleje. Prz. Stroić z kogo F. = *kpić, drwić, żartować, szydzić*: Gdy ś. z niego śmieją, temu ś. też śmieje, nie widząc, iż to z niego tak stroją F. Prot. 2. [F.] *składkowa zabawa wiejska, urządzana przez dziewczęta w zimie*. 3. [F.] *świecidelka, błyskotki, zabawki*: Panny firlejami wystrojone. <Śr. Grn. virlei = taniec z pieśniami, z Fr. daw. virelai>

[**Firlejek, jka, lm. jki**] *małeczka, kołatawka*. Por. **Firlak, Kwirl**. <Nm. Quirl>

Firletka, i, lm. i, † **Fierletka**, † **Knot**, † **Knotownica** bot. (lychnis) *rośl. z rodziny lepicowatych*. Gatunki: a) F. gasztald a. gasztald (l. chalcodonica), niek. Płomieniecykiom, Gasztwąg, Krzyżakami zwana; b) F. kękol z wyeczajny a. Kękolnica (l. githago), niek. Ozarnuchą a. Ozarnuchą żytnią, Ozarnuszką zwana; c) F. kwiat Jowisza (l. flos Jovis); d) F. poszarpana (l. flos cuculi), niek. Smolanką a. Kukułką, Kukułeczką zwana; e) F. różyczka a. różyczka Panny Marji (l. coeli rosa); f) F. smółka (l. viscaria). <Nm. Quirl = małowka, dla podobieństwa kształtu>

[**Firlik, a, lm. i**] *mała beczulka* (np. do piwa, wódki), *czwarta część beczki stemplowanej*. <Z Nm. vier = cztery>

[**Firlut**] p. **Chwierut**.

Firma, y, lm. y l. *miano handlu, przedsiębiorstwa, urzędowa jego nazwa z nazwiska właściciela a. godła złożona*: F. stara, zasłużona. F. spółkowa (= imię a. godło urzędowe spółki). F. na wyrobach (= marka, stempel z wyrażeniem firmy). 2. *przen. handel, przedsiębiorstwo, zakład oznaczony firmą*: Z jego firmą wydawniczą wiązą mię stosunki. 3. *przen. nazwisko czyjeś, reprezentujące jakąż sprawę, pracę, reputacja ustalona*: Licha F. nie ma ś. ochoty czytać. 4. × *podpis a. sposób podpisywania*. <Włos. firma>

Firmament, u, lm. y, [Fermament, Fundament] *sklepienie niebieskie, niebo, nieboskłon*: Gwiazdy na firmamencie. <Łé. firmamentum>

Firman, u, lm. y, **Ferman rozkaz, rozporządzenie sultana a. szacha**. <Przez Tur., z Prs. فرمان>

Firmant, a, lm. ci *używający nazwiska swego dla firmy, przedstawiciel firmy*. <p. Firma>

Firmowość, i, blm. *przywoływanie wielkiej wagi do firmy, do ustalonej reputacji*. Haj.

Firmowy przym. od Firma: Wspólnik, register F. Spółka firmowa. *Przen. mający dobrą firmę = ustaloną sławę, znany, głośny*: Redakcje z nieufnością patrzą na utwory niefirmowych autorów. Haj.

[**Firmusy, ów**, blp.] *wąsy*: Cieruchniczko, má ten kocur fusy? — Ja, ja, pani mammo, i piękne F. <Czes. frnousy blp.>

Firn, u, lm. y *gie. śnieg ziemisty na dolnej granicy wiecznych śniegów*. <Nm. Firn>

Firnisk, u, lm. y *polkost*. <Nm. Firnis, ze Śr. Łé. vernix>

Firszt, u, lm. y *górz. dach, wierzch chodnika; pokład ziemny względem niższego, strop*. <Nm. First>

[**Firtać się, a ś., ał ś.**] p. **Fertać**. <Dźwn.>

[Firtanie się, a s., bfm.] czynność cz. Firtać s.
 †Firtelnik, a, lm. *cy urzędnik policyjny, poli-*
caut: Firtelnicy nie dopuszczają go nigdzie. Krasz.
 <Z Nm. Viertel = czwarta część, kwartał (mia-
sta)>

[Firut] p. Chwierut.

×Firzac, a a. u, lm. e (Fir-zac) *blacha, sta-*
wiana przed otworem pieca hutnego. <Nm. Vor-
satz, daw. Fürsatz>

Fis nieod. I. muz. = a) *nota f z krzyżyliem,*
czyli podwyższona o pół tonu, równająca s. ges (na
narzędziach utemperowanych). b) *tonacja majorowa*
o sześciu krzyżkach, minorowa zaś o trzech: Kon-
cert (z) fis major, minor. 2. Wziąć kogo na
F. = wziąć na muchę, zająć z manki, wziąć na wędkę,
na plewy, na kawał, podejść, zatapać, olepić, oszu-
kuć: Djabli nadali, jak mię wzięły na F! Wilez.
 <F muz. + -is, cecha krzyżyków>

[Fisfak, a, lm. i] *człowiek sprytny, frant.* <Z Nm.

Fixfax = oszustwo, kuglarstwo>

Fisharmonijka, i, lm. i p. *Fisharmonja.*

Fisharmonika, i, lm. i p. *Fisharmonja.*

Fisharmonja, i, lm. e, *Fisharmonika, Harmon-*
jum, Melodykon, Organki muz. narzędzie klawiszowe,
nasładowujące dźwiękiem organy, wydające głos
drżaniem języków metalowych, o miechu i pedalach.
 Zdr. *Fisharmonijka.* <Now. z Gr. fysiā = na-
dymać + harmonia = harmonja>

Fisis nieod. muz. *nota f z krzyżem, t. j. z po-*
dwójnym krzyżyliem, czyli podwyższona o ton, rów-
niająca s. g (na narzędziach utemperowanych).
 <F muz. + -isis = cecha krzyżów>

Fisk, u, lm. i, *Fiskus* I. *skarb publiczny, do-*
chody państwowe, skarb państwa. 2. niek. proku-
ratorja. <Łć. fiscus dosł. = worek na pieniądze;
 skarb, kasa>

Fiskalis, a, lm. *owie p. Fiskał:* Do odpowiedzi
 na zarzuty przez wielkiego fiskalisa pociągnię-
 ci byli. <Łć. fiscalis>

Fiskalizm, u, bfm. *system administracyjny na-*
kladania na wszystko jak największych podatków.
 <p. Fisk>

Fiskalnie przys. od *Fiskalny.*

Fiskalność, i, bfm. I. rz. od *Fiskalny, skarbo-*
wość. 2. fiskalizm, obciążanie podatkami: Wzros-
 ła w podatkowaniu nierówność, F. Nie pomog-
 ła ta F., a butni książęta, do wielkiej często
 przyehodzące nędzy, marnili ziemię, sprzedają
 ją krzyżakom. Szuj.

Fiskalny I. przym. od *Fisk, skarbowy:* Urzędnik
 F. Dobra, prawa fiskalne. 2. *podatkowy:* System
 fiskalnych uciążzeń. Szuj. <Łć. fiscalis>

Fiskał, a, lm. *owie I. urzędnik skarbu publiczne-*
go. 2. a. Fiskalis prokurator konsystorski, insty-
gator duchowny. 3. † chełwiec, zdzierca, wyzyski-
wacz, drapieżnik: Co tych fiskalów u nas! co
 szlachcie, co dzierżawca, co arendarz, wszystkich
 ich zamysł, aby worki natkali. Birk. 4. *pro-*
wny. <Łć. fiscalis>

Fiskus, u, lm. y p. *Fisk:* Prokuratorję nazywa-
 ją także fiskusem. Rog. <p. Fisk>

†Fistek tylko w wyrażeniu: F. za F., listek
 za listek = *wet za wet, pięknie za nadobnie.* <Zap.

Nm. Fist = rodzaj grzyba>

[Fistuga, i, lm. I] I. *zamięt, zawieja śnieżna.*
 2. *wiatr silny.* <Zap. zam. *Świstuga>

×Fistularny *cewkowaty.* <I.ć. fistularis>

Fistula, y, lm. y I. *piszczalka w organach. 2.*
murka, przez którą dzieci strzelają dla zabawki gro-
chem, galkami, świeczkami, wypychając je za pomo-
cą dmuchania, in. świstula. 3. †anat. p. Prze-

wód. †F. *macicowa p. Pochwa. 4. bot. (cassia*
fistula) roś. z rodzaju kasji. 5. !lek. p. Przeto-
ka. 6. muz. p. Falset: Śpiewać fistulą. <Łć.
 fistula dosł. = fujarka>

Fistulować, uje, ował *śpiewać fistulą.*

Fistulowanie, a, bfm., *czynność cz. Fistulować.*

Fistulowaty *nakształt fistuły:* Wrzód F.

Fistulowo przys. od *Fistulowy:* F. śpiewający
 głos. Dzierz.

Fistulowy przym. od *Fistula = a) fałsetowy:*
 Śpiew, głos F. b) !lek. *przetokowy.*

[Fisz, a, lm. e tylko w wyrażeniu: Gruby F. =
 gruba ryba, dygnitarz. <Nm. Fisch>

Fiszak, a, lm. i garb. p. *Wylawiacz.* <Nm.
 Fischhaken>

[Fiszanka, i, lm. i] p. *Filizanka.*

[Fiszbąki, nek, bfp.] *rodzaj gruszek.* <Może
 w związku z Nm. Fischbein = fiszbin, kość ry-

bia>

×Fiszbejn, u, lm. y p. *Fiszbin.*

Fiszbin, u, lm. y, [Ficzbin] I. a. ×Fiszbejn,
 †Fizbin *pręt rogowy z górnej szczęki a. z podniebie-*
nia wieloryba. 2. przedmiot zrobiony z fiszbinu
(brykła w górsecie, pręt w parasolu). 3. F. sztucz-
ny = wyrób z trzciny hiszpańskiej, przesyconej
kauczukiem. <Nm. Fischbein>

Fiszbinowy przym. od *Fiszbin:* Brykła fiszbino-
 wa. Pręt F.

Fiszka, i, lm. i *znaczek, marka do gry; liczbom,*
liczman, szpilmarka. <Fr. fische>

Fiszlajna, y, lm. y *powr. sznur rybacki, skręco-*
ny z szesnastu nitok. <Nm. Fischerleine>

×Fiszmejster, tra, lm. *trzy dozorca rybolów-*
stwa. Krasz. <Nm. Fischmeister>

†Fiszolec, u, bfm. *drewnka suche.* Kn. <Nm.
 Fischholz>

Fiszorek, rka, lm. rki *walek mocno zwiniętej*
bibuli, służący do rozprowadzania cieniów rysun-
kowych. <p. Wiszor>

Fiszować, uje, ował *garb. p. Wylowić.* <Nm.
 fischen>

Fiszowanie, a, bfm., *czynność cz. Fiszować.*

Fiszutka, i, lm. i I. *lekka trójganiasta zarzutka*
kohieca na głowę. 2. rodzaj małej pelerynki, muni-
tyłki. <Fr. fiehu>

Fit! w. *hen, het:* My lećmy F., F., F. Mick.
 <Dźwn.>

Fita, y, lm. y *leśn. narzędzie do mierzenia średni-*
cy drzew stojących, in. średnicomiar, tastr.
 <Ang. feet, lm. od foot = stopa>

[Fitka, i, lm. i] *potrawa z kartofli krajanych.*
 Por. *Fiutka i Fuca.* <?>

Fitobiologja, i, bfm. (Fitobi-ologia) *bot. biolo-*
gja roślin, nauka o życiu roślin. <Now. z Gr.
 fytón = roślina + Biologja>

Fitochemja, i, bfm. *część fizjologii roślin, rozpa-*
trująca sprawy chemiczne ich życia. <Now. z Gr.
 fytón = roślina + Chemja>

Fitogioğrafja, i, bfm. *botanika geograficz-*
na, geografja roślin, nauka o rozmieszczeniu roślin
na ziemi. <Now. z Gr. fytón = roślina + Gieo-
grafja>

Fitografja, i, bfm. *botanika opisowa, opis*
roślin. <Now. z Gr. fytón = roślina + -grafia =
 opis>

Fitotomja, i, bfm. *bot. anatomja roślin.* <Now.
 z Gr. fytón = roślina + -tomia = cięcie, sekcja,
 rozcinanie>

Fitrunng, u, lm. i *fortep. filc a. flanela, naklejo-*
na na tylnym ramieniu klawiatury, ażeby klawisze,
spadając, nie stukaly. <Nm. Fütterung>

[Fitu], [Fiutu] wyraz bez znaczenia, używany w zagadkach: F. f., pełna skrzywnia aksamitu. <Dźwn.>

Fiu! a. Fiu fiu! I. w. podziwu, pochwały = *hol hol, fi! fi!, no! no!, oho!*: Fiu fiu! jak tańczy. Mów o literaturze: fiu! jaki uczoney! Fred. A. O! rzadkiej dobroci dziewczyna! A zuch! fiu!.. Fred. A. 2. a. Fiu bździi przysłówkowo = *pusto, pstro*: Jemu w głowie fiu fiu! (= *pustak, wietrznik, niestały, roztrzępniec*). Jej umysł nie fiu fiu! (= *stateczny*). 3. prow. p. Fiut: Twoja żonka fiu! 4. [Hecia fiu] *odpędzanie owiec*. <Dźwn.>

Fiu bździi I. p. Fiu: To kobieta stateczna, poważna, fiu bździi w głowie nie ma. Krasz. 2. *fraszka, głupstwo, bagatela*. <Fiu! + BZD> [Fiugać, a, a], [Fjugać] *szybko uciekać*. <Dźwn.> [Fiuganie, a, blm.] *czynność cz. Fiugać*. × Fiugas nieod. p. Fugas. [Fiugas, a, lm. y] *wietrznik, trzpiot, człowiek niestały, niecznota*. <Dźwn.>

Fiuk, u, lm. i I. [F.] *polewka z pieprzem i cebulą; cienki barszcz*. 2. *zi. krupnik jęczmienny*. Por. Fiutka, Fucka i Fuca. <?>

Fiukacz, a, lm. e I. a. Fiukała ten, co fiuka. 2. *zabawka, figiel do fiukania* (np. ptaszek gliniany i t. p.) 3. *lampka naftowa fabryczna*. <Dźwn.>

Fiukać, a, a] p. Fiuknąć: F. na konie. Ptaszyny fiukały. Sienk. [Niech se bez parę fiuka, użli Frankę dostanie].

Fiukała, y, lm. y p. Fiukacz. Fiukanie, a, blm., *czynność cz. Fiukać*. Fiuknąć, nie, nął, nied. Fiukać I. *gwizdnąć, świsnąć*: Fiuknij na konie. Fiuknął sobie, jakby nigdy nie (= *okazał gwizdnąć iem obojętność, lekceważenie*). 2. [F.] *skoczyć*. <Dźwn.>

Fiuknięcie, a, blm., *czynność cz. Fiuknąć*. Fiumoar, u, lm. y, Fumoar *polkój do palenia cygar i papierosów*. <Fr. fumeur>

[Fiurać, a, a] *jechać lekko a przedko*. <Dźwn.> [Fiuranie, a, blm.] *czynność cz. Fiurać*. Fiut I. a. prow. Fiu w. oznaczający, że coś przedko uciekło, zginęło = *zaszł, szus!, myk!, smyk!*, *fajł!*: Chciałem przyjsć z radą, a ona F. za dom. Słow. Pociąg tylko F. przed nami. Sądził, że będzie miał z tego zarobek, a to F! 2. w. wyrażający odgłos strzelania = *piś!, pafl, puf!, pęc!*: F. z wiatrówki. Fred. A. <Dźwn.>

[Fiut, a, lm. y] zool. p. Uklej. <?> × Fiuta, y, lm. y forma ż. od Fiuty. [Fiuta, y, lm. y] zool. p. Aloza. <?> [Fiutacz, a, lm. e] *taki, co lubi [świsnąć] (= ukraść)*. <Dźwn.>

† Fiute, ego, lm. e ni. p. Fiutyniec: Komu źle w głowie ułożono, ten ś. chwytą, czego ś. nie chwytają i zowiem takiego F. Petr. Lepiej służyć statecznemu, niż fiutemu. Kn. <Dźwn.>

Fiutek, tka, lm. tki *gwizdałuka*. <Dźwn.> [Fiutka, i, lm. i] I. *zupa kartoflana*. 2. w lm. *wszelkie stroje, paciorki, wstążki, błyskotki*. Por. Fitka, Fiuk, Fucka, Futka. <?>

[Fiutu] p. Fitu. × Fiuty, ego, lm. ci p. Fiutyniec. <Dźwn.> × Fiutyniec, nca, lm. ncy, × Futynieo, × Fiuty, † Fiute *fircyk, pędziwiatr, wietrznik, wierzcipięta*: Bies jakiegoś fiutyńca nadarza, pędzi jak wiatr. Zabł. <Dźwn.>

× Fizuyljer, a, lm. rzy, × Fizyljer *żołnierz lekciej piechoty, strzelec, karabinjer*. <Fr. fusilier> [Fiy, a, lm. y] p. Fir: Dostał fiyrem. <Nm. Führer>

† Fizbin, u, lm. y p. Fiszbin. Fizerajza, y, lm. y, Fizerajza intr. I. *żelazko do fizerowania*. 2. *linja, idąca wzdłuż brzegu okładki*. <Nm. Visireisen>

Fizerować, uje, ował, Fizerować intr. *wyciskać na gorąco szlaczki na okładkach książek i pugilarosów*. <Nm. visiren>

Fizerowanie, a, blm., *czynność cz. Fizerować*. † Fizerunek, nku, lm. nki p. Wizerunek. <Nm. Visirung>

† Fizerunk, u, lm. i p. Wizerunek. × Fizjognom, a, lm. owie p. Fizjognomista. <Gr. fysiognōmōn>

Fizjognomiczny przym. od Fizjognomja: Spozstrzeżenia fizjognomiczne.

Fizjognomika, i, blm., Fizjonomika, Fizjognomistyka, × Fizjonomja, × Fizognomja *nauka o poznawaniu charakteru z fizjognomji, z rysów i układu twarży*. <Gr. fysiognōmia a. fysiognōmia>

Fizjognomista, y, lm. sci, Fizjonomista, × Fizjonomista, × Fizonomista, × Fizjognom, × Fizjonom, × Fizonom *badacz, znawca fizjognomiki; biegły w poznawaniu charakteru człowieka z rysów twarży*. <Fr. physiognomiste>

Fizjognomistyka, i, blm. p. Fizjognomika.

Fizjognomja, i, lm. e, Fizjonomja, × Fizognomja, × Fizonomja I. *wyraz, rysy twarży*: Ujmująca F. Przen.: Rzućmy okiem na fizjognomję moralną poety. Ohm. 2. *przen. cecha charakterystyczna, pozór, wygląd, wyraz, podobieństwo*: Pak papierów, mających fizjognomję asygnat. Krasz. Nadawać biesiadom jak najwytworniejszą fizjognomję. 3. *żart. twarz, policzek, rub. cyferblat*: Dostał po fizjognomji. <p. Fizjognomika>

Fizjograf, a, lm. owie *badacz a. znawca przyrody*. <Now. z Gr. fýsis = przyroda + -grafos = opisujący>

Fizjograficzny przym. od Fizjografja: Pamiętnik F. Badania fizjograficzne.

Fizjografja, i, blm. *opis przyrody, rys stosunków przyrodniczych pewnej okolicy*: F. mineralogiczna, petrograficzna, botaniczna, zoologiczna, geologiczna. <Now. z Gr. fýsis = przyroda + -grafia = opis>

Fizjokracja, i, blm. p. Fizjokratyzm. <Now. z Gr. fýsis = przyroda + -kratia = panowanie>

Fizjokrata, y, lm. ci *twórca a. zwolennik systemu ekonomicznego, uważającego ziemię za jedynę źródło wszelkiego bogactwa*.

Fizjokratyczny przym. od Fizjokratyzm: System F.

Fizjokratyzm, u, blm., Fizjokracja *system gospodarczy fizjokratów*.

Fizjolog, a, lm. dzy a. owie I. lm. I (w wiekach średnich) *książka o właściwościach zwierząt z wykładem moralnym*. 2. a. × Rodotnik *biol. badacz czynności prawidłowych żywego ustroju*. 3. *fil. myśliciel filozofujący nad przyrodą; kosmolog szkoły johannej*. <Gr. fysiologos>

Fizjologicznie przys. od Fizjologiozny.

Fizjologiczny przym. od Fizjologja: Psychologia fizjologiczna. Anatomja fizjologiczna. Instytut fizjologiczno-chemiczny.

Fizjologja, i, blm. I. a. × Rodnictwo, × Rodotnictwo, × Żywnotnictwo, × Żywoznawstwo, × Przyrodnictwo *biol. nauka o czynnościach i objawach życiowych ustroju prawidłowego*. Gram.: F. mowy ludzkiej = *nauka o czysto zewnętrznym stronie wymawiania, o czynnościach fizjologicznych, których wynikiem są brzmienia czyli dźwięki języka ludz-*

kiego, in. antropofonika. 2. fil. nauka o przyrodzie; spekulacja nad naturą; kosmologia filozofów szkoły jońskiejskiej. <Gr. fysiologia>

× Fizonom, a, lm. owie p. Fizjognomista: Fizjonomowie z twarzy a z położenia członków nie tylko obyczaje, ale i myśli czasem człowiecze wiedzą. Górń.

Fizjonomika, i, blm. p. Fizjognomika.

Fizjonomista, y, lm. ści p. Fizjognomista: Jeden F. zle bardzo z twarzy Sokratesa wyczytywał skłonności. Kopez.

Fizjonomja, i, lm. e l. p. Fizjognomja. 2. × p. Fizjognomika. Kopez. <p. Fizjognomja>

Fizjonomograf, u, lm. y, Fizjontyp 1. narzędzie do przedniego schwylenia rysów twarzy. 2. pantograf. <Fizjonomja + Gr. -gráfos = opisujący>

× Fizjontyp, u, lm. y p. Fizjonomograf. <Fizjono(mja)+Gr. týpos=odbitcie, typ>

Fizjoplastyka, i, blm.=Autoplastyka pod 2.

Fizjotypja, i, blm.=Autoplastyka pod 1.

× Fizjognomista, y, lm. ści p. Fizjognomista.

× Fizjognomja, i l. lm. e p. Fizjognomja. 2. blm. p. Fizjognomika. Kopez.

[Fizola, i, lm. e] p. Fasola.

× Fizonom, a, lm. owie p. Fizjognomista.

× Fizonomista, y, lm. ści p. Fizjognomista.

× Fizonomja, i, lm. e p. Fizjognomja.

Fizy, ów, blp. bed. miara żeluzna do oznaczania szerokości i wysokości naczynia. <Nm. Füsse, lm od Fuss = stopa>

† Fizyki p. Fizyczny.

Fizycznie przys. od Fizyczny: F. rozwinięty. Rzecz F. niemożliwa.

Fizyczność, i, blm. rz. od Fizyczny.

Fizyczny, † Fizyki l. a. Fizyczny przym. od Fizyka: Nauki fizyczne (=przyrodnicze). Prawa fizyczne (=prawa natury). Geografja fizyczna (=fizyka kuli ziemskiej, geofizyka). Astronomja fizyczna (=mechanika niebieska). Przyrządy fizyczne (=pomocnicze do badań fizycznych). Wydział fizyczno-matematyczny. Kierunek fizyczno-geograficzny. Nałk. 2. cielesny, materialny: Warunki fizyczne bólu, pamięci. Siła fizyczna. Zwyródnienie fizyczno - umysłowe. Praw.: Osoba fizyczna = jednostka, indywiduum, osobnik. 3. przen. oczywisty, widoczny, absolutny: Fizyczne niepodobieństwo. 4. [F.] (o piecu) zrobiony z cegieł i opalany z pokoju. <Gr. fysikós>

Fizyk, a, lm. cy l. zajmujący ś. fizyką. 2. urzędnik lekarski: F. miejski (=lekarz miejski). 3. [F. a. Pizyk]=a) głupiec, dureń, gamoń: Robić z kogo fizyka (=wystyrchnąć go na dudka). Wpłatał ś. jak F. Prz. (=nie mógł dać sobie rady). Stał jak F. Prz. b) człowiek wykształcony, uczony, mędrzec; mędrak, mędrala: Kiejs pan taki delikatny F., to czemu było prosić ś. na pisarza? Sienk. 4. Rzyk F. (wyrażenie przysłowiowe)= na los szczęścia, na chybil-trafil, co Bóg da. <Gr. fysikós>

Fizyka, i, blm. l. daw. cały obszar nauki o przyrodzie, nauki przyrodnicze. 2. a. !Nieważniotwo nauka o zjawiskach, przy których ciała zachowują swój skład, nauka o energii i jej przeobrażeniach: F. doświadczalna, matematyczna, elementarna, teoretyczna, stosowana. F. kuli ziemskiej (=geofizyka, geografia fizyczna). F. słońca, księżyc, ciał niebieskich, atmosfery, oceanów. F. molekularna, cząsteczkowa (= tłumaczenie własności cił al ruchem i właściwościami najdrobniejszych ich cząstek). 3. fil. część filozofji, traktująca o przy-

rodzie materialnej, filozofja natury, metafizyka przyrody w wielu systematach filozoficznych, kosmologia: F. Arystotelesa, stoików. 4. Racja F.=dowódzenie naciągane, nie mające związku z rzeczą, niedorzeczna przyczyna, bzdurstwo, tere-fere: Racja F., Kaśka butów nie ma. Prz. [Racja F., spała świnia z chliwika]. 5. farb. wodan chlorowej cyny, używany jako bejca. <Gr. fysiké, dom. epistémé=nauka o przyrodzie>

Fizyczny p. Fizyczny: Fizyczne właściwości krajów. Djagnostyka fizyczna (=uczczą rozpoznawać choroby za pomocą metody fizycznej).

Fizykat, u, lm. y zakład sądowo-lekarski; urząd lekarski. <Nm. Physikat>

Fizykochemiczny przym. od Fizykochemja: Zmiany fizykochemiczne.

Fizykochemja, i, blm. chem. nauka o stosunkach pomiędzy fizycznymi a chemicznymi własnościami materji. <Fizyka+Chemja>

Fizykoteologiczny fil. przym. od Fizykoteologia: Dowód F. istnienia Boga.

Fizykoteologia, i, blm. fil. teoria Boga a nauka o Bogu wysnuta z rozważania celowości, ładru celowego we wszechświecie. <Fizyka+Teologia>

× Fizykować, uje, ował fizycznie rozbiierać, rozumować: Posłuchaj, w jakiej materji i jak gruntownie fizykują. L.

× Fizykowanie, a, blm., czynność cz. Fizykować.

× Fizyljer, a, lm. rzy p. Fluzyljer: Wojsko! mówią, że polskie, lecz te fizyljery, sapery, grenadjery i kanonjery: więcej slychać niemieckich tytułów, niżeli narodowych. Mick. <Fr. fusilier, przez usta Nm.>

Fizys nieod. ż. fizjognomja, twarz, rysy twarzy, facjata; powierzchowność, postać: Co to za F. tak mi znana? Krasz. Miał F. doskonale zgodną ze stanowiskiem, jakie zajmował: brzuch porządny, policzki lśniące zdrowiem. Krasz. <Gr. fysis>

Fizerajza, y, lm. y intr. p. Fizerajza.

Fizerować, uje, ował intr. p. Fizerować.

Fizerowanie, a, blm., czynność cz. Fizerować.

Fizka, i, lm. i l. poduszeczka do szpilek. 2. † p. Figa. <p. Figa>

Fjakier, kra, lm. kry a. krowie p. Fjaker.

Fjakerski przym. od Fjaker: Koń F.

Fjaker, a, Fjaker l. lm. y dorozka. 2. lm. owie woźnica uliczny, dorozkarz. <Fr. fiacre>

× Fjala, i, lm. e chem. p. Fjola.

† Fjank, u, lm. i p. Flank. <Włos. fianco>

Fjanska, i, lm. i szaliczek kobiecy z lekkiej tkaniny, zawiązany pod brodą na kokardę. <Zap. z Fr. fiancée=narzeczona>

Fjasko, a, blm. zawód, niepowodzenie, przegrana, rub. kłapa: Będzie z tego F. Świadcstwo ostatecznego fjaska ugody. Zrobić F.=doznać niepowodzenia: Artysta zrobił F. Mając chęć żenić ś. właśnie, takie jak ja zrobił F. Rod. F. w handlu=bankructwo, krach. <Włos. fiasco>

Fjesta, y, im. y sztuka dramatyczna okolicznościowa, dawana na zakończenie widowiska. <Hp. fiesta>

× Fjola, i, lm. e, × Fjala chem. dawna nazwa kolby. <Gr. fiálē>

Fjolet, u, lm. y p. Fijolet.

Fjoletowawo p. Fijoletowawo.

Fjoletowawy p. Fijoletowawy.

Fjoletowo p. Fijoletowo.

Fjoletowy p. Fijoletowy.

Fjolka, i, lm. i l. rurka do przechowywania limfy ospowej. 2. wog. rurka szklana, flaszczyka z długą szyjką.

Fjolek, lka, lm. lki p. **Fijolek**.
[Fjoraja, i, lm. e kwaciarka uliczna. <Włos. fioraja>
Fjord, u, lm. y gie. wążka i długa zatoka na wybrzeżu skalistym podłużnym, t. j. ciągnącym s. wzdłuż gór. <Szwed. fjord>
Fjorytury, ur, bhp. muz. ozdoby, dodatki, rozrabianie dłuższych nut na krótsze oraz dodawanie ich do dłuższych. <Włos. fioritura>
[Fjugać, a, ał] p. Fiugać.
[Flaba, y, lm. y] pysk, papa. <Dnm. flabbe = Nm. Flappe>
[Flabál, a, lm. e] p. Flabera.
[Flabera, y, lm. y, Chlabera, Flabál, Flabof] ten, co trzepie językiem, pyskuje, guchila. <p Flaba>
[Flabot, a, lm. y] p. Flabera: Stul pysk, flaboce, ju są stało.
[Flabotać, a, ał] trzepać językiem, pyskować. <p. Flaba>
[Flabotanie, a, bhm.] czynność cz. Flabotać.
[Flach, u, lm. y] p. [Flek].
Flacha, y, lm. y p. Flaszka: Kozaczek czekał go z nową flachą i dołął kielicha. Moraw. <p. Flaszka>
Flachajza, y, lm. y l. a. Flakajza sztabka, listewka żelazna. 2. dużo rzeźbiarskie. <Nm. Flach-eisen>
Flachcążki, ów, bhp. p. Flachoęgi.
Flachoęgi, ów, bhp. cęgi z płaskimi, przylegającymi do siebie końcami do chwytania. Zdr. **Flachcążki.** <Nm. Flachzange>
Flachpuncyn, a, lm. y piecz. puncyn z płaskim końcem. <Nm. flach = płaski + Puncyn>
Flachsztychel, ohla, lm. ohle piecz. rylec z płaskim końcem do grawerowania płaskich wgłębień <Nm. Flachstichel>
Flaczarka, i, lm. i forma ż. od Flaozarcz. <p. Flak>
Flaczarnia, i, lm. e, Flakarnia miejsce, gdzie gotują i sprzedają flaki.
Flaczarz, a, lm. e, Flakarz ten, co gotuje i sprzedaje flaki. <p. Flak>
Flaczasty p. Flaczysty.
Flaczek, czka, lm. czki p. Flak.
[Flaczka, i, lm. i] p. Flaka.
[Flacznoia, y, lm. e] nazwa obelżywa: Szynekarka F., ja sobie ślacheie. <p. Flak>
Flaczysko, a, lm. a m. i ni. p. Flak: F. obrzydliwe.
Flaczysty, Flaczasty podobny do flaka, flakowaty: F. nos indyka.
[Flada, y, lm. y] placek: Upraszam o pół flady, kotace. <Nm. Fladen>
Flader, dru, lm. dry l. a. Fladrowanie warstwa, żyła w drzewie a. kamieniu, słojuwatość, słój: Pożłoczone marcepany, poźłocisty baran z flady. (W. XVI). 2. (tylko w 1-ym przypadku) kłamca, łgarz, krętacz, oszust, cygan, plotkarz: F. baba, chłopak. 3. w lm. myśl. sraszzydła z piór i kołorowych papierków, używane w celu zatrzymania zwierza w kniei. <Nm. Flader>
1. Fladrować, uje, ował l. a. † Fladrować naloować flady na drzewie, kamieniu, tkaninie, in. słojuwać. 2. rnb. zmyślać, kłamać, łgać, cyganic, kręcić. 3. myśl. polować z fladrami. <Nm. fladern>
2. Fladrować, uje, ował fl. (o żaglu) p. Trzepać. <Nm. flattern>
Fladrowanie, a l. bhm., czynność cz. Fladrować. 2. lm. a p. Flader.

Fladrowato przys. od Fladrowaty.
Fladrowatość, i, bhm. rz. od Fladrowaty.
Fladrowaty pelen fladrow, słojuwaty: Marmur F. Jawor, drzewo farby białej i fladrowatej. Haur.
Fladrowisko, a, lm. a myśl. miejsce obczone fladrami.
Fladrowy przym. od Flader: Stołki hebanowe, fladrowe. Petr. Szafa fladrową robotą urobiona. Bud. B. Fladrowe stoły. Pudł.
[Fladruza, y, lm. e] czeppek odświętny. <Dnm. fladrušeho>
Fladzeolet, u, lm. y muz. p. Flazeolet.
Flafor, u, lm. y l. każda rzecz obwisła, ochlapa, flakowata (np. pierś). 2. galgan, wiecheć, galgan pływający w wodzie. 3. myśl. ucho ogara, in. kłapa. <Nm. Fleckohr>
1. Flaga, i, lm. i l. dżdżyste powietrze, słoń, ochlapawina, szaruga, niepogoda. 2. × i [F.] burza, nawalnica, huragan, deszcz ulewny, deszcz z wiatrem; fala, nurt: Od flagi morskiej okręty bywają miotaue. Otw. Nie było drożyzny, chociaż dwieście statków F. załała. Nar. Przen. F. gniewu. Mick. Gdyby pomoco żyzy ku śmierci były, słuszniebych wielkiej poczytał być wagi żrzeniczne flagi. Gawiań. (= żyzy). Zdr. [Flażekka]. <Nm. Flage>
2. Flaga, i, lm. i chorągiew (szczeg. okrętowa), bandera: F. narodowa. Powywieszać flagi na okręcie, na konsulacie, na domach. <Nm. Flagge>
× Flagielancja, i, bhm. biczowanie s., dyscyplinowanie s. umysłne. <Z Łć. flagellare = biczować>
× Flagielant, a, lm. ci biczownik, dyscyplinujący s. umysłnie; członek sekty biczowników. <Łć. flagellans, 2 pp. flagellantis>
Flagleolet, u, lm. y muz. p. Flazeolet.
Flagkapitan, a, lm. i, Flagman starszy kapitan, mający prawo podnoszenia własnej flagi na statku, któremu rozkazuje. <Nm. Flaggenkapitän>
† Flagma, y, bhm. p. Śluz: F. — powróż na stare. Prz. <p. Flegma>
Flagman, a, lm. i p. Flagkapitan. <Nm. Flaggenmann>
† Flagmistry p. Flegmistry: Żyły szlamowatościami flagmistami ogarnione. Syr. <p. Flegmistry>
× Flagtuch, u, lm. y tkanina, z której robią flagi. <Nm. Flaggentuch>
[Flajcer, a, lm. rzy] p. Felcer.
† Flajtuch, a, lm. y p. Flejtuch: F. w rany kładą. Syr. <Nm. Flaitneh>
Flak, a, lm. i l. a. [Flaka] część. w lm. kiszka, jelio, w lm. wnętrzości zwierzęce wog.; wnętrzości ludzkie, bebeczy: Brzydzi s., jak pies flakiem. Prz. Aż flaki hołą, słuchając takich bredni. Poczciwy z flakami = bardzo poczciwy, poczciwość chodząca: To takie z flakami poczciwe pania^t, żeby w nim na lekarstwo zółci nie znalazł. Bał. 2. w lm. żołdek poczworny u przeżuwających. 3. lek: † F. pepkowy p. Pepkownina. 4. w lm. potrawa z flaków hydłecych: Flaki gotowane, duszone. Flaki garuszkowe (= w oddzielnych naczyaniach przyrządzane). Nudny jak flaki z olejem a. na oleju. Z imbirzem flaki — obiad nie lada-jaki. Prz. 5. × przen. człowiek słaby, miękki, ciwra, niedołęga, fujara, fajula, ciepłe kluski. 6. × przedmiot obwisły, ochlapły. 7. × przen.: Flaki w głowie = siano, zielono, sijołki w głowie. 8. [F. przewrócony] = zaprzumiec, odstępcza, odszczepieniec, renegat, upostata: Przewrócony F. nie nie

wart. 9. garb. odpadki skór wapnionych, używane do fabrykacji kleju. Zdr. Flaczek. Zgr. Flaczysko. <Nm. Fleck>

× Flak, u, lm. i p. l. Blach: Sok ten na twarząz flaki i inne szkaradości spędzi. Sien. <Nm. Fleck>

[Flaka, i, lm. i] p. Flak: Rzytną F. = kiszka odchodowa. Zdr. [Flaczka].

Flakajza, y, lm. y p. Flachajza.

Flakarka, i, lm. i forma ż. od Flakarz.

Flakarnia, i, lm. e p. Flaczarnia.

Flakarz, a, lm. e p. Flaczarz.

× Flakżeć, eje, ał p. Flakowacieć.

Flakon, u, lm. y l. flaszeczka, buteleczka misterna, szczeg. do perfum: W jego pokoju na widoku stał przyrząd szcetek; flakonów, kosmetyków. Krasz. 2. żart. butelka szampa, wina: Na trzeciej maskaradzie przybiecała mi kupić kolację z flakonem. Gdy już F. czuło się. dawał w nosie, szepnął mu w ucho. Zdr. Flakonik. <Fr. flacon>

Flakonik, a, lm. i p. Flakon.

Flakowacenie, a, blm., czynność cz. Flakowacieć.

Flakowacieć, eje, ał, × Flakżeć stawac ś. flakowatym, miękłkim, mięknać; przen. stawac ś. słabym, rozlałym, tracić energję. <p. Flak>

Flakowato przys. od Flakowaty.

Flakowaty podobny do flaka, miękki jak flak, sftaczaly, ochlaply, obwisly: Flakowate zwoje ogona sukni. Orzesz. Mieć ciało flakowate. Przen.: × Styl F.

† Flakowaty pokryty plamami, plamisty, centkowany: Wódka na ułagodzenie flakowatej skóry na licu. Sien.

× Flakowy przym. od Flak, podobny do flaka: × Żołądek F. (omasum) = księgi. Książki flakowe. Bobr. (=część żołądka przetrwujących).

Flamand, u, lm. y malowidło szkoły flamandzkiej: Flamandy! Niech cię nie znam, flamandy! mówić dziwak do siebie, obrazki przy oknie oglądając. Rog. <Fr. Flamand = Flamandczyk>

Flamandczyzna, y, blm. zbiór cech malarstwa szkoły flamandzkiej, niderlandzkiej: Obrazy, mające widocznie pretensję do flamandczyzny, bo gdzieś wyzierała z nich ryba, cytryna, rondel świecący. Krasz.

Flamandzki l. Szkoła flamandzka malarzy = staroholenderska, z drobiazgowością wykończająca obrazy: Na łożu, wystudjowanym z flamandzką ścisłością szczegółów, spoczywał święty. Krasz. 2. Główni flamandzkie = rozetki z materiału, jako przybranie zwyczajnego gyzmsu portjery. 3. × a. × Flamski (o drzwiach) z krat złożony. <Fr. flamand = flamandzki>

Flamin, a, lm. i rodzaj kapłana w starożytnym Rzymie. <Łć. flamen, 2 pp. flaminis>

Flamingo, a, lm. i zool. p. Czerwonak. <Hp. flamingo>

× Flamski p. Flamandzki.

× Flanc, u, lm. e p. Rozsada.

Flanca, y, lm. e l. × roślina. 2. !ogr. p. Rozsada. <Nm. Pflanze>

Flancować, uje, ował, × Flansować l. ogr. sadzić, przesadzać. 2. żart. translokować, przenosić: Nowy nacelnik flancuje urzędników. <Nm. pflanzen>

Flancowanie, a, blm., czynność cz. Flancować.

† Flander, dra, lm. dry p. Flondra.

† Flanderka, i, lm. i p. Flonderka.

† Flandrować, uje, ował p. l. Fladrować.

† Flandrowanie, a, blm., czynność cz. Fladrować.

Flanela, i, lm. e, [Flaner] materja wełniana. Przen.: Niech cię F. ogarnie! (=niech cię djabli wezmą). Zdr. Flanelka. <Fr. flanelle, Włos. flannela>

Flanelka, i, lm. i p. Flanela.

Flanelkowy przym. od Flanelka: Podszewka flanelkowa.

Flanelowy przym. od Flanela: Kaftanik F.

[Flaner, u, lm. y] p. Flanela.

Flank, u, lm. i, Flanka woj. l. bok, strona, skrzydło wojska: Na prawym flanku jam w tej armii pierwszym był grenadierem. Mick. 2. a. † Fjank, † Fijank bocznica, ramię narożnika warowni. <Fr. flane, Włos. fianco>

Flanka, i, lm. l p. Flank: Kazał zmienić front reszcie wojska swego i uderzyć z flanki na wojsko nieprzyjacielskie. Skarb.

Flankier, a, lm. rzy woj. żołnierz z jazdy, wysyłany w rozsypkę przed szwadron. <Fr. flaqueur>

Flankierować, uje, ował l. strzelać przed kolumną idącą do ataku a. z jej boku. 2. włóczyć ś. po ulicy dla znalezienia gacha. 3. [F.] = a) waleśać ś., chodzić z kąta w kąt. b) kłamać, oszukiwać, okpiwać. <Nm. flankiren, z Fr. flanquer>

Flankierowanie, a, blm., czynność cz. Flankierować.

Flankiery, ów, blp. l. działania względem nieprzyjaciela żołnierzy, zwanych flankierami: Posłać na F. Z tromblonem jeździ na F. Mick. 2. szukanie gachów, spotkanie ś. z gachami: Chociaż mężatka, przecież chodzi na F. <p. Flankier>

Flankować, uje, ował woj. l. flankami opatrywać fortecę. 2. nacierać na nieprzyjaciela z boku. <Fr. flanquer>

Flankowanie, a, blm., czynność cz. Flankować. Flankowy przym. od Flank: Ogień F. (=bocowy).

† Flanować, uje, ował włóczyć ś., szastać ś., waleśać ś.: Pasjami lubię po ulicach F. Zap. <Fr. flaner>

† Flanowanie, a, blm., czynność cz. Flanować.

× Flans, u, lm. y p. Rozsada. <p. Flanca>

× Flansować, uje, ował p. Flancować.

× Flansowanie, a, blm., czynność cz. Flansować.

Flansza, y, lm. e p. Kolnierz. <Fr. flanchet>

Flanszowy przym. od Flansza: Rura flanszowa.

Flanszok, a, lm. i drzewce do flagi na statku parowym. <Nm. Flaggenstock>

† Flaster, tru, lm. try p. Plaster.

† Flastr, u, lm. y p. Plaster: Przyłożono F. dla uleczenia rany jego. Bud. <Nm. Pflaster>

Flastrony, on, blp. kraw. nadłożenie waty dla wydatnienia piersi, boków, bioder i ramion. <Fr. plastron>

† Flastrować, uje, ował p. Plastrować: Maścią tą paznogcie czarne F. Syr.

† Flastrowanie, a, blm., czynność cz. Flastrować.

Flastrówka, i, lm. l hut. p. Leżysko.

Flaszka, y, lm. e l. duża flaszka, butelka. 2. gorz. skrzynka blaszana, umieszczona na trójramiennej helce, przytwierdzonej do kadzi. 3. † (u złotników) F. lewna = prasa do ściskania formy. Ślesz. <Nm. Flasehe>

× Flaszany p. Flaszowy.

Flaszczyna, y, lm. y, [Flaszyna] *mała, licha flaszką*: Jedna F. na dwóch, cóż to znaczy?

Flaszczysko, a, lm. a ni. p. **Flaszka**: Wychłat całe F.

Flaszeczka, i, lm. i p. **Flaszka**.

Flaszczkowaty podobny do *flaszeczki*, kształtu *flaszeczki*: Owoc F.

Flaszencug, u, lm. i p. **Krażek**. <Nm. Flaschenzug>

Flaszka, i, lm. i l. *naczynie szklane do płynów, butelka*. 2. przen. *trunek, pijakstwo*: Karty, F. gubią młodzież. Kras. Kto pisze fraszki, trzeba mu flaszki. Prz. 3. bot. p. **Flaszowiec**. Zdr. **Flaszeczka**, [Flaszusia]. Zgr. **Flaszczysko**, **Flacha**. <p. Flasz>

[Flaszkomyj, a, lm. e] pog. *uczeń aptekarski*. <Flaszka+MY>

Flaszkowaty o kształcie *flaszki*, podobny do *flaszki*.

Flaszkwiec, wca, lm. wce bot. p. **Flaszowiec**.

Flaszkowy przym. od **Flaszka**, *butelkowy*.

Flaszdrzew, u, lm. y bot. p. **Flaszowiec**. <Flasz+Drzewo>

Flaszowcowaty bot.: Rośliny flaszowcowate (anonaceae) = *rodzina przyrodzona roślin dwuliściennych*. <p. Flasz>

Flaszowiec, wca, lm. wce, **Flaszdrzew**, **Flaszka**, **Flaszkwiec**, **Drzewo flaszowe**, **Siężyśnia** bot. (anona) *roś. z rodziny flaszowcowatych*.

Flaszowy l. a. × **Flaszany** przym. od **Flaszka**, *butelkowy, ściągany*: Porter F. 2. bot.: *Drzewo flaszowe* p. **Flaszowiec**.

[Flaszusia, i, lm. e] p. **Flaszka**.

[Flaszyna, y, lm. y] p. **Flaszczyna**.

[Flaszynet, u, lm. y muz. p. **Flażeolet**.

Flaterka, i, lm. i l. *blaszka metalowa na głowach i ubraniach kobiecych, chwiejąca ś. przy poruszeniu, cekin*. 2. w lm. a. **Dąterki** gór. *dwie rury, przez które wiech dmie na węgle*. <Z Nm. flattern = bujać, drgać, trzepotać>

× **Flaut**, a, lm. y p. **Flet**.

Flautino nieod. org. *jeden z głosów fletowych organu, wydawanych przez piszczałki kryte*. <Włos flautino>

Flawin, u, blm. farb. *ekstrakt z kory dębu farbiarskiego*.

Flażenie się, a ś., blm., *czynność cz. Flażyc* ś.

[Flażenka, i, lm. i] p. l. **Flaga**.

Flażeolet, u, lm. y, **Flażeolet**, **Flagiolet**, **Flażolet**, [Flaszynet muz. l. *przyton, wysoka nuta naturalna, wydobywana z narzędzi strunowych, przeważnie smyczkowych, podobna do dźwięku fletu a. flecika, in. nuta harmoniczna, alikwota*: F. naturalny, sztuczny, podwójny. Zaświślał lekkim flażeoletem. Kou. 2. *flecik, używany do uczenia ptaków melodji*. 3. *org. głos organu, pochodzący z dwustopowej piszczałki metalowej*. <Fr. flageolet = dost. flecik>

Flażolet, u, lm. y muz. p. **Flażeolet**.

[Flażyc, y, y] l. *padać* (o deszczu ze śniegiem i wiatrem). 2. i † *tracić, marnotrawić, trwonić*. 3. *szczęścić ś., powodzić ś.* Por. **Rozflażyc**.

Flażyc się, y ś., y] ś. *moknąć na sadze, deszczu, szargać ś., przemakać*.

† **Fląder**, dra, lm. dry p. **Flondra**.

Fląderka, i, lm. i p. **Flonderka**.

l. **Flądra**, y, lm. y zool. p. **Flondra**.

2. **Flądra**, y, lm. y l. a. *kobieta niechlujna, flejtuch, szargula*. b) [F.] (o mężczyźnie) *człowiek nieporządny, obszarpany*. 2. [F.] *człowiek rozpustny*,

nieczny (dla płci obojczy); *bezwstydnica, nierządnicą*. Por. **Fląpa**. <Nm. Flunder = gałgan>

[Flądrać się, a ś., a] ś. *chlapać ś., błościć ś.* Por. **Cądrać ś., Sładrać ś.**

Flądrawatość, i, blm. rz. od **Flądrawaty**: *Chciałoby ś. czasem w dyskretniejszym świetle widzieć F. Zaleskiej, porządność Głogowskiego*. Pot. A.

Flądrawaty *nieporządny, niechlujny, flejtuchowaty, brudny*.

[Fląkać, a, a] p. **Frąkać**.

[Fląkanie, a, blm.] *czynność cz. Fląkać*.

[Fląpa, y, lm. y] *flądra*. Por. **Flądra**. <?>

l **Flębolit**, u, lm. y lek. (phlebolithiasis) *kamień w żyłach gnieżdzący ś.* <Now. z Gr. flébs = żyła + lithos = kamień>

× **Flec**, u, lm. e gór. *warstwa kruszcu*. <Nm. Flötz>

Flecht, u, lm. y kosz. *spłot, plecionka podłużna krótką, spotykająca ś. w wyrobie tu i owdzie dla ozdoby*. <Nm. Flechte>

Flechtować, uje, ował kosz. *robić flechty*. <Nm. flechten>

Flechtowanie, a, blm., *czynność cz. Flechtować*.

Flecić, i, il *grać na flecie*: *Niech fleci pacholę*. Uj. <p. Flet>

Flecik, a, lm. i p. **Flet**, *pikulina*: F. *oktawowy (= instrument o najgórniejszych tonach w orkiestrze)*. Ograny jak F. Prz.

Flecikowy przym. od **Flecik**: *Głos F.*

Flecionista, y, lm. ści *grający na flecie*.

Flecionista, i, lm. i forma ż. od **Flecionista**: *Gromady kobiet z flecistkami na czele, z ułicznymi deklamatorami*. Orzesz.

× **Flegarstwo**, a, blm., × **Forlegarstwo** gór. *robienie wydatków na kopalnię, nakład na kopalnię*. <p. Flegować>

Flegma, y, blm. l. lek. p. **Śluz**. 2. przen. *zimna krew, umiarkowanie, obojętność, powolność*: Pan grasz z pasją, a ja z flegmą. 3. *gorz. ciecz wodnista, wydzielająca ś. przy częstotwym skraplaniu par alkoholowych*. Zgr. **Flegmisko**. <Gr. légma>

Flegmatyczka, i, lm. i forma ż. od **Flegmatyk**; × **Flegmiczka**.

Flegmatycznie przys. od **Flegmatyczny**.

Flegmatyczność, i, blm. rz. od **Flegmatyczny**.

Flegmatyczny *powolny, długo namyślający ś., do czynu nieskory, gnusny, leniwy, ospały, ciężki, nieruchawy, rozlazły; obojętny, nie tracący równowagi ducha, o zimnej krwi*: *Człowiek F. Temperament F.* <p. Flegma>

Flegmatyk, a, lm. cy l. † a. † **Charchała**, × **Charkala**, × **Chrachała**, † **Chrapek**, [Char-kacz] *człowiek kaszlący i spluwający wiele*. 2. *człowiek flegmatyczny*. <Gr. flegmatikós>

× **Flegmiczka**, i, lm. i p. **Flegmatyczka**: *Tak była nieśmiałą, że ją ksiądz nazywał siostrą flegmiczką*. Rzew.

× **Flegmic się**, i ś., il ś. *flegmą ś. pokrywał, wydzielać flegmę*: *W chorobach kataralnych błona śluzowa ś. flegmi*.

× **Flegmienie się**, a ś., blm., *czynność cz. Flegmic* ś.

Flegmisko, a, blm. ni. p. **Flegma**: *Narodzi ś. flegmiska plugawego niemado*. Syk.

Flegmistość, i, blm. rz. od **Flegmista**.

Flegmista, † **Flegmista** l. *pełen flegmy; śluzowy*. 2. anat.: † **Gruczołek** F. p. **Gruczołek**.

× Flegować, uje, ował, × Forflegować łożyc koczata na roboty w kopalni. <Z Nm. auflegen = łożyc>

× Flegowanie, a, blm., czynność cz. Flegować. [Flej], a, lm. e] m. p. Flejtuch. <Skrócone z Flejtuch>

[Fleja, i, lm. e] m. i ż. p. Flejtuch.

Fleja, y, lm. e szczot. *penzel z długiego miękiego włosa, używany przez malarzy do rozprowadzania farb.* <Nm. Flethe>

[Flejoer, a, lm. rzy] p. Felcozer.

[Flejoerz, a, lm. e] p. Felcozer.

[Flejcer, a, lm. rzy] p. Felcozer.

[Flejozur, a, lm. owie] p. Felcozer.

Flejtuch, a, lm. y, †Flajtuch 1. lek. *czop, pęczek, zatyczka, zwitek ze skubanki do opatrunku służący, szarpie: Cyrulik mu flejtuch w rany kładł.* Pot. 2. *knót do przeczyszczenia w środku wąskiego otworu* (np. cybucha). 3. *klak do przybijania naboju w strzelbie a. do czyszczenia strzelby: Odnalazłem F. od dwóch strzelców.* Dyg. 4. a. [Flej (w), Fleja, Flufa] (dla płci obojczy) *człowiek nieporządkowy, niechłuj, flądra, śwituch, brudas, plucha.* Zdr. Flejtuszek. Zgr. Flejtuszysko. <Nm. daw. flaien = myć + Nm. Tuch = płótno, szmata>

Flejtuchowatość, i, blm. rz. od Flejtuchowaty. Flejtuchowaty *brudny, niechłujny, nieporządkowy, flutrowaty.*

Flejtuszek, szka, lm. szki 1. p. Flejtuch. 2. apt. daw. *platek płócienny, napójony świeżym sokiem niebiesznika barwierskiego.*

Flejtuszysko, a, lm. a m. i ni. p. Flejtuch.

Flek, a, lm. i. *łata w dachu, parkunie, ścianie, podłodze.* 2. × p. 1. Blach: *Woda tą umywał sobie lice, chociaż pięgi i inszo fleki spędził.* Sien. 3. *szew. warstwa podszwy na obcasie.* <Nm. Fleek>

[Flek, u, lm. i, Flach] 1. *miejsce.* 2. *posada, miejsce.* <Nm. Fleck(en)>

Flekiel, kla, lm. kle, Fleki fortep. *podkładka flanelowa a. sukienka, nasadzona na sztyfi pod przednim końcem klawisza a. pod inną część, ażeby funkcjonując nie stukala.* <Nm. Fleckel>

Fleki, a, lm. e fortep. p. Flekiel.

Flekować, uje, ował *dawać fleki.* <p. Flek>

Flekowanie, a, blm., czynność cz. Flekować.

Fleksja, i, lm. e gram. 1. *właściwość pewnych języków odmieniania zakończeń ich wyrazów.* 2. *zasób form deklinacyjnych i koniugacyjnych.* 3. *część gramatyki o odmianach wyrazów, obejmująca wykład deklinacji i koniugacji, in. odmieniania.* <Łé. flexio>

Fleksura, y, lm. y, *Falda monoklinalna gie. zapadnięcie bez rozerwania warstw, lecz z ich rozciągnięciem.* <Łé. flexura>

Fleksyjny przym. od Fleksja: *Właściwości fleksyjne języka (= odmienniowe). Język F. (= posiadający odmianę imion i słów).* <p. Fleksja>

Flektowany kosz.: *Koszyk F. = ażurowy* (np. do papierów). <Z Nm. flechten = pleść>

Fleren, a, lm. y *rodzaj daw. monety polskiej: F. złoty = dukat. F. srebrny = talar.* W Polsce bito grubszą monetę flereny złote, zwane dukatami, od czasów króla Aleksandra, i flereny srebrne za Zygmunta Starego, nazywane talarami. Lel. Za czasów Zygmunta III liczone 4 flereny srebrne na jeden złoty. Lel. <p. Floren>

Flerenowy przym. od Fleren: *Okres flerenowy.* Lel.

Fleret, u, lm. y p. Floret.

Fleret, u, lm. y p. Floret.

Fleret, u, lm. y p. Floret.

Fleret, u, lm. y p. Floret.

Fleret, u, lm. y p. Floret.

Fleret, u, lm. y p. Floret.

Fleret, u, lm. y p. Floret.

Fleret, u, lm. y p. Floret.

Fleret, u, lm. y p. Floret.

Fleret, u, lm. y p. Floret.

Fleret, u, lm. y p. Floret.

Fleret, u, lm. y p. Floret.

Fleret, u, lm. y p. Floret.

Fleret, u, lm. y p. Floret.

Fleret, u, lm. y p. Floret.

Fleret, u, lm. y p. Floret.

Fleret, u, lm. y p. Floret.

Fleret, u, lm. y p. Floret.

Fleron, u, lm. y *kwiatek, obwódka z kwiatów: Na ostatniej karcie arabeskowy F. na środku.* Wiszn <Fr. fleuron>

× Flerysta, sty, lm. ści, × Florysta 1. *znawca, amator kwiatów.* 2. *handlujący kwiatami.* 3. *robiący sztuczne kwiaty.* <Fr. fleuriste>

× Flerystka, i, lm. i forma ż. od Flerysta.

Fleserpatron, a, lm. y *posz. przyrząd do zło-bienia otworów w luźne na patrony.* <Nm. Fläserpatron>

Flesza, y, lm. e *woj. p. Strzałozan.* <Fr. flèche>

[Fleszerski] *rzeźniczy: F. nóż.* <Nm. Fleischer = rzeźnik>

Flet, u, lm. y, daw. Fletnia, × Flaut, Fletrowers, Flotrowers, × Fletrowers 1. *muz. dęte, najczęściej drewniane narzędzie muzyczne, w kształcie łaski wydrążonej, przykładające ś. do ust woprzek, brzmieniem do fujarki podobne.* 2. *org.;* F. *szwajcarski = jeden z głosów organu, pochodzący z osmion-stopowej piszczałki metalowej.* F. *major i F. minor = jeden z głosów fletowych organu, wydawanych przez piszczałki kryte.* Zdr. Flekik. <Nm. Flöte (ze Str. flahute), Włos. flauto i Fr. flûte traversière>

[Fletka, i, lm. i] p. Flitka. <Nm. [flote]>

Fletnia, i, lm. e 1. p. Flot. Gram na harfie, lub na fletni dmucham. Zabł. F. ze siedmiu piszczałek złożona. Bobr. *Ucieszna fletni moja, niebios darze złoty, ty folgę sercu czynisz, ty koiż kłopoty. Nar. Swośmy głowy spali prochem, a dumając na swych fletniach o śmierci, gorzko narzekali. Gawiń. Na biesiadach starzy przodków sławne dzieje przy granu na fletniach śpiewali. Warg. 2. org. jeden z głosów fletowych organów.* 3. †anat.: F. *płucowa p. Tchawica.* Ryzsk. <p. Flet>

Fletniarz, a, lm. e p. Fletnista: *Weszyły karły i karlice, czarni rzeźnicy i lidyjscy fletniarze. Krasin. Żeby ś. nie nudzić, trzymał fletniarzy. Krasin.*

† Fletniczek, czka, lm. czki *mała fletnia: Fletniczeki piszczał, a puzany bęczą. Rej.*

× Fletniczy przym. od Fletnia: *Odgłos F.*

Fletnista, y, lm. ści, Fletniarz *grający na fletni.*

Fletny p. Fletowy: *Organki fletne.* Bobr.

Fletowy, Fletny przym. od Flet: *Głosy brzegówek wpadały w kwak kaczego stada jasne, fletowe, wysokie. Kon. Katarynka fletowa.*

× Fletrowers, u, lm. y p. Flet. <Fr. flûte traversière dosk. = flet poprzeczny>

Fletrowers, u, lm. y p. Flet.

Fletrowersista, y, lm. ści *grający na fletrowersie.* Krasz.

† Flekowy anat.: *Kość flekowa = kość biodrowa* (os ileum). <Fr. flane = bok>

× Flibot, u, lm. y *dwumasztowy okręt z okrągłą tylną częścią.* <Ang. flyboat, Hl. vlieboot>

Flibustjer, a, lm. rzy a. owie, × Filibustjer *awanturnik morski, rozbójnik morski, korsarz, pirata.* <Fr. filibustier>

Filibustjerski przym. od Flibustjer: *Wyprawa filibustjerska.*

Flicpenzel, zła, lm. zle *pendzel do wygładzania w malowidle farb olejnych.* <Nm. Flitschpinsel>

† Flidra, y, lm. y *rodzaj tkaniny: Od półgiermacza flidra podszytego groszy 15. Taksa krakowska z 1573 r.*

Fligiel, gla, lm. gle 1. *ramię, podkładka, listewka przy ścianie do położenia półki.* 2. *pół okna, skrzydło, kwatery okna.* 3. *w lm. tkac. drewniane*

ś. metalowe kołeczki, do których przymocowane są sznurki, przytrzymujące szafi. <Nm. Flügel>

Fligiel-adjutant, a, lm. oficer na służbie adjutanta przy pułkowym. <Nm. Flügeladjutant>

× **Fligielman**, a, lm. i woj. żołnierz, zwykle najwyższego wzrostu, idący z brzęgu oddziału: Wychodził ze skrzydła tak zwany F., artysta od hand-gryfów, który je wykonywał wobec bataljonu. Górs. <Nm. Flügelmann>

[Fligować, uje, ował] latać. <Nm. fliegen>

[Fligowanie, a, b] czynność cz. Fligować.

× Flikować, uje, ował latać. <Nm. fliegen>

× Flikowanie, a, b] czynność cz. Flikować.

[Flinciozka, i, lm. i] p. Flinta.

[Flincisko, a, lm. a] p. Flinta.

[Flinczek, czka, lm. czki] placuszek. Por. Flindze. <Nm. Flinse>

[Flinczyszcze, a, lm. a] p. Flinta.

[Flindze, ów, bip.] placuszki w kształcie kółeczek. Por. Flinczek. <Nm. Flinse>

† Flink, u, lm. i brzęk, dźwięk: W szyszak około głowy brzęczą flinki częste. Koch. A. <Dżw. >

Flinta, y, lm. y l. fuzja myśliwska, strzelba, skatłowka: Dobra F. nie na jednego ptaka. Prz. Ozekaj, lisie, pójdę po flintę. Prz. 2. × i [F.] muszkiel, karabin, rusznica: F. z bagnetem. Papr. Kto nie jest generałem, może flintę dźwigać, nieprzyjaciół ścigać. Dm. Szekdówny, jak Żyd do flintę. Prz. Zdr. [Flinciozka]. Zgr. [Flincisko, Flinczyszcze]. <Nm. Flinte>

Flintglas, u, lm. y gutunek szkła, zawierający ołów, używany na wyrob soczewek, szkło ołowiane. <Ang. flintglass>

× **Flintownik**, a, lm. cy strzelec, karabiniar, muszkieter. <p. Flinta>

Flintowy przym. od Flinta: Łoże flintowe = kolba.

Flintpas, a, lm. y pas od flinty, bandolet od strzelby. <Nm. Flinte = flintu + Pas>

[Flintpas, u, lm. y] pozwolenie na strzelbę. <Nm. Flintenpass>

Flip, u, b]m. napój z wódki, piwa i cukru. <Ang. flip>

Flirt, u, b]m., Flirtacja, Flirtaż zabawianie osób innej płci z odzieniem erotycznym, kokietowanie dla zabawy; lekceważenie sromotności, nie dochodzące wszakże do występku: Zaczyna od flirtu, kokieteryją gra nieustannie, szuka wrażeń, jedno dla drugich porzucając. Nie cierpi kobiet! Dobryś sobie. To F. pierwszej próby. Es. <Ang. flirt>

Flirtacja, i, b]m. p. Flirt. Prus. <p. Flirt>

Flirtaż, u, b]m. p. Flirt: Przyjacieli wpadli na trop osobliwego flirtażu, przez pośrednictwo architektury i publicystyki. Orzesz. <Niby Fr. flirtage>

Flirtować, uje, ował uprawiać, praktykować flirt. <Ang. to flirt>

Flirtowanie, a, b]m., czynność cz. Flirtować.

Flirtowy przym. od Flirt: Epidemja flirtowa. Kunszt F.

1. Flis l. a, lm. owie = a) a. Flisak, † Flisnik najtek rzeczny, szkatułek, oryl: Zmokłem jak F. = co do nitki, jakby mię kto z wody wyciągnął. b) † żeglarz, marynarz: Marynarz a. F. po naszymu. Kłok. c) przen. ten, co ś. spóźnia, późno przychodzi: Przybysz flisie, póki na misie. Prz. 2. u, lm. y = a) a. [Flisy] orylka, stan flisacki, flisostwo: Pójść na F. Bawić ś. flisem. A. ś. gospodarstwa, a. imię flisu. Pot. F. to jest spuszczenie statków Wisłą i inszemi rzekami. Klón. Bo kiedy już F.

zasmakuje komu, już ś. na wiosnę nie zostoi w domu. Klón. Początkowo lud ten chodził na flisy z tratwą po Wiśle i jej dopływach. b) *splaw*, handel wodny, fryjor: Słoniny na F. mają opatrować wtenczas najwięcej. Gost. Kiedy rok tańszy, tedy więcej i wieprzów i świni na to chować, aby tego naprzyczynić dla flisa. Gost. c) † żegluga, podróż morsku: Ochobyś ś. potkała z Parysem, pewnieby cię kradzionym nie uwoził flisem. Pot. <Nm. Flösse>

2. Flis, u, lm. y p. Fliza.

Fliza, y, lm. y p. Fliza.

Flisacki, Flisaczy przym. od Flisak, flisowski, orylski: Świat F. Po flisacku = sposobem flisackim, jak u flisów.

Flisactwo, a, b]m., Flisostwo, Flisówka stan flisacki, zajęcie flisaka, życie flisackie, orylka, flis: F. to nie wojna, ani podróż podbiegunowa Kasz

Flisaczka, i, lm. i l. forma ż. od Flisak. 2. żona flisaka.

Flisaczy p. Flisaki: Flisacza działwa (= flisacy).

Flisak, a l. lm. cy p. Flis. 2. [F. a. Jeslotr, Włóczek] b]m. taniec weselny. <p. Flis>

Flisakować, uje, ował być flisakiem, jeździć jako flisak: Tyle razy, ile miał lat, flisakował do Gdańska. Byk.

Flisakowanie, a, b]m., czynność cz. Flisakować.

Flisarski p. Flisowski: Mówiąc językiem flisarskim. Pol.

Flisi p. Flisowski: Wśród szumu sali, wśród flisich gwarów rzędem stanęły polskie wiciny Syrok.

Flisostwo, a, b]m. p. Flisactwo: Mówił Cezar rybitwie: jać to sprawię, że cię z flisostwa wybawię. Bardz.

Flisować, uje, ował być flisem, jeździć jako flis; spuszczać, splawiać wodę zboże i drzewo: Do Gdańska ze zbożem F. Star.

Flisowanie, a, b]m., czynność cz. Flisować.

Flisowski, Flisarski, Flisi, Flisowy przym. od Flis, flisacki, orylski: Jarzyna flisowska = pęczak, kasza jęczmienna, suto okraszona słoniną i skwar-kami. Nabożeństwo flisowskie = przeklinanie. Po flisowsku, † Flisowskie przys. = jak flis, po flisacku. † Flisowskie p. Flisowski.

Flisowy p. Flisowski: Wszystka myśl flisowa na Wiśle pływa. Klón.

Flisówka, i, b]m. l. p. Flisactwo. 2. drzewo splawiane.

Flisz, u, lm. e gieol. nazwa szwajcarskich osadów eocenicnych w Alpach. <Nm. Flysch>

† Flisnik, a, lm. cy p. Flis: Sternik flisnikom kazał przybić do lądu. Petr. <p. Flis>

[Flita, y, lm. y, Flóta] naczynie do mleka, misa do jedzenia dla czeladzi. <Nm. [flot(e)]>

Fliterka, i, lm. i celin gumowy (jak pieczętka gumowa do kajetów). <Nm. Flitter>

[Flitka, i, lm. i, Flotka] l. naczynie do mleka; szaftek, np. do pomoy. 2. fujarka. <Nm. [flote]>

Fliz, u, lm. y p. Fliza.

Fliza, y, lm. y l. a. Flisa, Flis, Fliz płyta kamienna, tafla. 2. druk. kamień płaski, na którym rozcierają farbę drukarską. <Nm. Fliese>

† Flizanka, i, lm. i i [Flizanka] p. Flizanka.

Flobert, u, lm. y, Flower mala fuzja, z której zwykle strzelają do celu i do puszczków. <Od nazwiska wynalazcy Fr. Flaubert>

[Floczek, czka, lm. czki] rzeź. kijek do rozdymania cielęciny, wątroby. <Nm. Flöck>

Flogiston, u, blm., × **Flogistyk** chem. w dawnej chemii przypuszczalna materia, której własnościami objaśniano zjawiska palenia. <Gr. flogistón = palne, spalone>

× **Flogistyczny** zdolny do palenia, zapalny, palny. **Flogistyk** 1. a, lm. cy zwolewnik nauki o flogistonie. 2. × u, blm. p. **Flogiston**.

× **Flogochemja**, i, blm. chem. nauka o zjawiskach palenia. <Now. z Gr. fλόx, 2 pp. flogós = płomień + Chemja>

Flok, a, lm. i powr. jeden z kółków osadzanych w otwory rekiebretu, na które zakłada ś. meškami szpagat przy suszeniu. <Nm. Pfloek>

Floks, u, lm. y bot. p. **Płomyk**. <Gr. fλόx = płomień>

Floksyna, y, blm. rodzaj farby czerwonej.

† **Flonder**, dra, lm. dry p. **Flondra**.

Flonderka, i, lm. i, **Fländerka**, † **Flanderka**, [**Platenta**] zool. (platessa flesus) ryba bezcierniowca, gardłopłetwa, flondrowata.

Flondra, y, lm. y, **Flądra** 1. p. **Flura**. 2. a. † **Flander**, † **Flader**, † **Flonder**, [**Flunder**] zool. (pleuronectes platessa) ryba oścista, bezcierniowca, gardłopłetwa, z rodziny bokophyów. <Nm. Flander, Flonder, Flunder>

Flondrowaty zool.: Ryby flondrowate = rodzina ryb.

Flor, u, blm. 1. [F.] kir, żaloba: Około czarny F. wisieć będzie. 2. ręk. specjalna przędza do szycia rękawiczek. <Nm. Flor>

Flora, y, blm. ogół wszystkich a. pewnych gatunków roślin kuli ziemskiej a. jakiegokolwiek jej okolicy: Królestwo flory. F. polska, lekarska. <Łć. Flora = bogini kwiatów, roślinności>

1. † **Flora**, y, lm. y krepca, gaza. <Nm. Flor>

2. † **Flora**, y, lm. y p. **Flura**: Włóczęgą ś. by flory. Jeżów. <p. Flura>

Florans, u, blm. rodzaj lekkiej materji jedwabnej: F. pojedynczy, podwójny. <Fr. florence, od nazwy miasta Włos. Florencji>

Floransowy przym. od **Florans**: Żona jego w sukni floransowej. Krasz.

[**Florek**, rku, blm.] p. **Chłorek**. <Sld. do imienia Florek>

Floren, a, lm. y, **Floryn** złoty pieniądz różnej wartości, dukat: F. austrijski = złoty reński, reński, gulden = 4 złp. <Sr. Łć. florenus, od herbu miasta Florencji, wyobrażającego kwiat>

Florencki: Szkoła florencka = sławni malarze i rzeźbiarze XIII wieku w Florencji z właściwymi sobie sposobami wykonywania dzieł sztuki. <Od Łć. nazwy miasta Florentia>

[**Florencyna**, y, lm. y] jakas roślina mityczna. <Z Łć. flos, 2 pp. floris = kwiat>

Florenowy wartości florena, reńskowy. <p. Floren>

Florentyński f. fecht.: Pchnięcie florentyńskie = pchnięcie, zadane po odchyleniu ś. przed pchnięciem przeciwnika, wymierzone w bok jego. 2. zool.: Golań F. p. **Golań**. <Toż, co Florencki>

Flores, u, lm. y część. w lm. figiel rysunkowy, figlas, zawily deseń, ozdoba w kształcie gałązki z liśćmi i kwiatami, w lm. esy-floresy: Floresy jako ozdoba architektoniczna = kwiecianka. <Łć. flores = kwiaty>

Floresować, uje, ował, † **Florysować**, † **Floryzować** floresami ozdabiać, upstrzyż kwiecisto, wzorzysto.

Floresowanie, a, blm., czynność cz. **Floresować**. 1. **Floret**, u, lm. y, **Fleret** rodzaj szpady do fechtunku. <Fr. fleuret>

2. **Floret**, u, lm. y przędza jedwabników, którą rozpoczynają budowę kokonów, gatunek jedwabiu swowego. <Fr. fleuret>

Floreza, y, lm. y obszyć, plisa dla przybrania u dotu sukni damskiej; takaz plisa krepowa u sukni żalobnej. <Fr. pleureuses lm.>

[**Florjanka**, i, blm.] kasa ubezpieczeń od ognia. <Od imienia św. Florjana, patrona od pożarów>

[**Florkowy**] przym. od **Florek**, chlorkowy.

† **Florowaty** podobny do flory (= krepy): Materja florowata.

Florykultura, y, lm. y hodowla, uprawa kwiatów: F. doszła do doskonałości zbierania na jednym pęczku bukietu różnokolorowych listków. Jeż. <Now. z Łć. flos, 2 pp. floris = kwiat + cultura = hodowla>

× **Florylegjum**, w lp. nieod., lm. a, ów wybór najpiękniejszych miejsc z pisarzów, antologia. <Łć. florilegium>

× **Florymanja**, i, blm. manja, pasja, słabość do kwiatów. <Now. z Łć. flos, 2 pp. floris = kwiat + Gr. mania = manja>

Floryn, a, lm. y p. **Floren**.

† **Florysować**, uje, ował p. **Floresować**: Atlas florysowany. Kalie.

† **Florysowanie**, a, blm., czynność cz. **Florysować**.

Florysta, y, lm. ści 1. uczony badacz roślinności, botanik. 2. × p. **Flyrysta**. <Fr. fleuriste>

× **Florystka**, i, lm. i forma ż. od **Florysta**.

Florystyczny przym. od **Florysta**: Wrażenia florystyczne z wycieczki.

† **Floryzować**, uje, ował p. **Floresować**: Srebrem pisać i F. Haur.

† **Floryzowanie**, a 1. blm., czynność cz. **Floryzować**. 2. lm. a kwiaty rysowane, floresy: Wyrzył na drzwiach cherubiny i osoby palm i insze floryzowania bardzo wydające ś. Leop. <p. Flores>

Floryzowany 1. † im. od **Floryzować**: Srebro gęsto złotem floryzowane. Pilch. 2. druk. ozdoby: Ozionki floryzowane.

Floryzyna, y, blm. chem. gorzka substancja krystaliczna z rzędu alkaloidów, otrzymywana z kory korzeni drzew owocowych. <Now. z Łć. flos, 2 pp. floris = kwiat>

Flos, u, lm. y hut. p. **Spiły**.

Flota, y, lm. y 1. zbiór okrętów, szczeg. wojennych, marynarka: Dowodzić flotą. Wystawić flotę. 2. żart. pieniądże: Wybornie, że ojciec przyjechał, F. napłynię. Biedny w gorzkim położeniu: ojciec jego ś. ożenił, F. stamtąd już nie dopływa. Krasin. Puszczając flotę = marnować pieniądże. <Włos. flotta, Fr. flotte>

Flotowers, u, lm. y p. **Flet**. <Fr. flûte traversée dost. = flet poprzeczny>

Flotyła, i, lm. e mała flota, z kilku okrętów a. statków złożona. <Fr. flotille>

Flower, u, lm. y p. **Flobert**.

[**Flóta**, y, lm. y] p. **Flita**. <Nm. [flote]>

× **Fluatacja**, i, blm. powlekanie kamieni metalami. <Z Fr. fluat = sól z kwasu fluorowego, połączonego z jakąś zasadą>

Fluatawać, uje, ował nasycać gorącym olejem: F. pinakle z ciosu.

Fluatawanie, a, blm., czynność cz. **Fluatawać**.

Fludrybus, a, lm. y teatr. młody i zdolny człowiek, ale hulaka, któremu nie można powierzać ról, najczęściej chórzysta. <Z Nm. fludern = bujać, latać>

[**Flufa**, y, lm. y] p. **Flejtuch**.

Fluid, u, lm. y *plyn*, *ciecz*: F. magnetyczny. Przen.: Tajniki i barwy fluidów zyciowych. <Łé. fluidum ni. dosł. = ciekłe, płynne>

Fluidrachma, y, lm. y *waga aptekarska* = $\frac{1}{2}$ fluiduncji. <Fluid + Drachma>

Fluidskrupuł, a, lm. y *waga aptekarska* = $\frac{1}{4}$ fluidrachmy. <Fluid + Skrupuł>

Fluiduncja, i, lm. e *waga aptekarska* = $\frac{1}{16}$ kilogramu. <Fluid + Uncja>

[**Fluk**, a, lm. i] l. pog. Niemiec. 2. *malec, niedorostek, smarłacz*. Por. **Farflukter**. <Z Nm. Fluch dosł. = przekleństwo>

Fluks, u a. a, lm. y l. † = f. a. † **Flus** wszystkie jednego koloru idące po sobie karty, skwens: Nuż jakie dziś gry nastąpi, z których płynie koszt nie mały: dziwne fluksy, turny, rusze. Rej. 2. a. † **Flus** lek. = a) (według pojęć dawnych) *napiwu nieprawidłowy soków do pewnej części ustroju*: Wino z jabłek granatowych kwaśnych skuteczne jest przeciw pływaniu wewnętrznemu po członkach, to jest fluksom. Slesz. F. w szczegól, gdy wszystkie zęby po jednej stronie bolą. Perz. (= *fluksja*). Przygody pijanych: podagra, F., sejatyka. Rej. Reuma, to jest niezły, która jest matką wszystkich niemocy, zwłaszcza fluksów. And. z Kobyl. b) *cieczenie ustawne*: Ryma i sapka jest fluksów ściekanie. Troc. F. ust = *ślinienie, ślinotok*. F. hemoroidalny = *krwawnice*. F. miesięczny = *miesiączka*. 3. *cieczenie rzeki, odmoga*: Dunaj siedmiu fluksami w Czarne morze wpada. 4. † *pęd (wody)*: Ocean o skopuły roztrąca okręty, na które kiedy już niewstrzymanym flukssem wpadają. Pot. II. [F.] = i. *ciecz, plyn*. 2. *choroba bydlęca*: Mieć fluksa (o ludziach) = *być porwaczym, nagłym, bez zastanowienia*. Por. **Flus**. <Łé. fluxus>

Fluksja, i, lm. e l. *ból wszystkich zębów z jednej strony, połączony ze spuchnięciem twarzy i dziąsel*. 2. × *ból gośćcowy* (rheumatologia). <Łé. fluxio dosł. = płynienie, cieczenie>

† **Fluksowaty** lek. *ciekący, ściekający, sączący, wrzedziący*: Dziury fluksowate na nogach = *wrzody gołeniowe* (ulcera cruris). <p. Fluks>

× **Flukt**, u, lm. y a. a *balwan, fala, wał, wirt*: Rozbijałe flukta. Kras. <Łé. fluctus>

[**Flukterować**, uje, ował] p. **Fluktować**.

[**Flukterowanie**, a, blm.] czynność cz. **Flukterować**.

[**Fluktować**, uje, ował, **Flukterować**] *przeklinać*. Por. **Farflukter**. <Z Nm. fluchen = kłąć>

[**Fluktowanie**, a, blm.] czynność cz. **Fluktować**.

Fluktuacja, i, lm. e l. *chwianie ś., wahanie ś., zmienność, chwiejność, niepewność, niestałość*: Fluktuacje na rynku pieniężnym. 2. lek. *chłobotanie*. <Łé. fluctuatio>

[**Flunder**, dra, lm. dry] p. **Flondra**.

Fluorkrzemowodny chem. przym. od **Fluorkrzemowodoru**: Kwas F. p. **Fluorkrzemowodor**.

Fluorkrzemowodor, oru, blm. chem. p. **Fluorkrzemowodor**. <Łé. fluo = ciekły, plynę + Krzem + Wodór>

Fluor, u, blm. chem. *pierwiastek z gromady chlorowców*, Fl. <Łé. fluor dosł. = ciecz, plyn>

Fluorek, rku, lm. rki chem. l. *związek fluoru z czynnikami, jeżeli fluor jest częścią bardziej elektryczną związku*. 2. (w Galicji) F. wodu p. **Fluorowodor**.

Fluoresceina, y, blm., **Rezorcynftaleina** chem. *faleina rezorcynowa, ciało głośne przez wspaniałą fluorescencję słabych jego rozтворów w rozcieńczonym amonjaku, substancja krystaliczna barwy ce-*

glastej, $C_6H_4(CO)(C_6H_5OH)_2O$. <Z Fluorescencja>

Fluorescencja, i, blm. fiz. *własność pewnych ciał, wystawionych na działanie światła, polegająca na wysyłaniu światła o barwie różnej od światła padającego i od samych ciał*. <Fr. fluorescence, Nm. Fluorescenz, p. Fluor>

Fluorescyjny *powstający przez fluorescencję*: Barwy fluorescyjne.

Fluoroapatyt, u, lm. y min. p. **Apatyt**. <Fluor + Apatyt>

Fluorkrzemian, u, lm. y chem. *sól fluorokrzemowodoru*. <Fluor + Krzemian>

Fluorkrzemowodny chem. przym. od **Fluorkrzemowodoru**: Kwas F. p. **Fluorkrzemowodor**.

Fluorkrzemowodor, oru, blm., **Fluorkrzemowodor**, kwas **fluorkrzemowodny**, kwas **fluorkrzemowodny** chem. *związek fluoru z krzemem i wodorem*, H_2SiF_6 . <Fluor + Krzem + Wodór>

Fluorowodny chem. przym. od **Fluorowodoru**: Kwas F. p. **Fluorowodor**. <Fluor + Wodór>

Fluorowodowy (w Galicji) chem.: Kwas F. p. **Fluorowodor**.

Fluorowodor, oru, blm., **Fluowodor**, kwas **fluorowodny**, kwas **fluowodny**, (w Galicji) **Fluorek wodu**, a. kwas **fluorowodowy**, † **Kwas fluszpatowy** *związek fluoru z wodorem*, HFl. <Fluor + Wodór>

Fluoryczny min.: † **Szpat F. p. Fluoryt**.

Fluoryt, u, lm. y, **Fluspat**, † **Szpat fluoryczny** min. *fluorek wapnia, tworzący kryształy równościowe a. agregaty gruboziarniste i precikowate, najrozmaiciej zabarwione, w Anglii obracane na ozdoby i sprzęty, a w starożytności prawdopodobnie na tak zwane wazy murrhina*. Odmiany: a) **Chlorofan**, *fosforyzujący przez ogrzewanie*; b) **Flusztajn**, *zbity, używany jako topnik w robotach metalurgicznych, do otrzymywania fluorowodoru i rytowania na szkle*. <Now. z Łé. fluor = plyn, ciecz>

Fluoryzować, uje, ował *okazywać własności fluorescencji*: Ciała fluoryzujące = *ciała mające własność świecenia, gdy są na działanie światła wystawione*. <p. Fluorescencja>

Fluoryzowanie, a, blm., *czynność cz.* **Fluoryzować**.

Fluowodny chem. przym. od **Fluowodoru**: Kwas F. p. **Fluowodor**. <Fluor + Wodór>

Fluowodor, oru, blm. p. **Fluowodor**.

[**Flura**, y, lm. y] l. a. † **Flora kobieta niechujna, flondra, plucha, szaryta**. 2. i † **rozpustnica, nierządnicca, ladacznica**: Jak F. chodzi. Gorzka wolność młodzieńska 1680. <Zap. Nm. [flir. flörr]>

Flus, u, lm. y l. *gra w karty, straszak*. 2. † p. **Fluks**: Flusy, które w oczy spadają i cieką. Syr. 3. [F.] = a) *osad gęsty na dnie, lagier*. b) *skrofuly*. 4. × hut. p. **Roztop**. Por. **Fluks**. <Nm. Fluss>

[**Flusowity**] *skrofuliczny*.

Fluspat, u, lm. y min. p. **Fluoryt**. <Nm. Flusspath>

Flustować, uje, ował *ciągnąć kamień plynem odpowiednio przyrządzonym, aby twarżniał*: Nagrobek z płyty ciosowej flustowanej. <Z Nm. Fluss = spław, kruszec roztopiony>

Flustowanie, a, blm., *czynność cz.* **Flustować**. † **Fluszpatowy** chem.: Kwas F. p. **Fluorowodor**. **Flusztajn**, u, lm. y min. p. **Fluoryt**. <Nm. Flussstein>

Floch, u, lm. y zł. *pastwisko*. <?>

× **Fochować, uje, ował** **1.** pobudzać do fochów, *jużryć kogo, gniewać, podburzać*. **2.** *fochy robić, dąsać ś., gniewać ś.:* Dla rany ś. nie bić, dla choroby nie pić, dla dworszczyzny nie F. — chłopca nieśmiałego. Prz. <Nm. fachen = dąć, nadymać, rozdmuchiwać>

× **Fochowanie, a**, blm., czynność cz. **Fochować**.
× **Fochowaty skłonny do fochów, grymasny, gniewliwy.**

† **Fochowny skłonny do figłów, figlarny, filuterny, żartobliwy.**

Fochy, ów, blp. **1.** *gniewny, rzucanie ś., dąsy, grymasy, fanaberje, kaprysy, czeze groźby:* F. stroić. Wyleciał z pogroźkami, ale ja mniej dbam o te F. Boh. **2.** † *figle, sztuki:* F. czynić w tańcu. Troc. Będziesz ś. wprawował przy mnie w gospodarstwo, odrzuciwszy to F. i twoje figlarstwo. Zwr. M. **3.** † *załoty, umizgi, rozpusta, swawola:* Wszeteczniczo! darmo ś. musisz z takimi oń fochy. Pot. Zdr. † **Foszki.** <Z Nm. fachen = dąć, nadymać, rozdmuchiwać>

[**Focioty, ów**, blp.] *męty, nieczystość w płynie.* <Zap. Łć. faeces lm. = męty>

Foczmajster, tra, lm. **trowie, Foczmejster** *zawołowca okręgowy lasów rządowych, leśniczy okręgowy (zwykle oficer straży leśnej)* <Nm. Forstmeister>

[**Foczman, a**, lm. i] p. **Forszpan.**

Foczmejster, tra, lm. **trowie** p. **Foczmajster.**

[**Foczpan, a**, lm. i] p. **Forszpan.**

Foozy, Fokowy przym. od **Foka:** Paltot z foczej skóry. Prus. <p. Foka>

† **Foder, dra**, lm. **dry** *miara objętości:* F. gdański zawiera cztery oksefty. <Nm. Foder a. Fuder>

Fodersbret, u, lm. **y, Karnes mały fortep.** *listwa otwierana u spodu klawiatury, przypadająca na końcu klawiszy.* <Nm. Vorsetzbrett>

[**Fodrakować, uje, ował**] p. **Fotografować.**

[**Fodrakowanie, a**, blm.] czynność cz. **Fodrakować.**

[**Fodrować, uje, ował**] p. **Fedrować.** <Nm. fo(r)dern = żądać>

[**Fodrowanie, a**, blm.] czynność cz. **Fodrować.**

† **Fodrum** nieod. *żywność i furaz, wybierane po wszach dla dworu królewskiego.* <Śr. Łć. fodrum>

× **Fodyna, y**, lm. **y** **gór. kopalnia.** <Łć. fodina>

Fogiel, gla, lm. **gle** *pusz. przyrząd, obracający bęben.* <Nm. Vogel = ptak>

[**Fogzał, u**, lm. **y**] p. **Foksał.**

× **Fohista, sty**, lm. **ści** *wyznawca foizmu.* <Ohiń. i Japoń. Fo = nazwa Buddy>

× **Foizm, u**, blm. *część oddawana bogu Fo.* <p. Fohista>

Foje nieod. *sala anraktowa w teatrze.* <Fr. foyer>

[**Fojna, y**, lm. **y**] p. **Choina.**

[**Fojt-**] p. **Wójt-**: **Fojt pacholezy** = starszy *nał pacholkami.* <p. Wójt>

Foka, i, lm. **i**, **Ciełę** *morskie zool. (phoca) zwierzę plewonogie bez zewnątrznożnego ucha, z krótkimi kłami.* <Łć. phoca, z Gr. fókē>

Fokowaty *podobny do foki;* lek.: **Potwór F.** (phocomelus) = *plód mający kończyny dolne zrosłe zupełnie.*

Fokowy p. **Foozy:** **Kołnierz F.**

[**Foks, a**, lm. **y**] p. **Fuks.**

Foksał, u, lm. **e** **1.** × **a.** × **Wokshał** *miejsce zabaw za miastem; zabawa wieczorna w ogrodzie.* **2.** [F. a. **Fogzał, Wogzał, Wagzał**] *dworzec kolejowy,*

banhof. <Ang. Vauxhall = nazwa wsi pod Londynem (dziś części Londynu), gdzie istniał dawniej ogródek zamiejski>

Foksałowy przym. od **Foksał:** **Foksałowe** *zabawy.* Niem.

Fokus, u, lm. **y** *sztuka czarodziejska, magiczna.*

Fola, i, lm. **e** **1.** *sieć ze szpagatu na jesiotry.* **2.** *bud. skrzynka do gaszenia wapna.* **3.** *hut. skrzynia do przepłukiwania rud, gracownia.* **4.** *mul. próżnia wewnątrz murującej ś. ściany, którą ś. wypełnia kawałkami cegieł.* **5.** *węgl. próżnia w mielerzu, powstała przez wygorzenie.* <Nm. Fülle>

[**Folajter, tra**, lm. **try**] p. **Folajtra.**

[**Folajtra, y**, lm. **y**, **Folajter, Ham**] *hamulec:* <Może Nm. Vorreiter dosł. = jadący z przodu>

× **Folarda, y**, lm. **y** *głina folarska.* <Nm. Füllerde>

× **Folarka, i**, lm. **i**, × **Foljarka** *gór. łopata do szlamów.* <p. i. Folaować>

Folarski przym. od **Folarz:** **Głina folarska** p. **Głina.** **Ziemia folarska** (= *głina folarska*). <p. Folarz>

Folarz, a, lm. **e** **1.** **a.** **Folusznik**, [**Foluśnik**] *blecharz sukna, blicharz, wałkarz, pilśniarz.* **2.** × **gór. = a)** **a.** × **Fularz**, × **Forarz** *ten, co zwozi węgle do pieca a. do fryszkerki.* **b)** p. **Narażacz.** <Łć. fullo>

× **Folbary, ów**, blp. **gór. szlamy z wodą, błoto ze sztolni a. z głębi kopalni wyprątane.** <Zap. Nm. Pfuhlbahre>

Folblut, a, lm. **y** *koń. koń doskonalą pod względem wysięgowym.* <Nm. Vollblut>

× **Folbun, u**, lm. **y** **gór. wieniec nad szybem, ząb szybu**, × **kstel.** <Nm. Füllbaum>

[**Folcyjer, a**, lm. **rzy** **a. owie**] *komornik sądowy.* <Nm. Vollzieher>

† **Foldrować, uje, ował** p. **Foldrować.**

† **Foldrowanie, a**, blm., czynność cz. **Foldrować.**

1. † **Foldrunek, nku**, lm. **nki** *żądanie.* <Nm. For-

derung>

2. † **Foldrunek, nku**, lm. **nki**, † **Foldrunek** *gór. dobywanie, kopanie.* <Nm. Förderung>

Folejza, y, lm. **y**, × **Folejze** *hut. widłowe żelazko do ostrzygania szkła.* <Nm. Feileisen>

× **Folejze, a**, lm. **a** **hut. p. Folejza.**

† **Folig, u**, lm. **i** p. **2. Folga.**

1. **Folga, i**, lm. **i**, **Folja** **1.** † *rzecz podłożona, podkład, podkładka:* F. jest to rzecz pod drugą podstawna. **Karnk.** **2.** [F.] *dźwignia, drag pod coś podkładany, podstawiak.* **3.** *chem.: F. cynowa p. Stanjola.* **4.** **F. a. Powaba** *jub. cienka blaszka metalowa, podkładana pod kamienie drogocenne dla dotkania ognia, za pał, za kładka.* <Śr. Łć. folia, z Łć. folium = liść>

2. **Folga, i**, lm. **i** **1.** **a.** † **Folig, [Fól]g** *ulga, folgowanie, okazywanie powolności, laskawość, po- bliżanie, ulżenie, wytnięcie, odpoczynek, swoboda, wolność:* Umysł przy pracy potrzebuje folgi i odpoczynku. **Wiszn.** **Czyniē folgę sercu** (= *pocieszaj ś.*). [Dać folgę] p. **Folgować.** [Prosi, żeby mu trzy dni dać na folgę] (= *odpoczynek, przestonk*). **2.** † *niedbalstwo, opieśloność, niehuczność, niedopilnowanie:* Nieprzyjaciel za folgę śpięgow uszedł. **Papr.** **3.** *rzemieź. do umocowania pała, do którego wiążą konia.* **4.** *część powroza, okręcona na kołowrocie.* **5.** † *skutek, następstwo.* **6.** [F.] = **a)** *pellta zapisowa na sznurze; pellta skórzana w zaprzęgu.* **b)** *drug. do karczowania piaków i poruszania belek.* **7.** *bud. = a)* *dwie żerdzie, związane w końcu sznurem, używane do postawienia słupa, jednym końcem w dół zapuszczonej, do podnosze-*

nia na rękach kłód i t. p., in. ulga. b) część budowy wspierająca inną: 8. druk. (na prasie ręcznej) papier, zakrywający tło między czcionkami formy drukarskiej, gdy ono smoli. 9. szew. boki gumowe w kamazszach. 10. teatr. sznur, na którym stale wiszą dekoracja (np. kurtyna). <Nm. Folge>

Folgiez, gra, lm. gry powr. kawał drewna z gwoździem, przytwierdzony do końca sznurka dla obciążenia go, aby ś. w czasie skręcania zbyt nie zbiegał, i sunący ś. za sznurkiem w miarę jego kulzania ś. <Nm. Folger>

Folgiesztyca, y, lm. e powr. kolek, wbity w ziemię, o którym ś. zatrzymuje folgiez. <Nm. Folgerstülze>

Folgować, uje, ował 1. dawac folge, odpoczymek, przynosić ulgę, oszczędzać, ochraniać, pobłażać, dogadzać, robić dogodność, ustęstwo, mieć wzgląd na kogo, być wyrozumiałym: Długo ci folgowałem, teraz płac. F. wółom w pracy. Kto folguje różdżę, nienawidzi syna swego. Leop. Więcej przykłałów nie przytaczam, folgując krótkości. Wuj. † Rozbił Pan, ani folgował ręki, wszystkie Joba ozdoby i sprzęty. Chr. Helena św. pracy, nakładom nie folgowała, aby krzyża św. dostać mogła. Bals. (=nie żalowała pracy i nakładów). Śmierć nieużyta, krom wszelkiej litości, nie folguje ni enocie, ni żadnej godności. Kochan. (=nie przepuszcza). O mię ś. już nie staraj, folguj zdrowiu swemu. Kochan. (=troszcz ś. o zdrowie, miej je na względzie, miej o nim staranie). Folgując prawu powszechnemu, zagródź drogę do serca upadkowi swemu. Kochan. (=podbijając ś., ulegając). Zebrydowskim fortuna zawsze folgowała. Rej. (=sprzyjała). 2. a. **Folżec** łagodnieć, uśmierzać ś., woliwieć, słabnąć, puszczać: Mrón folguje. 3. † kształtować, tworzyć. 4. [F.] prolongować, czekać; ulżyć, przestać, odpocząć, in. [dać folgę]. <Nm. folgen>

Folgowanie, a, blm., czynność cz. **Folgować**.
† **Folgownie** przys. od **Folgowny**: Niefolgowniej jednak Chojańcę nasi obłężeniem cisngli. Błaż.
† **Folgowny** pobłażliwy, powolny: Mielsztyńskiemu folgowną miłość dla żony wyrzucił. Błaż.
[Foliwarek, rku, lm. rki] p. **Folwark**.
[Foliwark, u, lm. i] p. **Folwark**.
Folja, i, lm. e jub. p. **Folja**,
Foljał, u, lm. y, **Foljant** księga a. plik papierów formatu arkusowego, wolumin: Archiwa pełne foljałów. <Z Łć. in folio dost. = w liścieu, t. j. arkuszowy (format)>

Foljant, u, lm. y p. **Foljał**: Najwięcej ś. grzebał w starych foljantach. Krasz. <Nm. Foliant, p. Foljał>

× **Foljarka, i**, lm. i gór. p. **Folarka**.
Foljo nieod. 1. a. in. F. = format księgi arkusowej: Tom in F. Przen.: Głupiec in F. (=zupelny, kompletny). 2. han. jedna strona karty w księdze handlowej, numerem bieżącym oznaczona.

Foljować, uje, ował druk. numerować stronicę w księdze (szczeg. handlowej), paginować. <Z Łć. folium = liść; arkusz>

Foljowanie, a, blm., czynność cz. **Foljować**.
Folketing, u, lm. i izba niższa sejmu w państwach skandynawskich. <Duńs. folkething>

Folklor, u, blm. 1. rzeczy ludowe, literatura niepisana ludu, wiedza ludowa, prawiedza ludowa, prawiedza, t. j. pieśni, podania, haśni, legendy, zamawiania, zabobony, przysłowia, zagadki i t. p. 2. a. **Folklorystyka** nauka o rzeczach ludowych: Ruch na polu folkloru łotewskiego. Karł. <Ang. folklore>

Folkloryczny przym. od **Folklor**: Materiały folkloryczne. Maj.

Folklorysta, y, lm. ści uczoney, zajmujący ś. gromadzeniem i badaniem rzeczy ludowych. <p. Folklor>

Folklorystyczny przym. od **Folklorystyka**: Badania folklorystyczne.

Folklorystyka, i, blm. p. **Folklor**.

Folkloryzm, u, blm. kierunek naukowy i artystyczny, oparty na folklorze.

Follegry, ów, blp. powr. kawałki liny, przytwierdzone do końców oddzielnych pokrętek, ażeby ś. pokrętki w końcu zbyt nie skręcały w czasie robieniu liny. <Zap. Nm. Vorleger>

1. **Folować, uje, ował** 1. a. **Foluszować** = a) walcować, zbijać sułno, aby grubsze było, in. spiliś nia c. b) czyścić sułno, prać, wypłacać, wyprowadzać płany: Wół mydła sukieniczego, którym folują szaty splugawione. Sien. 2. [F.] nakładać węgiel do wózków a. skrzyń. 3. gór. = a) napelniać naczynie rudą a. solą. b) F. szlamy = oczyszczać sztolnię ze szlamów. 4. a. **Bantować** mł. zalewać rzałkim wapnem próżnię wewnątrz murującej ś. ściany. 5. węgl. dopełniać drzewem próżne miejsca palącego ś. stosu. <Śr. Łć. folare, Nm. füllen>

2. **Folować, uje, ował** 1. × tłuściością napuszczac, zatuszczac, smarować, brudzić, walać: Gipsowe kartaceze kanał armaty folują. Jak. J. 2. [F.] brudzić: Moje dzieci to odraz folujo wszystko. <Może śid. do walać>

Folowanie, a, blm., czynność cz. **Folować**.

Folownik, a, lm. i tyka używana przez węglarzy do folowania.

Folówka, i, lm. i drzewo, używane przez węglarzy do folowania.

† **Folunk, u**, lm. i p. **Filung**: Ma być (w stole pisarskim) F. we środku głębokci. Akta grodzkie. <p. Filung>

1. [Folus, a, lm. y] człowiek zasmarowany, zatuszczony, brudas, smoluch. <Może śid. do Walać>

2. [Folus, a, lm. y] p. **Folusz**.

Folusz, a a. u, lm. e, [Folus, Walus, Walusz, Falusz] 1. przyrząd do folowania tkanin, młyn blecharski. 2. [F. a. Felisz] sułno własnego wyrobu, materja wchłiana. <Śr. Łć. fullaria, stąd Nm. Fuller a. Füller = warkarz, z Łć. fullo = folusznik>

× **Foluszniczek, ezka**, lm. czkowie czeladnik folwarski.

Folusznik, a, lm. cy p. **Folarz**.

× **Folusznikowy** przym. od **Folusznik**: Czeladnik F. L.

Foluszować, uje, ował p. **Folować**.

Foluszowanie, a, blm., czynność cz. **Foluszować**.

Foluszowy przym. od **Folusz**: Koło foluszowe. Margiel F. Głina foluszowa p. **Głina**.

[Folusznik, a, lm. cy] p. **Folarz**.

× **Folwarczony** p. **Folwarczny**.

Folwarczek, czku, lm. czki p. **Folwark**.

Folwarcznik, a, lm. cy właściciel folwarku. Orzesz.

Folwarczny, × **Folwarczany**, × **Folwarkowy** przym. od **Folwark**: Grunt F. Konie folwarczne (=robocze). Ogród F. (=warzywny). Szlachta folwarczna (=posiadająca folwarki). Cała praca około roli odbywała ś. głównie na przestrzeni, zajmowanej przez kmieci, a poniekąd i przez szlachtę niefolwarczną czyli zagrodową. Paw. Przen. grubijański, prostaczy, rubaszny: Zachowa-

nie ś. jego folwarczne. × **Folwarozny**, ego, Im. I, × **Folwarkowy** rz. *rządca folwarku, ekonom, włodarz, podstarość*. <p. Folwark>

Folwarczyna, y, Im. y m. i ż. *mały, lichy, niedźny folwark*: Coby to wujaszkwowi szkodziło, żeby mi jedną folwarczynę jaką oddał? Orzesz.

Folwarczek, czku, Im. czki p. **Folwark**: Zajmowało każdego urządzenie folwarczku. Krasz. [Folwerek, rku, Im. rki] p. **Folwark**.

Folwark, u, Im. i, †**Forwark**, [Folwerek, Folwaryja, Follwark, Foliwerek, Choliwar] I. *mała wioska, leżąca obok dużej, oddzielna część wsi, przysiołek*. 2. *majętność, grunt z zabudowaniem, ferma*: Job majątny w bydła, w folwarki zamożny. Chr. (=w dobra, w grunta, we wsie). Rzemieślo stoi za F. Prz. Dawał mu F. pięciu dymów w dożywocie. Mick. F. Świętokrzyski pod Warszawą. Przen.: Polityka jest moim folwarkiem, który mi wszystkiego dodaje. Boh. 3. *dwór we wsi, mieszkanie dziedzica a dzierżawcy razem z zabudowaniami dworskimi*: Tymczasem na folwarku nie uszło baczności, że przed ganek zajechał ktoś z nowych gości. Mick. W folwarkach łaskę mam u ochmistrzyni cór. Mick. 4. [F.] *dom dla czeladzi*. Zdr. **Folwarozek**, **Folwarczek**. <Nm. Vorwerk>

× **Folwarkowy** p. **Folwarczny**.

[**Folwarter**, tra, Im. trzy] *rządca*. <Nm. Verwalter>

[**Folwaryja**, i, Im. e] p. **Folwark**.

†**Folwertarz**, a, Im. e, †**Forwertarz** *dozorca nad poganiającym konie, zaprzęgnięte do kołowrotów, ciągnących wodę z kopalni olkuskich*. <Może Nm. Fuhrwärter>

Folżeć, eje, ał p. **Folgować**: Mróz folżeje. <p. Folgować>

Folżenie, a, blm., czynność cz. **Folżeć**.

[**Folda**, y, Im. y] *człowiek trochę lepszy od chłopca, trochę gorszy od pana, człowiek średniego stanu*. <Może Nm. Holde = wasal, lennik>

†**Foldrować**, uje, ował, †**Foldrować**. †**Fordrować** I. na kogo = *oskarżać kogo, instygować, donosić, oczernić, nastawiać, powstawać*: Foldrowali na niego, rozmaitemi potwarzami go oskarżali. Gil. Foldrowani słowie prawem dobywani. Ort. (=powzani do sądu, oskarżeni, pociągnięci do odpowiedzialności prawnej). Tę pomstę, to przeklęstwo, da Bóg, uczuje, ktokolwiek bez mej winy na mnie foldruje. Kochan. (=nastaje). 2. (kogo) *wszczynać proces, pozywać, dochodzić, prawować ś.*: Stronie co foldrowała, połowica winy ma przyjsć. Tarn. J. 3. kogo a. co = *stawiać w interesie czego, bronić, popierać, gardłować, adwokatować*: Fałsz jawnie foldrujesz. Orzech. 4. kogo = *pomagać, wspierać, wspomagać, podtrzymywać, fortytować*: Hultaje picciem i jedzeniem foldrował i wspomnienie dawał. Groic. <Nm. fordern>

†**Foldrowanie**, a, blm., czynność cz. **Foldrować**.

†**Foldrownik**, a, Im. ey *oskarżyciel, instygator*: Michał, przedniejszy F. na Husa. Baz.

†**Foldrunek**, nku, Im. nki gór. p. **Foldrunek**.

× **Foment**, u, Im. y a. a *namowa, poduszczanie, podburzanie, podżeganie, podbechtywanie*: Ks. Kamiński, przez F. Sapiehy, ile mógł trudności wynależć, wszystkie czynił. Rzew. <Łć. fomentum>

× **Fomentacja**, i, Im. e p. **Fomentowanie**: Choremu przepisał fomentacje a. zagrzewania. Wys. <Łć. fomentatio>

× **Fomentować**, uje, ował I. *namawiać, poduszczać, podżegać, podburzać, podbechtywać*: Jupiter na biedne Trojany bogi fomentuje. Koch. A. 2. *okładać, naparzać, zagrzewać*. <Łć. fomentare = zagrzewać>

× **Fomentowanie**, a, blm., × **Fomentacja** *czynność cz. Fomentować*: Dyplomacja polegała na fomentowaniu w obozie przeciwnika niezgody. Jez.

Fomfry, ów, blp. p. **Fonfry**: Wać masz F. w nosie. Zabł. Ma F. w głowie. <Może z Fr. fanfaron>

Fomport, u, Im. y teatr. *zastawka malowana na płótnie, umieszczona poza drzwiami a. oknami scenicznymi*. <Nm. Fondpforte>

Fonacja, i, blm. jęz. *wymawianie brzmień mowy, jako zjawisko fizyczne*. <Z Gr. foné = dźwięk>

Fonacyjny przym. od **Fonacja**, *wymawianinowy*. [**Fonar**, a, Im. y] oko: Odknaj, andrusie, bo ci fonary powybijam. <Ros. fonar = latarnia, z Ngr. fanári>

Fonautograf, u, Im. y fiz. *przyrząd do wwidocznienia drgań głosowych, które ś. same wypisują na obracającym ś. walcu*. <Now. z Gr. foné = dźwięk + Autograf>

× **Fond**, u, Im. y I. *majątek, który kupiec ma w obrocie, kapitał obrotowy*. 2. u. × **Fondy** *publiczne papiery państwowe, obligacje publiczne, walory rządowe, akcje*: Fondy poszły w górę, spadły. 3. *gotówka, przeznaczona na rozchody państwa*. <Fr. fond>

[**Fondować**, uje, ował] p. **Fundować**.

[**Fondowanie**, a, blm.] *czynność cz. Fondować*.

Fonema, y, Im. y jęz. p. **Fonemat**.

Fonemat, u, Im. y, **Fonema** jęz. *równoważnik psychiczny głoski, psychicznie żywa jednostka fonetyczna (głoska) a. jednolite wyobrażenie pewnego brzmienia językowego*. <Gr. fonēma>

Fonetycznie przys. od **Fonetyczny**.

Fonetyczny przym. od **Fonetyka**: *Zmiany fonetyczne (= polegające na zastąpieniu jednego dźwięku drugim, głosowe)*. Pisownia fonetyczna (= zgodna w przybliżeniu z brzmieniem). Transkrypcja fonetyczna (= pisownia oddająca dokładnie rzeczywiste wymawianie).

Fonetyka, i, blm. I. a. **Fonologja** *nauka o brzmieniach językowych, in. głosownia*: F. języka polskiego, greckiego. F. historyczna (= nauka o brzmieniach języka i ich wymawianiu, rozpatrywanym w następstwie czasowym). 2. *przen. brzmienie, dźwięk*: Mieści tu sama F. nazwiska jakiś odcień humoreski. Kasz. <Gr. fonētiké ż. dosł. = mowna, głosowa>

Fonfel, fla, Im. fle p. **Fąfel**: F! chciałby równać ś. ze starszemi. <p. Fąfel>

Fonfry, ów, blp., **Fomfry**, **Fąfry**, **Fonfy** *fochy, grymasy, dąsy, fanaberje, kaprysy, dziwactwa*: F. stroić. Ma F. w nosie (=mucha). <Może z Fr. fanfaron>

Fonfy, ów, blp. p. **Fonfry**.

Fonograf, u, Im. y fiz. *przyrząd, utrwalający drgania głosowe i odtwarzający głos, który był źródłem tych drgań*. <Now. z Gr. foné = dźwięk + -gráfos = piszący>

Fonograficznie przys. od **Fonograficzny**, *za pomocą fonografu*: Utrwalił F. szmery w piersi. **Fonograficzny** przym. od **Fonograf**: Walec F. Zegar F.

Fonolit, u, Im. y, **Dźwiękowiec** *min. skała krystaliczna, wulkaniczna, złożenia różnego, najczęściej*

zbita, złożona z *sanidymu*, *nefelinu a. noseanu i zeolitów*, dająca *spjhorny kamień budowlany*. <Now. z Gr. *fōnē* = dźwięk + *lithos* = kamień >

Fonologja, i, blm. p. **Fonetyka**. <Now. z Gr. *fōnē* = głos, dźwięk + *-logia* = nauka >

Fonometr, u, lm. y *nurządzie do mierzenia siły głosu*. <Now. z Gr. *fōnē* = głos, dźwięk + *mētron* = miara, - mierz >

Fonometrja, i, blm. *metoda dochodzenia rezonancji jakiegoś ciała za pomocą strojnika*.

Fonometryczny przym. od **Fonometr**.

Fonometryczny przym. od **Fonometrja**.

Fonomotor, u, lm. y [iz. *przrząd, mający przetwarzać energję głosu ludzkiego w pracę mechaniczną*. <Now. z Gr. *fōnē* = dźwięk, głos + *Motor* >

Fonoskop, u, lm. y *przrząd złożony ze słuchawki i mikrofonu*. <Now. z Gr. *fōnē* = głos, dźwięk + *skopōs* = śledzący >

Fonoskopować, uje, ował badać przy pomocy *fonoskopu*.

Fonoskopowanie, a, blm., *czynność cz. Fonoskopować*.

Fonoskopowy przym. od **Fonoskop**.

1. [Font, a, lm. y] p. **Funt**.

2. [Font, u, lm. y] *ropa*. <Fr. fonte >

Fontal, a, lm. e i. a. **Fontel a. Fątel** *łok z klapką w pompie, wentyl*. 2. *zł. nos*. <Fr. ventil, przez usta Nm. >

Fontana, y, lm. y, **Fontanna**, † **Funtana** *1. sztucznie urządzony wypływ wody w górę, wodotrysk: Kręci ś. jak bijąca śród kwiatów F. Mick. 2. † hasen u wodotrysku, cysterna. Kn. Zdr. Fontanka*. <Fr. fontaine >

× **Fontanela, i**, lm. e lek. *jętrznik, apertura*. <Włos. fontanella >

Fontanka, i, lm. i 1. p. **Fontana**. 2. a. **Elewacja cukier. ozdoba karmelowa na tort w kształcie fontanny**.

Fontanna, y, lm. y p. **Fontana**. *Przen.: Krew tryska fontanną*. <Włos. fontana >

× **Fontaż, a**, lm. e p. **Fontaż**.

Fontazik, a, lm. i p. **Fontaż**.

Fontaż, a, lm. e, × **Fontaż** *kokarda, węzeł fantazyjny: Ponsowy krawat, na zamaszysty F. zawieszany. Jord. Zdr. Fontazik, × Funtazik*. <Fr. fontange = od nazwiska damy dworu Ludwika XIV, panny de Fontanges >

Fontel, a, lm. e p. **Fontal**.

[Fontowy] przym. od 1. **Font**.

[Fopka, i, lm. i] *kieszka u sukni kobiecej*. <Nm. [Fuppe] >

For, u, lm. y, **Fora** *1. przewaga, ustępstwo, ulga, dana komuś w początku gry a. wyścigów: F. dawać. Dał mu konia F. (w grze szachowej). Przen.: Każdy z nich ma wielkie fory za sobą: pierwszy — tytuł, drugi — majątek. Es. 2. w lm. względy, znaczenie, wzięcie, favor, łaska, poparcie, protekcja: Ma fory u dworu*. <Z Nm. vor = przed >

1. **Foral** *1. w żądający powtórzenia jakiegokolwiek ustępu na scenie a. estradzie = bis, drugi raz, powtórnie, nanowo: Na swój śpiew otrzymały F. i oklaski. And. I gdy aktor na scenie zabijał aktora, urząłem huczne brawo i krzyknąłem: F! Dmusz. 2. precz! precz stąd!, wynos ś! woi!, woi!:* F. ze dwora! F., *Jadamie, z raju mego!* <Włos. fuora >

2. **Fora, y**, lm. y p. **For**: *Dam ci trzydzieści for, bo źle grasz*. <Nm. vor dost. = przed >

† **Fora, y**, lm. y i [Fora] p. **Fura**: *Dla niedostatku okrętu myślił dwójka forą wojsko przeprowić. Warg. Drugą forą. Gęba woła: jeszcze nalej; brzuch ś. nie chce ciągnąć dalej, a żołędek mówi: jużel; na ostatek sżyja puścił. Odprawiwszy oną forę, będzio śmierdział i przez skorg. Biel. M. (= ciężką pracę). Zdr. [Forka].*

Forak, u, lm. i *gór. hać u sań*. <Nm. Vorhaben >

Foralja, ów, blp. 1. † *opłatu za targowanie, targowe*. 2. *świadcstwo ceny targowej produktów, wykaz, taryfa cen targowych, cennik*. <Łé. foralla lm. ni. >

Foralny sądowy: *Weiskali ś. do dekasterji foralnych. Rzew. Przed sądzic bieży, co na foralnym krześle wyciągnięty leży. Lon.* <Łé. foralis >

[Foranka, i, lm. i] p. **Firanka**.

[Forant, u, lm. y] p. **Forat**: *Robić na F.*

[Forantowy] przym. od **Forant**, *zapasowy: Robota forantowa*.

× **Forarz, a**, lm. e *gór. p. Folarz*.

[Forat, u, lm. y, Forant] *zapas*. <Nm. Vorrath >

[Foratowy] przym. od **Forat**, *zapasowy*.

[Foragiew, gwi, lm. gwie] *chorągiew*.

† **Forbog, u**, lm. i p. **Forborg**. <p. Forborg >

† **Forborg, u**, lm. i, † **Forbog** *przykrycie, pokrycie: Trzy miechy nasadzone w jednej sztuce, ukrojone pod forborgiem. Ustawa cechu miechowników lubel. 1613 r.* <Nm. daw. Fürbug >

† **Forbot, u**, lm. y, † **Forbota**, [Chorbot] *koronki; [Forboty] koronki u szyi: Wymowa bez enoty, z lyków forboty. Prz. Wigę ów słyżak z forbotem, lisztewku, bryżyk ze złotem. Rej. Przen.: Lecz ś. ci opierzyli pięknie z swojej enoty, że ich nie pstrzye nie trzeba cudzomi forboty. Rej. Prawda tak jest u dobrych ludzi zalecona, iż, choć bez forbotów, u nich nie trudno miejsce sobie zjedna. Strum. (= ozdób, upiększeń). Zdr. † Forbotek, [Forbotki]. <Może Hp. farpado = frzylowaty >*

† **Forbota, y**, lm. y p. **Forbot**.

† **Forbotek, tka**, lm. tki p. **Forbot**: *Nie ahodziła ona w klejnotkach, w forbotkach. Wuj.*

[Forbotki, ów, blp.] p. **Forbot**.

† **Forbotni strojny w forboty**.

× **Forbotnica, y**, lm. e *kobieta robiąca forboty*.

† **Forbotnie przys. od Forbotni**.

× **Forca, y**, blm. p. **Forsa**. <Włos. forza = siła, moc >

Forek, u, lm. i p. **Fort**: *Szturm był odparty, ale F. pozostał w ręku polskich. Sienk.* <p. Fort >

× **Forcować, uje, ował** i × **F. ś.** p. **Forsować**.

× **Forcowanie, a**, blm., *czynność cz. Forcować*.

× **Forcowanie się, a ś.**, blm., *czynność cz. Forcować ś.*

[Forczman, a, lm. i] p. **Forszpan**.

[Forczpan, a, lm. i] p. **Forszpan**.

[Fordaka, i, lm. i] *rozpór w spodniach, rozporek kieszeni*. <Nm. Vordercke >

† **Fordan, a** a. u, lm. y, † **Fordun** *podatek wodny, cło na rzecę, czwartý grosz, jako pobór*. <Śr. Łé. ferdonum, Nm. Ferding, z Ags. feordhung = ówier >

† **Fordański** przym. od **Fordan**: *Rejestra fordańskie. Gost*.

Fordoplung, u, lm. i stol. *filung wypukły, tęsta (np. na drzwiach, okiennicach) okolona ramą dla ozdoby*. <Nm. Verdopp(e)lung >

†Fordrować, uje, ował p. **Foldrować**: Gdy wójt fordruje sirotną rzecz, może li z nią czynić jako iściec. Ort. Jako Jan nie fordrował Krzywosanda, kiedy wziął pod Wiencencem konie. Roty przys. Poznań. r. 1388. <Nm. for-dern >

†Fordrowanie, a, blm., czynność cz. **Fordrować**: Odstąpił fordrowania. Ort.

†Fordun, a a. u, lm, y p. **Fordan**: Rejestra z fortuna. Gost. <p. Fordan >

†Fordygał, a, lm. **owie trzpiot, figlarz**: F. z krasną Melampidą stroi kortezy, kiedy w taniec idą. Koch. Por. **Furdygała**. < Zap. żart. wytwór językowy, w rodzaju Swidrygieł, Swidrygał >

†Fordyment, u, lm, y p. **Furdymnt**: U pasa kord, u korda F. haniebny. Koch. < Włos. guardamano >

[Fordzel] p. **Wardziel**.

[Forejter, tra, lm. trzy] p. **Forys**.

Foremka, i, lm. i p. Forma: F. do wykrawania ze skóry części obuwia. F. cukiernicza. < p. Forma >

Foremkowy w forence zrobiony: Lody foremkowe.

Foremnie i. przys. od **Foremny**: Uczony w piśmie kleryk F. (kartę) napisze. Sienk. (= *pięknie*). 2. [F.] *porządnie*.

× **Foremniuchny** *bardzo regularny, kształtny; nadobny, misterny*.

Foremność, i, blm. rz. od Foremny: Nieforemny zbytnią foremnością. Krasz.

Foremny i. odpowiedni normalnej formie, kształtny, regularny, prawidłowy, umiarkowy: F. nos, budynek, czasownik, rzeczownik, trójkąt, wielokąt, wielościan. Czworokąt F. (= *kwadrat*). Figura foremna. Bryła foremna. 2. × *składny, zgrabny, szlachetny, dorodny, ładny, piękny*: Czyj to dwór taki F., że i król foremniejszego mieć nie może? Sienk. F. z wędzarny kozaczek. Sienk. I chłop foremniejszy bywa. Kochan. 3. × *przystojny, grzeczny*: Gość F. a grzeczny. Dzw. 4. † *sztuczny, wyszukany, niezwykły, misterny, przebiegły, zmysłny, wyrafinowany*: Szuka żywności sposobem foremny. Klon. 5. [F.] *przystojny*. < p. Forma >

†**Forer, a, lm. owie stajenny**. H. Jana. < Nm. Führer >

Foresterja, i, lm. e, Foresterjum pokój dla gości, dla przychodzących, wyznaczony w klasztorach. < Włos. foresteria >

Foresterjum, w lp. nieod., lm. a, ów p. Foresterja. Krasz.

× **Forestjer, a, lm. rzy a. owie, † Foryster cudzoziemiec**: Obdzierano nas, jako bogatych forestjerów, na każdym kroku. Krasz. < Włos. forestiere >

[Foregiel, gli, lm. gle] *chorągiew*.

Forfajer, u, blm. cukier, ogień, utrzymywany w jednym kąciku pieca cukierniczego do przypiekania ciasta. < Nm. Vorfeuer >

Forfajl, a, lm. e piecz. pilnik o grubych rzadkich nacięciach do pilowania grubych kawałków metali. < Nm. Vorfeile >

Forfajla, i, lm. e stol. rodzaj pilnika. < p. Forfajl >

× **Forfanterja, i, lm. e p. Furfanterja**: On jeden śmiało odrzucał przesady i forfanterje romantyków. Koź. A.

[**Forfel, fla, lm. fle] galgan**: Same forfle wiszą na nim. < ? >

†**Forg, u, lm. i p. Forga**: Koń miał na głowie kostowny bukiet z wysokim forgiem. Szaj. < p. Forga >

†**Forga, i, lm. i, † Forg i. kita, pióropusz**: Strusią forgą z siedmiu piór herb ś. puszy. Pot. 2. przyn. *pukiel, lok*: Włos jej przyrodzenie w przesłizne powilo forgi i pierścienie. Tw. < Węg. forgó >

†**Forgooza, y, lm. e pęta**: Żrzebie pierzechliwy nie da w niewiadome nóg opinać forgooze, aż musi. Koch. Stoł turek (koń turecki) na forgooczy. Koch. (= *uwięzi*). < Węg. farkusz dosł. = rzemień >

[**Forka, i, lm. i**] p. † **Fora**.

[**Forkać, a, al**] p. **Forknąć**: Rumak ś. dąsa i skacze i forka. Pol. < Dźwn. >

[**Forkanie, a, blm.**] czynność cz. **Forkać**.

Forklet, u, lm. y woj. p. Widelka. < Włos. forchetto >

[**Forknąć, nie, nął, Furknąć, nied. Forkać, Furkać**] (o zwierzętach) *parsknąć, czmychnąć*: Mój tarant w pędzie jak forkanie, stanie, wierzgnie... musiałem zeskooczyć. Fred. A. Osieł mocno forknął. < Dźwn. >

[**Forknięcie, a, blm.**] czynność cz. **Forknąć**.

× **Forlegarstwo, a, blm. gór. p. Flegarstwo**. < Z Nm. verlegen = *łożyc, dawać nakład* >

†**Forlegarz, a, lm. e gór. p. Forlegier**. < p. Forlegier >

× **Forlegator, a, lm. rzy a. owie p. Forlegier, Forlegier, a, lm. rzy a. owie, × Forlegator, † Forlegarz dający nakład na przedsiębiorstwo kopalniowe**. < Nm. Verleger >

× **Forlegować, uje, ował gór. p. Flegować**.

× **Forlegowanie, a, blm., czynność cz. Forlegować**.

†**Forlon, u, lm. y p. Furlon**: Paweł Janowi towaru nie wydaje, pokąd mu forlonu nie zapłaci. Kosz. < Nm. Fuhrlohn >

†**Forlun, u, lm. y p. Furlon**. Rej.

Forma, y, lm. y l. (i fil.) ogół stosunków, w jakich coś istnieje a. coś poznajemy, sposób ułożeniu szczegółów w jakiejś całości, kształt, postać, figura, wygląd, zarys, sposób: Nie każda rzecz ma pewną stałą formę. F. bytu. W każdej rzeczy mamy rozważać treść i formę. Odrębny materiał, jakim s. posługują różne sztuki piękne, narzuca im odrębne formy. F. nie odpowiada treści. Nowa treść rozszadza stare formy. W dziejach ludzkich, jak we wszechświecie, formy ś. zmieniają, ale istota rzeczy pozostaje ta sama. Logika bada formy myśli, ale nie treść. Zasadnicze formy logiczne czyli postacie myśli są: pojęcie, sąd i wniosek. × F. księgi (= *format*). Księga formy arkuszowej (= *foljant*). F. utworu literackiego. F. podania, pozwu, próśby, deklaracji, aktu (= *redakcja, kompozycja*). F. przysięgi (= *rota, formula*). Formy testamentowe. Hipoteczna F. sprzedaży. F. rządu. F. wsparcia, wystąpienia. Wziąć pieniądze w formie pożyczki. × *Chcę mię przerobić na swoją formę (= kopyto)*. F. trzewika, kapelusza (= *krój, fason*). 2. *model, wzór, modła*: Formy do nauki kroju. 3. *przyrząd do nadania pewnego kształtu*: F. odlewu a. do odlewu. F. garncarska. F. do ciast, lodów. F. do wybijania, wyciskania (= *stempel*). F. papiernicza (= *do czerpania masy papierowej*). 4. *formuła, formułka, obrządek, ceremonia, formalność*: F. sakramentu. Formy kościelne, towarzyskie. 5. *zbiór obrzędów religijnych u protestantów*. 6. *pozór, powierzchowność, upozorowanie, złudzenie*: Robi tylko dla formy (= *dla oka*). 7. *język, styl*: Treść i F. Władca biegle formą. 8. [F.] = a) *siedzenie dygnitarzy w kościele, stallu*: Na mszy siadł

w formach, gdzie kanonicy. Min. b) *guzik rogowy*. 9. druk. *taka tablica złożonych czcionek, jaką maszyna za jednym wterzeniem odbija* (zwykle arkusz druku). 10. farb. *przeład do drukowania płócien, zwanych malowanymi*. II. fil. (u Arystotelesa i scholastyków) *pierwiastek metafizyczny, będący przeciwstawieniem materji, idea kształtująca, nadająca materji określoną postać bytu*: Dzięki formie obojętna materja staje s. bytem. 12. gram. *postać wyrazu*: F. wyrazu pełna, skręcona. F. gramatyczna. F. pierwotna, pochodna. F. osobowa, rzeczowa. F. prosta, złożona, opisowa. F. analogiczna. F. pewnego czasu a konjugacyjna. F. deklinacyjna a. F. pewnego przypadku. F. zaimekowa przymiotnika. F. przymiotnika rzeczownikowa. 13. hut. *skrzypka, osadzona w ognisku na dyszy niechowej, a. (i ślus.) otwór w piecu, w który s. wypuszcza dysza*. 14. mat. (=a) *ogólna nazwa utworów i wyrażen geometrycznych i analitycznych*. b) F. algebryczna = *funkcja całkowita wymierna jednorodna jednej a. więcej zmiennych*: F. niezmiennicza, znikająca, określona, nieokreślona. F. dwójkowa p. **Dwójkowy**. 15. min. *bryła ograniczona pewną liczbą płaszczyzn*: a) F. całkowita; b) F. ówrtkowa; c) F. krystaliczna; d) F. otwarta; e) F. pojedyncza (= *ograniczona jednakowymi płaszczyznami*); f) F. połowiczna; g) F. zamknięta; h) F. złożona (= *ograniczona niejednakowymi płaszczyznami*), in. kombinacja. 16. muz. *budowa, układ utworu muzycznego*: Nauka o formach = *nauka o budowie wszystkich rodzajów kompozycji*. Zdr. **Foremka**, **Formka**. <Łć. forma>

Formacik, u, lm. i p. Format: F. szesnastki.

Formacja, i, lm. e i p. Formowanie: Wpływ rzymski nie dopuszcza formacji kościoła niepodległego. Smol. 2. a. **Utwór geol. grupa skał z jednakowymi własnościami petrograficznymi czyli z jednakowym składem mineralogicznym, złożeniem i ułożeniem a. ze skamieniałymi szczątkami jednokowych gatunków roślin i zwierząt**, in. F. geologiczna: a) F. osadowa = *grupa skał, utworzonych przez bezpośrednie działanie wód na pierwotną skorupę ziemską*. b) F. wybuchowa = *grupa skał, utworzonych przez wybuchy z wnętrza ziemi mas mineralnych ognisto-płynnych*. c) F. aluwjalna a. Aluwjum. d) F. dewońska a. Dewon. e) F. dyluwjalna a. Dyluwjum. f) F. eocenńska a. Eocen. g) F. hurońska a. Huron. h) F. jurajska a. Jura. i) F. kambryjska. j) F. kredowa. k) F. laurentyjska. l) F. miocenńska a. Miocen. m) F. oligocenńska a. Oligocen. n) F. permska a. Perm. o) F. pliocenńska a. Pliocen. p) F. przechodowa. r) F. sylurska a. Sylur. s) F. trjasowa a. Trjas. t) F. węglowa. u) **Formacje azoiczne a. pierwotne = laurentyjska, hurońska i spodnia kambryjska**. v) **Formacje paleozoiczne a. pierwszorzędowe = sylurska, wierzchnia kambryjska, dewońska, węglowa i permska**. x) **Formacje mezozoiczne a. drugorzędowe = trjasowa, jurajska i kredowa**. y) **Formacje cenozoiczne a. trzeciorzędowe = eocenńska, oligocenńska, miocenńska i pliocenńska**. z) **Formacje czwartorzędowe = dyluwjalna i aluwjalna**. 3. woj. **formowanie, szykowanie, tworzenie, rozwijanie**: F. kolumn, czworoboków. F. czoła z kolumny. F. nowych batalionów, baterji i pułków. <Łć. formatio>

[**Formadacja, i, lm. e**] **skład ciała, budowa** (szczeg. o koniu). <Przeinaczone z Łć. formatio>

Formak, u, lm. i, Formyzel hut. *drążek do czyszczenia oka formy w piecach hutniczych*. <Nm. Formhaeken>

Formalista, y, lm. śoi i. zwolennik formalizmu, ten, co wszystko zasadza na formach i ściśle ich przestrzega, rutynista, pedant: F. biurowy. 2. *ceremoniant, człowiek wymuszony, uważający*: Jest zamknięty w sobie, sztywny, dumny, F., arystokrata. <Fr. formaliste>

Formalistka, i, lm. i forma z. od Formalista. Formalistycznie przys. od **Formalistyczny**: Zapatrywać s. F.

Formalistyczny przym. od **Formalista**: Zapatrywanie sprawy czysto formalistyczne.

Formalistyka, i, blm. p. Formalizm: Czud s. obeym wśród zimnych stosunków, formalistyki towarzyskiej, obłudy salonowej. <Nm. Formalistik>

Formalizacja, i, blm. p. Formalizowanie: Przebieg formalizacji prawa. Bob. <Fr. formalisation>

Formalizm, u, blm., Formalistyka i. przestrzeganie form, rutynizm, pedanterja. 2. ceremonjowanie s., konwenans, etykieta: Życie wielkoświatowe kaprys zapełnia, a F. otacza. 3. *sądzenie z pozoru, z powierzchowności*. <Fr. formalisme>

Formalizować, uje, ował *skrupulatnie przestrzegać form, wymagać zachowania form, zachowywać konwenans, ceremonjować s. F. s. obrażać s. Krasz. K.* <Fr. formaliser>

Formalizowanie, a, blm., Formalizacja czynność cz. **Formalizować**: F. kwestji dotyczącej słu bu trochę niezwykłe wygląda. Rol.

Formalizowanie się, a s., blm., czynność cz. Formalizować s.

Formalja, ów, blp. formy, ceremonje, obrzędy: Była chwila, gdzie to późniejsze F. miały rzeczywiste znaczenie. Kęt. <Łć. formalia lm. ni. dost. = formalne>

Formalnie przys. od **Formalny**: Akt F. zawarty. Przypadki, oznaczone F. w ustawie. F. drwi sobie ze mnie.

Formalność, i i. blm. rz. od Formalny. 2. lm. i sposób postępowania urzędowicie przepisany, manipulacja: Formalności kontraktowe, testamentowe, prawne. Formalności przepisane do badania świadków. <Z Fr. formalité>

Formalny i. zgodny z formą, z przepisami, prawie przepisany, urzędowy, oficjalny, legalny: Testament F. Postępowanie formalne. 2. *powierzchowny, pozorny*: Pojednanie formalne. 3. *istny, prawdziwy, zupełny, skończony, zdecydowany, rzeczywisty*: Przypuszczono do kasy F. szturm. F. głupiec. 4. fil. *ściągający s. do formy logicznej, uwzględniający tylko formę*: Błąd F. = *uchylenie przeciwko formie logicznej*. Indukcja formalna p. **Indukcja**. Logika formalna = *badająca tylko formy myśli z pominięciem treści, logika dedukcyjna a. sylogistyka*. Przyczyna formalna p. **Przyczyna**. 5. gram. *dotyczący formy a. postaci wyrazu*: Końcówki a. zakończenia wyrazów, które pierwotnie były wyrazami o samodzielnym znaczeniu, zmieniły s. na cząstki formalne. 6. mat. *tyczący s. formy bez bliższego uwzględnienia istoty utworów*: Działanie formalne. Wzory formalne. Postępowanie formalne. <Łć. formalis>

Forman, a, lm. i p. Furman: W furmankach czterokonych tylko jeden (koń) pod formanem wierzehowy. Kluk. F., towary wiozące... Błaż. <p. Furman>

× **Formański** przym. od **Forman**: Na nas niechaj tego ciężaru nie wali, bo my nie szkapy formańskie.

× **Formarz**, a, lm. e p. **Formiarz**.

Format, u, lm. y *forma, wielkość, wymiary książki*: F. arkuszowy. F. ósemki. Zdr. **Formacik**. <Fr. format>

Formaty, ów, blp. *świadełstwo od biskupa do innej diecezji, świadectwo święceń*.

[**Formatyka**, i, lm. i] *wzory pisma kaligraficznego*. <Od wyrazu **Formuj** w pierwszym wierszu daw. wzorów kaligraficznych: „Najświętsza Panno, formuj moją rękę, Bym mógł opisać Syna Twego mękę“>

[**Formedla**, i, lm. e] *półkoszulek*. <Nm. [vormedel]>

Formen, u, blm. chem. p. **Metan**. <Now. z Łé. forma>

Formiany, **Formowy**, †**Formowany** *w formie zrobiony, ulany, wycinany, formułkowy*: Świeca formiana = *rurkowa*. <p. **Forma**>

Formiarnia, i, lm. e, **Formiernia**, **Formownia** *miejsce wyrobu form*.

Formiarski przym. od **Formiarz**.

Formiarstwo, a, blm., **Formierstwo** *zajęcie formiarza, wyrabianie form do odlewu*.

Formiarz, a, lm. e, **Formierz**, × **Formarz giser**, *wyrabiający formy na odlewy*. <Nm. Former>

Formierka, i, lm. i l. *forma ż. od Formierz*. 2. *żona formierza*.

Formiernia, i, lm. e p. **Formiarnia**.

Formierski przym. od **Formierz**: *Kunszt F. Roboty formierska*.

Formierstwo, a, blm. l. p. **Formiarstwo**. 2. † *wyłaczanie obrazów na wosku i gipsie, wyrabianie sztukaterji, sztukatorstwo*.

Formierz, a, lm. e l. p. **Formiarz**. 2. † *rzemieślnik wyłaczający obrazy na wosku i gipsie, robiący sztukaterję, sztukator*. <Nm. Former>

× **Formikacja**, i, lm. e *wrażenie podobne do chodzenia nrówek po ciele, przechodzenie mrowia, ciarek po skórze*. <Łé. formicatio>

Formil, u, lm. e chem. *rodnik zawarty w kwasie mrówkowym i pochodzących od niego związkach*. <Z Łé. formica = mrówka>

Forminga, i, lm. i lira: *Apollo z formingą*. Sienk. *Począł uderzać w struny formingi*. Sienk. <Gr. fórmigx, 2 pp. fórmiggos>

† **Formisty pełny**, *o pełnych kształtach, kulisty*: *Melony wielkie a. formiste*. Syr. <p. **Forma**>

Formja, i, lm. e bot. p. **Tęgosz**. <Łé. formia>

× **Formka**, i, lm. i p. **Forma**.

Formkastle, i, blp. hut. *skrzyżki formierskie*. <Nm. Formkästlein>

[**Formoda**, y, lm. y] p. **Permoda**. <Z Łé. per modum = na sposób>

Formować, *uje, ował* 1. *nadawać formę, kształtować, układać w pewien kształt, kształcić, wyrabiać, ćwiczyć, uprawiać, układać*: F. rękę, charakter. Głos F. Pileh. 2. *urządzać, tworzyć, zbierać, sztyfować*: F. legjony, kadry. 3. *szkować, przyprowadzać do porządku, ustawiać, rychtować, szeregować*: F. szyk bojowy. 4. *tworzyć, składać, stanowiąc*: *Matżeństwo z dziećmi formuje rodzinę*. 5. × F. *komu proces = wytaczać*. × F. *pretensje = rościć*. 6. *elektrot.*: F. *akumulatory = poddawać płyty ołowiane akumulatorów działaniu prądu elektrycznego, przyczem zachodzą w nich zmiany chemiczne i molekularne, wypadające przy powrocie płyt do poprzedniego stanu odwrótny prąd elektryczny*. 7.

hut. *wyrabiać formę do odlewu*. 8. *ogr. nadawać drzewom karłowatym kształt foremny, prowadzić je, pielęgnować*. F. s. l. × *kształcić s., ćwiczyć s., wyrabiać s., układać s., nabierać oglady, poloru, ocierać s., polerować s.*: *Człowiek ten formuje s. w świecie*. **Formują** s. *przez tłumaczenie dzieł obcych, chronili s. surowego naśladownictwa*. **Kość**. 2. *robić s., tworzyć s., powstawać, składać s.*: *Z groszy formują s. sumy*. **Wrzód** s. *formuje*. 3. *gram. wyprowadzać s., pochodzić*: *Czas ten formuje s. od wyrazu bezokolicznego*. 4. *woj. szkować s., porządkować s., stawiać w linję, do szeregu*: *Formuj s. do szyku!* **Mick**. 5. *przechodzić z wieku dziewczęcego do wieku płciowo dojrzałego*. <Łé. formare>

Formowanie, a, blm., **Formacja** *czynność cz. Formować*.

Formowanie się, a s., blm., *czynność cz. Formować s.*

Formowany i, im. od **Formować**. 2. † p. **Formiany**: *Ciasta formowane*. *Masło formowane*.

Formownia, i, lm. e p. **Formiarnia**.

× **Formownik**, a, lm. cy *nadający czemuś formę*

Formowość, i, blm. *posiadanie formy, ujęcie w formę; strona formalna*: *Sztuka plastyczna pod przewagą formowości nie wydatnia należyte treści*.

Formowy p. **Formiany**: *Ciastka formowe (= wycinane w formach)*.

† **Formsznajderski** *należący do formiarza, gisera*. **Po formsznajdersku tak jak robi formiarz, giser**: *Rotgisarzu, próżno formy gotujesz gliniane, a prawie po formsznajdersku sztucznie wyrzynane*. **Klon**. <Nm. Formschneider>

† **Formsznajdować**, *uje, ował* *wyrzynać, tworzyć formy*: *Próżno wylanej osoby grabsztyklem porawiasz i czas trawisz formsznajdując, próżno s. zabawiasz*. **Klon**.

Formularnie przys. od **Formularny**. **Lel**.

Formularny przym. od **Formularz**, *zgodny z formularzem*. <Łé. formularius>

Formularz, a, lm. e l. *zbiór formuł, przepisy o formułach, księga informacyjna*: *Bo i w wielkich rzeczach dlatego formularze są, aby człek wszystkiego w głowie nie nosił, ale, gdy o czym rzecz przypadnie, do rejestru o onych rzeczach s. uciekał*. **Gost**. 2. *wzór, schemat, treść dokumentu handlowego*. 3. *zbiór danych o czyjejś służbie, lista stanu służby*. 4. † *zbieracz formuł*. <Łé. formularium>

Formuła, y, lm. y l. *prawdło, przepis, reguła, wzór, forma, arynga*: F. *prawna*. F. *zakłęcia*. F. *przysięgi (= rota)*. *Nie zacieśniał s. w poglądach swoich na twórczość do formuł poetyki francuskiej*. **Ohm**. 2. × *recepta*: F. *lub recepta, przepis lekarski, jak lekarstwa z aptek mają być dawane*. **Krup**. 3. *chem. i mat. p. Wzór*. Zdr. **Formułka**. <Łé. formula>

Formułka, i, lm. i l. p. **Formuła**. 2. *formuła w kwestji podrzędnej, przepis drobnostkowej pedanterji; w lm. ceremonje, ceremonje chińskie, ceregiele; skrupuły*.

Formułkować, *uje, ował* *opierać na formułkach, błądych przepisach, sprowadzać do formulek*: *Moralność łatwa a dogodna, co to enotę formułkuje*. **Jeż**.

Formułkowanie, a, blm., *czynność cz. Formułkować*.

Formułkowy przym. od **Formułka**, *oparty na formułkach*: *Posiadał moralność formułkową bez zasad żadnych*. **Jeż**.

Formułowac, uje, owal ujmowac w formule, okreslac, przedstawiac w sicie określonym kształcie, wyrażać w formie prawidłowej a jasnej: F. jasno pytanie, projekt, program. Względem tego przestępey prokurator formuluje srogie wnioski. Orzesz. F. s. *być ujmowanym w formule, w określonej formie, objawiać s. jasno*: Uczucia nie formułowaly s. w nim wyraźnie, ale tworzyły jakieś chaotyczne obrazy. <Fr. formuler>

Formułowanie, a, bhm., czynność cz. **Formułowac**.

Formułowanie się, a s., bhm., czynność cz. **Formułowac s.**

Formyzel, zla, lm. zle hut. p. **Formak**. <Nm. Formmeisel>

Fornal, a, lm. e, [Fernal, Furnal] *parobek do koni, stajenny, furman, woźni-a*: Bez fornala konie nie wóz rozniosą. Prz. Zgr. [Fornalisko]. <Zap. z *forny, od daw. fora = fura>

[Fornal, a, lm. e] *hak na końcu dyszla do zaczepiania naszelników*. Zdr. [Fornalik]. <Nm. Vornagel>

[Fornalik, a, lm. i] p. [Fornal].

[Fornalisko, a, lm. a] p. Fornal.

Fornalka, i, lm. i l. *czwórka koni pociagowych*: Dokupię pary koni do fornalki, żebym i ja poszóstwo jechała. Oss. 2. *fura, furmanka, wóz*. 3. p. **Fornalowa**. 4. [F.] *zatrudnienie fornala*. <p. Fornal>

Fornalowa, ej, lm. e, **Fornalka** *żona fornala*.

Fornalowy p. Fornalski.

Fornalówna, y, lm. y *córka fornala*.

Fornalski, Fornalowy przym. od Fornal: *Koń F. (= do fornalki zaprzegany)*.

Fornier, u, lm. y p. **Fornier**.

Fornierowac, uje, owal p. **Fornierowac**.

Fornierowanie, a l. bhm., czynność cz. **Fornierowac**. 2. lm. a p. **Fornier**.

× **Fornierunek, nku**, lm. nki p. **Fornier**.

Fornier, u, lm. y, **Fornier, Fornir**, × **Furnir** l. *deseczka z kosztowniejszego drzewa do wykładania wyrobów stolarskich, okleina*. 2. a. **Fornierowanie, Fornierowanie, Fornirowanie**, × **Fornierunek** *wyłożenie temi deseczkami*. <p. Fornierowac>

Forniernia, i, lm. e *maszyna do rżnięcia fornierów*.

Fornierowac, uje, owal, Fornierowac, Fornierowac *okladać fornierem, oklejać*: F. hebanem, mahoniem. <Włos. fornire, Fr. fournir>

Fornierowanie, a l. bhm., czynność cz. **Fornierowac**. 2. lm. a p. **Fornier**.

Fornir, u, lm. y p. **Fornier**.

Fornirowac, uje, owal p. **Fornierowac**.

Fornirowanie, a l. bhm., czynność cz. **Fornirowac**. 2. lm. a p. **Fornier**.

Fornitury, ur, bhp. *części składowe zegarków oraz narzędzia zegarmistrzowskie w handlu*. <Włos. fornitura>

× **Foronomja, i**, bhm. *nauka o ruchu ciał, rozważanym bez względu na wywołujące go przyczyny*. <Now. z Gr. ferein = nieść + nomos = prawo>

Forowac, uje, owal org. *łączyć sznurkiem dwie farchy miecha po kantach tak, ażeby chodziły, jak na zawiasach*. <Zap. zamiast Sworowac>

† **Forowac, uje, owal** *wyganiać, wypędzać, wypychać, wyparowywać, wydalać*: Brutus z miasta tyranów forował. Bardz. †F. s. *wynosić s., ustępować, uchodzić*: Z przynusu twego z domu w drogę s. foruje. Bardz. <p. Fora>

Forowanie, a, bhm., czynność cz. **Forowac**.

† **Forowanie, a**, bhm., czynność cz. † **Forowac**. † **Forowanie się, a s.**, bhm., czynność cz. **Forowac s.**

× **Forpoczt, u**, lm. y p. **Forpoczta**.

Forpoczta, y, lm. y l. a. × **Forpoczt, × Awanpost** *woj. posterunek, broniący przystępu do wojska znajdującego s. na biwaku, przednie czaty, straż polowa, placówka*: Forpoczty piesze, jezdne, bliżkie, dalekie, stałe, ruchome, dzienne, nočna. 2. *ucz. przesyłanie czegośkolwiek przez kilka par rąk*. <Nm. Vorposten>

Forpocztowy przym. od **Forpoczta**: Są to zeknięcia dopiero forpocztowe.

Forsa, y, lm. y l. × a. × **Forca**, [Forsz] *gwałt, przemoc, moc, siła, usiłowanie, wysilek, nateżenie sił, usilne popieranie, zabiegi*: Żenić s. przez forsz pomimo braku przekonania kobiety. Nie znał, co są zabiegi, forsy i partje. L. 2. [F.] = a) *pieniądz, gotówka, funtus, nakład*: Kto nie ma forsy, nie ma przyjaćci. Na to s. rzucić, to nie żart: trzeba forsy. Jun. U nas we żniwa to zawdy je F. Wyprztykałem s. z forsy = *wydałem wszystkie pieniądze*. b) *łapówka, kuban*. c) *przykład*: Dziecko ma do złego forsz z ojca. <Fr. force dosł. = siła>

Forsacz, a, lm. e *zł. człowiek bogaty, bogacz*. <p. Forsa>

Forser, a, lm. y *myśl. pies gończy do polowania na jelenie*. <Fr. forceur, Ang. forcer>

Forsk, u, lm. i *zł. niuch, szczypia tabaki*.

Forskać, a, ał *zł. żążyć, niuchać tabakę; kichać*. <Może Słc. frskat' = strzykać, tryskać>

Forskanie, a, bhm., czynność cz. **Forskać**.

Forsowac, uje, owal l. × a. × **Forcowac** *usiłowac, popierać usilnie, zabiegać, starać s. dopięć za jakąbądź cenę, silić s., robić wysiłki, pracować forsownie*: Będę forsował, żebyście przykładnie ukarani byli. L. 2. *męczyć, nudawerzać, zrywać*: F. nogi. 3. *gorz. utrzymywać płyny w warunkach sprzyjających fermentacji*: F. piwo. 4. a. × **Forcowac** *myśl. gonić na umór, pędzić na zabój*. Przen.: Po wszystkich go ulicach F. potrzeba. 5. ogr. p. *Pędzić*. F. s. *silić s., wysilać s., mordować s., zrywać siły*: Po chorobie F. s. nie można. <Fr. forceur>

Forsowanie, a, bhm., czynność cz. **Forsowac**. **Forsowanie się, a s.**, bhm., czynność cz. **Forsowac s.**

Forsownia, i, lm. e ogr. p. **Pędzarnia**.

Forsownie przys. od **Forsowny**.

Forsowność, i, bhm. rz. od **Forsowny**.

Forsowny *nateżony, usilny, wytężony, gwałtowny*: Z powodu forsownego targu rzeźmieszkowie wzmocnili swój zastęp. Natrętne żebractwo składa forsowne wizyty. Marsz F. *Myśl*: Łowy forsowne = *do umęczenia zwierza*. <Z Fr. forcé>

[Forspan, a, lm. i] p. **Forszan**.

[Forspąg, u, lm. i] *obowiązek gmin szlaskich utrzymywania kolejno po parze koni w mieście powiatowym dla wożenia urzędników królewskich*. <Nm. Vorspann>

Forst, u, lm. y l. p. **Forszt**: *Ściany z forstu cedrowego*. B. B. 2. p. **Forstowanie**. <Nm. Forst>

Forstowac, uje, owal p. **Forstowac**.

Forstowanie, a l. bhm., czynność cz. **Forstowac**. 2. lm. a p. **Forstowanie**. Zdr. **Forstowańko**.

Forstowańko, a, lm. a p. **Forstowanie**.

Forstowy przym. od **Forst**.

[Forsz, u, lm. e] p. **Forsa**.

Forszłaczek, czka, lm. czki p. **Forszłak**.
Forszlag, u, lm. i, × Forszlag muz. *nuta mała przy dużej, półtonem wyższa od niej*. <Nm. Vorschlag>

Forszłak, u, lm. i f. młotek, którym pierwszą z *dwóch bijących uderza*. 2. × muz. p. **Forszlag**. 3. *rzeź, część cięgliny a. baraniny między zadniemi ćwiartkami a krzyżem*. Zdr. **Forszłaczek**. <Nm. Vorschlag>

Forszłak, u, blm. potrawa ze śledzi, masła i jaj. <Nm. Vorsehmack>

[**Forszman, a, lm. i**] p. **Forszpan**.

Forszpan, a, lm. i, Forszman i. a. [**Forszpan, Foszpan, Forzpan, Foszpan, Fuszpan, Fóczpan, Forczpan, Forzpan, Fosman, Forozman, Foszman, Foczpan, Foczpan**] *parobek od koni, woźnica, stangret, furman*. 2. a. × **Forsztman** *stangret z konia powożący, forysł*. Por. **Forspaq**. <Nm. Vrspann = zaprzęg, podwoda>

[**Forszpanka, i, lm. i**] *podwoda, furmanka*. <p. **Forszpan**>

× **Forszprung, u, lm. i** *wystawanie, kawałek wystający*.

Forszt, u, lm. y, Forst i. *las, bór w należytnym porządku utrzymany*. 2. *dyl skrajny, z korą z jednej strony, obłader, opoła; tarca, deska, szczeg. dwucalowa, dwucalówka*: Skrzynia z mięjszych i mocnych forstów. Sol. 3. p. **Forsztowanie**: Ściany zamku oprawili forstem drewnianym. Leon. 4. [**Forszt a. Forzt, Forst, Fosz**] = a) a. [**Forszty**] *podłoga z desek*. b) *deska w podłodze*. 5. *gór. drzewo na okładziny szybów i chodników*. <Nm. Forst>

Forszta, y, lm. y i *ścianka dzieląca komin na lufty*. 2. [**F.**] *podłoga w izbie z dobrych desek*. 3. *↑ belka*. <Nm. Forst>

Forszta, u, lm. y hut. i. *kamień leżący przed saniami żwirami, któremi płomień wybucha*. 2. *podpora widelkowata żelazna, na której majster wspiera piszczel z roztopionym szkłem*. <Nm. Vorstein>

× **Forszta, u, lm. y** *przedmieście pod fortecą*. <Nm. Vorstadt>

† **Forszta, u, lm. y, × Furszta, × Furst** *rodzaj tkaniny jedwabnej wzorzystej*. <Nm. Forst>

× **Forszta, i, lm. e** p. **Forszta**.

× **Forszta, u, lm. y** *przedmieście pod fortecą*. <Nm. Vorstadt>

× **Forszta, u, lm. y** *przedmieście pod fortecą*. <Nm. Vorstadt>

× **Forszta, u, lm. y** *przedmieście pod fortecą*. <Nm. Vorstadt>

× **Forszta, u, lm. y** *przedmieście pod fortecą*. <Nm. Vorstadt>

× **Forszta, u, lm. y** *przedmieście pod fortecą*. <Nm. Vorstadt>

× **Forszta, u, lm. y** *przedmieście pod fortecą*. <Nm. Vorstadt>

× **Forszta, u, lm. y** *przedmieście pod fortecą*. <Nm. Vorstadt>

× **Forszta, u, lm. y** *przedmieście pod fortecą*. <Nm. Vorstadt>

× **Forszta, u, lm. y** *przedmieście pod fortecą*. <Nm. Vorstadt>

× **Forszta, u, lm. y** *przedmieście pod fortecą*. <Nm. Vorstadt>

Forsztowanie, a i. blm., czynność cz. Forsztować. 2. *lm. a, a. Forstowanie, Forst, Forst wyłożenie obładrami*. 3. *lm. a, a. Forstowanie ścianka drewniana, przegroda, przepierzenie*: F. zwyczajne, sufitowe. Zdr. **Forszta**. <Z Nm. Forst = dyl, deska>

Forszta, a, lm. a p. Forsztowanie.
Forsztowy przym. od **Forszt**.

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

Forsztus, u, lm. y *gór. p. Furstus*. <Nm. Vorstoss>

†Fortelnie przys. od Fortelny: Szczeście piasuje F. moją zapoczętą sprawę. Lubom. (=korszystwie). F. i śmiało na namioty następują. Birk. (=chytrze, podstępnie).

†Fortelniejszy p. Fortelny.

†Fortelnik, a, lm. cy ten, co używa fortelów: Powiadali mi o srogiej niecnocie zdraźnego fortelnika. Koch. A.

†Fortelność, i, blm. rz. od Fortelny.

†Fortelnowojenny taki, w którym można wojnę prowadzić za pomocą fortelów: Założył fortecę na pograniczu fortelnowojennym. Dek. <Fortel + Wojenny>

†Fortelny, †Fortyliny, st. w. †Fortelniejszy 1. korzystny, zyskowny, użyteczny, pożyteczny. 2. podstępny, chytry, pełen fortelów: Człowiek chytry i F. Skar. Nie ten wygra, kto ma sprawiedliwą, ale ten, kto ma więcej pieniędzy świadkom na zapłatę i fortelniejszą świadki. Górna.

Fortepjan, u, lm. y a. a. Fortepjano narzędzie muzyczne klawiszowe, z uderzającymi w struny młotkami, utemperowane, daw. zwane klawicymbalem, klawikordem, pantalonem: Klepała po fortepjanie. Krasz. Stroić F. Szkoła na F. Koncert na F. na fortepjanie. Klasa fortepjanu a. fortepjanowa. Podatek od fortepjanów. Lekeja fortepjanu. Gaw. (=gry na fortepjanie). Zdr. Fortepjanik. Zgr. Fortepjanisko. <Now. z Włos. forte = głośno + piano = cicho>

Fortepjanik, a, lm. i p. Fortepjan: Stary i zgnęźniały F. Orzesz.

Fortepjanisko, a, lm. a m. ni. p. Fortepjan.

Fortepjanista, y, lm. ści 1. fabrykant, stroiciel, korektor fortepjanów. 2. a. Pjanista wirtuoz na fortepjanie.

Fortepjanistka, i, lm. i forma ż. od Fortepjanista; Pjanistka.

Fortepjanistowski przym. od Fortepjanista.

Fortepjano nieod. ni. p. Fortepjan: F., na nim nuty i książki. Mick. F. palisandrowe. Krasz.

Fortepjanomanja, i, blm. manja gry na fortepjanie. <Fortepjan + Manja>

Fortepjanowy przym. od Fortepjan: Fortepjanowe akordy umilkły. Orzesz. Gra fortepjanowa. Zach. (=na fortepjanie). Układ (wyciąg) F. (Klavierauszug). Koncert F., a. na fortepjan.

Fortissimo przys. muz. jak najgłośniej: Ten (chór) F. zabrzmiął, tamten nuci z cicha. Mick. <Włos. fortissimo, st. n. od forte>

†Fortka, i, lm. i p. †Forta. W. XV.

[Fortograf, a, lm. owie] p. Fotograf.

[Fortona, y, lm. y] p. Fortuna.

Fortowy przym. od Fort: Prawo fortowe (=dotyczące fortów).

× Fortrag, u, lm. i i. przedstawienie do awansu: Przyjęła Działyńskiego na szefa bez fortragu. T. K. 2. awansowanie, awans. <Nm. Vortrag>

× Fortragować, uje, ował i. przedstawiać do awansu: Na miejsce odsądzonych szefowie innych fortragowali. T. K. 2. posuwać na wyższy urząd, awansować. <Nm. vortragen>

× Fortragowanie, a, blm., czynność cz. Fortragować: F. czyli przedstawienie kandydatów na place oficerskie. T. K.

†Fortrop, a, lm. owie żołnierz nieznanego bliżej rodzaju broni: Z berdyszami od fortropów na janczarów wpadali. W tym czasie też fortropy z regimentów i kozacy z gór wystrzelali. Djarjusz prawdziwej relacji z 1683 r. <Nm. Vortrab>

†Fortugał, u, lm. y p. Portugal. Goł.

Fortuna, y, lm. y, [Fortona, Fertuna, Fartuna] 1. los, dola, przeznaczenie: F. robi sobie z nami igraszkę. F. kołem ś. toczy. Prz. Słepa F. (=ślepy traf). †Obie fortuny a. †oboja F. = szczęście i nieszczęście, dobry i zły los. †Lewa F. = nieszczęście: Hetman tam pracował lewą bardzo fortuną. Tw. †Człowiek złej fortuny. And. z Kobyl. (=nie-szczęśliwy). 2. †szczęśliwa dola, pomysłność, szczęście, powodzenie, sprzyjanie losu: Śmiałym F. służy. Prz. Przyjaźń z fortuną na świecie chodzi. Prz. 3. †szczęśliwy traf, pomysłny wypadek: F. nam ś. przytrafiła bez naszej intencji i myśli, gdy orząc lemieaszem bryłę złota wywałę. Petr. 4. mienie, bogactwo, majątek, dostatek, dobra, fundusz, kapitał: Ojciec miał 400,000 fortuny. Raz do swych fortun jachał. Skar. Wyniósł ś. na Żmudź i kupił tam fortunę. Chodź. Powiększać, gromadzić fortunę. Fortun sześć, ale niema co jeść. Prz. Wąs barabąs, czapka czerkieska, nie uważaj moście panno, choć F. kiepska. Pśń. Chłopska F. Twoje tam fortuny ta głupia czapka (=jestes goły). 5. †rodzaj gry na losy, loterja: Gra fortuny. Wej. 6. bot. p. Szczęśliwoń. 7. mł. wiatr. Zdr. Fortunka. <Łé. fortuna>

†Fortunarz, a, lm. e sprzedający losy na loterję. †Fortunat, a, lm. ci ulubieniec fortuny, wybraniec losu, bogacz, mający wielką fortunę, posesjonat, kapitalista. <Łé. fortunatus>

†Fortunatka, i, lm. i forma ż. od Fortunat.

†Fortunatów przym. od Fortunat: F. mieszek.

†Fortunić, i, il komu a. kogo, co = darzyć, szczęścić, błogosławić, sprzyjać: Cokolwiek czynił, wszystko Pan fortunił. B. B. Będzie Bóg tobie F. K. G. †F. ś. darzyć ś., powodzić ś., szczęścić ś., wieść ś.: Czemu ś. tak fortuną drogi niepo-bożnych? B. B. <Z Łé. fortuna = szczęście>

Fortunka, i, lm. i i. p. Fortuna: Dziedzic fortunki mojej. Mick. 2. gra losowa, loteryjka. 3. rodzaj bilardu, rulety.

× Fortunnie, × Fortunno przys. od Fortunny.

× Fortunno p. Fortunnie: Chrobrze było na polu, F. na tronie. Syrok.

× Fortunny i. przym. od Fortuna (=los), od losu zawisły: Dobra cielesne, duchowe, fortunne. Urb. 2. szczęśliwy, mający szczęście, błogi, błogosławiony; pomysłny: Fortunne pola, śliczne gaje, doliny i łąki kwieiste. Przyb. Człowiek chytry i F. Stryjk. Dzień F. Nar. Fortunne przynoszę wam wieści. Krasin. Niefortunna wyprawa.

× Fortunowładnie przys. od Fortunowładny.

× Fortunowładny władający losem, szczęściem; władający, rozporządzający dola. Steb. <Fortuna + WŁOD>

†Fortyczny p. Fertyczny.

Fortyfikacja, i, blm. i. nauka o umocnieniu miejscowości, budowaniu, obronie i oblężeniu twierdz: Uczyć ś. fortyfikacji. 2. lm. e dzieło zbudowane na zasadach tej nauki, budowle i roboty ziemne obronne i oblężnicze: F. polowa, stała, graniasta, foremna, nieforemna, podziemna. Zdobyć fortyfikacje. 3. p. Fortyfikowanie. <Łé. fortificatio>

Fortyfikacyjny przym. od Fortyfikacja: Dzieło fortyfikacyjne. Plan F.

Fortyfikador, a, lm. rzy a. owie specjalista od fortyfikacji. <Łé. fortificator>

Fortyfikować, uje, ował owarowywać, umacniać, zaopatrywać w fortyfikacje: F. miasto, zamek, obóz. <Łé. fortificare>

Fortyfikowanie, a, blm., Fortyfikacja czynność cz. Fortyfikować.

†Fortygał, u, lm. y jakaś część odzieży. <?>
 †Fortyl, u, lm. e p. Fortel. Kosz.
 †Fortylny p. Fortelny: Niemasz nje kłamlivszego, nie fortynlijszego, jako ci. Őwik.

Forum nieod. 1. plac zgromadzeń ludu u Rzymian. 2. sąd właściwy, kompetentny, miejsce rozprawy sądowej: F. kupcom naznaczamy przed wójtem, mieszczanom w sądzie grodzkim. Gost. <Łć. forum>

×Forut, u, lm. y gór. 1. stan skarbu, zasoby pieniężne, fundusze. 2. forsusz od uczestników kopalni brany. <Dnm. vörut = z góry, wcześniej = Nm. voraus>

Forwacht, u, lm. y, Furwacht, ×Furwach 1. czaty przednie, forpoczta, warta. 2. strażnica, blokhaus: Obsadzenie forwachtów pogranicznych. Rol. <Nm. Vorwacht>

Forwachtowy przym. od Forwacht: Wojska koronne rozciągnęły forwachtowe linje wewnątrz kraju. Rol. Regimentarz F. Rol.

Forwark, u, lm. i l, ×mala twierdza przed główną twierdzą, bastjon. 2. †p. Folwark: Jako Wociech miał wrócić F. Kuszowi, kiedyby u niego Wir wykupił. Akta grodzkie r. 1399. <Nm. Vorwerk>

[Forweo] przedko, w tej chwili, żwawo, zaraz. <Nm. vorwärts dost. = naprzód>

†Forwertarz, a, lm. e gór. p. Folwertarz. <p. Folwertarz>

1. [Forysiec, a, lm. owie] żołnierz na usługach oficera, ordynans. <Nm. Fourierschütz>

2. [Forysiec, a, lm. owie] woźnica, fernal, furman. Por. Foryś.

†Forysiek, ska, lm. skowie p. Foryś. Auszp.

†Foryster, a, lm. rzy a. owie p. Forestjer.

Foryś, a, lm. owie 1. a. †Forytarz, [Forejter] żołnierz, siedzący na jednym z przodowych koni u puczówniej a. poszóstnej karety. 2. [F.] pomocnik furmana, woźnica pański. 3. przen. zdrowy, chłopski rozum: Kto ma dobrego forysia w głowie i gospodarność, ten łaski nie potrzebuje. Skarb. Pознаć po mowie, czy jest F. w głowie. Prz. Zdr. †Forysiek. Por. 2. Forysiec. <Zdr. od Forytarz>

†Forytarczyk, a, lm. i p. Forytarz: Lepiej być guzmanem jakim, a. forytarczykiem, niż godnym rotmistrzem, a. człowiekiem uczonym. Górs. J.

†Forytarski przym. od Forytarz: Koń F.

†Forytarz, a, lm. e l. p. Foryś: Puszczają ś. naprzód forytarze i zamawiają dla dworu i taboru noclegi. Paw. 2. pomocnik, współnik, stronnik: Jaropek wdzięcznie przyjął Włoszczewica, weseląc ś., że mu Bóg dał pomocnika i forytarza do podniesienia wojny. Stryk. Wierutnym lotrom forytarzami byli. Birk. Nie maszli forytarza, nie zyszczesz ni plata. Biel. M. (= obrońcy, protektora). 3. oskarżyciel, donosiciel, denuncjant. 4. oprawca, pomocnik kata. Zdr. †Forytarczyk. <Nm. Vorreiter>

Forytować, uje, ował 1. †być forysiem, powodować, kierować przodowem koni. 2. kogo, co = protegować, popierać, faworyzować, zalecać, przyjaźnie rekomendować, wynosić, dopomagać komu: F. kogo na tron. F. sprawę. Byłem w Piotrkowie, w Dubnie, własne swe sprawy forytując. Miek. 3. †czuwać, opiekować ś., troskliwie kierować, powodować: Modliła ś. Bogu, aby forytował ręką jej. Bud. 4. na kogo = oskarżać, potępiać kogo sądownie, donosić, denuncjować. ×F. ś. l. powodować ś., kierować ś., dawać posłuch, ulegać; spuszczać ś. na co, dać ś. opanować: Galba, nie swoim domyśtem nie czyniące, cudzemi ś. tylko chuciami fo-

rytował Nar. 2. sposobić ś., przygotowywać ś., dążyć do czego: Trzeba ś. F. do uczeiwego stanu. Łoż. <Nm. vorreiten>

Forytowanie, a, blm., czynność cz. Forytować. ×Forytowanie się, a ś., blm., czynność cz. Forytować ś.

Forzao, u, lm. e (For-zao) 1. sztuka z gliny, zamykająca otwór pieca w hucie szklanej. 2. blach. pręt metalowy a. drewniany na tokarni, który przesadza ś. przez otwór w blasze, mającej być toczoną. <Nm. Vorsatz>

Forzec, u, lm. e (For-zec) intr. papier do podklejania wewnętrznej strony okładki. <Nm. Vorsatz>

[Forzman, a, lm. i] p. Furman.

[Forzpan, a, lm. i] p. Forszpan.

[Forzt, u, lm. y] p. Forszt.

Fosa, y, lm. y l. woj. p. Przekop. 2. †i [F.] rów wog.: Ślubuje dygnitarstwa i wszelkie honory, nie tylko srebrne fosy, lecz i złote góry. Kulig. <Łć. fossa=rów>

Fosfat, u, lm. y chem. nawóz sztuczny, w którym główną część składową stanowi fosforan wapnia. <Now. z Gr. fōs=światło + faīnesthai=błyszczec>

Fosfatowy przym. od Fosfat: Nawozy fosfatowe.

Fosfina, y, blm. chem. l. p. Chryzaniłina. 2. p. Fosfonjak. <p. Fosfat>

Fosfon, u, blm. chem. związek idealny analogiczny z amonem, od którego pochodzi związki organiczne przez zastąpienie atomów wodoru grupami organicznymi oraz przyłączenie np. hydroksylu, a także pewne związki nieorganiczne: Jodek fosfonu. Wodan czterymetylofosfonu. <p. Fosfat>

Fosfonjak, u, blm., Fosfina zasada organiczna, powstająca przez zastąpienie wodoru w fosforjaku grupami organicznymi: Metylofosfonjak, dwumetylofosfonjak, trójmetylofosfonjak.

Fosfor, oru, blm., Fosfor chem. pierwiastek niemetaliczny z gromady azotowców.

Fosforan, u, lm. y chem. sól kwasu fosforowego.

Fosforawy chem.: Kwas F.=kwas odpowiadający fosforowi trójwartościowemu, in. †podkwas fosforyczny.

Fosforek, rku, lm. rki związek jakiegokolwiek pierwiastku z fosforem: F. wapnia.

Fosforescencja, i, blm. zjawisko polegające na świeceniu w ciemności i w niskiej temperaturze pewnych ciał, które poprzednio były wystawione na działanie światła, ciepła, elektryczności, czynników chemicznych a. mechanicznych. <Fr. phosphorescence>

Fosforjak, u, blm. chem. fosforowodór gazowy.

Fosforny, Fosforyczny, Fosforowy przym. od Fosfor. Chem.: Kwas F., fosforowy, †fosforyczny = związek odpowiadający fosforowi pięciowartościowemu: Kwas ortofosforny, metafosforny, pirofosforny a. parafosforny.

Fosforon, u, lm. y, (w Galicji) Fosforyn chem. sól kwasu fosforowego. <p. Fosfor>

Fosforoskop, u, lm. y fiz. przyrząd do badania objawów fosforescencji. <Now. z Fosfor + skopós = -widz>

Fosforowodór, oru, lm. ory chem. nazwa ogólna związków fosforu z wodorem. <Fosfor + Wodór>

Fosforowy chem. p. Fosforny: Kwas F.

Fosforyczność, i, blm. rz. od Fosforyczny: F. morza obsypywała ją iskrami. Jeż.

Fosforyczny i. p. Fosforny: Blask F. Chem.: †Kwas F. †Podkwas F. p. Fosforawy. 2. fiz.: Świecenie fosforyczne = *świecenie w niskiej temperaturze, fosforescencja*.

Fosforyn, u, lm. y chem. p. Fosforon.

Fosforyt, u, lm. y min. p. Apatyt. <p. Fosfor>

Fosforytowy przym. od Fosforyt, z fosforytu złożony: Kula fosforytowa.

Fosforyzować, uje, owal posiadać własność fosforescencji: Ciała fosforyzujące. Djament fosforyzujący. Woda po obu bokach krypy fosforyzuje przepysznie. Sienk. <Fr. phosphoriser>

Fosforyzowanie, a, blm., czynność cz. Fosforyzować, fosforescencja.

× Fosforzyca, y, blm. lek. (phosphorismus) cierpienie powstałe z przewlekłego trucia ś. fosforam.

Fosfór, u, blm. chem. p. Fosfor. <Gr. fōsfōros dosł. = światłonośny>

Fosgien, u, blm. chem. tlenochlorek węgla, COCl₂. <Now. z Gr. fōs = światło + génos = ród, rodzenie>

[Fosman, a, lm. i] p. Forszpan.

× Fosor, a, lm. owie a. rzy kopacz, grabarz: Fosorowie przygotowali groby wcześniej. Krasz. <Łé. fossor>

Fosowato przys. od Fosowaty.

Fosowaty podobny do fosy: Pas fosowatych zapadnięć. Natk. <p. Fosa>

Fosówka, i, lm. i zienia tusta, łożata, gliniasta, nie przepuszczająca wody, używana do wybijania fos a. zębów studniowych.

× Fosylje, ów, blp. ciała kopalne, wykopalska; skamieniałości, znajdujące w ziemi. <Łé. fossilia lm. ni. dosł. = kopalne>

†Foszki, szkół, blp. p. Fochy: Rozkosz dziwy płodzi, świat swemi F. zwodzi. Rej. <p. Fochy>

[Foszman, a, lm. i] p. Forszpan.

[Foszpan, a, lm. i] p. Forszpan.

[Foszt, u, lm. y] p. Forszt.

[Fosztar, a, lm. owie] p. Forszter.

!Fot, u, lm. y, !Fota błąd, pomyłka. <Fr. faute>

Fota, y, lm. y i. tkanina z włosia, włosienica. 2. [F.] = a) [Futawka] fartuch góralek, zapaska, rodzaj spódnicy. b) fartuch szewcki. c) sieć na ryby. Zdr. [Fotka]. <Tur. fota, futa>

!Fota, y, lm. y p. Fot: Ciotka popelniła wielką fotę, której nie nie naprawi. Zap. <p. Fot>

†Fotarę, ęcia, lm. ęta bękart mały. Rej. <Zap. Węg. fatyru = bękart, dzieciuch>

Fotel, u, lm. e, [Hotel] krzesło z poręczami. Przen.: F. akademicki (= godność członka akademii). F. ministerjalny (= godność ministra, teku ministerjalna). Zdr. Fotelik, Foteliczek. Zgr. Fotelisko. <Fr. fauteuil>

[Fotel, u, lm. e] p. Hotel.

Foteliczek, czka, lm. czki p. Fotel.

Fotelik, u, lm. i p. Fotel.

Fotelina, y, lm. y m. lichey, nędzny fotel.

Fotelisko, a, lm. a m. i ni. p. Fotel.

Fotelowy przym. od Fotel: Poręcz fotelowa. Krzesło fotelowe.

[Fotka, i, lm. i] 1. wełniana przepaska. 2. p. Fota. <p. Fota>

Fotochemia, i, blm. nauka o działaniu chemicznym promieni światła. <Now. z Gr. fōs, 2 pp. fōtōs = światło + Chemja>

Fotochromja, i, blm., Heliochromja, Fotografia barwna fotografia, dążąca do otrzymania obrazów, oddających przedmioty w ich barwach naturalnych. <Now. z Gr. fōs, 2 pp. fōtōs = światło + chrōma = barwa>

Fotocynkograficznie przys. od Fotocynkograficzny.

Fotocynkograficzny przym. od Fotocynkografja.

Fotocynkografja, i, lm. e fot. obraz z kliszy przeniesiony na blachę cynkową, wytrawiony kwasem, mogący być drukowanym na prasie drukarskiej.

<Now. z Gr. fōs, 2 pp. fōtōs = światło + Cynk + Gr. - grafia = pismo, pisanie>

Fotodruk, u, blm. p. Fototypja. <Now. z Gr. fōs, 2 pp. fōtōs = światło + Druk>

Fotodrukować, uje, owal odbijać za pomocą fotodruku.

Fotodrukowanie, a, blm., czynność cz. Fotodrukować.

Fotodrukowy przym. od Fotodruk: Obraz F.

Fotofon, u, lm. y fiz. przyrząd mający służyć do przesyłania głosu za pośrednictwem promieni światła. <Now. z Gr. fōs, 2 pp. fōtōs = światło + fonē = głos, dźwięk>

Fotogien, u, blm. tech. materiał oświetlający, powstający przy suchej destylacji łupków bitumicznych, węgla kamiennego, torfu i t. p. <Now. z Gr. fōs, 2 pp. fōtōs = światło + génos = ród, rodzenie>

Fotoglyptyka, i, blm. rodzaj fototypji. <Now. z Gr. fōs, 2 pp. fōtōs = światło + glyptikē = rzeźba>

Fotograf, a, lm. owie i. a. Fotografista, [Fotograf] pracownik zajmujący ś. fotografią. 2. p. Fotografia: Pokazała jej F. starca wiszący na ścianie. Bał. <Now. z Gr. fōs, 2 pp. fōtōs = światło + - grafos = piszący>

Fotograficznie przys. od Fotograficzny.

Fotograficzność, i, blm. rz. od Fotograficzny. wierne odtwarzanie na wzór fotografii: Przedmiotowość, panująca w sposobie traktowania ludzi i stosunków, nie jest równoznaczna z bezosobowością, nie przemienia ś. w F. Chm.

Fotograficzny przym. od Fotografja i. służący do fotografowania: Przyrząd F. Płyta fotograficzna (= klisza). 2. otrzymany za pomocą fotografii: Zdjęcie fotograficzne. Fotograficzna karta nieba. Rzeźba fotograficzna p. Fotoskulptura. Przen.: Podobieństwo fotograficzne (= najzupełniejsze).

Fotografista, y, lm. ści p. Fotograf.

Fotografistka, i, lm. i forma ż. od Fotografista.

Fotografja, i, lm. e i. blm. fiz. utrwalaone obrazy, otrzymywane w ciemni optycznej na chemicznie przygotowanej płycie fotograficznej, następujące pod wpływem działania promieni słonecznych na płytę: F. niebieska = otrzymywanie obrazów ciul niebieskich a. karty nieba gwiaździstego. F. barwna p. Fotochromja. 2. a. Fotogram, Fotograf obraz fotograficznie otrzymany, zdjęcie. 3. zakład fotograficzny: !Byłem dziś u fotografii (= fotografowałem ś.). <Now. z Gr. fōs, 2 pp. fōtōs = światło + - grafia = pismo, pisanie>

Fotografować, uje, owal, [Fodrukować] odtwarzać widoki osób i przedmiotów sposobem fotograficznym, zdejmować fotografię. F. ś. poddać ś. fotografowaniu, kazać ś. fotografować, zdejmować ś.

Fotografowanie, a, blm., czynność cz. Fotografować.

Fotografowanie się, a ś., blm., czynność cz. Fotografować ś.

Fotogram, u, lm. y p. Fotografja. <Now. z Gr. fōs, 2 pp. fōtōs = światło + gramma = pismo >

Fotogrametrja, i, blm. metoda miernicza, według której plany topograficzne odwarzane są za pośrednictwem pomiaru liniowego klisz fotograficznych. <Now. z Gr. fōs, 2 pp. fōtōs = światło + gramma = pismo + - metria = mierzenie >

Fotograwiura, y, lm. y fot. obraz, z kliszy przeniesiony na blachę miedzianą, pogłębiony w niej przez wytrawianie i drukowany na prasie sztycharskiej. <Z Gr. fōs, 2 pp. fōtōs = światło + Fr. gravure = sztych, rycina >

Fotoheljograf, u, lm. y astr. przyrząd, odbijający za pomocą fotografii zmiany, jakie zachodzą na powierzchni tarczy słonecznej. <Now. z Gr. fōs, 2 pp. fōtōs = światło + hēlios = słońce + - grafos = piszący >

Fotoksyлина, y, blm. apt. rodzaj bawełny strzelniczej o bardzo słabej własności wybuchania. <Now. z Gr. fōs, 2 pp. fōtōs = światło + xylon = drzewo >

Fotolitograficznie przys. od Fotolitograficzny.

Fotolitograficzny przym. od Fotolitografja, za pomocą fotolitografji otrzymany: Tablica fotolitograficzna.

Fotolitografja, i fot. i. blm. przenoszenie obrazów fotograficznych z kliszy na kamień litograficzny i odbijanie ich prasą litograficzną. 2. lm. o obraz fotolitograficznie otrzymany. <Now. z Gr. fōs, 2 pp. fōtōs = światło + lithos = kamień + - grafia = pisanie >

Fotolitografowaó, uje, ował odbijać za pomocą fotolitografji.

Fotolitografowanie, a, blm., czynność cz. Fotolitografowaó.

Fotometr, u, lm. y fiz. przyrząd do mierzenia natężenia czyli siły światła. <Now. z Gr. fōs, 2 pp. fōtōs = światło + métron = miara, - mierz >

Fotometrja, i, blm. nauka o mierzeniu natężenia światła, ogół metod do celu służących.

Fotometryczny przym. od Fotometrja: Metody fotometryczne.

Fotomikrografja, i, blm. tech. fotografowanie z pomocą mikroskopu istot najdrobniejszych. <Now. z Gr. fōs, 2 pp. fōtōs = światło + mikros = mały + - grafia = pismo >

[Fotor, u, blm.] p. Feter.

Fotosfera, y, blm. astr. zewnętrzna, jaśniejsza powłoka słońca. <Now. z Gr. fōs, 2 pp. fōtōs = światło + sfaira = sfera, kula >

Fotoskulptura, y, blm. zastosowanie fotografii do mechanicznego wyrobu posążków, rzeźba fotograficzna. <Now. z Gr. fōs, 2 pp. fōtōs = światło + Łé. sculptura = rzeźba >

Fototyp, u, lm. y rysunek odbity za pomocą fototypji. <Now. z Gr. fōs, 2 pp. fōtōs = światło + týpos = odbicie >

Fototypicznie przys. od Fototypiczny.

Fototypiczny przym. od Fototypja: Podobizny dyplomów, zdjęte w sposób F. Piek.

Fototypja, i, blm., Fotodruk odbijanie prasą drukarską obrazów, otrzymanych fotograficznie na płytce w postaci rysunków wypukłych, in. światłodruk.

Fototypowaó, uje, ował odbijać za pomocą fototypji: Fototypowane podobizny rękopisów.

Fototypowanie, a, blm., czynność cz. Fototypowaó.

Fototypowy przym. od Fototyp: Tablice fototypowe.

Fotynjanin, a, lm. anie członek sekty biskupa Fotyna w Panonji w IV wieku. <Od imienia Gr. Fotinos >

× **Foza, y, lm. y muz. p. × Fuza.**

† **Foza, y, lm. y, † Fuza kształt, wzór, model, sposób, zwyczaj, moda:** Żona koniecznie chciała mieć zawicie nową fozą. Star. <Śr. Łé. foza, fogia = moda, z Włos. foggia >

[Fójt, a, lm. owie a. ci] p. Wójt. <Nm. Vogt >

[Fólg, folgu, lm. folgi] p. 2. Folga.

† **Fóra, y, lm. y, [Fóra] p. Fura:** Kupiec wiedzie bogate fóry. Klon. (=wozy). Niesie Jezus cięższą niż drzewo moich grzechów fóre. Pot. (=ciężar). Niechaj ś. bije, by Parysowi tę odebrał, którą on mu w Greeji porwał pierwszą fóra. Chr. (=razem). Podwyższyłmi sternikowi fóre aż do sta złotych. Warg. (=opłatę). Taé jest do bezdenne go piekła forta, którą i on, i jego słudzy jedną zająd fóra. Pot. (=transportem, przewiezieniem). Drugi raz nie wywabisz, jedź sam w drogę z Bogiem, bo po tej fórze mieszek mój leży odłogiem. Pudł. (=podróży, drodze). Zdr. [Fórka]. <Nm. Fuhre >

Fórciany p. Furclany: Dzwonek F.

[Fórczpan, a, lm. i] p. Forszpan.

[Fórka, i, lm. i] p. Fóra.

[Fórman, a, lm. i] p. Furman.

× **Fórmanka, i, lm. i p. Furmanka:** W fórmankach czterokonných tylko jeden pod formanem wierzechowy. Kluk.

[Fórszpan, a, lm. i] p. Forszpan.

[Fórtl] p. [Fortl].

Fórta, y, lm. y p. Furta. Zdr. Fórtka, Fórteczka. <Nm. Pforte >

Fórteczka, i, lm. i p. Fórt.

Fórtjan, a, lm. i p. Furtjan.

Fórtjanka, i, lm. i, × Fórtjanna forma ż. od Fórtjan.

× **Fórtjanna, y, lm. y p. Fórtjanka.**

Fórtka, i, lm. i. p. Fórt. 2. chir.: × F. przepuklinowa = otwór, przez który przepuklina z brzucha występuje.

[Fószpan, a, lm. i] p. Forszpan.

† **Frabuga, i, lm. i p. Framuga.**

[Fracha, y, lm. y] p. Fraszka: F., bracie, nie turbuj ś. O to F.! (=mniejśa o to). Frachy! = bagatela! <p. Fraszka >

× **Frachelarz, a, lm. e, × Frakciarz, × Fraktarz, × Froktarz, × Frochtarz agieni przewożący towary, faktor.** <p. Fracht >

Fracht, u, lm. y, × Frakt, × Frocht, × Frokt 1. przewóz, transport towarów. 2. towary przewożone, ładunek, pakunek, bagaż. 3. opłata za dostawę a. przewóz towarów, przewożne. 4. a. × **Frachtbryf, List frachtowy, × List frochtowy, [Frak] wykaz piśmienny towarów przewożonych, jako dowód do odbioru, list przewozowy:** F. kolejowy. <Nm. Fracht >

Frachta, y, lm. y wielka bryka, zwykle płótnem kryta, do przewożenia pakunków: F. żydowska. <p. Fracht >

× **Frachtbryf, u, lm. y p. Fracht:** Żona wyprawia go po odebranie frachtbryfów na nadeszłe rzeczy. Pol. <Nm. Frachtbrief >

Frachtowaó, uje, ował ładować wagony towarem. <Nm. frachten >

Frachtowanie, a, blm., czynność cz. Frachtowaó.

Frachtowy przym. od Fracht; × Fraktowy, × Frochtowy transportowy, przewozowy, ładowy, ciężki: F. wóz a. buda frachtowa. Wagon, sta-

tek. F. Poczta frachtowa. List F. p. **Fracht**. Makler F. (=dostarczający furmanom i szyprom ładunku za pewnym wynagrodzeniem).

Fraczek, czka, lm. czk. 1. p. **Frak**. 2. przen. człowiek ubrany we frak, elegancik.

Fraczenie się, a ś., bilm., czynność cz. **Fraczyć** ś.

Fraczkowy przym. od **Fraczek**, ubrany we frak: Młodzik, rycerz F. = *elegant, modniś*.

Fraczyć się, y ś., ył ś., × **Frakować** ś. ubierać ś. we frak, elegantować ś.

Fraozyna, y, lm. y m. *szczupły, lichy, ubożuchny frak*.

Fraczysko, a, lm. a m. i ni. p. **Frak**.

Fragmenciarz, a, lm. e druk. *ten, który fragmenta robi, rozsypuje ułożone czcionki*. <p. **Fragment**>

Fragment, u, lm. y a. a 1. *ułamek, urywek, ustęp, szczątek, cząstka, kawalek (dziela):* Dziady, część I, fragmenta. Mick. Poemat pozostał tylko fragmentem. Chm. 2. *kawalek ułamany*: × W koronie pięć wielkich, mniejszych pięć, jedna porcja zepsowana, F. z osobna w papierze. Niem. Hut.: Fragmenta surowiznowe = pozostałości z surowizny przetwarzanej, połączzone odlewy, in. złamki surowiznowe. 3. druk. = a) czcionka obca, klóra ś, zamieszła pomiędzy dane czcionki. b) czcionki rozsypane z kolumn a. szpalt. e) a. [Rybki] czcionki rozmaitego gatunku rozsypane i pomieszane razem: Rozbierać fragmenta = gatunkować zmieszane czcionki. <Łć. fragmentum>

Fragmentarycznie przys. od **Fragmentaryczny**: Uzupełnia luki djarjusza, podanego F. w Tekach Podoskiego. Kraus.

Fragmentaryczny pelen fragmentów, urywkowy, niezupełny: Po fragmentarycznym początku rękopisu idzie dalej djarjusz legacji. Szaj. <p. **Fragment**>

Fragmentować, uje, bwał druk. *robić fragmenta, rozsypywać ułożone czcionki*.

Fragmentowanie, a, bilm., czynność cz. **Fragmentować**.

[**Frair**, a, lm. y] p. **Fryjer**: Tańcuje se, tańcu], nadobny frairze. <Nm. Freier>

[**Fraireozka**, i, lm. i] p. **Frairka**.

[**Frairka**, i, lm. i] p. **Fryjerka**. Zdr. [**Fraireozka**].

Fraj nieod. przym. 1. a. × **Frej**, × **Frejowy**, [**Frajny**] *swobodny, wolny, bezpłatny, gratisowy*: F. bilet. Wejście F. F. teatr. Próba F. 2. [F.] *wolny, niezaprzątnięty*: Jutro będziesz miał głowę F. [**Fraj**] nieod. rz. w wyrażeniach: Chodźcie na F. = *chodźcie w zaloty*. Dać sobie F. = *dać sobie słowo, umówić ś*. <Nm. frei>

† **Frajbiter**, a, lm. owie, † **Frejbiter**, × **Frybiter** 1. *rozbójnik morski, korsarz*. 2. *właściciel okrętu, upoważniony do chwytania okrętów nieprzyjacielskich*. <Nm. Freibuter>

† **Frajbiterka**, i, lm. i, † **Frejbiterka** *kobieta wolnego prowadzenia, nierządnicza, rozpustnica, ladacznica*: Owe frajbiterki, mam rzeć panie duszki. Paszk.

[**Frajcouski**] p. **Francuski**.

[**Frajcz**, a, lm. y] p. **Francuz**.

[**Frajda**, y, lm. y], † **Frejt** *uciecha, przyjemność, graika; zabawa, uczt*: Jak ś. oblowimy, to ci będzie F.! <Nm. Freude>

Frajer, a, lm. y l. rub. a. × **Frejer**, × **Fryjer**, × **Fryjerz** *człowiek nieznający gry w karty; przen. człowiek naiwny, nieświadomy, nowicjusz, fryc*: Na takie pogróżki poszukaj frajera. 2. z. = a) a.

× **Frejer** *złodziej początkujący*. b) *kozaczek*. 3. [F.] *kawaler*. <Nm. Freier>

[**Frajeroozka**, i, lm. i] p. **Frajerka**.

Frajerka, i, lm. i l. forma ż. od **Frajer**. 2. [F.] p. **Fryjerka**. 3. [F.] *dziewczyna*. Zdr. [**Frajeroozka**].

[**Frajerz**, a, lm. e] p. **Fryjer**: Miała ja frajerzy dwok. Por. **Frajerka**.

[**Frajka**] w wyrażeniu: *Żyć na fraje = żyć z wyrobku*. <Z Nm. frei = wolny>

[**Frajkury**, ów, blp.] p. **Frejkory**: *Przystać do frajkurów*. <Nm. Freicorps dosł. = korpus ochotników>

[**Frajla**, i, lm. e] *panna*. Por. **Frelka**, **Frejlozka**.

[**Frajny**] p. **Fraj**.

[**Frajter**, tera a. tra, lm. terzy a. trzy] p. **Giefrajter**. <Z Nm. Gefreiter>

Frak, a, lm. i l. *suknia męska z wyciętymi z przodu połami*. 2. *tył w staniku damskim, dłuższy od przodów*. 3. [F.] *suknia kobieca, sukienka*. Zdr. **Fraczek**. Zgr. **Fraczysko**. <Fr. frac, Nm. Frack>

[**Frak**, u, lm. i] p. **Fracht**.

× **Frakciarz**, a, lm. e p. **Frachciarz**.

Frakcja, i, lm. e 1. *cząstka, odlamek*. 2. *stronnictwo, partja*. 3. chem. *część dystrylatu, wręca przy stałej temperaturze*. 4. † a. † **Frakta** *mat. ulamek*. Zdr. **Frakcyjka**. <Łć. fractio>

Frakcjonować, uje, ował chem. *poddawać dystrylacji cząstkowej czyli frakcjonowanej*. <Fr. fractionner>

Frakcjonowanie, a, bilm., czynność cz. **Frakcjonować**.

Frakcjonowany im. od **Frakcjonować**, *cząstkowy*: Destylacja frakcjonowana = *zbieranie cieczy, przechodzących do odberalnika przy rozmaitych punktach wrzenia*.

Frakcyjka, i, lm. i p. **Frakcja**: Centrum niemieckie, pierwotnie *nieznaczące* F., rozrosło ś. do znaczenia partji o kilkudziesięciu głosach. Rozbici na stronnictwa i frakcyjki.

Frakcyjnie przys. od **Frakcyjny**: *Działać F.*

Frakcyjność, i, bilm. rz. od **Frakcyjny**.

Frakcyjny przym. od **Frakcja**, *stronnicy*: *Interes F.* <p. **Frakcja**>

× **Frakować się, uje ś., ował ś.** p. **Fraozyc** ś.

× **Frakowanie się**, a ś., bilm., czynność cz. **Frakować** ś.

Frakowy przym. od **Frak**: *Garnitur F.* (= z *frakiem*).

× **Fraksynela**, i, lm. e bot. p. **Dyptam**. <Łć. *fraxinella*>

1. × **Frakt**, u, lm. y p. **Fracht**.

2. × **Frakt**, u, lm. y *łamanie, przelewianie, modulacja głosu*: Różnym fraktem głosu z pięknym śpiewałem trelem. <Łć. *fractus*>

† **Frakta**, y, lm. y 1. p. **Fraktura**: *Pismo fraktą niemiecką wykonterfektowane*. Piel. 2. mat. p. **Frakcja**: *Gdy chcesz próbować, a zostajeś F. po dzieleniu monety mniejszej a. wagi... Kłos*.

Fraktapagina, y, lm. y 1. *stronica podzielona na dwie szpalty*: To dzieło drukowane jest na fraktapaginę. 2. *stronica złożona wzdłuż we dwoje i w jednej połowie zapisana*. 3. *cytata marginesowa*. <Łć. *fracta pagina* dosł. = złamana stronica>

× **Fraktarz**, a, lm. e p. **Frachciarz**.

1. × **Fraktowy** przym. od 1. **Frakt**, p. **Frachtowy**.

2. × **Fraktowy** przym. od 2. **Frakt**, *świecki, niekościelny*: *Śpiewania kościelnego, bądź na organach, bądź fraktowego, bądź choralnego, bardzo się dobrze u nich wyuczają*. Birk.

Fraktura, y, lm. y t. *!złamanie*. 2. a. †**Frakta** *pismo niemieckie łamane, szwabach.* <Łć. *fractura*>

†**Framboga**, i, lm. i p. **Framuga**: Wystawił frambogę na znak zwycięstwa. Leop. <Szwed. *frambog* = ramię, *frambyggnad* = wykusz>

†**Framboga**, i, lm. i p. **Framuga**: Ujrzał most, który kamienne dźwigały frambugi. P. Koch. Most taki drugi nie zrówna z nim w Europie, z marmuru frambugi i pięttra mając pyszne. Tw. Zdr. †**Frambużka**. <p. *Framboga*>

†**Frambużka**, i, lm. i p. **Frambuga**: F. w murze do wstawiania posągu. Bobr.

†**Frambużny** przym. od **Frambuga**: Kamień F.

†**Frambużysty mający sklepienia, sklepiony**: Okno frambużyste. Frambużyste ganki. Troc.

Framuga, i, lm. i, †**Frabuga**, †**Framboga**, †**Frambuga**, [**Farmuga**] i. *zagłębienie w murze, nisza, wnęka, kozub, murek, wgłębienie na drzwi, okno i t. p.* 2. †*sklepienie, arkada, łuk, obłaczyna, obłęk*: Złodziej przez krzywe framugi oknem wlaź w kościół. P. Koch. F. tryumfalna. Zdr. **Framużka**. <p. *Framboga*>

Framugowy, × **Framużny** przym. od **Framuga**. [**Framuszka**, i, lm. i] p. **Faramuszka**.

Framużka, i, lm. i p. **Framuga**.

× **Framużka**, i, lm. i p. **Faramuszka**.

× **Framużny** p. **Framugowy**.

× **Framużysty z framugami, pełen framug**.

†**Framza**, y, lm. y p. **Frędzla**: Worek ten framzą około stroja cudnie ozdobiony. Klon. <Nm. *Fransé*>

Franca, y, lm. e lek. i. gm. i [F.] a. †**Pani F.**, †**F.** zupełna, †**F.** ogólna p. **Przymiot**: Niech cię F. stoczy! 2. **F.** pomorska p. **Gnilec**. <Od nazwy *Francuzów*>

†**Franca!** w. *do katal, do djabla, do licha!*: F.! sparzyłem ś. Troc.

France, ów, blp. p. **Przymiot**.

†**Francja**, i, blm. zb. = lm. od **Frant**.

†**Franciaszek**, szka, lm. szkowie p. **Frant**: Na jarmark przyjedzie F., pasz zgoła grosza, cale próżny mieszek. Bratk.

× **Francik**, a, lm. owie p. **Frant**.

Franciszkan, a, lm. nie p. **Franciszkanin**.

Franciszkanin, a, lm. anie, **Franciszkan** i. *zakonnik reguły św. Franciszka*: F. konwentalny, trepkowy, ścisłej reguły, 2. w lm. *klasztor, kościół Franciszkanów*. <Śr. Łć. *Franciscanus*, od imienia *Franciscus*>

Franciszkana, i, lm. i i. forma ż. od **Franciszkanin**. 2. w lm. *klasztor, kościół Franciszkanek*. 3. w lm. apt. p. **Trociezka**.

Franciszkański przym. od **Franciszkanin**: Kościół F. Zakon F. **Po franciszkańsku** przys. = *zwyczajem Franciszkanów*.

Francja, i, blm. i. [F.] w wyrażeniu: Narobić francji = *narobić krzyku, hałasu bez skutku, dużo gadać, a mało robić*. 2. †lek. p. **Przymiot**. <Od nazwy kraju *Francja*>

Francjada, y, lm. y *przeciąg czterech lat według kalendarza, zaprowadzonego podczas wielkiej rewolucji francuskiej*.

†**Francowacieć**, eje, ał *dostawać przymiotu, stawać ś. chorym na przymiot*. <p. *Franca*>

†**Francowaty** lek. i. i [F.] *chory na przymiot*.

2. p. **Francowy**: Niemoc francowata a. choroba francowata p. **Przymiot**.

†**Francowaty** przym. od **Franca**, *weneryczny, syfilityczny*: Jad F. (virus syphiliticum), in. †*jad francowaty*.

†**Francoz**, u, blm. p. **Przymiot**. <Nm. *Francuz* = *Francuz*, p. *Franca*>

†**Francozy**, ów, blp. p. **Przymiot**: Niemoc złych krost a. F. Mur. <Z Nm. nazwy narodu *Francuzen* = *Francuzi*, p. *Franca*>

Francuski, [**Frajouski**] i. F. *piesek = pieszczoszek, gagatek, delikacik*. 2. †**Panny francuskie** = *Wizytki*: Królestwo Ichmość na nabożeństwie było u Panien francuskich (*Wizytki*). Grab. 3. bot.: *Drzewo francuskie p. Gwajak*. 4. cukier.: *Ciasto francuskie p. Ciasto*. 5. kuch.: *Kluski francuskie = lane*. 6. †lek.: *Choroba francuska a. gościec F. a. kołnierzyki francuskie a. niemoc francuska a. ospa francuska a. słabość francuska a. świerzba francuska p. Przymiot*. 7. rzeź.: *Szynka francuska p. Szynka*. 8. ślus.: *Krzyż F. = skombinowane wycięcie w bardzie kluczowym*. <Przym. od *Francuz*>

Francuszczyzna, y, blm. i. *wszystko, co pochodzi z Francji, co jest francuskim*. 2. *język francuski*: *Przeplatać mowę francuszczyzną*.

Francuz, a i. lm. i *nauczyciel, guwerner z Francji; nauczyciel języka francuskiego*. 2. × lm. i *właściciel restauracji na sposób francuski*: *Pojedziemy na kolację do francuza*. Minisz. 3. × lm. i *fircyk, dandyś, elegant, człowiek zwinnny, zręczny*: *Czemu ś. waść kręcisz, niby na zawiasie, jaki mi F. Wyb.*

4. lm. y *żart. wieprz, prosię* (dla swego kwiku).

5. × lm. i *człowiek chory na przymiot*: *Tłum nieszczęśliwych francuzów, jak nazywano złośliwie tych chorych, dotkniętych cierpieniem*. Paw. 6.

lm. y *mł. kamień młyński zagraniczny, szczeg.*

z łomu kwarcowego z Francji. 7. lm. y *piek.*

bulka zwyczajna, ordynarna. 8. blm. ucz. *język francuski*: *Dostałem czwórkę z francuza*. 9. lm.

y, a. [**Frajucz**], **Prusak**, **Persak** zool. (blatta germanica) *owad przostokrzydły biegający*. Zdr.

Francuzik. Zgr. **Francuzisko**. <Nm. *Francuz* =

Francuz, ze Śr. Łć. *Francus*>

†**Francuza**, y, blm. lek. p. **Przymiot**.

Francuzica, y, lm. e pog. p. **Francuzka**.

†**Francuzić się**, i ś., ii ś. p. **Francuzieć**: *Francuzimy ś. ze współubieganiem, kto lepiej potrafi*. Wil.

Francuzieć, eje, ał, **Francuzić ś.** *stawać ś. Francuzem, przejmować ś. francuszczyznę*: *Mówiono wtedy, że Polska francuzieje*. Lel.

Francuzienie, a, blm., *czynność cz. Francuzieć*.

Francuzik, a, lm. owie a. i p. **Francuz**.

Francuzisko, a, lm. a p. **Francuz**.

Francuzka, i, lm. i i. a. pog. **Francuzica** *guwernantka, bona z Francji*. 2. × *gatunek drzewa budulcowego*.

× **Francuzofilstwo**, a, blm. *sprzymianie Francuzom*. <*Francuz* + *Gr. filia* = *miłość, przyjaźń*>

Francuzoman, a, lm. i *zwolennik francuszczyzny*.

<*Francuz* + *Gr. -manés* = *szalejący, szalony*>

Francuzomanja, i, blm., × **Frankomanja** *upodobanie we francuszczyźnie*. <*Francuz* + *Gr. mania* = *manja, szaleństwo*>

× **Francuzożerozy urogi** *Francuzom*. <*Francuz* + *ZR*>

Francuzy, ów, blp. i. [F.] p. **Frejki**. 2. †lek.

p. **Przymiot**.

†**Francymer**, u, lm. y, [**Francymer**] p. **Fraucymer**.

†**Frandza**, y, lm. e p. **Frędzla**: *Popona złotogłowem podszyta, a wkóło frandzami bogatemi pięknie lamowana*. Ciek.

× **Frandzelka**, i, lm. i p. **Frandzla**.

× **Frاندzia**, i, lm. o p. **Frędzla**: Starsi z nich w bieli i z frاندzłą złotą chodzili. Jabł. Haftów, frاندzli, muślinu suto i bogato. Fred. A. Zdr.
× **Frاندzelka**. <Nm. Franse>

× **Frاندzlować**, uje, ował p. **Frędzlować**.
× **Frاندzlowanie**, a i. blm., czynność cz. **Frاندzlować**. 2. lm. a p. **Frędzlowanie**.

Frangulina, y, blm., **Ramnoksantyna** apt. *zółta substancja krystaliczna, należąca do rzędu glukozydów, otrzymywana z kory szaklaka zwyczajnego i szaklaka kruszyny.* <Z Łć. frangula = szaklak>

1. **Frank**, a, lm. i *jednostka monetarna we Francji = 50 gr.* <Fr. franc>

2. **Frank**, a, lm. owie, **Firenk** nazwa *Europejszczyka z Europy zachodniej na Wschodzie.* <Śr. Łć. Francus = Francuz>

3. **Frank**, a, lm. owie p. **Frankista**: Rękopis ks. Kitowicza opisuje następujące wiary... ciapciuchów czyli franków. Goł. <p. Frankista>

Frankatura, y, lm. y han. *opłata z góry za list a. posyłkę.* <Śr. Łć. francatura>

Frankatur-nota, y, lm. y *dowód piśmienny na pieniądze zaliczone kolei za przewóz posyłki, gdy kosztą jej nie dadzą ś. z góry ściśle obliczyć.* <Frankatura + Nota>

Frankista, y, lm. ści i. a. **Frank** *członek sekty żydowskiej w dawnej Polsce.* 2. **Żyd** *wychrzczony, potomek dawnych frankistów.* <Od nazwiska sekiarza żydowskiego z w. XVIII Frank>

Frankistowski przym. od **Frankista**: **Młodzian** z plemienia frankistowskiego. Rzew.

Frankizm, u, blm. *nauka frankistów; ich sekta.* Przyjęcie do frankizmu było gatunkiem inicjacji. Rzew.

× **Frankmason**, a, lm. i p. **Farmazon**. <Fr. franc maçon dost. = wolny mularz>

× **Frankmasonerja**, i, blm. p. **Farmazonja**. <Fr. francmaçonnerie>

× **Frankmasonja**, i, blm. p. **Farmazonja**.

× **Frankmasonski** przym. od **Frankmason**.

× **Frankmasonstwo**, a, blm. p. **Farmazonja**.

Franko *nieod. wolny od opłaty, opłacony z góry.* Odebrać list F. <Włos. franco>

Frankolin, a, lm. y zool. (francolinus) *ptak kurawaty z rodziny kurapatw.* <Śr. Łć. francolinus>

× **Frankomanja**, i, blm. p. **Francuzomanja**, <Śr. Łć. Francus = Francuz + Gr. mania = szaleństwo, manja>

Frankować, uje, ował *opłacać z góry na pocztę listy a. posyłki.* <Włos. francare, Nm. frankiren>

Frankowanie, a, blm., *czynność cz. Frankować.*
Frankowy wartości franka: Moneta frankowa. <p. Frank>

× **Frankmason**, a, lm. i p. **Farmazon**. <p. Frankmason>

× **Franmasonerja**, i, blm. p. **Farmazonja**. <p. Frankmasonerja>

× **Franmasonja**, i, blm. p. **Farmazonja**.

× **Franmasonski** przym. od **Franmason**.

Fransować się, uje ś., ował ś. (o sukniach damskich) *układać ś. w fałdy.* <Z Nm. Franse = frędzla>

Fransowanie się, a ś., blm., *czynność cz. Fransować ś.*

× **Frasunek**, nku, lm. nkl p. **Frasunek**. Leszcz.
Frant, a, lm. owie i. *człowiek chytry, filut, szalbierz; Z głupia F. Prz. Trafił F. na franta, wyciął mu kuranta. Prz. F. z za siedmiu piekieł.* Kaczk. F. *dziewczyna (= biegła w miłosnych for-*

telach). 2. *!elegant, dandys, modniś.* 3. [F.] *!otrzyk; żartowniś, facetus.* 4. *!comedian i śpiewak wędrowni.* 5. *!towarzysz na uczcie. Mącz. 6.* [Franty] *!bzduury, głupstwa, wykrety.* 7. *myśl. lis.* Zdr. × **Francik**, **Franciaszek**. Por. **Beśtefranty**. <Zap. z Nm. Freund = przyjaciel>

Frantostwo, a, lm. a *cecha franta, filuterja, przebiegłość.* Najlepsze F. jest nie być frantem. Żabl. DIALOG jego z **Nebabą** tyle mieści w sobie prostoty, prawdy, humoru, a szczególnie frantostwa naszego chłopca. Siem.

× **Frantować**, uje, ował i. *być frantem, postępować chytrze, oszukiwać, szalbierzyc.* Cóż robić, muszę F., aby cię dostać. Tremb. 2. **żartować, dowcipkować.** <p. Frant>

× **Frantowanie**, a, blm., *czynność cz. Frantować.*

× **Frantowaty**, × **Frantowny** i. *dowcipny, żartobliwy, filuterny.* 2. p. **Frantowski**.

× **Frantowny** i. p. **Frantowaty**. 2. p. **Frantowski**.
Frantowski i. a. × **Frantowaty**, × **Frantowny** *chytry, przebiegły, zwodniczy, podstępny, szalbierski.* Po **frantowsku**, **frantowsko**, **frantowskie** przys. *zwyczajem frantów, chytrze:* Z frantem albo po frantowsku, albo go zaniechaj, inaczej ś. sparzysz. Prz. 2. *przesadnie elegancji, fircykowaty, szykowny, pretensjonalnie modny.* 3. *!ubieżny, wszeteczny, nieprzyzwoty:* Piosnka frantowska 4. [F.] *wesoły, światowy, świecki:* Pieśni a. śpiewki frantowskie. <p. Frant>

† **Frantowskie** przys. p. **Frantowski**: F. ś. z frantem obchodzić. P. Koch.

† **Frantowsko** przys. p. **Frantowski**: Jedno zęgać, a drugie F. powiedzieć. Dzw.

[**Frantóweczka**, i, lm. i] p. **Frantówka**.

Frantówka, i, lm. i i. × *forma ż. od Frant pod i: F. ta jakie ma serce chytre i zmyślone.* Lubom. 2. [F.] *pieśń światowa; opowiadanie żartobliwe, facecja; bajka.* Zdr. [**Frantóweczka**]. <p. Frant>

[**Franty**, ów, blp.] p. **Frant**. <p. Frant>

Franusia, i, blm. *żart. przymiot (choroba).* <Od Franca, z podprowadzeniem pod imię ż. Franciszka>

[**Frańce**, ów, blp.] p. **Przymiot**. <p. Franca>

Frapować, uje, ował *sprawiać wrażenie, zwracać uwagę, zastanawiać, zadziwiać, zdumiewać, zaciękawiać, nęcić, mamić, pociągać, wabić, imponować:* F. *gustem i elegancją ubrania.* <Fr. frapper>

Frapowanie, a, blm., *czynność cz. Frapować.*

† **Fras**, u, lm. y p. **Frasunek**: *Przemiął frasem żywot nasz. Gil. (= we frasunku).* <Nm. Frass dost. = zer, żarcie, gryzienie>

Frasobliwie przys. od **Frasobliwy**.

Frasobliwość, i, lm. i rz. od **Frasobliwy**: *Spokój i duszy zbawienie od wszelkich frasobliwości.* Kaczk. <p. Frasunek>

Frasobliwy, **frasowliwy**, **frasowaty**, **frasowity**, **frasowny** i. *skory do frasunku, troskliwy, niespokojny, niepokojący ś., zgryźliwy:* Bogaty często bywa bojaźliwy i F. 2. *sfrasowany, zmartwiony, zgryziony, znęcany, struty, przybity = stroskany:* Całe noce, całe dni frasobliwa wzdycha. Otw. *Mina frasobliwa.* 3. *!nabawiający frasunku, kłopotliwy:* W żaluś jest frasobliwym, młujże cierpliwość. Bach. <p. Frasunek>

Frasować, uje, ował, **frasować** i. *kogo = nabawiać frasunku, kłopotać, martwić, gryźć, truć, dręczyć, nękać, niepokoić, turbaować kogo; dokuczać komu:* Frasowali Zygmunta panowie o małżeństwo

z Barbarą. Stryjk. Nie frasuj sobie głowy = nie troszcz się, nie tam, nie zaprzęgaj sobie głowy. 2. † co = napelnić frasunkami, zatrwać. F. ś. 1. I. troszczyć ś., troskać ś., niepokoić ś., martwić ś., kłopotać ś., turbować ś., gryźć ś., truć ś., dręczyć ś., alterować ś.: Kobyła ma większy łeb, to niech ś. frasuje. Prz. F. ś. o kogo a. [za kogo]: Czy ś. za brata frasujesz? 2. † na kogo = uskarżać ś., żalić ś., narzekać: On najwięcej ś. frasuje w tym piśmie na Teusona pustelnika. Skar. 3. [F. ś.] (o kurze) *gdakać*. <Nm. fressen dosł. = żreć, gryźć>

†Frasowan p. Sfrasowany: F. smutkiem grzechu. Leop.

Frasowanie, a 1. blm., czynność cz. Frasować: Bez długiego frasowania głowy swojej. Rej. 2. †lm. a p. Frasunek: Zmiłuj ś., Panie, w tym frasowaniu i ukłopotaniu. Ryb. Bóle, troski, wielkie frasowania. Biel. M.

Frasowanie się, a ś., blm., czynność cz. Frasować ś.

†Frasowany p. Sfrasowany.

†Frasowały p. Frasobliwy: W maju śnieg spadł; F. oracz Bogu to poruczał. Paszk.

†Frasowitość, i, blm. rz. od Frasowity.

†Frasowity, st. w. †Frasowitszy 1. p. Frasobliwy: Ze potomstwa nie miała, dziwnie była frasowita. Birk. 2. *zapobiegliwy, dbały*: Naród pilny i F. około strzeżenia państwa swego. Baz. Przemysłiwąją, F. król... Murin.

†Frasowliwie przys. od Frasowliwy.

†Frasowliwość, i, blm. rz. od Frasowliwy.

†Frasowliwy p. Frasobliwy: Bogaty bojaźliwy, F. Prz. Pokutujący F. głos wypuszcza za grzechy swoje. Białob. Pociężyłeś z łaski swej serce frasowliwe. Kochan.

×Frasownie przys. od Frasowny. Pol.

†Frasownik, a, lm. oy *ten, co frasuje, dręczy-ciel*: Ty jesteś między frasownikami mojemu. Bud.

†Frasowny p. Frasobliwy: Jabym cię tak pieczliwym a frasownym nie zostawił. Leop.

[Frasunczek, ozku, lm. ozki] p. Frasunek: Smutny F. od siebie odpędzam.

Frasunek, nku, lm. nki, †Frasunk, †Fras, †Frasowanie, †Frasunk, ×Fransunek *troska, smartwienie, zgrzyzota, kłopot, udreczenie, niepokoje*: Dobry trunek na F. Prz. Zdr. [Frasunczek]. <Przez Czes. fresaňk, z Nm. fressen = żreć, gryźć>

†Frasunk, u, lm. i p. Frasunek: Ten rym niegładki, skądbyś serea mego F. poznała i myśl utrapioną. Kochan.

†Fraszeczka, i, lm. i p. Frasza: Dziecinne fraszeczki. Smotr.

Fraszka, i, lm. 1. 1. żart. *rzecz małej wagi, głupstwo = bagatel, drobnostka, bzdurstwo, marność, próżność, furda*: F. śmierć, gdy ś. co podoba. Pot. 2. *wierszyk drobny, często żartobliwy, epigramat*: Fraszki Kochanowskiego, Rodocia. Zdr. †Fraszeczka. Zgr. [Fraoha]. <Włos. frasche lm.>

†Fraszkopis, a, lm. owie p. Fraszkopisarz: Jać wytrwam, choć mię będą fraszkopisem wolać. Kochan. <Fraszka + PIS>

Fraszkopisarz, a, lm. e, †Fraszkopis, †Fraszkopisek *poeta piszący fraszki*.

†Fraszkopisek, ska, lm. skowie p. Fraszkopisarz.

×Fraszkońictwo, a, blm. *zajmowanie ś. fraszkami, zaprzękanie ś. głupstwami, bagatelami, drobnostkowość, drobiazgowość*. <p. Fraszka>

×Fraszownik, a, lm. oy, ×Fraszownik *ten, co ś. zajmuje fraszkami, wchodzący w drobiazgi, mularz, marudziarz, pedant*.

×Fraszownik, a, lm. owie p. Fraszkownik.

Frater, tra, lm. trowie, [Frator] *braciszek klasztorny*: Wybiegiem za furę, mając kilku sojuszków z ciekawszych i śmielszych patrów i fratrów. Chodź. Zdr. [Fratrzyk]. <Łć. frater = brat>

Fraternizacja, i, blm. p. Fraternizowanie: Modne formuły o fraternizacji. Orzesz. <Fr. fraternisation>

Fraternizować, uje, ował, częś. F. ś. *bratać ś., jednoczyć ś., sprzymierzać ś.*: Boję ś., żeby on tam nie naprowadził rozmaitego żoźnierstwa, z którym mi ś. F. nie godzi. Kaczk. <Fr. fraterniser>

Fraternizowanie, a, blm., Fraternizacja *czynność cz. Fraternizować*.

Fraternizowanie się, a ś., blm., czynność cz. Fraternizować ś.

[Frator, a, lm. rzy] p. Frater: Pójdę ja do klasztoru uczyć ś. za fratora.

[Fratrzyk, a, lm. owie a. i] p. Frater.

†Fracumer, u, lm. y p. Fraucymer.

†Fracumery przym. od Fraucumer.

Fraucymer, u, lm. y, †Franoymmer, [Franoymmer], †Fracumer, †Fronoymer 1. *pomieszczenie kobiet, należących do dworu królewskiego a. pańskiego*. 2. *zb. kobiety należące do dworu, damy dworskie*: F. królowej składać ś. powinien z Polek rodowitych. Skrzet. F. abo służebne panny. Leop. [Przyjmiesz fraucymera francuskiego stroju]. 3. × *kobieta, niewiasta*: Szukał, gdzieby gładki F., panna, pani, dziewczka była. Głiez. Zdr. †Fracumerek. <Nm. Frauenzimmer dosł. = kobieta>

†Fracumerek, rku, lm. rki p. Fraucymer: Że cię beszczają, jak chcą, fraucymerki, mówią, że wszystko znośisz dla swej gierki. Ohr.

†Fracumery p. Fraucymerowy: Panna fraucymerna. Jag.

Fraucymerowy, †Fracumery przym. od Fraucymer: Fraucymerowe bachantki przez garderobę wtargnąć usiłowały do domu. Krasz.

Fraudacja, i, lm. e praw. *oszukiwanie, oszustwo, krzywda, wkrzywlenie*. <Łć. fraudatio>

Fraza, y, lm. y 1. !p. Frazes: To są wszystkie frazy. Krasz. 2. *muz. zaokrąglony ustęp melodyjny; prawidłowe następstwo akordów*: Księża śpiewali naprzemian frazy. <Fr. phrase, z Gr. frásis = wyrażenie>

Frazeolog, a, lm. dzy a. owie, Frazer, Fraze-sista, Fraześnik *wyrażający ś. gładkimi zdaniem przy ubóstwie myśli, nie stwierdzający swoich słów w czynię, blagier, paliwoda*. <Now. z Gr. frásis = wyrażenie + -lógos = uczoney>

Frazeologiczny przym. od Frazeologja; *głosłowny*: Rąbał językiem niewyszukanym, bez żadnych omówień i okras frazeologicznych. Kraus. Argument F.

Frazeologja, i, blm. 1. *budowa okresów, zdań, szykowanie wyrazów; sposób mówienia, wysłowienie, dykcja, styl*: Romance Mickiewicza są to właściwie sielanki, w których nawet dawniejsza F. sentymentalna jeszcze panuje. Chm. 2. *sztuka gładkiego mówienia o nczym; czczą gadanina, blaga*. <Now. z Gr. frásis = wyrażenie + -logía = nauka>

Frazer, a, lm. rzy p. Frazeolog: Myśl i władza dostały ś. w ręce literatów i adwokatów,

innemi słowy frazerów i sofistów. Spas. <Fr. phrasier>

Frazerka, i, lm. i forma ż. od **Frazer**. Spas.
Frazes, u, lm. y i. a. !**Fraza**, × **Frazesa** *zdanie, okres, wyrażenie, zwrot, ustęp, miejsce w mowie a. piśmie*: Nie pamiętam już ani frazesu. 2. *słowa piękne, ale bez treści, czcze wyrazy*: Nasz zapal poetyczny zaczyna ś. i kończy na frazesie. Gdy ś. mówi o braterstwie tych narodów, nie mamy do czynienia z pustym frazesem. Zdr. **Frazesik**. <Gr. frásis>

× **Frazesa, y, lm. y** p. **Frazes**. Zdr. × **Frazeska**.

Frazesik, u, lm. i p. **Frazes**.
Frazesista, y, lm. ści p. **Frazeolog**: Napuszony F.

× **Frazeska, i, lm. i** p. **Frazesa**.
Frazesować, uje, ował *wypowiadać frazesy, wyrażać ś., wystawiać ś.*: Mówią dźwięcznie, pięknie, frazesują obrazowo. Kasz. <Fr. phraser>

Frazesowanie, a, blm., czynność cz. **Frazesować**.

× **Frazesowicz, a, lm. e** *gawędziarz, gadulski, gaduła*.

Frazesowy przym. od **Frazes**: Kupa plew frazesowych. Nagan.

Fraześnik, a, lm. cy p. **Frazeolog**. Krasień.
Frazować, uje, ował i. † *zdarzać ś., przytrafiać ś.*: Acz to jedno na świecie frazuje, iż szalony więcej przesładuje. Biel. M. 2. muz. *wydatniać zdania i okresy (frazesy), wykonując utwór muzyczny*: Gra biegle, ale nie umie F. <Fr. phraser>

Frazowanie, a, blm., czynność cz. **Frazować**.
Frażetowski: Wyroby frażetowskie p. **Frażety**. <p. Frażety>

Frażety, ów, blp. *wyroby firmy Frageta, in. wyroby frażetowskie*. <Od nazwiska fabrykanta Fr. Fraget>

[**Frąbie, i, blp., Frąbije, Frombije**] *taśma u torby do zawiązywania na piersiach, sznur u torby*. <Rum. frámбие>

[**Frąbije, ij, blp.**] p. **Frąbie**.
[**Frąchać, a, ał**] p. **Frąkać**.
[**Frąchanie, a, blm.**] czynność cz. **Frąchać**.
[**Frąkać, a, ał, Frąchać, Fląkać**] *nosem = głośno pociągać nose*. <Dżm. >

[**Frąkanie, a, blm.**] czynność cz. **Frąkać**.
Frąblanka, i, lm. i p. **Frąblówka**.

Frąblowski zgodny z systemem pedagogicznym *Fröbbla, urządzony podług tego systemu*: Metoda, szkołka frąblowska. Ogródek F. <Od nazwiska pedagoga Nm. Fröbel †1852>

Frąblowszczyzna, y, blm. *sprawy nauczania metodą frąblowską*.

Frąblówka, i, lm. i, Frąblanka *nauczycielka, ucząca metodą Fröbbla*: Bona F.

[**Frąbra, y, lm. y**] p. **Febra** i **Zimnica**. <Zam. Febra, pod wpływem Srebro>

Fregata, y, lm. y i. *lekki okręt wojenny trójmasztowy o jednym piętrze*. 2. zool. (tachypetes aquila) *ptak pletwonogi ze skupienia rudłonogich z bardzo długimi skrzydłami*. <Włos. fregata, Fr. frégate>

[**Freirka, i, lm. i**] p. **Fryjerka**.

Frej i. × nieod. przym. = a) p. **Fraj**. b) [F.] *wolny, swobodny*. 2. † u, lm. e rz. = a) p. **Fryjerstwo**. b) *kara pieniężna, grzywny*: Dawne było przysłowie u sądowych urzędników w Litwie: dziś freju nie masz, kiedy grzywnien nie było. Cz. <Nm. frei dost. = wolny, wolno>

[**Frejarz, a, lm. e**] *kmieć wolny(?)*: Dobre byli gospodarze; we wsiach nie tylko frejarze, kielmrzy, gburzy się trzymali, pany z gburem rozmawiali.

[**Frejarzyć, y, ył**] *wychodzić za mąż*.
† **Frejbiter, a, lm. rzy a. owie** i. p. **Frajbiter**. 2. *kozak*: Kozaków zowią Niemcy frejbiterami. Paszk. <p. Frajbiter>

† **Frejbiterka, i, lm. i** p. **Frajbiterka**.
† **Frejbiterski** przym. od **Frejbiter**: Okręt F.
[**Frejdka, i, lm. i**] p. **Frydka**. <Zap. Nm. Freude = radość>

Frejer, a, lm. y i. × a. × **Fryjer**, × **Fryjerz** = a) *człowiek wolny od zajęcia, próżniak, leniuch, szlifbruk*. b) p. **Frajer**. 2. [F.] p. **Fryjer**. <Z Nm. frei = wolny>

[**Frejereczka, i, lm. i**] p. **Frejerka**.
[**Frejerka, i, lm. i**] p. **Fryjerka**. Zdr. [Frejereczka].

[**Frejerz, a, lm. e**] p. **Fryjer**: Miał prawo mąż złapaną na uczynku małżonkę z frejerzem zabić. Cz. <Nm. Freier>

† **Frejheller, a, lm. y** gór. *opluta od każdego centnara wydobytego kruszcu, zwana denarowe, a później groszowe, uszczadano do skarbu królewskiego*. <Nm. Freiheller>

[**Frejki, ów, blp., Francuzy**] *rodzaj ziemniaków*. <? >

Frejkompanja, i, lm. e *woj. kompanja osobna, nie wchodząca do składu regimentu piezszego i mająca swego szefa*: Wystawić sobie łatwo, czym były domowe frejkompanje, dywizje wolontarskie. Mor. T. <Nm. freie Compagnie dost. = wolny oddział>

[**Frejkory, ów, blp., Frajkury, Frejkury**] *ochotnicy wojskowi, wolontariusze*: Werbunek trzech bataljonów ochotników czyli frejkorów. T. K. <p. Frajkury>

[**Frejkury, ów, blp.**] p. **Frejkory**: Korpus ochotników czyli frejkurów. T. K.

[**Frejłozka, i, lm. i, Freliczka**] *panienka*. Por. **Frajla, Frełka**.

Frejlina, y, lm. y *dama dworska*: Stopień kapitański ma F. czyli panna dworu cesarskiego. Mick. <Nm. Fräulein dost. = panna>

× **Frejowy** p. **Fraj**.
† **Frejt, u, blm. p.** **Frajda**: *Tobiec, jeszcze, czaracie, nie F. Mik. z Wilk.* <Nm. Freunde>

× **Frekwencja, i, blm. i.** *mnogość, nagromadzenie, obfitość*. 2. *uczęszczanie, częste odwiedziny*. <Łé. frequentia>

× **Frekwencyjny** przym. od **Frekwencja**.
× **Frekwentacja, i, lm. e** i. *częstość*. 2. *wielki odbył*. <Łé. frequentatio>

× **Frekwentować, uje, ował** *uczęszczać*: Retorykę przeszedł i na akademję frekwentował. Chodź. <Łé. frequentare>

× **Frekwentowanie, a, blm.,** czynność cz. **Frekwentować**.

[**Freliczka, i, lm. i**] p. **Frejłozka**.
[**Frełka, i, lm. i, Frolka**] *panna, dziewczyna*. Por. **Frajla, Frejłozka**.

[**Freła, y, lm. y**] *łetnia górska*. <Ukr. freła>
† **Fremarczyć się, y ś., ył ś.** p. **Frymarczyć**: Łukasz fremarczył ś. z Taborem na sośnie. Gac.

Fremdować, uje, ował (o czeladniku) *przyjść z wędrowki*: Czelnik, który fremdował, t. j. przyszedł z wędrowki, znalazł w gospodarze przytułek. Korz. <Z Nm. fremd = obey, zagraniiczny>

Fremdowanie, a, bhm., czynność cz. **Fremdować**. [Fremuznica, y, lm. e] p. Frymuśnica. <p. Faramuszkta >

× **Frenalgja**, i, bhm. *choroba umysłowa, melancholia*. Rol. <Now. z Gr. frén = umysł + -algia = ból, choroba >

Frendzla, i, lm. e p. **Frędzla**: Pozłociste frendzle. Sienk. <Nm. Franse >

Frendzlisty p. **Frędzlisty**. Przen.: Ręce jej opadły, oczy pokryły ś. frendzlistemi zasłonami i zemblała. Sienk.

Frendzłowaty p. **Frędzłowaty**.

Frenetycznie przys. od **Frenetyczny**: Całowała ją F. Orzesz.

Frenetyczny szalony, gwałtowny, niepohamowany, niepowsiągniomy, pochodzący z zapachu, zachwyty: Oklask F. <Fr. frénétique >

Frenezja, i, bhm. *szaleństwo, szał.* <Fr. fréné-sie >

Frenolog, a, lm. **dzy a. owie oddający ś. frenologii, znawca, wyznawca frenologii**. <Now. z Gr. frén = myśl, umysł, duch + -lógos = uczony >

Frenologiczny przym. od **Frenologia**.

Frenologia, i, bhm. *nauka o władzach duchowych, rozważanych w zależności od kształtów czaszki i mózgu; teoria umiejscowienia wlotów duchowych w mózgu*. <Now. z Gr. frén = myśl + -logia = nauka >

× **Frenopata**, y, lm. **oi lekarz chorób duszy, psychiatra**: Pół roku, przepędzonego na wędrówce i nauce, to za mało, by zostać frenopatą. Rol. <Now. z Gr. frén = myśl + páthos = cierpienie >

× **Frenopatja**, i, bhm. *choroba duszy; niespokojność, udręczenie duszy*. <Now. z Gr. frén = umysł + páthos = cierpienie >

× **Frenopatyczny** przym. od **Frenopatja**: Sąsiad mój pod względem frenopatycznym nie nie umiał. Rol.

× **Frenopleksja**, i, lm. **e zachwyty, ekstaza**. Rol. <Gr. frénoplēxis >

× **Frenzel**, zła, lm. **zle p. Frędzla**: Złoto ciekło z frenzłów. Chodź. <Nm. Franse >

Fresk, u, lm. **i, Freska, !Fresko malowidło, wykonane sposobem afresko**. <Włos. fresco >

Freska, i, lm. **i p. Fresk**.

Fresko i. nieod., **Affresko malowanie na świeżym tynku**. 2. **la**, lm. **a p. Fresk**: Freska starożytna. Asn. <p. Fresk >

Freskować, uje, **owal co = malować freski na czym, pokrywać freskami**: F. ścianę, sufit. Oparł ś. o freskowaną ścianę sali. Es.

Freskowanie, a, bhm., czynność cz. **Freskować**. **Freskowy** przym. od **Fresk**: Pejzaż F.

† **Fresować**, uje, **owal p. Frasować**: Zefira fresuje Potylara. Rej. (= *niepokoi, podburza, suszy głowę*). <p. Frasować >

† **Fresowanie**, a, bhm., czynność cz. **Fresować**.

[**Frestka**, i, lm. **i**] p. **Gajdzica**.

† **Fresunk**, u, lm. **i p. Frasunek**: Kiedy ś. jaka przekażka w ich staraniu stanie, wnet F., wnet dziwa rozpacz na nich przychodzi. Rej. <p. Frasunek >

[**Fretówka**, i, lm. **i**] *szwaczka; dziewczyna z ulicy Freta w Warszawie*.

Frez, u, lm. **y rzem. piłu okrągła**. <Fr. fraise >

† **Frez**, a, lm. **y p. 2. Fryz**: Posłowie przyjechali na frezach kosmogonich. Stryjk. Zgr. † **Frezysko**. <p. Fryz >

Freza, y, lm. **y p. Fryza**: Twarze zakonnice, ujęte w ramy szerokiej białej frezy. Es. Zdr. **Frezka**. <p. Fryza >

Frezka, i, lm. **i p. Fryza**.

† **Frezysko**, a, lm. **a m. a. ni. p. Frez**: Opętała frezyska i gnuśne szkapka. Dor. <p. Fryz >

[**Frędzel**, dzli, lm. **dzli**] p. **Frędzla**.

Frędzelka, i, lm. **i p. Frędzla**.

Frędzla, i, lm. **e, Frendzla, Fręzla, × Frandzla, × Frenzel, † Framza, † Frandza, [Frędzel] bramowanie nitkami, sznurczkami wiszącymi**: Serweta z frędzlą. Zdr. **Frędzelka**. <Nm. Franse, zdr. Fransel >

Frędzlisty, Frendzlisty obszyty frędzlą: Torba z frędzlistym przykryciem. Jez.

Frędzlować, uje, **owal, Fręzlować, × Frandzlować frędzlą obszywać, bramować**.

Frędzlowanie, a i. bhm., czynność cz. **Frędzlować**. 2. **lm. a, a. Fręzlowanie, × Frandzlowanie frędzla w bramowaniu**.

Frędzłowaty, Frendzłowaty podobny do frędzli, strzępiasty nakształ frędzli.

Fręzelka, i, lm. **i l. p. Fręzla**. 2. **anat.**: Fręzelki tęczowe (fimbriae iridis) = *ziarenka tęczowe u koni*.

Fręzla, i, lm. **e p. Frędzla**. Zdr. **Fręzelka**.

Fręzlować, uje, **owal p. Frędzlować**.

Fręzlowanie, a i. bhm., czynność cz. **Fręzlować**. 2. **lm. a p. Frędzlowanie**.

Fręzłowaty przym. od **Fręzla, obszyty frędzlą**.

× **Frocht**, u, lm. **y p. Fracht**.

× **Frochtarz**, a, lm. **e l. p. Fraochciarz**. 2. **gór. ten, co spławia sol**.

† **Frochtować**, uje, **owal przewozić towary**: Jedno wdy morzu daj pokój, a Wiśle frachtuj zdrow, a wiedz swój handel. Klon.

† **Frochtowanie**, a, bhm., czynność cz. **Frochtować**.

× **Frochtowy** przym. od **Frocht**: Handel F. List F. p. **Fracht**.

× **Frokt**, u, lm. **y p. Fraocht**.

× **Froktarz**, a, lm. **e p. Fraochciarz**.

[**Frolka**, i, lm. **i**] p. **Frelka**.

× **From w. naśladowanie głosu strun**: Palcami przebiera F., F., F. na gitarze. L. <Dźwn. >

[**Frombije**, ij, bjp.] p. **Frąbie**.

[**Fromfest**, u, lm. **y**] p. **Fronfest**.

Fronciarz, a, lm. **e mularz, uzdolniony do robót na froncie domu**. <p. Front >

† **Froncymer**, u, lm. **y p. Fraucymer**: Królowa Bona jechała, mając F. szlachecianek polskich. Górn.

Fronda, y, lm. **y i. stronnictwo polityczne we Francji, przeciwne kardynałowi Mazariniemu**. 2. × **warcholstwo, wichwienie**. <Fr. fronde >

× **Frondować**, uje, **owal warcholić, wichrzyć**. <Fr. fronder >

× **Fronдование**, a, bhm., czynność cz. **Frondować**. Spas.

× **Frondysta**, y, lm. **ści warchol, wichrzyciel**. <Z Fr. frondeur = należący do Frondy >

[**Fronfest**, u, lm. **y, Fronfest**] *wiezienie karne, inkwizytorjat więzienny*. <Nm. Frohnfeste >

Front, u, lm. **y i. przednia strona, przód, czoło (wojska, budowli)**: F. domu. Mieszkać od frontu. Stanąć przed frontem. 2. *postawa żołnierza taka, jak w szeregu*: Stanąć frontem. 3. [F.] *wystawka z przodu domu, ganek*. 4. *koń. przód konia*. 5. *woj. = a) F. fortyfikacji = część obwodu twierdzy między kątami broniemi dwóch bastionów. F. ataku = najszabsza część twierdzy. F. obozowy = linja,*

za którą znajduje ś. pierwszy rząd namiotów a. baraków. b) †oddział, zajmujący miejsce w środku pierwszej linii, między skrzydlami. <Z Łć. frons, 2 pp. frontis = czoło>

Fronton, u, lm. y, × **Frontypis** ozdoba architektoniczna u szczytu budynku nad drzwiami. Zdr. **Frontonik**. <Fr. fronton>

Frontonik, u, lm. i p. **Fronton**: Ośmiokątna wieża, ośmiu frontonikami ozdobna.

Frontowy przym. od **Front**: Mieszkanie, okno frontowe. Oddział niefrontowy (=który nie pełni służby w szeregach, nie odbywa ćwiczeń). **Frontowy**, ego, lm. i rz. żołnierz pełniący służbę w szeregach, szeregowiec: Dwu niefrontowych sadza go na konia. Krasz.

Frontszpic, u, lm. e ściana ze szczytu budynku pomiędzy krokwiami wystająca. <Nm. Frontispiz, z Łć. frontispicium>

Frontynjak, u, blm. p. **Frontynjan**. <p. Frontynjan>

Frontynjan, u, blm., **Frontynjak** rodzaj wina francuskiego. <Od nazwy miasta Fr. Frontignan>

× **Frontypis**, u, lm. y p. **Fronton**. <Fr. frontispice>

Fros, u, lm. y gór. przy ociosowaniu kłapciu od ściany kął w górze między nadciosiem wierzchnim a odciosiem bocznym. <Nm. Froseh dost. = żaba>

Froter, a, lm. rzy I. a. †**Frotjer** ten, co frotteruje posadzki. 2. żart. tancerz zawołany, sikalski. <Fr. frotteur>

Froterka, i, lm. i I. a. od **Froter**. 2. żona frotera. 3. robota frotera, froterowanie. 4. podłoga froterowana.

Froterować, uje, ował I. a. †**Frotjerować** woskować i polerować szczołkami posadzki. 2. żart. wycierać posadzki w tańcu, tańczyć do upadłego. <Fr. frotter>

Froterowanie, a, blm., czynność cz. **Froterować**: Z epoki froterowania posadzek w salonach zachowały ś. listy. Big.

Froterstwo, a, blm. zajęcie frotera.

†**Frotjer**, a, lm. rzy p. **Froter**.

†**Frotjerski** przym. od **Frotjer**.

Frotować, uje, ował ogr. wycierać młode drzewka owocowe wodą dla oczyszczenia z mchu i pobudzenia żywotności. <Fr. frotter>

Frotowanie, a, blm., czynność cz. **Frotować**.

Frr! w. p. **Fru!**: Po ślubie dopiero mu powiem i pojedę do Paryża, F! Rodz. <Dźwn.>

Fru! a. **Fru!** fru! w. I. a. **Frr!**, **Fyr!** głos, nasładowy trzepotanie skrzydeł, fruwanie ptaków, szelst chorągiewki i t. p.: F! F! moje gołąbki na dach. Krasz. 2. × rz. pukiel z powiewnej tkaniny, przypięty około kołnierza pod lewym uchem u kobiet. 3. †F! bru! nasładowanie głosu hałasującego w szalonym gwiewie człowieka. 4. †F. na F., bru na bru. Prz. = opór na opór, trafiła kosa na kamień, klin klinem. <Dźwn.>

[**Fruchta**, ów, blp.] p. **Frukt**.

[**Fruceć**, y, ał] p. **Furknąć**: Prosiemy na tego sadego wołu, cośmy go zabili kłonicą w boru: wół rycy, bucy, kłonica do niego frucey. Fruczą kołowroty. Tremb. (=warczą). <Dźwn.>

[**Fruczenie**, a, blm.] czynność cz. **Fruceć**.

× **Fruczka**, i, lm. i bak, fryga, krąglica, cyga, wartalka. <Dźwn.>

[**Frugać**, a, ał] p. **Frunąć**: Córki się odraz krukamy porobiły i frugają.

[**Fruganie**, a, blm.] czynność cz. **Frugać**.

[**Fruhaniec**, hea, lm. hee, Furhaniec, Furmaniec] bity gościnniec. <?>

[**Frujnąć**, nie, ną] p. **Frunąć**.

[**Frujwać**, a, ał] p. **Frunąć**.

[**Frujwanie**, a, blm.] czynność cz. **Frujwać**.

[**Frukać**, a, ał] p. **Frunąć**.

[**Frukanie**, a, blm.] czynność cz. **Frukać**.

[**Fruknąć**, nie, ną] p. **Frunąć**.

Frukt, u, lm. y a. a I. owoc (drzewny): Na woty dają ś. frukta. L. Sposób, żebyś miał od roku do roku świeże frukty. Haur. 2. †zboże, plon: Niwy zależałe bez fruktu odłogiem są za nie. Kulig. 3. przen. zysk, korzyść, pożytek, skutek, rezultat: Staranie ś. żadnym innym nie ukoronowało fruktem. Kaczk. 4. [**Frukta**, lm. a. **Fruohta**] = a) przyprawa do ciasta (rodzynki, migdały). b) testiculi. <Łć. fructus>

[**Fruktaski**, ów, blp.] przysmaczki.

Fruktowy I. przym. od **Frukt**, owocowy: Sad F. 2. bot.: Paciorki fruktowe p. **Kwiatotrzojna**.

Fruktyfikacja, i, lm. e p. **Fruktyfikowanie**: Od sum bez fruktyfikacji leżących prowizję razem z kapitałami oddał. Mat. <Łć. fructificatio>

Fruktyfikować, uje, ował przynosić zysk, dochód, korzyść, pożytek: Jest przy wsi przewóz, który może F. co rok złotych 40. Wej. <Łć. fructificare>

Fruktyfikowanie, a, blm., **Fruktyfikacja** czynność cz. **Fruktyfikować**.

Frunąć, nie, ną, [**Frujnąć**, **Fruknąć**, **Furnać**, **Furnać**, **Furnać**, **Furnać**, × **Furać**, × **Frujwać**, **Frugać**, **Frukać**, **Furwać**, **Furtać**, **Furgać**] 1. wlecieć na skrzydłach, wzbić ś. w powietrze, polecieć: **Frunąć** ptaszek na swój daszek. 2. przen. szybko pobiec, uciec: Kozak **frunął**. **Przybor**. **Mąż** ś. obawia, by nie **frunęła** z amantem. Bał. <Dźwn.>

†**Frustratoryjny** nadaremny, daremny, próżny, niepotrzebny, zbyteczny. <Łć. frustratorius>

[**Fruwacz**, a, lm. e] I. a. [**Fruwanka**] kaftanik letni nie do stamu. 2. przzewisko tuurkowych.

Fruwać, a, ał p. **Frunąć**.

Fruwanie, a, blm., czynność cz. **Fruwać**.

[**Fruwanka**, i, lm. i] p. **Fruwacz**.

× **Frybiter**, a, lm. owie a. rzy p. **Frajbiter**.

[**Frybra**, y, blm.] p. **Febra** i **Ziennica**: Zeby cię F. majowa zatrząsał Kos. <p. **Febra**>

Fryc, a, lm. e a. owie, × **Frycz** I. †**flisak**, pierwszy raz odbywający podróż. 2. a. [**Fryć**] człowiek niedoświadczony, początkujący w jakim fachu, nieobyty, nowicjusz: To jeszcze F. 3. [**Fryc**] młody, wyzwolony parobek, chłopak. Zdr. †**Frycaszek**. Zgr. × **Fryczysko**. <Nm. Fritz = zdr. im. Friedrich>

[**Frycan**] p. **Ryozan**.

†**Frycoaszek**, szka, lm. szki p. **Fryc**.

Frycować, uje, ował I. × **wyśmiewać** ś., szydzić z nowicjusza; na śmieszność wystawiać. Mor. A. 2. [F.] = a) bić, targać. b) oszukiwać. <p. **Fryc**>

× **Frycowanie**, a, blm. I. i [F.] czynność cz.

Frycować. 2. **pierwszy krok** w nauce, **pierwiastkowa nauka**, **terminowanie**, **termin**: **Pyrrusie**, mord **Prjama** twoje F. **Mln**.

Frycowe, ego, blm. I. **wykupne** od nowicjusza, **kara** a. **zapłata** za przyjęcie do grona koleżeńskiego, do fachu, cechu; **poczęstunek**, **urządzany** przez obejmującego **jaką służbę** a. **urząd**. 2. **przen. strata**, **szcłoda**, **poniesiona** przez **nieświadomość**, **przez brak praktyki**: **Byłem lekkomyślny**, **zapłaciłem** też F. **Nim** ś. **któ** **zbogaci**, **wpró**d F. **opłaci**. **Prz**.

[Frycowiny, in, blp.] okupienie ś. sprawiającego pierwszy raz urząd jaki przy obrzędzie weselnym.

Frycówka, i, lm. i l. figiel wypłatany nowicju-szowi. 2. a) [F.] bicie, chłosta, kara, okup za nieświadomość, oszukanie niedoświadczonych. b) wog. baby, ciggi, waly, lanie, laźnia, basarunek: Dać komu frycówkę. 3. [F.] zuzyczu u flisów całowania baby drewnianej. <p. Fryc>

[Frycypał, a, lm. y] chłystek. <?>

× Frycz, a, lm. e p. Fryc.

× Fryczysko, a, lm. a m. i ni. p. Fryo.

[Fryć, a, lm. e] p. Fryc.

[Frydka, i, lm. i, Frejdka] rodzaj polewki z ma-ki [kwirlowanej]. <?>

[Frydrygans, a, lm. e] p. Fidrygano. <p. Fidrygans>

Fryga, i, lm. i l. rodzaj zabawki dziecięcej, bąk. cuga, kraglica, wartalka: Kręci ś. jak F. Prz. 2. przen. człowiek zwinny, prędki, fertyczny, żywy jak iskra, jak ogień, żywiec. 3. gór. p. Kryka. 4. myśl. narzędzie do uczenia wyśła aporiować. Zdr. [Frygenka]. <Dźwn.>

[Frygać, a, al] p. Frygnać. [F. ś.] rzucac ś.: Wyiegnon sieci... ryba się fryga. I Francuza nie chce, bo ś. wiecznie fryga, po tygodniu, po dwóch z miłości ostyga. Psń. (=kręci ś., wierci ś., trzpiota ś.) <Dźwn.>

[Fryganie, a, blm.] czynność cz. Frygać.

[Fryganie się, a ś., blm.] czynność cz. Frygać ś.

[Frygenka, i, lm. i] p. Fryga.

Frygijski: Czapka frygijska = czapka czerwona z wierzchem zwieszającym ś. naprzód, godło wolności. <Od nazwy kraju Frygja>

[Frygnać, nie, nał, Frygnać, nied. Frygać] i. rzucić prędko, cisnąć: Jak frygnie butem w zamek, aż zadudniało. 2. wprawić w ruch wirowy. Por. Frygnać. <Dźwn.>

Frygowaty podobny do frygi, ruchliwy, prędki. Prus.

† Fryj i. a, lm. owie p. Fryjer: Skusi ona fryjów sprosnych tytułem miłości. Bardz. 2. u, lm. e, częś. w lm., p. Fryjerstwo: Gramatyk i gramatyk chcesz wraz być, lecz głupie: mądrość z fryjem nie chodzi nigdy w jednej kupie. Koch. Fryje stroić. Koch. = oddawać ś. rozpuścić: Antonjusz fryje stroił przy dziewczynie. Bardz. <Nm. Freien ni. = zaloty>

[Fryjanica, y, lm. e] zamieć zimowa. <Dźwn.>

† Fryjarka, i, lm. i p. Fryjerka.

† Fryjarz, a, lm. e p. Fryjer.

× Fryjer, a, lm. y i. a. × Fryjerz, † Fryjarz, † Fryj, † Fryjerysta, [Frair, Frajerz, Frejer, Frejerz] zalotnik, kochanek, gach. 2. p. Frejer. 3. p. Frajer: Waćpan nie F., te rzeczy musisz umieć na pamięć. Rzew. To tak łatwo, jak fryjerowi kieszeń oderznąć. Rzew. <Nm. Freier = zalotnik>

× Fryjerka, i, lm. i, † Fryjarka, [Frairka, Frajerka, Freirka, Frejerka] zalotnica, kochanka, nierządnicza.

× Fryjerski przym. od Fryjer; † Fryjowny roz-wiązły, lubieżny, wszeteczny, rozpustny.

× Fryjerstwo, a, blm., † Fryj, † Frej życie rozwiązanie, rozpusta, nierząd; swawola: Dla fryjerstwa niechajby każdy swą miał żonę. Glicz.; Głosy z w. XV.

† Fryjerysta, y, lm. ści p. Fryjer. Pim.

× Fryjerz, a, lm. e i. p. Fryjer. 2. p. Frejer. 3. p. Frajer.

Fryjor, u, lm. y i. wiosenne splawianie zboża (szczeg. Wisłą do Gdańska): Statki powróciły

z fryjoru. Oss. 2. statki do tego użyte: F. powrócił z Gdańska. Torz. 3. [F.] wiosna. <Nm. Frühjahr dosł. = wiosna>

Fryjorowy przym. od Fryjor: Statki fryjorowe. L. Fryjorowe złotko. Oss. (=wzięte za splawione zboże).

† Fryjować, uje, ował zalecać ś.; oddawać ś. rozpuścić, cudzożyć. <Nm. freien>

† Fryjowanie, a, blm., czynność cz. Fryjować.

† Fryjownie i. przys. od Fryjowny. 2. pięknie, ozdobnie, dwornie, grzecznie, wdzięcznie: F. mówić (w. XV).

† Fryjowny przym. od Fryj i. p. Fryjerski: Jako ś. z młodu okazał plugawym, także i na starość był łakomy, F., okrutny. Biel. M. Jeśli złą i fryjowną (żonę) dostaniesz, nieraz na nią zapłaczesz. Sienk. 2. Fryjowna = zazdrośna o męża (w. XV). <Z Nm. frei dosł. = wolny>

[Fryka, i, lm. i] i. p. Frykoja: Brać fryki. 2. ciggi, baty, waly, laźnia, lanie, batożenie, basarunek: Sprawić komu frykę. Schlebiali, by im później wyciąć frykę. Sprawił, wyciął mu fryki (=wytrząpał, wybił go pięścią). 3. figiel. <Z Łć. fricare dosł. = wcierać, trześć>

Frykać, a, al p. Fryknać.

[Frykando, a, lm. a cielicina a. królik szpikowany słoniną. Fred. A. <Fr. fricandeau>

Frykanie, a, blm., czynność cz. Frykać.

Frykas, u, lm. y i. potrawa z różnych mięs, białym sosem zaprawiona. 2. przen. przysmak, łakot, łakotka, wymyślna potrawa, smakołyk: Ci, co nie poginęli, prędzej czy później pójdą wronom na frykasy. Sienk. Zdr. Frykasik. <Fr. fricassée>

Frykasik, u, lm. i p. Frykas.

Frykasować, uje, ował siekać, rąbać (mięso na frykas): Czy dał w pasztecie wam kozackie uszy frykasowane? Słow. <Fr. fricasser>

Frykasowanie, a, blm., czynność cz. Frykasować.

[Frykaśny] zdalny, wesoły.

Frykoja, i, lm. e i. × tarcie. 2. lek. = a) tarcie, wcieranie lekarstw w skórę. b) a. [Fryka] wcieranie szaruchy. 3. przen. przykre starcie, nieporozumienie. <Łć. frictio>

Fryknać, nie nał, nied. Frykać wciągnąć smar-ki nosem. <Dźwn.>

Fryknięcie, a, blm., czynność cz. Fryknać.

Fryko tylko w wyrażeniu: Sprawić a. dać komu F. = obić, zbić, dać ciggi, sprawić lanie, laźnię. Por. Fryka. <p. Fryka>

Frym, a, lm. y kosz. rodzaj bardzo długiego szwajcarka, używany przy sztakowaniu, robieniu gryfów, przy przywiązywaniu wiek, zamków: F. prosty, wygięty. <Nm. Pfriem ni.>

Fryma, y, lm. y gór. śrubka mosiężna drzewna z rękojeścią, wkręcana w oprawę drzewną w kopalnię dla rozciągnięcia sznura, na którym zawieszają ś. półkole zawieszalne przy pomiarach podziemnych, in. śrubka inżynierska ręczna. <Nm. Pfrieme ž.>

[Frymaczyć się, y ś., ył ś.] p. Frymarcożyć.

† Frymarcozać, a, al p. Frymarcożyć: Dom frymarczamy za wieś, za konie. Petr. Przewiódł Regulus w senacie, aby więźniów nie frymarczano. Fal. <p. Frymark>

Frymarczenie, a, blm., czynność cz. Frymarcożyć: Ustałoby bydzące ujarzmienie ludzi i bezbożne niemi frymarczenie. Śniad. <p. Frymark>

† Frymarcznik, a, lm. ey, † Farmarcznik ten, co frymarczy, handlarz, tandociarz.

Frymarczyk, y, ył i ą. †Frymarzość, †Frymarczyk co za co a. czym na co = prowadzić handel zamienny, mieniać, wymieniać, zamieniać, oddawać co za co: Angielezyki frymarczą z Maroką oręża i kruszce za cukry. Frymarczysz (Dawidzie) za owczarski kij królewskie berko. Drużb. Nie przegra, kto frymarczy na sławę żywotem. Koehan. 2. czym = wystawiać na handel, kupczyć, zaprzedać: F. honorem, cnotą, urządami. †F. ś. i [F. ś.], †Frymarczyk ś., [Frymarczyk ś., Frymarczyk ś.] zamieniać ś., handlować: Łukasz frymarczył ś. na pszożoły ze Stanisławem. Gac. Andrzej frymarczył ś. z Janem barcią. Gac. <p. Frymark>

× Frymarczyk, u, lm. i p. Frymark. L.

Frymark, u, lm. i l. †zamiana, wymiana, handel zamienny; szucherka: Na frymarku jeden traci. Prz. Pan Bóg wynalazł jarmarki, a djabeł frymarki. Prz. Przen.: Dni swoje w żalosci, nocny tracę łzami, a gdyby ś. F. ten stał między nami, że od tego czasu miałbym żyć w radości, snaby jej mniej było. Grabow. (= zamiana, układ). 2. a. Frymarka przen. wystawienie na handel dla podłego zysku, kupczenie, zaprzedać: Puścić cnotę na F. 3. [Pójść na frymarki] = pójść za mąż tak, żeby rodziny ś. skrzyżowały (t. j. siostra męża wyszła za brata jego żony) i zięciowie zamieszkali chałupy teściów. Zdr. × Frymarczyk. <Nm. Frymarkt dosł. = wolny rynek, wolny handel>

Frymarka, i, lm. i p. Frymark: Własną córkę czyni jawnym przedmiotem frymarki. Kasz.

[Frymasić, i, il] kaprysić, grymasić. <p. Faramuszka>

[Frymuśnica, y, lm. e, Fremuśnica, Prymuśnica] grymasznica, kapryśnica. Por. Faramuśnik.

[Frymuśny, Frymuśny] l. kapryśny, grymasny. 2. wyszukany, wymyślny, niezwykły: Frymuśne jądło. Por. Faramuśny, Niefrymuśny.

[Frymużny] l. p. Frymuśny. 2. pyszny, zarozumiały.

Fryna, y, lm. y hetera, dama półwiatka, kameleja: Miłośnicy owych bachanalji, na których wino i fryny figurowały. <Imię własne hetery Gr. Frynē>

× Frypon, a, lm. y oszust, szalbierz, lotr, łjadak. <Fr. fripon>

†Fryst, u, lm. y p. Fryst: Oni mię w ziemi biorą, oni mię pustoszają, ani frystu żądają, ani hołdu proszą. Km. Piotr uczyni zapis, a i ja sam, tylko daj mi F. Łoż. <Nm. Frist>

†Frystować, uje, ował l. odwoływać, odkładać, szceg. sprawę. 2. gór.: F. a. †Frystować górę = brać pozwolenie a. raczej odwołanie pozwolenia na kopalnię od żupnika. <Nm. fristen>

†Frystowanie, a, blm., czynność cz. Frystować. Biel. M.

Frysz l. [F.] = a) przym. nieod. ładny, tęgi, zwany, dziarski, chwacki, gracki: Zobaczysz, że ci znajdę F. chłopczyka. Niem. Nie ta to ja dziś Maryna, hoża, skoczna, F. dziewczyna. Kniaź. b) przys. zwawo, dziarsko, gracko. 2. u, lm. e rz. hut. czas potrzebny na przerobienie pewnej ilości surowca na żelazo kute. <Nm. frisch>

[Fryszar, a, lm. owie] p. Fryszarz.

Fryszarz, a, lm. rzy a. owie p. Fryszarz.

Fryszarka, i, lm. i l. a. Fryszownia hut. piec fryszerski, zakład do fryszowania żelaza, rafinerja żelaza, in. kuźnica. 2. proces fryszowania. 3. maszyna do nacinania zębów na trybach. <p. Fryszarz>

Fryszerski przym. od Fryszarz: Piec F. Narzędzia fryszerskie. Ognisko fryszerskie.

Fryszarz, a, lm. e, Fryszar, [Fryszar] hut. robotnik, zajmujący ś. fryszowaniem, in. kuźniak. <Nm. Frischer>

†Fryszka, i, lm. i świeży towar: Sąc te olejki, wódki znamienite, prawie fryszki. Mik. z Wilk.

[Fryszki] l. a. [Fryski, Fryśny] = a) szybki, zwinnny, zgrabny, rączny, prędki. b) uprzejmy. 2. niek. chytry, przebiegły. <Nm. frisch>

[Fryszko, Fryśko, Fryśno] zwawo, wartko, prędko, szybko.

Fryszować, uje, ował chem. i hut. przygotowywać żelazo kowalskie z surowca, in. świeżę; wog. oczyszczać kruszce przez topienie w ogniskach a. piecach. <Nm. frischen>

Fryszowanie, a, blm., czynność cz. Fryszować.

Fryszownia, i, lm. e p. Fryszarka: Wystawił ośm fryszowni pod jednym dachem. T. K.

Frysz, u, lm. y, †Fryst l. †odłożenie sprawy, odwołka w procesie. 2. †czas wolny, odwołka, zwłoka: Jezabel długo miała fryszu do uznania swego, aż Bóg ją zatracił. Rej. Dzionek, krótki przeciąg czasu, F. Bohr. (= chwilka wolna). 3. †trozejm, zawieszenie broni: Przez opóźnienie, które z poddaniem ś. czyniło, miasto F. miało. Pileh. 4. †termin sądowy. 5. Frysz, gór. = a) miejsce wyznaczone na szyb. b) †a. †Fryst = przedłużenie pozwolenia na kopanie, przez żupnika gwarkowi udzielone, a. samo pozwolenie. <Nm. Frist>

Frysztować, uje, ował gór. l. miejsce na szyb wyznaczać. 2. †p. Frystować. <Nm. fristen>

Frysztowanie, a, blm., czynność cz. Frysztować. Frysztowy przym. od Frysz.

l. †Frysztuk, u, lm. i p. Frysztyk. Piel.

2. †Frysztuk, u, lm. i rzem. wolność, czas wolny: Brat młodszy świeżo cech przymujący ma mieć F. a. czas pewny niech będzie wolny od takich posług. Ust. cechu haftarskiego lubel. 1669. <Nm. Freistück dosł. = wolny kawał>

[Frysztyk, u, lm. i, Fryśtyk], †Frysztuk śniadanie. <Nm. Frühstück>

[Frysztykować, uje, ował, Fryśtykować] śniadać.

[Frysztykowanie, a, blm.] czynność cz. Frysztykować.

[Fryski] p. Fryszki.

[Fryśko] p. Fryszko.

[Fryśno] p. Fryszko.

[Fryśny] p. Fryszki.

[Fryśtyk, u, lm. i] p. Frysztyk.

[Fryśtykować, uje, ował] p. Frysztykować.

[Fryśtykowanie, a, blm.] czynność cz. Fryśtykować.

†Fryt w. oznajmiający o przerwaniu walki = pardon: Niemiec nieraz rzekł F., gdy od nas był bit. Stryjk. <Nm. Friede = pokój>

Fryta, y, lm. y l. mieszanina, miazga, z której szkło ś. robi. 2. masa, stanowiąca podkład pod emalje przy wyrobach ceramicznych i emaljowaniu żelaza. 3. × p. Frytata. <Nm. Fritte>

Frytata, y, lm. y, × Frytaty, × Fryta, × Fryty potrawa z jaj smażonych w masle i ocukrzonych. <Włos. frittata>

× Frytaty, ów, blp. p. Frytata.

× Frytowy przym. od Fryta: Piec F.

Frytura, y, blm. olej rzepakowy z krochmalcem i łojem, używany na okrasę zamiast masła: Oszukują! smażą pieczeń na fryturze. F. płynna (bez łoju). F. stała (z łojem). <Fr. friture>

× Fryty, ów, blp. p. Frytata.
 Frytylarja, i, lm. e bot. p. Korona. <Łé. fritillaria>
 Frywoliki, ów, blp. p. Frywolyty.
 Frywolitek, tka, lm. iki p. Frywolitka.
 Frywolitka, i, lm. i, Frywolitek ozdoba pod postacią gwiazdeczki, kółeczka, pajęczka, gzygaczeków, wykonana robotą frywolitową: Babki moje obie były zatrudnione wyrabianiem frywolitek i kwadratów. Orzesz. <Fr. frivolité dosł. = rzecz biała>

Frywolitowy: Robotą frywolitową = robótka kobieca z nici, bawełny, złożona z kólek i pikotów, a wykonywana za pomocą dziergania, wiązania: Kólnierzyk F.

Frywolyty, ów, blp., Frywoliki rodzaj delikatnej szydełkowej roboty kobiecej, nakształt koronki. <p. Frywolitka>

† Frywołt, u, lm. y, † Frywołta, † Frywort hulanka, biesiada: Zamiast słuchania słowa Bożego idą raczej na frywołty do karczemu na tańce. Brk. <Fr. frivolité = swawola>

† Frywołta, y, lm. y p. Frywołt.
 † Frywort, u, lm. y p. Frywołt.
 1. Fryz, u, lm. y i. bud. ozdobny pas, idący poziomo pod głównym gzymssem budynku, w kapitelach okiennych, w nadbrzwiach, pod gzymssem szaf, po ścianach pokojów. 2. hut. szeroki poprzeczny pas w węglu z powodu przepalenia. 3. × mal. brzeg wklęsłości filanku w tabliczce. 4. a. Fryza zdł. część ornamentacji pieca między korpusem pieca a gzymssem górnym w postaci pasa poziomego, kafel szalawowy. 5. [F.] brusek do ostrzenia, oselka. <Nm. Fries>

2. Fryz, a, lm. y, † Frez koń ciężki, duży, pochodzący z północnych Niemiec: Upominek jak żmudziniek, jak F. oraeyja. Prz. Bruk od stalnej fryzów nie krzesany stopy. Mick. Zgr. × Fryzysko. <Nm. Frieze = Fryzyjezyk, koń fryzyjski>

Fryza, y, lm. y i. a. Freza, [Bryż, Breza] kólnierz marszczony, kryza; zagięcie u kólnierza, biała falbanka u czepców i kólnierzy niewieścich. 2. sukno grube: Pospolita F. wełniana. Krasz. 3. [F. a. Freza] rodzaj spódnicy. 4. ciesz. szlak aszurowy (np. u dachu domku szwajcarskiego). 5. zdł. p. i. Fryz. Zdr. Fryzka. Por. Bryż. <Nm. [Brise], Preis(e), Fr. frise; stąd też Bryz i Bryż>

[Fryzant, a, lm. y] p. Złocień.

× Fryzer, a, lm. rzy p. Fryzjer. Zdr. × Fryzerek. <Fr. friseur>

× Fryzerek, rka, lm. rkowie p. Fryzjer.
 × Fryzjerka, i, lm. i forma ż. od Fryzjer.

Fryzjer, a, lm. rzy, × Fryzjer, × Fryzownik ten, co fryzuje, trefi, strzyże włosy, golibroda, golarz, perukarz. Zdr. Fryzjerok. <Fr. friseur>

Fryzjerzyk, a, lm. i uczeń, praktykant, terminator, chłopiec od fryzjera.

Fryzjerok, rka, lm. rkowie i. p. Fryzjer. 2. skromny, nierozgłośny, kiepski fryzjer.

Fryzjerka, i, lm. i i. forma ż. od Fryzjer. 2. p. Fryzjerowa. 3. blm. p. Fryzjerstwo.

Fryzjerowa, ej, lm. e, Fryzjerka żona fryzjera.
 Fryzjerski przym. od Fryzjer: Zakład F. Reklama zdolności fryzjersko-golarzskich. Bał.

Fryzjerstwo, a, blm., Fryzjerka zajęcie, fach fryzjera.

Fryzka, i, lm. i p. Fryza.
 † Fryzle, ów, blp. lek. rodzaj wysypki, in. prosówka. <Nm. Friesel>

† Fryzłowy przym. od Fryzle.

Fryzmaszyna, y, lm. y czcion. maszyna do ścięcia, zbierania kiegła czcionek. <Nm. Friesmaschine>

[Fryzota, y, lm. y] p. Fryzura.
 Fryzować, uje, ował i. a. [Bryzować, Bryzować] a) kogo = zawiązać, trefić, tapirować mu włosy. b) co = kędzierzawić: F. pióra, włosy. 2. [F. a. Bryzować, Ryzować] = a) karbować, fałdować. b) rzeźbić, ozdabiać rzeźbą. c) wysypywać w różne rozory i objąć cętkami. 3. czcion. ścięciac, zbierac w grubości czcionki. F. ś. i. a. [Fryzyrować ś.] fryzować sobie włosy. 2. × (o włosach) kręcić ś., wić ś., kędzierzawić ś. <Fr. friser>

Fryzowanie, a i. blm., czynność cz. Fryzować. 2. × lm. a p. Fryzura.

Fryzowanie się, a ś., blm., czynność cz. Fryzować ś.

Fryzowany i. im. od Fryzować. 2. kręcący ś., kędzierzawy: Kapusta fryzowana. Węg. (= włoska). Sałata fryzowana. 3. × przen. pelen afekcji, wymuszony: Słowa fryzowane. 4. hut.: a) Węgle fryzowane = mające z powodu przepalenia szerokie poprzeczne rysy, zwane fryzami. b) Żelazo fryzowane = cienkie żelazo cajnarskie, pod lekkim młotem wykowane, w sztabkach pogiętych.

× Fryzowniczek, czka, lm. czkowie p. Fryzownik.

Fryzownik, a, lm. cy i. × p. Fryzjer: Cała trzoda piżmowników, fryzowników. Pilch. 2. hut. kuzniak trudniący ś. wykowaniem drobnego żelaza lekkimi młotami fryzerskimi z ruchem pospiesznym. Zdr. × Fryzowniczek.

Fryzowy zdł. przym. od i. Fryz: Sztejnastyk F.

[Fryzur, u, lm. y] p. Fryzura.
 Fryzura, y, lm. y i. a. × Fryzowanie, [Fryzur, Fryzota] piękne uczesanie i ułożenie włosów, koafura: Starsze wąsy od fryzury. Prz. 2. × kędzierzawość: Włos martwy, raz zafryzowany, długo fryzurę utrzymuje. Perz. Zdr. Fryzurka. <Fr. frisure>

Fryzurka, i, lm. i i. p. Fryzura. 2. bot. p. Kapusta.

[Fryzyrować się, uje ś., ował ś.] p. Fryzować.
 × Fryzysko, a, lm. a p. 2. Fryz.

Ftaleina, y, lm. y chem. związek powstający przez działanie jakiegokolwiek fenolu na bezwodnik ftalowy. <Zam. *naftaleina, od Nafta>

Ftalowy chem.: Kwas F. = kwas benzolodwukarboonowy, C₆H₄(CO₂H)₂. Odmiany izomeryczne: a) Ortoftalowy; b) Metaftalowy a. Izoftalowy; c) Paraftalowy a. Tereftalowy. <Zam. *naftalowy, od Nafta>

Ftanit, u, lm. y, łupek krzemionkowy giesol. skała pojedyncza, łupkowa, złożona z kwarcu zbitego z domieszką gliny, węgla i tlenku żelaza, używana na bruk i do ostrzenia narzędzi stalowych. Odmiana: Lidyt, używany na kamienie probiercze. <Zam. *naftanit, od Nafta>

!Ftyza, y, blm. suchoty, szereg. płucne. <Gr. fthisis>

!Ftyzyk, a, lm. cy suchotnik. <Gr. fthisikós>

Fu tylko w wyrażeniu: Bru na bru, fu na fu. Prz. = jak ty mnie, tak ja tobie; wet za wet. <Dźwn.>

[Fuca, y, lm. e, Fuła] [bryja], zacierka, potruwa z maki żytniej, prażuchy. Zdr. [Fucka]. Por. Fiutka, Fitka, Fiuk, Futka. <Czes. fuca>

Fuchsiniec, nca, lm. nce bot. p. Ułanki. <Z nazwiska Nm. Fuchs>

Fuchsja, i, lm. e bot. p. Ułanki. <Z nazwiska Nm. Fuchs>

× **Fuchtel, a**, lm. e p. **Fukiel**. <Nm. Fuchtel>

× **Fuchtelować, uje, ował** p. **Fuklować**. <Nm. fuchteln>

× **Fuchtelowanie, a**, blm., czynność cz. **Fuchtelować**.

[**Fucka, i**, lm. i] p. **Fuca**.

[**Fucyk, a**, lm. i] *gap, głupiec*.

Fuczeć, y, ał i. [F.] = a) *wydawać głos, jaki wydaje płomień, dyszec*: Płomień fucy (= *huczy*). Kot fuciał na djabła. Fuczy jako jeź z płonkami. Prz. (= *sapić*). b) *wynosić ś. nad innych, pysznić ś., być zarozumiałym*. c) *śmierdzić* (np. o rozkładającym ś. ciełe). 2. † *szumieć, huczeć*: Pamiętając na ony marnotrawne czasy, które fuczą po głowie, jako szumne lasy. Biel. M. <Dźwn.>

[**Fuczenie, a**, blm.] czynność cz. **Fuczeć**.

[**Fuczny**] *dumny*.

[**Fudament, u**, lm. y] p. **Fundament**.

[**Fuder, dru**, lm. dry] p. [Futer].

[**Fudrować, uje, ował**] p. i. **Futrować**.

[**Fudrowanie, a**, blm.] czynność cz. **Fudrować**.

1. **Fuga, i**, lm. i i. cieś. i stol. *szpara przez kant deski, w którą wchodzi wypukłość deski dopasowywanej, in. nut, gara; wog. rzem. miejsce spojenia części pewnej całości*, bud. spoina, stosuga; *szpara, szczelina*: Oni śpią, choć słońce przez fugi świeci. Pot. 2. kam. *bok dłuższy płyty*. 3. rama szkladowa w suwaczu przy cylindrze parowym, w machinach parowych. <Nm. Fuge>

2. **Fuga, i**, lm. i żart. *ucieczka*: Urządzić, dać fugę (= *uciec, szczeg. z lekcyi*). † *Fugi rozpuścić*. Pot. (= *pójść w ucieczkę, pierzchnąć*). <Łć. fuga>

3. **Fuga, i**, lm. i muz. *utwór, napisany według ścisłych przepisów nauki o formach na dwa przynajmniej głosy a. narzędzia, w którym kolejno wstępują przewodnik (dux) i towarzyszy (comes)*: Sławne są fugi Jana Sebastjana Bacha. F. prosta, podwójna, ścista, wolna a. nieścista (fugato), dwugłosowa, trzygłosowa i t. d. <Śr. Łć. fuga = polowanie, bo głosy w fudze niby gonią jeden za drugim>

Fugać, a, ał ucz. p. **Fugnąć**.

Fugajza, y, lm. y mul. *narzędzie do fugowania*. <Nm. Füg(e)isen>

Fuganek, nka, lm. nki *rodzaj hebla do robienia fug*. <Nm. Fügebank, Fügebaum>

Fuganie, a, blm., czynność cz. **Fugać**.

Fugara, y, lm. y org. *głos organu, pochodzący z piszczałki cynowej, w drugim a. trzecim manuale używany*. <Zap. toż, co Fujara>

Fugas nieod., × **Fiugas** tylko w wyrażeniu: F. chrustas zrobić = *uciec, zemknąć, drapać, dać drapakę*. <Niby Łć. od fugere = *uciekać, fuga = ucieczka*>

Fugasa, y a w lm. **Fugas** woj. *mina polowa*. <Fr. fougasse>

Fugasowy przym. od **Fugasa**: *Pocisk F.* (= *rozrywający*).

Fugasy, ów, blp. p. **Fugasa**.

Fugato nieod. muz. f. rz. *ustęp utworu muzycznego w stylu fugi nieścislej*. 2. przys. *naksztalt fugi*. <Włos. fugato>

× **Fugilert, u**, lm. y *gail na ptaki, ptaszarnia*. <Nm. Vogelherd>

× **Fugisz, a**, lm. e a. y *zbieg, uciekinjer*: Nieśromotno mi wyznać, żeśmy ś. odsadzili żwawo, jakby ostatnie jakie fugiszysy. Łoż. <Z Łć. fugere = *uciekać*>

Fugnąć, nie, nął, nied. **Fugać a. Fugować** ucz. *uciec z lekcyi*.

1. **Fugować, uje, ował** rzem. *spajać części pewnej całości (przez wbijanie wypukłości jednej deski w rowek drugiej, przez zapychanie szczelin)*, bud. *testować*. <Nm. fügen>

2. **Fugować, uje, ował** ucz. p. **Fugnąć**.

1. **Fugowanie, a** i. blm., czynność cz. 1. **Fugować**. 2. lm. a *komplet fug w jakimś miejscu*: Na bokach każdej deszczki dwoje F. będzie, przez które deszczka z deszczką ś. spoj. Leop. 3. † *anat.*: F. kości = *spojenie, szew prosty, gładki* (harmonia).

2. **Fugowanie, a**, blm., czynność cz. 2. **Fugować**. **Fugownica, y**, lm. e, **Żłobkownica** *maszyna do robienia żłobków*. <p. 1. Fuga>

Fugownik, a, lm. i *narzędzie do wyślabinia rowka w grzbiecie gonta i fugi w kancie deski, hebel fugowy*.

Fugowy przym. od 1. **Fuga**: *Hebel F.* p. **Fugownik**.

Fugówka, i, lm. i myśl. *strzelba z podłużnymi rowkami wewnątrz lufy*. <p. 1. Fuga>

Fugszwanec, a, lm. e stol. *piłka o jednej rękojeści*. <Nm. Fügswanz>

[**Fuira, y**, lm. y] p. **Fujara**.

Fuj! w. p. **Fel!**: F. do djabła! <Nm. pfui!>

[**Fujać, a, ał**] 1. *dać, wiać*. 2. *rozpraszać, trwożyć*.

[**Fujanie, a**, blm.] czynność cz. **Fujać**.

[**Fujar, u**, lm. y] p. **Filar**.

Fujara, y, lm. y i. a. [**Fulara, Fujera, Fuira**] *duża fujarka*. 2. *przen. niedołęga, safandula, cymbał, kiep, ślamazara, gamoń, niezadara, niedojda, niedorajda*: Jak można było na to pozwolić? trzeba być na to fujara. F. z Mościsk. Prz. (= *dureń*). <Rum. fluera, przez Śl. fujara>

Fujareczka, i, lm. i p. **Fujarka**.

Fujarka, i, lm. i, **Piszczalka** i. *najprostsze narzędzie muzyczne dęte, dudka*: F. pastusza. Fujarki organowe. 2. *fiz. rura, w której słup powietrza może być wprawiony w drgania podłużne*: F. wargowa (= *w której prąd powietrza wdziera ś. przez stopę, roztrąca ś. o waręgę górną i częścią wydostraje ś. nazewnątrz, częścią dostaje ś. do rury i zagęszcza zawarty w niej słup powietrza*). F. stroikowa a. języczkowa (= *w której prąd powietrza ulega przerywaniu przez działanie stroika, drganiem swemi olwierającego i zamykającego narzęciem wejście do rury*). F. otwarta (= *otwarta w obu końcach*). F. zamknięta (= *otwarta w jednym końcu*). Zdr. **Fujareczka**. <p. **Fujara**>

Fujarkowy przym. od **Fujarka**: *Głos F.*

Fujarostwo, a, blm. *niedołęstwo, niezadarność, ślamazarność*: Nieodłączne od fujarostwa dobre serce czuwa nad ułatwieniem interesu złodziejom.

Fujarowy przym. od **Fujara**: *Dźwięk F.*

[**Fujawa, y**, lm. y] *zawierucha śnieżna*. Por. **Fujawica, Kujawa**.

[**Fujawica, y**, lm. e] p. **Chujawica** i † **Chaja**. Por. **Fujawa**. <Dźwn.>

[**Fujera, y**, lm. y] p. **Fujara**.

[**Fujnt, a**, lm. y] p. **Funt**.

† **Fuk, u**, lm. i i [F.] *fukanie, łajanie, strofowanie, wymyślanie*: Pierwej fuki, niż puki. Prz. <Dźwn.>

[**Fuk!**] *hop!, skok!*: *Żrebie F.* pod kobyle! Por. **Fik**. <Dźwn.>

[**Fuka, i**, lm. i] *gdera, sekutnica*: *Twoja matka wielka F., będzie rada, że ma wnuka*.

Fukać, a, ał I. p. **Fuknąć**: Pan Chrystus ucnie swoje, że są małej wiary, fuka. Białob. Na starszego nie fukaj. Choć waszmości jest Łukasz, lecz napróżno s. fukasz. Pol. Klijentów swych fukał. Mick. Ani groził kłótnikom więcej, ani fukał. Mick. 2. a. F. s. (o zwierzętach) *brykać, wpadać w szal, szaleć, gzić s.*: I gwałt i tartas, fuka wieprzy stado. Kaczk. Dla dzików nie miął jeszcze czas rui, samury fukają s. jeszcze. Kaczk. 3. [F.] *silnie dmuchać, chuchać*: Pociąg fukał, huczał i leciał w dal. Sienk. 4. myśl. (o jeleniach) *głos wydawać*: Spłoszony rogacz uderza raciezkami i fuka. F. s. I. p. **Fukać**. 2. [F. s.] *właściwy świniom, wołom głos wydawać*: Nie przebiera wół w trawie, ani też s. fuka. Por. **Fuknąć**. <Dźwn.>

Fukanie, a, blm., czynność cz. **Fukać**: Przeszło stadko dzików z wielkim hałasem i fukaniem. Sienk.

Fukanie się, a s., blm., czynność cz. **Fukać s.**
 † **Fukawy** p. **Fukliwy**.
 × **Fukiel**, kla, lm. kle, × **Fuchtel** *plaz, uderzenie plazem, plaga, wymierzona szablą a. pałaszem*. <Nm. Fuchtel>

Fukierowy bot.: Rośliny fukierowe (fouquieriae) plemię rodziny tamaryszkowatych. <Od nazwiska Fr. Fouquier>

† **Fukliwie** przys. od **Fukliwy**: Nie mówi F. Górs. J.

† **Fukliwy** i [Fukliwy], † **Fukawy** *skłonny do fukania, porywczy, opryskliwy, oburkliwy, gniewliwy, hardy; gniewny, zaperzony, srog*: Nie nie znajdziesz w nim fukliwego, nie gniewliwego. Wuj. Z fukliwą i srogą twarzą karał go o to. Wys.

× **Fuklować, uje, ował**, × **Fuchtelować** *bić plazem, plazować*: Maszeruj, a. cię będę fuklował. <p. Fukiel>

× **Fuklowanie, a**, blm., czynność cz. **Fuklować**.

Fuknąć, nie, nął, nied. **Fukać** I. a. F. s., nied. **Fukać s.** na kogo a. × **kogo**=*krzyknąć, ofuknąć s., oburknąć s., obruszyć s., wybuchnąć gniewem, oburzyć s., rzucić s. z gniewu, zgromić, złać*: Książę fuknął s.: A co mi u licha! Pol. 2. [F.] =a) *uciec, unknąć*: O to mądry ptak, a jak go mas złapie, to wnet fuknie do dziury. b) *skoczyć, potkoczyć, pobiec, pomknąć*. c) *buchnąć płomieniem*. Por. **Fukać**. <Dźwn.>

Fuknięcie, a, blm., czynność cz. **Fuknąć**: Więcej znaczy gospodarza F., niż gospodyni puknięcie. Prz.

Fuknięcie się, a s., blm., czynność cz. **Fuknąć s.**

Fukoid, u, lm. y nazwa niektórych odcisków roślinnych, znajdujących już w wierzchnich pokładach azoicznych, w huronie, a należących do wodorostów morskich skórzastych czyli morskich. <Now. z Gr. fýkos = trawa morska + eidés = -kształtny>

Fukoidowy zawierający odciski fukoidów: Piaskowiec F.

Fuks, a, lm. y I. [F.] *koń lisiej barwy*. 2. (w szkołach) *nowicjusz, fryc*. 3. bil. *nie zapowiedziane, przypadkowe zrobienie biał inaczey, niż s. zamierzało*. 4. *rura kominowa*. 5. lut. *spadek przy zetknięciu s. pieca płomiennego z kominem, którego żużle spływają*. 6. zool. (vanessa polychloros, vanessa urticae) *motyl dzienny*. [**Fuksem**] przys. *przyпадkiem, trafem, przez zbieg okoliczności, mimowolnie, niechcący; potajemnie, podstępnie, bez pozwolenia*: Wykręcił s. jakoś fuksem z ambarasu. Fuksem przejść do klasy do klasy (= przejść piecem, niezastużenie). <Nm. Fuchs dosł. = lis>

[**Fuksem**] p. **Fuks**.

Fuksja, i, lm. e bot. p. **Ułanki**. Zdr. **Fuksyjka**.

<Od nazwiska botanika Nm. Fuchs>

Fuksowy bil. przym. od **Fuks**: *Gra fuksowa = bez zamawiania, zapowiadania, co i jak s. zrobi*.

Fuksyjka, i, lm. i p. **Fuksja**: Już biały dzień zaglądał do izdebki przez gieranje i fuksyjki. Bał.

Fuksyna, y, blm. chem. *chlorowodan rozaniliny, barwnik anilinowy czerwony, C₂₀H₂₀N₂Cl*. <Nm. Fuchsin>

[**Ful** nieod.] I. *pełny*: Skorupka F. pieniandzy. Mucca je F. wszy. 2. *pełno*: F. ludzi. <Dnm. full (=Nm. voll)=pełny, pełno>

Fular, u I, blm. *lekką tkanina jedwabna*. 2. lm. y *chustka z tej tkaniny*. <Fr. foulard>

[**Fulara, y**, lm. y] p. **Fulara**. Zdr. [**Fularka**].

[**Fularka, i**, lm. i] p. **Fulara**.

Fularowy przym. od **Fular**: *Chustka fularowa*.

[**Fularys, u**, lm. y] p. **Pugilares**.

× **Fularz, a**, lm. e gór. p. **Folarz**.

Fulguryt, u, lm. y I. min. p. **Piorunowiec**. 2. *rodzaj materjału wybuchowego*. <Z Łć. fulgur = piorun>

× **Fuljarz, a**, lm. e p. **Narażacz**.

Fulminacja, i, lm. e I. (o złocie, srebrze a. prachu) I. *loskot, szcęk, brzęk; trzask*. 2. *wyglaszanie kłątwy kościelnej, wyklinanie*. <Łć. fulminatio>

× **Fulminant, a**, lm. ci ten, *co piorunuje, fuka, gromi, łaje*. Łoż. <Łć. fulminans, 2 pp. fulminantis>

× **Fulminować, uje, ował** *piorunować, powstawać na kogo, fukać, gromić, łajać*: Wylieczywszy złe kacerze, fulminuje na nich szecerze. Koch. Patrzył on na to zgorzenie, martwił s., fulminował z ambony. Chodź. <Łć. fulminare>

× **Fulminowanie, a**, blm., czynność cz. **Fulminować**.

† **Fultrować, uje, ował** *nastawać, nacierać*. <Nm. foltern = męczyć, katować>

† **Fultrowanie, a**, blm., czynność cz. **Fultrować**.

I. [**Fuła, y**, lm. y] p. **Fuca**.

2. [**Fuła, y**, lm. y] *człowiek glupkawy a. niezgrabny*.

Fum, u, lm. y I. † *dym, wyziew, para*: Fumy do głowy z pieca biją. Troc. 2. † *pachnidło, perfumy, kosmetyk*. 3. × w lm. *udawanie, zmyślanie, blaga, durzenie, balamucenie, mydlenie oczu, sypanie piasku w oczy*: Na coś tej niebodze takie fumy puścić, bo wiem, że s. z nią nie ożenisz? L. 4. i w lm. **Fumy, ów, a**. **Fuma** *pretensjonalne uroszczenie, próżność, zarozumiałość, nadętość, grymsy, duma, pycha*: W niższych podłość bez miary, w wyższych F. bez granic. Zabł. Mieć fumy w głowie. Głowę fumami napełnił. Troc. Zdr. † **Fumik**. <Łć. fumus>

Fuma, y, blm. p. **Fum**: *Elegancja wielka, F. wielka, większa nawet, niż dochody*. Fred. A. <p. Fum>

Fumarola, i, lm. e *wypływ z ziemi pary wodnej czystej a. pomieszanej z innymi parami i gazami*.

Fumarowy chem.: *Kwas F. = kwas etylenodwukarbonowy, izomeryczny (stereoizomeryczny) z maleinowym*. <Od Now. niby Łć. nazwy rośliny fumarja>

Fumaryna, y, blm. apt. *gorzka substancja z rzędu alkaloidów, otrzymywana z dymnicy lekarskiej*. <p. Fumarowy>

Fumel, mla, lm. mle 1. cieś. p. **Cieślica**. 2. szew. *drewniko do gladzenia podeszwy*, in. g a l a n t. <Nm. Fumel(holz) a. Fiemel(holz)>

× **Fumet**, u, lm. y kuch. *przyprawa tryslowa do kuropatwy*. <Fr. fumet>

× **Fumetowy** przym. od **Fumet**: Ciasta fumetowe. Lekar.

× **Fumigacja**, i, blm. *kadzenie, okadzanie*. <Z Łć. fumigare = kadzić>

† **Fumik**, u, lm. i p. **Fum**: Rozkosz z pachnących fumików tłusto zacyznych i wonięjących potraw. Petr. <Łć. fumus = zapach>

Fumoar, u, lm. y p. **Fumoar**: Chodźmy do fumoaru, tam będzie nam wygodniej. Es. <Fr. fumoir>

Funcik, a, lm. i l. p. **Funt**: a) Kupiłam F. mięsa. b) Stare kroniki poszły na funciki. Kras. Z epigramatu mego zrobiła F. do tabaki. L. 2. w lm. myśl. *zwilki papierowe w kształcie lejka, z kawałkiem mięsa wewnątrz, posmarowane lepem, służące do zwabiania wron*. <p. Funt>

Funcina, y, lm. y *łchy, godny politowania funt*: Kupiłam funcinę mięsa, ale co to znaczy!

Funda, y, lm. y rub., **Fundacja** *fundowanie* (szczeg. *napojów*), *traktowanie, traktament, częstowanie, podejmowanie, ugoszczenie, raczenie, poczęstunek, wyprawienie uczy, biesiady* (szczeg. w miejscu publicznym): Wyprawił nam fundę. <Skrócone z Łć. fundatio>

× **Funda**, y, lm. y p. **Fundowy**: Do fundy pańska nie wsadzą. Gom. <p. Fundowy>

† **Funda**, y, lm. y *proca*: (Dawid) przy konopnej zabił Gołjata fundzie. Pot. <Łć. funda>

Fundacja, i, lm. e l. *ufundowanie swoim kosztem, założenie, zbudowanie, wzniesienie*: F. szkoły, kościoła, klasztoru. F. miasta. L. 2. *zapis, legat, nadanie, ofiara, przekaz*: F. na ołtarz. 3. *zakład ufundowany*: F. Kazimierzowska nie ze wszystkim zginęła. Szuj. 4. p. **Funda**: Zdrowie tego, co F. jego. Prz. 5. [F.] *mienie, substancja*: Wszystkie twoja fundacja wiąnek ruciana. <Łć. fundatio>

Fundacyjny przym. od **Fundacja**: Dokument F.

Fundament, u, lm. a a. y, †**owie**, [**Fudament**, **Felement**] l. *podstawa kamienna a. ceglana budynku, podwalina, posada*: Fundamenta zakładać, kopać. Burzę do fundamentów. Przen.: Tyś F. założył nieobeszłej ziemi. Kochan. Przeszywał podeszwę do pasa, stanowiącego F. †**Fundamentowie** a. założenia. Psalterz r. 1535. × Z fundamentu a. × z fundamentem = *od fundamentu, zupełnie, całkiem*: Zamek z fundamentu zbudował. Chwał. 2. *przen. grunt, podstawa, opora, podpora, zasada, przyczyna, racja, moc*: Sprawiedliwość jest fundamentem trouu. Nie jest ono jednak wymyślone bez fundamentu. Śniad. Uczyniłem to na fundamencie danej mi mocy. L. 3. × *dowód, argument*, w lm. *dane*: Z mocnych fundamentów może być wierzone, iż dusza jego błogosławiona. Wys. 4. [F.] = a) *osnowa*. b) *odpowiedzialność*: Na moim fundamencie, na moim obowiązku było położone, abym was do siebie przytączył. 5. *druk, blat na maszynie drukarskiej, na który zsuwa ś. formę, mającą ś. odbijać*. <Łć. fundamentum>

Fundamentalnie przys. od **Fundamentalny**.

Fundamentalność, i, blm. rz. od **Fundamentalny**. **Fundamentalny** i. a. × **Fundamentny** *zbudowany na mocnym fundamencie a. za fundament służący, gruntowny, trwały, silny, mocny, dobrze zbudowany*: Gmach F. Podstawa fundamentalna. Przen. żart.: Wolałbym zjeść coś fundamentalniejszego (= *posilniejszego*). 2. *zasadniczy, podstawowy, główny, kardynalny*: Dowód F. Prawa fundamentalne. 3. *astr.*: Gwiazdy fundamentalne = *mające położenie*

na niebie jak najdokładniej oznaczone, tak, że do nich położenie innych ciał niebieskich odnosić można. 4. *mat. p. Podstawowy*. <Łć. fundamentalis>

× **Fundamentnie** przys. od **Fundamentny**: Ratusz F. zbudowany. Jun. <p. Fundament>

× **Fundamentny** p. **Fundamentalny**.

× **Fundamentowy** przym. od **Fundament**. **Fundatarjusz**, a, lm. e *dzierżący nieruchomość z czyjegós nadania, lennik*: Odbiera trybut od fundatarjuszków stolicy papieskiej. Od. <Sr. Łć. fundatarius>

Fundator, a, lm. rzy a. **owie**, †**Fundownik** l. *założyciel; nadawca*: Bolesław Chrobry był narodu polskiego fundatorem. Nar. F. zakonu. Troc. F. kościoła (= *kolator*). 2. *urządzący fundę*. <Łć. fundator>

Fundatorka, i, lm. i forma ż. od **Fundator**.

Fundatorski przym. od **Fundator**.

Fundatorstwo, a, blm. *fundowanie, zakładanie*: Zastuga fundatorstwa.

† **Fundoul**, u, lm. e p. **Funtowizna**. Herb. <Nm. Pfundzoll>

Fundować, uje, ował, [**Fondować**] l. *zakładać, budować, szczeg. swoim kosztem; dać początek czemu*: Funduję miasto, zamek, wieżę. L. Krakus Kraków fundował. Troc. F. klasztor, szkołę, szpital, kościół. Nową gałąź Cholewitów fundował. Krasz. Chodkiewicz w Bychowie kanoniki zakonne fundował. Birk. Przen.: †F. na ledzie. Prz. (= *opierać coś na niepewnych podstawach, budować zamki na lodzie*). 2. × *otwierać, rozpoczynać*: Marszałek nie fundował swojej jurysdykcji. T. K. Wojewoda wileński chce gwałtem trybunał F. 3. × *co na czym = opierać, zasadzać, gruntować, zakładać, pokładać*: Naukę fundował na mniemanych cudach. Troc. 4. × *zapatrywać w fundusze, obdarzać, nadawać, robić legaty, przekazywać, zapisywać na rzecz czyja, ofiarę składać, zapatrywać, sprawić*: Fundował suknie na ubogich. Star. Bratowa mi fundowała bieliznę. Rzew. 5. *wyprawiać fundę*: Gryzł jej orzechy, fundował huśtawkę i kupował pomarańcze. Bał. 6. [F.] *robić, urządzać*: Co to za cieśle te progi fundowały? Przen.: Bodaj ten człek nie żył, bodaj nie wiekował, co on to kochanie na świecie fundował. †F. ś. 1. *osiadać, osiedlać ś., sadwić ś.*: Od chwały Bożej patryjarehowie zaczęli, gdziekolwiek ś. fundowali. Skar. 2. *na czym = opierać ś., zasadzać ś.*: Fundował ś. na Pańskiej obietnicy. Troc. 3. i [F. ś.] *w co = zapatrywać ś., sprawić sobie, gromadzić zapas*: Ostrożni będąc, we wszystko ś. fundują. Falib. Podczas wojny najbardziej ś. w przyjaściół F. trzeba. Boh. Zwierz, ptak i ryba i robak wszelaki staraniem swoim żywność opatruje, i mrówka biedna z lata ś. funduje. Słup. [Pan nikiedy ś. nie fundował w dużo chudoby robotnej]. 4. *zabezpieczać ś., umacniać ś.*: F. ś. na państwie. 5. [F. ś.] *trzymać ś. mocno* (np. o moście). <Łć. fundare>

Fundowanie, a, blm., *czynność cz. Fundować*.

× **Fundowanie się**, a ś., blm., *czynność cz. Fundować ś.*: Bodło dotkliwie gubernatora owo F. ś. w chłopy. Rol.

Fundowany dochód, ekon. = *plynący z majątku a. kapitału*. Dochód niefundowany = *plynący z pracy*.

† **Fundownicza**, i, lm. i forma ż. od **Fundownik**: Marję jeden święty fundowniczką wszystkich kościołów na ziemi zowie. Skar.

† **Fundownik**, a, lm. cy p. **Fundator**: Romulus F. miasta Rzymu. Mącz.

× **Fundowy**: Wieża fundowa = *wieżenie kryminalne*, in. × *funda*: Skończy ś. na wieży fun-

dowej, z której Wołodkowicz uciecze. Chodź. <Łć. fundus = dno; więzienie in fundo w dawnej Polsce dosł. = na dnie (wieży)>

Fundum, w lp. nieod., lm. a, ów l. *podstawa, podpora, fundament*: A ta pieśń na F. wiary anielskiego pełna jęku. Słow. 2. [F.] = a) *główny pomiędzy kilku foliarkami*: Dotąd jedyna trudność jest o F. dworskie; mam już projekt zamiany: F. wynagrodzić ziemią. Mick. b) *miejsce, gdzie stoi a. stał dom mieszkalny*.

Fundusik, u, lm. i p. **Fundusz**: Wytumanie od brata szlacheica ostatni F. Dzierz.

Fundusz, u, lm. e l. *zasób pieniężny, kapitał (szczeg. na pokrywanie specjalnych wydatków), środki pieniężne*: F. żelazny = *kapitał nienaruszalny*. F. umorzeń = *przeznaczony do regularnej i trwałej spłaty długów rządowych*. Fundusze na to nie pozwalają. Woj.: Biuro funduszw. 2. *fundacja, legat, nadanie, ofiara, zapis*: Pieniądze na rozmaite fundusze wydawali. Rol. Postanawia wymurować kościół i uczynić F. na tym miejscu. Chodź. Być, zostawać na funduszu. Śl. wil. (= mieć utrzymanie z czyjś legatu). 3. *zabawianie ś. czym kosztem*: Aż mi ś. spać odechciało, niechno przyjdzie do nas, będziemy mieli F. wyborny! Skarb. Brać kogo na F. = *drwić, kpić z kogo; mydlić oczy, ludzić*: Wzięta go na F. i postanowiła przynajmniej nim ś. ubawić. Krasz. 4. [F.] = a) *budowa jakiegos głównego budynku, fundacja*. b) *miejsce, na którym ma stanąć jakaś budowa główna*. Zdr. **Fundusik**. Por. **Fundum**. <Łć. fundus>

Funduszowy przym. od **Fundusz**: 1. × Domy funduszowe = *przynależne dla biednych uczniów*. 2. [Pole funduszowe] = *pole plebaniście*.

[**Fundytus**] l. i +z g *untu, zupełnie, całkiem, doszczętnie*: Chalupa F. spustoszała. Miasto F. spaliła, atakując. Rol. 2. *fundamentalnie*: Zrobił to F. Por. Do fondyti. <Łć. funditus>

× **Funechoreografia**, i, blm. *sztuka tańczenia na linie*. <Now. z Łć. funis = lina + Gr. choreia = taniec + grafia = -pis>

× **Fungować, uje, ował** *sprawować urząd, wypełniać obowiązki*: Funguje jako poseł królewski. Szuj. <Łć. fungi>

× **Fungowanie**, a, blm., *czynność cz. Fungować*.

Funkcja, i, lm. e l. *sprawa załatwiania, działanie, czynność, obowiązek, powinność, przeznaczenie, rola, zajęcie, zatrudnienie, posada, służba, miejsce, urząd (daw. podrzędny)*: Stróż nasz wiernie spełnia swoje funkcje. Ożłowiek ten spełnia przy muie funkcję sekretarza. 2. bot. p. **Slubojawka**. 3. fil. = a) *stała zależność zmian jednej rzeczy od zmian drugiej, stosunek czegoś uwarunkowanego do czegoś warunkującego*. b) *kategoria zjawisk stałe zależna w swoim powstawaniu, trwaniu i zmianach od jakichś odpowiednio zmiennych warunków*: Zjawiska psychiczne są funkcją warunków fizycznych a. organicznych. 4. × *fizj. czynność, działanie, sprawa*. 5. mat. *ilość zmieniająca ś. w zależności od innej a. innych, ilość zmienna zależna*: F. jednej zmiennej, wielu zmiennych, ciągła, przerywana a. nieciągła, elementarna, złożona, zawiłkana a. niewyraźna. Teorja funkcji. Zdr. **Funkcyjka**. <Łć. functio>

Funkcjonalny przym. od **Funkcja** l. fil. *czynnościowy*: Stosunek F. Związek F. Zależność funkcjonalna. 2. mat. p. **Funkcyjny**.

Funkcjonariusz, a, lm. e *pracownik, urzędnik, specjalista, agent, organ*: Gorliwy F. instytucji. <Złacińszczenie Fr. fonctionnaire>

Funkcjonować, uje, ował *pełnić funkcję, działać, być czynnym, sprawować obowiązki*: Maszyna funkcjonuje (= idzie, jest w ruchu). Mózg Napoleona funkcjonował z nadzwyczajną energią. Arjanie, nie objęci przywilejem, nie ulegali proskrypcji, funkcjonowali najspokojniej. Rol. <Złacińszczenie Fr. fonctionner>

Funkcjonowanie, a, blm., *czynność cz. Funkcjonować*.

Funkcyjka, i, lm. i p. **Funkcja**: Wynajdę dochodną dla ciebie funkcijkę. L.

Funkcyjny, **Funkcjonalny** mat. przym. od **Funkcja**: Wyznacznik F. Równanie funkcyjne. Zależność funkcyjna.

Funt, a, lm. y, [Font, Fuńt, Fujnt, Punt, Pynt] l. *jednostka wagi, przyjęta w wielu krajach*: F. nowopolski a. warszawski = 405,504 grama. F. rosyjski = 409,5115 grama. F. celny, niemiecki a. metryczny = pół kilograma. F. kupiecki = 32 lutom. F. aptekarski = 24 lutom. Lepszy F. złota, niż centnar ołowiu. Prz. To funta kłaków nie warto. Sprzedać papier na funty (= na makulaturę). Przen.: Już na świecie nie będzie dobrze, kiedy chłop poznał F., a żyd grunt. Prz. (= handel). 2. *gwicht funtowy*: Na obietnicę funtow nie kładą. Mącz. 3. × *paczka funtowa, trąbka, tułka papierowa, kozubka*: Widziałem pisma twoje przeformowane na funty do pieprzu. 4. przen.: *Funtami = obficie*. Zekpać kogo na funty, a. kłamię na funty = *srodze, bez litości, wściele, bardzo*. 5. a. F. sterling, F. szterling *moneta angielska = przeszło 40 złp.* 6. † *talent* (moneta): Winien 10,000 funtów. Leop. 7. † 2 pp. u *dar wrodzony, zdolność, talent*: Używaj funty, który ci Bóg dał. Troc. 8. myśl.: F. dać = *uderzyć kordelasem*: Dał mu trzy funty. Zdr. **Funcioł**. <Nm. Pfund, z Łć. pondus = waga>

Funtał, a, lm. e *jednostka sił, siła, która masie jednego funta angielskiego nadaje w ciągu sekundy prędkość jednej stopy na sekundę*. <Z Nm. Pfund>

† **Funtana**, y, lm. y p. **Fontana**.
[**Funtas**, a, lm. y] *kłak z pakul do przybicia naboju w strzelbie*. <?>

× **Funtazik**, a, lm. i p. **Fontaż**.
† **Funtcol**, u, lm. e p. **Funtowizna**: F. gdański. Paw. <Nm. Pfundzoll>

† **Funtcol**, u, lm. y p. **Funtowizna**: F. Gdańszczanom odjęto. Groch. <p. Funteol>

† **Funtomeł**, u, lm. e p. **Funtowizna**. Herb. <Nm. Pfundzoll>

Funtowizna, y, lm. y, † **Funtcol**, † **Fundeul**, † **Funtcol**, † **Funtomeł** *opłata morska za towary, clo portowe*. <p. Funt>

× **Funtowny** p. **Funtowy**. L.
Funtowy l. a. × **Funtowny** przym. od **Funt**: a) *Funtowe części albo gwiechy różne kupieckiego funtu*. Kn. b) *funt ważący*: Gwicht F. Świeca funtowa. Wata funtowa (= której arkusz waży funt). Ciasto funtowe (= na funty sprzedawane). Przen.: Podeszew funtowa = *ciężka, gruba*. 2. garb.: Skóra funtowa p. **Skóra**. 3. zool.: Bekas F. p. l. **Dubelt**.

Funtówka, i, lm. i bot. l. *nazwa odmiany psianki kartofla i jej bukw*. 2. [F.] *grusza zwyczajna a. jej owoc*. <Od Funt>

Funtstopa, y, lm. y, **Stopofunt** *jednostka pracy mechanicznej, praca potrzebna do podniesienia jednego funta na wysokość jednej stopy*. <Nm. Pfund + Stopa>

[**Fuńt**, a, lm. y] p. **Funt**.
l. **Fura**, y, lm. y, † **Fóra**, † **Fora** l. a. [Fora, Fóra] *wóz, furmanka do przewożenia ciężarów*:

Nając furę do przewożenia rzeczy. 2. ilość czegoś, mieszcząca się na furze: F. drzewa. Kupił dwie fury siana. Do stu tysięcy fur beczek djabłów! 3. przen. kupa, mnóstwo: Wymiotła całą furę śmieci. U ciebie dzieci F. Krasz. 4. ciężar, brzemień. Pot. Przen.: Dopnę konsulatu fury. Chr. Giną i szlachta i senatorowie, nie ujdzie żaden naznaczonej fury. Chr. 5. przewóz, transport, przewiezienie: Od bliższej fury mniej niżli od dalszej płacą. Troc. 6. myto od wozu na korzyść furmana. 7. raz: Dosyć na tę furę. Panie Jezu, gdy z nieba drugą przyjdiesz furą... Pot. Tą furą zamknie się i skończy ta wojna. Piotr. 8. myśl: Ostatnia F. = ostatnie przypuszczenie psa do sukki. Zdr. Furka, Fureczka. <Nm. Fuhre>

2. Fura, y, lm. y rodzaj stroju kobiecego (?): Dziewice w furach, tunikach, w zgrabnych kankach i bogatych spencerach. And. <?>

× Furać, a, al p. Furać.

Furan, u, blm., Furfuran chem. związek z budową zamkniętą, przypominającą benzol, C₆H₄O. <Z Łd. furfur = otręby>

× Furanie, a, blm., czynność cz. Furać.

× Furażerka, i, lm. i p. Furażerka: F. z obwódką na trzy cale. T. K.

Furaż, u, blm. i. pasza dla koni wojskowych. 2. zaopatrzenie się w paszę, furażowanie. 3. [F. a. Futrasz, Futrasz, Futeraż] żywność, pasza dla bydła, obrok. Por. Futer, Futrunek. <Fr. fourrage>

Furażer, a, lm. owle, × Furażer żołnierz, zajmujący się furażowaniem. <Fr. fourrageur>

Furażerka, i, lm. i. × Furażerka, i Furażka czapka wojskowa bez daszka: Sięgnął niedbale do furażerki i błąknął: pochwalony. Bał. Zdjąwszy furażerkę, mówikiem Zdrowaś Marja. Krasin. <Od Furażer>

Furażerówka, i, lm. i. zbieranie furażu, furażowanie. 2. przen. szukanie przysgod, zdobywanie doświadczenia: Dwóch młodszych synów wyprawiła w świat na kawalerską furażerówkę. Byk. Furażerski przym. od Furażer. L.

× Furażer, a, lm. owle p. Furażer.

! Furażka, i, lm. i p. Furażerka.

Furażować, uje, ował i. a. F. ś. zbierać furaż, starać się o furaż. 2. zł. kraść. <Fr. fourrager>

Furażowanie, a, blm., czynność cz. Furażować: Rozeszła się armja na F. Miek.

Furażowanie się, a ś., blm., czynność cz. Furażować ś.: Przybywają do tej wsi dla furażowania ś. Budz.

Furażowy przym. od Furaż: Furażowe pieniądze brali szwadroniści co miesiąc na swoje szwadrony. Ochoc.

Furbeczkować, uje, ował wołać „do stu tysięcy fur beczek,“ kląć, przeklinać: Nie furbeczkuj tak głośno. Wilez. <Fura + Beczka>

Furbeczkowanie, a, blm., czynność cz. Furbeczkować.

Furciany przym. od Furta; Fórciany.

[Furcioki, ckiego, lm. ocy] człowiek [okrzętny].

Furczeń, y, al i. p. Furknąć: Miecz furczy. Kon. Chorągwie furczały złowrogo. [Leci kula, jaze furcy. Frygá kamieñmi, aze furcy]. 2. [F.] = a) lecieć prędko; latać na skrzydłach, fruwać. b) parskać (por. Furkać). 3. lek. (o oskrzelach) wydawać właściwy głos chroboczący, słyszany przy wsłuchiowaniu płuc. <Dźwn.>

Furczenie, a, blm., czynność cz. Furczeń.

Furda, y, lm. y i. rzecz małej wagi, fraszka, bagatela, drobnostka, glupstwo: F. dla mnie od razu dziesięciu położyc. 2. × Furdy burdy a. × Furdy furdy, × Furdybaszki hałas, tartas, awantury, brewerje (które robi pijany). <Może Rum. furda = włosie, sierść do wypychania, por.: rzecz nie warta funta klaków>

[Furdament, u, lm. y] p. Firmament.

× Furdybaszki, szek, blp. p. Furda. L.

Furdyga, i, lm. i l. [F.] areszt policyjny, koza: Po noey hałasować zakazano, proszę ze mną na Chorążczyznę do furdygi. 2. wog. zamknięcie, karcer: Bywało ojciec na pokucie osadzi go w furdydze. Rzew. <Może przerobione z kordygarda>

[Furdygał, a, lm. y] p. Furdygała.

[Furdygała, y, lm. y, Furdygał] człowiek niespokojny, zuchwały, wicherzyciel; człowiek lekkomyślny, roztrzępianiec. <p. Fordygał>

Furdymont, u, lm. y, × Furdymont blacha na główni palasza a. szpady, kaptur a rękojści, garda: Klinga prawdziwa turecka, ale osada i F. nasz. Chodź. Przen.: Tatarskie prawe i ogniste serce — to klinga; szlachcka mowa i głowa — to F.! Chodź. <p. Fordymont>

Fureczka, i, lm. i p. i. Fura: Wiózł fureczkę piasku. Reym.

× Furfancki przym. od Furfant: Mina furfancka.

Furfant, a, lm. ci i. × frant, filut, krętałcz. 2. zarozumiałec, pyszałek, samochwał, fanfaron. <Włos. furfante>

Furfanterja, i, blm. i. × a. × Forfanterja chytróść, filuterja. 2. zarozumiałość, próżność, pyszałkowatość, junakierja, fanfaronada. <Włos. furfanteria>

Furfuran, u, blm. chem. p. Furan.

Furfuroł, u, blm. chem. p. Furol.

[Furgać, a, al] p. Frunąć: Chrząszone furgają. Przen.: Omyliłem się na p. Erazmie... to ś. uformuje... już nie tak furgal i sens ma! Krasz. (=szasta ś.). <Dźwn.>

[Furganie, a, blm.] czynność cz. Furgać.

[Furgnąć, nie, nął] p. Frunąć: Panny wzięny skrzydła i furgły.

Furgon, u, lm. y wóz ładowny kryty: F. wojskowy, piekarski. F. dla chorych, rannych (=ambulans). <Fr. fourgon>

Furgonista, y, lm. ści woźnica powożący furgonem: F. piekarski.

[Furhaniec, ńca, lm. ńce] p. Fruhaniec.

Furja, i, lm. e i. jęzła piekielna w mitologii rzymskiej. 2. kobieta złośliwa, popędliwa, złośnica, pasjonatka, sekutnica, jęzła, furjalka. 3. blm., a. Furjactwo popędliwość chorobna, szał, szaleństwo, gwałtowność, wściekłość, zjadłość, zapalczywość, pasja: Wpaść na kogo z furją. 4. rodzaj stroju niewieściego: Kornety, bonety, fontazie, furje. Haur. 5. [F.] burza. <Łd. furia>

Furjacki przym. od Furjat: Zapał F.

Furjactwo, a, blm. p. Furja.

Furjant, a, lm. y muz. ludowy taniec czeski. <Czes. furiant>

Furjat, a, lm. ci i. wanjat rzucający się, niebezpieczny. 2. a. [Furyjak, Furyjan] człowiek w stanie szału, działający bezprzytomnie, szaleniec; człowiek popędliwy, pasjonat, złośnik: Nie manjak, ale F. Prz. Koniowi lekliwemu ostrogi, furjatowi niewczas, niedbałemu nędza — doorzą zawždy. Prz. <Łd. furiatus>

Furjatka, i, lm. i l. forma ż. od Furjat. 2. + pewien strój niewieści. Rys.

Furjer, a, lm. rzy a. **owie dostarczający żywności dla wojska i koni i wyznaczający wojsku kwatery, kwaternistrz**: F., który zapisywał kwatery i opatrywał rotę w żywność. Górs. <Fr. fourrier>

Furjerski przym. od **Furjer**: Chorągiewka furjerska.

Furjerysta, y, lm. ścł zwolennik furjerysty: Pan Balard był eks-furjerystą. Krasz. <Od nazwiska socjologa Fr. Fourrier †1837>

Furjerysta, u, blm. system urządzenia społeczeństwa podług Fourriera, polegający na wspólności pracy i mieszkania członków stowarzyszenia: Wielka wielbicielka furjerysty aż do jego konsekwencji najgłębszych. Krasz.

× **Furjować się, uje ś., ował ś.** *wpadać w furję, szaleć*: Na te słowa jak szalony biegać, wrzeszczeć, F. ś. począł. Skar. Fortuna ś. furjuje. Jabł. <Łć. furiare>

× **Furjowanie się, a ś., blm., czynność cz. Furjować ś.**

Furka, i, lm. i p. **Fura**.

† **Furka, i**, lm. i l. (u dawnych Rzymian) jarzmo, pod którym jehów przewożano: Prawa słusne pada zwyciężonym, nie furki Kwiryton, nie jarzma Samnitom. Tw. 2. **szubienica**: Za ten postępek czeka F. Bratk. <Łć. furca>

Furkać, a, al i. p. **Furknać**. 2. [F.] p. **Forknąć**: Naręczny, co ś. ruszy i brzęknie dzwoniakami, furka, spina ś., cofa. Fred. A. [F. ś.] *furkać ś., rzucać ś., oburzać ś.* <Dźwn.>

Furkadło, a, lm. **a to, co furka, warczy** (np. kolowrotek).

Furkanie, a, lm. a czynność cz. **Furkać**: Jakie tam są furkania! Kon.

Furkliwy żywy, trzpiotowaty, roztrzępany: Była furkliwa, biegająca, śmieszek i wszystko jej unehodziło. Krasz.

Furknać, nie, nął, nied. **Furkać i. a. nied.** **Furczeń, Furkotać, Fruzeć wydać odgłos, jaki wydaje przerywane powietrze, wydać szelest, podobny do szelestu skrzydeł, kolowrotka i t. p., zatrzępotać, zaszeleścić; warknąć, zawarczeć, burknąć**: Furknęła kałamaszka, ginie w mgły obłokach. Mick. 2. a. nied. myśl. **Furnać odlecieć raptem, frunąć z szelestem, zerwać ś. do lotu, pofrunąć**: Zmieszane ptastwo tłumnie furknęło do góry. Mick. Strzępnąć skrzydłami i F. w świat szeroki. Krasz. Czapki nagle w powietrze furknęły. Przen.: *pobiec, uciec*: „Niemądryś waćpan!” — zawołała Anusia i w tejże chwili furknęła, jak ptak spłoszony. Sienk. 3. [F.] p. **Forknąć**. <Dźwn.>

Furknięcie, a, blm., czynność cz. **Furknać**.

Furkot, u, lm. y **szelest skrzydeł, szum, warczenie szybko obracającego ś. koła i t. p., furkotanie**.

Furkotać, cze, tał p. Furknać: Wachlarze furkoczą, jakby tysiące skrzydeł ptasich. Sienk. <Dźwn.>

Furkotanie, a, blm., czynność cz. **Furkotać**: Pójdą inni z krzykiem i furkotaniem chorągiewek. Sienk.

Furkroja, i, lm. e bot. p. **Ostroża**. <Od nazwiska chemika Fr. Fourcroy †1809>

† **Furlan, u**, lm. y p. **Furlon**. <Nm. daw. Fuhr-lahn = Nm. Fuhrlohn>

† **Furlanka, i**, lm. i p. **Furlon**.

† **Furlon, u**, lm. y, † **Forlon, † Forlun, † Furlan, † Furlanka i. zapłata od furcy na korzyśce furmana, † fura**. 2. **clo od przewozu (przez rzekę)**. <Nm. Fuhrlohn>

Furman, a, lm. i, × **Forman**, [Fórman, Forzmat, Wórman] 1. **woźnica, trudniący ś. przewożeniem towarów a. wog. jakichkolwiek ciężarów**: Furmani, którzy towary za granicę wywożą, płacą po gr. 15. Vol. Furmanem postąłem (=przez furmana). 2. **wog. woźnica, stangret, fornal**: Dobry F. na miejscu skręca. Prz. 3. [F.] = a) *zatycka na przodzie dyszla, końcowe okucie dyszla*. b) *garść zboża zżęta, ale nie związana*: Będzie znać zyto na furmany. 4. †i [F.] blm. *gwiazdobiór woźnica*: Choć pod mroźnym furmanem w Moskwiebyśmy byli... Bardz. [Za kosiarzami jedzie F. wozem, ma cztery konie w leju]. Zdr. × **Furmanek**. <Nm. Fuhrmann>

Furmanek, nka, i. × lm. **nkowie** = a) p. **Furman**. b) *biedny, potulny furman*: Furmanekowie mniejsi, co pokornie żywności szukają. Vol. 2. [F.] lm. **nki kawalek żelaza na końcu dyszla**.

[**Furmanica, y**, lm. e] *okucie dyszla na końcu*.

Furmanić, i, ii być furmanem, trudnić ś. furmanstwem, najmować ś. do wozenia, powozić: Ojciec jego konie trzymał i furmanić. Kupił sobie koniki, które sam furmanić. Zach.

[**Furmaniec, śca, lm. óce**] p. **Fruhaniec**.

Furmanienie, a, blm., czynność cz. **Furmanić**.

Furmanka, i, lm. i, × **Fórmanka i**. × **forma ż. od Furman**. 2. × **żona furmana**. 3. **wóz, fura, fornalka; bryczka**. 4. × **zaprząg czterokonny (szczeg. różnej maści)**: Przedalem furmanek kasztanowatą. 5. × **podatek od furmanów**: Eksaktorowie, którzy furmanek wybierają, tylko po gr. 12 od jednego wozu brać powinni. Vol. 6. p. **Furmanstwo**: Zarobek z furmanki. <p. Furman>

[**Furmanować, uje, ował**] *być woźnicą*: Das my swoje obliczenie, weźnies moje i bedzies za mnie furmanował.

[**Furmanowanie, a**, blm.] czynność cz. **Furmanować**.

[**Furmanów**] p. **Furmański**.

† **Furmany p. Furmański**: Do wozu skarbowego lub furmanego. Taksa krakowska z r. 1573.

Furmańczuk, a, lm. i **chłopiec stajenny**: Służby huk: lokaje, lokajczuki, furmani, furmańczuki. Jez.

× **Furmańczyk, a**, lm. i **parobek do przewożenia towarów**.

Furmański i. a. [**Furmanów**], † **Furmany** przym. od **Furman**: Koń F. Rozpuścił pysk, jak F. biez. Prz. (=jak dziadowski biez). Toby ś. ledwie na F. wóz włożyć mogło. Rej. 2. [Furmańska masę] p. **Masę**. [Furmańskie kropki] p. **Kropka**. Po furmańsku przys. =jak furman.

Furmanstwo, a, blm. i. a. **Furmanka stan furmański, zajęcie furmana, furmanienie**: Zajmować ś. furmanstwem. F. lądowe. Kołł. 2. zb. **furmani**: Karczma dla furmanstwa.

[**Furmaszałek, łka, lm. łkowie**] p. **Feldmarszałek**.

Furnać, a, al myśl. p. **Furknać**.

[**Furnał, a**, lm. e] p. **Fornal**.

Furnanie, a, blm., czynność cz. **Furnać**.

[**Furnać, nie, nął**] p. **Frunąć**. Przen.: Kilka słów wdzięcznych szepnął jej do ucha, tak, że aż furnęła zaploniona do teremu. Rol. <Dźwn.>

[**Furnięcie, a**, blm.] czynność cz. **Furnać**.

× **Furnir, u**, lm. y p. **Fornier**.

× **Furniser, a**, lm. rzy a. **owie dostawca, liwerrant**. <Fr. fournisseur>

[**Furny**] *pyskaty, gwałtowny*.

Furoł, u, blm., **Furfuroł chem. aldehyd furanu**. <Łć. furfur = otręby>

× **Furor**, u, blm. *wściekłość, szal, szaleństwo, gwałtowność, zajądłość, zapalczywość, furja, pasja*. <Łć. furor>

Furora, y, blm. (zwykle tylko w 4 pp.), lep. *Furora niesłychane wrażenie i powodzenie, podziw, zapal, uniesienie*: Artysta zrobił furorę. <Włos. furore>

Furora nieod. p. **Furora**.

[**Furować**, uje, ował] *pyskować, odszczekiwać*.

[**Furowanie**, a, blm.] *czynność cz. Furować*.

× **Furstat**, u, lm. y p. † **Forsztat**.

Furstus, u, lm. y, **Forsztos**, **Forsztus** gór. *kruszec niezupełnie jeszcze oczyszczony, ruda, którą mają płótki, oplóćki*. <Nm. Vorstoss>

× **Fursztat**, u, lm. y p. † **Forsztat**.

Furt i. w. *naśladowanie szybkiego zniknięcia = myki, fuł*: Z dnia na dzień zaświta wam co w głowie, F! i już ich niema. Krasz. 2. [F.] p. [**Fort!**]: a) Ja mu zakazałem, a on F. swoje (robi). b) F. stąd, bezbożne dewotki! Jabł. 3. [F.] *daleko, precz*. <Nm. Fort = precz>

Furta, y, lm. y, **Forta**, † **Forta** i. *drzwi małe w bramie, parkanie i t. p.*: F. klasztorna, zamkowa. 2. *przen. dyoga, przejście, wejście*: Onota jest furta do nieba. Śmierć jest furta do wieczności. 3. × *przen. sposobność, okazja, wolność, możność, swoboda, wybieg, wykret*: Otworzyć furte nadużyciom. Znalazł dla niego furte. 4. *galerja podziemna w fortecy*. 5. [**Furta**] *szczerba, szpara*: F. w zębach (= szpara między rzadkami zębami). Krowa z furty. 6. **Furta** = a) *hut. drzewiczki do nabijania pieca płomiennego*. b) *zdń. wejście do pieca do wypalania kofli*. Zdr. **Furka**, **Furteczka**. <Nm. Pforte z Łć. porta>

[**Furtaoz**, a, lm. e] *bąk (dla zabawy dzieci), cyga*.

Furtać, a, al i. × *robić szmer, kręcąc coś*: Dzieci wartką furtają. Troc. 2. [F.] = a) p. **Frunąć**. b) *trwonąć* (np. pieniądze). Por. **Przefurtać**. <Dźwn.>

× **Furtanie**, a, blm., [**Furtanie**] *czynność cz. Furtać*.

Furteczka, i, lm. i i. p. **Furta**. 2. [F.] p. **Furka**.

Furtjan, a, lm. i, **Fórtjan** i. *odźwierny klasztorny*: Brat F. 2. × *wog. odźwierny, szwajcar*: Kto ś. zna z furtjanem, snadno stanie przed panem. Prz. <p. Furta>

Furtjanka, i, lm. i, **Furtjanna** forma ż. od **Furtjan**.

Furtjanna, y, lm. y p. **Furtjanka**.

Furtjański przym. od **Furtjan**: Celka furtjańska.

Furtjaństwo, a, blm. *stan, zajęcie furtjana*: F. brata Idziego trwało lat kilka.

Furka, i, lm. i i. p. **Furta**. 2. [F. i zdr. **Furteczka**] *lufcik w oknie, okienko*.

[**Furnąć**, nie, nął] p. **Frunąć**: Pták furtnoł i uciyk.

× **Furwach**, u, lm. y p. **Forwacht**. Troc. <Nm. Vorwache>

Furwacht, u, lm. y p. **Forwacht**: F. z kozaków złożony. Mat. <Nm. Vorwacht>

[**Furwać**, a, al] p. **Frunąć**: Moze to já pták jestym, ale F. ni moge.

[**Furwanie**, a, blm.] *czynność cz. Furwać*.

[**Furyjak**, a, lm. i] p. **Furjat**.

[**Furyjan**, a, lm. y] p. **Furjat**.

Fus, u, lm. y i. a. × **Fuz** *meły, zgręzy, osad, gaszcz osiadły na spodzie płynu*: F. jest materja, która przez stanie z ciekliżny na dno naczynia upada. Krup. Przen.: Został ś. sam F. towarzy-

ski. Rzew. 2. w lm. *kawa rozgotowana, opadła na dno po ustaniu ś.*: Przegotować fusy (dla otrzymania nanowo kawy). Ir.: Czysty jak fusy. Prz. 3. *puf, kaczką = płołka, wieść*: Siedź cicho, my puścimy fusa, żeś do Niemiec pojechał. <Zap. Łć. fusus dost. = łanie, lany>

1. [**Fus**, a, lm. y] *włos w wagsach*; w lm. *wąsy*. Przen.: On ma pięć fusów siedmiema rzadkami. Prz. = *jest chytry, przebiegły*. Nie masz fusów = *nie mądry*. <Ozes. tous a. vous>

2. [**Fus**, a, lm. y] *wieprz; kmur, kiernoz*. Zdr. [**Fusik**]. <?>

† **Fusberta**, y, lm. y *rodzaj dawnej broni*: Ciął nań Rynald fusbertą. P. Koch. <Nm. Faustbarte>

Fuszgems, u, lm. y p. **Fuszgym**.

Fuszgym, u, lm. y, **Fuszgym** i. *bud. gzym*, *wyskok nad oknem*. 2. *stol. listwa przybita do podłogi pod samą ścianą*. <Nm. Fussgestms>

[**Fusik**, a, lm. i] p. 2. [**Fus**]: *Przechowajta mi od wasy śwyni fusika*.

Fuskafel, fla, lm. fle, **Fusztyk** zdń. *kafel użyty do części fundamentu, stojącej na płincie* (zwykle większego formatu, bez faz). <Nm. Fuskachel>

Fusknecht, a, lm. owie *piechur, żołnierz pieszy u krzyżaków*: Piechota na żołdzie Zakonu, zwana landsknechty, fusknechty a. knechty. Mick. Łacno rajtarom i bratom lby zmieciem, potem fusknechtów wzięwszy pod podkowy, do szczętu plemię jaszczurcze wygnieciem. Mick. <Nm. Fusknecht>

† **Fusta**, y, lm. y *rodzaj lekkiego okręcika*: Bezpiecznym sercem i pełen otuchy w fuscie popłynę przez morskie rozruchy. Kochan. <Włos. fusta>

[**Fusta**, y, lm. y] *chusta*.

Fusti nieod. *praw. wynagrodzenie zwyczajowe za przymieszkę towaru a. obcego ciała*. <Włos. fusti lm.>

× **Fustygaoja**, i, blm. *bicie kijem*. <Śr. Łć. fustigatio>

Fusy, ów, blp. p. **Fus**.

Fuszer, a, lm. rzy i. *zajmujący ś. rzemiosłem poza cechem, rzemieślnik nie wyzwołony*. 2. *kiepski rzemieślnik, partacz, partola*. 3. *człowiek niezaradny, safandula, niedołęga, niezdara*. <Nm. Pfluseher>

Fuszerka, i, lm. i i. forma ż. od **Fuszer**. 2. *rzem. = a) wykonywanie roboty poza kontrolą cechu*: Warsztaty stoją pustkami, każdy woli na swoją rękę robić, F. prosperuje. b) *praca po fajerancie, w tajemnicy przed majstrem*: Robić na fuszerkę. 3. a. **Fuszerstwo** *fuszerowanie, partactwo, partolenie*. 4. *roboty sfuszerowana, fuszerska*.

Fuszerować, uje, ował *robić po fuszersku, byle zbyć, partolić, paprać*: Dotąd fuszerujemy wzory francuskie, może z czasem im dorównamy. Kasz. <Nm. pfuschern>

Fuszerowanie, a, blm., *czynność cz. Fuszerować*.

Fuszarski przym. od **Fuszer**: Wyrób F. **Po fuszersku** przys. *jak fuszer*: Robić po fuszersku. **Fuszerstwo**, a, lm. a p. **Fuszerka**.

[**Fuszpan**, a, lm. i] p. **Forszpan**.

Fusztyk, a, lm. i zdń. p. **Fuskafel**. <Nm. Fuszstüek>

Fusztykowy zdń. przym. od **Fusztyk**: **Narożnik F.** (= eka).

† **Fuśnica**, y, lm. e *woskolejnia*. <Z Fr. fuser = topić się, rozpuszczać się, Śr. Łć. fusorium = miejsce, gdzie ś. coś topi>

[Futawka, i, lm. i] p. Fota. <Tur. futa>
 [Futek, fka, lm. fki] *dudek*. <Może w związku z Moraw. fouti = fukać>
 †Futer, u, lm. y p. Futor.
 [Futer, tru, lm. try, Fuder, Futro] i. a. [Futrunek, Futerunek] *żywność, jadlo, jedzenie, karm, pasza, obrok*. 2. *podszewka, podszycie*: Barani F. (u kapuzy). F. na F., to będzie kozuch. Prz.
 Futerafik, a, lm. i p. Futerał.
 Futerał, u, lm. y *pokrowiec, pochwa; pułcelko, puzdro, puzderko*: F. na parasol, pistolety. F. na skrzypce, biżuterję. Zdr. Futerafik. <Nm. Futerał>
 [Futerałka, i, lm. i] *konfederatka*.
 Futerałowy przym. od Futerał.
 Futerankier, a, lm. y *mul, żeluzko w kształcie kłamy, za pomocą którego futryna przymocowuje ś. do muru a. ściany*. <Nm. Futeranker>
 [Futeraż, u, blm.] p. Furaż.
 [Futerbachet, chtu, lm. ohty] *burchan*.
 †Futerbarchan, u, lm. y *rodzaj barchanu na podszewki używanego*. <Nm. Futter = podszewka †Barchan>
 Futerko, a, lm. a p. Futro.
 [Futernija, i, lm. e] p. Futernja.
 Futernik, a, lm. cy *ten, co robi futra, kuśnierz*. Szuj.
 [Futernja, i, lm. e, Futernija] *skrzynia na obrok*.
 †Futertuch, u, lm. y p. Futrowizna. Mur. <Nm. Futertuch>
 [Futernek, nku, lm. nki] p. [Futer].
 [Futka, i, lm. i] *zupa mączna na wodzie*. Por. Fuca, Fiutka, Fiuka, Fiuk.
 [Futor, u, lm. y, Chutor], †Futer *dom a. cha- ta z ogrodem, oddalona od innych; mały folwark odosobniony, niewielkie odosobnione gospodarstwo*. Zdr. [Futerek]. <p. Chutor>
 [Futerek, rku, lm. rki] p. Futor.
 Futornik, a, lm. cy, Futorzanin *właściciel futoru*: Kto za nim pójdzie? Zaporozie, rejestrowi, mieszczanie, czerti, futornicy. Sienk.
 Futorzanin, a, lm. anie p. Futornik: Futorzanie, w zamian za przytułek zimowy, zapewniali sobie robotnika. Jeż.
 Futorzański przym. od Futorzanin: Gruntów futorzańskich zabrakło. Rol.
 [Futrasz, u, blm.] p. Furaż.
 [Futraś, u, blm.] p. Furaż.
 Futro, a, lm. a i. *skóra zwierzęca niewyprawna z włosom*: Surdut z futrem. Podbić futrem. 2. *odzienie wierzchnie podbite skórą zwierzęcą niewyprawną z włosom*: Dba o to, jak o F. w locie. Prz. 3. *włos na zwierzęciu, szersz*: Ten zwierz ma piękne F. 4. [F.] = a) p. Futer. b) *kozuch*. 5. †*pożywienie*. Mor. A. 6. bud. p. Futryna. 7. a. *Futrowanie, Futrówka szew. skóra wyście- lająca wewnątrz obuwia*. 8. tok. (=a) *przyrząd z dwoma otworami na jednej osi, z których w jeden wbiła ś. przedmiot, mający ś. obtoczyć, a drugi wcho- dzi na szpindel, in. do rń, obsada, × uch w y t.* b) F. amerykańskie = *przyrząd przymocowujący za pomocą trzech zębów F. z przedmiotem do toczenia*. 9. F. w żywopłocie = *szkielet, rusztowanie*: Był to płot żywy z grabiny, a w środku niego futra z dębowych sztachetów. Kaczk. Zdr. Futerko. Zgr. Futrzysko. <Nm. Futter dosł. = podszewka>
 1. *Futrować, uje, owa! i. †podbijać futrem*. 2. †*podbijać podszewką*: Futrowane a. dwoiste odzie- nie, suknia drugim sukniem podbita. Mącz. (= sukniem podbita). Przen.: Futrowane kłamstwo.

Wor. (= *podwójne, tym większe*). Przen.: Nie za- wżdy jasna twarz cnotą ś. futruje 3. *powlekać, wapnem, gipsem, gliną, tynkować*. 4. *wykładać obkładać, objąć*: F. ściany marmurem, deskami. Hut.: F. piec wielki = *dawać w nim futrówkę*. 5. *jeść chciwie, zjadać, zawiązać, palaszować*. 6. [F. a. *Fudrować*] = a) *karmić, dostarczać żywności, żywić, pasć*: Braciszek koniczki futruje. b) *pasć ś., jeść*. 7. [F.] *oliwą smarować*: Futruje koła u zegaru. 8. śl. (u szkutników) *utykać, uszczelniać trocinami*. 9. zeg. *wkładać nowe panełki dłu osi w ścianki zegarowego mechanizmu*. Por. Futrowany. <Nm. futtern i füttern>

2. *Futrować, uje, owa! kogo i. bić, okładać kijem*. 2. *gromić, lajać, wymyślać, lżyć, besztać, nacierać uszy*. <Fr. foutre = łć. futuere>

Futrowanie, a, lm. a i. blm., czynność cz. 1. i 2. *Futrować*. 2. *owoc tej czynności*: F. z desek (= *boazerja*). F. z wapna, gliny (= *tynk*). 3. *szew*. p. Futro.

Futrowany i. im. od Futrować. 2. [F.] *mieszany, rozmaity*: Jęczmień F. = *jęczmień pół na pół z owsem w polu, a. wczesny, pomieszany z późnym*. Por. Futrować.

Futrowizna, y, blm. i. × *ogół odzieży futrzanej, futra*. 2. † a. † *Futertuch podszewka*. Mur. <p. Futro>

Futrówa, y, lm. y *ucz. p. i. Futrówka*.
 1. *Futrówka, i, lm. i i. hut. wyłożenie wnętrza szybu i rusztów w wielkim piecu ceglami ogniotro- wami, in. koszula*. 2. *ml. opierzenie wewnętrzne koła wodnego za korcówkami, ściana tylna z desek*. 3. *org. nakrycie z cieniułkiej deseczki dębowej na windłoc, w którym są powyrzynane kanały na obsadzenie piszczałek*. 4. *szew. Futro*. 5. a. *Futrówa ucz. karteczka do odczytywania lekcji, czel- bryk, in. ściągaczka*.

2. *Futrówka, i, lm. i rub. i. a. [Futrunek] zgro- mienie, besztań, połajanka*. 2. *biecie, łanie, cięgi, basarunek*: Futrówkę sprawić. <p. 2. Futrować>

1. [Futrunek, nku, lm. nki] p. [Futer]. Por. Furaż.

2. [Futrunek, nku, lm. nki] p. 2. *Futrówka*: Dał mu F.

†Futrusz, u, lm. e *gór. stajnia na konie gwa- reckie*. <Nm. Futterhaus>

Futryna, y, lm. y i. a. Futro, [Futrzyna] *bud. rama u drzwi a. okien, wpuszczona w ścianę, uszak, odrzwia*. 2. †*ryna*: Nikt nie śmie w deszcz szufłować błota, gdyż ś. futryny zacieraają (r. 1650). <p. Futro>

Futrzany przym. od Futro; *podbity futrem*: Koł- nierz F. Rękawice futrzane.

†Futrzny *skórzany*. Mącz.

Futrzyna, y, lm. y i. *liche, nędzne futro*. 2. [F.] p. Futryna.

Futrzysko, a, lm. a p. Futro.

Futer, a, lm. owie i. × *gotujący ś. do egzami- nu na studenta uniwersyteitu*. 2. [F.] *nowicjusz, fryc*. Por. Fuks. <Łć. futurus dosł. = przyszły>

Futurysta, y, lm. śoi *pozytywista, wierzący w nie- śmiertelność duszy*. Prus. <Łć. futurus dosł. = przyszły>

× *Futyniec, hoa, lm. hoy p. Fiutyniec*.

× *Fuz, u, lm. y p. Fus*: F. pozostały na spo- dzie stopionego masła. Haur. Woda mętna, gdy ogień ją zwarzy, wiele fuzów z siebie wyrzuci. Haur. Przen.: Zużle niedowiarstwa, bezbożności i błędów spływają na wierzch w brudnych, czar- nych, nieczystych fuzach. Chodź. <p. Fus>

× **Fuza**, y, lm. y i. a. × **Foza** muz. *nuda raz wiązana, półciwierciowa*. 2. † **Fuzą** przys. *szybko, prędko*: Czas mi fuzą uchodzi. Rej. <Śr. Łć. fusa>

† **Fuza**, y, lm. y p. † **Foza**.

Fuzel, zia, lm. zle chem. p. **Niedogon**. <Nm. Fuzel>

Fuzelowy p. **Fuzlowy**. Sł. wil.

1. **Fuzja**, i, lm. e i. *strzelba, flinta*. 2. [F.] *coś niespodziewanego, pomyślnego a. przeciwieństwo*: Trafia mu ś. fuzyjá. Zdr. **Fuzyjka**. <Fr. fusil>

2. **Fuzja**, i, lm. e *połączenie, zlanie ś., zjednoczenie, zespolenie, zmieszanie, związek*: F. stronnictw, towarzystw akcyjnych. <Łć. fusio>

Fuzjonista, y, lm. ści *zwolennik systemu politycznego jednoczenia ś. stronnictw, (szczeg. starszej linii Burbonów z młodszą)*. <Fr. fusionniste>

Fuzlowy, **Fuzelowy** przym. od **Fuzel**: Oleje fuzlowe. <p. Fuzel>

[**Fuzonić się**, i ś., il ś.] *gniewać ś.* <?>

[**Fuzon**, a, lm. e] *lubiący ś. gniewać.*

× **Fuzowy** przym. od **Fuz**: Brud F. F., od fuzu oliwy. BoBr.

Fuzyjka, i, lm. i i. p. **Fuzja**: **Fuzyjka** ś. *ba-wiś=być amatorem polowania*. 2. [F.] *walcowate naczynie z wązkim otworem*. Portki na fuzijkach = *spodnie wązkie, na nogach opięte*.

[**Fuzgać**, a, ał] i. *strofować, lajać, wymyślać, karcić*. 2. *szturgać, tuzać, bić*. <Dźwn.>

[**Fuzganie**, a, blm.] *czynność cz. Fuzgać.*

[**Fybra**, y, blm.] = **Febra** i **Zimnica**. <Łć. febris>

[**Fyckać**, a, ał] p. **Fickać**.

[**Fyckanie**, a, blm.] *czynność cz. Fyckać.*

[**Fyfka**, i, lm. i] p. **Fajka**. <Nm. Pfeife>

[**Fyle**, u, lm. e] p. **Filo**.

[**Fylczer**, a, lm. rzy] p. **Felczer**.

× **Fylorodomanoja**, i, blm. *wrózenie z listków róży*. <Now. z Gr. fyllon=liść+rhodon=róża+mantefa=wrózenie>

× **Fyn**, a, lm. y p. **Fin**.

Fyr! p. **Fru!**

[**Fyrozeć**, y, ał] *lecieć, rozlatywać ś.*: Trzaski a. drzyzgi fyrcom. <Dźwn.>

[**Fyrdać**, a, ał] p. **Fyrtać**.

[**Fyrdanie**, a, blm.] *czynność cz. Fyrdać.*

[**Fyrgać**, a, ał] p. **Fyrgnąć**.

[**Fyrganie**, a, blm.] *czynność cz. Fyrgać.*

[**Fyrgnąć**, nie, nął, nied. **Fyrgać**] *rzucić, smyr-gnąć* (np. kamieniem). Por. **Frygnąć**.

[**Fyrka**, i, lm. i] *szczur* (w zagadce).

Fyrkać, a, ał i. *parskać, prychać*: Nosem to tak fyrkała, jak koza. Sienk. 2. [F.] *rzucac szybko*. <Dźwn.>

Fyrkanie, a, blm., *czynność cz. Fyrkać.*

[**Fyrłać**, a, ał] p. **Firłać**.

[**Fyrlanie**, a, blm.] *czynność cz. Fyrłać.*

[**Fyrmaczyć się**, y ś., ył ś.] p. **Frymarzyć**.

[**Fyrnózka**, i, lm. i] p. **Fernoga**.

[**Fyrt!**] p. **Fert!**

[**Fyrtaczka**, i, lm. i] *coitus*.

[**Fyrtać**, a, ał, **Fertać**] i. *futuere*. 2. a. [**Fyrdać**] *podrzucac w tańcu*. [F. ś.] i. p. **Fertać**: Moja córka nie fyrta ś., jak terazniejsze panny. Jord. 2. *robić coś z pośpiechem*. Por. **Firtać** ś. <Dźwn.>

[**Fyrtanie**, a, blm.] *czynność cz. Fyrtać.*

[**Fyrtaniec**, nca, lm. nce, **Obertaniec**] *rodzaj tańca*.

[**Fyrtanie się**, a ś., blm.] *czynność cz. Fyrtać ś.*

[**Fyrtu-pyrtu**, **Fertu-pertu**, **Chyrtu-pyrtu**] *lap cap, aby zbyć, naprędc*. Por. **Fert-mert**.

† **Fytać**, a, ał p. **Fatać**. Park. <Zam. Chwytać>

† **Fytanie**, a, blm., *czynność cz. Fytać.*

Fyto - p. **Fito** -.

G

G i. jęz. spółgłoska tylna-językowa (gardłowa) twarda, głośna a. dźwięczna i wybuchowa (grać, godny, ciągly...). Na końcu wyrazów i przed głoskami cichymi ma brzmienie cichego k (róg twardy, stóg siana). Przed samogłoskami i i e w języku polskim ma brzmienie miękkie g, które przed i w piśmie wyraża ś. przez g, a przed e — przez gi (giermek, gienjusz, zgiełk); podobnie przed q i ę w wyrazach *giąć, gięty* i pochodnych. 2. muz. = a) *nazwa piątego stopnia skali muzycznej (= sol)*. b) *nazwa tonacji majorowej o jednym krzyżyku, minorowej o dwóch bemolach*: Symfonia g dur (a. major) Mozarta. Preludjum g moll (a. minor) Chopina. 3. w skrótach: G. Adj. = *generał adjutant*. G. Art. = *generał artylerji*. G. Z. P. = *generał ziem podolskich*.

[**Ga**] *gdy, kiedy, skoro*: Gaby = *gdymy*: Gab ja miał = *gdymy ja miał*. Ga jajem przyszed, tej ju było po wszystkim. <p. Gdy>

[**Gab**, u, lm. y] p. **Wiąz**. <Toż, co Grab>

† **Gabacz**, a, lm. e *ten, co gaba, napastnik, naręci; ten, co skarży, oskarżyciel*: Trudny G. brzuch. Macz. Obróciwszy ś. do gabaczów, synowców swych, rzekł: Kto was w to szaleństwo przywiodł? Chwał.

† **Gabać**, a, ał i [**Gabać**] p. **Gabnąć**. <GAB>

† **Gabanie**, a, blm., [**Gabanie**] *czynność cz. Gabać*: a) *Aczby ś. przygodziło, żeby niektórzy nieprzyjaciel na niekogo wrzucił ś. i zabić chcą* a. *jemu niektóre G. uczynić żądając...* Macz. z Roż. b) *Sampierz nie uznający długu przez własną przysięgę uczynioną od gabania* ma być próżn uczynion. Śt. wiśl.

2. **Gabar**, u a. a, lm. y *statek ładunkowy pokładowy, mający dno drewniane a bolki żelazne, in. żelazniak*. Por. **Gabara**. <Fr. gabar(r)e, ze Śr. Łć. gabbarus dost.=rak>

× **Gabara**, y, lm. y *plaski, szeroki statek towarowy*. Por. **Gabar**.

Gabarny, ego, lm. i rz. *starszy majtek na gabarze*. Pol.

Gabarowy przym. od **Gabar**: Osada gabarowa. **Gabaryt**, u, lm. y *profil, światło wozu, wagonu, ładunku w przecięciu poprzeczno-pionowym; linje takiego przekroju, poza które ładunek nie powinien wystawać.* <Fr. gabari(t)>

[**Gabas**, a, lm. y] *haczyk naturalny z gałęzi drzewa.* Zdr. [**Gabasik**]. <GAB>

[**Gabasik**, a, lm. i] p. **Gabas**.

Gabel, bla, lm. ble l. rol. *rodzaj grabek przed nożami żniwiarki, rozdzielających zboże.* 2. *zeg. widelki przy kotowicy, poruszające wahadło.* <Nm. Gabel>

× **Gabela**, i, lm. e *clo, pobór*: Gabele od soli. <Śr. Ła. gabella>

Gabelwana, y, lm. y *hut. kociel duży, surowcowy, w który s. spuszcza surowiczną z kupolaku, a donosi byżkami z pieca wielkiego, ażeby ją stąd wydać odrazu w formę większych wymiarów.* <Nm. Gabelfaune>

[**Gabina**, y, lm. y] p. **Wiąz**. <p. Gab>

Gabinecik, u, lm. i p. **Gabinet**.

Gabinet, u, lm. y, × **Kabinet** l. *pokój ustronny, odosobniony*: Pracuje w gabinecie (=w pracowni, w kancelarii domowej). G. w restauracji. Łoża z gabinetem. 2. *pomieszczenie jakiegoś zbioru okazów specjalnych; zbiór, kolekcja*: G. starożytności. G. zoologiczny, anatomiczny. G. bogaty w okazy. 3. *†szafka*. 4. *†fotogram gabinetowy, fotogram wymiarów 12×16 cm.* 5. *rada ministrów, komplet ministrów*: Prezes gabinetu. Utworzyć G. G. Badeniego. G. upadł. Zdr. **Gabinecik**. <Fr. eabinet>

Gabinetowy przym. od **Gabinet**: Meble gabinetowe. Rozkaz G. Intryga, kwestja gabinetowa. Format fotografii G. (=gabinet).

Gabje, i, blp. *kosz musztowy, gniazdo bocianie* (na okręcie): Kule przedziurawiły G. Niem. <Włos. gabbia>

Gablota, y, lm. y p. **Gablotka**.

× **Gablotek**, tka, lm. tki, × **Gablotek** *deseczka do ścian przybita, żeby na niej można było co postawić, półka.*

Gablotka, i, lm. i, **Gablota** *szafka oszklona leżąca, witryna; szafka wystawowa oszklona; serwantka*: G. na towary na okazy mineralogiczne, na kosztowności. Serwis był ten sam, który za każdą widzisz gablotkę. Chł. <Może w związku z Włos. gabbia = klatka>

Gablótkowy przym. od **Gablotka**: System G., szafkowy i półkowy w układaniu okazów.

× **Gablótek**, tka, lm. tki p. **Gablótek**.

Gabnąć, nie, ną, nied. **Gabać** l. † = a) *zaczepić, zaniepokoić, napaść*: Oparli s. i poczęli gabać hul Lestków, ale gdy im pierwszy huk odparto, rozproszeli s. Chwał. *Gołbie drapieżni ptacy gabają.* Trzye. *Dziewka eudzego gaba męża.* Haur. *Przen.:* Nie na wielki pszeniec młócić będziesz, ani jej będzie gabać koło wozowe. *Loop. (=trzed.)* b) *nalegać o co; oskarżać, pozwać, upomnieć s. sądownie*: Gabać o swój dług. *Ort.* c) *przen. tknąć, dotknąć, zaczepić*: Z dziejopisów polskich żaden o Infantach nie traktował, chyba który po drodze tylko końcem pióra cokolwiek gabał u tej prowincji. *Hylz.* 2. [G.] = a) *uderzyć lekko.* b) *sięgnąć na kogo*: Co tam bedzies na niego gabał? c) *zaczepić, dotknąć*: Koło młyńskie gabało go za rękę. Z kulą to niema żartów: ot jak która gabrań... *Syrok.* <GAB>

[**Gabnięcie**, a, blm.] czynność cz. **Gabnąć**.

Gabrjela, i, lm. e *rodzaj sukni kobiecej.* Zdr. **Gabrjelka**. <Od imienia ż. Gabrjela>

Gabrjelka, i, lm. i p. **Gabrjela**.

Gabro, a, lm. a *min. skała krystaliczna wybuchowa, złożona z labradoru a. sosurytu i djaluğu a. szmaragdyltu, eufotydy.* <Od nazwy miasteczka Włos. Gabbra>

Gabronit, u, lm. y *min. p. Skałen.* <Fr. gabronite>

[**Gabrysie**, ów, blp., **Gawrysie**] *gołbie, [duzie].* Por. **Dusie**. <Od imienia Gabrjel>

[**Gabrys**, a, lm. e] *człowiek niczym nie zadowolony, zawsze nowego pragnący*: Dobrys G.l = dobrze ci tak! masz teraz!

[**Gacać**, a, ał] *isć prędko.* <Ukr. hacaty>

[**Gacanie**, a, blm.] czynność cz. **Gacać**.

† **Gace**, y, blp. p. **Gacie**.

[**Gacek**, cka, lm. cki] l. p. **Nietoperz**. 2. *nazwa psa z długimi uszami.* Por. **Gacoperz**. <Może Nm. Kauz = sówka, a. może Nm. gätzen = gdać>

Gacenie, a, blm., czynność cz. **Gacić**. <GAT>

Gach, a, lm. y a. *owie l. zalotnik, kawaler, kochanek, szczeg. męzatkę*: Strzela oczyma po gachach. 2. *myśl. zajęć samiec, szczeg. w czasie parkania s.* Zdr. **Gaszek**. <Nm. Gauch>

Gachostwo, a, blm., **Gaszostwo** *rola gacha, włóczenie s., bieganie za kobietami, balamuctwo.*

Gachować, uje, *ował*, l. a. † **Gaszkować** *występować w roli gacha*: G., rozpustnie biesiadować, z nierządnicami uztawać. *Bobr.* 2. × *włóczyć s. po nocy, halasując.* **G. s. l. stroić s., elegantować s. zbytcznie.** 2. [G. s.] *być zalotnym*: Zona gachuje s., maluje s., wygląda gościa.

Gachowanie, a, blm., czynność cz. **Gachować**.

× **Gachowanie się**, a s., blm., [**Gachowanie s.**] czynność cz. **Gachować s.**

Gachowy przym. od **Gach**: Dziś to mnie strach bierze, ażebym zamiast swojego dziecka, nie zobaczył gachowego. *Prus.*

[**Gaciak**, a, lm. i] *przezwiśko wółu.* <p. Gacie>

[**Gaciaki**, ów, blp.] *faszyna, gałęzie kładzione w miejscach błotnistych.*

[**Gaciaty**] *mający nogi opierzone.* <p. Gacić>

Gacić, i, II, [**Hacić**] l. a) *gacią mościć, bić a. naprawiać groble, robić tamę; †przen. słać, uścielać*: Aby snadniej przez rzekę przejść mogli, gacili ją i mościli chróstem. *Stryk.* *Wybrani Chrysta gacili różgami palmowemi drogę Panu.* **Białob.** b) [G.] *wyscielać gałęziami miejsca grząskie.* 2. [G.] *okładać ściunę budynku z zewnątrz liśmi, ziemią, chróstem, nawozem, słomą, mchem i t. p., opatrywać budynek na zimę; ocieniać.* <GAT>

Gacie, i, blp., **Gatki** l. a. † **Gace**, [**Gaty**] *spodnie ubranie męskie na nogi, majtki męskie, kalessony.* 2. [G.] *kulły, okrywawające nogi niedźwiedzia.* Zdr. † **Gaczki**, [**Gacina**]. <GAT>

[**Gacina**, y, lm. y] p. **Gacie**: *Dozorca powiesił gatki do stołca; żona s. jego frasuje, z płota gacinę zdejmuje.*

† **Gacłodziej**, a, lm. e *ten, co gacie robi.* <GAT + DZIE>

† **Gacionosz**, a, lm. e *ten, co gacie nosi.* <GAT + NIOS>

[**Gacoperz**, a, lm. e] p. **Nietoperz**.

[**Gacopierz**, a, lm. e] p. **Nietoperz**. <Wytwór mieszanzy z Gacek + Nietoperz>

[**Gacopyrz**, a, lm. e] p. **Nietoperz**. <p. Gacopierz>

† **Gaczki**, czek, blp. p. **Gacie**.

Gać, i, lm. e, [**Hać**] l. *faszyna, pęk chróstu, gałęzie związane.* 2. *pomost z faszyny, z pęków gałęzi i słomy, grobla, tama.* 3. [G.] *łyka, pokryta*

fuszyną. 4. [G.] *galezie sosnowe i jodłowe, słoma a. trzcina, zabezpieczające ściany budynku od zimna.* Zdr. [Gatka].

[Gaćkorek, rka, lm. rki] p. **Oczkur.**

Gad, u, lm. y, †Had i. a. [Gaducha] zool. (reptile) *zwierzę kregowe zimnokrwiste, oddychające płucami, ze skórą pokrytą łuskami.* Przen.: *człowiek podły, podstępnie uniżony*: Krzyżackiego gadu nie ugłaszce nikt. Mick. 2. [G.] *wąż a. żmija.* 3. [G.] blm. zb. *robactwo, wszy*: Józek ma pełno tego gadu. Szynkarki strzeż ś., żeby gadu nie natrzęsta. G., który ś. w wiorach rodzi, spać nie daje. Sienk. Przen.: *plugawstwo, hultajstwo, halastra*: Często ten G. (=Tatarzy) w krainach Podolskich gości. 4. [G. a. **Gadzina**] *zwierzę domowe; drób, pastwo domowe*: Zleciał się gmin gadów. Czernina z gadu. Przen.: *My dzieci nie mamy, byłoby nam weselej, jakby taki skowyrny G. szczebiotął w domu. Bał. (=drobiazg).* 5. [G.] *żart. wilk*: Stojąco dwóch wilków... Jak zobaczył one gady, podskoczył wysoko. 6. [G. a. **Had**] *tytan, okrutnik*: Pan podłowczy był G. ciężki na ludzi. 7. przeni.: *Daj cię gadu, jakas dowiecinal!* Słow. (=katu). Por. **Gada, Gadowie.** <GAD>

†**Gada, y, lm. y** *piętro*: Spadł z trzeciej gady i wzięto go umarłego. Leop. <Nm. Gaden ni.>

[**Gada, y, lm. y**] i. *żmija*: Gdy się gadę zabije, to trza zakryć ją ziemią. 2. *wesz.* 3. *przewiśko żart. a. pog.*: Ty, psia gado! Por. **Gad.**

× **Gadaoctwo, a, blm. p. Gadulstwo**: Gadaoctwa dosyć, mądrości mało. Pir. <GAD>

Gadacz, a, lm. e i. ×i [G.] p. **Gaduła**: Siedzi przede mną nieprzebągany G., nabitą wiatrem i nie nie znaczącymi słowami gębę mając. L. 2. †*ten, co ś. z kim przemawia, spiera; obrońca, rzecznik, adwokat*: Co jest jawnego bez sporu, nie potrzebuje gadacza. Poc. 3. *ten, co zgaduje, przepowiada, wróżbita, wieszczek; mądrzec*: Pytacie ś. wieszczków i gadaczów. Leop. Prostakem, nie G. Mącz. 4. [G.] *człowiek wymowny*: Taki z wás gadać, ha nie umieliście się obronić. <GAD>

× **Gadaozka, i, lm. i** forma ż. od **Gadacz.**

Gadać, a, ai, częstot. [Gadywać] i. a) = *wymawiać, wygłaszać słowa; mówić, powiadać*: Papuga gada. Nie można uczyć mówić tego, który G. nie umie. Pir. G. przez sen. Wiele gadał, a nie nie powiedział. Gadał mozaiką dziesięciu języków. Słow. Sędzia zwolna okulary składał i, wpatrując ś. w księdza, nie nie gadał. Mick. (=nie odzywał ś.). Łatwo jemu G.! Mama o wioskach i o duszach gada, pan stryj o rangach, dochodach. Mick. Gada, jak przekupka (= *trajkocze, pape, szermuje językiem, wojuje gębą*). [Una matka zaccna G. na nigo (=do niego), ale un nic nie zwaza. Idźcie na kázanie: dzisiaj ta ksiądz gá-dá o to zalicanie (=o tym...)]. Przen.: *Pałi wielkiej niema, ale morze gada, jak mówią marynarze.* Sienk. (=szemrze, *nruczy*). Głos przeczuć bardzo głośno gada trzykrotnym głosem: biada! biada! biada! Słow. *Pleść, paplać, bająć, zmyślać*: Et! gadasz. Gadaj zdrów! G. ni w pięć, ni w dziewięć. G. ni to, ni owo. Gada, aby G. Prz. Gadajcie sobie, co chcecie. Co też ty gadasz? b) co a. o czym = *prawić, rozgłaszać, powtarzać, opowiadać, mówić*: Pamiętasz, gadali, Napoleon już idzie. Mick. Co w sercu ukryjesz, to twarz będzie gadała (=zdradzała). Nie gadaj o tym nikomu! Nie warto o tym G.! Nie gadaj o tym, aż ś. przekonasz (=nie wygłaszaj sądu). c) z kim = *porozumiewać ś., rozmawiać poufale*: Ga-

dałem już z nim o tym. Robi minę, jakby trzeciego dnia gadał z P. Bogiem. Z Tobą ja gadam, co królujesz w niebie. Mick. Muszę i w lasy, w jeziora przepadać, i drzew popytać, i z ziótkami G. Mick. (Myśliwiec) jak czarownik gada z ziemią. Mick. Nie gadamy z sobą (gniewając ś. z sobą). Przen.: *Serce nigdy z sercem nie gadało.* Mick. d) do kogo = *przemawiać, mówić*: Takem wszystko napisać, jak tu do was gadam. Mick. e) komu = *przekładać, perswadować, tłumaczyć mu, przestrzegać go*: Gadaj mu, a on swoje. Gadaj mu tam! (=ani chce o tym słyszeć). f) na kogo = *zmawiać, wygadywać, szemrać, zlorzeczyć*: Gada na kogo, a sam przeskrobał (=zwała na kogo). Żle zrobiłeś, ludzie będą gadali. 2. †i [G.] *zgadywać, odgadywać, rozwiązywać*: G. zagadkę. Gadaj, gaduła, gdzie moja złota kula. 3. [G.] = a) *narzekać*: Jak się zeniół, tak na nie gadał, że sie ś niem zeni. b) *mówić niechętnie*. c) *mówić językiem ksiązkowym*. 4. *myśl. poprawiać wyżła słowami i uczyć*. †G. ś. *rozprawiać, spierać ś., sprzeczać ś., certować ś., przemawiać ś.*: O co ś. to między sobą gadacie? Leop. Gadają G. jeden przeciwko drugiemu. Janecz. <GAD>

[**Gadała, y, lm. y**] p. **Gaduła.**

Gadanie, a, blm. i. czynność cz. **Gadać**: W wodach G. cichego pacierza i dziewię żałobne modły. Mick. Przeni.: *Wdzięczne zdrojów G. Groch. (=szmer).* [Niema gadania] = *trudno temu zaprzeczyc, co tu mówić!*, *trzeba przyznać, że...* 2. *gadania, brednie, bajka, plotka*: Czeze G.! (=frazzeologia). 3. †*dysputa, rozprawa*: Żydzi mieli G. o wierze z Sylwestrem. Skar. 4. G.! przys. = *akurat!*, *a jakże!*, *a zaraz!*: Ej, bo oberwiesz co z reszty! — G.!

Gadanina, y, lm. y i. *próżne, niedorzeczne gadanie, paplanina, frazeologia*: Próżna, czeza G. Nie pojmuję gadaniny o serou zastygłym, obumarłym wśród zawodów. Bał. 2. *wieści, bajka, plotka*: Różne gadaniny chodzą po mieście. 3. × *język, mowa*: G. Maurów jest mieszaniną arabskiego i indyjskiego języka. Przyb. Zdr. **Gadaninka.**

Gadaninka, i, lm. i i. p. **Gadanina**. 2. × *marna, nędzna gadanina.*

[**Gadany, ego, blm.**] w wyrażeniu: *Grać w gadanego = grać w karty, podczas gdy osoby postronne robią głośno o grze uwagi: Czy to my gramy w gadanego, czy w preferansa?*

Gadateusz, a, lm. e p. Gaduła. <GAD, z podprowadzeniem pod postać niby Łé.>

Gadatliwie przys. od **Gadatliwy.**

Gadatliwość, i, blm. rz. od **Gadatliwy.**

Gadatliwy *skłonny do gadania, wielomówny, swięgotliwy, wygadany, rub. wyszczekany.* <GAD>

Gadatywus, a, lm. y p. Gaduła: A był to bywalec. G. przytym. Dzierz. <GAD, z podprowadzeniem pod postać niby Łé.>

[**Gadeczarz, a, lm. e**] *wniejący opowiadać [gadki].*

[**Gadeczka, i, lm. i**] p. **Gadka.**

[**Gadeus, a, lm. y**] p. **Gaduła.**

Gadka, i, lm. i, [Godka] i. *gadanie, rozmowa, gawęda, wznianka, mowa, przemowa*: Nie może być o tym ani gadki. O tobie tu G. Kn. Nie wiele w gadki ś. z nim wdawała. B. B. Do kościoła chodzie mamy nie na gadki. Wuj. × *Być, stać ś., zostać gadką = przedmiotem rozmów*: Staliśmy ś. gadką ludzką. Mącz. (=wszyscy o nas mówią, wzięto nas na języki). Już ta rzecz nie nowa w uszach ludzkich gadką. Pot. [Mój bracie, tu idzie G. o Marysie. Nie było o tym gadki.

Ani gádki niéma (=ani mowy o tym). Niechże dziaduś dobrze zmiarkują, nadstawił pan gadką (=do-dał). Broń cię Chrysto zwodisz gadkę z chłopem bez wokno (=zawiązywać rozmowę). Z kretesem im gadkę odjęto. Zmierzył nasz pan gadką do nich (=przemówił). Zajedno o tym mają gadkę (=ciągle o tym mówią). Pan z Dziową gadkę wiódł. We dworze ani złap gadki (=ani ś. dogadaj). Dziaduś ustali gadką (=przeszał mówić). Dziaduś złapili zaraz gadką do pana (=począł mówić). Z nawsia zacięgną gadką do karezmy. Chłopi uczciwych panów jeden drugiemu gadką podają. Puścić się ś nim do gádki. Gadkężeśmy prowadzili o tobie. Mnie od gorzałki nie zawraca ś. głowa, ino ś. G. naprawia. 2. *gawędka, pogadanka, rezony, gawędy, obmowa, plotka*: Na gadkę, jak kot na pierogi. Kon. [Ścieżka zarosnie ludzkimi gadkami. Musi to jeno gadką prawić (=obmawiają)]. Włożyli na mnie gadki (=obgadali mnie)]. 3. *wieść, pogłoska*: G. chodzi po mieście. 4. *śpór, dysputa*: Wywabił na gadki Wklefiany jeden Karmelita. Baz. 5. *opowiadanie, anegdota, bajka, baśń, podanie*: Gadki ludowe. Gadki gadali piastuny. Słow. 6. *× zagadnienie, kwestja, pytanie*: Jest tu G. o to, jaka Rzeczpospolita ma być. Baz. 7. [G.] *zagadka*. 8. [G.] *przysłowie, sentencja*: Bo to, jak G. niesie: nie szukaj biedy, kiedy ona ci sama w garść wlaźie. Już jest ta G. między wami, że... Mick. 9. [G.] *nagana, wymówki*: Dopir na naszego pana dziaduś siedli gadką (=wymówkami). 10. [G.] *mowa, język, narzecz*: Rozumiał cudzą gadkę (=obcy język). Zdr. [Gadeczka]. <GAD>

[Gadny] *rozmowny*.

Gadolinit, u, lm. y min. *ruda czarna, złożona z krzemionki z tlenkiem litru, erbu, lantanu, berylu i ceru z domieszką żelazu*. <Od nazwiska geologa Szwed. Gadolin>

[Gadość, i, lm. i] *złość*: Z gadości mówić a robić.

[Gadowie, a a. u, blm.] *drób i prosięta*: Hecesz sobie gadowiu uchować. Por. *Gad*.

Gadownik, a, lm. i bot. 1. p. *Czosnek*. 2. (massonia), *roś.* <GAD>

× Gadownik, a, lm. cy p. Gaduła. <GAD>

Gadowy 1. a. Gadzi *przym. od Gad*. 2. *bot.*: Gadowe ziele p. *Czosnek*. <GAD>

Gadożer, a, lm. y zool. p. *Krótkoszpon*. <GAD + ŻR>

[Gadówka, i, lm. i] 1. *grzyb*. 2. *parasol*: Idzie pod gadówkom.

[Gaducha, y, lm. y] p. Gad; żmija. <GAD>

Gadu gadu w., oznaczający gadanie, zagadanie: ś. G. G., ani końca ani ładu. G. G., a wilk w owce. Prz. A my o dawnych czasach G. G. Wilez. G. G., a psy w krupie (=rozmarzany, a o interesie zapomniany). (G. G., stary dziadu. Pol. <Dźwn.>

[Gadula, i, lm. e] 1. p. *Zgadula*: Gadaj, G., gdzie jest moja złota kula. 2. *wódka*. <GAD>

[Gadulica, y, lm. e] p. Zgadula: Gadu gadu G., jest tu moja pierściönica.

[Gadulina, y, lm. y] *starościna przy obrzędzie weselnym*.

× Gadulja, i, blm. p. Gadulstwo. <GAD, z podprowadzeniem pod postać niby Łć.>

Gadulska, kiej, lm. kie *forma ż. od Gadulski*. <GAD>

Gadulski, kiego, lm. sey p. Gaduła.

Gadulstwo, a, blm., × Gadactwo, × Gadulja *skłonność do gadania, gadalliwość, wielomówność*. <GAD>

Gaduła, y, lm. y 1. m., a. Gadulski, Gadateusz, Gadatywus, × Gadownik, × Gadacz, [Gadacz, Gadala, Gadeus, Gaduszozy] *człowiek gadulliwy, gawędziarz, paplacz, świegot, plotka, plecuga*: Przystań już, stary gaduło! 2. *× ż. kobieta gadulliwa*.

Gadulka, i, lm. i 1. *× gawędka, pogadanka, pogawędka, rozmowa*: Kawaler nie śmiał jeszcze poważny taniec w wesołą gadulkę zamieniać. Skarb. 2. [G.] *gadka*.

[Gaduszozy, ego, lm. y] p. *Gaduła*.

[Gadywać, uje, ywał] p. *Gadać*: Siadywali, po kącikach gadywali.

[Gadywanie, a, blm.] *czynność cz. Gadywać*.

Gadzi p. Gadowy: [Gadzia głowa] p. *Głowa*. [G. korzeń] p. *Korzeń*. <GAD>

Gadziegłówka, i, lm. i zool. (gomphus) *owad ziemnowodny*. <GAD + GŁOW>

Gadzieniec, nca, lm. nce *bot.* (ceanothus columbinus) *roś. z rodzaju puzyrnika*. <GAD>

[Gadzik, a, lm. i] 1. *rodzaj wyszcicia na ubraniu góralskim*. 2. *rysunek w rzeźbie, jako ozdoba*.

Gadzina, y, lm. y 1. płaz, gad, wąż; zwierzę pełzające. 2. *gad jadowity*. 3. *przen. człowiek szkodliwy, zjadliwy, zaciętki, zapalczywy, podły, jaszczurka, żmija, padalec, złośnik, złośnica*:

Niemasz gadziny jadowitszej nad obmowę. L. Ktoby pomyślał, żeby taka mała, garbata G. tak ś. rzucać mogła. 4. *× przen. zb.*

gawieź, tłuszcza, chałastra, gmin, współstwo zaciętkie, jaszczurcze plemię. 5. *× zwierzę wog.*

Takiej kury nie imię ś. łaska, ani żadna inna G. Haur. Gadzinie tej (Chimerze) i skrzydlaty Pegaz ledwie podolał. Kraj. 6. [G.] = a) *wszelkie stworzenie, zwierzęta i ptastwo wogóle*:

Siedzi w morzach różna G.; są taki, psy, koty, ptastwo różne, wieloryby, syreny, także chłopi do nich — węże. b) *wszelkie zwierzęta domowe*: Duzo gadziny: kaeki, jędyki i bydło. c) *bydło, krowy, konie*:

Posed do oprzętu gadziny. d) *drobniejsze zwierzęta domowe*. e) p. *Gad*. f) *zwierzyna*: G. leśna. g) *wilk*. h) *robactwo*. i) *holota*. Zdr. *Gadzinka*.

<GAD>

[Gadziniec, nca, lm. nce] *polygnum bistorta*.

Gadzinka, i, lm. i p. Gadzina.

× Gadzinny i [Gadzinny] p. Gadzinowy: Żądo gadzinne. [Robak padá: Przytknij swojo gębe do mojej, to będziesz rozumiał gadzino mowe] (=właściwą zwierzętom domowym).

Gadzinowaty mający w sobie coś gadzinowego, jaszczurczego, złośliwego: Dodał jeszcze jedno s, ażeby tym dokładniej jego syczącą, gadzinowatą złośliwość oznażyć. Kaczek.

Gadzinowy, × Gadzinny, [Gadzinny] *przym. od Gadzina*. Przen.: Fundusz G. = *przeznaczony przez rząd niemiecki na walkę z narodowością polską*.

[Gadztwo, a, blm.] gady: Jak sie wzięno gadztwo na niego walić.

Gaf, u, lm. y p. Haf. Pol. <p. Haf>

[Gafelki, ów, blp.] p. *Gaffe*.

[Gafle, ów, blp.] 1. widły drewniane. 2. *widelec*. Zdr. [Gafelki]. <Nm. [gaffel]=Nm. Gabel>

[Gaga nieod., Gigi, Gagus, Gagunio] *dziec. ogiek*.

Gagacio, a, lm. e p. Gagatek.

[Gagać, a, at] p. *Gęgać*.

[Gagan -] p. *Kagan -*.

[Gaganie, a, blm.] *czynność cz. Gagać*.

Gagas, u, lm. y p. Węgiel. <Od nazwy miasta i rzeki Gr. Gágas w Licji>

Gagat, lm. y 1. × 2 pp. a p. Gagatek. 2. 2 pp. u min. p. *Węgiel*. <Gr. gagitēs = bursztyn, od nazwy miasta Gágas w Licji>

Gagatek, tka, lm. tki, × **Gagat** I. *mały kosztowny sprzączek z gagatu*. 2. ulubieniec, delikacik, pieszczoch, oczko w głowie, faworyt, ir. kuty na cztery nogi, sztuczka, ziółko: Tylko ś. nie wynoś, mój ty gagatku, to ci oczy wydrapię. L. To mi G.! G. z kociego łaju. Prz. G. smorgoński (= *człowiek źle wychowany a. niezgrabny*). Zdr. **Gagacjo**. <p. Gagat>

Gagatkowy przym. od **Gagatek**: × Broda gagatkowa. Rej. (= czarna).

Gagatowy I. z *gagatu* zrobiony: Wyrób G. 2. mający kolor gagatu (= czarny).

[**Gagatór**] *naśladowanie głosu indyka*.

[**Gagunio**, a, lm. e] p. **Gaga**.

[**Gaguś**, a, lm. e] p. **Gaga**.

Gaiczek, czka, lm. czki p. **Gaj**.

Gaić, i, il I. *zagajać, zakładać, zasiewać, zapuszczać las*. 2. *ubierać zielenią, maic, ubierać gałęzi, liśćmi*: W wilję gaję domy zielonemi gałkami. 3. [G.] *wycinać las*. 4. *† iść do lasu i brać drzewo*: Jako Mikołaj gaić w pospolny las. Księgi sądowe łęczyckie. 5. *† G. sąd = zagajać, inaugurować posiedzenie sądowe, rozpoczynać, otwierać je; sprawować sąd, odbywać sądy*. G. ś. I. *rozrastać ś. szeroko w konary i gałęzi*: Szeroko rozrosły i gający ś. dąb. Pol. 2. [G. ś.] *poierać zbiórki drzewa na opał w oznaczone dni, zbierać w lesie zbiórki legalnie, za kwitem*. <Nm. hegen>

[**Gaić**, i, il, **Haić**] *przeceniać, dużo cenić*. <Ukr. haity>

Gaik, u, lm. i I, p. **Gaj**: *Śpiew ptaka z gaiku nie zbudzi cię, chłopezyku*. Len. W gaiku zielonym dziewczę rwie jagody. Od. 2. a. × **Gajek** *stanowisko ptasznika na łunach, półko, gumienko*: Na św. Bartłomieja ptasznię gaiki dla łowieńia ptaków gotują. Zaw. 3. [G.] = a) *pek różnych ziół, ozdobionych wstążkami, noszony przez dziewczęta w wtorek wielkanocny*. b) *wroczystość wiosenna*. [maik, nowe latko]: A gaiki, a wianki w listki srebrne i złote, jakie chcecie równianki jak najpiękniej uplotę. Len. <p. Gaj.>

Gaikowy przym. od **Gaik**: *Pieśni gaikowe*. Gl. [**Gaina**, y, lm. y] I. *gaik*: *Pojedziemy pod gaj, pod gaj, pod gainę, po ładną dziewczynę*. 2. *małe gałzki i liście z drzew; małe krzaczki*: Krowy moje, krowy, nie jądajcie trawy; jądajcie gaine, a trawa na zime.

[**Gais**, u, lm. y] p. **Gaz**.

Gaisto przys. od **Gaiśty**: *Młody zapust strzeżił w las G. Pol.*

Gaisty I. *zagajony, krzewisty, zarosły, cienisty*: *Pod drzewem gaistym*. Wuj. 2. [G.] *gęsty*: *Sięjąc konopie, dobrze jest sporzić na las, aby były duże i gaiste*.

Gaj, u, lm. e I. *† las święty, szereg. dębowy*: *Wystawił ołtarze Baalowi i nasadził G. B. G. G. zabobonny, pogański*. 2. *lasek, dąbrowa, knieja*: *Rozkoszne gaje, kędy ptaszę hezne zgraje*. Kras. 3. *zieloność, maj, liście, gałęzie zielone*: *Przystroić altankę gajem*. 4. [G. a. **Gajczak**] = a) *drzewo, okryte liśćmi, wogóle drzewo, drzewo owocowe*: *Ptak siedzi na gaju*. Kilka gajów przy drodze wycięli. b) *gałąź zielona*. c) *krzak*. d) *szkolka drzew leśnych*. Zdr. **Gaik**, **Gaiczek**, × **Gajek**, *† Gajeczek*, [**Gajek**, **Gajeczek**]. <Nm. Hag, [gai] = płot, zagroda>

[**Gajczak**, a, lm. i] p. **Gaj**.

Gajda, y, lm. y I. *część*. w lm. a. [**Gajdzioe**] *kobza, chryzla, dudy, multanki*: *Ileokroć na mej gajdzie chrupliwej zał twoją srogość tehem ciężkim dmucha...* Zabł. *Nadęte gajdy*. 2. a. *† Gaj-*

dak, *† Gajdarz*, [**Gajdos**, **Gajdoś**] *kobziarz, dudarz, duda*: *Lutnista grać nie zacznie, aż G. umilknie*. Prz. 3. × w lm. przén. *żarty, drwinki, kpinki, przytyki, docinki*. 4. [G.] = a) *człowiek ociężały, niezgrabny, gamajda, sajandula, niepoł*. b) *noga*. c) *gałąź, sek, rozsocha*. d) *żerdka od kołyski polnej*. e) *polna kołyska na drągach*. 5. [Gajdy, 2 pp. **gajd**] = a) *grube a tłuste nogi*. b) *plachta, rozwieszona na trzech żerdkach do usypiania dzieci*. 6. [Gajdy, **gajdów**] = a) a. [**Gajdaki**, **Gajdaki**] *ziemiaki*. b) *spólnie, hajdawery*. Zdr. × **Gajdki**, [**Gajdoski**]. <Tur. **gajda**>

[**Gajda**, y, lm. y] I. *zanadrze*: *Wzionem trochę zboża w gajdę*. 2. *człowiek słabowity, niezdołny do pracy*. <p. **Kajda**>

[**Gajdać**, a, al] *grać na gajdach*.

† **Gajdak**, a, lm. cy p. **Gajda**.

[**Gajdaki**, ów, blp.] p. **Gajda**. <Zap. dla podobieństwa do **Gajdy** = *kobzy*>

[**Gajdanie**, a, blm.] *czynność cz. **Gajdać***.

† **Gajdarz**, a, lm. e p. **Gajda**.

× **Gajdki**, ów, blp. p. **Gajda**.

[**Gajdos**, a, lm. y] p. **Gajda**. <Zam. **Gajdosz**, od **Gajda**>

[**Gajdoski**, sek, blp.] p. **Gajda**: *Ejże! gajdy, G! już ja w sercu będ troski*. Przen.: *Huczno ci woda zagra na gajdoskach*.

[**Gajdoś**, a, lm. e] p. **Gajda**.

[**Gajdowaty**] *niezgrabny, ociężały*. Por. **Gajdzia-**

sty. **Gajdowski** przym. od **Gajda**: *Gajdowska pieśń*. L. [**Gajdy**, **gajd** a. **gajdów**, blp.] p. **Gajda**.

[**Gajdziasty**] *mający tłuste nogi, niezgrabny*. Por. **Gajdowaty**.

[**Gajdzica**, y, lm. e] I. a. [**Gajdzica**, **Frestka**] *piszczałka w dudach, gajdach*. 2. w lm. p. **Gajda**.

† **Gajeczek**, czka, lm. czki i [**Gajeczek**] p. **Gaj**: *Ciemny G. Groch*.

× **Gajek**, jka, lm. jki I. i [G.] p. **Gaj**. 2. p. **Gaik**.

Gajenie, a, blm., *czynność cz. **Gaić***: *Gajenie sądu, cechu*. Burgrabia ma wolność gajenia od króla. Sz. <Nm. hegen>

Gajenie się, a ś., blm. I. *czynność cz. **Gaić** ś.* 2. *leśn. prawo rąbania drzewa w lesie dworskim; zbieranie chróstu*.

[**Gajenka**, i, lm. i, **Gajna**] *żona gajowego*. Por. **Gajny**.

† **Gajer**, u, lm. y *hut. nadpiecek nad gichtą pieca wielkiego*. <Nm. Geier>

[**Gajewina**, y, lm. y] *zagajnik, młody las*. <p. **Gaj**>

× **Gajewnik**, a, lm. cy p. **Gajowy**.

[**Gajgi**, ów, blp.] *skrzypce*: *Był tu duda z Golejewa, miał G.*

1. [**Gajna**, ej, lm. e] p. **Gajenka**.

2. [**Gajna**, y, lm. y] *ogrodzenie na wodzie z gałęzi, do którego ryby przed połowem ś. chronią*.

[**Gajno**, a, lm. a, **Kierdel**] *stado, gromada*: *Lganiaj owce do gajna!* <p. **Gaj**>

Gajny I. × p. **Gajowy**: *Ptak w krzewiu gajnym*. 2. *† p. Gajony*: *Któryby majster utracił rzemiosło, taki do gajnego cechu chodzić nie może*. Sz. *Sąd G. Sesja gajna*. 3. [G. dzień] = *dzień taki, w który włościanie mogą brać z lasu pewną ilość drzewa*. [**Gajny**, ego, lm. i] rz. p. **Gajowy**. <p. **Gaj**>

[**Gajocha**, y, lm. y] *łąka w lesie, polana*. <p. **Gaj**>

† **Gajony**, *† Gajny* *prawnie otwarty, legalnie rozpoczęty, uprawniony, urzędowy*: *Sąd G. Kako a któ-*

rymi słowy mają sąd gaić, aby gajon był podobny marborskiego prawa. Ort. <p. Gaić>

[Gajor, a, lm. y, Gajór, Gotor] *gajor*: Wilczek porwał gajora. <? Dżwn.>

[Gajowczyk, a, lm. i] p. Gajowy: Napotkała gajoweyka bardzo ładnego.

† Gajowe, ego, blm. rz. 1. *danina, opłata, czynsz za korzystanie z gaju*: Wybierano inne jeszcze opłaty lub daniny: G., leśne... Paw. 2. *kara za szkody w cudzym lesie*: Ma zapłacić pół grzywny gajowego. Ort.

Gajowiec, wca, lm. wce 1. a. **Bezzęb, Ziejec** bot. (galeobdolon) roś. z rodzaju *wargowych*. Gatunek: G. żółty (g. luteum). 2. zool. p. **Perłowiec**. <p. Gaj>

Gajowina, y, lm. y, Gajowizna, Gajowisko *grunt gajem okryty; pole na las zapuszczone, zagajnik; pole po wyciętym lesie*: Gajowiny na pożyteczne obrócić role. Haur.

Gajowisko, a, lm. a p. Gajowina: G. z korzenia wykopać trzeba. Haur.

Gajowizna, y, lm. y p. Gajowina: Proso bardzo dobrze ś. rodzi, gdzie jaką wykopano gajowiznę. Haur.

Gajowy 1. a. × Gajny przym. od Gaj: Gajowa świątynia. L. 2. [G.] *leśny, dziki*: G. orzech. 3. bot.: Gajowa miódunka p. **Rdest. Gajowy, ego**, lm. i rz., × Gajewnik, [Gajny] *strażnik gaju, stróż leśny, leśniczy, pobereznik*. Zdr. [Gajowczyk]. <p. Gaj>

[Gajór, ora, lm. ory] p. Gajor.

Gajówka, i, lm. i f. *chatka gajowego*. 2. [G.] = a) *zbieranie po boru suchych gałęzi, [zbiránka]*. b) *próchnica*. c) *glinka burawa*. d) *grunt po wyrąbanym gaju*. 3. zool. = a) (silvia) *ptak wróblowaty, zębodzioby, z rodziny gajówek*. Gatunki: G. modra p. **Podróżniczek**; [G. ogrodowa] p. **Pokrzewka**; G. szeregbiotliwa p. **Zaganiacz**. b) w lm. *rodzina ptaków wróblowatych, zębodziobych*.

[Gajs, u, lm. y] p. Gaz.

[Gajstag, u, blm.] *Zielone Świątki*. <Nm. (Heiligen)geisttag>

1. [Gajs, i, lm. e] p. Gęś.

2. [Gajs, u, lm. e] p. Gaz.

[Gakt, u, lm. y] *przód w prostych saniach, umocowany do płoz*. <Lit. gaktos blp.>

Gal, u, blm. chem. *pierwiastek metaliczny z grupy glinu*, in. ekaaluminium, Ga. <Now., niby Łc. gallium, z Łc. galla=galas>

1. Gala, i, lm. e 1. rub. *święto galowe, galówka*.

2. *mundur, uniform galowy*: Urzędnik w gali. 3. *wroczyść, bal, zabawa, bankiet, biesiada, festyn, uczt*: Dziś u mnie G. <Hp. gala, Fr. gala>

2. Gala, i, blm. tech. *smoła w stanie rozkładu*. <?>

[Gala, i, lm. e] *grube drzewo sosnowe, sosna wyniosła*. Zdr. [Galka]. Por. Galak, Golas.

Galaoh, a, lm. y, Galaoh zł. *ksiądz*. <?>

[Galaciska, ów, blp.] p. Galaty: Galacisków jęgo jeno same łaty.

[Galaczek, czka, lm. czki] p. Galak.

Galago nieod. zool. (otolencus) *malpozwierz długonogowy*. <Nm. Galago>

Galaita, y, lm. ci *członek pewnej sekty mahometuńskiej*.

[Galak, a, lm. i, Golak, Golas, Skrzek] 1. *młode drzewo, podkrzesane z gałęzi a. takie, z którego kora opadła*. 2. *świerk karłowaty*. 3. *sosna żerdziowa*. 4. *żerut*. Zdr. [Galaczek]. Por. Gala, Galaszek.

Galaktoskop, u, lm. y chem. *przyrząd do oceniania stopnia dobroci mleka*. <Now. z Gr. gála, 2 pp. gálaktos = mleko + skopós = widz, dostrzegacz>

Galaktoza, y, blm. chem. *całkier mleczny*. <Now. z Gr. gála, 2 pp. gálaktos = mleko>

Galamacja, i, lm. e p. Galimatjas.

[Galan, a, lm. y] p. Galant. Zdr. [Galanecek].

[Galancie] p. Galanto.

Galancik, a, lm. i p. Galant.

[Galanciuchno] p. Galanto.

[Galanciuchny] p. Galanty.

Galancki, × Galantowny, × Galantes elegancki, szarmancki, modny, szykowny, strojny; pelen galanterji, nadskakujący, uprzejmy. <Fr. galant>

Galanko przys. od Galancki; **Galante**: Przyjdzie pan marszałek do hrabiny, w rękę ją pocałuje G. Krasz.

[Galanecek, czka, lm. czkowie] p. Galan: Kan sie mi też podział ten mój G.?

[Galanecka, i, lm. i] p. Galanka.

[Galanka, i, lm. i] *Kochanka*: Z kimże ja sie bede, ma galanko, cieszywać? Zdr. [Galanecka].

Galant, a i, lm. ci = a) a. × Galantom; *człowiek pelen galanterji, człowiek ugrzeczniomy, szarmancki, elegant, modniś, strojniś, dandyś*. b) × i [G. a. Galan] *lowelas, donżuan, gach, umizgus, kochanek*: Co widzę! żona moja z galantem! L. [Zachciało sie babie młodego galanta]. 2. lm. y = a) *walec szklany z bulawką na końcu do rozcierania farb, gladzenia skór i t. p.* b) *szew. drewno do polerowania podszewy obuwia*, in. fumel. Zdr. Galancik. <Fr. galant>

Galante przys. p. Galanko: Stał G. uśmiechnięty. Krasz.

Galanterja, i, lm. e f. blm. a. × Galantność, × Galantomja *wykwintność obyczajów, manier; oglada, gładkość światowa, elegancja w obejściu, grzeczność ujmująca; kokieteryja, zalotność*: Niema w nim (w uczniu u Mickiewicza) ani zmysłowości, prawie bez obśony jawiącej ś. u Kochanowskiego, ani galanterji sztucznej i wyszukanej Morsztyna, ani mdławej łzawości Karpińskiego. Chm. 2. × *komplement, duser, grzeczność*: Tysiące jej powiedział galanterji. Niem. 3. zb. *ozdoby, artykuły szyku, cacka wykwintne*: Sklep z galanterja. Wszelkie w ubierze ma galanterje. Troc. G. stołowa z przystawkami trzema złocistemi (r. 1667). <Fr. galanterie>

Galanternictwo, a, blm. *fabrykacja i sprzeluwanie wyrobów galanteryjnych*.

Galanterniczka, i, lm. i f. forma ż. od Galanternik. 2. *żona galanternika*.

Galanternik, a, lm. ey 1. a. *Galanteryjnik 1. sprzedający a. wyrabiający galanterje*. 2. × *jubiler a. złotnik*. <Z Fr. galanterie, pod wpływem znaczenia Nm. Galanterie>

Galanteryjnik, a, lm. ey p. Galanternik.

Galanteryjny przym. od Galanterja: Sklep, wyrob G.

× Galantes nieod. p. Galancik: G. była kiszka, bułeczka świeża. Wilk.

× Galantka, i, lm. ey 1. a. forma ż. od Galant.

[Galantnie] przys. od Galantny.

× Galantność, i, blm. p. Galanterja: Miłość, G. w dawnych wiekach używały środków najmocniejszych. Niem.

[Galantny] p. Galanty: Galantne chłopaki, niczego ś. nie boją. Minisz.

[Galanto, Galancie, st. w. Galanciej] przys. od Galanty, *ładnie, pięknie*: G. wysykował sie dziew-

oák. Zebyś ty, matko, nie światowała, toby było galanciej koło chałupy. Zdr. [Galanciuchno].

× Galantom, a, lm. y p. Galant. <Fr. galant-homme>

× Galantomja, i, blm. p. Galanterja: Po wsiaach może ś. jeszcze kochają po dawnemu, w miastach panuje modna G. Kras.

Galantować się, uje ś., ował ś. 1. *elegantować ś., stroić ś., ubierać ś. z szykiem.* 2. × *okazywać ś. galantem.*

Galantowanie się, a ś., blm., czynność cz. Galantować ś.

× Galantownie przys. od Galantowny: Wąsy G. wykrećć. Łoz.

× Galantowny p. Galancki.

[Galanty, Galantny] *ładny, nadobny, udatny, wyborny, świetny, ozdoby, zgrabny, zwunny, szykowny*: Mám galantego kawalera. Galantá pogoda. Wszystkiego dostanie: paciorków, wstążek, koral, galantych kozików. Jun. Wychował ociee galantych (=dużo) dzieci. Zdr. [Galanciuchny]. <Fr. galant>

Galantyna, y, lm. y, × Galatyna, × Gielatyna kuch. *mięśiwo (szczeg. drób) na zimno, ubrane galareta.* <Fr. galantine>

Galar, u, lm. y statek rzeczny, płaski, bez masztu, rodzaj krypy, gabaru: Galarami przywożą jabłka. Kapać ś. z galaru. Zdr. Galarek. <Fr. galère>

× Galarapa, y, lm. y bot. p. Kalarepa. <Now. z niby Łé. caulerapa, z Łé. caulis = głąb + rapum = kapusta>

† Galarda, y, lm. y, † Galjarda *skoczny taniec włoski*: Skakać galardy. Opal. <Włos. gagliarda>

Galareciany przym. od Galareta: Ciało nabiera pewnej galarecianej sprężystości. Jeż. <p. Galareta>

× Galareda, y, lm. y p. Galareta.

Galarek, rka, lm. rki p. Galar.

Galarepa, y, lm. y 1. p. Galarapa. 2. [G. a. Galarypa] *rodzaj przezwiśka.* 3. bot. p. Kalarepa. <p. Galarapa>

Galareta, y, lm. y 1. a. × Galareda, † Galreta, † Garieta, [Garieta, Garlita], × Galatyna, × Gielatyna *masa zastygła z rozgotowanego mięsa, ryb, owoców it. p., in.* × studzienina, † nazimne: G. z nóżek cielęcych, wieprzowych (=nogi). Ryba w galarecie. G. ponczowa, malinowa. Od śmiechu trząś mu ś. brzuch, jak G. Krasz. Poeta, co był tak ognistym wewnątrz, a z wierzchu drżał jak G. Słow. Bakt.: G. odżywcza p. Zelatyna. 2. anat.: × G. Whartona = część składowa *pepowiny*, in. trzęsina a. trzęślina Whartona, istota trzęska Whartona (gelatina Whartonia). 3. ogr. *lepka część soku owocowego.* Zdr. Galaretk. <Nm. Gallerte, z Łé. gelatus = zmarznęty>

Galaretk. i, lm. i p. Galareta.

Galaretnica, y, lm. e bot. p. Trzęsidło.

Galaretowato przys. od Galaretowaty: Spotkałem ś. wzrokiem z wiszącym u sufitu, od pyłu G. wyglądającym cielskiem malowanego potwora. Orzesz.

Galaretowaty *podobny do galarety.* Hist.: Tkanka galaretowata p. Galaretowy. Galaretowato-słuzowy.

Galaretowy przym. od Galareta. Hist.: Tkanka galaretowa, in. tkanka galaretowata, tkanka trzęska.

Galaretówka, i, lm. i bot. (gelidium) *roś. z gromady wodorostów, z klasy krasnorostów, z rodziny gelidieae.*

† Galarja, i, lm. e p. Galerja.

Galarowy przym. od Galar: Jabłka galarowe. [Galarypa, y, lm. y] p. Galarepa: A ty chłopie G.! sprzedał spodnie, kupił zyta.

Galas, u, lm. y 1. a. Jabłko galasowe, Orzeszek galasowy, Dębiana (częś. w lm.), × Dębionka, † Dębnik, [Galasówka, Dębiałki, Jabłko dębowe] *narost na liściach dębu od ukłócia owadów.* 2. ehem. *materiał garbnikowy, kwas galaso-garbnikowy.* 3. [G.] = a) p. Garus. b) *byle jakie jedzenie*: Kapusta i flaki, dobry G. taki. c) *nieporządek.* <Łé. galla>

[Galasić, i, il, Kalasić] *rozcierać, pluszczyć; mieszać, wprawiać w nielad, rozrzucac.* <?>

Galasować, uje, ował, Garbnikować, Tanizować *zapraviać tkaniny wyciągami galasów przed farbowaniem.*

Galasowanie, a, blm., czynność cz. Galasować.

Galasownik, a, lm. i zool. p. Galasówka.

Galasowy przym. od Galas: Atrament, kwas G. Jabłko galasowe a. Orzeszek G. p. Galas.

Galasówka, i, lm. i 1. [G.] p. Galas. 2. a. Galasownik zool. (cynips) *owad błonkoskrzydły z pokładelkiem, należący do rośliniarzek.*

[Galaszek, szka, lm. szki] *pień drzewa.* Por. Galak, Golas.

[Galatki, tek, blp.] p. Galaty.

[Galaty, at, blp., Gaboty], † Galjoty *spodnie*: Przystrzygnął mu na G. Prz. (= *obił go*). Zdr. [Galatki]. Zgr. [Galactiska]. <Czes. kalhoty = spodnie, z Fr. culotte>

× Galatyna, y, lm. y 1. p. Galantyna. 2. p. Galareta. <Śr. Łé. galatina>

Galban, u, lm. y, † Galban, Galbanowiec bot. (bubon galbanum) *roś., gatunek opichu.* <Łé. galbanum, z Gr. ehalbānē, z Hb. cheib'nāh>

Galbanowiec, wca, lm. woe bot. p. Galban.

Galeasa, y, lm. y *okręt handlowy wiosłowy o trzech a. o jednym maszcie.* <Fr. galéasse, galéace, Włos. galeazza>

Galeina, y, blm. farb. *rodzaj barwnika.* <p. Gal>

[Galeja, i, lm. e] = Aleja.

× Galemon, u, lm. y chem. i min. p. Galman. Galena, y, lm. y, Galenit, × Blejglanc chem. i min. *błyszcz ołowiany, siar. k ołowiu z domieszką czasem srebra; ruda, z której otrzymuje ś. ołów, a czasem i srebro.* <Gr. galēnē = błyszcz>

† Galenie, a, blm., czynność cz. Galic.

Galenit, u, lm. y chem. i min. p. Galena.

Galenita, y, lm. ci *nowochrzczeniec holenderski.* Galenoid, u, lm. y min. p. Błyszcz. <Now. z Gr. galēnē = błyszcz + -eides = -kształtny>

Galeota, y, lm. y, Galjoła *statek jednomasztowy; mały okręt półwiosłowy.* <Włos. galeotta>

Galepin, u, lm. y p. Kalepin: Można tam było ułożyć nieraz galepin siedmiu języków. Kraus. <p. Kalepin>

1. † Galer, u, lm. y *rodzaj płótna*: Płótna koleńskiego galery sztuka. Gostk. <Może od daw. Nm. nazwy prowincji Hl. Geller(n) = Geldrja>

2. † Galer, u, lm. y *rodzaj czapki.* <Włos. galero>

Galera, y, lm. y 1. *mały okręt żaglowo-wiosłowy.* 2. w lm. *przen. kara, zesłanie do ciężkich robót na galeryach*: Skazać kogo na galery. Dostać ś. na galery. 3. *woj. obrót, zwrot, służący*

do przeciągnięcia za pomocą ludzi znacznych ciężarów. < Włos. galera >

× Galerepa, y, lm. y p. Kalarepa.

Galerja, i, lm. e, † **Galarja** i. balustrada, ogrodzenie ozdobne. 2. miejsce przechadzki nakryte; portyk, perystyl, balkon, platforma z balustradą; G. przed domem, u wejścia do ogrodu. Przechadzać ś. po galerji. 3. ganek kryty w domach, korytarz zamknięty, pasaż; długa sala z kolumnadą. 4. w teatrze, w sali publicznej = miejsce dla publiczności na piętrze. 5. przen. publiczność z galerji; G. bije oklaski. 6. przen. przypatrujący ś. czemu, widzowie; Grający otaczają liczną G. 7. lokal z wystawą dzieł sztuki, salon artystyczny, zbiory dzieł sztuki; G. wilanowska, drezdeńska. G. obrazów. 8. przen. zbiór, zasób, teka; G. typów historycznych Matejki jest niewyczerpana. Artysta w roli pana Jacentego dowiódł, że G. jego wiejskich szlachciców jest niewyczerpaną. 9. woj. korytarz podziemny w robotach fortyfikacyjnych. Zdr. **Galeryjka**. < Sr. Łé. galeria, Włos. galleria, Fr. galerie >

Galerjowy przym. od **Galerja**: Łoże galerjowe.

Galerniozka, i, lm. i forma ż. od **Galernik**.

Galerniozy przym. od **Galernik**: Statek G.

Galernik, a, lm. cy i. wieżowiec, zesłaniec, odbywający karę na galerjach. 2. żart. widz z galerji: Na tym balu więcej było galerników, niż tańczących. < p. Galera >

Galerowy przym. od **Galera**: Węzeł G. Jak. J. **Galeryjka**, i, lm. i l. p. **Galerja**. 2. obwódka stojąca ażurowa; G. przy biurku. G. od samowara. 3. mor. ganek okrętowy. 4. ucz. kobierz: Porwałem faceta za galeryjkę. Prus. < p. **Galerja** >

[**Galeta**, y, lm. y, **Gieleta**, **Gielata**, **Giletka**] i. wiaderko do dojenia, skopek do mleka, kubek z palączkiem wewnątrz do dojenia owiec. 2. fuszka drewniana na masło. 3. ćwierć korca. < Z Rum. găleată = kubek, z Łé. calathus, z Gr. kálathos >

Galgant, a, lm. y i. bot. p. **Alpinja**. 2. [G.] p. 2. **Galgan**. < Nm. Galgant, z Łé. galanga, to zaś z języków Wschod. >

Galicjanka, i, lm. i czopka granatowa czworograniasta z daszkiem i sznurkiem nad nim. < Od nazwy kraju Galicja, Sr. Łé. Galicia, od nazwy miasta Halicz >

× **Galięki**: Choroba galicka p. **Przymiot**: Ostatkiem zdrowia goniący, bo przez galicką chorobę toczon. Sienk. < Łé. galliens = galski, francuski >

[**Galleyják**, a, lm. i] biały kartofel.

Galicyjski kamień a. [G. kamyk, kamyszek], apt. surowy siarczan cynku. < p. Galszyn >

Galicyzm, u, lm. y i. barbaryzm, makaronizm, zwrot pochodzenia francuskiego w języku polskim. 2. × **francuszczyzna**, porządek francuskie: Królowa nam do wolności naszych chce wprowadzić G. Pas. < Fr. gallicisme >

† **Galio**, i, il i. rzucić, wyrzucić piłkę, grając w piłkę: Jak kto gali, tak mu odbijają. Prz. 2. co komu, co na kogo = stręczyć, podsunąć mu: Senatorowie książętom mazowieckim królestwo gali. Błaż. Przełożony aby pożytku poddanych tak strzegł, iżby wszystko ku niemu galił. Kosz. (= kierował). 3. komu = sprzyjać, życzyć, świadczyć, służyć: Bratu galąc, opiekunem go być słusznym młodego Bolesława udać cheieli. Błaż. Szafarz z dóbr pańskich chytrze sobie galił. Odym. Prawdnie powinienem wasze G. Pot. 4. na kogo, na co = ciągnąć, skłaniać ś. na czyją

stronę; obstawać, trzymać za kim, za czym: Polakiem jesteś, więc na stronę Polaków galisz. Błaż. (= przechylasz ś.). Na obie strony gali. Bardz. 5. na co = zmierzać ku czemu, kroczyć na co, mieć co na celu: Wszystkie jego postępy galą na większe zamieszanie ojezyczny. Nies. 6. na kogo, na co = nastawać, dybać, czyhać, godzić: Na zgubę czyją galił. Min. < ? GAŁ; por. [Gały]. >

× **Galijnik**, a, lm. cy sternik, kapitan łodzi, zwanej galją. < p. Galja >

† **Galik**, a, blm. lek. p. **Przymiot**. < Z Łé. Gallienus = galski, francuski >

Galikanin, a, lm. anie członek kościoła galikańskiego. < Fr. gallican = należący do kościoła francuskiego >

Galikanizm, u, blm. dążność kościoła katolickiego we Francji do utrzymania w pewnych rzeczach autonomji wobec kurji rzymskiej: Postępowanie ks. Hieronima nazywał herezją, galikanizmem. Bał. < Fr. gallicanisme >

Galikański kościół = francuski, kościół katolicki we Francji, dążący w pewnych rzeczach do autonomji wobec kurji rzymskiej. < Z Fr. gallican >

× **Galikomanja**, i, blm. p. **Galomanja**. < Z Łé. gallienus = galski, francuski + Manja >

Galilejszczyzna, y, blm. żart. to wszystko, co galicyjskie: Gałe towarzystwo deklamowało chórem przeciw galilejszczyźnie. Lam. < Żart. od Galileja, zam. Galicja >

Galimacja, i, lm. e p. **Galimatjas**.

Galimatja, i, lm. e p. **Galimatjas**.

Galimatjas, u, blm., **Galimatjasz**, **Galimatja**, **Galimacja**, gm. **Galamacja** i. zamieszanie, nieporozumienie, zamęt, skwery, kram, chryja: Narobił galimatjasu (= nawarzyć piwa, narobił bigosu). 2. gadanina bez sensu, gmatwanina słów i myśli. < Fr. galimatias >

Galimatjasz, u, blm. p. **Galimatjas**.

Galipot, u, blm. biała żywica sosnowa: G. służy do fabrykacji laku. < Fr. galipot >

† **Galizant**, a, lm. ci stronnik partyi francuskiej. < Z Łé. Gallus = Francuz >

Galizować, uje, ował poprawiać wina ze zbyt kwaśnych winogron zrobione. < Od nazwiska wynalazcy, dra Galla >

Galizowanie, a, blm., czynność cz. **Galizować**.

× **Galja**, i, lm. e łódź o pięciu rzędach wiosel. < Włos. galia >

† **Galjarda**, y, lm. y p. **Galarda**.

Galjon, u, lm. y mor. rodzaj statku kupieckiego. < Fr. galion >

× **Galjonizm**, u, blm. obojętność w rzeczach religijnych, indyferentyzm religijny. < Now., niby Łé. gallionismus, od nazwiska prokonsula rzymskiego Gallio, obrońcy św. Pawła >

Galjota, y, lm. y p. **Galeota**.

† **Galjoty**, ów, blp. p. **Galaty**: Ten bez broni, ten bosy, drudzy: y byli i galjotów odbieżeli. Alb.

1. [**Galka**, i, lm. i] p. [**Gala**].

2. [**Galka**, i, lm. i] zabawa z tańcami.

× **Galmaj**, u, lm. e chem. i min. p. **Galman**.

× **Galmaja**, i, lm. e chem. i min. p. **Galman**.

Galman, u, lm. y, × **Galma**, × **Galmon**, × **Galemone**, × **Galmaj**, × **Galmaja**, × **Galmej**, † **Galmejn** chem. i min. ruda cynkowa, złożona z węgla i krzemianu cynku, in. smitsonit, kalamina. < Nm. Galmei, z Gr. kadmeia, Łé. cadmia >

Galmaniak, a, lm. i hut. piec prafełny szybki a. rumfordzki do galmanu, a. czeluse w piecu muflowym, przeznaczona do prażenia galmanu,

Galmanin, u, blm. chem. *proszek biały złożony z tlenku cynku, bieli talkowej i mączki*. <p. Galman>

Galmanowy przym. od **Galman**: Miał G. Łab.

× **Galmej**, u, lm. e chem. i min. p. **Galman**.

† **Galmejn**, u, lm. y p. **Galman**: Szara maść vulgo G. Ust. cyrulików lubel. 1597.

× **Galmen**, u, lm. y chem. i min. p. **Galman**.

× **Galmon**, u, lm. y chem. i min. p. **Galman**.

Galocyjanina, y, blm. chem. *rodzaj barwnika organicznego*. <p. Gal + Cyjanina>

Galoflawina, y, blm. chem. *rodzaj barwnika organicznego*. <Gal + Łć. flavus = żółty>

Galofob, a, lm. owie *nienawidzący Francuzów i Francji*. <Now. z Łć. Gallus = Gal, Francuz + Gr. fobos = strach>

Galofobja, i, blm. *nienawiść do Francji i Francuzów*.

Galomanja, i, blm., × **Galikomanja** *zamiłowanie wszystkiego, co francuskie*. <Now. z Łć. Gallus = Gal, Francuz + Gr. mania = Manja>

Galon, u, lm. y l. *naszyjka, lamówka, bramowanie złote a. srebrne przy mundurach a. przy liberji; rodzaj taśmy ścisłej przy meblach, portjerach*. = 4,54 litra). Zdr. **Galonik**, **Galonek**. <Fr. galon>

Galonek, nka, lm. nki p. **Galon**; *wązki galon* Zedrzeć galonki, wyprób szewrony, zapisać w rozkazie dziennym, tak! Wilcz.

Galonik, u, lm. i p. **Galon**.

[**Galonka**, i, lm. i] *szlak, wstęga u dołu sukni*.

Galonować, uje, ował l. *obszywać galonami; naszywać galony*: Lokaj galonowany. Orzesz. (= ubrany w liberję z galonami). Przen.: Familja moja nie jest tak świetna, jakem ją sobie w myśli galonował (= świetnie przedstawiał).

Galonowanie, a, blm., czynność cz. **Galonować**.

Galonowy l. przym. od **Galon**. 2. *galonowany*: Kilka ekwipaży z galonowymi stangretami. **Galonowi** lokaje. Asn. **Galonowy**, ego, lm. i rz. lokaj: Jużci dzwonek przeraża, wpada G. Miek.

Galop, u, blm. l. *czwał, cwał, pęd, szybki bieg, szczeg. konia*: Puścić s. galopem. G. krótki, długi. **Galopem**, [Galop, Na galop] przys. *prędko, co tchu, pędem; natychmiast, w mgwieniu oka*: Wrócić galopem. Przynosę to G. Leć G., żebyś s. nie spóźnił. Obiad będzie G. Koń ten zajęździ s. G. 2. p. **Galopada**. Zdr. **Galopek**. <Fr. galop>

Galopada, y, lm. y l. p. **Galopowanie**. 2. a **Galop**, **Galopka** *rodzaj szybkiego tańca a. muzyka do niego*. <Fr. galopade>

Galoped, a, lm. y *zapamiętały tancerz, fikalski*: Fikacze i galopedy odeszli z kwaśnemi minami. Bał. <Żart. z Galopada>

Galopek, pka, lm. pki p. **Galop**: Wysunął s. maneżowym galopkiem. Fred. A.

Galopka, i, lm. i p. **Galopada**.

Galopować, uje, ował l. (o koniu) *biec galopem, w ował, cwałować, pędzić, lecieć pędem*. Przen.: Suchoty galopujące. 2. (o człowieku) *jechać na koniu galopującym a. końmi galopującemi*. 3. *tańczyć galopadę*. 4. *przen. śpieszyć s.*: G. z robotą. 5. *kol. (o parowozie) wahać s., cwałować, falować, kołysać s. w czasie jazdy*. <Z Fr. galoper>

Galopowanie, a, blm., **Galopada** czynność cz. **Galopować**.

× **Galosz**, a, lm. e p. **Kalosz**. <Fr. galoche>

[**Galoty**, ot, blp.] l. p. **Galaty**: Słomiane G., azurowy mundur. Dostać na G. = dostać w skórę. 2. [Księżę G. a. Księżę portki] *herba aquilegiae*. <p. Galaty>

× **Galować**, uje, ował l. *w ubiór galowy stroić*. 2. *bawić s., kulać, ucztować, balować*: Dzień i noc galuje, a potem choruje. <p. Gala>

× **Galowanie**, a, blm., czynność cz. **Galować**.

Galowo przys. od **Galowy**: Przedstawiał s. tam i dwór G. Krasz.

Galowy przym. od **Gala**: Dzień, ubiór G. **Widowisko galowe**. Święto galowe (= dworskie; galówka). **Po galowemu** przys. = *galowo*: Ubrany po galowemu.

Galówa, y, lm. y vez. p. **Galówka**.

Galówka, i, lm. i, vez. **Galówa** l. *wroczyście dworska*. 2. *nabożeństwo gntwe*: Odprawić galówkę.

† **Galsztyn**, u, lm. y *rodzaj witrjolu*: Hałun i G. wodę mętną czynią przejrzystą. Trzye. <Nm. Gallitzenstein dost. = kamień galicyjski, od Galicji, prowincji hiszpańskiej>

[**Galus**, u, lm. y] p. **Garus**.

[**Galusz**, u, lm. e] p. **Garus**.

Galwanicznie przys. od **Galwaniczny**. <p. Galwanizm>

Galwaniczność, i, blm. p. **Galwanizm**.

Galwaniczny fiz. przym. od **Galwanizm**; *elektryczny*: Stos, element G., ogniwo galwaniczne p. **Elektryczny**. Bateria galwaniczna (= elektryczna). Iskra galwaniczna (= powstająca przy przerywaniu prądu elektrycznego). Światło galwaniczne a. elektryczne. Złocenie, srebrzenie galwaniczne (= przy pomocy prądu elektrycznego dokonywane). Wypalanie galwaniczne p. **Galwanokaustyka**. <p. Galwanizm>

Galwanizacja, i, blm. *pokrywanie warstwą cynku metali, szczeg. żelaza, za pomocą prądu elektrycznego*.

Galwanizernia, i, lm. e *oddział w fabryce, gdzie galwanizują*.

Galwanizm, u, blm. fiz. l. a. **Galwaniczność** *elektryczność dynamiczna; prąd elektryczny*. 2. *dział nauki o elektryczności, rozpatrujący zjawiska, wywołane przez prąd elektryczny*. <Od nazwiska fizyka Włos. Galvani †1798>

Galwanizować, uje, ował l. *powlekać szlachetniejszym metalem za pomocą prądu elektrycznego*. 2. *leczyć za pomocą prądu elektrycznego*.

Galwanizowanie, a, blm., czynność cz. **Galwanizować**.

Galwanizowany *powleczoney metalem szlachetniejszym za pomocą prądu elektrycznego*. Hut.: Żelazo galwanizowane = powleczone cynkiem, in. cynkowane.

Galwanochromja, i, blm. *barwienie wyrobów metalowych za pomocą osadów metalicznych, wydzielających s. z roztworów działaniem prądu elektrycznego*. <Galwan(izm) + Gr. chroma = barwa>

Galwanografja, i, blm. *elektrot. sposób kopiowania na miedzi za pomocą prądu elektrycznego obrazów, pędzelkiem wykonanych na płycie srebrnej a. miedzianej*. <Galwan(izm) + Gr. grafia = pisanie>

Galwanokaustyczny przym. od **Galwanokaustyka**.

Galwanokaustyka, i, blm. l. chem. i elektrot., in. *galwaniczne wypalanie = sztuka przygotowywania stalorytów, miedziorytów i t. p. przez zanurzanie płyt metalowych, odpowiednio przygotowanych, w rozcieńczonym kwasie siarkowym; wytrawianie rysunków na płytach metalowych za pomocą prądu elektrycznego*. 2. *lek. przypalanie w celach leczniczych za pomocą żaru galwanicznego*. <Galwan(izm) + Gr. kaustikos = palący>

Galwanomagnetyczny przym. od **Galwanomagnetyzm**. <Galwan(izm) + Magnetyczny>

Galwanomagnetyzm, *u*, blm. fiz. magnetyzm, powstający pod wpływem prądu galwanicznego.

Galwanometr, *u*, lm. *y* fiz. 1. przyrząd do mierzenia siły, napięcia prądów elektrycznych: G. zwierciadłowy, uniwersalny a. powszechny. G. mierzący = *ampermetr*, *amperometr*. G. zastosowany do odczytywania woltach napięcia siły elektrowzbudzącej = *woltmetr*. 2. p. **Galwanoskop**. <Galwan(izm) + Gr. métron = miara, - mierz>

Galwanoplastycznie przys. od **Galwanoplastyczny**: Skopjować G.

Galwanoplastyczny przym. od **Galwanoplastyka**.

Galwanoplastyka, *i*, blm. chem. i elektrot. 1. otrzymywanie odcisków różnych przedmiotów przez utworzenie na nich osadu między działaniem prądu elektrycznego. 2. zastosowanie działań chemicznych prądu elektrycznego (złocenie, srebrzenie galwaniczne i t. p.), in. galwanizacja. <Galwan(izm) + Gr. plastiké = rzeźbiarstwo>

× **Galwanopunktura**, *y*, blm., × **Elektropunktura** hist. nakłówanie galwaniczne. <Galwan(izm) + Łć. punctura = nakłówanie>

Galwanoskop, *u*, lm. *y*, **Multiplikator** 1. przyrząd do wykazywania słabych prądów elektrycznych. 2. a. **Galwanometr** przyrząd do mierzenia słabych prądów elektrycznych. <Galwan(izm) + Gr. skopéō = dostrzegam>

Galwanostegja, *i*, blm. chem. i elektrot. dział galwanoplastyki, sztuka pokrywania przedmiotów warstwą metalu za pomocą prądu elektrycznego (srebrzenie, złocenie, niklowanie za pomocą prądu elektrycznego). <Galwan(izm) + Gr. stégein = pokrywać>

Galwanotechnika, *i*, blm. przemysł polegający na zastosowaniu elektrolizy. <Galwan(izm) + Technika>

Galwanotyp, *u*, lm. *y*, **Elektrotyp** 1. elektrot. czcionka drukarska, otrzymana sposobem galwanoplastycznym. 2. kopja drzeworytu, wykonana z miedzi sposobem galwanoplastycznym. <Galwan(izm) + Typ>

Galwanotypja, *i*, blm., **Elektrotypja** drukowanie przy pomocy prądu elektrycznego.

Gała, *y*, lm. *y* 1. p. **Gałka**. 2. [G.] narost na ciele. 3. [Gały] = a) szyszki ostowe, któremi podczas okrężnego biją potapanych przystawców. b) testiculi. c) oczy: Wytrzeszczył gały. d) potrąca ze zgnitych potartych ziemniaków. e) Jasne gały = pioruny (eufemistycznie). <Nm. Galle = guz, wrzód, gałka>

Gałach, *a*, lm. *y* 1. zł. p. **Gałach**. 2. [G.] = pog. pap, ksiądz. 3. [Gałachy] = szmaty, łachy: Babka zruciła z siebie te gałachy. <Hb. gälach = golić>

[**Gałachy**, ów, bhp.] p. **Gałach**.
[**Gaługucki**] Kury gaługuckie = rodzaj kur.
[**Gaługut** -] p. **Kalkut** -.

× **Galamaja**, *i*, lm. *e* *basalyk*, *safundula*, nieokresaniec, *gbur*, *cham*, *gamoń*. <Zapowne Czes. halama = głupiec, bałwan>

[**Galamgać**, *a*, *al*] mówić nie do rzeczy, głupstwa. <p. Galamaja>

[**Galamganie**, *a*, blm.] czynność cz. **Galamgać**.

Gałazeczka, *i*, lm. *i* p. **Gałąź**.
Gałązka, *i*, lm. *i* 1. p. **Gałąź**; różga, różdźka, wić, wilka: Ptaszek fruwa z gałązki na gałązkę. G. oliwna. G. lepowa, myśl. (= powleczone lepem na pialki). 2. anat. drobna odnoga naczyń a.

nerwu (ramulus). 3. ogr. przyrost, pęd zeszłoroczny. <p. Gałąź>

Gałązkować, *uje*, *ował* ogr. rozmnażać z gałązek.

Gałązkowanie, *a*, blm., czynność cz. **Gałązkować**.

Gałązkowato przys. od **Gałązkowaty**.

Gałązkowaty podobny do gałązki: Bluszcz ma szypułki gałązkowate. Jundz.

Gałązkowy 1. przym. od **Gałązka**. 2. bot.: Mech G. p. **Rokiet**.

[**Gałązuszka**, *i*, lm. *i*] p. **Gałąź**.

Gałąź, *ęzi*, lm. *ęzie*, *ęży*, [**Gałęź**] 1. konar, ramie drzewa: Drzewo roztacza gałęzie. Gałęzie wodne = odrosłe na pniach drzew starych, wodniaki. Powiesić kogo na gałęzi, na suchej gałęzi. Na G. z nim! Skończy na gałęzi (= będzie wisiał). Zmuszony widzieć knieję nagiemi gałęzi niesiłą zimne podźwignąć ciężary. Mick. Przen.: Po starszemu na G. (= starszy naprzód). Przen.: G. cieniu za każdym ś. ciemni. Mick. (= smuga). [Poleciało po gałęzi] = udało ś. Przen.: *odnoga*, *dział*, *oddział*, *rozgałęzienie*: G. przemysłu, nauki, G. słowiańskiego języka. Dm. (= narzecze). Mat.: G. linji krzywej. G. hyperboli. 2. anat. *odnoga*, *rozgałęzienie naczyń a. nerwu*: G. wstępująca (ramus ascendens). 3. gór.: G. żyły = ramie, *odnoga żyły*. 4. w lm. myśl. rogi jelenia dorosłego. 5. ogr. rozgałęzienie najmniej trzyletnie. Zdr. **Gałązka**, **Gałązeczka**, [**Gałęzią**, **Gałązuszka**]. <Gal(ęz)-, GÖL>

† **Galban**, *u*, lm. *y* bot. p. **Galban**.

Gałda, *y*, lm. *y* 1. † p. **Gielda**. 2. [G.] = a) zabawa, obchodzona w porze zimowej przez kawalerów; uczta rozpustna, obżarta: G. djabelska (= bankiet djabłów). b) pijalstwo, opilstwo: Cały zarobek obraca na gałdę. c) wółka. Por. **Galdus**, **Golda**. <Tegoż pochodzenia, co Gielda>

[**Galdaki**, ów, bhp.] p. **Gajda**.
[**Galdus**, *a*, lm. *y*, **Galdziarz**, **Goldus**, **Galdys**] pijak. Por. **Gałda**.

Galdys, *a*, lm. *y*] p. **Galdus**.
[**Galdziarka**, *i*, lm. *i*] forma ż. od **Galdziarz**.
[**Galdziarz**, *a*, lm. *e*] p. **Galdus**. <p. Gałda>
[**Galdzić**, *i*, *il*, **Gieldzić**] *laskotać*, *lachotać*, *techtuć*. Por. **Gidlić**, **Gieldzić**.

Gałeczka, *i*, lm. *i* 1. p. **Gałka**. 2. a. **Gałużeczka** apt. pigulka (pilula). 3. hist.: × **Gałeczki krwi** p. **Krążek**. × **Gałeczki zwojowe** = komórki zwojowe nerwów (corpuscula gangliorum s. cellulae nerveae). <p. Gała>

Gałeczkwato przys. od **Gałeczkwaty**.

Gałeczkwaty mający postać galki; anat.: † Pościąg kości G., in. † **guzikowaty** = wyrostek kłykciowaty (processus condyloideus). Lek.: **Garbiak** G., in. kulisty (staphyloma globosum).

Gałecznicza, *y*, lm. *e* 1. apt. przyrząd do dzielenia na równe części waleczków z ciasta pigulkowego. 2. bot. = a) (balanophora) roś. z rodziny *gałecznicowatych*. b) a. **Chrzęsto**, **Szuwar** (sphaerococcus) roś. z gromady wodorostów, z klasy krasnorostów.

Gałecznicowaty bot.: Rośliny gałecznicowate (balanophoraceae) rodzina roślin kwiatowych dwuliściennych.

× **Gałecznik**, *a*, blm. fizj. (globulinum) *cielo białkowe*, *czerwone*, *znajdujące ś. w krążkach krwi*, in. *Iglobulin*, *Iglobulina*, *hematoglobulina*, × *hematokrystalin*.

[**Gałęza**, *y*, lm. *y*] p. **Gałęźnik**. <p. Gałąź>

Gałęzianka, i, lm. i bud. *ozłoba architektoniczna, kształtu plecionki z gałązek z drobnymi listkami.*

Gałęziasto przys. od **Gałęziasty**.

Gałęziasty *kształtu gałęzi, krzaczasty, rosochaty, mający bujne gałęzie, rozgałęziony, rozczapierzony: Gałęziasta korona dymu. Sienk.*

[**Gałęziaty**] p. **Gałęziaty**.

†**Gałęzie**, a, blm. ni. zb. *gałęzie, konary: G. gnojem przytrząśnione psuje ś. Trzye. Kozy G. wszystko pogłodały. Szymon.*

[**Gałęzie**, **ęcia**, lm. **ęta**] p. **Gałąź**: Dąb, na tym dębie gałęzięta, pod gałęziętami guguleta (zagadka).

× **Gałężina**, y, blm. *drzewo gałęziowe, drzewo z gałęzi.*

× **Gałężiorodny** *zadrzewiony, lesisty, drzeworodny: G. Olimp. Otw. <Gałąź + ROD>*

Gałężiorogi *mający rogi gałęziste, rosochate, krzaczaste: Gałęzioroga sarnna. Nar. <Gałąź + ROG>*

Gałężiowy, × **Gałężny**, [**Gałężny**] przym. od **Gałąź**: Chłodnik G. (= *altana*). Leśn.: Drzewo gałęziowe (= *cienkie gałęzie, na szańcie nie zdatne*). <p. **Gałąź**>

Gałęzisto przys. od **Gałęzisty**.

Gałęzistość, i, blm. rz. od **Gałęzisty**.

Gałęzisty i. a. [**Gałęziaty**] *pełen gałęzi, obfity, bogaty w gałęzie. 2. rozgałęziony, rosochaty, krzaczasty, rozłożysty, kształtu gałęzi: Rogi jelenia gałęziste.*

†**Gałęzy** p. **Gałąź**.

[**Gałęź**, i, lm. e] p. **Gałąź**.

Gałęźnik, a i. [G. a. **Gałęza**] lm. cy *szubienicznik, lotr, obwieś, wisielec. 2. lm. i a. †Podgnieźnik, †Podnieźnik myśl, sokół a. jastrząb, niezdolny jeszcze do lotu, przelatujący za matką z gałęzi na gałąź; młody ptak, wzięty na łowczego.*

× **Gałężny**, [**Gałężny**] p. **Gałęziowy**: G. obci-nacz. L. [**Gałężne liście**] = *liście z gałęzi.*

1. †**Galga**, i, lm. i bot. p. **Ajer**. <Z **Łć. galanga**>

2. †**Galga**, i, lm. owie, †**Galga** i. *namiestnik chana tatarskiego: Galgi, sołtany, murze i wszystek zastęp. Bron. 2. następcza tronu tatarskiego. Pot. <Tat. kalga>*

1. **Galgan**, a, lm. y, [**Galgun**] i. *łach, łachman, szmat, szmata, ubranie podarte: Nagość swoją okrywa galganami. Kras. Galgany na wyrób papieru. 2. przen. lotr, nicpoń, ładaco, hulltaj, szubrawiec, obdartus: Cierp, galganie, kiedyś za-służył. On co milionami facjendował, został teraz galganem. Tremb. Kobieta G. = *galganica*. 3. przen. *rzecz nie warta: Koń, seyzoryk G. Co más tygu dobrygu konia rznąć, to zarznij tygu galgana. 4. [G.] = a) stare ubranie, np. koszula, kapota. b) w lm. odzież, bielizna. Zdr. Galganek, Galganeczek. Zgr. Galganisko. <Nm. Galgen dost = szubienica, szubienieowy>**

2. **Galgan**, a, lm. y i. [G. a. **Galgant**, **Galgan-korzeń**] *galgański korzeń, radix galangae. 2. bot.: a) p. Alpinja. b) > p. Cibora. Zdr. Galganek. <Z **Łć. galanga**>*

× **Galganduch**, a, lm. y bil. i. *kregiel z dzwonkiem stawiany na środku bilardu. 2. rodzaj gry w bilard z takim kreglem. <Galgan + ? Duch>*

Galganeczek, czka, lm. czkl p. i. **Galgan**.

1. **Galganek**, nka, lm. nki i. p. i. **Galgan**: Owi-nąć palec w G. Maczać galganki i przykładać (= *placki płócienne*). 2. przen. żart. *fatałaszek, kawalek materjatu, przeznaczanego na stroje kobiece: Na stolikach pełno było galganków, około*

których dziewięć chodziło z wielkim zajęciem. Krasz. Przyniósł kupiec chustkę a. inny G. L.

2. **Galganek**, nka, lm. nki i. p. 2. **Galgan**. 2. † w lm. *chrzczyny* (gdź w chrzczinach zwykle pi-to wólkę galganową): *Idzie na galganki.*

Galganerja, i, blm. zb. *galgany, hulltaje, nicpo-nie, szubrawcy: Nie mam nie wspólnego z tą gal-ganerją. Herszt galganerji.*

Galganiarka, i, lm. i forma z. od **Galganiarz**. **Galganiarski** i. przym. od **Galganiarz**. 2. lek.: *Gnilica galganiarska p. Gnilica.*

Galganiarstwo, a, blm. *zajęcie galganiarza a. galganiarki: G. jest środkiem ich utrzymania.*

Galganiarz, a, lm. e i. *zbierający i sprzedający galgany, szmaciarz, śmieciarz. 2. > przen. zły człowiek, galgan. Śl. wil. 3. [G.] goliysz: Galganiarzu, u ciebie zawsze bida.*

Galganica, y, lm. e i. *kobieta galgan. 2. la-daczynica, nierządnicza.*

Galganiec, oje, ał *stawać ś. galganem, nicponiem, szubrawcem, podleć, nikczemnieć, upadać nisko: Nałogowy pijak galganieje z każdym dniem.*

Galganisko, a, lm. a p. i. **Galgan**.

[**Galgan-korzeń**] p. 2. **Galgan**.

Galganowato przys. od **Galganowaty**.

Galganowaty *niewo galgański, zakrawający na galgana: Mina galganowata.*

1. **Galganowy** przym. od 1. **Galgan**.

2. **Galganowy** przym. od 2. **Galgan**: *Korzeń G.*

Wódka galganowa.

Galgant, u, lm. y bot. (kaempferia galanga) *ros. z rodzaju cythwaru, z rodziny imbirowatych.*

<p. **Galgant**>

Galgantowy przym. od **Galgant**: *Korzeń G.*

Galgański i. *nikczemny, lotrowski, podły, hulltaj-ski, szelmowski: Postępek G. 2. zły, lichy, kiepski, marny; partacki, fuszerski: Materjał G. Robota galgańska. 3. > obdarty, nędzny. 4. [G. korzeń a. Galgańskie kropkle] p. **Korzeń**. **Po galgańsku** przys. = *galgańsko, jak galgan, niegodnie: Postą-pił ze mną po galgańsku. <p. 1. Galgan>**

Galgańsko przys. od **Galgański**, *po galgańsku.*

Galgaństwo, a, lm. a i. *to, co nic nie warte, la-chy, łachmany, lichota, graty, rupiecie, rzeczy do niczego, tandeta: Nakupił galgaństwa. 2. nikczemność, lotrostwo, brudy, szubrawstwo, szelma-stwo, podłość, hulltajstwo: To G. z jego strony. 3. przen. zb. *talalajstwo, holota, psiarstwo, nędzarze, plugawstwo: Zleciała ś. moc tego galgań-stwa. 4. [G.] przedmiot, rzecz bez wartości, do niczego, galgan: Trzeba num tygo młodygo psa wygnać w świat, boć to G. do niczego.**

Galga, i, lm. i i. **kulka**: G. u laski, na wieży, u łózka, u szpady. G. z chleba, z ciasta, z wosku, z papieru (= *pigulka*). G. różańcowa (= *paciorek*). 2. *kość, los, kreska przy wotowaniu: G. biała, czar-na. Przen.: los, dola: A kiedy już wszystkim padła tak szczęśliwa G., chełano w końcu obmyślić i marszałka. Pol. 3. przen.: głowa: Stracił gal-kę (= *być straconym, zabitym*). Już po nim! Spadnie G. Chodź. 4. [G.] = a) *kłuska*. b) w lm. *rodzaj grzybów*. c) *Galgi jelenie = testiculi jelenia* 5. anat. = a) G. oczna a. × *oczowa = oko jako ca-łość, in. †bulb oka, †całe oko, †jabłko oka, × kula oczna, × kulka oka, †oko-skład (bulbus oculi). Przewracać, odwracać galgi. b) > G. pręcia p. **Zołądź**. 5. > bil.: G. *bilardowa = bila*. Gra w galgi = a) *gra w bilard*: Gra stołowa w galgi, biljar nazwana. Rogal. Galgi grają, przegrał. Herb. b) *gra dzieciwno w galgi z chleba: W galgi tobie grać. Prz.***

Z dziećmi w gałki grać. Troc. 6. bot. = a) † G. cyprysowa = *szyszka cyprysowa*. b) G. hakowa p. *Grzesiołek*. c) G. muszkatołowa a. × muszkatołowa (*nux moschata*) *owoc rośliny: muszkatołowiec zwyczajny* (*myristica moschata*). Zdr. *Galeczka*. Zgr. *Gała*. < p. *Gała* >

× *Galka*, i, lm. i *ptak kawka*: Zwała ś. kawka u ludu dawniej G.; skąd przysłowie: czarny jak G. Wóje. Górą ponad tym unosiły ś. kruki i gałki. Krasz. < Zap. Ukr. Brs. hałka >

† *Galka*, i, lm. *owie* p. 2. *Gałga*.

[*Galka*, i, blm.] p. *Gołka*.

Galkodrzew, a, lm. y, *Rozdreb* bot. (*eucalyptus*) *roś. z rodziny miętowatych*. < *Gałka*—*Drzewo* >

Galkoprątek, tka, lm. tki *rodzaj bakterji* (*cocciobacterium*). < *Galka*—*Prątek* >

Galkować, uje, *owal* *rzucić gałki, balotować, glosować, wotować*.

Galkowanie, a, blm., *czynność cz. Gałkować*: Proszę waćpanów do refektarza na G. Słow.

Galkowaty *podobny do gałki, kulcowaty, kulisty*.

[*Galkun*, a, lm. y] p. 1. *Galgan*.

[*Galwować*, uje, *owal*] *wołać, krzyżeć, narzekać*.

[*Galwanie*, a, blm.] *czynność cz. Galwować*.

[*Galowaty*] *z dużemi wytrzeszczonemi oczyma, wypłasty*. Kolb. < p. *Gała* >

† *Galreta*, y, lm. y p. *Galareta*. Mur., Mym.

[*Galtać*, a, al] *mieszać, uprawiać w nielad.* < ? Por. Mikl. 67 >

[*Galłanie*, a, blm., *Galłanina*] *czynność cz. Galłać*.

[*Galłanina*, y, lm. y] p. *Galłanie*.

† *Galuch*, u, blm., [*Galuch*] = *Baluch*: Usłyszała G. ludzi wielu gadających. Taki G. robiciel < *Dźwn.* >

[*Galuch*, a, lm. y, a w lm. *Galuchy*, uch] *rodzaj ziemniaka*. < Zap. od *Gała* >

Galucha, y, lm. y i. a w lm. *Galuchy*, *Przewłoka*, *Pęczyna*, *niek. Kropidło* bot. (*oenanthe*) *roś. z rodziny baldaszkowych*. (*Gatunki*: a) G. dęta (*o. fistulosa*). b) G. giersz a. giersz wodny, G. koński a. wodny koper, *niek. Konkoprzyca* (*o. phellandrium*). 2. [*Galuchy*] p. *Galuch*. Por. *Galuszka*. < *Może od Gała* >

Galuchy, uch, blp. p. *Galucha*.

× *Galuszenie*, a, blm., *czynność cz. Galuszyć*.

Galuszka, i, lm. i i. × *gałka, gałeczka*, np. *kulka z maki*. 2. [G.] *kluska*: *Polewka z galuszkami*. 3. × *pulpet z mięsa*. 4. apt. p. *Galeczka*. 5. bot. = a) × *główka u ziół z nasionami*: G. u ludu. G. maku (= *makówka*). b) × *owoc na drzewie dopiero zawieszony po odpadnięciu kwiatu*, † *gogołka*, † *golanka*. c) a. *Rozgubka*, daw. *Paprotnica* (*pilularia*) *roś. z gromady paprotników, z rzędu dzierzg*. *Gatunek*: G. kulisto-owocowa. < p. *Gała* >

[*Galuszyć*, y, y] 1. i † *robić wrzawę, zgiełk, hałas, hałasować*: *Galuszą* wzbity lud wrzaskiem, powozy turkotem. Zebr. 2. *duśić*. 3. (*o chwastach*) *zaciemniać, przytłumiać, zarastać*. Por. *Baluszycy*, *Zagaluszycy*. < ?; por. *Hałas* >

Galuszyn, u, blm. apt. = *Enantyna*. < p. *Galucha* >

[*Galwa*, y, lm. y, *Galwak*] *gruczoł, gruczołek zaskórnny* (u ludzi). < *Moraw. halwa* = *gula, guz* >

[*Galwaczek*, czka, lm. czki] p. *Galwak*: *Ma galwaczki ta dziewczucha* (= *twarde, obrzękle gruczołki na szyi a. pod brodą, in. zawałki*).

[*Galwak*, a, lm. i] p. *Galwa*. Zdr. [*Galwaczek*].

[*Galų*, gal, blp.] p. *Galą*.

† *Galżany* *przym. od Gałga*: *Korzeń G.*

Gama, y, lm. y i, *mat. nazwa pewnej funkcji, badanej w matematyce wyższej*. 2. *muz. szereg idących po sobie dźwięków*: G. djatoniczna, chromatyczna, majorowa, minorowa. G. z tonu c, d, e... 3. *przen. skala, komplet, ogół*: *Widok ten wzbudził całą gamę uczuć*. G. charakterów ludzkich. Krasz. < *Od nazwy litery Gr. g: Gama* (Γ) >

[*Gamać się*, *mie ś., mał ś.*] *isć powoli, chwiejnym, ociężałym krokiem, nie uważając na drogę*. Por. *Gamgać ś.*

† *Gamainek*, nka, lm. nki p. *Gamaj*: *Facka czwartą, w niej tablicą, w której 9 rzędów pierścionków podłych, G. w puszcze od drugiego pierścionka*. < p. *Gamaj* >

† *Gamaj*, a, lm. e, † *Gamajnik*, † *Gamainek* *pięścić z Matką Boską, medal z jaką świętością*: Są tam pierścienie, manele, gamaje, pektoraly, słowem cudne klejnoty. Przybor. *Pięścić 15-ty* z gamaj i rzniętymi kamieniami. *Goł.* (*Inwentarz sprzętów Aleksandra Jagiełłończyka*). < Zap. Łé. *gemma* = *klejnot* >

Gamajda, y, lm. y, [*Hamajda*, *Ciamajda*, *Glamajda*] *ciemieja, niedolega, niedojła, niedorajda, niemrawa, gamoń, gapa, safandula*. < *Got. gammaids* = *niedolega* >

[*Gamajdowaty*] *niedoleżny, leniwy, powolny, rozlazły*.

† *Gamajnik*, a, lm. i p. *Gamaj*.

[*Gamanie się*, a ś., blm.] *czynność cz. Gamać ś.*

Gamba, y, lm. y i. *dawne narzędzie muzyczne podobne do baseti*. 2. *org. jeden z głosów manualnych organu, pochodzący z piszczałki ośmiostopowej*. < *Włos. (viola di) gamba* dosł. = *skrzypce (między)kolanowe* >

[*Gamba*, y, lm. y] p. *Gęba*.

Gambir, u, blm. *farb. i garb. wyciąg z liści i gałązek akacji indyjskiej catechu, używany do garbowania skór i w farbiarstwie*. < *Nm. Fr. gambir*, z języków Wschod. >

Gambit, u, lm. y *pewien manewr w grze szachowej*. < *Fr. gambit*, z *Włos. dare il gambetto* = *podstawić komu nogę* >

Gambo *nieod. rodzaj konopi do wyrobu lin i wozów okrętowych*. < *Włos. gambo* >

Gambrynus, a, blm. *żart. pivo, in. n a p ó j g a m b r y n u s o w y*. < *Gambrynus*, *bajeczny król germański, któremu przypisują wynalezienie piwa* >

Gambrynusowy *napój p. Gambrynus*: *Nasyćić ś. gambrynusowym nektarem*. *Bał.*

[*Gamen*, a, lm. y *ulicznik, lobuz*. < *Fr. gamin* >

[*Gamerka*, i, lm. i] p. *Magierka*.

[*Gamgać*, a, al] 1. *powiewać w powietrzu* (np. *biczem*), *dyndać*. 2. *jeść od niechcenia*. [G. ś.] *chwiać ś.; isć powoli*: *Podwizka jej ś. gamgała*. Por. *Gamać ś.* < *Dźwn.* >

[*Gamganie*, a, blm.] *czynność cz. Gamgać*.

[*Gamganie się*, a ś., blm.] *czynność cz. Gamgać ś.*

[*Gamlać*, e, al] *mówić niewyraźnie*. < *Dźwn.* >

× *Gamologja*, i, blm. *nauka, traktat o małżeństwie*. < *Now. z Gr. gámos* = *małżeństwo* + *-logia* = *nauka* >

Gamoniowaty *głupowaty, gapiowaty, balwanowaty*.

Gamoń, a, lm. e, [*Gamuń*, *Gamuła*], × *Gomuła* *gamajda, gapa, ciemieja, balwan, zakuta głowa*: *Ale powiadam ci, gamoniui, że nie z tej strony!* < *Por. Gamajda* >

† **Gamorzyć**, y, ył *rezonować chępliwie, junaczyć* ś., *przechwalać* ś. Zembr. <Ukr. hamoryty>

× **Gamracenie** się, a ś., blm., czynność cz. **Gamracić** ś. <p. Gamrat>

× **Gamracić** się, i ś., ii ś. *umizgać ś., zalecać* ś., *romansować*: Czasem i sam maż pozwoli, kiedy z żonką bogacz jaki chce ś. G. Kniaż. <p. Gamrat>

† **Gamracja**, i, lm. e p. **Gamracto**: Wdał ś. w nieczystość cielesną a. gamracją. Kosz.

† **Gamracki**, † **Gamratny** przym. od **Gamrat**: Gamrackie obyczaje. Otw. Pieśni gamrackie. Wuj. (= *miłosne, erotyczne, romansowe*). † G. trunk = *napój miłosny, filtr*.

† **Gamracto**, a, lm. a, † **Gamracja** *gachostwo, porubstwo, wszeczeństwo, nieczystość, lubieżność, rozwiązłość, rozpusta, chuć cielesna; amory, miłości, romanse*.

Gamrat, a, lm. ci I. † *kamrat, towarzyszy, kompan, kolega*. Dudz. 2. a. † **Gamratyk** *gach, kochanek; rozpustnik*: Wytrąbiono z urzędu po mieście, iż ktoby wymienił gamrata księżniczki Żywili, bogato udarowan odejdzie. Mick. 3. lm. y myśl. *świnia dzika w porze odczuwania popędu płciowego*. <Śr. Łć. gameratus, skąd Fr. camarade, Nm. Kam(e)rad>

[**Gamrata**, y, blm.] *potrawa z ziemniaków, ułuczonych i zmieszanych z barszczem a. żurem*. Zdr. [**Gamratka**]. <?>

Gamratka, i I. † lm. i *kochanka, nałożnica; nie rzadnica*: G., z młodziany ś. liżąca. L. Meża w podejrzeniu miała, że przy niej sobie gamratkę chował. Kosz. 2. [G.] blm. p. **Gamrata**.

† **Gamratliwy** *skłonny do gamracowania, kochliwy, romansowy, lubieżny, namiętny*: Jowisz G. Tw.

† **Gamratny** p. **Gamracki**: Wszeteczność gamratna.

† **Gamratować**, uje, ował I. *komu = być gamratem, gachować, zalecać ś., umizgać ś.*: Ulis nad temi ś. mścił chciał, którzy żenie jego G. chcieli. Kosz. 2. *coire*: Baran do ośmi lat może G. Trzye. <p. Gamrat>

† **Gamratowanie**, a, blm., czynność cz. **Gamratować**.

† **Gamratyk**, a, lm. cy p. **Gamrat**: Gramatyk i G. chcesz wraz być, lecz głupie: mądrość z fryjem nie chodzi nigdy w jednej kupie. Koch.

I. [**Gamuła**, y, lm. y] I. p. **Gamoń**. 2. *bydle, nie mające rogów od urodzenia*. <Może Nm. Gahnmaul = gap>

2. [**Gamuła**, y, lm. y] p. **Gomół**. Zdr. [**Gamułka**].

[**Gamułka**, i, lm. i] p. 2. **Gamuła**.

[**Gamuń**, a, lm. e] p. **Gamoń**.

Gamzać, a, ał zł. *mówić*. <? Dźwn.>

Gamzanie, a, blm., czynność cz. **Gamzać**.

Gan, u, lm. y leśn. *wierzch wzgórza, pasmem ciągnącego ś., a. wysoki brzeg parowu, lasem pokryty*: G. bukowy. <Nm. Gang, skąd też Ganek>

[**Gan**, a, lm. y, Śniat] *miejsce na drzewie, ściętym siekierą, gdzie drzewo odrąbane od pnia*. <?>

[**Gana**, y, lm. y] *nagana, przygana*: Nie przeszkodzą i gany, kto komu obiecany. <ŻON/GON>

[**Ganasze**, y, bhp.] *boki szczęk u konia*. <Fr. ganache>

Ganc, a, lm. e zł. *człowiek, mający przy sobie pieniądze*. <? Nm. ganz = cały, wszystek>

Ganc - p. **Garnc** -

× **Gancarz**, a, lm. e, [**Gancárz**] p. **Garncarz**.

[**Gancárz**, a, lm. e] p. **Garncarz**.

× **Ganczarski** p. **Garncarski**: Bastjon G. własnym kosztem wystawili. Rol. <p. Garncarz>

Gandazula, i, lm. e bot. p. **Wianecznik**. <?>

[**Gandziąta**, y, lm. y] p. **Gandziara**.

† **Gandziar**, a, lm. y I. p. **Andziar**. 2. gm. *guzik*. <Arab. chandziar>

[**Gandziara**, y, lm. y, **Gandzara**, **Gandziara**, **Jan-dziara**] I. *batog, korbacz*. 2. a. [**Gandziąta**] *nicpoń, leniuch, ciemięga*. Por. **Ġędziara**. <p. **Gandziar**>

[**Gandzara**, y, lm. y] p. **Gandziara**.

Ganecek, czka, lm. czki p. **Ganek**.

Ganek, nku, lm. nki I. a. × **Przydźwierok** *wystawka u wejścia do domu, przedsionek*: Ktoś zajechał przed G. 2. *wystawka z balustrady na piętrze, balkon*. 3. *chór, chórek, łoża, balkon*: G. dla śpiewaków, dla muzyki w kościele. 4. *krążganek, korytarz, galerja*. 5. × *ustęp, wygółka, wychodek*: Poszedł na G. 6. [G.] = a) *aleja, szpaler, ścieżka w ogrodzie*: Ogród tak zarósł, że ganków nie widać. b) *daszek* (np. nad wrotami). c) *miara płótina, mniej więcej cal*. d) *Śrotownia o dwóch gankach = młyn do mlewa razowego o dwóch kamieniach*. 7. *górz. przejście podziemne w kopalni, gang, galerja*. 8. *mł. para kamieni młyńskich z paprzyką, wrzecionem i cywielem do gniecenia ziarn na mąkę*. 9. *hut.: G. gichtowy = pomost naokoło wylotu wielkiego pieca, z którego ś. sypią naboje do pieca*. 10. *mor.: G. okrętowy = galerjka okrętowa*. 11. *woj. galerja podkopowa w wojnie minowej*. Zdr. **Ganecek**, [**Ganyszek**]. <Nm. Gang>

Gang, u, lm. i I. × w lm. a. × **Ganki** *ławki na statkach dla wiosłujących*. 2. *dźwiąg, odgłos przy uderzeniu*: Szlachetne kruszce mają piękny G. 3. *górz. = a) przejście podziemne w kopalni, ganek, galerja*. b) *część mineralna, skalista przy rudzie metalicznej*: Oddzielił rudę od gangu. 4. *zeg. = a) uderzenie wahadła a. sprężyny zegaru, zegarka, odgłos tego uderzania, cykanie, chód zegarka*: Ten zegarek ma dobry G. b) *część mechanizmu zegara, zegarka, wychwył*. Por. **Gonek**. <Nm. Gang>

† **Ganga**, i, lm. i gór. p. **Złoże**. <?>

[**Ganglion**, u, lm. y *osrodek nerwowy*: Wszystkie mózgu gangliony. Zm. <Gr. gágglion>

Gangrena, y, blm., [**Gęgrena**] lek. (gangraena) *rozkład organiczny w jakiej części ciała, in. zgorzel, zgorzelina, zmartwienie członka, zmartwiła mięso*. Przen.: G. moralna = *zgnilizna moralna, zepsucie, upadek moralny*. Musiałoby być już w gangrenie głupstwo jego, żebyśmy go zeń uleczyć nie mogli. L. (= do ostatniego stopnia doszłe). <Gr. gággraina>

× **Gangrenisty** *podobny do gangreny, zgorzeliwny*.

Gangrenować, uje, ował I. *być dotkniętym gangreną; psuć ś., rozkładać ś., gnić*. 2. *przen.: szerzyć zepsucie, zarażać zgnilizną moralną, psuć, gorszyć*: Świadomie gangrenował charakter prasy.

Gangrenowanie, a, blm., czynność cz. **Gangrenować**.

Gangrenowaty *dotknięty gangreną, zgangrenowany*.

Gangrenowy przym. od **Gangrena**: Rana gangrenowa.

Ganiacz, a, lm. e *grający z piłką w ręku w grę zwaną ekstrameta*.

Ganiać, a a. [e], ał I. *biegać, latać, uwojać ś., harcować, brykać*: Cielę ganiał po polach, jak szalone. 2. *pedzić, bieć*: Ganiał za nim! Ganiaj do

miasta! (=machaj!). 3. kogo = gonić, gnać, pędzić; uganiać s. za kim: I wrona, nawet i ona, jak chce, tak gania (mnie). Mick. G. gołębie = zmuszać je do lądania. 4. (w grze zwanej ekstrametą) goniąc uderzać piłką. G. s. gonić s., ścigać s., uganiać s. <ZON/GON>

Ganiana, ej, blm. I. gonienie s. w grze w piłkę.

2. p. Ganianka.

Gananie, a, blm., czynność cz. Ganiac.

Gananie się, a s., blm., czynność cz. Ganiac s.

Ganianka, i, blm., Ganiana rodzaj gry w piłkę, in. ekstrameta.

× Ganiociel, a, lm. e, † Gańca ten, co gani. <ZON/GON>

× Ganicielek, i, lm. i forma ż. od Ganiociel.

Ganić, i, il I. wytykać a. przypisywać wady, przedstawiać z ujemnej strony, krytykować nieprzychylnie, nicować, potępiać: Gani ten, co kupuje, chwali ten, co handluje. Prz. G. co komu = przyganiac, wystawiać w niekorzystnym świetle. Kto s. gani, ten s. chwali. Prz. 2. † G. wyrok sądowy = nie zgadzać s. nań, apelować. 3. [G.] psuć, paskudzić. <ZON/GON>

† Ganiebnie przys. od Ganiebny: Na krzyżu G. i okrutnie umrę. Op. G. żywie. Górn.

† Ganiebność, i, lm. I rz. od Ganiebny, hańba, sromota, nieczystość: I rzecze Pan k Jozue: Dziśiem odjął ganiebności egipskie od was.

† Ganiebny godny nagany, naganny, haniebny: G. występki. Górn. O ganiebnym kótrze. Op.

Ganienie, a, blm., czynność cz. Ganić.

Ganister, tra, lm. try tech. rodzaj cegły ogniotrwałej. <Ang. ganister>

† Gank, u, lm. i (w warsztacie tkackim) sztuka tkawiny. Przyw. tkaczy lubelskich 1558. <Nm. Gank>

[Ganka i, lm. i] cecanka: Obiecanka G., a głupiemu radość. Prz. <?>

× Ganki, ów, blp. p. Gank.

Gankiel, kla, lm. kle hut. rodzaj naczyń w łucie szklanej. <Zap. Nm. [gangel] = Nm. Gängel>

Gankowy przym. od Ganek: Drzwi gankowe (=balakonowe). Słup G.

Gano nieod. karc. przepuszczenie lewy w grze, zwanej lombrem. <Fr. gano, z Hp. gano = wygrywam>

[Ganobić, i, il, Naganobić, Przyganobić] starać s. usilnie, zbierać, skrzętnie chodzić koło czego. <?>

[Ganta, y, lm. y, Trubica] sieć podwójna na ryby. Por. Tryhubica. <Lit. gantine>

[Ganyszek, szka, lm. szki] p. Ganek: Poprowadzili ją przez G.

† Gańba, y, lm. y I. ganieńie, nagana, przygana, potępienie: Złym (dekretem) dawać gańbę. Górn. 2. i [G.] wstyd, hańba: Pakliby kto swej gańby nie dbał oczyścić, tedy podług uczynku swego, jako zasłużył, dostojnie cierpieć będzie. Mac. z Roż. [Je go G.] = wstyd mu. Por. Hańba. <ZON/GON>

[Gańbić, i, il] p. Gańbować: Żeby s. ludzie nie brzydčili i nie gańbili.

[Gańbować, uje, ował, Gańbić] hańbić, gardzić: Nie gańbuj mną.

[Gańbowanie, a, blm.] czynność cz. Gańbować.

† Gańca, y, lm. y p. Ganiociel. Koch. <ZON/GON>

[Gandziara, y, lm. y] p. Gandziara.

Gap, pia, lm. pie I. a. Gapa, Gapeusz, [Gapimucha, Hapa] = a) człowiek, bezmyślnie przypatrują-

cy s., gawron, głupek, cymbał: Przyjść na gapia = dla przyglądania s. Ciąę gapia = gapić s. b) ten, co s. zgapił, co coś przeoczył: Pomyliłeś s., gapiu, uważaj! Jaki ze mnie G.! 2. karc. rodzaj gry w karty, in. kasztelan. 3. a. Głuptak zool. (sula) ptak pletwonogi wiosłonogi. <Z Nm. [gapen] = Nm. gaffen = ciekawie patrzeć i słuchać z gębą otwartą>

Gapa, y, lm. y I. m. i z. p. Gap: Kobieta ma chłopą gapę. [Gapę zapłacić] = zapłacić za nic, za gapienie s.: Gapębym zapłaciła, jakbym nie nie kupiła. Rub.: Na gapę = bez biletu, bezpłatnie: Jechać koleją, wejść s. do teatru, na koncert na gapę. Konduktor wiezie gapę = pasażera bez biletu. 2. siodło miękkie pikowane; siodło bez strzemion, rodzaj skórzanej poduszki na konia, [siodło bez łąku]. 3. [G.] jeden z družbów, zapraszających gości na wesela, stojący mileząc. 4. zool: a) p. Wrona: Zapatrzeć s., jak G. w gnat. Prz. [Ozdziobią me gapy, wrony]. Łapać gapy = gawronić s. b) [Morska G.] = mewa, rybitwa. Zdr. Gapka. Zgr. [Gapsko]. <p. Gap>

† Gapel, pla, lm. pie kołowrot pionowy konny, ustawiony nad szybem, a. obudowanie nad kołowrotem konnym. <Nm. Güpel>

Gapeusz, a, lm. e p. Gap.

Gapi przym. od Gapa: [Gapie nóżki] = gałązki dębowe. [Gapie mleko] p. Mleko, [G. rosół a. Gapia zupa] p. Rosół.

[Gapiak, a, lm. i] wrona młoda.

Gapiątko, a, lm. a młody, godny politowania gap: Przyszedł do niej jeden z miejscowych, G. takie arystokratyczne. Gaw. (=cielątko).

Gapić się, i s., il s. przyglądać s. bezmyślnie, gawronić s.: Marnił życie po kawiarniach, siedząc i gapiąc s. na grających. Bał. Poezja myśli — marzenie przypomina sobie tylko, a raczej gapi s. na panoramę przesuwających s. obrazów. Bał. <p. Gap>

Gapieć, eje, al stawać s. gapiem, gawronieć, baranieć, głupieć.

[Gapieć, i, al] p. Kapać.

Gapienie, a, blm., czynność cz. Gapieć.

Gapienie się, a s., blm., Gapiówka czynność cz.

Gapić s.

Gapię, ćcia, lm. ćta pisklą gapie.

[Gapimucha, y, lm. y] m. p. Gap. <Gap + Mucha>

Gapiostwo, a, blm. cechy gapia, gapiowatość; rozstargnienie, nieuwaga, niedopatrzenie s. <p. Gap>

Gapiowato przys. od Gapiowaty.

Gapiowatość, i, blm. rz. od Gapiowaty: G. spojrzenia.

Gapiowaty, Gapiowski zakrawający na gapia, mający cechy gapia, głułowaty, głupekowaty, barania: Mina gapiowata.

Gapiowski przym. od Gap; p. Gapiowaty.

Gapiówka, i, blm. p. Gapienie s.: Każdy biegnie na gapiówkę. Greg. (=na gapia).

Gapka, i, lm. i p. Gapa.

[Gapki, pek, blp.] część przepony brzusznej (u zwierząt). <?>

† Gapłowy, ego, lm. i, † Kieradnik gór. poganiacz koni przy kołowrocie nad szybem. <p. Gapel>

[Gapsko, a, lm. a] p. Gapa.

[Gar, a, lm. y] I. [G.] p. Garnek: W chałupie masz swar, kiedy nie masz co wyspać w G. Prz. Wszystkie gary potłuczemy. 2. w lm. stara garderoza: Preparować gary (=naprawiać, reparować odzież). <Zgr. Garnek>

1. Gara, y, lm. y naczynie z żarzącymi ś. węgla-
mi, ogrzewadło, fejerka: Baba ma garę pod no-
gami. Troc. <p. Garnek>

2. Gara, y, lm. y piek. 1. opóźnienie ś. w ro-
boeia. 2. rośnięcie ciasta. 3. a. Ciepłarnia mie-
see, gdzie ciasto drożdżowe garuje (=rośnie). 4.
w lm. a. Garnagle, Garsztangi belki pod sufitem,
gdzie zakładają ś. deski z gotowemi, surowemi
jeszcze wyrobami. <Nm. Gare>

3. Gara, y, lm. y i. dziura w drzewie, w beczce
od szpunta, otwór; wyżłobienie, rowek w drzewie,
w desce, podłużne wyżłobienie w balach (p. Burta):
Stawidła chodzą w garach. Na św. Barbarę
włóż pudło na garę. Prz. (= otwór u pudła sanek
dla wprowadzenia węgla dysza). 2. dziura w kamie-
niu młyńskim. 3. wet. kłab u konia. <Ukr.
gara, może z Rum. gaură = dziura, otwór, luka>

[Gara, y, lm. y] wózek ze skrzynią do wozenia
ziemi, gliny. <Ukr. gara, może od Kary>

[Garagola, i, lm. e] rodzaj ziemiaka. Por. Ba-
rabela. <Ukr. garagola>

× Garanoja, i, lm. e p. Gwaranoja. <p. Gwa-
ranoja>

Garancyna, y, blm., Garansyna farb. rodzaj
farby, ekstrakt marzanny. <Fr. garancine>

Garansyna, y, blm. farb. p. Garancyna.

Garant, a, lm. oi poręczyciel. <Fr. garant>

× Garantować, uje, ował p. Gwarantować. <Fr.
garantir>

[Garanz, u, lm. e, Garażyj] chalastra. Por.
Haramza.

[Garażdźić, i, ii] broić, niepokój czynić, doka-
zywać. <Moraw. garazdit'>

[Garażyj, i, lm. e] p. Garanz.

Garb, u, lm. y i. wypukłość, narośl: G. wiel-
błąda. 2. wydutność, nierówność, wyniosłość, grzbiet,
wypukłość, góra: G. gór, dróg, pol. Garby na
słońcu. G. na nosie. Nasi tamtych niewiadomi
garbów i uboczy zabłądzili. Tw. 3. zmarszczka,
fald, załamek (w ubraniu, w bieliźnie): Bieli-
zną maglują, aby wygładzić garby. 4. bud. wy-
pukłość wadliwa w sklepieniu. 5. anat.: †G.
piszczela łokciowego, Garbek łokietkowy = wy-
rostek łokciowy (olecranon). 6. gie. w lm. nanie-
sione nasypy żwiru w wodzie. 7. lek. (gibber) wy-
pukłość wykrzywionej kości pachowej. Przen. ulom-
ność, wada, grzech: Nikt swego garbu nie widzi.
Prz. Zdr. Garbek, Garbik. <GARB>

Garbacenie, a, blm., czynność cz. Garbacić a.
Garbacić.

Garbacić, i, ii czynić garbatym; robić nierówno-
ści, wzgórkę; krzywić, gurbić: Kret kopie, grzebie
i garbaci ulice w ogrodach. Haur.

Garbacić, eje, ał stawać ś. garbatym, dostawać
garbu, pochylać ś.: Człowiek na starość garba-
cieje.

[Garbacienki] p. Garbaty.

Garbacizna, y, lm. y, Garbizna garb; to, co jest
garbate; miejsce garbate, nierówność.

[Garbacz, a, lm. e] p. Garbus.

[G. rbal, a, lm. e] p. Garbus: Zalecali my się
smarkaci, garbali, az mie głowa boli.

Garbarczyk, a, lm. i i. syn garbarza. 2. ter-
minator a. czeladnik garbarski. <p. Garbarz>

Garbarka, i, lm. i i. forma ż. od Garbarz. 2.
żona garbarza.

Garbarnia, i, lm. e, † Garbus zakład garbarski;
miejsce gdzie garbują, wyprawiają skóry. <p.
Garbarz>

[Garbarnik, a, lm. cy] p. Garbarz.

Garbarski i. przym. od Garbarz: Nóż G. Ko-
ra garbarska. 2. bot.: Ziele garbarskie a. Ziarn-
na garbarskie p. Sumak. Nasienie borówek czyli
garbarskiego drzewka. Bobr.

Garbarstwo, a, blm. i. a. [Trzysienie] rzemio-
sło, zawód garbarza. 2. zb. garbarze.

Garbarz, a, lm. e i. a. [Garbierz, Garbarnik]
rzemieślnik, wyprawiający skóry zwierzęce garbni-
kami. † Czerwony G. (=zwyczajny garbarz, nie
białoskórnik). 2. × żart. ten, co bije w skórę, co
garbuje komu skórę. <Nm. Gürber>

[Garbarzenie, a, blm.] czynność cz. Garbarzyć.
Garbarzówna, y, lm. y córka garbarza.

[Garbarzyć, y, yi] być garbarzem, trudnić ś. gar-
barstwem.

Garbata, ej, lm. e rz., Garbuska, żart. Garbu-
lińska, [Garbula] kobieta garbata, ulomna, krzywa.
<GARB>

Garbato przys. od Garbaty: Trzymać ś. G. =
pochyło, krzywo. Suknia leży G.

Garbatogłowie, a, blm. antr. (cyphocephalia)
głowa garbata. <GARB + GŁÓW>

Garbatogłowy, ego, lm. i antr. p. Garbatogłów.
Garbatogłowa, lm. owy, Garbatogłowy antr.
(cyphocephalus) człowiek z głową garbatą.

Garbatość, i, blm. rz. od Garbaty. <GARB>

Garbaty, † Garbowaty i. mający garb; krzywy:
Wielbłąd G. Nos G. (=orli). 2. nierówny, pogur-
biony, chropawy: Garbata droga. Otw. G. świat,
kraj. Troc (=górzysty): 3. zool.: G. karpp. Karp.
Garbaty, ego, lm. ci rz. garbus, człowiek z gar-
bem, krzywy: „G.” powieść Korzeniowskiego. Zdr.
[Garbacienki, Garbusienki]. <GARB>

Garbek, bka, lm. bki i. p. Garb. 2. anat.:
†G. łokietkowy, p. Garb.

Garbiak, a, lm. i, Garbiec, Groniak, Jagódka
lek. (staphyloma) guz chorobny na gałce ocznej:
G. rogówki (st. corneae), całkowity, cząstkow-
y, gałeczkowaty, kulisty, stożkowaty. G. twar-
dówki (st. scleroticae), całkowity, gronko-
waty, kulisty, obrączkowy, przodkowy, tylny.
<GARB>

Garbić, i, ii garbacić, robić krzywym, pochylać:
Wiek go garbi. G. ś. trzymać ś. garbato, pochyla-
ć ś.: Garbi ś., siedząc na koniu. <GARB>

Garbiec, bca, lm. bce lek. p. Garbiak.

Garbienie, a, blm., czynność cz. Garbić.
Garbienie się, a ś., blm., czynność cz. Gar-
bić ś.

[Garbierz, a, lm. e] p. Garbarz.

Garbik, a, lm. i p. Garb: Skrupulatna oglę-
dność na każdy G., każdy w poduszce węzelek.
Kaczk.

Garbizna, y, lm. y p. Garbacizna: Wyglądał
garbizny żelazem. Korz.

Garbnica, y, lm. e garb. wszelki płyn z garbni-
kiem świeżym: G. kwaśna. <p. Garbować>

Garbnik, a, lm. i chem. związek organiczny,
używany do garbowania skór. <p. Garbować>

Garbnikomierz, a, lm. e, Barktrometer garb.
przyrządek do mierzenia ilości i siły garbnika w cie-
czy. <Garbnik + MIAR>

Garbnikować, uje, ował garb. zaprawiać garbni-
kiem, tanizować, galasować. <p. Gar-
bować>

Garbnikowanie, a, blm., czynność cz. Garbni-
kować.

Garbnikowaty bot.: Rośliny garbnikowate p.
Garbownikowaty.

Garbnikowy przym. od Garbnik: Kwas G.
(= garbnik).

Garbnisko, a, blm., Loberg garb. *kupa zużytej, wylugowanej kory dębowej*. <p. Garbować>

Garbonos, a, lm. y [Horbonos] l. *człowiek o garbatym, orlim nosie, człowiek garbonosy; krzywonos*. 2. *koń o wypukłej linii nosa: Z dwóch koni jeden jest wielki, kościasty G. Wilez*. <GARB + NOS>

Garbonosy mający nos z garbem.

Garbować, uje, ował l. garb. *dębnicą i garbnikiem a. ekstraktem nasycać skórę; wyprawiać skórę*. 2. przén.: G. komu skórę a. G. kogo = *chwyczyć, trzepać mu skórę = bić go: A co szoldry? Co Niemczury? I Fryc stary nie pomoże, jak garbujem skóry*. Pol. <Nm. gürben>

Garbowanie, a, blm. l. czynność cz. Garbować. Przen.: Brodgotacze bawią ś. tylko myciem a garbowaniem bród i głów. Syr. 2. p. Garbunek.

Garbowaty l. *posiadający miejscami garby; trochę garbaty*: Piec G. Krasz. 2. †p. Garbaty: *Byłliby ślepy a. chromy a. słomionej ręki a. nogi, a. G., a. słzawy, nie przystąpi oferować Pantu. B. Sz.* <GARB>

Garbowiny, in, blp., Garbówka, Drypy, Kuchy, Trysła, Wypory garb. *drzewne odpadki garbarskie, używane na opał a. na nawóz*. <p. Garbować>

Garbownik, a, lm. i, bl. Skąpia bot. (coriaria)

roś. z rodziny garbownikowatych.

Garbownikowaty bot.: *Rośliny garbownikowate, bot. (coriariace) rodzina roślin kwiatowych dwuliściennych, in. rośliny garbownikowate*.

Garbówka, i, blm. garb. l. *kora dębowa długo w kadzi leżąca, wodą nalana, kwaśniejająca i wydająca dębnicę kwaśną*. 2. p. Garbowiny. <p. Garbować>

[Garbuła, i, lm. e] p. Garbata. Por. Garbal.

[Garbulek, lka, lm. lki] p. Garbus.

[Garbulek, nka, lm. nki] p. Garbus.

Garbulińska, kiej, lm. kie rz. żart. p. Garbata. <GARB>

Garbuliński, kiego, lm. sey żart. p. Garbus.

Garbunek, nku, lm. nki, Garbowanie garb. *spół wyprawy skóry: Ta skóra ma piękny G.* <p. Garbować>

Garbus, a, lm. y, żart. Garbuliński, [Garbacz, Garbal] *człowiek garbaty: Czyż ś. obawiać możesz, bym ś. nie pokochała w tym pociesnym garbusie? Krasz. Zdr. Garbusek, [Garbus, Garbusik, Garbulek, Garbulek]*. <GARB>

Garbusek, ska, lm. ski p. Garbus.

[Garbusienki] p. Garbaty.

[Garbusik, a, lm. i] l. p. Garbus. 2. w lm. *duchy, w kopalniach przebywające, gnomy*.

Garbuska, i, lm. i p. Garbata: *Jedyną pociechę i rozrywką garbuski była nauka*. Bał.

Garbusowa, ej, lm. e *żonu garbusa*. Es.

[Garbus, a, lm. e] p. Garbus.

1. † Garbus, a, lm. y p. Garbarnia. Akta grodzkie. <Nm. Gärberhaus>

2. † Garbus, a, lm. y = Arbus: *Wdzięcznie nas przyjmowali Tatarowie i częstowali garbusami siodkami*. Stryjk. <p. Arbus>

† Garbusowy przym. od l. Garbus: *G. rów = rów idący od garbusu*. Dypl. Lub. r. 1647.

Garó - p. Garnc -

Garcyńja, i, lm. e bot. p. Smaczelina. <Now. niby Łé. garcinia>

[Garczarczanka, i, lm. i] p. Garnczarczanka.

[Garczarcz, a, lm. e] p. Garncarz.

[Garczek, czka, lm. czki] p. Garnek.

[Garczokolep, a, lm. y] p. Garncarz.

[Garczoczek, czka, lm. czki] p. Garnek.

[Garczuszek, szka, lm. szki] p. Garnek.

[Garczuś, a, lm. e] p. Garnek.

[Garczyna, y, lm. y] l. p. Garnek. 2. *rozbity garnek*. 3. *człowiek chorowity*. Zdr. [Garczynka].

[Garczynka, i, lm. i] p. Garczyna.

Garda, y, lm. y l. *blacha otaczająca rękojeść broni siecznej; to, co zabezpiecza garść, furdyment: G. karabeli (= krzyżyk). G. pałasza (= koszyk)*. 2. [G.] *kolja, naszyjnik z sorokowców we trzy rzędy*. <Fr. garde>

[Garda, y, blm.] pogarda.

[Gardać, a, ai] p. Gardzić: *Byście też nami sługami nie gardali*.

[Gardanie, a, blm.] czynność cz. Gardać.

× Gardebur, a, lm. owie p. Gardekur: *Jeden z gardeburów, zakochawszy ś. w Henrykie, myślał ś. z nią żenić*. Rękopis z 1734 r.

× Gardekur, a, lm. owie, × Gardebur *żołnierz ze straży nadwornej, dworskiej: Ojciec z saskimi gardekurami straż honorową w namiocie trzymał*. Łoż. <Fr. garde de cour>

× Gardefeczko, a, lm. a p. Gardło.

Gardelko, a, lm. a p. Gardło.

Gardenja, i, lm. e bot. p. Przepyszlina. <Now. niby Łé. gardenia, od nazwiska przyrodnika Ang. Garden †1791>

Garderoba, y, lm. y l. *szaty, odzież, suknie, ubranie, rzeczy*. 2. *pokój do przechowywania odzieży i do ubierania ś.; szatnia*. 3. *teatr*. = a) *skład kostiumów teatralnych*. b) *pokoik do ubierania ś. artystów na scenę*. Zdr. Garderóbka. <Fr. garde-robe>

Garderobiana, ej, lm. e, Garderobianka, × Garderobna *służąca, mająca nadzór nad garderobą, panna służąca, pokojówka: Wychowanka a zarazem poufna G. panny Julji*. Wilez.

Garderobianka, i, lm. i p. Garderobiana: *Rozmawiał w oknie z jedną z mych garderobianek*. Niem.

× Garderobna, ej, lm. e p. Garderobiana: *G., służebna od szat*. Bobr.

× Garderobny p. Garderobowy. × Garderobny, ego, lm. i rz. *służący do ubierania pana, mający nadzór nad garderobą, szatnią, pokojowy, kamerdyner*.

Garderobowy, × Garderobny przym. od Garderoba: *Panienska garderobowa*. Bukar.

Garderóbka, i, lm. i p. Garderoba.

× Gardjan, a, lm. i p. Gwardjan.

[Gardlacz, a, lm. e, a. Gardlacz] l. p. Gardlacz. 2. *człowiek z naroślą pod gardłem, z wielkim gardłem*.

Gardlany, Gardłowy przym. od Gardło, gm. Gardłowy, Gardlany: *Suchoty gardlane (= gruźlica krtani)*. <GAR(DŁ)>

[Gardlaty] rz. i przym. p. Gardlacz.

Gardlica, y, lm. e l. [Gardlice] *gruczoly w gardle*. 2. a. *Gardliczka* bot. = a) *daw. nazwa roś. miechunek (physalis) i jej jagód*. b) *część*. w lm.: *Gardliczki* a. *Garliczki* (gendarussa) *roś. z rodziny rozdzielnocowatych*. 3. a. *Garlica* lek. p. Wole. 4. a. *Garlica* zool. = a) *samica gołębia garlacza*. b) a. † *Garlica, [Garlica, Gardliczka, Garliczka] synogarllica, turkawka*. Zdr. Gardliczka. <GAR(DŁ)>

Gardliczka, i, lm. i p. Gardlica.

[Gardlić się, i ś., il ś., Gardlić ś.] *gniwać ś.*

Gardlina, y, lm. y, Gardlina *snop prostej, równej słomy a. wiązka trzciny: Gonty, gwoździe zawsze w dworze mieć i gardlinę*. Gost. *Gardlinę dobrze wytrząsać*. Gost.

[Gardliwy] 1. p. Gardy. 2. a. [Garliwy] *gadaliwy, mający ostry język.*

Gardłacz, a, lm. e, Garłacz 1. a. Gardłaty, Gardłaty, Gardłowaty, gm. i †Garłowaty lek. wolaty, wolowaty człowiek, *mający gardło wydęte, t. j. wole na szyi.* 2. ×przen. żart. *człowiek z grubą chustką na szyi.* 3. [G. a. Gardłacz, Gardłacz, Gardłaty, Garłaty] *wiele i głośno gadający, krzykacz, gardłujący.* 4. *pijący wiele, opój, lyktus.* 5. *strzelba z lufą szerszą u wylotu, szturmak.* 6. a. *Wolarz rodzaj gołębia.* <GAR(DŁ)>

†**Gardłaozka, 1, lm. i** forma ż. od **Gardłacz.** [Gardłać, a, ał, Garłać] *pod gardło brać przy bicu.*

[Gardłanie, a, blm.] *czynność cz. Gardłać.*

Gardłaty rz. i przym. lek. p. Gardłacz.

×**Gardłeczko, a, lm. a p. Gardło.**

Gardławy rz. i przym. p. Gardłacz.

Gardłle, a, lm. a p. Gardło: Wzięłam od ptaszek gardłek nut kryniec. Kon.

Gardło, a, lm. a, †i gm. Garło 1. a. Gardziel anat. *część przewodu pokarmowego, tuż za łukami podniebienia położona:* Boli mię, piecze mię G. a. w gardle. Najesć ś. po G. (= *po uszy*). Mam już tego po G. (= *dosyć, aż za wiele, po uszy*). Chwyć kogo za G. Poderżnąć komu a. sobie G. Zaraz nożem po gardle nieszczęsnego byka. Syrok. Z gardła wilkowi nie wydrzesz (= *nie odbierasz tego, co zagrabiono*). Pognieciony, jakby psu z gardła wywlókl. Wrzeszczeć, śmiać ś. na całe G. a. co gardła a. †gardłem a. †z gardła (= *na cały głos, co siłą*). Spiewać darmo boli G. Prz. Wołaj co gardła z ambony. Nar. Wołaj gardłem, nie folguj. Bud. Z gardła woła gwałtu. Haur. Przepuścić mienie przez G. (= *przejąć, przejść je*). Wierzyć tylko w G. (= *myśleć tylko o jedzeniu i picciu*). †G. ostrzyć (= *pragnienie wzbudzać, ostrzyć apetyt*). Przen.: Płokać G. (= *upijać ś.*). Już mi stoi (osoba a. rzecz) kością w gardle (= *daje ś. we znaki, bokiem wyłazi*). ×W szezęciu po G. brodzi (= *po pas, po uszy*). †Przen.: Na G., na gardle = *na kark, na karku*.

Nieprzyjaciel na G. ojezyny nastąpił. Petr. Na gardle nieprzyjacielowi leżeć. Paszk. Na gardle miasta usiadł. Fal. †Być w gardle nieprzyjaciela (= *mieć go na karku, być w jego mocy, w jego ręku*). Mieć nóż na gardle (= *być pod przyrusem okoliczności, w ostateczności*). 2. *przen. życie, głowa, bezpieczeństwo:* Ledwie z gardłem uciekł. Skar. Niech uciecie, a G. swe opatrzy. Baz. (= *zabezpieczy życie*). †Do gardła = *do upadłego, do ostatka, do ostatniej kropli krwi:* Słubował do gardła przeciw Tatarom pomóc. Stryjk. Nigdy od wiary, do swych gardł nie odstępował. Zbył. †Na G. komu stać (= *nastawać na jego życie*). †Na G. komu odpowiedzieć (= *wyzwać go na bój śmiertelny*). Przen.: Na G. księgom odpowiedzieli. Górn. (= *wieczny rozbrat z niemi wzięli*). †Na G. = *na śmierć, na stracenie:* Na G. siedzi związany. Groch. Karać ś. na G. (= *śmiercią*). Urząd moc ma karać na gardle. Warg. (= *skazywać na śmierć*). †Na gardle ogniem karan. St. lit. (= *spalony na stosie*). †Pryncypałom od padnienia gardła pobrano. Błaż. (= *stracono ich*). G. dać, †położyć = *życie stracić, zginąć:* Bez ratunku tonąc, dać G. musiała. Górn. Co zwawsi obywatela, zastawiając ś. onej gwałtownej napaści, gardła dali. Mick. Brat na bratnie następował zdrowie, wziął G. lub dał za Grażyny wiano. Mick. †Podle boku króla najbitniejsi gardła swe położyli. Warg. (= *głowy*). Szalonego nie karali gardłem. Górn. (= *śmiercią*). †Gard-

łem a. pod gardłem ś. obowiązać. Wł. (= *pod utratą życia*). †Pod gardłem wszędy otrąbiono. Wad. (= *pod karą śmierci*). †Nie wolno pod gardłem. Węg. †Pod stracieniem gardła przymuszał. Stryjk. †Takowe występki gardłem pachną. P. cheł. (= *karą śmierci*). †G. a. gardłem darować (= *darować życie, ulaskawić*). †G. swe okupić (= *okupić życie, wykupić ś. od kary śmierci*). †G. stracić, utracić = *ponieść karę śmierci:* Pod stracieniem poczciwości, gardła i majętności. Górn. †Brać G. a. †gardła kogo zbawić, †o G. kogo przyprawić (= *odbierać życie*). Takby wiele złego zrobił, iż i cześć i G. wzięć mu byłoby potrzeba. Górn. (= *skazać na pozbawienie czci i na śmierć*). †Ma być za G. wzięt. Ort. (= *pozbawiony życia*). †G. odprosić (= *wprosić życie*). †G. swoje ważyć (= *cenić życie*). Ma jemu zapłacić winę (= *karę*), tak jako jego G. płaci. Ort. On gwałt, który uczynił, gardłem swoim zapłacić ma. Ort. 3. *przen. otchłań, głębia:* W G. jaru, jak w otchłań zapadły. Gosz. 4. *przen. wyjście, np. rzeki:* Wszystkie te rzeki wlewają ś. szerokiemi gardłami. Pol. Tarent w samych gardłach morza Adryatyckiego zasadzony. Fal. 5. *przen. początek rzeki:* Zima siedzi, tam dzioby potoków i gardła rzek widziałem pijące z jej gniazda. Mick. 6. ×*szuja wydęta, wole, podgardle:* Gardła od nieczystej wody narastają. G. u ptaka, u bydła. 7. *skóra zwierzęca z pod zwyłowego gardła:* Gardła kunie, lisie. 8. [G.] = a) *otwór:* Przewrócił torbę na dół gardłem. G. u pytla (= *sam wylot*). b) *wir, odmet:* Doprowadził króla do takiego gardła, że zaczął tonąć. 9. *druk. spół szufli specjalnej.* 10. a. **Gardziel** mł. *otwór, którym woda upada do rynny młyńskiej.* 11. *org. otwór, którego wiatr z miechów wychodzi.* Zdr. **Gardelko, Gardiko, ×Gardłeczko, ×Gardłeczko, Gardziółko.** <GAR(DŁ)>

Gardłopletwy, Garłopletwy zool.: Ryby gardłopletwe a. garłopletwe (jugulares) *mające pletwy pod gardłem.* <Garłó + Pletwa>

Gardłopodniebienny mięsień, anat. p. Mięsień. <GAR(DŁ) + Pod + NIEB>

Gardłować, uje, ował, †i gm. Garłować 1. krzyżować: Stawał na wyższym brzegu wału, aby go lepiej słyszano, i stamtąd mówił, gardłował. Krasz. G. za kim, za czym = *przemawiać żywo, adwokatować.* 2. †*narządzać życie, narażać ś.:* Aby żonę i dzieci pożywić, G. po ziemi, po morzu nie litujemy. Hrb. 3. [G.] = a) *w gromadzie tak za jakąś sprawą obstawać, żeby wszystkich na swoją stronę przeprowadzić.* b) *bardzo ciężko pracować.* <GAR(DŁ)>

Gardłowanie, a, lm. a *czynność cz. Gardłować:* Jakie niebezpieczeństwa, jakie gardłowania podejmuje. Hrb.

Gardłowaty 1. × p. Gardłany. 2. rz. i przym. p. Gardłacz.

×**Gardłowie p. Gardłowo:** G. sądzony, karan. y. Bobr.

×**Gardłowo, ×Gardłowie przys. od Gardłowy:** G., kryminalnie, głównie. Bobr.

Gardłowy p. Gardłany: Wrzód, głos G. Spółgłoska gardłowa. Przen.: *kryminalny, pociągający za sobą karę śmierci:* Sprawa gardłowa. ×**Sąd G. Anat.:** Jama gardłowa = *gardło, gardziel.* †**Kość gardłowa p. Gnyk.** Przesmyk G. a. ×*paszczowy = otwór między łukami podniebiennymi, łączący jamę ustną z gardzielią.*

Gardłówka, i, lm. i 1. [G.] bratek polny. 2. myśl. szturmak, rodzaj strzelby.

× **Gardnie** przys. z *pogardą*, *pogardliwie*, *gardząc*. L. <GARD>

[**Gardy**] i. a. [**Garny**, **Gardliwy**] *wybredny w jeździe, gardzący jeźdźciami* (o bydle i trzodzie, rzadziej o ludziach): Ten koń G., byle czego jeść nie chce. 2. *hardy*. <GAR(D)>

× **Gardyny**, yn, blp. *franka*. <Fr. *gardine*>

× **Gardysta**, y, lm. *ści* p. **Gwardzista**.

Gardzenie, a, blm., czynność cz. **Gardzić**. <GARD>

× **Gardziółka**, i, lm. i p. **Gardziel**. Ocz.

[**Gardzianka**, i, lm. i] p. **Gardziawka**.

[**Gardziawka**, i, lm. i, **Gardzianka**, **Hartanka**] *gardziel, krtan*. <GAR(DŁ)>

Gardziel, a, lm. e *ten, co gardzi*.

Gardziółka, i, lm. i forma ż. od **Gardziel**.

Gardzić, i, ił, tryb rozk. † **gardzi**, [**gardać**] kim, czym a. × kogo, eo, [komu, czemu] i. *okazywać pogardę, pogardzać, lekceważyć, pomijać, nie szanować, nie dbać*: G. ś. nikim nie godzi, i najpodlejszy zaszkodzi. Prz. G. niebezpieczeństwem, poślejnieniem (= *ignorować je dumnie*). Ludzie gardzący sławą. Mick. G. chełpę. Op. Iglę, wrzeczono, niewieście zabawy gardząc, twardego miała oręza. Mick. [Tym dwojga ludziom nie gardzili]. 2. czym = *nie przyjmować, odrzucać, odpychać, odrzucać*: Kto gardzi, jada chleb twardy. Prz. G. przyjaźnią. <GARD>

Gardziel, a m., a i ż., lm. e, [**Gardziela**] i. anat.: a) p. **Gardło**: Kur zapiał na całą G. W Nilu wziął Pompejusz po gardzieliu. Chr. Przen.: On (= zakon krzyżacki) wieceznie głodny, choć pożarł tak wiele, na resztę naszą rozdziera gardzieliu. Mick. b) p. **Przełyk**. c) p. **Tchawica**. d) a. † **Gardzielo**, † **Podgardło**, † **Podgardłek dołek widelkowy podgrdykowy**. 2. *podgardle ptaków niektórych*. Troc. 3. *otwór w górnej części pieca, czelusia, wylot kominowy, kufi; ujście, czyli odnoga dynnika, kiedy dym z innego ubocznego ogniska wstępuje*. 4. × *ochłan, rozpadlina, przepaść* (np. między górami); *wir na morzu, odmet*. 5. *ujście rzeki*. 6. [G.] *wole*. 7. *bart. gardło u pszczoły*. 8. *hut. p. Gichta*. Zdr. **Gardziółek**, × **Gardziółka**, † **Gardziółka**. <GAR(DŁ)>

[**Gardziela**, i, lm. e] i. p. **Gardziel**. 2. *krzykacz*: Pójdzże do dom, psie G.!

† **Gardzielo**, a, lm. a ni. anat. p. **Gardziel**.

Gardzielnik, a i. [G., lm. cy] *pijak*. 2. lm. i bot. p. **Zaczerń**.

† **Gardzielny** p. **Gardzielowy**.

× **Gardzielojęzyczkowy** anat. *od gardzieli do języczka idący*: † **Gardzielojęzyczkowa** myszka p. **Mięsień**. <GAR(DŁ) + JĘŻ(YK)>

Gardzielokrtaniowy anat.: Jama gardzielokrtaniowa (cavum pharyngo-laryngeum) *dolna część gardła a. gardzieli*. <GAR(DŁ) + Krtan>

Gardzielonosowy anat.: Jama gardzielonosowa (cavum pharyngo-nasale) *górną część gardła a. gardzieli*. <GAR(DŁ) + NOS>

Gardzielopodniebenny mięsień, anat. p. **Mięsień**.

× **Gardzielowopodniebenny** mięsień, anat. p. **Mięsień**. <Gardziel + Podniebienie>

Gardzielowy, † **Gardzielny** przym. od **Gardziel**: *Otwór żołądka G. (= wpusł) (cardia)*. [Cemu, druchny, nie śpiewata? Cy dębowe pyski mata? — Nie dębowe, gardzielowe, do jedzenia są gotowe]. <GAR(DŁ)>

† **Gardzina**, y, lm. *owie bohater*.

Gardziółek, lka, lm. lki p. **Gardziel**.

× **Gardziółka**, i, lm. i p. **Gardziel**: G. głosowa, krtan. Troc. Wpada czasem potrawa w gardziółkę do głosu i zatym dusi. Troc.

Gardziółko, a, lm. a p. **Gardziół**: *Słowicze G.*

× **Gardzista**, y, lm. *ści* p. **Gwardzista**.

† **Garejski**: *Wiara garejska = zajęcie rybactwie, rybołówstwo*. Zwr. M. <?>

× **Garelko**, a, lm. a p. **Garło**.

! **Gargaryzm**, u, lm. y i. a. † **Glegotanie płókania gardła**. 2. a. **Glegot płóczywo**, **płókania gardłowa**. <Gr. *gargalismós*>

! **Gargaryzować**, uje, *owal* p. **Gargaryzować**.

! **Gargaryzowanie**, a, blm., czynność cz. **Gargaryzować**.

! **Gargaryzować**, uje, *owal*, ! **Gargaryzować**, † **Glegotać** lek. **płókać gardło**. <Gr. *gargalizin*>

! **Gargaryzowanie**, a, blm., czynność cz. **Gargaryzować**.

Gargaska, i, lm. i *daw. strzelba myśliwska*: Szturkały w zwierza to gwintówki, muszkiety, madrytki, gargasenki. Sp. <?>

Gargota, y, lm. y *garkuchnia, traktjerna, licha restauracja*: Trudno, abym jadał po brudnych gargotach. Kaczk. <Fr. *gargote = garkuchnia*>

[**Garguleć**, uje, a] *niszczuć, upadać na siłach* <?>

[**Garć**, a, lm. i] p. **Garnek**.

Garć - p. **Garń**.

Garkuchenny przym. od **Garkuchnia**: G, plac. L. **Garkuchmistrz**, a, lm. e, × **Garkuchnik** *traktjernik; utrzymujący garkuchnię*. <Nm. *Garküchenmeister*>

Garkuchmistrzyni, i, lm. e forma ż. od **Garkuchmistrz**.

Garkuchnia, i, lm. e *traktjerna, jadalnia podrzędną*. <Nm. *Garküche*>

× **Garkuchnik**, a, lm. cy p. **Garkuchmistrz**.

† **Garla**, i, lm. e *jakieś ubranie*: Szlamowego z garli, aby żaden nie śmiał czynić biału, jedno z dwudziestu sześciu biału grzbietowego. Taksa dla kuśnierzy r. 1573. <GAR(DŁ)>

[**Garłacz**, a, lm. e] p. **Garłacz**.

Garłany gm. p. **Garłany**.

[**Garłaty**] rz. i przym. p. **Garłacz**.

† **Garłeta**, y, lm. y p. **Galareta**. <Śr. Nm. *galrat, galred, galreide*>

[**Garłeta**, y, lm. y] p. **Galareta**.

Garlica, y, lm. e p. **Gardlica**: A jestliby nie mógł oferować bydłęcia, oferować będzie dwie garlicy a. dwie gołębiczy Panu. B. Sz. <p. *Sinogar(d)lica*>

Garliczka, i, lm. i p. **Gardlica**: Jestem jak polna G., co nie ma swego samieczka.

[**Garlić się**, i ś., il ś.] p. **Gardlić ś.**: Czego ś. jegomościelek wdyeki tak garli? <GAR(DŁ)>

1. **Garlina**, y, lm. y i. p. **Gardlina**. 2. † **glosa**. Tuch. 3. p. **Gierlina**. <?>

2. **Garlina**, y, lm. y *rodzaj liny*. <Nm. *Gehrleine*>

[**Garlita**, y, lm. y] p. **Galareta**.

[**Garliwy**] p. **Gardliwy**: O, ta mała to taką garliwą, nikomu nie przepuści. <GARD>

Garłacz, a, lm. e p. **Gardłacz**: Ruszył cyngła i z paszczy garłacza tuzin kul rozsiekanych puszcza. Mick. <GAR(DŁ)>

[**Garłac**, a, a] p. **Gardłac**.

[**Garłanie**, a, blm.] czynność cz. **Garłac**.

† **Garło**, a, lm. a i gm. p. **Gardło**: Bogowie, dajcie mi na garle uścisć Aleksandrowym. Kochan. Niecnotę swoją garłem zapieczętował.

Hlist. uc. Przy garle jest zostawion. Naw. (= przy życiu). Zdr. × **Gareiko**.

Garłopłety zool. p. **Gardłopłety**.
 † **Garłować**, uje, ował i gm. p. **Garłować**.
 † **Garłowanie**, a, lm. a i gm. czynność cz. **Garłować**: Wkoło (golałki) chodząc budził garłowaniem. Słow. (= *gruchaniem*). <GAR(DŁ)>
 † **Garłowaty** i gm. rz. i przym. p. **Garłolecz**.

Garłowy gm. p. **Garłany**.
Garłmęster, fra, lm. trzy] p. **Garnmistrz**.
Garłmęsterzki, **Garłmęstrow**] przym. od **Garłmęster**.

[**Garłmęstrow**] p. **Garłmęsterszki**.
Garłmistrz, a, lm. e a. owie] p. **Garnmistrz**.
Garmond, u, lm. y druk. p. **Garmont**. Rog.
Garmont, u, lm. y, **Garmond**, **Korpus** druk. *pismo dziesięciopunktowe a. jedenastopunktowe*. <Od nazwiska gisera Fr. Gar(a)mond †1561>
Garmontowy przym. od **Garmont**: **Ozcionki** garmontowe.

Garnagle, i, blp. piek. p. 2. **Gara**. <Nm. **Garnagel**>

Garnać, nie, nał i. *zsuwać garścią, zagarniać, grabić*: G. pieniądze. Przen.: *tulić, przytulać, przygarniać, obejmować*: Kura garnie pod siebie pisklęta. Matka garnie dziecię do łona. G. pod siebie = *podbijać, zagrabiwać, opanowywać*. Przen.: *ściągać, kaptować, wabić*: Takowe nadanie tysiące rycerzy garnęło pod krzyża chorągwie. 2. *zgarbiać, zmiatać, strącać, zbijać*: G. śmiecie miotłą. Wiatr z nóg garnie. Pol. Drugi gdy wiosłem rzekę pod ś. garnie, ginie więc marnie. Klon. 3. [G.] *porywać, wosić* (np. o wodzie); *zagarnąć, pociągnać*: Dziewcy na sie cese; co grzebuskiem garnie, to ij włosk spadnie. **G. ś.** do kogo, do czego = *brać ś.*, *ciągnąć do kogo, mieć ś. ku komu, ku czemu; ciągnąć ś.*, *wnosić ś. do.;* *tulić ś.*, *chronić ś.*: **G. ś.** do pracy, do nauki, do światła. Dzieci garną ś. do matki. Wróble garną ś. pod strzechę. Uboższa szlachta garnęła ś. na dwory magnatów. Chm. Zaczęto **G. ś.** tłumami do związku. Chm. **G. ś.** do panny (= *przysiadac ś.*). Kazał łódkę obrócić i ku nim ś. **G.** Skar. Którzy ś. do doskonałości nie garną, bezsławnie schodzą. Górń. <GART>

Garnarozyk, a, lm. cy, × **Gancarozyk** i. *uczeń, czeladnik garncarski*. 2. *syn garncarza*. <GARN>
Garnarka, i, lm. i, × **Garnaczarka**, × **Gancarka**, [Garnarczycha] 1. *ta, co robi garnki*. 2. *ta, co sprzedaje garnki*. 3. p. **Garnarczowa**.

Garnarnia, i, lm. e, × **Garnaczarnia**, × **Gancarnia** *Warsztat, zakład garncarski*,

Garnarski przym. od **Garnarcz**, × **Gancarski**, × **Garneczarski**, × **Gancarski**, [Garneczarski]: **Piec** G. Głina garncarska.

Garnarstwo, a, blm., × **Garnaczarstwo**, × **Gancarstwo**, [Gancarstwo] *rzemiosło garncarza*.

Garnarcz, a, lm. e, × **Garnarcz**, [Garcarz, **Garcarz**, **Gancarz**, **Gancarz**, **Garcz**, **Garcz**, **Garcz**, **Garcz**] i. *ten, co garnki robi, zdun*: G. garncarza nienawidzi. Prz. Przen.: Gdy wszechmocny **G.** z gliny przodków naszych lepił... Krasz. Wiedzą panowie tureccy skąd pochodzą, z jakiej gliny są; sam sułtan jest garncarzem, który ich lepi jako chce z jednejże materji. Kłok. 2. *ten, co garnki sprzedaje*. <GARN>

Garnarczowa, ej, lm. e, × **Garneczarzowa**, × **Gancarzowa**, **Gancarka**, × **Garneczarka**, × **Gancarka**, [Garnarczycha] *żona garncarza*.

Garnarczować, uje, ował być garncarzem: Jermoła wespół z syem garnarczował. Krasz.

Garnarczowanie, a, blm., czynność cz. **Garnarczować**.

Garnarczowy, × **Garneczarzowy**, × **Gancarzowy** *należący do garncarza*: Głina w ręku garncarzowych. Smotr.

[**Garnarczycza**, y, lm. y] p. **Garneczarka**: *Cóż to? pokochałeś garncarzyczę? prostą wieśniaczkę?* Krasz. <Ukr. *hancarzycza*>

Garnecowy przym. od **Garniec**, gm. **Garcowy**: **Garsior** G. **Przyjacieł** G. (= *garnkoskrob*). <GARN>
Garncówka, i, lm. i, gm. **Garcówka** i. *butla a. beczulka garncowa*: Wniesiono pełne garncówki przysłanych z klasztoru orzechów. Sienk. 2. [G.] = a) *obrok wydawany codziennie na garnce*, b) *szmata do szorowania garnków*, c) *garniec jako miara*. <GARN>

[**Garneczarczanka**, i, lm. i, **Garcarczanka**] *córka garncarza*. Por. **Garnarcz**.

× **Garneczarka**, i, lm. i 1. p. **Garneczarka**. 2. p. **Garneczarowa**.

× **Garneczarnia**, i, lm. e p. **Garneczarnia**.

× **Garneczarski**, [Garneczarski] p. **Garneczarski**.

× **Garneczarstwo**, a, blm. p. **Garneczarstwo**.

× **Garneczarz**, a, lm. e p. **Garneczarz**: G. garnczarza nienawidzi. Skar.

× **Garneczarzowa**, ej, lm. e p. **Garneczarzowa**.

× **Garneczarzowy** p. **Garneczarzowy**: **Rola** garnczarzowa. Leop.

Garneczek, czka, lm. czki p. **Garnek**.

Garnczyk, a, lm. i p. **Garniec**: G. lipczyku. Krasz. <GARN>

[**Garnczyńska**, i, lm. i] 1. p. **Garnek**. 2. *nędzny garneczek*.

[**Garneczysko**, a, lm. a] p. **Garnek**.

† **Garnec**, rca, lm. rca p. **Garniec**: Na puszczy nie jeżdżą zduni do garcy wołając, a jeśli o co w puszczy trudno jako o G. Skr.

[**Garneczek**, czka, lm. czki] p. **Garnek**: **Małe** garneczki prędko kipią. Uwarzże mi, mój mężyczku, co pięć wiader w tym garneczku. Prz.

Garnegiel, gla, lm. gle piern. *półka, na którą kładą ś. deski z piernikami do wyschnięcia*. <Nm. **Garnagel**>

Garnek, rnka, gm. rka, lm. rnki, gm. rki, [Garniec, **Garń**, **Gronek**, **Grónek**] i. *wyuczajne naczynie, szczeg. do gotowania*: G. gliniany, żelazny. G. mleka, wody, masła. G. z wodą, z mlekiem. G. od wody, od mleka, a. na wodę, na mleko. W cudze garnki zagłada. Prz. (= *w cudze sprawy*). Kociel garnkowi przygania, a sam smoli. Prz.

Ciemno, jak w garnku. Prz. Huczy, jak w garnku. Prz. Każdy woli w swój G. grosz rzucić, niż w cudzy. Prz. Nie święci garnki lepią. Prz. G. a. kociel Papina. [Siąść na garńki] = *siąść komu na karku, nogi przelożyć na piersi jego, a głowę trzymać do góry*. 2. *gie.*: Garnki olbrzymie = *cylintryczne zagłębienia gruntu, utworzone wskutek eworsji, z zaokrąglonemi od wirowania głazami na dnie*. 3. †ogr. *wazon do kwiatów, doniczka*. 4. *pusz.*: Garnki ogniste = *gatunek kul, wypełnionych materiałem wybuchowym*. Zdr. **Garneczek**, **Garnuszek**, **Garnuszeczek**, **Garnulek**, [Garneczek, **Garnysio**, **Garnyszek**, **Garnyszeczek**, **Garniczek**, **Garcz**, **Garcuś**, **Garcuzek**, **Garcuzek**, **Garnelaszek**, **Garczoczek**, **Garczyna**, **Garneczynka**, **Garnię**, **Garniątko**, **Groneszek**, **Gronuszeczek**]. Zgr. **Gar**, [Garneczysko]. <GARN>

[**Garnelaszek**, szka, lm. szki] p. **Garnek**.

[**Garniątko**, a, lm. a] p. **Garnek**.

[**Garniozyk**, a, lm. i] p. **Garnek**.

Garniec, rnea, gm. rca, lm. rnoe, gm. rce 1. × a. † **Garneo** a) *wielki garniec*, *gar*: Nie dbam o wielki G., kiedy ś. z małego najem. Prz. *Garnca natłuczonego dłużej*. Prz. (= *łatanego zdrowia, gorszej rzeczy*). Ohy G., który przystawił do ognia, nie spukał ś. na jego głowę. Prz. (= *oby on nie wpadł w własną sieć*). Do garnca cudzego naglądać. Rej. (= *wtrącać ś. do cudzych spraw*). b) × *doniczka do kwiatów*. Troc. c) *miara objętości = 4 kwarty*. G. szynkowy. G. cechowy dwa razy większy od szynkowego. Vol. 2. [G.] = a) p. **Garnek**: Kociel G. gani, a oba są umrysani. b) *nacynie do przechowywania masła*. c) *wiązka lnu naczynianego (najczęściej = 14 garści)*. Zdr. **Garnożyk**. <GARN>

Garnienie, a, blm., Garnięcie czynność cz. **Garnąć**. <GART>

Garnienie się, a ś., blm., Garnięcie ś. czynność cz. **Garnąć ś.**

[**Garnię, ęcia, lm. ęta**] p. **Garnek**: Chodziła po groch z garnięciem.

Garnięcie, a, blm. p. Garnienie.

Garnięcie się, a ś., blm. p. Garnienie ś.: G. ś. do nauki. Chm.

Garnirhaki, ów, blp. pow. przyrząd, na którym wyszpanowywa ś. przedmiot do szycia. <Nm. Garnirhaekon>

Garnirowaczka, i, lm. i (w fabryce kapeluszy filcowych) *ta, co garnirowuje*. <p. Garnirować>

Garnirować, uje, ował 1. *bramować, obszywać, ubierać dokoła, po brzegach wstążkami, koronkami, piórami i t. p.:* G. suknię, stanik, koszulę. 2. G. potrawy, podawane na stół = *okładać gustownie jarzynkami, chrzanem, cebulą i t. p.:* Półmisek, śledź garnirowany (= z garniturem). G. tort (= *ubierać*). <Fr. garnir = ubierać, stroić>

Garnirowanie, a 1. blm., czynność cz. **Garnirować.** 2. **lm. a, a. Garnirunek** *miejsce garnirowania:* G. u czepek, u koszuli. G. potraw = *garnitur*.

Garnirunek, nku, lm. nki p. Garnirowanie
Garnitur, u, lm. y 1. to, co służy do garnirowania, garnirowanie, garnirunek: Śledź z garniturem. Koron kobiety używają na garnitury, na kornety. Haur. 2. *dobór, komplet, całość zbiorowa:* Dobrac do garnituru. G. guzików, mebli, klejnotów. G. do kawy (= *serwis*). G. stołowy (= *komplet naczyń stołowych*). G. ubiorów kościelnych (= *komplet szat dla duchowieństwa, biorego udział w danym nabożeństwie a. ceremonji*). G. ubrania = *kostjum*: G. letni, granatowy. Zdr. **Garniturek**. <Fr. garniture>

Garniturarz, a, lm. e stolarz, robiący garnitury mebli.

Garniturek, rku, lm. rki p. Garnitur: G. (ubrania) dziecienny. G. mebli.

Garniturowy przym. od **Garnitur:** Półmisek G. **Garnizon, u, lm. y zalogą, osada wojskowa, część wojska, zostawiona dla obrony, w mieście a. w twierdzy:** Stać gdzie garnizonem. <Fr. garnison>

× **Garnizonny p. Garnizonowy.**

Garnizonowy, × Garnizonny przym. od **Garnizon:** Artylerja garnizonowa.

× **Garnizorówka, i, lm. i** *potrawa z owoców rozgotowanych i chleba, gramatka, × famuła.*

Garnkoskrob, a, lm. y, gm. Garkoskrob żart. *darmozjad, pieczeniarsz, próżniak*. <GARN + SKROB>

Garkośluk, a, lm. i, gm. Garkośluk *pag. kucharka, kucharz ładajaki*. <GARN + TŁOK>

Garkowiec, wca, lm. wce, Garkowiec in. 1a-wet, *kamiień ślizki, gliniasty do wyrobu naczyń*. <GARN>

Garnkowy przym. od **Garnek**, gm. **Garkowy:** Piec G. chymiczny. Krum.

[**Garnmistrz, a, lm. e a. Garmistrz, Garmęster**] *starszy rybak, mistrz od niewodu*. <Nm. [garnmeister]>

Garnulek, lka, lm. lki p. Garnek.

Garnuszeczek, czka, lm. czki p. Garnek.

Garnuszek, szka, lm. szki 1. p. **Garnek:** G. do śmietanki (= *kubek, kubeczek*). 2. *przen. karmienie niemowląt po odstawieniu od piersi:* Oddać dziecko na G. (dom.: *obeym*). Pójdziesz na swój G. Być na garnuszku = *na wikcie, na stole, na utrzymaniu:* Dzieci, będące na garnuszku. <GARN>

Garnuszkowy przym. od **Garnuszek:** Flaki garnuszkowe (= *w oddzielnych garnuszkach dla każdego jedzącego przyrządzane*). Ciasta garnuszkowe. Lekar. (= *w garnuszkach pieczone*).

[**Garny**] p. **Gardy**. <Zam. Gardny, od GARD>

[**Garnysio, a, lm. e**] m. p. **Garnek**. <GARN>

[**Garnyszeczek, czka, lm. czki**] p. **Garnek**.

[**Garnyszek, szka, lm. szki**] p. **Garnek**.

Garota, y, lm. y 1. *naszynnik żelazny ze śrubą do duszenia zbrodniarzy*. 2. (w Hiszpanji) *kara śmierci przez uduszenie*. 3. × *przen. wymuszanie czegoś na kims*. <Hp. garrote, Fr. garrot>

Garotować, uje, ował kogo 1. *tracić za pomocą garoty*. 2. × *kępować, wiązać*. 3. × *przen. wymuszać na kims*. <Z Fr. garrotter>

Garotowanie, a, blm., czynność cz. Garotować.
1. Garować, uje, ował wycinać w drzewie garę, wyślabić dziurę: Sełany w drzewo łupane, naokoło garowane w słupy częścią dębową, częścią sosnową. Inwent. kość. Stopniek. XVIII w. <p. 3. Gara>

2. Garować, uje, ował 1. fl.: G. żagiel = *przyciągać go pod wiatr garami*, in. *szpanować*. 2. *mor. (o wietrze) dąć z boku, zawiewać:* Wiatr garuje w żagle. <Hl. geeren>

3. Garować, uje, ował cukier. i piek. (o cieście) rosnać, fermentować, ruszać ś., podchodzić. <Nm. gähren>

4. Garować, uje, ował (o metalach) czyścić: G. miedź.

Garowanie, a, blm., czynność cz. Garować.

Garowy garowania metali dotyczący: **Garowa miedź = oczyszczona.** **Garowe ognisko = do czyszczenia miedzi.** Hut.: Bieg świeżenia surowca G. = *taki bieg tej czynności, gdy surowiec, prz. bywając strumień powietrza, traci swą ciężkość*.

† **Garsiow, u, lm. y p. Garsom:** G. garbarski i achemt piwny. Akta grodzkie.

† **Garsom, u, lm. y, † Garsow, † Garsiow** *rodzaj naczyń garbarskiego, wyrabianego przez bednarza:* Naczynie garbarskie G. rzezone, Akta grodzkie. <?>

Garson, a, lm. i służący w restauracji, cukierni, kawiarni, kielner. <Fr. garçon>

Garsonowa, ej, lm. e żona garsona.

Garsonować, uje, ował służyć za garsona.

Garsonowanie, a, blm., czynność cz. Garsonować.

Garsoński przym. od **Garson:** Usługa garsońska. Ukłon G.

Garsteczka, i, lm. i p. Garść.

[**Garsteńka, i, lm. i**] p. **Garść.**

Garstka, i, lm. i 1. p. Garść. 2. *ilość objętu garstka, kupka, przygarsć, szczypta:* G. piasku. *Przen.: mało, żądziebło, skąpo, trochę:* To drogo! taka G.! 3. *maleństwo, kruszyna, drobniacz (o dziecku):* Taka G. i tak ś. rzucal! 4. *przen. gramadka, kupka:* G. ludzi, żołnierzy. 5. [G.] = a)

p. Dłóń. b) pęczek oczyszczonych włókien lnu.

<GART>

† Garszow, u, lm. y p. Garsom. Akta grodzkie. Garsztangi, ów, blp. piek. p. 2. Gara. <Nm. Garstange>

× Garsztecza, i, lm. i p. Garsó: Dobył garszteczkę pieniążków. Krasz.

[Garszka, i, lm. i] p. Garsó.

Garściany, Garściowy przym. od Garsó.

Garściowe, ego, blm. rz. bart. plaster miodu dawany przez bartnika oficjalście, pilnującemu podbierania miodu. <GART>

Garściowy p. Garściany; anat. dłoniowy, śród-ręczny: Mięśnie garściowe.

Garścisko, a, lm. a p. Garsó.

Garsó, i, lm. e, [Gásó, Gászc, Gárz, Gárzó] i. ręka, dłoń, skrzywiiona dla garnięcia a. objęcia czego: Wziąć co w G. a. do garsci. Trzymać w garsci. Garsciami brać, dawać, rozrzuceć. Chwyć kogo całą garscią. Brała mię ochota batem ją ścignąć, ledwie G. przy sobie utrzymałem. Orzesz. Z garsci mu wypadło. Lepszy wróbel w garsci, niż słowik w lesie. Prz. [Nie szukaj bity, kiedy ci ona sama w G. wlaźie. Trzymaj się za łeb obiema garsciamy. Szatka do garsci = chustka do nosa]. Przen.: Mieć kogo w garsci (= swojej ręce = w swej mocy). 2. pięść, kulak: Uderzyć garscią w stół. 3. tyle, ile garscią objąć można; kupa: G. pieniędzy, cukierków, soli, prochu, ziemi, piasku. Rozrzuceć pieniądze garsciami Włosy wychodzą garsciami. G. wody wychłynał. Troc. 4. [G.] = a) wiązka; tyle zboża, ile żniwiarz garscią chwyci dla swej mocy. 2. pięść, kulak: Uderzyć garscią na garscie. Zbierać garscie. Zboże na garsciach (= zboże żęte, ale nie związane w snopy).

b) p. Dłóń. 5. mała ilość, trocha, kúpka: G. wojska, żołnierzy. 6. anat. część ręki od palców do stawu napiętkowego, śród ręce. 7. a. × imina, żmína, apt. dawna miara na ziola. 4 szczypoty (¼—6 drachm). Zdr. Garszka, Garsztecza, × Garsztecza, [Gaszka, Garszka, Gászka, Garszka, Garszka, Garszka, Gartuczecka]. Zgr. Garscisko. <GART>

[Gartuczecka, i, lm. i] p. Garsó: Miał jeden Stradomiak gartucecke pirza.

Garuga, i, lm. i f. wiatr boczny, in. przeczak, przeczny wiatr: Jechać na garugę. 2. mor. wiatr z boku, po którym jednak iść można: Iść na garugę. <p. 2. Garować>

Garuil, u, lm. e garb. kora z dębów algierskich. <Fr. garouille>

Garun, a, lm. y f. i. f. postronek skręcony z chluby, służący do przymocowania rykli biegowych przez wierzch. 2. but z wici skręcony na orylów: G. stoi (= wisi na kolku przy skarbowce).

Garus f. [G.] u, blm. = a) a. [Galus, Galusz, Galas, Gielas] potrawa z gotowanych owoców, zaprawionych mąką, zupa owocowa, marmelada owocowa: Narobił sobie tyle garusu, co go ani zjeść nie potrafi. Prz. (= nawarzył sobie piwa). b) solt w owocach. Prz. (= nawarzył sobie piwa). c) mieszanina. d) a, lm. y piecuch, lubiący wygrzewać się przed piecem, wałkoń, leniwiec, próżniak. 2. × lek: G. żółdkowy p. Gąszcz. Zdr. [Garusik, Garusek]. <Może Nm. garaus = zupełnie, koniec, wieczór, stąd wieczera i potrawa wieczorna>

[Garusek, ska, lm. ski] p. Garus.

[Garusik, a, lm. i] p. Garus: Niby to G., niby marmulada z dzikich jagód i owoców.

[Garusnica, y, lm. e] gospodyni krećciarka, drobnotkowa i swarłwa.

Gary, ów, blp. i. fl. p. Szery. 2. mor. szmury po obu końcach rei, któremi ś. podczas hysu żagiel kieruje. <Nm. Gehre>

1. [Gary, ów, blp.] p. Gar.

2. [Gary, ów, blp.] p. Kary. <p. Kary>

3. [Gary, gar, blp.] rowki w oprawie okien a. drzwi, w które zachodzi ściana.

Garybaldi, ego, blm. cukier. rodzaj ciastka francuskiego. <Od nazwiska Włos. Garibaldi>

Garybaldka, i, lm. i. I. kapelusik filcowy z rondem obejmującym główkę. 2. karc. gra w karty we dwoje, kasztelan, gap. <Od nazwiska Włos. Garibaldi>

[Gárz, y, lm. e] p. Garsó.

[Gárzó, i, lm. e] p. Garsó.

[Garzedy, ów, blp.] agażani, rękawek. <Przekrećenie wyrazu A(n)gażant>

[Garzka, i, lm. i] p. Garsó.

[Garzka, i, lm. i] p. Garsó.

1. † Gas, u, lm. y i. uderzenie na kogo pociemku. 2. chrapka, apetyt, czyhanie na kogo: Mieć G. na kogo. 3. złyba, zły, cios: Widzę, że ś. zbliża G. nieszczęśliwy. Nagur. Żeby choć Ketting był wiedział, żeś mi przyrzekła, mógłbym mu zakrzyknąć: gas! Sienk. (= biada!). <GAS; por. [Hasie ś.] i Brs. has = strach>

2. † Gas, u, lm. y i [Gas] p. Gaz.

[Gasa, y, lm. y] ulica: Szed bez gasę. <Nm. Gasse>

Gasićiel, a, lm. e, × Gasznik ten, co gasi. <GAS>

Gasić, i, il i. tłumić ogień, światło: G. świecę, pożar. Przen.: G. życie, światło nauki. Nie gasićie ducha. Krasz. Przen.: Ojczyzna goreł gas; gas, kto enotliwy. Opal. Żart: G. świece (= przysięść na koniec mszy). G. pragnienie (= zaspokajając, zasycać, koić). Przen.: usmierzać, uspokajac, uciszac, łagodzić: G. zapal, niesnaski, niechęci. G. wojnę, bunt. Troc. Żartem aklamacja powstała, którą gasił marszałek. Biel. J. Raczęj gaśmy ś., a nie zapalajmy. Święt. (= ostudźmy swoje zapaly). 2. przen. przewyższać, zaćmiewać, zakasowywać, zagłuszać: Nowe imię gasi dawne. Sława wszystkim ponad głowę Witold podleciał: Witold wszystkich gasi. Mick. 3. studzić, chłodzić, hartować: Kowale gaszą w wodzie stal rozpaloną. 4. przen. zabijać, usmierzać: Gasił na prawo i na lewo świetnych tureckich i egipskich jeźdźców. Sienk. (= sprzątał). 5. G. wapno = lasować, rozrabiać z wodą. Wapno gaszone. <GAS>

Gasidło, a, lm. a i. tułka z błęki na kiju do gaszenia świec, błazeł: I udziała świecidlników sześć s gasidły swymi. B. Sz. 2. przen. żart. nos, nochal: Ma tegie G. 3. a. Leszpis rzem. pęk łyka na przecie żelaznym do gaszenia ogniska.

× Gasik, a, lm. i przyrząd w lampie do gaszenia światła.

× Gasioświeczka, i, lm. i p. Gasiświeczka. <GAS + Świeczka>

× Gasiświeczka, i, lm. i, × Gasiświeczka f. przyrząd, gaszący świecę, gdy ś. ta do pełnego miejsca dopali. 2. przen. żart. ostatni członek z checu a. innym stowarzyszeniu.

Gaskonada, y, blm. bufonada, chępliwość, przechwałanie ś., przechwałki. <Fr. gaseonnade>

Gasnać, śnie, snąć a. sł i. przestawać ś. palić: Ogień gasnie. Przen.: stygnąć, chłodzić, wygaszać:

Zapał gaśnie. 2. przestawać świecić, blęszczeć; blednąć, blaknąć, ściemniać s., ciemnieć, zaćmiewać s.: Światło, gwiazda, dzień gaśnie. Słońce gaśnie (= zachodzi). Na barki Czatyrdahu spada lampa światów (= słońce); rozbija s., rozlewa strumienie szkarłatów i gaśnie. Mick. 3. przen. umierać, konać, zamierać, niknąć, znikać, marnieć: Gasła na rękę dzieci. Nędzny, w mych oczach gasną powoli. Mick. Gasnące zamknął powieki. Mick. Gasnący wzrok. Dom ten począł G. Gasnące życie. 4. przen. tracić (na wartości, świetności), maleć, zmniejszać s., ustępować pierwszeństwa: Chwała gaśnie. Przy takiej piękności każda inna gaśnie. I ziemskie i niebieskie przed twoim iryieniem gasną zwierchności. Pot. <GAS>

Gasparon, a, lm. y kapelusze filcowy z zapadłym przez środek dnem. <Z Włos. Gasparone = zgrubienie imienia Gaspar, Kasper>

Gastrologiczny przym. od Gastrologja.

Gastrologja, i, bjm. nauka i sztuka kucharska. <Now. z Gr. gastēr = żołądek + -logia = nauka>

Gastronom, a, lm. owie smakosz, łakotniś; znający s. na gastronomji. <Gr. gastronomos>

Gastronomicznie przym. od Gastronomiczny.

Gastronomiczny przym. od Gastronomia, kulinarny: Zakład G. (= restauracja). Traktat G. Żart. Instytut gastronomiczno-billardowo-popularny. Krasz.

Gastronomia, i, bjm. kucharstwo, sztuka kucharska. <Gr. gastronomia>

Gaszynowy lek. żołądkowy: Gorączka gaszynowa. Sok G. Przywołany doktor znalazł coś gaszynowego. Krasz. <Z Gr. gastrikós = żołądkowy>

× Gastrjolog, a, lm. owie brzuchomowa. <Now. z Gr. gastēr = brzuch + -lógos = mówiący>

× Gastrjologja, i, bjm. brzuchomówstwo. <Now. z Gr. gastēr = brzuch + -logia = mówienie>

Gasztrya, y, lm. y zapalenie kiszek: To, co s. zdawało gasztryą, było tyfoidalną gorączką. Krasz. <Z Gr. gastēr = brzuch, żołądek>

† Gasztryca, y, lm. e i. a. † Kustrzyca kuper u ptaka. 2. anat. kość ogonowa. <GUZ, por. Mikl. guz ->

[Gastura, y, lm. y] zwiedzanie kopalni przez gości za opłatą. <Nm. Gast = gaß>

[Gászó, i, lm. e] p. Garśó.

Gaszek, szka, lm. szkowie p. Gach.

Gaszenie, a, bjm., czynność cz. Gasić. <GAS>

[Gászka, i, lm. i] p. Garśó.

Gaszkostwo, a, bjm. p. Gachostwo: Prawdę tę miałem w sobie niezachwianą i w czasie mojej młodości i w czasie mojego gaszkostwa. Kaczk.

† Gaszkować, uje, ował p. Gachować. <p. Gach>

† Gaszkowanie, a, bjm., czynność cz. Gaszkować.

× Gasznik, a, lm. cy p. Gasiciel. Troc. Gasztald, a, lm. y bot. p. Firlotka. <Może Nm. [gast]>

Gasztald, a, lm. y bot. p. Firlotka.

[Gasztka, i, lm. i] p. Garśó.

[Gasztold, a, lm. y] p. Gaszty.

Gasztwa, y, lm. y bot. p. Firlotka. <Może Nm. [gast]>

[Gaszty, ów, bjp., Gasztold] = firlotka gasztold (Iychnis chalcédonica).

× Gaszy przym. od Gach.

× Gasza, y, lm. y śmierć pewna, zguba, pobicie: Wysłać na gaszę. <p. 1. Gas>

[Gaśó, i, lm. e] p. Garśó.

[Gaśniczka, i, lm. i] mała lampka bez szkła. <p. Gaz>

Gaśnienie, a, bjm. p. Gaśnięcie. <GAS>

Gaśnięcie, a, bjm., Gaśnienie czynność cz. Gasnąć.

× Gaśnik, a, bjm. chem. nazwa dawana niek. azotowi. <GAS>

Gat, u, lm. y blaszka czworograniasta do nitowania gwóźdźi. <Żap. Ang. gađ = klin stalowy, szpi-kulec>

Gatka, i, lm. i bot. 1. (volva) kielich bdeł. 2. (oehrea) błona otulająca łodygę pochwową, powstająca z przysadków liściowych zrosłych wewnątrz liścia. <p. Gat>

[Gatka, i, lm. i] p. Gać.

Gatki, tek, bjp. p. Gacie. <Według Mikl. 60 Węg. gatyá, z Srb. gaće>

Gatkowaty bot. (oehraeformis) (o ogonku roślin) polyczny z błoną otaczającą łodygę.

[Gatłać, a, a] mieszać rzeczy, nie należące do siebie; narzucać jedną rzecz na drugą bez porządku, nie układając rzeczy należycie. <Czes. hatlati>

[Gatlanie, a, bjm.] czynność cz. Gatlać.

[Gatować się, uje s., ował s.] nadawać s., pasować, zgadzać s.: Twoje koło gatuje się do mojego woza. <Nm. sieh gatten>

† Gatrzysty kraciasty, kratą opatrzone: Ognisko gatrzyste. <Z Nm. Gatter = krata>

Gatunek, nku, lm. nki 1. rodzaj, jakość: G. wi-na. Towar w najlepszym gatunku. Przen.: Jakiego to gatunku ludzie? (= polroju). Im więcej gatunku, tym więcej frasunku. Prz. [A ty psi gatunku!]. 2. przen. sfera, kasta, pochodzenie, urodzenie: Ludzie niższego gatunku mogą s. żenić, kiedy im s. podoba. Boh. 3. podstawa układów biologicznych (species). 4. fil. = a) odmiana rodzaju; grupa przedmiotów, posiadających cechy wyodrębniające je z rodzaju: Planety są gatunkiem ciał niebieskich. b) pojęcie szersze w stosunku do pojęcia szerszego zakresu: Wilk, lis, chart są gatunki psa. Świat dzielimy na gatunki zjadające i zjadane. Święt. <Nm. Gattung>

Gatunkować, uje, ował 1. fil. dzielić rodzaj na gatunki; klasyfikować według gatunków. 2. grupować według gatunków, segregować, sortować: G. towary, drzewa. G. s. rozrządzać s. w nowe gatunki: Pierwotne skorupiaki wyginęły, ale na ich miejsce inne s. gatunkowały.

Gatunkowanie, a, bjm., czynność cz. Gatunkować.

Gatunkowanie się, a s., bjm., czynność cz. Gatunkować s.

Gatunkowy 1. przym. od Gatunek: Pojęcie gatunkowe. Cecha, różnica gatunkowa. 2. fiz. właściwy danemu ciału: Ciężar G. a. ciężkość gatunkowa p. Ciężar. Ciepło gatunkowe p. Ciepłojemność.

[Gaty, gat, bjp.] p. Gacie.

Gauczo, a, lm. owie stepowy pasterz bydła nad brzegami La Platy. <Hp. gauchó>

× Gaudować, uje, ował cieszyć s., używać przyjemności, raczyć s., ucztować: Takeśmy sobie gaudowali po staremu. Pas. <Z Łć. gaudere = cieszyć s.>

× Gaudowanie, a, bjm., czynność cz. Gaudować.

Gaudy, ów, bjp. zabawy, uciechy: W takiej to izbie... głośne stypy, G. dni i noce wrzały. Moraw. <Z Łć. gaudium = uciecha, radość>

Gault, u, blm. gieol. pokłady formacji kredowej, leżące bezpośrednio na warstwach neokomienkich. <Ang. [gault]=pewien rodzaj gruntu>
 † **Gaur, a**, lm. owie p. **Giaur**: Turcy pobożność w gaurze rzadko przyznają. Tw. <p. **Giaur**>
Gaus, a, blm. fiz. jednostka magnetyzmu. <Od nazwiska matematyka Nm. Gauss †1855>
 † **Gawa, y**, lm. y **bajka**, opowieść bajeczna. <Zap. od **Gawęda**>

[**Gawędzić, i, il**] p. **Gawędzić**.

Gawelek, lka, lm. lki fl. kolek na końcu hamulca, za który sternik trzyma, robiąc rudlem. <Dnm. gawel=Nm. Gabel, dosł.=widelki>

[**Gawer, wra**, lm. wry] *elegant, panicz*. <Nm. Gaffer>

Gawęda, y, lm. y l. *gawędzenie, pogawędka, pogadanka*: Czas na gawędzie prędko schodzi. 2. *zmyślenie, bajka, gadka, gadanina*: Ależ to chyba G! 3. *rozmowa, rezonowanie, paplanina*: Tylko wyszła, już w gawędy z kumoszkami. Nie wdawaj ś. w żadne gawędy, ale przystąp wprost do rzeczy (=nie mów rzeczy ubocznych). 4. *rodzaj utworu poezji opisowej*: *Gawędy* Syrokomli. 5. m. p. **Gawędziarz**: Sam G. i lubił niezmiernie gaduły. Mick. 6. † *członki wstydlive chore*. 7. bot. p. **Aster**. Zdr. **Gawędka**, [**Gawędeczka**]. <GAW>

<**Gawędać, a**, ał p. **Gawędzić**: Przepraszam że tak bez miłosierdzia gawędam. Krasz. *Gawędał* godzinami. Krasz.

<**Gawędanie, a**, blm., czynność cz. **Gawędać**.

[**Gawędeczka, i**, lm. i] p. **Gawęda**.

Gawędka, i, lm. i p. **Gawęda**.

Gawędzenie, a, blm., czynność cz. **Gawędzić**.

Gawędziarka, i, lm. i forma ż. od **Gawędziarz**

Gawędziarski przym. od **Gawędziarz**: Styl G.

Gawędziarstwo, a, blm. *nałóg gawędzenia, gadulstwo; gadanina, frazeologja, gawęda*: Jest dob ra robota, parę ładnych scen, pozatym szablory i G.

Gawędziarz, a, lm. e l. a. *Gawęda ten, co gawędzi, gaduła*: Byli niemal z powołania gawędziarze, jeżdżący od dworu do dworu. Krasz. 2. [G.] *człowiek gadaliwy, przeszkadzający*.

Gawędzić, i, il, <**Gawędać** l. *rozmawiać dl. przedpewnie czasu, prowadzić gawędę, spędzać czas na gawędce, gwarzyć*: Wieczorami lubił nan dziadzio G. Ciągłe gawędzimy z Witwickim Mick. 2. *bajać, paplać, bredzić, balamucić, blagować, pleść*: Nie gawędź pan, bo nikt temu ni wierzy. 3. [G. a. **Gawędzić**] *przeszkadzać, sta na przeszkodzie, zawadzać; zasłaniać*: Mynar. pomny na gawędzące mu już wkoło młyny parowe, skrobie ś. w głowę. Zabierz to naczynie, bo tu gawędzi. Kolb. <GAW>

[**Gawędzina, y**, blm.] p. **Gawędzina**.

† **Gawiarz, a**, lm. e *ten, co prawi gawiy*. <p. **Gawa**>

[**Gawiednik, a**, lm. i] l. *hydło, nierogacizna i drób*. 2. *wszarz*. <GOW>

[**Gawiedny**] *chciwy, lakomy*.

Gawiedź, i, lm. e l. *gmin, pospólstwo, tłuszcza, motloch, chałastra*: G. przypatrywała ś. zajęciu. Duchy karczemnej tworem gawiedzi. Mick. 2. [G.] = a) *tłum, szereg, młodych ludzi*. b) *wszelki drobiazg w domu (dzieci, kury, kurczęta i t. p.)*: Niesczęsna G., co tak za mną gonicie? c) *zwierzęta domowe*. d) *drób*. e) *robactwo, wszy*: G. go sie łapiła. <Zap. GAW>

[**Gawędzina, y**, blm., **Gawędzina**] *wędzone mięso wolowe*. Por. **Howado, Owieżina**.

[**Gawiorek, rka**, lm. rki] p. **Kawior**.

Gawjał, a, lm. e zool. (gavialis) *gad z rzędu krokodylów*. <Nm. Fr. gavial>

<**Gawor, u**, lm. y p. **Gowor**. <GAW>

† **Gawornik, a**, lm. cy p. **Gaworzyciel**.

Gaworzenie, a, blm., czynność cz. **Gaworzyć**.

† **Gaworzyciel, a**, lm. e, † **Goworzyciel**, † **Gawornik ten, co gaworzy**.

Gaworzyć, y, yl l. a. <**Gaworzyć** = a) *gwarzyć, rozmawiać*: Kiedy stary Jan tak gaworzy sam z sobą, wesele nadjeżdża. Krasz. b) (o papugach, wronach) *gadać, wydawać głosy*: Wróny gaworzą (=kraczą). c) *przen. szemrać, szeptać, mruzczyć*: I tylko po cichu gaworzy coś woda. 2. [G.] = a) *rozmawiać o głupstwach, bająć, pleść*: Stare baby gaworzą. b) *pochlebiać*: Tak mu gaworzył, że mu ten przed śmierciom eały majątek zapisał. c) *krzyżać, hałasować*. d) *wydawać rozmaite głosy, mówić niezrozumiale wyrazy* (o niemowleciu). Por. **Gwarzyć**. <GAW>

Gawot, a, lm. y, <**Gawota** *rodzaj tańca francuskiego a. muzyka do niego*: Tańczyć, grać gawota. <Fr. gavotte>

<**Gawota, y**, lm. y p. **Gawot**: Tańczyć nie mogłam gawoty. Niem.

[**Gawra, y**, lm. y, **Gawry**] *legowisko niedźwiedzia, matecznik, barłóg*: Niedźwiedź w ostępie zawałnych lasów siedzi w swojej gawrze. Pol. Por. **Kawior**. <Ukr. gaurra, z Rum. gaurra=dziwna, nora, pieczara>

Gawron, a, lm. y l. zool. (corvus frugilegus) *ptak wróblowaty z rodziny kruków*: G. kracze. Czeka jak młody G., gębę rozziwwszy, rychłoli mu co w nią wetkną. Rej. 2. a. **Gawryło**, [**Hawryło**] *człowiek gapiowaty, gapa, gap*. 3. [G.] *wół czarny*. <GA + WRON>

Gawroni, † Gawronowy przym. od **Gawron**: Pióro gawronie.

<**Gawronić, i, il** p. **Gawronić ś**.

Gawronić się, i ś, il ś. l. a. <**Gawronić** *patrzeć bezmyślnie, głupowato; ciąć gapia, gapić ś*. 2. <p. **Gawronieć**. L.

Gawronieć, eje, ał, <**Gawronić ś**. *stawać ś. gawronem, gapić, głupieć, baranieć, niemieć*: Wskutek wielkiego przestrachu człowiek gawronieje.

Gawronienie, a, blm. l. <p. **Gawronienie ś**. 2. czynność cz. **Gawronieć**.

Gawronienie się, a ś, blm., <**Gawronienie** czynność cz. **Gawronić ś**.

Gawronie, ęcia, lm. ęta *pisikłe gawronie*.

† **Gawronowy p. Gawroni**: Jenże daje dobytku karmię ich, a dzieciom gawronowym wzywającym j. Ps. flor.

Gawrosz, a, lm. e *ulicznik*: Biegł wesoły G., nucąc piskliwym głosem jakąś piosenkę. Ohełm. G. uliczny. <Z. Fr. imienia własnego Gavroche, z powieści W. Hugo>

Gawruczka, i, lm. i forma ż. od **Gawruk**.

Gawruk, a, lm. i *żł. pan, gospodarz; stróż kamieniczny*. <Może=Gabrjel, p. **Gawryło**>

[**Gawry, gawr, blp.**] p. **Gawra**: W Czarnym lesie, kiedy zwierz ś. w gawrach kudła. Pol.

Gawryło, a, lm. owie p. **Gawron**: Ten szerepetka, coż to za G. L. <Z. Ukr. Brs. Hauryło=Gabrjel>

[**Gawrysie, ów, blp.**] p. **Gabrysie**.

† **Gawur, a**, lm. owie p. **Giaur**. <p. **Giaur**>

Gaz, u, lm. y l. a. † **Gas** chem. i fiz. *ciało lotne, płyn sprężysty, rozprężliwy*: G. wodny, węglowy, rozweselający (=tlenek azotu), piorunujący. G. oświetlający a. świetlny (=do oświetlania służą-

cy). W kopalni nastąpił wybuch gazów. Wsparły go gazy (=wiatry). G. w-olej-zmienny p. Etylen. Przen.: *latarnia gazowa, światło gazowe*: Zapalono gazy na ulicy. 2. [G. u. Gaza, Gas, Gajs, Gais, Gajs] nafta. <Wyraz sztucznie utworzony w w. XVII z przoinaczenia Gr. chaos = chaos>

Gaza, y, lm. y i. rodzaj krepy gładkiej. G. srebrna, jedwabna, opatrunkowa, jodoformowa. Welon z gazy. Przen.: Słowa jego, gazą grzeźności osłonięte, nie urażały. Kras. (= osłodzone, obwinęte w bawełnę). 2. mł. tkanina jedwabna, specjalnie na pytle przyrządzona. <Fr. gaze, od miasta Gaza w Syrii>

[Gaza, y, blm.] p. Gaz.

Gazal, u, lm. e, Gazela arabska pieśń miłosna: Słuchają miłosnych gazalów Szyrazu. Słow. <Arab. ghazal>

[Gazda, y, lm. y] 1. gospodarz, kmięć, góral (szczeg. poważny i zamożny); pan domu, mąż: Wstrzymał lud do rana, a starszych gazdów prosił na podkurek. Pol. Gdzie dużo gazdów, tam nima zgody. Cyganowi szperka, a gazdowi kapusta. To je G., nie dźiad. Tak gwarzyła gazdyni do swego gazdy. 2. próżniak. 3. folwark, zabudowanie folwarczne. 4. G. szafalny p. Kopuszek. Zdr. [Gaździczek, Gazdoszek]. <Węg. gazda>

[Gazdostwo, a, lm. a] gospodarstwo, zagroda gazdy: Od głównego gościńca odchodzą wążiuchne koryta do każdego gazdostwa. Matl.

[Gazdoszek, szka, lm. szkowie] p. Gazda.

[Gazdować, uje, owal, Gaździć] być gazdą, gospodarować: Chłopa zwidziała sie dziewczka, ożenił sie i gazdowali tyz ta wraz, jako mogli.

[Gazdowanie, a, blm.] czynność cz. Gazdować: To już było za jego gazdowania. Ork.

[Gazdowski] przym. od Gazda: Keiałaby sie wydać za gazdowskiego syna.

[Gazdyni, i, lm. e] p. Gaździna.

[Gazdynia, i, lm. e] p. Gaździna: Jašku, pojmił mnić, będziesz miał ze mnie gazdynie.

[Gazdzina, y, lm. y] p. Gaździna: Kupię gruntu, będziesz sobie gazdziną. Bat.

Gazeciarka, i, lm. i i. kobieta interesująca ś. gazetami, nowiniarka. 2. roznosicielka gazet. <p. Gazeta>

Gazeciarski przym. od Gazeciarcz; **Gazetowy**, × **Gazetny dziennikarski**: Styl G. Plotka gazeciarska.

Gazeciarsstwo, a, blm. i. wydawanie gazet, dziennikarstwo, prasa periodyczna: G. rozwija ś. Zajmował ś. gazeciarsstwem. 2. gonienie za nowinami z gazet, nowiniarstwo.

Gazeciarcz, a, lm. e, żart. Gazetnik i. redaktor a. współpracownik gazet, reporter, publicysta, dziennikarz. 2. czytający piśnie gazety, rozprawiający na temat z gazet. 3. × nowiniarz.

i. Gazeta, i, lm. e i. zool. p. Antylopa. 2. przen. kobieta piękna, zwinna, bojaźliwa, pierzchlina: Wszystkiomi (odalskami) wzgardził, teraz go zabija postać lekliwej gazeli. Mick. <Fr. gazelle, z Arab. gazāl>

2. Gazela, i, lm. e p. Gazal.

Gazeta, y, lm. y pismo, wydawnictwo periodyczne, dziennik, czasopismo: G. literacka, polityczna, społeczna, handlowa. Pójdę na gazety. Wiem to z gazet. Wiadomość tę ogłoszono w gazetach. 2. × przen. nowiny: Bawić ś. zbieraniem gazet. Zdr. **Gazetka.** <Włos. gazetta = drobny pieniądz, który za dziennik placono>

Gazetka, i, lm. i p. Gazeta: Wpadnę na gazetkę.

Gazetnik, a, lm. cy żart. p. Gazeciarcz.

× **Gazetny p. Gazeciarski:** Ekspedycja gazetna. St. wil.

Gazetowy p. Gazeciarski: Poważni ludzie pośpieszyli na preferansa i pogadankę o wiadomościach gospodarskich i gazetowych. Orzesz.

Gazetozerca, y, lm. y ten, co czytuje chciwie gazety. Bat. <Gazeta + ZR>

Gaznajster, tra, lm. trowie zajmujący ś. urządzeniem oświetlenia gazowego: G. otwierał krany gazowe i zamykał je pośpiesznie. Zap. <Nmi. Gasmeister>

Gazohemja, i, blm. chemiczne badanie natury gazów. <Gaz + Chemja>

Gazolina, y, blm. teeh. lotne składniki nafty, służące do otrzymywania oleju z nasion, do odiluszczania welly i t. d., używane jako gaz oświetlający. <Fr. gazoline>

Gazometr, u, lm. y chem. i. a. Gazobiór przyrząd do zbierania i przechowywania gazów. 2. a. Gazomiarcz, Gazomierz in. zegar gazowy, przyrząd do mierzenia ilości spalonego gazu oświetlającego: G. wodny, suchy. <Gaz + Gr. métron = miara, - mierz>

Gazomiarcz, u, lm. y i. p. Gazometr. 2. przyrząd do mierzenia gęstości powietrza. <Gaz + MIAR>

Gazomierz, a, lm. e p. Gazometr.

Gazon, u, lm. y trawnik, miejsce murawą zarosłe; miejsce między klombami, zasiane trawą: Przed samym gankiem jest piękna murawa, w wielkie kolo objęta, co to dziś nazywają gazonem. Kaczk. Zdr. **Gazonik.** <Fr. gazon>

Gazonik, a, lm. i p. Gazon.

Gazonowy przym. od Gazon: Kosiarka gazonowa.

× **Gazotwór, oru, lm. ory piec gazowy.** Łab. <Gaz + TWOR>

Gazownia, i, lm. e fabryka gazu, zakład gazowy. <p. Gaz>

Gazownik, a, lm. cy i. zapalacz latarni gazowych, latarnik. 2. przedsiębiorca, zajmujący ś. oświetlaniem gazowym: Zjazd niemieckich gazowników i inżynierów wodociągowych.

i. Gazowy przym. od Gaz: a) Oświetlenie gazowe. Napoje gazowe. Kuchnia gazowa. Motor, piec G. Bateria gazowa, stos G. (= polegający na działaniu gazów). b) [G.] = naftowy: Lampka gazowa.

2. Gazowy przym. od Gaza: Welon G.

Gazobiór, oru, lm. ory chem. p. Gazometr. <Gaz + Z + BIOR>

Gazożarowy świecący przez żarzenie ś. ciał stałych w zapalonym gazie: Lampa gazożarowa. <Gaz + ŻAR>

[Gazura, y, lm. y] człowiek niezgrabny a. głupkowaty. <?>

[Gaźl] wolanie na psa, by odgnał gęsi: Gaź, gaź, gaź, szukaj! <Może z [Gańś] = gęś>

[Gaździca, y, lm. e] p. Gaździca.

[Gaździczek, ozka, lm. czkowie] p. Gazda.

[Gaździć, i, II] p. Gazdować.

[Gaździna, y, lm. y, Gaździna, Gazdyni, Gazdynia] i. gospodyni, żona gazdy. 2. gospodyni (w znaczeniu pochlebny): To je G., ona robocie káždęj w chałupie rozumie. Na niedźwiedzia to ni más, ino kula G. (= tylko kulą poradzisz). Zdr. [Gaździnka]. <p. Gazda>

[Gaździnka, i, lm. i] p. Gaździna.

Gaźa, y, lm. e 1. *placa, stała pensja, szczeg. płacona aktorom*: × *G. żołnierska = żołd*. 2. *gatunek ziemi wapiennej*. <Fr. gage>

[**Gaźa, y, lm. e, Mućka**] *blonka na głowie narodzonego dziecka*. <Może z Gaźa>

[**Gaźal, a, lm. e**] *hubka*.

Gaźczak, a, lm. i p. Pumeks. <GEB>

Gaźczastość, i, blm. rz. od Gaźczasty; Gaźkowatość, Gaźczastość, × Gaźkowatość, × Gaźczytość, † Gaźczatość.

Gaźczasty, Gaźkowaty, Gaźczasty, × Gaźkowaty, Gaźkowy, × Gaźkowy, × Gaźczysty 1. *mający własności gąbki, dziurkowaty i sprężysty*: Chleb, korek *G. Anat.*: Ciało gąbezaste a. gąbezaste p. **Ciało**. Istota gąbezasta, × ścina gąbezasta kości, in. × *śródkoście (diploë)*. Kości gąbezaste, gąbkowate p. **Kość**. 2. *garb.*: Skóra gąbezasta = *przeuapniona, luźno wygarbowana*. 3. *hut.*: Platyna gąbezasta = *gąbka platynowa*. 4. *leśn.*: Drzewo gąbezaste = a) *drzewo, szczeg. sosna, rosnąca na gruncie wilgotnym i mająca drewno dziurkowane*; b) *drzewo, na którym rosną hubki*. <GEB>

Gaźeczka, i, lm. i 1. p. **Gąbka**. 2. [G.] p. **Gęba**: Nie szafujże, bestyjo, swoją gąbezczką (= mierz!).

[**Gąbica, y, lm. e**] *naszujnik a. halsztuk z różnemi błyskotkami, przywieszonemi na sznurkach, noszony przez mężczyzn*.

[**Gąbierzyc się, y ś., ył ś.**] *krzywić ś., paczyć ś.* (np. o deskach). <GEB>

Gąbka, i, lm. i 1. p. **Gęba**: Pieczone gołąbki nie przyjdą same do gąbki. Prz. Osobliwie zaś gąbki, byś nie dała, bronie. Hul. [Uscisnęli się serdecznie, podali se gąbki]. 2. [G. a. **Gębka**] *hubka: G. modrzewiowa*. 3. *chem. pewne metale, w stanie drobno podzielonym, hubka: G. żelazna, platynowa, paladowa*. 4. a. **Gębka gór. dziurka w ścianie chodnika**. 5. a. **Gębka zool.** (porifera) = *zwierzę jamochłonne: Wycierać ś. gąbką. Pił jak G. Krasz. (= jak smok)*. Każda chęć zła jest *G. octowa*, którą do ust Twych zbliżam zagniewany. Miek. Zdr. **Gąbezczka**. <GEB>

Gąbkarz, a, lm. e × **Gębkarz** *ten, co gąbki zbiera i handluje niemi*.

Gąbkowatość, i, blm. rz. od Gąbkowaty, p. Gaźczastość.

Gąbkowaty p. Gaźczasty.

Gąbkowy 1. *przym. od Gąbka*: Filtr *G. Lampa gąbkowa*. 2. p. **Gąbezasty**.

† **Gądać, a, al p. Gąść**. <GED>

† **Gądek, gądka, lm. gądkowie a. gądki p. Gędzic**: Gądki i piszczyki. Sz. <GED>

Gądziel, i, lm. e bot. p. **Dąbrówka**. <Nm. Günsel, z Łé. consolid>

Gąga, i, lm. i 1. *sztućka drzewa do zbijania bełek, przeznaczonych do splawu*. 2. *drzewo do rozpięrania statków przy ich ładowaniu*. <? Może toż, co Gęga>

Gągać, a, al 1. × p. **Gęgnąć**. 2. [G.] = a) p. **Gęgnąć**. b) *mówić przez nos*. <GEG>

[**Gągal, a, lm. e, Zobał**] *podgardle u ptaków*.

[**Gągala, y, lm. y**] 1. a. [Gagnich, Gęgacz] *mówiący przez nos*. 2. p. **Gęgala**.

× **Gąganie, a, blm., [Gąganie]** blm., *czynność cz. Gągać*.

[**Gągi, gąg, blp.**] *stare rzeczy, ubranie znoszone*.

[**Gąglawy**] p. **Gęglawy**.

× **Gąglić, i, il** p. **Gęgnąć**.

Gągnąć, nie, nąć 1. × p. **Gęgnąć**. 2. [G., nied. **Gągać**] *skoszować, tyknąć, machnąć, gołnąć, palnąć,*

(np. wódki), *wypić gracko*: Każdy, ile chce, z kufia pociągnie, jeden już podochoił, choć niewiele gągnie. Por. **Gęgnotać**. <GEG>

[**Gągnich, a, lm. si a. owie**] p. **Gągala**. <GEG>

[**Gągnić, i, il**] p. **Gęgnąć**.

Gągoł, a, lm. y, Gogoł, [Kaczcza głośna] zool. (clangula glaucifon) *ptak pletwonogi z rodziny kaczek*. <Dżwn.>

[**Gągor, a, lm. y**] *gąsior*. Por. **Gęga**.

[**Gąsak, a, lm. i**] 1. a. [Gęsak, Gęsak] *gąsiek opierzony*. 2. a. **Gąsior dachówka** na szczycie dachu.

Gąseczka, i, lm. i p. **Gęś**: Jako gąseczki dzieciątek troje zaganiająca, o głodnym szlam chlebie. Kon. <GES>

[**Gąseńka, i, lm. i**] p. **Gęś**.

Gąsiateczko, a, lm. a p. **Gąsiątko**. L.

Gąsiątko, a, lm. a, Gąsiek pisklę gęsie. Zdr. **Gąsiąteczko**.

[**Gąsiczka, i, lm. i**] p. **Gęś**.

Gąsienica, y, lm. e, × Gąsionka, Larwa, *posp. Wąsienica, Wąsionka* zool. *pierwsza forma przejściowa owadu: G. motyla = liszka*. <St. lud. do GES, zamiast Wąsienica>

Gąsienicznik, a, lm. i zool. (ichneumon) *owad błonkoskrzydły z pokładelkiem, ze skupienia owadziarek*.

Gąsieniczny, Gąsieniczy *przym. od Gąsienica, posp. Wąsieniczny*.

Gąsieniczy p. **Gąsieniczny**.

Gąsień, a, lm. e, Paclerzyczka, niek. bl. Gąsionka bot. (scorpiurus) *roś. z rodziny motylkowatych*. <GES>

Gąsierza, y, blm. bot. (beckmannia) *roś. z rodziny traw. Gatunek: G. robaczkowata (b. erneaeformis)*. <?>

Gąsiek, gęcia, lm. gęta p. **Gąsiątko**. <GES>

[**Gąsiniec, ńca, lm. ńce**] p. **Gęsiniec**.

[**Gąsiółek, lka, lm. lki**] p. **Gęsiółek**.

[**Gąsiółka, i, lm. i**] p. **Gęsiółka**.

[**Gąsiółki, lek, blp.**] p. **Gęsiółki**: Z gąsiółek lilia wypadnie.

Gąsionka, i, lm. i 1. bot. = a) p. **Gąsień**. b) [G.] *roś. stokrotka (bellis perennis)*. 2. × zool. p. **Gąsienica**.

Gąsior, a, lm. y, [Gęsior, Gęsior, Gąsor] 1. zool. *samiec gęsi*. 2. *przen.*: Isć gąsiorem = *gęsiemu a. jak gęsi = jeden za drugim, sznur*. 3. *naczynie szklane, butla, flacha, banią, balon*. 4. *każda z dachówek obejmujących kąt dachu; dachówka żłobista; część wystająca dachówki*. 5. † = a) *dyby, kłoda, kupa żelazna*. b) i [G.] *przen. więzienie, koca, arest*: Wlepić mu ze sto kańczugów w gąsiorze. Nie pij, wróblu, wody, bo cię wsadzę do gąsiora. 6. [G.] = a) *chłopiec w grze w [gąski]*: Gra w gąsiora. Gra w gąsiora i lisa. b) *żóraw u stulni*. c) *kwarta*. d) *w lm. wzgórci i doły na drodze, wyboje*. 7. *rodzaj zakrzywionego drąga u powozów*. 8. *fl. belka w żelby wycinana do spychania statku z mielizny*: Dusić gąsiora = *spychać statek z mielizny*. 9. *gór. p. Ciąga*. 10. *hut. podłużna bryła lanej żelaza*. Zdr. **Gąsior**. Zgr. × **Gąsiorowsko**. <GES>

Gąsior, rka, lm. rki 1. p. **Gąsior**. 2. p. **Dzierzba**. 3. *mul. szyjka w łopacie mularskiej, podobna do gęsiej szyjki*.

× **Gąsiorowsko, a, lm. a** p. **Gąsior**: Wielkie *G. Komedja o Wawrzku XVII w.*

[**Gąsiorowy**] *przym. od Gąsior*: *Pieczeń gąsiorowa*.

[**Gąsiory, ów, blp.**] p. **Gąsior**.

[**Gąsiuleńka, i, lm. i**] p. **Gęś**.

Gąska, *l*, *lm. i l. p.* **Gęś**: Niemasz lepszej zwierzyzny, jako nasza *G.*, dobre piórka, dobry mech, nie gań mi i mięska. Prz. Większość dała ś. uwioś krzykacetu w gąskom, ale tylko na dni kilka. Krasz. 2. zool. (anser brevirostris) *ptak pletwonogi, listkodzioby, kaczkowaty*. 3. a. *G.* i wilk = *rodzaj zabawy dziecięcej*. Goł. 4. [*G.*] = a) p. *Płiszka*. b) *wilga*. c) i † *gąsienica*. Mur. d) a. [*Huska, Kaczka*] *rodzaj ciasta, ciastko, ptaszek a. gwiazdka z ciasta* e) *glazik z piasku*. f) *kwaterka*. 5. [*Gąski*] = a) *rodzaj gry*. b) *ros. wodna w Narwi*. 6. bot.: a) p. *Pieprznik*. b) *G. biała* (armilaria robusta) *gm. grzyb z rodzaju opieńki*. c) *G. siwa* p. *Podzielonka*. d) *G. żółta* p. *Bedka*. 7. fl. część *trawny a. płyty*, złożona z czterech *tafel a. dwunastu bali*. 8. lut. = a) *mała gęś swinocowa*, przeznaczona do powtórnego przetopienia na *mięjsze odlew*. b) *forma do odlewów*. 9. *myśl dzika gęś*. 10. *rzem. połączenie części ruchomej z nieruchomą w śrubstaku, przegub*. 11. *ucz. włosy, spuszczone ś. z potylicy na rowek na karku: Pociągnąć za gąskę*. <GES>

Gąsława, *y*, *lm. y* bot. (eluquiraga) *ros. <?>*

× **Gąsłeczki**, *czek*, *blp. p. Gęśl.* <GĘD>

[**Gąsor**, *a*, *lm. y*] p. **Gąsor**.

† **Gąstać**, *a*, *al*, [**Gąstać**] *mruzczeć, skrzywić, szem ś. z niezadowolenia, burczeć; piszczeć, bąkać: Bóg ś. m. wszystkiej ziemię zgromadził, a nie był, ktoby ruszył piórem a. otworzył usta i gąstał. Leop.* <Dźwn.>

† **Gąstanie**, *a*, *blm.*, [**Gąstanie**] *czynność cz. Gąstać.*

Gąszoz, *u*, *a*, [*a*], *lm. e m.*, 2 pp. *y ż.*, [**Gąszcza**, **Gęszcz**, **Gięszcz**] *l. rzecz gęsta, breja: G. czeladzi nie odstraszy. Prz. (=potrawy gęste)*. 2. a) *fusy, ustoiny, drożdże: Z gąszczu likwor odlej. Troc. b*) [*G.*] *osad jadu w naczyńiu*. 3. a. **Gęstwi**na, **Gęstwa**, × **Gąszoz**, × **Gąszczak**, × **Gąszczar**, × **Gęstwia**, × **Gęszczyzna**, [**Gąszozyna**, **Gęszczyzna**, **Gęszczar**, **Gęszczar**] *miejsce, gęsto zarosłe drzewami a. krzakami, drzewa, krzaki gęsto rosnące, zarosła gęste: Sam ś. obłąkał w G. dziką. Kon. 4.* [*G.*] *las: Do gąsca = do lasu*. 5. *apt. sok gęsty, zęszczony (succus inspissatus)*. 6. *lek. (chymus) miazga żółdkowa, pokarmowa, × garus żółdkowy, × mlecz żółdkowy, × papka pokarmowa*. Zdr. [**Gąszczyk**]. <GEST>

[**Gąszcza**, *y*, *lm. e*] p. **Gąszcz**.

× **Gąszczak**, *a*, *lm. i p.* **Gąszcz**: *Ścieżyna prowadziła teraz niezmiernym gąszczakiem jodłowym. Sp.*

[**Gąszczak**, *a*, *lm. i*] p. **Gęś**.

× **Gąszczar**, *u*, *lm. y p.* **Gąszcz**.

× **Gąszcze**, *a*, *lm. a* **Gąszcz**: *Reszta murzynów uciekła w gąszcza. Sienk.*

[**Gąszczyk**, *a*, *lm. i*] p. **Gąszcz**: *Prosimy wás.. na chrabąscyka, co wygania jałowecki z gąscyka. Zdarzy ś. li G., to choćbys ją pocałował, nie będę krzywa. Sienk. G. przedzielił ich od dworzan. Sienk.*

[**Gąszczyzna**, *y*, *lm. y*] p. **Gąszcz**.

† **Gąśó**, **gędzie**, **gąđ**, † **Gędzió**, [**Gędzió**], † **Gądać**, † **Gędlić** *grać, brząkać, rzepolić: G. na harfie, na dudach. Śpiewajcie jemu, a gądzicie jemu. Ps. flor. Poczeli sławnie śpiewać Panu i rozliczne gądzby jeli G. B. Sz. Dawid, wzięw gęśliki, gąđ swą ręką. B. Sz. Niech świnia, gdy nie umie, na dudach nie gędzie. Papr. Przen.: Gdzie serce jest, tam Bóg będzie, temu gotów, kto mu gędzie. Biel. M. (= kto go chwali, służy mu)*. <GĘD>

Gątwa, *y*, *lm. y* bot. (mabea) *ros. <?>*

× **Gątyna**, *y*, *lm. y p.* **Gontyna**.

† **Gaz**, *a*, *lm. y p.* **Guz**. <GUZ>

Gazew, *zwi*, *lm. zwi* p. **Gazwa**. <Mikl. 56 odnosi do pnia EZ (=Pol. WIEZ), skąd Czes. houžev, Ukr. hužov i in.; por. Fr. ganse = pęta>

[**Gazewka**, *i*, *lm. i*] p. **Gazwa**.

Gazewnik, *a*, *lm. i*, **Rzemiennik** bot. (loranthus) *ros. z rodziny gazewnikowatych*.

Gazewnikowaty bot.: *Rośliny gazewnikowate (loranthaceae) rodzina roślin dwuliściennych*.

[**Gazwa**, *y*, *lm. y*] p. **Gazwa**. Zdr. [**Gazewka**].

[**Gazwać**, *a*, *al*] *l. przez nos mówić*. 2. *mamlać, jeść powoli*. 3. *pomiać*. <Dźwn.>

[**Gazwanie**, *a*, *blm.*] *czynność cz. Gazwać*.

[**Gazwały**] *mówiący przez nos*.

[**Gazwolić**, *i*, *il*] *naprzykrzać ś., dokuczać, nudzić*. <Por. **Gazwać**>

[**Gazew**, *zwi*, *lm. zwi*] p. **Gazwa**.

[**Gazewka**, *i*, *lm. i*] p. **Gazwa**: *Koń ma na chomałach gazewki. Zafantował mu konia, bo ukradł gazewki (=z malej rzeczy często robi ś. wielka).*

[**Gazwa**, *y*, *lm. y*, **Gazew**, **Gazwał**] *l. kółko, wić*.

2. a. [**Gazew**] *kapturek u cepów, wiązanie skórzanne, łączące bijak z dzieżakiem, kapica u cepów*.

3. *kłama żelazna, łącząca jarzmo z dyszlem*. Zdr. [**Gazewka**]. <p. **Gazew**>

[**Gbać**, *a*, *al*] p. **Dbać**.

[**Gbanie**, *a*, *blm.*] *czynność cz. Gbać*.

† **Gbel**, *a*, *lm. e* *kubel*. <Nm. Kübel>

† **Gbel**, *a*, *lm. y* *kubel*.

† **Gbit**, *u*, *lm. y* *okrag, obwód, powiat: Pisząc o przygodnym przeniesieniu jednej parafji do drugiego powiatu, określano z niemiecka słowami: inszego gbitu. Paw.* <Nm. Gebiet>

Gbur, *a*, *lm. y* a. [**rzy**], [**Gbura**, **Gmur**, **Bur**] *l. † i* [*G. a. Gburszczan, Gburzczán*] *chłop, wieśniak, kmić, włościanin: Chłopstwo i robotne gbury. Pot. 2.* [*G. a. Gburszczan, Gburzczán*] *chłop osiadły, właściciel gruntu, gospodarz, posiadający własny grunt; bogaty [siódlać]: Kielmrzy, gburzy sie trzymali, pany z gburym rozmawiali. Kiedy w kwietniu stonko grzeje, tedy G. nie zubożeje. 3. przen. prostak, grubijanin, ordynus, cham, rura: Nie inaczej ś. z niemi obchodzi, jedno by z jakimi chłopcy a gburami. Glicz. Zdr. [**Gburek**]. Zgr. **Gburzysko**. <Sr. Gnm. gebür = chłop, wieśniak>*

[**Gbura**, *y*, *lm. y*] *m. p. Gbur: Jakiś G., Grabiec. Słow.*

[**Gburczak**, *a*, *lm. i*, **Gburszczak**, **Gburzczak**] *syn gbura a. młody gbur*.

[**Gburczanka**, *i*, *lm. i*] p. **Gburszczanka**.

[**Gburek**, *rka*, *lm. rkowie*] p. **Gbur**: *Organista miał mieszkanie nie jak jaki G. w dole, ale jak gród na gorze*.

† **Gburka**, *i*, *lm. i* i [**Gburka**] *żona gbura, a. kobieta, posiadająca gburstwo*.

× **Gburny** *l. a. † Gburki* *właściciel chłopom, chłopski, gminny, prostacz*: *Dzieje owoczesne Flandrji (wieku XV) przedstawiają kiermasz tłumny, rozochocony i G. Lib. 2. p. Gburowaty*.

Gburowacenie, *a*, *blm.*, *czynność cz. Gburować*.

Gburowaciele, *eje*, *al* *stawać ś. gburowatym, ordynarnieć, chłopteć*.

Gburować, *uje*, *owal* *wymyślać od gburów, nazwać gburum: Zaczęła G. dzwonnika. Krasz.*

Gburowanie, *a*, *blm.*, *czynność cz. Gburować*.

Gburowato *przys. od Gburowaty*.

Gburowatość, *i*, *blm. rz.* *od Gburowaty, † Gburstwo*.

Gburowaty, Gburowski, × Gburny mający cechy gbur, robiący wrażenie gbur; prostacki, chamski, grubiański, gminny, ordynarny: Mina gburowata. Obejście gburowate. <p. Gbur>
 † **Gburowic, a, lm. e syn gbur = wieśniaka; gbur, prostak.**

Gburowski p. Gburowaty: Przypomniałszy sobie obejście gburowskie gościu, aż pobladła. Krasz.

[**Gburów**] p. **Gburski:** Która pigka, to nasza, która cienka, pałowa, która gruba, gburowa.

Gburski I. [G. a. **Gburzki, Gburów**] do gburu należący, włościański, chłopski: Wiele lepszą gburską córkę, niżeli szlachcianka. 2. † p. **Gburny.**

Gburstwo, a, blm. I. † = a) chłopstwo, wieśniacy, gmin. b) przen. p. Gburowatość: Zarywał gburstwa = zdradzać ś. niek. z gburowatością, prostactwem. 2. [G. a. **Gburstwo**] = a) lm. a gospodarstwo należące do gbur, gospodarstwo chłopskie, zagroda, osada gbur. b) stan chłopski, włościański.

[**Gburszczak, a, lm. I**] p. **Gburczak.**
 [**Gburszczan, a, lm. y, Gburczan**] I. p. **Gbur.**

2. **syn [gbur], człowiek z [gburów] pochodzący.**

[**Gburszczanka, i, lm. I, Gburszczanka, Gburczanka**] I. a. † **Gburzanka** córka gbur, chłopówna. 2. **chłopka, włościanka, wieśniaczka.**

[**Gburszczański, Gburczoński**] **chłopski, wieśniaczy.**

[**Gburszczaństwo, a, blm., Gburczoństwo**] **stan wieśniaczy, włościaństwo.**

[**Gburszczeć, eje, a!**] p. **Gburzyć ś.**
 † **Gburzanka, i, lm. I** p. **Gburszczanka.**

[**Gburzozak, a, lm. I**] p. **Gburczak.**

[**Gburzozan, a, lm. y**] I. p. **Gbur. 2. p. Gbur-**

szczan.

[**Gburzczanka, i, lm. I**] p. **Gburszczanka.**

[**Gburczoński**] p. **Gburszczański.**

[**Gburczoństwo, a, blm.**] p. **Gburszczaństwo.**

[**Gburzczeć, eje, a!**] p. **Gburzyć ś.**

Gburzenie się, a ś., blm., czynność cz. Gburzyć ś.: W pobliskich Mazurach będzienmy mieli do czynienia z gburzeniem ś. drobnej szlachty łomżyńskiej. Krzyw.

[**Gburzki**] p. **Gburski.**

[**Gburstwo, a, lm. a**] p. **Gburstwo.**

Gburzyć się, y ś., y! ś., [Gburzczeć, Gburzczeć] **stawać ś. chłopem, chłopiec.**

Gburzysko, a, lm. a m. i ni. p. Gbur.

Gda! w. I. **naśladowanie głosu maszyny:** Cisza względna, bo maszyna nie śpi nigdy i swym miarowym: „G! G! G! G!” znaaczy drogę. Sienk. 2. [G.] **naśladowanie głosu koguta:** Kukuryku G. G., sama kluski zjadła. <Dźwn.>

× **Gdaczeć, y, a!** p. **Gdakać:** Kury gdaczały. Koź. <GD>

× **Gdaczenie, a, blm., czynność cz. Gdaczeć.**

Gdak I. u, lm. I p. **Gdkanie. 2. × a, lm. I** **gadula, gderacz, żręda, maruda, papla.**

Gdakać, a a. cze, ka! × **Gdaczeć I.** (o kokosz) **głos wydawać, kwokać:** Kura, zniższy jaje, gdaeze. 2. **przen. chwalić ś., kokoszyć ś., nadywać ś., puszyć ś. 3. przen. gderać, żrędzić, sarkać; paplać, trajkotać:** Jak nie nakryję i samowaru nie podam, krakać i G. zaczną. Orzesz. **Gdaku** na wszystkich, byle nie na nas. Baba gdaeze, geby nie zamykają. 4. (o zegarze) **cykać:** Między kominkiem a drzwiami gdakał zegar gdański. Krasz. 5. **myśl. = a) p. Cięgotać. b) (o kuropatwie) wydawać głos. c) (o jeleniach) wydawać głos:** Gdaczają jelenie. Bobr. Por. **Daoh-tać.** <GD>

Gdkanie, a, blm., Gdak czynność cz. **Gdakać.**
Gdanka, i, blm., Gdańska, Gdańszczanka wódka gdańska, goldwaser: Pozwolisz waszność gdanki? Byk. <Od miasta Gdańsk>

Gdańska, kiej, blm. rz. p. Gdanka: Na lepszy sen wypić czarke gdańskiej. Byk.

Gdański: Wódka gdańska = **rodzaj wódki, goldwaser.** Szafa gdańska. × **Gdańskie mleko = śmietanka gotowana ze startymi migdałami.** Troe. × **Gdańska robota = dokładna, staranna.** [G. kufer] p. **Kufer.** × **Po gdańsku przys. jak ś. należy, dobrze, dokładnie, starannie:** Koło to powinno być okowane gładko, po gdańsku. Sol.

Gdańszczanka, I, blm. p. Gdanka: W piwnicy obok miodu i gdańszczanki znalazł ś. antałek węgryzna. Rol.

Gdera, y, lm. y, Gdyra, Gderacz, Gdyracz, Gdorała, Gdyrała, Gderalski, Gdyralski ten, co gderze, żręda, maruda, nudziarz, mantyka, tetryk, dziwak: To stary G. Krasz. <GD>

Gderacz, a, lm. e p. Gdera.

Gderaczka, i, lm. I forma ż. od **Gderacz; Gdyraczka, Gderalska, Gdyralska.**

Gderać, a a. rze, a! **Gdyrać** **żrędzić, marudzić, nudzić, mantyczyć, tetryczyć, dziwaczyc, mruzczyć, trzeszczęć nad uszami, napominać do uprzykrzenia:** G. na sługi. <GD>

Gderalska, kiej, lm. kie p. Gderaczka: Miała przywary: G., kłótnica... Oliz.

Gderalski, kiego, lm. sey rz. p. Gdera.

Gderała, y, lm. y m. p. Gdera.

Gderanie, a, lm. a, Gdyranie czynność cz. **Gdorać.**

Gderliwie przys. od **Gderliwy:** Zabierała dziecinę od Jermoly kwaśno, G., ale serdecznie Krasz.

Gderliwość, i, blm. rz. od Gderliwy; Gdyrliwość.

Gderliwy, Gdyrliwy skłonny do gderania, żrędnym, tetrycznym, nudnym: G., jak stara baba. Prz.

[**Gdniady**] p. **Gniady.**

[**Gdo**] p. **Kto.** <Czes. kdo (wym. gdo)>

[**Gduka, I, lm. I**] p. **Doka.**

[**Gdow-**] p. **Wdow-**.

Gduła, I, lm. e, Gduła I. a. [Grzdula] rodzaju gruszek. 2. a. Rzepa łosna, Świniak, Wieprzowy a. Wieprzny a. Świnik ciub, Świni orzech, Cyklamen bot. (cyclamen) roś. z rodziny pierwiosnkowatych. Gatunek: G. ziemna a. Fijolek alpejski (e. europaeum). Por. Dula. <Czes. gdule, z Gr. kydonion>

Gdulowy przym. od **Gduła.**

Gduła, y, lm. y p. Gduła.

Gdulowy przym. od **Gduła.**

[**Gduś gduś!**, **Gdziu gdziu!**, **Gdziu gdziu gdzlu!**, **Gudziu gudziu gud gud!**] **przywoływanie prosiq i świni.** Por. **Gud!**

Gdy, [Kdy, Dy] sp. I. **kiedy, skoro, jak:** G. przyjdiesz, to ś. dowiesz. † G. **napierwej = jak tylko. 2. kiedy, ponieważ, skoro:** Co G. tak jest, należy... Trudności, jakieby ś. nastęczyły mogły ze względu na charakter emigracyjny Miekiewicza i na wyznawaną przezęń religję katolicką, G. **akademja lozańka** była **protestańską...** Chm. 3. **kiedy, jeżeli, jeśli, jeśli:** G. nie można przestokczyć, podejść trzeba. 4. [G.] **gdymy:** Tęszchno mi bez chłopaczka mego! G. nie o ludzi, poszła-bym do niego. <K>

1. **Gdyby, [Kdyby, Dyby]** sp. I. **jeżeli, jeżeli, jeżeli, jakby:** Gdybym miał, tobym dał. 2. **oby, żeby, bodajby, byle:** O G. przyjechał **coprędzej!**

O gdyby ja tylko kochałem, a mgki moim tylko były działem. Fred. A. 3. [G.] = a) *jak gdyby, jakby, niby*; Klaez, G. lalka. Gędzili (n. du-deczce) za okienkiem, G. prasecki. b) *aby, żeby*: Kazał, G. za jedną noc po koszułi uszyły. Pragnę, G. ś. to stało. Powiedz, G. przyszedł zaraz. Tylko chcieli koniecznie, aby Zydek ten młody był pierworodnym synem u swych rodziców, i gdyby był już poduczonym dobrze. Chodź. c) *żeby*: Polubiłam se ja męża, takiego złego, gorsego, G. węża. d) *czyby*: Patrzą, G. swego syna nie poznali. <K+BY>

2. *Gdyby rz. nieod. warunek, ograniczenie*: Nie-mas: żadnej pod słońcem rzeczy bez pochyby, gdzieby miejsca nie miało nieuchronne G. Pot. Gdyby nie G., toby były grzyby. Prz.

Gdyr - p. Gder -.

Gdyż sp. 1. *ponieważ, bo, bowiem, albowiem*: Na-próżno, G. to rzeoz już zdecydowana. 2. [G.] *gdz*: Gdzież powędrujemy, G. drogi nie wiemy? <K+ŻE>

[Gdzia gdzia!] p. Gduś gduś!

Gdzie, [Dzie] przys. 1. a. †Gdzież w którym miejsca?, *kędy?*: G. mieszkasz? G. o tym słyszałeś, czy-tałeś? 2. *w tym miejsca, w którym; kędy*: G. Bóg, tam zwycięstwo. Skar. Pojadę na wieś, G. dłużej zabawię (= i tam). W miejsca, G. ś. urodził Mie-kiewicz... (= w którym). 3. *kędy, dokąd*: G. idziesz? G. ś. obrócić, wszędzie pełno ludzi. Pójdę, G. oazy poniosą. Nie mam ś. G. pomieścić. 4. *skąd*: G. wziąć, to wziąć, byle było. Prz. 5. × *kiedy, gdy*: Teraz dużo czyta, G. dawniej kartami ś. zajmował (= natomiast, tymczasem). Jakom przy tym był, G. Jasiek ślubit Wociechowi za szko-dę. 6. G. G. tam! G. zaś! = co znowu?, *skąd?*, *jakim sposobem?*: Wyjeżdżasz? — G. zaś! Idźże z bajami, G. zaś trup ma czucie! G. to slycha-na rzecz! 7. *co, cóż, co powiesz?*, *jak ci ś. to po-doba?*, *co ty na to?*: Nieboszczyk całe życie pra-cował i... G. G. nigdy mu na myśl nie przycho-dziło kupowanie chaty. 9. *Jak G. = jak w jakim miejsca, w różnych miejscaach różnie*: Jakież są urodzaje w tym roku? — Jak G. Jeden dział ro-li, a. dzienne stajanie, jako G. zowią. Trzye. 10. † a. † *Gdzież = jeżeli*: G. mowy nie wystuchasz nasze, wszystkie piekła otworzę. Ustrz. 11. † G. — G. = tu — tam: Brandebursey G. gwałtem, G. zdradą granice szarpali. Błaz. 12. [G.] *gdzieś*: Pošli G. na świat sukac jakiego chleba. <K>

Gdziebądź, Gdziekolwiek, Gdziekolwiekbądź, Gdzieśkolwiek, †Gdziekoli, †Gdziekole, †Gdzie-kolwie, †Gdzieżkoli, †Gdzieżkolwiek 1. *w jakim-bądź miejsca, byle gdzie*: Położ G. G. będziesz, pamiętaj o mnie. 2. *skądby, skądkolwiek, kędy chcesz*: Wydostań mi pieniędzy G. 3. *dokądby, dokądkolwiek*: G. pójdziesz, pamiętaj o mnie. <K+BĘD>

Gdzieby 1. *w którymby miejsca a. w któreby miejsca*: G. to można znaleźć? G. to można poło-żyć?! [G. to nie było] = gdziekolwiek, gdziebądź, wszędzie. 2. † a. † *Gdziebyby jeśli, gdyby*: Albo-wiem gdziebyśmy teraz nie postanowili, byśmy też na potom aczynić chcieli, więc to P. Bóg, czyliby-śmy ku temu przyszły mogli. Mac. S. 3. [G.] *jakoby, czyby*: Dużo tam psów jest we wsi? — O, gdzie-by ta nie było, gdzie, kie sie tam złodzieje krę-cą strasliwie. <K+By>

†Gdzieindzie, [Gdzieindzie] p. Gdzieindziej.

Gdzieindziej, Gdzieśindzie, †Gdzieindzie, [Gdzie-indzie] w innym miejsca, nie tu; skądinąd, z in-

nego miejsca; w inne miejsca: Już mieszkam G. Wyszukaj mi pieniędzy G. Zwrócę ś. G. <K+IN>

[Gdziekiedy, Dziekiedy] *kiedy niekiedy; gdzie-niegdzie*. <K+K>

†Gdziekole p. Gdziebądź.

†Gdziekoli p. Gdziebądź.

†Gdziekolwie p. Gdziebądź.

Gdziekolwiek przys. p. Gdziebądź: Gdzie ś. kolwiek czełek obrócił, las widział. Krasz. Pa-nie, G. chęci twoje godzą, nigdyś na ludziach i koniach nie zbędzio. Miek. <K+K+WIEK>

Gdziekolwiekbądź przys. p. Gdziebądź. <K+K+WIEK+BĘD>

Gdziekolwiekindziej przys. *w jakimkolwiek in-nym miejsca*: Iskierka poetycznej liryki zrobiła swoje tam nawet, gdzie miała trudniejsze niż G. zadanie. <K+K+WIEK+IN>

[Gdziektóry, Gdzieniktóry, Dziwtóry, Dzienie-który] *niektóry*.

†Gdziele p. Gdziele. Mac. z Roż.

†Gdziele indzie gdziekolwiekbądź. Ocz.

[Gdziele] p. Gdziele.

[Gdzielek] p. Gdziele. <K+Li>

[Gdziele, Gdzielij, Gdzielej, Gdzielek, Dzeli],

†Gdziele gdziekolwiek, *byle gdzie, gdzie tylko*.

[Gdzielij] p. Gdziele.

[Gdzieniebądź] gdziekolwiek.

Gdzieniegdzie, × Gdziesniegdzie przys. *tu i ow-dzie, w niektórych miejscaach, miejscaami*: G. imiona zostały bez rzeczy, G. obyczaje, którym imienia zabrakło. Krasz. <K+Nie+K>

[Gdzieniktóry] p. Gdziektóry.

[Gdzieniewiedz] *nie wiedzcie gdzie; gdzieindziej, tu i owdzie*. <K+Nie+WID>

[Gdziono, Dzeno] *gdzie to, tam, gdzie*.

[Gdziesi] p. Gdzies.

[Gdziesic] p. Gdzies: Uderzył piorun G. blisko. Prus. <K+Si+Ci>

[Gdziesik] p. Gdzies.

Gdzies, [Dzies, Gdziesi, Dziesi, Gdziesik, Gdziesć, Gdziesól, Gdziesicie, Gdziesioś, Gdziesioś, Gdziesioś], Gdzies-tam 1. *w jakimś miejsca, w jakimś miejsca, do-kądciś, kędy chcesz; skądciś*: Miłość G. tuła ś. za światem. Nar. Mam cię G. (= w tylko). Po-całuj mię G. (= w tylek). Muszę jeszcze G. pójść. <K+S>

[Gdziesoi] p. Gdzies: Patrzą z wichrów G. Krasin. <K+S+Ci>

[Gdziesio] p. Gdzies.

[Gdziesioś] p. Gdzies. <K+S+Ci+S>

[Gdziesć] p. Gdzies.

Gdziesindziej p. Gdzieindziej.

Gdzieśkolwiek p. Gdziebądź: Urządźliby tu so-bie G. grobek. Ost. <K+S+K+WIEK>

× Gdziesniegdzie p. Gdzieniegdzie: W górze czerniały ledwie G. obłoki. Krasz. <K+S+Nie+K+S>

Gdzies-tam p. Gdzies: Epikur G. boga swego wrzucił. Górn. <K+S+Tam>

Gdzież, × Gdzież przys. 1. *w którymże miejsca?, kędy?*: G. mieszkasz? 2. *dokądże, kędy?*: G. idziesz? 3. a. *Gdzieżby co znowu, skądże, jak-że?, jakimże sposobem?*, *nie, bynajmniej*: G. to kto widział, ażeby... 4. † p. *Gdzież to*. 5. † p. *Gdzież*: ...Żywota twego, G. ujednał bóstwo swoje z naszym człowieczeństwem. Naw. <K+Ze+BY>

Gdzieżby przys. 1. *w którymżeby miejsca? a. w któreżby miejsca?* 2. p. *Gdzież*. 3. † p. *Gdzieby*.

† Gdzieżby to! w. p. Gdzież to! O G. mi to kto przyniósł. Ku. <K + Że + By>

× Gdzieże p. Gdzież: G. je znajduję między Taryf? Sienk.

† Gdzieżkół p. Gdzieżbąd.

† Gdzieżkolwiek p. Gdzieżbądź.

† Gdzież to!, † Gdzieżby to! w. oby!, bodajby!, bodaj!, gdyby!: G. mię to fortuna na one czasy zachowała! Kochan.

[Gdziu gdziu gdziu!] p. Gduś gduś!

Ge - p. Gie -

Ge nieod. nazwa litery G.

[Gelotka, i, lm. i] p. Geleta.

[Geleta, y, lm. y] = Galeta. Zdr. [Geletka, Geletka].

[Geletka, i, lm. i] p. Geleta.

[Gelewaty] p. Gielewaty. <? Może Węg. gelya = wole>

[Geńda, y, lm. y] niezdarą. <?>

[Gerlina, y, lm. y] p. Gierlina.

Ges muz. p. Gies.

Geses muz. p. Gieses.

[Geś geś geś!] wolnie przy odpędzaniu geśi.

[Gewer, u, lm. y] p. Giewer.

Gęba, y, lm. y, [Gęba, Gamba] l. jama ustna, usta: Gada, co mu ślina do gęby przyniesie. Otworzyć, zamknąć gębę. Patrzeć, słuchać z rozdawną gębą (= z miną gapiowatą). Zatkanąć, zapchać komu gębę (= zaspokoić go, dać mu odczepnego). Niesć do gęby. Aż ślinka idzie do gęby (= aż bierze oskoma). [Oj czemu druchny nie śpiwacie? Cy papierowe gęby macie? I im śmiech w gębie]. Od gęby sobie odejmować (= od koniecznych potrzeb). † Ma z gębę chleba (= tyle, ile trzeba, żeby ś. najęść). Przen.: Wydrzeć komu co z gęby (= z wielkim wysiłkiem). Przen.: Muszę paść tyle gąb! (= osób). Pracować na gębę, ledwo starczy na gębę (= na wyżywienie). Wiele mię G. kosztuje (= jedzenie). Dać komu, co od gęby odpadnie (= co z nosa skapnie). Nie wierz gębie, póki nie położysz na zębie. Prz. (= nie dowierzać mniemanemu brakowi apetytu). Nie ma co włożyć do gęby (= nie ma co jeść). Języka w gębie zapomniał. G. nie wyparzona a. niesmaczny w gębie a. ma niesmaczno w gębie (= mówi nieprzyzwoicie, ordynarnie). Mied smak w gębie (= mówić przyzwoicie). G. od ucha do ucha (= człowiek wygadany, kłótlivy). G. mu ś. nie zamyka. Wyjechać z gębą, wyrzeczć, roztworzyć, rozpuścić gębę (= zacząć gębować, krzyzczeć, wynyślać, kłócić ś.). Stulić, zamknąć gębę (= uspokoić ś., zamilknąć). Nie umie gęby otworzyć (= nie umie odczwać ś. rozsądnie). Zamknąć, zawiązać, zaszyć, sznurować, × zawrzeć komu gębę = zmusić go do milczenia. × Gębę mu zalał = częstując go trunkami, skłonił do milczenia. Robić z gęby tyłek, cholewę = nie dotrzymać obietnicy. G. mu jak kołowrot lata (= język). Gęba wojuje. † G. go tylko (= umie tylko gadać, tylko gębą szermuje). † Przen.: W gębie czyjej być = w garści, w mocy czyjej: Polska zasiadła nieprzyjaciółom w gębie. Biel. M. † Pod gębą = pod ręką, na podórzedziu, na pogotowiu: Taki pod gębą nie może być zawsze rzemieślnik. Haur. † Skłamał w swą gębę (= odszczekał kłamstwo). Pary z gęby nie puścić (= ani pisał, ani wspomniał). Z gęby mi to wyjąłeś (= właśnie to chciałem powiedzieć, aleś mię uprzedził). Ależ to G. (u tego człowieka)! (= kłóliwość, krzykliwość). × Całą gębą a. × na całą gębę = na cały głos: Całą gębą prawil. L. Smały ś. na całą gębę. L. Przen.: Całą gębą = co ś. zowie, kompletnie, jednym sło-

wem: Bogacz, uczony całą gębą. 2. † ilość, mogąca ś. pomieścić w gębie, kęs: G. chleba, mięsa. 3. wargi, usta (= ściągac usta). Przen.: × Gębę sznurować = jest człowiekiem dystyngowanym, poważnym: Wycierać gębę. Przen.: Wycierać sobie kim gębę = obgadywać, czernić, szkalować go. Przen.: calus, pocałunek, buziak: Dać komu gęby. Przen.: Wart gęby = warto mu dać buzi, smaczny, apetyczny, wysmienity: Prosto z Węgiec wino — warto gęby. Krasz. Nie dam sobie na gębie grać. Kn. (= po nosie jeździć). Wyzsza G., niż nos. Kn. (= pyszny). 4. słowa, zapewnienie a. polecenie słowne: Na gębę mi nie uwierzą. Tylko co przybył. — Z pismem? — Widzi mi ś., że z gębą tylko. Krasz. 5. twarz, policzki, oblicze: G. ci schudła, ale w smutku nie może być inaczej. Sienk. Powalał ś., zacerwienił ś. na gębie. G. mu ś. świeci. Dać komu w gębę a. po gębie a. wybić kogo po gębie. Palnąć kogo w gębę (= wymierzyć mu policzek). Imię Rzędzian wart w gębę. Sienk. Jakby mi w gębę dał, tak ś. zawstydził. Kn. (= w pysk). Przen.: × Po gębie komu dać = zawstydzić, do milczenia zmusić. † Dać czemu po gębie = porzucić co, wziąć rozbrat z czym: Dawszy diablu i rozkoszy po gębie, za enotę ś. udał. Orzech. [Pójdiesz z krwawą gębą do matki. Gęby farbowane po ścianach (= portrety). Ładnuśki na gębie. Chłopi tak z gębów, jak i z łachow wszysej sobie równi. Byk przytehnął gębę do klechy]. 6. † rzeki, źródła = wyjście: Ren nie jedną ś. gębą w ocean leje. Warg. G. morza. 7. † naczynia = otwór: Lampa wywrócona wisiała gębą na ziemi. Birk. G. armaty = paszcza, wyłot. 8. [G.] = a) dolki w pieczywie. b) W gębie = blisko: Tu wszystko blisko: studnia w gębie, drwarka w gębie. 9. fl. p. Gębowanie (?). 10. myśl: Gębą zarzynać (o ogarach) = odzynać ś. pełnym głosem. 11. × m. człowiek z wielką gębą. Zdr. Gąbka, † Gębka i [Gębka], Gębeczka, Gębunia, [Gębię, Gąbeczka, Gębiozka, Gębina, Gębula, Gębulka, Gębuleńka, Gębulinka, Gębusia, Gębuśka, Gębusienka]. Zgr. [Gębica, Gębsko]. <GĘB>

Gębacz, a, lm. e i. a. × Gębal człowiek o wielkiej gębie, o wielkich wargach, odnięba. 2. a. [Gębal] człowiek gębaty, wiele a. ostro mówiący, pyskacz.

Gębaczka, i, lm. i forma ż. od Gębacz.

Gębal, a, lm. e p. Gębacz.

[Gębalka, i, lm. i] kobieta lubiąca dużo mówić, krzykliwa. Por. Gębal.

[Gębań, a, lm. e] grzyb na drzewie.

[Gębarować, uje, ował] krzyzczeć, wymyślać, lżyć. [Gębarowanie, a, blm.] czynność cz. Gębarować.

Gębaty, × Gębiaty l. a. [Gębiasty] wrzaskliwy, krzykliwy, wygadany, gadaliwy, kłótlivy, pyskaty, hardy: Służyła we dworze; gębata, wyszczekana. Jez. 2. × a. × Gębiasty mający wielką gębę.

Gębczak, a, lm. i p. Pumeks.

Gębczakowy przym. od Gębczak, purchawcowy, pumeksowy: Mydło gębczakowe. <p. Gąbka>

Gębczastość, i, blm. p. Gąbczastość.

× Gębczasty p. Gąbczasty. Anat.: † Brodawki gębczaste. Ciało gębczaste p. Ciało.

† Gębczastość, i, blm. p. Gąbczastość.

× Gębczostość, i, blm. p. Gąbczastość. Gębczasty p. Gąbczasty; Gębczysta materia ziela zapalczki. Syr.

Gębeczka, i, lm. i p. Gęba.

× Gębiasty i [Gębiasty] p. Gębaty. <GĘB>
× Gębiaty p. Gębaty.

[Gębica, y, lm. e] p. Gęba.
[Gębiozka, i, lm. i] p. Gęba: Niema na niebie tyle gwiazdyczek, jak mi ma miła dała gębiczek.

[Gębienie, a, lm. a] *gęba, mowa*: Nie szafujże my, jucho, swojóm gębieniem.

[Gębie, ęoia, lm. ęta] p. Gęba: Za zdrowie szwarnego dziewczęcia, co mi dało z sto razy gębiecia!

[Gębina, y, lm. y] p. Gęba: Moja dzieweyno, dał mi gębiny.

Gębka, i, lm. i l. †i [G.] p. Gęba: (Koniki), dla mnie będzie G. (=catus), a dla was obroczek. 2. †i [G.] p. Gąbka. Trzye. Pije jak G. Prz. 3. bot.: a) p. Huba. b) p. Strzępek. 4. gór. p. Gąbka.

× Gębkarz, a, lm. e p. Gąbkarz.

× Gębkowatość, i, blm. p. Gąbczastość.

× Gębkowaty p. Gąbczasty.

× Gębkowy p. Gąbczasty.

Gębny, Gębowy przym. od Gęba, *ustny; słowny*: Bóg nie patrzy na gębny wiareg. Żarn. Pokarm nie G., ale umysłowy. Żarn.

× Gębolotny *plochy, ulatujący wraz ze słowami*: Nie wierzmy gębolotnej wierze. L. <GĘB+LOT>

Gębować, uje, ował l. *hardo odpowiadać, dowodzić, szczekać, pyskować, wjadać*: Nie dość, że źle zrobiła, jeszcze gębuje. G. na kogo (=wygadawać, wymyślać nar). 2. *rozprawiać głośno, dowodzić wiele*: Biegaliście, jak koty z pęcherzami, gębowaliście, aż z waszej namowy tyle narodu w świat poszło. Dyg. 3. fl. *statek na gębę chwycić, przymocowywać*. <GĘB>

Gębowanie, a, lm. a l. czynność cz. Gębować. 2. a. Gęba fl. *kąt rozzwarty pomiędzy brzegiem galaru a liną, na której galar jest wwiązany*.

Gębowe, ego, blm. rz. żart. *zapłata za gadanie*: Oż to taka jakaś nowina, żeby od niej półzłotka gębowego płacić? Krasz. <GĘB>

Gębowy p. Gębny: *Patryjotyzm G. Lek.*: × Wzięradło gębowe = *wziernik ustny*.

[Gębsko, a, lm. a] p. Gęba.

[Gębula, i, lm. e] p. Gęba: Jezu kochany, pozwólże nam gębuli, niech się grzesnik przytuli.

[Gębuleńka, i, lm. i] p. Gęba: G. szczuplutka, jako u niedźwiedzia. Kolb.

[Gębulinka, i, lm. i] p. Gęba.

[Gębuka, i, lm. i] p. Gęba.

Gębunia, i, lm. e p. Gęba.

[Gębusia, i, lm. e] p. Gęba: Nie żal pocałować, kie G. miękka.

† Gębusiek, ska, lm. ski p. Gębuś.

[Gębusienka, i, lm. i] p. Gęba.

† Gębuś, a, lm. e *człowieczek kochany, pieszczoszek*. Żdr. † Gębusiek.

[Gębuska, i, lm. i] p. Gęba.

† Gędca, y, lm. y p. Gędziec: Tych gędziec. Biel. M. <GĘD>

† Gędcowy, † Gędziecki przym. od Gędziec: Gęśle gędcowe. Bud.

× Gędek, dka, lm. dkowie p. Gędziec: Zaszło mu drogę muzyków i gędków niemało. Rol. Muzykowie, gędkowie, dudarze po 6 groszy. Biel. J.

† Gędlic, i, il p. Gąść. Rej. Wrzeszcząc i gędląc, przechodził. Ról.

† Gędzenie, a, blm., † Gędzienie czynność cz. Gędzić.

1. [Gędziara, y, lm. y] p. Gandziara.

2. [Gędziara, y, lm. y] *nożyisko*.

† Gędzić, i, il i [Gędzić] p. Gąść: Strojne nam skrzypce nie gędzą. Pot. Dzwonnik we dzwon gędzie. Rej. (= *bija, dzwoni*). Żart.: Daleko piękniej gęsi gędzą i psi skumlą. Pot. [Lepiej było matuleńce słuchać dudecki, kiej gędzili za okienkiem, gdyby ptasecki]. <GĘD>

† Gędziebny przym. od Gędźba, *muzyczny*: Gędziebne naczynie o dziesięci stronach. Macz.

Gędziec, dźca l. † lm. dżoy, a. † Gędca, † Gędek, × Gędek, × Gędźbiarz *ten, co gędzie, grajek, muzyk, muzykant*: Orfeusz był muzyk a. G. znamienity. Biel. M. Przen.: *poeta, śpiewak, pieśniarz*: G. sławny polskimi rymami. Petr. 2. [G., lm. dźce] p. Łabędz. <GĘD>

† Gędziecki p. Gędcowy.

† Gędzienie, a, blm. p. Gędzenie: Na Orfeusza G. kamienie skakało. Biel. M.

[Gędziurzyć, y, y] *bajdurzyć, klepać*.

† Gędźba, y, lm. y l. *gędzenia, muzyka*: Trąbienie, śpiewanie i gędźby. Op. Rozliczne gędźby jeśli gąść. B. Sz. 2. *gęśl, instrument muz.*: Na wierzbach zawiesiliśmy gędźbę naszą, zawiesiliśmy skrzypce. Wr. <GĘD>

† Gędźbiarski przym. od Gędźbiarz, † gędziarki, gędcowy, *muzyczny*.

× Gędźbiarz, a, lm. e p. Gędziec: Przygrywali na trąbach i rogach gędźbiarze. Krasz.

Gęg, u, blm. p. Gęgot. <GĘD>

† Gęga, i, lm. i i [Gęga] *gęś*: Gdy kmiotkowie znajdą swoje (skradzione im) gęgi, dadzą flisowi niepożożne ciężki. Klon. Poleciada gęś za morze z nadzieją tęgą, a nazad powróciła gęgą. Prz. Por. Gągor, Gęgi. <GĘG>

[Gęgacz, a, lm. e] p. Gągafa.

Gęgać, a, al l. p. Gęgnąć. 2. [G.] *pleść głupstwa*. Por. Gęgnotać.

[Gęgal, a, lm. e] *jąkała*. Por. Gęglawy.

Gęgala, y, lm. y l. a. Gęgot, × Gęgós *niewyraźnie, niewprawnie, nie płynnie mówiący, czytający*. 2. a. [Gągafa, Gęganica] *gęś*: Mokrzeski syniad stoi jak G., bo mu pszeniczka w polu pozakała.

[Gęganica, y, lm. e] p. Gęgala.

Gęganie, a, blm., czynność cz. Gęgać.

Gęgawa, y, lm. y p. Gęś: Gęś G. żelazistego a białego pióra. Cyg.

[Gę gę!] p. Gęgu gęgu!

[Gęgi] w wyrażeniu: Zadał G. = *wyciągnął noży, umarł*. Por. Gęga.

[Gęglawy, Gąglawy] przym. i rz. *jąkała, mówiący niewyraźnie a. przez nos*. Por. Gęgal, Chamkaty.

× Gęglić, i, il p. Gęgnąć: Z dworskiej choroby przez nos gęgli. <GĘG>

× Gęgliwy *przez nos mówiący a. mówiony*: Człowiek G. Mowa gęgliwa.

[Gęglotać, ce, tal] p. Gęgnotać: Zaczón G., bo słowa wymówić nie mógł.

[Gęglotanie, a, blm.] czynność cz. Gęglotać.

[Gęglać, a, al] *mówić niewyraźnie*. Por. Gęgnąć, Gęgnotać.

[Gęglanie, a, blm.] czynność cz. Gęglać.

Gęgnąć, nie, nał, × Gągnąć, nied. Gęgać, × Gągać l. a. nied. [Gągać] (o gęsi samicy) *krzyk wydać, zagegać*: Którą gęś uderzą, ta gęgnie. Prz. 2. i nied. Gęgotać, × Gęglić, × Gąglić, [Gągnić] *odezwać ś. przez nos, niewyraźnie, dęknąć pod nosem*; nied. *zrzędzić, dziamdziąć, manyczyć, dziwaczyć, klektać*. 3. rub. *wydać ostatni jęk, ostatnie tchnienie, umrzeć*: Gęgnie... jej ś. niewiele należy. Krasz. <GĘG>

Gegnienie, a, blm., czynność cz. **Gęgnąć**.
 † **Gęgnogłosy** p. **Gęgnogłosy**: Na moim gęgnogłosym flecie pójdę ogłaszać. Zim. <GEG+GŁOS>
 [Gęgnot, a, lm. y] nos (w zagadce).
 [Gęgnotać, ce, tal, Gęgnotać] mówić przez nos; *bełkotać*. Por. **Gęgnąć**, **Gęgać**, **Gęglać**.

[Gęgo, a, lm. a] *gąsi*: Miała matka nieruchaja, nasadziła go na dwa jaja: „Siedź tam chłopie, niedołęgo, wylęzesz mi jedno G.“ Por. **Gęgu** **gęgu**!

† **Gęgnogłosy**, † **Gęgnogłosy** który wydaje głos gęgnący: Ptaki gęgnogłose. Klion.

[Gęgolić, i, il] *żać złym sierpem*.

× **Gęgoś**, a, lm. e p. **Gęgała**.

Gęgot l. u, blm., **Gęg** *krzyk gęsi, gęganie*. 2. a, lm. y p. **Gęgała**. <GEG>

Gęgotać, cze a. × ce, tal l. p. **Gęgnąć**. 2. *klekotać, klekotać jak bocian*. <GEG>

Gęgotanie, a, blm., czynność cz. **Gęgotać**.

[Gęgrena, y, blm.] p. **Gęgrena**.

[Gęgu gęgu], **Gę gę!** *naśladowanie głosu gęsi, gęgania*: Moja gęś gęgu gęgu! Por. **Gęgo**.

[Gęsak, a, lm. i] p. **Gęsak**.

[Gęsacz, a, lm. e] p. **Gęsacz**.

Gęsi l. przym. od **Gęś**: Szmalec G. Pastuch G. Żart: Trunek G. a. gęsie wino = woda. Chód G. = *taczanie ś.*, *stamanie ś.*: Chodu gęsiego zakrawa. Troc. (= *kaczki zagania = podchmielony*). Iś gęsiego = *jeden za drugim, sznurem*. G. marsz = *kroczenie jeden za drugim*: Począz idzie już gęsim marszem, t. j. konie idą szpicem. Slotw. Gęsia skóra a. gęsia skórka p. **Skóra**. × Gęsia wojna a. gęsia utarczka = *wojna kokosza*. Troc. 2. [G.]: Gęsie łebki p. **Łebek**. G. pępek p. **Pępek**. Gęsie piwko p. **Piwko**. Gęsia stopka p. **Stopka**. G. taniec p. **Taniec**. Gęsie wino p. **Wino**. 3. anat.: Gęsia stopa p. **Stopa**. Gęsia stopka p. **Stopka**. 4. bot.: a) × G. *bój p. Świetliczka*. b) Gęsie łapki p. **Świazdosz**. c) Gęsie pęпки p. **Stokroć**. d) G. *polej p. Ozanka i Tojęś*. e) Gęsia stopa p. **Serdecznik**. f) Gęsia stopa a. noża a. G. ślad p. **Mącznik**. g) Gęsia wyka p. **Soczewica**. h) Gęsie ziele p. **Srebrnik**. <GĘS>

[Gęsi, i, blp.] p. **Gęś**.

Gęsiarek, rka, lm. rkowie l. *pastuszek gęsi*. Kon. 2. p. **Gęsiarz**.

Gęsiarka, i, lm. i l. forma ż. od **Gęsiarz**: Nazywano tę małą Frankę także gęsiarką, bo ona pilnowała stada gęsi. Dyg. 2. [G.] = a) *piosenka, grywana na piszczałce dla gęsi*. b) *roś. alchemilla*. Por. **Gęsiarz**.

Gęsiarnia, i, lm. e l. *miejsce, gdzie przechowują gęsi na sprzedaż*. 2. × p. **Gęsiniec**. 3. *ucz. pensja żeńska*.

Gęsiarz, a, lm. e l. *handlarz gęsi*. 2. *pastierz gęsi*. 3. [G.] = a) a. [Gęsiarek] *nie umiejący sobie radzić w kłopotach, wygodnicki a rozlazły*. b) *wilk, łapiący gęsi na pastwisku*. Por. **Gęsiarka**.

Gęsić się, i ś., il ś. *marszczyć ś. jak skóra u gęsi*: Skóra ś. gęsi, jakby zimnem oblana.

† **Gęsięcina**, y, blm. p. **Gęsina**.

Gęsina, y, blm. l. a. † **Gęsięcina** *mięso gęsie*. 2. *łcha gęś*.

Gęsiniec, Ńca, lm. Ńce, [Gęsiniec], × **Gęsiarnia** *chlew gęsi*.

[Gęsiolki, łek, blp.] p. **Gęśle**.

† **Gęsionogi** *mający nogi do gęsi* podobne: **Magnus** G. **Groch**. <GĘS+NOG>

[Gęsior, a, lm. y] p. **Gęsior**: Iś gęsiora. Słow. = *gęsego, jeden za drugim*. My gęsiora jechali

za panem. Słow. Iść, biec gęsiorem a. gęsior-kiem. Zdr. [Gęsiorek]. <GĘS>

[Gęsiorek, rka, lm. rki] p. **Gęsior**.

Gęsiówka, i, lm. l. **Nietota**, bot. (arabis) *roś. z rodziny krzyżowych*. Gatunki: G. kosmata (a. hirsuta). G. piaskowa (a. arenosa).

† **Gęsiwoda**, y, lm. y *gęsior przewodnik*. Pot. <GĘS+WIOD>

[Gęska, i, lm. i] p. **Gęś**.

Gęsnąć, nie, ał p. **Gęstnąć**.

† **Gęsopas**, a, lm. owie *pasący gęsi*. Mym.

[Gęstasa, y, lm. y] *gęsia kasza*.

Gęstnąć, nle, ał a. śl. **Gęsnąć**, **Gęścieć**, **Gęstnieć**, × **Gęstwieć**, **Gęstwić** ś. l. *gęstym ś. stawac, zgęszczac ś., zsiadać ś., ścinać ś., krzepnąć, tężeć*. 2. *zbiegać ś., kulic ś., kurczyć ś., ścisnąć ś., zstępować ś.*: Przez folowanie sukno gęstnie. <GĘST>

Gęstnieć, eje, ał p. **Gęstnąć**.

Gęsto, † **Husto** st. w. **Gęściej**, [Gęszy] przys. od **Gęsty**: Ugotować co na G. G., jak chrząszczy w maju. Prz. Szum większy, gęściej morskie snują ś. straszdyła. Mick. Łzy płynęły G. po liściach. Mick. Często G. = *co czas jakiś, często, częstokroć, bardzo często, kiedy niekiedy, nieraz, czasami*. Myśl.: G. bić (o strzelbie) = *bić nie roznosząc śrutu, kupno*. <GĘST>

× **Gęstobrudny** *ciemny, czarny, nieprzenikławy*: **Gęstobrudna** noc. Otw. <GĘST+BRUD>

Gęstobrwisty *mający gęste brwi*. <GĘST+BRW>

× **Gęstodziurawy** *pelen dziur, dziurkowaty, gębczasty*: Kamienie morskie gęstodziurawe. Otw. <GĘST+DZIUR>

† **Gęstokół**, olu, lm. oły *częstokół*: Piersiami łamali dębowe ich pale i gęstokoły, przywałki i wały mężnie przeszli. Okol.

× **Gęstokwitły** l. *gałęzisty*: Owce zagnawszy w cienie gęstokwitłej łązy, spoczywała. Gawiń. 2. *pelen drzew kwitnących*: Gdym brodate gnał capy w gęstokwitłe lasy... Gawiń. <GĘST+KWIT>

Gęstoleśny *obfitujący w gęste lasy, lesisty*: G. Peljon. Ml. <GĘST+LAS>

Gęstolistny p. **Gęstoliści**: Śláz, roślina prątków gibkich i gęstolistnych. Syr. <GĘST+LIŚT>

Gęstolisty p. **Gęstoliści**.

Gęstoliści, **Gęstolisty**, **Gęstolistny**, **Gęstoliściasty** *gęsto liśćmi obrosły*: W gaju gęstoliścim. Nar. **Gęstoliściasty** p. **Gęstoliści**: Kasztan G.

Gęstomglisty *okryty, napełniony gęstą mgłą*: Gęstomglistym zaślepiła cieniem. Otw. <GĘST+MGŁ>

× **Gęstomierz**, a, lm. e p. **Areometr**. <GĘST+MIAR>

Gęstooki l. *wiele oczu mający*: **Argus** G. **Przen**: Dwór G. = *niebo gwiazdami usiane* (Jutrzenko), co w dworze gęstookim rej wodzisz pod Feba okiem. Gawiń. 2. *drobne oka mający, gęsty*: Sieć gęstooka. <GĘST+OK>

× **Gęstopiętry** *gęsto piętrzący ś.*: **Gęstopiętre** kędziory. Nar. <GĘST+PIĘ(TR)>

× **Gęstościomierz**, a, lm. e p. **Areometr**. <GĘST+MIAR>

Gęstość, i, blm. l. *mnogość cząstelek płynów a. gazów w malej przestrzeni, ścisłość*: G. ścisłonego powietrza, krwi skrzepłej. G. ciał stałych = *ścisłość, dychtowność, spójność, tęgość*: G. płótna, sukna. 2. a. × **Gęstwa** *mnogość pojętych przedmiotów na malej przestrzeni*: G. drzew w lesie. G. trawy, włosów. 3. × *częstość; mnogość, liczność*: G. odwiedzin. G. spraw, zatrudnień

(= *nawał, nagromadzenie*). G. spraw go zatrudniła. L. 4. fiz.: G. ciała = ilość masy zawartej w jednostce objętości: G. gazu. Średnia G. ciała niejednorodnego. G. optyczna ciała = zdolność silniejszego a. słabszego załamania promieni światła. G. elektryczności = ilość elektryczności w danym miejscu. 5. gie.: G. zaludnienia = ilość ludzi na jednostce kwadratowej powierzchni ziemi. G. zaludnienia oceanu = ilość ludzi znajdująca się w jednym dniu (na okrętach) na jednostce powierzchni oceanu. <GĘST>

Gęstować, uje, ował zł. przypatrywał się, przyglądał się. <?>

Gęstowanie, a, blm., czynność cz. Gęstować.

Gęstowało przys. od Gęstowaty. <GĘST>

Gęstowaty nieco gęsty.

Gęstowłosy mający gęste włosy. <GĘST + WŁOS>

Gęstrzan, a a. u, lm. y bot. (randia) roś. z rodziny marzanowatych. <?>

Gęstwa, y, lm. y l. × p. Gęstość; gromada, tłum, cma, mnogość, mrowie, rój: Trwożyła serce Władysława G. Prusaków. Błaż. G. robaetwa. Akwitania dla gęstwy ludu trzecia część Francji. Warg. Nie śmieli szyc w gęstwę bez rozkazu. Sienk. (= strzelac w tłum). W największej gęstwie ludzi. Psalt. XVI w. 2. p. Gąszcz. <GĘST>

× Gęstwia, i, lm. e p. Gąszcz: Nieprzebyte gęstwie roślinne. Orsz.

× Gęstwio, i, il l. a. × Gęścić gęstym czynić; zgęszczać, zagęszczać: Krew gęstwi myślenie długie. Boh. 2. zbierać do kupy, skupiać, nagromadzać, zgromadzać. × G. s. p. Gęstnąć. <GĘST>

× Gęstwić, eje, al p. Gęstnąć.

× Gęstwienie, a, blm., czynność cz. Gęstwić.

Gęstwina, y, lm. y p. Gąszcz: Nieprzebyte G. Zdr. Gęstwinka.

Gęstwinka, i, lm. i p. Gęstwina.

Gęsty, st. w. Gęściejszy a. Gęstszy, st. n. [Nagęściejszy] l. odznaczający się gęstością: Powietrze gęste (= zgęszczone, ciężkie). Sos G. (= zawieszony, krótki). Ciasto gęste (= ściśle, natarte). Dym G. Mgła, ciemność gęste (= nieprzeprzyste). Atrament G. Piwo gęste (= mętne, nieklarowne). Sieć gęsta. Sukno, płótno gęste (= nabite, dychtowane). Przen.: tegi, burczoczny, butny, siarczysty, dziarski, pewny siebie: Mina, fantazja gęsta. † Mróz G. Kn. (= tegi, potężny, wielki). Gdy się zaś wielomowa, G. rzecznik wzbudzi. Wen. (= dzielny). Las G. Włosy gęste. Deszcz G. (= rzęśisty). Gęste szeregi (= zbite, zwarte). G. charakter pisma. × Zjazd, lud G. (= tłumny, gromadny, liczny). † Przen.: Gdy G. worek u kogo poczują, by też był jako świnia, wszysey mu dudkują. Rej. (= nabity, pełen). † Gęste u was morderstwa. Gór. (= częste, liczne). O zniszczeniu kościołów dziś najgęstsza mowa. Birk. (= najczęstsza). Myśl.: Gęste szczerkanie (= częste). Płyn sklarował się, gęste zostało na dnie (= gąszcz). 2. [G.] jedyny, tegi: Gęsta dziewczka. 3. piw.: Gęsta robota a. Kasza część zacieru, w którym znajduje się wiele słodzin. <GĘST>

[Gęszcz, y, lm. o] p. Gąszcz.

× Gęszcza, y, blm. gęstość, guszczyć: Uduśił gęszczą dymnych kłębow. Mick. <GĘST>

[Gęszczar, u, lm. y] p. Gąszcz.

× Gęszczenie, a, blm., czynność cz. Gęścić: G. włosów jak ma być sprawione. Sien.

[Gęszczyna, y, lm. y] p. Gąszcz: Roic się zaczyna od diabłów w gęszczynie.

× Gęszczyna, y, lm. y p. Gąszcz: Dalej trzęsawiska i po nich G. Krasin.

Gęś, i, lm. i, 6 pp. lm. gęsi a. [gęsiami] l. a. [Gąś, Gęś, Głś] zool. = a) (anser) ptak pletwonogi, blaszkodzioby. Gatunki: G. białoczelna (a. albifrons). G. białolica (berniela leucopis). G. polna, [Polówka] (a. arvensis). G. rdzawoszyja a. czerwonoszyja, Rudoszyjka (berniela ruficollis). G. szara a. Gęgawa (a. cinereus). G. szkocka a. [Bernikla, Mniszka] (berniela torquata). G. zbożowa, [Litewka] (a. segetum). Myśl.: G. litewska = rodzaj gęsi szarego i białego pióra. G. gęga, syczy. Rządzi się, jak szara G. Prz. (dom. po niebie). Gęsi tobie paść. Prz. (= niezdatnyś do lepszej pracy). b) G. norowa p. Ohar. 2. a. zdr. Gąska dziewczyna nauwa, latwowierna, swego chowu. 3. rodzaj gry w karty. 4. a. Gąska rodzaj gry w kosci. 5. [G.] = a) w lm. a. [Gąski] rodzaj gry. b) Do gęsi jechać = zabawa zapustna. c) Gęsi pędzić = prowadzić rzeką drzewo, tratwę. d) [Szare gęsi] = kamienie narzutowe: Głazy, po polach Mazowska rozsiane, pochodzenia skandynewskiego, zwykle granitowe, lud zowie szaremi gęsiami. Lab. 6. hut. kawał surowca żelaznego ulany w formie, zwanej także gęsią, gąską: Żelazo w gęsiach = żelazo lane, surowiec. Gęsi wylewać = lać surowiec. G. surowcowa, wielkopiecowa. Zdr. Gąska, Gąseczka, [Gęska, Gęsenka, Gęsiczka, Gęsiulenka, Gęszczak]. <GĘS>

× Gęścić, i, il p. Gęstwić. <GĘST>

Gęścieć, eje, al p. Gęstnąć.

[Gęściasty] gęsty: Cesała włosy gęście.

Gęściucho przys. od Gęściuchny.

Gęściuchny, Gęściutki, Gęściutenki, Gęściuteniczki bardzo gęsty, ze wszystkich gęsty. <GĘST>

Gęściuteniczki p. Gęściuchny.

Gęściuteniczko przys. od Gęściuteniczki.

Gęściutenki p. Gęściuchny.

Gęściutenko przys. od Gęściutenki.

Gęściutki p. Gęściuchny.

Gęściutko przys. od Gęściutki.

Gęśl, i, lm. e, × Gęśla, [Huśla] l. dawny instrument muz. o trzech strunach, rodzaj cytry. 2. † pieśń, śpiewana z towarzyszeniem gęśli: Rybińskiego gęśle różnoryme. Zdr. w lm. × Gęścieczki, × Gęśliki, † Gęśliki. <GĘD>

Gęśla, i, lm. e l. × p. Gęśl: Słowiańska G. była jedynym orężem ludu. Krasz. 2. [G.] p. Gęśle.

Gęslarz, a, lm. e, [Huślarz, Huślar] ten, co gra na gęśli, śpiewak, pieśniarz, przygrywający sobie na gęśli.

[Gęśle, i, blp., Gęśla, Gęsiółka, Gęsiółek, Gęsiółki, Gęsiółki, Gęśliki, Gęzle, Gęzlace, Złózcza-k] słrzyzpc.

Gęśliki, ów, blp. l. × p. Gęśl: Było dwóch rybactów, jeden z lutnią, drugi z gęślikami u pasa. Sienk. 2. [G.] p. Gęśle.

† Gęśliki, lek. blp. p. Gęśl: Dawid, wziął G., gądl swą ręką. B. Sz. Umie w G. gąść. B. Sz.

Gęślowy przym. od Gęśli.

† Gęzić się, i s., il s. kurczyć się, kulić się, garbić się. <?>

[Gęzlace, ów, blp.] p. Gęśle.

[Gęzle, i, blp.] p. Gęśle.

[Głucht!] przekleństwo! <Nm. geflucht>

Giaur, a, lm. y, † Gaur, † Gawur, × Dziaur, × Dżaur, Dżawur, † Kawr nie wierny, nazwa dawna chrześcijanom przez mahometan. <Tur. giawur>

Giaurski przym. od Giaur; Dziaurski: Giaurskie wymysły. Jeż.

† Giący gięty: Pojcie gospodnu w trąbach giących. Ps. flor.

Giąć, gnie, giął, [Gnać, Gnóść, Gić] I. *przeżyć, naginać, wyginać, uginać, zginać, schylać, skłaniać, klonić*: G. pręt, kark, kolana. G. wosk = *miać, miętosić, wrabiać, gnieść*. [Gięty łokieć] p. Łokieć. 2. [G.] *ruszyć, poruszyć*. G. ś. I. *uginać ś., zginać ś., wyginać ś., schylać ś., przeżyć ś.*: Drzewo gnie ś. pod ciężarem owoców, stół — pod ciężarem srebra. Długa deska gnie ś. (= *obwiesza ś.*) Gnie ś. jak wosk. Prz. Stół ś. gnie pod ciężarem naczyn. 2. [G. ś.] *ruszać ś., poruszać ś.*: On je taki leniwy, że sie nie gnie. <GUB>

Giba, y, lm. y druc. w maszynie tkackiej I. *cylinder, na którym robi ś. osnowa*. 2. *kółko kręcące ś., na które jest nawinięty drut, z którego snuje ś. go na tkaninę*. <Nm. Giebe>

Gibaczka, i, lm. i gór. *drzątek lamany, służący do nadania ruchu podnoszącego skrzymi a. wiancie płótkalnej*: G. pompowa, świdrowa. G. miechowa = *drzątek do poruszania miechu kowalskiego*, in. *pociągacz*.

Gibać, ba a. bie, bał p. Gibnąć: Z plusku łodzi, co ś. gibie na lazurów ciemnej szybie. Kon. [Kuzdym ciężki śmiech giba, jakby nawałka świrkiem w boru]. Widać jak widać, ale daleko G. Prz. (= *jechać kołyszac ś., trząść ś. na bryczce*). G. ś. I. p. Gibnąć: [Sami is nie mogli, bo im sie wciążle nogi gibają. Hej, nie gibaj sie, kalinowy moście!]. 2. [G. ś.] *włóczyć ś., chodzić*: Gdzieś ś. będą z workiem G.! <GUB>

Gibanie, a, blm., czynność cz. Gibać.

Gibas, a, lm. y I. × p. Gilhas. 2. [G. a. Gibcak] *człowiek smukły i wysoki a gibki, wysoki chłop*: Komu grają? — Gibasowi; pędzi dziwki ku lasowi.

[Gibawka, I, lm. i, Zybawka] *kuśtawka, bujaczka*.

[Gibeak, a, lm. i] p. Gibas.

[Gibeazki, ów, blp., Gipeazki] *obciążki do naciągania drutu*. <Sld. do Gibać + (Ob)ciążki>

[Gibce, ów, blp.] *zap. owoce śliwki*: Prosi pan ojciec... na te G., co bywają na śliwce. <Wyraz improwizowany, od GUB>

[Gibciejszy] p. Gibki.

† Gibcejszy p. Gibki. Trzye.

† Gibiel, i, lm. e p. Gli Biel. Przen.: W sadzie moim z gałązek rozkwitłych chłodniki, tam mię pod cień wzywają i letne pośniki, gdzie trawią czas łagodny pod temiz gibieli, na zielonych traw bujnych kładę ś. pościeli. Gawin. (= *ustroniami, schronieniami*). <p. Gli Biel>

Gibki, st. w. † Gibcejszy, [Gibciejszy] *giętki, sprężysty, elastyczny, smagły, dający ś. giąć, gnący ś.*: Łozina, gałąź gibka. Przen.: Język twardy i nieokrzesany zrobić gibkim = *podatnym, wyrobionym, naginającym ś. do myśli*. Umysł G. = *ruchliwy, poddający ś. wpływowi zewnętrznym*. <GUB>

Gibko I. przys. od Gibki. 2. [G.] *szybko, prędko*, rażno: Uwijaj sie, ino G.!

Gibkość, i, blm. I. rz. od Gibki. 2. [G.] *zręczność*.

× Gibkowatość, i, blm. rz. od Gibkowaty.

× Gibkowaty *meco giętki*: Palma gibkowata. Otw.

Gibnąć, nie, nął I. a. nied. Gibać, Gibotać, [Zybać, Zybotać] *kogo, co a. kim, czym = zgiąć, chybnąć, zagiębać, zachwiać, zachybotać, kiwać, przekrzy-*

wić nagle, przechylić, zakolysać, poruszyć, zawa- hać: Fala gibnęła łodzią. 2. † p. Glnąć. G. ś. *chybnąć* (i. t. d., p. wyż.) ś.: Gibnął ś., zdrzemnąwszy ś. <GUB>

Gibnieź, a, lm. e, Gibnięte drzewo leśn. *drzewo tak krzywe, że na płaszczyźnie równej nie da ś. położyć*. <GUB>

Gibnięcie, a, blm., czynność cz. Gibnąć.

Gibnięcie się, a ś., blm., czynność cz. Gibnąć ś.

Gibnięty leśn.: Gibnięte drzewo p. Gibnieź.

Gibon, a, lm. y zool. (hylobates) *małpa wązkono- sa*. <Ang. Nm. Fr. gibbon, z języków Wschod.>

Gibotać, cze, × ce, ta! i G. ś. p. Gibnąć: Gibocząo ś. w biodrach, szła. Kon. <GUB>

Gibotanie, a, blm., czynność cz. Gibotać.

Gibotanie się, a ś., blm., czynność cz. Gibotać ś.

Gibstok, a, lm. i druc. *podstawa giby, na której ś. ona obraca*. <Nm. Giebstock>

[Gibuła, y, lm. y] *człowiek niezgrabny, niekształtny*. <Zap. GUB>

Gibus, a, lm. y rub. *kapelusze cylinder, ruwa*. <Fr. gibus, od nazwiska wynalazcy kapeluszków składanych (szapokłaków) Fr. Gibus>

[Giby, gib, blp., Kłwki] *rodzaj kolowrotka*. <?>

[Gibon, a, lm. y] [dryląg], *szczeg. dziewczyna wysoka a niezgrabna*. <?>

[Gicel, a, lm. e] p. Giczol.

[Gic gic!, Giec giec!, Gicu gicu!] *naśladowanie odgłosu biegnia: Ugiąn sie do pasa, gic gic gic do lasa!* <Dżwn.>

[Gichać, a, al] p. Gichnąć: To tam deszcz gichá! <Dżwn., por. Oz. gichl = chlust!>

[Gichanie, a, blm.] *czynność cz. Gichać*.

Gicheciarz, a, lm. e, Szychociarz, Szychtarz *hut. robotnik, który materiały w piec hutniczy sypie*. <Nm. Gichter>

[Gichnąć, nie, nął, Gichnóć, nied. Gichać] *po- lać (np. wodą), lunąć szybko (o płynie), polać gwałtownie; skropić płotno: Mám naczynie z mokrzym i gichnę temu szelmie na łeb*. Por. Gluchnąć. <p. Gichać>

Gicht, u, blm. prow. *gościec, reumatyzm, ból reumatyczny*: G. złamał mu władzę w rękach i nogach. Łoż. <Nm. Gicht>

Gichta, y, lm. y hut. I. a Szychta, × Gajer, *warstwa, pokład materiału, przeznaczzonego do topienia w piecu hutniczym, ilość rudy, węgla i roztopu, sypane naraz do pieca, nabój*. 2. *G. wielkopiecowa a. Gardziel wylot szybu pieca wielkiego, przez który wrzucany jest namiar*. <Nm. Gicht>

Gichtociąg, u, lm. i hut. *przrzęd do wciągania nabojów rudy i węgla do wylotu pieców szybowych*. <Gichta + CIEG>

Gichtociągowy przym. od Gichtociąg: Pochylnia gichtociągowa p. Gichtomost.

Gichtomost, u, lm. y hut. *most, po którym doprowadza ś. naboje do wylotu wielkiego pieca, in. pochylnia gichtociągowa*. Łab. <Gichta + Most>

Gichtowy przym. od Gichta: Wieża gichtowa. Łab. Ganek G. p. Ganek.

[Gicel, a, lm. e] p. Giczol.

[Gicu gicu!] p. Gic gic!

[Gicza, y, lm. e] w wyrażeniu: *Swińska G. = szynka, zadni udziec świński*. Por. Giczal. <p. Giczek>

[Giczal, a, lm. e] *pog. p. Giczol: Bociana nogi długie, kiejby ludzkie gicole*. Por. Gicza, Giczalaty, Giczalka. <p. Giczek>

[Giczalaty] *duże nogi mający*. Por. Giczał.
 Giczał, a, lm. y p. Giczol.
 [Giczalka, i, lm. i] *kość goleniowa*. Por. Giczal.
 †Giczek, ozka, lm. czki p. Giczol.
 Giczol, i, lm. e p. Giczol.
 Giczka, i, lm. i rzeź. p. Giczol.
 Giczol, a, lm. y l. a. Giczka rzeź. część dolna
 goleni u zwierząt ze stawem. 2. a. Giczał, Gidzał,
 Giczol, [Giczal, Gicel], †Giczek, ×Giza, †Gizela
 pog. noga ludzka, goleń, piszczel. <Por. Mikl.
 83 gyzā i 154 kȳkȳn: S. Sł. kȳkȳn = goleń,
 Czes. kyčel, Pol. giża, gízela i t. d.>

[Gid] p. Giąc.

Gid, a, lm. owie l. członek straży przybocznej
 naczelnego wodza za Księstwa Warszawskiego i w r.
 1830. Fred. A. 2. przewodnik. Słow. 3. 11m. y
 książka dla zwiedzających, opisująca miejscowość:
 G. po Wiedniu. <Fr. guide>

†Gid l. i [G.] a, lm. y a. [Gizd, Gizdula] czło-
 wiek obrzydliwy, obmierzły, brzydki, brzydota. Pot.
 [Poceka], macocho, ty patorny gidziel. 2. u,
 lm. y = a) gnój. Modl. Wacl. b) gadzina, pluga-
 stwo: Od tej gndzy, od tego wykąsania gidu.
 Pot. <GID, skąd też Hyd- (przez Ukr.)>

Gidja, i, lm. e rub., [Didja] *człowiek a. zwierzę
 wysokie, niezgrabne, człowiek wielki a cienki (o
 mężczyźnie i kobiecie)*. <Por. Blg. gidija =
 chłopiec, Srb. djidija = łotrzyk; p. Miklosich Türk.
 Wörterb. p. w. gidí>

[Gidli, i, it, Gyglac] *dziec. łechtać, łaskotać*.
 <Dźwn.>

[Gidli gidli] l. *okrzyk uspokajający*. 2. *wy-
 krzyknik przy łaskotaniu*. <Dźwn.>

Gidzał, a, lm. y żart. p. Giczol: Długie gidza-
 ły (= cienkie, długie nogi).

1. [Giec, a, lm. e] p. Kiec.

2. [Giec] tylko w wyrażeniach: G. go porywa
 a. napada = *zbytnio ś. gniewa a. śmieje*. Por. Giez.

1. [Giecak, a, lm. i] p. Jaocak.

2. [Giecak, a, lm. i] p. Kiec.

[Giec giec!] p. Gie giec! <Dźwn.>

Giedekt, u, blm. org. *kryty registr manualny
 organu*. <Nm. gedekt dost. = przykryty>

[Giedyng, u, blm.] p. Giedyng.

[Giedyng, u, blm., Giedyng] w wyrażeniu: Ro-
 bota w G. = *roboty [na wymiar] ugodzona*. <p.
 Geding(e)>

Giefes, a, lm. y p. Gifes.

Giefrajter, tera a. tra, lm. terowie a. trowie,
 Giefrejter, Giefrejter, [Gryfrajter, Frajter] *kapral;
 starszy szeregowiec, zaprowadzający wartę, uczący
 rekrutów; niek. policjant*. <Nm. Gefreiter>

Giefrejter, a, lm. owie p. Giefrajter.

Giefrejterski przym. od Giefrejter: Obowią-
 zek G.

[Giegnac, nie, nac] *skapucić się, umrzeć*. <?>

[Gieguc, a, lm. e] *przezwiśko chłopca, mówiące-
 go po litewsku a. z litewska*. <Lit. gegūte = ku-
 kulczka>

Gieheenna, y, blm. *piekło*. <Hb. gai Hinnom
 dost. = dolina Hinнома, stek nieczystości pod Je-
 rozolimą; stąd też Zena, Zenować i t. d.>

Giehink, u, lm. i *pendent, pas od szpady*. <Nm.
 Gehink>

[Giejda, y, lm. y] *głuchoniemy, niemowa*. <?>

Giejzer, a, lm. y *źródło gorące*. <Islandzkie
 geiser a. geisir>

†Giel, a, lm. e i [Giel] p. Gil: G. w lesie
 i w polu gwizdzące rad przebywa. Cyg.

[Gielas, u, lm. y] p. Garus.

[Gielata, y, lm. y] p. Galeta. Zdr. [Gielatka].

[Gielatka, i, lm. i] p. Gielata:

× Gielatyna, y, lm. y l. p. Galantyna. 2. p.
 Galareta. <Śr. Łé. gelatina, stąd Fr. gélatine>
 Gielbryna, y, blm. *piecz. kwas siarczanym, roz-
 cieńczony, do czyszczenia metali*. <?>

Gielbrynować, uje, ował *mosiądz = czyścić za po-
 mocą mieszaniny kwasów siarczanego i azotowego
 z dodaniem sadzy*.

Gielbrynowanie, a, blm., *czynność cz. Gielbry-
 nować*.

Gielbwirginja, i, blm. *gatunek tytoniu*. <Nm.
 gelb = żółty + Wirginja>

× Gielejtotel, tlu, lm. tle *daw. świadectwo, wy-
 kupowane przez Żyda zagranicznego, przybywające-
 go do Królestwa Polskiego*. <Nm. Geleitzettel>

[Gielejza, y, lm. y] *niezgrabny, powolny czło-
 wiek*. <Może Nm. geh(e) leise = idź powoli>

[Gieleta, y, lm. y] l. p. Galeta. 2. *pog. stara
 baba*. Zdr. [Gioletka]. <p. Galeta>

[Gioletka, i, lm. i] p. Gioleta.

[Gielnik, a, lm. i, Gienik], †Gielnik *kromka,
 skibka, porczyk, kawalek (np. chleba, sera)*. <Por.
 Gieñ, Glon>

× Gieloskopiczny przym. od Gieloskopja.

× Gieloskopja, i, blm. *wróżenie ze śmiechu*. <Now.
 z Gr. gélōs = śmiech + skopéo = badam>

Gieltag, u, lm. i, Gieltag *gór. l. dzień wypłat
 miesięcznych: Centa w kabzie nie ma, pięć dni
 do gieltagu*. 2. *zapłata za całomiesięczną pracę,
 wypłata miesięczna: Wziąwszy G., górnik jest
 wielkim panem*. <Nm. Geldtag>

Gieltak, u, blm. *gór. p. Gieltag*.

[Gieltować, uje, ował] *mieć wartość; pasować:
 Gieltuje = ma wartość, przystoi*. <Nm. gelten>

[Gieltowanie, a, blm.] *czynność cz. Gieltować*.

Gielzamin, u, lm. y bot. p. Jaśmin. <p. Dziel-
 simin>

†Gielch, u, lm. y p. Zgiełk: *Strzeż ś. gielchu
 święta tego*. Wuj. <Dźwn.>

[Gielchać się, a ś., at ś.] *gzić ś. (o ludziach);
 okazywać popęd płciowy (o zwierzętach): Krowa
 ś. gielcha*. <Dźwn.>

[Gielchanie się, a ś., blm.] *czynność cz. Giel-
 chać ś.*

[Gielceć, y, at, Gielczyć] l. *hałasować w zgro-
 madzeniu, zgłębnić czynić*. 2. *szumieć, rozlegać ś.
 (o głosie): Mnie aż uszy bolą, tak mi w nich
 gielczy*. <Dźwn.>

[Gielczyć, y, y!] p. Gielceć.

Gielda, y, lm. y, †Galda l. *miejsce, gdzie ś.
 schodzą kupcy a. bankierzy dla dopełnienia tran-
 zaksji na towary a. na papiery wartościowe, bursa
 kupiecka: G. pieniężna (= rynek pieniężny)*. G.
 zbożowa, cukrowa (= rynek zbożowy, cukrowy).
 G. obliczeń = *biuro obrachunków, gdzie instytucje
 kredytowe i bankierzy wyrównują wzajemne ra-
 chunki: Grać, spekulować na giełdzie*. Prawdzi-
 wa G. żydowska: każdy gada, nikt nie słucha.
 2. *zgrupowanie, stowarzyszenie kupców, korpora-
 cja kupiecka: G. londyńska, berlińska*. 3. G.
 babińska = *miejsce zgromadzeń obywateli i do-
 stojników Rzplitej Babińskiej*. Goł. 4. × *karczma:
 Nie uczeszczaj na giełdę, lepiej pilnuj domu*.
 Zabł. 5. × *przen. gawiedź, chałastra, tuszcza, mo-
 tłoch, zgraja: Nie masz ś. czego lękać gausnej
 barbarzyńców giełdy*. Nar. × *Przen.: zbiorowisko,
 stek, gniazdo: Nie jedna, ale cała G. namiętno-
 ści*. Pilch. (= *kupa, fura*). Myśl dobra chorem
 bożym, myśl zła giełdą szatańską. L. <Nm.
 Gilde>

[Giełdać, a, at] *krajać tęym nożem*. <?>

[Gieldanie, a, b] czynność cz. Gieldać.
 × Gieldczany p. Gieldowy: Ruch G. Krasin.
 Gieldowicz, a, lm. e p. Gieldziarz: Dymisja ministra napędziła strachu Żydom i gieldowiczom.
 Gieldowiec, wca, lm. wcy p. Gieldziarz.
 Gieldownik, a, lm. cy p. Gieldziarz.
 Gieldowy, × Gieldziany, × Gieldczany przym. od Gielda: Dom G. Wiadomości, operacje gieldowe. Sprawy gieldowo-kupieckie.
 × Gieldziany p. Gieldowy: Hałas G. (=karczemny, knajpiarski).

Gieldziarski przym. od Gieldziarz: Manewr G. Powyższa maksyma nie jest bynajmniej rycerską, ale raczej handlarsko-gieldziarską.

Gieldziarstwo, a, b]m. spekulacja gieldowa: Pokatne G. zaczyna ś. znów szerzyć.

Gieldziarz, a, lm. e, Gieldowiec, Gieldowicz, Gieldzista, Gieldownik pog. spekulant gieldowy: Ze spekulantami był gieldziarzem, z literatami miłośnikiem poezji. Krasz.

[Gieldzić, i, il] p. Galdzić.

Gieldzista, y, lm. ści p. Gieldziarz: Hrabia ma słabe wyobrażenie o spekulacjach gieldzistów. Bał.

[Gieleta, y, lm. y] = Galeta.

[Gielewacz, a, lm. e] mający wielki brzuch, brzucał, [belbas].

[Gielewaty, Gelewaty] brzuchaty.

[Gielewo, a, lm. a] ir. wielki brzuch. <Ukr. gielewo, z Rum.>

† Giełg, u, lm. i p. Zgiełk: Gdy ś. uspokoił G. Bud. <Dźwn.>

[Giełgotać, ce, ta] szwargotać: Indyk giełgoce. [Giełgotanie, a, b]m.] czynność cz. Giełgotać, szwargot (np. żydowski), gwar.

† Giełk, u, lm. i p. Zgiełk: Na on G. więcej ś. ludzi zbierało. Stryjk. Giełki i wołanie i eiszcza była w ludziach. Op. <Dźwn.>

[Gielka, i, lm. i] l. galka, np. chlebowa, ołowiana. 2. owoc nierozwinięty na drzewie, niedojrzały. <?>

[Gielkać się, a ś., al ś.] śmiezkami i głownemi żartami z kim ś. bawić, gnić ś. (o osobach różnej płci): Ciągłe ś. z nim gielkasz, a pracy nie pilnujesz. <Dźwn.>

[Gielkanie się, a ś., b]m.] czynność cz. Gielkać ś.

[Giemaj, a, lm. owle, Giemajny, Gimaj, Gimajny], × Giemajna, × Giemajna, × Giemajny, × Giemajner żołnierz prosty, szeregowiec. <Nm. gemein = pospolity, prosty>

× Giemajna, y, lm. y m. p. Giemajn: Odtąd będę pilnie zważał, jaką mi kaźden G. twarz pokazuje. Sienk.

[Giemajny, ego, lm. i] p. Giemajn.

Giemara, y, b]m. druga część Talmudu. <Hb. gemarah dosł. = dopełnienie (dom. części pierwszej) (Miszny) Talmudu>

× Giemajny, a, lm. owie p. Giemajn: Jako tegi oficer, dostrzegł on, który z giemajnow zaciągnął w strzale. Chodź. <Nm. gemein = pospolity, prosty>

× Giemajna, y, lm. y m. p. Giemajn.

× Giemajner, a, lm. y p. Giemajn. Jeź.

Giemerka, i, lm. i krymka, mycka, jarmulka żydowska: Żydziak zbladł i zdjął giemerkę. Fred. A. <Przestawka Magierki>

[Giemielnica, y, b]m.], † Jemielnica wysypka, rodzaj choroby dziecięcej. <p. Jemielnica>

[Giemiska, i, lm. i] pociąg mieszany, osobowotowarowy. <Z Nm. gemisehter(Zug) = pociąg mieszany>

Giemza, y, lm. y kamień drogi, gwiazda pierwszorzędna w koronie. <Łé. gemma>

Giemshorn, a, lm. y org. jeden z głosów organu, wydawanych przez piszczałki spiczaste. <Nm. Gemshorn dosł. = róg glemzy, dzikiej kozy>

Giemshornkwinta, y, lm. y org. jeden z głosów pomocniczych organu. <Giemshorn + Kwinta>

Giemza, y, lm. y l. zool. p. Kozica. 2. skóra z kozicy. <Nm. Gemse>

× Giemzać, a, al l. a. [Giemzić] swędzieć, świerzbieć, cierpnąć, łachotać, czmerać: Jakoby mrówki po krzyżach giemzały. 2. [G.] = a) gnić. b) lekko nacierać, gładzić. c) czyścić, porządkować. d) gryźć dziąsłami pokarm, nie mając zębów, jeść pomalu. Por. Giemzić, Gimzć. <Por. Mikl. 82 gъмъз, skąd też Ohmyz (przez Ukr.)>

× Giemzanie, a, b]m., [Giemzanie] czynność cz. Giemzać.

Giemzić, i, il a. [ia] l. × p. Giemzać: Giemzi mię coś. Kn. (= korci, niepokoi, martwi mię coś). 2. [G.] = a) łaskotać (szczeg. ze spodu nogi). b) czynić zabiegi koło czego. c) powoli chodzić. d) deptać, trawować. e) Giemzi, nieos. = stan powietrza mglisty, wilgotny. 3. ąroić ś.: Tego też pilnuj, kiedyby ś. karpiecia zrybiły, obaczysz je wnet w krajoch giemzocy (= glemzące), jako owies. Strum. Por. Giemzać. <p. Giemzać>

Giemzowy przym. od Giemza: Skóra glemzowa na obuwiu. <p. Giemza>

Giemciana, y, lm. y l. bot. p. Goryczka. 2. korzeń roś. gentiana lutea. <Łé. gentiana>

Giemnealog, a, lm. owie, Giemnealogista znawca, badacz giemnealogji. <Gr. genealogos>

Giemnealogicznie przym. od Giemnealogiczny. Giemnealogiczny przym. od Giemnealogja: Księgi giemnealogiczne. Drzewo giemnealogiczne = obraz rodowodu danej familji, dynastji, in. tablica giemnealogiczna.

Giemnealogista, y, lm. ści a. † owie p. Giemnealog: Giemnealogistowie o nim nie nie piszą. Nies.

Giemnealogizować, uje, owal trudnić ś. dochodzeniem giemnealogji, kreślić drzewa giemnealogiczne; rozprawiać o giemnealogji.

Giemnealogizowanie, a, b]m., czynność cz. Giemnealogizować.

Giemnealogja, i, lm. e rodowód, porządek następstwa przodków jakiej familji; drzewo giemnealogiczne, tablica giemnealogiczna; ród, rozgałęzienie rodu, dynastji. <Gr. genealogia>

Giemneracja, i, lm. e pokolenie: Jakiej możemy ś. spodziewać przyszłej giemneracji, jeżeli terażniejsza przesuwa ś. około nas leniwa, blada, posępna. <Łé. generatio>

Giemneralioja, i, lm. e, Jemneralioja l. a. część. Giemneralność (w konfederacji) najwyżsi naczelnicy, przełożeni, rząd naczelny: Zjechali konfederaci na radę i ustanowiono rząd, który przybrał nazwę giemneralioji. 2. a. Giemneralitet ogół giemneralów (w wojsku). <Z Łé. generalis = ogólny, giemneralny>

Giemneralik, a, lm. i l. a. Jemneralik żart. giemneral małego wzrostu; nietęgi wódz. 2. sejmik, zjazd prowincjonalny: G. województwa Pomorskiego poprzedza giemneralny stanów ziem pruskich kongres. Vol.

Giemneralisko, a, lm. a m. a. ni. p. Giemneral: Stare G. Moraw.

Generalista, y, lm. *ści chrześcijanin, niechający należeć do żadnego obrządku a. sekty chrześcijańskiej.* <Z Łć. generalis=ogólny, powszechny>

Generalissimus, a, lm. *owie, Jeneralissimus najstarszy feldmarszałek, głównodowodzący wojskami.* <Łć. generalissimus st. n. od generalis=gieneralny, ogólny, powszechny>

Generalitet, u, lm. y p. **Generalioja.**

Generalizacja, l, lm. e fil. p. **Generalizowanie.** <Fr. généralisation>

Generalizować, uje, ował fil. *uogólniać, rozciągać na ogół:* Otóż to zwykła wada pań wszystkich: generalizujecie pojęcia, a ze sporadycznych okazów chorobliwej natury chcecie wytwarzać typy. <Fr. généraliser>

Generalizowanie, a, blm., *czynność cz. Gienerallizować, l gieneralizacja.*

Generalnie 1. przys. od **Generalny**. 2. [G. a. Jeneralnie, Jednoralnie]=a) *powszechnie, ogólnie.* b) *jednostajnie, regularnie.*

Generalność, i, lm. i p. **Generalioja:** G. konfederacji Targowickiej.

Generalny, **Jeneralny** *główny, powszechny, ogólny, ważny:* G. sejm, kongres, inspektor, marsz, konsystorz. Próba generalna. Agencja generalna. Stany generalne (=sejm złożony z przedstawicieli szlachty, duchowieństwa i mieszczan). Sztab G. (=oficerowie opracowujący plany wojenne). Dół G. = wspólnota mogiła biedaków, chowanych przez miasto. Spowiedź generalna (=z całego życia a. z dłuższego przeciągu czasu). × Ekspedycja generalna p. Ekspedycja. <Łć. generalis>

Generalski przym. od **General**, **Jenerski**, [Jednoralski]: Stopień G. † Intromitował ś. przez obwołanie posesji generalskie (=dokonane przez woźnego wojewódzkiego a. powiatowego).

Generalstwo, a, blm., **Jeneralstwo** 1. *stanowisko, stopień, ranga generala.* 2. *zb. gienerałowie.* 3. *general z żoną.* 4. *lm. a prowincja kraju:* G. Wielkopolskie. 5. *urząd zwierzchniczy nad prowincją.*

General, a, lm. *owie, Jeneral*, [Jednorat, Jednerat] 1. *woj. jeden z wyższych stopni wojskowych, naczelnik brygady, dywizji, korpusu:* G. dywizji, brygady. G. major. G. lejtnant a. G. porucznik. G. piechoty, kawalerji a. jazdy, artylerji. Gienerałowie broni. G. anszef = *głównodowodzący, naczelny wódz.* G. adjutant. 2. *najwyższy przełożony danego zakonu:* G. Jezuitów. 3. *daw. = a) tytuł niektórych wojewodów:* G. Kijowski, Ruski, Mazowiecki, Rawski, Czernihowski. b) *tytuł niektórych starostów:* G. Kamieniecki i Łatyczewski (a. G. Podolski), Wielkopolski, Żmudzki. Starosta Krakowski a. G. Małopolski. Książę Adam Czartoryski, G. ziem Podolskich, a. G. ziem Podolskich. 4. † G. na Litwie = *woźny sądowy starszy na województwo a. powiat.* † G. górny a. † G. żupny = *woźny urzędu i sądu żupniczego w Olkuszu.* 5. *u, lm. y zjazd powszechny z danej prowincji w daw. Polsce:* Jeżeliby województwa sejmik nie doszedł, już gienerału być nie może. Nies. 7. × *u, lm. y gieneralna reguła a. maksyma.* 8. † *u, lm. y rozporządzenie, obowiązujące ogół, uniwersal:* Kopja gienerału. Za gienerałem a poruczeniem. † **Gienerałem** przys. *ogółem:* Wszystko gienerałem Pana Boga kochało. Hil. 9. × *G., u, lm. y = a) główny klucz.* b) *zł. doskonały wytrych.* 10. *żart. nocnik, wrynał.* Zgr. **Generalisko.** <Fr. général, przez usta Nm.>

General-audytor, a, lm. *owie audytor generalny:* W tym wszedł G. a wojewoda łęczycki. Kaczek. <Gienerał + Audytor>

Generalbas, u, blm., **Jeneralbas** *muz. nauka o akordach, nauka harmonji:* Nie pomogła mi znajomość gieneralbasu, bo w żaden sposób nie mogłem nauczyć żony harmonji. <Łć. generalis=ogólny, powszechny + Bas>

General-gubernator, a, lm. *owie najwyższy naczelnik prowincji.* <Gienerał + Gubernator>

× **Gieneralgubernatorować**, uje, ował, × **Jeneralgubernatorować** *być gienerał-gubernatorem.*

× **Gieneralgubernatorowanie**, a, blm., *czynność cz. Gieneralgubernatorować.*

Gienerał-inspektor, a, lm. *owie inspektor gieneralny:* Książę Franciszek Sułkowski w r. 1776 został gienerał-inspektorem piechoty wojska koronnego. Górs. Jest gienerał-inspektorem wszystkich zachodnich komór granicznych. And. <Gienerał + Inspektor>

Gieneralka, i, lm. i, **Jeneralka** *kobieta gienerał, władzę gieneralską mająca:* Siostra gorzałka, a śmierć G. Słow.

Gienerał-kwaternistrz, a, lm. *owie kwaternistrz gieneralny, główny.* List Jana Sobieskiego z r. 1671. <Gienerał + Kwaternistrz>

Gienerałmarsz, u, lm. e *marsz gieneralny.* <Z Łć. generalis=ogólny + Marsz>

Gienerałowa, ej, lm. e, **Jenerałowa** *żona gienerala.* <p. Gienerał>

Gienerałowicz, a, lm. e, **Jenerałowicz** *syn gienerala.* Rol.

Gienerałowiczostwo, a, blm., **Jenerałowiczostwo** *zb. gienerałowicz z żoną.*

Gienerałowiczowa, ej, lm. e, **Jenerałowiczowa** *żona gienerałowicza.*

Gienerałowiczówna, ej, lm. e, **Jenerałowiczówna** *córka gienerałowicza.*

Gienerałówna, y, lm. y, **Jenerałówna** *córka gienerala.* Zdr. × **Gienerałówneczka.**

× **Gienerałówneczka**, i, lm. i p. **Gienerałówna.** Rzew.

Gienerał-starosta, y, lm. *owie starosta gieneralny:* Jerzy Lubomirski, G. krakowski. Kub. <Gienerał + Starosta>

Gieneralsztabchirurg, a, lm. *owie główny chirurg sztabu:* Na czele służby zdrowia w wojsku stał gieneralsztabekarz i G. Górs. <Gienerał + Sztab + Chirurg>

Gieneralsztabekarz, a, lm. e *lekarz główny sztabu:* Na czele służby zdrowia w wojsku stał G. Górs. <Gienerał + Sztab + Lekarz>

Gienerator, a, lm. y chem. 1. *przyrząd, w którym wytwarza ś. materja, szczeg. gazowa, a. prądy elektryczne:* Maszyny dynamo-elektryczne są gieneratorami elektryczności. 2. *część pieca chemicznego, gdzie powstaje tlenek węgla.* 3. *hut. piec do wytwarzania gazów palnych.* <Łć. generator>

Gieneratorowy przym. od **Gienerator:** Piec G.

× **Gienerozja**, i, blm. *szlachetność, wspaniałomyślność:* Sejm odwołał ś. do wrodzonej animusów narodu gienerozji. Mor. T. <Z Łć. generosus=szlachetny>

× **Gieneryczny rodzajowy:** Laska czereśniowa, znajoma w domu pod nazwiskiem gienerycznym czereśni. Korz. U małych dzieci wszystkie wyobrażenia bywają gieneryczne. <Fr. générique>

† **Gieneryka**, i, lm. i *rodzaj podatku (?):* Dobra stołowe są wolne od wszelkich ciężarów, stanowisk, hibern, gieneryk, ciągnięcia. Vol. <Z Łć. genus, 2 pp. generis=ród>

Gieneryczny przys. od **Gieneryczny.**

Gienetyczny fil. *dotyczący rodowodu, pochodzenia, powstania, rodowodowy*: Objaśnienie gienetyczne. Metoda gienetyczna (= badająca pochodzenie, rozwój czegoś). Definicja gienetyczna (= rozważająca przedmiot definiowany jako powstający). Stosunek G. (= stosunek rzeczy, która powstaje, do innej, z której tamta powstaje). <Gr. genetikós>

Gieneza, y, lm. y fil. *rodowód, pochodzenie, powstanie*: G. pojęcia, uczucia, fantazji, woli. G. psychologiczna = *psychogeneza*. <Gr. génesis>
Gienista, y, lm. y bot. p. **Janowiec**. <Łć. genista>

Gienjalnie przys. od **Gienjalny**, × **Jenjalnie**. <p. Gienjusz>

Gienjalność, i, blm. rz. od **Gienjalny**, × **Jenjalność**, × **Gienjuszostwo**.

Gienjalny, × **Jenjalny** i. *obdarzony gienjuszem; odznaczający s. nadzwyczajną zdolnością twórczą*: Poeta, artysta, wódz, wynalazca G. 2. stworzony przez gienjusz, nacechowany gienjuszem; nowy, niezwykły w pomysł: Utwór, wynalazek, projekt G. 3. *pomysłowy, zręczny, biegły*: G. krawiec. Wilcz. G. w robieniu stosunków. Krasz. <Łć. genialis>

Gienjusz, u, blm., × **Jenjusz** i. *nadzwyczajna zdolność twórcza*: G. filozoficzny, poetycki, artystyczny, wojenny. G. Kopernika, Szekspira. Takie były dzieje największego gienjuszu poetyckiego, jaki wydała Polska. Ohm. 2. a, lm. e, a. × **owie** człowiek gienjalny; odznaczający s. nadzwyczajną zdolnością twórczą: G. poeta (= wieszcz). Gienjusz wiekami tylko s. rodzą. Kras. A. 3. *duch, myśl, logika, istota, charakter*: G. narodu = istota duchowego. G. języka = rozumność, logika, rządząca jego ustrojem. 4. a, lm. e a. × **owie** duch kierujący, opiekuńczy; sprawca, intelektualna przyczyzna, demon: G. wojny, malarstwa. G. opiekun: G. złego a. dobrego. Gienjuszowie morsey. Mick. Na mokre góry, wznoszące s. piętami z morskiego odmetu, wstąpił G. śmierci i szedł do okrętu. Mick. Diwy, podług starożytnej mitologii Persów, złożyliwie gienjusze. Mick. W łonie jej (urny) zwolna płomyk przebudza s. blade, czy to zmarły wstającej G. Hellady? Mick. Zdr. **Gienjuszek**. <Łć. genius, pod wpływem znaczenia Fr. génie>

Gienjuszek, szka, lm. szki i. p. **Gienjusz**. 2. a. × **Jenjuszek** żart. *cudowne dziecko, obiecujące być gienjuszem, mające gienjalne zdolności*.

× **Gienjuszostwo**, a, blm. p. **Gienjalność**.

× **Gienjuszowski**, × **Gienjuszowy** przym. od **Gienjusz**, × **Jenjuszowski**, × **Jenjuszowy**. × **Po gienjuszowsku** przys. jak *gienjusz*.

× **Gienjuszowsko** przys. od **Gienjuszowski**, × **po gienjuszowsku**, *gienjalnie*.

× **Gienjuszowy** p. **Gienjuszowski**.

Gient, u, lm. y *ród*. <Łć. gens, 2 pp. gentis>

Gientyl, a, lm. e *myśl. sokół, złowiony w czerwcu, lipcu a. sierpniu, łatwy do ułożenia*, in. m. udrahel. <Łć. gentilis, przez Fr. gentil>

Gientylny do tegoż rodu należący, *rodowy*: Po zmarłym członku gientu początkowo dziedziczyli krewni gientylni. <Łć. gentilis>

Gieocentryczność, i, blm. rz. od **Gieocentryczny**, × **Jeocentryczność**.

Gieocentryczny, × **Jeocentryczny** i. System G. = *uważanie ziemi za cel i główny przedmiot stworzenia*. 2. astr. *śródziemny, odniesiony do środ-*

ka ziemi: Położenie gieocentryczne ciała niebieskiego = *położenie, w jakim przedstawiałoby s. ciało obserwatorowi, umieszczonemu w środku ziemi*. Długość gieocentryczna p. **Długość**. <Now. z Gr. gē = ziemia + Centryczny>

Gieod, u, lm. y *min.* p. **Gieoda**.

Gieoda, y, lm. y, **Gieod**, **Czerep** *min. nazwa ogólna agregatów minerałów wykrystalizowanych, ściśle do siebie przylegających i swojemi dolnemi końcami przymocowanych do płaszczyzny krzywej, ograniczającej przestrzeń kulista, wewnątrz próżna*. <Gr. geōdēs = 1) ziemny, 2) nazwa drogiego kamienia>

Gieodesta, y, lm. ści, × **Jeodesta**, **Gieodeta** *zajmujący s. gieodezją*. <p. Gieodezja>

Gieodeta, y, lm. ci p. **Gieodesta**.

Gieodetyczny p. **Gieodezyczny**: Prace gieodetyczne. Tat.

Gieodezja, i, blm., × **Jeodezja** *nauka o sposobach robienia map; wyższe miernictwo*. <Gr. geōdaisia>

Gieodezyczny p. **Gieodezyczny**.

Gieodezyczna, ej, lm. e *mat. linja krzywa najkrótszej odległości pomiędzy dwoma punktami powierzchni*.

Gieodezyczny przym. od **Gieodezja**; **Gieodezyczny**; **Gieodyczny**; **Gieodetyczny**: Linja, krzywna gieodezyczna.

Gieodyczny p. **Gieodezyczny**.

Gieodynamiczny przym. od **Gieodynamika**.

Gieodynamika, i, blm. *część geologii, traktująca o siłach, które brały udział przy powstawaniu skał i zmianach kształtu powierzchni ziemi*. <Now. z Gr. gē = ziemia + Dynamika>

Gieofaga, i, lm. i *jadacz ziemi, ziemiożerca*. <Now. z Gr. gē = ziemia + fagein = jeść>

Gieofagja, i, blm. *jadanie ziemi*.

Gieofizyczny przym. od **Gieofizyka**.

Gieofizyka, i, blm. *część geologii, fizyka kuli ziemskiej, geografia fizyczna*. <Now. z Gr. gē = ziemia + Fizyka>

Gieofrea, i, lm. e bot. p. **Umora**. <Niby Łć. geoffroya, od nazwiska Fr. Geoffroy>

Gieogieniczny przym. od **Gieogienja**.

Gieogienja, i, blm., × **Ziemiotwórstwo** *część geologii, traktująca o powstawaniu i kształtowaniu s. kuli ziemskiej*. <Now. z Gr. gē = ziemia + génos = ród, pochodzenie>

Gieognosta, y, lm. ści p. **Gieolog**. <Now. z Gr. gē = ziemia + gnōstēs = znawca>

Gieognostyczny przym. od **Gieognostyka**: Badania, mapy gieognostyczne.

Gieognostyka, i, blm. p. **Gieognozja**.

Gieognozja, i, blm., × **Jeognozja**, **Gieognostyka**, **Gieotektonika**, × **Ziemioznawstwo** *część geologii, traktująca o budowie ziemi*. <Now. z Gr. gē = ziemia + gnōsis = poznanie>

Gieogoniczny przym. od **Gieogonja**.

Gieograf, a, lm. *owie*, **Jeograf** *ten, co s. zajmuje geografią, ziemiopis*. <Gr. geōgráfos>

Gieograficznie przys. od **Gieograficzny**.

Gieograficzny przym. od **Gieografja**, **Jeograficzny**: Szerokość, długość, mila, mapa gieograficzna.

Gieografja, i, blm., **Jeografja** *opisanie ziemi, nauka o zjawiskach ziemskich w ich wzajemnym na siebie oddziaływaniu, ziemiopisarstwo, ziemioznawstwo*: G. ogólna, szczegółowa, astronomiczna, matematyczna. G. fizyczna (= *gieofizyka*). G. antropologiczna (= *antropogiografja*). G. powszechna, polityczna a. historyczna, staro-

żytna. G. roślin, zwierząt, minerałów. G. handlowa a. ekonomiczna. G. militarna. <Gr. geōgrafia>

Gieoid, u, lm. y, Gieolda gie. 1. *powierzchnia bryły ziemskiej*. 2. *bryła matematyczna najbardziej do istotnej postaci ziemi zbliżona*. 3. *postać, jaką przybrała powierzchnia oceanu pod wpływem przyciągania mas lądowych*. <Now. z Gr. gē = ziemia + -oidēs = kształtny>

Gieoida, y, lm. y gie. p. **Gieoid**. **Gieoizoterma, y**, częś. lm. y gie. p. **Izogieoterma**. <Now. z Gr. gē + isos = równy + thermós = ciepły>

Gieolog, a, lm. owie a. dzy, Gieognosta ten, co *zajmuje ś. geologią; badacz, znawca ziemi*. <Now. z Gr. gē = ziemia + -logos = znawca, uczoney>

Gieologiczny przym. od **Gieologia**, X **Jeologiczny**: *Badania, mapy gieologiczne. Formacja gieologiczna*.

Gieologia, i, blm., X Jeologia, X Ziemirolodztwo nauka o pierwotnym, późniejszym i obecnym stanie ziemi; historia rozwoju ziemi; powstawanie i rozwijanie ś. na niej życia roślin i zwierząt. <Now. z Gr. gē = ziemia + -logia = nauka>

X **Gieomancja, i, blm. wrócenie z piasku, z ziemi**. <Now. z Gr. gē = ziemia + -manteia = wrócenie>

Gieomechanika, i, blm. mechanika ciał stałych. <Now. z Gr. gē = ziemia + Mechanika>

Gieometra, y, lm. owie a. rzy, Jeometra 1. *matematyk, badacz zajmujący ś. wog. poszukiwaniami matematycznymi*. 2. *zajmujący ś. specjalnie badaniami gieometrycznymi*. Nie jest punkt gieometrów długi ni szeroki. Mick. 3. a. [Ometra, Omętra, Jomętra, Lumętra, Memetra, Mętra, Gieomęter, Działomęter, Kilomęter] *zajmujący ś. pomiarem gruntów i zdejmowaniem planów, mierniczy*. <Gr. geométrēs>

Gieometria, i, blm., Jeometria część matematyki, *zajmująca ś. badaniem form przestrzennych*: G. początkowa, poglądowa, elementarna, wyższa, płaska, sferyczna. G. starożytnych, analityczna, syntetyczna, abstrakcyjna. G. miary a. metryczna. G. położenia. G. wielowymiarowa, euklidesowa, nie-euklidesowa, paraboliczna, hiperboliczna, eliptyczna, różniczkowa, całkowa. G. przekształceń. <Gr. geometria>

Gieometrografia, i, blm. sztuka wykreśleń gieometrycznych. <Gieometria + Gr. gráfo = opisuję>

X **Gieometrycki** p. **Gieometryczny**.

Gieometrycznie przys. od **Gieometryczny**; **Jeometrycznie**.

Gieometryczność, i, blm. rz. od Gieometryczny; **Jeometryczność**.

Gieometryczny, X Gieometrycki przym. od **Gieometria**; **Jeometryczny**: *Figura gieometryczna. Miejsce gieometryczne. Twierdzenie, zagadnienie gieometryczne. Metoda, konstrukcja gieometryczna (w przeciwstawieniu do analitycznej a. algiebraicznej)*. Dowód G. Postęp G., in. ilorazowy. Proporcja gieometryczna. Przen.: *regularny, prosty, równy*: *Naprzeciw sobie stanęły szeregi, obracające ś. w linjach gieometrycznych*.

[**Gieomęter, tra, lm. trzy a. trowie**] p. **Gieometra**.

Gieonomiczny przym. od **Gieonomia**.

Gieonomia, i, blm. nauka o gatunkach ziemi, o użytkowaniu z ziemi. <Now. z Gr. gē = ziemia + -nomia = znawstwo (od nómos = zwyczaj, prawo)>

Gieoplastyka, i, blm. znajomość wyżyn i nizin ziemi. <Now. z Gr. gē = ziemia + Plastyka>

Georgina, y, lm. y bot. p. **Georginja**.

Georginja, i, lm. e, Gieorgina, Gieorgia, Dalja, [Gieorgonija, Gieronija, Gorgonija, Jorginja, Or-ginja] bot. (georgina a. dahlia) *roś. z rodziny złożonych*. Gatunki: G. różnobarwna a. pstra (g. variabilis) z odmianą, która nazywa ś. Królówką nocny. <Od nazwiska botanika Nm. Georgi>

Georgja, i, lm. e bot. p. **Georginja**.

[**Georgonija, i, lm. e**] p. **Georginja**.

Gieotektoniczny przym. od **Gieotektonika**.

Gieotektonika, i, blm. p. Gieognozja. <Now. z Gr. gē = ziemia + tektoniké = nauka o budowie>

Gieotermiczny stopień, gieol. liczba metrów, na którą trzeba ś. zagłębić pionowo w ziemię, aby temperatura spadła o 1 stopień. <Now. z Gr. gē = ziemia + thermós = ciepły>

Gieotermometr, u, lm. y termometr do mierzenia temperatury ziemi w znaczących głębokościach. <Now. z Gr. gē = ziemia + Termometr>

Gieotropiczny przym. od **Gieotropizm**: *Gieotropiczne wyginanie ś. pędów roślinnych*.

Gieotropizm, u, blm. bot. dążenie pędów roślinnych w kierunku przyciągania ziemi. <Now. z Gr. gē = ziemia + trepein = obracać>

Gieozofja, i, blm. filozoficzne rozważanie kuli ziemskiej, filozofja gieografji. <Now. z Gr. gē = ziemia + sofia = mądrość>

Giepard, a, lm. y zool. (cynailurus guttatus) *duży kot z nieruchomymi pazurami*. <Fr. guépard>

+ **Gier, a, lm. y** l. bot.: a) p. **Giersz**. b) p. **Gierszownik**. Szym. z Łow. 2. zool. p. **Krzywozdziób**. <p. Ir, Jer>

[**Giera, y, lm. y**] l. *świnia (szczeg. wielka a. stara)*: Skuś ś., jak G. 2. a. [**Giéra, Gira**] pog. noga. <Może Nm. dw. Gehr = dzida, spisa>

Gierada, y, lm. y l. + = a) *niewieście wyprawa ślubna; statki domowe kobiece*: *Niewieście rzecezy, co im dzieją G. Ort. G. są ty rzecezy, którekolwiek pannie idącej za mąż ku ocheźności jej przy posagu dają. Tyt. pr. magd. b) sprzęty pozostałe po zmarłym. c) naczynia, narzędzia, statki i sprzęty rzemieślników*. 2. [G.] *inwentarz*. <Śr. Łć. gerada (z Nm. daw. gerade, dziś Geräth) = statki, ruchomość domowa>

X **Gieradny** przym. od **Gierada**: *G. statek. Gieradne naczynie*.

[**Gieralasz, a, lm. e**] p. **Gierlasz**.

Gieranijka, i, lm. i p. **Gieranja**: *Przy oknie, zastąpionym gieranijkami, siedziały hafciarki*. Bał.

Gieranina, y, blm., Bodzisznik apt. i chem. *wyciąg z korzeni bodziszków*. <p. Gieranja>

Gieranity ów, blp. gieol. skamieniałości podobne do oczu żórawich. <Now. z Gr. géranos = żóraw>

Gieranja, i, lm. e, Gieranjum, [Hircjanija, Iranja] bot. 1. = **Bodziszek**. 2. a. **Pelargonja różowa, Muszkatel** (pelargonium roseum) *roś. z rodziny bodziszkowatych*. Zdr. **Gieranijka**. <Gr. geranion>

Gieranjowaty bot.: *Rośliny gieranjowate* p. **Bodziszkowaty**.

Gieranjowy bot.: *Rośliny gieranjowe* p. **Bodziszkowaty**.

Gieranjum nieod. bot. p. **Gieranja**: *Błysnęła w oknie wśród kwiatów G., laków i fukcji twarzyćka Józsi. Sienk.*

Gieranozyina, y, blm. barwnik anilinowy. <Now. z Gr. geranion = gieranja>

× **Gierar**, a, lm. *y* rodzaj konia: Z gierarów cugi poszóstne, popiętę. Goł. <? >

[**Gierdan**, u, lm. *y*] *wzór, wyrabiany z drobnych paciorków szklanych, nawleczonych na włosiek lub nitkę*. <Tur. gerdan (z Pers.), przez Ukr. gerdan = naszym jnik >

[**Gierdziawka**, i, lm. *i*] p. **Giergaczka**.

Gierebować, uje, ował fl. odbijając od brzegu, robić pojazdami, aby ś. statek obrócił sztabą na wodę. <Może od wołania Nm. kehr'ab = zawróć >

Gierebowanie, a, blm., czynność cz. **Gierebować**.

[**Giereg**, i, lm. *i*] 1. *kość długa, którą chłopcy podrzucają do góry palestrą*: Gra w gieregę. 2. *człowiek do niczego, rura do barszczu*. <Ukr. girega >

[**Gierek**, rka, lm. *rki*] *jakas roślina polna*. <p. Giersz >

Gierent, a, lm. *ei* 1. *zawiaadowca, zarządca, pełnomocnik handlowy*: Stanowisko nieodwołalnego gierenta współki. Jeż. 2. *sprawujący interesa swego rządu przy obcym dworze*: G. oznajmił rządowi o zerwaniu stosunków dyplomatycznych przez Francję. <Z Łé. gerens, 2 pp. gerentis = prowadzący, sprawujący >

[**Giergaczka**, i, lm. *i*, **Gierdzawka**] *brtań z tchawicą (u ludzi i zwierząt)*. <Ukr. gergaczka >

× **Gieryedanowy** z rogu nosorożca zrobiony: Nóż G. <Tur. gérgédan = nosorożec >

1. **Gierka**, i, lm. *i* p. **Gra**.

2. **Gierka**, i, lm. *i* 1. *† i* [G.] *rodzaj ubioru*. Kolb. 2. *† zalotnica, nierządnic*: Ową rzecz dostanie, byle chciał, u gierki. Pot. 3. [G.] *dziewka szturmak; podłotek*. <Zap. zdrobnienie imienia Giertruda >

† **Gierla**, i, lm. *e*, † **Gierlja** *rodzaj tkaniny*: G. w postawach, cło od niej wskazuje instruktarz celny litewski. Goł. <Ozes. gerlické (plátno), Nm. daw. Gerlachstuch >

[**Gierlak**, a, lm. *i*] p. **Jarlak**.

Gierlanda, y, lm. *y* p. **Girlanda**. Zdr. **Gierlandka**.

Gierlandka, i, lm. *i* p. **Girlanda**.

[**Gierlina**, y, lm. *y*, **Gierlina**, **Garlina**, **Kul**] *pek czystej słomy, z sześciu snopów złożony*. <Por. Garlina i Nm. Gehrleine, Włos. gherlino >

† **Gierlja**, i, lm. *e* p. **Gierla**.

Gierłasz, a, blm., **Gieryłasz**, × **Gierylas** *rodzaj gry w karty, wist bez atutów*. <Z Ros. jerałasz = mieszanina; gra w karty, stanowiąca mieszanie wista z preferansę (z Tatars.); Gierylas jest sld. >

[**Gierylga**, i, lm. *i*] *kij pastuszy*. <Ukr. gerlyha >

× **Giermak**, a, lm. *i*, × **Giermiak**, × **Jarmak**, × **Jermak**, × **Jermiak** *rodzaj ubrania zwierzchniego, sukmana, czamara*: Miał na sobie ponsową z petlicami złotemi i sobolami podszytą czamareę czyli G. <Tur. armjak >

Gierman, u, blm. chem. *pierwiastek z gromady azotowców*, Ge. <Z Łé. nazwy narodu Germanus >

Germanista, y, lm. *ści* 1. *znawca języka, literatury i starożytności niemieckich, germańskich*: Zjazd germanistów we Frankfurcie. 2. *prawnik, pracujący nad prawem niemieckim*. <Z Łé. nazwy narodu Germanus >

Germanizacja, i, blm. p. **Germanizowanie**: Zapydy germanizacji. <Fr. germanisation >

Germanizacyjny przym. od **Germanizacja**: System G.

Germanizator, a, owie a. rzy *ten, co germanizuje*. <Fr. germanisateur >

Germanizatorski przym. od **Germanizator**.

Germanizatorstwo, a, blm. *usiłowania, dążności germanizatorskie*.

Germanizm, u, blm. *barbaryzm germańskiego, niemieckiego pochodzenia*. <Fr. germanisme >

Germanizować, uje, ował *niemczyć, przerabiać kogo na Niemca, a. co na niemieckie*: G. nazwy miast i wsi. G. ś. *niemczyć ś., niemczeń, stawać ś. Niemcem a. niemieckim*: Wielu Słowian najzupełniej ś. germanizowało. Krasin. <Fr. germaniser >

Germanizowanie, a, blm., **Germanizacja** *czynność cz. Germanizować*.

Germanizowanie się, a ś., blm., *czynność cz. Germanizować ś.*

Germanofilstwo, a, blm. *sprzyjanie Niemcom*. <Now. z Łé. Germanus + Gr. filein = kochać >

Germanofobia, i, blm. *wstręt, niechęć ku Niemcom*: Śmiano ś. z jego germanofobji. Krasz. <Now. z Łé. Germanus + Gr. fobeisthai = bać ś. >

Germanomanja, i, blm. *zamiłowanie wszystkiego, co niemieckie, germańskie*: Po germanomanji nastąpiła brytanomanja. Mick. <Now. z Łé. Germanus + Manja >

Germańskość, i, blm. *należenie do Germanów*: Virchow rozbiarał dowody germańskości grobów.

Giermek, mka, lm. *mkowie* 1. *ten, co nosił oręż a. ryszunek z rycerzem*. Przen.: Ni jastrząb, ni Jowisza G. (t. j. orzeł) wnieci z feniksem wojny. Kniaż. 2. *pionek w szachach*, lauffer. 3. *† anat. p. Przyjadrze*. <Węg. gyermek >

× **Giemiak**, a, lm. *i* p. **Giermak**.

† **Giermka**, i, lm. *i* *nosząca za kim zbroję, ryszunek*.

Giermkostwo, a, blm. *szłużba, obowiązek, zajęcie, stan giermka*. <p. Giermek >

Giermkować, uje, ował *być giermkim*: Giermkując przy kasztelanie, zginął w potrzebie. Byk. **Giermkowanie**, a, blm., *czynność cz. Giermkować*.

Giermkowy przym. od **Giermek**.

[**Giermucha**, y, blm.] p. **Giermuga**.

[**Giermuga**, i, blm., **Giermucha**] *brajka, potrawa z maki na mleku a. wodzie*. <? >

× **Gierny** przym. od **Gra**: Dom G.

Gierokómika, i, blm. *sztuka przedłużania życia starców kosztem życia młodych*. <Gr. gero-komiké = sztuka pielęgnowania starości >

[**Gierom**] p. **Jerum**.

[**Gieron**, a, lm. *y*] p. **Gierun**.

[**Gieronija**, i, lm. *e*] p. **Giorginja**.

Gierować, uje, ował *rzem. przycinać listwę na ramki i spajać je w winiaki; łączyć odrębnie wszelkie listewki a. gzymy*. <Nm. gehren >

[**Gierować**, uje, ował] *zbytkować, żartować*: Dzieci gierujo za gościńcem. <? GR >

Gierowanie, a, blm., *czynność cz. Gierować*.

[**Giers**, u, blm.] p. **Giersz**. <p. Giersz >

Giersz, u, lm. *e* bot. 1. a. G. *wodny p. Galucha*. 2. [G. a. Giers], † **Gier**, † **Gir**, † **Girz** *roś. podagrycznik, groch zielony (aegopodium podagraria)*. <Nm. Gi(ersch) >

[**Gierszla**, i, lm. *e*] p. **Gierztla**.

Gierszownik, a, lm. *i* bot. (smyrnium) *roś. z rodziny baldaszkowych*. Gatunki: a) G. gierz a.

† Gier (s. olusatrum); b) G. przewłoka (s. perfoliatum). <p. Giersz>

[Gierszun, a, lm. y] szerszeń. <?>

Giertel, tła, lm. tle powr. pasek do fartucha pracownika, spleciony z cienkich sznurów. <Nm. Gürtel = pas>

[Gierun, a, lm. y, Gieron] zbytnik, zbytnica. <p. Gierować>

Gierunek, nku, lm. nki rzem. łączenie dwóch gzymisów, listwek i t. p., schodzących ś. pod kątem. <p. Gierować>

Gieruzja, i, lm. e i. rada starców w Lacedemonie. 2. nowogrecka rada stanu. <Gr. gerousia>

[Gierwazenie, a, lm. a] plotki. <Zap. od Gierwazy>

[Gierwiacki] p. Wrona. <Od miejscowości Gierwiaty>

Gierydun, u, lm. y i. a. Girydon mały stoliczek kątowy, wyższy od zwycięzkiego; podnoże dla lichterza. 2. cukier. podstawa do cukierków. Zdr. Gierydunik. <Fr. guéridon.>

Gierydunik, a, lm. i p. Gierydun: Zwiędły bukiel w kącie na gierydniku dogorywał. Krasz.

Gierylas, a i. lm. owie wolny strzelec, powstaniec hiszpański. 2. × btm. karc. p. Gierłas. <Hp. guerrillas lm. = bandy powstańcze, partje podjazdowe, od guerrilla = wojna podjazdowa>

Gierylasówka, i, lm. i partyzantka na sposób hiszpański.

Gierylasować, uje, ował grać w gierylasza: Deszczyk przeszkoził spacerom, więc rozmawialiśmy, gierylasowali. Koź. A.

Gierylasowanie, a, btm., czynność cz. Gierylasować.

Gierylasz, a, btm. p. Gierłas: Wieczór zakończyliśmy gierylaszem. Koź. A. Zdr. Gierylasz. <p. Gierłas>

Gierylasz, a, btm. p. Gierylasz.

Gierylaszkowy przym. od Gierylasz: Gierylaszkowe kombinacje. Jeź.

Gierynng nieod. piern. ciasto za chude. <Nm. gering = mały, chudy>

Gierz, a, lm. e bot. p. Gierszownik. <p. Giersz>

[Gierz, grza, lm. grze] zool. p. Mewa. <p. Ir, Jer>

[Gierztła, i, lm. e, Gierszła, Dzierztła] deska do pieczenia chleba; łopata do usuwania chleba do pieca. <Nm. [gerstel, garstel]>

† Gierzyk, a, lm. i p. Jerzyk.

† Gierzyna, y, lm. y, † Girzyna hut. żużel ołowiany szklisty, czarny. <Zap. Nm. Gerinne = śpiż płynny>

† Gierzynok, nku, lm. nki rodzaj tkaniny: Od gierzynków po gr. 15. Vol. Za indygo daje wzamian 37 postawów sukna, zwanego „G.” Łoź. <? Może Nm. gering = mierny, mały, z domyślnym jakimś rzeczownikiem>

Gies a. Ges nieod. muz. nuta g z bemolem, czyli obniżona o pół tonu, równająca ś. fis (na narzędziach utemperowanych): Tonacja G. major ma sześć bemoli. <G muz. + -es, cecha bemoli>

× Gies, a i u, lm. y p. Giez: Do nieba każdemu sładnie wniść, zwłaszcza poetycki kogo G. napadnie. Min. <p. Giez>

Gieses a. Geses nieod. muz. nuta g z dwoma bemolami, równająca ś. f. <G muz. + -eses = cecha bemoli podwójnych>

† Giesteczko, a, lm. a p. Gzlo i Giezłko.

† Giesłko, a, lm. a p. Gzlo i Giezłko.

Giest, u, lm. y a. a, × jest poruszenie ciała, wydłużające myśli i uczucia; znak, skinienie, w lm. migi: G. szlachetny, niewymuszony. Pokazywał co, × narabiał giestami. Jak raz zaczął, bez przerwy rzecz swoją tokował i giestami ją bardzo dobitnie malował. Miek. <Łć. gestus>

Giestykulacja, i, lm. e p. Giestykulowanie: Tak samo mówi jak on, tylko troszeczkę słodziej i bez żadnej giestykulacji. Kaczk. Wolne żarty — mówi wśród komicznych giestykulacji Hipolit. Wilez. <Łć. gesticulatio>

Giestykulator, a, lm. rzy a. owie lubiący giestykulować, biegly w giestykulowaniu. <Łć. gesticulator>

Giestykulować, uje, ował robić giesty, giestami nadrabiać; dawać znaki, pokazywać na migi; ręko- ma rozkładać, rozprawić, wymachiwać, wyrzasać, giestami pomagać sobie w rozmowie: Dobrze mówi, ale zbyt giestykuluje. Zdawał ś. miotany gwałtownymi uczuciami i sam z sobą giestykulując rozmawiał. Fred. A. <Łć. gesticulari>

Giestykulowanie, a, btm., Giestykulacja czynność cz. Giestykulować.

Gieszefoiarski przym. od Gieszefoiarz: Nizkie gieszefoiarskie zachcianki. Po gieszefoiarsku przys. jak gieszefoiarz, sposobem jemu właściwym: Po gieszefoiarsku traktować interes. <p. Gieszef>

Gieszefoiarstwo, a, btm. zajęcie gieszefoiarza, prowadzenie gieszefiów.

Gieszefoiarz, a, lm. e, † Gieszefmacher ten, co ś. trudni gieszefiami, gieszefiarstwem, aferzystą, spekulant. <p. Gieszef>

Gieszefoik, u, lm. i p. Gieszef: Zręczny G.

Gieszef, u, lm. y interes niewuczciwy, afery, manipulacja nieczysta, transakcja szachrajśka, szacharka: Trudnią ś. sprzedaż wódki, lichwą i wszelkimi zakazaniami i niezakazaniami gieszefiami. Zdr. Gieszefoik. <Nm. Geschäft>

† Gieszefmacher, a, lm. y p. Gieszefoiarz. <Nm. Geschäft(en)macher>

Gieszefować, uje, ował prowadzić gieszefy, trudnić ś. niemi: Lepiej G. pod bankiem, niż dbać o dobrobyt publiczny.

Gieszefowanie, a, btm., czynność cz. Gieszefować.

Giestel, a, lm. e, Giestel rzem. I. pręty z całym urządzeniem parasola pod pokryciem jego. 2. ramka z rączką do obsadzenia laubzegi. <Nm. Gestell>

Gieszynk, u, lm. i rzem. dar w ilości dwóch złotych, otrzymywany przez wędrownego czeladnika, gdy ten zjawi ś. w obcym mieście i przedstawi ś. starszemu w cechu. <Nm. Geschenk>

[Giesny] przym. od Giez: Żądło giesne.

Giewaltygler, a, lm. owie rodzaj oficera sztabowego: G. jeneralny wojska. G. dywizji. <Nm. Gewaltiger>

[Giewer, u, lm. y, Gewer, Gwer, Gwera, Gwer] I. broń, karabin: Nieprzyjaciel miał gotowe wojsko i giewery do boju. 2. kółpak żołnierski w Rosji z lat około 1840. <Nm. Gewehr>

[Giewknąć, nie, nąć] nieos. odezwać ś., jęknąć: Tak go uderzył, aż giewkło w nim = aż coś ś. w nim odezwało. <Dżwn.>

Giez, × Gies I. gza, lm. gzy a. [Giz, Gzik, Gzyk] = a) zool. (oestrus) owad dwuskrzydły krótkorogi. b) [G.] cienki robaczek wodny. 2. × gzu, lm. gzy = a) gżenie ś., wpadanie w szal po ukąszeniu gza: Gdy zefir wieje, uziajane nad rzeczką po

gzie chodzi bydło. Jabł. b) przen. *szaleństwo, manja*: G. poetycki. Już zapal i G. nagły ludzkie zmysły ninie wypęda z moich piersi. Książ. c) *żądza, chuć, namignłość, szczeg. płciowa*: Teraz na nowe gzy tve i amory przybieraszą sobie sycylijskie cory. Chr. Twego ojca G. na państwo kręci. Chr. (= *zachcianka*). d) w lm. *swawola, żarty, igraszki, psoty*: Stroić gzy. Dzień po dzień hula, stroi gzy i pije. Jabł. Przen.: Ten strumyczek, co pierwej stroił gzy z piaskiem złotym, teraz cichuchno płynie zdumiały. Zabł. 3. *gzu*, blm. lek. (satyriasis) *obłęd lubieżny u mężczyzn*. <GZ>

† *Gizek, zka*, lm. zki p. *Gizol*: Koga bez giezka leżała. Pot.

× *Gizel, a*, lm. e, [Gizei] *komisant handlowy, subjekt*: Nie zobaczyłeś *mieszczanina*, kupca, giezela w sklepie, żeby w bandolet ś. nie przybrał. Ochoc. <Nm. Gesell>

Giezela, i, lm. e rzem. *czeladnik*. <Z Nm. Gesell, p. wyżej>

[*Giezelka, i*, lm. i] *sklepowia*.

Giezelszyk, u, lm. i, *Gzelszyk sztuka, wyrób popisowy przy wyzwolinach na czeladnika*: Rysunki giezelszyków, składane przez terminatorów przed wyzwoleniem. Korz. <Nm. Gesell(en)stück>

† *Giezleczo, a*, lm. a p. *Gzlo i Gieziko*. <GUZ>

† *Gieziko, a*, lm. a, † *Gieslko* i zdr. † *Giezleczo, † Giesleczo* p. *Gzlo*; *dziecinnia suknia płocienna; koszulka, szczeg. kobieca*.

† *Giezlo, a*, lm. a p. *Gzlo*.

[*Giezować, uje, owal, Gizować*] *latać nieprzotomie (o bydło i ludziach), gzić ś. Por. Gizać*. <p. Giez>

[*Giezka, i*, lm. i] p. *Giża*.

[*Gięba, y*, lm. y] p. *Gięba*.

Gięcie, a, blm., *czynność cz. Giąg*. <GUB>

[*Gięsak, a*, lm. i] p. *Gasak*.

[*Gięsior, a*, lm. y] p. *Gasior*.

[*Gięszcz, y*, lm. e] p. *Gaszcz*.

[*Gięś, i*, lm. i] p. *Geś*.

Giętarka, i, lm. i *maszyna do gięcia szyn*.

Giętarńia, i, lm. e *oddział fabryki mebli giętych, gdzie wyginają drzewo*.

Giętki i. *dający ś. giąc, gibki, sprężysty*: Pręt G. Żelazo giętkie. Drut, ołow G. 2. przen. *podający ś. wpływom, podatny, skłonny; czuły, wrażliwy, umięjący ś. nakłaniać, zastosować do okoliczności*: G. człowiek, umysł. Serec do enoty giętkie. Nar. W miejscu wszelakim mój ś. humor G. uchyla, że go srogi pocisk minie. Karp. <GUB>

Giętkość, i, blm. rz. od *Giętki*.

Gięty im. od *Giąg*: *Meble gięte*. [G. łokieć] p. *łokieć*.

Gifes, a, lm. y, *Giefes jelca szpadowe; miejsce, gdzie ś. zaczyna rękęjęć szpady*: Wpakować szpadę aż po G. <p. Giefes>

Gifrejter, a, lm. owie p. *Gifrajter*.

Gifrejterski przym. od *Gifrejter*.

Gig, u, lm. i wiośl. p. *Bąk*. <Ang. gig>

Giga, i, lm. i muz. I. *dawne narzędzie muz. smyczkowe, przekształcone później na skrzypce*: Skrzypce u nas przedtem nazywane były *giąg*. Goł. 2. *dawny taniec, a później nazwa pewnej formy utworów muz.* <Śr. Łć. Włos. giga, Fr. g(u)igne, z Nm. Geige = skrzypce>

× *Gigant, a*, lm. ci *olbrzym, wielkolud*. <Gr. gigas, 2 pp. gigantes>

× *Gigantologiczny* przym. od *Gigantologia*.

× *Gigantologia, i*, blm. *nauka o gigantach, olbrzymach*. <Now. z Gr. gigas = olbrzym +- logia = nauka>

Gigantyczny i. *właściwy gigantom z mitologii greckiej, tytaniczny*: To przekonanie wyleczyło mnie z butnych, gigantycznych pomysłów. Bał. 2. *olbrzymi, ogromny; zdumiewający, imponujący ogromem*: Wszystkie wille otoczone są wspaniałymi ogrodami, w których przepyszne okazy flory południowej bujają w gigantyczne kształty.

Gigantyzm, u, blm. *olbrzymiść*.

Gigany, ów, blp. *rodzaj przyrządu gimnastycznego*. <?>

Gigawa, y, lm. y bot. p. *Bandurowiec*. <p. Giga>

[*Gigi*] nieod. *dziec. p. Gaga*.

Gigierl, a, lm. e *elegant wiedeński*: Nadzwyczajnie szykowny młodzieniec, w rodzaju wiedeńskich *gigierłów*. Gaw. <Nm. Gigerl>

Gigierle nieod. *żalciel kobiecy bez wcięcia*.

Gil, a, lm. e i. a. † *Giel zool. (pyrrhula) ptak wróblowaty stożkodzioby z rodziny łuszcaków*. Ga-tunki: G. z wycieczajny (p. europaea); G. północny a. [*Giel, Popek*] (p. maior). Przen.: G. na nosie = *zaczarowanie nosa od zimna*. Jarmark na gila. Prz. = *jest mroź, zimno*. 2. a) *sopel smarkocin u nosa, glut, żart. świeczka z nosa*: Wisi ci G. u nosa. b) *niek. wiszący sopel lodu*. 3. przen. *smarkacz, młokos*. <Może Nm. gelb, [gehl] = żółty; por. Łć. gilvus = żółty>

[*Gila, i*, lm. e] *smarki*.

[*Gilaty*] *smarkaty*.

Gilbas, a, lm. y i. rub. a. × *Gibas, × Gilbus* *człowiek duży a niezgrabny, dryblas*. 2. [G.] *chłopiec spory, wyrostek*. <Por. Bimbias, Dryblas i t. p.>

× *Gilbus, a*, lm. y p. *Gilbas*.

Gilda, y, lm. y, *Gildja klasa kupiecka*: Kupiec trzeciej gildy. Słow. Dom Białostockiego, kupca pierwszej gildy. Krasz. <p. Giełda>

Gildja, i, lm. e p. *Gilda*: *Gildję opłacić = opłacić podatek bankierski*.

Gildyjny przym. od *Gildja*: G. *podział kupców na klasy*.

[*Gildzenie, a*, blm.] *czynność cz. Gildzić*.

[*Gildzić, i, il, Gildzić*] *łechtac, laskotać, swędzić*: *Gildzący = lechtliwy*. Por. *Galdzić, Gidlić*.

[*Gildzina, y*, blm.] *nierząd w gospodarstwie*. <p. Giełda>

[*Giletka, i*, lm. i] p. *Galetka*. <p. Galeta>

Gilja, i, lm. e bot. p. *Zazierka*. <Now., niby Łć. gilia>

† *Gilnik, a*, lm. i p. *Gielnik*: *Prasołowie, gdy mieszają sól twardą, powinni dawać na każdy targ a. jarmark po 4 gilniki soli a. po mierze*. Ks. Jabczyński. Rys hist. m. Dolska 184 akt 1664 r. <p. Glon>

Gilosz, a, lm. e *piecz. maszyna do prażkowania płaszczyzn*. <Z Fr. guillocher = kratkować>

Gilosza, y, lm. e bud. *ozdoba architektoniczna, złożona z dwóch pasków, splatających ś. w okręgi kół*. <Z Fr. guillochis = kratki, paski>

Giloszować, uje, owal *wyrzynać rysunek na metalu a. kamieniu za pomocą maszyny*. <Fr. guillocher = kratkować>

Giloszowanie, a, blm., *czynność cz. Giloszować*. *Giloszarka, i*, lm. i *maszyna do kropkowania deseni wyrobów złotych*.

Gilotyna, y, lm. y i. *narzędzie do ścinania prześcierców we Francji*. 2. i zdr. *Gilotynka przyrząd*

do obcinania lebków od cygar. <Z Fr. guillotine, od nazwiska wynalazcy Fr. dra Guillotina>

Gitlotynka, i, lm. 1 f. p. **Gitlotyna.** 2. czcion. maszyna do cięcia na kawałki interlinji. 3. daw. ubiór kobiecy.

Gitlotynować, uje, ował ścinać głowę gitlotyną. <Fr. guillotiner>

Gitlotynowanie, a, blm., czynność cz. **Gitlotynować.**

Gitlotynowy przym. od **Gitlotyna:** Owe furje gitlotynowe po raz pierwszy w praktyce postawiły żądanie politycznej emancypacji kobiet. Biel.

Gitłować, uje, ował 1. (o bydle) kryć ś. przed owadami w upały. X Przen. biegać niespokojnie, skakać. 2. [G.] biegać ś., latawać ś. <Nm. geilen>

Gitłowanie, a, blm., czynność cz. **Gitłować.**

Gitza, y, lm. y tuka z bibułki do papierosa a. z metalu, np. do naboju. Kol.: G. buforowa, in. o bsaða zderzakowa. <Ros. gitza, z Nm. Hülse>

[**Gildzić, i, il**] p. **Gildzić.**

[**Gimajn, a, lm. owie**] p. **Giemajn.**

[**Gimajny, ego, lm. i**] p. **Giemajn:** Nastarśy brat był kapralem, a ci byli gimajnami.

[**Gimnastyka, i, lm. i**] p. **Gimnastyka.**

[**Gimnazjum, w lp. nieod., lm. a, ów**] p. **Gimnazjum.**

Gimnasta, y, lm. ści p. **Gimnastyk:** Z łatwością wywieszconego gimnasty przerzuczał ś. od moralnych zaciekań do heraldyki, do pobożnych ćwiczeń. Rol. <Gr. gymnastés>

Gimnastyozka, i, lm. i forma z. od **Gimnastyk.** **Gimnastyczny** przym. od **Gimnastyka:** Ćwiczenia, sztuki gimnastyczne (= łamańce).

Gimnastyk, a, lm. cy, Gimnasta człowiek biegły w gimnastyce, oddający ś. jej, ekwilibrysta; przen. zwinny, zgrabny, odważny w skokach i wyginaniu ś.: Kot dobry G. <Gr. gymnastikós>

Gimnastyka, i, lm. i, [Gimnastyka, Gimnastyka] sztuka wykonywania ćwiczeń fizycznych. <Gr. gymnastiké, dom. téchné = sztuka ćwiczenia ciała>

Gimnastykować, uje, ował (i przen.) ćwiczyć, wyrabiać, kształcić: Trzeba od dziecka G. umysł, żeby go uczynić wytrzymałym do takiej ciągłości myśli. Dąb. G. ś. wykonywać ćwiczenia gimnastyczne.

Gimnastykowanie, a, blm., czynność cz. **Gimnastykować.**

Gimnastykowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Gimnastykować ś.**

Gimnazista, y, lm. ści, Gimnazjasta, X Gimnazjalista, żart. Gimnazjak uczeń gimnazjum. <p. Gimnazjum>

Gimnazistka, i, lm. 1 uczennica gimnazjum.

[**Gimnazja, i, lm. e**] p. **Gimnazjum.**

Gimnazjak, a, lm. i żart. p. **Gimnazjasta.**

X **Gimnazjalista, y, lm. ści** p. **Gimnazjasta.**

Gimnazjalny, X Gimnazyjny przym. od **Gimnazjum:** Nauczyciel G.

Gimnazjasta, y, lm. ści p. **Gimnazjasta:** Gimnazjaści z książkami pod pachą. Wilk.

Gimnazjum, w lp. nieod., lm. a, ów, [Gimnazjum, Gimnazja, Gimnazyj, Gimnazyjon] 1. u starożytnych Greków miejsce, gdzie młodzież ćwiczyło ciało przez gimnastykę, szermierkę i t. p. 2. szkoła dająca ogólne humanitarne wykształcenie, przygotowująca młodzież do uniwersytetów: G. męskie, żeńskie, filologiczne, klasyczne. <Łć. gymnasion, z Gr. gymnasion = szkoła ćwiczeń>

[**Gimnazyj, i, lm. e**] p. **Gimnazjum.**

X **Gimnazyjny** p. **Gimnazjalny.**

[**Gimnazyjon, u, lm. y**] p. **Gimnazjum.**

Gimnosofista, y, lm. ści, X Gimnosofista fil. 1. indyjski mędrzec a filozof asceta, chodzący prawie nago. 2. przen. mędrzec gardzący dobrami doczesnymi. <Gr. gymnosofistés>

X **Gimnosofista, y, lm. ści** p. **Gimnosofista.**

[**Gimory, nieod.**] w wyrażeniu: Brać na G. = brać na rozum, na fis. <Hb. gemarah dosi. = dopełnienie = druga część Talmudu>

[**Gimzeć, y a. e, ał**] roić ś., mrowić ś.: Ludzi aż gimze = jest mnóstwo ludzi. <p. Giezmzać>

[**Ginał, a, lm. e, Ginał**] chłop wysoki, drgał, dryblas, drymbłas, gilbas, mazgajowaty podrostek. <p. Kinał>

[**Ginał, a, lm. y**] p. **Ginał.**

Ginać, nie, nął, † Gibnać 1. obracać ś. uniwiecz, przestawać istnieć, przepadać, niknąć, znikać, niszczyć, marnieć, marnować ś.: Nie w naturze nie ginie. Zwłoki na stole gina. Mick. Na polu ginie, w oborze zdycha. Wiele to talentów ginie! Państwa zbytkiem gina. Opal. Kiedy mowa popływie, już uczucie ginie. Mick. 2. niknąć, rozplywać ś. dla oka, topnieć, gubić ś., kryć ś., przechodzić ś., zanikać: Góra ginie w obłokach. Rzeki ginie w bagnach. Mgła, śnieg, gorączka ginie. Krosty, plamy gina. Przen.: Oko ginie w oku. Mick. Skłócone myśli jedne w drugich gina. Mick. 3. przechodzić, uciekać, upływać, mijać bezpowrotnie: Mróz ginie. Czas mi prędko ginie. 4. umierać, szczeg. gwałtowną śmiercią, tracić życie, padać trupem: G. z ręki nieprzyjaciela. z. czynicy. Z tobą żyć, z tobą G. Prz. G. z miłości, jak georginja po pierwszym mrozie. Fred. A. [Wszędzie stoją ze szablami, ze światła gine!]. 5. przen., za kim = przepadać, usychać, schnąć, umierać, szaleć: G. za kochankiem. 6. padać ofiarą, ulegać ciosowi, nieszczęściu: Bracia, giniemy! [A ginę ja, ginę, o (= z powodu, przez) swoje rodzinę, o swego tatusia, o złość matusinę]. 7. zapodziwiać ś., podziwiać ś. gdzieś, zawieruszać ś., przepadać, przepaszczać ś.: Codzień mi coś ginie. Przen.: [Dokąd to pán jedzie? — A co tobie na tym ginie?] (= co ci do tego?). 8. X (o kolorach) blaknąć, płowieć. <GUB>

[**Gindas, a, lm. y**] rodzaj bosaka do przyciągania kawałów lodu. <?>

X **Gindzał, u, lm. y** p. **Kindzał.**

Gineceum, w lp. nieod., lm. a, ów (w starożytnej Grecji) część domu przeznaczona dla kobiet. <Łć. gynaecium, z Gr. gynaikéion>

Ginekolog, a, lm. dzy a. owie lekarz zajmujący ś. chorobami niewieściami. <Now. z Gr. gyné, 2 pp. gynaikós = kobieta + -lôgos = znawca>

Ginekologiczny przym. od **Ginekologja:** Badanie, leczenie ginekologiczne. Zakład G.

Ginekologja, i, blm. nauka o chorobach niewieścich. <Now. z Gr. gyné, 2 pp. gynaikós = kobieta + -logía = nauka>

! **Ginekomorfizacja, i, blm. nadawanie** czemuś postaci kobiecej: G. bóstwa. Nowiń. <Now. z Gr. gyné, 2 pp. gynaikós = kobieta + morfé = forma, kształt>

Gingas, u, blm. gatunek indyjskiej tkaniny bawełnianej. <Fr. guingan, z języków Jawańskich>

X **Ginienie, a, blm.,** czynność cz. **Ginać.**

Ginopatja, i, blm. żart. leczenie towarzystwem kobiecym: Życzę ci użyć hidropatji, kiedy ani

enopatja, ani G. nie w smak. Krasz. <Now. z Gr. gyné = kobieta + pátheia = leczenie >

[Gintować, uje, ował] womitować. <? >

[Gintowanie, a, blm.] czynność cz. Gintować.

[Gioltki] ślizki. <? >

[Gipcązki, ów, blp.] p. Gibcązki.

Gipiur, u, lm. y *hasty ręczne na przezroczyście* tle, np. na batyscie. <Fr. guipure >

Gipiura, y, lm. y *rodzaj koronki: G. bawełniana*. Es. <p. Gipiur >

Gipiurowy przym. od Gipiura: Koldra gipiurowa.

Gips, u, lm. y i, chem. i min. *siarczan wapnia (wolny)*, $CaSO_4 + 2H_2O$. G. palony = *siarczan wapnia bezwodny*. Odmiany: a) Alabaster = *gips białobiałły, drobnoziarnisty i zbity*. b) Selenit = *gips żółtawy i blaszkowaty*. c) G. ziemisty i d) G. zbity, *znajdujący zastosowanie w przemyśle i rolnictwie*. 2. *× ozdoba na gipsie wybijana*. Troc. 3. w lm. *modele gipsowe do rysunków, figury gipsowe*: Kilka sztuk gipsów walało ś. po kątach. Krasz. 4. *żart. bielidło toaletowe, blansz, puder*: Julia upstrzona, gipsem prósząca, postrach mego fraka. Fred. A. 5. [G.] *żart. ptaszek, ryba, sztuczka, majster*: Toś ty taki G.! 6. [G.] = a) a. Kops bicie, lanie, ciągi: G. komu sprawić. b) *laska, łaj*. 7. *nieod. piek. wyrób nieladny, niekształtny, niedobrze zrobiony*. <Gr. gýpsos >

Gipsatura, y, lm. y *wyrób gipsowy, figura a. ozdoba architektoniczna z gipsu*: Złamki sztucznej gipsatury ozdobione. Korz. <p. Gips >

Gipsiarz, a, lm. e *sztukator; robiący figurki gipsowe*.

Gipsować, uje, ował i. *bielić, powlekać, oblepiać gipsem*. 2. G. łąki = *użyźniać proszkiem gipsowym*. 3. [G.] a. Kopsać bić, *sprawić gips*.

Gipsowanie, a, blm., *czynność cz. Gipsować*.

Gipsowaty mający w sobie gips; podobny do gipsu.

Gipsowiec, wca, lm. wce bot. p. Łyszczycza.

Gipsowy przym. od Gips: *Odlew G. (=z gipsu zrobiony)*. Pokład G. (=z gipsu złożony). Lek.: *Opatrunek G. Oprawa gipsowa*.

Gipsówka, i, lm. i i. *× fajka z gipsu*. 2. bot. p. Łyszczycza.

Gir, a, lm. y *krańcowy sztuk dna o jednym tylko prostym boku, stanowiący odcinek koła*. <Gr. gýros = krąg >

† Gir, u, lm. y p. Giersz.

[Gira, y, lm. y] pog. p. Giera; *nożysko, duża noga, niezgrabna noga, noga zwierzęcia*: Pies upada na girę, bo był kulawy. Zdr. [Girka]. <Może Nm. daw. Geir = dzida, spisa >

× Girafa, y, lm. y p. Żyrafa.

× Girafi przym. od Girafa.

Girandola, i, lm. e *fajerwerk włoski*: Wkolo kaskady, bukiety, fontanny, girandole. Krasz. <Włos. girandola >

Girka, i, blm. *gatunek pszenicy*. <Ros. girka >

[Girka, i, lm. i] p. Gira.

Girlanda, y, lm. y i. a. *Gierlanda naturalna a. sztuczna równianka z gałązek a. kwiatów, liści, owoców, niek. także muszel, feston*. Przen.: *W tym ujrzał szabel girlandę* — o Chryste! już na jednego czelka idą krocie. Słów. 2. *rodzaj dawnego tańca*: Zakończył taniec prześliczny, G., którą dwie dziewczęce z cudnym wdziękiem wykonały. And. Zdr. *Girlandka*. <Fr. guirlande >

Girlandka, i, lm. i p. Girlanda.

Girlandować, uje, ował *wieńczyć girlandami, stroić, ubierać w girlandy*.

Girlandowanie, a, blm., *czynność cz. Girlandować*.

[Girlic, a, lm. e] zool. p. Kulczyk. <Nm. Gir-litz >

Giroskop, u, lm. y *fiz. przyrząd służący do wykazania zasady mechanicznej, że oś wolna, dokoła której dokonywa ś. obrót wirowy, usiłuje przez cały czas obrotu zachować położenie niezmiennę, czego przykład najprostsz przedstawią bąk*. <Now. z Gr. gýros = krąg + skopós = widz, dostrzegacz >

Girotrop, u, lm. y *fiz. przyrząd, wtrącony w obieg prądu elektrycznego i służący do jego przerywania, zamykania a. zmiany kierunku, in. komutator, przerywacz a. zmieniaacz prądu*. <Now. z Gr. gýros = krąg + trópos = obrót >

i. [Giry, gir, blp.] *placuchy czerwone do chomat krakowskich*.

2. [Giry, gir, blp.] i. *wielkie wagi*. 2. *wielkie ciężary do wag*. <Ros. girja >

Girydon, u, lm. y p. Gierlydon.

† Girz, a, lm. e p. Giersz.

† Girzyk, a, lm. i p. Jerzyk.

† Girzyna, y, lm. y p. Gierzyna.

× Gisarnia, i, lm. e p. Gisernia.

Giscetel, tła, lm. tła *czcion. blankiet, na którym wykazane są obstalowane roboty*. <Nm. Giesszettel >

Giser, a i, lm. rzy *odlewacz różnych wyrobów z metali: G. czcionek drukarskich*. 2. *lm. y tkac. rama drewniana, do której przywiązane są ilwiy czyli druciki do nawłóczenia osnowy*. <Nm. Gies-ser >

× Giserja, i, lm. e p. Gisernia. Pot. <p. Giser >

Gisernia, i, lm. e, × Gisarnia, × Giserja *warsztat, budynek giserski, miejsce, gdzie odlewają wyroby z metalu, odlewnia, lejarnia: G. armat, dzwoń-nów = ludwisarnia*. <Ż Nm. Giesserei >

Giserski przym. od Giser: *Warsztat G.*

Giserstwo, a, blm. *zajęcie gisera*.

Gislada, y, lm. y org. *blat dlugi stosownie urządzony, na którym przy pomocy t. zw. wózka tworzy ś. blacha cynowa na piszczałki*. <Nm. Giesslade >

Gismacher, a, lm. rzy *myd. czeladnik, robiący lane świece łojowe*. <Nm. Giessmacher >

Gisować, uje, ował *myd. chłodzić łój roztopiony do lamia świec*. <Nm. giessen = lać >

Gisowanie, a, blm., *czynność cz. Gisować*.

Gista, y, lm. y *miał węgla kamiennego*. <Nm. Gisicht >

Giszer, u, lm. y *powr. maszyna do skręcania lin grubych*. <Nm. Geschirr >

Giszera, y, lm. y *druc. blaszka z dziurką w maszynie tkackiej, przez którą przechodzi drut, z którego robi ś. tkanina*. 2. [G.] *żart. głowa: Nie zawracaj gitary (=nie zawracaj głowy, nie durz)*.

Gisztel, a, lm. e rzem. p. Giesztel.

[Giś, i, lm. i] p. Gęś.

Gitara, y, lm. y i. a. [Kitara] *narzędzie muzyczne strunowe szczypiane: G. angielska (=o strunach metalowych), G. hiszpańska (=o strunach z kieszek baranich)*. 2. [G.] *żart. głowa: Nie zawracaj gitary (=nie zawracaj głowy, nie durz)*. Co ten tam pan! znowu gitarę zawraca? Prus. 3. *kol. naczynie blaszane ze smarowidłem*. 4. *kraw. deska kształtu gitary do prasowania korpusu*. Zdr. *Gitarka*. <Fr. guitare, z Gr. kithára >

Gitarka, i, lm. i p. Gitara.

† Gitarony, ów, blp. *narzędzie muzyczne*. <p. Gitara >

Gitarzysta, y, lm. *ści ten, co gra na gitarze; wirtuoz na gitarze.*

Giterka, i, lm. *i zdń. kafel azurowy w piecu wentylacyjnym.* <Nm. Gitter=krata>

Gitra, y, lm. *y medaljon zdumskiej roboty, jako płaskorzeźba w ścianie frontowej pieca.* <Nm. Gitter=krata>

[Giwalka, i, lm. i] *walek w dawnym ubiorze Żydów, przyszyty z tyłu do starnika dla przytrzymania spodnicy.* <? Nm. Gewalk, Gewalk>

[Giwier, u, lm. y] p. **Giewer**: Kawalerja narodowa pozostała przy konfederatkach dla towarzyszy, a giwierach dla szeregowych. T. K. <p. Kiwior>

[Giwera, y, lm. y] p. **Giewer**,

1. **[Giz, a, lm. y]** p. **Giez.**

2. **[Giz, a, lm. y]** p. **Giza.**

Giza, y, lm. y i. **[G. = p. Giczol. Troc. 2. [G.] = a) p. Giza. b) tłuszcz do smarowania (np. butów).**

[Gizac, a, al, Krasac] *zalecać ś.* Por. **Giezo-**
wać. <p. Giez>

[Gizaja, i, lm. e] *człowiek cienki, wysoki, niezgrabny.* <?>

[Gizanie, a, blm.] *czynność cz. Gizać.*

[Gizd, u, lm. y] i. a. **[Gizda]=a)** *nieporządek, brzydota, brud, błoto, paskudztwo, ohyda, obrzydliwość. b) zielsko, perz, kaktol. c) drobny węgiel.* 2. 2 pp. a *człowiek nieporządny; poczwara:* Ty, giździe przekleły! A ty pieroński giździe! Grusz. 3. p. **Gid.** <GIZD>

[Gizda, y, lm. y] i. p. **Gizd.** 2. p. **Gizdawy.**

[Gizdak, a, lm. i] p. **Gizdawy.**

[Gizdała, y, lm. y] p. **Gizdawy.**

[Gizdawy, ego, lm. i, Gizdoń, Gizdak, Gizda, Gizdula, Gizdała, Gizdula] i. *człowiek podległy nalogowi moczenia pościeli (o dzieciach).* 2. *człowiek nieporządny, brudny, zasmarowany, zabłocony, brudny, niechluj, plucha (o mężczyźnie i kobiecie).* 3. *człowiek bezwstydy; bezwstydnica.* Por. **Gizd.**

[Gizdoń, a, lm. e] p. **Gizdawy.**

[Gizdraga, i, lm. i] *ślota:* Tak roku była taká G., śnieg z dęszcem. <?>

[Gizdrak, a, lm. i] *dziwka nieporządna.*

[Gizdula, i, lm. e] i. p. **Gid.** 2. p. **Gizdawy.**

[Gizdula, y, lm. y] p. **Gizdawy.**

[Gize giz giz giz] *wołanie na woły.* <?>

[Gizel, zla, lm. zle] p. **Giezel.**

[Gizka, i, lm. i] p. **Giza.**

[Gizlat, a, lm. y] *pog. 1. kość, gnat:* Bo ci giźlaty poprzetracam. 2. *noga a. ręka (szczeg. wielka i gruba).* <?>

[Gizować, uje, ował] p. **Giezować.**

[Gizowanie, a, blm.] *czynność cz. Gizować.*

[Gizdzić, i, il] *zanieczyszczać, paskudzić; powstydzic kogo.* [G. ś.] *poszkapiać ś., hańbić ś.* <GIZD>

Giza, y, lm. e i. **[G. a. Giza]=a)** *tłuszcz święcony:* Święcone składa ś. ze słoniny, kiełbasy, giży. b) *tylna cwiarika cielęca.* e) a. **[Giz]** *część nogi żyłwata nad kolanem u świni a. wołu, [chorak]. b) nogi wołowe gotowane.* 2. *† anat. = a) ścięgno Achillea, przyczepiające ś. do kości piętowej. b) górny, kolanowy koniec goleni.* Zdr. **[Gizka, Giezka].** <? GUZ>

† **Gizela, i, lm. e** p. **Giczol.**

† **Gizka, i, lm. i** *nadzienie.* Mym., Mur. <?>

† **Giznik, a, lm. cy** *rzeźnik, robiący kiełbasy.*

[Glabrowaty] *lepki, klejowaty, śliski:* Ryba glabrowata. <Nm. kleb(e)rig>

Glajalina, y, blm. *tech. mieszanina kwasu borskiego, boraksu, gliceryny, cukru i wody.* <Now. z Łć. glacies=lód>

Gładjator, a, lm. *owie szermierz, zapasnik, występujący w cyrku dla popisu w starożytnym Rzymie.* <Łć. gladiator>

Gładjatorski *przym. od Gładjator.*

Gładjatorstwo, a, blm. *zajęcie gładjatora.* Przen.: *Czuje całe G. nędzy domowej ze światem walczące.* Słow.

Gładstonista, y, lm. *ści zwolennik gladstonizmu.* <Od nazwiska Ang. Gladstone>

Gładstonizm, u, blm. *system polityczny Gladstone'a.*

[Głajcarz, a, lm. e] p. **Grajcar.**

[Głajcarzak, a, lm. i] i. p. **Grajcar.** 2. *mały garnuszek, kupiony za [glajcarz].*

Głajcha, y, lm. y *doprowadzenie robót mularskich do ułożenia belek:* G. piwniczna, parterowa, pierwszego piętra. <Z Nm. gleich=równy>

Głajchowe, ego, blm. *mul. napiwek dawany mularzom z przyczyny wykończenia pewnej kondygnacji.* <Z Nm. gleich=równy>

[Głajda, y, lm. y] *kobieta niechlujna, niezręczna, ślamazarna.* <? Por. Czes. glajda>

[Głajdowaty] *ślądowaty, flejtuchowaty, nieruchawy, rozlazły.*

[Głajdus, a, lm. y] *mężczyzna niechlujny.*

1. **[Głamać, mie, mał]** i. a. **[Głamać]** *mlaskać językiem jedząc.* 2. a. **[Głamkać]** *pomalu jeść:* Głamie i głamie, jaz sie docka ni mogę. Por. **Ciamkać, Kłamać.** <Dźwn.>

2. **[Głamać, mie, mał]** *kłamać.* <Dźwn.>

[Głamajda, y, lm. y] p. **Gamajda.**

[Głamanie, a, blm.] *czynność cz. Głamać.*

[Głamdacz, a, lm. e] *mówiący nieprawdę, kłamca.*

[Głamkać, a, al] i. p. i. **Głamać.** 2. *prosić, upraszać.*

[Głamkanie, a, blm.] *czynność cz. Głamkać.*

[Głamza, y, lm. y] *człowiek ślamazarny; kobieta rozlazła.* Por. **Głenda, Głomza.** <Od i. Głamać>

[Głamać, a, al] p. i. **Głamać.**

[Głamanie, a, blm.] *czynność cz. Głamać.*

Głan, u, lm. y i. † i † **Głon fusy, mety, ustoiny, gąszcz:** Fus a. G., który ś. na dole usadza. Syr. 2. † *śluz.* Spiez. 3. **[G.] = a)** i † p. **Zielenica:** Woda w każdym morzu jako G. zielona. Rej. b) a. **[Głon] mul.** 4. **[G., blm. a. zdr. Glanek]** *gnój gęsi a. kurzy.* <GL(AN), por. GL(IN)>

× **Głanc, u, blm., [Głanc] p. Glans:** G. marmuru, srebra, złota, pereł, drogich kamieni. Troc. **[Skry]** *ś. z parady, bo nie masz glancu.* Przen.: *Nikt do czysta na G. nie zakopywał morowych.* Kon. (=jak ś. należy). <Nm. Glanz>

Głancmaszyna, y, lm. *y* *garb. maszyna do nabłyszczania.* <Nm. Glanzmaschine>

[Głancować, uje, ował] p. **Glansować:** G. buty. *Widzita, że glancuje podłogę.* Prus. (=frotteruje). **[G. ś.]** *zalecać ś. do kobiet.* <p. Glanc>

Głancowanie, a, blm. i. **[G.]** *czynność cz. Glancować.* 2. × *blasz, polor.*

× **Głancownik, a, lm. cy** p. **Glansownik.**

× **Głancowność, i**, blm. *rz. od Glancowny.*

× **Głancowny p. Glansowny:** Glancowne piótno. Troc. *Glancowne piwo.* Troc. (=klarowne).

Głancus, a, lm. e *rub. umizgalski, zalotnik.*

Głanek, nka, lm. nki *część podeszwy między obcasem a zelówką.* <Z Nm. Gelenk=staw, przegub>

† **Głanek, nku, lm. nki** *ozdoba szmuklerska na sukmanie.* <Fr. gland dosł. =żołądź>

1. **[Głanek, nku, blm.]** p. **Glan.**

2. **[Głanek, nka, lm. nki]** p. **Gleń.**

† **Glanowaty** mający na dnie osad: Będzieli tam woda mętna a. glanowata. Trzyce.

Glans, u, blm., × **Glanec**, [Glanec] 1. blask, połysk, świecenie ś.: G. sukna, kapelusza. × G. marmuru, drogich kamieni. Mieć, stracić G. 2. × przen. *krasa, urok, piękność zadziwiająca*: Czas i lata i G. z twarzy niesie. Nar. 3. × *okazałość blyszcząca, wystawność, świetność, blichtr*: Dostojęstwo cesarzów tureckich straciło teraz siła glansu swego. Kłok. Cnota bez glansu, leez gruntowna. L. 4. × *szlachetność, czystość, niepokalaność, piękność*: G. dobrej sławy. 5. G. do bielizny = *mieszanka krochmalu pszennego z boraksem, gumą arabską i gliceryną*. 6. kraw.: G. obciągnąć = *przez mokre płótno wyprasować materiał, aby stracił połysk*. <p. Glanc>

Glansa, y, lm. y garb. p. **Błyszcz**.

Glansować, uje, ował I. a. [Glancować] *nadać glans, polerować*: G. buty, kapelusza. G. papier = *satynować*. 2. garb. p. **Nabłyszczać**.

Glansowanie, a, blm., czynność cz. **Glansować**.

Glansowany im. od **Glansować**, × **Przen. wymuskany, słodki, jedwabny, gładki**: Mowa trefiona, glansowana. Pileh.

Glansownik, a, lm. cy, × **Glancownik** ten, co glansuje.

Glansowność, i, blm. rz. od **Glansowny**.

Glansowny, × **Glancowny** I. mający glans, glansowany, lśniący, błyszczący, połyskujący: Papier G. = *satynowany, welinowy*. 2. × *piękny*: Wiersz glansowniejszy, przepasany żartem. Koch.

[Glań, a, lm. e] p. **Gleń**.

1. [Glapa, y, lm. y] I. a. [Glapska] *wrona*: Niechże tam glapy-wrony nie kracą. 2. *kobieta rozlazła, ociężała*. 3. *człowiek gapiowaty, głupowaty*. Por. Gapa. <Z Nm. [glaffen a. gapen] = ciekawie patrzeć i słuchać z gębą otwartą >

2. [Glapa, y, lm. y] *gatunek ryby*. <Nm. [glappke, z Pols. głąbik]>

[Glapska, kiej, lm. kie] p. I. Glapa.

Glas, u, lm. y kuch. *wygotowany, silny sok: mięsny, grzybowy, truflowy i t. p.* <Fr. glace>

Glasa, y, blm. *żagnot krochmalony glansowany*. <Fr. glace dost. = lustro>

× **Glaserować**, uje, ował p. **Glazurować**. Goł. <Z Nm. glaciren, z Fr. glacier>

× **Glaserowanie**, a, blm., czynność cz. **Glaserować**.

× **Glaskopf**, u, blm. *ruda żelazna, żelaziak*. <Nm. Glaskopf>

Glaskord, u, lm. y *narzędzie muzyczne ze sztabkami szklanymi i młoteczkami*. <Nm. Glaschord z Nm. Glas = szkło + Gr. chordē = struna>

Glasować, uje, ował *ciągnąć malowidło farbą lekłą i przezroczystą dla nadania połysku*. Krasz. <Fr. glaecer>

Glasowanie, a, blm., czynność cz. **Glasować**.

Glasowy przym. od **Glasa**: *Podszełka glasowa. Glaspapier*, u, blm. rzem. *papier do szlifowania wyrobów niemetalowych*. <Nm. Glaspapier>

! **Glasy** nied. woj. p. **Stok**. <Fr. glacis>

[Glat] *gładko*: Wąpno tarkować na G. = *na gładko, na czysto*. <Nm. glatt>

× **Glaubera**, y, blm. p. **Glauberski**. <Od nazwiska chemika Nm. Glauber z XVII w.>

Glauberski chem.: Sól glauberska a. × **Glaubera** *siarczan sodu*, Na₂SO₄.

Glaukonit, u, lm. y *min. małe, okrągłe, do prochu strzelniczego podobne ziarna zielone, złożone z krzemionki, tleniku i tlenku żelaza, potażu i wo-*

dy, wrosłe w gliny i margle, a. też tworzące agregaty, nazwane piaskiem zielonym. <Now. z Gr. glaukós = jasny, niebieski>

Glaukonitowy przym. od **Glaukonit**: *Piasek G. (= z glaukonitu złożony). Margiel, piaskowiec G. (= glaukonit zawierający)*.

† **Glawja**, i, lm. e p. **Glewja**.

[Glawka, i, lm. i] p. **Gławk**.

† **Glaz**, u, blm., † **Glazur** *srebro mieszane ze złotem*. <Nm. Glas = szkło>

Glazersztuba, y, lm. y *zdń. miejsce w fabryce kafi, gdzie ś. polewa kaffe*. <Nm. Glasirstube>

Glazerunek, nku, lm. nki *połysk nadany malowidłu przez glasowanie*: Jeśli mi nie pozwolicie dodać łączących te światła i zbyt surowe połączenie glazerunków, nie mogę wam oddać portretu. Krasz. <Nm. Glasirung>

Glazgal, u, lm. e *powłoka na roztopionym szkłe, niby olejki; pływający po nim*. <Nm. Glasgalle>

Glazować, uje, ował I. † p. **Glazurować**. 2. garb. p. **Gzkić**. <Nm. glasiren>

Glazowanie, a, blm., czynność cz. **Glazować**.

Glazownik, a, lm. i garb. p. **Sztko**.

Glazur, u, blm. I. × p. **Glazura**. 2. † p. **Glaz**.

Glazura, y, blm. I. a. × **Glazur** *polewa, szklivo*. 2. *eukier i piern. płyn szybko krzepnący, złożony z cukru, wody i smaltu a. z białek i cukru mialkiego do lukrowania babek; polewa cukrowa do wyrobów piernikarskich*. Zdr. **Glazurka**.

Glazurka, i, blm. p. **Glazura**.

Glazurować, uje, ował I. a. † **Glazować** *dać glazurę, polewać*: G. garnki, talerze. 2. a. × **Glaserować** *cukier, cukrem polewać, lukrować*.

Glazurowanie, a, blm., czynność cz. **Glazurować**.

× **Głażny** p. **Głażny**.

† **Gładać**, a, ał i [Gładać] p. **Gładnąć**: *Glapa głada durą (= wrona zagłada dziurą)*. <GLED>

† **Gładanie**, a, blm., [Gładanie] czynność cz. **Gładać**: Już gładaniem, już macaniem szukając tam i sam, nicem nie mógł znaleźć. Wys.

[Gładnąć, nie, ną!], nied. † **Gładać**, [Gładać], † **Głedać**, † **Głędzić** *zajrzeć, spojrzeć, wejrzeć*, nied. *zagładać*: Poszłem tamuj G.

Gleba, y, lm. y I. × **Bryła** *ziemi*. 2. *ziemia, szczeg. orna, grunt, rola, pole, łan, niwa*: Przywiązany do ojczystej gleby. Praw.: Przywiązany do gleby = *włóścianin nie mogący bez woli pana wydaleć ś. ze wsi*. 3. *bakt.*: G. odżywcza p. **Grunt**. 4. *praw. podatek gruntowy*. <Łé. gleba>

Gleboznawca, y, lm. y *znawca gleby*. <Łé. gleba = grunt + ZNA>

Gleboznawczy *gleboznawstwa dotyczący*: Oddział G. na wystawie.

Gleboznawstwo, a, blm. *sztuka, nauka poznawania gleby*: Kurs gleboznawstwa.

Gleczer, u, lm. y *gie. masa lodu, wypełniająca doliny gór a. pokrywająca znaczne obszary krain polarnych, powstała z wiecznego śniegu wskutek ciśnienia jego mas górnych na dolne, in. lodowiec, lodnik*. <Nm. Gletscher>

[Gleg, u, lm. i] p. **Klag**.

[Gleglja, i, lm. e] p. **Jodła**. <p. Gliglja>

× **Glegot** I. a, lm. y p. **Klekot**. 2. u, lm. y *lek. płótkanka, × płóćca, × płóczywo gardlane, !gargaryzm*.

× **Glegotać**, ce a. ta, tał I. p. **Klekotać**. 2. a. × **Glekotać** (o płynie) *bulgotać*: *Garnek wrzący glegoce, abo w garku glegoce, glegocee*. Dudz.

3. †lek. *plókać gardło*, !gargaryzować: Małym języczkiem G., nabrawszy wody w usta, charehać. Mącz. <Dżwn.>

× Glegotanie, a, bhm., czynność cz. Glegotać.

× Glegotka, i, lm. i p. Klekotka.

Gleisty, Glejasty, Glejowaty, Glejowy, × Glej-cisty, × Glijowaty *pelen gleju a. gliny, gliniasty; łożowaty*: G. grunt. <GL>

Glej, u, lm. e *ziemia gliniasta, w której więcej gliny, niż piasku i wapna, w wilgoci lepka, w suchości twardniejąca; grunt łożowaty, nieprzepuszczalny, ily*: Użyliśmy drogi na glejach. <GL>

[Glej, a, lm. e] p. Gleń.

Glejak, a, lm. i lek. (glioma) *nowotwór chorobowy, najczęściej w mózgu napotykanym, in. w sponria*. <GL>

* × Glejakowy przym. od Glejak.

Glejasty p. Gleisty.

Glejoheńja, i, lm. e bot. (gleichenia) *roś. z gromady paprotników, z rzędu paproci*. <Niby Łé. gleichenia, od nazwiska Nm. Gleichen>

Glejochwka, i, bhm. hut. *wykuty w postaci sztabek ze stali cementowej półprodukt na kosy, in. gładzionka*. <Nm. Geleich(e)>

Glejoik, a, lm. i p. Glejt: Miał jeden paszport od wezryra i od hospodara wołoskiego G. Birk.

× Glejoicisty p. Gleisty.

Glejoimęsak, a, lm. i lek. (gliosarcoma) *nowotwór chorobowy*. <GL + MIEŚ>

Glejowaty p. Gleisty.

Glejowy i. p. Gleisty. 2. bot.: Wierzba glejowa p. Wierzba.

Glejt, u, lm. y i. daw. = a) *świadechtwo na wolny przejazd a. pobyt, paszport; list żelazny, list bezpieczeństwa, list zaręczony, karta bezpieczeństwa*: G. piśmienny. b) *zabezpieczenie komuś wolnego przejścia przez dodanie konwoju a. danie zakładników*: G. żywy, osobisty (= przez dodanie konwoju). G. przez zakładników. Wojewoda zbiega na granicę spieszczenie na swym glejcie ma dowieść. St. wiśl. O przymierzu a. glejcie byé danemu s królestwa zbiegom. St. wiśl. 2. †zawieszenie kroków nieprzyjacielskich, zawieszenie broni, rozejm: Zmurowali mury przez glejtu. Chwał. Prosieli glejtu 15 dni. Chwał. 3. [G.] *bębenek nakształt [skrzydłakaj], w jeziorze przystawiający ś. do [burt]*. Zdr. Glejoik. <Nm. daw. Gleit, dziś Geleit>

1. × Glejt, u, lm. y p. Glid: Zastępowały cheryby glejtami świetnami. Przyb. <p. Glid>

2. × Glejt, u, lm. y *emalja, szklivo*: Wyra-biał serwis stołowy. G. czyli emalję z kobrem, tak pięknym, że trudno było rozeznać od porcelany. T. K. <p. Glejta>

Glejta, y, lm. y i. a. †Gleta, †Glita chem. *ilenek ołowia*, PbO: G. żółta, czerwona. G. proszkowata (= masykot). 2. [G. a. Gleta] *liharгыrum*. <Nm. Glätte a. Glötte>

× Glejtak, a, lm. i hut. *łopatka a. łyżka do ściągania glejty z wierzchu roztopionego ołowiu i do brania jego próby*. <Nm. Glätt(e)hacke(n)>

Glejtować, uje, ował kogo i. *dać komu glejt, glejtem ubezpieczać*. 2. †a. z kim = *odprowadzać kogo ceremonjalnie, dla honoru*: Ma zaraz z nim G. do mistrza. Ust. cechu Lub. 1618 r. <Nm. g(e)leiten>

Glejtowanie, a, bhm., czynność cz. Glejtować.

† Glejtownik, a, lm. cy *przeprowadzający kogos swobodnie, bezpiecznie*. Tuch.

× Glejtowny i. p. 2. Glejtowy: G. list. Mur. Fryderyk, król duński, glejtowne listy dla swej

przyszłej bogdanki posłał do Szwecji. Bart. 2. *dotyczący przybycia i prowadzenia do mistrza towarzyszca przybyłego do miasta*: Magister powinien wieczerną sprawić glejtowną. Ust. gosp. stol. Lub. 1671 r. Aby na glejtowną wieczerną nie zamieszkiwali. Ust. mieczn. Lubel. 1618 (= na wieczernę, którą wyprawiają dla wędrownych towarzyszów).

1. Glejtowy przym. od Glejta: Masé glejtowa. Perz.

2. Glejtowy, × Glejtowny przym. od Glejt: List G. (= list żelazny, glejt).

× Glekotać, ce, tał i. p. Glegotać. 2. p. Klekotać.

× Glegotanie, a, bhm., czynność cz. Glegotać.

× Glegotka, i, lm. i p. Klekotka.

[Glemda, y, lm. y] *człowiek słamazarny, słabowity, charłak (o mężczyźnie i kobiecie)*. Por. Głamza, Głeda, Głomza. <p. Głędzié>

[Glemiędzić, i, il, Glemzić] *marudzić*. Por. Klemięzić, Głędzić. <p. Głędzié>

[Glemięza, y, lm. y] p. Głomza.

[Głesza, y, lm. y] p. Głomza.

[Glemzić, i, il] p. Glemiędzić.

Glenia, i, lm. e p. Gleń.

[Glenik, a, lm. i] p. Gielnik.

Gleń, i, lm. e, Glenia fl. *para plenić z sobą związanych*: Zbić drzewo na glenie = *zbudować tratwy*: Nie czekając, rychto Dniestr magister pomościł, zbiwszy drzewo na glenie, pułki swe przeprawił. Pot. <p. Głon>

[Gleń, a, lm. e m., Głań, Glej, Głon, Glin, Gliń, Klin] a. × Gleń, 2 pp. i ż. *kawał (np. chleba), duża kromka, krajanka, kęs, pajda, bochenek chleba*: Za wiele na kota G. Prz. Zdr. [Głanek, Głónek, Głunek]. Por. Gielnik. <p. Głon>

[Glet, u, lm. y] p. Glid.

† Gleta, y, lm. y i [Gleta] p. Glejta.

Gletal, a, lm. e p. Gładek. <Z Nm. glätten = gładzić>

Gletować, uje, ował garb. p. Rozgladzać. <Nm. glätten = gładzić>

Gletowanie, a, bhm., czynność cz. Gletować.

Gletsztejn, a, lm. y garb. p. Rozgladnik. <Nm. Glättstein>

× Głewenja, i, lm. e p. Głewja: Książętom szececińskim Wilhelm arcy obojętną był osobą: dla jego imienia nie wystawiliby ani jednej głewenji. Kocz. <p. Głewja>

[Głewieć, eje, ał] p. Głiwieć: Syr głewieje. <p. Głiwieć>

Głewijnik, a, lm. cy *kopijnik, żołnierz głewję uzbroyony*.

Głewik, a, lm. i bot. I. (anthoceros) *roś. z gromady wątrobowców, z rzędu głewików*. 2. w lm. (anthocerotaceae) *rząd roślin*. <?>

Głewina, y, lm. y p. Głewja. <p. Głewja>

Głewja, i, lm. e, Głewina i. a. × Głewenja, † Gławja spisa, kopja: Pochylił ś. w kubace, złożył głewję w pół końskiego ucha i ruszył co koń wyskoczy. Sienk. 2. × Głewja = rylec. Bobr. 3. bot. (lamarckea) *roś. z rodziny mirtowatych*. <Sr. Łé. glavea, glawia, glavius i in. = spisa; miecz, z Łé. gladius = miecz>

Głeda, y, lm. y bot. (coris) *roś. z rodziny pierwiosnkowatych*. <?>

[Głeda, y, lm. y] *ten a. ta, co gładzi; nutliwz, mantyka, maruda*. Por. Głedy, Głemda, Głędzić. <GLEJ>

† Głędać, a, ał p. Gładnać: Nie głędał jest na próżności i na wszekania krzywa. Ps. flor. Nie

uczynisz sobie s nimi miru, ani ględay ich do-
brego wszyscy dni żywota twego. B. Sz.

1. [Głędy, ględ, blp.] *ględzenie, bajdy, czeza ga-
danina, mizeractwo, lichota*: Literackie G. Któżby
tam takie G. czytał! Por. **Głęda**.

2. [Głędy, ględ, blp.] *ogłędziny; zaręczyny.*

[Głędywać, uje, ywał] *ogłędzać.*

[Głędywanie, a, blm.] *czynność cz. Głędywać.*
Głędzenie, a, blm., *czynność cz. Głędzić:* Za
dużo słyszmy głędzenia, za mało prawdziwej
wymowy.

Głędzić, i, il rub. *gadać rozulekle, paplać niepo-
trzebnie, rozprawić bez sensu, gadać ni to, ni owo,
bajać, pleść, bajdurzyć, marudzić.* Por. **Błędzić,**
Głemiędzić, Głęda, Głemiźć. <GLĘD>

† **Głędzić, i, il** p. **Gładnać.** Brk.

Gładyna, y, blm. *ciężko roślina białkowata,
wchodząca w skład glutenu.* <Z Gr. glia = klej>

† **Glibiel, i, lm. e, † Glibiela, † Gnibiel, † Gibiel,**
[**Glibiel, Glibiela, Gnibiel,** *otchłań, przepaść:* Nie-
przebyta, błotnista G. Kamień znajdziesz w la-
da glibieli. L. W błotnej żaby hasają glibieli.
Zebr. (= trzęsawisku). <Br. htybiel = głąb, głę-
bina.>

† **Glibiela, i, lm. e, [Glibiela]** p. **Glibiel.**

[**Glice, glic, blp.**] *drążki, łączące zęby w bronie.*
<Zamiast iglice>

Glicerola, i, lm. e apt. *roztwór jakiego środka
leczniczego w glicerynie, np. jodu, jodku potasu,
ekstraktu jakiego i t. p.* <Z Gr. glykys = słodki>

Gliceryd, u, lm. y chem. *estr alkoholu trójhi-
droksylowego, zwanego gliceryna, tłuszcz roślinny a.
zwierzęcy.* <Now. z Gr. glykys = słodki>

Gliceryl, u, lm. e chem. *rodnik trójwartościowy
C₃H₅, znajdujący się w glicerynie zwykłej, in. pro-
penil.* <Now. z Gr. glykys = słodki>

Gliceryna, y, blm. chem. 1. *wog. alkohol trój-
hydroksylowy.* 2. *alkohol trójhydroksylowy pocho-
dzący od propanu (gliceryna zwykła), C₃H₅(OH)₂.*
<Now. z Gr. glykys = słodki>

Glicerynat, u, lm. y tech. *środek przeciwko two-
rzeniu się kottowca czyli naszkorupień w kottach pa-
rowych.*

Glicerynować, uje, ował *smarować gliceryną.*

Glicerynowanie, a, blm., *czynność cz. Glicery-
nować.*

Glicerynowy *przym. od Gliceryna:* Mydło gli-
cerynowe.

Glicyna, y, lm. y l. bot. (glycine) *rośl. z rodzi-
ny strąkowatych.* 2. *chem. p. Glikokol.* <Now.
z Gr. glykys = słodki>

† **Glicza, y, lm. e** *szwajca, którą przedział robią
na głowie.* <Z Nm. glitschen = ślizgać się, wśliz-
giwać się.>

× **Glic, i, il** *palik, rozżarzać ogniem.* <P-
żglić>

[**Glid, u, lm. y, Glind, Glit, Glet,**] × **Glejt** *sze-
reg, rząd, orydynek:* Panny stanęły w dwa glidy.
<Nm. Glied>

† **Gliedel, dla, lm. dle** *jakas cząstka zamku:*
U zamku mają być gliedle na gwincio. Akta
grodzkie. <Nm. [gliedel] dosł. = członeczek>

Glif, u, lm. y *ukośne rozszerzenie muru we fra-
mugach okiennych i drzwiowych.* <Z Gr. glyfē =
rycie, wycinanie>

Glifografja, i, blm. tech. *zastosowanie galvano-
techniki do nasładowania drzeworytów.* <Now.
z Gr. glyfē = rycie + -grafia = pismo, pisanie>

[**Gligawka, i, lm. i, Glikaufka**] *oznaka górnicza,
składająca się z złożonego na krzyż młotka i kilo-*

fa: Zbójniki bogacza rozcięli na stery części i tak-
kie gligawki s niego zrobili (= rozcięcie na sztu-
ki ciała złożyli i przybili na krzyż). <Nm. Glück
auf! = na szczęście>

[**Gliglać, a, ał**] *lechtać.* [G. ś.] *lechtać* ś. <Dziec.
Dźwn.>

[**Gliglanie, a, blm.**] *czynność cz. Gliglać.*

[**Gliglanie się, a, ś., blm.**] *czynność cz. Glig-
lać* ś.

[**Gliglja, i, lm. e**] *świerk.* <Lit. égla>

Glijować, uje, ował *rozpalać, rozżarzać:* G. że-
lazo, miedz. G. drut, aby był miękki. <Nm.
glijhen>

Glijowanie, a, blm., *czynność cz. Glijować.*

× **Glijowaty p. Gleisty:** Kryje się w kałużach
glijowatych. Birk. <GL>

Glijowy służący do glijowania: Hut.: Piec G.,
in. żarowy, wygrzewalny. <p. Glić>

Glika, i, lm. i, Lewkolist *bot. (leontiee) rośl.
z rodziny berberysowatych. Gatunek: × Świrze-
pa (l. leontopetalum).* <Może Ukr. glig = głóg>

[**Glikaufka, i, lm. i**] p. **Gligawka.**

[**Glikeryjka, i, blm., Glikeryjka**] *wczesna hreczka.*
<Może od ś. Glicerji>

Glikokol, u, blm., Glicyna *chem. kwas amido-
octowy, C₂H₃(NH₂)O₂, tworzący się z kleju stolar-
skiego przy gotowaniu ze słabym kwasem siarczo-
nym, in. cukier klejowy.* <Now. z Gr.
glykys = słodki + kolla = klej>

**Glikol, u, lm. e chem. l. alkohol dwuhydroksylo-
wy wog.** 2. *szczeg. glikol etylenowy, C₂H₄(OH)₂.*
<Now. z Gr. glykys = słodki>

Glikoniczny wiersz = *złożony z spondeju i dwóch
daktyłów, a. ze spondeju, chorjambu i jambu.* <Od
nazwiska poety Gr. Glykōn>

Glikoza, y, lm. y, Glukoza *chem. każdy cukier
ze składem C₆H₁₂O₆.* <Now. z Gr. glykys =
słodki>

Glikozyd, u, lm. y, Glukozyd, Sacharyd *chem.
nazwa związków bardzo rozpowszechnionych w rośl-
inach, pod wpływem uwodnienia rozpalających się
na glikozę czyli cukier i jakąś inną materję, nie-
kiedy parę innych materji.* <Now. z Gr. glykys
= słodki, przez Glikoza>

Glin, u, blm., Alufinjum *chem. pierwiastek me-
taliczny, przedstawiciel grupy glinowców, Al.*
<Utworzono sztucznie z glina>

[**Glin, a, lm. y**] p. **Gleń.**

Glina, y, lm. y l. chem. i min. *mieszanka róż-
nych krzemianów glinu, zwykle zamieszczona
krzemionką, wapnem i innymi ciałami, in. X ciąg-
lica, X lep. Odmiany: a) G. folarska; b) G. gar-
carska; c) G. ogniotrwała; d) G. piasz-
czysta a. ił gliniasty; e) G. plastyczna;
f) G. wapienno-piaszczysta a. mamuto-
wa a. les a. ił wapienno-gliniasty. Zd.:
G. chuda, tłusta, mułkowata a. mułek, piasz-
czysta, ściśta, porowata. Dunay, jakby go
Bóg z innej gliny ulepił. Z jakiejże gliny byli
ulepieni ci, co wracając na ziemię oczystą, pa-
dali czołem na czoło kamieni? Słow. [Budować
w glinę pod topór] = budować [w lepiankę], tak
żeby każda ściana była lepioną z samej gliny. 2.
przen. *naczymia z gliny:* Je na glinie, a siedzi na
złocie. Prz. 3. [G.] = a) *wszelka ziemia:* Wyrzuci
glinę z dołu. b) G. dniestrowa a. Dniestrowa
ziemia] *bolus alba seu armena.* Zdr. **Glinka.**
<GL(LN)>*

[**Glinca, y, lm. e**] p. **Glinianka.**

[Glinczaki, ów, bhp.] nazwa odmiany kartofli, rozpowszechnionych przez księcia Woronieckiego z Gliniek, w gub. Łomżyńskiej.

[Głind, u, lm. y] p. Głid.

[Głinda, y, lm. y] p. Głda.

[Głindzió, i, il] p. Głędzió.

[Glingotać, ó, ta] dyndać, dygotać wisząc, trzepotać s. wisząc. <Dżwn.>

[Glingotanie, a, bhm.] czynność cz. Glingotać.

[Gliniak, a, lm. i] koń maści gliniastej, bulany.

Glinianka, i, lm. i 1. a. Glinisko, × Glinnik,

[Glinica, Glinca, Glinca] miejsce, gdzie glinę kopią a. kopano, dół, gdzie kopią glinę. 2. a. Glinka, × Glinki dół po glinie wybranej na cegły, napelniony zwykle wodą: Kapać s. w gliniance. 3. † nazwycie gliniane. Tuch.

Gliniany przym. od Głina: Garnek G. Woli G. pokój, niż złotą wojnę, Krasz.

Gliniarnia, i, lm. e izba, w której składają a. urabiają glinę; miejsce w fabryce kaśli, gdzie s. uprawia glinę.

× Gliniarski wyrobów z gliny dotyczący: Gliniarska robota. L.

× Gliniarstwo, a, bhm. wyrabianie rzeczy glinianych.

Gliniastość, i, bhm. rz. od Gliniasty.

Gliniasty, × Gliniaty 1. a. × Glinny, [Gliniowaty] zawierający w sobie wiele gliny: Grunt G. li. G. p. Głina. 2. lepki, kłajstrowaty jak glina: Pieczywo gliniaste. 3. koloru gliny: Koń G. (= × glinka).

× Gliniaty p. Gliniasty.

[Glinica, y, lm. e] 1. p. Glinianka. 2. ubita ilowata ziemia zamiast podłogi w chatach wieśniaczych.

[Gliniki, ów, bhp.] ziemia gliniasta: Da cy já nieseślíwy, cy moje koniki? Da nie mogę wyjechać w Targoskie G.

[Gliniowaty] p. Gliniasty.

Glinisko, a, lm. a p. Glinianka: Waćpanu dostanie s. G., oznaczone na planie pod literą g. Byk.

Glinka, i, lm. i 1. p. Głina; czysta glina: G. fajansowa, porcelanowa. 2. chem. tlenik glinu a. wodor glinu. 3. × a. × w lm. grunt gliniasty. Troc. 4. rubryka, rubryka ciścielska. 5. a. × w lm. p. Glinianka. 6. × w lm. kapienie w gliniakach. 7. [Glinki] pole, gdzie s. wydobywa glinę. 8. w lm. gatunek kartofli. 9. × koń maści gliniastej: Glinko mój biatogrzywy. Kochan.

Glinki, nek, bhp. 1. p. Glinka. 2. × p. Glinianka. Glinkowatość, i, bhm. rz. od Glinkowaty: G. gruntu. Pol.

Glinkowaty z glinką mieszany: G. grunt. Pol.

× Glinnik, a, lm. i p. Glinianka.

× Glinny 1. p. Gliniasty. 2. przeznaczony na glinę: G. dół (= glinianka).

× Glinomaż, a, lm. e pog. zdum, garncaż. <GL(IN) + MAZ>

Glinopac, u, lm. e 1. ściany z gliny ze słomą. Łab. 2. a. Glinopacyn cegła nepalona, wyrabiana z gliny pomieszanej z szezczą i paździozem. <GL(IN) + Nm. [patze]=rodzaj cegły>

Glinopacyn, u, lm. y p. Glinopac.

Glinować, uje, owa 1. wybielać cukier surowy bez rafinowania, pokrywając go gliną, pozbawioną pewnych domieszek. 2. ziemię piaszczystą nawozić gliną.

Glinowanie, a, bhm., czynność cz. Glinować.

Glinowaty podobny do gliny, gliniasty.

[Glintwajn, u, bhm.] p. Glintwejn.

[Glintwejn, u, bhm., Glintwajn] wino grzane z cukrem i korzeniami, in. kardynał, biskop: Kazawszy podać ulubionego naówczas akademikom glintwejn, zasiadł badać przybyleca. Krasz. <Nm. Glühwein>

[Glin, a, lm. e] p. Głeń.

[Glinca, y, lm. e] p. Glinianka.

† Głipki p. Lepki: Klej a. klejowatą każdą rzecz zowią głipką. Urzęd.

Gliptograficzny przym. od Gliptografja.

Gliptografja, i, bhm. opisanie rżniętych kamieni, figur. <Now. z Gr. glyptós=ryty +- grafia= opis, opisanie>

Gliptoteka, i, lm. i zbiór rżniętych kamieni i kruszców; zbiór a. galerja rzeźb, posągów. <Now. z Gr. glyptós=ryty + thékē=miejsce do chowania>

Gliptyka, i, bhm. sztuka rzeźbienia, szczeg. na kamieniu, rzeźbiarstwo wog.; sztuka rzeźbienia nagrobków. <Gr. glyptikā, dom. téchnē = sztuka rzeźbienia>

[Glist, a, lm. y] p. Głista.

Głista, y, lm. y, [Glist, Głizda, Głistwa, Chłistwa, Lizda] 1. zool. = a) robak pasorzytny wog. b) G. ludzka (ascaris lumbricoides) wewnątrz człowieka ze skupienia obłędów. Chorować na glisty. Mieć glisty. G. w człowieczym brzuchu. Mur. c) G. płaska p. Robak. d) G. ziemna p. Dżdżownik, in. † G. deszczowa. Anat.: † Muskuly głisice podobne a. † kształtu glisty = mięśnie glistowate. 2. przen. człowiek szczupły, cienki. <GL(IST)>

[Glistówka, i, lm. i] p. Głistwa.

Glistownik, a, lm. i bot. 1. a. Glistnik, Głisnik, niek. Chelidonia, Celidonia, Żółtnik (chelidonium) r. s. z rodziny makowatych. Gatunek: G. jaskółcze ziele, daw. bl. Cencelja, Cęcelja zwane (ch. majus). 2. [G.] p. Psianka.

Głistnica, y, lm. e zool. (oxyuris) obłeniec pasorzytny. Gatunek: G. robaczkowa (o. vermicularis), in. owsik, [rupie].

Glistnik, a, lm. i, Głisnik 1. bot. = a) (artemisia santonica) ros. z rodzaju bylicy, in. Piołun glistny a. Glistne ziele. b) p. Glistownik. c) × p. Robaczka. 2. [G.] cytuwar, [robaczny proszek].

Glistnikowy przym. od Glistnik.

× Glistny 1. p. Glistowy. 2. pełen glist. 3. anat.: † Muskuly glistne p. Glistowaty. 4. bot.: Glistne ziele p. Glistnik.

× Glistomorny zabijający glisty. <GL(IST) + MOR>

× Glistowacieć, eje, ał mieć glisty, chorować na glisty. <GL(IST)>

Glistowaty podobny do glisty. Anat.: Mięśnie glistowate ręki i stopy, in. † myszki glistowe, † muszkuły glistne, † głisice podobne, † kształtu glisty, † muszkuły robaczkowe, † myszki robaczkowe, robaczkowe, robacze (musculi lumbricales).

Glistowy 1. a. × Glistny przym. od Głista. 2. † anat. p. Glistowaty.

[Głistwa, y, lm. y] p. Głista. Zdr. [Głistewka].

[Glistowaty] przym. od Głistwa.

[Głiszczka, i, lm. i] licha ryba, szczeg. płotka podlega ikrzeniu s. <?>

Głisnik, a a. u, lm. i 1. p. Glistnik. 2. p. Glistownik.

1. [Głit, u, lm. y] p. Głid: On ciągnie w trzecim glicie i chorągiew niesie w ręce.

2. [Glif, u, blm., Glut] żar gorący, czerwony, rozpalenie na czerwono. <Nm. Glut>
 †Głita, y, lm. y p. Glejta.

Głiwaj, u, blm. wino gorące, gotowane z korzennymi. <Nm. Glühwein>

Głiwaks, u, blm. mieszanina do posrebrzania lub pozłacania: Głiwaksem srebro złoci. Biel. M. <Nm. Glühwachs>

[Głiwiec, eje, al, Gléwiec] gnić, psuć ś.: Owoc, ser głiwieja. <GL(IW)>

Głiwy koloru zgnętego, brudno kasztanowaty: Koń G. <GL(IW)>

[Glizda, y, lm. y] p. Głista.

[Glizdowaty] pełen glizd.

Głizony, ów, blp., Głazony gatunek ziemniaków. <?>

Głob, u, lm. y l. a. Globus kula ziemiska, ziemia: Zakreśla mieczem na globie ludziom i krajom posady. Koź. 2. p. Globus. 3. kula złota, oznaka godności monarszej, jabłko. 4. G. do lampy = kłosz kulisty, bania. <Łć. globus>

Głobowy przym. od Głob = a) należący do ziemi, będący na globie, ziemski, światowy: Siły globowe. Słow. G. anioł. Krasin. b) wszechświatowy, nadziemski: I niby muzyk globowych słuchają. Słow. †Globulin, u, blm. p. Gałecznik. <p. Glob>

†Globulina, y, blm. p. Gałecznik. <Z Łć. globulus = kulka>

Globus, a, lm. y l. p. Glob: Wedle jakich praw ruchu nasz G. ś. kręci? Syrok. 2. a. Glob kula dająca obraz powierzchni ziemi a. gwiazdozbiórów razem z układem kół, do których stosuje ś. położenie punktów na ziemi i na sklepieniu niebieskim: G. ziemski, niebieski. Zdr. Globusik. <p. Glob>

Globusik, a, lm. i p. Globus.

Glogierówka, i, lm. i gatunek jabłoni i jabłka.

<Od nazwiska Pol. Gloger>

†Glokmejster, tra, lm. trowie dzwoniak: Był glockmejestrem przy zamku. Krasz. <Nm. Gloc-(en)meister>

Głoksynja, i, lm. e bot. p. Niemodźwiętkla. <Now., niby Łć. gloxinia>

†Głom, u, blm. szlam na kiszkiach wieprzowych: Kiedy wieprza zabiją, a kiszki od plugawstwa wychędożą, tedy z nich naskrobać glomu, to jest materiam mucilaginosam. Haur. <Zap. Łć. glomus = kłębek>

[Gloms, u, lm. y] p. Głek.

[Glomsd, u, lm. y] p. Głek.

[Głomza, y, lm. y] l. a. [Głemza, Głomzda] = a) a. [Głomza, Głomzda] twaróg, wycisk z ogrzanego mleka. b) zsiadłe, kwaśne mleko. 2. a. [Głemięza] człowiek słabego ciała i ducha, człowiek niedołężny, niedołęga, słamazarnik. Por. Głamza, Głemda. <Nm. [gloms(d), glums]>

[Głomzda, y, lm. y] p. Głomza.

Głon, u l. † i [G.] blm. p. Głan: Wodę chlipa z głonem. Żebr. 2. lm. y bot. p. Zielenica. <p. Głan>

[Głon, a, lm. y] p. Głeń: Dajcie chleba G., zapłacić wam Pán Bóg z nieba i ten święty Jan. Zdr. [Głonek]. <Może z Nm. Knoll = gałka, guz>

[Głonek, nka, lm. nki] p. [Głon]: Ukrajać chleba G.

× Głonny gliniasty: Głonne rudy. Stasz.

Glorja, i, blm. l. [G. a. Klorjã] chwala. 2. świetność, okazałość, majestat, wspaniałość: Słońce wchodzi w całej glori. 3. lm. e obwódka promienista naokoło głowy świętych w obrazach, au-

reola. 4. część mszy, zwana hymnem anielskim. 5. lm. e kobieta, dziewczyna zbyt wysoka, wybijająca, drabina: A to G.! <Łć. gloria = sława, chwala>

Glorjeta, y, lm. y namiot, pawilon, altana. Zdr.

Glorjetka. <Włos. glorieta>

Glorjetka, i, lm. i p. Glorjeta: Cały czas przepędzał na zwiedzaniu zakładu i spacerze do glorjetki wyższej. Bał. Raz od źródła szli ku niższej glorjete. Bał.

Glorjola, i, blm. mala sława, rozgłos; aureola: Ohee mu ś. tej glorjoli, że już jednego przynajmniej położył trupem. Krasz. Nie zapomną własnych próżnostek i światowej glorjoli. Spas. <Łć. gloriola>

Glorjoza, y, lm. y bot. p. Wdziękoslawa. <Łć. gloriosa = sławna>

Głoryfikacja, i, lm. e wystawienie, uwielbienie: Wspaniałe dzieło p. Schrollera, poświęcone gloryfikacji pięknego szląskiego kraju. Wag. <Łć. glorificatio>

Głoryfikować, uje, owal sławić, wychwalać. <Łć. glorificare>

Głoryfikowanie, a, blm., czynność cz. Głoryfikować.

[Głoryk, a, lm. cy] p. Kłeryk.

Głosa, y, lm. y l. a. Głoz, † Głuz, † Głuz uwaga obojętność tekstu a. między wierszami, krótkie objaśnienie na marginesie, tłumaczenie wyrazu a. miejsc trudnego, komentarz, objaśnienie, wykład, dopisek: G. do prawa kanonicznego. G. do kodeksu Justynjana. Z głosów (!) Pisma świętego. Pol. 2. rodzaj poezji: G. świętej Teresy. Zdr. Głoska, × Głoska. <Gr. glōssa dosł. = język, mowa; wyraz niezrozumiały; Śr. Łć. glos(s)a = objaśnienie wyrazu niejasnego, komentarz; u nas znaczenie poszło dalej, na: wykreślanie, uszczerbek, szkoda>

Głosarjusz, a, lm. e zbiór glos, uwag; słownik objaśniający: G. etymologiczny = słownik ze wskazaniem pochodzenia wyrazów. <Łć. glossarius, dom. liber = słownik>

Glosator, a, lm. owie wykładacz, objaśniacz wyrazów. <Łć. glossator>

[Głosauz, u, lm. y] oranżeria, cieplarnia. <Nm. Glasshaus>

Głoska, i, lm. l, × Głoska l. p. Glosa. 2. × drobne pismo. Troc. <p. Glosa>

† Głoska, i, lm. i kłuska. <p. Klusek>

Głosograficzny przym. od Głosografja.

Głosografja, i, blm. pisanie o glosach, opisanie glos. <Now. z Gr. glōssa = język, mowa + -grafia = pisanie, opisanie>

Głosolalja, i, blm. możliwość mówienia nieznanemi sobie językami w czasie wizji a. w stanie hipnotycznym. <Now. z Gr. glōssa = język + lalia = gadanie>

Głosologiczny przym. od Głosologia.

Głosologia, i, blm., Głotologia, Głotyka nauka o językach, t. j. mowach, językoznawstwo, lingwistyka. <Now. z Gr. glōssa = język, mowa + -logia = nauka>

× Głosomancja, i, blm. wrózenie z języka, z własności języka. <Now. z Gr. glōssa = język + manteia = wrózenie>

× Głot, u, lm. y l. a. × Głotka, × Glut ołów a. żelazo siekane do nabijania strzelb i kartaczy, siekanie, siekanica, granulkka: Tego skoro siekane namacają gloty, skoro zginą. Pot. 2. kawałek czegoś wydłużony a cieni: Mąka pszenna rozczyniona

rzuca ś. w głościach na roztopione masło a. szmalce. <Nm. Gelöte>

× Głotka, i, lm. i p. Głot.

Głotologia, i, blm. p. Głosologia.

Głotyka, i, blm. p. Głosologia.

Głowiec, węca, lm. woy szlachcic miejski: Zamiał 2 gospodarzy-szlacheców mieć będzieny tej samej rodziny gospodarzy-głowców na prawie chełmińskim. Krzyw. <Zap. Nm. Gleven- (bürger) = szlachta, przewaźnie miejska>

Głoz, y, lm. y l. p. Głosa: Biblią z głozą czternaście razy przeczytał. Birk. 2. † p. Głuz. Zdr. × Głozka, × Głozatka.

× Głozatka, i, lm. i p. Głoz.

× Głozka, i, lm. i p. Głoz.

† Głozna, y, lm. y anat. 1. kość łokciowa. Urs. 2. kostka u nogi. Spiez., Sien. 3. kość goleniowa. Mącz. Wieprzowa G. solona = szynka. Przen.: Wolnością drudzy zową, gdy G. nie brzmi okwą. Ryb. J. (= noga). <GLEZ(N)>

× Głoznowaty mający duże kostki u nóg (scarus).

× Głozować, uje, ował p. Gluzować: Pozwala ją sobie, co ś. im nie podoba w piśmie, wykładami swemi G. Skar. Nierzady głozuj z świata, nie wygłozujesz ich. Troc. <p. Głosa>

× Głozowanie, a, blm., czynność cz. Głozować.

[Głoz, y, lm. y] p. [Głuz].

× Głuba, y, lm. y p. Kluba.

[Głubas, a, lm. y] chłopiec podrosły, a nicpoń. <?>

[Głubka, i, lm. i, Głupka, Miwka, Lubaszka] rodzaj śliwki. Por. Chróstawka, Kobyla. <?>

× Gluc, u, blm. chem. p. Glucyn. Łab.

× Glucen, u, blm. p. Glucyn. Śł. wil.

[Gluchnąć, nie, na!] raptem wodę wylał. Por. Gichnąć. <Dźwn.>

× Glucyn, u, blm., × Gluc, × Glucen chem. beryl (pierwiastek). <Z Gr. glykys = słodki>

[Gludacz, a, lm. e] człowiek, mówiący niewyraźnie, belkocący jak indyk. <Dźwn.>

[Gludac, a, a!] belkotac (o indyku). <Dźwn.>

[Gludanie, a, blm.] czynność cz. Gludac.

[Gługła, i, lm. e] kobieta - balwan, kobieta głupia, ślamazarna; kobieta nieporządna w ubraniu, flejtuch. <Dźwn.>

× Gluglarka, i, lm. i pijaczka; łajdaczka.

× Gluglarz, a, lm. e pijak; łajdak. <Dźwn.>

Glu glu! 1. naśladowanie belkotu płynu, wyciekającego przez wązka szyjkę flaszki; naśladowanie odgłosu picia = bul bul. 2. [G.] = a) [Glu glu glu glusie!], [Glu glu glusie!] nawoływanie indyków. b) nawoływanie gołębi. <Dźwn.>

[Glu glu glu glusie!] p. Glu glu!

[Glu glu glusie!] p. Glu glu!

[Glugotać, cze, ta!] p. Glukać: Woda we flasce glugocze.

[Glugotanie, a, blm.] czynność cz. Glugotać.

Glukać, a, a!, [Glugotać] przelewać ś., wydajac głos: glul glul, belkotac, bełgotac, bulgotac, bulkotac, chlupotać, chlupać: Flaszka gluka. W brzuchu gluka = burczy, żart. żaby ś. w nim zaległy. <Dźwn.>

Glukanie, a, blm., czynność cz. Glukać.

[Glukof] (u górników) życzenie zdrowia. <Nm. Glück auf! = na szczęście>

Glukoza, y, blm. chem. p. Glikoza. <Now. z Gr. glykys = słodki>

Glukozyd, u, lm. y chem. p. Glikozyd.

[Glunek, nka, lm. nki] p. Głeń.

[Głupka, i, lm. i] p. Głubka.

× Glut, u, lm. y p. Głot.

1. [Glut, a a. u, lm. y] 1. kmoł, narastający na świecy łojowej. 2. sopol czegoś (np. lodowy u strzechy): Luty pokazuje swoje glutu. Prz. 3. wydzielina z nosa, smark, gil, żart. świeczka z nosa: Wyleciał mu z nosa G. 4. przen. smarkacz: Mały G. 5. kawał twardego kału. <Zap. Łć. gluten = klej>

2. [Glut, u, blm.] p. 2. Gliit.

Gluten, u, blm., Glutyna chem. mieszanina ciał białkowych roślinnych, pozostająca po wymyciu mąki zbożowej wodą, dopóki ta unosi z sobą mączkę (krochmal), in. z aklej. <Łć. gluten>

Glutenowy przym. od Gluten: Komórka glutynowa. Małyszcz.

Glutloch, u, lm. y (w hucie szklanej) otwór naprzeciw szurlochu do wygarniania żaru i popiołu. Zdr. Glutłoszek. <Nm. Glutloch>

Glutłoszek, szka, lm. szki p. Glutloch.

Glutniak, u, blm. popiół z pieców hutnych. <Z Nm. Glut = żar>

Glutyna, y, blm. p. Gluten. <p. Gluten>

[Gluwać, a, a!] przeżuwać, jeść bez smaku. <?>

[Gluwanie, a, blm.] czynność cz. Gluwać.

† Gluza, y, lm. y l. p. Głosa. 2. a. † Głoz = a) uszczerbek, szkoda, uszkodzenie: Zwyciężyli nie bez wielkiej gluzy. Pot. b) ujm, ubliżenie, uchybienie: Nie bez wielkiej cnej korony gluzy królaśmy sobie między szukali Francuzy. Pot. c) wada, brak, defekt: Jeśli gdzie obaczysz w moich pismach glużę, niechaj ci lat siedmdziesiąt przyniosą ekskużę. Pot. d) zarzut, nagana, poprawka: To im (pieśniom) niech, proszę, jeśli w czym na glużę zarobiają, jedna u ciebie ekskużę. Pot. <p. Głosa>

[Gluza, y, lm. y, Głoz] wrzód wewnętrzny; gruczoł. <Por. Stc. hluz = Czes. hlíza>

× Gluzować, uje, ował, × Głozować 1. z pisma błędy = wygładzać, wyszkrobnywać, zacierać, wymazywać, poprawiać. 2. plamy = wyprowadzać, wywabiać, czyścić. 3. gładzić, usuwać, mścić, tępć, trzebić: Nierzady ze świata G. G. z pamięci = zupominać. <p. Głosa>

× Gluzowanie, a, blm., czynność cz. Gluzować. [Glykeryjka, i, blm.] p. Glikeryjka.

[Głabać, bie, ba!] zabierać sobie, drapać, przywłaszcząć. <GŁOB>

[Głabanie, a, blm.] czynność cz. Głabać.

[Głabnąć, nie, na!] złapać, schwycić. <GŁOB>

[Głaciutki p. Gładziuchny.

[Głada, y, lm. y] gładka powierzchnia morza, kiedy niema balwanów.

† Gładce p. Gładko: Staraj ś. o wszystkim G. i dobrze mówić. Górń. Dobrodziejstwo niegładce dane zwal jeden chlebem piasku i kamieni pełnym. Górń. (=niezyczliwie, bez uprzejmości).

Gładecznik, a, lm. i bot. (tetranthera glabra-ria) roś. z rodzaju chyboty.

Gładek, dka, lm. dki hut. narzędzie stalowe do wygładzania dziur w wyrobach metalowych.

† Gładek p. Gładki.

Gładki, † Gładek 1. (w dotknięciu) nie chropowaty, nie szorstki, równy: Deska gładka. Papier G. Co to? rozbój na gładkiej drodze! Krasz. Żart: × Człowiek gładkiej twarzy = bez nosa. Goly, nie obrośły, nie kosmaty: G. u niego jeszcze podbródek. L. Nie mający łuski: Gładka ryba, jak węgorz. L. 2. zrobiony bez fałd, zmarszczek, falban, zakładek i t. p.: Suknia gładka. 3. bez odmian w kolorze, bez deseniu, pasów, kratek i t. p.: Obicie gładkie. Materja gładka. 4. (w obejściu)

grzeczny, uprzejmy, elegancki, zręczny, układny: Objeście gładkie. G. w objęściu. 5. × *okrzesany, ociosany, wykształcony, inteligentny*: Kto chce być gładkim, trzeba przycierpieć. Prz. Bez enoty najgładszy rozum krzywy, nieforemny. Jak. W. 6. *wyrobiony, wprawny, poprawny*: Pędzel G. Styl, wiersz G. (= *potoczysty, płynny, swobodny*). × *Zaleta z gładkiego tańcowania jest to zaszczyt teatralny*. L. × *Bardzo gładką miał mowę*. Troc. (= *milo w ucho wpadająca*). 7. × *dobrze zrobiony*: Wino gładkie. Gładka to księga. Troc. 8. † i [G.] *piękny, nadobny, ładny, przystojny, śliczny, urodziwy*: Gładka żona. Opal. [Zydek G. na gębę. Kawalerze G., nie chodź do mężatki]. Gładka to rzecz na wejście. Troc. 9. † i [G.] *ładowny, miękki, miły, słodki, łaskawy*: Panowanie jedno ostro jest a gwałtowne, drugie łagodne, gładkie a znośne. Gór. [Matko, bywałaś ty na mnie gładka]. 10. † *tłusty, gruby, opasły*. 11. Gładka woda = *mieszawina wody z sokiem malinowym, arakiem i maraskino, używana daw. jako napój*. 12. bot.: a) Chróścina gładka p. Chróścina. b) G. mlecz p. Mleczaj. 13. garb. *wygładzony, platerowany*: Lico gładkie bez groszku. Sak G. (= *platowy*). 14. wiośl.: Łódź gładka = *mająca burty z desek spojonych ściśle, bez zakładek, i nie mająca wirlocznego na zewnątrz pacierza*. [Gładki, ego] rz. 1. blm. *taniec polski, polonez*: (U puszczaków) polonezem, tańcem polskim czyli gładkim zaczyna się każda uczta, a zwłaszcza weselna. Pol. 2. Gładkie, lm. = *deska piersiowa*. <GŁ(AD)>

Gładko, † **Gładce** przys. od **Gładki**: a) G. wyrobiona deska. Troc. Suknia leży G. (= *nie marszcząc ś.*, *nie gurbiąc ś.*, *nie puszczając fałd, nie faldując ś.*, *nie odstając, nie ciągnąc ś.*). Żniknęły już śniegi, spłynęły już lody, i rzeka porusza się. G. Len. Ma pod nosem G. Pomalować ściany G. (= *jednostajnie*). Postępować z ludźmi G. (= *grzecznie, uprzejmie, układnie*). Wyszedł z nami G. (= *po przyjacielsku, bez sporu, uczciwie*). G. pisać, mówić (= *pięknie, poprawnie*). G. mu palec uciął. Troc. (= *ze szczerem, do czystu*). b) z *powodzeniem, udalnie, dobrze, sprawnie, zręcznie*: Czym tym doktora nadgrodziwszy, pozbyli się go G. Perz. Salmina była w sercu swoim rada, że ś. tak G. jej powiedła rada. Min. Wyństwo ś. G. (= *niepostrzeżenie, cichaczem*). G. kradnie. Troc. Umie G. skłamać. L. G. mu to idzie. L. Wymówił ś. G. (= *zręcznie, dyplomatycznie*). *Latwo, bez kłopotu, na sucho*: G. ś. wywinął z tego (= *sianem*). Nie ujdzie ci to tak G. c) [G.] *dobrze, porządnie*: Ostaj zdrowa, pani matko, chowałaś mię z młodu G. <GŁ(AD)>

× **Gładkoblask**, u, lm. i *politura*. <GŁ(AD)+BLASK>

× **Gładkobrzmiący** *pięknie brzmiący, miły dla ucha, harmonijny, melodyjny, dźwięczny*: Oto hymnistę gładkobrzmiącej mowy zamknięto, ehej, w trunience cisowej. Zim. <GŁ(AD)+BRZMI>

× **Gładkociosany** *gładki wskutek ociosania*: Gładkociosane okręty. Ml. <GŁ(AD)+CIOS>

Gładkolicy o *gładkich licach, ładny, piękny, nadobny, urodziwy*. <GŁ(AD)+LIK>

Gładkoluski zool.: Ryby gładkoluskie p. Ryba. <GŁ(AD)+ŁUSK>

× **Gładkomówca**, y, lm. y *człowiek wymowny, krasomówca, orator*. <GŁ(AD)+MOW>

× **Gładkomówność**, i, blm. rz. od **Gładkomówny**, *krasomówstwo, wymowność, elokwencja*.

× **Gładkomówny** *pięknie mówiący, umiejący ś. wysłowiec, wymowny, elokwentny*.

Gładkonos, a, lm. y zool. p. **Nietoperz**. <GŁ(AD)+NOS>

Gładkookrągły *gładki a okrągły*: G. puklerz. Ml. <GŁ(AD)+O+KRĘG>

× **Gładkopowierzchny** *mający gładką powierzchnię*. <GŁ(AD)+Po+WIERZCH>

× **Gładkoskorupy** *mający gładką skorupę*: Pław a. ruch G. Bobr. <GŁ(AD)+Skorupa>

Gładkoszpety *zupełnie szpety*: Choć też gładkoszpetyne, głowy im ubierają w francuskie peruki. Jeżow.

Gładkość, i, blm. rz. od **Gładki**.

Gładkowłosa I. × *mający piękne włosy*: Gładkowłosa twoja Lilidora. Zim. 2. antr. *mający włosy na głowie proste, nie wijące ś.* (lissotrichus). <GŁ(AD)+WŁOS>

Gładkowysmukły *gładki a wysmukły*: Oszczep gładkowysmukły. Ml. <GŁ(AD)+Wy+SMUK>

Gładkozrównany *wyrównany gładko*: Droga gładkozrównana. Ml. <GŁ(AD)+Z+RÓW(N)>

× **Gładnąć**, nie, **nał**, × **Gładnieć**, × **Gładzić** *wygładzać ś.*, *stawić ś.* *gładkim*; *pięknieć, ładnieć, przystojnieć*; niek. *tyć, zakręgląć ś.*, *pebnieć*: Olej, po którym twarz gładnie. Kochan. <GŁ(AD)>

× **Gładnieć**, eje, al p. **Gładnąć**.

Gładnik, a, lm. i tech. 1. *przyrząd do gładzenia papieru*. 2. *rodzaj pilnika*.

Gładycz, a, lm. e bot. 1. p. **Osmiał**. 2. p. **Przebiśnieg**. <GŁ(AD)>

[**Gładysz**, a, lm. y] *roś. lilium*. <?>

[**Gładysa**, y, lm. y] *rodzaj gładkiej flakry*. <GŁ(AD)>

Gładysz, a, lm. e I. × *człowiek zbyt wiele dbający o swoją powierzchowność, przesadny elegan, fircyk, taluś*: Jeden G., który ś. w sobie kochał, pomaluchno a ostrożnie stapał. Bud. B. 2. × *człowiek urodziwy*: Ty odjeżdżasz, a tymczasem Ketting powróci, a G. to nad gładysze. Sienk. 3. *niewielki kamień, obtoczony przez leżenie w wodzie wśród piasku*. Lab. 4. *nawzajem w kształcie pilnika, służące do gładzenia i polerowania wyrobów metalowych*. 5. [G. a. **Gładysza**, **Hładysz**, **Hładyszka**, **ładysz** i zdr. **Gładyszok**, **Gładyszka**, **Hładyszka**, **Hładyzka**, **Hładuszczyk**] *gamek do mleka, naczynie gliniane bez ucha, dziezka*. 6. bot.: a) p. **Osmiał**, b) p. **Przebiśnieg**. 7. zool. (sphinx elpenor) *owad luskoskrzydły z rodziny zmierzchnicowatych*. Zdr. × **Gładyszek**. <GŁ(AD)>

[**Gładysza**, y, lm. e] p. **Gładysz**.

Gładyszek, szka, lm. szki I. × lm. *szkowiec* i [G.] p. **Gładysz**: A on G. wśród nich z nosem w górze. Faleń. (mowa o H. nryku Walejuszu). 2. a. **Białawiec**, **Fijolek** *biały*, **Śnieżyca**, bl. **Lewkonja** bot. (leucojum) *roś. z rodziny anarylkowatych*. 3. *tap. igła gruba, z jednej strony płasko zakończona, używana przy pikowaniu mebli*.

Gładyszka, i, lm. i I. × a. × **Gładyszowa** *kobieta piękna, piękność, a przytym często kokietka*: Adlejdę, że była nie G., wnet sobie zmierzcił Kazimierz. Błaż. 2. × *hart. kocianka, metresa*. 3. *narzędzie do gładzenia, jak słoniowa kość u intrygatora do równego składania papieru, kamień do gładzenia płótna i papieru i t. d.* 4. [G.] p. **Gładysz**; *szkopek do mleka*. 5. × anat. p. **Gładzinka**. 6. zool. p. **Szczezuja**.

× **Gładyszostwo**, a, blm. *cecha gładysza*: Okrywał to pozorami gładyszostwa.

× **Gładyszowa**, ej, lm. e I. *żona gładysza*. 2. p. **Gładyszka**: Do p. **Gładyszowej**: na niebie słońce, na twojej twarzy gładkość świeci. Koeh.

† **Gładza**, **y**, blm. *gładkość, piękność*: Oni my siedem krzesel w pomniku dadzą, i wagę równych i sztuką i gładzą. Chr. (= *politura*). <GŁ(AD)>
Gładzarnia, **i**, lm. **e**, **Platerownia** garb. *warsztat, w którym skóry gładzą*.

Gładzenie, **a**, blm., czynność cz. **Gładzić**. <GŁ(AD)>

× **Gładzenie się**, **a** **ś.**, blm., czynność cz. **Gładzić** **ś.**

Gładziciel, **a**, lm. **e** **ten**. *który gładzi, gładzący*. Krow.

Gładzicielka, **i**, lm. **i** forma ż. od **Gładziciel**: Śmierć, dusz G. Ml.

Gładzić, **i**, **il** **i**. *robić gładkim, wygładzać, wyrównywać; polerować, szlifować*: G. żelazo, marmur, drzewo, papier. Gładziła marszczki. Przyb. Wódka ta niewymownie twarzą gładzi. Slesz. Prócz maglu i kalendry gładzą niektórzy płótna młotkiem drewnianym. Przędz. (= *maglując, prostując*). Posadzkę G. Zap. (= *fraterować*). Do jednej panny młodej zapraszają i drogę przed sobą gładzą, do drugiej drogę sobie szablą otwierają potrzebą. Jeż. Garb.: G. skórę = *wygładzać skórę z jej naturalnych zmarszczek i nierówności, nadawać jej połysk i gładkość*, in. *platerować*. **2.** *gaskać, muskać*: Proszę do komnat, odpowiedział pan miecznik, gładząc czuba na głowie. Sienk. **3.** × *przen. umiować, jednać, zjednywać, kapłować*: Demostenes wiele słów przykładał w mowie swej, któremiby był ludzi gładził. L. **4.** × *przen. przyozdabiać, upiększać*: Twarz swoją bardzo gładzi i przybiera. Skar. Gładzi pokoje swoje. Troc. **5.** × *przen. wygładzać, wykończać, poprawiać*: G. mowę. Troc. **6.** *tepić, niszczyć, wypleniać, usuwać, wykorzeniać, trzebić, znosić, zacierać*: Baranku Boży, który gładzisz grzechy świata. × *Urząd od Boga karan będzie, jeśli nie będzie gładził bałwochwalstwa*. Kosz. † *Listy, prawu bożemu i ustawie ziemskiej przeciwnie, odzywamy i gładzimy*. Statut Kazimierza Jagiellończyka 1503 (= *kasujemy, znosimy*). [Śmierć gładzi na wojnie]. × *G. plamy = wywabiać, wyprowadzać, czyścić*: Sól szczawowa najlepiej gładzi plamy od inkaustu. Troc. × *G. długie = zaspokajają, mazać, płacić*: Gładzi teraz dług swoje. Troc. **7.** [G.] *stroić* (np. młoduchę do ślubu). × *G. ś. stroić ś.*: Zona dla męża samego ma ś. G. Petr. **Gładzony** im. od **Gładzić**: Twarz miała, jako kiedy kto gładzony rumianą różą słoniowy ząb zmyje. P. Koch. (= *polerowany, szlifowany*). **Gładzony** papier (= *glansowany, satynowany*). <GŁ(AD)>

Gładzidło, **a**, lm. **a** **i**. *hebel do wygładzania drzewa na czysto*. **2.** [G.] *narzędzie do gładzenia wójdeł* (np. żelazko do prasowania). **3.** [G.] *narzędzie do przycinania wystających gałęzi świeżo ugrozonego płotu*.

× **Gładziec**, **eje**, **al** **p**. **Gładnąć**.

Gładzik, **a**, lm. **i** **i**. *małe narzędzie nakształt noża a. kielni, używane przez formierzy, zdunów, garnarzy do gładzenia wyrobów*, in. *szeniec*. **2.** garb. *plytka stalowa, a niek. kamienna* (G. kamienny) *do gładzenia skór*, in. *platerajz*.

[**Gładzina**, **y**, lm. **y**] *miejsce gładkie* (np. *łód na stawie, powierzchnia jeziora*).

Gładzinka, **i**, lm. **i** **anat.** (glabella) *międzybrwiu*, in. × *gładyszka*, × *golizna*.

Gładzinkowy przym. od **Gładzinka**.

Gładzionka, **i**, lm. **i** **lut.** **p**. **Glejkówka**.

Gładziuchno przys. od **Gładziuchny**.

Gładziuchny, **Gładziutki**, **Gładziuteński**, **Gładziusienki**, × **Gładziusinki**, † **Głaciutki**, [Gładziusi, Gładziuteński] *bardzo gładki*.

[Gładziuteński] **p**. **Gładziuchny**.

[Gładziusi] **p**. **Gładziuchny**.

Gładziusienki **p**. **Gładziuchny**.

Gładziusienko przys. od **Gładziusienki**.

× **Gładziusinki** **p**. **Gładziuchny**. Troc.

Gładziuteński **p**. **Gładziuchny**.

Gładziuteńko przys. od **Gładziuteński**.

Gładziutki **p**. **Gładziuchny**.

Gładziutko przys. od **Gładziutki**.

Gładziutkookragły *gładziutki a zarazem okragły*:

Puklerze gładziutkookragłe. Ml. <GŁ(AD)> † O + **KREG**>

Gładziwo, **a**, lm. **a** **rodzaj młotka**. Podez.

Gładzina, **y** **i**. × **lm. y** *miejsce gładkie, płaszczyna, równina*: Na gładzinach widzieć rzeźb kunsztownych wiele. Przyb. **2.** [G.] blm. *dźwięczność*: Niektórzy imiona obierają swoim dzieciom dźwięczno-brzmiące, a to „dla gładziny“, jak ś. usprawiedliwiają. Gac. <GŁ(AD)>

Gładzony **p**. **Gładzić**.

Głagolica, **y**, blm. *jedyn z alfabetów starosłowiańskich*. <Ze S. Śl. glagolъ = słowo; litera>
Głagolicki przym. od **Głagolica**: Pismo głagolickie. Głagolicka bukwa. Tat.

Głagolita, **y**, lm. **ci** *Benedyktyn obrządku słowiańskiego*: Odeciń reguły benedyktyńskiej słowiańskiego obrządku, t. j. Głagolici, których Kazimierz może zastąpił łacinnikami, z Leodjum wprowadzonymi. Mał. <Od głagolice, z końcówką Łc.-Gr.>

† **Głasac**, **a**, **al**, † **Głasac** *wołać, zabierać głos, odzywać ś.*, *głosić, przemawiać*: Gdy owce doją, milczenie ma być, tylko sam pasterz ma nieco k nim G. Trzye. <GŁO(S)>

† **Głasanie**, **a**, blm., czynność cz. **Głasac**.

× **Głaskacz**, **a**, lm. **e** **ten**, *co głaszcze*: Pochlebea, G. ucha. Jak. W. <GŁ(ASK)>

Głaskać, **szcze** **a**. **ska**, **skal** **p**. **Głasnąć**.

Głaskanie **a**, blm., × **Głaszczenie** *czynność cz.* **Głaskać**; lek. *lekkie pociąganie ręką przy wykonywaniu miesienia*.

× **Głaskliwy** *dający ś. głaskać, łaskawy*.

[**Głaskować**, **uje**, **ował**] **p**. **Głasnąć**: Macieczka moję twarzyczkę głaskała; teraz mię głaskuje niekto inny.

[**Głaskowanie**, **a**, blm.] *czynność cz.* **Głaskować**.

Głasnąć, **śnie**, **snął**, **nied**. **Głaskać** **i**. **a**. **nied**. [**Głaskować**] *musnąć ręką, pogłaskać*: Głaskać po twarzy, pod brodę. Głaskać kota, psa, konia. Głaskać kota pod włos. † *wzgorę*. Maczugę głasnął. Mick. Od czasu jak nos dźwigam (tu głasnął nos długi), takiej (tabaki) nie zażywałem. Mick. Te wiosy, które niedawno maściami głaskano, teraz popiołem posypane. Leop. (= *gładząc perfumowano*). L). *Przen. musnąć wog., dotknąć zlekką*: Głaskać struny lutni. Zefir głaszcze kwiaty (= *całuje = muska = przesuwa ś.*, *mknie po nich*). Baranek trawkę głaszcze. Nar. (= *szczybie, skubie*). *Przen.*: To męskie dzieła! — ciebie próżno głaska chęć do dzieł męskich. Hul. (= *bodzie*). *Przen. ir. dać ś. we znaki, pomagać, skrobnąć = uderzyć, dzielić*: Mężnie Niemce zuchwałę głaskali po głowie. Papr. Mam wielką ochotę choć raz go G. Głaszcze jak niedźwiedź. Prz. (= *drapie*). **2.** *przen. (zwykle nied.) pochlebiać, polecać; ujać, dogodzić*: Głaskać czyją dumę, próżność, miłość własną. Głaskać uszy (= *pieścić*). Głaskał Szwedów pochlebstwem. Troc. Jeśli ci gmin kłaskał,

to dowód filozofie, żeś nie kłół, lecz głąskał. Mick. Głąskać podniebienie. Kogo szczęście głąszcze, tego radość troszcze. Prz. Głąszcząc, prawdę mówią poetowie. Nar. 3. X nied. przén. *łagodzić, obwijać w bawełnę, osładzać, cukrować*: Okrutny postępek głąskali i wycieńczyli. Pileh. 4. X nied. przén. *łagodzić obyczaje, cywilizować*: Tak uczynił i Orfej, naród głąszcząc dziki. Mick. G. s. 1. *musnąć s.*, *pogłąskać s.*: Głąszcze s. pod brodę. 2. nied. *ławić s.*, *głąszcząc kogo a. co*, *pieścić s.*, *ceckać s.*: Kobiety s. często przez cały dzień z pieskami głąszcząc. Troc. <GŁ(ASK)>

Głąszac, a, ał l. †p. **Głąsać**: Zapowiedzieli im zgoła nie G. ani uczy w imię Jezusowe. Bud. 2. [G.] *napępiać głosem*: Lesie mój zielony, któż cię będzie głąsał, kiej ja ozieniony? <GŁÓ(S)>
† **Głąszanie**, a, b, l. m., <**Głąszanie**> czynność cz. **Głąszac**.

Głąszczek, czka, l. m. **czki** zool. (palpus) *nitkowaty, członkowaty wyrostek na zewnętrznym brzeżu żuwaczki, szczęki a. wargi dolnej u stawonogich*.

× **Głąszczenie**, a, b, l. m. p. **Głąskanie**.

Głąśniecie, a, b, l. m., czynność cz. **Głąsnąć**.

[**Głąwatnik**, a, l. m. i] **blawatek**. <Toż, co blawatek>

[**Gławk**, a, l. m. i, **Gławka**] *rodzaj ryby*. <Nm. [glappke], z Pol. głębiak>

Głaz, u, l. m. y l. a. × **Głaza** *kamień polny znacznych rozmiarów; min. nazwa ogólna wielu skał, uważanych w całości a. nie w całości*: Na polu leżał G., odłam granitu. Granit jest głazem najpospolitszym. Głazy błędne a. narzutowe, erratyczne = *uniesione przez lodowce i osadzone w innym miejscu*. × G. a. × G. *probierski = kamień probierczy, osła*. Przywalił głazem. Zimny jak G. Serce twarde jak G. Ty, jakbyś w piersiach miała serce z głazu. Mick. Umiesz przejrzeć nawet w serca z głazu. Mick. Graniczne głazy. Nar. (= *kamienne słupy graniczne*). Przen.: Na miejscu stanęli głazem. Mick. (= *osłupieli, skamienieli*). Ona leży głazem na gładzie. Uj. Z kłeczenia, które częstym na modlitwie razem zwykił odprawiać, kolana stwardniały mu głazem. Min. × *Smierć zetrze wszystko głazem*. L. (= *ze szczętem, z kretesem*). 2. [G.] = a) *skała, będąca podścieliskiem [piargu], skała z łupku, łupek*. b) *kamyk*: Nabrał do worka kucielek i orzechów włoskich i głazów i eiskął po jednym. e) w l. *gatunek jabłek*. Zdr. **Głazik**. Por. **Głaz**. <? GŁ(AZ); może z Nm. Glas, u Tacyta glesum = kryształ, szkło>

† **Głaz**, u, l. m. y oko. <Por. Brs. hłaz>

× **Głaza**, y, l. m. y p. **Głaz**.

Głazik, a, l. m. i l. p. **Głaz**: A to co? — pytałem, wskazując drobne, gładkie kamyki. — To głaziki. 2. a. G. *probierczy = kamień probierczy, osła*.

Głazolomny *slużący do rozbijania głazów, kamieniołomny*: Oskard G. <Głaz + LOM>

Głazonny, ów, b, l. p. **Głizonny**. <?>

Głazotek, tka, l. m. fki bot. (*velezka*) *roś.* <?>

† **Głazować**, uje, ował *brukować, wykładać kamieniami*. <p. Głaz>

† **Głazowanie**, a, b, l. m., czynność cz. **Głazować**.

Głazowaty *podobny do głazu, kamienisty*: Kamyki głazowate. Ziemia głazowata.

Głazowy *przym. od Głaz, z głazu, kamienny*. Słow.

[**Głazy**, ów, b, l. p.] p. **Głaz**.

[**Głaz**, i, b, l. m.] *głaziki, kamyki*: Nazbiyrali pędniskom skrzynie głazi. Por. **Głaz**.

[**Głaznie**, **Głazno**] *przys. od Głazny*: Zaczęła s. rozmowa, ale szła jakoś niegłaznie. Pot. L.

[**Głazno**] p. **Głaznie**.

Głazny i. † a. × **Głazny** *zwinny, zręczny*. 2. [G.] *gładki*. <Zes. hlazny = gładzony>

1. **Głęb**, głębi a. [głębju], l. m. **głębie**, [głębie], × **Głęb**, **Głębia** l. a. **Głębina**, × **Głębizna**, × **Głębie**, [Głębin, Głębinia, Głęboczyzna, Głębość] *miejsce głębokie (w wodzie) głębokość, toń, topiel, odmęt, oichłań wodna*: Gieka głębie. Mick. Wskoczył w G. Zhukana fala po głębiach barkę przerzuciła tułaczą. Mick. Nie tobie igrać przez srebrne tonie, lub nurkiem pluskać w G. jasną. Mick. [Straśny G.]. Przen. *wog. dół, czeluść, przepaść, oichłań*: Spojrzawszy przez okno, wzrok gubi s. w głębi niezmiernej. Mick. Cerkiew zapada w G. Mick. Dzielnny koń! Patrz, jak staje, G. okiem rozmierza. Mick. Słowik, król śpiewu, nie słyszy strumienia, który w podziemnej głębi rozwodzi swe jęki. Mick. Przen.: Gwiazda ducha zagasnąć nie zdoła i, raz rzucona, krąży po niezmiernej głębi. Mick. 2. *kierunek ku środkowi ziemi, głębokość*: Okręt idzie w G. (= *na dno*). To s. wzbija, to w G. wali. Mick. **W głęb** a. † **W głębsz** i [W głębsz] *na głębokość*: Kopał ziemię w G. Dół ma dwa łokcie w G. 3. *przen. wewnątrz, serce = sam środek; odległy plan, dal, oddalenie*: G. lasu, ziemi. Wdarł s. w G. kraju. × Nieprzyjaciel już jest w głębi Polski. Troc. Sklep (cerkwi) trzeszczy, G. zapada. Mick. (= *dolna część, posady, fundamenta*). (Świeca) w głębi (dom. lichtarza) tłumi ogniska. Mick. Poszedł ku lampie, żeby ją poprawił; wrzokmo poprawia, a do głębi cisnie. Mick. Widny(!) mi ciągle G. okropnej kaźni. Kon. Przen.: Zwracam wzrok w G. mej ruiny (= *wnikam, zatapiam s. w nią, zgłębiać ją*). Z głębi duszy. Bóg czyta w głębi serc. Zamiaty knuje w swojej głębi ducha. Mick. Dzisiaj tobie G. serca rozkrywam. Mick. Przed Tobą G. serca otworzę: Smutno mi, Boże! Słow. Z głębia(!) naszej rodziny. Wor. O myśli! w twojej głębi jest hydra pamiętek. Mick. Rozterki w G. bardzo poszły. Troc. Rzecz pojmują, ale w G. nie idą. Troc. <GŁĘB>

2. **Głęb**, **głębia** a. **głębia**, l. m. **głębny** a. **głęby** l. a. **Głębia** *pień niektórych jarzyn, jak kapusty, sałaty*. 2. † *przen. guz, gruczoł weneryczny*: Narzeka na głęby. Rej. 3. *człowiek tępego umysłu, zakuta głowa, kapuściana głowa, balwan, niezłara, nieokrzesaniec*. 4. i zdr. **Głębik** a) *bud. część kapitełu kolumny korynckiej, in. kłęcz, kłęcz e.* b) *rybka kiełb*. Zdr. **Głębek**, **Głębik**, [Głębiak]. Zgr. **Głębisko**. Por. **Głęb**, **Kłęb**. <? GŁĘB>

× **Głębny** *podobny do głębia, nieokrzesany, nierozwinięty*: Głowa głębata (= *zakuta, kapuściana*).

Głębek, bka, l. m. bki p. 2. **Głęb**.

Głębia, i, l. m. e, i. p. 2. **Głęb**. 2. **Maczugowiec**, **Zamja** bot. (zamia) *roś. z rodziny sagowcowatych*. <?>

Głębiasto *przys. od Głębiasty*.

Głębiasty l. a. **Głębiasty**, **Głębowaty** = a) *mający duży głęb; mający głęb, główkowy*: Kapusta głębiasta. b) *podobny do głębia*. Troc. 2. *anat.*: † *Ciało głębiaste w mózgu = spoidło największe (corpus callosum)*.

[**Głębić**, i, ii] *gnieść, miąć, miętosić, zwinąć w kupę*. Por. **Zgłębić**, **Pogłębić**. <Zamiast Gnąbić>

× **Głębie**, a, b, l. m. z. b. **głębny**: Paść głębiem. <p. 2. **Głęb**>

[**Głębie**, i, b, l. p.] *gatunek jabłek*. Por. 2. **Głęb**.

Głębieć, eje, ał l. *wyrastać w głęb*. 2 × **głębnieć**: G., kołowacieć. Bobr. <p. 2. **Głęb**>

[**Głębiel**, i, l. m. e] *ryba coregonus Artdi (Iososiowala)*. <Por. **Głęb**, **Głębiak**>

Głębienie, a, bhm., czynność cz. **Głębić**.

Głębigrózek, szka, lm. szki bot. (tetragonolobus) rośl. z rodziny motylkowatych. < Głęb + GROCH >

Głębik, a, lm. i 1. p. 2. **Głęb**. 2. [Głębiki a. Głębiki krakowskie] = a) *salata krakowska* (lactuca eracoviensis), odmiana salaty ogrodowej. b) *jarzyna*, przygotowana z tej salaty. 3. bot. (scapus) *podpora kwiatów w roślinie, wyrastająca bezpośrednio z korzenia i nie porastająca liśćmi*. < p. 2. Głęb >

[Głębiki, ów, bhp.] p. **Głębik**.

× **Głębiony** p. **Głębowy**. Troc.

Głębisko, a, lm. a 1. p. **Głęb**. 2. [G.] *pole po kapuście*.

Głębisto przys. od **Głębisty**.

Głębisty p. **Głębisty**.

Głębowało przys. od **Głębowały**.

Głębowały p. **Głębowały**.

Głębowy, × **Głębiony** przys. od 2. **Głęb**.

† **Głębysz**, y, lm. e i [Głębysz] p. **Głęb**: Dwa łokiec w szerz, a łokiec w G. Druzus wkroczył w G. Niemiec. Oss. Weszły w modę czapki z wysokimi baranami, wierzchem płaskim, od modniśców w G. barana wtlaczającym. Gol. < GŁĘB >

[Głęb, u, lm. i] p. **Głęb**.

[Głęb, u, bhm.] p. **Głęb**.

[Głęb, a, lm. i, Głoms, Głomsd] *twaróg*. < p. Kłog >

× **Głęb**, i, lm. bie p. 1. **Głęb**: Tu przestwory przepaści szeroko rozwartej, tu wielka G. okropna. Przyb.

Głębia, i, lm. e p. 1. **Głęb**: W oczach jego bywała też czasem i G. litości. Orzesz. Na czole tworzyły ś. dwie brzozy zamyslenia, w oczach zaś robiła ś. G. Rog. × **Podać** na głębią (u malarzy) = *dalsze przedmioty oddać nikłej dla wydatnienia bliższych*. † **W** głębią = *w głęb*: Proste rany, które są na paznogieć w głębią. Ort. Przen.: *Wierz mi, że cię wywiodą w głębią z miątkiego. Rej. (= a) że cię wybawią, wyzwolą; b) trafisz z deszczu pod rymnę*. Gór.: G. nieograniczona (= *nieograniczona głębość, na którą wolno jest kopać*). < GŁĘB >

× **Głębiciel**, a, lm. e ten, co *z głębia*.

× **Głębic**, i, 1. *tworzyć głębinę, wygłębiać, pogłębiać*. 2. a. × G. ś. *z głębiać, gruntować, dobierać ś. do gruntu, do dna, zagłębiać ś., posuwać ś. w głęb*: Chłopi, nie głębiąc własnym kosztem, olów dobywają. T. K. Im bardziej tracią na powierzchni, tym głębią ś. bardziej. Krasin. Przen.: *Z usilną pracą głębiłem w podanych nam rachunkach. (= zagłębiałem ś.)*. T. K. < GŁĘB >

× **Głębie**, a, lm. a p. 1. **Głęb**.

× **Głębielisko**, a, lm. a *bloto głębokie, topielisko, topiel, grzeźawisko, trzęsawisko, bagno*: W błotnych głębieliskach siła zakrytych siedziało. Błaż.

× **Głębienie**, a, bhm., czynność cz. **Głębić**.

× **Głębienie się**, a ś., bhm., czynność cz. **Głębić** ś.

[Głębik, a, lm. i] p. 2. **Głęb**: Macocha swoim dziatkiem chleba z masłem daje, a mnie sirotece głębiaków nakraja.

Głębina, y, lm. y p. 1. **Głęb**: Na głębinie fala lekko ś. kołysa. Mick. Myśl, jak kotwica z łodzi drobnej ciśniona w niezmierność głębin, piorunem spadnie. Mick. Czują ś. bezpieczniejszą w głębinach leńszych. Sienk. < GŁĘB >

[Głębina, i, lm. e] p. 1. **Głęb**: Mijają bagna, głębinie. Mick. Ogniste głębinie. Mick.

Głębiny przys. od **Głębina**: Fauna głębinowa.

[Głębiń, i, lm. e] p. **Głęb**: Parę łokci głębin.

Głębiovirzasty, **Głębokowirzasty** *mający głębie i wiry*: Skamander G. Ml. < GŁĘB + Wir >

× **Głębizna**, y, lm. y p. 1. **Głęb**. < GŁĘB >

[Głęboczek, czka, lm. czki] *dół*.

[Głęboczki, st. n. Najgłęboczki, **Głębolachny**,

Głęboczki, **Głębokośny**] *bardzo głęboki*: Dunaj głębocki.

[Głęboczko] przys. od **Głęboczki**; [Głęboko]: Wrośniejsze mi tak G., jak zakopane to dziecko. Pauli.

[Głębocznica, y, lm. e] *droga głęboka, jar, wąwóz*.

[Głęboczyna, y, lm. y] p. 1. **Głęb**: Je w morzu wielką G.

[Głębok] p. **Głęboko**.

[Głębók] p. **Głęboko**.

Głęboki, st. w. **Głębszy** a. † **Głębokszy** 1. *mający głębość*: Dolek jedną stopę G. Niewód G. stóp dwieście. Mick. 2. *zachodzący daleko do wnętrza ziemi a. przedmiotu, w którym ś. znajduje, mający znaczną głębość, nie płytki, nie mialki*: Głęboka studnia, rzeka. Głęboka rana. 3. *środkowy, wewnętrzny, w głębi leżący, zapadły*: G. las. W głębokiej Litwie. Mick. 4. *daleki, odległy, oddalony*: Głęboka dal. 5. *niczym niezakończony*: G. sen = *mocny, twardy*. † Głębokie spanie nad przyrodzenie. Szym. z Łow. (= *sen głęboki chorobliwy*). Głębokie milczenie = *głuche*. Głęboka ciemność = *nieprzejrzana, gruba*. Wśród głębokiego pokoju wzięli Turcy uspioną Dydymotę. Kłok. 6. *późny, podeszły*: Głęboka noc, jesień, starość. × **W** głębokie już zaszedł lata. Troc. × **Dobry** rozsądek, choć nie w głębokim wieku. Troc. 7. × **Głęboka** żaloba = *gruba*. 8. *istotę rzeczy przenikający, zgłębiający przedmiot, niepowierzchowny, bystry, gruntowny, wysoki, wielki*: G. rozum, takt. Głęboka nauka, polityka, znajomość rzeczy. Pod jego (= hjeroglify) zastoną leżącą myśl głęboka w letargu śpi od lat tysiąc. Mick. Powoli z dziecka stawał ś. młodzieńcem, którego dusza głębszą i potężniejszą była od rówieśnych. Chm. G. matematyk, myśliciel. G. filozof. Sniad. Głębokie jego o początkach narodu polskiego poszukiwania. Pot. St. (= *ścisłe, sumienne, gruntowne*). 9. *niedościgły, niepojęty, niezbadany*: Głęboka tajemnica. × Głębokie to są dla mnie nauki. Troc. (= *zbyt trudne*). 10. *z głębi pochodzący, serdeczny, szczery, prawdziwy*: G. żal, smutek (= *ciężki*). G. jęk. Głębokie westchnienie, uczucie. Głębokie wrażenie (= *silne, przejmujące*). **Wysoki**: G. szacunek. Głębokie poważanie. Najgłębsze uszanowanie. 11. G. ukłon = *nizki*. 12. × G. ton, głos = *nizki, gruby*; Głębokim śpiewa basem. Troc. 13. × *daleko zachodzący, rozwodzący ś.*: Zachodzić w głębokie gadki. Troc. 14. [G.] *osadny*: Kobyłsko głęboka skapa, ale narowna. 15. anat.: a) **Staw** G., × *głębokie wpojenie*, × *złączenie głębokie*, † *przestronny wstaw G.*, † *stawoskład głęboległy* p. **Staw**. b) *głęboko umieszczony*: † *Kość głęboka = kość kul-szowa (os ischii)*. † *Myszka głęboka = zginacz palców głęboki (flexor digitorum profundus)*. 16. woj.: **Szyk** G. = *mający znaczną ilość szeregów*. < GŁĘB >

Głęboko, [Głębok, Głębók, st. n. **nadłębi**] przys. od **Głęboki**: Rośnij, kwiecie, wysoko, jak pan leży G. Mick. G. zapuścić korzenie. Pamiątki serce G. zagrzebie. Mick. *Mocno, silnie*: Czuję me szczęście tak dziwnie G. Mick. Słowa G.

przejmujące. Chm. Różne smutki głębiej mi wyrdzawiły duszę, niż ś. sam spodziewałem. Miek. Gawiedz wierzy G. Miek. Utkwił G. w pamięci. Spią G. Tremb. (=mocno, twardo). O czym nie chcę mówić głębiej. Górń. (=szerzej, obszerniej, gruntownie).

× **Głębokoległy** *głęboko położony; anat.*: † Stawoskład G. p. Staw. <GŁĘB + LEG>

× **Głębokomówny** *który mówi, zgłębiając przedmiot, nie powierzchownie.* <GŁĘB + MOW>

× **Głębokomyślność, i**, blm. rz. od **Głębokomyślny**.

× **Głębokomyślny** *myślący głęboko, gruntownie; mający umysł głęboki.* <GŁĘB + MY(SL)>

Głębokość, i, lm. i l. blm. rz. od **Głęboki**: G. umysłu. 2. *jeden z wymiarów przestrzeni, wysokość*: Znaczna G. Gie.: G. względna jeziora = stosunek między głębokością absolutną a pierwiastkiem kwadratowym z powierzchni jeziora. Przen.: G. lasu, szyku, batalionu (=wymiar w kierunku podłużnym). 3. *miejsce głębokie, głąb, głębina*: Z głębokości wołałem k Tobie, Panie, Wuj. Lepiej mu aby zawieszono kamień miłyński u szyje jego i zatopiono go w głębokości morskiej. Wuj. × Przen.: *rzecz niezbadana, tajemnica*: Wszystkie nauk przeniknął głębokości. Troc. Głębokości boskich nikt nie zna. Gil. <GŁĘB>

[**Głębokośny**] p. **Głęboczki**.

Głębokowirzasty p. **Głębówirzasty**: Strumień G. Mł.

Głębokowodny *w głębokich wodach znajdujący ś.*: Twory głębokowodne. Nałk. <GŁĘB + WOD>

Głębokowyrzeźny *głęboki u brzegu*: Zatoka głębokowyrzeźna. Mł. <GŁĘB + WY + BRZEŹ>

† **Głębokszy** p. **Głęboki**: Ucieczesz ś. do głębokszych studniczek. Rej.

[**Głębolachny**] p. **Głęboczki**.

[**Głębosić, i, ii**] *niepokoić*: Głębosą mię, abyjechać do lasa. <?>

[**Głębosić, i, im, i**] p. l. **Głęb**: Gdzie największa G., toby babę tam wepchnąć.

[**Głębokość**] p. **Głęboczko**.

Głobić, bi a. **bie, bił** i. † *ścisnąć, spajać*. 2. † *przen. cisnąć, gnębić, dokuczać, dolegać*: List on głobi serce jego. Pot. Ciebie nieszczęście własne, Rzymie, głobie. Chr. 3. [G.] *klin wbić, klinować*. 4. [G.] *spajać bezczeg obarczami*. † G. ś. o co = *troszczyć ś., kłopotać ś., niepokoić ś.*: Jeśli by kto rozumiał, żeby sług Bogu potrzeba było, może ś. o to nie G. ani starać, boć ich jest bardzo żyzno, kiedy ci pomrą. Glicz. <GŁOB>

Głobidło, a, lm. a mul. *żelazko podłużne, złobkowate do włączania zaprawy w spojenia ścian kamiennych a ceglanych*.

[**Głobienie, a**, blm.] *czynność cz. Głobić*.

[**Głobik, a**, lm. i] *klin*. Por. **Zagłoba**.

[**Głobis, a**, lm. y] *łobuz*. <?>

† **Głobuczek, czka**, lm. czki p. **Kłobuczek**. Hel. <p. **Kłobuk**>

† **Głodać, głoda** i **głodze, głodał** i. i [G.] *gryźć, agryzować*: Dziecina zębów jeszcze nie mający, grubych pokarmów nie może G. Petr. Koń munschuk upieniony głodze. Pot. [Stoi sobie groch przy drodze, kto przechodzi, to go głodze]. Prz 2. *przen. odbierać, oskubywać, obnażać*: Jadąc obaczę szewca tuż przy samej drodze, a on dąb nadstarzały z wierzchniej skóry głodze. Pot. 3. *przen. ścierać, obcierać co, wrzynać ś. w co, uciskać*: Piastom twardy szyszak głowy głodał. Pot. 4. *przen. obmywać, podmywać*: Brzeg taki woda głodze. Klon. 5. *przen. uciskać, drczyć*:

Bóg mię snadź szatanowi podał, ażeby mię głodał. Chr. <GŁOD>

† **Głodanie, a**, blm., [**Głodanie**] *czynność cz. Głodać*.

[**Głodawica, y**, lm. e] *nazwa wiedzmy*: Wiedźma G. <GŁOD>

Głodek, dka, lm. dki, **Wiosówka** bot. (draba) *roś. z rodziny krzyżowych*. Gatunki: G. mrzygłód (d. aizoides); G. wiosenny a. Wiosnówka pospolita a. biała (d. verna). <?>

Głodnia, i, lm. e bot. (jossinia) *roś. z rodziny mirtowatych*. <?>

[**Głodniánecki**] p. **Głodno**.

× **Głodnica, y**, lm. e *forma ż. od Głodnik*.

× **Głodnie** p. **Głodno**.

× **Głodnieć, eje, ał** *stawać ś. głodnym; być głodnym, cierpieć, mrzeć głód, przymierać głodu, łaknąć*: G. musi między bogactwami. Lubom. <GŁOD>

× **Głodnik, a**, lm. cy *człowiek głodny*.

[**Głodniesz, a**, lm. e] *chudeusz, chudopacholek, biedak*.

[**Głodnieszka, i**, lm. i] *dziewczyna, kobieta uboga. Głodniuteńki bardzo głodny*.

Głodno, × Głodnie, [Głodniánecki] *przys od Głodny*: Chłodno, G. i do domu daleko. Prz. (=wszystko złe na raz).

† **Głodnokary** *karany głodem*: Głodnokare szecenię podłe będzie na szczwanie. Ostror. <GŁOD>

× **Głodnokupny** *głodem kupiony = zjedwany, obiadem skaptowany*: Głodnokupni pochlebiacze. Kras. <GŁOD + Kupić>

× **Głodność, i**, blm. rz. od **Głodny**. <GŁOD>

× **Głodnozły** *głodem dojmujący*: Brzech-em mój słodziny napelnił w tak głodnozłej dobie. Kulig. (=podczas takiego głodu, niurodzajny, drożyzny). <GŁOD + ZŁ>

Głodny, † Głodzien i. *łaknący jedzenia, zgłodniały, czczy*: G. jak pies. Głodnemu chleb na myśli. Prz. G. żołądek (=pusty). On jest jak zwierzę, póty łagodny, dopóki głodne. Byk. 2. *przen. łakomy, chciwy, żądny*: Wszystkie te drobnotki zabawiały dwór, służyły za pokarm głodnym plotek. Krasz. × G. to człek, choć ma dosyć, da-ć ś. przecie przekupić. L. × Sędzia nie ma być głodnym. L. (=przekupnym, sprzedajnym). 3. a. **Głodowy głód** *przynoszący, niurodzajny, drogi*: G. czas, rok. 4. p. **Głodowy**: Kuracja głodna. W takiej niedoli i najostatniejszej nędzy, z dnia na dzień grożącej śmiercią głodną, rosła sierota. Krasz. Żart: Wziął pan Tomasz kurację głodną, sławną teraz na świecie, kurację głodną, Miek. (=był morzonym głodem). 5. × *cierpiący niedostatek, ubogi, zbiedzony, w potrzebie będący*: Bolesław Łysy, będąc grosza głodnym, miasteczka niektórym swoim ludziom zastawił. Biał. Kościół we wszystkiej djecezi Kijowskiej G. jest. Wer. 6. Deszcze, głodne = *spadające podczas żniw, na przedniwkę*. 7. [G.] *pragnący czegoś*: Kup parę wiśnieczek na mój posiłek: tegom jest głodna. Na głodnego przys. o *głodzie, naczczu*, żart. rub. o *suchym pysku*: Spiewać na głodnego. <GŁOD>

[**Głodomor, a**, lm. y] p. **Głodomór**.

Głodomorek, rka, lm. rki i. p. **Głodomór**: Taki francuski G. mieszkał z pewnością w Paryżu na jakim ubogim przedmieściu. Kow. 2. *człowiek, morzący ś. głodem, sknera, nie zaspokajający pierwszych swoich potrzeb*. 3. *człowiek niemysłowy, obżartuch* (o mężczyźnie a. kobiecie). <GŁOD + MOR>

Głodomorstwo, a, blm. *praktyka, doświadczenia głodomora, durowolne morzenie ś. głodem*: G. spopolitowało ś.

Głodomór, ora, lm. **ory** 1. a. [**Głodomór, Głodomórz, Głodoś**] *człowiek przynierający z głodu, nie mający co jeść, biedak zgłodniały*: Brzuch miał tak wpaść pod piersią, że można by go wziąć za głodomora. Stenk. 2. *człowiek, wstrzymujący ś. od przyjmowania pokarmu i napoju dla doświadczenia a. popisu*: Dr. Taaner sławny G. Zdr. **Głodomorek**.

[**Głodomórz, orza**, lm. **orze**] p. **Głodomór**.

[**Głodoś, a**, lm. **e**] p. **Głodomór**.

× **Głodotwórca, y**, lm. **y ten**, co wywołuje drożyznę, głód, staje ś. jego przyczyną: Tych, którzy kupując tanio zboże, drogo sprzedawali, nazywano lichwiarzami, głodotwórcami, samokupcami. Cz. <GŁOD + TWOR>

[**Głodować, uje, owal**] *głód cierpieć, głodu doznawać*: Niedźwiedź, niezgrabny w skokach, często G. musi. My bo strasznie głodujemy. Jeź. <GŁOD>

[**Głodowanie, a**, b]m.] czynność cz. **Głodować. Głodowy, Głodny** przym. od **Głód**: 1. Śmierć głodowa. Lek.: Leczenie głodowe = *leczenie głodem, głodzenie*. Dur G., durzyca głodowa, tyfus G. 2. p. **Głodny**: Rok G. Przyczynami temi były duszne i brzydkie izby, dni głodowe, których wiele już przeżył. Orzesz.

Głodzenie, a, b]m., czynność cz. **Głodzić**.

Głodzenie się, a ś., b]m., czynność cz. **Głodzić** ś.

Głodzić, i, il 1. *morzyć głodem, trzymać o głodzie, nie dać jeść*. 2. lek. *leczyć przez zmniejszenie ilości pokarmu do granic ostatecznie możliwych*. G. ś. *morzyć ś. głodem*. <GŁOD>

† **Głodzien** p. **Głodny**.

† **Głogotać, ce, tał** p. **Gulgotać**: Orzeł głogotał. Strzyjk. <Dźwn.>

† **Głogotanie, a**, b]m., czynność cz. **Głogotać**.

Głogowiec, wca, lm. **wce** zool. (pieris crataegi) motyl dzienny. <GŁOG>

Głogownik, a, lm. **i, Głogówka** bot. (pirus pollveria) drzewo z rodzaju gruszy.

Głogowy przym. od **Głóg**: Krzak G.

Głogówka, i, lm. **i** bot. 1. p. **Głogownik**. 2. *owoc głogownika*.

[**Głomza, y**, lm. **y**] p. **Głomza**. <Nm. [gloms(d)]>

[**Głomzda, y**, lm. **y**] p. **Głomza**.

Głos, u, lm. **y** 1. (fiz.) *objaw oddziaływania ruchu drgającego cząstek ciała na organ słuchu*: G o drganiach nagłych i nielicznych = huk. G o drganiach następujących po sobie nieprawidłowo = szmer, szum. G o drganiach jednokrotnych w znacznej liczbie po sobie następujących prawidłowo = ton a. ton muzyczny. Wydać G. O ludziach: G. ludzki. Mieć silny G. (= organ). × G ma wielki. Troc. G. cienki, gruby, wysoki, niski. G. piersiowy, gardłowy. G. dźwięczny, słodki, wdzięczny, słowiczy, stentorowy, tubalny. Zmieszane głosy ludzkie (= gwar, wrzawa, zgiełk): Krzyczą strasznie głosy. Mick. Chociaż Niemiec, G. ludzki rozumiał. Mick. (= mowa). Podnosić, natężyć G. Podniósł dużo głosu. Troc. G. zniżać a. × spuszczać. Wyciągać G. a. głosem. Dobywać głosu. Mieć dobry G. a. mieć G. (dom.: do śpiewu). Jaki masz G.? (= rodzaj głosu). Bas, tenor, alt, sopran nie są tonami, lecz głosami. Kras. A. Stracić, popsuć, poprawić, kształcić sobie G. Nie mieć głosu (= mieć głos do śpiewu za słaby a. niemily). × G. zmyślać (= nie własnym głosem mówić a. śpiewać). G. z głowy (= fałset, fistula). Śpiew, muzyka na jeden głos (= solo), na dwa głosy (= duet), na trzy głosy (= tercet).

na cztery głosy (= kwartet). Śpiewać na głosy. Żart.: Grali mu na trzy głosy w kije. Troc. (= zbilgo). Którym głosem będziesz śpiewał? a. × który G. będziesz śpiewał, będziesz trzymał? Przen. żart.: Śpiewać baraniom głosem = *beczeć = płakać*. G. lepszy żywy, niż martwy. Prz. (= żywe słowo lepsze, niż pismo). W żyjących języku niema na to głosu. Mick. (= wyrazu). Czyliż mu na to wieszcy G. bogowie dali, aby o sobie tylko w każdej nucił dumie. Mick. Nalegali wielkimi głosami, aby Jezus był ukrzyżowan. Sekl. (= wolaniami). † Jeden, obaczywszy, iż uzdrowion jest, wrócił ś., z wielkim głosem wielbiąc Boga. Sekl. Przen.: Powietrze technące wonią, tą muzyką kwiatów, mówi do sereca głosem tajemnym dla ucha. Mick. Na cały G. a. × na G., na wszystkich G., × co głosu, × co z głosu (przysłówkowo) = *całe gardło, jak nagłośniej*: Krzyczęć na cały G. Tu mię śmiech na wszystkich G. wzrusza. Pot. Krzyczą, co głosu w piersiach. Pot. Co głosu woła, gdzie bieżycie. P. Koch. Co z głosu wołać. Troc. Na G. a. × w G., † **Glosem, [Glosem]** przys. = *głośno, nie pocichu*: Czytać na G. W G. mówi. Troc. Ta przysięga na ten czas w G. czytana była. Steb. Glosem Chrystusową moc wyznawaj. Skar. Poczenie głosem jeźceć, na głowę styskować. Zbył. [Będę płakać głosem]. Przen.: × W G. (= a) *otwarcie, jawnie, publicznie*: W G. tego powiedzieć nie mogę, ale jednemu z was potajemnie powierzę. Warg. b) *zgodnie z czyną, właśnie w tym samym znaczeniu*: W G. opowiada prawo. Troc. O zwierzętach: G. zwierzęcy. G. krowy, osła (= ryczenie), konia (= rżenie), psa (= szczekanie, skowyczenie, skomlenie, warczenie, wycie), wilka (= wycie), kota (= miauczenie), barana, kozła (= bek, beczenie), świni (= kwik, kwiczenie, chrząkanie), ptaka (= śpiew, świergotanie), gęsi (= geganie), kaczki (= kwakanie), kury (= gładkanie), koguta (= pianie), boćiana (= klekoczenie), kukułki (= kukanie), żaby (= rzechotanie), muchy (= bzykanie), pszczoły (= brzęczenie, beczenie). Psie głosy nie idą pod niebiosy. Prz. O ogarach (myśl.): Głosem gonić = *wydawać głos, idąc za tropem*, grać. O martwej przyrodzie: G. instrumentu muzycznego (= dźwięk). G. trąby, muzyki. G. szumiących wód. Rej. Chmura straszny huk głosem. Troc. Wszystkie głosy wielkiego miasta, tworząc wrzawę, nie dały mu zasnąć. Wstuchiwał ś. w głosy usypiającej wiejskiej przyrody. 2. † *wieść, pogłoska*: Puścić G. G. ten brzmi dawno, że masz tak ładną córkę. Auszp. Nie dlatego na tak daleką wojnęśmy jechali, abyśmy ten G. tylko lieli mieli, żeśmy pogańską ziemię zwojowali. P. Koch. (= rozgłos, sława). 3. *mowa, przemówienie, odezwanie ś.*; *prawo mówienia, przemawiania*: Zabrać G. (= zacząć mówić). Podnieść G. Kras. A. (= odezwać ś.). G. pana marszałka sejmowego. G. wolny, wolność ubezpieczający. Czytelnik niech uważa, że to jest G. pogański, przeciw rycerstwu niemieckiemu użyty. Mick. W szecerym głosie zeznam, co serece ustom przekazało. Mick. Nie bądź głuchym na G. nieszczęśliwego (= prośbę). Prosić o G. Dać komu G. Pozbawić kogo, odmówić komu głosu. Pan N. ma G. G. doradcy. Nie masz tu, młokosie, głosu. Ryby i dzieci głosu nie mają. Prz. Tu twój G. nie nie znaczy, nie poradzi (= wstawienie ś.). 4. *sąd, wyrok, zdanie, opinia, wola*: Taki jest G. publiczny. G. ludu, G. Boga. Prz. Podniosy ś. głosy przeciw niemu. G. decydujący, rozstrzygający. 5. *przyzwolenie na kogo a. na co, wotum, kreska*,

galka: Dać G. komu, za kim a. przeciw komu. Zbierać, liczyć głosy. Dać G. na co. Być wybrany, przejść, upaść większością głosów. Zgodnemi głosami został obrany marszałkiem sejm Stanisław Małachowski. L. (=jednomysłnie). 6. *nawoływanie, rada, przestroga, napomnienie, wskazówka*: G. przyjaciela, matki. G. boży. G. sumienia, duszy, serca, rozumu. G. religji, natury. G. rozumu, prorocy. G. wołającego na puszczy. Wuj. (o św. Janie). Przen.: To G. wołającego na puszczy = *daremnne nawoływanie*. W ten G. mówi Pismo święte. Troc. (=w ten sposób). Co żyje, niknie: tak na mnie świat woła... Za cóż G. ten wewnętrznej wiary nie wyziębi? Mick. 7. muz. = a) a. *Regestr* (na organach a. melodykonie) pewnym zabarwieniem dźwięku odróżniony szereg tonów: Organy te mają dwadzieścia głosów a. regestrów. b) a. *Partja, Part, †Partes nuty do śpiewu a. grania na poszczególłą jednostkę wokalną a. instrumentalną*: Są wszystkie głosy, brak tylko klarinetowego. 8. *praw. obrona a. wnioski na piśmie*. Zdr. *Głosik, × Głosek, × Głoseczek, [Głosiczek]*. Por. *Głoski, Głosecki*. <GŁO(S)> [*Głosać, a, al*] *śpiewać* (?). Zawil. × *Głoseczek, czka*, lm. *czki* p. *Głos*: Wiatreczek głoseczkiem ś. ozywa. Groch.

× *Głosek, ska*, lm. *ski* p. *Głos*: Słowiczku, przyłec z głoskiem ulubionym. Groch.

Głosiciel, a, lm. e *ten*, co *głosi*: G. ewangeliji. *Głosicielka, i*, lm. i forma ż. od *Głosiciela*.

[*Głosiczek, czka*, lm. *czki*] p. *Głos*.

Głosić, i, il I. *mówić, powiadać, twierdzić, oświadczać, utrzymywać; wiadomo czynić, ogłaszać, obwieszczać, zapowiadać, publikować, rozpowiadać, opowiadać, rozpuszczać pogłoskę, wieść, rozszerzać wiadomość; opiewać, wysławiać, umielać, podnosić, wynosić, rozstawić*: *Głoszą, że będzie wojna*. Artykuł prawa głosi, co następuje. Król srogie głosi kary. Mick. G. słowo boże. *Głos* świętymi usty, jakie mówić pacierze. Mick. *Głosi* przed dłużnikami, że wyjechał. G. wielkie czyny. 2. [G.] = a) *rozważać żale, oplakiwać, płaciznowie podnosić zalety nieboszczyka w czasie pogrzebu*: Gdy wynoszono trumnę, wszystkie baby G. poczęły. b) *wysłuchać złodzieja za pomocą śpiewnika i klucza*. c) *gonić głosem* (o ogarze). d) *mówić głośno*. [G. ś. a. *Ogłosić ś., Głusić ś.*] *odzywać ś., zgłaszać ś.* <GŁO(S)>

Głosik, a, lm. i p. *Głos*: Niech pan nie odehdził — zawołała piskliwym głosikiem gospodyni. Krasz. Bóg zapłać, przepiórko! twój G. koehany wesoło przypada mi w ucho. Len.

× *Głosisty, × Głosliwy donośny, huczny, hałaśliwy, ogłaszający, wrzaskliwy, głośny, rozgłośny*: *Głosiste trąby*. Susz.

Głoska, i, lm. i I. *pojedyncze brzmienie, dźwięk wyrazu*: *Głoski* dzielą ś. na samogłoski i spółgłoski. 2. × *samogłoska*. Troc. G. prosta (=jedną literą pisana). G. składana (=dwie a. trzema literami pisana, dwugłoska). G. przez nos (=nosowa, nosówka). G. długa, krótka. 3. *litera, znak*: Wszysze śpieszą oglądać głoski. Syrok. G. b w słowie będzie zaczęła brzęczeć i sumieć. Mick. I pisze Baltazara głoskami. Mick. (=znakami okropnemi, strasznemi, złowrogimi, przerażającimi). 4. × *czcionka drukarska*. 5. [*G.*] *pagłoska*: Poszła G., że ón złodziej. <GŁO(S)>

× *Głoska, i*, lm. i p. *Glosa i Gloska*.

[*Głoski, ów, blp.*] *głosowanie, wybory*: Księża i obywatele współubiegali ś. z sobą o pouczenie ludu w sprawie wyborczej, przypominali mu ter-

min wyborów, wskazywali kandydatów, wykładali mu i tłumaczyli ważność tego, co sam w języku swej chaty nazywał i nazywa głoskami. Por. *Głos*.

Głoskowy przym. od *Głoska* = a) z *głosek* złożony, *literalny*: Pismo głoskowe. b) × *samogłoskowy*: *Głoskowe brzmienie*. Troc.

× *Głoskozbior, oru*, lm. *ory* *abecadillo, alfabet, ogół liter*. <GŁO(S) + Z + BIOR>

[*Głosność*] w wyrażeniu: *Dać G. = dać znać, dać wiedzieć* (np. o sobie).

× *Głosochwatny* (o echu) *podchwytujący, odbijający, oddający głos*. Nar. <GŁO(S) + CHWAT>

Głosować, uję, owal *dawać głosy, wotować, balotować; uchwalać, postanawiać, decydować, zatwierdzać* przez zbieranie głosów: G. za kim, za czym. G. nad czym. <GŁO(S)>

Głosowanie, a, btm., *czynność cz. Głosować*: Przystąpić do głosowania. Oddać eo pod G. Zdecydować, wybrać przez G. G. powszechne (=w którym bierze udział cały naród; plebiscyt).

Głosownia, i, btm. *nauka o dźwiękach, brzmieniach języka, fonetyka, fonologja*. <GŁO(S)>

× *Głosownictwo, a*, btm., × *Głosnictwo* fiz. *akustyka*.

Głosowniowy przym. od *Głosownia*, *fonetyczny*: Wstawianie tutaj spółgłoski i nie da ś. usprawiedliwić żadną pobudką głosowniową.

Głosowy, †Głosny przym. od *Głos*: *Fale głosowe*. Muzyka głosowa albo wokalna. *Kopez*. *Głosowe pismo*. *Kopez*. (=wyrażające brzmienia). Anat.: Szpara a. †dziurka głosowa p. *Głosnia*. Chrząstka głosowa p. *Nagłosnia*. Struny głosowe p. *Struna*.

Głosozbiorczy zbierający głosy: *Głosozbiorcza urna*. Morz. <GŁO(S) + Z + BIOR>

× *Głosliwy* p. *Głosisty*: *Głosliwie bębny*. Li.

Głosnawo przys. od *Głosnawy*: *Maciej* tylko G. mówił do siebie: „Ale jakże ś. ślicznie pali!“ *Krasz*. *Głosnawy* *niewco głośny, dosyć głośny*.

Głosnia, i I. btm. *ogół własności jakiegoś zjawiska głosowego*: Z głosi tonu widać było taką pewność siebie. *Krasz*. 2. lm. e anat. = a) (glottis vera) *szpara między strunami głosowemi krtańi, in. G. prawdziwa, szpara głosowa, odpowiedzaczka, †dziurka głosowa, †wiatrociągu ezolenkowaty otwór*. b) G. wnekowa (glottis spuria) = *szeroka szpara pomiędzy więzami tarczono-nalewkowemi górnemi powyżej głosi prawdziwej*.

[*Głosnica, y*, lm. e] *główny otwór w piszczałce i otwory w gęślach*.

× *Głosnictwo, a*, btm. p. *Głosownictwo*.

[*Głosnie*] p. *Głosno*: Nie kuj, zazulo, G., nie płacz, Maryś, żałośnie.

Głosnik, a, lm. i I. a. *Rezonator jedno z naczyń umieszczonych w ścianach starożytnych świątyń dla spotęgowania głosu*. 2. × *akcent, sposób wymawiania*.

Głosno, [Głosnie] przys. od *Głosny, na głos*: G. mówić, czytać, śpiewać. Przen. = a) *jawnie, otwarcie*: G. eo wyznawać. b) *wiadomo, sławnie*: G. będzie o tym w całym świecie (=bądźże to miało rozgłos). *Dom ten miłością u ludzi G. słynął*. *Karp*. (=sławny był).

Głosnobrzmiały taki, co brzmi głośno, głośny, rozgłośny. Przen.: *Sława głośnobrzmiająca*. Groch. (=szeroka, rozgłosna, wielka). <GŁO(S) + BRZM>

Głosnohuczny głośno huczający, hałaśliwy: *Głosnohuczne działa*. Wor. <GŁO(S) + HUK>

Głosnomowny głośno mówiący: G. Polit. Ml. <GŁO(S)+MOW>

Głosnoszumujący szum głośny wydający: Morze głośnoszumujące. Ml. <GŁO(S)+SZUM>

× **Głośność, i,** blm. rz. od **Głośny.** <GŁO(S)>

× **Głośnotworny przyczyniający ś. do rozgłosu, rozgłaszający, sławiący:** Na głośnotwornej arfie waleczne hetmany wychwalał. Zim. <GŁO(S)+TWOR>

Głośny i. wydający silny głos, brzmiający, hałaśliwy, luczny; jasno słyszany, donośny, dźwięczny: G. dzwon, bęben. Głośne jałowce rzucając i jodły w ogień, czyniły za umarłe modły. Zim. (= trząskające). G. śpiew, jęk. **2. wiadomy, znany powszechnie; sławny, znakomity:** G. wypadek. G. człowiek, myśliciel. Szukał krescytywy, a znalazł zgon niegłośny. Bał. Głośna firma (=renomowana). **3. jawny, otwarty:** Głośne komu dawać pochwały. Sł. wil. Licytacja głośna. Zabił ś., żeby dał G. dowód szaleństwa L. (=oczywiŹisty). **4. †p. Głosowy:** Na tym zamku stała muzyka głośna różnych głosów według potrzeby. Warg. **5. Łowiectwo głośne=polowanie wielkie, na grube zwierza.** Gół. **6. [G.] (o weselu) z muzyką:** Wesola (=wesela) są a. głośne, a. głuche (=bez muzyki). **7. gram.: Spółgłoska głośna p. Dźwięczny.** **8. myśl.: Pies G. = najgłośniej ze wszystkich goniący zwierza.** **9. zool.: [Kaczka głośna] p. Gągól.** <GŁO(S)>

Głowa, y, Im. y I. a) (u człowieka) najwyższa część ciała na szyi osadzona, składająca ś. z czaszki i twarzy; (u zwierzęcia) przednia część ciała mniej a. więcej wyraźnie oddzielona od następujących jego części, odznaczająca ś. obecnością przyrządów zmysłowych; rub. łeb, mózgowica, palka, gałka, makówka, czubek: Chociażbym miał dwie głowy (Ipd.) i choćby mi kat obiedwie miał uciąć, jedną mam cześć, której mi pohańbić nie wolno. Sienk. G. siwa, łysa. Wyższy o głowę. [Bdziesz o głowę mniejsy] (=utną ci głowę). [Wojsko będzie o głowę mniejsze]. [Un zara sie obalul; siostra dopriój upadła mu do głów, a ta zóna do nóg]. Ściąć komu głowę (=ściąć go). Ból głowy. G. mię boli. Przen.: G. go o nie nie zaboli = nie troszczy ś. o nic, nie kłopotuje ś. Niech cię o to G. nie boli = nie turbuj ś. o to, nie troszcz ś. o to, nie martw ś. tym, nie twoja to rzecz, nie utracaj ś. Mało mi ból nie rozsądzi głowy. G. mi ledwie nie pęknie z bólu, z kłopotów. I pana G. zaboli, gdy rachować przyjdzie. Jeżow. Cięży G., jak otów. Kras. Przen.: Od przybytku G. nie boli. Prz. (=im więcej, tym lepiej). Zawrót głowy = a) kołowanie ś. w głowie; b) przen. kłopot, ambaras. Kręci mi ś., zawraca mi ś., kołuje mi ś. w głowie. G. krąży, jakby po winie. Syrok. Głowę na dół = do góry nogami: Spaść, wisieć głową na dół. Z gołą głową, z odkrytą głową, z obnażoną głową = bez czapki a. kapelusza, bez nakrycia na głowie. Obnażyć głowę (=zjąć czapkę, kapelusz). Aż ś. wziął a. złapał, schwyił za głowę (z przerażenia, podziwu, oburzenia). Był uzbrojonym od stóp do głów a. od stóp do głowy (=w pełnym rynsztunku). Zmierzyć kogo (oczyrna) od stóp do głów (=rzucić komu pogardliwe spojrzenie). Skinąć głowę (=dać znak głową). Kiwnąć głowę (na znak potwierdzenia, zgody). Kręcić głowę (dziwiąc ś.). Przen.: Kręcić głowę = szukać sposobu wyjścia z kłopotliwego położenia. Podnieść, spuścić, zwiesić głowę. Przen.: Głowę muru nie przebijesz. Prz. (=nie nie zdziałasz

przeciw sile wyŹszej). Przen.: Bez woli boskiej i włos z głowy nie spadnie. Prz. Korona z głowy ci nie spadnie. Prz. (=nie wstydyś ś., nie krępuj ś., bo nie uchybisz sobie). Strzec, jak oka w głowie. Przen.: Ciosać komu kołki na głowie (=korzystać z jego słabości, nadużywać jego dobroci, pozbadnąć go). × Głowę komu psuć, nabić, gryźć = dokuczać komu, gryźć, truć, dręczyć go: Lepiej ubogą żonę mieć, niż bogatą, któraby głowę gryzła. Głiez. Ciepło mu w głowie, a zimno w pięty. Prz. (=pije, kula, a bez butów chodzi). Człowiek wie, gdzie ś. urodził, a nie wie, gdzie głowę położy (=gdzie umrze, gdzie będzie pochowany). b) przen.: Złota G. Tytana = krąg słoneczny, tarcza słoneczna, słońce: Gdy już Tytan do morza skrył swą złotą głowę. Piel. Sławą wszystkim ponad głowę Witold podleciał. Mick. Od głowy do pięty (=od a do z, od początku do końca). Bić ś. w głowę = trudzić ś., rozmyślając nad czym, bić ś. z myślami, pracować myślą, zachodzić w głowę: Zaczętem pisać — teraz z wielką biedą biję ś. w głowę, jak zakończyć Credo. Słow. Głowę podnieść a. × wynieść = zhardzieć, powstać, sławić opór: Bałwochwaltwo, które zawsze głowę podnosiło, poniżył. Skar. Pospółstwo nie ma sposobu głowy podnieść i jarmzo z siebie zdjąć. Skar. Zadzierać głowę = zadzierać nosa, pysznić ś., nadymać ś., puszyć ś.: Dziewczęta patrzyły wyżej nad głowę, wstydzą ś. brać mężów równych sobie. L. Składać głowę = poniżać ś., poddawać ś.: Prowincje otwierały wrota i składały głowę pod szczęściem broni Otomańskiej. Kłok. Nie mieć gdzie głowy skłonić = nie mieć schronienia, dachu nad głową, własnego kąta, mieszkania, przytułku, nie mieć gdzie ś. podziąć: Syn człowieczy nie ma, gdzieby głowę skłonił. Wuj. Głowy gdzie skłonić nie mają. Paszk. Nie ma gdzie głowie przytułić. Oczko w głowie = ulubieniec, faworyt, gagatek. Zmyć komu głowę = dać mu naukę, kapelusz. **2. włosy na głowie:** G. kędzierzawa. Mieć wŹy w głowie. **3. żart. czupka, kapelusz:** A gdzie moja G.? **4. Wiożyć co pod głowę = pod poduszkę.** **5. podobizna czyjeŹy głowy:** Mieć czyją głowę. **6. przen. siedlisko władz duchowych; rozum, umysł:** Iść, pójść, skoczyć po rozum do głowy = a) znaleźć środek, sposób, radę. b) za późno ś. spostrzec, zrozumieć, pomarkować. Mieć głowę na karku. Niedarmo nosi głowę na karku. Nosi głowę nie dla proporeji, nie dla kształtu, nie dla parady. Brakuje mu piątej klepki w głowie. Prz. Mieć w głowie = być podchmielonym. Zakropić, zalać głowę = upić ś. Czyste wino w głowę nie idzie. Prz. (=nie maci głowy, nie upaja). Śpiewali na tych ucztaach pieśni, które z wina w głowy brali. Otw. Nie trudno o gładką mowę, kto zagrzeje trunkiem głowę. Prz. Lepsza rozmowa, gdy nie czeza G. Prz. Mieć dobrą, mocną, tęgą głowę (=mądrą a. wytrzymałą na trunk). Mieć głowę a. × w głowie a. olej w głowie a. dobrze w głowie = być rozumnym. Zdrową głowę kładź pod ewangeliją. Prz. Ma siano, zielono, pstro w głowie = jest głupi. Przen.: G. do pozłoty. Ośła, barania, cielęca G. = tępa, słaba, głupia, zakuty łeb. Pustki w głowie. Świta mu w głowie (=jest nierozsądny). Przewróciło mu ś. w głowie (=śfiksował, ogłupiał, oszalał). Ma przewrócone w głowie. G. otwarta. Co stara G., to nie młoda. Prz. Jest G. na głowę. Prz. (=rozum na rozum, sposób mu sposób). Lepiej, że na głowie, niż w głowie łysa. Prz. Kto nie ma w głowie, musi mieć w no-

gach (=w pamięci). Ruszyłeś głową, jak zdech-
 cie cię ogonem. Pim. (=dowcipem, koncep-
 tem). Człowiek z głową (=rozumny). Czyń rze-
 czy, a z głową. Wyb. (=rozumnie). × Tertuljan
 napisał księgą wielkiej głowy. Skar. (=z wiel-
 kim talentem). Innych głową przechodzili. Wad.
 Podrwić głową (=zrobić głupstwo). Radź s. twej
 głowy i serca. Mick. Pracować głową (=umy-
 słowo). Wszystko robi swoją głową. Mówić ka-
 zanie, rysować z głowy (=z pamięci). Moją włas-
 ną głową lekarstwa znalezione. Otw. (=przeze-
 mnie wymyślone). Głowę sobie łamać, suszyć,
 smażyć nad czym=rozmyślać, debatować. Głowę
 komu suszyć. Zachodzić w głowę (=bić s. z my-
 ślami). Nie kłopotć mi głowy. Zawracać głowę
 = a) starać s. rozkochać w sobie; b) oszukiwać,
 okpiwać. Niejedna wzrokiem zapala s. G. Mick.
 Przyszło mi do głowy (=na myśl). Wlazło mu
 coś do głowy. Nie chce mu to w głowę wleźć.
 W głowie mi s. to nie mieści (=nie mogę zro-
 zumieć). Co ci przyszło a. wlażło do głowy? (=coś
 sobie ubrał? co ci s. przywodziło?). Przyszło a. za-
 jechało mu do głowy a. w głowę, aby tak po-
 stąpić. Nie można mu wybić, wyrugować tego
 z głowy. Nabić sobie czym głowę a. wbić sobie
 co w głowę = dać s. opanować natrętną myśl.
 U niego to tylko jedno w głowie. Gdzie jemu tam
 w głowie nauk! (=nie myśl o nauce). Mieć co
 w głowie = w myśli: Moi panowie, cóż u was
 w głowie! L. Co temu tylko wiersze i poeta
 w głowie? Fred. A. Insza mi s. teraz postać
 monarchji Tureckiej zdaje, niżelim ją miał
 pierwiej w głowie. Kłok. (=wyobrażał sobie).
 Jeśli janczarowie nie nie mają w głowie, je-
 dzą spokojnie, ale jeśli mają niesmak jaki,
 depcą półmiski. Kłok. Prawdziwie zapominałem,
 miałem co innego w głowie. Boh. (=na uwadze).
 [Mnie to tam nie w głowę] = nie obchodzi mnie, nie
 rozumiem. [Wzięcie se do głowy] = zapamiętajcie
 sobie. [Chłopu okropnie w głowę wpadło, co ten
 wąż do tego dziecka wychodzi]. Nie lezie mu
 nauka do głowy. Wniosek ten nie mógł w głowę
 wnieść, chociaż mądrym panom. Wad. Dużo czy-
 ta, a nie mu z tego w głowie nie zostaje. Niech
 te słowa sobie rodzice wezmą w głowę i w ro-
 zum. Glicz. (=pod uwagę). Kładzie mu, jak łopata
 w głowę. Prz. Wczoraj mu taki wiatr zawiął
 do głowy. Mick. Jakże to wszystko z głowy mi
 wypadło! Mick. Przypuszczać sobie do głowy =
 przejmować s., brać do serca. Nie przypuszczaj so-
 bie do głowy smutnych myśli. Zabić komu ćwieka
 a. ćwiek a. gwóźdź a. klina w głowę a. do głowy
 (=nabawić kłopotu, zaambarasować). † W głowę
 zająć a. † z głowy wyjść = zwarzować: Od zdumie-
 nia wielkiego ledwo w głowę nie zaszedł. Skar.
 Jugurta, w tryumfie Marjusa jako jeniec pro-
 wadzony, z głowy wyszedł. Pileh. Tracić a. × gu-
 bić głowę (=przytomność). Chodzi, jak bez glo-
 wy. Prz. (=zafasowany, nie może sobie poradzić).
 Nie mojej głowy to sprawa (=to nad mój ro-
 zum). Wzeli to jest trudny, ale nie naszej
 głowy. Rej. (=przechodzący nasze siły). Moja
 G. w tym, żeby to zrobić. Głowy mi nie staje
 (=nie mogę sobie poradzić). Nigdy nie mam spokoj-
 nej głowy. Odtąd niechaj mnie kto jak chce naga-
 nia, za moją głową pójde. Jak. W. (=za zdaniem).
 Poradzę ja s. swojej głowy. Boh. Każdy swoją
 jedzie głową i własne swoje ma niezgodności
 i zazdrości. Troc. (=podług swojego widzi-mi-się).
 × Jeśli spytany będziesz, niechaj na głowę od-
 powiedź twoja. Birk. (=sens). × Skorom eo rzekł,
 znać było, zem G. Groch. (=człowiek rozumny).

7. przen. piecza, odpowiedzialność: Mieć wiele
 spraw na swojej głowie. Zbyć z głowy. Nie-
 bezpieczeństwo na mą głowę biorę. Mick. Ja
 na swą głowę tego brać nie chcę. Falib. O glo-
 wę s. jego rządu opierają. Troc. Odpowiedź,
 starcze, wkładam na twą głowę. Mick. 8. przen.
 życie: Dałbym głowę, że tak jest (=szyje). Na-
 łożyć głowę. Odpowiesz za to głowę. W bitwie
 nie załował głowy nastawić. Górń. (=życia na-
 razić). Skarawszy nas, i na ich mścicie s. glo-
 wie. Jabł. Książę napisał ustawę karną, aby
 bezpieczne były ich głowy. Syrok. O zagnę-
 głowę obrońcy swego Litwini drżeli po całym kra-
 ju. Syrok. G. za głowę (=za zabójstwo kara
 śmierci). Niech G. za głowę ginie. Prz. Jakby
 mu o głowę szło. Troc. Często złożyć na głowę
 s. swego mistrza sadi. Bardz. (=czyha na zgubę).
 Pod strychulcem śmierci nikt głowy nie ochro-
 ni. Prz. † Stać komu o głowę, chciać kogo za-
 bić. Mącz. 9. † przen. zabójstwo: Sąd o głowę
 (=kryminalny). Za głowę szlachcica 30 grzy-
 wien płacono. Herb. O głowę obwiniono. St.
 wiśl. Pozwano go o głowę kmiecia. Ort. Ta wol-
 ność niepozywania od urzędu ubogiej szlachcie
 zdrowa być nie może, a zwłaszcza iż tu i glo-
 wę i rany pieniędzmi płać. Górń. Wójt fordruje
 (=pozywa do sądu) o głowę a. o ciężkie rany.
 Ort. O głowę czynić. Troc. (=wytyczać pro-
 ces o zabójstwo). 10. † przen. = a) kara pieniężna
 za zabójstwo: Przywilej wylicza kary: G., zagło-
 wa. Mor. T. Nierządnej niewiasty G. jej synowi
 płacono być ma. Vol. Wojtek nie zapłacił pięci
 grzywien tej głowy. b) ścięcie głowy. 11. przen.:
 Na głowę = a) a. † w głowę = zupełnie, całko-
 wicie, stanowczo, ze szczerem, do szczytu, z kretelem:
 Pobić nieprzyjaciela na głowę. × Nieprzyjaciel
 przegrał na głowę. L. × Nieprzyjaciela na głowę
 znieść. Troc. × Na głowę wojsko wyciął. Troc. Na
 ludzie jego z taką mocą padł, iż je na głowę pora-
 ziwszy, do kosza wegnął. Mick. † Prawie na glo-
 wę powalił Rzplta Terency przegrana Kaneńska.
 Warg. † Rozumiał, że już na głowę rzeczy ich
 upadły. Ustrz. † Poodchodziły nam na głowę obo-
 ry. Szymon. (=do ostatniej sztyki). Żydowski naród
 jest na głowę nieprzyjaciel chrześcijanom. L.
 W głowę pobić. L. W głowę był nieprzyjacielem
 koronie Polskiej. Birk. b) † Na głowę = a) a. † w glo-
 wę przeciwny = wręcz, wprost przeciwny: Zdanie
 Seneki zda s. być na głowę przeciwnie. Pileh. Wol-
 ność jest, która nic z niewolą nie ma spólnego,
 owszem onej jest w głowę przeciwna. Górń. β) na
 leh, na szyję, na gwalt, co żywo: Bieży żołnierz na
 głowę. Bardz. Na głowę pracują. Troc. † Na całą
 głowę = ze wszystkich sił: Owoż ten głuśzec; trze-
 ba z nim wrzeszczeć na całą głowę. Boh. 12. = a)
 człowiek, osoba, osobnik, jednostka, indywidualum,
 istota, dusza: Podatek od głowy (=poglówne).
 Drzę tak o drogą mi głowę. To jest moja naj-
 droższa G. Sienk. Przyprowadził dwa tysiące
 głów z sobą. × Okrutne powietrze na tysiącnej
 głowie ludu szerzył s. Jabł. (=tysiącami ludzi por-
 rywa). Co G., to rozum. Prz. Radzą nad tym
 poważne głowy. G. koronowana (=monarcha, pa-
 niący). × G. mitrowana (=księżę). † Swą glo-
 wą a. † głową, przys. = osobiście, we własnej oso-
 bie: Sam suttan głową swoją nad Niestrem stanął.
 Birk. Narymunt przeniósł stolicę do Kier-
 nowa, iżby w pośrodku Litwy, Żmujdzi i Rusi
 sam głową zawždy mieszkał. Stryk. Biada mo-
 jej głowie! Mick. Ptasiego zda s. chciał poży-
 czyć lotu, by spaść co prędzej na Witolda glo-
 wę. Mick. Nad głową wisieć, stać = być blisko,

łyć też, stać nad barkiem, naciskać: Rozumieli każdego momentu, że im nieprzyjaciele nad głowę wiszą. Kłok. Zapłacić trzeba, stoi nad głowę wierzytel. Gór. † Po głowie a. † po zmarłej głowie = po kim, po zgonie czym, po czyjej śmierci: Żebym po twojej głowie sierotą nie była. Żim. Syn nie inaczej może być uczestnikiem majątków naszych, aż dopiero po zmarłej głowie. L. × Biała G. = *białogłowa, kobieta, niewiasta*: Grekowie a rzymskiej historii pisarze dosyć nam ku zbudowaniu podali o enotliwych a prawie męskiego sera białych głowach. Mick. Mądra, uczona, głupia G. Mądrej głowie dość dwie słowie. Prz. Nim gminne miecze ku potrzebie, wprzód ku radzie mądre zwywał głowy. Mick. Głupia G. nie lysiej. Prz. Zapalona G. = *zapalenie, szalenie*. Pusta G. = *puścizna, głupiec, wartogłów, wietrznik, sowizdrzał*. Biednaż moja G. l. × Podbił ich pod głowę pana swojego Troc. (= *pod władzę*). b) (o zwierzętach) *sztuka*: Dwieście głów bydła. Kn. Mam sto głów inwentarza. c) przen.: × G. na głowę = *jedno w drucie*: G. na głowę, grunta w Europie średnie sześć ziarn za jedno wydają. Kluk. 13. *starszy, przełożony, naczelnik, rzadca, zwierzchnik*: G. kościół. Niewdzielną głowę kościół jest Chrystus, widzialną — papież. G. państwa, rodziny, domu. Był głową tego przedsięwzięcia. St. wil. (= *duśzą; stał na czele*). On głową w radzie, prawą ręką w boju. Mick. Amri, jen był G. nad rycerstwem izraelskim. B. Sz. (= *dowódca, wódz*). Ustawisz mię w głowę pogańską. Ps. flor. (= *uczynisz mię władcą pogan*). Pułkom wódze i starsze głowy naznaczone. P. Koch. Gdzie głowy niemasz, rządu nie pytaj. Prz. Lepiej ś. skłonić głowie, niż ogonowi. Prz. Wolę ś. głowę, aniżeli nóg ująć. Paszk. G. buntu, spisku. L. (= *przywódca*). G. miasta (w Rosji) = *prezydent, burmistrz*. G. wsi (w Rosji) = *soltys*. × Miedzy historykami ojcystemi G., Jan Długosz. Nies. 14. × *człowiek z dużą głową, głowacz*. 15. w lm. *miejsce w łóżku na głowę*: Usiąść w głowach przy chorym. W rękę krzyż, w głowach siodło i burka. Mick. O grobie: Ujrzała dwu aniołów: jednego w głowach, a drugiego w nogach. Leop. 16. × *miejsce produkcyjne, punkt główny, punkt środkowy, centrum, punkt ciężkości, ognisko; stolica, główna miasto, metropolia*: Rzym, G. wszystkiego pogaństwa i narodów. Skar. Zelandja wyspa, G. albo stolec królestwa duńskiego. Biel. M. Kupey angielscy niasto Emden mieli za głowę swych handlow. Łęcz. P. Prosto chciał Olbracht do Soczawy, jako do głowy. Biel. M. 17. a) † *początek, źródło*: Rzeki wstecz do głów swych idą. Birk. b) × *rozdział, dział w książce*: Kirsztejn w rozdziale, czyli, jak nazywa, w głowie piętnastej, woła o niezapominaniu kary śmierci na zabójce. Cz. 18. † *rzecz najważniejsza, podstawa, grunt, rzecz, osnowa*: Fraszka nosić złotogłowy, mieć złoto to G. Jag. Tych rzeczy, które powiadamy, to G. albo summa. Leop. 19. *stożek cukru a. soli*: G. cukru. × Dla głowy cukru wszystko (= *za datek*), bez głowy cukru nic (= *bez datku*). × G. cukru to uczyniła. Oss. (= *zrobił to, będąc przekupiony*). × Do niego trzeba z głową (= *z podarkiem, z datkiem, z łapówką*). G. a. główka soli = *sól warzona galicyjska w stożkach świątecznych, suszona w formach drewnianych*, in. harman, hurman. 20. *kulisto zwinięte liście kapusty, sałaty*: G. kapusty, sałaty. × W głowy ś. wiązać. Troc. (= *rosnąć w postaci głowy*). Przen.: G. kapuściana = *glupiec, zakuty łeb*. 21. × G. makowa = *makówka*. Kopez.

22. *gruby a. górny koniec czego*: G. młota = *tylna część młota, płaska powierzchnia młota*, brajta. G. szruby = *jej górna część, łepiek*: G. śruby na rowek po środku a. otwór dla odkręcania. Łab. G. a. *Głowica balansjera = gruby kulisty koniec balansjera w maszynach*. G. walca = *czoło*: Wał wiatrakowy w głowie trzyma skrzydła. Troc. G. gwóźdźnia, szpilki = *główka, łepiek*. G. sworzenia. Łab. † G. kości. Krup. (= *koniec gruby kulisty w kościach długich*). [G. snopka] = *część krótsza snopka (do krycia dachu)*. G. słupa. Podcz. (= *głowica, kapitel*). Gdzieniegdzie ścięta G. nieznaney kolumny. Mick. (Płomyk) wznosił głowę. Mick. G. a. *głó wka* u kapelusza, czapki. 23. *część słupa drewnianego, upuszczona w ziemię i dla zabezpieczenia od zgnilizny zwykle upalona a. smolą wysmarowana*. 24. [G.] *wierzchnia część cepu*. 25. × G. *cegły = krótszy bok cegły (?)*. 26. [G.] *otwór w piasku u kola wozowego*. 27. × *Złote głowy = złotogłowy*: W siermiedze li, czy w złotych głowach. Kochan. 28. × G. *umarła prochu = siarka i węgiel, pozostająca na bibule przy cedzeniu prochu*. Jak. J. 29. [Gadzia G.] *panna, ważka, babka, świtezianka modra (libella)*. 30. anat.: = a) *Część przedkowa, przodek, przód głowy*. Wierzech, wierchołek głowy (= *ciemię*) (bregma). Boki głowy (= *skronie, łyski*) (tempora). Tył głowy (= *potylicca, tyłogłowie, łyski*) (occiput). b) *Trupia G. (posp.) = kości głowy ludzkiej bez części miękkich*. c) G. *mięśnia = ścięgno początkowe (caput museuli)*. d) † G. *krwania a. wiatrociagu p. krtani*. 31. astr.: G. *komety = gwiazda jasna, za którą ciągnie ś. ogon*. 32. bart.: G. *ula = wierzchnia część ula*. 33. bot.: a) G. *meduzy (euphorbia caput medusae) gatunek rośliny z rodzaju wilczomleczka*. b) G. *murzyńska = nazwa dawana owocom drzewa słoni-rośla wielkoowocowa*. c) G. *ptasia p. Wrzosówka i Ostrusznia*. d) G. *smocza p. Pszczelnik*. e) G. *św. Jana (daw. i u ludu) p. Aron*. 34. *czcionka*: G. *czcionki = ten koniec pieńka czcionki, na którym znajduje ś. litera*. 35. fiz.: G. *klina = ściana przeciwległa ostrzu klina*. 36. fl. *pierwsza plemnia w pasie naprzód płynąca*. 37. *gorz. część kotła destylacyjnego, in. kołpak, czupka*. 38. *gór. = a) przód młota górniczego*. b) G. *świdra = drąg świdra górniczego ziemnego, naul otwór wystający, najwyższy z drągów świdra, in. początek*. 39. lut.: G. *mułowa = rura wchodząca do musli*. 40. kam. *krótszy bok płyty*. 41. kuch. *głowa, jako rodzaj potrawy*: G. *wieprzowa = głowizna*. G. *dzika, szczupaka*. 42. lek.: G. *Meduzy (caput Medusae) = rozszerzenie żył powierzchniowych brzucha*. 43. mł.: G. *o pociągania sznura od szarpacza*. G. *snoży nad szpaną do podwyższania kobylicy*, G. *do pyta = nazwy części różnych przyrządów młynarskich*. 44. ślus.: G. *rygla = część rygla, wystająca na zewnątrz zamku przy drzwiach zamkniętych*. 45. woj. = a) *głowcu linja bastjonu*. b) G. *armaty, działa = przód rury działowej, wypuklejszy od przyległej części wylotu*. Zdr. *Główka, Głoweczka, × Głoweczka, [Głowiczka, Głowieńka, Głowieńka, Głowisia, Głowiś, Głowusia, Głowusienka, Głowuchna, Hlawka]*. Zgr. *Głowisko, × Głowica, [Głowisko, Głowiszce]*. <GŁOW>

Głowacica, y, lm. e zool. (salmo hucho) *ryba łososiowata właściwa dorzeczu czarnomorskiemu*.

Głowaciec, eje, al l. × *dostawać dużej głowy*: Nie trzeba przeladować stawów, żeby przez to nie głowaciły narybki. Haur. 2. (o ogrodowiznach) *rozrastać ś. w głowy, związać ś. w kłęby, pęcznić*. <GŁOW>

Głowacz, a, lm. e l. *człowiek (nick. zwierz)*

z wielką głową. 2. człowiek rozumny, mądrała: Rej wodził, bo był człek wymowny, G. i bywalec. Krasz. 3. † przelobzony, zwierzcchnik, naczelnik, głowa: Głowacza tego znać nie chcemy, który z samego siebie, a nie z Boga panuje. Zigr. 4. gwóździł z wielką głową. 5. stary karp, łwik. 6. [G.] gatunek szczupaka, szczupak główny. 7. [G. a. Głowak] snopek do poszycia dachu: Wyrwał ze dwa głowace i właz wierchem do stodoły. 8. [G.] (część w lm.) p. Głowaczyk. 9. bot.: a) p. Poploch, b) a. w lm. Głowacze, Głowaczka, Głowatka, [Głowat], Maciora, Branka roślina konopna żeńska. c) [G.] roś. drykiew (scabiosa). d) [G.] chaber, bławatek (centaurea cyanus). e) [G.] wielki oset karpacki (cirsium eriophorum). f) [G.] roś. trichera arvensis. 10. a. Byczek, [Baba, Babczur, Babka, Czniebla, Głóc, Gue] zool. (cottus) ryba ciernioplewa, gardłoplewa, kostolica. Gatunki: G. białopłetwy a. Palos (c. gobio); G. przegopłetwy a. pstroplęty (c. poecilopus); G. szczupłousty (c. microstomus).

Głowaczka, i, lm. i bot. p. Głowacz.

[Głowacznik, a, lm. i] chaber łąkowy (centaurea jacea). Por. Głowacz.

Głowaczyk, a, lm. i, [Głowacz] młoda żabka, kijanka, praczyk, palogłowiec.

[Głowaczyna, y, lm. y] strzyżne ziele (?).

[Głowak, a, lm. i] i. a. [Głowczak] każdy z rzędów słomy w strzesze chałupy, następujący po rzędzie stanowiącym okap. 2. p. Głowacz.

[Głowat, a, lm. y] i. kłokol polny w zbożu: Kwitną dwa głowaty. 2. p. Głowacz.

Głowatka, i, lm. i. × = a) główka nasienna niektórych ziól, np. lnu. Troc. b) zawiązek owocu, owoc niedojrzały. Troc. 2. bot. = a) p. Głowacz. b) (eodonoprasum) podgatunek cebuli. c) [Głowatki] = konopie dajrzale, nasienne. 3. bud. rznięta a. gładka ozdoba toczona, nasładująca głowę gwóździa, in. guzik. Podcz.

[Głowatnik, a, lm. i] jakaś roślina.

† Głowaty i [Głowaty] w wyrażeniu: Głowate konopie p. Konopie: Głowate konopie są później, niż inne przedziwo. Gost.

[Głowczak, a, lm. i] kartofel, ziemniak: Nie mogła jeść pęcaków, daćci jej głowczaków.

× Głowczasty p. Głowiasty.

† Głowczyzna, y, lm. y p. Głowczyzna.

† Głowczyzna, y, lm. y p. Głowczyzna.

× Głoweczka, i, lm. i p. Głowa: Wianeczek ku większej ozdobie kładę na głoweczkę tobie. Groch.

[Głownka, i, lm. i] p. Głowa: Głownkoż moja biedna moja! — zajęczała, za skronie ś. dłoniąmi chwytając. Jez. Pomaleńku rozplatajcie, mnie głownki nie targajcie. Potuj.

× Głowi p. Głowowy: Głowia kość. Ku.

Głowiasto przys. od Głowiasty.

Głowiasty, Głowisty, Głowczasty, × Głowczasty, × Głowiasty i. mający dużą głowę: Ryby głowia-
ste. 2. mający głowę: Gwóździ G. (= glowacz).
× Nóż G. (= guziczkiem na końcu). 3. rosnący, zwijający ś. w głownkę: Kapusta, sałata głowia-
sta. 4. × w postaci dużych główek rosnący: Sposób, żeby cebula rodziła ś. głowia-
sta. Haur. 5. × (o korzeniach) okrągły, kulisty. 6. anat.: × Kość
głowia-
sta p. Główny. <GŁOW>

× Głowiato przys. od Głowiasty.

× Głowiaty p. Głowiasty.

Głowica, y, lm. e i. × p. Głowa: Dla kilku głowic wchrowatych tyle krajowego nieszczę-
ścia. Pot. Na czarnośćci krzyżów głowice trupie.

Słow. 2. rękojese broni siecznej: G. miecza, szpa-
dy, sztyletu. 3. × G. laski = rączka, gałka. 4.
× G. pierścienia = wierzch pierścienia, gdzie ś. osa-
dza kamień, pieczęć i t. p., oczko, tarcza, płatka. 5.
a. × Głównica rozszerzony wierzch słupa, ko-
lunny, kapitel, malkowica: Kolumna głowice. Kon.
6. główny mechanizm samoprząsnicy. 7. G. balan-
sjera p. Głowa. 8. anat.: a) † G. kości udowej =
głownka. b) × Głowice kości stawowych = ich koń-
ce stawowe. 9. bud. część balasy leżąca między szyją
a pokładziną. Podcz. 10. hut. część końcowa mie-
chów skórzanych i trójłuknych drewnianych, zakoń-
czona ryjem, w którym osadzona jest dysza wiatro-
wa. <GŁOW>

[Głowiczka, i, lm. i] p. Głowa.

Głowić, i, il robić głownki do gwóździ i t. p. G.
ś. i. × łamać głowę, w głowę zachodzić, bić ś.
z myślami, dociekać. 2. † starać ś., troszczyć ś.,
myśleć. W. XIV—XV.

Głowienie, a, blm., czynność cz. Głowić.

× Głowienie się, a ś., blm., czynność cz. Gło-
wić ś.

Głowienka, i, lm. i i. p. Głownia: Głowienki
z krza ognistego. Sienk. G. od szpady, od strzel-
by. 2. × ołowianka do mierzenia głębokości mors-
kiej. 3. a. w lm. bot. p. Głowienka. Szym. z Łow.
4. zool. (fuligula ferina) ptak pletwonogi z rodzi-
ny kaczek.

× Głowienkowy przym. od Głowienka (= roś.):
Wódka głowienkowa. Syr.

Głowik, a, lm. i bot. (sphaeranthus) roś.

Głowina, y, lm. y (z politowaniem) biedna gło-
wa, szczeg. głownka dziecka: G. mu pała. Zdr.
Głowinka.

Głowinka, i, lm. i p. Głowina. Słow.

[Głowisia, i, lm. e] p. Głowa.

Głowisko, a, lm. a p. Głowa: Tak jej żywo
grają oczy, że aż chłopeu w serce kolnie, aż G.
ś. zamroczy. Syrok.

Głowisty i. p. Głowiasty. 2. × anat. p. Głów-
kowy.

[Głowiszcz, a, lm. a] p. Głowa.

[Głowiś, i, lm. e] p. Głowa: Nie ból mnie, mo-
ja G.!

Głowizna, y, lm. y i. pog. głowa, łeb, mózgow-
nica: Pusta G. 2. łeb wieprzowy, przyrządzony
do jedzenia. 3. anat.: a) † Kości goleniowej dol-
na G. p. Kostka. 4. † G. goleniowa u konia =
pęcina. <GŁOW>

† Głowne, ego, blm. p. Głowczyzna.

Głownia, i, lm. e, Głownia i. szczapa drzewa
paląca ś. a. niedopalona. 2. broń sieczna a. nóż
bez oprawy, klinga, brzeszczot. 3. × G. strzelby,
działa = rura, lufa. 4. † żyła kruszcowa: Dla mi-
ner głowni gwarek w ziemię ś. kopie. Chr. Zdr.
Głowienka. <GŁOW>

Głowniak, a, lm. i milerz do zwęglania z sa-
mych głowni złożony.

Głownica, y, blm. bot.: G. żytnia = sporysz (se-
cale cornutum).

[Głownica, y, blm.] tyfus.

† Głownictwo, a, lm. a zabójstwo, morderstwo.
W. XVI.

Głownik, a, lm. cy i. † p. Głównik: O mezo-
bojcech a. głównikach. Ustawa 1560 r. 2. [G.]
chłopak niespokojny, nieposłuszny.

† Głowny p. Głowowy: † Bolenie głowne. Szym.
z Łow. G. włos. Głowna wilkość = woda w gło-
wie (choroba). Łuski głowne = łupież. 1541. Wi-
na, męka, pomsta, śmierć głowna = kara śmierci.

Uczynek, występ, występnek G. = zbrodnia. Rzecz główna = sprawa kryminalna.

Głowoc, a, lm. e bot. p. Postrzał. < = Głowacz >

× **Głowochron, u, lm. y kapelus.** < GŁOW + CHRON >

× **Głowociąg, u, lm. i chustka, którą Żydzi przy modlitwach głowy nakrywają.** < GŁOW + CIĘG >

Głowogardłowy anat.: Mięsień G. (musculus cephalo-pharyngeus), in. głowogardzielowy, × głowopółkowy, z zwieracz gardziela górny, ↑ myszka otchłaniowej głowy. < GŁOW + GAR(DŁ) >

Głowogardzielowy anat. p. Głowogardłowy.

× **Głowokręty kręcący w głowie:** Bachu G.! Nar. < GŁOW + KRZĘT >

× **Głowokształty mający kształt głowy.** < GŁOW + Kształt >

× **Głowolomnie przys. od Głowolomny.**

× **Głowolomny I. zhyt utrudzający głowę, mierzwi:** Robota głowolomna. 2. osłabiający, przemagający, zwyciężający głowę: Trunek G.! Nar. < GŁOW + ŁOM >

Głowomierz, a, lm. e antr. narzędzie do mierzenia głowy, cefalometr. < GŁOW + MIAR >

Głowonóg, oga, lm. ogi zool. gromada typu mięczaków: Głowonogi bywają dwuskrzelne i czteroskrzelne. < GŁOW + NOG >

× **Głowopółkowy anat. p. Głowogardłowy.** < GŁOW + Po + ŁK >

× **Głowosiek, a, lm. i mistrz, kat, oprawca, żart. rakarz.** < GŁOW + SIEK >

Głowotulów, owia, lm. owie zool. (cephalothorax) okolica ciała stawonogich, złożona z połączonych z sobą pierścieni głowy i tułowiu. < GŁOW + TUŁ >

× **Głowowiąz, ezu, lm. ezy to, co do wiązania głowy służy.** < GŁOW + WIĘZ >

Głowowy, × Głowi, † Głowny przym. od Głowa: 1. Współczynnik G. = stosunek szerokości czaszki do jej długości, przyjętej za 100. 2. anat.: a) × Tętnice, arterje głowowe, × główne, tętnice wspólne szyjne (carotides communes). b) × Żyła głowowa, × główna, odpromieniowa, odsprychowa (vena cephalica). 3. lek.: Opaska głowowa a. królewska (fascia mitralis). 4. zool.: Wesz głowowa p. Wesz. < GŁOW >

× **Głowozmijny żart. mający głowę żmii:** Przez czarne głowozmijnych obrazów złudzenie! przez mary piekielne! jam twój do śmierci. Wilk. < GŁOW + ŻM(IJ) >

† **Głowoczyzna, y, lm. y p. Głowoczyzna:** G. szlachecka (= za zabicie szlachecka). G. kapłańska (= za zabicie księdza). G. ludowa (= za zabicie chłopca). < GŁOW >

[**Głowuchna, y, lm. y] p. Głowa.**

[**Głowusia, i, lm. e] p. Głowa.**

[**Głowusienka, i, lm. i] p. Głowa.**

† **Głoz, y, lm. y = Głosa. 1541 r.**

Głożan, u, lm. y bot. (alibertia) ros. z rodziny marzanowatych. < ? >

Głożek, żka, lm. żki bot. p. Ścigoda. < GŁOG >

Głożyna, y, lm. y bot. p. Głóg. < GŁOG >

[**Głóc, a, lm. e] p. Głowacz.** < = Głowacz >

Głód, odu a. × oda, lm. ody I. pustość żołądka, wywołująca popęd do jedzenia, czczość, laknienie: Mrzeć, cierpieć, znosić G. × Mrzeć głodem. Mrzeć kogo głodem, G. mu dokucza. O głodzie (= naczcho). Mieć G. u kogo (= niedostatecznie być żywionym). [Przymierać głodu] (= prawie umierać z głodu). Tak pożądał mój G. chociażby ma-

leńkiej okruchoy, że mi aż z oczu ognisty wyglądał. Słow. Po ciebie szły czasami ciarki, a czasem głodem krzyczały aż brzuchy, lecz duch nie cierpiał. Słow. Przen.: Umrzeć z głodu (= z braku wszelkich środków do życia). Kto pracuje, głodem nie umrze. Prz. G. psi, wileczy = wilczy apetyt, nadmierna, nienasycona żądza jedzenia. G. mineralny roślin (= brak w gruncie pewnych składników, odczuwany przez rośliny). 2. † G. napoju = pragnienie: W obłoki suche usta wlepił i oczy, co większa, tym ich bardziej G. napoju tłoczy. Bardz. 3. przeni. żądza, chęć, chciwość, pragnienie, pożądliwość: G. bogactw. Zigr. Znajdzie wiele do zrobienia przy takim wiekuistym na pieniądze głodzie. Krasz. G. słowa bożego. Hrb. 4. brak żywności; kłeska głodowa: Od powietrza, głodu, ognia i wojny zachowaj nas, Panie. Nastal G. w mieście. Zmusić twierdzą głodem do poddania ś. Chleb i woda, niema głoda. Prz. 5. × brak: G. żywności cierpieć. L. Widząc, że głodem wody nie może nie uczynić, kazał pod miastem zbudować wieżę. Leon. < GŁOD >

Głóg, ogu, lm. ogi, [Głąg] I. bot. = a) a. Głóży na, bł. Obrostnica (erataegus) ros. z rodziny różowatych, plemienia jabłkowych. Gatunki: G. berek (c. azarulus). G. irga a. Niesplik wełnisty (c. cotoneaster). G. jednosłupkowy a. [Jawor] (c. monogyna). G. pospolity a. Błabicha, Bodłak (c. oxyacantha). b) (cornus sanguinea) ros. z rodziny dereniowatych, in. Dereń świdwa a. Świd, Świdwina, Świdzina, bł. Świdła, Świdlina. c) p. Niesplik. 2. [G. turecki] = galka muszkatoła. 3. owoc róży polnej: Różane jagody nasi wieśniacy nieroztropnie głógiem zowią. Sien. 4. ciernie róży; wog. ciernie, ros. kolczasta, kolca: Musisz ś. głógiem zakłóć, abyś róży urwał. Kołak. Taki będzie, jako on G. przy drodze, co sam drapie, a jagoda ś. niezemu dobrejmu nie godzi. Rej. Ta (droga) jest stroma, skalista i przybrana w głógi. Mięk. Przen.: Ociec mój karał was bieżni, a ja was będę karał głógiem. Bud. (= biczami kolczastymi). Przen. przykrość, nieprzyjemność, udrczenie, cierpienie: Ach, róży! ach, róży! wśród ziemi rozłogów, w tej żyćcia podróży tak wiele jest głógów. Was. < GŁOG >

[**Głónek, nka, lm. nki] p. Gień:** Troje dzieci: temu skibka, temu G.

[**Głósecki] głośno, wcale, zupełnie:** Żona na porzebie męża płakała w G. i lamentowała. Nie raz w G. na niego krzyczy. Ork. < GŁOS >

[**Głowozak, a, lm. i] p. Głowak.** < GŁOW >

Głowczasto przys. od Głowczasty, w postaci głómkii: Konieczyna białym kwiatem G. kwitnie. Syr.

Głowczasty p. Głowasty. Anat.: × Kość głowczasta p. Głowkowy. Lek.: Nóż G. p. Głowkowy.

† **Głowczyzna, y, lm. y p. Głowczyzna.**

† **Głowczyzna, y, lm. y, † Głowczyzna, † Głow-szczyzna, † Głowszczyzna, † Głowczyzna, † Głow-czyzna, † Głowne, † Głowne kara pieniężna za głowę zabitego, placona jego krewnym przez zabójcę na mocy wyroku sądowego.**

Głoweczka, i, lm. i p. Głowa.

[**Główeńka, i, lm. i] p. Głowa:** Tak mi przyjdzie twoją główeńkę zakopać w dołek. Kon. Biednaż moja G.! zaliła ś. przed sobą w duszy. Jeż. < GŁOW >

Głowienka, i, lm. i I. p. Głównia: Pacholek kupi trocizek i główienek do zakadzenia w łaźni.

Paw. 2. a. w lm. **Glówienki**, **Glówienka**, **Glówienki** bot. = a) (prunella) roś. z rodziny wargowych. Gatunki: G. pospolita a. posp. Brunelka, [Burnelka] (p. vulgaris). G. wielkokwiatowa (p. grandiflora). b) **Glówienki** czerwone a. **Glówienki** czerwone p. **Nawłóć**.

Glówka, i, lm. i l. p. **Glowa**: G. jak makówka. 6. kapusty, cukru, gwoździa, szpilki. Sałata wiąże ś. w glówki a. × na glówkę. G. cielęca, barania (jako potrawa). 2. (u luki, cybucha) **mundszuk**: G. fajczana. Sterczyły glówki wschodnich lulek bursztynowe. Mick. 3. G. faszynowa p. **Przewiązka**. 4. (w cyklach) **osada widelców**. 5. G. chmielu = **szyszka chmielu**. 6. [G.] = a) nazwa niektórych monet: Dotąd w Galicji chłopstwo niektóre pieniądze, np. 28-groszówki, zowie glówkami. L. b) **glowa kapusty**: Jechał z glówkami do Ostrawy. c) **snopek słony do krycia dachu**. 7. [Glówki Adamowe a. Glówki św. Jana] = **pieniądze rzymskie, rykopane z roli**: Monety z wizerunkiem cesarza Antonjusza (sic!) Piusa, zwane przez lud „glówkami Adamowymi,” często odnajdować ś. dają w granicach dawniejszego Ponizia. Rol. Znalezione pieniądze chłopci, często po kilka wykopując, nazywają glówkami św. Jana. Cz. 8. anat. = a) a. × **glowica** (capitulum) **zankragłony koniec stawowy kości**. b) ! G. kogucia a. bekasia = **wzgórek nasienny** (caput gallinaginis). c) × G. członka męskiego p. **Zołądz**. d) G. zębowa = **korona zęba**. e) G. ciała nasiennego p. **Ciało**. 9. bot.: a) (bulva) **korzeń niektórych roślin**: G. cebuli, czosnku, lilji, hjaeyntu. b) (capitulum) **rodzaj kwiatostanu, gdy skupienie drobnych kwiatków osadzone jest na nabrzmiałym wierzchołku szypułki**. c) G. nasienna = **owoc niektórych roślin, w którym ś. drobne nasiona zawierają**: G. Iniana, makowa, ostowa. d) G. pręcika a. G. pyłkowa = **górna część pręcika, zawierająca pyłek nasienny**. e) G. cielęca p. **Wyżłin**. f) Glówki kokosze p. **Rzęśnia**. g) [Glówki Pana Jezusa] roś. **pimpinella poterium**. h) [G. św. Jana] p. **Jastrun**. i) G. wężniasta p. **Bielicznik**. j) Glówki złote p. **Złotogłowiec**. k) G. żmijowa p. **Żmijowiec**. 10. bud. **cegła, kamień a. cios, ułożony czołem do lica muru**, in. przewiązka. 11. druk. = a) **nagłówek tabeli**, b) **koniec czcionki, na którym mieści ś. odlew litery**. 12. intr. **gruba linja w księgach linjowanych, pierwsza od góry na każdej stronie, od której poczynają i. linje podłużne**. 13. lek.: G. zaklinowana (caput inclavatum) = **wkliniwanie glówki płodu w przewoźnie miednicy**. 14. mul. **pół cegły**. 15. org. **osada języczka u piszczałki języczkowej, dolna część piszczałki, gdzie jest urządzenie do grania**. 16. Glówki flamandzkie p. **Flamandzki**, <GŁOW>

× **Glówkociąg**, u, lm. i lek. **narzędzie do wydobycia glówki płodu, wyciągacz glówki**. <GŁOW + CIĘG>

Glówkorodny (o roślinach) **rodzący glówki**: Łodyga glówkorodna. Jund. <GŁOW + ROD>

Glówkowato przys. od **Glówkowaty**.

Glówkowaty 1. **opatrzony glówką, glówkę mający**: Cwieczek G. 2. **cebulkowaty, kształtu glówki**: Manjok jest byliną z korzeniami glówkowatemi. Rost. Brodawki glówkowate. 3. anat.: **Kość glówkowata p. Glówkowy**. 4. lek.: **Nóż G. = ępo zakończony, in. glówczasty, guziezkowaty**.

Glówkowy przym. od **Glówka**: **Korzeń G. Jund.** (=bulwiasty). Anat.: **Kość glówkowa napięstka, in. glówkowata**, × **glówista**, × **glówiasta**, × **glówczasta**. Lek.: **Położenie glówkowe = prawidłowe stawienie ś. płodu glówką do porodu**.

Glówkozrosły lek. **zrosnięty glówami**: Bliźnięta glówkozrosłe (cephalopages) <GŁOW + Z + ROST>

† **Glówne**, ego, bli. p. **Glówczyzna**. <GŁOW>

Glównia, i, lm. e l. p. **Glównia**: Pan Marcin k miecza porwał ś. glówni. Syrok. 2. **rękojeść**: Z całą rozpaczliwą siłą swęj młodej pięści uderzyła go kościaną glównią pistoletu między oczy. Sienk. 3. **średnia z trzech części słupa, trzon**. 4. [G.] **sporysz** (secale cornutum). 5. leśn. **obumieranie i psucie ś. drzew z zewnątrz ku środkowi, in. zapalenie pnia**. Zdr. **Glównienka**. <GŁOW>

× **Glównica**, y, lm. e p. **Glownica**: Część słupa czyli wysokość kolumny, która ś. ku górze zwęża, część słupa dotykającego ś. glównicy, strona glównicy słupów tokańskich i doryckich, gżems kapitelu. Bobr.

Glównie przys. od **Glówny**; [**Hławnie**] = a) **przedewszystkim, szczególnie, szczególnie, przeważnie**: Tę sprawę trzeba mu G. polecić. 2. × **dobrze, doskonale, wybornie, wysmienicie**: Bardzo G. widzę. Min. 3. † **gardłowo, kryminalnie**: Sądzony, karany G. Bobr. 4. † **na śmierć, zawięcie, strasznie, zajadle**: G. go nienawidzi. <GŁOW>

× **Glówniodowódzący** p. **Glówniodowódzący**. † **Glównik**, a, lm. cy, † **Glównik ciężki przestępca, zbrodniarz, kryminalista, morderca, zabójca, mężobójca**.

Glówniodowódzący, × **Glówniodowódzący**, **Glównikomenderujący** **stojący na czele wojsk, armji**. **Glówniodowódzący**, ego, lm. y rz. **naczelny wódz**. <GŁOW + Do + WIOD>

Glównikomenderujący p. **Glówniodowódzący**: Kochowski, generał en chef, G. wojskiem rosyjskim, zajął kwatery w Warszawie. Bukar. <GŁOW + Komenderować>

Glówny i. × p. **Glówowy**: Poduszeczki glównie. Syr. G. ból. Troc. Bachusem glównie zalewają mole. Chr. (=zalewają robaka). 2. † **gardłowy, kryminalny**: G. występki. Rzecz glówna (=sprawa kryminalna). Glówna zapata = **kara pieniężna zamiast kary śmierci**. Wina, pomsta, męka glówna = **kara za przestępstwo kryminalne, za zabójstwo**. Śmierć glówna = **kara śmierci za zabójstwo**. St. wiśl. 3. † **przen. do śmierci trwający**: G. nieprzyjacieli (=śmiertelny). Glówna nieprzyjaźń. Troc. G. przyjaciel (=wierny do śmierci). 4. † **śmierć za sobą pociągający, śmiertelny**: Glówna choroba. Troc. 5. **naczelny, zwierzchni; pierwszy, najważniejszy, najwybitniejszy, kardynałny, zasadniczy, podstawowy, pierwszorządny, pryncypalny**: G. naczelnik. Opiekun G. Urząd G. Glówni: miasto (=stołeczne; stolica). Kwatery glówna. S:tab G. Szkoła glówna (=uniwersytet, wszechnica). G. punkt, warunek. Siedem grzechów glównych. Glówna ulica. Glówna przyczyna, rzecz, myśl, zasada, treść. Glówna rola. Glównie prawidło. Glównie zdanie (gram.). Glównie zebranie. Skład G. Ton G. (w muzyce). Glównie rysy. × **Glówna suma pożyczana (=kapitał, iszczyna)**. × Nie ma glównych interesów. I. (=ważnych). 6. × **wyborny, wyborowy, wysmienity, pyszny, paradny, doskonały, przedni, kapitalny, znakomity**: Jestem zdrów wysmienicie i apetyt mam G. Boh. Wina glówna. Haur. Glównie piwo. Malarz G. Jabł. Teucer, strzelec G. Dm. Apelles dnia jednego G. obraz przed domem wystawił. Jabł. Piątym pulkiem wiaład sam Henryk, a tam stanął G. mąż polskich i szląskich ludzi. Błaż. (=wybór, kwiat). Sorok soboli płać po 600, 700 zł. i wyżej, jeżeli sobole były glównie. Łoż. 7.

×(o rybach) *duży, okazały, największego gatunku*: Szeznaki dzielono, jak inne większe ryby, na główne, podgłówne, misowe, półmiskowe i t. d. Goł. Boleń a. rapa najgłówniejsza gr. 24. Goł. Szezuki główne i szuczki podgłówne, łokietne. Mick. 8. †*wrzędowy, zatwierdzony, przepisany, oficjalny, normalny*: Główna miara. G. korzee, łokieć. 9. [G. a. **Hawny**] *dobry, wielki*: W jednym miesiącu był G. pijak, imieniem Franciszek Kwarterka. 10. anat.: a) Tętnica główna p. Aorta. b) Żyły główne, in. żyły wielkie (venae cae). c) †Żyła główna mniejsza, in. żyła poprzeczna ramienia (vena mediana). 11. fiz.: a) Ognisko główne = punkt, w którym schodzą s. promienie światła po odbiciu od zwierciadła a. po przejściu przez soczewki. b) Prądy główne = prądy indukujące, wzbudzające. c) Przecięte główne kryształu = przecięcie równoległe do jego osi kryształicznej. 12. gram.: Leczebnik G. = oznaczający ilość liczbę. 13. myśl.: Jeleń G. = rogacz stary, pozynając od dżunastaka, in. kapitalny. 14. praw.: a) Akcja główna = skarga, powództwo w pierw wniesione przez powoda a. oskarżyciela w przeciwstawieniu do wzajemnej pozwanego, dodatkowej jednej a. drugiej strony i przydatkowej adhezyjnej, interwencyjnej, wypadkowej i t. p. b) Fałsz G. = skarga wniesiona na drodze kryminalnej o sfalszowanie aktu w odróżnieniu od fałszu incydentalnego, będącego w procesie zarzutem uczynionym wypadkowo pewnemu pismu a. podpisowi. <GŁOW>

[Główsko, a, lm. a] p. **Głowa**: Zaprasamy na to smolsko (=gorzałka), co rozdyma G. **Główszczyna, y, lm. y** i. †p. **Główozyna. 2.** podłęk od głowy.

Głuch i. a, lm. owie, chy i si = a) †i [G.] a. × **Głuszek**, × **Głuchota**, pog. [Głuchman] *człowiek głuchy, niedosłyszający*: Stall jako głuchowie, a nie tego nie baczyl. Rej. Niema gorszych głuchów, jak ci, którzy słyszeć nie chcą. b) †człowiek niemy a. głuchoniemy. Kn. 2. u, lm. y = a) [G.] kij, stanowiący część warsztatu tkackiego. b) [G.] len. Rost. c) zł. krzyk, wrzask. Zdr. × **Głuszek**. <GŁU(CH)>

× **Głuch** przym. p. **Głuchy**: Gdy jem, tom G. i niem. Prz.

Głuchać, a, ał (o głuszcach, dzięciołach) *tokować, puchać, t. j. stukać dziobem w drzewo*. <Dżwn.>

Głuchanie, a, b, m., czynność cz. **Głuchać**.

[Głuchań, a, lm. e] p. **Głuszec**.

[Głuchawość, i, b, m.] rz. od **Głuchawy**.

Głuchawy, Głuchowaty *trochę głuchy, niedosłyszający*: Człek stary, powolny, G. Krasz. <GŁU(CH)>

[Głuchman, a, lm. y] i. pog. p. **Głuch. 2.** *człowiek udający gapia, głupkowaty*. <GŁU(CH) + Man>

Głuchnąć, nie, nął, Głuszcęć, × Głuchnieć i. *tracić słuch, stawać s. głuchym*: Głuchnę na jedno ucho. 2. prz. *stawać s. nieczułym, obojętnym, obojętnieć na co, nie słyszeć już czego, zwrócić swą duszę przed czym*: G. na głos sumienia. 3. poet. (o dźwiękach) *umilknąć, zamilknąć, zamierać, uciszać s. konać*: Mileżną piszczałki, głuchną bębenki. Mick. <GŁU(CH)>

× **Głuchnieć, eje, ał p. Głuchnąć**.

Głucho przys. od **Głuchy** i. × G. *słyszeć = źle słyszeć, nie słyszeć, nie dosłyszeć*. Troc. 2. *cicho, spokojnie, milcząco*: Ciemno wszędzie, G. wszędzie. Mick. G. w lesie. Mick. Ptaki G. spały. Toł. (=twardo, kamieniem). G. o tym (=nie nie słychać, nie wiadomo, nie mówią). 3. *zlekka,*

powierzchniowo, niewyraźnie, niejasno, ogólnie, półgębkiem: G. o tym mówią, piszą. Kn. 4. *położę blachę na dachu na G. = bez przybijania jej gwoździami*. 5. *myśl. (o ogarze): G. gonić = widząc zwierzyne, milczeć*. <GŁU(CH)>

Głuchoniemota, y, b, m. lek. *niemożność mówienia jako następstwo głuchoty wrodzonej*.

Głuchoniemy (przym. i rz.) *pozbawiony możliwości mówienia wskutek głuchoty wrodzonej*: Instytut głuchoniemych. <GŁU(CH) + NIEM>

[Głuchoń, a, lm. e] zool. p. **Głuszec**. <GŁU(CH)>

† **Głuchosć, i, b, m.** rz. od **Głuchy, p. Głuchota**: Człowiek głuchoscią i niemością zarazony. Wuj.

Głuchosłepota, y, b, m. *moralna głuchota i ślepotą zarazem*: Sceptycyzm Byrona różny jest od tej zwierzęcej nieczułości, którą sołtisi ochrzcieli sceptycyzmem, a która jest tylko dobrowolną głuchosłepotą. Mick. <GŁU(CH) + ŚLEP>

Głuchota, y, b, m. i. a. † **Głuchosć** *utrata słuchu a. znaczne jego osłabienie*. Przen.: Zatrważliwość i G. żydowska nielada głosu potrzebowała. Wuj. (=uporczywe nieuznanie prawdy). 2. *cisza*: Wszędzie taż sama cisza, taż sama G., i nigdzie ani żywej duszy. Kaczk. 3. × **lm. y p. Głuch**. <GŁU(CH)>

Głuchowaty przys. od **Głuchowaty**.

Głuchowaty p. Głuchawy.

[Głuchusieńki] *najzupelniej głuchy*.

Głuchy, × Głuch, lm. głusi a. † głuszy, st. w. × **głuszszy** i. *pozbawiony słuchu, nie słyszający*: G. od urodzenia. G. jak pień. Prz. Czyś G.? [G. na uszy a. na ucho. G. w uchu]. 2. *przen. nie chcący słuchać, zdający s. nie słyszeć, nie zważający, nie zwracający uwagi, obojętny*: G. na przestrogi, rady, napomnienia. G. na prośby (=nieublagany, niewzruszony, nieugięty, nieużyty). Nie ufaj wiatrom, wszak wiesz, że są głuszy. Klon. Przen.: Pamięć będzie na rozkazy głucha. Mick. 3. *w którym żaden głos s. nie rozlega, cichy, milczący, spokojny, drzemający, pusty, opustoszały, bezładny*: Głuche ściany i sklepienia. Mick. Ale my, dzieci nieszczęścia, stąpamy po głazach, chwastach i ruinach głuchych. Słow. Głuche mleczanie. Cichość głucha. Mick. Już góry poezerniały, w dolinach noc głucha. Mick. Wokół ciemność głucha. Mick. Przen.: W krajach ludzkości jeszcze noc głucha. Mick. Głuche zacisze. Mick. W głuchej puszczy, przed chatą leśnika rola strzelców stanęła zielona. Mick. Czatyrdahu, ty zawsze G., nieruchomy. Mick. 3. *nie odzywający s., milczący, niemy*: Zrywam struny i w Letę eiskam bardon G. Mick. † **Cwiczę s.** w swoim głuchym języku, który zawisł na pewnych znakach. Kłok. 4. *przytłumiony, niewyraźny, niejasny, nieokreślony*: G. szmer, odgłos, łoskot, jęk. Głuche wieści (=pozbawione bliższych szczegółów). Gorączka budziła go i zarazem budziła w nim jakieś głuche poczucie rozpaczy, zatury, zguby. Sienk. Czolgające strzelantę w początkach nazwane głuchym, bo huk z wypalanej armaty w tym razie mało słyszeć s. daje. Jak. J. † **Chcęć** zamierzyć kres majętności, Sokratese głuchego słowa użył, aby skromnie żył. Petr. (=ogólnikowego). 5. (szczeg. fortep.) *pozbawiony rezonansu*: × Grunt jest G., że w nim nieprzyjaciel nie daje s. słyszeć, zbliżyć s. może. Jak. J. × G. **pa-kój** mówcom przykry. Troc. G. fortepjan. 6. *pusty, próżny, czczy*: Ziarno głuche. G. owies, orzech. 7. × **blachy, bogatelnny, nie mający znaczenia, niezasadniony, urojony**: Głuchaż to przyezyna waszego niewstydu. Zigr. Eh! pewnie to

list G., jak nazywają, z morałami i zapytaniem o zdrowie. Byk. 8. [G.] = a) (o siekierze) *tepy*. b) (o weselu) *bez muzyki* (por. Głosny). c) [G. dąb] = *gatunek dębu, na którym liście rozwijają ś. później*. d) [G. piec] p. **Piec**. 9. Cietrzew G. = *głuszec*. 10. Niedziela głucha = *trzecia niedziela wielkiego postu*. 11. bot.: Głucha pokrzywa p. **Jasnota**. 12. leśn.: Las G. = *w którym znajdują ś. bagna, bagnisty*. 13. myśl: Głucha jesień = *gdź liście z drzew poopadały i zające tak w roli przysiadają, że je ledwie najechawszy wzruszyć można, jesień późna, głęboka*. Głuchy, ego, lm. si rz. *człowiek głuchy*. <GŁU(OH)>

[Głum, u, blm., Hlum] 1. *znękanie, udręczenie, niedola, niepowodzenie*: Pan Jezus bo napuścił na niego wszelki G. 2. *marnowanie ś.*: Nie rób takiego głumu (= *nie marnuj*). Cała praca poszła w G. (= *na marne, wniwecz*). Bić na G. (= *bić bez oszczędzania, na zabój*). 3. *poniewierka*: Co za G. Judu bożego! <GŁU(M)>

[Głumić, i, il, Hłumić, Tłumić] 1. *marnować, niewieczyc*: U dobrej gosposi nie ś. nie głumi. 2. *dręczyć kogo, znęcać ś. nad kim*. 3. *duśić, niszczyć, tłumić*. [G. ś., Tłumić ś., Hłumić ś.] 1. *tluc ś., bić ś.* 2. *szwędac ś., wałęsać ś.* <GŁU(M), Ukr. hłumýty, Brs. hłumić>

[Głumienie, a, blm.] *czynność cz. Głumić*. [Głumienie się, a ś., blm.] *czynność cz. Głumić ś.*

[Głupak, a, lm. i] p. **Głupiec**. **Głupas, a, lm. y p. Głupiec**.
 × **Głupawo** przys. od **Głupawy**.
 × **Głupawość, i, blm. rz.** od **Głupawy**.
 × **Głupawy p. Głupowaty**.
 [Głupczak, a, lm. i] p. **Głupiec**.
 [Głupczyk, a, lm. i] p. **Głupiec**.
 × **Głupczyzna, y, lm. y p. Głupiec**.
 † **Głupek, pka, lm. pki i [Głupek] p. Głupiec**: Głupis sám, to nie rób z drugiego głupka. Wnet ten drobiazg głupków zmędrzeje, jak chlusną jednego z nich. Birk.

Głupi, [Głupy, st. w. głupiejszy] i. *nie mający rozumu, nierozumny, niemądry, nierozsądny, nierozgarnięty, ograniczony*: G. jak but, jak stołowe nogi. Myślałby kto G., że i prawda. Prz. Głupia głowa nie łysieje. Prz. 2. *naiwny, niebaczny, nierozważny, nieostrożny*: Niema głupich (= *nie głupim*). 3. *nie orjentujący ś., odurzony, zdumiony, nie wiedzący co począć*: Jestem G. na to wszystko. 4. *niedorzeczny, nielogiczny, bezsensowny*: Głupia książka, odpowiedź. Głupie pytanie, postępowanie. 5. *zdradzający głupotę, głupowaty, bezmyślny*: Głupia twarz. 6. *kłopotliwy, ambarasowny, przykry, niepożądany, niebezpieczny, groźny, bez wyjścia*: G. interes! Głupia sprawa! 7. *ślepy, bezmyślny*: Głupie szczęście. 8. *dziwny, szczególny, zagadkowy*: Głupie usposobienie. W uszach doznają jakiegoś głupiego szumu. 9. *bagatelny, błahy, marny, małej wagi, nic nie znaczący, nędzny, mizerny*: O G. grosz tyle hałasu. Głupiej haftki nie umie zapiąć. Niedolega! żeby też głupich 20,000 nie wydobyc! Jednego głupiego artykułu nie mogłem przeczytać. 10. *nie mający wartości, lichy, kiepski, marny, bezużyteczny, bezcelowy*: A gdzie zając? a gdzie kaczka, tort, kompocik? głupie życie. Rod. II. Jak G. = *w tak upokarzającym, żenującym położeniu*: Wszysey paradują koczami, a ja, co całe życie ciężko pracowałam, będę, jak głupia, jeździła bryczką! 12. [G.] *obłąkany*: Zona jego od tego została głupią. Musi, że ona już zupełnie głupia. Prus.

Głupi, ego, lm. i rz. człowiek głupi, głupiec: G. daje, mądry bierze. Prz. Poznać głupiego po śmiechu jego. Prz. Głupich nie trzeba siać, sami ś. rodzą. Prz. Nadzieja głupich matka. Prz. Obiecanka cacanka, a głupiemu radość. Prz. Idź ty, G., któż tak robił! (= *fuszere, warjacie, szaleńcze*). **Po głupiemu przys. głupio. Z głupia przys. p. Głupio.** <GŁU(P)>

Głupiątko, a, lm. a głupie dziecko a. dziewczę, cielątko, oślątko.

[Głupić, i, il] *zwodzić, durzyć*. [G. ś.] *głupio postępować*.

† **Głupie i [Głupie] p. Głupio**: G. i próżno swą głowę psujesz. Sęp. G. sztuczny (= *z głupia frant*).

Głupiec, pea, lm. poy, Głupas, Głuptas, Głuptasiński, × Głupczyzna, † Głupek, [Głupek, Głuptak, Głuptas, Głupozak, Głupczyk, Głupielec, Głupota] *człowiek głupi, cymbał, półgłówek, dureń, kiep, osieł, baran, idjota*: G. in. folio. Prz. Por. **Głupka**.

Głupiec, eje, al i. stawac ś. głupim, tracić zdrowy rozsądek. 2. *zdumiewac ś., baranieć, być odurzonym, nie zdawać sobie sprawy, nie orjentować ś.; nie móc polapać ś., dojść do ładu, tracić głowę*: Głupieję na to wszystko. <GŁU(P)>

[Głupielec, loa, lm. loe] p. **Głupiec**.

Głupio, † Głupie, [Głupie, Głupo] przys. od **Głupi**: G. ś. *wyraża (= nierozumnie, niemądrze, nielogicznie, nierozsądnie)*. G. sprawę poprowadził (= *nieroztropnie, nierozważnie*). G. składają ś. okoliczności (= *kłopotliwie, ambarasownie, niedogodnie, niebezpiecznie, groźnie*). G. ze mną postąpił (= *niebacznie, nietaktownie, niedobrze, nieuczciwie, niegodnie*). G. wyglądać (= *dziwacznie; jak głupiec, idjotycznie*). Tak mi jakoś G. dzisiaj (= *dziwnie, niedobrze, nieprzyjemnie, mdło*). **Z głupia przys. = a) × po głupiemu**: Pochlebcy nadśługują młokosom, ładziom z głupia hojnym. Klon. b) *udając głupiego*: Udać ś. za prostaka, podczas i nieuka, być z głupia mądrym jest to nie poślednia sztuka. Prz. Z głupia frant. Udaje z głupia frant. <GŁU(P)>

× **Głupiomównie** przys. od **Głupiomówny**.
 × **Głupiomówność, i, blm. rz.** od **Głupiomówny**.
 <GŁU(P) + MOW>

× **Głupiomówny mówiący głupio, głupstwa**.
 × **Głupiosztucznie** przys. od **Głupiosztuczny**.
 <GŁU(P) + Sztuka>

× **Głupiosztuczność, i, blm. rz.** od **Głupiosztuczny**.

× **Głupiosztuczny udający głupiego, niby głupi, z głupia frant**.

Głupiośmieszny głupi a. zarazem śmieszny, głupi aż do śmieszności: Powiększył w Polsce liczbę głupiośmiesznych wzorów. Fred. A. <GŁU(P) + ŚMIE>

× **Głupissimie** zart. *najgłupszy*: G. głupiec.
 × **Głupiuchnie p. Głupiuchno. L.**

Głupiuchno, × Głupiuchnie przys. od **Głupiuchny**. <GŁU(P)>

Głupiuchny, Głupiutki, Głupiusienki, Głupiuteńki, × Głupiusineczki, [Głupusi, Głupusi, Głupusienki] *bardzo głupi*.

[Głupusi] p. **Głupiuchny**.
 Głupiusienki p. **Głupiuchny**.

Głupiusienko przys. od **Głupiusienki**.
 × **Głupiusineczki p. Głupiuchny. L.**

Głupiuteńki p. **Głupiuchny**.
 Głupiuteńko przys. od **Głupiuteńki**.

Glupiutki p. **Glupiuchny**.
Glupiutko przys. od **Glupiutki**.
 † **Glupka**, i, lm. i, [**Glupka**] forma ż. od **Glupek**.
 <GŁU(P)>

Glupkowato przys. od **Glupkowaty**: Roześmiał ś. niby G. Krasz. Oczy nieruchomo, G. utkwil we drzwi. Bał.

Glupkowatość, i, blm. rz. od **Glupkowaty**: Nawet cień glupkowatości nie daje mu prawa do tytułu dobrze urodzonego. Prus.

Glupkowaty p. **Glupowaty**: Twarz rumiana, nieco glupkowata. Fred. A. Wędrują z glupkowatym uśmiechem na ustach. Rol. <GŁU(P)>

[**Glupo**] p. **Glupio**.

† **Glupość**, i, blm., [**Glupość**] p. **Glupota**: Przez głupości. St. wiśl. Nie śmieję ś. z mej głupości. Szymon. To wszystko jest głupością. Kon.

Glupota, y i, blm., a. **Glupstwo**, † **Glupość**, [**Glupość**] brak rozumu, nierozum, nierozsądek. Lek.: G. wrodzona = *niedolestwo umysłu wrodzone, idjotyzm* (idiotismus). 2. [G.] lm. y p. **Glupiec**.

Glupowacieć, eje, ał **stawać** ś. *glupowatym*.

Glupowato przys. od **Glupowaty**.

Glupowatość, i, blm. rz. od **Glupowaty**. Wet.: G. u koni p. **Wartogłów**. <GŁU(P)>

Glupowaty, **Glupkowaty**, × **Glupawy**, × **Gluptowaty**, [**Gluptawy**] *niewo głupi, przyglupi*.

Glupstewko, a, lm. a p. **Glupstwo**.

Glupstwo, a, lm. a i, blm. p. **Glupota**: G. rozum zjadło. Prz. Duchy karczemnej tworem gawiedzi, w glupstwa wywarzone kuźni. Mick. Nie ze złości to uczynił, jeno przez G. Sienk. 2. *glupi postępek, czyn nierozważny*: G. zrobiłem. 3. *mowa głupia, niedorzeczność, bzdurstwo, koszalki opalki, duby smalone*: Zawsze jakieś G. palniesz. Wyrwał ś. z glupstwem. Pleśń glupstwa (= *androny*). 4. *mowa gorsząca, nieprzyzwoita*: Przy kobietach glupstwa gada. 5. *obelga, niegrzeczność, impertynencja, mowa krzywdząca*: Glupstw mi nagadał. 6. *bagatelka, fraszka, furda, bzdurstwo, błahostka, marność*: G. wszystko przeciw wieczności. Zdr. **Glupstewko**. <GŁU(P)>

Gluptactwo, a, blm. *cecha gluptaka, niedolestwo umysłowe, idjotyzm*: G. odróżnia ś. od opóźnienia i osłabienia umysłowego.

Gluptaczek, czka, lm. czki p. **Gluptak**: Otom taki G., iż pojedę, głowy nastawię, a nie zrobią mi nic. Krasz.

Gluptak, a, lm. i i. *człowiek niedoleżny umysłowo*: Autor stara ś. przedstawić całkowity obraz stanu psychicznego idjoty i gluptaka. 2. [G.] p. **Glupiec**: Te gluptaki pogány. 3. zool. p. **Gap**. Zdr. **Gluptaczek**. <GŁU(P)>

Gluptas, a, lm. y p. **Glupiec**. Zdr. **Gluptasek**, **Gluptaszek**. <GŁU(P)>

Gluptasek, ska, lm. ski p. **Gluptas**: Oj gluptaski wy, gluptaski! oj nierozumne takiel Orzesz. **Gluptasiński**, ego, lm. soy p. **Glupiec**.

Gluptaszek, szka, lm. szki p. **Gluptas**: Poczaj! rozprawiać, przedrwiwając, jakby gluptaszkiem był. Krasz.

[**Gluptaś**, a, lm. e] p. **Glupiec**: Bajka o Jasiu gluptasiu.

[**Gluptawo**] przys. od **Gluptawy**.

[**Gluptawość**, i, blm.] rz. od **Gluptawy**.

[**Gluptawy**] p. **Glupowaty**: On jakisi G. Ork.

× **Gluptowaty** p. **Glupowaty**.

[**Glupusi**] p. **Glupiuchny**.

[**Glupusienki**] p. **Glupiuchny**.

[**Glupy**] i. p. **Glupi**. 2. [**Glupa jagoda**] *szalej*.

[**Glusić się**, i ś., ii ś.] p. **Głosić**.

Glusz, y, blm. p. **Glusza**: G. pustynna (= *cisza pustynna*).

Glusza, y i, blm., a. **Glusz** = a) *miejsce głuche, odludne, pustka, pustkowie, ustronie*: Chowając dziewczęta jego w takiej gluszy. Grudz. b) *cisza, cichość*: I zacierpiałem — ale tak radośnie, że sto lat uśmiech trwał, a w myślach G. Słow. Noc, noc wieczysta gluszą przedbytową otacza kregi drgające istnienia. Asn. Precz z gluszą, precz z ciszą złowieszczą. Niem. A. 2. lm. e myśl. p. **Gluszyca**. <GŁU(CH)>

[**Gluszcz**, a, lm. e] p. **Gluszec**.

Gluszc, szca, lm. szce i. a. [**Gluchoń**, **Gluchań**, **Gluszcz**] zool. (tetrao urogallus) *ptak kurawaty z rodziny cietrzewi*: G. gra, tokuje. G. puchał. Mor. Przen.: Krzykliwy z Waści G. Sienk. 2. × p. **Gluch**. <GŁU(CH)>

Gluszc, eje, ał i. p. **Gluchnąć**: a) W grzechach zakamieli na zbawienne rady gluszeją. Nies. b) *Odgłos tętentów gluszeje w oddali*. Krasin. 2. × **stawać** ś. *pustym, bez ziarna*: Owies gluszeje. L.

× **Gluszek**, szka, lm. szkowie p. **Gluch**.

Gluszenie, a, blm., czynność cz. **Gluszyć**.

† **Gluszka**, i, lm. i *kobieta głucha a. niedosłyszająca*: Pan nasz dobrze słyszy, ale wy gluszkę panią macie. Górn.

Gluszyca, y, lm. e, **Glusza** myśl. *samica gluszcza*.

Gluszyć, y, ył i. *odejmować komu słuch, pozbawiać kogo słuchu, ogluszać*: Londyński pojazd turkotem nie gluszy. Mick. 2. *nie dać rosnąć, tłumić, zagluszac*: Kąkol zboże gluszy. Pot. Dęby od wiatru z gruntu wywrócone drobniejsze chrósty i poręby sobą gluszą. Tw. 3. *przen. zmuszać do milczenia, niweczyć wpływ*: G. głos sumienia. 4. *myśl. = a) zabijać złapane ptaki, koląc je piórkami w tył głowy. b) zabijać zającą, ręką pod słuchę go uderzając*. 5. *zł. krzyżec*. <GŁU(CH)>

Gluszyn, a a. u, lm. y bot. (guevina) *roś. z rodziny owelkowatych*. <?>

Gluzyc, y, ył i. † *zgiełkliwie dopytywać ś.*: Twój to czyn, Wisło, że przymorsey głużyą Prusanie, w pławne śpichrze wglądając: „Drogo kaszt, panie?” Ryb. J. 2. (o dzieciach) = *gwarzyć*: Dziecię w stanie spokoju głuży mile nuceniem: a a a! <?>

[**Glyboczki**] p. **Głęboczki**.

[**Glyda**, y, lm. y] p. **Łydka**. <p. **Łydka**>

[**Glydka**, i, lm. i] p. **Łydka**.

[**Glymacz**, a, lm. e] *nóż tępy*. <?>

[**Glytnąć**, nie, na] *polknąć*. <Por. [Gałtać]>

[**Glytus**, a, lm. y] *pijak, tyktus*.

[**Gma**, y, lm. y] p. **Mgła**. <p. **Mgła**>

Gmach, u, lm. y i. × *pokój, komnata, gabinet; mieszkanie, apartament*: W domie biskupa Maciejowskiego u wszystkich gmachów drzwi zawdy otworem stały. Górn. Łzy jego karmia, G. stajnia. Groch. Stać będziemy na wierzeźnich gmachach (= *wyższych piętrach*). List Zygmunta Augusta do Mik. Radziwiłła. Chowanie domowych rzeczy różnych gmachów potrzebuje, jako szaf, chleba, piwa, mięsa. Petr. (= *komórek*). Poczyniono gmachy w domu Pańskim. Leop. (= *spizarnie*). Spiesz w G. pański przez tajne pokoje. Mick. Już w swój G. niewieści odeszła księżna. Mick. 2. *budowla wielka, okazała*: G. publiczny. Postawić, wznieść, zbudować G. Tam nie błyszczą pyszne gmachy, ale za to duże chaty. Pol. Świat był nakształt gmachu sklepionego. Mick. Przen.: Gdyby woda była trochę rzadsza, nie

mogłaby utrwajać gmachów pływających, które okrętami zowią. Min. Gabrjel, pilnujący edeńskiego gmachu. Mick. Kłęto ducha, kłatwy słucha; już odemknął zimny G. Mick. (= *grób, mogiła*). Bóstwo liche, uwięzione w czoła gmachu. Sow. (= *w głowie*). 3. prz. *budowa, aparatura, dzieło*: G. starej zgody w naszej ziemi runął. Pol. G. społeczny. Chm. Na katolicyzmie grunt położony, na którym wzniesie ś. miał G. przyszłości. Chm. 4. (rzeczownikowo i przymiotnikowo) *coś ogromnego, machina*: To G. stół, człowiek. Stał na jego granicy kredens, G. drewniany. Moraw. Rusza z starą karcą i stawa przed drzwiami; nieco mniejszy od dworca G. ów znamienity. Moraw. 5. (przysłówkowo) *wielka ilość, mnóstwo, kupa, moc, bardzo dużo*: Czy to tak łatwo? to tu G., panie, tu i miesiąc siedzieć mało, żeby A, B, C ś. nauczyć. Krasz. Po krążgankach, po oknach G. ludzi. Kacz. G. pieniędzy, roboty. Zdr. **× Gmaszek.** <Nm. Gemach>

GmachŃ, u, lm. y rodzaj tkaniny: Resztę trumny z prosta, ale ucieciwie czarnym gmachŃem obito. Krasz. <Nm. daw. Gemächt>

× Gmaszek, szku, lm. szki p. Gmach: Dam ja wyprzątnąć przednie gmaszki twoje. Hist. w Lan. Przen.: Szlachetny G. enotliwego sumnienia twojego. Rej.

× Gmaszysty wielkiego obwodu, wielki, ogromny, wielkich rozmiarów, rozległy: Pałac to jest światła gmaszystej przestrzeni. Przyb.

× Gmatać, a, ał p. Gmatwać.

× Gmatanie, a, błm., czynność cz. Gmatać.
[Gmatusić, i, ii] *ułożyć, dusić*: Jak złapie dziewczkę, to ją gmatusi.

× Gmatwa, y, lm. y p. Gmatwanina: G. ta z żadnej miary nie zaleca pilności Długosza. Oss. Bóg, wyszedszy nad gmatwę, rzekł do słońca. Przyb. (= *chaos pierwotny*). <GM(ATW)>

Gmatwać, a, ał, × Gmatać, × Matwać mieszac bezładnie, plątać, wikłać: G. nici. St. wil. Przen.: G. interes. Wszystko w tej rozprawie in kupę gmatwasz. Smotr. G. ś. *mieszać ś., plątać ś., wikłać ś.*: Zamiast bić ze czterdziestu, Bóg wie, jak ś. gmatwa. Syrok. <GM(ATW)>

Gmatwanie, a, błm., czynność cz. Gmatwać.
Gmatwanie się, a ś., błm., czynność cz. Gmatwać ś.

Gmatwanina, y, lm. y, × Gmatwa, × Matwanina *nieporządna mieszanina, powikłanie, zammatwanie, plątanina, chaos, zamieszanie, zamęt*.

Gmatwek, wka, lm. wki, Siatkowiec bot. (daedalea) *ros. z rodziny grzybów, z rodziny żagwiowatych*. <Naśladowanie nazwy Łé, od Dedala, twórcy labiryntu (Gr. daidalos dosł. = kunsztowny)>

[Gmeć, i, lm. e] *kupa*. <Por. Czes. hmot(a) = kupa>

† **Gmen, u, błm. p. Gmin**: Kietlicz, wyrwawszy ś. z maczochu, wpadł między G. Chwał.

† **Gment, u, lm. y, † Kment** *ciężkie płótno lepszego gatunku, batyst*. Por. Gwent. <Z Nm. Gwand = płótno; ubranie>

[Gmer, u, lm. y, Gmér] *tlum*. <Stc. hmýr>

× Gmera, y, lm. y p. Sknera.

Gmeracz, a, lm. e, Gmyracz, Gmerała i. a.
× Gmerek, × Gmyrek *ten, co gmera, szperacz, dłubacz*. 2. *ten, co ś. gmerze, guzdrala, guzdralski, maruda, marudziarz, nudziarz, manatyka, grajdala*.

Gmerać, ra a. rze, rał, Gmyrać i. a. **× Gmerzeć, × Gmyrzić, G. ś., Gmyrać ś.** = a) *grzebać, czmerać, dłubać*: W piasku G. Kn. Palcami w mi-

sie G. Klon. Nie gmerz w nosie. Troc. Spróchniały pień, pod którym mrówki gmerzą, a kosze grzeba. Rej. Umizgnaj buzią, gmerz koło bawetu. Zabł. (= *poprawiaj*). G. w roli = *uprawiać ją, orać*: Obareczony ciężkim kmiotek pługiem, gmerze w roli do znoju pod ciężkim kańczugiem. Nar. G. a gderać jest to pełną garścią zbierać. Prz. (= *uprawiając rolę i pilnując czeladzi, można mieć znaczne zyski z gospodarstwa*). Przen.: G. w pieniądzech = *mieć dużo pieniędzy*. × Poznać to ma każdy ociec, aby syn nie zarazem w szatach gmerał. Glicz. (= *przebierał, wybredzał*). Jam tu hetmanem, ja tu sam chęć rządzić, rad ujrzę, kto mi tu w czym G. będzie. P. Koch. (= *wtrącać ś., nos wytknąć*). b) prz. *sperać w czym, przewracać, wertować co; zagłębiać ś., rozglądać ś. w czym, zaciekać ś. w co, roztrząsać, badać co*: W starych księgach gmerał. Lel. Lepiej ś. dziwować, niżeli w sprawach bożych ciekawie G. Damb. Po co gmerze w dawniejszych czasach? wszak mamy świeże tego przykłady. Pilch. G. w czyich postępkach. St. wil. 2. *część. G. ś. grzebać ś., guzdrać ś., opóźniać ś., marudzić*: Odkład ś. on już gmerze! Kto ś. śpieszy, to ś. cie szy, a kto gmera, to przymiera. Prz. 3. *myśl. (o psach) zgubiuszy ślad zwierza, długo go szukać*: Ogar gmera. <Z Nm. (ge)mähren = mieszać>

Gmerała, y, lm. y p. Gmeracz.
Gmeranie, a, błm., Gmyranie, Gmeranina, Gmyranina *czynność cz. Gmerać.*

Gmeranie się, a ś., błm., Gmyranie ś. *czynność cz. Gmerać ś.*

Gmeranina, y, lm. y, Gmyranina p. Gmeranie.
[Gmerdolic, i, ii] *marudzić, grzebać ś. w czym.*

Gmerek, rka, lm. rki, Gmyrek i. **× p. Gmeracz**: Dawnych pisarzy nie czytał Hermogien grzecczy, ni też umiałów G., co Katula tylko z Kalwem szumił. Iz. 2. [G.] = a) *dużo, ciwra, niedojda*. b) *łobuz*.

[Gmerk, u, lm. i] **1. † znak do oznaczania towarów, godło, marka, firma**: Każdy znaczniejszy kupiec wybijał na beczkach swoją własną markę domową, t. zw. G. Łoż. Gmerki te są poprostu kombinacjami liter alfabetu ormiańskiego. Ant. 2. [G. a. Merk] *znak, którym rybacy oznaczają swe narzędzia i przybory*. <Nm. Gmerk>

× Gmerzeć, y, rał, × Gmyrzić p. Gmerać.
× Gmerzenie, a, błm., × Gmyrzenie *czynność cz. Gmerzeć.*

Gmin, u, lm. y, † Gmen i. **† ogół ludzi, żyjących pod jednym prawem, społeczeństwo, naród**: Wolnych ludzi sejm czegoś dobrego a pożytecznego gminowi a społeczności swojej szuka. Orzech. Forum — w śmieciakach, G. jego — w niewoli! Sow. 2. † a. † **Gmina** *pospólstwo miejskie, mieszczanstwo proste*: Rachunki miejskie radą, ławą i gminem zdawane być mają. S. Grodz. 3. † i [G.] p. **Gmina**: a) [Oświecenie z gminu] = *poświęcenie z gminy*. b) G. kościoła naszego. Zigr. 4. a. † **Gmina** *część ludności uboga i nieoświecona, lud, pospólstwo; pog. motłoch, gawiedz*: Człowiek z gminu. Dziewczyzna duby smalono bredzi, a G. rozumowi bluźni. Mick. Nasze śród gminu kto wypatrzy imię? Mick. Wszak prawda w oczy kole: jeśli ci G. klaskał, to dowód, filozofie, żeś nie kłół, lecz gaskał. Mick. G. głupi, płochy i pletliwy. Lubom. Przen.: Panujecie myślą nad słuchaczów gminem. Asn. 5. † i [G.] *gromada, tłum, ciżba, kupa, rzesza, mnóstwo*: Umiejąc ten sekret, w największym gminie nieprzyjaciół zginąć niepodobna. Boh. Rozeznaną między gminem nie-

wolnie órkę króla. Węg. Miasto od samego króla straszny gminem obłożone. Stem. J. Obrazy w niezliczonym gminie. Hul. (= *ilości*). O którego głowę G. spraw i zabaw opiera ś. Troc. [Zleciad sie G. gadów] (= *zbiegła ś. gromada (brabiu)*). 6. † G. bartny = *towarzystwo bartników do jednej jurysdykcji barnej należących, wszyscy bartnicy jednego starostwa bartnego*: Ja N. przysięgam Panu Bogu, królowi, starości i wszystkiemu gminowi bartnemu. Skr. 7. † G. biały = *pleć piętka, kobiety, niewiasty*. 8. × *człowiek ciemny, prostak*: G. jesteś, zdrowse dzieci igrających zdanie. L. <Z Nm. gemein = wspólny, pospolity, Gemein(d)e = gmina>

Gmina, y, lm. y l. a. [Gmin] = a) *jednostka autonomiczna, część powiatu zarządzana przez wójta i jej mieszkańcy*: G. wiejska, miejska. G. Mokotów. Wójt gminy. Kosztem gminy. b) *urząd gminy*: Pójsz do gminy. Załatw sprawę w gminie. 2. G. okręgowa wyższego rzędu = *obwód, powiat*. G. administracyjna = *związek gmin w celach szkolnych, dobroczynnych, drogowych i t. p.* 3. a. † **Gmin stowarzyszenie religijne, rodzaj parafji**: G. ewangelicka, żydowska. 4. G. socjalistyczna = *stowarzyszenie socjalistyczne*. 5. *społeczność, społeczność*: W pierwotnej Polsce dostrzegamy gminę, złożoną z jednolitej ludności. Greg. K. Pierwotne gminy chrześcijańskie. 6. † p. **Gmin**: a) Hersztowie z miejską znoszą ś. gminą. Chr. b) Tu swe ozdoby ojczyzna wycedzi, gdzie z gminą senat życia współ postrada. Chr.

Gmniak, a, lm. cy. **Gmnik** *mieszkaniec gminy, członek gminy (wiejskiej)*.

Gminnie przys. od **Gminy**: Wyrażać ś. G. **Gmnik**, a, lm. cy p. **Gmniak**: Kmieć jest G., a gmina jest ciałem kmiecia. Lel.

Gminność, i, blm. l. rz. od **Gminy**. 2. × *gmin, lud*: G. oparła ś. o innowodny element, jaki ś. w państwie litewskim rozwinął. Lel.

Gminy l. a. [Gmiński] *do gminy wiejskiej należący*: Sąd, podatek G. Zebranie gminne. Fundusze gminne. [Oddałże mnie do wojska G. wójt]. 2. a. × **Gminowy** *do gminy należący, ludowy*: Trybun G. Nagur. Miasta, ożywione w owych feudalnych czasach wszelkimi namiętnościami gminno-republikańskiego życia. Szaj. Stan G. Nar. (= *lud, wspólność*). Pochodzenie gminne. Pieśń gminna. O wieści gminna! ty arko przymierza między dawnymi i młodszymi laty! Mick. Zaraz po kraju wieść ziarna rozsypie, ucho je gminne chwytą i przesadza. Mick. Nim gminne miecze ku potrzebie, wprzódy ku radzie mądre wzywał głowy. Mick. Z pociechą męża nieraz w tym ubiorze wracając z pola, oczy myli gminne. Mick. Czyliż zwycięzca nierad z gminnego oklasku? Mick. (= *oklasku publiczności*). 3. *przen. prosiaczy, pospolity, ordynarny*: Ułożenie gminne. Owe odpowiedzi, tak wiejskie, tak gminne. Mick. Przen.: Pod niegminną i niepodłą urodziliśmy ś. gwiazdą. Syrok. 4. lek.: Choroba gminna, in. pospólna (morbus pandemius). **Gminy**, ego, lm. i rz. l. † = a) a. † **Gmiński** *urzędowy przedstawiciel mieszczaństwa, szereg. niższego*: Gmini są umocowanemi reprezentantami wszystkich obywateli miejskich. Grodz. b) (w Rzymie) *trybun ludowy*. Chr. 2. [G.] = a) *wójt*. b) *sędzia gminy*. <p. Gmin>

Gminoruch, u, lm. y *ruch, objawiający ś. w jakimś społeczeństwie*: Gminoruchy te — wędrowki doroykie — powstrzymały nagle i zniszczyły kulturę, która ś. wytworzyła była na wyspach i na

wschodnich wybrzeżach kontynentu greckiego. Cwik. <Gmin + Ruch>

× **Gminorządca**, y, lm. y *rzadzący w państwie gminowładnym*. Bobr. <Gmin + RZĘD>

× **Gminorządnie** przys. od **Gminorządny**. Bobr. × **Gminorządny** p. **Gminowładny**. Bobr.

× **Gminorządztwo**, a, lm. a p. **Gminowładztwo**. Bobr.

× **Gminowicz**, a, lm. e *żart. człowiek z gmini, plebejusz*.

Gminowładnie przys. od **Gminowładny**. <Gmin + WŁOD>

Gminowładny, × **Gminorządny** (o rządzie) *ludowy, ludowładny, demokratyczny*: Rząd G. Gminowładne kraje. Wyb. (= *gminowładnie rządzone*). **Gminowładztwo**, a, lm. a, × **Gminorządztwo** *rząd gminowładny, ludowładztwo, demokracja*.

× **Gminowodca**, y, lm. y, × **Gminowódz** *przywódca ludu, demagog*. <Gmin + WIOD>

× **Gminowódz**, odza, lm. odze p. **Gminowodca**.

× **Gminowy** p. **Gminy**: Gminowa akrymonja wyjednała od szaleńców mniemanego zgromadzenia konstytuującego wyrok, znoszący tytuły, przywileje. Rzew. Żołnierz G. Bobr. (= *z gmini pochodzący*). <Od Gmina>

† **Gminowy** *zwykły, prosty, podlejszy*: Gruba a. gminowa wełna. Akta grodzkie. <Z Nm. gemein>

[**Gmiński**] p. **Gminy**: Rada gmińska. † **Gmiński**, ego, lm. sey rz. p. **Gminy**: Pan Jerzy Kroncer, gmińscy i wiele ludu innego. Wej.

× **Gmiństwo**, a, blm. *urząd gminy, t. j. urząd ławnika*: Ławnikostwo alias G. <p. Gmin>

[**Gmózdzió**, l, H] *warzyć coś*. <Czes. kmozditi>

[**Gmulastryka**, i, lm. i] p. **Gumalastyka**.

[**Gmur**, a, lm. rzy] p. **Gbur**: Mości państwo gmurzy, jedzie kołacz duży.

Gmyr - p. **Gmer** - : Chwalcie ji niebo i ziemia, morze i wszelika gmyrzająca w nich. Ps. puł. (= *pelzające*).

† **Gmyśli** przys. *według myśli, po myśli, pomysłnie, tak, jakby ś. chciało, według życzenia, żądania, dogodnie*: Bardziej do serca co boli przypuszczamy, niżli co G. ś. dzieje. Kochan. <K(u) + Myśl>

† **Gmyślnie** przys. od **Gmyślny**.

† **Gmyślny** *działający ś. podług myśli, pomysłny, pożądany, szczęśliwy, dogodny*: Niegmyślna odmiana. K. G.

[**Gmyz**, a, lm. y] = **Chmyz**.

[**Gnacyany**] *kościany; twarde jak kość*: Myszka! Na G. (ząb), a daj mi żelazny. Gnacyana mowa = *twarda mowa*. <p. Gaat>

[**Gnaciczek**, czka, lm. ozki] p. **Gnat**: Moje gnaciczy w proch sie rozpyły.

Gnacik, a, lm. i p. **Gnat**: [Z gnacików mięso poobierał].

Gnacisko, a, lm. a p. **Gnat**.

Gnać, 1 os. [gnam, zenę, zenę, zyne], 2 os. [gnasz, zeniesz, zéniesz, zenies], 3 os. 1p. † **zenie**, † **zanie**, [gna, gnaje, zenie, zenie, zenie, zynie, zanie], 3 os. lm. † **zóna**, [gnają, zóną, zenią, zoną, zyną], **gnął** a. † **zónał**, [Zenąć, Zenąć] l. kogo, eo = *pędzić (przed sobą), zaganiać*: G. było w pole, krowy do obory. Czyj dowiej gnał rojem latawców do sidi? Mick. Dafnis trzody zenie. Nar. [Zenie było]. Córka jego idzie, zóną trzodę twą. Leop. Czo jest to, czo zeniesz przed sobą? B. Sz. Gońcy potym jadą ze wszech stron,

niosą, wiedzą i żoną. Janecz. Że ich za Dniest jakoby na rzeź żoną. Pot. Gna stupy dymu przed sobą. Krasif. Złociste Lachów sztandary gnają wiatr, i dym, i krew. Słow. [Małej wody na moc młynów nie lza G.]. Przen.: Ostrym mieczem uderzy, a krwawe strumienie żoną duszę od ciała aż w piekielne cienie. Kraj. Duch narodu płynie bez celu, rozbitka gnany męczarnią. Kraus. 2. × p. **Gonlć**: Gnał zabójcę podstarości, a dogoniwszy go, pojmał. Skar. Czasem to tego, to owego żonie, i pełno trupów i przed nim i za nim. P. Koeh. 3. cz. ni. *pedzić, mknąć, lecieć, biec*: Gnał całą noc na koniu. A wy gnajecie z owczarzem do bydła. Prus. Z gór rzeka żenie. Karp. (= *szybko płynie*). [Płomień żenie na...] (= *kieruje ś. na...*). 4. [G. na kogo, na co] = *spędzać winę*. † **G. ś. pedzić, biec**: Każdy gnał ś. w zawodzie swoim, jak koń rozegnany ku bitwie. Bud. <ZON/GON>

Gnanie, a, btm., czynność cz. **Gnać**: † Kto pirwy s nas przeciw synom Amonowym uczyni G., będzie wodzem luda Galaaczskiego. B. Sz. (= *napść; rozpocznie walkę*).

Gnanie się, a ś., btm., czynność cz. **Gnać ś.**

× **Gnap, a**, lm. ówie p. **Knap**: Ładniej na głowie kutas wisi szkapie, niż polityki w tobie, stary gnapie. Bratk. <p. Knap>

† **Gnapić się, i ś.**, il ś. *drobno stąpać, tupać*: Tak gnapiąc ś., tarli ś. jedni za drugimi, aby tym prędzej na nie uderzyli. Janecz. <Czes. hñápati se>

× **Gnara, y**, lm. y *soszka w żóraviu studziennym*. <Może Nm. Knarre = grzechotka>

† **Gnarować, uje, ował utrzymywać, podtrzymywać, żywić, karmić**: G. żywot swój. Był w Kruświcy obywatel Piast, z niewielkiego gruncieku roli a z barci żywot swój gnarując. Błaż. Da mu ś. też legomin, resztę niech gnaruje. Wypr. (= *resztę potrzeb niech sam zaspokaja*). † **G. ś. I.** *życie swoje podtrzymywać, żywić ś., opędzać swoje potrzeby*: G. ś. czym. Wolnemi od radełnego mieli być ludzie, szczupłej roli gruncikiem gnarujący ś. Baz. Udzielił mu kawałek ziemi, którymby ś. gnarował. Koeh. Bogaty ś. dziwuje, czym ś. ubogi gnaruje. Prz. Przy twojej protekcji mogą ś. ludzie ubodzy G. Troc. 2. *przen. dobrze ś. przyjmować, krzewić ś., udawać ś.*: Drzewa ś. na takim gruncie gnarują. Troc. 3. *obchodzić ś. z kim a. z czym, chodzić, krzątać ś. około czego, zachowywać ś. względem kogo a. czego*: Jak ś. z kofmi w drodze i na miejscu G. Haur. Z każdym ś. grzecznie gnaruje. Troc. 4. [G. ś., **Gnórować ś.**] = a) i † *kierować ś., trzymać ś., gospodarzyć, rządzić ś., sprawować ś.; dawać sobie radę, gospodarować z biedą, opędzać biedę, wystarczać*: Chłopów, którzy ś. źle gnarują, rolę pustoszą, najlepiej zaraz oddalić. Haur. [Gnaruje ś., jak może] (= *dobrze ś. rządzi*). b) *ić, szykować ś.*: Kunie mu ś. gnarują. <Śr. Gnm. genern = wyzdrowieć; żywić ś. = Nm. genesen i nähren = karmić>

† **Gnarowanie, a**, btm., czynność cz. **Gnarować**. † **Gnarowanie się, a ś.**, btm., czynność cz. **Gnarować ś.**: G. ś. kofmi, orężem, winem. Troc. (= *opędzanie potrzeb, zarabianie na życie*). Przen. *przestawianie z kim*: G. ś. z grzeczniemi ludźmi. Troc.

Gnat, a, lm. y, [Gnyt] I. *kość goła; wog. kość (szczeg. wielka)*, w lm. *chaby*: Mnie mięso, tobie G. Sterezą mu gnaty. Polamię ci gnaty. Patrzy, jak sroka w G. Prz. [Gnaty me bolą]. 2. [G.] = a) *gruba noga*. b) *koń suchy, chudy, szkapu*. c)

klawisz na fortepianie. d) *kawał drzewa, kłoda, pniak, kłoc do rąbania drzewa*: Tadeju, jaworowy gnacie! Na gnacie chłopca rozeiągnijcie. Troc. e) *część sań, kawałek drzewa, łączący obie [sanice]*. f) w lm. *przednia część u sani*. 3. † **Gnaty, anat.** (scaletus) *kości*. 4. **Gnat**, gór. = a) *bursztyn biały twardy, in. knoch*. b) G. pakowy = *bursztyn czarny*. Zdr. **Gnacik, Gnatek**, [Gnaci-czek]. Zgr. **Gnacisko**. <GN(AT)>

Gnatek, tka, lm. tki I. p. **Gnat**: Praeucicie tylko, a naostatek każdy z was znajdzie swój G. Moraw. [Jak ja będę, wróblu, tupać, będą w tobie gnatki chrupać. Porąbał na gnátku. Ani im kto drzew przynieść, ani gnatków uszczypać. Ork. (= *drząc, łuczyna*)]. 2. [Gnatki, 2 pp. **tków a. tek**] *małe saneczki do zwożenia kłoców*: Przynalek dla sań, gnatek, wozów, paliwa i wszelkiego sprzętu. Matl.

Gnatowy przym. od **Gnat**.

† **Gnąbić, i, il** p. **Gnębić**: Ciężył nas a gnąbił twardym jarzmem. Leop. <GN(ĀB)>

[**Gnąć**] p. **giąć**.

Gnejs, u, lm. y min. *skała krystaliczna, łupkowa, złożona z feldspatu, kwarcu i miki, używana na bruki*. <Nm. Gneiss>

Gnejsowy przym. od **Gnejs**.

× **Gnep, a**, lm. y p. **Knyp**: Niżli koło roboty gnepem, kopytami, częściej ś. zabawiają garcem, kwaterekami. <Śr. Gnm. gnipp(e) = Nm. Kneif>

× **Gnera, y**, lm. y p. **Sknera**. Zdr. × **Gnerka**. <p. Gmerac>

× **Gnerka, i**, lm. i p. **Gnera**.

Gnes, a, lm. y, **Gnyś** zł. *penis*. <Może z Łć. genus = ród, a. z Nm. Genuss = rozkosz>

Gnesować, uje, ował zł. *coire*. <p. Gnes>

Gnesowanie, a, btm., czynność cz. **Gnesować**.

Gnet, a, lm. y, **Gniot** bot. (gnetum) *roś. z rodziny gnetowatych*. <Niby Łć. gnetum; gniot jest umyślny sld.>

Gnetowaty bot.: Rośliny gnetowate (gnetaceae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych z działu nagoziarnych, plemię rodziny szyszkowych.

Gnębićiel, a, lm. e ten, co *gnębi, ciemniezza, ciemniźciel, tyran*. <GN(ĒB)>

Gnębićielka, i, lm. i forma ż. od **Gnębićiel**.

Gnębić, i, il, † **Gnąbić ciemnieżyć, uciemniezać, cisnąć, uciskać, męczyć, nękać, dręczyć, trapić**: Wiele panów nielitościwie gnębili poddanych. Kras. Gnębi mię choroba eórk. Nie omieszkaliby go G. procesem. Sienk. <GN(ĒB)>

[**Gniadek, dka**, lm. dki] p. **Gniadosz**. <GNIAD>

Gniado przys. od **Gniady**. L.

[**Gniadocha, y**, lm. y] *krowa gniada*.

Gniadosz, a, lm. e, [**Gniadek**] *koń gniady*.

Gniady, [Gniady] (o maści konia) *mający kolor zbliżony do brunatnego*: Rozróżniamy następujące odcienie maści gniadej: jasnogniada, żółtogniada, kasztanowatogniada, wiśniowogniada, gniadą w jabłka, ciemnogniada i skarogniada. Ten gniadosrokaty precz. Rzew. × Koń z kara G.

Troc. (= *skarogniady*). × Kof gniadopleśniwy a. z gniada pleśniwy. [Owczarek z tą gniadą cupryną]. **Gniady, ego** I. lm. e *koń gniady, gniadosz. 2. lm. dzi zł. *stojkowy, in. bur y*. <GNIAD>*

Gniazdeczko, a, lm. a I. p. **Gniazdo**. 2. p. **Gniazdko**. 3. w lm. a. **Pszczelnia** bot. (mollucella) *roś.* <GNAIADZ>

Gniazdko, a, lm. a, **Gniazdeczko** I. p. **Gniazdo**. Przen.: Na żurek niema dziurek, a na ciastko to je G. Prz. (= *wolne miejsce*). 2. *przen. mieszkancko, miluchna siedziba, kącik*: Nowożeńcy urządzili sobie G.

Gniazdkowy przym. od **Gniazdko**: Szczebiotała jaskółka pieśń gniazdkową. Krasz.

Gniazdo, a, lm. a, 7 pp. † **gniaździe** l. (u zwierząt, szereg. u ptaków) *miejsce odpowiednio przygotowane do umieszczenia młodego potomstwa*: G. ptasie, jaskółcze. G. wiewiórki. Słać, budować, wid, zakładać G. Wydzierać gniazda. Siedzieć na gnieździe a. w gnieździ. Przen.: Zły to ptak, co swe G. plugawi. Prz. (= zły to człowiek, który ród swój kała). 2. *legowisko, postanie, barłóg*: Do gniazda, psiel 3. nora, jama, kryjówka, jaskinia: G. rozbójników. 4. *pełne gniazdo, potomstwo urodzone na raz, poród*: Całe G. ś. wylęgło. Troc. Wziął matkę z całym gniazdem. Psy jednego gniazda. Maciora wydaje czasami dwanaścioro prosiąt na jedno G. 5. *kupa, kupka, skupienie, rój, gromada*: Móle gniazdami siedzą w meblach. Przen.: G. nienawistnych jaszczurek (= gromada zjadliwych płotkarzy). Kto umiał Azota a. Bonacytę, G. snów niepojętych, mniemał, że mu rano i w wieczór dwakroć trzeba uchylić kolano. L. 6. *ród, plemię, szcep, familja, dom, rodzina, pochodzenie*: Panna dobrego gniazda. Z tego gniazda wyszli waleczni rycerze. Troc. Pfe, siostro! G. swoje hańbisz! Rzew. Obadwa z poceziwych gniazd i poceziwi ludzie jesteście. Chodź. Zmniejszyło ś. bardzo tych wybornych koni G. L. Polacy i Czechowie innego gniazda są od tych ludzi, na których miejsca nastąpiłi. Błaż. Przen.: Jeraks w Egipcie kaecermistrz nowy powstał z Manieheuszowego gniazda. Skar. 7. *dom, mieszkanie, siedzisko, siedziba, ognisko domowe, progi domowe a. rodzinne, strzecha ojczyzna, zagroda rodzinna, kąt rodzinny, ojczyzna*: G. rodzinne. Każdemu G. miłe, w którym ś. wylęgnie. Stryjk. Im (= Argonautom), pierwszy raz oyczyste rzucającym gniazda, nie stała ś. okropną tak daleka jazda. Mick. Otóż wyleć z twego gniazda, miłać będzie taka jazda: spojrzeć z góry na twe ziemie i rodzinne twoje plemię. Pol. 8. *dach, przytułek, schronienie, punkt oparcia*: Któż wierzy tułaczowi, który nie ma gniazda? B. G. 9. *ognisko, centrum, siedlisko, punkt środkowy, źródło, rozsądnik, kolebka*: Ateny, G. sztuk i nauk. Tam nauki G. założyły. Troc. Pijaństwo u nas zasadziło swe G. Opal. „G. cnoty“ Paprockiego. Ziemia, nie dziw, żeś gniazdem nocy i rozpaczcy, gdy tak szybko ci gasną słoneczne postaci. Deo. Zima siedzi, tam dzioby potoków i gardła rzek widziałem pijące z jej gniazda. Mick. G. złego, zgorzienia (= rozsądnik, ognisko, stek). × Kraj ten jest teraz gniazdem wojny. Troc. (= teatrem). 10. G. *boćkanie = kosz majjka na maszcie*. 11. × *przegródka w szafie, śpichlerzu i t. p.*: W szafach bywają gniazda a. przegródki. Troc. 12. *kupka ziemi, górką, w którą zasadzono chmiel i jego tykę*: Chmiel potrzebuje okopowania, ziemią obsypując, aby górkę były, które gniazdami zowią, a w każde G. wsadziły tykę. Trzyc. 13. *miejsce, z którego wydmą piaskowa wzięła swój początek*. 14. *otwór, w który wchodzi czop; nutra, macioła od szruby*: Machina im ma więcej kół, tym oporem czopów w gniazdach swoich ciężaru więcej przydaje. Sol. W gnieździe swoim ś. czop, szruba obraca. Troc. 15. (u cieśli i stolarzów) *dziura, wyżłobienie od spajania drzewa, fuga*: G. ciesielskie. 16. *wycięcie w bocznej ścianie szybu, chodnika, sztolni i t. p., w którym utwierdza ś. krokiew, ujęta do oprawy, wręb, nacięcie*. 17. *miejsce, w które ś. wstawia krążek w zasłonce piecowej*. Podcz. 18. *miejsce przy zamku u strzelby, gdzie ś. nubój osadza*. 19. (w młynie)

stępką, w której spoczywa dolny koniec wrzesciona. 20. (na tokarni) *krążek żelazny z otworem w środku, w który zakłada ś. koniec sztuki, mającej ś. toczyć*. 21. [G.] = a) *reszka, pozostająca w kadzi, jako zaczyn na nową porcję octu*. b) *reszka ciasta, zostająca w dzieży*. c) *miejsce w piastce koła, gdzie szprychy siedzą*. d) *okrągłe wyżłobienie progu i [ocapu] wrót, w które wchodzi [czopy]*. e) *legowisko świui: Bagno dla świui ugotować i wlać do gniazda*. f) *niewielki pokład galmanu*. 22. anat.: † *Gniazda jajeczne a. † gniazda wedle macicy p. Lajnik*. 23. bart. *plasty w ulu, zajęte przez pszczoły; plasty, w których ś. młode pszczoły wylęgają, in. oklek*. 24. bot.: a) G. ptasie p. **Gnieźnik**. b) G. ptasie a. sroczę p. **Marchew**. 25. a. **Chlappa** bur. *miejsce osobne, gdzie ś. znajduje bursztyn, do którego nie prowadzi żaden pas*. 26. gim. *ćwiczenie, zasadzające ś. na uczeniu ś. rękoma za kółko i lekkim podrzuceniu kolan do pierśi, przy jednoczesnym oparciu kółców stóp o kółko i wygięciu ś. krzyża, in. półkolistę zwieszenie*. 27. gór. i geol. *masa mineralna, wypieniająca zagłębienia i wyżłobienia w skałach*: G. galmanu, gipsu. 28. lek.: a) × G. choroby = *miejsce a. miejsca ciała, z których ś. szerzy sprawa chorobna, in. ognisko*: Gniazda a. ogniska gruźlicze w płucach. × G. udarowe. b) G. zarazy = *dom, miejscowość, okolica, skąd zaraza rozchodzi ś.* 29. leśn.: G. kunie p. **Czapka**. 30. a. G. nasienne, ogr. *wewnętrzna część gruszki a. jabłka*. 31. pusz. *wyrżnięcie w ścianach łoża, w które ś. działo czopami wkłada*. Zdr. **Gniazdko, Gniazdeczko**. Zgr. **Gnieździsko**. <GNIAZD>

Gniazdosz, a, lm. e l. × a. × **Gniazdowiec**, † **Gniazdowio** = a) × **Gniazdowię**, × **Gniazdoszę krogulec a. sokół**, który po zwiędzeniu innych, zostaje ś. na gnieździe. b) a. × **Gnieźnik wog. ptak młody, zostający w gnieździe**. 2. × przeni. bart. *człowiek pilnujący domu, domator, piecuch*: Papyrona gaska, domator G. Prz. 3. bot. p. **Gnieźnik**. **Gniazdoszę**, **ęcia**, lm. **ęta** l. × p. **Gniazdosz**. 2. myśl. *sokół a. jastrząb, najpóźniej wykluwający ś. z jajka i najdłużej przebywający w gnieździe*.

† **Gniazdowio**, a, lm. e p. **Gniazdosz**. **Gniazdowiec**, wca, lm. wce l. × p. **Gniazdosz**: Krogulec, który po zwiędzeniu inszych, zostaje ś. na gniaździe, takowego łowcy zowią gniazdowcem. Hur. 2. myśl. *ptak łowczy, wzięty z gniazda*.

× **Gniazdowię**, **ęcia**, lm. **ęta** p. **Gniazdosz**. **Gniazdowisko**, a, lm. a *miejsce gnieźdzenia ś.*: Ptaki opuszczają okolicę swego gniazdowiska. Pol.

× **Gniazdownia**, i, lm. e *pierwotna siedziba, kolebka = gniazdo*: Wyszli z azyjskich gniazdowni. Wor.

Gniazdownik, a, lm. i l. a. **Podgnieźnik** myśl. *sokół a. jastrząb wyrosły, który jeszcze gniazdu nie opuścił*. 2. w lm. zool. p. **Ptak**.

Gniazdowy, × **Gnieźny** przym. od **Gniazdo**. Przeni.: **Gniazdowe miasto**. Grodz. (= *rodzinne, ojczyzna*). Lud tam jeszcze nie zmieszany, wszystko jeszcze jest gniazdowe. Pol. Bliżsi i dalsi nazywali ją kobietą gniazdową. Rol. (= *czuwającą nad rodem, rodziną*). Myśl.: a) *Zwierzęta gniazdowe = wzrosłe w jakim lesie i ciągle w nim przebywające, stale zamieszkałe*. b) **Gniazdowe psy**, konie = *rasowe*.

× **Gnib**, u, lm. y p. **Knyp**.

† **Gnibiel**, i, lm. e, [**Gnibiel**] p. **Glibiel**: Bukowińskie wyświadczą gnibiele, co juchy, co tam i tołubów dyszy. Jabł. <p. **Glibiel**>

Gniecie, a, blm., czynność cz. **Gnić**.

Gnić, ije, il I. *ulegać rozkładowi chemicznemu, stanowiącemu jeden z rodzajów fermentacji, rozkładu* ś., *psuć* ś., *butwieć*, × *gnoić* ś.: Owoc, trup gnije. Przen.: Nieba przez wszystkie ten czas pochmurne i smętnie wiecznym gnity potopem. Tw. 2. przen. *gnusnieć, marnieć, węgietować, przepędzać czas bezczynnie, na próżniactwie*: G. w więzieniu. G. w lenistwie. Kto pracuje, ten żyje; kto próżnuje, ten gnije. Prz. Siła ludzi gnije w gnuśnym opuszczeniu. Jabł. W ksiąg greckich, rzymskich steki władześ, nie żebys gnął. Mick. 3. pog. *spać, wysypiać* ś., *przewalać* ś., *gnusnie w pościeli*: Kto długo gnije, ten krótko żyje. Prz. 4. *być niedoszyciem, nie żyć, leżeć w grobie, gryźć ziemię*: On już dawno gnije. Dziś żyjem, jutro gnijem. Pr. <GNI>

Gnida, y, lm y I. *jajko wszy a. gziła*. 2. przen. *człowiek mały i słaby, wątki, malec*: Taka G. i stawia ś! [„Cóż ty, gnido, stoisz?”—mówi smok do królewica]. Zdr. **Gnidka**. <GNI>

Gnidka, i, lm. i p. **Gnida**.

[**Gnidki**, dek, blp.] *jakas roślina polna*.

Gnidnik, a, lm. i p. **Gnidosz**: Kępina, gnidnikiem i mechem porośla. Krasz.

Gnidosz, a, lm. e bot. I. (*pedicularis*) *roś. z rodziny trędownikowatych*. Gatunki: G. błotny a. **Gnidnik** (p. *palustris*); G. leśny (p. *silvatica*); G. wyniosły a. okazały a. Berło (p. *scastrum Carolinum*). 2. p. **Ostróżka**.

Gnidowy przym. od **Gnida**: G. grzebieliś. L.

Gnidziarka, i, lm. i szczotka perukarska z drutu do ściągania pyłu a. *gnid z włosów*.

Gnidzisty pełen *gnid*.

Gniecalknia, i, lm. e gór. I. *przyrząd do rozdrabniania rudy*. 2. G. obrotowa p. **Młyn**. 3. G. zawiasowa p. **Tlocznia**. <GNIOŃ>

Gniecienie, a, blm., czynność cz. **Gnieść**.

[**Gniecuch**, a, lm. y] p. **Gniotek**.

Gnieść, **gniecie**, **gniótł** I. *miąć, miętosić*: G. suknię, papier. 2. *ugniatać, urabiać, wyciskać, ścisnąć*: G. cytrynę, jabłko, wosk. *Zagniatać, zarabiać*: G. ciasto, kfit. 3. *uciskać, cisnąć, uwierać, dolegać, dokuczać*: But mię gniecie. 4. *dławić, dusić, zgniatać*: Jeszeze w kolebce Herkules gniótł węże. Koch. Mora (=zmora) go gniołta. Troc. 5. *przygniatać, przywaląc, cisnąć kogo, ciężyć komu*: Brzemię go gniecie. Nieos: W dołku mię gniecie. Przen.: Wielki go ciężar, zaćność familji, gniecie. Bardz. Obu nas ciężar lat gniecie. Dm. 6. przen. *gnębić, ciemiężyć, nękać, uciskać*: G. lud. Duższy gniołt słabszego. Bardz. G. nieprzyjaciela. Troc. Nędza was jak popadła, tak statecznie gniecie. Karp. *Dreńczyć, martwić, truć, dolegać, boleć, dokuczać, niepokoić, nie dawać pokoju, szarpać*: Sumienie, smutek go gniecie. Nikt nie wie, co drugiego gniecie. Prz. O jakże mię ta jej niewdzięczność gniecie! Karp. 7. × *wypychać, wygnaniać*: Śmierć cię nieubłagana na tamten świat gniecie. L. 8. przen. *ukrywać*: Te słabostki pod fałdami przesadnej cnoty i skromności kryją i gniołta Bóg wie jakie zachęcenia i namiętności. Bal. 9. gór.: G. rudę = *rozdrabniać, kruszyć*. 10. piw.: G. słód = *mleć go*. G. ś. I. *ściskać* ś., *tłoczyć* ś., *dusić* ś., *być ściśniętym*: G. ś. w kościele. G. ś. jak śledzie w becze. Dobre goździki powinny być całe gniołające ś., nie zaś kruszące. 2. × przen. *męczyć* ś., *mozolić* ś., *poćić* ś., *ślezczyć nad czym, mordować* ś. z czym: Książd młody długo ś. przy mszy gniecie. L. 3. × *knuć* ś., *kluć* ś., *zanosić* ś., *mieć* ś., *szklować* ś., *kroić* ś. na

co, *święcić* ś.: On mi raz powiedział, lecz w wielkim sekrecie, że ś. sprawa na dworze niebezpieczna gniecie. Jabł. 4. G. ś. na postaniu = *układać* ś., *poprawiać* ś., *przewracać* ś.: Pies ś. gniecie na postaniu. 5. [G. ś.] = a) *powołać coś zrobić, guzdrać* ś. b) *żuć zwolna*. c) *mówić zwolna*. <GNIOŃ>

Gniew, u, lm. y *wielki stopień niechęci, irytacja, oburzenie, wzburzenie, wściekłość, zaciekłość, zapalczywość, złość, furja, pasja, zapamiętanie, zapamiętałość, rankor; zagniewanie, nieporozumienie, uraza, żal, niechęć*, w lm. *fochy, dąsy, kwasy*: Gwałtowny, wściekły, szalony, sprawiedliwy G. Wpaść w G. Ściągnąć na siebie G. Wzbudzić w kim G. Pobudzić kogo do gniewu. Dać powód do gniewu. Pohamować G. a. pohamować ś. w gniewie. Zapalić ś., zapalać, unieść ś., wybuchnąć gniewem. Ułagodzić, ugłaskać G. Mieć G. w sercu. Wywrzeć na kim G. = *wylać nań żółć*. Deszcz ranny, G. panny i taniec baby niedługo trwają. Prz. G. piękności szkodzi. Prz. Jeśli ci uczciwego gniewu nie starczy, zmień ś. w szatana, abys tylko krzywdę pomścić umiał. Święt. Ten widok gniewu w książęciu podusza. Mick. Już ś. budzi dawny G. ciemnoty, przesady wszystkich wieków, pelzające jak żmije, chcą jadem swym zagasić pochodnię Golgoty. Deo. Surowym okiem i twarzą w G. ubrana... Gawiń. (= *wyraz gniewliwy*). G. boży = *kara boska, palec boży*: Dotknął nas G. boży. <GNI(EW)>

Gniewać, a, al, × **Gniewić** *wzbudzać w kim gniew, pobudzać kogo do gniewu, irytować, oburzać; przywozić, przyprowadzać, doprowadzać kogo do gniewu; obrażać; jątrzyć, wyprawdzać kogo z cierpliwości, niecierpliwić, złościć, drażnić*: Złośnika każda rzecz gniewa. Nie gniewaj, a nie przepraszaj. Prz. G. ś. *pałać, plonąć, zapalać* ś. *gniewem; żywić w sercu gniew, irytować* ś., *sierdzić* ś., *obruszać* ś., *oburzać* ś., *obrażać* ś., *zżymać* ś., *tracić cierpliwość, niecierpliwić* ś., *zółdkować* ś., *złościć* ś., *stroić fochy, dąsać* ś.: G. ś. z kim (= *nie rozmawiać z nim, unikać go, stronić od niego*). G. ś. o co. G. ś. na kogo. G. ś. między sobą a. z sobą a. na siebie (= *mieć wzajemne urazy, pretensje*). † Nie ma być gniewano, co ma być oddano. Prz. (= *nie należy gniewać* ś. o to, co należy oddać). <GNI(EW)>

Gniewanie, a I. blm., czynność cz. **Gniewać**. 2. × lm. a *gniewanie* ś., *gniew*: Dobrodziejem moim był zawsze, i mimo gniewań jego, znam Jeszeze, że mię kocha. L.

Gniewanie się, a ś., blm., czynność cz. **Gniewać** ś.

[**Gniewek**, wka, lm. **wkowie**] p. **Gniewosz**.

Gniewica, y, lm. e, **Gniewnik** bot. (*baca*) *roś. z rodziny ostrojowatych*. <?>

× **Gniewić**, i, il p. **Gniewać**: Z kim żyć, tego nie G. Prz. <GNI(EW)>

† **Gniewien** p. **Gniewny**: Wynidzie wielmi G. B. Sz. Był G. na biskupa król. Biel. M. G. Pan Bóg rodzaju ludzkemu. Op.

† **Gniewiwość**, i, blm. *gniewliwość, gniew*: Ku gniewiwości ś. zapala. B. Sz. Ich moc padnie w twej gniewiwości. B. Sz.

Gniewliwie przys. od **Gniewliwy**.

Gniewliwość, i, blm. rz. od **Gniewliwy**.

Gniewliwy I. *skłonny do gniewu, gniewający* ś. o byle co, *kłótniwy, porywczy, obraźliwy*. 2. p. **Gniewny**: G., ogień mu z oczu pryska. Żegl. Ów głos G., owa postać sroga. Mick. Przen.: Morze

gniewliwe. Groch. (=burzliwe, wzburzone, spienione, rozhułkane). 3. × przyprowadzający do gniewu, obrażający, oburzający: Zart G.

Gniewnie, Gniewno przys. od **Gniewny**: Zniżony głos G. zabrzmiął. Orzesz. Odmachnął ś. G. Kon. Doktor spojrział nań, za pozór G. coś do siebie mrucejąc poczęł. Krasz. Choć nań piekła i nieba dąsały ś. G. Miek.

Gniewnik, a l. † l. m. cy człowiek gniewający, do gniewu pobudzający: Kto nie używa dóbr niebieskich, gniewnikiem bożym i przeklętym jest. Żarn. Odpuść nasze winy nam grzesznikom, jak-koż i my czynim swym gniewnikom. Sekl. (=winowajcom). 2. l. m. i bot. p. **Gniewica**.

Gniewno p. **Gniewnie**: × G. mu odpowiedział. Troc. (=z gniewem). G. mi = gniewa, irtuje mię.

Gniewnooki mający gniewne oczy. Przen.: Tam gniewnooka, w długi całun strojna, z krwawymi łzami przelatuje wojna. Deo. <GNI(EW)†OK>

Gniewność, l, b. m. rz. od **Gniewny**; [G.] = gniew. <GNI(EW) >

Gniewny l. a. † **Gniewien, Gniewliwy** gniewający ś., rozgniewany, zagniewany, palący gniewem, zrytowany, nadąsany: Sąsiad sąsiada, z którym nieprzyjaźń toczył od lat wielu, uściska wreszcie, gniewne serce składa. Miek. Przen.: Morze gniewne (=burzące ś., burzliwe, rozhułkane). 2. anat.: † Muskul G. oka, in. mięsień odwodzący a. prosty zewnętrzny gałki oka (<musculus indignatorius). <GNI(EW) >

Gniewosz, a, l. m. e l. † a. [Gniewek] człowiek gniewliwy, złośnik, pasjonat. 2. bot.: a) p. **Mleczaj**, b) p. **Niecierpek**, c) p. **Rzeżucha**.

× **Gnieszny** p. **Gniazdowy**: Z kołosnych czupryn drzewa, lub z gniesznych krzaka. Przyb. <GNIAZD >

× **Gnieździć, l, il** co l. jako **gniazdo** słać, słać czemu **gniazdo**. Przen.: G. łoże = zakorzeniać ś., zapuszczać korzenie; rozprzestrzeniać ś., rozpościerać ś., rozsiadać ś., wkładać ś., zakradać ś., zalegać ś., dok. rozwielenie ś.: Gdzie fanatyzm, zazdrość gnieździ łoże, tam całość państwa ostać ś. nie może. L. G. w sercu niechcig = chować ja, kryć, nosić, pielęgnować, żywić: Niektórzy zjadają zawziętość w sercu swoim ku drugiemu gnieździą. Zachar. G. ś. l. słać sobie **gniazdo**; mieć gdzieś swe **gniazdo**: Pod szerokimi gałęziami tyle ś. ptaszak gnieździło. Wor. Dzięki wierzęta gnieździą ś. po jamach, norach i kniejach. Przen. przebywać, mieszkać, gościć, zakładać siedlisko, obierać mieszkanie: Bodaj ś. człowiek dobry w tych stronach nie gnieździł. Kras. 2. przen. mieszkać na kupie, ciasno, niewygodnie, tłoczyć ś.: Biedacy gnieździą ś., jak mogą. 3. przen. zagnieźdzać ś., zakorzeniać ś., zapuszczać korzenie, rozpościerać ś.: Duma i skąpstwo gnieździą ś. w jego sercu. 4. układać ś., poprawiać ś., przewracać ś.: Pies ś. gnieździ do posłaniu. <GNIAZD >

Gnieździisko, a, l. m. a p. **Gniazdo**: Góry! wy jaskinie, gadu zimnego gnieździśka! Kasp.

Gnieździsty pełen **gniazd**: Ruda gnieździsta. Os. J.

Gnieźnik, a, l. m. i l. × p. **Gniazdosz**. Cyg. 2. a. **Dwulistnik, Nowotnik** bot. (neottia) roś. z rodziny storczykowatych. Gatunki: G. bezlistny a. **Gniazdosz**, **Bezlistnik**, **Ptasie gniazdo** (n. nidus avis); G. dwuliściowy a. szerokolistny, **Dwulistnik szerokolściowy**, daw. × **Podkolanem**, × **Dwójlistem**, × **Trojajestem** żółtym zwany. <GNIAZD >

Gnieźdzenie się, a ś., b. m., czynność cz. **Gnieździć** ś.

[**Gnijus, a, l. m. y**] p. **Gnius**. <GNI >

[**Gnik, a, l. m. i, Gnyk**] kark: Ją tobie dam G. skinauc (=każę ci leć urwać). <Nm. Geniek >

Gnilcowy przym. od **Gnilec**, **skorbutyczny**.

Gnilec, lca, b. m. l. **gnicie, zgnilizna**: G. zaczynał sosny przestarzałe napastować. Krasz. 2. **choroba pszczoł**, od zbytniej wilgoci pochodząca. 3. lek. = a) (scorbutus) **choroba krwi wskutek złego odżywiania**, in. † **franca pomorska**, † **gnilizna ustna**, **skorbut**, **szkorbut**, † **schorbuk**, † **szarbach**, † **szorboch**, [dziangło, dziegła]. b) × **G. ostry gorączkowy = gorączka gnilna** (febris putrida). <GNI >

Gnilica, y, b. m. lek. (haematosepsis) **rozkład krwi, zakażenie, skaza krwi gnilna**, in. **!septycemja**: G. galganiarska.

Gnilik, a, l. m. i zool. (hyster) **chrząszcz pięciocłonkowy, gnilikowaty**.

Gnilikowaty zool.: Chrząszcze gnilikowate (hysteridae) rodzina chrząszczeni pięciocłonkowych.

× **Gnilizna, y, l. m. y l. gnicie, zgnilizna**. 2. zb. rzeczy **zgnile**. 3. lek.: † **G. ustna** p. **Gnillec**.

Gnilny l. **srowadzący gnicie**: × **Kiszenie gnilne = fermentacja zgnila**. Gnilna niemoc a. **choroba kartofli = gnicie kartofli, wywoływane przez grzybek pleśniowy, zwany korzeniakiem ziemniakowym**. 2. **polegający na gniciu**: Proces G. 3. a. × **Gnilorodny** lek. (septicus) **zakażający, in. !septyczny**. × **Gorączka gnilna** p. **Gorączka**. Wet.: **Róża gnilna** p. **Czerwonka**. <GNI >

Gnilik, lka, l. m. lkl bot. (aethalium) **grzyb z klasy słuzowców, z rodziny maworkowatych**.

× **Gnilka, l, l. m. i l.** rzecz **zgnila, spróchniała, zbutwiała**: Próchno, plugawą będąc gnilką, białni oczy. Pot. 2. † l [G.] **gruszka uleżala, ulegalka, uleżalka**: Łatwiej tu widzę o promocję, niż u nas o kwartę gnilek. Sienk. 3. w l. m. dom **zrujnowa y, ruina, rumowisko, rudera**: Dom zły, domiszczko, gnilki, obaliny. Kn. <GNI >

× **Gnilorodny** p. **Gnilny**. <GNI†ROD >

× **Gnilość, i**, b. m. rz. od **Gnilny**: Nasiona ogórkowe są łącne ku próchnieniu i gnilości. Spiez. † **Gnilny, [Gnilny]** p. **Zgnily**: † **Mięso gnilne = zgorzele, gangrena**. 1541 r.

1. **Gniol, a, l. m. y** myśl. **gałka z pakul lojem oblepiona, która daje ś. na pokarm ptakom drapieżnym, używanym do łowów**. <? >

2. **Gniol, a, l. m. y** myśl. **wymioty psa**. <? GNI >

Gniot, a, l. m. y bot. p. **Gnet**.

× **Gniot, u, l. m. y** **gniecenie, ciśnienie, ucisk**. <GNIO† >

[**Gniota, y, l. m. y**] (o mężczyźnie i kobiecie) **niezdara, niedołęga, guzdralski, guzdralska, słamazarnik, słamazarnica**.

Gniotarka, i, l. m. i **przrzęd do wygniatania kłeba**.

Gniotek, lka, l. m. tki l. × = a) a. × **Gniotka** **placek ugnieciony, placek z makiem i miodem**. b) **ten, co ś. przy robocie męczy, mozoli**. c) **rodzaj dawnego tułca**: Nie wiemy już, jaki to był tunc G. Goł. 2. [G.] = a) **wyskrobek, pieczywo nieudane z resztek ciasta, placek a. chleb niedopieczony, źle upieczony**. b) **podługowata i kończatu bułeczka, [kukielka]**. c) **mały chłop a. chłopiec**. d) **człowiek niestary a. leniwy do roboty, robiący wszystko powoli, lubiący siedzieć koło pieca**. e) a. [**Gnieciuch**] **istota w rodzaju zmory, [wielf]**. f) w l. m. **perły i paciorki szklane**. <GNIO† >

Gniotka, i, lm. i l. blm. *silenie ś. przy wy-móznianiu stolca*, in. *ciskawica*. 2. × p. **Gnio-tek**. 3. × *chleb dla zapasników, mieszany z serem*. Bobr. 4. [G.] *postać mityczna, zmora*, [gniotek, gnieciuch]. <GNIOT>

Gniotownik, a, lm. i l. garb. *walek do wyciskania groszku na skórce*, in. *rola*: G. maszynowy. 2. *gorz. i rol. młynek do gniecenia ziarna, kartofli, słoju i t. p.*, in. *śrótownik, szrótownik*: Gniotowniki i śrótowniki do gniecenia i śróto-wania zboża na obroki z wałcami żelaznymi do siły ręcznej i do maneużu. Na gniotowniku tym można w przeciągu godziny zgnieść dwa korce łubinu. G. do obroków. 3. *gór. przyrząd do grubego kruszenia rud*. 4. × lek. p. **Odgniatacz**. 5. *piern. p. Bracha*. <GNIOT>

[**Gnip**, u, lm. y] p. **Knyp**.

[**Gnpić**, i, il] *nękać, gnębić, prześladować*. <Ukr. hnypty = gnębić, a to może z Pol. gnębić>

Gnius, u, lm. y l. × *zgnilizna*. Przen. *zgnilizna moralna, upadek moralny, zbrodnia, piękno hańbiące, wada, przywara, bezwstydy, gnuśność*: Dokąd gniusu niedbalstwa od oczu sere waszych nie otrzeć? Smotr. 2. [G. a. **Gnijus**] 2 pp. a *leniuch, człowiek lubiący wylegać ś. w łóżku, człowiek gnuśny*. <GNI>

[**Gnizbać się**, a ś., ał ś., **Gnusić ś.**] *guzdrać ś., wybierać ś. powoli*. <? GNI>

[**Gnizbanie się**, a ś., blm.] *czynność cz. Gnizbać ś.*

Gnoić, i, il l. *zgnęłym czynić, robić, żeby co gnioło, dać gnić*: Pot gnoi bieliznę. Zbytek deszcze gnoją plon. Ser gnojony. Przen.: Czemuż, skępcze, nie dajesz, gnojąc skarby swoje? Prot. (= *du-szacz*). G. kogo w więzieniu a. × *więzieniem*. 2. *nawozić, uprawiać gnojem*: Z grudniem kto ziemi pod łąki nie gnoił, już w marcu późno i będzie ś. boił. Prz. 3. *przen. niszczyć, rujnować*: G. budynki. Chłopa, który budynek na swej osadzie gnoi, najlepiej oddalić. Haur. 4. bud.: G. *glinę = pod-dawać ją rozkładowi przez zakopanie w dół*. 5. ! i × lek. *podtrzymywać a. wywoływać ropienie*: † G. ranę, wrzód. ! *Masę gnojącą (= jatrząca)*. × G. ś. *ulegać gnicciu, gnć*. <GNI>

[**Gnoisko**, a, lm. a] p. **Gnojownia**: *Wrony ży-wią ś. po gnoiskach*. Pol.

× **Gnoisty** l. a. × **Gnojny nagojony, przejęty gnojem**: *Rola gnoista*. 2. *pełen wody gnojei, gnojówki*: G. nawóz na roli na spód kładą, a suchy na wierzch. Haur. 3. × lek. *ropisty, ropiasty*: Moez G. Sien. Świerzbiczka a. G. liszaj. Sien.

[**Gnojaczka**, i, lm. i] p. **Gnojówka**.

[**Gnojanka**, i, lm. i] p. **Gnojownica**.

Gnojarka, i, lm. i *przyrząd do rozrzucania na-wozu na roli*: G. automatyczna.

Gnojarnia, i, lm. e l. p. **Gnojownia**. 2. × *pog-piatszarnia*.

Gnojek, jka, lm. jkowie l. × a. × **Gnojnik bie-dak**, *na gnoju siedzący, mieszkający*. 2. a. **Gnoj człowiek plugawy, brudas, flejtuch, plucha**. 3. × *domator, piecuch*. 4. *skąpiec, sknera, kutwa, du-sigrosz*. 5. [G.] = a) *robotnik, roztrząsający gnój na polu*. b) *człowiek dotknięty cierpieniem niemoż-ności utrzymania moczu*. c) a. [**Gnojko**] *człowiek opieszaly, leniuch, śpioch*.

Gnojenie, a, blm. l. *czynność cz. Gnoić*. 2. *! ropienie*. 3. *hut.*: G. *surowizny = niszczenie ś. surowizny w ognisku fryszerskim*.

× **Gnojewisko**, a, lm. a l. p. **Gnojownia**. 2. p. **Gnojewisko**.

[**Gnojko**, a, lm. i] p. **Gnojek**.

× **Gnojkostwo**, a, blm., × **Gnojkostwo l. plu-gawstwo, niechlujność, niechlujstwo, nieochędźstwo, flejtuchostwo**. 2. *brudne sknerstwo, skąpstwo, sob-kostwo*.

Gnojnica, y, lm. e l. p. **Gnojownia**. 2. [G.] = a) p. **Gnojownica**: *Jedzie w kopnych drabinach, a w gnojnicie brać co nie ma*. Prz. (= *szyku zadaje, choć goły*). b) p. **Gnojnik**. 3. *bot. p. Trzęsido*. **Gnojnik**, a, lm. i l. p. **Gnojownia**: G. *przy fol-warku*. 2. a. [**Gnojówka, Gnojnica**] *wóz do gnoju*. 3. × lm. *cy p. Gnojek*: Ks. Skarga, tknięty wido-kiem leżących w gnojach i umierających po uli-cach chorych, założył szpital gnojników. L. 4. *bot.*: a) p. **Czernidlak**. b) p. **Kolpak**.

Gnojny *przym. od Gnoj = l. a. Gnojowy z gnoju*: *Gnojna woda (= gnojówka)*. 2. × p. **Gnoisty**: *Na-wóz G. i gęsty*. Haur. 3. × *od gnoju, do gnoju, z gnojem styczność mający*: *Gnojne widły*. 4. *hut.*: *Surowizna gnojna = nieczysta surowizna*. <GNI> † **Gnojowe**, ego, blm. *pewna opłata miejska od przyjeżdżających wozów za usuwany nieporządek*: *Mieszczanie brali w jarmark od kramarskich wozów miastu nieprzyległych gnojowego per gr. l. Lustracje z r. 1602*.

Gnojowisko, a, lm. a, × **Gnojewisko** l. p. **Gnojownia**. 2. *przen. stek, ściek brudów, nieczystości, cuchnąca kałuża*: *Dom jego będzie gnojowiskiem*. Bud.

Gnojownia, i, lm. e, **Gnojowisko**, × **Gnojewisko**, **Gnojarnia**, **Gnojnik**, **Gnojnica**, [**Gnojnica**, **Gnoisko**] *dół do przechowywania gnoju, jama gnojna, miej-sce na gnój, skład gnoju, kupa gnoju*.

[**Gnojownica**, y, lm. e] l. a. [**Gnojówka, Gnoj-nica, Gnojanka**] *boczna deska na wozie od gnoju, wróbnia, [pomost, wrotnia]*. 2. p. **Gnojówka**.

Gnojownik, a l. lm. *cy ten, co rolę nawozi*. 2. [G.] *lm. i miejsce przed oborą, gdzie wyrzucają gnój*.

Gnojowy p. **Gnojny**: *Smród G. (= od gnoju)*. *Gnojowa góra (= nazwa ulicy, usypanej z gnoju na tyłach zamku w Warszawie)*. <GNI>

Gnojówka, i, lm. i l. a. **Gnojnica**, [**Gnojowni-ca, Gnojaczka**] *płynna część gnoju, odchody ciekłe od bydła, masa płynna, zbierająca ś. w gnoju na gnojowisku*: *Z której obory G. wypływa, w tej pewno niedbały gospodarz przebywa*. Prz. *Przen-żart.*: *Wódka, jak wódka, zwyczajna sobie G. Prus*. 2. [G.] p. **Gnojownica**. 3. [G.] p. **Gnojnik**. 4. [G.] *pieczarka (grzyb)*.

l. **Gnom**, u, lm. y, **Gnoma** *myśl moralna, krótko wierszem wyrażona, zdanie moralne, przypowieść*: *Gnomy Menandra*. <Gr. gnōmē = myśl, zdanie> 2. **Gnom**, a, lm. y l. *duch ziemny i górski, mieszkający w ziemi i strzegący skarbów*, in. *gar-busik*. 2. *działacz niewidzialny kabalistów*. <Fr. gnome>

× **Gnom**, u, lm. y p. **Gnomon**. Łab.

Gnoma, y, lm. y p. l. **Gnom**.

Gnomiczny *przym. od l. Gnom*: *Poeta G. Poezje religijno-gnomiczne Mickiewicza*.

Gnomida, y, lm. y p. 2. **Gnom**.

Gnomik, a, lm. *cy*, **Gnomista** *poeta gnomiczny, autor gnomów*. <Gr. gnōmikos>

Gnomista, y, lm. *ści* p. **Gnomik**.

Gnomologiczny *przym. od Gnomologia*.

Gnomologia, i, lm. e *zbiór gnomów* (utworów poezyi lirycznej). <Gr. gnōmologia = zbieranie przypowieści>

Gnomon, u, lm. y I. astr. = a) *pręt pionowy, oparty u szczytu w płycie z otworem, używany daw. do oznaczania wysokości słońca w południe*. b) a. niek. \times **Gnom** *zwrócony ku biegunowi pręt czyli skalówka kompasów, t. j. zegarów słonecznych*. 2. mat. = a) (u pitagorejczyków) *to, co pozostaje z kwadratu, jeżeli przy jednym z jego wierzchołków wyciąć drugi kwadrat*. b) (u Euklidesa) *figura, wycięta w pewien sposób z równoległoboku*. c) (u Herona) *to, co dodane do figury (liczby), tworzy całość, podobną do pierwotnej figury (liczby)*. <Gr. gnōmōn>

\times **Gnomonika**, i, blm. *sztuka robienia kompasów, zegarów słonecznych*. Łab. <Gr. gnōmonikē, dom. téchnē = sztuka, nauka robienia kompasów>

Gnomonowa, ej, lm. e mat. p. **Gnomonowy**.

Gnomonowy przym. od **Gnomon**; mat.: *Liczba gnomonowa a. Gnomonowa = stanowiąca gnomon dla danej liczby (np. liczba $2n+1$ dla n^2 , gdyż będąc dodana do n^2 daje $(n+1)^2$)*.

Gnoseologia, i, blm. fil. p. **Teoria**. <Now. z Gr. gnōsis = pojęcie, poznanie + -logia = nauka>

Gnostycki przym. od **Gnostyk**: *Pierwszy tom obejmuje historię sekt gnostycko-manichejskich po wiek XIII. Abr.*

Gnostycyzm, u, blm., **Gnostyka** fil. *spekulacja a. kierunek spekulacyjny gnostyków; nauka oparta na gnozie; nauka o objawieniu i tajemnicach boskich*. Przeć. **Agnostycyzm**. <Z. Gr. gnōstikós = gnostyk>

Gnostyczny fil. I. *za pomocą gnozy osiągnięty*: *Wiedza gnostyczna*. 2. *do gnostyków należący, gnostykom właściwy*: *Mądrość, spekulacja gnostyczna*. 3. *gnostycyzmem nacechowany, w duchu gnostycyzmu pojęty*: *Pogląd G. Doktryna gnostyczna*. Jaką była systematyczna całość, można po części odgadnąć z systemów gnostycznych Bazylidesa i Walentyna. Pawl.

Gnostyk, a, lm. cy I. fil. *teolog a. filozof religii w pierwszych wiekach chrześcijaństwa, uznający gnozę za źródło poznania Boga; mędrzec posiadający tajemnice religii, znajomość Boga*. 2. *członek sekty, opierającej ś. na gnozie*. <Gr. gnōstikós>

Gnostyka, i, blm. fil. I. p. **Gnostycyzm**. 2. *literatura gnostycyzmu, ogół pism o kierunku gnostycznym*. <Gr. gnōstiké>

Gnoza, y, blm. fil. *poznanie Boga rozumowe, spekulacyjne a. kontemplacyjne, przeciwstawiane bezpośredniej wierze w objawione dogmaty; metoda poznawania tajemnic religijnych, uznawana przez teologów i filozofów zwanych gnostykami w pierwszych wiekach chrześcijaństwa*. <Gr. gnōsis>

\times **Gnozymach**, a, lm. **owie** *członek sekty chrześcijańskiej z VII w., odrzucającej wszystkie dogmaty*. <Gr. gnōsimachos>

[**Gnóć**] p. **Giąć**.

Gnój, gnoju a. [gnoja], lm. **gnoje** I. *wypróżnienie człowieka a. zwierzęcia, kał, nieczystości, odchody*: *G. bydłocy, koński*. *G. krwi (=krowieniec, krowiniec)*. *Mieć pieniądze, jak gnoju*. **Prz.** 2. *nieszanina odchodów zwierzęcych ze słomą i siano, nawóz, mierzwa*: *G. gorący, tłusty*. *Wozieć, rozrzasać G.* *Uprawiać, nawozieć gnojem*. **Przen.**: [Na głupiego nie trzeba gnoja wozieć, nawozi go sám na sie]. **Prz.** (=sprowadzać kłopotu, nieszczęścia). **Przen.**: *Najlepszy G. na rolę pańskich stóp ślady*. **Petr.** 3. *brud; śmieci*: [G. za pazdurem]. **Przen.**: *Dziś w stroju, jutro w gnoju*. **Prz.** (=w nędzy). 4. 2 pp. a, lm. **ówie**, [owie] = a) p. **Gnojek**. b) [G.] *człowiek gnuśny, śpioch*. 5. bot.: *Bar-*

bi G. (erithmum quartum) *roś. z rodzaju rozłupu*. 6. fizj.: a) \dagger **Oczny G.** = *zaropka (lema)*. b) \dagger **G. uszny** = *woskowny (cerumen)*. 7. !lek. i [G.] (pus) *ropa (w ranie)*. <GNI>

\times **Gnojkostwo**, a, blm. p. **Gnojkostwo**.

[**Gnojnica**, y, lm. e] p. **Gnojownia**.

\dagger **Gnojnotoczny** *ciekący gnojem, ropiejący*. <GNI + CIEK>

\dagger **Gnojstwo**, a, blm. p. **Gnustwo**: *Złota dobywać nie chcieli, nie z gnojstwa, ale z wzgardy*. **Jabl.**

[**Gnorować się, uje ś., owal ś.**] p. **Gnarować**.

[**Gnorowanie się, a ś., blm.**] *czynność cz. Gnorować ś.*

[**Gnuczka**, i, lm. i] p. **Wnuczka**.

\dagger **Gnujstwo**, a, blm. p. **Gnustwo**.

[**Gnuk**, a, lm. i] p. **Wnuk**.

[**Gnurować, uje, owal**] *zrzędzić, gderać, lajać*.

<Nm. gnurren, knurren>

[**Gnurowanie**, a, blm.] *czynność cz. Gnurować*.

\times **Gnus**, a, lm. **owie** p. **Gnuśnik**: *Gnusa po spaniu poznasz*. <GN(US)>

[**Gnuścić się, i ś., it ś.**] p. **Gnizbać ś.**

\dagger **Gnustwo**, a, lm. a, \dagger **Gnuśstwo**, \dagger **Gnujstwo**,

\dagger **Gnojstwo gnuśności, ospałości, lenistwo**: *O nie przez pieszczoty i gnustwa, wnuku mój, takie roboty*. **Gawin.**

\times **Gnuśliwie** przys. od **Gnuśliwy**.

\times **Gnuśliwość**, i, blm. rz. od **Gnuśliwy**.

\times **Gnuśliwy** *skłonny do gnuśnienia, do gnuśnego próżniactwa*.

\times **Gnuśnica**, y, lm. e forma ż. od **Gnuśnik**.

Gnuśnie, **Gnuśno** przys. od **Gnuśny**: *Wilno tak długo, tak G. oblegał*. **Miek.**

Gnuśnieć, eje, ał *stawać ś. gnuśnym, zniewieszciałym, tracić energię; trwać, zostać w gnuśności, próżnować; trwać czas w bezczynności, lenistwie, nieuczynnie; węgietować, marnieć, marnować ś., być w zastoi, gnąć*: *Woisko w pokoju gnuśnieje*. *Czyż warta tego, by w ciemnym ukryta byciu gnuśniała próżno jej uroda?* **Hul.** (=przekwitata, więdła). *G. w występkach = trwać bez zastanowienia i upamiętania*. *Dusza moja nie tylko gnuśnieje, ale ś. szybko i stanowczo psuje w ramionach tej kobiety*. **Stenk.** <GN(US)>

Gnuśnienie, a, blm., *czynność cz. Gnuśnieć*.

\times **Gnuśnik**, a, lm. cy, \times **Gnus** *człowiek gnuśny, leniuch, ospalec, piecuch, rozkosznik, niewieścuch*.

Gnuśno p. **Gnuśnie**.

Gnuśność, i, blm. rz. od **Gnuśny**: *Obszar, gnuśności zalany odmgłem*. **Miek.**

Gnuśny *zgmuśniały, leniwy, próżniaczy, leniuchowaty, zniewieszciały, ospały, apatyczny, ociężały, ciężki*: *Mieczysław G.* <GNUS>

\dagger **Gnuśstwo**, a, blm. p. **Gnustwo**: *G. alibo lenistwo*. **Św. z Woc.**

\times **Gnyb**, a, lm. y p. **Knyp**.

Gnyk, a, lm. i I. [G.] p. **Gnik**. 2. *anat. (os hyoides) kość pomiędzy językiem a krtanią leżąca, kość \dagger brodowojęzykowa, \dagger dwurogata, dwurożna, \dagger gardłowa, gnykowa, \dagger języczna, \dagger językowa, \dagger podjęzykowa, \dagger podłożna*. 3. *w lm. rzeź. kości kręgowce u wieprza*. <Nm. Geniek = kark, szyja>

Gnykogardłowy *anat. p. Gnykogardzielowy*.

<Gnyk + Gardło>

Gnykogardzielowy *mięsień, anat. (museulus hyopharyngeus), in. mięsień gardziel ścieśniający średni, gnykogardłowy, \times gnykopołykowy, \times widełkogardłowy*. <Gnyk + Gardziel>

× **Gnykogrdykowy** p. **Gnykotarczowy**. <Gnyk + Grdyka >

Gnykojęzykowy mięsień, anat. (musculus hyoglossus), in. × muszkuł kości językowej. !mięsień hyojęzykowy. <Gnyk + Język >

Gnykonagłośniowy anat.: Więzadło gnykonagłośniowe, in. × więzadło gnykonakrywkowe (ligamentum hyo-epiglotticum). <Gnyk + Na + GŁOŚ >

× **Gnykonakrywkowy** anat. p. **Gnykonagłośniowy**. <Gnyk + Na + KRY >

× **Gnykopolykowy** anat. p. **Gnykogardzielowy**. <Gnyk + Po + ŁK >

Gnykotarczowy anat. 1. Mięsień G. (musculus hyo-thyreoides), in. mięsień gnykotarczowy, × gnykogrdykowy, !muskuł hycarczowy, †myszka językokościowa chrząstki tarczowej a. †tarczowatojęzycznej kostki, †muszkuł tarczowojęzyczny kości a. × tarczowopodjęzyczny. 2. Wiąz G. (ligamentum hyo-thyreoides), in. × gnykogrdykowy, gnykotarczowy. <Gnyk + Tarcza >

Gnykotarczowy anat. p. **Gnykotarczowy**.

Gnykowy anat. przym. od **Gnyk**: Kość gnykowa p. **Gnyk**.

[Gnyp, a, lm. y] p. **Knyp**: Szewki G. kraje chleb. Prz. <Z St. Grn. gnippe = Nm. Kneif >

Gnyś, a, lm. e zł. p. **Gnes**.

[Gnyt, a, lm. y] p. **Gnat**.

Go p. **On**.

Gobelin, u, lm. y, × **Goblin** dywan artystyczny, nasładujący do złudzenia malowidła olejne: Złotone krzeselka, pokryte gobelinami. <Ol nazwiska farbiarza Fr. Gobelin, w XVI w. >

Gobelinowy przym. od **Gobelin**: Obraz na płótnie gobelinowym. Zasłony gobelinowe.

× **Goblin**, u, lm. y p. **Gobelin**.

[Goca, y, lm. e] *kij, pałka*: Nie kijem, to gocą, aż mu ślepie na wierzch wyskoczą. <Zap. = *gocza? >

[Gocha, y, lm. y] p. **Gorzalka**.

Gocki p. **Gotycki**: Styl G. Druk G. = *gotyk*. Kościół G. Krasin. <Nm. gothisch >

× **God**, u, lm. y p. **Gody**: Ot żebym sam sobie takiego godu wyprawił. Krasz.

† **Goda**, y, lm. y *przypadek*: Na godę zastrzelił króla. B. Sz. (= *przypadkowo*). <GOD, por. Czes. nahodou = *przypadkiem* >

Godło, a, lm. a 1. † *hasło wojenne i znak chorągiewny wspólny całej drużynie rycerskiej, który następnie stał s. nazwą herbu*, in. † *zawołanie*: Herby narodów pewnych, które starą łaciną zowią *proclama*, po polsku G. Sar. Herb Dęboróg nasze G., stary Poleś nasze gniazdo. Syrok. 2. × *znak a. wyraz umówiony, hasło, parol*: Mniemam, iż po wszystkich wsiach państwa Tarnowskiego na to G. Leliwa ludzie na gwałt bieżą. Orzech. G. wojenne. Bez godła nikogo tu nie wpuszczają. Troc. G., znak między przyjaciółmi do jakiej uczt, biesiady; teraz mówią bilet. Włod. Żydom zdrójca Judasz takowe dał G. K. G. Ona do bramy śmieie szła i G. dawszy, wrotniego łatwie oszukała. P. Koch. Skoro ujrzy G., pozna, kto jestem, i eo mię przywiódło. Mick. 3. *de-wiza, motto, epigraf, myśl przewodnia, hasło*: G. utworu literackiego. Praca — nasze bóstwo, przyjaźń — nasze G. Mick. 4. *znak alegoryczny, emblemat, symbol, oznaka*: Gałąź oliwna jest godłem pokoju. Kras. A. Po drugiej stronie na pagórku wbity krzyż, G. Niemców, czoło kryje w niebie.

Mick. Patrz: oto jest karczmy G., koń malowany na płótnie. Mick. Poznali godła na helmie i zbroi. Mick. Syrena, G. Warszawy (= *herb*).

4. × *reklamia, zadatek; wróżba, przepowiednia, zapowiedź*: Sprawiedliwość jest każdej sprawy najlepszym godłem. Stasz. Dwa gołębie przede mną usiadły, cieszy mię to szczęśliwe G. Stasz. 5. [G.] = a) *zapewnienie ślubu, które dają sobie nawzajem narzeczoncy i rodzice narzeczonej*. b) *wolanie, wczwanie, wzywianie*. c) *nazwa*. <GOD >

Godłowy przym. od **Godło**: Godłowe malowanie bez napisu lub z napisem. Bobr.

† **Godne**, ego, blm. 1. a. † **Godowe** *danina w pieniądzech, bydlę a. darach, ofiarowana przez włościan panom w dni uroczyste*. Gol. G. była danina w pieniądzech, w bydlę, a. dary w dni uroczyste. Wiszn. 2. *opłata sądowa, którą uiszczano, gdy strony pogodziły s. po rozpoczęciu sprawy*. 3. *wydatek na czestowanie przyjęcia nowego monarchy*. <GOD >

[**Godni**] p. **Godowy**: Godnie święta = *Boże Narodzenie, [godny]*.

Godnie, × **Godno** przys. od **Godny** 1. *naależyć, należytym sposobem, przystojnie, odpowiednio, w odpowiedni sposób, dosyć*: Nie potrafię ci G. podziękować. My więc po te dary, jako przystało, wystąpimy G. Mick. 2. † *zasługując na co*: Sprawił wszystko G. pochwały 3. × *zacnie, szlachetnie, dostojnie, chwałobnie, dobrze*: G. urodzony. Potomstwo G. wdało s. w ojca. Niem. 4. [**Godniej** *bardzo, dużo, sporo, wiele, porządnie, dobrze, doskonale, wybornie, ładnie* (np. robić, mówić), *jaż s. należy, tego, s. należyć, dosyć, do syła*: Oj, G. mu skórę wybił! W sąsięku jeszcze słomy jest G. G. mówicie! Sienk. (= *dobrze*). Mamiczko! Wróżyła mi Sulka. — A G. Kasp. (= *dobrze, pomysłnie*). Godniem se pojąd. Gdy kura zapieje, to s. nieraz wyiści G., co chorey umrze (= *sprawdzi s. należyć*). Daj mi G. pieniądze, żebyć się kupić. <GOD >

[**Godnik**, a, blm.] 1. *grudzień*. 2. *styczeń*. <GOD >

Godno 1. × p. **Godnie**. 2. † *godzi s., wolno jest, przystoi, wypada, można*: Nie jest G. żadnemu wnijsć do tego kościoła jedno boso. Ka. 3. [G.] *warto*: By (zły duch) dał po dziesięć na plecy, G. to za takie rzeczy.

Godnostka, i, lm. i p. **Godność**.

Godność, i, blm. 1. † *wartość, zasługa, zdolność, zdatność, stosowność, odpowiedniość*: Wasza Królewska Mość dworzan swych godności byłeś bardzo świadom. Górń. Z fortuna, nie z godnością łaska pańska chodzi. Pot. 2. † *wartość, znaczenie, waga*: Takie zapisy i listy od niniejszego czasu niejonej (= *żadnej*) mają być mocy a. godności. Św. z Woc. Ta to imienia, którejkoli wielgości a. godności byłaby, przez przyjaciół obu stron mają być złożona, a gotowymi pieniądzmi okupiona i zapłacona. Mac. z Roż. (= *wartości, ceny*). 3. *pożycie własnej wartości, powaga, dystynkcyja, duma szlachetna, szlachetność*: G. osobista, moralna, narodowa. G. człowieka, G. natury ludzkiej. Szanować swoją G. Pelen godności. Mówić, postępować z godnością. Pożycie osobistej godności. *Cześć, honor*: Musisz pani wynieść za ognisko rodzinne i splamić swoją kobiećą G. Święt. Córka moja wyrodna domu księżęcego G. iście splamiła. Mick. 4. lm. i *dostojństwo, stanowisko, urząd wysoki*: G. królewska, kapłańska, kościelna, senatorska. Piastować G. Wywyższyć do godności. 5. *nazwisko*: Jak pań-

ska G.? 6. X zb. *osoby godnością zaszczycone, godni małżonkowie*: Liczna czeładź dworska wydała, że ś. wali G. podkomorska. Węg. 7. Świadczyć sobie nawzajem G.=*raczyć ś. nawzajem*: Przyjaciółki G. świadczyły sobie. Zdr. **Godnostka.** <GOD>

X **Godnowierny** *wiarogodny*. L. <GOD + WIAR>

Godny, Godzien I. †i [G.] do czego, †ku czemu, †na co, †w co, †czego = *zdatny, zdolny, uzdolniony, stosowny, odpowiedni, właściwy, przydatny*: Na miejscach godnych do tego niej stajnie naprawne koniom. Gost. Olbracht wciągnął do Wołoch, mając ludu polskiego godnego do boju około osmdziesiąt tysięcy. Biel. M. Bartnicy do sądów obierali ośm osób bartników godnych do sądenia. Skar. [A toć to już G. chłopak do roboty]. Z Rzymu blisko sto tysięcy ludzi ku boju godnych wychodziło. Górn. Żadnej godnej męki niemasz ku onej wiecznej nagrodzie. Skar. (= *znacznej, znaczącej*). Naleziony będzie godnym na nauczyciela. Kołł. Siostry królewskie największym w świecie królom w małżeństwo są godne. Skar. Gdy lat męża godnych doszła, ociec chciał, aby za mąż poszła. Skar. Wielki i G. w nauce człowiek. Troc. (= *zasłużony, wybitny*). 2. a) czego = *wart, zasługujący*: G. pochwały, podziwu, lepszego losu, zazdrości, widzenia. Rzecz godna zastanowienia. Kołł. Las poświęcony, którego sprofanowanie godne śmierci. Bobr. b) kogo a. †komu, X na kogo = *nie ustępujący komu, wart, dorównujący komu; odpowiedni, stosowny do kogo, właściwy dla kogo, przystający komu*: Przedmiot G. jego gienjuszu. Postępowanie godne uczeniwo człowieka. Syn G. ojca. Godną łezkę nad nim uronić tobie zostało, mój bracie. Mick. Fil! to godna zabawa dygnitarstkiej córki. Mick. G. na biskupa zastanowienia. Troc. Trzej królowie upominki oddali, Odkupicielowi świata godne. Skar. 3. *szluszny, należyty*: Zapłaci mi, co szluszna a godna będzie. Leop. Synom Witohła w Lidzie zostawimy godne dziedzictwo — popioły i dymy! Mick. 4. Godny = *zaczny, szanowny, czcigodny, wzbudzający poważanie*: Godna osoba. Postępowanie godne. Marcin Studziński z godną postawą poszedł ku niemu i rzekł z pokorą. Syrok. (= *pełną godności*). 5. [G.] = a) *dogodny, należyty, dobry, znaczny, spory, dosyć duży, wielki*: Mijajcie te Kłajoskie sady: niema nie godnego, ino same dziady. Ten Poroński baca, dyć to nie godnego. A to G. szmat (= *kawał*) drogi. We wałą w gębę G. wiecheć mięsa. Będzie jutro G. mróz. Łupy Bóg dał godne. Stenk. Godne czerwieńce. Kasp. Wróżyła mi Salka. — A godnie? — Ej nie godnego... o śmierci... o zdradzie. Kasp. b) p. **Godowy**: Za dwie niedziele przed godnemi świętami. Wróżyć godne (= *w wigilję Bożego Narodzenia*). <GOD>

† **Godować, uje, ował, †Hodować** I. *uczłować, mieszadować, wyprawiać gody, wesela*: Zawsze godują, nigdy ś. nie poszczą. Wuju. Gody uczynił swej córce i godował. Białub. 2. kogo = *raczyć, ugaszczać, fetlować, podejmować, częstować*: G. przyjaciół. <GOD>

† **Godowanie, a**, blm., czynność cz. **Godować**. † **Godowe, ego**, blm. p. **Godne**: Podarkowe powinności, gdy majątkiem lub osobą rodziny rozporządzić wypadało; w tym ostatnim wypadku występują G. i kunice. Lel.

X **Godownia, i**, lm. e, † **Godownik** *cała budowla a. część jej przeznaczona do sprawowania godów; miejsce, gdzie ś. gody odbywają*

Godownica, y, lm. e forma ż. od **Godownik**. **Godowniczy** przym. od **Godownik, godowy**: Śpiew G. Wor.

Godownik, a, lm. ey I. X *ten, co gody wyprawia, amfitrjon*. 2. *uczestnik godów, biesiadnik, weselnik*: Ciągną z śpiewem godownicy, ciągną z śpiewem i hałasem. Kon. 3. †lm. i p. **Godownia**: Przen.: W kościele i godowniku Pana wiele jest wezwanych a mało wybranych. Skar. † **Godowny** I. p. **Godowy**: Do domu godownego nie wehodź, byś miał z niemi siedzieć i jeść i pić. Leop. Godowni goście. L. Godowne pochodnie. Zobr. 2. przen. *uroczysty, oświecony, święteczny*: Po krzyżmie kładziono na cię biały czepek, odzienie godowne. Hrb.

Godowy I. a. † **Godowny biesiadny, weselny**: Szata godowa. Izby godowe. Podez. 2. [G. a. **Godni, Godny**] *do Bożego Narodzenia należący, święteczny*: Zastawtaż jemu stół G. [Godula, i, lm. e] *krowa, w Boże Narodzenie urodzona*.

Gody, godów a. gód, blp. I. a. X **God** *uczta, biesiada, bankiet, feta, kłaczu*: Już nie wstaniesz, wodzu młody, ni na łowy, ni na G. Zal. Przen.: Nie będziesz na tych godach (= *nie będziesz miał tej uciechy*). X Na złe przyjsz G. Troc. (= *ulec nieszczęściu*). Sępy wydzierają sobie na pobojo-wisku przebrzydłe G. Stasz. Pożaluj mię, stary, młody, boć mi przysłyły krwawe G. Andrzej ze Stupia. Na godach śmierci swatów popoili. Kras. A. 2. X przen. *wesołość, uciecha, radość, szczęśliwość, rozkosz*: Jednemu G., drugiemu głody. Prz. Wtym ś. oecilli apostołowie i trafili na wielkie G., a z rozkoszy niewypowiedzianej mniemali, iż już niebo było. Skar. 3. *wesela, ucztu weselna*: G. w Kanie Galilejskiej. Godów małżeńskich w czasach zakazanych nie sprawować. [Dzień dobry pannie młody, słuzywa my jój, boć to jej G.]. 4. †i [G.] *święto Bożego Narodzenia*: G. idą, już są na wierszyczku. Było to w G. [Przed G.] = *przed godami, advent*. [Po godach] = *wielki post*. Hanka pódzie za chłopca przed G. Boże Narodzenie, po naszymu G. Pot. 5. [G.] *czas od Bożego Narodzenia do Trzech Króli a. do początku lutego*. 6. †i [G.] *Nowy Rok*: Od gód = *od Nowego Roku*. Ona postowica od gód do gód ma być rozumiana od nowego lata. Stat. Wawrz. z Prażmowa 1531 r. 7. myśl. *parzenie ś. zwierząt*: G. lisie. Por. **Hoddy**. <GOD>

† **Godzątność, i**, blm. p. **Godziętność**. Św. z. Woc.

Godzenie, a, blm., czynność cz. **Godzić**. **Godzenie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Godzić ś.**

[**Godziały**] *łebski, dosyć wielki, znaczny, spory*. **Godziciel, a**, lm. e I. *ten, co godzi, rozjemca, jednacz, pojednawca, pośrednik*: Pan Podkomorzy, G. całej okolicy. Kras. 2. X *ten, co godzi* = *czyha, dybie, nastaje na co*. <GOD>

Godzicielka, i, lm. i forma ż. od **Godziciel**. **Godzić, i, il** I. w kogo, w eo, a. na kogo, na co = *mierzyć, gotować cios, celować, brać kogo a. co na cel, zamierzać ś, uderzać; nacierać, napadać*: G. we wroga. Gdy czwałął, godził nań Baasa syn. Leop. (= *uderzył, zabił go*). Z mieczem na nieprzyjaciół blisko stojące godziła. Mick. Świat cały ś. wdryga, gdy śmierć godzi w łono nieśmiertelnego. Deo. Co ich szlachta godzą (= *jedn i ją*), to oni na ś. jeszcze zapaleczywiej godzą. Mick. Nagle i orężnie godzą. Mick. 2. X przen.

zwracać ś., zmierzać, pić do kogo = słosować, ściągać, kierować do kogo, mieć na celu kogo a. co, dotykać kogo a. czego: Nie godzę na Waspana temi słowy. Troc. W to godzi twa mowa. L. Na mnie to godzi. Troc. (= to mnie dotyczy). 3. na kogo, na co = czyhać, dybać, nastawać: G. na czyją zgbę, śmierć, sławę. G. na czyje życie. Niech na kancelerstwo bodaj jeden pisarz godzi. Szuj. 4. × przen. *chcieć co osiągnąć, pragnąć, dążyć, starać ś. o co, usilować, zmierzać, mieć ś. ku czemu; dbać, troszczyć ś., stać o co*: Fortelem na to godził, jakoby mógł rozterki uśmierzyć. Stryk. Rozumiałam, żeś ś. ze mną obaczyć godził. Zim. Ptaszkanie, gdy noc nadeszła, godzą na sen. Kulig. Ptak, gdy ś. nakarmionym czuje, na pszenie nie godzi. P. Koch. Panie, gdziekolwiek chęci twoje godzą, nigdy na ludziach i koniach nie zbędzie. Mick. Widzę, na co godzisz. Troc. 5. kogo = najmować, targować, zamawiać; układać ś. traktować, umawiać ś. z kim: G. parobka do służby. G. furę. [Pan młody godzi sobie drużynę]. 6. *przyprawiać do zgody, jednać, łagodzić, załagadzać, przywracać między kim zgodę: G. nieprzyjaciół. G. spory (= wyrównywać)*. 7. przen. *łączyć, umieć pogodzić, zgadzać, zastosowywać*: G. piękne z pożytecznym. G. głos fletni z tywym głosem z wszystkich najlepiej jak potrafiłem. Chod. (= wtórować, akompanjować głosem fletni wojemu głosowi). 8. × *godząca*: Kto komu godzi, ten sobie szkodzi. Prz. 9. × p. G. ś.: Zboże już do sierpa godzi. Jak. W. 10. [G.] = a) *razić, zgać*: Bezbożników kosą godzę. b) *iść, dążyć, kierować ś.*: Ujrzę cteka z daleka, prędko ku nim godzi. G. ś. I. i [G. ś.] a. × G. na co, czemu, ku czemu, w co, do czego = *być zdającym, przydatnym, odpowiednim, zdolnym, przydatnym, nadawać ś.; dawać ś.*: Twe sprawy niczym ś. dobremu nie godzą. Biel. M. Stary wół kark na dobry, do pracy ś. godzi. Koch. Kto ś. ogląda nazad, nie godzi ś. do królestwa niebieskiego. Baz. (= *nie godzien go*). Godzi ś. ku pomazaniu oczu. B. Sz. Póki chodzimy, póty ś. godzim. Prz. (= *póki człowiek zdrow, póty z nim można dojść do ładu*). Królestwa nie ma, choć ś. na nie godzi. P. Koch. Godzi ś. ten młodzieniec do nauk (na nauki). Troc. Godzi ś. ta panna za męża (= *czas jej iść za męża*). Nie zapłać, jeźliby ś. ten trzewik na nogę i ta szata na moją osobę nie godziły. Troc. Owies do sierpa już ś. godzi. Troc. Gdy z jagody wytryśnie ziarnko samo, mięsem jagody nie obrosie, ale czyste, już ś. godzą jagody zbierać. Trzye. Nie godzą ś. na starych gamrackie foehy. Troc. (= *nie przystoją im*). Bez soku różdżka schnie i w ogień ś. godzi. Skar. G. ś. djabtu = *nie mieć żadnej wartości*: Zła moneta djabtu ś. godzi. Lekar. Magdeburskie prawo też ś. czartu godzi. Górn. Szatanu ś. godzi. Bardz. Złe, kwaśne piwsko, co ś. wszem złym godzi. Opal. [Ino mię, Janiczku, śpiewanie uwodzi: ta twoja fortuna na nie ś. nie godzi. Juzek ś. styrała, światu ś. nie godzę. Szczęśliwaśby ty, pani, była, żeby ś. pszeniczka jutro żać godziła. To sie psu na bude nie godzi. Prz.]. 2. z kim, z czym = *jednać ś., przeproszać ś., powracać do zgody, jedności*: G. ś. z nieprzyjacielem. *Podławać ś., przyjmować bez szemrania, żywać ś., zastosowywać ś. do...*: G. ś. z losem. 3. na co = *zgadzać ś., przystawać, zezwalać, pisać ś.; przyjmować, akceptować, aprobować, zatwierdzać co*: G. ś. na warunki. G. ś. na czyje zdanie (= *dzielić, podzielać je*). 4. o co = *umawiać ś., ugadzać ś., układać ś., trakto-*

wać, pertraktować, rokować, targować ś., prowadzić układy: G. ś. o warunki, o cenę. W Boże Narodzenie gospodarze czeladzi odmieniają i rocznie ś. godzą. 5. do kogo, do czego = *przyjmować obowiązki, najmować ś.*: G. ś. do pana, do służby, do roboty, za lokaja. Posła G. ś. 6. [G. ś.] = a) *być kimś dla kogoś, wypadać* (o pokrewieństwie): Ta pani godzi ś. mnie ciotką. b) *podobać ś.*: A ja sobie w wiązku chodzę i Jesce ś. chłopcom godzę. Piżmo nie wszystkim panom ś. godzi. Troc. 7. nieos.: Godzi ś. = a) *należy, wypada, przystoi, trzeba, warto, można, wolno, ładnie, słuszna, uczciwie jest*: Czy to ś. godzi? Godzi ś. tak postępować? Nie godzi ś. pracować w dzień świąteczny. Godzi ś. wiedzieć, co jest pożyteczne. U nas nikogo do więzienia brać ś. nie godzi, aż przekonanego prawem. Górn. Niech mi ś. godzi z moją odezwać ś. prośbą. Troc. Rozpaczaj oddać ś. nie godzi. Mick. × *Woź drewno tak wielkie, tak długie, jako ś. godzi. Troc. (= trzeba, należy)*. † Godziło ś. było po łacinie też list pisać. Zołtarz Daw. 1539. [Siódmy roczek już nadechodzi, już ś. Zosi za męża godzi. A wy, młodzieńi młodzi, do was to ś. godzi konika wypucować]. Osobowo: × *Godzi mu ś. ten postępek jako panu. Troc. × Nie masz dziś żadnej rzeczy, któraby ś. nie godziła. L. b) × można, jest możliwe*: Dla miejsca ciasnego nie godziło ś. wiele ułów szykować. Stryk. Godzi ś. już pić piwo, jeśe ten owoc. Troc. <GOD>

Godzien, rodz. ni. † **Godno** i. p. **Godny**: Panie, nie jestem G., abyś wszedł do przybytku serca mego. G. chwały, nagrody. Nie G. rozwiązać rzemyka u trzewika jęgo. Rej. Ani złamanego szeląga nie G. Prz. [Coby też taki za karę G. mieć, co to uczyni!]. Nie wszystko, co w baśniach, uważania jest godno. Górn. 2. [G.] *należy ś., przystoi*: Nie wij wieńca chłopu ze wsi, boć mu nie G. <GOD>

[**Godzienik**, a, lm. i] p. **Godzinnik**.

† **Godzięba**, y, lm. y *drzewo na pnju będące, drzewo rosnące. Macz. <? GOD>*

† **Godziętność**, i, blm. *wartość*.

† **Godziętny**, † **Godziatny** *użyteczny, ważny, wiarogodny, mający prawną wartość*: Świadeństwo godziętno. Św. z Woc. <GOD>

× **Godziły** p. **Godziwy**: Godziła rzecz, która ś. godzi, wolna, niezakazana. Kn.

Godzina, y, lm. y i. a) *dwudziesta czwarta część doby*: Byłem tam ze dwie godziny. W godzinę potym. Na godzinę przedtym. Przed godziną. Za godzinę powróci. Co G. Po godzinie. G. mija, upływa, przechodzi. Czekam już godzinę a. od godziny. Pół godziny. Półtorej godziny. Iść całą godzinę. Ujść kilka wiorst przez godzinę. Nie mieć godziny wolnego czasu. Strojem poranne zbywamy godziny. Mick. Już nie nie powiem, choćbyś całą godzinę gadał. Godzinami = *całe godziny = długo*: Godzinami wylegiwał ś. na słońcu. Co G., to nowina. Prz. [Jecliałem przez pięć godzin]. † *Czterdzieści godzin = nubożeństwo czterdziestogodzinne*: Rzadko nas kiedy ta czterdzieści godzin omyliła. Biel. J. Podeszas godzin czterdziestu gorące modły czyniono. Birk. Astr.: G. gwiazdowa a. astronomiczna. G. słoneczna średnia. G. słoneczna prawdziwa. Ekon.: Godziny pracy = *dzień roboczy, czas roboczy*. b) *koniec a. pewna oznaczona chwila dwudziestej czwartej części doby*: G. druga. G. dwudziesta (na zegarach, podzielnonych na 24 części). Bije G. Która G.? O której godzinie? O której godzinie przyjdiesz?

a.: o której przyjdiesz? Wybiła G. piąta a.: wybiła piąta. Naznaczył godzinę. Umówił ś. o godzinę. Stawić ś. na oznaczoną godzinę. G. przyjeść. Stałe godziny przyjeść. Od godziny do godziny = a) od jednej godziny do drugiej; Czekalem od godziny do godziny. Troc. b) † od doby do doby: Ohory tego dnia od godziny do godziny jesę nie ma. Haur. Włóz to do gorzałki od godziny do godziny. Troc. [Jag wybito jedynaste godzin]. [Je sześć godzin] = szosta godzina Astr.: G. legalna = wspólna w całym kraju w danej chwili. 2. przen. czas, chwila, moment, minuta pora, doba, termin: G. śmierci. Ostatnia G. (= chwila konania). G. szczęśliwa, nieszczęśliwa, dobra zła. Nigdy jednej dobrej godziny od męża nie miała. Troc. [Daj ci, Boże, dołę, cas i godzinę dobrą]. Przyszedł w złą godzinę. Troc. Nie ma rodziny we złe godziny. Prz. Chowaj grosinę na czarną (ciemną) godzinę. Prz. † Jedź w bożą godzinę. Klon. (= jedź szczęśliwie). G. wypoczynku. Szara G. Co jedna G. przyniosła, druga zabrać może. Wiszn. Jeszeze nie wybiła G. (= nie nadeszła pora). Taki wieszcz, jaki słuchacz, lecz przyjdzie G. Mick. Nie są to słowa co z ust w gorącej pryskają godzinie. Mick O swoich godzinach kładziemy ś. i wstawiamy. L Przeszła nań świętska G. (= uczuł popęd płciwy). Przen.: Ktoś do więzienia mego wchodzi czy tylko nie przynoszą mi godziny śmierci? L. (= wyroku). × Uciekaj, póki masz godzinę. Chr. (= czas dogodny, porę). [Maie nie pociesy matula ni ociec, tylo mię pociesy od Boga G.] (= śmierć). 3. przen. lekca godzina: Mam dziś wszystkiego dwie godziny. Płacą mi po rublu za godzinę. Płatny od godziny. 4. Godziny kanoniczne a. godzinki, × godziny a. × godziny kapłańskie = *pacierze kapłańskie*: Godziny swoje kapłańskie odprawował. Warg. Nocnych godzin śpiewania. Groch. Na każdej godzinie proza ta czytana bywa. Pim. Godziny carskie a. wielkie. Pim. 5. [Godziny] zegar. 6. gór. = a) kąt kierunku oznaczonego dla robót podziemnych, np. chodnika: Być w godzinie = trzymać ś. kierunku w prowadzeniu chodnika. Zejść z godziny = zboczyć z tego kierunku. Nadawanie godziny = zaznaczanie kierunku prowadzonych chodników przez zawieszenie pod wciśniami ciężarków na szpagacie, w lini, w której chodnik ma być prowadzony. b) jeden z zawieszonych w szeregu pionów: Godzinami zowią szereg zawieszonych pionów. Buk. Popraw skobelek trzeciej godziny. Buk. 7. × praw. czas do namyślenia ś., odłożenie sprawy na kilka godzin: Ze tedy gotowości sprawy nie było, musiano od siostry mojej wziąć na godzinę. Mat. 8. zł. zegarek. Zdr. Godzinka, Godzineczka, [Godzineńka]. <GOD>

Godzineczka, i, lm. i p. Godzina: O godzineczko szczęśliwa! Groch. Nieszczęna godzineczka była, kiedy ś. dusycka z ciałem rozłączyła.

[Godzineńka, i, lm. i] p. Godzina: Nieszczęśliwa G. i chwila!

[Godzinik, a, lm. i] p. Godzinnik.

Godzinka, i, lm. i l. p. Godzina: Z godzinkę zaledwie posiadział. 2, w lm. = a) a. Godzinki kapłańskie, in. × Godziny, × Godziny kapłańskie, Godziny kanoniczne = *pacierze kapłańskie*. b) a. Godzinki Panny Marji = *pacierze, nabożeństwo do Najświętszej Panny a. książka, podająca je*: Śpiewać, odprawiać, odmawiać godzinki. 3. [Godzinki] zegarek.

Godzinkowy przym. od **Godzinka**: Cienkim, lecz

dońszym głosem, na godzinkową nutę zawiódł. Orzesz.

Godzinnik, a, lm. i l. [G.] = a) i † a. [Godzinik, Godzienik] zegar: Bawiac ś. z niemi, czy podobienstwo ciągle trzymać nosa nad godzinnikiem. Rzew. Wielką ten człowiek miał w astronomji naukę i w Magdeburgu G. uczynił. Skar. b) *wskazówka godzinowa na zegarze: Żółwio wlokący ś. G. Krasz. 2. × = a) a. × G. słoneczny = zegar słoneczny, Kompas. Troc. Wynalazł G. słoneczny. Skar. b) zegar piaskowy, klepsydra. Troc. 3. gór. busola, podzielona nie na stopnie, lecz na 24 godziny, używana do pomiarów podziemnych kopalińnych.*

Godzinny, Godzinowy przym. od **Godzina**: 1. *godzin dotyczący, godzinny wskazujący: Wskazówka godzinna (= godzinnik). Zegar G. (= bijący tylko godziny). Zegar to tylko G., a nie minutowy. Troc. 2. godzinę trwający: Swar G. Troc. Rozmowa godzinna. 3. × niestateczny, niestaly, chwiejny, zmienny: Umysł G. Fred. M. 4. astr.: Koła godzinne = koła wielkie sfery niebieskiej, prostopadle do równika i przechodzące przez biegun, in. koła z bocznej. Kąt G. gwiazdy = kąt zawarty między jej kołem godzinnym a południkiem danego miejsca. Koło godzinne, oś godzinna ekwatorjału.*

× **Godzinopłynny** *całe godziny płynący: Rzesza próżnująca, niepomma ważnych widoków, godzinopłynnych słuchała potoków. Niem. <GOD + PLY>*

Godzinowe, ego, blm. kol. placa służby kolejowej za godzinę jazdy. <GOD>

Godzinowy p. Godziny: Siruś marszałek (trybunału) nie chciał z rejestrów godzinowych wpisu siostry mojej przywołać. Mat. (p. **Godzina** pod 7). Przyrzęd godzinowo-drożny do kontrolowania woźniów.

[**Godziób, oba, lm. oby**] *grube źdźbło słomy: W sieczce same godzioby. <? por. Kociuba>*

† **Godziwe, ego, blm. rodzaj daniny.** <GOD>

Godziwie, × Godziwo przys. od **Godziwo**.

× **Godziwo i. p. Godziwie:** Cale przystojno i G. jest z powodu samej powinności przyjaćół być obrońcą. Pileh. 2. *godzi ś., przystoi, wolno: Ach, gdyby człowiekiem było to G. ujrzeć moje ozdobe, moje postać żywą. L.*

Godziwość, i, blm. rz. od Godziwo.

Godziwy i. a. × Godziły *taki, co ś. godzi, wolny, dozwolony, możebny, niezakazany, nienaganny, prawy, słuszny, przyzwoity, uczciwy: Rzecz godziwa. Zysk G. Używać środków godziwych. Czyliż godziwa jest tak ś. naśmiewać z uczciwych ludzi? L. (= rzecz godziwa). 2. [G.] uczciwy, rzetelny.*

× **Goecja, i, blm. mniemane czarowanie za pomocą wzywania złych duchów.** <Gr. goēteia = czarodziejstwo>

Gofry, ów, blp. cukier. p. Wafel: Ciastka deserowe: badjanki, wiórki, G. Zap. <Fr. gaufre>

Gogatko, a, lm. a p. Gogo; młokos, smyk, nie-dorostek.

[**Gogielmogiel, glu, blm., Kogielmogiel**] *zółtka, rozbite z cukrem i rumem a. winem. <?>*

Gogo, a, lm. i modniś, elegant, fircyk, frant z wyższej sfery, przytym próżniak i nieud: Garniturek goga musi nosić cechy niezwykłości, niech gmin zaraz po nim pozna, co w umyśle jego gości. Z miną wymuskanego goga. Gaw. Zdr. **Gogatko.** <?>

[**Gogodza, y, lm. o] jakaś roś:** Później są już jagody gogodzy, czy też kamionki. Sp. <Ukr. gogodzy lm.>

× Gogotać, cze, tał p. Gulgotać. <Dźwn.>
 × Gogotanie, a, blm., czynność cz. Gogotać.
 Gogół, oła, lm. oły zool. p. Gągol: G. wielki żelazistego a białego pióra. Cyg. (=nurek czubaty). G. mały zielonego a czerwonego a białego pióra, przy wodzie ś. chowa. Cyg. (=nurek wpółczubaty). <Dźwn., por. Ukr. hohol>

† Gogółka, i, lm. i, † Golanika owoc na drzewie świeżo zawiązany: Gogółki figowe. Macz.
 Gograbia, ego, lm. owie, Gograf daw. sędzia powiatowy: Gograbio wie do prędkiego osądzenia gwałtów bywają obierani. Sz. <Nm. Gaugraf>
 Gograbski przym. od Gograbia: Urząd G.
 Gograbstwo, a, lm. a urząd gograbiego.
 Gograf, a, lm. owie p. Gograbia: G. jest jakoby bieżący a prędkiego sędzia. Sz.

Goić, i, il, częstot. × Goiwać co a. × kogo i. leczyć zewnątrznie, zagajać, zabliźniać: G. rany, wrzody. Środk gojące. × Cyrulik go dobrze goił. Troc. [Woda gojąca] p. Woda. 2. przen. lągodzić, usmierzać, koić, uspokajać: Jego słowa goją me serce. G. ś. i. zabliźniać ś., zarastać: Rana ś. goi. 2. × Leczyć siebie zewnątrznie: Sam ś. goi. Troc. <GOJ/ŻY>

[Goik, a, lm. i] roślina, gojąca rany.
 Goim, a, lm. y, Goj każdy, kto nie jest Żydem. <Hb. lm. od goi=lud, goim=cudzoziemcy, wrogowie>

× Goisty latwy, prędko do zagojenia.
 × Goiwać, a, al p. Goić.
 × Goiwanie, a, blm., czynność cz. Goiwać.
 Goj, a, lm. e i. p. Goim. 2. [G.] dragal, dryblas, cymbał: Wyrósł na wielkiego goja, a nie nie umie. <p. Goim>

Gojawa, y, lm. y p. Gujawa: Gojawy, jabłuszka z cytery i liczne rodzaje orzechów. Sienk. <p. Gujawa>

[Gojący] w wyrażeniu: [Woda gojąca] p. Woda.

Gojenie, a, blm., czynność cz. Goić.
 Gojenie się, a ś., blm., czynność cz. Goić ś.: G. ś. doraźne=rychle zrośnięcie rany, rychłozrost, skorozrost, × rychłogój (prima intentio). G. ś. przez ropienie (secunda intentio). <GOJ/ŻY>

Gojnik, a, lm. i bot. I. a. Czystaczek, niek. Siwionska, Szanta (sideritis) roś. z rodziny wargowatych. Gatunki: G. górny (s. montana). 2. p. Gwiazdosz.

[Gojny] do gojenia służący, gojący: Maść gojna (=woskowa).

[Gojscowaty] p. Goścłowaty.
 [Gojszczy] gojący (w bajkach o wodzie [żywiącej]). <Z Brs. hajuszczy>

Gola, i, lm. e muz. gardło; głos gardłowy. <Włos. gola=gardło>

† Gola, i, lm. e i. miejsce gole, otwarte: Pagórek cienia nie miał, atoli on siadł na tej goli. Otw. 2. † Na goli i [Na goli] przys.=otworem, dostępne, nie w schowaniu, nie pod zamknięciem, na wierzchu: Niema nie na goli, wszystko zamknięte w komorze. Kolb. Na goli zostając bez wszelkiej krajowej obrony. Tw. Przen.: Majątek na goli=czysty, nie obdłużony, nie obciążony długami: Bolesław Łysy zastawił ziemię Lubuską, którą jeszcze miał na goli, margrabiom Brandeburskim. Biel. M. Przen. na boku, na uboczku, na stronie: Trudność ta zostaje na goli. Petr. (=usunęta). <GOŁ>

[Golachy, ów, blp.] nogi gole, obnażone.

† Golać, a, lm. e i [Golać] p. Golarz: Łazienbików, golaćców i barwierzów wytworne maźdła. Syr.

[Golak, a, lm. i] p. Galak: Wyrósł jak G. w boru.

† Golanika, i, lm. i p. Gogółka: Niedojrzałej nie zrywaj jagody, zaniechaj golance czynić szkody. Petr. <GOŁ>

[Golanika, i, lm. i] kość goleniowa z mięsem u bydła. <p. Goleń>

Golarka, i, lm. i I. kobieta, zajmująca ś. goleniem. 2. żona golarza. <GOŁ>

Golarnia, i, lm. e izba, salon do golenia włosów; zakład golarski, balwierski, razura.

Golarski przym. od Golarz, felczerski=balwierski, cyrulicki. <GOŁ>

Golarz, a, lm. e, † Golać i [Golać], † Golicz, Golibroda ten, co goli, cyrulik, felczer, balwierz, fryzjer. <GOŁ>

Golas, a, lm. y I. rub. p. Golec. 2. [G.] placzek z mąki żytniej razowej. Zdr. Golasiek. <GOŁ>

[Golas, a, lm. y] p. Galak.

Golasiek, ska, lm. ski p. Golas.

[Golaszki, szek, blp.] łydki. <GOŁ>

[Golawy] niedojrzały.

[Golaźnia, i, lm. e] p. Golaźń: W parę minut zamraża ś. G. rąbaniska nad Hotelnicą. Matl.

[Golaźń, i, lm. e, Golaźnia, Golaźń, Golina, Golołoborze, Golołobórz, Halizna, Golaźń, Golina, Golołoborze, Golołobórz, Halizna] miejsce gole, nie zarosnięte drzewem w lesie a. zbożem na polu; pole po wykarczowanym lesie: Wieher po golaźniach hula. Kon. Nie sama to okieść, lecz i nadzielina kilkodniowa zasłoniły czarną smreżyną tak, że prawie złała ś. z zaśnieżonymi golaźniami. Matl. <GOŁ>

[Golec, a, lm. e] I. p. Golec. 2. p. Golas.

† Goleciar, a, lm. owie p. Goltślar.

† Golec, u, blm. rodzaj płótna. <Nm. daw. Golsch, Kolsch, Kölsch dosł.=koloński>

[Goldapa, y, lm. y, Goldepa, Holopa, Holdapa, Holdepa] kobieta wysoka a niezręczna. <p. Holopa>

[Goldepa, y, lm. y] p. Goldapa.

Goldkrem, u, blm. rodzaj kosmetyku, maść biała do rąk i do twarzy. <Ang. cold cream dosł.=zimna śmietanka>

† Goldszlar, a, lm. owie p. Goltślar.

Goldwaser, seru a. [sra], lm. sery a. [sry], Goldwaserka, żart. [Golwasan] wódka golańska, w której pływają kawaleczki złota malarzkiego, złotówka: Czyste koleje goldwaseru, czego ściśle pilnował pan Antoni. Gocz. Herbatyje i goldwasry. <Nm. Goldwasser>

Goldwaserka, i, blm. p. Goldwaser: A jak pestkówka nie pomoże, to jest waniljówka, G., miętówka i wiele innych kordjałów. Zap.

Goldwaserowy przym. od Goldwaser: Wódka goldwaserowa.

Golec, Ica, lm. Ice, × Golek I. a. rub. Golas, × Golek, [Gole] człowiek goly, nagus. 2. × człowiek łysy, lysoń: Prokop G. 3. a. Golsz, Hołysz, Goltasz, Goltat, [Golas, Gole], × Golta biedak, biedota, chudopachołek. Przen.: Niema ojca, bierz golca. Prz. (=był kogo do pobłogosławienia przed ślubem). 4. [Golec a. Gole] = a) duży cymbał, dragal: Ma trzech synów, takich goleców! b) okpisz, oszust. 5. Golec = (w Syberji) góra, której wierzchołek składa ś. z samego kamienia. <GOŁ>

Goleć, eje, a! *l. golyń s. stawać, lysiec*: Miejsca, tą maścią pomazane goleją; dlatego jej używają, gdzie chce wrosy tracić. Urząd. 2. *tracić mienie, biednieć, ubożeć*. Krasz. <GOŁ>

[Golejki] p. Goluchny.

† **Golem** *bardzo duży, wielki*: U nóg kostki z golemym gruczołem wypięte. Żebr. <GOŁ>

Golenie, a, bzm., czynność cz. Golić. <GOŁ>

× **Goleniec, nca**, lm. *nice golowas, młodzieniaszek, miłkos*: Milej mi patrzeć, gdy dziewczka na koniu harekuje, niż kiedy gonionego z goleńcem tańcuje. Biel. M.

Golenie się, a s., bzm., czynność cz. Golić s.

Golenionartowy anat. p. **Goleniostopowy**. <Goleń + Nart>

Goleniostopowy anat. p. **Goleniostopowy**. <Goleń + STEP>

Goleniostopowy anat. *łączący goleń ze stopą*: Staw G., in. *golenionartowy, goleniostopowy* (junctura tibio-tarsea). <Goleń + STOP>

Goleniowy przym. od **Goleń**; anat.: Czaszka *goleniowa* p. **Rzepka**. Kość *goleniowa* p. **Goleń** i **Rzepka**. Mięśnie *goleniowe* (musculi fibiales). Przykrostek G. a. Rura *goleniowa* mniejsza p. **Strzałka**. † Rura *goleniowa* większa p. **Goleń**.

Goleń, i, lm. e l. anat. = a) (tibia) *kość grubsza, leżąca pomiędzy kolaniem a stopą, †głozna, kość goleniowa, piszczel, †piszczelka, †rura goleniowa* większa. b) (crus) *cała część nogi od kolana do stopy, podudzie, przedudzie, × przedudka*: [Proszyny na wróblą *golenią*]. 2. [G.] *łyłka*. 3. × *kolanko w łodydze winnej macicy*: Przy *goleni* macicy, jak zowią winiarze, cokolwiek wyrosło, ma być obrzynane. Trzye. 4. × *sztaba metalu*: G. złota. Troc. Dwie *golenie* lite z srebra. Troc. <GOŁ>

[Goleńki] p. Goluchny.

Goleta, y, lm, y *rodzaj łodzi żaglowej*: Urozmaica widok ukazujący s. na horyzoncie parowiec, lub białe żagle *golety*. Szt. <Fr. goëlette>

Golf, u, lm. y *zatoka, odnoga morska*. <Fr. golfe, Nm. Golf>

Golgas, u, lm. y *rodzaj flaneli*, in. *flanela turecka*. <Tur. golgas>

Golgota, y, bzm. *niezasłużone cierpienia duchów i natur wyższych, męczarnstwo*: Kto chce być więcej, niż człowiekiem, dla tego zawsze znajdzie s. G. Kaczk. <Gr. Golgótha, z Hb. gulgolta dost. = czaszki>

Golgotać, cze, ta! myśl. p. **Gulgotać**: **Golgotał** cietrzew. Sp. <Dźwn.>

Golgotanie, a, bzm., czynność cz. **Golgotać**.

Golibroda, y, lm. y p. **Golarz**. <GOŁ + BROD>

† **Golierz, a**, lm. owie p. **Golarz**. Mym.

Golić, i, II t. *zdejmować włosy brzytwą*: G. kogo, brodę. Brzytwa *goli*. G. wasy scyzorykiem. A *golono? golono!* a strzyżono? strzyżono! (= *bezmyślnie potakiwanie*). Przen.: *Goli go bez mydła*. Prz. (= *oszukuje, obdziera z niewielkim trudem*). Pan Bóg *goli* bez mydła. Prz. (= *jest wszechmocny, może człowieka pozbawić wszystkiego*). Już on tego, kiedy chce, jako błązna *goli*. Rej. (= *na dudka wystrychuje, oszukuje, osnieszca*). G. na sucho = *nudzić*: Na sucho *mię goli*, kto ze mną przy stole siedzi bez żartu. Pot. I strzyże, i *goli*. Prz. (= *kręci, mówi nieszczerze*). Szydła mu *golą* = *powodzi mu s. niezwykłe*. Jednemu *szydła golą*, drugiemu i *brzytwa* nie chce. Prz. *Póki szydła golą* = *kiedy jest okazja, póki czas*. Nie psuj sam so-

bie czasu, póki szydła *golą*. Rej. Przen. *drzeć, zdzierać, obdzierać, łupić, ubożyć*: Zie szczęście nas *goli*. Tremb. 2. przen.: *Mądrze G. = ostrożnie, roztropnie postępować, wykreczać s.*: Trzeba tu *mądrze G.* Rej. Z kąta G. = *obmawiać kogo pokątnie*: Z tym, co z kąta *goli*, *zejdziemy s.* gdzie u soli. Prz. 3. † G. *owce = strzyć*: Baranek *miłczy* przed tym, który go *goli*. B. B. 4. × G. *rybę = obierać z łuski, skrobać*. 5. × *ogolaczać, obnażać*: Gdy *żać* będziesz zboże, nie będziesz *golił* ziemi aż do gruntu. Wuj. 6. przen. (w boju) *wycinać, wybijać, zabijać, tłuc*: A *pierwszych i ostatnich* jednym *goląc* ciosem, *usłał* ziemię *śmiertelnym zwycięzca* pokosem. Kniaź. A dziś *Azbowych* *grasantów* jak *goli!* Sienk. 7. × *przen. zbierać, zgarbiać, obławiać s. czym*: *Wekslarze* *djabelnie* *golą* pieniądze. L. 8. rub. p. **Golnąć**: a) *Szewe* *wyciągnie* *skórę* w *pysku*, *jeszcze* *nią* *goli*. b) *G.* *wódkę*. 9. [G.] = a) *gracko* *coś* *robić*, *walić*: *Chwacko* *goliłes* *deklamację*. b) *dręczyc*, *dokuczać*: Teraz *mię* *bi* *ba* *goli*, *baba* *woła*: „*ma*ki, *soli!*“ 10. *garb. zdejmować szerść ze skór*, in. *s zrajehować*. G. s. *zdejmować* *sobie* *włosy brzytwą*. <GOŁ>

× **Golidło, a**, lm. a apt. (depilatorium) *środek wygubiający włosy*: G. *tureckie* (rusma).

Golidupa, y, lm. y pog. *golarz, golibroda*. <GOŁ + DUP/DZIUP>

[**Golimastyka, i**, lm. i] p. **Gimnastyka**: *Jezdem* *sobie* *pajac*, *przedstawiam* *sztuki*, *golimastyki*. <p. **Gimnastyka**>

[**Golina, y**, lm. y] I. *galąz bez liści, sęk*. 2. p. **Golaźn**. <GOŁ>

Golinka, i, lm. I *wet. znamię na wardze górnej konia*.

Golirdoża, y, lm. owie p. **Goljard**: *Nie szpylmany* *my* *już*, *ni* *golirdoże*. Sienk. <Włos. gagliardazzo>

Golizna, y, lm. y I. × *miejsce* *gole*, *szczeg. gole pole*: W *pośród* *zaraźliwych* *bagnisk* *na* *ziemi* *wyższej* *szerzą s.* *prawne* *golizny*, *podobieństwa* *nawet* *do* *łak* *nie* *mające*. Stasz. 2. × *miejsce* *zarosłe* *chwastami*. Troc. 3. × *naogół*. 4. *przen. brak, niedostatek, chuda fara*: U *niego* *zawsze* *G.* *G. święta* (= *bieda* *w* *całym* *znaczeniu*). 5. *przen. biedak, golec* a. zb. *golcy*: *Hm*, *to* *jakaś* *G.*, *mebelki* *od* *Żydów*. *Wilez*. *Przeciwnikami* *jej* *byli*: *awanturnicy*, *panicze* *i* *cała* *ta* *G.*, *której* *król* *wrota* *swojego* *zanku* *otworzył*. Rzew. 6. × *anat. p. Gładzinka*. <GOŁ>

× **Goljacki** *olbrzymi*. <Z Hb. imienia własnego Goliath>

Goljard, a, lm. owie, **Golirdoża** *aktor wędrowny w wiekach średnich*: *Rybałci* *goljardi* *byli* *klerykami*, *djakonami*. Kawcz. <Włos. gagliardo>

Goljasz, a, lm. e p. **Golec**.

× **Goljasz, a**, lm. e p. 2. **Goljat**.

1. **Goljat, a**, lm. ci żart. p. **Golec**. <GOŁ, z żart. przystosowaniem do nazwy *olbrzym*>

2. **Goljat, a**, lm. ci a. ty, × **Goljasz** *olbrzym, człowiek wysoki*. <Hb. Goliath = nazwa biblijnego wielkoluda>

Golnąć, nie, nął, nied. **Golić** rub. I. *uderzyć, palnąć, rznąć, huknąć, zdzielić, lunąć*: W *samo* *mię* *czoło* *golnął*. Oss. G. *kogo* *o* *ziemię*. *Żeby* *mnie* *była* *nożem* *golnęła*, *to* *bym* *wolała*, *niż* *wstyd* *znosić*. 2. *wypić, pociągnąć, wycylić, lyknać, palnąć*: *Golnęli* *wódki*. *Golnął* *sobie* (= *upił s.*). 3. *chwycić, złapać, ukrasć, ściagnąć*: *Golnął* *trochę* *grosza* *z* *tego* *interesu*. *Golnęli* *mu* *zega-*

rek. 4. [G.] *przeskoczyć*: Gołnoł przez dół trzy razy raz po raz. <GOŁ>

Gołnięcie, a, blm., czynność cz. Gołnąć.

Gołonka, i, lm. i część szynki od kolana. <p. Goleń>

[Golor, a, lm. y] p. Gajor. <Dźwn.>

× Golszy p. Goly.

† Goltslarz, a, lm. owie p. Goltslar. Mur.

† Goltslor, a, lm. owie p. Goltslar. Henr.

† Goltszlar, a, lm. owie p. Goltslar.

† Goltslar, a, lm. owie, † Goltslarz, † Goltslor,

† Goltlar, † Goltzlar, † Goltzlar, † Gultzlar,

† Gultzlagier, † Gultzlagier, † Gultzlagier złotnik.

<Nm. Goldschläger>

Gołuchno przys. od Gołuchny. <GOŁ>

Gołuchny, Gołusienki, Gołutenki, Gołutenieczi, Gołutki, Gołuski, [Gołusi, Goleńki, Golejki] *zupelnie goly, nagusienki*: [Matysecek wisi pod gołuchnym niebem].

[Gołusi] p. Gołuchny.

Gołusienki p. Gołuchny.

Gołusienko przys. od Gołusienki.

Gołuski p. Gołuchny: Chłop idzie ku jarcowi, a hań gołuska rola.

Gołusko przys. od Gołuski.

Gołutenieczi p. Gołuchny: Zadurzyłem ś. w gołutenieckiej artystce. Krasz.

Gołutenieczo przys. od Gołutenieczi.

Gołutenki p. Gołuchny.

Gołutenko przys. od Gołutenki.

Gołutki p. Gołuchny.

Gołutko przys. od Gołutki.

[Gołwasan, nieod.] p. Goldwaser.

[Gołaż, i, lm. e] p. Gołaż. St. wil. <GOŁ>

Gołab, ębia, 5 pp. ębia a. [ębie], lm. ębie a. [ębiowie] i. zool. = a) (columba) *ptak z rzędu gołębi*.

G. sk a l n y (e. livia) = *szczep swojskiego z licznymi rasami, do których należą*: Bagdat; Bębenek; Bryz a. Kryza, Żabotnik; Fajfer

a. Koziołek, Przewrotek, Płasacz, Rzezimieszek; Gardiacz a. Wolarz; Gołab cypryjski; Gołab kurzy florentyński; Kapucynek a. Mniszek; Pawiak

a. Pawiówka; Śmieszek; Turkot. [G. dziki] p. Grzywacz. G. pocztowy a. pocztarski. Siwy jak G. Prz. Gołębiowie latają. Kon. G. grucha, brukuje, bęgni. [Mój siwy gołębiel].

b) w lm. *razd ptaków*. 2. *gołab samiec*. 3. [G. i jastrząb] *gra dziecinna*. 4. [Gołębie] *gra dziecinna*. 5. astr. *gwiazdozbiór na półkuli południowej nieba, u nas niewidzialny*. Zdr. Gołabek, Gołabeczek, [Gołębik, Gołębiś, Gołębię]. <Może Łę. columba>

Gołabeczek, czka, lm. czki p. Gołab.

Gołabeczka, i, lm. i p. Gołabka: Siwy gołab, siwy, G. biała. Pśń.

Gołabek, bka, lm. bki i. p. Gołab: Pieczone gołabki nie leżą same do gąbki. Prz. Kochają ś., jak dwa gołabki. Prz. Przen.: Para gołabków (= *kochających ś. ludzi*). O jak słodko zasypiasz, gołabku mój siwy, o jak mile spoczywa człowiek sprawiedliwy! Nar. (słowa syna o starym ojcu). 2. przen.: Gołabku! = *serce, rybko, kotku, duszko, kochanie, perelko, złotko*. 3. [G.] = a) *ozdoba gliniana na chacie góralskiej*. b) a. [Hołubiec] *rodzaj tańca*. 4. [Gołabki] = a) *potrawa z krup hreczanych a. jęczmiennych i mięsa wolowego a. wieprzowego, usiekanego i zmieszanego z kaszą*. b) *kluski pszenne na wodzie*. c) p. Tojad. d) [Gołabki gorzkie a. psie] *rodzaj grzybów (russula emetica)*. 5. bot.: a) p. Syrojeszka. b) p. Za-

ślonek. 6. zool. (macroglossa stellatarum) *owad luskoskrzydły z rodziny zmierzchnicowatych*. 7. myśl. *turkawka*.

× Gołabiątko, a, lm. a p. Gołębiątko: Dwoje gołabiątek młodych. Rej.

[Gołabica, y, lm. e] p. Gołębica.

× Gołabię, ęcia, lm. ęta p. Gołębiątko: Orzeł gołabięcia mdłego nie urodzi. Papr.

Gołabka, i, lm. i i. p. Gołębica: Myślałem o niej, jak o gołabce, którą porwał jastrząb. Siank. Duchu, światło Boże, gołabko Syonul Mick. 2. przen.: Gołabko! = *serce, duszko, kotku, rybko, perelko, złotko, kochanie*. Zdr. Gołabeczka.

[Gołabkowato] przys. od Gołabkowaty, *jak gołabek*: Mój dziadek miał łepecek, jak grzybeczek, G.

Gołabkowaty do gołabka podobny, *gołabka przypominający*: Kabalistyczna siekierka obsypuje całą czuprynę gołabkowatą siwizną. Kaczek.

Gołabkowy przym. od Gołabek: Złocene gzym-sy odbijały od gołabkowych tapetów. Grusz. (= *z malowaniem na nich gołabkami*).

[Gołda, y, blm.] *ruda żelazna*. <p. Hałda>

[Goldus, a, lm. y] p. Galdus.

[Goldys] *przyspiew*: Hołdys G. ja chłopák wesoiy. <Okrzyk.>

Gołek, lka, lm. lki i. × p. Gołas. 2. × p. Gołec. 3. bot. p. Koślazek. <GOŁ>

Gołębi i, przym. od Gołab: Gołębie jaje, gniazdo. Cienie te płynęły z pokornie zuchwałych gołębio-przepaścistych oczu kuzynki. Orzesz. Przen.: Gołębie serce (= *łagodne*). Mogłam zachować czułość gołębią. Orzesz. Po gołębieniu przys. *jak gołębie*, przen. *usta w usta*. Bobr. 2. bot.: Gołębie ziele p. Witulka. <GOŁAB>

Gołębiarka, i, lm. i i. *kobieta hodująca, pielęgnująca gołębie; miłośniczka, amatorka gołębi*. 2. *handlująca gołębiami*.

Gołębiarnia, i, lm. e p. Gołębnik: Tuż obok wznosi ś. G. gustowna, a w niej setka gołębi najprzeróżniejszych gatunków. Rol.

Gołębiarstwo, a, blm. *hodowanie gołębi, handel gołębiami, zajęcie gołębiarza*.

Gołębiarz, a, lm. e i. *sługa, mający pieczę o gołębiach*. 2. a. × Gołębnik *miłośnik gołębi, hodujący je z zamiłowania*. 3. *handlujący gołębiami*. 4. zool. p. Jastrząb: Sokół G. Ml.

[Gołębiątka, i, lm. i] bot. p. Syrojeszka.

Gołębiątko, a, lm. a, Gołębię, × Gołabiątko, × Gołabię *piszkle gołębie*.

Gołębioa, y, lm. e, Gołabka, × Gołębina, [Gołabica] *samica gołębia*. Zdr. Gołębiczka.

Gołębiczka, i, lm. i p. Gołębica: Gołębiczko moja! Op.

× Gołębiczy przym. od Gołębica: W prostocie gołębiczej miał wężowa mądrość. Skar.

× Gołębić, i, il p. Hołubić.

† Gołębie, ego, blm. *rodzaj daniny*.

× Gołębienie, a, blm., czynność cz. Gołębić.

Gołębieniec, ęcia, lm. ęce i. † i [G.] p. Gołębnik: Do stołu niełada potrawy i G. rodzi nam dziurawy. Klon. 2. bot. p. Drjakiew.

Gołębień, ęnia, lm. ęnie zool. (argas reflexus) *roztocznik pasorzytny*.

× Gołębieńcowy przym. od Gołębieniec: Przegrodkki gołębieńcowe.

Gołębię, ęcia, lm. ęta i. p. Gołębiątko: Orzeł gołębięcia mdłego nie urodzi. Papr. 2. [G.] p. Gołab: Cóż tam będziesz jadła? — Kurczęta, zwierzęta i te gołębięta.

[Gołębiak, a, lm. i] p. Gołąb: Para gołębiaków gniazdo układają.

× Gołębinia, y, lm. y 1. mięso gołębie. L. 2 p. Gołębia.

Gołębiniec, fca, lm. fce 1. × p. Gołębnik. 2. × gnój gołębi. 3. bot. p. Drjakiew.

× Gołębinny przym. od Gołębinia: Duch św. w postaci gołębinnej. Smotr.

[Gołębiś, a, lm. e] p. Gołąb: Ozleciały mi ś. siwe gołębisie.

[Gołębiter, tra, lm. try] galgan, szelma, włóczęga, oczajdusza, hulltaj. <Może Nm. * Galgenbeuter, por. Frajbiter>

Gołębnik, a, lm. i 1. a. Gołębiarnia, † Gołębiniec, [Gołębieniec], × Gołębiniec mieszkanko, schronienie dla gołębi. 2. × lm. cy p. Gołębiarz. 3. × zool. p. Sokół. Kluk. <p. Gołąb>

Gołgotać, cze a. ce, tał 1. × p. Gulgotać: Indyk gołgocze. 2. [G.] tać w gardło. <Dźwn.>

× Gołgotanie, a, blm., [Gołgotanie] czynność cz. Gołgotać.

Gołka, i, lm. i, Gółka 1. [G.] = a) goly tyłek: Dać a. dostać w gołkę, na gółkę. Usiadłaby G., ale niema stołka. Prz. b) biodro. c) [Gółka a. Holka] panna, dziewczyna. 2. bot. p. Pszenica. 3. część. Gółka karc. ósemka a. szóstka karowa w grze, zwanej chapanką. Goł. 4. × muz. cała nuta. Mag.

[Gołkiem, Gółkiem] 1. bez przykrycia, bez zachowania: U niego bo pieniądze G. na stole leżą. Włożył pieniądze do kieszeni G. (= nie w woreczku). W początkach ptakowi żywność ś. G. na dnie klatki posypuje. Kluk. (= bez naczynia). Przen.: Taki szlachcie, co G. i piechty chodzą. 2. po prostu, tylko. <GOŁ>

Goło przys. od Goły: Stół nakoło serwetami nakryją, a we śrzedku G. Star. Do boju żołnierz nie G. wybieży, ale ma zbroję i oręż. Star. (= bez zbroji). Go. koło niego (= kuso, ubogo). Choć G., ale wesoło. Prz.

Gołobiodry, rub. Gołodupski gołe biodra mający, nie mający spodni na sobie: Żak G. Zabł. <GOŁ + BIODR>

[Gołoborze, a, lm. a] p. Gołaziń. <GOŁ + BDR>

Gołoborzenie, a, blm., czynność cz. Gołoborzyc. Gołoborzyc, y, ył pozbawiać lasu, trzebić las, zamieniać w gołoborze: Gołoborzy całe okolice, karczują zęby. Pol.

[Gołobórz, orza, lm. orze] p. Gołaziń. Gołobrody nie mający brody, bezbrody, gołowasy. <GOŁ + BROD>

Gołobrzegi, ów, blp. brzegi płaskie i odkryte: Obszerne zatym w rozmaitych punktach odkrywają ś. tu G. i najnieregularniejszy kierunek łoża. Pol. <GOŁ + BRZEG>

Gołobrzuch, a, lm. y zool. (acipenser glaber) ryba kostoluska, jesiotrowata. <GOŁ + BRZUCH>

× Gołocić, i, il 1. gołym czynić, obnażać, оголаć. 2. obierać, obdzierać, rabować, wyzwać z czego; pozbawiać czego: Nie chcieli bojarowie skarbu G. Mask. Ja drugi raz nie natrę na takie wesele, na którym mi gołocą ubogą kaletę. Pudł. (= opróżniają). <GOŁ>

Gołoc, i, lm. e przestrzeń goła, niezarośla: Gołoci mało na tej łące i wszystko las a zarosł. Gac. <GOŁ>

Gołodupiec, pca, lm. pecy, Gołodupski, [Holodupiec] pog. holota, golec, holysz, biedota, biedak, chudźina. <GOŁ + DUP/DZIUP>

Gołodupski p. Gołobiodry: Hrabia G. Gołodupski, ego, lm. sey rz. p. Gołodupiec.

× Gołogłośny p. Gołosłowny: Gwałtem wzięty i za gołogłośnym oskarżeniem przyprowadzony do Oszmiany i tam pod wartą osadzony. Mat. <GOŁ + GŁOS>

Gołogłowy 1. z odkrytą głową. 2. łysy. <GOŁ + GŁOW>

× Gołogłów, owa, lm. owy człowiek łysy, łyson.

× Gołogon o gołym ogonie: Myszy gołogone. Nar. <GOŁ + O + GON>

× Gołogumno, a, lm. a plac między gumnami. <GOŁ + Gumno>

† Gołogus, a, lm. y błazen. <Właściwie * gołoguz, GOŁ + GUZ>

× Gołolednia, i, lm. e p. Gołoledź. Przen.: Kamienny rzeka most na grzbiecie czuje, gdzie ś. rozbijać musi G. Chr. (= kra). <GOŁ + LED>

Gołoledź, i, lm. e, × Gołolednia 1. szklista, ślizka powłoka ze zmarzłego deszczu a. ściętej mrozem wilgoci: Stoję, jak na gołoledzi = jestem w niebezpieczeństwie. 2. × żart. łysina.

Gołomacz, a, lm. e gatunek wiciorków małych bez skrzydeł: G. na ryby. <?>

† Gołomanka (Gołomąka), i, lm. 1 a. † Hołomek, † Hołomek, † Hołomek służący, parobek: Parobek, już (= który) rzeczon po polsku G., a po niemiecku usknacht. Św. z Woc. <Czes. holomec, holomudec>

[Gołomaty] gładki, bez wypukłości i ozdób: Drzewo gołomate = bez gałęzi. Pysk G. = bez wąsów i brody. <Zap. z Brs.>

[Gołomroź, i, lm. e], † Gołomroź gołoledź: Jade po gołomrozi.

Gołomroź, ozu, lm. ozy p. Gołomroź (?): Bo to złe gołomrozy. Rej. <GOŁ + MROZ>

Gołonogi mający gołe nogi, bosy, nieobuty. <GOŁ + NOG>

Gołopięta, y, lm. y, [Hołopięta] piętami świeccy, w dziurawych butach, holota, holysz: Był hetman i ten G. Czarniecki. Jeż. <GOŁ + PIĘT>

[Gołopup, a, lm. y, Gołopupiec] 1. piskląt nieopierzony (z gołym pepem). 2. żart. małe dziecko z wypiętym brzuszkiem. <Spolszczenie Ukr. Brs. holopup>

[Gołopupiec, pca, lm. pce] p. Gołopup.

Gołoręki mający wolne, nie zajęte ręce, nie mający nic w ręku a. na ręku. <GOŁ + RĘK>

Gołoskrzydły o gołych, nie opierzonych jeszcze skrzydłach. <GOŁ + (S)KRZY(DŁ)>

Gołosłownie przys. od Gołosłowny. <GOŁ + SŁOW>

Gołosłowność, i, blm. rz. od Gołosłowny.

Gołosłowny, × Gołogłośny na samych słowach oparty, nieczym nie poparty: Twierdzenie gołosłowne.

† Gołoszyjca, y, lm. y człowiek goły, ubogi, golec, holysz: Urzędnikiem, włodarzem, karbowym ani żadnym przystawem nie ma być G., jedno dobry gospodarz. Gost. <GOŁ + SZY(J)>

× Gołość, i, blm., × Gołota rz. od Goły.

× Gołota, y, lm. y 1. blm. p. Gołość: Grunt pod pozłotę złoty dają, bo choćby złoto ś. odtańło, jednak ś. G. na złotym nie tak łatwo okaże, jak na czerwonym a. białym. Sien. 2. p. Holota. 3. p. Golec. 4. † praw. człowiek nieosiadły, nie posiadający majątku ziemskiego, nieposesjonat: Czelaźd nieosiadła, to jest gołoty. Św. z Woc. Jeśli nieosiadły a. inaczej odartus a. G. komu byłby winien, ma odpowiadać w sądzie grodzkim. Herb. Zdr. × Gołotka. <GOŁ>

× Gołotka, i, lm. i p. Gołota: Nie ma nie do bogacza ubogi G. Zabł.

Gołowas, a, lm. y l. *młodzik bez wąsów; młokos, wyrastający z dzieciństwa, młeczak*. 2. \times *człowiek zawsze pozbawiony zarostu, np. kastrat*. Troc. <GOŁ+WĄŚ>

Gołowasy, †Gołowesy *nie mający wąsów, bezbrody*: G. *mołojec*. Nar. Gołowasa armja. Fred. A. (= *kobiety*).

† **Gołowesy p. Gołowasy**. Mym.

\times **Gołowładca, y**, lm. y *człowiek mający władzę, ale nie mający wielkiego majątku*: Wspólna obrona wielkich fortun i wielkich stanowisk przeciw tym, których Szczęsny zowie gołowładcami. Dęb. L. <GOŁ+WŁOD>

[**Gołucha, y**, lm. y] *roś. oenanthe phellandrium*. <GOŁ>

Goły, st. w. \times **Golszy** *l. nagi, nieodziany, niezakryty, niezakryty, nieokryty, obnażony*: G. jak bizun, jak bicz, jak palec, jak byk, jak go matka urodziła. Nosi włosienicę na gołym ciele. [Rozebrał ś. do gołego]. Z gołą głową. Nogi gołe (= *bose*). Na gołej ziemi. Śpi na gołych deskach, na gołej słońcu. Pod gołym niebem (= *odkrytym*). W gołym polu (= *w szczerym, w otwartym*). G. piasek (= *szczyry*). G. miecz = *dobyty, obnażony, wyjęty z pochwy*: Straż z gołymi pałaszami. Na gołą szablę odprawują swe przysięgi. Paszk. Bieć ś. na gołe łby. Kras. A. 2. a) *bez włosów a. bez szerści, nieobrosły, niekosmaty, gładki; łysy*: Ezau był kosmaty, a Jakób G. B. B. Broda goła. Troc. Myszęta gołe. Troc. G., bez włosów na głowie, łysy. L. b) *nieopierzony, bezpióry*: Wdowy i sieroty po zabitym, jak gołe w gniaździe ptaszęta zostają. Skar. c) *bez łuski*: Węgorz jest ryba goła. Troc. d) *pozbawiony roślinności, niezarośły*: Pole gołe. 3. *próżny, pusty, bez niczego*: Nie odejdę z gołymi rękoma (= *dostań coś*). Nie przystępuj do niego z gołą ręką. Prz. (= *bez datku*). [Z gołdem do prepinatora jakoś nijak przystąpić] (= *z pustymi rękoma, bez pieniędzy*). Broni ś. gołymi rękoma (= *nieuzbrojonymi*). Żadnego placu gołego nie było, któregooby ludzie nie zastąpili, by go widzieli. Paszk. (= *wolnego*). [Jak ś. kuma z kumą zejdzie, kwatereką ś. nie obejdzie; jedna woła, druga woła: „Kwaterniecka stoi goła!"]. 4. *przen. ubogi, biedny, niezamożny, niezasobny*: G., jak święty turecki. Prz. Choć G., ale wesoly. Prz. 5. \times *sam tylko, bez dodatków*: Jeś G. chleb, gołe mięso. Sł. wil. Szczera woda i goła bez żadnego na duszę skutku, aż gdy ś. przyłączy słowo boże. Skar. Panienska ta na gołym obroku dotychczas stoi. Pot. (przen.) = *jest na wydaniu*. Kościół katolicki nie każdemu radzi gołe Pismo św. czytać. Skar. (= *bez wykładu, bez komentarza*). Heretycy nie nie chcą przyjąć, tylko gołe Pismo. Wuj. Sama goła wola nie jest dobrodziejstwem. Górn. Gdy ś. ciała same kładą do ogniska, mówimy, że ś. wystawują na G. ogień. Krum. Gołe tam tylko widzisz miasta. Troc. (= *miejsca po miastach, miasta bez ludności*). G. spór jest między nami o to tylko już, kto ma przed kim zasługami. Otw. Na sądzie ostatecznym sprawiedliwość szczera i goła skazować ma. Skar. Podejrzanie gołe = *nie poparte dowodami*: Wzięli go z gołego tylko podejrzania, jakoby ś. przyłożył do tej ucieczki. Kłok. I z tych gołych podejrzeń oczyścić ś. musisz. Mick. *Bez znaczenia, niczym nie stwierdzony, czczy, próżny, marny, gołosłowny*: Słowa mi tylko gołe, nie pomoc dawali. P. Koch. Gołe to tylko słowa. Troc. Słowy o tym gołymi siła powiadali. Piel. Goła to nadzieja, obietnica.

Troc. Małżeństwo nie jest goła obietnica, ale samego siebie oddanie. Karnk. Ty tak rozumiesz, że to tytuł G., i cnotliwą być i dobrą rzeczona! P. Koch. *Ustny, słowny, pismem nie stwierdzony*: Rozjemy gołe, a nie zapisane (r. 1531). *Czysty, niezapisany*: Księgi gołego papieru. Leop. Położył gołą kartkę na ołtarzu, aby anioł na niej napisał. Skar. Przyrodzenie człowiecze rodzi ś. jako goła tablica albo goła karta. Rej. Dobra gołe = *nie przynoszące dochodu*: Dobra, z których Rzeczpospolita nie brała pożytków, nazywane były gołymi a. dożywociami de plano. Paw. [G.] = *czysty*: Żniwo na gołą kosę = *bez [obłaka] a. bez [grabek]*. 6. [Goła woda] = *woda, w której niema ryb*. 7. [Goła jadwiga] *krwawnica pospolita*. 8. fl.: G. statek = *sam kadłub statku, statek bez „porządków”*. Goly, ego, lm. II rz. I. *człowiek goły, nagi*: Taka to prawda, jak ślepy gołego okrądl. Prz. 2. *człowiek ubogi, golec*: G. rozboju ś. nie boi. Prz. G. z gołą, dzieci złodziejce. Orzesz. 3. *człowiek nieuzbrojony*: Ucieka, jak przed zbrojnymi G. Prz. Goła, ej, lm. e rz. I. *kobieta goła*. 2. *kobieta łysa*: Stanie ś. pierwej, niż ś. goła splecie. Prz. (= *prędzej, niż kobieta łysa uplecie warkocz, t. j. bardzo szybko*). 3. *śmierć*: Nie pomogą ziół, kiedy rozkaże wsiadać goła. Prz. <GOŁ>

Golyce, yc, blp. żart. *gołizna, ubóstwo*: Ma łatanice, wszyce i G. Prz.

[**Gołysyn, a**, lm. y] *wyraz obelżywy*: Któż cie okalicył, mój Sewerysiu? <Skurwysyn, G., moja Marysiu! >GOŁ+SYN>

Gołysz, a, lm. e p. **Golec**: Głupi ty kupece, co gołyszowi dajesz na kredyty. Nar.

[**Gombica, y**, lm. e] *naszyjnik ze sznurkami i świecidlami*. <Sic. Moraw. gombica = guzik, z Węg. gomba (to zaś za słw.)>

Gomec, u, lm. e *cukier. ciastko migdalowe, gumowane po wierzchu*. <Z Fr. gomme = guma>

Gomfolit, u, lm. y, **Nagiółtu** *min. skała okruczowa, różnorodny zlepienie, właściwie pudyn, złożony z okrągłaków kwarcytu, łupka krzemionkowego, granitu, porfiru, gnejsu, a. też z okrągłaków głównie wapniawa i piaskowca, spojonych lepyszczem piaskowcowym*. <Now. Z Gr. gómfos = *éwiek, klin + líhos = kamień*>

[**Gomolak, a**, lm. i] *człowiek o rysach niewydalnych*. <p. Gomoly>

† **Gomol p. Gomoly**: Młody cielec gomolem łbem i karkiem ciska. Pot. **Gomol, a**, lm. y rz. I. [G.] *wół bez rogów*. 2. *myśl. jelek po zrzuconiu rogów*.

[**Gomola, y**, lm. y] *l. p. Gomóla*. 2. *krowa bez rogów*. Zdr. [Gomoleczka]. <p. Gomoly>

[**Gomoleczka, i**, lm. i] *p. Gomola*.

† **Gomolo** przys. od **Gomoly**: Miesiące swe koło naówczas toczył po sferze G. Pot. (= *był w pełni*). **Gomolówka, i**, lm. i bot. (aphyteia) *roś. z rodziny przekwiatowatych*.

Gomoly *l. †i* [G.] *a. †Gomol* = *a. †tepo zakończony, niespiczasty, tepokończasty*: Dobywa gomolego kija. Żebr. (= *bez ostyza*). Kłos G. (= *nieościsty*). Gomole drzewo. Żebr. (= *bez liści*). b) *nie mający rogów, bezrogi*: Skoczą tedy jako psy, kiedy w polu gołym z barankiem ś. potkają gomolym. Pot. Miesiące G. (= *w pełni*). [Djabł był G.]. 2. \times *przen. gładki, niewieści, znicwieściaty*. S. K. <? Por. Ozes. homoly>

Gomon, u a. a, lm. y *l. †i* [G. a. **Gomon, Gómón, Homon**] = *a) zwada, kłótnia, swar, poswarek, zatarg, zajście, nieporozumienie, awantura*: Mając gościa w domu, nie czyń z czeladzią gomouna.

Prz. Żona rzadko bez gomona. Prz. b) *hałas, wrzawa, gwar, zgiełk, wrzask, krzyk, szum, zamieszanie*: Szczebliwy G. ptastwa drobnego. Tw. W tym domu, szatani gomony i niepokoje czynią. Łąbk. Jarmarkowy G. ludu. Śl. wil. 2. †przen. *kłopot, ambaras*: Tą nowiną siostrze przeczynię gomonu. Groch. 3. *zjawisko bajeczne, pochód z muzyką zwierząt, roślin i kamieni*: Było w tym coś strasznego, a zarazem tak niezwyčajnego, jak gdyby ś. patrzyło na ów dziw zwany G., w czasie którego, jak wierzy prostactwo, zrywają ś. i idą przed ś. zwierzęta, a nawet kamienie i krzaki. Sienk. Niesforna i dzika muzyka przesuwiała ś., jak G., przed mieszkańcami Lwowa. Sienk. Por. Homen. <Zap. Sgm. gaman = wesołość>

[* *Gomonioć, i, il, Homonió*] 1. *hałasować, szumieć*. 2. (o kaczkach) *głos wydawać*. × G. ś. *swarzyć ś., kłócić ś., wadzić ś.*

† *Gomonliwy p. Gomonny*: Gomonliwi ludzie. Ocz.

× *Gomonny, †Gomonliwy swarliwy, kłóliwy; krzykliwy, hałaśliwy, gwarny, rozgłośny, szumny, huczny*: G. bęben. Nar.

× *Gomoń, a, lm. e rub. człowiek swarliwy, kłóliwy, z którym trudno dojść do ładu*.

[*Gomół, a, y, lm. y, Gomół, Gamuła*] *kulista bryła czegoś miękkiego (np. gliny, masła)*. Zdr. [*Gomółka, Gomółka, Gomółeczka, Gomuliczka*]. <p. Gomóły>

Gomółeczka, i, lm. i f. p. Gomółka. 2. [G.] p. Gomół.

Gomółka, i, lm. i f. bryłka z gnojonego twarogu: Fajareczka za pasem, w kobiałce gomółki. Jakby go gomółką przestrzelił. Prz. (=złókł ś., zmieszał ś., głowę stracił). 2. *galka szklana, używana daw. na szyby*: (Okna) ze szklanych gomółek. Sienk. Słońce łamało ś. w tęczę na gomółkach szklanych, w olów oprawnych. Sienk. 3. [G.] p. *Gomółka*. Zdr. *Gomółeczka*. <p. Gomóły>

[*Gomuliczka, i, lm. i*] p. *Gomół.*

Gomuł, a, lm. y róg młodego jelenia: Z całkiem młodych gomułów wyrabiano i u nas w dawnych czasach rodzaj marynaty. Sp. (mowa tu o młodych rogach jeleni).

Gomuła, y, lm. y f. × p. Gamoń. 2. myśl. surna bez rogów.

[*Gomun, u, lm. y*] p. *Gomon*: Niema komunu (=znajomości) bez gomunu. Prz. Niema domu bez gomunu.

Gon, u, lm. y f. × p. Gonitwa: Niech inni opiewają gony i igrzyska. Przyb. Przen.: Gony karciane. Nar. 2. †i [G. a. w lm. *Gony, Gón*] *łowy, polowanie*: Malarzowi kazał dom malować z zwierzęciami i myśliwymi gonami. Skar. Ogarów gony. Pot. Cieszył ś. psim albo sokolim gonem. Pot. [Pojademy na G.]. Przen.: Wpadnie sam w sieć złoczyńca, choć nie będą gony. Paszk. (=pogoń). 3. × przen. *pęd, zapęd, pośpiech*: Dokąd tak śpieszno biedziesz? dokąd takim gonem? Przyb. 4. G. bobrowy = *gniazdo bobrowe, bobrownia*: Bóbr wypłoszony z gonu traici wszystek przemysł. Cz. 5. [G.] = a. [*Gono*] *zagon, stajanie, kawał pola, miejsce zwrotu pluga przy orce*: Jeszezem nie był cztery gony roli, ona za mną wołała. b) *pęd, latość*: Powtórne gony i pędy na drzewach. Woń żywicy rozedchodzi ś. po puszczy, gdy gony i pędy lipcowe pod skwarem słońca strzelają na sośnie. Pol. c) *zacier, przepęd, wypęd*: Kilka gonów wódki. d) w lm. a.

[*Góny*] *staje, dowolna miara długości, zagony stonowiące jedną całość*. e) w lm. *trawny*. 6. bot.: G. mysi p. *Lisianka*. 7. *myśl. czas popędu płciowego u sarn i danieli*. Zdr. [*Gonek*]. <ZON/GON>

[*Gona, y, lm. y*] [p. *Gonioha*].

[*Gonciak, a, lm. i*] p. *Gontal*.

Gonciany, Gontowy przym. od *Gont*: Dach G. (=kryty gontami). Gwóźdz G. (=gontal). <p. Gont>

Gonciarnia, i, lm. e warsztat, w którym wyrabiają gonty. Ork.

Gonciarz, a, lm. e, Gontarz ten, co robi gonty a niemi dachy pokrywa.

Gonciak, a, lm. i p. Gont.

[*Gonczy, ego, lm. e*] p. *Gonczy*.

Gondola, i, lm. e, × Gondola, †Gondula, †Gondula łódź do przewozu i przejazdki w Wenecji. <Włos. gondola>

Gondoler, a, lm. rzy p. Gondoljer: Każdy G. tę starą kamieniczkę naszą łatwo wam wskaże. Krasz.

Gondoljer, a, lm. rzy, Gondoler przewoźnik na gondolach. <Włos. gondoliere>

Gondoljera, y, lm. y pieśń gondoljerów. <Włos. gondoliera>

× *Gondola, y, lm. y p. Gondola*.

† *Gondula, i, lm. e p. Gondola*. Mor. A.

† *Gondula, y, lm. y p. Gondola*. Pas.

† *Gonek, nka, lm. nki jednostka miary szerokości płdna, mniej więcej cal*: Postaw wszereż ma mieć trzydzieści gonków. Akta grodzkie. <Nm. Gang, p. Gang, Ganek i Gáneek>

[*Gonek, nka, lm. nki*] p. *Gon*.

[*Gonéra, y, lm. y*] p. *Gonyra*.

Gonfalonjer, a, lm. rowie najwyższy urzędnik w Lucca i San Marino. <Włos. gonfaloniere>

Gong, a, lm. i, Gongong narzędzie muzyczne chińskie a. indyjskie kształtu talerza: Wspomnienia izolowane, niezym nie przerywane, jak dźwięk gonga, czyli bębna metalicznego indyjskiego. Spas. <Dżwn., z języków Wschod.>

Gongong, a, lm. i p. Gong.

Gongoryzm, u, blm. styl czemny, zawily, nadęty. <Od nazwiska poety Hyl. Gongora, w. XVI>

[*Gonia, i, lm. e zł. nierządnic*. Por. [*Gona*]. <Zap. ZON/GON>

[*Gonia, i, lm. e*] p. *Gonia*. Zdr. [*Gonka*]. Zgr. [*Gonczyisko*].

[*Goniacz, a, lm. e*] f. *człowiek, który wiele biega, goni*. 2. a. [*Seigacz*] *lubieżnik, kobiecierz, człowiek, który goni za kobietami*: Wiem, żeś nie pijak ani goniac, bobym ci dziewuchy nie dał. <ZON/GON>

Goniaczka, i, blm. gór. wydobywanie soli kolowrotem konnym, zwłaszcz szymbkami, z dolnego piętra na wyższe.

Goniar, a, y, lm. y bot. (agynelia) roś. z rodziny wilczomleczowatych. <?>

× *Goniarnia, i, lm. e f. dźwignia górnicza przez konie obracana*. 2. *szopa nad kieratem konnym*. Troc.

× *Goniarz, a, lm. e gór. ten, co konie przy goniarzni pogania*, in. trybarz. <ZON/GON>

× *Goniasy, ów, blp. p. Gonitwa*. Przen.: Taudem tedy król umarł, partyje, G., Bóg wie, kto nie był, to Piast, to Francuz, to Sasy. Wyb.

[*Gonicha, y, lm. y*] f. a. [*Gona*] *kobieta niemoralnego życia, ulicznica, nierządnic, włóczęga*: A ta baba G. przepięła mi konika. 2. *nimfa*. 3. *jałowka, która ś. ciągle goni*. <ZON/GON>

× **Goniciele**, a, lm. e I. a. † **Goniec**, × **Gonica** ten, co goni, ściga, ścigacz. 2. przen. *prześladowca*: Wyrwij mię z ręki nieprzyjaciół moich i gonicielew moich. Bud.

× **Gonicielka**, i, lm. i forma ż. od **Goniciele**; × **Gonka**.

Gonić, i, II, częstot. † **Goniwać** I. a. × **Gnać** kogo a. (i × G. ś.) za kim = *biec, żeby dopędzić, pędzić, ścigać, iść w pogoń, iść w ślad, tropić*: G. zbiega. Tak biegali, jakby go kto tuż na karku gonił. L. Wypadli wszyscy, jakby ich kto gonił. Kras. Goniąc za żywiołkami drobniejszego ptactwa, to ś. wzbija, to w głąb wali. Mick. Żart.: × Gonił za sobą = *uciekl, dał drapak*. Przen.: Chwila chwilę goni. Czas biegnie, a śmierć goni. Żm. Jedna trwoga drugą goni. Paszk. U ciebie grosz grosza nie goni. Kaczk. (= *pieniędzy masz nie za wiele*). G. wiatr = a) *za niczym ś. uganiać, szukać wiatru w polu*: Z koniem pierzechną; gonie wiatr po lesie. Wypr. b) *włóczyć ś., wałęsać ś.*: Żeby nie gonił wiatru po ulicach w nocy. L. Tatarzyn goni wiatr w Ukrainie. Syrok. Lepszy cehowy przy swym warsztacie, niż lichy szlachcie, co wiatry goni. Syrok. 2. kogo, co a. (i × G. ś.) za kim, za czym, przen. = *uganiać ś., upędzać ś., szukać czego, łowić co, chwytac*: G. kogo a. za kim wzrokiem. Próżno za nią wzrok goni. Mick. G. za czym myślą. Kras. A. Mary ja dotąd, pośród pamiętek kościota, myślą gonie. Mick. Lecę, gonie wspomnień marę. Zal. Nietylko bowiem sam naród prostaczy, lecz i starszyzna za łakocią goni. Mick. Ustami usta różane goni. Mick. G. za szczęściem, za sławą, za złotem. Za mądrości widziadłem goniąc, zbiegam kraje cudze. Mick. Walczmy, gińmy, śmierć gonimy, ale dla ojezyny. Nagł. (= *szukajmy jej, narażajmy ś. na nią*). 3. × kogo do czego = *naganiać, napędzać, naglić*: G. kogo do roboty. Śl. wil. Już nie widać we wsiach, by moi rodacy gonieni byli nad przepis do pracy. L. 4. × przen. *ścigać,ześladować, nękać, gnębić, trapić* (szczeg. *procesami*): Krewny powinien krewnego G. w sprawie o złamanie pokoju. Sz. Zony cudzołożnej mógł mąż odkazywać od siebie, jeśli jej nie chciał na gardło G. Sekl. (= *oskarżając ją, narażać na śmierć*). 5. × *dorównywać, prześcigać, wyprzedzać, przewyższać, zakasowywać*: Już jedna drugą przepychem stroju i gustem kwiecia gonita. L. 6. a. [**Gonić**] *dążyć śpiesznie, pędzić, biec, lecieć, cwałować, galopować, gnać*: Bramą w pole goni. Mick. Książę, jak skoczył, tak goni na czele. Mick. Widzę zdala: goni ogromna eizba pieszych, hułanów, huzarów. Mick. Do pierścienia G. Groch. G. na ostre = *potykać ś. kopją*: Wtenczas z Tatory jam gonił na ostre lub wręcz z Polaki ścinał ś. żelazem. Mick. Przen.: Nie pojrzał na nią, ni ś. jej pokłonił, tylko oczami po ścianach gonił. Jabł. (= *spoglądał*). 7. × na co a. na czym = *dążyć do czego, starać ś. o co, wywoływać co, sprowadzać; narażać ś., wystawiać ś., ścigać na ś.*: Herodjas na złe Janowi św. goniła. Sekl. Upominał ich, żeby nie gonili na zwadę. Bud. B. Goni na sławę. Troc. Obaczył Moskwę być przeciwną sobie, a na wojnę G. Biel. M. Znależli ś. rodacy, którzy upornie na swoją i Rzplitej zgnęli gonili. Pileh. Zyliśmy wszyscy swowolnie, na twą pomstę gonie dobrowolnie. K. G. On, jako ten, co na hańbie nie goni, nie chce być więzionem ani pojmanym. P. Koeh. 8. × na co = *skłaniać ś., przechylać ś., ciągnąć ku czemu, zarywać czego*: Greki

młode Trójcę Świętą bardzo miesza ją i na arjańskie kacerstwo gonią. Skar. 9. czym = *opędzać potrzeby*: G. resztą, ostatkiem, ostatkami, × ostatnim, × szczątkiem. Szkatuła prawie resztą goni. Nar. Pan starosta ostatkiem goni i syn jego będzie chudeuszem. Skarb. × U niego i najcięższy czas nie goni szczątkiem. Nar. × Ten szkodą goni, kto co czyni nagł. Błaż. 10. [G.] *biegać, kręcić ś.*: G. po drogach. II. gór.: † *Wodę G. = wodę ścigać (z kopalni pompami)*. 12. myśl.: G. po zwierzu (o psie) = *biec śladem zwierza*. G. na oko a. z oka = *biec widząc zwierza, gonić zwierza nie po tropie i, zobaczywszy go, odzywać ś. mocniejszym głosem*: Już nie jest to powolne granie psów goniących zająca, lisa a. łanię: na oko gonią. Mick. Wiatrem G. = *za wędchem iść*. G. głosem = *wydawać głos, idąc za tropem, grać G. głucho = widząc zwierza, milczeć*. G. w języku myśliwskim mówi ś. o psach gończych, które właściwym głosem dają znać, że zwierz jest tuż przed niemi. Kras. A. G. w piętkę (o starym psie gończym) = *cofać ś. wstecz, zamiast biec naprzód*. Przen. (o umyśle zniedołężniałym) *mylnie rozmawiać*. Przen.: G. swoim polem = *żyć na swojej ręce, żyć swoim dworem*: Syn, zbywszy ś. rodzica straży, swoim ś. poważa G. polem. Tw. G. ś. I. *pędzić jeden za drugim, ścigać ś., przeganiać ś.*: Chłopcy ś. po ogrodzie gonią. Troc. Przen.: Zmysły moje gonią ś. w wyprzedzaniu jeden przed drugim, aby przejąć nawskroś tego człowieka. Dąb. × G. ś. konwiami, kieliszkami. Troc. = *przepijać jeden drugiego*. 2. × p. **Gonić**: a) Medea w ucieczce brata swojego członki po tych miejscach, którymi ś. ociee za nią gonił, rozrzuciła. Siem. J. b) Kto ś. za złością goni, bieży k śmierci swej. Bud. 3. [G. ś.] (o zwierzętach i pog. o ludziach) *latować ś., biegać ś.*: Krowa goni ś. za buhajem. Wilk goni ś. z samcią przez dwanaście dni. Haur. Kucharka goniła ś. z parobekami. <ZON/GON>

[**Gonidjabel**, bla, lm. bly] *niegodziwiec, hulaj* (o mężczyźnie i kobiecie). <ZON/GON+Djabel>

Goniec, ńca, lm. ńcy, [ńce, ńcowie] I. † p. **Goniciele**: Szedł za nią jakoby G. Leop. 2. a. × **Gonicy** *posłaniec, kurjer*: Wystąpił gonca. Posłany goncem z tą nowiną. Tw. Goncem przyszła wiadomość. Śl. wil. A tak lubi wadać, by jego poseł, jak krywejty G., książąt podwyższał lub przymuszał spadać. Mick. G. urzędowy (czasopismo). Przen.: Szłę blask, blask biorę i blask mam za gonca. Mick. Przen.: Gdy swoje gonce pomknąwszy, słońce już na sam nieba wybiegło szrodek. Nar. (= *rumaki*). Cicho złote słońce z dobrą wieścią wyszłe gonce. Pol. (= *promienie*). Przen.: Goniee złotego słońca, różana jutrenko. Nar. (= *zwastunie, poprzedniku*). 3. † *jeździec, rycerz*: Puścił gonce, aby siekli i mordowali. Janecz. Szesć tysięcy gonców cesarskich. Janecz. 4. [G.] = a) a. [**Honielnik**, **Naganiaez**] *najmłodszy juhas, chłopiec do napędzania owiec*. b) *naganiaez na obławie*. c) *kupiec świń i gęsi*. d) *taniec w rodzaju walca*. 5. × w lm.: Goniec = *ciężary na kole szalonym*. Zdr. † **Gonczyk**.

Gonienie, a, bIm. I. czynność cz. **Gonić**: Bojąć ś. gonienia Tatarów. Chwał. (= *pogoni, pościgu*). 2. [G.] *kulig (zapustny)*: Warszawianie mają zwyczaj „gonienia mięsopustu” w Wilanowie. 3. wet.: a) p. **Bieganie**. b) G. miesięczne u samicy = *nadmierny popęd płciowy*.

Gonienie się, a ś., bIm., czynność cz. **Gonić** ś. [**Gonifrater**, tra, lm. trzy] p. **Bonifrater**. <Śld. do ZON/GON>

Gonigrosz, a, lm. e, × **Gonipieniądz** człowiek *goniący za groszem, chciwiec, łakomiec*. Krasz. <ŻON/GON + Grosz>

[**Goniny**, ln, blp.] *plac do ćwiczeń gimnastycznych; manesz.*

Goniony im. od **Gonió**: Choć odmiany w rzeczach są lubione, lepsze gonione w szczęściu, niż mienione. Jag. (= *gonienie szczęścia*). † **Gonione** potrzeby = *gonitwy, utarczki konne*: Ani miejsca mieć mogli sposobnego, gdzieby kosz stawić i gonione odprawiać potrzeby. Pot. **Goniony**, ego, lm. e rz. l. † = a) *gra, gdzie jeden drugiego ściga*: Grać gonionego. Troc. Przen.: Jął uciekać, razów jednak kilka w tym gonionym oberwał. Ty gością ładem, ja gram gonionego wodą. Żebr. (= *stronię od wody*). b) *rodzaj tańca*: Miley patrzeć, gdy dziewczka na koniu harcuje, niż kiedy gonionego z gołębem tańcuje. Biel. M. Tam trefne płasy z ukłony, tam cenar, tam i G. Kochan. Znany był powszechnie cenar i G., ostatni coś nakształt galopady. Goł. Przen.: Dawno to i u cielca karał Bóg onego, kiedy około niego toż szli w gonionego. Rej. (= *tańcowali koło złotego cielca*). 2. [G.] *rodzaj tańca*, in. [kotka].

× **Gonipieniądz**, a, lm. e p. **Gonigrosz**. <ŻON/GON + Pieniądz>

× **Gonitewny**, × **Gonitwiany** przym. od **Gonitwa**: Zaszczyt G. L. Rycerz G. L.

[**Gonitrudy**, ów, blp.] *próżne zabiegi, bez pożytku*. <ŻON/GON + TRUD>

Gonitwa, y, lm. y, † **Gońba** l. a. w lm. = a) a. × **Gon**, × **Goń**, × **Gończa**, × **Goniasy**, × **Gonki** *ściganie ś.*, *bieganie do mety, bieganie w zawody, bieg, wysięg*: G. koñmi. L. G. do pierścienia. Przen.: W gonitwie do nieba żadnego z was ani na sekundę nie przesięgnąłem. Święt. (= *w dążeniu do nieba, w ubieganiu ś. o niebo*). b) część. w lm. a. † **Gońtwa** *zapasy, turniej, igrzyska*: A to nie będzie gonitw? Sienk. G. na ostre a. na ostrą = *walka popisowa na kopje*. Przen.: Zmordowanych długimi gonitwy gdy naparł świeżym i dzielnym narodem, łamią ś. szyki. Mick. (= *walkę, zapasami, bojem, bitwą*). 2. × *miejsce gonitw, szranki, arena*. 3. [**Gonitwa**] *polowanie*. 4. lek.: G. myśli = *rodzaj zbroczenia umysłowego*, in. przelotność myśli.

× **Gonitwiany** p. **Gonitewny**: Utrzymywał sławę gonitwianą. L. Rycerz G. L.

† **Goniwać**, a, al p. **Gonić**: W Paryżu goniwał z kopją. P. Koch.

† **Goniwanie**, a, blm., czynność cz. **Goniwać**.

[**Goniwiatr**, a, lm. y] *włóczęga, pędziwiatr*. <ŻON/GON + WIA>

† **Goniwiecha**, y, lm. owie *łowiec ptaków, ptasznił*: Bartnicy, sokolnicy, goniwiechowie, psiarze, powinien z nich każdy od głowy dać po 10 groszy. Biel. J. <ŻON/GON + Wiecha>

Gonjatył, u, lm. y pal. *nazwa skamieniałych skorup, należących do zaginionych mięczaków gromady głowonogów*. <Z Łć. goniaea = jakiś kamień drogi>

Gonjometr, u, lm. y fiz. p. **Kątomiar** (szczególnie do mierzenia kątów pochyleń względem siebie ścian kryształów). <Now. z Gr. gonia = kąt + métron = miara, -mierz>

Gonjometrja, i, blm. mat. część trygonometriji, obejmująca naukę o funkcjach (linjach) trygonometrycznych kątów a. łuków.

Gonjometryczny przym. od **Gonjometrja**: Wzory, funkcje gonjometryczne.

Gonka, l, lm. i l. × p. **Goniciółka**. 2 × w lm. p. **Gonitwa** (?): Przestrzec trzeba, aby trzymali koni po 12 na każdej stacji, nie używali tych koni na gonki. Drz. 3. [G.] = a) *staje ziemi*. b) w lm. *zagony, część pola, zawierająca kilka zagonów*. c) *boginka*.

[**Gonkiem**] *żywo, zwawo*. Por. **Honem**.

Gonnie przys. od **Gonny**, *bujnię*: G. idzie tu u nas sośnina: tyka przy tyce, pień przy pniu. Pol.

Gonność, l, blm. rz. od **Gonny**, *bujność, wybujałość*: Młode pokolenie lasów nie zapowiada gonnością swoją, aby nawet z laty dojsz miało dawniejszego pokolenia, czy to śmiałym rozrzucaniem gałęzi, czy potęgą wyniosłego pnia. Pol. Przyłożyła ś. niemało do gonności drzew. Pol.

Gonny l. × *gonu dotyczący, wysięgowy*: Dziwuję ś. gonnej krotofli. Żebr. 2. *bujni, wybujały, wysmukły*: Kilkadziesiąt gonnych świerków rości na wyspie. Pol. Miejsce traw zajmują tu trzcinny gonne i bogate. Pol. Napoty z brzezina sięją ś. osiki, od brzoź gonniejsze. Pol. Gdy ęma drwali rzuci ś. na las sosen gonnych, słyhać tylko huk siekier. Sienk. 3. myśl.: Chart G. = *szybki, in. lotny*.

[**Gono**, a, lm. a] p. **Gon**.

Gonokok, a, lm. i bakt. (gonococcus) *bakterja wywołująca rzeżączkę*. <Now. z Gr. gónos = nasienie + kókkos = ziarnko, jagódka>

Gont, u, lm. y, **Gonta**, × **Gunt** *deszczulka do pokrywania dachu*: Dom stoi już pod gontami (= *pod dachem pokrytym gontami*). Zdr. **Goncik**, **Gontek**. <Może z Łć. (s)caand(ula) = gont, skąd też [Szędziół]>

† **Gont**, u, lm. y *miara długości*: Frandzli jedwabnej żółtej z czerwonym dwa gonty. Testament Tob. Morsztyna z 1664 r. <? Por. **Gonek**>

Gonta, y, lm. y p. **Gont**. Przen.: Pięć tysięcy lat, a jeszcze, iż tak rzekę, żadna G. z niebu nie spadła. Skar.

Gontal, a, lm. e, **Gontarz**, [**Gonciak**, **Goñciak**] *gwóźdź do przybijania gontów, gwóźdź gontowy*: Gontale małe, średnie i podwójne. <Gont + Nm. Nagel = gwóźdź>

Gontarz, a, lm. e l. p. **Gonclarz**. 2. p. **Gontal**.

Gontek, tka, lm. fki l. p. **Gont**. 2. [G.] *nieobrobiona deska, z której wyrabiają gonty*.

Gontowy p. **Gonciany**: G. dach. Troc. Ówieki gontowe. Os J. (= *gontale*).

Gontyna, y, lm. y, **Gatyna**, **Kontyna** *świętynia u pogańskich Słowian*. <?>

[**Gonyra**, y, lm. y, **Gonéra**] *kobieta starsza załotna, goniąca za chłopami*. <ŻON/GON>

Gon, i l. × lm. e p. **Gonitwa**: Dziwowali ś., że z taką szkapą powolną pan jej na G. ś. wybierał. Krasz. 2. blm. myśl. p. **Gon**.

Gońba, y, lm. y l. † p. **Gonitwa**: Gdy kogo obwinia o jakiś uczynek, on ś. chce szrankami a ostrą gońbą wywodzić. Sz. (= *zapasami, pojedynkiem*). 2. † gór. *szczyta koni przy kołowrocie do ściągania wody*. 3. [G. a. **Gońba**] *bieganina, kretanina*: Oóž to za wesele, co go ino pót dnia? Dyć to nie wesele, ino taka G. <ŻON/GON>

× **Gońca**, y, lm. y m. l. p. **Goniciel**: Goñców za nim wysłano. Troc. 2. *biorycy udział w gonitwach, zapasnik*: Prosił go na wesele córki dla gonitw, bo był G. niepospolity. Biel. M. G. był z kopją przedni, i na dobrym koniu siedział. Star. 3. a) p. **Gończy**: G. jest pies wietrzny, który popędzone zwierzę goni ze wszystkiego

skoku póty, póki może abo on gonié, abo zwierzę uciekać. Ostror. b) niek. *pies gończy* w znaczeniu charta: Na zajęcie zażywają gońców chartów. L. <ZON/GON>

[Goñciak, a, lm. i] p. Gontal.

× Goñcza, y, lm. e p. Gontwa.

Goñczak, a, lm. i myśl. p. Goñczy: Młode goñczaki o żółtych płomieniach nad oczami igrały swobodnie na kobiercu. Orzesz.

Goñczarz, a, lm. e myśl. *myśliwy polujący z psami goñczemi*.

Goñczy 1. † *do gonitw służący*: Królewic z księciem gonit na ostre w goñczej zbroi. Górń. 2. † *szybko uchołdzący, przemijający*: Lata goñcze. Mor. A. 3. *wystawy w pogoń*: List G. (= *odezwia, wystosowana do władz z żądaniem zatrzymania pewnej osoby, poszukiwanej przez sąd karny a. policję*). 4. (o psach) *używany do gonienia zwierzęny*: Pies G. = *rasa psa*, in. ogar. Ogary, goñcze psy mają być prędkie i z dobrymi głosami. Haur. Goñcze rozpuścił ogary. Chr. × G. chart. Min. Suka goñcza. Słow. Przen.: × Goñcze słyszające dźwięki przeraźliwe... Tw. (= *głosy psów gończych*). Goñczy, ego rz. 1. lm. e a. Goñczak, × Goñca, [Goñczy] *pies gończy, ogar*: Łowiec, póki tycezek nie rozstawi z sieciami, wiąże charty i goñcze. Bardz. 2. × lm. y p. Goñcieo: Pośle ci goñczego zapytać. Sienk. <ZON/GON>

† Goñczyk, a, lm. i p. Goñcio: W Mołajsku drugie półtóry niedziele, dokąd póki ś. G. ich z Warszawy nie wrócił. Relacja Aleksandra Słiżnia z r. 1620.

[Goñczysko, a, lm. a] p. [Gonia]: Jak będę w goñczysku, wtenczas le, deszczysku!

1. [Goñka, i, lm. i] p. [Gonia].

2. [Goñka, i, lm. i] *kobieta niemoralna, uganiająca ś. za mężczyznami*.

† Goñtwa, y, lm. y p. Gontwa.

Goodjera, y, lm. y bot. p. Tajęza. <Od nazwiska Ang. Goodyear>

Goplana, y, lm. y zool. *skorupiak obunogi*. <Od mitycznej Goplany>

[Gor, u, blm.] p. Gór.

× Gora, y, lm. y *pożar, pożoga*: Na niebie stoi G.: puszcze płoną gdzieś zdaleka. Pol. (= *luna*). Letnie gory lasów, czyli pożary puszczy. Pol. <Wyraz zaimportowany przez W. Pola>

† Gorać, a, 3 os. lm. gorają a. [gorajóm], ał, [Gorać] p. Gorzeć: Z otchłani piekielnej gorajęcej. Naw. Wsi i miasta gorają. Kochan. [Gorajze, goraj, carownieysko! Niech gora to brodzisko!]. Przen.: Tam pola wyschły od słońca gorają. Petr. Gora mi twarz przed wstydem. Kochan. Na siercu wszystkim goraję. Pśń. Cwiczę ś. w pobożności, miłością bożą goraję. Koch. Francja obelżona gora i gniewem przebieg nam pała. Warg. † Gora i [Gora] = *gore! pali ś.!*: Na ogień ukazując, mówił: „Tam gora.“ Warg. <GOR>

[Goral, a, lm. e] p. Góral: Ojciec G., matka G., a ja córka gdyby koral. Zdr. [Goraliczek]. <GOR>

[Goraliczek, czka, lm. czki] p. Goral.

† Goranie, a, blm., czynność cz. Gorać: Niechaj ś. zapali ogniem miłość, niechaj zarze G. bliźne. Modl. Wae.

† Gorazdy *zreżny, szczęśliwy*. <GOR(AZD)>

[Gorąc, a, blm.] p. 1. Gorąco: Owce się pakać, jak jes G.

[Gorącem] w tej chwili, bez namysłu: Chłop zaraz gorącem odrzeknie pępinatorowi.

1. Gorąco, a, blm., [Gorąc, Gorącz] rz. 1. *wielkie ciepło, upał, skwar, spiekota, żar*: Wystawiony na G. Nie znoszę gorąca. Okropne dziś G. Promienie, co ze środka słońca leją potoki blasku i gorąca. Mick. (Dusza) wiecznie piekielnie cierpiąc żarzewie, nie ma czym zgasić gorąca. Mick. G. wewnętrzne (ziemi). Łab. 2. G. hutnicze = *stopień rozgrzania kruszcu*. G. czerwone spawalne, białe spawalne, świetno-białe. Łab. <GOR>

2. Gorąco, st. w. Goręcej, × Goręciej, przys. od Gorący: a) G. na dworze, w mieszkaniu. G. gdyby w piekle. Krasz. G. mi w głowę. × Przyłóż to G.; × G. pić. Troc. (= *w stanie gorącym*). Przen.: Od żony gdakania w głowie mi trzeszczy i w uszach G. L. b) *popędliwie*: G. mu odpowiedział. Troc. Kilka słów potem wymówił goręcej. Mick. c) *szczerze, serdecznie, mocno*: G. Boga błagać. Musiał nasz poeta pojechać do Szwajcarii, gdzie go studenci lozańscy G. powitali. Ohm. (= *z zapalem*). G. czego pragnąć. Wszystko, co piękne, szlachetne i wielkie, ukochał G. Ohm. × G. chodzi koło tego będę, by prośba moja skutku dostąpiła. Lubom. (= *gorliwie*). d) Król sam poszedł, gdzie najgoręcej, i nieprzyjaciół gromi. Pot. (= *gdzie najawziętsza walka*). e) Ten ogar G. goni (= *żwawo, szybko, wytrwale*). f) × G. kapany = *w gorącej wodzie kąpany, prędki, poręczny*: Kto G. kapany, prędko spłoszy ptaki. Pot. Na G. p. Gorący. <GOR>

× Gorącokrewność, i, blm. *krew gorąca, krewkość, zapalczyność*. <GOR+KRW>

× Gorącokrwisty *mający krew gorącą, krewki, popędliwy, zapalczywy, łatwo zapalający ś., niecierpliwy, w gorącej wodzie kąpany*.

× Gorąconosny *przynoszący gorąco, sprowadzający upał*: G. pies (gwiazda). Otw. <GOR+NIOS>

Gorącość, i, blm. rz. od Gorący: × G. niebieska, słoneczna (= *gorąco, upał, skwar*). G. żelaza rozpalonego. L. Przen.: G. krwi. L. G. młodego wieku. L. (= *krewkość*). G. ducha. Kras. A. Wielka była G. jego ku mądrości. Birk. (= *zapal, gorliwość*). Nie z rozkazu, lecz gorącości. Mak. (= *z gorliwości*).

[Gorącować się, uje ś., ował ś.] p. Gorączkować: Trudno z nim prowadzić dysputę, bo ś. zbyt mocno gorącej. Wal. (= *unosz ś., zapala*). Powstrzymuj konie, bo z miejsca zbyt ś. gorącąją. Wal. (= *zbyt rwą, zapalają ś.*). Ten pies byłby w polu dobry, ale ś. zanadto gorącej. Wal. (= *nie jest wytrzymały, przedwczesnie na zwierzyne ś. rzuca*).

[Gorącowanie się, a ś., blm.] czynność cz. Gorącować ś.: Sprawę tę trzeba prowadzić spokojnie i cierpliwie: G. ś. wszystko popsuć może. Wal.

Gorącozółty, Żółtogorący *mający jaskrawy żółty kolor, ognistego koloru*: Dąb wysoki powiewał w górze wielkim płekiem gorącozółtego listowia. Orzesz. <GOR+ZÓŁT>

Gorący, † Gorzacy, [Gorońcy], st. w. Gorętszy, † Goręcszy, [Gorątszy, Goręciejszy] 1. *ciepły w najwyższym stopniu, palący, piekający, parzący*: Gorące promienie słońca. Wiatr G. Żelazo gorące (= *rozpalone*). Przen.: Kuj żelazo, póki gorące. Prz. (= *ubijaj interes, póki ś. da*). Piec G. (= *rozpalony*). Żupa gorąca. Napój ś. czegoś gorącego, bo w drodze zmarzniesz. Gorąca kolacja (= *z potraw święto na ogniu sporządzonych*). Gorąca woda (= *wrzająca, ukrop*). Przen.: W gorą-

cej wodzie kąpany = *prędkie, niecierpliwy*. × Gorąca woda a. × Gorąca kasza = *człowiek popędliwy, gorączka*. Zimny i G. pot na mnie bije. L. Czas, dzień G. (= *skwarny, upalny*). Klimat G. G. pas, kraj, gorąca strefa (= *z klimatem gorącym*). Przen.: Kto ś. na gorącym sparyż, i na zimne dmucha. Prz. Ani G., ani zimny. Prz. (= *ani zły, ani dobry*). × Gorące ma ręce = *skore do chwytania, do brania łapówek*. Teraz jużes w naszej mocy, najgorętszą odbył łaźnię. Mick. (= *najcięższą próbę*). 2. wytwarzający ciepło: Nawóz G. 3. (o napojach) mocny, rozpalający, rozgrzewający, wyskokowy, spurytusowy: Napoje gorące. 4. × (o korzeniach) ostry, drażniący: Pieprz, imbir G. Troc. 5. (o kolorach) mocny, jaskrawy: Kwiat z gorącą barwą i cudowną wonią. Orzesz. G. rumieniec. 6. przen. *prędkie, zapalony, zapalczywy, unoszący ś., popędliwy, porwuczy, ognisty, namiętny*: Temperament G. W młodości był G. i zapalczywy. Pileh. Młodzieniec pełen sił świeżych a gorących. Orzesz. Najgorętszy entuzjasta patriotyczno-religijny. Chm. G. koń. O, nie są to słowa, co z ust w gorące przyskają godzinie. Mick. (= *w chwili umiesienia*). 7. przen. *serdeczny, szczery, czuły, głęboki, żywy, pełen uczucia, zapala, żarliwy*: Gorąca prośba, modlitwa, miłość. Serce gorące. Uczucie gorące. Chm. G. pocałunek, uścisk. Szept G. i rozmarzony. Orzesz. Gorące pochwały. Duch do ofiar gorących gotów. Syrok. 1828 roku wyszedł „Konrad Wallenrod“ z druku i obudził gorące zajęcie. Chm. Gorące z sobą prowadzili rozprawy. Chm. (= *ożywione*). 8. przen. *niespokojny, burzliwy*: Najgorętszy czas rewolucyjny przepędzili w Paryżu. Chm. 9. przen. *uporczywy, zajadły, zażarty, zacięty, zapalczywy*: Gorąca bitwa chwilę trwała. Lubom. Gdy gorąca bitwa była, świeże posiłki przywiódł. Warg. (= *w samym ogniu bitwy*). 10. × przen. *natarczywy, dokuczliwy, dojmujący, ostry, surowy*: Pojmany, na gorące pytanie, występował wszystko pod knutem. Pot. Gorące napisał do niego listy. Troc. 11. *świeżo popełniony*: G. uczynek = a) *czyn uświadomiony w chwili działania*: Złapać kogo na gorącym uczynku. b) *zbrodnia, względem której nie nastąpiło jeszcze przedawnienie*: × Czas gorącego uczynku do roku jednego i niedziel 6 rozumie ś. Ostr. † Dobył noża, pehnął go w brzuch, a w tym chciał ś. schronić, ale go na gorącym razie uchwyceno. Paszk. † O rzeczach gorących głównych. Św. z Woc. † Uchwycen w gorącej rzeczy. † Uchwaczą na gorącej rzeczy. † G. ślad (= *świeży*). Przen.: † G. był pojmany (= *w chwili popełnienia czynu*). 12. × *ważny, pilny, nagły, raptowny, nie cierpiący zwłoki*: O radę prosiłem senatu, co czynić w tak gorącym razie. Nagur. Jakiś gorący interes mieć musi. L. Gorąca potrzeba. 13. *niezwoloczny, natychmiastowy, doraźny, pospieszny*: Gorące prawo, które wszelkiego czasu bywa, gdy jaki złoczyńca na jasnym i świeżym złoczyństwie będzie utopiony, tak, iżby mu szło o gardło. Groic. Podróżnym ludziom a. mieszczanom, którzy są na daleką drogę zgotowani, tym mają G. sąd osądzić. Ort. 14. [G. kamień] p. Kamień. 15. myśl.: Wyżeł G. = *prędkie*. 16. zł.: G. rubel = *zapłata nierządniczy*. Na gorąco przys. = *póki dana rzecz jest gorąca*: Szyńka na gorąco. Chem.: Działać na gorąco. † Za gorąca przys. na gorącym uczynku, w chwili popełnienia czynu: Za gorąca uchwacen. Ort. Złoczyńca na świeżym uczynku, a., jak mówią, za gorąca pojmany. Groic. [Do gorąca] przys. do wrzenia: Zago-

towało ś. do gorąca. Gorący, ego, Im. y rz. *człowiek gorący, t. j. niecierpliwy, porwuczy, zbyt żywy*: G. pomieszza, nie pomożza. Fred. M. Lepiej podczas z starym kaszlać, niżeli z gorącym hajduka tańcować. Prz. <GOR>

[Gorącz, a, blm.] p. I. Gorąco: Owiął go na wstępie G. i zaduch. Ork.

† Gorączany p. Gorączkowy: Ogień G. Cziach.

Gorączka, i, Im. i I. lek. = a) *objaw chorobowy, zasadzający ś. na nieprawidłowym i często bardzo znacznym podwyższeniu ciepłoty ciała, z równoczesnym przyspieszeniem tętna i oddechu, oraz z innymi jeszcze zmianami w ustroju*: Ma 39° gorączki (= *temperatury*). b) a. *Febra* (febris) *według pojęć przestarzałych, choroba swoista liczne odmiany posiadająca*: G. bagienna p. *Zimnica*. [G. biała] a. *objęd opileczy* (delirium tremens). G. ciągła a. *ustawiczna* (f. continua). G. codzienna (f. quotidiana) p. *Zimnica*. † G. czworodniowa (f. quartana) p. *Zimnica*. G. durowata (f. typhodes). G. durzycowa p. *Durzycowy*. × G. gnilna (f. putrida). G. goścowa, *reumatyczna* a. *rumatyczna*, *gościec gorączkowy* (f. rheumatica). † G. jednodzienna (f. ephmera). † G. jednostajna (f. periodica). † G. kataralna (p. niżej). † G. krwistopałająca a. † *łożna choroba* (f. acuta sanguinea) p. *Durzycyca*. † G. kwartana p. *Zimnica*. † G. mała (febricula). × G. nerwowa, in. × *nerwówka* p. *Durzycyca*. † G. niestawna (f. intervallata). G. niezbytowa, *lkataralna, niezbyt gorączkowy* (f. catarrhalis). × G. obozowa p. *Durzycyca*. G. ostro (f. acuta). G. osutkowa, *wysypkowa* (f. exanthematica). G. pałająca a. × *piekączka* (f. ardens). × G. pęcherzycowa (f. pemphigosa). G. pokarmowa (f. lactea). G. pokrzywkowa (f. urticaria). G. połogowa (f. puerperalis). G. powrotna a. *Durzycyca powrotna* (f. recurrens). G. przeciągła, *powolna, przewłoczna, długa* (f. lenta). † G. przeciągowa (f. remittens). † G. przemózna (f. hypersthenica). G. przepuszczająca, *przerywana* (f. intermittens) p. *Zimnica*. G. przypadowa (f. symptomaticea). G. przyrana, *urazna, z ran pochodząca* (f. traumatica). G. samoistna (f. essentialis). G. sienna, *wiosenna*. G. × *torowa, przerywana, zwalniająca*. G. trawiąca, × *trawiączka* (f. hectica). G. trzydniowa, † *trzeciaczka* (f. tertiana) p. *Zimnica*. G. urażna (p. wyżej). † G. ustawna, † *tajemna, wnetrzna* (f. hectica vel continua). G. utajona (f. latens). G. wysypkowa, † *z wyrzutami* (f. eruptiva). G. zapalna, † *zapalająca* (f. inflammatoria). G. zgniła (f. putrida). † G. zimna p. *Zimnica*. G. zwalniająca a. † *folgująca* (f. remittens). × G. *zwrotnikowa* (f. tropicalis). G. z zatrzymaniem moczu (f. urinosa). G. żółdkowa a. *gastryczna* (f. gastrica). × G. *żółciowa* (f. inflammatoria). G. żółta a. *Żółta febra* a. *Durzycyca żółtaczekowa* (f. flava). Wet.: G. *wąglkowa* (f. anthracica seu carbunculosa). Leżeć w gorączce. Plecie, jak kował w gorączce. Prz. Sto gorączek niech zje. Boh. (= *sto djabłów*). 2. przen. *namiętność, słabość, żądza*: Może kochania (żyć sobie)? Znam te gorączki młodości. Mick. *Drobnowidzowe badania nad mikroorganizmami gorączki erotycznej*. Bog. W. *Złota G.* (= *chęd prędkiego z bogactwa ś.*). G. *spekulacyjna*. 3.

przen.: G. premjerowa = obawa aktorów podczas pierwszego przedstawienia sztuki teatralnej, tremna. 4. przen. porywczosć, popędliwość: Prędko gorączkę swoją oplakował, porywczosć, że niegodną rzecz w godnych znajdował. Jabł. 5. przen. kłopot, ambaras: Z rączki do rączki, żeby nie było gorączki. Prz. 6. m. i × ż. człowiek w gorącej wodzie kąpany, człowiek popędliwy, niecierpliwy, prędki. 7. [G.] gorąco, upał, skwar. <GOR>

Gorączkorodny p. Gorączkotwórczy. <GOR + ROD>

Gorączkotwórczy, Gorączkorodny gorączkę sprawdzający. <GOR + TWOR>

Gorączkować, uje, owa! 1. mieć gorączkę, leżeć w gorączce. 2. obudzać gorączkę, podniecić, rozdrażniać: Pańskie słowa gorączkują, ogarniają niepokojem, wiążą i trwożą. Święt. Sprawa ta zbyt gorączkuje dzienniki polityczne Przedlitawji. G. ś., [Gorączowa ś., Gorońcowa ś.] zapalać ś., unosić ś., niecierpliwieć ś.: Gorączkujesz ś., trochę cierpliwieci.

Gorączkowanie, a, blm., czynność cz. Gorączkować.

Gorączkowanie się, a ś., blm., czynność cz. Gorączkować ś.

Gorączkowały podobny do gorączki, przypominający gorączkę: Puls G. Perz.

Gorączkowo przys. od **Gorączkowy:** G. oczekiwać czego. Jak zrazu G. wziął ś. do zajęć, tak nagle wszelką chęć utracił. Orzesz. Czytał mało, a pisał G. Chm.

Gorączkowsóć, i, blm. rz. od Gorączkowy.

Gorączkowy 1. a. †Gorączany przym. od **Gorączka:** Napad G. Bredzenie, urojenie gorączkowe. Lekarstwo gorączkowe (=przeciw gorączce). Od czasu do czasu przychodzi siroko, naksztalt gorączkowego technienia z Afryki. Sienk. Gorączkowe rumieńce. × Gnilec ostry G. p. Gnilec. Gościec G. p. Gorączka. Nieżył G. p. Gorączka. 2. przen. *robiony bez chłodnej rozważy, pośpieszny, namiętny, zapamiętały:* Praca gorączkowa. Gorączkowe próby, przedsiębrane przez zapalonych a mało rozważnych demokratów. Chm. **Gorączkowy, ego, lm. i rz. ten, co ma gorączkę, gorączkujący.** <GOR>

[Gorątszy] p. Gorący.

[Gorcik, a, lm. i] p. Gort. <p. Gort>

[Gorozak, a, lm. i] rodzaj grzyba. <GOR>

Gorozan, u, lm. y bot. (vitmannia) roś. <?>

Gorozeć, y, a! myśl. (o ptaszku rzepniaczkę) głos wydawać. <Dżwn.>

†**Gorezejczy p. Gorzki:** Nie nie jest gorezejczego. Op. Gorezejszego smaku. Trzye.

Gorzeliina, y, lm. y bot. (buena) roś. z rodziny marzanowatych. <GOR>

Gorzenie, a, blm., czynność cz. Gorozeć.

Gorzyca, y, lm. e i. bot. = a) (sinapis) roś. z rodziny krzyżowych. Gatunki: G. biała (s. alba). G. czarna (s. nigra). G. pospolita a. Świrzopa, Brzoskiew polna (s. arvensis). b) G. gorzka a. morska p. Rukwiel. 2. nasienie gorzyicy czarnej a. białej w zwykłej postaci a. mielone, w postaci proszku: Z gorzyicy musztardę robią. 3. [G.] = a) G. polna = roś. ognicha (raphanistrum). b) roś. krzyżowa, podobna do ognichy. c) zielenina, potrawa z [komosy], [lebiody], [skrzypki], pokrzywy a. [zaroza]. <GOR>

Gorzycowaty, Gorzycowaty małemi punkcikami, niby ziarnkami gorzyicy upstrzony, cętkowaty, cętkowany: Koń G. G., siwojabłkowity. Meniń.

Gorzycowy p. Gorzycowy.

Gorzyczka, i, lm. i i. × **gorzyca** przyrządzona, jako przyprawa do jedzenia, musztarda: Gorzyce do przysmaków stołowych gorzyczkami, drudzy musztardami zowią. Syr. 2. (o maści konia) *małe cętki na białej szerści:* Konie siwe gorzyczkowane jedne są czarnej gorzyczki, drugie czerwonawej. Dor. Konie siwe z czarną gorzyczką. Pol.

Gorzyczkowany p. Gorzycowaty: Koń siwo-gorzyczkowany. Pol.

Gorzycznik, a, lm. i i. bot. = a) a. Barbara, Gorzyniec, Gorzycznik, Ziele św. Barbary (barbarea) roś. z rodziny krzyżowych. Gatunek: G. pospolity a. Rzeżucha zimowa, Barbarka, Barbara, Barbora (b. vulgaris). b) p. Pszonak. 2. lek. (sinapis) mąka gorzyczyczna, przykładana na skórę jako środek rumieniący, synapizm, isynopizm. 3. zool. (pieris sinapis) motyl dzienny.

Gorzyczny, Gorzycowy przym. od **Gorzycza:** Ziarno gorzyczne. Plaster G.

× **Gorzycyć, y, y!**, × **Gorzycyć** robić gorzkiem, zaprawiać gorzycą. <GOR>

Gorzyniec, ńca, lm. ńce bot. p. Gorzycznik. Gordel, a, lm. e sznur z łoży, wiy, brzozy, niek. z sosnowych korzeni do zwijzywania tratw a. przyzwijzywania ich u brzegu. <p. Kordel>

Gordon, a, lm. y myśl. rodzaj wyzła, rasa psa o bardzo wysokich zaletach. <Od nazwiska Ang. Gordon>

× **Gordygarda, y, lm. y p. Kordegarda.**

Gordylski węzeł = rzecz bardzo zawila, trudna do rozwiązania, do odgadnięcia; **śęk** = zagadka, łami-główka. <Łć. (nodus) Gordius, od imienia króla frygijskiego Gordiusa>

[**Gordzola, i, lm. e**] rodzaj ziemniaka. <Ukr. gordzola>

Goreć, 3 os. lp. gore, goreje a. × gory, 3 os. lm. **gorą, goreją i [gorejśm] i. p. Gorzeć:** Świeca ona nie ma sama z siebie zalecenia duchownego, jedno to, iż na cześć Panu Bogu gore. Skar. Przed grobem Pańskim dwanaście lamp zawsze goreją. Warg. Niech będą przepasane biodra wasze, a pochodnie gorejące w rękach waszych. Wuj. Suchy gont najprędzej goreje. Prz. Święci bezpiecznie chodzą wśród piekieł płomieni, ale goreją djabli grzechem napełnieni. Mick. Kipią bagna, lasy gorą. Mick. Ocał nas, ocał dzieci, dom gore. Mick. W polach gęsty ogień gore. Pol. Przen. = błyszczać: Aż mu źrenice iskrami gorą. Syrok. Iskrą goreją młodzieńca oczy. Syrok. Przen.: Naszej, o bracia, sławy gore lampa złota. Pot. Na złodzieju czapka gore. Prz. (= winowajcę łałwo z pomieszania poznać). Tu gore, tu boli. Prz. (= położenie bez wyjścia). Gore mu wszystko w ręku. Prz. = a) jest pilnym pracownikiem; b) prędko wszystko traci, niszczy. [Wszystko gore na nim]. Prz. = prędko ubranie niszczy. Już poczęły ogniem wojny G. ściany nasze. Nagur. Bela, widząc, iż ze wszystkich stron gore, uciekł do Dalmacji. Biel. M. (= wojna grozi). Oto ojezyzna gore, gaś, gaś, kto cnotliwy! Opal. (= jest w niebezpieczeństwie). Smierć od zarazy!... Potym cię ogień pali, pierśi gorą. Słow. (= czujesz palenie w piersiach). Wdziedziczym zapalem twych ślicznych oczu goreją. Lubom. (= jestem trawiony, pożerany). Zapaliłeś jej serce, co bez tego gory. Jabł. (= kocha). Do wziętej Bryzeidy smutny Achil gore. Hul. (= płonie namiętnością). Znowu jestem spokojny, zimniejszy nad głazy, aby

G. nanowo, młeczeń podawnemu. Miek. (= *czuła miłość*). Cały gorą za bojem, nie znam w sercu trwogi. Dm. (= *drżę do boju*). × Goreją w nim humory. Troc. (= *burzą ś.*). Nie gorejesz ze wstydu z podobnemi przychodzić kłamstwu? L. (= *nie czerwienisz ś., nie płoniesz wstydem*). Gorejąco natchnieniem słowo. Syrok. (= *w którym znac natchnienie*). Ty spuszczasz oczy, które Bóstwem gorą. Miek. (= *w których odbija ś. Bóstwo*). Gorel w. = *pali ś.l., pożar!* 2. bot.: × Gorejący kwiat p. Milek. <GOR>

[Gorenie, a, blm.] czynność cz. **Goreń.**
[Goreba, y, lm. y] *pora gorąca, czas gorący.*
× **Goreć p. 2. Gorąco:** G. ś. tym zając nie ocheł. Krasz.

[Gorećniejszy] p. **Gorący.**
† **Gorecszy p. Gorący.** Spiez.
[Gorezak, a, lm. i] *siatka, używana przez flisów do noszenia manatków.* <Nm. Garsack>

× **Gorg, u, lm. i, × Gorga** *kunsztowne, sztuczne wywołanie głosem trefi:* Czynieć, stroić, ciągnąć, zbierać, wyprawiać gorgi. Zwiędz wszystkie melodyje z gorgiem ewicznej szyje. Susz. Przen.: Krzyczą wesołe konie, w rzędy, w kity, w forgi ustrzępione, z wiatkami mieszają swe gorgi. Pot. (= *głos, rzenie*). <Włos. gorga = gardło>

× **Gorga, i, lm. i p. Gorg.**
× **Gorgieret, u, lm. y, × Gorżeret** *przyrząd chirurgiczny, używany w operacjach przy wyjęciu kamieni.* <Fr. gorgierette dost. = kołnierzyk>

† **Gorgolić się, i ś., II ś. I. szemrać, narzekać, utyskiwać:** Niecierpliwi gorgolą ś., rozruchy stroją. Petr. Działki, nie mówcie tak groźnie, ani ś. gorgolcie próżno. Dziewostab dworski z czasów Władysława IV. 2. *nadywać ś., puszyć ś.:* Gorgoli ś., kokoszy ś. Zaw. I. Pani matka rzkomo ś. gorgoli, że ślub nie prędko, bardziej na to boli. Bratk. <Dżwn.>

[Gorgonija, i, lm. e] p. **Georginja.**
† **Gorgończyk, a, lm. owie** *człowiek łatwo zmieniający przekonania:* Toś został gorgończykiem. Zwr. M. <Zap. od Gr. Gorgō = Meduza, potwór>

† **Gorgulik, a, lm. i ozdoba przy kołnierzu kobiecym:** Nuż kapierzyk z obojętciem, teperale z gorgulikiem, iścień skarbu nie umnoży, niżli to na szyję włoży. Rej. <Z Włos. gorga = gardło, szyja>

[Gork] *gorący.* <Czes. horký>
[Gorko] przys. od **Gorki:** Moduł się G. <Czes. horko>

Gorlenie, a, blm., czynność cz. Gorlić, głos synogarlący.

Gorlić, I, II (o synogarlcy) *głos wydawać.* [G. ś.] I. i † *gniewać ś., unosić ś., oburzać ś.:* Tedy przyszedł Achab do domu, gniewając ś. a gorląc ś. z tego słowa, jeź mówił k niemu Nabot. B. Sz. Podałeś wszystek ich plon w rozdział sługam twym, iż gorlili ś. prze zakon twój. B. Sz. (= *występowali gorliwie, namiętnie w obronie twego zakonu*). Co jest człowiek, żeby ś. na Boga miał gniewać, a. ten naród skazitelny, żeby ś. miał tak G. z niego? Leop. 2. a. [Przegorlać ś.] *przemawiać ś.* <Dżwn.>

Gorliwie przys. od **Gorliwy.**
Gorliwiec, wea, lm. wey *człowiek gorliwy:* Św. Bonifacy, uchowaj nas od tych gorliwów. Choin.
Gorliwość, i, blm. i. rz. od Gorliwy: a) G. pasterska, chrześcijańska. G. więcej objawia ś. w czynie, żarliwość więcej w uczuciu. Kras. A. b) † *Jeśli ma żonę najupodobańszą, musi ją z domu wypędzić, żeby sołtany do gorliwości nie*

przywieść. Kłok. (= *zazdrości*). e) [Nie róbcie mi gorliwości, bo ja i (= jej) mam doma dości] (= *gniewu, złości*). 2. [G.] *utrapienie.*

Gorliwy I. pilny, staranny, troskliwy, dbały, żarliwy, wierny, oddany: G. sługa, kapłan. G. o wiary. Gorliwe pełnienie obowiązków. 2. † *zazdrośny, zawistny.* Mącz. 3. [G.] = a) *pracowity.* b) i † *porywczy, gwałtowny, prędki, nagły:* [Człowiek G.] = *impetyk.* † *Popędliwość jego gorliwa jako lwa.* Hist. Aleks. e) *zapalczywy w gniewie.* d) *ambitny.* e) *zły.* f) *zgrzybliwy, dużo wymagający, niełatwy do zaspokożenia:* Gorliwa gaździna zła jo dla celandzi. <GOR>

Gorłacz, a, lm. e *krótka rusznica z wylotem do trąby podobnym.* < = **Garłacz** >

[Gorność, i, blm.] *złe:* Ze złości nima nie dobrości, ino gorność. <GOR>

[Gorońco] przys. od **Gorońcy.**
[Gorońcować się, uje ś., owal ś.] p. **Gorączkować.**

[Gorońcowanie się, a ś., blm.] *czynność cz. Gorońcować ś.*

[Gorońcy] p. **Gorący.**
† **Gorować, uje, owal** (o skórze) *wyprawiać:* Dwie (skóry) gorowane, halunem ciepłym wyprawne. Akta grodzkie. <Nm. gären = gürben = garbować>

† **Gorowanie, a, blm., czynność cz. Gorować:** Czwartą (skórę) ma ogolić i uciągnąć dobrze okrom gorowania halunem. Akta grodzkie.

Gors, u, lm. y I. bramowanie, garniowanie wierzchnie u sukni kobiecej na piersiach, żabot: Róża u gorsu. 2. *napiersna część koszuli damskiej a. męskiej:* G. haftowany. 3. *szyja i pierś, szczeg. u kobiety, biust, piersi, tors:* Rzuciła panie na G. pudermanik. Miek. Do gorsu ubrana (= *z obnażonym gorsem, wydekoltowana*). Zdr. Gorsik. <Z Fr. daw. eors (Lé. corpus) = ciało>

Gorseciarka, i, lm. i szwaczka pracująca przy gorsetach: Prąd wyprawowy przechodził przez magazyny, przez modniarki, szwaczki, gorseciarki. Jeź.

Gorseciarstwo, a, blm. wyrabianie gorsetów.
Gorsecik, a, lm. i p. Gorset: Wdziała morderowy G. Korz.

[Gorsent, u, lm. y] p. **Gorset.**

Gorset, u, lm. y, × Korset, [Gorsent, Gorsyt] I. *rodzaj stanika obcisłego z fiszbinami, sznurówka:* Włożyć, wziąć, zasnurować G. G. higieniczny. Przen.: Zapomnieć na chwilę o gorsecio konwencjonalności, który nas uciska. Krasz. 2. (u wieśniaczek) *kaflanki wycięty bez rękawów:* [Gorsét złoty kwiat] = *gorset bajeczny, który Strach przynosi dziewczynie.* 3. *lek. = a) przyrząd prostujący zbroczenia kręgosłupa, do sznurówki podobny.* b) G. gipsowy = *opatrunek gipsowy, obejmujący tułów od pach po biodra.* Zdr. **Gorsecik, [Gorsetek].** <Fr. corset>

[Gorsetek, tka, lm. tkij] p. **Gorset.**

Gorsetowy przym. od **Gorsel:** Aż zatrzeszczały gorsetowe fiszbiny, taki to był uścisk serdeczny. Kaezk.

Gorsik, u, lm. i p. Gors.

[Gorski] p. **Gorzki.**
× **Gorskliwy p. Gorzkawy. Troc.**
× **Gorsknać, nie, nał p. Gorzknać. Troc.**
× **Gorsknieć, eje, ał p. Gorzknać. Troc.**
× **Gorsknienie, a, blm., czynność cz. Gorsknać i Gorsknieć, p. Gorzknienie.**

× **Gorsko** przys. od **Gorski. Troc.**

Gorsować się, uje ś., owal ś. ubierać ś. do gorsu, tak, aby był odsłoniony gors, t. j. szyja i pier-

si u kobiet (= dekoltować ś.), a napierśna część ko-
szuli u mężczyzn.

Gorsowanie się, a ś., bhm., czynność cz. Gor-
sować ś.

Gorsowany z wyciętym gorseem: Kamizelka gor-
sowana.

[Gorsyt, u, lm. y] p. **Gorset**. Zdr. [Gorsytek].

[Gorsytek, tka, lm. tk] p. **Gorsyt**.

1. [Gorsz] przym. nieod. p. **Zły:** G. psa (=gor-
szy od psa).

2. [Gorsz] przys. p. **Żle:** Człowiek udany G.
zabitego (= obmówiony, to gorzej, niż zabity).

Gorszący przynależący zgorzeniu, demoralizujący,
niemoralny; skandaliczny, sprośny: Gorsząca książ-
ka, mowa. Stosunek G. Życie, zajęcie gorszące.

× **Gorszące**, p. **Gorzki**. L.

× **Gorszeć**, eje, al stawać ś. gorszym, psuć ś.

Gorszenie, a, bhm., czynność cz. **Gorszyć:** † G.
apostolskie. Op. (= zgorzenie).

× **Gorsznąć**, nie, nał p. **Gorzknąć**. Troc.

× **Gorszenie, a, bhm.**, czynność cz. **Gorsznąć**,
p. **Gorzknienie**.

Gorsztul, u, lm. e powr. warsztat do tkania pa-
sów. <Nm. Gurtstuhl>

Gorszy p. Zły: a) Gorsza, gorsze a. co gor-
sza = rzecz gorsza, fatalniejsza, smutniejsza, waż-
niejsza; smutniejsza, fatalniejsza: To nie wielkie-
go; gorsza to, że tamtego zrobić nie możemy.
Brzydka, ale, co gorsza, i zła. Jeden G. od
drugiego. Co też Waćpana najgorszego robisz!
L. (= co robisz! co najlepszego robisz!). [Gorszy
wszyscy święci, niż sam Pán Bóg]. b) [G.] =
bardziej, więcej (przy stopniowaniu przymiotników
opisowym): Ciężko gorze kula. <GOR>

[Gorszy] p. **Żle:** Nie enij, bo mie (=mi) G.,
jako tobie.

Gorszyciel, a, lm. e ten, co gorszy.

Gorszycielka, i, lm. i forma ż. od **Gorszyciel**.

Gorszyć, y, yl i. × robić gorszym, psuć, po-
garszać: G. chorobę. 2. pokazywać komu drogę
do złego, dawać zgorzenie, dawać zły przykład,
psuć, demoralizować: G. młodzież. 3. przen. draż-
nić, obrażać, kłóć w oczy, być solą w oku: Ześ dob-
ry, gorszysz wszystkich. Kras. G. ś. 1. × ulegać
zgorzeniu, być gorszonym, psuć ś., demoralizować
ś. 2. z kogo, z czego, kim, czym, † w kim,
† w czym = być niezadowolonym, mieć za złe, nie
pochwalać, oburzać ś.: Gorszyny ś. twoim po-
stępkiem, wystąpieniem. Sambym ś. gorszył
zbytecznym zapalem. Mick. Przyjęto sonety
Mickiewicza jako nowość; jedni byli zachwyce-
ni, drudzy gorszyli ś. niemi. Chm. Gorszyli ś.
w nim. Leop. 3. [G. ś.] gniewać ś. <GOR>

× **Gorszenie, a, bhm. p.** **Gorzknienie**.

[Gort, u, lm. y] rzemyczek, do którego przyszy-
tu jest sprzązka, a taki co ś. do niej wkłada dla
zapięcia. Zdr. [Gorcik]. <Nm. [gort(e)] = Gurt>

Gorterja, i, lm. e, Urzelka bot. (gorteria) roś.
<Niby Łé. gorteria, od nazwiska lekarza Nm.
z XVIII w. Gorter>

[Gorun, u, bhm.] 1. farba czerwona do barwie-
nia przedzdy. 2. przędza wełniana a. półwełniana
czerwono farbowana: Wzięna pięknie gorunem
wysywaną burke i posła do kościoła. Por. Gór.
<GOR>

Goryca, y, lm. e bot. p. **Goryczka**.

Gorycz, y, lm. e, [Gorycz] i. bhm. smak gorzki,
gorzkość. 2. rzecz gorzkiego smaku: Stambulskie
oddycha gorycze. Mick. Jedną czasą słodycze,
G. piją drugą. Mick. 3. przen. udrczenie, nie-
przyjemność, przykreść, smutek: Kielich goryczy.

Każdy wiek ma gorycze, ma swoje przywary.
Kras. Kto nie doznał goryczy na ziemi, ten po
śmierci nie trafi do nieba. Mick. 4. żal, rozczar-
owanie, rozgoryczenie: Serce przepelnione gory-
czą. Kras. A. Mówić z goryczą. Juliusz Słowacki
w „Beniowskim” rzucił pełne goryczy wyzwa-
nie „dawnemu bogu” litewskiemu. Chm. 5. [G.]
ferment z kapusty: Robią mały dołeczek w środku
beeczki w kapuscie, aby tamtędy G. uleciała. 6.
apt.: G. piołunowa a. G. piołunu p. **Absyntyna**.
7. bot. p. **Goryzela**. <GOR>

Goryczak, a, lm. i bot. p. **Grzyb**.

Goryczel, i, lm. e, Gorycz, Gorycz bot. (pieris)
roś. z rodziny złożonych. Gatunek: G. szorstka
a. jastrzębowa wata (p. hieracioides).

Goryczka, i, i, bhm. leleka gorycz, gorzkawość:
Piwo ma goryczkę. 2. bot. = a) a. **Goryczka**,
Goryca, Gienjana (gentiana) roś. z rodziny go-
ryczkowatych. Gatunki: G. krzyżowa (g. eru-
ciata); G. łąkowa (g. amarella); G. rzęso-
wata (g. ciliata); G. wązkoliściowa a.
płucowa (g. pneumonanthe). b) p. **Tysiącznik**.
c) [G.] roś. otoczka pospolita (coronilla varia).

Goryczkowaty i. mający goryczkę, gorzki:
Smak G. 2. bot.: Rośliny goryczkowe a. **Gor-
ryczkowe** (gentianaceae) rodzina przyrodzona roś-
lin dwuliściennych.

Goryczkowy bot.: Rośliny goryczkowe p. **Go-
ryczkowaty**.

Gorycznik, a, lm. i i. × apt. (gentianinum)
część składowa wyciągu z korzeni goryczki. 2.
bot.: a) p. **Gorycznik**. b) p. **Gorsz**. c) p. **Pszon-
ak**.

[Goryczyć, y, yl] przykrzyć sobie.

Goryczyn, a, lm. y bot. (triosteum) roś. z ro-
dziny przewierceniowatych.

Goryl, a, lm. e (gorilla gina) małpa wązkono-
sa, człekokształtna. <Niby Łé. gorilla, od nazwy
bajecznych kobiet kosmatych, wspomnianych
w „Periplus” Hannona>

[Goryń, a, bhm.] p. **Gór:** Zawijają głowę róż-
nym kształtem, namiotką wązką z płótna kuźel-
nego, na święta z tkackiego, holenderskiego,
lub perkalu, końce wyszywają goryniem (purpu-
rowo-czerwonym kolorem) w różne wzory. Goł.
<GOR>

Gorsz, a, lm. e, Gorycznik, Wieprzyniec bot.
(peucedanum) roś. z rodziny baldaszkowatych. Gat-
unki: G. lekarski (p. officinale); G. leśny,
bł. Oleśnik (p. silvestre); G. rozarty a.
Pietruszczka, bł. Olszeniec rozarty
(p. oreoselinum); G. siny a. Serdeczny a.
Jeleni korzeń, Jeleniec, daw. Świni a.
wszyscy kopr, Siarkowy a. sarni ko-
rzeń (p. cervaria). <GOR>

× **Gorywać, a, al** p. **Gorzec:** Niechaj miasta
nie gorywają, domy niechaj nie gniją. Gór.

× **Gorywanie, a, bhm.**, czynność cz. **Gorywać**.

Gorz, a i u, lm. e, Górz i. † = a) palenie w gar-
dle, zgaga. b) przen. żądza. c) pożar, pożoga, po-
gorzelisko: Encasz długo błądził po morzu, nie
chcąc ojczyściej Troi patrzeć gorzu. Stryjk. 2.
[G.] gniew, zawziętość: Z gorzu sykali jak żanije.
<GOR>

[Gorzać, 3 os. lp. gorzeje, 3 os. lm. gorzają,
gorzał] p. **Gorzec:** Suknie gorzeją.

[Gorzalica, y, lm. e] p. **Gorzalka;** Gorzalicę
nad wino przekładał. Krasz.

Gorzalina, y, lm. y, Gorzalczyzna nędzna, licha
gorzalka: I ten mizerny kieliszek gorzaliny wy-
mawiają. Krasz. G. też była w blaszanych ku-

downicach, jakich natenczas zażywano. Pas. Nie pij wina, boś chudzina, lepsza nasza G. Prz. Zdr. **Goźalinka**.

Goźalinka, i, lm. i p. **Goźalina**: [Goźalinka dobre zieli, bo człowieka rozwiesieli]. Prz.

† **Goźalnia, i**, lm. e i [Goźalnia] p. **Goźelnia**: O gorzałce i goźalni. Haur. Zagęszczą ś. goźalnie, browary. Kluk.

× **Goźalnica, y**, lm. e p. **Goźelnica**: Goźelnice czynią wódkę z tatarskiego ziela. Syr.

× **Goźalnik, a**, lm. cy p. **Goźelany**: Drożdże potrzebne są piekarzom, goźalnikom. Haur.

Goźala, y, lm. y p. **Goźalka**.

Goźalozanka, i, lm. i p. **Goźelnica**. Jabez.

Goźalozany p. **Goźalkowy**: Zapach, olej G.

× **Szynkarz G.** (= *sprzedający goźalkę*). × **Pijak G.** (= *upijający ś. goźalką*). × **Goźalczany, ego**, lm. i p. **Goźelany**: Na dobrą goźalkę, gdy nabije G., niech do niej soli oczkowanej włoży. Haur.

Goźalczarz, a, lm. e *właściciel goźelni*: Rejstra, obejmujące nazwisko piwowara lub goźalczarza. Paw.

× **Goźalozycza, y**, lm. e p. **Goźalka**. **Goźalozyna, y**, lm. y p. **Goźalina**. **Goźalozysko, a**, lm. a p. **Goźalka**.

Goźalozzka, i, lm. i p. **Goźalka**.

Goźalka, i, lm. i l. *wódką, żart. sznaps*. 2.

przen. *zapach goźalki*: G. od niego bucha. 3. × G. wielka = *ostatnie, wielkie zapoiny*. × G. mała = *pierwsze, małe zapoiny*. Goł. Zdr. **Goźalozzka**, [Goźalica], Zgr. **Goźala**, **Goźalozysko**, × **Goźalozycza**, [Gocha]. <GOR>

× **Goźalkoś, a**, lm. e *pijak, upijający ś. goźalką*: Ci to goźalkosiołowie, pijanicy, przy goźalce o wojnie radzą. Opal.

Goźalkowy, Goźalczany przym. od **Goźalka**. Żart.: Nabożeństwo goźalkowe. Gost. (= *pijaństwo*).

[**Goźalan, a**, lm. anie] p. **Goźal**: Co ś. to stało tym naszym goźanom, co ich do nas nie widać? <GOR>

† **Goźaczy p. Goźacy**: Będzieli uchwacon w goźraczej rzeczy. Ort. (= *na goźącym uczynku*).

† **Goźaciejszy p. Goźki**. **Goźciel, a**, lm. e bot. (pieraena) roś. Gatunek: G. wyniosły (p. excelsa).

† **Goźcze p. Goźko**. † **Goźczejszy p. Goźki**: A nie mi nie jest gorzejszego, jedno żyć przez ciebie. Op. Nie wiasta zła gorzejsza niżli śmierć. Leop. Tym cięższa i gorzejsza męka. Wuj.

[**Goźczelina, y**, blm., **Goszczelina**] *wszystko co goźkie, gorycz*.

× **Goźczyb, y, ył** p. **Goźczyb**. † **Goźze, a**, blm. (częś. jako w.) *nieszczęście, biada*: Kto zna morze, wie, co G. Prz. Nie uleży przed tym gorzem. Rej. G. ś. nam stało. Chwał. Toż ś. poczenie radować, zbywszy swego gorza. Koliak. G. mnie, iż przebył mój przedłużyl ś. jest. Ps. flor. O G. mnie smutnej matce! Op. O synu mój, gorzeż mnie, matce twej ubogiej! Op. Kto po nie sięgnie, G. mu. Sienk. <Z Czes. hoře>

[**Goźzec, rca**, blm.] *goźczka*: Mieć G. w gębie = *mieć usta spieczone od goźczki*.

[**Goźzczyb, y, ył**] *ziorzczyb*.

Goźceć, eje, al, Goroć, † Goroć, [Goroć, Goroźać], częstot. × **Gorywad**, × **Gorywad i. stawac ś. pastwą ognia, palić ś., płonąc**: A ogień na o-

tarzu zawždy będzie goźzał. Skar. Świece goźzały płomieniem do ziemi. Mick. Kawalerze gładki, nie chodź do mężatki, będziesz w piekle goźzał po same łopatki. Przen.: Głowa gorzeje (= *płonie, jest goręca*). 2. *być wystawionym na żar, piec ś., smażyć ś., prażyć ś.*: Goźzałem w ogniu, ledwie tak gorają słoneczne koła, kiedy Lwa mijają. Kochan. 3. *świecić, błyszczeć*: Tego roku kometa goźzała miesiąca lutego. Lat. Cztery źrenice goźzały przeciw sobie, jak roratne świece. Mick. 4. *przen. być ciepłym, dymić*: Broń jego jeszcze z mordu świeżego goźzała. Otw. 5. *przen. doznawać wrażenia, ulegać uczuciu, pałać, płonąć*: Izaż serce nasze w nas nie goźzało? Op. Serca ogniem w nas goźzały i, słuchając go, prawie rozplywały. Odm. G. miłością. Korymen goźzał ku pięknej Dafnie. L. (= *kochał ś. w niej*). 6. *przen. kipić, wrzeć*: Wojna z Albighieczykami goźzała. Birk. 7. × *zaognić ś., jątrzyć ś.*: Koniom w drodze kopyto abo piętka gorzeje, abo ś. nadbiję. Dor. 8. [G. i G. ś.] p. **Goźzyć**. <GOR>

Goźze p. Żle: Tym G. i tak nie najgorzej (= *to niczle, niczego*). [G. kogo] = *goźze od kogo*: Wojsko niszczyło kraj G. nieprzyjaciela. Spryt ma G. Żyda. Krasz. (= *większy od Żyda*). <GOR>

† **Goźzekać, a**, al *mówić: gorze, gorze; martwić ś., narzekać*.

† **Goźzekanie, a**, blm, czynność cz. **Goźzekać**. **Goźzekwiat, u**, lm. y bot. l. × p. **Milek**. 2. † *roś. chelidonia*. Mur., Mym. <GOR + KWIT>

Goźzelany, ego, lm. i, **Goźzelnik, × Goźzalnik, × Goźzelny, × Goźzalczany ten, co pali wódkę, majster w goźelni**. <GOR>

× **Goźzelina, y**, lm. y, × **Goźzelisko l. pogorzelisko, zgłiszcza**. 2. *stos drewniany*. 3. *drzewo zdadne do goźelni*.

× **Goźzelisko, a**, lm. a p. **Goźzelina**. **Goźzelitka, i**, lm. i, **Pokrzywna sałata bot.** (seriola) roś.

Goźzelnia, i, lm. e, † **Goźzalnia**, [Goźzalnia] *zakład do pedzenia spyrtyusu*, × *browar wódczany*, [palarnia], † *winiarnia*. <GOR>

Goźzelniany przym. od **Goźzelnia, Goźzelniczy**: Rejestr G. Majster G.

Goźzelnica, y, lm. e, × **Goźzalnica, Goźzalczanka kobieta, która pędzi wódkę**.

Goźzelnictwo, a, blm. *zajęcie goźzelnika, wyrabianie spyrtyusu*.

Goźzelniczy przym. od **Goźzelnik, p. Goźzelnianny**: Kampanja goźzelnicza. Drożdże goźzelnicze.

Goźzelnik, a, lm. cy p. **Goźzelany**. **Goźzelnikostwo, a**, blm. *goźzelnik z żoną*: Państwo G. Jeź.

Goźzelny l. † palny, do palenia przeznaczony: Na goźzelnych marach trup zsiniały niosta. Żebr. 2. × *dotyczący palenia goźalki*. × **Goźzelny, ego**, lm. i p. **Goźzelany**. <GOR>

Goźzenie, a, blm., czynność cz. **Goźceć**: Ziele brodawnik gorzeniu a boleniu głowy ulgę czyni. Urzęd.

† **Goźzenieć, eje, al p. Goźzknąć**. **Goźzkawość, i**, blm. rz. od **Goźzkawy**; × **Goźzklivość**.

Goźzkawy, × Goźzklivy, × Gorszklivy nieco goźzki.

Goźzki, [Goźzki, Gorszki], st. w. × **Goźzkniejszy, × Gorszczeszy, † Goźcejszy, † Goźzoiejszy, † Goźczeszy l. smaku zółci a. piolunu**: G. smak. Goźzkie wino. G. jak zółć, jak piolun. Przen.: Nie

bądź słodki, bo cię zliżą; nie bądź G. bo cię splują. Prz. [Zbić kogoś na gorzkie jabłko] (= na kwaśne jabłko). 2. *niesłodzony, niesłodki, bez cukru*: Herbata gorzka. 3. [G.] = a) *szczypiący, ostry* (np. o pieprzu, chrzanie). b) *zjełczały* (np. o serze). 4. *przen. przykry, nieprzyjemny, niemiły, nieznośny, ciężki, bolesny, dojmujący*: Ustawiczna, gorzka praca. Mącz. O dniu G. i nieszczęśliwy. Skar. (= *fatalny*). Słodką rozkosz G. ból przerywa. Rzew. W. Jam bardzo gorzkiego teraz umysłu. Leop. (= *strapionego, zmartwionego, smutnego, fraszliwego*). Gorzkie łzy. Gorzkie rozczarowanie, wspomnienie. G. wyrzut. Gorzka ironja. Każdy naród prawdy nierad słucha, gorzka to rzecz jest prawda. Górna. Serce srodze zranione, u niego twarz blada, usta gorzkie. P. Koch. (= *pełne goryczy, mówiące gorzkie wyrazy, rozgoryczone*). G. uśmiech (= *ironiczny*). Uśmiechnął ś. gorzkolodowatym, tryumfującym uśmiechem. Kaez. O gorzka wolność i chwila odlotu! Slow. Biedny w gorzkim położeniu: ojciec jego ś. ożenił, flota stamtąd już nie dopływa. Krasin. Niebo gorzkie, otowane. Krasin. (= *smutne*). 5. Gorzkie żale = *zbiór pieśni o mecie i śmierci Pańskich*: Gorzkie żale, przybywajcie, serca nasze przenikajcie. 6. Sól gorzka = *siarczan magnezu*. 7. a) [Gorzkie dziecko] = *dzieciak, młokos, człowiek niedoświadczony, laik*. b) [Gorzkie drzewo] = *lignum quassiae*. c) [Gołębki gorzkie] p. Gołębek. d) [Gorzka woda] p. Woda. 8. Gorzka angielska = *gatunek wódki gorzkiej*. 9. bot. = a) *Gorzycza gorzka a. morska p. Rukwiel*. b) *Wiśnia gorzka a. pachnąca (prunus mahaleb) drzewo, gatunek śliwy*. 10. lek.: *Gorzka woda = woda mineralna z głównymi składnikami siarczanem sody i siarczanem magnezu, pobudzająca czynności wydzielnicze kiszek*. II. min.: *Spat G. p. Dołomit*. Gorzka, kiej, blm. rz. *wódka gorzka*. <GOR>

× **Gorzkliwość**, i, blm. rz. od **Gorzkiły**, p. **Gorzkawość**: Wszelka G., i gniew, i nienajróżnie niech dalekie będą od wias. Leop.

× **Gorzkiły** p. **Gorzkiły**.
Gorzknąć, nie, *nał*, **Gorzknąć**, × **Gorzknąć**, × **Gorzknąć**, × **Gorsknąć**, × **Gorsknąć**, × **Gorsznąć**, × **Gorsznąć** i. *stawac ś. gorzkim*. 2. *przen. brzydnieć, mierznieć, tracić urok, przykryć ś., nudzić*: Biesiady bez końca gorzkną. 3. *przen. kwaśnieć, tetrycząć, obojętnieć, zniechęcać ś., zrażać ś.; stawac ś. przykrym*: Człowiek gorzknie wśród niepowodzeń. <GOR>

Gorzknia, i, lm. e, **Gorzla**, **Gorzkodrzew**, **Kwasja** bot. (quassia) *roś. z rodziny bieguncznicowatych*.

Gorzknąć, *eje*, *ał* p. **Gorzknąć**: Miód nawet gorzknieje, gdy nim zbytek nadto leje. Min. Gorzknieje mi wszystko. Zaw. I. (= *przykry ś., staje kością w gardle*). Pierwszy z młodzieńców wędznął i gorzkniał w otaczającej go atmosferze. Orzesz.

× **Gorzkniejszy** p. **Gorzki**: Dni mi całe upływają czasem na najgorzkniejszej bezwładności. Krasin.

Gorzknienie, a, blm., *czynność cz. Gorzknąć i Gorzknąć*; × **Gorsknienie**, × **Gorsznienie**, × **Gorsznienie**.

Gorzknik, a, lm. i bot. p. **Drobiałka**.
Gorzko, st. w. † **Gorzozej** przys. od **Gorzki**: G., aie zdrowo. Prz. (o lekarstwach). G. płakać, żałować. G. ś. uśmiechać. Mick. G. zapracowany grosz. St. wil. (= *ciężko*). G. znośisz przygodę jego. Oss. (= *przykrością*).

Gorzkodrzew, u, lm. y bot. p. **Gorzknia**. <GOR + DRZEWO>

Gorzkokwaśny *gorzki i kwaśny zarazem*: Musztarda ma smak G. <GOR + KWAS>

Gorzkołist, a, lm. y, **Paliczka** bot. (exacum) *roś. z rodziny goryczkowatych*. <GOR + LIST>

Gorzkopieprzny, † **Gorzkopierny** *gorzki a przytym pieprzny*. <GOR + Pieprz>

† **Gorzkopierny** przys. od **Gorzkopierny**. L. † **Gorzkopierny** p. **Gorzkopieprzny**: Ziele to smaku jest gorzkopiernego. Syr.

Gorzkosłony *gorzki a zarazem słony*: Woda morska jest gorzkosłona. <GOR + SOŁ>

Gorzkość, i, lm. i rz. od **Gorzki**: a) G. słodyczą ś. nadgradza. Prz. (= *gorycz, smak gorzki*). b) *przen.*: Do królestwa niebieskiego przez mękę i G. droga jest. Skar. (= *przykrość, nieprzyjemność, trudność*). c) × *przen.* *gorycz, niechęć, żal, rozgoryczenie*: Odpisywał z gorzkością i na wszystkie biskupy słowy motał. Skar. G. serca nań czując, wyliczał, co mu złego uczynił. Skar. <GOR>

Gorzkówka, i, lm. i I. [Gorzkówki] *gatunek jabłek*. 2. bot. p. **Syrojezka**.

Gorzla, i, lm. e bot. p. **Gorzknia**.

× **Gorznać**, nie, *nał* p. **Gorzknąć**.

× **Gorznieć**, *eje*, *ał* p. **Gorzknąć**: Oleje nie świeżo zaraz wyprasowane gorznieją, ostrzeją. Krup.

[**Gorznować**, *uje*, *owal*] *przykryć sobie*. <GOR>
Gorznowanie, a, blm.] *czynność cz. Gorznować*.

[**Gorzonna**, y, lm. y] *gorzalka, wódka*: Lubię stary miodek i kochem gorzoną. Slow. <GOR>

[**Gorzula**, i, lm. e] *małańka płaska rybka około dwu cali długości, mieniąca ś. barwami od białej do ciemnozielonej*. <Zap. GOR>

Gorzycz, y, lm. e I. [G.] p. **Gorycz**. 2. bot. p. **Goryczel**.

Gorzyczka, i, lm. i bot. p. **Goryczka**.
Gorzyc, y, ył, **Gorzec**] *gniewać*: Nie gorzy diabła. † G. ś., [G. ś., **Gorzec** ś.] *gniewać ś., złościć ś., srożyć ś.* <GOR>

Gorzycznót, u, lm. y bot. I. p. **Dziwanna**. 2. p. **Knotnica**. <GOR + Knot>

Gorzycznót, u, lm. y bot. I. a. **Gorzycznót** (verbascum montanum) *roś. z gatunku dziwanny, jn. Dziwanna górna, Gorzycznót*. 2. p. **Milek**. <GOR + KWIT>

Gorzycznót, u, lm. y bot. I. p. **Gorzycznót**. 2. p. **Milek**.

Gorzypian, u, lm. y bot. (bolax) *roś. z rodziny baldaszkowych*. <?>

Gorzysko, a, lm. a bot. (potalia) *roś. z rodziny polatowatych*.

Gorzysz, u, lm. e bot. p. **Gorysz**.
× **Gorzysać**, a, *ał* p. **Gorzysz**: Miasto nasze Wolborz częstokroć gorzysało.

× **Gorzysanie**, a, blm., *czynność cz. Gorzysać*.

× **Gorzysać**, u, lm. y p. **Gorgieret**.

[**Gorzki**] p. **Gorzki**.

[**Gosceje**, i, blp.] p. **Goscejeje**.

Gospocha, y, lm. y *gospościa dobra, czynna, chwacka, skrzętna gospodyni*.

Gospoda, y, lm. y I. *dom gościnnny, dom zajezdny, zajazd, oberża, austerja, hotel*: × G. gościnna, pospolita. Troc. Sędzia nigdy nie chciał, według nowej mody, odsyłać koni gości Żydom do gospody. Mick. *Przen.*: Do smaku im G. i gospodyni młoda. Mick. (= *dom, w którym w prze-*

jeździe bawili). Przen.: Ten świat nie jest nasz dom, ale jest G. Rej. Przen.: Może go (wędrownika) wkrótce przyjmie do gospody kłótliva fala. Mick. 2. *restauracja, traktjerna, szynk, karczma*: G. chrześcijańska. [Wstępują po drodze na gospodę] (= do karczmy). 3. *× mieszkanie (szczyt, czasowe), stacja, kwatery*: Piotr św. w Rzymie gospodę miał za Tybrem. Skar. Przyjeli go wdzięcznie i dali mu gospodę w monasterze. Biel. M. Pójdź w wieczór na naszą gospodę. Mick. Rozpisać żołnierzom gospody. Troc. Gospody dla dwor: w królewskich. 4. *przen. przebywanie gdzieś w charakterze gościa, goszczenie, gościna*: Być, stać, czekać u kogo gospodę. Przyjechałszy, u przyjaciółki gospodę stanęła. Warg. (= zamieszkała, zatrzymała ś.). Opuść łuszcza, aby, szedł do okolicznych wsi, gospodarom stali. Bud. U Antenora gospodę posłowie. Kochan. (dom. stoją). 5. [G.] *mieszkanie, gospodarstwo*. 6. *× dom przytulku, przytułek*: G. dla starców i kalek, dla sierot. Podez. G. podrzutków. Podez. 7. † *przen. schronienie, ucieczka*: Panie, gospodę ty naszą byłeś od rodu do rodu. Bud. 8. *dom, biuroczy mleczywo, pieczywo i t. p.*: Roznosić, rozwozić po gospodarach. 9. *miejsce posiedzeń cechowych u rzemieślników (zwykle w bawarji)*. 10. [G.] *stowarzyszenie terminatorów i czeladników szewskich*. Zdr. *× Gospodka*. <GOS-POD>

Gospodarczo przys. od **Gospodarczy**, *pod względem gospodarczym*: Lichwiarz zabija swą ofiarę cywilnie i G.

Gospodarczy I. a. **Gospodarski**, *× Gospodarny gospodarstwa dotyczący*: Nauka gospodarza. Widzieliśmy, co za charakter nosiły stosunki gospodarczo-społeczne w dobrach królewskich przed unją. Jabł. A. Komitet G. (= ekonomiczny). Rok G. czyli etatowy rozpoczął ś. z dniem 1 czerwca. Remb. 2. *× p. Gospodarny*: Probstwo u św. Florjana, świeżo bardzo ozdobnie i chędogo z muru wzniesione przez gospodarzowego Bzdantę. Krasz.

[**Gospodarczyk**, a, lm. i] I. p. **Gospodarz**. 2. *duch a. strach domowy*.

[**Gospodarek**, rka, lm. rki a. rkowie] p. **Gospodarz**.

Gospodarka, i, lm. i p. **Gospodarstwo**: Dał Pan Bóg dzieci, gospodarkę, zboże. Syrok. Przen.: G. trzypolowa wrogom ś. podoba. Syrok.

Gospodarnie, **Gospodarno** przys. od **Gospodarny**.

Gospodarno p. **Gospodarnie**: Człowiek w polu G. pracować ś. sili. Syrok.

Gospodarnosć, i, blm. rz. od **Gospodarny**.

Gospodarny I. a. *× Gospodarczy dobrze gospodarujący, dobrze rządzący ś., rządny*: Młodzień nie jest gospodarna. 2. *× p. Gospodarczy*: Gospodarna nauka. Bobr.

Gospodarować, uje, ował, **Gospodarzyć** I. *być gospodarzem a. gospodynią, prowadzić gospodarstwo*: Wierusz gospodarował oju i zastępował go. Krasz. Dobrze, źle gospodaruje (= rządzi ś.). Brat gospodaruje, ja jestem urzędnikiem (= jest gospodarzem wiejskim, ziemianinem). *× G. czym. Śl. wil. (= rządzić, zarządzać)*. 2. *przen. rozporządzać ś. nieprawnie, dokazywać, rozpościerać ś., plądrować, przewracać*: Kiedyś wyszedł, złodziej u ciebie gospodarował. U złego gospodarza wróble gospodarują w spiechrzu. Prz. Krzyżacy wpadli do Litwy i gospodarują. *Łazić, tłuc ś., markować*: Kto tam gospodaruje w mojej komorze? <GOS-POD>

Gospodarowanie, a, blm., *czynność cz. Gospodarować*.

Gospodarski przym. od **Gospodarz** = I. *należący do gospodarza*: Córka gospodarska. Zdrowie gospodarskie! Nie chybił gospodarskiej ważnej powinności. Mick. Dogłądanie insze jest gospodarskie, insze gospodyni. Petr. (= pana domu). Gospodarska kura wyhodzie komornicką krówę. Prz. (= kura włościanina posiadającego grunt). 2. *przeznaczony dla gospodarzy (wiejskich)*: Kalendarz G. 3. p. **Gospodarczy**: Księgi gospodarskie (= a) o gospodarstwie; b) zawierające rachunki gospodarcze). *× Nauka gospodarska (= ekonomja polityczna)*. Kłopoty, sprzęty, rachunki gospodarskie. Sejmik G. *× Pogańska Litwa* jaszczurki za gospodarskie bogi w każdym domu chowała. Błaż. (= domowe). 4. *jaki zwykł bywać u gospodarza; (o jedzeniu) środkami dobrego gospodarstwa sporządzony, nie tyle wykwintny, ile smaczny, domowy*: Konie gospodarskie. Obiad G. Kawa gospodarska. Flaki gospodarskie. 5. † *Obywatel G. = ziemianin*. **Po gospodarzku** przys. I. *sposobem właściwym dobremu gospodarzowi a. dobrej gospodyni, jak w dobrym gospodarstwie; gospodarnie, oszczędnie*: Trzeba umieć po gospodarzku gospodarować. Haur. 2. *między sobą, nie formalnie ale praktycznie, poprostu, bez ceremonji*: Załatwimy tę rzecz po gospodarzku.

[**Gospodarstwi**] p. **Gospodarstwo**.

Gospodarstwo, a, lm. a, **Gospodarka**, † **Gospodarstwo**, [**Gospodarstwi**, **Gospodarstwo**] I. *obwód, zakres działalności jednostki gospodarującej, majątek, ieniec*: Osiąść na gospodarstwie. Mieszkamy teraz na własnym gospodarstwie. Mick. Jeden syn poszedł do wojska, drugi w domu ś. został, gospodarstwa pilnował. L. Wzorowe G. 2. *zb. chudoba, manatki, rzeczy, sprzęty, naczynta i zwierzęta domowe, gospodarskie*: Przeprowadził ś. z całym gospodarstwem. Najemnik jego majątnoski poabrał, sprzęt wszystek i rolne G., i zjechał. Warg. 3. (i ekon.) = a) *działalność w celu zaopatrzenia ś. w dobra zewnętrzne, potrzebne do zaspokojenia potrzeb, gospodarowanie*: Znać ś. na gospodarstwie. Zajmować ś. gospodarstwem. Gospodarstwa obaczysz, jak ja ś. wyuczę. Mick. Piotra Krescentyna księgi o gospodarstwie. To nie G. (= uniejętne gospodarowanie, gospodarnosć). b) *postać a. gałąź tej działalności*: G. prywatne a. indywidualne. G. narodowe, państwowe a. publiczne. G. naturalne (= gospodarstwo publiczne, stojące na pierwszym stopniu rozwoju, w którym wyniana dóbr odbywa ś. w naturze, bez pośrednictwa pieniędzy). G. pieniężne (= w którym pośrednikiem wymiany są pieniądze). G. kredytowe (= w którym już kredyć ś. rozwinął). G. domowe, wiejskie, miejskie, męskie, kobiece a. żeńskie, rolne, leśne, rybne. *× G. wojenne (= ogół starai, podejmowanych w celu dostarczenia wygód wojsku)*. c) *sposób, system gospodarowania*: G. rolne ekstensywne a. rabunkowe (= które w stosunku do obszaru rolniczego mało używa pracy i mało wkłada kapitału, starując ś. tylko wyciągnąć z ziemi to, co sama da). G. intensywne a. nakładowe (= które w stosunku do uprawianych przestrzeni bardzo wiele używa kapitału i pracy dla ulepszenia gleby i osiągnięcia tym sposobem większego plonu). G. płożozmienne, przemienne, trzypolowe, czteropolowe, praktyczne, teoretyczne. 4. *chodzenie koło roli, rolnictwo*: Co to dziś za G. w naszej Polsce: kędy było łanów sto, ledwo dziś połowica. Falib. 5. *× nauka gospodarowania, szczeg. na roli*. L., Troc. *× G.*

narodowe = nauka, podająca sposoby rządzenia krajem względnie do jego dobrobytu, ekonomja polityczna. Sł. wil. 6. zb. gospodarz z gospodynią: Nastąpiła wieczorna, siedli G., dzieci, dyrektor i ja. Kras. G. wyniosło ś. na step na cały czas żniw. Jeż.

Gospodarz, a, lm. e 1. ten, co rządzi gospodarstwem domowym, właściciel gospodarstwa, pan domu: Jaki G., taka czeladź. Prz. Ociec czeladny, to jest G. Św. z Woc. Komornik pana, u którego imienie najmuje, gospodarzem panem zowie. Skar. I pies poznaje swego gospodarza. Prz. (= właściciela, pana). G. i parobek. Na św. Szezeban czeladź chodzi drogą, a gospodarz ścieżką. Prz. Najlepszy G. Pan Bóg. Prz. Ogień i woda dobrzy służy, lecz źli gospodarze. Prz. Żołądek jest wszystkiego ciałą gospodarzem. Haur. Odleciały już bociany, wiejskiej strzeohy gospodarze. Pol 2, właściciel posiadłości wiejskiej, rolnik, ziemianin; obywatel ziemski, pan wioskowy; włościanin, wieśniak: Kiedy ś. obrodzi, ma G. i złodziej. Prz. Czerwice mokry, zimny maj, gospodarzem pewny raj. Prz. 3. ten, co ś. dobrze rządzi, dobrze gospodaruje, człowiek gospodarny, ekonom: Spyta ś. zima zarazem, byliś lecie gospodarzem. Prz. 4. pan domu względem gości: Gościnny G. Zdrowie gospodarza! Przen.: Mielecki, gdy Stefan chciał, aby mu stręczył osoby do urzędów, odpowiedział: Wolę łaski królewskiej być gościem niż gospodarzem. Bud. B. (= szafarzem). 5. zarządzający jakąś zabawą: G. balu, obiadu. G. koncertu studentkiego. 6. a. × G. domu gościniego, × G. gościnny = przyjmujący gości za zapłatę, właściciel zajazdu, oberżysta, austernik, karczmarz: Gdyby kto na czas pana jakiego z jego sługami w dom przyjął, ten nie może być za gospodarza domu gościniego rozumian. Sz. Helena była gospodarza gościniego córka. Skar. Rachunek ten był bez gospodarza. Pot. (= zrobiony na domysł, bez udziału oberżysty). G. domu publicznego (= makarela, macionik). 7. przyjmujący z urzędu posłów Rzeczypospolitej, in. † gościnny: G. z urzędu dla posłów Rzeczypospolitej ma być postanowiony. Troc. 8. właściciel domu, obywatel miejski, in. kamienicznik. 9. zarządzający działem gospodarczym, szafarz, klucznik: G. w restauracji. 10. × rodzaj oficjalisty, ekonom: Urzędnik, późniejszy dyspozytor i dwornik, późniejszy G., byli do zarządu i do pilnowania robotników w rolnym gospodarstwie. Gac. II. zwierzę a. roślina, karmiąca pasorzyty: G. ostateczny (= osobnik, w którym pasorzyt dojrzewa). 12. gra towarzyska w karty, in. świnka. 13. przen. żart. brzuch, żołądek. 14. [G.] = a) wieśniak, posiadający pół włóki ziemi i więcej; wog. wieśniak na zagrodzie. b) sposób tytułowania wieśniaków. c) wieśniak żonaty: Ona ś. z tego cieszyła i cieszył ś. G. (= jej mąż). d) i † G. = właściciel, posiadacz: Przyszedł do mnie chłop, tego żyta G. Dam tobie ziemię, w jejże będziesz gospodarzem bydlić. B. Sz. e) naczelnik, zwierzchnik: Bedzie zbójów gospodarzem. f) majster sitarski. g) rodzaj tańca. 15. fl. starszy flis na statku wodnym: G. gabaru, galaru, tratwy. 16. × gór.: G. huty = zakupujący rudę i inne materiały dla hut, handlujący rudą, in. × pisarz huty, † szafarz huty, † hutkafer. 17. zł. komisarz. Zdr. [Gospodarczyk, Gospodarek, Gospodarzyk, Gospodarzyczek]. <GOS-POD>

Gospodarzenie, a, blm., czynność cz. Gospodarzyc.

† Gospodarstwo, a, lm. a p. Gospodarstwo. Tuch.

[Gospodarstwo, a, lm. a] p. Gospodarstwo.

[Gospodarzyczek, czka, lm. czki a. czkowie] p. Gospodarz.

Gospodarzyć, y, ył p. Gospodarować: a) Gospodarzył starannie, miał też piękny i liczny dobytek. Gac. b) Gospodarzył, jak świnia w ogrodzie. Prz. Miłość w jej sercu gospodarzy. Troc. (= rządzi, powoduje nią).

[Gospodarzyk, a, lm. i] p. Gospodarz.

[Gospodarzyna, y, lm. y, Gospodyna] pog. lichy gospodarz: G. z niego nietęgi. W marcu kto nie zaczyna, biednyć to G. Prz.

× **Gospodka, i, lm. i** p. Gospoda: Otoczył gospodką jego żołnierzami. Skar. Bobr.

× **Gospodne, ego, blm. i.** placą za wynajęte mieszkanie, komorne. 2. zapłata, dawana żołnierzowi zamiast kwatery.

Gospodni, Gospodny przym. od **Gospoda**: Często, zasiadłszy z niemi w izbie gospodniej, różne im sztuki pokazywał. Kaczk. Ojciec G. = zarządzający w gospodzie rzemieślniczej. Majster, w którego lokalu mieści ś. gospoda, nazywa ś. ojem gospodnim, żona jego matką gospodnią, jaka ich krewna — siostrą gospodnią. Korz. Matka i siostra gospodnie starają ś., aby czeladnik, który przyszedł z wędrowki, znalazł w gospodzie przytułek. Korz.

Gospodnik, a, lm. ey właściciel gospody, oberżysta, austernik: Tak ś. dobrze od nas mieli wszyscy gospodnicy i szynkarze po drudze. Kaczk.

† **Gospodnów** p. **Gospodynów**: Bój G. B. Sz. Świadectwo gospodnowo. Ps. flor.

Gospodny p. **Gospodni**: Ojciec G. Matka gospodna.

[Gospodoni, i, lm. e] p. **Gospodyni**:

† **Gospodować, uje, ował** stawac gospodą: U której potom często gospodował. Op.

† **Gospodowanie, a, blm.**, czynność cz. **Gospodować**.

† **Gospodyn, dyna a. dna, 3 pp.** gospodnu, 5 pp. gospodnie, lm. dynowie, † **Gospodzin, × Gospodyń, [Gospód] pan:** A witajże, witaj, nasz miły gospodyniel Biel. M. Mówcie Bogu, kako groźna są działa twoja gospodna. Mój namilejszy gospodnie. Op.

[**Gospodyna, y, lm. y**] p. **Gospodarzyna**: W marcu kto nie zaczyna, biednyć to (a. biedna jest) G. Prz.

Gospodyni, i, 4 pp. a, e a. [i], lm. e, [Gospodynia, Gospodoni] 1. ta, co rządzi własnym gospodarstwem, właścicielka gospodarstwa, pani domu: Daje mi ojciec chaty, daje mi sprzęt bogaty, bym wziął w dom gospodynię. Mick. (= ożenił ś.). Nie pragnij komornico żyć z gospodynią spolu. Pot. 2. ta, co umie dobrze gospodarować, kobieta gospodarna: Zawołana G. Każda G., kiedy pełno w skrzyni. Prz. Przen.: Mrówki są to gospodynie, głodnemi nigdy nie były. Książ. 3. pani domu wobec gości: Gościnna G. 4. a. × G. gościnna = właścicielka zajazdu, oberżystka, austerniczka, karczmarka. G. domu publicznego (= makarela, maciona). 5. właścicielka domu, obywatelka miejska. 6. zarządzająca jakąś zabawą: G. balu. 7. zarządzająca czynińs gospodarstwem, szafarka, klucznik: Książka G. 8. [Gospodyni a. Gospodynia] najbliższa krewna nowożeńców. Zdr. **Gospośia, [Gospośia, Gospodyńka, Gospodyńka, Gospośinka, Gospośieńka, Gospoś]**.

[Gospodynia, i, lm. e] p. **Gospodyni**: G.: siedm ogrodów, jedna dynia. Prz. I świnia G., kiedy w mędlu siedzi. Prz.

× **Gospodynić, i, il być gospodarzem, rządzić, rozporządzać, mieć zwierzchnią władzę, przewodniczyć**: Kulesza, co im gospodyniki, kazał... Pol. Więć po staremu będę gospodyniki. Pol.

[Gospodyńka, i, lm. i] p. **Gospodyni**: I świnia G., kiedy jest w komorze. Prz.

† **Gospodynów, † Gospodnów** przym. od **Gospodyn**. † **Gospodzinów pański**: Anioł G. Psalterz 1535.

× **Gospodyn, a, lm. owie p. Gospodyn**: Kto wam gospodynem? Pol.

[Gospodyńka, i, lm. i] p. **Gospodyni**.

† **Gospodza, y, 5 pp. gospodze, lm. e pani** (najczęściej o Najświętszej Marii Pannie): Dobra noc wam ziołeczka, i tobie, gospodze. Zim. O gospodze uwielbiona, nad niebiosą wyniesiona. Pśń. Cożeś, miła gospodze, wždy nam uczyniła? Rej. Godzi ś. Ciebie, Marjo, zwać panią i gospodzą. Skar.

† **Gospodzin, a, lm. owie p. Gospodyn**. B. Sz. Głos gospodzina. Psalterz 1535.

† **Gospodzinów p. Gospodynów**.

[Gospodzki, ego, lm. dzcy] *właściciel gospody*.

[Gosponia, i, lm. e] p. **Gospodyni**.

Gospośia, i, lm. e i. p. Gospodyni. 2. *sposób tytułowania wieśniaczek*: A po czemu te kuraki, moja gospośiu?

[Gospośienka, i, lm. i] p. **Gospodyni**.

[Gospośinka, i, lm. i] p. **Gospodyni**.

[Gospoś, i, lm. e] p. **Gospodyni**: Dobra G. Kaśka, póki pełna faska. Prz.

[Gospód, oda, lm. odzi a. ody] p. **Gospodyn**: O mój miły gospodzie, czemu ty mnie nie odpowiesz? (jedyny przykład z Pleszczyńskiego „Bojarzy,” 179).

× **Gostek, tka, lm. tkowie p. Gość**: Skacze serce w karczmarzu: Przyplaci mi ten G., myśli sobie, wezasu. Pot.

[Goszczelina, y, blm.] p. **Gorzeczelina**.

Goszczenie, a, blm., czynność cz. Gościć.

† **Gościa, i, lm. e, [Gościa, Goćini]** forma ż. od **Gość**: Marja była tam nie jako G., ale jako dostojniejsza siostra. Op. Trzymał ją w domu przymuszoną gością. Pot.

Gościćel, a, lm. e i. [G.] częstujący, fundator: Cóżś ty zrobiła, takiego pana gościćela-eś przebiła. 2. × **oberzysta**. <GOS(T)/GOS(C)>

Gościć, i, il i. bawić u kogo jako gość, być gościem, być w gościnie: Jak dwaj u niej gościli, tak ją dwaj polubili. Mick. Bolesław przyjmował u siebie goszczącego cesarza Ottona. Koeh. (=przybyłego w gościnę). Kto dzień i noc gości, to w wielką niedzielę pości. Prz. (=składa wizyty). 2. przen. *bawić gdzie, mieszkać, przebywać, zostawać*: W miejscach dostępnych, kiedy człowiek gości, nie znajdują ś. nigdy martwych zwierząt kości. Mick. Tatarzy stale prawie gościli na Ukrainie. Sienk. A póki między rodem Indzkim raczysz G., pół świata czcić cię będzie. Tremb. Na cóż z tak wielką chęcią dobywamy wszystkiego, gdy tak krótko G. mamy? Opal. (=żyć). Sława na ziemi kwitnie, cnota w niebie gości. Koeh. Z Tobą ja gadam, co królujesz w niebie, a razem gościsz w domku mego ducha. Mick. Ta jest, co teraz w sercu twoim gości. Lubom. (=panuje). 3. × **być obcym, przybyłym**: Wy przychodniami w tym mieście jesteście?

wasze goszczą uszy i o tych pospolitych rozmowach całego miasta nie słyszają? Siem. J. 4. × **ugaszczać, przyjmować, podejmować, raczyć, częstować, fetować**: Gościł dwór królewski u siebie. Sł. wil. Goszczę wszystkich tym, co mam w domu swym. Prz. [G. ś.] **częstować ś., rozgaszczać ś., ugaszczać ś., raczyć ś.**: Zbóje rozłożyli ogień i zacięli się G., mięso piec i gotować. Wiwat wszystkim gościom, co ś. z namy razem goszczą!

<GOS(T)/GOS(C)>

Gościec, ćca, blm. i. [G.] = a) lm. e, a. [Gościowiec] roś. *atragea alpina*. b) *wrodzone kaźdemu człowiekowi usposobienie indywidualne, na ile którego mogą powstawać różne choroby*: Wzionbyk lekarstwo, imo nie wiem, cy mi sie G. nie przeciwi. G. sie ulozy (=uspokoi ś.). Trafic komu na G. (=dogodzić). 2. lek.=a) (rheuma seu rheumatismus) *choroba właściwa tworom ciała bogatymu w tkankę łączną, in. reumatyzm, rumatyzm, romatyzm, [rymatyzm], †choroba pańska*: G. mięśniowy (rh. muscularis). G. stawowy a. × **sustawowy (rh. articularis)**. G. Gorączkowy p. **Gorączka**. b) †i [G.] a. † **Goździec, [Goździec], † Gwoździec, [Gwoździec]** *choroba mniemana, zwana kołtunem, i bóle w członkach, chorobie tej przypisywane*. c) † G. francuski a. [G.] p. **Przymiot**. <?>

[Gościeje, i, blp., Gosceje] *ospa*. <GOS(T)/GOS(C)>

[Gościeniec, ćca, lm. ćce] p. **Gościniec**: Koło gościeńca, koło bitego, barwinecek zielony. Ogromne tumany ciągnęły ś. po gościeńcu. Bał.

† **Gościenny p. Gościnny**: G. dom. Henr.

Gościna, y, lm. y i. bawienie w charakterze gościa, goszczenie, odwiedziny, wizyta: Jechać w gościnę. Być u kogo w gościnie. Słyszac, że to Tobjasz, tak miła G. ły mu wyciska. Leszcz. Brama, nawcięż otwarta, przechodniom ogłasza, że gościna i wszystkich w gościnę zaprasza. Mick. [Nadskakuj mu... Może samni róz u niego będem na gościnie]. Malta wyspa, sławna gościną świętego Pawła. Birk. (=pobytem). 2. **przyjęcie gościnne, ofiarowanie gościnności**: Lecz krzyżackiego gadu nie ugłaszce nikt ni gościną, ni prośbą, ni dary. Mick. Ofiarowali mi z polittowania gościnę. L. (=schronienie, przytułek). × **Zachować kogo w gościnie**. Troc. (=wykonywać względem kogo prawa gościnności). 3. × p. **Gościniec; miejsce, gdzie ktoś gości**: Publiczna G. Przez gościnę publiczną rozumiemy ten dom, w którym w podróży będących przyjmują; prywatna zaś G., gdy kto do jakiego domu zajężdza. Siem. J. Dom jej rodziców stawał ś. często gościną konfederatów. Kaczk. Przen.: Świat G., mieszkanie indziej naznaczone. L. 4. × **pobyt w domu prywatnym a. zajężdym, popas, wypoczynek**: Stawać, stanąć gdzie gościną. † **Przebywać u kogo po gościnie (=czasowo)**. Kędyż lepszą gościnę najdę jako w domu tym? Birk. Przen.: Gdzie tylko słońce miewa swe gościnny, wszędzie twe dzieła głośne są i czynny. Chr. 5. † **droga, podróz; przebywanie za granicą, na obczyźnie**: Wsiadłem nie wiedząc w okręł, dokąd płynę, na Boga swoje puściwszy gościnę. Pot. Majął gościowi podróznemu a. niepodróżnemu a. mieszczaninowi z gościnny gorący sąd dać. Ort. (=przybyłemu z innego miejsca). Jaką taką ojczyznę woła ludzie, niż wyborną gościnę. Prz. (=obczyźnie). Przen.: Czekali końca gościnny żywota tego. Skar. 6. [G.] = a) **zabawa, przyjęcie, uczta**. b) [Za gościnę robić] = **pracować u kogoś w polity za przyjęcie, za poczęstunek**. <GOS(T)/GOS(C)>

[Gościni, i, lm. e] p. Gościa.
 †Gościńia, i, lm. e droga: Siał trupem równie pola i długie gościńie. Pot.

Gościńiec, ńca, lm. ńce 1. †i [G. a. Gościńiec], × Gościńca, × Gościńnica dom gościńny, karczmna, gospoła, zajazd, dom zajezdny, hotel, austerya, oberża: Kłosty derwiszów stoją za gospody i gościńce pielgrzymom. Kłok. 2. a. [Gościńiec] droga, szczeg. publiczna, bita, trakt, szosa: G. bity. Przen.: Gościńca ś. trzymaj, za przodkami idź. Kn. (= utartej drogi). Cnota z rozumem i fortuną różnemi gościńcy chodzą. Rej. G. do nieba. Ściele sobie do korony G. Troc. Spotykały mnie ubitym na tym polu przez moich poprzedników gościńcem zarzuty o przestępstwa widoki. Kacz. Te obie rzeczy na jeden ś. G. schodzą. Baz. (= na jedno wychodzą). Na św. Wawrzyniec prowadzi przez pole G. Pr. (= orz pole). 3. × G. główny = koryto rzeki. Troc. 4. podarunek z podróży. <p. Gość>

[Gościńca, ej, lm. e] karczmka: Ta G. jest gosponia, a gościńny wielki sapiec.

†Gościńna, ego, blm. 1. i [G.] zapłata od stania w gospodzie, stajenne: Mick. wziął G., kazał mu przez. Hube. R. 2. rodzaj daw. opłaty od kmieci, czynsz dzierżawny: Jeżeli panuby ś. podobało z dobrej woli wypuścić kmiecia, natenczas kmieć ma zapłacić t. zw. G., oraz naprawić dom i ogrodzenia. Bost. Kmieć gościńnego dał włodarzowi. Hel.

×Gościńnica, y, lm. e p. Gościńcie: Pocz. Przen.: Biedna Italja, bólu G. Poręb. (= siedli-sko).

Gościńnie przys. od Gościńny.

Gościńnik, a, lm. cy wolny mularz, zarządzający gospodarstwem stowarzyszenia (?): Najpoważniejszy stward zastępuje wielkiego, G. jałmużnika w odwiezaniu chorych i sprawdzaniu ubóstwa podających prośby o wsparcie. Smol.

Gościńność, i, blm. rz. od Gościńny: Okazywał G. Prosić o G. Prawa gościńności. G. staropolska. Przen.: Niemen, dawniej sławny z gościńności, już teraz dla nich był progim wieczności. Mick.

Gościńny, †Gościenny 1. dla gości przeznaczony: G. pokój, stół. × G. obiad, uczta. Troc. × Gościńna czeladź. Troc. 2. × do gości należący: Mniej stajnie naprawne koniom, aby po wsiach konie gościńne nie stawały. Gost. 3. Dom G. = dom zajezdny, zajazd, hotel, oberża, austerya. × Kamienica gościńna. Troc. (= na kwatery przeznaczona). × Dom niegościńny = wolny od przyjmowania z musu gości na kwatery. × Gospodarz G. p. Gospodarz. Gospołyni gościńna p. Gospodyni. 4. † obcy: Browar ma być zawsze zamknięty, i nie ma w nim nikt G. bywać. Gost. 5. † goszczący, przebywający, znajdujący ś. gdzie, właściwy dawemu miejscu: Pierwsze dwa gatunki tego ziela w cieplejszych, niż nasze, krajach rosną; trzeci nam jest G. Syr. 6. † przybyły dokąd, przyjezdny, przychodni, wędrowny, cudzoziemski: Wiedz to, żeć twe siemię ma być gościńno w trzy ziemi, B. Sz. Tak wielkiej ziemi bogi gościńne krwią popluskali. Warg. 7. † związany z kim stosunkami gościńności: Przyjaciel G., u którego gościńa stawiam, albo on u mnie. Kn. 8. † będący w podróży, podróżujący, podróżny: Thukid do gospody, gdzie mieszkały niewiasty gościńne. Biel. M. 9. † Prawo gościńne = prawo dla podróżnych, obcych, przyjezdnych, nie w obrębie sądu mieszkających: Prawo gościń-

ne ma być pedsze, niżli tym, co tam mieszka. Groic. 10. ról gościom, chętnie ich przyjmujący i podejmujący: G. gospodarz. Piast był G. Przen.: Gościńne progim = dom otwarty dla gości. Tu go przyjmują gościńne podwoje. Mick. Brama naweląż otwarta przechedniom ogłasza, że gościńna i wszystkich w gościńę zaprasza. Mick. Niegościńne Syrty. Otw. (= nie, rzystepne, niedostępnie). II. gór.: † Gościńna woda = woda, którą chodnikami z obcej kopalni przepuszczana była do sztolni najbliższej w celu osuszenia tamtej. 12. × ml. pusty: Żłób G. Koryto gościńne. Gościńny, ego, lm. i rz. 1. [G.] karczmaz, oberżysta. Skarb. 2. † gospodarz z urzędu dla posłów Rzeczpospolitej: G. publiczny a. urzędowy. 3. † podróżny, człowiek obcy, przybył: O prawie gościńnych albo podróżnych. P. Chel. <p. Gość>

†Gościńy obcy, cudzoziemski.

Gościńcowy przym. od Gościńcie: G. rozbójnik. L. (= napadający po drogach).

†Gościństwo, a, blm. wychodźstwo, pobyt za granicą, pielgrzymowanie: Abych im dał ziemię Kananejską, ziemię gościństwa ich, w jeżdzo są byli przychodnie. B. Sz.

×Gościńbójca, y, lm. y zabójca, morderca gościńca. <GOS(T) + BI>

×Gościńbójstwo, a, lm. a zabójstwo, morderstwo gościńca.

[Gościń, a, lm. y] p. Guszczer.

[Gościńowiec, wea, lm. wec] p. Gościńciec.

†Gościńów przym. od Gość: Gdźby ś. rozmnożyła między wami ręka przychodniowa a. gościńciowa. B. Sz.

Gość, a, lm. e, 2 pp. lm. i a. [ów], 6 pp. lm. ćmi, [ciamy a. ćma] 1. odwiedzający drugiego w jego domu, przybyły w gościńę: G. w dom, Bóg w dom. Pr. Częsty G. G. nieproszony. G. nie w porę gorszy od Tatara. Krasz. Nie trzeba być gościem u przyjaciela (= ceremonjować ś.). Do domowych progów waz zaproszony gościem od człowieka. Mick. W pofalszych stosunkach zostawał Mickiewicz z kobiecym otoczeniem Goethego, to jest z jego synową Otylją, oraz paniami Vogel i Pappenheim, które były częstymi u niej gości. Chm. [Na tylo gościńca trza było brać woźm garey gorzałki. W gościńe = w gościńę: Panowie zjadą w gościńe do naszego (pana). W gościńiach = jako gościńe, w gościńinie: Sąmy tu zgromadzeni wszyscy w gościńiach]. Przen.: Zima zły G. Zaw. Widzę, iż z nieba na dół pewnie będą gościńe, jeśli nie deszcz, tedy grad. Rej. Nowy G., dostrzeżony niedawno na niebie: był to kometa. Mick. Uśmiech, G. rzadki, zstąpił na lica. Mick. Wierna miłość niezbyty (t. Pr. 2. ten, co ma u kogoś do czasu mieszkanie: G. w hotelu. × Gościem stać u kogo. Kn. Dla zacnych zasług tego obywatela, dworek jego od stanowiska gościńa uwalniamy. Vol. (= od postawienia w nim kogoś na kwatery). × Gościńe przyjmując = gospodę trzymam. Kn. 3. przen. niestały mieszkaniec: Człowiek jest gościem na ziemi. Ten człowiek jest tylko gościem w domu (= czasem tylko upadnie do domu). Przen.: W tym domu ten honor nie jest gościem, ale spospoliciał. Troc. (= wyjątkowym zjawiskiem). 4. przen. przybył, przychodzień: Gościńe kąpielowi. Znał jego złote enoty nietylko Polak, ale z obcych krajów G., który ś. mu trafił. Groch. Mężczyzna jakiś nieznanym mu, lecz na porządnego obywatela wyglądający, więc G. zapewne z innego powiatu. Orzesz. Gościńe polsey długo bawili w Weimarze. Chm.

† Gdy złodziej na imienie co przywiedzie, tak swój osiadły, jako i G. Gost. (= *obcy*). Mająli gościami podróżnemu a. niepodróżnemu gorący sąd dać. Ort. † Goście a. okoliczni ludzie. Ort. † Żałuje li G. na gościa z cudzej ziemi. Ort. Zb.: Harudowie, lud wielki i świeży G. do Francji. Warg. 5. *kupujący, dający targować, kundman*: G. w sklepie, w cukierni, u nierządnic. Karczmarz musi gościa odrzeć. Prz. 6. × *człowiek: nieświadomy, nowicjusz, fryc*: G. to jeszcze w tej nauce. Troc. † 7. *ten, co tak daleko mieszka, że w jeden dzień do sądu przybyć nie może*: Gościem u sądu ten jest, który tak daleko mieszka, iż jednego dnia do sądu przyjść nie może. Groic. Gościem jest taki, co dalej jedenaście mil mieszka od tego sądu. Ort. 8. [Gości mieć] = *menstruare*. [Goście do niej przyjechali] = *menstruat*. 9. [Są goście] = *wino niewytrawne pieni ś. przy nalewaniu*. Zdr. × *Gostek*. <GOS(T)/GOŚĆ>

Goścowaaty 1. † a. † **Goźdzowaty**, × **Goździowaty** *gościem dotknięty, na gościec cierpiący* (rheumaticus). 2. [G. a. **Gojsowaty**] = a) *mający zachcianki*. b) *chorowity*. c) *wrzodowaty*. d) *kołtnowaty*. <p. Gościec>

Goścowy lek. (rheumaticus) przym. od **Gościec**, reumatyczny, rumatyczny: Ból G. (rheumatologia). × **Gorączka goścowa** p. **Gorączka**. × **Gotczyzna**, y, lm. y 1. p. **Gotyk**: Kościół św. Szezepana w Rzymie piękna G. L. 2. *Książka drukowana literami gotyckimi*: Jak to można czytać taką starą gotczyznę! L. 3. p. **Gotym**. 4. przem. *barbarzyństwo, dziczyna*: Wandalszczyzna i G. w pisaniu, w mówieniu. L. 5. *język Gotów*. <p. Gocki>

Gotiu przys. żart. *gotówką, w gotówce, w gotowiznie*: Zapłać mi G.! Wszystko G.; nie zakredytuj mi dwóch groszy. Kos. <Żart. z końcówką i akcentem francuskim>

[**Gotowa**, y, lm. y] p. **Gotówka**: Sto złotych gotowam.

Gotowacz, a, lm. e cukr. p. **Warzelnik**. **Gotować**, uje, ował, † **Gotowić** 1. *przygotowywać, przysposabiać, szykować*: G. odpowiedź. G. zdradę. Wojnę gotują. Warg. Synon piekło gotowali. Skar. To nam gotuje wielkie nieszczęście (= *ściąga, sprowadza, grozi nieszczęściem*). G. kogo do egzaminu. G. kogo na śmierć (= *dysponować*). Przen.: G. ścieżki Pańskie (= *torować, prostować*). 2. *warzyć*: G. obiad. Widziałem, jakie lekarstwa, jakie trucizny wary gotował skrycie. Mick. 6. ś. 1. *przygotowywać ś., przysposabiać ś., szykować ś.*: G. s. w drogę (= *wybierać ś.*). G. ś. do spowiedzi, do wojny, na śmierć. Ustępuje wiosna latu, i to ś. precz od nas gotuje. Li. (= *wybiera ś.*). [Upadam na kolana, w modlitwę ś. gotuję]. 2. *zahierać ś., zanosić ś., mieć ś.* na co: Gotuje ś. burza. 3. *warzyć ś.*: Obiad ś. gotuje. 4. *parować gwałtownie, kipiść, wrzeć, kołtnować ś.*: Woda ś. gotuje. 5. przem. *burzyć ś., batwać ś.*: Jezioro ś. G. przestało... słońce z za chmur pogłąda. Krasz. [G. ś.] (o wodzie bijącej w piasku z pod ziemi) *gwałtownie wypływać, bić*. 7. przem. *burzyć ś., być bliskim wybuchu, wrzeć, kipiść duchowo*: Wszystko ś. we mnie gotuje. Aż gotuje ś. ze złości. 8. × *mieć półóg*. Troc. <Got. gataujan = Nm. ge + thun = robić>

Gotowalnia, i, lm. e 1. *pokój dla kobiet do ubierania ś., buduar*. 2. *toaleta ze wszelkimi przyborami do ubierania ś. i trefienia włosów*: Siedzieć przy gotowalni. Rejenta dama jeszcze u gotowalni. Mick. Siadłszy przed gotowalnią do tref-

fienia włosów.. Skarb. 3. przem. *ubieranie ś., strojenie ś., toaleta*: Panna młoda kończyła robić gotowalnię. Mick. 4. *rodzaj gry towarzyskiej*: Wyborny był w cenzurowanym, nieporównany w gotowalni. Krasz. Cała G. do jejmości. Gdy zawołam: Cała G.! wszyscy niech ś. zerwą ze swych miejsc. *

Gotowalniany, **Gotowalniowy** przym. od **Gotowalnia**, *toaletowy*: Przybory gotowalniane. Żart.: Gaszkowie i gotowalniani rycerze. Zabł. Gotowalnianych mędrów teraz aż nadto. Krasz.

Gotowalniowy p. **Gotowalniany**: Pasek darował Zawiszy szkatułę kieleckiej roboty, piękną, mosiądzem nabijaną, i gotowalniową teź roboty szkatułę wielką. Bart.

Gotowanie, a, blm. 1. *czynność cz. Gotować*: × G. w żołądku. Krup. (= *trawienie*). 2. *fiz. zamiana cieczy w parę gwałtownie w całej masie, in. wrzenie*.

Gotowanie się, a ś., blm., *czynność cz. Gotować* ś.

† **Gotowcem** przys. 1. *w gotowości, na pogotowiu, w pogotowiu, pod ręką, na podorędziu*: I obronę i skarbu prowenta będziemy mieli G. Star. Ozdobny pałac w swojej wielmożności G. czeka na przyjęcie gości. Chr. Jedni harcami szczęścia próbowali, drudzy G. do potkania stali. Paszk. 2. *z poddaniem ś., z gotowością, dobrowolnie, chętnie, z chęcią, nie wzbraniając ś.*: Krzywda, ubóstwo na Jezusa następują, a on G. je znośli. Birk.

† **Gotowić**, i, il p. **Gotować**.

* **Gotowie**, a, blm., tylko w przysłówkach: × Na gotowiu a. × **Nagotowiu** i × **Po gotowiu** a. × **Pogotowiu** = w gotowości, w pogotowiu: Człek ten zawsze ma na gotowiu respons. Jabł.

× **Gotowiec**, wea 1. lm. *wcy człowiek na wszystko przygotowany, rezolut, desperat*. 2. lm. *wcy jadło naprędce przygotowane, jedzenie gotowe*: Słodek z kapustką, to G. prędkie. Rej.

Gotowiuchno przys. od **Gotowiuchny**. **Gotowiuchny**, **Gotowiuteński**, **Gotowlutki**, **Gotowiński**, **Gotowiusienki** *zupełnie gotowy*.

Gotowiusienki p. **Gotowiuchny**. **Gotowiusienko** przys. od **Gotowiusienki**. **Gotowiński** p. **Gotowiuchny**: A waścina chogawie gdzie jest? — Tu, gotowińska! Sienk.

Gotowiuśko przys. od **Gotowiński**. **Gotowiuteński** p. **Gotowiuchny**. **Gotowiuteńko** przys. od **Gotowiuteński**. **Gotowiutki** p. **Gotowiuchny**. **Gotowiućko** przys. od **Gotowiućki**.

Gotowizna, y, lm. y 1. × *coś gotowego, przygotowanego, zasób, zapas*: Mam gotowiznę dREW i mąki. Troc. 2. p. **Gotówka**. 3. [G.] = a) *rzecz gotowa, urządzona*: Gotowizną stoi stolik (= *stół już gotowy*). b) *gotowy majątek, na który nie trzeba pracować*. <p. Gotować>

× **Gotownik**, a, lm. *cy ten, kto coś przygotowuje*.

Gotowo przys. od **Gotowy** = a) × z *gotowością, z rezygnacją*: Znosić co G. b) [G.] w *gotowiznie*: Da nam matula sto złotych G.

Gotowość, i, blm. rz. od **Gotowy** = a) *rezultat przygotowań*: G. wojenna. Objężdżają konie i ku gotowości je ewieją. (Djabel) już w gotowości stoi. Mick. (= *zalatwiony sprawę*). b) *chęć, ochota, zdecydowanie ś., skłonność*: G. do służenia komu, do wierzania czemu. Oznajmiał G. złożenia wymaganych egzaminów. Chm. c) × lm. i *przygotowanie*: Rząd teraz bez przestania

ku zatrudnia ś. gotowościami do przyszłej wyprawy. L. d) \times *sila, skuteczność, dzielność, wpływ, działanie*: Przykłady enoty bez zbawiennej nauki nie mają tej gotowości, aby człowieka skutecznie zbawić mogły. Bals.

Gotowy, Gotów 1. *przygotowany, przysposobiony, przyszykowany, naszykowany*: Obiad już G. G. do wojny, do egzaminu. Wojsko było gotowe do marszu. Święty stoi prosto, G. do drogi. Mick. Toaletta jej zaraz będzie gotowa (= *skończona*). Wszystko to ma być natychmiast gotowe. Mick. (= *zrobione*). Stronniczo reformy potrafił swój pomysł o sejmie gotowym czyli nieprzerwanym na legalną drogę wprowadzić. T. K. [Wnetki był G. z robotom]. **2.** \times *wyćwiczony, wydoskonalony*: Słuchać mi jest miło tak wielkimi naukami gotowej i ustrojonej rozmowy. Orzech. Podłowski do prawa tak G., iż w tym mógł nie dać nikomu przodku. Gór. **3.** *na którego wykończenie a. zrobienie nie trzeba czekać, już zrobiony, już istniejący*: Kupujcie gotowe obuwy. Znalazł rzecz gotową w tym dziele. U wdowy chleb G. Prz. Gotowe pieniądze a. **Gotowe, ych** rz. = *o które starać ś. dopiero nie trzeba, złożone, gotowizna, gotówka, brzęcząca moneta*: Płacić gotowemi pieniędzmi. Nie pomogą damaszk, ani złotogłowy, ani owe pstrocin, lepszy grosz G. Biel. M. † Wziął dwadzieście grzywien gotowych. Hube R. Ow za gotowe kucepy polskim żytem, ów za kredytem. Klon. **4.** *który ś. nie waha, przygotowany na co, skłonny do czego, zdecydowany, godzący ś., przystający na co, ochotny, chętny do czego, chcący czego, odważający ś. na co*: G. na wszystko. Jestem na wszystko G. Pśn. My za twoją wodzą, nie patrzając kędy, gotowi iść wszędzie. Mick. Śmiały i wszystkich roztrącać G. Mick. Wiem Witolda, że z wojskami stoi, G. wstąpił czynić mi po drodze. Mick. **5.** *pewny, niezawodny, nieunikniony, nieuchwilny, na oczekaniu dokonywający ś.*: Nie chodź! przemówicie ś. i kłótnia gotowa. Śmierć gotowa, kiedy medyk głupi. Opal. G. (= *masz sobie*) ambaras! **Gotowe, ego**, blm. *rzecz, sprawa gotowa, przygotowana*: Układajcie ś. sami, ja przystąpię do gotowego. Do gotowego a. na gotowe przychodzić = *dostać ś. do czegoś bez trudu, nie zapracowawszy*: On tylko lubi przychodzić do gotowego. Zuch do gotowego. Prz. Do gotowego gnuśna zima wstawa. Kochan. Założywszy ręce, gotowego czekać. Opal. Pitagoras uczniom kazał młeczek, a słuchać gotowego. Glicz. <p. Gotować>

Gotów (tylko jako orzeczenie) **f. p. Gotowy**: a) Obiad już G. Za dwie godziny bądź G. do drogi. Wszystko gotowo. Mick. [Żona przyjechała i jeść gotowo zastała] (= *przygotowane*). b) G. jestem ci pomóc. Gotowem zawsze do pełnienia rozkazów twoich. Troc. Powtórzyć gotowem choć raz dziesięć tymże samym słowem. Mick. Gdzie serce jest, tam Bóg będzie, temu G., kto mu gędzie. Biel. M. **2.** *usposobiony, skłonny, zdolny; po którym można ś. spodziewać, że (będzie...); może być, że (będzie...); kto wie, czy nie (będzie...)*: G. skąkać z radości. G. nie dotrzymać słowa. On G. temu uwierzyć. Babcia nie śmie tego zrobić, a on G. po swojemu zaraz grozić. Krasz. Gdy odśiedzi karę, G. znowu wrócić do stosunków i wprowadzić jeszcze gdzie kadryla na balu. Gaw. G. lada dzień przyjechać. Deszcz G. padać. To lekarstwo gotowo go zabić. **3.** *żart. pijany*: Choć wszyscy inni trzymali ś. jako tako, aptekarz był już całkiem G.

Gotowczyzna, y, lm. **y licha, mała gotówka**: Ma-

jątek mam nienajgorszy, bez długu i jeszcze G. ś. znajdzie. Prus.

Gotoweczka, i, lm. **i p. Gotówka**: Majętny, ma i gotoweczkę.

Gotówka, i, lm. **i, Gotowizna**, [Gotowa] *pieniądze gotowe w danej chwili na wydatki, gotowe pieniądze, brzęcząca moneta*: Zapłacić, wypłacić gotówką. Nabyć za gotówkę (= *nie na kredyt*). Zdr. **Gotoweczka**. <p. Gotować>

Gotówkowy przym. od **Gotówka**: Obroty gotówkowe (= *gotówką załatwiane*). Umiął rokrocznie wyciągnąć od staruszki jej zapasy gotówkowe. Rog. (= *gotówki*).

Gotycki, Gocki 1. Styl G. = *rodzaj stylu w architekturze, odznaczający ś. łukami ostrymi i wieżami wysoblami i wysmukłymi*: Dusze nasze mają gotyckich strzelistości i załamań, które piętrzą ś. instynktownie ku górze. Sienk. **2.** Druk G., pismo gotyckie = *druk i pismo staroniemieckie*, in. **gotyk**. <Od nazwy ludu Gotów>

Gotycyzm, u, blm. **p. Gotyzm**: Każdy artysta Niemiec, z czasów nawet Odrodzenia, z natury swojej, bezwiednie tkwi jeszcze w gotycyzmie. Tomk.

Gotyk, u, blm., \times **Gotocyzna 1.** *styl gotycki, ostrołukowy*. **2.** lm. **i budowla w stylu gotyckim**. **3. a.** \times **Gotyka** *druk a. pismo gotyckie*.

\times **Gotyka, i**, blm. **p. Gotyk**: Drukowano gotyką. Górs.

Gotyzm, u, blm., **Gotycyzm**, \times **Gotocyzna** *duch gocki, charakter gocki*: Karol XII tełnął gotyzmem. L.

[**Gotędzina, y**, blm., **Owieżina**] *mięso wołowe, wolowina*. <GOW>

[**Gowiednik, a**, lm. **i**] *świnia*.

[**Gowiedź, i**, blm.] *zwierzęta domowe*. <GOW>

[**Gowiedzina, y**, blm.] = **Gawędzina**.

[**Gówniał, a**, lm. **e**] **p. Gówniał**.

[**Gownojed, a**, lm. **y**] **p. Gównozjad**. <GOW + JAD>

Gowor, u, lm. **y 1. † a.** \times **Gawor** (= a) i [G. a. **Gowór**] *mowa, rozmowa, rozprawa*: Śmierć zawarła G. K. G. Nie było sejmowych goworów doma? Birk. b) *przen. szelest, szmer, szept*: Słychać G. drzew. c) *zmowa, układy, konszachty, intrygi*: Bieży do nieprzyjaciela i z tym gowory stroi. Birk. **2.** [G. a. **Gowór**] *głos*. Zdr. [**Goworek, Goworeczek**]. <Spolszczenie Ukr. *howór* = *gwar*>

[**Goworeczek, czka**, lm. **czki**] **p. Gowor**.

[**Goworek, rka**, lm. **rki**] **p. Gowor**.

† **Goworzyciel, a**, lm. **e p. Gaworzyciel**.

Goworzyć, y, **ył** \times **i** [G.] **p. Gaworzyć**.

[**Gowór, oru**, lm. **ory**] **p. Gowor**: Sucha (= *słucha*), a tu sum wele gąja, taki G. Poznał, ze wojsko idzie.

† **Gozd, u**, lm. **y gaj**. <p. Gwozd>

[**Gozdeczek, czka**, lm. **czki**] **p. Goźdz**.

[**Gozdek, dka**, lm. **dkij**] **f. p. Goźdz**. **2.** *goździki do przybijania różnych części sochy*. <GWOZD>

[**Gozik, a**, lm. **i**] *gładki kamyczek*. <Może *głazik>

Goździanek, nka, lm. **nki**, **Kolannik** *bot. (drypis) roś. z rodziny lepnicotowych*. <?>

Goździanka, i, lm. **i bot. p. Goździeniec**.

Goździarczyk, a, lm. **i p. Gwoździarczyk**.

Goździaarka, i, lm. **i p. Gwoździaarka**: Mówiła

G. do ojca. Kon. <GWOZD>

Goździania, i, lm. **e p. Gwoździania**.

Goździański przym. od **Goździarz**.

Goździarstwo, a, blm. **p. Gwoździarstwo**.

Goździarz, a, lm. **e p. Gwoździarz**.

× Goździaty p. Gwoździaty.

Goździoczek, czka, lm. czki 1. p. Góźdz. 2. p. Goździk. Przen.: Dobry dzień, me kochanie, szafirku, tulipanku, najwonnejszy goździoczku. L.

Goździocznia, i, lm. e bot. (*dilatris*) roś. z rodziny *zakrawowkowatych*.

† Goździec; dźca, lm. dźce i [Goździec] p. Gościec. <?>

Goździeniec, nca, lm. nce bot. 1. a. [Goździk duży] (*ilicebrum*) roś. z rodziny *zapartnicowatych*. Gatunek: G. okrągłowy (i. *verticillatum*). 2. a. Goździanka (*clavaria*) roś. z gromady grzybów, rodziny *goździeńcowatych*. Gatunki: G. korolowaty a. Borys, Kozak, Kozia-bródka, Płaskosz grzebieniasty (e. *coralloides*). G. kozia broda (e. *fastigiata*). <?>

Goździeńcowaty bot. 1. p. Zapartnicowaty. 2. Rośliny goździeńcowate (*clavariacei*) = rodzina grzybów z rzędu *podstawczaków*.

Goździeńcowy przym. od Goździeniec.

Goździk, a, lm. i, Gwoździk 1. p. Góźdz: G. żelazny, drewniany. Goździki u lutni, u skrzypców (= *kołki*). 2. [G.] p. Góźdz. 3. bot. = a) (*dianthus*) roś. z rodziny *lepnicowatych* a. jej kwiat. Gatunki: G. kartuski a. kartuzek (d. *carthusianorum*); G. kropkowany (d. *deltoides*); G. ogrodowy (d. *caryophyllus*). b) a. Goździkowiec, Gwoździkowiec (*caryophyllus*) roś. z rodziny *mirtowatych*. Gatunek: G. aromatyczny (e. *aromaticus*). c) p. Aksamitka. d) Goździki psie p. Mydlnica. e) [G. duży] p. Goździeniec. 4. częś. w lm. *suszony pączek kwiatowy goździka aromatycznego*. Zdr. Goździoczek. <GWOZD>

Goździkowaty bot.: Rośliny goździkowate a. goździkowe, goździkowcowate, goździkowcowe (*caryophyllaceae*) rodzina roślin kwiatowych *dwuliściennych*.

Goździkowcowaty bot. p. Goździkowaty.

Goździkowcowy bot. p. Goździkowaty.

Goździkowiec, wea, lm. wec bot. p. Goździk.

Goździkowy 1. przym. od Goździk: a) Kora goździkowa. Wódka goździkowa (= *goździkówka*). Olejek (G. b) Kolor G. (= *kwiatków goździka*). 2. bot. = a) p. Goździkowaty. b) Lilja goździkowa p. Mąsierka. c) Drzewo goździkowe p. Parozelina.

Goździkówka, i, blm. wódka goździkowa.

× Goździowaty p. Gościecowaty. Troc.

Goździowe, ego, blm. rodzaj *czopowego*.

Goździowy przym. od Góźdz.

Goździsty p. Gwoździsty.

Goźdz, a, lm. e, Gwoźdz, Góźdz 1. p. Gwoźdz: [Od goździa a. od szpuntra] = *pierwsza cząstka z beczki wylanego napoju w kieliszek*. 2. [G.] *szczebel, stopień*. Zdr. [Goździk, Gozdek, Gozdeczek].

† Goźdcowaty p. Gościecowaty.

[Góli] p. Gwoli.

Gółka, i, lm. i 1. p. Gółka. 2. [Na gótkę] = *na czysto: Pan płaci po złotemu na gótkę (= na czysto, bez wódkii). Pić gorzałkę na gótkę (= czystą, bez zaprawy)*. <GÓŁ>

[Gólkim] p. Gólkim: Jasiek powinien był mówić „Jasnie panie,“ a nie jeno G. „Panie.“

[Gómóni się, i s., il s.] p. Gómóni s. <p. Gomon>

[Gómón, u, lm. y] 1. p. Gomon. 2. w lm. *klopoty*.

[Gómóni się, i s., il s., Gómóni s.] *mozolić s.* [Gón, u, lm. y] p. Gon.

[Gónba, y, lm. y] p. Gónba.

Gónia, i, lm. e p. Gunia. Goł.

[Góniç, i, il] p. Góniç.

[Góny, gón, blp.] p. Gon.

[Gór, goru, blm., Gor, Goryń] 1. *sznurek, którym Kurpie wyszycują koszule przy kołnierzu*. 2. *nici czerwone do znaczenia bielizny*. 3. *perkal ponosowy na poduszki, zapal. Por. Gorun.* <GOR>

Góra, y, lm. y 1. a) *wysoka wyniosłość ziemi: G. Synaj. Łysa G. G. urwista, stroma. Wierchołek, szczyt, podnóże, stok góry. Wchodzie, piąc s., drapać s. na górę. [Idzie do góry]. Schodzić, spuszczać s., toczyć s. z góry. Przen.: Quis scit, co za górą? (= *niewiadomo, co przyszłość okaże*). Derać łatwa rzecz, ale któż wie, co za górą spotka? Fred. A. Już zajac za górą. Prz. (= *już s. stało, już kłamka zapadła*). G. z górą s. nie zejdzie, ale człowiek z człowiekiem s. zejdzie. Prz. Nie przyszła G. do Mahometa, przyszedł Mahomet do góry. Prz. Drżała wszystka G. od stóp aż do głowy. Tet. G. rodzi, a ptód mysz. Prz. (= *z wielkiej chmury mały deszcz*). G. ognista a. × *ogniomiotna (= wulkan)*. Łańcuch gór. Przen.: Na górze mieszka sława, a szczęście jeszcze wyżej. Bog. Woj. Przen.: Mokre góry, wznoszące s. piętrami z morskiego odmgtu. Mick. Ptak-G. Mick. Przen.: Góry, mury na kogo walić. Prz. (= *obgadując, oskarżać, potępiać kogo*). Ożenie s. z tą, którą kocham, żeby tam nie wiem co mówili i jakie góry na mnie wali. Orzesz. b) *miejsca wyżej położone, wyżyna, pagórek, wzgórze: Jasna G. G. świętej Małgorzaty. Zamek na barkach Nowogrodzkiej góry. Mick. [Pójść na Mendogową górę] = umrzeć. Mick. Dom mój na górze Mendoga. Mick. Czej lasy, góry, mosty, chcechli mieć grzbiec prosty. Mick. Zasiać na górze. Kto sieje góry i doły, ma pełne stodoły. Prz. Gdzie rodzą doły, pełne stodoły, gdzie rodzą góry, w stodołe dziury. Prz. Lasy ich nakoniec i G. zasłoni. Mick. Isć, jechać pod górę. Łatwiej z góry, niż pod górę. Prz. Droga do wsi schodziła nieco z góry. Sienk. Zajac ku górze pędzsy, niżli z góry. Sienk. Górą = *drogą wyżej leżącą: Dla wezbranych wód nie można było doleć jechać, trzeba było górą objechać kilka mil. L. Bieży przez łąki i knieje, i górą, i dołem, i górą. Mick. Przen.: † Jak z góry = *jako po maśle, łatwo, gładko: Do złęgo, jako z góry. Skar. Mahomet wziął Carogród, a wszystko jak z góry poszło wshodnie cesarstwo. Tw. 2. zwykle w lm. łańcuch, pasmo gór: Góry Karpackie. Dzikie, niebezpieczne góry. Góry śnieżne, niebotyczne. Już góry poczerniały, w dolinach noc głucha. Mick. Niebo, ziemię i góry oblał potop złoty. Mick. Księżyce na nowiu wschodzi z za gór grzbietów. Mick. Mgły na las schodzą i na gór głąb ciemną. Tet. Na gór zbocza światła s. zlewa mgła przezrocza. Tet. Mieszkaniec gór. Podróżować po górach. Przebywać w górach. Isć w góry. Pójdę ja w lasy, pójdę ja w góry. Kon. Za górami, za lasami (= *gdzieś bardzo daleko*). Wygnać za góry, za lasy a. na góry, na lasy. Przech góry i lasy (= *przez różne przeszkody*). Hej! uleciały za siódme góry wędrowne, lotne ptaki. Or-Ot. Z za gór siedmiu, z za mórz siedmiu. Krasz. (= *bardzo daleka*). Za siódmą górą, za siódmą rzeką. 3. *kopalnia, żupa; szpib: G. kruszcowa. Troc. G. złota, srebrna. Troc. Gdby nie ta dziura (= usta), byłaby złota G. Prz. Góry żelazne, wapienne, kamienne. Góry olkuskie. Złote góry obiecuje, a nie ma i otowianych. Prz. Przen.: Obiecuwać złoto*****

góry (=czynić nadzieje ludzkie, ale nie do ziszczenia). Gór.: †G. sztolna (=kopalnia do sztolni należąca, znajdująca się w odległości 24 latrów od linii kierunkowej sztolni). †G. opolna a. spustna (=kopalnia za linią gór sztolniowych). †G. wodna (=szyb do ciągnięcia wody służący). †G. wjezdna a. wyjezdna (=szyb, którym górników spuszczano do kopalni a. wyciągano z niej). G. Danielowiec (=szyb Daniłowicza w Wieliczce). Góry stare, nowe, janińskie (=główne oddziały kopalni w Wieliczce). 4. †G. nad morzem a. namorska, nadmorska, pomorska=przyładek. 5. wyniosłość, wypukłość, nierówność, wywyższenie: Góry-doty (=wyboje, grudy). Dobra droga? — Góry-doty. 6. kupa, gromada, stos, sterta, fura: G. złota a. ze złota. Góry lodowe=łodowce. Kul kamiennych leżały góry. Krasz. G. kamieni, śniegu, ciał ludzkich. Przen.: duża ilość, masa, ogrom: G. nie-szczęście, zmartwień. Wielką sobie przed Bogiem górę zasług nawiozła. Wys. 7. Z górą= z dodatkami, z czubem, z nasypką, z dokładką, z okładem, z przepiętką: Namierzają kwartę z górą. Ma czterdzieści lat z górą (=przeszło). × Bez góry mierzyć. Troc. 8. część wyższej leżąca, wyższa, górna, wierzchołek, wierzch, szczyt: G. sukni suciej przybrana, niż dół. W górę ulicy szedł zwolna. Krecz. Dąb wysoki powiewał w górę wielkim pękiem gorąco-złotego listowia. Orzesz. Od góry=od najwyższej części: Drzewo suche od góry. Ściana nietynkowana od góry. Od góry stronicy=od początku stronicy: Czwartą wiersz od góry. Od góry do dołu. Z dołu do góry. Wdrapał się po stępie do góry a. do samej góry. U góry=u wierzchołka, wysoko: Brama u góry przystrojona kwiatami. U góry małe okienko i krata. Miek. U góry stronicy, arkusza=na początku: Napisz datę i miejsce u góry. Czyści go górą i dołem (=na dwa końce, ma wyniooty i rozwolnienie), [Górą]=u góry, z wierzchu. Przen.: Byłem na górze, byłem i na dole (=na wozie i pod wozem). 9. G. rzeki=część rzeki bliższa źródła: W górę rzeki płynąć (=pod wodę). Iść w górę. Sł. wil. Do góry iść. Mag. Szkuty z góry idą. Troc. Szkuty na górę idą. Troc. Na skutach legumin tyle przysposobił trzeba, ile na dół i na górę wystarczy może. Haur. (=tam i napowróć). 10. wyższe piętro: Mieszkać na górze. [Mieszkać do góry]. Paweł i Gawęł w jednym stali domu, Paweł na górze, a Gawęł na dole. Fred. A. Jest do najęcia pokój na górze. 11. strych, poddasze: G. nad stajnią. G. do wieszania bielizny. Gdzie są klucze od góry? Poddasze, to jest wszystkiego budynku G. Haur. G. wasza, stodoły, sypalnie niech pełne zboża będą. 12. kierunek ku zenitowi, przestrzeń wyższa, sfera wyższa, wysokość: Patrz w górę, do góry. Wznosić oczy w górę, ku górze. Tam w górze czeka nas Bóg. A w górze na niebiosach była cisza grobu. Tet. Ska-kać do góry a. w górę. Nad tłum wrzeszczący ze środka głów wyskoczył w górę słup błyszczą-cy. Miek. Lecieć, wzbijać się w górę, do góry, ku górze. Zrywa się czasem i wlatuje w górę. Tet. Jak pająk po sieci szczeblował w górę. Miek. Oliwa w wodzie do góry jedzie. Troc. (=na wierzch). Dwanaście mieczów podnieśli do góry. Miek. Wzniosł do góry oczy. Miek. Wziął go pod boki i podniosł, jak dziecko, do góry. Sienk. Sterceć do góry. Wsparli (pistolety) na kulach od kulbak, trzymając lufy do góry. Do góry nogami = odwrótnie: Książka leży do góry nogami. Przewrócić wszystko do góry no-gami. Spaść z góry. Z góry na dół. Z góry na

leb. Chciałbym patrzeć z góry, jak woda prze-świeca. Tet. Z góry zagrział straszliwy głos męża. Miek. Deszczem piasku z góry lunął. Miek. Lać piwo z góry (=trzymając wysoko nad naczyniem). Komenda: Postać poważna! głowa w gór-ze! oczy w brew! †Górę, przys.=w górę, na po-wietrze: A gdy ujrzysz ptaki w polu, popuść drzemlików, a tam gdy wylecą górę, tedy w bę-ben uderz. Oyg. [Gdy postawię w górę oczy, cały świat się ze mną toczy. Działwę zaczynają nosić do góry (=na rękę). A patrzyliście gó-rom? (=w górę). — Nie, jeno dołem my patrzyli]. Przen.: †Ku górze wystawić = wywyższając, wy-niosłość: Polacy Jagiełłę tak ku górze wystawili, wsadziwszy go na stolec królewski, iż z jednym królem największym mógł się porównać. Biel. M. Przen.: Iść w górę = a) podnosić się, zyskiwać na wartości: Ceny idą w górę (=powiększają się). Akeje idą w górę (=drożeją). Podbić akeje w górę (=podnieść ich cenę, wyszarubo-wać ich kurs). Papiery jego idą w górę (=po-lepszają się, jego interesy). Nauki idą w górę (=rozwijają się, postępują). b) posuwać się w godno-ściach, w karierze: Choć młody, jednak szybko idzie w górę. Każdy myśli się wzbudzić w górę nad innymi. Kłok. c) × pysznić się, nadymać się: Poszli Francuzowie za zwycięstwem w górę, i wielkie myśli brali przed się. Warg. Niech cię zbytnia pomyślność nie wynosi w górę. Nar. (=nie na-pelnia cię dumą). Stan mój nigdy mego ducha nie nosił w górę. L. (=nie pobudzał do pychy). Zadziierać nosa a. nos do góry a. nos w górę= być dumnym, wynosić się nad innymi, pysznić się, na-dymać się: W górę nie patrz by sokół, nie chciej przypisywać sobie wielkich godności. Bach. (=nie bądź pyszny, nie zadzieraj nosa). Uszy do góry! = śmiało!, odważnie! W górę serca! Sukcesja w górę postępująca. Zam. (=ustecz, na przed-ków). Z góry=a) od starszych; z wyższych sfer; od zwierzchności, od władzy; od Boga, z nieba: Rozkaz z góry. Przykład idzie z góry. Prz. Co od ludzi nie przyjdzie, czekać z góry trzeba. Jabł. b) dumnie, wyniosłe, lekceważąco: Spoglą-dać na kogo z góry. Traktować kogo z góry. Krzyknać, powstać, wsiąść, powściąć na kogo z góry (=ostro, gwałtownie; zgromić, skarczyć go). Szlachcic, stąpając z góry, zechce nam miejskie uwodzić góry. Syrok. Górą, przys.=górnio, wyso-ko, wysokim szlakiem: Górą kłębiły się obłoki. Jeż. Dzikie kaczkę przeciągają górą. Górą buja sokół, a czapla niżej. Troc. Strzelać górą a. w górę=na wiatr, nie w ludzi. Niemen, gdy Rum-szyskiego napotka obrzyna, wkoło go mokrym ramieniem obchodzi, dnem podkopuje, pierś górą wydyma. Miek. Przen.: × Prawda zawładł górą latać musi, jako orzeł. Wer. Myśl moja górą nie wylatywała. Ryb. J. (=nie unosila się). × Górą karczek niesie. L. (=pysznie). †Ma swoją du-mę bogactwo, górą zawždy chodzi. Petr. (=za-dziiera nosa). 13. przen. przewaga, górowanie: Miec, wziął górę=przeważać, przemagać, zwyciężać: Nie-przyjacieli górę ma nade mną. Koch. Namiętno-ści wzięły górę nad rozumem. Zwyczajnie ma-ją źli nad dobrymi górę. Pot. Przeto, aby źli góry nie mieli, ustawiamy. St. wiśł. Miłość wszę-dzie górę ma i po wierzchu wszystkich nawał-ności uchodzi. Skar. Wzięła górę nad mężem (=opanowała, pozbadała go). Być górą=zwyciężać: Górą nasił × Górę otrzymać. Troc. Do Rusi się wrócili, chwalać Boga, iż im dał górę nad po-gany. Stryjk. †Wybić górę=ostatecznie zdobyć przewagę: Kasjusz na morzu dwakroć Dolabelle

pórazik, pierwszej wątpliwym ścierając ś. losem, drugi raz górę wybił nad młokosem. Chr. Wybita górą mizerja Polski. Koch. (=wygórowała, dosięgła szczytu). Dziwna była ta potrzeba, której sobie każdy przypisował górę, jako mogąc podobieństwo przynajmniej zwycięstwa na stronę swoją pociągając. Ustrz. I w tym głównie, głównie pono G. Litwy nad Koroną. Pol. Zawsze chłopska G., choć na nim tylko skóra. Prz. (=chłop mimo ucisku zawsze swego dopnie, na swoim postawi). W swywole wpada, znając swoją górę, że tylko na nim samym zakładam podporę. Tremb. [Jeden drugiemu nie popuszczać góry]. 14. przen.: Z góry = a) × od początku: Trzeba nam to opisanie z góry zacząć. Jabł. Zaraz z góry go wyłajał. L. (=na samym wstępie). b) naprzód, uprzednio, na wstępie, póki czas, zawczasu: Wiedzieć, przewidzieć co z góry. Ale ja wiedziałem z góry, że ś. na to ten zdrajca nie osmieli. Sienk. Z góry cię ostrzegam. Nie chwytaj mnie za każde słowo, gdym ci z góry rzekł, że to wszystko jedno. Z góry już ś. cieszą, że wszystko pójdzie dobrze. Z góry powzięta teoria, zasada. Z góry dać, płacić. Za mieszkanie płaci ś. z góry. Wojewoda już z góry zapłacił. Miek. 15. † G. miłosierdzia a. † G. zbożności = rodzą lombardu w wiekach średnich, in. † komora potrzebnych. 16. stronniczo jakobinów. 17. anat.: G. łonowa a. G. Wenery p. Wzgórek. 18. eukr.: Góry cukrowe = izby górne, w których zabiela ś. cukier w głowach. 19. fiz.: G. falni = wymieszenie nad poziom częste: czek ciała sprężystego podczas falowania. 20. gie.: a) Góry asymetryczne = łańcuchy gór, których warstwy, leżące po obu stronach grzbietu, jako osi symetrii, nie odpowiadają sobie wzajemnie. b) Góry erozyjne p. **Erózyjny**. 21. × w lm. geol. utwor geologiczny, formacja. Łab. 22. rzeź. mięso z przedniej części wolu. 23. wiośl.: Pokładanie górą p. **Pokładanie**. Zdr. **Górka, Góreczka, [Góreńka]**. Zgr. **Górzysko**. <GÓR>

Góral, a, lm. e i. a. × **Górnik**, [Góral, **Górnikiak, Gorzanin**] mieszkańiec gór: G. karpacki, szkocki. G. ma nogi bocianie: kogo zechce, to dostanie. Prz. 2. a. × **Górnik deputowany**, zajmujący najwyższą ławkę po lewicy (w Paryżu). 3. kapelusze góralski. 4. [G. a. **Góral, Góralski**] rodzaj tańca. 5. [G.] w *Galię Zach.* wyraz obrażający, znaczący: lotr, złodziej. Zdr. **Góralik**.

Góralik, a, lm. i p. **Góral**.

Góralka, i, lm. i l. **mieszkanca gór**. 2. w lm. zool. (lamungia) gatunek zwierząt ssących.

Góralski przym. od **Góral**: Ubiór, taniec G. [Nóz G.] = długi, ostro zakończony nóż do bicia świł. Po **góralsku** przys. = jak **góral**. [Góralski, ego, blm.] rz. p. **Góral**.

Góralszczyna, y, blm. zb. **wszystko, co góralskie; górale, kraj górali**: Tradycje całej góralszczyny. Pol. Napotyamy Żywiec, stolicę góralszczyny całej babiogórskiej okolicy. Tat.

[Górzaty] p. **Górzysty**.

Góreczka, i, lm. i p. **Góra**.

[Góreńka, i, lm. i] p. **Góra**.

Górka, i, lm. i l. p. **Góra**: a) Lecieć z górki na pazurki = z góry na dół. b) Cicho siedzę na mojej górecie. Krasz. [Górką] = w górę, wysoko. 2. pokój a. pokoje na piętrze przy cukierni a. kawiarni, dla graczy: Przesiaduje u Lursa na górecie. 3. a. **Górnica** część mięsa zwierzęcego z grzbietu z żebrami i z nerką, in. pieczeń górna: G. cielęca, wołowa. 4. [G.] pole na wzgórzu.

Górkowato przys. od **Górkowaty**.

Górkowatość, i, l. blm. rz. od **Górkowaty**. 2. lm. i **wyniosłość kształtu górki**: Gdy członek wybitym został, pokazuje ś. na jednym miejscu zakłęsłina, a na drugim G. Perz.

Górkowaty I. z **górkami, pełen góręk, pagórkowaty, z wybojami, wyboisty, nierówny, falisty**: Grunt G. 2. **kształtu górki, przypominający górkę**: Wyniosłość górkowata.

Górkowy I. przym. od **Górka**: Bursztyn G. (=po górkach znajduwany). 2. bot.: Pazury górkowe p. **Widłak**.

† **Górlotny** p. **Górnolotny**: Z orła górlotnego mdły ś. gołąb nie rodzi. Koch. <GÓR+LOT>
Górmistrz, a, lm. e **zawiadowca kopalni, barkmistrz, × bachmistrz**. <GÓR+Mistrz>

[Górne, ego, blm.] **opłata za zepsucie powierzchni ni ziemi w lesie przy wydobywaniu kamienia młyńskiego**. <GÓR>

[Górni] p. **Góry**: **Górnica** półka.

[Górnikiak, a, lm. cy] I. p. **Góral**. 2. p. **Górnik**.

Górnica, y, lm. e i. p. **Górka**: G., brzeźnia, legawa i t. d., przydatne na pieczone. Goł. 2. [G.] = a) **długa sukmana płócienna, płóciennica**. b) **długi kaftan płócienny**. Zdr. [Górnica]. <GÓR>
× **Górniki** p. **Górniochy**.

Górnictwo, a, blm. I. **zajęcie, rzemiosło górnika**.

2. **zakłady górnicze, kopalnie**: Służbę w górnictwie.

3. **nauka szkulania ciał kopalnych we wnętrzu gór**.

Górnicek, czka, lm. czki, [Przeciotka, Filistynek] zool. (otocoris alpestris) **ptak wróblowaty, stożkodzioby z rodziny skowronków**.

Górnica, i, lm. i l. forma ż. od **Górniki**. 2.

[G.] **żona górnika**: Górniki idzie ku szybowi, a G. za nim. 3. [G.] p. **Górnica**.

Górniochy, × **Górniki** I. przym. od **Górniki**: Sąd, język, ubiór G. 2. **do górnictwa należący**: Nauka górnictwa, zakłady górnicze. Towarzystwo górnio-przemysłowe. Zakłady górnio-hutnicze. Inżynier G. Roboty górnio.

[Górniochysko, a, lm. a] p. **Górniki**: Górniki ci ja, górniki, stare G.

Górnio, **Górno** przys. od **Górny**: Bóg wznosi ś. tak G., tak szeroko leży. Miek. G. błyszczę na niebios błękitcie. Miek. G. myśleć (=podniosłość, wzniosłość). G. mówić = a) **podniosłość, wzniosłość**; b) **przesadnie, napuszenie**. Kras. A. I ehwiłę jedną tak G. przeżyli. Miek. × G. trzymać o sobie (=wzniosłość, dumnie, pysznie). Mieszkaństwo nosiło głowy górnio, niż w wiekach późniejszych. Sienk. × Zawsze G. rozkoszy patrzył. Glicz. (=z pańska). <GÓR>

Górniki, a, lm. cy I. a. [Górnikiak] = a) **pracujący w kopalni**: G. kruszcowy (=pracujący nad wydobywaniem kruszców). G. węglowy (=pracujący w kopalni węgla). Inżynier G. b) **student instytutu górnio-przemysłowego**. c) × p. **Góral**. 2. **członek pewnej sekty chrześcijańskiej**, in. polnik. 3. bot. p. **Wawrzyn**. Zgr. [Górniochysko].

Górno p. **Górnio**: [Skowronk lata barzo G.] (=wysoko, w górę). Myśl. Wyżeł G. strychuje = wyszukuje zwierząt, trzymając nos wysoko. × Z góra p. **Górny**.

Górnobrzmiący górnolotny, szumny, podniosły, wzniosły: Dla mówienia pięknych i górnobrzmiących słów dosyć jest mieć trochę pamięci i wiele próżności. Orzesz. <GÓR+BRZM>

× **Górniochowie** przys. od **Górniochowy**.

× **Górniochowość**, i, blm. rz. od **Górniochowy**. <GÓR+CHOT>

× **Górniochowy ambitny, próżny, pragnący dostojęstwa i zaszczytów**.

× **Górnokryw**, u, lm. y *gzymś*. Rogal. <GOR+KRY>

Górnolotnie przys. od **Górnolotny**: Mówić, wyrażać ś. G. (= *szumnie, napuszczanie*). <GOR+LOT>

Górnolotność, i, blm. rz. od **Górnolotny**.

Górnolotny i. × a. † **Górolotny**, † **Górlotny** *górra latający, wysoko bujający, wysoko ś. wznoszący*: Sokoły górnołotne. Mor. 2. *przen. wzniosły, polotny; szumny, napuszczony, nadęty, przesadny*: Umysł, styl G. Słowa, frazesy górnołotne.

× **Górnomownie** przys. od **Górnomowny**. Bobr. <GOR+MOW>

× **Górnomowność**, i, blm. rz. od **Górnomowny**. Bobr.

× **Górnomowny** p. **Górnomówny**. Bobr.

× **Górnomówność**, i, blm. rz. od **Górnomówny**: Panie górnomównością republikancką miłe sejmikom. Szaj.

× **Górnomówny**, × **Górnomowny** *przesadnie ś. wyrażający, górnołotnie mówiący*.

× **Górnomyślnie** przys. od **Górnomyślny**. <GOR+MY(SŁ)>

× **Górnomyślność**, i, blm. rz. od **Górnomyślny**.

× **Górnomyślny** *wyniosły, dumny, pyszny, butny, zarozumiały, ambitny, wysoko patrzący*: Pan Bóg górnomysłne głowy karał przez muchy, żaby i owad domowy. Żim. **Górnomyślna** buta. Nar.

× **Górnorozumny** *dużo rozumiejący o sobie, zarozumiały, pretensjonalny*: Ludzie nadęte i górnorozumne. Damb. <GOR+Roz+UM>

Górnosklepiony *w górze śklepiony*: Górnosklepione domostwo. Mł. <GOR+Z+KLEP>

Górnostaj, a, lm. e zool. p. **Gronostaj**. <p. Gronostaj>

Górność, i, lm. i 1. blm. rz. od **Górny**. 2. † *wysokie położenie*: G. a. nizkość są znamiona dobrego a. złego miejsca ku mieszkaniu. Trzye. 3. † *zaszczyt*: I z nizeczmnych rzeczy nawet górności ludzie szukają. Baz. 4. † *buta, wysoki ton, imponowanie*: Młódź bierze łatwo na siebie niejaką nieprzystojną G. Petr. 5. *wyrażenie górnołotne, słówko jedwabne, deklamacja*: Górnościami, czułościami jako może mydli oczy. Longina dzieło „O górności“ przełożył J. Kowalewski (= o *szczytności*). Wjł. <GOR>

† **Górnośny** *góry dzwigający*: Olbrzym G. Bardz. <GOR+NIOS>

[**Górnować**, uje, ował] *gniewać ś., zrzędzić, krzyżować*. [G. ś.] 1. *wynosić ś., pokazywać fantazje*: Patrz, jak ona sie górnuje! 2. *robić ś. markotno*: Jak eo powię, to mi sie górnuje. <GOR>

[**Górnowanie**, a, blm.] *czynność cz. Górnować*. [**Górnowanie** się, a ś., blm.] *czynność cz. Górnować ś.*

Górny, [Górn] 1. × p. **Górski**: Górni obywatele. L. Ziele górne. L. Fundamenta górne trzęsły ś. Bud. (= *gó*). Ziemia górna. Janecz. (= *górzysta*). 2. *w górze będący, wyżej leżący, wyższy, wierzchni*: Szezęka górna. Górne piętro. Część górna. Górna połowa. Zamek G. Wieża górna (= *część więzienia kryminalnego, znajdująca się nad powierzchnią ziemi, nie w lochu*). Przez górną broń (= *bramę*). Chwał. Z górnych niebios za nas ś. modlicie. Syrok. Szukajcie górnych dóbr, a nie tych, co na ziemi. Wuj. (= *niebieskich*). Wnet z górnemi duchy alcejski ehwytam bardon. Miek. Przen. *wysoki*: Wzgardził oklaski i górne urzędy. Miek. × *Wzmocnić ś. pochlebca w górną u cesarza powagę*. Skar. 3. *wysoko wznoszący ś., wysoko wlatujący*: Lot G. Kras. A. Ramiona-

mi słuł objawszy, puścić ś. w górne zawody z kominarzami i mularezykami. Orzesz. Myśl: Młode sokoły wylatywały swobodnie, łowiły ptaki, przez co stawały ś. górniejsze i łowniejsze. Wóje. 4. *między górami a. przy górach leżący*: Szląsk G. i dolny. 5. *blżej źródła rzeki leżący*: Saksonja górna i dolna. 6. *dalej od morza położony*: Normandja górna i dolna. 7. × *z góry idący, zwierzcni, główny, naczelny, najwyższy*: Sąd, rozkaz G. 8. × *boski, niebieski*: Ty zawsze swe obracasz życie do górnego prawa, idziesz za Bogiem. Bardz. Obwinia człowiek górne kołowroty, a sam z powinyeh obrębów wylata. Nar. 9. *przen. wzniosły, podniosły, szczytny; górnołotny, szumny, przesadny, napuszczony*: Był kapłanem modł górnych. B. Sz. Polały ś. żyz me czyste, rześiste na moją młodość górną i chmurą. Miek. Myśli, słowa, dążenia górne. Styl G. Czart. A. Górne wyrażenia. Kras. A. 10. † i [G.] *dumny, hardy, pyszny, zarozumiały*: Górną o sobie dumą a podniosłą wielką myślą siła sobie zepsuje człowiek. Skar. 11. *Drożdże górne p. Drożdże*. 12. bot.: a) *Drjakiew górna p. Drjakiew*. b) *Dziewanna górna p. Dziewanna*. c) *Dziurawiec G. p. Dziurawiec*. d) *Gojnik G. p. Gojnik*. e) *Trank G. a. Pochmurnik G. p. Pomórnik*. 13. muz.: *Dodana górna = linja w nutach, dodana nad pięciu zwyklemi dla oznaczenia wyższego tonu*: Na pierwszej dodanej górnej; pod trzecią dodaną górną. 14. rzeź.: *Pieczęć górna p. Górka*. × **Z górna** przys. *zbyt górnio, szumnie*: Coś z górna, niezrozumiale gadasz. L. <GOR>

× **Góroblakacz**, a, lm. e *ten, co ś. po górach błąka*. <GOR+BLA(K)>

× **Górochodny** *chodzący po górach*. <GOR+CHOD>

× **Górochwytny** *którego po górach chwytają, w górach poławiający ś.* <GOR+CHWAT>

× **Górokopny** *górnicy, kopalniany*. <GOR+KOP>

[**Górolesiem**] *z drzewa na drzewo, po drzewach*: Przeprawiają ś. G. po konarach drzew. Pol. Ścieżka szła z dębu do dębu, i G. zwiedzali ś. ludzie. Pol. Drogi prowadziły G.: wyraz ten został w języku miejscowym, chociaż już takich drzew, ani ścieżek G. niema. Pol. <GOR+LAS>

† **Górolotny** p. **Górnolotny**: Słońce górolotne. Groch. Przen.: Żebym opiewać mógł z myślą ochotną sługi twójego sławę górolotną. Groch. <GOR+LOT>

× **Górolaz**, a, lm. y 1. *łażący po górach*. 2. *przejście, ścieżka w górach*. <GOR+LAZ>

Górotwórczy *tworzący góry*: Siła górotwórcza. <GOR+TWOR>

Górować, uje, ował 1. × *być w górze*: W herbie dwa kółka podle siebie górują, trzecie spodem idzie. Nies. 2. × *co = padać z góry na co*: Światło góruje dzieło sztuki. Pol. 3. × *nad co = wznosić ś., wzbijać ś., wlatywać*: Orzeł nad wszystkie ptastwa zwykł G. Troc. 4. a) *nad czym = wystawać, sterzec, wznosić ś., wybiegać, wystrzelać*: Dwie wyniosłości górują nad miastem. Przen.: Dopłynię, kędy sławy góruje opoka. Miek. b) *nad kim, nad czym = być wyższym od kogo a. czego, przewyższać, przerastać kogo, co*: Głową góruje nad tłumem. Punkt górujący (dom. nad okolicą). Przen.: *mieć przewagę, pierwszeństwo, przerastać, prześcigać, trzymać prym, odznaczać ś., przodować, panować*: Młody siłą, a sta-

ry rozumem góruje. L. Prawo zawsze nad pany góruje i G. będzie. Troc. Jeżeli nas niektóre ludy europejskie wyprzedziły górującym światłem, trzeba ś. uczyć ich mowy. Kółk. 5. †komu = *ostraniac kogo, bronici*: Górowateś w dobroci Twej utrapionemu, Boże. Bud. 6. (o broni palnej) *nieś, bić za wysoko*: Strzelba góruje. Armaty, stojące na blankach, górowały, nie czyniąc wielkiej szkody. Górs. 7. [G.] *stawiać ś., pokazywać fantazję*: Nie góruj, nie nie przegórujesz, bo ty swoją głowiczką muru nie przebijesz. 8. astr. *przechodzić przez południk: miejsca, najwyżej wznosząc ś. nad poziom*: Gwiazda, słońce góruje. × G. ś. (o wodzie) *wznosić ś., przybywać*. <GOR>

Górowanie, a, lm. a l. blm., czynność cz. **Górować**: Ja przyznać nie chcę tej dyferencji, którąś na początku założył między nami z twoim nade mną górowaniem. Wóje. (=przewagą). 2. astr. *chwila przejścia gwiazdy a. słońca przez południk danego miejsca*, in. kulminacja górna. 3. woj. *położenie miejsca wyższe nad inne*.

× **Górowanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Górować** ś.

Górowaty nierówny, górzysty, falowany, falisty, pąyórkowaty, chrópowaty: Miejsca górowate. Dor.

† **Górowe**, ego, blm. *opłata za prawo korzystania z gór, lasów i pastwisk na górach ś. znajdujących*. Lustracja m. Kazimierza nad Wisłą.

× **Górozielon**, u, blm. p. Bergryn. <GOR + ZIOŁ>

× **Górozółty żółtawy**. <GOR + ŻÓŁT>

Górski l. a. × **Górny**, × **Górzysty** przym. od **Góra**: Klimat G. Potok G. Górsko-skalisty krajobraz. Bog. W. [Górsey parobey. Nie mogą wyjechać za te górskie niwy]. 2. *właściwy mieszkańcom gór, góralski*: Ubiór G. Figurki na górskopasterskich obrazkach. Orzesz. 3. *mieszkańcy w ziemi Sanockiej*: Księciu w Sanockim chodziło o to, by górskiej szlachty zuchwalstwo zmocować. Pol. 4. zool.: Tryton G. p. Tryton. <GOR>

× **Górutwór**, oru, lm. *ory grupy skał z jednokowem własnościami petrograficznymi*, formacja łab. <GOR + U + TWÓR>

† **Górz**, a a. u, lm. e, [Górz] p. Gorz.

[**Górze**, a, lm. a] *góru, wzgórze*: Ponad górzem, ponad lasem.

Górzysko, a, lm. a l. p. **Góra**. 2. † *dolina między górami*: Juljana kardynała w obocznym górzysku jednym łotrostwo odarło. Błaż.

Górzysto przys. od **Górzysty**.

Górzystość, i l. blm. rz. od **Górzysty**. 2. × lm. i *pasmo, łańcuch gór, góry*: G. kruszcowa. L. G., któredy Panna Rodzicielka Boża do św. Elżbiety chodziła. Warg.

Górzysty l. a. [**Górczaty**] *pełen gór*: Okolice górzysta. Górzyste ciemne lasy. Sien. Widok na górzysto-lesistą okolicę. Nagan. 2. × *kształtu góry, kopulasty, wypukły, okrągły*: Górzyste Watykanu wieże. L. 3. × p. **Górski**: Izop G., po górach rośnie. Syr. Górzysci Murakanowie. Wor. (=w górach mieszkający). 4. × *Noga górzysta = noga w schyleniu stopowym gruba*. <GOR>

× **Górzyszna**, y, lm. y *miejsce górzyste, wzgórze*: Na pagórkach i górzyszach chróst urość nie może. L.

Górwienko, a, lm. a p. **Gówno**.

× **Górwienny** p. **Gówniany**.

[**Gówniaczek**, czka, lm. czki] p. **Gówniak**.

[**Gówniaczkowy**] przym. od **Gówniaczek**.

[**Gówniak**, a, lm. i] p. **Gówniał**. Zdr. [**Gówniaczek**].

[**Gówniakowy**] przym. od **Gówniak**.

[**Gówniał**, a, lm. e, **Gówniał**] l. a. [**Gówniak**] *żuk, żuczek*. 2. *człowiek niechlujny*.

Gówniany, × **Gównieny** l. przym. od **Gówno**. 2. przen. *bagatelny, małoznaczny, marny*: G. interes. 3. przen. *ambarasowny, kłopotliwy, przykry, niemiły, wstredny*: Gówniana sprawa.

Gówniarka, i, lm. i forma ż. od **Gówniarz**.

Gówniarz, a, lm. e l. *ten, co nieczystości wywozi: oczyszczający doły kloaczne; ten, co kałem truci*. 2. przen. *dzieciak, malec, smarkacz, berbec, fufel*. 3. pog. p. **Gównozjad**. <GOW>

× **Gówniasty** *pełen nieczystości*.

[**Gównica**, y, lm. e] *ustęp, wychodek*: Wókoló Gód (= Bożego Narodzenia) hółtka (=leśne jabłko) jak miód, a wókoló Gromnie wimjesz ją z gównie. Prz.

Gówno, a, lm. a l. *gnój, kał, nieczystości, stolec* (szczeg. człowieka): Koza rozmaryn lubi, a zaś świnia G. Pot. (=dobra psu mucha). G. chłopu, nie zegarek. Prz. (=nie dla psa kielbasa). Szykowny, jako miech gównien. 2. przen. *bagatela, głupstwo, bzdurstwo, drobnotka, nic*: G. z tego będzie. Dostaniesz G. (=fige). 3. apt.: × **Djabelskie** G. p. **Asafetyda**. Zdr. **Gówienko**. <GOW>

Gównojad, a, lm. y p. **Gównozjad**. <GOW + JAD>

Gównozjad, a, lm. y pog. l. a. **Gównojad**; **Gówniarz**, [**Gownojed**] *skąpiec, sknera, kutwa, chciwiec, dusigrosz, lichykrupa, żywiący ś. byle czym*. 2. *marny człowiek, niedolega*. <GOW + Z + JAD>

[**Gózewka**, i, lm. i] *uszka u bijaka i dzierzaka przy cepach*. <p. Gażew>

Goźdz, **goździa**, lm. **goździe** l. p. **Gwóźdz**. 2. [G.] p. **Goźdz**. Zdr. **Goździk**, **Goździczek**. <GWOZD>

Gra, y, lm. y, [lgra] l. *zabawa towarzyska*: G. w wesołego ogrodnika. G. w cenzurowanego (=cenzurowany, cenzurowane). G. w ciuciubabkę (=ciuciubabka, ślepa babka). G. w sekretarza, w piłkę, w kręgle, w palanta (=palant). G. w bilard (=bilard). G. w karty (=karty). G. w szachy a. × G. szachów (=szachy). G. w wareaby (=wareaby). G. w domino (=domino). G. o pieniądze. G. o fanty, na fanty, w fanty. G. interesowna, bezinteresowna, gruba, hazardowna. Namiętność do gry. Zasiąść do gry. Wstać do gry. Wstać w środku gry. Wejść w grę a. przyjść do gry. Dom gry. Z trudnej gry brał trudniejszy królowania sposób. Mick. Kto w grze zwyciężca, ten w miłości sługa. Prz. W grze brata niema. Prz. Przen.: Fortuna z ludzi gry sobie wyprawuje. Jabł. (=stroi sobie igraszki, żartuje). × *Wiele jest gry (zam. gier)*. Troc. † *Szymirzom gry stroić kazał*. Hist. Aleks. (=urządzać igrzyska). 2. przen. *ryzyko, usiłowanie, zapęd, przedsięwzięcie, zamiar*: Mówią mi, że cię piosłi ludzie na niebezpieczną grę namawiają. Krasz. Gry demaskować zawczasu nie trzeba. Krasz. 3. przen. *sprawa, rzecz, kwestja, interes*: G. niewarta świeczki (=sprawa nic nie warta). Trudna G. z dziwkami. Prz. × G. jest a. idzie o kogo, o co a. o kim, o czym = *idzie, chodzi o kogo, o co*: Krzyżakom nie o wiarę, ale o panowanie G. była. Stryjk. Niemasz ci tak głupich między nami, abysmy nie rozumieli, o co G. idzie. Biel. M. Tu G. o życie moje. Węg. Już i o nich G. i o gardło sprawa. Wad. Nie o tym Dawidzie G. idzie. Prz. I o to ś. G. nie rozejdzie. Prz. (=to nas nie poróżni). *Wchodzić w grę = grać rolę, mieć znaczenie, być na względzie*: Widoki osobiste wchodzi tu w grę. Inne uczucie wchodzi tam w grę.

4. sposób, jakim kto gra w gry, granie: G. namiętna, zawzięta. G. jego wymienita. 5. rzecz, służąca do grania, zabawka; komplet warcab, szachów, domina i t. p. Schowaj grę do pudełka. Sprzedaż gier pedagogicznych. Przynieś mi jaką grę, to zagramy. 6. sposób wykonywania roli, odtworzenie roli na scenie: Powodzenie sztuki zależy od gry aktorów. 7. granie na narzędziu muzycznym, wykonywanie utworu muzycznego, wydobywanie melodii, wydobywanie dźwięków, muzyka: G. na skrzypcach. G. na fortepianie a. fortepjanowa. Utrzymuje ś. z gry na fortepianie. G. tego artysty sprawia ogromne wrażenie. 8. przen. mienienie ś., migotanie, drganie: G. kolorów. Zmęczeniu śpieszą odpościć w miastach i oazach, które G. światła potworzyła w powietrzu. Błąd. Każdy szczyt gorzał odmienną grą blasków. Święt. 9. przen. szczególna kombinacja, szczególny układ, dobór: Ileż scen i obrazów z samej gry obłoków. Mick. G. słów. 10. przen. następstwo kolejne, ciągła zmiana: G. uczuć. G. fizjognomji (= częsta zmiana wyrazu twarzy). 11. przen. pasowanie ś., ściernie ś., walka: G. namiętności. Do tego wmixszata ś. G. politycznych stronnictw. Siem. 12. przen. spotegowana działalność: G. wyobraźni. 13. G. giełdowa = spekulacja na giełdzie. 14. G. fortuny = rodzaj dawnej loterii. Wej. 15. fecht. walka na broń sieczną. 16. karc. = a) komplet kart, dwie talje: Jedna G. Dwie gry (= cztery talje). b) partja, jedno rozdanie kart, rozegranie jednej talji. c) ogół kart, przychodzących do ręki graczy; możliwość wyzyskania danych kart: Zepsułem sobie grę, zrzucając kartę. Przyszła mi dobra G. Utrzymał ś. przy licytacji i odebrał mi grę. 17. mecz. miejsce próżne, zostawione między częściami składowymi przyrządu a. maszyny: G. sprężynowa. 18. myśl. = a) a. Granie wydawanie szczególnego głosu przez samca guszcza, cietrzewia i jarząbka w czasie parzenia ś.; przen. parzenie ś.: Strzelił do guszcza podczas gry jego. b) popęd pćciowy bażanta: Bażanty idą do gry. Zdr. Gierka. <GR>

Grab, u, lm. y l. bot. (carpinus) drzewo z rodziny młoseczkowych. Gatunek: G. pospolity a. Grabina (c. betulus). 2. gór. walnica drewniana. <GRAB, zap. obce>

× Grab, u, lm. y p. Grabież: Tylko co westchną przyszło na te graby. Jabł. <GRAB>

1. [Grab, i, lm. bie] ta część drzewa u grabi, w którą wbite są zęby. <GRAB>

2. [Grab!] łap, cap: Niedźwydź zara G. jo za zadnio noge. <GRAB>

† Graba, y, lm. y szyb, loch, gdzie kopano kruszce a. sól. Mącz. <Nm. Grab=đót>

[Graba, y, lm. y] p. Gruba: Palil ś. wielki ogień w grabie. Sienk. <p. Gruba, sld. do GRAB>

1. Grabacz, a, lm. e p. Sak. <GRAB>

2. Grabacz, a, lm. e zł. ten, co ma prawo areztować; policjant; rewizor. <GRAB>

[Grabaczka, i, lm. i] stara miotła, drapaczka. <GRAB>

[Grabać, bie, bał] l. p. Grabić. 2. p. Grabnąć: Gasiłw ani nożów nie patrzajcie, tylko je (= ryby) w samorođne (= palce) grabajcie! 3. grzebać: Cudziemu rękami żar G. 4. niedbale kopać ziemię. 5. zamiatać starą miotłą. 6. czesać starym grzebieniem. 7. niezręcznie chwytac rękoma. [G. ś.] 1. granolić ś., grzebać ś.: Wpad w wądół; grabie sie, grabie, ni moze sie wygrabać. 2. mieć chód niezgrabny. 3. żyć w ubóstwie z rachunkiem. <GRAB>

1. [Grabak, a, lm. i] p. Grzyb. <?>

2. [Grabak, a, lm. i] l. p. Grabaźniak. 2. w lm. = a) stare grabie. b) ręce niezgrabne. c) p. Grabcie. <GRZEB>

[Grabanie, a, blm.] czynność cz. Grabać.

Grabarka, i, lm. i l. forma ż. od Grabarz; † Grubarka. 2. a. Grabarżowa żona grabarza: Przyszła G. z szewcewą do sądu. Papr. 3. p. Grabarstwo: Pan burmistrz miasto sądów pilnuje grabarki. Klon. Dobrze, że nam nie każą robić do grabarki. Biel. M. (= pracować przy robotach ziemnych).

4. × zapłata grabarza. Troc. <p. Grabarz>

Grabarnia, i, lm. e dom przedpogrzebowy, tru piarnia. <p. Grabarz>

Grabarski przym. od Grabarz: Robotą grabarską.

Grabarstwo, a, lm. a, Grabarka zajęcie grabarza, roboty ziemne.

Grabarz, a, lm. e l. ten, co ś. zajmuje kopaniem, kopacz, kopidół. 2. a. † Grobarz, † Grubarz, [Grobarz, Gróbarz, Grubarz], × Grobownik ten, co groby kopie. 3. [Grabarze] swawolni chłopcy, wpalający do izby, gdzie ś. warzy [obiad weselny], i chwytający z garnków, co mogą, a. dzieci, dostające po uczcie weselnej resztki: Mości państwo gnurzy, na grabarżów pamiętajcie, bo ma!il 4. zool. (necrophorus) chrząszcz pięcioczłonkowy omarlicowaty. <Nm. Graber, sld. do GRAB>

Grabarżowa, ej, lm. e p. Grabarka.

Grabarżowna, y, lm. y córka grabarza.

[Grabaźniak, a, lm. i, Grabak] człowiek niezgrabny, niezgrabiasz. <GRAB>

[Grabaźniaty] p. Grabaźny.

[Grabaźny, Grabaźniaty] niezgrabny.

[Grabcie, i, blp., Grapcie] l. a. [Grabaki] ręce zgrabiałe od zimna. 2. pog. p. Graby. <GRAB>

× Grabozak, a, lm. i kłoda a. kij grabowy. <p. Grab>

[Grabel, bla, lm. blo] p. Grabie.

[Grabelki, lek, blp.] p. Grable.

[Grabefuszec, szca, lm. szce] ptak krzywonos zwyczajny. <p. Grabolusk>

[Grabia, i, lm. owie] l. i † p. Hrabia: Moja cześć i ozdoba, grabio na Tęczylinie. P. Koch. 2. burgrabia, podstarość. Troc. <p. Hrabia i Graf>

Grabiarka, i, lm. i l. [G. a. Grabielnica] ta, co grabi siano. 2. maszyna konna do grabienia siana. <GRAB>

[Grabiarz, a, lm. e, Grabielnik] ten, co grabi siano.

[Grabiasta, ast, blp.] laty dachowe, na których leży słoma. <Brs. hrabiasty lm.>

[Grabiasto, a, lm. a] p. Drabiasto.

Grabice, ic, blp. zł. p. Graby.

Grabiciel, a, lm. e l. a. lep. Grabieżca, Grabieżnik wydzierca, łupieżca, drapieżca, rabus, przywłaszczyciel. 2. † ten, co trąduje, konfiskuje czyjąś własność.

Grabicielka, i, lm. i forma ż. od Grabiciel.

Grabić, i, il l. a. [Grabać] = a) zgarniać grabiami: G. siano, liście. Kto w deszcz kosi, w pogodę grabi. Prz. Przen.: Siecze i grabi razem. Pr. (= człowiek fałszywy). b) zamiatać, oczyszczać, równać grabiami: G. ulicę, ścieżkę. G. ziemię posianą. L. 2. co komu = zabierać, odbierać, wydzierać: Grabią mu całe mienie. b) kogo, co = obdzierać, łupić, rabować: Grabią go sąsiedzi. W tej wsi grabią podróżnych. 3. † kogo = trawdować komu najętek: Jagiełto kmieciów, którzy nie chcieli stać się dawać, kazał G. obycajem litewskim. Stryjk. <GRAB>

Grabie, i, blp. 1. a) a. × **Grabla**, × **Grabla** Im., [**Grabel**, **Grabie**] narzędzie gospodarskie do zgarńniania siana i zboża: G. drewniane, żelazne. G. konne. Każde G. do siebie grabią. Prz. Ma ręce, jak G. Prz. G. do węgli. Lab. b) G. przy kosie p. **Grabki**. 2. [G.] p. **Graby**. Zdr. **Grabki**. Zgr. **Grabiska**. <GRAB>

Grabieć, eje, al, **Grabnieć**, [**Grabieć**] *kurczy się od zimna, sztywnieć, kostnieć, drętwieć*: Ręce mu grabieją. <GRAB>

[**Grabielnica**, y, lm. e] p. **Grabiarzka**: Szły grabielnice i śpiewały monotonna, przeciągłą pieśń. Orzesz.

[**Grabielnik**, a, lm. cy] p. **Grabiarz**.

[**Grabieniasty**] p. **Drabiniasty**.

Grabienie, a, blm. 1. czynność cz. **Grabieć**. 2. czynność cz. **Grabieć**.

Grabiestwo, a 1. lm. a p. **Grabież**. 2. blm. p. **Grabieżność**.

Grabież, y, lm. e 1. a. **Grabiestwo**, × **Grab rubunek**, **zagrabienie**, **ograbienie**, **złupienie**, **łupiestwo**, **łupież**: Żyć z grabieży. G. grosza publicznego. W czasach grabieży i niepokoju. Hoł. 2. † **zabranie na skarb**, **konfiskata**. 3. † **rzecz skonfiskowana**. <GRAB>

Grabieżca, y, lm. y p. **Grabiciel**.

Grabieżczy przym. od **Grabieżca**: Statek G.

Grabieżenie, a, blm., czynność cz. **Grabieżyc**.

× **Grabieżliwie** przys. od **Grabieżliwy**.

× **Grabieżliwość**, i, blm. rz. od **Grabieżliwy**.

× **Grabieżliwy** p. **Grabieżny**: Przeleknąć się, można było tych rąk grabieżliwych, które się już wyciągały po łupy. Krasz.

Grabieżnik, a, lm. cy p. **Grabiciel**.

Grabieżność, i, blm. rz. od **Grabieżny**; **Grabiestwo** *skłonność do grabieży*.

Grabieżny 1. a. × **Grabieżliwy** *skłonny do grabieży, łapczywy, łupieżczy*: Lud G. Zywot G. (= *zasadzający się na grabieży*). 2. † *pochoźący z grabieży, zagrabiony, wydarty, zabrany gwałtem; skonfiskowany*: Grabieżna kłacza kontentuje się i plewami. Prz. <GRAB>

Grabieżyc, y, ył *trudnić się, grabieżyc, łupić, rabować, plondrować, gwałtem cudze zabierać*: Grabieżył po całym kraju.

Grabina, y, lm. y 1. bot. p. **Grab**. 2. blm. *drzewo grabowe*: G. do opałtu bardzo przednia jest. Kluk. 3. zb. a. **Grabnik** *gaj grabowy*. Zdr. **Grabinka**. <p. Grab>

× **Grabina**, y, lm. y p. **Hrabina**. Słow.

[**Grabina**, y, lm. y] p. **Drabina**. Zdr. [**Grabinka**].

× **Grabini**, i, lm. e p. **Hrabina**: Mościła G.! Słow. Była już na grabinię z dawna przeznaczona. Słow. <p. Grabia>

× **Grabinia**, i, lm. e p. **Hrabina**.

Grabinka, i, lm. i p. **Grabina**.

[**Grabinka**, i, lm. i] p. [**Grabina**].

Grabinowy przym. od **Grabina**.

Grabiony przym. od **Grabie**; *podobny do grabi*: Znak G. (na ulu). Krzyw.

Grabiska, isk, blp. p. **Grabie**: G., suwane po łące, uciehły i stanęły. Mick.

[**Grabisko**, a, lm. a, **Grablisko**], × **Grabiszczce** *trzonek, kij od grabi*.

× **Grabiszczce**, a, lm. a p. **Grabisko**.

Grabka, i, lm. i 1. × p. **Grabki**: Stołowa G. L. 2. powr. *przyrząd żelazny do wygrabiania taśm*.

Grabki, bek, blp. 1. p. **Grabie**: Wiedźma, co wszystko znała: i lubezyki, i G., i wszelkie miłosne tajemnice. Krasz. (= *użycie grabek w cza-*

rach w celu pozyskania czyjejś miłości). 2. a. **Grabie** (przy kosie) *pręty, zagarniające pokos*: Pierwszy pokos legł, jakby go z grabek spuścił. Jeż. Sieczenie zboża na G. 3. a. × **Grabka widelec**: G. stołowe. 4. [G.] *kości*. 5. zł. = a) p. **Graby**. b) *palce*. <GRAB>

× **Grabla**, i, lm. e p. **Grabie**: Dwa trupy, które Pluton swoją grablą weźmie. Słow.

[**Grabie**, ów a. i, blp.] p. **Grabie**: Aż nezuł coś we włosach nakształt grabli. Słow. Zdr. [**Grabelki**].

[**Grabieć**, eje, al] p. **Grabieć**.

[**Grablisko**, a, lm. a] p. **Grabisko**.

× **Grabla**, biel, blp. p. **Grabie**: Na skoszenie morga łąki koszarów dwóch, na zgrabienie tego grabieł 1. T. K.

[**Grabnąć**, nie, nał, nied. **Grabnąć**] *porwać, złapać, schwycić*: Grabnoł me za kołnierż. Grabnoł sto rubli za stołu.

[**Grabni**] p. **Grabny**: Grabni świderok.

Grabnieć, eje, al p. **Grabieć**: Człowiek wciąż na kulbace, to i kości grabnieją. Kaczek.

Grabnik, a, lm. i p. **Grabina**.

[**Grabny**, **Grabni**] (o świderku) *do robienia grabi służący*.

× **Grabolić**, i, il i × G. ś. p. **Gramolić**: Wpłatales się, jako kokosz w zgrzebie, która im się więcej graboli z nieh, tym się bardziej płata. Rut. <Zam. gramolić, sld. do GRAB>

Grabolusk, a, lm. i, [**Grabolus**, **Kłusk**, **Kostogryz**, **Łuszczak**, **Wiśniajad**] zool. (*coccothraustes vulgaris*) *ptak wróblowaty stożkodzioby z rodziny łuszczaków*. <GRAB-ŁUSK>

[**Graboń**, a, blm., **Grabuń**] *rzysko a. ściernisko, wygrabione w polu i złożone w pęki dla użycia na opał*. <GRAB>

[**Grabować**, uje, ował] *rabować*. <Zmieszanie GRAB z Rabować>

[**Grabowanie**, a, blm.] *czynność cz. Grabować*. **Grabowy** przym. od **Grab**: Drzewo grabowe. Kól. G.

[**Grabówka**, i, lm. i] *osetka z drzewa grabowego do ostrzenia kory*.

Grabówki, wek, blp. bot. 1. p. **Psianka**. 2. *bulwy psianki kartofla*. <?>

× **Grabski** przym. od **Grabia**.

× **Grabstwo**, a, lm. a 1. p. **Hrabstwo**: G. Tyńskie pustoszył. Sienk. 2. p. **Hrabiestwo**: O wstydzie! o hańb! o brudniał leci, wzięwszy tysiąców, po G. do Wiednia. Pot. <p. Hrabia>

Grabszych, u, lm. y, **Grabszychel**, † **Grabszykiel** *piecz. rylec szceg. do robienia grubych narzędzi*: Rylec, G., narzędzie sztycharskie, którym na blasze ryje. Jak. J. <Nm. Grabstichel>

Grabszychel, chla, lm. chle *piecz. p. Grabszych*.
† **Grabszykiel**, kla, lm. kle *piecz. p. Grabszych*: Izby słowa moje były wyrte grabszyklem żelaznym na ołowie, abo na kamieniu, żeby wiecznie trwały. B. B. Próżno wylanej osoby grabszyklem poprawiasz. Klon. <p. Grabszych>

[**Grabuń**, a, blm.] p. **Graboń**.

[**Grabusić** się, i ś., il ś.] p. **Gramolić**. <p. Grabolić>

Graby, grab, blp. 1. [G.] *małe grabie* (szceg. przy kosie). 2. a. **Grabki**, **Grabice** zł. i [**Grabcie**, **Gracie**, **Grabie**] *ręce, łapy*. <GRAB>

1. **Graca**, y, lm. e 1. *narzędzie ogrodnicze do oczyszczania ścieżek z zielska*: Przygania motyka gracy, a oba jednacy. Prz. 2. × *narzędzie do*

kopania, rodzaj motyki: Gracę kopiąc, piasek łopatą z rowu wyrzucać. Trzyc. G. szeroka = motyka. L. 3. × G. druciana = narzędzie do wyciągania kłaków z przedziwa. Przędz. 4. narzędzie do wygarniania z pieca węgli żarzących ś., żużli, popiołu i t. p. 5. G. kominiarska = narzędzie do zeskrabywania sadzy w kominach. 6. hut. narzędzie żelazne w kształcie łopaty zakrzywionej do płókania i przebierania rud w gracowniach, in. rz. p. nica. 7. mul. = a) narzędzie do rozrabiania wapna. b) przyrząd kształtu ebierki, służący do rysunku. Zdr. **Gracka**, [Graczką]. <Nm. Krätze>

2. Graca, y, lm. e skrzynia do rozrabiania a. lasowania wapna. <Nm. Krätze>

[Graca, y, blm.] gatunek soczewicy największej. <?>

[Gracać, a, a] *babrać, robić coś niedokładnie.* <? Może Nm. kratzen = drapać >

[Gracanie, a, blm.] czynność cz. **Gracać.** **Gracarz**, a, lm. e, **Gracownik** mul. ten, co wapno gracuje. <p. Gracować>

[Grach grachi!] *naśladowanie głosu prosiaków.* <Dźwn.>

Graciarnia, i, lm. e izdełka na stare graty, skład rupieci: Pies i pan mieli w tej graciarni dwa postania wazkie i brudne. Krasz. Salon do graciarni podobny. Krasz. <p. Grat>

[Grácia, y, lm. e] *naczynie szerokie a niskie.* <p. Grat>

Gracie, a, blm. zb. *graty, sprzęty:* W komnacie poczyniłem całe zdadne G. Pol.

Gracik, a, lm. i p. i. **Grat;** żart. *sprzęcik, mebel, artykuł galanterji, cacko, świecidełko:* Stolik założony różnymi gracikami w porządku ustawionemi. Krasz.

Gracisko, a, lm. a p. i. **Grat:** Stare graciska były nie niewarte. L.

Gracja, i, lm. e i. blm. *wdzięk, wrok, powab, zgrabność:* Pełna gracji. Niecudna, prawią, ale ma grację. Górn. Ukłonić ś. z gracją. 2. *utrzymanie dożywotne, dawane wysłużonemu oficjalscie, laskawy chleb, pensja dawana z łaski, laska:* Sługi na gracji osadzić. Kaez. Brali gracje i, chwając Boga, laskawy chleb jedli. Pol. Odszukał znajomego, osiadłego tutaj na gracji podstarościego. Rol. 3. *modlitwa dziękczynna:* Szła tak rozmowa przy krótkiej wieczerzy, poczym prędko gracje odmówiwszy, wstali. Krasz. 4. G. duchowna = beneficjum w kościele greckim. 5. × teatr. = a) *przyjemne poruszenie na scenie aktora a. aktorki.* b) *przen. baletnica pełna wdzięku.* Zdr. **Gracyjka.** <Łć. gratia>

Gracjalista, y, lm. ści. **Gracjonalista** *oficjalista będący na laskawym chlebie, mający utrzymanie z łaski, żyjący na gracji, dożywotnik:* Wyrugować z tej chaty gracjalisty nie było sposobu, miał prawo za sobą. Krasz. W dworkach gracjalistów i przyjaciół domu faraon bawił na wielką skalę. Rol. <p. Gracja>

Gracjalistka, i, lm. i forma ż. od **Gracjalista:** Schodziła na cichy kąt wiejski, na rodzaj gracjalistki pensjonowanej. Krasz.

Gracjalistowski przym. od **Gracjalista:** Owa opieka pójdzie sobie torem innych gracjalistowskich dobrodziejstw. Byk.

Gracjalny przym. od **Gracja:** Placa gracjalna (=placa gracjalisty).

Gracjolina, y, blm. chem. i apt. *substancja ekstraktowa, należąca do rzędu glukozydów, otrzymywana z rośliny konitrud lekarski, in. truzdin.* <Z niby Łć. nazwy rośliny gratiola = konitrud >

Gracjonalista, y, lm. ści p. **Gracjalista:** W tym futorku siedzi jakiś ekonom G. Kaez.

× **Gracjować**, uje, owa!, † **Agracjować** *ulaska-wiać.* <? Łć. gratia = łaska >

× **Gracjowanie**, a, blm., *czynność cz. Gracjować.*

× **Gracjozny** *pełen gracji, wdzięku; uroczy, powabny, wdzięczny, ujmujący ruchami i postawą, dystygowany, elegancki.* <Fr. gracieux>

Gracka, i, lm. i, [Graczką] i. p. **Graca**. 2. [G.] = a) *rodzaj motyki do kartofli.* b) *narzędzie górnicze w rodzaju łyżki do czyszczenia dentur, przeznaczonych do zakłaniania patronów.* c) w lm. *grzebień druczian do czesania lnu.* 3. *hut. drąg żelazny do wylamywania t. zw. spodków w piecu pudlowym i do robienia t. zw. lup.*

[Grackać, a, a] *macać.* <? Może Nm. kratzen = drapać >

[Grackanie, a, blm.] *czynność cz. Grackać.*

Gracki i. *dzielny, chwacki, walny, tegi:* G. chłopic. **Gracka** *dzieweczyna.* Piękna buzia, mina gracka. Zabł. G. tan sarmacki. Syrok. (o mazurze). *Zręczny, sprawny, obrotny:* Arystyp do biesiady G. Min. *Będziesz mi gracka*, jeśli co z niego wyssać potrafisz. L. 2. [G. a. Szykny] *zręczny, zgrabny, szykowny.* **Po gracku** przys. = *gracko:* Zagrał po gracku. Kras. A. <od Gracz>

Gracko przys. od **Gracki:** Spisać ś. G. Sprawić ś. G. Zażyć kogo G. Byłem w kilku okazjach, stawilem ś. G. Czart. A. Nie wie, co mówić, G. go złapali. L. Każdy, kto tylko G. spełnia kielichy, zazwyczaj jest dobrej natury. L. × *Już teraz wszystko G. Min. (=dobrze).*

[Grackowy] (o płótnie) *paczesny:* Płótno grackowe. <p. Gracka>

[Gracmaga, i, lm. i] p. **Gracmaga.** <? por. Graćlawy>

[Gracmolić się, i ś., il ś.] p. **Gramolić.**

Gracować, uje, owa!, † **Grasować** i. *skrobać, oczyszczać gracz:* G. ulice. 2. × *kopać, poruszać ziemię gracz.* Kn. 3. (o wapnie) *rozrabiać, lasować gracz:* G. wapno. 4. *hut. wygarniać żużle z wielkiego pieca.* <Nm. kratzen>

Gracowanie, a, blm., *czynność cz. Gracować.*

[Gracowizna, y, lm. y] *przyrząd do czesania lnu.* **Gracownia**, i, lm. e *hut. skrzynia do przepłókania rud, in. folia.* <Z Nm. Krätze>

Gracownik, a, lm. cy i. lm. i *przyrząd do gracowania ulic:* G. ręczny. G. konny. 2. × *ten, co gracuje, np. ulice.* 3. *mul. p. Gracarz.*

× **Gractwo**, a, blm. *namietność do gry, szulerstwo, kosterstwo.* <GR>

Gracyjka, i, lm. i p. **Gracja:** Iedwie wyzebrał dla mnie lichą gracyjkę. Chrząsz.

Gracyjnie przys. od **Gracyjny:** Wsunął G. trzy palec do boeznej kieszeni surduta. Bał.

Gracyjny przym. od **Gracja:** Sztuka z manjery pudrowanej i przesadnie gracyjnej wyzwala ś. Tarn. (=pełnej gracji, wdzięku).

Gracz, a, lm. e i. *ten, co gra w jaką grę:* Dobry, zły, tegi G. Dobry G., gdy mu kostka na warcabnicy źle stanie, dobrym daniem sobie pomoże. Górn. Piąty G. pod stół. Prz. (=nie powinien ś. wtrącać do gry). *Szuler, koster:* Niemasz nie świętego dla gracza. L. *Między gracami djabeł pieniądze bierze.* Prz. 2. a) × *ten, co gra na instrumencie muzycznym, muzyk, wirtuoz:* Najlepszy G. największy lotr. Prz. *Doskonali G. każdą skrzypce nastroić potrafi.* L. b) [G.] p. **Grajak:** *Zagrajże mi, panie gracz!* Wyrzucać na gracza w tańcu (=rzucić grąjkowi

pieniądze). 3. × G. teatralny = artysta dramatyczny, aktor. 4. × zapasnik: Od słów do słów w czubki zostali gracami. L. 5. przen.=człowiek dzielny, gracki; mistrz, majster; zuch: Skoro poznali gracza, dali mu pokój. Wyb. Mego pana chwala, że G. do wszystkiego. Wyb. Takiemu graczowi trudno sprostać. Jeżeliś G., choć bieda, płacz, hej, pijmy za ich zdrowie! Mick. Starosta, lubo kuso ś. nosi, jest G. Rzew. A może wy, moi mili ludzie, jakie nocne graecie? (=złodzieje). 6. [G.] kłos niezjęty na polu przez niedbalstwo zniwiarza. 7. myśl. = a) zając (niek. inne zwierzę), szczywaną, przebiegły w ucieczce, zrzęcznie wymykający ś. na polowaniu, in. met r: Szarak, G. nielada, czehał niby prosto w pole, za nim psów gromada. Mick. b) stary cietrzew w porze igrzyskowej (w sierpniu), in. kokot, tokun. Sp. Zdr. [Graczyk]. <GR>

[Graczanina, y, lm. y] plot z żerdzi kolo pola. <? Wyraz ma wygiąd Czes.>

Graczka, i, lm. i l. × forma ż. od Graoz. 2. [G.]=a) dudka, fujarka, piszczałka. b) śpiewka z muzyką. <GR>

1. [Graczka, i, lm. i] lekka robota, igraszka, żarty: Z graczki przyjdą płaczki. Prz. <Czes. hračka=igraszka, żart>

2. [Graczka, i, lm. i] 1. p. Graca. 2. p. Gracka. <Odmazurzenie wyrazu Gracka>

× Graczowy przym. od Gracz.

[Graczyk, a, lm. i a. owie] p. Gracz: Sierotom grajcie, graczyki!

Grac, 1 os. gram a. [graję], 2 os. grasz a. [grajesz], 3 os. gra a. [graje], grać, czestot. Grywać, †Grawać, [Grawać] 1. w co, × co, †czego, [czym]=bawić ś. w jaką grę: G. w piłkę, w chowanego, w ślepa babkę. Przen.: G. w ślepa babkę=robić na oślep, na domysł. G. w karty, w szachy a. × G. karty, szachy. G. w winta, w preferansa. G. w kości, w bilard, w kręgle. Kto gra w karty, ten ma łeb obdarty. Prz. W pliszki tobie G., nie w karty. W gałki tobie G. Prz. Jeśli oiece kostyra, takiz ś. syn bierze, gra już kostek, gra i kart w jedynastym roku. Opal. [Grają kartami]. G. o co, na co a. × w co: G. o pieniądze a. na pieniądze, × w pieniądze. G. na pacierze, o pacierze. G. o żywot w kostki. Troc. G. na suknią. Kn. (=stawić w grze sulenię). [Będziemy na tę pannę G. tak: który pierwszy na tę górę wyskoczy, tego panna będzie]. G. dla zabawki. Po czemu gramy? (=ile będziemy stawiali w naszej grze?). G. na kwitę. St. wil. (=urządzać grę w celu skwitowania ś.). G. z kim. G. przeciw komu a. × na kogo. G. z dziadem, z Niemcem. Gra (dom. w karty), baliki daje, szafuje pieniędzmi. L. Nie za to bił oiece syna, że grał, ale że ś. odegrał. Prz. Dobrze gra, ale nieszczęśliwie. Gra, jak z nut. Prz. Gra, jak stary. Prz. Jak grał, tak grał, aby wygrał. Prz. Na dyszlu G. (=wdawać ś. w grę z byle kim i byle jak). Miejsce gra (=przynosi szczęście w grze). Gram (w grze karcianej)=idę, pójde, rzyknę, biorę udział w grze w danym razie. Bil.: G. z domu p. Dom. G. z ręki p. Ręka. Przen.: G. w słowa=prowadzić szermierkę słowną, spierać ś., sprzeczać ś.: Po co tu G. w słowa, gdy w miecze brzęknąć można? Krasz. W to mi graj = to mi na rękę, to mi raj, to mi ś. podoba, to lubię, to dla mnie graika. A. może łapa śwędzi do wojaczki? W to graj, synkul Niemoj. = do tego ś. najlepiej waż, to rzecz najlepsza. 2. co = a) a. w co = obierać pewien kolor

jako atu: G. piki a. w piki. b) wychodzić z jakiejs karty, zagrywać jakiś kolor; użyć czegoś w grze: G. waleta karo. G. kier. Bila. grana. 3. G. na loterji a. w loterję = trzymać (bilet) na loterji, na loterję. 4. G. na giełdzie = spekulować na giełdzie. 5. × przen. rzykować, narażać ś.: Ja gram dzisiaj zdrowiem. Pot. (=chodzi o moje życie). 6. × igrac, swawolić, bawić ś., zabawić ś.; robić sobie igraszki, stroić żarty, żartować, drwić, kpić, szydzić: Dzieci grają. Troc. Jeżdząc na kijach, szabłami z łuczywa bezpiecznie sobie grali po ulicy. Mick. Grając on więcej robi, niż drugi pracując. L. (=lekkopuszczając, lekceważąc coś). Nie trwóż ś., że gra szczęście z twą osobą. Groch. Gra w sprawach zbawiennych, w rzeczach boskich żartuje. Smotr. 7. × z kim = prawować ś., procesować ś.: Jeśli w ciągu trzechletniej tenuty dzierżawca umiera, arendarz z dóbr ustąpić, a z sukcesorami o niedobór G. powinien. Ostr. Potrafię z Waćpanami G. u każdego sądu. Boh. 8. a) występować na scenie w jakiejs roli: W „Pann Geldhabe“ Żółkowski grał rolę tytułową. Ten aktor dobrze gra. Przen.: G. rolę = mieć znaczenie, znaczyć, stanowić: Kredyt w handlu gra wielką rolę. Odyniec także gra w niej (= w części „Działów“) pewną rolę. Chm. (=wchodzi do niej, jest jedną z jej osób). G. rolę kogo = a) a. G. kogo, w kogo = udawać, naśladować, malować kogo: G. rolę pana, kawalera. Koniecznie chee G. bohatera. Wyb. Żołnierzowi, co grał zucha, wszystkich łaje i potraça, świsnął szabłą koło ucha. Mick. [Do domu wrócił i hyela grał tak jak wprzódy]. Widać w pana gra. Prz. β) uchozić, być miłym za...: Gra u biedaków rolę dobroczyńcy. × G. kogo = oznaczać kogo: Jakąż ja w tej okoliczności gram osobę? L. b) dawać przedstawienie, wystawiać: Dziś grają „Fausta“. Ta sztuka pierwszy raz była grana przed dwudziestu laty. Przen.: G. komedję = udawać, być nieszczerym. Przen.: G. co = udawać, pozornie okazywać: Grają umyślnie zły humor. Krasz. Odwrócił wzrok od nas, grając zupełną obojętność. Krasz. 9. (na narzędziu muzycznym) wydobywać tony, wygrywać: G. na czym a. [w co]. G. na skrzypcach, na fortepianie, na organach. [Kasińce już w organy grają. Będą G. w skrzypki]. G. piosakę, walcia. G. do tańca. Uczyć ś. G. Msza grana (=na której grają). Waltornieci odchodzą, powtarzając kłony wiat. L. (=na narzędziach muzycznych wykonywany). Jak grają, tak skaczą. Prz. Przen.: W bursztyn grał ciągle, dym puszezając. Mick. Przen.: Grali mu na trzy głosy w kije. Prz. = okładali go kijami, bili co ś. zmieści. Przen.: Umiął G. szezerte na strunach uczucia. Przen.: G. komu na nosie a. × G. komu na gębie = prowadzić nad kim, powodować nim, wodzić go za nos, żartować z kogo: Nie da sobie na nosie G. 10. wydawać dźwięk, głos, odzywać ś., brzmieć, rozbrzmiewać, dźwięczeć: Jakież to grały trąby za przyległym lasem? Malec. Zegar grający. Wszystkim ś. zdawało, że Wojski wciąż gra jeszcze, a to echo grało. Mick. Ani to chłodne strumienie grają, ani w gaiku ptacy śpiewają; lecz święci Pańscy w rajskiej ustroni gwarzą ze sobą w cieniu jabłoni. Len. (=szemrzą). Niegdyś jak wdzięcznie fontanny te grały! Mick. (=szemrały, szumiały; bily, wytryskały, wypływały). Cichemi gra piersiami rozjaśniona woda. Mick. [Morze gra (gdą jest wzburzone)] (=szumi, huczy). O działach: huczeć, grzmieć: Armaty grają. L. Działobitnie wyłamowe powinny G. dniem i nocą. Jak J.

Niech zostanie dźwięk jakiś cichy i uroczy, niechaj gra w twoim uchu. Mick. (= *dźwięczy, dzwoni, rozlega ś.*). Gra komu w piersiach, w gardle (nieos.) = *rzuci, odzywa ś. chraptliwie*: W gardle jakby w piszczałki a. w dudki grają, piersi przez wielką ciężkość ledwie oddychają. Prot. Spik wysysał, aż mu gardziel grała. Sienk. Sledziona grała w nim, gdy szedł rysią. Sienk. 11. (o zwierzętach) *głos wydawać, krzyżeć*: Czasem klucz żórawi zaczętniał wysoko na niebie, grając donośnym krzykiem. Sienk. Derkacze, grające po rosie. Sienk. 12. przen. *mienić ś., migotać; lśnić, błyszczyć, świecić*: Trzy strugi troistą grają w górze tęczę. Mick. Grają fale w promieniach słońca. Pol. Na jesieni świat ś. mieni i w dobre gra kolory. Pol. Ukazywali ś. oczom jako wąż o skórze, grającej barwami. Sienk. Pata morgana grała znów na stepach, ukazując nam góry, lasy, jeziora. Sienk. Słońce okrutnie grało i razito oczy. Sienk. Grają mgły nad stawami. Pol. (= *unoszą ś., stoją*). 13. przen. *burzyć ś., gotować ś., wrzeć, kipieć*: Krew grała w nim podawnemu i ogień tryskał z oczu. Sienk. U tej każdy muszkuł gra życiem, rozkoszą, powabem. Bał. (= *drga*). 14. × (o trunkach) *robić, fermentować*: Likwor G. zaczęyna i kwas swój traci. Torz. 15. † G. na zwierzęta = *szczuć zwierza*: Zwierzęta nigdy ś. nie biją, jedno kiedy na nie głód albo kiedy na nie gramy, a krześcijany rychlej z rozpusty, niż z głodu. Napom. 16. [G.] = a) *dziec. plakać*. b) na kim = *ciągle ś. na kogo gniewać*. c) *dobrze służyć, być dla kogo z pożytkiem, dochody przynosić*: Ten dom mi nie gra. To wóz stary, ale mi grą. d) *parzyć ś.*: Kaezor nie chce z kaczkami G. e) *wyskakiwać, podskakiwać*: Pod nim konik gra, jak sokół lata. f) *Niema co G. = nie przelewieki*: Kląn z początku, jale potem, jak widział, ze tu nima co G., ze tu nie pódz, to ś. zacząn zegnać. 17. myśl. = a) (o ogarze) *idąc za tropem wydawać głos, in głosem gonić*. Gra na oko ogar = *sposrzegszy zwierza, zaczyna ś. odzywać donośnym głosem*. Przy domu psy szeszakają, w knieci zaś grają. Kraj. M. b) (o cietrzewiu, guszczi i kogucie) *głos wydawać w porze parzenia ś., walić ś.*: Gdy guszcze zwoluje samieć, mówią, że gra. Wiosenną porą podczas toków cietrzew tokuje czyli gra na tokowisku. Głupi cietrzew G. zaczęnie. Szym. A. Grały cietrzewie, a ich cieciorki kokały. Mor. c) *pociągąć sznurkiem zwierciadło skowronkowe*. <GR>

[Graćlawy] niezgrabny (?) <? por. Graćmaga> [Graćmaga, i, lm. i, Gracmaga] rzecz a. osoba bardzo niezgrabna: A cóż to za graćmagi! (o butach). <? por. Graćlawy>

Grad, u, lm. y l. opad wodny w kształcie ziarn lodowych: G. pada. Będzie G. G. kołacze po dachu. Rej. Burza z deszczem i gradem. Grady spadły. G. zniszczył, stłukł, wybił zboże. Rolnik ucierpiał wiele od gradu (= *gradobicia, kłęski gradowej*). Strzały, jak G., puszczone latają. Bardz. Przen.: Czarna chmura, ryknąwszy, błysnie piorunowym gradem. Mick. 2. przen. *mnóstwo, potok, chmara, śma*: Obrzucił go gradem obelg. G. mieczów padł na twoje duszę. Susz. G. pocisków, kul. Tam krwi płyną strugi, stąd leci G. piór. Mick. Gradem, przys. = *jak G., gęsto, rzęwiście, obficie, jeden za drugim*: Pytania gradem ś. posypały. 3. *czcion. chropowatość, pozostała na wlewie po odlamaniu lejka*. <GRAD>

† Grada, y, lm. y = **Gierada**.

Gradacja, i, lm. e stopniowanie, układ, następstwo

według stopni: G. a. stopniowanie, jako figura retoryczna. <Łć. gradatio>

× **Gradał**, u, lm. y *duży foljał*. <Śr. Łć. gradale>

Gradenapl, u, lm. e p. **Grodenapl**: Żupan pałjowy z gradenaplu. Ruł. <Fr. gros de Naples dost. = gruba (materja) neapolitańska>

[Gradeus, u, blm.] *nieład przy robocie, mieszanina*. <?>

Gradfale, a, lm. e blach. p. **Felc**. <Nm. Gradfalz>

Gradjent, u, lm. y *gie. miara zmiennosci ciśnienia atmosferycznego na ziemi, różnica stam barometru w dwu miejscach, oddalonych od siebie, a) o 15 mil geograficznych, t. j. o jeden stopień równika, b) niek. o jedną milę geograficzną, in. G. barometryczny, stopień barometryczny*. <Ang. gradient, z Łć. gradior = stąpam>

Gradjernia, i, lm. e chem. p. **Tężnia**. <p. Gradjerować>

Gradjerować, uje, ował *robić sól, czyścić sól wywarzoną z wody, osadzać sól na dnie*. <Nm. gradiren>

Gradjerowanie, a, blm., *czynność cz. Gradjerować*.

× **Gradnik**, a, lm. i fizj. (*grando seu chalaza*) *blizna zarodkowa w jajy, plamka na błonce żółtka zapłodnionego*. <Przekład Łć. grando = grad>

× **Gradnikowy** przym. od **Gradnik**; embr.: *Błona gradnikowa (membrana chalazifera)*.

Gradnina, y, lm. y lek. p. **Gradowina**.

† **Gradny p. Gradowy**: G. czas. Osądzenie (= kalendarz z r. 1528).

Gradobicie, a, lm. a, × **Gradobic** 1. *grad wielki, gwałtowny; zniszczenie zasiewów przez grad, kłęska gradowa*: Ubezpieczenie od gradobicia. Przen.: Cna Zuzanna już na gradobicia kamienne niosta głowę z pewną stratą życia. Min. (= *na kamienowanie*). 2. × a. × **Gradowisko pole przez grad spustoszone**: Trzecie po srogiej burzy, królu, mija lato, jak na tym gradobiciu i pustym zagonie płacemy. L. 3. × blm. *połamane, potłuczone sprzęty i naczynia*. 4. [Gradobicie] blm. *graty, liche sprzęty*. <GRAD + BI>

Gradobiciowy przym. od **Gradobicie**: Ubezpieczenie gradobiciowe.

× **Gradobic**, i, lm. e p. **Gradobicie**. Przen.: Po srogiej żalów i trosk gradobicie słodkim fortuna owocem nasyei. Pot. (= *nawale*).

× **Gradobitnie** przys. od **Gradobitny**. L.

× **Gradobitny** *bijący gradem*: Gradobitna nawalnia.

× **Gradobity** 1. *zbity, spustoszony od gradu*. 2. *biało nakrapiany*: Owea gradobita.

Gradochron, u, lm. y fiz. *przyczół, zbudowany na wzór piorunochronów, który, jak błędnie sądzono, chronić miał okolicę od gradu*. <GRAD + CHRON>

Gradonośnie przys. od **Gradonośny**.

Gradonośny *przynoszący grad, sprowadzający grad*: Chmura gradonośna. <GRAD + NIOS>

× **Gradorodnie** przys. od **Gradorodny**. L.

× **Gradorodny** *wywołujący, sprawiający, sprowadzający grad*. <GRAD + ROD>

Gradowaty 1. *podobny do gradu*: × **Kamień G.** (= *drogi kamień koloru gradu*). 2. [G.] *ospowaty, dziobaty*. <GRAD>

Gradowina, y, lm. y f. [G.] p. **Gradowizna**. 2. a. **Gradnina**, × **Gradowka**, × **Gradzina** lek. (chalazion) *jęczmyk stwardniały*.

× **Gradowisko**, a, lm. a p. **Gradobicie**: Uderzone o ziemię nizko Bóg w górę wzniesie G. Susz.

× **Gradowizna**, y, lm. y, [**Gradowina**] owoc a. zboże *gradem* połączone.

Gradowy, † **Gradny** l. przym. od **Grad**: Chmura, burza gradowa. Ziarna gradowe. 2. × **Kasza gradowa** = kasza perłowa. 3. × **Sól gradowa** p. **Gradowka**: Zamorskiej soli, którą gradową a. krupiącą zowią, używać wolno. Vol.

× **Gradowka**, i l. blm. gór. *sól czerwona*, otrzymywana przez tężenie i warzenie, in. × **sól gradowa**. 2. lm. i lek. p. **Gradowina**. <GRAD>

Gradszpar, a, lm. y ciesz. *krokiew, łącząca naróżną część więzania dachowego*. <Nm. Gratsparren>

Graduał, u, lm. y l. część mszy, czytana po epistole. 2. księga, zawierająca tekst gradułu. <Śr. Łć. graduale>

Graduator, a, lm. y cewa miedziana, podobna do piórnik, która s. nasuwa na skręty wpustowe i osłabia ich skutek. <Now. z Łć. gradus = stopień>

[**Graduny**, ów, bjp.] *poziomiki*. <GRAD>

Graduować, uje, ował kogo = *udzielać komu stopnia naukowego*: Czyżby w takim razie był powiedział o doktorach, graduowanych pod włoskim niebem? Mat. <Fr. graduer>

Graduowanie, a, blm., czynność cz. **Graduować**.

Gradus, a a. u, lm. y l. *stopień schodowy*: Gradusy ołtarza. Przen.: Ciekawość pierwszy G. do piekła. Ona w ostatnim gradusie warjatką. L. (= *stadjum, fazie*). 2. [G. a. **Gradys**] = a) *stopień na termometrze*. b) *podwyższenie, na którym sąd zasiada*: Sędzia zawołał dwok bandurów i kazał gospodarza wyciągnąć na G. i słyrdzieści kłóć mu wylepieć. 3. × **mat. p. Stopień**. 4. † *praw. odwołanie s. do wyższej instancji, apelacja*. <Łć. gradus>

× **Gradynapol**, u, lm. e p. **Grodnapl**.

[**Gradys**, a, lm. y] p. **Gradus**.

× **Gradytur**, u, lm. y p. **Grodetur**.

Gradywowy marsowy, wojenny: Tańce gradywowe (= *zapasy wojenne*). <Z Łć. Gradivus = jeden z przydomków Marsa, bożka wojny>

Gradzina, y, lm. y kam. *dlużo szerokie z zębami jak u grzebienia do drobniejszych robót*. <Fr. gradine>

× **Gradzina**, y, lm. y lek. p. **Gradowina**.

[**Gradzinka**, i, lm. i] *ziarńko gradu*. <GRAD>

Gradzinować, uje, ował kam. *ścinać kamień na gładko za pomocą gradziny*. <Fr. gradiner>

Gradzinowanie, a, blm., czynność cz. **Gradzinować**.

× **Gradzisty pełen gradu**: Chmura gradzista.

Graf, a, lm. owie p. **Hrabia**: Kochany Tadeuszu i wielmożny Grafiel Mick. Czyj (jesteś)? — Grafa Wacława. Malez. Zdr. **Grafiatko**, [**Grafiateczko**, **Grafiak**, **Graficzek**, **Grafię**]. <Nm. Graf>

[**Grafi**] p. **Grafowski**.

[**Grafianezka**, i, lm. i] p. **Grafianka**.

[**Grafianka**, i, lm. i] p. **Hrabianka**: Pewno już tam pan Światosław księżniczkę jaką czy grafiankę dla faworyta swego w pogotowiu trzyma? Orzesz. Zdr. [**Grafianezka**].

[**Grafiateczko**, a, lm. a] p. **Graf**.

Grafiatko, a, lm. a p. **Graf** i **Hrabiatko**: G! ja tu nauczę ciebie mores! Mick. A był to pan wielki, G. jakies niemieckie. Kacz.

[**Graficzek**, czka, lm. o **czkowie**] p. **Graf**.

Graficznie przys. od **Graficzny**: G. patrzy s. na pisma i dyplomata. Lel. (= *pod względem gra-*

ficznym, uwzględniając grafikę). Mat.: Przedstawić zadanie G.

Graficzny l. przym. od **Grafiak**, *pisarski, piśmienny*: Znak G. (= *litera*). Wyraz jest dźwiękowym lub graficznym symbolem pewnego pojęcia. Bog. (= *na piśmie przedstawionym*). 2. mat. = a) i fiz. *wykreslny, rysunkowy, dający s. wykonać przez wykreślenie geometryczne*: Metoda, konstrukcja, statyka graficzna. Rachunek G. Graficzne przedstawienie danego zjawiska, działalności pewnej maszyny (= *uzmysłowienie tego przebiegu za pomocą rysunku czyli dagramu*). b) *opisowy, tyżący s. położenia elementów figury bez uwzględnienia miary*. <Gr. grafikós>

[**Grafię**, ecia, lm. eta] p. **Graf**.

[**Grafiak**, a, lm. i a. cy] p. **Graf**. Wor. Puszcę tego tam grafiaka z torbami. Krasz. Grafięcy jadąe suli nam pieniądze.

Grafiak, i, blm. l. *sposób wyrażania na piśmie dźwięków mowy samych w sobie*. 2. *nauczka czytania dyplomatów, dyplomatyka*. <Gr. grafiké>

[**Grafin**] p. **Grafowski**.

[**Grafina**, y, lm. y] p. **Hrabina**. Zdr. [**Grafińska**, **Grafińczka**].

[**Grafińczka**, i, lm. i] p. **Grafina**.

× **Grafini**, i, lm. e p. **Hrabina**.

× **Grafinia**, i, lm. e p. **Hrabina**.

[**Grafińska**, i, lm. i] p. **Grafina**.

Grafit, u, lm. y chem. i min. *jedna z odmian alotropijnych węgla, węgiel krystaliczny z małą domieszką żelaza, często krzemionki, wapna i innych ciał obcych*. <Now. z Gr. grafein = pisać>

Grafitowanie, a, lm. a (surowizny) hut. *wydziałanie s. z surowizny węgla w postaci blaszek grafitowatych*. Łab.

Grafitowaty podobny do grafitu: Blaszkę (węgla) grafitowate. Łab.

Grafitowy przym. od **Grafit**; min.: Łupek G. (= *skała utworzona z grafitu*).

Graffon, u, lm. y *narzędzie do linjowania, kreślenia linii*. <Gr. grafeion>

× **Grafka**, i, lm. i l. *pręcik do kreślenia na piasku, którym niegdys matematycy figury rysowali*. Wł. 2. *ołówek do pisania na tablicy marmurowej; paleczka do pisania*: Na tablicy grafką pisze. Wuj. Aby były mowy moje wyrzucone na księgach pręcikiem a. grafką żelazną. Leop. 3. *wskaźówka, pręcik do pokazywania liter dzieciom*: Czytać s. uczącym grafką s. pokazuują litery. Troc. <Z Gr. grafein = pisać>

[**Grafka**, i, lm. i] l. p. **Hrabina**: Mogłaby zasiać obok grafek i baronek. Jeż. Mogłaby żyć, jak G. Jeż. 2. *biała chusteczka ślubna*. <p. Graf>

[**Grafnąć**, nie, na] p. **Grafnąć**.

[**Grafińcie**, a, blm., czynność cz. **Grafnąć**].

Grafology, a, lm. owie *badacz charakterów ludzkich z pisma*. <Now. z Gr. grafein = pisać + -lógos = znawca, uczony>

Grafologja, i, blm. *sposób poznawania charakteru człowieka z jego pisma*. <Now. z Gr. gráfō = pisać + -logia = nauka>

Grafometr, u, lm. y mier. *półkole mosiężne z lunetą, rozdzielone na 180 stopni i służące do mierzenia kątów*. <Now. z Gr. grafein = pisać + métron = miara, -mierz>

[**Grafostwo**, a, lm. a] p. **Hrabostwo**: Osiadłszy w Galicji, w G. s. jakies przydział. Dzierz.

Grafowa, ej, lm. o p. **Hrabina**: Według informacji grafowej Königsmarkowej, rekomenduję odlawę listu tego W Panu. Kraus.

Grafowski, [Grafski, Grafi; Grafin, Grafów] przym. od Graf.

[Grafów] p. Grafowski.

[Grafski] p. Grafowski: Miał już silne stronictwo, szczególnie w panach, których dawniej już obrzucał tytułami książęcimi i grafskimi. Bart.

[Grafstwo, a, lm. a] p. Hrabiosstwo: Uśmiechało ś. jej owo G. Krasz.

[Graj, a, lm. e] p. Grajek: Hej graj, graju i baj bajul! Zdr. [Grajczyk, Grajoszek]. <GR>

+ Graja, i, lm. e p. Zgraja. <p. Zgraja>

[Grajatyki, tyk, blp.] *granie, muzyka*: Nie, ino owe G., owe tańce. Bliż. <GR, z końcówką ni-by Łć. - Gr.>

[Grajber, a, lm. y] i. w lm. żart. *grosze, grosiwo, pieniędze, moneta, gotówka*: Mógłby coś zrobić, gdyby miał więcej grajberów. 2. *pieniądz duży, ciężki, miedziany, miedziank, łupak, grajcar*. <?Może Nm. grob=gruby, przez usta Żyd.>

[Graje, a, lm. e] p. 2. Grajcar.

1. Grajcar, a, lm. y i. *narzędzie do wydobywania rzeczy uwieczonych*: Wykrećie grajcarem rzecz uwieczoną w luźne, kulę uwieczoną w kości, część droga złamanego, pozostała w jakimś otworze. 2. [G.] p. Grajcarek. <Nm. Kratzer>

2. Grajcar, a, lm. y i. a. Krajcar, [Grajcarz, Grejcar, Głajcarz, żart. Graje] *rodzaj monety austriackiej*. 2. rub. duża miedziana moneta, łupak, grajber. <Nm. Kreuzer>

Grajcarek, rka, lm. rki i. a. [Grajcar] *narzędzie do wyciągania korków, korkociąg, trybuszon, wgruwacz*. 2. gm. *świderek spiralny*.

Grajcarkowaty podobny do grajcarka, wężykowaty, spiralny: Nasza ziemia bynajmniej nie opisuje elipsy w przestrzeni, ale olbrzymią linię grajcarkowatą. Prus.

[Grajcarz, a, lm. e] p. 2. Grajcar.

[Grajcarzyna, y, lm. y] *lichy, nędzny grajcar (=pieniądz)*: Ni mam nic, ino grajcarzynie.

[Grajcurek, rka, lm. rki] *pieniądz*: Gotów rzekę przeskoczyć za szklanek piwa, za grajcurka.

× Grajczak, a, lm. i p. Grajek. Got.

[Grajczyk, a, lm. i a. owie] p. Graj: Hej, grajczyku, będziesz w niebie. <GR>

[Grajda, y, lm. y] i. p. Grajdała. 2. *nożyisko*. 3. *rozsocha*. 4. w lm. *nogi*. <?>

[Grajdać, a, a] i. a. [G. ś., Grajdolić ś.] *gramolić ś., zść powoli, wlec ś., leść, tarabanić ś.* 2. *rozlazić ś., być ślamazarnym*. 3. *szukać w czymś*. [G. ś.] i. p. Grajdać. 2. *opieszale tańczyć*: Za-graj, zebym się nie grajdał. 3. *babrać ś., pluskać ś.* <?>

[Grajdała, y, lm. y, Grajdoła, Grajda] i. *człowiek powolny, maruda, guzdrala*. 2. a. [Grajdos] *człowiek niezgrabny a. niedołężny, niedołęga, niedojda, niezdzara, gamajda, ganoń; niezgrabjasz*.

[Grajdanie, a, blm.] *czynność cz. Grajdać*.

[Grajdanie się, a ś., blm.] *czynność cz. Grajdać ś.*

[Grajdolenie się, a ś., blm.] *czynność cz. Grajdolić ś.*

[Grajdolić się, i ś., il ś.] p. Grajdać.

[Grajdoła, y, lm. y] p. Grajdała.

[Grajdos, a, lm. y] p. Grajdała.

Grajek, jka, lm. jkowie, × Grajczak, [Graoz, Graj, Grał, Grała, Grawacz] *muzykant, muzykus*: G. wiejski. G. na wieczorze. Przen. *pieśniarz, poeta*: Czujny G. na luteńce. Syr.

[Grajfać się, a ś., al ś.] *śpieszyć ś.* <Nm. greifen>

[Grajfanie się, a ś., blm.] *czynność cz. Grajfać ś.*

[Grajfnąć, nie, nął, Grafnąć] i. *uchwycić, schwycić, porwać*. 2. *odziedziczyć, otrzymać*. <Nm. greifen>

[Grajfnięcie, a, blm.] *czynność cz. Grajfnąć*.

× Grajka, i, lm. i *muzyka (karczemna)*; przen. *zabawa (w karczmie), hulanka*: Ohcesz ś. mieć dobrze, to nie patrz grajki, jeno ratajki. Pr.

[Grajoszek, szka, lm. szki a. szkowie] p. Graj.

[Grak, a, lm. i] *gawron (ptak)*. <Dźwn.>

[Grakać, czu a. ce, ka] p. Krakać. <Dźwn.>

[Grakanie, a, blm.] *czynność cz. Grakać*.

Grał, a, blm.: G. święty = *bajeczna czara, z drogiego kamienia, z której miał Pan Jezus pić podczas ostatniej wieczerzy*. <S. Fr. graal, gréal, ze Sr. Łć. gradale, to zaś z Gr. kratēr = *mis, czara*>

[Grał, a, lm. e] i. p. Grajek. Przen.: Wód grałi do sráli a. Od grałów przyńdze do srálów. Prz. = *od niewinnych żartów, zabaw przychodzi czasem do płaczu, do smutku, do nieszczęścia*. 2. *towarzysz zabawy*. 3. *świerszcz*. Zdr. [Graluszeczek, Graluchna].

[Grała, i, lm. e] p. Grajek.

[Graluchna, y, lm. y] p. Grał: Dalij ciągiem, G!

[Graluszeczek, czka, lm. czki] p. Grał.

Gram, u, lm. y *zasadnicza jednostka wag w układzie metrycznym, ciężar jednego centymetra sześciennego wody dystylowanej przy 4° termometru Celsjusza*. <Fr. gramme, z Gr. gramma dost. = *znak piśmienny, głoska*>

[Gram, a, lm. y] p. Gramuła. <GRAM(OŁ)>

[Gramać się, a ś., al ś.] p. Gramolić.

[Gramanie się, a ś., blm.] *czynność cz. Gramać ś.*

Gramatka, i, lm. i, Gramatyka *polewka gestawa z wody i tartego chleba (=famula, faramuska, garnizorówka, kupłon, smelka, wodzianka), a z chleba, piwa i żółtka*. <Może z Gr. kramátion = *mieszanina, przez Ukr. hramotyka = czosnek tłuczony z solą i wodą*>

× Gramatyki p. Gramatyczny. × Po gramatycku przys. = *gramatycznie*.

Gramatyczka, i, lm. i i. p. Gramatyka. 2. forma ż. od Gramatyk.

Gramatycznie przys. od Gramatyczny.

Gramatyczność, i, blm. rz. od Gramatyczny, *zgodność z gramatyką, poprawność języka*.

Gramatyczny, × Gramatycki przym. od Gramatyka: Prawidła, formy gramatyczne. Przen. (o wyrażeniu) *poprawny, prawidłowy*. Żart.: Piękny Hiszpan i niegramatyczna maseczka zniknęły z tłumnej bufetowej sali. Orzesz. (= *nie znajduję gramatyki, niepoprawnie ś. wyrażająca*). × Po gramatycznemu przys. = *gramatycznie*.

Gramatyk, a, lm. ey i. p. Gramatykarz. 2. *nauczyciel języka i literatury w starożytniej Grecji*. <Gr. grammatikós = *znawca języka, badacz języka*>

1. Gramatyka, i, lm. i i. *nauka o właściwościach pewnego języka zarówno w mowie żywej, jak w piśmie*. 2. *książka, zawierająca naukę o właściwościach języka: G. języka polskiego. G. porównawcza języków indoeuropejskich, słowiańskich, romańskich*. 3. przen. *zbiór prawideł, wskazówek, kodeks, regulamin*: Romanse gramatyka ś. stała potocznej rozmowy. Fred. A. 4. *druga klasa w dawnych szkołach, następująca po infimie*. 5. *muz. początki teorii muzycznej, których uczył jako*

wstępu do harmonji, kompozycji i instrumentacji. Zdr. Gramatyczka. <Gr. grammatikē>

2. Gramatyka, i, lm. i cukier. żerdź z poprzecznikiem jednoramiennym do mieszania gotujących ś. mas i marmolad cukrowych. <Zap. Łć. grama = żerdź miernicza>

3. Gramatyka, i, lm. i p. Gramatka: G. z winem.

[Gramatyka, i, lm. i] niedolega, gamajda. <GRAM, sld. do Gramatyka>

× Gramatykalny p. Gramatyczny. Gramatykarski przym. od Gramatykarz. Gramatykarstwo, a, blm. zajęcie gramatykarza, prace gramatyczne.

Gramatykarz, a, lm. e, Gramatyk znawca gramatyki; autor gramatyki: Kopezyński, ojciec gramatykarzy polskich.

Gramatyf, u, lm. y, Tremolit min. biała, szara a. jasnozielona odmiana amfibolu. <Z Gr. grammē = linja>

† Gramiać, a, al p. Gromić: W przymierzu nie gramiać tureckie zawoje. Wen. <GROM/GRZEM>

† Gramianie, a, blm., czynność cz. Gramiać. Gramit, u, lm. y rodzaj tkaniny: G.: cło od niego na Jockie instruktarz celny litewski naznacza. Goł. <Śr. Łć. gramita = fręzla>

[Gramle, i, blp.] ręce niezgrabne. <GRAM>

Gramofon, u, lm. y przyrząd zapisujący dźwięki i pozwalający odtwarzać je nawet po wielu latach. <Now. z Gr. gramma = głoska + fōnē = dźwięk>

Gramofonicznie przys. od Gramofoniczny, za pomocą gramofonu.

Gramofoniczny przym. od Gramofon. × Gramolenie, a, blm., czynność cz. Gramolić. Gramolenie się, a ś., blm., czynność cz. Gramolić ś.

× Gramolić, i, il, × Grabolić dluhać, grzebać, czmerać, gmerać. Przen.: Po wierzchu tylko gramolim, przestając na tym, że przy nawale potocznych zabaw szczytki same czasu poświęcały filozofji. Pilch. G. ś. i. × czolgać ś., pelzać: Gadzina ś. na to drzewo gramoli. Troc. 2. a. × Grabolić ś., × Gromolić ś., [Gramad ś., Grabusić ś., Gramolić ś., Grumolić ś.], częstot. × Gramoliwać ś. z trudnością przedostawać ś., grzebać ś., telepać ś., brnąć, leźć; drapać ś., wdrapywać ś., piąć ś., wspinać ś. z trudnością (na miejscach stromych): G. ś. po śniegu. Z ciężkością ś. po opokach gramolą. Stasz. G. ś. na konia. Przen. dążyć do czego z wielkim wysiłkiem: G. ś. do urzędu, znaczenia. Śl. wil. 3. guzdrać ś., marudzić, młreżyć, balamucić, długo ś. wybierać. 4. [Gramolić ś., Gramad ś., Grumolić ś.] iść wolno; iść po błocie. <GRAM(OŁ)>

× Gramoliwać się, a ś., al ś. p. Gramolić. × Gramoliwanie się, a ś., blm., czynność cz. Gramoliwać ś.

Gramola, y, lm. y rub. ten, co ś. gramoli, opóźnia ś. z czym, guzdrała, maruda.

× Gramota, y, lm. y p. Ramota: Ten pozew, co to za G.l Wyb. <p. Ramota>

[Grappa, y, lm. y] p. Grępa.

[Gramuła, y, lm. y, Grymuła, Gram, Gramzoń] człowiek nieruchawy, ciężki, niezgrabny, opieszaly, powolny, niezdatny do niczego; niedolega, gamajda.

[Gramzoń, a, lm. e] p. Gramuła.

Gran, a a. u, lm. y, × Grano drobna jednostka wag = $\frac{1}{24}$ skrupulu = $\frac{1}{288}$ lula. <Łć. granum = ziarno>

× Gran, u, lm. y p. Graf. Grana, ów, blp. pięć czerwonych galek, umieszczonych w kształcie krzyża na świecy zwanej paschałem. <Łć. grana = ziarna>

Granacik, a, lm. i t. p. Granat. 2. [G.] zandarm rosyjski.

† Granacki p. Granatowy: Wiele w jabłku granackim jabłek ś. zamyka. Birk.

× Granader, a, lm. owie p. Grenadjer. Troc.

× Granaderski przym. od Granader. Troc.

× Granadjer, a, lm. owie p. Grenadjer.

× Granadjerski przym. od Granadjer. × Po granadjersku przys. jak grenadjer, jak grenadjerowie.

Granat, u, lm. y i. blm. kolor granatowy To sukno wpada w G. 2. sukno granatowe: Sukna szkarłaty, granaty, półgranacia, półszarłacia. Vol. 3. żerdź stojąca na przodzie okrętu z dwoma żaglami. 4. a. × Granata pocisk stożkowato-walcowaty pękający, napelniwy materjałem wybuchowym: G. zwyczajny, kartaczowy, torpedowy. G. działowy, ręczny. 5. × rodzaj broni, obuch z puginalem wewnątrz. Wl. Teatralny puinał, G., kostur. Bobr. 6. i zdr. Granatek, Granacik, Granatka paciorek wyrobiony z mineralu granatu. 7. gatunek wina korsykańskiego, wino granatowe: G. okseft z 300 butelek 100—150 talarów, butelka 10—12 zlp. Goł. 8. bot. = a) a. Granatowiec, Drzewo granatowe (punica) roś. z rodziny mirtowatych: Na jej obliczu cudowny rumieniec wiecznym i świeżym błyszczą ś. szkarłatem, jakby granatów posypany kwiatem. Mick. Gatunek: G. z zwyczajny a. pospolity (p. granatum). b) a. × Grenada owoc granatu zwyczajnego, jabłko granatowe, jabłko punickie, jabłko ziarniste, × malogranat, × pomogran. c) × kwiat granatu zwyczajnego. d) G. pospolity p. Szafran. e) [Granaty] odmiana jabłoni (pirus malus). 9. min. = a) krzemian glinu z krzemianem wapnia, manganu, żelaza a. manganu, G. glinkowy, G. krzemian żelaza z krzemianem wapnia, manganu, żelaza a. manganu, G. żelazisty. c) krzemian chromu z krzemianem wapnia, manganu, żelaza a. manganu, G. chromowy. Odmiany: Almandyn a. G. szlachetny, manganowo-glinkowy, krwisty; Aplom a. G. zwyczajny, wapienno-żelazisty, rozmaicie zabarwiony; G. biały, wapienno-glinkowy; Grosular, wapienno-glinkowy, agrestowo-zielony; Hessonit, wapienno-glinkowy zmieszany z granatem żelazisto-glinkowym, pomarańczowy i hjacynutowo-czerwony; Melanit, wapienno-żelazisty, czarny i nieprzezroczysty; Pirop a. G. czeski, manganowo-glinkowy zmieszany z granatem żelazisto-glinkowym, hjacynutowo-czerwony i krwisty; Uwarowit, wapienno-chromowy zmieszany z granatem wapienno-glinkowym, szmaragdowo-zielony. Przen.: Kłania ś. las i sypie z majowego włosa, jak z różańca kalitów, rubin i granaty. Mick. Ust gorących G. pała. Kon. <Śr. Łć. granatus (dom. lapis = kamień) = dost. ziarnisty, od granum = ziarno; 8-e znaczenie z Łć. granatum (dom. malum = jabłko) = dost. ziarniste>

× Granata, y, lm. y p. Granat. Granatbraun, u, blm. rodzaj farby czerwonej. <Nm. Granatbraun>

Granatek, tka, lm. tkl i. p. Granat. 2. bot.: a) p. Szalwja. b) [G.] p. Siniak.

Granatjerka, i, lm. i, Granatnica ładownica do granatów ręcznych.

Granatka, *f*, *lm. i p.* Granat.

Granatnica, *y*, *lm. e p.* Granatjerka.

Granatnik, *a*, *lm. cy* *ten, co robi granaty a. je przechowuje*. 2. *lm. i, a.* Jednoróg, Haubica działo do strzelania nawiasowego.

Granatny przym. od Granat=*f*. *p.* Granatowy. 2. *z granaty a. granatków*: Jako nie granatnych paciorek ezerni s. żorawi sznurek. Miek.

Granatoedr, *u*, *lm. y* *min. postać krystalograficzna, dwunastościan rombów prawidłowy*. <Granat+Gr. hédra=powierzchnia>

Granatowcawy bot.: Rośliny granatowcowate *a. Granatowce* (granateae) rodzina przyrodzona roślin dwuliściennych, plenię rodziny mirtowatych.

Granatowiec, *wca*, *lm. wce* bot. *f. p.* Granat. 2. *w lm. p.* Granatowcawy.

Granatowo przys. od Granatowy: *G.* ufarbować.

Granatowy przym. od Granat=*f*. *a.* Granatny granatów wojennych dotyczący: Ogień *G.* Granatowa kula. Troc. 2. *a.* †**Granacki** drzewa *a. owocu granatu* dotyczący: Kwiat, syrop *G.* Wino granatowe (=granat). Bot.: Drzewo granatowe *p.* Granat. Jabłko granatowe *p.* Granat. 3. *minerału granatu* dotyczący: Skala granatowa (=granaty zawierająca, z granatów złożona). Kolezyki granatowe (=z granatów zrobione). 4. *koloru indygowego, ciemnoniebieski*: Kolor *G.* (=granat). Sukno granatowe (=granat). Granatowo-czarne tło nieba. Orzesz. <Od barwy owocu Granat>

× **Granatyr**, *a*, *lm. owie p.* Grenadjer.

† **Granc**, *u*, *lm. e* *izba do przechowywania skarbow u kupców nowogrodzkich*: W Nowym Grodzie Wielkim kupyce granaty bogate sklepy swoje, które oni zowią *G.*, mają i tam skarby swoje chowają. Paszk. <? Por. Ros. górnica=świetlica>

[**Granca**, *y*, *lm. e*] *p.* Granica. <Pod wpływem Nm. Grenze=granica>

[**Grancberejter**, *tra*, *lm. frzy*] *strażnik pograniczny*: Grancberejtry przyjachali, polskiej soli sukali. <Nm. Grenzbereiter>

[**Grancznik**, *a*, *lm. cy*] *p.* Granicznik. <*p.* Granca>

1. Grand, *a*, *lm. owie* *magnat hiszpański*. <*Hp.* grande>

2. Grand i, *a*, *lm. y* *zł. p.* Grandziarz. 2. *u*, *lm. y* *gorz. naczynie do zbierania brzezki, odciągniętej z kotła zatopnego, z biornik, studnia zacierna*. <*Fr.* grand = wielki, dom.: 1) złodziej, 2) naczynie>

Granda, *y*, *lm. y* *l.* [*G. a.* Grenda] *żart. zabawa, wesolość*. 2. [*Nu* grandę] (*i* *zł.*) *na dużą skalę, na dobre*: Sieje już na grandę. Kraś na grandę. 3. *ucz. gromada, kupa*: Na palanta poszli całą grandą. 4. (*u* *uliczników*) = *oszukiństwo*: Brać na grandę (=oszukiwać). Zjeść na grandę (=zjeść, a nie zapłacić). Pożyczyć na grandę (=na wieczne nieoddanie). 5. *zł. = a*) *a.* **Grenda** *rozbój nocny; wielka zbrodnia*. *b*) (*i* *u* *uliczników*) = *a*) *gruby interes*: *G.* nie idzie, więc na drobne rzeczy człek s. łakomi. Zrobić grandę. *β*) *grube ryzyko*: Lecieć na grandę. *γ*) Zrobić coś na grandę = *zupełnie zepsuć*. <*Z Fr.* grand = wielki>

× **Grandeca**, *y*, *blm. p.* Grandesa: Dumne w swojej grandecy Hiszpany. Rzew. W. <*Włos.* grandezza>

Grandel, *dla*, *lm. dla* *myśl. kiel jelenia*: Rodzaj kłów (grandle), wyrastających po jednemu

w szczęce górnej jedynie tylko u gatunku jelenia. Sp. Każdy myśliwy uważa za swój obowiązek wydestanie grandli ze szczęki ubitego jelenia. Sp. <*Nm.* Gränel>

Grandesa, *y*, *lm. y*, × **Grandeca** *wielka, znakomita, bogata dama*: Siostry nienawdziła, nazywając ją grandesą. Zap. <*Fr.* grandesse>

Grandgarda, *y*, *lm. y*, **Grangarda** *woj. główny posterunek polowy w sile 80—100 ludzi, umieszczony w punktach strategicznych*: *G.* wysuwa placówki naprzód, a te znowu rozstawiają czaty. <*Fr.* grande garde dosł. = wielka straż>

Grandhubel, *bla*, *lm. ble* *rodzaj hebla*: Przynieśli dwa grandhuble. Korz. <*Nm.* Grundhubel>

Grandkulka, *i*, *lm. i p.* **Grankulka**: Wszystkich prawie żołnierzy popstrzono grandkulkami, gwoździami, szrutem z owych srogich gartaczów. Kaezk. <*Nm.* Grandkugel dosł. = kula żwirowa>

Grandmuszkiet, *a*, *lm. owie*, **Grannuszkiet** *towarzysz z kompanji nadwornej za Sasów, złożonej z 80 ludzi*: Każdy *G.* miał rangę chorążką. Mat. <*Fr.* grand = wielki + Muszkiet>

Grandować, *uje*, *ował* *zł. rabować, rozbijać w nocy*. <*p.* Granda>

Grandowanie, *a*, *blm.*, *czynność* *cz.* **Grandować**. [Grandownik, *a*, *lm. cy*] *p.* Grandziarz.

Grandowski przym. od *f.* Grand.

Grandus, *a*, *lm. y* *zł. p.* Grandziarz.

Grandziarski przym. od Grandziarz.

Grandziarz, *a*, *lm. e*, **Grand**, **Grandus** *zł. a.* [Grandownik] *rabuś, zbój, złodziej*. *Przen.* łobuz, hultaj, lotr, oszust, szalbiarz: Tacy grandziarze, jak my dwaj, nie warci żyć na świecie. Zap.

Grandzió, *i*, *il* *kraś*.

Granelle, *i*, *blp. p.* Granele.

Granele, *i*, *blp. l.* *a.* **Granelle** *daw. potrawa z jąderek młodych jagniąt i cieląt oraz grzebieni kogucich*. *Goł.* 2. *rodzaj raków*. <*Włos.* granello = jąderko>

Grangarda, *y*, *lm. y* *p.* **Grandgarda**: Za wędzami stanęły placówki i grandgardy. Jez.

[**Grania**, *i*, *lm. e*] *p.* Gran.

[**Graniacz**, *a*, *lm. e*] *graniastokłup*. <*GR(AN)*>

[**Graniac**, *a*, *al*] *robić bródzę dla utworzenia małych zagonów*.

Graniak, *a*, *lm. i p.* Rajbal.

[**Granianie**, *a*, *blm.*] *czynność* *cz.* **Graniac**.

Graniasto przys. od Graniasty.

Graniastodzioby *mający dziób prawie czworograniasty*: Ptak *G.* <*GR(AN)*+DZIOB>

Graniastokłup, *a*, *lm. y* *mat. bryła geometryczna, wielościan mający za dwie podstawy równe i równoległe wielokąty, a za ściany boczne równoległoboki*: *G.* trójkątny, czworokątny, pięciokątny. *G.* prosty, pochyły *a.* tkośny, ścięty. <*GR(AN)*+SZŁUP>

Graniastokłupowy *mający postać graniastokłupa, przyrządkowy*: Figura graniastokłupowa.

Graniastós, *i*, *blm. rz.* od Graniasty.

Graniasty, × **Graniaty**, × **Granowity** *f. a.* × **Graniasty** *mający krawędzie wystające, węglasty*: Łodyga graniasta. Ziarno graniaste. [Mam capkę w étery regi graniastą]. 2. [*G.*] (*o maśi bydłce*) = *a*) *mający łaty, szczeg. czerwone na białym tle, laciasty*: Wół *G.* *b*) *ciemnoczerwony*. 3. *woj.*: Fortyfikacja graniasta = *fortyfikacja, w której zamiast układow bastjonowych używa s. prostych kleszczy, tworzących kąty wyskakujące i wklęsłe*. <*GR(AN)*>

× **Graniaty** i [Graniaty] p. **Graniasty**: a) Tarta ma ziarna graniate. Trzye. b) Krowa graniata. Od sinitaków plecy graniate były. Kon.

Grania, y, lm. e, × **Grań**, [Granca] i. linja zamykająca przestrzeń, kraniec, obwód jakiej rzeczy, kres: G. państwa = kresy, przen. międza. G. majątku. G. pół = międza. Góry, rzeki są naturalnymi granicami krajów. Rozszerzyć, uszczuplić, naruszyć, przejść, obsadzić wojskiem, oznaczyć, określić, wytknąć granicę państwa. Bronić granie. Spór o granicę. Pomykać granie a. rozszerzać granie. Mieszkać z kim o granicę = o ścianę, o międzę, w sąsiedztwie. Ma granicę Nieskończony. Karp. Nad a. pod granicą mieszkać = na kresach, na pograniczu. Za granicą = poza krajem, zewnątrz kraju, na obczyźnie. Jechać za granicę. Przechodzić granicę. Opuścić granie kraju = wyjść z kraju, emigrować. Nieprzyjaciel wkroczył w granice państwa. Nieprzyjaciel o granicę jest (= tuż, nad karkiem). Granice społeczne, polityczne, pienne a. sporne, stałe, niestałe, celne, wojskowe, prowincjonalne, gminne. Z granicy polskiej mili nigdy nie wyjechał. Rej. Przen.: Uciekać, wypędzić za dziesiątą granicę = bardzo daleko, gdzie ś. pieprz rodzi, na bory (a. na góry), na lasy, [na ukrainie]. (Morze) zamierzonych granie przeskoczyć ś. boi. Kochan. (= brzegów). G. lasu (= skraj). Minęła ta chwila, minęła mi złota, gdy żyło ś. duszą za świata granicą. Kor. [Mój] najmiłszy od warszawskich granic]. 2. przen. miara, miarka, kres, koniec, meta, zakres, ramy, kompetencja: Wyszedł z granie przyzwoitości. Przekroczyć, przestąpić granice swej władzy. Miłość bez granic. Ufać bez granic. Położyć granie dumie. To mi to dla niego sława, jeśli moc swoją i władzę w granicach utrzyma. Pilech. Jego ambicji nie było granic. Granice poznania, fil. = kres, do którego poznanie sięgać może i poza którym leży dziedzina niepoznawalna. Granice rozumu ludzkiego. Granice umiarkowania. Zachować ś. w granicach skromności. Zadziwienie tak upoiło umysł ludzki, że ten granicę wzroku wziął za granicę świata. Sniad. 3. [G.] gra dziecięca. 4. mat. = a) ograniczenie figury geometrycznej. b) wartość, do której zbliża ś. funkcja, gdy zmienna a. zmienné niezależne dążą do pewnych wartości oznaczonych: G. niższa, wyższa, skończona, nieskończona. G. sumy, iloczynu, szeregu. c) wartości zmienné, pomiędzy którymi bierze ś. calka, zwana określoną: G. całki niższa a. wyższa, dolna i górna. <GR(AN)>

[Graniacha, y, lm. y, Graniocha, Granula] krowa graniasta.

Graniczar, a, lm. owie (u Serbów) żołnierz pograniczny: Był pisarzem w kancelarji audytorskiego pułku graniczników. Jeź. <Srb. graničar>

Graniczenie, a, blm., czynność cz. **Graniczyć**. × **Graniczenie się, a** ś., blm., czynność cz. **Graniczyć** ś.

Granicznik, a, lm. i l. × lm. cy = a) a. [Granoznik] ten, co graniczy z kim, sąsiad, mieszkaniec ościen-ny: Starać ś. o hołdowanie graniczników. Gór. b) ten, co wytyka granie, mierniczy, jeometra: G., mierniczy, pomierzezy. Bobr. c) mieszkaniec pogranicza, kresowiec: Krzysztof Łasko należał do rzędu odważnych graniczników. Rol. 2. słup, kopiec, kamień graniczny. Szuj. 3. bot. (sticta) rośl. z gronady porostów, z rodziny tarczownicowatych. Gatunek: Płucnik (pulmonaria) 4. gór.

znak w kopalni nacięty, dla zaznaczenia punktów, do których ś. doszło w ciągu kwartału, roku i t. d. <GR(AN)>

Graniczny i. dotyczący ś. granicy, demarkacyjny: Kopiec, słup, proces, żołnierz G. Spór, sąd G. Zemsta za mur G. Fred. A. Hetman G. = polny, pilnujący granic państwa (w daw. Polsce). Komornicy graniczni są namiestnikami podkomorzonych. Kras. 2. × sąsiedni, sąsiadujący, ościenny, leżący, mieszkający o granicę, przyległy, pograniczny, nadgraniczny, kresowy. 3. anat.: Błona graniczna p. Błonka. 4. fil. kresowy, ostateczny: Pojęcie graniczne = któremu rzeczywistość nigdy dorównać nie może, chociaż nieskończenie przybliżać ś. do niego może; pojęcie idealne: Pojęcie sprawiedliwości jest pojęciem granicznym. 5. fiz.: Kąt G. p. Kąt.

Graniczyć, y, yl i. stykać ś. granicami, leżeć o granicę, przylegać, dotykać; mieszkać o granicę, o międzę, sąsiadować: Galicja graniczy z Węgrami. Nasze pola graniczą z sobą. Naiwność jej graniczy z głupotą (= dochodzi do...). 2. × ograniczać, stawiać granice; otaczać, okalać, zamykać swymi granicami, odgraniczać: Przysiągł, iż sprawiedliwie wiódł i graniczył. Tarn. Polskę graniczą Karpaty. Troc. 3. [G. z kim] = a) przestawać, mieć stosunki z kim. b) sprzeciwać ś.: Ej! Zosiu, nie granicz ze mną, bo jak Boga koeham, wsadzę cię do gazety. Rog. × G. ś. ograniczać ś. do czego a. na czym, kończyć ś. na czym, redukować ś., sprowadzać ś. do czego, zamykać ś. w granicach czego, poprzestawać, bastować na czym: Chwała nie graniczy ś. granicami żywota. Birk. <GR(AN)>

Granie, a, lm. a i. czynność cz. **Grać**; sposób grania, gra: G. na rogu. G. komedji. × G. dzieci (= igranie, zabawa). Klarysa na G. swej roli przystała. Węg. Psów G. Mick. G. derkaczy. Sienk. 2. [G.] zabawa z tańcami. 3. myśl. czas popędu płciowego niedźwiedzia, borsuka, guszcza, ciętrzewia i jarząbka. 4. lek.: G. w piersiach = charczenie, rżenie (stertor). <GR>

Granik, a, lm. i najdrobniejsza jednostka wag w układzie miar nowopolskich = 8 miligramom. <p. Gran>

[Graniocha, y, lm. y] p. **Graniacha**.

× **Graniasty** p. **Graniasty**.

Granit, u, lm. y min. skała krystaliczna, wybuchowa dawniejsza, przeważnie ziarnista, często porfirowa, złożona z feldspatu, kwarcu i miki, używana do budowl i brukowania ulic: Nad jeziora włoskim brzegiem czy pamiętasz Alp granity? Krasin. Zdr. × **Granitek**. <Fr. granit>

× **Granitek**,tku, lm. tki p. **Granit**. Dudz.

× **Granitny** p. **Granitowy**. Wor.

Granito nieod. cukier. lody, złożone z wody, cytryny, wina, smaku owocowego, zamrożone na syfko. <Włos. granito>

Granitowaty podobny do granitu: Hialomikt G. Łab.

Granitowy, × Granitny przym. od **Granit**: Słup G.

Grankulka, i, lm. i, **Grandkulka** mała kulka do strzelby, większa od łofki; lotka, łofka, śrut najgrubszy: Przybili stęflami prochu garść i grankulek we dwoje. Miek. <p. Grandkulka>

Granmuszkiet, a, lm. owie p. **Grandmuszkiet**. Spas. <Fr. grand = wielki + Muszkiet>

× **Grano, a**, lm. a p. **Gran**. Krup.

[Grano, a, lm. a] warkocz, spleciony ze zboża. <?>

[Granos, a, lm. y] *wół graniasty*.
 × Granowitość, l, blm. rz. od Granowity.
 × Granowity 1. i [Granowity] p. Graniasty.
 Pódek. Wól G. 2. †czworograniasty; kwadrato-
 wy. 3. bot.: Gałgan G. p. Cibora.
 [Granula, l, lm. e] p. Granicha.
 †Granulacja, l, lm. e lek. 1. ziarnkowanie, bro-
 dawkowanie. 2. ziarnina, × brodawki mięsne. Por.
 Dziwe mięso. <Fr. granulation>
 †Granulacyjny przym. od Granulacja, ziarnino-
 wy: Powierzchnia granulacyjna a. †granulu-
 jące a.

Granulit, u, lm. y min. skala krystaliczna, lup-
 kowa, złożona z feldspatu, kwarcu i granatu w bar-
 dzo drobnych ziarnkach, a. turmalinu w igielkowa-
 tych kryształkach, używana do budowy i dróg bi-
 tych. <Z Łé. granum = ziarno + Gr. lithos = kamień>

Granulitowy przym. od Granulit.
 Granulizacja, l, lm. e p. Granulizowanie.
 Granulizować, uje, ował obracać co w ziarna,
 w kulki, t. j. nadawać kształt ziarnisty: G. ołów
 na śrut. <p. Granulować>

Granulizowanie, a, blm., Granulizacja czynność
 cz. Granulizować.

Granulować, uje, ował l. chem. nadawać meta-
 łowi postać drobnych ziarek przez stopienie go
 i wylanie powolnym strumieniem ze znacznej wyso-
 kości do zimnej wody. 2. !lek. (o ranach, wrzo-
 dach) porastać, wypełniać ś. ziarniną, ziarnieć.
 <1/2 Fr. granuler>

Granulowanie, a, blm., czynność cz. Granulo-
 wać.

Granuloza, y, blm. gorz. część składowa skrobi
 czyli krochmalu, łatwo ś. skulrzająca, w wodzie roz-
 puszczalna, in. ziarnowie. <Z Łé. granum =
 ziarno>

Grany l. im. od Grać. 2. odprawiany z mu-
 zyka: Msza grana. [Wesele grane]. 3. [G.] gra-
 jący: Góra, co jest na ni grane drzewo i złota
 woda. <GR>

× Grań, l, lm. e, × Gran, [Grania] l. węgiel,
 kąt, róg, kant, krawędź; wydłużona krawędź wzajem-
 nego zetknięcia ś. płaszczyn: Zamek na cztery
 granie muirowano. Warg. Na trzy, cztery gra-
 nie = trójgraniasty, czworograniasty. [Słup na sty-
 ry granie]. Sad na pięć grani osadzony. Kochan.
 2. Grań, p. Granica: Granie miasta. Niech ś.
 każdy zachowuje w przyzwoitej grani. Pot.
 Miejsce właściwe, swoje: Stawy w ciełe wystąpiły
 z grani. Pot. Por. Groń. <GR(AN)>

†Grań, l, blm.: Psia G. = kanikula, upał: Ry-
 ba włóczęw w okręty skacze, a to we psią G.,
 gdy ją w skrzele gzik gryzie. Sien. <GR>

[Grań, a, lm. e] p. [Groń]: Owce graniem idą.
 Góry sytkie graniami przeset. Legnie na grani
 całe stado kozie. <p. Gruń>

[Grap, a, lm. y] p. Grapa.
 Grapa, y, lm. y l. [G. a. Grap] sagan, kocio-
 lek na trzech nóżkach z żelaza ulany, z dwójgiem
 uszu. 2. [G.] przzwisko baby. 3. cukier. ka-
 mień wyłobiony, w którym uciiera ś. masę migda-
 łową, grylaż. 4. piern. kociolek do tarcia migda-
 łów a. pierników starych a. spalonych, w celu przy-
 gotowania ich na wyrobę niższego gatunku. Zdr.
 [Grapka]. <Nm. Grapen>

[Grapa, y, lm. y] l. p. Grępa. 2. turnia, grzbiec
 skalisty, stromy wzgórze. 3. urwisko, urwisty
 wzniesiony grunt orną a. lesisty: Ozleciały mi ś.
 koźleta po grapie. 4. parów. 5. w lm. miejsce,
 gdzie są rozpalliny a. pośród nich pagórki. <Może

Nm. Gerumpel = zsympisko, piargi; por. [Graba,
 Graba, Gr(z)ępa]>

[Grapcie, l, blp.] p. Graby.
 1. [Grapka, l, lm. l] p. Grapa.
 2. [Grapka, l, lm. l] krupnik z wódki, miodu
 i smalcu. <? Może od Grapa = garnek>

Graptolit, u, lm. y pal. odcisk skamieniały, znaj-
 dowany tylko w najstarszych utworach paleozoicz-
 nych, w sylurze, a należący do rodziny polipów ko-
 lonjalnie żyjących i już zaginionych. <Now. z Gr.
 graptós = pisany + lithos = kamień>

Graptolitowy przym. od Graptolit, graptolity
 zawierający: Łupek, wapień G.

× Grasanoja, l, blm. p. Grasowanie: Bywają
 między wami nocne grasaneje. Bals. <Z Łé.
 grassari = grasować>

Grasant, a, lm. of, Grasownik ten, co grasuje,
 po nocy dokazuje; łupieżka, rabuś, napastnik, na-
 jezdnik: Wynijdzie synek na wolność, aliż tu za-
 lotnik, lubieżnik, pijanica, kostera, kartownik,
 napastnik, G. Bals. Drogi pełne były grasan-
 tów, t. j. zbiegów z wojsk rozmaitych. Sienk.
 Mógł oczyszczać lasy i wieś z grasantów, któ-
 rych liczne watahy trudniły ś. rozbojem. Sienk.
 <Łé. grassans, 2 pp. grassantis, im. od grassa-
 ri = chodzić często; hulać, szaleć>

Grasica, y, lm. e l. [G.] gruczoł piersiowy (glan-
 dula thymus) u cieląt. 2. anat. (thymus) gru-
 czol płodowy w górnej części klatki piersiowej, za-
 nikający później zupełnie, in. mleczko, gru-
 czol × mleczny, × natchawiczny, pier-
 siowy, tuz płucowy, mleczny, †zawał-
 ka piersiowa. <?>

Grasłowy przym. od Grasica: Tętnice i żyły
 grasłowe.

Grasować, uje, ował l. × zbijać bruki, bąki, szli-
 fować bruki = włóczyć ś., łobuzować ś., wyprawiać
 hece, awanturować ś., tłuć ś. po nocach, dokazywać.
 2. plondrować, grabić, łupić, rabować: Tatarzy
 grasują w tej stronie. Malez. Poczęli G. w tej
 stronie, paląc, rabując, ścinając. Sienk. 3. (o cho-
 robach) panować, rozpościerać ś., szerzyć ś., da-
 wać ś. we znaki: Febra grasuje. Przen. Anibym
 jego złości dozwolił G. Malez. 4. [G.] szukać,
 szperać: Potyla grasował, aże znalazł. <Łé.
 grassari = chodzić często; szaleć, hulać>

!Grasować, uje, ował p. Gracować: Grasowana
 droga. Orzesz.

Grasowanie, a, blm., × Grasanoja czynność cz.
 Grasować.

Grasownik, a, lm. cy p. Grasant: Poskromie-
 nie grasowników swawolnych. Krech.

Grassejować, uje, ował nie wymawiać wyraźnie
 litery r po parysku: Mówi po francusku wybor-
 nym akcentem, nawet grassejuje. Sienk. <Fr.
 grassayer>

Grassejowanie, a, blm., czynność cz. Grasse-
 jować.

Grasunek, nku, lm. nki grasowanie, rabunek:
 Znękanie żołnierstwo poczęło wymykać ś. z obo-
 zu pojedynczo i kupami na G. po wsiach. Sienk.
 <p. Grasować>

1. Grat, a, lm. y l. szereg. w lm. rzeczy, ma-
 natki, sprzęty domowe, dobytek, mienie, chudoba:
 Wyprowadził ś. ze wszystkimi gratami. †Po
 śmierci mieszczki wszystek G. i szczebrzech do
 męża i dzieci ma przysłużyć. Groic. 2. stara
 rzecz, sprzęt stary, zużyty, rupieć, śmieć, łach; gru-
 choł, rzecz zepsuta, bez wartości: Ta suknia to już
 G. Twój zegar już G. Zart: A reszta graty,
 arystokraty. Krasz. 3. przen. mężczyzna a. ko-

bieta stara, schorowana, stary dziad a. baba: C62 to za babyl co za gmachyl co za graty! Fred. A. Moja siostra, ale tobie lepiej zycze i powiadam, ze ten stary G. do niczego. Fred. A. 4. w lm. *naczynia rzenieślnika*. 5. × w lm. = a) stare kawalki zelaza. Troc. b) Graty mosięzne = stary mosiądz. Troc. 6. [G.] = a) wszelkie naczynie. b) wszelkie narzędzie. c) grabie. d) w lm. = a) grabki, male grabie. β) kosy umajone wieńcami. γ) szczeble u kosy. δ) grabki przyzczone do kosy dla koszenia zboża: Kosić zboże na graty. Zdr. Gracki, [Gratek] a. w lm. Gracki. Zgr. Gracisko. <Nm. Geräth>

2. **Grat, a, lm. y** l. (u gisera) kant sterzący na spojeniu połow odlewu metalowego: Spilować G. 2. w wyrażeniu: Spajać deskę na G. = wpuszczać obu brzegami w fugę dwóch desek listewkę porzeczenie wykrajaną, ażeby ś. deski nie pacyły: Posadzka robiona na G. <Nm. Grat>

1. [Grata, y, lm. y] p. Krata.
2. [Grata, y, lm. y] rodzaj kosy. <Nm. Geräth>
[Gratać się, a ś., ał ś.] podnosić ś. materialnie a. moralnie. <? Por. Ukr. karataty sia, Brs. karatacca i Pol. krzatać ś.>
[Gratanie się, a ś., blm.] czynność cz. Gratać ś.

Gratek, tka, lm. tki 1. [G.] a. w lm. p. Grat. 2. [G.] naczynie drewniane, podobne do szaflika, cebrzyk, dojnica. 3. w lm. ogół naczynie = narzędzi szewca.

Grathobel, bla, lm. ble hebel w kształcie półokrągłym, do równego oczyszczenia pod szpongi. <Nm. Grathobel>

Gratis p. Gratys. <Łć. gratis>
Gratyskowy p. Gratysowy: Littlepage wysłany był w rozmaitych misjach tajemniczych do dworów zagranicznych i pobierał pensje gratiskowe. Kraus.

Gratysowy p. Gratysowy: Gratisowe zabieranie podwód. Rol.

Gratysówka, i, lm. i p. Gratysówka.
Gratka, i, lm. i, Gratyska obrywka, prezencik, oberchapka, to, co samo w ręce upada, darmochy; sposobność, sprzyjająca okoliczność, szczęśliwa, dogodna, sprzyjająca chwila, okazja sama ś. następująca; uciecha: Zamiaty gratki, me obrywki są batogi. Jak W. A to mi ś. zdarzyła G! Zdarzyła mi ś. G. G. pomysłowego obłowu. <Z Łć. gratis = darmo>

[Gratka, i, lm. i] poręcz u pułapu do wieszania czego. <Nm. Geräth>

Gratuar, a, lm. y noż. 1. noż do zaskrobrywania farby ze szkła a. porcelany. 2. noż szewcki bez trzonka do krajania skór, krawalnik. Zdr. Gratuarrek. <Fr. grattoir>

Gratuarek, rka, lm. rki p. Gratuar.
Gratulaacja, i, lm. e życzenie, powinszowanie, pozdrowienie: Chciałem jej, o ile możności, gratulację moją wyrazić za opiekę w czasie niemocy. Krasz. Miała parę domów takich, gdzie jej potrzeba było być z gratulacją. Kaczk. Zażył solennie tabaki, kichnął, i zaczęły ś. gratulacje. Kaczk. <Łć. gratulatio>

Gratulacyjny przym. od Gratulaaja: Gratulacyjne telegramy. Rog.

Gratulant, a, lm. ol ten, co winszuje, składa życzenia. <Łć. gratulans, 2 pp. -ntis>

Gratulować, uje, ował życzyć, winszować, pozdrawiać. <Łć. gratulari>

Gratulowanie, a, blm., Gratulacja czynność cz. Gratulować.

[Gratuny, ów, blp.] kawaly zmarzłej a. zeschłej ziemi, gruda zimowa. <Może poczućie Grad jako *grat, z GRAD>

Gratyfikacja, i, lm. e 1. nadzwyczajne wynagrodzenie pieniężne, udzielone przez chlebodawcę podwładnemu w dowód zadowolenia z usług. 2. także wynagrodzenie roczne, dodatek jednorazowy do rocznej pensji, po ukończeniu roku dawane. <Łć. gratificatio>

Gratyfikacyjny przym. od Gratyfikacja: Fundusz G.

Gratyfikować, uje, ował udzielać gratyfikacji, wynagradzać, obdarzać. <Z Łć. gratificari>
Gratyfikowanie, a, blm., czynność cz. Gratyfikować.

[Gratyka, i, lm. i] motyka. <Zmieszanie Grat z Motyka>

Gratyny, yn, blp. 1. część promu, bal służący za pomost do promu: Zrobić prom i G. do niego. Akta wikar. Włocławskich 1688 r. 2. miejsce pomiędzy wręgami, gdzie ś. woda sączy na statkach. Mag. <p. Grotyna>

Gratys, Gratis przys. 1. darmo, bezpłatnie, bezinteresownie: Usługuje mu G. Dano mu bilet G. Wejście G. (= wolne). 2. × bezkarnie, na sucho, gładko: Uszło mu to G. (= upiekło mu ś.). <Łć. gratis>

× Gratys, a, lm. y, × Gratis rz. darmochy: Patrzy a wietrzy, gdzie zażył gratysa. Koch.

Gratyska, i, lm. i p. Gratka: Gratyskę zawsze wolę. Fred. A.

Gratyskowo przys. od Gratyskowy. L.
Gratyskowy p. Gratysowy: Littlepage pobierał pensji gratyskowej 50 dukatów. T. K.

Gratysowo przys. od Gratysowy. L.
Gratysowy, Gratyskowy, Gratysowy, Gratyskowy bezpłatny, darmo dany.

Gratysówka, i, lm. i, Gratisówka rzecz gratysowa, darmochy.

Gratzaga, i, lm. i piłka ręczna do wyrzynania gratów. <Nm. Gratsäge>

× Grauwaka, i, lm. i gór. p. Szarowaka. <Nm. Grauwacke>

[Grauz, a, lm. e] piskorz. <Może z Lit. grauzas = żwir (gruz), bo inaczej rybka ta nazywa ś. [piasecznik]; por. Czes. hruz>

[Grawoaz, a, lm. e] p. Grajek: Grajciez mi, trzebaś, grawace! <GR>

† Grawaó, a, al i [Grawaó] p. Graó: a) Na tej piszczałce grawaó Dafnis usty swemi. Szymon. b) [Na trawę ehoziła, z chłopcami grawaóła] (= igrata, figlowała, bawiła ś.). <GR>

× Grawaka, i, lm. i gór. p. Szarowaka. <Nm. Grauwacke>

× Grawalnia, i, lm. e pokój do gry. L.
× Grawalny, × Growalny, × Grywalny do grania służący: Piła (= piłka) grawalna. Troc. G. pokój. L. <GR>

× Grawamin, u, lm. a l. ciężar, brzemień: O Jezuu, w morzu boleści tonący, drzewa krzyżowego grawaminem obciążony. Hil. 2. ucisk, gnębienie: Pisze wyraźnie, jakie ś. dzieją egzorbitanje, grawamina nieskończone na szlachtę, podeptanie praw kardynalnych. Kaczk. 3. zażalenie stonów na wymiar sprawiedliwości. 4. praw. skarga, zażalenie na wyrok poprzedniej instancji, apelacja. <Łć. gravamen ni., lm. gravamina>

† Grawanie, a, blm., [Grawanie] czynność cz. Grawać.

Grawer, a, lm. rzy a. owie *pieczętarz, wyrzynający rysunki na ciałach twardych, sztycharz, rytownik*. <Fr. graveur>

Grawerować, uje, ował, Grawirować, Grawować *rznać, wyrzynać, ryc, sztychować na metalu, szkłe, kamieniu, rytować*. <Fr. graver przez Nm. graviren>

Grawerowanie, a l. blm. czynność cz. **Grawerować. 2.** lm. a p. **Grawiura.**

Grawerowany, Grawirowany l. im. od **Grawerować, Grawirować. 2.** *ozdobiony grawiurami: Płyta srebrna, artystycznie grawerowana.*

Grawerski przym. od **Grawer: Zakład G.**

Grawerstwo, a, blm. *sztuka, rzemiosło grawera, pieczętarstwo.*

Grawerunek, nku, lm. nki p. **Grawiura: Te** dzieła sztuki są rysunkiem a. grawerunkiem, naciętym na kości lub rogu. Lub.

× **Grawimetr, u**, lm. y chem. *przyrząd do mierzenia ciężaru właściwego, in. areometr, ciężko mierz.* <Now. z Łé. gravis = ciężki + Gr. métron = miara, - mierz>

Grawirować, uje, ował p. **Grawerować.**

Grawirowanie, a, blm., czynność cz. **Grawirować.**

Grawirowany p. **Grawerowany.**

Grawitacja, l, blm. l. p. **Grawitowanie. 2.** fiz. *ciężenie powszechne, przyciąganie ciał*. <Fr. gravitation>

Grawitować, uje, ował *ciągnąć do pewnego (środkowego) punktu, krążyć około kogo a. czego; asystować: Osobistość, która zawsze w jego atmosferze, jakby drabant obok niego grawitowała.* Fred. A. <Fr. graviter>

Grawitowanie, a, blm., **Grawitacja** czynność cz. **Grawitować.**

Grawiura, y, lm. y, **Grawerunek, Grawerowanie** *rysunek grawerowany, rycina, sztych*. <Fr. gravure>

[**Grawka, i**, lm. i] *mała harmonijka, na której ś. gra, dmuchając*. <GR>

Grawować, uje, ował p. **Grawerować. Łab.**

Grawowanie, a, blm., czynność cz. **Grawować.**

[**Grażnia, i**, lm. e] *pieczara; rozpallina, dziura w skale a. w ziemi*. <?>

1. [**Grąba, y**, lm. y] p. **Gręba.**

2. [**Grąba, y**, lm. y] p. **Gruba.**

[**Grąbelek, lka**, lm. lki] p. **Gręba**. <Może Nm. Gerumpel = kupa>

[**Grąbelka, i**, lm. i] p. **Grąbia.**

[**Grąbia, i**, lm. e] p. **Gręba: Sadzić** kartofle w grąbie. <Może Nm. Gerumpel = kupa>

[**Grąbla, l**, lm. e] p. **Gręba. Zdr. [Grąbelka].**

Grączla, i, lm. e bot. (heliocarpus) *rośl. z rodziny lipowatych*. <?>

[**Grąd, u**, lm. y, **Grond, Gronda**] *miejsce wzniesłe i suche wśród łąk błotnistych; łąd, ostrów między wodą. Zdr. [Grądzik, Grądziczek]*. <Nm. Grund, skąd też Grunt>

[**Grądał, a**, lm. e] p. **Grundał: Rozwaliwszy** ś. G. na kanapie, w przytomności zaniejszych jako wielbłąd sapie. Nar. <Od Grunt>

[**Grądel, a**, lm. e] p. **Grundał.**

[**Grądka, i**, lm. i] p. **Grządka.**

[**Grądowina, y**, lm. y] l. *ziemia, łąka sucha. 2. siano z łąk suchych (nie bagnistych): Mój kof umknon (= chwycił) ty grądowiny.*

[**Grądowy** przym. od **Grąd, łądowy: Siano** grądowe. Łąki grądowe.

[**Grądzia, i**, lm. e] p. **Grzędą.**

[**Grądziczek, czka**, lm. czki] p. **Grąd: Tam** na morzu gaiczek, na tym gaiczku G.

[**Grądzić, i, ii**] l. p. **Grążyć. 2.** p. **Grązić.** <GRZĘŻ>

[**Grądziel, a**, lm. e, **Grądziela, Grądzielówka, Grądziel, Grązel, Grądziel, Grądziel, Grązdel, Grąziel, Grzędziel, Grądziel**] *dyszel u sochy a. pługa z dwiema w grubszym końcu odnogami zwykle samorodnymi*. <Może Nm. [grendel, grundenl i t. p.], te zaś może ze Słw.>

[**Grądziela, i**, lm. e] p. **Grądziel. Zdr. [Grądziołka].**

[**Grądzik, a**, lm. i] l. *wymślesze miejsce na łąkach a. bagnach, niekiedy drzewami porośle. 2. p. Grąd.* <p. Grąd>

[**Grądziołka, i**, lm. i] l. p. **Grądziela. 2. łąkuch, wążący [naganiacz] z końcem [grądziołka].** <p. Grądziel>

[**Grąń, a**, lm. e] p. [**Gróń**] *Baba* posła do grąnia na grzyby. <p. Gruń>

Grąp, pia, lm. pie l. a. **Grępma** gór.: *Grąpie rudy = kawałki rudy wielkości orzecha laskowego przez płókanie otrzymywane, in. ruda gruzłasta. 2. hut. surowizna w ognisku fryszerskim, zebrana w kłęb i oczyszczona z żużla*. <Może Nm. Gerumpel, [grumpen] = kupa, kawałki>

Grąż, ęzu, lm. ęzy, **Grąż l.** × *grząskie błoto, topielisko, trzęsawisko, błocko. 2.* × w lm. *zgręży, męty, fusy, osad. 3. Gręży, lm. ryb. ciężarek, nawlekany na dolną linkę sieci dla jej obciążeniu*. <GRZĘŻ>

Grązel, zli, lm. zle l. [G.] p. **Grzędło. 2. gór. łąk, utrzymujący słup u dołu. <GRZĘŻ>**

[**Grązel, a**, lm. e] p. **Grądziel.**

[**Grązić, i, ii**] l. i + **Grązić** p. **Grążyć: Cielsko** duszę w marności światowej grązi. Koch. 2. a. [**Grądzić, Grądzić**] *świdować, grąnować. [G. ś.] p. Grążyć*. <GRZĘŻ>

× **Grąznać, źnie, znał** p. **Grzęznać: Statek** grąźnie na dół. Troc.

[**Grądziel, a**, lm. e] p. **Grądziel.**

Grąż, ęza, lm. ęze l. × p. **Grąż. 2.** × p. **Grzędło. 3.** myśl. *przesmyk w lesie, którym zwierzę zwykle przechodzi*.

× **Grązać się, a ś., al ś.** p. **Grążyć: Furman** nie raz ś. grąża w błocie. Kołak.

× **Grążanie się, a ś., blm.**, czynność cz. **Grążyć a ś.**

Grąziel, a, lm. e bot. (nuphar) *rośl. z rodziny grzybieniowatych. Gatunek: G. żółty, u ludu Bączewiem, niek. Marohewką wodną zwany (ni. luteum).*

× **Grąziel, źli**, lm. źle p. **Grzędło.**

Grążenie, a, blm., czynność cz. **Grążyć i Grązić.**

Grążenie się, a ś., blm., czynność cz. **Grążyć a ś.** Przen.: Stopniowe G. ś. w mistycyzm. Spas.

Grążyca, y, lm. e zool. (fuligula) *ptak pletwonogi z rodziny kaczek*. <GRZĘŻ>

Grążyć, y, ył, + Grązić, + Gręzić, + Grężyć, [Grązić, Grązić, Grędzić, Grzędzić] l. *pograżać, zagłębiać, zanurzać: × Postawi przed nim rzadkiego rosolu półmisek płaski, gość imie G. swoim długim dziobem. Książ. 2. anat.: Muskul grążący = mięsień zniżający, zniżacz (musculus depressor). G. ś., × Grążać ś., [Grązić ś.] pograżać ś., zawurzać ś., iść na dno: Krwawe słońce zachodzi, świat grąży ś. w ciemnie. Syrok. Bohaterski topielec w nurtach ś. grąży. Syrok.* <GRZĘŻ>

Grądacz, a, lm. e zool. (crax) *szyszkonos, czubacz, ptak kurowaty*. <Dźwn.>

Grdać, a, ał (o derkaczu) *głos wydawać, wabić*. <Dźwn.>
 [Grdakać, cze, kał] *krakać*. <Dźwn.>
 [Grdkanie, a, błm.] czynność cz. Grdakać.
Grdanie, a, błm., czynność cz. Grdać: Bąk w jeziorze wznosi brzmienie, derkacz je grdaniem przerywa. Kras.
 [Grdest, u, lm. y] p. Rdest.
 [Grdęczenie, a, błm.] czynność cz. Grdęczyć.
 [Grdęczyć, y, ył] p. Grzdeżyć: Ścinał, mistrzu, albo męce, jak rozumiesz, tak mnie grdę.
 [Grdękać, a, ał] p. Grdykać.
 [Grdękanie, a, błm.] czynność cz. Grdękać.
 [Grdonic się, i s., ll s.] *krztusić s.* <GAR(D)>
 [Grduby, ów, błp.] p. Tryhubica. <p. Drugubica>
 [Grduk!] w. *naśladowanie odgłosu wystrzału*. <Dźwn.>
 [Grdukać, a, ał] l. p. Grduknąć. 2. *pić chciwie, tać, że z daleka słycać; ssać łapczywie* (o dziecku). <Dźwn.>
 [Grdukanie, a, błm.] czynność cz. Grdukać.
 [Grduknąć, nie, nał, nied. Grdukać] *pałnąć ze strzelby*. [G. s.] *odbić s.*, *przyppomnieć s.* (o pokarmach): Niechęący grduknęło mi sie.
 [Grdukniecie, a, błm.] czynność cz. Grduknąć.
 [Grdukniecie się, a s., błm.] czynność cz. Grduknąć s.
 † Grdula, i, lm. e p. Grdula.
Grdula, y, lm. y l. [G.] *ciasto źle upieczone*. 2. a. † Grdula *rodzaj gruszeki*: Mijasz winniki i smaczne bitarnie, a biorąc chucią zbyt łapczywo z słomy grdułę, gasisz nią apetyt łakomy. Koch. <p. Gdula>
Grdyca, y, lm. e p. Grdyka.
 × Grdyczo, a, lm. a p. Grdyka.
Grdyozka, i, lm. i bot. p. Krzyżownica.
Grdyk, a, lm. i p. Grdyka.
Grdyka, i, lm. i, Grdyca, Grzdyka, [Grdyk, Grdyl, Grzdyca i. a. × Grdyczo anat. = a) (cartilago thyreoidea) *chrząstka tarczowa krwani, chrząstka tarczycowa*, × *tarczowata, tarczycowata, jabłko Adama, jabłko Adamowe, tarcza*. b) p. Krtań. c) bł. *gardło, przelyk*. 2. [G.] *pijak, lyktus*. <GAR(D)>
Grdykać, a, ał i. p. Grzdykać. 2. [G.] *pić wódkę*. 3. a. [Grdękać] *zrzędzić*. <Dźwn.>
Grdykanie, a, błm., czynność cz. Grdykać.
Grdykowy przym. od Grdyka.
Grdyko-gardłowy anat.: Mięsień G. (musculus thyreo-pharyngeus), in. mięsień grdyko-gardzielowy, grdyko-polykowy, tarczogardzielowy, tarczyko-gardłowy, × tarczowo-gardzielowy. <Grdyka + Gardło>
Grdyko-gardzielowy anat. p. Grdyko-gardłowy. <Grdyka + Gardziel>
Grdyko-nagłośniowy anat. 1. Mięsień G. (musculus thyreo-epiglotticus), in. mięsień tarczono-nagłośniowy, × grdyko-nakrywkowy, † muskuł tarczopokrywkowy, tarczyko-nagłośniowy. 2. Wiąz G. (ligamentum thyreo-epiglotticum), in. tarczono-nagłośniowy. <Grdyka + Na + GŁOS>
 × **Grdyko-nakrywkowy** anat. p. Grdyko-nagłośniowy. <Grdyka + Na + KRY>
Grdyko-nalewkowy anat. 1. Mięsień G. (musculus thyreo-arytaenoideus), in. mięsień tarczono-nalewkowy, × tarczowo-nalewkowy, † myszki tarczowe nalewki, × muskuł tarczowo-piramidalny. 2. Więzy

grdyko-nalewkowe a. tarczono-nalewkowe górne (ligamenta thyreo-arytaenoidea superiora) = *więzy głosiń wrzeczowej*. 3. Więzy grdyko-nalewkowe a. tarczono-nalewkowe dolne p. Struna. <Grdyka + Na + LE>
Grdyko-polykowy anat. p. Grdyko-gardłowy. <Grdyka + Po + ŁK>
 [Grdyl, a, lm. e] p. Grdyka.
Grdyl, a, lm. e żart. p. Grosz: — Zatym szło jej o pieniądze?... spytała. — Skąd miałem dać? — rozgniewał s. nagle Strumio. — U nich ani grdynia, a u mnie co? Radz. <Żart. z Grosz>
 [Grebła, i, lm. e] p. Grobla. <Spolszczenie Ukr. hrebła>
 [Grechot, u, lm. y] *zбочe szultrowe, piarg*. <por. Gruchot>
 [Grecka, i, błm.] p. Rdest.
Grecki 1. Kościół G. = *wschodni*. 2. Nos G. = *prosty i równy*. 3. Deseń G. = *z linii prostych pod kątami prostymi schodzących s.*, *alagrek, węglownik*. 4. × *Mowa grecka = niezrozumiała*. 5. † *Płec grecka = śniada*: Krzywoust waleczny był śniadej płci, co zowią grecka płeć, jako dzisiejszy Pan nasz Stefan Batory greckiej płci. Sar. 6. *Uczesanie greckie = rodzaj uczesania kobiecego*. × *Po grecku przys. niezrozumiale*. <Łó. Graecus>
Grecozym, u, lm. y, × Grecozymus *wyraz a. zwrot, wzięty z języka greckiego, naleciałość z języka greckiego, helentizm*. <Niby Łó. graecismus>
 × **Grecozymus, u, lm. y p. Grecozym**: Przypadek czwarty za przysiówek wzięty, G. Bobr.
 × **Grecek, czka, lm. czkowie** *ten, co źle po grecku umie*.
Grecczenie, a, błm., czynność cz. Grecczyć.
Grecka, i, błm. bot. p. Rdest. <p. Gryka>
Greckosiej, a, lm. e [p. Grykosiej]. <Grecka + SIE>
 [Grecczycha, y, błm.] bot. p. Rdest. <Spolszczenie Ukr. hrecczycha>
Grecczyć, y, ył *przerabiać kogo na Greka a. przerabiać co na greckie*.
Grecczynka, i, lm. i *rodzaj sukni kobiecej z materji bogatej tureckiej, zwykle granatowej a. purpurowej, z czasów Stanisława Augusta*.
Grecczynna, y, błm. i. a. Greka, ucz. Grek *język grecki*: Uczyć s. grecczynny. 2. *greckie starożytności, pisma, zwyczaje, ozdoby i t. d.* 3. × *obrzędek grecki, kościół wschodni*: Wielu s. ich od kościoła Rzymskiego ku grecczynie obróciło. Biel. M. 4. × *rzec a. mowa niezrozumiała*. L.
 [Gref, a, lm. y] p. Gryf.
 [Grefica, y, lm. e] p. Gryfca.
 † **Grefik, a, lm. i p. Gryfie**.
Gregaryna, y, lm. y, Hurmaczek *drobna żyjka, żyjące jako pasorzyt w organizmie zwierzęcym*. <Now. z Łó. grex, 2 pp. gregis = stado>
 [Gregoly, ów, błp.] p. Gregorjanki.
 [Gregoraczek, czka, lm. czki] p. Gregoraszek.
Gregoraszek, szka, lm. szki, Gregoraczek *nazwisko ptaszka w pieśniach*: Oj ty, ptaszku, gregoraszku! Por. Gregulaszek, Krogulaszek, Kregulaszek, Stowijaszek. <Dźwn. i sld. do imienia Grzegorz>
 † **Gregorjanek, nka, lm. nkowie i. i** [G.] *nowy żak, który niedawno wstąpił do szkoły, uczący s. dopiero abecadła*. 2. *uczeń nie przykladający s. do nauk, nieuk*. 3. *żak szkolny, obchodzący grgorjanki*. <Od imienia św. Grzegorza>

Gregorjanin, a, lm. anie należący do wyznania ormiano-gregorjańskiego: I katolicy, i greocy, i mahometanie, i ormianie gregorjanie i nestorjanie mieli w Chocimiu swoje świątynie. Rol. **Gregorjanizm, u, blm. wyznanie ormiano-gregorjańskie:** Patryarcha Melchizedek po ucieczce ze Lwowa przemieszkiwał w Kamieńcu i umarł tu, wierny zasadom gregorjanizmu. Rol.

† **Gregorjanki, nek, blp., [Gregorjanki, Gregoly]** uroczystość św. Grzegorza, obchodzona przez żaków: Ubrała go, jak na jakie G. Prz. Por. **Gregórki, Gre gre gregory.**

Gregorjański 1. Kalendarz G. = używany obecnie kalendarz, ułożony według reformy gregorjańskiej, t. j. wprowadzonej przez papieża Grzegorza XI, kalendarz nowego stylu. **2.** Msza gregorjańska = przez miesiąc z rzędu odprawiana wskutek zakupu czyjego. **3.** Śpiew G. = używany w kościele katolickim, śpiew unisono, nie na głosy. **4.** Wyznanie gregorjańskie a. ormiano-gregorjańskie = wyznawane przez jedną z sekt ormiańskich. **5.** kość: Woda gregorjańska = mieszanina wody, wina, soli i popiołu, używana przy poświęcaniu kościoła. <Od imienia Grzegorz>

[**Gregórki, ów, blp.**] w wyrażeniu: [Chodzenie po gregórkach] obchód święta św. Grzegorza. Por. **Gregorjanki.**

[**Gre gre gregoly!**] p. **Gre gre gregory!** Gre gre gregoly, dajcie chłopca do szkoły. <Ókrzyk z Gregorjanki>

[**Gre gre gregory! a. Gre gre gregoly!**] przyśpiew w pieśni żaków: Gre gre gregory, pójźcie dzieci do szkoły.

[**Grejcar, a, lm. y**] p. **2. Grajcar.**

[**Grejać, a, al**] p. **Greżdzać.** <Por. GRYZM(OL)>

[**Grejzanie, a, blm.**] czynność cz. **Grejać.**

Grek, a, l. lm. cy = a) znawca języka greckiego: Dobry z niego G. b) wyznawca kościoła wschodniego: Przyłącza ś. do konfederacji i Greocy, t. j. dyzunicy. T. K. **2.** Użecanie w G. a. na greka = rodzaj uczesania kobiecego. **3.** blm. ucz. p. **Grecyzna:** Dostałem dwójkę z greka. <Łć. Graecus>

[**Grek, a, lm. i**] *przezwiśko prosiaka.* <Dźwn, sld. do nazwy narodu, por. Francuz>

Greka, i, blm. l. p. Grecyzna. **2.** jakas ozdoba w ubraniu: Ubiór bramują dookoła kolorowe greki i meandry. Wejs. <Łć. graeca dosł. = grecka>

Grekomanja, i, blm. upodobanie w greczyźnie, naśladowanie wszystkiego, co greckie. <Now. Greko- + Gr. mania = manja, obłąd, szaleństwo>

Grekounicki przym. od **Grekounita.**

Grekouniotwo, a, blm. wyznanie unickie, unja.

Grekounita, y, lm. ci należący do wyznania unickiego, unita. <Greko- + Unita>

Grekounitka, i, lm. i forma ż. od **Grekounita.**

[**Grela, i, lm. e**] *rodzaj torfowiska:* W dyluwjalnych torfach Nowotarskiej doliny, w tak zwanych pustaciach lub grelach. Sp. <?>

Grelaż, u, blm. cukier. masa z cukru palonego i migdałów siekanych. <Fr. grillage>

× **Grele, ów, blp., × Krele 1.** *rodzaj gryi chłopskiej z pałkami.* **2.** pałki w tej grze używane. <Może z Sr. Gm. grelle = rosocha, widełki>

Grelotka, i, lm. i *frendzelka dzetowa.* <Fr. grelot>

Gremjalnie przys. od **Gremjalny.** <p. Gremjum>

Gremjalny 1. *gromadny, kompletny = ze wszystkich złożony, kolegjalny, ogólny:* Posiedzenie gremjalne.

2. należący do kapituły: Prałat, kanonik G. W 1829 występuje jako kanonik G. przy miejscowej katedrze. Rol.

Gremjał, u, lm. y *chustka z tego samego materjalu, co ornat, leżąca na kolanach biskupa, siedzącego na tronie.* <Sr. Łć. gremiale, z Łć. gremium = łono>

Gremjum nieod. *komplet, ogół, ciało, kolegjum, grono:* G. sędziów a. sązące. G. nauczycieli a. nauczycielskie. <Łć. gremium = łono; grono>

Grempa, y, lm. y *górz. p. Grap. Łab.*

× **Grepel, plu, lm. ple, × Grepel p. Grempla. Grempla, i, lm. e, Grepła, × Grepel, × Grepel, [Grompla]** *szczotka druciana a. narzędzie do czesania wełny.* <Nm. Krämpel, Grempel>

Gremplarka, i, lm. i, Grepłarka, Gremplowniczka, Grepłowniczka *ta, co grempluje.*

Gremplarnia, i, lm. e, Grepłarnia, Gremplownia, Grepłownia *warztał, w którym gremplują.*

Gremplarz, a, lm. e, Grepłarz, Gremplownik, Grepłownik *ten, co grempluje.*

Gremplować, uje, ówał, Grepłować *gremplą wełnę a. sukno czesać.*

Gremplowanie, a, blm., Grepłowanie *czynność cz. Gremplować.*

Gremplownia, i, lm. e, Grepłownia p. **Gremplarnia.**

Gremplowniczka, i, lm. i, Grepłowniczka p. **Gremplarka.**

Gremplownik, a, lm. cy, Grepłownik p. **Gremplarz.**

Gremplowy przym. od **Grempla; Grepłowy.**

Gren, a, lm. y *ciwierk kanata.* <Fr. grain>

× **Grenada, y, lm. y** p. **Granat:** Czy czasem nie jest to jaki miękczak lub owoc orzechowaty? Tę tak, że jako G. ś. złota rozwałił ów łeb. Słów. <Fr. grenade>

Grenadier, a, lm. rzy, × Granadjer, × Granador, × Granatyr *zołnierz pieszy, używany dawn. do rzucania granatów ręcznych:* Pułk grenadierów gwardji. Grenadierowie ręczne granaty z ręki rzucają. Papr. Pije wódkę jak G. Krasz. Przen. żart: Na prawym flanku jam w tej armji pierwszym był grenadyjerem. Mick. (mowa tu o wpiśaniu swego nazwiska do imionnika). Przen. *gidja, dragal, drab, gilbas, dragon = człowiek wielkiego wzrostu:* To G. babal Zgr. Grenadjerzysko. <Fr. grenadier>

Grenadjerski przym. od **Grenadjer.**

Grenadjerzysko, a, lm. a p. **Grenadjer:** Cóż to za chamy te całe grenadjerzyska! Prus.

Grenadyna, y, blm. l. *lekka tkanina jedwabna.* **2.** cukier. sok z owocu granatu. **3.** farb. gutunek barwnika. <Fr. grenadine>

[**Grenda, y, lm. y**] p. **Granda.**

[**Grendzoly, ów, blp.**] p. **Gryndzoly.** <Ukr. gryndzola>

Grenlandzki wieloryb, zool. p. **Wieloryb.** <Od nazwy kraju Nm. Grönland>

[**Grenzoly, ów, blp.**] p. **Gryndzoly.**

Grep, u, blm. gór. wierzcchnia ruda żelazna brunatna, mialka. <Może z Nm. Gerumpel = kupa>

[**Grepa, y, lm. y**] **1.** p. **Grepa.** **2.** p. **1. [Grupa]:** W grepie = razem, społem. Spad do grepy = runął, osypał ś. Ma przyma do grepy = właściwie przyjdziemy do kupy = pobierzemy ś. Zwiedrzec się do grepy = zbliżyć ś., zaprzyjaźnić ś. Zdr. [Grepka]. <p. Grapa>

[**Grepica, y, lm. e**] p. **Grepa.**

[**Grepka, i, lm. i**] p. **Grepa.**

× **Greszel**, **szła**, lm. szle p. **Grosz**: Nie mamy teraz tylko krajeary, greszle, piątaki, trojaki. Dow.

[**Grezdaciwo**, a, lm. a] *gwazdanie, bazgranie, bazgranina, gryzmołenie*. <Por. GRZYŁM(OŁ)>

[**Grezdacz**, a, lm. e] *bazgracz, bazgrala*.

[**Grezdaczka**, i, lm. i] forma ż. od Grezdacz.

[**Grezdać**, a, al, **Grejzać**] *brzydło pisać a. malować, bazgrać, gryzmołić*. <Por. GRZYŁM(OŁ)>

[**Grezdanie**, a, blm.] czynność cz. **Grezdać**.

[**Grzyzna**, y, blm.] p. **Grzyżyna**. <p. Grzyżyna>

[**Gręba**, y, lm. y, **Graba**, **Grabla**, **Grzaba**, **Grzęb** i zdr. **Grabelek**] 1. p. **Grępa**. 2. *podniesiona przy uprawie bryłka ziemi*. 3. *grzęda (np. kartofli), okraczka*. 4. a. [**Grąbia**] *zagon*. 5. *miedza*. <p. Grąpa>

[**Grębnieć**, eje, al] *murszeć; próchnieć, butwieć*: Drzewo bukowe po ścięciu grębnieje. <p. Gręby>

[**Grębniecie**, a, blm.] czynność cz. **Grębnieć**.

[**Gręby**] 1. *pomarszczony*. 2. *ciernik*. <GRĘB>

[**Gręda**, y, blm., **Grzędą**] 1. i † **Gręda**, in. rz. ś. *cia, bieg konia średni, trucht; nieprawidłowy bieg konia*: Jeden ś. koń urodzi z krzywymi nogami, drugi z prostymi, więc jeden inochoda, drugi chodzi grzędą. Rej. Przen.: Między ptaki widamy różne natury, jeden waśniwy, drugi pokorny, jeden rychły, drugi leniwy, jeden grędą, drugi inochodą. Rej. 2. [**Grędą**, **Grędo**, **Grędko**] przys. = *prędko, szybko*: Grędą jechać. <GRZĘD>

[**Grędać się**, a ś., al ś.] *kręcić ś.*
[**Grędlanie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Grędać ś.**

[**Grędko**] przys. p. **Gręda**.

[**Grędo**] przys. p. **Gręda**.

† **Grędzi**, i, blp. *mostek u zwierzęcia*. B. Sz.

[**Grędzić**, i, il] i. p. **Grążyć**. 2. p. **Grazić**.

[**Gręzdido**, a, lm. a] p. **Gręzdido**. <GRZĘZ>

[**Grędział**, a, lm. e] p. **Grądział**.

[**Grędzioły**, ów, blp.] p. **Gryndzioły**.

[**Gręgulaszek**, szka, lm. szki] *krogulec w pieśniach ludowych*. <p. Gregoraszek, Krogulaszek>

[**Grępa**, y, lm. y, **Grzępa**, **Grzampa**, **Grampa**, **Grępa**, **Grępica**, **Gręba**, **Grępa**, **Grzępa**, **Grzypa**] 1. *góra (szczeg. wysoka i stroma)*. 2. *wzgórze, stromy pagórek, wyniosłość ziemi przy drodze*. Por. **Grupa**. <p. Grąpa>

[**Grępl-** p. **Grempl-**]

[**Gręz**, a, lm. y] p. **Gręzdido**. <GRZĘZ>

× **Gręzić**, i, il p. **Grążyć**.

[**Gręzdido**, a, lm. a, **Gręzdido**, **Grazel**, **Gręz**, **Grzęz**, **Grzęzlo**, **Grzęzlo**], × **Grąż**, × **Grążel**, × **Gręży** lm., × **Gręży** lm. *pierszenie żelazne u niewodu, ciężarki żelazne a. gliniane u sieci, ciągnące je do dna*. <GRZĘZ>

[**Grężki**] p. **Grzązki**.

× **Grężnąć**, żnlę, znął p. **Grężnąć**: To ś. pławi, to grężnie. Przyb.

× **Gręży**, ów, blp. *pleśń*. Troc.

[**Gręży**, ów, blp.] *cyce świri maciory*. <? GRZĘZ>

× **Gręży**, ów, blp. p. **Gręzdido**.

† **Grężyć**, y, yl p. **Grążyć**: Ujrzał, jak woda tułów w wodę gręży. Chr.

[**Grob**] p. **Kaszuba**. <Nm. grob = gruby>

[**Grobaltina**, i, lm. e, **Grobaltnia**] *loch; grób*.

<GRZEB>

[**Grobarka**, i, lm. i] forma ż. od **Grobarz**.

† **Grobarz**, a, lm. e i [**Grobarz**] p. **Grabarz**: Ty nieboże grobarzu, swą własną łopatą, którąś tak wielu chował, przysutys jest. Pot.

[**Grobeczek**, czka, lm. czki] p. **Grób**: Jakci mnie do grobeczka położą, wszystkie dzwony i organy zawieszają. <GRZEB>

Grobek, bka, lm. bki p. **Grób**: Smutno trochę porzucac dom i G. mój. Kaczk. Grobki dziecięce. Kon. <GRZEB>

[**Grobek**, bli, lm. ble] p. **Grobła**.

Grobekka, i, lm. i 1. p. **Grobła**. 2. anat. G. ucha a. uszna (anthelex) = *wyniosłość podłużna małżowiny ucha, równoległa do obrębka, oddzielona od niego przez rowek łódkowaty, in. przedobwód, przeciwzagięcie, † przeciwkrętociąg, † wewnątrzny zatok ucha*.

Grobekne, ego, blm. *myto, cło od grobli, opłata za przejazd grobli*: G. po groszu od konia in perpetuum pozwalamy. Vol. <GRZEB>

Grobekny, **Grobłany**, **Grobłowy** przym. od **Grobła**: Cło grobelne. Cło, myto mostowe, rzeczne, G. Bobr. **Grobekny**, ego, lm. i rz. *dozorca grobli*.

† **Grobefark**, u, blm. *roboty rymarska, wyroby rymarskie*. <Nm. Grobwerk dost. = grubsza robota>

† **Grobefarkowy** przym. od **Grobefark**: Roboty grobafarkowa.

× **Grobgryn**, u, lm. y p. **Grobryn**. <Nm. Grobgrün, zepsucie Fr. gros-grain dost. = gruboziarnisty>

× **Grobgrynowy** przym. od **Grobgryn**, p. **Grobgrynowy**: Grobgrynowe szaty. Księgi peregrynackie, rękopis 1584 r.

† **Grobła**, i, lm. e p. **Grobła**. Księgi sądowe łączykie. Jakom ja grobie przekopać nie kazał księdzu opatowi. Księgi kośc. 1425.

<GRZEB>

† **Groblic**, i, il *życia pozbawiać, sprzątać ze świata, zabijać, mordować*: Idzie król, gdzie najgoręcej, i nieprzyjaciele grobli, gromi. Pot.

1. [**Grobik**, a, lm. i] p. **Grób**: W jednym grobiku Pan Jezus leży, w drugim grobiku święty Ján leży. <GRZEB>

2. [**Grobik**, a, lm. i] *wiązka siana a. słomy*. <?>

[**Grobisko**, a, lm. a] p. **Grób**.

× **Grobjan**, a, lm. y p. **Grubjanin**. Troc.

Grobła, i, lm. e, [**Grobek**, **Grebła**], † **Grobła** 1. *nasyp, wał dla powstrzymania wody w stawie, tama; pomost usłany, usypiany przez bagna, wał do przejazdu przez błota*: Podług stawu G. Pr. Odmiał grobli = *bok grobli*. Podstawa grobli, korona grobli. Przen.: Gdyby tylko napotym takowa swoboda grobli nie przerwała. Pilch. 2. [G.] = a) *rów, którym woda płynie podczas ulewnej deszczu*.

b) *droga bita, gościniec*. c) [Na groble ryby łowić] = *łowić ryby na jazy*. 3. anat. p. **Krocze**.

Zdr. **Grobekka**. <GRZEB>

Grobłany p. **Grobekny**.

Grobłowanie, a, lm. a 1. *robienie, budowa, sypanie grobli*. 2. *materiał, przygotowany na groble*.

Grobłowy p. **Grobekny**: Przeprowa groblowa. Pol. (= przez groble, za pomocą grobli).

[**Grobłnica**, y, lm. e] p. **Gromnica**.

× **Grobnik**, a, lm. cy ten, co ś. *sajmuje urządzeniem obchodu pogrzebowego i mogił; właściciel zakładu pogrzebowego*.

× **Grobny** p. **Grobowy**: † **Kamień G.** *Odrzućmy grobnych głazów ostatki*. Uj. <GRZEB>

× **Grobokradca**, y, lm. y p. **Grobownik**. <GRZEB + KRAD>

[**Groboszcze**, a, lm. a] *grób, mogiła*.

Grobowcowy przym. od **Grobowiec**: G. kamień. Bobr.

Grobowiec, wca 1. Im. wca a. × **Grobownik** grób okazały, mogiła, kopic nagrobny; pomnik, nagrobek, kamień grobowy, mauzoleum, sarkofag: G. cesarza Adrijana. Pochowany był książę pod skromnym grobowcem. Niem. Kwitnące niegdyś kraje były jakby wielki G. Sienk. Przen.: Bano ś., żeby wołoska ziemia nie była grobowcem wojska naszego. Birk. 2. × Im. wcy p. **Grobownik**. Troc. <GRZEB>

× **Grobowisko**, a, Im. a 1. wielki grób. 2. a. [**Grobowiszczę**] cmentarzysko, cmentarz.

[**Grobowiszczę**, a, Im. a] p. **Grobowiskę**.

† **Grobowlizna**, y, Im. y grób lichy: Widzim grobowizną lichą i bez tytułów, bez ordynku wszędo. Bardz.

† **Grobownica**, y, Im. e świeca palona przy grobie. Krow.

× **Grobownik**, a, Im. cy 1. a. × **Grobokradca** ten, co groby okrada, co je odkopuje. 2. p. **Grabarz**: G., co grzebie umarłych, grabarz. Bobr. Grobownicy, którzy razem z klerykami chowali umarłych. Bobr. 3. Im. i p. **Grobowiec**: Czy wy macie takie trumny, grobowniki, aby nasze męczenniki w balsamowej złożyły szacie? Słow. <GRZEB>

Grobowo przys. od **Grobowy**: Nigdy tak ponurym, tak G. mileżącym nie był ani przedtym, ani potem tutezyński dynasta. Rol.

Grobowy, × **Grobny** 1. przym. od **Grób**, **mogilny**: Kamień G. Młody bluszczu, zielone obwijaj topole, zostaw cierniom grobowe otaczać kolumny. Mick. Aż do grobowej deski (= do zgonu, do śmierci). 2. przem. *pogrzebowy, żałobny, ponury, żalostny, smutny, podziemny, słumiony, przyduszony*: Głos, śpiew G. Requiem zaśpiewano w ton G., długi, i rozwiął wiatr cmentarny ślad waszej zasługi. Syrok. 3. [**Grobowe ziele**] p. **Ziele**. <GRZEB>

× **Grobryn**, u, Im. y, × **Grobryn**, × **Grubryn** gatunek tkaniny jedwabnej. <p. **Grobryn**>

× **Grobrynowy** przym. od **Grobryn**; **Grobrynowy**: Giermak światłoszary, G. albo kanawa-cowy. Goł.

× **Grobsztyn**, u, Im. y kamień grobowy; przem. *mogiła, grób*: Smutna pociecha z kosztownych grobsztynów. Zim. Zasnął w pokoju i złożon w grobsztynie. Chr. Nad ową wodą darniowy G. ku niebu wywiodą. Pot. Przen.: *perzyna, proch*: Zburzę miasto na G. Bardz. <Nm. **Grabstein**>

Grocernia, i, Im. e sklep w Ameryce z różnorodnymi artykułami: W wielkich magazynach można dostać wszystkiego, co znajduje ś. w groceniach angielskich lub amerykańskich. Sienk. <Z Ang. grocer=kupiec korzenny>

Grocerniczka, i, Im. i forma ż. od **Grocernik**.

Grocernik, a, Im. cy właściciel groceni.

Groch, u, Im. y 1. bot. = a) (pisum) roś. z rodziny motylkowatych. Gatunek: G. pospolity a. zwyczajny. swojski (pisum sativum s. vulgare); niektóre odmiany jego: wielkogroch, karlik, burczak, polny a. dziki, daw. Lędźwiec leśny (pisum arvense). b) G. gołębi a. leśny (orobus hirsutus) roś. z rodzaju drzewigroszka. c) G. niemiecki a. turecki, tyczny, włoski, szablasty, daw. Wielogroch, [G. długi, biały] gatunek fasoli (phaseolus vulgaris). d) G. pruski p. **Soczewica**. e) G. słoneczny p. **Słonecznik**. f) G. sowa a. Sowa zob a. Bób leśny (faba silvestris) roś. g) G. sybiryjski a. **Akacja** żółta a. **Groszek** syberyjski a. **Robinja**

groszek syberyjski (robinia caragana seu caragana arborescens) gatunek akacji. h) G. wilczy: a) p. **Lucerna**. β) p. **Traganek**. i) G. włoski p. **I. Cieciorka**. j) G. zajęczy a. G. orobek p. **Drzewigroszek**. Ogr.: G. chróstowy, wysoki = *pnący ś. po gałązkach*. G. ścielący ś. = [piechota]. G. cukrowy = bez łuski pergaminowej. G. łuskowy = ze skórką pergaminową. G. pomarszczony = z chropowatym ziarnem. Mam ś. jak G. przy drodze. Prz. (= każdy mię żądnie, trąci). Przen.: [Zwiąć G.] = *uciec*. 2. **ziarna grochu**: Korzec grochu. G. na ścianę. Prz. (= daremnie mówić do kogo, upominać go). Mruczał, kiwał, żegnał; wszystko to jedno było, co G. na ścianę rzucać. Oss. Tak ich odważnie strzelano i bito, że odpadali jako G. od ściany. Chr. Bez nadgrody ożebnie enota, jako G. na bębnie. Pot. Pochlebne głosy są jako G. w pęcherzu, które tylko iż brząkają, a pożytku żadnego nie czynią. Rej. [G. biały a. ogrodowy] = *ziarnka szabelbonu bez strączków*. 3. **potrawa z grochu**: G. prażony. G. na sucho, na sypko. Przen.: G. z kapustą = *nieład, chaos, gmatwanina, plątania*, *pomieszanie*: Pomieszales tu wszystko, jak G. z kapustą. Pim. Przen.: *Grochu ś. najadła = zaszła w ciążę*. Troc. 4. zł. = a) *śrut*. b) a. **Grochowianki** (Im.) **korale**. Zdr. **Groszek**. Zgr. **Groszysko**. <GROCH>

Grochal 1. u, blm. *mieszanina różnych gatunków grochu, zanieczyszczająca zboże*. 2. [G.] a, Im. o *prostak, gbur, ordynus*.

[**Grochal**, a, Im. e] *grosz*: Grochale przepili po krowie. <p. **Grosz**>

Grochodrzew, u, Im. y bot. p. **Akacja**. <GROCH + DRZEW>

[**Grochol**, u, Im. e] *rodzaj wyki* (wiecia angustifolia). <GROCH>

[**Grochol**, u, blm.] p. **Gruchotanie**. <Dźwn.>

[**Grochotać**, cze, tal] p. **Gruchotać**.

[**Grochotanie**, a, blm.] *czynność cz.* **Grochotać**.

Grochowaty podobny do grochu, soczewicowaty. Anat.: Kość grochowata p. **Kość**. <GROCH>

Grochowcowy przym. od **Grochowiec**: Grochowcowe kształty. Łab.

[**Grochowczysko**, a, Im. a] p. **Grochowisko**.

Grochowianka, i, Im. i 1. *wieniec grochowy, jako oznaka odkosza*: Tobie żona jakby nimfa, podstolinie G., a mnie zemsta doskonała. Fred. A. 2. [G.] = a) *słoma grochu zwyciężonego*: Wienek z grochowianki. b) p. **Grochowka**. 3. w Im. zł. p. **Groch**.

[**Grochowiany**] *grochowy, grochowinowy*: Wienek G. Będą myśleć, że to wiano, a to wiązka grochowianą.

Grochowiec, wca, Im. wca 1. bot.: a) p. **Akacja**. b) G. lepki (robinia viscosa) roś., gatunek akacji. 2. mia. p. **Aragonit** i **Pizolit**.

[**Grochowina**, y, Im. y] *ładzga grochu*: Skrzywi ci sie warkoc kieby G. Zdr. [**Grochowieczka**]. [**Grochowieczka**, i, Im. i] p. **Grochowina**.

Grochowinowy przym. od **Grochowiny**: Ług G. **Grochowiny**, Im, blp. 1. *ładzgi i strąki grochowe*: G. są dobre na paszę, na bartóg. 2. [G.] *gruchol, coś wątego*.

Grochowisko, a, Im. a, [**Grochowczysko**, **Grochowiszczę**] *pole zasiane grochem, a. na którym był groch*: Wiezie gnój wedle grochowiska.

[**Grochowiszczę**, a, Im. a] p. **Grochowisko**.

Grochownik, a, Im. i bot. p. **Akacja**.

Grochowy 1. przym. od **Groch**: **Placek** G. **Mąka**, **kiszka** grochowa. **Zupa** grochowa (= *grochowka*). **Wianek** G. Przen.: *Dostać wianek G. (= odkosza,*

GROCHÓWKA

rekluzę). G. to wiecheć = gorszy strach, niż bieda. Zaw. I. G. rok — dobry rok. Prz. (= obfitujący w groch, gdy ś. groch obrodzi). 2. anat.: Kość grochowa p. Kość. 3. bot.: Drzewo grochowe p. Akacja.

Grochówka, i, lm. i l. a. [Grochowianka] zupa grochowa. 2. [G.] łodygi grochu; mierzwa z grochu. 3. a. Ryżycia bot. (manisuris) roś. z rodzinny traw.

[Grochul, Gro-kul, Bru-kul, Grochu grochul, Gruchu gruchu gruchsickul], × Grochul naśladowanie głosu gołębi. <Dźwn., z podprowadzeniem pod GROCH>

[Grochulka, i, lm. i] grzechotka drewniana zamieszona na szyi bydła pasącemu ś. po lesie. <Dźwn.>

† Groci przym. od Grota: O grocia twarda skalo. Gawiń. <p. Grota>

Grocik, a, lm. i l. p. Grot. 2. przecik wskazujący, strzałka, wskazówka, indeks: G. na kompasie. <p. Grot.>

Grodek, dka, lm. dkl p. Gród i Gródek: W języku słowiańskim zamki grodkami i grodami nazywają. Nar. Nieobyty z miastem człowiek, choćby zamożny właściciel grodka. Sienk. Zbudowała G. w Bogdańcu. Sienk. <GROD>

Grodenabłowy p. Grodenapłowy: Ornat G. czarany z fioletową kolumną. Wej.

Grodenapl, u, lm. e, Gradenapl, × Gradynapol jedwabna tkanina, którą najpierw zaczęto wyrabiać w Neapolu. <Fr. gros de Naples dost. = tkanina gruba z Neapolu>

Grodenapłowy przym. od Grodenapl; Grodenabłowy: Chałat G. Byk.

Grodetur, u, lm. y, × Gradytur, × Grodytur ciężka tkanina jedwabna, pochodząca z Tour we Francji. <Fr. gros de Tours dost. = tkanina gruba z Tours>

Grodeturowy przym. od Grodetur, z grodeturu: Płaszcz G. And.

† Grodka, i, lm. i i [Grodka] p. Grodza i Grodzi: [Konie jak puszcza na grodki, jak wiatry biegają]. † Orzechy włoskie mają być pierwiej w grodzie sadzone, aby ś. tam wykochały, niżby do ogrodu były przesadzone. Trzye. <GROD>

Grodoburca, y, lm. y p. Grodoburzyciel: G. Odysej. Ml. <GROD + BUR>

Grodoburzyciel, a, lm. e, Grodoburca ten, co burzy grody: Peleja G. Ml.

† Grododzierzca, y, lm. y, † Grododzirzca, † Grododzirza ten, kto trzymał gród, kasztelan a starosta grodowy: Obok miasteczka siedział w zamku G., który miał w swym ręku władzę nieca i którą w imieniu króla sprawował. Paw. Przykład niemiecki podobał ś. bez wątpienia grododzierzcom polskim. Mor. T. <GROD + DZIERZ>

† Grododzirza, y, lm. owie m. p. Grododzierzca: Panu kasztelanowi a. grododzirzy. Mac. z Roż.

† Grododzirza, y, lm. y p. Grododzierzca. × Grodopis, a, lm. owie pisarz grodzki. Przyb. <GROD + PIS>

Grodowy, Grodzki przym. od Gród; [Gardny]: Starosta G. = w daw. Polsce starosta z władzą sądową. Niegrodowe starostwa. Rzew. <GROD>

× Grodytur, u, lm. y p. Grodetur, Troc. Grodza, y, lm. e l. × ogrodzenie na wodzie, powstrzymujące wodę w czasie robót na dnie rzeki. 2. † p. Gródz. 3. [G. a. Gródza] = a) p. Grodzba.

GRODZ

b) sposób gradzenia. c) płot, ogrodzenie pola od bytła, ozerdziowanie. d) zagroda w oborze a. stajni dla cieląt a. źrebiąt. Zdr. † Grodka, [Grodka, Gródka, Gródzka]. <GROD>

× Grodzanin, a, lm. anie p. Grodzianin: Olha, nie mogąc zamku Skorostena mocą dostać, posłała do mieszczan i do grodzan, mówiąc: „Dajcie mi za dań tylko po trzy gołębie i po trzy wróble.“ Stryjk.

Grodzenie, a, bfm., czynność cz. Grodzić.

× Grodzianin, a, lm. anie, × Grodzanin mieszkaniec grodu, zamku: Dowmunt, obleżony na zamku Uciańskie, prosił grodzian uciańskich, aby nie poddawali zamku, póki by on nie przyszedł im na odsiecz. Stryjk.

× Grodzianka, i, lm. i forma ż. od Grodzianin.

Grodzić, a, lm. e ten, co gradzi.

Grodzić, i, il, [Gardzić] 1. G. płot = stawiać, urządzać, robić: G. płoty. Płot gradzony. 2. ogradać, okalać, otaczać płotem; dawać ogrodzenie, opasować, zabezpieczać, obwarowywać: G. pole. Miasto murem G. † Jerycho było gradzone. B. Sz. Przen.: Pole wojskiem gradzi. Biał. (= obsadza). 3. odgradzać, odgraniczać, oddzielać, dzielić: Klin ziemi gradzi łączycianów od Kaliszianów. Kou. St. 4. × przen. mieścić, zawierać, zamknąć, pielegnować, przechowywać, żywić = mieć w sobie, chować, przechowywać: Kokolwiek dobrze człowiek w sobie gradzi, to od Boga przychodzi. Min. 5. × zagradzać, tamować, przeszkadzać, stawiać przeszkody, stawiać na przeszkodzie, napoprzek, wchodzić w drogę, bródzdzić: G. komu drogę. Troc. Prosi jej, żeby mu szczęścia nie gradziła, nie wiazała świata. Pot. × G. ś. 1. otaczać ś.: Wielka jest rzecz potomstwo mieć, a nim ś. gradzić. Glicz. 2. strzec ś., wystrzegać ś., pilnować ś., unikać, chronić ś.: Wiele jest przygód, od których ś. gradzić musi. Skar. <GROD>

Grodziś, dzoa, lm. dżoe p. Gród: Chciałbym mieć G. z twardego granitu, by nie miał ni okien, ni wehodu. Uj. Widzieli litewskie gradzce drewniane. Sienk. Prjama G. wyniosły. Ml.

Grodzik, a, lm. i p. Gród: To miasteczko, to G., to powiatu kawał zagarnął, nie dając nic. Krasz.

[Grodziowy a. Popławy] (o sianie) zebrany z łąki suchej, położonej między polami: Siano gradziowe.

Grodzisko, a, lm. a l. p. Gród: Było ich na G. dosyć, przy dobrym uzbrojeniu można ś. było obronić od dziesięćkroć liczniejszego napastnika. Krasz. 2. × plac grodowy, miejsce po gradzie.

Grodziskowy przym. od Grodzisko: Wał G.

Grodzki p. Grodowy: Sędzia G. Akta grodzkie. Sąd G. = starościński, sprawowany przez starostę grodowego w sprawach kryminalnych. Urząd G. = rozpatrujący i niektóre sprawy cywilne, in. † kw. rela. <GROD>

× Grodzowy przym. od Grodza.

† Grodztwo, a, lm. a obszar, na który rozciąga ś. władza grodu i jego kasztelana, kasztelanja. Księgi sądowe łączycykie. Takie zjazdy na sądy ściągają tylko ślachty jednego grodztwo. Paw. Ustawiamy, aby do bliższego kasztelaniej alibo grodztwo dworu... Św. z Woc.

Gródz, i, lm. e l. † i [G.] p. Gródz: G. dla źrebiąt (= okólnik). G., zagroda, zwierzyniec, gdzie ś. zwierzęta a. pastwo chowa. Bobr. 2. × podwórze, podwórko. Bobr. Zdr. [Grodka].

[Grodźba, y] i. blm. a. Grodza, Gródza czynność *grodzenia plotów, grodzenia plotów*: Chlusty na grodźbę = gałęzie na ploty pleciona. 2. Im. y p. Gródź.

†Grof, a, Im. owie p. Hrabla. Pot. <Nm. Graf>

Grog, u, blm., Grog rodzaj ponczu z wody, rumu, cukru i niek. aromatycznej zaprawy. <Ang. grog>

Grogowy przym. od Grog: Syrop G. = sztuczny syrop, złożony z rozgotowanego w wodzie cukru, rumu jamajki, wysokku i wyciągu wanilii, po rozcieńczeniu dający grog.

Grogren nieod. rodzaj mocnej materii z lekkimi prążkami równoległymi do długości. <Fr. gros-grain dosł. = gruboziarnisty, por. Grubryn>

†Groista, y, Im. soi sprzedający hurtem, hurtownik. <Nm. Grossist, z Fr. en gros = hurtem>

Grojecznik, a, Im. i bot. p. Judaszowiec. <?>

Grojny zł. wielki. <Może Nm. gross = wielki>

Grok, u, blm. p. Grog: Major poprosił o szklankę zimnego groku. Krasz. <p. Grog>

[Gro-ku!] p. Grochu!

†Grola, i, Im. e i [Grola] kłopot, zmartwienie, skaweres, bieda = ambaras, kram, tarapaty, niepokój: Przeżył swą grolę. <Nm. Groll>

Grolina, y, Im. y rodzaj perkalu silnie zgumowanego (np. na fasony do kapeluszy). <Fr. gros lin dosł. = gruby len = płótno>

†Grolować, uje, ował doznawać kłopotu, zmartwienia. <Nm. grollen>

†Grolowanie, a, blm., czynność cz. Grolować.

Grom, u, Im. y I. huk piorunu, grzmot; piorun. G. grzmi. Słychać G. G. uderzył, trząsk. Rażony gromem. Huk gromu. Zabił go Jowisz gromem. Biel. M. Żeby ich jasne zabiły gromy! I. Co? nie wałaś. na mnie ściana, nie spadają gromy? Święt. Zleciał nakształt gromu. Mick. Przen.: Pora! niewdzięcznością pańską do żywego poruszony, a prawie gromem rażony, przezeń, iż zło nad nim wisi. Mick. Przen.: Od puszczy libijskich latat do Alpów podniebnych, ciskając grom po gromie w piramidy, w Tabór, w Marengo, w Ulm, w Austerlitz. Mick. (= zadająca porażkę). Przen.: G. gniewu (= wybuch). 2. × chmura piorunowa: Z gromu wypierzeła błyskawica. Troc. 3. przen. huk, łoskot: Gromy dział. Kras. A. Trąby, bębny i działa zewsząd (z. puściły. Stryjk. Wnet paszcza (strzelby) zahuczy ogniem i gromem. Mick. 4. przen. piorunująca mowa; masakrujący rozkaz, edykt: G. słów. Pileh. G. Watykanu zniósł zakon Jezuitów. 5. przen. pogrom, klęska, porażka, cios, bicz, zguba, palec boży, kara boska, postrach; pogromca, mściciel, gniebiel, prześladowca: Już po gromie i po klęsce. Troc. Lis G. na krótki i kury. Jak. W. 6. gromienie, piorunowanie, wymyślanie: Filozof nie miał okazji do gromu, ale wyszedłszy, kłął na czym świat stoi. Rod. 7. × przea. strach, przestraszyć, zgroza: Gdy ś. to stało, wszystkich G. przeniknie. Chr. <GROM/GRZEM>

Gromada, y, Im. y, [Gromada, Gromada, Hrómada], †Gromada kupa, masa, (o ludziach) tłum, rzesza, kurna, zbiorowisko, ciżba, (o rzeczach) sterta, stos: G. ludzi. Przepadł w gromadzie. Pośród dzikich krain Australji przesuwają ś. całe gromady szkieletów ledwie skórą obciążonych i ginących z nędzy. Święt. Nie chcą poruszać ś. jedynie ruchami gromady, ale przedewszystkim żyć dla siebie i przez siebie. Święt. Chodzili gromadami (= bandami). W tańcu rej prowadzisz wesołej gromady. Mick. (= towarzysystwa). I ty

zuehwały, i twoja G. wraźbyście poszły w głębinie. Mick. †Panowie, zjehawszy ś. do gromady, na miejsce Mieczysława Kazimierza mianowali. Papr. G. psów — śmierć zająca. Prz. Nie pojedynkiem, ale gromadą filozofów tych teraz przywidę. Petr. (= ogółem, ryczałtem, hurtem). Zgarniać na gromadę a. do gromady. Wszystko to znosząc, naczynili gromad bardzo wiele. Leop. Mają gromadę leżących pientędzy. Gostk. Tam na północ, ku Polsce, świecą gwiazd gromady. Mick. (= roje). 2. mieszkający wsi a. gminy: Jaki wójt bywa, taka i G. Rej. Wie o tem wójt i cała G. Prz. 3. zgromadzenie, zebranie gminne, wiec, rada gminna: Gromady z chłopami co miesiąc czynić potrzeba. Haur. Nakazać gromadę, uczynić gromadę = zwołać zebranie gminne. Odprawić gromadę (= zwołać, rozpuścić). Mała G. = wiec jednej wioski). Wielka G. = wiec całej okolicy, całego rodu. Pol. 4. [G.] = a) zebranie bocianów przed odlotem. b) stado owiec. c) węglarski stos drzewa, przeznaczonego na węgiel. d) [Do gromady] = do kupy, w jedno, razem: Nowożeńców złączy ksiądz do gromady. e) duża ilość, mnóstwo: La'os G. ludu była na kierzmasu. G. roboty. 5. biol. (classis) skupienie zwierząt a. roślin, pośrednie między rzedem a zworzem. Zdr. Gromadka, †Gromadźca, [Gromadeczka]. <GROM(AD)>

[Gromadeczka, i, Im. i] p. Gromada: Nieżuza nas gromadeczka.

Gromadka, i, Im. i f. p. Gromada; kupa, garstka, grono; kępka: G. tańcujących. Wychodzim na Krębę wesołą gromadką. Len. G. drzew. Modrzewieca ma listeczków gromadkami pełno. Syr. (= kępkami, gronami, liśćkami). Poukładali gałęzie na gromadki. W Wielką Środę trzeba parafjan upominać, by nie palili stosów, tak zwanych gromadek, wedle obrzędu pogańskiego, na pamiątkę dusz sobie mitych. Brk. 2. [G.] rodzaj sekty u ewangelickich Mazurów pruskich, zbieranie ś. po domach, wspólne czytanie i objaśnianie Pisma Świętego. 3. [Gromadki] plejady, skupienie gwiazd. 4. × anat.: Gromadki gruczołków Peyera = kępki gruczołkowe Peyera w jelicie (agmina Peyera). 5. × astr.: Gromadki gwiazd = skupienia, zbiorowiska gwiazd. 6. [G.] bot. (armillaria robusta) grzyb z rodzaju opieńki.

[Gromadkarz, a, Im. e] należący do [gromadki], rodzaj sekiarza u ewangelickich Mazurów pruskich.

× Gromadna, ej, blm. liczba mnoga: Mówię w gromadnej.

× Gromadni p. Gromadny: Chór G. Słów. [Gromadnica, y, Im. e] I. miejsce, gdzie stała [gromada] (= stos drzewa na węgle). 2. wielka mucha. 3. pog. kobieta kłóliwa.

Gromadnie, × Gromadno przys. od Gromadny: Stawie ś. G. przeciw nieprzyjacielowi (= kupa, w wielkiej ilości).

Gromadnik, a, Im. cy I. a. [Gromadzielnik] należący do gromady, współnik, stowarzyszony: W razie potrzeby tym słowem wołał G. na współobywateli. Sob. 2. [G.] człowiek [kurzący gromadę], węglarz.

× Gromadno p. Gromadnie: G. teraz w tym mieście. Troc. (= ludno).

× Gromadność, i, blm. rz. od Gromadny. Gromadny I. a. × Gromadni, × Gromadzisty gromadą, kupą występujący, masami zjawiający ś., tłumny, liczny, zebrany tłumnie a. bezładnie, zgromadzony w wielkiej ilości: G. napad. Ucieczki gromadne. Gromadne wojsko. × Łzy gromadne

rozlewała. Troc. × Czeczotki gromadne. Mor. (= gromadami latające). 2. × do gromady należący, gromadzki, wiejski, gminny: Jestem wieszczkiem Pierydy, nie zaś twym gromadnym. Hul. 3. † ładny, zaludniony, gęsto zaludniony: Miasto gromadne. Troc. 4. lek.: Czyrak G. p. Czyrak. <GROM(AD)>

× Gromadołódź, odzi, lm. odzie flota. Włod. <Gromada + Łódź>

Gromadzenie, a, blm., czynność cz. Gromadzić. Gromadzenie się, a s., blm., czynność cz. Gromadzić s.

[Gromadzianie, ów, blp.] nie potomkowie właścicieli soltystwo. Por. Soltysianie.

† Gromadzica, y, lm. e p. Gromada: Oddał, jako chciał, pobór, a potem pił za ostatek z gromadzią kilka dni. Rej.

Gromadziciel, a, lm. e ten, co gromadzi.

Gromadzicielka, i, lm. i forma ż. od Gromadziciel.

Gromadzić, i, il, [Gromadzić] i. zgrupować, zbierać, skupiać; (o rzeczach) znosić, składać; (o ludziach) ściągąć: G. materiały do dzieła, do budowy. G. bogactwa, kapitały. × Umilknąwszy, wszystką myśl w głowę gromadził. Troc. (= zbierał myśl). G. ludzi, wojska. Co miesiąc chłopów G. Haur. (= zwoływać na naradę gminną). 2. [G.] grabić, zgrabić (siano). G. s. kupić s., zbierać s., schodzić s., zbiegać s.: Widzowie gromadzą s. Tu gromadził s. wybór inteligencji miejscowej. Chm. <GROM(AD)>

[Gromadzielnik, a, lm. cy] p. Gromadnik: Od stołu wstał i do gromadzielników poszedł. Jeż.

× Gromadziście przys. od Gromadziście.

× Gromadziści p. Gromadny.

Gromadzki i. do gromady wiejskiej należący, gminny: Kasa gromadzka. Pastwisko gromadzkie. 2. [G. byk] człowiek rozwiązanych obyczajów. [Gromadzki, ego, lm. cy] rz. soltys.

× Gromadzko przys. od Gromadzki. L.

† Gromatka, i, lm. i kawalek.

[Gromadzić, i, il] p. Gromadzić.

× Gromca, y, lm. y i. ten, co zsyła grzmoty, pioruny: Oltarz Panomfejskiemu gromcy. Żebr. 2. p. Gromiciel: Gangiskan, ów sławny G. wschodnich krajów. L. <GROM/GRZEM>

Gromian, u, lm. y bot. (xylocarpus) roś. <?>

Gromiciel, a, lm. e i. a. × Gromca pogromca, zwycięzca. 2. ten, co gromi, karci: G. drożność. Sł. wil.

Gromicielka, i, lm. i forma ż. od Gromiciel: Noc, G. i bogów i ludzi. Ml.

Gromić, i, il, częstot. † Gramiać, † Gromić a i. razić, porażać, pobijać, zwyciężać, rozbić: G. wroga. G. Niemce i hordy Nogaju. Mick. Niech walcz, niech gromi, niechaj s. w imię i skarby bogaci. Mick. Przen. Nim to s. dzieje, pierwszej winne grona znikną i reż nie będzie sierpami gromiona. Ryb. J. (= żęta). 2. ostro upominać, piorunować na kogo, fukać, strofować, karcić, burczeć: Św. Stanisław gromił Bolesława Śmiałego. Występki srodze gromił. Skar. 3. × G. djabła = wyklinać, egzorcyzmować. Troc. 4. [G.] wymyślać. <GROM/GRZEM>

Gromienie, a, lm. a czynność cz. Gromić: Od miasta gromieniem słów go odstraszył. Skar. Nie słyszę z ust twoich, jak pełne łagodności gromienia. Węg.

† Gromić a, a, p. Gromić: Kazimierza podczas Fulkon o cudzołóstwo gromiwał. Błaż.

† Gromiwanie, a, blm., czynność cz. Gromić a.

× Gromiwrzawa, y, lm. y ten, co halasy wyprawia, halaburda, awanturnik, burda, krzykacz. <GROM/GRZEM + WR>

Gromki, × Gromny głośny, donośny, hałaśliwy, silny, grzmiący, huczny: Głos G. Gromkie wiwaty, oklaski: By nie spuścił na ciebie Jowisz gromkiego z wysoka pioruna. Kulig. <GROM/GRZEM>

Gromko przys. od Gromki: Począł wołać tak G, aż echo odpowiadało mu ze ścian. Sienk. G. zawrzasnął. Ml.

[Gromliczka, i, lm. i] p. Gromnica.

Gromnica, y, lm. e, [Grobńca] i. świeca woskowa, poświęcana w uroczystość Oczyszczenia Najświętszej Maryi Panny: Zapalić gromnicę nad konającym, dla odpedzenia gromu. 2. a. w lm. święto M. Boskiej Gromnicznej, Oczyszczenia Najświętszej Maryi Panny: G. zimy polowica. Prz. Przybył do mnie w srodę przed Gromnicą. List Garwaskiego do Jana Zamojskiego r. 1602. W Gromnicie z dachów ciecie, zima jeszcze s. przewlecze. Prz. Na Gromnicie a. × o Gromnicach. Przed Gromnicami. 3. [G.] sosna, mająca gałąź środkową, strzelającą do góry. 4. bot. p. Kaktus. Zdr. Gromniczka, [Gromliczka]. <GROM/GRZEM>

Gromniczka, i, lm. i p. Gromnica.

[Gromicznik, a, blm.] luty.

Gromiczny przym. od Gromnica: a) Z ogniem gromicznym obchodzą stajnie. Macz. (= z zapalonemi gromnicami). b) Dzień Najświętszej Maryi Panny Gromicznej a. Dzień G. = święto Oczyszczenia Najświętszej Maryi Panny. Gdy jasne słońce w dzień G. będzie, więcej niż przedtym śniegu spadnie wszędzie. Prz. Byłem tam na Matkę Boską Gromiczną. Sejmik G. (= zwołany na dzień Matki Boskiej Gromicznej w celu obrania nowych urzędników wojewódzkich na miejsce zmarłych).

× Gromnie przys. od Gromny, jakby grom: Jak żeż jada G. Krasin. (= hucznie).

× Gromnieć, eje, ał powiększać s., rosnać, większym s. stawać: Grudka w bryłę gromnieje, tocząca s. w biegu. Min.

× Gromny i. p. Gromki: Gromne działa. Przyb. 2. rażący, zabijający: A ociec, ku nim ruszają s. z miesiąca, będzie dodawał gromnego żelazca Gawii. (= strzały).

× Gromobleie, a, lm. a i. uderzenie gromu, grzmoty, pioruny, burza. 2. szkoda sprawiona przez burzę. <GROM/GRZEM + BI>

× Gromobójca, y, lm. y ten, co piorunami bojuje: Jowisz G. Klon.

Gromochron, u, lm. y p. Piorunochron. <GROM/GRZEM + CHRON>

Gromochronowy przym. od Gromochron: G. drut, pręt.

Gromogłośny odzywający s. gromami: Zeus G. Ml. <GROM/GRZEM + GŁOS>

Gromokłośnik, a, lm. i bot. (xanthorrhoea) roś. z rodziny liljowatych. <GROM/GRZEM + KŁO(S)>

× Gromolenie się, a s., blm., czynność cz. Gromolić s.

× Gromolić się, i s., il s. p. Gromolić.

Gromonośny noszący gromy, pioruny: G. orzeł Jowisza. <GROM/GRZEM + NIOS>

× Gromopiorunny piorunujący z grzmotem. <GROM/GRZEM + PIORUN>

† Gromot, u, lm. y huk, loskot: Słyszał G. wozów i chrzęst wojska wielkiego. Bud. <GROM/GRZEM>

× Gromotnie przys. od Gromotny.

× **Gromotny** *łoskot sprawiającej, huczny, hulaśliwy.*

[**Gromotrząsk**, u, lm. i, **Hrómotrząsk**] *ros. sedum.*
Por. **Grzmotnik**. <GRÓM/GRZEM+TRZ(ASK)>
Gromowładca, y, lm. y, †**Gromowładca**, ×**Grzmotowładca** *ten, co piorunami włada:* Jowisz G. Otw. <GRÓM/GRZEM+WŁOD>

× **Gromowładczyna**, y, lm. y forma ż. od **Gromowładca**; †**Gromowładczyna**.

Gromowładny, × **Gromowładny**, × **Grzmotowładny** *władający gromem, piorunowładny:* G. Jowisz. Leszcz. Przen.: Roztanne, gromowładne czoło zgiałem przed Panem. Mick.

× **Gromowładny** p. **Gromowładny**: Ociec G. Tremb. (= *Jowisz*).

†**Gromowładca**, y, lm. y p. **Gromowładca**.

†**Gromowładczyna**, y, lm. y p. **Gromowładczyna**: G. pomstę przechowała na czas pogodniejszego. Żebr.

Gromownik, a, lm. cy *ten, co zsyła gromy, pioruny; patron od piorunów:* Kult św. Eljasza-gromownika wyszedł od ludów jak Grecy i południowi Słowianie, nie znających pioruna. <GRÓM/GRZEM>

Gromowo przys. od **Gromowy**, *jak grom:* Wszystko to przychodziło niespodzianie, G., szybko. Krasz.

× **Gromowód**, odu, lm. ody p. **Piorunochron**. <GRÓM/GRZEM+WÓD>

Gromowy i. przym. od **Grom**, *piorunowy:* Gromowa chmura. Pol. Przen.: Pod gromowym uderzeniem zastępów polskich rozsypywała ś. w dzikim popłochu orda. Szaj. 2. bot.: ×G. korzeń a. †**Gromowe ziele**, [**Gromowe ziele**] p. **Szparag**. Por. **Grzmotnik**.

Gromówki, wek, blp. bot. p. **Szparag**.

[**Grompla**, i, lm. e] p. **Grempla**.

[**Gron**, a, lm. y] *taler, talar koronny:* Nie pytają ś., kaj ja zraniony, tylko ś. pytają, kaj mäs grony. <Z pierwszej części Nm. Kronenthaler dosł. = talar koronny>

[**Gron**, u, lm. y] p. **Grąd**.

[**Grona**, y, lm. y] p. **Grąd**: Uniesiony z pola bitwy i ukryty w lasach mławskich, na gron-dzie, czyli miejscu wyniesionym i suchym, które ś. dotąd mogiła Sawy nazywa. Rol. W lasach mławskich obok grundy Mazur, kmięć tamtejszy, spogląda na mogiłę Sawy. Rol. <p. **Grunt**>

[**Grundal**, a, lm. e] p. **Grundal**.

[**Grundas**, a, lm. y] *drag z jednego końca okuty żelazem, służący do przecinania lodu.* Por. **Grundas**. <p. **Grunt**>

[**Grondowy**] przym. od **Grond**: Sianożęcie zarosło, ale dobre grondowe, z których tylko łoży sprzątnąć i gdzieśgdzie wodę ściągnąć było potrzeba. Krasz.

Grondy, ów, blp. i. a. **Grzędy** *leśn. kępy lasów na gruncie mniej więcej wyniosłym wpośród obszerznych bagien a. łak.* 2. myśl. *las iglasty starodrzewny, rzadko rosący, do którego sarny w jesieni ś. wynoszą, i gdzie sarnę opodal dostrzec można.* <p. **Grunt**>

Gronek, nka, lm. nki i. [G.] p. **Grono**: Rozkwitaj, biały lelija, wypuść choć jeden G. 2. ogr. *wspólna szypulka całego winogrona.* <GR(ON)>

[**Gronek**, nka, lm. nki] p. **Garnek**.

[**Groneszek**, szka, lm. szk] p. **Garnek**.

Groniak, a, lm. i i. 2 pp. u *miód na winnych jagodach sycony.* 2. lek. p. **Garbiak**.

Groniasty, × **Groniasty** *w grona obfitujący, z grona złożony; układający ś. jakby w grona.* Anat.: Gru-

czyły groniaste a. gronowate, gronkowate, × groniste (glandulae acinosae). Lek. (w położnictwie): Zasnład G. (mola racemosa).

[**Groniczek**, czka, lm. czki] p. **Gron**: Jaworowy, Ostry (szczyty w Beskidach szląskich) to G. prosty, a ten kamienity między nimi skryty. <p. **Gron**>

Gronik, a, lm. i bot. (botrytis) *ros. z gromady grzybów, z rodziny wroślowatych, z rzędu wrośli.*

[**Gronik**, a, lm. i] p. **Gron**.

[**Groniowy**] w wyrażeniu: [Ziem groniowa] = ziemia, zmieszana z płasko połupaną skalą. <p. **Gron**>

[**Groniówka**, i, blm.] *gatunek skały miękkiej i suchej.*

Gronisko, a, lm. a p. **Grono**: Winne jagody jak zachować aż do wiosny w groniskach. Slesz. <p. **Grono**>

Gronisty i. × p. **Groniasty**: (Płuea) są składane z maluczkich pęcherków, gronistych, podobnych do grona winnego. Kireh. G. kamień drogi. L. Gronista dymna żużel. Sien. 2. [G.] z dużą kłócią, z kłosem obfitym w ziarno: Owies G. Proso groniste.

Gronko, a, lm. a i. p. **Grono**. 2. w lm. (acini) *części składowe niektórych gruczołów.* 3. bot.: Gronka żabie = a) (ambrosia maritima) *ros. z rodzaju bożybytu.* b) p. **Połonicznik**.

Gronkowaty w postaci *gronek ułożony, z gronek złożony:* Liście gronkowate po 5–9 pogromadzone. Anat.: Gruczoły gronkowate p. **Groniasty** i **Gruczoł**. Lek.: Garbiak G. (staphyloma racemosum).

Gronkowy *mający gronka a. kształt gronka;* bot.: a) Czerniec G. p. **Czerniec**. b) Paproć gronkowa p. **Zylwa**.

† **Gronny** p. **Gronowy**; *winogrona mający:* Przyszli są aż do padołu gronnego i oglądali ziemię. B. Sz. Szedwszy aż do potoka gronnego, urzazali latorośl s gronem swym. B. Sz.

Grono, a, lm. a i. *owo-ostan, złożony z jagód:* Winne G. (= winogrono). G. porzeczkowe, kalinowe. G. jarzębiny. Przen.: Tu (= na emętarzu) z winnicy miłości (= z haremu) niedojrzałe grona wzięto na stół Allaha. Mick. 2. przen. *pewna liczba osób dobranych, towarzystwo, zgromadzenie, kółko, grenjum, ciuto, korporacja, dobór, wybór:* Przyjął do swego grona. Wyłączył ze swego grona. Wydelegował kogo ze swego grona (= z pośród siebie). G. uczonych, młodzieży, przyjaciół. G. bóstw morskich Neptuna otacza. Przyb. (= orszak, tłum). Szkoły owoczone odznaczały ś. ważną zaletą moralną: spajały nauczycieli i uczniów w G. niemal rodzinne. Chm. Utworzył Zan towarzystwo pod nazwą filaretów, podzielone na kilka gron. Chm. Podróźne rozmiadło ś. G. Mick. Służebne G. Mick. 3. *balwan kruszen, bryła:* Były trzy grona wielkie (cynku) wykopane w górze Machnowskiej. Wiśl. 4. † i [G.] = a) *winne grono.* b) *kupa, stado:* Nie ma skupować po wsiach wołów parzystych w G. dla wygnania za granicę. Przywilej rzeźników sandomierskich XVII w. 5. bot. = a) (racemus) *kwiatostan o szypulce ogólnej rozgałęzionej nieprawidłowo, na różnej wysokości.* b) G. morskie p. **Rozdestnica**. 6. woj. *ozdoba dna armaty w postaci galki metalowej.* Zdr. **Gronko**, [**Gronek**]. Zgr. **Gronisko**. <GR(ON)>

Gronodrzew, u, lm. y bot. p. **Rozdestnica**. <GR(ON)+DRZEW>

× **Grononośny** *noszący grona*: Grononośnemu Bachowi podbita Indja. Zebr. <GR(ON) + NIOS>

× **Gronorodny**, × **Gronotworny** *rodzący, dający grona*. <GR(ON) + ROD>

Gronorost, u, lm. y, **Morzypło** bot. (sargassum) *roś. z gromady wodorostów, z rzędu morszczyzn, z rodziny morszczynowatych*. Gatunki: G. jagodowaty (s. bacciferum). G. pospolity (sargassum vulgare). <GR(ON) + ROST>

Gronorostowy przym. od **Gronorost**: Morza gronorostowe = *przestrzenie morskie, zarosłe gronorostami*. Sł. wil.

× **Gronostaik**, a, lm. i p. **Gronostaj**.

Gronostaj, a, lm. e, **Górnostaj**, † **Hronostaj**, † **Hronostaj**, [Hronostaj, Hronostaj, Hornostaj, Gronostaj] i. zool. (putorius ermineus) *zwierzę ssące drapieżne z rodziny kun*. 2. 2 pp. a. u, a. w. lm. *skórkca, futro gronostajowe*: Lepiej być o baranie a. lisim grzbiecie, niż po śmierci G. tylko na portrecie. Zabł. U góry gronostaje, a u dołu nie dostaje. Prz. Zdr. × **Gronostaik**. <Pierwsza część wyrazu ze S. Gam. harm = rodząz łascy, skąd Nm. Hermelin; druga niejasna>

Gronostajowy przym. od **Gronostaj**; † **Hronostajowy**, † **Hronostajowy**, † **Hornostajkowy**, [Hronostajowy, Hornostajowy]: *Plaszcz G.*

[**Gronostał**, a, lm. e] p. **Gronostaj**.

× **Gronotworny** p. **Gronorodny**: Od gronotwornego Bacha zwyciężona Indja. Otw. <GR(ON) + TWOR>

Gronowaty, × **Gronowity** *do grona podobny; anat. p. Groniasty*.

Gronowiec, wca, lm. wce bot. (botrychium) *roś. z gromady paprotników, z rzędu nasięźrzalowych*. Gatunek: G. pospolity a. pierzasty (b. lunaria). <GR(ON)>

× **Gronowiny**, in, blp. *grona owocowe*: Z gronowin sok. Haur.

× **Gronowity** p. **Gronowaty**: Kijec G. Wypr.

Gronowy, † **Gronny** i. przym. od **Grono**: a) **Gronowa** szypulka. Kn. We krwi gronowej. B. Sz. (= z jagód). b) **Gałka gronowa** u armaty. Jak. J. 2. **Kartacze gronowe** = daw. pocisk pękający, złożony z kul, umieszczonych w woreczku i oplecionych szpagatem, co pociskowi daje postać winnego grona. 3. chem.: **Cukier G.** = jedna z dwu glukozy, na które rozpada ś. cukier trzcinowy podczas inwersji, in. dekstroza.

[**Gront**, u, lm. y a. a] p. **Grunt**.

[**Grontownie**] p. **Gruntownie**.

[**Gronuszczeek**, czka, lm. czki] p. **Garnek**. <GARN>

Gron, a, lm. e żart. p. **Grosz**: Nie mam ani gronia. Panna ma gronie (= *pieniądze*). <p. Grosz>

[**Gron**, a, lm. e, **Grań**, **Grąń**, **Grań**, **Gróń**, **Gruń**] i. *góra, wysoka góra, wzgórze, pagórek*: Lubaniu, ty wysoki groniū. Do gronia = do gór. 2. *szczyt góry, wierzchołek wzgórza, krawędź, wązki grzbiet skały*. 3. *pole górskie, polana*. Zdr. [**Gronik**, **Groniczek**]. <p. Gruń>

Gronoza, y, lm. e bot. (botryanthus) *roś. z rodziny liljowatych*. Gatunek: G. pospolita a. Szafirek drobnoliści (b. vulgaris). <?>

[**Gront**, u, lm. y a. a] p. **Grunt**: Ilekroć sprawa o tak zwane „gronta“ agituje ś., otacza Grzybowskiego zastęp pocziwycych kmiotków. Kraus.

Gros, a, lm. y han. *dwanaście a. niek. dziesięć tuzinów*: W każdej skrzynce powinno znajdować

ś. sześć grosów jaj, liczących każdy 120 sztuk. Krzyw. <Nm. Gross>

Grosbodenrad, u, lm. y zeg. *kółko główne środkowe w mechanizmie zegarka*. <Nm. Grossbodenrad>

Grosiczek, czka, lm. czki p. **Grosz**: Jednego grosiczka brakowało. Dyg.

Grosik, a, lm. i p. **Grosz**; *ostatni a. jedyny grosz, szeląg, fenig*: Zapłacę co do grosika. Nie miał grosika przy duszy. Długu ani grosika.

Grosikiewicz, a, lm. e *człowiek posiadający grosze, bogaty, bogacz*.

Grosina, y, lm. y m. i ż., [**Groszyna**, **Groszowina**] *nedźny, mały, niezerny, marny grosz*: Tera ci ś. za nią siaki taki G. weźmie. Kon. Chowaj grosinę na czarną godzinę. Prz.

Grosiwko, a, lm. a p. **Grosiwo**: Musi tu zbierać G. z intraty. Syrok.

Grosiwo, a, blm. zb. *grosze, pieniądze, fundusz, kapitał, gotowizna, gotówka*: Dziaduś zbierał G. Moraw. G. koehane, cudów dokazuje. Orzesz. Zdr. **Grosiwko**.

[**Groska**, i, lm. i, **Gróska**, **Grotka**, **Grótka**] i. *stara kobieta, babu*. 2. *matka matki, babka*. 3. *akuszerka*. <Z pierwszej części Nm. Grossmutter = babka>

Grosular, u, lm. y min. p. **Granat**. <Nm. Grossular, ze Śr. Łé. grossus = gruby>

Grosz, a, lm. e, † **Hrosz** i. *pieniądz dawniej różnej wartości, miedziany polski = 1/30 złotego a. brzem szelągom*: G. turoński = dawna moneta francuska = 42 groszom miedzianym polskim. G. szeroki złoty r. 1250 = 18 złp. G. szeroki srebrny r. 1250 = złp. 6 gr. 22. G. pospolity polski 1250 r. = złp. 4 gr. 15. G. praski **Wacława II** = 43 gr. G. szeroki polski = 1 złp. 27 gr. G. szeroki krakowski **Kazimierza W.** (prawie tej samej wartości, co **praski Wacława II**). G. **Władysława Jagiełły** = 1 złp. G. **Zygmunta I** = 11 gr. G. **Zygmunta III** = 5 gr. G. **Jana Kazimierza** = 2, 5 gr. G. srebrny **Stanisława Augusta** = 1/4 zł. G. **czeski** = a) a. G. szeroki = daw. *pieniądz polski srebrny* = 40 gr. b) a. G. **praski** = daw. *pieniądz czeski* = 1 złp. e) [G. **czeski**] p. **Czeski**. G. **litewski** a. **śląski** = 5/4 gr. G. **pruski** = 2 gr. **polskie**. **Poczwórny G.**, **srebrnik**. **Bobr**. 12 nowych halerzy miało isé na nowy G. **biały**. **Paw**. **Grać w karty** po groszu punkt. To jak bułka za G. Prz. G. **falszowy** a. **zły**. **Znam go, jak zły G.** (= jak swoje pięć palców, jak zły szeląg). [O unem grosie zabacyli]. **Przen.**: G. **wstał, szeląg usiadł**. Prz. (= ztego ś. pozbyto, a jeszcze gorszy nastąpił). 2. *drobny pieniądz, szeląg, fenig*: Nie ma grosza przy duszy. Nie ma rozumu za G. To i grosza nie warto. Grosza a. złamanego grosza nie dałbym za to, że tak jest. Grosza nie widzę od niego. Kupować co na grosze (= za drobne kwoty). 3. **przen. grosiwo, pieniądze, kapitał, fundusz, gotówka**: Mieć G. a. grosze. Nie utrzyma grosza. G. **praca** nabyty. **Zbić G. a.** × **grosza** (= *zebrać majątek*). **Zbierać G.** do grosza. G. z niego nie kapie. Prz. (= jest niezamożny). **Pan Jezus** o taskawy, niedługo przyjdą spławy, a do kalety grosze. **Len**. **Łakomy** na G. **Ładny G.** (= *sporu sumka*). G. **publiczny**. G. **wdowi, sierocy**. **Ostatni G.** = *resztki pieniędzy*: Za ostatni G. coś kupić. G. **gotowy** (= *gotówka, gotowizna*). **Przen.**: **Uczciwe słowo** — gotowy G. Prz. **Nie wtykaj nosa**, gdzieś nie dała grosza. **Rog**. Za swoje trzy grosze = za *własne pieniądze*: Każdy pan za swoje

trzy grosze. Swoje trzy grosze (niepotrzebnie) wtrącać (przen.) = *odzywać ś.* *niepotrzebnie ze swoim zdaniem*. 4. przen. = a) *gotówka, gotowizna*: Postanawiamy, aby wojsko z grosza żyło, wszystkie potrzeby w marszach lub na stanowiskach za gotowe pieniądze kupując. Ostr. b) *koszt, nakład*: Wiele szlachty spisało ś. było bronieć ś. od krzywd wszelakich spólnym groszem wszystkie. Biel. M. Pomorski książę obiecał własnym kosztem w Wielkiejpolsee, a za Wielkopolską zaś królewskim już groszem żołd wieść. Błaż. Przyprowadził kilkaset żołnierzy pieniężnych za mały G. podnających. Błaż. (= *placę, pensję*). c) *× ce-na*: Zboże na wyższy G. chowa. Opal. 5. *wog. pieniądź, moneta*: G. w G. = *pieniężne dobrano*. U ciebie G. grosza nie goni. Krasz. (= *masz mało pieniędzy*). Przen.: *× Jak G. = jak złoto, jak malina, jak róża, jak pączek*: Chłopeżyna, gulyby G. L. 6. *× G. św. Piotra = dawina składana papieżowi, świętopietrze*. 7. *× G. św. Jana a. × G. świętojański a. × Pieniądz św. Jana = zatek*. 8. Ostatni G. = *skraj miasteczka, polożone tam domostwa, zwykle najgędsze*: Mieszkać na ostatnim groszu. Karczma na ostatnim groszu. Zdr. Grosik, Grosiozek, *× Groszyk, × Groszyczek, × Groszek, × Grészel*, żart. Groń, żart. Grdyń. <Nm. Groschen, ze Śr. Łć. grossus dosł. = gruby >

Groszaczek, czka, lm. czki p. Groszak. Groszak, a, lm. i l. a. *× Groszówka grosz polski miedziany*: Za groszaka przyszłość, za groszaka przeznaczenie; o G., o G. prosimy cię! Krasin. 2. *pieniądz miedziany, miedział, grajher, lupak*: Zapłacił mi samymi groszakami. Janek wypraszał groszaki. Krasz. Zdr. Groszaczek. Groszaczek, czka, lm. czki bot. p. Dolik. <GROCH>

Groszek, szku, lm. szki l. p. Groch: Gdzie pan na polu nie chodzi, tam ś. G. nie rodzi. Prz. 2. bot.: a) p. Dolik. b) p. Lędzwan. c) G. sberyjski p. Akacja i Groch. d) G. zajęczy p. Wyka. 3. garb. *lico pomarszczone sztucznie*.

× Groszek, szka, lm. szki p. Grosz. Troc.
† Groszewy p. Groszawy: Trzy grzywny groszewych. Hube R.

Groszkować, uje, ował (o skórze, papierze i tkaninach) *nadawać powierzchnię nierówną nakształt gęsiej skórki*, in. garb. krauzować: Papier groszkowany. Sukno groszkowane. Sak groszkowany (= *szagrynowy*). G. ś. piw. (o brzoście i piwie) p. kamać. <GROCH>

Groszkowanie, a, blm., czynność cz. Groszkować.

Groszkowanie się, a ś., blm., czynność cz. Groszkować ś.

Groszkowaty l. a. Groszkowaty jakby groszkiem osypany, pełen drobnych wypukłości, chropowaty, groszkowany: Skóra groszkowata. 2. anat.: Kość groszkowata p. Kość.

Groszkownica, y, lm. e, Skorońnica bot. (sesbania) roś.

Groszkowy l. p. Groszkowaty: Papier G. Płótno groszkowe (= *nasładujące skórę do oprawy książek*). 2. anat.: Kość groszkowa p. Kość.

Groszodajny *korzystny, dochodny, intratny*. <Grosz + DA>

Groszołowca, y, lm. y człowiek polujący na pieniądze, uganiający ś. za groszem; wydtrwigrosz: Jakis przybłąda, G., może wydrzeć majątek. Krasz. <Grosz + ŁOW>

Groszorobiec, bea, lm. boy, Groszorób człowiek zbierający pieniądze, kutwca, ciulacz, gonigrosz: Przed takim poświęceniem czemu my dzisiaj, groszorobey i papinki? Krasz. <Grosz + ROB>
 Groszorób, oba, lm. oby p. Groszorobiec.

Groszoróbstwo, a, blm. robienie, zbieranie majątku, ubieganie ś. za zyskami pieniężnymi.

Groszowe, ego, blm. l. *† rodzaj podatku na korzyść miasta od piwa*: Dochód z groszowego od piwa zupełnie ustal od 5 września t. r. (1655). Wej. 2. [G. a. Groszówka] *opłata zwyczajowa, składana np. pisarzom leśnym przez robotników, pracujących przy wyrębie lasu*. 3. *† gór. = a) a. † Nieckowe opłata po groszu dla króla od każdej nieckiej wydobytej rudy*: Od każdej nieckiej tytułem sprawnego grosz jeden, co nazywano groszowym. Paw. b) *opłata dla żupnika od osądzonej sprawy*.

[Groszowina, y, lm. y] p. Grosina.
 Groszowity mający grosze, w grosz zasobny, pieniężny: Lada G. przybłąda. Krasz. Jesteś G., skąpy i liczykrupa. Krasz. Wołami i wieprzami i zbożem handluje, a słysz G. Krasz.

Groszowy, † Groszewy przym. od Grosz = l. do grosza należący: Kupecy to są groszowi słudzy. Jag. (= *grosza*). 2. *grosz a. kilka groszy kosztujący, grosz a. grosze wynoszący, do groszy sprowadzający ś., drobne wydatki za sobą pociągający, tani; z drobnymi sumami do czynienia mający*: Cygare groszowe. Książka groszowa. † Grzywna groszowa. Wydatek, rachunek G. Wydawnictwo groszowe. Kasa groszowa. 3. *przen. mający pieniądze, zamożny, zasobny, bogaty*: I ani handlem nad Wisłą dorabiali ś. grosza i równie byli zamożni; starszyzna ta groszowa nie ociągała ś. też. Krasz. 4. *† Żołnierz G. = najemny, płatny*. 5. *† Tytuł G. = za pieniądze kupiony*.

Groszówka, i, lm. i l. *× p. Groszak*: W monecie miedzianej mamy trzygroszówki, groszówki, półgroszówki, szelągi. Vol. 2. *świeca groszowa, szabasówka, smarokauka*. 3. *elementarz za grosz, książka groszowa*: Uczył ś. zgłoszkować na partej groszowie. Kacz. Stargana była G., ale luterzy wszystkie były na niej. Kon. 4. [G.] = a) *tablica z abecadłem*. b) *liche cygare groszowe*. c) p. Groszowe. d) *najemnica do wyrobu sit w Bilgoraju*.

× Groszyczek, czka, lm. czki p. Grosz: W mieście z koszyczkiem, z groszyczkiem. Prz. (dom. żyje ś.)

× Groszyk, a, lm. l p. Grosz: Lepszy G., niż groszek. Prz. W mieście życie z groszyka i z koszyka, a na wsi z komory i z obory. Prz.

Groszyna, y, lm. y *ndźny groch*. <GROCH>
 [Groszyna, y, lm. y] p. Grosina: Chłopey, jacyście wy tanie: za biedną groszyną mendel was dostanie. Dzieli ś. on ze mną groszyną każdą. Orzesz.

[Groszyna, i, lm. i] *ziarnko grochu*.
 Groszysko, a, lm. a p. Groch: Leżże, G., na to żyżysko.

Grot, u a. a, lm. y l. *żeleźce, ostrze strzały a. włóczni*: Kopji grotem w pierścień wystawiony ugodził. Auszp. Niech każdy piersi zbroją ubezpiecza, nasadzi groty i pociągnie miecza. Mick. Przen.: Grota złotego sztych nieodbity. Prz. (= *złotu, pieniądzu nie ś. nie oprze*). Jeszcze ostrzej do serea sięga G. pięknych oczek blyszących jaśnie. Syrok. Cożś winna, że tywek oczął groty tak palące? Mick. 2. *strzała; włócznia, kopja, oszczep, dzinyt, lanca, piła, spisa, dzida*: Wrzasły hordy, i tysiączne roty na opasa-

nych strute wypuściły groty. Malecz, Wyostrzele i groty, i miecze. Mick. Gdy ś. oręż z orężem, mąż ś. z mężem zetrze, niech w wierszu G. świszczący przerzyna powietrze. Brodz. Przen.: Tam od ostrych słońca grotów głowy jego nie ochroni ni palma zielonowłosa, ni białe tona namiotów. Mick. 3. przen. raz, cios: G. śmiertelny. Kras. A. 4. †metalowe zakończenie chorągwi u wierzchu, np. krzyż, orzeł i t. p. Włod. 5. †chorągiew, sztandar, proporzec: G. wystawiony, złożony = chorągiew rozwinięta, zwinięta. Kn. 6. anat.: †G. serca = konic, wierzchołek serca (apex cordis). 7. bot. p. Paprotka. Zdr. Grooik. <Zap. Nm. Grat=osé; ostrze>

Grota, y, lm. y i. wydrążenie w skale, jaskinia, pieczara: G. Łokietka. G. sztuczna w ogrodzie. 2. sztuczne naśladowanie groty skalnej z kamieni, muzli i t. p., dla ozdoby ogrodu, parku: Fontanna tryska z groty. 3. [G.] rodzaj kosy do koszenia jarzyn. <Włos. grutta>

[Grotek, tka, lm. tkowie] p. Grošek.

Grotesk, u, lm. i l. część. w lm. *arabesk fantastyczny, powikłany, ozdoba dziwacznych kształtów*. 2. nieod. to, co jest karykaturalnie przesadne, szczeg. w sztuce scenicznej: Na scenie warszawskiej znakomitym tancerzem w rodzaju G. był Domagal-ski. 3. druk. pismo tłuste, grubsze od tego druku, wśród którego ś. znajduje, pismo kamienne. <Fr. grotesque>

[Grotki, i, lm. i] p. Groska. <p. Groska>

1. Grotowy przym. od Grot.

2. Grotowy przym. od Grota.

Grotyna, y, lm. y fl. próżne miejsce między kłocami w trawie a. w szychcie na brzegu łąki. <? por. Grotyna>

Grotyna, y, lm. y i. bal służący za pomost do promu, położony na wierzchu węgłów. 2. gór. kaszt z kłoców samych, ułożony bez ziemi i błotnika. <? por. Grotyna>

× Growalny p. Grawalny. <GR>

[Growce, ów, bhp., Grówce] sieć na dobijaki. <Zap. z pierwszej części Nm. Grünhennetz dost. = sieć na [dobijaki], po Nm. Grühe; por. Grul>

Groza, y, lm. y i. †strach, trwoga, przerażenie, przestraszenie: Uderzy na Abrama drzemota, a G. wielka w ciemności obydzie ji. B. Sz. Uszom G. od lwich ryków. Brud. 2. ×zgroza, strach, wstręt, ohryżlenie; okropność, rzecz oburzająca: O tych okrucieństwach aż G. pisać. Haur. G. i strach o tym mówić. Troc. G. jest Boga ojeem wzywać, a nieuczciwego co czynić. L. 3. groźność, straszliwość: Przyroda występuje w poemacie sama dla siebie, a ludzie dopiero odczuwają jej powab lub grozę. Chm. G. położenia. 4. karność, surowość, rygor, dyscyplina: Ojcowie, wychowujcie dziatki wasze w karności i grozie Pańskiej. Wuj. (=bojaźni). Nie umiał po ojcowsku czynić Roboam, i grozy czynił większe niż ocie. Birk. Nietyle groza, jak raczej dozorem stała chorągiew, bo Mohort był wzorem. Pol. 5. †groźba, pogroźka: On jego groz nie bał ś. Kaz. Gnieź. Który ś. groz młk piekielnych nie boisz. Op. Mocno na eórkę swoją nastawał, wielkie grozy czyniąc. Mick. <GROZ>

× Grozota, y, lm. y gatunek koronki. <Może Fr. grosse botte dost. = wielka wiązka>

Grozićiel, a, lm. e ten, co grozi, odgraza ś. <GROZ>

Grozićielka, i, lm. i forma ż. od Grozićiel.

Grozić, i, il l. komu czym a. †G. ś., [G. ś.] na kogo, czym = straszyć karą a. wog. czymś złym,

odgrazać ś., wygrazać: Kto grozi, ten przestrzega. Prz. G. komu ręką, laską. G. palcem (=kwać palcem). Żart.: Grozi palcem w bucie. Prz. (=wypowiada cześć pogroźki). Skatom trzeba stać i G. Mick. 2. czym = zagrażać czym, zapowiadać co; pociągać za sobą, wywoływać, sprowadzać, spowodować: Chmury grożą deszczem. To grozi nieszczęściem. Zaziębienie grozi chorobą. 3. komu = być przewidzianym, spodziewanym, być w perspektywie, zbierać ś., szykować ś., zanosić ś. na co, wisieć nad kim, zagrażać komu: Grozi nam wojna, nieszczęście. †G. ś. i. i [G. ś.] p. Grozić: Dobytemi szablami straszyl, groząc ś. rozkazać, że go miał na nich roznieść. Warg. Grozę ś. na kogo. Troc. Groził ś. mię zabić. Troc. [Jeszcze nie masz nic, już ś. groziś bić. Troje dziatków straciła, na ewarte (a. ewartem) ś. groziła]. 2. na co = chwalić ś., że ś. coś może zrobić. Troc. 3. na co = gniewać ś.: Ten Franciszkan, przyszedz mię witać, powiedział mi, jako ś. na to bardzo groził, iż z tej kanonizacji nie miało być nic. Niem. (Zbiór pamiętników). 4. w kogo = stawać ś. bojaźliwym wobec kogo. Troc. <GROZ>

Groźba, y, lm. y i. grożenie, straszenie, pogroźka, wygrazanie, przegrzanie ś.: Nie boję ś. twych groźb. Mimo groźb. Mick. 2. przen. trwoga, obawa, bojaźń, strach: Żyję pod groźbą nieszczęścia, stracenia chleba. Są katusze myśli, których groźbą możnaby złożyććw na pokutników zamieniać. Święt.

× Groźliwie przys. od Groźliwy. <GROZ>

× Groźliwość, i, bhm. rz. od Groźliwy.

× Groźliwy p. Groźny: Róża ostreimi koley zuchwałej ręce groźliwa. Kniaź.

[Groźnica, y, lm. e] wielka chmura, z której nie bywa deszczu.

[Groźnić, i, il] zawałać, zasypywać (np. przejście jankie). <GROZ>

Groźnie, × Groźno przys. od Groźny.

† Groźnik, a, lm. owie człowiek groźny, groźący.

× Groźno p. Groźnie.

× Groźnomówny mówiący groźnie. <GROZ + MOW>

× Groźnorogi o groźnych rogach, straszący rogami: Groźnorogie woły. Otw. <GROZ + ROG>

Groźność, i, bhm. rz. od Groźny.

Groźny, × Groźliwy groźący, przerażający, straszny, straszliwy, niebezpieczny, srog, surowy: Twarz, postawa, przyszłość groźna. Głos, rozkaz G. Groźne oko, spojrzenie. Groźne słowa. Wódz, nieprzyjaciel G. Gierwazy G. ręką, językiem Protazy. Mick. Słota jesienna, powolna, ni-by niegroźna, ale nieskończona. Grudz. <GROZ>

Groźenie, a, bhm., czynność cz. Grozić.

× Groźenie się, a ś., bhm., czynność cz. Grozić ś.

Grób, obu a. ×oba, lm. oby i. dół w ziemi na nieboszczyka, mogiła; wog. miejsce do pochowania zmarłego; grobowiec, sklep, mauzoleum, sarkofag: G. i największego obejmie. Prz. Wykopac G. Złotyś ciało w grobie a. do grobu. Ponieść ciało do grobu. Płakać nad czym grobem. Nasz świt (klasztorny) inny; wielki G., gdzie prześniąją martwi, a konają w letargu pogrzebani. Święt. G. Pański = G. Chrystusa. Jak bożego grobu, jak czego drogiego, broni, strzeże. Prz. Kopie sobie G. (przen. = przyspiesza swój zgon). Być jedną nogą w grobie, być blizkim grobu, stać nad grobem = być blizkim śmierci. Ta choroba wpędzi go do grobu. G. znaleźć w morzu. Wygląda jakby z grobu wstał = jak z trumny wyjęły = ni-

zerny. Za grobem = *na tamtym świecie*. Ciemno, jak w grobie. Póty męzowska żaloba, póki nie wstawią żony do groba. Prz. Groby królewskie na Wawelu. Piramidy są grobami królów egipskich. Murować G. familijny. G. wykuty w skale. G. pobitym stawię, którego wieki nie zmieniają. Jabł. (= *pomnik*). × Groby pobielane (przen. = *obludnicy*). Przen.: G. jego jest Europa, słup śnieżne Bałchany. Kochan. Przen.: Ukrywać ś. całe życie w tym naszym wiejskim grobie. Orzesz. (= *zapadłym kącie*). 2. w [m. dekoracje po kościołach katolickich, w Wielki Piątek i w Wielką Sobotę, przypominające grób Chrystusa: Obchodzić groby. Iść na groby. 3. przen. śmierć, zgon, zguba: Wierna do grobu. G. nas rozłączy. G. sobie gotuje, kto swym nieprzyjaciołom czeka i folguje. Pot. Rzadko albo nigdy nie myślę o grobie. Groch. Byłby to G. powieści mej i zarazem poety. Sow. 4. kość. *miejsce w ołtarzu, gdzie przechowują ś. relikwie przykryte kamieniem*. 5. [G.] trumna. Zdr. Grobak, [Grobeczek, Grobik]. Zgr. Grobisko. <GRZEB>

[Gróbalnia, i, lm. e] p. Grobalnia.

[Gróbarz, a, lm. e] p. Grabarz.

Gród, odu, lm. ody, !Horod, [Gard, zdr. Goro] l. zamek, kasztel, warownia, twierdza, mury obronne: W języku słowiańskim zamki, castra, horodami, grodkami i gradami nazywają. Nar. Wszędzie już w Polsce widać miasto dworów grody, a miasto ugor wioskie ogrody. Petr. (= *wysokie, moane mury*. L.). Zbliżają ś. pod okopy grodu. Mick. Ty, co G. zamkowy nowogródzki ochraniasz z jego wiernym ludem. Mick. 2. daw. sądowa instytucja szlachecka, sąd grodzki, starościński: Zapoznać do grodu. Zapisać w grodzie. O oblatowaniu metryk szlacheckich w własnym grodzie. Vol. G. smród, ziemstwo kiejstwo, a trybunał grunt. Prz. 3. daw. sąd kryminalny pierwszej instancji na Litwie, sąd grodzki: Sędzia ciągnie w rejestr taktowy do grodu. Mick. 4. miasto, szereg. okazale, wielkie: G. syreni = *Warszawa*. Tam od Giedymina grodu śród gęstych kłębów zamieci kilkadziesiąt wozów leci. Mick. (= *Wilna*). † Grody mytne = *miasta z urzędami celnymi, miasta pobierające cło*. Miedzy skały, miedzy mytne grody, gdzie musi płacić morskie cło od wody. Klon. Dumny swą starożytnością G.-matka murami ś. osobno opasał i ogrodził od nowego. Kras. (= *stary G., pierwotne miasto*). Przen.: I ten szczęśliwy, kto padł wśród zawodu, jeżeli poległym ciałem dał innym szczebel do sławy grodu. Mick. Zdr. Grodek, Grodek, Grodzik, Grodziec. Zgr. Grodzisko. <GRÓD>

Gródek, dka, lm. dki, Grodek p. Gród; *mały zamek, kasztel*: Rycerze z nadgranicznych zamków i gródków. Stenk. <GRÓD>

[Gródka, i, lm. i] l. p. Grodza. 2. p. Gródz.

[Gródza, y, lm. e] l. p. Grodza. 2. p. Gródz.

[Gródzia, i, lm. e] p. Gródz.

[Grózdka, i, lm. i] l. p. Grodza. 2. duży złób dla owiec.

[Gródz, ódzi a. odzi, lm. ódzie a. odzie, Grodz] l. a. † Gródz, † Grodza, [Gródza, Gródzia] ogrodzenie, plot, parkan: Grodzi tak pilno strzec, iżby kto żerdź albo dyl spalił albo ukradł, tak to karać, jako inne złodziejstwo. Gost. Winnieć zasadził i G. około niej otoczył. Sekl. 2. zagroda, łąka ogrodzona (szereg. *niedaleko domu*), okólnik, pastwisko: G. na jagnięta, źrebaki. Nad zaroślami, łąkami i grózdzią leżał nisko biały tuman. Stenk. Człowie-

czeństwo podobne jest do wielkiej gródzi, obfitej w trawę, lecz skapej w kwiaty, a przynajmniej takie, któreby godne były porządnej ogrodu. Tren. Przen.: Ci wszyscy tkwili teraz orężnie na adrianopolskiej gródzi, modląc ś. o zwycięstwo dla islamu. Sienk. (= *polu*). 3. Księża G. = *cmentarz*: Pójdź, pójdź na księżą G. Małgochna na księżej gródzi. Sienk. Jednych składają na księżej gródzi, drudzy ś. rodzą. Sienk. 4. łąka, którą koszą dwa razy. 5. a. [Grózdźba, Grózdźba] materiał na ogrodzenie: chróst, kółki i t. p. Zdr. [Gródkaj]. <GRÓD>

[Grózdźba, y, lm. y] p. Gródz.

[Grójnt, u, lm. y] p. Grunt.

[Grómac, a, al i G. ś.] p. Grómnąc ś.: Grómac do okna. G. ś. po po pokoju.

[Grómada, y, lm. y] p. Gromada.

[Grómanie, a, blm.] czynność cz. Grómac.

[Grómanie się, a ś., blm.] czynność cz. Grómac ś.

[Grómnąc się, nie ś., nął ś., nied. Grómac ś. i Grómac] *stuknąć, pułnąć*: Kto ś. grómnio, to usłysy. <Dźwn.>

[Grónek, nka, lm. nki] p. Garnek. <Zam. Garnek>

[Grónt, u, lm. a a. y] p. Grunt.

[Grón, a, lm. e] p. Groń. <p. Grni>

[Grósek, ska, lm. skowie, Grótek, Grótek] *działek*. Por. Groska. <Z pierwszej części Nm. Grossvater [grootvader] = *dziadek*>

[Gróska, i, lm. i] p. Groska.

[Grótek, tka, lm. tkowie] p. Grósek. <p. Grósek>

[Grótkaj, i, lm. i] p. Groska. <p. Groska>

[Grówce, ów, blp.] p. Grówee.

[Gróźliwy] *straszliwy*: Gróźliwa bajka. <Z Czes. hrůzny, hrůzity>

[Grochu grochu!] p. Grochu! <Dźwn.>

[Gru] p. 2. Gruch! Nadjeżdża nad Wisłę: kięndróż pada: hu!, maślanka do Wisły: gru! i utopiła sie. <Dźwn.>

Gruba, y, lm. y l. † i [G. a. Grąba] *dół, loch, parsk, ziemianka, sklep, piwnica do chowania win, ziół, owoców; dół w ziemi, przykryty dachem*. 2. † pieczara. Pot. 3. † i [G.] *szyb, żupa, kopalnia*. Włod., Mącz. G. wapienna. Troc. 4. a. [Graba], hut. [Hruba] *otwór pieca, szereg. z sieni, czelusz piecowa; duży piec, szereg. z otworem w sieni*: W dwóch ogromnych grubach paliły ś. kłody. Sienk. 5. [G. a. Sopucha] *łuft, otwór od komina; zagłębienie pod kominem*. 6. *dół, skrzynia do lasowania wapna*: Wapienna skrzynia albo G. do rozczyniania albo moczenia. Kn. 7. [G.] *mały stówek przy domu*. 8. † i [G.] *zagon, grzęda*: Zagony a. gruby drugdzie grzędami zowią. Trzye. Zdr. † Grubka. <Nm. Grube>

[Grubacha, y, lm. y] m. p. Grubas: Wtym wchodzi jakisik pán G. <p. Gruby>

[Grubachny] p. Gruby.

[Grubacki] p. Gruby.

[Grubaczyna, y, blm.] p. Grubizna.

[Grubalki] p. Gruby: Ustata pod grubalkim skrzcem.

Grubarka, i, lm. i l. p. Grabarka. 2. *grzebanie, chowanie zmarłych*. Brud. <GRZEB>

× Grubarski l. przym. od Grubarz. 2. *dotyczący gruby*: Dochód G. = *z owoców przechowywanych po grubach*. Iż.

† Grubarz, a, lm. e l. i [Grubarz] p. Grabarz: Grubarze w wykopany grób trupa włożyli. Skar. 2. *gór. ten, co wiercił rury do pomp, in. rur-*

mistrz. Łab. <GRZEB, może pod wpływem Nm. Gräber>

Grubas, a, lm. y l. a [Grubacha] człowiek grubly = otyły, tłuszcioch, obetkała, fasa, brzuchacz, brzucał: Boisz ś., żehym ei tego grubasa nie odbiła? 2. × niezgrabiasz. St. wil. <p. Gruby>

× Grubaszny p. Gruby: Niciej grubaszne. <Por. Rubaszny>

[Grubaśny] p. Gruby: Skórę mają taką grubasną, że ś. tego chrzest święty, jak należy, nie ma. Kon.

Grubawo przys. od Grubawy.

Grubawy, × Grubowaty l. nieco gruby. 2. a. [Grubelacki] przem. nieokrzesany, nieco grubijański, prostacki, rubaszny, ordynarny, niedelikatny. 3. nieco gęsty, wzdół przezroczysty, cokolwiek przejrzysty: Księżyce grubawe mgły roztrąca. Miek.

[Grubelacki] p. Grubawy.

[Grubelaczek, czka, lm. czki] p. Grubelak: Janiczek, wielki G.

[Grubelak, a, lm. i] p. Grubijanin. Zdr. [Grubelaczek].

Grubenhauz, u, lm. y garb. p. Przesypniarnia. <Nm. Grubenhauz>

[Gruber, a, lm. y] rodzaj bron ciężkich, używanych na wiosnę zamiast pługa pod jarzyną. <Nm. Gräber>

[Gruberować, uje, ewał] orać gruberem.

[Gruberowanie, a, blm.] czynność cz. Gruberować: Na wiosnę G. i miałka orka. <p. Gruber>

[Grubia, i, blm.] p. Grubosć: Ona tylko w grubią rosee. <p. Gruby>

[Grubiany] (o piecu) podpalany przez [grubę], z sienią. <p. Gruba>

[Grubiarz, a, lm. 0] l. kopacz. 2. palacz w cudzych piecach, w [grubach]. 3. pog. piecuch. <p. Gruba>

× Grubić, i, il pogrubiać, zgrubiać, czynić grubszym, dodawać na grubości. <p. Gruby>

† Grubie p. Grubo: G. mu mówili, G. nań łajali, G. nań wołając. Op. Tak G. mówisz, że ei nie odpowiem. Żebr. Obyczajnie poczynąć, a nie G. Petr.

Grubieć, eje, ał, × Grubowacieć l. a. [Grubnąć, Chrubnąć] grubszym ś. stawać, rozrastać ś. wszereż; być: Gdy wierzch zetną, drzewo grubieje. Troc. (Ohmury) ściskają ś., grubieją, rosną, nowe dziwy! dostają krzywych karków. Miek. 2. × przem. dzikszym ś. stawać, dziczeć, stawać ś. grubijaninem, prostakiem, ordynarnieć: W obyczajach coraz grubieje. Troc. <p. Gruby>

Grubienie, a, blm., czynność cz. Grubieć.

[Grubijak, a, lm. oy] p. Grubijanin.

Grubljan, a, lm. y p. Grubijanin.

× Grubijanieć, i, il, × Grubijanieć okazywać ś. grubijaninem, postępować po grubijańsku.

× Grubijanienie, a, blm., czynność cz. Grubijanieć; × Grubijanienie.

Grubijanin, a, blm., Grubjanin, Grubijan, Grubjan, × Grobjan, [Grubelak, Grubijak] człowiek niegrzeszny, nieokrzesany, prostak, gbur, ordynus, brutal, impertynent, rura, cham. <Nm. Grobian>

Grubjanka, i, lm. i forma ż. od Grubijanin; Grubjanka.

Grubijański, Grubjański, st. w. × Grubijańszy prostacki, gburowaty, rubaszny, chamski, chłopski, ordynarny, nieokrzesany, brutalny, niegrzeszny, impertynency, niepolityczny: Odpowiedź grubijańska. Po grubijańsku przys. grubijańsko, sposobem właściwym grubijaninowi, jak grubijanin.

Grubijańsko przys. od Grubijański; Grubjańsko.

Grubijaństwo, a, lm. a, Grubjaństwo l. prostactwo, chamstwo, brutalność, gburowatość, ordynarność, niegrzeszność, nieokrzesanie, niedelikatność: Między równymi poufałość powinna mieć granice, żeby ś. nie stała grubijaństwem. Kras. 2. mowa grubijańska, słowo niegrzeszne, niedelikatne, ubliżające, głupstwo = impertynencja: Nagadał mu grubijaństw. Dasyć głupstwa zrobiłem, wdając ś. z Waćpaństwem w pijatyki, które ś. kończą grubijaństwem. Miek.

× Grubijańsz p. Grubijański: Fortuna czasem do chłopca najgrubijańszego skarby swe przynosi. Jabł.

[Grubina, y, blm.] p. Grubosć.

[Grubinia, i, blm.] p. Grubosć: Łokieć grubini, a pigę łokieć szerzynie.

[Grubiń, i, blm.] p. Grubosć: Szczęść cali w G.

[Grubizna, y, blm.] l. mięso wieprzowe. 2. słonina: Maścić grubizną. 3. a. Grubaczyna grube płótno domowe.

Grubja, i, lm. e bot. p. Grubosz. <Naśladowanie nazwy Łć., od Łć. crassus = gruby>

Grubjan, a, lm. y p. Grubijanin.

× Grubjanieć, i, il p. Grubijanin.

× Grubjanienie, a, blm. p. Grubijanienie.

Grubjanin, a, blm. p. Grubijanin.

Grubjanka, i, lm. i p. Grubijanka.

Grubjański p. Grubijański.

Grubjańsko p. Grubijańsko.

Grubjaństwo, a, lm. a p. Grubijaństwo.

Grubjowaty bot.: Rośliny grubjowate p. Gruboszowaty.

† Grubka, i, lm. i p. Gruba: G. ziemna. Mącz. <p. Gruba>

[Grubnąć, nie, nął] p. Grubieć.

Grubo, † Grubie przys. od Gruby; [Hrubo]: G. co pokrajać. Chleb z masłem, G. nasmarowany. Troc. Ciało G. gęstymi włosy z wierzchu spora stało. Otw. (= gęsto). G. na palec. Śniegu na pół łokiecia G. napadało. G. wygląda w tej sukni. G. chodzić, myśleć. (o zwierzętach drapieżnych) = nosić płód. × G. ś. chowa, G. żyje = nie miętko, nie rozkosznie. Żebym miał mówić, że ta panna niezrządne prowadzi życie, byłoby za G.; szukając trzeba wolniejszego wyrazu. L. (= niedelikatnie, nieobyczajnie, niegrzesznie). Żal mi Waćpana, że tamci Ichmość tak go G. przywitani. Boh. G. zarobił, zapłacił (= dużo, suło, dobrze). G. grać (= drogo). G. ś. mylisz (= bardzo, mocno). G. błędzisz. G. w tym wykroczył. Kosz. Z gruba przys. p. Gruby.

Grubobrzuchy o grubym brzuchu, brzuchaty, kulduciasty. <Gruby + Brzuch>

Gruboczłonki mający grube członki. <Gruby + Członek>

Grubodzioby zool.: Orzeł G. p. Orlik. <Gruby + Dziób>

Grubodziób, oba, lm. oby zool. (Oxica coecothraustus) ptak ziarnojad. Kluk.

Grubogęby o grubej gębie, z wydętymi wargami. <Gruby + Gęba>

Grubokarczasty mający gruby kark: Drużyna jeźdźców zbrojnych, mająca na czele swoim szlachcica wąsatego, grubokarczystego. Jeź. <Gruby + Kark>

Grubokła, i, lm. e bot. (rhizobolus) roś. z rodziny grubokłowatych. <?>

Grubokłowaty bot.: Rośliny grubokłowate (rhizoboleae) rodzina przyrodzona roślin dwuliściennych.

× **Grubokości p. Grubokościasty.** < Gruby + Kość >

Grubokościasty, × **Grubokości mający grube kości**: Słuszny, chudy, ale G. z podniesionymi ramionami. Krasz. Miał szerokiego, grubokościastego konia, wołowato wyglądającego. Krasz.

× **Grubokrewny o krwi grubej, gęstej**: Lekarstwo ludziom grubokrewnym. Spiez. < Gruby + Krew >

Grubokroplisty postać grubej kropli mający: Po męskim obliczu jego stoczyło ś. kilka grubokroplistych łez. Jez. < Gruby + Kropla >

[**Grubolachny**] p. **Gruby**.

Grubolistny, Gruboliściasty mający grube liście. Bot.: Rośliny grubolistne p. **Gruboszowaty.** < Gruby + Liść >

Gruboliściasty p. Grubolistny: Strome skały, zrzadka porośle gruboliściastymi roślinami.

Grubolawicowy grube ławice stanowiący: Grubolawicowe piaskowce. < Gruby + Ława >

× **Grubomównie przys. od Grubomówny. L.**

× **Grubomówność, i**, blm. rz. od **Grubomówny.** < Gruby + MOW >

× **Grubomówny mówiący po grubijańsku, nieokrzesanie, niesmaczny w mowie.**

Grubonogi o grubych nogach. < Gruby + Noga >

[**Grubonos, a, lm. y**] zool. p. **Grabolusk.** < Gruby + Nos >

Grubonosy mający nos gruby. Zool.: Jelec G. p. **Jelec.**

Grubopienny mający gruby pieh: Pomiedzy rozmaitemi roślinami królował bodiak o zawoju z czerwonym, G., gałęziami rozramieniony. Jez. < Gruby + Pieh >

Grubopłaski (o koniu) zwięzłej budowy, tęgi na krótkich nogach, przysadzisty, krepny: Koń był G. i silny. Dzierz. Niepozorna, mała, grubopiaska, kościasta kobyła deresowata. Krasz. < Gruby + Płaski >

Gruboręki rak, zool. p. Rak. < Gruby + Ręka >

Gruborunny, Grubowelnisty mający grubą welnę: Baran G. < Gruby + Runo >

Gruboskórność, i, blm. rz. od **Gruboskórny**: G. jego nie dopuszczała prawie dolegliwej wrażliwości w owych okolicach. Dyg. < Gruby + Skóra >

Gruboskórny mający grubą skórę. Zool.: Zwierzęta gruboskórne, tęgoscórne (pachydermata) = zwierzęta wielokopytowe, dawniej w jeden rząd tej nazwy łączone.

Gruboskórzec, rea, lm. rea zwierzę gruboskórne.

Grubostyczny anat.: Błona grubostyczna oka p. **Białkówka.** < Gruby + Z + TK >

Grubosz, a, lm. e bot. 1. a. Grubja, bł. Tlustosz (crassula) roś. z rodziny gruboszowatych. Gatunek: G. ezerwonawy (c. rubens). **2.** (calosanthus) roś. < Naśladowanie Lc. crassus = gruby >

Gruboszowaty bot.: **Gruboszowate a. Grubjowate**, Grubolistne rośliny (crassulaceae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.

Grubościenny grube ściany mający: Tkanka drzewa powstaje z kondręk długich grubościennych. < Gruby + Ściana >

Grubosć, i, blm. rz. od **Gruby**; † **Rubosć**, [**Hrubosć, Grubinia, Grubina, Grubiń, Grubia**]: Na G. palea. Mur ten ma trzy stopy grubości. G.

obyczajów. I wasza (mniechów) G. chłopska, nie prostota. Słow. < p. Gruby >

× **Grubosłepy znaczną ślepota odznaczający ś.** G. rząd. Nar. < Gruby + Ślepy >

[**Grubośny**] p. **Gruby**: Dąb G. < p. Gruby >

Grubotomowy stanowiący gruby tom; z grubych tomów złożony: W tej noweli więcej treści, myśli i uczucia, niż w niejednej grubotomowej książce. < Gruby + Tom >

Grubotrzonowy grzyb p. Grzyb. < Gruby + Trzon >

× **Grubowacieć, eje, al p. Grubieć.**

× **Grubowato przys. od Grubowaty.**

× **Grubowatość, i**, blm. rz. od **Grubowaty.**

× **Grubowaty p. Grubawy.**

Grubowelnisty p. Gruborunny. < Gruby + Welna >

Grubowlókniasty z grubych włókien złożony: Korzeń G. < Gruby + Włókno >

Grubozarnistość, i, blm. rz. od **Grubozarnisty.** < Gruby + Ziarno >

Grubozarnisty o grubych ziarnach: Piasek, piaskowice G. (= gruby).

Grubozłocisty p. Grubozłocony: Statuy na rogach z mosiądzu grubozłociste. Pas. < Gruby + Złocisty >

Grubozłocony, Grubozłocisty grubo pozłacany: Ozdoby metalowe z brązu grubozłocone.

Grubozalobny grubą żalobą nacechowany: Przybrał postawę grubozalobną. Byk. < Gruby + Żaloba >

× **Grubożyły mający grube żyły.** Bobr. < Gruby + Żyła >

× **Grubryn, u a. a, lm. y p. Grobryn**: G. turecki, niemiecki. Ins. c. l. < Z Fr. gros grain dosł. = grubozarnisty >

Grubsz w wyrażeniu: × W G. = na grubość, w objętości, na objętość, w obwodzie: Chmury w G. mogą być na sto stóp. Kluk. Z grubsza p. **Gruby.** < p. Gruby >

Grubszość, i, blm. rz. od **Grubszy.**

× **Grubuła, i, lm. e kobieta gruba, otyła**: Słyszałem (w ciszy) oddech grubuli. Fred. A. < p. Gruby >

Gruby, × Grubaszny, [Grobny, Hruby, Grubachny, Grubolachny, Grubalki, Grubaeki, Grubaśny, Grubośny, Hrubasny, Ruby], † Ruby i. pewnej grubości, pewnej objętości; nie cienki, nie subtelny, znacznej grubości, znacznej objętości: Deska gruba na dwa cale. Patrz, oto na miarę ćwieczek, cal G., długi trzy cale. Mick. (grube sukno, drzewo. Gruba książka. Grube nici. G. powróż, mur. Palec G. = duży, łsinek. Bobr. Człowiek G. = otyły, opasty, tłusty, brzuchaty, grubas, brzuchacz. G. jak beczka. Prz. Ten mótł G., czarny i pękaty. Mick. 2. (o kobiecie i samicy) brzemienna, ciężarna: Ubił wilezyę grubą. St. wil. 3. nie mialki, grubozarnisty: Piasek, śrut G. Mąka gruba. 4. niedelikatny, ordynarny, prosty; niewyszukany, niewykultury: Grube rysy twarzy. Ręka gruba. Gruba robota. Potrawy grube. L. W obyczajach wieśniackich, w skrzętnym obchodzeniu ś., w tym grubym i niewytwornym życiu. L. Rozkrwawia tę ranę z całą bezwzględnością człowieka o szorstkiej naturze i grubych nerwach. Sienk. 5. × w pierwotnym stanie znajdujący ś., nieoczyszczony, surowy: Gruba wełna. Troc. Grube złoto, żelazo. Troc. 6. surowy, dziki, barbarzyński, niewykształcony, nieokrzesany: Grube obyczaje. Grubym rozumem człowieka prostego, który bydlęce (= bydlęco), nie

Indzko rozumem ś. rządzi. Petr. Narody grube, które żyją bez ustanowionego rządu politycznego, chociaż mają nieco obyczajności i niedoskonałą kunsztów wiadomość. Wyrw. Gruba ta nauka uraża umysł by najmniej subtelny. Troc. × G. język. Troc. (= ludowy, gminny). 7. † *haniebny, bezwstydnny, podły, sromotny*: Ozyli tył raz podawszy G. i zelżywy, obróca ś. Tw. (= *haniebnie uciekszy*). 8. *ordynarny, niedelikatny, płaski, szorstki, grubijański, prostacki, nieprzystojny, nieobyczajny, nieprzyzwoity, brutalny, niesmaczny, rubaszny, tłusty*: Grube żarty przewoźników. Klon. Przyszło między niemi do słów grubych. Warg. (= *do słów obelżywych, do grubijaństwa*). 9. *ciężki, gęsty; zbity, nieprzejrzysty*: Dzieci mlekiem, a drugi grubszemi potrawami karmią. Karnk. × Jesli uryna bywa mętna, gruba, dziaństwa jakoby na spodku upuszczająca, kamień przyszły opowiada. Ocz. × Krew chorego była gruba. Troc. × Powietrze teraz grube. Troc. G. woal. Gruba mgła. Grube ciemności (= *ciemności egipskie*). Gruba ciemność zewsząd go otoczyła. Korz. Nasze żronice grubszą niżeli pierwej zasępią ś. nozę. Mick. Gruba żałoba. Ojezyna po oddaleniu ś. twoim w grubej zostaje żalobie, oplakując stratę tak wielkiego człowieka. Boh. Tak moja postać im dalej ucieka, tym grubszym kirem twą pamięć pomroczy. Mick. *Ciężki, głęboki, ponury, czarny, posępny*: G. żal, smutek. 10. *biący w oczy, znaczny, ważny, ciężki, wielki, duży*: G. błąd. A toż dopiero gruba niewiadomość rzeczy! Krasin. To G. interes, G. zysk (= *nie bagatelny, poważny*). Gruba strata, zniewaga (= *dotkliwa*). G. awans. G. zwierz (= *łośie, jelenie, żubry i t. p.*). Przen.: Gruba ryba = *znaczna osoba*. Długi grube. L. Grube pieniądze = a) *monety a. banknoty większej wartości*. b) *znaczna suma pieniędzy*. 11. *późny, głęboki*: Podanie o kukulce, że w grubej jesieni odrastają jej pazury. Wójc. 12. [G.] *bogaty, zamożny*: G. gazda. Grube gazdostwo (= *znaczne gospodarstwo*). 13. *nizki, basowy*: Ton, głos G. 14. anat. = a) × Błona gruba oka p. Białkówka. b) Jelit grube, kiszka gruba p. Kiszka i Okrażnica. 15. fl.: Gruba woda = *głęboka, wysoka*. 16. † gram.: Akcent G. a. p o w a ż n y = *accentus gravis*. 17. zool.: Karaś G. p. Karaś. Z gruba przys. = a) a. z *grubszego, z grubszą, [z hrubszą] cokolwiek, niedokładnie, jako tako, powierzchownie, po wierzchu, polieżnie*: Ociosać drzewo z grubszą. Pozałatwiałem interesa z grubszą. Wyprać bieliznę z grubszego (= *z pierwszego brudu*). Poznałem je tylko, jak to ś. mówi, z gruba. Czerm. b) × *po grubijańsku*. <Toż co Gręby, od GRĘB, przez u nosowe (*Grumby), może pod wpływem Czes. hrubý>

Gruca, y, blm. I. *owies a. orkisz otluczony z łupiny i potluczony, kasza, krupy*: G. owsiana. G. jęczmienna = *wytarta z jęczmienia przez durszlak, kremor*. Kn. 2. *kasza z krup żytnich, na którą zbiera ś. żyto w półdojrzałe*. 3. *polewka, ugotowana z owsa, owsianka*: Owsianka albo gruce, owsiane krupy. Męż. Polewkę z owsa warzoną pospolicie grucą zowią. Syr. 4. *przen. grube, proste, zwyczajne, ordynarne jedzenie*: On sobie żyje grucą, choć mu spejąty pieką. Pot. 5. [G.] *kora drzewna*. <Nm. Grütze>

1. [Gruch, u, lm y] *hałas, wrzask; rozgłos*: Nie róbcie takich gruchów! Śmierć jedynaczki narobiła dla ojca dużo frasunku, a po mieście G. <Dźwn.>

2. [Gruchi, Gru] w. I. *naśladowanie odgłosu upadku, uderzenia = ryml, buch!, łomot!, chrost!*,

bęcl, brzdęk!, łup!, chlast!: Ksiynza G., G. mu do nóg. To jescie nie wypowiedział, a ci G. l. łoknami wpadli i zabili śi śi. On ją wtedy G. w łeb. 2. *naśladowanie odgłosu wyszczału = paf!, pif paf!*: Wtém: G. G. l. książnica zastrzeliła komendata zbójów. <Dźwn.>

Grucha, y, lm. y p. **Gruszka**.
× **Gruchacz, a**, lm. e. *gołąb. St. wil.*
Gruchać, a, al p. **Gruchnąć**.
Gruchanie, a, lm. a *czynność cz. Gruchać*.
Gruchotka, i, lm. i, **Klekotnica** bot. (*crotalaria*)
ros. z rodziny motylkowatych.

Gruchawka, i, lm. i I. **gruchanie**: Przepędzić noc na miłosnych gruchawkach. Słow. 2. × p. **Gruchotka**. 3. zool. p. **Synogarlica**.

Gruchnąć, nie, al, ęla a. chła, ęlo a. chło, nied. **Gruchać** I. *runąć, rymnąć, łomotać ś., hrymnąć, grzmotać ś., paść, dzbęknąć, powalić ś.; uderzyć ś., uderzyć sobą o co, wyciąć ś., rąbnąć ś.; obalić ś., przewalić ś., przewrócić ś. z łoskotem*: Gruchnęli wszyscy z drzewa o ziemię. Gór. G. głowę o ścianę. 2. *dać ś. słyszeć, rozleć ś., zabrznieć, odezwać ś., zagrznieć, huknąć; spaść jakby z nieba, ni stąd, ni zowąd, roznieść ś., rozbiec ś.*: Gruchnęły wiatry, trzaskawice, błyskawice, ziemi trzęsienie. Birk. Kiedy nie gruchnie z guldynki, Tatarzyn ehłup w wodę. Sienk. Na takie słowa gruchniono radośnie. • Kniaź. Wtym o półnoey ta nowina gruchnie. Chr. Jak tylko wieść ta gruchnęła, wszyscy ciekawie czekali. Tw. Gruchnęła wieść po mie ście. 3. kogo = *trzasnąć, grzmotać, buchnąć, chłasnąć, huknąć, palnąć, łomotać, rąbnąć = uderzyć*: G. kogo w papę. Gruchło mną o skałę, i wyrzucony zostałem do jakiegoś królestwa. 4. *runąć, upaść, grzmotać ś., brzdęknąć*: Strzygonie gruchli na pyski przy prog. 5. (częś. nied.) a. nied. [Grukać, Gruchotać] (o gołębiach) *głos wydać*, in. nied. *bębnić, brukać*: Nie gruchnij teraz, gołąbeczku. Groch. Przen.: Galantom mu jeden koło żony grucha, to rękę ścisła, to szepce do ucha. Pot. Zakochani gruchają sobie, jak para gołąbków. Moja pieszcotka gdy wesołej chwili poczenie szczebiotać, i kwilić, i G., tak mile grucha, szczebioce i kwili. Mick. b) [G.] nied. (o dzieciach) *gaworzyć, szczebiotać*. 6. myśl. = a) (o czarnej zwierzynie) (zwykle nied.) p. **Gwizdnąć**. b) (o kuropatwach) *głos wydać przy zrywaniu ś.*: Masz słuchać, kędykolwiek kuropatwy ś. odezwały albo też gruchnęły, to jest polotki czyniły, a tam masz bieżać co rychlej. Cyg. <Dźwn. GRU(OH)>

× **Gruchnienie, a**, blm., *czynność cz. Gruchnąć*: Z gruchnienia w sąjduku strzał jego poznali boga. Koch. J.

Gruchot, u, lm. y I. p. **Gruchotanie**: Kości złamanych G. Zebr. 2. *rzecz a. osoba stara, zużyta, wąka, grat*: Stary G. 3. w lm. *gatunek jabłek*. <Dźwn. GRU(OH)>

Gruchotać, cze a. × *ce, × ta, tal, [Grochotać] I. wydawać łoskot, turkotać, tętnić, dudnić*: Po bruku wóz gruchoce. Tw. 2. *trzeszczeć, grzechotać, chrzęścić*: Z miejsce swych wypadły stawy, a kości w barkach gruchotały. Odm. × G. nadętym pęcherzem. Troc. 3. *druzgotać, łamać z trzaskiem, przetracać, trzaskać; rozbić, tłuc*: G. komu kości. G. kołumny. Garncarz lepi eo z gliny naczyń, gruchota jedno, a z drugim ś. pieści. L. Przen.: Jednym słowem gruchocesz wszystkie moje marzenia, nadzieje. Bał. (= *niweczysz, burzysz*). 4. [G.] p. **Gruchnąć**. 5. (o matorze dziku) *głos wydawać*. G. ś. *łamać ś.*

z trzaskiem, *druzgotać ś.*, *rozbijać ś.*: Okręt gruchocze ś. o skałę. <Dźwn. GRU(CH)>

Gruchotanie, a, blm., **Gruchot**, [Grochot] czynność cz. **Gruchotać**: Usłyszał coś jak szepty. jak G. gołębie. Bał.

Gruchotanie się, a ś., blm., czynność cz. **Gruchotać** ś.

× **Gruchotka**, i, lm. i, × **Gruchawka** *grzechotka*, *kolatka*: W Wielki Czwartek Judasza gruchotką wyganiają. Troc. G. do budzenia = *budzik*, *ekscytarz*. Kn.

Gruchotliwy gruchot *wydający*: Wśród gruchotliwego i rozlegającego ś. z wielkim hukiem grzmotu. Moracz.

× **Gruchul** p. **Grochul**: Gołębie, często wołające G., siła wypotrzebują grochu. Haur.

[**Gruchu gruchu gruchcioku!**] p. **Grochul**: Gruchały gołębie: Gruchu gruchu gruchciuku, przyjeżdżajcie, Jasiuku! <Dźwn.>

[**Gruca**, y, lm. e] 1. *gruczoł*, *guz w gardle*. 2. *każda choroba gardłana (np. dyfteryt)*. 3. *garb*. <GRUCZ>

[**Gruczek**, *ozka*, lm. *czki*] *prosię*. <Zap. Dźwn.>

Gruczlin, u, lm. y bot. (*barosma*) *roś. z rodziny rutowatych*. <?>

Gruczolak, a, lm. i lek. (*adenoma*) *nowotwór budowy gruczolowej*.

× **Gruczolakowy** *przym. od Gruczolak*.

Gruczoł, u, lm. y i. a. × **Gruzel**, † **Gruzoł**, [Gruzel, Gruzel], † **Gruwaźle**, † **Gruwasłka**, † **Guzik**, † **Zawalka** anat. (glandula) *narząd, służący do wydzielania cieczy różnych, ustrojowi potrzebnych a. zbyticznych*: a) **Gruczoły cewkowe**, × **rurkowe** (*glandulae tubulosae*). **Gruczoły chłonne** (*g. lymphaticae*). † **G. flegmisty** (*g. pituitaria*) p. **Przysadka**. **Gruczoły groniaste**, **gronkowe**, **gronowate**, † **gęcherzykowe**, × **woreczkowe** (*g. acinosae*). **Gruczoły jaglane**, † **prosowe** w przewodzie słuchowym (*g. miliares*). **Gruczoły jelitowe**, **kiszki** (*g. intestinales*). **G. krokowy** wystający p. **Przypłatny**. **G. kuprowy** **Lusecki** (*g. coccygea*). **Gruczoły łagiewkowe** (*g. utricularae*). **Gruczoły** × **łojowate**, **łojowe** (*g. sebaceae*). **Gruczoły łożowe**, † **łaczliwe** (*g. lacrymales*). **Gruczoły migdałowe** p. **Migdał**. **Gruczoły mleczne**, **mlekowe**, **sutkowe**, † **cyckowe** (*g. lactiferae*). **Gruczoły pachowe** (*g. axillares*). **Gruczoły pachwinowe**, † **stabilizowe** (*g. inguinales*). **G. piersiowy**, × **mleczny**, × **natchawiczny** p. **Grasica**. **Gruczoły pierwiastkowe**, **pojedyncze**, **proste** (*g. simplices*). † **G. pinełowy** p. **Szyszka**. × **Gruczoły ponadnerkowe** p. **Nadnercze**. † **G. ponad łożadkiem** p. **Trzustka**. **Gruczoły potne**, **potowe** (*g. sudoriparae*). **Gruczoły przypochwowe** (*g. Bartholinianae*). **Gruczoły samotne**, **odosobnione**, **rozpierzchłe** (*g. solitariae*). **Gruczoły skórne**, × **podskórne** (*g. cutaneae*). **Gruczoły skupiono-zbiorowe** (*g. compositae aggregateae*). **Gruczoły skupione**, **zgrupowane** (*g. aggregatae*). **Gruczoły ślinne**, † **śliniaste** p. **Ślinianka**. **Gruczoły śluzowe**, † **szlamiste** (*g. mucosae*). **G. tarczowy** (*g. thyroidea*). **Gruczoły trawienne**, **podpuszczkowe** (*g. pepsinicae*). † **Gruczoł wedle uszów**, **ślinianka** *przyuszna* p. **Ślinianka**. **Gruczoły woskowinowe**, **woszczkowe**, **łódchodu** z uszów (*g. cerumino-*

sae). **Gruczoły zbiorowe**, † w kłęb zebrań, † **zwijane** (*g. conglomeratae*). **Gruczoły złożone**, **składane** **zbiorowe** (*g. compositae*). **Gruczoły zrazikowe** (*g. lobulosae*). b) zool.: **G. jadowy** = *wydzielający substancję jadowitą*. **G. przędny** = *G. u stawonogich, którego wydzielina tężeje w powietrzu, jako nitka pajęczyny* (*G. pajęczynowy*) a. *jako nitka jedwabiu* (*G. jedwabiowy* — *sericterium*). 2. † **guz**, **guzik**, **nabrzmałość chorobna**, † **martwa kostka**. 3. † **Gruczoły** i [Gruczoły] *guzy zaskórne po rozmaitych częściach ciała rosnące, najczęściej stwardniałe a. w ropienie przechodzące gruczoły chłonne szyjowe, [zółzy]*. Kn. 4. [G.] *ir. dorobkowiec, człowiek z pretensjami*. 5. w lm. *leśn. korzenie boczne u drzew, rosłe z sobą, trudne do wykarbowania*. Zdr. **GRUCZOŁ**>

Gruczolecznia, i, lm. e bot. p. **Gruczolkowiec**. **Gruczolek**, łka, lm. łki p. **Gruczoł**: † **G. flegmisty** = *przysadka mózgowa*.

Gruczolowatość, i, lm. rz. od **Gruczolkowaty**, *obsypanie gruczolkami, obfitość gruczolków*.

Gruczolkowaty p. **Gruczolowaty**.

Gruczolkowiec, wca, lm. wce, **Gruczolecznia**, **Masielina** bot. (*adenanthera*) *roś. z rodziny strąkowych, plemienia czulkowych*.

Gruczolkowy p. **Gruczolowy**: **Gromadki gruczolkowe** **Peyera**, **kępki gruczolkowe** **Peyera** w jelicie (*agmina Peyeri*).

Gruczolomięsak, a, lm. i lek. (*adeno-sarcoma*) *nowotwór złośliwy*. <Gruczoł + Mięsak>

× **Gruczolowatość**, i, blm. lek. 1. *obfitość gruczolów*. 2. (*scrofulosis*) *stan chorobny gruczolów chłonnych*, p. **Zółzy**. <GRUCZ(OŁ)>

Gruczolowaty, **Gruczolkowaty** 1. *do gruczolu podobny*. 2. × p. **Gruczolowy**. 3. × **Gruczolowaty** = *mający skrofulę, skrofuliczny*. Troc.

Gruczolowy 1. *przym. od Gruczoł; Gruczolkowy*: **Splot G.** (*tętnic*) (*plexus excentricus*). 2. a. × **Gruczolowaty**, × **Gruczolkowaty** (*glandulosus*) *pełen gruczolów*.

[**Gruczowaty**] *garbaty*. <GRUCZ>

× **Grud**, u, blm. *cząstki sypkie krzemienne, piasek*. <GRUD>

Gruda, y, lm. y i. a. [Grudzina, Grudzina] *kawał, bryła, kula*: **G. śniegu**. 2. zb. *droga pokryta bryłami zamarłej ziemi*: W dzień Szymona i Judy boi ś. koń grudy. Prz. **Złoto próbuje ś. w ogniu, oś na grudzie, koń po noey, a człek w biedzie**. **Kaczka**. **Jak po grudzie** = *chropowato, opornie, ciężko, z ciężkością, z trudnością*: **Idzie mu jak po grudzie**. **A rozmowa jak po grudzie**, to **podskoczy**, to **ustanie**. **Asn. Często ś. dowiepowi z porywezości uda tam, gdzie ś. rozumowi ciężka zda być G. L.** (= *przeszkoda, trudność*). 3. † **gleba**, **ziemia**, **grunt**, **rola**: **Jeśliby kto plot albo groblę na czyjej grudzie uczynił...** 4. **wet.** = a) **G. u koni** = *zapalenie skóry na zgiętej stronie pięciny tylnej*. b) **G. wywarowa** u bydła = *zapalenie skóry na nogach u zwierząt, żywnościowych wywarem kartoflanym*. Zdr. **Grudka**. <GRUD>

Grudek, dka, lm. dki bot. (*dothidea*) *roś. z gromady grzybów, z rodziny grudkowatych*. <?>

Grudka, i, lm. i 1. p. **Gruda**. 2. [G.] *gatunek sera owczego z przegotowanej żółcy; bryłka takiego sera*. 3. [G. krwi] = *skrżep*. 4. a. **Guzek** lek. (*papula*) *wysypka skórna okrągła, podniesiona, twarda*. <GRUD>

Grudkowaty 1. *pełen grudek*: **Klajster G.** 2. bot.: *Rośliny grudkowe bot. (dothideae) ro-*

żcina grzybów właściwych z rzędu workowców. 3. lek. (papulosus), in. guz kowaty.

[Grudniaozka, i, lm. i] forma ż. od Grudniak. <GRUD>

[Grudniak, a, lm. cy] urodzony w grudniu (człowiek a. zwierz).

Grudniowiec, wca, lm. wcy spiskowiec z grudnia 1825 r., in. dekabrysta: Tak zwani grudniowcy czyli dekabrzyści. Spas. <GRUD>

Grudniowy przym. od Grudzień: Grudniowa rta. Mróz. G.

Grudno przys. z gruda: Było kopno i G. Pol. (=trzeba było kopać ś. przez śniegi i jechać po grudzie).

Grudowaty p. Grudzisty: Kocz wtoczył ś. po grudowatej ziemi. Krasz. W dół ś. spuszczaś po wiecznie złej, bo latem i zimą grudowatej, a wiosną i jesienią błotnistej drożynie. Rol.

[Grudzenie, a, blm.] czynność cz. Grudzić.

× Grudziasty pelen grudno, piaszczysty. Podcz.

1. [Grudzić, i, il] pokrywać grudą: Grudzień ziemię grudzi dla zwierząt i ludzi. Prz. <GRUD>

2. [Grudzić, i, il] 1. pobudzać kogo do czego. 2. psuć kogo. 3. ganić. <Czes. hrditi>

Grudzień, dnia, lm. dnie nazwa ostatniego miesiąca w roku, in. × december: Lepsza w kwietniu jedna chwilka, niż w jesieni całe grudnie. Miek. <GRUD>

[Grudzina, y, blm.] p. Gruda. <GRUD>

[Grudzinka, i, lm. i] p. 2. Grudzina.

Grudzisty l. a. Grudowaty pelen grudy: Droga grudzista. 2. × przen. chropowaty, nieładki: Zbieg liter spółbrzmiających czyni mowę twardą, chropowatą i grudzistą. Pir. <GRUD>

1. [Grudzina, y, blm.] p. Gruda.

2. [Grudzina, y, lm. y, Grudzinka, Hrudzinka] kość piersiowa ze skórą i ichtuściami (szczeg. o cielęcinie). <Spolszczenie Ukr. hrudyna>

[Grujnt, u, lm. y] p. Grunt.

[Grukać, a, al] p. Gruchnąć: Na dębie grukały gołębie. <Dźwa.>

[Grukanie, a, blm.] czynność cz. Grukać.

1. [Gruł, a, lm. e] ryba, podobna do plotki. <Zap. Nm. Gröhe = Nm. [gru]; por. Growee>

2. [Gruł, a, lm. e] p. 1. Gruła.

1. [Gruła, i, lm. e, Gruł] ziemniak, kartofel: Sturudaj, póki grule w dole; kie gruli nie stanie, sturudaj ustanie. Podhalskie dziewczule, tylko kopać grule. Prz. <Ślc. grule lm., może z Pol. zdrobnienia gruszki; por. Fr. poire de terre, Nm. Grundbirne = ziemniak>

2. [Gruła, i, lm. e] stara swinia. <Zap. Dźwa.>

[Grułisko, a, lm. a] grunt, na którym rosną a. rosły grule = ziemniaki, kartofliśko.

[Grułka, i, lm. i] p. Gryła.

[Grułga, i, lm. i] p. Gryła.

Grum, a, lm. owie chłopiec, stajenny, masztalerz, forys: Miał i stangreta noszącego liberję, i kozaczka, i gruma. Orzesz. G. pokojowy = wyrostek kilkunastoletni uliberjowany. <Ang. groom>

[Grumać się, a, ś., al ś.] borykać ś., walczyć, mocować ś.: Furman zaczon się a nim (gadem). G. po pokoju. <?>

† Grumada, y, lm. y i [Grumada] p. Gromada.

† Grumadzenie, a, blm., czynność cz. Grumadzić.

† Grumadzić, i, il p. Gromadzić.

[Grumanie się, a, ś., blm.] czynność cz. Grumać ś.

[Grumolenie się, a, ś., blm.] czynność cz. Grumolić ś.

[Grumolić się, i, ś., il ś.] p. Gramolić: Cóż ś. po sieni grumoli? Drużebka gości sadowi. <GRAM(OŁ)>

Grunciarz, a, lm. e malar. czeladnik malarzski, gruntujący ściany pokojowe. <p. Grunt>

Gruncik, u a. a, lm. i l. p. Grunt: Piast w Kruświcy z niewielkiego gruncika roli żywot swój gnarował. Błaż. 2. [G. a. Grundzik] kawalek ziemi wśród bagna.

Gruncina, y, lm. y marny, lichy, niewielki grunt: Nie ma z czego, G. licha. Moż.

[Grundal, a, lm. e, Grundal, Grądal, Grądel, Grundal, Grundychwał, Grundys] l. ziemianin, rolnik. 2. prostak, nieokrzesany, grubijan: Kto ś. grundalem urodzi, za gładsza nie uchodzi. Jak. W. 3. człowiek wysokiego wzrostu i silnej budowy. 4. niezgrabiasz, niezgraba. <Może z Nm. Grund = grunt; por. Chłop, Gbur, Gryczak i t. p.>

Grundas, a, lm. y drag, izbica. <Zap. Nm. Grendel>

Grundhar, u, blm. garb. p. Podwłosie. <Nm. Grundhaar>

Grundrys, u, lm. y, Gruntrys plan budowl i w przecięciu poziomym, rysunek konturowy. <Nm. Grundriss = plan>

Grundszyrch, u, lm. y piecz. gruba laska, a. gruby łuk w literze cieniowanej co do grubości. <Nm. Grundstrich>

Grundwaga, i, lm. i, Gruntwaga przyrząd do kreślenia linii prostopadłej, deszczulka, przez której środek przechodzi sznurtek z przywiązanym do niego ołowiem. <Nm. Grundwage>

[Grundychwał, a, lm. y] p. Grundal. <Por. Grundal; zakończenie niby imienia własnego, jak w Chwałibór i t. p.>

[Grundyl, a, lm. e] rodzaj ryby. <Nm. Gründling>

[Grundys, a, lm. y] p. Grundal.

[Grundziel, a, lm. e] p. Grądziel.

[Grundzik, a, lm. i] p. Gruncik.

× Grundzoła, i, lm. e (grund-zoła) gór. p. Próg. <Nm. Grundsohle>

Grunt, u, lm. y a. a, [Grónt, Grunńt, Gronńt, Grońt, Grójnt, Grujnt] l. to, na czym ś. coś zakłada, twardy pokład ziemi, na którym można kłaść fundament, calc: Zakładać, kopać, bić G. do budynku. Troc. Stały G. Dokopać ś. gruntu. Kopiąc rów na fundamenta, dostali ś. do gruntu. Podcz. Gdy ś. świat w swym gruncie poruszy... Bardz. (= w swych posiadach). Przen.: Bojaźń, skrytość i niedowiarstwo w G. samego przyrodzenia wlepia. Kłok. Przen.: Tracić G. pod nogami (=punkt oparcia, równowagę, stanowisko). 2. × G. rzeki = dno, spód rzeki. Petr. 3. G. wiatrak = nieruchoma podstawa wiatraka, na której obraca ś. wiatrak na pojazdach. 4. pierwsza farba, na którą drugą dają, in. tło: Dać G. pod kolor. 5. fundament, podwalina, podkład, posady, spódnia warstwa: Dać G. z kamieni. Kłaść G. G. dobry założy, kto ś. bojaźni bożej i enocie przyłoży. Groch. Przen.: Na gruncie starego Rzymu powstały państwa rumańskie (=na gruzach, na ruinach, na miejscu). Na tym politycznym gruncie rządu są założone. Troc. Czego w sześciu lat w młodości nie zacznieś, gruntu nie zawężmie. Falib. (= nie puści korzeni). Wpływy profesorów przyczyli ś. do zwiększenia ogólnej sumy wiedzy, jaką ś. on odznaczał, podkładając G. naukowy pod wszelkie jego zapatrywania. Chm. Co ma żywotne swe korzenie w gruncie narodowym i ludzkim, stanowi to przedmiot je-

go natehnień. Chm. 6. przen.: Do gruntu, z gruntu, × z gruntem, przys. = *gruntownie*, ze szczętem, do szczętu, ze wszystkim, do cna, z korzeniem, do ostalka, do glebi, na wyłot, nawskroś, zupełnie, zgola, dobrze, doskonale, dokładnie: Do gruntu zniósł budynek. Troc. Dom z gruntu odbudować, odnowić, przerobić. Piękną rezydencją z gruntu wymurował. Kras. (= od fundamentów, całkowicie). Zreformować instytucję z gruntu. Musiał wielu rzeczy z gruntu nanowoś. uczyć. Chm. × Z gruntu tego nie uważył. Troc. Mróz zwolnił, trzeba było ś. obawiać, aby do gruntu nie puściło. Świt. Juljusz z Rawnenny porażon był do gruntu. Biel. M. (= na głowę). Pomieszałem jej spokojność z gruntu. L. Dęby od wiatru z gruntu przewrócone. Tw. (= z korzeniem). Krzyżacy Prusów poganów nie mogli do gruntu wykorzenieć. Biel. M. Chorobę z gruntu wyleczył. Znać, zbadać co z gruntu. To człowiek z gruntu dobry, poczciwy, zepsuty. Morze z gruntu wzburzone. L. 7. przen. rzecz główna, istota, podstawa, zasada: Charakter, poczciwość to G. Cnotliwy a ubogi nie u nich, to jest G., kto ma pieniędzy siła, choćby nie miał enoty. Opal. Słyszałem ja dużo od rzeszy uczonnej, że przyjaźń jest lepsza, niż miłość młodzieńcza: bo ona G. rzezy, jak złoty ezerwony, a miłość to tęża, nie więeej jak tęża. Kor. Pieniędzy G., a reszta głupstwo. W gruncie, w gruncie rzeczy = w istocie, w zasadzie, właściwie, w samej rzezy, bądźcobądź: Pozory są przeciw niemu, ale w gruncie nie jest to zły człowiek. W gruncie ma słusność. G. tam poczciwy (u niego), tylko towarzystwo go psuje. W szkole otrzymał dobry G. (= dobre zasady). G. serca ma dobry. St. wil. × Mówię to z gruntu serca. L. (= z glebi serca, z całego serca). Każde słowo jego przenika do gruntu serca mojego. L. 8. podstówek, podstawa: G. pod filarami kamienny. Kn. Przen.: Morze jest okręty gruntem. Troc. 9. × przen. podstawa, racja, zasada, przyczyna, powód: Drugi G. zakładam wynalezienia tej prawdy, który jest taki...; trzeci G. położę...; czwarty G. położę taki... Petr. 10. wierchnia, uprawna warstwa ziemi, gatunek ziemi; rola, pole, ziemia uprawna, gleba: G. dobry, zły, liely, urodzajny. G. bagienny, bagnisty, czarnoziemny (= czarnoziem). G. gliniasty, tęgí, ciężki (do uprawy). G. marglisty, margłowaty, ilowaty. G. owsiany, zimny. G. piaszczysty. G. pastwiskowy, pszenny, wapienny a wapienisty. G. zimny, tęgí, twardy. G. zbity, lekkí, suchy, mokry, pulchny, gorący. G. a w lm. grunta czyje = *własność ziemska, włóść*: G. sąsiada. Morga, włóka gruntu. G. włósciański. Uprawiać, obsiewać, nawozic grunta. Sporne grunta, zarośla i pasze ziały ś. w jedno, jak dwa domy nasze. Syrok. Wałem cię otoczają nieprzyjaciele i rozrzucą równo z ziemią grunty twoje. Wuj. (= dobra ziemskie). Robić w gruncie = *uprawiać rolę*. Przen.: Na takim gruncie i wśród takiej atmosfery wychodztwo musiało spotęgować swą pochopność do sporów. Chm. (Mickiewicz) nie wraśał bynajmniej w ten G., na którym chwilowo przebywał musiał. Chm. 11. *powierzchnia ziemi w danym miejscu, poziom*: W tym miejscu G. ś. podnosi. 12. *terytorjum, miejsce, granice, obręb własności, posesja*: Co na moim gruncie, to moje. Spisać wszystko, co ś. znajduje na gruncie. Żądał Zygmunta Żelim o to, aby przepuścił wojsko jego przez G. Korony Polskiej. Paszk. 13. [G.] *ląd, kontynent*:

Cygną bat z gruntu. 14. *fanat.* = a) *osada, podstawa (basis)*: G. serca. G. mózgu. b) *dno (fundus)*: G. macieowy. G. żóładka. 15. G. odżywezy, *Gleba odżyweza, Odżywka, Pożywka, Podłoże* bakt. = *materiał, używany do hodowania bakterji*. 16. gie.: G. eluwjalny p. *Eluwjalny*. 17. × a. *Gruntownica*, × *Gruntszłok* gór. *próg odrzwoi w chodnikach i sztolniach*. 18. mul. *pierwszy pokład zaprawy wapiennej na ścianie u. suficie*. 19. † praw. *wyjaśnienie istoty sprawy przed sądem*. Zdr. **Gruncik**. <Nm. Grund>

[Gruntal, a, lm. e] p. **Grundał**: Widzisz tu w tym ogrodzie kopiące gruntale. Tremb.

Gruntować, uje, owal l. × *umacniać gruntem; zakładać, zasadzać na fundament, osadzać na gruncie; opierać, utwierdzać, utrwalac, ustalać*: Kotwie okręty gruntuja. Koch. J. Mróz morze lodem gruntuje (= ścina, stęza). Przen.: G. w Bogu nadzieję (= *pokładać, zakładać, składać*). G. naukę na faktach (= *opierać, umacniać, × fundować*). 2. × *szukać gruntu a. dna, zgłębiać, sondować*: Każę G. wodę, szuka brodu. Słaz. Wisłę gruntuwał nieprzyjaciel, która nań ziewała i swoje już łakome łono otwierała. Tw. Przen.: G. co = *zgłębiać, badać, wyrozumiewać; zagłębiać ś., zaciekać ś. w co, dochodzić czego*: Chcieć w sądach boskich brodzić i one G. jest to rzucać ś. dobrowolnie w przepaść błędów. L. 3. [G.] *isć do dna*: Gruntuj ty, warłoczku, do dna do samego! 4. malar. i mul. *dawać grunt*: Malarz pierwszej płótno gruntuje, potem farbami maluje. L. 5. garb. *wilżyć skórę wytrawą pod kolor*. 6. kam.: G. *kamień = pociągac go pokostem*. 7. praw.: † G. *sprawę = wykladać przed sądem istotę sprawy przez oskarżenie i odpowiedź*. G. ś. 1. × *stwierdzać ś., konstatować ś., wyłaniać ś. w sposób stanowczy, utwierdzać ś., stawac na realnym gruncie*: Przez ścieranie ś. zdań rzecz ś. gruntuje. 2. *fundować ś., zasadzać ś., opierać ś., zawisnąć na czym, wyplywać z czego*: Wszystka wiara na Bogu gruntuje ś. Karnk. × Gruntuje ś. na twojej przyjaźni. Troc. × Aż nadto podejrzenie moje gruntuje ś. L. (= *jest uzasadnione*). 3. na czym = *opierać ś., wychodzić z czego jako z zasady, przytaczać co jako powód, powodować ś. w dowodzeniu czym*: W dowodzeniu swoim gruntuje ś. na... <Nm. (er)gründen>

Gruntowanie, a, blm., czynność cz. Gruntować.

Gruntowanie się, a ś., blm., czynność cz. Gruntować ś.

× **Gruntownica, y, lm. e** gór. p. **Grunt**. Łab.

Gruntownie przys. od **Gruntowny**; [**Gruntownie**]: Dom G. budowany. Troc. Robić co G. Kras. A. † Rzec nieruszysta a G. stojąca. Tuch. (= *mocno, trwale, niewzruszenie*). † G. był wygnan z imienia (= *całkowicie, zupełnie*). G. wykształcony. Znać co G.

× **Gruntownik, a, lm. cy właściciel gruntu, ziemianin, rolnik.**

Gruntowność, l, blm. rz. od Gruntowny: Dał dowód, że umie sądzić o przedmiocie, na którym zależy G. jego powołania. Kołł. (= *istota, treść zasadnicza*).

Gruntowny l. × *fundamentalny, masywny, silny, mocny*: G. zamek. G. kamień szacowny. 2. *zasadniczy, podstawowy, stały, niezachwiany, rzetelny, prawdziwy, szczerzy = głęboki, dokładny, do gruntu sięgający, niepowierzchnowy, doskonały, biegły, wytrawny*: G. sąd o rzeczach. Kras. A. Gruntowna wiedza. Gruntowniejszego państw. temu życzę uspokojenia. Troc. G. znawca. Gruntowne dzie-

10. × Cnoły: gruntowne (= *glówne, kardynalne*).
3. † Kość gruntowna = *podstawowa czaszki* (os basilare). <Naśladowanie Nm. gründlich>

Gruntowy i. przym. od **Grunt**, *rolny, ziemski*.
Podatek, czynsz G. Dziesięcina gruntowa. Właściciel G. Sł. wil. Sakata gruntowa, ogórki gruntowe (= *pochodzące z gruntu, nie z cieplarni*). 2. Żyłka gruntowa = *w dolinie między polami leżąca*. 3. Kamień G. = *bursztyn lepszego gatunku*. 4. [G.] (o słupkach, w które ś. zaszuwa [węgiel]) *wkopany w ziemię*. <p. Grunt>

Gruntówka, i, lm. i f. *farba, która ś. nakłada pierwsza*. 2. ryb. = a) *wędka z haczykiem nie na wlosieniu, lecz na szpagacie*. b) *wędka z uwiązany do wlosienia a. sznurka ciężarkiem*.

Gruntpal, a, lm. e *pal, wbity pod most a. upust, jako fundament*. <Nm. Grundpfahl>

Gruntrys, u, lm. y p. **Grundrys**.

× **Gruntzłok**, u, lm. i gór. p. **Grunt**. <Nm. Grundschlag>

Gruntwaga, i, lm. i p. **Grundwaga**.

× **Gruntzola**, i, lm. e gór. p. **Próg**. <Nm. Grundsohle>

[**Gruń**, a, lm. e] p. [**Groń**]: *Koziczka poziera do grunia*. <Ślc. i Moraw. grun, Ukr. hruń; może z Rum. gruiu = wzgórek>

[**Gruńt**, u, lm. y] p. **Grunt**.

Grupa, y, lm. y i. *zestawienie pewnej liczby przedmiotów a. osób w jakaś całość, kupka, gromadka: G. drzew. G. ludzi (= grono, towarzystwo)*. Rozeszli ś. grupami (= *partjami*). Ten na głazie, ta w trawie, G. malownicza. Mick. Przen.: Studenci w uniwersytecie żyli zazwyczaj z sobą grupami według szkół, w których wykształcenie średnie pobierali. Chm. (= *kółkami*). Antagonizm dwóch znanych grup finansowych (= *partji, związków*). G. parlamentarna (= *stronnictwo, partja*). 2. *malownicza całość, ułożona z figur rzeźbionych, malowanych i t. d.*: G. Laokoona. G. fotograficzna. 3. chem.: G. atomów = *rodnik*. 4. mat. *układ elementów, czyniących zadość pewnym warunkom*: G. przemian, podstawień, przekształceń. G. punktowa, linjowa, symetryczna, kołowa, abelowa, pierwotna, ciągła, nieciągła. G. funkcji, równania, obrotów, ruchów. <Fr. groupe m.>

1. [**Grupa**, y, lm. y, **Grępa**, **Grzypa**] *kupa, gromada*: W grupie, do grupy, przy grupie = *razem*. Spaść do grupy = *runąć, obsypać ś.* <Zap. z Nm. Gerumpel>

2. [**Grupa**, y, lm. y] i. *grudka, kawalek*: Grupy ziemi ś. pokruszą. G. masła. 2. w lm. *krupy, kasza*. Zdr. [**Grupka**, **Grupeczka**]. <Zap. = krupa, pod wpływem Nm. Graupe = krupa, kasza, ze Słw.>

[**Grupeczka**, i, lm. i] p. 2. [**Grupa**].

[**Grupka**, i, lm. i] p. 2. [**Grupa**]: G. cukru. Dziewięć grupek wapna.

Grupować, uje, ował i. *ustawiać, układać w grupy*: Jakbyś umyślnie grupował: ten na głazie, ta w trawie, grupa malownicza! Mick. 2. *dobierać, porządkować podług grup, klasyfikować, segregować, zbierać w grupy*. G. ś. 1. *ustawiać ś., układać ś. w grupy; dzielić ś., rozpadać ś. na grupy*: Szlachta tłumnie obsiadała stoły, grupując ś. wedle ziem, powiatów, koleżeństwa, pokrewieństwa i rozmaitego powinowactwa z ducha i ciała. Krasz. 2. *gromadzić ś., zgromadzać ś., zbierać ś., ustawiać ś., koncentrować ś. około czego, obstępować, otaczać, okalać malowniczo*: Żołnierze grupują ś. około sztandaru. 3. *składać ś. w całość, układać ś. w obraz, zarysowywać ś.*: W myśli gru-

pował mi ś. obraz tego płodnego w wypadki życia. <Fr. grouper>

Grupowanie, a, blm., czynność cz. **Grupować**. **Grupowanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Grupować** ś.

Grupowy mat. przym. od **Grupa**.

× **Grusła**, y, lm. y p. **Gruzel**. Sł. wil.

Grusza, y, lm. e, zdr. **Gruska**, † **Gruszyczka**, [**Krusza**, **Krysza**] bot. (pirus) *roś. z rodziny jabłkowatych*. Gatunki: G. dzika a. leśna, polna, pospolita, zwyczajna (p. communis). G. jabłoni (p. malus). G. jabłoni syberyjska (p. baccata). G. jarzębina a. jarzab (p. seu sorbus aucuparia). G. klonowa a. głogowa, in. Brzekinia, Brękinia, Brzęk, Berek, Bereka, Berestka (p. terminalis). G. mączna (p. aria). G. pigwa (p. cydonia). G. purt a. jaburt (p. austera). Turcy, jak gdyby kto gruszą zatrząsi, z koni spadałi. Kaczk. Zdr. [**Gruszczeka**, **Gruszyczka**, **Gruszczeczka**, **Gruzka**]. <GRUSZ, zap. przyswojone>

Gruszczanka, i, blm. *polewka z gruszek*.

× **Gruszczany** p. **Gruszkowy**: *Drzewo gruszczane*. Trzye. Sok, ocet G. Sł. wil.

Gruszczasty p. **Gruszkowaty**.

Gruszczycza, y, lm. e bot. 1. † p. **Grusza**. 2. bot. (statice limonium) *roś. z rodzaju zatrzwiuni*.

Gruszczyczka, i, lm. i l. [G.] p. **Grusza**. 2. bot. p. **Gruszczeczka**.

Gruszczyna, y, lm. y *licha, nędzna gruszką*: Wiatr targał wierzchołkiem lichej i nagiej gruszczyny.

Gruszczysko, a, lm. a p. **Gruszką**.

× **Gruszczysty** p. **Gruszkowaty**: *Melon G., od kształtu gruszki*. Syr.

Gruszek, szea, lm. szez bud., mul. **Gruszką** *członek kroju, np. gzyms, z brzegu żłobiasty, przy nasadzie wypukły na podobieństwo litery S, in. esownik, esownica*.

Gruszczeczka, i, lm. i l. p. **Gruszka**. 2. [G.] = a) p. **Grusza**. b) w lm. *roś. leśna*.

Gruszczecznik, a, blm., × **Grusznik**, × **Gruszownik**, † **Grusznica** *napój wyskokowy z gruszek*: *Jabłecznik*, G., ocet z tego dobry bywa. Gost. [**Gruszeć**, y, al] na kogo = *wyrzucać komu, że źle coś zrobił*. <?>

† **Gruszewie**, a, lm. a *lasek grusz*: A przydziesz przeciw im (Filistynom) stronę, gruszewim. B. Sz. A gdyż usłyszysz zwięk, idąc w wirzech gruszewia... B. Sz.

[**Gruszownik**, a, lm. i] *roślina, używana do ubierania święconego*.

Gruszka, i, lm. i l. bot. = a) p. **Grusza**. b) (i. miłośna (solanum melongena) *roś. z rodzaju psianki*. c) G. wycza a. ziemna p. **Chobot**. 2. a. [**Gruźka**] *owoc gruszy pospolitej*. Przen.: *Obiecywać gruszki na wierzbie (= ludzi, zwoździć, mnić)*. Nie zasypiać gruszek w popiele (= *nie zaniebdywać ważnej sprawy, nie ominąć sposobności, okazji*). *Piecze gruszki w popiele*. Prz. (= *układa plany, projekty*). *Trzecia woda z gruszek*. Prz. (= *dalekie a. urojone pokrewieństwo, dziesiąta woda po kisielu*). 3. *drzewo gruszy, drzewo gruszkowe*: *Stół zrobiony z gruszki*. 4. *zawsznica, kolczyk*: *Owe przy uszach gruszki jedwabne perłowe, na poruszenie głową rusza ś. gotowe*. Łączn. 5. żart. *kulak, kłusaniec, szurchaniec, szczyg*: *w głowę; bolesne skubnięcie głowy*: *Dał mu kilka tegich gruszek w głowę*. Sł. wil. *Dać komu gruszkę*. *Gruszki wytrząść = wytargać czuprynę*. *Natrząść komu gruszek = wyczubić kogo*. 6.

[Gruszki] rodzaj ziemniaków. 7. †guz, stwardnienie: G. albo twardość około śledziony. Spiecz. 8. kol. p. Ciązek. 9. mul. p. Gruszec. Zdr. Gruszczoła, × Gruszczyka. Zgr. Gruszczyško, Grucha. <p. Grusza>

Gruszkogłowie, a, blm. antr. (apiocephalia) czaszka postaci gruszkowatej. <Gruszka + Głowa>

Gruszkogłowy antr. (apiocephalus) mający czaszkę stożkowatą, do gruszki podobną.

Gruszkogłów, owa, lm. owy antr. (apiocephalus) człowiek gruszkogłowy.

Gruszkowato przys. od Gruszkowaty: Pałeczki, lekko zgięte i G. lub maczugowato nabrzmiałe. Jent.

Gruszkowaty l. a. Gruszczyasty, × Gruszczysty podobny do gruszki, przypominający gruszkę: Nos G. Smak G. Anat.: Mięsień G. uda a. †myszka gruszkowata lędźwi, in. †myszka gruszcze podobna, †muskul gruszki postaci, × piramidalny uda (musculus pyriformis). Antr.: Głowa gruszkowata (apiocephalia) 2. [G.] p. Gruszowaty.

Gruszkowy, × Gruszozany przym. od Gruszka: Drzewo gruszkowe (= gruszka). Sok G.

Gruszla, l, lm. e, Gruszlina, Gujawodrzew bot. (psidium) roś. z rodziny mirtowatych. <?>

Gruszlina, y, lm. y bot. p. Gruszla.

† Gruszniça, y, blm. p. Gruszczenik. Mor. A.

× Grusznik, a, blm. p. Gruszczenik.

[Gruszowaty, Gruszkowaty] (o sośnie) karłowaty, galezisty, podobny do gruszy.

× Gruszownik, a, blm. p. Gruszczenik.

† Gruszpęgi, ów, blp. rzeźby ozdobne na miedzi: Pas nabijany wszytek mosiądzem z gruszpęgami rzezanymi. Akta grodzkie. <Nm. Gurtspange>

† Gruszt, u, lm. y podpora, rusztowanie. Przen.: Na G. założyć = umocować, podeprzeć: Przeciwno tym pokusom enotę na G. założyć. Rej. <Nm. Gerüst>

Gruszczyka, i, lm. i l. [G.] p. Grusza: Nie urodzi G. jabłuszka, tylko takiegoż zły duszka, jaka sama. Prz. 2. × p. Gruszka. Śl. wil. 3. a. Gruszczycka bot. (pirola) roś. z rodziny gruszczykowatych. Gatunki: G. baldaszkowata (p. umbellata) p. Pomocnik. G. jednokwiatowa (p. uniflora) p. Zimozielon. G. jednostronna a. jednoboczna (p. secunda). G. mniejsza (p. minor). G. okrągłoliściowa a. Jabłotka (p. rotundifolia).

Gruszczykowaty bot.: Rośliny gruszczykowate (pirolaceae) rodzina przyrodzona roślin dwulicistnych.

† Gruwaszka, l, lm. i l. grudka, gruzelka: Wierciochem drewnianym trzy wolno dotąd, aż ś. prawie dobrze umiesz a maśięcią stanie, aby gruwaszki a. ziarnka żadnego żywego srebra niedożyć było. Ocz. Takowe gruwaszki kłaść na ciepłą wodę, patrząc, jeśli ś. rozpląną, tedy to krew spiekła. Ocz. 2. lek. p. Gruzoł. Ocz. <? Por. Gruważe>

† Gruważe, i, blp. p. Gruzoł. Ocz. <?>

Gruz, u, lm. y l. mur a. kamień potłuczony, rum: Uprzątnąć G. Miejsce próżne między podłoga a ziemią wyłożyć trzema piaskiem, gruzem, dla uniknięcia wilgoci. Świt. Przen.: Któżby serce z gruzu miał i stali, by nie drżał patrząc, a tu świat ś. wali? Chr. (= z kamienia, z glazu). 2. w lm. szczątki murowanej budowli, ruiny, zwaliśka, gruzowisko, rumowisko: Zamek

rozpadł ś. w gruzy. Zamek zwałić w gruzy. Mick. Zamki zwałone w gruzach wielkości swej płaczą. Dm. Podźwignąć co z gruzów. Przen.: Na gruzach cesarstwa zbudowano rzeeczpospolitą. 3. min. odlamki skalne, nie spojone z sobą żalnym lepiszczem. <Nm. Gr(a)us>

[Gruz, u, lm. y] p. Gruzel.

[Gruzałek, lka, lm. lki] p. Gruzel.

[Gruzdac, a, al] tuc, miazdżyć. Por. Zhruzdac.

<Brs. hrzudac>

[Gruzdanie, a, blm.] czynność cz. Gruzdac.

[Gruzdzy, ów, blp.] rodzaj grzybów. Por. Hruzdziel. <Ukr. Brs. hrudz>

[Gruzel, zła, lm. zle] p. l. Gruzel. 2. p. Gruzoł. <GRUZ>

Gruzel, zła, lm. zły, [Gruzel] l. a. Gruzla,

† Gruzla, × Grusta, × Gruzoł, [Gruzel, Gruz,

Gruziol] brylka, grudka: G. ziemi zeschłej. G.

cegły (=kawalek). Zrobiły potrawę z gorącego,

śmietaną bielonego piwa, w którym twaróg gruz-

łami posiekany pływa. Mick. 2. × anat. i [G.]

p. Gruzoł. Śniad. J. 3. gór.: † G. a. † Gruzla

solu = *habwan soli*, na boczny potłuczony i na cen-

nary sprzedawany. Zdr. Gruzelek, [Gruzałek].

<GRUZ>

Gruzelek, lka, lm. lki l. p. Gruzel. 2. lek. =

a) a. × Gruzelka (tuberculum) szary, drobny,

twardawy nowotwór, będący przyczyną gruźlicy:

G. jagłowaty (t. miliarie). b) G. anatomiczny

(tuberculum anatomicum) = guzek a. brodawka

z zakażenia trupiego.

Gruzelka, l, lm. i l. p. Gruzla: Lepsza trochę

gruzelek ziemi bez bojaźni, niż szerokie bujne

poła trwogi pełne. Warg. 2. × lek. p. Gru-

zelek.

Gruzelkowaty l. bot.: Rośliny gruzelkowe

(hypocreacei) rodzina grzybów właściwych z rzędu

workowców. 2. lek. (tuberculatus) do gruzelka

podobny, guzieczkowaty, guzikowy.

Gruzelkowy przym. od Gruzelek. Lek.: Naciek

G. (infiltratio tuberculosa).

[Gruziol, a, lm. y] p. Gruzel.

[Gruzka, i, lm. i] p. Grusza.

† Gruzla, l, lm. e p. Gruzel: Kula czyli G. ka-

mienia, co z ziemi skooczyła od kule. Piotr.

Gruzla, y, lm. y p. Gruzel: G. mąki. L. G.

w wapnie. Włod. G. złota. Pot. † G. soli. × G.

kretowa. Troc. (= kretowisko). Zdr. Gruzelka,

[Gruzołka].

Gruzelek, lka, lm. lki bot. (nectria) roś. z gro-

mady grzybów, z rodziny gruzelkowatych.

Gruzoł, a, blm. anat. p. Trzustka.

Gruzlownicę, eje, al stawać ś. gruzłowatym,

skupiać ś. w gruzły: Mąka w wilgoci gruzłow-

acieje.

Gruzlówato przys. od Gruzlówaty.

Gruzlówatość, i, blm. l. rz. od Gruzlówaty. 2.

× lek. stan narządu przepelnionego gruzelkami:

G. płuc.

Gruzlówaty podobny do gruzłów, pełen gruzłów,

brylkowaty: Ziemia, mąka gruzłowata.

Gruzlowy przym. od Gruzel, w gruzlach: Sól

gruzłowa (= okruchy soli rumowej).

[Gruzmak, a, lm. i] drobny kawalek: W gruz-

mąki stłuc. <GRUZ>

Gruzoł, zła a. zoła, lm. zły a. zoły l. × p. Gru-

zel: Kraj cały w ruinach, miast, wsi i gna-

chów starożytnych jedyne tylko pozostają gru-

zoły. Mik. (= gruz, rum). 2. † anat.: a) p. Gru-

zoł. b) p. Trzustka. Zdr. † Gruzelek, [Gru-

zelek].

† Gruzolek, lka, lm. lki i [Gruzolek] p. Gruzoł. [Gruzółka, i, lm. i] p. Gruzła.

× Gruzółkowaty gruzelki zawierający: Flegma gruzółkowata.

Gruzółówka, i, lm. i tech. przyrząd do łowienia gruzelków na maszynie papierowej. < GRUZ + ŁOW >

Gruzować, uje, owal mul. nasypywać tłuczoną cegłą sklepienie. < p. Gruz >

Gruzowanie, a, blm., czynność cz. Gruzować.

Gruzowaty i. podobny do gruzu. 2. pełen gruzu.

Gruzowisko, a, lm. a kupa gruzów, gruz, rumowisko: A cóż myśleliście, że nasze państwo zapędzą was na osmolone G.? Krasz. G. skalne.

Gruzowy przym. od Gruz: Gruzowe cegły. Troc.

× G. piasek (= piasek gruboziarnisty, z kamyczkówo złożony, żwir).

Gruźlasty gruzły zawierający: Ruda gruzłasta p. Grap.

Gruźlenie, a, blm. lek. (tuberculisatio) tworzenie ś. gruzelków w narządzie jakimkolwiek. < p. Gruzel >

Gruźlica, y, blm. lek. (tuberculosis) choroba, której źródłem i istotą są gruzelki, in. suchoty: G. płuc, mózgu, kości, kiszki. G. pierwotna (miejscowa), następowa (ogólna). < p. Gruzel >

Gruźlicowy p. Gruźliczy.

Gruźliczny p. Gruźliczy.

Gruźlica: Naciek G. Lasecznik G. Płuco gruźlicze (= gruźlica dotknięte).

Gruźlina, y, lm. y bot. (mouriria) roś. z rodziny zaczerniowatych. < ? >

Gruźal, a, lm. y bot. (tarehonthus) roś. z rodziny złożonych. < ? >

[Gruźdź się, y ś., ył ś.] kurczyć ś. od zimna, kulić ś. < GRUZ >

[Gruzel, zła, lm. źle] p. Gruzel.

[Gruźka, i, lm. i] p. Gruzka.

Gruźyca, y, lm. e bot. (gomphia) roś. z rodziny terpentynowatych. < ? >

† Grwaski, ów, blp. gruzelki: G. wątroby kłaść na ciepłą wodę. Ocz. < ? Por. Czes. hrče, hrček = narośl, grucez >

× Gry nieod. w wyrażeniu: Ani G., ani krty = a) ani be, ani me, słowa ś. od niego nie dopytasz. Kn. b) nic a nic, ani źdźbła. Troc. < Zap. od Gra >

× Gryalinowy p. Grylinowy. Goł. [Gryzbuba, y, lm. y] żart. wółka. < Nm. Gripsbube = złodziejasek >

[Grycanin, a, lm. anie] p. Grycanin.

Grych, u, lm. y mostkowa sztuka mięsa. Goł. < p. Grycht >

Gryhcik, a, lm. i p. Grycht: Można by mieć ćwierć, połowę, żeberka, gryhciki. Boh. J.

Grycht, u, lm. y i. sztuka mięsa wołowego w ćwierci zabniej pod zrazówką; mięso grzbietowe u bydłęcia. 2. [G.] potrawa. 3. a. Gryft ogr. rozsądnik przykryty skrzynią i oknami. Zdr. Gryhcik. < Nm. Gericht >

† Grycza, y, blm. zb. gmin próżniaczy, tłum darmozjadów, trutnie, pasorzyty. < p. Gryka, por. Gryczak >

[Grycza, y, lm. ej] osoba rozlazła. < ? >

[Gryzać, a, at] zajmować ś. ładującą robotą i ładajako ją wykonywać, partolić (szczeg. wiązać skarpetki niezgrabnie z grubej wełny). < ? por. Gryczak >

Gryczak, a, lm. i i. p. Gryczanik. 2. a. × Gryka placek, pieróg a. chleb z mąki pszennej pośledniej.

3. [G.] żuczek na gryce. 4. [G.] półczocha z grubej wełny i niezgrabna. 5. × człowiek nieokrzesany, prostak, gbur, cham. < Od Gryka; 4-e i 5-e znaczenie z pog. odcieniem sięjącego grykę gbura >

Gryczan, a, lm. y i. [G.] = a) ciasto z mąki gryczanej. b) chrząszczyk brunatny, objadający liście róż. 2. zool. pędrak ogrodniczy. Zdr. [Gryczanik]. < p. Gryka >

× Gryczanek, nka, lm. nki p. Gryczanik. Goł. [Gryczanie, a, blm.] czynność cz. Gryczać.

Gryczanik, a, lm. i i. a. × Gryczanek, Gryczak,

× Gryczek, [Hreczanik], placek z mąki gryczanej. 2. [G.] p. Gryczan. Por. Hreczuszki.

[Gryczanin, a, lm. anie, Grycanin] ten, co sieje grykę, przeciwko włościan pod Nowogrodkiem: Wśród nazw szydebnych spotykamy ś. też z grycanami a. gryczanami, jak zowią Nowogrodzian od uprawy gryki. Krzyw.

Gryczanka, i i. blm. słoma od gryki: G. każdemu bydłu za siano ś. daje. Kluk. 2. [G.] lm. i kłuska z mąki gryczanej.

[Gryczannik, a, lm. i] żuczek na różach i innych roślinach. Por. Gryczak, Gryczan.

Gryczany przym. od Gryka, Hreczany, † Hreczysny, [Heczany] tatarczany: Kasza gryczana. Chleb, placek G. Bart.: Miód G. (= zbierany przez pszczoły z kwiatów gryki).

× Gryczek, czka, lm. ozki p. Gryczanik. Goł.

Gryczka, i, lm. i i. [G.] p. Gryka. 2. przen. (u konia) ciemne ćetki, rozsiane po białej sierści: Był to wysłużony rumak ojeowski, siwy i ehudy, lecz przytym pomimo lat podeszłych, czego gęsta po całym ciele rozsiana G. dowodziła, niezdołny zność Eierpliwie obelgi od innych zwierząt. Skarb. 3. bot. p. Taznik. < p. Gryka >

[Gryczpan, u i. blm. p. Grynszpan. 2. lm. y p. Bukszpan. < Nm. Grünspan >

[Gryczpanowy] przym. od Gryczpan, p. Grynszpanowy.

[Gryczysko, a, lm. a, Rzycysko] pole po gryce. Por. Hreczysko. < p. Gryka >

Grydnica, y, lm. e budynek dla drużyny wielkoleśniczkiej na Rusi: Za jego staraniem przystrojono wspaniałe izbę królewską, aby ś. im od grydnicy kijowskiej nie wydała biedniejszą. Krasz. < S. Ros. gridnica >

Grydeń, dnia a. denia, lm. dnie a. denie członek drużyny książąt staroruskich: Pokolenie Ruryka z drużyną swą czyli grydniami przyniosło wyobrażenia dziedziczenia. Lel. Książskie grydnie czyli przychodnie. Lel. Jak połowę tego oceniona jest głowa grydeniów. Lel. < S. Ros. gridń a. gridin >

1. Gryf, a, lm. y, Gryfon, [Gref] ptak bajeczny, lew z głową orła i skrzyłkami, in. × orłolew, † nóg: Jak G. ptaka, porwał mię w swe szpony. Mick. Wdział jakę z białego jedwabiu, naszytą w złote gryfy. Sienk. (= podobizny gryfów). < Gr. grýps, Łć. gryphus >

2. Gryf, u, lm. y i. × paznokieć, pazur, szpon, szpona: Bestja ta z płaskim ogonem, z czterema łapeczkami i gryfów trzech gronem. L. 2. rękawieć skrzypiec a. gitary: Skrzypek u sukni zakasał rękawek, śeisnął G. krzepko, oparł brodę o podstawek. Mick. 3. rączka u parasola: (i. kościany, z drzewa bukowego. 4. a. Gryfa, [Gref] bródka na przedniej części podkowy u koni pociągowych, zęb u podkowy, in. eh wyt. 5. druk, część formy taka, jaką z niej zecer ręką na raz wziąć może, rozbijając czcionki po wydrukowaniu:

Rozdzielić kolumnę na gryfy. Sł. wil. Ani jednego gryfu nie rozebrał jeszcze. Sł. wil. 6. kosz. ręczka z trzciny a. wikliny u wiezka koszyka, ucho przy koszyku. 7. muz. w lm. nuty podwójne, brane smyczkiem na dwóch strunach. <Nm. Griff dosł. = szpon; rękojeść>

3. Gryf, u, lm. y gałązka szlachetnego drzewa, używana do szczepienia dzikich drzew, zraz. <Fr. greffe>

4. Gryf, a, lm. y zł. penis. <?>

Gryfa, y, lm. y p. 2. Gryf. Zdr. Gryfka.

[Gryfeik, a, lm. i] rodzaj inspektów. <p. Gryft>
Gryfel, fla, lm. fle marmurowa paleczka czarna kształtu ołówka do pisania na marmurowych czarnych tablicach. Zdr. Gryfelek. <Nm. Griffel>

Gryfelek, lka, lm. lki p. Gryfel.

Gryfi przym. od l. Gryf. Mrong.

[Gryfica, y, lm. e, Grefica] forma ż. od l. Gryf.

[Gryfie, a, lm. a], †Grefik pęd do szczepienia. <p. 3. Gryf>

Gryfik, a, lm. i uszko u samowara, dzbana: G. kościany, hebanowy. <Od Gryf 2>

Gryfka, i, lm. i p. Gryfa.

†Gryfka, i, lm. i l. a. †Gryfla rylec. Mur. Żelazna G. = ostrze, grot. Mur. <Od Gryf 2>

†Gryfla, i, lm. e p. †Gryfka.

†Gryfnik, a, lm. cy wędliniarz, in. †sadelnik. Cennik dla rzemieślników miasta Książa 1538 r. <Może zam. *grychnik, od Grych(t)>

[Gryfny] zwinny, szybki, szykowny, zręczny, ładny, przystajny. <Nm. greifig>

Gryfon, a, lm. y p. l. Gryf: Larwy i gryfony zdobyły narożniki i wysmukłe filary. Es. (=podobny gryfonów). Przen.: Taka miłość to utwór niepodobny, to G., to syrena, to centaur, jedno z tych stworzeń poetycznych. Krasz. (=bajka, zmyślenie). <Fr. griffon, p. Gryf (ptak)>

[Gryfajter, tra, lm. trzy] p. Giefrajter.

Gryft, u, lm. y ogr. p. Grycht: Inspekta lub gryfty zakładać. Goł. <Zam. Grycht, z Nm. Gericht>

× Gryglinowy a. × Gryalinowy kolor = podobny do koloru kwiatu lnianego: G. vel gryalinowy kolor podobny jest do kwiatu lnianego. Goł. Tej klasy ludzie niech chodzą w gryglinowym kolorze. Jabl. <Fr. gris de lin dosł. = szaro-lniany>

Gryka, i, lm. i l. × p. Gryczak. Troc. 2. bot.: a) p. Rdest. b) Sokola G. p. Ostróżka. Zdr. [Gryczka]. <Łć. graeca dosł. = grecka>

[Grykolić, i, il] gryzmolić, brzydko pisać. <?>

Grykosiej, a, lm. e, Greczkosiej, Hreczkosiej człowiek oddany jedynie rolnictwu, na nim ś. tylko zniżający, zakopany na wsi, parafjanin: Myślisz Tadeusza zostać dobrodziejem, jeśli młodego chłopca zrobisz grykosiejem? Mick. Zostaję na gościnie u mojego brata, gospodarza wzorowego, grykosieja. Rzew. <Gryka + SIE>

[Gryla, i, lm. e, Gryluga, Gruluga, Grulka] łopala do wygartowania popiołu z pieca. Zdr. [Grylka]. <Zap. Nm. Gerölle, Gerülle = stary grat>
Grylaż, u, lm. e cukier. = Grełaż. <Fr. grillage>

[Grylka, i, lm. i] p. Gryla.

× Grylować, uje, ował piec, smażyć: Zaczął kuchta smażyć, warzyć, G., tratować. L. <Fr. grillier>

× Grylowanie, a, blm., czynność cz. Grylować.

[Gryluga, i, lm. i] p. Gryla.

Grymas, u, lm. y l. dziwaczne wykrzykiwanie twarzy, dziwne miny: Robić grymasy z bólu. 2.

dziwactwo, chimera, kaprys, muchy w nosie; zachcianka, fantazja: Stroić grymasy. Kiedy G., to nie nie masz. Prz. Prawo ustępuje nieraz przed grymasem pierwszej lepszej swawoli. Zlr. Grymasik. <Fr. grimace>

Grymasić, i, H, × Grymasować stroić grymasy, kapryścić, dziwaczyć: Grymasi, jak rozkapryszone dziecko. G. w jedzeniu (= wybredzać). <Fr. grimacer>

Grymasik, a, lm. i l. p. Grymas: Zrobiła wdzięczny G. 2. w lm. rodzaj ciastek: Rozkładały ś. poważnie gofry, zbijają ś. w masę grymasiki, biały albertki. Zap.

× Grymasować, uje, ował p. Grymasić.

× Grymasowanie, a, blm., czynność cz. Grymasować.

Grymaszenie, a, blm., czynność cz. Grymasić.

Grymasnica, y, lm. e forma ż. od Grymasnik.

Grymasnie przys. od Grymasny.

Grymasnik, a, lm. cy człowiek grymasny, diwak, kapryśnik, fantastyk, chimeryk.

Grymasny dziwaczny, dziwaczny, kapryśny, chimeryczny; wybredny, z niczego niezadowolony: Żona grymasna. Dziecko grymasne.

Grymja, i, lm. e bot. p. Strzechwa. <Od nazwiska Nm. Grimm>

[Grymuła, y, lm. y] p. Gramuła.

[Grymuka, i, lm. i] jarmułka żydowska. <p. Jarmułka>

Grynder, a, lm. rzy ekon. założyciel towarzystwa akcyjnego, obliczonego na to, żeby sztucznie podbić kurs akcji ponad ich istotną wartość i wtedy je posprzedać. <Nm. Gründer = założyciel, fundator>

Grynderski przym. od Grynder: Szaly giełdowe i grynderskie. Krasz.

Grynderswo, a, lm. a zakładanie towarzystwa akcyjnych, banków i t. p. w celu spekulacji: Na czas od r. 1871—74 przypada w Niemczech epoka grynderstw. Donim.

[Gryndze, ów, blp.] p. Gryndzoly: Ogromne dwie landary na gryndzach. Krasz.

[Gryndzoly, ów, blp., Gryndze, Grenzoly, Grendzioly, Grędzoly] niezkie, proste, niekute sanie do wozzenia słomy. <Ukr. gryndzoly>

Grynszpan, u l. [G.] lm. y p. Bukszpan. 2. blm., a. [Gryczpan, Gryszpan] chem. = a) octan miedzi, używany jako farba. b) węglowodan miedzi, tworzący ś. na powierzchni przedmiotów miedzianych pod wpływem czynników atmosferycznych. <Nm. Grünspan = rdza miedziana>

Grynszpanowy przym. od Grynszpan; [Gryszpanowy, Gryczpanowy]: Kolor G. (= zielony wydający w błękitny). Woda grynszpanowa = farba służąca do oznaczania wód na mapach, in. kolor wodny.

× Gryp, u, blm. p. Grypa.

Grypa, y, blm. lek., × Gryp, × Gryps niezbyt nagminny gorączkowy, influencja. <Fr. grippe>

[Grypa, y, lm. y] drybus, drybanek, trójnog kuchenny. <Zmieszanie wyrazu [Drybus] z [Gra-pa]>

Grypocha, y, lm. y zł. krowa. <?>

Gryps, u, lm. y zł. l. a. Grypsak ołówek. 2. pasport. 3. wól. <?> Por. Grytel i Nm. Grips>

× Gryps, u, blm. p. Grypa.

Grypsać, a, al zł. pisać. <?> Por. Grytel>

[Grypsać, a, al] p. Grypsnąć.

Grypsak, a, lm. i zł. p. Gryps.

Grypsanie, a, blm., czynność cz. **Grypsać**.

Grypsanka, i, lm. i zł. *piśmo*.

Grypsnąć, nie, *nał* rub. i. i nied. [**Grypsać**] *ukradkiem porwać, ściągnąć, chwytnąć, chłapać, capnąć, zwęzdić, ukrasć*. 2. *upaść, rygnąć, grzmotnąć ś.*, *rzucić ś.*: Jak go kompani odeszły, tak grypsnął mi odrazu pod nogi. Zap. 3. [G.] = a) *skrobnąć*: Paluchem grypsnął kawał masła. b) *żart. umrzeć*. <Nm. gripsen, kripsen = porwać, chwytać>

Grypsnięcie, a, blm., czynność cz. **Grypsnąć**. [**Grypsula**, i, lm. e] *łyśa krowa*. <?>

Grys, u, blm., **Gryz** i. a. **Gryzетка** = a) *mąka pszenna poślednia*. b) *mąka jęczmieńca prażona*. 2. [G.] = a) *otwóby, osypka*. b) *kasza*. c) *ryż*. d) *drobne węgle*. Zdr. [**Grysik**]. Por. **Gryzka**. <Nm. Gries>

[**Grysik**, u, blm.] i. p. **Grys**. 2. *rodzaj krupki, drobnutka kaszka pszenna*: Mąki pół funta, gry-siku za pięć centów. Zap.

[**Gryska**, i, lm. i] p. **Gryzka**. Troc.

Gryswowy przym. od **Grys**; **Gryzowy**: Chleb G. (=pszeniczny z grubej mąki). **Grysowa kasza**. Syr.

× **Gryrecht**, u, lm. y *sąd wojenny*: Na G. pójdę, w ręce Stepki ś. oddam, ale ś. nie dam i kwita. Łoż. <Nm. Kriegsrecht>

Gryszfort, a, blm. i. *rodzaj daw. gry w warcaby*: Przyszedszy tam, warcaby już przed nami znajduję; gryszforta zda mi ś. grali zawilego; jeden, jak kostkę rzucił, i gniewał ś. i smucił. Koch. G., zdaje ś., że była gra jakaś w warcaby, z rzucaniem kostek złożona. Goł. 2. *rodzaj daw. zabawy ludowej*: G. = jakaś dawna zabawa ludowa w chłopców, w sitko, skakanie na deskach dla dziewcząt. Goł. <?>

[**Gryszpan**, u, blm.] p. **Grynszpan**.

[**Gryszpanowy**] przym. od **Gryszpan**, p. **Grynszpanowy**.

Grywać, a, ał p. **Grać**. <GR>

× **Grywalny** p. **Grawalny**.

Grywanie, a, blm., czynność cz. **Grywać**.

1. **Gryz**, u, blm. i. p. **Grys**. 2. × *gruby piasek, żwir*. Troc. Zdr. [**Gryzek**]. <Nm. Gries>

2. **Gryz**, u, blm. *pokost do złozenia a. malowania marmuru*. <Fr. gris = szary>

× **Gryz**, u, lm. y i. *gryzienie, kąsanie*. 2. p. **Zgrzota**: Z różnych gryzów, zrzędów, bojaźni, różnych też w ciele nabywamy humorów. Haur. <GRYZ>

[**Gryzacz**, a, lm. e] p. **Gryzak**: Miała krowa zęby, ale to nie zęby, tylko gryzaeze.

[**Gryzac**, a, ał] p. **Gryźć**: Chodzi świnia po wygonie rzepę gryzającą.

Gryzak, a, lm. i i. a. × **Gryzyk**, [**Gryzacz**] *żart. żab*. 2. [G.] *człowiek dokuczliwy, żyły (o mężczyźnie i kobiecie)*. <GRYZ>

[**Gryzanie**, a, blm.] czynność cz. **Gryzać**.

+ **Gryzawka**, i, lm. i lek. p. **Morzysko**: Bywają gryzawki u dzieci z żółci zielonej, którą miewają z matek. Syr.

Gryzący chem. *posiadający własność rozpuszczania naskórka*, in. *żrący*: Amonjak, sublimat G. Alkalja gryząca.

[**Gryzek**, zku, blm.] p. 1. **Gryz**: G. pszeniczny = *kasza pszenna*. <Nm. Gries>

Gryzeta, y, lm. y i. × *rodzaj tkaniny*. 2. *szara prosta suknia kobiet francuskich*. 3. a. *część str.* **Gryzетка** *dziewczyna paryska pracująca na siebie*, np. *szwaczka, przytym nie odznaczająca ś.*

surowością obyczajów. <Fr. grisette dosł. = szaraczka>

1. **Gryzетка**, i, lm. i i. × *rodzaj tkaniny*. 2. p. **Gryzeta**: Spotykali powracające z magazynów wzdystki, tak podobne do gryzetek paryskich, jeśli nie z obyczajów, to z wdzięku, stroju i nieopatrzności na jutro. Krasz. 3. w lm. a. **Faszonety**, **Tutifruiti** *cukier. ciasto tortowe z rozmaitemi siekanymi owocami*.

2. **Gryzетка**, i, blm. p. **Grys**. <Od **Grys**, z żart. podprowadzeniem pod wyraz Fr. grisette>

× **Gryzетkowy** *zrobiony z tkaniny zwanej gryzетką*.

× **Gryzетowy** *zrobiony z tkaniny zwanej gryzетką*: Bursa gryzетowa błękitna. Inwentarz kość. XVII w.

Gryzień, a, lm. e bot. (*piqueria*) *roś*. <GRYZ>

Gryzienie, a, lm. a czynność cz. **Gryźć**: × *Wielkie na umyśle ponosi gryzienia*. Troc. Lek.: † G. brzucha p. **Morzysko**. Slesz.

Gryzienie się, a ś., blm., czynność cz. **Gryźć ś.**

× **Gryziglowa**, y, lm. y *ten, co kogoś nabawia kłopotu*: On jest straszny G. dla mnie. L. <GRYZ + GŁOW>

[**Gryzik**, u, blm.] *węgiel kamienny w drobnych kawałkach*, in. [o r z e s z e k]: Orzeszek, G. drobny węgiel kamienny, mniejszy od orzecha. Buk. <Z Nm. Gries, p. Grys>

× **Gryzikatek**, lka, lm. lki *zrzęda, gderala*. <GRYZ + Kołek>

× **Gryzikrupa**, y, lm. y, × **Gryziskarb** *skapiec, sknera, kutwa, dusigrosz, liczykrupa*. <GRYZ + Krupa>

× **Gryzipacierz**, a, lm. e *świętoszek, nabożniś, bigot*: Owże G., wilk w baraniej skórze. Nar. <GRYZ + Pacierz>

Gryzipiórek, rka, lm. rkowie, **Gryzipióro** *pag. i. urzędnik, kancelista, pisarek*. 2. *literat, pismak*: Godziłoż ś. poczeźwe nasze imię szlacheckie rzucac na pastwę gryzipiórków, szyderstwa, drwinków? Krasz. <GRYZ + Pióro>

Gryzipióro, a, lm. a p. **Gryzipiórek**.

× **Gryziskarb**, a, lm. y p. **Gryzikrupa**. L. <GRYZ + Skarb>

[**Gryzisko**, a, lm. a] p. **Gryzota**.

Gryziskórek, rka, lm. rki (*dermatophagus*) *pasorzyt, żyjący na skórze zwierząt i ogryzający naskórek i włosy*. <GRYZ + Skóra>

× **Gryzistaw**, a, lm. owie p. **Gryzostaw**: G., sławę gryzący, obmowca. Chm. B.

[**Gryzka**, i, lm. i, **Gryska**] i. *bulka z mąki pszennej*. 2. *bulka ze śniadej mąki, bulka zwyczajna, ordynarna*: Czy mu nie potrzebny kołacz a. żytnie gryzki na poczesne? Wilk. <Z Nm. Gries = kaszka>

Gryzłok, a, lm. i bot. (*agathophyllum*) *roś z rodziny wawrzynowatych*. <?>

[**Gryzmała**, y, lm. y] p. **Gryzmoła**.

Gryzmolenie, a, blm., czynność cz. **Gryzmolić**.

× **Gryzmoliciel**, a, lm. e p. **Gryzmoła**: Owi gryzmoliciiele nie wiedzą, co podać milezeniu, a co objawić. Kras.

Gryzmolić, i, il i. a. × **Gryzmolić** *pisac lula-jako, bazgrać, gwałdać; niezgrabnie kreślić, rysować*: Gdybym choć trochę umiał G. na papierze. L. Węgłem niezgrabnie twarzę gryzmołi po ścianie. L. Przen.: Czytałem, gryzmoliłem genealogie, chronologje. Lel. (= *nieudolnie a. mozolnie układałem, spisywałem*). 2. [G.] *partolić, psuć*.

× **Gryzmołina**, y, lm. y p. **Gryzmoła**.

Gryzmoła, y, lm. y l. m. a. × **Gryzmoliciel**, [**Gryzmóla, Gryzmoła**] = a) ten, co gryzmoli, bazgracz, gwazdlacz, nędzny pisemak. b) [**G.**] partacz, fuszer. 2. w lm. ż. = a) a. × **Gryzmolina** nędzna pisanina, bazgranina, gwazdanina. b) piśmulla, broszury, świstki pisane a. drukowane: Żaden przypadek politycznymi gryzmołami nie był tak przyćmiony, jak ten. Świt. <? GRYZ + MOŁ >

[**Gryzmóla, y, lm. y**] p. **Gryzmoła**.

[**Gryznąć, nie, na!**] **ugryźć**.

Gryzoń, a, lm. e l. [**G.**] = a) podrostek, młotzik: Pójdźże ty wprzód, gryzoniu, a ty za nim, cyeoniu. Kant. (nazwa okolicznościowa). b) grubianin, gbur. 2. w lm. zool. (glires seu rodentia) rząd zwierząt ssących, in. skrobogryzy, szczurowate. <GRYZ >

× **Gryzostaw, a, lm. owie**, × **Gryzostaw szarpiający** czyjaś sławę, obmówca, oszczerca, potwarca: Prawo to nie mogłoby ś. podobać rozpustnikowi; przytłumiłoby go (sie!) chciał, rządu i sprawiedliwości G. Ostr. <GRYZ + Stawa >

Gryzota, y, lm. y l. × p. **Zgryzota**: Wnętrznemi zażarte ku sobie gryzoty wzajemnej dobywały potęgę na zbugę. Nar. 2. [**G. a. Gryzisko**] boleści, rznięcie w brzuchu.

× **Gryzowato** przys. od **Gryzowaty, L.**

× **Gryzowaty** podobny do gryzu: Chleb G. otrębisty, ludziom delikatnym niestrawny. Syr. <p. Grys >

Gryzowy p. **Gryzowy**.

[**Gryzuła, i, lm. e**] **rzepa; rzodkiew**. <GRYZ >

× **Gryzun, a, lm. y** koń żłób obgryzający, koń żykawy.

× **Gryzyk, a, lm. l p. Gryzak**.

[**Gryź, i, bfm.**] l. a. [**Hryź**] **biegunka**: Chory na G. 2. **biegunka** krwawa. <Ukr. Brs. hryź >

† **Gryzba, y, lm. y p. Morzysko**: Wiatry gryzbę ciężką około pępka i ból srogi wzbudzają. Człach.

Gryźć, zie, zł, częstot. [**Gryzać**] l. **ciąć zębami, ogryzać**: Pies gryzie kości. Przen.: Gryzłem jakim mógł kości (tłumaczak Horacego). Li. (=walczyłem z trudnościami). Szczury gryzą obicia. Niech mi czerw serca nie gryzie pod korą. Uj. (=nie toczy). Koń gryzie wędzidło. G. orzechy (=rozgryzać). Junak okiem orzechy gryzie, wąsem muchy ścina. Koch. (=przechwala ś.). G. paznogie (=ogryzać). G. wargi (=przygryzać). Gryź ś. tylko w język, by nie wypowiedzieć wszystkiego. Sienk. G. pióro. Przen.: Małe winy gryziemy, wielkie całkiem polykamy. Prz. Przen.: Rycerstwo za nim gryzłoby kamień. Rys. (=dałoby ś. zabić). Przen.: G. ziemię = a) × **cierpieć głód, nie mieć co jeść**; b) **leżeć w grobie, być nieboszczykiem, umrzeć**: Ziemię gryzie, upadłszy. Bardz. Dam Bachusowi ucztę z kozłem białym, że gdy mię drzewo uderzyło w ciemię, nie gryzłem ziemię. Min. (=nie zginąłem, nie poległem). Pod jego niezwyceżonemi barki wielu z męznych nieprzyjaciół popiół gryzło. Stasz. Przen.: Nawiedz go i pomóż mu G. tak twardego móła. Pot. (=zwalczać tak wielką trudność). 2. × **przegryzać, trawić**: Rdza gryzie żelazo. Troc. Przen.: Zbytek pokój pospolity, jak rdza żelazo, gryzie i traci. Falib. (=osłabia, nadwątla, nadwęża). 3. a. **G. ś. kąsać** sprawiła ból a. swędzenie, **kąsać, ciąć**: Psy, muchy, komary, pchły gryzą Najokrutniejszy taki, co gryzie a. pięści. Kras. Ten pies gryzie. 4. przen. **truć, dokuczać, doskwierać, frasować, martwić, dręczyć, męczyć, dopiekać, kłopotać, niepokoić, trapić, nękać**: Każdy ma swego móła, co go

gryzie. Prz. (=swoje kłopoty, troski, co go trapią). Sumienie go gryzie. Żona przestała mi G. głowę. L. (=suszyć). Zafrasowany król panom opowiedział, co go gryzło. Papr. Kto doбира nie podług stanu swego żony, ten a. sam G. musi, a. być gryziony. Nar. Trzeba nam zasłonić widok świata, ażebyśmy, patrząc na jego ponęty, własnego serca nie gryźli. Święt. Co robisz? Serce własne G. i kąsać? Słow. 5. przen. **gnębić, dusić, wyżytkować**: Żydzi jak pluskwy: śmierdzą jak pluskwy, mnożą ś. jak pluskwy i gryzą nas jak pluskwy. Prz. 6. przen. **taić, ukrywać, dusić w sobie, znosić w milczeniu**: Wszystko gryzę w sobie, i nikt nie wie, co ja cierpię. L. 7. **szczypać, piec, palić**: Dym gryzie oczy a. w oczy. Pieprz gryzie. Troc. 8. × **nieos: boleć, rznąć, kłóć**: Gryzie w brzuchu. 9. [**G.**] (o bydłe) **jeść**. 10. [**G. orzechy**] = **pałać nienawistną**. ll. [**A gryź**] = **wołanie na psa**: Chłop woła na psa, by odegnać bydło i konie: sa sa sa, a gryź! G. ś. l. **kąsać ś. nawzajem**: Psy ś. gryzą. 2. p. **Gryźć**: Żydzi jak pluskwy: śmierdzą jak pluskwy, mnożą ś. jak pluskwy i gryzą ś. jak pluskwy. Prz. 3. z kim (o co) = **kłócić ś., swarzyć ś., wadzić ś., drzeć ś., żyć w niezgodzie**: Gryzą ś., jak pies z kotem. Prz. Mądrzy ś. gryzą i wadzą, a sekretu nie wydają. Prz. 4. czym, o co, z czego = **martwić ś., trapić ś., truć ś., frasować ś., kłopotać ś., turbować ś., niepokoić ś., suszyć sobie głowę**: Nie powinieneś ś. już nieczym G., ani niczego wstydić. Niem. Głędymin gryź ś. na umyśle swoim bardzo, widząc ojczyznę tak srogo od Krzyżaków zburzoną. Stryjk. Narusze-wicz gryź ś. niepowodzeniami swemi. Bart. Gryząc ś. sam w sobie na niewdzięcznego kniazia, przemyślał, jakoby go uśmierzyć. Stryjk. (=gniewając ś., sierdząc ś., złościąc ś., wrytując ś.). 5. (o płynach) **mieszać ś. szybko i gwałtownie**: Spirytus gryzie ś. z wodą. 6. (o kolorach) **rażąco odbijając jeden od drugiego**. 7. † (o zębach) **wyrzynać ś.**: Dzieci chorują, gdy ś. im zęby gryzą. Trzyc. <GRYZ >

[**Gryźć, i, bfm.**] Kozia G. = **jakas roś. z białymi kwiatkami**. <? a. Gryść? GRYZ, por. nazwy roślin Gryz i Gryza >

× **Gryźliwie** przys. od **Gryźliwy**.

× **Gryźliwość, i, bfm. rz. od Gryźliwy**: a) G. serwaseru. Sł. wil. (=smak ostry, szczypiący). b) G. jego epigramatów. Sł. wil. (=zjadliwość, zgrzyślność, uszczypliwość).

× **Gryźliwy l. ostry, szczypiący (w smaku)**. 2. p. **Zgryźliwy**. 3. a. × **Gryźny dokuczliwy, uciążliwy, ciężki, przykry, dojmujący**: Pretor, co gryźliwe ludowi wyroki wydawa. L. G. frasunek. Troc. Gryźliwe kłopoty. Przyb. 4. **zjadliwy, uszczypliwy**.

× **Gryźmolenie, a, bfm.**, czynność cz. **Gryźmolić**.

× **Gryźmolić, i, il p. Gryzmolić**. Troc.

× **Gryźny p. Gryźliwy**: Gryźna nowina. Troc. **Gryza, y, lm. e bot.** (sorghum) **roś. z rodziny traw**. Gatunki: G. allepenska (s. hallepense). G. cukrowa a. Sorgum cukrowe (s. saccharatum). G. pospolita a. Sorga, Sor-gum, daw. × Proso a. × Ber indyjski a. olbrzymi, × Prosober (s. vulgare). <? > [**Gryza, y, lm. e**] l. **rodzaj wrzodu**. 2. p. **Przepuklina**. <GRYZ >

[**Gryźyna, y, bfm., Greźyna**] l. **roś. kapustu brukiew** (brassica oleracea var. napobrassica). 2. **potrawa z naci i liści tej rośliny**, in. wa-

rzywko. <Lit. greżinis = plasterek, krążek brukwi i t. p.>

Grzać, eje, ał i. *ciepłym robić, zagrzewać, ogrzewać, rozgrzewać*: G. wodę, ręce. Grzane wino, piwo. Słońce grzeje (= *dogrzewa, dopieka*). Piec, futro grzeje (= *udziela ciepła*). Leś grzeje wino moene. Bardz. (= *rozpala*). Skoro dobry humor grzeje, niech śnieg pada, niech wiatr wieje. Kras. Zart.: Chłopa grzeją piersi, a Żyda pięty. Prz. (= *chłop chodzi często z odsłoniętymi piersiami, a Żyd w dziurawym obuwiu*). Przen.: Rączkę w cudzej kieszeni grzeje. Troc. (= *kradnie, jest złodziejem*). Pragną przedłużenia tej małej wojny, żeby G. łapy rabunkiem, uciskiem, nadżyciami. T. K. (= *bagacie ś.*). Ani grzeje, ani ziębi. Prz. (= *jest do niczego nie przydatny*). Ani mię to grzeje, ani ziębi. Prz. (= *nie mię to nie obchodzi*). 2. × przen. *zagrzewać, zachęcać, podniecać, pobudzać*: Tak łaje gnuśnych, męcznych grzeje wojowników. Dm. Próżno kondlów pastyrze do natarcia grzeją. Dm. (= *zagrzewają*). 3. × przen. *popierać, dodawać siły, wzmacniać*: Tak prosi, i te swe wzdychaniem grzeje prośby. P. Koch. 4. × przen. *dawać ś. komu we znaki, prażyć, gromić, zwyciężać*: W Hiszpanii hetman grzał buntowników. Chr. 5. [G.] kogo = *bić*: Naje kijem grzał Bartka. G. ś. 1. *rozgrzewać ś., wygrzewać ś.*: G. ś. u ognia, na słońcu. 2. × przen. *zapalać ś., rozpalać ś., podniecać ś.*: Miłość ś. tymbardziej grzeje przeszkodę. Zał. Tak mówił i tak gniewem zapalony grzał ś. sam w sobie. P. Koch. 3. [G. ś.] = a) *pocić ś.* b) (o zwierzętach, szczeg. o psach) *czuć pociąg płciowy*: Suka grzeje ś. (= *cieka ś.*). c) *bić ś.*: Trzymali się za eupryni i grzali się po pyskach. <GOR>

[Grzalas, a, lm. y] *koszlawiec*. <?>

Grzalnia, i, lm. e *część lazni t. zw. rzymskiej, ogrzana na przeszło 60°*.

Grzalnica, a, lm. i *rodzaj piecyka*: Grzalniki i piecyki do grzania kawy.

[Grzampa, y, lm. y] p. **Grępa**.

Grzaneczka, i, lm. i p. **Grzanka**.

Grzanie, a, blm. t. *czynność cz. Grzać*: [Sprawiał mu G.] (= *łaźnie, bić*). 2. [G.] *parzenie ś. niedźwiedzi*.

Grzanie się, a ś., blm. *czynność cz. Grzać ś.*

Grzanka, i, lm. i *l. suszony w piecu kawalek chleba a. bułki*: G. z winem, z oliwą, z masłem. Śl. wil. G. z szpikiem. Troc. Piwo z grzankami. Codziennie piję kawę, i to jeszcze nie jedną, dwie, trzy filiżanki, do tego grzanki. Zaj. × Przen.: Ująć masła z grzanki. Prz. (= *ująć komu dochód*). Spadło mu (masło) z grzanki = *zawiodła go nadzieja, wymknęła mu ś. korzyść, zysk mu przepadł*: Zdechł niedźwiedź, spadło masło niedźwiednikom z grzanki. Pot. Spadło mu z grzanki, chucha w garść. Kn. Z grzanki mu spadł zarobek. Troc. Daleko gęby G. Prz. = *daleko ci jeszcze do wygranej, jeszcze to nie twoje*. Stary jak krak, nie daje nie i nie umiera, przecięć ś. niezła czelku upiekłaby G. Zabł. (= *nasłodziłaby mu ś. nie ładajaka korzyść*). Abym ja tylko moje grzankę upiekił. L. (= *żebym swego dokazał*). × Przen. = *gratka, obrzydka, kąsek, korzyść, zysk, zarobek*: Trafila mu ś. dobra G. Prz. (i. go ta minie. Chr. 2. × *podługowaty kawalek*: Pokraj na grzanki. Troc. 3. [G.] *grzany krupnik z wodki*. 4. myśl. *kawalek chleba w uiterunku usmażony, używany jako przynęta na lisę*. Zdr. **Grzaneczka**. <GOR>

[Grzaba, y, lm. y] p. **Gręba**: Pójdę grzabą wedł+ stodoly. <p. Grępa>

† **Grząda, y, lm. y** p. I. **Grzęda**: Aby paniom liszki nie szkodziły, przeto na ostrowiech a. na grzędziech między wodami je osadza. Trzye.

Grządka, i, lm. i p. **Grzęda**: a) G. kwiatowa. Grządki, widać, że były świeżo polewane. Mick. b) Grządki ku wieszaniu szat. Trzye. Przen.: Już dosiadł Cezar równej z Pompejuszem grządki. Chr. (= *dosztył równej godności*). 2. [G.] = a) a) [Grządka] *część krosien domowych*. b) *poprzeczka, poprzeczka (np. u grabi, u kosy, w żarnach)*. c) w lm. *szczeble dla kur i drobiu*. 3. ślus. = a) *oparcie dla rygla, które zmusza go do posuwania ś. w kierunku prostoliniowym*. b) *blaszka, przez którą przechodzi i o którą ś. opiera wewnątrz: kłódki dolny koniec paląka*. <GRZĘD>

[Grządziel, a, lm. e] p. **Grądziel**.

[Grządzielówka, i, lm. i] p. **Grądziel**.

[Grzązel, a, lm. e] p. **Grądziel**.

[Grząziel, a, lm. e] p. **Grądziel**.

Grzązki, Grzżki, † Hruzki, [Grzżki, Hrazisty] w którymś ś. *grzeźnie, bagnisty, błotny*: Miejsca grzązkie i bagniste. Nar. Rzeka Morawka grzązka. Błaż. Rojsty grzązkie. Pol. <GRZŻ>

Grzązko przys. od **Grzązki**.

Grzązkość, i, blm. rz. od **Grzązki**.

Grzązkowato przys. od **Grzązkowaty**.

Grzązkowaty, Grzżkowaty *nieco grzązki*: Miejsce grzązkowate. Błaż.

× **Grzżnać, żnie, zł** p. **Grzżnać**.

[**Grzbieciasty, Chrzybiasty, Chryzbiasty**] z *wy-sokim grzbieciem*. <CHRZB(IET)/GRZB(IET)>

Grzbiecie, a, lm. a *zool. (dorsale) wierzchnia część ciała gąsienicy*.

Grzbiecik, a, lm. i p. **Grzbiec**.

Grzbiecina, y, lm. y *nędzny grzbiec*: Wysłużysz na grzbiecinę szmat kozucha. Kon.

[**Grzbiecisko, a, lm. a**] p. **Grzbiec**: Nie pożałowaj laszczyny na moje G.

Grzbiecisty *mający mocny, tęgi grzbiec; pleczysty, barczysty*.

Grzbiec, a a. u, lm. y, † Grzybiet, † Chrzbiec, † Chrzebt, † Chrzebiet, † Chrzepit, † Chrzepiec, † Chrzybiet, † Chrzypt, † Chrzypit, [Grzybiet, Chrzebt, Chrzybiec, Chrzybiet, Chrzybt, Hrzybiet, Krzbiec, Krzebt, Krzybiet] l. (posp. i anat.) (dorsum) *tylna część tułowia od karku do krzyżów, plecy, † stud z ienki, stud z ionki*: Leżeć na grzbiecie (= *wznak, do góry brzuchem*). Zart.: G. pokazać (= *uciec*). × Swierzb mię G. (jako znak, że mię coś dziś spotka). Przen.: Na grzbiecie czym jeździć (= *opanować go, ujarzmić*). Niedaleko zajdzie w świecie, kto nie ma giętkości w grzbiecie. Prz. (= *nie umie ś. nisko kłaniać, być unizonym, płaszczyć ś.*). Przen. = *ciato*: Nie mieć koszuli na grzbiecie. Jeśli rękę szmaragdem, aksamitem grzbieta nie przystroję... Papr. Uczy mego pana manjery francuskiej, spodziewając ś., że za to eokolwiek na G. oberwie. Boh. Przen. = *skóra*: Dostać, oberwać, dać po grzbiecie. Czy kto prostym chłopem, czy paniem, jeżeli z miejsca zejdzie, dostanie w G. smyeczem. Mick. Swierzbi go G. (= *chce co oberwać, dostać biję*). Lepiej cudzym, niż swoim grzbieciem zapłacić. Prz. Nadstawić za kogo grzbiec. Na grzbiecie karać kogo. Troc. Orać po grzbiecie. Prz. (= *bić*). Przen.: Śmierć z swym dekretem u młodych ludzi ehadza i stawa za grzbieciem. Kulig. (= *z plecami, z tyłu*). Przen.: † G. komu trzymać = *zabezpieczać tył; trzymać czyją stronę, wspierać kogo, pomagać komu*: Nie spodziewałem ś. po jego przyjaźni, aby on miał G. trzymać głównym

moim nieprzyjaciółom. Boh. Wstręt Turkom dali Węgrzy, którym Montekukuli G. trzymał. Kłok. Tym serdeczniejsze czynią na Turków impety, że im trzyma Chodkiewicz z usaryją grzbiety. Pot. † G. opatrywać, warować, uzbrajać = zabezpieczać s. od napadu z tylnej strony. † G. komu dzierżać = nie ustępować, odierać: Musieli s. na dysputacje gotować prywatne i publiczne, chcieli-li im G. dzierżać. Birk. 2. tylna część, tylny kant: G. noża, książki. 3. górna krawędź, górna linja: G. dachu, in. [wileczek]. G. gór. Wysokim grzbietem s. góra wznosiła. Troc. (= wierzchołkiem). Najwyższe piętro we wspaniałej budowie Tatrów, osadzone na wspólnym grzbiecie szczyty, cypliska, grzebienie, iglice, nazywają turniami. 4. przen. wierzch, powierzchnia: Idź równo z wodą, sama cię na grzbiecie poniesie Wisła. Klon. Król August w most obwarowany ujął G. Wiślny niepohamowany. Groch. W Afryce góry głównejsze, od niektórych pisarzów grzbietem świata zwane Stasz. 5. anat. wierzch niektórych części ciała: G. nosa, ręki, stopy. 6. a. Niee bud. zewnątrzna, wypukła powierzchnia sklepienia. 7. druk. margines środkowy. 8. a. Tercja fecht. uderzenie poziome od strony lewej ku prawej, przyczym dłoń trzymająca broń skierowana jest grzbietem do góry. 9. garb. część skóry od grzbietu: Lepiej być o baranie a. lisim grzbiecie, niż po śmierci gronostaj tylko na portrezie. Zabł. 10. gór: G. pionny = wzniesienie spągu, podnoszące warstwę ciała kopalnego i łamiące ją na dwie pochyłości. 11. woj.: Grzbiety stoku = szczyty daszkowate, utworzone przez obustronne płaszczyny stoku w kątach wyskakujących drogi ukrytej. Zdr. Grzbiesik. Zgr. [Grzbiesisko]. < CHRZB(IET)/GRZB(IET) >

× Grzbietny 1. p. Grzbietowy: Anat.: Pacierze grzbietne (= kręgi grzbietowe). 2. posiadający kręgi grzbietowe, kręgowy: Zwierzęta grzbietne.

Grzbietolist, u, lm. y bot. p. Myszoploch. < Grzbiet + List >

Grzbietoród, oda, lm. ody zool. (pipa amerykańska) wielka żaba Ameryki południowej, której samica nosi jajka w zagłębieniach skóry na grzbiecie. < Grzbiet + ROD >

[Grzbietowina, y, blm.] p. Grzbietowizna. [Grzbietowizna, y, blm., Grzbietowina, Krzeb-towizna, Chrzybtowina] mięso (szczeg. świni) z grzbietu; inne mięsa; poledwica.

Grzbietowy 1. a. × Grzbietny przym. od Grzbiet; [Krzeb-towy]: a) anat. (dorsalis) = plecowy, wierzchni, wierzchny: Kręgi grzbietowa (vertebrae dorsales). Mięśnie, naczynia grzbietowe. × Mlecz G. p. Rdzeń. † Stek G. p. Kręgosłup. Struna grzbietowa (ehorda dorsalis). b) Grzbietowa pieczenia. Troc. Przechodził s. wsrzód lata w grzbietowym kontuszu. Pot. (= zrobionym z grzbietów lisich). 2. fecht.: Położenie grzbietowe p. Położenie.

Grzbietówka, 1, lm. i myśl. strzelba, mająca pasek wzdłuż po wierzchu rury, od tylnej szruby aż do celu.

† Grzbiołek, tka, (czy też † Grzbiołka, i) lm. tki jakiś ptaszek: Grzbiołki, ptaszki owe, co w brzegu nad wodą s. łęgna. Mask. < Właściwie * Grzbiołek >

[Grzdęczenie, a, lm. a] czynność cz. Grzdęczyć. < Dźwn. >

[Grzdęczyć, y, ył, Grdęczyć] męczyć, dręczyć, dokuczać, trapić, martwić, nudzić: Góry jęczą, że chłopaka grzdęczą.

[Grzduk, a, lm. i] sosna krzywa: A te grzduki pozostawiam na éfele (= podkłady kolejowe). < Zap. = Grdyka, dla podobieństwa postaci >

Grzdukać, a, al p. Grzdykać.

Grzdukanie, a, blm., czynność cz. Grzdukać.

1. [Grzdula, i, lm. e] guz, wyrzut, bolak. < Zmie-szanie Gdula z Grdyka >

2. [Grzdula, i, lm. e] p. Gdula.

[Grzdulnąć, nie, nął] uderzyć tak, że guz wy-skoczy.

[Grzdyca, y, lm. e] p. Grdyka.

Grzdyka, i, lm. i p. Grdyka: Coś mnie za grzdykę ułapiło i trzyma. Sienk.

Grzdykać, a, al, Grzdukać, Grdykać przez grzdykę głośno przepuszczać, tykać głośno. < Dźwn. >

Grzdykanie, a, im. a czynność cz. Grzdykać: Słychać było tylko G. pijących. Sienk. P. Zagłoba uchwycił blaszankę i przechylił do ust, rozległy s. długie grzdykania. Sienk.

Grzebać, bie, bał, † Grześć 1. gmerać, czmerać, dłuhać: Dziecko grzebie w piasku. Kura grzebie w śmieciach. Koń nogą ziemie grzebie. Rolnik w ziemi grzebie. Przen.: G. a. G. s. w książkach, w papierach = zatapiać s., zagłębiać s., wertować je, przewracać. 2. chować (umarłego), składać w grobie: Zbrodnia to niesłychana, pani zabija pana, zabiwszy grzebie w gaju. Mick. × G. Zdy dla kogo = używać wszelkich sposobów godziwych a. niegodziwych dla wyciągnięcia kogoś z kłopotliwego położenia (p. Grześć). 3. [G.] = a) p. Grzebnąć. b) skrobać, drapać. c) grabić. G. s. 1. p. Grzebać. 2. a. † Grześć s. gramolić s., drapać s.: Grzebie s., jak mucha w miodzie. Prz. Grzebie s., jak żaba na wierzch. Prz. G. s. do czego. Sł. wil. (= usiłować co osiąść). 3. powoli coś robić, guzdrać s., marudzić. 4. dokładać wszelkich starań, aby wyjść z trudnego położenia, ratować s., nie poddawać s. biedzie, krzątać s., wijać s., zabiegać, starać s.: G. s. rękami i nogami. Człowiek grzebie s., jak może. < GRZEB >

[Grzebadko, a, lm. a, Grzebatko] żart. szufla.

Grzebak, a, lm. i 1. narzędzie do grzebania i przygartywania paliwa w palenisku, kruk, ożog, pogrzebacz, pogrzebak. 2. [G.] stary grzebień.

Grzebalny służący do grzebania umarłych: Cmentarz G.

Grzebalski, ego, lm. scy p. Grzebała.

Grzebała, y, lm. y, Grzebalski ten, co s. grzebie, guzdrala, guzdralski, dłuwała, marula.

Grzebanie, a, blm., Grzebanina czynność cz. Grzebać.

Grzebanie się, a s., blm., czynność cz. Grzebać s.

Grzebanina, y, lm. y p. Grzebanie.

[Grzebatko, a, lm. a] p. Grzebadko.

× Grzebelko, a, lm. a p. Grzebito: G. mu dać w rękę, ubędzie mu pieszczoł. Falib.

Grzebiący zool.: Ptaki grzebiące (gallinae seu rasores) = rząd ptaków, in. ptaki kurowate, kury, kuraki.

[Grzebiczek, czka, lm. ozki] 1. roś. gwoździł: Janiczek czerwonny, jak G. 2. gwoździł, jako ko-
zrenie aromatyczne. Por. Rzebiczek. < Czes. hřebíček >

[Grzebielec, lca, lm. lca] grzebień, zgrzebito do czyszczenia koni. < GRZEB >

[GrzebIELIJA, i, lm. e] p. Grzybień: Na jeziorze biała G., a nasz jegomość na koniu wywija. < p. Grzybień >

Grzebielucha, y, lm. y 1. zł. kura. 2. zool. p. Jaskółka. Zdr. Grzebieluska. <GRZEB>
Grzebieluska, i, lm. i p. Grzebielucha.
 × **Grzebienek**, nka, lm. nki p. Grzebień. Troc.
Grzebieniarka, i, lm. i 1. *kobieta robiąca grzebie-
 nienie a. handlująca niemi.* 2. *żona grzebiennarza.*
 ^GRZEB>

Grzebieniarski przym. od **Grzebiennarz**: Wy-
 rób G.

Grzebiennarstwo, a, bhm. *rzemiosło grzebiennarza.*
Grzebiennarz, a, lm. e 1. a. × **Grzebiennik** ten,
 co robi grzebień; ten, co handluje grzebieniami.
 2. × **futerał do chowania grzebień**: G. złotogłowo-
 wy bogaty z herbami. Testament Tob. Morsztyna
 z 1684 r. Podatek ten placą od rekawic,
 pończoch, grzebiennarzów, kapeluszków. Vol.

Grzebieniasty, × **Grzebieniasty** 1. *mający grze-
 bień*: Kogut G. Przyb. Kogut, głowę grzebienia-
 stą pochyliwszy bokiem... Mick. 2. a. **Grzebie-
 niowaty**, **Grzebieniowy** podobny do grzebień, ma-
 jący kształt grzebień: Dłoto grzebieniaste p.
Grzebień. Anat.: Mięśnie grzebieniaste prawego
 przedsionka serca (musculi pectinati). Lek.: Pił-
 ka grzebieniasta. 3. bot.: a) Goździeniec G. p.
 Goździeniec. b) **Grzebieniasta** grzebieniasta p.
Grzebień. 4. zool.: Tryton G. p. Tryton.

Grzebienica, y, lm. e 1. bot. (eynosurus) roś.
 z rodziny traw. Gatunek: G. pospolita a.
 grzebieniasta (e. cristatus). 2. w lm. a.
Zebroplawy (etenophora) rząd zwierząt jamochłon-
 nych.

† **Grzebień**, a, bhm., czynność cz. **Grześć**:
 Nie stronić od grzebieńcia ciał zmarłych. Bz.

Grzebieńiec, ńca, lm. ńce bot. (calla palustris)
 roś. z rodziny obrazkowatych, in. czerwien
 błotna, czernieć, grzebień, grzybień.
 <Zam. Grzybieńiec>

[**Grzebienek**, nka, lm. nki] p. **Grzebień**: Co
 z grzebieńka spadnie, bystra woda zagarnie.

† **Grzebielik**, a, lm. i ptak z grzebieńcem, z czu-
 dem: Czuby ptak a. G. Mur.

Grzebieniowaty p. **Grzebieniasty**.

Grzebieniowy 1. przym. od **Grzebień**: Ząb G.
 2. p. **Grzebieniasty**: Cewa grzebieniowa. 3.
 anat.: Mięsień G., in. mięsień łonowy,
 †myszka haniebna, †muskul haniebny,
 †muskul krokowy, siny (musculus
 pectineus seu lividus).

× **Grzebieniasty** p. **Grzebieniasty**: Ptak G. Otw.

× **Grzebiennik**, a, lm. oy p. **Grzebiennarz**. Troc.

Grzebień, a, lm. e 1. narzędzie do czesania
 i upinania włosów: G. gęsty, rzadki. Miała zło-
 ty G. we włosach. Przen.: Jednym grzebieńcem
 wszystkich czesać. Prz. (=jednakowo wszystkich
 traktować). 2. narzędzie szmuklerskie do prostowa-
 nia osnowy: G. u smuklerza jest dębowy do pro-
 stowania osnowy. Mag. 3. koło żelazne z zęba-
 mi we młynie. 4. dłoto żelazne do toczenia śrub,
 in. dłoto grzebieniaste, szrubstal. Łab. 5. ×
 rodzaj kaptura na dymniku. Torz. 6. ×
 rodzaj narzędzia katowskiego: Bieze, osęki, piłki,
 grzebień, pale i inne do męczenia naczynia.
 Skar. 7. przen. *wierzchnia krawędź skały a.
 fali*: Najwyższe piętro we wspaniałej budowie
 Tatrów, osadzone na wspólnym grzbiecie szczy-
 ty, cypliska, grzebień, iglice, nazywają tur-
 niami. Oczęsto góra owa pokrywa ś. u wierz-
 chołka biały grzebień piany. Chel. 8.
 przen. *kita u helmu, pióropusz*: Hełm z pawim
 czubem w grzebieńcu. Sienk. Niemiec z pawim
 grzebieńcem na hełmie. Sienk. 9. (posp. i zool.)

nagi wyrostek na głowie kura: G. koguci. G. pod-
 szyjny u kura, broda, podgardłek. L. Przen.:
 × G. podnosić = *zadzierać nosa, pyszczyć ś.*, *nady-
 mać ś.*: Niewdzięcznik teraz jeszcze tym więcej
 podnosi grzebień. Pot. Skoro przyszedł do si-
 ły, czub mu zaraz i G. wyrastał. Pot. Przen.:
 Koguci G. = *fanfaron, chłystek*: Świadczą, że je-
 steś koguci G. lub migdałek. Słow. 10. *po-
 czątek członka rodzajnego u ogiera*: Ogier w chwili
 stanowienia klaczy rozwija a. rozpuszcza G.
 Sł. wil. 11. [G. a. **Grzebyń**, **Grzebiń**] = a) *zęby
 żelazne w holobłach u wozu.* b) *zęby przy końcu
 grządziela w plugu.* c) *miejsce między kolejami.* d)
grzebień grobli. e) *wierzchołek dachu.* f) *bojowica,
 bojowisko, klepisko.* g) *narzędzie do czyszczenia lnu.*
 h) *nazwa gry*: Gra w G. 12. anat. *wązka kra-
 wędź kości*: G. biodrowy a. × *łędźwiowy* (crista
 ossis ilei). G. kości łonowej (pecten ossis pu-
 bis). G. łopatki (spina scapulae). G. koguci p.
Grzebyk. 13. bot.: a) p. **Czerwień**. b) G. koguci
 p. **Czerwoń**. c) G. kurzy p. **Grzebionatka**. 14.
 garb.: G. do kratkowania = *plytka metalowa na-
 cinana do kratkowania łąc.* 15. kip. *oś winogro-
 nowa razem z szypułkami, na których są osadzone
 winne jagody.* 16. myśl. = a) *słup obity wokół że-
 lazniemi hakami, służący do łowienia wilków.* b)
*sztyfcik, służący jako celownik na sztucerach i flo-
 werach, umieszczany na samym początku lufy przy
 kolbie.* 17. org. *listwa z wcięciami na każdą z le-
 gatur, ażeby te, chodząc obok siebie, nie tarły ś.
 jedna o drugą.* 18. szcztol. *deseczka drewniana,
 przymocowana do warsztatu, ze sterzącymi zębami
 stalowemi, którymi czyści ś. szczecinę a. włos.* 19.
 wet.: Czarny G. p. **Pleśń**. 20. wiośl. *nosowe
 przedłużenie paciera łodzi ku górze.* 21. zool.
 (pecten) *blona przezroczysta, wachlarzowato po-
 futdowana w żołądku ptaka.* Zdr. **Grzebyk**, **Grzebyszek**,
Grzebiuszczek, × **Grzebienek**, × **Grzebyszczek**,
**[Grzebienek, Grzebionek, Grzebyszczek, Grzebu-
 szek, Grzebyszek, Grzebiuszyk]**. <GRZEB>

Grzebiesznik, a, lm. i bot. (myricaria) roś.
 z rodziny tamaryszkowatych. <?>

[**Grzebija**, i, lm. e] p. **Grzybień**: Na stawie
 biała G. <p. Grzybień>

[**Grzebiń**, a, lm. e] p. **Grzebień**.

† **Grzebiolucha**, y, lm. y p. **Jaskółka**. Sien.

† **Grzebiotka**, i, lm. i] zool. p. **Jaskółka**. <GRZEB>

Grzebionatka, i, lm. i, **Celozja**, **Kurzy grzebień**,
Kita bot. (celosia) roś. z rodziny szarłatowatych.

<p. Grzebień>

[**Grzebionek**, nka, lm. nki] p. **Grzebień**.

Grzebieszczek, czka, lm. czki p. **Grzebień**.
 <GRZEB>

[**Grzebiuszyk**, a, lm. i] p. **Grzebień**.

[**Grzebka**, i, lm. i] p. **Grzepla**.

Grzeblo, a, lm. a 1. × p. **Zgrzeblo**. 2. × *gra-
 ca mularska do rozczyniania wapna.* 3. a. *Kulas
 hut. ożog trójgraniasty do czyszczenia brzozy w wiel-
 kim piecu.* Zdr. × **Grzebelko**.

Grzebnąć, nie, nąć 1. *skrobnąć, drapać palca-
 mi a. nogą*: Koń grzebnął nogą. 2. *rub, kopnąć,
 lignąć*: A coż ty zmalował? Świstnęła co?
 Sójkę komu dałaś? Grzebnęłaś kogo? Zap. 3.
 [G., nied. **Grzebać**] *poruszyć ś.*: Niby trosienka
 w niej (w kobiecie) grzeblo, a świataniem dał
 Pan Bóg maluśkie. <GRZEB>

[**Grzebnica**, y, lm. e] p. **Zgrzebnica**.

Grzebnięcie, a, bhm., czynność cz. **Grzebnąć**.

Grzebny do grzebania używany: Lewa przednia
 noga (konia) zwie ś. grzebną. Pol.

Grzebnowisko, a, lm. a 1. *miejsce, gdzie zakopu-
 ją padlinę*, in. *ścierwisko*: Stałem już długą

pod krzaczystą jodełką u brzegu lasu, gdzie przypierało okopane rowem G. byllgoc. Sp. 2. myśl. *miejsce, gdzie spoczywa sarna.*

[Grzebółka, i, lm. i] zool. p. Jaskółka.

[Grzebułka, i, lm. i] p. Jaskółka.

[Grzebuszcek, czka, lm. czki] p. Grzebień.

Grzebuszek, szka, lm. szki l. [G.] p. Grzebień.

2. zool. (valvata) *brzuchopełz przodoskrzelny.*

Grzebuszka, i, lm. i l. a. Perstnik bot. (dactyloctenium) roś. z rodziny traw. 2. zool. p. Ropuszka.

Grzebyczek, czka, lm. czki p. Grzebień.

Grzebycznica, y, lm. e bot. (plocamium) roś. z gromady wodorostów, z klasy krasnorostów, z rodziny rhodymenaceae. <?>

Grzebyk, a, lm. i l. p. Grzebień. 2. [G.] *gwoździak, ćwieczek, lufnal.* 3. anat.: G. koguci a. † G. kura (erista galli seu ethmoidalis) = *wyrastek kości sitowej w czaszce*, in. grzebień koguci, sitowy. 4. w lm. bot. p. Plewikwiat. 5. † w lm. lek. *szyszczkowiny*, in. † grzybki (condylomata v. ficus). 6. tech. (w przędzalnictwie): G. padający = *pręty nabijane igłami do przeczesywania.* <GRZEB>

Grzebykowaty podobny do grzebyka: Lotokot ma zęby grzebykowate.

Grzebykowiec, wca, lm. wce bot. p. Plewikwiat.

[Grzebyń, a, lm. c] p. Grzebień.

× Grzebyszczek, szka, lm. czki p. Grzebień.

Troc.

[Grzebyszek, szka, lm. szki] p. Grzebień: G. srebrny.

Grzech, u, lm. y l. *czyn potępiany przez religję, uczynek prawu boskiemu przeciwny, nieprawość:* G. pierworodny. G. śmiertelny, powszedni. G. myślowy, słowny, uczynkowy. Grzechy główne, cudze, przeciw Duchowi Świętemu, o pomstę do Boga wołające. Popęlnić G., dopuścić ś. grzechu. Żyć w grzechach, † w grzeszech, † w grzechoch. Pozostawać, umrzeć w grzechu. Grzechów odpuszczenie. † Odpuszczenie grzechom, grzechom. Spowiadać ś. z grzechów. Żałować, pokutować za grzechy. Mam to za G. Jest tak gadatliwa, że G. śmiertelnyby powiedziała. Brzydki, jak śmiertelny G. Prz. Niewiadomość grzechu nie czyni. Prz. Co prawda, to nie G. Prz. Idzie kreślić pismo grzechu. Mick. Myślicie, że grzechów siedmioro przyszło mię dręczyć. Słow. Przen.: Zrywa płaszcz, mistrza znak na ziemię miota, depce nogami z uśmiechem pogardy: „Oto są grzechy mojego żywota!“ Mick. Przen.: Wiesz kornie odrzekł, wskazując swe księgi: Oto są grzechy mojego żywota. Deo. Przen.: Radaby dusza do raju, ale grzechy nie puszezają. Prz. 2. przen. *wina, przewinienie, wykroczenie, uchybienie; ulomność, słabość; wybryk, nadużycie:* Nikt bez grzechu nie jest (= bez ale). G. tak zapominać o znajomych (= rzecz karygodna). Grzechy młodości, dzieciństwa. Wymówili sobie w kłótni siedem śmiertelnych grzechów. G. smarować tłusty poleć (= nieporządność, nonsens, głupota). 3. *grzech nieczystości, cudzołóstwo:* Warta grzechu. 4. fil.: G. filozoficzny = *zły uczynek z woli wypływający, ale bez wyraźnej woli popęlnienia mianowicie grzechu; zły uczynek popęlniony przez nieuwagę, niewiedzę, lekkomyślność, namietność a. błąd; grzech usprawiedliwiany przez filozofję Jezuitów a. jezuityzm.* 5. [G., 2 pp. a, lm. si, a. Grzych] *zły duch, djabeł:* Grześi nadali z taką robotą. Grześi wiedzą, gdzie on poszedł! Zdr. Grzeszek. Zgr. Grzeszysko. <GRZECH>

[Grzéchem] przys. *grzeszenie, z dopuszczenia djabła:* G. septało mi, kieby uciec.

× Grzecholubnica, y, lm. e forma ż. od Grzecholubnik. <Grzech + LUB>

× Grzecholubnik, a, lm. cy ten, co lubi grzeszyć.

× Grzecholubny mający skłonność do grzechów, lubiący grzechy.

[Grzecholka, i, lm. i] zool. p. Jaskółka. <Zamiast Grzeb->

[Grzechot, u, lm. y] p. Grzechotanie: G. strażów muszkietowych rozlegał ś. tak, jakby tysiące chłopów biły cepami w klepisko. Sienk. Z grzechotem ktoś wysunął (= wyjechał). <Dżwn.>

Grzechotać, cze a. ta, tal, × Grzegotać, × Krzekotać l. robić *hałas grzechotką; wydawać dźwięk podobny do grzechotki:* Stróże nocni grzechoczą. G. żelazem o żelazo (= zgrzytać). Grzechotnik grzechocze ogonem. Działa grzmiąły, ogień karabinowy grzechotał. Jeż. 2. przen. *trajkotać, klekotać, wrzędzić, trzepać:* G. nad uszami. 3. × (o żabach) p. Rzechotać. 4. myśl. = a) p. Gwizdnąć. b) (o stadzie czarnej zwierzyny) *adzywać ś. razem.* [G. ś.] *śmiać ś. głośno.* <Dżwn.>

Grzechotanie, a, blm. l. a. [Grzechot] czynność cz. Grzechotać: Dymy strażów muszkietowych przykryły jakoby chmurą całą bitwę, a w tej chmurze krzyk, wrzenie, G. muszkietów. Sienk. 2. lek. (battalismus) *zajękiwanie ś., połączone z rwaniem.*

[Grzechotanie się, a ś., blm.] czynność cz. Grzechotać ś.

Grzechotka, i, lm. i l. a. × Grzegotka, × Krzekotka, † Rzegotka, [Grzechotka] *narzędzie drewniane, wydające peunego rodzaju suchy szelest, kołata:* Stróże nocni używają grzechotek. G. dla dziecka. W Wielki Czwartek i w Wielki Piątek po kościołach zamiast dzwonek używają grzechotek. Grzechotnik na końcu ogona posiada grzechotkę, utworzoną z pustych rogowych pęcherzyków, którą sprawia szelest. 2. przen. *kobieta gadulliwa, trajkotka, święgotka, trzepalkowska, papla:* U mnie teraz cięlo, odkądś sobie wziętą tę grzechotkę. Rodz. 3. a. *Knara mech. osada z kołem zębątnym i zatraskiem:* G. do lewaru. 4. [G.] zool. p. Krakwa.

Grzechotnik, a, lm. i zool. (crotalus) *wąż jadowity.*

× Grzechowny p. Grzechowy: Nie mający kwasu grzechownego. Smotr. <GRZECH>

Grzechowy, × Grzechowny przym. od Grzech: Zmaza grzechowa.

× Grzechozwodnictwo, a, lm. a *prowadzenie do grzechu, pokusa, pokuszenie, kuszenie.* <Grzech + Z + WIOD>

× Grzechozwodniczy wiodący do grzechu, kuszący.

× Grzechozwodziciel, a, lm. e ten, co mami do grzechu, kusiciel.

× Grzechozwodzicielka, i, lm. i forma ż. od Grzechozwodziciel.

[Grzecznić się, i ś., il ś.] *wdzięczyć ś., prawić sobie grzeczności, witac ś.:* Panie G. ś. poczęły. <K + Rzeez>

Grzecznie, [Grzeczno] przys. od Grzeczny: a) *† Konie G. ubrane.* Warg. (= dobrze, naleźyć, porządnie). b) G. kogo przyjąć (= uprzejmie).

× Grzeczniś, a, lm. owie *człowiek przesadnie grzeczny:* Z grzecznościów a. ofertowniczekw najpędza pokazuje ś. zdrada. Fred M.

Grzeczniuchnie przys. od **Grzeczniuchny**.

Grzeczniuchny, **Grzeczniutki** *bardzo grzeczny*.

Grzeczniutki p. **Grzeczniuchny**: Człowiek miły, G., choć przyłóż do rany. Syrok.

Grzeczniutko przys. od **Grzeczniutki**: Przyśłużyć ś. G., coś przemówić słodziej. Syrok.

[**Grzeczo**] p. **Grzeoznie**.

Grzecznodumny *grzeczny i dumny* zarazem: Rysy twarzy były ułożone do wyrazu uprzejmie grzecznodumnego. Krasz. <Grzeczny+Dumny>

†**Grzecznolubiący** *lubiący to, co jest należyte*, *szlachetny*, *zaczny*: G. umysł. Fred. M. <Grzeczny+LUB>

× **Grzecznopoczcziwie** przys. od **Grzecznopoczcziwy**. L.

× **Grzecznopoczcziwy** *pełen pozornej cnoty i grzeźności*: Człowiek G., kiedy kraś i zdradzać nakaze okoliczność, zdradzi i okradnie. Kras. <Grzeczny+Po+OZT>

Grzecznostka, i, lm. i p. **Grzeozność**: Nie myślimy powtarzać odgrzewanych grzeoznostek, wypełniających korespondencje stron obu. Rol.

Grzeozność, i, lm. i l. blm. rz. od **Grzeozny**:

a) †Pierwszy do godności stopień, nie wiedzieć swojej do siebie grzeozności. Pot. (= *zdadności*). b)

†Znacznej grzeozności dama. Troc. (= *piękności, urody*). c) = *uprzejmość*: G. towarzyska. Pan sędzia go przez G. prosił na wieczerkę. Mick. G.

na na ustach, a coś złego w oku. Mick. Łaska-wa G. względem niższych (= *względy okazywane*

niższym z łaski, z wysoka). Znać ś. na grzeozności

(w pojęciu gminu = *honoru opłacać usługi*). 2. *grzeozna przysługa, grzeozne postąpienie z kimś; grzeozne słowa*: Zrobić komu G. Obsypywać grzeozno-

ściami. Krasz. Mieszka grzeoznościami nie na-

pełnisz, ale pieniędzmi. Prz. Prawie grzeozno-

ści (= *dużery, komplementy, słodkie słowa*). 3. [G.] *piękna osoba, śliczność*: Czemu siedzisz jako sęp, ty moja grzeozności? Zdr. **Grzeoznostka**.

<K+Rzeoz>

× **Grzeoznoprzejmie** przys. od **Grzeoznoprzejmy**. L.

× **Grzeoznoprzejmy** *bardzo grzeczny, uprzedzający, nadśladujący*: Francuz G., święgotliwy, gadacz. Kras. <K+Rzeoz+Uprzejmy>

Grzeozny 1. †do rzeczy będący, w należytych

stanie będący, *zdadny, dogodny, wygodny, odpowiedni, stosowny, właściwy, doskonały, wyborny, znakomity*: Zbudował tam zamek G. Łęcz. Hiszpani

nie schodzi na portach grzeoznych. Łęcz. Miasto

po prawej ręce rzeki ma G. przyjazd. Łęcz. Do

15000 ludzi grzeoznych, do boju godnych, prze-

brało ś. Żółk. Balicki, acz był w leciech zeszyły,

ale na sercu G., śmiały i mężny. Paszk. (= *dzielny*).

Jest tam grzeoznej jazdy na kilka tysięcy. Sienk.

Fortunę grzeozną ma, a koligacje wszystkie

pani podkomorzyna mi wyluszczyła. Sienk. (= *przyzwolita, znacząca*). 2. †*rozsądny, rozumny,*

dorzeozny, mądry, logiczny: Nie grzeoznego nie

powiadasz. Mącz. 3. †i [G.] *piękny, ładny, wrodziwy, śliczny, przystojny, okazały, pokazny*: Wo-

jsko króla było ozdobne, konie i chłopci grzeozy,

piechota też grzeozna. Biel. M. Kto nad Eury-

pida grzeozniejsze tragedje pisał? Warg. Poko-

jojowi suktańscy grzeozni, na urząd wybrani,

mi to (= *uczynny, usłużny, łaskaw*). Jakes G.,

zrób mi to (= *jakes poczcziwy*). Grzeoznyś, żeś to

uczynił. Troc. (= *dziękuję ci, ze...*). 5. (o dzie-

ciach) *spokojny, cichy, nie naprzykrzający ś., przy-*

zwolity. 6. [G.] = a) *dorzeozny, dobry*: Nimaś

grzeozniejszego noenika, jak w Rośtoce. b) *cnotti-*

wy: Żądasz, bym ś. w panią przemienita; ja,

grzeozna dziewczyna. c) *miły, przyjemny*: Tyś

przywioz grzeozniejszego ku sercu memu. d)

zgrabny, szykowny. Z grzeozna przys. *grzeoznie*:
Więc odskoczyli i stanęli z grzeozna. Pol.

<K+Rzeoz>

1. †**Grzeozy** przys. *jak ś. należy, należyście,*

śluszenie, sprawiedliwie, właściwie, stosownie, odpo-

wiednio, dobrze: Jestli to ślusna i jestli to G.?

P. Koch. Letkomysłym wszystko nie G. ś. wi-

dzi. Kłok. Nie G. nie czyni. Troc. Było co chw-

lić: wojsko ozdobne i nie małe było, konie i chłopi

G. Boh. (przymiotnikowo = *postawni, okazali,*

ładni). <K+Rzeoz>

2. †**Grzeozy** rz. nieod. *rzeoz ślusna, stosowna,*

sens, racja, rozum: Coż to za G., aby poganie nie

mieli być zwyęzieni? Jan.

Grzeozółka, i, lm. i p. **Jaskółka**. W. A. <Dźwn.>

Grzeozotać, cze, tal l. × p. **Grzeozotać** i **Rze-**

chotać. 2. (o ptakach) *głos wydawać*: Grze-

ozółka grzeozoe. Mor. [Bocian grzeozoe] (= *kle-*

kozoe). <Dźwn.>

Grzeozotanie, a, blm., czynność cz. **Grzeozotać**.

Grzeozotka, i, lm. i l. × p. **Grzeozotka**: Grze-

ozotki, któremi chłopcy w Wielki Czwartek Ju-

dasza wyganiają. Haur. Wrzaszklive grzeozotki.

Kras. Przen.: Własne żaby, które faraona ka-

rały, codzień tu krzekotają przeciwko prawdzie

chrzeozijańskiej; pójdzże jeno z temi grzeoz-

otkami na światło kościoła świętego. Birk. (= *krzykaczami*). 2. [G.] = a) i myśl. *bocian*:
Lud nazywa bociana grzeozotką. Wójc. b) (o

dziewczętach) *szczeozotka*: Krzykające, śpiewają-

cie, Rudawskie grzeozotki, boście ś. napiły na

wystawie wódki.

[**Grzeozółczyn**] przym. od **Grzeozółka**.

[**Grzeozółka**, i, lm. i] 1. p. **Jaskółka**. 2. p. **Ku-**

kulka.

[**Grzeozotka**, i, lm. i] 1. p. **Jaskółka**. 2. *bie-*

dronka (coccinella). <Dźwn.>

[**Grzeozółka**, i, lm. i] p. **Jaskółka**.

†**Grzeozółka**, i, lm. i p. **Kukulka**. Tuch. G.

grzeozoe. Mor.

[**Grzeozółka**, i, lm. i] p. **Jaskółka**.

[**Grze**], a, lm. e, **Śtonne** *stok góry, wystawiony*

od południa na działanie słońca. <GOR>

[**Grzeojniejszy**] p. **Grzejny**: Dębina grzeojniejsza

od sośniny.

[**Grzejny**, st. w. **Grzejniejszy**] p. **Grzewny**.

†**Grzejnskarb**, a, lm. y *skąpiec, sknera, kutwa*;

G., co o grosz płacz stroi. Ryb. J. <GOR+Skarb>

†**Grzelee**, ów, blp., [Grzelee] p. **Gzelee**: Auo

jedna kiełbaski smaży, druga G. sprzedaje. Rej.

<Zam. Gzelee, sld. do GOR>

[**Grzem**, a, lm. y, **Grzym**] *łoskot, łomot, hałas,*

trząsk, wrzask, grzmienie: Uczynił taki G., co ca-

le chycze sa cheali zwarecie. <GROM/GRZEM>

[**Grzemieć**, i, al] p. **Grzmieć**.

[**Grzemot**, u, lm. y] p. **Grzmot**.

[**Grzeńoe**, ów, blp.] p. **Gzelee**. <p. Grzelee>

[**Grzepa**, y, lm. y] 1. p. **Grępa**. 2. p. 1. [Grupa]

[Zdr. [Grzebka]. <p. Grępa i 1. [Grupa]>

[**Grześi**] *djabli, głupi*: A to grześia robot! Ty,

dziadu G.! <Eufemistyczne podstawienie grzeoz

zam. djabel>

Grzeszek, szkł. lm. szkł. p. **Grzech**: Grzeszki babuni. <GRZECH>

Grzeszenie, a, blm., czynność cz. **Grzeszyć**.

Grzesznica, y, lm. e forma ż. od **Grzesznik**: Wielka G. Zart. *tyłek*: †Pierze kurze godzi ś. na poławie ku siedzeniu pani grzeszniczy. Trzye. Zdr. × **Grzeszniczka**.

× **Grzeszniczek**, czka, lm. czkowie p. **Grzesznik**.

Grzeszniczka, i, lm. i p. **Grzesznica**.

× **Grzeszniczny** przym. od **Grzesznik**.

Grzesznie, **Grzeszno** przys. od **Grzeszny**: Żył G.

Grzesznik, a, lm. cy, × **Grzeszyciel** człowiek *grzeszny*: Wielki, zatwardziały G. †Jawny G. = *jawno*grzesznik: Wiele jawnych i tajnych grzeszników siedziało z nim. Leop. Jawni grzesznicy i grzeszne żony. Op. Nawracać grzeszników. Wiele jest bieżów na grzesznika, ale ufającego w Pana miłosierdzie ogarnie. Wuj. Już nie grzesznikiem, kto grzeszników wzrusza. Deo. Zdr. × **Grzeszniczek**. <GRZECH>

Grzeszno p. **Grzesznie**: A no próbować wolno, rozpatrzeć ś. nie G. Krasz. (=nie grzech).

Grzeszność, i, blm. rz. od **Grzeszny**.

Grzeszny i. *mający grzechy*: Każdy człowiek jest G. Boże, bądź miłościw mnie grzesznemu! 2. *skłonny do grzechu, grzechowi podległy*: Grzeszne przyrodzenie. Natura grzeszna. 3. *stanowiący grzech*: G. ucynek. <GRZECH>

× **Grzeszyciel**, a, lm. e p. **Grzesznik**: Bóg przypiął do mnie tego grzeszyciela. Słow.

Grzeszyć, y, ył i. *grzech popełniać, grzechu ś. dopuszczać, obrażać Boga grzechem*: G. śmiertelnie. G. przeciwko Bogu, bliźniemu, samemu sobie. †G. komu. G. przeciwko przykazaniom bożym, kościelnym. Idź w pokój, a nie grzesz więcej. Kto śpi, ten nie grzeszy. Prz. Gdy występków nie karzą, grzeszyłyby, ktoby dobrze czynił. Koch. 2. *przen. wykraczać*: G. przeciwko rozsądkowi, prawdzie, przyzwoitości, zwyczajom. 3. *przen. czym = odznaczać ś. czym, mieć w sobie czego za mało*: G. ławowiernością, brakiem taktu, zbytciem gorliwości, prawdomównością, otwartością. Rozumem nie grzeszył. Program koncertu nie grzeszył nowością. Swoich kochała bez miary, i dla nich mogła G. zbytciem przywiązania. Krasz. <GRZECH>

Grzeszysko, a, lm. a p. **Grzech**: Swych własnych wielkich a sprostych grzeszysków i złości ani widzieć może. Wuj.

† **Grześć**, **grzebie**, **grzebl** p. **Grzebać**: a) Bydło jeło G. ziemię. Szymon. (= *kopać*). Przen.: Nie-masz łaskawych nam już bogów; fortuna wszystko oślepi grzebie. Bardz. (= *podkopuje, wyrusza*). Grzebią temu za uchem cyrografy, długi. Rej. (= *będąc niespokojnym o długi, skrobie ś. w głowę*). Za uchem mu to grzebie. Troc. (= *frasiuje, martwi go*). b) Starcowie młode syny będą G. Szymon. Grzebiła niewiasta męża swego. Warg. Równa dla wszech stanów, ziemia tak grzebie ubogich, jak panów. L. (= *przyjmuje, pokrywa*). Przen.: G. Żyda = *knuć w tajemnicy, potajemnie działać*: Że Tobjasz, pomimo zakazu despoty pogańskiego, sekretnie ziómków zabitych cho-wał, stąd Żyda G.: coś tajemnego knować. L. Wprzód jednak, niż ś. z jawną rebelją wyda, chce fortelu pomacać, chce trochę G. Żyda. Pot. Powiedz prosto, a nie grzeb po próżnicy Żyda. Pot. (= *mów bez ogródki, nie obwijaj w bawełnę, nie kryj ś.*). G. Żyda dla kogo = *używać wszelkich sposobów dla usprawiedliwienia kogoś*: Wymawiaj

ty go jak chcesz, grzeb dla niego Żydy. Mor. A. Przen.: †G. wstyd = *zatracać go, pozbywać ś. go*. Bardz. †G. ś. 1. *być grzebanym, chowanym*: Pan był pochowany obrzędem, z jakim w Palestyńskim kraju G. ś. Żydowie mieli w zwyczaj. Odm. 2. do czego, p. **Grzebać**: On grzebiłby ś. do tego, by snadź i pod lodem, aby jedno oglądać, co rozkoszy płodzi. Rej. (= *darłoby ś., drapałoby ś.*). <GRZEB>

[**Grzewny**, **Grzywny**, **Grzejny**] (o drzewie) *da-jący dużo ciepła, grzejący*: Grabina, dębina da-ją drewno grzewne. <GOR>

[**Grzęb**, a, lm. y] i. p. **Gręba**. 2. *miedza wśród pól, krzakami zarosła i kamieniami z ziemi wydobytemi zarzucona*. <Może z Nm. Gerumpel = kupa>

[**Grzęba**, y, lm. y] p. **Grzęda**.

i. **Grzęda**, y, lm. y i. a. [**Grądzia**, **Grzęba**, **Rzęda**], † **Grzęda** = a) *zagon (szczeg. przydrożny w ogro-dzie)*: G. kwiatowa. G. tulipanów, kapusty. Drzewa owocne, zasadzone w rzędy, oceniały szerokie pole: spodem grzędy. Miek. Napród rycerstwo obe-szlemy wszędy, i tych, co w mieście zostali ś. bliżcy, i co na wiejskie powrócili grzędy. Miek. Dobry gospodarz na grzędzie z czasem wielkim panem będzie. Prz. (= *na zagrodzie*). Przen.: A gdy na twą grzędę, ojęczyno, inni powrócą — spać będą. Słow. (= *ziemię*). b) *żerdź, drąg, szczeg. dla kura a. do wieszania odzieży a. bieli-zny*: a) Kura na grzędzie. Przen.: Daj kurze grzędę, jeszcze wyżej będą. Wzleci z kogutem Antoni do grzędy. Ohr. (= *głowę podniesie, opa-nuje wszystko*). β) G. z szatami u gospodarza. Klon. Moja żupanina u Żyda na grzędzie. Fedaj mi opociężą z grzędy. Troc. G. mięsna. Troc. (= *drązek do wieszania mięsa*). Przen.: [Żęby na grzędę założył] = *brałnie mu chleba*. 2. bud. hel-ka dachowa, położona najbliższej grzędzie, in. roz-pora wyższa. 3. w lm. leśn. p. **Grondy**. 4. piw. p. **Sztuka**. 5. *zł. miejsce wysokie*. Zdr. **Grzędka**, [**Grzędka**]. <GRZĘD>

2. **Grzęda**, y, lm. y rub. ten, co grzędzi, zrzędą, *marudziarz*. <p. Grzędzić>

[**Grzęda**, y, blm.] p. **Gręda**: Dziewki poletą za małą grzędą. <p. Gręda>

[**Grzędka**, i, lm. i] i. p. **Grzęda**. 2. *drązek drewniany w sieczkarni*.

Grzędzenie, a, blm., czynność cz. **Grzędzić**.

Grzędziarz, a, lm. e bot. p. **Bukwica**.

Grzędzić, i, il rub. *zrzędzić, gładzić, marudzić, nudzić, zwracać głowę, bzdurzyć, bahdurzyć*. <Zap. Dźwn., por. Gładzić, Zrzędzić>

[**Grzędziel**, a, lm. e] p. **Grądziel**.

[**Grzępa**, y, lm. y] i. p. **Grępa**. 2. i † **Grzępa** *drobne kamienie, szczeg. na mialkiej wodzie*: Miasto to Neptun sam trójzęby wywiódł, spoiwszy ślepe w morzu grzępy. Mias. 3. *kupa gnojw bezładnie ułożona; kupa ziemi*: Czy to skały, czy też jeno grzępy? <Może z Nm. Gerumpel = kupa>

[**Grzępiasty**] (o łące) *mokry*: Łąka grzępiasta = *mokra, na której było wydepce kupki ziemi*.

Grzępik, a, lm. i zool. (cypris) *małkoracek*. <?>

Grzęsiołek, lka, lm. lki, **Hakowa** galka bot. (calligonum) *roś. z rodziny rdestowatych*. <?>

Grzęścicha, y, lm. y, **Rozgałęzian** bot. (mun-dia) *roś. z rodziny krzyżownicowatych*. <?>

Grzęsia, i, lm. e bot. (ruppia) *roś. z rodziny jezierzowatych*. <?>

[**Grzęz**, a, lm. y] i. p. **Grzędilo**; ciężarki ołowiane a. żelazne do obciążania jednego brzęgu

sieci rybackich. 2. w lm. *zgręzy, fusy, męty, brudny osad.* <GRZEŻ>

Grzezawica, y, lm. e, Grzezawisko *miejsce grzązkie, błoto grzązkie, trzęsawisko, bagno.* Syrok. O własnej sile nie mógł wydobyć ś. z tej grzezawicy. Krasz. W lecie gorąco, w jesieni błoto i G., na wiosnę bywają komary. Krasz. <GRZEŻ>

Grzezawisko, a, lm. a p. Grzezawica. Krasz.

[Grzezić, i, il] p. Grazyć.

Grzeżki p. Grzązki. Grusz. Zasnął twardo w błocie grzeżkim. Weg.

Grzeżkość, l, blm. rz. od Grzeżki.

Grzeżkowaty p. Grzązkowaty.

[Grzeżło, a, lm. a] i. p. Grzeżidło. 2. ciężarek, zawieszony u sznurka do mierzenia głębokości wód. <GRZEŻ>

Grzeżnąć, grzeżnie, przaził, X Grzaznąć, X Grzaznąć, X Grzaznąć, X Grzaznąć *a. zatrzymywać ś. w czymś grzązkim a. miękkim, więznąć: Armaty grzeżyły na rozmiękłych wałach. Sienk. Grot jego, rozbiwszy tarczę, grzeżnie w piersiach nieprzyjacielskich. Stasz. (= zostaje utkwiony).*

Grzeży, ów, blp. myśl. wymiona samicy losia, jelenia i sarny. <?>

[Grzeźle, i, blp.] p. Grzeźdło.

Grzeźnica, y, lm. e bot. p. Bagnica. <?>

X Grzeży, ów, blp. p. Grzeźdło: Na dolnym sznurze niewodu osadzają ś. G. a. słupki, pospolicie żelazne, któreby sieć grzyły. Kluk.

Grzmiąco przys. od Grzmiący.

Grzmiący im. od Grzmieć; *głośny:* Głos wiecznie G. w piekielnej katuszy, cichy na ziemi, głos złego sumienia. Mick. <GROM/GRZEM>

† **Grzmić, i, il i [Grzmić] p. Grzmieć:** Kajus cesarz sprawił sobie niejakaś machinę, którą niby naprzekór grzmotom grzmił i przeciw piorunom piorunował. Pilch.

Grzmieć, i, al, † Grzmić, [Grzmić, Grzemieć, Grzymieć, Rzmieć] l. nieos.: Grzmi = rozlega ś. *grzmot, słychać grzmot:* Błyskało ś. i grzmiało przez całą noc. Przen.: Ni grzmiało, ni łyskało, aż tu on przyjeżdża (= nic nie zapowiadało jego przyjazdu). 2. *wydawać huk grzmotu:* Niebo grzmi. P. Koeh. Skąłom trzeba stać i grozić, obłokom deszcze przewozić, błyskawicom G. i ginąć. Mick. 3. *przen. = a) wydawać, sprawiać huk, huczeć, dudnić:* Działa grzmiały. Bruki grzmiały ulice od karoe i koni. Tw. Bębny grzmiały. Tw. Grzmiały piersi od pięści. Bardz. Z wierzchu skał w kaskadach grzmiały potoki. Mick. Kto tam grzmi konno po skalistej drodze? Mick. Dowbysze grzmiełi w kotły. Sienk. A teraz... grzmiejcie, bębny, dudy i cymbały! Sow. b) *brzmieć głośno, rozlegać ś. głośno, huczeć:* Muzyka grzmiała. Hałas grzmi jeszeze, powtarzany echem. Mick. Z dział grzmiało. Troc. Nieos.: X Grzmi mi w uszach, w głowie, we łbie = szumi: Od guza tego strasznie mu grzmi w głowie. L. Przen.: X Grzmi mu we łbie ta łacina. Troc (=maci). 4. a. **Grzmotać ciskać gromy, piorunować:** Wzbudzi chmurę grzmiący Jupiter na powietrzu dżdżystą. Tw. 5. [G.] = a) *szaleć:* Suknia na ni od złota grzmi. b) *szybko biec, pędzić:* Wilk wzion G. z tom becom w łs. Grzmij prosto do pokoju. Przem. (w kartach): Grzmij w to = wychodź w to. <GROM/GRZEM>

Grzmienie, a, lm. a czynność cz. Grzmieć: Dały ś. słyszeć grzmienia. Leop. (= grzmoty). Czerni ś. niebios sklepienie, słychać G., ziemi drżenie. Mick. X G. uszu, w uszu. Troc (= szum). G. z dział. Troc (= bicie).

[Grzmiot, u, lm. y] p. Grzmot.

Grzmocenie, a, blm., czynność cz. Grzmocić. Grzmocić, i, il p. Grzmotać: Gdyby w podkółki tak nie grzmociono... Syrok. Przen.: Taniec idzie, grzmocą grajkowie. Syrok. (= rżnie grają, tną, rzną). <GROM/GRZEM>

[Grzmocik, u, lm. i] p. Grzmot: G. z białemi pod spodem listkami, po ziemi ś. pnaćy. Est.

Grzmot, u, lm. y, [Grzemot, Grzymot, Grzmiot]

1. *huk piorunu, grom:* Słychać G. Grzmoty roztaczały ś. od wschodu na zachód. Sienk. I tak oni rozmawiali groźnie jak grzmoty. Sienk. Przen.: Bez grzmotu pioruny straszliwsze. Pot. (= cicha woda brzezi rowie). Z takiego grzmotu trzaśnie piorun. Pot. (= rzecz ta nie skończy ś. na samym hałasie). Z oczu jego same grzmoty wyglądają. L. (= ciska groźne spojrzenia). Jest od przykópów miejskich tak daleka, jako niemieckiej broni G. doniesie, mała, zaledwie komu znana rzeka. Mick. (= strzał). 2. *przen. huk, loskot:* Czolny płynęły z głośnym grzmotem wioset. Warg. Kokosz niech siedzi na cichym miejscu, aby grzmotu i huku żadnego nie było. Troc. Bębny poczęły huczeć nienastającym grzmotem. Sienk. G. koński usłyszeli. P. Koeh. (= tetent). 3. *przen. żart. raz, uderzenie, plaga:* Byle nie zaczął od grzmotów po skórze mojej. L. (= od grzmocenia). 4. *rub. stary człowiek, szczeg. stara kobieta, babsko, grzyb, gruchot, grał:* Stary G. G. baba. 5. [G. a. zdr. Grzmocik] *ros. pięciornik srebrzysto-biały (potentilla argentea)* <GROM/GRZEM>

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

Grzmotać, ta a. X oo, tal l. p. Grzmieć: Grzmotaj jak chcesz, przewładny Jupiter, ja nie zblednieję. Zabł. 2. p. **Grzmotań:** Litwin niedźwiedzie, Litwin żubry grzmota. Syrok. Cepem grzmocę o klepisko. Syrok.

[Grzobki, ów, bhp.]: G. owoce = owocze bobki.
<Może od GRZEB>

† Grzonąć, nie, nął mocno poruszyć, mocno dotknąć, uderzyć: Raz dwóch sporych węzłów, pod piękną dąbrową sprzęgłych, laską był grzonął. Zebra. <Zap. GRÖM/GRZEM>

Grzyb, a, a. × u, lm. y I. bot. = a) roś. z gromady roślin bezkwiatowych, plechowych: Grzyby jadalne, trujące. Iść, pójść na grzyby. Zbierać grzyby. Wianuszek grzybów. Z siatki pachną leśne grzyby. Pol. Rośnie, jak grzyby po deszczu. Prz. i łaka, i mąka, i ryby, i grzyby. Prz. (= majątek, w którym nie brak łak, pół, wody i lasu). Ryby, grzyby i wędliny, lny dorodne, huk zwierzyny, i kęs chleba w czoła pocie. Pol. [Taniej grzyba (coś kupię)] (= za nic, za darmo, za psie pieniądze). Przen.: Siedź, grzybie, aż cię kto zdybie. Prz. Kiedyś G., leż w kosz. Krasz. (= rób to, coś powinien, czegoś. ś. podjął). Dwa grzyby w barszcz. Prz. (= za wiele czego dobrego). Iść na grzyby = dostać odprawę, zostać bez miejsca, być usuniętym z posady a. ze szkół. Przez ptaszki i przez ryby wielu idzie na grzyby. Prz. (= kto, zamiast pracować, poluje a. ryby łowi, ten zwykle ubożeje). Poszedł do lasa na grzyby. Prz. = a) poszedł z torbami; β) uciekł, umknął, drapnął, czmychnął, dał drapak. Idź z tym na grzyby. Prz. = odczep ś. z tym ode mnie. Postać kogo na grzyby = dać mu odprawę. Puścił go na grzyby. Prz. = z niczym, z kwitkiem go odprawił; na zebrała go wykierował. b) a. Huba, Hubka (boletus) roś. z gromady grzybów, z rodziny żugwiowatych. Gatunki: G. borowy a. jadalny, majowy, prawdziwy, sprawiedliwy, właściwy, Borowik, [Grabak] (b. bulbosus seu b. edulis). G. chropawy a. Babinka, Babka, Czeszczewik, Kozak, Koźlarek, Koźlarz, Podbrzeźniak, Podosinnik, Podosownik (b. scaber). G. grubotrzonowy a. Goryczak (b. pachypus). G. krowiak a. Podgrzybek, Przetacznik, Rzeszotnik, Sitnik, Zajęczek, [Zajęczy grzybek] (b. subtomentosus). G. maślak a. Koźlak, Maślak, Maślarz, Pępek, Ślimak (b. luteus). G. ponury a. Kozak, Koźlak, Koźlarz, Prawiak, Świniak (b. luridus). G. pstry a. Bagniak, Jakób, Jakóbek, Łosiak, Murzynek, Piasiecznik, Twardak, Twardzioszek, Ugacz (b. variegatus). G. szatański a. Szatan (b. satanas). G. wołak a. Borowik, Borownik, Rzeszotnik, Sitek, Sitka, Sitnik, Sitosz (b. bovinus). G. ziaruisty a. Mehowyk, Mehownik, Przetacznik, Sitnik, Żółtak (b. granulatus). c) G. jeleni p. Jeleniak. d) [Grzyby żydowskie] rodzaj grzybów, in. [bielmy]. 2. przen. pog. człowiek stary, grzybiały, starzec, dziad a. haba: Stary G. Zarzueca ci żonka, że zębów w gębie nie masz, żeś G. napół zgniły. Opal. † Grzybowie ważyli ś. namawiać Zuzanne. Bies. (O kobiecie): Ziściły nieba, czegoś żądał, grzybeś, wszetecznicco. Kniaź. 3. × przen. człowiek łepy na umyśle, halwan, cymbał: Mniemał, żeby grzybami a. pniami byli, nie żeby który z nich wyrozumieć miał zdradliwe rady jego. Baz. 4. najdroższy gatunek: wina węgierskiego: G. tokajski. 5. spalona część knota u lamp i świec: W komnacie pościemniało, bo grzyby urosły na knotach świec. Sienk. 6. × krostka, wrzód weneryczny: Pójdzie wkrótce i mile zdrowie bez pochyby, bo mu już pysk wędrownie ukraśliły grzyby. Nar. 7. hut.

osad, tworzący ś. u wylotu pieca wielkiego, przy topieniu rudy żelaznej, cynk zawierającej: G. wielkopiecowy. 8. lek.: a) × G. krwawy (fungus haematodes) = odmiana raka. b) × G. rdzeniowaty (fungus medullaris) = odmiana raka. c) (fungus) guz z wyglądu do grzyba podobny, in. × narost grzybowaty. Zdr. Grzybek. <GRZYB>

Grzybek, bka, lm. bki I. p. Grzyb. 2. bot. = a) i bakt. niższy ustrój roślinny z grupy grzybów: Grzybki pączkujące, in. drożdże. Grzybki rozsączkowe, in. bakterje, lasieczniki. Grzybki właściwe a. pleśniowe p. Pleśniowiec. G. promienicy, parcha, łupieża pstręgo. G. drzewny. Grzybki kiefirowe. G. dzielinkowy p. Dzielinkowiec. b) [G. zajęczy] p. Grzyb. 3. potrawa z jaj, rodzaj naleśnika. 4. a) rodzaj czapki damskiej a. dziecięcej z dużym denkiem. b) kapeluszek płaski do grzyba podobny. c) zł. kapelusz sztywny. 5. [G.] gwóźdź z płaskim łebkiem, do którego przymocowuje ś. sznur, wiążący rzeczy na huśtawce za powozem. 6. lek. = a) p. Pleśniawki. b) † w lm. p. Grzebyk.

Grzybi p. Grzybowy: Godzina szczęścia lepsza, niż wiek grzybiwego, pustego życia. Krasz.

† Grzybia, I, bhp. p. Grzybień.

Grzybiasty I. mający szeroką i płaską główkę jak grzyb. 2. miękki i dziurkowany jak grzyb, gąbczasty. 3. lek. p. Grzybowaty.

Grzybica, y, lm. e I. [G.] rodzaj grzyba trującego. 2. bakt. p. Mykoza: G. paznogiowa (onychomycosis). G. skórna (dermatomycosis).

Grzybieć, eje, ał grzybiałym ś. stawac, starzec ś.: Już świat grzybieje, już ś. te stare gmachy walą. Wuj.

[Grzybiel, a, lm. e] p. Grzybień. <GRZYB>

[Grzybielija, i, lm. e] p. Grzybień.

× Grzybielucha, y, lm. y p. Jaskółka.

† Grzybienie, i, bhp. I. p. Grzybień: G. a. wodna lilja. Szym. z Łow. Żółte G. Syr. 2. G. małe p. Zabiściek. 3. G. mniejsze p. Podbiał.

[Grzybienie, a, lm. a] I. p. Grzybień. 2. pleśń. <GRZYB>

Grzybieniec, niea, lm. nie bot. (calla palustris) roś. z rodziny obrazkowatych, gatunek czerwieni, in. czerwien błotna, czermień, grzebień, grzybień.

Grzybieniewaty bot.: Rośliny grzybieniewate a. grzybieniewe (nymphaeaceae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.

Grzybieniewy I. przym. od Grzybień: G. korzeń. Górń. 2. bot.: Rośliny grzybieniewe p. Grzybieniewaty.

Grzybień, a, lm. e bot. I. (nymphaea) roś. wodna z rodziny grzybieniewatych. Gatunki: G. biały a. † Grzybia, † Grzybienie, [Grzybienie, Grzybiel, Grzybija, Grzebija, Grzybija, Grybiej, Grzywija, Grzebielija, Grzybielija], Lilja biała a. wodna (n. alba). G. żółty = Grzał żółty. 2. p. Czerwien.

Grzybieńczyk, a, lm. i bot. p. Kapłina.

† Grzybiet, u, lm. y i [Grzybiet] p. Grzbiot.

[Grzybija, i, lm. e] p. Grzybień.

Grzybinka, i, lm. i zool. (fungia) koral. <?>

Grzybkowaty do grzybka podobny: Knot spalony rozszczepił ś. i wychylił z płomienia czerwone mi grzybkowatymi główkami. Jeź. Anat. Brodawki grzybkowate języka, in. pałeczki wate (papillae fungiformes linguae).

Grzybkowy przym. od Grzybek: Sos. G.

Grzybnia, i, lm. e bot. i bakt. (mycelium) część składowa grzyba, początkowa forma, rozwijająca się z zarodnika grzyba.

Grzybiowy przym. od **Grzybnia**: Pochwa grzybiowa.

[**Grzybny**] *obfity w grzyby*: Jesień będzie grzybna.

Grzybobranie, a, lm. a zbieranie grzybów: Z huczynego śniadania wyszli na uroczysty obrzęd grzybobrania. Mick. <GRZYB + BIOR>

[**Grzybować, uje, owa!**] *zbierać grzyby*: Nie idź z diabłem ani G., ani orzechować.

[**Grzybowanie, a, blm.**] czynność cz. **Grzybować**.

Grzybowało przys. od **Grzybowały**.

Grzybowały 1. do grzyba podobny; anat. (fungosus), lm. grzybiasty, gb. bezasty: Narodził grzybowała (fungositas). 2. × *pelen narodził*: Ponarastał i grzybowałale dziaśta. Perz. 3. lek.: × *Narost G. p. Grzyb*.

Grzybowy, Grzybi przym. od **Grzyb**: Zupa grzybowa. Zart.: Kup sobie grzybowego nasienia. Prz. Przen.: W sześćdziesiątym roku przychodzi na ciebie grzybowa starość. Słow. (=zgrzybiałość).

[**Grzych, a, lm. si**] p. **Grzech**.

[**Grzym, u, lm. y**] p. **Grzem**.

[**Grzymieć, i, a!**] p. **Grzymieć**.

† **Grzymka, i, lm. i** więzienie, ciemnica. <?>

[**Grzymot, u, lm. y**] p. **Grzmot**.

[**Grzpa, y, lm. y**] l. p. **Grępa**. 2. p. l. [**Gru**pa]. Zdr. [**Grzypka**].

[**Grzypka, i, lm. i**] p. **Grzypa**.

× **Grzyt, u, lm. y** p. **Zgrzyt**: Zabijać, pastwić się, cieszyć się z grzytu kajdan, ścinać głowy obywateli. Pileh. <Zam. Zgrzyt>

× **Grzytać, a, al p.** **Zgrzytnąć**: Z wielkiej boleści grzytać zębami. L.

× **Grzytanie, a, blm.**, czynność cz. **Grzytać**.

× **Grzytnąć, nie, nął p.** **Zgrzytnąć**.

Grzywa, y, lm. y l. włosy osadzone na górnym brzegu szyi u wielu zwierząt: G. końska, lwia. Czesać, zaplatać koniowi grzywę. Trzymać się konia za grzywę. G. mu s. jeży. Działan księżycy podniosł łeb, wstrząsnął farbowaną purpurowo grzywą. Sienk. Wstrząsnął peruką, jak łew grzywą. Sienk. Zubr, brodac z sędziwy, zadrział we mchu, najężył długie włosy grzywy. Mick. 2. † *lm. owie* przen. *człowiek z długimi włosami nad barkiem*: Owi grzywowie, co czupryny w tyle noszą, przód podgoliwszy, jak grzywy kobyły. Jeżow. 3. garb. *grzywa końska i część skóry od grzywy*. Zdr. **Grzywka**. <GRZYW>

Grzywacz, a, lm. e l. [G.] = a) rodzaj owsa. b) *koń* (w zagadce): Bij kosmąca (=wilka), bo ei zje grzywacza. 2. a. [**Grzywał, Gołąb dziki**], myśl. **Hukacz, Siniak** zool. (columba palumbus) ptak ze skupienia gołębi: Oj będziesz ty teraz, panie Janie, gruchał jak G. do tej śliczności. Sienk. 3. × *przen. pog.* *stary człowiek, starzec, stary dziad*: Ten G. siwy, ten grzyb stary. Pot.

Grzywaczy 1. przym. od **Grzywacz**: Gaiazdo grzywacze. 2. × *mający kolor gołębi*.

[**Grzywał, a, lm. e**] l. *ten, co ma wielką grzywę*. 2. p. **Grzywacz**.

Grzywiasty mający grzywę, z długą grzywą. Zool.: Czaplą grzywiastą p. **Czapla**.

† **Grzywienka, i, lm. i**, [**Grzywienka**] p. **Grzywna**: Miły ojeze, nie godzi się którą grzywienkę chować dla potrzeby? Hrb. (=pieniązek, grosik).

[**Grzywiennik, a, lm. i**] *pieniązek srebrny* Ros. = 10 kop. <Ros. grivennik>

× **Grzywienny p. Grzywnowy**: Waga grzywienna francuska. Łs.

[**Grzywija, i, lm. e**] p. **Grzybień**. <Zam. Grzyb->

Grzywka, i, lm. i l. p. **Grzywa**: Bieży konik, bieży, G. mu s. jeży. Psń. 2. *włosy krótko przycięte nad czołem*: Grzywkę sobie przyciąć, zapuścić. Nosić grzywkę. Na czoło spadała czarna czupryna w postaci grzywki. Sienk. Chodziło tu o modny krój sukni, o noszenie grzywki. Gaw. 3. garb. *meszek włosia między uszami końskimi*. <GRZYW>

Grzywna, y, lm. y l. pewna liczba futer, zastępujących pieniądze u starożytnych Słowian ruskich: Pewna futer ilość, czyli objętość grzywną zwaną, dzieliła się na kuny, nogaty. Lel. G. kun = 25 kun. G. nogat = 20 nogat. 2. *daw. miara wagi = pół funta*: G. mincarska ma łutów 16. Troc. Podług ustawy 1764 r. G. ma łutów 16. Vol. W carych Niemczech i u nas srebro i złoto wazą na grzywnę kolońską, która podziela się na 16 łutów. Jak. J. G. kolońska, jedność wagi dla drogich kruszców. Łab. G. soli czyni sześć miarek soli drobnej. Herz. Dał 80 grzywien srebra czystego na zbudowanie się Wojciecha. Chwał. 3. *rodzaj daw. monety*: G. polska = 48 groszy. G. litewska = 75 groszy. G. pruska = 20 gr. Dawna G. słowiańska = 36 szelągów. Dwojakim sposobem dawniej brała się G.: raz za grzywnę srebra, drugi raz za grzywnę pieniędzy; najpowszechniej jednak brano ją za grzywnę liczalną. Nar. G. liczalna, 48 groszy. Cz. Sześć a trzydzieści szelągów, to jest słowiańska grzywnę. Ort. Trzy słowiańskie winy, to jest trzy grzywny słowiańskie, które wazą sześć a trzydzieści szelągów z prawa. Ort. Trzy grzywny słowiańskie, to jest sześć i trzydzieści szelągów. P. Chet. Imienie we stu grzywien. Ort. Przen.: × Z grzywną ją pojął. Troc. (= bez posagu). 4. † (w przekładach Biblii) *talent (jako moneta)*: Dales mi pięć grzywien, otożem drugą pięć urobił. Leop (z przypowieści o talentach). 5. † *pieniądz, moneta, grosz*: Święta to G., co dziesięci strzeże. Prz. 6. a. w *lm. kara pieniężna*: Ma być karana na skórze, a grzywnę ciężką, to jest dwadzieścia i sześć szelągów połowy. Sz. Skazać kogo na grzywny. Biegi zajęć przez ementarz, obalił dzwonnice, musiał księdzu grzywnę dać, marmurową świecę. Psń. 7. [G.] = a) a. [**Grzywnia**] *dwadzieścia groszy polskich, dwudziestówka*: Wczorach mu dał sto grzywien. b) *kaucja przy zawieraniu małżeństwa*: Przy zaręczynach zakładali grzywnę i prawo robili. Zdr. † **Grzywienka**, [**Grzywienka**]. <GRZYW>

[**Grzywnia, i, lm. e**] p. **Grzywna**. <Brs. hryńnia>

× **Grzywniasty grzywny przynoszący, zyskowny, korzystny**: Grzywniasta sprawa. L.

Grzywnowy, × Grzywienny przym. od **Grzywna**. [**Grzywny**] p. **Grzewny**.

† **Grzyzawki, wek, blp.** p. **Morzysko**. Syr. <GRYZ>

Guanit, u, lm. y min. p. **Struwit**. <p. Guano>

Guano, a, lm. a, Koproliit chem. i min. *masy twarde i ziemiste, stanowiące pomiot ptaków wodnych i błotnych, nawóz płasni*. Odmiany: a) G. afrykańskie; b) G. patagońskie; c) G. peruwjańskie. <Hp. guano a. huano>

Guanowy przym. od **Guano**: Namu! G.

Guarana, y, blm. *odwar z owoców paulinji*. <Od nazwy plemienia Guarani w Urugwaju>

Gwasz, u, bfm. p. **Gwasz**: Rysunki rozmaitych starożytności własną jego ręką akwarelę a. gwaszem wypracowane. And. <Fr. gouache>

Gwaszo nieod. p. **Gwasz**.

[**Gub**, u, lm. y] *fald*: Suknia z gubami i bez gubów. Zdr. [**Gubik**]. <GUB>

† **Gubać się**, a ś., al ś., [**Gubać ś.**], † **Gubić ś.** *podkasywać* ś. Kn. <GUB>

[**Gubania**, i, lm. o] *torba*. <Ukr. hubania>

† **Gubanie się**, a ś., bfm., [**Gubanie ś.**] czynność cz. **Gubać ś.**

[**Gubasić się**, i ś., il ś.] *guzdrać ś.* <? GUB>

† **Gubel**, bla, lm. bte *ryba kielb.* <Z Łé. gobio>

× **Gubernacja**, i, bfm. 1. *rząd, rządzenie, zarząd*: W sprawowaniu albo gubernacji poddanych srogość z wielką słodkością miarkował. Wys. 2. *obowiązki gubernera, wychowywanie*: Gubernację swego koronnego piastunka miał Stanisław objąć dopiero wtedy. Szaj. <Łé. gubernatio>

[**Gubernant**, a, lm. ci] p. **Guwerner**.

[**Gubernantka**, i, lm. i] p. **Guwernantka**.

1. [**Gubernat**, a, lm. ci] p. **Liwerant**. <Przekręcenie wyrazu Liwerant z podprowadzeniem pod inne, zaczynające ś. od Gubern->

2. [**Gubernat**, a, lm. ci] p. **Guwerner**.

[**Gubernatka**, i, lm. i] p. **Guwernantka**.

Gubernator, a, lm. owie a. rzy 1. *wielkorządca, namiestnik*: G. był w Prusiech niegdyś urząd najwyższy, po oswobodzeniu tej prowincji z jarzma krzyżackiego. Kras. Bolesław Izasława ustawił gubernatorem ruskim. Chwał. G. kolonji. G. cywilny, wojskowy. Generał-gubernator. 2. (w Rosji) *naczelnik gubernji*: G. moskiewski, kazański. Przen.: Rubel — G., dukat — imperator. Prz. 3. † *rządca majątku*: Obszerny ten kraju kawał rządzony był przez komisarzy, gubernatorami wtedy nazywanych. Ochoc. Ci ostatni (= magnaci) rzadko w nich (= w dobrach) przemieszkawali, zostawiając ich zarząd tak nazwanym wówczas gubernatorom. Korz. Rządcy kluczowi a. inaczej gubernatorowie podobać przyjętym obowiązkom nie byli w stanie. Rol. 4. † p. **Guwerner**: Jan z Melsztyna dany był w młodości za gubernatora Kazimierzowi Wielkiemu. Warg. Obowiązek przewodnika, czyli, jak wówczas mówiono, gubernatora młodzieży. Szaj. <Łé. gubernator = sternik; rządca>

Gubernatorja, i, lm. e, **Gubernja mieszkanie gubernatora** (= *rządcy majątku*): Orszak konwojujący razem z więźniem udał ś. prosto na gubernatorję, czyli, jak ją pospolicie zwano, komisarię. Byk.

Gubernatorka, i, lm. i forma ż. od **Gubernator**, *wielkorządczyni*: Ludwik węgierski matkę swoją Elżbietę gubernatorką w swoim miejscu w Polsce zostawiwszy i wszystką jej sprawę koronną zleciwszy, do Węgier powrócił. Stryjk.

Gubernatorstwo, a, bfm. p. **Gubernatorstwo**: Coroczne odwiedziny Montrealu przez G. wystarczyły do wytworzenia nowego kontyngienu high-life'u. Es.

Gubernatorowa, ej, lm. e *żona gubernatora*.

Gubernatorować, uje, ował *być gubernatorem*: W Kijowie gubernatorował generał-porucznik Szyrkow. Rol.

Gubernatorowanie, a, bfm., czynność cz. **Gubernatorować**.

Gubernatorski przym. od **Gubernator**: Urząd G.

Gubernatorstwo, a 1. lm. a *urząd gubernatora*: Nie uszanowano go, i G. mu wzięto. Warg. 2. bfm., a. **Gubernatorstwo gubernator z żoną**.

[**Guberner**, a, lm. owie a. rzy] p. **Guwerner**: Czytać, pisać i rachować nauczył go G. składowym sposobem. Orzesz.

Gubernia, i, lm. o p. **Gubernja**.

Gubernja, i, lm. o, **Gubernia I.** (w Rosji) *część kraju, zostająca pod rządem gubernatora*: G. Moskiewska, Kazańska. 2. *biuro gubernatora*: Ma sprawę w gubernji. 3. *rodzaj władzy prowincjonalnej*: Od tego sądu apelacja do gubernji Stepańskiej. Smol. 4. p. **Gubernatorja**: Skierował ś. wprost na gubernję. Krasz. K. 5. żart. i zł. *dzielnica miasta (w której operuje ten lub ów złodziej)*: W której gubernji mieszkasz? <Now. z Łé. gubernare = rządzić>

Gubernjalny, **Guberski** przym. od **Gubernja** a. **Gubernjum**: Miasto gubernjalne. Rząd G. (w Rosji). Rada G. (w dawnej Galicji). Sekretarz G. (= *drugi stopień urzędniczy w Rosji*).

Gubernjum, w lp. nieod., lm. a, *ów władza prowincjonalna w dawnej Galicji*: Ostatni rozbiór Polski rozprzestrzenił dzierżawy austriackie, które ś. składały odtąd z dwóch Galicji, pod naczelnym zarządem G. lwowskiego zostających. Skarb. Każdym cyrkułem zarządzał starosta cyrkułowy, bezpośrednio zależący od G., które ś. składało z gubernatora, jako prezesa, z 3 radców nadwornych i 18 gubernjalnych. Skarb. <Z Łé. gubernius = rządcą>

† **Guberski** p. **Gubernjalny**: Zaczęli proces w ziemstwie, potem w głównym sądzie, w senacie, znowu w ziemstwie i guberskim rządzie. Mick. <Ros. gubernskij>

[**Gubica**, y, lm. e] *rodzaj sieci*: Staw, półpięta tysiąca przynoszący dochodu, spustoszony, bo więcierza, gubice i niewody w ciągłej były robocie. Rol. <p. Drugubica>

× **Gubicieł**, a, lm. e *ten, co gubi kogo a. co*. <GUB>

× **Gubiciełka**, i, lm. i forma ż. od **Gubicieł**.

Gubić, i, il, [**Hubić**] 1. *utracać, tracić (przypadkiem)*: G. pieniądze. Głupi gubi, a mądry znajduje. Prz. Przen.: G. z uwagi (= *spuszczać*). 2. (o chorobach) *pozbywać ś. czego, wychodzić z czego*: G. febrę. 3. *przyprowadzić do zguby, zatracać, wytracać, niszczyć*: Wojna ludzi nie rodzi, ale gubi. Birk. Zgubi ciebie Bóg, iż nas niewinnie gubisz. Skar. Co kto lubi, to go gubi. Prz. Nie masz ś. z czego cieszyć, ta piękność nas gubi. Kras. Niezgodny nas gubią. Jest komu świat G. Prz. × G. służyć u pana. Troc. (= *czernić, oczerniać, obmawiać, spotwarzać, szkalować*). 4. *tech.* (w przedzalnictwie) *zwaćć towar*. G. ś. 1. *ginać, znikać, niknąć*: Mała, zaledwie znana komu rzeka, wązkim korytem błędząca po lesie; ku drodze jednak coraz szerzej ścieka, gubiąc ś. w wielkim jeziora okresie. Mick. Przen. *rozpraszać ś., zatapiać ś., zagłębiać ś.*: G. ś. w myślach, w domysłach. Nie podlegam bynajmniej tym echem szalonym, ani ś. moja żądza w projektach nie gubi. Węg. W samym mieście ściany domów łączą ś. prawie ze zrebem skały; spojrzawszy przez okno, wzrok gubi ś. w głębi niezmierniej. Mick. Odgłos izanu w cichym gubi ś. wieczorze. Mick. 2. *narażać ś. na zgubę*: Co robisz, nie szczęśliwy, gubisz ś. Samocheć ś. gubi. 3. (o chorobach) *być niszczoneym, usuwanym*: Tym lekarstwem gubi ś. febra. 4. [G. ś.] za kim = *przepadać za kim z miłości*. 5. *bil. wpędzać swoją bilę do luzu*. <GUB>

† **Gubić się**, i ś., il ś. p. **Gubać ś.**

Gubienie, a, bfm., czynność cz. **Gubić**: Drugi zabije i spali ciało, drugi utopi, trzeci pochowa

na roli i poorze; to G. ciał pospolicie z prawników rady ś. stawa. Górń. (= *usuwanie*).

Gubienie się, a ś., blm., czynność cz. **Gubić ś.**

[**Gubik, a, lm. i**] p. **Gub.**

Gubin, u, lm. y bot. (coutearea) roś. z rodziny *marzanowatych*. <?>

Gubka, i, lm. i l. × p. Hubka. 2. [G. a. Gupka] *placek na serze w kolaczach, wierzchnia warstwa kolacza*. <Spolszczenie Czes. houbka, daw. hubka>

[**Gubować, uje, ował**] w *faldy składać, faldować*. [G. ś.] *faldować ś.* <GUB>

[**Gubowanie, a, blm.**] czynność cz. **Gubować.**

[**Gubowanie się, a ś., blm.**] czynność cz. **Gubować ś.**

[**Gubowány**] *ulożony w faldy*.

[**Gubyrnatka, i, lm. i**] p. **Guwernantka.**

[**Guc, a, lm. e**] p. **Głowacz**. <Zap. zamiast głóć, to zaś=głowacz>

[**Gucka, i, lm. i**] p. **Guczka.**

[**Guczka, i, lm. i, Gucka**] *rodzaj leszcza (abramia vimba)*. <p. Guc>

[**Guda, y, lm. y, Gudza**] *świnia (szczeg. stara)*. Zdr. [**Gudka, Gudzia**]. Por. **Guśka**. <Może z Nm. [hude]=trzoda>

[**Gudak, a, lm. i**] 1. *moneta piętnastogroszowa*: Cudak za G. Prz. (= *niewielka osobliwość*). 2. *kolonista*. <Lit. Gūdas=Litwin wschodni, Białorusin, Wielkorusin (zap. z nazwy ludu Got)>

Gudjera, y, lm. y bot. p. **Tajeża**. <Od nazwiska Amerykanina Goodyear †1860>

[**Gudka, i, lm. i**] p. **Guda**: Co ta słychać na jarmarku?—Małe gudki po dwa dudki, a prosięta po półpięta.

[**Gudtaj, a, lm. e**] 1. pog. *Żyd*. 2. *niezdara, gamajda*. Por. **Kudłaj**. <? Może od Kudły; por. **Gulaj**>

Gudrać się, a ś., al ś. zł. bać ś. <?>

Gudranie się, a ś., blm., czynność cz. **Gudrać ś.**

Gudronit, u, blm. *wyrób ze smoły, używany do polewania ścian wilgocią przesiąkniętych, w celu jej usunięcia*. <Z Fr. goudron=smoła>

! **Gudronowy dziegiawny**: Masa gudronowa.

[**Gudule!**] p. **Gudziu gudziu gud gud!** <p. **Guda**>

[**Gudusie!**] p. **Gudziu gudziu gud gud!**

[**Gudy gudy gudy!**] p. **Gudziu gudziu gud gud!**

[**Gudza, y, lm. e**] p. **Guda.**

[**Gudzać, a, al**] *łechtać, łaskotać*. <?>

[**Gudzanie, a, blm.**] czynność cz. **Gudzać.**

[**Gudzi!**] p. **Gudziu gudziu gud gud!** <p. **Guda**>

[**Gudzia, i, lm. e**] p. **Guda.**

[**Gudzie!**] p. **Gudziu gudziu gud gud!**

[**Gudziu gudziu gud gud!, Gudy gudy gudy!, Gudzi!, Guśka!, Gudzie!, Gudule!, Gudusie!**] *przywoływanie świni a. prosiąt*. Por. **Gduś gduś!**

× **Guerra, y, lm. y** *zamieszka, rozruch, niezgoda*: Nie widzę ja w tym statucie, żeby król o takie guerry mógł pozywać. Górń. Król rozkazał wydać pozwy wszystkim ziemianom, którzy brali udział w guerrze, powołując ich przed sąd królewski. Rol. <Sr. Łć. guerra = wojna z Fr. guerre>

[**Guga, i, lm. i**] *guz, wypukłość*. <Dziec.>

[**Gugiel, gla, lm. gle, Kugiel**] *szabasowe ciasto żydowskie*: Żydzi przysposobili sobie na dzień ten uroczyście łokszynę, gugle i rybę taszerowaną. Jeż. <Może Nm. Kugel=kula>

[**Gugla, i, lm. e**] *biała zarzutka bez rekawów, z kapturkiem, w rodzaju dolnina węgierskiego*. <Ukr. gugla, z Łć. cucullus=kaptur>

[**Guguleta, at, blp.**] *oczy (w zagadce)*. <?>

[**Gugula, y, lm. y**] *jagoda małyny jeszcze nie dojrzęła, ale już nieco zaczerwieniona*. <?>

[**Gugulka, i, lm. i**] *niedojrzęły owoc wiśni*.

Gujawa, y, lm. y, Gojawa *owoc roś. gujawodrzewu*.

Gujawodrzew, u, lm. y bot. p. **Gruszla**. <Hp. guayabo>

Gul, a, lm. e (u mahometan) *upiór*: A tam upiory, twoi współwędrowce, gule, afryty spotkają cię w mroku. Mick. <Arab. ghül=pożerający ludzi potwór>

1. [**Gul, nieod.**] *nazwa gry chłopców*. <?>

2. [**Gul**] p. **Gwoli**: G. tego = dlatego. <Zam. Gól, p. Gwoli>

Gula, i, lm. e, [Gulba] 1. *gałka, kula*. 2. *guz, narośl*: Gardło wydatniało ś. ogromną gulą, która stanowiła jakoby rezerwoar dla napojów. Jord. Drzewo z gulami bywa z pięknym wewnątrz ładrem. Sł. wil. 3. [G.] *człowiek z naroślą na głowie*. Zdr. **Gulka**. <Nm. Kugel=kula>

† **Gula, i, blm.** *zarloczność, obżarstwo*: W Turczech trzeźwość, i mierność, i porządek płuży, a naszym G., Bachus i Wenera służy. Paszk. <Łć. gula=gardło; łakomstwo>

1. [**Gula, i, lm. e, Gulka, Gularz**] 1. a. [**Gulák, Guluk, Gulas, Guldon, Guldyn**] *indyk*. 2. a. [**Gulga**] *indycka*. <Dźwn.>

2. [**Gula, i, blm., Gulá**] *roszada kapuściana*. <?>

3. [**Gula!**] p. [**Gul gul gul!**].

[**Gulać, a, al**] 1. *hulać*. 2. *tańczyć*. <Spolszczenie Ukr. hulaty, Dźwn.>

[**Gulajka, i, lm. i**] *ciasto okrągłe jak kulka*: Matka zagniecie osiem gulajków z ciasta. <p. **Gula**>

[**Gulajsz, u, lm. e**] p. **Gulasz**.

[**Gulák, a, lm. i**] 1. p. 1. [**Gula**]: Napuszéł się, jak G. Prz. 2. *indyckie*. <Dźwn.>

[**Gulán, a, lm. y**] p. **Gulon**.

[**Gulanie, a, blm.**] czynność cz. **Gulać**.

Gulardowy: Woda gulardowa = octan ołowiu, *rozbełtany z wodą, używany jako lekarstwo*. <Od nazwiska lekarza Fr. Goulard>

[**Gularek, rka, lm. rki**] *ten, co pasie indyki*.

[**Gularka, i, lm. i**] forma ż. od **Gularek**.

[**Gularz, a, lm. e**] p. 1. [**Gula**]: (Na uźecie weselej) będzie z długim nosem G. <Dźwn.>

[**Gulas, a, lm. y**] p. 1. [**Gula**].

[**Gulása, y, lm. y, Kulása**] *rodzaj zacierki*. <p. **Gulasz**>

Gulasz, u, lm. e, [Gulajsz] *potrawa węgierska, rodzaj bigosu*. <Węg. gulyás>

1. [**Gulba, y, lm. y**] p. **Kartofel**. <Zam. **Bulba**>

2. [**Gulba, y, lm. y**] p. **Gula**: G. mu wyskoczyła.

[**Gulda!**] p. [**Gul gul gul!**].

Gulden, a, lm. y *moneta austrijska, złoty reński austrijski*: Kosztował mnie ten interes z jakie tysiąc guldenów. Bał. Zdr. **Guldenik, Guldeneczek**. <Nm. Gulden>

Guldeneczek, czka, lm. czki p. **Gulden**: *Przegrateś, syneczku! dawaj guldeneczka!* Zap.

Guldenik, a, lm. i p. **Gulden**: Niejeden G. wpływają do kieszeni twórey ody. Bał.

Guldenowy *przym. od Gulden*: *Moneta, waluta guldenowa*.

[Guldon, a, lm. y] p. 1. [Gula].
 †Guldszlagier, a, lm. owie p. Goltšlar: Weź złota czystego od guldszlagiera kilka tabliczek. Sien.

†Guldszlar, a, lm. owie p. Goltšlar.

[Guldyn, a, lm. y] p. 1. [Gula].

Guldyna, i, lm. i strzelba, fuzja, flinta; strzelba myśliwska najgorszego gatunku: Odyńca trzeba z guldynki gwintowej a. z tarczowej ruśnicy dobrze sparzyć. Haur. Wyrwała ś. z domu na polowanie, na kaczki z guldynką. Sienk. <Może w związku z nazwą miasta Goldingen w Kurlandji>

[Gulga, i, lm. i] p. 1. [Gula].

[Gulgót, a, lm. y] głos indyka. <Dźwn.>

Gulgotać, cze a. ×ce, ta! i. (o płynach) wydawać odgłos, właściwy przelanej a. gotującej ś. w wodzie, bulgotać, burczać (w brzuchu), belkotać, glukotać, glukac, chlupotać, chlupac. 2. a. †Głogotać, ×Gulgotać, ×Gogotać, myśli. Gulgotać, [Gielgotać] (o ptakach, szczeg. o indykach) wydawać głos belkotliwy: Indyk gulgoce. <Dźwn.>

Gulgotanie, a, bfm., czynność cz. Gulgotać: Krzaki leszczynowe zastaniały całkiem potoczek, tylko G. jego po kamieniach słychać było. Bał.

Gul gul! naśladowno odgłosu lękania a. przelającego ś. płynu = bul bull!, glu glu!: Já gorzákę gul gul! Chłopak siada u brzegu wyspy i na wodę do garnka napywającą patrząc, dzwoni: gul gul gul gul. Orzesz. <Dźwn.>

[Gul gul gul!, Gul gul gulusi guli guli gulu gulu!, Gulu gulu gulu!, Gula!, Gulu!, Gulda] przywołująco indyków.

[Gul gul gulusi guli guli gulu gulu!] p. [Gul gul gul!].

1. [Guli] przym. od Guła (=indycka).

2. [Guli] p. Gwoli: G. tego. <Zam. Gwóli, p. Gwoli>

Gulka, i, lm. i t. p. Gula: Porobiła ze lnu gulki. 2. †klocek, pieniek: Krzesi ogień, i suche z podstrzesza prowadzi gulki, które zdrobiwszy pod kocielek sadi. Zebr.

Gulkowaty podobny do gulki: Facjata z ogromnemi odstającymi uszami i nosem gulkowatym. Krasz.

[Gulla] p. Gula.

[Gulon, a, lm. y, Gulán] przewisko, dawane przez włóścian mieszczanom, lylc. <Zap. od nazwy indyka>

[Gulónka, i, lm. i] pog. p. Gulónica.

Gulowaty podobny do guli, jak gula: Pięść gulowata. Krasz. Nos G. Krasz. <p. Gula>

[Gulónica, y, lm. e, Gulonka] mieszczka, mieszczanka.

†Gultszlagier, a, lm. owie p. Goltšlar. <Nm. Goldschläger>

†Gultszlagierski przym. od Gultszlagier: G. fajngolt. Sien.

†Gultszlar, a, lm. owie = Goltšlar.

†Gultsłagier, a, lm. owie p. Gulšlar: Płatkowe złoto i srebro gultsłagierowie na książeczki biją. Haur.

[Gulu!] p. [Gul gul gul!].

[Gulu gulu gulu!] p. [Gul gul gul!].

[Guluk, a, lm. i] p. 1. [Gula].

1. [Gula, y, lm. y] 1. p. 1. [Gula]. 2. przewisko, dawane pięknej dziewczynie. 3. człowiek powolny, małomówny, gapiowaty. 4. głupia kobieta: Córka, jakby jaka G., i ustała i stoi, ani gęby nie otworzyła. 5. wół (szczeg. z krótkimi, grubymi rogami). <Od nazwy indyka Guła>

2. [Gula, y, bfm.] p. 2. Gula.

[Gulaj, a, lm. e] białwan, dureń, głupiec, niezłara, gamoń, gawron, człowiek nierozgarnięty: Siedziała i rozpięrała sie, bo G. była. <Od nazwy indyka [Gula]; por. Gulaj>

[Guly] (o wole) mający płaskie rogi. <?>

Guma, y, lm. y 1. chem. = a) materja roślinna, rozpuszczalna a. pęczniejąca w wodzie i tworząca z nią klej: G. arabska, dragancka. G. dragant a. guma dragancka p. Dragant. G. skrobiowa = dekstryna, C₆H₁₀O₅. Dobywa flaszki perfum, słoiki pomady, pokrapia Zosię wkoło wyborną perfumą (woń napelnią izbę), włos namaszcza gumą. Mick. b) G. elastyczna. a. G. sprężysta p. Gumalastyka. G. stwardniała p. Ebonit. 2. a. zdr. Gumka kawalek kauczuku, używany do wycierania ołówka a. atramentu. 3. obręcz gumowa, nakładana na koła porozów a. cyklów: Powóz, dorożka na gumach. Maszyna na gumach twardych. Jeździec na gumach (=w powozie a. w dorożce z obręczami gumowemi na kołach). 4. a. Gumowanie ogr. choroby roślin, wypływ soków zgęstniałych. 5. szew. boki gumowe w kamaszach, in. folgi. <Łé. gummi>

×Gumaelastyka, i, lm. i p. Gumalastyka. <Guma + Elastyka>

Gumalastyczny przym. od Gumalastyka; ×Gumelastyczny kauczukowy: Kalosze gumalastyczne.

Gumalastyka, i, lm. i, ×Gumaelastyka, ×Gumelastyka, ×Gulmialastyka, ×Gumielastyka, ×Elastyka, [Glamastyka, Gmulastryka, Gumlastyka, Gumalastyka, Gumulastyka, Gumulastyka] stwardniały sok mleczny z różnych roślin podziurotnikowych, in. guma elastyczna, guma sprężysta, kauczuk: Podwiązki z gumalastyki. <Guma + Elastyka>

!Gumat, u, lm. y a. a lek. p. Ziarniak. <Od Guma>

×Gumelastyczny p. Gumalastyczny: Pozrnczał z siebie gumelastyczne płaszczki, kapturki, pelerynki. Krasz. Przen.: Cały zasób umysłowy tego, przed królem gumelastycznego człowieka, a przed innemi pyszałka, zawiera ś. w niewyczerpanej gadatliwości. Spas. (=uniżonego, płaszczącego ś.).

×Gumelastyka, i, lm. i p. Gumalastyka.

Gumiak, a, lm. i bot. (calophyllum) roś. z rodziny okretnicowatych.

×Gumielastyka (gumi-elastyka), i, lm. i p. Gumalastyka.

†Gumience, a, lm. a myśli. deseczka zehlowana, na którą posypuje ś. przynęta dla ptaków: G. masz mieć pięknie nstrugane, to dlatego, że lepiej czyż spada na gołe G. Uyg. <GUM>

Gumienczysko, a, lm. a, †Gumno, †Gumiennica miejsce gdzie młóca, klepisko, tok, [boisko].

[Gumienczko, a, lm. a] p. Gumno: Na gumieneczku rośnie jabłóneckka.

Gumienko, a, lm. a 1. p. Gumno: Ma pełno i w gumienku, w oborze i w skrzyni. Papr. 2. ×miejsce w gaju, na którym posypuje ś. przynęta dla zwabienia ptaków, gulk na ptaki, stanowisko ptasznika, in. ×nęćisko. <GUM>

Gumienna, ej, lm. e, Gumiennica dozorczyńni gumna a. robot gumiennych.

Gumiennica, y, lm. e 1. p. Gumienna. 2. †p. Gumienczysko: Córka Babilońska jako G., czas młocenia jej. Leop.

Gumiennik, a, lm. cy p. Gumienny.

Gumienny, [Gumy] przym. od Gumno: Roboty gumienne. Gumienny, ego, lm. i rz. a. Gumiennik

dozorca gumna a. robót gumiennych, karbowy. <GUM>

[Gumieńce, a, lm. a] nalepa w piecu.

Gumiguta, y, blm. chem. zeschnięty sok mleczny z rośliny *garcinia morella*, używany jako farba żółta. <Guma + Malajs. gatah = rodzaj gumy>

Gumigutnik, a, lm. i bot. l. p. Smaczelina. 2. (*xanthochymus*) rośl. z rodziny socznych.

Gumigutowy bot.: Rośliny gumigutowe a. żółtosokowate (*guttiferae*) rodzina przyrodzona roślin dwuliściennych.

Gumikopal, u, blm. zasuszona smoła drzewa *rhus copallinum*, podobna do bursztynu. <Guma + Meksyk. kopalli = zasuszona smoła drzewa *rhus copallinum*>

Gumilaka, i, blm. chem. szelak. <Guma + Laka>

Gumka, i, lm. i l. p. Guma. 2. łasiemka a. sznureczek gumowy: G. do kapelusza.

[Gumlastyka, i, lm. i] p. Gumalastyka.

× Gummielastyka (gummi-elastyka), i, lm. i p. Gumalastyka. Kras. A.

[Gumisko, a, lm. a] l. plac przy gumnie, zwykle otoczony budowlami gospodarskimi, podwórze przed stodołą. Kras. A. 2. obszar ziemi pod zabudowaniami gospodarskimi a. gdzie one były: Kozacy Doroszeńkowi i Lipkowie na ruskich gumniskach urządzili stojankę. Rol. <GUM>

Gumno, a, lm. a l. przestrzeń między zabudowaniami gospodarskimi, podwórze gospodarskie: Do gumna należą stodoła, brogi i styrtły. Troc. G., pole, plac we środku zabudowania stodołnego. Podcz. Wygnała Marsa Ceres gospodarna i panuje z Pomoną, Florą i Wertunem nad Dobrzyńskiego domem, stodołą i gumnem. Mick. 2. budowla do składowania i młócenia zboża, stodoła na zboże: Zwozić zboże do gumna, do gumien. Na świętego Dominika zboże z pola do gumna zmyka. Prz. Wtenczas, gościu, bywaj u mnie, kiedy wszystko najdziesz w gumnie. Kochan. Obok lamus, śpiczrz, G., obora i stajnie, wszystko w kupie, jak bywa u szlachty zwyczajnie. Mick. Po strzechach gumien niby ogrody widać różnych roślin. Mick. Przen. = zboże: Szkuła porze folwarki, gdy pan żyje szumno, i wszystko G. Klon. U szypra także póty głowa szumna, póki nie zmłóci stobroznego gumna. Klon. Te woły były własnym ziarnem a. gumnem przez zimę zimowane. Paw. Przen.: Do nowych gumien drzwi nam otworzono. Świt. (= ulatwiono nam dostęp do nowych miejsc, obfitujących w zboże). 3. † p. Gumieneczsko. Mącz. 4. [G.] = a) miejsce przed stodołą. b) zabudowania gospodarskie. Zdr. Gumienko, [Gumieneczko]. <GUM>

[Gumny] p. Gumieny: Często gościniec, idący przez wieś, nie różni się od gumnego podwórza.

Gumodajny gumy dostarczający: Drzewo gumodajne. <Guma + DA>

Gumować, uje, ował gumą powlekać, smarować: G. płótno. A jakże ja ich (wasy) pielęgnowałem! jak układałem i gumowałem! Chodź. Wąs ma zawieszony i nie po dworsku zakrecony i gumowany, a (zam. lecz) suty, siwy i obwisły. Chodź. <p. Guma>

Gumowanie, a, blm. l. czynność cz. Gumować. 2. ogr. p. Guma.

Gumowny l. pelen gumy: Drzewa gumowne. 2. gumą powleczony, gumowany: Płótno gumowne.

Gumowy przym. od Guma: Pończocha gumowa. Cukierek G. p. Cukierek. Gumowa woda. L.

Gumożywica, y, lm. e chem. materia środkowa pomiędzy żywicą a gumą, np. gumiguta. <Guma + Żywica>

[Gumółka, i, lm. i] p. Gomółka.

[Gumulastryka, i, lm. i] p. Gumalastyka.

[Gumulastyka, i, lm. i] p. Gumalastyka.

[Gumalastyka, i, lm. i] p. Gumalastyka.

Guna, y, lm. y jez. w teorii gramatyków indyjskich dodanie a przed samogłoską. <Skr. guna>

[Guna, y, lm. y] dziec. noga. <Może *góna, od GON/ZON>

[Gunerwanta, y, lm. y] p. Guwernantka.

[Gungwolió, i, il] mówić przez nos. <Dźwn.>

Gunia, i, lm. e, Gonia l. a) × gatunek grubego sukna. Gól. b) [G.] grubo samodział (z którego szyją gunie). 2. s. [Hunia] przykrycie kosmate na konie, koc, kilimek, dera, derka: Obmywszy stadnika, prześcieradłem i guniami przykryć trzeba. Dor. 3. × grube odzienie, siermięga: Tyżes to, Paskwalino, w tej wgardzonej gunii! Tw. W tak beżonej guni. Tremb. Nietylko miłość w pańskim łagnie ś. bławacie, znajdziesz ją czasem w guni i ubogiej chacie. Zim. Przen.: Bóg nie wstydył ś. człowieczej natury siermięgi i nie pierwszej ją wyzuł, aż go w onej gunii ludzkiego utrapienia ubiją pioruni. Pot. 4. [G.] = a) a. [Gonia] kapota długa za kolana, opończa, płaszcz góralski. b) płachta do noszenia trawy. 5. × przen. ludzie ubrani w gunie = chłopstwo, po-spółstwo, gmin, czerń: Ręka twoja nie na gunie, nie na chłopstwo pijane, ale na bogatyry ś. rozdziła. Pot. Zdr. Guńka, Gunieczka, [Guńczynal]. Zgr. [Guńczysko]. <Sr. Łć. guana = koźneh>

[Guniaki, ów, blp.] spodnie z grubego sukna.

Gunieczka, i, lm. i p. Gunia: Przywiódł mu konia białego, gunieczką nakrytego. Papr.

[Guniowy] przym. od Gunia: Sukno guniowe.

× Gunt, u, lm. y p. Gont.

[Guńczyna, y, lm. y] p. Gunia.

[Guńczysko, a, lm. a] p. Gunia.

Guńka, i, lm. i p. Gunia i Czapicha: Koniczka cudzimy, wycieramy, guńkami przyodziewamy. Rej. Prześpij ś. na ziemi, guńką ś. odziej. Star.

[Gupka, i, lm. i] p. Gubka.

[Gurbió, i, il] marszczyć, miąć, robić nieładkim.

[G. ś.] l. a. [Gurbonió ś.] marszczyć ś., faldować ś., wzdymać ś., miąć ś., giąć ś., krzywić ś.: Ubranie ś. gurbi na plecach. Papier na okładce gurbi ś. 2. garbió ś. <GARB>

[Gurbienie, a, blm.] czynność cz. Gurbió.

[Gurbienie się, a ś., blm.] czynność cz. Gurbió ś.

[Gurbonió się, i ś., il ś.] p. Gurbió: Ubranie, skóra gurboni ś.

[Gurbionienie się, a ś., blm.] czynność cz. Gurbonió ś.

× Gureczeń, y, ało nieos. p. Kruczeń. Śł. wil. <Dźwn.>

× Gureczenie, a, blm., czynność cz. Gureczeń.

Gurdlina, y, lm. y bot. (*trichosanthes*) rośl. z rodziny dyniowatych. <?>

× Gurdziel, a, lm. e p. Kurdziel.

Gurdziel, a, lm. o wet. p. Kurdziel. <p. Kurdziel>

[Gurgas, a, lm. y] zupa z kwasu kapuszanego.

<Zap. Dźwn.>

× Guryjeta, y, lm. y koszulka. <Włos. gorgieratta>

† Gurgole, ów, blp. coś ze strojów kobiecych: G. należą do stroju białogłowskiego. Gole. G. należały do stroju białogłowskiego. Gól. <Zap.

Hp. gorjal = kołnierz, ze Śr. Łé. gorg(i)ale = podgardle >

[Gurgot, u, lm. y] p. Gurgotanie: G. z brzucha. <Dźwu.>

[Gurgotać, ce a. ta, ta] *hurkotać* (np. w żołądki).

[Gurgotanie, a, blm., Gurgot] czynność cz. Gurgotać.

!Gurman, a, blm. owie p. Gurmand. St. wil.

[Gurmana, y, lm. y] *wierzchnia suknia z grubego sukna, kapota, sukmana, świta*. <Zap. zmieszanie Górnicza + Sukmana >

!Gurmand, a, lm. owie, !Gurman *lakotnis, żarłok, obżartuch, gastronom*. Przen.: Prawdziwa to uczta dla gurmandów literackich. Gad. <Fr. gourmand >

!Gurmanderja, i, blm. *obżarstwo, żarłoczność*. Przen.: To szczyt gurmanderji myśliwskiej naszych czasów.

Gurt, u, lm. y i. × pas (wog.): G. z rzemienia. Troc. 2. *pas rzemieenny u zaprzęgu*. 3. w lm. kraw. *klapki ze sprzączką do zapinania i ściągania*: Gurty u kamizelki, u spodni. 4. a. Gurta tap. *pas do mebli*. <Nm. Gurt >

Gurta, y, lm. y i. bud. *pas w budowlu*: Brak organicznego wypływania gurt sklepień z profilów filarów jest w rozbracie z gotyczmem. 2. tap. p. Gurt.

Gurtcegi, ów, blp., Gurtszpan tap. *rodzaj cegów do wyciągania pasów na meblu przy ich przybijaniu*. <Nm. Gurt=pas + Cegi >

Gurtować, uje, owal i. × opasywać. 2. tap. *naciągać pasy na meble, przybijać sztywno pasy*. <Nm. gürten=opasywać >

Gurtowanie, a, blm., czynność cz. Gurtować.

× Gurtowny od *hurtownika kupiony*: Głowę obwiązała chustką zwyczajną, ale nową i gurtowną. Jeż. <Spółszczenie Ukr. hurtownyj >

× Gurtowy przym. od Gurt: Łóżko gurtowe (=na pasach).

Gurtszpan, a, lm. y tap. p. Gurtoęgi. <Nm. Gurtspann >

Gurtształ, a, lm. e powr. *warsztat ręczny do wybijania tasem węższych*. <Nm. Gurstuhl >

Gus, a, lm. y czcion. p. Lejek. <Nm. Guss=lanie >

[Gusi gusi!, Guś guś guś!] *nawoływanie gęsi*. <Od Gęś >

[Guska, i, lm. i] *calus*. <Z Nm. Kuss=pocatlunek >

Gusła, sel, a. × si, × słów, blp., a. × Gusło lp., † Gusła, y, lm. y lp. ż., [Guślisko] *obrzędy przy wykonywaniu czarów, praktyki czarnoksiężskie, zabobonne, zabobony, czary*: Wierzyć w G. Czynieć G. We sny wierzył, a guś naśladował. B.Sz. Mistrzowie guś i zabobonów. Syr. Gusłów niech ś. gospodyni nie ima. Haur. Ziola używane do guśłów w Litwie. Mick. Nim zaś te wszystkie G. uczyniła, dziewięć ś. razy wkoło okręciła. Kras. G. nasze moc straciły, nie pokaże ś. twój miły. Mick. Czarna nie guśel zaczyna ś. niemal w kolebce ludzkości. Kor. Kto gada G., temu gęba uschła. Prz. (=zaklećia). Czarnoksiężnicy zabobony stroją szepcaniem, guślą, gdy na ból zębów każą nowy nóż w ścianę wbić. Petr. <GUD >

× Guslarz, a, lm. e p. Guślarz.

× Gusło, a, lm. a p. Gusła. Troc.

Gusłowato przys. od Gusłowaty. L.

Gusłowaty *podobny do guśel*: Sposoby te leczenia, których baby używają, często coś gusłowatego w sobie mają. Perz.

† Gusłowierny *wierzący w guśła, zabobonny*: W to tylko wierzyć mogą gusłowierni. Syr. <Gusła + WIAR >

† Gusman, a, lm. owie p. Guzman.

Gust, u, lm. a a. y i. (posp. i w estetyce) p. Smak: Dobry, zły gust. G. pomarańczowy (=dziwny, dziwaczny). Mieć G., nie mieć gustu. Ubierać ś. z gustem (=ze smakiem, gustownie), bez gustu (=niegustownie). Cnej pisanja sztuki z dowcipem i gustem tyś dał pierwszy przykłady pod naszym Augustem. Tremb. Ten ś. śród mędrców liczy, zna chemję, ma G., kto pierwiastek słodczy z lubyh wyciągnął ust. Mick.

2. (do czego, × w czym) *upodobanie w czym, chęć do czego*: Różne są gusta. Każdy ma swój G. Prz. Być w czym guście = *podobać ś. komu*: To nie jest w moim guście. Ta dama nie podobą ś. kobietom, ale jest w męskim guście. To nie przypada mi do gustu (=do smaku). Nabierać gustu do czego. × Widział przed ładnego chłopca do gustu swego. L. To zależy od gustu. Wszystko to odmienne: laska pańska, G. kobiet, pogody jesienne. Kras. Z gustembym to zrobił (=chętnie, z zadowoleniem). × Ten ma G. w nauce, ten w muzyce. Gol. × I lasy ciemne w tej muzyce miały. Jabł. × Położył ś. wcześniej, lecz nie mógł gustu żadnego mieć we śnie. Wad. × W kniejach Cefal G. złożył i w zwierzu zabitym. Druzb. × Do rozkoszy G. wziąłem. Hul. [To nie jest każdemu w gusta.

Dziewcyno, uspokój mi gusta, zebyś pozwoliła złączyć z usty usta (=złączyć)]. 3. *sposób wykonania, rodzaj, styl, moda*: Sprzęt w nowym guście. Sprawię sobie ubranie w tym guście, jak ty masz. Niedaleko pałacu chanów wznosi ś. mogiła, w guście wschodnim zbudowana. Mick. 4. × *zadowolenie, ukontentowanie, radość, uciecha*: Z tej nowiny G. będzie miał dziwny. Bardz. Zdr.

Guścik, Gusteczek. Zgr. Guścisko. <Łé. gustus >

Gusteczek, czka, zwykle tylko w lm. czka p. Gust: Są gusta, guściiki, gusteczka, guściska. Prz. Są gusta i gusteczka: jednemu podoba ś. matka, drugiemu córeczka. Prz.

[Gustoforka, i, lm. i] p. Bursztówka. <Przekręcenie Nm. Borsdorfer, od Borsdorf w Saksonji >

Gustować, uje, owal w kim, w czym = *znajdować upodobanie, smakować, lubić kogoś a. coś*: Ma szlachetną naturę, jeżeli gustuje w Ochockim, nie w Starskim. Prus. <Łé. gustare = kosztować, próbować, smakować >

Gustowanie, a, blm., czynność cz. Gustować: Wspomniałem o twoim gustowaniu i ciasteczkach. Słow.

Gustownie przys. od Gustowny: G. ś. ubierać. Gustowność, i, blm. rz. od Gustowny: G. ubrania.

Gustowny *przypadający do gustu, będący dowodem dobrego gustu, z gustem zrobiony, piękny, ładny, wytworny, wykwintny, elegancki*: G. strój, kapelusz. Gustowne meble. Na wytwornym łóżku bety w kolorowych, niegustownych poszewkach. Bał. Winszowałem gustownego wyboru, i jak mi ś. zdało, niezbyt drogiego kupna. Kras.

[Guszczer, a, lm. y, Guścior] *jesiotr*. <p. Guszczora >

[Guszczoza, y, lm. y] p. Siniec. <Nm. Güsser >

Guścik, u, lm. i p. Gust: Są gusta i guściiki. Prz.

Guścisko, a, lm. a p. Gust: Są gusta, guściiki, gusteczka i guściska. Prz.

1. [Guś guś guś!] *nawoływanie świt.* <p. Guda>
 2. [Guś guś guś] p. Gusi gusi!
 1. [Guśka, i, lm. i] dziec. *świnia*. Por. Guda.
 2. [Guśka!] p. Gudziu gudziu gud gud! <p. Guda>

Guślarka, i, lm. i a. **Guślarzycha, Guślarycha, [Guślnica, Guśnica]** *ta, co guśta czyni, czarownica, wiedźma; wróżbiarka*. 2. *× ta, co wierzy w guśta, kobieta zabobonna*. Troc.

Guślarski przym. od **Guślarz**: O guślarskich czarach to napiszemy. Haur.

Guślarstwo, a, lm. a 1. *wykonywanie guseł, czynienie czarów, czarowanie, czarnoksiężnik*. 2. *× wiara w guśta, zabobonność*. <p. Guśta>

Guślarycha, y, lm. y p. **Guślarka**. Słow. <p. Guśta, z końcówką Ukr.>

Guślarz, a, lm. e, × Gustarz 1. a. † **Guśnik ten, co czyni guśta, czarnoksiężnik, czarodziej, czarownik; wróżbiarz**: Uroczystość ta (dziady) początkiem swoim zasięga czasów pogańskich i zwała ś. niegdyś uczta koźła, na której przewodniczył koźlarz, huślar, G., razem kapłan i poeta (gęślarz). Mick. Już na poddaszu trzykroć krzyknęły puszczyki, jak guślarze. Mick. Idź ze świata ku mogile, idź od mędrców do guślarzy. Mick. 2. *× ten, co wierzy w guśta, człowiek zabobonny, zabobonnik*. Troc. <p. Guśta>

Guślarzycha, y, lm. y p. **Guślarka**: Tak ś. ze swą guślarzychą zmówił ów gad. Słow. <p. Guślarycha>

† **Guślić, i, II** i [Guślić] *czynić guśta, czarować*: Niech zginie, któryby guślił i czarował. Białob. [Mać umieli kraślić, G., i spalili ją].

[Guślisko, a, lm. a] p. **Guśta**: Syćko to było jaey omamianie i G.

[Guślnica, y, lm. e] p. **Guślarka**.
 † **Guślnik, a, lm. oy** p. **Guślarz**: Nie będzie czarownik ani G. u ciebie. B. Sz.

× Guślny przym. od **Guśta, zabobonny**: Pogańskich ludzi guślnie obrazy. Jan.

[Guśnica, y, lm. e] p. **Guślarka**.
 [Guś, u, lm. y] *drzewo krzywe, sekwate, niezdatne do niczego*. Pol. <? Por. Czes.-Moraw. gútný (o drzewie)=spróchniały>

† **Guśta, y, bfm. p.** **Letarg**. <Łé. gutta = kropla; dawniej przypisywano przyczynę letargu kropłom, spadającym z mózgu>

× Gutaperca, y, bfm. p. **Gutaperka**.
Gutaperczany p. **Gutaperkowy**: W przedsiönku znajdowała ś. rura gutaperczana. Rog.

Gutaperka, i, bfm., × Gutaperca chem. *materia pochodzenia roślinnego, podobna z własności do kauczuku*. <Malajs. gatah perca = guma perczowa; perca = drzewo kauczukowe>

Gutaperkowy, Gutaperczany przym. od **Gutaperka**. Przen.: Gutaperkowa twarz jego układała ś. w wyraz głębokiego wzruszenia. Bał.

Guwaka, i, lm. i bot. p. **Areka**. <Z niby Łé. guvaca>

[Gubernamentalny do rządzenia służący, rządzący: Środek G. Krasz. <Fr. gouvernamental>

Gubernantka, i, lm. i, [Gubernantka, Gubernatka, Gubyrnatka, Gunerwanta, Narwanta] 1. *nauczycielka domowa, ochmistrzyni*: Trzymać gubernantkę do dzieci. G. na pensji. 2. *przen. kobieta, narzucająca ś. ze swemi radami*: Jaka mi G.! <Fr. gouvernante>

Guwerner, a, lm. rzy a. owie, × Guwernor, † Gubernator, [Guberner, Gubernat, Gubernant] *nauczyciel domowy, ochmistrz, wychowawca*: G. na-

stępcy tronu. Już my z żoną wyrosli z guwernerów. L. (=many swój rozum, nie potrzebujemy kierowników). <Fr. gouverneur>

Guwernerka, i, bfm. p. **Guwernerstwo**.
Guwernerować, uje, owal być guwernerem.
Guwernerowanie, a, bfm., czynność cz. Guwernerować.

Guwernerski przym. od **Guwerner**: Chleb G. (=zawód guwenera, guwernerstwo).

Guwernerstwo, a, bfm., Guwernerka *zawód guwenera, guwernerowanie*: Czyliżby podłej kondycji człowieka zażywano do akompanjowania panu, jakim był starosta bobrujski, dalej guwernerstwa Imp. podskarbiemu nadw. lit.? Rzew.

× Guwernor, a, lm. owie p. **Guwerner**.

Guz, a, lm. y, † Gaz 1. a. [Guzicoa] *wielki guzik do zapinania*: Druciane koszulki ze złoceniami guzami na spięciach. [Gra w guzy]=*gra w guziki*: W guzy zagrali. 2. *narosł na drzewie*: G. na drzewie. Kn. Ciągnie za sobą długie, sążniowate drzewo, uzbrojone w krzemienie i guzy i sęki. Mick. W karby (drzewa) wtykają ś. ostre krzemienie, które z czasem wrastają w drzewo i tworzą guzy twarde. Mick. 3. *ozdobny węzeł, otaczający kielich kościelny między kubkiem a półstawą*. 4. *× przen. mały człowiek, karzeł, liliput, pigmejczyk, pędrak*: Karła łając, wrzeszczy: guzie niecnotliwy! Mor. G. mały a zły. Troc. 5. anat. = a) i zdr. **Guzek** (tuber) *wzniesienie kostne*: G. czołowy, kulzrowy. b) G. w gardle przyrodzony = *grdyka*. c) † G. mleczny a. płucowy p. **Grasica**. 6. lek. = a) a. [Guziel] (tumor) i posp. = *obrzemień ograniczone, występujące nagle po uderzeniu, in. obrzęk*: Drzwi były tak niskie, iż lubom ś. ledwie nie pół zgiął, wszedłem z guzem na czole. Kras. Leniwy ma guzy na grzbiecie. Prz. Żart.: Mały komar, a przecież G. po nim. Prz. Rączemu G. na brztchu roście, a leniwemu na grzbiecie. Prz. Przen. = *bicie, ciggi, kije, lanie, smarowanie*: Oberwać guza. Szukać guza (= *narażać ś. na bicie a. na nieprzyjemność, na niebezpieczeństwo*). *× Ządawiać, gonić na G.* Nie potrzebać po guzy jeździć na Podole. Wypr. Otóż tobie, Klimku, guzy w upominku. Bies. Guzem to rozstrzygnąć trzeba. Troc. (= *ta sprawa musi ś. skończyć bijatyką*). Srebrny, złoty G. nie boli. Prz. (= *gdym kto bije, a obdarowuje, to nie boli*). b) a. *× Guzel* (neoplasma vel tumor) *nowotwór wszelaki, wyglądu bukwiatego, † sadzel*: *× G. biały* (tumor albus). G. jądrowy, mądowy = *mieszak jądra* (sarcocele). G. krwawy p. **Krwiak**. † G. łojowaty, łojowy p. **Łojak**. † G. mączny p. **Kaszak**. † G. miodowy = *torbiel skóry z zawartością gęstą* († meliceris). G. morywy a. † *powietrzny p. Morówka*. G. nabrzmiewający, *× naprężny, × pęczniący, × wzdorny* (tumor erectilis). † G. niecierpięliwy p. **Kaszak**. † G. pulsowy p. **Tętniak**. G. rakowaty, trędowaty. † *Świnie guzy* p. **Zolzy**. † G. zaskórny, martwy, in. G. zapalny po chęwki ścięgną, martwa kostka (ganglion). Plastr na różne guzy. Troc. 7. wet.: Guzy łożyskowe p. **Łożyszczca**. Zdr. **Guzik, Guziczek**. Zgr. **Guzisko**. <GUZ>

[Guza, y, lm. y, Guzica] *zad, zadek, pośladek*.

<GUZ>

Guzaty mający guzy: Jarzmo guzate. Ml.

× Guzdra, y, lm. y p. **Guzdrała**. Mrong.

<GUZ(D)R>

[Guźdracz, a, lm. e] p. **Guźdrała**. Mrong.

Guzdrać się, ra ś. a. rze ś., rał ś., †Kustrać ś., [Guzdrolić ś., Kuzdrać ś., Kustrać ś.] *marudzić, robić coś powoli, dłużyć, grzebać ś., wybierać ś. powoli (np. w drodze), nie spieszyć ś., zwlekać, nie odstawiać roboty na czas:* Opowiadanie było ezasem przerywane gniewem Owsikowskiego, że ś. guzdraż z kolacją. Korz. <GUZ[D]R>

Guzdrałski, kiej, lm. kie forma ż. od **Guzdrałski:** Pani G.

Guzdrałski, ego, lm. sey p. **Guzdrała.**

Guzdrała, y, lm. y, **Guzdrałski, X Guzdra,** [Guzdrac] *ten, co ś. guzdrze, dłużyła, gramoliu, dłużył, maruda, nudziarz.*

Guzdranie się, a ś., blm., **Guzdranina** czynność cz. **Guzdrać ś.**

Guzdranina, y, lm. y p. **Guzdranie ś.**

[Guzdrolić się, i ś., ii ś.] p. **Guzdrać ś.**

X **Guzdrowaty kostropaty, najeżony, kosmaty.** <? por. Kostropaty>

Guzek, zka, lm. zki I. anat. p. **Guz.** 2. lek. p. **Grudka.**

[**Guzel, zła,** lm. zle] *goleń, kość goleniowa.*

<GUZ>

X **Guzel, zła,** lm. zły lek. p. **Guz. S. K.**

Guzica, y, lm. e I. [G.] = a) p. **Guz:** Kontus zę sklanemi guzicami. b) p. **Guza:** Muzycy, lepibyscie grali świnia na guzicy. 2. † *ptak kukulka.* 3. anat. p. **Ogonowy.** 4. bot. p. **Guzikowiec.** Zdr. † **Guziczka.**

Guziczek, czka, lm. czki I. p. **Guz i Guzik:** G. od koszuli. Lek.: † G. w nurcie moczowym (caruncula), niegdyś poczytywany za przyczynę rzeżączki przewlekłej. Sól z oliwą rozpędza guziczki i każde wzdęcie bolące. Spicz. 2. [Guziczki] = *pastylki z santoniny.* 3. w lm. wet. p. **łożyszca.**

† **Guziczka, i,** lm. i p. **Guzica:** Lędźwica u kokoszki, G. Mącz.

Guzieczkowy lek. (tuberculatus) *do guziczka podobny, in. guzikowaty, gruzełkowy.* Nóż G. p. **Główkowy.**

Guzieczkowy I. przym. od **Guziczek.** 2. [Guzieczkowa róża] p. **Róża.** [Guzieczkowe ziele] p. **Ziele.**

† **Guziczny** przym. od **Guzica;** anat.: Kość guziczna p. **Ogonowy.**

[**Guziel, zła,** lm. zły] p. **Guz.** Zdr. [Guziołek].

Guzik, a, lm. i, [Kuzik] I. *mały guz = a) krążek, służący do zapinania ubrania, zapinka, † knastki:* G. drewniany, sukieny, kościany, metalowy. G. od fraka, od spodni. Przyszywać, obrywać guziki. Zapiąć, odpiąć guziki. Zapiąć ś. na wszystkie guziki. Rejent zbłądnął, zaczął zapinać guziki, myśląc, że Maciej wzrokiem suknie z niego złupi. Mieć. Gra w guziki. b) *mały guz na ciele:* Guziki ma na głowie. Proc. G. cyklowy. Bobr. 2. X przen. *gałka, kulka:* Koronki w guziki wyszywane. Troc. Guziki u różnych naczyń. Proc. G. u laski. L. 3. *część jukiego przyrządu, służąca do naciskania:* Przyciskanie G. od drutu telegraficznego. G. przy dzwonku elektrycznym. 4. p. **Jabłko.** 5. [G.] = a) *czupka grzyba.* b) *krupla ropy nafcianej na kamieniu:* Krople ropy na kamieniu w języku nafiarskim nazywają ś. guzikami. Sew. 6. *przen. nic, figa:* G. mu zrobić, pokazać. 7. † anat. = a) p. **Kłykieć.** b) p. **Gruczoł.** c) † **Guziki** czworoparzyste p. **Czworaczy.** d) † **Guziki** w gardle p. **Migdał.** 8. bot. = a) G. owocowy a. **Jajownik** (ovarium) *dolna część słupka.* b) G. złoty p. **Jaskier.** 9. bud. p. **Głowatka.** 10. hut. *kulka złota, srebrna a.*

olowiana, otrzymana na kapelec a. w tygielku. II. † lek. (clavus) *brodawka, nagniotek.* Zdr. **Guziczek.** Por. **Gruzelek.** <GUZ>

Guzikarka, i, lm. i forma ż. od **Guzikarz.**

Guzikarnia, i, lm. e *fabryka, gdzie robią guziki.*

Guzikarski przym. od **Guzikarz:** Rzemiosło guzikarskie.

Guzikarstwo, a, blm. 1. *robienie guzików, rzemiosło guzikarza.* 2. *handel guzikami.*

Guzikarz, a, lm. e *ten, co robi guziki.*

Guzikowato przys. od **Guzikowaty. I.**

Guzikowaty I. *podobny do guzika:* Szyjki (słupków) zakończone guzikowatym zaamieniem. Rost. 2. anat.: † **Pociąg G. = wyrostek kłykciowaty,** p. **Galeczkowaty.** 3. lek.: a) p. **Guzieczkowaty.** b) **Nóż G. = z tęym kołcem,** in. **głó w k o w a t y.**

Guzikowiec, wca, lm. wce, **Guzikowe drzewo, Guzica, Puchowicznik** bot. (cephalanthus) *rośl. z rodziny marzanowatych.*

Guzikowy I. przym. od **Guzik:** **Guzikowa** dzinra. Łs. 2. anat.: **Staw G. p. Staw.** 3. bot.: **Guzikowe drzewo = a) p. Drzewo.** b) p. **Guzikowiec.** 4. lek. p. **Gruzełkowaty.**

[**Guziny, in,** blp., **Gziny**] *wieczorynki z tańcan podczas zapust.* <Por. Giez, Gzić ś.>

[**Guziołek, lka,** lm. lki] p. **Guziel.** <GUZ>

Guzisko, a, lm. a. m. i ni. p. **Guz.**

Guzkowaty lek. p. **Grudkowaty.**

[**Guzłać, a, al**] I. *miąć.* 2. *bez powodu usuwicznie lając.* <GUZ>

[**Guzłanie, a,** blm.] *czynność cz. Guzłać.*

† **Guzman, a,** lm. owie, † **Gusman** *blazen, kuglarz:* Ktoby chciał tak konterfetować ludzi, z rozdieraniem gęby, z wyszczyńnieniem języka, nie uszedłby też, jedno za guzmana. Górni. Ilekroć ś. pysznisz, tylekroć ś. stawasz blaznem i guzmanem u Boga. Wer. <Może Guśla † Nm. Mann = człowiek>

[**Guznąć, nie, ną!**] *szturchnąć w bok, popchnąć.* <GUZ>

Guzo-krzyżowy wiąz, anat. (ligamentum tuberoso-sacrum), in. *wiąz kulszo-kuprowy.* <Guz † Krzyż>

† **Guzowacić się, i ś., ii ś.** p. **Guzowacić:** Ciasto ustawnie mieszać trzeba warząc, by ś. nie guzowaciło. Sien.

Guzowacić, eje, al, † Guzowacić ś. *stawać ś. guzowatym, dostawać guzów.* <GUZ>

Guzowacizna, y, lm. y anat. (tuberositas) *plaska wyniosłość kości, zwykle nierówna, in. guzowatość, † chropowacina, X chropowatość.*

Guzowato przys. od **Guzowaty:** Wyglądał koszlawo, nieforemnie i G. Krasz.

Guzowatość, i, lm. i f. rz. od **Guzowaty, nabrzmiałość, zgrubiałość:** Sok ten pomaga cierpiącym ociekłość twarzy, i którym G. na twarzy narasta. Sien. 2. anat. (protuberantia) **guz, wzygrze, garb,** **guzowacizna,** X **chropowacina,** X **chropowatość:** G. potyliczna wewnętrzna i zewnętrzna (p. occipitalis interna et externa).

Guzowaty I. *mający guzy, pełen guzów;* lek. **kłębniasty** (bulbosus): *Plastr ten zatwardziłe miejsca i guzowate mięczy.* Spicz. 2. X *przen. zawily:* Przełożę tu pokolenie narodu wołoskiego, jeżeli jeszcze co pewnego z tak guzowatej gmatwaniny będzie ś. mogło wywikłać. Błaz. 3. bot.: **Dziewanna guzowata p. Helmek.**

Guzy I. † **karłowaty, pętrakowaty.** 2. [G.] p. **Kusy:** **Pies G. (= bez ogona).** Daleko G. od zająca. Prz. (dom. pies). <p. Kusy>

[Gwadzgać, a, al] p. Gwadzać. <Dźwn.>
[Gwadzganie, a, blm.] czynność cz. Gwadzgać.
Gwajak, u l. lm. i a. Gwajakowiec, Drzewo gwajakowe, Drzewo francuskie bot. (guajacum) ros. z rodziny parolistnikowatych. Gatunek: G. lekański (g. officinale). 2. blm. chem. żywica z rośliny gwajak lekarski. <Hp. guayaco, z jęz. Haityjsk.>

Gwajakol, u, blm. chem. i apt. substancja płynna, stanowiąca główną część składową kreozotu bułowego. <Od Gwajak>

Gwajakowiec, woa, lm. woe bot. p. Gwajak.

Gwajakowy f. przym. od Gwajak: Kora, żywica gwajakowa. 2. [Drzewo gwajakowe a. burgundzkie, słodkie]=*lignum guajaci*. 3. bot.: Drzewo gwajakowe p. Gwajak.

[Gwał, u, lm. y] rzecz jakakolwiek drobna. <? Por. Czes. hval=drobna rybka>

Gwałconie, a, blm., czynność cz. Gwałcić. <p. Gwałt>

Gwałciiciel, a, lm. e, † Gwałtownik, × Gwałcinen, który gwałci: G. prawa, przymierza, kościół, kobiet, posłów. Troc.

Gwałciicielka, i, lm. i forma ż. od Gwałciiciel.

Gwałciicielski przym. od Gwałciiciel.

Gwałcić, i, ik, † Gwałtować i. kogo a. co = *gwałt* zadać komu a. czemu, dopuszczać ś. gwałtu nad kim a. nad czym: × G. posły. Troc. G. kościół. Troc. Dla ciebie Chrystus umarł, dla ciebie w dzień trzeci gwałci grób z martwych wstawszy. Pot. (= *gwałtem otwiera*). G. kobietę (= *zmuśza ją do stosunku cielesnego*). Żołnierze rabowali i gwałcili. Niechętnie leca gwałci do uśmiechu. Mick. 2. co = *łamać, naruszać, pogwałcać co, wykraczać przeciw czemu*: G. posły, przysięgę, przymierze, prawa gościnności, prawidła języka. Pojmać zuchwalca, który pokój pospolity gwałci. Górń. G. ś. *być gwałconym*: Gwałcą ś. często prawa, pozorem obrony. L. <p. Gwałt>

× Gwałcinen, a, lm. owie p. Gwałciiciel: Marcin czeladzi G. z miejsca jednego śle do drugiego. Prz.

† Gwałciwy p. Gwałtowny: Dziewica albo niewiasta gwałciwego osilstwa uchodząc, do wsi bliższej przyszedzszy, ku wieśniacm wołać będzie płacząc. Św. z Woe.

Gwałt, u, lm. y l. czyn przemocy, przemoc, przymus, zmaglenie, zniewolenie siłą: G. nie innego nie jest, jedno moc a zhołdowanie kogo nad jego wolą. Górń. G., czyn przemocy, który ś. dzieje wtenczas, kiedy kto napada na dom czyj lub na osobę i siłą wydziera a. cudzą własność, a. niewinność, a. i samo życie. Kras. A. Popełnić G. Dopuszczyć ś. gwałtu. Użyć gwałtu. G. komu zadawać, czynić (= *przymuszać, zmuszać, przynaglać kogo*). G. czynić naturze. G. sobie zadawać. G. sobie prawie czyniąc, opuściłem tak miły dom. Kras. G. gwałtem odpierać. Choć droga stroma i ślizka, G. i słabość bronią wchodu, G. niech ś. gwałtem odciska. Mick. Gwałtowi ustąpić trzeba. Troc. Dziś Witold uknuł coś różnego znowu, na G. swobodną wysłedziwszy porę. Mick. Prawo, przez lat tyle wolne i całe, G. odniosło. Warg. Czyż dawno w środku pokoju i zgody gwałtem litewska wstrząśniona stolica? Mick. Gwałt różny wielkością i kształtem, do przeciwnego wyrzucone biegu, kiedy je niebo jednostajnym gwałtem wiecznie odrząca od każdego brzegu... Mick. G. ś. dzieje komu a. czemu. Nie pił, leliśmy w gardło, krzyczał: G. ś. dzieje! Mick. W tym G. ś. wolności dzieje i prawo

pospolitemu. Górń. † Na gwałcie=*podczas dokonywającego ś. czynu przemocy*: Ktoby zabił gwałtownika, nie przewini, gdy dowiedzie, że to na gwałcie uczynił. Sz. G. na kobiecie dokonany (= *siłą wymuszone obcowanie cielesne, zgwałcenie*). G. biaległowie uczyniony. Kn., Troc. † G. paniński (= *porwanie panny*). Gwałtem przys.= a) a. † Za gwałtem, † przez G. = *przemocą, siłą*: Gwałtem zabrać, porwać co. Chciał wejść gwałtem. Trzech braci pozabijawszy, oju truczicną dawszy wypić, sam ś. gwałtem uczynił panem. Star. Scypjo hiszpańskie państwa znowu gwałtem odebrał. Warg. Nasz język zda ś. trudny, a jakby człowiek całą głębią a gwałtem mówił. Górń. Gwałtem izy, podobne dźdźwi, rzuciły ś. człowiekowi. Groch. (= *gwałtownie, niepowstrzymanie*). (Uśmiech) jakoby gwałtem przyciągnięty, usiadł na ustach i wkrótce uleci. Mick. Miał Herod przyczynę do bojaźni nowego króla, bo za gwałtem panował w królestwie. Białob. Fulwusz Kapuę przez G. wziął. Warg. Przez G. zamruzał powieki z ekliwości. Wad. b) a. [Gwałt] *koniecznie, bądźco bądź*: Gwałtem chce uchodzić do mądrego. Gwałtem ś. czego domagać (= *natarczywie*). [Nie chcą mi sołtysowej córki dać... Teraz mi ją gwałt chcą dać]. Choć mię nie pyta, chociaż milożec umiem, mówiłem gwałtem. Mick. c) † *gwałtownie, niespodzianie, nagle, raptownie*: Wbieżał gwałtem między nieprzyjaciela. Chwał. d) [Gwałtem] *bardzo*: Nie gwałtem moeny w nogach. Kon. 2. *silne natarcie, siła, moc*: Na ludzie jego, bez sprawy lada jako ciągnące, z taką mocą a gwałtem wielkim padł, iż je na głowę poraziwszy, do kosza wegwał Mick. (Rumszyski olbrzym,) natarczywej broniąc ś. powodzi, na twardej barkach G. jej dotąd trzyma. Mick. G., eo ramię na cięcie wyteżę, przechodzi i do oręża. Mick. 3. *ratunek, pomoc*: Gwałtu wołać. Jeśli mię będziesz zatrzymywał, to gwałtu zawołam. Boh. Gwałtu! ratujcie, kto w Boga wierzy! Gwałtu! wołają, zamykajcie bramę! Mick. Nań gwałtu zawołała, mówiąc: „Przybądźcie do mnie rychło, siostry obie, on to dziki wieprz.“ Ot w. Przen.: Gwałtu! = *olaboga!*, *retj!*: Gwałtu! eo ja widzę! Gwałtu! jakaż brzydka! Na G. wołać, dzwonić, bełnić, trąbić = *na trwoję*. Na G. uderzyć. Troc. Kiedy na G. wołają we wsiach Tyńcowi należących, tedy krzyczą: „Starza, Starza.“ Papr. Na G. uderzono dzwonem. Wad. Na G. ogniowy bić w dzwon był zwyczaj. Tw. † Miasto Kraków dla zabicia Tęczyńskiego, gwałtu zawołanie utraciło. Papr. (= *prawo zwolniana na trwoję*). W mieściech, gdy zadzwonią na G., ku gwałtowi biecć mają. Groic. 4. przen.: Na G. = *jak najprędzej, co rychlej, co żywo, na łeb na szyję*: Kazać eo robić na G. Pędzi poganin na G. swoje rzesze. Jabł. Ludzie pó wsi biegali, krzycząc na G. pomocy, że kościółek ś. pali. Len. 5. *bicie na trwoję (we dzwony)*: Dzwonów G. i zbrój chrzęsty. Mick. 6. *hałas, krzyk, zamieszanie*: Narobić gwałtu. 7. † *ciężkie położenie, ostateczność, konieczność*: Książę polski, nie mając gwałtu żadnego, poddał ś. królowi czeskiemu. Paszk. Kiedy czują G. już Turcy ostatni, okrutnie ś. biją. Leszcz. S. 8. † i [G.] *wielka ilość, siła, mnóstwo, kupa, masa*: Bułgawrowie bydła G. chowają. Kłok. G. pieniędzy. 9. [G.] *powinność robocizny ponad pańszczyznę (szczeg. podczas żniw)*. <Nm. Gwałt = siła, przemoc>

Gwałtem przys. p. Gwałt.

Gwałtować, uje, owal l. † p. Gwałcić: Cesarz, gwałtując prawo narodów, chciał polskie posły topić. Błaż. 2. × *wołać gwałtu, hałasować, la-*

mentować: Szlachta gwałtowała, ale lamenta jej, przedzierające ś. do tronu, zbywano milczeniem. Rol. 3. [G.] *pilnie wymagać czegoś, gwałtem ś. domagać, naglić, pilnić*: Ni jeden chłop nie poszedł do dwora na robotę, a tu już łąki gwałtowały (= *kośby ś. domagały*).

Gwałtowanie, a, lm. a czynność cz. **Gwałtować**: †G. pokoju. Błaż. [To wasze G. o szkołach dla chłopów ninac ś. nie zda] (= *domaganie ś., agitacja, nawoływanie*).

Gwałtownia, i, lm. e *czyn gwałtowny, gwałt, przemoc*: Nie dopuści ś. żadnej gwałtowni. Krasz. †**Gwałtownica**, y, lm. e *ta, co doznała gwałtu*: Kiedy pan wsi kmiotównę uciśnie gwałtem, rodzicy onej to gwałtownice odejść mają wolność. Św. z Woc.

†**Gwałtownictwo**, a, blm. *popelnianie gwałtu, dopuszczanie ś. gwałtu*: Gdzie pijaństwo panuje, snadnie ś. tam dopuszczają gwałtownictwa. Star.

× **Gwałtownoczy**, †**Gwałtownikowy** przym. od **Gwałtownik**. St. wil.

Gwałtownie przys. od **Gwałtowny**: Wpaść G. do izby (= *raptownie, nagle i z trzaskiem*). Wiatr wiał G., lekarstwo działa G. (= *silnie*). Postępować G. (= *porywco*). Starat ś. te narody niegwałtownie do chrztu skłaniać. Lel. (= *bez użycia gwałtu*). G. wydarli mu część kraju. Mick. (= *gwałtem, przemocą*). †Najechanie domu G. (= *z użyciem gwałtu, przemocą*). × Śmiech często-kroć G. ś. wydaje, mimo woli śmiejącego ś. Dudz. (= *z musu*). †Wojsko G. wielkie. Leop. (= *bardzo, niezmiernie, strasznie, ogromnie*).

Gwałtownik, a, lm. cy l. †p. **Gwałtociel**: G. pokoju. Sz. Praw G. Warg. G. miejsca. Kn. (= *rabus, grabieżca*). Przen.: Królestwo niebieskie gwałt cierpi, a gwałtownicy porywają je. Wuj (= *ci, co ś. o nie bardzo gorliwie starają*). 2. *człowiek gwałtowny, porywco*. *raptus*: Nieboszczyk mój był porywco, G. Ost. 3. [G.] *ten, co gwałty, rzutki wyprawia*: Mś dzieci gwałtowniki, ze niech Bóg bronil

†**Gwałtownikowy** p. **Gwałtowniczy**: Pan wyswobodzi niedostatecznego od miecza ich i z ręki gwałtownikowej ubogiego. Leop.

Gwałtowność, i, lm. i rz. od **Gwałtowny**: G. wichru, burzy, choroby, strumienia, charakteru. × **Gwałtowności** w tym kraju nie są cierpiane. L. (= *gwałty*). W gwałtowności i głębokości rzeki utonął. Warg. <p. Gwałt>

Gwałtowny i. a. †**Gwałtowi** z *gwałtem połączony, przemocą używający a. przemocą skuteczny*: Użyć środków gwałtownych. †Gwałtowną ręką a. gwałtownie. Ort. †G. występ = *gwałt*: Gdy ubogi bogatego o gwałt pożywa, bogaty przez świadki ma a może ś. oczyścić, inaczej podła gwałtownego występni słuszna winą ma być karan. St. wiśl. †Gwałtowne wzięcie = *porwanie*. Gwałtowna śmierć = *poniesiona z czyszej ręki, nie swoja, nie naturalna, nagła*: Kto tylko ściągnął do głębiny ramię, tak straszna jest kwiatów władza, że go natychmiast choroba wyłama i śmierć gwałtowna ugadza. Mick. × Każdy tu widzi, że to G. wykład tego tu słowa. Białob. (= *naciągany*). 2. z *przenagającą siłą i prędkością działający, a. objawiający ś., niepokamowany, niepowstrzymany*: Fale mnie gwałtowne niosą. Mick. Gwałtowna wymowa. Gwałtowne słowa biegą, że jedno drugiego nie ścignie. Mick. G. deszcz (= *rzęsi-ty*). *Porywco*, *popędliwy, gorący, namiętny*: G. człowiek, charakter, umysł. *Bardzo silny*: G. wiatr, wybuch, ból. Gwałtowna burza, namięt-

ność, żądza, miłość, gorączka. Gwałtowne uderzenie, lekarstwo. W gwałtownej chęci mówić — oniemiałem. Mick. Po ciężkiej pracy i gwałtownym biegu miło odetchnąć i spocząć na brzegu. Kras. (= *bardzo szybko, forsownym, wytężonym*). 3. *pilny, nagły, naglący, raptowny, nie cierpiący zwłoki*: Gwałtowna potrzeba. Gwałtowne niebezpieczeństwo. W tak gwałtownym razie nagłego ratunku potrzeba. Troc. × Gwałtowniejsze transakcje Rzpłtej senatorowie i urzędnicy swe mi podpisami utwierdzać zwykli. Nies. 4. †*mocny, potężny*: Królewska a. ina gwałtowna ręka odjęła go od śmierci. Ort. Zamek wielki i G. Stryjk. 5. †*wielki, znaczny*: Węgrowie starostwo w Rusi Lubartowi, wzięwszy od niego gwałtowną sumę złota, poddali. Błaż. Przed sobą widzieli wojska pogańskie gwałtowne. Leop. <p. Gwałt>

†**Gwałtowy** przym. od **Gwałt**. [Gwałda, y, lm. y, Gwińda] *osoba co gwazdza*. <? Por. gwazdać, gwadzgać, gwedzgać> [Gwałdać, a, al, Gwińdać] *peckać, gwazdać, jedno z drugim mieszać*.

[Gwałdanie, a, blm.] czynność cz. **Gwałdać**. **Gwar**, u, lm. y i. *zgiełk, powstający z głosów wielu osób jednocześnie mówiących a. z różnych odgłosów*: Było pełno gwaru i śmiechu. Od. Wśród gwaru najsilniejszy głos ustawać zaczął. Dm. G. uliczny (= *hałas, turkot*). Słychać w ulicy pochmielne gwary. Syrok. Starzec, wiek przegwarzywszy, chciał spoczywać w gwarze. Mick. A przyszedz do sądu pijani, każdy z nich czynił niepotrzebne gwary. Skr. Słychać G. zdala, szczęk i tętent koni. Mick. Nieraz śród wody G., jakoby w mieście. Mick. Słuchem nateżonym, pośród miejskich gwarów, rozpoznawała zdala łoskot mojej stopy. Mick. Hucznej muzyki gwary. Syrok. G. stąszat (= *szczebiotanie*). Przen.: G. uczt i zabaw. Tu nie słychać było gwaru życia. Krasz. 2. × *przen. rozmowa, szereg. głośna, gwarowa, hałaśliwa, gwarzenie*: Całą noc z sobą trawiają na bezsensnym gwarze. L. Niewiasty przy meżach swych w perory, gwary wdawały ś., szczebiećca. Skr. 3. [Gwary] *halasy, gawęda, gadanie*: Na co te wszystkie gwary? Bez wielkich gwarów. 4. × *przen. gadanie, bajanie, plotka*: Kto do prawego szczęścia dąży, niech zatknie uszy na gwary ludzkie. Pileh. 5. × *przen. pogłoska, wieść, fama*: Posłyszawszy z gwarów o jego przyjeździe, czyni przygotowania na przyjęcie. Tw. 6. × G. w uszach = *dziwienie, szum*. <GW(AR)>

†**Gwar**, u, lm. y *gwarancja, rękojmia, którą powód dawał pozwanemu, obiecując nie zmieniać oskarżenia i osłaniać pozwanego przed oskarżeniami innych osób w tej samej sprawie, kaucja powództwa*: G. w tym jest, iż aktor obiecuje, że pozwanego chce bronić i zastąpić od wszelakiego przenagabania w tym, o co sam nań żąda. Sz. G. ś. stał, słowie aby więcej a. wyżej nie żądał. Ort. Podnieś G. znamiętem palca. Groic. (= *dać rękojmię podniesieniem palca*). G. uczynią ręką prawą podniesioną. Dub. Spuścić G. Groic. (= *opuszczyć rękę a. palec podniesiony przy dawaniu rękojmi*). Obrócenie gwaru. Groic. (= *dawanie rękojmi podniesieniem ręki a. palca*). <Nm. Gewähr = poręka, rękojmia>

Gwara, y, lm. y i. × *człowiek wielomówny, upiacz, gadula*: Nieprzesłuchany G. L. Gwary nieustanna i uprzykrzona wielomówność. L. 2. [G. a. Hwara] = a) i †*mona, rozmowa, język*: Pó-

ki mowa służy i w uściech dostaje gwarze przechodu, słowa te na wiatr podaje. Zebr. Godnie się ozniémóg: wóra jesce gudał, ba dziś od rania zamknon gware, nie pedziatł nic. Słówka nie rozumie, kiejską gwarę macie. Jaki rozum, taka G. Prz. Ani gwary, ani spary. Prz. (= *bez wąpienia, ani mowy, niema o czym mówić, niema ś. o co sprzeczac*). Ani gwary, ani spary ś niego (= *niema z nim co mówić*). b) *głos*: Tęgą mą gwarę (= *głos na wrzeszczący i cięty*). Silną G. (= *mocny głos*). 3. *narzecze, dialekti, uđjoma*: G. wielkopolska, kaszubska, opolska, zakopiańska. G. złoczynieców. <GW(AR)>

Gwarancja, i, lm. e, **× Garancja** *zapewnienie, zabezpieczenie, poręczenie, rękojmią*; ekon. *zapewnienie odbioru czegoś*: Traktat zawarty został pod gwarancją Austrii. Sł. wil. Ekon.: G. państwowa procentu od akcji (= *zapewnienie dane przez rząd państwa, że dane przedsiębiorstwo będzie przynosiło pewien oznaczony procent*). <Śr. Łé. guarantia>

Gwarancyjny przym. od **Gwarancja**, *oparty na gwarancji a. dający gwarancje, gwarantujący, zapewniający*: Traktat G. Ustawa gwarancyjna Włoch względem papieża.

Garant, a, lm. ei, **Garant** *ten, co gwarantuje, poręcza coś, poręczyciel*: Jego Królewska Mość jest garantem tego traktatu. Sł. wil. <Włos. guarento, Fr. garant>

!Gwarantować, uje, ował p. **Gwarantować**: Przyjmowano udziały w syndykatach gwarantowanych.

!Gwarantowanie, a, blm., czynność cz. **Gwarantować**.

Gwarantka, i, lm. i forma ż. od **Gwarant**: Katarzyna była gwarantką rządu polskiego. Jez.

Gwarantować, uje, ował, **× Garantować**, **!Gwarantować** *ręczyć, poręczać, zapewniać, zabezpieczać, dawać rękojmię na co*: Rządy, gdy jeden drugiemu weźmie jaką krainę, to trzeci mu gwarantuje, że ta jego na zawsze będzie własnością. Jez. Kolej gwarantowana. <Włos. guarentire, Fr. garantir>

Gwarantowanie, a, blm., czynność cz. **Gwarantować**.

† **Gwardajn**, a, lm. owie *urzędnik, poddający próbie monetę i kruszce w mennicy, probierca urzędowy*: Komisarze ci mają ś. znosić z gwardajnam, i tak ligę i gwiecht pieniędzy postanowił. Vol. <St. Nm. wardein a. gardein>

Gwardja, i, lm. e 1. *wojsko wyborowe, które pierwotnie stanowiło straż przyboczną monarchów*: G. konna, piesza, stara, młoda, królewska, przyboczna, nadworna, papieska. Pułk strzelców konnych gwardji. Pułk grenadierów gwardji. Baterja artylerji konnej gwardji. Przen. żart.: G. pociejowska = *żołnierze tchórzliwi a. słabi*. Stara G. = *tudzie starzy, ale pełni sił*. 2. *rodzaj wojska nie zawodowego*: G. narodowa = *wojsko obywatelskie*. G. miejska = *straż miejska*. G. ruchoma (we Francji) = *landwehra, obrona krajowa, pospolite ruszenie*. 3. † *orszak, świta, poczet; dwór, dworzenie*: Przyjechał biskup z wielką gwardją slug i przyjaciół swoich. Błaż. Nie ujrzeli tam gwardji dworzan zbrojnych i świetno ubranych. Damb. <Włos. guardia>

Gwardjak, a, lm. cy p. **Gwardzista**. Żart.: G. pociejowski = *żołnierz tchórzliwy a. słaby*.

Gwardjan, a, lm. i, **× Gardjan** *przełożony klasztoru w niektórych zakonach, np. u Franciszkanów, Bernardynów, Kapucynów*. <Śr. Łé. guaridianus>

[**Gwardjan**, a, lm. i] p. **Gwardzista**. <Zam. Gwardjak>

Gwardjański przym. od **Gwardjan**.

Gwardjaństwo, a, bjm. *stanowisko gwardjana*.

× **Gwardjer**, a, lm. rzy a. owie p. **Gwardzista**: Przyłożyła ś. do rozpedzenia młódw dawnemu gwardjerowi. Budz. <p. Gwardja>

[**Gwardyján**, a, lm. i] p. **Gwardzista**: Wszystcy synowie byli gwardyjánami przy królu. <Zam. Gwardjak>

Gwardyjski przym. od **Gwardja**: Są dwa doskonałe gwardyjskie pałasze z r. 1848. Rog.

× **Gwardysta**, y, lm. ści p. **Gwardzista**.

Gwardzista, y, lm. ści, **Gwardjak**, × **Gwardjer**, × **Gwardysta**, × **Gardysta**, × **Gardzista**, [**Gwardjan**, **Gwardyján**] *ten, co służy w gwardji, żołnierz a. oficer z gwardji*.

Gwarecki przym. od **Gwarek**: Siekierka, którą ważnik po odważeniu ołowiu gwareckiego wybijał znak na dowód oplacenia. Łab.

× **Gwarectwo**, a, lm. a *stowarzyszenie akcyjne górników*. <p. Gwarek>

× **Gwarek**, rka, lm. rkowie, [**Gwerek**] i. (w daw. Polsce) *górnik, prowadzący kopalnię po otrzymaniu pozwolenia od żupnika, posiadacz żupy a. kopalni*; *członek gwarectwa*: Urzędnicy gór olównych i żelaznych: żupnik olkuski, podżupek; gwarkowie, którzy kruszec biorą. Vol. G. sztolniowy (= *mający udział w prowadzeniu sztolni*). G. opolny a. górny (= *nie mający udziału w kopalniach sztolnych*). 2. *wog. górnik*: G. w górach złota szuka. Chr. Co za cera owych w górach gwarków skalistych Hemowych. Tw. Wyjechał z boru, za którym ujrzeli szopy gwarków. Sienk. <Nm. Gewerk>

Gwarliwy p. **Gwarny**: Dziewczę opuszczało gwarliwych swych towarzyszy. Orzesz.

Gwarnie, **Gwarno** przys. od **Gwarzy**.

Gwarno p. **Gwarnie**.

Gwarny i. a. **Gwarliwy** *gwar robiący, gwarzący, pełen gwaru, szumny, hałaśliwy*: Ciżba gwarną. 2. [**G.**] *rozmowny, gadatliwy*: Jaki sobie chłopek G., gospodarny, jak wleje do pąty trzy kwarty gorzality! <GW(AR)>

† **Gwarować**, uje, ował p. **Warować**. <Nm. gewähren>

† **Gwarowanie**, a, blm., czynność cz. **Gwarować**. † **Gwarownik**, a, lm. cy *ten, co daje zabezpieczenie, rękojmię*. Tuch.

† **Gwarowny** p. **Warowny**: Mistrzostwo gwarowne. Akta grodzkie. <p. Gwarować>

Gwarowy przym. od **Gwara**; *dialektyczny*: Wyraz G. Nie znajdujemy w nim znamion gwarowych. Kart. <GW(AR)>

Gwaroznawczy *gwaroznawstwa dotyczący, dialektologiczny*: Prace gwaroznawcze. <GW(AR)> † **ZN(A)**>

Gwaroznawstwo, a, blm. *nauka o gwarach, nareczach, dialektologia*.

† **Gwarunek**, nku, lm. nki p. **Warunek**. <Nm. Gewährung>

Gwarzenie, a, blm., czynność cz. **Gwarzyć**.

Gwarzyć, y, ył i. × *czynić gwar, zgiełk*: Rozumie, że ś. przysłuży, gdy gwarzy. Truc. 2. † i [**G.**] *mówić, gadać, powiadać*: Uszy mają, a nie słyszą; nie gwarzą gardły swemi. Bud. W dzień szukał rozmów, w nocj musiano mu G. pacierze różańcowe, a gadać bajki. Mick. (= *odmawiać*). [O mo jej wej babie nie nie gwarzycie? Pan Bóg gwarzy: — Co hań widzis? Ten pán

gwarzy pó kaszubsku]. 3. *gawędzić, rozmawiać; prawić, opowiadać*: Kędy lipa zielona, dwóch przyjaciół coś gwarzy. Len. Święci Pańsey w rajskiej ustroni gwarzą ze sobą w cieniu jabłoni. Len. Starzy lubią G. o przeszłości. Nie raz Stach nam o tym gwarzył. Moraw. O czym kto w dzień gwarzy, o tym we śnie marzy. Prz. 4. przen. = a) (o ptakach) *szczębiotać, świętgotać, śpiewać*: Ptactwo małe gwarzy. Dudz. Różnemi gwarząc tony, głosisz w kraj daleki: Niechże będzie pochwalony na wieki, na wieki. Syrok. (o skowronku). b) (o źródle) *szemrać*: Póki w eichym gaju będzie źródło G. Górs. K. M. 5. [G. a. Gwórzyc] (o niemowlęciu) *gaworzać, zaczynać mówić*. G. ś. (o rozmowie) *ić, kleić ś., toczyć ś.*: A przy miodzie, mówią starzy, słodziej ś. gawędka gwarzy. Ol. Por. **Gaworzyć**. <GW(AR)>

Gwasz, u, lm. e, Gwasza, Guasz, Guaszo I. rodzaj farb malarskich wodnych, mieszanina proszków farb z wodą i klejem: G. czarny, biały. Zwyczajny G., in. farba klejowa. Ruch niemy dekoracji, koloryt gwaszu i przezroczy scenę całą zmieniły w jakieś napowietrzne zjawisko. And. 2. sposób malowania wodnemi farbami. <P. Guasz>

Gwasza, y, lm. e p. Gwasz.

Gwaszowy przym. od **Gwasz**: Malowanie gwaszowe (= *gwasz*). Farby, malowidła gwaszowe.

Gwazdacz, a, lm. e p. Gwazdała. <? Por. Gwańdać i in.>

Gwazdaczka, i, lm. i forma ż. od **Gwazdacz**.

Gwazdać, zda a. zdze, zdał, [Gwazdać] I. a. X Gwazdzić, [Gwazgać, Gwazdgać, Gwedzgać] źle pisać a. malować, mazać, bazgrać, gryzmolić: On nie maluje, ale gwazdzi. 2. [G.] robić źle, partolić.

Gwazdała, y, lm. y I. a. Gwazdaoż lichy pisarz a. malarz, bazgrała, bazgracz, gryzmola, babrała. 2. a. [Gwazdacz, Gwazdraoż, Gwazdrała] partacz, fuszer: Miseczki garncarza-gwazdały. Matl.

Gwazdanie, a, lm. a, Gwazdanina czynność cz. **Gwazdać**.

Gwazdanina, y, lm. y I. p. Gwazdanie. 2. *liche* pismo a. malowidło, babranina, gryzmoly.

[Gwazdraoż, a, lm. e] p. **Gwazdała**.

[Gwazdrała, y, lm. y] p. **Gwazdała**.

[Gwazgać, a, al] p. **Gwazdać**.

[Gwazganie, a, blm.] czynność cz. **Gwazgać**.

[Gwazdać, a, al] p. **Gwazdać**.

[Gwazdanie, a, blm.] czynność cz. **Gwazdać**.

X **Gwazdzić, i, il** p. **Gwazdać**:

[Gwedzgać, a, al] p. **Gwazdać**. <? Por. Gwazdać i in.>

[Gwedzganie, a, blm.] czynność cz. **Gwedzgać**.

1. † **Gweksy, ów, blp. linje esowate, jiglasy, floresy, esy floresy**: Malarza uczy murować jaskółka, malarza cudnych gweksów uczy ziółka. Klon. <Nm. Gewächs dosł. = roślina>

2. † **Gweksy, ów, blp. drażnienie kogo, żartowanie z kogo.** <? Por. Nm. (z Łć.) vexieron = drezczyć>

[Gwelb, u, lm. y] **sklepienie**. <Nm. Gewölbe>

Gwelf, a, lm. owie członek stronnictwa włoskiego w wiekach średnich, przeciwnego władzy cesarskiej. <Guelfo, Włos. postać nazwy rodu Nm. Welf>

X **Gwent, u, lm. y = Gment**: Zaczyna malarz swoje dzieło; wszelkie narody w gwenty wedle ojezystej pędzlem stroi mody. Min. <p. Gment>

[Gwer, u, lm. y] p. **Gwewer**: G. pucować. <Nm. Gewehr = broń>

[Gwerek, rka, lm. rkowie] p. **Gwerek**.

† **Gwerman, a, lm. owie** gór. p. **Oberman**. <Nm. Gewährmann dosł. = poręczyciel>

[Gwertować, uje, owal] *ścisnąć*. <?>

[Gwertowanie, a, blm.] czynność cz. **Gwertować**.

[Gwes] p. **Gwisno**.

[Gwesno] p. **Gwisno**: G. teño nicht nie znaje. To je tak gwesno, jak amen w kóscele. Prz. <Nm. gewiss>

[Gwesność, i, blm.] p. **Gwisność**.

[Gwesny] p. **Gwesny**.

Gwesny I. † a. † **Gwisny, [Gwesny, Gwisny]** pewny, niezawodny: Gwesne a pewno jest królestwo Twoje. Leop. Było gwesne a doskonałe zdanie. Leop. 2. [G.] grzeczny, przyjemny. 3. gór.: † Szyb G. a. prawy = cembra prawdziwa, dawana wroną straconej, gdy ta dla niestalości gruntu nie wytrzymuje parcia bocznego. Łab. <Nm. gewiss>

Gwiazda, y, lm. y I. a) astr. ciało niebieskie wog.; szczeg. każde ze słońc, świecących własnym światłem w odległości nader wielkiej i zachowujących na niebie położenie niezmienne, in. G. stała, X utwierdzona, X spółchodząca. Gwiazdy błędne a. X błakające ś., X błakające, X błędzące, X osobne chodzące (= zmieniające wciąż swe miejsce na niebie, in. planety). Tu ś. przypatrzij planetom błędnym i gwiazdom niebłędnym. Bardz. Gwiazdy różnej wielkości (rozróżniane według stopnia jasności). Gwiazdy pierwszej, drugiej, trzeciej wielkości a. X wspólności. Okiem nieuzbrojonym dostrzegamy gwiazdy od 1 do 6—7 wielkości. Gwiazdy teleskopowe (= dostrzegane jedynie za pomocą teleskopów). Gwiazdy różnych typów czyli różnych klas (według budowy fizycznej). Gwiazdy zmienne (= posiadające blask zmienny, już jasnie, już słabiej świecące). Gwiazdy nowe, czasowe, chwilowe (= ukazujące ś. nagle na niebie wskutek wzmożenia ś. blasku gwiazdy słabej i następnie znów dla oka niknące). Gwiazdy podwójne (= dwie gwiazdy, tak blisko względem siebie położone, że oku nieuzbrojonemu wydają ś. jedną gwiazdę, stanowiące układ dwu słońc, krążących dokoła wspólnego środka ciężkości). Gwiazdy potrójne, poczwórne i wielokrotne. Zbiorowisko gwiazd a. gromadka gwiazd (= skupienie mnóstwa gwiazd drobnych, które razem w lunetach wydaje ś. jedynie obłokiem jasnym czyli mgławicą). Gwiazdy ogoniaste = komety. Gwiazdy spadające = drobniejsze meteory. G. poranna a. zaranna i G. wieczorna = nazwy Wener, która świeci już to w godzinach rannych, przed wschodem słońca, już w godzinach wieczornych. † G. jutrzenna. Rej. Dzień gdy ś. przybliży, jutrzenną gwiazdą już ś. niedaleki być pokazuje. Białob. Gwiazdy zwierzyńcowe a. zodiacalne. † G. świętego Jakóba (= Orjon). Siedm gwiazd. Kochan. (= plejady, baby, dżdżownice, kwoka z kurczętami). Wprzód więc nim zajdą siedmiorakie gwiazdy... Mick. † Psia G. a. † G. psia większa (= Pies wielki). † G. psia mniejsza (= Pies mały). G. biegunowa, polarna, † żeglarska, † morska. Dawida wóz, gotów do jazdy, długi dyszel kieruje do polarnej gwiazdy. Mick. (Komet) mierzy na północ, prosto w gwiazdę biegunową. Mick. G. dzienna a. dniowa (= słońce). Oby z gwiazdą zjawił ś. Jan Trzeci Mick. (mowa tu o komecie). Nauka około gwiazd. Skar. (= astronomja). Gwiazdy świecą, iskrzą ś., mrują. G. promienista, świecąca, jasna. Jako G.

na świecie świecił. Skar. Po gwiazdach chodźcie, jechać (=przy świetle gwiazd, w nocy). Po gwiazdach jechać, żeglować (=kierując s. gwiazdami). G. wskazywała trzem królom drogę do Jeruzalemu. Jeś o gwiazdzie (=jeś wieczernę wigilijną po ukazaniu s. pierwszej gwiazdy). Rozkazał, bym przed gwiazdą drugą zgromadził wojska. Mick. Gwiazdy mierzyć. Wrzask o gwiazdy bije. Mick. Niebo przez wszystkie gwiazdy, ziemia przez ludzkie oczy mi uraga. Święt. Nie dbam o gwiazdy, kiedy księżyc świeci. Prz. (=wół s. trzymać głowy, aniżeli nóg). Znasz s. na tym, jak wilk na gwiazdach. Prz. (=jak koza na pieprzu). Z gwiazd wróżyć, odgadywać przyszłość. Radzi s. gwiazd, pytać gwiazd, czytać w gwiazdach. Dawniej wierzone, że każdy ma swoją gwiazdę, pod którą s. urodził. G. narodzenia albo żywota sprawna. Kn. G. narodzenia a. żywotosprawna. Troc. Fałszywie powiadają, że każdy ma gwiazdę, pod którą s. rodzi, która pokazuje, jeśli szczęśliwy a. nieszczęśliwy będzie. Białob. Znam ja, znam, co mi G. prorokuje mojego życia i co mi gotuje. Lubom. Dlatego tu przysła, żebym ci odkryła, co o tobie łaskawa G. uradziła. P. Koch. (=los, przeznaczenie). Zła G. L. Mądrym gwiazdy nie rządzą. Prz. Urodzić s. pod szczęśliwą, nieszczęśliwą gwiazdą (=być w życiu szczęśliwym, nieszczęśliwym). Pod niegminną i niepodłą urodziliśmy s. gwiazdą: herb Deboróg nasze godło, stary Poleś nasze gniazdo. Syrok. Wierzyć w swoją szczęśliwą gwiazdę. Przen.: G. szczęścia, pomysłności, nadziei. Kras. A. Isć za gwiazdą swych przeznaczeń. Orzesz. Przen.: Z pod ciemnej gwiazdy, od ciemnej gwiazdy = najgorszego gatunku: Łotr z pod ciemnej gwiazdy. Krasz. Filozof od ciemnej gwiazdy. Prz. b) przen. (o Matee Boskiej): Gwiazdo zaranna, módl s. za nami. Gwiazdo morza, któraś Pana mlekiem swoim karmiła. Przen.: Rozświetl ja mu gwiazdy w południe. Prz. (=tak go poczęstuje, że mu s. w oczach zaświeci). Uderzył s. w czoło, aż mu s. gwiazdy pokazały (=światło, iskry, świeczki). Smutny cień skrzydła samotne (orla) ronił, lecz w oczach jego gwiazd krocie. Mick. Dziewczę z buzią jak malina, twoje oczy gwiazdy dwie. Oczy, co nazywałeś wdzięcznemi gwiazdami, teraz są żalu i płaczu źródłami. Lubom. Przen. (o zjawisku świetnym a. wdzięcznym): Pieśni ma, tyś jest gwiazdą za granicą świata. Mick. G. ducha zagasnąć nie zdoła. Mick. G. pamięci promyków używa. Mick. Nawpół górnej drogi, gdzie ci G. sławy świeci. Mick. Ona będzie niezachodzącą gwiazdą twego życia i nigdy cię nie opuści. Święt. Adieu, gwiazdo moja! L. (=kochanie, serce, duszko, aniele). Jest miłsza G., która przyjaźń budzi w sercach dwojga dalekich, nieznanym ludzi. Mick. (mowa tu o miłej komuś osobie). Przen.: G. przewodnia = wskazówka, zasada postępowania. Wieczna prawda niech będzie twoją gwiazdą niebieską. Troc. (=przewodniczką). 2. przen. osobistość sławna, znakomitość: G. teatralna. Gwiazd literackich plejada. Kraus. Gwiazdy, świecące koło tronu. Zgasły, na których siła zależała, gwiazdy koronne. Groch. Racz ku mnie błysnąć, gwiazdo dywanu! Mick. 3. rzecz podobna z kształtu do gwiazdy: a) Wyszyje gwiazdę. G. na szacie królewskiej. Troc. Każda z nich (meszt) złościasta naszywana gwiazdą. Mick. G., jako ozdoba architektoniczna. G. na choince wigilijnej. W gwiazdę = nakształt przedmiotu gwiazdzistego: W gwiazdę wał usypują. Bardz. b)

rodzaj wysokiego orderu: Noszenie przypiętej gwiazdy do sukni wzięło początek we Francji od r. 1351. Nar. Miał na piersiach gwiazdę Świętego Ducha. Sl. wil. Żart.: Tamten astronom od noy do rana do gwiazd wyprawia połowy i sady krzyże na brzuch, na pierś, na kolana. Mick. c) a. część zdr. Gwiazdka znaczek w księżce: Już ja przyjmuję te księgi: sterminuję, gdzie są błędy; a gdzie będą miały prawdę, tam napiszę znamię gwiazdę. Korcz. d) rodzaj korby, mającej postać gwiazdy: Piłę opatrzyć korbą albo gwiazdą. Sol. G. miasto korby zażywana bywa, której promieniami walec obracają. Troc. e) G. wiatrów a. X wiatrowa = rysunek, wyobrażający kierunek wiatrów, jakby ze środka koła wychodzących. G. główniejszych podnieśnień = rysunek, wskazujący kąty między linjami kierunkowemi głównych podnieśnień a. linią południkową miejsc. 4. a. część zdr. Gwiazdka plama biała na czole u konia: G. zna czy wesołego konia. Dor. 5. rodzaj stowarzyszenia rzemieślniczego: We wszystkich większych miastach są kasyna i gwiazdy, towarzystwa rzemieślnicze. Tat. 6. [G.] przyrząd w rodzaju latarni, zuyczajowy, doroczny, kołodowy: Kołodni-ey obchodzą z gwiazdą. 7. bot.: G. a. Kakt G. p. Jazgrza. 8. X lek. (fascia stellaris seu nodosa temporalis seu stella) opaska na skroni nakładana, in. opaska gwiazdzista, gwiazdowata, słoneczna, węzłowata: G. prosta, złożona. 9. woj. = a) narzędzie do próbowania wagomiaru i równości kanału armatniego. b) wał usypany w postaci gwiazdy. Zdr. Gwiazdka, Gwiazdeczka, [Gwiazdenka]. <GWIAZD>

X Gwiazdarnia, i, lm. e, X Gwiazdziarnia, X Gwiazdziarnia, X Gwiazdopatrnia, X Gwiazdopatrza, X Gwiazdoważnia obserwatorium astronomiczne: Wychylone ku niebu gwiazdarnie. Krasin.

X Gwiazdarski przym. od Gwiazdarcz: Gwiazdarskie naczynia. Troc. Nauka gwiazdarska = a) astronomja; b) astrologja.

X Gwiazdarstwo, a, blm., X Gwiazdziarstwo, X Gwiazdziarstwo l. a. X Gwiazdopisarstwo, X Gwiazdomstwo, X Gwiazdoznawstwo astronomja. 2. astrologja.

X Gwiazdarz, a, lm. e, X Gwiazdziarz, X Gwiazdziarz, X Gwiazdmistrz, X Gwiazdopis, X Gwiazdowid, X Gwiazdowidz l. a. X Gwiazdownik, X Gwiazdoznawca, X Gwiazdozorca, X Gwiazdozorca astronom: Z Rzymu wygnani gwiazdarze albo matematyce. Skar. 2. a. X Gwiazdowied, X Gwiazdowieszczarz, X Gwiazdowieszczbiarz, X Gwiazdowieszczek, X Gwiazdowróg astrolog: Niechaj ci teraz poradzą gwiazdarze, którzy patrzali na gwiazdy i rachowali księżyc, aby ci powiedzieć przyszłość. Wuł.

Gwiazdeczka, i, lm. i l. p. Gwiazda: a) Oczki jak gwiazdeczki. Groch. b) Gdzie gwiazdeczki ujrysz, wiedz, żem sam od siebie pisał, nie wzięwszy tego z żadnego egzemplarza. Sz. 2. † przen. światłość. Mor. A. 3. † jakiś drogi kamień, in. † kamień gwiazdeczkowy: G., kamień drogi, wiele znaczący w czarno-księstwie. Bobr. 4. w lm. bot. (aster amellus) gatunek astra, in. Aster zalesny, Gwiazdosz trzynerwowy, Gawęda, Wołowe oko.

Gwiazdeczkowy przym. od Gwiazdeczka: † Kamień G. p. Gwiazdeczka.

† Gwiazdeczny i [Gwiazdeczny] p. Gwiazdowy: † Bieg G. † Nauka gwiazdeczna (= astronomja),

† Niebo gwiazdeczne. Otw. (= gwiazdziste). [Łuska słoniowa (= słoneczna), gwiazdeczna].
[Gwiazdenka, i, lm. i] p. Gwiazda: Nie zra-
chujesz gwiazdeniek na niebie.

Gwiazdka, i, lm. i l. p. Gwiazda: a) I nie
wiem, co miłsze nad wiejskie poddasze, nad
gwiazdkę, co w czystej kąpie ś. krynicy? Len.
Dla mnie wschodzą ranne zorze i wieczorne
gwiazdki. Len. W Litawora wieży lampa, jak
G., między kratą mruga. Mick. Chcieć gwiazdki
z nieba (= żądać za wiele, chceć szybko z okna,
kafelka z pieca). Przen.: Mdle gwiazdki kagań-
ców. Niedź. (= światelka). b) Zwyczaj jest za-
stępować gwiazdkami zgłoski nazwiska, które-
go tylko pierwszą literę kładziemy. Śl. wil. Pan
trzy gwiazdki. c) G. na czole u konia. 2. zna-
czek metalowy na czapce: G. na czapce wojsko-
wej, urzędniczej. 3. *wiła Bożego Narodzenia*:
Otrzymać podarunek na gwiazdkę. 4. *podaru-
nek wigilijny, koleda*: Dostać gwiazdkę. Dać ko-
mu gwiazdkę. 5. [G.] = a) *choinka wigilijna*. b)
*osoba przebrana, należąca do obchodu gwiazdkowe-
go*. 6. bot. = a) (diplostegium) p. *Droszlot*.
b) w lm. p. *Gwiazdosz*. c) Gwiazdki wodne p.
Rzęśl. 7. szew. = a) *kółko na podszwie*. b) *nar-
zędzie do wybijania gwiazdek na podszwach*.

× Gwiazdkować, uje, ował *pisac fejetony pod
znakiem a. pseudonimem gwiazdki*: Niewiarowski
gwiazdkuje znowu; talent jego jednak, jak błędny
ognik na mogile, zaświeci i — zniknie. Klim.

× Gwiazdkowanie, a, blm. min. *świecenie pro-
mieniste, właściwe szafrowi, chryzoberylowi i gra-
natowi*, in. astryzm.

Gwiazdkowiec, wca, lm. wce bot. p. *Ślazonnica*.
Gwiazdkowy i. przym. od Gwiazdka: Wysta-
wa gwiazdkowa. Jarmark G. 2. bot.: Mecz G.
p. Merzyk.

× Gwiazdmistrz, a, lm. e p. Gwiazdarz: a)
Gwiazdmistrzów, geometrów i t. d. żeglujące
narody szanują. Jabł. b) Wiem, żeś ty G., a nie
chrześcijanin. Skar. <Gwiazda + Mistrz>

Gwiazdnia, i, lm. e zool. (astraea) *koral*.
Gwiazdnica, y, lm. e bot. p. *Muchotrzew*.
Gwiazdnik, a, lm. i l. × p. Gwiazdownik. 2.
bot. p. Drjakiew.

† Gwiazdnośny p. Gwiazdonośny: Gwiazdnośne
kolia. Bardz.

× Gwiazdny p. Gwiazdowy.
× Gwiazdobożeństwo, a, blm. *część gwiazd, sa-
beizm*. <Gwiazda + Bóg>

[Gwiazdoch, a, lm. y] *wół, mający gwiazdę na
czole*.

Gwiazdochwalca, y, lm. y, Gwiazdokłóńca *czci-
ciel gwiazd*: Czego ty uczysz Sarę? Nie Chumisz,
nie Tora, nie Tanaeh, ale wiary gwiazdochwal-
ców. Krasz. <Gwiazda + CHWAŁ>

† Gwiazdoczny p. Gwiazdowy, Zebr.
× Gwiazdok, a, lm. i *szaniec, mający postać
gwiazdy*.

Gwiazdokłóńca, y, lm. y a. e p. Gwiazdochwal-
ca: Niewierni są: poganie, bałwochwalecy, gwia-
zdokłóńce. Krasz. <Gwiazda + KŁON>

Gwiazdokwiat, u, lm. y bot. p. *Aster*. <Gwia-
zda + Kwiat>

Gwiazdolity z gwiazd złożony, gwiazdami usiany,
gwiazdzisty: Przed olbrzymami drżał stary Sa-
turn w gwiazdolitym gmachu. Min. (Rumaki)
leca i szybkimi suwając kopyty, szlak wśród
ziemi i nieba mierzą G. Dm. G. wieniec, trakt.
Nar. <Gwiazda + LE>

× Gwiazdomorski *między gwiazdami a morzem
znajdujący ś*.

× Gwiazdomorze, a, blm. *przestrzeń między mo-
rzem a gwiazdami*. <Gwiazda + Morze>

× Gwiazdonośny, † Gwiazdnośny *gwiazdy noszą-
cy*: G. okrąg nieba. L. <Gwiazda + NIOS>

× Gwiazdopatrza, y, lm. e p. Gwiazdarnia.
Stasz.

× Gwiazdopatrznia, i, lm. e p. Gwiazdarnia.
<Gwiazda + PATR>

× Gwiazdopis, a, lm. owie p. Gwiazdarz: Twier-
dzą gwiazdopisowie, że ś. pod Marssem mareja-
listowie rodzą, odważni i nieustraszeni. Sasz.
<Gwiazda + PIS>

× Gwiazdopisarski, × Gwiazdounny, × Gwia-
zdounski *astronomiczny*: Gwiazdopisarska nauka.
Troc (= astronomja).

× Gwiazdopisarstwo, a, blm. p. Gwiazdarstwo.
[Gwiazdor, a, lm. y, Gwiazdziarz, Gwiazdzich]
*mężczyzna przebrany, należący do obchodu gwiazdko-
wego*: W wilję chodzą po wsi gwiazdory. Por.
Gwidz. <GWIAZD>

× Gwiazdoruchy *poruszający gwiazdy*: Nocy
gwiazdoruche osie. Kniaż. <Gwiazda + Ruch>

× Gwiazdosiężny *sięgający do gwiazd, bardzo
wysoki, niebotyczny*: Na karku gwiazdosiężnych
Alpów. Nar. <Gwiazda + SIĘG>

Gwiazdosz, a, lm. e bot. l. a. Gwiazdki, Lwia
łapa, Nawrótnik, Przywrót, Przywrótnik (alehe-
milla) *roś. z rodziny różowatych*. Gatunki: G.
polny a. Skrytek (a. arvensis); G. pospolity
a. [Gęsie łapki, Gojnik, Nawrótek]
(a. vulgaris). 2. p. *Aster*. 3. p. *Rzęśl*. 4.
(sticta pulmonaria) *gatunek granicznika*, in. gra-
nicznik płucnik. <GWIAZD>

× Gwiazdoświtny *gwiazdami oświecony*. <Gwia-
zda + ŚWIT>

× Gwiazdounny p. Gwiazdopisarski: Gwiazdo-
unna nauka. Troc. (= astronomja). <Gwiazda +
UM>

× Gwiazdounski p. Gwiazdopisarski. Troc.
× Gwiazdounstwo, a, blm. p. Gwiazdarstwo.

× Gwiazdouważnia, i, lm. e p. Gwiazdarnia.
<Gwiazda + U + WĄG>

Gwiazdowato przys. od Gwiazdowaty: Rośliny
G. roztocone.

Gwiazdowaty l. a. Gwiazdzisty, Gwiazdzisty,
Gwiazdzisty, Gwiazdzisty *podobny do gwiazdy, nu-
jący kształt gwiazdy*. Anat.: Komórki gwiazdowa-
te p. *Ciałko*. 2. lek.: Opaska gwiazdowata p.
Gwiazda.

× Gwiazdowid, a, lm. owie p. Gwiazdarz: Pa-
nie gwiazdowidzie! Zebr. <Gwiazda + WID>

× Gwiazdowidz, a, lm. owie p. Gwiazdarz:
Astrolog, G. Klecz.

× Gwiazdowied, a, lm. owie p. Gwiazdarz.
Troc. <Gwiazda + WID>

× Gwiazdowieszczarz, a, lm. e p. Gwiazdarz:
Gwiazdowieszczarze chcą zgadywać z ruchu pla-
net o losie ludzi. Cz. <Gwiazda + WID>

× Gwiazdowieszczbiarz, a, lm. e p. Gwiazdarz.
Cz., Bobr.

× Gwiazdowieszczek, czka, lm. czkowie p.
Gwiazdarz. Bobr.

Gwiazdownica, y, lm. e bot. p. *Muchotrzew*.
<GWIAZD>

× Gwiazdownik, a l. lm. cy p. Gwiazdarz:
Ojcowie Nicejscy zlecił biskupowi, aby z temi
gwiazdownikami, których najwięcej i najcieńszych
w Egipcie było, znalazł takie koło, w którymby

Wielka noc nie chybiła. Skar. 2. Im. i, a. **× Gwiazdnik** narzędzie do mierzenia wysokości ciał niebieskich, astrolabja.

× Gwiazdowy p. Gwiazdowy: Niebo gwiazdowe. Bz. (=gwiazdziste). G. majestat. Bz.

× Gwiazdowróg, oga, Im. ogi p. Gwiazdarz: Prognozyki gwiazdowrogów płonnych. L. <Gwiazda + Wróg>

Gwiazdowy I. a. Gwiazdziany, Gwiazdziany, Gwiazdny, × Gwiazdny, × Gwiazdowy, † Gwiazdeczny, [Gwiazdeczny], † Gwiazdoczny przym. od Gwiazda. 2. a. **Syberyeczny** astr.: Obieg a. obrót G. planety = *przeciąg czasu, jakiego planeta ta potrzebuje, by wrócić do gwiazdy, obok której znajdowała ś. poprzednio*. Doba gwiazdowa a. astronomiczna = *czas między dwoma kolejnymi górowaniami gwiazdy*. Czas G., godzina gwiazdowa = *mające za podstawę dobę gwiazdową*. Miesiąc G. a. syberyeczny = *przeciąg czasu, po którym księżyc wraca do tego samego położenia względem pewnej gwiazdy stałej = 27 dni 7 godzin 43 minuty 11,5 sekundy*. Rok G. a. syberyeczny = *czas, jakiego potrzebuje słońce, by wrócić do gwiazdy, przy której ś. poprzednio znajdowało = 365 dni 6 godzin 11 minut 10,7 sekundy*. 3. bot.: Drzewo gwiazdowe p. **Gwiazdzieniec**. <GWIAZD>

Gwiazdozbiór, oru, Im. ory, Konstelacja astr. grupa gwiazd, na sklepieniu niebieskim blisko siebie przypadających i pozornie tworzących jakby pewną całość, pewną figurę: Gwiazdozbiory północne, południowe. <Gwiazda + Z + BIOR>

× Gwiazdoznawca, y, Im. y p. Gwiazdarz: Obliczenia gwiazdoznawców potrafią z góry na lat tysiąc nakreślić ruch ciał niebieskich. <Gwiazda + ZNA>

× Gwiazdoznawstwo, a, blm. p. Gwiazdarstwo: Platon udał ś. nad Nil, aby u samego źródła zapoznać ś. z arymetyką, gwiazdoznawstwem, geometrią. Pawł.

× Gwiazdozorca, y, Im. y p. Gwiazdarz: Gwiazdozorcy, astronomi matematykami też niektórzy zowią. Mącz. <Gwiazda + ZOR>

× Gwiazdozorny na gwiazdy patrzący, ku gwiazdom zwrócony: On (=Bóg) swe pokoje gwiazdozorne niech rządzi wieki niezwróceniami. Gosł.

× Gwiazdozóra, y, Im. y p. Gwiazdarz. Śl. wil.

[Gwiazduch, a, Im. y] p. [Gwizd]. <GWIAZD> **[Gwiazduła, i, Im. e]** krowa z białą gwiazdką na czole.

† Gwiazdy p. Gwiazdzisty: Gwiazde niebo. W. XV.

Gwiazdzi- p. Gwiazdzi-.

[Gwiazdzioł, a, Im. y] p. Gwiazdor: Przebrany za gwiazdzicha niesie gwiazdę.

× Gwiazpad, u, Im. y gwiazda spadająca. Troc. <Gwiazda + PAD>

Gwiazdziany, Gwiazdziany p. Gwiazdowy: G. blask pięknie go zdołił. Uj.

× Gwiazdziarnia, i, Im. e, × Gwiazdziarnia p. Gwiazdarnia.

× Gwiazdziarski, × Gwiazdziarski przym. od **Gwiazdziarz**: Gwiazdziarska strażnica, t. j. obserwatorium. Smol.

× Gwiazdziarstwo, a, blm., × Gwiazdziarstwo p. Gwiazdarstwo: Kazanie np. na Trzech Króli, gdzie mowa o badaniu planet, o astrologach i gwiazdziarstwie. Brk.

Gwiazdziarz, a, Im. e, Gwiazdziarz I. × p. Gwiazdarz. 2. [G.] p. **Gwiazdor**.

Gwiazdzica, y, Im. e poet. I. *gwiazda; zbiorowisko gwiazd, gwiazdozbiór*: Iryta za kosą wlokącą tęczę, gwiazdzice i różę nie jest mi piękna tak. Słow. Iskra, strząśniona w chaos przez gwiazdzice — jestem i nie jestem. Kon. 2. *zwierzę morskie z rodzaju szkarłupni*: Gwiazdzice, co ś. w morzach pała. Słow.

× Gwiazdzic, i, II p. Gwieździć.

Gwiazdzieniec, ńca, Im. ńce, Drzewo gwiazdowe bot. (astranthus) roś. z rodziny zbučzynowatych.

Gwiazdzistość, i, blm., Gwiazdzistość rz. od **Gwiazdzisty**.

Gwiazdzisty, Gwiazdzisty, Gwieździsty, Gwieździsty I. a. Gwiazdny, † Gwiazdy pełen gwiazd: Noc gwiazdzista. Gwiazdziste sklepienie, niebo. Zdzjakowy Smok długi i gruby, który gwiazdziste wije po niebie przeguby. Mick. Na północ świeci okrąg gwiazdzistego Sita. Mick. 2. p. **Gwiazdowaty**: Ruda gwiazdzista. Os. J. G. zaszanie a. okop. Troc. 3. *blyszczący jak gwiazda, podobny z blasku do gwiazdy*: Skróż ciemnoty wiedziony jej gwiazdzistym wzrokiem. Mick. 4. astr.: **Deszcz G. p. Deszcz**. Niebo gwiazdziste = *niebo usiane gwiazdozbiorami*. 5. lek.: Opaska gwiazdzista p. **Gwiazda**.

Gwichoik, u, Im. i p. Gwicht.

Gwicht, u, Im. y l. ciężarek do ważenia, który ś. kładzie na szali, in. ciężek: Mieście szale i gwichty sprawiedliwe. Damb. Przen.: Słowa opatrnych gwichtem będą ważne. Leop. Przejadna sprawiedliwość tam ugina szali, gdzie złoty G. lub groźny błyska miecz ze stali. Nar. Nie tak jest licha krwi ziomeków opłata, by ją G. lekki marnej dumy cenil. Nar. Skutek jest gwichtem dobroci rad i zamiarów ludzkich. Nar. (=miarą). Wy, którym Stwórca dał prawo udziałne, byście nosili zasług G. miernocy. Nar. Już ziemia w płody i żyźność bogata, osiadłszy, średni G. ujęła świata. L. (=równowagę). 2. **† waga**: Ligę i G. pieniędzy postanowić. Vol. Zdr. **Gwichoik**. <Nm. Gwicht>

Gwichtowy przym. od **Gwicht**: Gwichtowe funta części. Troc.

† Gwiesny p. Gwiesny: Gwiesna a pewna rzecz. Leop.

Gwiezdnik, a, Im. i bot. (diplopappus) roś. <GWIAZD>

Gwiezdny I. p. Gwiazdowy: Morze w blaskach gwiezdnych zaśnie. Kon. Wicher je (duchy) w G. zbija pył. Kon. 2. p. **Gwiazdzisty**: Z nad wszechświata gwiezdnych ścian. Krasin. Noc gwiezdna. Kon.

Gwieździć, i, II, × Gwiazdzić ozdabiać gwiazdami. Przen.: Zona gwieździ mu dom oczmi dziełek. Pol. G. ś. post. *umieszczać siebie gdzieś jako gwiazdę*: On pasterz z niebem sojusz odnawiał, gwieździąc ś. myślą na szlaku. Uj.

Gwieździsty, Gwieździsty I. p. Gwiazdzisty: Gwieździste niebiosy. Zm. Gwieździste niebo. Kon. Marzycielowi niebo całe ś. ukaże z gwieździstym swym ogromem w miłości puharze. Kon. Głowa jego w gwieździstej świeci ś. koronie. Dm. Przen.: Przypomniałam sobie owe szlaki gwieździstych myśli. Orzesz. (=jasnych, promiennych, jak gwiazdy). 2. p. **Gwiazdowaty**.

× Gwiloszować, uje, ował nacinać a. rysować na powierzchni kruszców linie i kółka przecinające ś. Łab. Por. Gwilosować. <Fr. guillocher>

× Gwiloszowanie, a, blm., czynność cz. Gwiloszować.

Gwinciarka, i, lm. i, Śrubownica i. maszyna do wyrabiania śrub i naśrubków. 2. G. ręczna = przyrząd do ręcznego wyrabiania śrub i naśrubków. < p. Gwint >

Gwinciarz, a, lm. o ten, co wyrabia śruby.
Gwincido, a, lm. a narzędzie do wyrabiania śrub.

Gwind - p. Gwint -.
Guinea, i, lm. e złota moneta angielska. < Ang. guinea >

Gwint, u, lm. y, × Gwind i. fiz. linja wężykowata, powstająca z nawiniętej na walcu śruby równi pochylej, in. skręt, zwój. 2. także linja wężykowata w rurze: Strzelba z gwintami. 3. × śrubka. Troc. < Nm. Gewinde >

Gwintdrut, u, lm. y tap. p. Gwintszur. < Gwint + Drut >

Gwintorzęznia, i, lm. e i. gór. świder górniczy. 2. tok. przyrząd w tokarni do nacinania kroków śruby a. gwintów na kruszcowych sztabach, prętach za pomocą dłota grzebieniastego. Łab. < Gwint + RZĄZ >

Gwintować, uje, ował, × Gwindować gwinty wyrzynać.

Gwintowanie, a, blm., × Gwindowanie czynność cz. Gwintować.

Gwintowany, × Gwintowny, × Gwindowany mający gwinty: Rura gwintowana, in. ciągnięta, ciągniona. Strzelba gwintowana (= gwintówka).

Gwintownica, y, lm. e, × Gwindownica, kow. Gwintownik narzędzie do wyrzynania gwintów, in. śrubornica, śrubornica wielka, lewokręt.

Gwintownik, a, lm. i kow. p. Gwintownica.
× Gwintowny p. Gwintowany: Odyńca trzeba z guldynki gwintownej a. z tarczowej ruśnicy dobrze sparzyć. Haur.

Gwintowy przym. od Gwint; × Gwindowy. Przen.: Pochlebce gwintowego pyska. Zabł. (= stosująca się do okoliczności).

Gwintówka, i, lm. i l. a. × Gwindówka strzelba gwintowana: Weź mi torbę borsuczą i janczarkę hajduczą, i mają strzelbę gwintówkę zdejm z kotka. Mick. 2. [G.] buksa u koka gwintowana.

Gwintsznur, a, lm. y, Gwintdrut tap. sznur a. drut prostopadły z boku okna, na który nawleczone jest jedno z dwóch kółek po końcach dolnego pręta rolety. < Gwint + Sznur >

[Gwińda, y, lm. y] p. Gwańda.

[Gwińdać, a, al] p. Gwańdać.

[Gwińdanie, a, blm.] czynność cz. Gwińdać.

[Gwis] p. Gwisno.

[Gwisno, Gwesno, Gwis, Gwes] pewnie, zapecne, niewątpliwie. < Nm. gewiss >

[Gwisność, i, blm., Gwesność] pewność.

[Gwisny] p. Gweśny.

[Gwiszoz, a, lm. e] p. i. Gwiżdż.

Gwiżdż, u, lm. y l. a. [Gwiżg] gwiżdżanie, świstanie, świst: G. wiatru, kuli. 2. [G.] = a) szczerba w przednich zębach: Nie kupuj krowy z gwiżdżem. Wojtek má G. w zębach. b) zbyt szeroki przedział pomiędzy pierwszemi palcami u nogi. 3. lek. (rhonchus sibilans) świst, rżenie gwiżdżące. 4. myśl. = a) ryj dzika. b) a. Pióro szczecina na dziuku. Zdr. [Gwiżdek]. < Dźwn. GWIZD >

[Gwiżd, a, lm. y, Gwiżdach, Gwiżduch, Gwiżdor, Gwiżdz] człowiek przebrany, należący do obchodu gwiazdkowego. Por. Gwiżdor. < ? Gwiżda >

Gwiżda, y, lm. y myśl. ptak wilga. Śl. wil. < GWIZD >

Gwiżdacz, a, lm. e ten, który gwiżdże, świstacz.
Gwiżdaczka, i, lm. i l. forma ż. od Gwiżdacz.
2. × p. Gwiżdawka.

Gwiżdzać, zda a. żdże, zdał p. Gwiżdżać.
< Dźwn. GWIZD >

Gwiżdżanie, a, blm., × Gwiżdżenie czynność cz. Gwiżdzać.

Gwiżdżawka, i, lm. i, × Gwiżdżaczka, [Gwiżdek, Gwiżdka] narzędzie do gwiżdżania, świstawka: G. srebrna, drewniana. G. parowa (na kolei).

[Gwiżdek, dka, lm. dki] l. p. Gwiżdż. 2. p. Gwiżdżawka: Stróż przyłożył G. do ust i zaczął wygwizdywać godzinę piąta. Bał. 3. djabeł: Z cielecia zrobił się G., djabeł.

[Gwiżdka, i, lm. i] p. Gwiżdżawka. Grusz.

Gwiżdżnąć, dnia, znał a. × dl, Gwiżdżnąć, nied.

Gwiżdzać, × Gwiżdżoć i. wydać głos świszczący, zagwiżdzać, zaświstać, świsnąć: G. na psa. Gwiżdżać koniowi, żeby pił. Złodzieje gwiżdżą na znak. We fabryce gwiżdżają. Kon. Wiatr gwiżdże. Kule gwiżdżały mu koto uszu. [Gwiżdża na trzech palcach]. Gwiżdżać piosenkę. Matko śpiewaj, córko gwiżdżaj, będzie ciepło w izbie. Prz. [Siedzi i gwiżdża sobie]. Gwiżdże, mówiąc. Przen.: Nauczę ja cię po kościele gwiżdżać. Prz. (= nauczę cię rozumu, oduczę od zuchwałstwa). Gwiżdżać Pana Tadeusza (= śpiewać Tadeusza, być w biedzie). O ptakach: Kos uczoły gwiżdże. Szpak, makolągwa gwiżdże. Wilga gwiżdża (myśl.). I żółna gwiżdżnie, dopatrzywszy pasieczysko. Śl. wil. 2. uderzyć, kropnąć, chlasnąć, lunąć, zamalować, palnąć, grzmotnąć, gruchnąć, trzasnąć, wyrznąć: G. kogo w twarz. Chłop gwiżdżnął djabła w łeb kijem. Kulą Niemca gwiżdżnął. Pol. 3. nied. myśl. = a)

a. Dmuchać, Gruchać, Grzechotać, Krzyczeć, Krzykać, Kwiczeć, Szumić (o dziku) głos wydawać. b) (o sowie) głos wydawać: Gwiżdże sowa w ciemnej huszczy. Śl. wil. < Dźwn. GWIZD >

Gwiżdżenie, a, blm. p. Gwiżdżnięcie.
Gwiżdżnięcie, a, blm., Gwiżdżnienie czynność cz. Gwiżdżnąć.

[Gwiżdżon, a, lm. y] uderzenie: Gaudenty gwizda i gwizda (bizunem). Nareszcie po trzydziestu gwizdonach zaprzestał. < GWIZD >

[Gwiżdżoń, a, lm. e] miłośnik świstania.

[Gwiżdżor, a, lm. y] p. [Gwiżdż].

† Gwiżdżotchnąć, nie, nał mieć oddech gwiżdżący: Pomaga to wino tym, którzy gwiżdżotchną. t. j. szyję wyciągnąwszy, a usta otworzywszy, ciężko i gwiżdżąc tchną. Syr. < GWIZD + DUCH >

[Gwiżdżoń, a, lm. y] p. [Gwiżdż].

Gwiżdżon, a, lm. i uniejący wygwizdywać melodie: Najlepszy malarz z pośród gwiżdżonów, najlepszy G. z pośród malarzy. Szym. W.

[Gwiżdzy, ów, blp.] złe karty: Mam samo G. < GWIZD >

[Gwiżg, u, lm. i] p. Gwiżdż: Bedzie pisk, G., na zęby zgrzytanie. < Dźwn. >

Gwiżdżnąć, żnie, znał a. × zł p. Gwiżdżnąć: Gwiżdżnął na psy. [Jak gwiżdże, to przyjeżdż. Gwiżdża raz, nie widać; gwiżdża drugi. Gwiżdżon Jasio po olsynie]. Wiatry gwiżdży Twórey chwałę. Przyb. G. w pysk.

Gwiżdż, a, blm. rodzaj choroby końskiej. Kluk. < Por. Czes. hvízd >

Gwiżdżnięcie, a, blm., czynność cz. Gwiżdżnąć.

1. [Gwiżdż, a, lm. e, Gwiszoz] orzeszek laskowy robaczywy, świstun. < GWIZD >

2. [Gwiżdż, a, lm. e] p. [Gwiżdż].

× **Gwizdżec**, e, ał p. **Gwizdnąc**. L., Troc.
 × **Gwizdzenie**, a, błm. p. **Gwizdanie**: Węże przeciągłym gwizdzeniem ogłaszają swą miłość. Krasin.

Gwoli, **Kwoli**, [Góli, Guli, Gul, Kwóli, Kuli, Kóli, Woli] (G. komu, czemu a. komu, czemu G.) 1. według woli, stosownie do woli kogo, według jej chęci, upodobania, dogadzając komu: † Był komu gwoli. Gach ją namawiał, aby mu była G. Bud. B. G. sobie żyć. Troc. Człowiek nie sam sobie G. żyć ma, ale naprzód G. najwyższego Boga. Gostk. Czynieć komu G. Przyjaciele, chcąc nam czynić G., często tyle szkodzą, co nieprzyjaciele. Górn. I G. i boli. Prz. (= choć nam to mile, jednak nas boli; i tak źle, i tak niedobrze). O koehaniu jeno marzysz twemu sercu G. Syrok. [Zdradzili dziewczynę G. siwyj brodzie]. † Wszystkimi G. i ucieszę (zam. k woli i k ucieszę) swej nakładami bogactw swych przebrać i przetrwać nie mogą. Pileh. (= wedle woli i dla uciechy). 2. × G. komu = dla kogo, komu: Dał Bóg człowiekowi ten wszystek świat G. Wuj. 3. czemu a. † czego, [czego] = dla = w celu a. z powodu, z przyczyną, ze względu na: Tu mamy zginąć, nie wiem G. czemu? P. Koch. (= dla czego, na co). Aż za bramę, G. większej uczciwości, litewskie pany wyprowadzili. Błaż. Gdy garca niema, musiałyby (bartnik) z roboty do domu G. garcowi iść. Skr. Wykrzyknijcie w słodkim pienu G. Pańskiemu imieniu. Kochan. (= na cześć imienia Pańskiego). G. handłów swoich miał w drogę odjeżdżać. P. cheł. [G. roboty]. <Kn + Wola >

Gwozdawa, y, lm. y bot. (exocarpus) roś. z rodziny samardłowcowatych. <GWOZD >

Gwoździarczyk, a, lm. i, **Goździarczyk** 1. czeladnik gwoździarski. 2. syn gwoździarza.

Gwoździarek, rka, lm. rkwie pomocnik gwoździarza. Łab.

Gwoździarka, i, lm. i, **Goździarka** 1. kobieta robiąca a. sprzedająca gwoździe. 2. żona gwoździarza. 3. a. **Gwoździownica** maszyna do robienia gwoździ: G. ręczna.

Gwoździarnia, i, lm. e, **Goździarnia**, × **Gwoździownia**, × **Gwoździownica** zakład, gdzie robią gwoździe, warsztat gwoździarski.

Gwoździarski przym. od **Gwoździarz**.

Gwoździarstwo, a, błm., **Goździarstwo** 1. rzemiosło gwoździarza, wyrabianie gwoździ. 2. handel gwoździami.

Gwoździarz, a, lm. e, **Goździarz** 1. rzemieślnik wyrabiający gwoździe. 2. ten, co sprzedaje gwoździe, handlarz gwoździ.

× **Gwoździaty**, × **Goździaty** mający kształt gwoździa.

Gwoździć, i, ii działa = zatykać gwoździem ich zapał (aby uczynić je niezdatnymi do użytku), zagwałdzać: G. hakownice nieprzyjacielskie.

Gwoździło, a, lm. a przyrząd do przytrzymania żelaza przy wyrabianiu nitów, gwoździ i t. p.

† **Gwoździec**, dźca, lm. dźce, [**Gwoździec**] p. **Gościec**.

[**Gwoździelnica**, y, lm. e] kawałek żelaza, używany do zawiązania wbitych w kopyto kłębów. <GWOZD >

Gwoździk, a, lm. i i. p. **Gwoździ**: G. żelazny, drewniany. 2. p. **Goździk**. 3. [G.] = a) roś. saponaria officinalis. b) [Maciczne gwoździki] = roś. antophylli.

Gwoździkowiec, wea, lm. wee bot. p. **Goździk**.

Gwoździkowy 1. przym. od **Gwoździk**: Wonią ma gwoździkową. Trzyce. 2. bot.: Drzewo gwoździkowe p. **Parozelina**. 3. min. mający barwę ciemnobrunatną, wpadającą w fioletową: Kwarc zadyminyony ma kolor G.

Gwoździoki nabijany gwoździami: Gwoździoka droga prowadzi Leszka na tron. Wor. <Gwoździ + Oko >

× **Gwoździownia**, i, lm. e p. **Gwoździarnia**. Łab.

Gwoździownica, y, lm. e i. **Kowadłko do kucia gwoździ**. Łab. Kowalowi swojemu gwoździownię do kowania szynali dałem. Lip. 2. p. **Gwoździarka**: Bywają i maszyny do robienia gwoździ, czyli gwoździownice maszynowe. Łab. 3. × p. **Gwoździarnia**. Łab.

Gwoździsty, **Goździsty** pełen gwoździ.

Gwoździ, a, lm. e i. p. **Gwoździ**. 2. [G.] p. **Goździ**.

Gwoźdzenie, a, błm., czynność cz. **Gwoździć**: Wezmę za pas kilka gwoździ zadzierzystych do gwoźdzenia armat. Sienk.

[**Gwórzyc**, y, y] p. **Gwarzyć**.

[**Gwózdek**, dka, lm. dki] p. **Gwoździ**.

Gwoździ, **gwoździa**, lm. **Gwoździe**, × **Gwoździ**, × **Goździ**, × **Goździ** 1. kawałek drzewca a. kruszcu, szczeg. żelaza, z jednej strony głowisty, z drugiej śpiczasty, służący do wbijania, ćwiek: G. drewniany, żelazny. G. gontowy (= gontal), korabi (= skutnik, skutnik), krokwiowy (= krokwiak), krukowy (= kruk ścienny), łatni a. łatny (= łatniak), podkowny (= podkownik), półdeskowy a. półtarciczny (= półdeskał), sufitowy (= trzcinał), szynowy (= hak szynowy, szynal, szyniak), tarciczny (= deskał, bretnal). G. drutowy, nasiekany, półzankowy, tramowy, zankowy a. zawiąsowy. Wbić G. Przybić co gwoździem, gwoździami. Zbić dwie deski gwoździami. Zawiesić co na gwoździu. Przen.: I gwoździem mu tego w głowę nie wpakuje. Prz. (= łopatą). Dwa gwoździe zawsze lepiej trzymają, niż jeden (= pewniejsze jest to, co jest usilniej popierane). Staral ś. Lachaud uchwycić G. jakiś, na którym w wywodzie sprawy wieszal najważniejsze argumenta obrony. Kraus. Skupiona około takiego gwoździa uwaga sędziów poddawała ś. zwolna wpływom argumentacji obrończej. Kraus. 2. czop u beczki. 3. część głowni noża a. broni siecznej, wchodząca w rękojeść: G. u siekacza. 4. × przen. utrapienie, kłopot, ambaras, frasunek, zmartwienie: Wbić komu gwoździa w głowę. Śl. wil. (= ćwieka, klin; nabawić go kłopotu). Wielkie mu dwa gwoździe w łeb wbijemy, wielką mu ziemię odejmujemy i wojska jego zniszczymy. Star. 5. kare (w wincie) zamienianie jednej karty przez dwóch partnerów: Wint z gwoździem. Zdr. **Gwoździk**, [**Gwoźdek**]. <GWOZD >

Gy - p. Gi -

[**Gyglać**, a, ał] p. **Gidlić**.

[**Gyglanie**, a, błm.] czynność cz. **Gyglać**.

Gyran, a, lm. i **spiewak tatarski**. <? >

[**Gzara**, y, lm. y] liche ubranie. Por. **Gzary**.

[**Gzary**, ów, blp.] sprzęty domowe, graty, toboły, rupiecie, łachmany, lucky, liche stare ubranie: Dać furmankę pod G. Wlec ś. z takimi gzarami. Por. **Gzara**. <Śr. Nm. gesarewe = zbroja >

[**Gzekutnik**, a, lm. cy] p. **Egzekutnik**.

Gzelce, ów, blp., **Grzelce** 1. † a. † **Gzelce** jakas dawna potrawa: Na krakowskim rynku jedna kielbaski smaży, druga G. przeda je. Rej. Fleki, rastabigi, G. 2. [G. a. **Grzeniec**] **grzanki**. <Nm. [gesälz, gsälz, sälz] = podlewa, sos słony >

Gzelsztyk, u, lm. i rzem. p. Giezelsztyk. <Nm. Gesellstück>

Gzems, u, lm. y l. p. Gzysm. 2. druk. ornamentu formy prostokątnej przez całą szerokość strony wydrukowany u góry na początku rozdziału. 3. woj. p. Kordon. Zdr. Gzemsik. <p. Gzysm>

Gzemsik, a, lm. i p. Gzems.

Gzemsowy przym. od Gzems: Hebel G. p. Gzysmubel. Łab.

Gzemsówka, i, lm. i p. Gzysmówka.

Gzemeubel, bla, lm. ble p. Gzysmubel.

Gzenka, i, lm. i p. Gzynka. Łab.

[Gzi!] wykrzyknik w gudce pasterzy, kiedy było ś. gzi. <GZ>

1. [Gzica, y, lm. e] l. rodzaj polewki. 2. a. [Gzik] twaróg ze śmietaną i szczypiorem. <Może zam. Bzica, od Bez>

2. [Gzica, y, lm. e] rodzaj spódnicy. <GZ> [Gziczka, i, lm. i] p. 2. Gzika.

× Gzić, i, il l. kąsać mocno: Bący i gziety gzą bydło. Troc. 2. pędzić, gonić, ścigać: Zbestwiały gziła po wśzej ziemi. Żebr. 3. drażnić, jątrzyć: Nie tak Cybele gzi szalone serca, jako gniew ludzki. Nar. G. ś., [Gzijać ś.] l. (o zwierzętach) wskutek bólu z ukąszenia owadu biegać tu i owdzie, szaleć, wpadać w szal: Bydło ś. gzi, srożeje i biega od bolu rany zadanej od giesa albo gzika. Ład. 2. (o zwierzętach, szczeg. o bydle) czuć popęd płciowy, grzać ś., biegać ś., latować ś.: Krowa ś. gzi. 3. × przen. (o ludziach) pałać miłością; oddawać ś. miłością zmysłowej: Wierne kochania różną postać mienia: gzą ś., weselą, drzą, bledną, rumienią. L. Poczciwość pilnie strzegąca, nie gząca ś. Mącz. 4. [G. ś.] = a) figlować, żartować, szytkować, dokazywać, swawolub: Samaś ś. po noey gziła, miue będziesz głodu morzyła. Gzą ś. po ugorach chłopey. Gzi ś., jak cieleg z ogonem. Prz. Podchmieleni molojey gziili ś. z podchmielonemi molojeykami. Sienk. (=figlowali w sposób lubieżny, baraszkwadli). Świnie gówno ś. gzi = wicher miecie tuman piasku. b) zadzierać ś., kurczyć ś.: Nie będę ją piwka piula, będzie mi ś. kiecka gziula. Por. Gździć. <GZ>

[Gzijać się, e ś., al ś.] p. Gzić.

[Gzilianie się, a ś., blm.] czynność cz. Gzijać ś.

Gzik, a, lm. i l. zool. (gastrophilus) owad dwuskrzydły, krótkorogi: G. jelitowy (g. haemorrhoidalis). G. nosowy (g. nasalis). G. owezy. (i. żołądkowy u koni (g. equi)). 2. [G.] p. Giez. 3. × czas gzenia ś. bydlta, gzenie ś., grzanie ś., bieganie ś., latowanie ś.: Bydło na wszystkie cztery światła strony leca na G., dźwignąwszy do góry ogony. Pot. 4. × przen. zmysłowość, lubieżność, popęd płciowy, chuć: Wolność, którą u Wenery miał, gził w nim drażni. L. 5. przen. szal, bzik, fiksjacja: Ma gził w głowie. Prz. Dostał gził. Sł. wil. [G. go napad] (=zanadto jest wesoly). 6. × przen. bodzić, podnieca: Wezyr, za prawo mając, G. swej woli, może baszom życie wydrzeć, kiedy zechce. L. 7. †i [G.] uciecha swawolna: Lud go użrząwszy, ledwo żyw z pociechy, radośne stroi huezki, gziłki, śmiechy. L. 8. †upały letnie, kanikula: Już czwartý raz nasze G. żniwa dogrzewał, jakom nie chciała słuchać jego pienia. L. Por. Giez. <GZ>

[Gzik, a, blm.] l. p. l. Gzica. 2. ser tarty ze szczypiorem. 3. ser miękki, twarożek, szczeg. zaprawiony szczypiorem. <p. l. Gzica>

l. [Gzika, i, lm. i] osa. Przen.: G. jeho wukąsał. Prz. (=szaleje, biega, dokazuje). <GZ>

2. [Gzika, i, lm. i] bryndza z mleka zsiadłego; twaróg. Zdr. [Gziczka]. <p. Gzica>

Gzikowy przym. od Gzik. Wet.: Kołowacizna gzikowa p. Kołowacizna.

† Gzinek, nka, lm. nki, † Gzynek, † Gzynek gór. szybki mały a. szyb rozpoczęty, lecz niedokończony. <Nm. Gesenk>

† Gzinkować, uje, ował, † Gzynkować gór. szyb a. szybki pogłębiać.

† Gzinkowanie, a, blm., czynność cz. Gzinkować.

[Gziny, in, blp.] p. Guziny.

[Gziocha, y, lm. y] rozpustnica: Patrzenie ją, tłuł stary i G. <GZ>

× Gziwy gzić ś. lubiący, palający chucią, namiętny. <GZ>

Gzilo, a, lm. a l. a. † Giezło obszerna szata luana: Tawta cienka, którą miała, opadła ją, że tylko w samym gzie została. P. Koch. (=koszuli). W długich gziach Parki. Tw. Kapłani w Iniane gziła przybrani. Otw. Biskup oblecze na ś. G., a przez to G. mamy rozumieć czysty żywot. Kaz. Gnieź. (=koszę, albe). 2. † a. † Czechtło ubranie firmzańskie. Troc. 3. † G. wiosiane = wiosienica. B. Sz. 4. [G., Giezło, Zgło, Żgło, Żdźgło, Zgto] = a) koszula. b) a. [Gzechel] koszula śmiertelna. 5. × przen. zasłona: G. mgliste księżyc zaciemi. Kobyl. Ozarnym noe ś. gziem zamroczy. L. Spokojność z czoła otrze G. czarnej zgryzoty. Kniaź. (=chmurę). Zdr. † Giezłko, † Gieslko, † Giezleczo, † Giesleczo. Por. Do żgna. <GZ>

[Gzub, a, lm. y] l. brzuch: Napchał sobie G. 2. mały dzieciak, bachur, chłopiec gruby i tusty. <Może = Kazub, Kozub>

[Gzy, ów, blp.] figle, zabawy, żarty nieprzystojne: Pilnował ino barasków, gźów, figłów. Por. Giez. <GZ>

× Gzygzag, a, lm. i p. Gzygzak.

Gzygzak, a, lm. i l. a. × Gzygzag, Zygzak, × Zygzag linja lamana nakształt łacińskiego Z: Kreslić gzygzaki. Robić gzygzaki, idąc. 2. w lm. a. Węzyki woj. części zakopow, robione podczas obłężenia na węgielnach bastjonu a. półkleszczyca. <Fr. zigzag>

Gzygzakować, uje, ował co = robić na czyn gzygzaki: G. kołnierz.

Gzygzakowanie, a, blm., czynność cz. Gzygzakować.

Gzygzakowato przys. od Gzygzakowaty: Żółta wa jasność mignęła G. Zap.

Gzygzakowaty, Gzygzowaty z gzygzaków złożony: Linja gzygzakowata.

Gzygzowaty p. Gzygzakowaty: Każda z tych liter miała kształt śpiczasto zaostrzonej szpilki a. drobnego gzygzowatego węzyka. Orzesz.

[Gzyk, a, lm. i] p. Giez.

Gzymbor, a, lm. y noż. świderek tępo zakończony do robienia dolka na pomieszczeniu główki wstrubowanej śrubie. <Nm. Gesimsbohrer>

Gzysm, u, lm. y, Gzems l. a) poziomo biegnące wystąpienie muru, in. × górnokryw, × korona, × krajnik, × okrajnik, × wieńiec: G. okapowy. G. do ozdoby kominka. b) także wystąpienie na szafie. Troc. 2. listwa do zawieszania firanek, portjer. 3. woj. p. Kordon. Zdr. Gzysmik. <Nm. Gesims>

Gzysmik, a, lm. i p. Gzysm.

Gzysmować, uje, ował gzysmami ozdabiać: Sklepienie ostre i śmiałe, z gzysmowanemi kąty,

GZYMSOWANIE

wznosiło ś. malowniczo nad kościołem i bocznymi kaplicami. Krasz.

Gzysowanie, a, blm., czynność cz. Gzysować.

Gzysownik, a, lm. i p. Gzysubel.

Gzysowy przym. od Gzys.

Gzysówka, i, lm. i, Gzemsówka cegła na gzymsy.

Gzysubel, bla, lm. ble, Gzemsubel, Gzysownik hebel do wygładzania gzymsów, in. hebel gzymsowy, ramowy, wycinany, wzorzysty, hebel do ram, kregadło, żłobkowiec. <Nm. Gesimshobel>

† Gzynek, nka, lm. nki gór. p. Gzinek.

Gzynka, i, lm. i, Gzenka rzem. narzędzie stalowe wyślabiane, do nadawania żądanej formy kute-mu kruszcowi. <Nm. Gesenk>

Gzynkować, uje, ował i. † gór. p. Gzinkować. 2. ślus. wyślabić łożysko dla śruby.

Gzynkowanie, a, blm., czynność cz. Gzynkować.

[Gzdzić, i, it] dręczyć, razii. Por. Gzić. <GZ>

Gzegółka, i, lm. i p. Kukulka. Maj.

† Gzegółka, i, lm. i p. Kukulka. Mur.

GZYNEK

† Gzegzelica, y, lm. e, † Gzegzelja samica kulkki: G. w cudzym gniaździe odprawuje połogi. Klon.

† Gzegzelja, i, lm. e p. Gzegzelica. L.

Gzegzółczy przym. od Gzegzółka, kukulczy.

Gzegzółeczka, i, lm. i p. Gzegzółka: Słowiczek we krzu krzyczcy, G. kuje. Rej.

Gzegzółka, i, lm. i i, anat. p. Ogonowy. 2. zool. p. Kukulka: Kukają gzegzółki. Kulig. Zdr. Gzegzółeczka.

Gzegzółka, i, lm. i zool. l. p. Kukulka: Gdy bliżej święta Jana G. zakuka, nadzieja zbóż przedaży pewnie nas oszuka. Prz. 2. [G.] p. Jaskółka. <Dźwn.>

† Gzelce, ów, blp. p. Gzelce.

× Gzenie, a, blm. i. czynność cz. Gzić. 2. p. Gzenie ś. <GZ>

Gzenie się, a ś., blm., × Gzenie czynność cz. Gzić ś.

† Gzynek, nka, lm. nki gór. p. Gzinek: Z wierzchu góry aż do wody G. abo hyntloch, jako górnicy zowią, przebić. Trzye. <Nm. Gesenk>

KONIEC TOMU PIERWSZEGO.

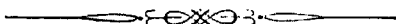
SPROSTOWANIA.

3. **A.** W wierszu 17 przed *i wciąż* dodać przecinek.
- Akord.** W wierszu 5 zam. *dominautowy* powinno być *dominantowy*.
- Aksymit** powinno być: **Aksynit**; tamże zam. **Kliniastek** powinno być: **× Kliniastek**.
- Aktynolit.** Zam. *porowy* powinno być: *promienisty*.
- Alunowanie.** Zam. † **Halunowanie** ma być: **× Halunowanie**.
- Angloryt.** W wierszu 2 powinno być: Anglar zam. Anglier.
- Ano.** W wierszu dziewiątym po **Anok** ma być: **]**.
- Aplon** ma być: **Aplom**.
- Arald.** W wierszu czwartym zam. **P. K.** ma być: **P. Koch**.
- Augmentacja.** W wierszu czwartym zam. augmentum ma być: augmentum.
- Augmentować.** W wierszu trzecim i czwartym powinno być: augmentare.
- Auksanometr.** W wierszu drugim zam. *auxáno* ma być: *auxánō*.
- Audytorowa, Audytorówna.** Zam. *anlytora* powinno być: *audytora*.
- Auramina.** W wierszu czwartym zam. *anrum* ma być: *aurum*.
- Aurypigment.** W wierszu drugim zam. *zlotokost*, *zlotolusk* ma być: **× zlotokost**, **× zlotolusk**.
- Autofatrja.** W wierszu czwartym zam. *latrenō* ma być: *latrenō*.
- Automolit.** Zam. *gahnit* ma być: *galenit*.
- Autencmista.** W wierszu czwartym zam. *Słowiescy* ma być: *Słowiescy*.
- Autosugiestja.** Zam. *autōs* ma być: *autōs*.
- Na str. 74 w. 53 **Awautrnicstwo** poprawić na: **Awautrnicstwo**.
- Awarja.** W wierszu trzecim zam. *awaria* ma być: *awaria*.
- Ażurowy.** W wierszu trzecim zam. *kladzie* powinno być: *kładnie*.
- Bahiniec.** W wierszu piątym zam. *gynceum* ma być: *gineceum*.
- Przed **Bachmistrz, Bachmistrzowski, Bachmistrzstwo** pododawać: **×**
- Bachmat.** W wierszu pierwszym przed *kon* dodać: **]**.
- [Badzlewio].** W wierszu drugim zam. *Bsd* ma być: *Bod*.
- Zam. **Bagniówka** ma być: **Bagnówka** i artykuł o tym wyrazie należy umieścić po **Bagnowisko**.
- Bajborak.** W wierszu czwartym przed **Zap.** dodać znak **<**.
- Bajstruk.** W wierszu pierwszym zam. *Bękart* ma być: **Bękart**.
2. **Baka.** **<Ukr. baky = oczy>** przenieść pod **]**, a pod **2** i **3** dodać: **<Nm. Backe>**
- Zam. **Balanid** powinno być: **Balanit**; w wierszu drugim zam. *plioceńskie* powinno być: *plioceńskiej*.
- † **Balta.** Przed **Delta** dodać znak **†**.
- Bandura.** Objasnienie: (Gr. *pandúra* i t. d.) stosuje się tylko do znaczeń **1.** i **2.**
2. **Bania.** Powinno być: † **Bania**, **]**, **lm. e kopalnia**, **<Węg. banya>**
- Baran.** Pod znaczeniem **9.** powinno być *dwuch*. Przed **Barkmistrz, Barkmistrzstwo** dodać znak **†**.
- Barna.** Zam. **lm.] y** powinno być: **lm. y]**.
- Begiel.** W wierszu drugim zam. *gw. bögel* powinno być **[bögel]**.
- Berarek.** Powinno być: † **Berarek**.
- [Beryl.** Powinno być: **Beryl**.
- Z pod **Bezwładny** przenieść **3.** pod **Bezwładność**, jako **2.** znaczenie.
- Biegunka.** W wierszu ósmym przed wyrazem: *czerwona* powinien być znak **†**.
2. **Blondyna.** Powinno być: *koronka z...*
- Calc.** Usunąć z pierwszego wiersza tego artykułu i przenieść na osobne miejsce po artykule **† Cal**: **† Cala**, **]**, **lm. e p.] Cal**.
- Na str. 270, w szpalcie pierwszej w wierszu dziesiątym ma być: **Chalupcwać**.
- Chochła.** Niepotrzebne **]**.
- Czapicha.** Zam. **Gusika** powinno być: **Guńka**.
- Czuby.** Usunąć znak **×** przed **Czubiasty**.
- Czubiasty.** Usunąć znak **×**.
- Dąterki.** Zam. **p. Fiaterki** ma być: **p. Flaterka**.
- Drwina.** W pierwszym wierszu zam.: *część.]* ma być: **]** część.
- Drzeć.** W wierszu ósmym zam.: *z nich* powinno być: *z niego*.
2. **Dzięki.** Zam. *przys.* ma być: *przyi*.
- Faszenety.** Zam.: **p. Gryzetki** powinno być: **p. Gryzetka**.
- Fijelek alpejski.** Zam. **p. Gduła** powinno być: **p. Gduła**.
- Galąż.** Zam. *cierni* (w przykładzie z *Mickiewicza*) ma być: *czerni*.

OPUSZCZONE SKRÓCENIA.

Gad. = Jan Gadomski.
Górs. K. M. = K. M. Górski.

Klim. = Zofja Klimuńska.
Niedź. = Leonard Niedźwiedzki.

CENA SŁOWNIKA.

Pierwsze 24 zeszyty kosztują **rb. 10**, które wnosić można i w 4 ratach (po **rb. 2 kop. 50**), otrzymując za każdą z nich po 6 zeszytów. Cena każdego z tych zeszytów pojedynczo wynosi **kop. 50**.

Za każde następne 6 zeszytów wnosić należy z góry po **rb. 4 kop. 50** lub **za każdy z nich pojedynczo kop. 85**.

Na koszt przesyłki dopłacać należy do każdego zeszytu po **25 kop.** w kraju, a po **30 kop.** za granicą.

Administracja, ekspedycja i skład główny Słownika w Administracji „Gazety Handlowej”, w Warszawie, Szpitalna № 10, gdzie też Słownik nabywać można.

Ozdobne okładki do «Słownika Języka Polskiego» są do nabycia

w Administracji „Gazety Handlowej”.

